ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

DEX

ediție REVĂZUTĂ și ADĂUGITĂ

DICȚIONARUL EXPLICATIV *al* LIMBII ROMÂNE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ACADEMIA ROMÂNĂ (Bucureşti). INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN-AL. ROSETTI”
DEX - Dicţionarul explicativ al limbii române /
Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”. -
Ed. a 2-a, rev. - Bucureşti: Univers Enciclopedic Gold, 2012
ISBN 978-606-8358-20-8

81’374.8=135.1

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

DEX

ediție REVĂZUTĂ și ADĂUGITĂ

DICȚIONARUL EXPLICATIV *al* LIMBII ROMÂNE

univers enciclopedic gold

București, 2012

Redactor: ELISABETA SIMION

Coperta: ANNA-MÁRIA ORBÁN

Tehnoredactare și paginare computerizată: MARIANA MÎRZEA
MIHAELA TUDOR
DIANA TATU

Toate drepturile asupra acestei ediþii sunt rezervate
Editurii UNIVERS ENCICLOPEDIC GOLD

ISBN 978–606–8358–20–8

Lucrarea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

Autorii DEX:

Conducătorii lucrării:

acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche

Redactori:

Alexandra Burnei, Elena Ciobanu, Eugenia Contraș, Zorela Creța, Valentina Hristea, dr. Lucreția Mareș, Elena Stîngaciu, Zizi Ștefănescu-Goangă, Tatiana Țugulea, Ileana Vulpescu

A colaborat la revizia și la definitivarea etimologiilor dr. Theodor Hristea

Autorii suplimentului la DEX:

Conducătorii lucrării:

acad. Ion Coteanu, Ion Dănăilă, Nicoleta Tiugan

Redactori:

Elena Ciobanu, Zorela Creța, Eugenia Guțulescu, Valentina Hristea, dr. Lucreția Mareș, Georgeta Mitran, Maria Păun, Zizi Ștefănescu-Goangă, Nicoleta Tiugan, Tatiana Țugulea

Au mai colaborat:

dr. Mircea Seche (la revizia definitivă), dr. Andrei Bantaș (la revizia și definitivarea etimologiilor), Aurelian Lăzăroiu, de la Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice din București (la revizia și la definitivarea unor articole din domeniul tehnic), Aurelia Ulici și Rodica Zafiu (la definitivarea manuscrisului pentru tipar)

PREFAȚĂ
LA EDIȚIA I

Dicționarul explicativ al limbii române *se adresează tuturor celor care, folosind în mod curent limba română, au nevoie de informații și lămuriri noi în legătură cu vocabularul românesc actual.*

Conceput ca un cuprinzător repertoriu lexical, ***Dicționarul*** *înregistrează și explică foarte multe cuvinte, sensuri și unități frazeologice noi, ivite în uzul limbii române cu deosebire în ultimele două decenii.*

În acest dicționar intră și cuvinte populare, regionale, arhaisme etc. care apar în operele clasice ale literaturii române.

Definirea și explicarea cuvintelor, ca și distribuirea sensurilor, respectă principiile introduse în lexicografia românească de Institutul de Lingvistică din București.

În acest cadru devenit tradițional și-au găsit locul potrivit toate noutățile de interpretare destinate îmbunătățirii descrierii cuvintelor. Ca și în dicționarele anterioare elaborate la Institutul de Lingvistică din București, și în cel de față au fost incluse locuțiuni și expresii, ori de câte ori prezența lor în cursul tratării unui cuvânt se impunea cu necesitate.

Pentru a respecta tradiția din lexicografia națională, ***Dicționarul*** *indică și originea cuvintelor înregistrate, deși nu este un dicționar etimologic propriu-zis.*

La alcătuirea planșelor ilustrative, colectivul de autori a primit sfaturile și un substanțial ajutor din partea Comisiei de ocrotire a monumentelor naturii, din partea Institutului de Istorie a Artelor, a Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, a Muzeului Satului din București, a Observatorului Astronomic din București, a Uniunii Arhitecților. Exprimăm și aici tuturor celor de la instituțiile menționate care ne-au sprijinit mulțumirile noastre cele mai călduroase.

PREFAȚA
LA EDIȚIA a II-a

Ediția a II-a a ***Dicționarului explicativ al limbii române,*** *întocmită sub conducerea acad.* ***Ion Coteanu*** *și dr.* ***Lucreția Mareș,*** *are la bază prima ediție, revăzută și îmbogățită prin introducerea cuvintelor din Suplimentul la DEX și din alte surse lexicale și elaborată de un grup de cercetători de la Institutul de Lingvistică din București al Academiei Române, în afara obligațiilor lor din planul de cercetare al Institutului în condițiile stabilite prin Legea 70/1992 care încurajează inițiativele personale ale specialiștilor din diverse domenii de cercetare în vederea dezvoltării științei și culturii.*

Redactorii prezentei ediții:

Larisa Avram
Zorela Creța
Corina Gheorghe
Anca Gherman
Daniela Grădinescu
Eugenia Guțulescu
Irina Koch
Lucreția Mareș, dr.
Georgeta Mitran
Eleonora Popa
Silvia Săvulescu
Ariadna Ștefănescu
Radu Trif
Romana Tulbure

PREFAȚĂ
LA EDIȚIA a II-a
revăzută și adăugită

Această nouă ediție a II-a, revăzută și adăugită, a ***Dicționarului explicativ al limbii române*** *reprezintă punerea de acord a ediției anterioare a DEX-ului publicată la Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, cu normele ortografice, ortoepice și de punctuație din ediția a II-a a* ***Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*** *(DOOM^2), apărută la aceeași editură în anul 2005.*

În conformitate cu legislația internațională în vigoare privind regimul mărcilor comerciale înregistrate pentru anumite produse, s-a procedat la notarea cu semnul grafic ® a termenilor care reprezintă denumirea oficială a acestora. Este vorba de termeni care aparțin unor firme comerciale, utilizați ca termeni comuni.

Această nouă ediție beneficiază și de o aducere la zi a inventarului lexical prin introducerea în lista de cuvinte a termenilor noi, înregistrați în DOOM^2, precum și a definițiilor acelor termeni care aparțin unor domenii de mare interes și de actualitate pentru publicul larg (informatică, finanțe, religie, drept, medicină etc.).

La elaborarea ediției de față au contribuit: Monica Busuioc, Elena Ciobanu, Nicoleta Mihai, Maria Păun, Eleonora Popa, Carolina Popușoi, Zizi Ștefănescu-Goangă.

ÎNDRUMĂRI PENTRU FOLOSIREA DICȚIONARULUI

Cifra pusă la unele cuvinte-titlu sau la unele cuvinte din definiție indică numărul de ordine al omonimelor (**MAI**[1]).

Cifra dintre paranteze la cuvinte, la forme gramaticale sau variante lexicale trimite la sensul termenului, de exemplu: **MĂNAT** — „atins de mană (**2**)”.

Sensurile îndepărtate din interiorul unui articol se semnalează prin litere majuscule (**A**, **B** etc.) sau cifre romane (**I**, **II** etc.), cele înrudite explicit — prin cifre arabe (**1**, **2** etc.) ori litere mici (**a**, **b** etc.), iar cele dependente de un sens principal prin semnul F.

Semnul G în interiorul unui articol indică unitățile frazeologice (locuțiuni, expresii, compuse etc.) subordonate unui sens principal, precum și schimbările care intervin în cadrul unui sens, fără să comporte o nouă definiție.

Semnul **>** înseamnă „a dat...”

Semnul **<** înseamnă „provine din...”

Semnul * arată că termenii astfel notați nu sunt atestați în texte.

Etimoanele se reproduc, fără excepție, cu litere latine, de obicei în transcriere simplificată.

ABREVIERI

A.	= ante
Abr.	= abreviat, abreviere
Absol.	= (tranzitiv) absolut
Acc.	= accentuat
Acuz.	= acuzativ
Adj.	= adjectiv
Adj. dem.	= adjectiv demonstrativ
Adj. interog.-rel.	= adjectiv interogativ-relativ
Adj. nehot.	= adjectiv nehotărât
Adj. pron.	= adjectiv pronominal
Adj. pos.	= adjectiv posesiv
Adv.	= adverb
Adv. interog.	= adverb interogativ
Aeron.	= aeronautică
Agric.	= agricultură
Agron.	= agronomie
Alb.	= limba albaneză
Anat.	= anatomie
Aor.	= aorist
Apic.	= apicultură
Arg.	= argotic
Arh.	= arhaizant
Arheol.	= arheologie
Arhit.	= arhitectură
Art.	= articol; articulat
Art. adj.	= articol adjectival
Art. hot.	= articol hotărât
Art. nehot.	= articol nehotărât
Art. pos.	= articol posesiv
Astron.	= astronomie
Bg.	= limba bulgară
Biochim.	= biochimie
Biol.	= biologie
Bis.	= termen bisericesc
Bot.	= botanică
cca	= circa
Ceh.	= limba cehă
Cf.	= confer

Chim.	= chimie
Cib.	= cibernetică
Cin.	= cinema; cinematografie
Cit.	= citit
Concr.	= concretizat
Conj.	= conjuncție
Constr.	= construcții
Cont.	= contabilitate
Cor.	= coregrafie
Cosm.	= cosmografie; cosmologie
H.	= Hristos
Cuv.	= cuvânt
Dat.	= dativ
Decen.	= deceniul
Depr.	= depreciativ
Dial.	= dialect(al)
Din lat.	= neologism din latină
d.H.	= după Hristos
Ebr.	= limba ebraică
Ec.	= economie
Ec. pol.	= economie politică
Electron.	= electronică
Elt.	= electrotehnică
Engl.	= limba engleză
Engl. am.	= engleză americană
Entom.	= entomologie
Esper.	= limba esperanto
Et. nec.	= etimologie necunoscută
Expr.	= expresie
F.	= feminin
Fact.	= (tranzitiv) factitiv
Fam.	= familiar
Farm.	= farmacie; farmacologie
Fig.	= figurat
Fil.	= filosofie
Filol.	= filologie
Fin.	= finanțe
Fiz.	= fizică
Fiziol.	= fiziologie
Fon.	= fonetică; fonologie
Fot.	= fotografie
Fr.	= limba franceză
Genet.	= genetică
Gen.	= genitiv
Geogr.	= geografie
Geol.	= geologie
Geom.	= geometrie
Ger.	= gerunziu
Germ.	= limba germană
Gr.	= limba greacă (veche)
Gram.	= gramatică
Hort.	= horticultură
Idiș	= limba idiș
Iht.	= ihtiologie
Imper.	= imperativ
Imperf.	= imperfect
Impers.	= (verb) impersonal
Impr.	= impropriu
Ind.	= industrie
Inf.	= infinitiv
Inform.	= informatică
Interj.	= interjecție
Intranz.	= intranzitiv
Invar.	= invariabil
Ir.	= ironic
Ist.	= istorie
It.	= limba italiană
î.H.	= înainte de Hristos
Înv.	= învechit
Jap.	= limba japoneză
Jur.	= științe juridice
Lat.	= limba latină; moștenit din latină
Lat. med.	= limba latină medievală
Lat. pop.	= limba latină populară
Lingv.	= lingvistică

Lit.	= literar
Livr.	= livresc
Loc.	= locuțiune
Loc. adj.	= locuțiune adjectivală
Loc. adv.	= locuțiune adverbială
Loc. conj.	= locuțiune conjuncțională
Loc. prep.	= locuțiune prepozițională
Loc. s.	= locuțiune substantivală
Loc. vb.	= locuțiune verbală
Log.	= logică
M.	= masculin
Magh.	= limba maghiară
Mar.	= marină
Mat.	= matematică
Mec.	= mecanică
Med.	= medicină
Med. vet.	= medicină veterinară
Met.	= meteorologie
Metal.	= metalurgie
M. gr.	= limba medie greacă
Mil.	= termen militar
Milen.	= mileniu
Min.	= mineralogie; minerit
Mitol.	= mitologie
M. m. ca perf.	= mai mult ca perfectul
Muz.	= muzică
N.	= neutru
Neg.	= negativ

Ngr. = limba neogreacă
Nom. = nominativ
Norv. = limba norvegiană
N. pr. = nume propriu
Num. = numeral
Num. adv. = numeral adverbial
Num. card. = numeral cardinal
Num. col. = numeral colectiv
Num. multipl. = numeral multiplicativ
Num. nehot. = numeral nehotărât
Num. ord. = numeral ordinal
Opt. = optică
Ornit. = ornitologie
P. = post
P. anal. = prin analogie
Part. = participiu
Peior. = peiorativ
Perf. c. = perfect compus
Perf. s. = perfect simplu
Pers. = persoană
Persan. = limba persană
P. ext. = prin extensiune
P. gener. = prin generalizare
Pict. = pictură
Pl. = plural
Pol. = limba poloneză
Pop. = popular
Port. = limba portugheză
Pr. = pronunțat
Pref. = prefix
Prep. = prepoziție
P. restr. = prin restricție
Prez. = prezent
Prez. conj. = prezent conjunctiv
Prez. ind. = prezent indicativ
Pron. = pronume, pronominal
Pron. dem. = pronume demonstrativ
Pron. interog.-rel. = pronume interogativ-relativ

Pron. întăr. = pronume de întărire
Pron. neg. = pronume negativ
Pron. nehot. = pronume nehotărât
Pron. pers. = pronume personal
Pron. pos. = pronume posesiv
Pron. refl. = pronume reflexiv
Psih. = psihologie
® = marcă înregistrată
Rad. = radio; radiofonie
Refl. = reflexiv
Refl. impers. = reflexiv impersonal
Refl. pas. = reflexiv pasiv
Refl. recipr. = reflexiv reciproc
Refl. unipers. = reflexiv unipersonal
Reg. = regional
Rom. = limba română
Rus. = limba rusă
Săs. = dialectul săsesc
Sb. = (limba) sârbă, croată
Sec. = secolul
S.f. = substantiv feminin
Sg. = singular
Silv. = silvicultură
Sl. = limba slavă (veche)
Slov. = limba slovenă
S. m. = substantiv masculin
S. n. = substantiv neutru
Sp. = limba spaniolă
Spec. = prin specializare
Statist. = statistică
Subst. = substantiv
Suf. = sufix
Șt. nat. = științele naturii
Tăt. = limba tătară
Tc. = limba turcă
Tehn. = tehnică
Tel. = televiziune
Telec. = telecomunicații
Text. = industrie textilă

A

A[1], *a,* s.m. **1.** Prima literă a alfabetului limbii române. G Expr. *De la a la z* = de la început până la sfârşit; totul, în întregime. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală deschisă nerotunjită medială). [Pl. şi: (**1**, n.) *a-uri*]

A[2] interj. (De obicei repetat) Exclamaţie care exprimă: surprindere, admiraţie, entuziasm; plăcere, satisfacţie; necaz, supărare; regret; indignare, reamintirea bruscă a unui lucru omis; ah. — Onomatopee.

A[3] prep. **1.** (Precedă infinitivul scurt ca formă-tip a verbului) *A lucra.* **2.** (Exprimă un raport de comparaţie sau de asemănare) *Miroase a pământ.* F În semn de... *Fluieră a pagubă.* **3.** (Intră în compunerea unor adverbe, locuţiuni adverbiale şi prepoziţionale şi a unor substantive şi adjective în care este inclus *tot) De-a dreapta, atoatevăzător, atotputernic.* — Lat. **ad.**

A[4] prep. (Formează numerale distributive). De câte... *3 saci a 80 de kg.* — Din fr. **à.**

A[5]- Element de compunere care indică absenţa, excluderea etc. *Amoral, anhidru.* [Var.: **an-**] — Din fr. **a-.**

AALENIÁN, -Ă, *aalenieni, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Jurasicul mediu caracterizat prin cinci zone cu amoniţi şi lamelibranhiatul *Trigonia navis.* **2.** Adj. Care aparţine aalenianului (**1**), privitor la aalenian. [Pr.: *a-a-le-ni-an*] — Din fr. **aalénien.**

ABÁ[1] interj. (Înv.) (În propoziţii interogative) Cuvânt care exprimă mirarea sau atrage atenţia cuiva când i se vorbeşte. — Onomatopee.

ABÁ[2], (**2**) *abale*, s.f. **1.** Ţesătură groasă de lână, de obicei albă, din care se confecţionează haine ţărăneşti; dimie, pănură. **2.** Sort de aba (**1**). — Din tc. **aba.**

ABÁC, *abace*, s.n. **1.** Instrument de calculat alcătuit dintr-un cadru cu vergele pe care se pot deplasa bile (colorate). **2.** Tabel sau diagramă care permite rezolvarea imediată a unor calcule. — Din fr. **abaque,** lat. **abacus**.

ABÁCĂ, *abace*, s.f. (Arhit.) Partea superioară a capitelului unei coloane care face legătura cu arhitrava. — Din fr. **abaque,** lat. **abacus.**

ABAGÉR, *abageri*, s.m. (Reg.) Abagiu. — Din **abagerie[1].**

ABAGERÍE[1], *abagerii*, s.f. Atelier sau industrie de (haine de) aba[2]. — **Abagiu** + suf. *-ărie.*

ABAGERÍE [2] s.f. Meseria de abagiu. — **Abager** + suf. *-ie.*

ABAGÍU, *abagii*, s.m. Persoană care se ocupă cu fabricarea sau cu vânzarea abalei[2]; abager. — Din tc. **abağy.**

ABAJÚR, *abajururi*, s.n. Dispozitiv fixat în jurul unei lămpi destinat să dirijeze lumina într-o anumită direcţie. [Pl. şi: *abajure*] — Din fr. **abat-jour.**

ABANDÓN, *abandonuri*, s.n. **1.** Părăsire împotriva regulilor morale şi a obligaţiilor materiale a copiilor, a familiei etc. **2.** Părăsire a unui bun sau renunţare la un drept. **3.** Renunţare la continuarea participării într-o probă sportivă. — Din fr. **abandon.**

ABANDONÁ, *abandonez*, vb. I. **1.** Tranz. A părăsi pe cineva (lăsându-l fără sprijin sau ajutor); a renunţa la ceva. F Refl. Fig. A se lăsa cuprins, în mod exagerat, de un sentiment, de o emoţie, de anumite preocupări. **2.** Tranz. şi intranz. A renunţa la continuarea participării la o întrecere sportivă. — Din fr. **abandonner.**

ABANDONÁRE, *abandonări*, s.f. Acţiunea de *a abandona;* părăsire. — V. **abandona.**

ABANDONÁT, -Ă, *abandonaţi, -te*, adj. Care a fost părăsit. F Spec. (Despre copii nou-născuţi) Care a fost părăsit de către mamă. — V. **abandona.**

ABANÓS, *abanoşi,* s.m. Lemnul din specii de copaci exotici, greu, tare, foarte durabil, de culoare neagră, folosit pentru fabricarea unor mobile de lux, a instrumentelor muzicale de suflat etc. *(Dyospyros).* G *Păr de abanos* = păr negru-lucios. — Din tc. **abanoz.**

ABATÁJ, *abataje*, s.n. **1.** Operaţie de tăiere sau de extragere a unui minereu sau a unei roci dintr-un zăcământ; *p. ext.* loc unde se execută această operaţie. **2.** Operaţie de doborâre a arborilor (în exploatările forestiere). **3.** Tăiere, sacrificare a vitelor la abator. F Ansamblu de operaţii făcute în abator de la introducerea animalelor în sala de tăiere până la tranşarea cărnii. **4.** Operaţie de înclinare a unei nave mici în vederea reparării, curăţării etc. — Din fr. **abattage.**

ABÁTE[1], *abaţi*, s.m. **1.** Titlu dat superiorului unei abaţii; persoană care are acest titlu. **2.** Titlu onorific acordat unor preoţi catolici; persoană care poartă acest titlu. — Din it. **ab(b)ate.**

ABÁTE[2], *abát*, vb. III. **1.** Tranz., refl. şi intranz. A (se) îndepărta (de la o direcţie iniţială, *fig.* de la o normă fixată, de la o linie de conduită etc.). F Refl. şi tranz. A se opri sau a face să se oprească în treacăt undeva sau la cineva (părăsind drumul iniţial). **2.** Refl. (Despre fenomene ale naturii, calamităţi, nenorociri) A se produce în mod violent. **3.** Refl. şi intranz. A trece cuiva ceva prin minte, a-i veni o idee, o toană, un capriciu; a i se năzări. **4.** Tranz. A întrista, a deprima, a mâhni, a descuraja. *Vestea l-a abătut.* **5.** Tranz. A doborî la pământ. — Lat. **abbattere, (4, 5)** din fr. **abattre.**

ABÁTERE, *abateri*, s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) abate*[2] şi rezultatul ei. F Încălcare a unei dispoziţii cu caracter administrativ sau disciplinar. **2.** Diferenţa dintre valoarea efectivă sau valoarea-limită admisă a unei mărimi şi valoarea ei nominală. F (Tehn.) Diferenţa dintre dimeniunea reală şi cea proiectată a unei piese. — V. **abate[2].**

ABATÉSĂ, *abatese*, s.f. Călugăriţă care conduce o abaţie. — Din it. **abbadessa.** Cf. lat. a b b a t i s s a.

ABATÍZĂ, *abatize*, s.f. (Mil.) Dispozitiv de apărare făcut din copaci tăiaţi şi culcaţi cu vârful spre inamic sau din crăci înfipte în pământ. — Din fr. **abattis.**

ABATÓR, *abatoare*, s.n. Loc special amenajat unde se sacrifică animalele în vederea obţinerii cărnii, sub control sanitar-veterinar. — Din fr. **abattoir.**

ABAŢÍE, *abaţii*, s.f. Mănăstire catolică cu statut special (împreună cu averea, domeniile ei), condusă de un abate[1] sau o abatesă şi care depinde de un episcop sau direct de papă[2]. — Din it. **ab(b)azia.**

ABAZÍE, *abazii*, s.f. (Med.) Tulburare nervoasă manifestată prin necoordonarea mişcărilor în mers, datorată disfuncţiei aparatului vestibular. — Din fr. **abasie.**

ABĂTÚT, -Ă, *abătuţi, -te*, adj. Care este descurajat; trist, deprimat. — V. **abate[2].**

ABC s.n. **1.** Enumerarea primelor litere ale alfabetului. **2.** Fig. Început al unei arte, al unei ştiinţe. [Cit.: *abecé*] — Din fr. **abece.**

ABCÉS, *abcese*, s.n. Acumulare de puroi, bine delimitată de ţesuturile din jur printr-o membrană de ţesut conjunctiv. — Din fr. **abcès.**

ABDICÁ, *abdíc*, vb. I. Intranz. A renunţa la tron. F Fig. A renunţa la ceva, a ceda (în faţa greutăţilor). — Din fr. **abdiquer,** lat. **abdicare.**

ABDICÁRE, *abdicări*, s.f. Acţiunea de *a abdica.* — V. **abdica.**

ABDOMÉN, *abdomene*, s.n. **1.** Parte a corpului, între torace şi centura pelviană, în care se găsesc stomacul, ficatul, pancreasul, splina, rinichii şi intestinele; pântece, burtă, foale. **2.** (Biol.) Partea posterioară a corpului la artropode. — Din fr., lat. **abdomen.**

ABDOMINÁL, -Ă, *abdominali, -e*, adj. Care aparţine abdomenului, privitor la abdomen; ventral. G *Cavitate abdominală* = cavitate cuprinsă între pereţii abdomenului (**1**). — Din fr. **abdominal.**

ABDOMINALGÍE, *abdominalgii*, s.f. (Med.) Durere abdominală. — Din fr. **abdominalgie.**

ABDUCTÓR, -OÁRE, *abductori, -oare*, adj. (Despre mușchi) Care a suferit o abducție. — Din fr. **abducteur.**

ABDÚCȚIE, *abducții*, s.f. Mișcare prin care se îndepărtează un membru sau un segment al acestuia de axul median al corpului. — Din fr. **abduction.**

ABECEDÁR, *abecedare*, s.n. Manual elementar pentru învățarea scrisului și a cititului; azbucoavnă, bucoavnă. F Fig. Carte care cuprinde noțiunile de bază dintr-un anumit domeniu. — Din lat. **abecedarius,** fr. **abécédaire.**

ABERÁNT, -Ă, *aberanți, -te*, adj. Care se abate de la tipul normal sau corect, care constituie o aberație (**1**), absurd. — Din fr. **aberrant,** lat. **aberrans, -ntis.**

ABERATÍV, -Ă, *aberativi, -e*, adj. (Rar) Care este departe de adevăr, care ține de aberație (**1**). — Din fr. **aberratif.**

ABERÁȚIE, *aberații*, s.f. **1.** Abatere de la ceea ce este normal sau corect. **2.** Defecțiune a unui sistem optic, care duce la obținerea unor imagini neclare, deformate etc. G *Aberație vizuală* = astigmatism. *Aberația luminii* = variația aparentă a poziției unui astru pe cer datorită mișcării Pământului în jurul Soarelui, în jurul axei proprii, și faptului că lumina se propagă cu viteză finită. **3.** Ceea ce este inadmisibil, absurd; absurditate, inepție, prostie. — Din fr. **aberration,** lat. **aberratio.**

ABEROSCÓP, *aberoscoape*, s.n. Instrument care servește la observarea defectului de distorsiune pe care îl prezintă un ochi anormal. — Din fr. **aberroscope.**

ABHORÁ, *abhorez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A avea ură, dezgust, aversiune față de cineva sau de ceva. — Din fr. **abhorrer,** lat. **abhorrere.**

ABIÁ adv. **1.** (Modal) Cu greu, cu greutate; anevoie. **2.** (Cantitativ, intensiv) Foarte puțin, aproape deloc. **3.** (Temporal) De foarte puțină vreme; de îndată ce, numai ce; chiar atunci, tocmai. **4.** Cel puțin; măcar, barem. — Lat. **ad vix.**

ABIENTÍN s.n. Substanță rășinoasă extrasă din lemnul de brad, care se prezintă sub formă de cristale incolore, solubile în apă și în alcool. [Pr.: *-bi-en-*] — Din fr. **abiéntin.**

ABIETACÉE, *abietacee,* s.f. Pinacee. [Pr.: *-bi-e-*] — Din fr. **abiétacée.**

ABIETINÉE, *abietinee,* s.f. Pinacee. [Pr.: *-bi-e-*] — Din fr. **abiétinée.**

ABÍL, -Ă, *abili, -e*, adj. (Adesea adverbial) Care este îndemânatic, iscusit, priceput, dibaci. F Șmecher, descurcăreț. — Din fr. **habile,** lat. **habilis.**

ABILITÁ, *abilitez*, vb. I. Tranz. **1.** A califica o persoană în urma unui examen pentru un post universitar; a atesta. **2.** A împuternici. — Din fr. **habiliter,** lat. **habilitare.**

ABILITÁRE, *abilitări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a abilita* și rezultatul ei. — V. **abilita.**

ABILITÁTE, *abilități*, s.f. (La sg.) Îndemânare, iscusință, pricepere, dibăcie. F (La pl.) Deprinderi, obiceiuri, șmecherii, șiretlicuri. — Din fr. **habilité,** lat. **habilitas, -atis.**

ABIOGÉN, -Ă, *abiogeni, -e*, adj. (Biol.; despre medii) Care este lipsit de viață; (despre procese) care are loc, care se petrece fără participarea materiei vii. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiogène.**

ABIOGENÉZĂ s.f. Concepție după care originea materiei vii trebuie căutată în materia fără viață. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiogenèse.**

ABIOLOGÍE s.f. Disciplină care are ca obiect studierea elementelor anorganice. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiologie.**

ABIÓTIC, -Ă, *abiotici, -ce*, adj. Lipsit de viață, incompatibil cu viața [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiotique.**

ABIOTROFÍE, s.f. Scădere a vitalității unui organism sau a unui organ din cauza unor defecte ereditare de dezvoltare sau a lipsei factorilor nutritivi, fapt care determină slăbirea capacității de adaptare-apărare. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiotrophie.**

ABIÓZĂ s.f. **1.** Stare lipsită de viață. **2.** Procedeu de conservare a produselor alimentare de natură animală și vegetală, bazat pe distrugerea totală a microorganismelor existente în produs prin termo-, foto-, chimiosterilizare sau prin iradieri ionizante. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiose.**

ABÍS, *abisuri*, s.n. (Adesea fig.) Prăpastie adâncă; genune, hău[1]. — Din fr. **abysse,** lat. **abyssus.**

ABISÁL, -Ă, *abisali, -e*, adj. **1.** De abis. F Care se află sau care trăiește la mari adâncimi în mări sau în oceane. *Regiune abisală. Animal abisal.* **2.** Care se referă la subconștient, al subconștientului. — Din fr. **abyssal.**

ABITÁȚIE s.f. (Jur.) Drept de folosință a unei case de locuit care este proprietatea altuia. — Din fr. [droit d']**habitation.**

ABITÍR adv. (Fam. și pop.; numai la comparativ) Mai mult, mai bine, mai tare (decât...). — Din tc. **beter** „mai rău”.

ABJÉCT, -Ă, *abjecți, -te*, adj. Care comite fapte reprobabile; ticălos. F Care inspiră repulsie, dispreț; josnic, netrebnic, mizerabil. *Comportament abject.* — Din fr. **abject,** lat. **abjectus.**

ABJÉCȚIE, *abjecții*, s.f. Faptă, atitudine abjectă; ticăloșie, josnicie. — Din fr. **abjection,** lat. **abjectio.**

ABJUDECÁ, *abjúdec*, vb. I. Tranz. A anula, a suspenda un titlu, un drept etc., printr-o hotărâre judecătorească. — Din lat. **abjudicare.**

ABJUDECÁRE, *abjudecări*, s.f. Acțiunea de *a abjudeca* și rezultatul ei. — V. **abjudeca.**

ABJURÁ, *abjúr,* vb. I. Tranz. A renega public o credință religioasă, o doctrină, o părere etc. — Din fr. **abjurer,** lat. **abjurare.**

ABJURÁRE, *abjurări*, s.f. Acțiunea de *a abjura* și rezultatul ei. — V. **abjura.**

ABLACTÁRE s.f. Ablactație. — Cf. lat. a b l a c t a r e.

ABLACTÁȚIE s.f. **1.** Trecere treptată și progresivă de la alimentația exclusiv lactată a sugarului la o alimentație diversificată; ablactare. **2.** Oprire a secreției lactate la femeile la care alăptarea este contraindicată sau inutilă. — Din germ. **Ablaktation.**

ABLATÍV, *ablative*, s.n. Caz al declinării în unele limbi, care exprimă despărțirea de un loc, punctul de plecare, instrumentul, cauza sau altă circumstanță. G *Ablativ absolut* = construcție sintactică specifică limbii latine, alcătuită dintr-un substantiv (sau un pronume) și un participiu la cazul ablativ, având rol de propoziție circumstanțială. — Din fr. **ablatif,** lat. **ablativus.**

ABLÁȚIE, *ablații*, s.f. **1.** Transportare (prin acțiunea vântului, a apelor sau a ghețarilor) a materialului rezultat în urma dezagregării solului sau a rocilor. **2.** Îndepărtare chirurgicală a unui organ, a unui membru al corpului omenesc, a unei tumori etc. **3.** Fenomen fizic prin care un corp care străbate atmosfera cu mare viteză pierde din substanță, devenind incandescent prin frecarea cu aerul. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: **ablățiúne** s.f.] — Din fr. **ablation,** lat. **ablatio, -onis.**

ABLAȚIÚNE s.f. v. **ablație.**

ÁBLAUT, *ablauturi*, s.n. (Lingv.) Apofonie. — Din germ. **Ablaut.**

ABLEFARÍE, *ablefarii*, s.f. Malformație congenitală caracterizată prin absența parțială sau totală a pleoapelor. — Din fr. **ablépharie.**

ABLEGÁT, *ablegați,* s.m. Trimis extraordinar al papei. — Din fr. **ablégat.**

ABLEPSÍE, *ablepsii*, s.f. (Med.) Cecitate. — Din fr. **ablépsie.**

ABLUȚIÚNE, *abluțiuni*, s.f. Spălare rituală a corpului prescrisă de unele religii pentru purificare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **ablution,** lat. **ablutio, -onis.**

ABNEGÁ, *abnég*, vb. I. (Rar) Tranz. A tăgădui, a nega, a renunța la cineva sau ceva. — Din lat. **abnegare.**

ABNEGÁRE s.f. (Rar) Abnegație. — V. **abnega.**

ABNEGÁȚIE s.f. Devotament (dus până la sacrificiu); abnegare. F Renunțare; sacrificiu voluntar. — Din fr. **abnégation.**

ABNÓRM, -Ă, *abnormi, -e*, adj. (Rar) Anormal, neobișnuit. — Din germ. **abnorm.**

ABNORMITÁTE, *abnormități*, s.f. (Rar) Anomalie; enormitate; lucru, fapt neobișnuit. — Din germ. **Abnormität.**

ABOLÍ, *abolesc*, vb. IV. Tranz. A desființa o instituție, o stare sau anumite uzanțe; a anula în mod legal și oficial o lege, o hotărâre etc. — Din fr. **abolir,** lat. **abolere.**

ABOLÍRE, *aboliri*, s.f. Acțiunea de *a aboli* și rezultatul ei; abolițiune. — V. **aboli.**

ABOLIȚIONÍSM s.n. Mișcare politică apărută la sfârșitul sec. XVIII, care urmărea desființarea sclaviei negrilor din SUA, Franța, Marea Britanie; *p. gener.* mișcare politică, socială care susține desființarea sclaviei. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abolitionnisme.**

ABOLIȚIONÍST, -Ă, *aboliționiști, -ste*, s.m. și f. Adept al aboliționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abolitionniste.**

ABOLIȚIÚNE, *abolițiuni*, s.f. (Înv.) Abolire. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **abolition,** lat. **abolitio, -onis.**

ABÓLLA s.f. Manta militară la romani. — Cuv. lat.

ABOMINÁBIL, -Ă, *abominabili, -e*, adj. Înfiorător, groaznic; dezgustător, urât. — Din fr. **abominable,** lat. **abominabilis.**

ABONÁ, *abonez*, vb. I. Tranz. și refl. (Cu determinări introduse prin prep. „la”) A(-și) face un abonament. F Refl. Fig. (Fam.) A veni în mod regulat undeva, a fi un obișnuit al casei. — Din fr. **abonner.**

ABONAMÉNT, *abonamente*, s.n. Convenție prin care, în schimbul unei sume, o persoană obține, pe o anumită perioadă, dreptul de a folosi anumite servicii publice, de a asista la spectacole, de a călători cu mijloace publice de transport, de a primi o revistă, un ziar etc.; (concr.) înscris care atestă această convenție; sumă plătită pentru obținerea acestui drept. — Din fr. **abonnement.**

ABONÁRE, *abonări*, s.f. Acțiunea de *a (se) abona*. — V. **abona.**

ABONÁT, -Ă, *abonați, -te*, s.m. și f., adj. (Persoană) care beneficiază de un abonament. F Fig. (Fam.) (Persoană) care vine în mod regulat undeva. — V. **abona.**

ABORDÁ, *abordez*, vb. I. **1.** Intranz. (Despre nave) A acosta la țărm. F A se alipi de o altă navă, bord la bord (pentru a o ataca). **2.** Tranz. A începe studierea unei probleme, a trata o problemă, a începe o discuție. F A se apropia de cineva pentru a-i vorbi. — Din fr. **aborder.**

ABORDÁBIL, -Ă, *abordabili, -e*, adj. Care poate fi abordat; *p. ext.* accesibil. — Din fr. **abordable.**

ABORDÁJ, *abordaje*, s.n. **1.** Asalt, atac al unei nave (de către o altă navă). **2.** Ciocnire accidentală între nave ori între o navă și un obstacol. — Din fr. **abordage.**

ABORDÁRE, *abordări*, s.f. Acțiunea de *a aborda*. — V. **aborda.**

ABORIGÉN, -Ă, *aborigeni, -e*, adj., s.m. și f. (Livr.) Băștinaș, autohton, indigen. — Din fr. **aborigène.**

ABORTÍV, -Ă, *abortivi, -e*, adj., s.n. (Biol.) **1.** Adj. Care se produce înainte de vreme, prematur; care nu a evoluat în întregime. *Fetus abortiv*. *Boală abortivă*. **2.** Adj., s.n. (Substanță sau mijloc) care provoacă avortul. — Din fr. **abortif,** lat. **abortivus.**

ABRACADÁBRA interj. Cuvânt cabalistic căruia i se atribuia puterea magică de a realiza un lucru supranatural. — Din fr., it. **abracadabra.**

ABRACADABRÁNT, -Ă, *abracadabranți, -te*, adj. Cu totul neobișnuit; ciudat, bizar; încâlcit. — Din fr. **abracadabrant.**

ABRÁȘ, -Ă, *abrași, -e*, adj. (Pop.) **1.** (Despre cai) Nărăvaș; (despre oameni) rău, violent. **2.** (Despre acțiunile omului) Fără niciun rezultat; neizbutit, nereușit. G Expr. *A ieși abraș* = a nu izbuti. [Var.: **iabráș, -ă** adj.] — Din tc. **abraș.**

ABRAZÁRE, *abrazări*, s.f. (Rar) Abraziune (**2**). — Cf. fr. a b r a s i o n.

ABRAZIÚNE, *abraziuni*, s.f. **1.** Proces de eroziune a țărmurilor din cauza valurilor mării. **2.** Roadere a unui corp ca urmare a frecării lui de alt corp abraziv sau mai dur; abrazare. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **abrasion.**

ABRAZÍV, -Ă, *abrazivi, -e*, adj., s.n. (Corp, material dur) care are proprietatea de a roade prin frecare. — Din fr. **abrasif.**

ABRAZÓR, *abrazoare*, s.n. Unealtă alcătuită dintr-un material abraziv (natural sau artificial), folosită la prelucrarea prin așchiere. — Cf. a b r a z i u n e.

ABREVIÁ, *abreviez*, vb. I. Tranz. A prescurta (în scris sau în vorbire) un cuvânt, un titlu etc.; a nota ceva printr-un simbol, printr-o siglă. [Pr.: *-vi-a*] — Din lat., it. **abbreviare.**

ABREVIÁT, -Ă, *abreviați, -te*, adj. (Despre cuvinte, titluri etc.) Care a fost prescurtat. [Pr.: *-vi-at*] — V. **abrevia.**

ABREVIATÍV, -Ă, *abreviativi, -e*, adj. (Rar) Care indică o prescurtare, care abreviază. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **abréviatif.**

ABREVIATÓR, *abreviatori*, s.m. (Rar) **1.** Funcționar al cancelariei papale. **2.** Persoană care prelucrează restrângând sau face rezumatul scrierilor unui autor. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **abréviateur.**

ABREVIÁȚIE, *abreviații*, s.f. (Înv.) Abreviere. [Pr.: *-vi-a-*. — Var.: **abreviațiúne** s.f.] — Din lat. **abbreviatio, -onis,** fr. **abréviation.**

ABREVIAȚIÚNE s.f. v. **abreviație.**

ABREVIÉRE, *abrevieri*, s.f. Acțiunea de *a abrevia* și rezultatul ei; (concr.) cuvânt, titlu etc. prescurtat; prescurtare, abreviație; simbol. [Pr.: *-vi-e-*] — V. **abrevia.**

ABROGÁ, *abróg*, vb. I. Tranz. A anula o lege, o dispoziție oficială. — Din lat. **abrogare,** fr. **abroger.**

ABROGÁRE, *abrogări*, s.f. Acțiunea de *a abroga*. — V. **abroga.**

ABROGÁT, -Ă, *abrogați, -te*, adj. (Despre acte, dispoziții etc.) Anulat. — V. **abroga.**

ABROGÁȚIE, *abrogații*, s.f. (Înv.) Anulare, suprimare a unei legi, a unui act normativ. — Din lat. **abrogatio,** fr. **abrogation.**

ABRUDEÁN, -Ă, *abrudeni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Abrud. **2.** Adj. Care aparține Abrudului sau abrudenilor, referitor la Abrud ori la abrudeni. — **Abrud** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ABRUDEÁNCĂ, *abrudence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din orașul Abrud. **2.** (Art.) Numele unui dans popular ardelenesc cu mișcare moderată; melodie după care se execută acest dans. — **Abrudean** + suf. *-că.*

ABRÚPT, -Ă, *abrupți, -te*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Porțiune de teren) cu pantă foarte înclinată. **2.** Adj. Fig. (Despre stil) Fără legătură, inegal. **3.** (Despre un organ) Târâtor, repent. — Din fr. **abrupt,** lat. **abruptus.**

ABRUTIZÁ, *abrutizez*, vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde însușirile morale, specific umane; a deveni sau a face să devină insensibil, asemănător cu un animal, cu o brută; a (se) îndobitoci, a (se) dezumaniza. — Din fr. **abrutir.**

ABRUTIZÁNT, -Ă, *abrutizanți, -te*, adj. Care abrutizează. — Din fr. **abrutissant.**

ABRUTIZÁRE, *abrutizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) abrutiza*. — V. **abrutiza.**

ABRUTIZÁT, -Ă, *abrutizați, -te*, adj. (Care a devenit) insensibil, care și-a pierdut însușirile morale, specific umane; insensibil, brutal. — V. **abrutiza.**

ABSCÍSĂ, *abscise,* s.f. Simbol care indică lungimea și sensul segmentului cuprins între un punct fix al unei drepte și un punct dat de pe dreaptă. F Una dintre coordonatele carteziene, care servește la stabilirea poziției unui punct în plan sau în spațiu. — Din fr. **abscisse,** lat. **abscissa** [linea].

ABSCÍZIE, *abscizii*, s.f. (Med.) Tăiere a unei părți sau a unui organ al corpului. [Pr.: *-zi-e-*. — Var. **absciziúne** s.f.] — Din fr. **abscission.**

ABSCIZIÚNE s.f. v. **abscizie.**

ABSCÓNS, -Ă, *absconși, -se*, adj. Greu de înțeles; ascuns, tainic; (voit) obscur. — Din fr. **abscons,** lat. **absconsus.**

ABSÉNT, -Ă, *absenți, -te*, adj. **1.** Care nu e de față, care lipsește. **2.** Fig. Care nu este atent la ce se petrece în jurul lui; distrat. — Din fr. **absent,** lat. **absens, -ntis.**

ABSENTÁ, *absentez*, vb. I. Intranz. (Despre persoane) A lipsi dintr-un loc (unde ar fi trebuit să se găsească), a nu fi de față. — Din fr. **(s')absenter,** lat. **absentare.**

ABSENTEÍSM s.n. **1.** Absență îndelungată a deținătorului unei proprietăți funciare, pe care o exploatează printr-un intermediar. **2.** *Absenteism parlamentar* = practică folosită mai ales de deputații aflați în opoziție, constând în neparticiparea la sesiunile parlamentului, cu scopul de a întârzia sau de a împiedica adoptarea unor legi. — Din fr. **absentéisme.**

ABSENTEÍST, -Ă, *absenteiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Persoană) care practică absenteismul. — Din fr. **absentéiste.**

ABSÉNȚĂ, *absențe*, s.f. **1.** Lipsă a unei ființe sau a unui obiect din locul unde ar fi trebuit să se afle. F (Concr.) Semn cu care se notează această lipsă. **2.** Pierdere bruscă și de scurtă durată a cunoștinței, întâlnită în epilepsie. **3.** Fig. Neatenție, indiferență a cuiva. — Din fr. **absence,** lat. **absentia.**

ABSIDÁL, -Ă adj. v. **absidial.**

ABSÍDĂ, *abside*, s.f. Nișă semicirculară sau poligonală care închidea nava centrală a unei bazilici romane. F Încăpere semicirculară destinată altarului în bisericile creștine. — Din fr. **abside,** lat. **absida.**

ABSIDIÁL, -Ă, *absidiali, -e,* adj. Care ține de absidă; privitor la absidă. [Pr.: *-di-al*] — Var.: **absidál, -ă** adj.] — Din fr. **absidal.**

ABSIDIÓLĂ, *absidiole*, s.f. **1.** Mică absidă laterală la unele bazilici romane. **2.** Mică absidă lângă altar la bisericile creștine. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **absidiole.**

ABSÍNT, (**2**) *absinturi*, s.n. **1.** Băutură alcoolică tare, de culoare verde, cu gust amar, preparată cu uleiuri eterice de pelin, anason și alte plante aromatice. **2.** Porție de absint (**1**). — Din fr. **absinthe.**

ABSOLÚT, -Ă, *absoluți, -te*, adj., s.n., adv. **I. 1.** Adj. Care este independent de orice condiții și relații, care nu este supus nici unei restricții, care nu are limite; necondiționat, perfect, desăvârșit. G *Monarhie absolută* = formă de guvernământ în care puterea legislativă, puterea executivă și cea judecătorească se află în mâinile monarhului; monarhie în care suveranul are puteri nelimitate. **2.** S.n. Principiu veșnic, imuabil, infinit, care, după unele concepții filozofice, ar sta la baza universului. G (Fil.) *Spirit absolut, idee absolută* sau *eu absolut* = factor de bază al universului, identificat cu divinitatea. **3.** Adj. (Despre fenomene social-economice, în legătură cu noțiuni de creștere sau de scădere cantitativă) Considerat în raport cu sine însuși și nu în comparație cu alte fenomene asemănătoare; care se află pe treapta cea mai de sus. G *Adevăr absolut* = adevăr care nu poate fi dezmințit. **4.** Adj. (Mat.; despre mărimi) A cărei valoare nu depinde de condițiile în care a fost măsurat sau de sistemul la care este raportat. G *Valoare absolută* = valoarea aritmetică a rădăcinii pătratului unei mărimi. **5.** Adj. (Lingv.; în sintagma) *Verb absolut* = verb tranzitiv care are complementul neexprimat, dar subînțeles. **II.** Adv. (Servește la formarea superlativului) Cu totul, cu desăvârșire; exact, întocmai, perfect. *Argumentare absolut justă*. G (Întărind un pronume sau un adverb negativ) *N-a venit absolut nimeni*. — Din lat. **absolutus**, fr. **absolu.**

ABSOLUTÍSM s.n. Regim politic propriu monarhiei absolute; putere absolută a unui monarh. G *Absolutism luminat* = regim politic apărut în sec. XVIII și caracterizat prin receptivitatea suveranilor la progres. — Din fr. **absolutisme.**

ABSOLUTÍST, -Ă, *absolutiști, -ste*, adj. Care aparține absolutismului, privitor la absolutism, bazat pe absolutism. — Din fr. **absolutiste.**

ABSOLUTIZÁ, *absolutizez*, vb. I. Tranz. A atribui în mod eronat unui fapt sau unei idei o valoare absolută prin ignorarea caracterului relativ, condițional, limitat de celelalte laturi sau însușiri ale faptului sau ideii respective; a considera în mod greșit o latură a unui lucru ca o entitate de sine stătătoare, rupând-o de ansamblul căreia îi aparține. — **Absolut** + suf. *-iza.*

ABSOLUTIZÁRE, *absolutizări*, s.f. Acțiunea de *a absolutiza* și rezultatul ei. — V. **absolutiza.**

ABSOLUTÓRIU, -IE, *absolutorii*, adj., s.n. **1.** Adj. (Jur.) Care absolvă, care iartă o vină, un delict, o greșeală. **2.** S.n. (Înv.) Certificat de absolvire a unei școli superioare. — Din lat. **absolutorius,** (**2**) germ. **Absolutorium.**

ABSOLUȚIÚNE, *absoluțiuni*, s.f. **1.** Iertare de pedeapsă a unui acuzat când fapta imputată nu este prevăzută de lege sau când săvârșirea ei a fost justificată. **2.** Iertare a păcatelor, dată de obicei de papă[2]. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **absolution,** lat. **absolutio, -onis.**

ABSOLVÉNT, -Ă, *absolvenți, -te*, s.m. și f. Persoană care a terminat un ciclu sau o formă de învățământ. — Din germ. **Absolvent,** lat. **absolvens, -ntis.**

ABSOLVÉNȚĂ, *absolvențe*, s.f. Terminare a unui ciclu sau a unei forme de învățământ; absolvire. — Din **absolvent.**

ABSOLVÍ, *absólv,* vb. IV. Tranz. **1.** A termina un an școlar, un ciclu sau o formă de învățământ. **2.** A scuti pe cineva de pedeapsă; a ierta. — Din germ. **absolvieren,** lat. **absolvere.**

ABSOLVÍRE, *absolviri*, s.f. Acțiunea de *a absolvi* și rezultatul ei; absolvență. — V. **absolvi.**

ABSORBÁNT, -Ă, *absorbanți, -te*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Substanță) care absoarbe lichide sau vapori. F (Substanță) care reține o parte din particulele sau din energia radiată de o sursă. **2.** Adj. Fig. Care interesează, care captivează; către care se îndreaptă toate preocupările cuiva. — Din fr. **absorbant.**

ABSORBÍ, *absórb*, vb. IV. Tranz. **1**. A suge, a înghiți, a încorpora o substanță etc. F A reține o parte din particulele sau din energia radiantă care cade pe un corp. **2.** Fig. A preocupa în mod intens; a captiva. — Din fr. **absorber** (după *sorbi).*

ABSORBÍRE, *absorbiri*, s.f. Acțiunea de *a absorbi* și rezultatul ei. — V. **absorbi.**

ABSORBÍT, -Ă, *absorbiți, -te*, adj. **1.** Supt, înghițit; încorporat. **2.** Fig. Preocupat, captivat. — V. **absorbi.**

ABSORBITÓR, -OÁRE, *absorbitori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care absoarbe. **2.** S.n. Dispozitiv folosit pentru recoltarea prin absorbție a probelor de aer în scop analitic. — **Absorbi** + suf. *-tor.*

ABSÓRBȚIE, *absorbții*, s.f. **1.** Fenomen fizic prin care un corp lichid sau solid încorporează prin difuzie din afară o substanță oarecare. F Micșorare sau anulare a intensității unei radiații care trece printr-un corp. F Fenomen optic caracteristic lentilelor ochelarilor de vedere de a reține, filtra etc. razele de lumină care dăunează ochiului. **2.** Proces de pătrundere a apei, a substanțelor minerale și organice, precum și a gazelor în celulele organismului. G *Absorbție intestinală* = pătrunderea în sânge și în limfă a produșilor rezultați din digestia alimentelor. **3.** Încrucișare repetată a unei rase perfecționate cu una ameliorată în scopul îmbunătățirii radicale a acesteia. [Var.: **absorbțiúne** s.f.] — Din fr. **absorption,** lat. **absorptio, -onis.**

ABSORBȚIÚNE s.f. v. **absorbție.**

ABSTENȚIONÍSM s.n. Abținere demonstrativă de la exercitarea dreptului de vot; doctrină care susține această atitudine. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abstentionnisme.**

ABSTENȚIONÍST, -Ă, *abstenționiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține abstenționismului, privitor la abstenționism. **2.** S.m. și f. Adept al abstenționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abstentionniste.**

ABSTENȚIÚNE, *abstențiuni*, s.f. (Rar) Abstinență. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **abstention.**

ABSTINÉNT, -Ă, *abstinenți, -te*, s.m. și f. Persoană care își impune restricții de la mâncare, băutură, satisfacerea unor necesități fiziologice etc. — Din fr. **abstinent,** lat. **abstinens, -ntis.**

ABSTINÉNȚĂ, *abstinențe*, s.f. **1.** Faptul de a-și impune restricții de la mâncare, băutură, satisfacerea unor necesități fiziologice etc.; abstențiune. **2.** (Ec. pol.; în sintagma) *Teoria abstinenței* = teorie prin care capitalul și acumularea lui rezultă din abținerea proprietarilor de la consumul personal exagerat. — Din fr. **abstinence,** lat. **abstinentia.**

ABSTRÁCT, -Ă, *abstracți, -te*, adj., s.n. **1.** Adj. Care este gândit în mod separat de înfățișarea materială, de exemplele particulare, de ansamblul concret (senzorial) din care face parte; care este detașat de obiecte, de fenomene sau de relațiile în care există în realitate. G Loc. adv. *În abstract* = pe bază de deducții logice, teoretice, fără legătură cu datele sau cu faptele concrete. **2.** S.n. Moment al procesului cunoașterii care constă în desprinderea mintală a determinărilor fundamentale, generale ale obiectului studiat. G *Artă abstractă* = arta care nu caută să reprezinte elementele realității obiective; artă nonfigurativă, abstracționism. **3.** Adj. Conceput în mod prea general, prea teoretic; *p. ext.* greu de înțeles din cauza lipsei de ilustrări concrete. **4.** S.n., adj. (Cuvânt) care are sens abstract (**1**). G *Abstract verbal* = substantiv care provine dintr-un verb și exprimă acțiunea verbului respectiv. — Din lat. **abstractus,** germ. **abstrakt,** fr. **abstrait.**

ABSTRACTIZÁ, *abstractizez*, vb. I. Tranz. și intranz. A efectua o abstractizare. — **Abstract** + suf. *-iza.*

ABSTRACTIZÁNT, -Ă, *abstractizanți, -te*, adj. Care abstractizează. — **Abstractiza** + suf. *-ant.*

ABSTRACTIZÁRE, *abstractizări*, s.f. Operație a gândirii prin care se separă ceea ce nu este separat sau separabil în realitate, de considerare a unui lucru independent de legăturile lui, a unei substanțe independent de atributele ei sau invers; abstracție. F Trecere de la concret la abstract. — V. **abstractiza.**

ABSTRÁCȚIE, *abstracții*, s.f. Abstractizare; (concr.) lucru abstract. G Expr. *A face abstracție de...* = a nu lua în considerare; a ignora. [Var.: **abstracțiúne** s.f.] — Din fr. **abstraction,** lat. **abstractio, -onis.**

ABSTRACȚIONÍSM s.n. **1.** Tendință care acordă abstracțiunilor aceeași valoare cu aceea a realităților concrete. **2.** Artă abstractă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abstractionnisme.**

ABSTRACȚIONÍST, -Ă, *abstracționiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține abstracționismului, referitor la abstracționism. **2.** S.m. și f. Adept al abstracționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abstractionniste.**

ABSTRACȚIÚNE s.f. v. **abstracție.**

ABSTRÁGE, *abstrág*, vb. III. Tranz. A desprinde o însușire independent de obiectul sau de obiectele cărora le aparține; a judeca izolat, în afara unui context. — Din fr. **abstraire** (după *trage).*

ABSTRÁGERE, *abstrageri*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a abstrage* și rezultatul ei. — V. **abstrage.**

ABSTRÚS, -Ă, *abstruși, -se*, adj. (Livr.) Neclar, confuz, încurcat. — Din fr. **abstrus.**

ABSÚRD, -Ă, *absurzi, -de*, adj., s.n. **1.** Adj. Care contrazice gândirea logică, care nesocotește legile naturii și ale societății, contrar bunului-simț; ilogic. G Loc. adv. *Prin absurd* = admițând un raționament fals, o situație aproape imposibilă. F *Reducere la absurd* = metodă de demonstrare a unui adevăr, arătând că punctul de vedere contrar este fals. **2.** S.n. Ceea ce este absurd (**1**). — Din fr. **absurde,** lat. **absurdus.**

ABSURDITÁTE, *absurdități*, s.f. Caracterul a ceea ce este absurd (**1**); lucru, idee, concepție absurdă; prostie, inepție. — Din fr. **absurdité,** lat. **absurditas, -atis.**

ABȚIBÍLD, *abțibilduri*, s.n. **1.** Imagine în culori imprimată pe un strat subțire de colodiu, care se aplică pe o suprafață netedă, umezindu-se și dezlipindu-se de pe hârtia pe care a fost lipit. **2.** Fig. (La pl.) Nimicuri, fapte mărunte; mici șmecherii. — Din germ. **Abziehbild.**

ABȚIGUÍ, *abțiguiesc*, vb. IV. (Fam.) **1.** Refl. A se îmbăta. **2.** Tranz. A da (cuiva) o bătaie (ușoară). F Fig. A face (cuiva) un rău. **3**. Tranz. A modifica date, un text etc. pentru a corespunde mai bine scopului urmărit; *p. ext.* a falsifica. — Et. nec.

ABȚIGUÍRE, *abțiguiri*, s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) abțigui.* — V. **abțigui.**

ABȚIGUÍT, -Ă, *abțiguiți, -te*, adj. (Fam.) **1.** Beat. **2.** Modificat; *p. ext.* falsificat. — V. **abțigui.**

ABȚÍNE, *abțín*, vb. III. Refl. A se stăpâni, a se reține, a se înfrâna (de la...). F A nu se pronunța, a nu-și exprima părerea sau votul; a se ține departe de o activitate. — Din fr. **(s')abstenir** (după *ține*).

ABȚÍNERE, *abțineri*, s.f. Acțiunea de *a se abține* și rezultatul ei. — V. **abține.**

ABÚLIC, -Ă, *abulici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de abulie. — Din fr. **aboulique.**

ABULÍE, *abulii*, s.f. Boală psihică caracterizată prin lipsa mai mult sau mai puțin pronunțată a voinței; nehotărâre, inerție. — Din fr. **aboulie.**

ABUNDÁ, pers. 3 *abúndă*, vb. I. Intranz. **1.** A fi, a se găsi din belșug, în mare cantitate; a prisosi. **2.** A avea, a conține; a folosi din belșug. — Din fr. **abonder,** lat. **abundare.**

ABUNDÉNT, -Ă, *abundenți, -te*, adj. Care este în cantitate mare, care abundă; bogat, îmbelșugat. — Din fr. **abondant,** lat. **abundans, -ntis.**

ABUNDÉNȚĂ s.f. Cantitate mare, belșug, bogăție, prisos. G Loc. adv. *Din abundență* = mult, în cantitate mare. — Din fr. **abondance,** lat. **abundantia.**

ÁBUR, *aburi*, s.m. **1.** Vapori de apă. **2.** Ceață rară. **3.** (Rar) Adiere. **4.** Fig. Suflare ușoară (a vântului), boare. — Cf. alb. a v u l l.

ABURCÁ, *abúrc*, vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) urca, a (se) sui cățărându-se, a (se) cățăra; a (se) ridica de jos, de la pământ. — Et. nec. Cf. u r c a .

ABUREÁLĂ, *abureli*, s.f. **1.** Aburi condensați în picături foarte fine care se depun pe obiecte. **2.** Exalație, miros. **3.** Fig. (Rar) Adiere. — **Aburi** + suf. *-eală.*

ABURÍ, *aburesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu picături fine provenite din condensarea aburilor (**1**). **2.** Intranz. A scoate, a produce aburi (**1**). **3.** Refl. Fig. (Rar) A se aprinde, a se înroși, a se îmbujora (la față). **4.** Tranz. Fig. A atinge ușor (ca o suflare). F Intranz. (Rar; despre vânt) A adia. — Din **abur.**

ABURÍRE, *aburiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) aburi* și rezultatul ei. F Expunere a unor materiale textile, lemnoase etc. sau produse finite la acțiunea aburilor (**1**) în vederea ameliorării unor însușiri, a ușurării prelucrării lor ulterioare etc. — V. **aburi.**

ABURÍT, -Ă, *aburiți, -te*, adj. Acoperit cu aburi (**1**); care scoate aburi, din care ies aburi. F Fig. Aprins la față; îmbujorat; înroșit; înfierbântat (de supărare). — V. **aburi.**

ABURÓS, -OÁSĂ, *aburoși, -oase*, adj. (Rar) Acoperit cu aburi (**1**); din care ies aburi; ca aburii. — **Abur** + suf. *-os.*

ABÚZ, *abuzuri*, s.n. **1.** Încălcare a legalității; (concr.) faptă ilegală. G *Abuz de putere* = delict săvârșit de cineva prin depășirea atribuțiilor sale. *Abuz*

de încredere = înșelăciune care constă în însușirea ilegală, înstrăinarea sau refuzul de restituire a unui obiect încredințat spre păstrare sau spre utilizare. *Abuz de drept* = delict care constă în exercitarea unui drept cu nesocotirea scopului său social-economic. **2**. Întrebuințare fără măsură a unui lucru; exces. G Loc. adv. *Prin abuz* = abuziv, exagerat. **3.** (Rar) Eroare care constă din exagerarea unui fapt, a unei păreri etc. — Din fr. **abus,** lat. **abusus.**

ABUZÁ, *abuzez*, vb. I. Intranz. **1**. A uza de ceva în mod exagerat; a face abuz (**1**). **2.** A comite ilegalități, nedreptăți, profitând de o situație, de un titlu sau de putere. — Din fr. **abuser.**

ABUZÍV, -Ă, *abuzivi, -e*, adj. **1.** Exagerat, excesiv. **2.** (Despre acțiunile omului) Arbitrar, ilegal; (despre oameni) care comite un abuz (**1**), care abuzează de puterea sa. — Din fr. **abusif,** lat. **abusivus.**

AC, *ace*, s.n. **1.** Mică ustensilă de oțel, subțire, ascuțită și lustruită, prevăzută cu un orificiu prin care se trece un fir, care servește la cusut. G Expr. *A avea* (sau *a găsi) ac de cojocul cuiva* = a avea mijloace de a înfrâna sau de a pedepsi pe cineva. *A călca* (sau *a umbla) ca pe ace* = a merge încet, cu grijă. *A scăpa ca prin urechile acului* = a scăpa cu mare greutate. *Nici cât un vârf de ac* = extrem de mic, foarte puțin, aproape deloc. *A căuta acul în carul cu fân* = a se apuca de o muncă zadarnică. **2.** (Cu determinări) Nume dat unor obiecte asemănătoare cu un ac (**1**), având diverse întrebuințări. *Ac cu gămălie. Ac de siguranță. Ac de păr.* G *Ac de mașină* = ac pentru mașina de cusut. *Ace de gheață* = cristale de gheață, subțiri și ascuțite, care se formează iarna. **3.** Piesă sub formă de ac (**1**) la unele instrumente de măsură sau în medicină. *Ac magnetic. Acul busolei. Acul de seringă.* F Macaz. **4.** (Biol.) Organ de apărare și de atac al unor animale, în formă de ghimpe sau de vârf ascuțit. F Organ în formă de ac (**1**) sau de ghimpe care acoperă pielea unor animale, folosit pentru apărare. *Acele ariciului.* **5.** Frunză îngustă, ascuțită, caracteristică coniferelor. **6.** Compuse: *acul-doamnei* = plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe și cu fructe terminate cu un cioc lung *(Scandix pecten veneris); ac-de-mare* = pește marin, lung și ascuțit, în formă de andrea, acoperit cu plăci osoase *(Syngnathus rubescens).* — Lat. **acus.**

ACÁCIA s.f. v. **acacie.**

ACÁCIE, *acacii*, s.f. Nume dat arborilor sau arbuștilor tropicali din familia leguminoaselor, cu flori albe sau galbene, cultivați ca plante ornamentale, pentru industria parfumurilor și pentru extragerea gumei arabice *(Acacia).* [Var.: **acácia** s.f.] — Din lat., fr. **acacia.**

ACADEÁ, *acadele*, s.f. Bomboană preparată din zahăr topit. — Din tc. **akede.**

ACADÉMIC, -Ă, *academici, -ce*, adj. **1.** Care ține de academie, privitor la academie. G *Titlu academic* = diplomă obținută într-o școală de grad universitar. F (Substantivat, m.; înv.) Membru al Academiei Române. **2.** Distins, solemn; de o corectitudine exagerată; convențional. G *Stil academic* = manieră în artă în care subiectul este tratat în genul studiilor de școală de artă academică (**1**); stil sobru, corect, științific, convențional și rece. — Din fr. **académique,** lat. **academicus.**

ACADEMICIÁN, -Ă, *academicieni, -e,* s.m. și f. Membru (de onoare sau titular) al unei academii. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **académicien.**

ACADEMÍE, *academii*, s.f. **1.** Societate de învățați, de literați, de artiști etc. creată pentru dezvoltarea științelor și a artelor; înaltă instituție culturală care reunește pe cei mai de seamă savanți și artiști. **2.** Școală de învățământ superior. [Acc. și: (după lat.) *académie*] — Din fr. **académie,** lat. **academia.**

ACADEMÍSM s.n. **1.** Atitudine estetică promovând imitația necondiționată a creațiilor artei antice și ale Renașterii. F Trăsătură caracteristică oricărei arte care cultivă un ideal de frumusețe canonică, convențională, manieristă. **2.** Fel de a se comporta academic (**2**), rigid, rece. — Din fr. **académisme.**

ACADIÁN, -Ă, *acadieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. A doua perioadă a cambrianului. **2.** Adj. Care aparține acadianului (**1**), privitor la acadian. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **acadien.**

ACAJÚ, (**1**) *acaju,* s.m., adj. invar., s.n. **1.** S.m. Arbore din regiunea tropicală a Americii, al cărui lemn, de culoare roșiatică, este întrebuințat la confecționarea mobilelor de lux; mahon *(Swietinia mahagoni).* F Lemnul acestui arbore. **2.** Adj. invar. De culoare maro-roșcat, ca a lemnului de acaju (**1**). **3.** S.n. Culoare acaju (**2**). — Din fr. **acajou.**

ACALMÍE s.f. Potolire sau încetare temporară a mișcării vântului sau valurilor. F Fig. Răstimp de liniște în cadrul sau după o perioadă frământată. — Din fr. **accalmie.**

ACANÁ adv. v. **hacana.**

ACÁNT s.m. v. **acantă.**

ACANTACÉE, *acantacee* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate răspândite mai ales în regiunile calde, cu frunze opuse, flori dispuse în raceme și fructe capsule, al cărei tip este *acanta*; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **acanthacées.**

ACÁNTĂ, *acante*, s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de plante erbacee decorative din familia acantaceelor, ale căror frunze mari, penate, uneori spinoase, și rădăcini sunt folosite în medicină *(Acanthus).* **2.** Ornament arhitectonic caracteristic capitelurilor corintice și compozite, care imită frunzele de acantă (**1**). [Var.: **acánt** s.m.] — Din fr. **acanthe,** lat. **acanthus.**

ACANTOCEFÁL, *acantocefali*, s.m. (La pl.) Clasă de viermi paraziți nematelminți, cu o trompă retractilă înconjurată de cârlige de apărare; (și la sg.) vierme din această clasă *(Acanthocephala).* — Din fr. **acanthocéphale.**

ACANTÓZĂ, *acantoze*, s.f. Boală de piele caracterizată prin prezența unor pete pigmentate, îngroșate pe diferite părți ale corpului. — Din fr. **acanthose.**

ACAPARÁ, *acaparez*, vb. I. Tranz. A cumpăra toate mărfurile sau o anumită categorie de mărfuri de pe piață (pentru speculă); a pune stăpânire (în mod silnic, necinstit) pe... F P. ext. A-și însuși totul pentru sine în dauna altora. — Din fr. **accaparer.**

ACAPARÁRE, *acaparări*, s.f. Acțiunea de *a acapara.* — V. **acapara.**

ACAPARATÓR, -OÁRE, *acaparatori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care acaparează. — **Acapara** + suf. *-tor*.

A CAPPÉLLA loc. adj., loc. adv. (Despre muzică sau despre o formație corală) Fără acompaniament instrumental. — Loc. it.

ACÁR, *acari*, s.m. Muncitor feroviar care manipulează dispozitivele de acționare a acelor de macaz și asigură întreținerea acestora; macagiu. — **Ac** + suf. *-ar.*

ACARÉT, *acareturi*, s.n. **1.** Construcție auxiliară care ține de o gospodărie. **2.** (La pl.) Unelte de gospodărie, mai ales agricole. — Din tc. **akaret.**

ACARIÁN, *acarieni*, s.m. (La pl.) Arahnide mici, cu capul, toracele și abdomenul de obicei nediferențiate, unele dintre ele fiind purtătoare de germeni ai unor maladii grave; (și la sg.) exemplar din acest ordin. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **acarien.**

ACARICÍD, *acaricide*, s.n., adj. (Substanță) care omoară acarienii. — Din fr. **acaricide.**

ACARINÁTĂ, *acarinate*, s.f. (La pl.) Ordin de păsări alergătoare cu sternul lipsit de carenă și cu aripi reduse; (și la sg.) pasăre care face parte din această clasă; ratite. — Din lat. **acarinatus.**

ACARIÓZĂ, *acarioze*, s.f. Nume dat unor boli de piele contagioase, parazitare (la oameni și la animale), provocate de acarieni. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **acariose.**

ACÁRNIȚĂ, *acarnițe*, s.f. (Reg.) Acăriță. — **Ac** + suf. *-arniță*.

ACÁSĂ adv. În sau spre casa în care locuiești; *fig.* la locul natal, în sau către patrie. G *Cei de-acasă* = rudele apropiate, familia; *p. ext.* conaționalii. G Expr. *Așa* (sau *acum) mai vii de-acasă* = acum înțeleg sau admit ce spui. — A^3 + **casă.**

ACATAFAZÍE, *acatafazii*, s.f. Tulburare psihică constând în imposibilitatea respectării ordinii corecte a cuvintelor în vorbire. — Din fr. **acataphasie.**

ACATAGRAFÍE, *acatagrafii*, s.f. Tulburare psihică manifestată prin imposibilitatea respectării ordinii corecte a cuvintelor în scris. — Din fr. **acatagraphie.**

ACATALÉCTIC, *acatalectice*, adj. (În metrica greco-latină, în sintagma) *Vers acatalectic* (și substantivat, n.) = vers căruia nu-i lipsește nicio silabă. — Din fr. **acatalectique.**

ACATALEPSÍE, *acatalepsii*, s.f. **1.** Stare de spirit caracteristică unei persoane sceptice, care nu se mai străduiește să caute soluții. **2.** Nesiguranță în punerea unui diagnostic la un bolnav. — Din fr. **acatalepsie.**

ACATÍST, *acatiste*, s.n. **1.** Imn și slujbă bisericească ortodoxă în cinstea Fecioarei Maria sau a unor sfinți. **2.** Listă de nume dată preotului spre a se ruga pentru persoanele înscrise pe ea. G Expr. *A da acatiste* (sau *un acatist)* = a cere preotului să rostească anumite rugăciuni pentru îndeplinirea unei dorințe. [Acc. și: *acátist*] — Din sl. **akatistŭ.**

ACÁȚ, *acați*, s.m. (Reg.) Salcâm. [Var.: **acáțiu** s.m.] — Din magh. **akác.**

ACÁȚIU s. m. v. **acaț.**

ACAUSTOBIOLÍT, *acaustobiolite*, s.n. Rocă sedimentară de origine organică, necombustibilă. [Pr.: *-ca-us-to-bi-o-*] — Din fr. **acaustobiolite.**

ACAUSTOBIOLÍTIC, -Ă, *acaustobiolitici, -ce*, adj. (Geol.) Referitor la acaustobiolit. [Pr.: *-ca-us-to-bi-o-*] — Din fr. **acaustobiolitique.**

ACĂRÍȚĂ, *acărițe*, s.f. (Pop.) Cutiuță în care se păstrează ace, ață și alte mărunțișuri necesare la cusut; acarniță. — **Ac** + suf. *-ăriță.*

ACĂTÁREA adj. invar. v. **acătării.**

ACĂTÁRII adj. invar. (Pop. și fam.; de obicei la comparativ) **1.** (Despre lucruri) Care posedă calități corespunzătoare scopului sau destinației; bun, frumos, de seamă. **2.** (Despre oameni) De treabă, cumsecade, vrednic, cu calități deosebite. [Var.: **acătárea** adj. invar.] — Et. nec.

ACĂȚÁ vb. I v. **agăța.**

ACĂȚÁRE s. f. v. **agățare.**

ACĂȚÁT, -Ă adj. v. **agățat.**

ACĂŢĂRÁ vb. I v. **căţăra.**

ACĂŢĂTÓR, -OÁRE adj. v. **agăţător.**

ACCÉDE, *accéd*, vb. III. (Livr.) Intranz. A avea acces (**1**), a ajunge la ceva, undeva. — Din fr. **accéder.**

ACCÉDERE s.f. Faptul de *a accede*. — V. **accede.**

ACCELERÁ, *accelerez*, vb. I. Tranz. **1.** A iuți, a grăbi o mișcare, o acțiune; a urgenta, a zori. **2.** A mări viteza. — Din fr. **accélérer,** lat. **accelerare.**

ACCELERÁNDO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Din ce în ce mai repede. — Cuv. it.

ACCELERÁRE, *accelerări,* s.f. Acțiunea de *a accelera* și rezultatul ei; iuțire, grăbire, urgentare, zorire. — V. **accelera.**

ACCELERÁT, -Ă, *accelerați, -te*, adj., s.n. **1.** Adj. Care este iuțit, grăbit; care are o frecvență mai mare decât cea normală. *Ritm accelerat. Respirație accelerată.* **2.** S.n. Tren cu viteză mai mare decât a personalului (și care nu oprește în toate gările). — V. **accelera.**

ACCELERATÓR, -OÁRE, *acceleratori, -oare,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care accelerează. **2.** S.n. Mecanism care permite accelerarea turațiilor unui motor; pedală care comandă acest mecanism. F Instalație pentru accelerarea microparticulelor. **3.** S.m., adj. (Substanță) care se adaugă unor materiale pentru a mări viteza unor reacții chimice sau a unor procese fizico-chimice. — Din fr. **accélérateur.**

ACCELERÁȚIE, *accelerații*, s.f. Creștere a vitezei unui corp mobil în raport cu unitatea de timp. F *Accelerație gravitațională* = accelerația pe care o au corpurile în cădere liberă. [Var.: **acceleraţiúne** s.f.] — Din fr. **accélération,** lat. **acceleratio, -onis.**

ACCELERAŢIÚNE s.f. v. **acceleraţie.**

ACCELEROGRÁF, *accelerografe*, s.n. Accelerometru care înregistrează accelerațiile. — Din fr. **accélérographe.**

ACCELEROMÉTRU, *accelerometre*, s.n. **1.** Aparat cu care se măsoară accelerațiile, îndeosebi la vehiculele aeriene. **2.** Transductor electromecanic de măsurat structurile vibrante. — Din fr. **accéléromètre.**

ACCÉNT, *accente*, s.n. **1.** Pronunțare mai intensă, pe un ton mai înalt etc. a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-un grup sintactic. F Semn grafic pus de obicei deasupra unei vocale pentru a marca această pronunțare sau altă particularitate de pronunțare. *Accent ascuțit. Accent circumflex. Accent grav.* G Expr. *A pune accentul* (pe ceva) = a scoate în relief, a da atenție deosebită (unei probleme). **2.** Fel particular de pronunțare specific unui grai, unei limbi sau unei stări afective. **3.** Scoatere în relief a unui sunet muzical prin amplificarea sonorității sau prin prelungirea duratei lui. — Din fr. **accent,** lat. **accentus.**

ACCENTUÁ, *accentuez*, vb. I. **1.** Tranz. A marca prin accent (**1**). F Fig. A sublinia, a întări, a pune în evidență, a reliefa. **2.** Refl. Fig. A se intensifica. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **accentuer.**

ACCENTUÁRE, *accentuări*, s.f. Acțiunea de *a (se) accentua.* [Pr.: *-tu-a-*] — V. **accentua.**

ACCENTUÁT, -Ă, *accentuați, -te*, adj., adv. **1.** Adj. (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care poartă accentul, care este scos în relief. **2.** Adj. Fig. Intensificat. **3.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Puternic, forzato. [Pr.: *-tu-at*] — V. **accentua.**

ACCÉPT s.n. Consimțământ scris pe o poliță, prin care o persoană, desemnată de emitentul poliței, se obligă să achite beneficiarului, la scadență, suma de bani din poliță. F Încuviințare, aprobare. — Din germ. **Akzept,** lat. **acceptus.**

ACCEPTÁ, *accépt*, vb. I. Tranz. A fi de acord cu...; a primi, a consimți să...; a admite, a aproba, a încuviința. F A suporta, a tolera. — Din fr. **accepter,** lat. **acceptare.**

ACCEPTÁBIL, -Ă, *acceptabili, -e*, adj. Care poate fi acceptat; satisfăcător. — Din fr. **acceptable,** lat. **acceptabilis.**

ACCEPTÁRE, *acceptări*, s.f. Acțiunea de *a accepta* și rezultatul ei. F Consimțământ al întreprinderii cumpărătoare pentru achitarea unei cereri de plată emise de întreprinderea furnizoare. F Semnătură de aprobare pusă pe o poliță prin care semnatarul se obligă să plătească la scadență suma din polița respectivă; accept. F Manifestare a voinței de a dobândi un anumit drept ori de a primi o succesiune sau o ofertă de încheiere a unui contract. — V. **accepta.**

ACCEPTÓR, -OÁRE, *acceptori, -oare*, adj., s.m. (Fiz.) (Atom de natură străină) care poate primi un electron suplimentar, determinând apariția unui gol pozitiv în masa unui semiconductor. — Din fr. **accepteur.**

ACCÉPȚIE, *accepții*, s.f. Înțeles, sens, valoare a unui cuvânt, a unui afix etc. [Var.: **acceptiúne** s.f.] — Din fr. **acception,** lat. **acceptio, -onis.**

ACCEPŢIÚNE s.f. v. **accepţie.**

ACCÉS, (**1**) *accesuri,* (**2**) *accese*, s.n. **1.** Posibilitate de a pătrunde, drept de a ajunge până într-un loc sau până la o persoană; *p. ext.* intrare. G *Cale* (sau *drum, șosea) de acces* = drum care face legătura cu o șosea importantă, cu o localitate etc. *Rampă de acces* = porțiune de drum în pantă care permite urcarea vehiculelor pe o șosea mai înaltă, pe un pod etc. G Expr. *A (nu) avea acces* = a (nu) avea permisiunea să meargă undeva, a (nu) avea voie să pătrundă undeva. **2.** Ansamblu de tulburări clinice ale organismului care se manifestă brusc, în stare de sănătate aparentă și care se repetă de obicei la intervale variate. F Izbucnire violentă (și trecătoare) a unei stări sufletești. — Din fr. **accès,** lat. **accessus.**

ACCESÁ, *accesez,* vb. I. Tranz. (Inform.) A apela date sau informații; a face funcțional; a intra într-o rețea, într-un program etc. — Din engl. **access.**

ACCESÍBIL, -Ă, *accesibili, -e*, adj. La care se poate ajunge ușor; care este la îndemâna cuiva; care poate fi ușor procurat; care se poate înțelege ușor. — Din fr. **accessible,** lat. **accessibilis.**

ACCESIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi accesibil. — Din fr. **accessibilité,** lat. **accessibilitas, -atis.**

ACCESIÚNE, *accesiuni*, s.f. Mod de dobândire a proprietății rezultând din alipirea naturală sau prin intervenția omului a unui bun la un alt bun mai important, aparținând altei persoane. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **accesion.**

ACCESÓRIU, -IE, *accesorii*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Obiect, piesă, dispozitiv) care constituie un element secundar, anex, incidental, complementar. **2.** Adj. (Despre drepturi, cereri etc.) Secundar în raport cu alt drept sau altă cerere, dar legat de acestea și supunându-se ca atare unor condiții de fond și de procedură comune. — Din fr. **accessoire,** lat. **accessorius.**

ACCIDÉNT, (**1, 2, 3, 4, 6**) *accidente*, s.n., (**5**) *accidenți*, s.m. **1.** S.n. Eveniment fortuit, imprevizibil, care întrerupe mersul normal al lucrurilor (provocând avarii, răniri, mutilări sau chiar moartea). F Fapt întâmplător, banal, care aduce nenorocire. **2.** S.n. (Fil.) Însușire trecătoare, neesențială a unui lucru. **3.** S.n. (Geogr.) Neregularitate a solului. **4.** S.n. (Lingv.; în sintagma) *Accident fonetic* = modificare întâmplătoare a unui sunet, fără caracter de lege. **5.** S.m. (Muz.) Alterație. F Semn care indică această modificare a intonației unei note. **6.** S.n. (Med.) Fenomen neașteptat care survine în cursul unei boli. — Din fr. **accident,** lat. **accidens, -ntis.**

ACCIDENTÁ, *accidentez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) răni într-un accident. — Din **accident.**

ACCIDENTÁL, -Ă, *accidentali, -e*, adj. Întâmplător; incidental. F Secundar, neesențial. — Din fr. **accidentel.**

ACCIDENTÁRE, *accidentări*, s.f. Faptul de *a (se) accidenta.* — V. **accidenta.**

ACCIDENTÁT, -Ă, *accidentați, -te*, adj. **1.** (Adesea substantivat) (Persoană) care a fost victima unui accident. **2.** (Despre un teren, un drum etc.) Care prezintă neregularități. — V. **accidenta**. Cf. fr. a c c i d e n t é.

ACCIDÉNȚĂ, *accidențe* s.f. Lucrare tipografică de tip special care folosește în mod variat literele, liniile și ornamentele în scopul realizării unor efecte de reclamă. — Din germ. **Akzidenz.**

ACCÍZ s.n. v. **acciză.**

ACCIZÁ, *accizez,* vb. I. Tranz. A aplica accize la mărfuri, bunuri de consum etc. — De la **acciză.**

ACCIZÁRE, *accizări*, s.f. Acțiunea de *a acciza.* — V. **acciza.**

ACCÍZĂ, *accize*, s.n. **1.** Impozit indirect care se percepe în unele țări asupra unor obiecte de consum. **2.** (Înv.) Taxă de consumație, de barieră și vamală. [Var.: **accíz** s.n.] — Din fr. **accise.**

ACEFÁL, -Ă, *acefali, -e*, adj. (Zool.; despre unele animale inferioare) Fără cap. — Din fr. **acéphale.**

ACEFALÍE s.f. **1.** (Zool.) Lipsă a capului, specifică unor animale inferioare. **2.** (Med.) Monstruozitate congenitală (incompatiblă cu viața) care constă în lipsa capului la făt. — Din fr. **acéphalie.**

ACÉL[1], **ACEÁ,** *acei, acele*, adj. pron. dem. (antepus) (Arată că ființa, lucrul etc. desemnate de substantivul pe care îl determină se află mai departe, în spațiu sau timp, de vorbitor) *Acel om. Acea casă.* [Gen.-dat. sg.: *acelui, acelei*, gen.-dat. pl.: *acelor*] — Lat. ***ecce-illu, ecce-illa.**

ACÉL[2], **ACEÁ** pron. dem. v. **acela**[1].

ACÉLA, ACÉEA, *aceia, acelea*, pron. dem., adj. pron. dem. (postpus) **1.** Pron. m. și f. (postpus) (Indică pe cineva sau ceva relativ depărtat de vorbitor) *Cine e acela?* G Loc. adj. (Reg.) *Ca acela* sau *ca aceea* = puternic; însemnat; extraordinar. G Loc. adv. *De aceea* = pentru acest (sau acel) motiv, din această cauză. *Drept aceea* = prin urmare; deci. *(În) afară de* (sau *pe lângă) aceea* = în plus. **2**. Adj. pron. dem. (postpus) Acel, acea. *Omul acela. Casa aceea.* [Gen.-dat. sg.: *aceluia, aceleia*, gen.-dat. pl.: *acelora.* — Var.: (înv.) **acél, acéa** pron. dem.] — Lat. ***ecce-illu, ecce-illa.**

ACÉLAȘI, ACÉEAȘI, *aceiași, aceleași,* pron. dem., adj. pron. dem. (Care este) tot acela, chiar acela; (care este) tot la fel ca mai înainte. [Gen.-dat. sg.: *aceluiași, aceleiași*, gen.-dat. pl.: *acelorași*] — **Acela**[1] **+ și.**

ACERÁ vb. I v. **acira.**

ACERACÉE, *aceracee* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu frunze opuse, cu flori grupate în inflorescențe și cu fructe disamare, folosite în industria lemnului sau ca plante decorative; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **acéracée.**

ACERATÉRIU s.m. Mamifer fosil neozoic, strămoș al rinocerului, caracterizat prin absența cornului. [Var.: **acerathérium** s.m.] — Cuv. lat.

ACERATHÉRIUM s.m. v. **acerateriu.**

ÁCERĂ, *acere*, s.f. (Reg.) Acvilă, pajură; vultur. — Lat. **aquila.**

ACÉRB, -Ă, *acerbi, -e*, adj. Necruțător, înverșunat, aspru; agresiv, caustic, sarcastic. — Din fr. **acerbe,** lat. **acerbus.**

ACÉST, ACEÁSTĂ, *aceşti, aceste*, adj. pron. dem. (antepus) **1.** (Arată că ființa, lucrul etc. desemnate de substantivul pe care îl determină se află aproape, în spațiu sau timp, de vorbitor) *Acest deal. Această casă.* **2.** (În legătură cu substantive care arată momentul, răstimpul, epoca în care se petrece o acțiune) Care este în curs; curent, prezent (sau dintr-un viitor apropiat). *Anul acesta.* [Gen.-dat. sg.: *acestui, acestei*, gen.-dat. pl.: *acestor*] — Lat. ***ecce-istu, ecce-ista.**

ACÉSTA, ACEÁSTA, *aceştia, acestea*, pron. dem., adj. pron. dem. (postpus) **1.** Pron. m. și f. postpus. (Indică pe cineva sau ceva relativ apropiat de subiectul vorbitor). *Ce e aceasta?* G Loc. adv. *Pentru aceasta* = din această cauză, de aceea. *(În) afară de* (sau *pe lângă) aceasta* = în plus. *Cu toate acestea* = totuși. **2.** Adj. dem. (postpus) (Arată că ființa, lucrul etc. desemnate de substantivul pe care îl determină se află aproape, în spațiu sau timp, de vorbitor) *Dealul acesta. Casa aceasta.* [Gen.-dat. sg.: *acestuia, acesteia*, gen.-dat. pl.: *acestora*] — Lat. ***ecce-istu, ecce-ista.**

ACETALDEHÍDĂ, *acetaldehide*, s.f. (Chim.) Aldehidă acetică. — Din fr. **acétaldéhyde.**

ACETAMÍDĂ, *acetamide*, s.f. (Chim.) Amidă a acidului acetic. — Din fr. **acétamide.**

ACETÁT, *acetați*, s.m. **1.** Sare a acidului acetic, folosită în industria chimică și farmaceutică. **2.** Ester al acidului acetic, întrebuințat în tehnică în special ca dizolvant. G *Acetat de celuloză* = acetat folosit la fabricarea unor materiale plastice. *Acetat de vinil* = acetat care servește la fabricarea unor fibre textile artificiale (a poliacetatului de vinil, a unor copolimeri). — Din fr. **acétate.**

ACETAZOLAMÍDĂ, *acetazolamide*, s.f. Medicament cu efecte diuretice, folosit în cazurile de insuficiență cardiacă, de ciroză hepatică etc. — Din fr. **acétazolamyde.**

ACÉTIC, -Ă, *acetici, -ce*, adj. (În sintagmele) *Acid acetic* = acid organic obținut sintetic sau prin oxidarea alcoolului etilic, care se prezintă ca un lichid incolor, cu miros înțepător și este folosit în industria coloranților, farmaceutică, în alimentație etc. *Fermentație acetică* = fermentație care transformă alcoolul etilic în acid acetic, folosită la fabricarea oțetului. *Aldehidă acetică* = lichid incolor cu miros înțepător, folosit la prepararea acidului acetic, a acetatului de etil, în industria chimică de sinteză etc.; acetaldehidă. — Din fr. **acétique.**

ACETIFICÁ, *acetific*, vb. I. Tranz. A transforma alcoolul etilic în acid acetic. — După fr. **acétifier.**

ACETIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a acetifica.* — V. **acetifica.**

ACETÍL, *acetili*, s.m. Radical organic monovalent, derivat de la acidul acetic. — Din fr. **acétyle.**

ACETILACÉTIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid acetilacetic* = acid instabil care se descompune în acetonă și bioxid de carbon. — Din fr. **acétylacétique.**

ACETILÁRE, *acetilări*, s.f. Proces chimic de introducere a radicalului acetil în molecula unui compus organic. — Din **acetil.**

ACETILÉNĂ s.f. Gaz incolor, cu miros de usturoi, otrăvitor în cantități mai mari, având numeroase folosiri în industrie, la iluminat și la sudura oxiacetilenică. — Din fr. **acétylène.**

ACETILÉNIC, -Ă, *acetilenici, -ce,* adj. Derivat din acetilenă. — Din fr. **acétylènique.**

ACETILSALICÍLIC adj. (În sintagma) *Acid acetilsalicilic* = medicament folosit în stările gripale pentru proprietățile sale febrifuge și analgezice; aspirină. — Din fr. **acétylsalicylique.**

ACETILÚRĂ, *acetiluri*, s.f. Derivat al hidrocarburilor acetilenice. — Din fr. **acétylure.**

ACETOBUTIRÁT, *acetobutirați*, s.m. (În sintagma) *Acetobutirat de celuloză* = ester mixt al celulozei, folosit la fabricarea fibrelor de celuloză, a lacurilor, a emailurilor etc. — Din fr. **acétobutyrate.**

ACETOFÁN s.n. Folie transparentă folosită ca suport pentru desenele animate. — Din fr. **acétophane.**

ACETOFENÓNĂ, *acetofenone*, s.f. Cetonă mixtă cu miros plăcut, solubilă în alcool și în eter, folosită în industria farmaceutică și a parfumurilor. — Din fr. **acétophénone.**

ACETÓNĂ s.f. Lichid incolor, volatil, inflamabil, folosit ca solvent în industrie. — Din fr. **acétone.**

ACETONEMÍE s.f. Prezență anormală a acetonei în sânge, mai ales la bolnavii de diabet. — Din fr. **acétonémie.**

ACETONURÍE s.f. Prezență a acetonei în urină, întâlnită în diabet, în stările de inaniție etc. — Din fr. **acétonurie.**

ACHÉNĂ, *achene*, s.f. Tip de fruct indehiscent, a cărui sământă, acoperită cu un înveliș tare, nu e sudată de acest înveliș. — Din fr. **akène.**

ACHEULEEÁN, -Ă, *acheuleeni, -e,* adj., s.n. (Care face parte din) ultimul subetaj al paleoliticului inferior. [Pr.: *a-șö-*] — Din fr. **acheeuléen.**

ACHIESÁ, *achiesez*, vb. I. Intranz. (Livr.) A accepta condițiile dintr-o acțiune juridică. F A renunța la atacarea unei hotărâri judecătorești. [Pr.: *-chi-e-*] — Din fr. **acquiescer.**

ACHIESÁRE, *achiesări*, s.f. (Livr.) **1.** Recunoașterea de către un acuzat a pretențiilor dintr-o acțiune de justiție. **2.** Renunțare la atacarea unei hotărâri a justiției. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **achiesa.**

ACHILÍE, *achilii*, s.f. Absență sau diminuare a secreților digestive sau a unora dintre componentele lor (acidul clorhidric, pepsina etc.), întâlnită în cancerul gastric și în anemia pernicioasă. — Din fr. **achylie.**

ACHINEZÍE s.f. Imposibilitate de a executa mișcări; imobilitate și rigiditate a mușchilor, fără ca bolnavul să fie paralizat. — Din fr. **akinésie.**

ACHINGÍU, *achingii*, s.m. (În Evul Mediu, în Imperiul Otoman) Călăreț turc care trăia din prada de război. [Var.: **echingíu** s.m.] — Din tc. **akıncı.**

ACHITÁ, *achít*, vb. I. **1.** Tranz. A declara printr-o hotărâre judecătorească că persoana trimisă în judecată penală este nevinovată. **2.** Tranz. și refl. A(-și) plăti, a(-și) îndeplini o obligație materială sau morală. G Expr. (Refl.) *A se achita de ceva* = a duce la bun sfârșit o obligație. **3.** Tranz. (Arg.) A omorî, a ucide. — Din fr. **acquitter.**

ACHITÁRE, *achitări*, s.f. Acțiunea de *a (se) achita* și rezultatul ei. — V. **achita.**

ACHITÁT, -Ă, *achitați, -te*, adj. **1.** Care a fost declarat nevinovat prin hotărâre judecătorească. **2.** Plătit. — V. **achita.**

ACHÍU[1]**,** *achii*, s.m. (Bot.; înv.) Țelină[1]. — Cf. lat. a p i u m.

ACHÍU[2]**,** *achiuri*, s.n. (Înv.) **1.** Bilă de încercare la jocul de biliard, care urmează să stabilească persoana care începe partida. **2.** Tac[2]. — Din fr. **acquit.**

ACHIZITÍV, -Ă, *achizitivi, -e*, adj. Referitor la o achiziție. — Din fr. **acquisitif.**

ACHIZITÓR, -OÁRE, *achizitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu procurarea de produse sau de materiale. — **Achizi**[ție] + suf. *-tor.*

ACHIZÍȚIE, *achiziții*, s.f. **1.** Formă de comerț care constă în procurarea de produse (agroalimentare) sau de materiale (pe calea unor contracte speciale); achiziționare. **2.** Procurare de obiecte rare. G Expr. *A face o achiziție* = a procura, în condiții avantajoase, ceva de preț, un lucru rar. F (Concr.) Bun obținut prin achiziție (**1**). — Din fr. **acquisition,** lat. **acquisitio, -onis.**

ACHIZIȚIONÁ, *achiziționez,* vb. I. Tranz. A procura produse (agroalimentare) sau materiale. F A procura obiecte rare. [Pr.: *-ți-o-*] — **Achiziție** + suf. *-ona.*

ACHIZIȚIONÁRE, *achiziționări*, s.f. Acțiunea de *a achiziționa* și rezultatul ei; achiziție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — V. **achiziționa.**

ACÍ adv. v. **aici.**

ACÍA adv. v. **aici.**

ACIANOPSÍE s.f. Defect de vedere care constă în incapacitatea de a distinge culoarea albastră. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **acyanopsie.**

ACÍCLIC, -Ă, *aciclici, -ce,* adj. **1.** (Despre flori) Ale cărei organe sunt așezate în spirală. **2.** (Despre substanțe chimice) Care nu conține atomi legați în ciclu în molecula sa. — Din fr. **acyclique.**

ACÍCUL, *aciculi,* s.m. **1.** Spin mic, subțire și drept care se găsește la unele plante. **2.** Fir de păr de forma unui ghimpe la unele specii de viermi. — Din fr. **acicule.**

ACICULÁR, -Ă, *aciculari, -e,* adj. În formă de ac. — Din fr. **aciculaire.**

ACÍD, -Ă, *acizi, -de,* s.m., adj. **1.** S.m. Substanță chimică cu gust acru și miros înțepător, care înroșește hârtia albastră de turnesol și care, în combinație cu o bază, formează o sare. **2**. Adj. (Adesea fig.) Care are proprietățile unui acid (**1**), cu gust acru, înțepător. — Din fr. **acide,** lat. **acidus.**

ACIDAMÍNĂ, *acidamine*, s.f. Produs obținut prin transformarea treptată a albuminoidelor alimentare. — Din fr. **acidamine.**

ACIDIFICÁ, *acidífic*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) transforma în acid. — După fr. **acidifier.**

ACIDIFICÁRE, *acidificări*, s.f. Acțiunea de *a (se) acidifica.* — V. **acidifica**.

ACIDIFICÁT, -Ă, *acidificați, -te*, adj. Transformat în acid. — V. **acidifica.**

ACIDIMETRÍE, *acidimetrii*, s.f. Metodă volumetrică de determinare a concentrației unui acid prin neutralizare cu o bază. — Din fr. **acidimétrie**.

ACIDIMÉTRU, *acidimetre*, s.n. Aparat pentru măsurarea concentrației de ioni de hidrogen a unei soluții. — Din fr. **acidimètre.**

ACIDITÁTE s.f. Grad de concentrație de ioni de hidrogen sau cantitatea totală de acid dintr-o soluție. F Proprietatea de a fi acid. G *Aciditate gastrică* = gradul de aciditate a sucului gastric, conferit de prezența acidului clorhidric, clorului, pepsinei și acidului lactic. — Din fr. **acidité,** lat. **aciditas, -atis.**

ACIDOFÍL, -Ă, *acidofili, -e,* adj. (În sintagmele) *Plante acidofile* = plante care se pot dezvolta pe soluri cu aciditate mare. *Lapte acidofil* = produs lactat dietetic, de culoare albă-gălbuie, preparat din lapte de vacă sterilizat, cu un anumit conținut de bacterii și fermentat. — Din fr. **acidophile.**

ACIDOREZISTÉNȚĂ s.f. Proprietate a unor bacterii colorate cu anilină de a rezista la acțiunea decolorantă a acizilor. — **Acid** + **rezistență.**

ACIDÓZĂ s.f. Creștere a acidității și reducere a rezervei alcaline din sânge, din cauza unor tulburări funcționale în organism. — Din fr. **acidose.**

ACIDULÁ, *aciduléz*, vb. I. Tranz. A adăuga o cantitate de acid; a da unei soluții proprietățile unui acid; a acri ușor. — Din fr. **aciduler.**

ACIDULÁRE, *acidulări*, s.f. Acțiunea de *a acidula.* — V. **acidula.**

ACIDULÁT, -Ă, *acidulați, -te,* adj. Amestecat cu un acid; ușor acrit. — V. **acidula.**

ACÍL, *acili*, s.m. Radical monovalent al unui acid organic. — Din fr. **acil.**

ACILÁ, *acilez*, vb. I. Tranz. A introduce, pe cale chimică, un radical acil în molecula unui compus organic în scopul obținerii de cetone, esteri și amide. — Din fr. **aciler.**

ACÍLEA adv. v. **aici.**

ACÍN, *acine*, s.n. Mică dilatație, în formă de boabă de strugure, a capătului terminal al unei glande sau al unei bronhiole. — Din fr. **acinus.**

ACINÓS, -OÁSĂ, *acinoși, -oase*, adj. Care prezintă acine; care are forma unor boabe de strugure. — Din fr. **acineux.**

ACIOÁIE s.f. (Pop.) Nume dat unor metale sau aliaje; obiect făcut dintr-un astfel de metal sau aliaj. [Pr.: *-ci-oa-*] — Cf. it. a c c i a i o „oțel".

ACIOÁLĂ, *acioale*, s.f. (Rar) Adăpost, locuință, casă. — Din **aciola** (derivat regresiv).

ACIOLÁ, *aciolez*, vb. I. Refl. (Rar) A se aciua. — Cf. a c i u a.

ACIPENSERICULTÚRĂ s.f. Ramură a pisciculturii care se ocupă cu cultura sturionilor. — **Acipenserid** + **cultură.**

ACIPENSERÍD, *acipenserizi*, s.m. (Zool.) Sturion. — Cf. lat. a c i p e n s e r.

ACIRÁ, *acír*, vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** A avea nădejde la..., a aștepta să..., a tinde spre... **2.** A fi în așteptare; a pândi. [Var.: **acerá** vb. I] — Et. nec.

ACIUÁ, *aciuez*, vb. I. Refl. (Pop.) A-și găsi refugiu, a se stabili (vremelnic), a se pune la adăpost undeva sau pe lângă cineva; a se pripăși, a se oploși, a se aciola, a se agesti. F Tranz. A da adăpost.[Pr.: *-ciu-a.* — Var.: **aciuiá** vb. I, **aciuí** vb. IV] — Lat. ***accubiliare.**

ACIUÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) aciua* și rezultatul ei. [Pr.: *-ciu-a-*] — V. **aciua.**

ACIUÁȘ, *aciuașe*, s.n. (Rar) Adăpost, refugiu. [Pr.: *-ciu-aș*] — **Aciua** + suf. *-aș.*

ACIUÁT, -Ă, *aciuați, -te,* adj. (Pop.) Pripășit. [Pr.: *-ciu-at*] — V. **aciua.**

ACIUÍ vb. IV v. **aciua.**

ACIUIÁ vb. I v. **aciua.**

ACLAMÁ, *aclám*, vb. I. Tranz. A saluta, a aproba, a-și manifesta entuziasmul prin aclamații; a ovaționa. — Din fr. **acclamer,** lat. **acclamare.**

ACLAMÁRE, *aclamări*, s.f. Acțiunea de *a aclama* și rezultatul ei; aclamație, ovație. — V. **aclama.**

ACLAMÁȚIE, *aclamații,* s.f. (Mai ales la pl.) Urale, aplauze prin care o mulțime își manifestă entuziasmul sau aprobarea pentru cineva sau ceva; ovație, aclamare. — Din fr. **acclamation,** lat. **acclamatio.**

ACLIMATÁ, *aclimatez*, vb. I. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) aclimatiza. — Din fr. **acclimater.**

ACLIMATÁRE s.f. (Înv.) Aclimatizare. — V. **aclimata.**

ACLIMATIZÁ, *aclimatizez*, vb. I. Tranz. și refl. (Despre animale sau plante) A (se) adapta, a (se) acomoda la un nou climat. F Refl. Fig. (Despre oameni) A se deprinde, a se obișnui cu noi condiții de viață; a (se) aclimata. — Din germ. **akklimatisieren.**

ACLIMATIZÁRE, *aclimatizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) aclimatiza* și rezultatul ei; aclimatare. — V. **aclimatiza.**

ACLIMATIZÁT, -Ă, *aclimatizați, -te,* adj. Care este adaptat la un mediu nou. — V. **aclimatiza.**

ACLÍNIC, -Ă, *aclinici, -ce,* adj. (Despre o regiune) Lipsit de câmp magnetic. — Din fr. **aclinique.**

ACNÉE s.f. Boală de piele caracterizată prin apariția, mai ales pe față, a unor coșuri, puncte negre etc., care adesea supurează. G *Acnee juvenilă* = acnee frecventă mai ales la pubertate. — Din fr. **acné.**

ACNEIFÓRM, -Ă, *acneiformi, -e,* adj. (Med.) Care are aspect de acnee; ca o acnee. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **acnéiforme.**

ACOÁCE adv. (Reg.) Încoace. — Lat. **eccum-*hacce.**

ACOLÁDĂ, *acolade,* s.f. **1.** Semn grafic în formă de arc, orizontal sau vertical, prin care se arată că mai multe cuvinte, formule, portative muzicale etc. sunt legate între ele. **2.** Ceremonial medieval de învestire a unui cavaler, constând dintr-o îmbrățișare și o atingere cu latul spadei. — Din fr. **accolade.**

ACÓLEA adv. (Pop.) Pe aici, prin apropiere, nu departe de aici. [Acc. și: *acoleá*] — Cf. a c o l o.

ACOLÍE s.f. Absență sau diminuare notabilă a secreției biliare. — Din fr. **acholie.**

ACOLISÍ, *acolisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) **1.** A se lega, a se agăța de cineva, a se ține de capul cuiva cu dușmănie. **2.** A nu lăsa din stăpânire ceea ce a cucerit odată. — Din ngr. **ekóllissa** (aor. lui *kollô* „a (se) lipi").

ACOLÍT, -Ă, *acoliți, -te,* sm., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care urmează, care ajută pe cineva (într-o acțiune, într-un domeniu de activitate); persoană care urmează îndeaproape ideile cuiva. F Pârtaș, complice la o uneltire (criminală). **2.** S.m. Slujitor de rang inferior din clerul catolic, având atribuții legate de cult. — Din fr. **acolyte.**

ACÓLO adv. În acel loc (relativ) îndepărtat (de cel care vorbește); în alt loc. G (Precedat de diferite prepoziții, cu sensul determinat de acestea) *Pe acolo* = cam în locul acela. *De (sau dintr-) acolo* = din partea aceea, din locul acela. *Într-acolo* = spre acel loc, spre direcția aceea. *De (pe) acolo* = cam din acel loc. *Până acolo...* = până la situația..., la împrejurarea (care depășește limita îngăduită)... G Expr. (Reg.) (*Pân')pe-acolo* = peste măsură, din cale-afară (de greu, mare, frumos etc.). *Ce ai acolo?* = ce ai la tine (sau în mână etc.)? *Ce faci acolo?* = cu ce te ocupi (chiar în momentul de față)? *Fugi de-acolo!* = da de unde! nici gând! imposibil! *Ce am eu de-acolo?* = ce mă privește, ce avantaj am din asta? [Acc. și: *acoló*] — Lat. **eccum-**[i]**lloc.**

ACOMERCIÁL, -Ă, *acomerciali, -e*, adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este lipsit de spirit comercial. [Pr.: *-ci-al*] — **A**^{5}**-** + **comercial.**

ACOMODÁ, *acomodez*, vb. I. Refl. A se deprinde cu noi condiții de viață, de muncă etc.; a se obișnui, a se adapta (**2**). F A se împăca, a se învoi. — Din fr. **accommoder,** lat. **accommodare.**

ACOMODÁBIL, -Ă, *acomodabili, -e,* adj. Care se acomodează cu ușurință, cu care te poți deprinde ușor. — Din fr. **accommodable.**

ACOMODÁRE, *acomodări*, s.f. Acțiunea de *a se acomoda.* G *Acomodarea cristalinului* (sau *acomodare vizuală)* = modificarea curburii cristalinului, care permite ochiului să vadă clar obiectele aflate la diferite distanțe de el. — V. **acomoda.**

ACOMPANIÁ, *acompaniez*, vb. I. Tranz. **1.** A susține o melodie printr-un acompaniament muzical (vocal sau instrumental); a ține isonul. **2.** A întovărăși, a însoți pe cineva. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **accompagner.**

ACOMPANIAMÉNT, *acompaniamente,* s.n. **1.** Însoțire a unei melodii cu altă melodie potrivită. **2.** Parte muzicală, instrumentală sau orchestrală, care însoțește și susține un solist sau un ansamblu coral. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **accompagnement.**

ACOMPANIATÓR, -OÁRE, *acompaniatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care acompaniază (**1**) pe cineva. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **accompagnateur.**

ACONDROPLAZÍE s.f. Boală congenitală caracterizată prin oprirea creșterii oaselor membrelor inferioare. — Din fr. **achondroplasie.**

ACONÍT, *aconiți,* s.m. (Bot.) Omag. — Din fr. **aconit.**

ACONITÍNĂ, *aconitine,* s.f. Substanță alcaloidă extrasă din omag care provoacă inhibiția centrilor nervoși ai aparatului respirator, circulator și vasomotor. — Din fr. **aconitine.**

ACÓNT, *aconturi,* s.n. Parte dintr-o sumă de bani plătită sau încasată înainte, la o cumpărare sau la încheierea unei tranzacții, ca garanție; avans, acontare, arvună; *p. ext.* parte din salariu. [Var.: **acónto** s.n.] — Din it. **acconto,** fr. **acompte.**

ACONTÁ, *acontez,* vb. I. Tranz. A plăti un acont; a arvuni. — Din **acont.**

ACONTÁRE, *acontări,* s.f. Acțiunea de *a aconta* și rezultatul ei; acont. — V. **aconta.**

ACÓNTO s.n. v. **acont.**

ACOPERĂMÂNT, *acoperăminte,* s.n. Ceea ce servește la acoperit; (spec.) acoperiș. [Var.: **acoperemấnt** s.n.] — **Acoperi** + suf. *-ământ* (după *coperământ).*

ACOPEREMÂNT s.n. v. **acoperământ.**

ACOPERÍ, *acópăr,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune ceva peste un obiect sau peste o ființă cu scopul de a ascunde sau de a proteja. G Expr. (Refl.) *A se acoperi de glorie* = a săvârși fapte mari de arme, a fi foarte viteaz. **2.** Tranz. A pune peste un obiect deschis ceva care să-l închidă, să-l astupe. F A pune acoperiș unei clădiri. **3.** Tranz. A aplica un strat de material pe suprafața unui obiect pentru a-l proteja, a-l face mai rezistent la uzură etc. **4.** Tranz. (Mil.) A apăra, a proteja. *A acoperi retragerea trupelor.* F Refl. A se pune la adăpost prin măsuri și acte justificative. **5.** Tranz. A ascunde, a tăinui. **6.** Tranz. A depăși în intensitate un zgomot, o melodie etc.; a înăbuși. **7.** Refl. și tranz. A corespunde perfect, a satisface. F Expr. (Tranz.) *A acoperi cheltuielile* = a se achita de datoriile făcute. **8.** Tranz. (Sport; franțuzism) A străbate o distanță. G Expr. *A acoperi terenul* = a fi permanent prezent pe terenul de joc. [Prez. ind. pers. 3: *acóperă,* conj. pers. 3: *acópere*] — Lat. **acco(o)perire.**

ACOPERÍRE, *acoperiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) acoperi* şi rezultatul ei. **1.** Punere, aşezare a unui obiect deasupra altuia pentru a-l înveli, a-l ascunde, a-l apăra etc. **2.** Operaţie de aplicare a unui strat protector pe un obiect prin depunere, pulverizare, placare etc. **3.** (Mil.) Accident de teren, pădure sau localitate care împiedică observarea inamicului. F Măsură specială de protecţie care asigură anumite acţiuni (de concentrare sau manevră) ale trupelor. G Expr. *A avea acoperire* = a fi acoperit pentru o acţiune săvârşită conform unor indicaţii precise. **4.** (Fin.) Posibilitatea de a face faţă unei obligaţii, unei plăţi, unei cheltuieli, de a lichida un deficit etc. *Acoperirea acestei sume se face eşalonat.* F (Concr.) Fond care asigură această posibilitate. G *Acoperire în aur* = stoc de aur şi de alte active pe baza cărora băncile de emisiune asigură convertibilitatea bancnotelor. — V. **acoperi.**

ACOPERÍŞ, *acoperişuri,* s.n. Partea de deasupra care acoperă şi protejează o clădire de intemperii; acoperământ. — **Acoperi** + suf. *-iş.*

ACOPERÍT, -Ă, *acoperiţi, -te,* adj. Care are acoperiş, care are capac etc. F Tăinuit, ascuns. F (Despre cer) Înnorat. — V. **acoperi.**

ACOPERITÓR, -OÁRE, *acoperitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care acoperă; care garantează. **2.** S.f. Obiect cu care se acoperă ceva sau cineva. — **Acoperi** + suf. *-tor.*

ACÓRD, *acorduri,* s.n. **1.** Înţelegere, învoială, convenţie etc. între două sau mai multe părţi în vederea încheierii, modificării sau desfiinţării unui act juridic. G *Acord-cadru* = înţelegere între parteneri sociali, care serveşte ca model înţelegerilor ulterioare mai detaliate. F Concordanţă, potrivire (în păreri, atitudini etc.). F Aprobare, acceptare. G Expr. *A fi de acord să...* = a se învoi (la ceva); a aproba. *A fi de acord* (cu cineva) = a avea aceeaşi părere (cu cineva). *De acord!* = bine! ne-am înţeles! (Pleonastic) *De comun acord* = în perfectă înţelegere. **2.** (În sintagmele) *Plată (sau salariu) în acord* = (sistem de remunerare a muncii normate) în raport cu rezultatele obţinute. *Acord progresiv* = plata muncii în proporţie crescândă, în raport cu depăşirea normei. *Muncă în acord* = muncă normată retribuită în raport cu îndeplinirea normei. F (Concr.) Sumă dată sau primită ca plată pentru munca prestată în acord. **3.** (Gram.) Concordanţă (în persoană, număr, gen sau caz) a formei cuvintelor între care există raporturi sintactice. **4.** (Fiz.) Egalitate a frecvenţelor de oscilaţie a două sau mai multe aparate, sisteme fizice etc.; sintonie. **5.** (Muz.) Sonoritate rezultată din reunirea a cel puţin trei sunete, formând o armonie. — Din fr. **accord,** it. **acoordo.**

ACORDÁ, (**1, 2**) *acórd,* (**3**) *acordez*, vb. I. Tranz. **1.** A da (cu îngăduinţă, cu grijă, cu atenţie, cu bunăvoinţă); a oferi; a atribui. **2.** A stabili acordul gramatical. **3.** A regla frecvenţa unui aparat, a unui sistem fizic etc. astfel încât să fie egală cu frecvenţa altui aparat, sistem fizic etc. F A aduce sunetele unui instrument muzical la înălţimea corectă. — Din fr. **accorder.**

ACORDÁJ, *acordaje*, s.n. Acordare a unui instrument muzical. — Din fr. **accordage.**

ACORDÁNT, -Ă, *acordanţi, -te,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care execută lucrări în acord. — Din germ. **Akkordant.**

ACORDÁRE, *acordări,* s.f. Acţiunea de *a acorda.* F Punere a coardelor unui instrument muzical în situaţia de a reda corect tonalitatea specifică a instrumentului. — V. **acorda.**

ACORDÁT, -Ă, *acordaţi, -te,* adj. **1.** (Despre unele părţi ale propoziţiei) Pus în acelaşi caz, număr, gen sau persoană ca şi cuvântul de care este legat printr-un raport de determinare. **2.** (Despre instrumente muzicale) Care are tonurile în consonanţă. **3.** Dat, atribuit; îngăduit, asigurat. — V. **acorda.**

ACORDEÓN, *acordeoane,* s.n. Instrument muzical portabil cu burduf, claviatură şi butoane, ale cărui sunete se produc prin vibraţia unor ancii metalice. [Pr.: *-de-on*] — Din fr. **accordéon,** germ. **Akkordeon.**

ACORDEONÍST, -Ă, *acordeonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la acordeon. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **accordéoniste,** germ. **Akkordeonist.**

ACÓRDIC, -Ă, *acordici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. (Despre sunete muzicale) Care intră în componenţa acordului. **2.** S.f. Disciplină care studiază diferitele acorduri muzicale. — **Acord** + suf. *-ic.*

ACORDÓR[1], *acordoare*, s.n. Unealtă care serveşte la acordarea unor instrumente muzicale, în special a pianului. — Din fr. **accordoir.**

ACORDÓR[2], *acordori,* s.m. Persoană care se ocupă cu acordarea şi repararea unor instrumente muzicale. — Din fr. **accordeur.**

ACORÍE s.f. Anomalie congenitală care constă în absenţa pupilei. — Din fr. **acorie.**

ACOSTÁ, *acostez,* vb. I. **1.** Intranz. A apropia o navă de o altă navă, de ţărm, de chei etc. **2.** Tranz. Fig. A opri pe cineva din drum şi a i se adresa (în mod supărător); a agăţa. — Din fr. **accoster.**

ACOSTAMÉNT, *acostamente,* s.n. Fâşie laterală din platforma unei şosele, de obicei nepavată, situată la marginea părţii carosabile. — După fr. **accotement.**

ACOSTÁRE, *acostări,* s.f. Acţiunea de *a acosta* şi rezultatul ei. — V. **acosta.**

ACOTILEDÓN, -Ă, *acotiledoni, -e,* adj. (Înv.) Acotiledonat. — Din fr. **acotylédone.**

ACOTILEDONÁT, -Ă, *acotiledonaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Fără cotiledoane; acotiledon. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de vegetale care se înmulţeşte prin spori; (şi la sg.) plantă care face parte din această clasă. — Din fr. **acotylédoné.**

ÁCQUA TOFÁNA s.f. Otravă celebră în Italia în sec. XVI-XVII. [Pr.: *acŭa-*] — Loc. it.

ACQUIS s.n. (În sintagma) *Acquis comunitar* = ansamblu de măsuri convenite între Uniunea Europeană şi fiecare ţară candidată la aderare, care are ca scop stabilirea unei consultanţe speciale pentru ca acestea să adopte, cu costuri minime, corpusul de reguli şi legi după care se administrează Uniunea Europeană. [Pr.: *akí*] — Din fr. **acquis.**

ACRANIÁT, *acraniate,* s.n. (La pl.) Subîncrengătură de animale primitive lipsite de craniu; (şi la sg.) animal care face parte din această subîncrengătură. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **acraniate.**

ACREÁLĂ, *acreli,* s.f. **1.** Proprietatea de a fi acru; gust acru, înţepător; acrime. **2.** (Concr.) Mâncare, băutură cu gust acru. **3.** Fig. Stare de spirit sau atitudine ursuză, supărăcioasă. — **Acri** + suf. *-eală.*

ACREDITÁ, *acreditez,* vb. I. Tranz. **1.** A numi un reprezentant diplomatic permanent (ambasador, ministru plenipotenţiar) într-o ţară străină. F A împuternici o persoană într-o anumită calitate. **2.** (Fin.) A crea, a deschide, a pune la dispoziţia cuiva un acreditiv. **3.** (Rar) A face ca ceva să apară, să devină credibil. — Din fr. **accréditer.**

ACREDITÁNT, -Ă, *acreditanţi, -te,* adj. (Rar) Care acreditează. — **Acredita** + suf. *-ant.*

ACREDITÁRE, *acreditări,* s.f. Acţiunea de *a acredita.* G *Scrisori de acreditare* = documente prin care se atestă împuternicirea unui reprezentant diplomatic. — V. **acredita.**

ACREDITÁT, -Ă, *acreditaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Împuternicit ca reprezentant diplomatic al unui stat pe lângă guvernul unui stat străin. — V. **acredita.**

ACREDITÍV, *acreditive,* s.n. **1.** Modalitate de decontare prin care o bancă îşi asumă responsabilitate de a plăti, din ordinul cumpărătorului, în favoarea vânzătorului de mărfuri sau servicii, o anumită sumă, cu condiţia ca vânzătorul să prezinte documentele prevăzute, care atestă livrarea mărfurilor sau prestarea serviciilor promise. **2.** Document financiar de decontare prin intermediul băncii sau al unei case de economii. — Din fr. **accréditif,** germ. **Akkreditiv.**

ACRESCĂMÁNT, *acrescăminte,* s.n. Creştere a dreptului unei persoane la o succesiune, ca urmare a înlăturării de la această succesiune a altor persoane ori a renunţării lor la drepturile izvorâte din lege ori din testament. — După fr. **accroissement.**

ACRESCÉNT, -Ă, *acrescenţi, -te,* adj. (Despre părţile unei plante) Care creşte şi după fecundare. — Din fr. **accrescent.**

ACRÍ, *acresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A face să devină sau a deveni (mai) acru; a (se) înăcri. F Refl. A se mura (**1**). F Refl. (Despre alimente) A se altera, a se strica. **2.** Fig. A face să devină sau a deveni ursuz, supărăcios, urâcios. G Expr. (Refl.) *A i se acri* (cuiva) *cu* (sau *de) ceva* (sau *de cineva)* = a se plictisi, a se sătura de ceva (sau de cineva). — Din **acru[2]**.

ACRIBÍE s.f. (Livr.) Exactitate, corectitudine în cercetarea ştiinţifică; *p. gener.* seriozitate, conştiinciozitate. — Din fr. **acribie.**

ACRIBOLOGÍE s.f. Precizie în folosirea cuvintelor; corectitudine în respectarea proprietăţii termenilor; alegere riguroasă a cuvintelor. F Studiul preciziei maxime în cercetarea ştiinţifică. — Din fr. **acribologie.**

ACRIDÍNĂ, *acridine,* s.f. Combinaţie organică, incoloră, care se găseşte în gudroanele cărbunilor de pământ şi care este folosită la prepararea unor coloranţi în industria farmaceutică etc. — Din fr. **acridine.**

ACRILÁT, *acrilaţi,* s.m. Material plastic sintetic folosit în stomatologie pentru confecţionarea protezelor, a diverselor aparate şi suporturi dentare etc. — Din fr. **acrylate.**

ACRÍLIC, -Ă, *acrilici, -ce,* adj. **1.** (Chim.; în sintagma) *Acid acrilic* = lichid nesaturat, incolor cu miros înţepător, solubil în apă, obţinut prin oxidarea acroleinei şi folosit la fabricarea unor materiale sintetice. **2.** (Despre produse industriale) Care este obţinut cu ajutorul derivaţilor acidului acrilic (**1**). *Fibră acrilică.* — Din fr. **acrylique.**

ACRÍME s.f. (Rar) **1.** Acreală. F Gust acru. **2.** Fig. Răutate, duşmănie; supărare, amărăciune. — **Acru[2]** + suf. *-ime.*

ACRIMONÍE s.f. (Livr.) Atitudine plină de ironie usturătoare; sarcasm. — Din fr. **acrimonie.**

ACRIMONIÓS, -OÁSĂ, *acrimonioşi, -oase,* adj. (Livr.) Care denotă acrimonie, plin de ironie; sarcastic. *Limbaj acrimonios.* [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **acrimonieux.**

ACRINÍE s.f. Lipsă de secreţie sau de excreţie a unei glande. — Din fr. **acrinie.**

ACRÍRE, *acriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) acri.* G *Acrirea vinului* = boală a vinului, provocată de bacterii acetice, care oțetesc vinul. — V. **acri.**

ACRÍȘ s.n. (Reg.) Zer înăcrit, jintiță etc. întrebuințate la acrirea mâncării. — **Acru**^{2} + suf. *-iș.*

ACRIȘÓR, -OÁRĂ, *acrișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *acru*^{2}. — **Acru**^{2} + suf. *-ișor.*

ACRÍT, -Ă, *acriți, -te*, adj. **1.** Care a devenit sau a fost făcut (mai) acru^{2}. F Fig. (Despre oameni) Morocănos, ursuz, dificil. **2.** (Despre alimente) Alterat, stricat. — V. **acri.**

ACRITÚRĂ, *acrituri,* s.f. Aliment acru; (în special) murătură. F Epitet dat unei persoane ursuze, morocănoase, rele. — **Acri** + suf. *-tură.*

ACRÍU, -ÍE, *acrii,* adj. (Rar) Cam acru^{2}; acrișor, acruț. — **Acru**^{2} + suf. *-iu.*

ACROBÁT, -Ă, *acrobați, -te,* s.m. și f. Gimnast care execută exerciții de echilibristică. F Fig. Persoană inconsecventă în comportare, în idei etc.; persoană care caută să epateze, să iasă din comun. — Din fr. **acrobate.**

ACROBÁTIC, -Ă, *acrobatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Ca) de acrobați, privitor la acrobați sau la acrobație. **2.** S.f. Arta de a face acrobații, arta acrobatului; acrobație (**2**). — Din fr. **acrobatique.**

ACROBAȚÍE, (**1**) *acrobații,* s.f. **1.** Exercițiu dificil de echilibristică, de gimnastică etc. F Fig. (La pl.) Eforturi neobișnuite pentru a ieși dintr-o situație grea, dintr-o încurcătură. **2.** Arta sau profesia acrobatului. — Din fr. **acrobatie.**

ACROCEFÁL, -Ă, *acrocefali, -e,* adj. Cu craniul ascuțit, conic, cu creștetul țuguiat. — Din fr. **acrocéphale.**

ACROCEFALÍE s.f. Malformație a craniului, constând în aspectul ascuțit, conic al cutiei craniene; oxicefalie. — Din fr. **acrocéphalie.**

ACROCIANÓZĂ s.f. Sindrom caracterizat prin răcirea și prin aspectul vânăt-albăstrui și umed al mâinilor și uneori al picioarelor, din cauza unor tulburări de circulație. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **acrocyanose.**

ACROFOBÍE s.f. Teamă patologică de locuri înalte. — Din fr. **acrophobie.**

ACROLEÍNĂ, *acroleine,* s.f. Aldehidă nesaturată, care se obține prin distilarea glicerinei cu acid sulfuric și care se prezintă ca un lichid cu miros înecăcios, lacrimogen. [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **acroléine.**

ACROLÍT, *acrolite,* s.n. Statuie ale cărei extremități sunt executate din piatră sau din marmură, iar corpul din alte materiale. — Din fr. **acrolithe.**

ACROMANÍE s.f. (Rar) Grad extrem de nebunie. — Din fr. **acromanie.**

ACROMÁT, -Ă, *acromați, -te,* adj., s.m. (Obiectiv fotografic) căruia i-a fost corectată sau înlăturată aberația cromatică. — Din germ. **Achromat,** fr. **achromat.**

ACROMÁTIC, -Ă, *acromatici, -ce,* adj. (Despre lentile sau despre un sistem de lentile) Care nu descompune raza de lumină în culorile ei componente, care nu prezintă aberație cromatică. — Din fr. **achromatique.**

ACROMATÍSM s.n. Proprietate a unei lentile sau a unui sistem de lentile de a fi acromatice. — Din fr. **Achromatisme.**

ACROMATIZÁ, *acromatizez,* vb. I. Tranz. A corecta sau a înlătura aberația cromatică. — Din fr. **achromatiser.**

ACROMATIZÁRE, *acromatizări,* s.f. Acțiunea de *a acromatiza* și rezultatul ei. — V. **acromatiza.**

ACROMATOPSÍE s.f. Defect de vedere care constă în incapacitatea de a distinge culorile. — Din fr. **achromatopsie.**

ACROMEGALÍE s.f. Boală endocrină care se manifestă prin dezvoltarea exagerată a capului și a membrelor. — Din fr. **acromégalie.**

ACROMICRÍE s.f. Stare patologică manifestată prin oprirea din creștere a capului și a membrelor, din cauza unui dereglaj hormonal al hipofizei. — Din fr. **acromicrie.**

ACROMÍE s.f. Decolorare congenitală a pielii, ca urmare a dispariției pigmentului melanic. — Din fr. **achromie.**

ACROMIÓN, *acromioane,* s.n. Apofiză a omoplatului care se articulează cu clavicula. [Pr.: *-mi-on*] — Din fr. **acromion.**

ACRÓNIC, -Ă, *acronici, -ce,* adj. Fără legătură cu timpul; atemporal. — Din fr. **acronique.**

ACRONÍM, *acronime,* s.n. Cuvânt format din prima sau primele litere ale cuvintelor dintr-o sintagmă, dintr-o expresie, dintr-un titlu etc. — Din fr. **acronyme.**

ACROPARESTEZÍE s.f. Tulburare de sensibilitate manifestată la extremitățile corpului. — Din fr. **acroparesthésie.**

ACRÓPOLĂ, *acropole,* s.f. Citadelă în orașele din vechea Grecie, așezată pe o înălțime și adăpostind principalele edificii publice. — Din fr. **acropole.**

ACROSPÓR, *acrospori,* s.m. Spor dezvoltat la extremitatea unei celule de reproducere, caracteristic ciupercilor. — Din fr. **acrospore.**

ACROSTÍH, *acrostihuri,* s.n. Poezie sau strofă în care literele inițiale ale versurilor, citite vertical, alcătuiesc un cuvânt (nume propriu, dedicație etc.) sau o propoziție. — Din ngr. **akróstichon,** fr. **acrostiche.**

ACROSTÓL, *acrostoluri,* s.n. Parte înaltă a extremităților unei corăbii. F (La pl.) Ornamente, sculpturi de la prora unei nave. — Din fr. **acrostole.**

ACROȘÁ, *acroșez,* vb. I. Tranz. **1.** A atârna, a agăța, a prinde. **2.** (Sport) A opri, a intercepta mingea în aer. F A opri, a intercepta pucul la hochei. — Din fr. **accrocher.**

ACROȘÁJ, *acroșaje,* s.n. **1.** Acroșare. **2.** (Sport) Oprire, interceptare a mingii sau a pucului. — V. **acroșa.**

ACROȘÁRE, *acroșări*, s. f. Acțiunea de *a acroșa* și rezultatul ei; acroșaj (**1**). — V. **acroșa.**

ACROTÉRĂ, *acrotere,* s.f. Mic piedestal așezat în vârful sau la extremitățile unui fronton pentru a susține vase, statuete sau alte ornamente; *p. ext.* statuie, vas sau ornament așezat pe acest piedestal. — Din fr. **acrotère.**

ÁCRU^{1}**,** *acri,* s.m. Unitate de măsură pentru suprafețe de teren cu valori variabile (în jur de 4 000 m^{2}). — Din fr. **acre.**

ÁCRU^{2}**, -Ă,** *acri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are gustul caracteristic al oțetului, al lămâii etc.; care provoacă o reacție gustativă astringentă. **2.** S.n., adj. (Gust) ca al oțetului, al lămâii etc. **3.** Adj. Fig. Morocănos, ursuz, supărăcios; răutăcios; supărat, mâhnit. — Lat. **acrus.**

ACRÚȚ, -Ă, *acruți, -e,* adj. (Rar) Acrișor. — **Acru**^{2} + suf. *-uț.*

ACT, *acte,* s.n. **1.** Document eliberat, emis etc. de o autoritate prin care se atestă un fapt, o obligație, identitatea cuiva etc.; înscris^{1}. G *Act de acuzare* = concluzie scrisă întocmită de organele judiciare spre a dovedi vinovăția cuiva. **2.** Manifestare a activității umane; acțiune, faptă, fapt. G Expr. *A lua act (de ceva)* = a declara în mod formal că a luat cunoștință (de ceva); a afla. *A face act de prezență* = a apărea undeva pentru scurt timp, din datorie sau din politețe. *A face un act de dreptate* = a recunoaște meritele și drepturile unei persoane nedreptățite. F Rezultat al unei activități conștiente sau instinctive individuale care are un scop sau tinde către realizarea unui scop. **3.** Diviziune principală a unei opere dramatice reprezentând o etapă în desfășurarea acțiunii. — Din lat. **actum,** fr. **acte.**

ÁCTA s.n. pl. Colecție de documente, registre, condici privitoare la o anumită instituție, persoană sau problemă. — Cuv. lat.

ACTÁNT, *actanți,* s.m. (Lingv.) Protagonist, autor al acțiunii (într-o narațiune, într-o propoziție); participant la acțiunea exprimată de verb. — Din fr. **actant.**

ACTH s.n. (Farm.) Hormon al anterohipofizei, care stimulează funcția cortexului suprarenal. [cit: *acetehas*] – Abr. din engl. **A**[dreno]**C**[ortico]**T**[rophic] **H**[ormone].

ACTÍNIC, -Ă, *actinici, -ce,* adj. (Despre radiații) Capabil să producă reacții (foto) chimice. — Din fr. **actinique.**

ACTINÍD, *actinide,* s.n. (La pl.) Grup de 14 elemente chimice din sistemul periodic al lui Mendeleev, situate după actiniu, având proprietăți asemănătoare cu ale acestuia. — Din fr. **actinides,** germ. **Aktiniden.**

ACTÍNIE, *actinii,* s.f. Animal de mare din încrengătura celenteratelor, fixat pe stânci, variat colorat, cu aspect de floare și cu orificiul bucal înconjurat de tentacule; anemonă-de-mare, dedițel-de-mare *(Actinia).* — Din fr. **actinie.**

ACTÍNIU s.n. Element chimic radioactiv descoperit în minereurile din care s-a extras radiul. — Din fr. **actinium.**

ACTINOGRÁF, *actinografe,* s.n. Actinometru înregistrator. — Din fr. **actinographe.**

ACTINOGRAFÍE s.f. Procedeu de pregătire în tipografie a unui clișeu, folosind un negativ obținut cu raze X. F Imagine obținută cu un clișeu astfel pregătit. — Din fr. **actinographie.**

ACTINOMÉTRIC, -Ă, *actinometrici, -ce,* adj. Referitor la actinometrie. — Din fr. **actinométrique.**

ACTINOMETRÍE s.f. Capitol al fizicii care se ocupă cu măsurarea și studiul radiațiilor electromagnetice (solare, terestre, atmosferice). — Din fr. **actinométrie.**

ACTINOMÉTRU, *actinometre,* s.n. Aparat care servește la măsurarea intensității radiațiilor electromagnetice din atmosferă. — Din fr. **actinomètre.**

ACTINOMICÉT, *actinomicete,* s.n. (La pl.) Grup de microorganisme foarte răspândite în natură, înrudite cu ciupercile inferioare, dintre care unele sunt patogene pentru om și pentru animale, iar altele produc antibiotice; (și la sg.) exemplar din aceste microorganisme. — Din fr. **actinomycètes.**

ACTINOMICÓZĂ s.f. **1.** Boală infecțioasă (la oameni și la animale) provocată de anumite ciuperci și bacterii, care se manifestă prin apariția unor abcese cronice. **2.** (În sintagma) *Actinomicoza cartofului* = boală a cartofului provocată de bacteria *Actynomices scabies;* râia cartofului. — Din fr. **actinomycose.**

ACTINOMÓRF, -Ă, *actinomorfi, -e,* adj. (Despre flori) Cu simetrie radială. — Din fr. **actinomorphe.**

ACTINÓN s.n. Izotop al radonului obținut prin dezintegrarea actiniului. — Din fr. **actinon.**

ACTINOPTERIGIÁN, *actinopterigieni,* s. m. (La pl.) Subclasă de pești fosili, osoși, apărută din mezozoic, din care face parte majoritatea peștilor

actuali; (și la sg.) exemplar din această subclasă. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **actinoptérygien**.

ACTINÓT s.m. Silicat natural hidratat de calciu, magneziu și fier din grupa amfibolilor, frecvent în șisturile cristaline. — Din fr. **actinote.**

ACTINOTERAPÍE s.f. Tratament medical în care se folosesc radiații luminoase, ultraviolete sau infraroșii, aplicat în special în rahitism. — Din fr. **actinothérapie.**

ACTÍV, -Ă, *activi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care participă (în mod efectiv) la o acțiune; harnic, vrednic. G *Metodă activă* = metodă de predare care stimulează activitatea personală a elevilor. *Populație activă* = totalitatea persoanelor angajate într-o activitate profesională. F (Mil.) Care este în serviciu efectiv. **2.** (Despre corpuri sau substanțe) Care realizează (intens) un anumit fenomen, un anumit efect etc. G (Chim.) *Corp activ* = corp care intră ușor în reacție. **3.** (Despre diateza verbală) Care exprimă faptul că subiectul săvârșește acțiunea. F (Despre vocabular) Care este folosit în mod frecvent în vorbire. **4.** (Despre operații economice, balanțe, bugete etc.) Care are venituri sau resurse mai mari decât cheltuielile; (despre conturi) care se deschide pentru ținerea evidenței unui element concret dintr-un patrimoniu și care face parte din activul bilanțului. **II.** S.n. **1.** Totalitatea bunurilor aparținând unei persoane fizice sau juridice. **2.** (Cont.) Resursă controlată de către întreprindere, ca rezultat al unor evenimente trecute și de la care se așteaptă să genereze beneficii economice viitoare pentru întreprindere. **3.** (În expr.) *A avea ceva la activul său* = a fi autorul unei acțiuni (grave). *A pune ceva la activul cuiva* = a pune o acțiune (gravă) pe seama cuiva. **4.** (Ieșit din uz) Totalitatea persoanelor grupate care activa intens în domeniul vieții politice și obștești. — Din fr. **actif,** lat. **activus,** (**II** și) rus. **aktiv.**

ACTIVÁ, *activez,* vb. I. **1.** Intranz. A desfășura o activitate susținută. **2.** Tranz. A intensifica, a stimula o activitate, un proces etc. **3.** Refl. A intra în cadrele active ale armatei. — Din fr. **activer.**

ACTIVÁNT, -Ă, *activanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj., s.m. Activator. **2.** S.m. Reactiv anorganic folosit în flotația minereurilor. — Din fr. **activant.**

ACTIVÁRE, *activări,* s.f. Acțiunea de *a (se) activa.* F Operație prin care se obține creșterea reactivității unei substanțe. — V. **activa.**

ACTIVATÓR, -OÁRE, *activatori, -oare,* adj., s.n. (Substanță) care realizează o activare; activant. — **Activa** + suf. *-tor.*

ACTIVÍST, -Ă, *activiști, -ste,* s.m. și f. (Ieșit din uz) Membru al unei organizații de partid sau de masă, care se consacra (exclusiv) muncii în acea organizație. G *Activist cultural* = activist care lucra în domeniul vieții culturale. — Din rus. **aktivist.**

ACTIVITÁTE, *activități,* s.f. **1.** Ansamblu de acte fizice, intelectuale și morale făcute în scopul obținerii unui anumit rezultat; folosire sistematică a forțelor proprii într-un anumit domeniu, participare activă și conștientă la ceva; muncă, ocupație, îndeletnicire, lucru. F Sârguință, hărnicie. **2.** (În sintagma) *Activitate solară* = totalitatea fenomenelor care se produc în păturile exterioare ale suprafeței Soarelui și care pot influența suprafața terestră. **3.** (Fiz.) Numărul de particule emise pe secundă de o sursă radioactivă. — Din fr. **activité,** lat. **activitas, -atis.**

ACTIVIZÁ, *activizez,* vb. I. Tranz. A stimula pe cineva să lucreze mai intens. F A grăbi desfășurarea unui proces, a unui fenomen etc. — **Activ** + suf. *-iza.*

ACTIVIZÁRE, *activizări,* s.f. Acțiunea de *a activiza.* — V. **activiza.**

ACTIVIZATÓR, -OÁRE, *activizatori, -oare,* adj. Care activizează. — **Activiza** + suf. *-tor.*

ACTÓR, *actori,* s.m. Artist care interpretează roluri în piese de teatru, în filme etc. [Var.: (înv.) **aftór** s.m.] — Din fr. **acteur,** lat. **actor.**

ACTORÁȘ, *actorași,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *actor.* — **Actor** + suf. *-aș.*

ACTORICÉSC, -EÁSCĂ, *actoricești,* adj. Care ține de actori, privitor la actori. — **Actor** + suf. *-icesc.*

ACTORÍE s.f. Profesia de actor. — **Actor** + suf. *-ie.*

ACTORÍȚĂ, *actorițe,* s. f. (Înv.) Actriță. — **Actor** + suf. *-iță.*

ACTRÍȚĂ, *actrițe,* s.f. Artistă care interpretează roluri în piese de teatru, în filme etc.; actoriță. — Din fr. **actrice.**

ACTUÁL, -Ă, *actuali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care există sau se petrece în prezent, în momentul de față. F Care are importanță pentru vremea de față; de acum. F De actualitate, la ordinea zilei. F Real. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **actuel,** lat. **actualis.**

ACTUALÍSM s.n. Principiu metodologic de cercetare a istoriei Pământului, bazat pe compararea fenomenelor geologice din trecut cu cele actuale. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **actualisme.**

ACTUALITÁTE, *actualități,* s.f. Ceea ce este actual; eveniment, întâmplare curentă, timpul de față, prezent[2]. G Loc. adj. *De actualitate* = care se petrece sau interesează în clipa de față, care corespunde prezentului. F Ceea ce este actual; (la pl.) evenimente curente, la ordinea zilei. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **actualité.**

ACTUALIZÁ, *actualizez,* vb. I. Tranz. A face să fie actual, a (re)aduce în prezent; a face să corespundă gusturilor, cerințelor prezentului; *p. ext.* a reînvia ceva. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **actualiser.**

ACTUALIZÁRE, *actualizări,* s.f. Acțiunea de *a actualiza.* [Pr.: *-tu-a-*] — V. **actualiza.**

ACTUALMÉNTE adv. În momentul de față, în prezent; acum. [Pr.: *-tu-al-*] — Din fr. **actuellement.**

ACTUÁR, *actuari,* s.m. **1.** Specialist în calcule statistice privitoare la asigurări și, în general, la probleme financiare. **2.** Scrib care redacta procesele-verbale la romani. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **actuaire,** lat. **actuarius.**

ACTUARIÁT s.n. Totalitatea operațiilor și normelor pe baza cărora, folosind teoria probabilităților și statistica matematică, se efectuează calcule financiare (privitoare mai ales la asigurări). [Pr.: *-tu-a-ri-at*] — Din fr. **actuariat.**

ACȚIONÁ, *acționez,* vb. I. **1.** Intranz. A întreprinde o acțiune, o faptă etc. G Expr. (Tranz.) *A acționa* (pe cineva) *în justiție* (sau *în judecată)* = a intenta un proces, a da în judecată. F A exercita o influență asupra cuiva sau a ceva; a avea efect. **2.** Tranz. (Mec.) A pune în mișcare, a face să funcționeze. F A realiza prin comenzi un anumit regim de funcționare a unui sistem tehnic. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **actionner.**

ACȚIONÁR, -Ă, *acționari, -e,* s.m. și f. Persoană care posedă acțiuni (**II**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **actionnaire.**

ACȚIONÁRE, *acționări,* s.f. Faptul de *a acționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **acționa.**

ACȚIÚNE, *acțiuni,* s.f. **I. 1.** Desfășurare a unei activități; faptă întreprinsă (pentru atingerea unui scop). G *Om de acțiune* = om întreprinzător, energic, care acționează repede. G Expr. *A pune în acțiune* = a pune în mișcare. *A trece la acțiune* = a întreprinde ceva. F (Uneori determinat de „armată") Operație militară. F (Gram.) Ceea ce exprimă verbul (o stare, o mișcare, un proces etc.). **2.** Desfășurare a întâmplărilor într-o operă literară; fabulație, subiect, intrigă. **3.** Efect, exercitare a unei influențe asupra unui obiect, a unui fenomen. *Acțiunea substanțelor otrăvitoare asupra organismului.* **4.** (Jur.) Proces; (concr.) act prin care se cere deschiderea unui proces. **II.** Hârtie de valoare care reprezintă o parte anumită, fixă și dinainte stabilită, a capitalului unei societăți și care dă deținătorului dreptul să primească dividende. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **action,** lat. **actio, -onis.**

ACÚ adv. v. **acum.**

ACUARÉLĂ, *acuarele,* s.f. **1.** Tehnică picturală în care sunt întrebuințate culori diluate cu apă. **2.** Vopsea solidă care se întrebuințează în acuarelă (**1**). **3.** Pictură executată în acuarelă (**1**). [Pr.: *-cua-*] — Din fr. **aquarelle.**

ACUARELÍST, -Ă, *acuareliști, -ste,* s.m. și f. Pictor specializat în acuarelă (**3**). [Pr.: *-cua-*] — Din fr. **aquarelliste.**

ACUFUNDÁ vb. I v. **cufunda.**

ACUITÁTE s.f. **1.** Capacitate a organelor de simț de a percepe excitații oricât de slabe și de a diferenția excitații foarte asemănătoare între ele; ascuțime, agerime. G Loc. adv. *Cu acuitate* = cu necesitate, în mod imperios. **2.** Grad de înălțime pe care îl poate atinge o voce sau un instrument muzical. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **acuité.**

ACULEÁT, -Ă, *aculeați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre insecte) Care are ac. **2.** S.f. (La pl.) Grup de insecte himenoptere care au ovipozitorul terminat cu un ac; (și la sg.) insectă care face parte din acest grup. [Pr.: *-le-at*] — Din lat. **aculeatus,** fr. **aculéate.**

ACULEIFÓRM, -Ă, *aculeiformi, -e,* adj. De forma unui ac. [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **aculéiforme.**

ACULEÓL, *aculeoli,* s.m. Ac mic al unor plante; ghimpe, spin[1]. [Pr.: *-le-ol*] — Din fr. **aculéole.**

ACULÉU, *aculei,* s.m. Ghimpe, spin[1]. — Din lat. **aculeus.**

ACULTURÁȚIE s.f. Preluare de către o comunitate a unor elemente de cultură materială și spirituală sau a întregii culturi a altei comunități aflate pe o treaptă superioară de dezvoltare. — Din fr. **acculturation.**

ACÚM adv. **1.** În prezent, în momentul de față; actualmente. G Expr. *Acu-i acu* = a sosit clipa hotărâtoare. F În împrejurările actuale. **2.** Îndată, imediat, numaidecât, acuși, acușica, amuși. **3.** Înainte cu... *Acum doi ani.* [Var.: **acú, acúma** adv.] — Lat. **eccum modo.**

ACÚMA adv. v. **acum.**

ACUMBÉT, -Ă, *acumbeți, -te,* adj. (Despre părți ale plantelor) Culcat. — După lat. **accumbens, -ntis.**

ACUMETRÍE s.f. Metodă de examinare medicală care constă în măsurarea acuității auditive cu ajutorul acumetrului. — Din fr. **acumétrie.**

ACUMÉTRU, *acumetre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se măsoară acuitatea auditivă. — Din fr. **acumètre.**

ACUMINÁT, -Ă, *acuminați, -te,* adj. (Despre frunze, fructe etc.) Care se termină printr-un vârf lung și ascuțit. — Din fr. **acuminé,** lat. **acuminatus.**

ACUMULÁ, *acumulez,* vb. I. Tranz. A aduna, a strânge, a concentra, a înmagazina. — Din fr. **accumuler,** lat. **accumulare.**

ACUMULÁRE, *acumulări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a acumula* și rezultatul ei. **2.** (Ec. pol.) Proces de creștere la nivel micro și macroeconomic pe baza

adăugării de resurse. **3.** (Geogr.; urmat de determinări) Proces de depunere a materialului transportat de ape, vânturi, ghețari etc. **4.** (Geol.) Proces de asociere naturală a mineralelor utile în scoarța Pământului, sub formă de filon, strat, lentilă, cuib. — V. **acumula.**

ACUMULÁT, -Ă, *acumulați, -te,* adj. Care este strâns, adunat (în timp). — V. **acumula.**

ACUMULATÍV, -Ă, *acumulativi, -e,* adj. (Rar) Care acumulează. — Din fr. **accumulatif.**

ACUMULATÓR, (**1**) *acumulatori,* s.m., (**2**) *acumulatoare,* s.n. **1.** S.m. Aparat sau rezervor care înmagazinează energie electrică. **2.** S.n. Dispozitiv care înmagazinează energie electrică sub formă chimică în vederea restituirii acesteia. *Acumulatorul unui automobil.*— Din fr. **accumulateur.**

ACUPLÁ, *acuplez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A cupla. — Din fr. **accoupler.**

ACUPLÁJ, *acuplaje,* s.n. (Tehn.) Cuplaj. — Din fr. **accouplage.**

ACUPLÁRE s.f. Acțiunea de *a acupla.* — V. **acupla.**

ACUPRESÚRĂ s.f. (Med.) Metodă de tratament care constă în presarea sau masarea unor puncte ale tegumentului cu activitate biologică deosebită; presupunctură. — Din fr. **acupressure.**

ACUPUNCTÓR, *acupunctori,* s.m. Specialist în acupunctură. — Din fr. **acupuncteur.**

ACUPUNCTÚRĂ s.f. Metodă terapeutică originară din China, bazată pe acțiune reflexă, care constă în înțeparea pielii, în anumite puncte ale corpului, cu ace metalice fine. — Din fr. **acupuncture.**

ACURÁT, -Ă, *acurați, -te,* adj. Îngrijit, lucrat cu îngrijire. — Din it. **accurato.**

ACURATÉȚĂ s.f. v. **acurațe̦e.**

ACURATÉȚE s.f. Grijă deosebită, atenție mare, exactitate în executarea unui lucru. [Var.: **acuratéță** s.f.] — Din it. **accuratezza.**

ACÚSTIC, -Ă, *acustici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. Care emite, transmite sau recepționează sunete, care aparține acusticii (**II 1**), privitor la acustică. G *Nervi acustici* = a opta pereche de nervi cranieni. *Tub acustic* = tub lung care servește la transmiterea vocii pe nave, în puțuri miniere etc. *Cornet acustic* = dispozitiv cu ajutorul căruia se recepționează sunete și se înlesnește perceperea lor. **II.** S.f. **1.** Parte a fizicii care se ocupă cu studiul producerii, propagării și recepționării sunetelor. G *Acustică arhitecturală* = ramură a acusticii care studiază fenomenele legate de propagarea undelor acustice în încăperi. **2.** Calitatea de a înlesni o (bună) audiție. — Din fr. **acoustique.**

ACUSTICIÁN, -Ă, *acusticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în acustică (**II**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **acousticien.**

ACUSTOMÁT, *acustomate,* s.n. Dispozitiv adaptor electronic la un magnetofon pentru pornirea și oprirea automată a aparatului, care asigură înregistrarea numai atunci când se vorbește. — Din germ. **Akustomat.**

ACÚȘA adv. v. **acuși.**

ACÚȘI adv. (Pop.) Îndată, imediat. G Expr. *Acuși... acuși...* = când... când... F (Rar) Înainte cu... [Var.: **acúșa** adv.] — **Acu** + **și.**

ACUȘÍCA adv. (Pop.) Acuși. — **Acuși** + suf. *-ica.*

ACUȘÓR, *acușoare,* s.n. Diminutiv al lui *ac.* — **Ac** + suf. *-uș̦or.*

ACÚT, -Ă, *acuți, -te,* adj. **1.** Ascuțit, pătrunzător. F (Despre dureri; adesea fig.) Intens, violent. **2.** (Despre boli) Cu evoluție rapidă, cu caracter de criză. **3.** (Muz.; despre sunete) Înalt, ascuțit [2], subțire. — Din lat. **acutus,** it. **acuto.**

ACUTIZÁ, pers. 3 *acutizează,* vb. I. Refl. (Adesea fig.) A deveni acut. — Din it. **acutizzare.**

ACUZÁ, *acúz,* vb. I. Tranz. **1.** A învinui, a învinovăți; a imputa. **2.** A arăta, a vădi, a manifesta o reacție. — Din fr. **accuser,** lat. **accusare.**

ACUZÁRE, *acuzări,* s.f. Acțiunea de *a acuza* și rezultatul ei; învinuire, învinovățire, acuzație, acuză. F (Concr.) Parte care acuză la un proces. — V. **acuza.**

ACUZÁT, -Ă, *acuzați, -te,* s.m. și f. Persoană învinuită de ceva, contra căreia s-a introdus o acțiune în justiție; inculpat, pârât. — V. **acuza.**

ACUZATÍV, *acuzative,* s.n. Caz gramatical care are ca funcțiune specifică exprimarea complementului direct și a unor atribute. G *Acuzativ cu infinitiv* = construcție sintactică specifică anumitor limbi, echivalentă cu o propoziție completivă directă, în care subiectul este la acuzativ, iar predicatul la infinitiv. — Din fr. **accusatif,** lat. **accusativus.**

ACUZATÓR, -OÁRE, *acuzatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care acuză, care învinuiește. G *Acuzator public* = persoană însărcinată în împrejurări excepționale cu urmărirea, trimiterea în judecată și susținerea învinuirii în fața instanței în anumite cauze penale. — Din fr. **accusateur.**

ACUZÁȚIE, *acuzații,* s.f. Acuzare, învinuire, învinovățire. — Din fr. **accusation,** lat. **accusatio.**

ACÚZĂ, *acuze,* s.f. Acuzare. — Din **acuza** (derivat regresiv).

ACVACULTÚRĂ s.f. Maricultură. — Din fr. **aquaculture.**

ACVADÁG s.n. Soluție de grafit coloidal folosită ca strat conductor pe suprafața interioară a părții tronconice a tuburilor catodice. — Din germ. **Acvadag.**

ACVAFÓRTE, (**2**) *acvaforte,* s.f. **1.** Procedeu de gravură care constă în corodarea unei plăci de cupru (pe care în prealabil s-a trasat un desen) cu ajutorul acidului azotic. **2.** (Concr.) Gravură obținută prin acvaforte (**1**). — Din it. **acquaforte.**

ACVAFORTÍST, -Ă, *acvafortiști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Gravor în acvaforte (**1**). — Din it. **acquafortista,** fr. **acquafortiste.**

ACVAMARÍN s.n. Varietate limpede de beril de culoare albastru-deschis sau verzuie, folosită ca piatră prețioasă. — Din it. **acquamarina.**

ACVANAÚT, -Ă, *acvanauți, -te,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în scufundări făcute cu scopul de a cerceta mediul marin. [Pr.: *-na-ut*] — Din fr. **aquanaute.**

ACVANAÚTIC, -Ă, *acvanautici, -ce,* adj. De acvanaut. [Pr.: *-na-u-*] — Din fr. **aquanautique.**

ACVAPLÁN s.n. Planșă de lemn, remorcată de o ambarcație cu motor, căreia sportivul, ținându-se de o coardă fixată dinaintea planșei, îi imprimă diferite moduri de alunecare pe apă. — Din fr. **acquaplane.**

ACVAPLANÁRE s.f. Derapaj al unui automobil care se deplasează cu viteză mare, provocat de existența unei pelicule de apă între șosea și pneuri. — Cf. fr. acquaplanage.

ACVARÍST, -Ă, *acvariști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu creșterea viețuitoarelor în acvariu. — **Acvariu** + suf. *-ist.* Cf. germ. Aquarist.

ACVARÍSTICĂ s.f. Creșterea peștilor în acvariu. — Din germ. **Aquaristik.**

ACVÁRIU, *acvarii,* s.n. **1.** Vas sau bazin de sticlă sau de ciment cu apă, în care se țin plante sau animale acvatice vii în condiții asemănătoare cu cele din natură. F Sală sau clădire care adăpostește astfel de bazine, în scopuri științifice sau pentru a fi prezentate publicului. **2.** Instituție științifică specializată în studiul animalelor acvatice. — Din lat. **aquarium,** it. **aquario.**

ACVÁTIC, -Ă, *acvatici, -ce,* adj. **1.** De apă, care trăiește în apă. **2.** Format din apă. G *Mediu acvatic* = apă ca mediu de viață. — Din lat. **aquaticus,** fr. **aquatique.**

ACVATÍNA s.f. v. **acvatintă.**

ACVATÍNTA, (**2**) *acvatinte,* s.f. **1.** Procedeu de gravură cu acid azotic, care imită desenul în tuș. **2.** Gravură obținută prin acvatintă (**1**). **3.** Procedeu de tipar de artă pentru imagini în semitonuri, în care forma de cupru se pregătește prin gravare manuală și coroziune chimică. [Var.: **acvatíntă** s.f.] — Din it. **acquatinta.**

ACVATÍNTĂ s.f. v. **acvatinta.**

ACVATIPÍE s.f. Procedeu de tipar de artă care imită pictura în acuarelă. — Din fr. **acquatypie.**

ACVATUBULÁR, -Ă, *acvatubulari, -e,* adj. (Despre cazane de aburi) În care apa circulă prin țevi, încălzite la exterior de agentul de încălzire. — Din fr. **acqua- tubulaire.**

ACVIFÉR, -Ă, *acviferi, -e,* adj. Care conține apă. *Strat acvifer.* — Din fr. **aquifère.**

ÁCVILĂ, *acvile,* s.f. **1.** Gen de păsări răpitoare de zi, mari, din familia acvilidelor, cu ciocul drept la bază și înconvoiat la vârf, colțul gurii ajungând sub ochi, cu gheare puternice și cu aripi lungi și ascuțite; pajură, aceră *(Aquila).* **2.** Stemă reprezentând o acvilă (**1**); pajură. — Din lat. **aquila,** it. **aquila.**

ACVILÍDĂ, *acvilide,* s.f. (La pl.) Familie de păsări răpitoare, având ca tip principal acvila (**1**); (și la sg.) pasăre care face parte din această familie. — Din fr. **aquilidés.**

ACVILÍN, -Ă, *acviline,* adj. (În sintagmele) *Nas acvilin* = nas coroiat (ca ciocul acvilei **1**). *Privire acvilină* = privire aspră, pătrunzătoare, tăioasă (caracteristică acvilelor **1**). — Din lat. **aquilinus,** fr. **aquilin.**

ACVILÓN s.n. Vânt de miazănoapte; crivăț. — Din fr. **aquilon,** lat. **aquilo, -onis.**

ACVITANIÁN, -Ă, *acvitanieni, -e,* s. n., adj. (Geol.) **1.** S. n. Ultimul etaj al oligocenului, considerat și primul etaj al miocenului. **2.** Adj. Care se referă la vârsta și la formațiile acvitanianului (**1**), care aparține acvitanianului. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **aquitanien.**

ADACTILÍE s.f. Malformație congenitală care constă în absența tuturor degetelor. — Din fr. **adactylie.**

ADAGIÉTTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Mai puțin lent decât adagio. — Din. it. **adagietto.**

ADÁGIO adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo lent, rar. **2.** S.n. (Parte dintr-o) compoziție muzicală care se cântă într-un tempo lent. F Prima parte lentă, executată de doi soliști, într-un balet clasic („pas de deux"). — Din it. **adagio.**

ADÁGIU, *adagii,* s.n. Maximă, sentință, aforism. — Din lat. **adagium,** fr. **adage.**

ADAMÁNT, *adamante,* s.n. (Pop.) Diamant (**1**). — Din sl. **adamantŭ.**

ADAMANTÍN, -Ă, *adamantini, -e,* adj. (Despre luciul mineralelor) Diamantin. — Din lat. **adamantinus,** fr. **adamantin.**

ADAMANTÍNĂ s.f. (Anat.) Smalț dentar. — Din fr., engl. **adamantine.**

ADAMÁSCĂ s.f. (Înv.) Damasc. — Din rus. **adamaska,** lat. (**a**)**damascus, -a, -um** „din Damasc”.

ADAMÍSM s.n. Doctrina adamiților. — Din fr. **adamisme.**

ADAMÍT, -Ă, *adamiți, -te,* s.m. și f. Membru al unei secte gnostice din primele secole ale creștinismului, ai cărei adepți, sub cuvânt că au recâștigat puritatea originară, umblau în pielea goală. — Din fr. **adamite.**

ADAMSÍTĂ s.f. Gaz de luptă lacrimogen, care provoacă și strănutul. — Din fr. **adamsite.**

ADÁOGE vb. III v. **adăuga.**

ADÁOS, *adaosuri,* s.n. Ceea ce se adaugă la ceva; supliment, completare.F (Reg.; în expr.) *A porni într-adaos* = a rămâne însărcinată. [Var.: **adáus** s.n.] — V. **adaoge.**

ADAPTÁ, *adaptez,* vb. I. **1.** Tranz. A transforma pentru a corespunde anumitor cerințe; a face potrivit pentru întrebuințare în anumite împrejurări; a face să se potrivească. **2.** Tranz. și refl. (Biol.) A (se) transforma prin adaptare (**2**). **3.** Refl. și tranz. A (se) acomoda, a (se) deprinde, a (se) obișnui. — Din fr. **adapter,** lat. **adaptare.**

ADAPTÁBIL, -Ă, *adaptabili, -e,* adj. Care se poate adapta sau acomoda (ușor); acomodabil. — Din fr. **adaptable.**

ADAPTABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi adaptabil. — **Adaptabil** + suf. *-itate.*

ADAPTÁRE, *adaptări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) adapta* și rezultatul ei; (concr.) lucru modificat, ajustat; adaptație. **2.** (Biol.) Proces de modificare a organismelor vii, în urma căruia rezultă o corelare a structurii morfologice și a funcțiunilor fiziologice ale viețuitoarelor în raport cu mediul înconjurător. **3.** (În sintagma) *Adaptare literară* = dramatizare, ecranizare etc. a unui text literar, în vederea reprezentării lui pe scenă, la radio, într-un film. — V. **adapta.**

ADAPTÁT, -Ă, *adaptați, -te,* adj. **1.** Care a fost transformat pentru a corespunde anumitor cerințe sau pentru a fi întrebuințat în anumite împrejurări; care a devenit apt pentru ceva. **2.** (Despre organisme) Care a suferit un proces de adaptare (**2**). **3.** (Despre textele literare) Căruia i s-au adus modificări în vederea reprezentării lui pe scenă, a utilizării ca scenariu de film etc. — V. **adapta.**

ADAPTĂȚIE, *adaptații,* s.f. (Înv.) Adaptare (**1**). — Din fr. **adaptation.**

ADAPTÍV, -Ă, *adaptivi, -e,* adj. (Rar) Care se poate adapta. — **Adapta** + suf. *-iv.*

ADAPTÓR, *adaptoare,* s.n. Dispozitiv intermediar de conexiune directă între două (sau mai multe) sisteme (subsisteme) cu caracteristici diferite. — Din fr. **adapteur.**

ADÁUS s.n. v. **adaos.**

ADĂLMÁȘ s.n. v. **aldămaș.**

ADĂOGÁ vb. I v. **adăuga.**

ADĂOGÁRE s.f. v. **adăugare.**

ADĂOGÍ vb. IV v. **adăuga.**

ADĂOGÍRE s.f. v. **adăugare.**

ADĂPÁ, *adắp,* vb. I. Tranz. A da apă de băut unui animal. F Refl. (Despre animale) A bea apă. [Prez. ind. și: *adáp*] — Lat. **adaquare.**

ADĂPÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) adăpa.* — V. **adăpa.**

ADĂPÁT s.n. Faptul de *a (se) adăpa.* — V. **adăpa.**

ADĂPĂTOÁRE, *adăpători,* s.f. Loc unde se adapă animalele; jgheab sau instalație de adăpat. — **Adăpa** + suf. *-ătoare.*

ADĂPÓST, *adăposturi,* s.n. Loc ferit; construcție făcută ca să apere de intemperii, de primejdii etc.; *p. gener.* orice loc unde se adăpostește cineva. F (Mil.) Construcție specială pentru protecția împotriva mijloacelor de distrugere a inamicului. *Adăpost antiaerian.* F Ocrotire, găzduire. *A da cuiva adăpost.* G Expr. *A fi* (sau *a se pune) la adăpost de...* = a (se) adăposti; fig. a preveni un neajuns. — Lat. **ad appos(i)tum** sau **ad depos(i)tum.**

ADĂPOSTÍ, *adăpostesc,* vb. IV. Tranz. A pune, a ține la adăpost. F Refl. A se așeza, a se ascunde într-un loc ferit; a-și găsi refugiu, a se pripăși. — Din **adăpost.**

ADĂPOSTÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) adăposti* și rezultatul ei. — V. **adăposti.**

ADĂSTÁ, *adắst,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A aștepta. [Prez. ind. și: *adást*] — Lat. **ad-astare.**

ADĂSTÁRE s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a adăsta.* — V. **adăsta.**

ADĂUGÁ, *adáug,* vb. I. **1.** Tranz. A mai pune peste..., a da în plus; a face să sporească. F A spune sau a scrie ceva în continuare sau în completare. **2.** Refl. și tranz. A (se) alătura, a (se) alipi, a (se) reuni. [Pr.: *-dă-u-.* — Var.: **adăogá** vb. I, **adáoge** vb. III, **adăogí, adăugí** vb. IV] — Lat. ***adaugere.**

ADĂUGÁRE, *adăugări,* s.f. Acțiunea de *a (se) adăuga.* [Pr.: *-dă-u-.* — Var.: **adăogáre, adăogíre, adăugíre** s.f.] — V. **adăuga.**

ADĂUGÍ vb. IV v. **adăuga.**

ADĂUGÍRE s.f. v. **adăugare.**

ADĂUGÍT, -Ă, *adăugiți, -te,* adj. (În sintagma) *Ediție adăugită* = ediție care a fost completată cu material nou. [Pr.: *-dă-u-*] — V. **adăugi.**

ADÂNC, -Ă, (**I**) *adânci,* adj., (**II**) *adâncuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre ape, cavități sau lucruri concave) Al cărui fund se află la o distanță (relativ) mare de marginea de sus, de suprafață; adâncit, afund, adâncat, adâncos. G Expr. (*A ajunge, a trăi* etc.) *până la adânci bătrânețe* = (a trăi) până la o vârstă înaintată. F (Adverbial; fig.) Profund. *A privi adânc.* **2.** (Adesea adverbial) Care se află sau se întinde departe (în interior sau în linie orizontală). *Rădăcină adâncă.* F Greu de străbătut; compact, des; întins, vast. *Pădure adâncă.* F (Adesea adverbial) Care vine sau pare că vine din interior. *Suspin adânc.* F Fig. (Despre senzații, sentimente etc.) Puternic, profund, intens. **3.** (Despre plecăciuni, saluturi etc.; adesea adverbial) Făcut prin înclinarea mare a corpului. **4.** (Despre voce, ton, timbru; adesea adverbial) Grav, jos, profund. **5.** Fig. (Adesea adverbial) Care ține de esența, de fondul lucrurilor; temeinic, profund, serios. **6.** Fig. Desăvârșit, deplin, total. *O liniște adâncă.* **II.** S.n. **1.** Parte adâncă, adâncime (considerată vertical); loc situat departe (spre interior), străfund. G Expr. *Din adâncul sufletului* (sau *al inimii, al ființei)* = din tot sufletul, foarte mult. F Prăpastie, abis. **2.** (La pl.) Depărtare mare; spațiu întins; *p. ext.* loc ascuns, așezat departe. — Lat. **aduncus.**

ADÂNCÁ vb. I v. **adânci.**

ADÂNCÁT, -Ă, *adâncați, -te,* adj. (Rar) Adânc. — V. **adânca.**

ADÂNCĂTÚRĂ s.f. v. **adâncitură.**

ADÂNCÍ, *adâncesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face mai adânc, a (se) săpa în adâncime. **2.** Refl. A pătrunde în adâncime, a înainta spre interior; a se face nevăzut. *S-a adâncit în pădure.* F Fig. A se cufunda (în...), a fi absorbit (de...). **3.** Tranz. Fig. A cerceta, a studia, a analiza în profunzime, a aprofunda. *A adânci o problemă.* **4.** Refl. Fig. A se intensifica. [Var.: **adâncá** vb. I] — Din **adânc**.

ADÂNCÍME, *adâncimi,* s.f. **1.** Faptul sau însușirea de a fi adânc; distanță de la suprafața sau de la gura unei adânciturи sau ape până în fundul ei; (concr.) parte adâncă, adâncită; adânc; afunzime. **2.** (Concr.) Loc ascuns, depărtat; afund, afundătură, afundiș. **3.** Fig. Tărie, forță, profunzime, intensitate. *Sentiment de o mare adâncime.* — **Adânc** + suf. *-ime.*

ADÂNCÍRE, *adânciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) adânci.* — V. **adânci.**

ADÂNCÍT, -Ă, *adânciți, -te,* adj. Adânc. — V. **adânci.**

ADÂNCITÓR, *adâncitoare,* s.n. Sculă aşchietoare pentru prelucrarea suprafețelor conice, cilindrice, profilate ale găurilor. — **Adânci** + suf. *-tor.*

ADÂNCITÚRĂ, *adâncituri,* s.f. Parte adâncită, scobită a unei suprafețe; scufundătură. [Var.: **adâncătúră** s.f.] — **Adânci** + suf. *-tură.*

ADÂNCÓS, -OÁSĂ, *adâncoși, -oase,* adj. (Rar) Adânc. — **Adânc** + suf. *-os.*

ADDÉNDA s.n. pl. Ceea ce se adaugă la sfârșitul unei lucrări. G *Addenda corrige* = addenda prin care se și corectează unele greșeli dintr-o lucrare. — Cuv. lat.

ADÉCĂ adv. v. **adică.**

ADECUÁT, -Ă adj. v. **adecvat.**

ADECVÁ, *adecvez,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a fi adecvat. — Din **adecvat** (derivat regresiv).

ADECVÁRE, *adecvări,* s.f. Acțiunea de *a (se) adecva.* — V. **adecva.**

ADECVÁT, -Ă, *adecvați, -te,* adj. Potrivit, corespunzător, nimerit. F (Fil.; despre idei, cunoștințe etc.) Care corespunde fidel obiectului. [Var.: **adecuát, -ă** adj.] — Din fr. **adéquat,** lat. **adaequatus.**

ADEMENEÁLĂ, *ademeneli,* s.f. (Pop.) Ademenire. — **Ademeni** + suf. *-eală.*

ADEMENÍ, *ademenesc,* vb. IV. Tranz. A atrage, a ispiti, a momi, a tenta pe cineva, de obicei cu vorbe înșelătoare; a înșela pe cineva. F (Rar) A seduce o femeie. [Var.: (reg.) **adimení** vb. IV] — Cf. magh. a d o m á n y .

ADEMENÍRE, *ademeniri,* s.f. Acțiunea de *a ademeni* și rezultatul ei; ademeneală; (concr.) faptă sau vorbă prin care se ademenește. [Var.: (reg.) **adimeníre** s.f.] — V. **ademeni.**

ADEMENÍT, -Ă, *ademeniți, -te,* adj. Care este atras, ispitit, momit, sedus. [Var.: (reg.) **adimenít, -ă** adj.] — V. **ademeni.**

ADEMENITÓR, -OÁRE, *ademenitori, -oare,* adj., adv. Care ademenește; amăgitor, seducător, ispititor. [Var.: (reg.) **adimenitór, -oare** adj.] — **Ademeni** + suf. *-tor.*

ADEMPȚIÚNE s.f. Luare în posesiune sau acceptare a unui beneficiu. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **ademption,** lat. **ademptio, -onis.**

ADENÍTĂ, *adenite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a ganglionilor limfatici. — Din fr. **adénite.**

ADENOCARCINÓM, *adenocarcinoame,* s.n. Tumoare malignă cu punct de plecare într-o glandă. — Din fr. **adénocarcinome.**

ADENOFIBRÓM, *adenofibroame,* s.n. Tumoare glandulară benignă. — Din fr. **adénofibrome.**

ADENOHIPOFÍZĂ, *adenohipofize,* s.f. (Anat.) Hipofiză. — Din fr. **adéno-hypophyse.**

ADENOÍD, -Ă, *adenoizi, -de,* adj. Care aparține țesutului glandular, privitor la acest țesut. — Din fr. **adénoïde.**

ADENOIDÍTĂ, *adenoidite,* s.f. Afecțiune frecventă mai ales la copii (putând apărea excepțional și la adulți), provocată de o infecție microbiană sau virotică a țesutului glandular din regiunea nazo-faringiană. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr.**adénoïdite.**

ADENÓM, *adenoame,* s.n. Tumoare glandulară benignă, constituită din celule epiteliale. — Din fr. **adénome.**

ADENOPATÍE s.f. Nume dat bolilor glandelor sau ale ganglionilor limfatici, care se manifestă prin creșterea în volum și inflamarea acestora. — Din fr. **adénopathie.**

ADENOTOMÍE s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a unui adenom. — Din fr. **adénotomie.**

ADÉPT, -Ă, *adepți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care aderă la convingerile cuiva; partizan al unei idei, teorii, doctrine etc. — Din fr. **adepte.**

ADERÁ, *adér,* vb. I. Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „la") **1.** A deveni adeptul unui partid, al unei mișcări, al unei ideologii, al unei acțiuni, cunoscându-i și împărtășindu-i principiile. **2.** A se ține strâns lipit de ceva. **3.** (Despre state) A deveni parte la un tratat. — Din fr. **adhérer,** lat. **adhaerere.**

ADERÁRE, *aderări,* s.f. Acțiunea de *a adera* și rezultatul ei. — V. **adera.**

ADERÉNT, -Ă, *aderenți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană sau colectivitate) care aderă la un partid, la o mișcare, la o asociație etc. **2.** Adj. Care este, care se ține strâns lipit de ceva. — Din fr. **adhérent,** lat. **adhaerens, -ntis.**

ADERÉNȚĂ, *aderențe,* s.f. **1.** (Med.) Țesut fibros care se dezvoltă în special în cavitățile seroase, în urma unei infecții sau intervenții chirurgicale, unind organe care în mod normal sunt separate; bridă. **2.** (Tehn.) Forță care menține alăturate două corpuri aflate în contact. *Aderența dintre roțile unui vehicul și șosea.* F Fenomen de legătură între beton și oțel în construcțiile de beton armat. **3.** Aderare, solidarizare conștientă la ceva. — Din fr. **adhérence.**

ADERMÍNĂ s.f. Vitamina B_6. — Din fr. **adermine.**

ADÉS adv. v. **adesea.**

ADÉSE adv. v. **adesea.**

ADÉSEA adv. De multe ori, în repetate rânduri; adeseori, des. [Var.: **adés, adése** adv.] — **A[3]** + **des[2].**

ADÉSEORI adv. Adesea. [Pr.: *-se-ori*] — **Adese** + **ori.**

ADEVĂR, *adevăruri,* s.n. **1.** Concordanță între cunoștințele noastre și realitatea obiectivă; oglindire fidelă a realității obiective în gândire; ceea ce corespunde realității, ceea ce există sau s-a întâmplat în realitate. G *Adevăr obiectiv* = conținutul obiectiv al reprezentărilor omului, care corespunde realității, lumii obiective, independent de subiectul cunoscător. *Adevăr relativ* = reflectare justă, însă aproximativă, limitată a realității. G Loc. adv. *Într-adevăr* sau *în adevăr* = corespunzător realității, în realitate, de fapt. F Conștiința absolută a autenticității și valabilității conținutului credinței religioase; realitatea spirituală ca subiect al revelației și obiect al credinței. **2.** Justețe, exactitate. — Lat. **ad** + **de** + **verum.**

ADEVĂRÁ vb. I v. **adeveri.**

ADEVĂRÁT, -Ă, *adevărați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Conform cu adevărul. F De care nu se poate îndoi nimeni; netăgăduit, incontestabil, real. G Loc. adv. *Cu adevărat* = într-adevăr. **2.** (În opoziție cu *fals)* Veritabil, autentic. **3.** (Adesea adverbial; în opoziție cu *greșit)* Drept, just, corect. **4.** Sincer. — V. **adevăra.**

ADEVERÍ, *adeveresc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) confirma, a (se) susține, a (se) întări justețea, exactitatea unui fapt sau a unei afirmații. F A (se) dovedi ca adevărat. [Var.: (reg.) **adevărá** vb. I] — Din **adevăr.**

ADEVERÍNȚĂ, *adeverințe,* s.f. Dovadă scrisă de recunoaștere a unui fapt, a unui drept. — **Adeveri** + suf. *-ință.*

ADEVERÍRE, *adeveriri,* s.f. Faptul de *a (se) adeveri.* — V. **adeveri.**

ADEVERITÓR, -OÁRE, *adeveritori, -oare,* adj. Care adeverește. — **Adeveri** + suf. *-tor.*

ADEZIÚNE, *adeziuni,* s.f. **1.** Aderare, atașare (la ceva), solidarizare conștientă (cu ceva). G Expr. *A-și da adeziunea (la ceva)* = a adera (**1**). **2.** (Fiz.) Atracție între două suprafețe aflate în contact foarte strâns, determinată de forțele intermoleculare care acționează la distanțe relativ mici. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **adhésion,** lat. **adhaesio, -onis.**

ADEZÍV, -Ă, *adezivi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre materiale) Care stă strâns lipit de ceva, care aderă. *Țesut adeziv.* **2.** S.m. Produs chimic care permite lipirea a două suprafețe din același material sau din materiale diferite. — Din fr. **adhésif.**

ADEZIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi adeziv. — Din fr. **adhésivité.**

AD-HÓC adv. Anume pentru acest scop, de circumstanță. G (Adjectival; în expr.) *Divan (sau adunare) ad-hoc* = fiecare dintre cele două adunări speciale care s-au întrunit în 1857 (la Iași și la București) și au cerut unirea Țărilor Române. — Din lat. **ad hoc.**

ADIÁ, pers. 3 *adíe,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre vânt) A sufla lin, ușor; (rar) a aburi; (despre miros) a veni în unde ușoare. **2.** Intranz. Fig. A cânta cu glas stins; a murmura. **3.** Tranz. (Reg.) A mângâia; a atinge ușor. **4.** Intranz. A clătina, a mișca ușor. [Pr.: *-di-a*] — Lat. ***adiliare.**

ADIABÁTĂ, *adiabate,* s.f. Curbă care reprezintă grafic o transformare adiabatică. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **adiabate.**

ADIABÁTIC, -Ă, *adiabatici, -ce,* adj. (Despre fenomene fizico-chimice) Produs în interiorul unui sistem închis, fără a ceda sau a primi căldură din exterior. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **adiabatique.**

ADIACÉNT, -Ă, *adiacenți, -te,* adj. Alăturat, contiguu. G *Unghiuri adiacente* = unghiuri care au același vârf, o latură comună și se află de o parte și de cealaltă a laturii comune. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **adjacent,** lat. **adjacens, -ntis.**

ADIÁTĂ s.f. v. **diată.**

ADIATÓR, *adiatoare,* s.n. Aparat simplu pentru efectuarea operațiilor de adunare și de scădere. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **adiateur.**

ADÍCĂ adv. **1.** Și anume, cu alte cuvinte, va să zică; adicălea, adicătelea. **2.** La urma urmei, în definitiv; mai bine zis. G Expr. (Substantivat) *La (o) adică* sau (reg.) *la dică* = **a)** la drept vorbind; ca să spun adevărul; **b)** în momentul hotărâtor, la nevoie. Var.: (reg.) **adécă, dică** adv.] — Et. nec.

ADÍCĂLEA adv. (Pop.) Adică. — **Adică** + **le** + **a.**

ADÍCĂTELE adv. v. **adicătelea.**

ADÍCĂTELEA adv. (Pop.) Adică. [Var.: **adícătele** adv.] — **Adică** + **te** + **le** + **a.**

ADÍDAS®, *adidași,* s.m. Tip de încălțăminte comodă de sport. — Din n.pr. **Adi Das**(ler).

ADIÉRE, *adieri,* s.f. Suflare lină (de vânt); abur, aburează. [Pr.: *-di-e-*] — V. **adia.**

ADIMENÍ vb. IV v. **ademeni.**

ADIMENÍRE s.f. v. **ademenire.**

ADIMENÍT, -Ă adj. v. **ademenit.**

ADIMENITÓR, -OÁRE adj. v. **ademenitor.**

ADINAMÍE s.f. Scădere accentuată a forței musculare, care apare în cursul unor boli grave. — Din fr. **adynamie.**

ADINEÁORI adv. Cu puțin înainte, de curând. [Var.: **adineauri** adv.] — Lat. **ad** + **de** + **in** + **illa** + **hora.**

ADINEÁURI adv. v. **adineaori.**

AD-ÍNTERIM adj. invar. Care ține locul titularului, care este provizoriu; interimar. *Ministru ad-interim.* [Scris și: *ad interim*] — Loc. lat.

ADÍO interj. Rămas bun (pentru totdeauna), rămâi cu bine. G (Substantivat) *Un trist adio.* G Expr. *A-și lua adio de la ceva* = a socoti ceva ca pierdut pentru totdeauna. F (Ir.) S-a terminat cu..., s-a sfârșit cu... — Din it. **addio,** fr. **adieu.**

ADÍPIC, -Ă, *adipici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid adipic* = acid bibazic saturat, folosit ca materie primă pentru fabricarea unor fibre sintetice poliamidice. — Din fr. **adipique.**

ADIPÓS, -OÁSĂ, *adipoși, -oase,* adj. Care prezintă caracteristicile grăsimii, de grăsime; gras. G *Celulă adipoasă* = celulă de grăsime. *Țesut adipos* = țesut conjunctiv format din celule pline cu grăsime. — Din fr. **adipeux.**

ADIPOZITÁTE s.f. Îngrămădire (patologică) de grăsime într-un țesut celular subcutanat. — Din fr. **adiposité.**

ADIPSÍE s.f. Lipsă parțială sau totală a senzației de sete. — Din fr. **adipsie.**

ADITÍV, -Ă, *aditivi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Mat.) Referitor la operația de adunare. **2.** S.m. Substanță care se adaugă unui produs pentru a-i ameliora proprietățile sau pentru a obține noi calități. [Pl. și: (n.) *aditive*] — Din fr. **additif.**

ADITIVITÁTE s.f. Proprietate a unei mărimi, a unei constante, a unei funcții etc. de a fi aditivă. — **Aditiv** + suf. *-itate.*

ADÍȚIE s.f. **1.** (Chim.) Adăugare. G *Reacție de adiție* = reacție chimică prin care se introduc atomi sau molecule într-o moleculă cu caracter nesaturat. **2.** (Fiziol.; în sintagma) *Adiție latentă* = apariție a unei reacții fiziologice într-un organism în urma mai multor excitații succesive; sumație. **3.** (Mat.) Adunare. — Din fr. **addition,** lat. **additio.**

ADIȚIONÁ, *adiționez,* vb. I. Tranz. A aduna, a adăuga. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **additionner.**

ADIȚIONÁL, -Ă, *adiționali, -e,* adj. Care se adaugă sau care trebuie adăugat. *Taxe adiționale. Act adițional.* G *Convorbire adițională* (și substantivat, f.) = convorbire telefonică suplimentară în raport cu numărul de convorbiri incluse în prețul fix al abonamentului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **additionnel.**

ADIȚIONÁRE, *adiționări,* s.f. Acțiunea de *a adiționa* și rezultatul ei; adunare, adăugare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **adiționa.**

ADIŢIONÁT, -Ă, *adiționați, -te,* adj. Adunat, adăugat. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **adiționa.**

ADJECTÍV, *adjective,* s.n. Parte de vorbire flexibilă care arată o însușire a unui obiect sau a unei ființe și determină numele acestora, acordându-se cu ele în gen, număr și caz. — Din fr. **adjectif,** lat. **adjectivum.**

ADJECTIVÁ, *adjectivez,* vb. I. Refl. și tranz. (Gram.; rar) A (se) adjectiviza. — Din **adjectiv.**

ADJECTIVÁL, -Ă, *adjectivali, -e,* adj. Care este exprimat printr-un adjectiv. *Atribut adjectival.* G *Articol adjectival* = articol hotărât, cu forme speciale, care însoțește un adjectiv determinant al unui substantiv articulat sau al unui nume propriu. F Care are funcția de adjectiv. *Locuțiune adjectivală.* — Din fr. **adjectival.**

ADJECTIVÁRE, *adjectivări,* s.f. (Rar) Adjectivizare. — V. **adjectiva.**

ADJECTIVÁT, -Ă, *adjectivați, -te,* adj. (Rar) Adjectivizat. — V. **adjectiva.**

ADJECTIVIZÁ, *adjectivizez,* vb. I. Refl. și tranz. (Gram.) A (se) transforma în adjectiv; a (se) adjectiva. — **Adjectiv** + suf. *-iza.*

ADJECTIVIZÁRE, *adjectivizări,* s.f. Faptul de *a (se) adjectiviza;* adjectivare. — V. **adjectiviza.**

ADJECTIVIZÁT, -Ă, *adjectivizați, -te,* adj. Transformat în adjectiv; adjectivat. — V. **adjectiviza.**

ADJONCŢIÚNE, *adjoncțiuni,* s.f. Unire; adăugare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **adjonction.**

ADJUDECÁ, *adjúdec,* vb. I. Tranz. A atribui (prin hotărâre judecătorească) un bun scos la licitație persoanei care oferă prețul cel mai mare. — Din lat. **adjudicare.**

ADJUDECÁRE, *adjudecări,* s.f. Acțiunea de *a adjudeca.* — V. **adjudeca.**

ADJUDECATÁR, -Ă, *adjudecatari, -e,* s.m. și f. Persoană căreia i se adjudecă un bun la o licitație publică. — Cf. fr. adjudicataire.

ADJUDECÁŢIE, *adjudecații,* s.f. Act prin care se adjudecă un obiect, o antrepriză etc. la o licitație publică. — Din fr. **adjudecation,** lat. **adjudicatio.**

ADJUDECĂTÓR, -OÁRE, *adjudecători, -oare,* s.m. și f. Persoană care face adjudecarea la o licitație publică. — Din fr. **adjudicateur.**

ADJÚNCT, -Ă, *adjuncți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face parte din conducerea unei instituții, a unei întreprinderi sau a unui serviciu din cuprinsul acestora, având funcția imediat subordonată titularului. — Din germ. **Adjunkt,** lat. **adjunctus.**

ADJURÁŢIE, *adjurații,* s.f. (Livr.) Formulă a exorcismului care începe cu cuvintele „adjuro te". F Rugăminte insistentă, implorare. — Din lat. **adjuratio,** fr. **adjuration.**

ADJUTÁNT, -Ă, *adjutanți,* s.m. **1.** Ofițer atașat unui comandant sau unui șef militar într-o unitate militară, îndeplinind atribuții similare unui secretar; ofițer care face parte dintr-un stat-major; aghiotant. **2.** (Ieșit din uz) Grad pentru personalul aviatic corespunzător plutonierului; persoană având acest grad. F Cel mai mare grad de subofițer; persoană având acest grad. — Din fr. **adjudant.**

ADJUVÁNT, -Ă, *adjuvanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care activează acțiunea unui medicament. [Pl. și: (n.) *adjuvante*] — Din fr. **adjuvant,** germ. **Adjuvant.**

AD LÍBITUM loc. adj., loc. adv. După voie, după faptă, după plac; oricum. — Loc. lat.

AD LÍTTERAM loc. adj., loc adv. Cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; întocmai, literal, textual. — Loc. lat.

ADMINISTRÁ, *administrez,* vb. I. Tranz. **1.** A conduce, a cârmui; a gospodări o întreprindere, o instituție etc. **2.** A da unui bolnav un medicament. F (Ir.) A trage o bătaie. **3.** (Jur.; în sintagma) *A administra o probă* = a folosi un mijloc de probă într-un proces. — Din fr. **administrer,** lat. **administrare.**

ADMINISTRÁRE, *administrări,* s.f. Acțiunea de *a administra.* — V. **administra.**

ADMINISTRÁT, -Ă, *administrați, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care se află sub conducerea cuiva. — V. **administra.**

ADMINISTRATÍV, -Ă, *administrativi, -e,* adj. Care aparține administrației, privitor la administrație. F Care emană de la un organ de administrație. G *Pe cale administrativă* = prin organele administrației de stat. — Din fr. **administratif,** lat. **administrativus.**

ADMINISTRÁTOR, -OÁRE, *administratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care administrează, care conduce o administrație sau un serviciu de administrație. F Persoană care conduce un serviciu în administrația statului. — Din fr. **administrateur,** lat. **administrator.**

ADMINISTRÁŢIE, *administrații,* s.f. **1.** Totalitatea organelor administrative ale unui stat; secție a unei instituții însărcinată cu administrarea acelei instituții. G *Administrație de stat* = totalitatea instituțiilor care asigură funcționarea statului. *Consiliu de administrație* = organ colegial însărcinat cu administrarea unei întreprinderi sau a unei instituții. *Administrație locală* = consiliul municipal, orășenesc sau comunal, împreună cu primarul și (sau) prefectul. *Administrație militară* = parte a armatei care se ocupă cu organizarea, întreținerea, completarea și mobilizarea forțelor armate; conducere politică și administrativă a unui stat, a unei regiuni etc. (ocupate), exercitată de militarii ocupanți. — Din (**1**) fr. **administration,** lat. **administratio,** (**2**) rus. **administrația.**

ADMIRÁ, *admír,* vb. I. Tranz. A privi ceva sau pe cineva cu un sentiment de încântare, de stimă etc. — Din fr. **admirer,** lat. **admirari.**

ADMIRÁBIL, -Ă, *admirabili, -e,* adj. Vrednic de a fi admirat; minunat, încântător, excelent. — Din lat. **admirabilis,** fr. **admirable.**

ADMIRÁRE s.f. (Înv.) Admirație. — V. **admira.**

ADMIRATÍV, -Ă, *admirativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care exprimă, care arată admirație. — Din fr. **admiratif,** lat. **admirativus.**

ADMIRATÓR, -OÁRE, *admiratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care admiră pe cineva sau ceva. — Din fr. **admirateur,** lat. **admirator.**

ADMIRAŢIE, *admirații,* s.f. Sentiment de încântare, de stimă, de apreciere etc. față de cineva sau de ceva; admirare. — Din fr. **admiration,** lat. **admiratio.**

ADMISÍBIL, -Ă, *admisibili, -e,* adj. Care poate fi admis; acceptabil. — Din fr. **admissible.**

ADMISIBILITÁTE s.f. (Rar) Posibilitatea de a fi admis, calitatea a ceea ce este admisibil. — Din fr. **admissibilité.**

ADMÍSIE, *admisii,* s.f. **1.** Intrare dirijată a unui fluid într-o mașină care transformă o formă de energie în altă formă de energie. **2.** Fază a ciclului de funcționare a unor mașini, efectuată în timpul intrării agentului motor în mașină. [Var.: **admisiúne** s.f.] — Din fr. **admission,** lat. **admissio, -onis.**

ADMISIÚNE s.f. v. **admisie.**

ADMITÁNŢĂ, *admitanțe,* s.f. Mărime caracteristică unui circuit de curent electric alternativ, egală cu inversul impedanței. — Din fr. **admittance.**

ADMÍTE, *admít,* vb. III. Tranz. A primi ca bun, a considera ca adevărat; a fi (provizoriu) de acord cu ceva; a îngădui, a permite. F A da curs favorabil unei cereri. F A primi un solicitator, a accepta un candidat. — Din fr. **admettre,** lat. **admittere.**

ADMÍTERE, *admiteri,* s.f. Acțiunea de *a admite.* G *Examen de admitere* = examen de acceptare a unui candidat într-o instituție de învățământ. — V. **admite.**

ADMONESTÁ, *admonestez,* vb. I. Tranz. A mustra cu severitate (în calitate oficială); a dojeni aspru (pe un subaltern). — Din fr. **admonester.**

ADMONESTÁRE, *admonestări,* s.f. Acțiunea de *a admonesta* și rezultatul ei; (concr.) act, adresă oficială care conține o mustrare adresată cuiva; admonestație, admonițiune (**2**). — V. **admonesta.**

ADMONESTÁŢIE, *admonestații,* s.f. (Înv.) Admonestare. — Din fr. **admonestation.**

ADMONITÍV, -Ă, *admonitivi, -e,* adj. (Livr.) Care admonestează, care cenzurează. — Din fr. **admonitif.**

ADMONIŢIÚNE, *admonițiuni,* s.f. **1.** Cercetare făcută de judecător. **2.** (Rar) Admonestare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **admonition,** lat. **admonitio, -onis.**

ADN s.n. Denumire prescurtată a acidului dezoxiribonucleic. [Pr.: *adené.*] – Din fr. **A.D.N.**

ADNÁT, -Ă, *adnați, -te,* adj. (Bot.; despre părți ale plantei) Crescut pe ceva, care se adaugă. — Din lat. **adnatus,** fr. **adné.**

ADNOTÁ, *adnotez,* vb. I. Tranz. A face însemnări pe marginea unui text, care să explice, să întregească textul respectiv. — Din lat. **adnotare, annotare.**

ADNOTÁRE, *adnotări,* s.f. Acțiunea de *a adnota* și rezultatul ei; (concr.) însemnare, notă care explică, întregește un text; adnotație. — V. **adnota.**

ADNOTÁT, -Ă, *adnotați, -te,* adj. (Despre un text) Cu explicații, cu adnotări marginale. — V. **adnota.**

ADNOTATÓR, -OÁRE, *adnotatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care adnotează un text. — **Adnota** + suf. *-tor.* Cf. lat. adnotator, annotator, fr. annotateur.

ADNOTÁŢIE, *adnotații,* s.f. (Rar) Adnotare. — Din lat. **adnotatio, annotatio.**

ADOGMÁTIC, -Ă, *adogmatici, -e,* adj., s.m. și f. (Adept) al adogmatismului. — Din fr. **adogmatique.**

ADOGMATÍSM s.n. Sistem de gândire care este împotriva dogmelor. F Sistem religios care nu admite dogmele. — Din fr. **adogmatisme.**

ADOLESCÉNT, -Ă, *adolescenți, -te,* s.m. și f. Persoană care este la vârsta adolescenței. — Din fr. **adolescent,** lat. **adolescens, -ntis.**

ADOLESCENTÍN, -Ă, *adolescentini, -e,* adj. De adolescent, specific adolescentului. — **Adolescent** + suf. *-in.*

ADOLESCENTÍSM s.n. (Rar) Stare, manifestare de adolescent. — **Adolescentin** + suf. *-ism.*

ADOLESCÉNŢĂ s.f. Perioadă a vieții omului cuprinsă între vârsta pubertății și cea adultă, în care are loc maturizarea treptată a funcțiunilor fizice și psihice ale organismului. — Din fr. **adolescence,** lat. **adolescentia.**

ADÓNIC, *adonice,* adj. (În sintagma) *Vers adonic* = vers format dintr-un dactil și un spondeu sau un troheu, folosit în versificația greacă și latină. — Din fr. **adonique.**

ADÓNIS, *adonișI,* s.m. **1.** Nume care se dă (după un personaj legendar din Antichitate) unui tânăr foarte frumos. **2.** Fluture cu aripile de culoare albastră-deschis. — Din fr. **adonis.**

ADOPTÁ, *adópt,* vb. I. Tranz. **1.** A înfia un copil. **2.** A-și însuși felul de a vedea sau de a se comporta al cuiva, a accepta o părere, o metodă etc. **3.** A accepta ceva în urma unui vot. — Din fr. **adopter,** lat. **adoptare.**

ADOPTÁRE, *adoptări,* s.f. Acțiunea de *a adopta.* G *Adoptarea legilor* = votare a proiectelor de legi de către organele legislative. — V. **adopta.**

ADOPTATÓR, -OÁRE, *adoptatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care adoptă un copil. — **Adopta** + suf. *-tor.*

ADOPTÍV, -Ă, *adoptivi, -e,* adj. (Despre copii) Primit în familie cu drepturi și obligații de copil propriu; (despre părinți) care a adoptat un copil. — Din fr. **adoptif,** lat. **adoptivus.**

ADÓPȚIE, *adopții,* s.f. Faptul de a adopta (**1**); înfiere. [Var.: **adopțiúne** s.f.] — Din fr. **adoption,** lat. **adoptio, -onis.**

ADOPȚIÚNE s.f. v. **adopție.**

ADORÁ, *adór,* vb. I. Tranz. **1.** A iubi cu pasiune, a avea un cult pentru cineva sau ceva. **2.** A slăvi (o divinitate); a venera, a diviniza, a cinsti. — Din fr. **adorer,** lat. **adorare.**

ADORÁBIL, -Ă, *adorabili, -e,* adj. Plin de farmec; fermecător, încântător, minunat. — Din fr. **adorable,** lat. **adorabilis.**

ADORÁRE s.f. **1.** Faptul de *a adora*; adorație. **2.** Slăvire (a unei divinități); venerare, cinstire, divinizare. — V. **adora.**

ADORÁT, -Ă, *adorați, -e,* adj. (Adesea substantivat) Extrem de iubit. F (Despre o divinitate) Slăvit, cinstit, venerat. — V. **adora.**

ADORATÓR, -OÁRE, *adoratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care adoră pe cineva sau ceva. — Din fr. **adorateur,** lat. **adorator.**

ADORÁȚIE s.f. Adorare. — Din fr. **adoration,** lat. **adoratio.**

ADORMÍ, *adórm,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A trece sau a aduce pe cineva la starea de somn. **2.** Intranz. Fig. (În limbajul bisericesc) A muri. **3.** Tranz. A alina, a potoli. *Cântând și-a mai adormit foamea.* — Lat. **addormire.**

ADORMÍRE s.f. Faptul de *a adormi.* F Fig. (În limbajul bisericesc) Moarte. — V. **adormi.**

ADORMÍT, -Ă, *adormiți, -te,* adj. Care adoarme, cuprins de somn. F Somnoros. F Fig. Lipsit de vioiciune, greoi în mișcări, moale. F Fig. (În limbajul bisericesc; adesea substantivat) Mort. — V. **adormi.**

ADORMITÓR, -OÁRE, *adormitori, -oare,* adj. Care adoarme, care provoacă somn. F Fig. Plictisitor, anost, obositor. — **Adormi** + suf. *-tor.*

ADORMIȚÉLE s.f. pl. (Bot.) **1.** Dediței. **2.** Zorele. **3.** (Reg.) Volbură. — De la **adormi.**

ADPRÉS, *adpreși,* adj. (Bot.; despre perișori) Alipit de tulpină. — Din lat. **adpressus.**

ADRAGÁNT s.n. Gumă vegetală secretată de un arbust spinos, folosită în farmacie. — Din fr. **adragant.**

AD REM loc. adv. La obiect. — Loc. lat.

ADRENALÍNĂ s.f. Hormon produs de glandele suprarenale sau fabricat pe cale sintetică utilizat ca medicament datorită proprietăților vasoconstrictoare și stimulatoare ale mușchiului cardiac; epinefrină. — Din fr. **adrénaline.**

ADRENÉRGIC, -Ă, *adrenergici, -ce,* adj. Care provoacă secreția de adrenalină. G *Nervi adrenergici* = nervi simpatici a căror terminație eliberează adrenalina. — Din fr. **adrénergique.**

ADRENOCRÓM s.n. Produs de oxidare a adrenalinei, de culoare cărămizie, cu acțiune hemostatică și tonifiantă asupra pereților vaselor sangvine. — Din fr. **adrénochrome.**

ADRESÁ, *adresez,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A (se) îndrepta (cu) vorba către cineva. **2.** A (se) îndrepta către o persoană, o instituție etc. (cu) o invitație, o cerere etc.; a face apel la... F Tranz. A scrie adresa pe o scrisoare, pe un pachet etc. — Din fr. **adresser.**

ADRESÁNT, -Ă, *adresanți, -te,* s.m. și f. (Înv.) Persoană căreia îi este adresată o scrisoare, un colet etc.; destinatar. — Din germ. **Adressant.**

ADRÉSĂ, *adrese,* s.f. **1.** Indicație (pe scrisori, pe colete etc.) cuprinzând numele și domiciliul destinatarului. F Date care indică domiciliul unei persoane. G Expr. (*A spune, a vorbi* etc. ceva) *la adresa cuiva* = (a spune, a vorbi etc. ceva) cu privire la cineva. *A greși adresa* = **a)** a nimeri în alt loc sau la altă persoană decât cea indicată; **b)** (fam.) a avea o părere greșită despre cineva sau ceva, a se înșela asupra cuiva. **2.** Comunicare oficială făcută în scris de o organizație, o instituție etc. **3.** (Inform.) Expresie (numerică) pentru localizarea informației în memorie (**3**). — Din fr. **adresse.**

ADSORBÁNT, *adsorbanți,* s.m. Corp pe suprafața căruia se fixează o substanță prin absorbție. — Din fr. **adsorbant.**

ADSORBÁT, *adsorbați,* s.m. Substanță fixată prin absorbție pe suprafața unui corp. — Din fr. **adsorbat.**

ADSORBÍ, *adsórb,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre substanțe) A se produce o adsorbție. **2.** Tranz. A fixa pe suprafață. — Din fr. **adsorber** (după *sorbi*).

ADSÓRBȚIE s.f. Fixare și acumulare a moleculelor unui gaz sau ale unui lichid pe suprafața unui corp solid. — Din fr. **adsorption.**

ADSTRÁT, *adstraturi,* s.n. (Lingv.) Totalitatea elementelor străine care se adaugă unui idiom după constituirea lui. — Din fr. **adstrat.**

ADUCĂTÓR, -OÁRE, *aducători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, lucru etc.) care aduce. — **Aduce** + suf. *-ător.*

ADÚCE, *adúc,* vb. III. **1.** Tranz. A lua cu sine un lucru și a veni cu el undeva sau la cineva (pentru a-l preda). G Expr. *Ce vânt te-aduce?* se spune cuiva care a venit pe neașteptate. **2.** Tranz. A apropia ceva de sine sau de o parte a trupului său. F A da unui lucru o anumită mișcare sau direcție. G Expr. *A o aduce bine (din condei)* = a vorbi sau a scrie cu dibăcie; a se dovedi abil, diplomat într-o anumită împrejurare. *A aduce vorba de* (sau *despre) ceva* = a îndrepta discuția asupra unui obiect, a pomeni despre... **3.** Tranz. A produce, a procura, a pricinui, a cauza. **4.** Tranz. A face să ajungă într-o anumită situație, stare. **5.** Intranz. A semăna întrucâtva cu cineva sau cu ceva. **6.** Tranz. și refl. (În loc. vb.) *A(-și) aduce aminte* = a(-și) aminti. — Lat. **adducere.**

ADÚCERE, *aduceri,* s.f. Acțiunea de *a aduce.* G *Aducere-aminte* = amintire. — V. **aduce.**

ADÚCT s.n. Amestec cristalin în care o substanță este înglobată în rețeaua cristalină a altei substanțe. — Din fr. **adducte.**

ADUCTÓR, *aductori,* adj. (În sintagma) *Mușchi aductor* = mușchi[2] care apropie un membru de planul de simetrie al corpului sau două organe unul de celălalt. — Din fr. **adducteur,** lat. **adductor.**

ADÚCȚIE, *aducții,* s.f. **1.** Construcție hidrotehnică destinată transportării unui fluid de la punctul de captare până la cel de folosire. **2.** Mișcare efectuată de un mușchi aductor. [Var.: **aducțiúne** s.f.] — Din fr. **adduction,** lat. **adductio, -onis.**

ADUCȚIÚNE s.f. v. **aducție.**

ADULÁ, *adulez,* vb. I. Tranz. A linguși, a flata pe cineva (în chip servil). — Din fr. **aduler,** lat. **adulari.**

ADULÁRE, *adulări,* s.f. Faptul de *a adula;* lingușire, flatare (servilă), adulație. — V. **adula.**

ADULATÓR, -OÁRE, *adulatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care adulează; lingușitor. — Din fr. **adulateur,** lat. **adulator.**

ADULĂȚIE, *adulații,* s.f. Adulare. — Din fr. **adulation,** lat. **adulatio.**

ADULMECÁ, *adúlmec,* vb. I. Tranz. și intranz. (Despre animale) A simți sau a descoperi, cu ajutorul mirosului, prezența unui animal, a omului, a hranei etc. F Fig. (Despre oameni) A căuta să afle; a da de urmă, a descoperi. [Var.: (reg.) **adurmecá** vb. I] — Et. nec.

ADULMECĂTÓR, -OÁRE, *adulmecători, -oare,* adj. (Rar) Care adulmecă; (despre câini) cu miros fin. — **Adulmeca** + suf. *-ător.*

ADÚLT, -Ă, *adulți, -te,* adj., s.m. și f. (Organism) care și-a terminat creșterea și a ajuns în stadiul de a se reproduce; (persoană) aflată în perioada de la 17–18 ani până la 50 de ani. — Din fr. **adulte,** lat. **adultus.**

ADULTÉR, -Ă, *adulteri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre soți) Care a încălcat fidelitatea conjugală. **2.** S.n. Infracțiune care constă în încălcarea fidelității conjugale de către unul dintre soți. — Din fr. **adultère,** lat. **adulterium.**

ADULTERÁRE, *adulterări,* s.f. (Livr.) Falsificare, denaturare. — După fr. **adultération,** engl. **adulteration.**

ADULTERÍN, -Ă, *adulterini, -e,* adj. (Adesea substantivat) Născut dintr-un adulter. — Din fr. **adultérin,** lat. **adulterinus.**

ADUMBRÍ, *adumbresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a ține umbră (**I 1**); a umbri. **2.** Refl. A se așeza, a se adăposti la umbră. — Lat. **adumbrare** (după *umbri).*

ADUNÁ, *adún,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge la un loc ceea ce se află răspândit, împrăștiat, risipit; a ridica de pe jos. **2.** Tranz. A aduna din toate părțile; a strânge, a concentra. **3.** Tranz. A culege (alegând de ici și de colo). **4.** Tranz. A pune deoparte bani sau alte bunuri materiale; a agonisi. **5.** Tranz. (Mat.) A totaliza mai multe numere într-unul singur. **6.** Tranz. și refl. A (se) strânge la un loc, formând un grup. G Expr. (Tranz.) *Parcă a tunat și i-a adunat,* se zice despre oameni foarte deosebiți unii de alții strânși la un loc. F A (se) îngrămădi, a (se) ghemui. — Lat. **adunare.**

ADUNÁRE, *adunări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) aduna* și rezultatul ei. **2.** Una dintre cele patru operații aritmetice, care constă în totalizarea mai multor numere într-unul singur. **3.** Întrunire a mai multor persoane în scopul discutării unor probleme de interes general; grup format din aceste persoane. G *Adunare constituantă* = adunare alcătuită din reprezentanți aleși în vederea votării sau modificării unei constituții. *Adunare legislativă* = organ reprezentativ al statului, competent a se pronunța prin vot asupra proiectelor de legi. *Adunare națională* = **a)** organ suprem al puterii de stat în unele țări; **b)** organ de stat cu funcții legislative sau consultative. *Adunare*

generală = adunare cu participarea generală a membrilor în anumite organizații, întreprinderi etc. **4.** Concentrare a unor ființe într-un singur loc. **5.** (Articulat, cu valoare de interjecție) Semnal dat pentru strângerea într-o formație ordonată a unei trupe sau a unui grup organizat. **6.** Culegere, colecție (de texte). **7.** (Înv. și reg.) Petrecere. — V. **aduna.**

ADUNÁT, -Ă, *adunați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Strâns[2] (la un loc). F Spec. (Despre așezări rurale) Cu case așezate una lângă alta, în strânsă apropiere. **2.** S.f. art. (Reg.) Una dintre figurile jocului călușarilor. — V. **aduna.**

ADUNĂTÓR, -OÁRE, *adunători, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care adună; *p. ext.* strângător, econom. **2.** S.n. Mașină pentru recoltarea cerealelor și a fânului. — **Aduna** + suf. *-ător.*

ADUNĂTÚRĂ, *adunături,* s.f. **1.** Grup format prin adunarea la un loc a unor obiecte disparate; grămadă nesistematizată. **2.** (Peior.) Grămadă de oameni adunați din întâmplare, gloată, strânsură. — **Aduna** + suf. *-ătură.*

ADURMECÁ vb. I v. **adulmeca.**

ADÚS, -Ă, *aduși, -se,* adj. Aplecat, încovoiat. — V. **aduce.**

AD VALÓREM loc. adv. (De obicei despre calcularea taxelor vamale) După valoare. — Loc. lat.

ADVÉCȚIE, *advecții,* s.f. Mișcare a aerului dintr-o zonă în direcție orizontală sau aproape orizontală. — Din fr. **advection.**

ADVÉNT, *adventuri,* s.n. Perioadă de patru săptămâni înainte de Crăciun la catolici. — Din fr. **avent**, lat. **adventus.**

ADVENTÍCE s.f. Foiță externă care învelește arterele. — Din fr. **adventice.**

ADVENTÍSM s.n. Numele unei doctrine religioase practicate de o sectă creștină care predică „a doua venire" apropiată a lui Hristos. — Din engl. **adventism,** germ. **Adventismus.**

ADVENTÍST, -Ă, *adventiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține adventismului, privitor la adventism. **2.** S.m. și f. Adept al adventismului. — Din engl. **adventist,** fr. **adventiste.**

ADVENTÍV, -Ă, *adventivi, -e,* adj. **1.** (Bot.; despre plante) Originar din alte țări sau continente și care s-a răspândit fără a fi cultivat. **2.** (Despre țesuturi, organe) Care se dezvoltă în alte locuri decât cele obișnuite, normale etc. G *Rădăcină adventivă* = rădăcină care se dezvoltă pe diferite părți ale plantei. *Mugure adventiv* = mugure care se dezvoltă din țesuturi. **3.** (Geol.; despre cratere) Care are altă deschizătură decât craterul principal. — Din fr. **adventif.**

ADVÉRB, *adverbe,* s.n. Parte de vorbire, în general neflexibilă, care determină sensul unui verb, al unui adjectiv sau al altui adverb, arătând locul, timpul, modul, cauza sau scopul. — Din fr. **adverbe,** lat. **adverbium.**

ADVERBIÁL, -Ă, *adverbiali, -e,* adj. (Despre cuvinte sau construcții gramaticale) Care are valoare de adverb. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **adverbial,** lat. **adverbialis.**

ADVERBIALIZÁ, *adverbializez,* vb. I. Refl. și tranz. (Gram.) A (se) transforma în adverb. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **adverbialiser.**

ADVERBIALIZÁRE, *adverbializări,* s.f. Faptul de *a (se) adverbializa.* [Pr.: *-bi-a-*] — V. **adverbializa.**

ADVERBIALIZÁT, -Ă, *adverbializați, -te,* adj. Transformat în adverb. [Pr.: *-bi-a-*] — V. **adverbializa.**

ADVÉRS, -Ă, *adverși, -se,* adj. Așezat în față, opus; *fig.* potrivnic, ostil, dușmănos. G *Parte adversă* = adversar într-un proces, într-o afacere etc. F Fig. Potrivnic. — Din fr. **adverse,** lat. **adversus.**

ADVERSÁR, -Ă, *adversari, -e,* s.m. și f. Persoană care face concurență, care luptă împotriva alteia sau împotriva unei concepții, a unei idei; rival, potrivnic. F (Sport) Partener de întrecere. — Din fr. **adversaire,** lat. **adversarius.**

ADVERSATÍV, -Ă, *adversativi, -e,* adj. Care exprimă o opoziție. G *Propoziție adversativă* = propoziție care exprimă o opoziție față de coordonata ei. *Conjuncție adversativă* = conjuncție care introduce o propoziție adversativă. — Din fr. **adversatif,** lat. **adversativus.**

ADVERSITÁTE, *adversități,* s.f. Împrejurare potrivnică cu care cineva are de luptat; dificultate. — Din fr. **adversité,** lat. **adversitas, -atis.**

ADVERTISING s.n. Totalitatea procedeelor prin care un mesaj (un produs, un serviciu, o idee etc.) este promovat către public; publicitate. [Pr.: *advertáizing*] — Din engl. **advertising.**

ADVOCÁT, -Ă s.m. și f. v. **avocat.**

ADVOCATÚRĂ s.f. v. **avocatură.**

ADVÓN, *advoane,* s.n. Tinda dinăuntru a unei biserici creștine. [Pl. și: *advonuri*] — Cf. a m v o n.

AÉD, *aezi,* s.m. Poet epic recitator și cântăreț în Grecia antică. — Din fr. **aède.**

ÁER[1] s.n. **1.** Amestec de gaze care alcătuiesc straturile inferioare ale atmosferei și care este absolut necesar vietăților aerobe. G *Aer lichid* = lichid obținut prin răcirea aerului până sub temperatura de –183°C la presiune normală și folosit pentru separarea elementelor sale componente. *Aer comprimat* = aer la presiuni mai mari decât presiunea atmosferică, obținut cu compresoarele. *Aer condiționat* = sistem de ventilație a aerului din încăperi în scopul păstrării proprietăților fizice normale ale acestuia. G Loc. adv. *La* (sau *în*) *aer (liber)* = într-un loc neacoperit, afară. G Expr. *A lua aer* = a ieși din casă pentru a respira aer curat. **2.** Văzduh, atmosferă. G Expr. *A fi* (sau *a se simți*) *ceva în aer* = a exista semne că se pregătește ceva (în ascuns). *A fi* (sau *a rămâne*) *în aer* = a se afla într-o situație critică, a nu avea nicio perspectivă. **3.** Înfățișare, aspect, expresie. G Expr. *A avea aerul că...* (sau *să...*) = a da impresia că... *A-și da* (sau *a-și lua) aere* = a lua o atitudine de superioritate; a se îngâmfa, a se făli. [Pl.: (în expr.) *aere*] — Lat. **aer, aeris** (și cu înțelesurile fr. *air*).

ÁER[2], *aere,* s.n. (Bis.) **1.** Bucată de stofă sau de pânză, de obicei pictată sau țesută cu imaginea lui Hristos mort, cu care se acoperă vasele liturgice. **2.** Epitaf (**2**). — Din ngr. **aẽr.**

AERÁ, *aerez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce aer[1] (**1**) în masa unui lichid, a unui material granulos sau care este în formă de pastă fluidă. **2.** A răci cerealele dintr-un siloz prin introducere de aer[1] (**1**) sub presiune sau prin vânturare cu lopeți. — Din fr. **aérer.**

AERÁJ s.n. Primenire și distribuire a aerului[1] (**1**) într-o mină, într-o sală de spectacole etc. — Din fr. **aérage.**

AERÁRE, *aerări,* s.f. Acțiunea de *a aera.* — V. **aera.**

AERÁT, -Ă, *aerați, -te,* adj. **1.** (Despre lichide, materiale granuloase etc.) Tratat prin introducere de aer[1] (**1**). **2.** (Despre cereale) Răcit prin introducere de aer[1] (**1**) sub presiune sau prin vânturare cu lopeți. **3.** (Livr.) (Despre texte) Care are o structură simplă; clar, limpede. **4.** (Despre pagini scrise) Cu literele și rândurile spațiate; cu mult spațiu alb. — V. **aera.**

AERATÓR, *aeratoare,* s.n. Afânător. [Pr.: *a-e-*] — Din fr. **aérateur.**

AERÁȚIE, *aerații,* s.f. Ventilație și răcire a cerealelor aflate într-un siloz cu ajutorul aerului[1] (**1**). — Din fr. **aération.**

AERIÁN, -Ă, *aerieni, -e,* adj. **1.** Care se află în aer[1] (**2**), care se întâmplă, se produce în aer[1]. **2.** Care se referă la aviație. G *Linie aeriană* = traseu aeronautic și mijloacele materiale aferente. *Alarmă aeriană* = semnal prin care, în timp de război, se anunță apropierea avioanelor inamice. **3.** Fig. Transparent, diafan, gingaș, vaporos; aeros. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **aérien.**

AERIFÉR, -Ă, *aeriferi, -e,* adj. Care poartă, care conduce aerul[1]. — Din fr. **aérifère.**

AERIFÓRM, -Ă, *aeriformi, -e,* adj. Care are aspectul sau proprietățile fizice ale aerului[1]. — Din fr. **aériforme.**

AERISEÁLĂ, *aeriseli,* s.f. (Rar) Aerisire. — **Aerisi** + suf. *-eală.*

AERISÍ, *aerisesc,* vb. IV. Tranz. A lăsa să pătrundă aer[1] (**1**) proaspăt într-o încăpere; a expune un obiect (de îmbrăcăminte) la aer[1]. F Refl. A ieși afară pentru a respira aer[1] proaspăt; a se răcori. — Din ngr. **aériso** (aor. lui *aerízo*).

AERISÍRE, *aerisiri,* s.f. Acțiunea de *a aerisi* și rezultatul ei; aeriseală. — V. **aerisi.**

AERLÍFT s.n. Metodă mecanizată de extracție a lichidelor din subsol, bazată pe aducerea lor la suprafață cu ajutorul aerului comprimat. — **Aer[1]** + **lift.**

AERO- Element de compunere însemnând „aer[1]", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **aéro-.**

AEROAMBULÁNȚĂ, *aeroambulanțe,* s.f. Avion utilat pentru transportul (și primul ajutor) al bolnavilor, al accidentaților, al răniților etc. — **Aero-** + **ambulanță.**

AERÓB, -Ă, *aerobi, -e,* adj. (Despre microorganisme) Care nu poate trăi fără oxigen; aerobiotic. — După fr. **aérobie.**

AERÓBIC, -Ă, *aerobici, -ce,* adj., s.n. (Gimnastică, antrenament etc.) care se execută prin mișcări rapide, pe fond muzical. — Din fr. **aérobique.**

AEROBIÓTIC, -Ă, *aerobiotici, -ce,* adj. Aerob. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **aérobiotique.**

AEROBIÓZĂ s.f. Formă de viață a unor organisme care consumă oxigenul molecular liber din aer[1]. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **aérobiose.**

AEROBÚZ, *aerobuze,* s.n. Avion de pasageri de foarte mare capacitate, pentru curse dese pe distanțe medii. — Din fr. **aérobus.**

AEROCARTOFILÍE s.f. Ramură a cartofiliei care se ocupă de ștampilele poștei aeriene. — **Aero-** + **cartofilie.**

AEROCARTOGRÁF, *aerocartografe,* s.n. Aparat automat pentru întocmirea hărților și a planurilor topografice după fotograme aeriene. — Din fr. **aérocartographe.**

AEROCARTOGRAFÍE s.f. Tehnică de întocmire a hărților și a planurilor topografice cu ajutorul aerocartografului. — Din fr. **aérocartographie.**

AEROCLÚB, *aerocluburi,* s.n. Organizație sportivă în care sunt încadrați membri care practică sau simpatizează sporturile aeronautice. — Din fr. **aéro-club.**

AEROCOLÍE s.f. Acumulare de gaze în intestinul gros, care dă senzația de balonare a abdomenului. — Din fr. **aérocolie.**

AEROCÓSMIC, -Ă, *aerocosmici, -ce,* adj. Aerospațial. — **Aero-** + **cosmic.**

AERODINÁM, *aerodinamuri,* s.n. Tren automotor cu formă aerodinamică. — Din **aerodinamic** (derivat regresiv).

AERODINÁMIC, -Ă, *aerodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a mecanicii fluidelor care se ocupă cu studiul mişcării aerului[1] şi, în general, al gazelor, precum şi cu studiul mişcării corpurilor într-un mediu gazos. **2.** Adj. Referitor la aerodinamică (**1**). F (Despre vehicule) Care este astfel construit încât să întâmpine, în deplasare, o rezistenţă minimă din partea aerului[1]. — Din fr. **aérodynamique.**

AERODINAMICITÁTE s.f. Caracter aerodinamic. — **Aerodinamic +** suf. *-itate.*

AERODÍNĂ, *aerodine,* s.f. Vehicul aerian mai greu decât aerul[1]. — Din fr. **aérodyne.**

AERODRÓM, *aerodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru decolarea, aterizarea şi staţionarea avioanelor, cuprinzând şi instalaţiile, asistenţa tehnică etc. necesare activităţii de zbor. — Din fr. **aérodrome.**

AERODÚCT, *aeroducte,* s.n. Conductă specială pentru introducerea aerului în încăperi, în instalaţii, subsoluri etc. — Din engl. **air duct.**

AEROELASTICITÁTE s.f. Ramură a fizicii care studiază comportarea sistemelor elastice solide sub acţiunea forţelor aerodinamice. — Din fr. **aéroélasticité.**

AEROFAGÍE s.f. Act reflex caracterizat prin înghiţirea, odată cu saliva sau cu alimentele ingerate, a unei cantităţi mari de aer[1] (ducând la tulburări organice). — Din fr. **aérophagie.**

AEROFÁR, *aerofaruri,* s.n. Dispozitiv optic de semnalizare la mare distanţă, care serveşte ca punct de reper pentru avioane în zbor. — Din fr. **aérophare.**

AEROFILATÉLIC, -Ă, *aerofilatelici, -ce,* adj. Referitor la aerofilatelie, de aerofilatelie. — Din fr. **aérophilatélique.**

AEROFILATELÍE s.f. Ramură a filateliei care se ocupă de mărcile pentru poşta aeriană. — Din fr. **aérophilatélie.**

AEROFOBÍE s.f. Fobie faţă de curenţii de aer[1]. — Din fr. **aérophobie.**

AEROFÓR, *aerofoare,* s.n. Aparat care furnizează aerul[1] necesar scafandrilor în timpul şederii lor sub apă. — Din fr. **aérophore.**

AEROFOTOGRÁFIC, -Ă, *aerofotografici, -ce,* adj. Referitor la aerofotografie, de aerofotografie. — Din fr. **aérophotographique.**

AEROFOTOGRAFÍE, *aerofotografii,* s.f. Tehnică a fotografierii unei zone, a unui obiectiv etc. de la bordul unui avion; fotografie obţinută cu ajutorul acestei tehnici. — Din fr. **aérophotographie.**

AEROFOTOGRÁMĂ, *aerofotograme,* s.f. Fotogramă aeriană. — Din fr. **aérophotogramme.**

AEROFOTOGRAMMETRÍE s.f. Metodă a fotogrammetriei care măsoară, determină metric şi reprezintă, grafic şi fotografic, porţiuni din suprafaţa terestră. — Din fr. **aérophotogrammétrie.**

AEROGÁRĂ, *aerogări,* s.f. Ansamblu de clădiri într-un aeroport care adăposteşte serviciile de exploatare pentru traficul aerian. — Din fr. **aérogare.**

AEROGÉN, -Ă, *aerogeni, -e,* adj. (Biol.) Care este produs prin intermediul aerului[1] (**1**). — Din fr. **aérogène.**

AEROGENERATÓR, *aerogeneratoare,* s.n. Instalaţie folosită la transformarea forţei eoliene în energie electrică. — Din engl. **aerogenerator.**

AEROGEOLOGÍE s.f. Ansamblu de informaţii geologice culese din avion. [Pr.: *-ge-o-*] — Din germ. **Aerogeologie.**

AEROGLISÓR, *aeroglisoare,* s.n. Vehicul care se deplasează prin alunecare pe o pernă de aer[1]. — Din fr. **aéroglisseur.**

AEROGRÁF, *aerografe,* s.n. Pulverizator cu care se acoperă cu straturi de vopsea uniforme suprafeţe mari ale unor desene, zugrăveli etc. — Din fr. **aérographe.**

AEROGRAFÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea aerului[1] şi a proprietăţilor lui. — Din fr. **aérographie.**

AEROGRÁMĂ, *aerograme,* s.f. **1.** Comunicare transmisă prin telegrafie fără fir. **2.** Scrisoare pentru poşta aeriană; imprimat special pentru o astfel de scrisoare. — Din fr. **aérogramme.**

AEROIÓN, *aerioni,* s.m. (Fiz.) Ion atmosferic (eliberat prin descărcări electrice, evaporarea apei etc.). — Din fr. **aéroion.**

AEROIONIZATÓR, *aeroionizatoare,* s.n. Aparat pentru concentrarea aeroionilor negativi într-o încăpere în scopul obţinerii unui aer asemănător celui natural. [Pr.: *-i-o-*] — Din fr. **aéroionisateur.**

AEROIONOTERAPÍE, *aeroionoterapii,* s.f. (Med.) Tratament cu aeroioni. [Pr.: *-i-o-*] — **Aeroion + terapie.**

AEROLÍT, *aerolite,* s.n. Corp (meteorit, pulbere) care cade pe Pământ din spaţiul interplanetar. — Din fr. **aérolithe.**

AEROLÓG, -Ă, *aerologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în aerologie. — Din fr. **aérologue.**

AEROLÓGIC, -Ă, *aerologici, -ce,* adj. Referitor la aerologie, de aerologie. — Din fr. **aérologique.**

AEROLOGÍE s.f. Ramură a meteorologiei care se ocupă cu studiul proprietăţilor atmosferei. — Din fr. **aérologie.**

AEROMECÁNICĂ s.f. Ramură a mecanicii care studiază mişcarea şi echilibrul gazelor; mecanica gazelor. — Din fr. **aéromécanique.**

AEROMETRÍE s.f. Ramură a fizicii care studiază proprietăţile fizice ale aerului[1] şi ale gazelor şi măsoară efectele lor mecanice. — Din fr. **aérométrie.**

AEROMÉTRU, *aerometre,* s.n. Instrument care serveşte la măsurarea sau la determinarea densităţii aerului[1]. — Din fr. **aéromètre.**

AEROMOBÍL, -Ă, *aeromobili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre corpuri) Care se mişcă în aer[1]. **2.** S.n. Corp solid care se poate menţine şi mişca în aer[1]. — Din fr. **aéromobile.**

AEROMODÉL, *aeromodele,* s.n. Machetă de avion sau de planor. — Din fr. **aéromodèle.**

AEROMODELÍSM s.n. Sport aviatic care constă în proiectarea, construirea şi lansarea de aeromodele. — Din fr. **aéromodélisme.**

AEROMODELÍST, -Ă, *aeromodelişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu aeromodelismul. — **Aeromodel** + suf. *-ist.*

AEROMOTÓR, *aeromotoare,* s.n. Motor eolian. — Din fr. **aéromoteur.**

AERONAÚT, -Ă, *aeronauţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care conduce un vehicul aerian. — Din fr. **aéronaute.**

AERONAÚTIC, -Ă, *aeronautici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu construirea aeronavelor şi cu problemele navigaţiei aeriene. **2.** Adj. Care aparţine aeronauticii (**1**), privitor la aeronautică. [Pr.: *-na-u-*] — Din fr. **aéronautique.**

AERONAVÁL, -Ă, *aeronavali, -e,* adj. Care aparţine aviaţiei şi marinei, privitor la aviaţie şi la marină. — Din fr. **aéronaval.**

AERONÁVĂ, *aeronave,* s.f. Vehicul aerian care se menţine şi se deplasează în aer[1]; aerovehicul. — Din **aero-** + **navă** (după fr. *aéronef).*

AEROPLÁN, *aeroplane,* s.n. Avion. — Din fr. **aéroplane.**

AEROPLANCTÓN s.n. Plancton care trăieşte în atmosferă. — Din germ. **Aeroplankton.**

AEROPÓRT, *aeroporturi,* s.n. Ansamblu constituit din terenul, clădirile şi instalaţiile necesare decolării, aterizării, manevrării, adăpostirii şi întreţinerii avioanelor. — Din fr. **aéroport.**

AEROPORTUÁR, -Ă, *aeroportuari, -e,* adj. Referitor la aeroport. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **aéroportuaire.**

AEROPOŞTÁL, -Ă, *aeropoştali, -e,* adj. Care aparţine poştei aeriene, privitor la această poştă. *Serviciu aeropoştal.* — Din fr. **aéropostal** (după *poştă).*

AEROPURTÁT, -Ă, *aeropurtaţi, -te,* adj. Care se transportă cu aeronavele. — **Aero- + purtat** (după fr. *aéroporté).*

AEROREACTÓR, *aeroreactoare,* s.n. Reactor la care jetul de gaze propulsate este aerul atmosferic precomprimat. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **aéroréacteur.**

AERÓS, -OÁSĂ, *aeroşi, -oase,* adj. (Înv.) Aerian (**3**). — **Aer**[1] + suf. *-os.*

AEROSCÓP, *aeroscoape,* s.n. Aparat cu care se colectează praful din aer[1] pentru a putea fi examinat la microscop. — Din fr. **aéroscope.**

AEROSÓL, *aerosoli,* s.m. (Mai ales la pl.) Sistem prin care se realizează împrăştierea mecanică în aer[1] sau într-un gaz a unor particule solide sau lichide şi care este folosit în medicină în tratamentul unor boli, în agricultură la combaterea dăunătorilor etc. — Din fr. **aérosol.**

AEROSOLOTERAPÍE s.f. Procedeu terapeutic prin care medicamentele sunt introduse, sub formă de aerosoli, pe căile respiratorii cu ajutorul unor pulverizatoare speciale. — **Aerosol + terapie.**

AEROSPAŢIÁL, -Ă, *aerospaţiali, -e,* adj. Referitor la navigaţia în spaţiul aerian terestru şi cosmic; aerocosmic. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **aérospatial.**

AEROSTÁT, *aerostate,* s.n. Aeronavă umplută cu un gaz mai uşor decât aerul[1]. — Din fr. **aérostat.**

AEROSTÁTIC, -Ă, *aerostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a mecanicii fluidelor care se ocupă cu studiul echilibrului aerului[1] şi, în general, al gazelor, precum şi cu construirea şi dirijarea aerostatelor. **2.** Adj. Care aparţine aerostaticii (**1**) sau aerostatelor, privitor la aerostatică sau la aerostate. — Din fr. **aérostatique.**

AEROSTÁŢIE, (**2**) *aerostaţii,* s.f. **1.** Ramură a aeronauticii care se ocupă cu studiul construcţiei şi al zborului aerostatelor. **2.** Staţie de vehicule aeriene. — Din fr. **aérostation.**

AEROTAXÁŢIE s.f. Metodă pentru determinarea speciilor de arbori, a înălţimii, a diametrului coroanei etc. prin observare directă sau prin intermediul fotogramelor aeriene. — **Aero-** + **taxaţie.**

AEROTÉHNICĂ s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul şi cu construcţia aeronavelor. — Din fr. **aérotechnique.**

AEROTERAPÍE s.f. Metodă de tratament a unor boli cu ajutorul aerului[1] (de munte). — Din fr. **aérothérapie.**

AEROTÉRMĂ, *aeroterme,* s.f. Aparat electric de încălzire cu aer cald. — Din fr. **aérotherme.**

AEROTOPOGRÁF, *aerotopografe,* s.n. Aparat fotogrammetric folosit pentru executarea hărților și a planurilor topografice. — Din fr. **aérotopographe.**

AEROTOPOGRAFÍE s.f. Tehnică a măsurătorilor terestre cu ajutorul fotografiilor aeriene. — Din engl. **aerotopography.**

AEROTRANSPÓRT, *aerotransporturi,* s.n. Transport executat cu ajutorul avioanelor; transport aerian. — Din fr. **aérotransport.**

AEROVEHÍCUL, *aerovehicule,* s.n. Aeronavă. — **Aero-** + **vehicul.**

AEROZÍNĂ s.f. Carburant lichid pentru motoarele rachetelor. — Din fr. **aérozine.**

AFÁBIL, -Ă, *afabili, -e,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Binevoitor, cordial. — Din lat. **affabilis,** fr. **affable.**

AFABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi afabil; cordialitate. — Din fr. **affabilité,** lat. **affabilitas, -atis.**

AFABULÁȚIE s.f. **1.** Ansamblul întâmplărilor care constituie intriga unei opere literare epice sau dramatice; fabulație. **2.** Morala unei fabule. — Din fr. **affabulation,** lat. **affabulatio.**

AFÁCERE, *afaceri,* s.f. **1.** Activitate legală din domeniul agricol, industrial, comerț, financiar etc. desfășurată în scopul obținerii de profit. **2.** (Fam.) Întreprindere cu rezultat favorabil. **3.** Acțiune (importantă), îndeletnicire, ocupație. G *Afaceri interne* (sau *externe)* = treburi obștești privind problemele interne (sau externe) ale unei țări. — **A[3]** + **facere** (după fr. *affaire).*

AFACERÍSM s.n. Utilizare în tranzacții comerciale, financiare, industriale de interes personal a poziției sociale, profesionale sau politice a cuiva. — **Afacere** + suf. *-ism.*

AFACERÍST, -Ă, *afacerișți, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu afacerile. — **Afacere** + suf. *-ist.*

AFAGÍE s.f. Incapacitate de a înghiți. — Din fr. **aphagie.**

AFÁRĂ adv. Dincolo de limitele unui spațiu închis sau apropiat; în exterior. G Loc. conj. *Afară numai dacă nu...* = numai cu condiția ca..., afară de cazul când... G Loc. prep. *(În) afară de...* = fără a mai socoti și... *Afară de...* = cu excepția a ...; fără a mai socoti și ... G Expr. *A da afară* = a scoate (cu forța) de undeva; a elimina, a exclude; a concedia dintr-un post. *Afară din cale* sau *din cale-afară* = peste măsură, neobișnuit de... F (Cu valoare de interjecție) Ieși! pleacă! du-te! — Lat. **ad foras.**

AFÁZIC, -Ă, *afazici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De afazie, privitor la afazie. **2.** S.m. și f. Persoană care suferă de afazie. — Din fr. **aphasique.**

AFAZÍE, *afazii,* s.f. Pierdere totală sau parțială a facultății de a vorbi și de a înțelege limbajul articulat. — Din fr. **aphasie.**

AFÂNÁ, *afânez*, vb. I. Tranz. A face ca un material granular să fie mai rar, mai puțin compact, a-i mări volumul prin săpare, fărâmițare etc. — Din lat. ***affenare.**

AFÂNÁRE, *afânări,* s.f. Acțiunea de *a afâna.* G *Afânarea solului* = lucrare agricolă executată asupra pământului, la suprafață, pentru a favoriza aerisirea, pătrunderea apei, distrugerea buruienilor. — V. **afâna.**

AFÂNÁT, -Ă, *afânați, -te,* adj. (Despre pământ, zăpadă etc.) Care este mai puțin compact; înfoiat (**2**). — V. **afâna.**

AFÂNĂTÓR, *afânătoare,* s.n. Mașină de lucru folosită în turnătorie pentru afânarea amestecului de formare; aerator. — **Afâna** + suf. *-ător.*

AFEBRÍL, -Ă, *afebrili, -e,* adj. (Med.) Care nu are sau nu face febră. — Din fr. **afébrile.**

AFÉCT, *afecte,* s.n. **1.** Reacție emoțională, cu o desfășurare puternică și relativ de scurtă durată. **2.** Denumirea generică pentru stările sau reacțiile afective. — Din germ. **Affekt,** lat. **affectus.**

AFECTÁ[1], *afectez,* vb. I. Tranz. A destina (o sumă de bani, o cantitate de materiale etc.) unui anumit scop. — Din fr. **affecter.**

AFECTÁ[2], *afectez,* vb. I. Tranz. **1.** A mâhni, a întrista. **2.** A simula o anumită stare sufletească. F Intranz. și refl. A se comporta altfel decât este în realitate, a-și da aere; a se sclifosi. **3.** A prejudicia, a leza. — Din fr. **affecter.**

AFECTÁRE[1], *afectări,* s.f. Acțiunea de *a afecta*[1]. — V. **afecta[1].**

AFECTÁRE[2], *afectări,* s.f. Faptul de *a (se) afecta*[2]. — V. **afecta[2].**

AFECTÁT, -Ă, *afectați, -te,* adj. **1.** Mâhnit, întristat. **2.** (Despre oameni și unele manifestări ale lor; adesea adverbial) Care se arată altfel decât este în realitate, pentru a face o impresie favorabilă; prefăcut, nenatural, prețios, nefiresc. — V. **afecta[2].**

AFECTÍV, -Ă, *afectivi, -e,* adj. Care aparține afectivității, privitor la sentimente; emotiv. F Care denotă afecțiune; sentimental, sensibil. — Din fr. **affectif,** lat. **affectivus.**

AFECTIVITÁTE s.f. **1.** Totalitatea proceselor afective. **2.** Comportare emotivă; sensibilitate. — Din fr. **affectivité.**

AFECTUÓS, -OÁSĂ, *afectuoși, -oase,* adj. Care manifestă simpatie, prietenie pentru cei din jur; prietenos. F Tandru, drăgăstos. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **affectueux,** lat. **affectuosus.**

AFECȚIÚNE, (**2**) *afecțiuni,* s.f. **1.** Simpatie, prietenie, dragoste față de cineva. **2.** Boală, stare patologică a unui organ. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **affection,** lat. **afectio, -onis.**

AFÉLIU s.n. Punctul cel mai depărtat de Soare de pe orbita unei planete, a unei comete etc. — Din fr. **aphélie.**

AFEMEIÁT, *afemeiați,* adj., s.m. (Bărbat) care umblă după femei, căruia îi place să facă curte femeilor; mulieratic. [Pr.: *-me-iat*] — **Femeie** + suf. *-at* (după fr. *efféminé).*

AFERÁT, -Ă, *aferați, -te,* adj. Care este sau care pare că are multe treburi, că este foarte ocupat. — Din fr. **affairé.**

AFERÉNT, -Ă, *aferenți, -te,* adj. **1.** Care este în legătură cu ceva, care depinde de ceva sau decurge din ceva. **2.** (Jur.) Care se cuvine sau revine cuiva. **3.** (Anat.; în sintagmele) *Vase aferente* = vase care se varsă în altele sau pătrund într-un organ. *Nervi aferenți* = nervi care transmit excitațiile periferice centrilor nervoși. — Din fr. **afférent.**

AFERENTÁȚIE s.f. Transmitere a excitației de la neuronii receptori periferici la neuronii centrali. — Din fr. **afférentation.**

AFERÉZĂ, *afereze,* s.f. Cădere a unui sunet sau a unui grup de sunete de la începutul unui cuvânt. — Din fr. **aphérèse,** lat. **aphaeresis.**

AFERÍM interj. (Înv.) Foarte bine, bravo! — Din tc. **aferim.**

AFÉT, *afeturi,* s.n. Suport pe care se fixează țeava unui tun. — După fr. **affût,** germ. **Laffette.**

AF GÁN, -Ă, *afgani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Afganistanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Afganistanului sau afganilor (**1**), privitor la Afganistan sau la afgani. F *Limba afgană* (și substantivat, f.) = limbă din grupul limbilor iraniene vorbită de afgani (**1**). **3.** S.m. Unitate monetară din Afganistan. [Scris și: *afghan*] — Din fr. **afghan.**

AFÍD s.n. v. **afidă.**

AFÍDĂ, *afide,* s.f. (La pl.) Subordin de insecte homoptere cuprinzând păduchii de plante mici, cu forme aripate și nearipate *(Aphidinea);* (și la sg.) insectă care face parte din acest subordin. [Var.: **afíd** s.n.] — Din fr. **affide.**

AFIEROSÍ, *afierosesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A risipi o avere, un bun etc. **2.** Refl. A se dedica, a se consacra. [Pr.: *-fi-e-*] — Din ngr. **afiéroso** (aor. lui *afieróns*).

AFÍF adj. invar. (Reg.) Care nu are nici un ban; lefter. — Din tc. **hafif** „ușor, sprinten”.

AFILIÁ, *afiliez,* vb. I. Refl. (Despre organizații, instituții etc.) A se alătura altei organizații, instituții etc., stabilind raporturi de subordonare sau de colaborare. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **affilier.**

AFILIÁT, -Ă, *afiliați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Alăturat, subordonat unei organizații, unei instituții, unei societăți. [Pr.: *-li-at*] — V. **afilia.**

AFILIÁȚIE, *afiliații,* s.f. Afiliere. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **affiliation.**

AFILIÉRE, *afilieri,* s.f. Acțiunea de *a se afilia*; afiliație. [Pr.: *-li-e-*] — V. **afilia.**

ÁFIN[1], *afini,* s.m. Arbust scund, foarte ramificat, cu frunze oval-alungite, cu flori de culoare roz-deschis și cu fructe comestibile, răspândit în regiunile de munte *(Vaccinium myrtillus).* — Et. nec.

AFÍN[2], -Ă, *afini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aflată în raport juridic de afinitate (**4**). **2.** Adj. Asemănător, înrudit în spirit. — Din lat. **affinis.**

AFINÁ, *afinez,* vb. I. Tranz. **1.** A separa de impurități o masă metalică. **2.** A subția firele de lână, de bumbac etc. — Din fr. **affiner,** it. **affinare.**

AFINÁJ, *afinaje,* s.n. Afinare. — Din fr. **affinage.**

AFINÁNT, *afinanți,* s.m. Substanță care se adaugă materiilor prime din care se fabrică sticla, pentru a se realiza afinarea (**3**). — **Afina** + suf. *-ant.*

AFINÁRE, *afinări,* s.f. Acțiunea de *a afina*; afinaj. **1.** Proces de îndepărtare a impurităților dintr-un metal sau dintr-un aliaj. F Perioadă din procesul de elaborare a oțelului, în care se produce oxidarea elementelor însoțitoare și se îndepărtează oxizii rezultați. **2.** Operație de purificare a zahărului brut, premergătoare decolorării și rafinării. **3.** Eliminare completă a gazelor produse în topitura de sticlă pentru a se realiza omogenizarea acesteia. — V. **afina.**

AFINÁTĂ, *afinate,* s.f. Băutură alcoolică preparată din afine. — **Afină** + suf. *-ată* (după *vișinată*).

ÁFINĂ, *afine,* s.f. Fructul comestibil al afinului[1], o bacă în formă de bobiță neagră-albăstruie, brumată, cu gust acrișor. — Din **afin[1].**

AFINÉT, *afineturi,* s.n. (Rar) Afiniș. — **Afin[1]** + suf. *-et.*

AFINÍȘ, *afinișuri,* s.n. Loc pe care cresc afini[1]; afinet. — **Afin[1]** + suf. *-iș.*

AFINITÁTE, *afinități,* s.f. **1.** Potrivire între oameni sau între manifestările lor, datorită asemănării spirituale. **2.** (Chim.) Proprietate a două substanțe de a se combina. **3.** Proprietate a unui material textil de a se vopsi cu un anumit colorant. **4.** (Jur.) Legătură de rudenie creată prin căsătorie între unul dintre soți și rudele celuilalt soț. — Din fr. **affinité,** lat. **affinitas, -atis.**

AFINÓR, *afinori,* s.m. Muncitor care lucrează la afinare. — Din fr. **affineur.**

AFIÓN s.n. **1.** Suc cu proprietăți narcotice, extras de obicei din macul de grădină. **2.** Plantă din care se extrage acest suc. [Pr.: *-fi-on*] — Din ngr. **afióni,** tc. **afyon.**

AFÍPT, *afipte,* s.n. (Înv.) Afiș. — Din **afige** (ieșit din uz „a afișa" < lat., după *înfipt*).

AFIRMÁ, *afírm,* vb. I. **1.** Tranz. A susține (cu tărie), a declara (în mod ferm). **2.** Refl. A se remarca, a se manifesta în chip deosebit. — Din fr. **affirmer,** lat. **affirmare.**

AFIRMÁRE, *afirmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) afirma* și rezultatul ei. — V. **afirma.**

AFIRMATÍV, -Ă, *afirmativi, -e,* adj. (Despre un enunț) Care are un caracter de afirmare, un sens pozitiv; (despre o judecată) care conține o afirmație. G Expr. *În caz afirmativ* = dacă se va întâmpla așa; în cazul când împrejurările sunt favorabile. — Din fr. **affirmatif,** lat. **affirmativus.**

AFIRMÁȚIE, *afirmații,* s.f. Declarație, susținere a unei păreri (exprimată cu tărie). F (La pl.) Vorbe care exprimă o afirmare. — Din fr. **affirmation,** lat. **affirmatio.**

AFÍȘ, *afișe,* s.n. Înștiințare, de obicei imprimată, expusă public, prin care se anunță ceva, prin care se dau informații în legătură cu viața politică și culturală; afipt. F Gen de artă grafică cu funcție mobilizatoare, de informare, de reclamă, de instructaj etc. — Din fr. **affiche.**

AFIȘÁ, *afișez,* vb. I. Tranz. **1.** A expune, a lipi un afiș. **2.** Fig. A manifesta în mod ostentativ o anumită atitudine, a face paradă de... F Refl. (Fam.) A apărea (în societate) în tovărășia cuiva (în mod ostentativ). — Din fr. **afficher.**

AFIȘÁJ, *afișaje,* s.n. **1.** Faptul de a afișa; lipire de afișe. **2.** *Afișaj optic* = afișor (**2**). — Din fr. **affichage.**

AFIȘÁRE, *afișări,* s.f. Acțiunea de *a (se) afișa.* — V. **afișa.**

AFIȘIÉR, *afișiere,* s.n. Vitrină, panou sau construcție specială pe care se lipesc sau se fixează diferite anunțuri. [Pr.: *-și-er*] — **Afiș** + suf. *-ier.*

AFIȘÓR, -OÁRE, *afișori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu lipirea afișelor. **2.** S.n. (Electron.) Dispozitiv pe a cărui suprafață apar caractere alfanumerice comandate electric; afișaj optic. — Din fr. **afficheur.**

AFÍX, *afixe,* s.n. **1.** (Gram.) Nume generic pentru prefixe, sufixe și infixe. **2.** (Mat.) Punct care reprezintă un număr complex într-un sistem de coordonate carteziene. — Din fr. **affixe,** lat. **affixus.**

AFIXÁL, -Ă, *afixali, -e,* adj. (Gram.) Cu afix. — Din fr. **affixal.**

AFLÁ, *áflu,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A lua cunoștință despre ceva; a căpăta informații, vești, noutăți despre ceva; a auzi o veste, o noutate etc. **2.** Tranz. A găsi, a descoperi (căutând sau întâmplător). **3.** Refl. A fi, a se găsi într-un loc, într-o poziție, într-o împrejurare oarecare; a fi, a exista în realitate. G Expr. (Fam.) *A se afla în treabă* = a se amesteca, a interveni într-o discuție sau într-o acțiune numai de formă, fără a aduce vreo contribuție. *Să nu se afle (ca) să...* = (să) nu cumva să... *Cum nu se (mai) află* = care iese din comun; extraordinar. (Pop.) *Nu se (*sau *unde se) află!* = nu-i adevărat! **4.** Tranz. (Pop.) A descoperi, a inventa, a scorni. — Lat. **afflare** „a sufla spre ceva, a atinge cu respirația".

AFLÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) afla* și rezultatul ei. — V. **afla.**

AFLĂTÓR, -OÁRE, *aflători, -oare,* adj. (Rar) Care (se) află, (se) găsește. F (Substantivat; înv.) Inventator. — **Afla** + suf. *-ător.*

AFLICTÍV, -Ă, *aflictivi, -e,* adj. (Jur.; despre pedepse) Care lovește direct pe criminal (pe corp, în viață etc.). — Din fr. **afflictif.**

AFLICȚIÚNE, *aflicțiuni,* s.f. **1.** Durere mare. **2.** Pedeapsă directă. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **affliction.**

AFLORIMÉNT, *aflorimente,* s.n. Loc unde apar la suprafața Pământului rocile sau mineralele, din cauza eroziunii sau a decopertării lor artificiale; deschidere geologică. — După fr. **affleurement.**

AFLUÉNT, *afluenți,* s.m. Nume dat unei ape curgătoare secundare, considerată în raport cu apa curgătoare mai mare în care se varsă. [Pr.: *-flu-ent*] — Din fr. **affluent,** lat. **affluens, -ntis.**

AFLUÉNȚĂ s.f. Mulțime de oameni care se îndreaptă spre același punct; aflux, îmbulzeală, năvală. F Cantitate mare; abundență, belșug de produse. [Pr.: *-flu-en-*] — Din fr. **affluence,** lat. **affluentia.**

AFLUÍ, *afluiesc,* vb. IV. Intranz. (Despre lichide) A curge într-o direcție unică. F (Despre sânge) A se aduna în cantitate mai mare într-un punct al corpului. **2.** A se deplasa în aceeași direcție. F A se îmbulzi. – Din fr. **affluer,** lat. **affluere.**

AFLUÍRE, *afluiri,* s.f. Faptul de *a aflui.* — V. **aflui.**

AFLÚX, *afluxuri,* s.n. **1.** Afluență. **2.** Îngrămădire a unui lichid (mai ales a sângelui) într-un punct al corpului. — Din fr. **afflux,** lat. **affluxus.**

AFOCÁL, -Ă, *afocali, -e,* adj. (Despre sisteme optice) Care este format din două (grupuri de) lentile, așezate astfel încât focarul-imagine al uneia să coincidă cu focarul-obiect al celeilalte. — Din fr. **afocal.**

AFÓN, -Ă, *afoni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care suferă de afonie. F (Persoană) care nu poate cânta corect, care nu are voce. **2.** (Lingv.; la f.) (Consoană) surdă. — Din fr. **aphone.**

AFONÍE s.f. Imposibilitate de a vorbi ca urmare a lezării laringelui sau a nervilor acestuia. — Din fr. **aphonie.**

AFONIZÁRE s.f. (Lingv.) Asurzire (a unui sunet). — Din **afon.**

AFORÍSM, *aforisme,* s.n. Cugetare enunțată într-o formă concisă, memorabilă; maximă, sentință, adagiu. — Din fr. **aphorisme,** lat. **aphorismus.**

AFORÍSTIC, -Ă, *aforistici, -ce,* adj. De aforism; în formă de aforism. F Care conține aforisme, alcătuit din aforisme. — Din fr. **aphoristique.**

A FORTIÓRI loc. adv., loc. adj. Mod de argumentare prin care ceea ce este demonstrat pentru un caz se extinde la alt caz, care, fiind o subclasă a primului, prezintă tot atâtea sau mai multe temeiuri. [Pr.: *-ti-o-*] — Loc. lat.

AFRETÁ, *afretez,* vb. I. Tranz. A închiria o navă pentru transportul de mărfuri; a navlosi. — Din fr. **affréter.**

AFRETÁRE, *afretări,* s.f. Acțiunea de *a afreta;* navlosire. — V. **afreta.**

AFRICÁN, -Ă, *africani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația băștinașă a Africii. **2.** Adj. Care aparține Africii sau africanilor (**1**), privitor la Africa sau la africani. — **Africa** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. lat. a f r i c a n u s, it. a f r i c a n o, fr. a f r i c a i n.

AFRICANÍST, -Ă, *africaniști, -ste,* s.m. și f. Africanolog. — Din fr. **africaniste.**

AFRICANÍSTICĂ s.f. Africanologie. — Din germ. **Afrikanistik.**

AFRICANITÁTE s.f. **1.** Caracter specific (culturii) popoarelor africane. **2.** Lumea, civilizația africană. — Din fr. **africanité.**

AFRICANOLÓG, -Ă, *africanologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist(ă) în africanologie. — Din n. pr. **Africa.**

AFRICANOLOGÍE s.f. Disciplină care are ca obiect studiul Africii. — Din n.pr. **Africa.**

AFRICÁT, -Ă, *africați, -te,* adj., s.f. (Consoană) cu caracter complex, a cărei articulație începe cu o ocluziune și se termină printr-o constricție; semioclusivă. — Din fr. [consonne] **affriquée,** germ. **Affrikate.**

AFRIKÁANDER, *afrikanderi,* s.m. Bur. [Pr.: *africander*] — Din engl. **Afrikander.**

AFRIKAANS s.n. Dialect al limbii olandeze vorbit de urmașii burilor în Republica Africa de Sud. [Pr.: *africáns*] — Din engl. **Afrikaans,** fr. **afrikaans.**

ÁFRO adj. invar., adv. (Cu părul capului) foarte încrețit. — Din fr. **afro,** engl. **Afro.**

ÁFRO-AMERICÁN, -Ă, *afro-americani, -e,* s.m., adj. Denumire dată în SUA nord-americanilor de origine africană. — Din engl. amer. **Afro-american.**

ÁFRO-AMERICÁNCĂ, *afro-americance,* s.f. Denumire dată în SUA nord-americancelor de origine africană. — **Afro-american** + suf. *-că.*

ÁFRO-ASIÁTIC, -Ă, *afro-asiatici, -ce,* adj. Care este comun (din punct de vedere politic) Africii și Asiei, privitor la Asia și la Africa. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **afro-asiatique.**

AFRODIZIÁC, -Ă, *afrodiziaci, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care stimulează impulsurile sexuale. [Pr.: *-zi-ac*] — Din fr. **aphrodisiaque.**

AFRÓNT, *afronturi,* s.n. Insultă, jignire, ofensă adusă cuiva în public. — Din fr. **affront.**

AFRONTÁ, *afrontez,* vb. I. Tranz. A înfrunta. [Prez. ind. și: *afrónt.* — Var.: **afruntá** vb. I] — Din fr. **affronter** (după *înfrunta).*

AFRONTÁRE s.f. (Med.) Apropiere a marginilor unei plăgi pentru o bună cicatrizare a acesteia. [Var.: **afruntáre** s.f.] — Cf. a f r u n t a.

AFRUNTÁ vb. I v. **afronta.**

AFRUNTÁRE s.f. v. **afrontare.**

ÁFTĂ, *afte,* s.f. Băsicuță plină cu lichid opalescent care apare pe mucoasa gurii sau a faringelui și care, prin spargere, lasă în loc o mică ulcerație. — Din fr. **aphte,** lat. **aphtae.**

AFTERSHAVE s.n. Loțiune parfumată folosită după bărbierit. [Pr.: *aftărșeiv*] — Din engl. **after-shave.**

AFTOÍD, -Ă, *aftoizi, -de,* adj. (Med.) Cu aspect de aftă, ca o aftă. — Din fr. **aphtoïde.**

AFTÓR s.m. v. **actor.**

AFTÓS, -OÁSĂ, *aftoși, -oase* adj. Care este caracterizat prin prezența aftelor. G *Febră aftoasă* = boală contagioasă specifică vitelor cornute, dar transmisibilă și omului, care se manifestă prin stare febrilă și prin erupții (afte) localizate pe mucoasa bucală și uneori pe diverse regiuni cutanate. — Din fr. **aphteuse.**

AFÚM s.n. (Rar) Miros caracteristic al afumăturilor. — Din **afuma** (derivat regresiv).

AFUMÁ, *afúm,* vb. I. **1.** Tranz. A expune un aliment la fum, cu scopul de a-l conserva. **2.** Tranz. A umple cu fum un spațiu închis pentru a distruge sau a alunga vietățile dinăuntru. F Intranz. A scoate fum. *Soba afumă.* **3.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un strat de fum; a (se) înnegri de fum. F

Tranz. (Tehn.) A da sticlei o culoare fumurie în procesul de fabricație. **4.** Refl. (Despre mâncăruri) A căpăta gust neplăcut de fum (când începe să se ardă). **5.** Refl. Fig. (Fam.) A se îmbăta ușor; a se ameți. — Lat. **affumare** (= *adfumare).*

AFUMÁRE, *afumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) afuma.* — V. **afuma.**

AFUMÁT, -Ă, *afumați, -te,* adj. **1.** (Despre alimente) Care a fost expus la fum în scopul conservării. **2.** Înnegrit de fum. **3.** (Despre mâncăruri) Cu gust neplăcut de fum. **4.** Fig. (Fam.) Amețit, turmentat; beat. — V. **afuma.**

AFUMĂTÓR, -**OÁRE,** (**1, 2, 3, 4**) *afumători,* s.f., (**5**) *afumători, -oare,* adj. **1.** S.f. Instalație rudimentară sau cameră specială pentru afumarea cărnii, a prunelor etc. **2.** S.f. Utilaj (mecanic) pentru producerea fumului fără flacără în vederea liniștirii familiei de albine când se lucrează în stup. **3.** S.f. Afumătorie. **4.** S.f. (Înv.) Vas în care se ard mirodenii. **5.** Adj. (Rar) Care afumă. [Var.: **afumătór** s.n.] — **Afuma** + suf. *-ătoare.*

AFUMĂTORÍE, *afumătorii,* s.f. Instalație specială pentru afumarea cărnii sau a peștelui; afumătoare (**3**). — **Afumător** + suf. *-ie.*

AFUMĂTÚRĂ, *afumături,* s.f. Produs alimentar conservat cu ajutorul fumului; *p. ext.* carne afumată. — **Afuma** + suf. *-ătură.*

AFÚND, -Ă, *afunzi, -de,* adj., adv. (Rar) **1.** Adj. Adânc. F (Substantivat, n.) Adâncime (**2**). **2.** Adv. La o distanță (relativ) mare în adâncime; departe; adânc. G Expr. *A (se) da afund* = a (se) cufunda într-o apă. (Reg.) *A dormi afund* = a dormi profund, adânc. — **A^{3} + fund.**

AFUNDÁ, *afúnd,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A intra sau a face să intre într-un lichid sau într-o materie moale; a (se) cufunda, a (se) adânci, a (se) scufunda. **2.** Refl. A pătrunde adânc; *fig.* a se pierde în depărtări, a dispărea. F Fig. A se cufunda într-o acțiune. — Lat. **affundare** (< *ad* + *fundum).*

AFUNDÁRE, *afundări,* s.f. Acțiunea de *a (se) afunda*; cufundare. — V. **afunda.**

AFUNDÁT, -Ă, *afundați, -te,* adj. **1.** Care a intrat adânc într-un lichid sau într-o materie moale, care e acoperit bine de un lichid sau de o materie moale. **2.** (Rar) Foarte depărtat, abia zărit. — V. **afunda.**

AFUNDĂTÚRĂ, *afundături,* s.f. (Rar) Adâncime (**2**). — **Afunda** + suf. *-ătură.*

AFUNDÍȘ, *afundișuri,* s.n. (Rar) Adâncime (**2**). — **Afund** + suf. *-iș.*

AFUNZÍME, *afunzimi,* s.f. (Rar) Adâncime (**1**). — **Afund** + suf. *-ime.*

AFURCÁ, *afúrc,* vb. I. Tranz. A ancora o navă cu ajutorul a două ancore, având lanțurile cu lungime egală și fixate într-un punct cu o cheie. — Din it. **afforcare.**

AFURCÁRE, *afurcări,* s.f. Acțiunea de *a afurca* și rezultatul ei. — V. **afurca.**

AFÚRCĂ, *afurci*, s.f. Ansamblu de manevre și de cabluri folosite la afurcarea unei nave. — Din **afurca** (derivat regresiv).

AFURISÁNIE s.f. v. **afurisenie.**

AFURISÉNIE, *afurisenii,* s.f. (Bis.) Anatemă. G Loc. adv. (Fam.) *(Nici) măcar de-afurisenie* = câtuși de puțin; defel. [Var.: **afurisánie** s.f.] — **Afurisi** + suf. *-enie* (după sl. *zaklin, -anie).*

AFURISÍ, *afurisesc,* vb. IV. Tranz. (Bis.) A arunca anatema asupra cuiva; a anatemiza. F Refl. A se jura. — Din sl. **aforisati.**

AFURISÍT, -Ă, *afurisiți, -te,* s.m. și f., adj. (Om) rău, ticălos, blestemat. F (Fam.) (Copil) ștrengar, poznaș. — V. **afurisi.**

AFUZALÍ s. m. Soi de viță-de-vie originar din Asia Mică, cu ciorchini grei până la 2 kg și boabe mari, de culoare galbenă-verzuie și miez cărnos. — Din n. pr. tc. **Afuz-Ali.**

AGÁ s.f. v. **agă.**

AGABARÍTIC, -Ă, *agabaritici, -ce,* adj. Care depășește un gabarit standard. — **A^{5}- + gabaritic.**

AGALACTÍE s.f. Absență a secreției lactate la femeia care a născut. G *Agalactie contagioasă* = boală epizootică a oilor și a caprelor provocată de un microb, care are drept consecință lipsa laptelui la animalele bolnave; răsfug alb. — Din fr. **agalactie.**

AGÁLE adv. Fără grabă; domol. — Din ngr. **agália.**

AGÁPĂ, *agape,* s.f. **1.** Ospăț cu caracter intim, prietenesc; masă colegială. **2.** Masă comună frățească la vechii creștini. — Din fr., lat. **agape.**

AGÁR-AGÁR s.n. Substanță gelatinoasă extrasă din unele alge marine, care se întrebuințează în medicină, în bacteriologie, în industria alimentară, textilă etc.; geloză. — Din fr. **agar-agar,** germ. **Agar-Agar.**

AGAREÁN, *agareni,* s.m. (Înv.) Păgân, turc sau tătar; mahomedan. [Var.: **agarineán** s.m.] — Din sl. **agarѣninŭ.**

AGARICACÉE, *agaricacee,* s.f. (La pl.) Familie de ciuperci cu picior și pălărie prevăzută la partea inferioară cu numeroase lamele; (și la sg.) ciupercă din această familie. — Din fr. **agaricacée.**

AGARINEÁN s.m. v. **agarean.**

AGASÁ, *agasez,* vb. I. Tranz. A irita, a enerva, a plictisi cu insistențele; a exaspera. — Din fr. **agacer.**

AGASÁNT, -Ă, *agasanți, -te,* adj. Enervant; iritant. — Din fr. **agaçant.**

AGASÁRE, *agasări,* s.f. Acțiunea de *a agasa* și rezultatul ei. — V. **agasa.**

AGASÁT, -Ă, *agasați, -te,* adj. (Despre oameni) Iritat, enervat. — V. **agasa.**

AGÁT, *agate,* s.n. **1.** Varietate cristalină de silice, cu benzi divers colorate, folosită ca piatră semiprețioasă. **2.** (În forma *agată)* Literă cu corpul de 5,16 puncte tipografice. [Var.: **agátă** s.f.] — Din fr. **agate.**

AGÁTĂ s.f. v. **agat.**

AGATÁRȘI s.m. pl. Populație scitică, amintită de Herodot ca locuind în sec. VI î.H. în regiunea cursului mijlociu al Mureșului. — Din lat. **Agathyrsi,** fr. **Agathyrses.**

AGÁVĂ, *agave,* s.f. Nume dat mai multor plante ornamentale, cu frunze lungi până la 2 m, late și groase, cu spini pe margini, originare din America *(Agave);* din fibrele frunzelor uneia dintre specii *(Agave americana)* se fac frânghii și diferite țesături. — Din fr. **agave.**

ÁGĂ, *agi,* s.m. (Înv.) **1.** Ofițer (comandant) din armata otomană. **2.** Titlu dat comandantului pedeștrilor însărcinați cu paza orașului de reședință, iar ulterior șefului agiei. **3.** Persoană care avea titlul de agă (**1, 2**). [Var.: **agá** (pl. *agale*) s.f.] — Din tc. **ağa.**

AGĂNÁUL s.n. (Înv..) Un fel de horă jucată de bărbați; melodie după care se execută această horă. — Et. nec.

AGĂRLÁC, *agărlâcuri,* s.n. (Înv.) Calabalâc. — Din tc. **ağırlık** „greutate”.

AGĂȚÁ, *agắț,* vb. I. **1.** Tranz. A atârna, a suspenda ceva de un cârlig, de un cui etc.; a spânzura. F A prinde fără voie o țesătură într-un obiect ascuțit, care o găurește sau o rupe. F Refl. (Despre țesături) A se rupe, prinzându-se într-un obiect ascuțit. F (Fam.) A acosta o persoană (de sex opus). **2.** Refl. A se apuca, a se prinde de ceva sau de cineva; *fig.* a se crampona. [Var.: **acățá** vb. I] — Lat. ***accaptiare** (< *captiare* „a prinde”).

AGĂȚÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) agăța.* [Var.: **acățáre** s.f.] — V. **agăța.**

AGĂȚÁT, -Ă, *agățați, -te,* adj. **1.** Atârnat, spânzurat^{2}, suspendat. **2.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Prins fără voie într-un obiect ascuțit care găurește, deșiră, rupe o țesătură. F Rupt, găurit prin prindere într-un obiect ascuțit. [Var.: **acățát, -ă** adj.] — V. **agăța.**

AGĂȚĂTÓR, -OÁRE, *agățători, -oare,* adj., s.f. **I.** Adj. Care (se) agață. *Plante agățătoare.* **II. 1.** S.f. Șiret sau lănțișor cusut la o haină spre a o putea atârna în cui; atârnătoare. **2.** (La pl.) Grup de păsări având la fiecare picior câte două degete dispuse înainte și câte două înapoi, care le permit să se agațe cu ușurință de copaci (și la sg., f.); pasăre care face parte din acest grup. [Var.: **acățătór, -oáre** adj.] — **Agăța** + suf. *-ător.*

AGEAMÍU, -ÍE, *ageamii,* adj., s.m. și f. (Fam.) Începător, novice, profan; (om) nepriceput. — Din tc. **acemi.**

AGÉNDĂ, *agende,* s.f. **1.** Carnet în care se notează lucrările ce urmează a fi executate la anumite date. **2.** Ordine de zi. — Din fr., lat. **agenda.**

AGENEZÍE s.f. **1.** Dezvoltare insuficientă sau nedezvoltare a unui organ sau a unui țesut în perioada embrionară. **2.** Incapacitate de a procrea; sterilitate. — Din fr. **agénésie.**

AGÉNT, -Ă, *agenți, -te,* s.m. și f. **1.** S.m. și f. Reprezentant (oficial) al unei instituții, al unei organizații, al unui stat etc., care îndeplinește anumite însărcinări. *Agent diplomatic. Agent de transmisiuni. Agent provocator. Agent secret.* **2.** S.m. Factor activ care provoacă diferite fenomene fizice, chimice etc. *Agenți atmosferici.* G *Agenți geografici* = factori fizici sau biologici care, prin acțiunea lor, produc transformări continue în învelișul geografic. *Agent coroziv* v. *coroziv.* **3.** S.m. (Biol.; în sintagma) *Agent patogen* = microorganism capabil să pătrundă și să se înmulțească într-un organism animal sau vegetal, provocând manifestări patologice. **4.** S.m. (Lingv.; în sintagma) *Nume de agent* = substantiv sau adjectiv care indică pe autorul acțiunii unui verb. [Var.: (înv.) **aghént** s.m.] — Din fr. **agent,** lat. **agens, -ntis,** rus. **aghent.**

AGENTÚRĂ, *agenturi,* s.f. **1.** Casă de comerț condusă de un agent (**1**); totalitatea afacerilor efectuate de o astfel de casă; agenție. **2.** Grupare din interiorul unui stat, unui partid etc., aflată în slujba unor forțe străine. — Din germ. **Agentur.**

AGENȚÍE, *agenții,* s.f. **1.** Reprezentanță, filială sau sucursală a unei întreprinderi sau instituții situate în alt punct decât acela în care se află sediul principal. **2.** (În sintagma) *Agenție telegrafică* (sau *de presă)* = instituție care culege informații din toate domeniile de activitate, furnizându-le presei sau televiziunii. **3.** Reprezentanță diplomatică; misiune condusă de un agent diplomatic. G *Agenție economică* = reprezentanță a unei țări într-o țară străină, care efectuează operații economice internaționale. **2.** (În sintagma) *Agenție de bilete* = birou unde se vând cu anticipație bilete pentru spectacole, concerte etc. *Agenție de voiaj* = birou unde se vând cu anticipație bilete de călătorie (pentru distanțe mai lungi). [Var.: (înv.) **aghenție** s.f.] — Din it. **agenzia.**

ÁGER, -Ă, *ageri, -e,* adj. **1.** Iute în mișcări; sprinten. **2.** Isteț, deștept. F (Despre ochi sau privire) Vioi, pătrunzător, scrutător. **3.** (Înv.; despre obiecte) Tăios, ascuțit. — Lat. **agilis.**

AGERÍ, *ageresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face pe cineva ager la minte. — Din **ager.**

AGERÍME s.f. Calitatea de a fi ager. — **Ager** + suf. *-ime.*

AGÉST, *agesturi,* s.n. (Reg.) Îngrămădire de bușteni, crengi etc. aduse de ape la cotul unui râu; loc la cotul unui râu unde se îngrămădesc bușteni, crengi etc. aduse de ape. [Var.: **agestru** (pl. *agestre*) s.n.] — Lat. **aggestum** „întăritură, fortificație".

AGESTÍ, *agestesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A stăvili o apă curgătoare, îngrămădind bușteni, crengi etc. la o cotitură a ei. **2.** Refl. (Despre bușteni, crengi etc.) A se îngrămădi la cotitura unui râu, formând un fel de stăvilar. F Fig. (Despre oameni) A se pripăși, a se aciua. — Din **agest.**

AGÉSTRU[1], *agestre,* s.n. Con de dejecție. — Din fr. **agestre.**

AGÉSTRU[2] s.n. v. **agest.**

AGFACOLÓR adj. (În sintagma) *Procedeu agfacolor* = procedeu de obținere a imaginii colorate prin suprapunerea a trei straturi fotosensibile la culorile primare sau la cele fundamentale, utilizat în fotografie și în cinematografie. — Din germ. **Agfakolor.**

AGHEASMATÁR, *agheasmatare,* s.n. **1.** Vas liturgic (de metal) în care se ține agheasma. **2.** Clădire vecină cu o biserică, destinată sfințirii agheasmei. **3.** Carte care cuprinde rugăciunile ce se rostesc la stropirea cu agheasmă. — Din ngr. **aghiasmatárion.**

AGHEÁSMĂ s.f. (În religia creștină) **1.** Apă sfințită. G *Agheasma mare* = slujba pentru sfințirea apei la Bobotează. *Agheasma mică* = slujba săvârșită de mai multe ori pe an, în diferite locuri. **2.** Slujbă religioasă pentru sfințirea apei. [Var.: **aiásmă** s.f.] — Din sl. **agiazma.**

AGHÉNT s.m. v. **agent.**

AGHENȚÍE s.f. v. **agenție.**

AGHESMUÍ, *aghesmuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A stropi cu agheasmă. **2.** Tranz. și refl. Fig. (Fam.) A (se) îmbăta. **3.** Tranz. Fig. (Reg.) A bate pe cineva. — **Agheasmă** + suf. *-ui.*

AGHESMUÍRE, *aghesmuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) aghesmui.* [Pr.: *-mu-i-*] — V. **aghesmui.**

AGHESMUÍT, -Ă, *aghesmuiți, -te,* adj. **1.** Stropit cu agheasmă. **2.** Fig. (Fam.) Beat. — V. **aghesmui.**

AGHIÓS, *aghioase,* s.n. (Înv.) Numele unei cântări liturgice care începe cu cuvintele „aghios, aghios" (sfinte, sfinte). G Expr. *A trage (la) aghioase* = **a)** a cânta monoton și tărăgănat; **b)** a dormi; a sforăi. [Pr.: *-ghi-os*] — Din ngr. **ághios.**

AGHIOTÁNT, *aghiotanți,* s.m. Ofițer atașat unui comandant sau unui șef militar într-o unitate militară, îndeplinind atribuții similare unui secretar; adjutant. — Cf. rus. a d i u t a n t.

AGHIÚȚĂ s.m. (Fam. și glumeț) Drac. [Pr.: *-ghi-u-*] — Cf. ngr. á g h i o s „sfânt".

AGÍE, *agii,* s.f. Organ administrativ din sec. XVIII–XIX în Țara Românească și în Moldova, însărcinat cu menținerea ordinii publice în capitală; totalitatea funcționarilor din această instituție. — **Agă** + suf. *-ie.*

AGÍL, -Ă, *agili, -e,* adj. Care se mișcă ușor și repede; suplu, vioi, sprinten. F Îndemânatic, dibaci. — Din fr. **agile,** lat. **agilis.**

AGILITÁTE s.f. Ușurință în mișcări; suplețe, sprinteneală, vioiciune. F Îndemânare. — Din fr. **agilité,** lat. **agilitas, -atis.**

ÁGIO, *agiouri,* s.n. Diferență cu care prețul (cursul) unui semn monetar sau al unei hârtii de valoare depășește valoarea nominală a acesteia. F Supraprofit rezultat din speculații cu semne monetare sau hârtii de valoare. [Pr.: *-gi-o*] — Din it. **aggio,** fr. **agio.**

A GIÓRNO loc. adj., loc. adv. Ca ziua. *Luminat a giorno.* — Loc. it.

AGIOTÁ, *agiotez,* vb. I. Intranz. A face speculă cu valoarea sau cu marfa al cărei preț este variabil. [Pr.: *-gio-*] — Din fr. **agioter.**

AGIOTÁJ, *agiotaje,* s.n. Speculă cu semne monetare sau cu hârtii de valoare în vederea obținerii unui câștig. [Pr.: *-gio-*] — Din fr. **agiotage.**

AGITÁ, *agít,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca repede încoace și încolo; a (se) clătina, a (se) zgudui; a (se) frământa. F Tranz. A amesteca două sau mai multe substanțe prin clătinarea lor (într-un vas). **2.** Refl. (Fam.) A se manifesta prin mișcări grăbite și dezordonate, sub impulsul unei enervări. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) frământa, a (se) zbuciuma. **4.** Tranz. Fig. A ridica masele (la revoltă), a ațâța, a răzvrăti. — Din fr. **agiter,** lat. **agitare.**

AGITÁRE, *agitări,* s.f. Acțiunea de *a (se) agita.* — V. **agita.**

AGITÁT, -Ă, *agitați, -te,* adj. (Despre oameni și animale) Care se mișcă încoace și încolo; care se agită. F Fig. Tulburat, neastâmpărat, neliniștit. F Fig. (Despre un interval de timp, o viață etc.) Bogat în evenimente; frământat, tumultuos. — V. **agita.**

AGITATÓR, -OÁRE, *agitatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **I.** S.m. și f. Persoană care face agitație (politică) în vederea unei acțiuni. F Mijloc prin care se realizează agitația (**3**). **II.** S.n. **1.** (Chim.) Dispozitiv sau aparat care servește la omogenizarea unui amestec de substanțe. **2.** Organ de mașină montat în rezervoarele mașinilor de stropit, de prăfuit, de împrăștiat îngrășăminte, de semănat etc. — Din fr. **agitateur,** (**I**) și rus. **aghitator.**

AGITATÓRIC, -Ă, *agitatorici, -ce,* adj. Care servește sau se referă la agitație (**3**). — **Agitator** + suf. *-ic* (după rus. *agitatorskii,* germ. *agitatorisch).*

AGITÁȚIE, *agitații,* s.f. **1.** Faptul de a se agita; mișcare intensă încoace și încolo efectuată de oameni, de vehicule etc. **2.** Stare de neliniște excesivă, de tulburare, de tensiune nervoasă (manifestată prin mișcări grăbite și dezordonate). **3.** (Și în sintagma *agitație politică)* Mijloc de înrâurire a conștiinței publice folosit de un partid în scopuri imediate, prin mass-media, întruniri etc. [Var.: (înv.) **agitațiúne** s.f.] — Din fr. **agitation,** lat. **agitatio, -onis,** (**3**) rus. **aghitația.**

AGITAȚIÚNE s.f. v. **agitație.**

AGLÍCĂ, *aglice,* s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu frunze penate, cu flori albe sau rozalbe, parfumate, dispuse în inflorescențe *(Filipendula vulgaris).* — Din bg. **aglika,** sb. **jaglika.**

AGLOMERÁ, *aglomerez,* vb. I. **1.** Refl. A se strânge la un loc în număr mare; a se îngrămădi, a se înghesui. F (Despre un loc) A deveni suprapopulat. **2.** Tranz. (Despre unele substanțe) A uni între ele granulele, firele sau fâșiile care compun un material. **3.** Tranz. A încărca pe cineva cu prea multe treburi. — Din fr. **agglomérer,** lat. **agglomerare.**

AGLOMERÁNT, *aglomeranți,* s.m. Substanță care are proprietatea de a uni între ele granulele, firele sau fâșiile care compun un material; liant. — Din fr. **agglomérant** (influențat semantic de *liant).*

AGLOMERÁRE, *aglomerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) aglomera* și rezultatul ei. F (Concr.) Grup compact (și numeros). — V. **aglomera.**

AGLOMERÁT, -Ă, *aglomerați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Îngrămădit, înghesuit[2]. F (Despre un loc, un spațiu) Plin de oameni, de vehicule etc.; suprapopulat, ticsit. **2.** Adj., s.n. (Material) obținut prin aglomerare. **3.** S.n. Rocă formată prin acumularea de materiale provenite din explozii vulcanice. — V. **aglomera.**

AGLOMERÁȚIE, *aglomerații,* s.f. Îngrămădire de oameni; îmbulzeală, înghesuială, aglomerare. F Așezare omenească. — Din fr. **agglomération.**

AGLOSÍE s.f. Malformație congenitală care constă în lipsa limbii. — Din fr. **aglossie.**

AGLUTINÁ, *aglutinez,* vb. I. Refl. (Despre particulele unor materiale) A se lipi unele de altele prin adeziune. F (Despre bacterii, hematii etc.) A se lipi și a se precipita sub acțiunea unor substanțe. F (Despre elemente ale vorbirii) A se lipi unul de altul, formând un singur cuvânt. — Din fr. **agglutiner,** lat. **agglutinare.**

AGLUTINÁNT, -Ă, *aglutinanți, -te,* adj., s.m., s.n. **I.** Adj. Care unește, lipește, care aglomerează prin alipire, care servește la aglutinare. G *Limbă aglutinantă* = limbă în care raporturile gramaticale se exprimă prin alipirea unor afixe la rădăcina cuvântului. **II. 1.** S.m. Anticorp în organismul animal care are proprietatea de a coagula bacteriile pătrunse în organism. **2.** S.n. Substanță vâscoasă preparată din amidon, dextrină, gumă și albumină, care se adaugă în pasta de imprimat pentru a păstra desenul pe țesătură. — Din fr. **agglutinant,** lat. **agglutinans, -ntis.**

AGLUTINÁRE, *aglutinări,* s.f. Acțiunea de *a se aglutina;* alipire. — V. **aglutina.**

AGLUTINÁT, -Ă, *aglutinați, -te,* adj. (Despre materiale) Ale cărui particule sunt lipite unele de altele prin adeziune. — V. **aglutina.**

AGLUTINÍNĂ s.f. Substanță specifică de tipul anticorpilor, care apare în serul sangvin în urma administrării de vaccinuri. — Din fr. **agglutinine.**

AGLUTINOGÉN s.m. Substanță de natură proteică, care, introdusă în organism, stimulează producerea aglutininei. — Din fr. **agglutinogène.**

AGNÁT, -Ă, *agnați, -te,* s.m. și f. (Jur.) Rudă în linie paternă. — Din fr. **agnat,** lat. **agnatus.**

AGNÁTĂ, *agnate,* s.f. (La pl.) Clasă de vertebrate acvatice lipsite de maxilarul inferior; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **agnathe.**

AGNAȚIÚNE s.f. Legătură de rudenie civilă în raport cu înrudirea naturală. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **agnation,** lat. **agnatio, -onis.**

AGNÉȚ, *agnețe,* s.n. (Bis.) Bucată de prescură din care se taie anafura pentru împărtășanie. — Din sl. **agnici.**

AGNÓMEN, *agnomene,* s.n. Supranume, poreclă purtată de romani în urma unor fapte deosebite. — Din lat. **agnomen.**

AGNÓSTIC, -Ă, *agnostici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține agnosticismului, privitor la agnosticism. **2.** S.m. și f. Adept al agnosticismului. — Din fr. **agnostique.**

AGNOSTICÍSM s.n. (Fil.) Punct de vedere potrivit căruia gândirea umană este incapabilă să ofere suficiente argumente raționale pentru a justifica existența sau neexistența lui Dumnezeu. — Din fr. **agnosticisme.**

AGNOZÍE s.f. Pierdere sau tulburare a funcțiunilor intelectuale de recunoaștere a celor văzute, auzite, pipăite. — Din fr. **agnosie.**

AGÓGICĂ s.f. Teorie care se ocupă cu schimbările mișcării ritmice, determinate de expresivitate, în timpul executării unei piese muzicale. — Din it. **agogica.**

AGONÁL, -Ă, *agonali, -e,* adj. Referitor la agonale. — Din it. **agonale.**

AGONÁLE s.f. pl. Întreceri atletice la vechii greci. F (La romani) Serbări în cinstea zeului Ianus. — Din lat. **agonalia.**

AGÓNĂ s.f. Linie de pe suprafața Pământului ale cărei puncte nu prezintă declinație magnetică. — Din fr. **agone.**

AGÓNIC, -Ă, *agonici, -ce,* adj. Referitor la agonie; care este în agonie. — Cf. germ. a g o n i s c h.

AGONÍE, *agonii,* s.f. Stare a organismului care precedă moartea. G Loc. adj. *În agonie* = pe moarte; muribund. F Fig. Neliniște puternică, zbucium, zbatere. — Din fr. **agonie,** lat. **agonia.**

AGONISEÁLĂ, *agoniseli,* s.f. (Pop.) Ceea ce agonisește cineva; economii; agonisită. F Câștig (dobândit prin muncă). — **Agonisi** + suf. *-ealã.*

AGONISÍ, *agonisesc,* vb. IV. Tranz. A dobândi, a câștiga prin muncă. F A strânge, a pune deoparte; a economisi. — Din ngr. **agonízome** (aor. *agonisthika)* „a lupta".

AGONISÍRE s.f. Acțiunea de *a agonisi.* — V. **agonisi.**

AGONISÍTĂ, *agonisite,* s.f. (Pop.) Agoniseală. — V. **agonisi.**

AGONIZÁ, *agonizez,* vb. I. Intranz. A fi în stare de agonie. — Din fr. **agoniser,** lat. **agonisari.**

AGONIZÁNT, -Ă, *agonizanți, -te,* adj. Care agonizează; muribund. — Din fr. **agonisant.**

AGORÁ s.f. **1.** Piață publică în orașele Greciei antice unde se aflau principalele instituții și unde se țineau adunările publice; *p. ext.* adunare a poporului care se ținea în această piață. **2.** (În forma *agoră*) Spațiu public. [Var.: **agóră** (pl. *agore*) s.f.] — Din fr. **agora.**

AGORAFOBÍE, *agorafobii,* s.f. Teamă patologică, obsesivă și nemotivată de spațiile largi, de locurile deschise, de piețe etc. — Din fr. **agoraphobie.**

AGÓRĂ s.f. v. **agora.**

AGRÁFĂ, *agrafe,* s.f. **1.** Nume dat unor obiecte care servesc să prindă sau să fixeze o haină, părul, hârtii etc. F Piesă de metal cu care se leagă blocurile de piatră, se fixează zidăria etc. **2.** Mică piesă metalică cu care se prind și se mențin unite buzele unei plăgi până la cicatrizare; copcă[1] (**3**). **3.** Ornament în formă de consolă la capătul unui arc. — Din fr. **agrafe.**

AGRAFÍE s.f. Pierdere sau tulburare a funcțiunii de exprimare a gândurilor prin scris. — Din fr. **agraphie.**

AGRAMÁT, -Ă, *agramați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care face greșeli elementare de limbă; *p. ext.* ignorant, incult. **2.** Adj. Care conține greșeli elementare de gramatică și de ortografie. — Din lat. **agrammatos.**

AGRAMATÍSM s.n. **1.** Necunoaștere a scrierii și a vorbirii corecte; lipsă totală de învățătură; *p. ext.* incultură, ignoranță. **2.** (Med.) Incapacitate de exprimare gramaticală corectă. — Din germ. **Agrammatismus,** fr. **agrammatisme.**

AGRANULOCITÓZĂ s.f. Sindrom hematologic caracterizat prin lipsa granulocitelor din sânge din cauza unor agenți medicamentoși sau fizici. — Din fr. **agranulocytose.**

AGRÁR, -Ă, *agrari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la proprietatea funciară și la problemele legate de această proprietate, care se sprijină în special pe agricultură; agrarian, agricol (**3**). *Țară agrară.* **2.** S.m. și f. Adept al agrarianismului. — Din fr. **agraire,** lat. **agrarius.**

AGRARIÁN, -Ă, *agrarieni, -e,* adj. (Rar) Agrar. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **agrarien.**

AGRARIANÍSM s.n. Tendință de a menține agricultura ca principală ramură a economiei; teorie economică opusă industrialismului, care acordă prioritate dezvoltării agriculturii. [Pr.: *-ri-a-*] — **Agrarian** + suf. *-ism.*

AGRAVÁ, *agravez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) face mai grav, a (se) înrăutăți. — Din fr. **aggraver,** lat. **aggravare.**

AGRAVÁNT, -Ă, *agravanți, -te,* adj. Care agravează, care înrăutățește. G *Circumstanțe agravante* = împrejurări care contribuie la mărirea vinii unui acuzat. — Din fr. **aggravant,** lat. **aggravans, -ntis.**

AGRAVÁRE, *agravări,* s.f. Faptul de *a (se) agrava;* înrăutățire. — V. **agrava.**

AGRĂÍ, *agrăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A adresa cuiva vorba. — **A[3]** + **grăi** (după germ. *ansprechen, anreden*).

AGREÁ, *agreez,* vb. I. Tranz. A vedea cu ochi buni, cu simpatie pe cineva. F A da consimțământul, a accepta un reprezentant diplomatic. [Pr.: *-gre-a*] — Din fr. **agréer.**

AGREÁBIL, -Ă, *agreabili, -e,* adj. Plăcut, distractiv. F (Despre oameni) Simpatic. [Pr.: *-gre-a-*] — Din fr. **agréable.**

AGREEMENT s.n. Acord oficial. [Pr.: *ăgrímənt*] — Din engl. **agreement.**

AGREGÁ, pers. 3 *agregă,* vb. I. Refl. (Despre elemente) A se uni (într-un tot); a se alipi. — Din fr. **agréger,** lat. **aggregare.**

AGREGÁRE, *agregări,* s.f. Faptul de *a se agrega;* agregație. G *Stare de agregare (a corpurilor)* = fiecare dintre stările de consistență și rezistență diferite sub care se pot prezenta substanțele. — V. **agrega.**

AGREGÁT[1], *agregate,* s.n. **1.** Grup de mașini care lucrează împreună pentru realizarea unei anumite operații tehnice. **2.** Material mineral sau organic, alcătuit din granule, fibre sau fâșii, care intră în compoziția betoanelor, mortarelor sau a altor materiale aglomerate cu un liant. G *Agregat mineral* = concreșteri de minerale în diferite formații naturale. — Din rus. **agregat,** (**2**) fr. **agrégat.**

AGREGÁT[2], *agregați,* s.m. (Ieșit din uz, în sintagma) *Profesor agregat* = profesor universitar care funcționează pe lângă o catedră condusă de alt profesor. — Din fr. **agrégé.**

AGREGÁȚIE s.f. Agregare. — Din fr. **agrégation,** lat. **aggregatio.**

AGREMÉNT s.n. **1.** Plăcere, distracție. **2.** Acord al unui stat cu privire la o persoană propusă ca reprezentant diplomatic al altui stat. — Din fr. **agrément.**

AGREMENTÁ, *agrementez,* vb. I. Tranz. A da culoare, relief, a înfrumuseța (prin adăugarea unei podoabe); a împodobi. — Din fr. **agrémenter.**

AGREMENTÁRE, *agrementări,* s.f. Acțiunea de *a agrementa.* — V. **agrementa.**

AGRESIÚNE, *agresiuni,* s.f. Atac împotriva unei persoane sau a unui stat. F *Agresiune armată* = atac armat săvârșit împotriva unui stat. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **agression,** lat. **aggressio, -onis.**

AGRESÍV, -Ă, *agresivi, -e,* adj. Care atacă (fără provocare); *fig.* care caută prilej de ceartă; provocator. F (Despre substanțe) Care atacă chimic corpurile cu care ajunge în contact. — Din fr. **agressif.**

AGRESIVITÁTE, *agresivități,* s.f. Însușirea de a fi agresiv, constituind uneori un simptom patologic. F Însușire a unor agenți patogeni de a ataca organismul animal sau vegetal. — Din fr. **agressivité.**

AGRESÓR, -OÁRE, *agresori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană fizică sau stat) care organizează sau săvârșește o agresiune. — Din fr. **agresseur,** lat. **aggressor.**

AGRÉST, -Ă, *agrești, -ste,* adj. (Livr.) Câmpenesc, rustic. F Grosolan. — Din lat. **agrestis,** fr. **agreste.**

AGRÍCOL, -Ă, *agricoli, -e,* adj. **1.** Care ține de agricultură, care se referă la agricultură; folosit în agricultură. G *An agricol* = perioadă de timp cuprinsă între începutul muncilor agricole de toamnă, care privesc recolta anului următor, și strângerea recoltei din acel an. **2.** (Despre oameni) Care se ocupă cu agricultura. **3.** (Despre o regiune, o țară) Care își sprijină economia în special pe agricultură; agrar. — Din fr. **agricole.**

AGRICULTÓR, -OÁRE, *agricultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu agricultura. — Din fr. **agriculteur,** lat. **agricultor.**

AGRICULTÚRĂ, *agriculturi,* s.f. Ramură a producției materiale care are ca obiect cultura plantelor și creșterea animalelor; cultivare a pământului; totalitatea lucrărilor și a metodelor întrebuințate în acest scop. G *Agricultură intensivă* = sistem de agricultură care asigură producții mari pe unitatea de suprafață. *Agricultură extensivă* = sistem de agricultură în care creșterea producției se bazează pe extinderea suprafețelor cultivate. *Agricultură biologică (ecologică, organică)* = agricultură care nu utilizează îngrășăminte chimice și pesticide. *Agricultură de subzistență* = activitate agricolă care nu acoperă nevoile de hrană ale familiei agricultorului. — Din fr. **agriculture,** lat. **agricultura.**

AGRIMENSÓR, *agrimensori,* s.m. Specialist în agrimensură. — Din it. **agrimensore,** lat. **agrimensor.**

AGRIMENSÚRĂ s.f. Tehnica măsurătorilor topografice și cadastrale simple ale terenurilor agricole. — Din it., lat. **agrimensura.**

AGRIOTIMÍE, *agriotimii,* s.f. Tendință patologică de a comite acte de nebunie furioasă. [Pr.: *-gri-o-*] — Din fr. **agriothymie.**

AGRIPNÍE, *agripnii,* s.f. Insomnie. — Din fr. **agrypnie.**

AGRÍȘ, *agrișI,* s.m. Arbust cu ramuri spinoase, cu frunze lobate și cu fructe comestibile, care crește spontan în regiunile de munte *(Ribes uva-crispa).* [Acc. și: *ágriș*] — Din magh. **egres.**

AGRÍȘĂ, *agrișe,* s.f. Fructul agrișului, în formă de boabă verzuie, roșie sau galbenă, cu gust dulce-acrișor și cu multe semințe. [Acc. și: *ágrișă*] — Din **agriș**.

AGRO- Element de compunere însemnând „agricol", „agricultură", care servește la formarea unor substantive sau adjective. — Din fr. **agro-.**

AGROALIMENTÁR, -Ă, *agroalimentari, -e,* adj. Referitor la produse alimentare provenite din agricultură. [Pr.: *-gro-a-*] — **Agro-** + **alimentar.**

AGROBIOLÓG, -ÓGĂ, *agrobiologi, -oge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în agrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **agrobiologie** (derivat regresiv). Cf. rus. a g r o b i o l o g.

AGROBIOLÓGIC, -Ă, *agrobiologici, -ce,* adj. De agrobiologie, privitor la agrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — **Agro-** + **biologic.**

AGROBIOLOGÍE s.f. Știință care studiază acțiunea legilor biologice generale asupra culturii plantelor și a creșterii animalelor, constituind, totodată, baza teoretică a științelor agronomice. [Pr.: *-bi-o-*] — Din germ. **Agrobiologie,** rus. **agrobiologhiia.**

AGROCENÓZĂ, *agrocenoze,* s.f. (Biol.) Zonă agricolă. — Din fr. **agrocénose.**

AGROCHÍMIC, -Ă, *agrochimici, -ce,* adj. Privitor la agrochimie, care aparţine agrochimiei. — Din fr. **agrochimique.**

AGROCHIMÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul circuitului substanţelor nutritive în mediul de creştere şi de dezvoltare a plantelor agricole, în vederea stabilirii măsurilor de sporire a producţiei şi de îmbunătăţire a calităţii produselor. — Din fr. **agrochimie.**

AGROCHIMÍST, -Ă, *agrochimişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în agrochimie. — **Agro-** + **chimist.**

AGROGEOLÓG, -ÓGĂ, *agrogeologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în agrogeologie; pedolog. [Pr.: *-ge-o-*] — **Agro-** + **geolog.**

AGROGEOLÓGIC, -Ă, *agrogeologici, -ce,* adj. Referitor la agrogeologie, de agrogeologie. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **agrogéologique.**

AGROGEOLOGÍE s.f. Ştiinţă agricolă care se ocupă cu studiul rocilor pe care s-au format soluri arabile; vechea denumire a pedologiei[1]. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **agrogéologie.**

AGROINDUSTRIÁL, -Ă, *agroindustriali, -e,* adj. Referitor la producţia agricolă industrializată. — **Agro-** + **industrial** (după fr. *agroindustriel).*

AGROLOGÍE s.f. Ştiinţă agricolă care se ocupă cu studiul solului ca rezultat al acţiunii factorilor naturali şi cu influenţa pe care o are solul asupra plantelor; vechea denumire a agrotehnicii. — Din fr. **agrologie.**

AGROMETEOROLÓG, -Ă, *agrometeorologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în agrometeorologie. [Pr.: *-te-o-*] — **Agro-** + **meteorolog.**

AGROMETEOROLÓGIC, -Ă, *agrometeorologici, -ce,* adj. De agrometeorologie. [Pr.: *-te-o-*] — **Agro-** + **meteorologic.**

AGROMETEOROLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu cercetarea condiţiilor meteorologice sub aspectul influenţei acestora asupra producţiei agricole. [Pr.: *-te-o-*] — **Agro-** + **meteorologie.**

AGROMÍNIM s.n. (Ieşit din uz) Totalitatea lucrărilor agronomice minime, fixate pentru a fi aplicate în mod obligatoriu, în scopul creşterii producţiei agricole. — Din rus. **agrominimum.**

AGRONÓM, -Ă, *agronomi, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în agronomie. — Din fr. **agronome.**

AGRONÓMIC, -Ă, *agronomici, -ce,* adj. Care ţine de agronomie, privitor la agronomie. — Din fr. **agronomique.**

AGRONOMÍE s.f. Complex de ştiinţe care cuprinde totalitatea cunoştinţelor teoretice şi practice referitoare la producţia agricolă. — Din fr. **agronomie.**

AGROSÍLVIC, -Ă, *agrosilvici, -ce,* adj. Privitor la agricultură şi la silvicultură, care ţine de agricultură şi de silvicultură. — **Agro-** + **silvic.**

AGROTÉHNIC, -Ă, *agrotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu relaţiile dintre factorii de vegetaţie, sol şi plantele cultivate. F Totalitatea procedeelor tehnice de cultivare a unei plante agricole. **2.** Adj. Care aparţine agrotehnicii (**1**), care se referă la agrotehnică. — Din (**1**) rus. **agrotehnika,** (**2**) **agro-** + **tehnic** (după rus. *agrotehniceskii).*

AGROTEHNICIÁN, -Ă, *agrotehnicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în agrotehnică (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — **Agro-** + **tehnician** (după rus. *agrotehnik).*

AGROTERÁSĂ, *agroterase,* s.f. Formă de relief cu aspect de treaptă, amenajată pe versanţi pentru culturi agricole (vie, pomi fructiferi etc.) sau rezultată în urma arăturilor repetate pe laturi dispuse în lungul curbelor de nivel. — **Agro-** + **terasă.**

AGROTURÍSM s.n. Formă de turism în care cazarea şi masa sunt asigurate în gospodării ţărăneşti.— **Agro-** + **turism.**

AGROZOOTÉHNIC, -Ă, *agrozootehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S. f. Agrozootehnie. **2.** Adj. Care ţine de agrozootehnie, privitor la agrozootehnie. — Din (**1**) rus. **agrozootehnika,** (**2**) **agro-** + **zootehnic** (după rus. *agrozootehniceskii).*

AGROZOOTEHNICIÁN, -Ă, *agrozootehnicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în agrozootehnie. [Pr.: *-ci-an*] — **Agro-** + **zootehnician.**

AGROZOOTEHNÍE s.f. Tehnica cultivării plantelor furajere şi a creşterii animalelor domestice; agrozootehnică (**1**). — **Agro-** + **zootehnie.**

AGÚD, *aguzi,* s. m. (Reg.) Dud. — Din **agudă.**

AGÚDĂ, *agude,* s.f. (Reg.) Dudă. — Din sl. **agoda.**

AGURÍDĂ, *aguride,* s.f. Strugure înainte de coacere, cu gust foarte acru. — Din ngr. **agurída.**

AGURIJOÁRĂ, *agurijoare,* s.f. Plantă erbacee decorativă, cu flori mari galbene, albe, portocalii, roz sau roşii, care se deschid numai la soare *(Portulaca grandiflora).* — **Aguridă** + suf. *-ioară.*

AH interj. A[2]. — Onomatopee.

AHÁ interj. Exclamaţie care exprimă mulţumirea cuiva că s-a lămurit sau că a găsit răspunsul la o întrebare care îl frământa.

AHEEÁN, -Ă, *aheeni, -e,* adj. Care aparţine aheilor, privitor la ahei. — Din fr. **achéen.**

AHÉI s.m. pl. **1.** Populaţie indo-europeană stabilită la începutul milen. II î.H. în Peloponeş, unde a întemeiat puternice centre de civilizaţie. F Una dintre cele patru ramuri ale vechilor greci. **2.** Denumire generală a vechilor triburi greceşti la Homer. — Cf. n.pr. A h a i a.

AHÓ interj. **1.** Strigăt cu care se încetineşte sau se opreşte mersul boilor (înjugaţi). **2.** Strigăt cu care începe pluguşorul. **3.** Strigăt prin care căutăm să oprim pe cineva de a face ceva. — Onomatopee.

AHÓTNIC, -Ă, *ahotnici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Dornic, lacom, pasionat pentru cineva sau ceva. — Din rus. **ohotnik.**

AHT, *ahturi,* s.n. (Reg.) **1.** Oftat, suspin. **2.** Durere, suferinţă, chin, jale. — Din ngr. **áhti** „dorinţă arzătoare”.

AHTIÁ, *ahtiez,* vb. I. Refl. (Rar) **1.** A dori din tot sufletul ceva; a râvni, a jindui. **2.** A se lăcomi (la ceva). [Pr.: *-ti-a*] — Din **aht.**

AHTIÁT[1] s.n. (Rar) Ahtiere. [Pr.: *-ti-at*] — V. **ahtia.**

AHTIÁT[2], -Ă, *ahtiaţi, -te,* adj. Stăpânit de o dorinţă puternică de a obţine ceva, lacom. [Pr.: *-ti-at*] — V. **ahtia.**

AHTIÉRE, *ahtieri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a se ahtia* şi rezultatul ei; ahtiat[1]. [Pr.: *-ti-e-*] — V. **ahtia.**

AI[1] interj. Exclamaţie care exprimă: durere; spaimă; uimire; ameninţare. — Onomatopee.

AI[2] interj. (Fam.) Exclamaţie cu sens interogativ. *Te faci că nu înţelegi, ai?* — Onomatopee.

AI[3] interj. v. **hai.**

AI[4], *ai,* s.m. (Reg.) Usturoi. G *Ai sălbatic* = numele a trei plante erbacee din familia liliaceelor, cu frunze lunguiețe şi cu flori galbene *(Allium ochroleucum),* roz *(Allium paniculatum),* albe-verzui sau roşietice *(Allium oleraceum). Aiul şarpelui* = plantă erbacee din familia liliaceelor, cu tulpina în formă de spirală şi cu flori roşii-purpurii dispuse în umbele, folosită în alimentaţie *(Allium scorodoprasum).* — Lat. **alium.**

AI[5] s.m. Mic mamifer arboricol cu mişcări lente din America de Sud şi Madagascar *(Danbontonia madagascarensis).* — Din fr. **aï.**

AIÁSMĂ s.f. v. **agheasmă.**

AÍCE adv. v. **aici.**

AÍCEA adv. v. **aici.**

AÍCI adv. **1.** În acest loc, în aceste locuri (relativ) apropiate de vorbitor. G Expr. (Fam.) *Până aici!* = destul! ajunge! *Pe-aici ţi-e drumul!* = şterge-o! pleacă! a plecat! a şters-o! *A se duce pe-aici încolo* = a pleca, a o şterge; a pleca fără urmă, a dispărea. **2.** În acest moment, acum. G Expr. *Aici i-aici* sau *aci-i aci* = acum e momentul hotărâtor. F (Corelativ) Acum... acum..., când.... când..., ba... ba... **3.** (În expr.) *Cât pe-aci* = aproape să..., gata-gata să..., mai că... [Var.: **ací, acía, acílea, aíce, aícea** adv.] — Lat. **ad-hicce.**

ÁIDA interj. v. **haide.**

ÁIDE interj. v. **haide.**

AIDE-MÉMOIRE, *aide-mémoire-uri,* s.n. **1.** Îndreptar cuprinzând esenţialul cunoştinţelor dintr-un domeniu care trebuie memorate cu prioritate. **2.** Schiţă (scrisă) prezentând elementele esenţiale ale unei discuţii sau ale unei înţelegeri care urmează să aibă loc. **3.** Notă înmânată personal de un agent diplomatic celeilalte părţi în cursul unor convorbiri care rezumă problemia discutată. [Pr.: *edmemoár*] – Din fr. **aide-mémoire.**

AÍDOMA adv. **1.** La fel, ca şi; identic. **2.** (Rar) Aievea, într-adevăr. — **A[3]** + sl. **vidomŭ** „vizibil”.

AIEPTÁ, *aiépt,* vb. I. Refl. (Reg.) A-şi lua avânt. F Tranz. A arunca, a repezi cu putere. — Lat. **adjectare.**

AIÉST, AIÁSTĂ, *aieşti, aieste,* adj. pron. dem. (Reg.; când urmează după substantiv are forma *aiesta, aiasta)* Acest. [Gen.-dat. sg.: *aiestui, aiestei,* gen.-dat. pl.: *aiestor;* (când are forma *aiesta, aiasta)* gen.-dat. sg.: *aiestuia, aiesteia,* gen.-dat. pl.: *aiestora.* — Var.: **áist** adj. dem.] — Lat. **ad** + **istum.**

AIÉSTA, AIÁSTA, *aieştia, aiestea,* pron. dem., adj. pron. dem. (Reg.) Acesta. [Gen.-dat. sg.: *aiestuia, aiesteia,* gen.-dat. pl.: *aiestora.* — Var.: **aísta** pron. dem., adj. pron. dem.] — V. **aiest.**

AIÉVE adv. v. **aievea.**

AIÉVEA adv., adj. **I.** Adv. **1.** În realitate. F Cu adevărat, într-adevăr. **2.** Lămurit; clar, limpede. **3.** (Înv.) În văzul tuturor, pe faţă; deschis. **II.** Adj. Real; palpabil, concret. [Var.: **aiéve** adv.] — Din sl. **javĕ,** bg. **jave.**

AIRBAG®, *airbaguri,* s.n. Dispozitiv de siguranţă la autoturisme constând într-o pernă dintr-un material subţire şi rezistent încastrată în volan şi care, în cazul unui impact, se umflă instantaneu, protejând persoanele din maşină. [Pr.: *érbeg*] — Din engl. **airbag.**

AIRBUS®, *airbusuri,* s.n. Tip de avion mare de pasageri construit de un consorţiu internaţional. [Pr.: engl. *érbas,* fr. *érbüs*] – Din fr., engl. **airbus.**

AIÓR, *aiori,* s.m. Plantă erbacee cu frunze lanceolate şi cu flori galbene dispuse în umbele *(Euphorbia esula*). — **Ai[4]** + suf. *-ior.*

ÁISBERG, *aisberguri,* s.n. Bloc (mare) de gheaţă desprins din calotele glaciale polare, care pluteşte pe oceane spre zona caldă, influenţând clima regiunilor învecinate şi stingherind navigaţia; gheţar[2] plutitor. — Din engl., fr. **iceberg.**

ÁISFILD, *aisfilduri,* s.n. Câmp de gheaţă. — Din fr. **ice-field,** engl. **ice field.**

AÍST adj. dem. v. **aiest.**

AÍSTA pron. dem., adj. dem. v. **aiesta.**

AIȘÓR, *aișori,* s.m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia liliaceelor cu frunze plane, roșietice și cu flori galbene-aurii *(Allium ammoophilum).* **2.** Usturoiță. **3.** Ghiocel. [Pr.: *a-i-*] — **Ai**[4] + suf. *-ișor.*

AIURÁ, (**1, 2**) *aiurez,* (**3**) *aiuresc,* vb. I. **1.** Intranz. A fi în stare de delir; a delira. F A vorbi fără sens, a spune lucruri absurde, a debita absurdități. **2.** Intranz. (Rar) A se pierde în visări. **3.** Tranz. (În forma *aiuri*) A amăgi, a ameți cu vorbe și promisiuni; a păcăli. — [Var.: **aiurí** vb. IV] — Din **aiure(a).**

AIURÁRE, *aiurări,* s.f. Faptul de *a aiura.* [Var.: **aiuríre** s.f.] — V. **aiura.**

AIÚRE adv. v. **aiurea.**

AIÚREA adv., adj. **1.** Adv. În alt loc, în altă parte; undeva, altundeva. G *Într-aiurea* = fără țintă; la întâmplare. G Expr. *A vorbi aiurea* = a vorbi fără rost, a bâigui. G (Cu valoare de interj., fam.) *Aiurea! N-ai dreptate.* **2.** Adj. (Fam.) Zăpăcit, aiurit, cu capu-n nori. [Var.: **aiúre** adv.] — Lat. **aliubi** + **re** + **a.**

AIUREÁLĂ, *aiureli,* s.f. **1.** Delir. **2.** (Fam.) Vorbire lipsită de sens; absurditate. **3.** (Fam.) Zăpăceală, tulburare, dezordine. — **Aiuri** + suf. *-eală.*

AIURÍ vb. IV v. **aiura.**

AIURÍRE s.f. v. **aiurare.**

AIURÍT, -Ă, *aiuriți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care are comportări anormale; (om) zăpăcit, trăsnit, zănatic. **2.** Adj. (Despre manifestările oamenilor; adesea adverbial) Care este anormal. — Din fr. **ahuri** (apropiat prin etimologie populară de *aiurea).*

AJÚN, *ajunuri,* s.n. **1.** Zi sau, *p. ext.*, perioadă de timp care precede un eveniment. G Loc. adv. *În ajun* = **a)** cu o zi (sau cu o seară) înainte; **b)** puțin timp înainte, foarte aproape (de)... **2.** Faptul de a ajuna (**1**); post (negru). F Zi în care se ajunează (**1**). — Din **ajuna** (derivat regresiv).

AJUNÁ, *ajunez,* vb. I. Intranz. **1.** (În practicile religioase) A nu mânca nimic, a ține post complet. **2.** Fig. A răbda de foame. — Lat. ***adjunare.**

AJÚNGE, *ajúng,* vb. III. **I. 1.** Intranz. A se afla într-un loc după parcurgerea unui drum, a atinge capătul unui drum; a sosi. G Expr. *A ajunge departe* = a dobândi succese, a reuși. *A ajunge la mal* = a răzbi prin greutăți și a atinge scopul dorit. *A* (sau *a-i) ajunge* (cuiva) *cuțitul la os* = a ajunge la capătul puterii; a fi într-o situație desperată. F Intranz. și tranz. A atinge (o limită în timp), a apuca (o anumită vreme). **2.** Tranz. A întâlni, venind din urmă, o ființă sau un vehicul în mișcare; a prinde din urmă. G Expr. *A-l ajunge pe cineva zilele* = a îmbătrâni. F Fig. A egala pe cineva. **3.** Tranz. A nimeri, a lovi pe cineva sau ceva. F Fig. (Despre un neajuns) A da peste... F Fig. (Despre o stare sufletească sau fizică) A cuprinde, a răzbi. **4.** Intranz. A se întinde până la...; a atinge. F A reuși să atingă ceva situat sus sau departe. G Expr. *A nu-i ajunge* (cuiva *nici) cu prăjina la nas,* se zice despre un om înfumurat. **5.** Intranz. (Despre prețuri; *p. ext.* despre mărfuri) A atinge un anumit nivel. **II. 1.** Refl. A se întâlni, a se împreuna, a se uni. F Fig. A se înțelege, a se învoi. **2.** Intranz. A realiza, a împlini. *A ajunge la un rezultat.* F Intranz. și tranz. A fi în situația de a... **3.** Intranz. A deveni. G Expr. *A ajunge rău* = a decădea. *A ajunge bine* = a dobândi succese; a reuși, a izbuti. *A ajunge pe mâinile cuiva* = a fi la discreția cuiva. F Intranz. și refl. (Peior.) A parveni. **III.** Intranz. și refl. A fi în cantitate suficientă. G Expr. (Tranz.) *A-l ajunge* (pe cineva) *mintea* (sau *capul)* = a se pricepe, a ști ce e de făcut. — Lat. **adjungere** „a uni, a lipi”.

AJÚNGERE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) ajunge.* — V. **ajunge.**

AJÚNS[1] s.n. **1.** (În loc. adv.) *De ajuns* = destul. **2.** (Pop.; în sintagma) *Bun ajuns(ul)* = bine ai venit! bun sosit! — V. **ajunge.**

AJÚNS[2]**, -Ă,** *ajunși, -se,* adj., s.f. art. **I.** Adj. **1.** Care s-a îmbogățit, a parvenit. **2.** (Reg.; în expr.) *Ajuns de* (sau *la) cap* = deștept, isteț. **II.** S.f. art. (Rar, în sintagma) *Bun ajunsa!* = bun sosit! bine ai venit! — V. **ajunge.**

AJÚR, *ajururi,* s.n. **1.** Broderie pe o țesătură obținută prin scoaterea firelor din urzeală sau din bătătură. **2.** Tricou cu găurele obținute în timpul tricotării. **3.** (Arhit.) Ornament perforat care permite pătrunderea luminii. — Din fr. **ajour.**

AJURÁ, *ajurez,* vb. I. Tranz. A face ajur. — Din fr. **ajourer.**

AJURÁRE, *ajurări,* s.f. Acțiunea de *a ajura.* — V. **ajura.**

AJURÁT, -Ă, *ajurați, -te,* adj. Care are ajur, împodobit cu ajur. — V. **ajura.**

AJUSTÁ, *ajustez,* vb. I. Tranz. A adapta, a potrivi o piesă la un ansamblu, un obiect de îmbrăcăminte pe corp etc. — Din fr. **ajuster.**

AJUSTÁBIL, -Ă, *ajustabili, -e,* adj. Care poate fi ajustat. — **Ajusta** + suf. *-bil.*

AJUSTÁJ s.n. (Tehn.) Relație între dimensiunile a două piese care se asamblează prin întrepătrundere. — Din fr. **ajustage.**

AJUSTÁRE, *ajustări,* s.f. Acțiunea de *a ajusta.* — V. **ajusta.**

AJUSTÓR, -OÁRE, *ajustori, -oare,* s.m. și f. Muncitor calificat care execută operații de ajustare. — Din fr. **ajusteur.**

AJUTÁ, *ajút,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) da ajutor, sprijin. G Expr. (Tranz.) *A-l ajuta* (pe cineva) *puterea* (sau *capul, mintea* etc.) = a avea capacitatea fizică sau intelectuală de a face un anumit lucru. (Absol.) *Doamne-ajută* = **a)** formulă de invocare a divinității folosită la începutul unei acțiuni; **b)** (substantivat) situație favorabilă în evoluția unei acțiuni, în starea cuiva; spor, mers bun al treburilor; **c)** (substantivat; ir.) lovitură, bătaie. G Loc. adj. *(Mai) de Doamne-ajută* = (mai) de seamă, (mai) bun, de oarecare valoare. F Refl. A se servi de cineva sau de ceva ca ajutor. **2.** Intranz. A fi de folos, a servi, a sluji. — Lat. **adjutare.**

AJUTÁJ, *ajutaje,* s.n. (Tehn.) Tub scurt, executat astfel încât curgerea fluidelor să se producă în fiecare secțiune la presiunile sau la vitezele dorite; duză (**1**). — Din fr. **ajoutage.**

AJUTÁRE, *ajutări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ajuta* și rezultatul ei. — V. **ajuta.**

AJUTĂTÓR, -OÁRE, *ajutători, -oare,* adj. Care ajută; auxiliar. — **Ajuta** + suf. *-ător.*

AJUTÓR, -OÁRE, *ajutori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m și f. Persoană care ajută pe alta într-o activitate oarecare (secondând-o și subordonându-i-se). **2.** S.n. Sprijin, participare la efortul cuiva; îndrumare (în împrejurări dificile); asistență acordată cuiva; ajutorință. G Expr. *A fi de* (sau *a veni, a sta în) ajutor* (cuiva) = a fi de folos (cuiva), a-l sprijini. F Drept bănesc acordat salariaților în cazul pierderii temporare a capacității de muncă. F Sprijin bănesc. F (Cu valoare de interjecție) Strigăt al celor care se află în primejdie. — Lat. **adjutor, adjutorium.**

AJUTORÁ, *ajutorez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) ajuta, a (se) sprijini (din punct de vedere material). [Var.: **ajutorí** vb. IV] — Din **ajutor.**

AJUTORÁRE, *ajutorări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ajutora* și rezultatul ei. — V. **ajutora.**

AJUTORÍ vb. IV v. **ajutora.**

AJUTORÍNȚĂ, *ajutorințe,* s.f. (Înv.) **1.** Ajutor (**2**). **2.** Numele unui impozit din sec. XVIII din Țara Românească și din Moldova. — **Ajutori** + suf. *-ință.*

AKÁN, *akâni,* s.m. Poet, recitator și cântăreț popular la kazahi, kirghizi etc. — Din rus. **akân.**

AKKADIAN, -Ă, *akkadieni, -e,* s-m- și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană de origine semitică din Antichitate care a aparținut populației Akkadului. **2.** Adj. Care a aparținut Akkadului sau akkadienilor (**1**), privitor la Akkad sau la akkadieni. F Substantivat, f. Cea mai veche limbă semitică de largă circulație, scrisă cu caractere cuneifore. [Pr.: *acadián*] — Din fr. **akkadien.**

AL, A, *ai, ale,* art. **1.** (Articol posesiv sau genitival, înaintea pronumelui posesiv sau a substantivului în genitiv posesiv, când cuvântul care precedă nu are articol enclitic) *Carte a elevului.* **2.** (Înaintea numeralelor ordinale, începând cu „al doilea”) *Clasa a zecea.* — Lat. **illum, illam.**

ÁLA, *alae,* s.f. Unitate romană de cavalerie (formată din trupe auxiliare). [Pl. pr.: *ale.* — Var.: **álă** s.f.] — Din lat. **ala.**

ÁLA-BÁLA interj. **1.** (În expr.) *Ce mai ala-bala?* = **a)** ce se mai petrece?; **b)** ce rost are atâta discuție (inutilă)? **2.** (În formule recitative din jocurile copiilor) *Ala-bala portocala.* — Formație onomatopeică.

ALABANDÍNĂ s.f. Sulfură naturală de mangan, compactă, negricioasă, cu luciu metalic. — Din fr. **alabandine.**

ALABÁSTRU s.n. Varietate de ghips cu aspect de marmură albă străbătută de vine transparente, întrebuințată la fabricarea unor obiecte ornamentale. — Din it. **alabastro,** lat. **alabastrum.**

ALÁC s.n. Specie de grâu foarte rezistentă, cu un singur bob în spiculeț, care se cultivă în regiunile muntoase *(Triticum monococcum).* — Cf. magh. a l a k o r.

ALAGEÁ, *alagele,* s.f. **1.** (Înv.) Stofă vărgată, țesută din fire de in și de mătase. **2.** (Reg.; în expr.) *A-și căpăta alageaua* sau *a păți o alagea* = a se păcăli. — Din tc. **alaca.**

ALÁI, *alaiuri,* s.n. Mulțime de oameni care însoțește o ceremonie, o persoană de seamă etc.; paradă, pompă. G Loc. adv. *Cu* (sau *în) alai* = cu solemnitate, cu fast. F Mulțime de oameni care se ia după cineva; *p. ext.* gălăgie provocată de această mulțime. F (Înv.) Suită care întovărășea sau întâmpina un domnitor. — Din tc. **alay.**

ALAÍT s.n. Mineral rar de culoare roșie, care se găsește în Asia Centrală. — Et. nec.

ALALÍE, *alalii,* s.f. (Med.) Incapacitate de a vorbi sau de a pronunța unele sunete; logoplegie. — Din fr. **alalie.**

ALÁLTĂIERI adv. În ziua care precede ziua de ieri. G *De ieri, de alaltăieri* = de puțin timp, de curând. *Mai alaltăieri* = zilele trecute. — **Alaltă** (= *aialaltă)* + **ieri.**

ALÁLTĂSEARĂ adv. În seara zilei de alaltăieri. G *Mai alaltăseară* = (într-una din) serile trecute. — **Alaltă** (= *aialaltă)* + **seară.**

ALAMÁN, *alamane,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-un sac central și mai multe fâșii de plasă cu care se încercuiesc și se adună bancurile de pești marini. — Et. nec.

ALAMÁN, -Ă, *alamani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Numele unor triburi germanice care au trăit (în sec. III–VI) în regiunea Rinului; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. **2.** Adj. Care aparține alamanilor (**1**), privitor la alamani. [Var.: **alemán, -ă** s.m. și f., adj.] — Din germ. **Alemanne,** fr. **Alamans.**

ALÁMĂ, (**2, 3**) *alămuri,* s.f. **1.** Aliaj de cupru și zinc, galben-auriu, maleabil, ductil, ușor de prelucrat, cu numeroase și variate întrebuințări în

industrie. **2.** (La pl.) Obiecte de alamă (**1**); alămărie[2]. **3.** (La pl.) Instrumente muzicale de suflat din alamă (**1**). — Cf. it. l a m a „placă de metal”.

ALAMBÍC, *alambicuri,* s.n. Aparat metalic pentru distilarea lichidelor. — Din fr. **alambic.**

ALAMBICÁ, *alambichez,* vb. I. Tranz. A distila cu ajutorul alambicului. F Fig. A face prea subtil, greu de înțeles, excesiv de rafinat, complicat. — Din fr. **alambiquer.**

ALAMBICÁRE, *alambicări,* s.f. Acțiunea de *a alambica* și rezultatul ei. — V. **alambica.**

ALAMBICÁT, -Ă, *alambicați -te,* adj. Prea rafinat, excesiv de subtil, greu de înțeles, complicat. — V. **alambica.**

ALÁN, -Ă, *alani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Triburi de origine sarmată, care locuiau în sec. II și I î.H. în regiunea Mării Negre și în nordul Caucazului și care, împinși de huni, au ajuns în sec. V, împreună cu vandalii, până în Spania și Africa; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. **2.** Adj. Care aparține alanilor (**1**), referitor la alani. — Din lat. **alani.**

ALANDÁLA adv. (Fam.) La întâmplare, în dezordine, fără nici o noimă; pe dos. [Var.: **halandála** adv.] — Din ngr. **álla and'álla** „unul în locul altuia”.

ALANÍNĂ, *alanine,* s.f. Aminoacid produs prin hidroliza proteinelor naturale. — Din fr. **alanine.**

ALANTOÍDĂ, *alantoide,* s.f. Una dintre anexele embrionare la animalele vivipare și ovipare. F (La pl.) Animale vertebrate care au această anexă embrionară. — Din fr. **allantoïde.**

ALARMÁ, *alarmez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) neliniști, a (se) îngrijora. F Tranz. A pune în stare de alertă, de pregătiri, a da alarma (la apropierea unei primejdii). — Din fr. **alarmer.**

ALARMÁNT, -Ă, *alarmanți, -te,* adj. Care alarmează; neliniștitor, îngrijorător. — Din fr. **alarmant.**

ALARMÁRE, *alarmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alarma* și rezultatul ei. — V. **alarma.**

ALARMÁT, -Ă, *alarmați, -te,* adj. Care a devenit neliniștit, îngrijorat; alertat. — V. **alarma.**

ALÁRMĂ, *alarme,* s.f. **1.** Anunțare a unei primejdii sau calamități care amenință populația; semnal prin care se anunță asemenea primejdii. **2.** Neliniște, teamă, spaimă de care este cuprins cineva la apropierea unei primejdii. — Din fr. **alarme.**

ALARMÍST, -Ă, *alarmiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care împrăștie intenționat știri alarmante, adesea inventate; (persoană) care se alarmează ușor; sperios, timorat, panicard, înfricoșat. **2.** Adj. (Despre vorbe, știri etc.) Care provoacă panică, care îngrozește. — Din fr. **alarmiste.**

ALAÚN s.n. **1.** Sulfat dublu al unui metal trivalent și al unui metal monovalent. **2.** P. restr. Sulfat dublu de aluminiu și potasiu; piatră-acră. — Din germ. **Alaun.**

ÁLĂ s.f. v. **ala.**

ALĂMÁR, *alămari,* s.m. Meseriaș care lucrează obiecte de alamă (**1**). F Negustor de alămuri. — **Alamă** + suf. *-ar.*

ALĂMĂRÍE[1], *alămării,* s.f. Fabrică, atelier sau prăvălie de obiecte de alamă (**1**). — **Alămar** + suf. *-ie.*

ALĂMĂRÍE[2] s.f. (Cu sens colectiv.) Obiecte de alamă; alămuri. — **Alamă** + suf. *-ărie.*

ALĂMÁIE s.f. v. **lămâie.**

ALĂMÂIOÁRĂ, *alămâioare,* s.f. (Reg.) Gutuie. [Pr.: *-mâ-ioa-*] — **Alămâie** + suf. *-ioară.*

ALĂMÍ, *alămesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi sau a sufla un obiect cu un strat de alamă (**1**). — Din **alamă.**

ALĂMÍRE s.f. Acțiunea de *a alămi.* — V. **alămi.**

ALĂMÍT, -Ă, *alămiți, -te,* adj. Acoperit sau suflat cu alamă (**1**). — V. **alămi.**

ALĂMÍU, -ÍE, *alămii,* adj. (Rar) De culoarea alamei (**1**). — **Alamă** + suf. *-iu.*

ALĂPTÁ, *alăptez,* vb. I. Tranz. A hrăni puii cu laptele propriu, secretat de glandele mamare; a da să sugă; a apleca. — **A[3]** + **lapte** (după fr. *allaiter*).

ALĂPTÁRE, *alăptări,* s.f. Acțiunea de *a alăpta.* — V. **alăpta.**

ALĂSÍDĂ s.f. v. **alesidă.**

ALĂTURÁ, *alắtur,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) așeza alături, a (se) apropia mult; a (se) alipi. F Tranz. A adăuga, a anexa. F Tranz. Fig. A compara, a confrunta. F Refl. A adera la o cauză, la o mișcare etc. [Var.: **lăturá** vb. I] — Din **alături.**

ALĂTURÁRE, *alăturări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alătura* și rezultatul ei. — V. **alătura.**

ALĂTURÁT, -Ă, *alăturați, -te,* adj. Care se află alături, care se află anexat. — V. **alătura.**

ALÁTUREA adv. v. **alături.**

ALĂTURI adv. **1.** (Local) Lângă cineva sau ceva, la dreapta sau la stânga cuiva sau a ceva. G Loc. adj. *De alături* = vecin, învecinat. G Expr. (Fam.) *A nimeri* (sau *a fi, a merge, a călca) alături cu drumul* = a greși (în comportare, în păreri etc.). F În alt punct decât cel vizat (dar foarte aproape de acesta). **2.** (Modal) Unul lângă altul, unul împreună cu altul (sau cu alții). G Loc. prep. *Alături de...* (sau, rar, *cu...*) = pe același plan, pe lângă. G Expr. *A fi alături de cineva* = a fi solidar cu cineva. [Var.: (pop. și fam.) **alắturea** adv.] — **A[3]** + **lature.**

ALĂÚTĂ s.f. v. **lăută.**

ALB, -Ă, *albi, -e,* adj., s.m., s.n., s.f. **I.** Adj. **1.** Care are culoarea zăpezii, a laptelui; (despre culori) ca zăpada, ca laptele. G *Carne albă* = carne de pasăre sau de pește. *Hârtie* (sau *coală) albă* = hârtie care nu a fost scrisă. *Rând alb* = spațiu nescris între două rânduri scrise. *Armă albă* = armă cu lamă de oțel. *Rasă albă* = grup de popoare cu pielea deschisă la culoare. G Expr. *Alb la față* = palid. *Ba e albă, ba e neagră,* se zice despre spusele cuiva care se contrazice. *Nici albă, nici neagră* = **a)** nici așa, nici așa; **b)** fără multă vorbă; deodată. F (Despre oameni, adesea substantivat) Care aparține rasei albe. F Cărunt. G Expr. *A scoate* (cuiva) *peri albi* = a necăji mereu (pe cineva), a agasa (pe cineva) până la exasperare. **2.** Incolor, transparent. **3.** Fig. Limpede, luminos. G *Nopți albe* = nopți luminoase, obișnuite în perioada solstițiului de vară în regiunile situate între paralelele de 50° și 65° nord și sud, în care nu se produce întunecare completă din cauză că Soarele nu coboară suficient sub orizont. *Noapte albă* = noapte petrecută fără somn. (Rar) *Zile albe* = viață tihnită, fericită. (În basme) *Lumea albă* = lumea reală. *Magie albă* = capacitate a unor persoane de a săvârși fapte neobișnuite, în aparență miraculoase, care însă pot fi explicate științific; (livr.) teurgie. F (Pop.; substantivat, f. art.) Zorii zilei. **4.** Fig. Nevinovat, curat, pur, candid. **5.** (Despre versuri) Fără rimă. **II.** S.m. Denumire dată, după Revoluția Franceză, contrarevoluționarilor și conservatorilor. **III.** S.n. **1.** Culoare obținută prin suprapunerea tuturor componentelor spectrului luminii zilei; culoarea descrisă mai sus. G Expr. *Negru pe alb* = asigurare că cele spuse sunt adevărate, sigure, scrise. *A semna în alb* = a iscăli un act înainte de a fi completat; *fig.* a acorda cuiva încredere deplină. **2.** Obiect, substanță etc. de culoare albă (**I 1**). G (Pop.) *Albul ochiului* = sclerotică. *Alb de plumb* = carbonat bazic de plumb folosit în industria vopselelor; ceruză. *Alb de zinc* = oxid de zinc (folosit în vopsitorie); țincvais. *Alb de titan* = bioxid de titan. **IV.** S.m. Denumire generică dată unor rase de porcine de culoare albă (**I 1**), crescute pentru producția de carne. *Alb de Banat. Alb ucrainean de stepă.* **V. 1.** S.f. pl. art. Nume dat pieselor albe (**I 1**) la unele jocuri distractive sau de noroc. G *Alba-neagra* = (tip de) joc de noroc. — Lat. **albus.**

ALBÁDĂ, *albade,* s.f. (Livr.) Alboradă. — Din sp. **albada.**

ALBAIULIÁN, -Ă, *albaiulieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Alba Iulia. **2.** Adj. Care aparține municipiului Alba Iulia sau albaiulienilor (**1**), privitor la Alba Iulia ori la albaiulieni. – **Alba Iulia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ALBAIULIANCĂ, *albaiulience,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din municipiul Alba Iulia. – **Albaiulian** + suf. *-că.*

ALBANÉZ, -Ă, *albanezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Albaniei; arbănaș. **2.** Adj. Care aparține Albaniei sau albanezilor (**1**), privitor la Albania sau la albanezi; arvanit. F (Substantivat, f.) Limba albaneză. — Din fr. **albanais,** it. **albanese.**

ALBANÍSTICĂ s.f. Studiu al limbii, culturii și civilizației albaneze. — Din germ. **Albanistik.**

ALBASPÍNĂ s.f. (Bot.) Păducel. — Din lat. **alba spina,** it. **albaspina.**

ALBÁSTRU, -Ă, *albaștri, -stre,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are culoarea cerului senin. F Fig. Melancolic, trist, sumbru. G Expr. *Inimă-albastră* = **a)** suflet trist, *p. ext.* tristețe, jale; **b)** necaz, mânie, furie. *Cu* (sau *de) sânge albastru* = de neam mare, ales; nobil. (Fam.) *E (cam) albastru* = e (cam) rău, (cam) neplăcut, situația e (cam) dificilă. **2.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată între verde și indigo; culoarea descrisă mai sus; albăstreală, albăstrime. G *Albastru de metilen* = colorant albastru (**1**) folosit în vopsitorie, în lucrări de biologie și în medicină. *Albastru de Prusia* (sau *de Berlin)* = ferocianură de fier folosită ca pigment albastru (**1**). G Compuse: *albastru-azuriu* = albastru (**1**) cu nuanțe azurii; *albastru-deschis* = albastru (**1**) mai puțin intens. — Lat. **albaster** *(albus).*

ALBATRÓS, *albatroși,* s.m. Pasăre marină, asemănătoare cu pescărușul, dar mult mai mare decât acesta, de culoare albă, cu aripile lungi, înguste și negre la vârf *(Diomedea exulans).* — Din fr. **albatros.**

ALBĂSTREÁLĂ, *albăstreli,* s.f. **1.** Albastru, albăstrime. **2.** Substanță de culoare albastră-indigo, care are proprietatea de a descompune culoarea galbenă și care se folosește în gospodărie și în industrie pentru accentuarea albului unor obiecte. — **Albăstri** + suf. *-eală.*

ALBĂSTRÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *albăstrei, -ele,* adj., s.f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *albastru.* **2.** S.f. Plantă erbacee cu flori albastre; albăstriță *(Centaurea cyanus).* — **Albastru** + suf. *-el.*

ALBĂSTRÍ, *albăstresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da unui obiect o culoare (mai) albastră; a clăti rufele în apă amestecată cu albăstreală. **2.** Intranz. şi refl. Fig. A căpăta, a avea sau a răspândi o lucire albastră. — Din **albastru.**

ALBĂSTRÍME, (**2**) *albăstrimi,* s.f. **1.** Calitatea de a fi albastru; culoare albastră. **2.** Întindere de culoare albastră; spaţiu albastru. **3.** (Înv., peior.) Termen cu care ţăranii numeau uneori pe cei îmbrăcaţi orăşeneşte; *p. ext.* ciocoime. — **Albastru** + suf. *-ime.*

ALBĂSTRIÓR, -OÁRĂ, *albăstriori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *albastru;* albastru-deschis. [Pr.: *-tri-or*] — **Albastru** + suf. *-ior.*

ALBĂSTRÍRE, *albăstriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) albăstri.* F Tratament chimic prin care piesele de oţel se acoperă cu un strat (albastru) de oxid de fier, care le protejează împotriva coroziunii. — V. **albăstri.**

ALBĂSTRÍT, -Ă, *albăstriţi, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) albastru. **2.** Care este clătit în apă cu albăstreală; (reg.) sinilit. — V. **albăstri.**

ALBĂSTRÍŢĂ, *albăstriţe,* s.f. (Bot.) Albăstrea. — **Albastră** + suf. *-iţă.*

ALBĂSTRÍU, -ÍE, *albăstrii,* adj. Care bate în albastru; albăstrui. F (Substantivat, n.) Culoare care bate în albastru. — **Albastru** + suf. *-iu.*

ALBĂSTRÚI, -ÚIE, *albăstrui,* adj. Albăstriu. — **Albastru** + suf. *-ui.*

ALBEÁLĂ, (**2**) *albeli,* s.f. (Pop.) **1.** Faptul de *a (se) albi.* **2.** (La pl.) Cosmetice de culoare albă. — **Albi** + suf. *-eală.*

ALBEÁŢĂ s.f. **1.** Calitatea de a fi alb; culoare albă; (rar) albime. **2.** Leucom; (impr.) cataractă (**2**). [Var: **albéţe** s.f.] — **Alb** + suf. *-eaţă.*

ALBÉDO s.n. Mărime care indică fracţiunea din energia luminoasă incidentă radiată în mod difuz de un corp. — Din fr. **albédo.**

ALBÉI s.m. Specie de iarbă albicioasă, cu fire tari şi cu spic ramificat. — **Alb** + suf. *-ei.*

ALBESCÉNŢĂ s.f. (Rar) Starea a ceea ce este alb; albiciune. — Din fr. **albescence.**

ALBÉŢ, -EÁŢĂ, *albeţi, -e,* adj., s.n. (Reg.) **1.** Adj. Albineţ. **2.** S.n. Alburn. — **Alb** + suf. *-eţ.*

ALBÉŢE s.f. v. **albeaţă.**

ALBGARDÍST, -Ă, *albgardişti, -ste,* s.m. şi f. Combatant împotriva bolşevismului în timpul războiului civil din Rusia (1918—1920). — **Alb** + **gardist** (după rus. *belogvardeeţ).*

ALBÍ, *albesc,* vb. IV. **1.** Refl., intranz. şi tranz. A deveni sau a face să devină (mai) alb. F A trata produsele textile cu agenţi oxidanţi sau reducători pentru a le face mai albe, distrugând pigmenţii naturali. F A colora uşor în albastru un produs textil pentru a obţine un efect de alb intens. F A decolora, parţial sau total, un anumit produs. F Intranz. A încărunţi; *p. ext.* a îmbătrâni. **2.** Intranz. A ieşi în evidenţă, a se contura (din cauza culorii albe). F Fig. A străluci. — Din **alb.**

ALBIÁN, -Ă, *albieni, -e,* adj., s. n. **1.** S.n. Ultimul etaj al cretacicului inferior, caracterizat prin gresii, marne şi calcare, cu o bogată faună de amoniţi şi belemniţi. **2.** Adj. Care se referă la vârsta şi la formaţiile albianului (**1**). [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **albien.**

ALBICIÓS, -OÁSĂ, *albicioşi, -oase,* adj. Care bate în alb; (rar) albiu, albui, alburiu. — **Alb** + suf. *-icios.*

ALBICIÚNE s.f. (Fam.) Albeaţă. — **Alb** + suf. *-iciune.*

ÁLBIE, *albii,* s.f. **1.** Vas lunguieţ făcut din lemn cioplit sau din doage asamblate; covată, copaie. G Expr. *A face* (pe cineva) *albie de porci* (sau *de câini)* = a insulta (pe cineva) cu vorbe grele, a batjocori rău (pe cineva). **2.** Porţiune a unei văi acoperită permanent sau temporar cu apă; matcă. — Lat. **alvea.**

ALBIGÉNS, -Ă, *albigensi, -e,* s.m. şi f., adj. (Adept) al unei secte din sudul Franţei, reprimată sângeros de papalitate (sec. XII şi începutul sec. XIII), a cărei doctrină îmbina elemente creştine şi dualiste. [Var.: **albigenz, -ă** s.m. şi f., adj.] — Din lat. [civitas] **Albigensium,** germ. **Albigenser.** Cf. fr. albigeois.

ALBIGÉNZ, -Ă, s.m. şi f., adj. v. **albigens.**

ALBÍ, pers. 3 *albieşte,* vb. IV. Refl. (Rar) A lua forma unei albii. — Din **albie.**

ALBILÍŢĂ, *albilie,* s.f. Fluture alb cu vârful aripilor anterioare negre, a cărui larvă dăunătoare se hrăneşte cu frunze de varză; fluture-de-varză, fluture-alb *(Pieris brassicae).* — **Alb** + suf. *-iliţă.*

ALBÍME, *albimi,* s.f. (Rar) Albeaţă (**1**). — **Alb** + suf. *-ime.*

ALBINÁR, *albinari,* s.m. **1.** (Pop.) Apicultor. **2.** (Ornit.) Prigorie. — **Albină** + suf. *-ar.*

ALBÍNĂ, *albine,* s.f. **1.** Insectă din familia apidelor, cu aparatul bucal adaptat pentru supt şi lins, iar cu picioarele posterioare pentru strângerea polenului, cu abdomenul prevăzut cu un ac veninos şi care trăieşte în familii, producând miere şi ceară; muscă *(Apis mellifera).* **2.** Plantă erbacee cu frunze lanceolate şi cu flori violacee, dispuse în spic, asemănătoare cu o albină (**1**) *(Ophrys cornuta).* — Lat. **alvina** „stup".

ALBINĂRÉL, *albinărei,* s.m. Pasăre migratoare cu pene viu şi pestriţ colorate, care se hrăneşte cu insecte, în special cu albine şi viespi; prigoare, furnicar, albinar *(Merops apiaster).* — **Albinar** + suf. *-el.*

ALBINĂRÍE, *albinării,* s.f. (Rar) Stupină (**1**). — **Albină** + suf. *-ărie.*

ALBINĂRÍT s.n. **1.** Apicultură. **2.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Dare reprezentând a zecea parte din mierea şi ceara produse. — **Albină** + suf. *-ărit.*

ALBINÉŢ, -EÁŢĂ, *albineţi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Reg.) Blond, bălai, albeţ. **2.** S.m. (Pop.) Numele unei varietăţi de grâu din Banat. — **Alb** + suf. *-ineţ.*

ALBINIOÁRĂ, *albinioare,* s.f. (Rar) Albiniţă. — **Albină** + suf. *-ioară.*

ALBINÍSM s.n. Anomalie congenitală care constă în lipsa totală sau parţială de pigmenţi în celulele inferioare ale pielii, manifestată prin culoarea albicioasă a pielii şi a părului şi uneori prin culoarea roşiatică a irisului. F Insuficienţă de materii colorante la plante, manifestată prin decolorarea totală sau parţială a frunzelor. — Din fr. **albinisme.**

ALBINÍŢĂ, *albinie,* s.f. Diminutiv al lui *albină;* albinioară, albinuşă, albinuţă. — **Albină** + suf. *-iţă.*

ALBINÓS, -OÁSĂ, *albinoşi, -oase,* s.m. şi f., adj. (Persoană sau animal) atins de albinism. — Din fr. **albinos.**

ALBINÚŞĂ, *albinuşe,* s.f. (Rar) Albiniţă. — **Albină** + suf. *-uşă.*

ALBINÚŢĂ, *albinuţe,* s.f. Albiniţă. — **Albină** + suf. *-uţă.*

ALBIOÁRĂ, *albioare,* s.f. Albiuţă. [Pr.: *-bi-oa-*] — **Albie** + suf. *-ioară.*

ALBIÓR, -OÁRĂ, *albiori, -oare,* adj. Albişor. [Pr.: *-bi-or*] — **Alb** + suf. *-ior.*

ALBÍRE, *albiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) albi.* — V. **albi.**

ALBIŞÓR, -OÁRĂ, *albişori, -oare,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. Diminutiv al lui *alb;* albior. **II.** S.m. şi f. (Iht.) Obleţ. **III.** S.m. **1.** Nume dat unor bureţi comestibili. **2.** (Pop.; la pl.) Bani de argint. **IV.** S.f. **1.** Albitură (**2**). **2.** Varietate de viţă-de-vie cu struguri albi. — **Alb** + suf. *-işor.*

ALBÍT[1] s.n. Mineral lăptos, verzui, roşiatic, cu luciu sidefiu sau sticlos, folosit în industria ceramicii. — Din fr. **albite.**

ALBÍT[2]**, -Ă,** *albiţi, -te,* adj. **1.** Făcut sau devenit (mai) alb (**1**); înălbit[2]. **2.** (Despre părul oamenilor, *p. ext.* despre oameni) Cărunt. — V. **albi.**

ALBITÓR, -OÁRE, *albitori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează într-o albitorie. — **Albi** + suf. *-tor.*

ALBITORÍE, *albitorii,* s.f. Secţie într-o întreprindere textilă în care se albesc produsele prin distrugerea pigmenţilor naturali ai fibrelor. — **Albitor** + suf. *-ie.*

ALBITÚRĂ, *albituri,* s.f. **1.** (La pl.) Totalitatea rufelor (de pat, de corp etc.); lenjerie. **2.** Nume generic dat exemplarelor mici de plătică, babuşcă etc.; albişoară. **3.** (Reg.) Nume dat rădăcinilor de pătrunjel şi de păstârnac. **4.** (Tipogr.) Mici piese de plumb care servesc la completarea spaţiului alb dintre litere, cuvinte sau rânduri; *p. ext.* spaţiu alb între rânduri. — **Alb** + suf. *-itură.*

ALBÍŢĂ, *albiţe,* s.f. **1.** (Iht.) Obleţ. **2.** Nume dat mai multor plante erbacee cu flori galbene *(Alyssum).* — **Alb** + suf. *-iţă.*

ALBÍU, -ÍE, *albii,* adj. (Rar) Albicios. — **Alb** + suf. *-iu.*

ALBIÚŢĂ, *albiuţe,* s.f. Diminutiv al lui *albie;* albioară. [Pr.: *-bi-u-*] — **Albie** + suf. *-uţă.*

ALBOÁRE s.f. (Rar) Lucire, licărire albă. — Lat. **albor, -oris.**

ALBORÁDĂ, *alborade,* s.f. Compoziţie muzicală instrumentală; inspirată din poeziile populare din Peninsula Iberică şi care se execută în zori; albadă. — Din sp. **alborada.**

ALBÚI, -ÚIE, *albui,* adj. (Rar) Albicios. — **Alb** + suf. *-ui.*

ALBULÉŢ, *albuleţe,* s.n. (Reg.) Alburn. — **Alb** + suf. *-uleţ.*

ALBÚM, *albume,* s.n. **1.** Caiet cu foile dintr-o hârtie specială, în care se păstrează fotografii, ilustrate, mărci poştale etc. F Caiet în care se scriu versuri, citate sau în care se schiţează desene. **2.** Colecţie de fotografii, de ilustraţii, de schiţe etc. reunite într-un volum, după o temă unitară. *Album de artă.* **3.** (Muz.) Disc sau CD cu muzică pe care sunt înregistrate mai multe piese, de obicei ale aceluiaşi interpret sau ale aceleiaşi formaţii. [Pl. şi: *albumuri*] — Din fr., lat. **album.**

ALBUMEÁLĂ, *albumele,* s.f. (Bot.) Floare-de-colţ. — Cf. alb.

ALBUMÉN s.n. Ţesut vegetal din semănţele unor plante, în care se depozitează substanţele nutritive de rezervă şi care serveşte embrionului ca hrană în timpul germinaţiei. — Din fr., lat. **albumen** „albuş".

ALBUMÍNĂ, *albumine,* s.f. Substanţă organică din grupul proteinelor, solubilă în apă, coagulabilă prin încălzire şi precipitabilă la acţiunea acizilor anorganici, care intră în compoziţia albuşului de ou, a sângelui şi a altor lichide organice. — Din fr. **albumine.**

ALBUMINOÍD, -Ă, *albuminoizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. De felul albuminei. **2.** S.n. Proteină insolubilă care se găseşte în ţesuturile de natură cartilaginoasă. — Din fr. **albuminoïde.**

ALBUMINOMÉTRU, *albuminometre,* s.n. Aparat cu care se poate determina cantitatea de albumină dintr-un lichid organic. — După fr. **albuminimètre.**

ALBUMINÓS, -OÁSĂ, *albuminoşi, -oase,* adj. Care conţine albumină. — Din fr. **albumineux.**

ALBUMINURÍE s.f. Prezenţa albuminei în urină (indicând, de obicei, o boală a rinichilor, insuficienţă cardiacă etc.). — Din fr. **albuminurie.**

ALBUMÍȚĂ, *albumițe,* s.f. (Bot.) Floare-de-colț. — Cf. a l b .

ALBUMÓZĂ s.f. Derivat necoagulabil al albuminei. — Din fr. **albumose.**

ALBURÍ, pers. 3 *alburește,* vb. IV. Intranz. A răspândi o lumină albicioasă, a se zări ca ceva alb. — Din **alboare.**

ALBURÍU, -ÍE, *alburii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoare albicioasă. **2.** S.n. Culoare alburie (**1**). — **Alboare** + suf. *-iu.*

ALBÚRN, *alburnuri,* s.n. Totalitatea straturilor tinere situate între scoarța și inima trunchiului unui copac, prin care trec apa și sărurile minerale; albeț, albuleț. — Din it. **alburno,** lat. **alburnum.**

ALBÚȘ, *albușuri,* s.n. **1.** Substanță albă-transparentă, vâscoasă, compusă în cea mai mare parte din albumină, care înconjură gălbenușul oului de păsări, reptile, pești etc. **2.** (Rar) Sclerotică. — **Alb** + suf. *-uș.*

ALBÚȚ, -Ă, *albuți, -e,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *alb.* — **Alb** + suf. *-uț.*

ALCÁDE s.m. v. **alcalde.**

ALCÁIC, -Ă, *alcaici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Vers alcaic* = vers antic format din cinci picioare, cu cezura după al doilea picior. *Strofă alcaică* = strofă compusă din patru versuri: două alcaice, unul iambic și unul coriambic. [Pr.: *-ca-ic*] — Din fr. **alcaïque.**

ALCÁLDE, *alcalzi,* s.m. Magistrat municipal în Spania; primar în Spania. [Var.: **alcáde** s.m.] — Din sp. **alcalde.**

ALCALICELULÓZĂ s.f. Derivat alcalin al celulozei folosit la fabricarea mătăsii artificiale prin procedeul viscozei. — Din fr. **alcalicellulose.**

ALCALIMETRÍE s.f. Capitol al chimiei care se ocupă cu determinarea concentrației unei baze; procedeu de analiză chimică întrebuințat în acest scop. — Din fr. **alcalimétrie.**

ALCALIMÉTRU, *alcalimetre,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia se determină gradul de concentrație al alcaliilor. — Din fr. **alcalimètre.**

ALCALÍN, -Ă, *alcalini, -e,* adj. (Despre substanțe chimice) Care are în soluție o reacție bazică, albăstrind hârtia roșie de turnesol și neutralizând acizii; bazic. G *Metal alcalin* = metal din grupul metalelor monovalente. *Medicament alcalin* = medicament folosit în tratamentul acidității gastrice. — Din fr. **alcalin.**

ALCALINITÁTE s.f. Calitate a unei substanțe de a fi alcalină; grad de saturație cu alcaliu a unei soluții. — Din fr. **alcalinité.**

ALCALINIZÁ, *alcalinizez,* vb. I. Tranz. A da unei substanțe proprietăți alcaline. — Din fr. **alcaliniser.**

ALCALINIZÁRE, *alcalinizări,* s.f. Acțiunea de *a alcaliniza.* — V. **alcaliniza.**

ALCALÍNO-PĂMÂNTÓS, *alcalino-pământoase,* adj. (În sintagma) *Metal alcalino-pământos* = fiecare dintre metalele care aparțin grupei a II-a din sistemul periodic al elementelor. — **Alcalin** + **pământos** (după fr. *alcalino-terreux).*

ALCÁLIU, *alcalii,* s.n. Hidroxid al unor metale alcaline și al ionului amoniu. — Din fr. **alcali.**

ALCALOÍD, *alcaloizi,* s.m. Substanță bazică azotată de origine vegetală sau obținută sintetic, toxică, folosită în doze mici ca medicament. — Din fr. **alcaloïde.**

ALCALÓZĂ s.f. Creștere anormală a rezervei alcaline din sânge cauzată de unele tulburări funcționale. — Din fr. **alcalose.**

ALCÁN, *alcani,* s.m. Denumire generică dată hidrocarburilor aciclice saturate; hidrocarbură parafinică, parafină. — Din fr. **alcane.**

ALCARÁZAS, *alcarazasuri,* s.n. (Rar) Vas poros de pământ în care se produce răcirea lichidului pe care-l conține, datorită evaporării prin pereții lui. — Din fr. **alcarazas.**

ALCAZÁR, *alcazare,* s.n. Palat fortificat, foarte ornamentat, de origine maură, construit în Evul Mediu în principalele orașe spaniole. — Din fr., sp. **alcazar.**

ALCĂTUÍ[1]**,** *alcătuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face, a construi, a înjgheba, a întocmi; a compune, a concepe. F Refl. A lua ființă, a se forma. **2.** A forma împreună; a constitui. F Refl. A fi format, a consta din... **3.** (Pop.) A strânge, a aduna; a aranja. — Din magh. **alkotni.**

ALCĂTUÍ[2]**,** *alcătuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A cădea la învoială; a se înțelege, a se învoi. — Din magh. **alkudni.**

ALCĂTUIÁLĂ, *alcătuieli,* s.f. Alcătuire; (concr.) ceea ce este alcătuit, înjgheбat. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Alcătui**[1] + suf. *-eală.*

ALCĂTUÍRE, *alcătuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) alcătui*[1] și rezultatul ei; întocmire, compunere, constituire, alcătuială. F Compoziție, structură. — V. **alcătui**[1].

ALCĂTUITÓR, -OÁRE, *alcătuitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care intră în compoziția unui lucru; constitutiv. **2.** S.m. și f. Persoană care alcătuiește ceva. [Pr.: *-tu-i-*] — **Alcătui**[1] + suf. *-tor.*

ALCHÉNĂ, *alchene,* s.f. Nume dat unor hidrocarburi aciclice nesaturate. — Din fr. **alkène,** germ. **Alkene.**

ALCHIDÁL s.m. Rășină sintetică poliesterică folosită la prepararea unor lacuri și vopsele. — Din germ. **Alkidal.**

ALCHÍL, *alchili,* s.m. (Chim.) Radical organic monovalent obținut dintr-o alchenă și o hidrocarbură aromatică sau parafinică. — Din fr. **alkyle.**

ALCHILÁRE s.f. (Chim.) Introducere a unui alchil în molecula unui compus organic. — După fr. **alkylation.**

ALCHÍMIC, -Ă, *alchimici, -ce,* adj. Referitor la alchimie, de alchimie. — Din fr. **alchimique.**

ALCHIMÍE s.f. Formă de studiere empirică, experimentală a naturii, îmbinată cu elemente de astrologie și misticism, care urmărește transformarea metalelor comune în aur, crearea unui „elixir al vieții", descoperirea „pietrei filosofale" etc. — Din fr. **alchimie,** lat. **alchemia.**

ALCHIMÍST, *alchimiști,* s.m. Persoană care practica alchimia. [Var.: **alhimíst** s.m.] — Din fr. **alchimiste.**

ALCHÍNĂ, *alchine,* s.f. (Chim.) Hidrocarbură aciclică nesaturată, cu o triplă legătură. — Din germ. **Alkine.**

ALCOÓL, (**1**) *alcooli,* s.m., (**2, 3**) *alcooluri,* s.n. **1.** Derivat obținut prin înlocuirea unui atom de hidrogen din molecula unei hidrocarburi cu un oxidril. **2.** Lichid incolor, inflamabil, cu miros și gust specific, obținut prin fermentarea zaharurilor din cereale, fructe etc. sau pe cale sintetică și folosit la prepararea băuturilor spirtoase, ca dezinfectant, combustibil, dizolvant etc.; etanol, alcool etilic, spirt. G *Alcool denaturat* = alcool brut sau rafinat căruia i s-au adăugat denaturanți pentru a-l face impropriu consumului alimentar, dar care este folosit în industrie sau drept combustibil menajer. *Alcool rafinat* = alcool brut din care au fost îndepărtate impuritățile prin rectificare. *Alcool sanitar* = alcool colorat cu albastru de metilen și denaturat cu salicilat de metil, întrebuințat ca dezinfectant extern. *Alcool solidificat* = polimer al acetaldehidei, insolubil în apă, greu solubil în alcool și eter, întrebuințat drept combustibil solid. **3.** Băutură alcoolică. — Din fr. **alcool.**

ALCOOLÁT s.m. Derivat al alcoolului, obținut prin înlocuirea hidrogenului din grupa hidroxil cu un metal. — Din fr. **alcoolate.**

ALCOOLEMÍE, s.f. Prezență temporară a alcoolului (**2, 3**) în sânge; procent de alcool prezent în sânge. — Din fr. **alcoolémie.**

ALCOÓLIC, -Ă, *alcoolici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care conține alcool. **2.** S.m. și f. Persoană care consumă în mod abuziv băuturi alcoolice; bețiv. — Din fr. **alcoolique.**

ALCOOLÍSM s.n. Abuz permanent de băuturi alcoolice; stare patologică determinată de consumul excesiv de alcool; intoxicație alcoolică cronică; etilism. — Din fr. **alcoolisme.**

ALCOOLIZÁ, *alcoolizez,* vb. I. **1.** Refl. A consuma în mod excesiv și permanent băuturi alcoolice; a deveni alcoolic (**2**). **2.** Tranz. A mări concentrația de alcool dintr-o soluție. — Din fr. **alcooliser.**

ALCOOLIZÁRE s.f. Acțiunea de *a se alcooliza* și rezultatul ei. — V. **alcooliza.**

ALCOOLIZÁT, -Ă, *alcoolizați, -te,* adj. (Despre lichide) În care s-a introdus alcool. — V. **alcooliza.** Cf. fr. a l c o o l i s é .

ALCOOLMETRÍE s.f. Totalitatea procedeelor folosite pentru determinarea concentrației unei soluții alcoolice. — După fr. **alcoolométrie.**

ALCOOLMÉTRU, *alcoolmetre,* s.n. Instrument care servește la măsurarea concentrației de alcool a unei soluții. — **Alcool** + **metru** (după fr. *alcoolmètre).*

ALCOOLSCÓP, *alcoolscoape*, s.n. Instrument pentru determinarea alcoolemiei. — Din **alcool** (după *bronhoscop, stetoscop* etc.).

ALCÓV, *alcovuri,* s.n. Loc mai ridicat decât podeaua sau firidă într-o cameră de dormit, unde se așază patul; *p. ext.* pat. F Dormitor al unei femei. [Var.: (înv.) **alcóvă** s.f.] — Din fr. **alcôve.**

ALCÓVĂ s.f. v. **alcov.**

ALCOXÍD, *alcoxizi,* s.m. (Chim.) Alcoolat. — Din fr. **alcoxid.**

ALDÁN, *aldani,* s.m. (Reg.) Cânepă de toamnă care produce sămânță *(Cannabis sativa).* [Var.: **hăldán** s.m.] — Et. nec.

ALDĂMĂȘ, *aldămașuri,* s.n. Băutură (și gustare) oferită de cineva după încheierea unei tranzacții. [Var.: **adălmáș** s.n.] — Din magh. **áldomás.**

ÁLDE adj. pron. invar. (Pop. și fam.) **1.** Oameni ca...; specimene de felul..., de tagma... F Lucruri, întâmplări de felul... **2.** Cei din familie, din jurul cuiva; al lui... **3.** (Precedând un nume propriu, un nume de rudenie etc.) *Alde Ion.* — **Al** + **de**[4].

ALDEHÍDĂ, *aldehide,* s.f. Substanță organică obținută prin oxidarea moderată a unor alcooli, folosită în industria farmaceutică. G *Aldehidă formică* = formaldehidă. *Aldehidă benzoică* = benzaldehidă. — Din fr. **aldéhyde.**

ALDÍN, -Ă, *aldine,* adj., s.f. (Caracter tipografic sau literă tipografică) care are conturul mai gros decât al literelor obișnuite; gras. — Din it. **aldino.**

ALDÓL, *aldoli,* s.m. (Chim.) Aldehidă-alcool obținută prin polimerizarea unei aldehide. — Din fr. **aldol.**

ALDOSTERÓN s.m. Hormon cu structură steroidă, asemănătoare corticosteronului, extras din glanda suprarenală. — Din fr. **aldostérone.**

ALDÓZĂ, *aldoze,* s.f. (Chim.) Monozaharidă având în moleculă gruparea carbonil caracteristică aldehidelor. — Din fr. **aldose.**

ALEÁN, *aleanuri,* s.n. **1.** (Pop.) Suferință, durere sufletească (din cauza unei dorințe neîmplinite). **2.** Sentiment de duioșie; melancolie, dor. **3.** Dușmănie, vrăjmășie, pică. — Din magh. **ellen** „contra”.

ALEATÓR, -OÁRE adj. v. **aleatoriu.**

ALEATÓRIC, -Ă, *aleatorici, -ce,* adj. (Livr.; despre fenomene) Care se produce întâmplător, care este legat de hazard; stocastic. F (Muz.) Care se bazează pe improvizație; care lasă execuția la inspirația interpretului. [Pr.: *-le-a-*] — **Aleator**[iu] + suf. *-ic.*

ALEATORÍSM s.n. Caracter aleatoric. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **aléatorisme.**

ALEATÓRIU, -IE, *aleatorii,* adj. Care depinde de o împrejurare viitoare și nesigură; întâmplător. *Venituri aleatorii.* [Pr.: *-le-a-.* — Var.: **aleatór, -oáre** adj.] — Din fr. **aléatoire,** lat. **aleatorius.**

ALEBÁRDĂ s.f. v. **halebardă.**

ALEBARDIÉR s.m. v. **halebardier.**

ALÉE, *alei,* s.f. Drum într-un parc, într-o grădină etc. așternut cu nisip sau cu prundiș și mărginit de arbori sau de flori. F Stradă plantată cu arbori; stradă îngustă și scurtă; stradelă, intrare. F Spațiu de circulație mărginit pe ambele părți de elemente arhitecturale. [Pr.: *-le-e*] — Din fr. **allée.**

ALEGÁ[1]**,** *alég,* vb. I. Refl. (Înv. și pop.) A insista pe lângă cineva, a se lega, a se ține de capul cuiva. — Lat. **alligare.**

ALEGÁ[2]**,** *aleghez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A invoca ceva în sprijinul unei idei sau ca justificare a unei acțiuni. — Din fr. **alléguer,** lat. **allegare.**

ALEGÁȚIE, *alegații,* s.f. (Jur.) Faptul de *a alega*[2]; invocare a unei teorii, a unei păreri în sprijinul unei afirmații făcute sau pentru a justifica ceva. [Var.: (înv.) **alegațiúne** s.f.] — Din fr. **allégation,** lat. **allegatio, -onis.**

ALEGAȚIÚNE s.f. v. **alegație.**

ALEGĂTÓR, -OÁRE, *alegători, -oare,* s.m. și f. Persoană care are drept de vot, care votează. — **Alege** + suf. *-ător.*

ALÉGE, *aleg,* vb. III. **1.** Tranz. A prefera ceva sau pe cineva; a-și fixa preferințele asupra unui fapt sau asupra unei persoane; a decide. **2.** Tranz. A desemna pe cineva prin vot; a vota. **3.** Tranz. (Pop.) A deosebi dintre alții, a recunoaște dintre mai mulți; a distinge. **4.** Tranz. și refl. A (se) împărți formând mai multe grupe. G Expr. (Tranz.) *A alege cărare* = a despărți părul în două cu pieptenele. F Refl. impers. (Reg.) A apărea clar, limpede. **5.** Tranz. A curăța prin selecție. F Fig. A înțelege clar spusele cuiva. **6.** Refl. A rămâne cu ceva de pe urma unei acțiuni, a unei împrejurări etc. **7.** Refl. A ajunge într-o anumită situație (rea). G Expr. *A se alege praf și pulbere* sau *a se alege praful de cineva* (sau *de ceva)* = a se distruge complet, a nu mai rămâne nimic (din ceva). [Perf. s. *alesei*, part. *ales*] — Lat. **allegere.**

ALÉGERE, *alegeri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) alege* și rezultatul ei. G Loc. adv. *Fără alegere* = la nimereală, la întâmplare. *La alegere* = după voia, după placul cuiva. **2.** (Mai ales la pl.) Desemnarea prin vot a membrilor organelor reprezentative ale statului, ale unor organizații etc. — V. **alege.**

ALEGÓRIC, -Ă, *alegorici, -ce,* adj. Caracteristic alegoriei, care reprezintă o alegorie; exprimat în pilde. G *Car alegoric* = vehicul amenajat cu o platformă, pe care se reprezintă o scenă simbolică și cu care se defilează în anumite zile de sărbătoare. — Din fr. **allégorique,** lat. **allegoricus.**

ALEGORÍE, *alegorii,* s.f. **1.** Procedeu artistic constând în exprimarea unei idei abstracte prin mijloace concrete. **2.** Operă literară sau plastică folosind această formă de expresie (fabulă, parabolă etc.). — Din fr. **allégorie,** lat. **allegoria.**

ALEGORÍSM s.n. Faptul de a explica în alegorii, de a exprima în imagini; abuz de alegorii. — Din fr. **allégorisme.**

ALEGORIZÁ, *alegorizez,* vb. I. Tranz. A înfățișa ceva prin alegorii. — Din fr. **allégoriser.**

ALEGORIZÁNT, -Ă, *alegorizanți, -te,* adj. Care alegorizează. — **Alegoriza** + suf. *-ant.*

ALEGORIZÁRE, *alegorizări,* s.f. Faptul de *a alegoriza.* — V. **alegoriza.**

ALEGORIZÁT, -Ă, *alegorizați, -te,* adj. Cu alegorii. — V. **alegoriza.**

ALEGRÉȚE s.f. (Livr.) Vioiciune, sprinteneală (a tonului, a exprimării). — Din fr. **allégresse.**

ALÉGRU, -Ă, *alegri, -e,* adj. (Livr.; despre o melodie) Vioi, sprinten. — Din fr. **allègre.**

ALÉI interj. v. **alelei.**

ALÉLĂ, *alele,* s.f. (Biol.) Genă de un anumit tip de pe același cromozom. — Din fr. **allèle.**

ALELÉI interj. (Pop.) Exclamație (precedând o invocație) care exprimă mânia, amenințarea, părerea de rău sau entuziasmul. [Var.: **aléi** interj.] — Et. nec.

ALELOPATÍE s.f. (Biol.) Influență (inhibitoare) exercitată de unele plante superioare asupra plantelor din vecinătate prin intermediul unor substanțe chimice. — Din fr. **alléopathie,** germ. **Alleopathie.**

ALELÚIA interj. Exclamație care apare ca un refren de laudă în cântări bisericești. G Expr. (Fam.) *A-i cânta* (cuiva) *aleluia* = a lua parte la înmormântarea cuiva, a înmormânta pe cineva. F (Fam.) S-a sfârșit! s-a terminat! amin! [Var.: **alilúia** interj.] — Din sl. **aleluja.**

ALÉM s.n. Steag cu însemnele Imperiului otoman (primit de domnii români la învestitura lor). — Din tc. **alem.**

ALEMÁN, -Ă, s.m. și f., adj. v. **alaman.**

ALEMÁNDĂ, *alemande,* s.f. Vechi dans de origine populară germană, la început cu caracter vesel, vioi, ulterior, moderat, grav, în doi timpi; melodie după care se execută acest dans. [Scris și: **allemandă**] — Din fr. **allemande.**

ALEMÁNIC, -Ă, *alemanici, -e,* s.m. și f., adj. Alaman. — Din fr. **alémanique.**

ALÉNĂ, *alene,* s.f. Aer cald care iese din plămâni în timpul expirației. — Din fr. **haleine.**

ALÉNE adv. Într-un ritm încet, fără grabă. — **A**[3] + **lene.**

ALERGÁ, *alérg,* vb. I. Intranz. **1.** A merge repede; a goni; a fugi. **2.** A fugi după cineva sau ceva pentru a-l ajunge, a-l prinde. F Tranz. A fugări pe cineva. **3.** A se grăbi într-o direcție sau către un scop. F A recurge la cineva ca la o sursă de ajutor, de asistență. F A umbla după treburi. **4.** A umbla de colo până colo, fără o țintă precisă. F Tranz. (Pop.) A cutreiera, a străbate un loc. **5.** A participa la probele de alergări în cadrul unei competiții sportive. — Lat. ***allargare** (< *largus).*

ALERGÁRE, *alergări,* s.f. Acțiunea de *a alerga;* alergătură. F (Mai ales la pl.) Probă atletică de fugă pe anumite distanțe. F Cursă de cai. — V. **alerga.**

ALERGĂTÓR, -OÁRE, *alergători, -oare,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. Care aleargă. G *Piatră alergătoare* (și substantivat, f.) = piatra de moară care se învârtește spre a măcina boabele. *Păsări alergătoare* (și substantivat, f.) = păsări din țările calde, având picioare lungi, cu care aleargă foarte repede. **II.** S.m. și f. **1.** Atlet care concurează la probe de alergări. **2.** (Rar) Curier (însărcinat cu transmiterea unui mesaj). **3.** Cal de curse. **III.** S.f. **1.** Dispozitiv pe care se pun mosoare cu fire pentru a se face urzeala la războaiele de țesut țărănești. **2.** (Înv.) Parc vast, împrejmuit, în care erau ținute anumite animale și în care se organizau vânători. — **Alerga** + suf. *-ător.*

ALERGĂTÚRĂ, *alergături,* s.f. Alergare. G Expr. *O alergătură de cal* = măsură aproximativă (nu prea mare) de distanță. F Deplasare continuă pentru îndeplinirea unor treburi; du-te-vino. G Expr. *Cal de alergătură* = cal sau, *fig.*, om întrebuințat la toate corvezile. — **Alerga** + suf. *-ătură.*

ALERGÉN, -Ă, *alergeni, -e,* adj., s.n. (Substanță de natură proteică) care provoacă o alergie. — Din fr. **allergène.**

ALÉRGIC, -Ă, *alergici, -ce,* adj. De alergie, specific alergiei, referitor la alergie. F (Substantivat) Persoană care manifestă o alergie. — Din fr. **allergique.**

ALERGÍE, *alergii,* s.f. (Med.) Mod special de a reacționa al organismului sub acțiunea unor microbi sau a unor substanțe străine introduse pe căi variate (digestivă, respiratorie, injecții etc.). — Din fr. **allergie.**

ALERGOLÓG, -Ă, *alergologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în alergologie. — Din **alergologie** (derivat regresiv).

ALERGOLÓGIC, -Ă, *alergologici, -ce,* adj. Referitor la alergologie, de alergologie. — Din fr. **allergologique.**

ALERGOLOGÍE s.f. Parte a medicinei care se ocupă cu procesele și cu bolile de natură alergică. — Din fr. **allergologie.**

ALÉRT, -Ă, *alerți, -te,* adj. Sprinten, vioi; iute, prompt. — Din fr. **alerte.**

ALERTÁ, *alertez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) alarma. — Din fr. **alerter.**

ALERTÁRE, *alertări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alerta.* — V. **alerta.**

ALERTÁT, -Ă, *alertați, -te,* adj. Alarmat. — V. **alerta.**

ALÉRTĂ, *alerte,* s.f. (Adesea fig.) Alarmă. F Semnal convențional internațional prin care se atrage atenția oamenilor de știință asupra producerii sau iminenței producerii unor fenomene cerești ale căror evoluții și consecințe geofizice trebuie urmărite. — Din fr. **alerte.**

ALERTÉȚE s.f. (Rar) Vioiciune, agerime; elan, avânt. — Din it. **all'ertezza.**

ALÉS[1] s. n. Faptul de *a (se) alege.* G Loc. adj. *Pe ales(e)* = deosebit, special. G Loc. adv. *Pe ales(e)* sau *într-ales* = la liberă alegere, după plac. [Formă gramaticală: (în loc.) *alese*] — V. **alege.**

ALÉS[2]**, -EÁSĂ,** *aleși, -se,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Deosebit dintre alții sau dintr-un tot. **2.** (Adesea substantivat) Desemnat prin vot. **3.** Deosebit, distins, remarcabil; scump, rar. G Loc. adv. *Mai ales* = în special, îndeosebi. **4.** (Despre țesături) Lucrat cu flori sau cu modele. **II.** S.m. și f. (Art.) Persoană iubită (cu care se căsătorește cineva). — V. **alege.**

ALESĂTÚRĂ, *alesături,* s.f. Procedeu de ornamentare a țesăturilor populare românești prin separarea și îmbinarea cu mâna, după un model, a firelor de urzeală și de bătaie. F Motiv decorativ colorat, realizat în arta populară românească prin procedeul descris mai sus. — **Ales**[2] + suf. *-ătură.*

ALESÍDĂ, *aleside,* s.f. (Înv.) Lănțișor întrebuințat la ceasornice de buzunar, ca podoabă femeiască în jurul gâtului etc. [Var.: **alăsídă** s.f.] — Din ngr. **alisida.**

ALEȘTÂNCĂ s.f. (Reg.) Numele unei țesături de bumbac. [Var.: **halastâncă** s.f.] — Din rus. **holstinka.**

ALÉU interj. v. **aoleu.**

ALEURÍT, *aleurite,* s.n. Rocă sedimentară detritică, neconsolidată, formată din fragmente de minerale și de roci cu dimensiunile foarte mici. F Fracțiune din sedimente cu aceeași granulație. — Din fr. **aleurite.**

ALEURÍTIC, -Ă, *aleuritici, -ce,* adj. Care se referă la aleurite, care aparține aleuritelor. — Din fr. **aleuritique.**

ALEUROLÍT s.n. Rocă sedimentară aleuritică, compactă. — Din fr. **aleurolite.**

ALEUROMÉTRU, *aleurometre,* s.n. Aparat pentru determinarea calității glutenului din făinurile de cereale. — Din fr. **aleuromètre.**

ALEURONÁT s.n. Produs alimentar bogat în proteine, obținut din gluten, din care se fac preparate culinare dietetice pentru bolnavii de diabet. — Din fr. **aleuronate.**

ALEURÓNĂ s.f. Substanță proteică aflată în celulele stratului aleuronic din fructe, din semințe de cereale sau de leguminoase. — Din fr. **aleurone.**

ALEURÓNIC, *aleuronice,* adj. (În sintagma) *Strat aleuronic* = strat din celule bogate în proteine, care se găsește sub învelișul bobului de cereale. — Din fr. **aleuronique.**

ALEVÍN, *alevini,* s.m. Larvă de pește, pui de pește. — Din fr. **alevin.**

ALEVINÁJ s.n. (Rar) Îngrijire și hrănire a puietului de pește. — Din fr. **alevinage.**

ALEXANDRÍN, -Ă, *alexandrini, -e,* adj. Care ține de civilizația elenistică din Alexandria; *p. ext.* care ține de epoca elenistică. F *Vers alexandrin* (și substantivat, m.) = vers iambic de 12 silabe (cu cezura după silaba a șasea). *Poezie alexandrină* = poezie de tip rafinat, erudit, adesea ezoteric, caracteristică epocii elenistice. — Din fr. **alexandrin,** lat. **alexandrinus.**

ALEXANDRINÍSM s.n. **1.** Ansamblu de manifestări ale civilizației elenistice, semigrecești, semiegiptene, cu centrul în orașul Alexandria (sec. III î.H. – III d.H.). **2.** Caracterul operei poeților alexandrini; *p. ext.* caracterul rafinat, erudit, subtil, ezoteric al artei și filosofiei în perioadele sale de declin. — Din fr. **alexandrinisme.**

ALEXANDRÍT, *alexandrite,* s.n. (Min.) Crisoberil. — Din germ. **Aleksandrit,** fr. **alexandrite.**

ALEXĂNDRINEÁN, -Ă, *alexăndrineni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Alexandria. **2.** Adj. Care aparține municipiului Alexandria sau alexăndrinenilor (**1**), privitor la Alexandria ori la alexăndrineni. — **Alexandria** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ALEXĂNDRINEÁNCĂ, *alexăndrinence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Alexandria. — **Alexăndrinean** + suf. *-că.*

ALEXÍE s.f. Incapacitate de a citi, cecitate verbală provocată de unele leziuni în centrii nervoși. — Din fr. **alexie.**

ALEXÍNĂ, *alexine,* s.f. Specie de anticorp aflată în serul sangvin. — Din fr. **alexine.**

ALEZÁ, *alezez,* vb. I. Tranz. A prelucra interiorul unei piese cilindrice, dându-i diametrul cerut. F A calibra exact dimensiunile unui orificiu dintr-o piesă mecanică. — Din fr. **aléser.**

ALEZÁJ, *alezaje,* s.n. **1.** Suprafață interioară, cilindrică sau conică, a unei piese. **2.** Diametrul interior al cilindrului unui motor. — Din fr. **alésage.**

ALEZÁRE, *alezări,* s.f. Acțiunea de *a aleza.* — V. **aleza.**

ALÉZĂ, *aleze,* s.f. Bucată de material impermeabil pusă pe o saltea ca să o protejeze, — Din fr. **alèze.**

ALEZÍE s.f. Incapacitate de a citi litere, cifre sau note muzicale. — Din fr. **alésie.**

ALEZÓR, *alezoare,* s.n. Unealtă aşchietoare de formă cilindrică sau conică utilizată la alezare. — Din fr. **alésoir.**

ÁLFA[1], *alfa,* s.m. **1.** Numele primei litere a alfabetului grecesc, corespunzătoare sunetului „a”. G Expr. *De la alfa la omega* = de la început până la sfârșit. *(A fi) alfa și omega* = (a fi) începutul și sfârșitul, (a fi) atotcunoscător, (a fi) factorul esențial. **2.** (Fiz.) *Particula alfa* = particulă alcătuită din doi protoni și doi neutroni, emisă de unele substanțe radioactive. *Radiație alfa* = radiație constituită din particule alfa. — Din ngr. **álfa.**

ÁLFA[2] s.m. Plantă graminee originară din Algeria, din care se fac coarde, fibre etc. *(Stipa tenacissima).* G *Hârtie alfa* = hârtie de calitate superioară, fabricată din frunzele acestei plante. — Din fr. **alfa.**

ALFABÉT, *alfabete,* s.n. Totalitatea literelor, așezate într-o ordine convențională, reprezentând sunetele de bază ale unei limbi. G *Alfabet fonetic* = alfabet care asociază fiecărei litere un cuvânt de circulație a cărui inițială o constituie litera respectivă, în scopul evitării erorilor la transmisiile telefonice și radiotelefonice. *Alfabetul Morse* = alfabet folosit în telegrafie, în care literele sunt reprezentate prin linii și puncte. — Din fr. **alphabet,** lat. **alphabetum.**

ALFABETÁR, *alfabetare,* s.n. Set de litere și silabe folosit ca material didactic pentru formarea cuvintelor. — **Alfabet** + suf. *-ar.*

ALFABÉTIC, -Ă, *alfabetici, -ce,* adj. Așezat în ordinea alfabetului. — Din fr. **alphabétique.**

ALFABETIZÁ, *alfabetizez,* vb. I. Tranz. A învăța pe un analfabet să scrie și să citească. — **Alfabet** + suf. *-iza.*

ALFABETIZÁRE s.f. Acțiunea de *a alfabetiza;* instruire a analfabeților; combatere a analfabetismului. — V. **alfabetiza.**

ALFANUMÉRIC, -Ă, *alfanumerici, -ce,* adj. (Tehn.; despre indicații) Care este exprimat prin intermediul literelor și al cifrelor. — Din fr. **alphanumérique.**

ALFATRÓN, *alfatroane,* s.n. Vacuummetru care se bazează pe efectul ionizant al radiației alfa emise de o sursă etalonată. — Din fr. **alphatrone.**

ÁLGĂ, *alge,* s.f. (La pl.) Plante inferioare caracterizate prin prezența clorofilei și răspândite în ape dulci, sărate și pe uscat; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **algue,** lat. **alga.**

ALGÉBRĂ s.f. **1.** Teorie a operațiilor privind numerele reale (pozitive ori negative) sau complexe și rezolvarea ecuațiilor prin substituirea prin litere a valorilor numerice și a formulei generale de calcul numeric particular. F Manual școlar care studiază aceste operații. **2.** (În sintagma) *Algebra logicii* = parte a logicii matematice care cuprinde calculul propozițiilor, claselor și al relațiilor. — Din fr. **algèbre,** lat. **algebra.**

ALGÉBRIC, -Ă, *algebrici, -ce,* adj. De algebră (**1**), privitor la algebră. — Din fr. **algébrique.**

ALGEBRÍST, -Ă, *algebriști, -ste,* s.m. și f. Specialist în algebră. — Din fr. **algébriste.**

ALGERIÁN, -Ă, *algerieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Algeriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Algeriei sau algerienilor (**1**), privitor la Algeria sau la algerieni. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **algérien.**

ALGERIÁNCĂ, *algerience,* s.f. Femeie care face parte din populația Algeriei. [Pr.: *-ri-an-*] — A**lgerian** + suf. *-că.*

ALGEZÍE, *algezii,* s.f. (Med.) Capacitatea de a simți durerea. F (Med.) Durere. — Din germ. **Algesiel.**

ALGÍD, -Ă, *algizi, -de,* adj. (Despre o boală) Care este însoțit de senzația de frig. — Din fr. **algide.**

ALGIDITÁTE s.f. Simptom al unei boli caracterizat prin răcirea treptată a corpului. — Din fr. **algidité.**

ALGÍE s.f. Durere apărută spontan sau în urma excitării patologice a nervilor senzitivi. — Din fr. **algie.**

ALGÍNĂ s.f. Substanță mucilaginoasă extrasă din anumite alge marine și folosită pentru apretare în industria pielăriei. — Din fr. **algine.**

ALGOFOBÍE, *algofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de durere. — Din fr. **algophobie.**

ALGOGÉN, -Ă, *algogeni, -e,* adj. Care este produs de o excitație puternică și care atacă terminațiile nervoase. — Din fr. **algogène.**

ALGÓL s.n. (Inform.) Limbaj simbolic folosit în programarea automată orientat în probleme de calcul științific. — Din engl., fr. **algol.**

ALGOLÓG, -Ă, *algologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în algologie. — Din fr. **algologue.**

ALGOLÓGIC, -Ă, *algologici, -ce,* adj. Referitor la algologie, de algologie. — Din fr. **algologique.**

ALGOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul algelor. — Din fr. **algologie.**

ALGOMANÍE s.f. (Livr.) Căutare a unei plăceri în durere. — Din fr. **algomanie.**

ALGONKIÁN, -Ă, *algonkieni, -e,* s. n., adj. **1.** S.n. Eră geologică căreia îi aparțin formațiunile dintre arhaic și paleozoic și care conține urme de organisme și de cărbuni. **2.** Adj. Care se referă la vârsta sau la formațiile algonkianului (**1**). [Pr.: *-ki-an*] — Din fr. **algonkien.**

ALGONKÍN, -Ă, *algonkini, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând unei populații amerindiene care trăiește îndeosebi în rezervațiile din Statele Unite ale Americii și Canadei. **2.** Adj. Care aparține algonkinilor (**1**), privitor la algonkini. F (Substantivat, f.) Limba algonkină. — Din fr. **algonquin.**

ALGORÍTM, *algoritmi,* s.m. Ansamblu de simboluri folosite în matematică și în logică, permițând găsirea în mod mecanic (prin calcul) a unor rezultate. F P. gener. Succesiune de operații necesare în rezolvarea unei probleme oarecare. [Pl. și: (n.) *algoritme*] — Din fr. **algorithme.**

ALGORÍTMIC, -Ă, *algoritmici, -ce,* adj. Care se bazează pe algoritmi. G *Logică algoritmică* = logică care utilizează notații algoritmice. — Din fr. **algorithmique.**

ALGRAFÍE s.f. Procedeu de executare a formelor de imprimare pe plăci de aluminiu, folosit pentru tiparul plan. — Din fr. **algraphie.**

ALHIMÍST s.m. v. **alchimist.**

ALIÁ, *aliez,* vb. I. **1.** Refl. A încheia un tratat de alianță. F A se înțelege cu cineva, a se coaliza în vederea unei acțiuni comune. **2.** Tranz. A topi

laolaltă anumite metale sau anumite metale cu metaloizi pentru a obține un aliaj. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **allier.**

ALIÁJ, *aliaje,* s.n. Produs metalic obținut prin topirea laolaltă a anumitor metale sau a unor metale cu metaloizi. [Pr.: *-li-aj*] — Din fr. **alliage.**

ALIÁNȚĂ, *alianțe,* s.f. **1.** Înțelegere politică de durată între două sau mai multe state, stipulată în acorduri sau tratate, prin care hotărăsc să-și acorde asistență politică și militară reciprocă. F Legătură, înțelegere între două sau mai multe grupuri, în vederea realizării unui obiectiv comun. **2.** (În sintagma) *Rudă prin alianță* = persoană devenită, prin căsătorie, rudă cu rudele soției sau ale soțului. F (Reg.) Inel de logodnă. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **alliance.**

ÁLIAS adv. Zis și..., pe nume și... [Pr.: *-li-as*] — Cuv. lat.

ALIÁT, -Ă, *aliați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Unit, întovărășit cu cineva printr-o alianță în vederea unei acțiuni comune; (despre un stat) care a încheiat un tratat de alianță. **2.** S.m. și f. Persoană, clasă, partid, stat etc. care se unește cu cineva în vederea unei acțiuni comune. **3.** Adj. (Despre metale) Căruia i s-a adăugat o anumită cantitate din unul sau mai multe elemente pentru a forma un aliaj. [Pr.: *-li-at*] — V. **alia.**

ALIBÍ, *alibiuri,* s.n. **1.** Dovadă de nevinovăție rezultată din constatarea că, la data săvârșirii infracțiunii, cel învinuit se afla în altă parte decât la locul săvârșirii ei. **2.** Mijloc de apărare care aduce în sprijin un alibi (**1**). **3.** Fig. Pretext, scuză, justificare. G Expr. *A (nu) avea (nici)un alibi* = a (nu) deține (nici)o probă, a (nu) avea (nici)o motivare. — Din fr. **alibi.**

ALÍC s.n. v. **alică.**

ALICÁNTE s.n. Soi de viță-de-vie cu struguri roșietici de mărime mijlocie și boabe sferice uniforme. F P. ext. Vin produs din soiul de viță-de-vie descris mai sus. — Din fr. **alicante.**

ALÍCĂ, *alice,* s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Fiecare dintre proiectilele sferice de plumb cu care sunt încărcate unele cartușe de vânătoare. **2.** Fiecare dintre granulele de oțel sau de fontă folosite pentru curățarea prin împroșcare a suprafeței pieselor sau în foraj. **3.** Bucățele de piatră sau de cărămidă care se pun în tencuială pentru a întări sau pentru a astupa un gol. [Var.: **alíc** s.n., **alíce,** (reg.) **halíce** s.f.] — Din ngr. **haliki** „pietricică”.

ALICĂRÍE s.f. Material de construcție constituit din spărturi de cărămidă sau din piatră naturală, folosit ca umplutură. — **Alic** + suf. *-ărie.*

ALÍCE s.f. v. **alică.**

ALICÍ, (**1**) *alicesc,* (**2**) pers. 3 *alicește,* vb. IV. **1.** Tranz. (Rar) A răni cu alice (**1**). **2.** Refl. (Reg.) A se vedea, a apărea mai distinct dintre alte lucruri. — Din **alică.**

ALICNEÁLĂ s.f. v. **lihneală.**

ALICÓTĂ, *alicote,* adj. (Mat.; în sintagma) *Parte alicotă* = parte care se cuprinde exact, de un anumită număr de ori, într-o cantitate dată. — Din fr. **aliquote.**

ALICUÁNTĂ, *alicuante,* adj. (Mat.; în sintagma) *Parte alicuantă* = parte care nu se cuprinde exact, de un anumit număr de ori, într-o anumită cantitate dată. — Din fr. **aliquante.**

ALIDÁDĂ, *alidade,* s.f. Dispozitiv atașat la diferite aparate topografice, care servește la măsurarea unghiurilor. — Din fr. **alidade,** lat. **alidada.**

ALIENÁ, *alienez,* vb. I. **1.** Tranz. (Jur.) A transmite cuiva un drept sau un lucru prin vânzare, cesiune etc.; a înstrăina. **2.** Refl. (Livr.) A înnebuni. F A deveni ostil societății, factorilor de civilizație; a se simți izolat în societatea modernă. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliéner,** lat. **alienare.**

ALIENÁBIL, -Ă, *alienabili, -e,* adj. (Jur.; despre un drept, un lucru) Care poate fi înstrăinat. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliénable.**

ALIENABILITÁTE s.f. (Jur.) Însușirea de a fi alienabil. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliénabilité.**

ALIENÁRE, *alienări,* s.f. **1.** (Jur.) Acțiunea de *a aliena;* înstrăinare a unui bun. **2.** (Fil.) Neputința individului față de societate și față de el însuși, depersonalizarea sa în organizațiile mari și birocratice; înstrăinare. **3.** (Med.; în sintagma) *Alienare mintală* = nebunie. [Pr.: *-li-e-*] — V. **aliena.**

ALIENÁT, -Ă, *alienați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de o boală mintală; nebun, dement. **2.** Adj. Înstrăinat. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliéné,** lat. **alienatus.**

ALIENÁȚIE s.f. (Livr.) Termen generic pentru orice boală mintală; nebunie, demență. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliénation,** lat. **alienatio** [mentis].

ALIENÍST, -Ă, *alienești, -ste,* s.m. și f. Medic specialist în boli mintale. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliéniste.**

ALIFÁTIC, -Ă, *alifatici, -ce,* adj. (Despre substanțe chimice organice) Care este format din atomi de carbon legați între ei în formă de lanț liber la ambele capete. — Din germ. **aliphatisch.**

ALIFÍE, *alifii,* s.f. Preparat farmaceutic de uz extern, compus din substanțe medicamentoase încorporate într-o masă onctuoasă și folosit în medicină și în cosmetică. — Din ngr. **alifí** „unsoare”.

ALIFIÓS, -OÁSĂ, *alifioși, -oase,* adj. Ca alifia. [Pr.: *-fi-os*] — **Alifie** + suf. *-os.*

ALIGATÓR, *aligatori,* s.m. Gen de crocodili cu botul lat, care trăiește în fluviile Americii *(Alligator mississippiensis)* sau ale Chinei *(Alligator sinensis),* a căror piele este folosită în marochinărie. — Din fr. **alligator.**

ALIGNÍ vb. IV v. **lihni.**

ALIGOTÉ s.n. Soi de viță-de-vie originar din Franța, cu boabe mici, rotunde, de culoare albă-verzuie și miez zemos. F P. ext. Vin produs din soiul de viță-de-vie descris mai sus. — Din fr. **aligoté.**

ALILÚIA interj. v. **aleluia.**

ALIMBÁ, *alimbez,* vb. I. Tranz. A descărca pe alte vase o parte din încărcătura unei nave, pentru a o putea face să navigheze în ape de mică adâncime. — Cf. l i m b.

ALIMBÁRE, *alimbări,* s.f. Faptul de *a alimba.* — V. **alimba.**

ALIMÉNT, *alimente,* s.n. Produs în stare naturală sau prelucrat care servește ca hrană. — Din fr. **aliment,** lat. **alimentum.**

ALIMENTÁ, *alimentez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A consuma sau a da să consume alimente; a (se) hrăni. **2.** Tranz. și refl. A (se) aproviziona. **3.** Tranz. A furniza materiale, energie, utilaje etc. unor instalații, întreprinderi etc. pentru asigurarea funcționării sau activității acestora. — Din fr. **alimenter.**

ALIMENTÁR, -Ă, *alimentari, -e,* adj. De alimente, privitor la alimente. G *Industrie alimentară* = industrie care transformă materiile prime de origine animală și vegetală în produse necesare hranei. G *Pensie alimentară* = sprijin material acordat periodic de către o persoană alteia, în temeiul unei obligații stabilite prin lege sau prin hotărâre judecătorească; pensie de întreținere. F (Substantivat, f.) Magazin în care se vând alimente. — Din fr. **alimentaire,** lat. **alimentarius.**

ALIMENTÁRE, *alimentări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alimenta* și rezultatul ei; hrănire, alimentație, nutriție. — V. **alimenta.**

ALIMENTATÓR, *alimentatoare,* s.n. Dispozitiv care alimentează o mașină, o instalație etc. cu combustibil sau cu materie primă. — Din fr. **alimentateur.**

ALIMENTÁȚIE, *alimentații,* s.f. Alimentare, nutriment. G *Alimentație publică* = rețea de întreprinderi comerciale pentru servirea populației cu mâncăruri și băuturi. F Introducere în organism a substanțelor nutritive. — Din fr. **alimentation.**

ALÍN adv. (Rar) Domol, liniștit, calm, încet, lin. — Din **alina** (derivat regresiv).

ALINÁ, *alín,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) potoli, a (se) ușura, a (se) micșora (în intensitate), a (se) domoli; a (se) liniști. [Var.: (rar) **alinî** vb. IV] — Lat. ***allenare.**

ALINÁRE, *alinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alina* și rezultatul ei. — V. **alina.**

ALINĂTÓR, -OÁRE, *alinători, -oare,* adj. Care alină. — **Alina** + suf. *-ător.*

ALINĂTÚRĂ, *alinături,* s.f. (Rar) Loc pe parcursul unui râu unde apa este liniștită. — **Alina** + suf. *-ătură.*

ALINEÁT, *alineate,* s.n. Rând retras într-un text pentru a marca schimbarea ideii; fragment de text care începe cu un asemenea rând. F Pasaj în articolele de legi. [Pr.: *-ne-at.* — Var.: **aliniát** s.n.]. — După fr. **alinéa.**

ALINÍ vb. IV v. **alina.**

ALINIÁ, *aliniez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza în linie dreaptă. F Tranz. A îndrepta traseul unei străzi. F Tranz. A așeza un grup de construcții după o linie dinainte stabilită. **2.** Refl. (Despre țări) A se asocia într-o grupare pe baza unui tratat. **3.** Tranz. A ajusta elementele componente ale unui sistem pentru a-i asigura o bună funcționare. [Pr.: *-ni-a*] — **A^{3} + linie** (după fr. *aligner).*

ALINIAMÉNT, *aliniamente,* s.n. **1.** Linie dreaptă determinată pe un teren prin poziția mai multor puncte sau obiecte; *p. ext.* poziția mai multor puncte sau obiecte de-a lungul unei linii drepte. G *Aliniament de teren* = linie de teren marcată prin jaloane, țăruși etc. **2.** Porțiune dreaptă din traseul unei căi de comunicație cuprinsă între două curbe consecutive. **3.** (Mil.) Fâșie de teren care, datorită condițiilor naturale, prezintă o importanță tactică, operativă sau strategică pentru acțiunile de luptă ce se desfășoară în raionul repectiv. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **alignement.**

ALINIÁT^{1} s.n. v. **alineat.**

ALINIÁT^{2}, -Ă, *aliniați, -te,* adj. **1.** Care este așezat în linie dreaptă. **2.** (Despre țări) Care aparține unei grupări constituite pe baza unui tratat. [Pr.: *-ni-at*] — V. **alinia.** Cf. fr. a l i g n é.

ALINIÉRE, *alinieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) alinia* și rezultatul ei. F (Mil.; articulat, cu valoare de interjecție) Aliniați-vă! [Pr.: *-ni-e-*] — V. **alinia.**

ALÍNT, *alinturi,* s.n. (Poetic) **1.** Alintare. **2.** (Rar) Mișcare grațioasă, legănare ușoară. F Răsfăț, răzgâială. — Din **alinta** (derivat regresiv).

ALINTÁ, *alínt,* vb. I. **1.** Tranz. A dezmierda, a mângâia. **2.** Tranz. și refl. A (se) răsfăța, a (se) răzgâia. — Lat. ***allentare** (< *lentus* „moale, flexibil”).

ALINTÁRE, *alintări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alinta* și rezultatul ei; dezmierdare, mângâiere, alintătură; alint; răsfăț, răzgâială. — V. **alinta.**

ALINTÁT, -Ă, *alintați, -te,* adj. Care este răsfățat, răzgâiat. — V. **alinta.**

ALINTĂTÓR, -OÁRE, *alintători, -oare,* adj. Care alintă. — **Alinta** + suf. *-ător.*

ALINTĂTÚRĂ, *alintături,* s.f. Alintare. F (Concr.) Copil alintat. — **Alinta** + suf. *-ătură.*

ALIÓR, *aliori,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante care conţin în tulpină şi în frunze un suc lăptos, otrăvitor; laptele-câinelui, laptele-cucului *(Euphorbia).* [Pr.: *-li-or*] — Lat. **aureolus** (< *aurum* „aur").

ALIOTMÁN n.pr. (Înv) Turcime. [Pr.: *-li-ot-*] — Din tc. **Ali Osman** „dinastia lui Osman".

ALIPÍ, *alipesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) lipi, a (se) alătura, a (se) ataşa. — **A^3 + lipi.**

ALIPÍRE, *alipiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) alipi* şi rezultatul ei. — V. **alipi.**

ALIPÍT, -Ă, *alipiţi, -te,* adj. Care este lipit, alăturat. — V. **alipi.**

ALISMATACÉE, *alismatacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante acvatice, monocotiledonate, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu canale aerifere în tulpini şi în frunze; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. — După fr. **alismacées.**

ALIŞVERÍŞ, *alişverişuri,* s.n. (Fam.) Vânzare, negoţ, afaceri (reuşite). — Din tc. **alışveriş.**

ALITERATÍV, -Ă, *aliterativi, -e,* adj. (Rar) Cu aliteraţii. — Din fr. **allitératif.**

ALITERÁŢIE, *aliteraţii,* s.f. **1.** Procedeu stilistic care constă în repetarea aceluiaşi sunet sau a unui grup de sunete în cuvinte care se succedă. **2.** (Med.) Repetare a unor sunete sau silabe în stări de puternică excitaţie psihică. — Din fr. **allitération.**

ALIVÁNCĂ, *alivenci,* s.f. (Reg.) **1.** Turtă făcută din mălai amestecat cu lapte bătut şi cu brânză şi coaptă în cuptor cu unt sau cu smântână. **2.** (La pl.) Numele unei hore; melodie după care se execută această horă. — Et. nec.

ALIVÁNTA interj. (Înv.) **1.** Exclamaţie (glumeaţă) rostită când cade cineva. G (Adverbial, în expr.) *A da* (sau *a cădea, a veni* etc.) *alivanta* = a da (sau a cădea etc.) peste cap. **2.** Pleacă! şterge-o! — Probabil ngr. **alla vanda** („într-o parte, la o parte").

ALIZARÍNĂ s.f. Substanţă roşie extrasă în trecut din rădăcina roibei, azi obţinută prin sinteză. — Din fr. **alizarine.**

ALIZÉU, *alizee,* s.n. Vânt regulat care bat în tot timpul anului în regiunile tropicale, cu direcţie constantă, de la nord-est spre sud-vest (în emisfera nordică) şi de la sud-est spre nord-vest (în emisfera sudică). — Din fr. **alizé.**

ÁLLA BRÉVE loc. adv. (Indică modul de executare al unei lucrări muzicale scrise în patru timpi) În doi timpi. — Loc. it.

ALLARGÁNDO adv. (Indică modul de executare al unei lucrări muzicale) Într-un tempo rar. — Cuv. it.

ALLEGRÉTTO adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Într-un tempo vioi (dar mai moderat decât allegro); repejor. G Loc. adv. *Allegro assai* = foarte alert. *Allegro ma non troppo* = într-un ritm nu foarte alert. **2.** S.n. (Parte dintr-o) compoziţie muzicală executată în acest tempo. — Cuv. it.

ALLÉGRO adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) În tempo vioi; repede. **2.** S.n. (Parte dintr-o) compoziţie muzicală executată în acest tempo. — Cuv. it.

ALMAGÉSTE n.pr. pl. Culegere de observaţii astronomice, făcută pentru prima dată de Ptolemeu. — Din fr. **almageste.**

ALL RIGHT loc. adv., interj. Bine! în regulă! [Pr.: *olráit*] — Cuv. engl.

ALL SEGNO loc. adv. Indicaţie prin care se cere trecerea directă la locul unde se află semnul. – Loc. it.

ÁLMA MÁTER s.f. Universitate. – Loc. lat.

ALMANÁH, *almanahuri,* s.n. **1.** Calendar care cuprinde date de popularizare din diferite domenii. F Publicaţie anuală, în formă de volum, care cuprinde un calendar şi un bogat material beletristic sau de altă natură, precum şi diverse note informative cu caracter enciclopedic. **2.** Publicaţie periodică de literatură, pentru un anumit domeniu de activitate. — Din fr. **almanach,** lat. **almanachus.**

ALMANDÍN s.n. Aluminosilicat de fier din grupa granatelor, de culoare roşie-brună, frecvent în şisturile cristaline şi în aluviuni, folosit uneori ca abraziv sau ca piatră semipreţioasă. — Din fr. **almandine.**

ALMÁR, *almare,* s.n. (Reg.) Dulap în care se păstrează alimente, vase sau haine. — Din magh. **almáriom.**

ALMÉE, *almee,* s.f. Dansatoare egipteană care îşi însoţeşte dansul cu cântece (improvizate). — Din fr. **almée.**

ALMÍNTERE adv. v. **altminteri.**

ALMÍNTRELE adv. v. **altminteri.**

ALÓ, (**2**) *alouri,* interj., s.n. **1.** Interj. Exclamaţie convenţională prin care se cheamă sau se răspunde la telefon. F Exclamaţie de chemare. **2.** S.n. Apel telefonic. [Acc. şi: (**1**) *álo*] — Din fr. **allô.**

ALOBRÓG, -Ă, *alobrogi, -ge,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care aparţinea unei populaţii celtice din sud-estul Franţei de azi, supusă de Cezar în timpul campaniei din Galia. **2.** Adj. Care aparţine alobrogilor (**1**), privitor la alobrogi. — Din fr. **Allobroges.**

ALOCÁ, *alóc,* vb. I. Tranz. A destina, a acorda pentru un anumit scop mijloace băneşti sau materiale. — Din **alocaţie.**

ALOCÁBIL, -Ă, *alocabili, -e,* adj. Care poate fi alocat. — **Aloca** + suf. *-bil.*

ALOCÁRE, *alocări,* s.f. Acţiunea de *a aloca;* alocaţie. — V. **aloca.**

ALOCÁŢIE, *alocaţii,* s.f. Alocare; (concr.) sumă de bani, cantitate de bunuri care se alocă. F Indemnizaţie acordată de stat, în anumite condiţii, unei persoane; ajutor în bani. — Din fr. **allocation.**

ALOCROMÁTIC, -Ă, *alocromatici, -ce,* adj. Care prezintă alocromatism. — Din germ. **allochromatisch.**

ALOCROMATÍSM s.n. Proprietate a cristalelor de a prezenta culori diferite în funcţie de natura substanţelor colorate pe care le conţin. — Din fr. **allochromatisme.**

ALÓCUREA adv. v. **alocuri.**

ALÓCURI adv. (Adesea precedat de prep. „pe") În unele locuri, pe ici pe colo. [Var.: **alócurea** adv.] — **A^2 + locuri.**

ALOCUŢIÚNE, *alocuţiuni,* s.f. Scurtă cuvântare ocazională. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **allocution,** lat. **allocutio, -onis.**

ALODIÁL, -Ă, *alodiali, -e,* adj. Care aparţine alodiului care se referă la alodiu. G *Pământ alodial* = proprietate seniorială în Evul Mediu. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **allodial.**

ALÓDIU, *alodii,* s.n. (În Evul Mediu, în Apusul şi Centrul Europei) Proprietate funciară liberă, scutită de orice sarcini de vasalitate. — Din lat. **allodium.**

ALÓE, *aloe,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante exotice decorative, din familia liliaceelor, cu flori mari, galbene sau roşii, dispuse în spice, şi cu frunze cărnoase care conţin un suc folosit în farmacie *(Aloe).* F Substanţă solidă cu miros plăcut şi cu gust amar, extrasă din frunzele unor specii de aloe şi folosită în farmacie; sabur. [Pr.: *-lo-e*] — Din fr. **aloès,** lat. **aloe.**

ALOFÓN, *alofone,* s.n. (Fon.) Variantă poziţională a unui fonem. — Din fr. **allophone.**

ALOGÁM, -Ă, *alogami, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Plantă a cărei fecundare se face cu polen provenit de la altă plantă din aceeaşi specie. **2.** Adj. Referitor la alogamie, în legătură cu alogamia. — Din fr. **allogame.**

ALOGAMÍE s.f. Fecundare a unei plante cu polen provenit de la alte plante din aceeaşi specie. — Din fr. **allogamie.**

ALOGÉN, -Ă, *alogeni, -e,* adj. Care se deosebeşte prin natură şi origine de mediul în care se află; alogenetic. F (Despre populaţii) De origine străină, venit din altă parte. — Din fr. **allogène.**

ALOGENÉTIC, -Ă, *alogenetici, -ce,* adj. Alogen. — Din fr. **allogénétique.**

ALÓGIC, -Ă, *alogici, -ce,* adj. Care este lipsit de logică. — Din fr. **alogique.**

ALOGÍSM s.n. Curent în filosofie care preconiza negarea gândirii logice ca mijloc ştiinţific de cunoaştere autentică, susţinut de sceptici, mistici şi fideişti. — Din germ. **Alogismus.**

ALOHTÓN, -Ă, *alohtoni, -e,* adj. (Despre roci) Care, sub influenţa mişcărilor scoarţei Pământului, a suferit deplasări faţă de locul iniţial de formare. — Din fr. **allochtone.**

ALOMÓRF, *alomorfe,* s.n. (Fon.) Variantă a aceluiaşi morfem. — Din germ. **Allomorph.**

ALÓNJĂ, *alonje,* s.f. **1.** Piesă mobilă sau demontabilă care serveşte la prelungirea unor obiecte. **2.** (Sport) Mişcare de întindere rapidă a braţelor. F Lungime a braţelor unui sportiv angajat într-o luptă directă cu un adversar. — Din fr. **allonge.**

ALOPÁT, -Ă, *alopaţi, -te,* s.m. şi f. Medic specialist în alopatie; adept al alopatiei. — Din fr. **allopathe.**

ALOPÁTIC, -Ă, *alopatici, -ce,* adj. Care aparţine alopatiei, care se referă la alopatie. — Din fr. **allopathique.**

ALOPATÍE s.f. Tratament medical constând în administrarea unor medicamente în doze care, la omul sănătos, ar declanşa efecte contrare simptomelor caracteristice bolii care trebuie tratată. — Din fr. **allopathie.**

ALOPECÍE s.f. Cădere temporară a părului în urma unei boli de piele, a unei boli infecţioase etc. — Din fr. **alopécie.**

ALOTRÓPIC, -Ă, *alotropici, -ce,* adj. De alotropie, care aparţine alotropiei, privitor la alotropie. — Din fr. **allotropique.**

ALOTROPÍE s.f. Proprietate a unui element chimic de a exista în două sau în mai multe forme care diferă între ele prin proprietăţi fizice. — Din fr. **allotropie.**

ALOXÁN s.n. Substanţă derivată prin oxidare din acidul uric, cu acţiune distructivă asupra celulelor pancreatice secretoare de insulină; provoacă diabetul experimental. — Din engl. **aloxan.**

ALOZÓM, *alozomi,* s.m. Cromozom care are un rol esenţial în determinarea sexului; cromozom sexual. — Din fr. **alosome.**

ALPACÁ[1], *alpacale,* s.f. **1.** Animal rumegător cu lână fină, lungă și subțire, care trăiește în America de Sud *(Lama pacos).* **2.** Stofă fină fabricată din lâna acestui animal. — Din fr. **alpaga, alpaca.**

ALPACÁ[2], (**2**) *alpacale,* s.f. **1.** Aliaj inoxidabil de nichel, cupru și zinc, folosit la fabricarea tacâmurilor, instrumentelor medicale etc. **2.** Obiect fabricat din alpaca (**1**). — Din germ. **Alpaka.**

AL PARI loc. adv. (Despre un titlu financiar care se vinde sau se cumpără) La valoarea nominală. – Loc. it.

ÁLPENȘTOC, *alpenștocuri,* s.n. Baston lung, cu vârf metalic ascuțit, folosit în alpinism; baston de munte, piolet. — Din germ. **Alpenstock,** fr. **alpenstock.**

ALPÉSTRU, -Ă, *alpeștri, -stre,* adj. Alpin; de mare altitudine. — Din fr. **alpestre.**

ALPÍN, -Ă, *alipini, -e,* adj. Care aparține sau care este caracteristic munților Alpi sau, *p. ext.,* regiunilor muntoase înalte; alpestru. — Din fr. **alpin,** lat. **alpinus.**

ALPINÍSM s.n. Ramură sportivă care cuprinde ascensiunile în munți, în special escaladarea părților greu accesibile ale acestora. — Din fr. **alpinisme.**

ALPINÍST, -Ă, *alpiniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică alpinismul. — Din fr. **alpiniste.**

ALSACIÁN, -Ă, *alsacieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din regiunea Alsacia. **2.** Adj. Care aparține Alsaciei sau alsacienilor (**1**), privitor la Alsacia ori la alsacieni. F (Substantivat, f.) Dialect germanic vorbit în Alsacia. **3.** (În sintagma) *Lup alsacian* = rasă de câini de pază de talie mare, originară din Franța. [Pr.: *al-za-ci-an*] — Din fr. **alsacien.**

ÁLT, ÁLTĂ, *alți, alte,* adj. (Arată că ființa sau lucrul al cărui nume îl determină nu este aceeași sau același cu ființa sau lucrul despre care a fost vorba, care este de față sau este cel obișnuit) *Alt om. Alt obiect.* G Expr. (Pop.) *Câte alte* = multe. [Gen. - dat. sg.: *altui, altei,* gen. - dat. pl.: *altor*] — Lat. **alt**[(e)**rum**].

ALTÁIC, -Ă, *altaici, -ce,* adj. Din Altai, caracteristic munților Altai. [Pr.: *-ta-ic*] — Din fr. **altaïque.**

ALTÁR, *altare,* s.n. **1.** Parte a bisericii, despărțită de naos prin catapeteasmă, în care se oficiază liturghia. F Masă de cult, simbol al lui Hristos, pe care se oficiază liturghia, în Biserica creștină. **2.** Ridicătură din piatră, pământ sau lemn pe care, în Antichitate, se aduceau jertfe zeilor. **3.** (În expr.) *Pe altarul patriei* = (sacrificându-se, făcând totul) pentru patria sa. **4.** (Tehn.) Perete de material refractar situat în spatele unui focar pentru a dirija flacăra. — Lat. **altarium.**

ALTĂDÁTĂ adv. Într-un moment nedeterminat din trecut sau din viitor; odată, cândva, altcândva. — **Altă** + **dată.**

ALTCAREVÁ pron. nehot. (Reg.) Altcineva. [Acc. și: *áltcareva*] — **Alt** + **careva.**

ALTCÂNDVÁ adv. (Rar) Altădată (în trecut sau în viitor). [Acc. și: *áltcândva*] — **Alt** + **cândva.**

ALTCEVÁ pron. nehot. Alt lucru, un lucru diferit. [Acc. și: *áltceva*] — **Alt** + **ceva.**

ALTCINEVÁ pron. nehot. Altă persoană; altcareva. [Acc. și: *áltcineva*] — **Alt** + **cineva.**

ALTCÚM adv. Altfel. [Acc. și: *áltcum*] — **Alt** + **cum.**

ALTCUMVÁ adv. Altfel. [Acc. și: *áltcumva*] — **Alt** + **cumva.**

ALTEÓRI adv. În alte rânduri, în alte împrejurări; *p. ext.* altădată (în trecut sau în viitor). [Acc. și: *álteori.* — Pr.: *-te-ori*] — **Alte** + **ori.**

ALTERÁ, *alterez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A suferi sau a face să sufere transformări sub acțiunea mediului extern; a (se) descompune, a (se) strica. G Tranz. *Căldura alterează alimentele.* **2.** Tranz. A denatura, a falsifica, a se transforma. **3.** Refl. (Fon.; despre sunete) A se schimba, a se transforma. **4.** Tranz. (Muz.) A ridica sau a coborî un sunet, un acord etc. cu un semiton sau două (cu ajutorul diezilor, bemolilor etc.). — Din fr. **altérer,** lat. **alterare.**

ALTERÁBIL, -Ă, *alterabili, -e,* adj. (Despre alimente, produse etc.) Care se alterează (**1**) ușor. — După fr. **altérable.**

ALTERABILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este alterabil. — Din fr. **altérabilité.**

ALTERÁRE, *alterări,* s.f. Acțiunea de *a (se) altera* și rezultatul ei. — V. **altera.**

ALTERÁT, -Ă, *alterați, -te,* adj. **1.** (Despre materii organice) Descompus, stricat. **2.** Denaturat, falsificat. **3.** (Fon.; despre sunete) Schimbat, modificat. **4.** (Muz.; despre sunete sau acorduri) Ridicat sau coborât cu un semiton sau două. — V. **altera.**

ALTERÁȚIE, *alterații,* s.f. Procedeu prin care se modifică, cu ajutorul unor semne convenționale, înălțimea sunetelor; *p. ext.* semn pus înaintea unei note muzicale, care indică modificarea înălțimii unui sunet; accident. — Din fr. **altération.**

ALTERCÁȚIE, *altercații,* s.f. Schimb violent de cuvinte între două sau mai multe persoane. — Din fr. **altercation,** lat. **altercatio, -onis.**

ÁLTER ÉGO loc. s.m. Al doilea eu; persoană care se aseamănă întru totul cu alta, încât i se poate substitui. F Om de încredere, prieten nedespărțit. — Loc. lat.

ALTERITÁTE, *alterități,* s.f. (Fil.) Faptul de a fi o altă persoană. — Din fr. **altérité.**

ALTÉRN, -Ă, *alterni, -e,* adj. (În sintagmele) *Unghiuri alterne (interne* sau *externe)* = fiecare dintre cele două perechi de unghiuri formate de o parte și de alta a două drepte tăiate de o secantă. *Frunze* (sau *flori) alterne* = frunze (sau flori) așezate de o parte și de alta a tulpinii sau a ramurilor, la niveluri diferite. *Sistem altern* = sistem de agricultură bazat pe alternarea culturilor. — Din fr. **alterne,** lat. **alternus.**

ALTERNÁ, *alternez,* vb. I. Intranz. și tranz. **1.** A reveni sau a face să revină succesiv, a lua pe rând unul locul altuia, a se succeda sau a face să se succeadă la intervale aproximativ egale. **2.** Intranz. (Despre sunete) A se schimba prin alternanțe (**2**). — Din fr. **alterner,** lat. **alternare.**

ALTERNÁNT, -Ă, *alternanți, -te,* adj. Care alternează. — Din fr. **alternant,** lat. **alternans, -ntis.**

ALTERNÁNȚĂ, *alternanțe,* s.f. **1.** Însușirea de a alterna; revenire succesivă. **2.** Schimbare regulată a unui sunet din temă prin altul, în flexiune sau în familia lexicală. — Din fr. **alternance.**

ALTERNÁRE, *alternări,* s.f. Acțiunea de *a alterna* și rezultatul ei. — V. **alterna.**

ALTERNATÍV, -Ă, *alternativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care alternează. G *Curent (electric) alternativ* = curent electric care își schimbă sensul și intensitatea la perioade regulate. — Din fr. **alternatif.**

ALTERNATÍVĂ, *alternative,* s.f. **1.** Posibilitate de a alege între două soluții, între două situații etc. care se exclud. **2.** Relație între două judecăți în care, dacă o judecată e adevărată, cealaltă e neapărat falsă. — Din fr. **alternative.**

ALTERNATÓR, *alternatoare,* s.n. Generator electric care produce tensiuni și curenți alternativi. — Din fr. **alternateur.**

ALTÉȚĂ, *altețe,* s.f. (Adesea folosit ca formulă de adresare) Titlu dat principilor și principeselor dintr-o casă domnitoare; persoană care poartă acest titlu. — Din it. **altezza,** fr. **altesse.**

ÁLTFEL adv. **1.** În alt chip; altcum, altcumva, altminteri. G Loc. adj. *Altfel de* = de altă natură, de alt soi. G *De altfel* = însă; cu toate acestea. **2.** Dacă nu..., în caz contrar. — **Alt** + **fel.**

ÁLTHORN, *althornuri,* s.n. Instrument de suflat de alamă, specie de corn, folosit mai ales în fanfară. [Pl. și: (m)*althorni*] — Din germ. **Althorn.**

ALTIGRÁF, *altigrafe,* s.n. Altimetru care înregistrează în timpul zborului înălțimile atinse de avion. — Din fr. **altigraphe.**

ALTIMÉTRIC, -Ă, *altimetrici, -ce,* adj. De altimetrie. — Din fr. **altimétrique.**

ALTIMETRÍE s.f. Ramură a topografiei care se ocupă cu stabilirea altitudinilor de pe suprafața terestră față de o suprafață de referință (nivelul mării) în vederea reprezentării reliefului pe hartă. — Din fr. **altimétrie.**

ALTIMÉTRU, *altimetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară altitudinea față de un nivel de referință. — Din fr. **altimètre.**

ALTÍST, -Ă, *altiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care are voce de alto. F Instrumentist care cântă la violă. — Din germ. **Altist,** fr. **altiste.**

ALTITELEMÉTRU, *altitelemetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară altitudinea unui punct inaccesibil. — Din fr. **altitélémètre.**

ALTITUDINÁL, -Ă, *altitudinali, -e,* adj. (Aflat) la altitudine. — Din fr. **altitudinal.**

ALTITÚDINE, *altitudini,* s.f. Înălțime a unui punct de pe suprafața Pământului, considerată în raport cu nivelul mării sau față de un alt punct de pe suprafața terestră. — Din lat. **altitudo, -inis,** fr. **altitude.**

ALTÍȚĂ, *altițe,* s.f. Porțiune ornamentată prin alesătură sau prin cusătură în partea de sus a mânecilor iilor. — Cf. sb. l a t i c a.

ALTÎNCOTRÓ adv. (Rar, în expr.) *A nu avea (sau face) altîncotro* = a nu putea să facă altfel. [Acc. și: *áltîncotro*] — **Alt** + **încotro.**

ALTMÍNTEREA adv. v. **altminteri.**

ALTMÍNTERI adv. **1.** În alt chip; altfel. **2.** De nu..., dacă nu..., în caz contrar. **3.** De altfel. [Var.: **almíntere, almíntrele, altmínterea, altmíntrele, altmíntrelea** adv.] — Lat. **alteramente.**

ALTMÍNTRELE adv. v. **altminteri.**

ALTMÍNTRELEA adv. v. **altminteri.**

ÁLTO s.m., adj., invar. **1.** Voce (de femeie sau de copil) cu timbru grav, situată ca registru între sopran și tenor. **2.** S.m., adj. invar. (Instrument de suflat) a cărui scară corespunde vocii de mai sus. **3.** S.m. Violă[1]. — Din it., fr. **alto.**

ALTOCÚMULUS s.m. Formaţie de nori situată la altitudinea medie de 6 000 m, cu aspect de păturI de culoare albă sau cenuşie, constituite din picături mici de apă. — Din fr. **altocumulus.**

ALTOGRAVÚRĂ, *altogravuri,* s.f. Reproducere după originale de artă prin folosirea clişeelor metalice gravate de mână sau pe bază de acvaforte. — Din fr. **altogravure.**

ALTÓI[1], *altoaie,* s.n. Ramură mică detaşată dintr-o plantă-mamă, folosind la altoire. F Plantă altoită. F Plantă cultivată pentru a servi la altoire. [Pl. şi: *altoiuri*] — Din magh. **oltvány.**

ALTOÍ[2], *altoiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A introduce o ramură a unei plante în ţesutul alteia, stabilind astfel un contact între ţesuturile lor generatoare pentru a da plantei altoite însuşirile altoiului. **2.** (Fam.) A bate, a lovi, a plesni pe cineva. [Var.: (reg.) **hultuí** vb. IV] — Din magh. **oltani.**

ALTOIÁLĂ, *altoieli,* s.f. (Rar) Altoire. [Pr.: *-to-ia-*] — **Altoi[2]** + suf. *-eală.*

ALTOÍRE, *altoiri,* s.f. Acţiunea de *a altoi[2];* altoit[1], altoială. — V. **altoi[2].**

ALTOÍT[1] s.n. Faptul de *a altoi[2].* — V. **altoi[2].**

ALTOÍT[2], -Ă, *altoiţi, -te,* adj. Care a fost supus altoirii. — V. **altoi[2].**

ALTORELIÉF, *altoreliefuri,* s.n. Lucrare de sculptură în relief faţă de un fond de care ţine sau pe care a fost aplicată. [Pr.: *-li-ef*] — Din it. **alto rilievo** (după *relief).*

ALTOSTRÁTUS s.m. Formaţie de nori situată la o altitudine medie de 6 000 m, care se prezintă ca un strat dens şi uniform, de culoare cenuşie sau albăstruie, cu aspect fibros sau uşor striat. — Din fr. **altostratus.**

ALTRUÍSM s.n. Atitudine morală sau dispoziţie sufletească a celui care acţionează dezinteresat în favoarea altora; doctrină morală care preconizează o asemenea atitudine. — Din fr. **altruisme.**

ALTRUÍST, -Ă, *altruişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) călăuzită de altruism. — Din fr. **altruiste.**

ÁLTUL, ÁLTA, *alţii, altele,* pron. nehot. **1.** (Ţine locul unui nume de fiinţă sau de lucru care nu este aceeaşi sau acelaşi cu altă fiinţă sau cu alt lucru despre care s-a vorbit, care este de faţă sau care este cel obişnuit) *Să răspundă altul.* G Expr. *Unuia (şi) altuia* = oricui. *Unii (şi) alţii* = mulţi. *Unul ca altul* = la fel, deopotrivă, egal. *Unul mai... decât altul* = fiecare la fel de... *Unul după altul* = succesiv. F (Cu formă feminină şi sens neutru) Poveste, întâmplare. G Expr. *Alta (acum)!* exprimă dezaprobarea faţă de o propunere sau o veste neaşteptată. *Unul una, altul alta* = fiecare câte ceva. *Una (şi) alta* = de toate. *Nici una, nici alta* = cu orice preţ; fără a se gândi prea mult. *Până una-alta* = deocamdată. *Ba din una, ba din alta* sau *din una-n alta* = din vorbă-n vorbă. *Nu de alta* = nu din alt motiv. **2.** (În alternanţă cu „unul", „una") Celălalt, al doilea. [Gen.-dat. sg.: *altuia, alteia,* gen.-dat. pl.: *altora*] — Lat. **alter.**

ALTUNDEVÁ adv. În alt loc, în altă parte; aiurea. [Acc. şi: *áltundeva*] — **Alt** + **undeva.**

ALUÁT, *aluaturi,* s.n. **1.** Pastă obţinută din făină amestecată cu apă, grăsime etc., din care se prepară pâine, prăjituri etc.; cocă. **2.** Bucăţică de aluat (**1**) folosită ca plămădeală. **3.** Prăjitură făcută din aluat (**1**). [Pr.:*-lu-aţ*] — Lat. **allevatum** (= *allevatus* „ridicat, înălţat").

ALUMÍNĂ s.f. Oxid de aluminiu (obţinut pe cale industrială). — Din fr. **alumine.**

ALUMINIFÉR, -Ă, *aluminiferi, -e,* adj. (Despre terenuri, roci etc.) Care conţine alumină. — Din fr. **aluminifère.**

ALUMÍNIU s.n. Metal uşor, ductil şi maleabil, de culoare argintie, folosit pe scară întinsă în industrie şi în tehnică. [Var.: **alumínium** s.n.] — Din fr. **aluminium.**

ALUMÍNIUM s.n. v. **aluminiu.**

ALUMINIZÁ, *aluminizez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafaţa unui metal cu un strat protector de aluminiu; (tehn.) a caloriza. — **Aluminiu** + suf. *-iza.*

ALUMINIZÁRE s.f. Acoperire a suprafeţei unui obiect cu un strat protector de aluminiu. — Din **aluminiu.**

ALUMINIZÁT, -Ă, *aluminizaţi, -te,* adj. (Despre metale) Care a fost acoperit cu un strat protector de aluminiu. — V. **aluminiza.**

ALUMINÓS, -OÁSĂ, *aluminoşi, -oase,* adj. (Despre substanţe) Care conţine compuşi de aluminiu. F (Despre materiale) Care conţine aluminiu. — Din fr. **alumineux.**

ALUMINOTERMÍE s.f. Producere de temperaturi înalte prin reacţia dintre pulberea de aluminiu şi un oxid metalic (reacţie utilizată la sudarea oţelului în bombele incendiare). — Din fr. **aluminothermie.**

ALUMNÁT, *alumnate,* s.n. Denumire dată în Germania şi în Statele Unite ale Americii internatului şcolar. — Din germ. **Alumnat,** fr. **alumnat.**

ALUMOSILICÁT, *alumosilicaţi,* s.m. Sare naturală a acizilor silicici, în a cărei structură cristalină o parte din ionii de siliciu sunt înlocuiţi cu cei de aluminiu. — Din fr. **alumosilicate.**

ALÚN, *aluni,* s.m. Arbust cu frunze rotunde, păroase pe dos, cu flori monoice, cele mascule sub formă de amenţi, şi cu fructe comestibile *(Corylus avellana).* — Din **alună.**

ALUNÁR, *alunari,* s.m. **I.** Vânzător de alune. **II. 1.** Pasăre de munte cu penele cafenii stropite cu alb, care se hrăneşte cu alune, ghindă, seminţe şi insecte; gaiţă de munte, nucar (**1**) *(Nucifraga caryocatactes).* **2.** (Zool.) Pârş. — **Alună** + suf. *-ar.*

ALUNÁŞ, *alunaşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *alun.* — **Alun** + suf. *-aş.*

ALÚNĂ, *alune,* s.f. Fructul alunului, de formă sferică sau ovoidală, cu un mic cioc, având la bază un înveliş verde în formă de degetar. G *Alună de pământ* (sau *americană)* = plantă anuală din familia leguminoaselor, originară din America de Sud, cu flori galbene, cultivată pentru seminţele sale comestibile şi uleiul extras din acestea; fructul acestei plante, care se formează în pământ (de unde vine şi numele) şi care conţine substanţe grase şi substanţe proteice; arahidă *(Arachis hypogaea).* — Lat. ***abellona** (= *abellana* [nux]).

ALUNEÁ, -ÍCĂ, *alunele,* s.f. **I. 1.** Aluniţă (**1**). F (Reg.) Pistrui. **2.** (În forma *alunea*) Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. **II.** (Bot.; la pl.) **1.** Plantă erbacee cu flori albe, cu tuberculele şi frunzele comestibile *(Carum bulbocastanum).* **2.** Baraboi (**1**). **3.** Coada-şoricelului. — **Alun** + suf. *-ea.* — **Alunică**: cu schimbare de suf.

ALUNEÁSCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. — **Alună** + suf. *-easca.*

ALUNECÁ, *alúnec,* vb. I. Intranz. **1.** A-şi pierde echilibrul (şi a cădea) călcând pe o suprafaţă lucioasă. **2.** A se mişca lin, fără a întâmpina vreo rezistenţă; (despre două corpuri aflate în contact) a se deplasa unul faţă de celălalt tangenţial, fără a se rostogoli; a se strecura uşor. **3.** Fig. A se abate, a se lăsa ispitit; a greşi. — **A[3]** + **luneca.**

ALUNECÁRE, *alunecări,* s.f. Acţiunea de *a aluneca;* alunecătură, alunecuş (**2**). — V. **aluneca.**

ALUNECÁTOR, -OÁRE, *alunecători, -oare,* adj. Care alunecă. F (Substantivat, n.) Piesă mobilă, la unele maşini şi aparate, care se deplasează prin alunecare. — **Aluneca** + suf. *-ător.*

ALUNECĂTÚRĂ, *alunecături,* s.f. Alunecare. — **Aluneca** + suf. *-ătură.*

ALUNECÓS, -OÁSĂ, *alunecoşi, -oase,* adj. Pe care se alunecă uşor. F Care alunecă uşor. — **Aluneca** + suf. *-os.*

ALUNECÚŞ, (**1**) *alunecuşuri,* s.n. **1.** Loc alunecos. F Gheţuş. **2.** (Rar) Alunecare. — **Aluneca** + suf. *-uş.*

ALUNÉL, *alunei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *alun.* **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. **3.** Aluniţă (**2**). — **Alun** + suf. *-el.*

ALUNÉT, *aluneturi,* s.n. Aluniş. — **Alun** + suf. *-et.*

ALUNGÁ, *alúng,* vb. I. Tranz. **1.** (Adesea fig.) A sili pe cineva să părăsească un loc; a goni, a izgoni. **2.** A se lua, a alerga după...; a fugări, a urmări. — Lat. ***allongare** (< *longus).*

ALUNGÁRE, *alungări,* s.f. Acţiunea de *a alunga;* izgonire. — V. **alunga.**

ALUNGĂTÓR, -OÁRE, *alungători, -oare,* adj. (Rar) Care alungă. — **Alunga** + suf. *-ător.*

ALUNGÍ, *alungesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se mări în lungime, a se lungi, a se întinde (subţiindu-se). F A se subţia. **2.** Tranz. A prelungi, a întinde. — După fr. **allonger.**

ALUNGÍRE, *alungiri,* s.f. Acţiunea de *a alungi* şi rezultatul ei; prelungire. — V. **alungi.**

ALUNGÍT, -Ă, *alungiţi, -te,* adj. Care are (sau ia) formă lunguiaţă; prelung. — **A[3]** + **lungit** (după fr. *allongé).*

ALUNÍCĂ, *alunele,* s.f. (Rar) Aluniţă. — **Alună** + suf. *-ică.*

ALUNÍŞ, *alunişuri,* s.n. Pădurice, desiş de aluni; alunet. — **Alun** + suf. *-iş.*

ALUNÍT s.m. Sulfat natural hidratat de aluminiu şi potasiu, alb-gălbui, sticlos, pământos, utilizat la prepararea unor vopsele, medicamente etc. — Din fr. **alunite.**

ALUNÍŢĂ, *alunişte,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *alună;* alunea, alunică. **2.** Mică excrescenţă pigmentată pe piele. — **Alună** + suf. *-iţă.*

ALUNÍU, -ÍE, *alunii,* adj. (Rar) De culoarea alunei. — **Alună** + suf. *-iu.*

ALUNIZÁ, *alunizez,* vb. I. Intranz. (Rar) A aseleniza. — După fr. **alunir.**

ALUNIZÁRE, *alunizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a aluniza;* aselenizare. — V. **aluniza.**

ALURĂ, *aluri,* s.f. **1.** Fel de a se mişca; mers, umblet; înfăţişare, ţinută. **2.** Mod de deplasare a unui animal. **3.** Ritm în care se desfăşoară o acţiune individuală sau colectivă în întrecerile sportive. **4.** Mod în care se desfăşoară un eveniment, o întâmplare etc. [Pr.: *alúră*] — Din fr. **allure.**

ALUVIÁL, -Ă, *aluviali, -e,* adj. Format din aluviuni; aluvionar. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **alluvial.**

ALUVIONÁR, -Ă, *aluvionari, -e,* adj. Aluvial. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **alluvionnaire.**

ALUVIONÁRE s.f. **1.** Formare de aluviuni. **2.** Mod de concentrare a minereurilor şi a cărbunilor prin depunerea materialelor granulare aduse de un curent de apă într-un jgheab orizontal, în ordinea greutăţii lor specifice. [Pr.: *-vi-o-*] — După fr. **alluvionnement.**

ALÚVIU s.n. (Geol.) Holocen. — Din lat. **alluvium.**

ALUVIÚNE, *aluviuni,* s.f. Material format din bolovani, mâl, nisip şi pietriş, adus de apele curgătoare şi depus pe fundul albiei, pe luncă sau la vărsare. [Pr.: *-vi-u-*] — Din fr. **alluvion,** lat. **alluvio, -onis.**

ALÚZIE, *aluzii,* s.f. Cuvânt, expresie, frază prin care se face o referire la o persoană, la o situaţie, la o idee, fără a o exprima direct. G Expr. *A face aluzie la cineva* (sau *la ceva)* = a vorbi pe departe despre cineva (sau ceva); a viza[2]. [Var.: (înv.) **aluziúne** s.f.] — Din fr. **allusion,** lat. **allusio, -onis.**

ALUZIÚNE s.f. v. **aluzie.**

ALUZÍV, -Ă, *aluzivi, -e,* adj. Cu aluzii. — Din fr. **allusif.**

ALVANÍT, -Ă s.m. şi f., adj. v. **arvanit.**

ALVEOLÁR, -Ă, *alveolari, -e,* adj. **1.** Care aparţine alveolelor dentare, referitor la alveole. G *Consoană alveolară* (şi substantivat, f.) = consoană articulată cu limba la nivelul alveolelor dinţilor de sus. **2.** Care are alveole (**2**). [Pr.: *-ve-o-*] — Din fr. **alvéolaire.**

ALVEOLÁRE, *alveolări,* s.f. (Geol.) Formare a alveolelor eoliene. [Pr.: *-ve-o-*] — De la **alveolă.**

ALVEÓLĂ, *alveole,* s.f. **1.** Fiecare dintre cavităţile sferice de dimensiuni mici, situate în oasele maxilarelor, în care sunt înfipţi dinţii. **2.** Fiecare dintre cavităţile sferice de dimensiuni microscopice situate la extremitatea unei bronhiole. **3.** Celulă a fagurelui. **4.** (În sintagma) *Alveolă eolină* = mică excavaţie în rocile regiunilor de deşert, rezultată din acţiunea vântului. [Pr.: *-ve-o-*] — Din fr. **alvéole.**

ALVEOLÍTĂ s.f. Inflamaţie acută sau cronică a alveolelor (**1**). [Pr.: *-ve-o-*] — Din fr. **alvéolite.**

ALVIŢÁR, *alviţari,* s.m. Fabricant sau negustor de alviţă. [Var.: **halviţár** s.m.] — **Alviţă** + suf. *-ar.*

ALVÍŢĂ, *alviţe,* s.f. Produs alimentar zaharos, obţinut din caramel, miere, nuci, migdale, esenţe aromate şi amidon sau albuş de ou. [Var.: (rar) **halvíţă** s.f.] — **[H]alva** + suf. *-iţă.*

ÁLZHEIMER n.pr. (Şi în sintagma *maladia (lui) Alzheimer*) Afecţiune neurologică cu evoluţie progresivă, caracterizată prin atrofie cerebrală şi alterare ireversibilă a intelectului, ajungând până la demenţă senilă. [Pr.: *alţ-hai-măr*] – Din n.pr. **Alzheimer.**

AMÁ interj. Zău că..., zău aşa. — Din tc. **ama** „însă”, ngr. **amá.**

AMÁBIL, -Ă, *amabili, -e,* adj. Prietenos, binevoitor; politicos. — Din fr. **aimable,** lat. **amabilis.**

AMÁBILE adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) În mod graţios, plăcut. — Cuv. it.

AMABILITÁTE, (**2**) *amabilităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi amabil; atitudine amabilă; politeţe, gentileţe. **2.** Faptă, vorbă amabilă; compliment (**1**). — Din fr. **amabilité,** lat. **amabilitas, -atis.**

AMALGÁM, *amalgame,* s.n. **1.** Aliaj de mercur cu alt metal. **2.** Fig. Amestec de elemente disparate; talmeş-balmeş. [Pl.: şi *amalgamuri*] — Din fr. **amalgame,** lat. **amalgama.**

AMALGAMÁ, *amalgamez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A alia mercurul cu un metal; a prepara un amalgam (**1**). **2.** Fig. A amesteca la un loc elemente disparate, eterogene. F (Lingv.) A amesteca sensuri diferite. — Din fr. **amalgamer.**

AMALGAMÁRE, *amalgamări,* s.f. Acţiunea de *a amalgama.* F Procedeu de extragere a aurului şi argintului din minereuri cu ajutorul mercurului. — V. **amalgama.**

AMALGAMÁT, -Ă, *amalgamaţi, -te,* adj. (Rar) Amestecat (în mod eterogen). — V. **amalgama.**

AMÁN interj., s.n. **1.** Interj. (Înv.) Îndurare! iertare! **2.** S.n. (În expr.) *A fi* (sau *a ajunge) la aman* = a fi (sau a ajunge) la mare strâmtoare. *A lăsa* (pe cineva) *la aman* = a părăsi (pe cineva) când are nevoie de ajutor. — Din tc. **aman.**

AMÁNDEA interj. (Reg.) Dă năvală! fuga! — Din tc. **amade** „gata, pregătit”.

AMANDÍNĂ, *amandine,* s.f. **1.** Prăjitură preparată din ciocolată şi cremă (de migdale). **2.** Bomboană în formă de migdală, umplută cu cremă de ciocolată şi dată prin cacao. — Din fr. **amandine.**

AMANÉT, *amanete,* s.n. Garanţie depusă în contul unei datorii sau al executării unei lucrări; bun care se depune drept garanţie; gaj, zălog[2]. F (Înv.) Ostatic. [Pl. şi: *amaneturi*] — Din tc. **emanet,** ngr. **amanáti.**

AMANETÁ, *amanetez,* vb. I. Tranz. A pune ceva ca amanet. — Din **amanet.**

AMANETÁRE, *amanetări,* s.f. Acţiunea de *a amaneta.* — V. **amaneta.**

AMÁNT, -Ă, *amanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care întreţine relaţii de dragoste cu o persoană de alt sex, fără a fi căsătorit cu aceasta; iubit[2], ibovnic F Spec. Partener sexual. — Din fr. **amant,** lat. **amans, -ntis.**

AMÁR, -Ă, *amari, -e,* adj., *amaruri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre alimente, băuturi etc.) Care are gustul fierii, pelinului, chininei; (despre gust) ca al fierii, pelinului, chininei. **2.** Fig. Chinuitor, dureros; trist, necăjit. G Expr. *Pâine amară* = mijloace de existenţă câştigate cu multă trudă. *A face* (cuiva) *zile amare* = a face (cuiva) necazuri. F (Adverbial) Strașnic, cumplit. **3.** Fig. Răutăcios. **II.** S.n. **1.** Jale, tristeţe; suferinţă, chin, necaz. G Expr. *A-şi înghiţi amarul* = a suferi în tăcere. *A-şi vărsa amarul* = a face destăinuiri, a-şi spune durerea, suferinţa. F (Cu valoare de interjecţie) Vai! **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Mulţime, grămadă. *Amar de vreme.* — Lat. **amarus.**

AMARÁ, *amarez,* vb. I. Tranz. **1.** A lega o ambarcaţiune cu un cablu de ţărm sau de o altă navă. **2.** A fixa un obiect pe o ambarcaţiune astfel încât acesta să nu se deplaseze din cauza balansului ambarcaţiei. — Din fr. **amarrer.**

AMARÁJ s.n. Amarare. – Din fr. **amarrage.**

AMARANTACÉE, *amarantacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee cu frunze întregi, alterne sau opuse, cu flori unisexuate sau hermafrodite, grupate în inflorescenţe; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **amarantacée.**

AMARÁRE, *amarări,* s.f. Acţiunea de *a amara;* amaraj. — V. **amara.**

AMÁRĂ, *amare,* s.f. Funie, cablu cu care se leagă o ambarcaţie de ţărm sau de o altă navă. — Din fr. **amarre.**

AMARILIDACÉE, *amarilidacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, de obicei cu bulb şi cu ovar inferior; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **amaryllidacée.**

AMÁRNIC, -Ă, *amarnici, -ce,* adj. **1.** De neîndurat, grozav, cumplit, crunt. F (Adverbial) Foarte tare, foarte mult, intens. **2.** (Fig.) Inimos, curajos. — **Amar** + suf. *-nic.*

AMATÓR, -OÁRE, *amatori, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** (Persoană) căreia îi place ceva, care are predilecţie sau pasiune pentru ceva; (persoană) care este dispusă să cumpere ceva. **2.** (Persoană) care se ocupă cu o meserie, cu o artă, cu o disciplină, fără a o exercita ca profesionist; diletant. — Din fr. **amateur,** lat. **amator.**

AMATORÍSM s.n. Practicare, ca amator, a unui sport, a unei arte etc.; diletantism. — **Amator** + suf. *-ism.* Cf. fr. a m a t e u r i s m e.

AMAURÓZĂ s.f. Diminuare sau pierdere a vederii din cauza lezării retinei, a căilor nervoase optice sau centrilor cerebrali ai vederii. [Pr.: *-ma-u-*] — Din fr. **amaurose.**

AMAZOÁNĂ, *amazoane,* s.f. **1.** (Mitol.) Femeie aparţinând unui trib războinic legendar, din care erau excluşi bărbaţii. **2.** (P. anal.) Femeie care practică cu predilecţie călăria. — Din fr. **amazone.**

AMAZONÍT s.n. Varietate verde sau albăstruie de feldspat microclin, folosită ca piatră semipreţioasă. — Din fr. **amazonite.**

AMĂGEÁLĂ, *amăgeli,* s.f. Amăgire. [Pl. şi: (reg.) *amăgele*] — **Amăgi** + suf. *-eală.*

AMĂGÍ, *amăgesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) înşela. F Tranz. A ispiti, a ademeni, a atrage (prin promisiuni mincinoase). — Lat. ***ammagire.**

AMĂGÍRE, *amăgiri,* s.f. Faptul de *a (se) amăgi;* amăgeală; ceea ce amăgeşte. — V. **amăgi.**

AMĂGÍT, -Ă, *amăgiţi, -te,* adj. Înşelat (**II 1**), prostit (**2**). — V. **amăgi.**

AMĂGITÓR, -OÁRE, *amăgitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care amăgeşte; înşelător. — **Amăgi** + suf. *-itor.*

AMĂNÚNT, -Ă, *amănunţi, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Element secundar, neesenţial al unui obiect, al unui fenomen sau al unui eveniment, detaliu; (rar) amănunţime. G Loc. adj. şi adv. *Cu amănuntul* = cu bucata, în detaliu, în cantităţi mici. *Comerţ cu amănuntul.* G Loc. adv. *(Cu) de-amănuntul* sau *până în cele mai mici amănunte* sau *în amănunt, în toate amănuntele* = până în cele mai mici detalii; minuţios. **2.** Adj. (Înv.) Amănunţit[2]. [Var.: (reg.) **amărúnt** s.n.] — **A[3]** + **mănunt** „mărunt”.

AMĂNUNŢÍ, *amănunţesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) **1.** A fărâmiţa, a mărunţi. **2.** A da amănunte. — Din **amănunt.**

AMĂNUNŢÍME, *amănunţimi,* s.f. (Rar) Detaliu, amănunt. — **Amănunt** + suf. *-ime.*

AMĂNUNŢÍRE, *amănunţiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a amănunţi.* — V. **amănunţi.**

AMĂNUNŢÍT[1] s.n. (Rar) Faptul de *a amănunţi.* — V. **amănunţi.**

AMĂNUNŢÍT[2], -Ă, *amănunţiţi, -te,* adj. Care cuprinde multe amănunte; detaliat; (înv.) amănunt. F (Adverbial) În amănunt. — V. **amănunţi.**

AMĂRĂCIÚNE, *amărăciuni,* s.f. **1.** Mâhnire, tristeţe; amărâre. **2.** (Rar) Amăreală (**1**). — **Amar** + suf. *-ăciune.*

AMĂRĂLÚŢĂ, *amărăluţe,* s.f. Mică plantă erbacee cu frunzele ascuţite şi cu flori mici, galbene-aurii, care conţin un suc amar cu proprietăţi tonice *(Cicendia filiformis).* — **Amăreală** + suf. *-uţă.*

AMĂRĂTĂCIÚNE, *amărătăciuni,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina înaltă şi cu flori galbene *(Senecio sarracenicus).* — **Amărât** + suf. *-ăciune.*

AMĂRÁRE, *amărâri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) amări;* amărăciune. — V. **amărî.**

AMĂRÁT, -Ă, *amărâţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Om) mâhnit, necăjit, supărat; chinuit, trist. F (Om) prăpădit, nenorocit; sărac. F (Despre obiecte) Ponosit, uzat, sărăcăcios. — V. **amărî.**

AMĂREÁLĂ, *amăreli,* s.f. **1.** (Proprietatea de a avea un) gust amar; (rar) amărăciune. G *Amăreala merelor și a perelor* = boală a fructelor de măr și păr, manifestată prin apariția pe acestea a unor pete în dreptul cărora carnea fructului respectiv capătă un gust amar. **2.** Mică plantă erbacee cu flori albastre, roșii sau (rar) albe, dispuse în raceme, și cu fructe capsule, folosită pentru proprietățile sale expectorante, împotriva afecțiunilor pulmonare *(Polygala vulgaris);* șopârliță. — **Amărî** + suf. *-eală.*

AMĂRÍU, -ÍE, *amării,* adj. (Rar) Amărui. — **Amar** + suf. *-iu.*

AMĂRÎ, *amărăsc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A căpăta sau a face să capete gust amar. **2.** Fig. A (se) întristа, a (se) supăra, a (se) mâhni. — Lat. ***amarire.**

AMĂRÚI, -ÚIE, *amărui,* adj. Cu gust ușor amar; amăriu. — **Amar** + suf. *-ui.*

AMĂRÚNT s.n. v. **amănunt.**

AMĂRUNȚÉLUL s.n. art. (Reg.; în loc. adv.) *De-amărunțelul* = cu minuțiozitate, cu atenție, în amănunt. — **Amărunt** + suf. *-el.*

AMĂRÚȚĂ, *amăruțe,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, frunzele acoperite cu peri aspri și flori galbene, dispuse în capitule *(Pieris hieracioides).* — **Amar** + suf. *-uță.*

AMÂNÁ, *amán,* vb. I. Tranz. **1.** A trece la îndeplinirea unei acțiuni într-un moment ulterior celui stabilit inițial. **2.** A purta cu vorba pe cineva. — **A^3 + mâne** *(= mâine).*

AMÂNÁR s.n. v. **amnar.**

AMÂNÁRE, *amânări,* s.f. Acțiunea de *a amâna* și rezultatul ei. G Loc. adv. *Fără amânare* = îndată. (Înv.) *Cu amânare* = în tihnă. — V. **amâna.**

AMÂNÁT^1 s.n. Faptul de *a amâna.* — V. **amâna.**

AMÂNÁT^2, -Ă, *amânați, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Care a fost sau va fi îndeplinit la un moment ulterior celui stabilit inițial. **2.** Adv. (Înv. și reg.) Târziu, după mult timp. — V. **amâna.**

AMÂNDÓI, -DÓUĂ num. col. Și unul și altul; ambii. [Gen.-dat. (când precedă substantivul) *amânduror* și (când îl urmează sau îi ține locul) *amândurora*] — Lat. ***amindoi** (< **ambi + dui).*

AMBALÁ, *ambalez,* vb. I. **1.** Tranz. A împacheta ceva într-un material protector, în vederea ușurării manipulării lui și a transportului. **2.** Tranz. A face ca viteza unui motor să devină mai mare decât viteza lui nominală. **3.** Refl. (Despre cai) A începe să fugă tare (fără a putea fi oprit). **4.** Refl. Fig. A se lăsa purtat de mânie, de entuziasm, a se avânta într-o discuție aprinsă; a se antrena, a se aprinde. — Din fr. **emballer.**

AMBALÁJ, *ambalaje,* s.n. Ambalare; (concr.) material sau obiect în care se împachetează ceva. — Din fr. **emballage.**

AMBALÁRE, *ambalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ambala;* (în special) împachetare. — V. **ambala.**

AMBÁR s.n. v. **hambar.**

AMBARCADÉR, *ambarcadere,* s.n. Punte care înaintează în mare până la înălțimea unui vapor și de unde se îmbarcă mărfurile și călătorii. — Din fr. **embarcadère.**

AMBARCÁȚIE s.f. v. **ambarcațiune.**

AMBARCAȚIÚNE, *ambarcațiuni,* s.f. Vas plutitor de dimensiuni mici, cu vâsle, cu vele sau cu motor. [Pr.: *-ți-u-.* — Var.: **ambarcáție** s.f.] — Din fr. **embarcation.**

AMBARDÁ, pers. 3 *ambardează,* vb. I. Intranz. (Despre nave) A face ambardee. — Din fr. **embarder.**

AMBARDÉE, *ambardee,* s.f. Îndepărtare bruscă și involuntară a unei nave din drumul urmat din cauza curenților marini sau a vântului. — Din fr. **embardée.**

AMBASÁDĂ, *ambasade,* s.f. Reprezentanță diplomatică pe lângă guvernul unei țări străine, condusă de un ambasador. F Clădire în care își are sediul această reprezentanță. — Din fr. **ambassade.**

AMBASADÓR, -OÁRE, *ambasadori, -oare,* s.m. și f. Reprezentant diplomatic cu rangul cel mai înalt. F Persoană trimisă cu o misiune specială pe lângă un stat sau un for internațional. — Din fr. **ambassadeur.**

AMBETÁ, *ambetez,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) plictisi. — Din fr. **embêter.**

AMBETÁNT, -Ă, *ambetanți, -te,* adj. (Înv) Plicticos, plictisitor. — Din fr. **embêtant.**

AMBIÁNT, -Ă, *ambianți, -te,* adj. Care se găsește în jur, în apropiere, înconjurător. [Pr.: *-bi-anț*] — Din fr. **ambiant.**

AMBIÁNȚĂ, *ambiațe,* s.f. Mediu material, social sau moral în care trăiește cineva sau în care se află ceva; climat (**2**). [Pr.: *-bi-an-*] — Din fr. **ambiance.**

AMBIDEXTRÍE s.f. Capacitate de a se folosi cu aceeași ușurință de ambele mâini. — Din fr. **ambidextrie.**

AMBIDÉXTRU, -Ă, *ambidextri, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se folosește cu aceeași îndemânare de ambele mâini. — Din fr. **ambidextre.**

AMBIELÁJ, *ambielaje,* s.n. Ansamblu alcătuit din bielele arborelui cotit al unui motor. [Pr.: *-bi-e-*] — Din fr. **embiellage.**

AMBIÉNT, *ambienturi,* s.n. Ambianță. [Pr.: *-bi-ent.* — Pl. și: *ambiente*] — Din fr. **ambient.**

AMBIENTÁL, -Ă, *ambientali, -e,* adj. Ambiant. [Pr.: *-bi-en-*] — Din fr. **ambiental.**

AMBIGÉN, -Ă, *ambigeni, -e,* adj. (Gram.; rar, în sintagmele) *Genul ambigen* (și substantivat, n.) = genul neutru. *Substantiv ambigen* = substantiv neutru. — Din lat. **ambigenus** „corcit".

AMBIGUITÁTE, (**2**) *ambiguități,* s.f. **1.** Lipsă de precizie, de claritate. **2.** (Concr.) Expresie, afirmație lipsită de precizie, echivocă; amfibolie. [Pr.: *-gu-i-*] — Din fr. **ambiguïté,** lat. **ambiguitas, -atis.**

AMBIGUIZÁ, *ambiguizez,* vb. I. Tranz. A face să devină ambiguu. [Pr.: *-gu-i-*] — **Ambiguu** + suf. *-iza.*

AMBIGUIZÁRE, *ambiguizări,* s.f. Faptul de *a ambiguiza.* [Pr.: *-gu-i-*] — V. **ambiguiza.**

AMBIGUIZÁT, -Ă, *ambiguizați, -te,* adj. Care a devenit ambiguu. [Pr.: *-gu-i-*] — V. **ambiguiza.**

AMBÍGUU, -UĂ, *ambigui, -ue,* adj. (Despre cuvinte, enunțuri etc.) Echivoc, neclar. [Pr.: *-gu-u*] — Din lat. **ambiguus.**

ÁMBII, -BELE num. col. Amândoi. — Din it. **ambe,** lat. **ambo, -ae.**

AMBIOFONÍE s.f. Metodă de modificare a acusticii unei săli prin mijloace electroacustice pentru crearea ambianței sonore adecvate unui anumit gen de program. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **ambiophonie.**

ÁMBITUS s.n. Întindere a unei melodii, de la sunetul ei cel mai grav până la cel mai înalt. — Din fr. **ambitus.**

AMBÍȚIE, *ambiții,* s.f. Dorință arzătoare de a realiza ceva; dorință de glorie, de onoruri, de parvenire. G Expr. *A pune pe cineva* (sau *a se pune) la ambiție* = a (se) ambiționa. [Var.: (înv.) **ambițiúne** s.f.] — Din fr. **ambition,** lat. **ambitio, -onis.**

AMBIȚIONÁ, *ambiționez,* vb. I. Refl. A avea ambiție. F Tranz. A stimula ambiția cuiva. F Refl. A se încăpățâna. F (Înv.) A râvni. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **ambitionner.**

AMBIȚIÓS, -OÁSĂ, *ambițioși, -oase,* adj., s.m. și f. (Om) plin de ambiție; determinat de ambiție. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **ambitieux,** lat. **ambitiosus.**

AMBIȚIÚNE s.f. v. **ambiție.**

AMBIVALÉNT, -Ă, *ambivalenți, -te,* adj. Cu ambivalență. — Din fr. **ambivalent.**

AMBIVALÉNȚĂ, *ambivalențe,* s.f. Existență concomitentă a două aspecte diferite. — Din fr. **ambivalence.**

AMBLIÓP, -OÁPĂ, *ampliopi, -oape,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de ambliopie. [Pr.: *-bli-op*] — Din fr. **amblyope.**

AMBLIOPÍE s.f. Slăbire a vederii determinată de leziuni ale mediilor transparente ale globilor oculari, de unele excese sau de bătrânețe. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **amblyopie.**

AMBLIPÓD, *ambliopode,* s.n. Mamifer erbivor fosil cu picioarele terminate cu cinci degete scurte, având copite la vârf. — Din fr. **amblypodes.**

AMBLIOSTÓMA s.f. v. **ambliostomă.**

AMBLISTÓMĂ, *amblistome,* s.f. Gen de amfibian cu corpul lung de 15–25 cm, de culoare cărămizie cu pete mari deschise, răspândit în America de Nord *(Amblystoma).* [Var.: **ambliostóma** s.f.] — Din fr. **amblystome.**

AMBRANȘAMÉNT, *ambranșamente,* s.n. Ramificație secundară a unei linii ferate, a unei conducte de canalizare etc. — Din fr. **embranchement.**

AMBRÁSĂ, *ambrase,* s.f. (Rar) Cordon care servește pentru a ține strâns mijlocul unei perdele sau al unei draperii. — Din fr. **embrasse.**

AMBRAZÚRĂ, *ambrazuri,* s.f. **1.** (Mil.) Deschizătură în pereții unei fortificații, prin care se execută trageri cu tunul, cu mitraliera etc. **2.** (Arhit.) Deschizătură lăsată în zid, în vederea montării unei uși sau a unei ferestre. — Din fr. **embrasure.**

ÁMBRĂ s.f. Substanță ceroasă, brună-cenușie, cu miros de mosc, formată în intestinul unei specii de cașalot și care se folosește în parfumerie; chihlimbar cenușiu. G *Ambră galbenă* = chihlimbar. — Din fr. **ambre.**

AMBREIÁ, *ambreiez,* vb. I. Tranz. A realiza cuplarea a două mecanisme cu ajutorul ambreiajului. [Pr.: *-bre-ia*] — Din fr. **embrayer.**

AMBREIÁJ, *ambreiaje,* s.n. Dispozitiv prin care se leagă solidar, pe un timp anumit, două mecanisme, permițând cuplarea sau decuplarea în timpul funcționării. [Pr.: *-bre-ia*] — Din fr. **embrayage.**

AMBREIÁRE s.f. v. **ambreiere.**

AMBREIÉRE, *ambreieri,* s.f. Acțiunea de *a ambreia.* [Var.: **ambreiáre** s.f.] — V. **ambreia.**

AMBROZIÁC, -Ă, *ambroziaci, -ce,* adj. (Livr.) Cu parfum de ambrozie; *p. ext.* minunat. [Pr.: *-zi-ac*] — Din fr. **ambrosiaque.**

AMBRÓZIE s.f. (În mitologia greacă) Hrană aromată a zeilor, despre care se credea că dă nemurire și tinerețe veșnică; *p. ext.* băutură minunată. — Din fr. **ambroisie,** lat. **ambrosia.**

AMBULACRÁR, -Ă, *ambulacrari, -e,* adj. Care aparţine unui ambulacru, care se referă la ambulacru. — Din fr. **ambulacraire.**

AMBULÁCRU, *ambulacre,* s.n. Organ în formă de tub subţire, terminat de obicei cu o ventuză, caracteristic echinodermelor şi servind la locomoţie, respiraţie şi pipăit. — Din fr. **ambulacre.**

AMBULÁNT, -Ă, *ambulanţi, -te,* adj. Care se deplasează dintr-un loc în altul, care nu are un loc fix. — Din fr. **ambulant,** lat. **ambulans, -ntis.**

AMBULÁNŢĂ, *ambulanţe,* s.f. **1.** Vehicul special amenajat pentru transportul la spital al celor accidentaţi sau grav bolnavi; salvare. **2.** Unitate sanitară mobilă, în spatele frontului, care dă răniţilor primele ajutoare. — Din fr. **ambulance.**

AMBULATÓRIU, -IE, *ambulatorii,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre tratamente medicale) Care nu necesită spitalizare. **2.** S.n. Instituţie medico-sanitară în care se acordă bolnavilor asistenţă medicală, fără ca aceştia să fie internaţi în spital. — Din fr. **ambulatoire,** lat. **ambulatorius.**

AMBUSCÁDĂ, *ambuscade,* s.f. **1.** Acţiune de luptă în care inamicul este atacat prin surprindere. **2.** Loc amenajat şi ocupat de o subunitate militară, în scopul executării unui atac prin surprindere asupra duşmanului. — Din fr. **embuscade.**

AMBUSCÁT, *ambuscaţi,* adj., s.m. (Franţuzism) (Soldat) dispensat de obligaţiile grele ale serviciului militar; (militar) scutit prin diverse aranjamente de a lupta pe front. — Din fr. **embusqué.**

AMBUŞÚRĂ, *ambuşuri,* s.f. Porţiune a buzelor pe care se aplică muştiucul unui instrument de suflat. — Din fr. **embouchure.**

AMBUTEIÁ, *ambuteiez,* vb. I. Tranz. A bloca cu vehicule, nave etc. căi rutiere sau de navigaţie. [Pr.: *-te-ia*] — Din fr. **embouteiller.**

AMBUTEIÁJ, *ambuteiaje,* s.n. **1.** Îmbuteliere. **2.** Blocare într-un port sau într-un bazin a unor nave din cauza îngrămădirii lor într-un spaţiu mic, a aglomerării, a dificultăţilor de manevrare provocate de aglomerare etc. F Blocare a circulaţiei rutiere, din cauza îngrămădirii (în dezordine a) unor vehicule. [Pr.: *-te-iaj*] — Din fr. **embouteillage.**

AMBUTEIÁT, -Ă, *ambuteiaţi, -te,* adj. (Despre căi de circulaţie) Blocat cu vehicule. [Pr.: *-te-iat*] — V. **ambuteia.**

AMBUTEIÉRE, *ambuteieri,* s. f. Ambuteiaj. [Pr.: *-te-ie-*] — V. **ambuteia**.

AMBUTISÁ, *ambutisez,* vb. I. Tranz. A prelucra prin deformare plastică, la cald sau la rece, un semifabricat din tablă pentru a obţine capace, cutii, farfurii etc. — Cf. fr. e m b o u t i r.

AMBUTISÁRE s.f. Acţiunea de *a ambutisa.* — V. **ambutisa.**

AMELIORÁ, *ameliorez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) îmbunătăţi, a (se) îndrepta, a (se) perfecţiona. **2.** Tranz. A supune ameliorării (**2**) un animal sau o plantă. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **améliorer.**

AMELIORÁBIL, -Ă, *ameliorabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi ameliorat. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **améliorable.**

AMELIORÁNT, -Ă, *amelioranţi, -te,* adj. Care ameliorează; ameliorator. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **améliorant.**

AMELIORÁRE, *ameliorări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) ameliora* şi rezultatul ei; îmbunătăţire, îndreptare, amelioraţie. **2.** Proces de creare a noi rase de animale şi a noi soiuri de plante de cultură sau de îmbunătăţire a celor existente. [Pr.: *-li-o-*] — V. **ameliora.**

AMELIORATÍV, -Ă, *ameliorativi, -e,* adj. (Livr.) Care ameliorează. *O influenţă ameliorativă.* [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **amélioratif.**

AMELIORATÓR, -OÁRE, *amelioratori, -oare,* adj. (Rar) Ameliorant. [Pr.: *-li-o-*] — **Ameliora** + suf. *-tor.*

AMELIORÁŢIE, *ameliorаţii,* s.f. **1.** Ameliorare. **2.** (La pl.) Îmbunătăţiri funciare. [Pr.: *-li-o-*. — Var.: **amelioraţiúne** s.f.] — Din fr. **amélioration.**

AMELIORAŢIÚNE s.f. v. **ameliorаţie.**

AMENAJÁ, *amenajez,* vb. I. Tranz. **1.** A aranja, a organiza în vederea unei anumite utilizări. **2.** A realiza o amenajare (**2**). — Din fr. **aménager.**

AMENAJÁBIL, -Ă, *amenajabili, -e,* adj. Care se poate amenaja. — Din fr. **aménageable.**

AMENAJAMÉNT, *amenajamente,* s.n. **1.** Sistem de măsuri pentru organizarea exploatărilor forestiere, cuprinzând refacerea, ameliorarea, mărirea fondului forestier, protecţia şi exploatarea lui raţională. **2.** Sistem de măsuri privind organizarea, folosirea şi îmbunătăţirea unei păşuni pentru o anumită perioadă de timp. — Din fr. **aménagement.**

AMENAJÁRE, *amenajări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a amenaja* şi rezultatul ei. **2.** Ansamblu de lucrări prin care elementele unui sistem tehnic sunt dispuse şi utilizate astfel încât sistemul să corespundă cât mai bine scopului pentru care a fost realizat. G *Amenajare hidraulică* = amenajare pentru prevenirea acţiunilor dăunătoare ale unui curs de apă şi pentru valorificarea resurselor lui potenţiale. — V. **amenaja.**

AMENDÁ[1], *amendez,* vb. I. Tranz. A aplica cuiva o amendă. — Din **amendă.**

AMENDÁ[2], *amendez,* vb. I. Tranz. **1.** A îmbunătăţi, a modifica prin amendamente (**1**) un text, mai ales o lege; a emenda. **2.** A îmbunătăţi unele însuşiri ale solului prin încorporarea unor amendamente (**2**). — Din fr. **amender.**

AMENDÁBIL, -Ă, *amendabili, -e,* adj. Care se poate amenda[2]. F Modificat prin amendamente. — Din fr. **amendable.**

AMENDAMÉNT, *amendamente,* s.n. **1.** Îmbunătăţire, modificare adusă unui proiect de act normativ sau de tratat. **2.** Operaţie de îmbunătăţire a proprietăţilor fizice ale solului cultivat, în vederea obţinerii unor recolte sporite. F Substanţă care se încorporează în sol pentru a schimba unele însuşiri nefavorabile ale acestuia, în vederea îmbunătăţirii condiţiilor de nutriţie a plantelor. — Din fr. **amendament.**

AMENDÁRE[1], *amendări,* s.f. Acţiunea de *a amenda*[1]; aplicare a unei amenzi. — V. **amenda[1]**.

AMENDÁRE[2], *amendări,* s.f. Acţiunea de *a amenda*[2]. — V. **amenda[2]**.

AMÉNDĂ, *amenzi,* s.f. Sancţiune care constă în plata unei sume de bani. — Din fr. **amende.**

AMENINŢÁ, *améninţ,* vb. I. Tranz. **1.** A arăta intenţia de a face rău cuiva (pentru a-l intimida sau pentru a obţine ceva de la el). **2.** A face un gest de ameninţare. **3.** A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva. **4.** A fi gata să..., a fi pe punctul de a... **5.** (Rar) A anunţa, a vesti, a prevesti ceva rău, primejdios. — Lat. ***amminaciare** (< *minaciae* „ameninţări”).

AMENINŢÁRE, *ameninţări,* s.f. Acţiunea de *a ameninţa* şi rezultatul ei. F Primejdie, pericol. G (Jur.) Infracţiune care constă în alarmarea unei persoane, prin manifestarea intenţiei de a săvârşi, faţă de ea sau faţă de o rudă apropiată, o infracţiune sau o faptă păgubitoare. — V. **ameninţa.**

AMENINŢÁTOR, -OÁRE, *ameninţători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care ameninţă, care sperie, care îngrozeşte. — **Ameninţa** + suf. *-ător.*

AMENITÁTE s.f. (Livr.) Atitudine binevoitoare, amabilitate, politeţe. — După fr. **aménité,** lat. **amoenitas, -atis.**

AMENORÉE s.f. Absenţă fiziologică a ciclului menstrual, în timpul sarcinii, al alăptării, sau patologică, pricinuită de o insuficienţă ovariană sau hipofizară. — Din fr. **aménorrhée.**

AMÉNT, *amenţi,* s.m. Inflorescenţă a unor arbori sau arbuşti, formată din flori foarte mici unisexuate, înşirate de-a lungul unui ax şi care atârnă ca un ciucure; mâţişor, mâţ. — Din it. **amento,** lat. **amentum.**

AMENTACÉE, *amentacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase cu amenţi; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **amentacée.**

AMERICÁN, -Ă, *americani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populaţia Statelor Unite ale Americii sau (mai rar) a unui alt stat al Americii. **2.** Adj. Care aparţine Statelor Unite ale Americii sau (mai rar) altui stat al Americii ori americanilor (**1**), privitor la Statele Unite ale Americii ori (mai rar) la alt stat din America ori la americani. — **America** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. it. a m e r i c a n o, fr. a m é r i c a i n.

AMERICÁNCĂ, *americance,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Statelor Unite ale Americii sau (mai rar) a unui alt stat din America. – **American** + suf. *-că.*

AMERICANÍSM, *americanisme,* s.n. **1.** Fel de a fi, expresie etc. proprie americanilor (**1**). **2.** Tendinţă de a imita comportarea americanilor (**1**). — Din fr. **américanisme.**

AMERICANÍST, -Ă, *americanişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Specialist în americanistică. **2.** Adept al americanismului (**2**). — Din fr. **américaniste.**

AMERICANÍSTICĂ s.f. Studiul limbilor, al culturilor şi al civilizaţiilor americane. — Din germ. **Amerikanistik.**

AMERICANIZÁ, *americanizez*, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) transforma în american (**1**). F Refl. A se comporta ca americanii (**1**). — Din fr. **américaniser.**

AMERICANIZÁRE, *americanizări,* s.f. Faptul de *a (se) americaniza.* — V. **americaniza.**

AMÉRICĂ, (**2**) *americi,* s.f. **1.** Nume dat în trecut unei pânze de bumbac de calitate inferioară. **2.** Sortiment de americă (**1**).— Din n. pr. **America.**

AMERICĂNÉSC, -EÁSCĂ, *americănеşti,* adj. (Fam.) Ca în America, din America. — **American** + suf. *-esc.*

AMERICĂNÉŞTE adv. (Fam.) În felul americanilor (**1**). — **American** + suf. *-eşte.*

AMERÍCIU s.n. Element chimic radioactiv sintetic, care se prezintă ca un metal alb-argintiu, din familia elementelor transuranice. [Var.: **amerícium** s.n.] — Din fr. **américium.**

AMERÍCIUM s.n. v. **americiu.**

AMERINDIÁN, -Ă, *amerindieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m şi f. (La pl.) Populaţii băştinaşe din America, de rasă mongoloidă, numite şi piei roşii sau indieni[2]; (şi la sg.) persoană care aparţine uneia dintre aceste populaţii. **2.** Adj. Care aparţine amerindienilor (**1**), privitor la amerindieni; indian[2]. F (Substantivat, f.) Limbă aparţinând diverselor populaţii indigene din America. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **amérindien.**

AMERIZÁ, *amerizez,* vb. I. Intranz. A executa o amerizare. — Cf. fr. a m e r r i r.

AMERIZÁJ, *amerizaje,* s.n. (Rar) Amerizare. — Din fr. **amerrissage.**

AMERIZÁRE, *amerizări,* s.f. Acţiunea de *a ameriza;* evoluţie a unui hidroavion prin care acesta coboară şi alunecă pe suprafaţa unei ape până la oprire; amerizaj. F Oprire pe apă a unei nave cosmice. — V. **ameriza.**

AMERIZÓR, *amerizoare,* s.n. Dispozitiv al unui hidroavion care permite manevrarea în timpul decolării şi amerizării. — **Ameriza** + suf. *-or.*

AMÉSTEC, *amestecuri,* s.n. **1.** Reunire de lucruri diverse; complex format din elemente diferite; amestecătură (**1**), combinaţie, mixtură. F (Chim.) Produs obţinut din două sau mai multe substanţe care îşi păstrează proprietăţile caracteristice. **2.** Amestecătură (**2**). **3.** Intervenţie într-o afacere; participare (necerută sau forţată) la treburile sau relaţiile altora; ingerinţă. G Expr. *A (nu) avea (vreun) amestec* = a (nu) avea (vreun) rol într-o afacere, a (nu) avea (vreo) legătură cu cineva sau ceva. — Din **amesteca** (derivat regresiv).

AMESTECÁ, *améstec,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face un amestec (**1**). F Tranz. A provoca dezordine, a încurca diverse lucruri între ele. **2.** Refl. (Despre grupuri de fiinţe deosebite) A se întrepătrunde; a se pierde, a dispărea în... **3.** Refl. A interveni (nepoftit) într-o acţiune, într-o discuţie etc. — Lat. ***ammixticare.**

AMESTECÁRE, *amestecări,* s.f. Acţiunea de *a (se) amesteca.* — V. **amesteca.**

AMESTECÁT, -Ă, *amestecaţi, -te,* adj. Compus din elemente diferite; împestriţat, pestriţ, eterogen. — V. **amesteca.**

AMESTECĂTÓR, *amestecătoare,* s.n. Aparat sau maşină care serveşte la amestecarea unor substanţe în scopul omogenizării lor. — **Amesteca** + suf. *-ător.*

AMESTECĂTÚRĂ, *amestecături,* s.f. **1.** Produs al amestecării; amestec (**1**). **2.** Îngrămădire întâmplătoare de lucruri sau de fiinţe; formaţie lipsită de unitate; amestec (**2**). — **Amesteca** + suf. *-ătură.*

AMETÁBOLĂ, *ametabole,* adj. f. (Despre insecte) Care se dezvoltă fără metamorfoză. — Din fr. **amétabole.**

AMETÍST, *ametiste,* s.n. Varietate violetă de cuarţ, folosită ca piatră semipreţioasă. — Din fr. **améthyste,** lat. **amethystus.**

AMETRÓP, -Ă, *ametropi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de ametropie. — Din fr. **amétrope.**

AMETROPÍE s.f. Tulburare a vederii provocată de un viciu de refracţie în mediile transparente ale ochiului. — Din fr. **amétropie.**

AMEŢEÁLĂ, *ameţeli,* s.f. Stare în care omul îşi pierde echilibrul din cauza unor tulburări circulatorii, vestibulare etc. — **Ameţi** + suf. *-eală.*

AMEŢÍ, *ameţesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A fi cuprins sau a aduce în stare de ameţeală; *fig.* a (se) zăpăci (**2**). **2.** Refl. şi tranz. A (se) îmbăta (uşor). — Probabil lat. ***ammattire** (< *mattus* „beat").

AMEŢÍT, -Ă, *ameţiţi, -te,* adj. **1.** Cuprins de ameţeală; *fig.* zăpăcit. **2.** Beat. — V. **ameţi.**

AMEŢITÓR, -OÁRE, *ameţitori, -oare,* adj. Care provoacă ameţeală. — **Ameţi** + suf. *-itor.*

AMFETAMÍNĂ s.f. (Farm.) Benzedrină. — Din fr. **amphétamine.**

AMFIARTRÓZĂ s.f. Articulaţie care permite mişcări limitate; articulaţie semimobilă. [Pr.: *-fi-ar-*] — Din fr. **amphiarthrose.**

AMFIBIÁN, *amfibieni,* s.m. (Zool.) Batracian. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **amphibien.**

AMFÍBIU, -IE, *amfibii,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre fiinţe) Care poate trăi şi în apă şi pe uscat sau care are o fază de dezvoltare în apă şi una pe uscat. **2.** Fig. Care are o natură sau un aspect dublu. **II.** S.n., adj. (Avion, automobil sau tanc) care este special construit, spre a putea fi utilizat atât pe uscat, cât şi pe apă. — Din fr. **amphibie.**

AMFIBÓL, *amfiboli,* s.m. Mineral cristalizat sau grup de minerale constituite din silicaţi hidrataţi de magneziu, fier, aluminiu, calciu sau sodiu, foarte răspândite în rocile eruptive şi în şisturile cristaline. — Din fr. **amphibole.**

AMFIBOLÍE s.f. (Livr.) Ambiguitate (**2**). — Din fr. **amphibolie.**

AMFIBOLÓGIC, -Ă, *amfibologici, -ce,* adj. (Livr.) Echivoc, ambiguu, obscur. — Din fr. **amphibologique.**

AMFIBOLOGÍE, *amfibologii,* s.f. Construcţie defectuoasă de stil, de limbă etc. care poate da naştere la echivoc; ambiguitate, amfibolie. — Din fr. **amphibologie,** lat. **amphibologia.**

AMFIBRÁH, *amfibrahi,* s.m. Unitate ritmică formată, în metrica antică, dintr-o silabă lungă precedată şi urmată de două silabe scurte. F Unitate ritmică alcătuită, în metrica modernă, dintr-o silabă accentuată precedată şi urmată de două silabe neaccentuate. — Din fr. **amphibraque,** lat. **amphibrachus.**

AMFIBRÁHIC, -Ă, *amfibrahici, -ce,* adj. (Despre ritm) Care este obţinut din amfibrahi. — Din fr. **amphibrachique.**

AMFICŢIÓN, *amficţioni,* s.m. (În Grecia antică) Membru al unei amficţionii. [Pr.: *-ţi-on*] — Din fr. **amphictyon.**

AMFICŢIONÍE s.f. (În Grecia antică) Uniune de triburi sau asociaţie de oraşe-state, grupate în jurul unui sanctuar comun. [Acc. şi: *amficţiónie.* — Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **amphictyonie.**

AMFIDRÓMIC, *amfidromice,* adj. (În sintagma) *Punct amfidromic* = nivelul maxim al mareelor. — Din fr. **amphidromique.**

AMFIGONÍE s.f. Înmulţire sexuată în care gameţii uniţi provin de la indivizi deosebiţi. — Din fr. **amphigonie.**

AMFIGÚRIC, -Ă, *amfigurici, -ce,* adj. (Livr; despre scriere, vorbire, stil) Obscur, neinteligibil. — Din fr. **amphigourique.**

AMFIMÁCRU, *amfimacri,* s.n. Unitate ritmică formată din trei silabe, dintre care prima şi ultima sunt lungi, iar cea din mijloc scurtă. — Din fr. **amphimacre.**

AMFIMIXÍE s.f. Tip de înmulţire în care zigotul se formează după unirea gameţilor de sex contrar. — Din fr. **amphimixie.**

AMFINEURIÁN, *amfineurieni,* s.m. (La pl.) Clasă de moluşte marine, din regiunile de coastă, cu caractere primitive *(Amphineura);* (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-ne-u-ri-an*] — Cf. fr. amphineure.

AMFIÓX, *amfiocşi,* s.m. Acraniat cu corpul transparent, lung de 3—7 cm, cu scheletul de susţinere format numai din notocordă *(Branchiostoma lanceolatum).* [Pr.: *-fi-ox*] — Din fr. **amphioxus.**

AMFIPÓD, *amfipode,* s.n. (La pl.) Clasă de crustacee care se caracterizează prin faptul că au două feluri de picioare, unele servindu-le la sărit şi altele la înotat; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **amphipode.**

AMFIPROSTÍL, *amfiprostiluri,* s.n. Templu care are un portic pe faţada anterioară şi unul pe cea posterioară. — Din fr. **amphiprostyle.**

AMFITEÁTRU, *amfiteatre,* s.n. **1.** (În arhitectura greco-romană) Edificiu destinat jocurilor publice, de formă circulară sau ovală, de obicei neacoperit, având la mijloc o arenă înconjurată de trepte (gradene) şi tribune pentru public. G Loc. adj. şi adv. *În amfiteatru* = (în plan) înclinat, în trepte. **2.** Sală de cursuri, de spectacole etc. cu locurile aşezate în trepte sau pe un plan înclinat. **3.** Configuraţie a unor terenuri muntoase sau deluroase în etaje circulare. — Din fr. **amphithéâtre,** lat. **amphitheatrum.**

AMFITÉRIU, *amfiterii,* s.m. Mamifer jurasic din care se presupune că au luat naştere marsupialele şi mamiferele placentare. — Din fr. **amphithérium.**

AMFITRIÓN, -OÁNĂ, *amfitrioni, -oane,* s.m. şi f. Stăpânul unei case în raport cu oaspeţii săi; gazdă. [Pr.: *-tri-on*] — Din fr. **amphitryon.**

ÁMFORĂ, *amfore,* s.f. Vas mare de formă ovoidală sau sferică, cu două toarte, în care, în Antichitate, se păstra şi se transporta vinul, untdelemnul, grânele etc. — Din fr. **amphore,** lat. **amphora.**

AMFOTÉR, -Ă, *amfoteri, -e,* adj. (Despre unele substanţe) Care are proprietatea de a reacţiona ca un acid în prezenţa unei baze şi ca o bază în prezenţa unui acid. — Din fr. **amphotère.**

AMFOTONÍE s.f. Stare de hiperactivitate a sistemului nervos simpatic şi a celui parasimpatic. — Din fr. **amphotonie.**

AMHÁR, -Ă, *amhari, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Etiopiei. F (Substantivat, f.) Limba amhară, din familia de limbi hamito-semitice. **2.** Adj. Care aparţine amharilor (**1**), privitor la amhari. — Din n.pr. **Amhara**.

AMIÁBIL, -Ă, *amiabili, -e,* adj. Înţelegător, prietenos; binevoitor. G (Adverbial) Prieteneşte F (Despre litigii, conflicte etc.) Rezolvat prin negociere, pe cale diplomatică. *Pe cale amiabilă.* [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **amiable.**

AMIÁNT s.n. (Rar) Varietate de azbest, cu numeroase utilizări în tehnică. [Pr.: *-mi-ant.* — Var. **amiántă** s.f.] — Din fr. **amiante.**

AMIÁNTĂ s.f. v. **amiant.**

AMIÁZ s.n. v. **amiază.**

AMIÁZĂ, *amiezi,* s.f. **1.** Mijlocul zilei, momentul înălţării maxime a Soarelui deasupra orizontului (corespunzător aproximativ orei 12). G Loc. adj. *De amiază* = de prânz, de la ora prânzului. G Expr. *Ziua(-n) amiaza mare* = în plină zi, în toiul zilei. **2.** (Concr.) Zenit. **3.** (Reg.) Masă principală care se ia aproximativ la jumătatea zilei; prânz. **4.** (Înv.) Miazăzi, sud. [Var.: **amiáz, amiéz** s.n., **amiázi, amiázăzi** s.f.] — Din **amiazăzi** (< lat. *ad mediam diem).*

AMIÁZĂZI s.f. v. **amiază.**

AMIÁZI s.f. v. **amiază.**

AMÍBĂ, *amibe,* s.f. Animal protozoar (microscopic), cu corpul lipsit de membrană, format dintr-o masă de protoplasmă, cu unul sau mai multe nuclee şi care se mişcă cu ajutorul pseudopodelor *(Amoeba).* — Din fr. **amibe.**

AMÍC, -Ă, *amici, -ce,* s.m. şi f. Prieten. — Din lat. **amicus,** it. **amico.**

AMICÁL, -Ă, *amicali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Prietenos; prietenesc. F (Adverbial) Prieteneşte. **2.** S.n. Întâlnire sportivă care se desfăşoară în afara unui campionat.— Din fr. **amical,** lat. **amicalis.**

AMICÍŢIE, *amiciţii,* s.f. Prietenie. — Din lat. **amicitia,** it. **amicizia.**

AMIDÁZĂ, *amidaze,* s.f. Enzimă care desface legătura dintre carbon și azot din diferite substanțe, fixând elementele apei. — Din fr. **amidase.**

AMÍDĂ, *amide,* s.f. Compus organic obținut prin înlocuirea unui atom de hidrogen al amoniacului cu radicalul unui acid. — Din fr. **amide.**

AMIDÍNĂ, *amidine,* s.f. Substanță organică pe bază de amidă, folosită în medicamentație. — Din fr. **amidine.**

AMIDÓL s.n. Substanță folosită ca developator în fotografie. — Din fr. **amidol.**

AMIDÓN s.n. Substanță organică ce se găsește în semințele, fructele și tuberculele plantelor și care se folosește în industria alimentară, chimică etc. — Din fr. **amidon.**

AMIDOPIRÍNĂ s.f. Medicament obținut din antipirină, cu acțiune febrifugă și analgezică și care, folosit în mod abuziv, duce la leucemie; piramidon. — Din fr. **amidopyrine.**

AMIDÚRĂ, *amiduri,* s.f. Compus chimic obținut din amoniac prin substituirea unui atom de hidrogen cu un metal. — Din fr. **amidure.**

AMIELÍNIC, -Ă, *amielinici, -ce,* adj. Care este lipsit de mielină. [Pr.: *-mi-e-*] — Cf. fr. a m é e l i n e.

AMIÉZ s.n. v. **amiază.**

AMIEZÍTĂ s.f. Îmbrăcăminte rutieră permanentă, confecționată din beton asfaltic cu filer de var stins. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **amiésite.**

AMIGDÁLĂ, *amigdale,* s.f. (Anat.) Fiecare dintre cele două glande de natură limfatică, situate de o parte și de alta a omușorului. — Din fr. **amygdale.**

AMIGDALECTOMÍE, *amigdalectomii,* s.f. Îndepărtare a amigdalelor pe cale chirurgicală. — Din fr. **amygdalectomie.**

AMIGDALIÁN, -Ă, *amigdalieni, -e,* adj. (Anat.) Care ține de amigdale, referitor la amigdale. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **amygdalien.**

AMIGDALÍTĂ, *amigdalite,* s.f. Boală manifestată prin inflamarea (acută sau cronică) a amigdalelor. — Din fr. **amygdalite.**

AMIGDALOÍD, -Ă, *amigdaloizi, -de,* adj. În formă de migdală. — Din fr. **amygdaloïde.**

AMÍL, *amili,* s.m. Radical organic monovalent, provenit din pentan prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **amyle.**

AMILACÉU, -CÉE, *amilacei, -cee,* adj. Care conține sau care este constituit din amidon. — Din fr. **amylacé.**

AMILÁZĂ, *amilaze,* s.f. Substanță produsă de pancreas, care (în timpul digestiei) transformă amidonul în maltoză și glucoză. — Din fr. **amylase.**

AMÍLIC adj. (În sintagma) *Alcool amilic* = alcool aciclic saturat, derivat din pentan; pentanol. — Din fr. **amylique.**

AMILODEXTRÍNĂ s.f. Polizaharidă obținută prin hidroliza parțială a amidonului. — Din fr. **amylodextrine.**

AMILOGRÁF, *amilografe,* s.n. Aparat care măsoară și înregistrează consistența gelului de amidon dintr-o făină pentru a determina capacitatea de panificație a acesteia. — Din fr. **amylographe.**

AMILOGRÁMĂ, *amilograme,* s.f. (Tehn.) Diagramă înregistrată la amilograf. — Din fr. **amylogramme.**

AMILOIDÓZĂ s.f. Fenomen patologic care constă în formarea și depozitarea în anumite organe a unei substanțe proteice amorfe. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **amyloïdose.**

AMILOPECTÍNĂ, *amilopectine,* s.f. Component al amidonului care constituie învelișul exterior și insolubil al granulelor de amidon. — Din fr. **amylopectine.**

AMILÓZĂ, *amiloze,* s.f. Constituent solubil al amidonului. — Din fr. **amylose.**

AMIMÍE s.f. Stare patologică constând în incapacitatea de exprimare a stărilor afective prin mimică. — Din fr. **amimie.**

AMÍN interj., s.n. **1.** Interj. (În texte religioase sau în practica Bisericii creștine, folosit ca formulă de încheiere a rugăciunilor) Adevărat! așa să fie! F Fam. Adio! s-a terminat! **2.** S.n. (Pop.; în expr.) *Cât(u-i) aminul* sau *până* (ori *nici) la amin* = niciodată, nicidecum. — Din sl. **aminŭ.**

AMINÁRE s.f. Reacție prin care se introduce gruparea amino într-un compus organic. — Cf. fr. a m i n a t i o n.

AMÍNĂ, *amine,* s.f. Compus organic derivat al amoniacului. — Din fr. **amine.**

AMÍNO s.n. (Chim.) Grupare funcțională monovalentă rezultată prin înlocuirea unui atom de hidrogen din molecula amoniacului. — Din fr. **amino.**

AMINOACÍD, *aminoacizi,* s.m. Substanță specifică materiei vii, care se caracterizează prin prezența în aceeași moleculă a unei funcții acide și a unei funcții bazice și care intră în compoziția proteinelor. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **aminoacide.**

AMINOACIDEMÍE, *aminoacidemii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a aminoacizilor în sânge; cantitate de aminoacizi prezentă în sânge. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **aminoacidémie.**

AMINOACIDURÍE, *aminoacidurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a aminoacizilor în urină; cantitate de aminoacizi prezentă în urină. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **aminoacidurie.**

AMINOALCOÓL, *aminoalcooli,* s.m. (Chim.) Compus organic care conține amină și alcool. [Pr.: *-no-al-*] — Din fr. **aminoalcool.**

AMINOBENZÉN s.m. (Chim.) Anilină. — Din fr. **aminobenzène.**

AMINOBENZÓIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid aminobenzoic* = pulbere cristalină incoloră, solubilă în apă și alcool, utilizată în chimie ca reactiv de determinare a cuprului, mercurului, plumbului etc. și ai cărei derivați sunt folosiți în farmacie, parfumerie; acid antranilic. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **aminobenzoïque.**

AMINOPLÁST, *aminoplaste,* s.n. Rășină sintetică obținută prin reacții de policondensare între formaldehidă și compuși cu gruparea amino. — Din fr. **aminoplaste.**

AMINOZAHÁR, *aminozaharuri,* s.n. Derivat cu amină al zaharurilor, care intră în componența unor substanțe naturale importante. — **Amino** + **zahar(uri)** (după fr. *amino-sucres,* germ. *Amino-zucker).*

AMÍNTE adv. (În expr.) *A(-și) aduce aminte* = a(-și) aminti. *A lua aminte* = a ține seamă de ceva, a nu trece cu vederea. *A lua aminte la ceva* = a fi atent la ceva, a observa cu atenție ceva. *A-i fi* (cuiva) *aminte* (de ceva) = a dori (să facă ceva), a avea chef (de ceva). — **A^3** + **minte.**

AMINTÍ, *amintesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A-i reveni în minte un fapt, un lucru din trecut. **2.** Tranz. A face pe cineva să-și aducă aminte de ceva. **3.** Tranz. A pomeni, a menționa ceva sau pe cineva. — Din **aminte.**

AMINTÍRE, *amintiri,* s.f. **I.** Faptul de *a(-și) aminti.* G Loc. adv. *În amintirea cuiva* (sau *a ceva)* = ca semn că cineva (sau ceva) n-a fost dat uitării. **II. 1.** Imagine păstrată în memorie, lucru amintit. **2.** Obiect (dăruit) care amintește de cineva sau de ceva; suvenir. **3.** (La pl.) Gen literar, asemănător cu memoriile, în care scriitorul descrie fapte din propria viață. — V. **aminti.**

AMINTITÓR, -OÁRE, *amintitori, -oare,* adj. (Rar) Care amintește. — **Aminti** + suf. *-tor.*

AMIOTROFÍE s.f. Atrofie a unui grup de mușchi, frecventă în unele boli ale sistemului nervos, în boli articulare, musculare etc. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **amiotrophie.**

AMIRÁL, *amirali,* s.m. **I.** Cel mai mare grad în marina militară, corespunzător gradului de general-colonel din armata terestră; persoană care poartă acest grad. **II.** Fluture de zi, mare, foarte frumos colorat, ale cărui larve trăiesc pe urzici *(Vanessa atalanta).* — Din fr. **amiral.**

AMIRALITÁTE, *amiralități,* s.f. Comandament suprem al marinei militare; local, clădire în care își are sediul acest comandament. — **Amiral** + suf. *-itate* (după fr. *amirauté*, it. *ammiralita).*

AMIROSÍ vb. IV v. **mirosi.**

AMITÓZĂ s.f. Diviziune directă a celulelor prin strangulare, înmugurire etc., fără apariția cromozomilor; sciziparitate. — Din fr. **amitose.**

AMNÁR, *amnare,* s.n. **1.** Bucată de oțel cu care se lovește cremenea spre a scoate scântei în vederea aprinderii fitilului sau iascăi. **2.** (Reg.) Fiecare dintre stâlpii de lemn care se pun la colțurile unei construcții țărănești, pentru a sprijini acoperișul. **3.** (Reg.) Mâner de lemn cu ajutorul căruia se învârtește și se fixează sulul la războiul de țesut. **4.** (Reg.) Dispozitiv cu ajutorul căruia se ridică sau se coboară fierul lat al plugului. [Var.: (reg.) **amânár** s.n.] — **A^3** + **mânar**[e] (< lat. *manuale).*

AMNĂRÚȘ, *amnărușe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *amnar.* — **Amnar** + suf. *-uș.*

AMNÉZIC, -Ă, *amnezici, -e,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a fost atinsă de amnezie. **2.** Adj., s.n. (Substanță) care provoacă amnezie. — Din fr. **amnésique.**

AMNEZÍE, *amnezii,* s.f. Pierdere totală sau parțială a memoriei. — Din fr. **amnésie.**

AMNIÓS, *amniosuri,* s.n. Membrană care învelește până la naștere fetusul la mamifere, la păsări și la reptile. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **amnios.**

AMNIÓT, -Ă, *amnioți, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are amnios și alantoidă. **2.** S.f. (La pl.) Grup de vertebrate al căror embrion are amnios și alantoidă; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. [Pr.: *-ni-ot*] — Din fr. **amniote.**

AMNIÓTIC adj. (În sintagma) *Lichid amniotic* = lichid care se află în amnios și apără embrionul, eliminându-se înainte de naștere. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **amniotique.**

AMNISTIÁ, *amnistiez,* vb. I. Tranz. A acorda amnistie unui infractor; a scoate un delict de sub sancțiunile legii. [Pr.: *-ti-a*] — Din fr. **amnistier.**

AMNISTIÁBIL, -Ă, *amnistiabili, -e,* adj. Care poate fi amnistiat. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **amnistiable.**

AMNISTÍE, *amnistii,* s.f. Act al puterii de stat prin care se înlătură răspunderea penală pentru o infracțiune săvârșită. — Din fr. **amnistie.**

AMNISTIÉRE, *amnistieri,* s.f. Acțiunea de *a amnistia* și rezultatul ei. [Pr.: *-ti-e-*] — V. **amnistia.**

AMÓC, *amocuri,* s.n. Boală mintală tropicală, care se datorează abuzului de stupefiante şi care se manifestă prin atitudini periculoase, cu impulsuri spre omucidere. F Furie. — Din fr. **amok.**

AMOFÓS s.n. Îngrăşământ chimic constituit din azot şi anhidridă fosforică. — Din fr. **amophos.**

AMONIÁC s.n. Gaz incolor, cu miros înţepător, înecăcios, obţinut din combinarea hidrogenului cu azotul, folosit la fabricarea acidului azotic, a îngrăşămintelor azotoase, a explozivelor etc. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **ammoniaque.**

AMONIACÁL, -Ă, *amoniacali, -e,* adj. Care conţine amoniac. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **ammoniacal.**

AMONIÁT, *amoniaţi,* s.m. Combinaţie a amoniacului cu un oxid metalic. [Pr.: *-ni-aţ*] — Din fr. **ammoniate.**

AMONIFICÁRE s.f. Descompunere a proteinelor din materia organică a solului sub acţiunea microorganismelor, având ca rezultat formarea amoniacului. — Din **amoniac.**

AMONÍT, *amoniţi,* s.m. (La pl.) Ordin de moluşte cefalopode fosile, cu cochilia în formă de spirală împărţită în mai multe compartimente, care au trăit în paleozoic; (şi la sg.) moluscă aparţinând acestui ordin. — Din fr. **ammonite.**

AMÓNIU s.n. Metal alcalin care se găseşte numai în compuşi. — Din fr. **ammonium.**

AMONIURÍE s.f. Eliminare patologică a amoniacului prin urină. [Pr.: *-ni-u-*] — Din fr. **ammoniurie.**

AMÓNTE s.n. (În loc. adv.) *În amonte* = în susul apei, către izvor. — Din it. **amonte.**

AMÓR, *amoruri,* s.n. Iubire, dragoste. G *Amor propriu* = preţuire (uneori exagerată) pentru propria persoană, sentiment al demnităţii provenit din conştiinţa propriei valori a cuiva. F (Concr.) Iubit[2] (**2**). — Din lat. **amor,** it. **amore.**

AMORÁL, -Ă, *amorali, -e,* adj. Care nu are noţiunea moralităţii, indiferent faţă de morală. — Din fr. **amoral.**

AMORALÍSM s.n. Doctrină care contestă existenţa fundamentelor obiective ale moralei şi, pe acest temei, normele şi principiile ei. — Din fr. **amoralisme.**

AMORALÍST, -Ă, *amoralişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Adept) al amoralismului. — Din fr. **amoraliste.**

AMORALITÁTE s.f. Atitudinea omului amoral. — Din fr. **amoralité.**

AMORÁŞ, *amoraşi,* s.m. Diminutiv al lui *amor;* reprezentare, în artele plastice, a zeului amorului ca un copil gol cu aripi. — **Amor** + suf. *-aş.*

AMORÉZ, *amorezi,* s.m. (Înv.) Adorator, îndrăgostit, iubit[2] (**2**). G *Prim-amorez* = actor care interpretează pe scenă rolul tânărului îndrăgostit. — Din **amoreză.**

AMOREZÁ, *amorezez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se îndrăgosti de cineva; a se înamora. — Din **amorez.**

AMOREZÁT, -Ă, *amorezaţi, -te,* adj. (Înv.) Îndrăgostit. — V. **amoreza.**

AMORÉZĂ, *amoreze,* s.f. (Înv.) Iubită[2] (**2**). — După fr. **amoureuse.**

AMÓRF, -Ă, *amorfi, -e,* adj. **1.** (Despre substanţe) Care nu prezintă o structură cristalină, regulată; *p. ext.* fără formă precisă. **2.** Fig. Care nu este organizat, structurat etc. — Din fr. **amorphe.**

AMORÓS, -OÁSĂ, *amoroşi, -oase,* adj. Plin de iubire, de dragoste. F Privitor la dragoste, de dragoste. — **Amor** + suf. *-os* (după fr. *amoureux).*

AMORÓSO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu gingăşie, cu multă căldură. [Pr.: *amorózo*] — Cuv. it.

AMORSÁ, *amorsez,* vb. I. Tranz. A pregăti şi a provoca un fenomen (explozie, reacţie chimică etc.) printr-o acţiune exterioară. — Din fr. **amorcer.**

AMORSÁRE, *amorsări,* s.f. Acţiunea de *a amorsa* şi rezultatul ei. — V. **amorsa.**

AMÓRSĂ, *amorse,* s.f. **1.** Dispozitiv pentru aprinderea unei încărcături de exploziv. **2.** (În sintagma) *Amorsa drumului* = porţiune din traseul unui drum la intrarea în oraşe, care are de obicei o lăţime mai mare decât restul traseului. **3.** Nadă, momeală (la pescuit). — Din fr. **amorce.**

AMORTÍBIL, -Ă, *amortibili, -e,* adj. Amortizabil. — **Amorti**[za] + suf. *-bil.*

AMORTISMÉNT, *amortismente,* s.n. Stingere treptată a unei datorii, a unei rente etc. — Din fr. **amortissement.**

AMORTIZÁ, *amortizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împiedica propagarea unui zgomot, a unui şoc. F A scădea progresiv, în timp, amplitudinea unei mărimi caracteristice pentru un fenomen de ondulaţie. **2.** A stinge treptat creditele pe termen lung prin plăţi succesive sau prin răscumpărarea creanţelor. F A recupera o investiţie. — Cf. fr. a m o r t i r.

AMORTIZÁBIL, -Ă, *amortizabili, -e,* adj. Care se poate amortiza. — Din fr. **amortissable.**

AMORTIZÁRE, *amortizări,* s.f. Acţiunea de *a amortiza* şi rezultatul ei. — V. **amortiza.**

AMORTIZÓR, *amortizoare,* s.n. Dispozitiv care serveşte la amortizarea unui şoc, a unui zgomot sau a unui fenomen de oscilaţie la un sistem tehnic. — Din fr. **amortisseur.**

AMORŢEÁLĂ, *amorţeli,* s.f. Stare de insensibilitate trecătoare a corpului sau a unei părţi a corpului; amorţire. — **Amorţi** + suf. *-eală.*

AMORŢÍ, *amorţesc,* vb. IV. Intranz. (Despre fiinţe, despre corpul sau despre o parte a corpului lor) A pierde temporar capacitatea de a reacţiona la excitarea din afară, a deveni insensibil. F (Despre unele animale) A intra în perioada de hibernare. F Fig. A-şi pierde vigoarea, a slăbi în intensitate. — Lat. ***ammortire** *(= admortire).*

AMORŢÍRE, *amorţiri,* s.f. Faptul de *a amorţi;* amorţeală; *fig.* indiferenţă, inerţie. — V. **amorţi.**

AMORŢÍT, -Ă, *amorţiţi, -te,* adj. Care a devenit insensibil. — V. **amorţi.**

AMOVÍBIL, -Ă, *amovibili, -e,* adj. **1.** (Despre funcţionari) Care poate fi mutat, revocat, concediat. **2.** (Despre obiecte, piese, organe de maşini etc.) Care poate fi separat de restul ansamblului fără ca acesta să se defecteze. — Din fr. **amovible.**

AMOVIBILITÁTE s.f. Faptul de a fi amovibil. — Din fr. **amovibilité.**

AMPATAMÉNT, *ampatamente,* s.n. Distanţa dintre axele osiilor extreme ale unui vehicul. — Din fr. **empattement.**

AMPELIDACÉE, *ampelidacee,* s.f. Familie de plante dicotiledonate având ca tip vita-de-vie. — Din fr. **ampélidacée.**

AMPELOGRÁF, -Ă, *ampelografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în ampelografie. — Din fr. **ampélographe.**

AMPELOGRÁFIC, -Ă, *ampelografici, -ce,* adj. De ampelografie. — Din fr. **ampélographique.**

AMPELOGRAFÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul morfologic, fiziologic şi de producţie a soiurilor de viţă-de-vie. — Din fr. **ampélographie.**

AMPENÁJ, *ampenaje,* s.n. Dispozitiv al unui avion dispus în spatele fuzelajului, care serveşte la stabilitatea, la echilibrul sau la schimbarea direcţiei avionului respectiv. — Din fr. **empennage.**

AMPÉR, *amperi,* s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea curentului electric. F Compus: *amper-oră* = unitate de măsură pentru sarcina electrică egală cu cantitatea de electricitate transportată de un curent electric cu intensitatea de un amper printr-un conductor în timp de o oră, egală cu 3 600 coulombi. — Din fr. **ampère.**

AMPERÁJ, *amperaje,* s.n. Denumire improprie pentru intensitatea curentului electric, exprimată în amperi. — Din fr. **ampérage.**

AMPERMÉTRU, *ampermetre,* s.n. Instrument de măsură a intensităţii curentului electric, gradat în amperi. — Din fr. **ampèremètre.**

AMPERORMÉTRU, *amperormetre,* s.n. Instrument de măsură a sarcinii electrice care trece printr-un circuit electric de curent continuu. — După fr. **ampèreheuremètre.**

AMPÉR-SPÍRĂ, *amperi-spiră,* s.m. (Înv.) Unitate de măsură pentru tensiunea magnetomotoare şi pentru solenaţie. [Pl. şi: (f.) *amper-spire*] — **Amper** + **spiră.**

AMPICILÍNĂ s.f. (Farm.) Antibiotic cu spectru larg de acţiune. — Din engl. **ampicillin.**

AMPLASÁ, *amplasez,* vb. I. Tranz. A aşeza, a fixa o maşină, o instalaţie etc. pe un anumit loc. — Din **amplasament** (derivat regresiv).

AMPLASAMÉNT, *amplasamente,* s.n. Loc de aşezare a unei instalaţii, a unui dispozitiv, a unei construcţii. — Din fr. **emplacement.**

AMPLASÁRE, *amplasări,* s.f. Faptul de *a amplasa.* — V. **amplasa.**

AMPLECTÍV, -Ă, *amplectivi, -e,* adj. (Bot.; despre părţi ale plantei) Care îmbrăţişează complet alte organe. — Din fr. **amplectif.**

AMPLEXICÁUL, -Ă, *amplexicauli, -e,* adj. (Bot.; despre frunze) Care îmbrăţişează tulpina. — Din fr. **amplexicaule.**

AMPLEXIFLÓR, -Ă, *amplexiflori, -e,* adj. (Bot.) Care îmbrăţişează floarea. — Din fr. **amplexiflore.**

AMPLEXIÚNE, *amplexiuni,* s.f. (Rar) Îmbrăţişare, cuprindere; tratare sumară. [Pr.: *-xi-u-*] — Cf. lat. a m p l e x i o, - o n i s.

AMPLIFICÁ, *amplífic,* vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a căpăta amploare, a (se) mări, a (se) lărgi, a (se) dezvolta (din punct de vedere cantitativ, intensiv etc.). — Din lat. **amplificare,** fr. **amplifier.**

AMPLIFICÁRE, *amplificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) amplifica;* mărire, dezvoltare. — V. **amplifica.**

AMPLIFICATÓR, -OÁRE, *amplificatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a amplifica o anumită mărime. **2.** S.n Aparat sau maşină electrică ce măreşte valorile caracteristice ale unui fenomen cu ajutorul energiei luate de la o sursă separată. G *Amplificator de antenă* = amplificator montat în imediata apropiere a unei antene pentru asigurarea unei recepţii îmbunătăţite a posturilor locale sau pentru recepţia posturilor îndepărtate. *Amplificator de putere* = aparat electronic de amplificare a semnalului furnizat de preamplificator. *Amplificator stereofonic* = ansamblu constituit din două sau mai multe amplificatoare, folosit pentru transmisia stereofonică a sunetului. — Din fr. **amplificateur.**

AMPLITÚDINE, *amplitudini,* s.f. Depărtarea maximă dintre pozițiile extreme ale unui corp care oscilează. F (Mat.) Mărimea unui arc. F Fig. Întindere, amploare. — Din lat. **amplitudo, -inis,** fr. **amplitude.**

AMPLOAIÁT, -Ă s.m. și f. v. **amploiat.**

AMPLOÁRE s.f. Însușirea de a fi amplu. — Din fr. **ampleur.**

AMPLOIÁT, -Ă, *amploiați, -te,* s.m. și f. (Înv.) Funcționar. [Pr.: *-plo-iat.* — Var.: **amploaiát, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **employé.**

ÁMPLU, -Ă, *ampli, -e,* adj. Mare, larg, dezvoltat (din punct de vedere cantitativ, intensiv etc.). — Din fr. **ample,** lat. **amplus.**

AMPOLOZITÁTE, *ampolozități,* s.f. (Italienism) Emfază. — Din it. **ampollosità.**

AMPRÉNTĂ, *amprente,* s.f. Imagine, urmă întipărită prin presare pe o suprafață (plastică). G *Amprente digitale* = urme lăsate de degete pe o suprafață și care servesc la identificarea autorului unei infracțiuni. *Amprentă vocală* = ansamblu al particularităților vocale specifice unui individ. F Fig. Urmă lăsată de o idee, de o stare psihică etc. — Din fr. **empreinte.**

AMPRENTOLOGÍE s.f. Studiul amprentelor digitale. — Din fr. **empreintologie.**

AMPRÍZĂ, *amprize,* s.f. Lățime a fâșiei de teren pe care urmează să se construiască o șosea, o cale ferată, un dig etc. — Din fr. **emprise.**

ÁMPULĂ, *ampule,* s.f. **1.** Organ de mers la echinoderme. **2.** Dilatare a unor vase, canale etc. (vase lactifere, vase urinare). **3.** Fiolă, flacon. **4.** (Rar) Globul de sticlă al unui bec. — Din fr. **ampoule.**

AMPUTÁ, *amputez,* vb. I. Tranz. A tăia pe cale chirurgicală (sau a pierde accidental) un membru al corpului sau un segment de membru. F Fig. A elimina o parte dintr-o operă, dintr-un discurs etc. — Din fr. **amputer,** lat. **amputare.**

AMPUTÁRE, *amputări,* s.f. Acțiunea de *a amputa;* amputație. — V. **amputa.**

AMPUTÁȚIE, *amputații,* s.f. Amputare. — Din fr. **amputation,** lat. **amputatio, -onis.**

AMÚ adv. (Pop.) Acum. — Lat. **ad-modo.**

AMULÉTĂ, *amulete,* s.f. Mic obiect căruia vechi superstiții îi atribuie puterea magică de a aduce noroc; talisman. — Din fr. **amulette.**

AMÚRG, *amurguri,* s.n. Semiîntuneric care se lasă după apusul Soarelui și ține până la venirea nopții; înserare, crepuscul, amurgit. G Loc. adv. *În amurg* = când se lasă seara. F Fig. Bătrânețe, sfârșitul vieții. — **A[3]** + **murg** „amurg".

AMURGÍ, pers. 3 *amurgește*, vb. IV. Intranz. A se înserа (**1**), a se întuneca. — Din **amurg.**

AMURGÍT s.n. (Pop.) Amurg. — V. **amurgi.**

AMÚȘ, *amușe,* s.n. (Reg.) Groapă cu apă și var în care tăbăcarul pune pieile pentru argăsit. — Et. nec.

AMÚȘI[1] adv. (Reg.) Acum (**2**). — **Amu** + **și.**

AMUȘÍ[2], *amușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăța părul de pe pieile scoase din amuș. — Din **amuș.**

AMUȚÍ, *amuțesc,* vb. IV. Intranz. A pierde facultatea de a vorbi; a deveni mut. F Fig. A înceta de a vorbi; a tăcea, a se potoli, a se liniști, a înceta. — Lat. ***ammutire** (< *mutus* „mut").

AMUȚÍRE, *amuțiri,* s.f. **1.** Faptul de *a amuți;* pierderea facultății de a vorbi. F Fig. Încetarea oricărui zgomot. **2.** Fenomen fonetic care constă în pronunțarea din ce în ce mai puțin perceptibilă, până la dispariția totală, a unui sunet. — V. **amuți.**

AMUZÁ, *amúz,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) distra, a (se) înveseli. — Din fr. **amuser.**

AMUZAMÉNT, *amuzamente,* s.n. Distracție, divertisment; înveselire, recreare. — Din fr. **amusament.**

AMUZÁNT, -Ă, *amuzanți, -te,* adj. Distractiv, vesel, nostim. — Din fr. **amusant.**

AMUZÍE s.f. Pierdere sau tulburare a funcțiilor de înțelegere, elaborare și exprimare muzicală (vocală sau instrumentală). F (Rar) Ignoranță în ceea ce privește muzica. — Din lat. **amusia.**

AMVÓN, *amvoane,* s.n. Construcție (ca un balcon) într-o biserică, de unde se predică sau se citește Evanghelia. — Din sl. **amŭvonŭ.**

AN[1] adv. (Pop.) Anul trecut, acum un an. F Fig. (Precedat de „mai") Acum câțiva ani. — Lat. **anno.**

AN[2], *ani,* s.m. **1.** Perioadă de timp care corespunde unei revoluții a Pământului în jurul Soarelui și care cuprinde 12 luni. G *Anul Nou* = ziua de 1 ianuarie (în care se serbează începutul unui an). G Loc. adv. *În anul...* = în cursul anului... *La anul* = în cursul anului viitor. *Acum un an* (sau *doi ani* etc.) = cu un an (sau cu doi ani etc.) în urmă. *De ani și ani* = de mulți ani, de multă vreme. *An de* (sau *cu) an* = în fiecare an, mereu. *Cu anii* = ani întregi, ani îndelungați. *La* (sau *într-)un an o dată* = o singură dată într-un an; rar. **2.** (Astron.; în sintagma) *An-lumină* = unitate de lungime pentru măsurarea distanțelor mari, egală cu distanța străbătută de lumină într-un an. **3.** Stadiu de studiu în unele forme de învățământ. G (Urmat de determinări) *Anii de studențe. Anii de ucenicie.* **4.** Măsură a vârstei unei ființe sau a vechimii unui lucru. *Copil de cinci ani.* **5.** (La pl.) Epocă din viață; vreme. *Anii copilăriei.* — Lat. **annus.**

AN[3]- v. **a[5]-.**

ANÁ, *anale,* s.f. Frânghie de care sunt suspendate cârligele carmacelor. F Frânghie cu plute care se agață de marginea superioară a mrejelor și a altor plase pescărești. — Et. nec.

ANABAPTÍSM s.n. Mișcare creștină sectară apărută în sec. XVI, exigentă în privința purității credinței, a libertății față de puterea politică și a egalității frățești, practicând rebotezarea adulților. — Din fr. **anabaptisme.**

ANAPABTÍST, -Ă, *anabaptiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al anabaptismului. **2.** Adj. Care aparține anabaptismului, privitor la anabaptism. — Din fr. **anabaptiste.**

ANABÁTIC, -Ă, *anabatici, -ce,* adj. (Med.) Care crește, care se mărește. — Din fr. **anabatique.**

ANABIÓZĂ s.f. Reducere a activităților vitale la unele organisme în condiții neprielnice de viață. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **anabiose.**

ANABOLÍSM s.n. Fază a metabolismului în care materiile nutritive introduse în organism sunt transformate în substanțe proprii acestuia; asimilație. — Din fr. **anabolisme.**

ANACÁRD, *anacarde,* s.n. Fructul anacardierului. F Anacardier. — Din fr. **anacarde.**

ANACARDIÉR, *anacardieri,* s.m. Arbust tropical din al cărui fruct comestibil se extrage o substanță folosită la lustruirea mobilelor. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **anacardier.**

ANACÍCLIC, -Ă, *anaciclici, -ce,* adj. (Despre versuri) Care prezintă totdeauna un sens, fie că le citim de la început, fie că le citim de la sfârșit. — Din fr. **anacyclique.**

ANACIDITÁTE s.f. (Fiziol.) Lipsă a acidității gastrice. — Din fr. **anacidité,** engl. **anacidity.**

ANACLORHIDRÍE s.f. Absență a acidului clorhidric din sucul gastric, întâlnită în unele forme de anemie, în cancerul gastric etc. — Din fr. **anachlorhidrie.**

ANACOLÚT, *anacoluturi,* s.n. Discontinuitate sau ruptură logico-sintactică în interiorul unei propoziții sau al unei fraze. [Pl. și: *anacolute*]. — Din fr. **anacoluthe,** lat. **anacoluthon.**

ANACÓNDA, *anaconde,* s.f. Șarpe semiacvatic neveninos din America Centrală și de Sud, lung de 7 m, care se hrănește cu păsări și cu mamifere *(Eunectes murinus).* — Din fr. **anaconda.**

ANACREÓNTIC, -Ă, *anacreontici, -ce,* adj. **1.** Care este compus în maniera poeziei erotice de curte a poetului grec antic Anacreon. **2.** (În sintagma) *Vers anacreontic* = vers cu structura metrică des întâlnită în poeziile atribuite lui Anacreon. [Pr.: *-cre-on-*] — Din fr. **anacréontique.**

ANACRÓNIC, -Ă, *anacronici, -ce,* adj. Care conține un anacronism; anacronistic. — Din fr. **anachronique.**

ANACRONÍSM, *anacronisme,* s.n. Eroare în fixarea datei unor evenimente (istorice). F Fapt, obicei sau opinie perimată. — Din fr. **anachronisme.**

ANACRONÍSTIC, -Ă, *anacronistici, -ce,* adj. (Rar) Anacronic. — **Anacron**[ic] + suf. *-istic* (după *caracteristic).*

ANACRÚZĂ, *anacruze,* s.f. **1.** Notă sau grup de note care formează o măsură incompletă la începutul unei compoziții muzicale. **2.** Prima silabă neaccentuată a unui vers. — Din fr. **anacrouse.**

ANACRÚZIC, -Ă, *anacruzici, -ce,* adj. (Muz.) Cu anacruză (**1**), bazat pe anacruză (**1**). — **Anacruză** + suf. *-ic.*

ANACUZÍE, *anacuzii,* s.f. (Med.) Surditate totală. — Din fr. **anacousie.**

ANADIPLÓZĂ, *anadiploze,* s.f. Figură retorică prin care se începe o frază cu cuvântul sau cu cuvintele de la sfârșitul frazei precedente; repetiție. — Din fr. **anadiplose.**

ANADIPSÍE s.f. Sete exagerată. — Din fr. **anadipsie.**

ANAERÓB, -Ă, *anaerobi, -e,* adj. (Despre organisme) Care este capabil să trăiască într-un mediu lipsit de oxigen; anaerobiotic. — Din fr. **anaérobie.**

ANAEROBIÓTIC, -Ă, *anaerobiotici, -ce,* adj. Anaerob. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **anaérobiotique.**

ANAEROBIÓZĂ s.f. Formă de viață a unor microorganisme anaerobe; anoxibioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **anaérobiose.**

ANAFÁZĂ s.f. Fază din timpul mitozei sau meiozei în care cromozomii perechi părăsesc placa ecuatorială a nucleului. — Din fr. **anaphase.**

ANAFILÁCTIC, -Ă, *anafilactici, -ce,* adj. Cu caracter de anafilaxie, bazat pe anafilaxie. G *Șoc anafilactic* = reacție violentă a organismului provocată de injectarea sau înghițirea unei anumite substanțe. — Din fr. **anaphylactique.**

ANAFILAXÍE s.f. (Med.) Sensibilitate crescută a organismului mamiferelor față de administrarea repetată de substanțe străine. — Din fr. **anaphylaxie.**

ANAFÓR, *anafoare,* s.n. (Reg.) Vârtej format de apă în lungul țărmurilor. — Din ngr. **anafori.**

ANAFORÁ, *anaforale,* s.f. (În Moldova și în Țara Românească, în sec. XVIII–XIX) **1.** Raport scris adresat domnitorului (de către un mare dregător). **2.** Proclamație a domnitorului. — Din ngr. **anaforá.**

ANAFÓRĂ[1], *anafore,* s.f. Procedeu stilistic care constă în repetarea aceluiași cuvânt la începutul mai multor fraze, părți de frază, versuri pentru accentuarea unei idei sau pentru obținerea unor simetrii. [Acc. și *anáforă*] — Din fr. **anaphore,** lat. **anaphora.**

ANÁFORĂ[2] s.f. v. **anafură.**

ANAFORÉZĂ, *anaforeze,* s.f. Deplasare a particulelor dintr-o soluție coloidală spre anod sub acțiunea unui câmp electric. — Din fr. **anaphorèse.**

ANAFÓRIC, -Ă, *anaforici, -ce,* adj. Care reia o noțiune, o idee exprimată anterior, în vederea accentuării ei. — Din fr. **anaphorique.**

ANAFÓRNIȚĂ, *anafornițe,* s.f. Vas plat din metal pe care se oferă credincioșilor anafura. — **Anaforă[2]** + suf. *-niță.*

ANAFRODIZIÁC, -Ă, *anafrodiziaci, -ce,* adj., s.n., s.m. și f. **1.** Adj., s.n. (Substanță) care face să înceteze dorințele sexuale. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu are dorințe sexuale, ale cărei organe sexuale sunt atinse de atonie. [Pr.: *-zi-ac*] — Din fr. **anaphrodisiaque.**

ANAFRODIZÍE s.f. Lipsă a dorințelor sexuale. — Din fr. **anaphrodisie.**

ANÁFURĂ s.f. Bucățele de prescură, de pâine care se împart credincioșilor ortodocși la sfârșitul liturghiei. [Var.: **anáforă, náfură** s.f.] — Din sl. **(a)nafora.**

ANAGENÉZĂ s.f. Regenerare a țesuturilor vii distruse accidental. — Din fr. **anagenèse.**

ANAGLÍFĂ, *anaglife,* s.f. **1.** Obiect ornamentat cu relief scund, realizat prin cizelură. **2.** Procedeu pe baza căruia se obține imaginea în relief a unui obiect fotografiat. — Din fr. **anaglyphe.**

ANAGLÍPTIC, -Ă, *anagliptici, -ce,* adj. Imprimat în relief pentru a putea fi urmărit cu degetele de către orbi. — Din fr. **anagliptique.**

ANAGNÓST, *anagnoști,* s.m. Sclav însărcinat să facă lectură în timpul mesei sau al băii stăpânilor, să copieze manuscrise etc. în Roma antică. — Din fr. **anagnoste.**

ANAGÓGIC, -Ă, *anagogici, -ce,* adj. Care ține de anagogie. — Din fr. **anagogique.**

ANAGOGÍE s.f. Interpretare a Bibliei care se ridică de la sensul literar al textului la cel mistic. — Din fr. **anagogie.**

ANAGRAMÁ, *anagramez,* vb. I. Tranz. A schimba ordinea literelor unui cuvânt pentru a obține alt cuvânt; a transcrie sub formă de anagramă; a anagramatiza. — Din **anagramă.**

ANAGRAMÁRE, *anagramări,* s.f. Acțiunea de *a anagrama.* — V. **anagrama.**

ANAGRAMÁTIC, -Ă, *anagramatici, -ce,* adj. Care formează o anagramă. — Din fr. **anagrammatique.**

ANAGRAMATIZÁ, *anagramatizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A anagrama. — Cf. a n a g r a m ă.

ANAGRÁMĂ, *anagrame,* s.f. Schimbare a ordinii literelor unui cuvânt sau a propozițiilor unei fraze pentru a obține un alt cuvânt sau o altă frază; antimetabolă. F Cuvânt obținut prin această schimbare. F Joc distractiv care folosește acest procedeu. — Din fr. **anagramme.**

ANAHORÉT, -Ă, *anahoreți, -te,* s.m. și f. Pustnic. — Din fr. **anachorète,** lat. **anachoreta.**

ANAHORÉTIC, -Ă, *anahoretici, -ce,* adj. (Rar) De anahoret; *fig.* modest, sărăcăcios. — Din fr. **anachorétique.**

ANÁL, -Ă, *anali, -e,* adj. Care se referă la anus, din regiunea anusului. — Din fr. **anal.**

ANALCÍD s.n. Insecticid puternic, întrebuințat mai ales pentru distrugerea păduchilor, a ploșnițelor, a puricilor și a țânțarilor; hexaclorciclohexan. — Denumire comercială.

ANÁLE s.f. pl. **1.** Scriere istorică în care sunt înregistrate an cu an întâmplările importante din viața unui popor, a unui oraș, a unei familii; *p. ext.* istorie a unui popor. **2.** Publicație științifică anuală. — Din fr., lat. **annales.**

ANALÉCTE s.f. pl. Fragmente alese și reunite din operele unuia sau ale mai multor scriitori; crestomație. F Titlul unor antologii savante. — Din fr. **analectes,** lat. **analecta.**

ANALEPSÍE s.f. Revenire a forțelor după o boală; înzdrăvenire, împuternicire. — Din fr. **analepsie.**

ANALÉPTIC, -Ă, *analeptici, -ce,* s.n., adj. (Medicament) cu acțiune stimulatoare asupra sistemului nervos central, în special asupra centrilor nervoși respiratori și circulatori. — Din fr. **analeptique.**

ANALFABÉT, -Ă, *analfabeți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care nu știe să scrie și să citească; neștiutor de carte. F Fig. Ignorant; incult. — Din fr. **analphabète.**

ANALFABETÍSM s.n. Neștiință de carte. — Din fr. **analphabétisme.**

ANALGEZIÁNT, -Ă, *analgezianți, -te,* adj. (Rar) Analgezic. [Pr.: *-zi-ant*] — Din fr. **analgésiant.**

ANALGÉZIC, -Ă, *analgezici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care calmează sau înlătură temporar durerea. — Din fr. **analgésique.**

ANALGEZÍE s.f. Pierdere a sensibilității la durere. — Din fr. **analgésie.**

ANALGEZÍNĂ, *analgezine,* s.f. Medicament care înlătură (temporar) durerea. — Din fr. **analgésine.**

ANALÍST[1], *analiști,* s.m. Autor de anale. — Din fr. **annaliste.**

ANALÍST[2], -Ă, *analiști, -ste,* s.m. și f. **1.** Specialist în analiza matematică, informatică, financiară etc. **2.** Psihanalist. **3.** Persoană care dovedește o aptitudine deosebită în cunoașterea, în analiza și în descrierea sufletului omenesc. **4.** (Și în sintagma *analist politic*) Persoană specializată în comentarea (și interpretarea) evenimentelor politice. — Din fr. **analyste.**

ANALÍTIC, -Ă, *analitici, -ce,* adj. Care se bazează pe analiză, care procedează prin analiză. G *Chimie analitică* = ramură a chimiei care se ocupă cu cercetarea elementelor și a combinațiilor lor. *Spirit analitic* = capacitate mintală de a disocia părțile componente ale unui întreg; persoană care are această capacitate. *Limbă analitică* = limbă care exprimă raporturile gramaticale prin cuvinte izolate. F (Mat., Fiz.) Care folosește calculul algebric și infinitezimal. *Geometrie analitică.* — Din fr. **analytique,** lat. **analyticus.**

ANALITÍSM s.n. Faptul, însușirea de a fi analitic. — **Analitic** + suf. *-ism.*

ANALIZÁ, *analizez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta un întreg, un fenomen etc., examinând fiecare element în parte. F A examina un text din diferite puncte de vedere. **2.** (Chim.) A identifica compoziția unei substanțe. — Din fr. **analyser.**

ANALIZÁBIL, -Ă, *analizabili, -e,* adj. Care poate fi analizat. — Din fr. **analysable.**

ANALIZÁRE, *analizări,* s.f. Acțiunea de *a analiza* și rezultatul ei. — V. **analiza.**

ANALIZATÓR, *analizatoare,* s.n. **1.** Instrument care servește la determinări analitice. **2.** Aparat al organismului animal (format dintr-un organ de simț, din nervi și din celule ale creierului) care culege, transmite, analizează și sintetizează senzațiile. *Analizatorul optic.* — **Analiza** + suf. *-tor.*

ANALÍZĂ, *analize,* s.f. **1.** Metodă științifică de cercetare care se bazează pe studiul sistematic al fiecărui element în parte; examinare amănunțită a unei probleme. G Expr. *În ultimă analiză* = în concluzie. **2.** (Chim.) Identificare, determinare a compoziției unei substanțe prin descompunerea ei în elementele constitutive. **3.** (În sintagma) *Analiză matematică* = ramură a matematicii care studiază funcțiile, limitele, derivatele și aplicațiile lor. — Din fr. **analyse.**

ANALIZÓR, *analizoare,* s.n. Instrument sau aparat cu ajutorul căruia se realizează o analiză. G *Analizor electronic* = aparat electronic pentru analiza armonică experimentală a semnalelor electronice. *Analizor de spectru* = aparat pentru observarea sau înregistrarea unui semnal. — Din fr. **analyseur.**

ANALÓG[1], *analoguri,* s.n. Pupitru înalt, mobil, pe care se pun cărțile de cult spre a fi citite la oficierea slujbei în Biserica ortodoxă. [Var.: **analóghion** s.n.] — Din ngr. **analóghion.**

ANALÓG[2], -OÁGĂ, *analogi, -oage,* adj. Care prezintă o analogie; asemănător; corespondent. [Adj. f. și: **analógă** s.f.] — Din fr. **analogue,** lat. **analogus.**

ANALÓGHION s.n. v. **analog[1].**

ANALÓGIC, -Ă, *analogici, -ce,* adj. **1.** Întemeiat pe analogie, produs prin analogie. G *Modificare analogică* = schimbare a unui element din limbă sub influența unui alt element asemănător. **2.** (Electron.; despre semnale) A cărui valoare poate fi reprezentată printr-o funcție continuă în timp, putând lua o infinitate de valori cuprinse în domeniul său de variație. **3.** (Electron.; despre aparate, dispozitive, instrumente și sisteme) Care generează, măsoară, prelucrează și stochează semnale analogice (**1**). — Din fr. **analogique,** lat. **analogicus.**

ANALOGÍE, *analogii,* s.f. Asemănare (parțială) între două sau mai multe noțiuni, obiecte, situații, fenomene etc. F (Lingv.) Fenomen care constă în modificarea formei sau uneori a sensului unui cuvânt sub influența alteia dintre formele sale sau sub influența altui cuvânt. — Din fr. **analogie,** lat. **analogia.**

ANALOGÍSM s.n. Analogie. — Din fr. **analogisme.**

ANAMNÉZĂ s.f. **1.** Reamintire a ideilor pe care sufletul le-ar fi contemplat într-o existență anterioară. **2.** Totalitate a datelor pe care medicul le obține interogând bolnavul cu privire la apariția și evoluția bolii de care suferă, la antecedentele ei etc. — Din fr. **anamnèse.**

ANAMNIÓTĂ, *anamniote,* s.f. (La pl.) Grup de vertebrate al căror embrion nu are amnios și alantoidă; (și la sg.) vertebrat din acest grup. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **anamniotes.**

ANAMORFOZÁT, -Ă, *anamorfozați, -te,* adj. Deformat față de aspectul obișnuit. — Din fr. **anamorphosé.**

ANAMORFÓZĂ, *anamorfoze,* s.f. **1.** Imagine deformată, grotescă (dată de o oglindă curbă). **2.** Tip de metamorfoză în care larva are un număr mai mic de segmente față de adult. **3.** (Cin.) Procedeu optic folosit pentru comprimarea imaginii, astfel încât să se poată înregistra pe pelicula cinematografică normală o imagine corespunzătoare ecranului lat. — Din fr. **anamorphose.**

ANANÁS, *ananași,* s.m. **1.** Plantă erbacee perenă cultivată în zonele tropicale, cu frunze lungi și tulpină scurtă, care poartă în vârf o inflorescență simplă ca un spic *(Ananas sativus).* **2.** Fructul comestibil al acestei plante, cărnos, cu gust dulce-acrișor și foarte aromat. — Din fr. **ananas.**

ANÁNGHIE s.f. Situație dificilă, grea, în care se află cineva. — Din ngr. **ananki** „nevoie".

ANÁPĂDA adv. v. **anapoda.**

ANAPÉST, *anapești,* s.m. Picior metric compus din trei silabe: în metrica antică, două silabe scurte urmate de una lungă; în metrica modernă, două silabe neaccentuate urmate de una accentuată. — Din fr. **anapeste,** lat. **anapaestus.**

ANAPÉSTIC, -Ă, *anapestici, -ce,* adj. Care folosește anapestul. — Din fr. **anapestique,** lat. **anapaesticus.**

ANAPLÁSTIC, -Ă, *anaplastici, -ce,* adj. Care este în legătură cu anaplastia. — Din fr. **anaplastique.**

ANAPLASTÍE, *anaplastii,* s.f. Operație chirurgicală făcută cu scopul de a reda forma normală unei părți mutilate a corpului. — Din fr. **anaplastie.**

ANÁPODA adv. Pe dos, de-a-ndoaselea; altfel, în altă direcție decât trebuie. [Var.: (reg.) **anápăda** adv.] — Din ngr. **anápoda.**

ANAPTÍXĂ, *anaptixe,* s.f. Apariție accidentală a unei vocale între două consoane. — Din fr. **anaptyxe.**

ANÁRHIC, -Ă, *anarhici, -ce,* adj. Care se referă la anarhie, care este propriu anarhiei; care duce la anarhie; care dovedește indisciplină. F Care nu (mai) este organizat, care și-a pierdut organizarea, funcționarea normală; dezorganizat, haotic. — Din fr. **anarchique.**

ANARHÍE s.f. Stare de dezorganizare, de dezordine, de haos într-o țară, într-o instituție etc.; indisciplină, nesupunere a individului față de o colectivitate organizată. — Din fr. **anarchie.**

ANARHÍSM s.n. Mișcare ideologică apărută în sec. XIX, susținând suprimarea autorității guvernamentale, doar cooperarea voluntară fiind admisă. F Atitudine a anarhistului. — Din fr. **anarchisme,** rus. **anarhizm,** germ. **Anarchismus.**

ANARHÍST, -Ă, *anarhiști, -ste,* s.m. și f. Adept al anarhismului. F (Adjectival) Caracteristic anarhismului. — Din fr. **anarchiste,** rus. **anarhist,** germ. **Anarchist.**

ANARHOSINDICALÍSM s.n. Tendință în mișcarea sindicală, revendicând exercitarea controlului direct al muncitorilor asupra gestiunii economice. — Din fr. **anarcho-syndicalisme,** rus. **anarhosindikalizm.**

ANARHOSINDICALÍST, -Ă, *anarhosindicaliști,- ste,* s.m. și f. Adept al anarhosindicalismului. — Din rus. **anarhosindikalist.**

ANARTRÍE s.f. Incapacitate patologică de a articula cuvintele. — Din fr. **anarthrie.**

ANÁRȚI s.m. pl. Populație celtică din Antichitate, care a trăit în sec. III–I î.H. în nord-vestul Daciei. — Din lat. **Anarti.**

ANASÁRCĂ s.f. Infiltrație generalizată de lichid seros în țesutul conjunctiv subcutanat, care apare în unele boli de inimă, de rinichi, de ficat etc.; anasarhie. — Din fr. **anasarque,** germ. **Anasarka.**

ANASARHÍE s.f. Anasarcă. — Din germ. **Anasarkie.**

ANASÁNA loc. adv. *Cu anasâna* = cu forța. — Din tc. **anasını.**

ANASÓN s.m. Plantă erbacee aromatică cu flori mici și albe, cultivată pentru uleiul eteric și substanțele grase care se extrag din semințe, cu diverse întrebuințări în industria alimentară și cea farmaceutică *(Pimpinella anisum).* F Băutură alcoolică preparată din fructele acestei plante. [Var.: **anisón** s.m.] — Din tc. **anason.**

ANASTÁLTIC, -Ă, *anastaltici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) cu acțiune astringentă puternică. — Din fr. **anastaltique.**

ANASTÁTIC, -Ă, *anastatici, -ce,* adj. Care reproduce o tipăritură prin imprimare sau gravare cu ajutorul anumitor procedee chimice. — Din fr. **anastatique.**

ANASTIGMÁT, -Ă, *anastigmați, -te,* adj. (Rar) Anastigmatic. — Din fr. **anastigmate.**

ANASTIGMÁTIC, -Ă, *anastigmatici, -ce,* adj. (Despre un sistem de lentile) La care s-au corectat ori s-au înlăturat efectele astigmatismului; anastigmat. — Din fr. **anastigmatique.**

ANASTIGMATÍSM s.n. Proprietate a unui sistem optic de a fi lipsit de astigmatism. — Din fr. **anastigmatisme.**

ANASTOMÓTIC, -Ă, *anastomotici, -ce,* adj. Care ține de anastomoză. — Din fr. **anastomotique.**

ANASTOMOZÁ, *anastomozez,* vb. I. Tranz. A stabili o legătură prin anastomoză. — Din fr. **anastomoser.**

ANASTOMOZÁT, -Ă, *anastomozați, -te,* adj. (Bot.; despre nervuri) Ramificat și iarăși unit. F Care a fost unit prin anastomoză. — V. **anastomoza.**

ANASTOMÓZĂ, *anastomoze,* s.f. Comunicație naturală sau artificială (chirurgicală) între două vase sangvine, între două segmente ale tubului digestiv etc.; *p. ext.* trecere a fibrelor nervoase de la un nerv la altul. — Din fr. **anastomose.**

ANASTRÓFĂ, *anastrofe,* s.f. Procedeu stilistic constând în răsturnarea ordinii obișnuite a cuvintelor în frază. — Din fr. **anastrophe,** germ. **Anastrophe.**

ANATÉMĂ, *anateme,* s.f. Excludere din sânul Bisericii sub acuzația de erezie; afurisenie. — Din ngr. **anáthema.**

ANATEMIZÁ, *anatemizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A exclude din sânul Bisericii; a afurisi. — **Anatemă** + suf. *-iza.*

ANATEMIZÁRE, *anatemizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a anatemiza.* — V. **anatemiza.**

ANATOCÍSM, *anatocisme,* s.n. Capitalizare a dobânzii unei sume date cu împrumut; dobândă la dobândă. — Din fr. **anatocisme.**

ANATÓMIC, -Ă, *anatomici, -ce,* adj. De anatomie, privitor la anatomie. — Din fr. **anatomique,** lat. **anatomicus.**

ANATOMÍE s.f. Știință care studiază structura organismului uman, animal sau vegetal și raporturile dintre diferitele organe constitutive, bazându-se în primul rând pe disecție. F Structură a unui organ sau a unei ființe. F Conformație a unui corp. — Din fr. **anatomie,** lat. **anatomia.**

ANATOMÍST, -Ă, *anatomiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în anatomie. — Din fr. **anatomiste.**

ANATOMOPATOLÓG, -Ă, *anatomopatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în patologia organelor (**1**). — Din **anatomopatologic** (derivat regresiv).

ANATOMOPATOLÓGIC, -Ă, *anatomopatologici, -ce,* adj. Care se referă la modificările patologice de structură ale organismului. — Din fr. **anatomo-pathologique.**

ANATOXÍNĂ, *anatoxine,* s.f. Toxină neutralizată prin acțiunea căldurii și a unor antiseptice, stimulând producerea de anticorpi, folosită la vaccinarea atitoxică specifică (difterică, tetanică). — Din fr. **anatoxine.**

ANCABLÚRĂ, *ancabluri,* s.f. Unitate de măsură pentru lungime egală cu a zecea parte dintr-o milă marină. — Din fr. **encablure.**

ANCADRAMÉNT, *ancadramente,* s.n. Chenar decorativ în relief care înconjoară o ușă, o fereastră etc. — Din fr. **encadrement.**

ANCASTRAMÉNT, *ancastramente,* s.n. Locaș în zidăria unui chei sau a unui pereu pentru fixarea unei pasarele, a unei schele etc. — Din fr. **encastrement.**

ÁNCEPS s.n. Semn care marchează cantitatea unei silabe. — Din lat. **anceps.**

ANCESTRÁL, -Ă, *ancestrali, -e,* adj. Ereditar, strămoșesc. — Din fr. **ancestral.**

ANCHETÁ, *anchetez,* vb. I. Tranz. A supune unei cercetări amănunțite; a face o anchetă. — Din **anchetă.**

ANCHETÁRE s.f. Acțiunea de *a ancheta.* — V. **ancheta.**

ANCHETATÓR, -OÁRE, *anchetatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face o anchetă. — **Ancheta** + suf. *-tor.*

ANCHÉTĂ, *anchete,* s.f. **1.** Cercetare ordonată sau făcută de un organ de stat pentru strângerea dovezilor privitoare la o faptă ilegală și stabilirea răspunderii. **2.** Cercetare efectuată pe bază de chestionare a unor fenomene sociale, lingvistice etc.; *p. ext.* gen publicistic în care se prezintă rezultatele unor asemenea cercetări. — Din fr. **enquête.**

ANCHILOSTÓM, *anchilostomi,* s.m. Vierme intestinal care perforează vasele de sânge din intestin *(Ankilostoma duodenale).* — Din fr. **ankylostome.**

ANCHILOSTOMIÁZĂ, *anchilostomiaze,* s.f. Boală parazitară, întâlnită în special în zonele calde și în regiunile miniere, provocată de viermele anchilostom, caracterizată prin inflamarea mucoasei intestinale și prin pierderea hemoglobinei. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **ankylostomiase.**

ANCHILOZÁ, *anchilozez,* vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a căpăta o anchiloză. F Refl. Fig. A deveni sclav al rutinei, căpătând deprinderi de lucru mecanice. — Din fr. **ankyloser.**

ANCHILOZÁRE, *anchilozări,* s.f. Faptul de *a (se) anchiloza.* — V. **anchiloza.**

ANCHILOZÁT, -Ă, *anchilozați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care suferă de anchiloză. — V. **anchiloza.**

ANCHILÓZĂ, *anchiloze,* s.f. Suprimare parțială sau totală a mișcărilor într-o articulație; înțepenire a unei articulații. — Din fr. **ankylose.**

ÁNCIE, *ancii,* s.f. Mică lamă elastică (de metal, de lemn sau de trestie) fixată în muștiucul unui instrument de suflat pentru a produce sunete sau pentru a le intensifica. — Din it. **ancia.**

ANCILÁR, -Ă, *ancilari, -e,* adj. (Livr.) Referitor la slugi; *p. ext.* subordonat; umil. — Din fr. **ancillaire.**

ANCLANȘÁ, *anclanșez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A angrena un mecanism în vederea declanșării; a transmite o mișcare unei piese. F A închide un circuit electric într-un releu printr-un dispozitiv (electro)mecanic. — Din fr. **enclencher.**

ANCLANȘÁRE, s.f. Acțiunea de *a anclanșa* și rezultatul ei. — V. **anclanșa.**

ANCLANȘÁT, -Ă, *anclanșați, -te,* adj. (Despre mecanisme) Angrenat în vederea declanșării. — V. **anclanșa.**

ANCLÁVĂ s.f. v. **enclavă.**

ANCOLÁ, *ancolez,* vb. I. Tranz. (Rar) A încleia (**2**). — Din fr. **encoller.**

ANCOLÁRE, *ancolări,* s.f. (Rar) Încleiere. — V. **ancola.**

ANCOMBRAMÉNT, *ancombramente,* s.n. Spațiu necesar pentru montarea, așezarea etc. a unui utilaj, a unui obiect etc. — Din fr. **encombrement.**

ANCORÁ, *ancorez,* vb. I. Tranz. **1.** A fixa o navă sau un corp plutitor de fundul apei cu ajutorul unei ancore; *p. ext.* a se opri, a ajunge (definitiv) undeva. F Tranz. și refl. Fig. A (se) fixa. **2.** A lega un sistem tehnic de un alt sistem tehnic sau de pământ (pentru a împiedica deplasarea sau răsturnarea lui). — Din **ancoră.**

ANCORÁJ, *ancoraje,* s.n. **1.** Ancorare. **2.** Loc unde se ancorează. **3.** Ansamblu de piese care servește la ancorare. F Sistem de cabluri, sfori etc. prin care se fixează un stâlp, o construcție înaltă etc. — **Ancoră** + suf. *-aj* (după fr. *ancrage,* it. *ancoraggio).*

ANCORÁRE, *ancorări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ancora;* ancoraj (**1**). — V. **ancora.**

ANCORATÓR, *ancoratoare,* s.n. Dispozitiv folosit la navele cu vele pentru coborârea ancorei (**1**). — **Ancora** + suf. *-tor.*

ÁNCORĂ, *ancore,* s.f. **1.** Piesă grea de metal cu brațele ca niște gheare, care se coboară cu un lanț, o frânghie sau o parâmă de pe o navă în fundul apei, unde se agață pentru a ține nava în loc. G Expr. *A arunca ancora* = a ancora; a se opri. *A ridica ancora* = a pleca în călătorie (cu o navă). **2.** Bară (de metal) în formă de T sau de X care împiedică un zid să se dărâme. F Cablu care fixează stâlpi, coșuri înalte de fabrică. — Din it., lat. **ancora.**

ANCORÓT, *ancorote,* s.n. Ancoră (**1**) mică folosită la manevrarea ambarcațiunilor ușoare. — Din it. **ancorotto.**

ANCÓȘĂ s.f. **1.** (Cin.) Decupare făcută pe marginea peliculei cinematografice pentru a declanșa anumite operații în procesul de developare. **2.** (Elt.) Canal făcut într-o piesă metalică pentru a introduce în el conductorii electrici ai unei înfășurări. — Din fr. **encoche.**

ANCRASÁ, pers. 3 *ancrasează,* vb. I. Tranz. și refl. (Despre o piesă într-un mecanism, despre un mecanism) A se acoperi de impurități (zgură, ulei, rugină etc.), care împiedică buna funcționare. — Din fr. **encrasser.**

ANCRASÁRE, *ancrasări,* s.f. Depunere de praf și de reziduuri pe anumite piese ale unui sistem tehnic, care împiedică funcționarea lor normală. — V. **ancrasa.**

ANDABÁT, *andabați,* s.m. Gladiator a cărui cască nu avea deschizături pentru ochi, fiind astfel obligat să lupte orbește, spre hazul spectatorilor. — Din fr. **andabate,** lat. **andabata.**

ANDALÚZ, -Ă, *andaluzi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Andaluzia. **2.** Adj. Care aparține Andaluziei sau andaluzilor (**1**), privitor la Andaluzia ori la andaluzi. — Din fr. **andalou, -se.**

ANDALUZÍT s.n. Silicat natural de aluminiu cristalizat, de culoare cenușie, roz sau brună, folosit în industria ceramicii. — Din fr. **andalousite.**

ANDÁNTE adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu o mișcare lentă, liniștită. F (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală concepută în această mișcare. — Cuv. it.

ANDANTÍNO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu o mișcare puțin mai repede decât andante. — Cuv. it.

ANDEZÍN s.n. Mineral alcătuit din silicat de sodiu și de calciu, care face parte din familia plagioclazilor. — Din fr. **andésine.**

ANDEZÍT, *andezite,* s.n. Rocă vulcanică de culoare închisă, folosită ca piatră de pavaj și de construcție. — Din fr. **andésite.**

ANDEZÍTIC, -Ă, *andezitici, -ce,* adj. Referitor la andezit, de andezit. — Din fr. **andésitique.**

ANDÍN, -Ă, *andini, -e,* adj. Care aparține munților Anzi, care se referă la munții Anzi. — Din fr. **andin.**

ANDÍVĂ, *andive,* s.f. Plantă erbacee din ale cărei frunze albe, cărnoase, comestibile se pregătesc salate; cicoare de grădină *(Cichorium endivia).* — Din fr. **endive.**

ANDOCÁ vb. I v. **îndoca.**

ANDOSÁ, *andosez,* vb. I. Tranz. A indica, pe versoul unui cec, al unei polițe etc., numele persoanei împuternicite să încaseze contravaloarea sumei înscrise pe fața instrumentului respectiv de plată. — Din fr. **endosser.**

ANDOSÁNT, -Ă, *andosanți, -te,* s.m. și f. Persoană care andosează (un cec, o poliță etc.). — Din fr. **endossant.**

ANDOSÁRE, *andosări,* s.f. Acțiunea de *a andosa.* — V. **andosa.**

ANDOSÁT, -Ă, *andosați, -te,* adj. (Despre cecuri, polițe) Care poartă (pe verso) numele persoanei împuternicite să încaseze contravaloarea. — V. **andosa.**

ANDREÁ, *andrele,* s.f. Ac lung și gros pentru tricotatul manual; ac mare pentru cusut saci, saltele etc. [Var.: (reg.) **undreá** s.f.] — Et. nec.

ANDROCÉU, *androcee,* s.n. Totalitatea staminelor unei flori. — Din fr. **androcée.**

ANDROFOBÍE s.f. Aversiune față de bărbați. — Din fr. **androphobie.**

ANDROGÉN, -Ă, *androgeni, -e,* adj. Care se referă la caracterele sexuale masculine, care provoacă în organism modificări cu caracter masculinizat. — Din fr. **androgène.**

ANDROGÍN, -Ă, *androgini, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. (Bot.) (Floare) care are atât androceu, cât și gineceu. **2.** (Zool.) Adj., s.m. Hermafrodit. **3.** S.m. și f. Ființă fabuloasă din mitologia greacă, jumătate femeie, jumătate bărbat. — Din fr. **androgyne.**

ANDROGINÍE s.f. **1.** Anomalie congenitală care constă în prezența caracterelor sexuale secundare masculine la o persoană de sex feminin. **2.** (Zool.) Hermafroditism. — Din fr. **androgynie.**

ANDROÍD, *androizi,* s.m. Robot[1] cu aspect uman. — Din fr. **androïde.**

ANDROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază fiziologia și patologia organelor sexuale masculine. — Din fr. **andrologie.**

ANDROMEDÍDĂ, *andromedide,* s.f. Ploaie periodică de meteoriți, care se produce pe la mijlocul lunii noiembrie din direcția constelației Andromeda. — Din fr. **andromédides.**

ANDROPÁUZĂ, *andropauze,* s.f. (Fiziol.) Perioadă de involuție a funcției testiculare, însoțită de tulburări neurovegetative. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **andropause** (după *pauză).*

ANDROSTERÓN s.m. Hormon sexual masculin prezent în urină, care are o activitate mai slabă decât a testosteronului. [Var.: **androsterónă** s.f.] — Din fr. **androstérone.**

ANDROSTERÓNĂ s.f. v. **androsteron.**

ÁNDRUC, *andrucuri,* s.n. Tipar de probă. — Din germ. **Andruck.**

ANEANTIZÁ, *aneantizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A distruge total, a reduce la nimic. [Pr.: *-ne-an-*] — După fr. **anéantir.**

ANEANTIZÁRE, *aneantizări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a aneantiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ne-an-*] — V. **aneantiza.**

ANEANTIZÁT, -Ă, *aneantizați, -te,* adj. (Livr.) Care a fost distrus în întregime, care a fost redus la nimic. [Pr.: *-ne-an-*] — V. **aneantiza.**

ANECDÓTĂ, *anecdote,* s.f. Scurtă povestire hazlie sau picantă cu final neașteptat. — Din fr. **anecdote.**

ANECDÓTIC, -Ă, *anecdotici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu caracter de anecdotă. **2.** S.f. Ansamblu al evenimentelor relatate într-o povestire, film etc. *p. ext.* intrigă, scenariu. — Din fr. **anecdotique.**

ANECDOTÍST, -Ă, *anecdotiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Autor sau povestitor de anecdote. — **Anecdotă** + suf. *-ist.*

ANECOÍD, -Ă, *anecoizi, -de,* adj. (Despre încăperi, spații etc.) Lipsit de ecou. — Din fr. **anéchoïde.**

ANELÍD, *anelide,* s.n. (La pl.) Încrengătură de viermi cu corpul cilindric, segmentat în numeroase inele *(Annellides);* (și la sg.) vierme care face parte din această încrengătură. — Din fr. **annélide.**

ANEMIÁ, *anemiez,* vb. I. Refl. și tranz. A ajunge sau a face să ajungă în stare de slăbiciune din cauza anemiei. [Pr.: *-mi-a*] — Din fr. **(s')anémier.**

ANEMIÁT, -Ă, *anemiați, -te,* adj. Slăbit din cauza anemiei, bolnav de anemie. [Pr.: *-mi-at*] — V. **anemia.**

ANÉMIC, -Ă, *anemici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de anemie. **2.** Adj. Fig. Fără vlagă, slab; fără valoare. — Din fr. **anémique.**

ANEMÍE, *anemii,* s.f. Boală determinată de scăderea cantitativă sau calitativă a globulelor roșii și a hemoglobinei din sânge. — Din fr. **anémie.**

ANEMIÉRE, *anemieri,* s.f. Faptul de *a (se) anemia.* — V. **anemia.**

ANEMOCÓR, -Ă, *anemocori, -e,* s.f., adj. (Plantă) care are fructe sau semințe adaptate pentru a fi răspândite de vânt. — Din fr. **anémochore.**

ANEMOCÓRD, *anemocorduri,* s.n. Armoniu cu corzi. — Din fr. **anémocorde.**

ANEMOFÍL, -Ă, *anemofili, -e,* s.f., adj. (Plantă) ale cărei flori se polenizează prin intermediul vântului. — Din fr. **anémophile.**

ANEMOFILÍE s.f. Polenizare făcută prin intermediul vântului. — Din fr. **anémophilie.**

ANEMOGRÁF, *anemografe,* s.n. Anemometru care înscrie datele înregistrate. — Din fr. **anémographe.**

ANEMOGRAFÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea vânturilor. — Din fr. **anémographie.**

ANEMOGRÁMĂ, *anemograme,* s.f. Diagramă de înregistrare a unui anemograf. — Din fr. **anémogramme.**

ANEMOMÉTRIC, -Ă, *anemometrici, -ce,* adj. Care aparţine anemometriei, privitor la anemometrie. — Din fr. **anémométrique.**

ANEMOMETRÍE s.f. Ştiinţă a măsurării vitezei gazelor în conducte, a aerului în atmosferă, a unui avion în aer. — Din fr. **anémométrie.**

ANEMOMÉTRU, *anemometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei curenţilor slabi de aer. — Din fr. **anémomètre.**

ANEMÓNĂ, *anemone,* s.f. **1.** (La pl.) Gen de plante erbacee cu flori mari de diferite culori, care înfloresc de obicei primăvara *(Anemone);* (şi la sg.) plantă care aparţine acestui gen. **2.** (Zool.) *Anemonă-de-mare* = actinie. — Din fr. **anémone,** lat. **anemona.**

ANEMOSCÓP, *anemoscoape,* s.n. Instrument care indică direcţia vântului; girueţă. — Din fr. **anémoscope.**

ANEMOSTÁT, *anemostate,* s.n. Aparat folosit pentru difuzarea aerului cald dintr-o instalaţie de încălzire centrală în încăperi. — Din fr. **anémostat.**

ANEMOTRÓP, *anemotroape,* s.n. Motor eolian. — Din fr. **anémotrope.**

ANENCEFALÍE s.f. Monstruozitate incompatibilă cu viaţa, constând în absenţa congenitală a creierului. — Din fr. **anencéphalie.**

ANERGÍE s.f. **1.** Lipsă de reacţie a organismului la antigeni. **2.** Energie termică corespunzătoare unui sistem fizic aflat în echilibru termodinamic cu mediul înconjurător şi care nu poate fi transformată în lucru mecanic. — Din fr. **anergie.**

ANEROÍD, *aneroide,* adj. (În sintagma) *Barometru aneroid* (şi substantivat, n.) = barometru metalic de măsurare a presiunii atmosferice. — Din fr. **anéroïde.**

ANESTEZIÁ, *anesteziez,* vb. I. Tranz. A provoca, cu ajutorul unui anestezic, o stare de insensibilitate a organismului sau a unei părţi a corpului. [Pr.: *-zi-a*] — Din fr. **anesthésier.**

ANESTEZIÁNT, -Ă, *anestezianţi, -te,* adj., s.n. (Rar) Anestezic. [Pr.: *-zi-ant*] — Din fr. **anesthésiant.**

ANESTÉZIC, -Ă, *anestezici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care provoacă o anestezie; anesteziant. — Din fr. **anesthésique.**

ANESTEZÍE s.f. Procedeu medical (realizat prin agenţi fizici sau chimici) de diminuare sau de suprimare a sensibilităţii la dureri. — Din fr. **anesthésie.**

ANESTEZIÉRE, *anestezieri,* s.f. Acţiunea de *a anestezia.* [Pr.: *-zi-e-*] — V. **anestezia.**

ANESTEZIMÉTRU, *anestezimetre,* s.n. (Med.) Aparat care măsoară cantitatea de anestezic inhalat. — Din fr. **anesthésimètre.**

ANESTEZIOLÓG, -Ă, *anesteziologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar) Anestezist. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **anesteziologie** (derivat regresiv).

ANESTEZIOLOGÍE s.f. Disciplină medicală care se ocupă cu anestezia. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **anesthésiologie.**

ANESTEZÍST, -Ă, *anestezişti, -ste,* s.m. şi f. Medic specialist în practica anesteziei. — Din fr. **anesthésiste.**

ANEUPLOÍD, -Ă, *aneuploizi, -de,* adj. (Biol.: despre organisme) Care are un număr de cromozomi diferit faţă de cel normal. [Pr.: *-ne-u-plo-id*] — Din fr. **aneuploïde,** engl. **aneuploid.**

ANEUPLOIDÍE, *aneuploidii,* s.f. (Biol.) Stare a unui organism aneuploid. [Pr.: *-ne-u-plo-i-*] — Din engl. **aneuploidy.**

ANEURÍE s.f. Slăbire a funcţiunilor nervoase; aneuroză. [Pr.: *-ne-u-*] — Din fr. **aneurie.**

ANEURÍNĂ, *aneurine,* s.f. Vitamina B_1. [Pr.: *-ne-u-*] — Din fr. **aneurine.**

ANEURÓZĂ s.f. Aneurie. [Pr.: *-ne-u-*] — Din fr. **aneurose.**

ANEVÓIE adv. Cu greu, cu greutate, abia. F (Adjectival, rar) Anevoios. *Drum anevoie.* — **A^3** + **nevoie.**

ANEVOÍNŢĂ, *anevoinţe,* s.f. (Înv.) Dificultate, greutate. — **Anevoie** + suf. *-inţă.*

ANEVOIÓS, -OÁSĂ, *anevoioşi, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Greu, obositor. — **Anevoie** + suf. *-os.*

ANEVRÍSM, *anevrisme,* s.n. Dilatare patologică a pereţilor unui vas sangvin. — Din fr. **anévrisme.**

ANEVRISMÁL, -Ă, *anevrismali, -e,* adj. Care se referă la anevrism. — Din fr. **anévrismal.**

ANEVRISMÁTIC, -Ă, *anevrismatici, -ce,* adj. Care se aseamănă cu un anevrism. — Din fr. **anévrismatique.**

ANÉX, -Ă, *anecşi, -xe,* adj. Ataşat unui lucru (principal); alăturat. — Din fr. **annexe.**

ANEXÁ, *anexez,* vb. I. Tranz. A alipi, a alătura, a adăuga, a ataşa ceva. F (Cu privire la un stat, un teritoriu) A încorpora prin violenţă, a face un act de anexiune. — Din fr. **annexer.**

ANEXÁRE, *anexări,* s.f. Acţiunea de *a anexa;* anexiune. — V. **anexa.**

ANEXÁT, -Ă, *anexaţi, -te,* adj. Alăturat, alipit, adăugat la ceva. F (Despre teritorii) Încorporat prin violenţă. — V. **anexa.**

ANÉXĂ, *anexe,* s.f. **1.** Ceea ce este alăturat sau alipit, ca element secundar sau dependent, pe lângă altceva mai important; material suplimentar care dezvoltă sau lămureşte un text. **2.** (Anat.) Ţesut, formaţiune sau organ legat structural de alte organe în cadrul unei funcţii comune. G *Anexe embrionare* = formaţiuni temporare ale embrionului, la reptile, păsări şi mamifere, având rol de protecţie şi de asigurare a nutriţiei, respiraţiei şi excreţiei. — Din fr. **annexe.**

ANEXIONÍSM s.n. Politică de anexiune. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **annexionnisme.**

ANEXIONÍST, -Ă, *anexionişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al anexionismului. **2.** Adj. Care duce o politică de anexiune, care susţine anexionismul, specific anexionismului. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **annexionniste.**

ANEXÍTĂ, *anexite,* s.f. Boală constând din inflamaţia trompelor uterine şi a ovarelor, din cauza unei infecţii; salpingoovarită. — Din fr. **annexite.**

ANEXIÚNE, *anexiuni,* s.f. Alipire cu forţa de către un stat a unui teritoriu aparţinând altui stat. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **annexion,** lat. **annexio, -onis.**

ANFILÁDĂ, *anfilade,* s.f. Şir de camere, de clădiri, de portice sau de colonade care se succedă în linie dreaptă. G *Tragere de anfiladă* = tragere în ţinte înşirate perpendicular sau oblic faţă de frontul de tragere. — Din fr. **enfilade.**

ANGAJÁ, *angajez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A lua pe cineva sau a intra în slujbă; a (se) încadra într-un loc de muncă; a (se) tocmi. F Tranz. A primi să efectueze o lucrare, o însărcinare specială etc. în condiţii determinate. *A angaja o lucrare de arhitectură.* F Tranz. A lua cu chirie un vehicul. **2.** Refl. A se obliga la ceva, a-şi lua un angajament. F Tranz. şi refl. A atrage după sine o obligaţie. *Articolul nu angajează revista.* **3.** Tranz. şi refl. A (se) antrena într-o acţiune; a apuca sau a face să apuce într-o anumită direcţie. F Refl. A o lua pe un anumit drum. F Tranz. (Mil.) A începe o acţiune etc. *Trupele au angajat lupta.* **4.** Tranz. (La hochei sau la baschet) A pune pucul sau mingea în joc. — Din fr. **engager.**

ANGAJAMÉNT, *angajamente,* s.n. **1.** Promisiune de a realiza ceva. **2.** Angajare a cuiva într-un loc de muncă; (concr.) contract prin care o persoană îşi pune serviciile sale la dispoziţia unei alte persoane sau a unei instituţii şi care prevede condiţiile de angajare. **3.** (La hochei sau la baschet) Punere a pucului sau a mingii în joc. — Din fr. **engagement.**

ANGAJÁNT, -Ă, *angajanţi, -te,* adj. Care implică, atrage pe cineva într-o acţiune. — **Angaja** + suf. *-ant* (după fr. *engageant).*

ANGAJÁRE, *angajări,* s.f. Acţiunea de *a (se) angaja.* — V. **angaja.**

ANGAJÁT, -Ă, *angajaţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană) încadrată într-un loc de muncă. F (Militar) care serveşte pe baza unui angajament voluntar. **2.** Adj. Care serveşte conştient o cauză. — V. **angaja.**

ANGARÁ, *angarale,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Moldova şi în Ţara Românească) Nume generic dat obligaţiilor în muncă impuse ţărănimii. **2.** (Fam.; mai ales la pl.) Dificultate, greutate de ordin material, necaz, belea. [Var.: **angaríe, angăríe** s.f.] — Din ngr. **angaria.**

ANGARÍE s.f. v. **angara.**

ANGĂRÍE s.f. v. **angara.**

ANGEÍTĂ, *angeite,* s.f. Inflamaţie a vaselor sangvine. — Din fr. **angéite.**

ANGÉLIC, -Ă, *angelici, -ce,* adj. (Ca) de înger; îngeresc (**1**). — Din fr. **angélique,** lat. **angelicus.**

ANGELÍCĂ s.f. **1.** Plantă erbacee aromatică, cu frunze mari şi cu flori albe-verzui, a cărei rădăcină se foloseşte în industria farmaceutică; angelină *(Angelica archangelica).* **2.** Băutură alcoolică preparată din această plantă. [Var.: **anghelícă** s.f.] — Din ngr. **anghélika.**

ANGELÍNĂ s.f. (Bot.) Angelică. — Din **angelică** (cu schimbarea de suf.).

ANGELOLATRÍE s.f. Erezie care constă în adorarea îngerilor. — Din fr. **angélolâtrie.**

ANGELOLÁTRU, -Ă, *angelolatri, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care practică angelolatria. — Din fr. **angélolâtre.**

ANGELOLOGÍE s.f. Parte a dogmaticii care tratează despre îngeri. — Din fr. **angélologie.**

ÁNGELUS s.n. Rugăciune catolică în amintirea încarnării lui Isus Hristos. — Cuv. lat.

ANGHELÍCĂ s.f. v. **angelică.**

ÁNGHEMAHT, *anghemahturi,* s.n. Mâncare cu carne (de pui sau de miel) gătită în sos alb de lămâie. [Acc. şi: *anghemáht*] — Din germ. **Eingemachte.**

ANGHÍLĂ, *anghile,* s.f. Peşte teleostean migrator cu corpul în formă de şarpe *(Anguilla anguilla).* — Din lat. **anguilla.**

ANGHÍNARE, *anghinare,* s.f. Plantă erbacee medicinală cu tulpină subţire şi dreaptă, cu frunze mari, crestate, de culoare verde-albicioasă pe dos, cu flori roşii-violacee învelite în solzi cărnoşi comestibili *(Cynara scolymus).* — Din ngr. **ankinára.**

ANGHÍNĂ s.f. v. **angină.**

ANGÍNĂ, *angine,* s.f. **1.** Inflamație a faringelui și a amigdalelor care împiedică înghițirea și respirația. **2.** (În sintagma) *Angină pectorală* = boală care se caracterizează prin dureri în regiunea inimii și prin accese de asfixie și care se datorează unor alterări funcționale sau anatomice ale arterelor coronare; angor. [Var.: (pop.) **anghínă** s.f.] — Din fr. **angine,** lat. **angina.**

ANGIOCOLÍTĂ s.f. Inflamație a căilor biliare, întâlnită în febra tifoidă, calculoza biliară etc. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiocholite.**

ANGIOFLUOROGRAFÍE, *angiofluorografii,* s.f. (Med.) Studiu radioscopic sau radiografic al vaselor sangvine cu ajutorul fluorului. [Pr.: *-gi-o-flu-o-*] — Din fr. **angiofluorographie.**

ANGIOGENÍE s.f. Formarea și dezvoltarea vaselor de sânge. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiogénie.**

ANGIOGRÁFIC, -Ă, *angiografici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la angiografie, de angiografie. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiographique.**

ANGIOGRAFÍE s.f. Studiu radioscopic sau radiografic al vaselor sangvine după introducerea unor substanțe radioopace. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiographie.**

ANGIOLÓGIC, -Ă, *angiologici, -ce,* adj. Referitor la angiologie, de angiologie. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiologique.**

ANGIOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care studiază vasele sangvine și limfatice. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiologie.**

ANGIÓM, *angioame,* s.n. Tumoare benignă a vaselor sangvine sau limfatice. [Pr.: *-gi-om*] — Din fr. **angiome.**

ANGIOPATÍE, *angiopatii,* s.f. Denumire dată oricărei boli a vaselor sangvine. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiopathie.**

ANGIOSPÁSM, *angiospasme,* s.n. Contracție spastică a unui vas sangvin, în special a unei artere. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiospasme.**

ANGIOSPÉRM, -Ă, *angiospermi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Care are semințele închise în fructe. **2.** S.f. (La pl.) Încrengătură de plante cu flori, cu semințe închise în fructe, răspândite pe tot globul pământesc; (și la sg.) plantă care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiosperme.**

ANGLAISE, *anglaise,* s.f. Dans popular de origine engleză, care se execută în grup, într-o mișcare foarte vie, dansatorii schimbându-și necontenit locul prin repetarea aceleiași figuri; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *ăgléz*] — Din fr. **anglaise.**

ÁNGLI s.m. pl. Populație germanică care, în sec. V, a cucerit estul Insulelor Britanice, dând numele ei acestui teritoriu. — Din fr. **Angles.**

ANGLICÁN, -Ă, *anglicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al anglicanismului. **2.** Adj. Care aparține anglicanismului, care se referă la anglicanism. — Din fr. **anglican.**

ANGLICANÍSM s.n. Religie de stat a Angliei, cu caracter reformat (o formă de protestantism). — Din fr. **anglicanisme.**

ANGLICÍSM, *anglicisme,* s.n. Expresie specifică limbii engleze; cuvânt de origine engleză împrumutat, fără necesitate, de o altă limbă și neintegrat în aceasta. — Din fr. **anglicisme.**

ANGLICÍST, -Ă, *angliciști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Anglist. — Din fr. **angliciste.**

ANGLICIZÁ, *anglicizez,* vb. I. Tranz. A da un aer, un accent englezesc. — Din fr. **angliciser.**

ANGLICIZÁRE, *anglicizări,* s.f. Acțiunea de *a angliciza.* — V. **angliciza.**

ANGLÍE s.f. (Înv. și pop.) Numele unei stofe de calitate inferioară. — Cf. sb. a n g l i j a .

ANGLÍST, -Ă, *angliști, -ste,* s.m. și f. Specialist în anglistică; (înv.) anglicist. — Din fr. **angliste.**

ANGLÍSTICĂ s.f. Studiul limbii, culturii și al civilizației engleze. — Din engl. **Anglistics.**

ANGLO- Element de compunere însemnând „englez", care servește la formarea unor substantive. — Din fr., engl. **anglo-.**

ÁNGLO-AMERICANÍSM, *anglo-americanisme,* s.n. Cuvânt, expresie, construcție proprii limbii vorbite în SUA. — **Anglo- + americanism.**

ANGLOFÍL, -Ă, *anglofili, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care aprobă, admiră, iubește tot ce este englezesc sau vine de la englezi.— Din fr. **anglophile.**

ANGLOFILÍE s.f. Afecțiune pentru englezi și pentru tot ce este englezesc. — Din fr. **anglophilie.**

ANGLOFÓB, -Ă, *anglofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) stăpânită de anglofobie. — Din fr. **anglophobe.**

ANGLOFOBÍE s.f. Ură, dușmănie față de englezi și față de obiceiurile lor. — Din fr. **anglophobie.**

ANGLOMÁN, -Ă, *anglomani, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are o admirație exagerată față de englezi și față de obiceiurile lor; anglofil. — Din fr. **anglomane.**

ANGLOMANÍE s.f. Admirație exagerată pentru englezi și mai ales pentru obiceiurile lor. — Din fr. **anglomanie.**

ÁNGLO-NORMÁND, *anglo-normanzi, -de,* adj. **1.** Care reunește elemente engleze și normande. **2.** Care aparține culturii franceze (normande) din Anglia după cucerirea normandă (1066). F (Substantivat, f.) Dialectul francez vechi vorbit pe cele două coaste ale Mării Mânecii între 1066 și sfârșitul sec. XIV.

ÁNGLO-SAXÓN, -Ă, *anglo-saxoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populații germanice care au ocupat Insulele Britanice în sec. V–VI; (și la sg.) persoană care face parte din una dintre aceste populații; *p. ext.* locuitor de origine engleză din Commonwealth sau din SUA. **2.** Adj. Care aparține anglo-saxonilor (**1**). F (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de anglo-saxoni în sec. VIII–XII; engleza veche. — Din fr. **anglo-saxon.**

ANGOASÁ, *angoasez,* vb. I. Tranz. A neliniști (profund). — Din fr. **angoisser.**

ANGOASÁNT, -Ă, *angoasanți, -te,* adj. (Profund) neliniștitor. — Din fr. **angoissant.**

ANGOASÁRE, *angoasări,* s.f. Faptul de *a angoasa.* — V. **angoasa.**

ANGOASÁT, -Ă, *angoasați, -te,* adj. Care este (profund) neliniștit. — V. **angoasa.**

ANGOÁSĂ, *angoase,* s.f. Neliniște, tulburare, îngrijorare, adesea patologică. — Din fr. **angoisse.**

ANGÓBĂ s.f. v. **engobă.**

ANGOLÉZ, -Ă, *angolezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Angolei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Angolei sau angolezilor (**1**), referitor la Angola sau la angolezi. — Din fr. **angolais, -e.**

ÁNGOR s.f. (Și în sintagma *angor pectoris*) Angină pectorală. — Din fr., lat. **angor.**

ANGÓRA s.f. Nume dat unor rase de animale (capră, iepure, pisică) cu păr lung și mătăsos; *p. ext.* părul prelucrat al acestor specii de animale. — Din n. pr. **Angora.** Cf. fr. a n g o r a.

ANGRENÁ, *angrenez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre dinții unei roți) A intra între dinții altei roți (spre a transmite o mișcare de rotație). **2.** Tranz. și refl. Fig. A antrena sau a fi antrenat într-o acțiune. — Din fr. **engrener.**

ANGRENÁJ, *angrenaje,* s.n. Sistem de roți dințate care se îmbucă una într-alta (cu scopul de a-și transmite mișcarea). — Din fr. **engrenage.**

ANGRENÁRE, *angrenări,* s.f. Acțiunea de *a (se) angrena.* — V. **angrena.**

ANGRENÁT, -Ă, *angrenați, -te,* adj. (Despre roți dințate) Care se îmbucă una într-alta (transmițându-și mișcarea). — V. **angrena.**

ANGRÓ, adj. invar., adv., (**2**) *angrouri,* s.n. **1.** Adj. invar., adv. În cantitate mare; cu ridicata, cu toptanul. **2.** S.n. Magazin, depozit care vinde marfă angro. [Scris și: *engros*] — Din fr. **en gros.**

ANGROSÍST, -Ă, *angrosiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Persoană, întreprindere) care face comerț angro. — **Angro** + suf. *-ist.*

ÅNGSTRÖM, *ångströmi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru lungimi de undă egală cu a zecea milioana parte dintr-un milimetru. — Din fr. **angstrœm.**

ANGULÁR, -Ă, *angulari, -e,* adj. (Livr.) Unghiular. — Din fr. **angulaire,** lat. **angularis.**

ANHIDRÍDĂ, *anhidride,* s.f. **1.** Substanță anorganică care, reacționând cu apa, formează un acid. **2.** Substanță organică rezultată de obicei din eliminarea unei molecule de apă din două grupări carboxil. G *Anhidridă carbonică* = bioxid de carbon. *Anhidridă acetică* = lichid incolor cu miros înțepător, întrebuințat la fabricarea coloranților, a medicamentelor, a acetatului de celuloză etc. *Anhidridă sulfuroasă* = bioxid de sulf. — Din fr. **anhydride.**

ANHIDRÍT, *anhidriți,* s.m. Sulfat natural de calciu, rombic, incolor, alb sau ușor colorat, sticlos, utilizat în industria materialelor de construcție, la confecționarea unor obiecte de artă etc. [Pl. și: (n.) *anhidrite*] — Din fr. **anhydrite.**

ANHIDRÓZĂ s.f. Stare patologică, congenitală sau dobândită, caracterizată prin reducerea sau suprimarea secreției sudorale. — Din fr. **anhydrose.**

ANHÍDRU, -Ă, *anhidri, -e,* adj. (Despre unele săruri) Din care a fost îndepărtată apa; lipsit de apă. — Din fr. **anhydre.**

ANICÓNIC, -Ă, *aniconici, -ce,* adj. (Despre unele religii) Fără icoane. — **An**^{3} **+ iconic.**

ANIHILÁ, *anihilez,* vb. I. Tranz. A înlătura, a anula efectul unui lucru, acțiunea cuiva sau a ceva. — Din fr. **annihiler,** lat. **annihilare.**

ANIHILÁRE, *anihilări,* s.f. Acțiunea de *a anihila.* — V. **anihila.**

ANIHILATÓR, -OÁRE, *anihilatori, -oare,* adj. Care anihilează. — **Anihila** + suf. *-tor.*

ANILÍNĂ s.f. Substanță chimică ce se prezintă ca un lichid uleios, obținută prin distilarea indigoului sau, industrial, prin reducerea

nitrobenzenului, şi utilizată în industria coloranţilor, a medicamentelor etc.; aminobenzen, fenilamină. — Din fr. **aniline,** germ. **Anilin.**

ANILÍSM s.n. Intoxicaţie cu anilină. — Din fr. **anilisme.**

ANIMÁ, *aním,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face mai activ sau mai expresiv, a da sau a căpăta mai multă viaţă; a (se) însufleţi. [Prez. ind. şi: *animez*] — Din fr. **animer,** lat. **animare.**

ANIMÁL, -Ă, *animali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Fiinţă organizată, uni- sau pluricelulară, înzestrată cu facultatea de a simţi şi de a se mişca; *p. restr.* vietate, jivină, dobitoc. **2.** S.n. Om brutal, grosolan, josnic, care se poartă ca un animal (**1**). **3.** Adj. De animal (**1**), propriu animalelor. *Căldură animală.* F De natură organică. *Cărbune animal.* — Din fr. **animal,** lat. **animalis.**

ANIMÁLCUL, *animalculi,* s.m. (Biol., înv.) Spermatozoid. [Var.: **animalícul** s.m.] — Din fr. **animalcule.**

ANIMALCULÍST, *animalculişti*, s.m. Biolog preformist (sec. XVII–XVIII) care credea că în spermatozoid se află, miniaturizat, viitorul organism. — Din fr. **animalculiste.**

ANIMÁLIC, -Ă, *animalici, -ce,* adj. De animal, specific animalelor. F Exclusiv fiziologic; *p. ext.* (despre atitudinea, comportarea oamenilor) ca de animal, brutal, bestial, josnic. — **Animal** + suf. *-ic.* Cf. germ. a n i m a l i s c h.

ANIMALÍCUL s.m. v. **animalcul.**

ANIMALIÉR, -Ă, *animalieri, -e,* adj. **1.** Care se referă la animale, de animal. **2.** (Despre opere de artă) Care reprezintă animale; (despre plasticieni) care înfăţişează animale în operele lor. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **animalier.**

ANIMALITÁTE s.f. Stare, atitudine, comportare ca de animal (**1**); lipsă de simţire, de omenie. — Din fr. **animalité.**

ANIMALIZÁ, *animalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A deveni sau a face să devină animal (**2**); a (se) degrada, a decădea, a (se) abrutiza. — Din fr. **animaliser.**

ANIMALIZÁRE s.f. (Rar) Tratament aplicat fibrelor textile celulozice pentru a le conferi afinitate faţă de coloranţii specifici fibrelor animale cu care se amestecă. — Din **animal.**

ANIMÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) anima* şi rezultatul ei. — V. **anima.**

ANIMÁT, -Ă, *animaţi, -te,* adj. Însufleţit, plin de animaţie; viu. G *Desen animat* = film de animaţie. — V. **anima.**

ANIMÁTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu însufleţire, cu vioiciune. — Cuv. it.

ANIMATÓR, -OÁRE, *animatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care însufleţeşte, care stimulează o activitate, o acţiune, un spectacol, un program de radio sau de televiziune. F (Numai s.f.) Femeie de moravuri uşoare care însoţeşte pe un bărbat într-un local de consum. — Din fr. **animateur.**

ANIMÁŢIE s.f. Mişcare continuă şi zgomotoasă (de fiinţe, vehicule etc.); însufleţire. G *Film de animaţie* = film constituit dintr-o suită de desene a căror proiecţie succesivă dă impresia mişcării. — Din fr. **animation,** lat. **animatio, -onis.**

ANIMÍSM s.n. Credinţă potrivit căreia orice în univers, şi universul însuşi, are un suflet sau este o fiinţă vie. — Din fr. **animisme.**

ANIMÍST, -Ă, *animişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de animism, care se referă la animism. **2.** S.m. şi f. Adept al animismului. — Din fr. **animiste.**

ANIMOZITÁTE, *animozităţi,* s.f. Atitudine ostilă faţă de cineva; neînţelegere între două persoane. — Din fr. **animosité,** lat. **animositas, -atis.**

ANÍN s.m. v. **arin.**

ANINÁ, *anín,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A agăţa (**1**). **2.** Refl. Fig. (Rar) A se lega de cineva, a nu-i da pace; a căuta pricină (cuiva). — Lat. ***anninare** (< *ad* + **ninna* „leagăn").

ANINÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) anina.* — V. **anina.**

ANINĂTOÁRE, *aninători,* s.f. **1.** (Pop.) Agăţătoare, gaică. **2.** (Rar) Loc îngust în munţi (stâncoşi), unde se prinde vânatul. — **Anina** + suf. *-ătoare.*

ANINÍŞ s.n. v. **ariniş.**

ANÍNIŞTE s.f. v. **arinişte.**

ANIÓN, *anioni,* s.m. (Chim.) Ion cu sarcină electrică negativă, care este atras de anod. [Pr.: *-i-on*] — Din fr. **anion.**

ANIONACTÍV, -Ă, *anionactivi, -e,* adj. (Chim.) **1.** Care se bazează pe acţiunea, pe influenţa anionilor. **2.** (În sintagma) *Răşină anionactivă* = anionit. [Pr.: *-i-on-*] — **Anion** + **activ.**

ANIONÍT, *anioniţi,* s.m. Substanţă schimbătoare de ioni, de obicei răşină naturală sau sintetică, care reţine anionii dintr-o soluţie; răşină anionactivă. [Pr.: *-i-o-*] — Din fr. **anionite.**

ANISÉT s.n. Băutură preparată din anason. — Din fr. **anisette.**

ANISÓL s.m. (Chim.) Eter metilic al fenolului. — Din fr. **anisole.**

ANISÓN s.m. v. **anason.**

ANISTÓRIC, -Ă, *anistorici, -ce,* adj. Care este situat în afara realităţilor concret-istorice. — **An^{3}-** + **istoric.**

ANISTORÍSM s.n. Înlocuire a studiului concret istoric al realităţii sociale prin speculaţii abstracte. — **Anistor**[ic] + suf. *-ism.*

ANIŞÓR, *anişori,* s.m. Diminutiv al lui *an*^{2}. — **An^{2}** + suf. *-işor.*

ANIVERSÁ, *aniversez,* vb. I. Tranz. A sărbători împlinirea unui număr de ani de la data la care s-a petrecut un eveniment. — Din **aniversar** (derivat regresiv).

ANIVERSÁR, -Ă, *aniversari, -e,* adj. Care aminteşte de un eveniment petrecut la aceeaşi dată cu unul sau mai mulţi ani în urmă. — Din fr. **anniversaire,** lat. **anniversarius.**

ANIVERSÁRĂ s.f. v. **aniversare.**

ANIVERSÁRE, *aniversări,* s.f. Faptul de *a aniversa;* zi în care se aniversează un eveniment. [Var.: **aniversáră** s.f.] — Din [zi] **aniversară** (prin confuzie cu infinitivele lungi în *-are).*

ANIZOCITÓZĂ s.f. Tulburare care apare în anemiile grave, caracterizată prin inegalitatea în dimensiuni a globulelor roşii. — Din fr. **anisocytose.**

ANIZOGAMÍE s.f. (Biol.) Heterogamie. — Din fr. **anisogamie.**

ANIZOMETROPÍE s.f. Inegalitate a puterii vizuale a celor doi ochi. — Din fr. **anisométropie.**

ANIZOTRÓP, -Ă, *anizotropi, -e,* adj. (Despre un corp) Care nu are aceleaşi proprietăţi fizice în toate direcţiile; care prezintă direcţii privilegiate. — Din fr. **anisotrope.**

ANIZOTROPÍE s.f. Însuşire a unui corp de a fi anizotrop. — Din fr. **anisotropie.**

ANLUMINÚRĂ, *anluminuri,* s.f. Pictură de manuscris medieval. — Din fr. **enluminure.**

ANÓD, *anozi,* s.m. Electrod pozitiv al unei pile electrice, al unui aparat de electroliză etc. — Din fr. **anode.**

ANÓDIC, -Ă, *anodici, -ce,* adj. Care ţine de anod, care provine de la anod. — Din fr. **anodique.**

ANODÍN, -Ă, *anodini, -e,* adj. Fără importanţă sau valoare; fără urmări. — Din fr. **anodin.**

ANODÓNTĂ, *anodonte,* s.f. (Zool.) Scoică de lac. — Din fr. **anodonte.**

ANOFÉL, *anofeli,* adj. (În sintagma) *Ţânţar anofel* = gen de ţânţari caracterizaţi prin poziţia lor oblică în timpul repausului şi ale căror femele înţeapă oamenii şi animalele; unele specii propagă malaria *(Anopheles maculipennis).* — Din fr. **anophèle.**

ANOFELOGÉN, -Ă, *anofelogeni, -e,* adj. (Despre terenuri, bălţi etc.) Care constituie un focar de dezvoltare a ţânţarilor anofeli. — Din fr. **anophelogène.**

ANOFTALMÍE s.f. Lipsă congenitală sau accidentală a unui ochi sau a ambilor ochi. G *Anoftalmie ciclopică* = monstruozitate congenitală caracterizată prin unirea ochilor şi a orbitelor, rudimentar dezvoltate. — Din fr. **anophtalmie.**

ANOMÁL, -Ă, *anomali, -e,* adj. (Livr.) Care prezintă o anomalie, referitor la o anomalie. — Din fr. **anomal.**

ANOMALÍE, *anomalii,* s.f. Ceea ce se abate de la normal, de la regula obişnuită; *p. ext.* ceea ce constituie un defect. — Din fr. **anomalie.**

ANOMÍE s.f. Absenţa normelor sau valorilor sociale la nivelul individului ori al societăţii; dezordine, dezorganizare; *p. ext.* haos. — Din fr. **anomie.**

ANONÍM, -Ă, *anonimi, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) cu nume necunoscut, (persoană) care-şi tăinuieşte numele. **2.** Adj. (Despre un text, o operă) Al cărui autor nu este cunoscut. G *Societate anonimă pe acţiuni* v. s o c i e t a t e. **3.** S.f. Scrisoare nesemnată. **4.** Adj. Fig. Care rămâne neştiut, necunoscut; fără personalitate — Din fr. **anonyme,** lat. **anonymus.**

ANONIMÁT s.n. Situaţia celui anonim (**1**). — Din fr. **anonymat.**

ANORÉCTIC, -Ă, *anorectici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de anorexie. — Din fr. **anorectique.**

ANOREXÍE s.f. Lipsă a poftei de mâncare întâlnită în multe boli febrile, digestive, cronice etc.; inapetenţă. G *Anorexie mintală* = repulsie faţă de alimente, însoţită de pierderea totală a poftei de mâncare. — Din fr. **anorexie.**

ANORGÁNIC, -Ă, *anorganici, -ce,* adj. (Despre corpuri) În compoziţia căruia intră numai substanţe din regnul mineral. G *Chimie anorganică* = disciplină care se ocupă cu studiul proprietăţilor chimice ale corpurilor minerale; chimie neorganică. — Din fr. **anorganique.**

ANORHIDÍE s.f. Lipsă congenitală, accidentală sau prin extirpare chirurgicală a testiculelor. — Din fr. **anorchidie.**

ANORMÁL, -Ă, *anormali, -e,* adj. Care se abate de la normal; contrar regulilor, normelor obişnuite. F (Despre fiinţe) Cu infirmităţi fizice sau psihice. — Din fr. **anormal,** lat. **anormalis.**

ANORMALITÁTE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi anormal; situaţie anormală. — **Anormal** + suf. *-itate.*

ANORTÍT, *anortite,* s.n. Feldspat plagioclaz cu calciu, cu aspect cenuşiu, sticlos, întâlnit în rocile eruptive bazice şi în unele şisturi cristaline. — Din germ. **Anorthit.**

ANOSMÍE s.f. (Med.) Diminuare sau lipsă a simțului mirosului. — Din fr. **anosmie.**

ANÓST, -Ă, *anoști, -ste,* adj. Plicticos, searbăd, fad, monoton, uniform. [Acc. și: *ánost*] — Din ngr. **ánostos.**

ANOSTEÁLĂ, *anosteli,* s.f. **1.** (Rar) Plictiseală. **2.** (Rar) Persoană plicticoasă. — **Anosti** + suf. *-eală.*

ANOSTÍ, *anostesc,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) plictisi. — Din **anost.**

ANOSTÍE s.f. (Rar) Lipsă de gust, plictiseală. — **Anosti** + suf. *-ie.*

ANOTÍMP, *anotimpuri,* s.n. Fiecare dintre cele patru diviziuni ale anului, care prezintă caractere specifice de climă și de lumină. — **An**^{2} + **timp** (după germ. *Jahreszeit).*

ANOVARÍE s.f. (Med.) Lisă sau atrofie a ovarelor. — Din fr. **anovarie.**

ANOXEMÍE s.f. Lipsă a unei bune oxigenări a sângelui. — Din fr. **anoxémie.**

ANOXIBIÓZĂ s.f. (Biol.) Anaerobioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **anoxibiose.**

ANOXÍE s.f. Tulburare patologică provocată de scăderea, sub valorile normale, a oxigenului din țesuturile organismului, de diminuarea circulației sangvine etc. — Din fr. **anoxie.**

ANROBÁRE s.f. Amestecare a unui material granular cu un liant. — Cf. fr. enrober.

ANROCAMÉNT, *anrocamente,* s.n. Îngrămădire de bolovani, de piatră, de beton etc., care formează platforme de întărire, diguri etc. — Din fr. **enrochement** (după *rocă).*

ANSÁMBLU, (**1, 3, 4**) *ansambluri,* (**2**) *ansambe,* s.n. **1.** Tot unitar rezultat din unirea unor elemente (de același gen); totalitate. G Loc. adj. *De ansamblu* = general, unitar. G Loc. adv. *În ansamblu* = în esență, în general, în linii mari. **2.** (Tehn.) Totalitatea pieselor, utilajelor etc. care acționează ca o unitate funcțională bine definită. **3.** Colectiv de artiști. **4.** Compoziție muzicală scrisă pentru un ansamblu (**2**). [Pl. și: (**2**) *ansamblu*] — Din fr. **ensemble.**

ÁNSĂ, *anse,* s.f. **1.** Toartă curbată în formă de arc la un vas, la un coș etc. **2.** Formațiune anatomică în formă de buclă sau inel. **3.** Fir de platină terminat cu un laț, care servește la însămânțări de germeni în diferite medii de cultură. **4.** (Tehn.) Conductor de cupru folosit ca vârf pentru lipit la pistolul^1 (**3**) electric. — Din fr. **anse.**

ANSERIFÓRMĂ, *anseriforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări înotătoare, cu gâtul lung, cu picioarele scurte, având trei degete unite printr-o membrană; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **ansériforme.**

ANSILÁJ, *ansilaje,* s.n. Operație de conservare a nutreturilor verzi prin murare. — Din fr. **ensilage.**

ANȘOÁ, (**1**) *anșoa,* s.m., (**2**) *s.n.,* (**3**) *anșoauri,* s.n. **1.** S.m. Pește mic care trăiește în Marea Mediterană și în Oceanul Atlantic. **2.** S.n. Pastă preparată din carnea acestui pește, care se servește ca aperitiv. **3.** S.n. Sortiment de anșoa (**2**). — Din fr. **anchois.**

ANTABLAMÉNT, *antablamente,* s.n. Element de arhitectură așezat deasupra zidurilor de fațadă sau a coloanelor unei construcții, care susține acoperișul. — Din fr. **entablement.**

ANTAGÓNIC, -Ă, *antagonici, -ce,* adj. Antagonist. G (Fil.) *Contradicție antagonică* = contradicție care constituie conținutul procesului de dezvoltare și care nu se rezolvă decât prin distrugerea elementului vechi în favoarea celui nou. — Din fr. **antagonique.**

ANTAGONÍSM, *antagonisme,* s.n. Formă a contradicției dintre grupuri și clase cu interese fundamentale opuse; *p. gener.* contradicție de neîmpăcat. — Din fr. **antagonisme,** rus. **antagonizm.**

ANTAGONÍST, -Ă, *antagoniști, -ste,* adj. Care se află în opoziție; antagonic. G *Contradicție antagonistă* = contradicție antagonică. — Din fr. **antagoniste,** lat. **antagonista.**

ANTÁL, *antale,* s.n. (Rar) Butoi mare de stejar (mai ales pentru vin și rachiu). — Din ucr. **antal.**

ANTÁLGIC, -Ă, *antalgici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanță etc.) care calmează durerea. — Din fr. **antalgique.**

ANTANACLÁZĂ, *antanaclaze,* s.f. Repetiție a unui cuvânt folosit succesiv cu alte sensuri, din motive stilistice. — Din fr. **antanaclase.**

ANTANAGÓGĂ, *antanagoge,* s.f. Răspuns la o acuzație; contraargument. — Din fr. **antanagoge.**

ANTÁNTĂ, *antante,* s.f. Denumire dată unor alianțe politice și militare între state. — Din fr. **entente.**

ÁNTAPEX, *antapexuri,* s.n. Punctul diametral opus apexului. — Din germ. **Antapex.**

ANTÁRCTIC, -Ă, *antarctici, -ce,* adj. Situat la Polul Sud sau în această regiune; care are caractere proprii acestei regiuni. — Din fr. **antarctique,** lat. **antarcticus.**

ÁNTĂ, *ante,* s.f. Element de construcție decorativ și de întărire situat la colțurile unui edificiu. — Din fr. **ante.**

ANTE- Element de compunere însemnând „înainte", „în față", „anterior", care servește la formarea unor substantive, adjective și verbe. — Din lat. **ante.**

ANTEBÉLIC, -Ă, *antebelici, -ce,* adj. Dinaintea unui război. — Cf. lat. bellicus.

ANTEBRÁȚ, *antebrațe,* s.n. Parte a membrului superior al corpului omenesc, de la articulația cotului la cea a pumnului, cuprinzând oasele cubitus și radius. — **Ante-** + **braț** (după fr. *avant-bras).*

ANTECÁLCUL, *antecalcule,* s.n. Antecalculație. — **Ante-** + **calcul.**

ANTECALCULÁ, *antecalculez,* vb. I. Tranz. A calcula dinainte. — Din **antecalcul.**

ANTECALCULÁRE, *antecalculări,* s.f. Acțiunea de *a antecalcula.* — V. **antecalcula.**

ANTECALCULÁT, -Ă, *antecalculați, -te,* adj. Care a fost calculat dinainte. — V. **antecalculare.**

ANTECALCULÁȚIE, *antecalculații,* s.f. Calculare a prețului de cost, făcută înainte de producerea unei mărfi sau de începerea unei lucrări; antecalcul. — **Ante-** + **calculație.**

ANTECEDÉNT, -Ă, *antecedenți, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Fapt, întâmplare anterioară unei anumite date sau stări. G *Antecedent penal* = fapt penal existent în trecutul inculpatului și de care instanța judecătorească ține seama la stabilirea pedepsei. F (La pl.) Simptome (personale sau ereditare) care preced o boală și care trebuie să fie cunoscute de medic în vederea stabilirii diagnosticului și a tratamentului. **2.** Adj. Care se află înainte, care s-a întâmplat înainte. **3.** S.n. (Log.) Primul termen al unei judecăți ipotetice, introdus prin conjuncția „dacă"; *p. gener.* tot ceea ce poate constitui punctul de plecare al unei demonstrații. — Din fr. **antécédent,** lat. **antecedens, -ntis.**

ANTECEDÉNȚĂ, *antecedențe,* s.f. **1.** Faptul de a fi antecedent; anterioritate. **2.** Fenomen prin care un rău își păstrează traseul cursului său, indiferent de deformările provocate de fenomenele tectonice. **3.** (Rar) Precădere, preferință. — Din fr. **antécédence.**

ANTECESÓR, -OÁRE, *antecesori, -oare,* s.m. și f. Predecesor, premergător. — Din it. **antecessore,** lat. **antecessor, -oris.**

ANTECLÍZĂ, *anteclize,* s.f. (Geol.) Platformă caracterizată printr-o ridicare a fundamentului cristalin, care provoacă o boltire a învelișului de roci sedimentare. — Din fr. **antéclise.**

ANTEDATÁ, *antedatez,* vb. I. Tranz. A pune pe un act, pe o scrisoare etc. o dată anterioară celei reale. — **Ante-** + **data** (după fr. *antidater).*

ANTEDÁTĂ, *antedate,* s.f. Dată anterioară celei considerate ca prezentă sau anterioară unei date reale. — **Ante-** + **dată** (după fr. *antidate).*

ANTEDEVÍZ, *antedevize,* s.n. Evaluare scrisă prealabilă a costului unei construcții proiectate. — **Ante-** + **deviz.**

ANTEDILUVIÁN, -Ă, *antediluvieni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Timp) care a precedat glaciația cuaternară. **2.** Adj. Fig. Foarte vechi, străvechi; învechit, perimat. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **antédiluvien.**

ANTEFÍX, *antefixe,* s.n. Ornament (de pământ ars) așezat la marginea inferioară a acoperișului, pe cornișa unui edificiu. — Din fr. **antéfixe.**

ANTEGÁRDĂ, *antegărzi,* s.f. (Rar) Avangardă. — **Ante-** + **gardă** (după it. *antiguardia).*

ANTEMĂSURĂTOÁRE, *antemăsurători,* s.f. Evaluare cantitativă referitoare la o lucrare sau la o operație, făcută (în scris) înaintea executării ei. — **Ante-** + **măsurătoare** (după fr. *avant-métré).*

ANTEMERIDIÁN, -Ă, *antemeridiani, -e,* adj. De dinainte de amiază, de dimineață. [Pr.: *-di-an.* — Abr.: *a.m.*] — Din lat. **antemeridianus.**

ANTENÁT, *antenate,* s.n. (La pl.) Subîncrengătură care cuprinde animale cu antene; (și la sg.) animal din această subîncrengătură. — Din engl. **antennata.**

ANTENATÁL, -Ă, *antenatali, -e,* adj. (Rar) Prenatal. — Din engl. **antenatal.**

ANTÉNĂ, *antene,* s.f. **1.** Apendice situat pe capul artropodelor, care servește ca organ de simț. **2.** Dispozitiv format din conductoare filiforme și stâlpi de susținere sau din suprafețe conductoare, prin care se radiază direct în spațiu ori se captează direct din spațiu unde electromagnetice. G *Antenă colectivă* sau *de bloc* = antenă (combinată) cu echipament electronic adecvat pentru asigurarea recepției radio sau de televiziune la mai mulți abonați asociați. *Antenă de cameră* = antenă de recepție situată în interiorul încăperii în care se află radioul sau televizorul. *Antenă încorporată* = antenă inclusă în caseta radioului. **3.** Bară lungă și mobilă prinsă transversal de catarg, spre a ține o parte din pânzele unei corăbii. **4.** (Fam.; adesea la pl.) Sursă de informații. — Din fr. **antenne,** lat. **antenna.**

ANTENUPȚIÁL, -Ă, *antenupțiali, -e,* adj. Anterior nunții.[Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **anténuptial.**

ANTEPENÚLTIM, -Ă, *antepenultimi, -e,* adj. Care se află înainte de penultimul. — Din fr. **antépénultième,** lat. **antepaenultimus.**

ANTEPÓRT, *anteporturi,* s.n. Zonă la intrarea într-un port, înconjurată parțial de diguri de apărare și destinată staționării temporare a navelor; avanport. — **Ante-** + **port.**

ANTEPROGRAMÁT, -Ă, *anteprogramați, -te,* adj. Care este programat dinainte. — **Ante-** + **programa.**

ANTEPROIÉCT, *anteproiecte,* s.n. Schiță sumară a unui proiect, care cuprinde numai elementele esențiale și caracteristice ale unei lucrări. [Pr.: *-pro-iect*] — **Ante-** + **proiect** (după fr. *avant-projet).*

ANTEPÚNE, *antepún,* vb. III. Tranz. A pune înainte. — **Ante-** + **pune** (după fr. *antéposer).*

ANTEPÚNERE, *antepuneri,* s.f. Acțiunea de *a antepune* și rezultatul ei. — V. **antepune.**

ANTEPÚS, -Ă, *antepuși, -se,* adj. Care a fost pus înainte. — V. **antepune.**

ANTÉRĂ, *antere,* s.f. Mică umflătură în vârful staminelor, în care se află polenul. — Din fr. **anthère.**

ANTERÉU s.n. v. **anteriu.**

ANTERÍDIE, *anteridii,* s.f. Organ de înmulțire a unor plante (alge, mușchi ș.a.), în care iau naștere celulele sexuale masculine; gametangiu bărbătesc. — Din fr. **anthéridie.**

ANTERIÓR, -OÁRĂ, *anteriori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care precedă o anumită dată; precedent. **2.** Care este așezat în partea de dinainte. **3.** (Despre sunete) Articulat în partea dinainte a cavității bucale. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **antérieur,** lat. **anterior.**

ANTERIORITÁTE s.f. Însușirea de a fi anterior. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **antériorité.**

ANTERÍU, *anterie,* s.n. Haină lungă purtată de preoții ortodocși; sutană. F Haină lungă pe care o purtau în trecut boierii români și lăutarii. [Var.: **anteréu** s.n.] — Din tc. **anteri.**

ANTEROPOSTERIÓR, -OÁRĂ, *anteroposteriori, -oare,* adj. Care are direcția din față către spate. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **antéropostérieur.**

ANTEROZOÍD, *anterozoizi,* s.m. Celulă sexuală masculină a unor plante formată în anteridie. — Din fr. **anthérozoïde.**

ANTESÓCLU, *antesocluri,* s.n. (Arhit.) Bază ieșită în afara soclului unei clădiri. — Din fr. **antésocle.**

ANTESTÉPĂ, *antestepe,* s.f. Silvostepă. — **Ante-** + **stepă.**

ANTÉT, *anteturi, -e,* s.n. Indicație tipărită în partea de sus a unei foi de hârtie sau a unui plic, cuprinzând numele, adresa etc. unei instituții sau unei persoane. [Pl. și: *antete*] — Din fr. **en-tête.**

ANTETÍTLU, *antetitluri,* s.n. Text care apare înaintea titlului propriu-zis al unei lucrări, cuprinzând numele instituției sub ale cărei auspicii apare cartea, numărul seriei, numele colecției etc. — **Ante-** + **titlu.**

ANTETRÉN, *antetrenuri,* s.n. Vehicul pe două roți, care se cuplează, în vederea transportului, cu un tun, cu o bucătărie de campanie sau cu un cheson. — **Ante-** + **tren** (după fr. *avant-train).*

ANTETRÚPIȚĂ, *antetrupițe,* s.f. Piesă la plugurile perfecționate, cu ajutorul căreia se răstoarnă brazdele. — **Ante-** + **trupiță.**

ANTEVORBITÓR, -OÁRE, *antevorbitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a vorbit, într-o adunare publică, înaintea altor persoane. — **Ante-** + **vorbitor** (după germ. *Vorredner).*

ANTI- Element de compunere însemnând „împotriva", „în contra", „opus", care servește la formarea unor substantive și adjective. — Din fr. **anti-.**

ANTIACADÉMIC, -Ă, *antiacademici, -ce,* adj. Care respinge principiile academice (**2**). [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiacadémique.**

ANTIACCIDÉNT adj. invar. (Despre sisteme complexe de caracteristici tehnice) Care preîntâmpină accidentele. [Pr.: *-ti-ac-*] — **Anti-** + **accident.**

ANTIACÍD, -Ă, *antiacizi, -de,* adj. **1.** (Despre medicamente) Care neutralizează aciditatea gastrică. **2.** (Despre materiale) Rezistent la acțiunea acizilor. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiacide.**

ANTIAERIÁN, -Ă, *antiaerieni, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Destinat să lupte sau să apere împotriva atacurilor aviației. **2.** S. f. Artilerie antiaeriană. [Pr.: *-ti-a-e-ri-an*] — Din fr. **antiaérien.**

ANTIALCOÓLIC, -Ă, *antialcoolici, -ce,* adj. Care combate alcoolismul; care este împotriva excesului de alcool, care nu consumă alcool. [Pr.: *-ti-al-*] — Din fr. **antialcoolique.**

ANTIALCOOLÍSM s.n. Atitudine împotriva alcoolismului; măsuri luate împotriva alcoolismului. [Pr.: *-ti-al-*] — Din fr. **antialcoolisme.**

ANTIALÉRGIC, -Ă, *antialergici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care previne sau suprimă alergia. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiallergique.**

ANTIANTICÓRP, *antianticorpi,* s.m. (Biol.) Substanță formată în organism după injectarea de anticorpi și care neutralizează acțiunea acestora. [Pr.: *-ti-an-*] — Din fr. **antianticorps.**

ANTIAPOPLÉCTIC, -Ă, *antiapoplectici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care se utilizează împotriva apoplexiei. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiapoplectique.**

ANTIARISTOCRÁTIC, -Ă, *antiaristocratici, -ce,* adj. (Despre atitudini, manifestări etc.) Care este împotriva aristocratismului sau a aristocrației. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiaristocratique.**

ANTIÁRTĂ s.f. **1.** Producție care nu respectă principiile artei (academice). **2.** Producție antiartistică. [Pr.: *-ti-ar-*] — Din fr., engl. **anti-art.**

ANTIARTÍSTIC, -Ă, *antiartistici, -ce,* adj. (Despre opere, creații) Care nu respectă principiile artistice consacrate; lipsit de valoare artistică. [Pr.: *-ti-ar-*] — **Anti-** + **artistic.**

ANTIARTRÍTIC, -Ă, *antiartritici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, tratament etc.) care împiedică sau previne artrita. [Pr.: *-ti-ar-*] — Din fr. **antiarthritique.**

ANTIASTMÁTIC, -Ă, *antiastmatici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) folosit împotriva astmei. [Pr.: *-ti-ast-*] — Din fr. **antiasthmatique.**

ANTIATÓM, *antiatomi,* s.m. Atom constituit dintr-un antinucleu, în jurul căruia se află pozitroni. [Pr.: *-ti-a-*] — **Anti-** + **atom.**

ANTIATÓMIC, -Ă, *antiatomici, -ce,* adj. Care este împotriva războiului și a armelor atomice. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiatomique.**

ANTIBACTERIÁN, -Ă, *antibacterieni, -e,* adj. Care combate acțiunea bacteriilor. [Pr.: *-ri-an*] — **Anti-** + **bacterian** (după engl. *antibacterial).*

ANTIBIOGRÁMĂ, *antibiograme,* s.f. Determinare, prin diverse procedee de laborator, a gradului de sensibilitate a unui microb la antibiotice. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **antibiogramme.**

ANTIBIOTERAPÍE s.f. Tratament cu antibiotice. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **antibiothérapie.**

ANTIBIÓTIC, -Ă, *antibiotici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Substanță organică solubilă, produsă de unele microorganisme animale și vegetale, care are capacitatea de a distruge anumiți microbi sau de a le opri dezvoltarea, fapt pentru care se utilizează în tratamentul bolilor infecțioase. **2.** Adj. Care ține de un antibiotic (**1**), care se face cu antibiotice. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **antibiotique.**

ANTIBIÓZĂ, *antibioze,* s.f. Inhibare a înmulțirii unui microorganism prin asociere de germeni antagoniști. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **antibiose.**

ANTIBRONȘÍTIC, -Ă, *antibronșitici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva bronșitei. — **Anti-** + **bronșitic.**

ANTIBURGHÉZ, -Ă, *antiburghezi, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este împotriva burgheziei. — **Anti-** + **burghez.**

ÁNTIC, -Ă, *antici, -ce,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care a existat în trecutul îndepărtat sau datează de atunci. F Care aparține popoarelor din Antichitate sau este caracteristic diferitelor aspecte ale culturii sau ale civilizației lor. **2.** În genul creațiilor din Antichitate. *Stil antic.* **II.** S.m. și f. Persoană aparținând popoarelor din Antichitate. **III.** S.f. (Înv.) Obiect de artă din Antichitate. [Acc. și: *antíc*] — Din fr. **antique,** lat. **antiquus.**

ANTICALOFÍL, -Ă, *anticalofili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre stil) Care denotă anticalofilie; caracterizat prin anticalofilie. **2.** S.m. și f. Adept al anticalofiliei. — **Anti-** + **calofil.**

ANTICALOFILÍE s.f. Respingere, negare a calofiliei; atitudine împotriva calofiliei. — **Anti-** + **calofilie.**

ANTICÁMERĂ, *anticamere,* s.f. Cameră de așteptare situată la intrarea într-un birou, într-un cabinet al unei persoane cu funcție importantă etc. G Expr. *A face anticameră* = a aștepta (mult) până a fi primit în audiență sau la o consultație (medicală, juridică etc.). — Din it. **anticamera.** Cf. fr. antichambre.

ANTICANCERÓS, -OÁSĂ, *anticanceroși, -oase,* adj. Care combate cancerul, care luptă împotriva cancerului. — După fr. **anticancéreux.**

ANTICANÓNIC, -Ă, *anticanonici, -ce,* adj. Împotriva canoanelor. — **Anti-** + **canonic.**

ANTICAPITALÍST, -Ă, *anticapitaliști, -ste,* adj. Împotriva capitalismului sau a capitaliștilor. — Din fr. **anti-capitaliste.**

ANTICÁR[1] adj. invar. Antitanc. — **Anti-** + **car** [de luptă] (după fr. *antichar).*

ANTICÁR[2]**,** *anticari,* s.m. Persoană care se ocupă cu achiziționarea și cu vânzarea de cărți vechi. F (Înv.) Colecționar de obiecte antice; *p. ext.* arheolog. — Din fr. **antiquaire,** lat. **antiquarius.**

ANTICARIÁT, *anticariate,* s.n. **1.** Unitate comercială care achiziționează și vinde cărți vechi sau obiecte vechi de artă; anticărie. **2.** Magazin în care se vând cărți vechi. [Pr.: *-ri-at*] — Din **anticar**[2] (după germ. *Antiquariat).*

ANTICATALÍZĂ, *anticatalize,* s.f. Încetinire a vitezei sau oprire a unei reacții chimice din cauza unor substanțe cu acțiune inhibatoare; cataliză negativă. — Din fr. **anticatalyse.**

ANTICATARÁL, -Ă, *anticatarali, -e,* adj., s.n. (Medicament) care combate sau care previne catarul. — Din fr. **anticatharral.**

ANTICATÓD, *anticatozi,* s.m. Placă metalică în interiorul unui tub de raze X care, lovită de razele catodice, devine izvor de raze X. — Din fr. **anticathode.**

ANTICĂRBUNÓS, -OÁSĂ, *anticărbunoși, -oase,* adj. (Despre seruri și vaccinuri) Folosit pentru prevenirea și combaterea antraxului. — **Anti-** + **cărbunos.**

ANTICĂRÉSC, -EÁSCĂ, *anticărești,* adj. De anticar[2]. — **Anticar**[2] + suf. *-esc.*

ANTICĂRÍE, *anticării,* s.f. (Înv.) Anticariat. — **Anticar**[2] + suf. *-ie.*

ANTICÉNTRU, *anticentre,* s.n. Loc de pe suprafaţa Pământului diametral opus epicentrului unui cutremur. — **Anti-** + **centru.**

ANTICHÍMIC, -Ă, *antichimici, -ce,* adj. Destinat protecţiei împotriva războiului şi armelor chimice. — **Anti-** + **chimic.**

ANTICHITÁTE, (**2**) *antichităţi,* s.f. **1.** Epocă a civilizaţiei vechi, în special a celei greco-romane; vechime. **2.** (Mai ales la pl.) Obiect antic, monument vechi, rămăşiţă istorică. [Var.: (înv.) **anticitáte** s.f.] — Din fr. **antiquité,** lat. **antiquitas, -atis.**

ANTICICLÓN, *anticicloane,* s.n. Centru de presiune atmosferică mai înaltă decât în regiunile învecinate. — Din fr. **anticyclone.**

ANTICICLONÁL, -Ă, *anticiclonali, -e,* adj. (Rar) Anticiclonic. — Din fr. **anticyclonal.**

ANTICICLÓNIC, -Ă, *anticiclonici, -ce,* adj. (Met.) Referitor la anticiclon, cu caracter de anticiclon; (rar) anticiclonal. — Din fr. **anticyclonique.**

ANTICINEMATOGRÁFIC, -Ă, *anticinematografici, -ce,* adj. Care nu corespunde principiilor artei cinematografice. — **Anti-** + **cinematografic.**

ANTICIPÁ, *anticipez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A face sau a spune ceva înainte de o anumită dată (fixată) sau înaintea timpului convenit. [Prez. ind. şi: *antícip*] — Din fr. **anticiper,** lat. **anticipare.**

ANTICIPÁRE, *anticipări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a anticipa;* anticipaţie. **2.** Pronunţare anticipată a unui sunet dintr-o silabă următoare. — V. **anticipa.**

ANTICIPÁT, -Ă, *anticipaţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Realizat înainte de termenul sau de momentul convenit. — V. **anticipa.**

ANTICIPATÍV, -Ă, *anticipativi, -e,* adj. Care anticipează; anticipator. — Din fr. **anticipatif.**

ANTICIPATÓR, -OÁRE, *anticipatori, - oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care face anticipări. — Din fr. **anticipateur.**

ANTICIPÁŢIE, *anticipaţii,* s.f. Anticipare. G *Literatură de anticipaţie* = literatură având ca temă imaginarea ştiinţifico-fantastică a viitorului. G Loc. adv. *Cu anticipaţie* = înainte de termenul fixat. [Var.: (înv.) **anticipaţiúne** s.f.] — Din fr. **anticipation,** lat. **anticipatio, -onis.**

ANTICIPAŢIÚNE s.f. v. **anticipaţie.**

ANTICITÁTE s.f. v. **antichitate.**

ANTICIVILIZATÓR, -OÁRE, *anticivilizatori, -oare,* adj. Care luptă împotriva civilizaţiei, a progresului. — **Anti-** + **civilizator.**

ANTICLERICÁL, -Ă, *anticlericali, -e,* adj. Care este împotriva clerului, care aparţine anticlericalismului, privitor la anticlericalism. — Din fr. **anticlérical.**

ANTICLERICALÍSM s.n. **1.** Atitudine ostilă implicării clericilor în viaţa social-politică sau publică. **2.** Respingere a ierarhiei clericale sau a poziţiei dominante a clerului în cadrul unei confesiuni sau secte. — Din fr. **anticléricalisme.**

ANTICLINÁL, *anticlinale,* s.n. Parte a unei cute geologice ridicate în formă de boltă. — Din fr. **anticlinal.**

ANTICLÓR s.n. Substanţă care fixează clorul, formând compuşi netoxici. — Din fr. **antichlore.**

ANTICOAGULÁNT, -Ă, *anticoagulanţi, -te,* adj., s.n. (Medicament) care împiedică coagularea sângelui. [Pr.: *-co-a-*. — Pl. şi: (m.) *anticoagulanţi*] — Din fr. **anticoagulant.**

ANTICOLESTERÓL s.n. Substanţă care reduce colesterolul din sânge. — **Anti-** + **colesterol.**

ANTICOLONIALÍSM s.n. Mişcare politică îndreptată împotriva colonialismului. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **anticolonialisme.**

ANTICOLONIALÍST, -Ă, *anticolonialişti, -ste,* adj. Care luptă împotriva colonialismului. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **anticolonialiste.**

ANTICOMERCIÁL, -Ă, *anticomerciali, -e,* adj. Care contrazice cerinţele comerţului. — **Anti-** + **comercial.**

ANTICOMUNÍSM s.n. Teorie sau atitudine (politică) care combate comunismul. — Din fr. **anticommunisme.**

ANTICOMUNÍST, -Ă, *anticomunişti, -ste,* adj. Împotriva comunismului. — Din fr. **anticommuniste.**

ANTICONCEPŢIONÁL, -Ă, *anticoncepţionali, -e,* adj., s.n. (Substanţă, mijloc, procedeu) care împiedică fecundaţia; contraceptiv. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **anticonceptionnel.**

ANTICONFORMÍSM s.n. Respingere a conformismului; nonconformism. — **Anti-** + **conformism.**

ANTICONFORMÍST, -Ă, *anticonformişti, -ste,* adj., s.m şi f. (Persoană) care se opune conformismului; nonconformist. — **Anti-** + **conformist.**

ANTICONGELÁNT, -Ă, *anticongelanţi, -te,* adj., s.m. (Substanţă) care face să scadă temperatura de congelare a unui lichid. — **Anti-** + **congelant.**

ANTICONSTITUŢIONÁL, -Ă, *anticonstituţionali, -e,* adj. Care încalcă prevederile constituţiei. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **anticonstitutionnel.**

ANTICONVULSÍV, -Ă, *anticonvulsivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care calmează convulsiile. — Din fr. **anticonvulsif.**

ANTICOROZÍV, -Ă, *anticorozivi, -e,* adj., s.n. (Substanţă) care împiedică coroziunea. [Scris şi: *anticorosiv*] — **Anti-** + **coroziv.**

ANTICÓRP, *anticorpi,* s.m. Substanţă care se formează în organism spre a neutraliza o infecţie. — Din fr. **anticorps.**

ANTICORÚPŢIE adj. invar. Împotriva corupţiei. — **Anti-** + **corupţie.**

ANTICREŞTÍN, -Ă, *anticreştini, -e,* adj. Împotriva creştinismului. — **Anti-** + **creştin.**

ANTICRÉZĂ s.f. v. **antihreză.**

ANTICRIPTOGÁMIC, -Ă, *anticriptogamici, -ce,* adj., s.n. (Produs chimic) folosit împotriva bolilor provocate de ciuperci. — Din fr. **anticryptogamique.**

ANTICRÍST s.m. v. **antihrist.**

ANTICRISTIANÍSM s.n. (Rar) Atitudine potrivnică creştinismului. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antichristianisme.**

ANTICRÍTICĂ, *anticritici,* s.f. (Rar) Critică a unei critici. — Din germ. **Antikritik.**

ANTICRÍZĂ adj. invar. Împotriva crizei. — **Anti-** + **criză.**

ANTICULTURÁL, -Ă, *anticulturali, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este împotriva culturii. — **Anti-** + **cultural.**

ANTÍCVA s. f. v. **anticvă.**

ANTÍCVĂ, *antice,* s.f. Tip de litere de tipar asemănătoare cu cele folosite la inscripţiile de pe monumentele din Roma antică. [Var.: **antícva** s.f.] — Din lat. **antiqua.**

ANTIDEFLAGRÁNT, -Ă, *antideflagranţi, -te,* adj. (Despre utilaje electrice) Care poate fi folosit fără pericol în spaţii în care se găsesc materiale explozive. — Din fr. **antidéflagrant.**

ANTIDEMOCRÁTIC, -Ă, *antidemocratici, -ce,* adj. Care este împotriva democraţiei. — Din fr. **antidémocratique.**

ANTIDEPRESÍV, -Ă, *antidepresivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care înlătură depresia (**II**). — **Anti-** + **depresiv.**

ANTIDERAPÁNT, -Ă, *antiderapanţi, -te,* adj. Care împiedică deraparea vehiculelor. *Cauciuc antiderapant.* — Din fr. **antidérapant.**

ANTIDETONÁNT, *antidetonante,* s.n. Substanţă chimică care se adaugă la un amestec carburant spre a-i micşora detonaţia. [Pl. şi: (m.) *antidetonanţi*] — Din fr. **antidétonant.**

ANTIDETONÁNŢĂ s.f. Proprietate a benzinei de a fi rezistentă la detonaţie. — **Anti-** + **detonanţă.**

ANTIDIABÉTIC, -Ă, *antidiabetici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care este administrat în tratamentul diabetului. [Pr.*: -di-a-*] — Din fr. **antidiabétique.**

ANTIDIFTÉRIC, -Ă, *antidifterici, -ce,* adj. Care combate difteria. — Din fr. **antidiphtérique.**

ANTIDINÁSTIC, -Ă, *antidinastici, -ce,* adj. Care este împotriva dinastiei. — Din fr. **antidynastique.**

ANTIDIURÉTIC, -Ă, *antidiuretici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care diminuează diureza. [Pr.: *-di-u-*] — Din fr. **antidiurétique.**

ANTIDOGMÁTIC, -Ă, *antidogmatici, -ce,* adj. Care respinge dogmatismul. — **Anti-** + **dogmatic** (după fr. *antidogmatique).*

ANTIDOGMATÍSM s.n. Atitudine antidogmatică. — Din fr. **antidogmatisme.**

ANTIDÓPING adj. invar. **1.** (Despre teste) Care depistează dopajul. **2.** (Despre măsuri, atitudini, manifestări etc.) Care este împotriva dopajului. — Din engl. **antidoping.**

ANTIDÓT, *antidoturi,* s.n. Substanţă care neutralizează acţiunea unei otrăvi, a unui virus etc. din organism; contraotravă. F Fig. Remediu, leac. — Din fr. **antidote,** lat. **antidotum.**

ANTIDRÓG adj. invar. (Despre măsuri, atitudini, manifestări etc.) Care este împotriva drogurilor. — Din fr. **antidrogue.**

ANTIDUMPING adj. ivar. Împotriva unui dumping străin. [Pr.: *antidámping*]— Din fr. **antidumping.**

ANTIELECTRÓN, *antielectroni,* s.m. Pozitron. [Pr.: *-ti-e-*] — **Anti-** + **electron.**

ANTIEMÉTIC, -Ă, *antiemetici, -ce,* adj., s.n. Antivomitiv. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **antiémétique.**

ANTIENZÍMĂ, *antienzime,* s.f. Anticorp, agent sau enzimă cu acţiune neutralizantă asupra unei enzime. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **antienzyme.**

ANTIEPIDÉMIC, -Ă, *antiepidemici, -ce,* adj. Care luptă sau este folosit împotriva epidemiilor. [Pr.: *-ti-e-*] — **Anti-** + **epidemic.**

ANTIESTÉTIC, -Ă, *antiestetici, -ce,* adj. Care este împotriva esteticii. [Pr.: *-ti-es-*] — Din fr. **antiesthétique.**

ANTIFADING adj. invar. (Despre instalaţii de radiocomunicaţii) Care are proprietatea de a reduce fenomenele de fading. [Pr.: *antiféding*] — Din fr. **antifading.**

ANTIFASCÍSM s.n. Mişcare politică îndreptată împotriva fascismului. F Atitudine antifascistă. — Din it. **antifascismo,** germ. **Antifascismus.**

ANTIFASCÍST, -Ă, *antifascişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este împotriva fascismului. — Din fr. **antifasciste.**

ANTIFEBRÍL, -Ă, *antifebrili, -e,* adj., s.n. Antipiretic, febrifug. — Din fr. **antifébrile.**

ANTIFEBRÍNĂ, *antifebrine,* s.f. Nume generic dat medicamentelor febrifuge şi analgezice. — Din fr. **antifébrine.**

ANTIFERMÉNT, *antifermenți,* s.m. Agent capabil să prevină sau să oprească fermentarea. — Din fr. **antiferment.**

ANTIFEUDÁL, -Ă, *antifeudali, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este împotriva feudalismului sau a feudalilor. [Pr.: *-fe-u-*] — Din fr. **antiféodal.**

ANTIFILISTINÍSM s.n. Atitudine opusă filistinismului. — **Anti- + filistinism.**

ANTIFILOSÓFIC, -Ă, *antifilosofici, -ce,* adj. Împotriva filosofiei; care este nepotrivit cu filosofia. [Var.: **antifilozófic, -ă** adj.] — Din fr. **antiphilosophique.**

ANTIFILOZÓFIC, -Ă adj. v. **antifilosofic.**

ANTIFÓN[1], *antifoane,* s.n. Cântare religioasă de strană care implică repetarea alternativă de către două coruri sau două voci a unei idei muzicale. — Din sl. **antifonŭ.**

ANTIFÓN[2], *antifoane,* s.n. Dop mic care se introduce în urechi pentru a le apăra de zgomotele intense. — Din fr. **antiphone.**

ANTIFONÁR, *antifonare,* s.n. Carte care cuprinde antifoane[1]. — Din ngr. **antifonári.**

ANTIFÓNIC[1], -Ă, *antifonici, -ce,* adj. (Despre cântecul unui solist și al unui cor sau despre două părți dintr-un cor) Care se execută alternativ. — Din fr. **antiphonique.**

ANTIFÓNIC[2], -Ă, *antifonici, -ce,* adj. (Despre materiale) Care atenuează zgomotul; antizgomot. — **Anti- + fonic.**

ANTIFONÍE s.f. Cânt în care alternează două coruri sau un cor și un solist. — Din fr. **antiphonie.**

ANTIFORMÁNT, *antiformanți,* s.m. (Fon.) Zonă de minimă energie, situată între doi formanți apropiați. — Din fr. **antiformant.**

ANTIFRÁZĂ, *antifraze,* s.f. Figură retorică prin care o locuțiune, o frază etc. se întrebuințează cu înțeles contrar celui obișnuit. — Din fr. **antiphrase.**

ANTIFRICȚIÚNE s.f. (În sintagma) *Aliaj antifricțiune* = aliaj cu coeficient de frecare mic, folosit la căptușirea cuzineților. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **antifriction.**

ANTIFÚRT adj. invar., s.n. (Dispozitiv) care avertizează în cazul pătrunderii unei persoane în spațiul supravegheat sau care face mai dificil furtul. — **Anti- + furt** (după fr. *antivol).*

ANTIGÉL s.n. Substanță anticongelantă care se adaugă apei de răcire a unui motor cu ardere internă. — Din fr. **antigel.**

ANTIGÉN, *antigeni,* s.m. Substanță de natură proteică, determinând, la introducerea în organism, apariția unui anticorp. — Din fr. **antigène.**

ANTIGÉNIC, -Ă, *antigenici, -ce,* adj. Referitor la antigeni. — Din fr. **antigénique.**

ANTIGLÓNȚ adj. invar. (Despre veste, geamuri etc.) Care protejează, apără împotriva gloanțelor. — **Anti- + glonț.**

ANTIGRÍNDINĂ adj. invar. Care protejează împotriva grindinei. — **Anti- + grindină.**

ANTIGRIPÁL, -Ă, *antigripali, -e,* adj., s.n. (Medicament) care previne sau combate gripa. — Din fr. **antigrippal.**

ANTIGRIZUTÓS, -OÁSĂ, *antigrizutoși, -oase,* adj. (Despre aparate, mașini și transformatoare electrice) Care este prevăzut cu dispozitive speciale de protecție ce îi asigură folosirea, fără pericol de explozie, în minele de cărbuni cu emanații de grizu. — Din fr. **antigrisouteux.**

ANTIGUÁN, -Ă, *antiguani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Antigua-Barbuda sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Antigua-Barbuda sau antiguanilor (**1**), referitor la Antigua-Barbuda ori la antiguani. — Din engl. **Antiguan.**

ANTIGUVERNAMENTÁL, -Ă, *antiguvernamentali, -e,* adj. Care este împotriva guvernului. — Din fr. **antigouvernemental.**

ANTIHALÓ, *antihalouri,* s.n. Peliculă de lac sau de gelatină colorată care acoperă un film sau o placă fotografică, împiedicând producerea efectului halo. — Din fr. **antihalo.**

ANTIHELMÍNTIC, -Ă, *antihelmintici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care se folosește pentru combaterea viermilor intestinali. — Din fr. **antihelminthique.**

ANTIHEMORÁGIC, -Ă, *antihemoragici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care oprește sau care combate hemoragiile; hemostatic. — Din fr. **antihémorragique.**

ANTIHEMOROIDÁL, -Ă, *antihemoroidali, -e,* adj., s.n. (Ceai, supozitor etc.) care este administrat în tratamentul hemoroizilor. [Pr.: *-ro-i-*] — **Anti- + hemoroidal.**

ANTIHISTAMÍNIC, -Ă, *antihistaminici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care se folosește împotriva alergiei. — Din fr. **antihistaminique.**

ANTIHITLERÍST, -Ă, *antihitleriști, -ste,* adj. Împotriva hitlerismului. — **Anti- + hitlerist.**

ANTIHOLÉRIC, -Ă, *antiholerici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care combate sau previne holera. — Din fr. **anticholérique.**

ANTIHORMÓN, *antihormoni,* s.m. Substanță specifică de apărare aflată în serul sangvin și produsă de organism în cazul unui tratament îndelungat cu hormoni. — Din fr. **anti-hormone.**

ANTIHRÉZĂ, *antihreze,* s.f. Contract prin care se dă în folosință creditorului un bun imobil care aparține debitorului. [Var.: **anticrézăs.f.] — Din fr. **antichrèse.**

ANTIHRÍST, *antihriști,* s.m. (În creștinism) Personaj escatologic, personificare (incarnare) a Satanei, care se va opune, la sfârșitul lumii, venirii lui Isus Hristos; *p. ext.* om nelegiuit, pervers, vicios. [Var.: **anticríst** s.m.] — Din sl. **antihrŭstŭ.**

ANTIIMPERIALÍSM s.n. Mișcare socială împotriva imperialismului. [Pr.: *-ri-a-*] — **Anti- + imperialism.**

ANTIIMPERIALÍST, -Ă, *antiimperialiști, -ste,* adj. Care este împotriva imperialismului, potrivnic ideilor imperialismului. [Pr.: *-ri-a-*] — **Anti- + imperialist** (după rus. *antiimperialisticeskii).*

ANTIINFECȚIÓS, -OÁSĂ, *antiinfecțioși, -oase,* adj. Care este împotriva infecțiilor, care combate infecțiile. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **antiinfectieux.**

ANTIINFLAMATÓR, -OÁRE, *antiinflamatori, -oare,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care împiedică inflamațiile. — Din fr. **anti-inflammatoire.**

ANTIINFLAȚIONÍST, -Ă, *antiinflaționiști, -ste,* adj. Care previne și combate inflația. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **anti-inflationniste.**

ANTIINTELECTUALÍSM s.n. Concepție care neagă valoarea cunoașterii științifice a adevărului cu ajutorul rațiunii. [Pr.: *-tu-a-*] — Din rus. **antiintelektualizm.**

ANTIINTELECTUALÍST, -Ă, *antiintelectualiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la antiintelectualism. **2.** S.m. și f. Adept al antiintelectualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — **Anti- + intelectualist.**

ANTIISTORÍSM s.n. Concepție care respinge sau ignorează principiul istoric în analiza proceselor sau fenomenelor. — **Anti- + istorism.**

ANTIJUNIMÍSM s.n. Atitudine antijunimistă. — **Anti- + junimism.**

ANTIJUNIMÍST, -Ă, *antijunimiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care este împotriva junimismului, contrar junimismului. — **Anti- + junimist.**

ANTILITERATÚRĂ s.f. Creație literară care nu respectă principiile estetice general acceptate. F Creație literară fără valoare artistică. — **Anti- + literatură** (după fr. *antilittérature).*

ANTILOGARÍTM, *antilogaritmi,* s.m. Numărul al cărui logaritm este egal cu numărul dat. — Din fr. **antilogarithme.**

ANTILOGÍE, *antilogii,* s.f. Contradicție între două idei sau între două expresii. — Din fr. **antilogie.**

ANTILÓPĂ, *antilope,* s.f. **1.** Nume dat mai multor rumegătoare, cu trupul suplu, cu picioarele lungi și subțiri, care trăiesc prin țările calde. **2.** Pielea tăbăcită a antilopei (**1**) sau material care imită această piele. — Din fr. **antilope.**

ANTILUÉTIC, -Ă, *antiluetici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva sifilisului; antisifilitic. [Pr.: *-lu-e-*] — **Anti- + luetic.**

ANTIMÁFIA adj. invar. Care luptă împotriva mafiei. — **Anti- + mafia.**

ANTIMAGNÉTIC, -Ă, *antimagnetici, -ce,* adj. Care este insensibil la câmpuri magnetice. — Din fr. **antimagnétique.**

ANTIMALÁRIC, -Ă, *antimalarici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva malariei; antipaludic. — **Anti- + malaric.**

ANTIMARXÍST, -Ă, *antimarxiști, -ste,* adj. Îndreptat împotriva marxismului. — **Anti- + marxist** (după rus. *antimarksistskii).*

ANTIMATÉRIE s.f. Denumire dată unei substanțe ipotetice constituite din antiparticule, care prin aspect și prin însușiri seamănă cu substanța corpurilor din jur, dar, în situația în care ar intra în contact cu materia propriu-zisă, ambele s-ar anihila spontan, degajând o mare cantitate de energie. — **Anti- + materie** (după fr. *antimatière).*

ANTIMĂLÚRIC, -Ă, *antimălurici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) folosită pentru combaterea mălurii cerealelor. — **Anti- + mălură** + suf. *-ic.*

ANTIMĂLURÍRE s.f. Operația de apărare a cerealelor cu ajutorul substanțelor antimălurice. — **Anti- + mălurire.**

ANTIMEFÍTIC, -Ă, *antimefitici, -ce,* adj., s.n. (Substanță, remediu etc.) întrebuințat(ă) împotriva mirosurilor urâte. — Din fr. **antiméphitique.**

ANTIMEMÓRII s.f. pl. Lucrare literară cu caracter evocator care nu respectă procedeele consacrate ale genului memorialistic. — Din fr. **antimémoires.**

ANTIMETÁBOLĂ, *antimetabole,* s.f. (Rar) Anagramă. — Din fr. **antimétabole.**

ANTIMILITARÍSM s.n. Atitudine opusă spiritului militarist. — Din fr. **antimilitarisme.**

ANTIMILITARÍST, -Ă, *antimilitariști, -ste,* adj. Care este împotriva militarismului. — Din fr. **antimilitariste.**

ANTIMITÓTIC, -Ă, *antimitotici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) utilizat în tratamentul unor forme de cancer. — Din fr. **antimitotique.**

ANTIMONÁRHIC, -Ă, *antimonarhici, -ce,* adj. Care este împotriva monarhiei; antimonarhist. — Din fr. **antimonarchique.**

ANTIMONARHÍST, -Ă, *antimonarhiști, -ste,* adj. Antimonarhic. — Din fr. **antimonarchiste.**

ANTIMONIÁT, *antimoniați,* s.m. Sare a acidului antimonic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **antimoniate.**

ANTIMÓNIC, *antimonici,* adj. (În sintagma) *Acid antimonic* = acid al antimoniului. — Din fr. **antimonique.**

ANTIMONÍT s.m. Stibină. — Din fr. **antimonite.**

ANTIMÓNIU s.n. Metaloid de culoare albă-cenușie folosit în industrie; stibiu. — Din fr. **antimoine,** lat. **antimonium.**

ANTIMONOPOLÍST, -Ă, *antimonopoliști, -ste,* adj. Care este împotriva monopolismului. — Din engl. **antimonopolist.**

ANTIMUNCITORÉSC, -EÁSCĂ, *antimuncitorești,* adj. Îndreptat împotriva muncitorilor. — **Anti-** + **muncitoresc.**

ANTINAȚIONÁL, -Ă, *antinaționali, -e,* adj. Îndreptat împotriva intereselor propriei națiuni. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **antinational.**

ANTINEFRÉTIC, -Ă, *antinefretici,-ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva colicilor renale. — Din fr. **antinéphritique.**

ANTINEUTRÍNO s.m. (Fiz.) Antiparticulă a neutrinoului. [Pr.: *-ne-u-*] — Din engl., fr. **antineutrino.**

ANTINEUTRÓN, *antineutroni,* s.m. (Fiz.) Antiparticulă a neutronului. [Pr.: *-ne-u-*] — Din fr. **antineutron.**

ANTINEVRÁLGIC®, -Ă, *antinevralgici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care calmează nevralgiile. — Din fr. **antinévralgique.**

ANTINICOTÍNIC, -Ă, *antinicotinici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care combate sau atenuează efectele nicotinei. — Din fr. **antinicotinique.**

ANTINÓMIC, -Ă, *antinomici, -ce,* adj. Care se referă la antinomie, care formează o antinomie. — Din fr. **antinomique.**

ANTINOMÍE, *antinomii,* s.f. Contradicție între două principii, poziții, concluzii sau legi aparent la fel de juste sau necesare. — Din fr. **antinomie,** lat. **antinomia.**

ANTINUCLEÁR, -Ă, *antinucleari, -e,* adj. Care este împotriva armelor nucleare. [Pr.: *-cle-ar*] — Din fr. **antinucléaire,** engl. **antinuclear.**

ANTINUCLÉU, *antinuclee,* s.n. Nucleu atomic alcătuit din antiprotoni și antineutroni. — **Anti + nucleu.**

ANTIOXIDÁNT, -Ă, *antioxidanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care împiedică sau întârzie acțiunea de oxidare; antioxigen. [Pr.: *-ti-o-*. — Pl. și: (n.) *antioxidante*] — Din fr. **antioxydant.**

ANTIOXIGÉN s.n. Antioxidant. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **antioxygène.**

ANTIPALÚDIC, -Ă, *antipaludici, -ce,* adj., s.n. Antimalaric. — Din fr. **antipaludique.**

ANTIPÁPĂ, *antipapi,* s.m. Papă nerecunoscut de Biserica catolică, a cărui alegere nu a fost canonică. — Din fr. **antipape.**

ANTIPAPÍSM s.n. Stare a Bisericii catolice în perioada în care este condusă de un antipapă. — Din fr. **antipapisme.**

ANTIPARALÉL, -Ă, *antiparaleli, -e,* adj. (Despre doi vectori) Care sunt paraleli și cu sensuri opuse. — Din fr. **antiparallèle.**

ANTIPARAZÍT, -Ă, *antiparaziți, -te,* adj. (Despre dispozitive, antene) Care combate sau reduce perturbațiile electromagnetice. — Din fr. **antiparasite.**

ANTIPARAZITÁR, -Ă, *antiparazitari, -e,* adj., s.n. (Substanță) care previne sau combate paraziții animali sau vegetali. — Din fr. **antiparasitaire.**

ANTIPARLAMENTÁR, -Ă, *antiparlamentari, -e,* adj. Care este împotriva uzului parlamentar. — **Anti-** + **parlamentar.** Cf. fr. antiparlamentaire.

ANTIPARTÍCULĂ, *antiparticule,* s.f. Particulă elementară având aceeași masă și aceeași viață medie cu o altă particulă elementară, de care diferă însă prin semnul sarcinii electrice și prin alte proprietăți. — Din fr. **antiparticule.**

ANTIPARTÍNIC, -Ă, *antipartinici, -ce,* adj. Îndreptat împotriva concepțiilor, principiilor și metodelor partidului din care face parte. — **Anti-** + **partinic** (după rus. *antipartiinîi).*

ANTIPÁTIC, -Ă, *antipatici, -ce,* adj. Care inspiră antipatie; respingător, nesuferit. — Din fr. **antipathique.**

ANTIPATÍE, *antipatii,* s.f. Sentiment de neplăcere, de aversiune față de cineva; resentiment. — Din fr. **antipathie,** lat. **antipathia.**

ANTIPATIZÁ, *antipatizez,* vb. I. Tranz. A manifesta antipatie față de cineva. — **Antipati**[e] + suf. *-iza.*

ANTIPATRIÓTIC, -Ă, *antipatriotici, -ce,* adj. Îndreptat împotriva patriei; lipsit de patriotism. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **antipatriotique.**

ANTIPERISTÁLTIC, -Ă, *antiperistaltici, -ce,* adj. (Despre mișcări ale tubului digestiv) Care contractă stomacul și intestinele în sens invers celui normal. — Din fr. **antipéristaltique.**

ANTIPERISTALTÍSM s.n. Activitate a tubului digestiv care constă în contracții inverse sensului normal (de la intestinul gros spre stomac). — Din fr. **antipéristaltisme.**

ANTIPERSONÁL adj. invar. (Despre arme) Care are destinația de a scoate inamicul în afara luptei. *Mină antipersonal.* — Din fr., engl. **antipersonnel.**

ANTIPIÉSĂ, *antipiese,* s.f. Piesă de teatru care nu respectă procedeele dramatice consacrate și care ilustrează o nouă estetică; (rar) antiteatru. F Piesă fără valoare artistică. — Din fr. **antipièce.**

ANTIPIRÉTIC, -Ă, *antipiretici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care combate febra; febrifug, antifebril. — Din fr. **antipyrétique.**

ANTIPIRÍNĂ, *antipirine,* s.f. Medicament folosit împotriva febrei; fenazonă. — Din fr. **antipyrine.**

ANTIPÓD, -Ă, *antipozi, -de,* s.m., s.f. **1.** S.m. Loc sau punct de pe suprafața Pământului diametral opus altuia; *fig.* lucru, fapt, idee etc. în totală opoziție cu alt lucru, fapt, idee etc. **2.** S.f. (Bot.; la pl.) Celule situate în partea inferioară a sacului embrionar al angiospermelor, care participă la fecundare și la dezvoltarea embrionului.— Din fr. **antipode.**

ANTIPODÁL, -Ă, *antipodali, -e,* adj. (Rar) Care se găsește la antipozi. — Din fr. **antipodal.**

ANTIPÓDIC, -Ă, *antipodici, -ce,* adj. Diametral opus. — **Antipod** + suf. *-ic.*

ANTIPOÉM, *antipoeme,* s.n. Poem modern care nu respectă procedeele lirice și care ilustrează o nouă estetică. G Poem fără valoare artistică. — **Anti-** + **poem.**

ANTIPOÉTIC, -Ă, *antipoetici, -ce,* adj. Contrar poeziei. — Din fr. **antipoétique.**

ANTIPOEZÍE, *antipoezii,* s.f. Poezie modernă care nu respectă estetica liricii și care ilustrează o nouă estetică. F Poezie fără valoare artistică. — **Anti-** + **poezie.**

ANTIPÓLIO adj. invar., s.n. Antipoliomielitic. [Pr.: *-li-o*]— Abr. de la **antipoliomielitic.**

ANTIPOLIOMIELÍTIC, -Ă, *antipoliomielitici, -ce,* adj, s.n. (Vaccin) care este folosit împotriva poliomielitei. [Pr.: *-li-o-mi-e-*] — Din fr. **antipoliomyélitique.**

ANTIPOLÍTIC, -Ă, *antipolitici, -ce,* adj. Contra politicii. — Din fr. **antipolitique.**

ANTIPOLUÁNT, -Ă, *antipoluanți, -te,* adj., s.m. (Procedeu, substanță, bacterie) care este folosit împotriva poluării. [Pr.: *-lu-ant*] — **Anti-** + **poluant.**

ANTIPOLUÁRE, *antipoluări,* s.f. Acțiunea de a combate poluarea. [Pr.: *-lu-a-*] — **Anti-** + **poluare.**

ANTIPOPULÁR, -Ă, *antipopulari, -e,* adj. Îndreptat împotriva poporului. — **Anti-** + **popular.**

ANTIPÓRNO adj. invar. (Despre măsuri, atitudini, manifestări) Care este împotriva pornografiei. — **Anti-** + **porno**[grafie].

ANTIPROGRESÍST, -Ă, *antiprogresiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care este împotriva progresului; conservator[2]. — **Anti-** + **progresist.**

ANTIPROTÓN, *antiprotoni,* s.m. (Fiz.) Antiparticulă a protonului. — Din fr. **antiproton.**

ANTIPRURIGINÓS, -OÁSĂ, *antipruriginoși, -oase,* adj., s.n. (Medicament, tratament) folosit în cazuri de prurigo. — Din fr. **antiprurigineux.**

ANTIPSORIÁZIS adj. invar., s.n. (Medicament, tratament) folosit pentru combaterea psoriazisului. — **Anti-** + **psoriazis.**

ANTIPUBLICITÁR, -Ă, *antipublicitari, -e,* adj. Care combate publicitatea. — **Anti-** + **publicitar.**

ANTIPUTRÍD, -Ă, *antiputrizi, -de,* adj., s.n. (Medicament) care combate putrefacția. — Din fr. **antiputride.**

ANTIRÁBIC, -Ă, *antirabici, -ce,* adj. Vaccin, tratament care combate turbarea. — Din fr. **antirabique.**

ANTIRACHÉTĂ adj. invar., s.f. (Rachetă) care distruge o rachetă înainte ca aceasta să-și atingă ținta. — **Anti-** + **rachetă** (după engl. *antimissile).*

ANTIRÁDAR adj. invar., s.n. (Sistem) care perturbă funcționarea radarului. F Care detectează prezența radarului. [Acc. și: *antirádar*] — Din fr. **antiradar.**

ANTIRAHÍTIC, -Ă, *antirahitici, -ce,* adj. Care preîntâmpină și combate rahitismul. — Din fr. **antirachitique.**

ANTIRĂZBÓINIC, -Ă, *antirăzboinici, -ce,* adj. Împotriva războiului. — **Anti-** + **războinic.**

ANTIREALÍSM s.n. Negare a realității obiective, a existenței sale, a legilor ei etc. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **antiréalisme.**

ANTIREALÍST, -Ă, *antirealiști, -ste,* adj. Îndreptat împotriva realismului sau realității. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **antiréaliste.**

ANTIRECLÁMĂ, *antireclame,* s.f. Reclamă rău făcută, care are rezultat contrar celui urmărit. — **Anti-** + **reclamă.**

ANTIREGALÍST, -Ă, *antiregaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se opune regalității. — **Anti-** + **regalist.**

ANTIRELIGIÓS, -OÁSĂ, *antireligioși, -oase,* adj. Care este împotriva religiei. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **antireligieux.**

ANTIREPUBLICÁN, -Ă, *antirepublicani, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care se opune ideilor republicane. — Din fr. **antirépublicain.**

ANTIRETROVIRÁL, -Ă, *antiretrovirali, -e,* adj. Care acționează împotriva retrovirusului. — Din fr. **antirétroviral.**

ANTIREUMÁTIC, -Ă, *antireumatici, -ce,* adj., s.n. Antireumatismal. [Pr.: *-re-u-*] — **Anti-** + **reumatic.**

ANTIREUMATISMÁL, -Ă, *antireumatismali, -e,* adj., s.n. (Medicament) împotriva reumatismului; antireumatic. [Pr.: *-re-u-*] — Cf. fr. antirhumatismal.

ANTIREVOLUȚIONÁR, -Ă, *antirevoluționari, -e,* adj. Contrar revoluției; contrarevoluționar. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **antirévolutionnaire.**

ANTIREZONÁNT, -Ă, *antirezonanți, -te,* adj. (Fiz.) Care se află în stare de antirezonanță. — Din fr. **antirésonnant,** engl. **antiresonant.**

ANTIREZONÁNȚĂ, *antirezonanțe,* s.f. (Fiz.) Stare de vibrație opusă rezonanței. — Din fr. **antirésonance,** engl. **antiresonance.**

ANTIROMÁN, *antiromane,* s.n. Roman modern care nu respectă estetica consacrată a romanului și care ilustrează o nouă estetică. F Roman fără valoare artistică. — Din fr. **antiroman.**

ANTISCHÉTING, *antischetinguri,* s.n. Dispozitiv de reglaj la pick-up-urile moderne pentru compensarea forței centripete. [Scris și: *antiskating*] — Din engl. **antiskating.**

ANTISCLAVAGÍST, -Ă, *antisclavagiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se opune sclavagismului. — Din fr. **antiesclavagiste.**

ANTISCORBÚTIC, -Ă, *antiscorbutici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva scorbutului. — Din fr. **antiscorbutique.**

ANTISEÍSMIC, -Ă, *antiseismici, -ce,* adj. Care este rezistent la cutremur (**1**). — **Anti-** + **seismic.**

ANTISEMÍT, -Ă, *antisemiți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care admite sau practică antisemitismul. — Din fr. **antisémite.**

ANTISEMITÍSM s.n. Doctrină și atitudine (politică, religioasă etnică etc.) ostilă față de evrei. — Din fr. **antisémitisme.**

ANTISEPSÍE s.f. Ansamblu de măsuri antiseptice. — Din fr. **antisepsie.**

ANTISÉPTIC, -Ă, *antiseptici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care previne ori înlătură infecțiile microbiene sau care împiedică putrefacția. — Din fr. **antiseptique.**

ANTISÉR, *antiseruri,* s.n. Ser sangvin care conține anticorpi produși prin inocularea prealabilă a unui antigen. — Din fr. **antisérum.**

ANTISIFILÍTIC, -Ă, *antisifilitici, -ce,* adj., s.n. Antiluetic. — Din fr. **anti-syphilitique.**

ANTISOCIÁL, -Ă, *antisociali, -e,* adj. Care se abate de la regulile de bună convietuire în societate, care este dăunător societății. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **antisocial.**

ANTISOLÁR, -Ă, *antisolari, -e,* adj. Care apără împotriva soarelui. — Din fr. **antisolaire.**

ANTISPASMÓDIC, -Ă, *antispasmodici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care combate spasmele; antispastic, spasmolitic. — Din fr. **antispasmodique.**

ANTISPÁST, *antispasturi,* s.n. Picior de vers (antic) alcătuit din patru silabe: două silabe lungi între două silabe scurte. — Din fr. **antispaste,** lat. **antispastus.**

ANTISPÁSTIC, -Ă, *antispastici, -ce,* adj., s.n. Antispasmodic, spasmolitic. — Din fr. **antispastique.**

ANTISPORTÍV, -Ă, *antisportivi, -e,* adj. Care este contrar sportului sau spiritului sportiv. — Din fr. **antisportif.**

ANTISPUMÁNT, *antispumanți,* s.m. Substanță care distruge spumele, folosită în industria petrolieră și în cea alimentară. — **Anti-** + **spumant.**

ANTISTATÁL, -Ă, *antistatali, -e,* adj. Îndreptat împotriva intereselor statului. — **Anti-** + **statal**.

ANTISTÁTIC, -Ă, *antistatici, -ce,* adj., s.n. **1.** (Substanță) care împiedică electrizarea materialelor plastice, a fibrelor chimice și a cauciucurilor. **2.** (Substanță) care neutralizează discurile[1] (**4**) din punct de vedere electric. — Din fr. **anti-statique.**

ANTISTATIZÁRE, *antistatizări,* s.f. **1.** Acțiunea de a împiedica electrizarea materialelor. **2.** Acțiunea de a neutraliza discurile[1] (**4**) din punct de vedere electric. — De la **antistatic.**

ANTISTRÉS adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care nu provoacă stres, care protejează împotriva stresului. **2.** Adj. invar. Care combate stresul. **3.** S.n. (Geol.) Acțiune opusă stresului, în cadrul metamorfismului, care are ca rezultat formarea unor minerale noi. — **Anti- + stres.**

ANTISTRÓFĂ, *antistrofe,* s.f. **1.** A doua parte în triada strofă-antistrofă-epodă a unei poezii lirice cântate de cor în teatrul antic grec. **2.** Repetare a cuvintelor în ordine inversă în vers, în frază. — Din fr. **antistrophe.**

ANTISUBMARÍN adj. invar. Destinat să lupte sau să apere împotriva submarinelor. — **Anti-** + **submarin** (după fr. *anti-sous-marin).*

ANTISUDORÍFIC, -Ă, *antisudorifici, -ce,* adj., s.n. Antitranspirant. — **Anti-** + **sudorific.**

ANTIȘÓC adj. invar. (Despre materiale sau dispozitive) Care amortizează șocurile. — Din fr. **antichoc.**

ANTIȘTIINȚÍFIC, -Ă, *antiștiințifici, -ce,* adj. Îndreptat împotriva teoriilor științifice și progresului. — **Anti-** + **științific** (după fr. *anti-scientifique).*

ANTITABÁC adj. invar. (Rar) Antitabagic. — Din fr. **antitabac.**

ANTITABÁGIC, -Ă, *antitabagici, -ce,* adj. Care este (folosit) împotriva tutunului și a fumatului; (rar) antitabac. — **Anti-** + **tabagic.**

ANTITÁNC adj. invar. Destinat să lupte sau să apere împotriva tancurilor; anticar[1]. *Armă antitanc.* — Din fr. **antitank.**

ANTITEÁTRU s.n. (Rar) Antipiesă. — Din fr. **antithéâtre.**

ANTITÉHNIC, -Ă, *antitehnici, -ce,* adj. **1.** (Despre atitudini) Care este împotriva tehnicii. **2.** (Despre oameni) Care nu se pricepe la tehnică, care nu are talent tehnic; atehnic. — **Anti-** + **tehnic.**

ANTITÉRMIC, -Ă, *antitermici, -ce,* adj., s.n. Febrifug. — Din fr. **antithermique.**

ANTITÉRO adj. invar. Care este special antrenat pentru lupta împotriva teroriștilor. — Abr. de la **antiterorist.**

ANTITERORÍST, -Ă, *antiteroriști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj, s.m. și f. (Persoană) care luptă împotriva terorismului. **2.** Adj. Care ține de lupta împotriva terorismului, care se referă la lupta împotriva terorismului. — **Anti-** + **terorist.**

ANTITETÁNIC, -Ă, *antitetanici, -ce,* adj. Care combate sau previne tetanosul; antitetanos. — Din fr. **antitétanique.**

ANTITETÁNOS adj. invar. Antitetanic. — **Anti-** + **tetanos.**

ANTITÉTIC, -Ă, *antitetici, -ce,* adj. Care conține o antiteză; care folosește antiteze. — Din fr. **antithétique.**

ANTITÉZĂ, *antiteze,* s.f. **1.** Opoziție dialectică între două fenomene, idei, judecăți etc. F Figură de stil bazată pe opoziția dintre două idei, fenomene, situații, personaje, expresii etc., care se evidențiază reciproc. **2.** (Fil.) Momentul al doilea al triadei teză-antiteză-sinteză, care neagă teza. — Din fr. **antithèse.**

ANTITÍFIC, -Ă, *antitifici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, vaccin) care se folosește împotriva febrei tifoide. — Din. fr. **antityphique.**

ANTITIROIDIÁN, -Ă, *antitiroidieni, -e,* adj., s.n. (Medicament) care combate hipertiroidia. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **antithyroïdien.**

ANTITÓN s.n. Emulsie constituită din ulei de in, gumă arabică și acid fosforic, folosită în tipografie pentru combaterea fenomenului de tonare. — **Anti** + **ton.**

ANTITÓXIC, -Ă, *antitoxici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care distruge otrăvurile, care anihilează efectele lor. — Din fr. **antitoxique.**

ANTITOXÍNĂ, *antitoxine,* s.f. Substanță produsă de organism, capabilă să neutralizeze acțiunea toxinelor microbiene. — Din fr. **antitoxine.**

ANTITRANSPIRÁNT, -Ă, *antitranspiranți, -te,* adj., s.n. (Substanță) care împiedică transpirația; antisudorific. — De la **transpira.**

ANTITRINITÁR, -Ă, *antitrinitari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Privitor la antitrinitarism. **2.** S.m. și f. Adept al antitrinitarismului. — Din fr. **antitrinitaire.**

ANTITRINITARÍSM s.n. Doctrină religioasă care neagă dogma creștină a unității dintre Dumnezeu, Isus Hristos și Sfântul Duh. — Din fr. **antitrinitairisme.**

ANTITRÚST adj. invar. Care este (folosit) împotriva trusturilor (**1**). — Din engl. **antitrust.**

ANTITUBERCULÓS, -OÁSĂ, *antituberculoși, -oase,* adj., s. n. (Medicament) care combate tuberculoza. — Din fr. **antituberculeux.**

ANTITUSÍV, -Ă, *antitusivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care calmează tusea. — Din fr. **antitussif.**

ANTIUMÁN, -Ă, *antiumani, -e,* adj. Care este lipsit de omenie; care este îndreptat împotriva omului. [Pr.: *-ti-u-*] — **Anti-** + **uman.**

ANTIUMANÍSM s.n. Orientare în filosofie, în artă etc., care neagă posibilitatea de desăvârșire a ființei umane, precum și demnitatea, valoarea ei. [Pr.: *-ti-u-*] — **Anti-** + **umanism.**

ANTIUMANITÁR, -Ă, *antiumanitari, -e,* adj. Care este împotriva sentimentelor omenești, dușman al drepturilor și libertăților omului. [Pr.: *-ti-u-*] — **Anti-** + **umanitar.**

ANTIUNIONÍST, -Ă, *antiunioniști, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care este împotriva unirii, a uniunii a două țări; *spec.* (persoană) care era împotriva unirii Principatelor Române. [Pr.: *-ti-u-ni-o-*] — **Anti-** + **unionist.**

ANTIUNIVÉRS s.n. Univers ipotetic alcătuit din antimaterie. — **Anti-** + **univers** (după fr. *anti-univers*).

ANTIVARIÓLIC, -Ă, *antivariolici, -ce,* adj., s.n. (Vaccin, ser) care combate variola. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **antivariolique.**

ANTIVEDÉTĂ, *antivedete,* s.f. Artist, sportiv a cărui comportare denotă antivedetism. — **Anti-** + **vedetă.**

ANTIVEDETÍSM s.n. Atitudine a unui artist, a unui sportiv opusă vedetismului. — **Anti-** + **vedetism.**

ANTIVENÉRIC, -Ă, *antivenerici, -ce,* adj., s. n. (Medicament) care combate bolile venerice. — **Anti-** + **veneric.**

ANTIVENÍN s.n. (Biol.) Anticorp care neutralizează acțiunea toxică a veninului. — **Anti-** + **venin.**

ANTIVENINÓS, -OÁSĂ, *antiveninoși, -oase,* adj. Care neutralizează veninul (**1**). — **Anti-** + **veninos** (după fr. *antivénéreux).*

ANTIVIBRATÓR, -OÁRE, *antivibratori, -oare,* adj. (Despre un sistem tehnic) Care se opune transmiterii vibrațiilor de o anumită frecvență. — **Anti-** + **vibrator.**

ANTIVIRÁL, -Ă, *antivirali, -e,* adj., s.n. (Medicament) care combate virușii. — Din fr., engl. **antiviral.**

ANTIVÍRUS, (**1**) *antivirusuri,* s.n., (**2**) *antiviruși,* s.m. **1.** S.n. Substanță care împiedică dezvoltarea virușilor. **2.** S.m. (Inform.) Program care protejează preventiv stocurile de informație din calculator, detectează virusarea și asigură tratamentul. [Pl. și: (**1,** m.) *antiviruși*] — Din fr. **antivirus.**

ANTIVITAMÍNĂ, *antivitamine,* s.f. (Farm.) Substanță cu structură chimică analoagă cu a vitaminei corespunzătoare. — Din fr. **antivitamine.**

ANTIVOMITÍV, -Ă, *antivomitivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) împotriva vărsăturilor. — **Anti-** + **vomitiv.**

ANTIZGÓMOT adj. invar. (Rar) Antifonic[2]. — **Anti-** + **zgomot.**

ANTIZÍMIC, -Ă, *antizimici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care împiedică fermentațiile. — Din fr. **antizymique.**

ANTOCIÁN, *antocieni,* s.m. Pigment din sucul plantelor care dă florilor, fructelor și frunzelor culoarea roșie, albastră sau violetă. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **antocian.**

ANTOFÍTĂ, *antofite,* s.f. (La pl.) Denumire dată plantelor cu flori; (și la sg.) plantă din acest grup; spermatofită. — Din fr. **anthophytes.**

ANTOFITÓZĂ, *antofitoze,* s.f. Boală a plantelor provocată de unele plante parazite sau semiparazite cu flori. — Din fr. **anthophytose.**

ANTOLOGÁ, *antologhez,* vb. I. Tranz. A include într-o antologie. — De la **antologie.**

ANTOLOGÁBIL, -Ă, *antologabili, -e,* adj. Care merită să fie inclus într-o antologie; *p. ext.* care este demn de reținut. — **Antologa** + suf. *-bil.*

ANTOLOGÁRE, *antologări,* s.f. Acțiunea de *a antologa* și rezultatul ei. — V. **antologa.**

ANTOLOGÁT, -Ă, *antologați, -te,* adj. Care a fost inclus într-o antologie. — V. **antologa.**

ANTOLÓGIC, -Ă, *antologici, -ce,* adj. De antologie, reprezentativ, indicat să facă parte dintr-o antologie. — Din fr. **anthologique.**

ANTOLOGÍE, *antologii,* s.f. Culegere de lucrări reprezantive, alese dintr-unul sau din mai mulți autori; florilegiu, crestomație. — Din fr. **anthologie.**

ANTONÍCĂ, *antonici,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe și fructe aromatice care crește în pădurile de munte *(Chaerophyllum aromaticum).* — **Anton** (n. pr.) + suf. *-ică.*

ANTONÍM, *antonime,* s.n. Cuvânt care, considerat în raport cu altul, are sens contrar. — Din fr. **antonyme.**

ANTONÍMIC, -Ă, *antonimici, -ce,* adj. Care se află în raport de antonimie, referitor la antonimie. — Din fr. **antonymique.**

ANTONIMÍE, *antonimii,* s.f. Raport între două antonime. — Din fr. **antonymie.**

ANTONOMÁJ s.n. Operație de strângere și de distrugere a gărgărițelor care trăiesc în florile de măr. — Din fr. **anthonomage.**

ANTONOMASÍE s.f. Antonomază. — Din ngr., it. **antonomasia.**

ANTONOMÁZĂ, *antonomaze,* s.f. Figură de stil care constă în folosirea unui nume propriu în locul unui nume comun sau a unui nume comun ori a unei perifraze în locul unui nume propriu; antonomasie. — Din fr. **antonomase.**

ANTOZOÁR, *antozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de celenterate marine care cuprinde polipii izolați sau grupați în colonii; coralier *(Anthozoa);* (și la sg.) animal din această clasă. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **anthozoaire.**

ANTRACÉN s.m. Substanță cristalizată de culoare albă-gălbuie, cu fluorescență albastră, care se prepară prin distilarea gudronului cărbunilor de pământ și servește îndeosebi la fabricarea unor corolanți. — Din fr. **anthracène.**

ANTRACHINÓNĂ, *antrachinone,* s.f. Substanță organică, derivată din antracen, alcătuită din cristale gălbui, care servește ca materie primă pentru unii coloranți. — Din fr. **anthraquinone.**

ANTRACÍT s.n. Cărbune de pământ de calitate superioară, bogat în carbon, sărac în substanțe volatile și apă, de culoare neagră lucioasă, foarte dens, bun combustibil. — Din fr. **anthracite.**

ANTRACNÓZĂ, *antracnoze,* s.f. Boală a unor plante provocată de ciuperci parazite și care formează pete circulare sau neregulate în special portocalii pe frunze. — Din fr. **anthracnose.**

ANTRACOTÉRIU, *antracoterii,* s.m. Gen de mamifer din care s-a dezvoltat porcul mistreț. — Din lat. **anthracoterium.**

ANTRACÓZĂ, *antracoze,* s.f. Boală profesională contractată în urma inhalării prafului de cărbune și infiltrării lui în plămâni. — Din fr. **anthracose.**

ANTRÁCT, *antracte,* s.n. Pauză între două acte sau între două părți ale unei reprezentații. F Piesă instrumentală care se execută în această pauză. — Din fr. **entracte.**

ANTRANÍLIC, *antranilici,* adj. (În sintagma) *Acid antranilic* = pulbere cristalină, incoloră, solubilă în apă și în alcool, întrebuințată în chimie ca reactiv de determinare a cuprului, mercurului, plumbului etc. și ai cărei derivați sunt folosiți în parfumerie; acid aminobenzoic. — Din fr. **anthranilique.**

ANTRANÓL, *antranoli,* s.m. Alcool obținut prin reducerea antrachinonei, care se folosește în industria materiilor colorante. — Din fr. **anthranol.**

ÁNTRAX s.n. Boală infecțioasă, la animale, transmisibilă la oameni, manifestată mai ales prin leziuni viscerale; dalac, bubă-neagră, cărbune. — Din fr. **anthrax.**

ANTRÉN s.n. Însuflețire, vioiciune, animație, bună dispoziție. — Din fr. **entrain.**

ANTRENÁ, *antrenez,* vb. I. **1.** Tranz și refl. A (se) pregăti prin exerciții metodice (fizice, tactice, tehnice, psihologice și teoretice) pentru a obține cele mai bune rezultate într-o activitate (sportivă). **2.** Tranz. și refl. A atrage sau a se lăsa atras într-o acțiune, într-o discuție etc.; a (se) înflăcăra. **3.** Tranz. A atrage după sine, a pune în mișcare, a mișca un organ de mașină sau o mașină. F A deplasa un material (solid, lichid sau gazos) cu ajutorul unui fluid în mișcare. — Din fr. **entrainer.**

ANTRENAMÉNT, *antrenamente,* s.n. **1.** Proces de instruire sistematică, fizică, psihică etc., în scopul obținerii unor performanțe (sportive). **2.** Exercițiu metodic la care este supus un organ, un aparat sau întregul organism animal, în scopul obținerii unei producții superioare. — Din fr. **entrainement.**

ANTRENÁNT, -Ă, *antrenanți, -te,* adj. Care atrage, care stimulează (într-o activitate). F Distractiv, amuzant. F Plin de antren. — Din fr. **entraînant.**

ANTRENÁRE, *antrenări,* s.f. Acțiunea de *a (se) antrena.* — V. **antrena.**

ANTRENÓR, -OÁRE, *antrenori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană calificată care se ocupă cu antrenarea sportivilor. **2.** S.n. Utilaj folosit pentru a antrena un organ de mașină sau o mașină. — Din fr. **entraîneur.**

ANTREPÓZIT, *antrepozite,* s.n. Clădire amenajată pentru depozitarea stocurilor de mărfuri sau de materiale. — Din fr. **entrepôt** (după *depozit).*

ANTREPRENÓR, -OÁRE, *antreprenori, -oare,* s.m. și f. Persoană care conduce o antrepriză. — Din fr. **entrepreneur.**

ANTREPRENORIÁL, -Ă, *antreprenoriali, -e,* adj. Care aparține antreprenorului sau antreprizei. — Din fr. **antreprenorial.**

ANTREPRÍZĂ, *antreprize,* s.f. Întreprindere care execută lucrări industriale, comerciale, de construcții etc.; lucrarea propriu-zisă. G Expr. *A da în antrepriză* = a da o lucrare spre executare unei întreprinderi sau unui antreprenor. *A lua în antrepriză* = a lua conducerea unei lucrări. — Din fr. **entreprise.**

ANTRESÓL, *antresoluri,* s.n. (Rar) Mezanin. — Din fr. **entresol.**

ANTRÉT s.n. v. **antreu.**

ANTRETOÁZĂ, *antretoaze,* s.f. **1.** Fiecare dintre grinzile transversale care leagă grinzile principale ale unui pod. **2.** Bară care servește la legarea a două piese dintr-un mecanism și la menținerea lor fixă la oarecare distanță. **3.** Piesă metalică, cilindrică, goală în interior, folosită pentru consolidarea pereților unui cazan cu abur. — Din fr. **entretoise.**

ANTREȚÉL, *antrețele,* s.n. Diminutiv al lui *antreu.* — **Antret** + suf. *-el.*

ANTRÉU, *antreuri,* s.n. Prima încăpere (de dimensiuni mici) a unei locuințe, în care se intră venind de afară; vestibul. [Var.: **antrét** s.n.] — Din fr. **entrée.**

ANTRICÓT, *antricoate,* s.n. Carne de vacă, de oaie sau de porc provenită din regiunea intercostală; *p. ext.* friptură din această carne; cotlet. — Din fr. **entrecôte.**

ANTRÓPIC, -Ă, *antropici, -e,* adj. Antropogen. — Din fr. **anthropique.**

ANTROPO- Element de compunere cu sensul de „referitor la om", care servește la formarea unor adjective și substantive. — Din fr. **anthropo-.**

ANTROPOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază specia umană și maimuțele antropoide. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **anthropobiologie.**

ANTROPOCÉNTRIC, -Ă, *antropocentrici, -ce,* adj. Privitor la antropocentrism, care aparține antropocentrismului. — Din fr. **anthropocentrique.**

ANTROPOCENTRÍSM s.n. Concepție filosofică potrivit căreia omul este centrul și scopul universului. — Din fr. **anthropocentrisme.**

ANTROPOFÁG, -Ă, *antropofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se hrănește cu carne de om; canibal. — Din fr. **anthropophage,** lat. **anthropophagus.**

ANTROPOFAGÍE s.f. Folosire a cărnii de om ca hrană; canibalism. — Din fr. **anthropophagie.**

ANTROPOFÓB, -Ă, *antropofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care urăște oamenii, care are frică de oameni. — Din fr. **anthropophobe.**

ANTROPOFOBÍE s.f. Atitudine de antropofob, ură, frică de oameni. — Din fr. **anthropophobie.**

ANTROPOGÉN, -Ă, *antropogeni, -e,* adj. Care este datorat acțiunii omului, cu urmări asupra reliefului, vegetației și climei; antropic. *Fenomen antropogen.* — Din fr. **anthropogène.**

ANTROPOGENÉTIC, -Ă, *antropogenetici, -ce,* adj. De antropogeneză. — Din fr. **anthropogénétique.**

ANTROPOGENÉZĂ s.f. Procesul apariției și dezvoltării omului, a speciei umane; antropogenie. — Din fr. **anthropogenèse.**

ANTROPOGENÍE s.f. Antropogeneză. — Din fr. **anthropogénie.**

ANTROPOGEOGRAFÍE s.f. Ramură a geografiei care se ocupă cu studiul populației și al așezărilor omenești; geografie umană, geografia populației. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **anthropogéographie.**

ANTROPOGRÁFIC, -Ă, *antropografici, -ce,* adj. De antropografie. — Din fr. **anthropographique.**

ANTROPOGRAFÍE s.f. Știința care studiază trăsăturile fizionomice specifice raselor și tipurilor umane. — Din fr. **anthropographie.**

ANTROPOÍD, -Ă, *antropoizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre unele maimuțe) Care se aseamănă cu omul; antropomorf (**I 1**). **2.** S.n. (La pl.) Grup de maimuțe superioare asemănătoare cu omul, lipsite de coadă; (și la sg.) maimuță din acest grup. — Din fr. **anthropoïde.**

ANTROPOLATRÍE s.f. Dragoste exagerată pentru oameni (reflex al unei erezii creștine). — Din ngr. **anthropolatría.**

ANTROPOLÓG, -Ă, *antropologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în antropologie. — Din fr. **anthropologue.**

ANTROPOLÓGIC, -Ă, *antropologici, -ce,* adj. Al antropologiei, privitor la antropologie. — Din fr. **anthropologique.**

ANTROPOLOGÍE s.f. Știință care studiază originea, evoluția și diversele tipuri fizice ale omului, în corelație cu condițiile naturale și social-culturale. — Din fr. **anthropologie.**

ANTROPOLOGÍSM s.n. (Fil.) Concepție materialistă care consideră omul în mod abstract și numai ca pe o ființă naturală, independent de condițiile social-istorice în care se dezvoltă. — Din fr. **anthropologisme.**

ANTROPOMÉTRIC, -Ă, *antropometrici, -ce,* adj. De antropometrie, privitor la antropometrie. — Din fr. **anthropométrique.**

ANTROPOMETRÍE s.f. Metodă de studiu constând în măsurarea diferitelor părți ale corpului omenesc și a raportului dintre acestea. — Din fr. **anthropométrie.**

ANTROPOMÓRF, -Ă, *antropomorfi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Antropoid. F (Sub-stantivat, n. pl.) Grup de maimuțe asemănătoare cu omul. **2.** Care aparține antropomorfismului, privitor la antropomorfism. **II.** Adj., s.n. (Obiect de artă sau reprezentare decorativă) care are formă de ființă omenească. — Din fr. **anthropomorphe.**

ANTROPOMORFÍSM s.n. Concepție care atribuie însușiri omenești unor lucruri, ființe sau procese din natură. F Reprezentare a zeilor și a divinității sub înfățișare omenească. — Din fr. **anthropomorphisme.**

ANTROPOMORFÍST, -Ă, *antropomorfiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care admite antropomorfismul. — Din fr. **anthropomorphiste.**

ANTROPOMORFIZÁ, *antropomorfizez,* vb. I. Tranz. A atribui unui lucru, unui fenomen, unei divinități etc. sentimente și însușiri umane. — Din fr. **anthropomorphiser.**

ANTROPONÍM, *antroponime,* s.n. **1.** Nume de persoană (prenume, patronim sau poreclă); antroponim. **2.** Toponim provenit dintr-un nume de persoană. — Din fr. **anthroponyme.**

ANTROPONÍMIC, -Ă, *antroponimici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se referă la antroponimie; antroponomastic (**1**). **2.** S.n. Nume de persoană (prenume, patronim sau poreclă); antroponim. — Din fr. **anthroponymique.**

ANTROPONIMÍE s.f. **1.** Ramură a lingvisticii care studiază numele de persoană; antroponomastică (**2**). **2.** Totalitatea numelor de persoană dintr-o localitate, dintr-o regiune sau dintr-o limbă. — Din fr. **anthroponymie.**

ANTROPONOMÁSTIC, -Ă, *antroponomastici, -ce,* adj., s.f. (Înv.) **1.** Adj. Antroponimic (**1**). **2.** S.f. Antroponimie. — Din fr. **anthroponomastique.**

ANTROPOPITÉC, *antropopiteci,* s.m. Maimuță considerată precursorul omului. — Din fr. **anthropopithèque.**

ANTROPOZOFÍE s.f. Cale de cunoaștere a lumii și a omului care abordează și dimensiunile spirituale ale acestora. — Din fr. **anthroposophie.**

ANTÚM, -Ă, *antumi, -e,* adj. (Despre lucrări scrise) Publicat în timpul vieții autorului. — Cf. lat. a n t e.

ANTURÁJ, *anturaje,* s.n. Totalitatea persoanelor care constituie mediul social particular al cuiva, care înconjoară în mod obișnuit pe cineva; mediul, compania, societatea în care trăiește cineva. — Din fr. **entourage.**

ANȚĂRȚ adv. (Reg.) Acum doi ani. [Acc. și: *ánțărț*] — Lat. **anno tertio.**

ANUÁL, -Ă, *anuali, -e,* adj. Care are loc o dată pe an; care durează un an; care corespunde unui an. *Raport anual. Plantă anuală. Plan anual.* [Pr.: *-nu-al*] — Din fr. **annuel,** lat. **annualis.**

ANUÁR, *anuare,* s.n. Publicație periodică anuală care prezintă activitatea unei instituții, a unei întreprinderi etc. sau care conține studii științifice. [Pr.: *-nu-ar*] — Din fr. **annuaire.**

ANUITÁTE, *anuități,* s.f. Sumă de bani (incluzând o parte din capital și dobânda corespunzătoare) care se plătește periodic (de obicei anual) spre a rambursa un capital sau o datorie. F *P. ext.* Sumă ce se plătește anual pentru o asigurare. [Pr.: *-nu-i-*] — Din fr. **annuité.**

ANULÁ, *anulez,* vb. I. Tranz. **1.** A declara nul, a desființa, a suprima sau a abroga un act, o dispoziție etc.; *p. gener.* a desființa, a suprima, a declara nul; a șterge, a bara. **2.** A egala cu zero o expresie matematică. — Din fr. **annuler,** lat. **annullare.**

ANULÁBIL, -Ă, *anulabili, -e,* adj. Care se poate anula. — Din fr. **annulable.**

ANULABILITÁTE s.f. Posibilitate a unui act, a unui document etc. de a fi anulat. — Din fr. **annulabilité.**

ANULÁR, -Ă, *anulari, -e,* adj. (Rar) De forma unui inel, care se înfățișează ca un inel. — Din fr. **annulaire.**

ANULÁRE, *anulări,* s.f. Acțiunea de *a anula;* anulație. — V. **anula.**

ANULÁT, -Ă, *anulați, -te,* adj. **1.** (Despre acte, dispoziții etc.) Care a fost declarat nul; abrogat. **2.** (Despre un text, o literă, o cifră etc.) Barat. — V. **anula.**

ANULÁȚIE, *anulații,* s.f. (Rar) Anulare. — Din fr. **annulation.**

ANÚME adj. invar., adv. **I.** Adj. invar. Care se face, se spune etc. în mod special. *O vorbă anume.* **II.** Adv. **1.** Cu numele de... F Iată care; adică. *În limba română sunt trei genuri, și anume: masculin, feminin și neutru.* **2.** Înadins, special; cu scopul. *A venit anume pentru mine.* **3.** În mod precis, exact. *Cât anume?* — **A^3** + **nume.**

ANUMÍT, -Ă, *anumiți, -te,* adj. **1.** Care a fost hotărât, precizat. *O anumită zi. O anumită casă.* F Deosebit, special, aparte. *Se uita într-un anumit fel.* **2.** Unul, oarecare. *Anumiți oameni.* — **Anume** + suf. *-it* (după germ. *bestimmt).*

ANUNCIATÓR, *anunciatoare,* s.n. Aparat care anunță modificări sau abateri în timpul funcționării unui sistem tehnic. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **annonciateur.**

ANÚNȚ, *anunțuri,* s.n. Înștiințare (scrisă). — Din **anunța** (derivat regresiv).

ANUNȚÁ, *anúnț,* vb. I. Tranz. A aduce la cunoștință; a vesti, a încunoștința. F A vesti sosirea cuiva (rostindu-i numele cu voce tare). — Din fr. **annoncer,** lat. **annuntiare.**

ANUNȚÁRE, *anunțări,* s.f. Acțiunea de *a anunța.* — V. **anunța.**

ANUNȚÁTOR, -OÁRE, *anunțători, -oare,* adj. (Rar) Care anunță, vestește sau prevestește ceva. — **Anunța** + suf. *-ător.*

ANÚRĂ, *anure,* s.f. (La pl.) Ordin de amfibieni lipsiți de coadă în stadiul de adult, cu membrele adaptate pentru salt; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **anures.**

ANURÍE, *anurii,* s.f. Încetare patologică a urinării, întâlnită în bolile renale. — Din fr. **anurie.**

ÁNUS, *anusuri,* s.n. Orificiu terminal al intestinului gros, prin care sunt eliminate materiile fecale. — Din fr., lat. **anus.**

ANVELÓPĂ, *anvelope,* s.f. **1.** Înveliș de protecție al camerei de aer a unei roți de vehicul, confecționat din cauciuc. F Înveliș exterior al unei mingi de fotbal, de volei etc. **2.** Supracopertă. **3.** (Pict.) Atmosferă difuză care învăluie figurile dintr-un tablou. — Din fr. **enveloppe.**

ANVERGÚRĂ, *anverguri,* s.f. **1.** Desfășurare, întindere. G Loc. adj. *De mare anvergură* = pe plan mare; vast, atotcuprinzător. **2.** Distanță între extremitățile aripilor unui avion. F Distanță între vârfurile aripilor întinse la păsări, fluturi și liliac. — Din fr. **envergure.**

ANXIETÁTE s.f. Stare de neliniște, de așteptare încordată, însoțită de palpitații, jenă în respirație etc., întâlnită în unele boli de nervi. [Pr.: *-xi-e-*] — Din fr. **anxiété,** lat. **anxietas, -atis.**

ANXIÓS, -OÁSĂ, *anxioși, -oase,* adj. Neliniștit, îngrijorat, încordat. [Pr.: *-xi-os*] — Din fr. **anxieux.**

ANZERIFÓRMĂ, *anzeriforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări înotătoare, cu gâtul lung, cu picioarele scurte, având trei degete unite printr-o membrană; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **ansériforme.**

AOLEÓ interj. v. **aoleu.**

AOLÉU interj. Exclamație care exprimă durere, spaimă, dor, mirare. [Var.: **aléu, aoleó, auléu, oleó, oleoleó, oléu** interj.] — Onomatopee.

AOLÍCĂ interj. (Pop.) Diminutiv al lui *aoleu.* — **Aoleu** + suf. *-ică.*

AORÍST, *aoriste,* s.n. Timp verbal, în unele limbi vechi, care exprimă o acțiune trecută nedeterminată. — Din fr. **aoriste,** lat. **aoristus.**

AÓRTĂ, *aorte,* s.f. Cea mai mare arteră a corpului la vertebrate, care duce sângele oxigenat de la inimă în tot corpul. G (Adjectival) *Artera aortă.* — Din fr. **aorte.**

AÓRTIC, -Ă, *aortici, -ce,* adj. Care aparține aortei, privitor la aortă. — Din fr. **aortique.**

AORTÍTĂ, *aortite,* s.f. Inflamație cronică a aortei. — Din fr. **aortite.**

APAGÓGIC, -Ă, *apagogici, -ce,* adj. (În sintagma) *Raționament* (ori *argument*) *apagogic* sau *demonstrație apagogică* = raționament sau demonstrație (ori argument) indirect(ă) prin reducere la absurd. — Din fr. **apagogique.**

APANÁJ, *apanaje,* s.n. **1.** Parte dintr-un domeniu feudal acordată fiilor din casele domnitoare şi din marile familii nobile; proprietate sau venit acordat din averea ţării membrilor unei familii domnitoare. **2.** Bun material sau spiritual care se atribuie cuiva sau este acaparat în mod exclusiv de cineva; *fig.* ceea ce este propriu unei persoane sau unui lucru. — Din fr. **apanage.**

APÁR, *apari,* s.m. (Rar) Cel care vindea apă (aducând-o cu sacaua). — **Apă** + suf. *-ar.*

APARÁT, *aparate,* s.n. **1.** Sistem de piese care serveşte pentru o operaţie mecanică, tehnică, ştiinţifică etc. *Aparat de radio. Aparat telegrafic.* **2.** Sistem tehnic care transformă o formă de energie în alta. **3.** Ansamblu de organe anatomice care servesc la îndeplinirea unei funcţiuni fundamentale. *Aparat digestiv.* **4.** Totalitatea serviciilor (sau, *p. ext.*, a personalului) care asigură bunul mers al unei instituţii sau al unui domeniu de activitate. *Aparat administrativ.* G *Aparat de stat* = totalitatea organelor de stat care îndeplinesc funcţiile acestuia; totalitatea angajaţilor acestor organe. **5.** Ansamblul mijloacelor care servesc pentru un anumit scop. G *Aparat ştiinţific* = totalitatea documentelor, izvoarelor, surselor de investigaţie ştiinţifică folosite de un cercetător. *Aparat critic* = totalitatea notelor şi comentariilor care însoţesc o ediţie critică. — Din lat. **apparatus,** fr. **apparat,** germ. **Apparat** (cu unele sensuri după fr. *appareil).*

APARATÁJ, *aparataje,* s.n. Totalitate a aparatelor folosite într-un anumit domeniu de activitate. — **Aparat** + suf. *-aj* (după fr. *appareillage).*

APARÁTCIC, *aparatcici,* s.m. Membru al conducerii unui partid sau al unui sindicat. F Persoană care face carieră în cadrul unui partid politic pentru a ocupa posturi de conducere. — Din rus. **aparatčik.**

APARATÚRĂ, *aparaturi,* s.f. Totalitate a aparatelor care asigură funcţionarea şi controlul unei anumite instalaţii, maşini etc.; *p. ext.* aparataj. — Din germ. **Apparatur.**

APÁRE vb. III v. **apărea.**

APARÉNT, -Ă, *aparenţi, -te,* adj. **1.** Care este altfel decât pare la prima vedere, care este doar în aparenţă aşa cum se arată. *Linişte aparentă.* F (Adverbial) În aparenţă. **2.** (Franţuzism) Care apare cu claritate (privirii, minţii). G *Cărămidă aparentă* = cărămidă specială destinată zidirii unor faţade care nu se acoperă cu tencuială. — Din fr. **apparent,** lat. **apparens, -ntis.**

APARÉNŢĂ, *aparenţe,* s.f. Înfăţişare exterioară (şi adesea neconformă cu realitatea) a cuiva sau a ceva. G Loc. adv. *În aparenţă* = după exterior, la prima vedere. G Expr. *A salva aparenţele* = a reuşi să dea unui lucru, unei situaţii etc. o înfăţişare care să ascundă o realitate neplăcută. — Din fr. **apparence,** lat. **apparentia.**

APARÍŢIE, *apariţii,* s.f. **1.** Faptul de a apărea, de a se arăta privirii; ivire. F Moment iniţial al unui proces în curs de dezvoltare. **2.** Ieşire de sub tipar a unei cărţi, a unui periodic etc.; publicare. — Din fr. **apparition,** lat. **apparitio, -onis.**

APARTAMÉNT, *apartamente,* s.n. Grup de încăperi într-o clădire, care formează o unitate şi serveşte ca locuinţă. — Din fr. **appartement.**

APÁRTE adv. În mod separat, deosebit (de...). F (În teatru, ca indicaţie pentru actori) Cu glas mai scăzut, ca şi cum ar vorbi cu sine însuşi. F (Adjectival) Deosebit, special; anumit. *Trăsătură aparte.* — **A^3** + **parte** (după fr. *à part).*

APARTENÉNŢĂ, *apartenenţe,* s.f. Faptul de a ţine, de a fi legat de cineva sau de ceva; proprietatea de a fi un element constitutiv al unui ansamblu. — Din fr. **appartenance.**

APARTÉU, *aparteuri,* s.n. Scurt monolog rostit cu glas scăzut de un actor pe scenă, ca pentru sine. — Din fr. **aparté.**

APÁRTHEID s.n. Politică de segregaţie rasială practicată până în anul 1991 de guvernul Republicii Sud-Africane. — Din engl. **apartheid.**

APARŢÍNE, *aparţin,* vb. III. Intranz. A ţine, a depinde de cineva sau de ceva; a fi proprietatea cuiva. F A face parte dintr-o anumită clasă, dintr-o anumită organizaţie etc. — Din fr. **appartenir** (după *ţine).*

APARŢÍNERE s.f. (Rar) Acţiunea de *a aparţine* şi rezultatul ei. — V. **aparţine.**

APÁŞ, *apaşi,* s.m. **1.** (La pl.) Numele unui trib de indieni din Texas; (şi la sg.) indian din acest trib. **2.** (Rar) Derbedeu, haimana; hoţ; bandit. — Din fr. **apache.**

APÁTIC, -Ă, *apatici, -ce,* adj. Care este cuprins de apatie, care manifestă sau trădează apatie. — Din fr. **apathique.**

APATÍE s.f. Stare, adesea patologică, de indiferenţă faţă de propria persoană şi faţă de lumea înconjurătoare. F (În unele concepţii filosofice şi religioase) Ideal moral care constă în înăbuşirea oricărei pasiuni. — Din fr. **apathie,** lat. **apathia.**

APATÍT s.n. Fosfat natural de calciu, sticlos, incolor sau variat colorat, utilizat la fabricarea îngrăşămintelor minerale şi la extragerea fosforului. — Din fr. **apatite.**

APATRÍD, -Ă, *apatrizi, -de,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care nu are cetăţenia niciunui stat. — Din fr. **apatride.**

APATRIDÍE, *apatridii,* s.f. (Rar) Situaţie de apatrid. — Din fr. **apatridie.**

ÁPĂ, *ape,* s.f. **I. 1.** Lichid incolor, fără gust şi fără miros, compus hidrogenat al oxigenului, care formează unul dintre învelişurile Pământului. G *Apă de Javel* v. *Javel. Apă neagră* = glaucom. G Expr. *Apă de ploaie* = vorbe fără conţinut, vorbe goale; (concr.) lucru fără valoare. *A bate apa în piuă* = a vorbi mult şi fără rost. *A fi (toţi) o apă (şi un pământ)* = a fi la fel. *A intra la apă* = **a)** (mai ales despre ţesături) a-şi micşora dimensiunile după ce a fost băgat în apă (**I 1**); **b)** (fam.) a ajunge într-o situaţie grea, neplăcută. (Fam.) *A băga (pe cineva) la apă* = a face (cuiva) un mare neajuns. *A nu avea (nici) după ce bea apă* = a fi extrem de sărac. **2.** Masă de apă (**I 1**) formând un râu, un lac, o mare etc. G *Ape teritoriale* = porţiune a mării sau a oceanului situată de-a lungul coastelor unui stat, formând o parte integrantă a teritoriului acestuia. G Loc. adv. *Ca pe apă* sau *ca apa* = în mod curgător, fluent; pe dinafară. *Ştie lecţia ca pe apă.* G Expr. *A şti* (sau *a vedea) în ce ape se scaldă cineva* = a cunoaşte gândurile, intenţiile sau dispoziţia cuiva. *A lăsa pe cineva în apele lui* = a nu deranja, a lăsa pe cineva în pace. *A nu fi în apele lui* = a fi abătut sau prost dispus. *A-i veni* (cuiva) *apa la moară* = a se schimba împrejurările în favoarea sa. *A-i lua* (cuiva) *apa de la moară* = a-i crea (cuiva) condiţii nefavorabile; a face să nu mai poată spune nimic. F (La pl.) Valuri, unde. **3.** Fig. (La pl.) Joc de culori făcut în lumină de unele obiecte lucioase. **II. 1.** (Urmat de determinări) Denumire dată unor preparate lichide industriale, farmaceutice, de parfumerie etc. *Apă de colonie.* G *Apă grea* = combinaţie a oxigenului cu deuteriul, folosită în unele reactoare nucleare. *Apă oxigenată* v. *oxigenat.* (Pop.) *Apă tare* = acid azotic. *Apă de clor* = soluţie care atacă aurul şi platina şi este folosită ca decolorant în industria textilă şi a hârtiei. *Apă de var* = soluţie cu proprietăţi antidiareice şi antiacide. **2.** Fig. Denumire dată unor secreţii apoase ale corpului (lacrimi, salivă, sudoare etc.). G Expr. *A-i lăsa* (cuiva) *gura apă* (după ceva) = a dori (ceva) nespus de mult. *A fi (numai o) apă* = a fi foarte transpirat. — Lat. **aqua.**

APĂRÁ, *apăr,* vb. I. Tranz. **1.** A interveni în ajutorul cuiva sau a ceva pentru a-l susţine împotriva unei acţiuni ostile. F A păzi un teritoriu, un oraş etc.; a menţine o poziţie prin luptă. F Refl. A se împotrivi unui atac, unei acţiuni ostile. **2.** A pune la adăpost de o primejdie, de frig etc.; a feri, a ocroti. **3.** A susţine pe cineva sau ceva, respingând obiecţiile aduse; a pleda cauza cuiva înaintea justiţiei. F Refl. A aduce în sprijinul său argumentele necesare spre a dovedi că este pe nedrept învinuit. — Lat. **aparare** „a pregăti, a dispune”.

APĂRÁIE s.f. Apărie. — **Apă** + suf. *-ăraie.*

APĂRÁRE, *apărări,* s.f. Acţiunea de *a (se) apăra.* G Loc. vb. *A lua apărarea* = a apăra (pe cineva sau ceva). F (Mil.) Una dintre formele principale de luptă, care urmăreşte oprirea ofensivei inamicului; totalitatea măsurilor luate în acest scop. F (Concr.) Parte într-un proces care apără cauza cuiva. F (Concr.) Totalitatea jucătorilor dintr-o echipă sportivă care au rolul de a apăra sau proteja poarta proprie. — V. **apăra.**

APĂRĂTÓR, -OÁRE, *apărători, -oare,* adj., s.m., s.f., s.n. **1.** Adj. Care apără sau protejează. **2.** S.m. şi f. Persoană care apără sau sprijină ceva sau pe cineva. F Persoană care apără cauza cuiva în faţa justiţiei. F Fundaş. **3.** S.n., s.f. Nume dat unor obiecte sau dispozitive (tehnice) cu rol protector. — **Apăra** + suf. *-ător.*

APĂREÁ, *apăr,* vb. II. Intranz. **1.** A se arăta în faţa cuiva, a deveni vizibil cuiva, a se ivi; a lua naştere. F A se arăta (cuiva) sub o anumită înfăţişare, a lua (pentru cineva) un anumit aspect. **2.** (Despre publicaţii) A ieşi de sub tipar. [Var.: **apáre** vb. III] — Din lat. **apparere** (după *părea).*

APĂRÍE s.f. Apă multă (de obicei vărsată sau căzută pe jos); apăraie. — **Apă** + suf. *-ărie.*

APĂSÁ, *apăs,* vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. A se lăsa cu toată greutatea asupra unui lucru, a exercita o presiune asupra unui corp; a presa. F Intranz. Fig. A accentua, a sublinia în vorbire un cuvânt, o frază etc. **2.** Tranz. Fig. A asupri, a oprima; a face să sufere, a chinui, a copleşi. — Lat. ***appensare.**

APĂSÁRE, *apăsări,* s.f. Acţiunea de *a apăsa* şi rezultatul ei. F Stare a celui chinuit, copleşit de suferinţă, de griji materiale sau morale. — V. **apăsa.**

APĂSÁT, -Ă, *apăsaţi, -te,* adj. (Despre mers, paşi etc.; adesea adverbial) Energic (şi sacadat). F Fig. (Despre modul de exprimare, vorbele etc. cuiva) Care este subliniat, marcat, arătând hotărâre, fermitate. G (Adverbial) *Vorbeşte apăsat.* — V. **apăsa.**

APĂSĂTÓR, -OÁRE, *apăsători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care apreşte, oprimă; care copleşeşte, chinuieşte. **2.** S.n. (Tehn.) Călcător (**III 1**). — **Apăsa** + suf. *-ător.*

APĂTÓS, -OÁSĂ, *apătoşi, -oase,* adj. Care conţine multă apă, care este îmbibat cu apă; apos. — Lat. ***aquatosus** sau din **apă** (după *sănătos, secetos* etc.).

APEDÚCT, *apeducte,* s.n. Ansamblu de construcții și de instalații care servesc la transportarea apei de la locul de captare până la cel de folosire. — Din lat. **aquaeductus** (după *apă).*

APÉL, *apeluri,* s.n. **1.** Strigare a numelor unor persoane dintr-o colectivitate, spre a verifica prezența lor într-un anumit loc. **2.** Chemare scrisă sau orală adresată unei colectivități sau unei persoane. **3.** Cerere, rugăminte. G Loc. vb. *A face apel la cineva* (sau *la ceva)* = a apela (**1**). **4.** Acțiune făcută la o instanță judecătorească superioară, spre a obține anularea unei sentințe date de o instanță inferioară. G *Curte de apel* = instanță judecătorească, superioară tribunalului, care are competența de a judeca recursul cuiva împotriva sentinței tribunalului. **5.** Producere a unui semnal sonor sau luminos prin care se marchează cererea de a stabili o legătură telefonică sau telegrafică. — Din fr. **appel.**

APELÁ, *apelez,* vb. I. Intranz. **1.** A se adresa cuiva cu o rugăminte, cu o cerere, a cere concursul cuiva. **2.** (Jur.) A introduce un apel (**4**). — Din fr. **appeler.**

APELÁNT, -Ă, *apelanți, -te,* s.m. și f. (Jur.) Persoană care a introdus un apel împotriva unei sentințe judecătorești. — Din fr. **appelant.**

APELATÍV, -Ă, *apelativi, -e,* adj., s.n. Care se aplică unei clase, unei specii întregi; comun, general. F (Substantivat, n.) Substantiv comun, nume. — Din fr. **appellatif,** lat. **appelativus.**

APÉLLA s.f. Nume dat adunării poporului din Sparta antică. — Cuv. gr.

APELPISÍE, *apelpisii,* s.f. (Înv.) Stare de deznădejde, de disperare sau de exasperare. — Din ngr. **apelpisia.**

APELPISÍT, -Ă, *apelpisiți, -te,* adj., s.m. și f. (Înv.) (Om) deznădăjduit, disperat, exasperat, care nu se mai poate stăpâni. — Din **apelpisi** (înv. „a deznădăjdui" < ngr.).

APÉNDICE, *apendice,* s.n. **1.** (În forma accentuată *apendíce*) Mică prelungire a tubului intestinal, în partea de jos a ceculuI[2]. **2.** Parte secundară a unui obiect, care se prezintă ca o prelungire sau ca o completare a acestuia. **3.** Adaos, anexă, supliment la o publicație. **4.** (Fon.) Element fonic suplimentar care însoțește articulația unui sunet. [Acc. și: *apendíce*] — Din fr. **appendice,** lat. **appendix, -icis.**

APENDICECTOMÍE, *apendicectomii,* s.f. Îndepărtare a apendicelui (**1**) pe cale chirurgicală. — Din fr. **appendicectomie.**

APENDICÍTĂ, *apendicite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a apendicelui (**1**) și care se manifestă de obicei prin crize dureroase. — Din fr. **appendicite.**

APENDÍCUL, *apendicule,* s.n. Apendice mic. — Din fr. **appendicule.**

APENDICULÁR, -Ă, *apendiculari, -e,* adj. Care formează un apendice, în formă de apendice. — Din fr. **appendiculaire.**

APEPSÍE, *apepsii,* s.f. Întârziere a procesului de digestie, din cauza secreției gastrice insuficiente. — Din fr. **apepsie.**

APERCEPTÍV, -Ă, *aperceptivi, -e,* adj. Care se referă la apercepție, care constituie o apercepție. — Din fr. **aperceptif.**

APERCÉPȚIE s.f. Proces mintal care constă în integrarea percepțiilor în experiența individuală anterioară. — Din fr. **aperception.**

APERIÓDIC, -Ă, *aperiodici, -ce,* adj. Care nu variază periodic (în timp). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **apériodique.**

APERITÍV, *aperitive,* s.n. **1.** Gustare care se ia înainte de masă (pentru a stimula pofta de mâncare). **2.** Băutură alcoolică consumată înainte de masă (pentru a stimula pofta de mâncare). — Din fr. **apéritif,** lat. **aperitivus.**

APERTOMÉTRU, *apertometre,* s.n. (Fot.) Instrument pentru măsurarea unghiulației. — Din fr. **apertomètre,** engl. **apertometer.**

APERTÚRĂ, *aperturi,* s.f. **1.** (Fon.) Grad de deschidere a canalului fonator în timpul emiterii sunetelor. **2.** (Anat.) Grad de deschidere a unei cavități. **3.** (Fot.) Unghiulație. — Din fr. **aperture,** it. **apertura.**

APETÁL, -Ă, *apetali, -e,* adj. (Despre flori, *p. ext.* despre plante) Care este lipsit de petale. F (Substantivat, f. pl.) Grup de plante dicotiledonate cu florile fără petale. — Din fr. **apétale.**

APETÉNȚĂ s.f. (Livr.) Tendință a cuiva către ceea ce îi poate satisface nevoile, înclinațiile etc. naturale. — Din fr. **appétence.**

APETISÁNT, -Ă, *apetisanți, -te,* adj. Care trezește, stimulează pofta de mâncare; *p. ext.* care atrage, îmbie, ispitește. — Din fr. **appétissant.**

APETÍT, *apetituri,* s.n. Poftă de mâncare; *p. ext.* dorință nestăpânită de a face ceva. — Din fr. **appétit.**

ÁPEX, *apexuri,* s.n. **1.** (Astron.) Punct de pe bolta cerească spre care se deplasează în aparență sistemul nostru solar. **2.** Capăt, extremitate (ascuțită) a unui obiect. — Din fr., lat. **apex.**

APICÁL, -Ă, *apicali, -e,* adj. **1.** (Anat., Med.) Care este situat la vârful, la extremitatea unui organ. **2.** (Despre consoane) Articulat prin apropierea vârfului limbii de dinți, de alveole, de bolta palatului. — Din fr. **apical.**

APÍCOL, -Ă, *apicoli, -e,* adj. Care se obține de la albine; care aparține apiculturii, privitor la apicultură. — Din fr. **apicole.**

APICULTÓR, -OÁRE, *apicultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu apicultura; albinar, prisăcar, stupar. — Din fr. **apiculteur.**

APICULTÚRĂ s.f. (Știință care se ocupă cu) creșterea și îngrijirea rațională a albinelor, în scopul folosirii produselor lor; albinărit, prisăcărit, stupărit. — Din fr. **apiculture.**

APÍDĂ, *apide,* s.f. (La pl.) Familie de insecte himenoptere care cuprinde albinele și bondarii; (și la sg.) insectă care aparține acestei familii. — Din fr. **apidé.**

APIÓL s.n. (Farm.) Ulei extras din semințele de pătrunjel și care servește la declanșarea menstruației și ca febrifug. [Pr.: *-pi-ol*] — Din fr. **apiol.**

APIRÉTIC, -Ă, *apiretici, -ce,* adj. Care are temperatura corpului în limite normale; care nu este însoțit de febră; afebril. — Din fr. **apyrétique.**

APIREXÍE s.f. Lipsă a febrei în cazul unei boli. — Din fr. **apyrexie.**

APITERÁPIC, -Ă, *apiterapici, -ce,* adj. De apiterapie. — **Apiterap**[ie] + suf. *-ic.*

APITERAPÍE, *apiterapii,* s.f. Tratament cu produse apicole. — **Api**[col] + **terapie.**

APLANÁ, *aplanez,* vb. I. Tranz. A face să dispară o neînțelegere, un conflict etc. — Din fr. **aplanir.**

APLANÁRE s.f. Acțiunea de *a aplana* și rezultatul ei. — V. **aplana.**

APLATIZÁ, *aplatizez,* vb. I. Tranz. A face plat, a turti prin presare. — După fr. **aplatir.**

APLATIZÁRE, *aplatizări,* s.f. Faptul de *a aplatiza.* — V. **aplatiza.**

APLATIZÁT, -Ă, *aplatizați, -te,* adj. Plat, turtit prin presare. — V. **aplatiza.**

APLAUDÁ, *apláud,* vb. I. Intranz. A bate din palme în semn de mulțumire, de aprobare, de admirație. F Tranz. A-și exprima mulțumirea, aprobarea, admirația față de cineva sau ceva prin aplauze. [Pr.: *-pla-u-*] — Din fr. **applaudir,** lat. **applaudere.**

APLAUDÁC, *aplaudaci,* s.m. (Fam.; peior.) **1.** Persoană care aplaudă în special pe cei ce dețin puterea. **2.** Persoană conformistă, obedientă. — **Aplauda** + suf. *-ac.*

APLAUDÁRE, *aplaudări,* s.f. Acțiunea de *a aplauda;* (rar, la pl.) aplauze. [Pr.: *-pla-u-*] — V. **aplauda.**

APLÁUZE s.n. pl. Bătăi repetate din palme în semn de mulțumire, de aprobare, de admirație; aplaudări. [Pr.: *-pla-u-*] — Din lat. **applausus,** it. **applauso.**

APLÁZIC, -Ă, *aplazici, -ce,* adj. (Med.; despre țesuturi, organe) Care prezintă aplazie. — Din fr. **aplasique.**

APLAZÍE s.f. Lipsă de dezvoltare a unui țesut sau a unui organ. — Din fr. **aplasie.**

APLECÁ, *apléc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să-și schimbe sau a-și schimba poziția (verticală) prin îndoire spre pământ; a (se) îndoi, a (se) înclina, a (se) pleca; *fig.* a (se) supune. **2.** Tranz. (Pop.) A alăpta. **3.** Refl. Fig. A simți atracție, vocație pentru ceva, a înclina către ceva; a se preocupa de cineva sau de ceva. **4.** Refl. (În expr.) *A i se apleca* = a căpăta o indigestie; a-i veni greață. — Lat. **applicare.**

APLECÁRE, *aplecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) apleca* și rezultatul ei. F Fig. Predispoziție, înclinație pentru ceva. — V. **apleca.**

APLECÁT, -Ă, *aplecați, -te,* adj. Care și-a schimbat poziția (verticală); îndoit, înclinat, plecat, adus. — V. **apleca.**

APLICÁ, *aplíc,* vb. I. Tranz. **1.** A pune un lucru pe (sau peste) altul pentru a le fixa, a le uni, a face din ele un corp comun. **2.** A pune ceva în practică; a întrebuința, a folosi; a face, a administra. *A aplica un procedeu. A aplica un tratament.* G Loc. vb. *A aplica* (cuiva) *o corecție* = a pedepsi cu bătaia (pe cineva). **3.** A administra (un tratament medical). **4.** A raporta un principiu general la un caz concret, particular. — Din fr. **appliquer,** lat. **applicare.**

APLICÁBIL, -Ă, *aplicabili, -e,* adj. Care se poate aplica. — Din fr. **applicable.**

APLICABILITÁTE s.f. Posibilitatea de a fi pus în practică. — Din fr. **applicabilité.**

APLICÁRE, *aplicări,* s.f. Acțiunea de *a aplica* și rezultatul ei. — V. **aplica.**

APLICÁT, -Ă, *aplicați, -te,* adj. **1.** (În sintagma) *Broderie aplicată* = motiv de broderie care se realizează prin fixarea și conturarea pe un material a unor bucăți din altă țesătură. **2.** (Despre unele științe sau domenii de cercetare) Care își găsește o aplicație imediată. **3.** (Franțuzism; despre oameni) Înzestrat, talentat. — V. **aplica.**

APLICATÍV, -Ă, *aplicativi, -e,* adj. (Despre unele științe, domenii sau metode de cercetare) Care își găsește o aplicație imediată, care este legat nemijlocit de viața practică. — Din fr. **applicatif.**

APLICATIVITÁTE s.f. (Rar) Caracter aplicativ. — După fr. **applicabilité.**

APLICÁȚIE, *aplicații,* s.f. **1.** Faptul de a aplica (**1**); *p. ext.* obiect, lucru care rezultă din aplicarea aceasta. **2.** Faptul de a aplica (**2**), de a pune în practică. **3.** Fig. Aptitudine, talent, înclinație. — Din fr. **application.**

APLÍCĂ, *aplice,* s.f. **1.** Ornament în relief fixat pe suprafața unui obiect, a unui perete etc. **2.** Corp de iluminat care se fixează pe perete. — Din fr. **applique.**

APLÍT s.n. Rocă eruptivă de culoare deschisă, cu aspect grăunțos fin. — Din fr. **aplite,** germ. **Aplit.**

APLÓMB s.n. **1.** (Livr.) Siguranță absolută sau îndrăzneală (adesea nejustificată) manifestate în comportarea cuiva. **2.** Poziție și direcție a membrelor unor animale în raport cu pământul și cu planul median al corpului, care servește la alegerea animalelor în vederea selecției. — Din fr. **aplomb.**

APNÉE s.f. (Med.) Oprire temporară, voluntară sau involuntară, a respirației. — Din fr. **apnée.**

APOCALÍPS s.n. Parte din Noul Testament în care este înfățișat în chip alegoric sfârșitul lumii. F *P. ext.* Scriere religioasă cuprinzând profeții despre sfârșitul lumii. F Sfârșitul lumii în religia creștină. [Var.: **apocalípsă** s.f.] — Din fr. **apocalypse,** lat. **apocalypsis.**

APOCALÍPSĂ s.f. v. **apocalips.**

APOCALÍPTIC, -Ă, *apocaliptici, -ce,* adj. Care aparține apocalipsului, specific apocalipsului; *p. ext.* care are aspectul unei catastrofe. — Din fr. **apocalyptique.**

APOCINACÉE, *apocinacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee sau lemnoase care secretă un suc lăptos; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **apocynacée.**

APOCÓPĂ, *apocope,* s.f. (Fenomen fonetic care constă în) dispariția unui sunet sau a unui grup de sunete de la sfârșitul unui cuvânt. — Din fr. **apocope,** lat. **apocopa.**

APOCRÍF, -Ă, *apocrifi, -e,* adj. (Despre scrieri) Care este atribuit altui autor decât celui adevărat; a cărui autenticitate este îndoielnică. F (Substantivat, n.) Scriere religioasă nerecunoscută azi între cele canonice. — Din fr. **apocryphe,** lat. **apocryphus.**

APOCROMÁT, *apocromate,* s.n., adj. (Obiectiv fotografic) Care are corectată aberația cromatică pentru trei culori (roșu, galben, violet). — Din fr. **apochromat.**

APOCROMÁTIC, -Ă, *apocromatici, -ce,* adj. (Despre obiective fotografice) Apocromat. — Din fr. **apochromatique.**

APÓD, -Ă, *apozi, -de,* adj. (Despre unele animale) Lipsit de picioare. — Din fr. **apode.**

APODÍCTIC, -Ă, *apodictici, -ce,* adj. (Log.; despre judecăți, demonstrații etc.) Care exprimă raporturi și legături necesare între lucruri sau fenomene; care exclude posibilitatea unei opoziții. — Din fr. **apodictique,** lat. **apodicticus.**

APODÓZĂ, *apodoze,* s.f. (Lingv.) Partea a doua a unei perioade condiționale, care conține consecința primei părți. — Din fr. **apodose.**

APOÉTIC, -Ă, *apoetici, -ce,* adj. Care nu este poetic, care nu are valoare poetică. — Din **poetic.**

APOFÍZĂ, *apofize,* s.f. **1.** Proeminență pe suprafața unui os. *Apofiza vertebrelor.* **2.** Ramificație de formă tubulară sau cilindrică a filoanelor, zăcămintelor, corpurilor eruptive etc., care pătrunde în rocile înconjurătoare. **3.** (Arhit.) Mulură concavă care marchează legătura dintre fusul unei coloane și baza ei. — Din fr. **apophyse,** lat. **apophysis.**

APOFONÍE, *apofonii,* s.f. (Lingv.) Alternanță care există între vocalele din tema unui cuvânt. — Din fr. **apophonie.**

APOFTEGMÁTIC, -Ă, *apoftegmatici, -ce,* adj. (Livr.) Care reprezintă o apoftegmă. — Din fr. **apophtegmatique.**

APOFTÉGMĂ, *apoftegme,* s.f. (Livr.) Maximă, sentință formulată de obicei de o personalitate celebră (din Antichitate). — Din fr. **apophtegme.**

APOGAMÍE s.f. Formare a embrionului vegetal dintr-o altă celulă decât oosfera. — Din fr. **apogamie.**

APOGÉU, *apogee,* s.n. **1.** Punct culminant în dezvoltarea unui fenomen, a unei acțiuni etc. **2.** Punctul cel mai depărtat de Pământ la care se află un astru pe orbita sa. — Din fr. **apogée.**

APOGIATÚRĂ, *apogiaturi,* s.f. Ornament melodic, simplu sau dublu, care precedă sunetul principal la interval de secundă și este scris cu litere mai mici. — Din it. **appoggiatura.**

APÓI adv. **1.** După aceea, pe urmă. *A venit apoi la mine.* F (Cu valoare de conjuncție) Atunci, în cazul acesta, dacă e așa, așa fiind. *Dacă e adevărat, apoi ai dreptate.* **2.** (De obicei precedat de conjuncții; adesea cu valoare de conjuncție) Pe lângă asta, și încă, unde mai pui că; dar; altminteri. *Și-apoi era război pe vremea aceea.* [Var.: (pop.) **păi, poi** adv.] — Lat. **ad-post.**

APOLÍNIC, -Ă, *apolinici, -ce,* adj. (Despre artă și cultură) Care este orientat spre ordine, măsură și armonie, caracterizat printr-o contemplare senină, detașată; lucid, rațional. — Din germ. **apollinisch.**

APOLÍTIC, -Ă, *apolitici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este în afara politicii, care nu se ocupă cu politica. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care susține sau practică apolitismul. — Din fr. **apolitique,** (**2**) și după rus. **apoliticinîi.**

APOLITÍSM s.n. Indiferență față de viața și activitatea politică. — Din fr. **apolitisme,** rus. **apolitizm.**

APÓLO, *apolo,* s.m. **1.** Nume care se dă (după un personaj legendar din Antichitate) unui tânăr foarte frumos. **2.** Numele unui fluture de zi. — Din fr. **Apollon.**

APOLÓG, *apologuri,* s.n. Scurtă povestire (în versuri sau în proză) cu sens moralizator, prezentată în formă alegorică. V. *fabulă.* — Din fr. **apologue,** lat. **apologus.**

APOLOGÉT, *apologeți,* s.m. Susținător fervent (și adesea exagerat) al meritelor cuiva sau a ceva. — Din germ. **Apologet.**

APOLOGÉTIC, -Ă, *apologetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care conține o apologie, care ține de apologie. **2.** S.f. Sistem (adesea neîntemeiat) de apărare sau de justificare a unei idei, doctrine etc. **3.** S.f. Parte a teologiei care are ca scop apărarea religiei creștine prin argumente raționale și istorice. — Din fr. **apologétique.**

APOLOGETÍSM s.n. (Rar) Apologie. — **Apologet** + suf. *-ism.*

APOLOGÍE, *apologii,* s.f. **1.** Elogiu, laudă fervent (și adesea exagerată) adusă unei persoane, unei idei etc.; apărare (servilă și interesată) a cuiva sau a ceva. **2.** Discurs, scriere care face apologia (**1**) cuiva sau a ceva. — Din fr. **apologie,** lat. **apologia.**

APOLOGIZÁ, *apologizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face o apologie. — **Apologie** + suf. *-iza.*

APOMÉTRU, *apometre,* s.n. Contor pentru apă. — **Apă** + **metru.**

APONEVRÓTIC, -Ă, *aponevrotici, -ce,* adj. Care se referă la aponevroză, care aparține aponevrozei. — Din fr. **aponévrotique.**

APONEVRÓZĂ, *aponevroze,* s.f. (Anat.) Prelungire fibroasă lată care continuă sub mușchi. — Din fr. **aponévrose.**

APOPLÉCTIC, -Ă, *apoplectici, -ce,* adj. Propriu apoplexiei, de apoplexie. *Criză apoplectică.* F (Adesea substantivat) Predispus la apoplexie. *Persoană apoplectică.* — Din fr. **apoplectique.**

APOPLEXÍE, *apoplexii,* s.f. **1.** Pierdere bruscă a cunoștinței și a sensibilității, cauzată de obicei de o hemoragie cerebrală; atac, dambla, ictus apoplectic. **2.** Concentrare bruscă de sânge într-un organ. — Din fr. **apoplexie,** lat. **apoplexia.**

APORÉTIC, -Ă, *aporetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Livr.) Care are aspectul unei aporii, de aporie. **2.** S.f. Modalitate de punere a problemelor dialecticii cunoașterii și acțiunii greu sau imposibil de rezolvat, în vederea descoperirii principiilor echilibrării lor. — Din fr. **aporétique.**

APORÍE, *aporii,* s.f. Dificultate de ordin rațional greu sau imposibil de rezolvat. — Din ngr. **aporía,** fr. **aporie.**

APÓRT[1] interj. Strigăt cu care se îndeamnă un câine să aducă vânatul împușcat sau un obiect aruncat. — Din fr. **apporte** (< *apporter).*

APÓRT[2], *aporturi,* s.n. Contribuție materială, intelectuală, morală etc. adusă de cineva într-o acțiune comună. — Din fr. **apport** (< *apporter).*

APORTÁ, pers. 3 *aportează,* vb. I. Tranz. (Despre câinii de vânătoare) A aduce vânatul împușcat sau un obiect aruncat. — Din fr. **apporter.**

APÓS, -OÁSĂ, *apoși, -oase,* adj. **1.** Care conține (prea multă) apă, bogat în apă. **2.** Care seamănă cu apa. G *Umoare apoasă* = lichid transparent care se află între corneea și cristalinul ochiului. — Lat. **aquosus.**

APOSTASÍE s.f. v. **apostazie.**

APOSTÁT, -Ă, *apostați, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care a săvârșit o apostazie (**1**); *p. ext.* răzvrătit, rebel. — Din fr. **apostat,** lat. **apostata.**

APOSTAZÍE, *apostazii,* s.f. **1.** Renunțare publică la o anumită credință religioasă; renegare a unei doctrine sau concepții. **2.** Revoltă, răzvrătire împotriva stăpânirii. [Var.: **apostasíe** s.f.] — Din ngr. **apostasía,** fr. **apostasie.**

A POSTERIÓRI loc. adj., loc. adv. (Fil.) Bazat pe experiență, dobândit în urma experienței. [Pr.: *-ri-o-*] — Loc. lat.

APOSTERIORÍSM s.n. Concepție filosofică potrivit căreia toate cunoștințele se capătă prin experiența individuală. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **apostériorisme.**

APOSTÍLĂ, *apostile,* s.f. Rezoluție scrisă pe o petiție, pe un raport etc.; *p. ext.* semnătură pusă pe un asemenea act. — Din fr. **apostille.**

APÓSTOL, (**I**) *apostoli,* s.m., (**II**) *apostole,* s.n. **I.** S.m. **1.** (În religia creștină) Titlu purtat, în primul rând, de Isus Hristos. F Nume dat fiecăruia dintre cei doisprezece discipoli ai lui Hristos. F Misionar creștin de la începutul creștinismului. **2.** Fig. Adept și propagator înflăcărat al unei idei, al unei doctrine etc. **II.** S.n. (Mai ales la sg.) Carte de ritual creștin, cuprinzând faptele atribuite apostolilor (**I 1**) și scrisorile lor adresate diferitelor persoane și comunități. — Din sl. **apostolŭ.**

APOSTOLÁT s.n. Misiunea de apostol (**I**), activitatea desfășurată de un apostol. — Din fr. **apostolat,** lat. **apostolatus.**

APOSTOLÉSC, -EÁSCĂ, *apostolești,* adj. (Rar) Apostolic. — **Apostol** + suf. *-esc.*

APOSTOLÉŞTE adv. (Fam.; în expr.) *A merge* (sau *a o lua, a pleca* etc.) *apostolește* = a merge (sau a pleca) pe jos; apostolicește. — **Apostol** + suf. *-ește.*

APOSTÓLIC, -Ă, *apostolici, -ce,* adj. **1.** Care aparține apostolilor (**I 1**), de apostoli; apostolesc. **2.** Care aparține papei[2], privitor la papă[2]; pontifical. — Din fr. **aposto-lique,** lat. **apostolicus.**

APOSTOLICÉŞTE adv. (Înv.; în expr.) *A merge (*sau *a o lua, a pleca* etc.) *apostolicește* = a merge apostolește, v. *apostolește.* — **Apostolic** + suf. *-ește.*

APOSTRÓF, *apostrofuri,* s.n. Semn ortografic în formă de virgulă, care marchează dispariția accidentală în rostire a unor sunete. [Var.: **apostrófă** s.f.] — Din fr. **apostrophe,** lat. **apostrophus.**

APOSTROFÁ, *apostrofez,* vb. I. Tranz. A adresa cuiva o mustrare (violentă), a mustra pe cineva (cu ton aspru). — Din fr. **apostropher.**

APOSTROFÁRE, *apostrofări,* s.f. Acțiunea de *a apostrofa* și rezultatul ei. — V. **apostrofa.**

APOSTRÓFĂ[1], *apostrofe,* s.f. **1.** Imputare, mustrare adresată cuiva (pe un ton violent). **2.** Figură retorică sau de stil prin care oratorul sau scriitorul, întrerupându-și brusc cursul expunerii, se adresează direct unei persoane sau unui lucru personificat. — Din fr. **apostrophe,** lat. **apostropha.**

APOSTRÓFĂ[2] s.f. v. **apostrof.**

APOTÉCĂ, *apoteci,* s.f. (Reg.) Farmacie (**2**). — Din germ. **Apotheke.**

APOTÉMĂ, *apoteme,* s.f. Segment de dreaptă care unește centrul unui poligon regulat cu mijlocul oricăreia dintre laturile sale. F Dreaptă dusă din vârful unei piramide regulate pe mijlocul oricăreia dintre laturile bazei. — Din fr. **apothème.**

APOTEÓTIC, -Ă, *apoteotici, -ce,* adj. (Rar) De apoteoză, care constituie o apoteoză. [Pr.: *-te-o-*] — **Apote**[oză] + suf. *-otic* (după *hipnoză — hipnotic).*

APOTEOZÁ, *apoteozez,* vb. I. Tranz. (În antichitatea greco-romană) A trece un erou sau un împărat în rândul zeilor. F Fig. A aduce laude și onoruri excepționale, a ridica în slavă (pe cineva sau ceva). [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **apothéoser.**

APOTEOZÁRE, *apoteozări,* s.f. Acțiunea de *a apoteoza.* [Pr.: *-te-o-*] — V. **apoteoza.**

APOTEÓZĂ, *apoteoze,* s.f. (În antichitatea greco-romană) Solemnitate, festivitate prin care un erou sau un împărat era zeificat. F Fig. Onoruri extraordinare aduse cuiva; preamărire, slăvire, glorificare. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **apothéose,** lat. **apotheosis.**

APOTROPÁIC, -Ă, *apotropici, -ce,* adj. Referitor la talismane, care ține de talismane. — Din fr. **apotropaïque.**

APOZITÍV, -Ă, *apozitivi, -e,* adj. (Gram.) Apozițional. — Din fr. **appositif.**

APOZÍȚIE, *apoziții,* s.f. **1.** (Gram.) Atribut, de obicei substantiv, care se află pe același plan cu cuvântul determinat (de obicei în cazul nominativ). **2.** (Med.) Depunere de celuloză în membrana celulei. — Din fr. **apposition,** lat. **appositio, -onis.**

APOZIȚIONÁL, -Ă, *apoziționali, -e,* adj. (Gram.) Cu valoare de apoziție; apozitiv. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **appositionnel.**

APPASSIONÁTO adv. (Indică modul de executare a unei compoziții muzicale) Cu pasiune, plin de însuflețire. — Cuv. it.

APRÁXIC, -Ă, *apraxici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de apraxie. — Din fr. **apraxique.**

APRAXÍE, *apraxii,* s.f. (Med.) Lipsă de coordonare în mișcări cauzată de leziuni ale creierului. — Din fr. **apraxie.**

APRECIÁ, *apreciez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina prețul, valoarea unui bun; a evalua. F A prețui pe cineva sau ceva (pentru calitățile sale); a aprețui. **2.** A socoti, a considera (că)... [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **apprécier.**

APRECIÁBIL, -Ă, *apreciabili, -e,* adj. (Destul de) mare, (destul de) mult, (destul de) tare. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **appréciable.**

APRECIÁT, -Ă, *apreciați, -te,* adj. Care se bucură de prețuire, de stimă (pentru calitățile sale). [Pr.: *-ci-at*] — V. **aprecia.**

APRECIATÍV, -Ă, *apreciativi, -e,* adj. Care constituie sau conține o apreciere. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **appréciatif.**

APRECIATÓR, -OÁRE, *apreciatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care apreciază. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **apprécia teur.**

APRECIÉRE, *aprecieri,* s.f. Acțiunea de *a aprecia* și rezultatul ei. G Expr. *A lăsa* (ceva) *la aprecierea cuiva* = a lăsa pe cineva să chibzuiască și să hotărască singur (într-o problemă). [Pr.: *-ci-e-*] — V. **aprecia.**

APREHENSIÚNE, *aprehensiuni,* s.f. (Livr.) Teamă vagă, frică nedeslușită (cauzată de eventualitatea apariției unui pericol). [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **appréhension,** lat. **apprehensio, -onis.**

APREHENSÍV, -Ă, *aprehensivi, -e,* adj. (Livr.) Care exprimă, trădează aprehensiune; care simte aprehensiune. — Din fr. **appréhensif.**

APRESCHÍ, *apreschiuri,* s.n. Gheată călduroasă de iarnă care se încalță după schiat. — Din fr. **après-ski.**

APRÉT, *apreturi,* s.n. **1.** Substanță cu care se tratează țesăturile sau fibrele textile pentru a le da asprime, rigiditate, luciu, pentru a le face impermeabile, neșifonabile etc.; scrobeală. **2.** Substanță care se aplică pe suprafața pieilor în timpul operației de finisare a tăbăcirii, în vederea formării unui strat de protecție și de lustru. **3.** Faptul de a fi apretat. — Din fr. **apprêt.**

APRETÁ, *apretez,* vb. I. Tranz. A aplica un apret, a trata cu un apret; a scrobi. — Din fr. **apprêter.**

APRETÁRE, *apretări,* s.f. Acțiunea de *a apreta* și rezultatul ei; scrobire. — V. **apreta.**

APRETÁT, -Ă, *apretați, -te,* adj. (Despre țesături, fibre textile sau piei) Supus apretării, tratat cu apret; scrobit[2]. — V. **apreta.**

APRETÓR, -OÁRE, *apretori, -oare,* s.m. și f. Muncitor calificat care se ocupă cu apretarea. — Din fr. **apprêteur.**

APRETÚRĂ, *apreturi,* s.f. **1.** Apretare; *p. ext.* totalitatea operațiilor (fierbere, înălbire, călcat, apretare etc.) la care este supus un material textil în vederea finisării lui. **2.** (Concr.) Întreprindere, local, instalație în care se efectuează apretura (**1**). — Din germ. **Appretur,** fr. **apprêture.**

APREȚUÍ, *aprețuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A aprecia, a prețui (pentru calitățile sale). — Din lat. **appretiare,** fr. **apprécier** (după *prețui).*

APREȚUÍRE, *aprețuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a aprețui.* — V. **aprețui.**

APRIÁT, -Ă, *apriați, -te,* adj. (Înv.; adesea adverbial) Limpede, clar, lămurit (ca înțeles); precis. [Pr.: *-pri-at*] — Et. nec.

ÁPRIG, -Ă, *aprigi, -ge,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Iute, înfocat, nestăpânit. **2.** (Adesea adverbial) Aspru[2], crunt, nemilos, înverșunat. **3.** Lacom, hrăpăreț. *Om aprig la câștig.* **4.** Fig. (Înv.; despre un loc, un teritoriu etc.) Care este greu de parcurs, de urcat; care este plin de primejdii. — Et. nec.

APRÍL s.m. v. **aprilie.**

APRÍLIE s.m. A patra lună a anului; prier. [Var.: **apríl** s.m.] — Din sl. **aprilĭ.**

APRÍNDE, *aprind,* vb. III. **1.** Tranz. A face să ardă focul sau un material combustibil; a da foc unui obiect. G Expr. *A-și aprinde paie în cap* = a-și crea singur o neplăcere; a o păți cu cineva, a nu putea scăpa de cineva. F Refl. A începe să ardă, a lua foc. **2.** Tranz. (Înv.) A face să ia foc o armă. **3.** Refl. Fig. A izbucni, a se dezlănțui. **4.** Tranz. și refl. A face sau a începe să lumineze. *A aprins lampa.* **5.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se înflăcăra, a se pasiona; a-și ieși din fire. F A se înroși, a se îmbujora (la față). **6.** Refl. (Despre fân, cereale, făină etc.) A se încinge[1]; a se altera. — Lat. **appre**[he]**ndere.**

APRÍNDERE, *aprinderi,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) aprinde* și rezultatul ei. G (Pop.) *Aprindere de plămâni* = congestie pulmonară. **2.** Operație prin care începe arderea unui material combustibil în camera de combustie a unui motor. — V. **aprinde.**

APRÍNS[1] s.n. Faptul de *a (se) aprinde.* — V. **aprinde.**

APRÍNS[2], -Ă, *aprinși, -se,* adj. **1.** (Despre foc) Care arde. **2.** (Despre o sursă de lumină) Care luminează. F Fig. Strălucitor. *Ochi aprinși.* **3.** Încins[2], înfierbântat; ars. **4.** Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Pasionat, înflăcărat. F Îmbujorat, roșu (la față). F (Despre culori) Puternic, violent; *p. ext.* (despre obiecte) de o culoare vie. **5.** (Despre fân, cereale etc.) Încins[2]; alterat. — V. **aprinde.**

APRINZĂTOÁRE s.f. v. **aprinzător.**

APRINZĂTÓR, *aprinzătoare,* s.n. Dispozitiv care produce aprinderea unui combustibil, a fitilului unei încărcături explozive, reaprinderea unei lămpi de siguranță din mine etc. [Var.: **aprinzătoáre** s.f.] — **Aprinde** + suf. *-ător.*

A PRIÓRI loc. adj., loc. adv. (Fil.) (În mod) aprioric. [Pr.: *-pri-o-*] — Loc. lat.

APRIÓRIC, -Ă, *apriorici, -ce,* adj. (Fil.) Anterior experienței, independent de experiență; bazat numai pe rațiune. [Pr.: *-pri-o-*] — Din germ. **apriorisch.**

APRIORÍSM s.n. Concepție opusă empirismului, care afirmă existența ideilor înnăscute și caracterul independent de experiență al cunoașterii. [Pr.: *-pri-o-*] — Din germ. **Apriorismus,** fr. **apriorisme.**

APRIORITÁTE s.f. Caracter aprioric. [Pr.: *-pri-o-*] — Din fr. **apriorité.**

APROÁPE adv., s.m. art. **I.** Adv. **1.** La o distanță mică în spațiu de cineva sau de ceva; în preajmă, în vecinătate. *Gara este aproape.* G Expr. *A cunoaște* (pe cineva) *de aproape* = a cunoaște (pe cineva) foarte bine. **2.** La un interval mic de timp (în viitor sau în trecut) față de prezent. *Vara este aproape.* G *Aproape de...* = cu puțin timp înainte de... *Aproape de sfârșitul anului.* **3.** Cam, mai, aproximativ. *N-a mâncat aproape nimic. F* Gata, mai-mai, cât pe ce. *Aproape să-l prindă.* **II.** S.m. art. Orice om (în raport cu altul, considerat apropiat); semen[1]. *Aproapele nostru.* — Lat. **ad-prope.**

APROBÁ, *aprób,* vb. I. Tranz. A încuviința o acțiune, o părere, o propunere etc. a cuiva, a fi de aceeași părere cu cineva; a rezolva în mod favorabil cererea, propunerea etc. cuiva. — Din lat. **approbare.**

APROBÁRE, *aprobări,* s.f. Faptul de *a aproba;* (concr.) act prin care se aprobă ceva. — V. **aproba.**

APROBATÍV, -Ă, *aprobativi, -e,* adj. Care exprimă o aprobare, care aprobă; aprobator. — Din fr. **approbatif,** lat. **approbativus.**

APROBATÓR, -OÁRE, *aprobatori, -oare,* adj. Aprobativ. — Din fr. **approbateur,** lat. **approbator.**

APRÓD, *aprozi,* s.m. **1.** Dregător al curții domnești în Moldova și Țara Românească, cu atribuții (administrative, fiscale, juridice) variate. **2.** Fecior de boier care slujea la curtea domnească. **3.** Slujbaș care păzea sălile și introducea publicul în unele instituții. — Din magh. **apród** „paj, ucenic”.

APROFUNDÁ, *aprofundez,* vb. I. Tranz. A cerceta profund, în amănunt o problemă. — După fr. **approfondir.**

APROFUNDÁRE, *aprofundări,* s.f. Acțiunea de *a aprofunda.* — V. **aprofunda.**

APROFUNDÁT, -Ă, *aprofundați, -te,* adj. Cercetat în amănunt; care reprezintă rezultatul unei cercetări profunde. — V. **aprofunda.**

APROPIÁ, *aprópii,* vb. I. **I.** Refl. A se deplasa în spațiu (tot) mai aproape de ceva sau de cineva. G Expr. *A nu te putea apropia de cineva* = a nu reuși să vorbești sau să te înțelegi cu cineva. *A nu te putea apropia de ceva* = a nu putea să obții, să cumperi ceva (din cauza scumpetei). F Tranz. A duce, a aduce, a așeza mai aproape de ceva sau de cineva. **II.** Refl. A fi, a se afla aproape de un anumit interval de timp, de un moment anumit etc. *Se apropie noaptea.* F A ajunge aproape de o anumită vârstă. **III.** Fig. **1.** Refl. A avea însușiri sau trăsături asemănătoare, comune. **2.** Tranz. și refl. A-și face prieten pe cineva sau a se împrieteni cu cineva. [Pr.: *-pi-a-*] — Lat. **appropiare.**

APROPIÁT, -Ă, *apropiați, -te,* adj. **1.** Care se află aproape (în spațiu sau în timp) de ceva sau de cineva. **2.** Fig. Care se bucură de încrederea sau de prietenia (deosebită a) cuiva. [Pr.: *-pi-at*] — V. **apropia.**

APROPIÉRE, *apropieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) apropia* și rezultatul ei. G Loc. adv. (Local) *În apropiere* = aproape, în vecinătate. *Prin apropiere* = undeva aproape. *Din apropiere* = de undeva de aproape. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **apropia.**

APROPÓ, (**1**) adv., (**2**) *apropouri,* s.n. **1.** Adv. Fiindcă a venit vorba (de asta); bine că mi-am adus aminte. **2.** S.n. Aluzie (adesea răutăcioasă) la adresa cuiva; propunere făcută cuiva pe ocolite. [Var.: **apropóu** s.n.] — Din fr. **à-propos.**

APROPÓU s.n. v. **apropo.**

APROPRIÁ, *apropriez,* vb. I. Tranz. **1.** A-și însuși un lucru (străin). **2.** A face ca un lucru să fie potrivit pentru un anumit scop. [Pr.: *-pri-a*] — Din fr. **approprier,** lat. **appropriare.**

APROPRIÉRE, *aproprieri,* s.f. Acțiunea de *a apropria.* [Pr.: *-pri-e-*] — V. **apropria.**

APROVÁ, pers. 3 *apróvă,* vb. I. Intranz. și refl. (Despre nave) A se înclina longitudinal cu pupa mai sus decât prora (din cauza încărcării neuniforme). — Din **provă.**

APROVÁRE, *aprovări,* s.f. Acțiunea de *a (se) aprova.* — V. **aprova.**

APROVIZIONÁ, *aprovizionez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) asigura, a(-și) procura (pentru un timp oarecare) hrană, provizii, materiale etc. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **approvisionner.**

APROVIZIONÁRE, *aprovizionări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) aproviziona.* **2.** Serviciu dintr-o întreprindere care se ocupă cu aprovizionarea (**1**). [Pr.: *-zi-o-*] — V. **aproviziona.**

APROXIMÁ, *aproximez,* vb. I. Tranz. A stabili valoarea sau valorile apropiate de o anumită mărime (căutată). — Din lat. **approximare.**

APROXIMÁRE, *aproximări,* s.f. Faptul de *a aproxima.* — V. **aproxima.**

APROXIMATÍV, -Ă, *aproximativi, -e,* adj., adv. **1.** Adj. Care este aproape de o mărime dată, aproape adevărat. F (Ir.) Vag, imprecis. *Are cunoștințe aproximative.* **2.** Adv. În jur de..., cam, aproape, vreo, circa. — Din fr. **approximatif.**

APROXIMÁȚIE, *aproximații,* s.f. Evaluare aproximativă a unei mărimi, a unei situații. G Loc. adv. *Cu aproximație* = aproximativ. — Din fr. **approximation,** lat. **approximatio.**

APROZÁR, *aprozare,* s.n. (Ieșit din uz) Unitate comercială pentru produse agroalimentare. — **Apro**[vizionare] + **zar**[zavat].

APSIDÁL, -Ă, *apsidali, -e,* adj. (Astron.) Referitor la apsidă, de apsidă. — Din fr. **apsidal.**

APSÍDĂ, *apside,* s.f. Fiecare dintre cele două puncte extreme ale axei mari a orbitei pe care un corp ceresc o descrie în jurul altuia. — Din fr. **apside,** lat. **apsida.**

APȘOÁRĂ, *apșoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *apă.* — **Apă** + suf. *-șoară.*

APT, -Ă, *apți, -te,* adj. Care este potrivit, capabil, bun pentru..., sau să... — Din fr. **apte,** lat. **aptus.**

APTÉR, -Ă, *apteri, -e,* adj. (Despre unele insecte) Lipsit de aripi. — Din fr. **aptere.**

APTERIGÓTĂ, *apterigote,* s.f. (La pl.) Subclasă de insecte lipsite de aripi; (și la sg.) insectă din această subclasă. — Din fr. **aptérygotes.**

APTITUDINÁL, -Ă, *aptitudinali, -e,* adj. Referitor la aptitudine, de aptitudine. — Din engl. **aptitudinal.**

APTITÚDINE, *aptitudini,* s.f. Însușire psihică individuală care condiționează îndeplinirea în bune condiții a unei munci, a unei acțiuni; aplicație, înclinație, dar[2]. — Din lat. **aptitudo, -inis,** fr. **aptitude.**

APȚIÁN, -Ă, *apțieni, -e,* s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Ultimul etaj al cretacicului inferior. **2.** Adj. Care aparține apțianului (**1**), privitor la apțian. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **aptien.**

APUCÁ, *apúc,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A prinde, a lua, a înșfăca, a înhăța (cu mâna). F A pune mâna (în grabă) pe ce are la îndemână; a lua, a-și însuși ceva la repezeală.G Loc. adv. *Pe apucate* = în mod superficial, când și când, în grabă. G Expr. (Intranz.) (*Care*) *pe unde apucă* = (care) pe unde nimerește. **2.** Refl. A se prinde, a se agăța, a se ține (cu mâinile) de ceva sau de cineva. **3.** Tranz. Fig. (Despre stări fizice sau sufletești) A-l cuprinde; a-l copleși. G Expr. (Fam.) *Când te-apucă, mult te ține?* = n-ai de gând să mai isprăvești odată? *Ce te-a apucat?* se zice (în semn de mirare sau de nemulțumire) când cineva comite (pe neașteptate) un act nepotrivit. **II. 1.** Tranz. A ajunge la timp pentru a găsi ceva sau pe cineva care este gata să plece. *Voia s-apuce trenul.* **2.** Tranz. A trăi atâta, încât să poată cunoaște pe cineva sau să fie martor la ceva. F Intranz. A primi ceva prin tradiție; a moșteni un obicei, o deprindere etc. *Așa a apucat.* **3.** Tranz. și refl. A începe să facă ceva; a fi pe punctul de a face ceva; a întreprinde ceva. *Se apucă de lucru.* **III.** Tranz. și intranz. A se îndrepta, a se deplasa într-o anumită direcție. — Lat. **aucupare.**

APUCÁRE, *apucări,* s.f. Acțiunea de *a (se) apuca.* — V. **apuca.**

APUCÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) apuca.* — V. **apuca.**

APUCÁT[2]**, -Ă,** *apucați, -te,* adj. (În superstiții; adesea substantivat) (Om) chinuit de diavol; *p. ext.* (persoană) care se enervează repede, care se manifestă cu violență. F (Pop.; despre copii) Bolnav de colici. — V. **apuca.**

APUCĂTÓR, -OÁRE, *apucători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care apucă, cu care se apucă. F Fig. (Despre oameni) Lacom, hrăpăreț. **2.** S.n. (Parte a unui) aparat cu care se apucă o greutate pentru a o ridica sau a o transporta. — **Apuca** + suf. *-ător.*

APUCĂTÚRĂ, *apucături,* s.f. **1.** Prindere cu mâna. *Smuls dintr-o singură apucătură.* **2.** Fig. Deprindere, comportare (urâtă) a cuiva. — **Apuca** + suf. *-ătură.*

ÁPUD prep. Indică o citare preluată de la alt autor, nu din original; după. [Abr.: *ap.*] — Din lat. **apud.**

ÁPUL, *apuli,* s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Trib dacic situat în centrul Transilvaniei; (și la sg.) persoană care făcea parte din acest trib. **2.** Adj. Care aparține apulilor (**1**), privitor la apuli. — Din lat. **Apulli.**

APÚNE, pers. 3 *apúne,* vb. III. Intranz. (Despre aștri) A dispărea sub orizont; a asfinți, a scăpăta. F Fig. A-și pierde întreaga strălucire, putere, faimă etc., a dispărea pentru totdeauna. G (Fam.; în expr.) *A(-i) apune steaua* (cuiva) = a-și pierde poziția, faima; a decădea. — Lat. **apponere.**

APÚNERE, *apuneri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a apune* și rezultatul ei. — V. **apune.**

APUNTÁ, pers. 3 *apuntează,* vb. I. Intranz. (Despre avioane) A ateriza pe puntea unui portavion. — Din **punte.**

APUNTÁJ, *apuntaje,* s.n. (Rar) Apuntare. — Din fr. **appontage.**

APUNTAMÉNT, *apuntamente,* s.n. Punte (de lemn) de-a lungul malului apei, servind la acostarea unei ambarcații. — Cf. fr. a p p o n t e m e n t.

APUNTÁRE, *apuntări,* s.f. Faptul de *a apunta;* apuntizare, apuntaj. — V. **apunta.**

APUNTIZÁRE, *apuntizări,* s.f. (Rar) Apuntare. — V. **apunta.**

APUPÁ, pers. 3 *apúpă,* vb. I. Intranz. și refl. (Despre nave) A se înclina longitudinal cu prora mai sus decât pupa (datorită încărcării neuniforme). — Din **pupă.**

APUPÁRE, *apupări,* s.f. Acțiunea de *a (se) apupa.* — V. **apupa.**

APÚS[1]**,** *apusuri,* s.n. **1.** Trecere a unui astru sub orizont; priveliște oferită de Soare când apune. **2.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus răsăritului, vest; *p. ext.* loc pe orizont, regiune, țară situată spre acest punct cardinal, Occident, Vest. **3.** Timp al zilei când apune Soarele; asfințit. **4.** Fig. Declin, decădere, dispariție. — V. **apune.**

APÚS[2]**, -Ă,** *apuși, -se,* adj. Dispărut pentru totdeauna. *Vremuri apuse.* — V. **apune.**

APUSEÁN, -Ă, *apuseni, -e,* adj. Care se află la apus; vestic. F Spec. Care aparține Apusului Europei (sau Americii de Nord), caracteristic vieții de acolo; occidental. F (Substantivat) Locuitor din apusul Europei (sau din America de Nord); occidental. — **Apus**[1] + suf. *-ean.*

AR, *ari,* s.m. Unitate de măsură pentru suprafețele de teren egală cu 100 m[2]. — Din fr. **are.**

ARÁ, *ar,* vb. I. Tranz. A răsturna cu plugul brazde de pământ în vederea pregătirii solului pentru cultivare. — Lat. **arare.**

ARÁB, -Ă, *arabi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația de bază a unor țări din Orientul Apropiat și din nordul Africii. **2.** Adj. Care aparține țărilor arabe sau arabilor (**1**), privitor la țările arabe ori la arabi; arabic, arăbesc. G *Cifră arabă* = fiecare dintre cifrele care aparțin celui mai răspândit dintre sistemele zecimale de numerație. *Cal arab* = cal de rasă pentru călărie și tracțiune ușoară originar din Arabia. F (Substantivat, f.) Limba arabă. — Din fr. **arabe,** lat. **arabus.**

ARABABÚRĂ s.f. v. **harababură.**

ARABÉSC, *arabescuri,* s.n. **1.** Ornament specific decorației arabe, care constă din combinații de linii și de motive geometrice sau din combinări de motive reprezentând plante (stilizate). **2.** Ornament muzical; *p. ext.* scurtă compoziție muzicală cu caracter grațios și avântat. **3.** Una dintre figurile baletului clasic (inspirată din dansul oriental). — Din fr. **arabesque.**

ARÁBIC, -Ă, *arabici, -ce,* adj. **1.** Arab. **2.** (În sintagma) *Gumă arabică* = substanță vâscoasă obținută din lichidul secretat de unele specii de salcâm (sau pe cale sintetică) și folosită ca material de lipit pentru hârtie. — Din fr. **arabique.**

ARÁBIL, -Ă, *arabili, -e,* adj. (Despre pământ) Bun pentru arat și cultivat; arător. — Din fr. **arable,** lat. **arabilis.**

ARABÍST, -Ă, *arabiști, -ste*, s.m. și f. Specialist în arabistică. — Din germ. **Arabist.**

ARABÍSTICĂ s.f. Disciplină care studiază limba, istoria, cultura etc. popoarelor arabe. — **Arabist** + suf. *-ică.*

ARABIZÁ, *arabizez,* vb. I. Tranz. A face (să devină) arab sau a da caracter (social-cultural) arab. — Din fr. **arabiser.**

ARABIZÁRE, *arabizări,* s.f. Acțiunea de *a arabiza* și rezultatul ei. — V. **arabiza.**

ARABIZÁT, -Ă, *arabizați, -te,* adj. Care a devenit arab sau care a căpătat un caracter social-cultural arab. — V. **arabiza.**

ARÁC, *araci,* s.m. Par lung care servește la susținerea viței-de-vie și a altor plante agățătoare. [Var.: **harác, harág** s.m.] — Din ngr. **haráki.**

ARACÁN s.m. v. **sărăcan.**

ARACÉT s.n. Pastă fluidă, acetat de polivinil, folosită ca adeziv. — Denumire comercială.

ARAGÁZ, (**2**) *aragazuri,* s.n. **1.** Gaz lichefiat conținând 90% butan, păstrat sub presiune în butelii speciale și folosit drept combustibil pentru uz casnic. **2.** Mașină de gătit sau reșou care folosește acest combustibil. F *P. ext.* Mașină de gătit sau reșou care folosește curent electric. — **A. R.** [=Astra Română] + **gaz.**

ARAGONÉZ, -Ă, *aragonezi, -e,* s.m., s.f., adj. **I. 1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Aragon. **2.** Adj. Care aparține Aragonului sau aragonezilor (**1**), privitor la Aragon ori la aragonezi. **II.** S.f. Dans popular din Aragon; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **aragonais.**

ARAGONÍT s.n. Mineral alcătuit din carbonat de calciu cristalizat, conținut în perle și stratul de sidef din cochilia moluștelor, din care se fac obiecte ornamentale. — Din fr. **aragonite.**

ARAHÍDĂ, *arahide,* s.f. Alună americană. — Din fr. **arachide.**

ARAHNÍDĂ, *arahnide,* s.f. (La pl.) Clasă de animale din încrengătura artropodelor, cu corpul format dintr-un cefalotorace cu șase perechi de apendice și din abdomen; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **arachnide.**

ARAHNOÍDĂ, *arahnoide,* s.f. (Anat.) Membrana mijlocie care învelește creierul și măduva spinării. — Din fr. **arachnoïde.**

ARAHNOIDÍTĂ, *arahnoidite,* s.f. Boală care constă în inflamarea arahnoidei. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **arachnoïdite.**

ARALIACÉE, *araliacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori și arbuști, rar de plante erbacee, cu frunze adânc lobate sau compuse, cu flori actinomorfe în umbele și cu fruct bacă sau drupă; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **araliacée.**

ARÁMĂ, (**2**) *arămuri,* s.f. **1.** Metal de culoare roșiatică, extrem de maleabil, de ductil și foarte bun conductor electric; cupru. G Expr. *A-și da arama pe față* = a-și arăta adevăratul caracter (nemairespectând convenientele sociale, politețea). **2.** Obiect făcut din aramă (**1**). — Lat. ***aramen** (= *aeramen).*

ARAMEÁN, -Ă adj. v. **arameean.**

ARAMEEÁN, -Ă, *arameeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populații semitice nomade care au trăit în Antichitate în Palestina, Siria și Mesopotamia; (și la sg.) persoană care aparține uneia dintre aceste populații. **2.** Adj. Care aparține arameenilor (**1**), privitor la arameeni. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de arameeni (**1**); arameică. [Pr.: *-me-ean.* — Var. **arameán, -ă** adj.] — Din fr. **araméen.**

ARAMÉIC, -Ă, *arameici, -ce,* adj. Care aparține limbilor semitice vorbite de arameeni (**1**), privitor la aceste limbi. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de arameeni (**1**); arameeană. [Pr.: *-me-ic.* — Var.: **aramáic, -ă** adj.] — Cf. a r a m e e a n.

ARANJÁ, *aranjez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune ceva în ordine, în rânduială. F Refl. și tranz. A(-și) potrivi ținuta exterioară. F A face ca ceva să funcționeze în bune condiții. F A conveni cu cineva să facă într-un anumit fel. **2.** Tranz. (Fam.) A face cuiva un rău. *Lasă că te aranjez eu!* **3.** Refl. A-și face un rost în viață. **4.** Tranz. A prelucra o bucată muzicală pentru instrumente sau voce. — Din fr. **arranger.**

ARANJAMÉNT, *aranjamente,* s.n. **1.** Faptul de a aranja (într-un anumit fel); felul în care este aranjat ceva. **2.** Acord, înțelegere, învoială. **3.** Prelucrare a unei bucăți muzicale pentru instrumente sau voce. **4.** (Mat.) Fiecare dintre grupele de obiecte luate dintr-un ansamblu și care se deosebesc între ele prin natura sau prin ordinea obiectelor. — Din fr. **arrangement.**

ARANJÁRE, *aranjări,* s.f. Acțiunea de *a (se) aranja.* — V. **aranja.**

ARANJÁT, -Ă, *aranjați, -te,* adj. **1.** Pus în ordine, în rânduială. F (Despre oameni) Cu ținuta exterioară îngrijită. **2.** Care și-a făcut un rost în viață. — V. **aranja.**

ARANJÓR, -OÁRE, *aranjori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face un aranjament muzical. — Din fr. **arrangeur.**

ARÁP, *arapi,* s.m. (Pop.) **1.** Persoană care face parte dintr-o populație africană negroidă; *p. gener.* om cu pielea și părul de culoare neagră. **2.** Arab. [Var.: **haráp** s.m.] — Din bg. **arap.**

ARÁR adv. Arareori. — **A**[3] + **rar.**

ARÁREORI adv. (Numai) din când în când; rar, rareori, arar. [Pr.: *-re-ori*] — **A**[3] + **rare** + **ori.**

ARÁT[1] s.n. Acțiunea de *a ara;* arătură (**1**). — V. **ara.**

ARÁT[2]**, -Ă,** *arați, -te,* adj. (Despre pământ) Care a fost pregătit cu plugul pentru cultivare. — V. **ara.**

ARAUCÁN, -Ă, *araucani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Grup de indieni din Chile și Argentina; (și la sg.) persoană aparținând acestui grup. **2.** Adj. Care aparține araucanilor (**1**), privitor la araucani. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de araucani (**1**).[Pr.: *-rau-*] — Din fr. **araucan.**

ARAUCÁRIA s.f. Specie de conifer originar din America de Sud și Australia *(Araucaria angustifolia).* [Pr.: *-rau-*] — Din fr. **araucaria.**

ARĂBÉSC, -EÁSCĂ, *arăbești,* adj. Arab. — **Arab** + suf. *-esc.*

ARĂBÉȘTE adv. Ca arabii, în felul sau în limba arabilor. — **Arab** + suf. *-ește.*

ARĂBOÁICĂ, *arăboaice,* s.f. Femeie care face parte din populația țărilor arabe. — **Arab** + suf. *-oaică.*

ARĂCÍ, *arăcesc,* vb. IV. Tranz. A pune pe araci vița-de-vie sau alte plante agățătoare. [Var.: **hărăcí, hărăgí** vb. IV] — Din **arac.**

ARĂCÍT s.n. Faptul de *a arăci.* [Var.: **hărăcít, hărăgít** s.n.] — V. **arăci.**

ARĂDEÁN, -Ă, *arădeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Arad. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Arad ori arădenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Arad ori la arădeni. — **Arad** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARĂDEÁNCĂ, *arădence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Arad. — **Arădean** + suf. *-că.*

ARĂMÁR, *arămari,* s.m. Persoană care lucrează sau vinde obiecte de aramă. — **Aramă** + suf. *-ar.*

ARĂMĂRÍE[1] s.f. Meseria arămarului. — **Arămar** + suf. *-ie.*

ARĂMĂRÍE[2]**,** *arămării,* s.f. **1.** Fabrică, atelier, prăvălie de obiecte de aramă. **2.** Obiecte de aramă. — **Aramă** + suf. *-ărie.*

ARĂMEÁSĂ, *arămese,* s.f. (Înv.) Măsură de capacitate (din aramă) egală cu o oca sau cu o jumătate de oca. — **Aramă** + suf. *-easă.*

ARĂMÍ, *arămesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect de metal cu un strat de aramă; a cupra. — Din **aramă.**

ARĂMÍRE, *arămiri,* s.f. Acțiunea de *a arămi* și rezultatul ei; cuprare. — V. **arămi.**

ARĂMÍT, -Ă, *arămiți, -te,* adj. (Despre obiecte de metal) Acoperit cu un strat de aramă; cuprat. — V. **arămi.**

ARĂMÍU, -ÍE, *arămii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea aramei. **2.** S.n. Culoare arămie (**1**). — **Aramă** + suf. *-iu.*

ARĂPÉSC, -EÁSCĂ, *arăpești,* adj. (Pop.) Care aparține arapilor, privitor la arapi. — **Arap** + suf. *-esc.*

ARĂPÍLĂ, *arăpilă,* s.m. (Pop.) Om cu pielea și părul de culoare neagră (ca de arap). — **Arap** + suf. *-ilă.*

ARĂPÍME s.f. (Pop.) Mulțime de arapi; totalitatea arapilor. — **Arap** + suf. *-ime.*

ARĂPOÁICĂ, *arăpoaice,* s.f. (Pop.) Femeie care face parte dintr-o populație africană negroidă; *p. gener.* femeie cu pielea și părul de culoare neagră. — **Arap** + suf. *-oaică.*

ARĂRIÉL s.m. **1.** Plantă erbacee cu miros greu, cu frunzele verzi-albicioase acoperite cu un puf fin și cu flori roșii-închis, rar albe *(Cynoglossum officinale).* **2.** (Rar) Limba-mielului *(Borago officinalis).* — Et. nec.

ARĂTÁ, *arắt,* vb. I. **1.** Tranz. A expune ceva intenționat privirilor cuiva; a da la iveală, a lăsa să se vadă. G Expr. (Refl.) *A se arăta doctorului* = a se duce să fie examinat de un medic. **2.** Tranz. A indica (printr-un gest)

persoana sau lucrul asupra căruia se atrage atenția. G Expr. *A arăta (*cuiva*) ușa* = a da (pe cineva) afară dintr-un loc. *A arăta* (pe cineva*) cu degetul:* a acuza, a supune oprobriului public. F A indica o măsură, o direcție etc. F A indica ora, minutele și secundele. **3.** Tranz. A da o explicație, a explica, a face o expunere (pentru a lămuri, a dovedi, a convinge). G Expr. (Fam.) *Îți arăt eu ție!* se spune pentru a amenința pe cineva. **4.** Tranz. și refl. A (se) manifesta, a (se) exterioriza (prin vorbe, gesturi, atitudini). F Tranz. A da dovadă de...; a dovedi. F Intranz. A părea (după înfățișare); a avea o anumită înfățișare. G Refl. unipers. *Se arată a fi vreme bună.* **5.** Refl. A apărea, a se ivi (pe neașteptate). — Lat. ***arrectare.**

ARĂTÁRE, *arătări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) arăta* și rezultatul ei. **2.** Halucinație, vedenie. F (Concr.) Monstru; stafie, fantomă. F Persoană foarte slabă. — V. **arăta.**

ARĂTĂTÓR, *arătătoare,* s.n. **1.** Indicator (de la instrumentele de măsurat) care arată greutatea, direcția, timpul etc. **2.** Degetul al doilea de la mână (cu care se arată). G (Adjectival) *Deget arătător.* — **Arăta** + suf. *-ător.*

ARĂTÓR, -OÁRE, *arători, -oare,* adj. (Rar; despre pământ) Arabil. F (Despre vite) Care se folosește la arat. — **Ara** + suf. *-ător.*

ARĂTÓS, -OÁSĂ, *arătoși, -oase,* adj. Care are o înfățișare frumoasă sau impunătoare. — **Arăta** + suf. *-os.*

ARĂTÚRĂ, *arături,* s.f. **1.** Acțiunea de a ara; arat[1]. **2.** Pământ arat. — **Ara** + suf. *-ătură.*

ARBALÉTĂ, *arbalete,* s.f. Armă de aruncat săgeți sau proiectile, asemănătoare cu un arc, folosită în trecut. — Din fr. **arbalète.**

ARBALETRIÉR, (**1**) *arbaletrieri,* s.m., (**2**) *arbaletriere,* s.n. **1.** S.m. Ostaș care lupta cu arbaleta. **2.** S.n. Parte a acoperișului care susține învelitoarea propriu-zisă. [Pr.: *-tri-er*] — Din fr. **arbalétrier.**

ARBĂNÁȘ, *arbănași,* s.m. (Înv.) Albanez (**1**). — Din bg. **arbanaš.**

ARBITRÁ, *arbitrez,* vb. I. Tranz. **1.** A soluționa un litigiu în calitate de arbitru. **2.** A conduce desfășurarea unei competiții sportive. — Din fr. **arbitrer.**

ARBITRÁJ, *arbitraje,* s.n. **1.** Soluționare a unui litigiu de către un arbitru (**1**). **2.** Conducere de către un arbitru (**2**) a unei competiții sportive. — Din fr. **arbitrage.**

ARBITRÁL, -Ă, *arbitrali, -e,* adj. (Jur.) Hotărât de arbitru (**1**). *Sentință arbitrală.* F Alcătuit din arbitri. *Comisie arbitrală.* — Din fr. **arbitral.**

ARBITRÁR, -Ă, *arbitrari, -e,* (**1, 2**) adj., (**3**) *arbitraruri,* s.n. **1.** Adj. Care pornește dintr-o hotărâre luată după propria apreciere, fără a ține seamă de părerea altuia, de adevăr etc.; abuziv; samavolnic. **2.** Adj. Care este făcut, ales etc. la întâmplare. **3.** S.n. Faptă, acțiune, situație arbitrară (**1, 2**). — Din fr. **arbitraire,** lat. **arbitrarius.**

ARBÍTRU, *arbitri,* s.m. **1.** Persoană, organizație, instanță aleasă sau desemnată pentru cercetarea și rezolvarea unui litigiu. **2.** Persoană însărcinată să conducă desfășurarea unei competiții sportive. — Din fr. **arbitre.**

ARBÍU, *arbie,* s.n. Vergea cu care în trecut se curăța sau se încărca pușca. — Din tc. **harbi.**

ÁRBOR s.m. v. **arbore.**

ARBORÁ, *arborez,* vb. I. Tranz. **1.** A înălța un steag, un pavilion pe o clădire, pe catargul unei nave etc. **2.** A monta catargele unei nave. **3.** Fig. A se comporta sau a se îmbrăca cu ostentație. — Din fr. **arborer.**

ARBORÁDĂ, *arborade,* s.f. Ansamblu format din catargele și vergile unei nave. — Din **arbore.**

ARBORÁRE, *arborări,* s.f. Acțiunea de *a arbora.* — V. **arbora.**

ARBORÁȘ, *arborași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *arbore.* — **Arbore** + suf. *-aș.*

ÁRBORE, *arbori,* s.m. **1.** Nume generic pentru orice plantă cu trunchi înalt și puternic, lemnos și cu mai multe ramuri cu frunze care formează o coroană; copac; *p. restr.* pom. G Compuse: *arbore-de-cacao* = plantă lemnoasă specifică zonei tropicale, cultivată pentru semințele ei comestibile *(Theobroma cacao); arbore-de-cafea* = plantă lemnoasă din regiunile calde ale Americii Latine, Africii și Asiei, cultivată pentru semințele ei comestibile *(Coffea arabica); arbore-de-cauciuc* = plantă lemnoasă originară din America de Sud, din scoarța căreia se extrage cauciucul natural *(Hevea brasiliensis); arbore-de-pâine* = plantă lemnoasă cu tulpina înaltă și foarte groasă, al cărei fruct sferic, cu gust de pâine, se consumă fiert sau copt *(Artocarpus incisa); arborele-vieții* = **a)** arbore decorativ originar din Extremul Orient, înalt și foarte rămuros, cu frunze mici, solzoase; tuia *(Thuja orientalis);* **b)** fig. schemă reprezentând evoluția omului de-a lungul vieții sale. F *Arbore genealogic* = reprezentare grafică (de obicei sub forma unui copac cu ramuri) înfățișând filiația și gradul de înrudire ale membrilor unei familii (aristocratice). **2.** Organ de mașină care primește și transmite o mișcare prin rotația în jurul axei sale. **3.** (Mar.; în sintagma) *Arbore mic* = trinchet. **4.** (Rar) Catarg. [Var.: **árbor** s.m.] — Lat. **arbor, -is.**

ARBORESCÉNT, -Ă, *arborescenți, -te,* adj. Care are înfățișarea unui arbore (**1**); care este ramificat asemenea crengilor unui arbore. — Din fr. **arborescent,** lat. **arborescens, -ntis.**

ARBORESCÉNȚĂ, *arborescențe,* s.f. (Rar) Formă (ca) a unei plante arborescente. — Din fr. **arborescence.**

ARBORÉT, *arboreturi,* s.n. **1.** Porțiune de pădure caracterizată printr-o vegetație omogenă, deosebită de restul pădurii din jur. **2.** Partea superioară a catargului. — Din lat. **arboretum.**

ARBORÍCOL, -Ă, *arboricoli, -e,* adj. (Despre insecte, animale) Care trăiește pe arbori sau printre arbori. — Din fr. **arboricole.**

ARBORICULTÓR, -OÁRE, *arboricultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu arboricultura. — Din fr. **arboriculteur.**

ARBORICULTÚRĂ s.f. Disciplină care studiază cultura arborilor și arbuștilor. — Din fr. **arboriculture.**

ARBÚST, *arbuști,* s.m. Plantă lemnoasă mai mică decât arborele, care se ramifică de la rădăcină în formă de tufă și nu formează o coroană distinctă. — Din fr. **arbuste,** lat. **arbustum.**

ARBÚZ s.m. v. **harbuz.**

ARBUZĂRÍE s.f. v. **harbuzărie.**

ARC, *arcuri,* (**2**) *arce,* s.n. **1.** Armă (primitivă) de aruncat săgeți, alcătuită dintr-o vargă flexibilă ușor încovoiată și o coardă prinsă de extremitățile vergii. F P. anal. Ceea ce are forma unui arc (**1**). *Arcul sprâncenei.* **2.** Porțiune dintr-o circumferință sau dintr-o linie curbă. *Arc de cerc.* F (Element de) construcție în formă arcuită. G *Arc de triumf* = monument în formă de portic arcuit cu una sau mai multe arcade, ridicat în amintirea sau pentru sărbătorirea unui fapt însemnat. **3.** Organ metalic elastic al unei mașini sau al unui mecanism, care are proprietatea de a reveni la forma inițială după ce a fost supus unei solicitări. *Arc de automobil.* G Expr. *Parc-ar fi pe arcuri,* se zice despre o persoană suplă, sprintenă. **4.** (În sintagma) *Arc electric* (sau *voltaic)* = descărcare electrică foarte luminoasă care are loc între doi electrozi prin care circulă un curent de mare intensitate. **5.** (Fiziol.; în sintagma) *Arc reflex* = ansamblul elementelor nervoase care asigură realizarea reflexelor. — Lat. **arcus.**

ARCÁCI, *arcaciuri,* s.n. **1.** Îngrăditură sau despărțitură pentru separat oile. **2.** Îngrăditură făcută de pescari în apă pentru prinderea și păstrarea peștelui în bălți iarna. — Et. nec.

ARCÁDĂ, *arcade,* s.f. **1.** Element arhitectural format din unul sau din mai multe arce și din elementele care le susțin (coloane, stâlpi, ziduri). **2.** Formație anatomică în formă arcuită; (în special) proeminență curbă la baza osului frontal, situată deasupra fiecărei orbite. — Din fr. **arcade.**

ARCÁN[1], *arcane,* s.n. **1.** Laț pentru prinderea sau pentru priponirea animalelor, în special a vitelor. G Expr. *A prinde cu arcanul* = (în trecut) a prinde (cu ajutorul arcanului) și a lua cu forța în armată; a arcăni; *p. gener.* a aduce, a lua cu forța. **2.** (Art.) Dans popular românesc, asemănător cu sârba; melodie după care se execută acest dans. — Din tăt., ucr. **arkan.**

ARCÁN[2], *arcane,* s.n. (Livr.; mai ales la pl.) Taină, secret. F Loc tainic, ascuns. — Din fr. **arcane.**

ARCÁȘ, *arcași,* s.m. **1.** Oștean înarmat cu arc; persoană care trage cu arcul; săgetător. **2.** (La sg.; art.) Constelație din emisfera australă, compusă din 146 de stele vizibile cu ochiul liber; Săgetătorul. — **Arc** + suf. *-aș.*

ARCÁT, -Ă, *arcați, -te,* adj. (Rar) Arcuit. — **Arc** + suf. *-at* (după fr. *arqué).*

ARCATÚRĂ, *arcaturi,* s.f. Element arhitectural alcătuit dintr-o serie de arcade (mici). — Din fr. **arcature.**

ÁRCĂ, *arce,* s.f. (Rar) Corabie. G *Arca lui Noe* = corabia miticului Noe; *fig.* îngrămădire eterogenă de oameni și de animale. — Din it., lat. **arca.**

ARCĂNÍ, *arcănesc,* vb. IV. Tranz. (În trecut) A prinde cu arcanul[1]. — Din **arcan[1].**

ARCHEBÚZĂ, *archebuze,* s.f. Veche armă de foc, asemănătoare cu pușca. — Din fr. **arquebuse.**

ARCHEBUZIÉR, *archebuzieri,* s.m. Soldat înarmat cu archebuză. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **arquebusier.**

ARCOSÓLIUM s.n. Nișă funerară într-o catacombă. [Pr.: *-li-um*] — Din fr. **arcosolium.**

ARCÓZĂ s.f. Gresie foarte bogată în feldspați. — Din fr. **arkose.**

ÁRCTIC, -Ă, *arctici, -ce,* adj. Care este situat în regiunea Polului Nord; care are caractere proprii acestei regiuni. — Din fr. **arctique,** lat. **arcticus.**

ARCUÍ, *arcuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) îndoi în formă de arc; a (se) încovoia. F Tranz. Fig. A bate; a pedepsi. — **Arc** + suf. *-ui.*

ARCUÍRE, *arcuiri,* s.f. Faptul de *a (se) arcui;* încovoiere elastică a unei piese lungi; (concr.) formă arcuită. — V. **arcui.**

ARCUÍT, -Ă, *arcuiți, -te,* adj. Încovoiat în formă de arc; arcat, curbat. F (Despre construcții) Prevăzut cu arcade. — V. **arcui.**

ARCUITÚRĂ, *arcuituri,* s.f. Parte a unui obiect (încovoiat) în formă de arc. [Pr.: *-cu-i-*] — **Arcui** + suf. *-tură.*

ARCULÉȚ, *arculețe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *arc.* — **Arc** + suf. *-uleț.*

ARCÚŞ, *arcuşuri,* s.n. Vergea de lemn între capetele căreia se întind fire de păr de cal, care serveşte la producerea sunetelor unor instrumente cu coarde. — **Arc** + suf. *-uş.*

ÁRDE, *ard,* vb. III. **I.** Intranz. (Despre foc) A fi aprins. **II. 1.** Tranz. A da foc, a băga în foc. G Expr. *A arde cu fierul roşu* = **a)** a face (unui animal) un semn cu un fier înroşit în foc; **b)** a înfiera; a stigmatiza (pe cineva). **2.** Tranz., refl. şi intranz. A (se) consuma, a (se) distruge prin foc. F Tranz. A strica o mâncare expunând-o prea mult la acţiunea focului. G Refl. *S-a ars mâncarea.* F Tranz. A distruge printr-o reacţie chimică. **3.** Tranz. şi intranz. A încinge, a încălzi (tare). F Tranz. A expune acţiunii focului obiecte de lut, de ceramică etc. în procesul de fabricare, pentru a le îmbunătăţi proprietăţile. F Tranz. A dezinfecta un instrument trecându-l prin flacără. F Tranz. A cauteriza o rană. **III.** Intranz. **1.** A răspândi lumină; a luci, a străluci. *Lampa arde.* **2.** (Despre Soare) A răspândi căldură mare; a dogori; a fi fierbinte. F Tranz. şi refl. A (se) bronza, a (se) pârli (prea tare). **IV. 1.** Refl. şi tranz. A suferi sau a face să sufere o durere vie, o arsură la atingerea cu focul sau cu un obiect foarte fierbinte; a (se) frige. F Tranz. A produce o senzaţie asemănătoare cu o arsură. **2.** Tranz. Fig. A da o lovitură. *I-a ars o palmă.* F (Fam.) A face ceva cu pasiune. *Îi arde o horă.* F Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) păcăli, a (se) înşela. **3.** Intranz. A se înroşi tare (din cauza unei stări emotive). F A avea febră. F Fig. A fi cuprins de un sentiment profund, puternic. G Expr. *A-i arde* (cuiva) *de ceva* = a simţi o dorinţă (arzătoare); a avea dispoziţia să..., a avea chef de... — Lat. **ardere.**

ARDÉI, *ardei,* s.m. Plantă erbacee cu flori albe şi cu fructe bace verzi, roşii sau galbene, întrebuinţate în alimentaţie *(Capsicum annuum); p. restr.* fructul acestei plante. *Ardei gras. Ardei iute.* — **Arde** + suf. *-ei.*

ARDEIÁ, *ardeiez,* vb. I. **1.** Tranz. A condimenta o mâncare cu ardei iute (sau cu piper, boia etc.). **2.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A se irita, a se supăra. — Din **ardei.**

ARDEIÁŞ, *ardeiaşi,* s.m. Diminutiv al lui *ardei.* — **Ardei** + suf. *-aş.*

ARDEIÁT, -Ă, *ardeiaţi, -te,* adj. (Despre mâncăruri) În care s-a pus (mult) ardei (sau piper, boia etc.). — V. **ardeia.**

ARDELEÁN, -Ă, *ardeleni, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Ardeal; transilvănean. **2.** Adj. Care aparţine Ardealului sau ardelenilor (**1**), privitor la Ardeal sau la ardeleni; transilvănean, ardelenesc. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans; ardeleneasca. — **Ardeal** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARDELEÁNCĂ, *ardelence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Ardeal; transilvăneancă. — **Ardelean** + suf. *-că.*

ARDELENÉSC, -EÁSCĂ, *ardeleneşti,* adj., s.f. art. **1.** Adj. Ardelean (**2**). **2.** S.f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans; ardeleana. — **Ardelean** + suf. *-esc.*

ARDELENÉŞTE adv. Ca ardelenii; ca în Ardeal. — **Ardelean** + suf. *-eşte.*

ARDELENÍSM, *ardelenisme,* s.n. Cuvânt, expresie etc. caracteristice ardelenilor. — **Ardelean** + suf. *-ism.*

ARDENÉZ, -Ă, *ardenezi, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Ardeni. **2.** Adj. Care aparţine regiunii Ardeni sau ardenezilor (**1**), referitor la Ardeni ori la ardenezi. **3.** S.m. Rasă de cai mari, puternici, de tracţiune. — Din fr. **ardennais.**

ARDÉNT, -Ă, *ardenţi, -te,* adj. **1.** (Livr.) Înfocat, înflăcărat, aprins, pasionat. **2.** (Despre nave) Care, sub acţiunea vântului, se întoarce cu prora în direcţia din care bate vântul. — Din fr. **ardent.**

ARDÉNŢĂ s.f. (Livr.) Ardoare. — Din **ardent.**

ÁRDERE, *arderi,* s.f. **1.** Faptul *de a (se) arde.* **2.** (Chim.) Oxidare rapidă a unei substanţe, însoţită de dezvoltare de căldură (şi lumină). **3.** (Biol.; la pl.) Proces de descompunere prin oxidare a substanţelor vii din organism. — V. **arde.**

ARDÉZIE, *ardezii,* s.f. Gresie argiloasă sau argilă cu granule fine, care se poate desface uşor în foi subţiri, utilizate la acoperirea caselor, ca dale pentru pardoseli, în trecut la fabricarea tăbliţelor pentru şcolarii începători etc. — Din it. **ardesia.**

ARDOÁRE s.f. Înflăcărare, pasiune, avânt; râvnă, zel; ardenţă. — Din fr. **ardeur,** lat. **ardor.**

AREÁL, *areale,* s.n. Arie specifică de răspândire a unei specii, a unei clase etc. de plante sau de animale. [Pr.: *-re-al*] — Din germ. **Areal.**

ARÉCI interj. v. **hareci.**

AREFLÉXIE s.f. (Med.) Absenţă a reflexelor. — Din fr. **aréflexie.**

ARÉIC, -Ă, *areici, -ce,* adj. (Geol.; despre regiuni, soluri) Lipsit de apă, uscat, arid. [Pr.: *-re-ic*] — Din fr. **aréique.**

ARÉNĂ, *arene,* s.f. **1.** Spaţiu aşternut cu nisip, rumeguş etc. din mijlocul unui amfiteatru antic, unde se desfăşurau reprezentaţiile; *p. ext.* ansamblul construcţiilor care deserveau acest spaţiu; partea centrală a unui circ modern. **2.** Teren de sport, împrejmuit cu tribune pentru spectatori. **3.** Fig. Sferă, domeniu, loc de desfăşurare a unei activităţi. — Din fr. **arène,** lat. **arena.**

ARENDÁ, *arendez,* vb. I. Tranz. A da sau a lua în arendă. [Var.: (înv.) **arendui** vb. IV] — Din **arendă.**

ARENDÁRE, *arendări,* s.f. Acţiunea de *a arenda.* [Var.: (înv.) **arenduíre** s.f.] — V. **arenda.**

ARENDÁŞ, *arendaşi,* s.m. Persoană care ia în arendă un bun agricol. — **Arendă** + suf. *-aş.*

ARÉNDĂ, *arende,* s.f. **1.** Cedare temporară a dreptului de exploatare a unor bunuri agricole, în schimbul unei plăţi; folosire, exploatare a unui bun astfel cedat. **2.** Sumă plătită de arendaş proprietarului pentru arendarea unui bun. [Pl. şi: *arenzi*] — Din rus., pol. **arenda.**

ARENDĂŞÉSC, -EÁSCĂ, *arendăşeşti,* adj. De arendaş, care aparţine arendaşului. — **Arendaş** + suf. *-esc.*

ARENDĂŞÍ, *arendăşesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A avea ocupaţia de arendaş. — Din **arendaş.**

ARENDĂŞÍE, s.f. Ocupaţia arendaşului. — **Arendaş** + suf. *-ie.*

ARENDĂŞÍŢĂ, *arendăşiţe,* s.f. (Rar) Arendăşoaică. — **Arendaş** + suf. *-iţă.*

ARENDĂŞOÁICĂ, *arendăşoaice,* s.f. Nevastă de arendaş; femeie care ţine în arendă un bun; arendăşiţă. — **Arendaş** + suf. *-oaică.*

ARENDUÍ vb. IV v. **arenda.**

ARENDUÍRE s.f. v. **arendare.**

AREOLÁR, -Ă, *areolari, -e,* adj. (Mat.) Care aparţine ariei[2], privitor la arie[2]. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréolaire.**

AREÓLĂ, *areole,* s.f. (Anat.) Suprafaţă de piele diferit colorată de aceea a tegumentelor din jur. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréole.**

AREOLOGÍE s.f. (Lingv.) Studiu al distribuţiei ariilor dialectale pe un anumit teritoriu. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréologie.**

AREOMÉTRIC, -Ă, *areometrici, -ce,* adj. Referitor la areometrie, de areometrie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréométrique.**

AREOMETRÍE s.f. Parte a fizicii care studiază măsurarea densităţii lichidelor (cu areometrul). [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréométrie.**

AREOMÉTRU, *areometre,* s.n. Aparat care serveşte la determinarea densităţii unui lichid sau a concentraţiei unei soluţii. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréomètre.**

AREOPÁG, *areopaguri,* s.n. Consiliu şi tribunal suprem din Atena antică. F Fig. (Livr.) Adunare de savanţi, de artişti de mare valoare, de mare competenţă. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréopage,** lat. **areopagus.**

ARÉST, *aresturi,* s.n. **1.** Deţinere sub pază legală a unei persoane. **2.** Loc unde sunt ţinuţi cei arestaţi. — Din germ. **Arrest,** it. **arresto.**

ARESTÁ, *arestez,* vb. I. Tranz. A ţine pe cineva sub pază legală în vederea unui proces sau a cercetărilor judiciare; a închide, a deţine, a arestui. — Din **arest.**

ARESTÁNT, -Ă, *arestanţi, -te,* s.m. şi f. (Înv.) Arestat. — Din germ. **Arrestant.**

ARESTÁRE, *arestări,* s.f. Acţiunea de *a aresta;* arestuire. — V. **aresta.**

ARESTÁT, -Ă, *arestaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se află în stare de arest (**1**). — V. **aresta.**

ARESTUÍ, *arestuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A aresta. — Cf. rus. a r e s t o v a t.

ARESTUÍRE, *arestuiri,* s.f. (Înv.) Arestare. — V. **arestui.**

ARÉT s.n. (În sintagma) *Câine de aret* = câine de vânătoare dresat să se oprească atunci când simte sau zăreşte vânatul. — Din fr. **arrêt.**

ARETÁ, pers. 3 *arétă,* vb. I. Intranz. (Despre câini de vânătoare) A rămâne pe loc imediat ce zăreşte sau simte vânatul. — Din fr. **arrêter.**

ÁRFĂ s.f. v. **harpă.**

ARGÁT, -Ă, *argaţi, -te,* s.m. şi f. (Rar la f.) Servitor, slugă angajată (în trecut) pentru muncile agricole, creşterea vitelor sau pentru muncile din gospodăria stăpânului. — Din bg. **argat,** ngr. **argátis.**

ARGĂSEÁLĂ, *argăseli,* s.f. **1.** Argăsire. **2.** (Concr.) Amestec de substanţe cu care se argăsesc pieile şi blănurile. — **Argăsi** + suf. *-eală.*

ARGĂSÍ, *argăsesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra pieile şi blănurile cu un amestec de substanţe, pentru a le face trainice, impermeabile, flexibile; a cruşi, a încruşi, a tăbăci. — Din ngr. **árgasa** (aor. lui *argázo).*

ARGĂSÍRE, *argăsiri,* s.f. Acţiunea de *a argăsi;* argăseală (**1**), tăbăcire. — V. **argăsi.**

ARGĂSÍT[1] s.n. Faptul de *a argăsi.* — V. **argăsi.**

ARGĂSÍT[2]**, -Ă,** *argăsiţi, -te,* adj. (Despre piei, blănuri) Prelucrat pentru a deveni trainic şi impermeabil; tăbăcit, (reg.) dubit, încruşit. — V. **argăsi.**

ARGĂSITÓR, -OÁRE, *argăsitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Muncitor) care argăseşte. — **Argăsi** + suf. *-tor.*

ARGĂŢÉL, *argăţei,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *argat.* — **Argat** + suf. *-el.*

ARGĂŢÉSC, -EÁSCĂ, *argăţeşti,* adj. (Rar) De argat, specific argatului. — **Argat** + suf. *-esc.*

ARGĂŢÍ, *argăţesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. (Rar) A munci ca argat. — Din **argat.**

ARGĂŢÍE s.f. (Rar) Situaţia argatului; muncă de argat. — **Argat** + suf. *-ie.*

ARGĂŢÍME s.f. Mulţime de argaţi; totalitatea argaţilor. — **Argat** + suf. *-ime.*

ARGEÁ, *argele,* s.f. (Pop.) **1.** Război de ţesut. F Nume dat celor două scânduri care unesc transversal extremităţile războiului de ţesut. F Fiecare dintre grinzile de lemn fixate de o parte şi de alta a unei plute pentru a ţine strânse lemnele care o compun. **2.** Construcţie rudimentară de scânduri în care se aşază, vara, războiul de ţesut. **3.** Boltă ori acoperiş al unei clădiri. — Et. nec.

ARGENTÁN s.n. Varietate de alpaca[2], având culoarea argintului. — Din fr. **argentan.**

ARGENTIFÉR, -Ă, *argentiferi, -e,* adj. Care conţine (mult) argint; argintos. *Teren argentifer.* — Din fr. **argentifère.**

ARGENTÍN s.n. Praf de staniu folosit în imprimarea textilă şi la fabricarea hârtiei. — Din fr. **argentine.**

ARGENTINIÁN, -Ă, *argentinieni, -e,* s.m. şi f. **1.** S.m. şi f., adj. Persoană care face parte din populaţia Argentinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Argentinei sau argentinienilor (**1**), privitor la Argentina ori la argentinieni. [Pr.: *-ni-an*] — **Argentina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARGENTÍT s.n. Minereu de argint care cristalizează în sistemul cubic sau rombic, în cristale cenuşii. — Din fr. **argentite.**

ARGENTOMÉTRU, *argentometre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea conţinutului de argint al unei soluţii. — Din fr. **argentomètre.**

ARGENTOTIPÍE, *argentotipii,* s.f. Procedeu de multiplicare prin fotoreproducere. — Din fr. **argentotypie.**

ARGEŞEÁN, -Ă, *argeşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din judeţul Argeş. **2.** Adj. Care aparţine judeţului Argeş sau argeşenilor (**1**), referitor la judeţul Argeş ori la argeşeni. — **Argeş** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARGEŞEÁNCĂ, *argeşence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din judeţul Argeş. — **Argeşean** + suf. *-că.*

ARGHEZIÁN, -Ă, *arghezieni, -e,* adj. De Arghezi, al lui Arghezi; în maniera lui Arghezi. [Pr.: *-zi-an*] — **Arghezi** (n.pr.) + suf. *-ian.*

ARGHIROFÍL, -Ă, *arghirofili, -e,* s.m. şi f., adj. (Livr.) (Om) care este lacom de bani. — Din ngr. **arghirófilos.**

ARGHIROFILÍE s.f. (Livr.) Lăcomie de bani. — Din ngr. **arghirofilía.**

ARGÍLĂ, *argile,* s.f. Rocă sedimentară alcătuită dintr-un amestec de silicaţi şi din fragmente de cuarţ, mică etc., întrebuinţată în olărie, la lucrări de construcţie, în sculptură etc.; lut. — Din fr. **argile,** lat. **argilla.**

ARGILIFÉR, -Ă, *argiliferi, -e,* adj. Argilos. — Din fr. **argillifère.**

ARGILÍT s.n. Rocă rezultată din recristalizarea argilei. — Din fr. **argilite.**

ARGILÓS, -OÁSĂ, *argiloşi, -oase,* adj. Care conţine (multă) argilă; lutos. — Din fr. **argileux,** lat. **argillosus.**

ARGINÁZĂ s.f. (Biol.) Enzimă solubilă conţinută în cantitate mare în ficatul mamiferelor. — Din fr. **arginase.**

ARGINÍNĂ s.f. (Biol.) Aminoacid care există în proteine şi participă la sinteza ureii în ficat. — Din fr. **arginine.**

ARGÍNT, (**1**) s.n., (**2**) *argінturi,* s.n., (**3**) *argінţi,* s.m. **1.** S.n. (Adesea fig.) Metal preţios de culoare albă strălucitoare, maleabil şi ductil, cu o mare conductibilitate electrică. F *Nuntă de argint* = a douăzeci şi cincea aniversare a căsătoriei cuiva; petrecere organizată cu acest prilej. F Compus: (pop.) *argint-viu* = **a)** mercur; **b)** *fig.* om plin de energie, iute, vioi. **2.** S.n. Varietate sau obiect de argint (**1**). **3.** S.m. (Mai ales la pl.) Ban[1], para[3]. — Lat. **argentum.**

ARGINTÁ, *argintez,* vb. I. Tranz. A acoperi un obiect metalic cu un strat subţire de argint (**1**); a argintui. F Fig. A face să aibă strălucirea argintului (**1**). [Var.: (înv.) **argintí** vb. IV] — Din **argint.**

ARGINTÁR, *argintari,* s.m. (Rar) Persoană care lucrează sau vinde obiecte de argint (**1**). — **Argint** + suf. *-ar.*

ARGINTÁRE, *argintări,* s.f. Acţiunea de *a arginta.* — V. **arginta.**

ARGINTÁT, -Ă, *argintaţi, -te,* adj. Acoperit cu un strat subţire de argint (**1**); argintuit. F Fig. Cu luciu ca de argint (**1**). — V. **arginta.**

ARGINTĂRÍE, *argintării,* s.f. **1.** Obiecte de argint (**1**). **2.** Magazin în care se vând obiecte de argint. — **Argint** + suf. *-ărie.*

ARGINTÍ vb. IV v. **arginta.**

ARGINTÍU, -ÍE, *argintii,* adj. (Adesea fig.) Care are culoarea şi strălucirea argintului (**1**); argintos. F Fig. (Despre sunete, voce etc.) Cristalin, limpede. — **Argint** + suf. *-iu.*

ARGINTÓS, -OÁSĂ, *argintoşi, -oase,* adj. **1.** Argentifer. **2.** (Înv.) Argintiu. — **Argint** + suf. *-os.*

ARGINTUÍ, *argintuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A arginta. — **Argint** + suf. *-ui.*

ARGINTUÍT, -Ă, *argintuiţi, -te,* adj. (Rar) Argintat. — V. **argintui.**

ARGINŢÍCĂ, *argінţele,* s.f. Arbust cu flori mari, albe şi cu frunze verzi, lucitoare pe partea superioară şi albe pe cea inferioară *(Dryas octopetala).* — **Argint** + suf. *-ică.*

ARGIRÍSM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu săruri de argint; argiroză. — Din fr. **argyrisme.**

ARGIRÓZĂ s.f. (Med.) Argirism. — Din fr. **argyrose.**

ARGÓN s.n. Gaz rar, incolor şi inodor, care se găseşte în atmosferă şi care serveşte la umplerea unor becuri electrice, a unor tuburi luminiscente pentru reclame şi la sudarea cu arc electric. — Din fr. **argon.**

ARGONAÚT, *argonauţi,* s.m. **1.** (Mitol.) Nume dat eroilor antici greci care au călătorit pe corabia Argo spre Colhida ca să aducă Lâna de aur. F Fig. Navigator îndrăzneţ. **2.** Specie de moluscă cefalopodă din apele tropicale *(Argonauta argo).* — Din fr. **argonaute.**

ARGÓTIC, -Ă, *argotici, -ce,* adj. Care aparţine argoului, privitor la argou, de ar-gou. — Din fr. **argotique.**

ARGÓU, *argouri,* s.n. Limbaj convenţional, folosit mai ales de vagabonzi, răufăcători etc. pentru a nu fi înţeleşi de restul societăţii. — Din fr. **argot.**

ARGUMÉNT, *argumente,* s.n. **1.** Raţionament, dovadă adusă în sprijinul unei afirmaţii. **2.** (Mat.) Variabila independentă a unei funcţii. — Din fr. **argument,** lat. **argumentum.**

ARGUMENTÁ, *argumentez,* vb. I. Tranz. A susţine, a întări, a dovedi, a demonstra ceva cu argumente. — Din fr. **argumenter,** lat. **argumentari.**

ARGUMENTÁRE, *argumentări,* s.f. Acţiunea de *a argumenta* şi rezultatul ei; totalitatea argumentelor aduse în sprijinul unei afirmaţii; argumentaţie. — V. **argumenta.**

ARGUMENTÁŢIE, *argumentaţii,* s.f. Argumentare. [Var.: (înv.) **argumentaţiúne** s.f.] – Din fr. **argumentation,** lat. **argumentatio, -onis.**

ARGUMENTAŢIÚNE s.f. v. **argumentaţie.**

ÁRGUS, *arguşi,* s.m. Om cu privirea ageră, pătrunzătoare; om care păzeşte ceva cu mare grijă. — Din fr. **argus.**

ARGUŢÍE s.f. (Livr.) Argumentare sofistică bazată pe fapte nesemnificative sau nesigure; subtilitate exagerată în argumentare. — Din fr. **argutie,** lat. **argutia.**

ARHÁIC, -Ă, *arhaici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine sau este caracteristic unor vremuri extrem de îndepărtate din trecut. F (Despre cuvinte, expresii, construcţii etc.) Foarte vechi, ieşit de mult din uz. **2.** S.n. Cea mai veche eră geologică. F (Adjectival) Care aparţine arhaicului (**2**), privitor la arhaic. *Roci arhaice.* [Pr.: *-ha-ic*] — Din fr. **archaïque.**

ARHAÍSM, *arhaisme,* s.n. Cuvânt, expresie, construcţie etc. arhaică. — Din fr. **archaïsme.**

ARHAITÁTE s.f. (Rar) Stare arhaică. [Pr.: *-ha-i-*] — **Arha**[ic] + *-itate.*

ARHAIZÁ, *arhaizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da aspect arhaic (stilului, limbii etc.). [Pr.: *-ha-i-*] — Din **arhaic.**

ARHAIZÁNT, -Ă, *arhaizanţi, -te,* adj. Cu aspect arhaic, care recurge la mijloace de exprimare de multă vreme ieşite din uz. *Stil arhaizant.* [Pr.: *-ha-i-*] — Din fr. **archaïsant.**

ARHAIZÁRE, *arhaizări,* s.f. Acţiunea de *a arhaiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ha-i-*] — V. **arhaiza.**

ARHÁNGHEL, *arhangheli,* s.m. (Bis.) Căpetenie a îngerilor (cu rol de mare vestitor al tainelor lui Dumnezeu). — Din sl. **arhangelŭ.**

ARHANGHELÉSC, -EÁSCĂ, *arhanghelеşti,* adj. De arhanghel. — **Arhanghel** + suf. *-esc.*

ARHEGÓN, *arhegoane,* s.n. (Bot.) Organ feminin de reproducere, caracteristic pentru muşchi, ferigi şi gimnosperme. — Din fr. **archégone.**

ARHEOCHIMÍE s.f. Chimie specializată pentru arheologie. [Pr.: *-he-o-*] — **Arheo**[logie] + **chimie.**

ARHEOGRÁF, -Ă, *arheografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în arheografie. [Pr.: *-he-o-*] — Din **arheografie** (derivat regresiv).

ARHEOGRAFÍE s.f. Disciplină istorică care se ocupă cu publicarea textelor şi a manuscriselor antice. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **archéographie.**

ARHEOLÓG, -Ă, *arheologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în arheologie. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **archéologue.**

ARHEOLÓGIC, -Ă, *arheologici, -ce,* adj. Care aparţine arheologiei, privitor la arheologie. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **archéologique.**

ARHEOLOGÍE s.f. Ştiinţă care studiază trecutul istoric al omenirii pe baza interpretării urmelor materiale păstrate. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **archéologie.**

ARHEOPTÉRIX, *arheoptericşi,* s.m. Pasăre fosilă care făcea trecerea de la reptile la păsări. [Pr.: *-he-op-*] — Din fr. **archéoptéryx.**

ARHEOZÓIC, -Ă, *arheozoici, -ce,* adj. **1.** S.n. Perioadă geologică în care au apărut primele semne de viaţă. **2.** Adj. De arheozoic (**1**). [Pr.: *-he-o-zo-ic*] — Din fr. **archéozoïque.**

ARHETÍP, *arhetipuri,* s.n. Model, tip iniţial după care se călăuzeşte cineva; (în special) manuscris original al unei opere. F (Psih.) Structură profundă a psihicului, înnăscută, care generează imagini simbolice şi guvernează organizarea experienţei umane. — Din fr. **archétype,** lat. **archetypum.**

ARHETIPÁL, -Ă, *arhetipali, -e,* adj. (Rar) Arhetipic. G *Imagine arhetipală* = imagine simbolică generată de arhetip ca matrice (ex.: copilul, fecioara, înţeleptul, Buddha, Isus Hristos). — Din **arhetip.**

ARHETÍPIC, -Ă, *arhetipici, -ce,* adj. Care constituie un arhetip; (rar) arhetipal. — **Arhetip** + suf. *-ic.*

ARHI- Element de compunere care servește la formarea unor substantive, cărora le dă sens de superioritate, și la formarea unor adjective, cărora le dă sens superlativ. — Din fr., lat. **archi-.**

ARHICUNOSCÚT, -Ă, *arhicunoscuți, -te,* adj. Foarte cunoscut. — **Arhi-** + **cunoscut.**

ARHIDIÁCON, *arhidiaconi,* s.m. Primul diacon de pe lângă un episcop; *p. ext.* titlu onorific care se dă diaconilor; protodiacon. [Pr.: *-di-a-*] — Din sl. **arhidijakonŭ.**

ARHIDIECEZÁN, -Ă, *arhidiecezani, -e,* adj. Care ține de o arhidieceză, privitor la o arhidieceză. [Pr.: *-di-e-*. Var.: **arhidiocezán, -ă** adj] — După fr. **archidiocésain.**

ARHIDIECÉZĂ, *arhidieceze,* s.f. Arhiepiscopie. [Pr.: *-di-e-*. — Var.: **arhidiocéză** s.f.] — Din lat. **archidioecesis.**

ARHIDIOCEZÁN, -Ă adj. v. **arhidiecezan.**

ARHIDIOCÉZĂ s.f. v. **arhidieceză.**

ARHIDUCÁL, -Ă, *arhiducali, -e,* adj. Care aparține arhiducelui, referitor la arhiduce. — Din fr. **archiducal.**

ARHIDUCÁT, *arhiducate,* s.n. Teritoriu care aparține unui arhiduce. — Din fr. **archiduché,** lat. **archiducatus.**

ARHIDÚCE, *arhiduci,* s.m. Titlu dat prinților din casa domnitoare de Austria; bărbat care purta acest titlu. — Din fr. **archiduc,** lat. **archidux** (după *duce).*

ARHIDUCÉSĂ, *arhiducese,* s.f. **1.** Titlu dat prințeselor din casa domnitoare de Austria; femeie care purta acest titlu. **2.** Soție de arhiduce. — Din fr. **archiduchesse,** it. **archiduchessa.**

ARHIEPÍSCOP, *arhiepiscopi,* s.m. Titlu onorific dat unui episcop care conduce o eparhie importantă; *p. ext.* mitropolit. [Pr.: *-hi-e-*] — Din sl. **arhiepiskopŭ.**

ARHIEPISCOPÁL, -Ă, *arhiepiscopali, -e,* adj. Care ține de un arhiepiscop sau de o arhiepiscopie, privitor la un arhiepiscop sau la o arhiepiscopie, dat de un arhiepiscop. [Pr.: *-hi-e-*] — Din lat. **archiepiscopalis,** fr. **archiépiscopal.**

ARHIEPISCOPÁT, *arhiepiscopate,* s.n. Arhiepiscopie. [Pr.: *-hi-e-*] — Din lat. **archiepiscopatus,** fr. **archiépiscopat.**

ARHIEPISCOPÍE, *arhiepiscopii,* s.f. **1.** Eparhie condusă de un arhiepiscop, arhidieceză, arhiepiscopat. **2.** Funcție de arhiepiscop. **3.** Reședință a unui arhiepiscop. [Pr.: *-hi-e-*] — Din sl. **arhiepiskopija.**

ARHIERÁRH, *arhierarhi,* s.m. Cel mai mare în rang dintre ierarhi. [Pr: *-hi-e-*] — **Arhi-** + **ierarh.**

ARHIERÉSC, -EÁSCĂ, *arhierești,* adj. Care ține de arhierei, privitor la arhierei. [Pr.: *-hi-e-*] — **Arhiereu** + suf. *-esc.*

ARHIERÉU, *arhierei,* s.m. Cea mai înaltă treaptă în ierarhia bisericească. F Denumire generală pentru gradele superioare ale clerului ortodox (episcop, arhiepiscop, mitropolit); arhipăstor, ierarh. [Pr.: *-hi-e-*] — Din sl. **arhierei.**

ARHIERÍE, *arhierii,* s.f. **1.** Rangul de arhiereu; arhipăstorie. **2.** Eparhie condusă de un arhiereu. **3.** Reședință a unui arhiereu. [Pr.: *-hi-e-*] — Din ngr. **arhiería.**

ARHIFONÉM, *arhifoneme,* s.n. (Fon.) Unitate fonologică superioară fonemului, caracterizată prin îmbinarea unor trăsături distinctive provenind din mai multe foneme înrudite. — Din fr. **archiphonème.**

ARHILÓC, *arhilocuri,* adj. (În sintagma) *Vers arhiloc* (și substantivat, n.) = vers antic format din șapte sau din trei picioare. — Din n. pr. **Arhiloc.**

ARHIMANDRÍT, *arhimandriți,* s.m. Titlu dat starețului unei mănăstiri mari sau unor călugări ortodocși; persoană care are acest titlu. — Din fr. **arhimandritŭ.**

ARHIMILIONÁR, -Ă, *arhimilionari, -e,* s.m. și f. Persoană extrem de bogată. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **archimillionnaire.**

ARHIPĂSTÓR, *arhipăstori,* s.m. Arhiereu. — **Arhi-** + **păstor.**

ARHIPĂSTORÍE s.f. **1.** Rangul de arhipăstor; arhierie (**1**). **2.** Timp cât cineva are rangul de arhipăstor. — **Arhipăstor** + suf. *-ie.*

ARHIPELÁG, *arhipelaguri,* s.n. Grup de insule dintr-o mare sau dintr-un ocean. — Din ngr. **arhipélagos.**

ARHIPLÍN, -Ă, *arhiplini, -e,* adj. Care este plin până la linia maximă posibilă. — **Arhi-** + **plin.**

ARHISTRATÉG, *arhistrategi,* s.m. Comandant suprem al armatei în Grecia antică. — Din fr. **archistratège.**

ARHITÉCT, -Ă, *arhitecți, -te,* s.m. și f. Specialist în arhitectură. — Din fr. **architecte,** lat. **architectus.**

ARHITECTÓNIC, -Ă, *arhitectonici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține arhitecturii, din domeniul arhitecturii; folosit în arhitectură; arhitectural. **2.** S.f. (Adesea fig.) Îmbinare artistică a elementelor constitutive ale unei construcții. — Din fr. **architectonique,** lat. **architectonicus.**

ARHITECTONICÉȘTE adv. (Rar) După regulile arhitecturii. — **Arhitectonic** + suf. *-ește.*

ARHITECTURÁL, -Ă, *arhitecturali, -e,* adj. Arhitectonic. — Din fr. **architectural.**

ARHITECTÚRĂ s.f. Știința și arta de a proiecta și construi clădiri. F Stilul, caracterul, planul unei (sau unor) clădiri. F Felul în care este construit sau alcătuit ceva; *p. ext.* aspectul compozițional al unei opere artistice; structură. — Din fr. **architecture,** lat. **architectura.**

ARHITRÁVĂ, *arhitrave,* s.f. Element de construcție (caracteristic arhitecturii clasice) care constituie partea inferioară a antablamentului și care se sprijină pe capitelul coloanei sau pe zid; epistil. — Din fr. **architrave.**

ARHIVÁR, *arhivari,* s.m. Funcționar însărcinat cu păstrarea actelor sau documentelor unei arhive, cu clasarea documentelor și actelor dintr-o arhivă; condicar. — **Arhivă** + suf. *-ar.*

ARHÍVĂ, *arhive,* s.f. **1.** Totalitatea actelor sau documentelor unei instituții, unui oraș etc. care se referă la activitatea lor trecută. **2.** Birou, cameră, instituție etc. unde se păstrează asemenea acte. — Din fr. **archives.**

ARHIVÍST, -Ă, *arhivişti, -ste,* s.m. și f. Specialist în arhivistică. — Din fr. **archiviste.**

ARHIVÍSTICĂ s.f. Știință care are ca obiect studiul și organizarea documentelor cu valoare istorică. — Din fr. **archivistique.**

ARHIVÓLTĂ, *arhivolte,* s.f. Detaliu de arhitectură, de regulă decorat cu muluri, așezat deasupra unei arcade la o ușă, la o fereastră, la un portal etc. — Din fr. **archivolte.**

ÁRHON s.m. sg. voc. (Înv.) Titlu de politețe cu care se adresa cineva unui boier. [Var.: **árhonda** s.m. sg.] — Din ngr. **árhon, árhondas.**

ÁRHONDA s.m. sg. voc. v. **arhon.**

ARHONDÁR, *arhondari,* s.m. Călugăr care are în grijă arhondaricul și care primește oaspeții mănăstirii. — Din ngr. **arhondáris.**

ARHONDARÍC, *arhondaricuri,* s.n. Clădire sau aripă a unei clădiri dintr-o mănăstire ortodoxă rezervată oaspeților; arhondărie. [Pl. și: *arhondarice*] — Din ngr. **arhondaríki.**

ARHONDĂREÁSĂ, *arhondărese,* s.f. Arhondăriță. — **Arhondar** + suf. *-easă.*

ARHONDĂRÍE, *arhondării,* s.f. Arhondaric. — Din ngr. **arhondaríon.**

ARHONDĂRÍȚĂ, *arhondărițe,* s.f. Călugăriță care îngrijește de arhondaric și care primește oaspeții mănăstirii; arhondăreasă. — **Arhondar** + suf. *-iță.*

ARHONDOLOGÍE s.f. Istorie a nobilimii; (concr.) carte cuprinzând repertoriul familiilor nobiliare dintr-o țară. [Var.: (înv.) **arhontologhíe** s.f.] — Din ngr. **arhondológhion.**

ARHÓNTE, *arhonți,* s.m. (În Atena antică) Titlu dat magistraților supremi din conducerea republicii; persoană care avea acest titlu. — Din fr. **archonte,** lat. **archon, -ntis.**

ARHONTOLOGHÍE s.f. v. **arhondologie.**

ARIÁN[1], -Ă, *ariani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de arianism, privitor la arianism. *Erezie ariană.* **2.** S.m. și f. Adept al arianismului. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **arien.**

ARIÁN[2], -Ă, *arieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Denumire veche dată popoarelor indo-europene; denumire actuală pentru popoarele indo-iraniene; (și la sg.) persoană care aparține unuia dintre aceste popoare. F Termen folosit de rasiști spre a denumi populațiile albe în general și pe strămoșii germanilor în special. **2.** Adj. Care aparține arienilor[2] (**1**), privitor la arieni[2]. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **aryen.**

ARIANÍSM s.n. Doctrină religioasă creștină întemeiată de preotul Arie, care nega identitatea de substanță dintre Hristos și Dumnezeu-Tatăl, declarată eretică de sinodul din Niceea. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **arianisme.**

ARICEÁLĂ, *ariceli,* s.f. **1.** Boală de piele la cai și la unele vite cornute, manifestată prin inflamarea pielii de la chișiță. **2.** Boală a viței-de-vie, constând în apariția unor umflături noduroase pe părțile lemnoase ale plantei. — **Arici[2]** + suf. *-eală.*

ARÍCI[1], *arici,* s.m. **1.** Animal mamifer insectivor, cu botul ascuțit și corpul gros, acoperit cu țepi *(Erinaceus europaeus).* G Compus: *arici-de-mare* = animal echinoderm marin cu corpul sferic, acoperit cu țepi; echinidă *(Echinus melo).* **2.** Instrument cu care se îndepărtează crusta depusă pe pereții unor canale. **3.** (Mil.) Element de baraj împotriva tancurilor sau infanteriei, alcătuit din pari sau grinzi metalice dispuse cruciș. — Lat. **ericius.**

ARICÍ[2], pers. 3 *aricește,* vb. IV. Refl. A se îmbolnăvi de ariceală. — Din **arici[1].**

ARICIOÁICĂ, *aricioaice,* s.f. Femela ariciului[1]. — **Arici[1]** + suf. *-oaică.*

ARÍD, -Ă, *arizi, -de,* adj. (Despre soluri, teritorii etc.) Uscat[2]; neroditor, sterp. G Fig. *Text arid.* — Din fr. **aride,** lat. **aridus.**

ARIDICÁ vb. I v. **ridica.**

ARIDICÁT, -Ă, adj. v. **ridicat.**

ARIDITÁTE s.f. Faptul de a fi arid. — Din fr. **aridité,** lat. **ariditas, -atis.**

ÁRIE[1], *arii,* s.f. **1.** Loc special amenajat unde se treieră cerealele; arman. **2.** Suprafață de teren sau platformă pe care se așază cărămizile la uscat,

se montează unele elemente de construcţii, se prepară betonul etc. — Lat. **area.**

ÁRIE[2], *arii,* s.f. **1.** (Mat.) Măsură a unei suprafeţe (exprimată în valori numerice). *Aria cercului.* **2.** (Suprafaţă, teritoriu considerat ca) zonă de răspândire a unui fenomen, a unui fapt de limbă, a unui grup de plante sau de animale etc. F Fig. Întindere, suprafaţă. — Din lat. **area** (cu sensuri după fr. *aire).*

ÁRIE[3], *arii,* s.f. Compoziţie muzicală vocală (cu acompaniament de orchestră, de pian etc.) care face parte dintr-o operă, operetă etc. F Compoziţie muzicală instrumentală asemănătoare cu aceea definită mai sus. — Din it. **aria.**

ARIERÁT[1], *arierate* s.n. Obligaţie financiară neonorată la scadenţă din contracte, recunoscută de regulă şi de debitori. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **arriéré.**

ARIERÁT[2], -Ă, *arieraţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Individ) care este înapoiat mintal, care este insuficient dezvoltat din punct de vedere psihic. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **arriéré.**

ARIERÁŢIE s.f. (Med.) Înapoiere mintală. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **arriération.**

ARIERBÉC, *arierbecuri,* s.n. Parte a unei pile de pod situată în aval, care este astfel construită încât să uşureze scurgerea apei şi să împiedice formarea vârtejurilor. [Pr.: *-ri-er-*] — Din fr. **arrière-bec.**

ARIERGÁRDĂ, *ariergărzi,* s.f. Unitate militară care se află în urma forţelor principale, pentru a le asigura securitatea. [Pr.: *-ri-er-*] — Din fr. **arrière-garde.**

ARIERPLÁN, *arierplanuri,* s.n. (Livr.) Linie de perspectivă situată la cea mai mare depărtare de privitor; ultimul plan. G Loc. adj. şi adv. *În arierplan* = **a)** într-o poziţie inferioară; **b)** (fig.) în umbră. [Pr.: *-ri-er-*] — Din fr. **arrière-plan.**

ARIÉTĂ, *ariete,* s.f. Arie[3] scurtă (şi uşor de executat). [Pr.: *-ri-e-*] — Din it. **arietta,** fr. **ariette.**

ARÍL s.m. (Chim.) Radical organic monovalent rezultat dintr-o hidrocarbură aromatică prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **aryle.**

ARIMÁ, *arimez,* vb. I. Tranz. A repartiza şi a fixa încărcătura la bordul unei nave sau aeronave pentru a obţine menţinerea echilibrului normal al acestora. — Din fr. **arrimer.**

ARIMÁJ, *arimaje,* s.n. Arimare. — Din fr. **arrimage.**

ARIMÁRE s.f. Acţiunea de *a arima;* arimaj. — V. **arima.**

ARÍN, *arini,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori cu frunze ovale, dinţate şi cu flori verzui-roşietice, grupate în amenţi *(Alnus).* [Var.: **anín** s.m.] — Probabil lat. ***alninus** (< *alnus).*

ARINÍŞ, *arinişuri,* s.n. Arinişte. [Var.: **aninís** s.n.] — **Arin** + suf. *-iş.*

ARINÍŞTE, *arinişti,* s.f. Pădurice de arini; arinişi. [Acc. şi: *aríniște.* — Var.: **aníniște** s.f.] — **Arin** + suf. *-işte.*

ARIÓSO s.n., adv. **1.** S.n. Fragment dintr-o operă, dintr-o operetă etc. înrudit cu aria[3] şi cu recitativul. **2.** Adv. (Indică modul de executare a unui fragment muzical) Cu gravitate, patetic. [Pr.: *-rio-zo*] — Din it. **arioso.**

ARIPÁT, -Ă, *aripaţi, -te,* adj. **1.** Înaripat. F (Despre fructe şi seminţe) Prevăzut cu aripi (**3**). **2.** (Rar; despre păsări) Împuşcat în aripă. — V. **aripă.**

ÁRIPĂ, *aripi,* s.f. **1.** Organ al păsărilor, al unor insecte şi al unor mamifere, care serveşte la zbor. G Expr. *A căpăta* (sau *a prinde) aripi* = a căpăta independenţă, curaj; a începe să se înflăcăreze, să se entuziasmeze. *A da* (cuiva) *aripi* = a face să capete curaj; a însufleţi (pe cineva). *A tăia* (cuiva) *aripile* = a face (pe cineva) să-şi piardă curajul, avântul; a descuraja. F Fig. Ocrotire, protecţie. **2.** (Iht.) Înotătoare. **3.** Membrană a unor fructe şi seminţe care serveşte la răspândirea lor cu ajutorul vântului. **4.** Nume dat unor obiecte, părţi ale unor aparate etc. care au forma, funcţiunea sau poziţia aripilor (**1**). *Aripa avionului. Aripa maşinii.* **5.** Parte a unei construcţii care se prezintă ca o prelungire laterală; fiecare dintre extremităţile unei construcţii (în raport cu partea centrală). F Fiecare dintre cele două ziduri de sprijin care pleacă de la portalul unui tunel şi susţin taluzurile de la capete. **6.** Capăt, margine, flanc al unei trupe (dispuse în ordine de bătaie). F (În unele jocuri sportive) Fiecare dintre jucătorii plasaţi în marginea terenului de joc. **7.** Fig. Fracţiune cu o anumită orientare politică din cadrul unei organizaţii, al unui partid. [Acc. şi: *aripă*] — Lat. **alapa.**

ARIPIOÁRĂ, *aripioare,* s.f. Diminutiv al lui *aripă.* F (Iht.) Înotătoare. F Parte mobilă a unei aripi de avion, care serveşte pentru comandă şi control. — **Aripă** + suf. *-ioară.*

ARISTOCRÁT, -Ă, *aristocraţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care aparţine aristocraţiei; *p. ext.* nobil. F (Adjectival) Aristocratic. — Din fr. **aristocrate.**

ARISTOCRÁTIC, -Ă, *aristocratici, -ce,* adj. Care aparţine aristocraţiei, propriu aristocraţiei; aristocrat. — Din fr. **aristocratique.**

ARISTOCRATÍSM s.n. Atitudine, concepţie aristocratică. — **Aristocrat** + suf. *-ism.*

ARISTOCRAŢÍE, *aristocraţii,* s.f. Pătură a unei clase sociale sau a unui grup social care se bucură de mari privilegii, datorate originii, bogăţiei şi poziţiei sale sociale; (în Antichitate) clasă socială dominantă, formată din marii posesori de pământ şi de sclavi; (în Evul Mediu) clasa socială dominantă a nobililor. — Din fr. **aristocratie.**

ARISTÓN, *aristoane,* s.n. Vechi aparat muzical care, acţionat cu o manivelă, execută mecanic ariile înregistrate pe cilindri sau pe discuri. — Din fr. **ariston.**

ARISTOTELIÁN, -Ă, *aristotelieni, -e,* adj. Aristotelic. [Pr.: *-li-an*] — **Aristotel** + suf. *-ian* (după fr. *aristotélicien).*

ARISTOTÉLIC, -Ă, *aristotelici, -ce,* adj. Care aparţine lui Aristotel, bazat pe ideile lui Aristotel; aristotelian. — Din fr. **aristotélique.**

ARISTOTELÍSM s.n. Termen generic desemnând gândirea filosofilor şi şcolilor filosofice, care s-au ocupat de studierea lucrărilor lui Aristotel, preluând în întregime sau în parte tezele, metodele lui de gândire. — Din fr. **aristotélisme.**

ARITENOÍD s.n. (Anat.) Cartilaj mobil al laringelui care întinde coardele vocale. [Pr.: *-no-id*] — Din fr. **aryténoïde.**

ARITMÉTIC, -Ă, *aritmetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Parte a matematicii care se ocupă cu proprietăţile elementare ale numerelor raţionale. F Manual de aritmetică (**1**). **2.** Adj. Care aparţine aritmeticii (**1**), privitor la aritmetică. — Din fr. **arithmétique,** lat. **arithmeticus.**

ARÍTMIC, -Ă, *aritmici, -ce,* adj. Care este lipsit de ritm (regulat). — Din fr. **arythmique.**

ARITMÍE s.f. (Med.) Tulburare în activitatea inimii, care se manifestă prin inegalitatea numărului, ritmului şi intensităţii contracţiilor muşchiului cardiac. — Din fr. **arythmie.**

ARITMOGRÁF, *aritmografe,* s.n. Aparat care efectuează şi înregistrează mecanic operaţii aritmetice. — Din fr. **arithmographe.**

ARITMOGRÍF, *aritmogrife,* s.n. Joc de cuvinte încrucişate, la care literele cuvintelor căutate sunt reprezentate fiecare prin câte o cifră. — Din germ. **Aritmogriph.**

ARITMOMÉTRU, *aritmometre,* s.n. Aparat folosit în geodezie, care efectuează (manual sau mecanic) operaţii aritmetice. — Din fr. **arithmomètre.**

ARIVÍSM s.n. Comportare de arivist, caracter specific arivistului. — Din fr. **arrivisme.**

ARIVÍST, -Ă, *arivişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care caută să parvină la o situaţie în societate prin mijloace necinstite. — Din fr. **arriviste.**

ARLECHÍN, (**1**) *arlechini,* s.m., (**2, 3**) *arlechine,* s.n. **1.** S.m. Personaj comic din vechile farse (populare) italiene. **2.** S.n. Culisă aşezată în spatele fiecăruia dintre pereţii laterali ai unei scene, pentru a permite micşorarea lăţimii acesteia; fiecare dintre extremităţile laterale, din faţă, ale unei scene. **3.** S.n. Fiecare dintre reflectoarele din faţa scenei. — Din fr. **arlequin,** it. **arlecchino.**

ARLECHINÁDĂ, *arlechinade,* s.f. Farsă a arlechinului; comedie în care apare arlechinul. — Din fr. **arlequinade.**

ARM, *armuri,* s.n. (Reg.) Parte a piciorului de dinapoi al unui animal cuprinsă între crupă şi gambă; (la om) coapsă, şold. — Lat. **armus.**

ARMÁ, *armez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune mecanismul unei arme (de foc) în poziţia imediat precedentă descărcării ei. F Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) înarma. **2.** A dota cu armătură o piesă sau un element de construcţie din beton pentru a le mări rezistenţa. F A consolida o galerie de mină etc. prin montarea unei armături. **3.** A lansa în serviciu o navă cu întreg utilajul necesar. — Din fr. **armer,** it. **armare,** lat. **armare.**

ARMÁDĂ, *armade,* s.f. (La spanioli) Flotă de mari proporţii. — Din sp., fr. **armada.**

ARMAMÉNT, *armamente,* s.n. Totalitatea mijloacelor tehnice de luptă; arme. — Din fr. **armement,** lat. **armamentum.**

ARMÁN, *armane,* s.n. (Reg.) **1.** Arie[1] (**1**). **2.** Conac în care locuia administratorul unei ferme şi unde se înmagazina recolta. **3.** Ladă zincată în care se ţin acoperite cu o pânză umedă foile de tutun înainte d a fi prelucrate la maşinile de tăiat. **4.** Rotocol, cerc la suprafaţa unei ape. — Din tc. **harman.**

ARMÁR *armare,* s.n. (Reg.) Dulap în care se păstrează haine, vase sau alimente. — Lat. **armarium.**

ARMÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) arma.* — V. **arma.**

ARMÁŞ, *armaşi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Dregător domnesc, care, în Moldova, era însărcinat cu paza temniţelor şi îndeplinirea execuţiilor, iar în Ţara Românească avea în grijă artileria oştirii şi ţiganii domneşti. **2.** (În sintagma) *De-a armaşul* = numele unui joc de copii în care un participant aplică celorlalţi lovituri la palmă cu o batistă înnodată. — **Armă** + suf. *-aş.*

ARMÁT, -Ă, *armaţi, -te,* adj. **1.** Înarmat. **2.** (Despre conflicte) Însoţit de acţiuni militare, de ciocniri războinice. *Insurecţie armată.* G *Forţă* (sau *putere) armată* = armată (**1**). **3.** Prevăzut cu o armătură. *Beton armat.* — V. **arma.**

ARMATÁN s.n. Vânt fierbinte şi uscat care suflă dinspre Sahara spre Oceanul Atlantic. — Din fr. **harmattan.**

ARMÁTĂ, *armate,* s.f. **1.** Totalitatea forțelor militare ale unui stat; oaste, oștire, armie. F Mare unitate militară, compusă din câteva corpuri și unități din diferite arme; *p. gener.* unitate militară. F Serviciu militar; militărie, cătănie. **2.** Fig. Colectivitate care acționează în vederea unui scop comun. *Armata păcii.* F Mulțime, ceată, cârd, șir. — Din it. **armata.**

ARMATÓR, *armatori,* s.m. **1.** Persoană care armează o navă; proprietar al unei nave. **2.** Muncitor specializat în montarea construcțiilor de susținere a galeriilor de mină. — Din fr. **armateur,** it. **armatore.**

ARMATÚRĂ, *armaturi,* s.f. (Muz.) Armură (**4**). — Din fr. **armature,** lat. **armatura.**

ÁRMĂ, *arme,* s.f. **1.** Obiect, unealtă, aparat, mașină care servește în lupta împotriva inamicului, la vânat, în unele probe sportive etc. *A depune armele* = **a)** a se preda, a se declara învins; **b)** (fig.) a ceda. G *Armă albă* = armă (**1**) destinată luptei corp la corp sau la distanță (pumnal, cuțit etc.). *Armă de foc* = armă (**1**) care folosește pulberea explozivă la aruncarea unui proiectil (pușca, tunul etc.). *Armă de distrugere* (sau *de nimicire*) *în masă* = bombă atomică (sau chimică, biologică). G Expr. *A fi* (sau *a se afla) sub arme* = a face serviciul militar. *A depune armele* = **a)** a se preda, a se declara învins; **b)** (fig.) a ceda. F Parte dintr-o armată specializată și dotată pentru un anumit fel de luptă; serviciu militar specializat în acest sens. **2.** (La pl.) Armament. **3.** (În sintagma) *Armă ecologică* = nume generic dat metodelor și tehnicilor de război destinate modificării condițiilor normale ale mediului înconjurător al inamicului. **4.** Fig. Mijloc de luptă (pe planul ideilor, al politicii etc.). G Expr. *A bate* (pe cineva) *cu propriile arme* = a învinge (pe cineva) cu propriile argumente. **5.** (La pl.) Ansamblul semnelor simbolice de pe o stemă, de pe un blazon etc.; (rar) armoarii. — Lat. **arma.**

ARMĂSÁR, *armăsari,* s.m. Cal mascul necastrat; *p. ext.* cal falnic, mândru, iute. [Var.: (reg.) **harmásár** s.m.] — Lat. [equus] **admissarius.**

ARMĂSĂRÁȘ, *armăsărași,* s.m. Diminutiv al lui *armăsar;* armăsăruș. — **Armăsar** + suf. *-aș.*

ARMĂSĂRÚȘ, *armăsăruși,* s.m. Armăsăraș. — **Armăsar** + suf. *-uș.*

ARMĂȘÉL *armășei,* s.m. Slujbaș al armașului. — **Armaș** + suf. *-el.*

ARMĂȘÍE s.f. Funcția de armaș. F Instituție în fruntea căreia se afla armașul. — **Armaș** + suf. *-ie.*

ARMĂTÚRĂ, *armături,* s.f. **1.** Totalitatea barelor metalice prinse între ele care întăresc o construcție (de beton armat). F Construcție care susține o galerie subterană. **2.** Totalitatea pieselor metalice ale unor instalații alcătuite din țevi sau conducte. **3.** Totalitatea aparatelor și dispozitivelor de comandă, de control, de siguranță etc., montate la o instalație, la o mașină etc. F Ansamblul conductoarelor unui condensator electric. F Înveliș protector al unui cablu electric. **4.** Carcasă metalică, rigidă pe care se încarcă treptat argilă sau pastă de ipsos în modelarea unei sculpturi. **5.** (Muz.) Armură (**4**). **6.** (Biol.; în sintagma) *Armătură bucală* = totalitatea pieselor anatomice care alcătuiesc aparatul bucal al insectelor și crustaceelor. — Din fr. **armature,** lat. **armatura** (după *armă).*

ARMÂN, -Ă s.m. și f., adj. v. **aromân.**

ARMEÁN, -Ă, *armeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Populație de limbă indo-europeană stabilită mai ales în regiunea dintre munții Caucaz și Taurus; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. F Persoană care face parte din populația Republicii Armenia sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Armeniei sau armenilor (**1**), privitor la Armenia ori la armeni; armenesc. F (Substantivat, f.) Limba armeană. — Din sl. **armĕninŭ.**

ARMEÁNCĂ, *armence,* s.f. Femeie care face parte din populația Armeniei. — **Armean** + suf. *-că.*

ARMENÉSC, -EÁSCĂ, *armenești,* adj., s.f. art. **1.** Adj. Armean. **2.** S.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Armean** + suf. *-esc.*

ARMENÉȘTE adv. Ca armenii; în limba armeană. — **Armean** + suf. *-ește.*

ÁRMIE, *armii,* s.f. (Înv.) Armată (**1**). — Din rus. **armiia.**

ARMÍNDEN, *armindeni,* s.m. Nume popular al zilei de 1 Mai (ziua proorocului Eremia, considerată ca început al primăverii); sărbătoare populară de primăvară (ținută la 1 Mai). F Pom sau ramură verde care se pune în ziua de 1 Mai la poarta, ușa sau ferestrele caselor. — Cf. sl. Ieremiinŭ, -dĭnĭ „ziua [sfâtu]lui Ieremia”.

ARMISTÍȚIU, *armistiții,* s.n. Acord între state beligerante în vederea încetării temporare a operațiunilor militare. — Din fr. **armistice.**

ARMOARÍI s.f. pl. (Rar) Arme (**5**); blazon. — Din fr. **armoiries.**

ARMÓNIC, -Ă, *armonici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Bazat pe principiile armoniei[1]. **2.** S.f. (Fiz.) Vibrație care însoțește vibrația fundamentală de același tip și care se produce cu o frecvență egală cu un multiplu întreg al frecvenței vibrației fundamentale. — Din fr. **harmonique,** lat. **harmonicus.**

ARMÓNICĂ, *armonici,* s.f. Acordeon de dimensiuni mai reduse, acționat prin intermediul butoanelor; (reg.) armonie[2]. G Expr. *A (se) face armonică* = a (se) turti. F *Armonică (de gură)* = muzicuță (de gură). — Din germ. [Zieh]**harmonika,** it. **armonica.**

ARMONÍE[1], *armonii,* s.f. Potrivire desăvârșită a elementelor unui întreg. F Bună înțelegere în relațiile dintre două persoane, două colectivități etc. F Îmbinare melodioasă a mai multor sunete (în muzică sau în poezie); *spec.* (Muz.) concordanță fonică între sunete. G *Armonie imitativă* = efect stilistic obținut prin alăturarea unor cuvinte ale căror sunete imită sau sugerează un sunet din natură. *Armonie vocalică* = fenomen fonetic care constă în potrivirea de timbru a vocalelor din elementele alcătuitoare ale unui cuvânt. F Parte a teoriei muzicale care studiază acordurile în compoziție. — Din fr. **harmonie,** lat. **harmonia.**

ARMÓNIE[2], *armonii,* s.f. (Reg.) Armonică. — Cf. armonică, armonie[1].

ARMONIÓS, -OÁSĂ, *armonioși, -oase,* adj. Care are armonie[1], plin de armonie[1], ale cărui părți componente formează un tot bine închegat și echilibrat. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **harmonieux.**

ARMONÍST, -Ă, *armoniști, -ste,* s.m. și f. (Rar) **1.** Persoană specializată în teoria armoniei[1]. **2.** Persoană care cântă din armonică. — Din fr. **harmoniste.**

ARMÓNIU, *armonii,* s.n. Instrument muzical cu claviatură, asemănător cu orga, la care sunetele sunt produse de vibrarea unor lame metalice la presiunea aerului ieșit dintr-un burduf acționat cu pedale. — Din fr. **harmoniun,** germ. **Harmonium.**

ARMONIZÁ, *armonizez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A pune în armonie[1] sau a deveni armonios, a face să fie sau a fi în concordanță. **2.** Tranz. A compune acompaniamentul la o melodie conform legilor armoniei[1]. — Din fr. **harmoniser.**

ARMONIZÁRE, *armonizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) armoniza.* — V. **armoniza.**

ARMONOGRÁF, *armonografe,* s.n. Aparat mecanic cu ajutorul căruia se pot obține serii de curbe cu aspect grafic plăcut, armonios, inedit. [Scris și: *harmonograf*] — Din fr. **harmonographe.**

ARMORIÁL, -Ă, *armoriali, -e,* adj. (Rar) Referitor la blazon, la embleme. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **armorial.**

ARMÚRĂ, *armuri,* s.f. **1.** Echipament metalic pentru protecția individuală a unui războinic din Antichitate și din Evul Mediu. **2.** Mod de împletire a firelor de urzeală cu firele de bătătură într-o țesătură. **3.** Înveliș protector al unui cablu electric. **4.** Totalitatea semnelor de alterație așezate la începutul unui portativ, care indică tonalitatea lucrării muzicale respective; armătură. — Din fr. **armure.**

ARMURĂRÍE, *armurării,* s.f. (Rar) Loc unde se fabrică, se repară sau se vând arme (de foc). — Din fr. **armurerie.**

ARMURIÉR, *armurieri,* s.m. Persoană care fabrică, repară sau vinde arme (de foc). F Persoană însărcinată în trecut cu păstrarea și cu întreținerea armamentului într-o unitate militară. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **armurier.**

ARN s.n. Denumriea prescurtată a acidului ribonucleic. [Pr. *arné*] — Din fr. **A.R.N.**

ARNĂÚT, *arnăuți,* s.m. **1.** Soldat mercenar (de origine albaneză) angajat în garda domnească din Țările Române; *p. ext.* servitor înarmat, angajat de boieri mai ales pentru paza personală. **2.** Specie de grâu de primăvară cu bobul mare și lunguieț, de culoare galbenă-deschis. G (Adjectival) *Grâu arnăut.* — Din tc. **arnavud.**

ARNĂUȚÉL, *arnăuței,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *arnăut.* [Pr.: *-nă-u-*] — **Arnăut** + suf. *-el.*

ARNĂUȚÉSC, -EÁSCĂ, *arnăuțești,* adj., s.f. art. **1.** Adj. Care aparține arnăuților, privitor la arnăuți, specific arnăuților. **2.** S.f. art. Dans popular din Muntenia, jucat în trecut de arnăuți; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-nă-u-*] — **Arnăut** + suf. *-esc.*

ARNĂUȚÉȘTE adv. Ca arnăuții. [Pr.: *-nă-u-*] — **Arnăut** + suf. *-ește.*

ARNĂUȚÍME s.f. Mulțime de arnăuți, totalitatea arnăuților. [Pr.: *-nă-u-*] — **Arnăut** + suf. *-ime.*

ÁRNICĂ, *arnici,* s.f. Plantă erbacee medicinală, cu flori galbene-portocalii și fructe achene negricioase *(Arnica montana).* — Din lat., fr. **arnica,** germ. **Arnika.**

ARNÍCI, *arniciuri,* s.n. Fir de bumbac răsucit și colorat, întrebuințat la cusutul înfloriturilor pe cămăși, pe ștergare etc. — Cf. sb. jarenica.

AROGÁ, *aróg,* vb. I. Tranz. A-și atribui în mod abuziv o calitate, un drept. — Din fr. **s'arroger,** lat. **arrogare.**

AROGÁNT, -Ă, *aroganți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care se poartă cu aroganță; care arată, trădează aroganță; înfumurat, impertinent. — Din fr. **arrogant,** lat. **arrogans, -ntis.**

AROGÁNȚĂ s.f. Purtare obraznică și sfidătoare; atitudine de mândrie disprețuitoare; înfumurare, impertinență. — Din fr. **arrogance,** lat. **arrogantia.**

AROMÁ vb. I v. **aromi.**

AROMÁT[1], *aromate,* s.n. (Rar) Mirodenie. — Din sl. **aromatŭ,** ngr. **ároma, arómatos.** — Cf. fr. aromate.

AROMÁT[2], -Ă, *aromați, -te,* adj. Care are aromă, cu aromă; aromatic, binemirositor, parfumat (**1**). — V. **aroma.**

AROMÁTIC, -Ă, *aromatici, -ce,* adj. Care are sau răspândește aromă; care conține aromate[1]; aromat[2]. *Oțet aromatic.* F (Despre substanțe chimice) Care are în moleculă un ciclu de 5—6 atomi cu o structură specifică. — Din fr. **aromatique,** lat. **aromaticus.**

AROMATIZÁ, *aromatizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da un miros sau un gust plăcut unei substanțe cu ajutorul aromatelor[1]. **2.** A obține (prin diverse procedee chimice) o hidrocarbură aromatică. — Din fr. **aromatiser,** lat. **aromatizare.**

AROMATIZÁRE, *aromatizări,* s.f. Faptul de *a aromatiza.* — V. **aromatiza.**

ARÓMĂ, *arome,* s.f. Emanație a unor substanțe plăcut mirositoare (și cu gust plăcut); miros tare și plăcut; mireasmă, parfum. F Substanță care dă unui produs miros sau gust plăcut. — Din fr. **arôme,** lat. **aroma.**

AROMÂN, -Ă, *aromâni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte dintr-o ramură a poporului român, care trăiește în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir și Macedonia). **2.** Adj. Care aparține aromânilor (**1**), privitor la aromâni; aromânesc. F (Substantivat, f.) Idiomul aromânilor. [Var.: **armân, -ă,** s.m. și f., adj.] — Din **armân** (moștenit din lat. *romanus),* modificat după *român.*

AROMÂNCĂ, *aromânce,* s.f. Femeie care face parte din populația de limbă română ce trăiește în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir și Macedonia). — **Aromân** + suf. *-că.*

AROMÂNÉSC, -EÁSCĂ, *aromânești,* adj. Aromân (**2**). — **Aromân** + suf. *-esc.*

AROMÂNÉȘTE adv. Ca aromânii; în idiomul aromân. — **Aromân** + suf. *-ește.*

AROMEÁLĂ, *aromeli,* s.f. Stare de somnolență, de somn ușor. — **Aromi** + suf. *-eală.*

AROMÍ, *aromesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A fi cuprins de un somn ușor (și scurt); a ațipi. **2.** Tranz. A ameți cu un miros îmbătător. **3.** Tranz. (Rar) Fig. A potoli, a liniști. [Var.: (înv.) **aromá** vb. I] — Et. nec.

AROMÍRE, *aromiri,* s.f. Acțiunea de *a aromi* și rezultatul ei. — V. **aromi.**

AROMÍT, -Ă, *aromiți, -te,* adj. **1.** (Rar) Ațipit. **2.** Parfumat, înmiresmat, îmbătător. — V. **aromi.**

AROMITÓR, -OÁRE, *aromitori, -oare,* adj. **1.** Care răspândește un miros plăcut. **2.** Care îmbie la somn. — **Aromi** + suf. *-tor.*

ARONDÁ, *arondez,* vb. I. Tranz. **1.** A împărți o suprafață, un teritoriu în zone locale pentru o mai bună administrație. **2.** A repartiza cartiere sau populația unui cartier la un anumit centru de distribuire a unor produse, mărfuri etc. — Din fr. **arrondir.**

ARONDÁRE, *arondări,* s.f. Acțiunea de *a aronda* și rezultatul ei. — V. **aronda.**

ARONDÁT, -Ă, *arondați, -te,* adj. **1.** Care a fost împărțit în zone pentru o mai bună administrare. **2.** Care a fost repartizat la un anumit centru de distribuire a unor produse, la o școală etc. — V. **aronda.**

ARONDISMÉNT, *arondismente,* s.n. Diviziune teritorial-administrativă în Franța, mai mică decât departamentul. — Din fr. **arrondissement.**

ARPACÁȘ, (**2**) *arpacașuri,* s.n. **1.** Produs alimentar obținut prin decorticarea (și șlefuirea) boabelor de grâu, de orz sau de mei. **2.** Soi de arpacaș (**1**). — Din magh. **árpakása.**

ARPAGÍC s.n. Bulb mic de ceapă obținut din sămânță și care, răsădit, dă ceapa obișnuită. — Din tc. **arpacık,** bg. **arpağ|c.**

ARPAGÓN s.m. v. **harpagon.**

ÁRPĂ s.f. v. **harpă.**

ARPÉGIU, *arpegii,* s.n. (Muz.) Executare succesivă a notelor unui acord; înălțime a treptelor principale dintr-o gamă. — Din it. **arpeggio.**

ARPENTÁJ s.n. **1.** (Metodă de) întocmire a unui plan topografic prin folosirea instrumentelor de măsurat lungimi. **2.** Tehnica măsurării pe teren a parcelelor cadastrale. **3.** Evaluare a unei suprafețe de teren. — Din fr. **arpentage.**

ARPENTÓR, *arpentori,* s.m. Specialist în arpentaj. — Din fr. **arpenteur.**

ARS, -Ă, *arși, -se,* adj. **1.** Distrus, mistuit de foc. G (Substantivat) *Miroase a ars.* F Care prezintă o arsură. G Expr. *A sări (ca) ars* = a sări repede (de surprindere, de spaimă, de indignare). F Carbonizat în parte sau integral; distrus sub acțiunea unui agent corosiv, a unui acid etc. *Mâncare arsă. Stofă arsă.* F Care a fost supus acțiunii focului (cu un scop anumit). *Cărămidă arsă.* F (Despre oameni) Care are pielea înroșită, pârlită sau bășicată de soare; (despre pielea oamenilor) înroșit, pârlit sau bășicat de soare. F Fript (cu aburi sau cu apă fierbinte). **2.** (Adesea fig.) Uscat, pârjolit (de soare, de secetă etc.). **3.** Fig. (Despre inimă, suflet etc.) Zdrobit, distrus. — V. **arde.**

ARSĂTÚRĂ, *arsături,* s.f. Ardere. — **Ars** + suf. *-ătură.*

ARSÉN s.n. **1.** Element chimic semimetalic, de culoare cenușie cu luciu argintiu, folosit în aliaje pentru măsurarea durității. G *Trioxid de arsen* = pulbere cristalină de culoare albă, foarte toxică; șoricioaică. **2.** Arsenic. — Din germ. **Arsen.**

ARSENÁL, *arsenale,* s.n. **1.** Întreprindere sau clădire în care se repară (eventual se și fabrică și se depozitează) armament. **2.** (Adesea fig.) Totalitatea mijloacelor de luptă. F Fig. Totalitatea mijloacelor de care se servește cineva într-o acțiune, în exercitarea unei profesiuni etc. *Arsenalul cercetătorului.* — Din fr. **arsenal.**

ARSENIÁT, -Ă, *arseniați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care conține arsen. **2.** S.n.Sare a acidului arsenic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **arséniate.**

ARSÉNIC s.n. Pulbere fină, albă, cu miros de usturoi, foarte toxică pentru om; arsen (**2**). G (Adjectival) *Acid arsenic* = acid rezultat din combinarea arsenului (**1**) cu acid azotic. — Din fr. **arsenic,** lat. **arsenicum.**

ARSENICÁL, -Ă, *arsenicali, -e,* adj. De arsenic, care conține combinații de arsenic. — Din fr. **arsenical.**

ARSENIÓS, -OÁSĂ, *arsenioși, -oase,* adj. (În sintagmele) *Acid arsenios* = acid al arsenicului, stabil numai în soluții apoase. *Anhidridă arsenioasă* = arsenic (**1**). [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **arsénieux.**

ARSENÍT, *arseniți,* s.m. Sare a acidului arsenios. — Din fr. **arsénite.**

ARSENIÚRĂ, *arseniuri,* s.f. Combinație a arsenicului cu un metal. [Pr.: *-ni-u-*] — Din fr. **arséniure.**

ARSÚRĂ, *arsuri,* s.f. **1.** Faptul de a arde; faptul de a produce o senzație dureroasă, usturătoare. **2.** Rană produsă cuiva de foc, de căldură, de un agent chimic etc.; senzație usturătoare pricinuită de o boală, de sete etc. F Parte a unui obiect atinsă sau stricată de acțiunea focului sau a unei substanțe corosive; stricăciune produsă pe un obiect de acțiunea focului sau a unei substanțe corosive. **3.** Loc unde a ars o pădure. **4.** Strat de oxid produs pe suprafața unei piese metalice în timpul laminării la cald, al forjării sau al tratamentului termic. **5.** Necrozare a țesuturilor plantelor ca urmare a atacului unor bacterii.— Lat. **arsura.**

ARȘÍC, *arșice,* s.n. **1.** Os al articulației piciorului, deasupra copitelor, la vite; os al articulației genunchiului, la picioarele (de dinapoi ale) mieilor și caprelor, folosit la un joc de copii. **2.** (La pl.) Numele unui joc de copii la care se folosesc arșice (**1**). [Var.: **arșícă** s.f.] — Din tc. **aşık.**

ARȘÍCĂ s.f. v. **arșic.**

ARȘÍN, *arșini,* s.m. Veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu 0,711 m. — Din rus. **arşin.**

ARȘÍNIC, *arșinici,* s.m. Plantă erbacee ornamentală cu flori roșii, albe sau pestrițe *(Lychnis chalcedonica).* — Et. nec.

ÁRȘIȚĂ, *arșițe,* s.f. **1.** Căldură mare și dogoritoare a soarelui; dogoare, zăduf, caniculă. **2.** (Pop.; adesea fig.) Senzație de căldură (și de sete) pe care o are omul bolnav; *p. gener.* febră, temperatură. [Acc. și: *arșíță*] — Lat. [calor] ***arsicia** „care arde”.

ÁRTĂ, *arte,* s.f. **1.** Activitate a omului care are drept scop producerea unor valori estetice și care folosește mijloace de exprimare cu caracter specific; totalitatea operelor (dintr-o epocă, dintr-o țară etc.) care aparțin acestei activități. G Loc. adj. *De artă* = artistic. G *Operă de artă* = operă realizată prin activitate artistică creatoare. *Om de artă* = persoană care desfășoară o activitate artistică sau care studiază probleme de artă (**1**). *Artă decorativă* v. *decorativ. Artă plastică* v. *plastic. Arte frumoase* v. *frumos. Artă populară* = ansamblu de creații artistice (anonime) realizate de popor (literatură, muzică, obiecte de artă plastică etc.). *Arte liberale* = (în Evul Mediu) cele șapte discipline care constituiau învățământul scolastic. *Artă poetică* v. *poetic* (**3**). *Artă pentru artă* = formulă exprimând teza autonomiei absolute a artei față de societate. G Expr. (Fam.) *De amorul* (dau *de dragul) artei* = în mod dezinteresat. **2.** Îndemânare deosebită într-o activitate; pricepere, măiestrie. F Îndeletnicire care cere multă îndemânare și anumite cunoștințe. — Din fr. **art,** lat. **ars, -tis.**

ARTEFÁCT, *artefacte,* s.n. **1.** (Anat.) Falsă imagine care apare în preparatele histologice din cauza unor procedee greșite de fixare sau de colorare (pe lama microscopului). **2.** Produs artificial sau accidental întâlnit în observarea și experimentare unui fenomen natural. — Din fr. **artefact.**

ARTÉRĂ, *artere,* s.f. **1.** Vas sangvin care asigură circulația sângelui de la inimă la diverse organe și țesuturi. **2.** Cale importantă de comunicație și de transport. F Conductă hidraulică principală de alimentare prin care se transportă apa spre locul de consum. F Linie electrică de alimentare prin care se transportă energie spre locul de consum. — Din fr. **artère.**

ARTERIÁL, -Ă, *arteriali, -e,* adj. Care aparține arterelor, privitor la artere, care circulă prin artere. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **artériel.**

ARTERIECTOMÍE s.f. (Med.) Tăiere a unei artere. [Pr.: *-ri-ec-*] — Din fr. **artériectomie.**

ARTERIOGRAFÍE s.f. (Med.) Radiografie a unei artere. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **artériographie.**

ARTERIÓLĂ, *arteriole,* s.f. (Anat.) Ramificație subțire a unei artere. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **artériole.**

ARTERIOPATÍE, *arteriopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile pereților arteriali. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **artériopathie.**

ARTERIOSCLERÓZĂ s.f. Boală caracterizată prin îngroşarea şi sclerozarea pereţilor arterelor. [Pr.: *-ri-os-*] — Din fr. **artériosclérose.**

ARTERIOTOMÍE, *arteriotomii,* s.f. (Med.) Secţionare pe cale chirurgicală a unei artere. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **artériotomie.**

ARTERÍTĂ, *arterite,* s.f. Boală care constă în inflamarea unei artere. — Din fr. **artérite.**

ARTEZIÁN, -Ă, *arteziene,* adj. (În sintagmele) *Izvor artezian* = izvor care ţâşneşte (cu presiune) din pământ. *Fântână arteziană* (şi substantivat, f.) = fântână din care apa ţâşneşte în sus, realizată prin mijloace artificiale, cu scop decorativ. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **artésien.**

ARTÍCOL, *articole,* s.n. **1.** Expunere scrisă (de proporţii mai reduse) cu caracter publicistic, pe o temă politică, economică, ştiinţifică etc. G *Articol de fond* = articol care exprimă punctul de vedere al redacţiei unei publicaţii periodice în cele mai importante probleme ale actualităţii. *Articol-program* = articol care cuprinde concepţia generală şi programul de activitate al unei publicaţii periodice la începutul apariţiei sale. **2.** Diviziune într-un document oficial, marcată de obicei printr-un număr de ordine sau printr-o literă. F Diviziune într-un buget, într-un plan financiar etc., care conţine denumirea sursei de venit sau a motivului de cheltuieli. F (Jur.) Diviziune într-un act normativ. F (Inform.) Unitate elementară de organizare a unui fişier. F (Zool.) Segment component al unor organe. **3.** Obiect care se vinde în comerţ. **4.** Parte de vorbire flexibilă care individualizează substantivul, adjectivul sau (mai rar) alte părţi de vorbire şi care marchează diverse funcţii gramaticale ale cuvintelor pe care le însoţeşte. — Din fr. **article,** lat. **articulus.**

ARTICOLÁŞ, *articolaşe,* s.n. Diminutiv (depreciativ) al lui *articol.* — **Articol** + suf. *-aş.*

ARTICULÁ, *articulez,* vb. I. **1.** Tranz. A pronunţa, a rosti un sunet, un cuvânt cu ajutorul organelor de vorbire. **2.** Tranz. A pune, a adăuga articol unui substantiv sau unui echivalent al lui. **3.** Refl. A se lega prin articulaţii. — Din fr. **articuler,** lat. **articulare.**

ARTICULÁR, -Ă, *articulari, -e,* adj. Privitor la articulaţiile corpului, care se produce la articulaţiile corpului. — Din fr. **articulaire,** lat. **articularis.**

ARTICULÁRE, *articulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) articula;* (rar) articulaţie. — V. **articula.**

ARTICULÁT, -Ă, *articulaţi, -te,* adj. **1.** (Despre sunete, cuvinte etc.) Pronunţat, rostit desluşit cu ajutorul organelor vorbirii. **2.** (Despre substantive sau despre un echivalent al lor) Care are articol. **3.** Cu articulaţii, format din articulaţii. — V. **articula.**

ARTICULATÓRIU, -IE, *articulatorii,* adj. Care priveşte articularea sunetelor, care determină articularea sunetelor. — Din fr. **articulatoire.**

ARTICULÁŢIE, *articulaţii,* s.f. **1.** Legătură între două sau mai multe oase (prin intermediul ligamentelor); locul acestei legături; încheietură. F Legătură mobilă a segmentelor unui animal artropod. F Legătură între două sau mai multe corpuri solide, care permite rotaţia lor relativă în jurul uneia sau a două axe sau în jurul unui punct. **2.** (Rar) Articulare. **3.** Rostire clară şi corectă a vocalelor şi consoanelor în cântul vocal; *p. ext.* execuţie clară şi frazare exactă în muzica instrumentală.— Din fr. **articulation,** lat. **articulatio, -onis.**

ARTIFICIÁL, -Ă, *artificiali, -e,* adj. **1.** Care imită un produs al naturii, care nu este natural; artificios; contrafăcut. **2.** Nesincer, prefăcut, factice. **3.** (Adesea adverbial) Care este făcut după criterii subiective, arbitrare. *Clasificare artificală.* [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **artificiel,** lat. **artificialis.**

ARTIFICIALÍSM s.n. Caracter artificial al unui lucru, al unei manifestări etc. [Pr.: *-ci-a-*] — **Artificial** + suf. *-ism.*

ARTIFICIALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este artificial; lipsă de naturaleţe; (rar) artificiozitate. [Pr.: *-ci-a-*] — **Artificial** + suf. *-itate.*

ARTIFICIALIZÁ, *artificializez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A face să fie sau a deveni artificial. [Pr.: *-ci-a-*] — **Artificial** + suf. *-iza.*

ARTIFICIALIZÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) artificializa.* [Pr.: *-ci-a-*] — V. **artificializa.**

ARTIFICIALMÉNTE adv. (Rar) În mod artificial. [Pr.: *-ci-al-*] — Din fr. **artificiellement.**

ARTIFICIÉR, *artificieri,* s.m. **1.** (Mil.) Specialist care manipulează explozivele, muniţiile etc. **2.** Muncitor specializat în fabricarea artificiilor (**2**). **3.** Muncitor specializat în producerea exploziilor în exploatările miniere. [Pr.: *-ci-er*] — Din fr. **artificier.**

ARTIFICIÓS, -OÁSĂ, *artificioşi, -oase,* adj. (Rar) Artificial (**1**). [Pr.: *-ci-os*] — Din lat. **artificiosus.**

ARTIFICIOZITÁTE s.f. (Rar) Artificialitate. [Pr.: *-ci-o-*] — **Artificios** + suf. *-itate.*

ARTIFÍCIU, *artificii,* s.n. **1.** Procedeu (ingenios) folosit spre a împodobi sau a modifica realitatea; podoabă (inutilă). G *Artificiu de calcul* = procedeu prin care se ajunge la rezolvarea unui calcul pe o cale mai scurtă şi mai ingenioasă decât calea obişnuită. **2.** (Mai ales la pl.) Amestec de substanţe chimice (colorate) şi de carburanţi, folosit la semnalizări luminoase, în scop decorativ etc. F Sârmă scurtă în vârful căreia se află amestecul de mai sus şi care, aprins, arde cu o flacără decorativă vie, aruncând mici scântei. — Din fr. **artifice,** lat. **artificium.**

ARTILÉRIE, *artilerii,* s.f. Ansamblu de arme de foc (cu accesorii) care servesc la aruncarea de proiectile grele la distanţă; parte a armatei care mântuieşte acest material. — Din fr. **artillerie,** rus. **artilleriia.**

ARTILERÍST, *artilerişti,* s.m. Militar dintr-o unitate de artilerie. — Din rus. **artillerist,** germ. **Artillerist.**

ARTIMÓN, *artimonuri,* s.n. Catarg de la pupa unei nave cu pânze care are mai mulţi arbori. [Pl. şi: *artimoane*] — Din fr. **artimon.**

ARTIODACTÍL, -Ă, *artiodactili, -e,* s.n., adj. **1.** S.n (La pl.) Ordin de animale mamifere erbivore care au picioarele cu două degete dezvoltate şi cu două degete mici; (şi la sg.) animal din acest ordin. **2.** Adj. Care aparţine artiodactilelor (**1**), specific artiodactilelor. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **artiodactyle.**

ARTÍST, -Ă, *artişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană de talent care lucrează în mod creator într-un domeniu al artei; *p. restr.* actor; *p. ext.* persoană care dă dovadă de talent în profesiunea pe care o exercită. G (Ieşit din uz) *Artist al poporului* = titlu de supremă distincţie acordat unui artist. — Din fr. **artiste,** lat. **artista.**

ARTÍSTIC, -Ă, *artistici, -ce,* adj. Care aparţine artei, privitor la artă, din domeniul artei. F (Adesea adverbial) Executat cu artă, cu talent. — Din fr. **artistique.**

ARTISTICÉŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere artistic, în mod artistic. — **Artistic** + suf. *-eşte.*

ARTIZÁN, *artizani,* s.m. Persoană care execută produse de artizanat, meşteşugar care lucrează cu artă. — Din fr. **artisan.**

ARTIZANÁL, -Ă, *artizanali, -e,* adj. Care aparţine artizanilor sau artizanatului, privitor la artizani sau la artizanat. — Din fr. **artisanal.**

ARTIZANÁT, *artizanate,* s.n. Meşteşug practicat cu artă. G *Produse de artizanat* = produse lucrate artistic de către meşteşugari. F Local, magazin în care se vând produse de artizanat. — Din fr. **artisanat.**

ÁRTOS, *artose,* s.n. Pâine specială dusă la biserică în ajunul sărbătorilor religioase sau al altor evenimente, pentru a fi binecuvântată de preot, şi care serveşte la împărtăşanie. — Din ngr. **ártos.**

ARTRALGÍE s.f. Durere localizată la articulaţii. — Din fr. **arthralgie.**

ARTRÍTĂ, *artrite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamarea articulaţiilor în urma unei infecţii microbiene sau a dereglării metabolismului. — Din fr. **arthrite,** lat. **arthritis.**

ARTRÍTIC, -Ă, *artritici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este cauzat de artrită sau de artritism, care este caracteristic artritei sau artritismului. **2.** S.m. şi f. Persoană care suferă de artrită sau de artritism. — Din fr. **arthritique,** lat. **arthriticus.**

ARTRITÍSM s.n. Predispoziţie la unele boli articulare şi de nutriţie; *p. ext.* boală articulară sau de nutriţie provocată de această predispoziţie. — Din fr. **arthritisme.**

ARTROGRAFÍE, *artrografii,* s.f. (Med.) Radiografie a unei articulaţii. — Din fr. **arthrographie.**

ARTROLOGÍE s.f. Ramură a anatomiei care studiază articulaţiile. — Din fr. **arthrologie.**

ARTROPATÍE, *artropatii,* s.f. Nume dat mai multor boli articulare, având cauze diverse. — Din fr. **arthropathie.**

ARTROPÓD, *artropode,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale nevertebrate, cu corpul format din inele articulate, cu membre perechi, simetrice şi articulate, şi cu schelet extern, chitinos; (şi la sg.) animal făcând parte din această încrengătură. G (Adjectival) *Animal artropod.* — Din fr. **arthropode.**

ARTRÓZĂ, *artroze,* s.f. Boală articulară cronică, neinflamatorie, de tip deformant. — Din fr. **arthrose.**

ARTRÓZIC, -Ă, *artrozici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de artroză. — Din fr. **arthrosique.**

ARŢÁG, *arţaguri,* s.n. (Pop. şi fam.) Pornire spre ceartă, chef de ceartă. [Var.: **harţág** s.n.] — Din magh. **harcag.**

ARŢÁR, *arţari,* s.m. Arbore cu lemnul alb şi tare, rezistent, cu frunze opuse şi fructe aripate, înrudit cu paltinul *(Acer platanoides).* — Et. nec.

ARŢĂGÓS, -OÁSĂ, *arţăgoşi, -oase,* adj. (Pop. şi fam.) Certăreţ. [Var.: **harţăgós, -oásă, hărţăgós, -oásă** adj.] — **Arţag** + suf. *-os.*

ARŢĂRÁŞ, *arţăraşi,* s.m. Diminutiv al lui *arţar.* — **Arţar** + suf. *-aş.*

ARUNCÁ, *arúnc,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca ceva (rar cineva) să ajungă la o distanţă oarecare, imprimându-i o mişcare violentă; a azvârli. G Expr. *A arunca* (ceva) *în aer* = a distruge (ceva) cu ajutorul unui exploziv. *A(-şi) arunca ochii* (sau o *privire)* = a privi repede, în treacăt; a examina, a cerceta sumar. *A arunca o vorbă* (sau *un cuvânt)* = a spune ceva în treacăt. F A da cuiva ceva, azvârlindu-i-l. F A trânti ceva (în grabă); a face să cadă. F Refl. A se repezi, a se năpusti; a se avânta, a sări; a se azvârli. **2.** Tranz. A împrăştia sămânţa pentru a semăna. **3.** Tranz. A îndepărta ceva rău, nefolositor; a lepăda. **4.** Tranz. A răspândi lumină, umbră etc. **5.** Tranz. Fig.

A face ca cineva să ajungă într-o anumită situație (rea). G Loc. vb. *A arunca în închisoare* = a închide, a întemnița. G Expr. *A arunca* (pe cineva) *pe drumuri* = a da (pe cineva) afară dintr-un serviciu; a lipsi (pe cineva) de cele necesare traiului. **6.** Intranz. A da cu ceva în cineva. **7.** Refl. (Pop.; în expr.) *A se arunca în partea cuiva* = a semăna la chip sau la fire cu cineva (din familie). — Lat. **eruncare.**

ARUNCÁRE, *aruncări,* s.f. Acțiunea de *a (se) arunca;* aruncătură. F Probă atletică de azvârlire a discului, suliței, greutății etc. F Procedeu tehnic de azvârlire a mingii în jocurile sportive (baschet, fotbal etc.). — V. **arunca.**

ARUNCÁT, -Ă, *aruncați, -te,* adj. **1.** Care a fost trimis la o distanță oarecare, printr-o mișcare violentă. F (Haltere; despre stil) Care constă în ridicarea halterei până la piept, apoi în înălțarea ei prin întinderea brațelor în sus. G (Substantivat, n.) *S-a calificat la aruncat în finală.* **2.** Care a fost îndepărtat, lepădat ca nefolositor. — V. **arunca.**

ARUNCĂTÓR, -OÁRE, *aruncători, -oare,* s.m. și f., s.n., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Atlet) specializat în aruncarea discului, suliței, greutății etc. **2.** S.n. Armă de foc cu țeava neghintuită, cu pereți subțiri, ușor transportabilă, cu care se aruncă mine; brand. G *Aruncător de flăcări* = armă care servește la aruncarea unui lichid inflamabil (care ia foc în aer) asupra obiectivelor inamice mai apropiate. **3.** S.n. (În sintagma) *Aruncător de spumă* = dispozitiv de stingere a incendiilor care produce dioxid de carbon încorporat într-o masă spumoasă.— **Arunca** + suf. *-ător.*

ARUNCĂTÚRĂ, *aruncături,* s.f. **1.** Aruncare. G Expr. *Aruncătură de ochi* = fel de a se uita; căutătură, ochire. *Dintr-o aruncătură de ochi* = deodată; numaidecât, imediat. **2.** Distanță la care ajunge un obiect aruncat. G Expr. *O aruncătură de băț* = (foarte) aproape. **3.** (Rar) Săritură. — **Arunca** + suf. *-ătură.*

ARVANÍT, -Ă, *arvaniți, -te,* s.m. și f., adj. (Înv.) Albanez. [Var.: **alvanit, -ă** s.m. și f., adj.] — Din ngr. **arvanítis.**

ARVÓNĂ s.f. v. **arvună.**

ARVONÍ vb. IV v. **arvuni.**

ARVÚNĂ, *arvune,* s.f. (Pop.) Acont. [Var.: **arvónă** s.f.] — Din ngr. **arravónas.**

ARVUNÍ, *arvunesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A aconta. **2.** Refl. A se angaja, a se tocmi în slujba cuiva. [Var.: **arvonÍ** vb. IV] — Din **arvună.**

ARVUNÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) arvuni.* — V. **arvuni.**

ARZ, *arzuri,* s.n. (Înv.) Memoriu, reclamație, plângere adresată de către domnii, boierii etc. români sultanului sau marelui vizir; arzmahzar. — Din tc. **arz.**

ARZĂTÓR, -OÁRE, *arzători, -oare,* adj., s.m., s.n. **I.** Adj. **1.** Care arde, care dogorește; fierbinte; torid. **2.** Fig. Puternic, intens; deosebit (de mare, de important). *Document de o arzătoare actualitate.* F Care cere o soluție imediată, urgentă. *Problemă arzătoare.* **II.** S.m. Muncitor calificat care încinge cuptoarele în fabrici. **III.** S.n. Aparat care servește la amestecarea cu aer a combustibililor în scopul arderii. — **Arde** + suf. *-ător.*

ARZMAHZÁR, *arzmahzaruri,* s.n. (Înv.) Arz. — Din tc. **arzimahzar.**

AS, *ași,* s.m. **1.** Monedă romană de aramă sau de bronz, folosită ca unitate monetară. **2.** Carte de joc marcată cu un singur punct sau semn și care de obicei este considerată ca având cea mai mare valoare față de cărțile de aceeași culoare; birlic. **3.** Fig. Persoană care se distinge în mod cu totul deosebit într-un domeniu oarecare prin pricepere sau îndemânare. — Din fr. **as,** it. **asso.**

ASÁB, *asabi,* s.m. Soldat din armata Imperiului Otoman. — Et. nec.

ASÁLT, *asalturi,* s.n. **1.** Atac (militar) decisiv pentru cucerirea unui loc întărit, a unui obiectiv sau pentru a sparge rezistența inamicului. G Loc. vb. *A da asalt* = a ataca; a năvăli. G Expr. *A lua cu asalt* = a cuceri printr-un atac hotărâtor. F Fig. Acțiune sau luptă hotărâtă. *Asaltul împotriva analfabetismului.* **2.** Luptă, exercițiu, întrecere de floretă. — Din it. **assalto.**

ASALTÁ, *asaltez,* vb. I. Tranz. A ataca decisiv un loc întărit, un obiectiv pentru a-l cuceri. F Fig. A copleși cu rugăminți, cu cereri etc. — Din it. **assaltare.**

ASALTÁRE, *asaltări,* s.f. Acțiunea de *a asalta.* — V. **asalta.**

ASAMBLÁ, *asamblez,* vb. I. Tranz. A reuni, a fixa, a îmbina două sau mai multe piese, mecanisme etc. ale unui sistem. — Din fr. **assembler.**

ASAMBLÁJ, *asamblaje,* s.n. Sistem format din două sau mai multe elemente tehnice îmbinate sau articulate. — Din fr. **assemblage.**

ASAMBLÁRE, *asamblări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a asambla* și rezultatul ei. **2.** (Inform.) Translatare a unui program, scris în limbaj simbolic, într-o formă direct executabilă (în cod mașină) de către un calculator numeric.— V. **asambla.**

ASAMBLÓR, (**1**) *asamblori,* s.m., (**2**) *asambloare,* s.n. **1.** S.m. Muncitor care asamblează. **2.** S.n. (Inform.) Program special utilitar care asigură traducerea limbajului simbolic în limbajul calculatorului. — Din fr. **assembleur.**

ASANÁ, *asanez,* vb. I. Tranz. **1.** A înlătura surplusul de ape dintr-o regiune (cu scopuri economice, de salubritate sau estetice) prin lucrări hidrotehnice executate pe spații întinse. F P. ext. A seca (o apă stătătoare). **2.** (Med.) A înlătura un focar de infecție (dentar, amigdalian, apendicular) prin tratament medicamentos sau intervenție chirurgicală. **3.** (Med.) A distruge agentul cauzal sau transmițător al unei boli, întâlnită într-un teritoriu. **4.** Fig. A îmbunătăți, a redresa. — După fr. **assainir,** germ. **assanieren.**

ASANÁRE, *asanări,* s.f. Acțiunea de *a asana.* — V. **asana.**

ASANATÓR, -OÁRE, *asanatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Rar) (Persoană) care asanează. — **Asana** + suf. *-tor.*

ASÁRĂ adv. v. **aseară.**

ASASÍN, -Ă, *asasini, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care omoară premeditat pe cineva; ucigaș. **2.** (La m. pl.) Sectă musulmană șiită cu caracter secret care a acționat în sec. XI–XIII pe teritoriul actualelor state Iran, Siria și Liban. — Din fr. **assassin.**

ASASINÁ, *asasinez,* vb. I. Tranz. A omorî pe cineva cu premeditare. F Fig. (Fam.) A plictisi, a enerva, a obosi pe cineva cu insistențele. — Din fr. **assassiner.**

ASASINÁRE, *asasinări,* s.f. Acțiunea de *a asasina.* — V. **asasina.**

ASASINÁT, *asasinate,* s.n. Omor premeditat. — Din fr. **assassinat.**

ASBÉST s.n. v. **azbest.**

ASCARÍD, *ascarizi,* s.m. (Zool.) Limbric. [Var.: **ascarídă** s.f.] — Din fr. **ascaride,** lat. **ascarida.**

ASCARÍDĂ s.f. v. **ascarid.**

ASCARIDIÓZĂ, *ascaridioze,* s.f. Boală parazitară, comună omului și animalelor, provocată de diferite specii de limbrici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **ascaridiose.**

ÁSCĂ, *asce,* s.f. Celulă producătoare și purtătoare de spori interni, specifică unor ciuperci. — Din fr. **asque.**

ASCENDÉNT, -Ă, *ascendenți, -te,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj. Care urcă; suitor. G *Linie ascendentă* = linie genealogică ce suie de la fiu la părinți, de la nepoți la bunici etc. F Fig. Care se dezvoltă progresiv (de la inferior la superior, de la simplu la complex etc.); cu caracter progresiv. **2.** S.m. și f. Rudă în linie directă care face parte dintr-o generație anterioară. **3.** S.n. (Cu determinări introduse prin prep. „asupra") Autoritate morală. **4.** S.n. (Astron.) Înălțare a unui astru deasupra orizontului. **5.** S.n. (Astrol.) Parte a cerului aflată deasupra orizontului în momentul nașterii cuiva; semn zodiacal aflat deasupra orizontului estic, la naștere. — Din lat. **ascendens, -ntis,** fr. **ascendant.**

ASCENDÉNȚĂ, *ascendențe,* s.f. Linie ascendentă de rudenie; raport de rudenie; familie din care se trage cineva, origine a cuiva. — Din fr. **ascendance.**

ASCENSIONÁL, -Ă, *ascensionali, -e,* adj. Care tinde sau face să suie. *Mișcare ascensională.* [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **ascensionnel.**

ASCENSIÚNE, *ascensiuni,* s.f. **1.** Mișcare de jos în sus a unui mobil. F Ridicare a unui lichid într-un tub capilar. **2.** Suire, urcare (pe un munte). F Înălțare în atmosferă (cu balonul etc.). **3.** Fig. Dezvoltare, creștere, evoluție a cuiva (pe scară profesională, socială); avansare. [Pr.: *-si-u-*] — Din lat. **ascensio, -onis,** fr. **ascension.**

ASCENSÓR, *ascensoare,* s.n. Cabină sau platformă cu ajutorul căreia se transportă, pe linie verticală, mărfuri sau persoane (în clădirile cu mai multe etaje); lift. — Din fr. **ascenseur.**

ASCÉT, -Ă, *asceți, -te,* s.m. și f. Persoană care practică asceza; pustnic, sihastru; *fig.* persoană care duce o viață austeră și retrasă. — Din fr. **ascète.**

ASCÉTIC, -Ă, *ascetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține ascetului, ascetismului sau ascezei, privitor la ascet, ascetism sau asceză. **2.** S.f. Ramură a teologiei care se ocupă cu viața și operele unor asceți creștini; expunere științifică a ascetismului. — Din fr. **ascétique.**

ASCETÍSM s.n. **1.** Doctrină religioasă sau morală care preconizează asceza (**2**). **2.** Mod de viață caracterizat prin asceză; *fig.* viață austeră și retrasă pe care o duce cineva. — Din fr. **ascétisme.**

ASCÉZĂ s.f. **1.** Efortul unor călugări creștini, musulmani, budiști etc. de a atinge adevărata desăvârșire (morală), având ca mijloc ajutător pocăința și mortificarea. **2.** P. ext. Mod de viață care exclude excesul sau compromisul. — Din fr. **ascèse.**

ASCHIMÓDIE, *aschimodii,* s.f. (Fam.) Persoană foarte urâtă (prin slăbiciune exagerată, statură mică etc.). — Cf. gr. a s h i m o s i n i „urâțenie".

ASCÍDIE, *ascidii,* s.f. (La pl.) Clasă de animale marine inferioare, cu corpul în formă de sac; (și la sg.) animal din această clasă. — Din fr. **ascidie.**

ASCÍTĂ s.f. (Med.) Acumulare de lichid, de obicei seros, în peritoneu. — Din fr. **ascite.**

ASCÍTIC, -Ă, *ascitici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține ascitei, care se referă la ascită. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care este bolnavă de ascită. — Din fr. **ascitique.**

ASCLEPIÁD, *asclepiade,* adj. (În sintagma) *Vers asclepiad* (și substantivat, m.) = vers din metrica antică alcătuit dintr-un spondeu (sau troheu), doi (sau trei) coriambi și un iamb. [Pr.: *-pi-ad*] — Din fr. **asclépiade,** lat. **asclepiadeus.**

ASCOMICÉTĂ, *ascomicete,* s.f. Ciupercă din clasa saprofitelor, cu corpul vegetativ format de obicei din filamente, care se înmulțește cu spori produși de o ască. — Din fr. **ascomycètes.**

ASCÓRBIC adj. m. (În sintagma) *Acid ascorbic* = numele științific al vitaminei C. — Din fr. **ascorbique.**

ASCULTÁ, *ascúlt,* vb. I. **1.** Tranz. A-și încorda auzul pentru a percepe un sunet sau un zgomot, a se strădui să audă. F (Med.) A ausculta. F A auzi. **2.** Tranz. și intranz. A fi atent la ceea ce se spune sau se cântă. F Tranz. A examina oral un elev. F Tranz. A audia un martor (într-un proces). **3.** Tranz. A acorda importanță celor spuse de cineva, a lua în considerație; a împlini o dorință, o rugăminte. F Tranz. și intranz. A da urmare, a se conforma unui ordin, unui sfat etc.; a face întocmai cum vrea cineva. — Lat. **ascultare** (= *auscultare).*

ASCULTÁRE, *ascultări,* s.f. Acțiunea de *a asculta* și rezultatul ei. G Expr. *A fi* (sau *a sta* etc.) *sub ascultarea cuiva* = a fi în slujba, sub autoritatea, sub stăpânirea cuiva. F Făgăduință de deplină supunere față de Biserică făcută de monahi; ucenicie făcută de cel ce intră în monahism. — V. **asculta.**

ASCULTĂTÓR, -OÁRE, *ascultători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ascultă (**3**); supus, docil. **2.** S.m. și f. Persoană care ascultă o povestire, un concert, o conferință etc. — **Asculta** + suf. *-ător.*

ASCÚNDE, *ascúnd,* vb. III. Tranz. și refl. A (se) așeza într-un loc în care să nu poată fi văzut și găsit. F Tranz. Fig. A face să nu fie cunoscut, știut, înțeles de alții; a tăinui. [Perf. s. *ascunsei,* part. *ascuns*] — Lat. **abscondere.**

ASCÚNS[1] s.n. Faptul de *a (se) ascunde.* G *De-a ascunsul* sau *de-a (v-ați) ascunselea* = numele unui joc de copii în care toți jucătorii se ascund, afară de unul, care îi caută pe ceilalți. G Loc. adv. *În* sau *pe (sub) ascuns* = tainic, pe furiș. — V. **ascunde.**

ASCÚNS[2]**, -Ă,** *ascunși, -se,* adj. **1.** Care nu este încă descoperit, valorificat sau folosit. *Resurse ascunse.* **2.** (Despre oameni) Care are obiceiul să-și ascundă gândurile sau faptele. F (Despre faptele, gândurile, intențiile oamenilor) Care nu este dezvăluit nimănui. — V. **ascunde.**

ASCUNZĂTÓR, -OÁRE, *ascunzători, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care ascunde. **2.** S.f. Loc în care se poate ascunde cineva sau ceva. **3.** S.n. (În sintagma) *Ascunzător de flăcări* = piesă care se montează la gura țevii unei arme de foc pentru a micșora vizibilitatea flăcării exploziei. — **Ascunde** + suf. *-ătoare.*

ASCUNZÍȘ, *ascunzișuri,* s.n. **1.** Loc tainic, ferit de priviri. **2.** Fig. Taină, secret. G Loc. adv. *Cu ascunzișuri* = fără sinceritate; tainic. — **Ascunde** + suf. *-iș.*

ASCUȚÍ, *ascút,* vb. IV. **1.** Tranz. A face mai tăioasă lama unei arme sau a unei unelte de tăiat. F A face unui obiect vârf (înțepător). **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) face mai ager, mai pătrunzător. F A (se) intensifica, a (se) înteți. — Probabil lat. ***excotire** (< *cos, cotis* „gresie").

ASCUȚÍME s.f. **1.** Faptul de a fi ascuțit. **2.** Fig. Agerime (a minții), pătrundere, perspicacitate, acuitate. G Loc. adv. *Cu ascuțime* = hotărât, ferm. — **Ascuți** + suf. *-ime.*

ASCUȚÍRE, *ascuțiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ascuți.* — V. **ascuți.**

ASCUȚÍȘ, *ascuțișuri,* s.n. Tăiș sau vârf ascuțit al unui obiect. — **Ascuți** + suf. *-iș.*

ASCUȚÍT[1] s.n. Faptul de *a ascuți.* — V. **ascuți.**

ASCUȚÍT[2]**, -Ă,** *ascuțiți, -te,* adj. **I.** (Despre obiecte) Care este prevăzut cu tăiș sau cu vârf; tăios. G *Unghi ascuțit* = unghi mai mic de 90 de grade. **II.** Fig. **1.** Ager, pătrunzător, perspicace. *Minte ascuțită.* **2.** (Despre senzații, sentimente etc.) Intens, viu. F (Despre conflicte, ciocniri etc.) Violent, înverșunat. **3.** (Despre vorbe, privire) Care străpunge; sfredelitor; aspru, tăios. **4.** (Despre sunete, glas, râs) Strident. — V. **ascuți.**

ASCUȚITOÁRE, *ascuțitori,* s.f. Unealtă (sau aparat, mașină) cu care se ascut obiecte tăioase, se face vârf la creioane etc. — **Ascuți** + suf. *-toare.*

ASCUȚITÓR, *ascuțitori,* s.m. Persoană specializată în ascuțitul uneltelor tăioase. — **Ascuți** + suf. *-tor.*

ASCUȚITORÍE, *ascuțitorii,* s.f. Atelier sau secție a unei fabrici unde se ascut obiecte tăioase. — **Ascuțitor** + suf. *-ie.*

ASEÁRĂ adv. În seara zilei precedente. [Var.: (reg.) **asáră** adv.] — **A**[3] + **seară.**

ASECÁ, *aséc,* vb. I. Tranz. (Rar) A deseca; *spec.* a evacua apa din puțurile de mină în curs de săpare, din rocile sau substanțele minerale utile etc. — Din **seca** (după fr. *assécher).*

ASECÁRE, *asecări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a aseca.* — V. **aseca.**

ASEDIÁ, *asediez,* vb. I. Tranz. A supune unui asediu o cetate sau un loc întărit. [Pr.: *-di-a*] — Din it. **assediare.**

ASEDIATÓR, -OÁRE, *asediatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) (Armată, persoană) care asediază. [Pr.: *-di-a-*] — **Asedia** + suf. *-tor.*

ASEDIÉRE, *asedieri,* s.f. Acțiunea de *a asedia.* [Pr.: *-di-e-*] — V. **asedia.**

ASÉDIU, *asedii,* s.n. Încercuire și atacare cu forțe armate a unui loc întărit, pentru a-l cuceri. G *Stare de asediu* = regim instituit în unele state, în împrejurări considerate drept excepționale, care constă în suspendarea libertăților democratice și în acordarea unor drepturi speciale poliției, armatei etc. — Din it. **assedio.**

ASEÍSMIC, -Ă, *aseismici, -ce,* adj. (Despre zone geografice) Care este lipsit de cutremure. — Din fr. **aséismique.**

ASEISMICITÁTE s.f. Absență a fenomenelor seismice într-o zonă geografică. — Din fr. **aséismicité.**

ASELENIZÁ, *aselenizez,* vb. I. Intranz. (Despre astronave, *p. ext.* despre astronauți) A lua contact cu suprafața Lunii, a se așeza pe Lună; a aluniza. — **A**[3] + **Selene** (n. pr.) + suf. *-iza.*

ASELENIZÁRE, *aselenizări,* s.f. Faptul de *a aseleniza;* alunizare. — V. **aseleniza.**

ASEMĂNÁ, *asemăn,* vb. I. **1.** Refl. A avea însușiri, trăsături comune cu cineva sau cu ceva; a semăna[2]. **2.** Tranz. și refl. A (se) socoti la fel cu altul, a (se) așeza pe același plan; a (se) asemui. — Lat. **assimilare.**

ASEMĂNÁRE, *asemănări,* s.f. Faptul de *a (se) asemăna;* analogie, similitudine. G Loc. adv. *După chipul și asemănarea cuiva* = întocmai, leit, la fel (cu cineva sau cu ceva). G Loc. adv. și adj. *Fără asemănare* = extraordinar, incomparabil. F (Mat.) Corespondență între punctele a două figuri în care raportul lungimilor segmentelor omologe este constant. F (Bis.) Postulat al antropologiei religioase exprimând starea de desăvârșire proprie primului om creat de Dumnezeu înainte de căderea în păcat și spre care tinde creștinul. — V. **asemăna.**

ASEMĂNÁT, -Ă, *asemănați, -te,* adj. (Înv.) Asemănător. F (Adverbial) În conformitate cu..., conform cu... — V. **asemăna.**

ASEMĂNĂTÓR, -OÁRE, *asemănători, -oare,* adj. Care seamănă cu cineva sau cu ceva; similar, asemenea, analog, asemănat. — **Asemăna** + suf. *-ător.*

ASÉMENE adj. invar., adv. v. **asemenea.**

ASÉMENEA adj. invar., adv. **I.** Adj. invar. **1.** Asemănător; *spec.* (despre figuri geometrice) care au unghiurile corespunzătoare egale și laturile corespunzătoare proporționale. **2.** Care este astfel (de...), atare, așa. *O asemenea problemă.* **II.** Adv. **1.** Tot așa, în același fel, deopotrivă (de...), așijderea. **2.** Pe lângă aceasta; încă, mai. [Var.: (reg.) **asémeni, asémene, asémine** adj. invar., adv.]. — Lat. **assimile.**

ASÉMENI adj. invar., adv. v. **asemenea.**

ASÉMINE adj. invar., adv. v. **asemenea.**

ASEMUÍ, *asemuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) asemăna. F Tranz. A confunda. — **A**[3] + **seamă** + suf. *-ui.*

ASEMUÍRE, *asemuiri,* s.f. Faptul de *a (se) asemui.* — V. **asemui.**

ASENTIMÉNT, *asentimente,* s.n. Consimțământ, aprobare, încuviințare dată cuiva pentru a face ceva. G Expr. *A fi în asentimentul cuiva* = a proceda în conformitate cu dorința cuiva; a avea aprobarea cuiva într-o acțiune. — Din fr. **assentiment.**

ASEPSÍE s.f. Metodă de sterilizare a instrumentelor chirurgicale, a locului unde se face operația etc. cu ajutorul căldurii, ultrasunetelor etc.; absență a microbilor în urma aplicării acestei metode. — Din fr. **asepsie.**

ASÉPTIC, -Ă, *aseptici, -ce,* adj. Care este în stare de asepsie; sterilizat. — Din fr. **aseptique.**

ASEPTIZÁ, *aseptizez,* vb. I. Tranz. (Med.) A steriliza (**1**). — Din fr. **aseptiser.**

ASEPTIZÁRE, *aseptizări,* s.f. Acțiunea de *a aseptiza* și rezultatul ei. — V. **aseptiza.**

ASERTÍV, -Ă, *asertivi, -e,* adj. Cu caracter de asertțiune; asertoric. — Din fr. **assertif.**

ASERTÓRIC, -Ă, *asertorici, -ce,* adj. (Fil.) Care exprimă un fapt real. *Judecată asertorică.* — Din fr. **assertorique.**

ASERȚIÚNE, *aserțiuni,* s.f. (Log.) Enunț, afirmativ sau negativ, care este dat ca adevărat; *p. gener.* afirmație. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **assertion,** lat. **assertio, -onis.**

ASERVÍ, *aservesc,* vb. IV. Tranz. A supune un grup social, un popor, o țară unor interese străine sau unei clase dominante; a subjuga, a înrobi. — Din fr. **asservir.**

ASERVÍRE s.f. Acțiunea de *a aservi* și rezultatul ei. — V. **aservi.**

ASESÓR, -OÁRE, *asesori, -oare,* s.m. și f. (În Roma antică și Europa medievală) Persoană învestită cu atribuții de judecător. G *Asesor popular* = (Ieșit din uz) membru al completului de judecată, ales pe o perioadă determinată, cu rol consultativ în elaborarea unei hotărâri judecătorești. — Din lat. **assesor,** fr. **assesseur.**

ASEXUÁT, -Ă, *asexuați, -te,* adj. (Despre plante și animale) Care nu are caractere de apartenență la unul dintre sexe. G *Reproducere asexuată* = reproducere prin spori sau prin diviziune. [Pr.: *-xu-at*] — Din fr. **asexué.**

ASEZONÁ, *asezonez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A pune ingrediente într-o mâncare. — Din fr. **assaisonner.**

ASEZONÁRE, *asezonări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a asezona.* — V. **asezona.**

ASEZONÁT, -Ă, *asezonaţi, -te,* adj. (Livr.; despre mâncăruri) Cu ingrediente. — V. **asezona.**

ASFÁLT, (**3**) *asfalturi,* s.n. **1.** Rocă sedimentară, brună-neagră, formată prin bituminizarea unor substanţe organice sau prin oxidarea şi polimerizarea petrolului. **2.** Amestec de bitum cu materiale minerale, întrebuinţat mai ales la pavarea drumurilor. F Drum, loc asfaltat. **3.** Tip de asfalt (**2**). — Din fr. **asphalte.**

ASFALTÁ, *asfaltez,* vb. I. Tranz. A acoperi un drum, un teren etc. cu un strat de asfalt (**2**). — Din fr. **asphalter,** germ. **asphaltieren.**

ASFALTÁRE, *asfaltări,* s.f. Acţiunea de *a asfalta.* — V. **asfalta.**

ASFALTÁT, -Ă, *asfaltaţi, -te,* adj. Acoperit cu un strat de asfalt (**2**). — V. **asfalta.**

ASFÁLTIC, -Ă, *asfaltici, -ce,* adj. Care conţine asfalt, care este impregnat sau acoperit cu asfalt. — Din fr. **asphaltique.**

ASFALTÓR, *asfaltori,* s.m. Muncitor specializat în lucrări de asfaltare. — Din fr. **asphalteur.**

ASFINŢÍ, pers. 3 *asfinţeşte,* vb. IV. Intranz. (Despre aştri) A apune, a scăpăta. F Fig. A merge spre declin. — **A^3 + sfânt.**

ASFINŢÍRE s.f. Faptul de *a asfinţi;* asfinţit. — V. **asfinţi.**

ASFINŢÍT, *asfinţituri,* s.n. **1.** Faptul de *a asfinţi;* asfinţire. F Fig. Declin, decădere. **2.** Timpul, momentul când apune Soarele. **3.** Locul unde asfinţeşte Soarele. — V. **asfinţi.**

ASFIXIÁ, *asfixiez,* vb. I. Tranz. şi refl. A provoca sau a suferi o asfixie; *p. ext.* a omorî sau a muri în urma unei asfixii. [Pr.: *-xi-a*] — Din fr. **asphyxier.**

ASFIXIÁNT, -Ă, *asfixianţi, -te,* adj. Care provoacă asfixie; sufocant. [Pr.: *-xi-ant*] — Din fr. **asphyxiant.**

ASFIXÍE, *asfixii,* s.f. Stare de sufocare datorită înecării, strangulării, gazelor toxice, ca simptom al unor boli etc. [Acc. şi: *asfíxie*] — Din fr. **asphyxie.**

ASFIXIÉRE, *asfixieri,* s.f. Faptul de *a (se) asfixia.* [Pr.: *-xi-e-*] — V. **asfixia.**

ASIÁT, -Ă, *asiaţi, -te,* s.m. şi f. (Rar) Asiatic (**1**). [Pr.: *-si-at*] — Din fr. **asiate.**

ASIÁTIC, -Ă, *asiatici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din una dintre populaţiile Asiei sau care este originară din Asia. **2.** Adj. Care aparţine Asiei sau asiaticilor (**1**), privitor la Asia sau la asiatici. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **asiatique,** lat. **asiaticus.**

ASIBILÁ, pers. 3 *asibilează*, vb. I. Tranz. şi refl. (Fon.) A face să capete sau a căpăta caracterele unei consoane africate. — Din fr. **assibiler.**

ASIBILÁRE s.f. Fenomen fonetic care constă în transformarea unei consoane ocluzive în consoană africată (sub influenţa vocalei *e* sau *i* care urmează); asibilaţie. — V. **asibila.**

ASIBILÁŢIE, *asibilaţii,* s.f. (Fon.) Asibilare. — Din fr. **assibilation.**

ASIDUITÁTE s.f. Stăruinţă, silinţă, sârguinţă, perseverenţă, tenacitate manifestate în realizarea unui scop. [Pr.: *-du-i-*] — Din fr. **assiduité,** lat. **assiduitas, -atis.**

ASÍDUU, -UĂ, *asidui, -ue,* adj. Care manifestă, arată asiduitate; stăruitor, perseverent, tenace. [Pr.: *-du-u*]— Din fr. **assidu,** lat. **assiduus.**

ASIÉTĂ, *asiete,* s.f. **1.** Înclinare longitudinală a unei nave din cauza repartizării neuniforme a încărcăturii. **2.** Mod de fixare a impozitelor datorate statului. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **assiette.**

ASIGNÁRE s.f. (Rad.) Repartizare a frecvenţelor de lucru pentru diferite staţii de radiocomunicaţii. — După fr. **asignation.**

ASIGNÁT, *asignate,* s.n. Nume dat în trecut bancnotei în unele ţări. — Din fr. **assignat.**

ASIGURÁ, *asígur,* vb. I. **1.** Tranz. A oferi o garanţie pentru înfăptuirea unui lucru; a face ca înfăptuirea să fie sigură; a pregăti ceva în mod sigur, durabil; a garanta. **2.** Tranz. A da cuiva garanţii asupra unui lucru; a încredinţa. F Refl. A-şi lua toate măsurile de precauţie. **3.** Tranz. şi refl. A încheia un contract de asigurare a vieţii, a unui bun. **4.** Tranz. A realiza împiedicarea desfacerii sau deplasării elementelor asamblate ale unui sistem tehnic. — **A^3 + sigur** (după fr. *assurer).*

ASIGURÁRE, *asigurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) asigura* şi rezultatul ei. **1.** Punere în siguranţă. **2.** Încredinţare, promisiune fermă. **3.** (Jur.) Contract prin care o persoană este obligată să-l despăgubească pe cel asigurat, în schimbul unei sume de bani plătită periodic, în cazul riscului specificat (accident, incendiu etc.). G *Asigurări sociale* = formă de ocrotire a populaţiei, constând în acordarea de ajutoare materiale şi asistenţă medicală. **4.** Mod de alcătuire, de dimensionare sau de tratare a unui element de construcţie sau a unei construcţii pentru a preveni deplasările şi degradările. — V. **asigura.**

ASIGURÁT, -Ă, *asiguraţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană, instituţie, bun etc.) care se asigură (**3**). — V. **asigura.**

ASIGURĂTÓR, -OÁRE, *asigurători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană, instituţie etc.) care asigură (**3**). G *Sechestru asigurător* = sechestru ordonat de justiţie pentru garantarea intereselor şi a drepturilor părţilor împricinate. — **Asigura** + suf. *-ător.*

ASIMÉTRIC, -Ă, *asimetrici, -ce,* adj. Lipsit de simetrie. — Din fr. **asymétrique.**

ASIMETRÍE, *asimetrii,* s.f. Lipsă de simetrie. — Din fr. **asymétrie.**

ASIMILÁ, *asimilez,* vb. I. **1.** Tranz. (Fiziol.) A transforma materiile nutritive introduse în organism în substanţe proprii organismului. **2.** Refl. şi tranz. A se integra sau a face să se integreze în alt grup social sau naţional prin pierderea trăsăturilor caracteristice proprii (limbă, obiceiuri etc.). **3.** Tranz. A considera egal, asemănător cu altă fiinţă, cu alt obiect, cu alt fenomen. **4.** Tranz. A-şi însuşi cunoştinţe, idei etc. **5.** Tranz. şi refl. (Fon.) A (se) transforma sub influenţa altui sunet, aflat în apropiere. **6.** Tranz. A introduce în procesul de fabricaţie produse noi, o tehnologie nouă etc. **7.** Tranz. şi refl. (Psih.) A (se) integra într-un set de stimuli cunsocuţi anterior. — Din fr. **assimiler,** lat. **assimilare.**

ASIMILÁBIL, -Ă, *asimilabili, -e,* adj. Care poate fi asimilat, care se asimilează (uşor). — Din fr. **assimilable.**

ASIMILÁRE, *asimilări,* s.f. Acţiunea de *a (se) asimila* şi rezultatul ei. — V. **asimila.**

ASIMILATÓR, -OÁRE, *asimilatori, -oare,* adj. Care asimilează. — **Asimila** + suf. *-tor.*

ASIMILÁŢIE, *asimilaţii,* s.f. **1.** (Fiziol.) Fază a metabolismului în care materiile nutritive introduse în organism sunt transformate în substanţe proprii acestuia. **2.** (În sintagma) *Asimilaţie clorofiliană* = proces fiziologic prin care plantele verzi sintetizează (cu ajutorul luminii absorbite de clorofilă) substanţele organice din bioxidul de carbon şi din apă şi eliberează oxigen. **3.** (Fon.) Modificare a unui sunet sub influenţa altuia, aflat în apropiere. — Din fr. **assimilation,** lat. **assimilatio, -onis.**

ASIMPTOMÁTIC, -Ă, *asimptomatici, -ce,* adj. (Med.; despre boli) Care nu prezintă simptom clinic. — Din fr. **asymptomatique.**

ASIMPTÓTĂ, *asimptote,* s.f. (Mat.) Figură geometrică (dreaptă, plan, con etc.) care tinde să se confunde cu una dintre ramurile infinite ale unei curbe sau suprafeţe. — Din fr. **asymptote.**

ASIMPTÓTIC, -Ă, *asimptotici, -ce,* adj. Care aparţine asimptotei, privitor la asimptotă, ca o asimptotă. — Din fr. **asymptotique.**

ASÍN, *asini,* s.m. (Rar) Măgar. — Lat. **asinus.**

ASINCRÓN, -Ă, *asincroni, -e,* adj. (Despre maşini electrice sau despre modul lor de funcţionare) Care are turaţia motorului diferită de a câmpului magnetic al statorului. — Din fr. **asynchrone.**

ASINCRÓNIC, -Ă, *asincronici, -ce,* adj. (Despre mişcări, fenomene etc.) Care nu se suprapune în timp cu altă mişcare, cu alt fenomen etc. — Din fr. **asynchronique.**

ASINCRONÍSM, *asincronisme,* s.n. Lipsă de sincronism; caracter asincronic. — Din fr. **asynchronisme.**

ASINDÉT s.n. Figură de stil constând în suprimarea conjuncţiilor (copulative), pentru a da dinamism frazei. [Var.: **asíndeton** s.n.] — Din lat. **asyndetus, asyndeton,** fr. **asyndète.**

ASÍNDETON s.n. v. **asindet.**

ASINERGÍE s.f. (Med.) Tulburare a proceselor de coordonare a mişcărilor care stau la baza actelor complexe de mişcare. — Din fr. **asynergie.**

ASIRIÁN, -Ă, *asirieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie semitică care a trăit în statul Asiria; (şi la sg.) persoană care făcea parte din această populaţie. **2.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie de limbă neosiriană din grupa limbilor semitice, care trăieşte în Iraq, Iran, Siria şi Transcaucazia; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. **3.** Adj. Care aparţine Asiriei sau asirienilor (**1, 2**). F (Substantivat, f.) Limba asiriană. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **assyrien.**

ASIRIOLÓG, -Ă, *asiriologi, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în asiriologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **assyriologue.**

ASIRIOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază istoria, cultura şi limba din Asiria. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **assyriologie.**

ASISTÁ, *asist,* vb. I. **1.** Intranz. A fi de faţă, a lua parte (la...). **2.** Tranz. A sta lângă cineva pentru a-l ajuta, pentru a-l apăra etc. — Din fr. **assister.**

ASISTÉNT, -Ă, *asistenţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care asistă, care este de faţă la ceva. **2.** S.m. şi f. Persoană care asistă pe cineva, care e de faţă pentru a da ajutor. F Grad didactic în învăţământul superior, inferior lectorului; persoană care are acest grad. — Din fr. **assistant,** lat. **assistens, -ntis,** germ. **Assistent.**

ASISTÉNŢĂ s.f. **1.** Totalitatea persoanelor care asistă la ceva (în special la o conferinţă sau la un spectacol). F Prezenţă (într-un anumit loc). **2.** Sprijin, ajutor (medical, material etc.). G *Asistenţă socială* = sprijinire materială a persoanelor care nu sunt apte de muncă şi nu beneficiază de

drepturile conferite în cadrul asigurărilor sociale. *Asistență medicală* = îngrijire a bolnavilor de către un personal calificat. *Asistență maritimă* = ajutor dat unei nave în pericol de către o altă navă. *Asistență juridică* = sprijin dat unei persoane pentru a-și susține drepturile în fața justiției. *Asistență mutuală* = înțelegere politico-militară între două sau mai multe state pentru apărarea comună împotriva unui atac armat. — Din fr. **assistance.**

ASISTÓLIC, -Ă, *asistolici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la asistolie, de asistolie. — Din fr. **asystolique.**

ASISTOLÍE s.f. (Med.) **1.** Slăbire a contracțiilor inimii. **2.** (Impr.) Insuficiență cardiacă totală. — Din fr. **asystolie.**

ÁSLO, (**2**) *ASLO-uri,* s.n. (Med.) **1.** Test pentru depistarea infecției produse de streptococul hemolitic, constând în evidențierea anticorpului ce neutralizează streptolizina. **2.** Tip de analiză efectuată cu un asemenea test. — Abr. din **Antistreptolizina 0.**

ASÍZĂ, *asize,* s.f. Fiecare dintre straturile orizontale de cărămidă, piatră etc. care alcătuiesc zidăria unei construcții. — Din fr. **assise.**

ASMAȚÚCHI s.m. v. **hasmaţuchi.**

ASMĂȚÚI s.m. v. **hasmaţuchi.**

ASMUȚÁ vb. I v. **asmuți.**

ASMUȚÁRE s.f. v. **asmuțire.**

ASMUȚÍ, *asmút,* vb. I. **1.** Intranz. A îndemna (prin strigăte) un câine să urmărească, să atace pe cineva; a întărâta un câine. **2.** Fig. A stârni, a instiga, a îndemna pe cineva la acțiuni violente, dușmănoase. [Var.: **asmuțá** vb. I] — Et. nec.

ASMUȚÍRE, *asmuțiri,* s.f. Acțiunea de *a asmuți.* [Var.: **asmuțáre** s.f.] — V. **asmuți.**

ASOCIÁ, *asociez,* vb. I. Refl. A se uni, a se grupa cu cineva pentru atingerea unui scop comun. F Refl. și tranz. A lua parte sau a face să ia parte, împreună cu alții, la o acțiune, la o inițiativă etc. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **associer,** lat. **associare.**

ASOCIÁL, -Ă, *asociali, -e,* adj. (Despre oameni) Care nu este adaptat vieții sociale; refractar la integrarea socială. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **asocial.**

ASOCIÁT, -Ă, *asociați, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care s-a unit cu alta (sau cu altele) pentru atingerea unui scop comun; (persoană) care face parte dintr-o asociație. [Pr.: *-ci-at*] — V. **asocia.**

ASOCIATÍV, -Ă, *asociativi, -e,* adj. **1.** Care aparține unei asociații (**4**), privitor la o asociație; (despre memorie) care evocă imagini prin asociație (**4**). **2.** (Despre unele operații matematice) Care duce la același rezultat independent de modul cum au fost grupate elementele unui grup ordonat. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **associatif.**

ASOCIATIVITÁTE s.f. Proprietatea unei operații matematice de a fi asociativă (**2**). [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **associativité.**

ASOCIÁȚIE, *asociații,* s.f. **1.** Grupare de persoane care, pe baza unei înțelegeri, pun în comun contribuția financiară, cunoștințele sau aportul lor în muncă, pentru revitalizarea unor activități în interes comun, comunitar etc. **2.** Grup de plante format din mai multe specii caracteristice unui anumit mediu de viață. **3.** Grupare de molecule, de stele etc. cu însușiri comune. *Asociație moleculară.* **4.** Legătură între senzații, imagini, concepte, sentimente prin care unele atrag apariția celorlalte. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **association.**

ASOCIAȚIONÍSM s.n. Concepție psihologică care consideră că procesele psihice superioare sunt rezultatul asocierii de fapte simple, în particular de senzații. [Pr.: *-ci-a-ți-o-*] — Din fr. **associationnisme.**

ASOCIAȚIONÍST, -Ă, *asociaționiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține asociaționismului, privitor la asociaționism. **2.** S.m. și f. Adept al asociaționismului. [Pr.: *-ci-a-ți-o-*] — Din fr. **associationniste.**

ASOCIÉRE, *asocieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) asocia* și rezultatul ei. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **asocia.**

ASOLAMÉNT, *asolamente,* s.n. Tehnică a împărțirii unui teren cultivabil în mai multe loturi (în raport cu numărul de plante care urmează a fi cultivate) și a repartizării prin rotație a fiecărei plante pe un lot anumit. — Din fr. **assolement.**

ASONÁNT, -Ă, *asonanți, -te,* adj. Care produce o asonanță. — Din fr. **assonant.**

ASONÁNȚĂ, *asonanțe,* s.f. Repetare a aceleiași vocale accentuate în cuvinte care se succed; (în prozodie) rimă imperfectă. — Din fr. **assonance.**

ASORTÁ, *asortez,* vb. I. Tranz. A așeza laolaltă diverse lucruri pentru a forma un tot armonios. F A aproviziona cu mărfuri variate. F Refl. A se potrivi (ca nuanță, mărime etc.). — Din fr. **assortir.**

ASORTÁRE, *asortări,* s.f. Acțiunea de *a (se) asorta.* — V. **asorta.**

ASORTÁT, -Ă, *asortați, -te,* adj. Care se potrivește, care se armonizează (la culoare, mărime, calitate). F Aprovizionat, înzestrat cu mărfuri variate. *Magazin asortat.* — V. **asorta.**

ASORTIMÉNT, *asortimente,* s.n. Totalitatea mărfurilor sau produselor de aceeași categorie, dar de diferite forme, calități etc. — Din fr. **assortiment.**

ASPARÁGUS, *asparagușI,* s.m. Plantă ornamentală, agățătoare, din familia liliaceelor, cultivată pentru frunzulițele ei foarte fine și decorative *(Asparagus silvestris).* — Din fr. **asparagus.**

ASPÉCT, *aspecte,* s.n. **1.** Fel de a se prezenta al unei ființe sau al unui lucru; înfățișare. G Loc. prep. *Sub aspectul...* = din punctul de vedere al..., sub raportul... **2.** Categorie gramaticală caracteristică anumitor limbi, care arată stadiul de realizare a acțiunii exprimate de verb. — Din fr. **aspect,** lat. **aspectus.**

ASPECTOMÁT, *aspectomate,* s.n. Diaproiector cu telecomandă. — Din germ. **Aspektomat.**

ASPECTUÓS, -OÁSĂ, *aspectuoși, -oase,* adj. Care are aspect (**1**) plăcut, prezentabil etc. [Pr.: *-tu-os*] — **Aspect** + suf. *-os.*

ASPERITÁTE, *asperități,* s.f. (Adesea fig.) Proprietatea de a fi aspru[2] (**I 1**); (concr.) parte aspră[2] a unei suprafețe. — Din fr. **aspérité,** lat. **asperitas, -tatis.**

ASPERSÁRE, *aspersări,* s.f. Stropire cu aspersorul. — După fr. **aspersion.**

ASPERSIÚNE s.f. Stropire a unei culturi agricole cu aspersorul. F Ploaie artificială. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **aspersion,** lat. **aspersio, -onis.**

ASPERSÓR, *aspersoare,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se împrăștie apa adusă prin conducte, sub formă de picături imitând ploaia, asupra unei culturi agricole. — Din fr. **aspersoir.**

ASPÍC, (**2**) *aspicuri,* s.n. **1.** Substanță gelatinoasă obținută din suc de oase și de carne, folosită la unele mâncăruri (ca garnitură). **2.** Sortiment de aspic (**1**). — Din fr. **aspic.**

ASPÍDĂ, *aspide,* s.f. (Rar) Șarpe veninos. F Fig. Femeie rea. — Din sl. **aspida.**

ASPIRÁ, *aspir,* vb. I. **1.** Tranz. A trage aerul în plămâni, a inspira; *p. ext.* a inspira odată cu aerul și alte corpuri sub formă de pulbere. F (Despre o pompă) A trage în sus un lichid, un gaz, praful etc. **2.** Intranz. Fig. A năzui, a tinde către ceva. — Din fr. **aspirer,** lat. **aspirare.**

ASPIRÁNT, -Ă, *aspiranți, -te,* s.m. și f. Persoană care aspiră la ceva, care dorește să obțină ceva. F Spec. (În trecut) Elev al unei școli de ofițeri de marină. F Spec. (În trecut și astăzi, în unele țări) Diplomat al unei facultăți care se pregătea, sub conducerea unui profesor, pentru a obține titlul de candidat în științe. — Din fr., rus. **aspirant.**

ASPIRANTÚRĂ s.f. (În trecut și astăzi, în unele țări) Sistem de pregătire postuniversitară și academică a viitorilor candidați în științe. — Din rus. **aspirantura.**

ASPIRÁRE, *aspirări,* s.f. Acțiunea de *a aspira* și rezultatul ei; aspirație. — V. **aspira.**

ASPIRÁT, -Ă, *aspirați, -te,* adj., s.f. (Sunet) pronunțat cu aspirație (**2**). — V. **aspira.**

ASPIRATÓR, -OÁRE, *aspiratori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aspiră (**1**). **2.** S.n. Aparat pentru aspirarea fumului, a prafului, a gazelor etc. — Din fr. **aspirateur.**

ASPIRÁȚIE, *aspirații,* s.f. **1.** Aspirare. F Deplasare a unui fluid într-o conductă prin micșorarea presiunii aerului din ea. **2.** (Fon.) Zgomot produs prin frecarea aerului în trecerea lui prin laringe în cursul pronunțării unor sunete. **3.** (Med.) Pătrundere în căile aeriene a unor lichide (sânge, apă) sau vărsături care pot produce asfixie mecanică sau pneumonie de aspirație. **4.** Fig. Năzuință, dorință, râvnă. [Var.: (înv.) **aspiraţiúne** s.f.] — Din fr. **aspiration.**

ASPIRAȚIÚNE s.f. v. **aspirație.**

ASPIRÍNĂ®, *aspirine,* s.f. Acid acetilsalicilic, utilizat ca medicament febrifug și calmant. G *Aspirină tamponată* = amestec de acid acetilsalicilic cu carbonat de calciu, pentru a evita iritarea mucoasei gastroduodenale, produsă de aspirina obișnuită. — Din fr. **aspirine,** germ. **Aspirin.**

ASPREÁLĂ, *aspreli,* s.f. (Rar) Asprime (**1**). — **Aspri** + suf. *-eală.*

ASPRÉTE, *aspreți,* s.m. Pește cenușiu-brun, mic, acoperit cu solzi aspri și mărunți *(Romanichthys valsanicola).* — Din **aspru[2].**

ASPRÍ, *aspresc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni aspru[2]; a (se) înăspri. — Din **aspru[2].**

ASPRÍME, *asprimi,* s.f. **1.** Proprietatea de a fi aspru[2] (**I 1**); (rar) aspreală. **2.** Fig. Atitudine severă față de cineva; severitate, străşnicie. F Vigoare, tărie, forță, putere mare. *Asprimea vântului.* — **Aspru[2]** + suf. *-ime.*

ASPRÍU, -ÍE, *asprii,* adj. (Rar) Cam aspru[2] (**I**); (despre vin) cam înțepător la gust. — **Aspru[2]** + suf. *-iu.*

ÁSPRU[1], *aspri,* s.m. Monedă turcească de argint, cu circulație în Țările Române între sec. XV–XIX. — Din ngr. **áspron.**

ÁSPRU[2], -Ă, *aspri, -e,* adj. **I. 1.** Cu suprafața zgrunțuroasă, care dă (la pipăit) o senzație specifică, neplăcută. F (Despre fire de păr) Tare și țepos. F (Despre perii) Cu firele tari și țepoase. **2.** (Despre apă) Care conține (din abundență) săruri calcaroase. **3.** (Despre vin) Care are gust înțepător; acru. **II.** Fig. **1.** (Adesea adverbial) Mare, intens, puternic, înverșunat. *Vânt aspru.*

2. Care provoacă suferințe, greu de îndurat. *Aspră robie.* **3.** Lipsit de indulgență, sever, neînduplecat, necruțător. *Purtare aspră.* — Lat. **asper.**

ASTATÍNIU s.n. Element chimic radioactiv din grupul halogenilor. — După fr. **astatine,** germ. **Astatine.**

ÁSTĂZI adv. **1.** În ziua de față, în ziua în curs; azi. F (Substantivat, m. invar.) Ziua care e în curs. *Acest astăzi va rămâne neuitat.* F (În corelație cu „mâine") **a)** Zi cu zi, zi după zi; **b)** Când..., când. G Expr. *De ieri până astăzi* = într-un timp neașteptat de scurt. *Ba astăzi, ba mâine,* exprimă ideea de amânare continuă. *Astăzi-mâine* = în curând, zilele acestea. **2.** În epoca prezentă, în timpul sau în vremea de acum. — Lat. **ista die** (sau **astă** + **zi**).

ASTÁMPĂR s.n. Odihnă, liniște, tihnă, pace. G *Fără astâmpăr* = **a)** loc. adv. necontenit, întruna; **b)** loc. adj. neastâmpărat. [Var.: (pop.) **stâmpăr** s.n.] — Din **astâmpăra** (derivat regresiv).

ASTÂMPĂRÁ, *astâmpăr,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma; a (se) cumința. **2.** A scădea sau a face să scadă (în intensitate), a înceta sau a face să înceteze. [Var.: (pop.) **stâmpărá** vb. I] — Lat. *__ex-temperare.__

ASTÂMPĂRÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) astâmpăra* și rezultatul ei. [Var.: (pop.) **stâmpăráre** s.f.] — V. **astâmpăra.**

ASTÂMPĂRÁT, -Ă, *astâmpărați, -te,* adj. Domolit, liniștit, potolit; cuminte. [Var.: (pop.) **stâmpărát, -ă,** adj.] — V. **astâmpăra.**

ASTÉNIC, -Ă, *astenici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține asteniei, privitor la astenie, de astenie. **2.** Adj., s.m. și f. (Om) care suferă de astenie. — Din fr. **asthénique.**

ASTENÍE, *astenii,* s.f. (Med.) Stare de oboseală intensă și prelungită, însoțită de slăbiciune fizică, de scăderea capacității de lucru intelectual etc. — Din fr. **asthénie.**

ASTENIZÁ, *astenizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) îmbolnăvi de astenie. — **Astenie** + suf. *-iza.*

ASTEREÁLĂ, *astereli,* s.f. Căptușeală de scânduri așezată pe un schelet de lemn, pentru a susține învelitoarea unui acoperiș, o boltă de beton în timpul turnării etc. — **Astări** (ieșit din uz, „a căptuși cu scânduri" < *astar,* înv., „pânză ordinară" < tc.) + suf. *-eală.*

ASTÉRIE, *asterii,* s.f. (Zool.) Stea-de-mare. — Din fr. **astérie.**

ASTERÍSC, *asteriscuri,* s.n. Semn grafic în formă de steluță, care se pune după un cuvânt pentru a indica trimiterea la o notă ori înaintea elementelor (lexicale) neatestate și reconstituite etc. — Din fr. **astérisque,** lat. **asteriscus.**

ASTEROÍD, *asteroizi,* s.m. Fiecare dintre micile planete ale sistemului solar, puțin strălucitoare, ale căror orbite sunt, în general, cuprinse între orbitele lui Marte și Jupiter. — Din fr. **astéroïde.**

ASTERONÍM, *asteronime,* s.n. Steluță, grup de steluțe sau litere urmate de steluțe care înlocuiesc într-o operă numele autorului sau al unui personaj. — Din fr. **astéronyme.**

ÁSTFEL adv. **1.** În modul acesta, în acest fel, într-un mod asemănător (cu...); așa. **2.** (Așa) încât; prin urmare; în consecință; așadar. G Loc. adj. *Astfel de* = asemenea, atare. — [Într-]**ast** + **fel.**

ASTIGMÁTIC, -Ă, *astigmatici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre o imagine) Care e deformată din cauza astigmatismului. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de astigmatism. — Din **astigmatism.**

ASTIGMATÍSM s.n. Aberație a unui sistem optic, care formează o imagine întinsă pentru un obiect. F Defect al lentilelor sau al corneei și cristalinului ochiului omenesc, care constă într-o abatere de la forma sferică, ele având razele de curbură diferite în două plane perpendiculare, ceea ce duce la deformarea imaginilor. — Din fr. **astigmatisme.**

ASTIGMOMÉTRU, *astigmometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea gradului de astigmatism. — Din fr. **astigmomètre.**

ASTM s.n. Boală care se manifestă prin greutate în evacuarea aerului din plămâni și prin nevoia imperioasă de aer. G *Astm bronșic* = astm datorat spasmului mușchilor bronhiolelor, provocat de o stare alergică, o infecție pulmonară cronică, o iritație locală a aparatului respirator etc. G *Astm cardiac* = astm provocat de o insuficiență cardiacă acută, ca urmare a acumulării de sânge în plămâni. [Var.: **ástmă** s.f.] — Din fr. **asthme,** lat. **asthma.**

ASTMÁTIC, -Ă, *astmatici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de astm. **2.** Adj. Cauzat de astm. *Tuse astmatică.* — Din fr. **asthmatique,** lat. **asthmaticus.**

ÁSTMĂ s.f. v. **astm.**

ASTRAGÁL, *astragale,* s.n. **1.** Unul dintre cele două oase mai mari ale tarsului. **2.** Element decorativ de secțiune semicirculară, care separă fusul coloanei de capitel. — Din fr. **astragale,** lat. **astragalus.**

ASTRAHÁN, (**2**) *astrahanuri,* s.n. **1.** Pielicică cu părul mătăsos și buclat, obținută de la mieii din rasa caracul. **2.** Haină confecționată din astrahan (**1**). — Din n. pr. **Astrahan.**

ASTRÁL, -Ă, *astrali, -e,* adj. Al aștrilor, care vine de la aștri. — Din fr. **astral,** lat. **astralis.**

ASTRALÍT s.n. Exploziv detonant de siguranță, folosit în unele mine. [Var.: **astralítă** s.f.] — Din fr. **astralite.**

ASTRALÍTĂ s.f. v. **astralit.**

ASTRĂGÁCI, *astrăgace,* s.n. Instrument de cizmărie folosit la întins talpa sau la întors cizmele pe față, după ce au fost cusute. — Cf. bg. străgaci „răzuitor".

ASTRINGÉNT, -Ă, *astringenți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre substanțe) Care contractează țesuturile organismului. **2.** S.n. Substanță sau medicament folosit pentru combaterea secrețiilor organice exagerate. — Din fr. **astringent,** lat. **astringens, -ntis.**

ASTRINGÉNȚĂ s.f. Proprietate a unor substanțe de a fi astringente. — Din fr. **astringence.**

ASTROBIOLÓG, -Ă, *astrobiologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în astrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **astrobiologie** (derivat regresiv).

ASTROBIOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul vieții din alte planete. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **astrobiologie.**

ASTROCLIMÁT, *astroclimate,* s.n. Totalitatea factorilor care contribuie la stabilirea unui loc adecvat pentru observații astronomice cu instrumente optice perfecționate. — Din fr. **astroclimat.**

ASTRODRÓM, *astrodromuri,* s.n. Cosmodrom. — Din fr. **astrodrome.**

ASTROFÍZICĂ s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu studiul structurii și compoziției aștrilor și a materiei interstelare, cu procesele care se petrec aici etc. — Din fr. **astrophysique.**

ASTROFIZICIÁN, -Ă, *astrofizicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în astrofizică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **astrophysicien.**

ASTROFOTOMETRÍE s.f. Ramură a astrofizicii practice care se ocupă cu măsurarea strălucirii corpurilor cerești. — Din fr. **astrophotométrie.**

ASTROGRÁF, *astrografe,* s.n. Lunetă astronomică fotografică, folosită la determinarea poziției aștrilor. — Din fr. **astrographe.**

ASTROGRAFÍE s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu descrierea stelelor. — Din fr. **astrographie.**

ASTROLÁB, *astrolabi,* s.m. **1.** Instrument folosit pentru măsurarea poziției aștrilor și a înălțimii lor deasupra orizontului. **2.** Vechi instrument pentru măsurarea unghiurilor. — Din fr. **astrolabe.**

ASTROLATRÍE s.f. (În religiile antice) Închinare la aștri. — Din fr. **astrolâtrie.**

ASTROLÓG, -Ă, *astrologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care practică astrologia; *p. ext.* astronom. — Din fr. **astrologue,** lat. **astrologus.**

ASTROLÓGIC, -Ă, *astrologici, -ce,* adj. Care aparține astrologiei, privitor la astrologie, de astrologie. — Din fr. **astrologique,** lat. **astrologicus.**

ASTROLOGÍE s.f. Arta de a descifra și de a prezice destinele pe baza studierii poziției și mișcării aștrilor, a constelațiilor sau a unor fenomene cerești. — Din fr. **astrologie,** lat. **astrologia.**

ASTROMÉTRIC, -Ă, *astrometrici, -ce,* adj. Referitor la astrometrie, de astrometrie. — Din fr. **astrométrique,** engl. **astrometric.**

ASTROMETRÍE s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu stabilirea poziției stelelor, cu determinarea coordonatelor geografice etc. — Din fr. **astrométrie.**

ASTRONAÚT, -Ă, *astronauți, -te,* s.m. și f. Persoană care călătorește în spațiul cosmic cu o astronavă; cosmonaut. — Din fr. **astronaute.**

ASTRONAÚTIC, -Ă, *astronautici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la astronautică (**2**), de astronautică. **2.** S.f. Disciplină care studiază mijloacele și posibilitățile de zbor în spațiul cosmic; cosmonautică. — Din fr. **astronautique.**

ASTRONÁVĂ, *astronave,* s.f. Navă destinată zborului în spațiul cosmic; cosmonavă, navă cosmică. — Din fr. **astronef** (după *navă).*

ASTRONÓM, -Ă, *astronomi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în astronomie. — Din fr. **astronome,** lat. **astronomus.**

ASTRONÓMIC, -Ă, *astronomici, -ce,* adj. Care aparține astronomiei, care se referă la astronomie. F Fig. De proporții foarte mari. — Din fr. **astronomique,** lat. **astronomicus.**

ASTRONOMÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul aștrilor, al sistemelor de aștri, al galaxiilor și al Universului. — Din fr. **astronomie,** lat. **astronomia.**

ASTROSCÓP, *astroscoape,* s.n. Telescop astronomic folosit pentru examinarea sumară a mișcării aștrilor dintr-o anumită zonă. — Din fr. **astroscope.**

ÁSTRU, *aștri,* s.m. Corp situat pe bolta cerească (stea, planetă etc.). [Pl. și: (n.) *astre*] — Din fr. **astre,** lat. **astrum.**

ASTRUCÁ, *astrúc,* vb. I. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A îngropa un mort; a înmormânta. **2.** Tranz. și refl. A (se) acoperi, a (se) înveli. — Lat. *__astruicare__ (= *astruere).*

ASTRUCÁRE, *astrucări,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a (se) astruca.* — V. **astruca.**

ASTUPÁ, *astúp,* vb. I. Tranz. A închide, a acoperi, a înfunda o gaură, o deschizătură etc.; a face să nu se mai vadă (acoperind). G Expr. (Fam.) *A astupa găuri* = a reuși să realizeze unele lucruri strict necesare; a plăti (din)

datorii. *A-și astupa urechile* = a nu voi să audă, să cunoască ceva. *A-i astupa cuiva ochii* = a nu lăsa pe cineva să vadă realitatea. F A face să nu se mai audă ceva. F A șterge, a face să dispară o urmă. — Lat. *__asstuppare.__

ASTUPÁRE, *astupări,* s.f. Acțiunea de *a astupa;* astupat[1]. — V. **astupa.**

ASTUPÁT[1] s.n. Astupare. — V. **astupa.**

ASTUPÁT[2]**, -Ă,** *astupați, -te,* adj. **1.** (Despre găuri, deschizături etc.) Acoperit, închis complet. **2.** (Pop.; despre oameni) Care suferă de constipație. — V. **astupa.**

ASTUPĂTOÁRE, *astupători,* s.f. Obiect cu care se astupă ceva. — **Astupa** + suf. *-ătoare.*

ASTUPÚȘ, *astupușuri,* s.n. (Reg.) Dop (**1**). — **Astupa** + suf. *-uș.*

ASUDÁ, *asúd,* vb. I. Intranz. **1.** A secreta sudoare; a transpira, a năduși. G Expr. (Ir.) *A asuda sub limbă,* se zice despre cei care se plâng că au muncit din greu, fără să fi făcut în realitate (mai) nimic. F A se aburi. *Pereții asudă.* **2.** Fig. A munci depunând mari eforturi; a osteni, a trudi. — Lat. **assudare.**

ASUDÁRE s.f. Acțiunea de *a asuda* și rezultatul ei. — V. **asuda.**

ASUDÁT, -Ă, *asudați, -te,* adj. Plin de sudoare; transpirat, nădușit. — V. **asuda.**

ASUMÁ, *asúm,* vb. I. Tranz. A lua ceva asupra sau pe seama sa; a se angaja să îndeplinească ceva. *A-și asuma o răspundere*. — Din fr. **assumer,** lat. **assumere.**

ASUMÁRE, *asumări,* s.f. Acțiunea de *a asuma* și rezultatul ei. — V. **asuma.**

ASÚPRA prep. (Construit cu genitivul) **1.** (Local) Peste; deasupra. *Se apleacă asupra lui. G* Expr. *A avea* (ceva) *asupra sa* = a purta (ceva) cu sine. *A prinde* (pe cineva) *asupra faptului* = a surprinde (pe cineva) în momentul când comite ceva (rău). (Substantivat, reg.) *Cu asupra (de măsură)* = peste măsură. **2.** (Local) Înspre, spre. *Își ațintește privirea asupra lui.* **3.** În contra; împotriva. *Se repede asupra lui.* **4.** Cu privire la...; despre. *Discuție asupra atomilor.* **5.** (Temporal; reg.) În preajma..., aproape de...; către. *A sosit asupra nopții.* [Var.: (înv.) **asúpră** prep.] — Lat. **ad-supra.**

ASÚPRĂ prep. v. **asupra.**

ASUPREÁLĂ, *asupreli,* s.f. (Pop.) Asuprire. — **Asupri** + suf. *-eală.*

ASUPRÍ, *asupresc,* vb. IV. Tranz. A prigoni, a oprima, a împila; a exploata. F (Impr.) A chinui. — Din **asupra.**

ASUPRÍRE, *asupriri,* s.f. Acțiunea de *a asupri* și rezultatul ei; (pop.) asuprează. — V. **asupri.**

ASUPRÍT, -Ă, *asupriți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) prigonit, oprimat, împilat; (impr.) (om) chinuit. — V. **asupri.**

ASUPRITÓR, -OÁRE, *asupritori, -oare,* s.m. și f. Persoană care asuprește. F (Adjectival; despre oameni și acțiunile lor) Care asuprește. *Măsuri asupritoare.* — **Asupri** + suf. *-tor.*

ASURZÍ, *asurzesc,* vb. IV. Intranz. A deveni surd. F Tranz. A face ca cineva să-și piardă (temporar) auzul; (prin exagerare, despre sunete puternice, zgomote etc.) a face ca cineva să nu mai audă sau să nu mai înțeleagă un anumit lucru. — Lat. *__assurdire.__

ASURZÍRE s.f. Acțiunea de *a asurzi* și rezultatul ei. — V. **asurzi.**

ASURZITÓR, -OÁRE, *asurzitori, -oare,* adj. (Despre zgomote sau surse de zgomote) Care asurzește; *p. ext.* extrem de intens, de puternic. — **Asurzi** + suf. *-tor.*

AȘ interj. Vorbă să fie! da de unde! nici gând!

AȘÁ adv., adj. invar. **I.** Adv. (Modal) **1.** În felul acesta; astfel. G Loc. adj. *Așa-zis* sau *așa-numit* = pe nedrept sau convențional numit astfel; pretins, fals, aparent, impropriu. G Expr. *Așa o fi* = e posibil; poate. *Și așa* = în orice caz; oricum, tot. *Și așa, și așa* = și într-un fel, și într-altul. *Ori așa, ori așa* = sau într-un fel, sau într-altul. *Așa..., așa* = după cum..., astfel. *Așa și așa* = nu prea bine; potrivit. *Azi așa, mâine așa* = continuând mereu în acest fel. *Nici așa, nici așa* = nici într-un fel, nici într-altul. F (Concluziv) În concluzie. G Loc. conj. *Așa că* = deci. G Expr. *Așa-zicând* = pentru a spune astfel. **2.** În același fel, în același mod. *Așa să faci și tu.* G Expr. *Și așa mai departe* = etcetera. **3.** Chiar precum se spune; întocmai, exact. *Ai să faci așa?* G Expr. *Așa e?* sau *nu-i așa?* = am dreptate? (sau nu am?) *Așa?* sau *cum așa?* = adevărat să fie? *Așa?* sau *așa stă treaba?!* = va să zică astfel stau lucrurile?! *Așa, da!* = sunt de acord cu ceea ce spui (sau faci) acum. (Pop. și fam.) *Mai așa* = **a)** desigur, firește; **b)** nu prea tare. *Cam așa* = după cum zici, ai (măcar în parte) dreptate. **4.** Atât de... *Te uiți așa de trist!* **5.** (Cu sensul reieșind din context) **a)** La întâmplare, la nimereală, într-o doară. *Vorbește și el așa.* **b)** După bunul plac; oricum. *Am vrut să fac așa.* **c)** Dintr-odată, ca din senin; pe nesimțite, fără a-și da seama. *I-a venit așa un gând.* **II.** Adj. invar. (Precedă substantivul) Asemenea, atare...; care este atât de mare, de mult, de frumos etc. *Așa nuntă mai rar. G* Expr. *Mai așa* = nu prea bun (sau frumos, mult etc.). — Lat. **eccum-sic.**

AȘADÁR adv. Prin urmare, va să zică; astfel. — **Așa** + **dar.**

AȘÁȘI adv. (Înv. și reg.) **1.** (Modal) Chiar, tocmai; chiar așa. F Așa încât. **2.** (Temporal) Îndată, numaidecât, imediat. — **Așa** + **și.**

AȘCHIÁ, *așchiez,* vb. I. Tranz. A rupe sau a tăia în așchii, în șuvițe sau în fâșii; *spec.* a prelucra un obiect înlăturând (sub formă de așchii) surplusul de material. [Pr.: *-chi-a*] — Din **așchie.**

ÁȘCHIE, *așchii,* s.f. Bucată mică, subțire, care se desprinde sau sare dintr-un material prin cioplire, prin spargere etc. — Lat. **ascla** (= *astula* sau *assula).*

AȘCHIÉRE s.f. Acțiunea de *a așchia.* [Pr.: *-chi-e-*] — V. **așchia.**

AȘCHIETÓR, -OÁRE, *așchietori, -oare,* adj., s.m. și f. (Muncitor) care aschiază. [Pr.: *-chi-e-*] — **Așchia** + suf. *-tor.*

AȘCHIOÁRĂ, *așchioare,* s.f. Aschiuță. [Pr.: *-chi-oa-*] — **Așchie** + suf. *-ioară.*

AȘCHIÚȚĂ, *așchiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *așchie;* aschioară. [Pr.: *-chi-u-*] — **Așchie** + suf. *-uță.*

AȘEZÁ, *așéz,* vb. I. **I. 1.** Refl. și tranz. A (se) pune pe ceva sau undeva pentru a ședea sau a face să șadă. G Expr. (Refl.) *A se așeza în pat* = a se întinde în pat; a se culca. *A se așeza la lucru* = a începe să facă o treabă. F Refl. A poposi. F Refl. (Despre păsări sau insecte) A se lăsa din zbor pe ceva pentru a se odihni. F Refl. A se așterne formând un strat. F Refl. (Despre lichide în fermentație) A se limpezi. F Refl. Fig. A se potoli, a se liniști. **2.** Refl. A se stabili într-o localitate, într-un loc. **II. 1.** Tranz. și refl. A (se) pune într-o anumită ordine; a (se) rândui, a (se) aranja. **2.** Intranz. (Pop.) A pune la cale; a proiecta, a plănui. **III.** Tranz. **1.** (Rar) A înfățișa un fapt într-o anumită lumină. **2.** (Înv.) A dispune, a decreta, a hotărî; a institui, a statornici, a fixa. **IV.** Tranz. A procura cuiva o situație mai bună; a căpătui. F A instala pe cineva într-o funcție. — Lat. *__assediare.__

AȘEZÁRE, *așezări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) așeza* și rezultatul ei. **2.** Loc unde se află (stabilit) cineva sau ceva. F Grup de locuințe, de construcții care alcătuiesc un mediu de viață umană. **3.** (Rar) Mod de organizare (socială). — V. **așeza.**

AȘEZÁT, -Ă, *așezați, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Cumpătat, serios, cuminte, chibzuit. — V. **așeza.**

AȘEZĂMÂNT, *așezăminte,* s.n. Instituție creată pentru o activitate de folos obștesc. G *Așezământ cultural (*sau *de cultură)* = instituție care duce o acțiune organizată de propagare a culturii. — **Așeza** + suf. *-(ă)mânt.*

AȘÍJDEREA adv. (Înv. și pop.) Tot așa, la fel; asemenea. [Var.: **așíjderi** adv.] — **Ași** (înv. = *așa)* + sl. [tako] **žde** + **re** + **a.**

AȘÍJDERI adv. v. **așíjderea.**

AȘTEPTÁ, *aștépt,* vb. I. Tranz. **1.** A sta undeva pentru a fi de față la ceva, pentru a vedea pe cineva etc.; a adăsta. G Loc. adv. *La sfântul-* (sau *la moș-) așteaptă* = niciodată. **2.** A avea răbdare, a da cuiva răgaz pentru a face ceva; a păsui. F (În construcții negative) A sta la îndoială; a ezita; a zăbovi. **3.** A lăsa să treacă timpul sperând să... sau că... F Refl. A crede, a-și închipui; a prevedea; a conta (pe ceva). — Lat. *__astectare__ (= *adspectare).*

AȘTEPTÁRE, *așteptări,* s.f. Acțiunea de *a (se) aștepta* și rezultatul ei. G Loc. adj. și adv. *Peste* (sau *sub) așteptări* = neașteptat de bun (sau de slab). — V. **aștepta.**

AȘTEPTÁT s.n. Faptul de *a aștepta.* — V. **aștepta.**

AȘTÉRNE, *aștérn,* vb. III. **1.** Tranz. A întinde un covor, o pânză etc. pe o suprafață. F Tranz. și refl. (Adesea fig.) A (se) împrăștia, a (se) răspândi pe jos, încât să formeze un strat (care se nivelează). **2.** Tranz. A pregăti (și a întinde) așternutul sau, *p. ext.,* patul pentru culcare. F A pregăti pe masă toate cele necesare pentru a mânca. **3.** Tranz. A scrie, a compune. **4.** Refl. și tranz. A (se) întinde (orizontal) pe jos, a (se) culca la pământ. F Refl. Fig. A se apuca temeinic sau în tihnă de o treabă. G Expr. *A se așterne la drum* = a porni la drum lung. *A se așterne drumului* (sau *câmpului* etc.) = a fugi sau a merge foarte repede. **5.** Tranz. A trânti, a culca pe cineva la pământ (printr-o lovitură). G Expr. (Înv.) *A așterne* (pe cineva) *la scară* = a întinde (pe cineva) pe jos pentru a-l bate. — Lat. **asternere.**

AȘTÉRNERE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) așterne.* — V. **așterne.**

AȘTERNÚT, *așternuturi,* s.n. Faptul de *a (se) așterne;* (concr.) totalitatea obiectelor cu care se pregătește patul (sau locul) pentru dormit; rufărie de pat; pat astfel pregătit. G Expr. *A cădea* (sau *a pica) la așternut* = (la ghicitul în cărți) a prevesti venirea cuiva (străin) în casă. F (Concr.) Culcuș (pentru animale). F (Tipogr.) Înveliș de materiale elastice cu care se acoperă cilindrul preselor de tipar. — V. **așterne.**

ATÁC, *atacuri,* s.n. **1.** Ofensivă a unor forțe armate care urmărește nimicirea sau prinderea inamicului și distrugerea unor obiective ale acestuia; (în special) moment culminant al acestei ofensive. F (La sg. art.) Semnal de trompetă care anunță începerea atacului (**1**). **2.** Agresiune împotriva unei persoane, unui stat etc. **3.** Inițiativă într-un joc sportiv. F Linia de înaintași a unei echipe de fotbal, handbal etc. **4.** Acțiune violentă și susținută (prin manifestații, prin scris etc.) împotriva unei situații, unei teorii etc. sau împotriva celor care le susțin. F Mijloc prin care se cere reexaminarea unei hotărâri judecătorești care nu satisface una dintre părți.

5. Apariție bruscă și puternică a unei boli. G *Atac de panică* = criză acută de angoasă. F (Pop.) Apoplexie. F (Pop.) Tuberculoză pulmonară. **6.** (Fon.) Mișcare articulatorie a coardelor vocale, care marchează începutul pronunțării unei vocale. — Din fr. **attaque.**

ATACÁ, *atác,* vb. I. **1.** Tranz. (Mil.) A începe sau a duce un atac (**1**). **2.** A comite o agresiune împotriva unei persoane, unui stat etc. **3.** Intranz. A avea sau a lua inițiativa într-un joc sportiv. **4.** Tranz. Fig. A duce o campanie violentă și susținută împotriva unei situații, unei teorii etc. sau împotriva celor care le susțin. F A cere justiției să reexamineze o hotărâre care nu satisface una dintre părți. **5.** Tranz. A vătăma; a roade; a arde; a distruge. F Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de tuberculoză pulmonară. F Refl. (Arg.) A se enerva, a se irita, a se înfuria. **6.** Tranz. Fig. A începe să studieze o problemă. F A începe executarea unei bucăți muzicale. — Din fr. **attaquer.**

ATACÁBIL, -Ă, *atacalibi, -e,* adj. Care poate fi atacat. — Din fr. **attaquable.**

ATACÁNT, -Ă, *atacanți, -te,* s.m. și f. Persoană care atacă. F Jucător care face parte din linia de înaintași a unei echipe sportive. — Din fr. **attaquant.**

ATACÁRE, *atacări,* s.f. Acțiunea de *a ataca.* — V. **ataca.**

ATACÁT, -Ă, *atacați, -te,* adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) ftizic. — V. **ataca.**

ATACATÓR, -OÁRE, *atacatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care atacă. — **Ataca** + suf. *-tor.*

ATAMÁN, *atamani,* s.m. **1.** Căpetenie de cazaci. **2.** Șef al unei echipe de pescari. — Din rus., ucr. **ataman.**

ATARÁXIC, *ataraxice,* s.n. Medicament cu puternică acțiune calmantă a sistemului nervos central. — Din fr. **ataraxique.**

ATARAXÍE s.f. **1.** (Med.) Stare bolnăvicioasă de pasivitate a unui organ sau a unei funcțiuni. **2.** Concepție filosofică idealistă din Antichitate care susținea că omul trebuie să tindă spre o stare de perfectă liniște sufletească prin detașarea de frământările lumii. — Din fr. **ataraxie.**

ATÁRE, *atári,* adj. pron. (antepus) Astfel de...; asemenea. *O atare problemă.* G Loc. conj. *Ca atare* = deci, în consecință. — Lat. **eccum-talem.**

ATÁȘ, *atașe,* s.n. Anexă de metal prinsă lateral de o motocicletă cu care se transportă obiecte sau persoane. [Pl. și: *atașuri*] — Din fr. **attache** „legătură”.

ATAȘÁ, *atașez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) alătura (vremelnic) de ceva sau de cineva. **2.** Refl. Fig. A se lega sufletește de cineva sau de ceva. — Din fr. **attacher.**

ATAȘÁBIL, -Ă, *atașabili, -e,* adj. Care poate fi atașat; *fig.* sociabil. — **Atașa** + suf. *-bil.*

ATAȘAMÉNT, *atașamente,* s.n. Afecțiune (puternică și durabilă) față de cineva sau de ceva. — Din fr. **attachement.**

ATAȘÁRE, *atașări,* s.f. Acțiunea de *a (se) atașa.* — V. **atașa.**

ATAȘÁT, -Ă, *atașați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Alăturat, alipit de ceva. **2.** Adj. (Fig.) Apropiat de cineva; devotat. **3.** S.m. Cel mai mic în grad dintre membrii unei reprezentanțe diplomatice. *Atașat cultural. Atașat militar.*— V. **atașa.** Cf. fr. a t t a c h é.

ATÁVIC, -Ă, *atavici, -ce,* adj. Transmis prin atavism. — Din fr. **atavique.**

ATAVÍSM, (**2**) *atavisme,* s.n. **1.** Apariție la un descendent animal sau vegetal a unor particularități (fizice sau psihice) proprii ascendenților îndepărtați și care nu s-au manifestat în generațiile intermediare. **2.** Particularitate proprie atavismului (**1**). — Din fr. **atavisme.**

ATÁXIC, -Ă, *ataxici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de ataxie. — Din fr. **ataxique.**

ATAXÍE s.f. (Med.) Tulburare a coordonării mișcărilor voluntare din cauza lezării unor căi nervoase și centri nervoși. — Din fr. **ataxie.**

ATÂRNÁ, *atấrn,* vb. I. **I. 1.** Intranz. A sta suspendat, a cădea liber în jos (fiind prins sau suspendat de ceva). **2.** Tranz. A agăța, a suspenda de un cârlig, de un cui etc., lăsând să cadă liber în jos. **3.** Refl. A se agăța de cineva sau de ceva. **II.** Intranz. **1.** A se apleca spre pământ sub o povară sau din lipsă de putere. *Crengile atârnă de rod.* **2.** A avea o anumită greutate (relativ mare); a cântări (mult). **III.** Intranz. A depinde de cineva sau de ceva. — **A^{3} + tâm.**

ATÂRNÁRE, *atârnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) atârna* și rezultatul ei; dependență de cineva sau de ceva. — V. **atârna.**

ATÂRNÁT, -Ă, *atârnați, -te,* adj. Care atârnă; (rar) aplecat spre pământ. — V. **atârna.**

ATÂRNĂTOÁRE, *atârnători,* s.f. **1.** Agățătoare (la haină). **2.** Plantă erbacee ornamentală cu flori mici roz-purpurii, așezate în fascicule (*Zebrina pendula).* — **Atârna** + suf. *-ătoare.*

ATÁT, ATÁTA, *atâți(a), atâtea,* adv., pron. nehot., adj. pron. nehot. **I.** Adv. (Mai ales în forma *atât)* **1.** În asemenea măsură, așa de mult, de tare, de bine, de scump etc. G Expr. *Atât..., cât...* = în același grad, număr, preț etc. ca și. *Atât..., cât și...* = și..., și...; nu numai..., ci (și)... *Tot atât* = același lucru, totuna, egal; indiferent. *Încă pe atât* = dublu. **2.** (Indică o gradație; în expr.) *Cu atât mai bine* (sau *mai rău)* = e mai convenabil (sau mai dezavantajos). *Atât mi-a* (sau *ți-a* etc.) *fost,* se spune pentru a arăta ivirea iminentă a unei neplăceri, a unui pericol etc. *Atât (numai* sau *doar) că...* = numai că..., doar că..., cu singura deosebire că... *Cu cât..., cu atât* = pe măsură ce..., tot mai mult... *Atât..., atât...* = în măsura în care... **3.** Numai acest (singur) lucru, mai mult nu. *Eu atât îți spun.* **II.** Pron. nehot. (Mai ales în forma *atâta)* **1.** (Înlocuiește un nume sau o propoziție, exprimând o măsură, o cantitate etc.) *Cum dai merele? — Atâta! G* Expr. *Nici atâta* = și mai puțin. *Atâta(-i) tot* sau *atâta și nimic mai mult* = asta e! cu asta am încheiat! să nu aștepți mai mult! **2.** (Înlocuiește un singur sau ultim lucru care mai trebuie realizat) *Atâta mai am de făcut.* **III.** Adj. pron. nehot. (Mai ales în forma *atâta)* **1.** Care este așa de mult, de tare, de bine etc. *Atâta lume.* G Loc. adv. *De atâtea ori* = așa de des, adeseori. **2.** Care este numai acesta, care este ultimul. *Atâta lucru pot să spun.* G Expr. *Atâta lucru* = lucru de nimic; motiv neînsemnat. [Gen.-dat.: *atâtor* și *atâtora*] — Lat. **eccum-tantum.**

ATÂTÍCA adj. invar., adv. (Adesea substantivat) Care este foarte mic, o nimica toată. — **Atât** + suf. *-ica.*

ATEBRÍNĂ s.f. Medicament folosit în profilaxia și în tratamentul malariei. — Din fr. **atébrine.**

ATÉHNIC, -Ă, *atehnici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care nu are talent tehnic, care nu se pricepe la tehnică; antitehnic. — **A^{5}- + tehnic.**

ATEÍSM s.n. Doctrină care se bazează pe negarea existenței lui Dumnezeu și a oricărei divinități. — Din fr. **athéisme.**

ATEÍST, -Ă, *ateiști, -ste,* adj. (Rar) De ateu, referitor la ateism. — Din fr. **athéiste.**

ATELÁJ, *atelaje,* s.n. Ansamblu format din animalele de tracțiune și harnașamentul acestor animale; (impr.) animalele împreună cu vehiculul pe care îl trag (sau numai vehiculul). — Din fr. **attelage.**

ATÉLĂ, *atele,* s.f. Piesă (din lemn, carton sau metal) folosită pentru a imobiliza în mod provizoriu membrele fracturate. — Din fr. **attelle.**

ATELIÉR, *ateliere,* s.n. **1.** Local înzestrat cu uneltele sau mașinile necesare, în care se desfășoară o muncă meșteșugărească sau industrială organizată. F Parte dintr-o întreprindere industrială în care se execută aceeași operație sau același produs. F Totalitatea muncitorilor care lucrează într-un atelier (**1**). **2.** Încăpere sau grup de încăperi în care își desfășoară activitatea un pictor sau un sculptor. F Artiștii, elevii sau studenții care lucrează sub îndrumarea aceluiași maestru într-un atelier (**2**). [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **atelier.**

ATEMPORÁL, -Ă, *atemporali, -e,* adj. Care nu este legat de condiții determinate de timp, de un moment istoric dat. — Din fr. **atemporel.**

ATEMPORALITÁTE s.f. Considerare, interpretare a fenomenelor istorico-sociale etc. în afara cadrului concret istoric. — Din it. **atemporalità.**

ATENÁNSĂ, *atenanse,* s.f. Corp secundar al unei case, folosit pentru bucătărie, spălătorie etc.; parte secundară a unei locuințe. — Din fr. **attenance.**

ATENÉU, *atenee,* s.n. Numele unei clădiri publice în care au loc manifestații cultural-artistice. — Din fr. **athénée,** lat. **Athenaeum.**

ATENIÁN, -Ă, *atenieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Atena. **2.** Adj. Care aparține Atenei sau atenienilor (**1**), privitor la Atena ori la atenieni. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **athénien.**

ATÉNT, -Ă, *atenți, -te,* adj. **1.** Care urmărește concentrat un lucru, care are atenția (**1**) îndreptată spre cineva sau ceva. F (Adesea adverbial) (Făcut) cu atenție. **2.** Amabil, binevoitor, politicos. — Din lat. **attentus.**

ATENTÁ, *atentez,* vb. I. Intranz. **1.** A face o tentativă criminală, a comite un atentat. **2.** Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la”) A încălca, a nesocoti (un drept, un principiu etc.). — Din fr. **attenter,** lat. **attentare.**

ATENTÁT, *atentate,* s.n. (Jur.) Faptă îndreptată împotriva vieții, a integrității corporale, a drepturilor etc. unei persoane sau ale unei colectivități. — Din fr. **attentat.**

ATENTATÓR, -OÁRE, *atentatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care comite un atentat. — **Atenta** + suf. *-tor.*

ATÉNȚIE, (**3**) *atenții,* s.f. **1.** Însușire care constă în orientarea și în concentrarea activității psihice într-o anumită direcție. **2.** Interes, grijă, preocupare specială a cuiva pentru ceva. G Expr. *În atenția cuiva* = reclamând luarea-aminte specială a cuiva. *A da* (sau *a acorda) atenție* (unei probleme) = a considera ca important. F (Cu valoare de interjecție) Ascultă! bagă de seamă! ia seama! **3.** Atitudine de bunăvoință, de amabilitate; gest, faptă amabilă. G Loc. vb. *A da* (sau *a acorda) atenție* (unei persoane) = a fi amabil, curtenitor (cu cineva). F (Concr.) Flori, obiecte etc. oferite cuiva în schimbul unor mici servicii; dar, cadou. [Var.: **atențiúne** s.f.] — Din fr. **attention,** lat. **attentio -onis.**

ATENȚIONÁ, *atenționez,* vb. I. Tranz. **1.** A atrage atenția cuiva. **2.** (Fam.) A oferi cuiva un dar^{2} (**1**). F A oferi cuiva flori, obiecte etc. în schimbul unor mici servicii. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **attentionner.**

ATENȚIONÁRE, *atenționări,* s.f. Acțiunea de *a atenționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **atenționa.**

ATENȚIONÁT, -Ă, *atenționați, -te,* adj. **1.** Căruia i s-a atras atenția. **2.** (Fam.) Care a primit un dar (în schimbul unui serviciu). [Pr.: *-ți-o-*] — V. **atenționa.**

ATENȚIÚNE s.f. v. **atenție.**

ATENUÁ, *atenuez,* vb. I. Tranz. A micșora intensitatea unui fenomen, importanța sau gravitatea unui fapt. G Refl. *Durerea i s-a atenuat.* [Pr.: *-nu-a*] — Din fr. **atténuer,** lat. **attenuare.**

ATENUÁNT, -Ă, *atenuanți, -te,* adj. Care atenuează. G *Circumstanțe atenuante* = împrejurări care contribuie la micșorarea vinii unui inculpat. [Pr.: *-nu-ant*] — Din fr. **atténuant.**

ATENUÁRE, *atenuări,* s.f. Acțiunea de *a (se) atenua* și rezultatul ei. [Pr.: *-nu-a-*] — V. **atenua.**

ATENUÁT, -Ă, *atenuați, -te,* adj. Care este micșorat (în intensitate, importanță etc.). [Pr.: *-nu-at*] — V. **atenua.**

ATENUATÓR, *atenuatoare,* s.n. Dispozitiv electric pasiv, destinat să realizeze reducerea nivelului unui semnal. [Pr.: *-nu-a-*] — Din. fr. **atténuateur.**

ATERÍNĂ, *aterine,* s.f. Pește mărunt marin de culoare argintie, aproape transparent *(Atherina machon pontica).* — Din ngr. **atherína.**

ATERIZÁ, *aterizez,* vb. I. Intranz. (Despre aeronave) A efectua toate operațiile necesare pentru a reveni și a se opri pe sol. F Fig. (Despre oameni) A sosi, a apărea pe neașteptate undeva. — După fr. **atterrir.**

ATERIZÁJ, *aterizaje,* s.n. Aterizare. — Din fr. **atterrissage.**

ATERIZÁRE, *aterizări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a ateriza;* aterizaj. **2.** (Sport) Atingere a solului ca fază finală a unui exercițiu în gimnastică, atletism etc. — V. **ateriza.**

ATERIZÓR, *aterizoare,* s.n. Dispozitiv al unui avion care servește la prelurarea șocurilor în cursul aterizării. — Din fr. **atterrisseur.**

ATERMÁN, -Ă, *atermani, -e,* adj. (Fiz.) Care nu permite trecerea căldurii. *Mediu aterman.* — Din fr. **athermane.**

ATERÓM s.n. (Med.) Infiltrare a pereților aortei și a unor artere cu o substanță grasă. V. *arterioscleroză.* — Din fr. **athérome.**

ATESTÁ, *atést,* vb. I. Tranz. A face dovada; a confirma un adevăr. F A exista în scris. F A confirma în grad pe un cercetător, pe un membru al corpului didactic universitar etc. — Din fr. **attester,** lat. **attestari.**

ATESTÁRE, *atestări,* s.f. Acțiunea de *a atesta* și rezultatul ei. — V. **atesta.**

ATESTÁT[1], *atestate,* s.n. Act prin care se atestă ceva (mai ales certificat sau diplomă de studii). — Din germ. **Attestat.**

ATESTÁT[2], -Ă, *atestați, -te,* adj. (Despre fapte, situații etc.) Care este dovedit, confirmat. F Care există în scris. F (Despre cercetători, cadre didactice etc.) Care este confirmat în grad. — V. **atesta.**

ATÉU, -ÉE, *atei, -ee,* s.m. și f. Adept al ateismului; persoană care neagă existența lui Dumnezeu și a oricărei divinități. — Din fr. **athée,** lat. **atheus.**

ÁTIC, -Ă, *atici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Caracteristic Aticii antice sau locuitorilor ei. G *Dialect atic* = dialect grec vorbit în Atica, care stă la baza limbii grecești comune. G *Frumusețe atică* = frumusețe perfectă. **2.** S.n. Parte a unei construcții situată deasupra cornișei și menită să mascheze acoperișul. **3.** S.n. Etaj scund situat imediat sub acoperiș. — Din fr. **attique.**

ATICÍSM s.n. Ceea ce caracterizează stilistic scrierile vechilor atenieni. F Stil caracterizat prin măsură, eleganță și rafinament. — Din fr. **atticisme,** lat. **atticismus.**

ATINGĂTÓR, -OÁRE, *atingători, -oare,* adj. (Înv.) **1.** Care ține de..., care se referă la... **2.** Fig. Jignitor, supărător. **3.** Fig. Înduioșător, emoționant, impresionant. — **Atinge** + suf. *-ător.*

ATÍNGE, *atíng,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A lua contact direct (dar superficial, ușor sau în treacăt) cu un lucru sau cu o suprafață. *A atins în zbor vârful copacilor.* **2.** Tranz. A lovi, a izbi (ușor). *L-a atins pe umăr.* F (Arg.) A trage cuiva o bătaie. F Refl. și tranz. Fig. A aduce prejudicii, a provoca pagube; a vătăma, a leza. *S-a atins de instituția justiției.* F Fig. A jigni, a insulta, a ofensa. F Fig. A impresiona, a înduioșa, a mișca. **3.** Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A se apropia de ceva cu scopul de a trage un profit, a-și însuși ceva. *Nu s-a atins de bani.* **4.** Tranz. A pomeni, a aminti, a vorbi despre un lucru în treacăt. F Refl. (Înv.) A avea o legătură sau o înrudire cu ceva. **5.** Tranz. A ajunge la o anumită distanță (în spațiu sau în timp) sau la o anumită limită. [Perf. s. *atinsei,* part. *atins*] — Lat. **attingere.**

ATÍNGERE, *atingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) atinge* și rezultatul ei. — V. **atinge.**

ATÍPIC, -Ă, *atipici, -ce,* adj. Care se abate de la caracteristicile obișnuite, de la tipul comun. — Din fr. **atypique.**

ATIPÍE, *atipii,* s.f. Însușirea de a fi deosebit de tipul obișnuit. — De la **atipic.**

ATITÚDINE, *atitudini,* s.f. **1.** Ținută sau poziție a corpului. **2.** Fel de a fi sau de a se comporta (reprezentând adesea o anumită concepție); comportare. G Expr. *A lua atitudine* = a-și manifesta poziția, a-și afirma (cu hotărâre) punctul de vedere. — Din it. **attitudine,** fr. **attitude.**

ATLÁNT, *atlanți,* s.m. **1.** Statuie reprezentând un bărbat puternic, folosită ca element de susținere în locul unei coloane sau ca pilastru. **2.** Locuitor legendar al Atlantidei. — Din fr. **atlante.**

ATLÁNTIC, -Ă, *atlantici, -ce,* adj. Care aparține Oceanului Atlantic sau țărilor din jurul lui, privitor la Oceanul Atlantic sau la țările din jurul lui. *Coasta atlantică.* — Din fr. **atlantique.**

ATLÁS[1], *atlase,* s.n. **I.** (Anat.) Prima vertebră cervicală, care se articulează cu occipitalul și cu axisul. **II.** Colecție de hărți geografice, sistematizate după anumite criterii. F Colecție de imagini, hărți, grafice etc., folosită ca material documentar ilustrativ într-un domeniu științific. *Atlas lingvistic.* F (În sintagma) *Atlas cultural* = emisiune de radio sau televiziune care cuprinde noutăți culturale, informații culturale etc. [Pl. și: (**II**) *atlasuri*] — Din fr. **atlas.**

ATLÁS[2] s.n. v. **atlaz.**

ATLÁZ, (**2**) *atlazuri,* s.n. **1.** Țesătură pentru căptușeli și fețe de plapumă, mai groasă decât satinul, lucioasă pe o singură față. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. [Var.: **atlás** s.n.] — Din tc. **atlas.**

ATLÉT, -Ă, *atleți, -te,* s.m. și f. Sportiv care practică atletismul. F Persoană cu o constituție fizică robustă (și armonioasă). — Din fr. **athlète,** lat. **athleta.**

ATLÉTIC, -Ă, *atletici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De atlet, de atletism; ca de atlet. **2.** S.f. (În sintagmele) *Atletică ușoară* = atletism. *Atletică grea* = sportul cu halterele. — Din fr. **athlétique,** lat. **athleticus.**

ATLETÍSM s.n. Ramură a sportului care cuprinde diverse probe de alergări și de marș, de sărituri și aruncări sau probe combinate, la care participă atleții. — Din fr. **athlétisme.**

ATMOSFÉRĂ, (**3**) *atmosfere,* s.f. **1.** Înveliș gazos care înconjoară Pământul; aer; *spec.* aer pe care îl respiră cineva. F Fig. Mediul social înconjurător; ambianță. F Fig. Stare de spirit care se creează în jurul cuiva sau a ceva. **2.** Masă de gaze și de vapori aflată într-un spațiu în care au loc reacții chimice. **3.** Unitate de măsură a presiunii gazelor. — Din fr. **atmosphère.**

ATMOSFÉRIC, -Ă, *atmosferici, -ce,* adj. Care aparține atmosferei (**1**), privitor la atmosferă, din atmosferă. — Din fr. **atmosphèrique.**

ATOATE - v. **atot-.**

ATOATEȘTIUTÓR, -OÁRE adj. v. **atoștiutor.**

ATOATEVĂZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **atotvăzător.**

ATÓL, *atoli,* s.m. Insulă în formă de inel, formată în mările calde din schelete de corali. — Din fr. **atoll.**

ATÓM, *atomi,* s.m. Particulă (formată din nucleu și electroni) din care sunt alcătuite toate substanțele (solide, lichide, gazoase), reprezentând cea mai mică parte a unui element chimic. G (Fiz.; în compusul) *Atom-gram* = greutatea exprimată în grame a masei unui atom. — Din fr. **atome,** lat. **atomus.**

ATÓMIC, -Ă, *atomici, -ce,* adj. Care ține de atomi, privitor la atomi, specific atomilor. G *Energie atomică* = energie nucleară. *Armă* (sau *bombă) atomică* = instrument de luptă a cărui putere e bazată pe energia nucleară. *Masă* (sau *greutate) atomică* = raportul dintre masa atomului unui element chimic și a 12-a parte din masa atomului de carbon. *Pilă atomică* = reactor nuclear. — Din fr. **atomique.**

ATOMÍSM s.n. **1.** Doctrină filosofică care explică diversitatea și schimbările lumii prin raportare la structura unor particule din ce în ce mai mici (atomi), acestea având solidaritate și formă. **2.** Teoria științifică modernă a structurii și proprietăților atomilor. **3.** Cercetare științifică sau concepție care reduce un ansamblu la elementele lui simple. — Din fr. **atomisme.**

ATOMÍST, -Ă, *atomiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține atomismului, care se referă la atomism. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care admite, propagă, susține atomismul; *spec.* specialist în fizica atomică. — Din fr. **atomiste.**

ATOMÍSTICĂ s.f. Fizică nucleară. — Din fr. **atomistique.**

ATOMIZÁ, *atomizez,* vb. I. Tranz. A transforma un lichid în picături foarte fine. — Din fr. **atomiser.**

ATOMIZÁRE s.f. Acțiunea de *a atomiza.* — V. **atomiza.**

ATOMIZATÓR, *atomizatoare,* s.n. Mic recipient (cilindric) pentru pulverizarea fină a unui lichid; atomizor. — **Atomiza** + suf. *-tor.*

ATOMIZÓR, *atomizoare,* s.n. Atomizator. — Din fr. **atomiseur.**

ATOMOELÉCTRIC, -Ă, *atomoelectrici, -ce,* adj. Care se bazează pe electricitatea produsă cu ajutorul energiei atomice. *Centrală atomoelectrică.* [Pr.: *-mo-e-*] — Din fr. **atomoélectrique.**

ATOMOTERAPÍE, *atomoterapii,* s.f. (Med.; rar) Tratament cu izotopi radioactivi. — **Atom** + **terapie.**

ATÓN, -Ă, *atoni, -e,* adj. **1.** (Despre ţesuturi) Care suferă de atonie; atonic. **2.** (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care nu este accentuat. — Din fr. **atone.**

ATONÁL, -Ă, *atonali, -e,* adj. (Muz.) Care este compus după principiile atonalismului. — Din fr. **atonal.**

ATONALÍSM s.n. Mod de a crea o compoziţie muzicală prin negarea legilor organizării armonice a sunetelor. — **Atonal**[itate] + suf. *-ism.*

ATONALITÁTE, *atonalităţi,* s.f. Lipsă de tonalitate; metodă de compoziţie muzicală care neagă tonalitatea, armonia. — Din fr. **atonalité.**

ATÓNIC, -Ă, *atonici, -ce,* adj. Aton (**1**). — Din fr. **atonique.**

ATONÍE s.f. Reducere a elasticităţii unui ţesut, în special a muşchilor. F Stare fizică ce se manifestă prin lipsă de putere. — Din fr. **atonie.**

ATOT- Element de compunere însemnând „pe deplin", „complet", „desăvârşit", care serveşte la formarea unor adjective şi a unor substantive. [Var.: **atoate-**] — **A^3** + **tot.**

ATOTBIRUITÓR, -OÁRE, *atotbiruitori, -oare,* adj. Care triumfă; triumfător. [Pr.: *-ru-i-*] — **Atot-** + **biruitor.**

ATOTCUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *atotcunoscători, -oare,* adj. Care cunoaşte totul. — **Atot-** + **cunoscător.**

ATOTCUPRINZĂTÓR, -OÁRE, *atotcuprinzători, -oare,* adj. Care cuprinde totul, care cuprinde aspecte, probleme foarte variate şi numeroase dintr-un anumit domeniu etc. — **Atot-** + **cuprinzător.**

ATOTPUTÉRNIC, -Ă, *atotputernici, -ce,* adj., n.pr. m. **1.** Adj. Cu putere nelimitată, care poate orice. **2.** N.pr. m. art. Dumnezeu — **Atot-** + **puternic** (după lat. *omnipotens).*

ATOTPUTERNICÍE s.f. Putere nelimitată, autoritate absolută. — **Atotputernic** + suf. *-ie* (după lat. *omnipotentia).*

ATOTPUTÍNŢĂ s.f. Atotputernicie. — **Atot** + **putinţă.**

ATOTŞTIINŢĂ s.f. Cunoaştere nelimitată. — **Atot** + **ştiinţă.**

ATOTŞTIUTÓR, -OÁRE, *atotştiutori, -oare,* adj. Care ştie tot. [Pr.: *-şti-u-* . — Var.: **atoateştiutór, -oáre** adj.] — **Atot-** + **ştiutor** (după fr. *omniscient).*

ATOTVĂZĂTÓR, -OÁRE, *atotvăzători, -oare,* adj. Care vede şi înţelege tot. [Var.: **atoatevăzătór, -oáre** adj.] — **Atot-** + **văzător.**

ATRACTÍV, -Ă, *atractivi, -e,* adj. Atrăgător. — Din fr. **attractif,** lat. **attractivus.**

ATRÁCŢIE, *atracţii,* s.f. **1.** Forţă (gravitaţională, electrică, magnetică etc.) care tinde să apropie corpurile între care se exercită. **2.** Înclinaţie puternică pe care o simte pentru alta sau pentru ceva, îmbold de a te apropia de cineva ori de ceva. F Farmec sau ispită pe care cineva ori ceva le exercită asupra cuiva. F Ceea ce atrage, farmecă, ademeneşte, distrează. — Din fr. **attraction,** lat. **attractio, -onis.**

ATRÁGE, *atrág,* vb. III. Tranz. **1.** A exercita o atracţie (**1**); a trage spre sine. *Magnetul atrage fierul.* G Refl. recipr. *Electricităţile de sens contrar se atrag.* F A determina (adesea prin vicleşuguri) pe cineva să vină sau să se ducă undeva. G Expr. *A atrage atenţia* (cuiva) = **a)** a face ca atenţia (cuiva) să se îndrepte într-o anumită direcţie; **b)** a avertiza, a preveni. **2.** A exercita sau a simţi o atracţie (**2**). F Fig. A fermeca, a ademeni, a ispiti, a tenta. **3.** A avea drept consecinţă; a determina. [Perf. s. *atrăsei*, part. *atras*] — **A^3** + **trage** (după fr. *attirer).*

ATRÁGERE, *atrageri,* s.f. Acţiunea de *a (se) atrage.* — V. **atrage.**

ATRĂGĂTÓR, -OÁRE, *atrăgători, -oare,* adj. Care atrage (**2**) prin calităţile sale (plăcute); atractiv. *Persoană atrăgătoare.* F Care promite foloase, care dă satisfacţii, care place. *Muncă atrăgătoare.* — **Atrage** + suf. *-ător.*

ATREPSÍE s.f. (Med.) Gravă tulburare de nutriţie specifică unor sugari. — Din fr. **athrepsie.**

ATRIBUÍ, *atríbui,* vb. IV. Tranz. **1.** A da, a acorda; a conferi. **2.** A pune ceva pe seama, în socoteala cuiva. — Din fr. **attribuer,** lat. **attribuere.**

ATRIBUÍRE, *atribuiri,* s.f. Acţiunea de *a atribui* şi rezultatul ei. — V. **atribui.**

ATRIBÚT, *atribute,* s.n. **1.** Însuşire (esenţială) a unui obiect. F (Concr.) Semn distinctiv, simbol. **2.** (Lingv.) Parte secundară a propoziţiei care determină un substantiv sau un echivalent al acestuia. **3.** (Fil.) Calitate a unei substanţe. **4.** (Rel.) *Atributele divine* = perfecţiuni atribuite lui Dumnezeu, altele decât propria sa esenţă. — Din fr. **attribut,** lat. **attributum.**

ATRIBUTÍV, -Ă, *atributivi, -e,* adj. Care are funcţie de atribut (**2**). — Din fr. **attributif.**

ATRIBÚŢIE, *atribuţii,* s.f. Sferă de autoritate, de competenţă, de activitate a cuiva; însărcinare, obligaţie, sarcină dată cuiva spre îndeplinire. [Var.: **atribuţiúne** s.f.] — Din fr. **attribution,** lat. **attributio, -onis.**

ATRIBUŢIÚNE s.f. v. **atribuţie.**

ÁTRIU, *átrii,* s.n. (Anat.) Auricul. [Pr.: *-tri-u.* — Var.: **átrium** s.n.] — Din fr. **atrium,** lat. **atrium.**

ÁTRIUM[1], *atriumuri,* s.n. **1.** Curte interioară a caselor romane, de obicei înconjurată de un portic acoperit. **2.** (Rar) Spaţiu deschis, înconjurat adesea de coloane, la intrarea unei bazilici. [Pr.: *-tri-um*] — Din lat. **atrium.**

ÁTRIUM[2] s.n. v. **atriu.**

ATRÓCE adj. invar. Cumplit, înfiorător, îngrozitor, fioros, groaznic. *Durere, crimă atroce.* — Din fr. **atroce,** lat. **atrox, -cis.**

ATROCITÁTE, *atrocităţi,* s.f. Purtare, faptă, durere etc. atroce. — Din fr. **atrocité,** lat. **atrocitas, -atis.**

ATROFIÁ, pers. 3 *atrofiază,* vb. I. Refl. **1.** (Despre ţesuturi sau organe) A suferi o atrofie. **2.** A-şi pierde vigoarea; a se degrada. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **atrophier.**

ATROFIÁT, -Ă, *atrofiaţi, -te,* adj. Care a suferit o atrofie. [Pr.: *-fi-at*] — V. **atrofia.**

ATROFÍE s.f. Degenerare morfologică şi funcţională a unui ţesut sau a unui organ. — Din fr. **atrophie,** lat. **atrophia.**

ATROFIÉRE, *atrofieri,* s.f. Faptul de *a se atrofia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **atrofia.**

ATROPÍNĂ s.f. Alcaloid extras din mătrăgună, măselariţă, laur etc. şi folosit împotriva spasmelor, ca dilatant al pupilei etc. — Din fr. **atropine.**

ATROPÍSM, *atropisme,* s.n. (Med.) Intoxicaţie cu atropină. — Din fr. **atropisme.**

ATÚ, *atuuri,* s.n. **1.** Carte (sau culoare) de joc cu valoarea cea mai mare. **2.** Element care, într-o anumită împrejurare, oferă cuiva un avantaj sau o şansă în plus. [Pl. şi: (**1**) *atale*] — Din fr. **atout.**

ATÚNCE adv. v. **atunci.**

ATÚNCEA adv. v. **atunci.**

ATÚNCI adv. **1.** (Temporal) În momentul acela (despre care este vorba), pe vremea aceea; într-un moment concomitent cu o acţiune sau urmând imediat după aceasta. **2.** (Concesiv) (Numai) în acest caz. *Dacă te întreabă, ce te faci atunci?* G (Cu rol de conjuncţie) *Dacă mergi în oraş, atunci treci pe la mine.* [Var.: (pop.) **atúnce, atúncea** adv.] — Lat. ***adtuncce.**

ÁŢĂ, *aţe,* s.f. **1.** Fir subţire (de bumbac, de in, de cânepă etc.) folosit la cusut, la fabricarea ţesăturilor etc. G Expr. *Cusut cu aţă albă,* se spune despre ceva evident fals, mincinos. *A întinde aţa* = a depăşi (prin comportare) limita îngăduită. *A se ţine* sau *a sta (numai) în aţă* sau *într-un* (ori *de un) fir de aţă* = **a)** a fi pe punctul de a se rupe; **b)** a fi în mare primejdie; (despre viaţă) a fi aproape de sfârşit. *A-l trage aţa* (la ceva) = a fi mânat de un imbold irezistibil (spre o ţintă). *Mai multă aţă decât faţă,* se spune despre un obiect zdrenţuit. *Nici un cap(ăt) de aţă* = absolut nimic. *Până-ntr-un cap(ăt)* sau *până la un cap de aţă* = absolut tot. F (La pl.) Îmbrăcăminte zdrenţuită. **2.** Fir care seamănă cu aţa (**1**) sau care are întrebuinţările ei. G *Aţa zidarului* = bucată de sfoară cu plumb la capăt, servind ca indicator al direcţiei verticale. F Fibră extrasă din tulpina anumitor plante (textile). F Fibră care se desprinde de păstaia unor plante leguminoase (fasole, mazăre). F (Adverbial) Fără să se abată din drum, drept, direct la... *Merge aţă.* F (Pop.) *Aţa limbii* = membrana care uneşte faţa inferioară a limbii cu mucoasa gurii. **3.** Fâşie de metal subţire, formată în urma ascuţirii pe tocilă a unor unelte. **4.** Compus: *aţă-de-mare* = **a)** plantă acvatică cu tulpina scurtă şi foarte ramificată şi cu flori verzui *(Ruppia rostellata);* **b)** peştişor marin cu corpul filiform, cu o singură înotătoare *(Nerophis ophidion).* — Lat. **acia.**

AŢĂŢÁ, *aţâţ,* vb. I. **1.** Tranz. A aprinde focul sau a-l face să ardă mai bine. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) întărâta, a (se) asmuţi; a (se) excita. — Lat. ***attitiare** (< *titio, -onis* „tăciune").

AŢĂŢÁRE, *aţâţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) aţâţa.* — V. **aţâţa.**

AŢĂŢÁT, -Ă, *aţâţaţi, -te,* adj. Care este întărâtat sau excitat. — V. **aţâţa.**

AŢĂŢĂTÓR, -OÁRE, *aţâţători, -oare,* adj. Care aţâţă (**2**); provocator; excitant. F (Substantivat) Persoană care instigă la acţiuni (sociale, politice) reprobabile. — **Aţâţa** + suf. *-ător.*

AŢÍCĂ s.f. Pânză de bumbac, rară şi subţire. — **Aţă** + suf. *-ică.*

AŢÍNE, *aţín,* vb. III. **1.** Refl. şi tranz. A pândi trecerea cuiva (stând în calea lui). F (Rar) A se ţine după cineva; a urmări. **2.** Refl. A fi sau a sta gata pentru a prinde ceva (care încearcă să scape). [Var.: (pop.) **aţineá** vb. II] — Lat. ***attenere** (= *attinere).*

AŢINEÁ vb. II v. **aţine.**

AŢINTÍ, *aţintesc,* vb. IV. Tranz. A-şi îndrepta (ochii, privirea etc.) ţintă spre cineva sau ceva; a pironi. — **A^3** + **ţinti.**

AŢINTÍRE s.f. Acţiunea de *a aţinti.* — V. **aţinti.**

AŢINTÍT, -Ă, *aţintiţi, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Fixat, concentrat asupra cuiva sau a ceva; pironit. — V. **aţinti.**

AŢIPEÁLĂ, *aţipeli,* s.f. Faptul de *a aţipi;* starea celui aţipit. — **Aţipi** + suf. *-eală.*

AŢIPÍ, *aţipesc,* vb. IV. Intranz. A începe să doarmă, a fi cuprins de un somn uşor (şi scurt); a aromi. — Lat. ***attepire** (= *tepere).*

AŢIPÍRE, *aţipiri,* s.f. Faptul de *a aţipi.* — V. **aţipi.**

AŢIPÍT, -Ă, *aţipiţi, -te,* adj. Care a fost cuprins de un somn uşor (şi de scurtă durată). — V. **aţipi.**

AŢIŞOÁRĂ, *aţişoare,* s.f. Diminutiv al lui *aţă.* — **Aţă** + suf. *-işoară.*

AŢÓS, -OÁSĂ, *aţoşi, -oase,* adj. (Despre păstăile unor plante) Care are aţe (**2**). F Fig. (Despre oameni) Încăpăţânat; supărăcios; îngâmfat. — **Aţă** + suf. *-os.*

AU[1] adv. interog., conj. **1.** Adv. interog. (Înv.) Oare? **2.** Conj. (Înv. şi reg.) Sau, ori. — Lat. **aut.**

AU[2] interj. Exclamaţie care exprimă diverse stări şi sentimente (durere fizică, mirare, surprindere, bucurie etc.). — Onomatopee.

AUBÁDĂ, *aubade,* s.f. (Franţuzism) Concert dat în zorii zilei sub fereastra cuiva. [Pr.: *o-ba-*] — Din fr. **aubade.**

AUDIÁ, *audiez,* vb. I. Tranz. **1.** (Jur.) A asculta depoziţia unui martor. **2.** A asculta un şir de lecţii, de prelegeri, de înregistrări muzicale etc. [Pr.: *a-u-di-a*] — Din **audienţă, auditor, audiţie** etc.

AUDÍBIL, -Ă, *audibili, -e,* adj. Care poate fi auzit. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **audible,** lat. **audibilis.**

AUDIBILITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a unei unde sonore de a putea fi auzită. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **audibilité.**

AUDIÉNT, -Ă, *audienţi, -te,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care asistă la cursurile unei şcoli (superioare), fără a fi înscrisă printre elevii sau studenţii ordinari şi fără a da examene. [Pr.: *a-u-di-ent*] — Din lat. **audiens, -ntis.**

AUDIÉNŢĂ, *audienţe,* s.f. **1.** Întrevedere acordată unui solicitator de către o persoană care deţine o funcţie de răspundere. **2.** Acceptare (entuziastă) a ceva. G Expr. *A avea audienţă la...* = a trezi interesul sau a avea influenţă asupra unui public numeros. [Pr.: *a-u-di-en-*] — Din fr. **audience,** lat. **audientia.**

AUDIÉRE, *audieri,* s.f. Acţiunea de *a audia* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-di-e-*] — V. **audia.**

AUDIO-[1] Element de compunere care înseamnă „referitor la auz". [Pr.: *a-u-di-o*] — Din lat., fr. **audio-.**

AÚDIO[2] adj. invar. Care serveşte la perceperea auditivă. *Casetă audio.* [Pr.: *a-u-di-o*] — Din fr. **audio.**

AUDIOFONOLOGÍE s.f. Disciplină medicală care se ocupă de patologia organelor de fonaţie şi audiţie. [Pr.: *a-u-di-o-*] — Din fr. **audiophonologie.**

AUDIOGRÁMĂ, *audiograme,* s.f. Grafic pe care se înregistrează rezultatele unui examen audiometric. [Pr.: *a-u-di-o-*] — Din fr. **audiogramme.**

AUDIOMÉTRIC, -Ă, *audiometrici, -ce,* adj. (Med.) De audiometrie. [Pr.: *a-u-di-o*] — Din fr. **audiométrique.**

AUDIOMETRÍE s.f. Măsurare a acuităţii auditive a unei persoane (cu ajutorul audiometrului). [Pr.: *a-u-di-o-*] — Din fr. **audiométrie.**

AUDIOMÉTRU, *audiometre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se determină acuitatea auditivă a cuiva. [Pr.: *a-u-di-o-*] — Din fr. **audiomètre.**

AUDIOVÍDEO adj. invar. De radiofuziune şi televiziune. *Mijloace audiovideo de informare.* [Pr.: *a-u-di-o-vi-de-o*] — Din lat. **audio** + lat. **video.**

AUDIOVIZUÁL, -Ă, *audiovizuali, -e,* adj., s.n. (Mijloc de informare şi comunicare) care se bazează pe perceperea auditivă şi vizuală (radio şi televiziune). [Pr.: *a-u-di-o-vi-zu-al*] — Din fr. **audio-visuel.**

ÁUDIT s.n. Examinare profesională a unor informaţii cu scopul de a exprima o opinie responsabilă şi independentă în raport cu un anumit standard. *Audit financiar.* [Pr.: *a-u-*] — Din engl., fr. **audit.**

AUDITÁ, *auditez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţia de audit. [Pr.: *a-u-*] — Din engl. **audit.**

AUDITÍV, -Ă, *auditivi, -e,* adj. Care aparţine auzului, privitor la auz. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auditif,** it. **auditive.**

AUDITÓR[1]**, -OÁRE,** *auditori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care ascultă un curs, o conferinţă, un concert; ascultător, auzitor. F (Lingv.) Receptor. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auditeur,** lat. **auditor.**

AUDITÓR[2]**, -OÁRE,** *auditori, -oare,* s.m. şi f. Persoană fizică sau juridică având responsabilitatea unui audit. — Din engl. **auditor.**

AUDITÓRIU, (**2**) *auditorii,* s.n. **1.** Totalitatea auditorilor; asistenţă. **2.** Sală de cursuri într-o şcoală (de grad superior). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auditoire,** lat. **auditorium.**

AUDÍŢIE, *audiţii,* s.f. **1.** Faptul de a audia muzică; manifestare muzicală de amploare mai redusă decât concertul. G Loc. adj. şi adv. *În primă audiţie* = (care se execută) pentru prima dată în faţa publicului. **2.** Identificare a sunetelor prin simţul auditiv. **3.** (Rad.) Recepţionare de semnale audio. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **audition,** lat. **auditio, -onis.**

AUGMÉNT, *augmente,* s.n. Vocală adăugată (în unele limbi indo-europene) la începutul unei forme verbale pentru a marca indicativul trecut. [Pr.: *aug-*] — Din fr. **augment,** lat. **augmentum.**

AUGMENTÁ, *augmentez,* vb. I. Tranz. A mări, a spori ceva (prin adăugarea unor elemente de aceeaşi natură). [Pr.: *aug-*] — Din fr. **augmenter,** lat. **augmentare.**

AUGMENTÁRE s.f. Acţiunea de *a augmenta.* [Pr.: *aug-*] — V. **augmenta.**

AUGMENTATÍV, -Ă, *augmentativi, -e,* adj., s.n. **1.** (Afix) care serveşte la formarea unui cuvânt nou denumind un obiect de dimensiuni mai mari decât ale obiectului desemnat prin cuvântul de bază. **2.** (Cuvânt) care este format cu un augmentativ (**1**). [Pr.: *aug-*] — Din fr. **augmentatif.**

AUGÚR, (**1**) *auguri,* s.m., (**2**) s.n. (În Antichitatea romană) **1.** S.m. Preot care prevestea viitorul sau interpreta voinţa zeilor după zborul şi cântecul păsărilor ori după măruntaiele animalelor sacrificate. **2.** S.n. Prevestire făcută de auguri (**1**); auspiciu. G Expr. *A fi de bun* (sau *de rău) augur* = a fi semn bun (sau rău), a însemna că există premise ca un lucru să (se) sfârşească în mod favorabil (sau nefavorabil). [Pr.: *au-*] — Din fr. **augure.**

ÁUGUST[1] s.m. A opta lună a anului; gustar. [Pr.: *au-*] — Din lat. **augustus.**

AUGÚST[2]**, -Ă,** *augúşti, -ste,* adj. (Ca epitet dat monarhilor şi persoanelor din familiile domnitoare) Preamărit, slăvit. F Fig. Maiestuos, măreţ, impunător. *Imagine augustă.* [Pr.: *au-*] — Din lat. **augustus,** fr. **auguste.**

AUÍ, pers. 3 *auiéşte,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A răsuna prelung, a hăuli. [Var.: **hăuí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică.

AUIÁLĂ, *aulieli,* s.f. (Pop.) Zgomot confuz, monoton şi prelung. [Pr.: *a-u-*. — Var.: **hăuiálă** s.f.] — **Aui** + suf. *-eală.*

AUÍT, *auituri,* s.n. Răsunet prelung, ecou; hău. [Pr.: *a-u-*. — Var.: **hăuít** s.n.] — V. **aui.**

ÁUL, *aule,* s.n. Sat de munte în Crimeea, Caucaz şi Asia Centrală. — Din rus. **aul.**

ÁULĂ, *aule,* s.f. **1.** Sală mare într-o clădire publică, destinată festivităţilor, conferinţelor etc. **2.** (În Evul Mediu) Curte princiară. [Pr.: *a-u-*] — Din lat. **aula.**

AULÉU interj. v. **aoleu.**

AÚLIC, -Ă, *aulici, -ce,* adj. Care aparţine curţii unui suveran, privitor la curtea unui suveran. — Din lat. **aulicus,** fr. **aulique.**

ÁUR s.n. **1.** Metal preţios, de culoare galbenă strălucitoare, foarte maleabil şi ductil, folosit pentru a fabrica obiecte de podoabă, de artă, monede (servind din această cauză şi ca etalon al valorii) etc. F Fig. Lucru valoros, preţios. G *Aur alb* = apa folosită ca izvor de energie. *Aur negru* = cărbune de pământ sau (mai rar) ţiţei, considerate ca surse de energie. *Aur verde* = pădurea ca bogăţie vegetală. G Loc. adj. *De aur* = **a)** care are culoarea galbenă a aurului (**1**); **b)** valoros ca aurul (**1**); *fig.* (despre oameni) foarte bun, milos. G Expr. *Epocă de aur* = perioadă de înflorire şi strălucire a vieţii materiale şi culturale. (Fam.) *A-i fi gura* (sau *a avea gura) de aur,* se zice despre cineva care prevede cuiva împlinirea unor lucruri favorabile. *Nuntă de aur* = aniversare a cincizeci de ani de la data celebrării unei căsătorii. F Fig. Văpaie, strălucire ca a aurului (**1**). **2.** Fir, aţă făcută din aur (**1**) sau imitând aurul şi folosită la cusut; *p. ext.* veşmânt ţesut din asemenea fire. **3.** Bani; avere, bogăţie; *fig.* belşug. G Expr. *A înota în aur* = a fi foarte bogat. — Lat. **aurum.**

AURAMÍNĂ, *auramine,* s.f. Colorant de culoare galbenă pe bază de cetonă, de clorură de amoniu şi de zinc, folosit pentru vopsirea materialelor textile. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auramine,** germ. **Auramin.**

AURÁR, *aurari,* s.m. **1.** Meşter care lucrează obiecte de aur (**1**). **2.** Persoană care extrage aur (**1**) din mine, din nisipul râurilor. [Pr.: *a-u-*] — **Aur** + suf. *-ar.*

ÁURĂ s.f. **1.** (Livr.; adesea fig.) Nimb, aureolă (**1**). **2.** (Med.) Stare specifică premergătoare crizei de epilepsie. [Pr.: *a-u-*] — Din lat. **aura.**

AURĂRÍE, *aurării,* s.f. **1.** Obiecte de aur (**1**). **2.** (Pop.) Mină de aur (**1**). [Pr.: *a-u-*] — **Aur** + suf. *-ărie.*

AURÉL, -ICĂ, *aurei, -ele,* adj. (Rar) Auriu. [Pr.: *a-u-*] — **Aur** + suf. *-el.*

AUREOLÁ, *aureolez,* vb. I. Tranz. **1.** A înconjura cu o aureolă. **2.** Fig. A încununa, a glorifica (pentru calităţile sale). [Pr.: *a-u-re-o-*] — Din fr. **auréoler.**

AUREOLÁRE, *aureolări,* s.f. Acţiunea de *a aureola* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-re-o-*] — V. **aureola.**

AUREOLÁT, -Ă, *aureolaţi, -te,* adj. **1.** Înconjurat de o aureolă. **2.** Fig. Plin de glorie, de faimă. [Pr.: *a-u-re-o-*] — V. **aureola.** Cf. fr. a u r é o l é.

AUREÓLĂ, *aureole,* s.f. **1.** Cerc luminos cu care pictorii înconjoară capetele unor personaje, mai ales ale sfinţilor; nimb, aură. F Fig. Strălucire, glorie, faimă. **2.** Zonă pe suprafaţa unui obiect, variat colorată, în care există o tranziţie continuă de la o culoare la alta. F Zonă mai puţin luminoasă din jurul unei flăcări, unui arc electric etc. **3.** (Tel.) Fenomen de iluminare parazită, sub formă de inele concentrice care apar în jurul punctelor luminoase de pe ecranul tubului cinescop, datorită unor reflexii multiple. **4.** Efect nedorit de zonă luminoasă pe mărcile poştale litografiate. [Pr.: *a-u-re-o-*] — Din fr. **auréole,** lat. [corona] **aureola.**

AUREOMICÍNĂ s.f. Substanţă chimică de origine vegetală, care se prezintă sub formă de pulbere cristalină, gălbuie, cu gust amar, puţin solubilă în apă, folosită ca antibiotic. [Pr.: *a-u-re-o-*] — Din fr. **auréomycine.**

AURÍ, *auresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subţire de aur (**1**), a polei sau a sufla cu aur. F Fig. A da o strălucire ca de aur (**1**), a face să pară de aur. **2.** Refl. (În basme) A se preface în aur (**1**). [Pr.: *a-u-*] — Din **aur**.

AURÍCUL, *auricule,* s.n. Fiecare dintre cele două despărțituri de sus ale inimii; atriu. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auricule,** lat. **auricula.**

AURICULÁR, -Ă, *auriculari, -e,* adj. **1.** Al urechii, privitor la ureche; care seamănă cu urechea. **2.** Al auriculului, privitor la auricul. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auriculaire.**

AURÍCULĂ, *auricule,* s.f. (Anat.) Pavilionul urechii. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auricule,** lat. **auricula.**

AURIFÉR, -Ă, *auriferi, -e,* adj. (Despre terenuri, roci etc.) Care conține aur (**1**). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **aurifère,** lat. **aurifer.**

AURÍGA s.m. (Rar) Conducătorul unui car de curse în întrecerile din Antichitate. — Din lat. **auriga.**

AURÍRE, *auriri,* s.f. Acțiunea de *a auri* (**1**) și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **auri.**

AURÍT, -Ă, *auriți, -te,* adj. (Adesea fig.) Acoperit cu un strat subțire de aur (**1**) sau imitând poleiala aurului. G Expr. *Fie-ți* (sau *să-ți fie* etc.) *gura aurită!* = să se realizeze ceea ce spui! *A avea gura aurită,* se zice despre cineva care prevede cuiva realizarea unor lucruri favorabile. F Cusut sau țesut cu fir de aur (**1**) sau auriu. [Pr.: *a-u-*] — V. **auri.**

AURÍU, -IE, *aurii,* adj. (Adesea fig.) De culoarea aurului (**1**); aurel, auros. [Pr.: *a-u-*] — **Aur** + suf. *-iu.*

AUROLÁC, (**1**) s.n., (**2**) *aurolaci,* s.m. **1.** S.n. Produs industrial de culoare aurie cu luciu metalic, folosit în pictură sau pentru lucrări de vopsitorie. **2.** S.m. Persoană care inhalează eterul din aurolac (**1**), pentru a se droga. [Pr.: *a-u-*] — **Aur(o) + lac.**

AURÓRĂ, *aurore,* s.f. **1.** Interval de timp, înainte de răsăritul Soarelui, când există o lumină difuză în atmosferă; lumină roșie-portocalie produsă de Soare în acest interval de timp. G *Aurora polară* (*boreală* sau *australă)* = lumină difuză, verde sau roșiatică, care apare ca un arc în timpul nopții pe bolta cerească, în regiunile polare. **2.** Fig. Început al unei epoci, al unei acțiuni etc. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **aurore,** lat. **aurora.**

AURÓS, -OÁSĂ, *auroși, -oase,* adj. (Rar) Auriu. [Pr.: *a-u-*] — **Aur** + suf. *-os.*

AUSCULTÁ, *auscúlt,* vb. I. Tranz. (Med.) A asculta cu urechea sau cu stetoscopul zgomotele inimii și ale plămânilor în vederea stabilirii unui diagnostic; a asculta. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **ausculter,** lat. **auscultare.**

AUSCULTÁRE, *auscultări,* s.f. Acțiunea de *a ausculta;* auscultație. [Pr.: *a-us-*] — V. **ausculta.**

AUSCULTÁȚIE, *auscultații,* s.f. Auscultare. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **auscultation.**

AUSLÄNDER, *ausländeri,* s.m. Străin, locuitor al altei țări. — Din germ. **Ausländer.**

AUSPÍCIU, *auspicii,* s.n. **1.** (În Antichitatea romană) Prevestire făcută de auguri (**1**); augur (**2**). G Expr. *Sub cele mai bune auspicii* = în împrejurări extrem de favorabile. **2.** (În expr.) *Sub auspiciile cuiva* = sub patronajul, sub protecția cuiva. [Pr.: *a-us-*] — Din lat. **auspicium,** lat. **auspice.**

AUSTENÍTĂ s.f. Component al aliajelor de fier și carbon. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **austénite.**

AUSTÉR, -Ă, *austeri, -e,* adj. Sobru, cumpătat, sever. *Om auster. Viață austeră.* F Lipsit de ornamente, de podoabe. *Arhitectură austeră.* [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **austère,** lat. **austerus.**

AUSTERITÁTE s.f. Însușirea de a fi auster. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **austérité,** lat. **austeritas, -atis.**

AUSTRÁL, -Ă, *australi, -e,* adj. Care este spre (sau de la, dinspre) Polul Sud; sudic. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **austral,** lat. **australis.**

AUSTRALIÁN, -Ă, *australieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Australiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Australiei sau australienilor (**1**), privitor la Australia ori la australieni. [Pr.: *a-us-tra-li-an*] — **Australia** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. fr. a u s t r a l i e n.

AUSTRALIÁNCĂ, *australience,* s.f. Femeie care face parte din populația Australiei sau care este originară de acolo. [Pr.: *a-us-tra-li-an-*] — **Australian** + suf. *-că.*

AUSTRALOÍD, -Ă, *australoizi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație negroidă din Australia și Oceania; (și la sg.) persoană din această populație. **2.** Adj. Care aparține australoizilor (**1**), privitor la australoizi. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **australoïde.**

AUSTRALOPITÉC, *australopiteci,* s.m. Maimuță fosilă foarte apropiată de om, care a trăit în Africa de Sud-Est. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **australopithèque.**

AUSTRIÁC, -Ă, *austrieci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Austriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Austriei sau austriecilor (**1**), privitor la Austria ori la austrieci. [Pr.: *a-us-tri-ac*] — Din it. **austriaco,** lat. **austriacus.**

AÚSTRO-UNGÁR, -Ă, *austro-ungari, -e* adj. Care aparținea sau se referea la Austro-Ungaria. — De la n.pr. **Austro-Ungaria.**

AÚSTRU s.n. Vânt secetos care bate în țara noastră din sud-vest. [Acc. și: *áustru*] — Lat. **auster, -tri.**

AUȘÉL, *aușei,* s.m. **1.** Mică pasăre insectivoră cu penele măslinii pe spate, albicioase pe abdomen, cu o pată galbenă-roșcată pe cap *(Regulus regulus).* **2.** Pasăre din familia pițigoiului, cu coada și aripile negre, spatele roșu-aprins, creștetul și gușa albe *(Aegithalus pendulinus).* [Pr.: *a-u-*] — **Auș** („moș", dispărut din limbă, cuvânt moștenit din lat.) + suf. *-el.*

AUT, adv., (**2**) *auturi,* s.n. (Sport) **1.** Adv. În afara terenului de joc. **2.** S.n. Situație în care un jucător scoate mingea în afara terenului de joc; penalizare aplicată de arbitru jucătorului respectiv. — Din engl. **out** „afară".

AUTÁRHIC, -Ă, *autarhici, -ce,* adj. Care are caracter de autarhie. *Stat autarhic.* [Pr.: *a-u-*] — Din it. **autarchico.**

AUTARHÍE, (**2**) *autarhii,* s.f. **1.** Politică prin care se tinde spre crearea unei economii naționale închise, izolate de circuitul economic mondial. **2.** Stat care practică autarhia (**1**); stare de autoizolare economică a unui stat. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autarchie.**

AUTÉNTIC, -Ă, *autentici, -ce,* adj. Care este conform cu adevărul, a cărui realitate nu poate fi pusă la îndoială; recunoscut ca propriu unui autor sau unei epoci. F (Jur.) (Despre acte) Întocmit legal. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **authentique,** lat. **authenticus.**

AUTENTICITÁTE s.f. Faptul sau însușirea de a fi autentic. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **authenticité.**

AUTENTIFICÁ, *autentífic,* vb. I. Tranz. A face ca un act să devină autentic; a legaliza. [Pr.: *a-u-*] — După fr. **authentifier.**

AUTENTIFICÁRE, *autentificări,* s.f. Acțiunea de *a autentifica* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autentifica.**

AUTENTIFICÁT, -Ă, *autentificați, -te,* adj. (Despre acte) Întărit cu forme legale; legalizat. [Pr.: *a-u-*] — V. **autentifica.**

AUTÍSM s.n. Stare patologică manifestată prin ruperea legăturilor psihice cu lumea exterioară și intensa trăire a vieții interioare. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autisme.**

AUTÍST, -Ă, *autiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de autism. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autiste.**

ÁUTO[1]- Element de compunere însemnând „de la sine", „prin mijloace proprii", care servește la formarea unor substantive, adjective și verbe. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auto-.**

ÁUTO[2]- Element de compunere însemnând „automobil", „automat", care servește la formarea unor substantive. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auto-.**

ÁUTO[3] s.n., adj. invar. **1.** S.n. (Fam.) Automobil. **2.** Adj. invar. Care se efectuează cu ajutorul unui automobil, care privește automobilele. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auto.**

AUTOABROGÁRE, *autoabrogări,* s.f. (Jur.) Abrogare de la sine a unei legi la termenul fixat în prevederile ei. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[1]-** + **abrogare.**

AUTOACCIDENTÁ, *autoaccidentez,* vb. I. Refl. A se accidenta involuntar. [Pr.: *a-u-to-ac-*] — **Auto[1]-** + **accidenta.**

AUTOACCIDENTÁRE, *autoaccidentări,* s.f. Faptul de *a se autoaccidenta.* [Pr.: *a-u-to-ac-*] — V. **autoaccidenta.**

AUTOACCIDENTÁT, -Ă, *autoaccidentați, -te,* adj. Care s-a accidentat singur, involuntar. [Pr.: *a-u-to-ac-*] — V. **autoaccidenta.**

AUTOACUZÁ, *autoacúz,* vb. I. Refl. A se acuza singur. [Pr.: *a-u-to-a-*] — Din fr. **autoaccuser.**

AUTOACUZÁRE, s.f. Faptul de *a se autoacuza.* [Pr.: *a-u-to-a-*] — V. **autoacuza.**

AUTOACUZÁȚIE, *autoacuzații,* s.f. Autoacuzare. [Pr.: *a-u-to-a-*] — Din fr. **auto-accusation.**

AUTOADAPTÁ, *autoadaptez,* vb. I. Refl. A se adapta fără ajutorul cuiva. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[1]-** + **adapta.**

AUTOADMINISTRÁ, *autoadministrez,* vb. I. Refl. A se administra prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-ad-*] — **Auto[1]-** + **administra.**

AUTOADMINISTRÁRE s.f. Faptul de *a se autoadministra.* [Pr.: *a-u-to-ad-*] — V. **autoadministra.**

AUTOAFIRMÁ, *autoafírm,* vb. I. Refl. A se afirma prin sine însuși. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[1]-** + **afirma.**

AUTOAFIRMÁRE, *autoafirmări,* s.f. Faptul de *a se autoafirma.* [Pr.: *a-u-to-a-*] — V. **autoafirma.**

AUTOAMĂGÍ, *autoamăgesc,* vb. IV. Refl. A-și amăgi (intenționat) propria persoană. [Pr.: *a-u-to-a-*].

AUTOAMĂGÍRE, *autoamăgiri,* s.f. Faptul de *a se autoamăgi.* [Pr.: *a-u-to-a-*] — V. **autoamăgi.**

AUTOAMFÍBIU, *autoamfibii,* s.n. Automobil (militar) care se poate deplasa atât pe uscat, cât și pe apă. [Pr.: *a-u-to-am-fi-bi-u*] — **Auto^{2-} + amfibiu.**

AUTOANALIZÁ, *autoanalizez,* vb. I. Refl. A-și face autoanaliza. F Spec. A se supune introspecției. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto^{1-} + analiza.**

AUTOANALÍZĂ, *autoanalize,* s.f. Analiză a însușirilor, gândurilor și sentimentelor proprii. F Spec. Introspecție. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto^{1-} + analiză.**

AUTOANTICÓRP, *autoanticorpi,* s.m. (Biol.) Anticorp produs de organism în cazuri patologice împotriva propriilor celule sau țesuturi. [Pr.: *a-u-to-an-*] — Din fr. **auto-anticorps.**

AUTOANTIGÉN, *autoantigene,* s.n. (Biol.) Antigen propriu organismului, care stimulează formarea de anticorpi împotriva sa în cursul unei boli autoimune. [Pr.: *a-u-to-an-*] — Din fr. **auto-antigène.**

AUTOAPĂRÁRE s.f. Apărare prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-a*] — **Auto^{1-} + apărare** (după fr. *autodéfense).*

AUTOAPRECIÁ, *autoapreciez,* vb. I. Refl. A se aprecia singur; a se autoevalua. [Pr.: *a-u-to-a-pre-ci-a*] — **Auto^{1-} + aprecia.**

AUTOAPRECIÉRE, *autoaprecieri,* s.f. Faptul de *a se autoaprecia;* autoevaluare. [Pr.: *a-u-to-a-pre-ci-e-re*] — V. **autoaprecia.**

AUTOAPRÍNDERE s.f. Aprindere spontană a unui combustibil în anumite condiții de presiune și de temperatură. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto^{1-} + aprindere.**

AUTOAPROVIZIONÁ, *autoaprovizionez,* vb. I. Refl. A se aproviziona prin posibilități proprii. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto^{1-} + aproviziona.**

AUTOAPROVIZIONÁRE, *autoaprovizionări,* s.f. Acțiunea de *a se autoaproviziona* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-to-a-*] — V. **autoaproviziona.**

AUTOAPROVIZIONÁT s.n. Faptul de *a se autoaproviziona.* [Pr.: *a-u-to-a-*] — V. **autoaproviziona.**

AUTOATELIÉR, *autoateliere,* s.n. Atelier instalat pe un automobil, folosit la depanări și reparații de vehicule. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto^{2-} + atelier.**

AUTOBALSÁM, *autobalsamuri,* s.n. Unguent pentru mașini. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2-} + balsam.**

AUTOBASCULÁNTĂ, *autobasculante,* s.f. Autocamion prevăzut cu benă basculantă. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2-} + basculantă.**

AUTOBÁZĂ, *autobaze,* s.f. Centru de exploatare, de reparare și de întreținere a unor autovehicule. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2-} + bază.**

AUTOBETONIÉRĂ, *autobetoniere,* s.f. Autocamion prevăzut cu betonieră. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2-} + betonieră.**

AUTOBIOGRÁFIC, -Ă, *autobiografici, -ce,* adj. Care redă o autobiografie, (cu caracter) de autobiografie. [Pr.: *a-u-to-bi-o-*] — Din fr. **autobiographique.**

AUTOBIOGRAFÍE, *autobiografii,* s.f. Expunere orală sau scrisă a vieții unei persoane făcută de ea însăși. F Operă literară aparținând genului epic în care autorul își povestește viața. [Pr.: *a-u-to-bi-o-*] — Din fr. **autobiographie.**

AUTOBLINDÁT, *autoblindate,* s.n. Automobil blindat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2-} + blindat.**

AUTOBRÉC, *autobrecuri,* s.n. Automobil cu caroserie închisă care poate transporta în comun un număr redus de persoane. [Pr.: *a-u-*] — Din fr., engl. **autobreak.**

AUTOBÚS s.n. v. **autobuz.**

AUTOBÚZ, *autobuze,* s.n. Automobil cu caroseria închisă sau parțial decapotabilă, folosit la transportul în comun al unui număr mare de persoane. [Pr.: *a-u-*. — Var.: **autobús** s.n.] — Din fr. **autobus.**

AUTOCAMIÓN, *autocamioane,* s.n. Autovehicul mare cu caroserie deschisă prevăzut cu platformă sau cu benă, folosit pentru transporturi de materiale sau mărfuri. [Pr.: *a-u-to-ca-mi-on*] — **Auto^{2-} + camion.**

AUTOCAMIONÉTĂ, *autocamionete,* s.f. Autocamion de dimensiuni mai mici, folosit pentru transporturi de materiale; camionetă. [Pr.: *a-u-to-ca-mi-o-*] — **Auto^{2-} + camionetă.**

AUTOCÁR, *autocare,* s.n. Automobil cu grad sporit de confort, folosit de obicei pentru excursii sau transport pe distanțe mari. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocar.**

AUTOCARACTERIZÁ, *autocaracterizez,* vb. I. Refl. A se caracteriza pe sine. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1-} + caracteriza.**

AUTOCARACTERIZÁRE, *autocaracterizări,* s.f. Faptul de *a se autocaracteriza;* (concr.) caracterizare a propriei persoane. [Pr.: *a-u-*] — V. **autocaracteriza.**

AUTOCARAVÁNĂ, *autocaravane,* s.f. **1.** Autovehicul amenajat ca laborator, pentru proiecția filmelor etc. **2.** Caravană de autovehicule. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2-} + caravană.**

AUTOCATALÍZĂ, *autocatalize,* s.f. Cataliză a unei reacții chimice produse chiar de elementele care iau parte la reacție. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocatalyse.**

AUTOCEFÁL, -Ă, *autocefali, -e,* adj. Care se bucură de autocefalie. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocéphale.**

AUTOCEFALÍE s.f. Conducere de sine stătătoare a unei Biserici ortodoxe naționale. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocéphalie.**

AUTOCISTÉRNĂ, *autocisterne,* s.f. Automobil prevăzut cu o cisternă (montată pe șasiu). [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2-} + cisternă.**

AUTOCLÁVĂ, *autoclave,* s.f. **1.** Vas închis ermetic, folosit la sterilizări, la efectuarea reacțiilor chimice etc. sub presiune (și la temperaturi ridicate). **2.** Capac care închide ermetic un recipient și se menține închis prin presiunea din recipient. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoclave.**

AUTOCLAVIZÁT adj. (Despre beton) Fabricat în condiții de autoclavă. [Pr.: *a-u-*] — De la **autoclavă.**

AUTOCOLÁNT, -Ă, *autocolanți, -te,* s.n., adj. (Ornament, literă, vinietă etc.) care aderă, se lipește pe o suprafață fără a fi umezit. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocolant.**

AUTOCOLOÁNĂ, *autocoloane,* s.f. (Rar) Coloană de automobile. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2-} + coloană.**

AUTOCOMBÍNĂ, *autocombine,* s.f. Combină autopropulsată. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1-} + combină.**

AUTOCONDÚCERE s.f. Conducere a activității sociale, economice etc. de către colectivitatea respectivă însăși sau de către reprezentanții ei. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1} + conducere.**

AUTOCONSERVÁ, *autoconsérv,* vb. I. Refl. A-și menține, a-și apăra propria viață. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1-} + conserva.**

AUTOCONSERVÁRE s.f. Faptul de *a se autoconserva.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autoconserva.**

AUTOCONTRÓL s.n. Control exercitat asupra propriei persoane. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1-} + control.**

AUTOCOPIATÍV, -Ă, *autocopiativi, -e,* adj. (Despre hârtie etc.) Care permite imprimarea, prin apăsare, a mai multor foi în același timp. [Pr.: *a-u-to-co-pi-a-*] — **Auto^{1-} + copiativ.**

AUTOCÓR, -Ă, *autocori, -e,* s.m. și f., adj. (Plantă) care își împrăștie semințele prin deschiderea bruscă a fructelor. [Pr.: *a-u-*] — Din germ. **Autochore.**

AUTOCRÁT, *autocrați,* s.m. (Adesea adjectival) Conducător al unui stat, cu puteri absolute; autocrator. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocrate.**

AUTOCRÁTIC, -Ă, *autocratici, -ce*, adj. Care are caracter de autocrație; care are puteri absolute. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocratique.**

AUTOCRATÍSM s.n. Concepție, comportare bazată pe autocrație (**1**). [Pr.: *a-u-*] — **Autocrat** + suf. *-ism.*

AUTOCRÁTOR, *autocratori,* s.m. (Înv.) Autocrat. [Pr.: *a-u-*] — Din ngr. **autokrátor.**

AUTOCRAȚÍE, (**2**) *autocrații,* s.f. **1.** Formă de guvernare în care întreaga putere a statului e concentrată în mâna unei singure persoane; tiranie, absolutism. **2.** Stat cu formă de guvernare autocratică. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocratie.**

AUTOCRÍTIC, -Ă, *autocritici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Analiză critică a activității și a comportării proprii. **2.** Adj. Bazat pe autocritică; de autocritică. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1-} + critic** (sensul **1** după rus. *samokritika).*

AUTOCUNOÁȘTE, *autocunósc,* vb. III. Refl. A-și cunoaște propria persoană. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1-} + cunoaște.**

AUTOCUNOÁȘTERE, *autocunoașteri,* s.f. Faptul de *a se autocunoaște.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autocunoaște.**

AUTODAFÉ, *autodafeuri,* s.n. **1.** (În Spania și Portugalia) Sentință a Inchiziției în vederea condamnării sau achitării unei persoane acuzate de delicte religioase. **2.** Executarea, de către puterea civilă, a celor declarați eretici de către Inchiziție; ardere pe rug a unui eretic. F Ardere publică a operelor socotite indezirabile în timpul Inchiziției sau al fascismului etc.; *p. ext.* ardere, nimicire prin foc. — Din fr. **autodafé.**

AUTODECLANȘÁ, pers. 3 *autodeclanșează,* vb. I. Refl. A se declanșa automat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1-} + declanșa.**

AUTODECLANȘÁRE, *autodeclanșări*, s.f. Acțiunea de *a se autodeclanșa.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodeclanșa.**

AUTODEFINÍ, *autodefinesc,* vb. IV. Refl. A se caracteriza singur. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1-} + defini.**

AUTODEFINÍRE, *autodefiniri,* s.f. Faptul de *a se autodefini.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodefini.**

AUTODEMASCÁ, *autodemásc,* vb. I. Refl. A se demasca singur. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1-} + demasca.**

AUTODEMASCÁRE, *autodemascări,* s.f. Faptul de *a se autodemasca.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodemasca.**

AUTODENUNȚÁ, *autodenúnț,* vb. I. Refl. A se denunța singur. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1-} + denunța.**

AUTODENUNȚÁRE, *autodenunțări,* s.f. Acțiunea de *a se autodenunța.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodenunța.**

AUTODEPANÁRE, *autodepanări,* s.f. Reparare a unui autovehicul pe traseu; *p. ext.* autoatelier folosit pentru asemenea reparații. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2-} + depanare.**

AUTODEPĂȘÍ, *autodepășesc,* vb. IV. Refl. A-și depăși propriile realizări. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **depăși.**

AUTODEPĂȘÍRE, *autodepășiri,* s.f. Faptul de *a se autodepăși.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodepăși.**

AUTODETERMINÁRE, *autodeterminări,* s.f. Principiu potrivit căruia o națiune are dreptul să-și aleagă singură statutul politic și calea de dezvoltare economică, socială și culturală; *p. ext.* ansamblu de măsuri care pun în practică acest principiu. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **determinare** (după fr. *autodétermination,* rus. *samoopredelenie).*

AUTODEZAGREGÁBIL, -Ă, *autodezagregabili, -e,* adj. Care se dezagregă de la sine. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **dezagregabil.**

AUTODEZVOLTÁRE, *autodezvoltări,* s.f. Creștere, dezvoltare prin sine, de la sine. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **dezvoltare.**

AUTODIAGNOSTICÁ, *autodiagnostichez,* vb. I. Refl. A-și pune singur un diagnostic. [Pr.: *a-u-to-di-a-*] — **Auto[1]-** + **diagnostica.**

AUTODIAGNOSTICÁRE, *autodiagnosticări,* s.f. Acțiunea de *a se autodiagnostica.* [Pr.: *a-u-to-di-a-*] — V. **autodiagnostica.**

AUTODICTÁRE, *autodictări,* s.f. Reproducere în scris a unui text memorat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **dictare.**

AUTODIDÁCT, -Ă, *autodidacți, -te,* s.m. și f. Persoană care s-a instruit singură, în afara școlii și fără profesori. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autodidacte.**

AUTODÍNĂ, *autodine,* s.f. Montaj special de radiorecepție în care același tub electronic servește ca detector și ca oscilator. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autodyne.**

AUTODISCIPLÍNĂ s.f. Disciplină liber consimțită. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **disciplină.**

AUTODISTRÚGE, *autodistrug,* vb. III. Refl. A se distruge singur. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **distruge.**

AUTODISTRÚGERE s.f. Faptul de *a se autodistruge.* F Spec. Proprietate pe care o au unele proiectile de a se distruge automat, în cazul când nu și-au atins ținta. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **distrugere** (după fr. *autodestruction).*

AUTODIZOLVÁ, pers. 3 *autodizólvă,* vb. I. Refl. (Despre o organizație, o societate etc.) A se desființa prin hotărâre proprie, a-și înceta activitatea. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **dizolva.**

AUTODIZOLVÁRE s.f. Faptul de *a se autodizolva.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodizolva.**

AUTODOTÁ, *autodotez,* vb. I. Refl. A-și procura prin mijloace proprii cele necesare activității sau funcționării. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **dota.**

AUTODOTÁRE, *autodotări,* s.f. Acțiunea de *a se autodota* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autodota.**

AUTODREZÍNĂ, *autodrezine,* s.f. Drezină autopropulsată. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **drezină.**

AUTODRÍC, *autodricuri,* s.n. Mașină mortuară. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **dric.**

AUTODRÓM, *autodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru cursele de automobile și motociclete sau exerciții de conducere auto-moto. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autodrome.**

AUTODRÚM, *autodrumuri,* s.n. (Rar) Autostradă. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **drum** (după fr. *autoroute).*

AUTODÚBĂ, *autodube,* s.f. Automobil prevăzut cu o dubă, folosit pentru transportul de materiale, produse alimentare, corespondență etc.; dubă. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **dubă.**

AUTODÚMPER, *autodumpere,* s.n. Autocamion cu cupă (**4**) basculantă. [Pr.: *a-u-*] — Din engl. **autodumper,** germ. **Auto-Dumper.**

AUTOECHILIBRÁRE, *autoechilibrări,* s.f. Echilibrare (la roțile de automobil). [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto[2]-** + **echilibrare.**

AUTOEDUCÁ, *autoedúc,* vb. I. Refl. A se educa pe sine. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto[1]-** + **educa.**

AUTOEDUCÁRE, *autoeducări,* s.f. Acțiunea de *a se autoeduca* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-to-*] — V. **autoeduca.**

AUTOEDUCÁȚIE s.f. Educație făcută de sine însuși. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto[1]-** + **educație.**

AUTOELOGIÁ, *autoelogiez,* vb. I. Refl. A-și aduce singur elogii. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto[1]-** + **elogia.**

AUTOELOGIÉRE, *autoelogieri,* s.f. Faptul de *a se autoelogia.* [Pr.: *a-u-to-*] — V. **autoelogia.**

AUTOEVALUÁ, *autoevaluez,* vb. I. Refl. A se autoaprecia. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto[1]-** + **evaluare.**

AUTOEXCAVATÓR, *autoexcavatoare,* s.n. Excavator prevăzut cu motor propriu pentru propulsie. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto[1]-** + **excavator.**

AUTOEXCITÁȚIE, *autoexcitații,* s.f. Excitație magnetică a unui generator electric, în care curentul de excitație este prous de el însuși. [Pr.: *a-u-to-*] — Din fr. **autoexcitation.**

AUTOEXIGÉNȚĂ s.f. Exigență manifestată față de propria persoană. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto[1]-** + **exigență.**

AUTOFAGÍE, *autofagii,* s.f. (Med.) Consumare a propriilor țesuturi de către un organism supus inaniției. [Pr.: *a-u-to-*] — Din fr. **autophagie.**

AUTOFECUNDÁRE, *autofecundări,* s.f. (La unele plante și specii inferioare de animale) Fecundare rezultată în urma unirii a două elemente sexuale provenite de la unul și același individ. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **fecundare** (după *fr. autofécondation).*

AUTOFECUNDÁȚIE, *autofecundații,* s.f. (Biol.) Autofecundare. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autofécondation.**

AUTOFINANȚÁ, *autofinanțez,* vb. I. Refl. A se finanța din fonduri proprii. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **finanța.**

AUTOFINANȚÁRE, *autofinanțări,* s.f. Faptul de *a se autofinanța.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autofinanța.**

AUTOFLAGELÁ, *autoflagelez,* vb. I. Refl. (Adesea fig.) A se biciui singur, a se supune unor torturi fizice pentru răscumpărarea păcatelor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **flagela.**

AUTOFLAGELÁRE, *autoflagelări,* s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a se autoflagela;* autoflagelație. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoflagela.**

AUTOFLAGELÁȚIE, *autoflagelații,* s.f. (Adesea fig.) Autoflagelare. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **flagelație.**

AUTOFÓN, -Ă, *autofoni, -e,* adj. (Despre instrumente de tipul clopoțelului, gongului etc.) Care produce sunete exclusiv prin vibrarea componentelor sale elastice, fără ajutorul unei tensiuni speciale. [Pr.: *a-u-*] — Din engl. **autophone.**

AUTOFRÂNÁRE, *autofrânări,* s.f. Împiedicare a mișcării în sens invers celui normal, a anumitor elemente ale unui mecanism, folosnd frecarea dintre suprafețele care vin în contact. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **frânare.**

AUTOFURAJÁ, *autofurajez,* vb. I. Refl. (Despre întreprinderi agricole, gospodării țărănești) A se aproviziona cu furaje prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **furaja.**

AUTOFURAJÁRE, *autofurajări,* s.f. Acțiunea de *a se autofuraja* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autofuraja.**

AUTOFURGÓN, *autofurgoane,* s.n. Furgon autopropulsat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **furgon.**

AUTOFURGONÉTĂ, *autofurgonete,* s.f. Furgonetă autopropulsată. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **furgonetă.**

AUTOGÁMĂ, *autogame,* s.f., adj. (Plantă) la care polenizarea se face direct (cu polen din staminele florii în care se află pistilul). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogame.**

AUTOGAMÍE s.f. Reproducere (la plante) prin polenizare directă. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogamie.**

AUTOGÁRĂ, *autogări,* s.f. Gară pentru autobuze și autocamioane. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **gară.**

AUTOGÉNĂ, *autogene,* adj. f. (În sintagma) *Sudură autogenă* = tip de sudură care folosește căldura produsă prin arderea acetilenei în oxigen. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogène.**

AUTOGENÉTIC, -Ă, *autogenetici, -ce,* adj. De autogeneză. [Pr.: *a-u-*] — Din germ. **autogenetisch.**

AUTOGENÉZĂ s.f. Teorie care absolutizează acțiunea factorilor ereditari în dezvoltarea individului și neagă rolul mediului ambiant. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogénèse.**

AUTOGESTIONÁR, -Ă, *autogestionari, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană, instituție etc.) care are gestiune proprie. [Pr.: *a-u-to-ges-ti-o-*] — **Auto[1]-** + **gestionar.**

AUTOGESTIONÁRE, *autogestionări,* s.f. Autogestiune. [Pr.: *a-u-to-ges-ti-o-*] — **Auto[1]-** + **gestionare.**

AUTOGESTIÚNE, *autogestiuni,* s.f. Gestiune sau administrație proprie; autogestionare. [Pr.: *a-u-to-ges-ti-u-*] — **Auto[1]-** + **gestiune.** Cf. fr. autogestion.

AUTOGHIDÁT, -Ă, *autoghidați, -te,* adj. (Despre corpuri mobile) Care își dirijează singur mișcarea către țintă. [Pr.: *a-u-*] — După fr. **autoguidé.**

AUTOGÍR, *autogire,* s.n. Aeronavă prevăzută cu o elice de propulsie antrenată de un motor și cu o elice de sustentație care se rotește liber. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogire.**

Ă, Â

AUTOGÓL, *autogoluri,* s.n. (Sport) Gol în propria poartă. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogoal.**

AUTOGOSPODĂRÍ, *autogospodăresc,* vb. IV. Refl. A se gospodări (**1**) prin forțe și mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1}-** + **gospodări.**

AUTOGOSPODĂRÍRE, *autogospodăriri,* s.f. Acțiunea de *a se autogospodări* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autogospodări.**

AUTOGRÁF, -Ă, *autografi, -e,* adj., s.n. (Text, document, semnătură etc.) scris de mâna autorului. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autographe.**

AUTOGRAFÍE s.f. Procedeu prin care se reproduce pe piatră litografică sau pe o hârtie specială un text, un desen etc. (autograf). F (Concr.) Text, desen etc. astfel reprodus. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autographie.**

AUTOGRÉDER, *autogredere,* s.n. Greder autopropulsat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **greder.**

AUTOGRÉFĂ, *autogrefe,* s.f. (Med.) Autoplastie. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogreffe.**

AUTOGUNOIÉRĂ, *autogunoiere,* s.f. Autovehicul pentru transportul gunoiului. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **gunoi** + suf. *-ieră.*

AUTOGUVERNÁ, *autoguvernez,* vb. I. Refl. (Despre state) A se conduce singur (fără amestec străin). [Pr.:*a-u-*] — **Auto^{1}-** + **guverna.**

AUTOGUVERNÁRE, *autoguvernări,* s.f. Faptul de *a se autoguverna.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autoguverna.**

AUTOHÁLTĂ, *autohalte,* s.f. Haltă pentru autobuze. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **haltă.**

AUTOHEMOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament utilizat în unele boli alergice, constând în injectarea intramusculară a unei cantități mici de sânge recoltat de la același individ. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autohémotherapie.**

AUTOHTÓN, -Ă, *autohtoni, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul unde trăiește și în prezent, care este originar de aici; băștinaș, aborigen. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autochtone.**

AUTOHTONÍSM s.n. Ansamblu de trăsături autohtone; *p. ext.* exagerare a trăsăturilor specifice unei colectivități naționale. [Pr.: *a-u-*] — **Autohton** + suf. *-ism.*

AUTOHTONITÁTE s.f. (Rar) Autohtonism. [Pr.: *a-u-*] — Din it. **autochtonità.**

AUTOHTONIZÁ, *autohtonizez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta caracter autohton. [Pr.: *a-u-*] — **Autohton** + suf. *-iza.*

AUTOHTONIZÁRE, *autohtonizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) autohtoniza* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autohtoniza.**

AUTOHTONIZÁT, -Ă, *autohtonizați, -te,* adj. Care a căpătat caracter autohton. [Pr.:*a-u-*] — V. **autohtoniza.**

AUTOIGNORÁ, *autoignor,* vb. I. Refl. A-și neglija, a nu lua în seamă propria persoană, propria existență. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1}-** + **ignora.**

AUTOILUZIONÁ, *autoiluzionez,* vb. I. Refl. A-și face singur iluzii. [Pr.: *a-u-to-i-lu-zi-o-*] — **Auto^{1}-** + **iluziona.**

AUTOILUZIONÁRE, *autoiluzionări,* s.f. Faptul de *a se autoiluziona.* [Pr.: *a-u-to-i-lu-zi-o-*] — V. **autoiluziona.**

AUTOIMPÚNERE, *autoimpuneri,* s.f. Contribuție bănească (prezentată ca) dată de bunăvoie pentru o lucrare de interes public. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1}-** + **impunere** (după rus. *samooblojenie).*

AUTOIMÚN, -Ă, *autoimuni, -e,* adj. Care prezintă autoimunitate. G *Boală autoimună* = boală în care leziunile și tulburările sunt consecința perturbării mecanismelor de imunitate. [Pr.: *a-u-to-i-*] — **Auto^{1}-** + **imun.**

B

AUTOIMUNITÁTE s.f. (Biol.) Proces patologic care constă în producerea de anticorpi îndreptați împotriva propriilor constituenți ai organismului. [Pr.: *a-u-to-i-*] — **Auto[1]-** + **imunitate** (după fr. *autoimmunisation).*

AUTOINDÚCȚIE, *autoinducții,* s.f. (Fiz.) Inducție electromagnetică proprie; selfinducție. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auto-induction.**

AUTOINSTRUÍ, *autoinstruiesc,* vb. IV. Refl. A se instrui singur. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **instrui.**

AUTOINSTRUÍRE, *autoinstruiri,* s.f. Faptul de *a se autoinstrui.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autoinstrui.**

AUTOINSTRUÍT, -Ă, *autoinstruiți, -te,* adj. Care s-a instruit singur. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoinstrui.**

AUTOINTITULÁ, *autointitulez,* vb. I. Refl. A-și atribui (nejustificat) un nume, un titlu. [Pr.: *a-u-to-in-*] — **Auto[1]-** + **intitula.**

AUTOINTITULÁT, -Ă, *autointitulați, -te,* adj. Care își atribuie (nejustificat) un nume, un titlu. [Pr.: *a-u-to-in-*] — V. **autointitula.**

AUTOIRONÍE, *autoironii,* s.f. Ironie la adresa propriei persoane. [Pr.: *a-u-to-i-*] — **Auto[1]-** + **ironie.**

AUTOIRONIZÁ, *autoironizez,* vb. I. Refl. A se supune autoironiei. [Pr.: *a-u-to-i-*] — **Auto[1]-** + **ironiza.**

AUTOÎNCĂRCĂTÓR, *autoîncărcătoare,* s.n. Vehicul cu echipament de încărcare, stivuire și descărcare a materialelor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **încărcător.**

AUTOÎNCÂNTÁRE s.f. Automulțumire. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **încântare.**

AUTOÎNSĂMÂNȚÁRE s.f. (Bot.) Însămânțare naturală a plantelor, mai ales din flora spontană, prin scuturarea semințelor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **însămânțare.**

AUTOLABORATÓR, *autolaboratoare,* s.n. Laborator instalat într-un autovehicul. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **laborator.**

AUTOLIBRĂRÍE, *autolibrării,* s.f. Librărie amenajată într-un autovehicul. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **librărie.**

AUTOLINIȘTÍRE s.f. Atitudine pasivă în urma unor succese, a unui stres etc. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **liniștire.**

AUTOLÍZĂ, *autolize,* s.f. (Biol.) Degradare a celulelor și a țesuturilor din plante și din animale sub acțiunea enzimelor proprii. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autolyse.**

AUTOMACARÁ, *automacarale*, s.f. Macara montată pe șasiul unui autocamion. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **macara.**

AUTOMAGAZÍN, *automagazine,* s.n. Magazin amenajat într-un autovehicul. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** +**magazin.**

AUTOMÁT, -Ă, *automați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre aparate, mașini etc.) Care este acționat printr-un dispozitiv mecanic; (despre anumite operații; adesea adverbial) care se efectuează prin acțiunea unui dispozitiv mecanic. G *Armă automată* (și substantivat, n.) = armă de foc la care armarea se face fără intervenția omului; *p. restr.* pistol-mitralieră. F (Adesea adverbial) Care se face, se execută de la sine, fără participarea rațiunii sau a voinței. *Gest automat.* **2.** S.n. Dispozitiv, aparat, mașină care execută o anumită operație fără intervenția directă a omului. G *Automat de scară* = dispozitiv care asigură iluminarea temporizată a holurilor și scărilor interioare din blocuri. F Fig. Persoană fără voință, fără inițiativă, care face totul mecanic. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automate.**

AUTOMÁTIC, -Ă, *automatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) De automat. **2.** S.f. Ramură a științei care se ocupă cu studiul metodelor și al mijloacelor pentru efectuarea proceselor tehnice fără participarea directă a omului. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automatique.**

AUTOMATÍSM, (**3**) *automatisme,* s.n. **1.** Caracterul a ceea ce este automatic; mișcare (ca) de automat. **2.** (Fiziol., Psih.) Înlănțuire de reacții care se desfășoară fără controlul centrilor nervoși superiori. **3.** Mișcare, gest stereotip la care nu participă conștiința. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automatisme.**

AUTOMATÍST, -Ă, *automatiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în automatică. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automatiste.**

AUTOMATIZÁ, *automatizez,* vb. I. **1.** Tranz. A înzestra cu utilaje automate. **2.** Refl. (Despre acțiuni, gesturi, mișcări) A căpăta caracter de automatism (**2**). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automatiser.**

AUTOMATIZÁRE, *automatizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) automatiza* și rezultatul ei; folosire a automatelor în procesul de producție, înzestrare cu automate. [Pr.: *a-u-*] — V. **automatiza.**

AUTOMĂTURĂTOÁRE, *automăturători,* s.f. Autovehicul pentru măturatul străzilor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **măturătoare.**

AUTOMEDICÁȚIE s.f. Medicație stabilită de bolnav pentru sine. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automédication.**

AUTOMIȘCÁRE, *automișcări,* s.f. **1.** Mișcare care își are cauza în însuși obiectul care se mișcă. **2.** Stare de continuă mișcare și transformare a naturii și societății. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **mișcare.**

AUTOMOBÍL, -Ă, *automobili, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Vehicul cu patru (rar trei, șase) roți pneumatice, mișcat de un motor cu explozie internă, cu aburi, cu electricitate sau aer comprimat; auto[3]. G *Automobil-capcană* = automobil cu material exploziv la bord, folosit în atentate teroriste. **2.** Adj. (Despre vehicule) Care se mișcă cu ajutorul unui motor propriu. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automobile.**

AUTOMOBILÍSM s.n. Sport practicat cu automobilul. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automobilisme.**

AUTOMOBILÍST, -Ă, *automobiliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică automobilismul. F Persoană care conduce un automobil. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automobiliste.**

AUTOMOBILÍSTIC, -Ă, *automobilistici, -ce,* adj. De automobilism. [Pr.: *a-u-*] — Din it. **automobilistico.**

AUTOMODÉL, *automodele,* s.n. Autovehicul miniatural prevăzut cu sisteme de propulsie și de comandă. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + model.

AUTOMODELÍSM s.n. Ramură sportivă care se ocupă cu construirea de automodele. [Pr.: *a-u-*] — **Automodel** + suf. *-ism.*

AUTOMODELÍST, -Ă, *automodeliști, -ste,* s.m. și f. Constructor de automodele. [Pr.: *a-u-*] — **Automodel**[ism] + suf. *-ist.*

AUTOMOTÓR, *automotoare,* s.n. Vehicul de cale ferată, prevăzut cu motor propriu și folosit pentru transportul rapid de călători. G (Adjectival) *Tren automotor.* [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automoteur.**

AUTOMULȚUMÍRE s.f. Satisfacție de sine (nu întotdeauna justificată) la care ajunge cineva, adesea fără a aștepta aprecierile celorlalți; autoîncântare. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **mulțumire.**

AUTOMUTILÁ, *automutilez,* vb. I. Refl. A se mutila singur (de obicei pentru a se sustrage de la îndeplinirea unor obligații). [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **mutila.**

AUTOMUTILÁRE, *automutilări,* s.f. Acțiunea de *a se automutila* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **automutila.**

AUTOMUTILÁT, -Ă, *automutilați, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care s-a mutilat singură. [Pr.: *a-u-*] — V. **automutila.**

AUTONÓM, -Ă, *autonomi, -e,* adj. Care se bucură de autonomie. F Care este liber, care nu depinde de nimeni. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autonome,** lat. **autonomus.**

AUTONOMÍE s.f. **1.** Condiție a indivizilor, colectivităților și instituțiilor care se bucură de o anumită independență în raport cu autoritatea exterioară sau centrală. **2.** Drept al unor subdiviziuni teritoriale ale unui stat de a se administra sau guverna prin organe proprii. **3.** Distanță maximă până la

care se poate deplasa un avion, o navă, un vehicul, fără a avea nevoie să se aprovizioneze cu combustibil. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autonomie,** lat. **autonomia.**

AUTONOMÍST, -Ă, *autonomiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care susține autonomia. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autonomiste.**

AUTONOMIZÁ, *autonomizez,* vb. I. Refl. A deveni autonom. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autonomiser.**

AUTONOMIZÁRE, *autonomizări,* s.f. Acțiunea de *a se autonomiza* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autonomiza.**

AUTONOMIZÁT, -Ă, *autonomizați, -te,* adj. Care a devenit autonom. [Pr.: *a-u-*] — V. **autonomiza.**

AUTOOBSERVÁ, *autoobsérv,* vb. I. Refl. A-și analiza propria persoană și viață (psihică). [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **observa.**

AUTOOBSERVÁRE, *autoobservări,* s.f. Faptul de *a se autobserva*; autoobservație, introspecție. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoobserva.**

AUTOOBSERVÁȚIE, *autoobservații,* s.f. Autoobservare. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto[1]-** + **observație.**

AUTOPASTIȘÁ, *autopastișez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) copia propriile procedee artistice. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **pastișa.**

AUTOPASTIȘÁRE, *autopastișări,* s.f. Acțiunea de *a se autopastișa* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autopastișa.**

AUTOPASTÍȘĂ, *autopastișe,* s.f. Pastișă a propriilor creații. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **pastișă.**

AUTOPERFECȚIONÁ, *autoperfecționez,* vb. I. Refl. A se perfecționa prin eforturi proprii. [Pr.: *a-u-to-per-fec-ți-o-*] — **Auto[1]-** + **perfecționa.**

AUTOPERFECȚIONÁRE, *autoperfecționări,* s.f. Acțiunea de *a se autoperfecționa* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-to-per-fec-ți-o-*] — V. **autoperfecționa.**

AUTOPÉRIE, *autoperii,* s.f. Autovehicul prevăzut cu perii, pentru curățatul străzilor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **perie**.

AUTOPERSIFLÁ, *autopersiflez,* vb. I. Refl. A se supune propriei persiflări. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **persifla.**

AUTOPERSIFLÁRE, *autopersiflări,* s.f. Faptul de *a se autopersifla.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autopersifla.**

AUTOPILÓT, *autopiloți,* s.m. Pilot automat. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autopilote,** germ. **Autopilot.**

AUTOPLASTÍE, *autoplastii,* s.f. Intervenție chirurgicală cu scopul refacerii unei regiunii distruse a corpului cu ajutorul unei grefe[2] luate de la același individ. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoplastie.**

ÁUTOPOLENIZÁRE, *autopolenizări,* s.f. (Bot.) Polenizare a florilor cu propriul lor polen; autofecundare, autofecundație, cleistogamie. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **polenizare.**

AUTOPÓMPĂ, *autopompe*, s.f. Pompă (de incendiu) montată pe un autocamion și acționată de motorul acestuia. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autopompe.**

AUTOPORNÍRE s.f. Reluare automată a funcționării normale a unui motor asincron. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **pornire.**

AUTOPORTRÉT, *autoportrete,* s.n. Reprezentare a propriei persoane în pictură, sculptură, desen sau literatură. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **portret.**

AUTOPROCLAMÁ, *auptoproclam,* vb. I. Refl. A se proclama singur. [Pr.: *au-*] — **Auto[1]-** + **proclama.**

AUTOPROPULSÁ, pers. 3 *autopropulsează,* vb. I. Refl. A se mișca prin propria forță. [Pr.: *au-*] — **Auto[1]-** + **propulsa.**

AUTOPROPULSÁT, -Ă, *autopropulsați, -te,* adj. Care se deplasează prin dezvoltarea unei surse proprii de energie. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **propulsat.** Cf. fr. autopropulsé.

AUTOPROPÚLSIE, *autopropulsii,* s.f. Propulsie a unui vehicul realizată cu mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autopropulsion.**

AUTOPROPULSÓR, *autopropulsoare,* adj., s.n. (Dispozitiv) care asigură autopropulsia. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autopropulseur.**

AUTOPROTEJÁ, *autoprotejez,* vb. I. Refl. A se proteja prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **proteja.**

AUTOPROTEJÁRE, *autoprotejări,* s.f. Acțiunea de *a se autoproteja.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autoproteja.**

AUTOPROTEJÁT, -Ă, *autoprotejați, -te,* adj. Care s-a protejat prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoproteja.**

AUTOPSIÁ, *autopsiez,* vb. I. Tranz. A face autopsie. [Pr.: *a-u-top-si-a*] — Din fr. **autopsier.**

AUTOPSÍE, *autopsii,* s.f. Disecție a unui cadavru și examinare anatomică a organelor lui interne pentru a stabili cauza morții; necropsie. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autopsie.**

AUTOPSIÉR, *autopsieri,* s.m. Specialist în autopsie. [Pr.: *a-u-top-si-er*] — **Autopsie** + suf. *-ar.*

AUTÓR, -OÁRE, *autori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care creează o operă literară, artistică, științifică sau publicistică. **2.** Persoană care face, produce sau comite ceva. F Spec. Persoană care comite o infracțiune. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auteur,** lat. **auctor.**

AUTORAPÍD, *autorapide,* s.n. Automotor cu viteză de tren rapid. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **rapid.**

AUTORÁȘ, *autorași,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *autor.* [Pr.: *a-u-*] — **Autor** + suf. *-aș.*

AUTORECLÁMĂ, *autoreclame,* s.f. Reclamă a propriilor realizări. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoréclame.**

AUTOREFERÁT, *autoreferate,* s.n. Expunere (scurtă) făcută de cineva asupra unei lucrări proprii (mai ales în vederea susținerii tezei de doctorat). [Pr.: *a-u-*] — Din germ. **Autoreferat.**

AUTOREGLÁ, *autoreglez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) regla în mod automat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **regla.**

AUTOREGLÁJ, *autoreglaje,* s.n. Autoreglare. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoréglage.**

AUTOREGLÁRE, *autoreglări,* s.f. Acțiunea de a (*se*) *autoregla;* autoreglaj. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoregla.**

AUTORELAXÁRE, *autorelaxări,* s.f. Relaxare normală, pe cale naturală, fără administrare de calmante. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **relaxare.**

AUTORITÁR, -Ă, *autoritari, -e,* adj. Care uzează de autoritatea sa, care vrea să-și impună voința. *Om autoritar.* F Care impune supunere, care nu admite replică. *Atitudine autoritară.* [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoritaire.**

AUTORITARÍSM, *autoritarisme,* s.n. **1.** Caracter, atitudine autoritară. **2.** Sistem politic autoritar. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoritarisme.**

AUTORITARÍST, -Ă, *autoritariști, -ste,* adj. Care denotă autoritarism. [Pr.: *a-u-*] — **Autoritar** + suf. *-ist.*

AUTORITÁTE, *autorități,* s.f. **1.** Influență general acceptată a unei persoane, a unei organizații sau a unei instituții în diferite sfere ale vieții sociale. **2.** (Jur.) Putere, drept de a emite dispoziții, de a impune ascultare. **3.** Organ al puterii de stat competent să ia măsuri și să emită dispoziții cu caracter obligatoriu. F Reprezentant al unui asemenea organ al puterii de stat. **4.** Prestigiu de care se bucură cineva sau ceva. F Persoană care se impune prin cunoștințele sale, prin prestigiul său. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autorité,** lat. **auctoritas, -atis.**

AUTORIZÁ, *autorizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împuternici pe cineva pentru exercitarea unui drept sau pentru săvârșirea unui act. F A da cuiva dreptul de a face, de a spune etc. ceva. **2.** A încuviința printr-un act al administrației de stat înființarea, ca persoană juridică, a unei organizații obștești. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoriser.**

AUTORIZÁRE, *autorizări,* s.f. Faptul de *a autoriza.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autoriza.**

AUTORIZÁT, -Ă, *autorizați, -te,* adj. Împuternicit cu o autoritate (publică); împuternicit să facă, să spună etc. ceva. F Făcut de o persoană care are o autorizație. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoriza.**

AUTORIZÁȚIE, *autorizații,* s.f. Permisiune, împuternicire (oficială) de a face ceva. F (Concr.) Document eliberat în acest scop. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autorisation.**

AUTORUTIÉR, -Ă, *autorutieri, -e,* adj. Relativ la transportul auto. [Pr.: *a-u-to- ru-ti-er*] — Din fr. **autoroutier.**

AUTOSALVÁRE, *autosalvări,* s.f. Autosanitară. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **salvare.**

AUTOSANITÁRĂ, *autosanitare,* s.f. Automobil special echipat care transportă bolnavii, răniții etc.; autosalvare. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **sanitară.**

AUTOSCÁRĂ, *autoscări,* s.f. Autovehicul prevăzut cu o scară pentru înălțimi mari. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **scară.**

AUTOSCRÉPER, *autoscrepere,* s.n. Autovehicul prevăzut cu un screper. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **screper.**

AUTOSELECTÓR, *autoselectoare,* s.n. Incubator pentru clocirea icrelor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **selector.**

AUTOSERVÍ, *autoservesc,* vb. IV. Refl. A se servi singur (într-un magazin, într-un restaurant special amenajat). [Pr.: *a-u-*] — Din **autoservire** (derivat regresiv).

AUTOSÉRVICE, *autoservice-uri,* s.n. Service pentru autovehicule. [Pr.: *a-u-to-ser-vis*] — Din engl. **auto-service.**

AUTOSERVÍRE, *autoserviri,* s.f. **1.** Acțiunea de a se servi singur; sistem de desfacere a mărfurilor în magazine speciale sau a mâncării și a băuturii în restaurante, în care clientul se servește singur. **2.** Magazin sau local de alimentație publică în care se practică acest sistem. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **servire**. Cf. engl. self-service.

AUTOSIFÓN, *autosifoane,* s.n. Recipient metalic pentru prepararea sifonului la domiciliu. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autosiphon.**

AUTOSPECIÁLĂ, *autospeciale,* s.f. Autovehicul cu caroseria adaptată unor transporturi, operații sau servicii speciale. [Pr.: *a-u-to-spe-ci-a-*] — **Auto[2]-** + **special.** Cf. it. autospeciale.

AUTOSPÓRT, *autosporturi,* s.n. Autoturism cu motor puternic, care poate realiza viteze mari, folosit în întrecerile sportive. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **sport.**

AUTOSTÁȚIE, *autostații,* s.f. Stație de autobuze. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **stație.**

AUTOSTIVUITÓR, *autostivuitoare,* s.n. Mașină de stivuit. [Pr.: *a-u-to-sti-vu-i-*] — **Auto^{2}-** + **stivuitor.**

AUTOSTÓP, *autostopuri,* s.n. **1.** Instalație de semnalizare luminoasă așezată la întretăierea străzilor pentru dirijarea circulației. F Instalație de oprire automată a unui vehicul feroviar când linia nu este liberă. **2.** Procedeu prin care un pieton oprește un automobil pentru a parcurge cu el o anumită distanță. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auto-stop.**

AUTOSTOPÍST, -Ă, *autostopiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face autostopul (**2**). [Pr.: *a-u-*] — **Autostop** + suf. *-ist* (după fr. *auto-stoppeur).*

AUTOSTRÁDĂ, *autostrăzi,* s.f. Șosea modernă de mare capacitate, ale cărei sensuri de circulație, despărțite printr-un gard sau o fâșie îngustă de teren, au mai multe benzi, permițând viteze mari de rulare. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autostrade,** it. **autostrada.**

AUTOSTROPITOÁRE, *autostropitori,* s.f. Autovehicul pentru stropitul (și spălatul) străzilor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **stropitoare.**

AUTOSUGÉSTIE, *autosugestii,* s.f. Influențare, spontană sau intenționată, a propriului psihic prin idei sau imagini mentale. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autosuggestion.**

AUTOSUGESTIONÁ, *autosugestionez,* vb. I. Refl. A se sugestiona. [Pr.: *a-u-to-su-ges-ti-o-*] — **Auto^{1}-** + **sugestiona.**

AUTOSUPRAVEGHEÁ, *autosupraveghez,* vb. I. Refl. A se autocontrola. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1}-** + **supraveghea.**

AUTOȘASÍU, *autoșasiuri,* s.n. **1.** Șasiu pentru autovehicule. **2.** Șasiu lipsit de caroserie. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **șasiu.**

AUTOȘENÍLĂ, *autoșenile,* s.f. Autovehicul de transport echipat cu șenile. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autochenille.**

AUTOȘENILÉTĂ, *autoșenilete,* s.f. Autovehicul de transport echipat cu două șenile în spate și cu roți în față. [Pr.: *a-u-*] — Cf. a u t o ș e n i l ă.

AUTOTAXÁRE s.f. Compostare, de către călători, a biletelor de călătorie în vehicule de transport în comun. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1}-** + **taxare.**

AUTOTÉLIC, -Ă, *autotelici, -ce,* adj. (Fil.) Care conține în el însuși scopul său; cu finalitate lăuntrică. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotélique.**

AUTOTIPÍE, (**2**) *autotipii,* s.f. **1.** Procedeu de executare a unui clișeu zincografic într-o singură culoare, care redă nuanțele de umbră și de lumină prin descompunerea imaginii în puncte sau în linii. **2.** Clișeu obținut prin autotipie (**1**). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotypie.**

AUTOTOMÍE s.f. Pierdere reflexă și spontană, la unele animale, a cozii, cleștilor etc., care ulterior se pot regenera. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotomie.**

AUTOTOXÍNĂ, *autotoxine,* s.f. Toxină rezultată din metabolismul propriu cu efect nociv asupra organismului. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1}-** + **toxină.**

AUTOTRACTÓR, *autotractoare,* s.n. Autovehicul de tracțiune de mare putere, montat pe roți de cauciuc, de metal sau pe șenile și de care este legată de obicei o remorcă. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotracteur.**

AUTOTRACȚIÚNE s.f. Tracțiune realizată cu motor propriu cu ardere internă. [Pr.: *a-u-to-trac-ți-u-*] — **Auto^{2}-** + **tracțiune.**

AUTOTRÁILER, *autotrailere,* s.n. Autovehicul pentru transportul pieselor grele. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **trailer.**

AUTOTRANSFORMATÓR, *autotransformatoare,* s.n. Transformator electric cu o singură înfășurare (cu o tensiune de intrare și una de ieșire). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotransformateur.**

AUTOTRANSPÓRT, *autotransporturi,* s.n. Transport cu autovehicule. [Pr.: *a-u-*] — Din rus. **avtotransport.**

AUTOTRANSPORTÓR, *autotransportoare,* s.n. Autovehicul militar blindat pentru transportul de trupe. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **transportor.**

AUTOTRÉN, *autotrenuri,* s.n. Autovehicul cu una sau mai multe remorci. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **tren.**

AUTOTRENÍST, *autotreniști,* s.m. Șofer de autotren. [Pr.: *a-u-*] — **Autotren** + suf. *-ist.*

AUTOTRÓF, -Ă, *autotrofi, -e,* adj. (Despre organisme vegetale) Care este capabil să sintetizeze independent substanțe organice din cele anorganice. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotrophe.**

AUTOTROFÍE s.f. Mod de hrănire specific organismelor autotrofe. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotrophie.**

AUTOTÚN, *autotunuri,* s.n. **1.** Tun de calibru mare tractat de un autovehicul. **2.** Autovehicul de luptă echipat cu o piesă de artilerie. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **tun** (după fr. *autocanon).*

AUTOTURÍSM, *autoturisme,* s.n. Automobil cu caroserie închisă sau deschisă, cu care se transportă un număr redus de persoane; turism. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **turism.**

AUTOTÚRN, *autoturnuri,* s.n. Autovehicul prevăzut cu o platformă care se poate înălța și roti, folosit la lucrările de instalații și de întreținere electrice aeriene. [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{2}-** + **turn.**

AUTOUTILÁ, *autoutilez,* vb. I. Refl. A se utila cu mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-u-*] — **Auto^{1}-** + **utila.**

AUTOUTILÁRE, *autoutilări,* s.f. Acțiunea de *a se autoutila.* [Pr.: *a-u-to-u-*] — V. **autoutila.**

AUTOUTILÁT, -Ă, *autilați, -te,* adj. Care s-a utilat cu mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-u-*] — V. **autoutila.**

AUTOUTILITÁRĂ, *autoutilitare,* s.f. Autovehicul pentru transportul unor cantități mici de mărfuri. [Pr.: *a-u-to-u-*] — **Auto^{2}-** + **utilitar.**

AUTOVACCÍN, *autovaccinuri,* s.n. Vaccin obținut din germenii izolați de la bolnavul respectiv. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autovaccin.**

AUTOVACCINÁ, *autovaccinez,* vb. I. **1.** Tranz. A supune autovacinării. **2**. Refl. A se vaccina singur. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autovacciner.**

AUTOVACCINÁRE, *autovaccinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) autovaccina.* [Pr.: *a-u-*] — **Auto^{1}-** + **vaccinare.**

AUTOVACCINÁT, -Ă, *autovaccinați, -te,* adj. **1.** Care a fost vaccinat cu autovaccin. **2.** Care s-a vaccinat singur. [Pr.: *a-u-*] — V. **autovaccina.**

AUTOVEHÍCUL, *autovehicule,* s.n. Vehicul terestru, autopropulsat, suspendat pe roți, șenile sau tălpi de alunecare, care servește la transportul oamenilor sau al bunurilor. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autovéhicule.**

AUTOZÓM, *autozomi,* s.m. (Biol.) Cromozom din celulele somatice. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autosome.**

AUTUMNÁL, -Ă, *autumnali, -e,* adj. De toamnă, tomnatic. — Din lat. **autumnalis,** fr. **automnal.**

AUXILIÁR, -Ă, *auxiliari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Element) care ajută la ceva, care se află pe plan secundar față de ceva principal; (element) ajutător. F (Parte de vorbire) care exprimă raporturi între cuvinte; (verb) care ajută la formarea timpurilor și modurilor compuse. **2.** Adj. (Mat.) Cu ajutorul căruia se poate rezolva mai ușor o problemă. [Pr.: *a-u-gzi-li-ar*] — Din fr. **auxiliaire,** lat. **auxiliaris.**

AUXÍNĂ, *auxine,* s.f. Substanță fiziologică activă care condiționează creșterea plantelor. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auxine.**

AÚZ s.n. **1.** Simț cu ajutorul căruia se percep sunetele. G *Auz muzical* = aptitudine de a distinge, memora și reproduce corect sunete muzicale. **2.** Faptul de a auzi; auzire. *La auzul acestor cuvinte s-a supărat.* — Din **auzi** (derivat regresiv).

AUZÍ, *aúd,* vb. IV. **1.** Tranz. A percepe sunetele, zgomotele cu ajutorul auzului. G Expr. *Să te-audă Dumnezeu !* = să se împlinească cele pe care (mi) le dorești ! *N-aude, n-a vede (n-a greul pământului)* = se face că nu știe nimic. *Eu spun, eu aud* = degeaba vorbesc, nu mă ascultă nimeni. (Refl. pas.) *Să se audă musca (zburând) !* = să fie tăcere deplină ! **2.** Tranz. (La imper.) A lua seama la cele ce se spun; a asculta. *Ia auzi ce-ți spun !* **3.** Intranz. și tranz. (Interogativ) A înțelege, a pricepe. F Intranz. (La prez. ind. pers. 1) **a)** (Ca răspuns la o chemare) Poftim ? ce dorești ?; **b)** Poți tăgădui ? mă mai poți contrazice ? **4.** Tranz. și intranz. A afla (o veste, o știre etc.). G Loc. adv. *Din auzite* = din câte a aflat cineva de la alții, din zvon public. G Expr. (Intranz.) *A auzi de cineva* (sau de ceva) = a cunoaște pe cineva (sau ceva) din cele ce se spun despre el. *A nu mai auzi de cineva* = a nu mai ști, a nu mai afla nimic despre cineva. *A nu (mai) voi să audă de cineva* = a rupe orice relații cu cineva. *Să auzim de bine !* formulă de urare la despărțire. F Refl. (La pers. 3) A se vorbi, a se zvoni. [Pr.: *a-u-*. — Prez. ind. și: (pop.) *aúz*] — Lat. **audire.**

AUZÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a auzi;* auz. [Pr.: *a-u-*] — V. **auzi.**

AUZÍT s.n. Auz (**2**), auzire. [Pr.: *a-u-*] — V. **auzi.**

AUZITÓR, -OÁRE, *auzitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Auditor. [Pr.: *a-u-*] — **Auzi** + suf. *-tor.*

AVÁET, *avaeturi,* s.n. Impozit încasat în Țara Românească (în sec. XVIII–XIX) la numirea în funcții, pentru obținerea unor drepturi, a unor beneficii etc. — Din tc. **havaet** „venituri”.

AVÁL s.n. (În loc. adv.) *În aval* = în josul văii, spre vărsare (în raport cu un punct de referință). — Din fr. **aval.**

AVALÁNȘĂ, *avalanșe,* s.f. Masă de zăpadă care se desprinde de pe coasta unui munte și se rostogolește la vale (antrenând zăpada, pietrele, copacii etc. întâlniți în cale); lavină. F Fig. (Cu determinări) Cantitate mare (de...), năvală (de...). *Avalanșă verbală.* — Din fr. **avalanche.**

AVÁN, -Ă, *avani, -e,* adj. (Pop.; adesea adverbial) Strașnic, grozav, cumplit (de tare, de mare, de rău, de crud etc.). — Din tc. **avvan** „perfid”, ngr. **avánis** „calomniator”.

AVANBÉC, *avanbecuri,* s.n. Partea din amonte a unei pile de pod, având rolul de a despărți firul apei și de a proteja pila. [Var.: (rar) **avantbéc**] — Din fr. **avant-bec.**

AVANCRÓNICĂ, *avancronici,* s.f. Cronică a unui spectacol scrisă înainte de a fi avut loc premiera. — Din fr. **avant-chronique** (după *avanpremieră, avanscenă).*

AVANGÁRDĂ, (**1**) *avangărzi,* (**2**) *avangarde,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Unitate sau subunitate militară care se deplasează în fața forțelor principale ca element de siguranță. G Loc. adj. *De avangardă* = **a)** care merge în frunte, care conduce; **b)** care luptă împotriva formelor și a tradițiilor consacrate (în literatură și artă). **2.** Mișcare literară, artistică etc. care joacă (prin noutățile aduse) rol de precursor. — Din fr. **avant-garde.**

AVANGARDÍSM s.n. **1.** Mișcare intelectuală apărută la începutul sec. XX, caracterizată prin căutarea unor soluții radicale și prin ruperea de trecut și

de tradiție. **2.** Curent literar-artistic care sparge canoanele artei tradiționale, recurgând adesea la formule îndrăznețe sau excentrice. — **Avangardă** + suf. *-ism.*

AVANGARDÍST, -Ă, *avangardiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al avangardismului. **2.** Adj. Care aparține avangardismului, privitor la avangardism. — Din fr. **avant-gardiste.**

AVANPÓRT, *avanporturi,* s.n. Port subsidiar, de obicei la gura unui estuar, creat atunci când portul principal este la o distanță neconvenabilă. — Din fr. **avant-port.**

AVANPÓST, *avanposturi,* s.n. Unitate militară de siguranță, instalată în fața trupelor principale proprii, aflate în staționare sau în apărare; poziție pe care se află o asemenea unitate. — Din fr. **avant-poste.**

AVANPREMIÉRĂ, *avanpremiere,* s.f. Spectacol dat ca ultimă repetiție în fața unui cerc de specialiști și invitați. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **avant-première.**

AVÁNS, *avansuri,* s.n. **1.** Sumă de bani plătită anticipat în contul unor servicii, al unor lucrări etc. **2.** (În expr.) *A face* (cuiva) *avansuri* = a încerca să obțină prietenia sau dragostea cuiva prin lingușiri, concesii (de ordin etic) etc. **3**. Interval de timp, distanță etc. cu care cineva sau ceva se află înaintea altuia. — Din fr. **avance.**

AVANSÁ, *avansez,* vb. I. **1.** Intranz. A înainta, a merge (pentru a se apropia de o țintă urmărită). F A progresa, a înainta. *Lucrările avansează.* **2.** Tranz. și intranz. A promova într-un grad, într-o funcție. **3.** Tranz. A da cu anticipație o sumă de bani, un bun material etc. — Din fr. **avancer.**

AVANSÁRE, *avansări,* s.f. Acțiunea de *a avansa.* — V. **avansa.**

AVANSÁT, -Ă, *avansați, -te,* adj. Care a ajuns la o treaptă de dezvoltare înaintată, la un stadiu înaintat. — V. **avansa.**

AVANSCÉNĂ, *avanscene,* s.f. **1.** Parte a scenei cuprinsă între cortină și rampă. **2.** Fiecare dintre cele două loji așezate lângă scenă. — Din fr. **avant-scène.**

AVANTÁJ, *avantaje,* s.n. **1**. Folos, profit pe care îl obține cineva în plus (în raport cu altul). **2**. Favoare, privilegiu de care se bucură cineva sau ceva. **3.** Superioritate (a cuiva sau a ceva) bazată pe o situație, pe o împrejurare favorabilă. — Din fr. **avantage.**

AVANTAJÁ, *avantajez,* vb. I. Tranz. A acorda cuiva un avantaj. F A scoate în relief calitățile (fizice ale) cuiva. — Din fr. **avantager.**

AVANTAJÁNT, -Ă, *avantajanți, -te,* adj. (Rar) Avantajos. — **Avantaja** + suf. *-ant.*

AVANTAJÁRE s.f. Acțiunea de *a avantaja.* — V. **avantaja.**

AVANTAJÓS, -OÁSĂ, *avantajoși, -oase,* adj. Care oferă un avantaj; convenabil. F Care scoate în relief calitățile fizice ale cuiva. *Îmbrăcăminte avantajoasă.* — Din fr. **avantageux.**

AVANTBÉC v. **avanbec.**

AVANTRÉN, *avantrenuri,* s.n. Partea anterioară a plugurilor și a semănătoarelor cu tracțiune animală care asigură stabilitatea și direcția în timpul lucrului. — Din fr. **avant-train.**

AVÁR[1], -Ă, *avari, -e,* adj., s.m. și f. (Om) zgârcit. — Din fr. **avare,** lat. **avarus.**

AVÁR[2], -Ă, *avari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană făcând parte dintr-o populație turcică așezată în Câmpia Panoniei în timpul marilor migrații ale popoarelor de la începutul Evului Mediu. **2.** Adj. Care aparține avarilor (**1**), privitor la avari. — Din fr. **Avares,** lat. **Avarus.**

AVARIÁ, *avariez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să sufere sau a suferi o avarie; a (se) strica, a (se) deteriora. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **avarier.**

AVARIÁT, -Ă, *avariați, -te,* adj. Care a suferit o avarie. [Pr.: *-ri-at*] — V. **avaria.**

AVÁRIE, *avarii,* s.f. Stricăciune, deteriorare (însemnată) suferită de o navă, de o mașină, de o construcție etc.— Din fr. **avarie.**

AVARIÉRE, *avarieri,* s.f. Faptul de *a (se) avaria.* [Pr.: *-ri-e-*] — V. **avaria.**

AVARÍȚIE s.f. Zgârcenie. — Din lat. **avaritia,** fr. **avarice.**

AVÁT, *avați,* s.m. Pește răpitor de apă dulce, asemănător cu crapul, cu spinarea verzuie *(Aspius aspius).* — Et. nec.

AVATÁR, *avataruri,* s.n. Nume dat în hinduism reincarnărilor zeilor. F Fig. Transformare (adesea în rău) în evoluția unei ființe. — Din fr. **avatar.**

ÁVĂ[1] s.m. (Rar) Părinte, tată; *p. ext.* nume dat călugărilor bătrâni. — Din sl. **avva.**

ÁVĂ[2], *ave,* s.f. Unealtă de pescuit formată din trei fâșii de plasă, care se așază vertical în apă cu ajutorul unor bucăți de plută prinse la marginea lor superioară și al unor bucăți de plumb la cea inferioară. — Din tc., bg. **av.**

AVÁNT, *avânturi,* s.n. **1.** Vioiciune, energie, forță în mișcări. G Loc. vb. *A-și lua avânt* = a se avânta. **2.** Însuflețire, elan, entuziasm. **3.** Dezvoltare rapidă, progres remarcabil (într-un domeniu, într-o epocă etc.). — Din **avânta** (derivat regresiv).

AVÂNTÁ, *avánt,* vb. I. **1**. Refl. și tranz. A (se) repezi plin de însuflețire (spre cineva sau ceva). F Refl. A-și deschide drum cu îndrăzneală. **2**. Tranz. (Rar) A împinge cu energie înainte pe cineva sau ceva; a imprima o mișcare violentă. F A insufla avânt. — **A[3]** + **vânt.**

AVÂNTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) avânta.* — V. **avânta.**

AVÂNTÁT, -Ă, *avântați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Plin de avânt; vioi, însuflețit, entuziast. — V. **avânta.**

AVEÁ, *am,* vb. II. Tranz. **I. 1.** A stăpâni, a poseda, a deține. G Expr. (Fam.) *Ce-am avut și ce-am pierdut* = n-am ce pierde; puțin îmi pasă. G Fig. (Complementul indică abstracte) *A avea o idee.* G Loc. vb. *A avea asemănare* = a se asemăna. *A avea bucurie* = a se bucura. *A avea o dorință* = a dori. *A avea nădejde* = a nădăjdui. **2.** A primi, a căpăta, a obține, a câștiga. *Ai un leu de la mine dacă îmi spui.* **3.** A dispune de ceva, a se bucura de ceva. *Am un ceas de răgaz.* F A se folosi de serviciile cuiva sau de ceva. *Are un doctor bun.* **4.** A fi compus din..., alcătuit din...; a fi înzestrat sau prevăzut cu... *Blocul are două etaje.* F A conține, a cuprinde. *Lucrarea are tabele.* **5.** A ține, a purta. *În mână avea un buchet.* G Expr. *A avea drag* (pe cineva) sau (refl. recipr.) *a se avea dragi* = a (se) iubi. (Refl.) *A se avea bine* (cu cineva) = a fi prieten cu cineva; a fi în relații de dragoste cu cineva. *A se avea rău* (cu cineva) = a fi certat cu cineva; a se dușmăni. F A fi îmbrăcat cu... *Avea un palton de blană.* **6.** A fi de o anumită dimensiune, greutate, vârstă etc. *Bara are 2 m.* G Expr. *A nu (mai) avea margini* = a întrece orice măsură. **7.** A fi cuprins de o senzație sau de un sentiment. *A avea foame.* G Expr. *Ce ai ?* = ce (necaz sau durere) ți s-a întâmplat ? *N-are nimic !* = **a)** nu i s-a întâmplat niciun rău; **b)** n-are nicio importanță. *A avea ceva* (cu cineva) = a purta necaz cuiva, a nu putea suferi pe cineva. F A suferi (de o boală). *Are pojar.* **II. 1.** (Urmat de un verb la infinitiv, conjunctiv sau supin) **a)** A trebui să... *Are de făcut cumpărături;* **b)** (În formă negativă) A fi destul să... *N-are decât să spună și se va face;* **c)** (În formă negativă) A nu putea să... *N-are ce zice;* **d)** (Rar) A fi în drept. G Expr. (Eliptic) *N-ai* (sau *n-are* etc.) *decât !* = fă cum vrei (sau facă cum vrea etc.) ! treaba ta (sau a lui etc.) ! **2.** (Urmat de un verb la infinitiv sau conjunctiv) A ști (cum.., când.., unde.., cine.., ce..), a găsi. *Are ce să facă.* F Unipers. A fi, a se găsi cineva (să facă ceva). *N-are cine să-l mângâie.* **III.** (Cu valoare de verb auxiliar) **1.** (Servește la formarea perfectului compus) *A venit.* **2.** (Servește la formarea modului optativ-condițional) *Ar veni.* **3.** (Servește, urmat de un verb la conjunctiv, la formarea unui viitor popular familiar). *Au să vină.* [Prez. ind. *am, ai, are, avem, aveți, au,* (**III 1**) *am, ai, a, am, ați, au,* (**III 2**) *aș, ai, ar, am, ați, ar,* prez. conj. pers. 2 sg. *ai* și (reg.) *aibi,* pers. 3 *aibă*] — Lat. **habere.**

AVÉN s.n. v. **avenă.**

AVÉNĂ, *avene,* s.f. Prăpastie circulară formată în roci calcaroase, în care se scurg adesea apele de suprafață. [Var.: **avén** s.n.] — Din fr. **aven.**

AVENTURÁ, *aventurez,* vb. I. Refl. A întreprinde o acțiune riscantă, primejdioasă; a se expune riscului. — Din fr. **aventurer.**

AVENTÚRĂ, *aventuri,* s.f. **1.** Acțiune îndrăzneață și riscantă; întreprindere dubioasă, necinstită. **2.** Legătură amoroasă întâmplătoare (și trecătoare). — Din fr. **aventure.**

AVENTURIÉR, -Ă, *aventurieri, -e,* s.m. și f. Persoană căreia îi plac aventurile. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **aventurier.**

AVENTURÍN s.n. (Geol.) Varietate de cuarț galben, roșu sau brun, ce conține numeroase foițe de mică care reflectă puternic lumina. — Din fr. **aventurine.**

AVENTURÍSM s.n. (Rar) Spirit de aventură. F Înclinație de a acționa în mod pripit, de a lua decizii riscante. — Din fr. **aventurisme.**

AVENTURÍST, -Ă, *aventuriști, -ste,* adj. Privitor la aventură, care ține de aventură, înclinat spre aventură. — **Aventură** + suf. *-ist.*

AVENTURÓS, -OÁSĂ, *aventuroși, -oase,* adj. Cu multe aventuri; care constituie o aventură; (despre oameni) căruia îi plac acțiunile îndrăznețe și riscante. — Din fr. **aventureux.**

AVÉRE, *averi,* s.f. Totalitatea bunurilor care se află în posesia cuiva; avut, avuție. F Sumă foarte mare de bani. — V. **avea.**

AVÉRS s.n. (În opoziție cu *revers*) Fața unei monede sau a unei medalii, înfățișând chipul emițătorului, stema țării etc. — Din fr. **avers.**

AVÉRSĂ, *averse,* s.f. Ploaie torențială de scurtă durată. — Din fr. **averse.**

AVERSIÚNE, *aversiuni,* s.f. Sentiment de dezgust sau de antipatie profundă față de cineva ori de ceva. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **aversion,** lat. **aversio, -onis.**

AVERTISMÉNT, *avertismente,* s.n. **1.** Înștiințare prealabilă, prevenire, semnal (asupra unui risc sau a unei primejdii). **2.** Sancțiune administrativă aplicată unui angajat pentru o abatere disciplinară. G Expr. *A da cuiva un avertisment* = a atrage atenția cuiva să nu repete o greșeală. F Sancțiune prin care arbitrul atrage atenția unui sportiv pentru o abatere de la prevederile regulamentare ale jocului. — Din fr. **avertissement.**

AVERTIZÁ, *avertizez,* vb. I. Tranz. A atrage cuiva atenția, a preveni pe cineva (asupra consecințelor unei acțiuni). — După fr. **avertir.**

AVERTIZÁRE, *avertizări,* s.f. Acțiunea de *a avertiza.* — V. **avertiza.**

AVERTIZÁT, -Ă, *avertizați, -te,* adj. Care a primit un avertisment; somat. — V. **avertiza.**

AVERTIZÓR, *avertizoare,* s.n. Aparat de semnalizare optică sau acustică, folosit în scopul prevenirii accidentelor, avariilor etc. — Din fr. **avertisseur.**

AVIÁR, -Ă, *aviari, -e,* adj. Referitor la păsări. *Gripă aviară.* [Pr.: *-vi-ar*] — Din fr. **aviaire,** lat. **aviarius.**

AVIASÁN s.n. Organizația aviației sanitare din România. [Pr.: *-vi-a-*] — **Avia**[ție] + **san**[itară].

AVIÁTIC, -Ă, *aviatici, -ce,* adj. De aviație, privitor la aviație. [Pr.: *-vi-a-*] — Din germ. **aviatisch.**

AVIATÓR, -OÁRE, *aviatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care pilotează un avion sau care face parte din echipajul unui avion (ori al altei aeronave mai grele decât aerul). [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **aviateur.**

AVIÁȚIE, *aviații,* s.f. **1.** Zbor cu ajutorul aeronavelor mai grele decât aerul; tehnica acestui zbor. F Ramură a aeronauticii care se ocupă cu construcția și funcționarea acestor aeronave. **2.** Totalitatea avioanelor de care dispune o țară, o societate comercială etc. G *Aviație sanitară* = formație sanitară dotată cu avioane în vederea acordării asistenței medicale de urgență; aviasan. *Aviație militară* = forța militară aeriană; diviziune a armatei care cuprinde această forță. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **aviation.**

AVÍCOL, -Ă, *avicoli, -e,* adj. Care aparține aviculturii, care se referă la avicultură. — Din fr. **avicole.**

AVICULTÓR, -OÁRE, *avicultori, -oare,* s.m. și f. Specialist în avicultură. — Din fr. **aviculteur.**

AVICULTÚRĂ s.f. **1.** Creșterea păsărilor. **2.** Știință care studiază tehnologiile de creștere și ameliorare a speciilor și raselor de păsări în scopuri economice. — Din fr. **aviculture.**

AVÍD, -Ă, *avizi, -de,* adj. Stăpânit de dorințe puternice, cuprins de interes, de pasiune (pentru lucruri folositoare). F (Peior.) Cuprins de poftă necumpătată, de lăcomie; lacom. — Din fr. **avide,** lat. **avidus.**

AVIDITÁTE s.f. Însușirea de a fi avid. F (Peior.) Lăcomie. — Din fr. **avidité,** lat. **aviditas, -atis.**

AVIOFÓN, *aviofoane,* s.n. Tub acustic folosit de membrii echipajului unui avion pentru a comunica în timpul zborului. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **aviophone.**

AVIÓN, *avioane,* s.n. Aeronavă mai grea decât aerul, susținută de aripi și propulsată de motoare; aeroplan. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **avion.**

AVIONÉTĂ, *avionete,* s.f. Avion mic (pentru turism, sport, școală etc.). [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **avionnette.**

AVITAMINÓZĂ, *avitaminoze,* s.f. Boală provocată de lipsa îndelungată a vitaminelor din alimentație. — Din fr. **avitaminose.**

AVIVÁ, *avivez,* vb. I. Tranz. A da o nuanță mai vie culorii țesăturilor sau pieilor prin tratarea lor cu anumite substanțe. — Din fr. **aviver.**

AVIVÁRE, *avivări,* s.f. Acțiunea de *a aviva.* — V. **aviva.**

AVÍZ, *avize,* s.n. **1**. Înștiințare (publică) scrisă cu caracter oficial. G Expr. (Glumeț) *Aviz amatorilor,* se spune pentru a atrage atenția cuiva care pare să aibă un interes în problema în discuție. **2**. Părere, apreciere competentă emisă de cineva (din afară) asupra unei probleme aflate în dezbatere; rezoluție a unei autorități competente. — Din fr. **avis.**

AVIZÁ, *avizez,* vb. I. **1**. Tranz. A înștiința (printr-un aviz); a face cuiva o comunicare oficială. F A atrage cuiva atenția în legătură cu o problemă. **2**. Intranz. A-și exprima părerea autorizată într-o chestiune în care a fost solicitat. — Din fr. **aviser.**

AVIZÁRE, *avizări,* s.f. Faptul de *a aviza.* — V. **aviza.**

AVIZÁT, -Ă, *avizați, -te,* adj. (Despre oameni) Care dă dovadă de pregătire, competență (într-un anumit domeniu). — Din fr. **avisé.**

AVIZIÉR, *aviziere,* s.n. Afișier. [Pr.: *-zi-er*] — **Aviz** + suf. *-ier.*

AVIZÓ, *avizouri,* s.n. Vas de război de tonaj mic și cu viteză mare. — Din fr. **aviso.**

AVOCÁDO, *avocado,* s.m., s.n. **1.** S.m. Arbore tropical din familia lauraceelor, originar din emisfera vestică. **2.** S.n. Fruct al avocadoului (**1**), de culoare verde-gălbuie, foarte parfumat, cu greutate variabilă. — Din engl. **avocado.**

AVOCÁT, -Ă, *avocați, -te,* s.m. și f. Persoană care, pe baza calificării și a profesiunii sale, are calitatea, de a acorda asistență juridică. G Expr. *A se face* (sau *a fi*) *avocatul cuiva* = a lua insistent apărarea cuiva. [Var.: (rar) **advocát, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **avocat,** lat. **advocatus.**

AVOCATÚRĂ s.f. Profesiunea de avocat. [Var.: (rar) **advocatúră** s.f.] — Din germ. **Advokatur.**

AVOCAȚIÁL, -Ă, *avocațiali, -e,* adj. (Rar) Avocățesc. [Pr.: *-ți-al*] — **Avocăț**[esc] + suf. *-ial.*

AVOCĂȚÉL, *avocățel,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *avocat.* — **Avocat** + suf. *-el.*

AVOCĂȚÉSC, -EÁSCĂ, *avocățești,* adj. De avocat, specific avocatului. — **Avocat** + suf. *-esc.*

AVÓRT, *avorturi,* s.n. Întrerupere accidentală sau provocată a sarcinii, înainte ca fătul să fie viabil. — Din **avorta** (derivat regresiv).

AVORTÁ, *avortez,* vb. I. Intranz. A suferi sau a-și provoca un avort. — Din fr. **avorter.**

AVORTÓN, *avortoni,* s.m. Făt născut înainte de termen; *p. ext.* om degenerat, cu mari deficiențe. F Fig. Operă (literară, artistică) ratată. — Din fr. **avorton.**

AVRÁM, *avrami,* s.m. (Reg.) Varietate de prun. — Din **avramă** (derivat regresiv).

AVRÁMĂ, *avrame,* s.f. (Reg.) Varietate de prune. — Din ngr. **avrámilo.**

AVRĂMEÁSĂ, *avrămese,* s.f. (Bot.; reg.) Veninariță. [Var.: **avrămeáscă** s.f.] — Cf. bg., rus. a v r a n.

AVRĂMEÁSCĂ s.f. v. **avrămeasă.**

AVUÁBIL, -Ă, *avuabili, -e*, adj. (Livr.) Care poate fi mărturisit. [Pr.: *-vu-a-*] — Din fr. **avouable.**

AVÚT, -Ă, (**1**) *avuți, -te,* adj., (**2**) *avuturi,* s.n. **1.** Adj. Care are o stare materială foarte bună; bogat. **2.** S.n. Avere. — V. **avea.**

AVUȚÍE, *avuții,* s.f. Avere. G *Avuție națională* = totalitatea valorilor materiale și spirituale de care dispune o țară. — **Avut** + suf. *-ie.*

AX[1]**,** *axuri,* s.n. **1.** (Tehn.) Organ de mașină de formă cilindrică (din oțel) care susține elementele în mișcare de rotație; osie. **2**. (Anat.) (În sintagma) *Ax cerebrospinal* = complex morfofuncțional reprezentat de creier și de măduva spinării. [Var.: **áxă** s.f.] — Din fr. **axe,** lat. **axis.**

AX[2] s.n. v. **axă**[1]**.**

AXÁ, *axez,* vb. I. **1.** Tranz. A centra, a echilibra două sau mai multe piese cilindrice. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) orienta, a (se) desfășura într-un anumit sens, a (se) concentra în jurul a ceva. — Din fr. **axer.**

AXÁRE, *axări,* s.f. Acțiunea de *a (se) axa.* — V. **axa.**

ÁXĂ[1]**,** *axe,* s.f. Dreaptă care se consideră a fi orientată într-un anumit sens. F Dreaptă (sau obiect în formă de dreaptă) care ocupă o anumită poziție într-un sistem tehnic. F Dreaptă imaginară în jurul căreia se face mișcarea de rotație a unui corp în jurul lui însuși. F *Axa lumii* = prelungire a dreptei care unește polii Pământului până la intersecția cu sfera cerească. [Var.: **ax** s.n.]— Din fr. **axe.**

ÁXĂ[2] s.f. v. **ax**[1]**.**

AXIÁL, -Ă, *axiali, -e,* adj. Care se referă la o axă, care se află pe o axă, în raport cu o axă. [Pr.: *-xi-al*] — Din fr. **axial.**

AXILÁR, -Ă, *axilari, -e,* adj. Care se află la axilă. — Din fr. **axillaire.**

AXÍLĂ, *axile,* s.f. **1.** (Anat.) Subsuoară. **2.** Loc unde se împreunează ramura cu trunchiul unei plante sau o frunză cu ramura. [Acc. și: *áxilă*] — Din fr. **axile.**

AXIOLÓGIC, -Ă, *axiologici, -ce,* adj. Care aparține axiologiei, privitor la axiologie. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiologique.**

AXIOLOGÍE s.f. Studiul filosofic sau teoria valorilor (etice, religioase, estetice). [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiologie.**

AXIOMÁTIC, -Ă, (**1**) *axiomatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se întemeiază pe o axiomă; care are caracter de axiomă. **2.** S.f. Disciplină care studiază înlănțuirea corectă a axiomelor. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiomatique.**

AXIOMATIZÁ, *axiomatizez,* vb. I. Tranz. A reduce la un ansamblu de axiome. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiomatiser.**

AXIOMATIZÁRE, *axiomatizări,* s.f. Acțiunea de *a axiomatiza.* [Pr.: *-xi-o-*] — V. **axiomatiza.**

AXIÓMĂ, *axiome,* s.f. **1.** Adevăr fundamental admis fără demonstrație, fiind evident prin el însuși. **2.** (Mat.; Log.) Propoziție luată drept punct de plecare sau considerată fundamentală într-un domeniu și pentru care nu se cere demonstrație. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiome.**

AXIOMÉTRU, *axiometre,* s.n. (Nav.) Dispozitiv care indică poziția cârmei față de axa longitudinală a navei. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiomètre.**

AXIÓN, *axioane,* s.n. Imn de slavă (în Biserica ortodoxă). [Pr.: *-xi-on*] — Din ngr. **axión**[esti].

ÁXIS s.n. A doua vertebră cervicală, care se articulează cu atlasul[1]. — Din lat. **axis,** fr. **axis.**

AXOLÓT, *axoloți,* s.m. Larvă a unei specii de amblistomă, care se reproduce în stadiul larvar. — Din fr. **axolot.**

AXÓN, *axoni,* s.m. (Anat.) Prelungire a neuronului. — Din fr. **axone.**

AXONOMÉTRIC, -Ă, *axonometrici, -ce,* adj. Care aparține axonometriei, privitor la axonometrie. — Din fr. **axonométrique.**

AXONOMETRÍE, (**2**) *axonometrii,* s.f. **1.** Metodă de reprezentare a obiectelor spațiale pe un plan, astfel ca imaginea obținută să dea impresia realității. **2.** Reprezentare obținută prin această metodă.— Din fr. **axonométrie.**

AYATOLLÁH, *ayatollahi,* s.m. Șef religios la musulmanii șiiți. [Pr.: *a-ia-*. — Scris și: *ayatolah*] — Din fr. **ayatollah.**

AZALÉE, *azalee,* s.f. Nume dat mai multor arbuști ornamentali exotici cu flori roșii, roz sau albe *(Azalea).* — Din fr. **azalée.**

AZBÉST s.n. Minereu fibros de culoare albă sau verzuie, care nu arde, folosit în industrie, ca material izolant. [Acc. și: *ázbest.* — Var.: **asbést** s.n.] — Din fr. **asbeste.**

AZBESTÓZĂ s.f. (Med.) Boală pulmonară profesională provocată de inhalarea particulelor de azbest. — Din fr. **asbestose.**

AZBOCIMÉNT s.n. Material de construcție obținut dintr-un amestec de ciment cu fibre de azbest. [Acc. și: *azbocíment*] — **Azb**[est] + **ciment.**

AZBÚCHE s.f. Termen folosit în trecut pentru a denumi alfabetul chirilic. G Expr. *A fi la azbuche* = a fi abia la începutul învățăturii. F Fig. Învățătură. — Din sl. **azŭ** „a" + **buki** „b".

AZBUCOÁVNĂ, *azbucoavne,* s.f. (Înv.) Abecedar. — Din sl. **azŭbukovĭno.**

AZEOTRÓP, -Ă, *azeotropi, -e,* adj. Care prezintă azeotropism; azeotropic. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **azéotrope.**

AZEOTRÓPIC, -Ă, *azeotropici, -ce,* adj. Azeotrop. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **azéotropique.**

AZEOTROPÍE s.f. Azeotropism. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **azéotropie.**

AZEOTROPÍSM s.n. Proprietate a unui amestec de lichide de a da prin fierbere vapori cu aceeași compoziție ca a amestecului lichid din care provin; azeotropie. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **azéotropisme.**

AZÉR, -Ă, *azeri, -e,* s.m. și f., adj. Azerbaidjan. — Din fr. **Azéri, -e.**

AZERBAIDJÁN, -Ă, *azerbaidjeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Azerbaidjanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Azerbaidjanului sau azerbaidjenilor (**1**), privitor la Azerbaidjan ori la azerbaidjeni. F (Substantiva, f.) Limbă din familia altaică, ramura turcică, vorbită de azerbaidjeni.— Din n.pr. **Azerbaidjan.**

ÁZI adv. **1.** În ziua de față, în ziua care e în curs; astăzi. G *Azi-noapte* = în noaptea care tocmai a trecut. *Azi-dimineață* = în dimineața zilei în curs. *Azi după-amiază* = în după-amiaza ori după-masa zilei în curs. F (Substantivat, m. invar.) Ziua care e în curs. F (În corelație cu „mâine") **a)** Zi cu zi, zi după zi; **b)** Când..., când. G Expr. *De ieri până azi* = într-un timp neașteptat de scurt. *Ba azi, ba mâine,* exprimă ideea de amânare continuă. *Azi-mâine* = în curând, zilele acestea; astăzi-mâine. *A trăi de azi pe mâine* = a trăi necăjit, strâmtorat, în sărăcie. (Rar) *Cu azi, cu mâine* = încet-încet. **2.** În epoca prezentă, în timpul sau în vremea de acum. — Lat. **hac die.**

AZÍL, *aziluri,* s.n. **1.** Loc unde cineva găsește ocrotire, adăpost, refugiu. G *Drept de azil* = drept de a se stabili pe teritoriul altei țări, de care se bucură în virtutea legii un refugiat politic. **2.** Instituție de asistență socială pentru întreținerea bătrânilor, infirmilor, copiilor orfani etc. — Din fr. **asile,** lat. **asylum.**

AZILÁNT, -Ă, *azilanți, -te,* s.m. și f. Persoană care a cerut azil, fiind luată în evidența unui stat înainte de a obține statutul de refugiat. — Din germ. **Azilant.** Cf. fr. asilé.

ÁZIMĂ, *azime,* s.f. Pâine nedospită (consumată de mozaici la Paști și, de asemenea, folosită de catolici și de Biserica armeană la împărtășanie). — Din ngr. **ázima.**

AZIMIOÁRĂ, *azimioare,* s.f. Diminutiv al lui *azimă.* — **Azimă** + suf. *-ioară.*

AZIMÚT s.n. Unghi format de planul meridianului unui loc cu planul vertical care trece prin locul respectiv și printr-un punct dat. — Din fr. **azimut.**

AZIMUTÁL, -Ă, *azimutali, -e,* adj. Care se referă la azimut. — Din fr. **azimutal.**

AZÓIC, -Ă, *azoici, -ce,* adj. (Biol.; despre mediu) Care este lipsit de viață animală. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **azoïque.**

AZONÁL, -Ă, *azonali, -e,* adj. (Geogr.) Care nu corespunde unei zone. *Sol azonal. Vegetație azonală.* — Din fr. **azonal.**

AZOOSPERMÍE s.f. Absența spermatozoizilor din spermă, care determină sterilitatea. — Din fr. **azoospermie.**

AZÓT s.n. Corp gazos simplu, incolor, inodor și insipid, parte componentă a aerului și element esențial al țesuturilor vegetale și animale; nitrogen. — Din fr. **azote.**

AZOTÁT[1], *azotați,* s.m. Sare a acidului azotic; nitrat. — Din fr. **azotate.**

AZOTÁT[2], -Ă, *azotați, -te,* adj. Care are în compoziția sa azot. — Din fr. **azoté.**

AZOTEMÍE s.f. **1.** Cantitate (normală) de azot care există în sânge (sub formă de uree, acid uric etc.). **2**. (Med.) Creștere anormală a cantității de uree din sânge. — Din fr. **azotémie.**

AZÓTIC, -Ă, *azotici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid azotic* = acid oxigenat al azotului, lichid incolor, coroziv, oxidant puternic; acid nitric, (pop.) apă-tare. — Din fr. **azotique.**

AZOTÍT, *azotiți,* s.m. Sare a acidului azotos; nitrit. [Var.: **azotítă** s.f.] — Din fr. **azotite.**

AZOTÍTĂ s.f. v. **azotit.**

AZOTOBACTÉR subst. v. **azobacterie.**

AZOTOBACTÉRIE, *azobacterii,* s.f. Bacterie aerobă care fixează în sol azotul atmosferic, transformându-l în azot organic. [Var.: **azobactér** subst.] — Din fr. **azotobacter.**

AZOTÓS, -OÁSĂ, *azotoși, -oase,* adj. (În sintagma) *Acid azotos* = acid oxigenat al azotului, cu caracter oxidant și reducător; acid nitros. — Din fr. **azoteux.**

AZOTÚRĂ, *azoturi,* s.f. Combinație chimică rezultată din amoniac; nitrură. — Din fr. **azoture.**

AZOTURÍE s.f. (Med.) Eliminare excesivă prin urină a compușilor azotați (uree, acid uric, creatinină). — Din fr. **azoturie.**

AZTÉC, -Ă, *azteci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o uniune de triburi amerindiene care au trăit în regiunea centrală a statului Mexic. **2.** Adj. Care aparține aztecilor (**1**), privitor la azteci. — Din fr. **Aztèque.**

AZÚR s.n. Culoare albastră-deschis; *p. ext.* albastrul cerului. — Din fr. **azur,** lat. **azzurum.**

AZURÁ, *azurez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A albăstri ușor produsele textile albe. — Din fr. **azurer.**

AZURÁRE s.f. (Tehn.) Acțiunea de *a azura.* — V. **azura.**

AZURÁT, -Ă, *azurați, -te*, adj. Care a fost ușor albăstrit. — V. **azura.**

AZURÍT s.n. Carbonat natural bazic de cupru, de culoare albastră, folosit ca piatră de ornament, la fabricarea unor vopsele albastre și a unor fungicide. — Din fr. **azurite.**

AZURÍU, -ÍE, *azurii,* adj., s.n. **1.** Adj. Albastru-deschis; bleu. **2.** S.n. Culoare azurie (**1**). — **Azur** + suf. *-iu.*

AZVÂRLÍ, *azvârl,* vb. IV. **1.** Tranz. A arunca ceva (departe) printr-o mișcare rapidă și violentă. F A da la o parte, a înlătura (un lucru nefolositor sau vătămător). **2.** Intranz. A arunca cu ceva asupra cuiva. F (Mai ales despre cai) A izbi cu picioarele, a fi nărăvaș. **3.** Refl. A se repezi, a se năpusti, a se avânta, a se arunca. — Contaminare între **a[runca]** și **azvârli.**

AZVÂRLÍRE, *azvârliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) azvârli.* — V. **azvârli.**

AZVÂRLÍTĂ, *azvârlite,* s.f. (Pop.) Azvârlitură. G *De-a azvârlita* = numele unui joc de copii care constă în aruncarea cât mai departe a unei pietre, a unui băț etc. G Loc. vb. *A da de-a azvârlita* = a azvârli; a rostogoli (azvârlind). — V. **azvârli.**

AZVÂRLITÓR, -OÁRE, *azvârlitori, -oare,* adj. Care azvârle. F (Substantivat, f.) Partea în contrapantă a unor jilipuri pe care lemnele purtate de apă sunt aruncate în grămadă. — **Azvârli** + suf. *-tor.*

AZVÂRLITÚRĂ, *azvârlituri,* s.f. Faptul de a azvârli; distanță până la care ajunge un obiect aruncat de cineva; aruncătură; azvârlită. F Expr. *O azvârlitură de băț* = o distanță (foarte) mică. — **Azvârli** + suf. *-tură.*

Ă, *ă,* s.m. **1.** A doua literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală medială, cu deschidere mijlocie, nerotunjită). [Pl. și: (**1,** n.) *ă-uri*].

ĂL, A, *ăi, ale,* adj. pron. dem. (Reg.) Cel, cea. *Ăl om.* [Gen.- dat. sg.: *ălui, ălei;* gen.-dat. pl.: *ălor*] — Lat. **illum, illa.**

ĂLA, ĂIA, *ăia, alea,* pron. dem., adj. pron. dem. (Pop. și fam.) Acela, aceea. *A venit ăla. Lucrul ăla.* G Expr. *Altă aia* = ciudățenie, monstru. *Toate alea* = tot ce trebuie. [Gen.-dat. sg.: *ăluia, ăleia;* gen. -dat. pl.: *ălora*] — Lat. **illum, illa.**

ĂLALALT pron. dem., adj. pron. dem. v. **ălălalt.**

ĂLĂLALT, ĂIALALTĂ, *ăialalți, alelalte,* pron. dem., adj. pron. dem. (Pop. și fam.) Celălalt. *A vorbit ălălalt. Partea aialaltă.* [Gen. -dat. sg.: *ăluilalt, ăleilalte;* gen.-dat. pl.: *ălorlalți, ălorlalte.* — Var.: **ălalalt, ăllalt, ăilaltă** pron. dem., adj. pron. dem.] — **Ăl(a)** + **alalt** *(= ălalalt).*

ĂLLALT, ĂILALTĂ pron. dem., adj. pron. dem. v. **ălălalt.**

ĂRA interj. v. **îra.**

ĂST, ĂSTĂ, *ăști, aste,* adj. pron. dem. (antepus) (Pop. și fam.) Acest, această. G Loc. adv. *(De) astă dată* = acum. *Astă-noapte* (sau *iarnă, primăvară* etc.) = în noaptea (sau iarna etc.) imediat precedentă. [Gen.-dat. sg.: *ăstui, astei* și *ăstei;* gen.-dat. pl.: *ăstor*]. — Lat. **istum, ista.**

ĂSTA, ĂSTA, *ăștia, astea,* pron. dem., adj. dem. (postpus) (Pop. și fam.) Acesta, aceasta. G Loc. adv. *Pentru asta* = de aceea. G Loc. adv. *Cu toate astea* = totuși. [Gen.-dat. sg.: *ăstuia, ăsteia* și *asteia;* gen.-dat. pl.: *ăstora*] — Lat. **istum, ista.**

ĂSTĂLALT, ĂSTĂLALTĂ, *ăștialalți, astelalte,* pron. dem., adj. pron. dem. (Pop. și fam.) Acesta (din doi) care este în apropierea noastră, cel mai aproape de noi. *A venit ăstălalt. Partea astălaltă.* [Gen.-dat. sg.: *ăstuilalt, ăsteilalte* și *asteilalte;* gen.-dat. pl.: *ăstorlalți, ăstorlalte*] — **Ăst** + **alalt** *(= ălalalt).*

Â, *â,* s.m. **1.** A treia literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală medială, închisă, nerotunjită). [Pl. și: (**1,** n.) *â-uri*].

B, *b,* s.m. **1.** A patra literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană oclusivă bilabială sonoră). [Pl. și: (**1,** n.) *b-uri*]

BA adv. **1.** (Exprimă opoziția față de ideea din propoziția negativă sau interogativ-negativă anterioară, de obicei cu reluarea verbului) *N-am timp acum de tine! — Ba ai! Nu mi-ai văzut ochelarii? — Ba i-am văzut pe birou.* G (Întărind pe *nu) Mă duc la meci. — Ba n-ai să te duci!* G (Întărind pe *da* prin care se răspunde la o propoziție interogativ-negativă sau se rectifică ideea din propoziția negativă anterioară) *N-ai bani(?) — Ba da, am.* G Expr. *A nu zice* (sau *spune) nici da, nici ba* = a nu se pronunța într-o problemă; a se abține. F (Reg.; în expr.) *Ca mai ba* sau *nici (cam) mai ba!* = nici vorbă! nici pomeneală! F (Pop.) Nu. *Fost-ai azi la sapă? — Ba!* F (Cu slăbirea ideii de opoziție, în expr.) *Ba bine că nu* = evident că da, se-nțelege. *Ba (nu) zău!* = **a)** (ir.) haida de! să fim serioși!; **b)** să fim drepți! **2.** (Urmat de *și, chiar* sau *încă)* Mai mult, în plus, pe deasupra. *Cine bea fără măsură își bea banii, mintea, ba și sănătatea.* **3.** (În corelație cu el însuși, având rol de conjuncție disjunctivă) Sau... sau; când... când; acum... acum; aci... aci. — Din bg., sb., pol., ucr. **ba.**

BABÁ, *babale,* s.f. Piesă cilindrică, de fontă sau oțel, fixată pe puntea navelor sau pe cheiuri, de care se leagă parâmele la acostare. — Din tc. **baba.**

BABÁC s.m. v. **babacă.**

BABÁCĂ, *babaci,* s.m. (Înv. și reg.) Tată. G Expr. *Trai, neneaco, cu* (sau *pe*) *banii babachii,* se spune despre cineva care duce o viață fără griji cu banii tatălui său sau, *p. ext.,* cu banii altuia. F (Fam.; la pl.) Părinți. [Var.: **băbácă, babác** s.m.] — Din ngr. **babákas.**

BABALÁC, *babalâci*, s.m. **1.** (Fam. și depr.) Om bătrân și neputincios; om îmbătrânit înainte de vreme. **2.** Stâlp gros de lemn care străbate ca o axă verticală centrul morii de vânt pentru ca aceasta să poată fi învârtită în bătaia vântului. — Din tc. **babalıc.**

BABÁN, -Ă, *babani*, *-e*, adj. (Fam.) Mare, de dimensiuni apreciabile, dolofan. *A prins o știucă babană.* — Et. nec.

BABARÓS, *babaroase,* s.n. (Arg.) Zar[1]. — Et. nec.

BABÁU s.m. v. **baubau.**

BABÁUA s.f. v. **baubau.**

BÁBĂ, *babe,* s.f. **I**. Femeie în vârstă înaintată; femeie trecută de tinerețe; bătrână, babetă[1]. F Spec. Femeie bătrână care vindecă bolile prin mijloace empirice, prin vrăji, prin descântece etc. G *Zilele babei* (sau *babelor)* ori *babele* = primele nouă sau douăsprezece zile ale lunii martie, în care vremea este adesea foarte schimbătoare. F (Fam. și glumeț) Soție. F (În sintagmele) *(De-a) baba-oarba* = joc de copii în care unul dintre ei, legat la ochi, încearcă să-i prindă pe ceilalți. *De-a baba-gaia* = joc de copii în care unul dintre ei, care face pe cloșca, își apără „puii" înșiruți, în linie, în spatele lui, împotriva altuia care face pe „gaia"; de-a puia-gaia. **II. 1.** Bârnă pe care se sprijină un acoperiș sau un planșeu de lemn. **2.** Parte a unei copci[1] (**1**) în formă de toartă (numită și *femeiușcă),* în care se prinde o alta, în formă de cârlig (numită *moș).* **3.** (Iht.) Zglăvoacă (**1**). **4.** (Reg.) Ciupercă roșie, comestibilă, care crește pe crengi uscate și putrede. — Din bg., sb., ucr. **baba.**

BABÉTĂ[1], *babete,* s.f. (Fam.) Femeie bătrână, babă (**I**). — **Babă** + suf. *-etă.*

BABÉTĂ[2] s.f. v. **bavetă.**

BABÉTE, *babeți,* s.n. (Iht.) Zglăvoacă (**1**) *(Cottus gobio).* — Et. nec.

BABEURRE s.n. Derivat acidulat din lapte, lipsit de grăsimi, folosit în alimentația sugarului. [Pr.: *babör*] — Cuv. fr.

BABILONIÁN, -Ă, *babilonieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație semitică care a trăit în Babilon, în milen. II–I î.H.; (și la sg.) persoană care a aparținut acestei populații. **2.** Adj. Babilonic. *Cultura babiloniană.* — **Babilon** (n.pr.) + suf. *-ian.*

BABILÓNIC, -Ă, *babilonici, -ce,* adj. Care se referă la Babilon, din vremea Babilonului; babilonian. G *Robia babilonică* = perioada exilului evreilor în Babilon. — Din lat. **babylonicus.**

BABILONÍE, *babilonii,* s.f. **1.** Vorbire sau scriere încâlcită, confuză. **2.** Învălmășeală mare, dezordine. [Var.: **vavilonía** s.f.] — **Babilon** (n. pr.) + suf. *-ie.*

BÁBIȚĂ[1], *babițe*, s.f. **1.** (Ornit.). Pelican. **2.** Numele a două specii de ciuperci, cu pălăria foarte tare, care cresc pe copaci și din care se prepară iasca *(Polyporus fomentarius, Polyporus ignarius).* — Din bg., sb. **babica.**

BÁBIȚĂ[2], *babițe,* s.f. (Pop.; mai ales la pl.) Diaree a sugarilor. — Din bg. **babici.**

BABÓI, *baboi,* s.m. (Iht.) **1.** Denumire generică dată peștilor de apă dulce. **2.** (Reg.) Biban. — Din bg. **baboj.**

BABOIÁȘ, *baboiași*, s.m. Diminutiv al lui *baboi.* [Pr.: *-bo-iaș*] — **Baboi** + suf. *-aș.*

BABÓRD, *baborduri,* s.n. Partea stângă a unei nave. F Marginea din stânga a fuzelajului unei nave aeriene. — Din fr. **bâbord.**

BABÓRNIȚĂ, *babornițe,* s.f. Babă urâtă și rea; cotoroanță. F Vrăjitoare. [Var.: (reg.) **băbórniță** s.f.] — Contaminare între **babă** și **bahorniță.**

BÁBOȘĂ, *baboșe,* s.f. (Ornit.; reg.) Pelican. — Cf. babiță[1].

BABUÍN, *babuini,* s.m. Maimuță cinocefală mare, cu buze proeminente. — Din fr. **babouin.**

BABÚȘCĂ, *babuște,* s.f. Pește de apă dulce, lung de 25–30 cm, argintiu pe spate, alb pe abdomen și cu înotătoarele roșii; ocheană, bălos (**2**) *(Rutilus rutilus).* — Din bg. **babuška.**

BABUVÍSM s.n. Doctrină politică din timpul Revoluției Franceze, creată de Babeuf, care preconiza egalitatea politică și economică. — Din fr. **babouvisme.**

BABYSCHÍ, *babyschiuri,* s.n. Schi pentru copiii mici. [Pr.: *bebi-*] — **Baby** + **schi.**

BABYSCHILÍFT, *babyschilifturi,* s.n. Schilift pentru copiii mici. [Pr.: *bebi-*] — Din engl. **babyschilift.**

BABYSITTER, *babysitteri, -e,* s.m. și f. Persoană remunerată, care îngrijește un copil. [Pr.: *bebisítăr*] — Din engl. **babysitter.**

BAC[1], *bacuri,* s.n. **1.** Ambarcațiune cu fundul și capetele plate, folosită pentru traversarea râurilor sau lacurilor de la un mal la altul sau pentru serviciile auxiliare ale unei nave; brudină, pod umblător. **2.** (Sport) Platformă sau ambarcațiune cu vâsle, fixată pe apă pentru antrenamentul canotorilor, caiaciștilor și canoiștilor. **3.** (Tehn.) Recipient, vas cu diverse utilizări industriale. — Din fr. **bac.**

BAC[2], *bacuri,* s.n. Element al sculelor și dispozitivelor de strângere (menghine, mandrine etc.) cu care se prind piesele în vederea prelucrării lor. — Din germ. **Backe.**

BACÁL s.m. v. **băcan[2].**

BACALAUREÁT, -Ă, *bacalaureați, -te,* s.n., s.m. și f., **1.** S.n. Examen de absolvire a liceului. F Titlu obținut în urma acestui examen. **2.** S.m. și f. Persoană care a promovat examenul de bacalaureat (**1**). [Pr.: *-la-u-re-at*] — Din fr. **baccalauréat.**

BACANÁLĂ, *bacanale,* s.f. (La pl.) Sărbători nocturne la romani, cu dansuri, jocuri și petreceri licențioase închinate lui Bachus, zeul vinului. F Fig. (Și la sg.) Petrecere zgomotoasă și destrăbălată. — Din fr. **bacchanale,** lat. **Bacchanalia.**

BACÁNTĂ, *bacante,* s.f. (La romani) Preoteasă a zeului Bachus; menadă. F Fiecare dintre însoțitoarele zeului Bachus. F Fig. Femeie destrăbălată. — Din fr. **bacchante.**

BACARÁ[1], (**2**) *bacarale,* s.f. **1.** Cristal (**1**) de calitate superioară. **2.** Obiect fabricat din acest cristal. — Din fr. **baccarat.**

BACARÁ[2], (**2**) *bacarale,* s.f. **1.** Joc de cărți în care nouarii au valoare, iar decarii, numiți *bacara,* sunt egali cu zero; maca. **2.** Partidă de bacara[2] (**1**). — Din fr. **baccara.**

BÁCĂ, *bace,* s.f. Fruct cu pericarp cărnos, cu pieliță subțire și cu miezul zemos, în care se află semințele. — Din it., lat. **bacca.**

BACÁUL s.n. art. (Pop.; în expr.) *A-și găsi bacăul* (cu cineva) = a da de bucluc (cu cineva), a o păți. — Cf. magh. bakó „călău".

BACCEÁ, *baccele,* s.f. (Depr.) Bătrân ramolit, cu idei învechite. — Et. nec.

BACCELÍ, *baccelesc,* vb. IV. Refl. **1.** A îmbătrâni, a se ramoli, a deveni baccea. **2**. (Fam.) A se îngrășa, a se lăbărța. — Din **baccea.**

BACCELÍT, -Ă, *bacceliți, -te,* adj. (Fam.; despre oameni și despre obrazul lor) Îmbătrânit. F Gras, lăbărțat. — V. **bacceli.**

BACHELÍTĂ s.f. Rășină sintetică obținută prin condensarea fenolului cu aldehidă formică, utilizată ca material electroizolant și la fabricarea unor obiecte de uz casnic sau industrial. — Din fr. **bakélite.**

BACI, *baci,* s.m. **1.** Cioban care conduce o stână. **2.** Persoană care câștigă și aruncă prima la jocul de arșice. — Et. nec.

BACIFÉR, -Ă, *baciferi, -e,* adj. (Despre plante) Care are ca fruct o bacă. — Din fr. **baccifère.**

BACIFÓRM, -Ă, *baciformi, -e,* adj. În formă de bacă. — Din fr. **bacciforme.**

BACÍL, *bacili,* s.m. Bacterie patogenă în formă de bastonaș. — Din fr. **bacille,** lat. **bacillus.**

BACILÁR, -Ă, *bacilari, -e,* adj. Care este produs de bacili; în formă de bacil; referitor la bacili. — Din fr. **bacillaire.**

BACILEMÍE s.f. (Med.) Infecție generalizată ca urmare a pătrunderii bacililor în vasele de sânge. — Din fr. **bacillémie**.

BACILIFÓRM, -Ă, *baciliformi, -e,* adj. Care are forma unui bacil. — Din fr. **bacilliforme.**

BACILÓZĂ, *baciloze,* s.f. Boală provocată de bacili; *spec.* tuberculoză (pulmonară). — Din fr. **bacillose.**

BACKGROUND, *backgrounduri,* s.n. **1.** Fundal. **2.** Fond orchestral al unei partituri solistice, mai ales în jazz. **3.** Tehnică de filmare la care o proiecție devine fundal. [Pr.: *bécgraund*] — Din engl. **background.**

BACKHAND, *backhanduri,* s.n. Partea din afară a rachetei de tenis ținute corect în mână; *p.ext.* lovitură executată cu această parte a rachetei; rever. [Pr.: *béchend*]. — Din engl. **backhand.**

BACLAVÁ, *baclavale,* s.f. Prăjitură preparată din foi de plăcintă, nuci sau migdale și miere ori sirop de zahăr. — Din tc. **baklava.**

BACON s.n. Preparat din carne de porc, obținut prin sărare și afumare. [Pr.: *bé'icăn*]. — Cuv. engl.

BACȘÍȘ, *bacșișuri,* s.n. Sumă de bani dată, peste plata cuvenită, pentru un serviciu personal. — Din tc. **bahșiș.**

BACTERIÁN, -Ă, *bacterieni, -e,* adj. De bacterii, privitor la bacterii, produs de bacterii. [Pr.:*-ri-an*] — Din fr. **bactérien.**

BACTERICÍD, -Ă, *bactericizi, -de,* adj., s.n. (Preparat, substanță) care distruge bacteriile. — Din fr. **bactéricide.**

BACTÉRIE, *bacterii,* s.f. Organism microscopic unicelular, de natură vegetală. — Din fr. **bactérie.**

BACTERIOFÁG, *bacteriofagi,* s.m. Organism microscopic care distruge bacteriile. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériophage.**

BACTERIOFAGÍE s.f. Distrugere a bacteriilor de către bacteriofagi. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériophagie.**

BACTERIOLÓG, -Ă, *bacteriologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în bacteriologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériologue.**

BACTERIOLÓGIC, -Ă, *bacteriologici, -ce,* adj. Care se referă la bacterii sau la bacteriologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériologique.**

BACTERIOLOGÍE s.f. Ramură a microbiologiei care studiază bacteriile. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériologie.**

BACTERIOSTÁTIC, -Ă, *bacteriostatici, -ce,* adj., s.n. (Substanță, agent) care oprește dezvoltarea bacteriilor. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériostatique.**

BACTERIÓZĂ, *bacterioze,* s.f. Nume generic dat bolilor produse de bacterii la om, animale sau plante. [Pr.: *-ri-o*] — Din fr. **bactériose.**

BADANÁ s.f. v. **bidinea**.

BÁDE s.m. (Pop.) **1.** Termen politicos de adresare către un bărbat mai în vârstă (de la țară). **2.** Termen mângâietor folosit de femeile de la țară pentru bărbatul iubit. [Art.: *badea*] — Et. nec.

BADIÁN, *badiani,* s.m. Arbust din China și Japonia, cu frunze, flori, tulpină și fructe plăcut mirositoare, folosite la fabricarea lichiorurilor, în medicină etc. *(Illicium anisatum)*; *p. restr.* fructul acestui arbust. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **badiane.**

BADIJONÁ, *badijonez*, vb. I. Tranz. și refl. **1.** A unge o parte bolnavă a corpului cu o soluție medicamentoasă. F Tranz. A unge trunchiul unui arbore cu o soluție specială pentru a distruge insectele și ouăle lor. **2.** Tranz. A unge suprafața unei șosele asfaltate cu o soluție impermeabilă. — Din fr. **badigeonner.**

BADIJONÁJ, *badijonaje,* s.n. Badijonare. — Din fr. **badigeonnage.**

BADIJONÁRE, *badijonări,* s.f. Acțiunea de *a (se) badijona* și rezultatul ei; badijonaj. — V. **badijona.**

BADINERÍE s.f. (Muz.) Mișcare cu caracter dansat în suitele franceze și sonatele germane din sec. XVIII. — Din fr. **badinerie.**

BADMINTON s.n. Joc sportiv asemănător cu tenisul, în care mingea cu pene nu trebuie să atingă solul. [Pr.: *bédminton*] — Din engl., fr. **badminton.**

BAEDEKER s.n. (Înv.) Ghid turistic. [Pr.: *bédecăr*] — Cuv. germ.

BÁFTĂ, *bafte,* s.f. (Fam.) Noroc, șansă. — Din țig. **baht.** Cf. tc. b a h t.

BAGÁ s.f. Material obținut din carapacea broaștelor țestoase, utilizat pentru fabricarea de piepteni, brățări, tabachere etc. — Din tc. **bağa.**

BAGÁJ, *bagaje,* s.n. **1.** Totalitatea lucrurilor care se iau într-o călătorie. G Expr. *A-și face bagajele* = a se pregăti de plecare; *p. ext.* a pleca. **2.** Fig. (Urmat de determinări) Cantitatea de cunoștințe de care dispune cineva. — Din fr. **bagage.**

BAGAJÍST, *bagajiști* s.m. (Fam.) Persoană care cară bagaje. — **Bagaj** + suf. *-ist,*

BAGATÉL s.n. v. **bagatelă.**

BAGATÉLĂ, *bagatele,* s.f. **1.** Lucru de mică importanță; obiect de mică valoare, neînsemnat; fleac. **2.** Piesă muzicală instrumentală scurtă, de obicei pentru pian. [Var.: **bagatél** s.n.] — Din it. **bagattella,** fr. **bagatelle.**

BAGATELIZÁ, *bagatelizez,* vb. I. Tranz. A diminua importanța unui lucru, a unui fapt, a unei idei etc. — **Bagatel** + suf. *-iza.*

BAGATELIZÁRE s.f. Acțiunea de *a bagateliza* și rezultatul ei. — V. **bagateliza.**

BAGDADÍE, *bagdadii,* s.f. (Reg.) Plafon, tavan. — Din tc. **bağdadi.**

BAGEÁ, *bagele,* s.f. (Reg.) Bageacă. — Din tc. **bağa.** Cf. bg. b a d j a.

BAGEÁC, *bageacuri,* s.n. (Reg.) Deschizătură în formă de ferestruică în acoperișul caselor țărănești, al unei șuri etc., prin care pătrunde lumina și care servește uneori drept horn; lucarnă, bagea, fumar, hogeac. [Var.: **bageácă** s.f.] — Contaminare între **bagea** și **ogeac.**

BAGEÁCĂ s.f. v. **bageac.**

BAGHÉTĂ, *baghete,* s.f. **1.** Bastonaș subțire de lemn, os, metal etc. cu care dirijorii conduc orchestra sau corul; *fig.* măiestria dirijorului. G Expr. *Sub bagheta* = sub conducerea dirijorală. F Bețișor de lovit instrumentele muzicale de percuție. F Vergeaua de lemn a arcușului. **2.** (Și în sintagma *baghetă magică)* Nuielușă vrăjită cu care se fac minuni în povești; bețișorul scamatorilor. **3.** Vergea de sticlă, de lemn etc. cu diverse întrebuințări tehnice. **4.** Ajur sau dungă ornamentală la ciorapi. — Din fr. **baguette.**

BÁHIC, -Ă, *bahici, -ce,* adj. Care se referă la zeul Bachus, închinat lui Bachus. F De băutură, de chef. G *Cântec bahic* = cântec de petrecere, cântec de pahar. — Din fr. **bachique,** lat. **bacchicus.**

BÁHNĂ, *bahne,* s.f. (Reg.) Loc mlăștinos, acoperit cu iarbă sau cu stuf; smârc. — Din ucr. **bahno.**

BAHÓRNIȚĂ, *bahornițe,* s.f. (Reg.) Baborniță — Din sb. **bahornica.**

BAI, *baiuri,* s.n. (Reg.) Necaz, încurcătură, supărare, belea, bucluc. G Expr. *Nu-i (niciun) bai (că...)* sau *de asta nu (mi)-i bai* = nu face nimic, nu este nicio pagubă. — Din magh. **baj.**

BAIADÉRĂ, *baiadere,* s.f. Dansatoare indiană. [Pr.: *ba-ia-*] — Din fr. **bayadère.**

BAIÁN, (**1**) *baiani,* s.m., (**2**) *baiane,* s.n. **1.** S.m. Cântăreț rus sau ucrainean de balade. **2.** S.n. Armonică de mână, cu butoni în loc de clape, folosită de baiani (**1**). [Pr.: *ba-ian*] — Din rus. **baian.**

BAIBARÁC, *baibarace,* s.n. (Reg.) Haină scurtă până la brâu, purtată odinioară la țară. — Din ucr. **baĭbarak.**

BÁIDER, *baidere,* s.n. (Reg.) Fular de bumbac sau de lână colorată. — Din germ. **Beider.**

BAIDERÁȘ, *baiderașe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *baider*. — **Baider** + suf. *-aș.*

BÁIE[1], *băi,* s.f. **I. 1.** Scăldat, îmbăiere. **2.** Cadă, vas special de îmbăiat; feredeu. F Apă de îmbăiat. G Expr. *Baie de sânge* = vărsare mare de sânge, măcel. F Clădire cu instalații speciale de îmbăiere; *p. restr.* încăpere special amenajată pentru îmbăiere **3.** (Urmat de determinări) Expunere a corpului (gol), în scop igienic sau curativ, la acțiunea vaporilor de apă, a soarelui, a aerului etc. **4.** Recipient în care se pune un lichid, o soluție chimică etc. în vederea unor operații tehnice; *p. ext.* lichidul, soluția chimică etc. în care se fac asemenea operații. **II.** (La pl.) Stațiune balneară. [Pr.: *ba-ie*] — Lat. **bannea** (=*balnea).* Cf. sl. b a n j a.

BÁIE[2], *băi,* s.f. (Reg.) Mină[1] (din care se extrag minerale). [Pr.: *ba-ie*] — Din magh. **bánya.**

BÁIER s.n. v. **baieră.**

BÁIERĂ, *băieri,* s.f. Curea, sfoară, ață etc. cusută sau prinsă de un obiect spre a putea fi transportat, atârnat, strâns etc. G Expr. *A strânge băierile pungii* = a face economii, a deveni econom. *A avea nouă băieri la pungă* = a fi zgârcit. *A i (se) rupe băierile inimii* = a simți (sau a produce cuiva) o mare durere sufletească. *A-și dezlega băierile inimii* = a se destăinui. *A ofta* (sau *a striga, a râde) din băierile inimii* = a ofta (sau a striga, a râde) foarte tare, foarte puternic. [Pr.: *ba-ie-*. — Pl. și: *baieri.* — Var.: (pop.) **báier** s.n.] — Din lat. **bajulus, bajula.**

BAIONÉTĂ, *baionete*, s.f. Armă albă de împuns, în formă de sabie scurtă, care se poate fixa la țeava puștii militare. G *Atac* (sau *asalt) la baionetă* = luptă corp la corp. *Îmbinare în baionetă* = îmbinare demontabilă între două piese (prin introducerea uneia în cealaltă), urmată de deplasarea sau rotirea lor relativă. [Pr.: *ba-io-*] — Din fr. **baïonnette.**

BAIRÁC, *bairace*, s.n. (Înv.) **1.** Steag de mătase foarte lat. **2.** Unitate militară (de voluntari) care servea sub același drapel. [Pr.: *ba-i-*. — Pl. și: *bairacuri*] — Din tc. **bayrak.**

BAIRÁM, *bairamuri,* s.n. **1.** Numele a două mari sărbători religioase musulmane. **2.** (Fam.) Petrecere, chef mare. — Din tc. **bayram.**

BAIT s.m. v. **byte.**

BAIȚ, (**2**) *baițuri,* s.n. **1.** Colorant folosit în tâmplărie, în industria textilă, în tăbăcărie etc. **2.** Sort de baiț (**1**). — Din germ. **Beize.**

BAJOAIÉR, *bajoaiere,* s.n. Perete lateral la o ecluză. [Pr.: *-joa-ier*] — Din fr. **bajoyer.**

BAL[1], *baluri,* s.n. Petrecere (publică) cu dans, organizată seara sau noaptea. — Din fr. **bal.**

BAL[2], *baluri,* s.n. (Înv.) Balot. — Din fr. **balle.**

BALABÁN, *balabani,* s.m. **1.** (Înv.) Specie de șoim mic. **2.** (Reg.) Chefal. — Din tc. **balaban.**

BALABÚSTĂ, *balabuste,* s.f. (Înv.) Termen peiorativ pentru o evreică măritată. F (Glumeț) Nevastă, soție. G (Fam., depr.) Femeie grasă și diformă. — Din idiș **balabuste.**

BALÁDĂ, *balade,* s.f. **1.** Povestire în versuri care relatează o acțiune eroică, o legendă, o întâmplare istorică etc. **2.** Compoziție muzicală cu caracter epic. — Din fr. **ballade.**

BALADÉSC, -Ă, *baladești,* adj. De baladă; (rar) baladier. — **Baladă** + suf. *-esc.*

BALADIÉR, -Ă, *baladieri, -e,* adj. (Rar) Baladesc. [Pr.: *-di-er*] — **Baladă** + suf. *-ier.*

BALADÓR, *baladoare,* s.n. Piesă de angrenaj al unei cutii de viteză, compus din una sau mai multe roți dințate cu posibilități de deplasare axială, în scopul modificării raportului de transmisie. — Din fr. **baladeur.**

BALAFÓN, *balafoane,* s.n. Instrument muzical african de percuție, format din lame de lemn acordate diatonic.— Din fr. **balafon.**

BALALÁICĂ, *balalaici,* s.f. Instrument muzical popular rusesc cu trei coarde și cutie de rezonanță triunghiulară. — Din rus. **balalaika.**

BALAMÁ, *balamale,* s.f. Mic dispozitiv metalic format din două piese articulate, utilizat pentru a lega un panou care se rotește în jurul unei muchii de un cadru, de o ușă, de o fereastră etc.; șarnieră, țâțână. F Fig. (Fam.; la pl.) Încheieturi, articulații ale corpului. G Expr. *A-i* (sau *a i se) slăbi* ori *a i se muia* (cuiva) sau *a nu-l (mai) ajuta* (ori *ține*) pe cineva *balamalele* = a(-și) pierde vigoarea (din cauza bătrâneții, a oboselii, a fricii). *A-i tremura* (cuiva) *balamalele* = a se teme. — Din tc. **bağlama.**

BALAMÚC, *balamucuri,* s.n. Ospiciu. F Fig. Gălăgie, dezordine mare. — Din n. pr. **Malamuc.**

BALÁNG, interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopot (mare); bang, dang. [Var.: **balánga** interj.] — Onomatopee.

BALÁNGA interj. v. **balang.**

BALÁNGĂ, *bălăngi,* s.f. (Pop.) Clopot care se atârnă la gâtul vitelor și al oilor; talangă; sunetul produs de un astfel de clopot. — Din **balang.**

BALÁNS, *balansuri,* s.n. **1**. Mișcare de pendulare; legănare, balansare. **2.** (În sintagmele) *Balans al culorilor* = reglare a semnalelor video ale unui sistem de televiziune în culori, pentru obținerea reproducerii fidele a culorilor. *Balans stereofonic* = reglaj al unui sistem stereofonic pentru a egaliza nivelele sonore ale canalelor. — Din **balansa** (derivat regresiv).

BALANSÁ, *balansez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca când într-o parte, când într-alta; a (se) legăna, a (se) hâțâna, a pendula. **2.** Tranz. A echilibra părțile unei balanțe (**2**), ale unui cont etc. — Din fr. **balancer.**

BALANSÁRE, *balansări,* s.f. Acțiunea de *a (se) balansa;* legănare, balans, pendulare — V. **balansa.**

BALANSÁT, -Ă, *balansați, -te,* adj. **1.** Legănat[2] (**1**). **2.** (Tehn.; despre dispozitive) Care este astfel reglat încât nu depășește limitele de balans (**1**). — V. **balansa.**

BALANSIÉR, *balansiere,* s.n. **1.** Element al unui mecanism care poate transmite o mișcare oscilatorie de la o extremitate la alta; balansor. *Balansier de ceasornic.* **2.** Bară lungă și subțire utilizată de acrobații pe sârmă pentru a-și menține echilibrul. **3.** Organ de echilibru pentru zbor la insectele diptere, în formă de măciucă, situat pe metatorace. [Pr.: *-si-er.* — Var.: (înv., **2**) **balanțiér** s.n.] — Din fr. **balancier.**

BALANSÍNĂ, *balansine*, s.f. Parâmă de metal sau de cânepă care susține vergile încrucișate ale catargului unei nave cu pânze sau stâlpii bigelor de încărcare montate pe nave. — Din fr. **balancine**.

BALANSOÁR, *balansoare,* s.n. Fotoliu care se balansează (**1**) pe două tălpi arcuite. — Din fr. **balançoire.**

BALANSÓR, *balansoare*, s.n. Balansier (**1**). — **Balansa** + suf. *-or.*

BALÁNȚĂ, *balanțe,* s.f. **1.** Instrument pentru măsurarea greutății corpurilor prin echilibrarea lor cu greutăți etalonate. G *Balanță romană* = cântar cu o singură greutate etalonată, care se deplasează pe brațul lung al pârghiei inegale de al cărei punct fix este atârnat un talger pentru obiectele de cântărit. G Expr. *A pune în balanță* = a compara două lucruri sau fapte, atitudini, idei diferite. **2.** N.pr. f. art. Numele unei constelații din emisfera australă. F Unul dintre semnele zodiacului (reprezentat printr-o balanță). **3.** (Fin.) Comparație, raport între mai mulți indicatori care trebuie echilibrați; (concr.) tabel, situație care conține o asemenea operație etc. G *Balanță de verificare* = situație contabilă întocmită, de regulă, la sfârșitul lunii, prin centralizarea datelor înregistrate în conturi, în scopul verificării exactității operațiilor contabile. *Balanță comercială* (a unei țări) = raportul dintre valoarea exportului și cea a importului. — Din fr. **balance.**

BALANȚIÉR s.n. v. **balansier.**

BALAOÁCHEȘ, -Ă, *balaoacheși, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Glumeț sau ir.) (Om) negricios, oacheș. **2.** S.m. și f. (Peior.) Epitet dat unui rom. — **Bălai** + **oacheș.**

BALÁST, *balasturi,* s.n. **1.** Încărcătură de apă sau de nisip care asigură stabilitatea navelor; lest, savură. F Compartiment etanș al unui submarin care se umple cu apă pentru a asigura scufundarea acestuia. F Fig. Ceea ce este împovărător, nefolositor. **2.** Pietriș folosit ca așternut pe care se montează traversele de cale ferată; amestec de pietriș și de nisip întrebuințat la prepararea betonului, la pietruirea șoselelor etc. — Din fr. **ballast.**

BALASTÁ, *balastez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu balast (**2**) o șosea, un teren etc. — Din fr. **ballaster.**

BALASTÁRE, *balastări,* s.f. Acțiunea de *a balasta* și rezultatul ei. — V. **balasta.**

BALASTIÉRĂ, *balastiere,* s.f. Carieră de nisip sau de pietriș. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **ballastière.**

BALASTÓR, *balastoare,* s.n. Mașină folosită pentru balastarea liniilor de cale ferată. — **Balasta** + suf. *-or.*

BALÁȘ, *balașuri,* s.n. (Înv.) Varietate de rubin. — Din it. **balascio.**

BALÁUR, *balauri,* s.m. (În basme) Monstru care întruchipează răul, imaginat ca un șarpe uriaș cu mai multe capete, adesea înaripat; dragon[2]. F (Art.) Denumirea populară a constelației Dragonului. [Pr.: *-la-ur*] — Cf. alb. b o l l ë „șarpe”, sb. b l a v o r.

BÁLĂ, *bale,* s.f. (Pop.) Monstru, dihanie, fiară groaznică. — Et. nec.

BALCANIÁDĂ, *balcaniade,* s.f. Competiție sportivă care are loc la intervale regulate, cu participarea sportivilor din țările balcanice. [Pr.: *-ni-a-*] — **Balcani** (n. pr.) + suf. *-iadă.*

BALCÁNIC, -Ă, *balcanici, -ce,* adj. Din (sau privitor la) Munții Balcani sau Peninsula Balcanică. G (Sport) *Jocuri balcanice* = balcaniadă. — Din fr. **balkanique.**

BALCANÍSM, *balcanisme,* s.n. **1.** (Adesea depr.) Complex de trăsături ale modului de viață, ale mentalității și culturii balcanice. **2.** Cuvânt sau construcție sintactică specifică unei limbi balcanice. — **Balcani** (n. pr.) + suf. *-ism.*

BALCANÍST, -Ă, *balcaniști, -ste,* s.m. și f. Balcanolog. — Din germ. **Balkanist.**

BALCANÍSTICĂ s.f. Ansamblu de studii și cercetări referitoare la istoria, cultura și limbile popoarelor balcanice. — **Balcani** (n. pr.) + suf. *-istică* (după *lingvistică, folcloristică* etc.).

BALCANOLÓG, -Ă, *balcanologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în balcanistică; balcanist. — **Balcani** (n. pr.) + suf. *-olog* (după *filolog, sociolog* etc.).

BALCANOLOGÍE s.f. Balcanistică. — Din fr. **balkanologie.**

BALCÁZ, -Ă, *balcâzi, -e,* adj. (Reg.) Urât, hâd, diform, slut, pocit. — Et. nec.

BALCÓN, *balcoane,* s.n. **1.** Platformă cu balustradă pe peretele exterior al unei clădiri, comunicând cu interiorul printr-una sau mai multe uși. **2.** Parte a unei săli de spectacol, de conferințe etc. așezată deasupra parterului. — Din fr. **balcon.**

BALCONÁȘ, *balconașe,* s.n. Diminutiv al lui *balcon.* — **Balcon** + suf. *-aș.*

BALDACHÍN, *baldachine,* s.n. **1.** Acoperământ decorativ, împodobit cu perdele, așezat deasupra unui tron, a unui pat, a unui amvon, a unui catafalc etc.; *p. ext.* lucrare de arhitectură cu această înfățișare. **2.** Acoperământ de pânză care se purta deasupra unui demnitar laic sau al bisericii la anumite procesiuni. [Pl. și: *baldachinuri.* — Var.: (înv.) **baldahín** s.n.] — Din fr. **baldaquin.**

BALDAHÍN s.n. v. **baldachin.**

BÁLE s.f. pl. Salivă (groasă, spumoasă) care se prelinge din gură. G Expr. (Fam.) *A-i curge* (cuiva) *balele după ceva* = a dori mult ceva F Materie mucilaginoasă care acoperă corpul peștilor. F Materie vâscoasă lăsată de melci în urma lor. — Cf. lat. *b a b a.

BÁLEGĂ, *balegi,* s.f. (Adesea fig.) Excrement de animale mari; băligar. [Var.: **báligă** s.f.] — Cf. sb. b a l e g a, alb. b a l g ë.

BALEIÁJ, *baleiaje,* s.n. Evacuare forțată a gazelor de ardere din cilindrul unui motor cu combustie internă. [Pr.: *-le-iaj*] — Din fr. **balayage.**

BALÉNĂ, *balene*, s.f. **1.** Gen de mamifere acvatice din ordinul cetaceelor, lungi de 10–20 m, cu lame cornoase lungi în loc de dinți *(Balaena);* (înv.) chit[3]. F (Fam.) Epitet pentru o persoană foarte grasă. **2.** Lamelă flexibilă fabricată din lamele cornoase de balenă (**1**) sau din material plastic, care se utilizează la fabricarea corsetelor, umbrelelor, la fixarea gulerelor etc. — Din fr. **baleine,** lat. **balaena.**

BALENIÉRĂ, *baleniere,* s.f. Ambarcațiune echipată pentru vânătoarea de balene. F Ambarcațiune ușoară și rapidă (cu motor), care servește la transportul persoanelor de pe navele mari pe țărm. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **baleinière.**

BALÉRCĂ, *balerci,* s.f. (Reg.) Butoiaș. F Conținutul unui butoiaș. — Din ucr. **barylka.**

BALERCÚȚĂ, *balercuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *balercă.* — **Balercă** + suf. *-uță.*

BALERÍN, -Ă, *balerini, -e,* s.m. și f. Persoană care practică baletul (**1**); (înv.) baletist. — Din fr. **ballerin,** it. **ballerino.**

BALÉT, *balete*, s.n. **1.** Dans artistic figurativ executat după o compoziție muzicală. G *Corp de balet* v. *corp.* F Spectacol format din asemenea dansuri. F Compoziție muzicală scrisă pentru asemenea dansuri. **2.** Ansamblu, trupă de balerini și balerine. — Din fr. **ballet,** it. **balletto.**

BALETÍST, -Ă, *baletiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Balerin(ă). — **Balet** + suf. *-ist.*

BALÍC, -Ă, *balici, -ce,* s.m. și f. (Arg.) Student în primul an; boboc. — Din țig. **balih** „purceluș”.

BÁLIE, *balii,* s.f. (Reg.) Vas mare, circular, făcut din doage, pentru spălatul rufelor. — Din ucr. **balija.**

BÁLIGĂ s.f. v. **balegă.**

BALIMÉZ, *balimezuri,* s.n. (Înv.) Bombardă. — Din tc. **balyemez.**

BALÍSTĂ, *baliste,* s.f. Mașină de război folosită în Antichitate pentru lansarea de sulițe și proiectile. — Din lat. **ballista,** it. **balista,** fr. **baliste.**

BALÍSTIC, -Ă, *balistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la balistică (**2**). G *Curbă balistică* = traiectorie de proiectil. *Pendul balistic* = pendul de măsurare a vitezei proiectilelor. **2.** S.f. Ramură a mecanicii teoretice care se ocupă cu studiul mișcării corpurilor grele (proiectile, rachete, sateliți) în unghiuri gravitaționale și în vid. — Din fr. **balistique,** it. **balistica.**

BALISTICIÁN, *balisticieni,* s.m. Specialist în balistică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **balisticien.**

BALIVÉRNĂ, *baliverne,* s.f. Vorbă lipsită de importanță sau născocită; palavră, vorbă de clacă. — Din fr. **baliverne.**

BALIZÁ, *balizez,* vb. I. Tranz. A fixa o baliză, a marca prin balize diverse puncte pe un teren sau pe suprafața unei ape. — Din fr. **baliser.**

BALIZÁJ, *balizaje,* s.n. Semnalizare prin balize; balizare. F Semnalizare radioelectrică a pozițiilor și traseelor necesare navigației aeriene sau maritime. — Din fr. **balisage.**

BALIZÁRE, *balizări,* s.f. Acțiunea de a baliza; balizaj. — V. **baliza.**

BALÍZĂ, *balize,* s.f. Semnal instalat pe apă sau pe uscat pentru a marca zone navigabile, locuri de aterizare, piste de concurs etc. — Din fr. **balise.**

BALIZÓR, *balizori,* s.m. Persoană care instalează sau supraveghează balize. — Din fr. **baliseur.**

BÁLMOȘ s.n. (Reg.) Mâncare ciobănească făcută din caș dulce de oaie, fiert în lapte (sau în unt) cu puțin mălai. [Var.: **bálmuș** s.n.] — Cf. magh. b á l m o s.

BÁLMUȘ s.n. v. **balmoș.**

BALNEÁR, -Ă, *balneari, -e,* adj. De băi[1] (**II**); privitor la băile curative. *Cură balneară.* [Pr.: *-ne-ar*] — Din fr. **balnéaire,** lat. **balnearius.**

BALNEO- Element de compunere însemnând „balnear", care servește la formarea de adjective. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **balnéo-,** lat. **balneum.**

BALNEOCLIMATÉRIC, -Ă, *balneoclimaterici, -ce,* adj. (Rar) Balneoclimatic. [Pr.: *-ne-o-*] — **Balneo-** + **climateric.**

BALNEOCLIMÁTIC, -Ă, *balneoclimatici, -ce,* adj. Balnear și climateric. [Pr.: *-ne-o-*] — **Balneo-** + **climatic.**

BALNEOLÓG, -Ă, *balneologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specializat în balneologie. [Pr.: *-ne-o-*] — Din **balneologie** (derivat regresiv).

BALNEOLÓGIC, -Ă, *balneologici, -ce,* adj. De balneologie, privitor la balneologie. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **balnéologique.**

BALNEOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază acțiunea profilactică și curativă a apelor termale sau minerale și a nămolurilor. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **balnéologie.**

BALNEOTERAPÍE s.f. Tratament medical constând în folosirea acțiunii factorilor climaterici, a apelor termale sau reci, a nămolurilor etc. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **balnéothérapie.**

BALÓN, *baloane,* s.n. **1.** Aerostat construit dintr-o învelitoare impermeabilă umplută cu un gaz mai ușor decât aerul, de care se atașează o nacelă. G Expr. (Fam.) *A lua* (pe cineva) *în balon* = a-și bate joc, a ironiza (pe cineva). F Jucărie de cauciuc foarte subțire, mai ales în formă de sferă, umplută cu aer sau cu un gaz ușor. F (Sport) Minge. **2.** (În sintagma) *Balon de săpun* = bășică formată din clăbuci de săpun; *fig.* vorbă goală, amăgitoare. **3.** Vas sferic de sticlă, folosit în anumite operații chimice de laborator. F (În sintagma) *Balon de oxigen* = rezervor de oxigen prevăzut cu un tub de aspirație, întrebuințat la reanimarea unui bolnav. **4.** Balonzaid (**2**). — Din fr. **ballon.**

BALONÁ, *balonez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) umfla, a (se) rotunji ca un balon. F A i se umfla sau a face să i se umfle cuiva abdomenul din cauza gazelor de fermentație din intestine. — Din fr. **ballonner.**

BALONÁRE, *balonări,* s.f. Faptul de *a (se) balona.* F (Med.) Meteorism. — V. **balona.**

BALONÁȘ, *balonașe,* s.n. Diminutiv al lui *balon.* — **Balon** + suf. *-aș.*

BALONÁT, -Ă, *balonați, -te,* adj. Care este umflat (ca un balon). F (Despre abdomen) Umflat de gazele acumulate în intestine; (despre oameni) cu abdomenul umflat. — V. **balona.** Cf. fr. b a l l o n n é.

BALONÉT, *balonete,* s.n. **1.** Compartiment din interiorul unui dirijabil, umplut cu un gaz mai ușor decât aerul. **2.** Dispozitiv de plutire al aripilor unui hidroavion. — Din fr. **ballonnet.**

BALONZÁID, *balonzaide,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac sau de mătase impermeabilă. **2.** Haină de ploaie confecționată dintr-o astfel de pânză; balon (**4**). [Acc. și: *balónzaid.* — Var.: **balonzáide** s.n.] — Din germ. **Ballonseide.**

BALONZÁIDE s.n. v. **balonzaid.**

BALÓT, *baloturi,* s.n. Pachet mare de mărfuri sau de diferite obiecte; (spec.) pachet de bumbac, de lână etc.; legătură mare de haine, de rufe etc.; bal[2]. F *Oțel-balot* = bandă de oțel utilizată la confecționarea cercurilor de butoaie, la ambalaje etc. [Pl. și: (m.) *baloți*] — Din fr. **ballot.**

BALOTÁ, *balotez,* vb. I. Tranz. A strânge în baloturi. — Din **balot.**

BALOTÁJ, *balotaje,* s.n. Situație creată la o alegere când niciun candidat nu întrunește majoritatea de voturi cerută de lege. — Din fr. **ballottage.**

BALOTÁRE s.f. Acțiunea de *a balota*; (rar) balotat. — V. **balota.**

BALOTÁT s.n. (Rar) Balotare. — V. **balota.**

BÁLSA s.m. Arbore tropical din America, din al cărui lemn ușor și tare se confecționează plute, ambarcațiuni sportive etc. — Din fr. **balsa.** Cf. sp. b a l s a.

BALSÁM, *balsamuri,* s.n. **1.** Esență puternic parfumată extrasă din rășini sau din alte substanțe vegetale, folosită în medicină, pictură, parfumerie etc. F Fig. Miros foarte plăcut. **2.** Fig. Alinare, mângâiere, consolare. — Din it. **balsamo,** lat. **balsamum.**

BALSÁMIC, -Ă, *balsamici, -ce,* adj. De balsam (**1**), ca de balsam. F Care are însușirile balsamului (**1**), care conține un balsam. — Din fr. **balsamique.**

BALSAMÍNĂ, *balsamine,* s.f. Plantă erbacee anuală, cu flori alb-roșietice, cu frunze lanceolate și cu fructe în formă de capsulă, care se deschid brusc când sunt atinse; canale *(Impatiens balsamina).* — Din fr. **balsamine.**

BALTÁC s.n. v. **baltag.**

BALTÁG, *baltage,* s.n. Topor cu coadă lungă, folosit și ca armă. F Fig. Lovitură aplicată cu acest topor. [Pl. și: *baltaguri.* — Var.: (reg.) **baltác** s.n.] — Cf. tc. b a l t a.

BÁLTĂ, *bălți,* s.f. **1.** Întindere de apă stătătoare, de obicei nu prea adâncă, având o vegetație și o faună acvatică specifică; zonă de luncă inundabilă, cu locuri în care stagnează apa; *p. ext.* lac. F Expr. *A rămâne* (sau *a sta, a zăcea) baltă* = a fi lăsat în părăsire; a sta pe loc, a stagna. *A lăsa baltă* (ceva) = a lăsa (ceva) în părăsire, a nu se mai interesa (de ceva). *A da cu bâta în baltă* = a face un gest, a spune o vorbă care stânjenește prin caracterul ei nedelicat sau insolit. **2.** Apă de ploaie adunată într-o adâncitură; groapă cu apă sau mocirlă; (prin exagerare) cantitate mare de lichid vărsat pe jos; băltoacă. — Din sl. **blato.** Cf. alb. b a l t ë.

BÁLTIC, -Ă, *baltici, -ce,* adj. Care aparține Mării Baltice sau regiunilor învecinate. — Din fr. **baltique.** Cf. fr. b a l t e.

BALUSTRÁDĂ, *balustrade,* s.f. Element de construcție folosit pentru a mărgini o scară, un balcon etc. F Apărătoare dispusă la marginea unei punți de navă, a unei pasarele etc. pentru siguranța călătorilor. — Din fr. **balustrade.**

BALÚSTRĂ s.f. v. **balustru.**

BALÚSTRU, *baluștri,* s.m. **1.** Fiecare dintre stâlpii de balustradă sau de parmaclâc. **2.** Compas special, folosit pentru trasarea cercurilor foarte mici. [Var.: **balústră** s.f.] — Din fr. **balustre.**

BALZACIÁN, -Ă, *balzacieni, -e,* adj. De Balzac, al lui Balzac; în maniera lui Balzac. [Pr.: *-ci-an*] — **Balzac** (n. pr.) + suf. *-ian.*

BALZACIANÍSM s.n. Ceea ce este specific operei balzaciene; tendință de a prelua și cultiva teme, motive etc. balzaciene. [Pr.: *-ci-a-*] — **Balzacian** + suf. *-ism.*

BÁMĂ, *bame,* s.f. Plantă leguminoasă cu fructe păroase de culoare verde, comestibile *(Hibiscus esculentus); p. restr.* fructul acestei plante. — Din tc. **bamya, bamye.** Cf. bg. b a m i a.

BÁMBUS, *bambuși,* s.m. Nume generic pentru plantele exotice lemnoase cu tulpină dreaptă, goală pe dinăuntru *(Bambusa).* F P. restr. Tulpina acestor plante, utilizată ca lemn de construcție, vargă de pescuit etc. — Din germ. **Bambus,** fr. **bambou.**

BAN[1], *bani,* s.m. **1.** Unitate monetară egală cu a suta parte dintr-un leu; *p. ext.* monedă măruntă, de mică valoare. G Expr. *A nu face* (sau *a nu plăti*) *un ban (chior)* sau *doi bani* = a nu valora nimic, a nu avea nicio valoare. *A trăi* (pe lângă cineva) *ca banul cel bun* = a fi foarte prețuit (de cineva). *A lua (ceva) de* (sau *drept*) *bani buni* = a crede că un lucru este adevărat. **2.** (La pl.) Avere în numerar; parale. G Expr. *A fi doldora* (sau *plin) de bani* = a fi foarte bogat. *A avea bani (strânși) la ciorap* sau *a strânge bani la ciorap* = a avea sau a face economii, a avea sau a strânge o sumă de bani; a fi zgârcit. *Fecior* (sau *băiat) de bani gata* = fiu de oameni avuți care irosește banii primiți sau moșteniți de la părinți. — Et. nec.

BAN[2], *bani,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Titlu purtat de dregătorul delegat de domn la guvernarea Olteniei; (și în forma *mare ban*) primul demnitar în ierarhia dregătorilor. F (În Moldova) Dregător domnesc. **2.** Persoană care deținea acest titlu. **3.** Guvernator al unei regiuni de graniță în regatul Ungariei. — Cf. magh. b á n, sb. b a n.

BANÁL, -Ă, *banali, -e,* adj., s.n. (Lucru, fenomen) lipsit de originalitate; obișnuit, comun. — Din fr. **banal.**

BANALITÁTE, (**2**) *banalități,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este banal; fel de a fi comun și lipsit de originalitate. **2.** (Concr.) Lucru banal, vorbă banală, idee banală. — Din fr. **banalité.**

BANALIZÁ, *banalizez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină banal. — Din fr. **banaliser.**

BANALIZÁRE, s.f. Faptul de *a (se) banaliza.* — V. **banaliza.**

BANÁN, *banani,* s.m. Bananier (**1**). — Din **banană** (derivat regresiv).

BANÁNĂ, *banane,* s.f. **1.** Fruct de banan, având culoare galbenă, formă lunguiață, miez făinos, zaharos și aromat. **2.** Piesă de contact electric formată dintr-un mic cilindru metalic învelit pe jumătate în ebonită, care se montează la capătul unei conducte de curent. — Din fr. **banane.**

BANANIÉR, (**1**) *bananieri,* s.m., (**2**) *bananiere*, s.n., *bananieri, e,* adj. **1.** S.m. Plantă tropicală arborescentă cu frunze foarte mari și fructe comestibile; banan *(Musa paradisiaca)*.. **2.** S.n. Navă care servește la transportul bananelor. **3.** Adj. (Despre țări, state) Producător de banane (**1**); (fig.) cu organizare socială primitivă [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **bananier.**

BANÁT, *banate,* s.n. **1.** Provincie sau ținut administrat de un ban[2]. **2.** Dregătoria de ban[2]. — **Ban**[2] + suf. *-at.* Cf. lat. med. b a n a t u s.

BANATÍT s.n. Rocă eruptivă cu structură granitică, existentă în Banat și în Munții Apuseni, utilizată ca material de construcție. — Din fr. **banatite.** Cf. n. pr. B a n a t .

BÁNĂ, *bane,* s.f. Bucată de lemn, de plută etc., folosită de pescari pentru a marca locul unde au pus carmacele. — Et. nec.

BANC[1]**,** *bancuri,* s.n. **I. 1.** Ridicătură de depuneri de nisip, de pietriș sau de nămol, formată pe fundul mărilor sau în albia apelor curgătoare, care ajunge uneori până la suprafața apei. **2.** Grup mare de scoici sau de pești, de obicei de aceeași specie, vârstă și mărime. **II. 1.** Masă sau platformă pe care se montează dispozitive, utilaje, instalații etc. *Banc de tâmplărie. Banc de ceasornicar.* F *Banc de probă* = instalație pentru controlul calităților tehnice ale unor motoare. **2.** Banchetă pe care stă persoana care trage la rame într-o ambarcațiune mică. — Din fr. **banc.**

BANC[2]**,** *bancuri,* s.n. **1.** Numele unui joc de cărți. **2.** (Fam.) Scurtă anecdotă glumeață; *p. ext.* minciună. — Din germ. **Bank.**

BÁNCAIZĂN, *bancaizăne,* s.n. **1.** Scoabă de fier cu care se fixează în perete un dulap, o bibliotecă etc. **2.** Unealtă de fier la bancul[1] tâmplarului, care servește ca opritor al scândurilor date la rindea. — Din germ. **Bankeisen.**

BANCÁR, -Ă, *bancari, -e,* adj. Care aparține băncii[2] (**1**), privitor la bancă[2]. — Din it. **bancario,** fr. **bancaire.**

BÁNCĂ[1]**,** *bănci,* s.f. Scaun lung și îngust pentru două sau mai multe persoane. G Expr. *Banca ministerială* = locurile din parlament rezervate membrilor guvernului. *Banca acuzaților* = locurile dintr-o sală de tribunal pe care stau acuzații. *Banca apărării* = locurile dintr-o sală de tribunal destinate avocaților care apără pe acuzați. F Scaun, de obicei cu pupitru în față, pentru școlari. G Loc. adv. *(De) pe băncile școlii* = (de) la școală, din (sau în) timpul petrecut în școală. G Expr. *A sta* (sau *a rămâne) în banca sa* = a rămâne la locul său, a sta pasiv față de orice inițiativă, a fi docil. — Din fr. **banc.**

BÁNCĂ[2]**,** *bănci,* s.f. **1.** Instituție financiară care are ca activitate principală atragerea de depozite și împrumutarea unor sume în scopul acordării de credite și efectuării de plasamente. F (Med.) *Bancă de organe* = laborator în care se asigură prezervarea în condiții riguroase a unor țesuturi, a sângelui sau a unor organe în vederea transplantării lor. (Infor.) *Bancă de date* sau *bancă de informații* = totalitatea datelor organizate în scopul optimizării procesului de căutare și modificare a lor sau a relațiilor dintre ele, independent de o anumită aplicație. **2.** (La unele jocuri de cărți) Sumă pe care bancherul (**2**) o ține în fața lui pentru a plăti câștigurile celorlalți jucători. G Expr. *A sări* (sau *a face să sară) banca (în aer)* = a câștiga un pot egal cu întreaga sumă pusă de bancher (**2**) în joc. — Din it. **banca,** fr. **banque.**

BANCHÉR, *bancheri,* s.m. **1.** Proprietar sau mare acționar al unei bănci[2]. **2.** (La unele jocuri de cărți) Persoană care conduce jocul și dispune de o sumă suficientă de bani pentru a acoperi mizele celorlalți jucători. — Din fr. **banquier,** it. **banchiere.**

BANCHÉT, *banchete,* s.n. Masă festivă dată în cinstea unei persoane sau a unui eveniment; festin. — Din fr. **banquet.**

BANCHÉTĂ, *banchete,* s.f. **1.** Bancă[1] mică (capitonată) fără spetează; bancă[1] sau canapea montată în vehicule. **2.** Porțiune orizontală, în formă de treaptă, amenajată în lungul unui terasament. **3.** (În echitație) Obstacol natural format dintr-o moviliță acoperită cu iarbă. — Din fr. **banquette.**

BANCHÍZĂ, *banchize*, s.f. Întindere de gheață formată în mările polare. — Din fr. **banquise.**

BANCNÓTĂ, *bancnote,* s.f. Semn bănesc oficial sub formă de hârtie de valoare la purtător, emisă de o bancă[2] (**1**) și care îndeplinește funcția de mijloc de plată; ban de hârtie. — Din germ. **Banknote,** fr. **bank-note.**

BÁNCO s.n. (La jocul de bacara; în expr.) *A face banco* = a susține singur miza jocului împotriva băncii[2] (**2**). — Din it., fr. **banco.**

BANCOMÁT, *bancomate,* s.n. Automat bancar care eliberează numerar pe baza cardului. — Din germ. **Bankomat.**

BANCRUTÁ, *bancrutez,* vb. I. Intranz. (Rar.) A da faliment. — Din germ. **bankrottieren.**

BANCRUTÁR, *bancrutari,* s.m. (Rar) Persoană care a suferit o bancrută. — **Bancrută** + suf. *-ar* (după fr. *banqueroutier).*

BANCRÚTĂ, *bancrute,* s.f. Situație de insolvabilitate a unei firme (întreprinderi); faliment al unei firme vinovată de agravarea situației creditorilor săi; crah. — Din fr. **banqueroute.**

BANDÁJ, *bandaje,* s.n. **1.** Fâșie de pânză sau de tifon utilizată la fixarea și protejarea unui pansament sau la imobilizarea unei părți bolnave a corpului. F Aparat special pentru a susține o hernie. F Fâșie de pânză cu care boxerii își înfășoară pumnii pe sub mănuși. **2.** Coroană inelară de oțel sau de cauciuc care se montează pe janta unei roți de vehicul pentru a o feri de degradare. F Îmbrăcăminte în forma unei benzi înfășurate pe o țeavă, pe o vargă de metal etc. — Din fr. **bandage.**

BANDAJÁ, *bandajez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) aplica un bandaj (**1**). — Din **bandaj.**

BANDAJÁRE, *bandajări,* s.f. Acțiunea de *a (se) bandaja.* — V. **bandaja.**

BÁNDĂ[1]**,** *bande,* s.f. **1.** Grup de răufăcători care acționează sub conducerea unui șef. F (Glumeț) Grup de prieteni. **2.** (Înv.) Ceată de soldați aflați sub aceeași bandieră. **3.** Trupă de muzicanți, fanfară, taraf de lăutari. — Din fr. **bande,** germ. **Bande.**

BÁNDĂ[2]**,** *benzi,* s.f. **1.** Fâșie de material textil, de cauciuc etc. cu care se înfășoară, se leagă sau se întărește ceva; bantă (**1**). F Fâșie cu care se împodobește, de obicei pe margini, un articol de îmbrăcăminte. **2.** (În sintagmele) *Bandă de magnetofon* = fâșie magnetizată pe care se imprimă și de pe care se pot reproduce sunete cu ajutorul magnetofonului. *Bandă rulantă* (sau *de transport* ori *continuă*) = fâșie continuă care servește la deplasarea obiectelor fabricate sau în curs de fabricație; conveier (**1**). *Lucru pe* (sau *la*) *bandă (rulantă)* = sistem de lucru constând din operații executate succesiv de un șir de lucrători asupra unui obiect aflat pe o bandă rulantă care trece prin fața fiecăruia dintre ei. *Bandă de imagini* = peliculă cinematografică. *Bandă de circulație* = fâșie lungă delimitată din partea carosabilă a unui drum, rezervată circulației în același sens a vehiculelor. *Bandă de rulment* = partea de cauciuc din anvelopa unei roți de autovehicul care vine în contact cu pământul. *Bandă etalon* = bandă magnetică cu înregistrări speciale pentru reglarea sau verificarea parametrilor unui magnetofon sau magnetoscop. *Bandă de frecvențe* = interval din șirul frecvențelor, caracterizat prin anumite proprietăți comune din punctul de vedere al utilizării lor în telecomunicații și telemecanică. *Bandă X* = bandă de frecvențe cuprinse în domeniul microundelor. **3.** Margine elastică a mesei de biliard. F Margine a terenului de popice. **4.** Șină care leagă cele două țevi ale unei arme de vânătoare. **5.** Grup de frecvențe vecine sau apropiate ale unei radiații electromagnetice sau sonore. **6.** (Inform., în sintagma) *Bandă perforată* = bandă de hârtie sau de material plastic utilizată pentru introducerea sau extragerea datelor dintr-un sistem de calcul. — Din fr. **bande.**

BANDERÍLĂ, *banderile,* s.f. (Livr.) Suliță mică prevăzută cu un steguleț, pe care toreadorii o înfig în grumazul taurului ca să-l atâțe. — Din fr. **banderille.**

BANDERÓLĂ, *banderole,* s.f. **1.** Fâșie de hârtie petrecută în jurul unui pachet sau al unei cărți pentru a împiedica desfacerea ei. **2.** Brasardă. **3.** Steguleț care servește ca semn distinctiv (prins în vârful unei lănci, al unui catarg etc.). — Din fr. **banderole.**

BANDIÉRĂ, *bandiere,* s.f. **1.** (Înv.) Steag al unei armate, al unei unități militare; drapel, stindard. **2.** (Rar) Steag al unei corporații, al unei societăți, *spec.* al unei corăbii. [Pr.: *-di-e-*] — Din it. **bandiera.**

BANDÍT, *bandiți,* s.m. Persoană care face parte dintr-o bandă[1] de răufăcători; tâlhar, răufăcător, gangster. — Din fr. **bandit,** it. **bandito.**

BANDITÉSC, -EÁSCĂ, *banditești,* adj. Tâlhăresc. — **Bandit** + suf. *-esc.*

BANDITÉȘTE adv. Ca bandiții; tâlhărește. — **Bandit** + suf. *-ește.*

BANDITÍSM, (**2**) *banditisme,* s.n. **1.** Atitudine, comportare de bandit; tâlhărie. **2.** Faptă de bandit. — Din fr. **banditisme.**

BANDOTÉCĂ, *bandoteci,* s.f. Colecție de benzi de magnetofon. F Dulap, cameră în care se păstrează această colecție. — Din germ. **Bandoteck.**

BANDÚLĂ, *bandule,* s.f. Pară de lemn îngreuiată cu plumb, fixată de o frânghie, care ajută la aruncarea parâmelor grele de legare a navei la acostare. — Et. nec.

BANDULIÉRĂ, *banduliere,* s.f. Bandă de piele, de pânză etc. pusă de-a curmezișul corpului pentru a susține sabia, pușca etc. G Loc. adv. *În bandulieră* = purtat de-a curmezișul spatelui sau al pieptului. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **bandoulière.**

BANDURÁR, *bandurari,* s.m. (Rar) Bandurist. — **Bandură**[2] + suf. *-ar.*

BANDÚRĂ[1]**,** *bandure,* s.f. (Reg.) Cârpă de pânză groasă și aspră. F Epitet pentru o femeie destrăbălată, cu purtări urâte. — Et. nec.

BANDÚRĂ[2]**,** *banduri,* s.f. (Rar) Instrument muzical popular ucrainean cu o tastieră (**2**) scurtă și cu 8 până la 24 de coarde. — Din ucr. **bandura.**

BANDURÍST, -Ă, *bandurișți, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Cântăreț din bandură[2]; bandurar. — **Bandură** + suf. *-ist.*

BANG interj., s.n. **1.** (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopot sau alt sunet metalic; dang, balang. **2.** S.n. Sunetul astfel produs.— Onomatopee.

BÁNGĂT, *bangăte,* s.n. (Rar) Dangăt. — **Bang** + suf. *-ăt.*

BANG SÓNIC s.n. (Fiz.) Zgomot puternic produs în momentul când un corp în mișcare depășește viteza sunetului. — Din engl. **sonic bang.**

BANIÉRĂ, *baniere,* s.f. (Înv.) Drapel militar feudal. F Unitate militară feudală. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **bannière.**

BÁNIȚĂ, *bănițe,* s.f. Veche unitate de măsură de capacitate pentru cereale, a cărei valoare a variat (în provinciile românești) în jurul a 21–34 l ; dublă (**1**) F Vas special (făcut din doage) care are această capacitate. — Din bg. **banica.**

BANJÓ, *banjouri,* s.n. Instrument muzical asemănător cu mandolina, cu cinci până la nouă coarde și cu cutia de rezonanță rotundă, acoperită cu o membrană. — Din fr. **banjo.**

BANKING s.n. (Englezism) (Fin.) Activitate bancară. [Pr.: *bénching*] — Cuv. engl.

BANNER, *bannere,* s.n. Bucată mare de pânză sau de material plastic, așezată pe o clădire sau deasupra unei străzi importante, pe care se află un slogan, o reclamă, un desen etc. [Pr.: *bénăr*] — Din engl. **banner.**

BÁNTĂ, *benți,* s.f. **1.** Bandă^{2} (**1**) F Fâșie de pânză cusută pe marginea gulerului și a mânecilor cămășii. **2.** (Înv.; la pl.) Cătușe, obezi. [Pl. și: *bente*] — Din rus. **bant(a).**

BANTOÍD, -Ă, *bantoizi, -de,* adj. Referitor la un idiom asemănător limbii bantu. — Din engl. **Bantoid.**

BÁNTU s.m. și f., adj. invar. **1**. S.m. Persoană care face parte din populația africană negroidă, de o mare diversitate antropologică din Africa Ecuatorială și Meridională. **2.** Adj. invar. Referitor la bantu (**1**) sau la limbile vorbite de această populație. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de această populație. [Acc. și: *bantú*] — Din fr. **Bantou.**

BANTUSTÁN, *bantustane,* s.n. Regiune, teritoriu etc. rezervat negrilor, în perioada regimului de apartheid din Republica Africa de Sud. — Din engl. **bantustan.**

BANTUSTANIZÁRE, *bantustanizări,* s.f. Politică promovată în Republica Africa de Sud prin care se urmărea izolarea negrilor în bantustane. — De la **bantustan.**

BAOBÁB, *baobabi,* s.m. Arbore din Africa tropicală, cu tulpina ajungând până la un diametru de 22 m, cu ramuri foarte mari și cu fructe lunguiețe *(Adansonia digitata).* [Var.: **boabáb** s.m.] — Din fr. **baobab.**

BAPTÍSM s.n. Ansamblu de grupări creștine protestante, care practică botezul la vârsta adultă și consideră Biblia ca autoritate supremă. — Din fr. **baptisme.**

BAPTÍST, -Ă, *baptiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al baptismului. **2.** Adj. Care aparține baptismului, privitor la baptism. — Din fr. **baptiste.**

BAPTISTÉRIU, *baptisterii,* s.n. Capelă pe lângă o biserică catolică pentru oficierea botezurilor; bazin folosit la botezul prin scufundare. — Din lat. **baptisterium.**

BAR^{1}, *bari,* s.m. Unitate de măsură tolerată a presiunii egală cu presiunea exercitată de o megadină pe o suprafață de 1 cm^{2}. — Din fr. **bar.**

BAR^{2}, *baruri,* s.n. (La unele jocuri de copii) Spațiu, loc de odihnă și de refugiu dinainte stabilit de jucători (la „ulii și porumbeii", „leapșa" etc.) — Et. nec.

BAR^{3}, *baruri,* s.n. **1.** Local public în care consumatorii stau de obicei în picioare sau pe scaune înalte în fața unei tejghele; *p. restr.* tejghea la care se servesc băuturi. F Dulap sau compartiment într-un dulap, în care se păstrează sticlele cu băuturi alcoolice (fine). **2.** Local de noapte cu program muzical-distractiv; cabaret. — Din fr. **bar.**

BARÁ, *barez,* vb. I. Tranz. **1.** A opri, a împiedica trecerea, circulația, intrarea etc. **2.** A trage o linie peste un text scris, pentru a-l anula; a anula. — Din fr. **barrer.**

BARABÓI, *baraboi,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu flori albe, cu rădăcină comestibilă în formă de bulb; alunele. *(Chaerophyllum bulbosum).* **2.** Dans popular românesc asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans. — Din bg. **baraboj,** magh. **barabolya.**

BARABÚLĂ, *barabule,* s.f. (Reg.) Cartof. — Din ucr. **barabolja.**

BARABÚLIȘTE, *barabuliști,* s.f. (Reg.) Ogor cultivat cu cartofi. — **Barabulă** + suf. *-iște.*

BARABÚȘCĂ, *barabușe,* s.f. (Reg.) Cartof. — **Baraboi** + suf. *-ușcă.*

BARACAMÉNT, *baracamente,* s.n. (Rar) Ansamblu de barăci. — Din fr. **baraquement,** it. **baraccamento.**

BARÁCĂ, *barăci,* s.f. Construcție provizorie de scânduri, panouri, folosită ca locuință, magazie, prăvălie etc. [Pl. și: *bărăci.* — Var.: (reg.) **barátcă** s.f.] — Din fr. **baraque.**

BARAGLÁDINĂ, *baragladine,* s.f. (Peior.) Epitet dat unui rom. — Et. nec.

BARÁJ, *baraje,* s.n. **1.** Construcție hidrotehnică, așezată transversal în albia unui curs de apă, pentru ridicarea nivelului apei în amonte și crearea unui lac de acumulare; stăvilar, zăgaz. **2.** (Mil.) Lucrare de fortificație făcută pentru a opri înaintarea inamicului. G *Baraj (de artilerie)* = tir de artilerie pentru oprirea înaintării inamicului. *Foc de baraj* = tragere care acoperă cu o ploaie de proiectile o suprafață de teren, pentru a deveni astfel inaccesibilă inamicului. F Ceea ce constituie o piedică (în drum). **3.** Întrecere suplimentară între mai mulți concurenți sau între mai multe echipe aflate la egalitate, pentru a se putea departaja într-un clasament oficial. **4.** (În sintagma) *Baraj psihic* = simptom al schizofreniei care constă în oprirea bruscă și nemotivată a unui act (**4**). — Din fr. **barrage.**

BARAJÍST, *barajiști*, s.m. Persoană care supraveghează și asigură întreținerea unei instalații de captare a apei. — Din fr. **barragiste.**

BARÁT, -Ă, *barați, -te,* adj. **1.** (Despre un drum, o intrare) Care este închis, a cărui trecere este împiedicată sau interzisă. **2.** (Despre un text, o cifră, o literă etc.) Peste care s-a tras o linie; anulat. — V. **bara.** Cf. fr. barré.

BARÁTĂ, *barate,* s.f. Aparat folosit pentru omogenizarea unor grăsimi vegetale în procesul de producție. — Din fr. **baratte.**

BARÁTCĂ s.f. v. **baracă.**

BÁRĂ, *bare,* s.f. **1.** Bucată lungă de lemn sau de metal cu întrebuințări în construcție, în tehnică. **2.** Stâlp de poartă la unele jocuri sportive. G *Bară (fixă)* = aparat de gimnastică format dintr-o vergea groasă de metal montată între doi stâlpi. **3.** Loc pe care îl ocupă avocații într-o sală de judecată în timpul pledoariei. **4.** Linie verticală sau orizontală care separă părțile dintr-un text. F (Muz.) Linie verticală care separă măsurile pe portativ. **5.** Prag de nisip situat sub apă, de obicei la gura unui fluviu. **6.** Val de mare care urcă odată cu fluxul de la gura unui fluviu spre amonte. — Din fr. **barre.**

BARBACÁNĂ, *barbacane,* s.f. **1.** Deschizătură mică lăsată din loc în loc într-un zid de sprijin pentru scurgerea apelor infiltrate. **2.** Deschizătură înaltă și îngustă pentru aerisire și lumină, în zidul unui turn, al unui coridor, folosită în arhitectura medievală. — Din fr. **barbacane.**

BARBÁR, -Ă, *barbari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** (Nume dat, în Antichitate, de greci și de romani celor) care aparțineau altor popoare. **2.** (La m. pl.) (Nume generic dat popoarelor) care au migrat la începutul Evului Mediu în Europa; (și la sg.) persoană care făcea parte dintr-un asemenea popor. **3.** Fig. (Persoană) necivilizată, cu purtări grosolane. F (Persoană) cu atitudine și comportare inumană, crudă, sălbatică. F (Adverbial) În mod crud, sălbatic, grosolan. — Din fr. **barbare,** lat. **barbarus.**

BARBARÍE, (**2**) *barbarii,* s.f. **1.** Stare primitivă de dezvoltare social-culturală. **2.** Concepție, atitudine, comportare care dovedesc lipsă de respect, dispreț sau ură față de cultură și de civilizație; (concr.) faptă care rezultă dintr-o asemenea concepție; cruzime, sălbăticie. — Din fr. **barbarie,** lat. **barbaria.**

BARBARÍSM, *barbarisme,* s.n. Cuvânt împrumutat dintr-o limbă străină fără a fi necesar (și neasimilat); cuvânt de jargon. — Din fr. **barbarisme,** lat. **barbarismus.**

BÁRBĂ, *bărbi,* s.f. **1.** Păr care crește la bărbați pe bărbie și pe obraji. G Loc. adv. *În barbă* = pe ascuns, numai pentru sine. G Expr. (Fam.) *A se trage de barbă* (cu cineva) = a fi foarte intim cu cineva, a se bate pe burtă (cu cineva). (Arg.) *A pune* (sau *a trage) bărbi* = a minți, a înșira verzi și uscate. G Compuse: *barba-caprei* = denumire dată mai multor specii de plante erbacee perene, cu frunze lungi și înguste și cu flori galbene *(Tragopogon); barba-împăratului* = plantă erbacee cu flori de diferite culori, care se cultivă ca plantă de ornament și a cărei rădăcină are proprietăți purgative; norea *(Mirabilis jalapa); barba-lupului* = plantă erbacee cu flori galbene *(Crispis biennis)*; *barba-ursului* = coada-calului. **2.** Bărbie. **3.** Smoc de păr pe care îl au unele animale sub bot. **4.** Țeapă de la spicele cerealelor. — Lat. **barba.**

BARBÉȚ, *barbeți*, s.m. Prepelicar cu păr lânos și creț, dresat pentru vânătoarea de baltă. — Din fr. **barbet.**

BARBÉTĂ, *barbete,* s.f. **1.** Smoc de barbă (**1**) lăsat să crească pe părțile laterale ale feței. **2.** Parâmă scurtă care servește la legarea unei ambarcațiuni de o navă sau de chei. — Din it. **barbetta.**

BARBIÁN, -Ă, *barbieni, -e,* adj. De Ion Barbu, al lui Ion Barbu; în maniera lui Ion Barbu. [Pr.: *-bi-an*] — **Barbu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

BARBÍȘĂ, *barbișe*, s.f. (Rar) Barbișon. — Din fr. **barbiche.**

BARBIȘÓN, *barbișoane,* s.n. Barbă (**1**) scurtă și ascuțită lăsată să crească numai pe vârful bărbiei; cioc^{2} (**3**), țăcălie, barbișă. — Din fr. **barbichon.**

BARBITÚRIC, -Ă, *barbutirici, -ce,* adj. s.n. **1.** Adj. (În sintagma) *Acid barbituric* = substanță sintetică rezultată prin condensarea ureei, care stă la baza multor medicamente sedative, hipnotice, anestezice etc. **2.** S.n. (La pl.) Clasă de medicamente cu acțiune calmantă, sedativă, anticonvulsivă, anestezică. — Din fr. **barbiturique.**

BARBITURÍSM s.n. Totalitatea tulburărilor care apar în intoxicațiile acute sau cronice cu barbiturice. — Din fr. **barbiturisme.**

BARBOTÁJ, *barbotaje,* s.n. (Tehn.) Ungere automată a unei mașini prin împroșcarea lubrifiantului pe suprafețele de uns. — Din fr. **barbotage.**

BARBOTÁRE, *barbotări,* s.f. (Chim., Fiz.) Trecere forțată a unui gaz printr-un lichid. — Cf. fr. b a r b o t e r .

BARBÚN, *barbuni,* s.m. Pește de mare, de culoare roșiatică, cu înotătoare galbene, cu două mustăți sub falca inferioară, și carnea foarte gustoasă *(Mullus barbatus).* — Din ngr. **barbúni.**

BARBÚT s.n. Joc de noroc cu zaruri. — Din tc. **barbut.**

BARBÚTĂ, *barbute,* s.f. Veche monedă de la începutul sec. XIX, cu valoare de 2 lei (vechi) și 10 parale. — Et. nec.

BARCAGÍU, *barcagii,* s.m. Persoană care (are meseria de a) conduce o barcă; luntraș. — **Barcă** + suf. *-agiu.*

BARCÁNĂ, *barcane,* s.f. Dună de nisip în formă de potcoavă sau de semilună, cu convexitatea orientată perpendicular pe direcția vântului. — Din fr. **barkhane.**

BARCARÓLĂ, *barcarole,* s.f. Cântec al gondolierilor venețieni; compoziție muzicală cu caracter liric și mișcare ritmică, imitând unduirea valurilor sau cadența vâslelor. — Din it. **barcarola,** fr. **barcarolle.**

BARCÁZ, *barcazuri,* s.n. Ambarcațiune pescărească de lemn cu o capacitate de 10–100 de tone, care poate naviga cu pânze sau cu motor. — Din rus. **barkas.**

BÁRCĂ, *bărci,* s.f. Ambarcațiune de dimensiuni mici, cu vâsle, cu pânze sau cu motor. — Din it. **barca.**

BARCHÉT s.n. v. **barhet.**

BARD, *barzi,* s.m. (La vechii celți) Poet-muzician care compunea și recita cântece războinice și religioase. F P. gener. Poet. — Din fr. **barde,** lat. **bardus.**

BÁRDĂ, *bărzi,* s.f. Secure cu tăișul lat și cu coada scurtă, folosită mai ales la cioplitul lemnului și, în trecut, ca armă de luptă. G Expr. *A da* (sau *a zvârli) cu barda în lună* ori *a da cu barda în Dumnezeu* = a fi nesocotit. *Cioplit (numai) din bardă* (sau *cu barda)* = (cioplit) grosolan. — Din magh. **bárd.**

BARDÓU s.m. Hibrid obținut prin încrucișarea dintre armăsar și măgăriță *(Equus hinnus).* — Din fr. **bardot.**

BARÉJ s.n. v. **bariș.**

BARÉM[1] adv. Măcar, cel puțin, (reg.) batăr. [Var.: (reg.) **báremi, bárim** adv.] — Din bg., sb. **barem.**

BARÉM[2]**,** *bareme,* s.n. **1.** Tabel în care sunt prezentate valorile unor elemente sau date în funcție de alte elemente ori date variabile. **2.** (Sport) Normă pentru calificarea într-o competiție. [Pl. și: **baremuri**] — Din fr. **barème.**

BÁREMI adv. v. **barem**[1].

BARÉTĂ[1]**,** *barete* s.f. **1.** Bentiță îngustă de piele cu care se încheie un pantof. **2.** Bucată îngustă de metal fixată transversal pe un obiect tot de metal (tabacheră, decorație etc.). **3.** Panglică de decorație; semn distinctiv al unei decorații care reproduce desenul panglicii și se poartă în locul decorației. — Din fr. **barrette.**

BARÉTĂ[2]**,** *barete,* s.f. (Rar) Bonetă de postav sau de catifea, în trei sau patru colțuri, purtată de preoții catolici și, în trecut, de unii soldați din Occident. — Din fr. **barrette.**

BARHÉT, (**2**) *barheturi,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac (cu desene), flanelată pe una din fețe. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. [Acc. și: *bárhet.* — Var.: **barchét** s.n.] — Din germ. **Barchent.**

BÁRIC, -Ă, *barici, -ce,* adj. Care se referă la presiunea atmosferică, care ține de presiunea atmosferică. G *Sistem baric* = formă de repartiție a presiunii atmosferice, care poate fi pozitivă sau negativă. — Din fr. **barique.**

BARICADÁ, *baricadez*, vb. I. Tranz. A închide printr-o baricadă o intrare, o ieșire, un drum etc.; a bloca. F Refl. A se pune la adăpost (după o baricadă). — Din fr. **barricader.**

BARICADÁRE, *baricadări,* s.f. Acțiunea de *a (se) baricada* și rezultatul ei. — V. **baricada.**

BARICÁDĂ, *baricade,* s.f. Întăritură amenajată dintr-o aglomerare de materiale diferite (vehicule, arbori, saci cu nisip, bolovani etc.) pentru întreruperea circulației sau pentru apărare, de obicei în timpul luptelor de stradă. G Expr. *A fi de cealaltă parte a baricadei* = a fi în tabăra opusă. *A muri pe baricade* = a muri luptând pentru o idee. *A fi pe baricadă* = a fi la datorie, a fi combativ. — Din fr. **barricade.**

BARICÉNTRU, *baricentre,* s.n. **1.** (Fiz.) Centru de greutate. **2.** Punctul de întâlnire a medianelor unui triunghi. — Din fr. **barycentre.**

BÁRIE, *barii,* s.f. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu presiunea unei forțe de o dină pe un centimetru pătrat. — Din fr. **barye.**

BARIÉRĂ, *bariere,* s.f. **1.** Bară mobilă cu care se oprește temporar trecerea peste o șosea, peste o linie ferată etc.; *p. ext.* loc unde se întretaie o șosea cu o linie ferată. F Fig. Obstacol, piedică în calea realizării unui lucru, a unei acțiuni. G *Barieră socială* = (Sociologie) situație care face dificil sau chiar imposibil accesul într-o grupare socială superioară ierarhic. *Barieră luminoasă* = fascicul luminos folosit pentru comanda unui fotoreleu, în scopul semnalizării prezenței corpurilor străine într-o anumită zonă. **2.** Punct de intrare în oraș, unde se încasau în trecut taxele pentru mărfurile aduse spre vânzare; *p. ext.* periferie. [Pr.: *-ri-e-*]. — Din fr. **barrière**.

BARÍL, *barili,* s.m. Unitate de măsură pentru capacități, egală cu circa 160 de litri, folosită, în special, în SUA și în Marea Britanie. — Din fr. **baril.**

BÁRIM adv. v. **barem**[1].

BARIMETRÍE s.f. Determinare aproximativă a greutății animalelor vii pe bază de măsurători. — Din fr. **barymétrie.**

BARISFÉRĂ s.f. Nucleul Pământului, cu raza de 3500 km și densitatea foarte mare, format din material foarte greu (nichel, fier, cobalt); nife, centrosferă. — Din fr. **barysphère.**

BARÍȘ, *barișe,* s.n. **1.** Broboadă de lână foarte subțire și ușoară. G Expr. (Reg.) *A-și da barișul pe ceafă* = a se face de râs, a pierde rușinea, a încălca regulile bunei-cuviințe. **2.** Stofă de lână foarte subțire și fină. [Var.: (reg.) **baréj, baríz** s.n.] — Din fr. **barège.**

BARÍTĂ, *barite*, s.f. Hidrat de bariu. — Din fr. **baryte.**

BARITÍNĂ, *baritine*, s.f. Sulfat natural de bariu. — Din fr. **barytine.**

BARITÓN, (**1**) s.n., (**2**) *baritoni*, s.m., (**3**) *baritoane*, s.n. **1.** S.n. Registru al vocii bărbătești, intermediar între tenor și bas. **2.** S.m. (În forma accentuată *baríton*) Cântăreț a cărui voce se plasează în acest registru. **3.** S.n. Instrument de suflat, din alamă cu registru corespunzător acestei voci (**2**). [Acc. și: *baríton*] — Din it. **baritono,** fr. **baryton.**

BÁRIU s.n. Element chimic din grupa metalelor alcalino-pământoase, de culoare albă-argintie, ai cărui compuși se folosesc la fabricarea vopselelor, a sticlei și în pirotehnie. — Din fr. **baryum.**

BARÍZ s.n. v. **bariș.**

BÁRJĂ, *barje,* s.f. **1.** Ambarcațiune (de mare tonaj) cu fundul plat, fără propulsie proprie, remorcată de altă navă. **2.** Barcă cu velă pătrată, pentru pescuitul pe râuri. — Din fr. **barge.**

BÁRMAN, *barmani,* s.m. Persoană care servește la bar[3]. F Proprietar al unui bar[3]. — Din fr., engl. **barman.**

BÁRMANIȚĂ, *barmanițe,* s.f. Femeie care servește la bar[3]. — **Barman** + suf. *-iță.*

BAROÁNĂ, *baroane,* s.f. Baroneasă. — Din **baron.** Cf. fr. b a r o n n e.

BARÓC, -Ă, *baroci, -ce,* adj., s. n. (Stil artistic specific sec. XVI–XVIII) care este caracterizat prin gustul pentru colosal și grandios, prin neregularitate și exces de ornamente complicate. F Adj. (Despre construcții, mobilă, sculptură, pictură etc.) Care este realizat în acest stil. F (Stil literar) caracterizat printr-o mare libertate și fantezie de exprimare. — Din fr. **baroque.**

BAROGRÁF, *barografe*, s.n. Barometru care înregistrează în mod automat curba înălțimilor atinse de un avion. — Din fr. **barographe.**

BAROGRÁMĂ, *barograme,* s.f. Curbă înregistrată de barograf. — Din fr. **barogramme.**

BAROMÉTRIC, -Ă, *barometrici, -ce,* adj. Al barometrului, de barometru. — Din fr. **barométrique.**

BAROMÉTRU, *barometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea presiunii atmosferice. — Din fr. **baromètre.**

BARÓN, *baroni,* s.m. (În Apusul și Centrul Europei) Titlu nobiliar în ierarhia feudală, superior cavalerului și inferior vicontelui; persoană care are acest titlu. — Din fr. **baron.**

BARONEÁSĂ, *baronese,* s.f. (În societatea medievală din Apusul și Centrul Europei) Femeie care poseda o baronie; soție sau fiică de baron; baroană. — **Baron** + suf. *-easă.*

BARONÉT, *baroneți,* s.m. Titlu nobiliar ereditar în Anglia al membrilor unui ordin de cavaleri; persoană care are acest titlu. — Din fr. **baronnet.**

BARONÍE, *baronii,* s.f. (Rar) Titlu de baron; domeniul unui baron. — Din fr. **baronnie.**

BARÓS, *baroase,* s.n. Ciocan foarte mare și foarte greu utilizat la lucrările de fierărie, în minerit etc. [Pl. și: *barosuri*] — Din țig. **baros.**

BAROSÁN, -Ă, *barosani, -e,* adj. (Fam.) Mare (și greu). F Fig. (Substantivat, arg.) Persoană influentă, bogată. — **Baros** + suf. *-an.*

BAROSCÓP, *baroscoape*, s.n. Aparat în formă de balanță, cu ajutorul căruia se demonstrează existența presiunii atmosferice și principiul lui Arhimede pentru gaze. — Din fr. **baroscope.**

BARÓU, *barouri,* s.n. Organizație profesională a avocaților. — Din fr. **barreau.**

BARȘÓN, *barșoane,* s.n. (Reg.) Catifea (roșie). — Din magh. **bársony.**

BÁRTIȚĂ, *bartițe,* s.f. (Reg.) Pojghiță de mucegai care se formează pe borș sau pe zeama de varză acră. — Et. nec.

BÁRZĂ, *berze,* s.f. Pasăre migratoare din ordinul ciconiiformelor, cu ciocul roșu, gâtul și picioarele lungi și cu penele, de obicei, albe, afară de

vârfurile aripilor, care sunt negre: cocostârc *(Ciconia ciconia).* — Cf. alb. b a r d h ë .

BAS, (**1**) s.n., (**2**) *bași*, s.m., (**3**) *basuri,* s.n. **1.** S.n. Registrul cel mai jos al vocii bărbătești; sunetul cel mai grav al unui acord muzical. **2.** S.m. Cântăreț a cărui voce se plasează în acest registru; basist. **3.** S.n. Instrument care deține în orchestră un rol analog cu acela al basului (**2**) într-un cor. — Din it. **basso,** fr. **basse.**

BASAMÁC, (**2**) *basamace,* s.n. **1.** Rachiu (colorat) de calitate inferioară. **2.** Sort de basamac (**1**). — Cf. tc., sb. b a s a m a k „grad".

BASARABEÁN, -Ă, *basarabeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din regiunea istorică Basarabia. **2.** Adj. Care aparține Basarabiei sau basarabenilor (**1**), privitor la Basarabia ori la basarabeni. — **Basarabia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

BASARABEÁNCĂ, *basarabence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din regiunea istorică Basarabia. — **Basarabean** + suf. *-că.*

BASC[1], *bascuri* s.n. Parte a unei jachete (sau fuste) care, pornind din talie, acoperă șoldurile. — Din fr. **basque.**

BASC[2], *bascuri,* s.n. Beretă cu marginile îndoite înăuntru. [Var.: **báscă** (pl. *băști*) s.f.] — Din fr. [beret] **basque.**

BASC[3] s.n. v. **bască.**

BASC[4], -Ă, *basci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Țara Bascilor, regiune situată în Pirinei, în Franța și Spania. **2.** Adj. Care aparține sau este caracteristic bascilor (**1**), privitor la basci. F (Substantivat, f.) Limba izolată neindo-europeană, vorbită de basci. — Din fr. **basque.**

BÁSCĂ s.f. v. **basc[2].**

BÁSCHET, (**1**) s.n., (**2**) *baschеți,* s.m. **1.** S.n. Baschetbal. **2.** S.m. (Mai ales la pl.) Ghete de baschetbal. — Din fr. **basket.**

BÁSCHETBAL s.n. Joc sportiv disputat între două echipe de câte cinci jucători, care marchează punctele făcând să treacă mingea prin coșul de sfoară împletită fixat de un panou înalt pe terenul echipei adverse; baschet. — Din engl., fr. **basket-ball.**

BASCHETBALÍST, -Ă, *baschetbaliști, -ste,* s.m. și f. Sportiv care practică baschetbalul. — **Baschetbal** + suf. *-ist.*

BASCULÁ, *basculez*, vb. I. Intranz. (Despre un corp) A se roti parțial în jurul unei axe orizontale care nu trece prin centrul de greutate; a se balansa. — Din fr. **basculer.**

BASCULÁNT, -Ă, *basculanți, -te*, adj., s.f. **1.** Adj. Care basculează sau care poate bascula; care se balansează G *Autocamion* (sau *camion, vagon) basculant* = autocamion (sau camion, vagon) a cărui platformă se ridică pentru a descărca materialele transportate. **2.** S.f. Platformă (cu obloane) sau vagon care se poate ridica și înclina într-o parte pentru a descărca, prin răsturnare, materialele transportate. — Din fr. **basculant.**

BASCULÁRE, *basculări,* s.f. Acțiunea de *a bascula.*— V. **bascula.**

BASCULATÓR, *basculatoare,* s.n. Dispozitiv folosit la descărcarea prin basculare a vagoanelor, a autocamioanelor etc.; culbutor (**1**). — **Bascula** + suf. *-tor* (după fr. *basculeur*).

BASCÚLĂ, *bascule,* s.f. **1.** Aparat care permite cântărirea corpurilor grele cu ajutorul unor greutăți (de o sută de ori) mai mici. **2.** Scândură sau pârghie mobilă așezată în cumpănă pe un suport. **3.** Partea metalică a armelor de vânătoare cu țevi mobile. — Din fr. **bascule.**

BASEBALL s.n. Joc sportiv național nord-american, asemănător cu oina. [Pr.: *béĭsbol*] — Din engl. **basse-ball.**

BÁSEDOW s.n. Boală endocrină care se manifestă prin creșterea în volum a glandei tiroide, exoftalmie, tulburări cardio-vasculare, scădere ponderală, insomnie etc.; boala lui Basedow. [Pr.: *ba-ze-*. — Acc. și: *basedów.* — Scris și: *Bazedov*] — Din fr. (*maladie de*) **Basedow.**

BASEDOWÍAN, -Ă, *basedowieni, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care prezintă caracteristicile bolii lui Basedow. — Din fr. **basédowien.**

BASÉT, *baseți,* s.m. Câine de vânătoare cu corpul lunguieț, cu labele scurte, cu urechile lungi și cu pete roșietice sau negre pe corp. — Din fr. **basset.**

BASIC s.n. (Inform.) Limbaj simbolic ușor accesibil, universal. [Pr.: *béĭsic*] — Din engl. **basic**.

BASIC-ENGLISH s.n. Formă simplificată a limbii engleze, având la bază circa 850 de cuvinte și un minimum de reguli gramaticale, creată cu scopul de a servi ca limbă internațională. [Pr.: *béĭsic-ínglиș*] — Cuv. engl.

BASÍDIE, *basidii,* s.f. Organ special al unor ciuperci pe care se formează sporii. — Din germ. **Basidie.** Cf. fr. b a s i d e.

BASIDIOMICÉTĂ, *basidiomicete,* s.f. (La pl.) Clasă de ciuperci saprofite sau parazite la care sporii se formează la exterior, pe basidii; (și la sg.) ciupercă făcând parte din această clasă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **basidiomycète.**

BASIDIOSPÓR, *basidiospori,* s.m. Spor produs de basidii. — Din fr. **basidiospore.**

BASÍST, *basiști,* s.m. **1.** Bas (**2**). **2.** Muzicant care cântă la contrabas sau la un instrument cu timbru de bas (**1**). — Din fr. **bassiste.**

BASM, *basme,* s.n. **1.** Narațiune (populară) cu elemente fantastice supranaturale, care simbolizează forțele binelui și ale răului în lupta pentru și împotriva fericirii omului. G Expr. (Fam.) *A se face de basm* = a se face de râs. **2.** Născocire, minciună, scornitură. — Din sl. **basnĭ.**

BASMÁ, *basmale,* s.f. Bucată de pânză sau de mătase (colorată), folosită de femei pentru a-și acoperi capul. G Expr. *A scoate* (pe cineva) *basma curată* = a scoate (pe cineva) nevinovat. *A ieși* (sau *a scăpa) basma curată* = a scăpa cu bine dintr-o încurcătură. [Var.: (înv.) **băsmá** s.f.] — Din tc. **basma.**

BASMANGÍU, *basmangii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau negustor de basmale. — Din tc. **basmacı.**

BÁSNĂ, *basne,* s.f. (Înv.) Povestire, relatare mincinoasă, scornită, falsă; băsnire. — Din sb. **basna.** Cf. bg. b a s n e a.

BASORELIÉF, *basoreliefuri,* s.n. Lucrare de sculptură cu figuri scoase în relief pe un fond cu care fac corp comun. [Pr.: *-li-ef.* — Var.: (înv.) **basoreliév,** (neobișnuit) **basreliéf** s.n.] — Din it. **bassorilievo,** fr. **bas-relief.**

BASORELIÉV s.n. v **basorelief.**

BASRELIÉF s.n. v. **basorelief.**

BÁSTA adv. (Fam.) Ajunge! destul! gata! *(Și) cu asta, basta!* — Din it. **basta.**

BASTÁRD, -Ă, *bastarzi, -de*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Copil nelegitim; bitang. **2.** S.m. și f. Plantă sau animal rezultat din încrucișarea a două specii deosebite; corcitură. **3.** Adj. Batard. *Scriere bastardă.* — Din it. **bastardo.**

BASTÁRN, -Ă, *bastarni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând unei populații de origine germanică, stabilită la est de munții Carpați (sec. II î.H.) și asimilată mai târziu de geto-daci. **2.** Adj. Care aparține bastarnilor (**1**), privitor la bastarni. — Din lat. **Bastarnae.**

BASTIMÉNT, *bastimente,* s.n. Navă (de război) de dimensiuni mari. — Din it. **bastimento.**

BASTINGÁJ, *bastingaje,* s.n. Totalitatea chesoanelor, dulapurilor sau rastelelor în care se păstrează efectele echipajului pe o navă. — Din fr. **bastingage.**

BASTIÓN, *bastioane,* s.n. (Adesea fig.) Fortificație cilindrică sau poligonală, construită de obicei la colțurile unei fortărețe. [Pr.: *-ti-on*] — Din fr. **bastion.**

BASTÓN, *bastoane,* s.n. Bucată de lemn lungă (cam de un metru) și subțire, de obicei curbată la un capăt, care se poate ține în mână și are diverse utilizări. G *Baston de mareșal* = un fel de baston scurt, purtat de un mareșal. F Lovitură dată cu această bucată de lemn. — Din it. **bastone.**

BASTONÁDĂ, *bastonade,* s.f. (Livr.) Mulțime de lovituri date cuiva cu bastonul; ciomăgeală. — Din fr. **bastonnade.**

BASTONÁȘ, *bastonașe,* s.n. Diminutiv al lui *baston.* — **Baston** + suf. *-aș.*

BAȘ[1]- (Înv.) Element de compunere având sensul de „principal, cu gradul cel mai înalt", izolat din cuvinte turcești care denumeau funcții sau ranguri *(baș-aga, baș-caimacam* etc.) și folosit uneori la formarea de substantive. — Din tc. **baș**.

BAȘ[2] adv. (Reg.) Chiar, tocmai. — Din sb. **baš.**

BAȘ[3], *bași,* s.m.(Înv.) **1.** Căpetenie. **2.** Staroste al unei bresle de meseriași sau de negustori. — Din tc. **baș.**

BAȘ-AGÁ, *baș-agale,* s.m. Comandant al unui detașament din armata otomană. — Din tc. **başağa.**

BAȘ-BOIÉR, *baș-boieri,* s.m. (Înv.) Cel mai de seamă boier al țării; *p. ext.* boier mare. — **Baș[1]** + **boier.**

BAȘ-BULUCBÁȘ, *baș-bulucbași*, s.m. Căpetenia bulucbașilor. — Din tc. **başbölükbaşı.**

BAȘBUZÚC, *başbuzuci,* s.m. Ostaș voluntar, fără soldă, din trupele otomane neregulate, care trăia din jaf. F Persoană apucătoare, violentă și grosolană, care încalcă regulile de conviețuire socială. — Din tc. **başıbozuk** „trupe neregulate".

BÁȘCA adv., prep. (Pop. și fam.) **1.** Adv. Despărțit, deosebit, separat; în chip deosebit, în alt mod. **2.** Prep. (În) afară de..., exceptând, nepunând la socoteală... — Din tc. **başka.**

BAȘ-CAIMACÁM, *baș-caimacami,* s.m. Întâiul caimacam, șeful caimacamilor. — Din tc. **baş kaymakam.**

BÁȘCĂ, *băști,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Beci. **2.** (Înv.) Ridicătură de pământ întărită care proteja o fortificație; redută. [Var.: **báștă** s.f.] — Din pol. **baszta.**

BÁȘCHIE, *bașchii,* s.f. Ciocan cu vârful prevăzut cu un șanț în formă de v, folosit pentru baterea cercurilor metalice ale butoaielor. — Din bg. **baskija.**

BAȘ-CIOHODÁR, *baș-ciohodari,* s.m. (Înv.) Întâiul ciohodar. — Din tc. **baş çuhadar.**

BAȘKÍR, -Ă, *bașkiri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Bașkiria sau este originară de acolo. **2**. Adj. Care aparține Republicii Bașkiria sau bașkirilor (**1**), privitor la Republica

Başkiria ori la başkiri. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de başkiri. — Din rus. **başkir**. Cf. fr. b a c h k i r.

BAŞOÁLDĂ, *başoalde,* s.f. (Arg.) Femeie neglijentă, greoaie, grasă; femeie destrăbălată, uşuratică. — Et. nec.

BÁŞTĂ s.f. v. **başcă.**

BÁŞTINĂ s.f. (În loc. adj. şi adv.) *De baştină* = originar, autohton; din moşi-strămoşi. — Din bg., sb. **baştina.**

BATÁJ, *bataje,* s.n. (Text.) Operaţie constând în lovirea repetată cu bătătoarea[2] (**2**) a masei de material fibros desfăcut în prealabil în procesul filării. — Din fr. **battage.**

BATÁL[1], *batali,* s.m. Berbec castrat în vederea îmbunătăţirii calităţii cărnii şi a lânii. — Cf. tc. b a t t a l „netrebnic".

BATÁL[2], *batale,* s.n. Groapă de depozitare a ţiţeiului, a noroiului rezultat prin săpare sau a diverselor reziduuri de fabricaţie din industria petrolului. — Et. nec.

BATALIÓN, *batalioane,* s.n. Unitate militară formată din mai multe companii. F (Mai ales la pl.) Mulţime de fiinţe (organizate, încolonate). [Pr.: *-li-on*] — Din pol. **batalion,** rus. **batalion.** Cf. it. b a t t a g l i o n e, fr. b a t a i l l o n.

BATÁNT, -Ă, *batanţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre uşi, ferestre, capace etc.) Care se închide singur, printr-o mişcare de du-te-vino în jurul unei axe verticale situate la una dintre margini. **2.** S.n. Panou mobil la o poartă sau la o uşă. — Din fr. **battant.**

BATÁRD, -Ă, *batarzi, -de,* adj. (Despre scriere) Care este intermediar între scrierea rondă şi cea cursivă; (despre peniţe) care are forma potrivită spre a servi la acest fel de scriere; bastard. F (Substantivat, f.) Literă din această scriere. — Din fr. **bâtard.**

BATARDÓU, *batardouri,* s.n. Dig, baraj (provizoriu) aşezat în amonte de diverse lucrări de fundaţii, reparaţii de poduri etc. spre a seca terenul pe care se fac aceste lucrări; *p. ext.* spaţiul astfel delimitat. — Din fr. **batardeau.**

BATÁT, -Ă, *bataţi, -te,* s.m. şi f. **1.** S.m. Plantă perenă din ţările calde, cu tulpina lungă, târâtoare, cu frunze mari, cu flori albe sau roz, cultivată pentru tuberculele sale comestibile bogate în amidon, vitamine şi zahăr, cartof dulce *(Ipomoea batatas).* **2.** S.f. (P. restr.) Tuberculul acestei plante. — Din rus. **batat.** Cf. sp., port., it. b a t a t a.

BATÁV, -Ă, *batavi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie germanică ce locuia, în Antichitate, pe teritoriul Olandei de astăzi; (şi la sg.) persoană care a aparţinut acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine batavilor (**1**), referitor la batavi. — Din fr. **Batave.**

BÁTĂ, *bete,* s.f. **1.** (La pl.) Cingătoare îngustă şi lungă, ţesută din lână de diferite culori. **2.** (Reg.) Betelie. — Lat. ***bitta** (= *vitta* „legătură").

BÁTÁR adv. (Reg.) Cel puţin, măcar, barem[1]. F (Cu valoare de conjuncţie, urmat de „că"). Cu toate că, deşi. [Var.: **bátăr** adv.] — Din magh. **bátor**.

BÁTCĂ[1], *batce,* s.f. (Reg.) Nicovală mică pe care cosaşul îşi ascute coasa, bătând-o cu ciocanul. — Et. nec.

BÁTCĂ[2], *batce,* s.f. (Reg.) Un fel de capcană folosită la prinderea rozătoarelor mici. — Et. nec.

BÁTCĂ[3], *batce,* s.f. **1.** Peşte mic, asemănător cu plătica, verde-albăstrui pe spate şi argintiu pe abdomen *(Blicca björkna).* **2.** (Reg.) Pelican, babiţă. — Din ucr. **babka** (refăcut după *bate).*

BÁTE, *bat,* vb. III. **I. 1.** Tranz. şi refl. A (se) lovi, a (se) izbi repetat şi violent (cu palma, cu pumnul, cu bâtul, cu biciul etc.). *A bate peste obraji, peste gură, peste picioare. A bate la palmă, la tălpi, la spate. A bate în cap.* G Expr. (Tranz.) *Bătut în cap* = prost, nebun, ţicnit. (Refl.) *A se bate cu pumnii în piept* = a se mândri, a se fuduli; a face caz de ceva. F Tranz. A atinge, a lovi uşor cu palma umărul, mâna sau spatele cuiva spre a-i atrage atenţia, a-l reconforta sau a-i arăta bunăvoinţa; a lovi în acelaşi fel o parte a corpului unui animal spre a-l linişti sau a-l mângâia. G Expr. *A bate pe cineva la cap* sau *a bate capul cuiva* = a cicăli, a plictisi pe cineva cu vorba. (Refl. recipr.; fam.) *A se bate pe burtă cu cineva* = a fi într-o intimitate familiară cu cineva. *A bate palma* (sau, arg., *laba) cu cineva* = a da mâna cu cineva; *p. ext.* a încheia cu cineva o tranzacţie, dând mâna cu el în semn de învoială. **2.** Tranz. A învinge un adversar într-un joc, la un concurs (sportiv); a birui un duşman în luptă, în război. G Expr. *A bate un record (sportiv)* = a depăşi un record (sportiv). F Refl. A se lupta, a se război. G Loc. vb. (Refl. recipr.) *A se bate în duel* = a se duela. G Expr. (Refl. recipr.) *A se bate cap în cap* = a fi în opoziţie, în contradicţie, a nu se potrivi. *Se bate ziua cu noaptea* = se luminează de ziuă sau amurgeşte. **3.** Tranz. A lovi, a izbi repetat (cu un instrument potrivit) un obiect, un material etc. în diverse scopuri. *Gospodina bate covoarele. Bate fierul până-i cald.* G Loc. vb. (Fam.) *A bate la maşină* = a dactilografia. *A bate la ochi* = a frapa (**1**). G Expr. *A bate bani* = a fabrica monede de metal. *A bate monedă* = **a)** a fabrica monede de metal; **b)** a insista asupra erorii cuiva, în defavoarea lui. *A bate toba* = a spune peste tot un secret (intim) încredinţat de cineva. *A bate o carte* = a juca o carte de joc. *A bate tactul* (sau *măsura*) = a lovi (uşor) un obiect cu mâna sau a imita lovirea lui în ritmul unei bucăţi muzicale sau al unui vers. *A bate mult drum* (sau *multă cale)* = a parcurge o distanţă lungă. *A bate podurile* = a vagabonda. *A bate (pasul) pe loc* = a nu realiza nici un progres într-o acţiune, a nu înainta într-o problemă. *A bate câmpii* = a spune cu totul altceva decât ceea ce se discută, a divaga, a vorbi aiurea. F A fixa un obiect ţintuindu-l de ceva. *A bătut tablourile pe pereţi. Bătuse capacul lăzii în cuie.* F A freca învârtind şi lovind de pereţii unui vas. *Batem albuşurile până fac spumă. Bate untul în putinei.* F A freca, a apăsa producând băşici, răni sau bătături. *Mă bate un pantof.* F (La războiul de ţesut) A presa cu spata firele din bătealã. **II.** Intranz. **1.** A izbi în ceva făcând zgomot; a ciocăni (la poartă, la uşă, la fereastră). *Valurile bat în zidul cetăţii. Cine bate oare la fereastra mea?* G Expr. *A bate la uşa cuiva* = a veni la cineva spre a-i cere un ajutor material. *A bate din picioare* = a tropăi. *A bate din* (sau *în) palme* = a aplauda. *A bate din gură degeaba* (sau *în vânt)* = a vorbi în zadar, a trăncăni. **2.** A face o mişcare (relativ regulată). G Expr. *A bate din aripi* = (despre păsări) a face mişcarea de zbor lovind aerul cu aripile. *A bate mătănii* = a îngenunchea şi a atinge fruntea cu pământul de mai multe ori la rând, în semn de pocăinţă sau de cucernicie. F (Despre organe sau părţi ale corpului omenesc) A avea pulsaţii ritmice; a palpita, a zvâcni. *Îi bate inima de frică. Îmi bat tâmplele.* G Refl. *Mi se bate ochiul drept.* F (Despre un motor sau un organ de motor) A funcţiona dereglat, scoţând zgomote anormale. **3.** (Despre arme de foc) A trage, a trimite proiectilul până la o anumită distanţă, până într-un anumit punct. *O puşcă veche care nu mai bătea decât la 100 de paşi.* F (Înv.) A bombarda. F (Reg.; despre câini) A lătra. F Intranz. şi tranz. (Despre aştri) A atinge (ceva) cu razele. *Puneţi pălăria, să nu te bată soarele la cap.* F (Despre ape) A se izbi (de maluri etc.). **4.** A face aluzie critică la ceva. *Bate în ciocoi.* G Expr. *A-şi bate joc de cineva* (sau *de ceva)* = **a)** a lua în derâdere pe cineva; **b)** a necinsti, a viola o fată, o femeie. **5.** (Despre vânt) A sufla. **6.** (Despre ploaie, grindină, brumă) A cădea (lovind) peste semănături, livezi etc. **7.** (În expr.) *A bate în retragere* = **a)** a se retrage din luptă; **b)** a retracta cele spuse mai înainte. **8.** (Despre culori) A se apropia de..., a avea o nuanţă de... *Bate în albastru.* **III.** Intranz. şi tranz. A emite zgomote ritmice care indică ceva. F (Înv.; despre telegraf) A emite ţăcănitul prin care se transmit mesajele telegrafice. G Expr. (Tranz.) *A bate o telegramă* (sau *o depeşă)* = a da, a transmite o telegramă. F (Despre un clopot, un ceasornic, despre toacă etc.) A emite sunete ritmice cu o anumită semnificaţie. — Lat. **batt(u)ere.**

BÁTERE, *bateri,* s.f. Acţiunea de a *(se) bate*; bătut[1]. — V. **bate.**

BATERÍE, *baterii,* s.f. **1.** Subunitate de artilerie compusă din patru, şase sau opt tunuri, cu mijloacele de tracţiune, utilajul şi personalul necesar. **2.** Grup de aparate, de dispozitive sau de piese identice asociate în vederea executării unei operaţii. G *Baterie electrică* = reunire a mai multor butelii de Leyda sau a mai multor elemente voltaice spre a produce electricitate. *Baterie solară* = sursă de energie formată dintr-un grup de generatoare fotoelectrice cu semiconductori, care transformă energia radiaţiei solare în energie electrică. **3.** Ansamblul instrumentelor de percuţie (într-o orchestră). **4.** Vas cu gheaţă în care se află sticle cu băutură. F P. ext. Un litru de vin şi o sticlă de sifon luate împreună. — Din fr. **batterie.**

BATERÍST, *baterişti,* s.m. Persoană care asigură acompaniamentul ritmic la instrumente de percuţie. — **Baterie** + suf. *-ist*.

BATIÁLĂ adj. (În sintagma) *Regiune* (sau *zonă) batială* = regiune în mări şi oceane cuprinsă între adâncimea de 200 şi 2 500 m. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **bathyale.**

BATÍC, *baticuri,* s.n. **1.** Ţesătură subţire imprimată în culori. **2.** Basma (subţire şi) colorată. — Din fr. **batik.**

BATIMETRÍE s.f. Ramură a hidrometriei care se ocupă cu măsurarea adâncimii apei în mări, lacuri şi râuri. — Din fr. **bathymétrie.**

BATIMÉTRU, *batimetre,* s.n. Aparat care măsoară adâncimea apelor din mări, lacuri, râuri etc. — Din fr. **bathymètre.**

BATÍR, *batire,* s.n. Fir de bumbac răsucit uşor, puţin mai gros decât aţa de cusut, întrebuinţat la însăilat. — Et. nec.

BATISCÁF, *batiscafuri,* s.n. Aparat de explorare a marilor adâncimi submarine care se poate deplasa prin mijloace proprii. — Din fr. **bathyscaphe.**

BATISFÉRĂ, *batisfere,* s.f. Cabină în formă de sferă în care cercetătorii pot coborî până la mari adâncimi submarine, păstrând legătura prin cablu cu nava-mamă. — Din fr. **bathysphère.**

BATÍST, (**2**) *batisturi,* s.n. **1.** Ţesătură din fire foarte subţiri de bumbac sau de in. **2.** Sortiment de batist (**1**). — Din fr. **batiste.**

BATÍSTĂ, *batiste,* s.f. Bucată pătrată de pânză întrebuinţată la şters nasul, faţa, mâinile etc. — Din fr. **batiste.**

BATÍU, *batiuri,* s.n. Construcţie de oţel sau de fontă pe care se montează mecanismele unui sistem tehnic stabil şi prin intermediul căreia acesta se poate fixa pe o fundaţie, pe un teren etc. — Din fr. **bâti.**

BÁTÍR adv. v. **batăr.**

BATJÓCORĂ s.f. v. **batjocură.**

BATJOCORÍ, *batjocoresc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva sau ceva de râs, de ruşine, de ocară; *p. ext.* a umili, a înjosi. F A necinsti o femeie. [Var.: (reg.) **batjocurí** vb. IV] — Din **batjocură.**

BATJOCORÍRE, *batjocoriri,* s.f. Faptul de *a batjocori.* — V. **batjocori.**

BATJOCORITÓR, -OÁRE, *batjocoritori, -oare,* adj. Care batjocoreşte. — **Batjocori** + suf. *-tor.*

BATJÓCURĂ, *batjocuri,* s.f. Luare în râs, bătaie de joc; vorbă, faptă, lucru de râs, de ocară, de insultă. G Expr. *A fi* (sau *a ajunge, a se face) de batjocură* = a fi (sau a ajunge, a se face) de râs, a deveni ridicol. [Var.: **batjócoră** s.f.] — Refăcut din **batjocuri** (pl. lui *batjoc* înv. „bătaie de joc" <**bate** + **joc**).

BATJOCURÍ vb. IV v. **batjocori**.

BATÓC s.n. v. **batog.**

BATÓG, *batoguri,* s.n. Spinare de morun sau de nisetru, sărată şi afumată; *p. gener.* carne de peşte sărată şi afumată. [Var.: **batóc** s.n.] — Din sb. **batok,** rus. **batog.**

BATOJÍT, -Ă, *batojiți, -te,* adj. (Reg.) Fără putere; stors, istovit (de bătrâneţe). — Cf. rus. b a t o j i t´.

BATOLÍT, *batoliți,* s.m. Rocă în formă de masiv înrădăcinat în adâncul scoarţei Pământului. — Din fr. **batholite.**

BATÓN, *batoane,* s.n. Bucată (de vanilie, de ciocolată, de ceară etc.) lunguiaţă sau în formă de bastonaş. — Din fr. **bâton.**

BATOZÁR, *batozari,* s.m. (Rar) Muncitor care asigură funcţionarea batozei. — **Batoză** + suf. *-ar.*

BATÓZĂ, *batoze,* s.f. Maşină agricolă care desface boabele din spice, din păstăi, din ştiuleţi şi le separă de celelalte părţi ale plantei; maşină de treierat, treierătoare. — Din fr. **batteuse.**

BATRACIÁN, *batracieni,* s.m. (La pl.) Clasă de vertebrate care cuprinde animale amfibii; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă; amfibian. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **batracien.**

BAU interj. Cuvânt cu care se sperie, de obicei în glumă, copiii. — Onomatopee.

BAUBÁU s.m. Personaj imaginar cu care se sperie copiii mici. [Var.: **babáu** s.m., **babáua** s.f.] — Din **bau** (repetat).

BAUXÍTĂ, *bauxite,* s.f. Oxid de aluminiu care se găseşte în natură ca minereu de diferite culori. [Pr.: *ba-u-*] — Din fr. **bauxite.**

BAVARÉZ, -Ă, *bavarezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Bavaria. **2.** Adj. Care aparţine Bavariei sau bavarezilor (**1**), privitor la Bavaria sau la bavarezi. — **Bavar**[ia] (n.pr.) + suf. *-ez.*

BAVÉTĂ, *bavete,* s.f. Bărbiţă (**1**). [Var.: **babétă** s.f.] — Din fr. **bavette.**

BAVEŢÍCĂ, *bavețele,* s.f. Diminutiv al lui *bavetă*; bărbiţă (**1**). — **Bavetă** + suf. *-ică.*

BAVÚRĂ, *bavuri,* s.f. (Tehn.) Material rămas peste profilul normal pe suprafaţa pieselor prelucrate sau turnate. — Din fr. **bavure.**

BAX, *baxuri,* s.n. Cutie de diferite dimensiuni, în care se ambalează cutii mai mici cu produse de acelaşi fel; conţinutul unei asemenea cutii. — Din engl. **box.**

BAZÁ, *bazez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) sprijini, a (se) întemeia pe ceva. F Refl. A avea încredere în sprijinul cuiva, a se lăsa în nădejdea cuiva; a se bizui. — Din fr. **baser.**

BAZACÓNIE, *bazaconii,* s.f. Lucru bizar, de mirare, de necrezut. F (Fam.) Năzbâţie, poznă, ştrengărie. — Din sl. **bezŭ-zakonije.**

BAZÁLT, (**2**) *bazalturi,* s.n. **1.** Rocă vulcanică de culoare închisă, întrebuinţată la construcţii şi la pavaje. **2.** Varietate de bazalt (**1**). — Din fr. **basalte,** lat. **basaltes.**

BAZÁLTIC, -Ă, *bazaltici, -ce,* adj. Care conţine bazalt, de bazalt. — Din fr. **basaltique.**

BAZAÓCHI, -OÁCHE, *bazaochi, -oache,* adj. (Reg.) **1.** Saşiu. **2.** Nebunatic, ştrengar, poznaş. — Cf. ucr. b e z o k i j .

BAZÁR, *bazaruri,* s.n. Loc în aer liber sau magazin în care se vând tot felul de obiecte, mai ales mărunţişuri. — Din fr. **bazar.**

BÁZĂ, *baze,* s.f. **I. 1.** Parte care susţine un corp, o clădire sau un element de construcţie; temei, temelie. F Latură a unui triunghi sau a unui poligon ori faţă a unui poliedru (care se reprezintă de obicei în poziţie orizontală). F Dreaptă care serveşte ca linie de pornire pentru construirea unei serii de triunghiuri topografice. **2.** Fig. Ceea ce formează temeiul a ceva, elementul fundamental, esenţial. G Loc. adj. *De bază* = fundamental, esenţial. *Fără bază* = neîntemeiat, inconsistent. G Loc. adv. *Pe* (sau *în) baza...* sau *pe bază de...* = în conformitate cu..., pe principiul... G Expr. *A avea (ceva) la bază* = a se întemeia pe ceva (sigur). *A pune bazele a ceva* = a întemeia, a funda. F Elementul principal al unei substanţe chimice sau farmaceutice. **3.** (De obicei urmat de determinarea „economică") Totalitatea relaţiilor de producţie într-o etapă determinată a dezvoltării sociale. **4.** Loc de concentrare a unor rezerve de oameni, de materiale etc., care serveşte ca punct de plecare pentru o anumită activitate. *Bază de aprovizionare. Bază de recepţie. Bază de atac.* G *Bază aeriană* = aeroport militar. *Bază navală* = port militar. *Bază sportivă* = complex de instalaţii sportive. **5.** (În sintagma) *Baza craniului* = partea craniului care închide cutia craniană înspre ceafă. **II.** Substanţă chimică alcătuită dintr-un atom metalic legat cu unul sau mai mulţi hidroxili, care albăstreşte hârtia roşie de turnesol, are gust leşietic şi, în combinaţie cu un acid, formează o sare. **III. 1.** Distanţă între difuzoarele (externe) ale unui sistem de redare stereofonică. **2.** (Electron.) Electrod corespunzător zonei cuprinse între cele două joncţiuni ale unui tranzistor. **3.** (Electron.; în sintagma) *Bază de timp* = unitate funcţională a unor aparate electronice, care generează impulsuri la intervale de timp precise. — Din fr. **base,** (**I 3**) rus. [ekonomiceskaia] **baza.**

BĂZIC, -Ă, *bazici, -ce,* adj. (Despre substanţe) Care are proprietăţile unei baze (**II**). — Din fr. **basique.**

BAZILÉU, *bazilei,* s.m. **1.** Titlu purtat de regi în Grecia homerică; persoană care avea acest titlu. **2.** Tilu purtat de cel de-al doilea arhonte, care păstra între atribuţiile sale religioase vechea funcţie sacră a regilor; persoană care avea acest titlu. **3.** Titlu oficial al regilor persani până la cucerirea arabă; persoană care avea acest titlu. **4.** Conducător al unei entităţi politice barbare. **5.** Titlu purtat de împăraţii bizantini începând cu sec. VII d.H.; persoană care avea acest titlu. — Din fr. **basileus.**

BAZILICÁL, -Ă, *bazilicali, -le,* adj. Care aparţine unei bazilici, care se referă la o bazilică. — Din fr. **basilical.**

BAZILICALE s.f. pl. v. **vasilicale.**

BAZÍLICĂ, *bazilici,* s.f. **1.** Biserică romano-catolică medievală, în formă de dreptunghi, împărţită în interior în trei părţi prin şiruri de coloane; (azi) nume dat unei biserici sau unei catedrale impunătoare. **2.** (La romani) Edificiu public cu interiorul împărţit, prin şiruri de coloane, în trei sau în cinci părţi. — Din fr. **basilique,** lat. **basilica.**

BAZÍN, *bazine,* s.n. **1.** Rezervor deschis, de mari dimensiuni, construit din metal, din piatră, din ciment etc. F Rezervor de apă amenajat pentru înot sau pentru sporturile care se practică în apă. **2.** (Şi în sintagma *bazin hidrografic)* Regiune din care un râu, un fluviu, un lac sau o mare îşi adună apele. F Regiune delimitată de albiile tuturor afluenţilor unui râu sau ai unui fluviu. G *Bazin portuar* = parte a unui port, special amenajată pentru staţionarea vaselor (în vederea încărcării şi descărcării lor). F Regiune geografică bogată în zăcăminte de minereuri, în special de cărbuni. **3.** (Anat.) Cavitate situată în partea inferioară a abdomenului şi constituită din oasele iliace; pelvis. — Din fr. **bassin.**

BAZINÁŞ, *bazinaşe,* s.n. Diminutiv al lui *bazin.* — **Bazin** + suf. *-aş.*

BAZINÉT, *bazinete,* s.n. (Anat.) Segment al canalului excretor al rinichiului, în regiunea hilului. — Din fr. **bassinet.**

BAZÓN, *bazoane,* s.n. Bucată de stofă, de piele sau de pânză, aplicată pe turul[2] pantalonilor, al izmenelor sau al chiloţilor, pentru a-i cârpi sau pentru a-i întări. — Et. nec.

BAZONÁ, *bazonez,* vb. I. Tranz. A pune un bazon, a cârpi cu bazoane. — Din **bazon.**

BAZONÁT, -Ă, *bazonaţi, -te*, adj. Care este cârpit cu bazoane. — V. **bazona.**

BAZOOKA, *bazooka,* s.f. Aruncător de grenade antitanc. [Pr.: *bazúca*] — Cuv. engl.

BĂ interj. (Arg.) Măi. — Et. nec.

BĂBÁCĂ s.m. v. **babacă.**

BĂBÁICĂ, *băbăici,* s.f. (Reg.) Vâslă[1]. [Var.: **bobáică** s.f.] — Din ucr. **babajka.**

BĂBĂCÚŢĂ, *băbăcuți,* s.m. (Înv. şi reg.) Diminutiv al lui *babacă.* — **Babacă** + suf. *-uţă.*

BĂBĂLÚC s.m. (Reg.; în loc. adj. şi adv.) *Din băbăluc* = (care datează) din moşi-strămoşi, din timpuri străvechi. — Din sb. **babaluk.**

BĂBĂREÁSĂ, *băbărese,* s.f. (Reg.) Babă (care descântă sau ghiceşte). — Cf. b a b ă .

BĂBĂTÍE, *băbătii*, s.f. (Reg.) Babă. F Nevastă (bătrână). — Cf. b a b ă .

BĂBÉSC, -EÁSCĂ, *băbeşti,* adj., s.f. **1.** Adj. (Peior.) După felul, obiceiurile sau portul babelor. G Expr. *Vorbe* (sau *fleacuri) băbeşti* = vorbe cărora nu trebuie să li se dea importanţă. *Leacuri băbeşti* = mijloace empirice cu care se încearcă vindecarea unor boli. *Socoteală băbească* = socoteală făcută în mod simplist, empiric; *fig.* judecată greşită, îngustă. **2.** S.f. Soi românesc de viţă-de-vie, cu struguri rămuroşi şi boabe rotunde, de culoare neagră-albăstruie, din care se produc vinuri roşii. — **Babă** + suf. *-esc.*

BĂBÉŞTE adv. Ca babele. G Expr. *A socoti* (sau *a face socoteli, a o lua) băbeşte* = a face calcule în mod simplist, empiric. — **Babă** + suf. *-eşte.*

BĂBÓI, *băboi,* s.m. (Depr.) Augmentativ al lui *babă.* — **Babă** + suf. *-oi.*

BĂBÓRNIŢĂ s.f. v. **babornită**.

BĂBÚŞCĂ, *băbuşti,* s.f. **1.** Băbuţă. **2.** Nume dat păsărilor cântătoare îmbătrânite, în special sticletelui şi scatiului. — Cf. rus. b a b u ş k a .

BĂBÚŢĂ, *băbuțe,* s.f. Diminutiv al lui *babă* (**I**); băbușcă. — **Babă** + suf. *-uță.*

BĂCÁN[1], *băcani,* s.m. Negustor care vinde cu amănuntul diverse produse alimentare. [Var.: (reg.) **bacál** s.m.] — Din tc. **bakkal.**

BĂCÁN[2] s.n. **1.** Lemn de culoare roșiatică al unui arbore exotic *(Haematoxylon campechianum).* **2.** Colorant roșu, obținut, prin fierbere, din băcan[1] (**1**). — Din tc. **bakam.**

BĂCĂLÍE[1], *băcălii,* s.f. (Înv.) Soția băcanului; negustoreasă. — Cf. b ă c a n[1], b ă c ă n i e.

BĂCĂLÍE[2] s.f. v. **băcănie**.

BĂCĂNÍ, *băcănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A vopsi cu băcan[2] (**2**). — Din **băcan[2].**

BĂCĂNÍE, *băcănii,* s.f. **1.** Prăvălie în care se vând diferite produse alimentare. **2.** (La sg.) Ocupația băcanului[1]. **3.** (Înv.; la pl.) Mirodenii, condimente, ingrediente. [Var.: (reg.) **băcălíe** s.f.] — **Băcan[1]** + suf. *-ie.*

BĂCĂNIOÁRĂ, *băcănioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *băcănie* (**2**). [Pr.: *-ni-oa-*] — **Băcănie** + suf *-ioară.*

BĂCĂNÍŢĂ, *băcănițe,* s.f. (Rar) Nevasta băcanului[1]. — **Băcan[1]** + suf. *-iță.*

BĂCĂUÁN, -Ă, *băcăuani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Bacău. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Bacău ori băcăuanilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Bacău ori la băcăuani. [Pr.: *-că-uan*] — **Bacău** (n.pr.) + suf. *-an.*

BĂCĂUÁNCĂ, *băcăuance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Bacău. [Pr.: *-că-uan-*] **Băcăuan** + suf. *-că.*

BĂCÍT s.n. **1.** Ocupația baciului. **2.** Partea din produsele stânii care se dădea în trecut baciului drept remunerație. — **Baci** + suf. *-ít.*

BĂCÍŢĂ, *băcițe*, s.f. Femeie care conduce o stână; soția baciului. — **Baci** + suf. *-iță.*

BĂCIUÍ, *băciuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A prepara brânzeturi. **2.** Fig. A întârzia mult într-un loc (izolat, singuratic). — **Baci** + suf. *-ui.*

BĂCUIÁŢĂ, *băcuiețe,* s.f. (Reg.) Față de pernă folosită ca desagă. [Pr.: *-cu-ia-*] — Et. nec.

BĂDĂDÁÍ, *bădădăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla fără rost, de colo-colo. [Var.: **băbăduí** vb. IV] — Probabil formație onomatopeică.

BĂDĂDUÍ vb. IV v. **bădădăi.**

BĂDĂRÁN, -Ă, *bădărani, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) nepoliticoasă, cu apucături grosolane; mitocan, mojic. — Cf. magh. b a d a r .

BĂDĂRÁNCĂ, *bădărance,* s.f. Femeie nepoliticoasă, cu apucături grosolane; mitocancă. — **Bădăran** + suf. *-că.*

BĂDĂRĂNÍE, *bădărănii,* s.f. Atitudine, faptă sau vorbă de bădăran; mitocănie, grosolănie, mojicie. — **Bădăran** + suf. *-ie.*

BĂDĂRĂNÓS, -OÁSĂ, *bădărănoși, -oase,* adj. (Rar) De bădăran, grosolan; care arată bădărănie. — **Bădăran** + suf. *-os.*

BĂDÍC s.m. v. **bădică**.

BĂDÍCĂ, *bădici,* s.m. (Pop.; mai ales la voc.) Bădiță. [Var.: **bădíc** s.m.] — **Bade** + suf. *-ică.*

BĂDICÚŢĂ, *bădicuți,* s.m. (Pop.; mai ales la voc.) Diminutiv al lui *bădică.* — **Bădică** + suf. *-uță.*

BĂDÍE s.m. (Pop.; mai ales la voc.) Bădiță. — **Bade** + suf. *-ie.*

BĂDIȘÓR, *bădișori,* s.m. (Pop.) Bădiță. — **Bade** + suf. *-işor.*

BĂDÍŢĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *bade;* bădie, bădică, bădișor, bădițel. [Var.: **bíță** s.m.] — **Bade** + suf.*-iță.*

BĂDIŢÉL, *bădițel,* s.m. (Pop.) Bădiță. — **Bădiță** + suf. *-el.*

BĂDIŢÍCĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *bădiță.* — **Bădiță** + suf. *-ică.*

BĂGÁ, *bag,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să intre sau a intra undeva; a (se) introduce, a (se) vârî, a intra[2]. G Expr. (Tranz.) *A băga ceva în gură* = a mânca. *A băga (pe cineva) sub masă* = **a)** a face (pe cineva) să cadă sub masă din cauză că i s-a dat prea mult de băut; **b)** a învinge (pe cineva) într-o încercare, într-o discuție; a înfunda. *A(-și) băga nasul (în ceva* sau *undeva, în toate, unde nu-i fierbe oala)* = a se amesteca în treburi care nu-l privesc, a interveni inoportun într-o discuție. *A băga* (ceva) *în* (sau *la) cap* = a ține minte un lucru. *A băga* (cuiva ceva) *în* (sau *la) cap* = **a)** a face (pe cineva) să înțeleagă o problemă, o teorie etc.; **b)** a face (pe cineva) să creadă un lucru (curios), să fie obsedat de ceva. *A(-și) băga mințile în cap* = a se cumința, a reveni la o comportare conformă cu interesele sale. *A băga* (cuiva) *frica în oase* sau *a băga pe cineva în sperieți* (sau *în răcori)* = a speria rău (pe cineva). *A băga* (pe cineva) *în boală* (sau *în boale)* = a înspăimânta (pe cineva). *A băga* (pe cineva) *în draci* = a necăji, a întârâta (pe cineva). (Fam.) *A băga pe cineva în viteză* = a face (pe cineva) să lucreze repede, fără răgaz. (Refl.) *A se băga în sufletul* (sau *în ochii, sub pielea) cuiva* = a se face cu insistență observat de cineva spre a-i câștiga încrederea, a nu slăbi pe cineva cu dovezile de simpatie, de dragoste (interesată) etc. (Tranz.) *A băga de viu în mormânt* = a pricinui moartea din cauza unor mari supărări. *A o băga pe mânecă* = a fi prins cu minciuna, a nu mai ști cum să îndrepte o greșeală, a o sfecli. *A băga zâzanie* (sau *vrajbă, intrigă)* (între oameni) = a învrăjbi, a produce discordie. (Arg.) *A băga un fitil* (sau *fitile* împotriva cuiva) = a calomnia (pe cineva). **2.** Tranz. și refl. A (se) plasa în ceva sau undeva; a (se) angaja. *Își bagă toți banii în cărți de specialitate. S-a băgat slujbaș la primărie. S-a băgat slugă.* G Expr. (Tranz.) *A băga* (pe cineva) *în pâine* = a da (cuiva) o slujbă. (Arg.) *A băga* (pe cineva) *în fabrica de pumni* = a lua la bătaie (pe cineva). (Fam.) *A băga actele (de căsătorie)* = a depune actele cerute pentru căsătorie. **3.** (În expr.) (Tranz.) *A băga seama* (la ceva) = a fi atent, a observa. *A băga în seamă* (ceva sau pe cineva) = a da atenție (la ceva sau cuiva), a fi curtenitor (cu cineva). *A băga de seamă* = a avea grijă (de ceva), a fi atent (la ceva). (Refl.) *A se băga de seamă* = a se observa, a se remarca (ceva). — Et. nec.

BĂGÁRE s.f. Acțiunea de a (*se) băga* și rezultatul ei. G *Băgare de seamă* = grijă, atenție (deosebită). — V. **băga.**

BĂGĂCIÓS, -OÁSĂ, *băgăcioși, -oase,* adj. (Fam.) Băgăreț. — **Băga** + suf. *-ăcios.*

BĂGĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *băgăreți, -e,* adj. (Fam.) Care se amestecă insistent în toate; băgăcios, înfigăreț. — **Băga** + suf. *-ăreț.*

BĂGĂTÓR, -OÁRE, *băgători, -oare,* adj. (Mai ales ir.; în sintagma) *Băgător de seamă* = care nu face decât să observe fără a acționa; care nu are un rol precis într-o treabă. — **Băga** + suf. *-ător.*

BĂHNÍT, -Ă, *băhniți, -te,* adj. (Reg.; despre apă) Stătut, clocit. — **Bahnă** + suf. *-it.*

BĂHNÓS, -OÁSĂ, *băhnoși, -oase*, adj. (Reg.) Mlăștinos, mocirlos. — **Bahnă** + suf. *-os.*

BĂÍ[1], *băiesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A face baie[1]. — Din **baie[1].**

BĂÍ[2], *băiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A lucra într-o mină (de aur). — Din **baie[2].**

BĂÍÁȘ, *băieși,* s.m. Bărbat care servește într-o baie[1] publică. — **Baie** + suf. *-aș.*

BĂIÁT, *băieți,* s.m. **1.** Copil de sex bărbătesc. F (Reg.; la pl.) Copii (indiferent de sex). **2.** Persoană de sex bărbătesc ieșită nu demult din vârsta copilăriei; *p. ext.* adolescent, flăcău. G (Cu nuanță afectivă, despre bărbați mai în vârstă) *Bun băiat!* **3.** Fiu, fecior (al cuiva). **4.** (Rar) Servitor, slugă. *Băiat la vite.* G *Băiat de prăvălie* = adolescent care învață negoțul, lucrând într-un magazin; *p. ext.* vânzător comercial. [Var.: (reg.) **băiét** s.m.] — Et. nec.

BĂIÁTĂ, *băiete,* s.f. (Reg.) Fată; fetiță. — Din **băiat.**

BĂIÉȘ, *băieși,* s.m. Lucrător într-o mină (de aur); miner. — **Baie[2]** + suf. *-aș.*

BĂIEȘÍME s.f. (Reg.) Totalitatea băieșilor; mulțime de băieși. — **Băieș** + suf. *-ime.*

BĂIEȘÍŢĂ[1], *băieșițe,* s.f. Femeie care servește la o baie[1] publică — **Băiaș** + suf. *-iță.*

BĂIEȘÍŢĂ[2], *băieșițe*, s.f. (Reg.) **1.** Soție de băieș. **2.** Femeie care lucrează într-o mină. — **Băieș** + suf. *-iță.*

BĂIÉT s.m. v. **băiat.**

BĂIETÁN, *băietani,* s.m. Băiat mai mare. — **Băiat** + suf. *-an.*

BĂIETĂNÁȘ, *băietănași,* s.m. Diminutiv al lui *băietan.* [Var.: **băitănáș** s.m.] — **Băietan** + suf. *-aș.*

BĂIEȚÁNDRU, *băiețandri,* s.m. Băiat măricel. — **Băiat** + suf. *-andru.*

BĂIEȚÁȘ, *băiețași,* s.m. Băiețel. — **Băiat** + suf. *-aș.*

BĂIEȚÉL, *băieței,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *băiat*; băiețaș. **2.** Plantă erbacee cu frunze păroase și flori albastre grupate, care crește prin fânețe și pășuni *(Veronica spicata).* — **Băiat** + suf. *-el.*

BĂIEȚÉSC, -EÁSCĂ, *băiețești,* adj. De băiat, specific băieților. — **Băiat** + suf. *-esc.*

BĂIEȚÉȘTE adv. Ca băieții. — **Băiat** + suf. *-ește.*

BĂIEȚÍ, *băiețesc,* vb. IV. Refl. (Rar; despre fete) A se comporta băiețește. — Din **băiat.**

BĂIEȚÍCĂ s.m. (Reg.; la voc.) Diminutiv al lui *băiat.* — **Băiat** + suf. *-ică.*

BĂIEȚÍME s.f. (Rar) Mulțime de băieți. — **Băiat** + suf. *-ime.*

BĂIEȚÓI, *băieței,* s.m. (Depr. sau glumeț) Augmentativ al lui *băiat.* F Fată cu apucături de băiat. — **Băiat** + suf. *-oi.*

BĂIMĂREÁN, -Ă, *băimăreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Baia Mare. **2.** Adj. Care aparține municipiului Baia Mare sau băimărenilor (**1**), referitor la municipiul Baia Mare ori la băimăreni. — **Baia Mare** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BĂIMĂREÁNCĂ, *băimărence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Baia Mare. — **Băimărean** + suf. *-că.*

BĂITĂNÁȘ s.m. v. **băietănaș.**

BĂÍŢĂ, *băițe,* s.f. Diminutiv al lui **baie[1].** — **Baie[1]** + suf. *-iță.*

BĂIŢUÍ, *băițuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi suprafața unui corp cu baiț. — **Baiț** + suf. *-ui.*

BĂIŢUÍT s.n. Acțiunea de a *băițui.* — V. **băițui.**

BĂJENÁR, *băjenari,* s.m. Persoană care își părăsea vremelnic casa, ținutul sau țara din cauza invaziilor, a persecuțiilor sau a asupririi. [Var.: **bejănár, bejenár** s.m.] — **Băjeni** + suf. *-ar.*

BĂJENĂRÍ, *băjenăresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A băjeni. [Var.: **bejănărí** vb. IV] — Din **băjenar**.

BĂJENĂRÍE s.f. (Înv.). Băjenie. [Var.: **bejănărie, bejenerí**e s.f.] — **Băjenar** + suf. *-ie.*

BĂJENĂRÍT s.n. (Înv.) Băjenie. [Var.: **bejănărít** s.n.] — V. **băjenări.**

BĂJENÍ, *băjenesc,* vb. IV. Refl. şi intranz. (Înv.) A-şi părăsi vremelnic casa, ţinutul sau ţara din cauza invaziilor, a persecuţiilor sau a asupririi; a băjenări. [Var.: **bejăní, bejení** vb. IV] — Din **băjenie** (derivat regresiv).

BĂJÉNIE, *băjenii,* s.f. (Înv.) Fugă (vremelnică) a populaţiei din cauza invaziilor, a persecuţiilor sau a asupririi; *p. ext.* timpul petrecut în această situaţie; băjenărie, băjenărit. [Var.: **bejánie, bejénie** s.f.] — Din sl. **bĕžanije.**

BĂL, -Ă, *băli, -e,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. **2.** (Despre animale) Alb pe tot corpul sau numai pe bot. — Din sl. **bĕlŭ** „alb”.

BĂLÁI, -ÁIE, *bălai, -aie,* adj. **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. **2.** (Despre animale) Plăvan. F (Substantivat, f.) Nume care se dă vacilor sau iepelor albe. G Expr. (Fam.) *A înţărca bălaia* = s-a isprăvit cu posibilitatea de a profita de slăbiciunea sau de munca altuia, s-a terminat cu foloasele uşor obţinute. (Pop.) *A intrat bălaia în sat* = s-a luminat de ziuă. — **Băl** + suf. *-ai.*

BĂLĂN, -Ă, *bălani, -e,* adj. (Pop.) **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. F (Substantivat, m.; ir.) Dracul. **2.** (Despre animale) Plăvan. F (Substantivat) Nume care se dă unor animale domestice cu părul alb. — **Băl** + suf. *-an.*

BĂLĂBĂNEÁLĂ, *bălăbăneli,* s.f. Mers nesigur, mişcare înceată, legănată sau împleticită. — **Bălăbăni** + suf. *-eală.*

BĂLĂBĂNÍ, *bălăbănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) deplasa într-o parte şi într-alta, adesea cu mişcări legănate, şovăitoare; a (se) bălăngăni, a (se) bălăngăi, a bălălăi, a se bănănăi. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se trudi, a se lupta cu cineva sau cu ceva; a se certa, a se ciorovăi. — Et. nec. sau formaţie onomatopeică.

BĂLĂBĂNÍT[1] s.n. Faptul de a (*se) bălăbăni.* — V. **bălăbăni.**

BĂLĂBĂNÍT[2]**, -Ă,** *bălăbăniţi, -te,* adj. (Despre mers, paşi) Legănat; şovăitor. — V. **bălăbăni.**

BĂLĂCĂREÁLĂ, *bălăcăreli,* s.f. (Fam.) Ceartă cu proferare de injurii, scandal.

BĂLĂCĂRÍ, *bălăcăresc,* vb. IV. **1.** Refl. şi intranz. (Rar) A (se) bălăci. **2.** Refl. recipr. şi tranz. Fig. (Fam.) A (se) certa, a (se) batjocori, spunând (sau spunându-şi) cuvinte injurioase. — Cf. sb. b a l a k a t i.

BĂLĂCĂRÍE, *bălăcării,* s.f. (Înv.) Vorbă injurioasă, trivială. — **Bălăcări** + suf. *-ie.*

BĂLĂCEÁLĂ, *bălăceli,* s.f. Joacă, zbenguială prin apă (la scăldat). — **Bălăci** + suf. *-eală.*

BĂLĂCÍ, *bălăcesc,* vb. IV. Refl. şi intranz. A (se) juca, a se zbengui în apă (la scăldat); a (se) bălăcări (**1**), bleotocări (**1**). — Din bg. **balakam.**

BĂLĂCÍRE, *bălăciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) bălăci*; bălăcit. — V. **bălăci.**

BĂLĂCÍT s.n. Bălăcire. — V. **bălăci.**

BĂLĂIÉL, -IÁ, -ÍCĂ, *bălăiei, -ele,* adj. (Rar) Bălăior. — **Bălai** + suf. *-el.*

BĂLĂIÓR, -OÁRĂ, *bălăiori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *bălai;* bălăiel, bălănel, bălănuţ, bălăuc, băluţ. — **Bălai** + suf. *-ior.*

BĂLĂLĂÍ, *bălălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A se bălăbăni (**1**). — Formaţie onomatopeică.

BĂLĂLĂU adj. (Reg.) Care se bălăbăneşte (**1**). F (Substantivat, m.) Om moale, prost, neghiob. — **Bălălăi** + suf. *-ău.*

BĂLĂNÉL, -EÁ, *bălănei, -ele,* adj. (Rar) Bălăior. — **Bălan** + suf. *-el.*

BĂLĂNGĂÍ, *bălăngăiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se bălăbăni (**1**). — **Balang** + suf. *-ăi.*

BĂLĂNGĂÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a (se) bălăngăi.* — V. **bălăngăi.**

BĂLĂNGĂNÍ, *bălăngănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre clopote, bălăngi; la pers. 3) A suna (tare). **2.** Refl. şi tranz. A (se) bălăbăni (**1**). — **Balang** + suf. *-ăni.*

BĂLĂNGĂNÍT s.n. Faptul de *a (se) bălăngăni*; sunetul clopotului (de la biserică). — V. **bălăngăni.**

BĂLĂNGĂNITÓR, -OÁRE, *bălăngănitori, -oare,* adj. (Rar; despre clopote) Care bălăngăneşte. — **Bălăngăni** + suf. *-tor.*

BĂLĂNÚŢ, -Ă, *bălănuţi, -e,* adj. (Rar) Bălăior. — **Bălan** + suf. *-uţ.*

BĂLĂRÍE, *bălării,* s.f. **1.** Buruiană care creşte pe locuri necultivate. **2.** Loc năpădit de buruieni. — Et. nec.

BĂLĂŞTIOÁGĂ, *bălăştioage,* s.f. (Reg.) Băltoacă. — Et. nec.

BĂLĂUC, -Ă, *bălăuci, -e,* adj. (Reg.) Bălăior. — **Bălai** + suf. *-uc.*

BĂLBÍSĂ, *bălbise,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri aspri, cu flori roşii sau (rar) albe *(Stachys silvatica).* — Et. nec.

BĂLEGÁ, pers. 3 *bálegă*, vb. I. Refl. A-şi elimina, a-şi depune baliga. [Var.: **băligá** vb. I] — Din **baligă.**

BĂLEGÁR, (**I**) s.n., (**II**) *bălegari,* s.m. **I.** S.n. **1.** Balegă. **2.** Amestec de balegă şi paie, folosit ca îngrăşământ sau combustibil. **II.** S.m. Gândac negru care trăieşte mai mult în balegă *(Geotrupes stercorarius).* [Var.: **băligár** s.n., s.m.] — **Balegă** + suf. *-ar.*

BĂLIGÁ vb. I v. **bălega.**

BĂLIGÁR s.n., s.m. v. **bălegar.**

BĂLIÚŢĂ, *băliuţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *balie.* [Pr.: *-li-u-*] — **Balie** + suf. *-uţă.*

BĂLMĂJEÁLĂ, *bălmăjeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a bălmăji.* — **Bălmăji** + suf. *-eală.*

BĂLMĂJÍ, *bălmăjesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A amesteca, a încurca mai multe lucruri. F A zăpăci, a ameţi pe cineva cu vorba. **2.** A vorbi încurcat, îngăimat sau fără rost. [Var.: **bălmojí, bolmojí** vb. IV] — Din **balmoş.**

BĂLMOJÍ vb. IV v. **bălmăji.**

BĂLÓS, -OÁSĂ, *băloşi, -oase,* adj., s.m. **1.** Adj. Căruia îi curg balele, cu bale. F (Despre vin, zeamă de varză etc.) Care s-a îngroşat (ca balele). **2.** S.m. (Iht.; reg.) Babuşcă — **Bale** + suf. *-os.*

BĂLOŞÉL, *băloşei,* s.m. Ciupercă necomestibilă cu pălăria galben-roşiatică şi cu miros neplăcut *(Russula foetens).* — **Bălos** + suf. *-el.*

BĂLOŞÍ, *băloşesc,* vb. IV. Refl. (Despre vin, zeamă de varză etc.) A deveni bălos. — Din **bălos.**

BĂLOŞÍRE, *băloşiri,* s.f. Faptul de a *se băloşi.* F Boală a unor vinuri care se tulbură, devin vâscoase şi se întind (ca uleiul). — V. **băloşi.**

BĂLOŞÍT, -Ă, *băloşiţi, -te,* adj. (Despre vin, zeamă de varză etc.) Care a devenit bălos, vâscos. — V. **băloşi.**

BĂLSĂMÁ, *bălsămez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îmbălsăma. [Var.: **bălsămí** vb. IV] — Din. **balsam.**

BĂLSĂMÁT, -Ă, *bălsămaţi, -te,* adj. (Rar) Îmbălsămat. [Var.: **bălsămít, -ă** adj.] — V. **bălsăma.**

BĂLSĂMÍ vb. IV v. **bălsăma.**

BĂLSĂMÍT, -Ă adj. v. **bălsămat.**

BĂLTÁC, *băltace,* s.n. (Reg.) Băltoacă. — **Baltă** + suf. *-ac.*

BĂLTĂCÉL s.n. v. **băltăgel.**

BĂLTĂGÉL, *băltăgele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *baltag.* [Var.: **băltăcél** s.n.] — **Baltag** + suf. *-el.*

BĂLTĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *băltăreţi, -e,* adj. De baltă; *p. ext.* din regiunea bălţilor. F (Substantivat, n. sg. art.) Numele unui vânt călduţ, umed, care bate dinspre miazăzi. — **Baltă** + suf. *-ăreţ.*

BĂLTÁU, *băltaie,* s.n. (Reg.) Băltoi. — **Baltă** + suf. *-ău.*

BĂLTÍ, pers. 3 *băltéşte,* vb. IV. Refl. (Rar.; despre apă) A stagna într-un loc, a forma o baltă. — Din **baltă.**

BĂLTICEÁ, -ÍCĂ, *bălticele,* s.f. Băltiţă. — **Baltă** + suf. *-ea.* — **Bălticică:** cu schimbare de suf.

BĂLTÍŞ, *băltişuri,* s.n. (Rar) Teren băltos. — **Baltă** + suf.*-iş.*

BĂLTÍŢĂ, *băltiţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *baltă.* — **Baltă** + suf. *-iţă.*

BĂLTOÁCĂ, *băltoace,* s.f. Baltă mică, murdară şi mocirloasă; bălăştioagă, băltac; adunătură sau scursură de apă de ploaie prin gropile drumurilor; bulhac. F Cantitate mare de lichid vărsat pe jos; baltă. [Var.: **băltoágă** s.f.] — **Baltă** + suf. *-oacă.*

BĂLTOÁGĂ s.f. v. **băltoacă.**

BĂLTÓI, *băltoaie,* s.n. (Rar) Baltă (mare); băltău. — **Baltă** + suf. *-oi.*

BĂLTÓS, -OÁSĂ, *băltoşi, -oase,* adj. Plin de bălţi; *p ext.* mlăştinos, mocirlos. — **Baltă** + suf. *-os.*

BĂLŢÁ, *bălţez,* vb. I. Tranz. (Fam.) A vopsi în culori stridente (şi nearmonizate); a tărca. — Din **bălţat** (derivat regresiv).

BĂLŢÁT, -Ă, *bălţaţi, -te,* adj. (Despre animale) Care are părul sau penele de culori diferite; cu dungi sau cu pete de altă culoare. F (Despre haine, stofe, tablouri etc.) Cu multe culori ţipătoare; colorat fără gust. F (Ir.) Îmbrăcat fără gust; îmbrăcat în haine orăşeneşti. — Lat. **balteatus.**

BĂLŢĂTÚRĂ, *bălţături,* s.f. (Pop.) Pată de culoare deschisă la animalele bălţate. F Obiect colorat ţipător, cu culori multe şi neasortate, încărcat. — **Bălţat** + suf. *-ură.*

BĂLÚŞCĂ, *băluşte,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori albe *(Ornithogalum).* — **Băl** + suf. *-uşcă.*

BĂLÚŢ, -Ă, *băluţi, -e,* adj. (Reg.) Bălăior. — **Băl** + suf. *-uţ.*

BĂLVÁN, *bălvani,* s.m. (Pop.) **1.** Butuc mare de lemn. **2.** Bârnă. **3.** Trunchi de arbore, curăţat de ramuri pentru a fi tăiat la joagăr. [Var.: **bulván** s.m.] — Din sb. **balvan.**

BĂNÁT, (**3**) *bănaturi,* s.n. (Reg.) **1.** Stare de durere sufletească, de jale, de tristeţe, de părere de rău. **2.** Supărare, necaz, ciudă. G Expr. *A nu-i fi cuiva cu bănat* = (ca formulă de politeţe) a nu lua în nume de rău rugămintea sau întrebarea cuiva. **3.** Învinuire, reproş, imputare. — Din magh. **bánat.**

BĂNĂNĂÍ, *bănănăiesc,* vb. IV. Intranz. A se bălăbăni. [Prez. ind. şi: *bănănái*] — Formaţie onomatopeică.

BĂNĂRÍT, *bănărituri,* s.n. (Reg.) Bănet. — **Ban**[1] + suf. *-ărit.*

BĂNĂȚEAN, -Ă, *bănățeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Banat. **2.** Adj. Care aparține Banatului sau bănățenilor (**1**), privitor la Banat ori la bănățeni; bănățenesc. — **Banat** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BĂNĂȚEÁNCĂ, *bănățence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Banat. — **Bănățean** + suf. *-că.*

BĂNĂȚENÉSC, -EÁSCĂ, *bănățenești,* adj. Bănățean. — **Bănățean** + suf. *-esc.*

BĂNĂȚENÉȘTE adv. Ca în Banat, ca bănățenii. F În graiul bănățean. — **Bănățean** + suf. *-ește.*

BĂNCÚȚĂ[1], *băncuțe,* s.f. Diminutiv al lui *bancă*[1]. — **Bancă**[1] + suf. *-uță.*

BĂNCÚȚĂ[2], *băncuțe,* s.f. Monedă mică de argint din trecut, în valoare de 50 de bani; firfiric. F (Înv. și reg.) Monedă de mică valoare (10–20 de creițari). F (La pl.) Bani, parale. — Din germ. **Bankozettel.**

BĂNDURÍCĂ, *băndurici,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *bandură*[1]. — **Bandură**[1] + suf. *-ică.*

BĂNEÁSCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Cf. b a n[2].

BĂNÉSC[1], -EÁSCĂ, *bănești,* adj. De bani[1]; în bani[1]; relativ la bani[1]. — **Ban**[1] + suf. *-esc.*

BĂNÉSC[2], -EÁSCĂ, *bănești,* adj. De ban[2]; al băniei. — **Ban**[2] + suf. *-esc.*

BĂNÉȘTE adv. În privința banilor[1]. — **Ban**[1] + suf. *-ește.*

BĂNÉT s.n. Bani[1] mulți; avere mare în bani[1]; bănărit. — **Ban**[1] + suf. *-et.*

BĂNÍ, *bănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A învesti pe cineva cu titlul de ban[2]. **2.** Intranz. A exercita funcția de ban[2]. — Din **ban**[2].

BĂNÍCĂ, *bănici,* s.f. Plantă erbacee cu flori albastre, rar albe, dispuse în capitule globuloase, care crește în regiunea alpină și subalpină *(Phyteuma orbiculare).* — Et. nec.

BĂNICÉR, *băniceri,* s.m. **1.** Meseriaș care face coșuri sau banițe din coajă de tei. **2.** Cel care măsoară cereale cu banița. **3.** Bănicioară. — **Baniță** + suf. *-ar.*

BĂNICIOÁRĂ, *bănicioare,* s.f. Diminutiv al lui *baniță*; bănicer (**3**). — **Baniță** + suf. *-ioară.*

BĂNÍE, *bănii,* s.f. **1.** Funcția sau rangul de ban[2]. **2.** Reședința banului[2]. — **Ban**[2] + suf. *-ie.*

BĂNIȘÓR[1], *bănișori,* s.m. Diminutiv al lui *ban*[1]. — **Ban**[1] + suf. *-işor.*

BĂNIȘÓR[2], *bănișori,* s.m. Boier subaltern al banului[2]. — **Ban**[2] + suf. *-işor.*

BĂNÓS, -OÁSĂ, *bănoși, -oase,* adj. **1.** (Despre ocupații) Care aduce câștig mare; productiv, lucrativ. **2.** (Reg.; despre oameni) Bogat, avut. — **Ban**[1] + suf. *-os.*

BĂNUÍ, *bănuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A presupune; a presimți; a întrevedea o anumită situație, o anumită soluție etc. **2.** Tranz. A considera pe cineva drept autor al unei fapte (rele); a suspecta. **3.** Intranz. (Reg.) A se supăra pe cineva; a-i face mustrări. **4.** Intranz. (Reg.) A regreta, a se căi. — Din magh. **bánni**.

BĂNUIÁLĂ, *bănuieli,* s.f. **1.** Presupunere, presimțire, supoziție. **2.** Atitudine de neîncredere față de cineva sau de ceva, presupunere că cineva are o vină sau o intenție rea; suspiciune. — **Bănui** + suf. *-eală.*

BĂNUÍRE, *bănuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a bănui* și rezultatul ei; bănuială. — V. **bănui.**

BĂNUÍT, -Ă, *bănuiți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este presupus vinovat; suspect. F (Substantivat) Persoană presupusă a fi săvârșit o infracțiune, fără a exista însă dovezi îndestulătoare pentru a putea fi pusă sub învinuire. **2.** (Reg.) Supărat, mâhnit. — V. **bănui.**

BĂNUITÓR, -OÁRE, *bănuitori, -oare,* adj. Care bănuiește; care este înclinat (în mod exagerat) spre bănuială. F Gelos. [Pr.: *-nu-i-*] — **Bănui** + suf. *-tor.*

BĂNÚȚ, *bănuți,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *ban*[1]; monedă de valoare sau de dimensiune mică. F (La pl.) Bani mulți. **2.** Germenul oului (fecundat). **3.** Plantă erbacee cu flori mici și rotunde, frumos colorate, dispuse în capitule; părăluță, bănuțel *(Bellis perennis).* — **Ban**[1] + suf. *-uț.*

BĂNUȚÉL, *bănuței,* s.m. (Bot.) Bănuț (**3**). — **Bănuț** + suf. *-el.*

BĂRÁT, *bărați,* s.m. (Înv.) Călugăr sau preot catolic. — Din magh. **barát.**

BĂRĂGÁN, *bărăganuri,* s.n. Șes întins, prezentând caractere de stepă. — Et. nec.

BĂRĂNÍ, *bărănesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A stărui, a insista. — Et. nec.

BĂRĂȚÍE, *bărății,* s.f. (Înv. și reg.) Biserică sau mănăstire catolică. — **Bărat** + suf. *-ie.*

BĂRBÁT, -Ă, *bărbați, -te,* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Persoană adultă de sex masculin. F Om în toată firea. **2.** Soț. **II.** Adj. (Rar) Curajos; voinic; harnic, activ. — Lat. **barbatus.**

BĂRBĂCÚȚ s.m. v. **berbecuț**.

BĂRBĂRÍE s.f. (Rar) Barbă mare, stufoasă. F Fig. Bătrân bărbos. — **Barbă** + suf. *-ărie.*

BĂRBĂTÉSC, -EÁSCĂ, *bărbătești,* adj. **1.** Caracteristic bărbaților, de bărbat. **2.** Care exprimă bărbăție; plin de energie, de curaj, de hotărâre; viril. — **Bărbat** + suf. *-esc.*

BĂRBĂTÉȘTE adv. **1.** Ca bărbații. **2.** Cu bărbăție. F În mod matur. — **Bărbat** + suf. *-ește.*

BĂRBĂTÓS, -OÁSĂ, *bărbătoși, -oase*, adj. Care are aspect viril, care are însușiri morale de bărbat (**I**). — **Bărbat** + suf. *-os.*

BĂRBĂTÚȘ, *bărbătuși,* s.m. Mascul al unor animale. — **Bărbat** + suf. *-uș.*

BĂRBĂȚÉL, *bărbățel,* s.m. Diminutiv al lui *bărbat* (**I 2**). — **Bărbat** + suf. *-el.*

BĂRBĂȚÍE s.f. **1.** Faptul de a fi bărbat; vârsta de maturitate a bărbatului. **2.** Virilitate. F Fig. Organul genital masculin. — **Bărbat** + suf. *-ie.*

BĂRBĂȚÓI, *bărbățoi,* s.m. (Depr. sau glumeț) Augmentativ al lui *bărbat* (**1**). F Femeie cu apucături de bărbat (**1**). — **Bărbat** + suf. *-oi.*

BĂRBÁNȚĂ, *bărbânțe,* s.f. (Reg.) Vas de lemn făcut din doage, în care se păstrează mai ales lapte și brânzeturi. [Var.: **berbínță** s.f.] — Din magh. **berbence**.

BĂRBÍE, *bărbii,* s.f. **1.** Parte a feței formată de proeminența maxilarului inferior; bărbă. G *Bărbie dublă* = gușa de sub bărbie la persoanele grase. **2.** Parte cărnoasă care atârnă sub falca de jos la unele animale. F (La pl.) Cele două lame roșii, cărnoase, care atârnă de o parte și de alta sub ciocul găinilor. **3.** Dispozitiv de lemn aplicat la baza viorii, pe care se sprijină bărbia (**1**) violonistului. — **Barbă** + suf. *-ie.*

BĂRBÍER, *bărbieri,* s.m. Frizer. F Fig. (Fam.) Om mincinos, lăudăros. [Pr.: *-bi-er*] — Din ngr. **barbéris.**

BĂRBIEREÁLĂ, *bărbiereli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) bărbieri.* **2.** Fig. Lăudăroșenie, munciună. [Pr.: *-bi-e-*] — **Bărbieri** + suf. *-eală.*

BĂRBIERÉSC, -EÁSCĂ, *bărbierești,* adj. (Rar) De bărbier, privitor la bărbier. [Pr.: *-bi-e-*] — **Bărbier** + suf. *-esc.*

BĂRBIERÍ, *bărbieresc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) rade. **2.** Refl. Fig. A se lăuda cu lucruri neadevărate; a minți. [Pr.: *-bi-e-*] — Din **bărbier.**

BĂRBIERÍE, (**2**) *bărbierii,* s.f. (Rar) **1.** Meseria de bărbier. **2.** Frizerie. [Pr.: *-bi-e-*] — **Bărbier** + suf. *-ie.*

BĂRBIERÍT s.n. Acțiunea de *a (se) bărbieri.* [Pr.: *-bi-e-*] — V. **bărbieri.**

BĂRBIERÍȚĂ, *bărbierițe,* s.f. (Rar). Frizerită. [Pr.: *-bi-e-*] — **Bărbier** + suf. *-iță.*

BĂRBIOÁRĂ, *bărbioare*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *bărbie*; bărbiuță. [Pr.: *-bi-oa-*] — **Bărbie** + suf. *-ioară.*

BĂRBIȘOÁRĂ, *bărbișoare,* s.f. Plantă erbacee cu flori galbene, care devin mai târziu albe *(Allysum minimum).* — **Barbă** + suf. *-işoară.*

BĂRBÍȚĂ, *bărbițe,* s.f. **1.** Șervețel de pânză sau de mușama care se leagă la gâtul copiilor mici când mănâncă; bavetă, bavețică. **2.** (Rar) Bărbuță. — **Barbă** + suf. *-iță.*

BĂRBIÚȚĂ, *bărbiuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *bărbie*; bărbioară. [Pr.: *-bi-u-*] — **Bărbie** + suf. *-uță.*

BĂRBÓI, *bărboaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *barbă.* — **Barbă** + suf. *-oi.*

BĂRBÓS, -OÁSĂ, *bărboși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea substantivat, m.) Cu barbă (lungă și deasă); care nu s-a bărbierit mai multe zile. **2.** S.f. Plantă erbacee cu frunze păroase, cu flori dispuse în spice cilindrice, pătate cu roșu, verde sau violet *(Andropogon ischaemum).* — **Barbă** + suf. *-os.*

BĂRBÚNC s.n. **1.** (Înv. și reg.) Numele unui dans (ostășesc) care, în trecut, se executa cu prilejul recrutării; melodie după care se executa acest dans. **2.** (Înv.) Înrolare în armată; recrutare. — Din germ. **Werbung.**

BĂRBUȘOÁRĂ, *bărbușoare,* s.f. **1.** (Rar) Bărbuță. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene plăcut mirositoare; micsandră-sălbatică *(Erysimum repandum).* G Compus: *bărbușoară-de-munte* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze bazale dispuse în rozetă, cu flori mici, albe sau gălbui; tunicea *(Arabis turrita).* **3.** (Reg.) Crușățea *(Barbarea vulgaris).* — **Barbă** + suf. *-uşoară.*

BĂRBÚȚĂ, *bărbuțe,* s.f. Diminutiv al lui *barbă*; bărbiță (**2**), bărbușoară (**1**). — **Barbă** + suf. *-uță.*

BĂRCÚȚĂ, *bărcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *barcă.* — **Barcă** + suf. *-uță.*

BĂRDÁC, (**1**) *bărdace,* s.n., (**2**) *bărdaci,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. Donicioară cu o capacitate de circa o oca. **2.** S.m. Varietate indigenă de prun. — Din tc. **bardák.**

BĂRDÁCĂ, *bărdace,* s.f. **1.** Ulcică smălțuită de pământ (cu toartă). **2.** Varietate indigenă de prune, lunguiețe și puțin strangulate spre coadă. — Din **bărdac.**

BĂRDÁȘ, *bărdași,* s.m. (Reg.) Lemnar, tâmplar. — **Bardă** + suf. *-aș.*

BĂRDĂCÚȚĂ, *bărdăcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *bărdacă* (**1**). — **Bărdacă** + suf. *-uță.*

BĂRDÍȚĂ, *bărdițe,* s.f. Diminutiv al lui *bardă.* — **Bardă** + suf. *-iță.*

BĂRDUÍ, *bărduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A ciopli cu barda. — **Bardă** + suf. *-ui.*

BĂRDUÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a bărdui.* — V. **bărdui.**

BĂRNÁCI, -CE, *bărnaci, -ce,* adj. (Reg.; despre culoarea feței și a ochilor; *p. ext.* despre oameni) Negricios, oacheș. — Din magh. **barnás.**

BÂRZĂÚN, *bârzăuni,* s.m. (Entom.) **1.** Bondar. **2.** Gârgăun. — Formație onomatopeică.

BÂRZÓI, *bârzoi,* s.m. (Rar) Bărbătușul berzei. — **Barză** + suf. *-oi.*

BĂSMÁ s.f. v. **basma.**

BĂSMĂLÚȚĂ, *băsmăluțe*, s.f. Diminutiv al lui *basma.* — **Basma** + suf. *-uță.*

BĂSNÁR, *băsnari,* s.m. (Înv.) Persoană care scornește basne, povestiri mincinoase, relatări false. — **Basnă** + suf. *-ar.*

BĂSNÍ, *băsnesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A scorni basne, povestiri mincinoase, relatări false. — Din **basnă.**

BĂSNÍRE, *băsniri,* s.f. (Înv.) Basnă. — V. **băsni.**

BĂȘCĂLÍE s.f. (Fam.; în expr.) *A lua* (pe cineva) *în bășcălie* sau *a face bășcălie* (de cineva), *a face de bășcălie* (pe cineva) = a-și bate joc (de cineva), a face de râs pe cineva. — Et. nec.

BĂȘCĂLIÓS, -OÁSĂ, *bășcălioși, -oase*, adj. (Fam.; despre oameni) Care își bate joc de cineva sau ia în râs pe cineva; (despre manifestări ale oamenilor) care denotă luarea în râs a cuiva sau a ceva. [Pr.: *-li-os*] — **Bășcălie** + suf. *-os.*

BĂȘÍ, *bășesc,* vb. IV. Refl. și intranz. A elimina gaze intestinale prin anus. — Lat. **vissire.**

BĂȘÍCÁ, *bășíc,* vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a face bășici; a (se) umple de bășici. [Var.: (reg.) **beșicá** vb. I] — Din **bășică.**

BĂȘICÁRE, *bășicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) bășica.* [Var.: (reg.) **beșicáre** s.f.] — V. **bășica.**

BĂȘICÁT, -Ă, *bășicați, -te,* adj. Cu bășici, plin de bășici. [Var.: (reg.) **beșicát, -ă** adj.] — V. **bășica.**

BĂȘÍCĂ, *bășici*, s.f. **1.** Sac membranos din corpul oamenilor și al animalelor, în care se strâng unele secreții ale organismului; vezică. *Bășica fierii.* F Spec. Sac membranos din corpul unui porc sau al altui animal, uscat și întrebuințat ca pungă, burduf etc. F Organ intern, plin cu aer, care ajută peștii la plutire. **2.** Umflătură a pielii conținând o materie lichidă (seroasă). **3.** Umflătură mică, plină cu aer, care se face la suprafața lichidelor (în timpul fierberii), a aluatului (în urma dospirii) etc. **4.** Obiect (de sticlă) în formă sferică. F (Arg.) Minge (de fotbal). [Var.: (reg.) **beșícă** s.f.] — Lat. ***bessica** (= *vessica).*

BĂȘICÓS, -OÁSĂ, *bășicoși, -oase*, adj., s.f. **1.** Adj. Cu bășici (**2**). **2.** S.f. Arbust ornamental din familia leguminoaselor, înalt de 2–3 m, cu frunze compuse, flori galbene și cu fructe păstăi *(Colutea arborescens).* [Var.: **beșicós, -oásă** adj., s.f.] — **Bășică** + suf. *-os.*

BĂȘICÚȚĂ, *bășicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *bășică.* [Var.: (reg.) **beșicúță** s.f.] — **Bășică** + suf. *-uță.*

BĂȘÍNĂ, *bășini,* s.f. **I.** (Pop.) gaz intestinal eliminat prin anus; pârț, flatulație. **II.** (Bot.; reg.) **1.** Compuse: *bășina-porcului* = specie de ciupercă (*Lycoperdon gemmatum*); *bășina-calului* (sau *-lupului, -vulpii*) = specie de ciupercă necomestibilă (*Globaria gigantea*). **2.** Bășicoasă. **3.** Traista-ciobanului. [Var.: (reg.) **beșínă** s.f.] — Lat. ***vissina.**

BĂȘTINÁȘ, -Ă, *băștinași, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află din moși-strămoși pe pământul pe care locuiește; autohton, indigen, aborigen. — **Baștină** + suf. *-aș.*

BĂTÁIE, *bătăi,* s.f. **I. 1.** Lovitură repetată dată de cineva cuiva cu mâna sau cu un obiect. **2.** (Sport) Izbire a pământului cu piciorul înainte de desprinderea de pe sol, la o săritură. G Loc. vb. *A (se) lua la bătaie* = a (se) bate. G Expr. *A stinge* (sau *a snopi, a zvânta* etc.) *în bătaie* (sau *în bătăi* pe cineva) = a bate (pe cineva) foarte rău. (Fam.) *A da bătaie* = a zori, a grăbi. *Bătaie de cap* = frământare a minții; *p. ext.* trudă, osteneală. *Bătaie de joc* = batjocură; *p ext.* faptă urâtă, incalificabilă. **3.** (Înv.) Luptă, bătălie. F Bombardament cu artileria. **4.** (În expr.) *A pune* (ceva) *la bătaie* = **a)** a oferi (ceva) spre a fi cheltuit sau consumat; **b)** a risca (ceva). **5.** (În expr. și loc. adv.) *(A cântări) cu bătaie* = (a cântări) cu puțin peste greutatea exactă. **II. 1.** Lovire, izbire (repetată) a unui obiect de altul. G *Bătaie de aripă* (sau *de aripi)* = fâlfâit. F Lovitură a vatalei la războiul de țesut F (Concr.) Bătează. F Stârnire a peștelui sau a vânatului. **2.** Lovitură dată într-un obiect (cu mâna, cu ciocanul etc.). F Fiecare dintre zvâcnirile inimii sau ale pulsului. **3.** Zgomot (ritmic) produs de un motor sau de un mecanism în funcție. **4.** Distanță până la care poate ajunge un proiectil, o săgeată etc.; felul cum trimite o armă proiectilul; traiectoria unui proiectil; *p. ext.* distanță până la care poate ajunge vederea cuiva; rază vizuală. **5.** (În legătură cu anumite fenomene ale naturii, a căror denumire determină sensul cuvântului) **a)** Suflare a vântului; adiere. **b)** Cădere a ploii, a grindinii etc. **c)** Dogoreală, arșiță. **d)** Lumină. **6.** (Reg.) Lătrat (scurt și ritmic) al câinilor. **7.** Boiște. F Epocă în care se împerechează cocoșii-de-munte. [Pr.: *-ta-ie*] — Lat. **batt(u)alia.**

BĂTĂIÁȘ, *bătăiași,* s.m. (Rar) Hăitaș[2]. [Pr.: *-tă-iaș*] — **Bătaie** + suf. *-aș.*

BĂTĂIÓS, -OÁSĂ, *bătăioși, -oase,* adj. Căruia îi place să se bată (**I**); care își susține ideile cu violență; agresiv. [Pr.: *-tă-ios*] — **Bătaie** + suf. *-os.*

BĂTĂÍȚĂ, *bătăiță,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *bătaie.* — **Bătaie** + suf. *-iță.*

BĂTĂLÍE, *bătălii,* s.f. Luptă între armate, între grupuri, cete armate etc.; bătaie. F Fig. Eforturi comune făcute în vederea îndeplinirii unei acțiuni importante (și urgente). — Din ngr. **batália.** Cf. it. b a t t a g l i a.

BĂTĂTÓR[1], *bătătoare,* s.n. **1.** Băț, lopățică (împletită) în formă de palmă etc., cu care se bat covoare, perne etc. pentru a le curăța de praf. **2.** Suport folosit pentru bătutul covoarelor, cuverturilor etc. **3.** Băț subțire, la un capăt cu o rotiță de lemn cu găurele, cu care se bate laptele prins sau smântâna în putinei, ca să se aleagă untul; mătcă, brighidău. **4.** Parte a meliței pe care se așază transversal inul sau cânepa, spre a fi melițate. **5.** Scândură mică, dreptunghiulară, care servește la tasarea pământului semănat din grădină. — Lat. **batt(u)atorium.**

BĂTĂTÓR[2], -OÁRE, *bătători, -oare,* adj., s.f. **I.** Adj. (În expr.) *Bătător la ochi* = care atrage atenția în mod flagrant; izbitor. **II.** S.f. **1.** Lopățică cu care se bate pânza (când se înălbește) sau (când se spală); mai[2]. **2.** Mașină care bate smocurile de bumbac pentru destrămarea fibrelor. — **Bate** + suf. *-ător.*

BĂTĂTORÍ, *bătătoresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A tasa un teren; a bătuci. **2.** Refl. A face bătături (**2**). [Var.: **bătăturí** vb. IV] — Din **bătătură.**

BĂTĂTORÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) bătători.* — V. **bătători.**

BĂTĂTORÍT[2], -Ă, *bătătoriți, -te,* adj. **1.** (Despre terenuri) Care a devenit tare și neted; bătut[2], bătucit, tasat. **2.** (Despre palme sau mâini) Cu bătături (**2**). — V. **bătători.**

BĂTĂTÓRNIȚĂ, *bătătornițe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene-deschis, dispuse în capitule *(Senecio crucifolius).* — **Bătător** + suf. *-niță.*

BĂTĂTÚRĂ, *bătături,* s.f. **1.** Teren bătătorit (în fața casei); *p. ext.* ogradă, curte (la casele țărănești). **2.** Îngroșare a pielii palmelor sau tălpilor. G Expr. (Fam.) *A călca* (pe cineva) *pe bătătură* = a supăra, a enerva, a atinge (pe cineva) unde îl doare mai tare. **3.** Bătează. — Lat. **battitura.**

BĂTĂTURÍ vb. IV v. **bătători.**

BĂTĂÚȘ, -Ă, *bătăuși, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care caută motiv sau prilej de bătaie, căreia îi place să se bată. F Scandalagiu. — **Bate** + suf. *-uș.*

BĂTEÁLĂ, *băteli,* s.f. Firele care se introduc cu ajutorul suveicii prin rostul firelor de urzeală pentru a forma țesătura; bătătură (**3**), bătaie. — **Bate** + suf. *-eală.*

BĂTÉLIȘTE, *băteliști,* s.f. (Reg.) **1.** Loc cu pământ bătătorit (de vite); loc în care stau de obicei animalele (sălbatice). **2.** Loc de întâlnire, de adunare. — **Bate** + suf. *-eliște.*

BĂTRÂIÓR, -OÁRĂ, *bătrâiori, -oare*, adj. Diminutiv al lui *bătrân;* cam bătrân. [Pr.: *-trâ-ior.* — Var.: **bătrâniór, -oară** adj.] — **Bătrân** + suf. *-ior.*

BĂTRÁN, -Ă, *bătrâni, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care trăiește de mulți ani, care este înaintat în vârstă. G *Fată bătrână* = fată rămasă nemăritată după vremea măritișului. F (Despre fața sau înfățișarea cuiva) Care și-a pierdut frăgezimea, care trădează bătrânețe. **2.** Care există de mult timp, de demult. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană în vârstă înaintată. G Loc. adj. și adv. *Din bătrâni* = din vremea veche, din moși-strămoși. **2.** (Fam., la m. sg.) Tată; (la f. sg.) mamă; (la m. pl.) părinți. — Lat. **betranus** (= *veteranus).*

BĂTRÂNÉL, -ÍCĂ, *bătrânei, -ele,* adj., s.m. și f. Diminutiv al lui *bătrân.* — **Bătrân** + suf. *-el.*

BĂTRÂNÉSC, -EÁSCĂ, *bătrânești,* adj. Caracteristic bătrânilor, potrivit pentru bătrâni. F Rămas de la (sau din) bătrâni; de demult. G *Cântec bătrânesc* = baladă populară. *Vorbă bătrânească* = zicătoare, proverb. — **Bătrân** + suf. *-esc.*

BĂTRÂNÉȘTE adv. Ca bătrânii. — **Bătrân** + suf. *-ește.*

BĂTRÂNÉT s.n. (Rar) Bătrânime. — **Bătrân** + suf. *-et.*

BĂTRÂNÉȚE, *bătrânești,* s.f. **1.** Etapă finală din viața ființelor, caracterizată prin diminuarea treptată a funcțiilor fiziologice; vârstă înaintată a unui om. **2.** (Rar) Bătrânime. — **Bătrân** + suf. *-ețe.*

BĂTRÂNICIÓS, -OÁSĂ, *bătrânicioși, -oase,* adj. Îmbătrânit înainte de vreme; cu apucături, cu înfățișare etc. de bătrân. — **Bătrân** + suf. *-icios.*

BĂTRÂNÍME s.f. Mulțime de bătrâni; oameni bătrâni; bătrânet, bătrânețe. — **Bătrân** + suf. *-ime.*

BĂTRÂNIÓR, -OÁRĂ adj. v. **bătrâior.**

BĂTRÂNÍȘ s.m. Plantă erbacee cu frunze lanceolate, cu flori albastre sau liliachii, cultivată ca plantă ornamentală *(Erigeron canadensis).* — **Bătrân** + suf. *-iș.*

BĂTUCÍ, *bătucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A bătători; a bate bine, a presa, a îndesa pământul. **2.** Refl. A se îngroșa, a se acoperi cu bătături (**2**). **3.** Refl. (Despre fructe) A se lovi, a se zdrobi. — Cf. b a t e .

BĂTUCÍT, -Ă, *bătuciți, -te,* adj. **1.** (Despre pământ, mai ales despre drumuri sau poteci) Îndesat, bătătorit[2]; *p. ext.* pe care se umblă mult. **2.** Cu pielea îngroșată, cu bătături (**2**). — V. **bătuci.**

BĂTÚT[1] s.n. Batere. — V. **bate.**

BĂTÚT[2], -Ă, *bătuți, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre ființe) Care este sau a fost lovit, care a suferit lovituri. **2.** (În sintagma) *Bani bătuți* = bani în

numerar, disponibili, bani gheață, bani peșin. **3.** (Despre flori) Învolt[2](1). **4.** (Despre țesături, tricotaje) Care este țesut sau tricotat foarte strâns; des[2] (**I 1**). **5.** (Despre drumuri etc.) Pe care se umblă mult; bătătorit. **6.** (În sintagma) *Lapte bătut* = lapte fermentat, cu gust acrișor. **II.** S.f. art. Numele mai multor dansuri populare; melodie după care se execută aceste dansuri. — V. **bate.**

BĂȚ, *bețe,* s.n. **1.** Bucată de lemn lungă și subțire. G Expr. *A pune* (cuiva) *bețe în roate* = a face (cuiva) dificultăți pentru a zădărnici o acțiune, un plan. (Reg.) *A da (ca câinele) prin băț* = a fi extrem de insistent, de obraznic. *A rămâne cu traista-n băț* = a sărăci. *A-și lua traista-n băț* = a porni la drum, a pleca. F (Adverbial) Drept, țeapăn, rigid. *Stă băț.* **2.** Fig. Lovitură dată cu bățul (**1**). **3.** Piesă în formă de vergea, care intră în alcătuirea diferitelor unelte, mașini etc. *Bățul țelor.* — Et. nec.

BĂȚÓS, -OÁSĂ, *bățoși, -oase,* adj. **1.** Drept, țeapăn, rigid ca un băț. F Fig. (Despre oameni sau despre firea lor) Lipsit de mlădiere; rigid; îngâmfat, plin de sine. **2.** (Despre plante) Cu tulpina lemnoasă. — **Băț** + suf. *-os.*

BĂÚBIL, -Ă, *băubili, -e,* adj. Care poate fi băut; buvabil. — **Bea** + suf. *-bil.*

BĂUNÍ, *băún,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre lupi și câini) A urla; (despre vite) a mugi; (despre copii) a țipa tare; *p. ext.* a se văita. [Pr.: *bă-u-.* — Prez. ind. și: *báun*] — Cf. b a u .

BĂÚT[1] s.n. Faptul de *a bea.* — V. **bea.**

BĂÚT[2]**, -Ă,** *băuți, -te,* adj. **1.** Care și-a astâmpărat setea cu apă. **2.** Beat. — V. **bea.**

BĂUTÓR, -OÁRE, *băutori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are obiceiul să consume mult alcool; beție. [Pr.: *bă-u-*] — **Bea** + suf. *-tor.*

BĂUTÚRĂ, *băuturi,* s.f. **1.** Lichid care poate fi băut pentru a opri setea, ca medicament etc. F Lichid alcoolic potabil. **2.** Consum de mari cantități de lichide alcoolice. G Expr. *A (nu) ține la băutură* = a (nu) rezista la consumarea (exagerată) a lichidelor alcoolice. [Pr.: *bă-u-.* — Var.: (reg.) **beutúră** s.f.] — Lat. ***bibitura.**

BĂUTURÍCĂ, *băuturici,* s.f. Diminutiv al lui *băutură.* [Pr.: *bă-u-.* — Pl. și: *băuturele*] — **Băutură** + suf. *-ică.*

BÂHLÍ, pers. 3 *bâhlește,* vb. IV. Refl. (Reg., mai ales despre apă) A căpăta un miros greu, de stătut (din cauza putrezirii materiilor organice). — Cf. b a h n ă .

BÂHLÍT, -Ă, *bâhliți, -te,* adj. (Reg.; mai ales despre apă) Care miroase urât, stătut. — V. **bâhli.**

BÂIGUÍ, *bấigui,* vb. IV. Intranz. și refl. A vorbi incoerent, încurcat; a spune prostii. — Cf. magh. b o l v o n g n i „a rătăci”.

BÂIGUIÁLĂ, *bâiguieli,* s.f. Faptul de *a (se) bâigui*; exprimare fără șir, încurcată. [Pr.: *-gu-ia-*] — **Bâigui** + suf. *-eală.*

BÂIGUÍT, -Ă, *bâiguiți, -te*, adj. (Despre vorbire) Fără noimă, fără sens, rău articulat. F (Despre oameni) Zăpăcit, buimac. — V. **bâigui.**

BÂIGUITÓR, -OÁRE, *bâiguitori, -oare,* adj. Care bâiguie. [Pr.: *-gu-i-*] — **Bâigui** + suf. *-tor.*

BÂJBÂÍ, *bấjbâi,* vb. IV. Intranz. A orbecăi (în întuneric, în ceață etc.). F Tranz. A căuta ceva pipăind prin întuneric. G Loc. adv. *Pe bâjbâite* = pe dibuite, dibuind, bâjbâind. — Formație onomatopeică.

BÂJBÂIÁLĂ, *bâjbâieli,* s.f. Faptul de *a bâjbâi;* bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură. [Pr.: *-bâ-ia-*] — **Bâjbâi** + suf. *-eală.*

BÂJBÂÍRE, *bâjbâiri,* s.f. Bâjbâială. — V. **bâjbâi.**

BÂJBÂÍT s.n. Bâjbâială. — V. **bâjbâi.**

BÂJBÂITÚRĂ, *bâjbâituri,* s.f. (Rar) Bâjbâială. [Pr.: *-bâ-i-*] — **Bâjbâi** + suf. *-tură.*

BÂLBÂÍ, *bấlbâi,* vb. IV. Intranz., refl. și tranz. A pronunța nedeslușit sunetele sau cuvintele, repetându-le și împiedicându-se în rostirea lor, din cauza unui defect natural, a emoției sau a enervării; a gângăvi. F Refl. A-și pierde șirul vorbelor, a bolborosi cuvinte și fraze fără sens. — Formație onomatopeică.

BÂLBÂIÁLĂ, *bâlbâieli,* s.f. Faptul de *a (se) bâlbâi*; pronunțare neclară. [Pr.: *-bâ-ia-*] — **Bâlbâi** + suf. *-eală.*

BÂLBÂÍRE, *bâlbâiri,* s.f. Faptul de *a (se) bâlbâi;* bâlbâială. — V. **bâlbâi.**

BÂLBÂÍT, -Ă, *bâlbâiți, -te,* adj. (Adesea substantivat și adverbial) Care (se) bâlbâie, care vorbește greu, gângav. — V. **bâlbâi.**

BÂLCI, *bâlciuri,* s.n. Târg mare ținut în anumite perioade ale anului, la sărbători importante și însoțit de spectacole și de petreceri populare; iarmaroc. F Fig. (Fam.) Gălăgie, hărmălaie, zăpăceală. — Din magh. **bolcsu.**

BÂLDÂBÁC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp în apă; bâltâc. — Onomatopee.

BÂLTÁC interj. (Rar) Bâldâbâc. — Onomatopee.

BÂNTUÍ, *bấntui,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. (Despre forțele naturii: la pers. 3) A lovi insistent și cu violență (o regiune, recolta, livezile, satele etc.), producând pagube. F Tranz. (Despre boli, războaie, năvăliri; la pers. 3) A pustii, a devasta, a face ravagii. **2.** Tranz. (Înv.) A împila, a chinui, a asupri. F (Reg., în imprecații) A pedepsi, a bate. **3.** Intranz. și tranz. (Fam.) A cutreiera (**1**). — Din magh. **bántani.**

BÂNTUIÁLĂ, *bântuieli,* s.f. (Pop.) Supărare, necaz. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Bântui** + suf. *-eală.*

BÂNTUÍRE, *bântuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a bântui.* — V. **bântui.**

BÂNTUITÓR, -OÁRE, *bântuitori, -oare,* adj. Care bântuie. [Pr.: *-tu-i-*] — **Bântui** + suf. *-tor.*

BÂR interj. Cuvânt cu care se îndeamnă sau se gonesc oile. — Onomatopee.

BÂRCOÁCE, *bârcoci,* s.f. Arbust din familia rozaceelor, cu frunze mici, rotunde, cu flori și cu fructe roșii *(Cotoneaster integerrima).* — Et. nec.

BÂRDÁN, *bârdane,* s.n. (Reg.) Burduhan. — Et. nec.

BÁRFĂ, *bârfe,* s.f. (Fam.) Bârfeală. — Din **bârfi** (derivat regresiv).

BÂRFEÁLĂ, *bârfeli,* s.f. Faptul de *a (se) bârfi;* vorbe răuvoitoare la adresa cuiva; bârfire, bârfă, bârfit, cancan[1]. — **Bârfi** + suf. *-eală.*

BÂRFÍ, *bârfesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. recipr. A (se) vorbi de rău, a (se) ponegri, a (se) defăima, a calomnia, a cleveti. F Tranz. A flecări, a îndruga verzi și uscate. — Et. nec.

BÂRFÍRE, *bârfiri,* s.f. Bârfeală. — V. **bârfi.**

BÂRFÍT s.n. Bârfeală. — V. **bârfi.**

BÂRFITÓR, -OÁRE, *bârfitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care bârfește. — **Bârfi** + suf. *-tor.*

BÂRÂÍ, *bấrâi,* vb. IV. Tranz. A bodogăni; a cicăli pe cineva. — **Bâr** + suf. *-âi.*

BÂRLĂDEÁN, -Ă, *bârlădeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Bârlad. **2.** Adj. Care aparține municipiului Bârlad sau bârlădenilor (**1**), privitor la municipiul Bârlad ori la bârlădeni. — **Bârlad** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BÂRLĂDEÁNCĂ, *bârlădence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Bârlad. — **Bârlădean** + suf. *-că.*

BÂRLIGÁ, pers. 3 *bârlígă,* vb. I. Tranz. (Despre vite) A(-și) ridica coada (încârligată) cu vârful în sus; a îmbârliga. — Et. nec.

BÂRLIGÁT, -Ă, *bârligați, -te*, adj. (Mai ales despre coada sau coarnele animalelor) Ridicat (și încârligat) în sus; îmbârligat. — V. **bârliga.**

BÂRLÓG, *bârloguri*, s.n. Vizuină de urs; *p. gener.* vizuină a oricăror animale sălbatice. F Fig. Culcuș; locuință. — Din sl. **brŭlogŭ.**

BÁRNĂ, *bârne,* s.f. **1.** Trunchi de copac (cojit și fățuit cu barda) folosit în construcții. **2.** Aparat de gimnastică feminină, format dintr-o grindă de lemn lăcuit lungă, dispusă orizontal deasupra solului, la o anumită înălțime, pe care se execută exerciții de echilibru. — Din sl. **brŭvĭno.**

BÂRNÉȚ s.n. v. **brâneț.**

BÂRSÁN, -Ă, *bârsani, -e,* adj. **1.** Care privește Țara Bârsei. **2**. (Despre oi; adesea substantivat) Cu lână lungă și aspră. F (Despre lâna acestor oi) Lungă și aspră. — **Bârsa** (n. pr.) + suf. *-an.*

BÁRSĂ, *bârse,* s.f. Bucată de fier sau de lemn care leagă între ele brăzdarul, cormana și plazul plugului. — Cf. alb. v ë r z .

BÂRZÓI adv. (Reg., în expr.) *Cu coada bârzoi* = cu coada ridicată în sus. — Et. nec.

BÂRZOIÁ, *bârzoiez,* vb. I. Refl. (Reg.). **1.** A se îngâmfa, a se umfla în pene. **2.** A se bosumfla. [Pr.: *-zo-ia*] — Din **bârzoi.**

BÂRZOIÁT, -Ă, *bârzoiați, -te,* adj. (Reg., mai ales despre coada animalelor) Ridicat în sus, îmbârligat, bârligat. [Pr.: *-zo-iat*] — V. **bârzoia.**

BÂT, -Ă, *bâți, bâte*, adj., s.m. și f. (Reg.) **1.** Adj. Bătrân. **2.** S.m. și f. Bunic. — Cf. b ă t r â n .

BÁTĂ, *bâte*, s.f. Băț lung și gros (cu măciulie la un capăt); ciomag, botă[2], ceatlău. — Et. nec.

BÂTLÁN, *bâtlani,* s.m. Pasăre de baltă din ordinul picioroangelor, înaltă de un metru și chiar mai mult, cu pene cenușii, cu gâtul, cu ciocul și picioarele lungi și cu un moț de câteva pene date pe ceafă; stârc cenușiu *(Ardea cinerea).* — Din bg. **batlan.**

BÂTLĂNÁȘ, *bâtlănași,* s.m. Pasăre din ordinul picioroangelor, mai mică decât bâtlanul, cu gâtul și cu ciocul lung și cu penele roșcate și negre *(Ardea minuta).* — **Bâtlan** + suf. *-aș.*

BÂȚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită o mișcare rapidă și nervoasă (într-o parte și în alta). [Var.: **bâța** interj.] — Onomatopee.

BÁȚA interj. v. **bâț.**

BÂȚÂÍ, *bấțâi*, vb. IV. Intranz., tranz. și refl. A tremura, a mișca nervos și repede din mâini, din picioare sau din cap; a da repede din coadă. — **Bâț** + suf. *-âi.*

BÂȚÂIÁLĂ, *bâțâieli,* s.f. Tremur nervos al mâinilor, al picioarelor, al capului sau (la animale) al cozii. [Pr.: *-țâ-ia-*] — **Bâțâi** + suf. *-eală.*

BÂȚÂÍT, *bâțâituri,* s.n. Faptul de *a (se) bâțâi.* — V. **bâțâi.**

BÂZ interj. (Cu „z” prelungit) Cuvânt care imită sunetul produs în zbor de unele insecte. — Onomatopee.

BÁZĂ, *bâze*, s.f. Joc de copii în care partenerii lovesc pe la spate, pe rând, cu palma în palma așezată la subsuoara brațului opus a celui care se pune

„bâză" și care trebuie să ghicească cine l-a lovit, în timp ce partenerii de joc strigă „bâzzz!". — **Bâz** + suf. *-ă*.

BÂZÂÍ, *bâzâi*, vb. IV. **1.** Intranz. (Despre insectele care zboară) A produce în zbor sunete caracteristice; a zumzăi, a zâzâi, a zumbăi. **2.** Intranz. (Mai ales despre copii; fam.) A plânge, a scânci. **3.** Tranz. (Fam.) A sâcâi, a cicăli; a bârfi.— **Bâz** + suf. *-âi*.

BÂZÂIÁLĂ, *bâzâieli,* s.f. Faptul de *a bâzâi*; zgomot produs de insectele care zboară; bâzâit, bâzâitură. [Pr.: *-zâ-ia-*] — **Bâzâi** + suf. *-eală*.

BÂZÂÍT s.n. Bâzâială. — V. **bâzâi.**

BÂZÂITÓR, -OÁRE, (**1**) *bâzâitori, -oare,* adj., (**2**) *bâzâitori,* s.f. **1.** Adj. Care bâzâie. **2.** S.f. (Rar) Jucărie de copii care produce zgomote asemănătoare unui bâzâit; sfârâitoare, zbârnâitoare. [Pr.: *-zâ-i-*] — **Bâzâi** + suf. *-tor*.

BÂZÂITÚRĂ, *bâzâituri,* s.f. (Rar) Bâzâială. [Pr.: *-zâ-i-*] — **Bâzâi** + suf. *-tură*.

BÂZDÁC, *bâzdâcuri,* s.n. (Fam.) Toană[1], capriciu, hachiță. G Expr. *A-i sări* (cuiva) *bâzdâcul* = a se supăra. — Et. nec.

BÂZDÂGÁNIE, *bâzdâganii,* s.f. (Pop.) Namilă, dihanie, monstru; arătare, ciudățenie, drăcie. — Din sl. **bezdyhanïnŭ**.

BÂZÓI[1], *bâzoaie,* s.n. (Pop.) Coarda cu timbrul cel mai jos a unor instrumente muzicale. — **Bâz** + suf. *-oi*.

BÂZÓI[2], *bâzoi,* s.m. Viespe. — Formație onomatopeică.

BBC n.pr. n. Compania publică de radio și televiziune din Marea Britanie. [Pr.: *bibisí*]. — Abr. din engl. **B**[ritish] **B**[roadcasting] **C**[orporation].

BCA s.n. Material de construcție (folosit pentru lucrări de zidărie și de hidroizolații). Pr.: *beceá*] — Abr. din **B**[eton] **C**[elular] **A**[utoclavizat].

BCG® s.n. Vaccin împotriva tuberculozei. [Pr.: *becegé*] — Abr. din bacile **B**[iliée] de **C**[almette] et **G**[uérin].

BD, *BD-uri,* s.n. Bandă desenată. [Pr.: *bedé*] — Din fr. **B.D.**

BEA, *beau,* vb. II. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A înghiți un lichid. G Expr. *A bea paharul până-n fund* = a îndura un necaz, o durere până la capăt. **2.** Intranz. Spec. A consuma băuturi alcoolice. G Expr. (Fam.) *A bea în sănătatea* (sau *în cinstea, pentru succesul) cuiva* = a sărbători pe cineva, consumând băuturi alcoolice în cinstea (și pe socoteala) lui. **3.** Tranz. A cheltui, a risipi bani, avere etc. pe băutură. G Expr. *A-și bea și cămașa* = a cheltui totul pe băutură. *A-și bea (și) mințile* = a bea până la inconștiență sau până la nebunie. **4.** Tranz. (Pop.; în expr.) *A bea tutun* = a fuma. — Lat. **bibere.**

BEAT[1] adj. invar. **1.** Care aparține beatnicilor, specific beatnicilor. **2.** Care aparține unui stil distinct în rockul modern (și în jazz). [Pr.: *bít*] — Cuv. engl.

BEAT[2], -Ă, *beți, -te,* adj. Care este în stare de ebrietate; aghesmuit, afumat, amețit, băut[2], cherchelit, făcut[2], matosit, F Fig. Copleșit, amețit, tulburat de o stare sufletească foarte plăcută. *Beat de fericire.* — Lat. **bibitus.**

BEATIFICÁ, *beatífic,* vb. I. Tranz. (La catolici) A trece o persoană decedată în categoria fericiților bisericii, aflați pe o treaptă inferioară sfinților. [Pr.: *be-a-*] — Din lat. **beatificare.** Cf. fr. b é a t i f i e r.

BEATIFICÁRE, *beatificări,* s.f. Faptul de *a beatifica.* [Pr.: *be-a-*] — V. **beatifica.**

BEATITÚDINE s.f. **1.** Stare ideală de înțelepciune la Aristotel, stoici, Spinoza etc. **2.** (În patologia mintală contemporană) Euforie permanentă, însoțită de indiferență față de împrejurările exterioare. **3.** Stare de fericire deplină. [Pr.: *be-a-*]— Din lat. **beatitudo, -inis.** Cf. fr. b é a t i t u d e.

BEATNIC, *beatnici,* s.m. Intelectual (american) care practică o filosofie contestatară și are o ținută neîngrijită; *p. gener.* tânăr (din Occident) cu plete și ținută neîngrijită. [Pr.: *bít-*] — Din engl. **beatnic.**

BEAUJOLAIS s.n. Vin roșu sec din estul Franței, care este consumat de obicei la câteva luni după ce a fost produs. [Pr.: *bojolé*] — Din n.pr. **Beaujolais.**

BÉBE s.m. Copil în primele luni sau în primii ani de viață. [Acc. și: *bebé*.] — Din fr. **bébé.**

BEBELÚȘ, *bebeluși,* s.m. Copil în primele luni de viață. — **Bebe** + suf. *-ăluș*.

BÉBI s.m. Bebe. — Din engl. **baby**.

BEC[1], *becuri,* s.n. **1.** Balon din sticlă vidat sau umplut cu un gaz inert, având în interior un filament care devine incandescent când este străbătut de curent electric; *p. ext.* lampă electrică. G Expr. (Fam.) *A fi* (sau *a cădea) pe bec* = a fi sau a ajunge într-o situație fără ieșire; a i se înfunda, a o păți. **2.** Sita unei lămpi de gaz. **3.** Orificiu prin care țâșnește un lichid vaporizat, un jet de gaz sau de amestec de gaze sub presiune, spre a putea fi aprinse. — Din fr. **bec** [de gaz].

BEC[2], *beci,* s.m. (Sport, rar) Fundaș la jocul de fotbal. — Din engl. **back.**

BECÁR, *becari,* s.m. Semn grafic pe portativ care, anulând un bemol sau un diez anterior, indică revenirea la tonul natural al unei note muzicale. — Din fr. **bécarre.**

BECĂȚĂ, *becațe,* s.f. (Rar) Numele mai multor păsări călătoare cu ciocul lung, cu carnea gustoasă, care trăiesc în regiuni mlăștinoase; becațină *(Capella).* — Din ngr. **becátsa**. Cf. fr. b é c a s s e.

BECAȚÍNĂ, *becaține,* s.f. (Rar) Becață. — Din fr. **bécassine** (după *becață*).

BECÉR, *beceri,* s.m. Vechi dregător domnesc însărcinat cu supravegherea bucătăriei domnești; *p. ext.* bucătar domnesc. — **Beci** + suf. *-ar*.

BECERÍE, *becerii,* s.f. (Înv.) Bucătărie domnească. — **Becer** + suf. *-ie*.

BECHÉR, *becheri,* s.m. (Fam.) Burlac, holtei[1]. — Din tc. **bekâr.**

BECHERÁȘ, *becherași,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *becher.* — **Becher** + suf. *-aș*.

BECHÍE, *bechii,* s.f. **1.** Dispozitiv auxiliar de sprijin la avion, format dintr-un suport cu patină sau cu roată și având diverse amplasări. **2.** Piesă de metal care protejează elicea unei ambarcațiuni cu motor ce navighează în ape puțin adânci. — Din fr. **béquille** [de queue].

BÉCHIU s.n. (Reg., în expr.) *A nu ști* (sau *a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe nici) bechiu* = a nu ști (sau a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe) nimic, niciun cuvânt, nicio boabă. — Et. nec.

BECI, *beciuri,* s.n. **1.** Pivniță. **2.** Închisoare (în subsolul unei clădiri). — Et. nec.

BECÍSNIC, -Ă, *becisnici, -ce,* adj., s.m. și f. (Pop.) **1.** (Om) vrednic de compătimire, lipsit de personalitate, de inteligență și de energie; ticăit[2]. **2.** (Om) debil, slăbănog, neputincios, bolnăvicios. [Var.: **bicísnic, -ă** adj., s.m. și f.] — Din sl. **bečistĭnikŭ.**

BECISNICÍE, *becisnicii,* s.f. (Pop.) **1.** Faptă de becisnic. **2.** Starea omului becisnic. [Var.: **bicisnicíe** s.f.] — **Becisnic** + suf. *-ie*.

BEDREÁG, *bedreaguri,* s.n. (Reg.) Butuc, scaun sau banc de lucru pentru lemnar, rotar, cizmar. — Et. nec.

BEDUÍN, -Ă, *beduini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație arabă nomadă și seminomadă de crescători de vite sau cămile din Peninsula Arabia și din Africa de Nord. **2.** Adj. Care aparține beduinilor (**1**), privitor la beduini. — Din fr. **bédouin.**

BEE interj. Behehe. — Onomatopee.

BEETHOVENIÁN, -Ă, *beethovenieni, -e*, adj. De Beethoven, al lui Beethoven; în maniera lui Beethoven. [Pr.: *be-to-ve-ni-an*] — **Beethoven** (n. pr.) + suf. *-ian*.

BEGLERBÉG s.m. v. **beilerbei.**

BEGLERBÉI s.m. v. **beilerbei.**

BEGÓNIE, *begonii,* s.f. Gen de plante ornamentale, cultivate pentru flori și pentru frunzele lor decorative *(Begonia).* — Din fr. **bégonia.**

BEHAVIORÍSM s.n. Curent psihologic centrat pe studiul comportamentului, al relației exterioare stimul-răspuns; comportamentism. [Pr.: *biheĭ-vi-o-*] — Din engl. **behaviorism,** fr. **béhaviorisme**.

BEHĂÍ, *béhăi,* vb. IV. Intranz. (Despre capre și oi; la pers. 3) A scoate strigătul caracteristic speciei; a mehăi. F Tranz. și intranz. Fig. (Despre oameni) A cânta urât, nearmonios. — **Bee(h)** + suf. *-ăi*.

BEHĂÍT s.n. Faptul de *a behăi;* sunete caracteristice scoase de oi, miei, capre; mehăit, behăitură. — V. **behăi.**

BEHĂITÓR, -OÁRE, *behăitori, -oare,* adj. (Rar) Care behăie. [Pr.: *-hă-i-*] — **Behăi** + suf. *-tor*.

BEHĂITÚRĂ, *behăituri,* s.f. Strigăt specific al caprelor, al oilor și al mieilor; behăit. [Pr.: *-hă-i-*] — **Behăi** + suf. *-tură*.

BEHEHÉ interj. Cuvânt care imită strigătul oilor sau al caprelor; bee, mehehe. [Var.: **bée** interj.] — Onomatopee.

BEI, *bei,* s.m. Guvernator al unui oraș sau al unei provincii din fostul Imperiu Otoman. F Titlu dat de turci domnilor Țărilor Române; *p. ext.* prinț oriental. — Din tc. **bey.**

BEILERBÉI, *beilerbei,* s.m. Guvernator general al unei provincii din Imperiul Otoman. [Var.: **beglerbég, beglerbéi** s.m.] — Din tc. **beylerbeyi.**

BEILÍC, *beilicuri,* s.n. (Înv.) **1.** Casă în care erau găzduiți beii și alți trimiși oficiali ai Porții Otomane în Țările Românei. **2.** Vânzare forțată de oi în Țările Române făcută în favoarea sultanului la prețuri fixate de turci; dijmă (în oi). **3.** Muncă efectuată gratuit în folosul unui bei sau al feudalilor autohtoni. — Din tc. **beylik.**

BEIZADEÁ, *beizadele,* s.f. (Înv.) Fiu de domn; principe. — Din tc. **beyzade.**

BEJ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Cafeniu foarte deschis. **2**. S.n. Culoare bej (**1**). — Din fr. **beige.**

BEJÁNIE s.f. v. **băjenie.**

BEJĂNÁR s.m. v. **băjenar.**

BEJĂNĂRÍ vb. IV v. **băjenări.**

BEJĂNĂRÍE s.f. v. **băjenărie.**

BEJĂNĂRÍT s.n. v. **băjenărit.**

BEJĂNÍ vb. IV v. **băjeni.**

BEJENÁR s.m. v. **băjenar.**

BEJENERÍE s.f. v. **băjenărie.**

BEJENÍ vb. IV **băjeni.**

BEJÉNIE s.f. v. **băjenie.**

BEL, *beli* s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea sunetelor. — Din fr. **bel.**

BELADÓNĂ, *beladone,* s.f. (Bot.) Mătrăgună. F Medicament făcut din frunzele și rădăcinile acestei plante. — Din fr. **belladone.**

BELALÍU, -ÍE, *belalii,* adj. (Reg.) **1.** Dificil, greu. **2.** Mofturos, năzuros, capricios. — Din tc. **belâlı.**

BELARÚS, -Ă, *belaruși, -se,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Belarus sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Belarus sau belarușilor (**1**), privitor la Republica Belarus ori la belaruși. F (Substantivat, f.) Limba belarusă. [Var.: **bielorús, -ă** adj.] — Din rus. **belorus.**

BELCÁNTO s.n. Stil italienesc de interpretare în muzica vocală, caracterizat prin puritatea liniei melodice. — Din it. **bel-canto.**

BELCIÚG, *belciuge,* s.n. **1.** Verigă de metal care servește la fixarea unui lacăt, a unui lanț etc. G Expr. *A pune* (sau *a atârna* cuiva) *belciugul în nas* = a pune stăpânire (pe cineva), a avea (pe cineva) în mână. (Fam.) *A (nu) fi câștigat la belciuge* = a (nu) fi considerat o persoană căreia i se poate cere orice fel de serviciu. **2.** Meandru al unui râu care în perioadele de secetă rămâne izolat de albia acestuia. — Din sl. **bĕličugŭ.**

BELCIUGÁT, -Ă, *belciugați, -te,* adj. (Pop.; despre coarnele animalelor) Încârligat, încovoiat (în formă de spirală). — **Belgiug** + suf. *-at.*

BÉLDIE, *beldii,* s.f. (Reg.) **1.** Prăjină lungă și subțire; par lung. **2.** Cotor, tulpină la unele plante erbacee. — Et. nec.

BÉLDIȚĂ, *beldițe,* s.f. Pește mic, asemănător cu obletul, cu spinarea albastră-verzuie, având pe părțile laterale câte două linii paralele întrerupte *(Alburnoides bipunctatus).* — Et. nec.

BELEÁ, *belele,* s.f. (Fam.) Întâmplare neprevăzută care aduce necaz; pacoste, bucluc. G Expr. *A da de belea* = a avea o supărare, un necaz. F Ființă care provoacă numai neplăceri, necazuri, încurcături. — Din tc. **belâ.**

BELE-ÁRTE s.f. pl. (Livr.) Arte frumoase. — Din it. **belle arte.**

BELEMNÍT, *belemniți,* s.m. Gen de moluscă fosilă din clasa cefalopodelor. — Din fr. **bélemnite.**

BELETRÍSTIC, -Ă, *beletristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține literaturii artistice, privitor la literatura artistică. **2.** S.f. Literatură artistică. — Din germ. **beletristisch, Belletristik.**

BÉLFER, *belferi,* s.m. (Fam.) **1.** Învățător; profesor. **2.** Om care se lăfăiește în lux și bogăție. — Din idiș. **Belfer** (= germ. *Beihelfer).*

BELGI s.m. pl. Uniune de triburi celtice populând, în Antichitate, teritoriul dintre Sena și Rin, supuse de romani în sec. I î.H. — Din fr. **Belges**.

BELGIÁN, -Ă, *belgieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Belgiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Belgiei sau belgienilor (**1**), privitor la Belgia sau la belgieni. [Pr.: *-gi-an*] — **Belgia** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BELGIÁNCĂ, *belgience,* s.f. Femeie care face parte din populația de bază a Belgiei sau care este originară de acolo. — **Belgian** + suf. *-că.*

BELGRĂDEÁN, -Ă, *belgrădeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Belgrad. **2.** Adj. Care aparține orașului Belgrad sau belgrădenilor (**1**), referitor la Belgrad ori la belgrădeni. — **Belgrad** (n.pr.) + suf. *-ean.*

BELGRĂDEÁNCĂ, *belgrădence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Belgrad. — **Belgrădean** + suf. *-că.*

BELÍ, *belesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A jupui. **2.** Tranz. și refl. A (se) juli. **3.** Tranz. (În expr.) *A(-și) beli ochii* = a deschide ochii mari; a privi cu mirare, prostește. G Refl. *Ce te bleștI așa la mine?* — Din sl. **bĕliti.**

BELICÍST, -Ă, *beliciști, -ste,* adj. (Rar) De război, războinic. — Din fr. **belliciste.**

BELICÓS, -OÁSĂ, *belicoși, -oase,* adj. Care are o atitudine războinică, bătăioasă, agresivă; amenințător. — Din lat. **bellicosus.**

BELIGERÁNT, -Ă, *beligeranți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care se află în stare de război. *Armate beligerante.* — Din fr. **belligérant,** lat. **belligerans, -ntis.**

BELIGERÁNȚĂ s.f. Situația în care se află un beligerant; stare de război. — Din fr. **belligérance.**

BELINOGRÁF, *belinografe,* s.n. Aparat de transmis imaginile la distanță pe cale electromagnetică. — Din fr. **bélinographe.**

BELINOGRÁMĂ, *belinograme*, s.f. Imagine transmisă prin belinograf. — Din fr. **bélinogramme.**

BELÍT, -Ă, *beliți, -te,* adj. (Pop.) Jupuit[2]; *fig.* jigărit, prăpădit. F (Despre ochi) Bulbucat, exoftalmic. — V. **beli.**

BELÍTĂ s.f. Exploziv de siguranță folosit în minele de cărbuni. — Din fr. **bellite.**

BELÓTĂ s.f. Numele unui joc de cărți care se joacă pe puncte, cu 32 de cărți, între doi, trei sau patru jucători. — Din fr. **belote.**

BELȘÍȚĂ, *belșițe,* s.f. Plantă erbacee onrnamentală, cu frunze mari, verzui sau purpurii și cu flori mari roșii, galbene sau pestrițe; cană[1] *(Cana indica).* — Et. nec.

BELȘÚG, *belșuguri,* s.n. Cantitate îndestulătoare de bunuri (necesare traiului); abundență, bogăție, îmbelșugare. G Loc. adv. *Din belșug* = în cantitate mare, din plin. [Var.: (reg.) **bielșúg, bilșúg** s.n.] — Din magh. **böség.**

BELTEÁ s.f. v. **peltea.**

BELVEDÉRE, *belvederi,* s.f. Construcție așezată pe un loc ridicat, de unde se poate privi departe; *p. ext.* loc, terasă, platformă de unde se poate admira o priveliște. — Din fr. **belvédère.**

BELZEBÚT n.pr. m. (Livr.) Unul dintre numele date diavolului; *p. restr.* căpetenie a diavolilor. — Cf. fr. B e l z é b u t h .

BÉMBERG s.n. (Înv.) Țesătură de mătase artificială, folosită pentru lenjerie. — Din fr. **bemberg.**

BEMÓL, *bemoli,* s.m. Semn grafic muzical (asemănător cu litera „b"), care coboară cu un semiton înălțimea sunetului respectiv. — Din fr. **bémol,** it. **bemolle.**

BEMOLIZÁ, *bemolizez,* vb. I. Tranz. A marca cu bemol o notă sau un șir de note. — Din fr. **bémoliser.**

BÉNĂ, *bene,* s.f. **1.** Parte a autocamionului în care se încarcă materialele. **2.** Cupă metalică la macarale, elevatoare etc. — Din fr. **benne.**

BENCHÉT, *benchete,* s.n. (Pop.) Petrecere mare, chef, zaiafet. — Din ucr. **benket.**

BENCHETUÍ, *benchetuiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A chefui. — **Benchet** + suf. *-ui.*

BENCHETUIÁLĂ, *benchetuieli,* s.f. (Fam.) Petrecere, chef. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Benchetui** + suf. *-eală.*

BENCHI s.n. v. **zbenghi.**

BENDÍȚĂ s.f. v. **bentiță**.

BÉNDIX, *bendixuri,* s.n. Mecanism, la automobile, avioane etc., care permite angrenarea pinionului demarorului cu coroana dințată de pe volantul motorului. — Din fr. **bendix.**

BENEDICTÍN, -Ă, *benedictini, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Ordin religios întemeiat de Benedict de Nursia în sec. VI, căruia îi aparțin mai multe congregații. **2.** S.m. și f. Călugăr care fac parte din acest ordin. **3.** Adj. Care aparține benedictinilor (**2**), privitor la benedictini. F Fig. Laborios, harnic, muncitor. **4.** S.f. Lichior fin, de culoare galbenă, cu gust dulce (preparat la început de benedictini). — Din fr. **bénédictin.**

BENEDICȚIÚNE, *benedicțiuni,* s.f. (Bis.; livr.) Binecuvântare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din lat. **benedictio, -onis,** fr. **bénédiction.**

BENÉFIC, -Ă, *benefici, -ce,* adj. Favorabil, binefăcător. — Din fr. **bénéfique.**

BENEFICIÁ, *beneficiez,* vb. I. Intranz. A trage folos; a profita, a avea un câștig de pe urma cuiva sau din ceva. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **bénéficier.**

BENEFICIÁR, -Ă, *beneficiari, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană (fizică sau juridică) căreia, în temeiul unui contract, i se predau anumite produse sau lucrări, ori i se prestează anumite servicii. **2.** Persoană care beneficiază de ceva. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **bénéficiaire,** lat. **beneficiarius.**

BENEFICIÉRE, *beneficieri*, s.f. Faptul de *a beneficia.* [Pr.: *-ci-e-*] — V. **beneficia.**

BENEFÍCIU, *beneficii,* s.n. Câștig, profit sau folos pe care-l are cineva (de pe urma unei situații, activități etc.); profit financiar al unei întreprinderi, reprezentând diferența dintre veniturile realizate și cheltuielile ocazionate de acestea. G Expr. *Sub beneficiu de inventar* = în mod provizoriu, sub rezerva controlului ulterior. — Din fr. **bénéfice,** lat. **beneficium.**

BENEVÓL, -Ă, *benevoli, -e,* adj. Făcut de bunăvoie; facultativ. — Din fr. **bénévole,** lat. **benevolus.**

BÉNGA s.m. (Fam.; în expr.) *A-l lua benga* (pe cineva) = a-l lua dracul, a o păți; a muri. — Din țig. **benga.**

BENGÁL, *bengale,* adj. (În sintagma) *Foc bengal* = foc de artificii. — Din fr. [feu de] **Bengale.**

BENGALÉZ, -Ă, *bengalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1**. S.m. și f. (La pl.) Populație indo-europeană care populează regiunile de pe malurile cursului inferior al Gangelui și al Brahmaputrei; (și la sg.) persoană care face parte din acest popor. **2.** Adj. Care aparține bengalezilor (**1**), privitor la bengalezi. — **Bengal** + suf. *-ez.*

BENGÁLI, *bengali,* s.m., adj. invar. (Rar) **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Bengal. **2.** Adj. invar. Care aparține Bengalului sau bengalezilor (**1**). (Substantivat, f.) Limba bengali. **3.** S.m. Nume dat mai multor păsări înrudite cu vrabia, cu penajul colorat în albastru ori cafeniu, originare din India. [Acc. și: *bengalí*] — Din fr. **bengali.**

BENGHI s.n. v. **zbenghi.**

BENÍGN, -Ă, *benigni, -e,* adj. (Despre boli) Care nu prezintă gravitate; ușor. — Din lat. **benignus,** fr. **bénin, -igne.**

BENIGNITÁTE s.f. Stare uşoară a unei boli. — Din fr. **bénignité.**

BENINÉZ, -Ă, *beninezi, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.M. şi f. Persoană care face parte din populaţia statului Benin sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine statului Benin sau beninezilor (**1**), privitor la statul Benin ori la beninezi. — **Benin** (n.pr.) + suf. *-ez.*

BENÍŞ s.n. v. **biniş.**

BENJAMÍN, *benjamini,* s.m. (Livr.) Cel mai mic copil al unei familii; cel mai tânăr membru al unui grup. — Din fr. **benjamin.**

BENOÁR, *benoare,* s.n. (Înv.) Lojă situată la nivelul parterului. — Din fr. **baignoire**.

BENTÍŢĂ, *bentiţe,* s.f. Diminutiv al lui *bantă.* [Var.: **bendíţă** s.f.] — **Bantă** + suf. *-iţă.*

BENTÓNIC, -Ă, *bentonici, -ce,* adj. Care trăieşte pe fundul apelor. — Din fr. **benthonique**.

BENTONÍT s.n. Rocă sedimentară argiloasă de culoare cenuşie sau galbenă-verzuie, caracterizată printr-o mare capacitate de absorbţie a apei, utilizată ca decolorant sau dezodorizant. [Var.: **bentonítă** s.f.] — Din fr. **bentonite.**

BENTONÍTĂ s.f. v. **bentonit.**

BÉNTOS s.n. Totalitatea organismelor care trăiesc pe fundul apelor. — Din fr. **benthos.**

BENZEDRÍNĂ s.f. (Farm.) Excitant cerebral care înlătură temporar somnul şi foamea; amfetamină. — Din engl. **benzedrine.**

BENZÉN s.m. Hidrocarbură lichidă, incoloră, insolubilă în apă, extrasă din gudroanele cărbunilor de pământ sau din petrol, care se foloseşte ca decolorant, ca materie primă la fabricarea unor compuşi organici etc. — Din fr. **benzène.**

BENZÉNIC, -Ă, *benzenici, -ce,* adj. (Despre corpuri sau grupuri moleculare) În a căror compoziţie intră benzenul; care aparţine familiei benzenului. — Din fr. **benzénique.**

BENZÍNĂ, *benzine,* s.f. Lichid incolor, uşor inflamabil, cu miros caracteristic, produs petrolier sau de sinteză, folosit mai ales drept combustibil pentru motoarele de automobil, sau ca solvent etc. — Din fr. **benzine.**

BENZIPIRÉN s.n. Substanţă extrasă din gudron, folosită în oncologie. — Din engl. **benzipiren.**

BENZOÁT, *benzoaţi,* s.m. Sare sau ester al acidului benzoic. [Pr.: *-zo-at*] — Din fr. **benzoate.**

BENZÓE s.f. Produs natural, vegetal, solid, care conţine răşini, acid benzoic şi un ulei volatil şi care este folosit în dermatologie şi în parfumerie; smirnă. — Din fr. **benzoë.**

BENZÓIC, -Ă adj. (În sintagma) *Acid benzoic* = substanţă cristalină, albă, extrasă din răşini naturale sau fabricată sintetic şi folosită în industria coloranţilor, a medicamentelor etc. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **benzoïque.**

BENZOLÍSM s.n. Totalitatea tulburărilor care apar în intoxicaţia (profesională) cu benzen. — Din fr. **benzolisme.**

BENZONAFTÓL, *benzonaftoli*, s.m. Benzoat de naftol, folosit ca medicament antibiotic în infecţiile intestinale. — Din fr. **benzonaphtol.**

BENZOPIRÍNĂ s.f. Substanţă gudronată care se găseşte în fumul de ţigară. — Din fr. **benzopirine.**

BENZOPURPURÍNĂ s.f. Substanţă colorantă care constituie unul dintre cei mai importanţi coloranţi roşii pentru bumbac. — Din fr. **benzopurpurine.**

BERÁR, *berari,* s.m. Specialist în fabricarea berii[1]. F Negustor care ţine o berărie. — **Bere**[1] + suf. *-ar.*

BERĂRÍE, *berării,* s.f. Local în care se bea bere[1]; braserie; *p. ext.* restaurant. F (Rar) Fabrică de bere[1]. — **Bere**[1] + suf. *-ărie.*

BERBÁNT, *berbanţi,* s.m. (Înv. şi fam.) Bărbat afemeiat, crai. — Din ngr. **berbántis.**

BERBANTLÂC, *berbantlâcuri,* s.n. (Înv. şi fam.) Purtare, faptă de berbant. — **Berbant** + suf. *-lâc.*

BERBÉC, *berbeci,* s.m. **I. 1.** Masculul oii. **2.** N. pr. Constelaţie din emisfera boreală. F Unul dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului. **II. 1.** Maşină de război folosită în trecut la spargerea zidurilor şi a porţilor unei cetăţi asediate. **2.** Greutate mare, acţionată mecanic sau manual, care, prin cădere, serveşte la baterea pilonilor, la spargerea bucăţilor mari de fontă etc. [Var.: **berbéce** s.m.] — Lat. **berbex, -ecis** (= *vervex*).

BERBECÁR, *berbecari,* s.m. (Rar) Păstor de berbeci (**I 1**). — **Berbec** + suf. *-ar.*

BERBECÁT, -Ă, *berbecaţi, -te,* adj.(Rar; despre capul unui animal) Cu fruntea bombată ca a berbecului (**I 1**); (despre botul sau fruntea unui animal) cu profil convex. — **Berbec** + suf. *-at.*

BERBECĂRÍE, *berbecării,* s.f. Ţarc, îngrăditură unde se ţin berbecii (**I 1**) despărţiţi de oi. — **Berbec** + suf. *-ărie.*

BERBÉCE s.m. v. **berbec.**

BERBECÉL, *berbecei,* s.m. **1.** (Zool.) Berbecuţ. **2.** (Ornit.) Sfrâncioc mare. — **Berbec** + suf. *-el.*

BERBECÍ, *berbecesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A izbi, a lovi puternic. — Din **berbec.**

BERBECÚŢ, *berbecuţi,* s.m. Diminutiv al lui *berbec* (**I 1**); berbecel. [Var.: **bărbăcúţ** s.m.] — **Berbec** + suf. *-uţ.*

BERBELEÁCUL s.n. art. (În loc. adv.) *De-a berbeleacul* = de-a rostogolul, peste cap. — Cf. b e r b e c .

BERBÉR, -Ă, *berberi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.M. şi f. (La pl.) Populaţie hamito-semitică din nordul Africii; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine berberilor (**1**), privitor la berberi. F (Substantivat, f.) Limba berberă. — Din fr. **berbère.**

BERBÍNŢĂ s.f. v. **bărbânţă.**

BERC[1], *bercuri,* s.n. (Reg.) Dumbravă, pădurice. — Din magh. **berek.**

BERC[2], BEÁRCĂ, *berci, -ce,* adj. **1.** (Despre animale) Cu coada scurtă sau scurtată; fără coadă. **2.** (Despre căciuli; la f.) Fără vârf, fără ţugui, teşit. — Et. nec.

BERCEUSE, *berceuse,* s.f. (Rar) Piesă instrumentală care are la bază un cântec de leagăn. [Pr.: *bersőz*] — Cuv. fr.

BÉRE[1], (**2**) *beri,* s.f. **1.** Băutură alcoolică slabă, obţinută prin fermentarea unei infuzii rezultate din fierberea în apă a malţului şi a florilor de hamei. **2.** Varietate sau porţie de bere (**1**). **3.** (Eliptic) Ţap, halbă, sticlă de bere[1] (**1**). — Din germ. **Bier** (influenţat de *bere[2]*).

BÉRE[2] s.f. Faptul de *a bea.* — V. **bea.**

BERECHÉT, (**1, 2**) *berecheturi,* s.n., (**3, 4**) *berecheţi*, s.m. (Reg.) **1.** S.n. Belşug, abundenţă. F (Adverbial; sens curent) Din belşug, din abundenţă. **2.** S.n. Noroc, prosperitate (neaşteptată). **3.** S.m. (Ir.) Om care aduce belşug, noroc. **4.** S.m. Om şiret, mincinos, şmecher, care înşală pe alţii, haimana. — Din tc. **bereket.**

BEREGÁTĂ, *beregate,* s.f. (Pop.) Laringe; *p. ext.* gâtlej. — Cf. sb. b e r i k a t.

BERÉT s.n. v. **beretă.**

BERÉTĂ, *berete,* s.f. Şapcă marinărească fără cozoroc; *p. ext.* bască. [Var.: (rar) **berét** s.n.] — Din fr. **béret**.

BERGAMÓT, -Ă adj. v. **pergamut.**

BERGAMÚT, -Ă adj. v. **pergamut.**

BÉRI-BÉRI s.n. Boală din Extremul Orient datorată lipsei vitaminei B_1 din organism. — Din fr. **béribéri.**

BERÍL, (**2**) *beriluri,* s.n. **1.** Piatră preţioasă de diverse culori, reprezentând un silicat natural de beriliu şi aluminiu. **2.** Varietate de beril (**1**). — Din fr. **béryl,** lat. **beryllus.**

BERÍLIU s.n. Element chimic, metal alb, ductil şi maleabil, foarte dur, folosit la aliaje şi ca dezoxidant; gluciniu. — Din fr. **béryllium.**

BERJÉRĂ, *berjere,* s.f. Fotoliu adânc şi larg, având un spătar înalt cu rezemătoare laterale pentru cap. — Din fr. **bergère.**

BERLÍNĂ, *berline,* s.f. (Înv.) **1.** Trăsură mare, închisă, asemănătoare cupeului, cu două banchete aşezate faţă în faţă. **2.** Autoturism cu două sau patru portiere şi cu patru geamuri laterale. — Din fr. **berline,** it. **berlina.**

BERLINÉZ, -Ă, *berlinezi, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Berlin. **2.** Adj. Care aparţine Berlinului sau berlinezilor (**1**), privitor la Berlin sau la berlinezi. — **Berlin** (n.pr.) + suf. *-ez.*

BERMÚDĂ, *bermude,* s.f. Tip de pantaloni scurţi până la genunchi. — Din engl. **bermuda** [shorts], fr. **bermuda.**

BERNARDÍN[1], *bernardini,* s.m. Câine mare, cu părul lung, de culoare albă cu pete roşcate, originar din Elveţia, dresat pentru găsirea persoanelor rătăcite în munţi; saint-bernard. — Din germ. **Bernhardiner.**

BERNARDÍN[2], -Ă, *bernardini, -e*, s.m. şi f. Călugăr sau călugăriţă catolică din ordinul care poartă numele Sf. Bernard. — Din fr. **bernardin.**

BÉRNĂ s.f. (În sintagma) *Pavilion* (sau *drapel) în bernă* = pavilion, drapel naţional coborât pe jumătate în semn de doliu. — Din fr. **berne.**

BERNEVÉCI s.m. pl. (Reg.) Pantaloni ţărăneşti largi, făcuţi din stofă groasă. [Var.: **bernevíci, bernivíci** s.m. pl.] — Din bg. **benevreci.**

BERNEVÍCI s.m. pl. v. **berneveci.**

BERNIVÍCI s.m. pl. v. **berneveci.**

BERNSTEINIÁN, -Ă, *bernsteinieni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Adept) al bernsteinismului; bernsteinist. **2.** Care se referă la bernsteinism, la Eduard Bernstein sau la bernsteinieni (**1**). [Pr.: *-ştai-ni-an*] — Din **Bernstein** (n.pr.) + suf. *-ian.*

BERNSTEINÍSM s.n. Curent în social-democraţia internaţională, apărut la sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX în Germania, care a încercat să interpreteze, de pe poziţii eclectice şi în spirit reformist, tezele fundamentale ale filosofiei şi economiei politice marxiste. [Pr.: *-ştaĭ-*] — **Bernstein** (n.pr.) + suf. *-ism.*

BERNSTEINÍST, -Ă, *bernsteinişti, -e,* adj., s.m. şi f. Bernsteinian (**1**). [Pr.: *-ştaĭ-*] — **Bernstein** + suf. *-ist.*

BESACTEÁ, *besactele,* s.f. (Înv.) Cutioară (de lemn) frumos ornamentată, în care se păstrau bijuterii, obiecte de cusut, tutun etc. [Var.: (reg.) **besecteá** s.f.] — Din ngr. **bestahtas.**

BÉSCHIE, *beschii*, s.f. Fierăstrău format dintr-o pânză lată, prevăzut cu două mânere pentru a putea fi acționat de două persoane. [Var.: **béșchie** s.f.] — Cf. bg. b i č k i j a.

BESECTÉA s.f. v. **besactea.**

BESSI s.m. pl. **1.** Nume dat de romani tribului trac așezat în Antichitate între munții Rodopi și cursul superior al râului Marița. **2.** Numele pecenegilor în izvoarele scrise latine. — Cuv. lat.

BESTIÁL, -Ă, *bestiali, -e,* adj. De bestie, ca de bestie; de o cruzime feroce; animalic, sălbatic, fioros. [Pr.: *-ti-al*] — Din fr. **bestial,** lat. **bestialis.**

BESTIALITÁTE, *bestialități,* s.f. Cruzime feroce, faptă bestială. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **bestialité.**

BESTIÁR[1], *bestiare,* s.n. (Livr.) Antologie medievală de fabule sau de povestiri alegorice cu animale. [Pr.: *-ti-ar*] — Din fr. **bestiaire.**

BESTIÁR[2], *bestiari,* s.m. (Livr.) Gladiator. — Din fr. **bestiaire,** lat. **bestiarius.**

BÉSTIE, *bestii,* s.f. Fiară. F Fig. Om crud, feroce. — Din it., lat. **bestia.**

BESTSÉLLER, *bestselleruri,* s.n. **1.** Lucrare (literară) care deține recordul la vânzare. **2.** Autor popular al unei lucrări (beletristice) de mare succes. **3.** Articol sau produs foarte căutat la un moment dat. [Pr.: *bestsélăr*] — Din. engl. **bestseller.**

BÉȘCHIE s.f. v. **beschie.**

BEȘICÁ vb. I v. **bășica.**

BEȘICÁRE s.f. v. **bășicare.**

BEȘICÁT, -Ă adj. v. **bășicat.**

BEȘÍCĂ s.f. v. **bășică.**

BEȘÍCÓS, -OÁSĂ adj., s.f. v. **bășicos.**

BEȘICÚȚĂ s.f. v. **bășicuță.**

BEȘLEÁGĂ, *beșlegi,* s.m. (Înv.) Căpitan de beșlii. F Fig. Om bătrân, ramolit, prost. [Var.: **beșli-agá** s.m.] — Din tc. **beșli ağası.**

BEȘLI-AGÁ s.m. v. **beșleagă.**

BEȘLÍC, *beșlici,* s.m. (Înv.) Monedă turcească de cinci parale, care a circulat și în Țara Românească. — Din tc. **beșlik.**

BEȘLÍU, *beșlii,* s.m. (Înv.) Soldat (turc) de cavalerie, care făcea serviciul de curier domnesc sau de jandarm. F (La pl.) Corp de cavalerie alcătuit din astfel de soldați. — Din tc. **beșli.**

BEȘTELÉALĂ, *beșteleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a bești.* — **Beșteli** + suf. *-eală.*

BEȘTELÍ, *beștelesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A face pe cineva de ocară, a certa pe cineva folosind ocări, insulte. — Et. nec.

BÉTA, *beta,* s.m. **1.** A doua literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului *b.* **2.** (Fiz.; în sintagmele) *Particulă beta* = electron negativ sau pozitiv emis de unele substanțe radioactive. *Radiație beta* = radiație constituită din particule beta. — Din fr. **bêta.**

BETATRÓN, *betatroane,* s.n. (Fiz.) Aparat de accelerare a electronilor. — Din fr. **bêtatron.**

BETEÁG, -Ă, *betegi, -ge,* adj., s.m. și f. (Pop.) **1.** (Om) infirm, schilod. **2.** (Om) bolnav. — Din magh. **beteg.**

BETEÁLĂ s.f. (Adesea fig.) **1.** Fir lung de metal auriu sau argintiu. F Spec. Podoabă făcută din asemenea fire (pentru mirese). **2**. (Bot.) Orzoaică-de-baltă *(Vallisneria spiralis).* [Var.: **peteálă** s.f.] — Din ngr. **petálion.**

BETEGEÁLĂ, *betegeli,* s.f. (Pop.) Infirmitate. [Var.: **betejeală** s.f.] — **Betegi** + suf. *-eală.*

BETEGÍ, *betegesc,* vb. IV (Reg.) **1.** Tranz. și refl. A provoca cuiva o infirmitate sau a rămâne infirm. F Refl. Spec. A face o hernie. **2.** Refl. A se îmbolnăvi. [Var.: **betejí** vb. IV] — Din **beteag.**

BETEGÍE, *betegii,* s.f. (Reg.) Infirmitate. — **Beteag** + suf. *-ie.*

BETEJEÁLĂ s.f. v. **betegeală.**

BETEJÍ vb. IV v. **betegi.**

BETÉL, (**1**) *beteli,* s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Piper agățător originar din India și Indonezia (*Piper melamiris*). **2.** S.n. Amestec obținut din frunze de tabac și de betel (**1**). — Din fr. **bétel.**

BETELÍE, *betelii,* s.f. Fâșie îngustă, cusută în partea de sus a pantalonilor, a fustei etc.; tiviturăfăcută în același loc (ca să se treacă prin ea un șiret etc.); bată; *p. ext.* margine tivită la gâtul sau la mânecile cămășii sau ale iei. — Din **bată.**

BETEȘÚG, *beteșuguri,* s.n. **1.** (Pop.) Infirmitate, invaliditate. F Fig. Defect moral; cusur. F Fig. Defecțiune. **2.** (Reg.) Boală. — Din magh. **betegség.**

BETÓN, (**2**) *betoane,* s.n. **1.** Amestec de pietriș, nisip, ciment (sau asfalt, var hidraulic etc.) și apă, care se transformă prin uscare într-o masă foarte rezistentă și se folosește în construcții. G *Beton armat* = amestecul descris mai sus, turnat peste o armătură de vergele metalice. *Beton vibrat* = beton de ciment a cărui compactitate este sporită după turnarea în cofraje prin imprimarea unor oscilații rapide cu ajutorul unor aparate speciale. **2.** Varietate de beton (**1**). **3.** (Sport) Sistem de apărare folosit în unele jocuri sportive (mai ales în fotbal), constând în utilizarea supranumerică a jucătorilor în linia defensivă. [Pl. și: *betonuri*] — Din fr. **béton.**

BETONÁ, *betonez,* vb. I. Intranz. și tranz. A turna betonul moale în cofrajele unei construcții, în săpăturile de fundații etc. — Din fr. **bétonner.**

BETONÁRE, *betonări,* s.f. Acțiunea de *a betona.* — V. **betona.**

BETONIÉR, *betonieri,* s.m. (Rar) Betonist. [Pr.: *-ni-er*] — **Beton** suf. *-ier.*

BETONIÉRĂ, *betoniere,* s.f. Mașină pentru fabricarea betonului. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **bétonnière.**

BETONÍST, -Ă, *betoniști, -ste,* s.m. și f. Muncitor, tehnician sau inginer specializat în lucrări de beton; betonier. — **Beton** + suf. *-ist.*

BETULACÉE, *betulacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu flori unisexuate grupate în amenți, care se polenizează prin intermediul vântului; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **bétulacée.**

BEȚÍE, *beții,* s.f. **1.** Stare de intoxicație în care se află omul care a consumat alcool; stare de ebrietate. F Consumare regulată de alcool în mari cantități; alcoolism, etilism. **2.** Petrecere la care se bea foarte mult alcool; chef. **3.** (În sintagmele) *Beție rece* (sau *albă* ori *cu stupefiante)* = stare de amețeală, de hiperexcitație sau de halucinație provocată de introducerea stupefiantelor în organism; toxicomanie. *Beția adâncurilor* = stare de euforie provocată de creșterea azotului din sânge la persoane care coboară la mari adâncimi în mări sau oceane. **4.** Fig. Stare sufletească de tulburare, de uitare de sine. F *Beție de cuvinte* = înșirare bombastică de cuvinte, stil umflat. — **Beat** + suf. *-ie.*

BEȚIGÁȘ, *bețigașe,* s.n. Bețișor. — Din **băț.**

BEȚIȘÓR, *bețișoare,* s.n. Diminutiv al lui *băț;* bețigaș. — **Băț** + suf. *-işor.*

BEȚÍV, -Ă, *bețivi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are viciul beției (**1**); (om) alcoolic, băutor. — Cf. lat. *b i b i t i v u s.

BEȚIVÁN, -Ă, *bețivani, -e,* adj., s.m. și f. Augmentativ al lui *bețiv.* — **Bețiv** + suf. *-an.*

BEUTÚRĂ s.f. v. **băutură.**

BEZ adv., prep. (Înv.; astăzi glumeț) Afară de..., lăsând la o parte...; fără. — Din sl. **bezŭ.**

BEZEÁ, *bezele,* s.f. **1.** (Fam.) Sărutare simbolică trimisă cuiva cu vârful degetelor. **2.** Prăjitură făcută din albuș de ou bătut cu zahăr. — Din fr. **baiser.**

BEZMÉTEC, -Ă adj. v. **bezmetic.**

BEZMÉTIC, -Ă, *bezmetici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Fără rost, fără căpătâi; *p. ext.* zăpăcit, năuc, bezmeticit, dezmetic. [Var.: **bezmétec, -ă** adj.] — Din ucr. **bezmatok** „[stup] fără matcă”.

BEZMETICÍ, *bezmeticesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A umbla ca un bezmetic. — Din **bezmetic.**

BEZMETICÍT, -Ă, *bezmeticiți, -te,* adj. (Rar) Bezmetic. — **Bezmetic** + suf. *-it.*

BÉZNĂ, *bezne*, s.f. (Adesea fig.) Întuneric mare, de nepătruns. — Din sl. **bezdŭna.**

BI- Element de compunere însemnând „de două ori”, „dublu”, care servește la formarea de adjective și substantive. — Din fr. **bi-.**

BIACÍD, *biacizi,* adj. (În sintagma) *Acid biacid* = acid bibazic. [Pr.: *bi-a-*] — Din fr. **biacide.**

BIANUÁL, -Ă, *bianuali, -e,* adj. Care se produce, care apare de două ori pe an. F (Despre plante) Care poate da două recolte pe an. [Pr.: *bi-a-nu-al*] — **Bi-** + **anual.** Cf. fr. b i s a n n u e l.

BIATLÓN, *biatloane,* s.n. Probă sportivă care constă din parcurgerea a 20 km pe schiuri și tragerea la țintă a 20 de focuri în diverse puncte situate de-a lungul traseului. [Pr.: *bi-a-*] — Din rus. **biatlon.**

BIATLONÍST, -Ă, *biatloniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică biatlonul. [Pr.: *bi-a-*] — **Biatlon** + suf. *-ist.*

BIATÓMIC, -Ă, *biatomici, -ce,* adj. (Despre o substanță) A cărei moleculă este formată din doi atomi. [Pr.: *bi-a-*] — Din fr. **biatomique.**

BIBÁN, *bibani,* s.m. Pește răpitor de apă dulce, cu laturile corpului acoperite cu dungi negre transversale, cu carnea albă, gustoasă; baboi, costraș *(Perca fluviatilis).* — Din bg. **biban.**

BIBÁZIC, -Ă, *bibazici, -e,* adj. (În sintagma) *Acid bibazic* = acid care conține într-o moleculă doi atomi de hidrogen, care pot fi înlocuiți printr-un metal; acid biacid. — Din fr. **bibasique.**

BIBELÓU, *bibelouri,* s.n. Mic obiect decorativ. — Din fr. **bibelot.**

BÍBER, (**1**) *biberi,* s.m. **1.** (Zool.) Castor. **2.** Blană de castor. — Din germ. **Biber.**

BIBERÉT, *bibereți,* s.m. **1.** Blăniță de culoare maro-roșcat imitând blana de biber, obținută prin sacrificarea mieilor carnabat de câteva luni. **2.** Pluș de culoare gri sau maro, din lână sau din fibre sintetice, cu tușeu moale, folosit pentru gulere, căciuli etc. — Din germ. **Biberet.**

BIBERÓN, *biberoane,* s.n. Sticluță prevăzută cu un vârf de cauciuc în formă de sfârc, care servește la alăptarea artificială a sugarilor. F (Impr.) Vârful de cauciuc în formă de mamelon al unui biberon. — Din fr. **biberon.**

BIBÍ s.m. (Înv.) Termen de mângâiere pentru cineva drag, iubit. — Din fr. **bibi.**

BIBÍC[1], *bibici,* s.m. (Ornit.) Nagâț. — Din magh. **bibic.**

BIBÍC[2], -Ă, *bibici, -ce,* s.m. și f. (Înv. și fam.) Termen de dezmierdare adresat unei persoane iubite; bibiloi. — Cf. b i b i.

BIBÍL, *bibiluri,* s.n. Dantelă lucrată cu acul sau cusătură cu colțișori (aplicată la guler, la mâneci sau la poalele cămășii) — Din ngr. **bibíla.**

BIBILÍCĂ, *bibilici,* s.f. **1.** Pasăre domestică de mărimea unei găini, cu pene negre-cenușii împestrițate cu alb și cu o proeminență cornoasă pe frunte *(Numida meleagris).* **2.** Plantă erbacee cu flori pestrițe *(Fritillaria meleagris)* — Cf. bg., sb. b i b a.

BIBILÓI, *bibiloi,* s.m. **1.** Masculul bibilicii (**1**). **2.** Fig. (Fam.) Bibic[2]. — **Bibil**[ică] suf. *-oi.*

BÍBLIC, -Ă, *biblici, -ce,* adj. Care aparține Bibliei, privitor la Biblie; din timpul Bibliei, asemănător cu Biblia. F Străvechi. — Din fr. **biblique.**

BÍBLIE, *biblii,* s.f. Carte sacră a mozaismului și a creștinismului, alcătuită din Vechiul Testament și Noul Testament, acesta din urmă fiind recunoscut numai de creștini. F Fig. Carte voluminoasă. F Fig. Carte fundamentală a unei literaturi, a unei științe. — Din lat. **biblia.**

BIBLIOBÚZ, *bibliobuze,* s.n. Automobil amenajat cu o bibliotecă ambulantă. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliobus.**

BIBLIOFÁG, -Ă, *bibliofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Insectă) care se hrănește cu celuloza din hârtie. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliophague.**

BIBLIOFÍL, -Ă, *bibliofili, -e,* s.m. și f. Iubitor și colecționar de cărți rare și prețioase. G (Adjectival) *Ediție bibliofilă* = carte rară, frumoasă, prețioasă, editată în condiții grafice deosebite; ediție de lux. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliophile.**

BIBLIOFILÍE s.f. **1.** Pasiunea de a cunoaște, de a evalua și de a colecționa cărți rare și prețioase. **2.** Ramură a bibliologiei care se ocupă cu studiul cărților rare și al valorii lor artistice. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliophilie.**

BIBLIOFILÍSTIC, -Ă, *bibliofilistici, -ce,* adj., adv. **1.** Adj. (Rar) De bibliofil. **2.** Adv. Ca bibliofilii. [Pr.: *-bli-o-*] — **Bibliofil** + suf. *-istic.*

BIBLIOFÍLM, *bibliofilme,* s.n. Copie a unui text (prețios), executată pe film fotografic. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliofilm.**

BIBLIOFÓB, -Ă, *bibliofobi, -e,* s.m. și f. (Rar) Dușman al cărților. [Pr.: *-bli-o-*] — Din germ. **Bibliophobe,** engl. **bibliophob.**

BIBLIOFOBÍE s.f. (Rar) Ură față de cărți [Pr.: *-bli-o-*] — Din germ. **Bibliophobie**, engl. **bibliophobia.**

BIBLIOGRÁF, *bibliografi,* s.m. Specialist în bibliografie (**3**). [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliographe.**

BIBLIOGRÁFIC, -Ă, *bibliografici, -ce,* adj. Care aparține bibliografiei, privitor la bibliografie. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliographique.**

BIBLIOGRAFÍE, *bibliografii,* s.f. **1.** Descriere de specialitate a lucrărilor unui autor sau a lucrărilor referitoare la o anumită problemă. **2.** Cartea care cuprinde o bibliografie (**1**). **3.** Ramură a bibliologiei care se ocupă cu descrierea, aprecierea, sistematizarea și răspândirea publicațiilor. **4.** Material informativ asupra unei probleme. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliographie.**

BIBLIOLÓG, -Ă, *bibliologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în bibliologie. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliologue.**

BIBLIOLÓGIC, -Ă, *bibliologici, -ce,* adj. Care aparține bibliologiei, privitor la bibliologie. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliologique.**

BIBLIOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul cărții, cuprinzând istoria, tehnica alcătuirii și răspândirea cărții. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliologie.**

BIBLIOMÁN, -Ă, *bibliomani, -e,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care are pasiune excesivă pentru cărți, pentru raritatea, legătura, edițiile lor etc. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliomane.**

BIBLIOMANÍE, *bibliomanii,* s.f. (Rar) Pasiune exagerată pentru cărți. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliomanie.**

BIBLIORÁFT, *bibliorafturi,* s.n. Clasor de carton în formă de carte pentru păstrarea corespondenței, a actelor etc. [Pr.: *-bli-o-*] — **Biblio**[tecă] + **raft.**

BIBLIOTECÁR, -Ă, *bibliotecari, -e,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu administrarea unei biblioteci. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliothécaire.**

BIBLIOTÉCĂ, *biblioteci,* s.f. **1.** Dulap sau mobilă specială cu rafturi pentru păstrarea cărților. **2.** Încăpere, sală în care se păstrează și se citesc cărțile. **3.** Colecție de cărți, periodice, foi volante, imprimate etc. F Instituție de cultură care colecționează cărți, periodice etc. spre a le pune în mod organizat la dispoziția cititorilor. **4.** Colecția de cărți (tipărite de o editură), care prezintă un caracter unitar din punct de vedere grafic și tematic. **5.** (Inform.) Colecție centralizată de programe sau componente ale acestora, stocată și organizată în scopul facilitării activității de programare. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliothèque,** lat. **bibliotheca.**

BIBLIOTECONÓMIC, -Ă, *biblioteconomici, -ce*, adj. Care aparține biblioteconomiei, privitor la biblioteconomie. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliothéconomique.**

BIBLIOTECONOMÍE s.f. Ramură a bibliologiei care studiază formarea, administrarea și organizarea bibliotecilor. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliothéconomie.**

BIBLIOTÉHNICĂ s.f. Tehnica producerii materiale a unei cărți. [Pr.: *-bli-o-*] — După fr. **bibliotechnie.**

BICAMERÁL, -Ă, *bicamerali, -e,* adj. (Despre un organ legislativ) Care este alcătuit din două adunări reprezentative, denumite, în unele state, camere. — Din fr. **bicaméral.**

BICARBONÁT, *bicarbonați,* s.m. Sare a acidului carbonic, în care un atom de hidrogen a fost înlocuit printr-un metal. G *Bicarbonat (de sodiu)* = sare în formă de pulbere albă, folosită în farmacie și în bucătărie. — Din fr. **bicarbonate.**

BICARPELÁR, -Ă, *bicarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre gineceu) Format din două carpele. — Din fr. **bicarpelaire.**

BICEFÁL, -Ă, *bicefali, -e,* adj. (Despre un animal) Cu două capete. — Din fr. **bicéphale.**

BICENTENÁR, -Ă, *bicentenari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care durează de două secole, care a împlinit două sute de ani. **2.** S.n. Împlinire a două secole de la un eveniment (important); a doua suta aniversare a unui eveniment. — Din fr. **bicentenaire.**

BÍCEPS, *bicepși,* s.m. Mușchi cu extremitatea superioară despărțită în două ligamente; (în special) mușchiul dintre umăr și cot, care face să se îndoaie antebrațul. — Din fr., lat. **biceps.**

BICHIRÍ, *bichiresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A face, a drege un lucru pe îndelete, migălind. — Et. nec.

BICI, *bice,* s.n. (Adesea fig.) Obiect alcătuit dintr-o curea sau o împletitură de curele, mai rar de cânepă, legată de un băț, cu care se lovesc sau se îndeamnă animalele la mers. F Lovitură dată cu obiectul descris mai sus. — Din sl. **biči.**

BICICLÉTĂ, *biciclete,* s.f. Vehicul cu două roți, pus în mișcare prin două pedale acționate cu picioarele și folosit, de obicei, pentru transportul unei singure persoane. G (Rar) *Bicicletă-tandem* = bicicletă pentru două persoane, fiecare acționând câte o pereche de pedale. — Din fr. **bicyclette.**

BICÍCLIC, -Ă, *biciclici, -ce,* adj. Cu două cicluri. — **Bi-** + **ciclic.**

BICICLÍST, -Ă, *bicicliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care umblă pe bicicletă; ciclist (**1**). — Din fr. **bicycliste.**

BICÍCLU, *bicicle,* s.n. Velociped cu două roți inegale, dintre care prima este roata motoare. — Din fr. **bicycle.**

BICÍSNIC, -Ă adj., s.m. și f. v. **becisnic.**

BICISNICÍE s.f. v. **becisnicie.**

BICIUÍ, *biciuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) lovi cu biciul. F Tranz. A lovi cu ceva (subțire ca biciul), producând usturime; a flagela; a cravașa. **2.** Tranz. Fig. A critica, a satiriza fără milă. [Prez. ind. și: *bíciui*] — **Bici** + suf. *-ui.*

BICIUIÁLĂ, *biciueli,* s.f. Biciuire. [Pr.: *-ciu-ia-*] — **Biciui** + suf. *-ală.*

BICIUÍRE, *biciuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) biciui* și rezultatul ei; biciuială. [Pr.: *-ciu-i-*] — V. **biciui.**

BICIUITÓR, -OÁRE, *biciuitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care biciuiește; usturător. [Pr.: *-ciu-i-*] — **Biciui** + suf. *-tor.*

BICIÚȘCĂ, *biciuști,* s.f. **1.** Cravașă. **2.** Bici scurt și subțire. — **Bici** + suf. *-ușcă.*

BICIUȘÓR, *biciușoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *bici.* — **Bici** + suf. *-ușor.*

BICOLÓR, -Ă, *bicolori, -e,* adj. Care are două culori. — Din fr. **bicolore.**

BICONCÁV, -Ă, *biconcavi, -e,* adj. Care are două fețe concave opuse. — Din fr. **biconcave.**

BICONVÉX, -Ă, *biconvecși, -xe,* adj. Care are două fețe convexe opuse. — Din fr. **biconvexe.**

BICÓRN, *bicornuri,* s.n. Pălărie bărbătească (de uniformă) cu două colțuri. — Din fr. **bicorne.**

BICROMÁT, *bicromați,* s.m. Sare obținută prin tratarea cu acid a cromatului unui metal. G *Bicromat de potasiu* = sare cristalizată, portocalie, folosită ca oxidant și colorant. — Din fr. **bichromate.**

BICUSPÍD, -Ă, *bicuspizi, -de,* adj. (Despre unele formații anatomice) Cu două vârfuri. — Din fr. **bicuspide.**

BIDÉU, *bideuri,* s.n. Vas pentru toaleta intimă. — Din fr. **bidet.**

BIDIBÍU s.m. v. **bidiviu.**

BIDIDÍU s.m. v. **bidiviu.**

BIDINEÁ, *bidinele,* s.f. Pensulă mare, de obicei rotundă (cu coadă lungă), folosită pentru văruit. [Var.: (reg.) **badaná** s.f.] — Din tc. **badana.**

BIDIVÍU, *bidivii,* s.m. Cal tânăr, iute și frumos folosit de obicei la călărit. [Var.: (reg.) **bidibíu, bididíu** s.m.] — Din tc. **bedevî.**

BIDÓN, *bidoane,* s.n. Vas din tablă, material plastic etc. folosit pentru păstrarea sau transportul lichidelor. F Ploscă de tablă simplă sau emailată

(îmbrăcată în postav sau piele), utilizată pentru păstrarea apei sau a altor băuturi. — Din fr. **bidon.**

BIDONVÍLLE, *bidonville-uri,* s.n. Cartier sărăcăcios cu locuințe improvizate, la periferia marilor orașe. [Scris și: *bidonvil.* — Pr.: *-vil*] — Din fr. **bidonville.**

BIE, *bieuri,* s.n. Linie, direcție oblică. G Loc. adj. și adv. *În bie* = oblic. F (Concr.) Fâșie de material textil tăiată oblic, utilizată în croitorie. [Pr.: *bĭe*]— Din fr. **biais.**

BIEF, *biefuri,* s.n. Porțiune de canal sau de râu cuprinsă între două ecluze sau baraje. — Din fr. **bief.**

BIÉLĂ, *biele,* s.f. Organ de mașină în formă de bară articulată, care transformă mișcarea rectilinie în mișcare de rotație și invers. [Pr.: *bi-e-*] — Din fr. **bielle.**

BIELÉTĂ, *bielete,* s. f. Bielă de dimensiuni mai mici, folosită la anumite motoare sau mașini. [Pr.: *bi-e-*] — Din fr. **bielette.**

BIELORÚS, -Ă, adj., s.m. și f. v. **belarus.**

BIELȘÚG s.n. v. **belșug.**

BIENÁL, -Ă, *bienali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care durează doi ani F (Despre plante) Care dă recolte la doi ani după semănare. **2.** Adj., s.f. (Întrunire, consfătuire etc.) care are loc o dată la doi ani. [Pr.: *bi-e-*] — Din fr. **biennal,** lat. **biennalis.**

BIET, BIÁTĂ, *bieți, -te,* adj. **1.** (Precedă nume de ființe) Vrednic de milă, de plâns; sărman. F (Despre morți) Regretat. **2.** Vrednic de dispreț; fără însemnătate, fără valoare. — Cf. sl. b ě d ĭ n ŭ.

BIFÁ, *bifez,* vb. I. Tranz. A pune bife. — Din fr. **biffer.**

BIFÁRE, *bifări,* s.f. Acțiunea de *a bifa.* — V. **bifa**.

BIFAZAT, -Ă, *bifazați, -te,* adj. (Elt.) Difazat; bifazic. — Din fr. **biphasé.**

BIFÁZIC, -Ă, *bifazici, -ce,* adj. Bifazat. — Cf. b i f a z a t.

BÍFĂ, *bife,* s.f. Mic semn (în formă de „v") la anumite cifre sau cuvinte dintr-un registru, dintr-o listă etc. spre a ști că au fost verificate, controlate. — De la **bifa.**

BIFÍD, -Ă, *bifizi, -de,* adj. (Anat.; despre vase de sânge, canale etc.) Care are extremitatea despărțită în două. — Din fr. **bifide,** lat. **bifidus.**

BIFILÁR, -Ă, *bifilari, -e,* adj. (Tehn.; despre cabluri electrice) Format din doi conductori separați. — Din engl. **biphilar,** fr. **bifilaire.**

BIFLÓR, -Ă, *biflori, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Cu două flori. — Din fr. **biphlor.**

BIFOCÁL, -Ă, *bifocali, -e,* adj. (Despre lentile) Cu două distanțe focale diferite; (despre ochelari) cu lentile bifocale. — Din fr. **bifocal.**

BIFOLIÁT, -Ă, *bifoliați, -te,* adj. Care are două foliole. [Pr.: *-li-at*] — **Bi-** + **foliat.**

BIFÓR, -Ă, *bifori, -e,* adj. (În stilul gotic; despre ferestre, uși etc.) Împărțit în două printr-o colonetă, fiecare despărțitură fiind terminată cu un arc. — Et. nec.

BÍFTEC, *biftecuri,* s.n. Mușchi de vită fript la grătar sau în tigaie. — Din fr. **bifteck.**

BIFURCÁ, pers. 3 *bifúrcă,* vb. I. Refl. A se despărți în două ramuri, în două direcții, în două sensuri. — Din fr. **bifurquer.**

BIFURCÁRE, *bifurcări,* s.f. Faptul de *a se bifurca*; (concr.) loc unde se bifurcă ceva; bifurcație. — V. **bifurca.**

BIFURCÁȚIE, *bifurcații,* s.f. Bifurcare. — Din fr. **bifurcation.**

BIG, *biguri,* s.n. Unitate comercială complexă. — Din inițialele **B**[ăcănie] + **I**[ndustriale] + **G**[ospodina].

BIGÁM, -Ă, *bigami, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se face vinovată de bigamie. — Din fr. **bigame,** lat. **bigamus.**

BIGAMÍE, *bigamii,* s.f. (Jur.) Infracțiune care constă în încheierea de către o persoană căsătorită a unei noi căsătorii. — Din fr. **bigamie.**

BÍGĂ, *bigi,* s.f. Macara cu un braț oscilant, articulat la partea inferioară și comandat prin cabluri, folosită în construcții și la bordul navelor. — Din fr. **bigue.**

BIGBAND, *bigbanduri,* s.n. Orchestră de jazz compusă din 15–20 de instrumentiști. [Pr.: *bigbénd.* — Scris și: *big-band*] — Cuv. engl.

BIG BANG s.n. (Astron.) Marea explozie (ipotetică) aflată la originea expansiunii universului. [Pr.: *beng*] — Din engl. **big bang** [theory].

BÍGI-BÍGI s.n. (Înv.) Pastă gelatinoasă comestibilă (roșie), dulce, amestecată cu miez de nucă, asemănătoare cu rahatul. — Cf. tc. c i c i b i c i.

BIGÓT, -Ă, *bigoți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care urmează cu mare severitate toate preceptele rituale ale unei religii; (om) habotnic; bisericos. — Din fr. **bigot.**

BIGOTERÍE, *bigoterii,* s.f. (Livr.) Bigotism. — Din fr. **bigoterie.**

BIGOTÍSM, (**2**) *bigotisme,* s.n. **1.** Fanatism religios; atitudine, comportare de bigot; bigoterie, habotnicie. **2.** Faptă de bigotism (**1**)— Din fr. **bigotisme.**

BIGUDÍU, *bigudiuri,* s.n. Tub mic din metal, material plastic etc., folosit pentru ondularea părului. — Din fr. **bigoudi.**

BIHINDISÍ vb. IV v. **bindisi.**

BIHOREÁN, -Ă, *bihoreni, -e,* s.m. adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Bihor. **2**. Adj. Care aparține județului Bihor sau bihorenilor (**1**), referitor la județul Bihor ori la bihoreni (**1**). — **Bihor** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BIHOREÁNCĂ, *bihorence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Bihor. — **Bihorean** + suf. *-că.*

BIHÚNCĂ, *bihunci,* s.f. (Reg.) Trăsură ușoară pe patru roți, trasă de obicei de un singur cal. — Din ucr. **bihunky.**

BIJÓI, *bijoaie,* s.n. (Reg.) Șipot; izvor. — Probabil formație onomatopeică.

BIJUTERÍE, *bijuterii,* s.f. Obiect de podoabă făcut din metal nobil (și pietre prețioase); giuvaer. F Magazin specializat în confecționarea și vânzarea giuvaerurilor. — Din fr. **bijouterie.**

BIJUTIÉR, *bijutieri,* s.m. Persoană care face sau vinde bijuterii; giuvaergiu. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **bijoutier.**

BIKER, *bikeri,* s.m. **1.** Persoană care conduce o bicicletă sau o motocicletă. **2.** Membru al unui grup de motocicliști. [Pr.: *baĭcăr*] — Cuv. engl.

BIKÍNI, *bikini,* s.m. Costum feminin de baie, format dintr-un slip și dintr-un sutien de dimensiuni reduse. — Din engl. **Bikini,** fr. **bikini.**

BILABIÁL, -Ă, *bilabiali, -e,* adj., s.f. (Sunet) la articularea căruia participă amândouă buzele. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **bilabial.**

BILABIÁT, -Ă, *bilabiați, -te,* adj. (Despre corola sau caliciul unei flori, *p. ext.* despre flori) Format din două labii. [Pr.: *-bi-at*] — Din fr. **bilabié.**

BILÁNȚ, *bilanțuri,* s.n. Inventar al activului și pasivului unei întreprinderi sau al unei activități financiare pentru o anumită perioadă de timp. F Fig. Rezultatul sintetic al unei activități desfășurate într-o perioadă dată. — Din germ. **Bilanz**. Cf. it. b i l a n c i o.

BILANȚIÉR, -Ă, *bilanțieri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De bilanț. **2.** S.n. Registru în care sunt înscrise bilanțuri. [Pr.: *-ți-er*] — **Bilanț** + suf. *-ier.*

BILATERÁL, -Ă, *bilaterali, -e*, adj. **1.** Care are două părți (sau două laturi) opuse, simetrice. **2.** Care privește în același timp două laturi sau două aspecte (fundamentale) ale unui întreg. **3.** (Despre date, contracte, convenții) Care este încheiat între două persoane. — Din fr. **bilatéral.**

BILATERALÍSM s.n. Metodă de politică comercială internațională, care constă în acordul dintre două țări în privința bunurilor și serviciilor pe care le schimbă între ele. — **Bilateral** + suf. *-ism.*

BÍLĂ[1], *bile*, s.f. (Anat.) Fiere. — Din fr. **bile,** lat. **bilis.**

BÍLĂ[2], *bile*, s.f. Sferă (de mici dimensiuni) fabricată din diferite materiale și folosită în diverse scopuri (ca rulmenți, la unele jocuri de copii, la jocul de popice, ca modalitate de vot etc.) G *Bilă albă* = expresie a votului pozitiv. *Bilă neagră* = expresie a votului negativ. (La notarea răspunsurilor studenților; în trecut) *Bilă albă* = calificativ între „foarte bine" și „bine". *Bilă roșie* = calificativ între „bine" și „suficient". *Bilă neagră* = calificativul „insuficient". — Din fr. **bille.**

BÍLĂ[3], *bile,* s.f. Trunchi (subțire), mai ales de brad, folosit în construcții, la schele. — Din bg. **bilo.**

BILDUNGSROMÁN, *bildungsromane,* s.n. Roman care prezintă procesul de formare a unui caracter (**2**). — Din germ. **Bildungsroman.**

BILDUNGSROMANÉSC, -Ă, *bildungsromanești,* adj. (Rar) De bildungsroman. — **Bildungsroman** + suf. *-esc.*

BILÉT, *bilete,* s.n. **1.** Scrisoare de câteva rânduri. **2.** Bucată mică de hârtie sau de carton imprimat care dă dreptul la intrarea (și ocuparea unui loc) într-o sală de spectacol, într-o arenă sportivă etc. G *Bilet de bancă* = hârtie de valoare emisă de o bancă, prin care aceasta se obligă să plătească deținătorului, la prezentare, suma înscrisă pe hârtie. *Bilet de ordin* = hârtie prin care o persoană se obligă să plătească altei persoane o anumită sumă de bani la cererea acesteia din urmă; cambie. — Din fr. **billet**. Cf. it. b i g l i e t t o.

BILÉTĂ, *bilete,* s.f. (Tehn.) Țaglă. — Din fr. **billette.**

BILEȚÉL, *bilețele,* s.n. Diminutiv al lui *bilet.* — **Bilet** + suf. *-el.*

BILIÁR, -Ă, *biliari, -e*, adj. Care se referă la bilă[1], care formează bila[1]. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **biliaire.**

BILIÁRD, *biliarde,* s.n. Joc în care o serie de bile[2] sunt deplasate pe o masă specială prin lovirea uneia dintre ele cu tacul[2]. F Masă pe care se practică acest joc. [Pr.: *-li-ard*] — Din it. **biliardo,** rus. **billard**. Cf. fr. b i l l a r d.

BILIARGÍU, *biliargii,* s.m. (Rar) Jucător (pasionat) de biliard. [Pr.: *-li-ar-*] — **Biliard** + suf. *-giu.*

BILÍNGV, -Ă, *bilingvi, -e,* adj. **1.** Care utilizează în mod curent și fel de bine două limbi. **2.** Scris în două limbi. — Din fr. **billingue,** lat. **bilinguis.**

BILINGVÍSM s.n. Fenomen de utilizare curentă de către aceeași persoană a două limbi diferite. — Din fr. **bilinguisme.**

BILIÓN, *bilioane,* s.n. Număr egal cu o mie de miliarde sau (în unele țări) cu un miliard. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **billion.**

BILIÓS, -OÁSĂ, *bilioși, -oase,* adj. (Rar) Care suferă de un exces de secreție biliară; care are la bază o secreție biliară excesivă. G

Temperament bilios = temperament irascibil. [Pr.: *-li-os*] — Din fr. **bilieux,** lat. **biliosus.**

BILIRUBÍNĂ s.f. Pigment biliar, derivat al hemoglobinei, prezent în sânge, în bilă[1] și în calculii biliari. — Din fr. **bilirubine.**

BILIVERDÍNĂ s.f. Pigment de culoare verde, derivat prin oxidare din hemoglobină. — Din fr. **biliverdine.**

BILOBÁT, -Ă, *bilobați, -te,* adj. (Bot.) Alcătuit din doi lobi. — Din fr. **bilobé.**

BILȘÚG s.n. v. **belșug.**

BILUNÁR, -Ă, *bilunari, -e,* adj. Care se face, se produce sau apare de două ori pe lună; bimensual. — **Bi-** + **lunar** (după fr. *bimensuel).*

BIMÁN, -Ă, *bimani, -e*, adj. (Rar) Cu două mâini. — Din fr. **bimane.**

BÍMBAȘĂ, *bimbași*, s.m. (Înv.) Comandant peste 1 000 de soldați în armata turcă. G (Astăzi fam. în expr.) *A trăi ca (un) bimbașă* = a trăi în belșug. [Var.: **bímpașă** s.m] — Din tc. **binbaşı**.

BIMENSUÁL, -Ă, *bimensuali, -e,* adj. (Despre publicații) Care apare o dată la două luni. [Pr.: *-su-al*] — Din fr. **bimensuel.**

BIMETÁL, *bimetale,* s.n. **1.** Produs tehnic realizat prin unirea a două metale. **2.** Organ sensibil alcătuit din două rigle de metale diferite sudate, care, prin deformări datorate dilatației termice, pot acționa un mecanism. — Din fr. **bimétal.**

BIMETÁLIC, -Ă, *bimetalici, -ce,* adj. **1.** Alcătuit din două metale diferite. **2.** (Despre un sistem monetar) Bazat pe bimetalism; bimetalist. — Din fr. **bimétallique.**

BIMETALÍSM s.n. Sistem monetar bazat pe valoarea a două metale-etalon, aur și argint. — Din fr. **bimétallisme.**

BIMETALÍST, -Ă, *bimetaliști, -ste,* adj. Bimetalic (**2**). — Din fr. **bimétalliste.**

BIMILENÁR, -Ă, *bimilenari, -e,* adj. Care durează sau are o vechime de (circa) două mii de ani. — Din fr. **bimilénaire.**

BIMILÉNIU, *bimilenii,* s.n. (Rar) Perioadă de două mii de ani. — **Bi-** + **mileniu.**

BIMOLECULÁR, -Ă, *bimoleculari, -e,* adj. (Fiz., Chim.) Cu două molecule. — Din fr. **bimoléculaire.**

BIMOTÓR, -OÁRE, *bimotori, -oare,* adj., s.n. (Avion) cu două motoare. — Din fr. **bimoteur.**

BÍMPAȘĂ s.m. v. **bimbașă.**

BINÁ, *binale,* s.f. Clădire în construcție sau în reparație. F (Înv.) Clădire, construcție (de dimensiuni mari) — Din tc. **bina.**

BINAGÍU, *binagii,* s.m. (Rar) Antreprenor de construcții. — **Bina** + suf. *-giu.*

BINÁR, -Ă, *binari, -e,* adj. **1.** Compus din două unități, din două elemente; care se divide în câte două elemente. **2.** (Despre plante) Cu organele dispuse perechi. **3.** (Mat.) A cărui bază este numărul doi. G *Relație binară* = relație care are loc între doi termeni. — Din fr. **binaire,** lat. **binarius.**

BINARITÁTE s.f. (Mat.) Însușirea de a se diviza în două unități sau elemente. — **Binar** + suf. *-itate.*

BÍNDER s.n. Strat de beton asfaltic folosit ca legătură între fundația unui drum și stratul de uzură, ca fundație la trotuarele de asfalt etc. — Din germ. **Binder.**

BINDISÍ, *bindisesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A-i păsa, a se sinchisi de ceva. [Var.: (înv.) **bihindisí** vb. IV] — Din ngr. **beghendízo.**

BÍNE adv., s.n. **I.** Adv. **1.** În mod prielnic, în mod favorabil, avantajos, util. G Expr. *A(-i) prinde* (cuiva) *bine* (un lucru, o învățătură, o întâmplare) = a-i fi de folos, a-i fi prielnic. *A(-i) veni cuiva bine (să..)* = a(-i) veni cuiva la îndemână; a fi avantajat de o situație prielnică. G (În formule de salut) *Bine ai* (sau *ați) venit (sănătos, sănătoși)! Fii* (sau *fiți) bine venit (veniți)! Bine te-am* (sau *v-am*) *găsit (sănătos, sănătoși*)! G (Referitor la sănătate) *A se simți bine. A(-i) face* (cuiva) *bine* (mâncarea, băutura, plimbarea etc.). *A dormi* (sau *a se odihni* etc.) *bine. (Ce), nu ți-e bine?* = **a)** (ce), nu ești sănătos! te simți rău?; **b)** (ce), ești nebun? nu ești în toate mințile? **2.** În concordanță cu regulile eticii sociale, în mod cuviincios, cum se cere, cuminte. *Să te porți bine cu oricine.* G Expr. (Fam. și ir.) *Bine ți-a făcut!* = așa trebuia, așa se cuvenea să-ți facă (pentru purtarea ta urâtă, condamnabilă)! F În concordanță cu regulile sau canoanele esteticii; agreabil, frumos, minunat. *Cântă și dansează bine. Cu rochia asta îți stă bine* G (Adjectival; despre oameni) Armonios dezvoltat, plăcut la vedere. F În concordanță cu adevărul, cu corectitudinea; clar, precis, exact. *Vezi bine că așa stau lucrurile. Să știu bine că mor, și nu mă las până nu-mi aflu dreptatea!* G *De-a binelea* = de-adevărat, cu adevărat. F (Având valoarea unei afirmații) *Bine, am să procedez cum vrei tu!* G Expr. *(Că) bine zici* = (că) zici așa cum trebuie. *Ei bine...* = după cum spuneam... F Cu grijă, cu atenție. *Uită-te bine și învață.* **3.** Deplin, în întregime, complet. *E cherchelit bine.* F (La comparativ) Mult. *A fost plecat doi ani și mai bine.* F Mult și prielnic. *A plouat bine. A mâncat și a băut bine.* G Compuse: *bine-crescut* = care a primit o bună educație, cu maniere frumoase, cuviincios; *bine-cunoscut* = celebru; *bine-venit* = care vine la momentul potrivit, agreat, oportun; a cărui sosire face plăcere. **II.** S.n. **1.** Ceea ce este util, favorabil, prielnic, ceea ce aduce un folos cuiva. G *Om de bine* = om care acționează în folosul, în sprijinul celor din jurul său, care ajută pe cei din jurul său. G Expr. *A face* (cuiva *un mare*) *bine* sau *a face* (cuiva) *bine* (cu ceva) = a ajuta (pe cineva) la nevoie. *Să-ți* (sau *să vă) fie de bine!* = **a)** să-ți (sau să vă) fie de (sau cu) folos!; **b)** (ir.) se spune cuiva care a procedat (greșit) împotriva sfaturilor primite. *A vorbi* (pe cineva) *de bine* = a lăuda (pe cineva). **2.** Ceea ce corespunde cu morala, ceea ce este recomandabil din punct de vedere etic. G Expr. *A lua* (pe cineva) *cu binele* = a proceda cu blândețe, cu înțelegere, cu bunăvoință față de cineva supărat, irascibil sau îndârjit. **3.** (Fil.; art.) Obiectul moralei ca știință. — Lat. **bene** (sensul **II 3,** calc după gr. *agathós*, germ. *das Gut).*

BINECUVÂNTÁ, *binecuvântez,* vb. I. Tranz. **1.** (Despre Dumnezeu) A revărsa grația divină; a blagoslovi. F (Despre preoți) A rosti o anumită formulă rituală, însoțită de un gest, menită a atrage protecția divină asupra unei persoane sau a unui lucru; a blagoslovi. F P. anal. A dori prosperitate și fericire cuiva (invocând adesea numele lui Dumnezeu). **2.** A lăuda, a slăvi pe Dumnezeu. F P. anal. A lăuda, a preamări pe cineva în semn de recunoștință. [Prez. ind. și: (rar) *binecuvánt*] — **Bine** + **cuvânta** (după sl. *blagosloviti).*

BINECUVÂNTÁRE, *binecuvântări,* s.f. Acțiunea, formula sau gestul de a binecuvânta; benedicțiune, blagoslovire, blagoslovenie. G Expr. *A* (sau *a-și) da binecuvântarea* = a fi de acord (cu ceva); a aproba. — V. **binecuvânta.**

BINECUVÂNTÁT, -Ă, *binecuvântați, -te,* adj. **1.** Care a primit binecuvântarea cuiva; blagoslovit. F Fig. Înzestrat, talentat, dotat. **2.** (Despre lucruri). Care are o acțiune binefăcătoare. **3.** (Despre cauze, motive etc.) Bine întemeiat, îndreptățit, justificat, legitim. — V. **binecuvânta.**

BINEDISPÚNE, *binedispún,* vb. III. Tranz. și refl. A face să se simtă sau a se simți bine. — **Bine** + **dispune.**

BINEFÁCERE, *binefaceri,* s.f. (Adesea fig.) Faptă bună, ajutor dat cuiva. — **Bine** + **facere** (după lat. *benefacere).*

BINEFĂCĂTÓR, -OÁRE, *binefăcători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care face bine, care folosește. **2**. S.m. și f. Persoană care face bine altora. — **Bine** + **făcător** (după fr. *bienfaiteur* și *bienfaisant).*

BINEÎNȚELÉS adv. Desigur, firește. — **Bine** + **înțeles** (după fr. *bien entendu).*

BINEMERITÁ, *binemérit,* vb. I. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de la") A câștiga dreptul la recunoștința cuiva, la o răsplată etc. — **Bine + merita.**

BINEMERITÁT, -Ă, *binemeritați, -te,* adj. Care este meritat cu prisosință. — V. **binemerita.**

BINÉȚE s.f. pl. (Pop.; în expr.) *A(-și) da binețe* = a (se) saluta. — Din **bine ați** [venit].

BINEVOÍ, *binevoiesc,* vb. IV. Tranz. A avea o dispoziție, o atitudine favorabilă față de o cerere, de o plângere etc.; a catadixi, a cabulipsi. — **Bine** + **voi.**

BINEVOITÓR, -OÁRE, *binevoitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Om) care are sau arată bunăvoință; amiabil. F (Om) amabil, prietenos. [Pr.: *-vo-i-*] — **Binevoi** + suf. *-tor.*

BINÍȘ, *binișuri,* s.n. (Înv.) Haină boierească lungă de ceremonie, cu mânecile largi și despicate, strânsă pe bust și largă în poale, căptușită cu blană și devenită cu timpul îmbrăcăminte a vechilor lăutari. [Var.: (înv. și reg.) **beníș** s.n.] — Din tc. **biniş**.

BINIȘLÍU, *binișlii,* s.m. (Înv.) Persoană care purta biniș; *p. ext.* curtean. — Din tc. **binişlı.**

BINIȘÓR adv. Diminutiv al lui *bine.* F Cu băgare de seamă; fără grabă, cu calm. G Expr. *Șezi binișor!* = fii cuminte! astâmpără-te! F Cu blândețe, prietenos. G Expr. (Substantivat) (*A lua pe cineva* sau *a o lua) cu binișorul* = (a proceda) cu blândețe, cu răbdare, cu tact. — **Bine** + suf. *-işor.*

BINÓCLU, *binocluri,* s.n. Instrument optic alcătuit din două mici lunete terestre, folosit pentru a privi de la (mare) distanță. — Din fr. **binocle.**

BINOCULÁR, -Ă, *binoculari, -e,* adj. Prevăzut cu două oculare. F Care poate fi văzut cu amândoi ochii. — Din fr. **binoculaire.**

BINÓM, *binoame,* s.n. Expresie algebrică constituită din suma sau diferența a doi termeni (monoame). — Din fr. **binôme.**

BÍNTĂ, *binte,* s.f. (Mar.) Baba. — Din it. **binda.**

BIO- Element de compunere cu sensul „(referitor la) viață", care servește la formarea de substantive și adjective. [Pr.: *bi-o*] — Din fr. **bio-**.

BIOACUMULÁRE, *bioacumulări,* s.f. Proces de acumulare în sol a substanțelor organice în urma descompunerii resturilor vegetale și animale, care contribuie la fertilizarea pământului. [Pr.: *bi-o-a-*] — **Bio-** + **acumulare.**

BIOACÚSTIC, -Ă, *bioacustici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar care se ocupă cu studiul producerii, structurii și funcției semnalelor acustice la organismele vii. **2.** Adj. De bioacustică (**1**). [Pr.: *bi-o-a-*] — Din germ. **Bioakustik,** engl. **bioacustics.**

BIOAMPLIFICATÓR, *bioamplificatoare,* s.n. (Med.) Aparat electronic folosit pentru amplificarea biopotențialelor musculare. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioamplificateur.**

BIOASTRONAÚTIC, -Ă, *bioastronautici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a biologiei care studiază condițiile vieții în cosmos. **2.** Adj. De bioastronautică (**1**). [Pr.: *bi-o-as-tro-na-u-*] — Din germ. **Bioastronautik,** fr. **bioastronautique.**

BIOBIBLIOGRÁFIC, -Ă, *biobibliografici, -ce,* adj. Care aparține biobibliografiei, privitor la biobibliografie. [Pr.: *bi-o-bi-bli-o-*] — **Bio-** + **bibliografic.**

BIOBIBLIOGRAFÍE, *biobibliografii,* s.f. Biografia unui autor împreună cu titlurile lucrărilor lui și ale celor privitoare la viața și la activitatea lui. [Pr.: *bi-o-bi-bli-o-*] — Din fr. **biobibliographie.**

BIOCATALIZATÓR, *biocatalizatori,* s.m. Substanță care provoacă sau grăbește procesele biologice în organismele vii. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **catalizator** (după fr. *biocatalyseur).*

BIOCENÓTIC, -Ă, *biocenotici, -ce,* adj. (Biol.) De biocenoză. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biocénotique.**

BIOCENÓZĂ s.f. (Biol.) Comunitate de organisme vegetale și animale care conviețuiesc într-un anumit mediu sau sector din biosferă. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biocénose.**

BIOCHÍMIC, -Ă, *biochimici, -ce,* adj. Care aparține biochimiei, care privește biochimia. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biochimique.**

BIOCHIMÍE s.f. Știință care studiază compoziția și procesele chimice ale materiei vii; chimie biologică. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biochimie.**

BIOCHIMÍST, -Ă, *biochimiști, -ste*, s.m. și f. Specialist în biochimie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biochimiste.**

BIOCIBERNÉTIC, -Ă, *biocibernetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice și metodologice între cibernetică și biologie. **2.** Adj. De biocibernetică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biocybernétique.**

BIOCINÉTIC, -Ă, *biocinetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Studiul mișcării organismelor vii. **2.** Adj. De biocinetică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biocynétique.**

BIOCLIMÁTIC, -Ă, *bioclimatici, -ce,* adj. De bioclimatologie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioclimatique.**

BIOCLIMATOLÓG, *bioclimatologi,* s.m. Specialist în bioclimatologie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioclimatologue.**

BIOCLIMATOLOGÍE s.f. Știință care studiază influența climei asupra organismelor vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioclimatologie.**

BIOCOMBUSTÍBIL, *biocombustibili,* s.m. Combustibil obținut din materii prime vegetale. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **combustibil.**

BIOCOMPATÍBIL, -Ă, *biocompatibili, -e,* adj. Compatibil cu materia vie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biocompatible.**

BIOCOMPLÉX, *biocomplexe,* s.n. Ansamblu de specii de organisme vegetale și animale instalate într-o navă spațială pentru cercetări în cosmos sau pentru asigurarea unui sistem ecologic la bordul acesteia. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **complex.**

BIOCONȘTIÍNȚĂ, *bioconștiințe,* s.f. Formă de conștiință atribuită animalelor, mai ales celor superioare. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **conștiință.**

BIOCRÓM s.n. Pigment de natură vegetală sau animală. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biochrome.**

BIOCURÉNT, *biocurenți,* s.m. Activitate electrică prezentă în țesuturile și organele animalelor. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **curent.**

BIODEGRADÁBIL, -Ă, *biodegradabili, -e,* adj. (Despre materiale, produse chimice etc.) Care poate fi degradat de factori biologici. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biodégradable,** engl. **biodegradable.**

BIODETECTÓR, *biodetectoare,* s.n. (Biol.) Organ de simț al organismelor vii. [Pr. *bi-o-*] — **Bio-** + **detector.**

BIODETERIORÁRE, *biodeteriorări,* s.f. Degradare sub acțiunea factorilor biologici. [Pr.: *bi-o-de-te-ri-o-*] — **Bio-** + **deteriorare.**

BIODINÁMIC, -Ă, *biodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a biologiei care studiază procesele vitale active, în mișcare, care se petrec în organisme. **2.** Adj. De biodinamică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biodynamique.**

BIODIVERSITÁTE s.f. Existența, la nivelul globului terestru, a unei multitudini de ecosisteme cu caractere distincte. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biodiversité.**

BIOELÉCTRIC, -Ă, *bioelectrici*, *-ce,* adj. De bioelectricitate. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **bioelectric.**

BIOELECTRICITÁTE s.f. Curent electric produs de către organismele vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **bioelectricity.**

BIOELEMÉNT, *bioelemente,* s.n. Element chimic din compoziția celulelor vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioélément.**

BIOENERGÉTIC, -Ă, *bioenergetici*, *-ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a biofizicii care studiază sursele energetice și transformările de energie la nivelul materiei vii. **2.** Adj. De bioenergetică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioénergétique,** engl. **bioenergetics.**

BIOENERGÍE, *bioenergii,* s.f. Energie produsă prin activitatea fiziologică a organismelor vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **bioenergy.**

BIOFÍLTRU, *biofiltre,* s.n. Instalație pentru curățarea apei poluate a canalelor cu ajutorul bacteriilor aerobe. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biofiltre.**

BIOFÍZIC, -Ă, *biofizici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Știință care studiază fenomenele și procesele fizice și fizico-chimice care se defășoară în organismele vii, precum și influența factorilor fizici asupra acestora. **2.** Adj. De biofizică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biophysique,** rus. **biofizika.**

BIOFIZICIÁN, -Ă, *biofizicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în biofizică. [Pr.: *bi-o-fi-zi-ci-an*] — Din fr. **biophysicien.**

BIOFOTÓN, *biofotoni,* s.m. Radiație luminoasă emisă de unele substanțe aflate în organismele vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biophoton.**

BIOGÁZ s.n. Amestec de gaze conținând în cea mai mare parte metan, rezultat din descompunerea unor compuși organici de către organisme anaerobe, folosit drept combustibil; biometan. [Pr.: *bi-o-*] — Din germ. **Biogas.**

BIOGÉN, -Ă, *biogeni, -e,* adj. (Despre roci) Care rezultă din țesuturi vii. F (Despre elemente chimice) Care a contribuit la apariția vieții pe Pământ. F (Substantivat, n.) Îngrășământ agricol obținut din culturi de bacterii bogate în azot. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biogène.**

BIOGENERATÓR, *biogeneratori,* s.m. Generator (**III 1**) de biogaz. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **generator.**

BIOGENÉTIC, -Ă, *biogenetici, -ce,* adj. Care se referă la biogeneză, care aparține biogenezei. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biogénétique.**

BIOGENÉZĂ s.f. Teorie care susține că orice ființă provine numai din altă ființă (care i-a dat naștere). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biogénèse.**

BIOGEOCHÍMIC, -Ă, *biogeochimici, -ce,* adj. De biogeochimie. [Pr.: *bio-ge-o-*] — Din fr. **biogéochimique.**

BIOGEOCHIMÍE s.f. Ramură a geochimiei care studiază compoziția chimică a biosferei. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] — Din fr. **biogéochimie.**

BIOGEOGRÁF, *biogeografi,* s.m. Specialist în biogeografie. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] — Din fr. **biogéographe.**

BIOGEOGRÁFIC, -Ă, *biogeografici, -ce,* adj. De biogeografie. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] — Din fr. **biogéographique.**

BIOGEOGRAFÍE s.f. Știință care studiază răspândirea pe glob a plantelor și animalelor, în strânsă corelație cu factorii de mediu și cu evoluția în timp a lumii vii. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] — Din fr. **biogéographie.**

BIOGRÁF, -Ă, *biografi, -e,* s.m. și f. Autor de biografii. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biographe.**

BIOGRÁFIC, -Ă, *biografici, -ce,* adj. Privitor la biografie, care aparține unei biografii. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biographique.**

BIOGRAFÍE s.f. Expunere (scrisă și comentată) a vieții unei persoane. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biographie.**

BIOINGINÉR, -Ă, *bioingineri, -e,* s.m. și f. Specialist în bioinginerie. [Pr.: *bi-o-*] — Din **bioinginerie** (după engl. *bioengineer).*

BIOINGINERÍE s.f. **1.** Știință care se ocupă cu studiul proceselor de bioconversie, elaborând metode și tehnici de aplicare a acestora pe scară industrială. **2.** Inginerie genetică. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **inginerie** (după engl. *bioengineering).*

BIOLÓG, -Ă, *biologi, -ge,* s.m. și f. (Rar) Specialist în biologie. [Pr.: *bi-o-*] — Din germ. **Biolog,** it. **biologo.**

BIOLÓGIC, -Ă, *biologici, -ce,* adj. **1.** Care aparține biologiei, care se referă la biologie. G *Chimie biologică* = biochimie. **2**. Care se prepară dintr-o materie vie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biologique.**

BIOLOGÍE s.f. Știință care studiază manifestările vieții din punct de vedere anatomic, fiziologic, zoologic etc. F Știința organismelor vii, animale și vegetale. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biologie.**

BIOLOGÍSM s.n. Doctrină care consideră fenomenele fizice, psihice și sociale drept manifestări biologice. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biologisme.**

BIOLOGIZÁNT, -Ă, *biologizanți, -te,* adj. Care extinde principiile teoretice și metodologice ale biologiei în alte domenii. [Pr.: *bi-o-*] — Din **biologie.**

BIOLUMINESCÉNT, -Ă, *bioluminescenți, -te,* adj. (Despre organisme) Care produce lumină prin oxidări interne. [Pr.: *bi-o-*. — Var.: **bioluminiscént, -ă** adj.] — Din fr., engl. **bioluminescent.**

BIOLUMINESCÉNȚĂ s.f. Lumină rece produsă de organisme vii (licurici, pești abisali, ciuperci) sau de microorganisme, prin oxidarea unei substanțe proprii (luciferina). [Pr.: *bi-o-*. — Var.: **bioluminiscénță** s.f.] — Din fr., engl. **bioluminescence.**

BIOLUMINISCÉNT, -Ă, adj. v. **bioluminescent.**

BIOLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **bioluminescență.**

BIOMÁSĂ s.f. Masa totală a micro- și macroorganismelor vegetale și animale, care trăiesc pe o anumită unitate de suprafață sau într-un anumit volum de aer ori de apă. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biomass,** fr. **biomasse.**

BIOMATEMÁTIC, -Ă, *biomatematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice și

metodologice între biologie şi matematică. **2.** Adj. De biomatematică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biomathématique,** engl. **biomathematics.**

BIOMATEMATICIÁN, -Ă, *biomatematicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în biomatematică. [Pr.: *bi-o-ma-te-ma-ti-ci-an*] — Din fr. **biomathématicien.**

BIOMECÁNICĂ s.f. Ştiinţă care studiază, pe baza mecanicii generale, structura, evoluţia şi funcţiunile aparatului motor al animalelor şi al omului. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biomécanique.**

BIOMEDICÁL, -Ă, *biomedicali, -e,* adj. De biomedicină. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biomédical,** engl. **biomedical.**

BIOMEDICÍNĂ s.f. Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice şi metodologice între biologie şi medicină. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biomedicine.**

BIOMETÁN s.n. Biogaz. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **metan.**

BIOMETEOROLÓG, -Ă, *biometeorologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în biometeorologie. [Pr.: *bi-o-me-te-o-*] — Din fr. **biométéorologue.**

BIOMETEOROLÓGIC, -Ă, *biometeorologici, -ce,* adj. De biometeorologie. [Pr.: *bi-o-me-te-o-*] — Din fr. **biométéorologique.**

BIOMETEOROLOGÍE s.f. Ramură a meteorologiei care studiază influenţa proceselor fizice şi chimice din atmosferă, acţiunea climei şi a vremii asupra omului, animalelor şi plantelor. [Pr.: *bi-o-me-te-o-*] — Din fr. **biométéorologie,** engl. **biometeorology.**

BIOMETRÍE s.f. Cercetare a organismelor şi organelor prin măsurare. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biométrie.**

BIOMICROSCOPÍE s.f. **1.** Examinare a ţesuturilor vii cu ajutorul microscopului „in vivo" şi „in vitro". **2.** Examinare a unor structuri oculare cu un microscop corneean binocular. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biomicroscopie.**

BIÓNIC, -Ă, *bionici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Disciplină care se ocupă cu studiul proceselor biologice şi al structurii organismelor vii. G (În sintagma) *Bionică informaţională* = ramură a bionicii care studiază mecanismele de recepţie, stocare, prelucrare şi transmitere a informaţiei la sistemele biologice în vederea transpunerii lor în tehnica informaţională. **2.** Adj. De bionică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bionique.**

BIONÍST, -Ă, *bionişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în bionică. [Pr.: *bi-o-*] — **Bionică** + suf. *-ist.*

BIOPLÁSMĂ s.f. (Biol.) Substanţă organică vie aflată în constituţia organismului oricărei vieţuitoare. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioplasme.**

BIOPOLÍTICĂ s.f. Ansamblu de măsuri rasiste bazate pe biosociologie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biopolitique.**

BIOPOTENŢIÁL, *biopotenţiale,* s.n. (Biol.) Diferenţă de potenţial (**II 1**) datorată concentraţiei diferite de ioni existente în interiorul şi în afara celulei (**1**). [Pr.: *bi-o-po-ten-ţi-al*] — Din engl. **biopotential.**

BIÓPSIC, -Ă, *biopsici, -ce,* adj. (Med.) (Care ţine) de biopsie. [Pr.: *bi-o-*] — **Biopsie** + suf. *-ic.*

BIOPSÍE, *biopsii,* s.f. Extragere, pe cale chirurgicală sau prin puncţie aspiratorie, a unui fragment de ţesut viu pentru a fi studiat la microscop, în vederea stabilirii diagnosticului. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biopsie.**

BIORÍTM, *bioritmuri,* s.n. Ritm al proceselor biologice, cu durată diferită de la un proces la altul. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biorythm.**

BIORITMOGRÁMĂ, *bioritmograme,* s.f. (Biol.) Grafic al evoluţiei bioritmului. [Pr.: *bi-o-*] — De la **bioritm** (după *diagramă, cardiogramă).*

BIORITMOLOGÍE s.f. Studiu al bioritmului. [Pr.: *bi-o-*] — De la **bioritm.**

BIOSATELÍT, *biosateliţi,* s.m. Satelit cu vieţuitoare la bord. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl., fr. **biosatellite.**

BIOSFÉRĂ s.f. Înveliş al Pământului format din organisme vii, de pe uscat, din apă, aer, sol. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biosphère.**

BIOSINTÉZĂ, *biosinteze,* s.f. (Biol.) Sinteza unui compus chimic *in vivo* sau *in vitro* de către celulele vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biosynthèse,** engl. **biosynthesis.**

BIOSISTÉM, *biosisteme,* s.n. (Biol.) Grup de indivizi din specii diferite care conviețuiesc. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biosystème.**

BIOSOCIOLÓGIC, -Ă, *biosociologici, -ce,* adj. De biosociologie. [Pr.: *bi-o-so-ci-o-*] — Din fr. **biosociologique.**

BIOSOCIOLOGÍE s.f. Teorie potrivit căreia factorul biologic, redus la noţiunea de rasă, este determinant în dezvoltarea socială. [Pr.: *bi-o-so-ci-o-*] — Din fr. **biosociologie.**

BIOSPEOLÓG, -Ă, *biospeologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în biospeologie. [Pr.: *bi-o-spe-o-*] — Din **biospeologie** (derivat regresiv).

BIOSPEOLÓGIC, -Ă, *biospeologici, -ce,* adj. De biospeologie. [Pr.: *bi-o-spe-o-*] — **Biospeologie** + suf. *-ic.*

BIOSPEOLOGÍE s.f. Ştiinţă care studiază formele de viaţă din mediul cavernicol. [Pr.: *bi-o-spe-o-*] — **Bio-** + **speologie**. Cf. fr. biospéléologie.

BIOSTATÍSTIC, -Ă, *biostatistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a medicinei care studiază cu metode statistice fenomenele biologice şi demografice; statistică medicală. **2.** Adj. De biostatistică (**1**) . [Pr.: *bi-o-*] — Din germ. **Biostatistik,** engl. **biostatistics.**

BIOSTAZÍE s.f. (Geol.) Fază de stabilitate în evoluţia reliefului datorată absenţei eroziunii, în condiţiile existenţei unei pături permanente de vegetaţie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biostasie.**

BIOSTIMULÁ, *biostimulez,* vb. I. Tranz. A stimula creşterea şi rezistenţa organismului prin biostimulatori. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biostimuler.**

BIOSTIMULÁRE, *biostimulări,* s.f. Acţiunea de *a biostimula.* [Pr.: *bi-o-*] — V. **biostimula.**

BIOSTIMULATÓR, -OÁRE, *biostimulatori, -oare,* adj., s.m. (Substanţă) care stimulează asimilaţia şi dezvoltarea, sporind imunitatea organismului; biostimulent. [Pr.: *bi-o-*. — Var.: **biostimulatóriu, -ie** adj.] — Din fr. **biostimulateur.**

BIOSTIMULATÓRIU, -IE adj. v. **biostimulator.**

BIOSTIMULÉNT, -Ă, *biostimulenţi, -te,* adj., s.m. Biostimulator. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biostimulant.**

BIÓT, *bioţi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură tolerată pentru intensitatea curentului electric, egală cu 10 amperi. [Pr.: *bi-ot*] — Din fr. **biot**.

BIOTÉHNIC, -Ă, *biotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Bionică. **2**. Adj. De biotehnică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biotechnics.**

BIOTELEMÉTRIC, -Ă, *biotelemetrici, -ce,* adj. De biotelemetrie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotélémétrique.**

BIOTELEMETRÍE s.f. Ramură a biologiei moderne care studiază organismele vii de la distanţă cu ajutorul unor instrumente adecvate. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotélémétrie,** engl. **biotelemetry.**

BIOTERAPÍE s.f. Tratare a unor afecţiuni cu produse provenite de la alte organisme. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biothérapie.**

BIÓTIC, -Ă, *biotici, -ce,* adj. Referitor la viaţă, de viaţă. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotique.**

BIOTÍNĂ s.f. Vitamina H. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotine.**

BIOTÍP, *biotipuri,* s.n. (Biol.) Grup de plante sau animale cu structură genetică identică. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr., engl. **biotype.**

BIOTIPOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază biotipurile. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotypologie,** engl. **biotypology.**

BIOTÍT, *biotite,* s.n. Mică de culoare neagră, brună sau verde. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotite.**

BIOTÓP, *biotopuri,* s.n. (Biol.) Mediu de viaţă cu caracteristici ecologice relativ omogene pe care se dezvoltă o biocenoză; habitat. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biotope.**

BIOXÍD, *bioxizi,* s.m. Oxid care conţine doi atomi de oxigen. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioxyde.**

BIP, *bipuri,* s.n. **1.** Semnal sonor de avertizare emis de un aparat de comunicaţii. **2.** (Fam.) Semnal scurt dat cuiva prin sunarea la telefon fără a aştepta să se răspundă. — Din engl. **beep.**

BIPARTÍD, -Ă, *bipartide,* adj. (În sintagma) *Sistem bipartid* = sistem de organizare politică în care, la putere, se succed două partide. — **Bi-** + **partid.**

BIPARTÍT, -Ă, *bipartiţi, -te,* adj. Care are sau implică două părţi. F (Despre o înţelegere) La care participă două state, două partide. — Din fr. **biparti,** lat. **bipartitus.**

BIPARTÍŢIE, *bipartiţii,* s.f. (Bot.) Diviziune în două părţi. *Bipartiţie a celulelor.* — Din fr. **bipartition,** lat. **bipartitio.**

BIPÉD, -Ă, *bipezi, -de*, adj. (Adesea substantivat) Care are (sau umblă în) două picioare. — Din fr. **bipède,** lat. **bipes, -edis.**

BIPLÁN, *biplane,* s.n. Avion cu două rânduri de aripi, dispuse una deasupra celeilalte. — Din fr. **biplan.**

BIPOLÁR, -Ă, *bipolari, -e,* adj. Care are doi poli. F (Despre maşini electrice) Care are doi poli magnetici. — Din fr. **bipolaire.**

BIPOLARITÁTE s.f. Starea unui corp bipolar. — Din fr. **bipolarité.**

BÍR, *biruri,* s.n. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi Moldova) **1.** Dare percepută în bani de către domnie de la ţărani şi meşteşugari; *p. gener.* (pop.) impozit. G Expr. *A da bir cu fugiţii* = a dispărea, a fugi (în mod laş) dintr-un loc. **2.** (Înv.) Tribut. — Din magh. **bér.**

BIRĂU, *biri,* s.m. (Înv. şi reg.) Primar rural. — Din magh. **biró.**

BIREACTÓR, *bireactoare,* adj., s.n. (Avion) cu două reactoare. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **biréacteur.**

BIREFRINGÉNT, -Ă, *birefringenţi, -te,* adj. (Despre un cristal sau alte medii optice) Care prezintă fenomenul birefringenţei. — Din fr. **biréfringent.**

BIREFRINGÉNŢĂ, *birefringenţe,* s.f. Dublarea prin refracţie a unei raze de lumină la pătrunderea în anumite medii. F Însuşirea unor cristale de a dubla razele de lumină. — Din fr. **biréfringence.**

BIRÉMĂ, *bireme,* s.f. Vas de război cu două rânduri de vâsle suprapuse, folosit în Antichitate. — Din fr. **birème,** lat. **biremis.**

BIRJÁR, *birjari,* s.m. Vizitiu (şi proprietar) al unei birje; droşcar, muscal[2]. — **Birjă** + suf. *-ar.*

BÍRJĂ, *birje,* s.f. Trăsură de piaţă; droşcă. — Din rus. **birja.**

BIRJĂRÉSC, -EÁSCĂ, *birjăreşti,* adj. **1.** Care aparţine birjarului, de birjar. **2.** Fig. (Despre fapte, cuvinte) Grosolan, necioplit, vulgar. — **Birjar** + suf. *-esc.*

BIRJĂRÉŞTE adv. Ca birjarii, în felul birjarilor; *fig.* necivilizat, trivial. — **Birjar** + suf. *-eşte.*

BIRJĂRÍE, *birjării,* s.f. Ocupaţia birjarului. — **Birjar** + suf. *-ie.*

BIRLÍC, (**1**) *birlici,* s.m. (**2**) *birlicuri*, s.n. **1.** S.m. As (**1**). **2.** S.n. Spetează verticală la zmeul cu care se joacă copiii. — Din tc. **birlik.**

BIRMÁN, -Ă, *birmani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Birmaniei (astăzi Uniunea Myanmar) sau care este originară de acolo. **2**. Adj. Care aparţine Birmaniei sau birmanilor (**1**), referitor la Birmania ori la birmani. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de birmani (**1**). — Din n.pr. **Birmania** (derivat regresiv).

BÍRNIC, -Ă, *birnici, -ce,* s.m. şi f. (Înv.) Persoană care era supusă la bir; *p. gener.* contribuabil. — **Bir** + suf. *-nic.*

BIROCRÁT, -Ă, *birocraţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care practică birocraţia. — Din fr. **bureaucrate.**

BIROCRÁTIC, -Ă, *birocratici, -ce,* adj. Care caracterizează birocratismul sau pe birocraţi; funcţionăresc. — Din fr. **bureaucratique.**

BIROCRATÍSM s.n. Tendinţă de rezolvare strict administrativă a problemelor publice, de rupere de realitate; preocupare excesivă pentru latura formală a problemelor. — **Birocrat** + suf. *-ism.* Cf. rus. biurokratizm, fr. bureaucratisme.

BIROCRATIZÁ, *birocratizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) transforma în birocrat; a (se) trata în mod birocratic. — Din fr. **bureaucratiser.**

BIROCRÁTIZARE s.f. Faptul de a deveni birocratic, de a se afla sub influenţa birocraţiei. — V. **birocratiza.**

BIROCRATIZÁT, -Ă, *birocratizaţi, -te,* adj. Care s-a transformat într-un birocrat; care a căpătat caracter birocratic. — V. **birocratiza.**

BIROCRAŢÍE, *birocraţii,* s.f. **1.** Putere excesivă a administraţiei. **2.** Muncă rutinieră, formală. — Din fr. **bureaucratie.**

BIRÓTICĂ s.f. Ansamblu de tehnici informatice (calculator, xerox, telefon, telefax etc.) folosite în activităţile administrative, de secretariat etc. — Din fr. **bureautique.**

BIRÓU, *birouri,* s.n. **1.** Masă de scris (cu sertare şi compartimente pentru hârtii, acte etc.). **2.** Local, parte dintr-un local sau încăpere în care lucrează o persoană sau un serviciu. G Expr. (*A lucra, a rezolva* etc.) *din birou* = (a lucra, a rezolva etc.) fără a cunoaşte realităţile, birocratic. F Grup de persoane alese de o organizaţie sau de o adunare constituită ca să-i organizeze lucrările şi să asigure buna lor desfăşurare. — Din fr. **bureau,** rus. **biuro.**

BÍRT, *birturi,* s.n. Restaurant (mic şi modest). *Birt economic.* F (Înv.) Han[2]. — Din sb. **birt**.

BIRTÁŞ, *birtaşi,* s.m. (Înv.) Proprietar al unui birt. — **Birt** + suf. *-aş.*

BIRTĂŞÍŢĂ, *birtăşiţe,* s.f. (Înv.) Soţia birtaşului; femeie care ţine un birt. — **Birtaş** + suf. *-iţă.*

BIRUÍ, *biruiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A învinge, a înfrânge, a bate (un duşman, un adversar etc.). F Fig. (A-şi) înfrâna, a(-şi) stăpâni un sentiment, o pasiune etc. F Fig. A fi stăpânit, copleşit de un sentiment, de o emoţie etc. **2.** (Pop., mai ales în construcţii negative) A fi în stare, a putea, a ajunge (să...). [Prez. ind. şi: *bírui*] — Din magh. **birni.**

BIRUÍNŢĂ, *biruinţe,* s.f. Victorie, izbândă. — **Birui** + suf. *-inţă.*

BIRUÍRE, *biruiri,* s.f. Acţiunea de *a birui* şi rezultatul ei; biruinţă. — V. **birui.**

BIRUÍT, -Ă, *biruiţi, -te,* adj. Bătut în luptă, întrecut într-o competiţie, învins, înfrânt. F Fig. Stăpânit de un sentiment puternic, de o patimă etc. — V. **birui.**

BIRUITÓR, -OÁRE, *biruitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care a învins. [Pr.: *-ru-i-*] — **Birui** + suf. *-tor.*

BIS, (**1**) adj. invar., (**2**) *bisuri*, s.n. **1.** Adj. invar. (Precedat de un număr) A doua oară; repetat. *Numărul 3 bis.* F (Cu valoare de interjecţie) Exclamaţie prin care spectatorii solicită repetarea unei părţi dintr-un program artistic. **2.** S.n. Număr (**II 2**) prezentat la cererea publicului a doua oară sau ca supliment de program. — Din fr., lat. **bis.**

BISÁ, *bisez,* vb. I. Tranz. **1.** A repeta o parte a programului artistic la cererea publicului. **2.** A cere din sală să se execute încă o dată o parte dintr-un program artistic. — Din fr. **bisser.**

BISANUÁL, -Ă, *bisanuali, -e,* adj. (Livr.) **1.** Bienal. **2.** (despre plante) Care înfloreşte şi face fruct în al doilea an. — Din fr. **bisannuel.**

BISÁRE, *bisări,* s.f. Faptul de *bisa.* — V. **bisa.**

BISĂPTĂMÂNÁL, -Ă, *bisăptămânali, -e,* adj. Care apare de două ori pe săptămână. F (Substantivat, n.) Publicaţie care are două apariţii săptămânal. — **Bi-** + **săptămânal.**

BISCUÍT, *biscuiţi,* s.m. **1.** Produs alimentar bine deshidratat prin coacerea unui aluat de prăjitură, tăiat în diferite forme (cerculeţe, pătrăţele, litere etc.). **2.** Semifabricat din ceramică neglazurată, ars numai o dată şi folosit la fabricarea faianţei sau a porţelanului. **3.** Porţelan supus la două arderi succesive, a cărui structură imită marmura. — Din fr. **biscuit.**

BISÉCT, *bisecţi,* adj. (În sintagma) *An bisect* = an calendaristic de 366 de zile (în care luna februarie are 29 de zile); an bisextil. — Din fr. **bissexte,** lat. **bissextus.**

BISECTÓR, -OÁRE, *bisectoare,* s.f., adj. **1.** S.f. Dreaptă care împarte un unghi în două părţi egale. **2.** Adj. (În sintagma) *Plan bisector* = plan care împarte un diedru în două diedre egale. — Din fr. **bissecteur.**

BISECULÁR, -Ă, *biseculari, -e,* adj. (Rar) Cu vechime de două secole. — Din fr. **biséculaire.**

BISÉRICĂ, *biserici,* s.f. **1.** Clădire destinată celebrării unui cult creştin. G Expr. *A lua calea bisericii* = a deveni evlavios, pios. *A (nu) fi uşă de biserică* = a (nu) respecta morala religioasă, a (nu)-şi îngădui abateri de la morala religioasă, a (nu) duce o viaţă pioasă; *p. ext.* a (nu) fi cinstit, a (nu) fi corect. *A nu fi dus (de multe ori) la biserică* = a nu da importanţă convenienţelor sociale; a nu se sfii să spună cuiva în faţă lucruri neplăcute. **2.** Instituţia creştinismului în ansamblu. **3.** Comunitate întemeiată de Isus Hristos, alcătuită din totalitatea celor care cred în acesta; semn al comuniunii oamenilor cu Dumnezeu. F Ansamblul credincioşilor reuniţi într-o comuniune creştină locală. *Biserica ortodoxă* — Lat. **basilica**.

BISERICÉSC, -EÁSCĂ, *bisericeşti,* adj. Care aparţine bisericii, privitor la biserică; ecleziastic. — **Biserică** + suf. *-esc.*

BISERICÉŞTE adv. (Rar) Ca la biserică. — **Biserică** + suf. *-eşte.*

BISERICÓS, -OÁSĂ, *bisericoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care respectă dogmele bisericii. — **Biserică** + suf. *-os.*

BISERICÚŢĂ, *bisericuţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *biserică.* **2.** Fig. Cerc îngust de oameni uniţi prin dorinţa de a-şi rezolva interesele personale în dauna colectivităţii din care fac parte. — **Biserică** + suf. *-uţă.*

BISEXTÍL, -Ă, *bisextili, -e,* adj. (Rar, în sintagma) *An bisextil* = an bisect. — Din fr. **bisextil,** lat. **bisextilis.**

BISEXUÁL, -Ă, *bisexuali, -e,* adj., s. m. şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (Persoană) care manifestă atracţie simultană pentru ambele sexe. **2.** Adj. Bisexuat. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **bissexuael.**

BISEXUALITÁTE s.f. **1.** Sexualitate a unui bisexual (**1**). **2.** Caracteristică a plantelor şi a animalelor bisexuate; hermafroditism, androginie. [Pr.: *-xu-a-*] — Din. fr. **bisexualité.**

BISEXUÁT, -Ă, *bisexuaţi, -te,* adj. (Despre plante şi animale) Care are organele de reproducere ale ambelor sexe; hermafrodit, androgin, bisexual (**2**). [Pr.: *-xu-at*] — Din fr. **bisexué.**

BISILÁBIC, -Ă, *bisilabici, -ce,* adj. Compus din două silabe. — **Bi-** + **silabic.**

BISIMÉTRIC, -Ă, *bisimetrici, -ce,* adj. Cu două planuri de simetrie. — Din fr. **bisymétrique.**

BÍSMUT s.n. Element chimic, metal alb cu reflexe roşietice, ale cărui săruri au întrebuinţări în medicină. — Din fr. **bismuth.**

BISMUTÍNĂ s.f. Sulfură de bismut naturală. — Din fr. **bismuthine.**

BÍSTRIŢ, -Ă, *bistriţi, -e,* adj. (Reg., în sintagmele) *Prune bistriţe* = prune brumării. *Prun bistriţ* = prun care rodeşte prune brumării. — Et. nec.

BISTRIŢEÁN, -Ă, *bistriţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Bistriţa sau în judeţul Bistriţa-Năsăud. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Bistriţa sau judeţului Bistriţa-Năsăud ori bistriţenilor (**1**), privitor la municipiul Bistriţa ori la judeţul Bistriţa-Năsăud sau la bistriţeni. — **Bistriţa** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BISTRIŢEÁNCĂ, *bistriţence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Bistriţa sau din judeţul Bistriţa-Năsăud. — **Bistriţean** + suf. *-că.*

BISTRÓ s.n. v. **bistrou.**

BISTRÓU, *bistrouri,* s.n. Mic restaurant. [Var.: **bistró** s.n.] — Din fr. **bistro.**

BISTURÍU, *bisturie,* s.n. Instrument chirurgical în formă de cuţitaş, care serveşte la incizii. — Din fr. **bistouri.**

BISÚLC, -Ă, *bisulci, -ce,* adj. (Despre animale) Care are copite despicate. — Din fr. **bisulque,** lat. **bisulcus**.

BISULFÁT, *bisulfaţi,* s.m. (Impr.) Sare a acidului sulfuric în care un atom de hidrogen e înlocuit cu un atom de metal; sulfat acid. — Din fr. **bisulfate.**

BISULFÍT, *bisulfiţi,* s.m. (Impr.) Sare a acidului sulfuros în care un atom de hidrogen e înlocuit cu un atom de metal; sulfit acid. — Din fr. **bisulfite.**

BIŞNIŢÁR, *bişniţari,* s.m. (Fam.) Persoană care face bişniţă; gheşeftar. — **Bişniţă** + suf. *-ar.*

BÍŞNIŢĂ, *bişniţe,* s.f. (Fam.) Afacere necinstită, măruntă; găinărie[2]; gheşeft. — Din engl. **business.**

BIT, *biţi,* s.m. **1.** Cifră în sistemul de numeraţie binar. **2.** Unitate de măsură a cantităţii de informaţie. — Din engl., fr. **bit**.

BITÁNG, -Ă, *bitangi, -ge,* s.m. şi f. (Reg.; adesea adjectival) Copil nelegitim; bastard. — Din magh. **bitang.**

BÍTTER, (**2**) *bitteruri,* s.n. **1.** Lichior amar, consumat ca aperitiv. **2.** Sort, porţie de bitter (**1**). [Pr.: *bităr*] — Din germ. **Bitter.** Cf. fr. bitter.

BÍTUM, *bitumuri,* s.n. Produs solid, plastic, de culoare neagră, obținut din reziduuri de petrol sau prin distilarea huilei, folosit la prepararea asfaltului, la fabricarea lacurilor etc. — Din fr. **bitume.**

BITUMÁ, *bitumez,* vb. I. Tranz. **1**. A amesteca cu bitum un material granular. **2.** A face bitumajul unei șosele. F A umple cu o substanță bituminoasă locurile dintre pavelele sau dalele de beton ale unei șosele. — Din fr. **bitumer.**

BITUMÁJ s.n. Așternere de bitum și criblură pe suprafața unei șosele. — Din fr. **bitumage.**

BITUMÁRE, *bitumări,* s.f. Acțiunea de a *bituma.* — V. **bituma.**

BITÚMEN, *bitumene,* s.n. Substanță organică formată dintr-un amestec de hidrocarburi naturale rezultat din transformarea în oxigen a resturilor de organisme depuse pe fundul bazinelor saline sărace. — Din germ. **Bitumen,** lat. **bitumen.**

BITUMINIZÁRE, *bituminizări,* s.f. Proces de formare a unor hidrocarburi prin transformarea lentă, în lipsa oxigenului, a nămolurilor bogate în resturi de organisme. — Cf. fr. bituminisation.

BITUMINÓS, -OÁSĂ, *bituminoși, -oase,* adj. Care este de natura bitumenului; care conține bitum sau bitumen. — După fr. **bitumineux,** lat. **bituminosus.**

BÍȚĂ s.m. v. **bădiță.**

BIUNIVÓC, -Ă, *biunivoci, -ce,* adj. Care are corespondență unică în ambele sensuri. G *Corespondență biunivocă* = corespondență între elementele a două mulțimi, dată de o funcție bijectivă. [Pr.: *bi-u-*] — Din fr. **biunivoque.**

BIURÉTĂ, *biurete,* s.f. Tub de sticlă gradat, de diverse forme, folosit la analizele chimice. — Din fr. **burette.**

BÍV adj. invar. (Înv.; urmat de un titlu, de o funcție) Fost. — Din sl. **bivŭ.**

BIVALÉNT, -Ă, *bivalenți, -te,* adj. **1.** Care are două roluri, două funcții. **2.** (Chim.) Care are valența doi. — Din fr. **bivalent.**

BIVÁLV, -Ă, *bivalvi, -e,* adj. **1.** (Despre animale) Cu corpul acoperit de două valve. **2.** (Bot.; despre capsule) Compus din două părți. — Din fr. **bivalve.**

BÍVOL, *bivoli,* s.m. Animal rumegător asemănător cu boul, cu păr negru sau alb, aspru și rar, cu coarne inelate întoarse spre spate *(Bos bubalus).* F Epitet dat unui om gras, mătăhălos, nesimțit. — Din sl. **byvolŭ.**

BIVOLÁR, *bivolari,* s.m. (Rar) Păzitor al unei cirezi de bivoli. — **Bivol** + suf. *-ar.*

BÍVOLIȚĂ, *bivolițe,* s.f. Femela bivolului. F Epitet dat unei femei grase, dizgrațioase, nesimțite. — Din bg. **bivolica.**

BIVUÁC, *bivuacuri,* s.n. **1.** Staționare temporară a trupelor în afara localităților sau a taberelor; porțiune de teren pe care se face această staționare. **2.** (Rar) Adăpost al alpiniștilor sau al turiștilor (mai ales în timpul nopții). [Pr.: *-vu-ac*] — Din fr. **bivouac.**

BIVUACÁ, *bivuachez,* vb. I. Intranz. (Despre unități militare) A staționa în fața localităților, în corturi sau sub cerul liber. [Pr.: *-vu-a-*] — Din fr. **bivouaquer.**

BIZÁM, *bizami,* s.m. Mamifer rozător, originar din America de Nord, lung de circa 30 cm, care trăiește în preajma apelor și a cărui blană, de culoare castaniu-roșcat, este folosită în blănărie *(Ondatra zibethica).* F Blana acestui animal. — Din germ. **Bisam.**

BIZANTÍN, -Ă, *bizantini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Bizanț sau din Imperiul Bizantin. **2.** Adj. Care aparține Bizanțului sau Imperiului Bizantin ori bizantinilor (**1**), privitor la Bizanț ori la Imperiul Bizantin sau la bizantini. — Din fr. **byzantin,** lat. **byzantinus.**

BIZANTINÍSM, *bizantinisme,* s.n. Mod de a acționa în viața publică și particulară prin intrigi, prin subtilități inutile sau frivole. — Din fr. **byzantinisme.**

BIZANTINÍST, -Ă, *bizantiniști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Bizantinolog. — Din fr. **byzantiniste.**

BIZANTINÍSTICĂ s.f. (Rar) Bizantinologie. — Din germ. **Byzantinistik.**

BIZANTINOLÓG, -Ă, *bizantinologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în bizantinologie; bizantinist. — Din **bizantinologie** (derivat regresiv).

BIZANTINOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază istoria, literatura, muzica, limba (medio-greacă) și arta bizantină; bizantinistică. — Din fr. **byzantinologie.**

BIZÁR, -Ă, *bizari, -e,* adj. (Adesea adverbial) Ciudat, straniu. — Din fr. **bizarre.**

BIZARERÍE, *bizarerii,* s.f. Ciudățenie, extravaganță. — Din fr. **bizarrerie.**

BIZÉȚ, *bizețuri,* s.n. Garnitură ornamentală de piele la încălțăminte. [Pl. și: *bizețe*] — Din germ. **Besätze** (sg. *Besatz*).

BIZÓN, *bizoni,* s.m. **1.** Animal rumegător sălbatic din familia bovinelor, cu fruntea mare, bombată, cu coarne scurte, cu umerii mai ridicați decât crupa, cu o coamă deasă, care trăiește astăzi în rezervații naturale în SUA și Canada *(Bison bison).* **2.** Pielea tăbăcită a acestui animal; piele de vițel tăbăcită care imită pielea bizonului (**1**). — Din fr., lat. **bison.**

BIZOTÁ, *bizotez,* vb. I. Tranz. A șlefui oblic muchiile unei oglinzi, ale unei pietre prețioase etc. — Din fr. **biseauter.**

BIZOTÁRE s.f. Acțiunea de *a bizota* și rezultatul ei. — V. **bizota.**

BIZUÍ, *bízui,* vb. IV. Refl. **1.** A se încrede, a se întemeia, a se baza. **2.** (Pop.) A îndrăzni, a cuteza, a se încumeta să... — Din magh. **bízni.**

BIZUÍRE s.f. Faptul de *a se bizui.* — V. **bizui.**

BIZUNÍE s.f. v. **vizunie.**

BLA-BLA interj. Cuvânt care indică vorbăria multă și fără rost. — Din fr. **bla-bla.**

BLACHÉU, *blacheuri,* s.n. Bucată (semiovală) de tablă care se aplică pe vârful și pe tocul încălțămintei pentru a le proteja. [Var.: **plachéu** s.n.] — Et.nec.

BLAGIÁN, -Ă, *blagieni, -e,* adj. De Blaga, al lui Blaga; în maniera lui Blaga. [Pr.: *-gi-an*] — **Blaga** (n. pr.) + suf. *-ian.*

BLAGOSLOVÉNIE, *blagoslovenii,* s.f. (Înv.) Blagoslovire. — Din sl. **blagoslovenije.**

BLAGOSLOVÍ, *blagoslovesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și fam.; adesea fig.) A binecuvânta. — Din sl. **blagosloviti.**

BLAGOSLOVÍRE, *blagosloviri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a blagoslovi;* binecuvântare, blagoslovenie. — V. **blagoslovi.**

BLAGOSLOVÍT, -Ă, *blagosloviți, -te,* adj. (Înv.) Binecuvântat. — V. **blagoslovi.**

BLAGOVEȘTÉNIE n.pr. f. (Pop.) Buna Vestire. — Din sl. **blagověštenije.**

BLAJÍN, -Ă, *blajini, -e,* adj. (Adesea fig.) Blând, omenos, pașnic. F (Despre fizionomia, firea, manifestările oamenilor) Care exprimă bunătate, blândețe. F (Substantivat, m. pl. art.; mitol. pop.) Ființe blânde și evlavioase care trăiesc departe de lume, pe apa Sâmbetei. — Din sl. **blažĕnŭ.**

BLAJINÁTĂTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi blajin. — **Blajin** + suf. *-ătate.*

BLAM, *blamuri,* s.n. Dezaprobare, condamnare publică a unei atitudini; exprimare a unei astfel de dezaprobări. — Din fr. **blâme.**

BLAMÁ, *blamez,* vb. I. Tranz. A exprima public dezaprobarea față de o atitudine, un act, un gest etc. considerate reprobabile; a condamna. F A vorbi de rău, a defăima. — Din fr. **blâmer.**

BLAMÁBIL, -Ă, *blamabili, -e,* adj. Care merită să fie blamat; reprobabil. — Din fr. **blâmable.**

BLAMÁRE, *blamări,* s.f. Acțiunea de *a blama.* — V. **blama.**

BLAMÁT, -Ă, *blamați, -te,* adj. **1.** Care a fost dezaprobat în mod public. **2.** Defăimat. — V. **blama.**

BLÁNĂ, (**I 2, II**) *blăni,* (**I 3**), *blănuri,* s.f. **I. 1.** Părul sau lâna care acoperă pielea unor animale. **2.** Piele de animal cu păr cu tot, prelucrată. **3.** Haină îmblănită; haină confecționată din blană (**I 1**). **II.** (Pop.) Scântură groasă. [Pl. și: (**I 2**) *blănuri*] — Din bg. **blana.**

BLANC[1] s.n. **1.** Piele de bovine sau de porcine, tăbăcită vegetal, folosită în marochinărie. **2.** Fâșie de material insensibil adăugată la capetele bobinelor de film sau de bandă magnetică pentru a le proteja. — Din germ. **Blank.**

BLANC[2]**,** *blancuri,* s.n. Spațiu alb care desparte două cuvinte tipărite. — Din fr. **blanc.**

BLANCHÉTĂ, *blanchete,* s.f. Imprimat, formular pentru telegrame, polițe etc. — Din germ. **Blankett.**

BLANȘÁRE s.f. Operație de sterilizare, prin opărire, a alimentelor folosite în industria conservelor. — Cf. fr. blanchir.

BLANȘÍR, *blanșiruri,* s.n. Deșeu sub formă de fâșii de piele, rezultat în urma blanșiruirii. — Cf. blanșiruire.

BLANȘIRUÍRE s.f. Curățare a părții cornoase a pieilor tăbăcite, îndepărtând, prin răzuire, un strat foarte subțire de piele. — Cf. fr. blanchir, germ. blanschieren.

BLASFEMATÓR, -OÁRE, *blasfematori, -oare,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Persoană) care defăimează (cele sfinte). — Din fr. **blasphématoire.**

BLASFEMÍE s.f. Defăimare a celor sfinte, a religiei, a divinității; hulă[1]. — Din lat. **blasphemia.**

BLASTOMÉR, *blastomere,* s.n. (Biol.) Celulă formată în urma diviziunii primate a zigotului. — Din fr. **blastomère.**

BLASTÚLĂ, *blastule,* s.f. Stadiu embrionar la metazoare, de formă globulară, cu celulele dispuse într-un singur strat și cu o cavitate în interior. — Din fr. **blastule.**

BLAT[1]**,** *blaturi,* s.n. Foaie din aluat special preparată pentru tort. — Din germ. **Blatt.**

BLAT[2] s.n. (Arg.; în expr.) *A călători* (sau *a merge) pe blat* sau *a face blatul,* se spune despre cineva care călătorește fără bilet sau abonament într-un mijloc de transport. — Et. nec.

BLAU s.n. (Rar; în expr.) *A face blau* = a lipsi de la lucru a doua zi după o sărbătoare. — Din germ. **blaue** [Montag].

BLAZÁ, *blazez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină plictisit, dezgustat, indiferent. — Din fr. **blaser.**

BLAZÁRE s.f. Faptul de *a (se) blaza.* — V. **blaza.**

BLAZÁT, -Ă, *blazați, -te,* adj. Dezgustat, incapabil de emoții și de sentimente, indiferent. — V. **blaza.**

BLÁZĂ s.f. Parte a unei instalații de distilare în formă de recipient în care se introduce amestecul de distilat. — Din germ. **Blase.**

BLAZER, *blazere,* s.n. Jachetă (bărbătească) din stofă, catifea etc. (cu buzunare aplicate). [Pr.: *bléizăr*] — Din engl., fr. **blazer.**

BLAZÓN, *blazoane,* s.n. Ansamblu de semne convenționale care constituie emblema unui stat, a unei provincii, a unui oraș, a unei familii nobile, a unei bresle etc.; armoarii. — Din fr. **blason.**

BLĂJEÁN, -Ă, *blăjeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Blaj. **2.** Adj. Care aparține Blajului sau blăjenilor (**1**), privitor la Blaj ori la blăjeni. — **Blaj** (n.pr.) + suf. *-ean.*

BLĂJEÁNCĂ, *blăjence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Blaj. — **Blăjean** + suf. *-că.*

BLĂNÁR, *blănari,* s.m. Meseriaș care confecționează îmbrăcăminte din blană; comerciant de blănuri. — **Blană** + suf. *-ar.*

BLĂNĂREÁSĂ, *blănărese,* s.f. Femeie care confecționează îmbrăcăminte din blană; comerciantă de blănuri. F Soția blănarului. — **Blănar** + suf. *-easă.*

BLĂNĂRÍE[1], (**2**), *blănării,* s.f. **1.** Meseria blănarului. **2.** Atelier în care se confecționează îmbrăcăminte din blană. F Magazin de blănuri. — **Blănar** + suf. *-ie.*

BLĂNĂRÍE[2], *blănării,* s.f. (Colectiv) Sortimente sau obiecte de îmbrăcăminte de blană. — **Blană** + suf. *-ărie.*

BLĂNÍȚĂ, *blănițe,* s.f. Diminutiv al lui *blană* (**1**). — **Blană** + suf. *-iță.*

BLĂNÓS, -OÁSĂ, *blănoși, -oase,* adj. (Rar; despre animale sau haine) Cu blană bogată. — **Blană** + suf. *-os.*

BLĂNUÍ, *blănuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A îmblăni. — **Blană** + suf. *-ui.*

BLÂND, -Ă, *blânzi, -de,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Bun, blajin; (despre fapte, sentimente) care exprimă bunătate. F (Despre animale) Care nu face rău sau nu fuge de om; care nu se sperie. **2.** Fig. (Despre timp, natură etc.) Care nu este aspru, care nu este excesiv, care este plăcut. **II.** S.f. (Pop.) Urticarie. — Lat. **blandus.**

BLÂNDÉȚE s.f. Însușirea omului blând; purtare, vorbă de om blând. — **Blând** + suf. *-ețe.*

BLEAH s.n. v. **bleau[2].**

BLEÁNDĂ[1], *blende,* s.f. (Pop.) Sperietoare de păsări. F Epitet pentru o persoană fără energie, molâie, bleagă. — Et. nec.

BLEÁNDĂ[2], *blende,* s.f. (Reg.) Lovitură, îmbrânceală, brânci. F Tiflă. — Et. nec.

BLEAȘC interj. (Rar) Cuvânt care imită zgomotul umbletului prin bălțoace. — Onomatopee.

BLEÁȘCĂ adv. (Reg.) Leoarcă. — Cf. b l e a ș c, f l e a ș c ă.

BLEAU[1] interj. (Reg.; în expr.) *A nu zice nici bleau* = a tăcea din gură, a nu (mai) scoate o vorbă. — Et. nec.

BLEAU[2], *bleauri,* s.n. (Reg.) Tablă de fier care îmbracă osia carului. [Var.: **bleah, bleav** s.n.] — Din ucr. **bljacha,** germ. **Blech.**

BLEAV s.n. v. **bleau[2].**

BLEFARÍTĂ, *blefarite,* s.f. Inflamație a pleoapelor. — Din fr. **blépharite.**

BLEG, BLEÁGĂ, *blegi, -ge,* adj. **1.** (Despre animale) Cu urechi care atârnă în jos; clăpăug, blegit; (despre urechile animalelor) care atârnă în jos; (despre oameni) cu urechile îndepărtate de cap; (despre urechile oamenilor) îndepărtate de cap (și atârnând în jos). **2.** Lipsit de energie, de voință (și prost). — Cf. sb. b l e k a.

BLEGÍ, *blegesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre urechi) A se face bleg (**1**). **2.** (Despre oameni) A deveni bleg (**2**); a se bleojdi[2]. — Din **bleg.**

BLEGÍT, -Ă, *blegiți, -te,* adj. Bleg (**1**). — V. **blegi.**

BLÉNDĂ, *blende,* s.f. **1.** Sulfură naturală de zinc de culoare gălbuie, principal minereu de zinc. **2.** (Cin.) Suprafață metalizată folosită pentru reflectarea și difuziunea luminii. — Din germ. **Blende,** fr. **blende.**

BLENORÁGIC, -Ă, *blenoragici, -ce,* adj. Care ține de blenoragie, privitor la blenoragie. — Din fr. **blennorragique.**

BLENORAGÍE, *blenoragii,* s.f. Boală venerică contagioasă, manifestată prin mâncărime, senzație de usturime, scurgeri purulente etc.; gonoree. — Din fr. **blennorragie.**

BLEOJDÍ[1], *bleojdesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg. și fam.) A(-și) holba (ochii); a (se) zgâi. — Et. nec.

BLEOJDÍ[2], *bleojdesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A lăsa să atârne în jos; a pleoști. **2.** Refl. A se blegi (**2**). — Et. nec.

BLEOJDÍRE[1], *bleojdiri,* s.f. (Reg. și fam.) Faptul de *a (se) bleojdi*[1]. — V. **bleojdi[1].**

BLEOJDÍRE[2], *bleojdiri,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) bleojdi*[2]. — V. **bleojdi[2].**

BLEOJDÍT[1], -Ă, *bleojdiți, -te,* adj. (Reg. și fam.; despre ochi) Holbat; zgâit. — V. **bleojdi[1].**

BLEOJDÍT[2], -Ă, *bleojdiți, -te,* adj. (Pop. și fam.; despre urechi) Lăsat în jos; bleg, blegit, pleoștit. — V. **bleojdi[2].**

BLEOT, BLEOÁTĂ, *bleoți, bleoate,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Prost, nătâng. — Din germ. **blöd.**

BLEOTOCÁREÁLĂ, *bleotocăreli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a bleotocări.* — **Bleotocări** + suf. *-eală.*

BLEOTOCĂRÍ, *bleotocăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A se bălăci. **2.** A flecări. — Et. nec.

BLESTÉM, *blesteme,* s.n. Invocare a urgiei divinității împotriva cuiva; nenorocire a cuiva pusă pe seama furiei divine. F (În basme și legende) Vrajă căzută asupra cuiva sau a ceva. [Acc. și: *bléstem*] — Din **blestema** (derivat regresiv).

BLESTEMÁ, *bléstem,* vb. I. Tranz. A rosti un blestem. F Intranz. A înjura, a ocărî, a huli. [Prez. ind. acc. și: *blestém*] — Lat. pop. **blastimare** (= *blasphemare).*

BLESTEMÁT, -Ă, *blestemați, -te,* adj. **1.** Lovit, ajuns de blestem. F Rău, neprielnic, dușmănos. **2.** (Adesea substantivat) (Om) ticălos. — V. **blestema.**

BLESTEMĂȚÍE, *blestemății,* s.f. (Pop.) Purtare, faptă de om blestemat. F Depravare. — **Blestemat** + suf. *-ie.*

BLEȘTÍ, *bleștesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A răsufla (greu), a-și trage (cu greu) răsuflarea. **2.** A îngâima, a vorbi (greu). F Tranz. și refl. A (se) moleși, a (se) înmuia, a slăbi; a (se) pleoști. **3.** A vorbi mult; a flecări, a trăncăni. — Cf. sl. b l e n s t i, sb. b l e š t i t i.

BLEU, (**2**) *bleu-uri,* adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Albastru-deschis; azuriu. **2.** S.n. Culoare bleu (**1**). [Pr.: *blö*] — Din fr. **bleu.**

BLEUMARÍN adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Albastru-închis. **2.** S.n. Culoare bleumarin (**1**). [Pr.: *blö-*] — Din fr. **bleu marine.**

BLID, *blide,* s.n. (Pop.) **1.** Vas adânc de lut, de lemn sau de tinichea din bucătăria țărănească; strachină. G Expr. *A mânca dintr-un blid cu cineva* = a fi în mare intimitate cu cineva. *Pe* (sau *pentru) un blid de linte* = pentru o răsplată neînsemnată (primită ca preț al unei josnicii). **2.** (La pl.) Vase de bucătărie. — Din sl. **bliudŭ.**

BLIDÁR, (**1, 2**) *blidari,* s.m. (**3**) *blidare*, s.n. **1.** S.m. (Pop.) Meșteșugar care face blide. **2.** S.m. Fig. Lingău, linge-blide, linge-talere. **3.** S.n. (Pop.) Raft, dulap cu rafturi pe care se păstrează blidele. — **Blid** + suf. *-ar.*

BLIMP s.n. (Cin.) Carcasă insonoră în care se introduce aparatul de filmat, în cazul filmărilor cu priză directă de sunet. — Din engl. **blimp.**

BLINDÁ, *blindez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu un blindaj. — Din fr. **blinder.**

BLINDÁJ, *blindaje,* s.n. **1.** Înveliș protector de plăci metalice groase al unui vas de război, al unui tanc etc. F Înveliș metalic al proiectilelor de pușcă și de pistol. **2.** Înveliș metalic de izolare a câmpului electromagnetic al unui organ de celelalte organe dintr-un aparat electric. — Din fr. **blindage.**

BLINDÁRE, *blindări,* s.f. Acțiunea de *a blinda.* — V. **blinda.**

BLINDÁT, -Ă, *blindați, -te,* adj. Prevăzut cu un blindaj. F (Substantivat, n.) Vehicul de luptă prevăzut cu un blindaj (**1**). F (Despre unități militare) Care dispune de mijloace de luptă prevăzute cu blindaje (**1**). — V. **blinda.**

BLINÍE, *blinii,* s.f. (Rar) Mâncare națională rusească, făcută dintr-un aluat de clătite, așezat în straturi și având diferite umpluturi. — Din rus. **blin.**

BLÍSTER, *blistere,* s.n. Carcasă de plastic transparent, lipită de carton, în care se prezintă unele mărfuri (medicamente etc.). — Din engl. **blister.**

BLIȚ, *blițuri,* s.n. Sursă de lumină proprie, intensă și de scurtă durată, cu care este prevăzut un aparat fotografic și care se aprinde simultan cu deschiderea obturatorului. G *Bliț secundar* = bliț comandat pe cale optică de lumina blițului principal, asigurându-se o sincronizare perfectă. [Scris și: *blitz*] — Cuv. germ.

BLOC, *blocuri,* s.n. **1.** Bucată mare dintr-o materie solidă și grea, masă solidă dintr-o singură bucată. **2.** Grămadă de obiecte (de același fel) alcătuind o unitate. G *Bloc de desen* = teanc de foi de hârtie de desenat, prinse în coperți (de carton) și păstrate între două cartoane protectoare. G Loc. adv. *În bloc* = împreună, laolaltă. **3.** Clădire mare cu multe etaje; blochaus. G *Bloc-turn* = bloc cu etajele dispuse în formă de turn. **4.** Alianță, convenție, uniune (între state, partide, grupări etc.) pentru realizarea unor scopuri comune. **5.** (În sintagma) *Bloc motor* = organ de motor în care se află cilindrii și pistoanele. **6.** (Med.; în sintagmele) *Bloc cardiac* = tulburare a ritmului inimii, datorată blocării influxului nervos care străbate mușchiul cardiac. *Bloc operator* = ansamblul încăperilor și echipamentelor necesare intervențiilor chirurgicale. — Din fr. **bloc,** (**3**) germ. **Block**[haus].

BLOCÁ, *blochez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune unei blocade. **2.** A închide o arteră de circulație; a împiedica circulația vehiculelor sau a persoanelor. **3.** Tranz. și refl. A nu mai funcționa sau a face să nu mai funcționeze (fixându-se sau imobilizându-se) într-o poziție dată. **4.** A interzice (temporar) folosirea unor produse, a unor fonduri etc. F A interzice (temporar)

ocuparea unui post vacant. **5.** (Sport) A efectua un blocaj (**2**). — Din fr. **bloquer.**

BLOCÁDĂ, *blocade*, s.f. Sistem de măsuri diplomatice, militare, economice prin care se urmăreşte izolarea unui stat pentru a-l constrânge să accepte condiţiile puse de statele care au luat aceste măsuri; blocaj, blocare. — Din germ. **Blockade.**

BLOCÁJ, *blocaje,* s.n. **1.** (Rar) Blocare, blocadă. **2.** Tactică de oprire a unei acţiuni adverse sau de apărare strânsă în unele întreceri sportive. **3.** (Tehn.) Fundaţie din piatră, bolovani de râu etc., la unele şosele şi la căi ferate. F Dig rudimentar format din îngrămădirea de pietre, bolovani, cărămizi etc. **4.** (Med.) Oprire bruscă a desfăşurării unui proces sau a funcţiei unui organ. *Blocaj renal.* — Din fr. **blocage.**

BLOCÁRE, *blocări,* s.f. Acţiunea de *a (se) bloca* şi rezultatul ei; blocaj, blocadă. — V. **bloca.**

BLÓCHAUS, *blochausuri,* s.n. (Rar) Bloc (**3**). — Din germ. **Blockhaus.**

BLOCNÓTES, *blocnotesuri,* s.n. Carnet pentru însemnări curente; notes. [Acc. şi: *blocnotés*] — Din fr. **bloc-notes.**

BLÓCSTART, *blocstarturi,* s.n. (Sport) Dispozitiv care serveşte alergătorilor pentru luarea startului în cursele de viteză. — După engl. **starting-block.**

BLODOGORÍ, *blodogoresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A vorbi neînţeles (într-o limbă străină), neclar. — Din sl. **blagodariti.**

BLOND, -Ă, *blonzi, -de*, adj. (Despre păr) De culoare deschisă, gălbui, galben, bălai, codalb. F (Despre oameni) Care are păr de culoare deschisă; bălai, blondin. F (Substantivat) Persoană cu păr şi cu ten de culoare deschisă; bălan. G *Bere blondă* = bere de culoare deschisă, gălbuie. — Din fr. **blond.**

BLÓNDĂ, *blonde,* s.f. (Înv.) Dantelă albă, uşoară, de mătase. — Din fr. **blonde.**

BLONDÍN, -Ă, *blondini, -e,* adj., s.m. şi f. Blond. — Din fr. **blondin.**

BLONZÍ, *blonzesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Fam.) A(-şi) decolora părul până la blond. — Din **blond.**

BLUEJEANS s.m. pl. Pantaloni din bumbac albastru, rezistent, cu cusăturile întărite cu tighele şi ţinte. [Pr.: engl. *blugínz,* rom. *blúgins.* — Scris şi: *blue-jeans*] — Din engl. **blue-jeans.**

BLUES, *bluesuri,* s.n. Gen muzical care a influenţat jazz-ul şi majoritatea genurilor derivate din rock; *p. ext.* (impr.) dans lent. [Pr.: *bluz*] — Din engl. **blues.**

BLUFF, *bluffuri,* s.n. Atitudine neîntemeiată prin care se urmăreşte intimidarea cuiva. [Pr.: *blaf*] — Din engl. **bluff.**

BLUGI s.m. pl. Bluejeans. — Abr. din **blujins** (pr. rom. a lui *bluejeans*).

BLUM, *blumuri,* s.n. Semifabricat de oţel laminat la cald, în formă de bară, cu secţiune în general pătrată. — Din fr. **bloom.**

BLÚMING, *bluminguri,* s.n. Laminor folosit pentru obţinerea blumurilor. — Din engl. **blooming.**

BLUZÁ, pers. 3 *bluzează,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni bluzat. — Din **bluzat** (derivat regresiv).

BLUZÁT, -Ă, *bluzaţi, -te,* adj. (Despre corsajul unei rochii) Făcut mai lung şi mai larg şi lăsat să atârne puţin peste cingătoare. — **Bluză** + suf. *-at.*

BLÚZĂ, *bluze,* s.f. Îmbrăcăminte pentru partea superioară a corpului, asemănătoare cu o cămaşă bărbătească. — Din fr. **blouse.**

BLUZÍŢĂ, *bluzíţe,* s.f. Bluzuliţă. — **Bluză** + suf. *-iţă.*

BLUZÓN, *bluzoane,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte (de sport), larg şi comod, pentru partea superioară a corpului. — Din fr. **blouson.**

BLUZULÍŢĂ, *bluzuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *bluză*; bluziţă. — **Bluză** + suf. *-uliţă.*

BÓA, *boa,* s.m. **1.** Şarpe tropical, carnivor şi neveninos, lung de câţiva metri, care-şi ucide prada înainte de a o înghiţi încolăcindu-se în jurul ei şi sufocând-o *(Boa constrictor).* **2.** Fâşie lungă de blană sau de pene, purtată altădată de femei în jurul gâtului. — Din fr., lat. **boa.**

BOABÁB s.m. v. **baobab.**

BOÁBĂ, *boabe,* s.f. **1.** (Specie de) fruct cărnos (şi sferic) cu sâmburele sau sâmburii în mijloc; bacă. **2.** Bob[1] (**1**). G Expr. *A nu şti (*sau *a nu pricepe, a nu zice) (nicio) boabă* = a nu şti (sau a nu pricepe, zice) nimic. — Cf. sb. b o b a.

BOÁCĂ s.f. (În expr.) *A nu şti* (sau *a nu pricepe)* (*nicio) boacă* = a nu şti (sau a nu pricepe) nimic.— Et. nec.

BOÁCĂN, -Ă, *boacăni, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Fam.; despre acte şi acţiuni ale omului) Care are caracter de mare gafă, de mare nerozie, care este din cale-afară de prostesc. **2.** S.f. (În expr.) *A făcut una boacănă* sau *a făcut-o boacănă* = a făcut ceva din cale-afară de nepotrivit, de prostesc. — Et. nec.

BOAIÓU, *boaiouri,* s.n. Bandaj al roţii unei biciclete (de curse), format dintr-o cameră de cauciuc cu pereţii subţiri, îmbrăcată într-o anvelopă. [Pr.: *boa-iou*] — Cf. fr. b o y a u.

BOÁITĂ, *boaite,* s.f. (Pop.) Vită (slabă). F Termen de batjocură pentru oameni. — Cf. magh. b o j t i „vite cornute”.

BOÁLĂ, *boli,* s.f. **1.** (La om şi la animale) Modificare organică sau funcţională a echilibrului normal al organismului; proces patologic care afectează organismul; maladie, afecţiune, beteşug. G *Boala somnului* = boală infecţioasă gravă transmisibilă prin înţepătura muştei ţeţe. *Boala papagalilor* = psitacoză. G (Pop.) *Boala copiilor* = epilepsie. *Boală lungă* (sau *mare)* = febră tifoidă. *Boală seacă* = tuberculoză pulmonară. *Boală de zahăr* = diabet. G Expr. *A băga pe cineva în (toate) boale(le)* = a supăra, a irita, a enerva pe cineva, a face pe cineva să sufere din punct de vedere moral, a-l face să se simtă prost. F (La plante, la vin etc.) Modificare organică, patologică sau biochimică. **2.** Epitet dat vitelor (sau altor animale) slabe, leneşe, nărăvaşe. **3.** (Fam.) Capriciu, pasiune pentru ceva (sau cineva). G Expr. *A avea boală pe cineva* = a avea ciudă, necaz, pică, invidie pe cineva. [Pl. şi: *boale*] — Din sl. **bolĭ.**

BOÁLTĂ s.f. v. **boltă**.

BOÁMBĂ, *boambe,* s.f. **1.** (Reg.) Bob[1] (**1**), boabă (**2**). **2.** Obiect de formă sferică. — Et. nec.

BOÁNCĂ, *boance,* s.f. (Reg.) **1.** Copac gros şi găunos. **2.** Desiş de brad înalt. **3.** (Bot.) Crăiţă. — Et. nec.

BOÁR s.n. v. **bouar.**

BOARD, *boarduri,* s.n. Conducere, comitet, comisie. [Pr.: *bord*] — Din engl. **board.**

BOÁRE s.f. **1.** Adiere plăcută de vânt. **2.** Miros plăcut, mireasmă, parfum.— Lat. **boreas.**

BOÁRFĂ, *boarfe,* s.f. (Fam.) Îmbrăcăminte veche, uzată, zdrenţuită. F P. ext. (Mai ales la pl.) Obiecte de uz personal, cu deosebire lenjeria, îmbrăcămintea şi încălţămintea. F Epitet dat unei femei uşoare. — Et. nec.

BOÁRŢĂ, *boarţe,* s.f. Peşte de apă dulce, lung de câţiva centimetri, care îşi depune icrele între valvele unor moluşte *(Rhodeus sericeus).* — Et. nec.

BOÁŢĂ, *boaţe,* s.f. (Reg. şi fam.) Poznă, năzbâtie, boroboaţă. — Din **boroboaţă.**

BOB[1], (**1**) *boabe,* s.n., (**2**) *bobi*, s.m. **1.** S.n. Sămânţă de cereale sau de legume care fac fructe păstăi; grăunte, boabă (**2**). G Loc. adv. *Bob cu bob* = cu grijă şi răbdare; amănunţit. *Din bob în bob* = amănunţit. *Bob numărat* = întocmai, exact. G Expr. *A da* (sau *a ghici) în bobi* = a căuta tainele viitorului după cum se aşază bobii aruncaţi de ghicitor. F Orice părticică de materie friabilă care seamănă cu un grăunte. *Bob de nisip.* **2.** S.m. Plantă leguminoasă cu flori albe sau trandafirii, cu păstăi mari şi cu seminţe ovale, turtite *(Vicia faba)*; măzăriche (**I**). F P. restr. Sămânţa acestei plante. [Pl. şi: (**1,** m.) *bobi*] — Din sl. **bobŭ.**

BOB[2], *boburi,* s.n. Sanie sportivă de metal, cu un rând suplimentar de tălpici în faţă, care, dirijate (cu ajutorul unui volan sau în alt mod), servesc la cotit. F Sport practicat cu acest fel de sanie; bobsleigh. — Din engl., fr. **bob**[sleigh].

BOB[3], *boburi,* s.n. Instalaţie pentru ridicarea materialelor de construcţie. — Et. nec.

BOBÁICĂ s.f. v. **băbaică.**

BOBÂRNÁC, *bobârnace,* s.n. Lovitură dată peste nas, peste ureche etc. prin destinderea degetului arătător sau mijlociu după ce a fost încordat pe degetul mare. F Fig. Aluzie răutăcioasă, înţepătură la adresa cuiva. — Et. nec.

BOBÉR, *boberi,* s.m. Sportiv care practică bobsleiul. — **Bob[2]** + suf. *-er.*

BOBÍ, *bobesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A nimeri, a brodi. — Din **bob[1].**

BOBINÁ, *bobinez,* vb. I. Tranz. A înfăşura, a încolăci, a învârti un fir, un cablu etc. (în jurul unui mosor, al unei bobine). — Din fr. **bobiner.**

BOBINÁJ, *bobinaje,* s.n. **1.** Bobinare. **2.** (Concr.) Totalitatea bobinelor dintr-o maşină sau dintr-un aparat (electric). — Din fr. **bobinage.**

BOBINÁRE, *bobinări,* s.f. Acţiunea de *a bobina*; bobinaj (**1**). — V. **bobina.**

BOBINATÓR, -OÁRE, *bobinatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care are profesia de a construi şi a repara bobine de maşini electrice. — **Bobina** + suf. *-tor* (după fr. *bobineur).*

BOBÍNĂ, *bobine,* s.f. Mosor de diverse forme, pe care se înfăşoară aţă, sârmă, cablu electric etc.; *p. ext.* mosorul împreună cu spirele înfăşurate pe el. F Spec. Ansamblu de spire format prin înfăşurarea în serie a unuia sau a mai multor conductoare electrice. — Din fr. **bobine.**

BOBÍŢĂ, *bobiţe,* s.f. Diminutiv al lui *boabă.* F Cerculeţ imprimat sau desenat. — **Boabă** + suf. -iţă. Cf. sb. b o b i c a.

BOBLÉTIC, -Ă, *bobletici, -ce,* adj. (Reg.) Prost, bleg, nătărău. — Din ngr. **apopliktikós.**

BOBLÉŢ, -EÁŢĂ, *bobleţi, -e,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Prost, bleg, nătărău. — Cf. b o b l e t i c.

BOBÓC, *boboci,* s.m. **1.** Caliciul nedeschis al unei flori; floare care începe să se deschidă. **2.** Pui de gâscă sau de raţă. G Expr. *A paşte* (sau *a păzi) bobocii* = a-şi pierde vremea degeaba. *A da (mâncare) la boboci* = a vomita. F Fig. Începător într-un domeniu; om lipsit de experienţă; ageamiu; *p. restr.* recrut; student în primul an. — Din ngr. **bubúki.**

BOBOCÉL, *bobocei,* s.m. Diminutiv al lui *boboc.* — **Boboc** + suf. *-el.*

BOBÓRNIC, *bobornici,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, groasă, cu frunze cărnoase și cu flori albastre *(Veronica beccabunga).* — Et. nec.

BOBOȘÍT, *boboșiți,* adj. (Reg.; despre ochi) Holbat, bulbucat. — Din **bob**[1].

BÓBOT, *bobote,* s.n. **1.** (Înv. și reg.; precedat de „în", „din") Întâmplare. G Expr. *A vorbi* (sau *a umbla, a merge, a face* ceva) *în bobote* (sau *în bobot)* = a vorbi (sau a umbla, a merge, a face ceva) fără rost, la întâmplare, fără socoteală, într-aiurea. **2.** (Reg.) Acces (de furie, de mânie). [Var.: **bóbotă** s.f.] — Din bg., sb. **bobot.**

BOBOTÁIE, *bobotăi,* s.f. (Reg.) Vâlvătaie. — **Bobot** + suf. *-aie* sau contaminare între **bobot** și [vâlvă]**taie.**

BÓBOTĂ s.f. v. **bobot.**

BOBOTEÁZĂ n.pr. f. Sărbătoare în cultul ortodox și romano-catolic al botezului lui Isus Hristos, care se prăznuiește la 6 ianuarie; Iordan. G *Gerul Bobotezei* = ger mare (ca la început de ianuarie). — Probabil din **apă** + **botează** *(<boteza).*

BOBOTÍ, *bobotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre foc) A arde cu vâlvătăi și trosnituri. F Refl. Fig. A se înfuria. — Cf. b o b o t a i e.

BÓBSLEIGH, *bobsleigh-uri,* s.n. Sport practicat cu bobul[2]; bob[2]. [Pr.: *bóbslei*] — Din engl., fr. **bobsleigh.**

BOBULÉȚ, *bobulețe*, s.n. Diminutiv al lui *bob*[1]. — **Bob**[1] + suf. *-uleț.*

BOC interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de loviturile repetate ale ciocanului, ale toporului etc. **2.** S.n. Zgomot produs astfel. — Onomatopee.

BOCÁL s.n. v. **pocal.**

BOCÁNC, *bocanci,* s.m. Gheată din piele rezistentă, cu talpă groasă. — Din magh. **bakancs.**

BOCAPÓRT, *bocaporți,* s.m. Deschidere în puntea unei nave, prin care se introduc mărfurile în magazie. — Din it. **boccaporto.**

BOCĂNEÁLĂ, *bocăneli,* s.f. Bocănit. — **Bocăni** + suf. *-ală.*

BOCĂNÍ, *bocănesc,* vb. IV. Intranz. A lovi în repetate rânduri cu un obiect tare în ceva; a ciocăni. — **Boc** + suf. *-ăni.*

BOCĂNÍT s.n. Acțiunea de *a bocăni* și rezultatul ei; zgomot produs prin lovirea cu un obiect tare în ceva; bocăneală, bocănitură. — V. **bocăni.**

BOCĂNITÚRĂ, *bocănituri,* s.f. Bocănit. — **Bocăni** + suf. *-tură.*

BOCCEÁ, *boccele,* s.f. **1.** Pachet cu diverse obiecte casnice mărunte puse într-o pânză, ale cărei capete se leagă cruciș; boccealâc. **2.** (Înv. și reg.) Șal mare pe care îl purtau femeile pe spate. — Din tc. **bohça.**

BOCCEAGÍU s.m. v. **boccegiu.**

BOCCEALÁC, *boccealâcuri,* s.n. (Înv.) Boccea; (în special) pachet cu haine și rufe pe care mireasa le dăruia mirelui. — Din tc. **bohçalık.**

BOCCEGÍU, *boccegii,* s.m. (Înv.) Negustor ambulant de mărunțișuri (pânză, ace, ață); tolbaș, coropcar, marchitan. [Var.: **bocceagíu** s.m.] — Din tc. **bohçacı.**

BOCCELÚȚĂ, *bocceluțe,* s.f. Diminutiv al lui *boccea.* — **Boccea** + suf. *-uță.*

BOCCÍU, -ÍE, *boccii,* adj. (Pop. și fam.; despre oameni) Care are trăsături grosolane, urâte. G *Nas bocciu* = nas urât. F Fig. (Substantivat; rar) Bădăran. — Din tc. **bokçu** „ticălos".

BOCEÁLĂ, *boceli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) boci.* — **Boci** + suf. *-eală.*

BÓCET, *bocete,* s.n. **1**. Plâns zbuciumat, însoțit de vaiete, strigăte, tânguiri; jalet, vaiet. **2**. Specie de poezie populară, rituală, care însoțește manifestările funerare; cântare de mort. — **Boci** + suf. *-et.*

BOCÍ, *bocesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A plânge tare (cu vaiete și strigăte). F Tranz. A recita bocete (**2**). — Din **boace** (înv. și reg. „voce" <lat.).

BOCÍRE, *bociri,* s.f. Acțiunea de *a (se) boci.* — V. **boci.**

BOCÍT s.n. Faptul de *a (se) boci.* — V. **boci.**

BOCITÓR, -OÁRE, *bocitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care bocește. **2.** S.f. Femeie care plânge la înmormântarea cuiva. — **Boci** + suf. *-tor.*

BOCLÚC s.n. v. **bucluc.**

BÓCNĂ adv. (Pop. și fam.; în expr.) *A fi* (sau *a se face, a îngheța) bocnă* = a îngheța tare. — Et. nec.

BÓCȘĂ, *bocșe,* s.f. **1.** (Reg.) Instalație rudimentară pentru distilarea uscată a lemnului în vederea obținerii mangalului; *p ext.* cărbunărie. **2.** Grămadă de minereuri bogate în sulf, folosite pentru oxidarea minereurilor. — Din magh. **boksa.**

BODAPRÓSTE interj. v. **bogdaproste.**

BODÂRLÁU, *bodârlăi,* s.m. (Ornit.) Cufundar. G Compus: *bodârlău-cu-fierăstrău* = pasăre de baltă înrudită cu rața, având zimții laterali ai ciocului asemănători cu dinții de fierăstrău *(Mergus merganser).* — Et. nec.

BODÉGĂ, *bodegi,* s.f. Local mic în care se consumă aperitive și băuturi (alcoolice). — Din germ. **Bodega.**

BÓDICEC, *bodicecuri,* s.n. Atac reglementar cu umărul, cu pieptul sau cu șoldul asupra adversarului aflat în mișcare, la jocul de hochei. — Din engl. **bodycheck.**

BODICECÁ, pers. 3 *bodicechează,* vb. I. Tranz. (Rar) A practica bodicecul, la hochei. — Din **bodicec**.

BODIGÁRD s.m. v. **bodyguard.**

BODOGĂNEÁLĂ, *bodogăneli,* s.f. Vorbire înceată, neclară, care redă de obicei un protest reținut sau o nemulțumire stăpânită. — **Bodogăni** + suf. *-eală*.

BODOGĂNÍ, *bodogănesc,* vb. IV. Tranz. A bombăni supărat, spunând ceva nedeslușit. F Intranz. A bombăni (de ciudă sau de supărare). — Et. nec.

BODOGĂNÍRE, *bodogăniri,* s.f. Acțiunea de *a bodogăni.* — V. **bodogăni.**

BODOGĂNÍT, *bodogănituri,* s.n. Faptul de *a bodogăni.* — V. **bodogăni.**

BODÓNI s.n. Caracter de literă cu contrast mare între liniile de bază și liniile secundare, cu piciorușele subțiri și scurte. — Din germ. **Bodoni.**

BÓDY, *body-uri,* s.n. Tricou din jerseu elastic care se mulează pe corp, încheindu-se între picioare. — Din engl. **body.**

BÓDY BUILDING s.n. Complex de exerciții pentru menținerea corpului într-o formă bună. [Pr.: *body bílding*] — Din engl. **body-building.**

BÓDYGUARD, *bodyguarzi,* s.m. Gardă de corp; *p. ext.* paznic. [Pr.: *bódiguard, bádigard.* — Var. **bodigárd** s.m.] — Din engl. **body-guard.**

BOÉM[1], -Ă, *boemi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Boemiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Boemiei sau boemilor (**1**), privitor la Boemia ori la boemi. — Din n. pr. **Boemia** (derivat regresiv).

BOÉM[2], -Ă, *boemi, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană nonconformistă (de obicei artist sau scriitor) care duce o viață dezordonată. **2.** Adj. Care corespunde firii sau felului de viață caracteristic boemilor[2] (**1**). **3.** S.f. Mediu în care trăiesc boemii[2] (**1**); viață dusă de boemi[2] (plină de privațiuni, dezordonată). — Din fr. **bohème.**

BOGASIÉR, *bogasieri,* s.m. (Înv.) Negustor de articole de manufactură, în special de pânzeturi fine pentru căptușeli de haine. [Pr.: *-si-er*] — **Bogasiu** + suf. *-ar.*

BOGASIERÉSC, -EÁSCĂ, *bogasierești,* adj. (Înv.) De bogasier, caracteristic bogasierului. [Pr.: *-si-e-*] — **Bogasier** + suf. *-esc.*

BOGASIERÍE, *bogasierii,* s.f. (Înv.) **1.** Ocupația, negoțul bogasierului. **2.** Marfă de bogasier; *p. ext.* prăvălie unde își exercită profesia bogasierii. [Pr.: *-si-e-*] — **Bogasier** + suf. *-ie.*

BOGASÍU, *bogasiuri,* s.n. (Înv.) Stofă sau pânză fină importată din Orient și întrebuințată mai ales pentru căptușeli. — Din tc. **bogası.**

BOGÁT, -Ă, *bogați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care dispune de multe mijloace materiale, care are mulți bani; (om) avut. **2.** Adj. Care se află, care conține ceva în cantitate mare. *Fructele sunt bogate în vitamine* F (Despre flori) Învolt. F Mănos, roditor. **3.** Adj. (Despre lucruri) Scump, de mare valoare; fastuos, luxos. — Din sl. **bogatŭ.**

BOGATÁR, *bogatâri,* s.m. Personaj masculin cu însușiri ideale din folclorul rus. — Din rus. **bogatâr.**

BOGĂTÁN, -Ă, *bogătani, -e,* s.m. și f. (Depr.) Bogătaș (rural). — **Bogat** + suf. *-an.*

BOGĂTÁȘ, -Ă, *bogătași, -e,* s.m. și f. Om bogat (**1**). — **Bogat** + suf. *-aș.*

BOGĂȚÍE, *bogății,* s.f. **1.** Cantitate mare de bunuri materiale; *p. gener.* cantitate mare de ceva. **2.** Situația omului bogat (**1**). **3.** Resurse naturale. *Petrolul este o bogăție națională.* **4.** Abundență și varietate de valori spirituale. *Bogăție de idei. Bogăție de cuvinte.* — **Bogat** + suf. *-ie.*

BOGDAPRÓSTE interj. (Adesea substantivat) **1.** Cuvânt de mulțumire adresat celui care dă ceva de pomană. G Loc. adj. *De bogdaproste* = de pomană. G Expr. *Ca un pui de bogdaproste* = (despre copii) nenorocit, prăpădit. (Fam.) *A umple de bogdaproste* = a ocărî (**2**). **2.** Cuvânt prin care se exprimă ușurarea de a fi scăpat de o nenorocire, de o grijă etc. [Var.: **bodapróste** interj.] — Din bg. **bog da prosti.**

BOGHÉT, -Ă, *bogheți, -te*, adj. (Reg.) **1.** (Despre găini) Cu un smoc de pene pe cap; moțat **2.** Fig. Frumos și mare. *Ochi bogheți.* [Adj, f. și: *bogheátă*] — Et. nec.

BOGHÍU, *boghiuri,* s.n. Cuplu de patru roți pe care este articulat șasiul locomotivelor și al vagoanelor de cale ferată și care le permite luarea curbelor. — După fr. **bogie, boggie.**

BOGLÁR, *boglari,* s.m. Plantă erbacee otrăvitoare, cu flori mici, galbene, care crește în locuri mocirloase *(Ranunculus sceleratus).* — Din magh. **boglár.**

BOGOMÍL, *bogomili,* s.m. Adept al bogomilismului. — Din n.pr. **Bogomil.**

BOGOMÍLIC, -Ă, *bogomilici, -ce,* adj. Care ține de bogomilism, privitor la bogomilism. — **Bogomil** (n.pr.) + suf. *-ic.*

BOGOMILÍSM s.n. Doctrină apărută în sec. X în Bulgaria și răspândită în Asia Mică și Peninsula Balcanică, potrivit căreia Dumnezeu (forța binelui) a creat lumea spirituală nevăzută și sufletul omului, iar Satan (forța răului) a creat lumea vizibilă și stăpânește corpul omului. — **Bogomil** (n.pr.) + suf. *-ism.*

BOÍ[1], *boiesc,* vb. IV. **1**. Tranz. (Reg.) A vopsi. **2**. Refl. (Peior.; despre femei) A se farda, a se sulimeni. **3.** Tranz. (Reg., fam.) A înşela, a păcăli. — Din **boia** (derivat regresiv).

BOI[2], *boiuri,* s.n. (Pop.) Trup, statură, înfăţişare, fizionomie. — Din tc. **boy.**

BOIÁ, (**1**) *boiele,* s.f. **1.** (Reg.) Vopsea. F (Peior.) Fard. **2.** Condiment de culoare roşie, obţinut din pisarea ardeiului iute uscat; paprică. — Din tc. **boya.**

BOIÁLĂ, *boieli,* s.f. (Reg.) Vopsire. F (Peior.) Fard. — **Boi**[1] + suf. *-ală.*

BOIANGERÍE, (**2**) *boiangerii,* s.f. **1.** Meseria boiangiului. **2.** Prăvălie sau atelier în care se exercită această meserie; vopsitorie. — **Boiangiu** + suf. *-ărie.*

BOIANGÍU, *boiangii,* s.m. (Înv.) Vopsitor de textile. — Din tc. **boyacı.**

BOICÓT, *boicoturi,* s.n. Sistare organizată (totală sau parţială) a relaţiilor cu o persoană, cu o organizaţie sau cu un stat în semn de protest faţă de anumite acţiuni ale sale. — Din **boicota** (derivat regresiv).

BOICOTÁ, *boicotez,* vb. I. Tranz. A exercita un boicot. — Din fr. **boycotter.**

BOICOTÁRE, *boicotări,* s.f. Acţiunea de *a boicota.* — V. **boicota.**

BOIÉR, *boieri,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Ţările Române) Stăpân de moşii, beneficiind de anumite privilegii; persoană din aristocraţia feudală; nobil. F (Fam.) Persoană cu atitudini, obiceiuri sau pretenţii de aristocrat. **2.** (Înv.) Titlu de politeţe (echivalând cu „domnule"), adresat persoanelor înstărite, celor cu funcţii administrative etc. — Din sl. **boljarinŭ** (pl. *boljare).*

BOIEREÁSĂ, *boierese,* s.f. (Rar) Boieroaică. — **Boier** + suf. *-easă.*

BOIERÉSC, -EÁSCĂ, *boiereşti,* adj. s.n. **1.** Adj. Care aparţine boierilor, privitor la boieri. F Care imită deprinderile boierilor. **2.** S.n. (În Evul Mediu, în Moldova) Obligaţie a ţăranilor dependenţi de a munci în schimbul unui lot de pământ care le era dat în folosinţă; (în Ţara Românească) clacă. — **Boier** + suf. *-esc.*

BOIERÉŞTE adv. Ca boierii. — **Boier** + suf.*-eşte.*

BOIERÍ, *boieresc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Înv.) A conferi cuiva titlul de boier, a da cuiva o boierie. **2.** Refl. (Fam.) A trăi, a se comporta ca un boier, a avea pretenţii de boier. — Din **boier.**

BOIERÍE, *boierii,* s.f. Calitate, situaţie de boier; rang, titlu de boier, funcţie în statul medieval deţinută de un boier. F (Fam.) Atitudine, trai, maniere, comportare de boier. — **Boier** + suf. *-ie.*

BOIERÍME s.f. Clasa stăpânilor feudali din Ţările Române. — **Boier** + suf. *-ime.*

BOIERINÁŞ s.m. v. **boiernaş.**

BOIERÍŢĂ, *boieriţe,* s.f. (Înv. şi reg.) Boieroaică. — **Boier** + suf. *-iţă.*

BOIERNÁŞ, *boiernaşi,* s.m. Boier de rang mai mic, care ocupa dregătorii inferioare. [Var.: **boierináş** s.m.] — **Boiarin** (înv. „boier" <sl.) + suf. *-aş.*

BOIEROÁICĂ, *boieroaice,* s.f. Soţie de boier; mare proprietară de pământ; moşiereasă, boiereasă, boieriţă. F Soţie de demnitar, de mare negustor, de industriaş etc. — **Boier** + suf. *-oaică.*

BOIERÓS, -OÁSĂ, *boieroşi, -oase,* adj. Cu gesturi, cu obiceiuri de boier; *p. ext.* mofturos, pretenţios. — **Boier** + suf. *-os.*

BÓILER, *boilere,* s.n. Cazan special de încălzire automată a apei, folosit la instalaţiile de apă caldă curentă. — Din germ. **Boiler.**

BOÍRE, *boiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) boi*[1]; boit, vopsire; (fam.) fardare, sulimenire. — V. **boi**[1].

BÓIŞTE, *boişti,* s.f. Depunerea şi fecundarea icrelor; perioada de rut a peştilor, bătaia peştelui; (concr.) locul unde se face fecundarea. — Din bg. **boiště**, sb. **bojište**.

BOIŞTEÁN, *boişteni,* s.m. Peşte de 8–12 cm cu spinarea şi părţile laterale de culoare verde-închis, cu pete şi puncte întunecate, alb pe burtă, care trăieşte în apele din zona de munte şi de coline *(Phoxinus phoxinus).* [Pr.: *bo-iş-*] — **Boişte** + suf. *-ean.*

BOÍT[1] s.n. (Fam.) Boire. — V. **boi**[1].

BOÍT[2], **-Ă,** *boiţi, -te,* adj. (Reg.) Vopsit[2]; (fam.) fardat. — V. **boi**[1].

BOITÁR, *boitari,* s.m. (Reg.) Ajutor de păstor (de porci). — Din magh. **bojtár.**

BOJDÉUCĂ, *bojdeuci,* s.f. (Reg.) Casă ţărănească mică, sărăcăcioasă. [Pr.: *-deu-*] — Cf. b u j d ă.

BOJÓC, *bojoci,* s.m. (Pop.) Plămân (mai ales de animale). G Expr. (Fam.) *E numai bojoci* = e foarte slab, dar foarte activ şi plin de pasiune şi entuziasm. [Var.: (reg.) **bojóg** s.m.] — Et. nec.

BOJÓG s.m. v. **bojoc.**

BOJOGÁR, *bojogari,* s.m. (Rar) Borfaş. — **Bojog** + suf. *-ar.*

BOKMÅL s.n. Limbă literară norvegiană modernă. [Pr.: *búcmal*] — Din norv. **bokmål.**

BOL, *boluri,* s.n. **1.** Cocoloş. G *Bol alimentar* = cocoloş rezultat din mestecarea alimentelor cu salivă în cavitatea bucală. **2.** Vas de formă semisferică, fără picior. — Din fr. **bol.**

BOLÁRD, *bolarzi,* s.m. Stâlp scurt de metal sau de beton, cu cap în formă de ciupercă, montat pe chei pentru legarea parâmelor navelor acostate. — Din fr. **bollard.**

BOLÁND, -Ă, *bolânzi, -de,* adj. (Reg.) Nebun, smintit; nerod, prost. [Var.: **bolúnd, -ă** adj.] — Din magh. **bolond.**

BOLBOROSEÁLĂ, *bolboroseli,* s.f. Bolborosire. — **Bolborosi** + suf. *-ală.*

BOLBOROSÍ, *bolborosesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A vorbi nedesluşit. F A vorbi într-o limbă străină (pe care ascultătorii nu o înţeleg). **2.** Intranz. (Despre lichide) A gâlgâi, a scoate un zgomot asemănător cu cel al apei care fierbe. F (Pop.) A chiorăi. — Formaţie onomatopeică.

BOLBOROSÍRE, *bolborosiri,* s.f. Faptul de *a bolborosi*; zgomot făcut de ceva care bolboroseşte; bolboroseală, bolborosit. — V. **bolborosi.**

BOLBOROSÍT s.n. Bolborosire. — V. **bolborosi.**

BOLBOŞÁ, *bolboşez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A-şi holba ochii. — Et. nec.

BOLBOŞÁT, -Ă, *bolboşaţi, -te,* adj. (Pop.; despre ochi) Umflat, bulbucat, holbat. — V. **bolboşa.**

BÓLBURĂ s.f. v. **volbură.**

BOLD[1], *bolduri,* s.n. (Reg.) **1.** Ac cu măciulie, ac cu gămălie. F Vârf ascuţit. F Cui de metal cu măciulie ornamentală. **2.** Băţ ascuţit cu care se îndeamnă vitele. F Împunsătură, înţepătură (dată cu acest băţ). **3**. (Înv.) Imbold. **4.** (Reg.) Element de construcţie în arhitectura populară, în formă de stâlp sculptat, cu vârf ascuţit. — Din sl. **bodli** „ghimpe".

BOLD[2] adj. invar. Aldin. *Literă bold.* — Din engl. **bold.**

BOLDÉI, *boldei,* s.m. (Pop.) Câine de talie mică, cu picioarele scurte. — **Bold** + suf. *-ei.*

BOLDÉICĂ, *boldeici,* s.f. (Pop.) Căţea de boldei. — **Boldei** + suf. *-că.*

BOLDÍ, *boldesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A îmboldi. **2.** A căsca, a holba, a zgâi ochii. F Refl. A privi cu încordare. — Din **bold.**

BOLDÍŞ adv. (Reg.) Chiorâş, cu coada ochiului. — **Boldi** + suf. *-iş.*

BOLDIŞÓR, *boldişoare,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *bold.* — **Bold** + suf. *-işor.*

BOLDÍT, -Ă, *boldiţi, -te,* adj. (Reg.; despre ochi sau privire) Căscat, holbat, zgâit. — V. **boldi.**

BOLEÁZNĂ, *bolezne,* s.f. (Pop.) Boleşniţă. — Din sl. **boleznĭ.**

BOLERÓ, *bolerouri,* s.n. **1.** (Astăzi în forma *boleróu*) Haină femeiască scurtă până deasupra taliei, ca un ilic. **2.** Numele unui dans spaniol, care se dansează cu acompaniament de chitară şi castaniete; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (**1**) **boleróu** s.n.] — Din fr. **boléro,** sp. **bolero.**

BOLERÓU s.n. v. **bolero.**

BOLÉŞNIŢĂ, *boleşniţe,* s.f. (Pop.) Boală molipsitoare (nu prea gravă). F Epidemie, epizootie, molimă, boleaznă, bolişte. — Din bg. **boleštnica.**

BÓLFĂ, *bolfe,* s.f. (Pop.) Nodul, umflătura produsă, de obicei sub piele, de o lovitură sau de o boală. — Cf. ucr. b o l f a .

BOLÍ, *bolesc,* vb. IV. Intranz. (Pop. şi fam.) A zăcea bolnav, a fi bolnav timp îndelungat. — Din sl. **bolĕti.**

BOLÍD, *bolizi,* s.m. Meteorit de dimensiuni relativ mari, care cade pe Pământ cu viteză mare; stea căzătoare foarte strălucitoare. F Fig. Vehicul, automobil de mare viteză. — Din fr. **bolide.**

BOLINDÉŢ s.n. v. **colindeţ.**

BÓLIŞTE, *bolişti,* (Reg.) Boleşniţă. — **Boală** + suf. *-işte.*

BOLIVÁR, *bolivari,* s.m. Unitate bănească în Venezuela. [Acc. şi: *bolívar* s.m.] — Din sp. **bolivar.**

BOLIVIÁN, -Ă, *bolivieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Boliviei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Boliviei sau bolivienilor (**1**), referitor la Bolivia sau la bolivieni. [Pr.: *-vi-an*] — **Bolivia** (n. pr.) + suf. *-an.*

BOLMOJÍ vb. IV v. **bălmăji.**

BOLNÁV, -Ă, *bolnavi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de o boală; (om) suferind, beteag. [Acc. şi: (reg.) *bólnav*] — Din bg. **bolnav.**

BOLNĂVÍ, *bolnăvesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi. — Din **bolnav**.

BOLNĂVICIÓS, -OÁSĂ, *bolnăvicioşi, -oase,* adj. **1.** Care se îmbolnăveşte uşor; gubav. F (Ca) de bolnav. **2.** Fig. Care este atras irezistibil spre viciu, spre lucruri anormale sau exagerate. — **Bolnav** + suf. *-icios.*

BOLNĂVIÓR, -OÁRĂ, *bolnăviori, -oare,* adj. (Fam.) Diminutiv al lui *bolnav.* — **Bolnav** + suf. *-ior.*

BÓLNIŢĂ, *bolniţe,* s.f. (Înv.) Spital, infirmerie pe lângă o mănăstire sau pe lângă un aşezământ de binefacere. F Loc unde se izolau şi se îngrijeau vitele bolnave. — Din sl. **bolĭnica.**

BOLOBÓC s.n. v. **poloboc.**

BOLOBOCÉL s.n. v. **polobocel.**

BOLOMÉTRIC, -Ă, *bolometrici, -ce,* adj. De bolometru; obţinut cu ajutorul bolometrului. — Din fr. **bolométrique.**

BOLOMÉTRU, *bolometre,* s.n. Instrument pentru determinarea intensităţii radiaţiei termice prin măsurarea încălzirii unui element sensibil expus radiaţiei. — Din fr. **bolomètre.**

BOLOVÁN, *bolovani,* s.m. Piatră (voluminoasă şi grea) rotunjită prin rostogolirea ei de ape; pietroi. F Bucată mare de pământ sau dintr-o materie solidă oarecare. *Bolovan de sare.* — Din bg. **balvan.**

BOLOVĂNÉL, *bolovănei,* s.m. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *bolovan.* **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Bolovan** + suf. *-el.*

BOLOVĂNÍ, *bolovănesc,* vb. IV. Refl. (Rar, despre nori) A se îngrămădi ca nişte bolovani. F Tranz. (În expr.) *A bolovăni ochii* = a holba, a căsca ochii. — Din **bolovan.**

BOLOVĂNÍŞ, *bolovănişuri,* s.n. Teren pietros, plin de bolovani. — **Bolovan** + suf. *-iş.*

BOLOVĂNÍT, -Ă, *bolovăniţi, -te*, adj. Bolovănos. — V. **bolovan.**

BOLOVĂNÓS, -OÁSĂ, *bolovănoşi, -oase,* adj. Cu mulţi bolovani; bolovănit. G Fig. *Stil bolovănos. Vorbire bolovănoasă.* — **Bolovan** + suf. *-os.*

BOLŞEVÍC, -Ă, *bolşevici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al bolşevismului. **2.** Adj. Care aparţine bolşevismului sau bolşevicilor (**1**), care se referă la bolşevism sau la bolşevici; propriu, caracteristic bolşevicilor sau bolşevismului. — Din rus. **bol'ševik,** fr. **bolchevik.**

BOLŞEVÍSM s.n. Curent de gândire politică apărut în Rusia la începutul sec. XX în cadrul facţiunii de stânga a Partidului Social Democrat al Muncitorilor. — Din rus. **bol'ševizm,** fr. **bolchevisme.**

BOLTÁŞ, *boltaşi,* s.m. (Reg.) Proprietar al unei prăvălii. — **Boltă** + suf. *-aş.*

BÓLTĂ, *bolţi,* s.f. **1.** Zidărie sau construcţie cu partea superioară arcuită în formă de semicerc sau numai bombată în sus. F Încăpere, gang sau galerie subterană cu tavanul arcuit. F Construcţie de lemn sau de vergele de fier în formă de arc, care serveşte de sprijin plantelor agăţătoare. F Arc de verdeaţă format de ramurile unite ale copacilor. F (În sintagma) *Boltă cerească* sau *bolta cerului* = *cer*[2] (**1**). **2.** (În sintagmele) *Boltă craniană* = partea superioară a cutiei osoase craniene. *Boltă palatină* = palat[1], cerul-gurii. **3.** (Reg.) Prăvălie, dugheană. [Var.: (reg.) **boáltă** s.f.] — Din sb. **bolta,** magh. **bolt.**

BOLTÍ, *boltesc,* vb. IV. Tranz. A da (unei construcţii) formă de boltă (**1**). F Refl. A se deschide în formă de boltă (**1**). — Din **boltă.**

BOLTIŞOÁRĂ, *boltişoare,* s.f. Diminutiv al lui *boltă; spec.* boltă mică dintre grinzile de metal sau de beton armat ale unui planşeu. — **Boltă** + suf. *-işoară.*

BOLTÍT, -Ă, *boltiţi, -te,* adj. Care are formă de boltă (**1**) sau de arc; bombat. — V. **bolti.**

BOLTITÚRĂ, *boltituri,* s.f. Parte arcuită a unei bolte. — **Bolti** + suf. *-tură.*

BOLTÍŢĂ, *boltiţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *boltă.* — **Boltă** + suf. *-iţă.*

BOLŢ, *bolţuri,* s.n. Piesă de legătură între un piston şi o bielă. — Din germ. **Bolzen.**

BOLŢÁR, *bolţari,* s.m. Bucată de piatră sau de beton special fasonată pentru construirea bolţilor. — **Boltă** + suf. *-ar*.

BOLÚND, -Ă adj. v. **bolând.**

BOMBÁ, *bombez*, vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a lua o formă arcuită convexă. — Din fr. **bomber.**

BOMBÁJ, *bombaje,* s.n. **1.** Deformare a unei plăci constând în convexitatea uneia dintre feţe. **2.** Deformare a capacelor de tablă la unele cutii sau borcane de conserve cu conţinut alterat. — **Bomba** + suf. *-aj.*

BOMBAMÉNT s.n. Parte bombată a unui drum pavat sau asfaltat, realizată pentru a asigura scurgerea apei. — Din fr. **bombement.**

BOMBARDÁ, *bombardez*, vb. I. Tranz. **1.** A supune un obiectiv unui tir de artilerie, de aviaţie sau de rachete. **2.** A proiecta particule elementare (neutroni, protoni etc.) asupra unui corp. — Din fr. **bombarder.**

BOMBARDAMÉNT, *bombardamente,* s.n. Bombardare. — Din fr. **bombardement,** it. **bombardamento.**

BOMBARDÁRE, *bombardări,* s.f. Acţiunea de *a bombarda*; bombardament. — V. **bombarda.**

BOMBÁRDĂ, *bombarde,* s.f. Maşină de război cu care, în Evul Mediu, se aruncau bolovani sau alte proiectile grele asupra fortificaţiilor. F Tun de calibru mare; balimez. — Din fr. **bombarde.**

BOMBARDIÉR, (**1**) *bombardiere,* s.n. (**2**) *bombardieri*, s.m. **1.** S.m. Avion de bombardament. **2.** S.m. Militar care face parte din echipajul unui avion de bombardament. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **bombardier.**

BOMBARDÓN, *bombardoane,* s.n. Instrument muzical de suflat, din alamă, în forma unei mari trompete cu piston, cu timbru şi cu registru foarte grave. — Din fr. **bombardon**.

BOMBÁRE, *bombări,* s.f. Acţiunea de *a (se) bomba.* — V. **bomba.**

BOMBÁSTIC, -Ă, *bombastici, -ce,* adj. (Despre vorbe, stil etc.; adesea adverbial) Emfatic, pretenţios. — Din germ. **bombastisch.**

BOMBÁT, -Ă, *bombaţi, -te,* adj. De formă convexă; boltit. — V. **bomba.**

BÓMBĂ, *bombe,* s.f. **1.** Proiectul cu încărcătură explozivă, incendiară etc., care se aruncă din avion; (rar) proiectil de tun. G *Bombă atomică* (sau *nucleară)* = bombă bazată pe energia nucleară, cu o putere de distrugere extraordinară. **2.** (În sintagma) *Bombă vulcanică* = bucată de lavă aruncată în aer din crater şi rotunjită prin învârtirea în atmosferă. **3.** (În sintagma) *Bombă calorimetrică* = vas rezistent de metal întrebuinţat pentru determinarea căldurii de ardere a unei substanţe. **4.** Fig. (Sport) Lovitură de minge trasă puternic spre poartă. **5.** Fig. (Arg.) Ştire senzaţională. **6.** Fig. (Arg.) Speluncă. — Din fr. **bombe**.

BOMBĂNEÁLĂ, *bombăneli,* s.f. Faptul de *a bombăni*; vorbe spuse de cel care bombăneşte; bombănire. — **Bombăni** + suf. *-eală.*

BOMBĂNÍ, *bómbăn,* vb. IV. Intranz.. **1.** A vorbi pentru sine, încet şi fără a articula răspicat sunetele. F Tranz. A sâcâi pe cineva, arătându-i nemulţumirea prin vorbe spuse parcă pentru sine. **2.** (Despre copiii mici) A produce sunete nearticulate. — Formaţie onomatopeică.

BOMBĂNÍRE, *bombăniri,* s.f. Faptul de *a bombăni*; bombănit, bombăneală. — V. **bombăni.**

BOMBĂNÍT s.n. Bombănire. — V. **bombăni.**

BOMBÉU, *bombeuri,* s.n. Vârful (întărit) al încălţămintei. — Din fr. **bombé.**

BOMBÍŢĂ, *bombiţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *bombă.* — **Bombă** + suf. *-iţă.*

BOMBOÁNĂ, *bomboane,* s.f. Mic produs de cofetărie fabricat din sirop de zahăr aromatizat, ciocolată etc., având culoare, gust şi formă foarte variate. — Din fr. **bonbon.**

BOMBONERÍE, *bomboneriі,* s.f. Magazin în care se vând bomboane. — Din fr. **bonbonnerie.**

BOMBONIÉRĂ, *bomboniere,* s.f. Vas mic sau cutie în care se păstrează bomboane. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **bonbonnière.**

BOMFÁIER, *bomfaiere,* s.n. Fierăstrău de mână pentru tăiat metale. [Acc. şi: *bómfaier*] — Din engl. **bonfire.**

BOMPRÉS, *bomprese,* s.n. Catargul din vârful prorei unui vas cu pânze, de care se leagă mai multe vele. — Din it. **bompresso.**

BON, *bonuri,* s.n. **1.** Bilet provizoriu care conferă deţinătorului său dreptul de a primi sau de a beneficia de ceva. F Notă de plată pe baza căreia se achită mărfuri sau servicii. **2.** Hârtie de valoare emisă de stat sau de o instituţie financiară recunoscută de stat. G *Bon de tezaur* = obligaţie emisă de stat pentru sumele împrumutate pe termen scurt şi pentru care statul plăteşte dobândă. — Din fr. **bon.**

BONAPARTÍSM s.n. **1.** Sistem de guvernare în care puterea a fost deţinută de dinastia fondată de Napoleon Bonaparte. **2.** Ataşament faţă de bonapartism (**1**) sau faţă de conducerea lui Napoleon Bonaparte. — Din fr. **bonapartisme.**

BONAPARTÍST, -Ă, *bonapartişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine bonapartismului, referitor la bonapartism. **2.** S.m. şi f. Adept al bonapartismului. — Din fr. **bonapartiste.**

BÓNĂ, *bone,* s.f. Îngrijitoare angajată într-o familie pentru a creşte copiii (şi a-i învăţa o limbă străină). — Din fr. **bonne,** germ. **Bonne.**

BÓNCA interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de bătaia ciocanului. — Onomatopee.

BONCĂÍ, pers. 3 *boncăieşte,* vb. IV. Refl. şi intranz. (Rar) A boncălui. [Prez. ind. pers. 3 şi: *bóncăie*] — Cf. sb. b u k a t i.

BONCĂLUÍ, pers. 3 *boncăluieşte,* vb. IV. Refl. şi intranz. (Despre cerbi şi alte erbivore mari) A scoate strigăte specifice rasei în perioada de rut; a boncăi. — Et. nec.

BONCĂLUÍT s.n. Faptul de *a boncălui*; răget, strigăt specific scos de cerbi şi de alte erbivore în perioada de rut. F Fig. Sunet prelung emis de unele instrumente de suflat. — V. **boncălui.**

BONCĂNÍT, *boncăniturі*, s.n. **1.** Mugetul cerbului în perioada de împerechere. **2.** Perioada de împerechere la cerbi. — Din **boncăni** „a rage”.

BOND, *bonduri,* s.n. Salt al avionului la o aterizare incorectă. — Din fr. **bond.**

BONDÁR, *bondari,* s.m. Nume dat unor insecte himenoptere mari înrudite cu albina; bărzăun *(Bombus);* (pop.) nume care se dă oricărei insecte mari care bâzâie. — Formaţie onomatopeică.

BONDĂRÁŞ, *bondăraşi*, s.m. Diminutiv al lui *bondar.* — **Bondar** + suf. *-aş.*

BONDÓC, -OÁCĂ, *bondoci, -oace,* adj. (Despre oameni; *fig.* despre obiecte) Scurt şi îndesat, mic şi gros. — Cf. tc. b u n d u k .

BONDOCÉL, -EÁ, *bondocei, -ele*, adj. Diminutiv al lui *bondoc.* — **Bondoc** + suf. *-el.*

BONÉTĂ, *bonete,* s.f. **1.** Acoperământ de cap confecţionat din pânză sau din stofă, fără boruri sau cozoroc, purtat de femei, de copii, de bucătari, medici, laboranţi, militari etc. **2.** (În sintagma) *Bonetă frigiană* = scufie de pâslă cu vârful îndoit înainte, purtată în Antichitate de sclavii eliberaţi şi devenită în timpul Revoluţiei Franceze (1789-1794) simbol al libertăţii. — Din fr. **bonnet.**

BONEŢÍCĂ, *bonеţele,* s.f. Diminutiv al lui *bonetă* (**1**). — **Bonetă** + suf. *-ică.*

BONGOÁSE s.f. pl. (Reg.) Istorioare, povești hazlii. — Et. nec.

BÓNGOS, *bongosuri,* s.n. Instrument de percuție de formă conică sau cilindrică. — Din sp. **bongos.**

BONIÉR, *boniere,* s.n. Carnet de bonuri (**1**). [Pr.: *-ni-er*] — **Bon** + suf. *-ier.*

BONIFICÁ, *bonific,* vb. I. Tranz. A scădea dintr-o factură o sumă oarecare (ca despăgubire pentru lipsa la o marfă, pentru o pierdere sau o deteriorare întâmplătoare). F A face rabat. — După fr. **bonifier.**

BONIFICÁRE, *bonificări,* s.f. Acțiunea de *a bonifica*; (concr.) sumă de bani care compensează o daună sau reprezintă o reducere; bonificație. — V. **bonifica.**

BONIFICÁȚIE, *bonificații,* s.f. Bonificare. F Avantaj acordat primilor clasați într-o cursă ciclistă pe etape, care constă în scăderea unor secunde sau minute din timpul realizat de aceștia în etapa respectivă. — Din fr. **bonification.**

BONITÁRE, *bonitări,* s.f. Determinare a valorii economice a unui ban pe baza unor criterii stabilite. F Apreciere complexă a unui animal în vederea selecției. — Cf. b o n i t a t e.

BONITÁTE, *bonități,* s.f. **1.** Capacitate de plată și de credit; solvabilitate, solvență. **2.** Capacitate a unei ape, a unui teren etc. de a fi bine exploatate. — Din germ. **Bonität.**

BONJÚR interj., (**2**) *bonjuri,* s.m., (**3**) *bonjururi,* s.n. **1.** Interj. Cuvânt de salut pentru orice moment al zilei, echivalent cu *bună ziua.* **2.** S.m. (Înv.) Bonjurist. **3.** S.n. (Înv.) Haină la modă la mijlocul sec. XIX. — Din fr. **bonjour.**

BONJURÍSM s.n. Ansamblul concepțiilor și manifestărilor caracteristice bonjuriștilor. — **Bonjur** + suf. *-ism.*

BONJURÍST, *bonjuriști,* s.m. Nume dat după 1830–1840 tinerilor români progresiști care studiaseră în Franța. — **Bonjur** + suf. *-ist.*

BONÓM, *bonomi,* s.m. (Livr.) Om blând, îngăduitor și credul, cu gusturi și purtări simple. — Din fr. **bonhomme.**

BONOMÍE s.f. Însușire, caracter de bonom. — Din fr. **bonhomie.**

BONSÓAR interj. Cuvânt de salut echivalent cu *bună seara.* [Scris și: *bon soir*] — Din fr. **bonsoir.**

BONT, BOÁNTĂ, *bonți, boante,* adj. Fără vârf, cu vârful retezat, tocit, rupt. F (Despre degete, mâini, picioare etc.) Scurt și gros. — Et. nec.

BONTÍ, *bontesc,* vb. IV. Tranz. A teși muchia unui obiect, dându-i o formă cilindrică. — Din **bont.**

BONTÍRE, *bontiri,* s.f. Acțiunea de *a bonti* și rezultatul ei. — V. **bonti.**

BONTÓN s.n. Cod de maniere elegante al înaltei societăți. — Din fr. **bon ton.**

BÓNUS, *bonusuri,* s.n. **1.** Gratificație. **2.** Avantaj acordat unui client fidel de către o rețea de comunicații, de către un magazin etc. — Din engl. **bonus.**

BONZ, *bonzi,* s.m. Preot sau călugăr budist. F (Ir.) Personaj de vază, pretențios, dintr-un partid sau o organizație social-democrată. — Din fr. **bonze.**

BOOGIE, *boogie-uri,* s.n. *Boogie-woogie.* [Pr.: *búghi*] — Cuv. engl.

BOOGIE-WOOGIE, *boogie-woogie-uri,* s.n. Dans de origine nord-americană, asemănător cu blues-ul; melodie după care se dansează acest dans. [Pr.: *búghi-úghi*] — Cuv. engl.

BOOM, *boomuri,* s.n. Denumire dată perioadei de avânt economic, caracterizată prin creșterea producției, a profiturilor, scăderea șomajului etc. [Pr.: *bum*] — Din engl. **boom.**

BOR[1] s.n. Element chimic, semimetal negru-cenușiu, cristalin. — Din fr. **bore.**

BOR[2]**,** *boruri,* s.n. Margine circulară (răsfrântă) care înconjoară calota pălăriei. — Din fr. **bord.**

BÓRA s.m. invar. Vânt puternic, uscat și rece, care bate iarna dinspre munte spre mare, mai ales pe coastele de nord-est ale Mării Adriatice și ale Mării Negre. — Din it., fr. **bora.**

BORÁCI, *borace,* s.n. Unealtă portabilă, acționată manual, pentru găurit piesele metalice mari, greu transportabile. — Cf. germ. B o h r e r.

BORAGINACÉE, *boraginacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, cu tulpinile și frunzele acoperite cu peri, cu flori constituite în inflorescențe și cu fructele formate din patru nucule cu câte o sămânță; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **borraginacée.**

BORANGÍC, *borangicuri,* s.n. **1.** Fir depănat de pe gogoșile viermilor de mătase. **2.** Țesătură făcută în industria casnică din acest fir. F (La pl.) Diferite feluri de țesături de borangic (**1**). [Var.: **burangíc** s.n.] — Din tc. **bürüncük.**

BORÁT, *borați*, s.m. Sare a acidului boric. — Din fr. **borate.**

BÓRAX s.n. Borat de sodiu. — Din fr. **borax.**

BORÂT, -Ă, *borâți, -te,* adj. (Fam.) Dezgustător, scârbos, hidos. — V. **borî.**

BORÂTÚRĂ, *borâturi,* s.f. (Pop.) Ceea ce se vomită. F (Fam.) Epitet injurios dat cuiva. — **Borî** + suf. *-tură.*

BORCÁN, *borcane,* s.n. Vas (cilindric) de sticlă, folosit pentru păstrarea conservelor, a preparatelor farmaceutice etc. — Din bg. **burkan.**

BORCĂNÁȘ, *borcănașe,* s.n. Diminutiv al lui *borcan.* — **Borcan** + suf. *-aș.*

BORCĂNÁT, -Ă, *borcănați, -te,* adj. Mare, gros, umflat (ca un borcan). — **Borcan** + suf. *-at.*

BORCEÁG, (**1**) s.m., (**2**) *borceaguri,* s.n. **1.** S.m. Numele a două plante: **a)** măzăriche; **b)** plantă erbacee agățătoare, cu florile de culoare albă-gălbuie sau purpurie și cu fructe în formă de păstăi păroase *(Vicia pannonica).* **2.** S.n. Amestec de măzăriche sau de mazăre furajeră cu o cereală păioasă, folosit ca nutreț. — Din bg. **borčak.**

BORD, *borduri,* s.n. Fiecare dintre părțile laterale ale punții unei ambarcațiuni (mari). G *Jurnal de bord* = registru în care se consemnează toate evenimentele importante petrecute în cursul călătoriei unei ambarcațiuni sau a unui avion. G Loc. adv. *Pe* (sau *la) bord* = în ambarcațiune; *p. anal.* în avion. G Expr. *A arunca peste bord* = a renunța la ceva ca nefiind de folos. — Din fr. **bord.**

BORDÁJ, *bordaje,* s.n. Înveliș exterior, metalic sau lemnos, al scheletului unei ambarcațiuni. — Din fr. **bordage.**

BORDEAUX, (**2**) *bordeaux-uri,* s.n. **1.** Soi de viță-de-vie originar din regiunea franceză Bordeaux. **2.** Vin roșu făcut din acest soi de struguri. [Pr.: *bordó*] — Din fr. **Bordeaux.**

BORDÉI, *bordeie,* s.n. **1.** Încăpere săpată (pe jumătate) în pământ și acoperită cu pământ, paie sau stuf. **2.** *P. ext.* Locuință mică, rudimentară, sărăcăcioasă. — Et. nec.

BORDEIÁȘ, *bordeiașe,* s.n. Diminutiv al lui *bordei.* — **Bordei** + suf. *-aș.*

BORDÉL, *bordeluri,* s.n. Casă în care se practică prostituția; lupanar. — Din fr. **bordel,** it. **bordello.**

BORDERÓU, *borderouri,* s.n. Listă sau tablou în care se înscriu conturi, mărfuri, valori sau acte. — Din fr. **bordereau.**

BORDÓ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Roșu-închis. **2.** S.n. Culoare bordo (**1**). — Din fr. **bordeaux.**

BORDURÁ, *bordurez,* vb. I. Tranz. A face operația de răsfrângere a marginilor unui obiect prin tragere și întindere. — Din **bordură.**

BORDURÁRE, *bordurări*, s.f. Acțiunea de *a bordura* și rezultatul ei. — V. **bordura.**

BORDÚRĂ, *borduri,* s.f. **1.** Fâșie, panglică sau cusătură aplicată ca podoabă pe marginea unui obiect textil. **2.** Zonă care înconjoară marginea unui obiect, cu o structură diferită de a acestuia; *spec.* zonă de la marginea dinspre partea carosabilă a trotuarului sau a refugiilor. *Bordura de flori a unei peluze.* — Din fr. **bordure.**

BOREÁL, -Ă, *boreali, -e,* adj. Din emisfera nordică; septentrional. [Pr.: *-re-al*] — Din fr. **boréal,** lat. **borealis.**

BOREÁSĂ, *borese,* s.f. (Reg.) Nevastă. — Din **boiereasă.**

BORFÁȘ, *borfași,* s.m. Hoț de rufe, de haine, de lucruri mărunte; găinar, bojogar. — **Boarfă** + suf. *-aș.*

BORFĂȘÍE, *borfășii,* s.f. (Rar) **1.** Îndeletnicirea borfașului. **2.** Furt de lucruri mărunte. — **Borfaș** + suf. *-ie.*

BORHÓT, *borhoturi,* s.n. Totalitatea resturilor provenite din distilarea materiei prime (fructe, cereale) în industria alcoolului, a berii etc. și folosite ca hrană pentru animale. F (Rar; la pl.) Mațe, măruntaie de porc, de miel etc. necurățate. — Et. nec.

BÓRIC adj. (În sintagma) *Acid boric* = acid al borului[1], care se prezintă ca o pulbere albă, cristalină, fără miros, solubilă în apă, folosit ca antiseptic slab, la emailaj, în tăbăcărie etc. — Din fr. **borique.**

BORICÁT, -Ă, *boricați, -te,* adj. Preparat cu acid boric. G *Apă boricată* = apă în care s-a dizolvat acid boric. *Vaselină boricată* = vaselină preparată cu acid boric. — Din fr. **boriqué.**

BORÎ, *borăsc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A vomita. — Et. nec.

BORMAȘÍNĂ, *bormașini*, s.f. Mașină de găurit metale, piatră etc. cu ajutorul unui burghiu rotitor. [Acc. și: *bórmașină*]— Din germ. **Bohrmaschine.**

BORNÁ, *bornez,* vb. I. Tranz. A pune borne (**1**). — Din fr. **borner.**

BORNÁJ, *bornaje,* s.n. Bornare. — Din fr. **bornage.**

BORNÁRE, *bornări,* s.f. Acțiunea de *a borna* și rezultatul ei; bornaj. — V. **borna.**

BORNÁT, -Ă, *bornați, -te,* adj. Cu borne. — V. **borna.**

BÓRNĂ, *borne,* s.f. **1.** Stâlp fixat pe marginea unui drum pentru indicarea kilometrajului, a distanței până la localitățile de pe șosea etc. F Stâlp implantat la distanțe regulate în marginea unui drum carosabil. **2.** Piesă de contact montată la capătul unui conductor electric. — Drin fr. **borne.**

BOROÁNĂ, *boroane*, s.f. (Reg.) Grapă. — Din ucr. **borona.**

BOROBOÁȚĂ, *boroboațe,* s.f. (Fam.) Poznă, neghiobie, faptă necugetată. — Et. nec.

BORONÍ, *boronesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A grăpa. — Din **boroană.**

BORONÍT s.n. (Reg.) Acțiunea de *a boroni*; grăpat. — V. **boroni.**

BORSÉTĂ, *borsete,* s.f. Geantă mică bărbătească (pentru acte, documente etc.). — Din it. **borsetta.**

BORŞ, (**2**) *borşuri,* s.n. **1.** Zeamă acră preparată din tărâțe de grâu, de secară sau de sfeclă de zahăr fermentate în apă. **2.** *P. ext.* ciorbă preparată cu această zeamă. G Expr. *A-i sufla* (cuiva) *în borş* sau *a sufla în borşul cuiva* = a se amesteca (neîntrebat) în treburile cuiva. (Fam.) *A mânca borş* = a minți. *A-i da* (cuiva) *borşul* = a-i ţâşni cuiva sângele din nas. *A se face borş* = a se înfuria. F (Arg.) Sânge. — Din rus., ucr. **borşci.**

BORŞÍ, pers. 3 *borşeşte,* vb. IV. Refl. A se acri (ca borşul), a fermenta. F (Despre mâncăruri, fructe etc.) A se strica (înăcrindu-se). — Din **borş.**

BORŞIŞÓR s.m. Plantă erbacee perenă cu frunze cărnoase şi flori roz, răspândită pe stâncile calcaroase *(Sempervivum schlehani).* — **Borş** + suf. *-işor.*

BORŞÍT, -Ă, *borşiți, -te,* adj. Care s-a stricat (făcându-se acru ca borşul). — V. **borşi.**

BORT s.n. Diamant brut cu structură fibroasă şi cu luciu, întrebuinţat ca abraziv. — Din fr. **bort.**

BÓRTĂ, *borte*, s.f. (Reg.) **1.** Scobitură, adâncitură într-un corp, într-un material sau în pământ; gaură, groapă. **2.** Scorbură. **3.** Vizuină. — Din ucr. **bort.**

BORTELÍ, *bortelesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri. — Contaminare între **bortă** şi **sfredeli**.

BORTELÍT, -Ă, *borteliți, -te*, adj. (Reg.) Găurit[2]. — V. **borteli.**

BORTÍ, *bortesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri. — Din ucr. **bortyty.**

BORTÍT, -Ă, *bortiți, -te,* adj. (Reg.) Găurit[2]. F Scorburos. — V. **borti.**

BORŢ, *borţuri,* s.n. (Reg.) Pântecele femeii gravide. — Et. nec.

BORŢÓS, -OÁSĂ, *borţoşi, -oase,* adj. (Pop. şi fam.; adesea substantivat) Cu burtă mare. F (La f.) Gravidă. — **Borţ** + suf. *-os.*

BORÚRĂ, *boruri,* s.f. Compus al borului[1] cu metalele. — Din fr. **borure.**

BÓRVIZ s.n. Apă minerală. — Din magh. **borviz.**

BÓRZĂ, *borze,* s.f. Gândac mare, negru, care trăieşte în locuri umede şi elimină la atingere o secreţie rău mirositoare *(Blaps mortisaga).* — Formaţie onomatopeică.

BOS s.m. v. **boss.**

BÓSĂ, *bose,* s.f. **1.** (Anat.) Proeminenţă pe suprafaţa unui os. F Tumefacţie datorată unei colecţii subcutanate de sânge; cucui. **2.** (Franţuzism) Aptitudine. — Din fr. **bosse.**

BOSCÁR, *boscari,* s.m. (Reg.) Scamator. — **Bosco** (n. pr.) + suf. *-ar.*

BOSCĂRÍE, *boscării*, s.f. (Reg.) Scamatorie. F Fig. Înşelătorie, pungăşie. — **Boscar** + suf. *-ie.*

BOSCHÉT, *boschete,* s.n. Grup de arbuşti plantaţi pentru înfrumuseţarea unui parc, a unei grădini etc. — Din fr. **bosquet.**

BOSCHETÁR, *boschetari,* s.m. (Fam.) Persoană fără domiciliu, fără resurse, care trăieşte prin parcuri, în guri de canal, sub poduri etc. F Om decăzut, vicios. — **Boschet** + suf. *-ar.*

BOSCORODEÁLĂ, *boscorodeli,* s.f. Faptul de *a boscorodi*; vorbe spuse de cel care boscorodeşte. — **Boscorodi** + suf. *-eală.*

BOSCORODÍ, *boscorodesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A vorbi (singur) spunând vorbe neînţelese. **2.** Tranz. A face cuiva întruna observaţii; a mustra mereu pe cineva. **3.** Tranz. (Pop.) A descânta, a vrăji. — Cf. ucr. bożkorodity.

BOSNIÁC, -Ă, *bosniaci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Bosniei şi Herţegovinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Bosniei şi Herţegovinei sau bosniacilor (**1**), privitor la Bosnia şi Herţegovina ori la bosniaci. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **bosniaque.**

BOSS s.m. Supraveghetor peste muncitorii dintr-o întreprindere în SUA; *p. ext.* (fam.) şef. [Var.: **bos** (pl. *boşi*) s.m.]— Cuv. engl.

BÓSSA-NÓVA, *bossa-nove,* s.f. Dans modern în ritm de rumbă, de origine braziliană; melodie după care se execută acest dans. — Din port. **bossa-nova.**

BOSTÁN, *bostani,* s.m. (Reg.) **1.** Dovleac. F Fig. (Ir.) Cap (al omului). **2.** Pepene verde. — Din tc., sb. **bostan.**

BOSTÁNĂ, *bostane,* s.f. (Reg.) Pepenărie. — Din **bostan.**

BOSTANGÍU, *bostangii,* s.m. Soldat din garda sultanului care avea grijă şi de grădinile seraiului. — Din tc. **bostancı.**

BOSTĂNÁR, *bostănari,* s.m. (Reg.) Cultivator sau negustor de pepeni; păzitor al unei pepenării. — **Bostan** + suf. *-ar.*

BOSTĂNĂRÍE, *bostănării,* s.f. (Reg.) **1.** Pepenărie. **2**. Loc unde se vând pepeni. — **Bostan** + suf. *-ărie.*

BOSTĂNÉL, *bostănei,* s.m. (Reg.) **1.** Diminutiv al lui *bostan.* **2.** Dovlecel. — **Bostan** + suf. *-el.*

BOSTĂNOÁSĂ, *bostănoase,* s.f. (Bot.) Cucurbitacee. — **Bostan** + suf. *-oasă.*

BÓSTON[1], *bostonuri,* s.n. **1.** Dans lent, asemănător valsului; melodie după care se execută acest dans. **2.** Numele unui joc de cărţi. [Acc. şi: *bostón*] — Din fr. **boston.**

BÓSTON[2] s.n. Presă manuală pentru imprimarea cărţilor de vizită, a ferparurilor, a afişelor de format redus. — Din germ. **Boston**[presse].

BOSUIÓC s.n. v. **busuioc.**

BOSUMFLÁ, *bosúmflu,* vb. I. Refl. (Fam.) A-şi manifesta supărarea încruntându-se şi strângând buzele; a se îmbufna. — Et. nec.

BOSUMFLÁRE, *bosumfläri,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se bosumfla*; îmbufnare. — V. **bosumfla.**

BOSUMFLÁT, -Ă, *bosumflaţi, -te,* adj. Care-şi strânge buzele şi se încruntă de supărare; îmbufnat, botos; *p. ext.* supărat, ursuz. — V. **bosumfla.**

BOŞ, *boaşe,* s.n. (Pop.) Testicul. — Lat. **bursa.**

BOŞÁR, *boşari,* s.m. (Rar) Pepene cu coaja verde şi miezul galben. — Et. nec.

BOŞIMÁN, -Ă, *boşimani*, *-e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie băştinaşă negridă din sudul Africii; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine boşimanilor (**1**), privitor la boşimani. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de boşimani. — Din fr. **boschiman.**

BOŞORÓG, -OÁGĂ, *boşorogi, -oage,* adj., s.m. şi f. (Pop.) (Persoană) care suferă de hernie. F Fig. (Om) bătrân, ramolit. — Cf. b o ş .

BOŞOROGEÁLĂ, *boşorogeli,* s.f. (Pop.) Hernie. F Fig. Starea omului bătrân şi ramolit. — **Boşorogi** + suf. *-eală.*

BOŞOROGÍ, *boşorogesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de hernie. F Fig. A se ramoli (de bătrâneţe). — Din **boşorog.**

BOŞTÍNĂ, *boştine,* s.f. (Reg.) **1.** Ceea ce rămâne din fagure după ce s-au scos mierea şi ceara. **2.** Tescovină. [Var.: **hoştínă** s.f.] — Din sl. **voştina.**

BOT, *boturi,* s.n. **1.** Partea anterioară a capului unor mamifere, cuprinzând gura (şi nasul). G Expr. *A bea la botul calului* = a bea încă un pahar, în picioare, la plecare; a bea ceva la repezeală. *A fi* (sau *a pune* pe cineva) *cu botul pe labe* = a fi redus (sau a reduce pe cineva) la tăcere, a fi pus (sau a pune) la punct. *A se şterge* (sau *a se linge) pe bot (de* sau, reg., *despre ceva)* = a fi nevoit să renunţe (la ceva). *A se întâlni* (cu cineva) *bot în bot* = a se întâlni (cu cineva) pe neaşteptate, faţă în faţă. (Fam.) *A-şi băga botul (peste tot* sau *unde nu-i fierbe oala)* = a se amesteca în toate, şi unde trebuie, şi unde nu trebuie. (Fam.) *A se pupa bot în bot cu cineva* = a trăi în mare prietenie cu cineva. *A da* (cuiva) *peste bot* = a dojeni pe cineva, a-l pune la respect. *A face bot* = a se supăra, a se bosumfla. **2.** Fig. Partea ascuţită sau lunguiaţă a unui obiect; vârf. **3.** *Botul cizmei.* Partea din faţă a unui vehicul cu tracţiune mecanică. *Botul automobilului. Botul locomotivei.* — Et. nec.

BOTÁNIC, -Ă, *botanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul structurii şi dezvoltării plantelor, al originii şi evoluţiei lor etc. **2.** Adj. Care aparţine botanicii (**1**), care se referă la botanică. G *Grădină botanică* = grădină în care sunt prezentate colecţii de plante vii, cultivate în condiţii naturale sau de seră. — Din fr. **botanique.**

BOTANÍST, -Ă, *botanişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în botanică (**1**). — Din fr. **botaniste.**

BÓTĂ[1], *bote,* s.f. **1.** Vas din doage de lemn înalt ca o cofă şi înfundat la amândouă capetele, cu o mică deschidere pe capacul de deasupra, care serveşte pentru transportarea apei sau pentru păstrarea băuturilor alcoolice. **2.** (Reg.) Doniţă. — Et. nec.

BÓTĂ[2], *bote,* s.f. (Reg.) Bâtă. — Din magh. **bot.**

BÓTCĂ, *botce,* s.f. (Reg.) Celulă specială de fagure în care se dezvoltă matca. — Et. nec.

BOTÉI, *boteie,* s.n. (Reg.) Cârd, ciopor (de oi, de cerbi etc.). — Et. nec.

BOTÉZ, *botezuri,* s.n. **1.** Ritual creştin de primire a cuiva printre credincioşii bisericii, însoţit de atribuirea unui prenume; *p. ext.* petrecere care are loc cu acest prilej; cumetrie. G Expr. (Mil.) *Botezul focului* = prima participare activă la o luptă. **2.** Apă folosită pentru săvârşirea botezului (**1**). **3.** Stropire cu agheasmă a credincioşilor şi a caselor lor de către preot, cu prilejul unor slujbe sau sărbători bisericeşti. **4.** (Mar.) Ceremonial de lansare la apă a unei nave noi. — Din **boteza** (derivat regresiv).

BOTEZÁ, *botéz,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) supune botezului (**1**). **2.** Tranz. A stropi cu agheasmă pe credincioşi şi casele lor. F Fig. (Fam.) A uda, a stropi. F A dilua cu apă; a falsifica. **3.** Tranz. A avea calitatea de naş sau de naşă la botezul (**1**) cuiva. **4.**Tranz. A pune cuiva sau la ceva un nume (de batjocură); a supranumi; a porecli. — Lat. **battizare** (= *baptizare).*

BOTEZÁT, -Ă, *botezaţi, -te,* adj. **1.** Care a primit botezul (**1**), devenind creştin. **2.** (Fam.; despre lapte, băuturi etc.) Care este diluat cu apă; falsificat, subţiat. — V. **boteza.**

BOTFÓR, *botfori*, s.m. (Reg.) Cizmă cu turetci tari şi încreţite la gleznă. [Acc. şi: *bótfor*] — Din rus. **botfort.**

BOTGRÓS, *botgroşi,* s.m. Pasăre mică, sedentară, cu penele roşietice pe piept şi brune pe restul corpului, cu ciocul conic, gros şi tare; cireşar *(Coccothraustes coccothraustes).* — **Bot** + **gros.**

BOTÍNĂ, *botine,* s.f. (Reg.) Gheată (de damă sau de copil) încheiată cu butoni sau cu elastic. F Cizmuliță. — Din fr. **bottine.**

BOTIȘÓR, *botișoare,* s.n. Diminutiv al lui bot. — **Bot** + suf. *-işor.*

BÓTNIȚĂ, *botnițe,* s.f. Apărătoare care se leagă la botul unor animale pentru ca să nu poată mușca, paște sau suge. — **Bot** + suf. *-niță.*

BOTÓS, -OÁSĂ, *botoși, -oase,* adj. (Despre oameni) **1.** Cu gura mare, în formă de bot (**1**). **2.** Fig. Bosumflat, supărat. **3.** Fig. (Fam.) Obraznic, arogant. — **Bot** + suf. *-os.*

BOTOȘĂNEÁN, -Ă, *botoșăneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Botoșani. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Botoșani ori botoșănenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Botoșani ori la botoșăneni. — **Botoșani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BOTOȘĂNEÁNCĂ, *botoșănence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Botoșani. — **Botoșănean** + suf. *-că.*

BOTOȘÉL, *botoșei,* s.m. Papucel. — **Botoși** + suf. *-el.*

BOTÓȘI s.f. pl. (Reg.) Încălțăminte asemănătoare opincilor. — Din magh. **botos.**

BOTRÍDIE, *botridii,* s.f. Organ special de fixare, în formă de paletă, franj, fantă, specific unor viermi paraziți. — Din fr. **bothridies.**

BOTRIOCEFÁL, *botriocefali,* s.m. Vierme intestinal din clasa cestodelor în formă de panglică, având o lungime de 8–12 m și prevăzut cu două botridii, care trăiește parazit în intestinul subțire al omului și al unor animale *(Diphyllobothrium latum).* [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **bothriocéphale.**

BOTRIOCEFALÓZĂ, *botriocefaloze,* s.f. Boală provocată prin consumul cărnii de pește infestate de botriocefal, caracterizată prin anemie și tulburări digestive. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **bothryocéphalose.**

BOTRIOMICÓZĂ, *botriomicoze,* s.f. Pseudotumoră a tegumentelor, sub forma unui granulom provocat de specii parazite, rară la om, frecventă al animale. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **bothryomycose.**

BOTRÓȘ, *botroși,* s.m. Pasăre cântătoare cu ciocul foarte scurt, cu pene de culoare roșie-închis pe piept, negre pe cap, cenușii pe spate și albe la coadă *(Pyrrhula vulgaris).* — **Bot** + **roș.**

BOTULÍNIC, -Ă, *botulinici, -ce,* adj. (În sintagma) *Bacil botulinic* = bacil care se găsește în sol, în carnea sau fructele conservate și în nutrețul însilozat. — Din fr. **bothulinique.**

BOTULÍSM s.n. Toxiinfecție alimentară provocată de toxina bacilului botulinic. — Din fr. **bothulisme.**

BOȚ[1], *boțuri,* s.n. Cocoloș. — Et. nec.

BOȚ[2], *boțuri,* s.n. Bucată de parâmă sau de lanț care servește la manevrarea lanțurilor unei ancore. — Din rus. **boț.**

BOȚÍ, *boțesc*, vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) mototoli. **2.** Fig. A (se) zbârci, a (se) încreți (la față). — Din **boț[1]**.

BOȚIȘÓR, *boțișoare,* s.n. Diminutiv al lui *boț*[1]. — **Boț** + suf. *-işor.*

BOȚÍT, -Ă, *boțiți, -te,* adj. **1.** Mototolit. **2.** Zbârcit, încrețit (la față). — V. **boți.**

BOȚITÚRĂ, *boțituri,* s.f. Cută, încrețitură (la un lucru boțit). — **Boți** + suf. *-tură.*

BÓȚMAN, *boțmani,* s.m. Șef de echipaj pe o navă; cel mai mare în grad dintre marinarii de la bordul unei nave de comerț; nostrom. — Din rus. **boțman.**

BOU, *boi,* s.m. **1.** Taur castrat, folosit ca animal de tracțiune și mai ales pentru carne *(Bos taurus).* G *Bou sur* = bour. G Expr. *A nu-i fi* (cuiva) *toți boii acasă* = a fi rău dispus. *S-a dus bou și s-a întors vacă*, se spune despre cineva care n-a reușit să învețe nimic, care nu s-a lămurit. *A scoate* (pe cineva) *din boii lui* = a enerva (pe cineva). F Epitet injurios la adresa unui bărbat. **2.** Compuse: *bou-de-mare* = pește marin mic, de culoare cafenie sau cenușie-închis, cu capul gros și lățăreț și cu ochii așezați în partea superioară a capului *(Uranoscopus scaber)*; *bou-de-baltă* = **a)** nume dat la două specii de broască, una având pe pântece pete roșii *(Bombinator igneus)*, iar cealaltă pete galbene; buhai-de-baltă *(Bombinator pachypus)*; **b)** pasăre de baltă cu ciocul lung și ascuțit, galbenă-verzuie pe spate, cu capul negru și cu gâtul alb; buhai-de-baltă *(Botaurus stellaris)*; **c)** (și în forma *bou-de-apă)* gândac mare de apă de culoare neagră, cu picioarele acoperite de peri deși și lungi și adaptate la înot *(Hydrophilus piceus)*; *bou-de-noapte* = bufniță; *boul-lui-Dumnezeu* sau *boul-Domnului* = **a)** rădașcă; **b)** (și în forma *boul-popii)* buburuză. — Lat. **bovus** (= *bos, bovis*).

BOUÁR, *bouari,* s.m. Păstor de boi. [Var.: **boár** s.m.] — Lat. **bo(v)arius.**

BOULEÁN, *bouleni,* s.m. Diminutiv al lui *bou*; boușor, bouț. — **Bou** + suf. *-ulean.*

BÓUR, *bouri,* s.m. **1.** Taur sălbatic, care trăia odinioară și în țara noastră, socotit strămoșul direct al vitelor mari cornute; bou sur *(Bos primigenius).* **2.** Vechea stemă a Moldovei, reprezentând un cap de bour (**1**). **3.** (Înv.) Fier (înroșit) cu care se însemnau vitele, pietrele de hotar, răufăcătorii etc. — Lat. **bubalus.**

BOUREÁN, -Ă, *boureni, -e,* adj. Bouresc. — **Bour** + suf. *-ean.*

BOURÉL, -EÁ, *bourei, -ele,* s.m., adj. **1.** S.m. Diminutiv al lui *bour* (**1**). **2.** Adj. Cu coarne ca ale bourului (**1**); bourean. **3.** S.m. Melc (**I**). — **Bour** + suf. *-el.*

BOURÉSC, -EÁSCĂ, *bourești,* adj. (Despre coarnele melcului) (Ca) de bour (**1**); bourean, bourel. — **Bour** + suf. *-esc.*

BOUROÁICĂ, *bouroaice,* s.f. (Rar) Femela bourului. — **Bour** + suf. *-oaică.*

BOURRÉE s.n. **1.** Vechi dans popular francez, cu ritm vioi, devenit dans de curte. F Melodie după care se execută acest dans. **2.** Un fel de fagot. [Pr.: *buré*] — Cuv. fr.

BOUȘÓR, *boușori,* s.m. Boulean. — **Bou** + suf. *-ușor.*

BOÚȚ, *bouți,* s.m. Boulean. — **Bou** + suf. *-uț.*

BOVARÍSM s.n. Tendință prezentă la unele persoane care, nemulțumite de realitatea propriei lor condiții, își construiesc o personalitate fictivă, corespunzătoare aspirațiilor lor. — Din fr. **bovarysme.**

BOVÍD s.n. v. **bovideu.**

BOVIDÉU, *bovidee,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere rumegătoare artiodactile, cu coarne persistente; (și la sg.) animal care face parte din această familie. [Var.: **bovíd** s.n.] — Din fr. **bovidé.**

BOVÍN, -Ă, *bovini, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De bou; din familia sau din speța boului. **2.** S.f. (La pl.) Subfamilie din familia rumegătoarelor, având ca tip boul; (și la sg.) animal care face parte din această subfamilie. — Din fr. **bovin,** lat. **bovinus.**

BOVINDÓU, *bovindouri*, s.n. Construcție ieșită în afara fațadei unei clădiri, ca un balconaș închis, prevăzută cu una sau cu mai multe ferestre. — Din engl. **bow-window.**

BOWLING s.n. **1.** Variantă a jocului de popice. **2.** Loc, teren amenajat pentru bowling (**1**) și alte jocuri mecanice. [Pr.: *báuling*] — Din engl. **bowling**[alley].

BOX[1], (**2**) *boxuri,* s.n. **1.** Sport în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcați în mănuși speciale; pugilistică, pugilism, pugilat. **2.** Armă albă, alcătuită dintr-o placă de metal cu găuri pentru degete, zimțată în exterior, cu care se atacă ținând pumnul strâns. — Din fr. **boxe.**

BOX[2] s.n. Piele de bovine prelucrată, din care se confecționează fețe de încălțăminte și diverse obiecte de marochinărie. — Din fr. **box**[-calf].

BOXÁ, *boxez,* vb. I. Intranz. A practica boxul[1], a lupta după regulile boxului[1]. F Tranz. (Fam.) A lovi cu pumnii ca la box[1]. — Din fr. **boxer.**

BÓXĂ, *boxe,* s.f. **1.** Despărțitură, compartiment de dimensiuni reduse în interiorul unui local, al unei încăperi, al unei case (pentru servicii auxiliare, depozitare etc.). F Despărțitură într-un grajd, făcută pentru un singur animal. **2.** Compartiment mic, despărțit de sala principală a unui restaurant; separeu. **3.** Parte din sala unui tribunal, unde stau acuzații în cursul unui proces. **4.** Compartiment amenajat la malul unei ape, care servește la parcarea ambarcațiunilor cu motor. F Ladă care servește la încărcarea și la descărcarea animalelor (de) pe o navă. **5.** Incintă acustică. — Din fr. **box.**

BOXÉR[1], *boxeri,* s.m. Sportiv care practică boxul[1]; pugilist. — Din fr. **boxeur.**

BÓXER[2], *boxeri,* s.m. Câine de pază înrudit cu dogul și cu buldogul, cu pielea de pe cap cutată. — Din fr., engl. **boxer.**

BÓX-OFFICE s.n. Cota de succes a unui spectacol, a unui artist etc., calculată în funcție de încasările obținute. [Pron.: *-ofis*] — Cuv. engl.

BOY, *boy,* s.m. **1.** Servitor indigen în colonii. **2.** Băiat angajat într-un hotel pentru diverse servicii. — Cuv. engl.

BÓZ, *boji,* s.m. Plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori albe și cu fructe negre; bozie *(Sambucus ebulus).* — Cf. ucr. boz, bg. băze, magh. bodza.

BOZAFÉR, -Ă, *bozaferi, -e,* adj. (Înv.) Cenușiu. — Din tc. **bozaver.**

BÓZIE, *bozii,* s.f. Boz. — **Boz** + suf. *-ie.*

BRAC[1], *braci,* s.m. Câine de vânătoare cu părul scurt și cu urechile mari și blegi; prepelicar. — Din fr. **braque.**

BRAC[2], *bracuri,* s.n. Rest, rămășiță bună de aruncat, nefolositoare; sfărâmătură, bucată. G Loc. adj. *De brac* = care nu este bun de nimic; de neîntrebuințat. *Cal de brac.* F Spec. Deșeu rezultat în cursul fabricării hârtiei. — Din rus. **brak.**

BRACÁ, *brachez,* vb. I. Tranz. A îndrepta către un anumit punct sau într-o anumită direcție. — Din fr. **braquer.**

BRACÁRE s.f. Rotire a părții mobile a unor sisteme tehnice pentru a fi aduse sau orientate într-o anumită poziție ori direcție. — După fr. **braquage.**

BRACONÁ, *braconez,* vb. I. Intranz. A vâna sau a pescui ilegal. — Din fr. **braconner.**

BRACONÁJ, *braconaje,* s.n. Faptul de a bracona. F Infracțiune care constă în practicarea ilegală a vânatului sau a pescuitului. — Din fr. **braconnage.**

BRACONIÉR, *braconieri,* s.m. Persoană care braconează. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **braconnier.**

BRACTÉE, *bractee,* s.f. Frunzișoară erbacee sau membranoasă, verde sau divers colorată, care se află la baza florilor. — Din fr. **bractée,** lat. **bractea.**

BRACTÉAL, -Ă, *bracteali, -e,* adj. (Bot.) De bractee. [Pr.: *-te-al*] — Din fr. **bractéal.**

BRACTEÓLĂ, *bracteole,* s.f. Bractee mică. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **bractéole.**

BRAD, *brazi,* s.m. **1.** Arbore din familia pinaceelor care crește în zona muntoasă, înalt până la 50 m, cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de ace de culoare verde-închis, persistente, cu florile și semințele în conuri *(Abies alba)*; *p. gener.* nume dat coniferelor. G *Apă de brad* = **a)** amestec de apă și ulei extras din frunze de pin, folosit pentru parfumarea încăperilor sau a apei de baie; **b)** băutură alcoolică aromată cu esență din semințe de ienupăr. G Compuse: *bradul-ciumei* = varietate de ienupăr cu fructe mici *(Juniperus intermedia)*; *brad-negru* sau *brad-roșu* = molid. F Lemnul arborelui descris mai sus. F Brad (**1**) tăiat și împodobit cu globuri, jucării, bomboane etc. cu prilejul Crăciunului sau al Anului Nou; pom de Crăciun. F Vârf sau crengi de brad (**1**) cu care se împodobesc carul și porțile mirilor la nuntă. **2.** (Art.) Numele unei hore care se joacă, în ajunul nunții, la casa miresei; melodie după care se execută această horă. — Cf. alb. *b r a d h, b r e d h.

BRADFORD s.n. Sistem englezesc de clasificare a lânurilor, după calitate, în cifre care reprezintă numărul de șuluri obținute dintr-o livră de lână. [Pr.: *brédford*] — Cuv. engl.

BRADIARTRÍE s.f. (Med.) Articulare foarte lentă, sacadată și monotonă a cuvintelor, întâlnită în leziuni extrapiramidale. [Pr.: *-di-ar-*] — Din fr. **bradyarthrie.**

BRADICÁRDIC, -Ă, *bradicardici, -ce,* adj. (Med.) De bradicardie. — Din fr. **bradycardique.**

BRADICARDÍE s.f. Rărire normală sau patologică (sub 60 de pulsații) a ritmului cardiac. — Din fr. **bradycardie.**

BRADICHINEZÍE s.f. **1.** (Psih.) Încetinire generală a ritmului activității motrice. **2.** (Med.) Bradichinezie (**1**) a astronauților în timpul zborului cosmic datorată imponderabilității. [Scris și: *bradikinezie*] — Din fr. **bradykinésie.**

BRADIFAZÍE s.f. Faptul de a vorbi cu o încetineală anormală. — Din fr. **bradyphasie.**

BRADILALÍE s.f. Încetinire anormală a ritmului vorbirii. — Din fr. **bradylalie.**

BRADIPEPSÍE s.f. Digestie înceată. — Din fr. **bradypepsie.**

BRADIPSIHÍE s.f. Ritm lent de desfășurare a proceselor psihice. — Din fr. **bradypsychie.**

BRADT s.n. Semifabricat obținut prin tocarea fină a cărnii proaspete de vită, folosit la fabricarea salamurilor. [Pr.: *brat*] — Cuv. engl.

BRAGAGERÍE, *bragagerii,* s.f. (Înv.) Loc unde se prepară sau se vinde bragă. — **Bragagiu** + suf. *-ărie.*

BRAGAGÍU, *bragagii,* s.m. (Înv.) Persoană care face sau vinde bragă. — **Bragă** + suf. *-agiu.*

BRÁGĂ, (**2**) *brăgi,* s.f. **1.** Băutură răcoritoare cu gust acrișor și miros specific, preparată din făină de mei, de porumb sau de secară fiartă și fermentată, sau din bucățele de pâine fermentate în apă. G Expr. (Fam.) *Ieftin ca braga* = foarte ieftin. **2.** Porție de bragă (**1**). — Din rus. **braga.**

BRÁGHINĂ s.f. Soi autohton de viță-de-vie, cu boabe rare, roșii, care se coc devreme. — Et. nec.

BRÁHĂ s.f. **1.** Orz măcinat, întrebuințat la fabricarea berii. **2.** Reziduu rămas după fabricarea rachiului. — Din ucr. **braha.**

BRAHIÁL, -Ă, *brahiali, -e,* adj. Care aparține brațelor, privitor la brațe. *Mușchi brahiali.* [Pr.: *-hi-al*] — Din fr. **brachial,** lat. **brachialis.**

BRAHICEFÁL, -Ă, *brahicefali, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. Craniu cu diametrele longitudinal și transversal aproape egale. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care are un brahicefal (**1**). — Din fr. **brachycéphale.**

BRAHICEFALÍE s.f. Însușirea de a fi brahicefal. — Din fr. **brachycéphalie.**

BRAHILOGÍE s.f. Tip de elipsă care constă în evitarea repetării unui element al frazei exprimat anterior. — După fr. **brachyologie.**

BRAHIOPÓD, *brahiopode,* s.n. (La pl.) Clasă de nervertebrate marine cu cochilie bivalvă și cu două brațe pe laturile gurii *(Brachiopoda)*; (și la sg.) animal din această clasă. [Pr.: *-hi-o-*] — Din fr. **brachyopode.**

BRÁHMA n.pr. f. Rasă de găini grele (3,5–5,5 kg), originară din Asia, crescută în special pentru producția de carne. — Din n. pr. **Brahma**[putra].

BRAHMÁN, -Ă, *brahmani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Membru al castei sacerdotale, considerată cea mai înaltă dintre cele patru caste indiene; preot al lui Brahma. **2.** Adj. Brahmanic. — Din fr. **brahmane.**

BRAHMÁNIC, -Ă, *brahmanici, -ce*, adj. De brahmani (**1**), privitor la brahmani sau la brahmanism; brahman (**2**). — Din fr. **brahmanique.**

BRAHMANÍSM s.n. Religie antică indiană întemeiată pe Vede, al cărei zeu suprem era Brahma. — Din fr. **brahmanisme.**

BRAIN DRAIN s.n. Emigrare în masă a savanților europeni în SUA și Canada. F P. gener. Fenomen de atragere a specialiștilor din țările în curs de dezvoltare în cele industrializate. F Export de inteligență. [Pr.: *bréĭndreĭn*] — Cuv. engl.

BRAINSTORMING s.n. Tehnică pentru stimularea în grup a gândirii creatoare a indivizilor, bazată pe emiterea liberă de idei pentru rezolvarea unei probleme. [Pr.: *bréĭnstorming*] — Cuv. engl.

BRAIȘVÁNȚ s.n. Blană mătăsoasă de calitate superioară obținută prin sacrificarea mielului înainte de naștere. — Din germ. **Breitschwanz.**

BRÁMĂ, *brame*, s.f. Semifabricat obținut prin laminarea lingourilor de oțel, cu secțiunea dreptunghiulară sau pătrată, cu muchii rotunjite și cu suprafața striată sau punctată. — Din fr. **brame.**

BRÁMBURA adv. (Fam.) Fără rost, fără căpătâi; de-a valma, în dezordine. — Et. nec.

BRAMBUREÁLĂ, *brambureli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) bramburi*; dezordine, debandadă; bramburire. — **Bramburi** + suf. *-eală.*

BRAMBURÍ, *bramburesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A pune în dezordine, de-a valma, a încurca. **2.** Refl. A umbla fără rost, de colo-colo. — Din **brambura.**

BRAMBURÍRE s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) bramburi.* — V. **bramburi.**

BRAMBURÍT, -Ă, *bramburiți, -te,* adj. (Fam.) **1.** (Despre oameni) Zăpăcit. **2.** (Despre obiecte) Care se află în dezordine. — V. **bramburi.**

BRANCÁRDĂ, *brancarde,* s.f. Targă pentru transportat răniții sau bolnavii, formată de obicei dintr-o pânză întinsă, fixată de două bare de lemn sau de metal. — Din fr. **brancard.**

BRANCARDÍER, -Ă, *brancardieri, -e,* s.m. și f. Persoană care poartă brancarda; ostaș care ridică și transportă răniții cu brancarda, pe câmpul de luptă. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **brancardier.**

BRÁNCHIPUS s.m. Crustaceu inferior din ordinul branhiopodelor, cu corpul gol, transparent, cu picioarele lățite, întâlnit în bălțile temporare *(Branchipus stagnalis).* [Pr.: *branhi-*] — Din lat. **branchipus.**

BRANCIÓG, *brancioguri,* s.n. (Reg.) Pământ calcaros, pietros, cu fertilitate slabă sau mijlocie. — Et. nec.

BRAND[1]**,** *branduri,* s.n. (Mil.) Aruncător de mine; *p. ext.* proiectil de aruncător de mine. — Din n. pr. **Brandt.**

BRAND[2]**,** *branduri,* s.n. Marcă de produs a unei firme renumite. [Pr.: *brend*] — Cuv. engl.

BRANDENBÚRG, *brandenburguri,* s.n. Șnur sau găitan care se coase în rânduri paralele, ca podoabă, pe pieptul unor haine (în dreptul butonierelor). — Din fr. **brandenbourg.**

BRANDY, (**2**) *brandy-uri,* s.n. **1.** Coniac. **2.** Sort sau porție de brandy (**1**). [Pr.: *bréndi*] — Cuv. engl.

BRANHIÁL, -Ă, *branhiali, -e,* adj. (Biol.) De branhie. [Pr.: *-hi-al*] — Din fr. **branchial.**

BRÁNHIE, *branhii,* s.f. Organ de respirație, extern sau intern, prezent la majoritatea animalelor acvatice (pești, raci etc.). — Din fr. **branchie,** lat. **branchia.**

BRANHIOPÓD, *branhiopode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee de apă dulce, cu corpul segmentat și cu apendice toracice prevăzute cu o excrescență, care servește la respirație *(Branchiopoda)*; (și la sg.) animal din acest ordin. [Pr.: *-hi-o-*] — Din fr. **branchiopode.**

BRANHIOZÁUR, *branhiozauri,* s.m. Gen de amfibieni din carboniferul superior, asemănător cu salamandra, care trăia în mlaștini. [Pr.: *-hi-o-*] — Din germ. **Branchiosaurus.**

BRÁNIȘTE, *braniști,* s.f. **1.** Pădure rară sau parte de pădure cu arbori bătrâni în care este interzisă tăierea lemnelor; *p. gener.* pădure. **2.** (Înv.) Moșie domnească folosită ca pășune și fâneață. — Din bg. **braniște.**

BRANȘÁ, *branșez,* vb. I. Tranz. A face un branșament sau un racord electric. — Din fr. **brancher.**

BRANȘAMÉNT, *branșamente,* s.n. Legătură între o conductă principală a unei rețele de distribuție (de energie electrică, de apă, de gaze etc.) și una secundară, care servește la alimentarea unui consumator. — Din fr. **branchement.**

BRÁNȘĂ, *branșe,* s.f. Ramură, specialitate, domeniu de activitate (în meserii, negoț etc.). G Loc. adj. *De branșă* = de meserie; specialist. — Din fr. **branche.**

BRANȚ, *branțuri,* s.n. Bucată de piele, de carton sau de plută care se aplică în interiorul încălțămintei, peste talpa propriu-zisă. — Cf. germ. B r a n d s h o h l e.

BRAS s.n. Stil de înot, în care înotătorul, în poziție ventrală, execută simultan cu mâinile și cu picioarele mișcări largi, simetrice, sub nivelul apei. — Din fr. **brasse.**

BRASÁJ s.n. **1.** Amestecare cu aer a vaporilor sau a picăturilor unui combustibil lichid înainte de introducerea lui în cilindrul motorului. **2.** Amestecare a făinii de malț cu apă caldă pentru a se obține mustul de bere. — Din fr. **brassage.**

BRASÁRDĂ, *brasarde,* s.f. **1.** Fâșie de pânză sau de stofă care se trece în jurul brațului indicând calitatea unei persoane sau în semn de doliu; banderolă. **2.** Parte a armurii care protejează brațul. — Din fr. **brassard.**

BRASERÍE, *braserii,* s.f. Local în care se servesc preparate culinare, specialități de patiserie și de cofetărie, băuturi alcoolice (fine) și răcoritoare, cafea etc. F Berărie. — Din fr. **brasserie.**

BRASIÉRĂ, *brasiere,* s.f. Obiect de lenjerie de copil sau de femeie, fără mâneci, care acoperă pieptul. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **brassière.**

BRASÍST, -Ă, *brasiști, -ste,* s.m. și f. Înotător sportiv specialist în stilul bras. — **Bras** + suf. *-ist.*

BRAȘOÁVĂ, *brașoave,* s.f. (Fam.) Minciună, palavră. — Din n.pr. **Brașov.**

BRAȘOVEÁN, -Ă, *brașoveni, -e,* adj., s.m. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Brașov. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Brașov ori brașovenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Brașov ori la brașoveni. **3.** S.m. (Înv.) Negustor care vindea mărfuri din Brașov. — **Brașov** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BRAȘOVEÁNCĂ, *brașovence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Brașov. **2.** Ladă de zestre. **3.** Căruță sau trăsură mare cu coviltir. — **Brașovean** + suf. *-că.*

BRAȘOVENÍE, *brașovenii,* s.f. (Înv.) Marfă de Brașov; prăvălie unde se vindea astfel de marfă. — **Brașovean** + suf. *-ie.*

BRAȚ, *brațe*, s.n. **1.** Segment al membrului superior cuprins între cot și umăr; partea de la umăr până la încheietura mâinii; *p. ext.* membrul superior al corpului omenesc. G Loc. adv. *În brațe* = cu brațele petrecute în jurul corpului cuiva (spre a-l strânge la piept sau spre a-l purta pe sus). *(Braț) la braț* (sau *de braț)* = cu brațul trecut pe sub brațul altuia. G Expr. *A da* (sau *a oferi, a lua* cuiva) *brațul* = a trece brațul sub brațul cuiva spre a-l conduce sau a fi condus. *A duce* (pe cineva) *de* (sau *la) braț* = a sprijini pe cineva, ducându-l de braț. *(A primi* sau *a aștepta* etc. pe cineva) *cu brațele deschise* = (a primi sau a aștepta etc. pe cineva) cu mare plăcere. *A lua* (pe cineva sau ceva) *în brațe* = a apăra, a susține, a lăuda (pe cineva sau ceva). *A fi brațul (drept al) cuiva* = a fi omul de încredere al cuiva. *A ajunge* (sau *a aduce, a arunca pe cineva) în brațele cuiva* = a ajunge (sau a lăsa pe cineva) la discreția cuiva. **2.** Cantitate care se poate cuprinde și duce în brațe (**1**). *Un braț de fân.* **3.** Fig. (În sintagma) *Brațe de muncă* = muncitori. **4.** Obiect sau parte a unui obiect care seamănă cu brațul (**1**). F Element solid al unui sistem tehnic, solidar sau articulat la un capăt cu sistemul respectiv și care servește la preluarea unei sarcini sau la transmiterea unei mișcări. **5.** Parâmă legată la capătul unei vergi și care servește la manevrarea laterală a acesteia. **6.** Distanța de la un punct fix la linia de acțiune a unei forțe. **7.** Ramificație a cursului principal al unei ape curgătoare. G *Braț mort* = ramificație părăsită a unei ape, alimentată numai la revărsări. — Lat. **brachium.**

BRAȚÉTĂ s.f. (Fam.; în expr.) *A merge cu cineva* (sau *a lua pe cineva) la brațetă* = a merge cu cineva (sau a lua pe cineva) de braț. — Din it. [a] **bracetto** (modificat după *braț).*

BRAUNÍT s.n. Oxid de mangan cu luciu semimetalic, constituind un important minereu de mangan. — Din fr. **braunite.**

BRAV, -Ă, *bravi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Viteaz, curajos, îndrăzneț. **2.** S.m. (Rar) Asasin, tâlhar (aflat de obicei în slujba unui potentat) care teroriza și omora pentru bani; spadasin plătit. — Din fr. **brave,** it. **bravo.**

BRAVÁ[1], *bravez,* vb. I. Tranz. A înfrunta bărbătește, vitejește (o primejdie). F A se expune în mod inutil unei primejdii. — Din fr. **braver.**

BRÁVA[2] interj. v. **bravo.**

BRAVÁDĂ, *bravade,* s.f. Acțiune sau vorbă prin care bravezi pe cineva sau ceva; cutezanță, sfidare. — Din fr. **bravade.**

BRAVÍSSIMO interj. (Fam. și ir.) Exclamație care exprimă o aprobare, o laudă, o apreciere superlativă; excelent, foarte bine, extraordinar. — Din it. **bravissimo.**

BRÁVO interj. Exclamație de aprobare (totală), de laudă sau de apreciere (însoțită de aplauze) ; foarte bine, excelent, minunat. [Var.: (pop.) **bráva**, (înv.) **brávos** interj.] — Din fr., it. **bravo.**

BRÁVOS interj. v. **bravo.**

BRAVÚRĂ, (2) *bravuri,* s.f. **1.** Vitejie, curaj, îndrăzneală, bărbăție. **2.** Faptă vitejească, curajoasă; eroism. — Din fr. **bravoure.**

BRÁZDĂ, *brazde,* s.f. **1.** Fâșie îngustă de pământ, tăiată și răsturnată cu plugul; urmă rămasă în pământ după plug; brăzdătură. G Loc. adj. *Din* (sau *de) brazdă* = (despre vite de jug) din dreapta. G Expr. *A da* sau *a aduce* (pe cineva) *pe* (sau *la) brazdă* = a îndrepta pe cineva; a-l face să se acomodeze. *A se da pe brazdă* = a se îndrepta; a se deprinde cu o nouă situație, a se acomoda. **2.** Bucată de pământ înierbată, de formă paralelipipedică, desprinsă de pe terenurile acoperite cu iarbă, care servește la ornarea parcurilor, la protejarea taluzurilor etc. G *Brazdă de udare* = element provizoriu al sistemului de irigație, prin care apa este adusă la rădăcina plantelor. **3.** Rând de iarbă, de grâu etc. cosit; polog[1]. **4.** Strat de legume sau de flori; răzor[1]. **5.** Urmă, dâră, pârtie. F Crestătură. **6.** Fig. Zbârcitură, cută a feței; rid. — Din sl. **brazda.**

BRAZILIÁN, -Ă, *brazilieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Braziliei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Braziliei sau brazilienilor (**1**), referitor la Brazilia ori la brazilieni. [Pr.: *-li-an*] — **Brazilia** (n.pr.) + suf. *-an.*

BRAZILIÁNCĂ, *brazilience,* s.f. Femeie care face parte din populația Braziliei sau care este originară de acolo. [Pr.: *-li-an-*] — **Brazilian** + *suf. -că.*

BRAZÚRĂ, *brazuri,* s.f. Lipitură făcută cu un aliaj al cărui punct de topire este mai înalt de 400°C. — Din fr. **brasure.**

BRĂBÍN, *brăbini,* s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene *(Bunias orientalis).* — Et nec.

BRĂCINÁR, *brăcinare,* s.n. (Pop.) **1.** Șiret, sfoară sau curea cu care se strâng în jurul mijlocului izmenele, ițarii etc.; brâneț. **2.** Vergea de oțel care leagă coarnele plugului, pentru a le întări. — **Brăcină** (reg. „cingătoare” <lat.) + suf. *-ar.*

BRĂCUÍ, *brăcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A alege bracurile[2]; a da deoparte ceea ce este nefolosit. F A lăsa numai bracurile[2], alegând tot ce a fost mai bun; *p. ext.* a răvăși, a deteriora. — **Brac[2]** + suf. *-ui.*

BRĂCUÍRE, *brăcuiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a brăcui.* — V. **brăcui.**

BRĂCUÍT, -Ă, *brăcuiți, -te,* adj. (Reg.) Care a devenit brac[2]; din care au rămas bracurile[2]. — V. **brăcui.**

BRĂDĂȚÉL, *brădățele,* s.n. (Reg.) Brădet mic, tânăr. — **Brădet** + suf. *-el.*

BRĂDÉT, *brădeturi,* s.n. Pădure de brazi; brădiș. — **Brad** + suf. *-et.*

BRĂDIOÁRĂ, *brădioare,* s.f. (Ornit.) Ieruncă. [Pr.: *-di-oa-*] — **Brad** + suf. *-ioară.*

BRĂDÍȘ, *brădișuri,* s.n. **1.** Brădet. **2.** Numele unor plante erbacee acvatice cu tulpina lungă, subțire și foarte ramificată și cu frunzele în formă de ace *(Ceratophyllum* și *Myriophyllum*). F Porțiune dintr-o apă acoperită cu această plantă. — **Brad** + suf. *-iș.*

BRĂDIȘÓR, *brădișori,* s.m. **1.** Brăduț. **2**. Nume dat unor specii de plante erbacee perene, cu tulpina culcată, acoperită cu frunze mici, aciculare, la subsuoara cărora se găsesc sporangi cu spori, răspândite în pădurile montane; pedicuță. — **Brad** + suf. *-ișor.*

BRĂDÚI, *brădui,* s.m. (Reg.) Brăduț. — **Brad** + suf. *-ui.*

BRĂDULÉȚ, *brăduleți,* s.m. **1.** Brăduț. **2.** Nume dat unui motiv de broderie care imită frunzele de brad (**1**). — **Brad** + suf. *-uleț.*

BRĂDÚȚ, *brăduți,* s.m. Diminutiv al lui *brad*; brădișor, brăduleț, brădui. — **Brad** + suf. *-uț.*

BRĂHNÍ, pers. 3 *brăhnește,* vb. IV. Intranz. (Despre căprioare și căprioare) A scoate un sunet răgușit și sacadat când se simte în pericol. — Din ucr. **brecháty.**

BRĂHNÍT s.n. Faptul de *a brăhni*; sunetul pe care îl scot căprioarii și căprioarele când simt că sunt în pericol. — V. **brăhni.**

BRĂILEÁN, -Ă, *brăileni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Brăila. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Brăila ori brăilenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Brăila ori la brăileni. [Pr.: *bră-i-*] — **Brăila** + suf. *-ean.*

BRĂILEÁNCĂ, *brăilence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Brăila. **2**. (Art.) Dans popular românesc asemănător cu hora, răspândit în zona Brăilei; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *bră-i-*] — **Brăilean** + suf. *-că.*

BRĂNUÍ, *brănuiesc,* vb. IV. Tranz. A impregna cu grăsimi topite pieile tăbăcite, pentru a le face mai elastice, mai suple, mai rezistente și impermeabile în vederea utilizării lor în scopuri tehnice. — Et. nec.

BRĂȚĂRĂ, *brățări,* s.f. **1.** Podoabă în formă de verigă, făcută din metal prețios sau din alt material și purtată de femei la încheietura mâinii sau pe braț; brățea. **2.** Manșetă brodată la mânecile cămășilor țărănești. **3.** (Tehn.) Piesă de metal alcătuită din una sau mai multe bucăți, care se strânge în jurul altor piese pentru a le asambla. F Cerc de metal care servește la fixarea pe zid a tuburilor, a burlanelor sau a cablurilor. **4.** (Arhit.) Inel de metal care strânge o coloană; ornament ieșit în relief cu asemenea formă. — Lat. **brachiale.**

BRĂȚEÁ, *brățele,* s.f. (Reg.) Brățară (**1**). — Refăcut din pl. **brățale** (ieșit din uz < *brățară).*

BRĂȚIȘÓR, *brățișoare,* s.n. Diminutiv al lui *braț.* — **Braț** + suf. *-ișor.*

BRĂZDÁ, *brăzdez,* vb. I. Tranz., absol. și refl. **1**. Tranz. și absol. A trage brazde (**1**) cu plugul; a brăzdui. **2.** Tranz. și absol. (Despre roți, corăbii etc.) A lăsa urmă, dâră. **3.** Tranz. și refl. Fig. (Despre fața omului) A (se) zbârci, a (se) cuta, a (se) rida. **4.** Tranz. Fig. (Despre ape curgătoare, forme de relief etc.) A străbate dintr-o parte în alta, de la un capăt la altul o regiune, o țară. — Din **brazdă.**

BRĂZDÁR, *brăzdare,* s.n. **1.** Parte componentă a plugului, care taie brazda (**1**) în plan orizontal. **2.** Parte constitutivă la mașinile de semănat, care introduce semințele în pământ. — **Brazdă** + suf. *-ar.*

BRĂZDÁT, -Ă, *brăzdați, -te,* adj. **1.** Acoperit sau străbătut de brazde (**1**). **2.** Fig. (Despre fața omului) Cu cute, cu zbârcituri; zbârcit, ridat, cutat. — V. **brăzda.**

BRĂZDĂTÚRĂ, *brăzdături,* s.f. (Rar) Brazdă (**1**). — **Brazdă** + suf. *-ătură.*

BRĂZDUÍ, *brăzduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A brăzda (**1**). — **Brazdă** + suf. *-ui.*

BRĂZDUÍRE, *brăzduiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a brăzdui* și rezultatul ei. — V. **brăzdui.**

BRÂGLĂ, *brâgle,* s.f. Parte mobilă la războiul de țesut, care susține spata. — Et. nec.

BRÂNÁCI, *brânace,* s.n. (Reg.) Cingătoare. — **Brână** + suf. *-aci.*

BRÂNĂ s.f. v. **brâu.**

BRÂNCĂ[1], (**3, 4**) *brânci,* s.f. **1.** Boală contagioasă, specifică porcilor, caracterizată prin lipsa poftei de mâncare și prin apariția unor pete violacee. **2.** (Pop.) Erizipel. **3.** Plantă erbacee fără frunze, cu flori verzui sau alburii grupate în formă de spic, folosită în medicina veterinară *(Salicornia herbacea).* G Compuse: *brânca-porcului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina și frunzele acoperite cu peri moi *(Scrophularia scopolii);* **b)** cinsteț; *brânca-ursului* = **a)** crucea-pământului; **b)** brădișor (**2**). **4.** Ciupercă cu pălăria întinsă și răsfrântă, prevăzută cu peri aspri *(Stereum hirsutum).* — Et. nec.

BRÂNCĂ[2], *brânci,* s.f. **1.** (Reg.; în limba literară numai în loc. și expr.) Mână (**1**). G Loc. adv. *Pe* (sau *în) brânci* = pe mâini și pe picioare, de-a bușilea, târându-se. G Expr. *A merge* (sau *a se târî) pe brânci* = a merge (sau a se târî) pe mâini și pe picioare, de-a bușilea. *A cădea în* (sau *pe) brânci* = a cădea istovit (de oboseală). *A munci* (sau *a da, a lucra) pe* (sau *în) brânci* = a munci până la istovire. **2.** (Pop.; în forma *brânci)* Împunsătură, ghiont, izbitură. G Expr. *A-i da inima brânci* = a simți un imbold pentru (a face) ceva. **3.** (Reg.) Partea de jos a picioarelor animalelor; labă. [Pl. și: (**2,** n.) *brânciuri.* — Var.: **brấnci** s.m.] — Lat. **branca.**

BRÂNCÍ[1], *brâncesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) îmbrânci. — Din **brâncă[2].**

BRÂNCÍ[2] s.m. v. **brâncă[2].**

BRÂNCUȘIÁN, -Ă, *brâncușieni, -e,* adj. De Brâncuși, al lui Brâncuși; în maniera lui Brâncuși. [Pr.: *-și-an*] — **Brâncuși** (n. pr.) + suf. *-ian.*

BRÂNCÚȚĂ, *brâncuțe,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina păroasă și cu flori galbene *(Sisymbrium officinale).* **2.** Plantă erbacee cu flori mici, galbene, folosită în medicină *(Nasturtium palustre).* — **Brâncă[1]** + suf. *-uță.*

BRÂNDÚȘĂ, *brândușe,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu flori violete în formă de pâlnie, care înflorește primăvara timpuriu *(Crocus heuffelianus).* **2.** (În sintagma) *Brândușă galbenă* = plantă erbacee perenă cu florile galbene-aurii, ocrotită de lege *(Crocus moesiacus).* **3.** Plantă veninoasă din familia liliaceelor, cu frunze mari alungite și cu flori roșietice sau liliachii, care înflorește toamna și care este folosită în medicină *(Colchicum autumnale);* floarea-brumei. — Cf. bg. b r e n d u š k a, sb. b r n d u š a.

BRÂNDUȘEÁ, -ÍCĂ, *brândușele,* s.f. Diminutiv al lui *brândușă;* brândușiță. — **Brândușă** + suf. *-ea.* — **Brândușica,** cu schimbare de suf.

BRÂNDUȘÍȚĂ, *brândușițe,* s.f. (Rar) Brândușea. — **Brândușă** + suf. *-iță.*

BRÂNÉȚ, *brânețe,* s.n. **1.** (Pop.) Cingătoare (îngustă și lungă) cu care se încing femeile peste catrință. **2.** Brăcinar. [Var.: **bârnéț** s.n.] — **Brâu** + suf. *-eț.*

BRÂNIȘÓR, *brânișoare,* s.n. (Reg.) Brâuleț (**1**). — **Brână** + suf. *-işor.*

BRÂNZÁR, *brânzari,* s.m. Persoană care prepară sau vinde brânză. — **Brânză** + suf. *-ar.*

BRÁNZĂ, s.f., (**2**) *brânzeturi,* s.n. **1.** S.f. Produs alimentar obținut prin coagularea și prelucrarea laptelui. G Expr. (Fam.) *A nu fi nicio brânză* (de cineva) = a nu fi bun de nimic. (Fam.) *A nu face nicio brânză* = a nu realiza nimic; a nu fi bun de nimic. (Pop.) *(Ducă-se* sau *du-te* etc.) *opt cu-a brânzei* sau *opt (și) cu-a brânzei nouă*, se zice când scapi (sau dorești să scapi) de o persoană supărătoare. **2.** S.n. Sortiment de brânză (**1**), de caşcaval etc. — Et. nec.

BRÂNZĂREÁSĂ, *brânzărese,* s.f. (Pop.) Femeie care face sau vinde brânză; nevastă de brânzar. — **Brânzar** + suf. *-easă.*

BRÂNZĂRÍE, (**1**) *brânzării,* s.f. (Pop.) **1.** Loc în care se prepară brânza (la stână); prăvălie în care se vinde brânză. **2.** (Rar) Cantitate mare de brânză. — **Brânză** + suf. *-ărie.*

BRÂNZÍ, pers. 3 *brânzește,* vb. IV. Refl. (Despre lapte) A se face brânză, a căpăta aspectul brânzei (stricându-se); a se corăsli. — Din **brânză.**

BRÂNZÍT, -Ă, *brânziți, -te,* adj. (Despre lapte) Care s-a făcut brânză, a căpătat aspectul brânzei (stricându-se). — V. **brânzi.**

BRÂNZOÁICĂ, *brânzoaice,* s.f. **1.** Plăcintă cu brânză făcută din aluat dospit. **2.** Mic calup de brânză proaspătă de vaci. — **Brânză** + suf. *-oaică.*

BRÂNZÓS, -OÁSĂ, *brânzoși, -oase,* adj. Cu multă brânză F Care are aspect de brânză, ca brânza. — **Brânză** + suf. *-os.*

BRÂU, (**I**) *brâie,* (**II**) *brâuri* s.n. **I. 1.** Cingătoare lată de lână, de piele, de mătase etc. pe care o poartă țăranii. F Fâșie de țesătură (de lână), de blană etc. pe care o poartă în jurul mijlocului (sub îmbrăcăminte) unii oameni suferinzi. F Cingătoare lată pe care o poartă preoții ca semn al unui grad ierarhic sau în timpul slujbei. **2.** Parte a corpului omenesc pe care o încinge brâul (**I 1**); mijloc. **3.** Ornament care înconjoară ușile, ferestrele, fațadele etc. unei case. **4.** Șir, lanț (muntos, deluros etc.). **II**. (Cor.) Brâuleț (**2**). [Var.: (pop.) **brấnă** s.f.] — Cf. alb. b r e s, b r e z i.

BRÂULÉȚ, *brâulețe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *brâu;* brâușor, brânișor. **2.** Numele mai multor dansuri populare; melodie după care se execută aceste dansuri; brâu (**II**). [Pr.: *brâ-u-*] — **Brâu** + suf. *-uleț.*

BRÂUȘÓR, *brâușoare,* s.n. Brâuleț (**1**). [Pr.: *brâ-u-*] — **Brâu** + suf. *-uşor.*

BRE interj. **1.** (Fam.) Cuvânt cu care atragem atenția cuiva că ne adresăm lui. **2.** (De obicei repetat) Cuvânt care exprimă mirare. — Din tc. **bre.**

BREÁBĂN, *brebeni,* s.m. (Bot.; reg.) **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori roșii reunite în raceme și cu rizon acoperit cu solzi *(Dentaria glandulosa).* **2.** Brebenel. **3.** Nume dat mai multor specii de anemone. — Et. nec.

BREAKFAST, *breakfasturi,* s.n. Micul dejun. [Pr.: *brécfăst*] — Cuv. engl.

BREÁSLĂ, *bresele,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Asociație de meșteșugari de aceeași branșă, creată pentru apărarea intereselor comune; organizație închisă a meșterilor. **2.** Nume dat organizațiilor profesionale formate din muncitori și patroni în timpul dictaturii regale (1938–1940); corporație. **3.** Meserie; *p. ext.* profesie. **4.** (Înv.) Trupă de soldați recrutată din breslași (**1**) și din diferite categorii ale burgheziei. — Din sl. **bratistvo.**

BREAZ, -Ă, *breji, breze,* adj. **1.** (Despre animale) Cu o pată albă în frunte sau cu o dungă albă pe bot. G Expr. *A cunoaște* (pe cineva) *ca pe un cal breaz* = a cunoaște foarte bine (pe cineva). **2.** Fig. (Ir.; despre oameni) Deștept, isteț, grozav. — Din bg. **breaz.**

BREÁZA s.f. art. (În sintagma) *Ca la breaza* = dans popular românesc răspândit în zona subcarpatică munteană și în Sudul Ardealului, cu ritm sincopat; melodie după care se execută acest dans. — Din n. pr. **Breaza.**

BREB, *brebi,* s.m. Animal rozător înrudit cu castorul, care trăia odinioară și în țara noastră *(Castor fiber).* — Din sl. **bebrŭ.**

BREBENEÁ, *brebenele,* s.f. (Bot.; reg.) Brebenel. — **Breabăn** + suf. *-ea.*

BREBENÉL, *brebenei,* s.m. Numele mai multor specii de plante erbacee, cu flori purpurii, trandafirii, albe sau gălbui, care înfloresc primăvara *(Corydalis);* breabăn (**2**), brebenea. — **Breabăn** + suf. *-el.*

BREBENÓC, *brebenoci,* s.m. (Bot.; reg.) Saschiu. — Din ucr. **bervinok.**

BREC[1], *brecuri,* s.n. Trăsură ușoară cu patru roți, de obicei neacoperită, cu capra înaltă, având două bănci așezate față în față în lungul sau în latul trăsurii. — Din fr., engl. **break.**

BREC[2], (**1**) *brecuri,* s.n. **1.** Comandă dată de către arbitrul unui meci de box atunci când loviturile nu sunt regulamentare și la care boxerii sunt obligați să facă câte un pas înapoi pentru a se distanța unul de altul. **2.** Punct obținut de un jucător de tenis împotriva adversarului său atunci când acesta are serviciul. — Din engl. **break.**

BRÉCIE, *brecii,* s.f. Rocă în alcătuirea căreia intră fragmente de roci colțuroase de dimensiuni mari și ciment de natură sedimentară sau eruptivă. — Din germ. **Breccie**.

BRÉGMĂ, *bregme,* s.f. Punct de întâlnire a oaselor parietale cu osul frontal, ocupat la nou-născut de fontanela anterioară. — Din fr. **bregma.**

BREI, *brei,* s.m. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu frunze opuse, flori verzui și fructul capsulă, răspândită în pădurile umbroase *(Mercurialis perennis).* **2.** Trepădătoare. — Din bg. **brei.**

BRELÁN, *brelanuri,* s.n. (La anumite jocuri de cărți) Grup de trei cărți de aceeași valoare și de culori diferite. — Din fr. **brelan.**

BRELÓC, *brelocuri,* s.n. Mică podoabă sau amuletă care se poartă atârnată la gât, la ceas sau la brățară; mică piesă de care se prind cheile. — Din fr. **breloque.**

BRÉMZĂ, *bremze,* s.f. Plan înclinat cu dispozitiv de frânare pe care circulă vagonetele de mină. — Din germ. **Bremse.**

BRESLÁȘ, *breslași,* s.m. **1.** Membru al unei bresle (**1**). **2.** (Înv. și reg.) Meseriaș; *p. ext.* slujbaș. **3.** (Înv.) Soldat care făcea parte dintr-o breaslă (**4**). — **Breaslă** + suf. *-aș.*

BRÉȘĂ, *breșe,* s.f. **1.** Culoar în barajele sau în obstacolele construite de inamic, în scopul trecerii trupelor. F Spărtură în zidul unei fortificații; străpungere făcută în dispozitivul de luptă al inamicului. **2.** Spărtură într-un gard, într-un zid, într-o îndiguire etc. — Din fr. **brèche.**

BRETEÁ, *bretele,* s.f. **1.** (La pl.) Obiect de îmbrăcăminte (bărbătească) confecționat din două fâșii de elastic, pânză, piele etc. care se trec peste umeri, prinzându-se în față și în spate de pantaloni pentru a-i susține. **2.** Fâșie de pânză, mătase, panglică etc. cu care sunt prevăzute unele obiecte de îmbrăcăminte spre a le susține pe umeri. — Refăcut din pl. **bretele** (<fr. *bretelles).*

BRETÉLĂ, *bretele,* s.f. Sistem de ramificație de cale ferată așezat între două linii paralele, constituit din două linii diagonale încrucișate, care permite trecerea trenului de pe o linie pe alta în ambele sensuri. — Din fr. **bretelle.**

BRETÉSĂ, *bretese,* s.f. (Înv.) **1.** Lucrare de fortificație medievală care întărea altă fortificație. **2**. Armătură mobilă a coifului care apăra nasul. — Din fr. **bretesse.**

BRETÓN[1], *bretoane,* s.n. Păr lăsat pe frunte și retezat în linie dreaptă. — Din fr. [à la] **bretonne.**

BRETÓN[2], -Ă, *bretoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Persoană originară sau locuitor din peninsula Bretagne (Franța), făcând parte dintr-o populație descendentă a vechilor celți. **2.** Adj. Care aparține bretonilor[2] (**1**), privitor la bretoni[2]. F (Substantivat, f.) S.f. Limbă celtică vorbită de bretoni[2] (**1**). — Din fr. **breton.**

BRÉVĂ, *breve,* s.f. (Livr.) Scrisoare papală, mai puțin solemnă decât bula. — Din it. **breve.**

BREVÉT, *brevete,* s.n. Document oficial acordat de o autoritate (de stat) prin care se conferă unei persoane o distincție, o calitate în virtutea căreia are anumite drepturi speciale. *Brevet de pilot.* G *Brevet de invenție* = titlu oficial de protecție pentru o invenție (a unui produs, procedeu sau metodă), care conferă titularului său un drept exclusiv de exploatare, pe durata de valabilitate a acestuia; patentă. — Din fr. **brevet.**

BREVETÁ, *brevetez,* vb. I. Tranz. A recunoaște o invenție printr-un brevet; a patenta. — Din fr. **breveter.**

BREVETÁRE, *brevetări,* s.f. Faptul de *a breveta.* — V. **breveta.**

BREVETÁT, -Ă, *brevetați, -te,* adj. (Despre invenții) care a fost recunoscut printr-un brevet; patentat (**1**). — V. **breveta.**

BREVIÁR, *breviare,* s.n. **1.** Lucrare în care sunt expuse sumar noțiuni, date etc. dintr-un anumit domeniu. **2.** Sumar, cuprins. **3.** Carte care cuprinde slujbele și rugăciunile pe care preoții și călugării catolici trebuie să le facă sau să le rostească la anumite ore din zi. [Pr.: *-vi-ar*] — Din fr. **bréviaire,** lat. **breviarium.**

BREVILÍN, -Ă, *brevilini, -e,* s.m. și f., adj. (Tip constituțional uman) caracterizat prin trunchi și membre scurte și groase. — Din fr. **bréviligne.**

BREVILOCVÉNT, -Ă, *brevilocvenți, -te,* adj. (Livr.) Scurt în expunere. — Din it. **breviloquente.**

BREVILOCVÉNȚĂ s.f. (Livr.) Însușirea de a fi brevilocvent. — Din it. **breviloquenza.**

BREZÁ, *brezez,* vb. I. (Reg.) Tranz. **1.** A murdări, a păta. **2.** A astupa cu lut spărturile din pereți înainte de a-i vărui. — Din **breaz.**

BREZÁIE, *brezăi,* s.f. **1.** Joc cu caracter de pantomimă, asemănător cu capra sau cu țurca, aparținând teatrului folcloric, întâlnit mai ales în Muntenia. **2.** Personaj mascat, cu cap de animal sau de pasăre, îmbrăcat cu zeghe, împodobit cu panglici și petice colorate. — Et. nec.

BREZĂTÚRĂ, *brezături,* s.f. (Rar) **1.** Pată albă pe fruntea vitelor. **2.** Pată pe pereții caselor, formată de lutul cu care se astupă crăpăturile înainte de văruit. — **Breza** + suf. *-ătură.*

BRIÁ, *briez,* vb. I. Intranz. (Franțuzism) A se face remarcat prin calități excepționale (mai ales inteligență); a străluci, a se deosebi. [Pr.: *bri-a*] — Din fr. **briller.**

BRIÁNT, -Ă, *brianți, -te,* adj. Strălucitor, sclipitor; strălucit. [Pr.: *bri-ant*] — Din fr. **brillant.**

BRIANTÍNĂ s.f. Produs cosmetic gras, lichid sau de consistența unei paste, care servește pentru a da strălucire părului. [Pr.: *bri-an-.* — Var.: **briliantínă** s.f.] — Din fr. **brillantine.**

BRIÁNȚĂ s.f. (Franțuzism) Strălucire. [Pr.: *bri-an-*] — Din fr. **brillance.**

BRIBÓI, *briboi,* s.m. (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina păroasă și cu flori purpurii *(Geranium silvaticum).* — Et. nec.

BRIC[1], *bricuri,* s.n. Navă cu două catarge, cu pânze pătrate și bompres, uneori și cu motor, folosită în trecut în scopuri militare și comerciale. — Din fr. **brick.**

BRIC[2] adj. invar., s.n. (Franțuzism) **1.** Adj. invar. Cărămiziu. **2.** S.n. Culoare bric (**1**). — Din fr. **brique.**

BRIC-À-BRÁC s.n. (Franțuzism) Magazin de vechituri; vechituri, lucruri fără valoare, uzate și demodate. [Scris și: *bricabrac*] — Din fr. **bric-à-brac.**

BRICEÁG, *bricege,* s.n. Cuțitaș de buzunar cu una sau mai multe lame, care se închid intrând între plăsele; brișcă[1]. — Din tc. **biçak** (influențat de *brici*).

BRICHETÁ, *brichetez,* vb. I. Tranz. A face brichete[2] prin aglomerarea sau presarea materialelor mărunte sau pulverulente. — Din fr. **briqueter.**

BRICHETÁJ s.n. Brichetare. — Din fr. **briquetage.**

BRICHETÁRE, *brichetări,* s.f. Acțiunea de *a bricheta*; brichetaj. — V. **bricheta.**

BRICHÉTĂ[1], *brichete,* s.f. Mic aparat (de buzunar) pentru aprins (țigările). — Din fr. **briquet.**

BRICHÉTĂ[2], *brichete,* s.f. **1.** Produs obținut prin brichetarea materialului mărunt sau pulverulent, în forme geometrice regulate (paralelipipedice, ovoidale etc.), în vederea transportului, a folosirii sau a prelucrării lui ulterioare. **2.** (În sintagma) *Brichetă furajeră* = furaj combinat, în stare presată, folosit pentru hrana cabalinelor, bovinelor și ovinelor. — Din fr. **briquette.**

BRICI, *brice,* s.n. Instrument de bărbierit, cu lamă de oțel și cu mâner. [Pl. și: *briciuri*] — Din sl. **bricĭ.**

BRICOLÁ, *bricolez,* vb. I. Tranz. A face mici reparații, lucrări de amenajare într-o gospodărie. F A repara provizoriu. — Din fr. **bricoler.**

BRICOLÁJ, *bricolaje,* s.n. **1.** Reparație provizorie; retuș. **2.** Treburi mărunte. — Din fr. **bricolage.**

BRICÓLĂ, *bricole,* s.f. Mașină de război asemănătoare cu balista, folosită mai ales în Evul Mediu. — Din fr. **bricole**, it. **briccola.**

BRÍDĂ, *bride*, s.f. **1.** Gaică prin care se petrece cordonul sau cu care se încheie o copcă. **2.** Piesă metalică în formă de „U", care face legătura între arcuri și osii. F Piesă metalică în forma unei coroane circulare, care se aplică pe tuburi, pentru îmbinarea lor. **3.** (Med.) Aderență (**1**). — Din fr. **bride.**

BRIDGE, (**2**) *bridge-uri,* s.n. **1.** Numele unui joc de cărți. **2.** Partidă de bridge (**1**). [Pr.: *briğ*] — Din fr., engl. **bridge.**

BRIDGÍST, -Ă, *bridgiști, -ste,* s.m. și f. Jucător de bridge. [Pr.: *brigist*] — **Bridge** + suf. *-ist.*

BRÍE[1], *brii,* s.f. Plantă erbacee aromatică cu frunze ascuțite, cu flori albe și cu fructe aproape cilindrice *(Meum athamanticum).* — Et nec.

BRIE[2] s.n. Sortiment de brânză franțuzească. [Pr.: *bri*]. — Cuv. fr.

BRIEFING, *briefinguri,* s.n. Scurtă întrunire în care se dau informații sau instrucțiuni, se prezintă un raport etc. [Pr.: *brífing*] — Cuv. engl.

BRIGÁDĂ, *brigăzi,* s.f. **1.** Unitate militară superioară regimentului și inferioară diviziei. **2.** Formație (stabilă) de lucru, compusă din muncitori organizați adesea pe echipe și pe schimburi sau pe faze de operație, în vederea îndeplinirii unei sarcini de producție. **3.** (În sintagma) *Brigadă silvică* = subunitate silvică formată din unul sau din mai multe cantoane și condusă de un brigadier silvic. **4.** (Ieșit din uz; în sintagma) *Brigadă artistică* = colectiv în cadrul mișcării artistice de amatori, care prezenta programe artistice (scurte) inspirate din viața colectivului din care făcea parte. — Din fr. **brigade,** rus. **brigada.**

BRIGADIÉR, -Ă, *brigadieri, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care face parte dintr-o brigadă (**2**). **2.** Tehnician din administrația pădurilor, care conduce o brigadă silvică. **3.** (Înv.) General de brigadă (**1**). F Caporal de artilerie sau de cavalerie. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **brigadier.**

BRIGÁND, *briganzi,* s.m. (Franțuzism) Tâlhar de drumul mare. — Din fr. **brigand.**

BRIGANDÁJ, *brigandaje,* s.n. (Franțuzism) Tâlhărie la drumul mare. — Din fr. **brigandage.**

BRIGANTÍNĂ, *brigantine,* s.f. Navă cu pânze de dimensiuni mici, cu două catarge. F Pânză de corabie de formă trapezoidală, fixată de catargul acestei nave. — Din fr. **brigantin**(**e**).

BRIGHIDĂU, *brighidaie,* s.n. (Reg.) Bătător[1] (**2**). — Cf. magh. fergetyű „roată".

BRILĂNȚÉL, *brilănțele,* s.n. Diminutiv al lui *briliant.* — **Briliant** + suf. *-el.*

BRILIÁNT, *briliante,* s.n. **1.** Diamant șlefuit în dublă piramidă cu numeroase fațete pentru accentuarea reflexului luminii, folosit ca piatră prețioasă, montat în bijuterii. **2.** Numele celui mai mic corp de literă tipografică. [Pr.: *-li-ant*] — Din fr. **brillant,** rus. **bril'ant.**

BRILIANTÍN, -Ă, *briliantini, -e,* adj. (Înv.) Care strălucește ca briliantul (**1**). [Pr.: *-li-an-*] — Din **briliant.**

BRILIANTÍNĂ s.f. v. **briantină.**

BRÍO s.n. (În loc. adv.) *Cu brio* = **a)** cu multă însuflețire, vioi; **b)** în mod remarcabil, strălucit, excepțional. — Din it., fr. **brio.**

BRIOÁLĂ, *brioale,* s.f. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu flori roșietice, răspândită în regiunea alpină *(Ligusticum mutellina).* [Pr.: *bri-oa-*] — Et. nec.

BRIOFÍTĂ, *briofite,* s.f. (La pl.) Încrengătură de plante cu corpul redus la un tal sau diferențiat în tulpini și frunze cu structură foarte simplă, răspândite de obicei în locuri umede; (și la sg.) plantă care face parte din această încrengătură. [Pr.: *bri-o-*] — Din fr. **bryophyte.**

BRIÓȘĂ, *brioșe,* s.f. Produs de patiserie, preparat prin coacerea în forme mici, rotunde și ondulate, a unui aluat de cozonac. [Pr.: *bri-o-*] — Din fr. **brioche.**

BRIOZOÁR, *briozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de nevertebrate mici, marine sau de apă dulce, care trăiesc fixate pe fundul apei sau pe obiecte din apă, alcătuind colonii cu aspect de mușchi *(Bryozoa)*; (și la sg.) animal din această clasă [Pr.: *bri-o-zo-ar*] — Din fr. **bryozoaire.**

BRÍPTĂ, *bripte,* s.f. (Reg.) Cuțit sau briceag primitiv, cu mâner de lemn. G Expr. *A lua* (pe cineva) *la briptă* = a bate (pe cineva). — Din sb. **britva,** ucr. **brytva.**

BRÍSTOL s.n. Hârtie albă, groasă, de calitate foarte bună, din care se fac coperțile de cărți și cărțile de vizită; *p. ext.* carte de vizită. — Din fr. **bristol.**

BRIȘCÁR, *brișcari,* s.m. Fabricant, negustor sau proprietar de briști; vizitiu la o brișcă[2]. — **Brișcă[2]** + suf. *-ar.*

BRÍȘCĂ[1], *briște,* s.f. (Reg.) Briceag. [Pl. și: *briști*] — Din magh. **bicska** (influențat de *brici* și *briceag).*

BRÍȘCĂ[2], *briști,* s.f. Trăsurică ușoară, neacoperită, cu două roți, trasă de obicei de un singur cal; cabrioletă, șaretă. — Din rus. **bricika.**

BRIȘCULÍȚĂ, *brișculițe,* s.f. Diminutiv al lui *brișcă[2];* brișcuță[2]. — **Brișcă[2]** + suf. *-uliță.*

BRIȘCÚȚĂ[1], *brișcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *brișcă[1]*. — **Brișcă[1]** + suf. *-uță.*

BRIȘCÚȚĂ[2], *brișcuțe,* s.f. Brișculiță. — **Brișcă[2]** + suf. *-uță.*

BRITÁN, *britani,* s.m. (La pl.) Triburi celtice, constituind până la cucerirea anglo-saxonă (sec. V–VI) populația Britaniei; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. — Din lat. **Britanni.**

BRITÁNIC, -Ă, *britanici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Marii Britanii; *p. restr.* englez. **2.** Adj. Care aparține Marii Britanii sau britanicilor (**1**), privitor la Marea Britanie ori la britanici; *p. restr.* englez. — Din fr. **britannique.**

BRIZÁNT, -Ă, *brizanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre explozive) A cărui combustie este atât de rapidă, încât suflul gazelor produse poate distruge corpurile înconjurătoare; (despre bombe) care conține un astfel de exploziv. **2.** S.m. Val care se sparge cu putere, producând spumă și care semnalează adâncimea redusă a apei sau prezența unui banc de nisip ori de pietriș. — Din fr. **brisant.**

BRIZÁNȚĂ s.f. Proprietate a unui exploziv de a fi brizant. — Din fr. **brisance.**

BRÍZĂ, *brize,* s.f. Vânt ușor care suflă regulat la țărmul mării, în timpul zilei de la mare spre uscat, iar în timpul nopții de la uscat spre mare; *p. ext.* adiere, boare. — Din fr. **brise.**

BRIZBÍZ, *brizbizuri,* s.n. Perdeluță (transparentă) care acoperă numai partea de jos a ferestrei. F (La pl.) Volănașe, panglicuțe, dantele și alte artificii vestimentare femeiești. [Pl. și : *brizbize*] — Din fr. **brise-brise.**

BRIZÚRĂ, *brizuri,* s.f. Sfărâmătură (a unui obiect, a unui aliment). — Din fr. **brisure.**

BROÁJBĂ, *broajbe,* s.f. (Bot.; reg.) Nap. — Din sb. **broskva** „gulie".

BROÁSCĂ, *broaște,* s.f. **I.** Nume dat mai multor animale amfibii din clasa batracienilor, fără coadă, cu picioarele dinapoi mai lungi, adaptate pentru sărit, cu gura largă și ochii bulbucați. G *Broască râioasă* = gen de broaște cu pielea acoperită de negi, din care, în caz de primejdie, se elimină un lichid iritant. G Expr. *Ochi de broască* = ochi bulbucați. G Compus: *broască-țestoasă* = nume dat mai multor specii de reptile cu corpul închis într-o carapace osoasă, dintre care unele trăiesc pe uscat *(Testudo graeca* și *hermanni),* iar altele în apă *(Emys orbicularis).* **II. 1.** Compus: *broasca-apei* = plantă erbacee acvatică cu frunze lucioase, cufundate în apă, și cu flori verzui *(Potamogeton lucens).* **2.** Plantă arborescentă exotică cu flori mari, galbene și cu frunze groase, cultivată ca plantă de ornament *(Opuntia ficus indica).* **III.** Mecanism montat la o ușă, la un sertar etc., pentru a le încuia cu ajutorul unei chei. — Lat. ***brosca.**

BROÁTEC, *broateci,* s.m. Animal amfibiu înrudit cu broasca, de culoare verde, cu pernițe vâscoase la vârfurile degetelor; buratic, brotac, brotan *(Hyla arborea).* — Lat. **brotachus.**

BROBOÁDĂ, *broboade,* s.f. Basma mare și groasă (de lână), purtată de femei pe cap sau pe umeri. — Cf. bg. p o d b r a d k a.

BROBOÁNĂ, *broboane,* s.f. **1.** Picătură mare (de sudoare). **2.** (Pop.) Bubuliță, zgrăbunță. — Cf. bg. b r ă b o n k a.

BROBONÁ vb. I v. **broboni.**

BROBONÍ, *brobonesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu broboane. [Var.: **broboná** vb. I] — Din **broboană.**

BROCÁRT, (**2**) *brocarturi,* s.n. **1.** Țesătură de mătase de calitate superioară, înflorată sau ornamentată cu fire de aur ori de argint; frenghie. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. [Var.: **brocát** s.n.] — Din fr. **brocart.**

BROCÁT s.n. v. **brocart.**

BRÓCCOLI s.m. Varietate de conopidă, cu inflorescență mai laxă, de culoare verde. — Din it. **broccoli.**

BRODÁ, *brodez,* vb. I. Tranz. A coase o broderie pe un material textil. F Fig. A dezvolta o întâmplare, o povestire, adăugând detalii imaginare; a născoci. — Din fr. **broder.**

BRODÁRE, *brodări,* s.f. Acțiunea de *a broda.* — V. **broda.**

BRODÁT[1] s.n. Faptul de *a broda.* — V. **broda.**

BRODÁT[2], -Ă, *brodați, -te,* adj. (Despre materiale textile) Împodobit cu broderii. — V. **broda.**

BRODEÁLĂ, *brodeli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de a o brodi, de a o nimeri; nimereală. G Loc. adv. *La brodeală* = la nimereală, la întâmplare; întâmplător. — **Brodi** + suf. *-eală.*

BRODERÍE, *broderii,* s.f. Cusătură în relief (reprezentând flori sau alte ornamente), executată pe un material textil. F P. gener. Ornamentație fină. F Notă muzicală de ornament folosită într-o compoziție (depărtată de nota muzicală de bază cu un ton sau cu un semiton). — Din fr. **broderie.**

BRODÉZĂ, *brodeze,* s.f. Femeie specializată în coaserea broderiilor. — Din fr. **brodeuse.**

BRODÍ, *brodesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. (Adesea ir.) A sfârși cu bine un lucru, a (o) nimeri (adesea din întâmplare). G Loc. adv. *Pe brodite* = la întâmplare, la nimereală. **2.** Refl. A se găsi din întâmplare (undeva); a se nimeri, a se potrivi. — Din sl. **broditi.**

BRÓKER, *brokeri,* s.m. Persoană fizică sau juridică autorizată, care se ocupă, în numele clienților, cu tranzacționarea valorilor mobiliare, a unor mărfuri și servicii, în schimbul unui comision. [Pr.: *-kăr*] — Cuv. engl.

BROM s.n. Element chimic lichid, metaloid de culoare roșie-închis, toxic, cu miros neplăcut, pătrunzător, întrebuințat în industria chimică, farmaceutică etc. — Din fr. **brome.**

BROMÁT, *bromați,* s.m. Sare a acidului bromic. — Din fr. **bromate.**

BROMHÍDRIC adj. (În sintagma) *Acid bromhidric* = gaz incolor rezultat din combinarea bromului cu hidrogenul. — Din fr. **bromhydrique.**

BROMHIDRÓZĂ s.f. Transpirație abundentă și urât mirositoare. — Din engl. **bromhydrose.**

BRÓMIC adj. (În sintagma) *Acid bromic* = acid oxigenat al bromului, lichid incolor cu proprietăți oxidante. — Din fr. **bromique.**

BROMÍSM s.n. Intoxicație cu brom sau cu săruri de brom. — Din fr. **bromisme.**

BROMOCÉT s.n. Dezinfectant puternic pentru piele, instrumente chirurgicale etc. — **Brom**[ură de] **cet**[rimoniu].

BROMOFÓRM s.n. Lichid incolor, volatil, dulceag, preparat pe bază de brom și folosit pentru calmarea tusei, a spasmelor și a convulsiilor. — Din fr. **bromoforme.**

BROMURÁRE s.f. Reacție chimică prin care se introduc atomi de brom în molecula unui compus organic. — Din **brom.**

BROMÚRĂ, *bromuri,* s.f. Sare a acidului bromhidric. — Din fr. **bromure.**

BRONHIÁL, -Ă, *bronhiali, -e,* adj. Care ține de bronhii, privitor la bronhii; bronhic. [Pr.: *-hi-al*] — Din fr. **bronchial.**

BRÓNHIC, -Ă, *bronhici, -ce,* adj. Bronhial. — Din fr. **bronchique.**

BRÓNHIE, *bronhii,* s.f. Fiecare dintre cele două ramificaţii ale traheii prin care aerul ajunge în plămâni. — Din fr. **bronche**, lat. **bronchia.**

BRONHIÓLĂ, *bronhiole*, s.f. Fiecare dintre ramificaţiile bronhiilor care pătrund în profunzimea plămânilor. [Pr.: *-hi-o-*] — Din fr. **bronchiole.**

BRONHOFONÍE s.f. Rezonanţă puternică a vocii şi a respiraţiei la bolnavii de pneumonie, bronşită, astmă etc. — Din fr. **bronchophonie.**

BRONHOGRAFÍE s.f. Radiografie a bronhiilor cu ajutorul unei substanţe de contrast. — Din fr. **bronchographie.**

BRONHOPNEUMONÍE, *bronhopneumonii,* s.f. Boală care constă în inflamarea bronhiilor, a bronhiolelor şi a plămânilor. [Pr.: *-pne-u-*] — Din fr. **broncho-pneumonie.**

BRONHORÉE s.f. Secreţie şi expectoraţie abundente, frecvente în astmul bronşic, în bronşita cronică şi în alte afecţiuni respiratorii. — Din fr. **bronchorrhée.**

BRONHOSCÓP, *bronhoscoape,* s.n. Instrument medical care serveşte la efectuarea unei bronhoscopii. — Din fr. **bronchoscope**.

BRONHOSCOPÍE, *bronhoscopii,* s.f. Metodă de examinare vizuală a bronhiilor cu ajutorul bronhoscopului. — Din fr. **bronchoscopie.**

BRONHOSPÁSM, *bronhospasme,* s.n. Contracţie, spasm al bronhiilor, provocat de tuse, efort etc. — Din fr.**bronchospasme.**

BRONHOTOMÍE, *bronhotomii,* s.f. Intervenţie chirurgicală care constă în secţionarea unei bronhii. — Din fr. **bronchotomie.**

BRONŞECTAZÍE, *bronşectazii,* s.f. Dilatare a bronhiilor, ca urmare a afectării acestora, a plămânilor sau a pleurei. — Din fr. **bronchectasie.**

BRONŞÍTĂ, *bronşite,* s.f. Afecţiune a căilor respiratorii care constă în inflamarea mucoasei bronhiilor şi care se manifestă prin tuse. — Din fr. **bronchite.**

BRONŞÍTIC, -Ă, *bronşitici, -ce,* adj. Care aparţine bronşitei, privitor la bronşită; care suferă de bronşită. — Din fr. **bronchitique.**

BRONTOZÁUR, *brontozauri,* s.m. Gen de reptile uriaşe din ordinul dinozaurienilor, cu capul mic, cu gâtul foarte lung, cu picioarele scurte, cilindrice, terminate cu câte cinci degete, care a trăit în era secundară (*Brontosaurus*). — Din germ. **Brontosaurus,** fr. **brontosaure.**

BRONZ, *bronzuri,* s.n. Aliaj de cupru cu staniu, aluminiu, plumb etc., mai dur şi mai rezistent decât cuprul, având numeroase întrebuinţări tehnice. G *Epoca de bronz* (sau *a bronzului)* = epocă din istoria societăţii umane care cuprinde, în general, milen. III-II î.H. şi se caracterizează prin descoperirea metalelor şi a bronzului, diversificarea tipurilor de unelte şi adâncirea diferenţierilor sociale. G Expr. *Caracter de bronz* = caracter ferm, neclintit. F Obiect de artă făcut din aliajul definit mai sus. F Pigment metalic de culoare galbenă, cu care se vopseşte un obiect. F Culoare arămie a pielii în urma expunerii la soare sau la vânt. — Din fr. **bronze.**

BRONZÁ, *bronzez,* vb. I **1.** Tranz. A acoperi un obiect cu un strat de bronz sau de vopsea de bronz. **2**. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni arămiu, negru la piele, datorită soarelui; a (se) înnegri, a (se) pârli. — Din fr. **bronzer.**

BRONZÁJ, *bronzaje,* s.n. (Rar) Bronzare. — Din fr. **bronzage.**

BRONZÁRE, *bronzări,* s.f. Faptul de *a (se) bronza.* — V. **bronza.**

BRONZÁT, -Ă, *bronzaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Acoperit cu un strat de bronz sau de vopsea de bronz. **2.** (Despre oameni) Cu pielea înnegrită de soare; pârlit[2]. — V. **bronza**. Cf. fr. b r o n z é .

BRONZÍT s.n. Varietate de piroxen şi oxid de fier, având culoarea brună-gălbuie, asemănătoare cu a bronzului. — Din fr. **bronzit.**

BROSCÁRIŢĂ, *broscariţe,* s.f. Denumire dată mai multor specii de plante erbacee acvatice cu flori hermafrodite, albe-verzui, dispuse în spice; notătoare *(Potamogeton natans).* — **Broască** + suf. *-ariţă.*

BROSCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *broscăreşti,* adj. (Rar) Al broaştelor (**I**), de broaşte; (rar) broştesc. — **Broască** + suf. *-ăresc.*

BROSCĂRÍE, *broscării,* s.f. Loc sau apă (stătătoare) cu multe broaşte; mulţime de broaşte. — **Broască** + suf. *-ărie.*

BROSCĂRÍŢĂ, *broscariţe,* s.f. Plantă erbacee acvatică cu flori verzui; iarbaşarpelui, limba-apei *(Triglochin palustris).* — **Broască** + suf. *-ăriţă.*

BROSCÓI, *broscoi*, s.m. **1.** Augmentativ al lui *broască* (**I**). **2.** Masculul broaştei (**I**). **3.** (Glumeţ) Epitet dat unui copil mic. — **Broască** + suf. *-oi.*

BROSCÚŢ, *broscuţi,* s.m. (Rar) Pui (mascul) de broască (**I**). — Din **broscuţă** (derivat regresiv).

BROSCÚŢĂ, *broscuţe,* s.f. Diminutiv al lui *broască* (**I**). — **Broască** + suf. *-uţă.*

BROŞÁ, *broşez,* vb. I. Tranz. **1**. A lega împreună colile sau foile unei broşuri, ale unei cărţi, ale unui caiet etc. (punându-le într-o copertă moale). **2**. A prelucra prin aşchiere cu o broşă o piesă de metal, găurind-o sau şănţuind-o. — Din fr. **brocher.**

BROŞÁRE, *broşări,* s.f. Acţiunea de *a broşa;* broşat[1], legat[1]. — V. **broşa.**

BROŞÁT[1] s.n. Broşare. — V. **broşa.**

BROŞÁT[2], -Ă, *broşaţi, -te,* adj. (Despre broşuri, cărţi, caiete etc.) Cu colile sau foile aşezate şi legate împreună (într-o copertă moale). — V. **broşa.**

BRÓŞĂ, *broşe,* s.f. **1.** Bijuterie feminină prevăzută cu un ac, care se poartă prinsă de rochie, de haină etc. **2.** Unealtă de aşchiere cu tăişuri multiple, folosită la prelucrarea suprafeţei (interioare sau exterioare) a unor piese metalice. — Din fr. **broche.**

BROŞTÉSC, -EÁSCĂ, *broşteşti,* adj. (Rar.) Broscăresc. — **Broască** + suf. *-esc.*

BROŞÚRĂ, *broşuri,* s.f. Lucrare tipărită sub formă de carte, care cuprinde un număr redus de foi; filadă. F (Înv.) Fasciculă. — Din fr. **brochure.**

BROŞURÍCĂ, *broşurele,* s.f. Diminutiv al lui *broşură.* [Pl. şi: *broşurici*] — **Broşură** + suf. *-ică.*

BROTÁC, *brotaci,* s.m. (Zool.) Broatec. — Probabil refăcut din **brotăcel** (după modelul lui *gândac — gândăcel* etc.).

BROTÁN, *brotani,* s.m. (Reg.) Broatec. — **Brot**[ac] + suf. *-an.*

BROTĂCÉL, *brotăcei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *brotac*; răcănel. **2.** (Ornit.; rar) Florinte. — **Brotac** + suf. *-el.*

BROWNING, *browninguri,* s.n. Revolver cu încărcător automat. [Pr.: *bráuning*] — Cuv. engl.

BRR interj. **I. 1.** Exclamaţie pe care o scoate cel căruia îi este frig; bruh. **2.** Exclamaţie care exprimă spaima. **3.** Exclamaţie care exprimă dezgustul sau greaţa. **II.** Exclamaţie cu care oile sunt îndemnate la mers. **III.** (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul tobei. — Onomatopee.

BRUCELÓZĂ, *bruceloze,* s.f. Boală infecto-contagioasă a animalelor, transmisibilă la om prin alimentele provenite de la animalele bolnave şi care se manifestă prin febră mare, transpiraţie, mărirea splinei etc. — Din fr. **brucellose.**

BRUCÍNĂ s.f. Alcaloid foarte toxic, extras din nuca vomică, cu proprietăţi şi utilizări în medicină şi în farmacie. — Din fr. **brucine.**

BRÚDINĂ, *brudine,* s.f. (Reg.) Bac[1] (**1**). F Taxă pentru trecerea apei pe un bac[1]. Din sb. **brodina.**

BRÚDIU, -IE, *brudii,* adj. (Reg.) Tânăr, nevârstnic; *p. ext.* fără judecată; brudnic. [Acc. şi: *brudíu, -íe*] — Et. nec.

BRÚDNIC, -Ă, *brudnici, -ce,* adj. (Reg.) Brudiu. — **Brud**[iu] + suf. *-nic.*

BRUFT, *brufturi,* s.n. (Reg.) Tencuială aruncată pe perete cu mistria (şi neîntinsă). — Et. nec.

BRUFTUÍ, *bruftuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Reg.) A pune cu mistria pe perete un strat de bruft. **2.** Fig. (Fam.) A brusca pe cineva. [Var.: **bruftului** vb. IV] — **Bruft** + suf. *-ui.*

BRUFTUIÁLĂ, *bruftuieli,* s.f. (Reg. şi fam.) Faptul de *a bruftui.* F Bătaie dată cuiva. [Pr.: *-tu-ia-*. — Var.: **bruftuluiálă** s.f.] — **Bruftui** + suf. *-ală.*

BRUFTUÍRE, *bruftuiri,* s.f. (Reg. şi fam.) Acţiunea de *a bruftui.* — V. **bruftui.**

BRUFTULUÍ vb. IV v. **bruftui.**

BRUFTULUIÁLĂ s.f. v. **bruftuială.**

BRUH interj. Brr (**I 1**). — Onomatopee.

BRUIÁ, *bruiez,* vb. I. Tranz. A perturba recepţia unor semnale electromagnetice, a unei emisiuni radiofonice. [Pr.: *bru-ia*] — Din fr. **brouiller.**

BRUIÁJ s.n. Faptul de a bruia. [Pr.: *bru-iaj*] — Din fr. **brouillage.**

BRUIÁT, -Ă, *bruiaţi, -te,* adj. (Despre posturi de radioemisie) Perturbat prin zgomote. [Pr.: *bru-iat*] — V. **bruia.**

BRUIÉRE s.f. Acţiunea de *a bruia.* [Pr.: *bru-ie-*] — V. **bruia.**

BRUIÓN, *bruioane,* s.n. (Livr.) Ciornă, concept. [Pr.: *bru-ion*] — Din fr. **bruillon.**

BRUM s.n. Perturbaţie care poate să apară într-un sistem de transmisie audio, manifestându-se ca un zgomot de frecvenţă joasă, suprapus semnalului util. — Din germ. **Brummen.**

BRUMÁ, pers. 3 *brumează,* vb. I. (Rar) **1.** Intranz. A cădea brumă (**1**). **2.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu brumă (**1**) sau cu ceva care seamănă cu bruma. — Din **brumă.**

BRUMÁR[1] s.m. (Pop.) Noiembrie. — **Brumă** + suf. *-ar.*

BRUMÁR[2] s.m. A doua lună (22 octombrie – 21 noiembrie) din calendarul republican francez (folosit în anii 1793–1806). — Din fr. **brumaire.**

BRUMÁT, -Ă, *brumaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea fig.) Acoperit de brumă (**1**). **2.** (Rar) Brumăriu (**1**). **3.** (Despre fructe, *p. ext.* despre plante) Acoperit cu un strat de brumă (**3**). — V. **bruma.**

BRUMÁTIC, -Ă, *brumatici, -ce,* adj. (Rar) Cu brumă; *p. ext.* friguros, geros. — **Brumă** + suf. *-atic.*

BRÚMĂ, *brume,* s.f. **1.** Cristale fine de zăpadă care se formează noaptea (în anotimpurile de tranziţie) prin îngheţarea vaporilor de apă din atmosferă şi care se depun pe plante, pe sol, pe obiecte. **2.** (Pop.) Chiciură. **3.** Strat fin, alburiu, care acoperă unele fructe (sau plante). **4.** Fig. Cantitate mică de... — Lat. **bruma.**

BRUMĂREÁ, *brumărele,* s.f. Numele a două plante erbacee ornamentale cu flori diferit şi viu colorate şi cu miros plăcut *(Phlox paniculata* şi *drummondi).* — **Brumă** + suf. *-ărea.*

BRUMĂRÉL s.m. (Pop.) Octombrie; *p. ext.* sfârșitul lunii septembrie, luna octombrie și începutul lui noiembrie. — **Brumar**[1] + suf. *-el.*

BRUMĂRÍȚĂ, *brumărițe,* s.f. Numele a două specii de păsări sedentare, una de mărimea mierlei, cu gușa albă cu pete brune *(Prunella collaris)*, cealaltă mai mică, cu gușa sură *(Prunella modularis).* — **Brumă** + suf. *-ăriță.*

BRUMĂRÍU, -ÍE, *brumării,* adj. **1**. De culoarea brumei (**1**), alb-cenușiu, brumat (**2**). **2.** (În sintagmele) *Prune brumării* = soi de prune acoperite cu brumă (**3**). *Oaie brumărie* = varietate de oaie cu lâna pestriță, albă și neagră. F Care aparține acestor oi sau pielicelelor acestor oi. *Căciulă brumărie.* — **Brumă** + suf. *-ăriu.*

BRUMÓS, -OÁSĂ, *brumoși, -oase,* adj. (Livr.) Cețos, neguros. — Din fr. **brumeux,** lat. **brumosus.**

BRUN, -Ă, *bruni, -e,* adj., s.n. **1**. Adj. Cafeniu-închis. **2.** S.n. Culoare brună (**1**). **3.** (Despre oameni) Care are pielea negricioasă și părul negru; brunet, oacheș. — Din fr. **brun.**

BRUNÁ, *brunez,* vb. I. Tranz. A acoperi pe cale chimică o piesă de oțel sau de cupru cu un strat de oxizi de culoare brună pentru a o feri de coroziune. — Din fr. **brunir.**

BRUNÁJ s.n. Brunare. F (Concr.) Strat protector de oxizi care acoperă unele piese metalice în urma brunării. — **Bruna** + suf. *-aj.*

BRUNÁRE s.f. Acțiunea de *a bruna* și rezultatul ei; brunaj. — V. **bruna.**

BRUNÁT, -Ă, *brunați, -te,* adj. (Despre piese de oțel sau de cupru) Acoperit prin brunare cu un strat protector de oxizi de culoare închisă. — V. **bruna.**

BRUNCH, *brunch-uri,* s.n. Masă luată între micul dejun și prânz. [Pr.: *branș*] — Cuv. engl.

BRUNÉL, (**2**) *bruneluri,* s.n. (Înv.) **1.** Stofă de lână de culoare închisă, din care se confecționează încălțăminte. **2.** Sortiment de brunel (**1**). — Din germ. **Brunelle.**

BRUNÉT, -Ă, *bruneți, -te,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are pielea (feței) de culoare negricioasă și părul negru; brun, oacheș. — Din fr. **brunet.**

BRUSC, -Ă, *bruști, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se produce, se petrece pe neașteptate, subit, dintr-odată. — Din fr. **brusque.**

BRUSCÁ, *bruschez,* vb. I. Tranz. **1**. A trata pe cineva cu asprime, fără menajamente; a repezi; a bruftui. F A se purta violent cu cineva. **2.** A grăbi, a forța desfășurarea unui proces, a unui eveniment. — Din fr. **brusquer.**

BRUSCÁRE s.f. Acțiunea de *a brusca* și rezultatul ei. — V. **brusca.**

BRUSCHÉȚE s.f. Purtare sau atitudine aspră, grosolană, lipsită de menajamente față de cineva. — Din it. **bruschezza.**

BRUSTÁN, *brustani,* s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule la vârful tulpinii și cu miros caracteristic plăcut *(Telekia speciosa).* — Cf. b r u s t u r e .

BRÚSTUR s.m. v. **brusture.**

BRÚSTURE, *brusturi,* s.m. Numele mai multor plante erbacee cu frunze foarte mari și late, cu flori purpurii sau violete, dispuse în inflorescențe sferice și țepoase, folosite pentru proprietățile lor medicinale; lipan[2] *(Lappa).* [Var.: **brústur** s.m.] — Et. nec.

BRUT, -Ă, *bruți, -te,* adj. **1.** (Despre materiale, obiecte etc.) Care se găsește în stare naturală, încă neprelucrat; care nu a fost încă transformat în produs finit. **2.** (Despre greutatea mărfurilor) Care este socotit împreună cu ambalajul, vasul etc. în care se află; din care nu s-a scăzut daraua. **3.** (Despre un venit) Care a fost socotit împreună cu cheltuielile, impozitele etc. aferente. — Din lat. **brutus,** fr. **brut.**

BRUTÁL, -Ă, *brutali, -e,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de delicatețe, aspru, dur, violent; grosolan, necioplit. F Care este direct, fără menajamente. *O sinceritate brutală.* — Din fr. **brutal.**

BRUTALITÁTE, *brutalități*, s.f. Fire, purtare, vorbă sau faptă brutală. — Din fr. **brutalité.**

BRUTALIZÁ, *brutalizez,* vb. I. Tranz. A trata pe cineva cu brutalitate; a maltrata. — Din fr. **brutaliser.**

BRUTALIZÁRE, *brutalizări,* s.f. Acțiunea de *a brutaliza.* — V. **brutaliza.**

BRUTÁR, *brutari,* s.m. Persoană care fabrică sau vinde pâine; jimblar. — **Brut** (reg. „pâine neagră") + suf. *-ar.*

BRÚTĂ, *brute,* s.f. Om foarte brutal. — Din fr. **brute.**

BRUTĂREÁSĂ, *brutărese,* s.f. Femeie care fabrică sau vinde pâine; soția brutarului; jimblăreasă. — **Brutar** + suf. *-easă.*

BRUTĂRÍE, (**2**) *brutării,* s.f. **1.** Meseria de brutar. **2.** Clădire în care se fabrică sau se vinde pâine; jimblărie. — **Brutar** + suf. *-ie.*

BRÚTO adv. În total, fără a scădea daraua (dintr-o greutate), cheltuielile, impozitele etc. (dintr-un venit). — Din germ. **Brutto,** it. **brutto.**

BUBALÍNĂ, *bubaline,* s.f. (La pl.) Vite cornute înrudite cu taurinele, cu capul mare, cu coarnele în formă de semilună, cu pielea groasă și cu părul negru; (și la sg.) animal care face parte din această specie. — Din fr. **bubaline.**

BUBÁT, *bubaturi,* s.n. (Pop.) Variolă. — Contaminare între **bubă** și [vărs]**at.**

BUBĂ, *bube,* s.f. **1**. Nume generic dat umflăturilor cu caracter purulent ale țesutului celular de sub piele. G Expr. *A umbla cu cineva ca cu o bubă coaptă* = a menaja pe cineva. (Fam.) *S-a spart buba* = s-a dat totul pe față; s-a dezvăluit totul. G Compuse: (pop.) *bubă-neagră* = dalac; *bube-dulci* = bubulițe dese, de natură infecțioasă, care apar în special la copii, în jurul gurii, pe cap etc.; *buba-mânzului* = gurmă. F (Pop.) Rană. **2.** Fig. (Fam.) Punct slab, parte delicată, dificilă a unei probleme. F Defect, defecțiune (a unui sistem tehnic). — Cf. ucr. b u b a .

BUBERÍC, *buberici,* s.m. Plantă erbacee cu rizom noduros, cu frunze dințate și cu flori brune sau verzi-măslinii *(Scrophularia nodosa).* — Cf. bg. b u b r e k „rinichi".

BUBÍȚĂ, *bubițe,* s.f. Bubuliță. — **Bubă** + suf. *-iță.*

BUBÓI, *buboaie,* s.n. Augmentativ al lui *bubă*; abces, furuncul. — **Bubă** + suf. *-oi.*

BUBÓN, *buboane,* s.n. Inflamare a ganglionilor limfatici din regiunea inghinală, axilară etc., caracteristică ciumei, scarlatinei, bolilor venerice. — Din fr. **bubon.**

BUBÓNIC, -Ă, *bubonici, -ce,* adj. (În sintagma) *Ciumă* (sau *pestă) bubonică* = ciumă (sau pestă) care se manifestă prin buboane. — Din fr. **bubonique.**

BUBÓS, -OÁSĂ, *buboși, -oase,* adj. **1.** Cu bube, plin de bube; buburos. **2.** (Despre plante, fructe) Plin de umflături, de noduri, de crestături, de excrescențe. — **Bubă** + suf. *-os.*

BUBUÍ, pers. 3 *búbuie,* vb. IV. Intranz. (Despre tunete; *p. ext.* despre arme de foc sau alte surse de zgomot) A produce un zgomot înfundat și puternic, adesea repetat (prin ecou) la intervale scurte. — Formație onomatopeică.

BUBUÍRE, *bubuiri,* s.f. (Rar) Bubuit. — V. **bubui.**

BUBUÍT s.n. Faptul de *a bubui*; zgomot înfundat și puternic produs de tunet, de arme de foc, de explozii etc.; bubuire, bubuitură. — V. **bubui.**

BUBUITÓR, -OÁRE, *bubuitori, -oare,* adj. Care bubuie. [Pr.: *-bu-i-*] — **Bubui** + suf. *-tor.*

BUBUITÚRĂ, *bubuituri,* s.f. Bubuit. [Pr.: *-bu-i-*] — **Bubui** + suf. *-tură.*

BUBULÍȚĂ, *bubulițe,* s.f. Diminutiv al lui *bubă*; bubiță. — **Bubă** + suf. *-uliță.*

BUBURÓS, -OÁSĂ, *buburoși, -oase,* adj. Bubos (**1**). — **Bubă** + suf. *-uros.*

BUBURÚZĂ, *buburuze,* s.f. Insectă mică de formă semisferică, cu elitrele roșii pătate cu șapte puncte negre; mămăruță, măriuță (**1**), boul-lui-Dumnezeu, boul-Domnului, boul-popii, paparugă *(Coccinella septempunctata).* — Et. nec.

BUC[1] s.m. (Reg.; în loc. adv.) *Într-un buc* = imediat, într-o clipă, foarte repede. — Et. nec.

BUC[2]**,** s.n. (**2**) *buci,* s.m., (Reg.) **1.** S.n. Pleavă rămasă după vânturarea semințelor de cânepă sau de in, după măcinarea boabelor de porumb etc. **2.** S.m. (La pl.) Scame rămase de la melițarea și pieptănarea inului și a cânepii. — Cf. alb. b y k.

BUCÁL, -Ă, *bucali, -e,* adj. Care ține de gură, privitor la gură, care se face cu gura, se ia pe gură, oral (**1**). G Loc. adv. *Pe cale bucală* = (despre administrarea medicamentelor) pe gură, oral. — Din fr. **buccal.**

BUCÁTĂ, (**I**) *bucăți,* (**II**) *bucate,* s.f. **I. 1.** Parte tăiată, ruptă, desfăcută dintr-un corp solid, dintr-un întreg; fragment, dărab. F (Determinat prin „de drum", „de cale" sau presupunând această determinare) Distanță, porțiune. F (Determinat prin „de vreme", „de timp" sau presupunând această determinare) Interval, perioadă. F (În limbajul comercial și în cel industrial) Exemplar, piesă, parte unitară dintr-un ansamblu, dintr-o mulțime de obiecte de același fel. G Expr. *A vinde* (sau *a cumpăra) cu bucata* = a vinde (sau a cumpăra) cu amănuntul, în detaliu. *A plăti cu bucata* (sau, rar *bucată)* = a plăti munca după numărul de piese executate; a plăti în acord. *A face ceva din bucăți* = a confecționa, a încropi ceva din părți sau piese care provin din ansambluri diferite. *Om dintr-o bucată* = om integru. **2.** Operă (sau fragment unitar) literară sau muzicală de dimensiuni relativ reduse. **II.** (La pl.) (Feluri de) mâncare. G Expr. *A face (cuiva) bucata* = a face (cuiva) cu intenție un lucru neplăcut, un rău, a-i provoca o încurcătură. F (Pop.) (Recoltă de) grâne, cereale. — Lat. **buccata.**

BÚCĂ, *buci,* s.f. (Pop.) **1.** Fesă. **2.** Obraz (**1**). — Lat. **bucca** „gură".

BUCĂLÁI, -ÁIE, *bucălai, -aie,* adj. Bucălat. — Cf. b u c ă .

BUCĂLÁIE, *bucălăi,* s.f., adj. (Oaie, capră, cățea) cu lâna albă și cu botul și extremitățile membrelor negre sau castaniu-închis. — **Bucă** + **laie.**

BUCĂLÁT, -Ă, *bucălați, -te,* adj. (Care are obrazul) grăsuț, durduliu, bucălai, bucăliu, busnat. — Cf. b u c ă .

BUCĂLÍU, -ÍE, *bucălii,* adj. (Rar) Bucălat. — Contaminare între **bucălat** și **grăsuliu, durduliu.**

BUCĂTÁR, *bucătari,* s.m. Bărbat care are meseria de a găti mâncare. — **Bucată** + suf. *-ar.*

BUCĂTĂREÁSĂ, *bucătărese,* s.f. Femeie care are meseria de a găti mâncare. — **Bucătar** + suf. *-easă.*

BUCĂTĂRÍE, *bucătării,* s.f. **1.** Cameră (sau clădire) în care se gătește mâncarea; cuhnie; *p. ext.* totalitatea obiectelor, a mijloacelor care servesc la gătirea mâncării. G *Bucătărie de campanie* = vehicul prevăzut cu aparatura necesară preparării hranei calde pentru trupele aflate în deplasare. F Fig. (Fam.) Totalitatea accesoriilor sau acțiunilor care servesc la susținerea unei demonstrații, la efectuarea unei lucrări după ce s-a stabilit ideea de bază. **2.** Faptul de a pregăti mâncare; mod specific de a prepara mâncarea. — **Bucătar** + suf. *-ie.*

BUCĂTĂRIOÁRĂ, *bucătărioare,* s.f. Diminutiv al lui *bucătărie* (**1**). [Pr.: *-ri-oa-*] — **Bucătărie** + suf. *-ioară.*

BUCĂTÚRĂ, *bucături,* s.f. (Pop.) Îmbucătură**. —** Cf. î m b u c ă t u r ă.

BUCĂȚEÁ, *bucățele,* s.f. Bucățică. — **Bucată** + suf. *-ea.*

BUCĂȚÉL, *bucățel,* s.m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunzele inferioare răsucite în formă de sul și cu flori roșietice sau violacee *(Agrostis canina).* — Din **bucățea** (prin substituire de suf.).

BUCĂȚELÍ, *bucățelesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îmbucătăți. — Din **bucățele** (pl. lui *bucățică).*

BUCĂȚÍ, *bucățesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A îmbucătăți. — Din **bucată.**

BUCĂȚÍCĂ, *bucățele,* s.f. Diminutiv al lui *bucată*; bucățea. G Expr. *Bucățică ruptă* (sau *tăiată)* sau *ruptă bucățică*, se spune despre o persoană care seamănă perfect cu unul din membrii familiei sale. F Ceea ce servește (în cantitate mică) de mâncare. G Expr. *A-și da* (sau *a-și lua) bucățica de la gură* = a da din puținul său, a fi foarte darnic sau altruist. *A-i lua* (cuiva) *bucățica din* (sau *de la) gură* = a lipsi (pe cineva) până și de strictul necesar traiului. — **Bucată** + suf. *-ică.*

BUCCINATÓR, *buccinatori,* s.m. Mușchi facial cu ajutorul căruia poate fi expulzat, cu putere, aerul din plămâni. — Din fr. **buccinateur.**

BUCEÁ, *bucele,* s.f. **1.** Manșon de metal montat între două piese; bucșă. F Căptușeală de fontă din interiorul unui butuc de roată (de car, de camion etc.). **2.** Scobitură într-o piesă de lemn, în care se îmbucă proeminența altei piese. — Lat. **buccela** „guriță".

BUCELÁ, *bucelez,* vb. I. Tranz. (Rar) A monta o bucea, a căptuși cu o bucea. — Din **bucea.**

BUCELÁRE, *bucelări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a bucela.* — V. **bucela.**

BUCENTÁUR, *bucentauri,* s.m. Ființă fabuloasă, jumătate om, jumătate taur. [Pr.: *-ta-ur*] — Din fr. **bucentaure.**

BÚCHE, *buchi,* s.f. A doua literă din alfabetul chirilic; *p. gener.* literă; (de obicei la pl.) alfabet; cunoștințe elementare de scris și citit. G Expr. *Buchea cărții* = exact ca în carte; în chip mecanic. *A fi (tot) la buchi* = a fi (tot) începător (la învățătură). *A nu ști buche* = a nu ști nimic (la învățătură). — Din sl. **buky.**

BUCHÉR, *bucheri,* s.m. **1.** Persoană care învață ceva pe dinafară, fără a pricepe ce învață. **2.** (Înv.) Persoană care se află cu învățătura abia la alfabet, care este începător la învățătură. — **Buche** + suf. *-ar.*

BUCHEREÁLĂ s.f. (Fam.) Faptul de a silabisi (un text); *p. ext.* faptul de a învăța ceva pe de rost, în chip mecanic. — **Bucheri** + suf. *-eală.*

BUCHERÉȘTE adv. (Rar) În felul bucherilor, ca bucherii. — **Bucher** + suf. *-ește.*

BUCHERÍ, *bucheresc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A silabisi (un text). — Din **bucher.**

BUCHERÍE s.f. (Rar și fam.) Învățătură elementară de scris și citit. — **Bucher** + suf. *-ie.*

BUCHÉT, *buchete,* s.n. **1.** Mănunchi de flori aranjate (și legate) împreună. F P. gener. Grup de obiecte de același fel puse împreună; grup de compuneri (literare, muzicale) publicate sau executate laolaltă. **2.** Aromă (specifică) a vinurilor de calitate superioară. **3.** Mică plantă erbacee cu flori violete-deschis sau albastre-purpurii *(Geranium pusillum).* — Din fr. **bouquet.**

BUCHETIÉRĂ, *buchetiere,* s.f. (Înv.) Florăreasă. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **bouquetière.**

BUCHEȚÉL, *buchețele,* s.n. Diminutiv al lui *buchet* (**1**). — **Buchet** + suf. *-el.*

BUCHINÍST, *buchiniști,* s.m. (Livr.) Anticar[2]. — Din fr. **bouquiniste.**

BUCHIRISÍ, *buchirisesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Rar) A buchisi (**2**). — **Bucher** + suf. *-isi.*

BUCHISÁ vb. I v. **buchisi.**

BUCHISEÁLĂ, *buchiseli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) buchisi.* — **Buchisi** + suf. *-eală.*

BUCHISÍ, *buchisesc*, vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz., intranz. și refl. A face un lucru cu mare cazną și migală, fără spor. **2.** Tranz. și intranz. A citi sau a învăța ceva cu efort și cu migală; a buchirisi. **3.** Tranz. Fig. A bate pe cineva (dându-i pumni, ghionți). [Var.: **buchisá** vb. I] — Cf. b u c h e .

BUCIARDÁ, *buciardez*, vb. I. Tranz. A prelucra cu buciarda piatra de construcție. — Din fr. **boucharder.**

BUCIARDÁRE s.f. Acțiunea de *a buciarda.* — V. **buciarda.**

BUCIARDÁT, -Ă, *buciardați, -te*, adj. (Despre piatra de construcție) Prelucrat cu buciarda. — V. **buciarda.**

BUCIÁRDĂ, *buciarde*, s.f. Ciocan prevăzut pe fețele de izbire cu dinți sau caneluri, folosit pentru a imprima, prin lovire, puncte sau linii regulate pe fața pietrelor de construcție. — Din fr. **boucharde.**

BÚCIN s.n. v. **bucium[1].**

BUCIÚC, *buciucuri*, s.n. (Înv.) Steag turcesc sau tătăresc, alcătuit dintr-o jumătate de coadă albă de cal fixată de o prăjină. — Din tc. **buçuk.**

BÚCIUM[1], *buciume*, s.n. Instrument muzical de suflat în forma unui tub tronconic foarte lung, făcut din coajă de tei, din lemn sau din metal și folosit în special de ciobani pentru chemări și semnale. [Var.: **búcin** s.n.] — Lat. **bucinum.**

BÚCIUM[2], *buciume*, s.n. (Pop.) **1.** Trunchi sau buștean (de arbore); *spec.* butuc de viță-de-vie. **2.** Butuc (al roții carului). — Et. nec.

BUCIUMÁ, *búcium*, vb. I. Intranz. A sufla, a cânta, a da semnale din bucium[1]. F Tranz. Fig. A anunța, a vesti ceva. — Lat. **bucinare.**

BUCIUMÁRE, *buciumări*, s.f. Acțiunea de *a buciuma* și rezultatele ei. — V. **buciuma.**

BUCIUMÁȘ, -Ă, *buciumași, -e*, s.m. și f. Persoană care buciumă. — **Bucium[1]** + suf. *-aș.*

BUCIUMĂTÓR, -OÁRE, *buciumători, -oare*, adj. (Rar) Care buciumă. — **Buciuma** + suf. *-ător.*

BUCLÁ, *buclez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) răsuci părul în bucle; a (se) cârlionța; a (se) ondula. **2.** Tranz. A face o buclă firului de țesut pentru a forma un ochi de tricotat. — Din fr. **boucler.**

BUCLÁJ, *buclaje*, s.n. Totalitatea buclelor de pe pielea unui miel. F Forma, mărimea și structura buclelor unei pielicele de miel. — Din fr. **bouclage.**

BUCLÁRE, *buclări*, s.f. Acțiunea de *a (se) bucla.* — V. **bucla.**

BUCLÁT, -Ă, *buclați, -te*, adj. (Despre păr) Cu bucle; cârlionțat, ondulat. — V. **bucla**. Cf. fr. b o u c l é.

BÚCLĂ, *bucle*, s.f. **I. 1.** Șuviță de păr răsucită în spirală; zuluf, cârlionț. **2.** Porțiune de fir textil, răsucită în timpul tricotării, în formă de buclă (**I 1**). **II. 1.** Curbă dintr-un drum în serpentină. F Cot al unui curs de apă. **2.** Piesă metalică pe care se fixează, prin îndoire, capătul unui cablu. **3.** (Inform.) Secvență a instrucțiunilor unui program, repetabilă în execuție până la îndeplinirea condiției cerute. G *Buclă digitală* = aparat electronic folosit pentru redarea infinită a unei secvențe sonore înregistrate. — Din fr. **boucle.**

BUCLÉ, *bucleuri*, s.n., adj. invar. **1.** S.n. Țesătură de bumbac, de lână, de fibră sintetică etc., cu aspect buclat; sortiment dintr-o astfel de țesătură. **2.** Adj. invar. (Despre fibre și țesături) Cu firul creț sau cu noduri. **3.** S.n. Fir creț. — Din fr. **bouclé.**

BUCLÚC, *buclucuri*, s.n. **1.** (Pop. și fam.) Situație neplăcută, încurcată, în care se află cineva; belea, încurcătură, necaz. F Ceartă, discordie. **2.** (Reg.; la pl.) Obiecte (neînsemnate, fără mare valoare) pe care le posedă cineva, care formează bagajul lui. [Var.: (reg.) **boclúc** s.n.] — Din tc. **bokluk.**

BUCLUCÁȘ, -Ă, *buclucași, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) care provoacă, creează buclucuri (**1**), care caută ceartă cu orice preț. — **Bucluc** + suf. *-aș.*

BUCOÁVNĂ, *bucoavne*, s.f. (Înv.) Abecedar (cu caractere chirilice); *p. gener.* carte veche tipărită cu litere chirilice. — Din sl. **azŭbukovĭno.**

BUCÓLIC, -Ă, *bucolici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. De păstor, păstoresc, pastoral; *p. ext.* de la țară, câmpenesc, rustic, idilic. **2.** S.f. Mic poem pastoral; eglogă, idilă. — Din fr. **bucolique,** lat. **bucolica.**

BUCOLÍSM s.n. Caracter bucolic. — **Bucol**[ic] + suf. *-ism.*

BUCOVINEÁN, -Ă, *bucovineni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Bucovina. **2.** Adj. Care aparține Bucovinei sau bucovinenilor (**1**), privitor la Bucovina ori la bucovineni. — **Bucovina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BUCOVINEÁNCĂ, *bucovinence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din Bucovina. — **Bucovinean** + suf. *-că.*

BUCRÁNIU, *bucranii*, s.n. (Arhit.) Motiv ornamental reprezentând un cap de bou împodobit cu ghirlande de flori, panglici etc. — Din fr. **bucrane.**

BUCSÁU s.m. Arbust ornamental din familia leguminoaselor, cu ramuri lungi, verzi-albăstrui, cu frunze simple și cu flori mari, galbene, plăcut mirositoare *(Spartium junceum).* — Cf. lat. b u x u s.

BÚCȘĂ, *bucșe*, s.f. Bucea (**1**). — Din ucr. **bukša.**

BUCȘÍ, *bucșesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A îndesa, a umple până la refuz. **2.** A-l podidi (sângele). — Et. nec.

BUCURÁ, *búcur*, vb. I. Refl. **1.** A simți bucurie, a fi cuprins de bucurie; (înv.) a se îmbucura. F Tranz. A produce cuiva o bucurie, o satisfacție. **2.** A dispune de..., a avea la îndemână. F A fi foarte căutat, a provoca interes. **3.** (Peior.) A râvni la...; a încerca să profite de... — Cf. alb. b u k u r.

BUCUREȘTEÁN, -Ă, *bucureșteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul București. **2.** Adj. Care aparține

municipiului Bucureşti sau bucureştenilor (**1**), referitor la Bucureşti ori la bucureşteni. — **Bucureşti** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BUCUREŞTEÁNCĂ, *bucureştence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Bucureşti. — **Bucureştean** + suf. *-că.*

BUCURÍE, *bucurii,* s.f. **1.** Sentiment de mulţumire vie, de satisfacţie sufletească. G Loc. adv. *Cu bucurie* sau *cu toată bucuria* = (foarte) bucuros. **2.** (Concr.) Ceea ce bucură (**1**) pe cineva. — **Bucura** + suf. *-ie.*

BUCURÓS, -OÁSĂ, *bucuroşi, -oase,* adj. **1.** Care este cuprins de bucurie, care reflectă bucuria; *p. ext.* vesel. G Expr. *A fi mai bucuros să...* (sau *când..., dacă...)* = a prefera să... **2.** (Adesea adverbial) Care face ceva cu plăcere, din toată inima. F (Adverbial, reg.; ca termen de politeţe) Cu plăcere! mă rog! — **Bucura** + suf. *-os.*

BUCVÁRIU, *bucvarii,* s.n. (Înv.) Bucoavnă. — Din sl. **bukvari.**

BUDÁ, *budez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A ţine la distanţă, a-şi exprima nemulţumirea (faţă de cineva) printr-o atitudine indiferentă sau morocănoasă. — Din fr. **bouder.**

BUDALÁ s.m. (Înv.) Om prost, nătărău. — Din tc. **budala.**

BUDÁNĂ, *budane,* s.f. (Reg.) Butoi cu capacitate mare; zăcătoare (**II 1**). — **Budăi** + suf. *-ană.*

BÚDĂ, *bude,* s.f. (Reg.) **1.** Construcţie de lemn, în pădure, în care locuiesc tăietorii de arbori. **2.** Prăvălioară. **3.** Closet (rudimentar). [Pl. şi: *buzi*] — Din rus., pol., ung. **buda.**

BUDĂ, I, *budăie,* s.n. (Reg.) **1.** Vas din doage, de forma unui trunchi de con, în care se păstrează laptele, se duc bucatele la câmp, se ţin băuturi etc. **2.** Trunchi scobit, întrebuinţat ca ghizd la fântână. — Din magh. **bödön.**

BUDGÉT s.n. v. **buget[1].**

BUDGETÁR, -Ă adj. v. **bugetar.**

BUDIHÁCE, *budihace,* s.f. (Reg.) Monstru, pocitanie. — Et. nec.

BUDÍNCĂ, *budinci,* s.f. **1.** Preparat culinar făcut din făină (sau paste făinoase), orez, ouă, lapte etc., adesea îndulcit, şi copt în cuptor. **2.** Mâncare făcută din legume (tăiate mărunt), brânză etc. coapte în cuptor. — Din fr. **pudding, pouding,** engl. **pudding.**

BUDÍSM s.n. Religie apărută în India în sec. VI-V î.H., a cărei întemeiere este atribuită lui Buddha şi care predică mântuirea prin ieşirea din samsara şi posibilitatea de a ajunge la nirvana prin efort propriu. — Din fr. **bouddhisme.**

BUDÍST, -Ă, *budişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine budismului, privitor la budism. **2.** S.m. şi f. Adept al budismului. — Din fr. **bouddhiste.**

BUDOÁR, *budoare,* s.n. Cameră intimă a unei femei. — Din fr. **budoir.**

BUF[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul înfundat produs de căderea unui obiect tare, de o lovitură sau de o explozie. — Onomatopee.

BUF[2] s.n. Numele unei figuri la jocul de arşice. — Et. nec.

BUF[3], -Ă, *bufi, -e,* adj. (Despre comedii) Cu un caracter comic exagerat. F (Despre opere muzicale) Care este compus în genul liric uşor. F (Despre actori sau cântăreţi) Care s-a specializat în interpretarea unor roluri comice de comedie sau de operă muzicală bufă[3]; (despre roluri) specific comediei sau operei muzicale bufe[3]. — Din fr. **bouffe.**

BUFÁNT, -Ă, *bufanţi, -te,* adj. (Despre îmbrăcăminte sau despre părţi ale ei) Înfoiat, larg, cu bufă. — Din fr. **bouffant.**

BÚFĂ, *bufe,* s.f. (Rar) Cută îndoită, fald la un obiect de îmbrăcăminte. — Cf. it. b u f f a .

BUFÉT, *bufete,* s.n. **1.** Dulap de sufragerie sau de bucătărie în care se ţin vesela, tacâmurile etc. **2.** Local mic sau loc special amenajat unde se servesc mâncăruri (reci), băuturi etc. **3**. Mâncare (rece) şi băutură servite la un bufet (**2**). — Din fr. **buffet.**

BUFETIÉR, -Ă, *bufetieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care conduce un bufet (**2**) sau serveşte la un bufet. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **buffetier.**

BUFÉU, *bufeuri,* s.n. Senzaţie de căldură intensă întâlnită în disfuncţii vegetative, în special în cursul menopauzei. F Aer care iese pe gură. F Mişcare bruscă şi trecătoare, acces, răbufnire. — Din fr. **bouffée.**

BUFLÉI, *buflei,* s.m. (Fam. şi glumeţ) Copil sau pui de animal gras, dolofan. — Et. nec.

BÚFNĂ, *bufne,* s.f. (Ornit.; rar) Bufniţă. [Var.: **búhnă** s.f.] — Formaţie onomatopeică.

BUFNEÁLĂ, *bufneli,* s.f. (Rar) Bufnitură. — **Bufni** + suf. *-eală.*

BÚFNET, *bufnete,* s.n. Bufnitură. — **Bufni** + suf. *-et.*

BUFNÍ, *bufnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot înfundat (prin cădere, izbire, explozie etc.). **2.** Intranz. (În expr.) *A bufni în* (sau *de) râs* (ori *plâns)* sau (tranz.) *a-l bufni râsul* (ori *plânsul)* = a începe să râdă (sau să plângă) brusc, zgomotos, fără să se poată stăpâni. **3.** Intranz. A bombăni supărat, rău dispus. **4.** Tranz. A izbi cu putere. **5.** Intranz. A da buzna, a se năpusti; a izbucni. — **Buf[1]** + suf. *-ni.*

BUFNÍRE, *bufniri,* s.f. Acţiunea de *a bufni* şi rezultatul ei. — V. **bufni.**

BUFNÍT s.n. Bufnitură. — V. **bufni.**

BUFNITÚRĂ, *bufnituri,* s.f. Faptul de *a bufni*; zgomot înfundat produs de o cădere, izbire, explozie etc.; bufnit, bufnet, bufneală. — **Bufni** + suf. *-tură.*

BÚFNIŢĂ, *bufniţe,* s.f. Cea mai mare pasăre răpitoare de noapte, având penajul de culoare brună-ruginie cu dungi negre şi galbene, cap mare şi ochi galbeni-portocalii mari, apropiaţi unul de altul, cu smocuri lungi de pene la urechi; bou-de-noapte, buhă, bufnă *(Bubo bubo).* — **Bufnă** + suf. *-iţă.*

BUFÓN, -Ă, *bufoni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Personaj comic (pitic sau cocoşat), care întreţinea o atmosferă de veselie la curţile suveranilor sau ale seniorilor; măscărici, nebun. F Personaj comic într-o piesă de teatru. F (Peior.) Persoană care face pe alţii să râdă prin glume, gesturi caraghioase etc., care este obiect de batjocură într-o societate. **2.** Adj. (Rar) Comic, caraghios, grotesc. — Din fr. **bouffon.**

BUFONÁ, *bufonez,* vb. I. Intranz. A spune sau a face bufonerii. — Din fr. **bouf-fonner**.

BUFONÁDĂ, *bufonade,* s.f. (Rar) Bufonerie. — Din it. **buffonata.**

BUFONERÍE, *bufonerii,* s.f. Vorbă, glumă, gest de un comic grotesc; bufonadă. — Din fr. **bouffonerie**.

BUFT, *bufturi,* s.n. (Reg.) Pântece, burtă (de animal sau de om). — Et. nec.

BÚFTEA, *buftea,* s.m. şi f. (Fam. şi glumeţ) Om sau copil gras. — **Buft** + suf. *-ea.*

BÚGED, -Ă, *bugezi, -de,* adj. (Reg.; despre obrazul oamenilor) Buhăit, umflat, puhav. [Var.: **búget, -ă** adj.] — Lat. ***buccidus** (<*bucca).*

BUGÉT[1], *bugete,* s.n. Evidenţa veniturilor şi repartizarea lor pe categorii de cheltuieli dintr-o anumită perioadă (de obicei un an) ale unui stat, organizaţii, familii etc. [Var.: (rar) **budgét** s.n.] — Din fr. **budget.**

BÚGET[2], Ă adj. v. **buged.**

BUGETÁR, -Ă, *bugetari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine bugetului[1], privitor la buget[1], prevăzut în buget[1], de buget[1]. G *Instituţie bugetară* = instituţie ale cărei cheltuieli sunt acoperite în întregime sau parţial de la buget[1]. *An* (sau *exerciţiu) bugetar* = perioadă de timp (de un an) pentru care se întocmeşte şi se execută bugetul[1] unui stat. **2.** S.m. şi f. Persoană dintr-o instituţie bugetară. [Var.: (rar) **budgetár, -ă** adj.] — Din fr. **budgétaire.**

BUGETIVÓR, -Ă, *bugetivori, -e,* adj. (Peior.) Care trăieşte în mod parazitar din bugetul[1] statului. — Din fr. **budgétivore.**

BÚGLĂ, *bugle,* s.f. Trompetă din piele care emite un sunet mai moale şi mai plăcut decât cel emis de corn. F (La pl.) Nume generic dat instrumentelor de suflat de alamă. — Din fr., engl. **bugle.**

BUH s.n. (Pop. şi fam.; în expr.) *A-i merge* (sau *a i se duce cuiva) buhul* = a ajunge să fie foarte cunoscut (pentru faptele sale, de obicei reprobabile); a se spune despre cineva că... — Et. nec.

BUHÁI, (I) *buhai,* s.m. (**II**) *buhaiuri,* s.n. **I.** S.m. **1.** (Zool.; reg.) Taur. **2.** Compus: *buhai-de-baltă* = bou-de-baltă. **3.** Plantă erbacee cu două sau trei frunze mari, ovale şi flori verzi-gălbui dispuse într-un spic *(Listera ovata).* **II.** S.n. Instrument muzical popular format dintr-o putinică cu fundul de piele, prin care trece un smoc de păr de cal care se trage cu degetele umezite, producând astfel un sunet asemănător cu mugetul unui taur. [Pl. şi: (**II**) *buhaie*] — Din ucr. **buhaj.**

BÚHAV, -Ă adj. v. **puhav.**

BÚHĂ, *buhe,* s.f. **1.** (Ornit.) Bufniţă. **2**. (Entom.; în compusele) *Buha-semănăturilor* = fluture mic de noapte, de culoare cenuşie, care dăunează semănăturilor *(Agrotis segetum); buha-verzei* = fluture nocturn de culoare cenuşie, ale cărui larve distrug varza, conopida, sfecla etc. *(Mamestra brassicae).* — Formaţie onomatopeică.

BUHĂÍ[1], *buhăiesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se umfla la faţă (de boală, de băutură, de somn etc.); a se puhăvi. — Din **buhav.**

BUHĂÍ[2], *búhăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A ţipa, a urla; a plânge cu glas tare. **2.** (Fam.) A tuşi. [Prez. ind. şi: *buhăiesc*] — Din **buhai.**

BUHĂIÁLĂ[1], *buhăieli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a se buhăi*[1]. — **Buhăi[1]** + suf. *-eală.*

BUHĂIÁLĂ[2], *buhăieli,* s.f. (Reg.) Faptul de a *buhăi*[2]. — **Buhăi[2]** + suf. *-eală.*

BUHĂÍT, -Ă, *buhăiţi, -te,* adj. (Pop.; despre oameni, despre faţa lor etc.) Umflat (de boală, de băutură, de somn etc.); puhav, buhos (**2**), buged. — V. **buhăi[1].**

BÚHNĂ s.f. v. **bufnă.**

BUHÓS, -OÁSĂ, *buhoşi, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Ciufulit, zbârlit; cu părul zbârlit (ca bufniţa). **2.** (Rar) Buhăit. — **Buhă** + suf. *-os.*

BUHÚR, (**2**) *buhururi,* s.n. (Înv.) **1.** Stofă fină. **2.** Sortiment dintr-o astfel de stofă. — Din tc. **buhur.**

BUHURDÁR, *buhurdaruri,* s.n. (Înv.) Vas (de metal) folosit la afumat cu miresme. — Din tc. **buhurdar.**

BUHUȘÉAN, -Ă, *buhușeni, -e,* s.m., adj. **1.** Persoană originară sau locuitor din orașul Buhuși. **2.** Adj. Care aparține orașului Buhuși sau buhușenilor (**1**), privitor la orașul Buhuși ori la buhușeni. — **Buhuși** (n.pr) + suf. *-ean.*

BUHUȘÉANCĂ, *buhușence,* s.f. Femeieoriginară sau locuitoare din orașul Buhuși. — **Buhușean** + suf. *-că.*

BUÍ, *buiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A da năvală, a năvăli, a se înghesui. — Cf. sb. b u j a t i.

BUIÁC, -Ă, *buieci, -ce,* adj. (Reg.) **1.** Care trăiește bine, răsfățat. **2.** Zburdalnic, nebunatic; nechibzuit. — Din sl. **bujakŭ.**

BUIANDRÚG, *buiandrugi,* s.m. Element de construcție alcătuit dintr-o grindă de beton armat, de zidărie, de metal sau de lemn, așezată deasupra unei porți, a unei uși, a unei ferestre etc. pentru a susține porțiunea de zidărie de deasupra acestora. — Et. nec.

BUICÍ vb. IV. v. **buieci.**

BUIECÍ, *buiecesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre plante și vite) A se dezvolta, a crește peste măsură (în dauna rodului). [Pr.: *bu-ie-*. — Var.: **buicí** vb. IV] — Din **buiac.**

BUIESTRÁȘ, *buiestrași,* adj., s.m. (Cal) care merge în buiestru (**1**); buiestru (**2**). — **Buiestru** + suf. *-ași.*

BUIÉSTRU, -IÁSTRĂ, *buiești, -stre,* s.m., s.n., adj. **1.** S.n. Mers al calului sau al altor animale în timpul căruia pașii se fac cu picioarele din aceeași parte. **2.** Adj., s.m. Buiestraș. **3.** Adj. Nărăvaș; neastâmpărat, zburdalnic. — Et. nec.

BUIMÁC, -Ă, *buimaci, -ce,* adj. Amețit (de somn, de beție, de frică etc.); zăpăcit, năuc; buimăcit, buimatic. — Et. nec.

BUIMÁTIC, -Ă, *buimatici, -ce,* adj. (Rar) Buimac. — **Buim**[ac] + suf. *-atic.*

BUIMĂCEÁLĂ, *buimăceli,* s.f. Buimăcire. — **Buimăci** + suf. *-eală.*

BUIMĂCÍ, *buimăcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină buimac. — Din **buimac.**

BUIMĂCÍRE, *buimăciri,* s.f. Faptul de *a (se) buimăci*; buimăceală. — V. **buimăci.**

BUIMĂCÍT, -Ă, *buimăciți, -te,* adj. Buimac. — V. **buimăci.**

BUIURDISÍ, *buiurdisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A transmite oficial un ordin, o cerere, o plângere etc. unei autorități inferioare; a întări printr-un decret. [Pr.: *bu-iur-*] — Din **buiurdiu** (înv. „decret” < tc.).

BÚJDĂ, *bujde,* s.f. (Reg.) Cocioabă. — Et. nec.

BUJDÍ, *bujdesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Reg.) A țâșni, a năvăli. — Cf. magh. b u z d ú l n i .

BÚJENIȚĂ, *bujenițe,* s.f. (Reg.) Carne afumată. — Din ucr. **buženycja.**

BUJÍE, *bujii,* s.f. Piesă prevăzută cu doi electrozi între care se produce scânteia electrică necesară aprinderii amestecului carburant din motoarele cu explozie. — Din fr. **bougie.**

BUJÓR, *bujori,* s.m. **1.** Nume dat unor plante erbacee, dintre care una (numită și *bujor de grădină*) are flori mari, roșii, roz sau albe, iar alta (numită și *bujor de câmp)* are flori roșii ca sângele *(Paeonia).* G *Bujor românesc* = specie de bujor ocrotită de lege, cu tulpina înaltă de 50–80 cm și cu flori mari sângerii *(Paeonia peregrina*, var. *romanica).* F Fig. Roșeață naturală a obrajilor. **2.** Compus: *bujor-de-munte* = smirdar. — Din bg. **božur.**

BUJORÁȘ, *bujorași,* s.m. Bujorel (**1**). — **Bujor** + suf. *-aș.*

BUJORÉL, *bujorei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *bujor;* bujoraș. **2.** Mică plantă erbacee cu frunze lunguiețe și ovale și cu flori mari, purpurii; gemănariță *(Orchis papilionacea).* — **Bujor** + suf. *-el.*

BÚLĂ, *bule,* s.f. **1.** Bășică de aer sau de gaz aflată în masa unui lichid sau a unui solid. **2.** Sferă, glob (mic) de metal, de sticlă etc. **3.** (În Antichitate și în Evul Mediu) Pecete de aur, de argint sau de plumb, care se atașa unui act pentru a-l autentifica; *p. ext.* act care purta o astfel de pecete. G *Bulă papală* = act oficial emis de papă. **4.** (Med.) Colecție circumscrisă de serozitate întâlnită la nivelul pielii; flictenă. **5.** (Inform.; în sintagma) *Bulă magnetică* = mic domeniu magnetizat a cărui creare și mișcare pe un suport permite realizarea unei memorii de mare capacitate. — Din fr. **bulle,** lat. **bulla.**

BULB, *bulbi,* s.m. **1.** Tulpină (subterană) metamorfozată a unor plante, cu axul în formă de disc, de care sunt prinse frunze în formă de tunici sau solzi suprapuși (în care se depun substanțe de rezervă), cu un înveliș membranos uscat. **2.** (Anat.) Dilatație ovală sau circulară a unui vas, conduct ori a unei formații anatomice compacte. G *Bulb pilos* = partea terminală, umflată, a rădăcinii firului de păr. *Bulb rahidian* = segment inferior al creierului, în forma unei umflături, situat între măduva spinării și protuberanța creierului. *Bulbii ochilor* = globii ochilor. *Bulb aortic* = dilatație a arterei aorte situată la ieșirea din inimă, existentă la pești și la batracieni. **3.** Obiect, umflătură etc. care are forma unui bulb (**1**). — Din fr. **bulbe,** lat. **bulbus.**

BULBÁR, -Ă, *bulbari, -e,* adj. **1.** (Bot.) Referitor la bulb (**1**). **2.** (Anat.) Referitor la bulbul rahidian. — Din fr. **bulbaire.**

BULBIFÉR, -Ă, *bulbiferi, -e,* adj. (Bot.) Care produce bulbi (**1**). — Din fr. **bulbifère.**

BULBIFÓRM, -Ă, *bulbiformi, -e,* adj. Care este în formă de bulb (**1**). — Din fr. **bulbiforme.**

BULBÍL, *bulbili,* s.m. Lăstar mic cu frunzișoare ca niște solzi cărnoși, care se formează pe tulpină sau lângă rădăcina unor plante. — Din fr. **bulbille.**

BULBOÁCĂ, *bulboace,* s.f. (Reg.) Vâltoare. — Cf. b u l b u c .

BULBOÁNĂ, *bulboane,* s.f. Adâncitură într-un râu, unde apa formează un vârtej; vâltoare, bulboacă. — Cf. b u l b u c .

BULBÓS, -OÁSĂ, *bulboși, -oase,* adj. (Bot.) **1.** Care are bulb (**1**). **2.** De forma unui bulb (**1**). — **Bulb** + suf. *-os.*

BULBÚC, *bulbuci,* s.m. **I. 1.** Bășică de apă, de săpun, de spumă, de aluat (când dospește) etc. **2.** Corp sferic (ca o bășică). **II. 1.** Plantă erbacee toxică din familia ranunculaceelor, cu flori mari globuloase de culoare galbenă, cu vinișoare verzi pe dinafară, răspândită în regiunile de munte și ocrotită de lege *(Trollius europeaeus).* **2.** (La pl.) Plantă erbacee din familia campanulaceelor, viguroasă și înaltă până la un metru, cu flori mari, albastre, care crește prin păduri *(Campanula trachelium).* — Formație onomatopeică.

BULBUCÁ, *bulbúc,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A face ochii mari, a-i deschide tare (de mirare, uimire, spaimă etc.); a (se) holba. **2.** Intranz. și refl. (Despre apă, la pers. 3) A face bulbuci, a (se) bulbuci. — Cf. b u l b u c .

BULBUCÁT, -Ă, *bulbucați, -te*, adj. Ieșit în afară, formând o proeminență; umflat. F (Despre ochi) Larg deschis, holbat. — V. **bulbuca.**

BULBUCĂTÚRĂ, *bulbucături,* s.f. Proeminență rotunjită, protuberanță. — **Bulbuca** + suf. *-ătură.*

BULBUCEÁLĂ, *bulbuceli,* s.f. Faptul de *a (se) bulbuci*; zgomot produs de apă, când face bulbuci (**I 1**). F (Concr.) Mulțime de bulbuci (**I 1**). — **Bulbuci** + suf. *-eală.*

BULBUCÍ, pers. 3 *bulbucește,* vb. IV. Intranz. și refl. (Despre apă) A face bulbuci (**I 1**); a (se) bulbuca (**2**). — Din **bulbuc.**

BÚLCĂ, *bulci,* s.f. (Reg.) Franzelă; chiflă. — Din ucr. **bulka.**

BÚLDOG, *buldogi,* s.m. Rasă de câini cu trupul îndesat, cu cap mare, bot turtit, falca de jos proeminentă și cu labe scurte și groase; mops. [Acc. și: *buldóg*] — Din fr. **bouledogue.**

BULDÓZER, *buldozere,* s.n. **1.** Mașină alcătuită dintr-un tractor pe șenile, prevăzut în față cu o lamă puternică, folosită pentru săparea și nivelarea terenurilor, pentru transportarea pe distanțe mici a pământului, deszăpezirea șoselelor etc. **2.** Presă orizontală de matrițat și de îndoit la cald. — Din engl., fr. **bulldozer,** rus. **bul'dozer.**

BULDOZERÍST, -Ă, *buldozeriști, -ste,* adj., s.m. (Muncitor calificat) care conduce un buldozer (**1**). — **Buldozer** + suf. *-ist.*

BULEÁNDRĂ, *bulendre,* s.f. (Pop. și fam.) Haină veche, ruptă, ponosită; fleandură. F (La pl.) Lucruri vechi și fără valoare. F Fig. Termen injurios pentru o femeie imorală. — Et. nec.

BULÉT, *buleți,* s.m. Denumire dată articulației gleznei calului, situată între chișiță și osul fluierului. — Din fr. **boulet.**

BULETÍN, *buletine,* s.n. **1.** (Urmat de determinări) Scurt comunicat, raport, anunț sau notă oficială care conține informații de actualitate și de interes public. *Buletin de știri. Buletin meteorologic.* F Adeverință eliberată de o autoritate pentru a atesta ceva. *Buletin de analize medicale.* F Nume dat unei publicații periodice cu scurte dări de seamă, studii și informații de specialitate etc. **2.** (Adesea cu determinarea „de identitate”) Act oficial care atestă identitatea unei persoane. **3.** (În sintagma) *Buletin de vot* = imprimat cuprinzând numele candidaților și siglele partidelor, folosit în exercitarea dreptului la vot. — Din fr. **bulletin.**

BULEVÁRD, *bulevarde,* s.n. Arteră urbană de mare circulație, de obicei plantată pe margini cu arbori. — Din fr. **boulevard.**

BULEVARDIÉR, -Ă, *bulevardieri, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De bulevard. F Fig. (Despre opere dramatice) Superficial, ușor, amuzant, de mică valoare. **2.** S.m. și f. (Fam.) Bulevardist. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **boulevardier.**

BULEVARDÍSM s.n. Atitudine bulevardieră. — **Bulevard** + suf. *-ism.*

BULEVARDÍST, -Ă, *bulevardiști, -ste,* s.m. și f. (Fam.) Om plimbăreț, care bate toată ziua bulevardele; derbedeu, haimana; bulevardier (**2**). — **Bulevard** + suf. *-ist.*

BULFÉU, *bulfeie,* s.n. Fiecare dintre cele două speteze care leagă partea de sus a jugului de policioară. — Din magh. **bélfa.**

BULGÁR, -Ă, *bulgari, -e*, s.m.adj. **1**. S.m. (La pl.) Populație turcică, așezată la sfârșitul sec. VII în regiunea de Nord-Est a Bulgariei de astăzi, unde, în sec. VII–IX, a fost asimilată de slavi; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2**. S.m. Persoană care face parte din populația Bulgariei sau este originară de acolo. **3.** Adj. Care aparține Bulgariei sau bulgarilor (**1**), privitor la Bulgaria ori la bulgari; bulgăresc. F (Substantivat, f.) Limba bulgară. — Din sl. **blŭgarinŭ.**

BÚLGĂR, *bulgări,* s.m. Bucată compactă dintr-o materie solidă oarecare, mai ales de pământ; grunz. [Var.: **búlgăre** s.m.] — Et. nec.

BULGĂRÁȘ, *bulgărași,* s.m. Diminutiv al lui *bulgăr.* — **Bulgăr** + suf. *-aș.*

BÚLGĂRE s.m. v. **búlgăr.**

BULGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *bulgăreşti,* adj. Bulgar (**3**). — **Bulgar** + suf. *-esc.*

BULGĂRÉŞTE adv. Ca bulgarii (**2**); în limba bulgară. — **Bulgar** + suf. *-eşte.*

BULGĂRÍ, *bulgăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A arunca cu bulgări în cineva. **2.** A acoperi cu lut scheletul de nuiele împletite al unui grajd, al unei colibe etc. — Din **bulgăr.**

BULGĂRÍE, *bulgării,* s.f. (Reg.) Grădină sau teren cultivat cu zarzavat. — **Bulgar** + suf. *-ie.*

BULGĂROÁICĂ, *bulgăroaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Bulgariei sau este originară de acolo. — **Bulgar** + suf. *-oaică.*

BULGĂRÓS, -OÁSĂ, *bulgăroşi, -oase,* adj. (Rar) Plin cu bulgări. — **Bulgăr** + suf. *-os.*

BULGÚR s.n. (Reg.) Grâu măcinat mare, râşnit sau pisat; crupe de grâu. F Mâncare gătită din acest grâu. — Din tc. **bulgur.**

BULHÁC, *bulhace,* s.n. (Reg.) Băltoacă. — Et. nec.

BULIBÁŞĂ, *bulibaşi,* s.m. Conducător al unei cete de ţigani. — Din **bulucbaşă.**

BULICHÉR, *bulichere,* s.n. (Reg.) Cuţit mare şi lung; cuţit stricat, care nu taie. — Cf. magh. b u g y l i „briceag".

BULÍMIC, -Ă, *bulimici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de bulimie. — Din fr. **boulimique.**

BULIMÍE s.f. Stare patologică manifestată prin foame excesivă, continuă. — Din fr. **boulimie.**

BULÍN s.n. v. **bulină**.

BULÍNĂ[1], *buline,* s.f. **1.** Capsulă în care se pune un medicament sub formă de praf; caşetă; *p. ext.* praful medicamentos împreună cu capsula lui. **2.** Petic rotund de hârtie dată pe o parte cu gumă arabică, cu care se lipesc plicuri, dosare etc. **3.** Desen rotund imprimat pe ţesături. [Var.: **bulín** s.n.] — Din ngr. **bulíni.**

BULÍNĂ[2], *buline,* s.f. Parâmă pentru manevrarea pânzelor inferioare ale unei nave cu pânze. — Din fr. **bouline.**

BULIÓN, (**1, 2**) *bulionuri*, (**3**) *bulioane*, s.n. **1.** Pastă conservată de pătlăgele roşii. **2.** (Rar) Supă de carne servită fără zarzavat sau paste făinoase. **3.** Mediu lichid obţinut din carne sau din vegetale şi folosit pentru culturile de microorganisme. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **bouillon,** rus. **bul'on.**

BULL-FINCH, *bull-finch-uri,* s.n. Obstacol la alergările de cai, care constă dintr-un zid cu nuiele deasupra sau dintr-un zid de o anumită înălţime. [Pr.: *búlfinċ*] — Din engl., fr. **bull-finch.**

BULÓN, *buloane,* s.n. Tijă cilindrică, cu sau fără cap, prevăzută cu filet la unul sau la ambele capete şi care serveşte la asamblarea a două piese. — Din fr. **boulon.**

BULONÁ, *bulonez,* vb. I. Tranz. A îmbina două piese, două organe de maşini etc. cu ajutorul unor buloane. — Din fr. **boulonner.**

BULONÁJ, *bulonaje,* s.n. Bulonare. — Din fr. **boulonnage.**

BULONÁRE s.f. Acţiunea de *a bulona.* — V. **bulona.**

BULONÁT, -Ă, *bulonaţi, -te,* adj. Cu buloane. — V. **bulona.**

BULÚC, *bulucuri*, s.n. **1.** Număr mare de oameni strânşi la un loc; droaie, gloată. F (Adverbial) În masă, în rânduri strânse, cu grămada; unul peste altul, înghesuindu-se; repede, iute. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova şi în Ţara Românească) Unitate militară tactică având aproximativ efectivul unei companii; bulucbăşie; *p. ext.* ceată de oameni înarmaţi. — Din tc. **bölük.**

BULUCBÁŞĂ, *bulucbaşi*, s.m. Comandant de buluc (**2**). — Din tc. **bölük başı.**

BULUCBĂŞÍE, *bulucbăşii,* s.f. (Înv.) Buluc (**2**). — **Bulucbaşă** + suf. *-ie.*

BULUCEÁLĂ s.f. Faptul de *a se buluci.* — V. **buluci.**

BULUCÍ, *bulucesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbulzi (**1**), a se îngrămădi. — Din **buluc.**

BULUGHÍNĂ, *bulughine,* s.f. (Reg.) Cartof. — Et. nec.

BULUMÁC, *bulumaci,* s.m. Stâlp de susţinere sau grindă de lemn care se întrebuinţează la case, la porţi, la spaliere de vii etc. — Et. nec.

BULVÁN s.m. v. **bălvan.**

BULVERSÁ, *bulversez,* vb. I. Intranz. A răsturna cu totul, a întoarce pe dos, a pune în dezordine; a modifica, a reînnoi, perturbând. F Fig. A zăpăci, a tulbura, a dezorienta. — Din fr. **bouleverser.**

BULVERSÁRE, *bulversări*, s.f. Acţiunea de *a bulversa.* — V. **bulversa.**

BULVERSÁT, -Ă, *bulversaţi, -te,* adj. **1.** (Despre lucruri) Care se află în dezordine. **2.** Fig. (Despre oameni) Zăpăcit, năucit; dezorientat. — V. **bulversa.**

BULZ, *bulzi,* s.m. **1.** (Pop.) Cocoloş. F Cocoloş de mămăligă caldă în care s-a pus brânză de oaie sau urdă. **2.** (Tehn.) Ansamblu de piese de cherestea obţinute prin debitarea unui buştean şi aşezate astfel încât să reconstituie trunchiul. [Pl. şi: (n.) *bulzuri*] — Cf. alb. b u l e z .

BULZÍŞ adv. (Reg.) Înghesuit unul lângă altul. — **Bulz** + suf. *-iş.*

BULZIŞÓR, *bulzişori,* s.m. Diminutiv al lui *bulz.* — **Bulz** + suf. *-işor.*

BUM interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o detunătură de armă, de o lovitură înfundată sau de o cădere. — Onomatopee.

BUMÁŞCĂ, *bumăşti,* s.f. (Înv.) Bancnotă (rusească). — Din rus. **bumajka.**

BUMB, *bumbi,* s.m. **1.** Nasture. **2**. Mic ornament arhitectural de formă sferică. **3.** Dispozitiv cu care se leagă coarda la unele instrumente cu coarde. — Cf. magh. g o m b.

BUMBÁC, (**1**) s.m., (**2, 4**) s.n., (**3**) *bumbacuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă textilă din familia malvaceelor, de origine tropicală şi subtropicală, cu flori gălbui sau roşietice şi cu fructele capsule, care conţin numeroase seminţe acoperite cu peri pufoşi *(Gossypium).* **2.** S.n. Fibră textilă obţinută, prin egrenare, de pe seminţele bumbacului (**1**). F (Pop.) Vată. G Expr. *A avea bumbac în urechi* = a nu auzi bine. F Fir răsucit de bumbac (**2**), întrebuinţat la ţesut sau la cusut. F Ţesătură din fire de bumbac (**2**). G *Bumbac mercerizat* = fir sau ţesătură de bumbac (**2**) tratat cu diverse soluţii spre a căpăta luciu. **3.** Sortiment de bumbac (**2**). **4.** S.n. (În sintagma) *Bumbac colodiu* = substanţă explozivă pe bază de nitroceluloză. — Din. sb. **bumbak,** bg. **bubak.**

BUMBARÁ s.f. v. **cumbara.**

BUMBAŞÍR s.m. v. **mumbaşir.**

BUMBĂCÁR, *bumbăcari,* s.m. (Rar) Lucrător care se ocupă cu scărmănatul şi torsul firelor de bumbac (**2**); negustor de ţesături de bumbac. — **Bumbac** + suf. *-ar.*

BUMBĂCÁRIŢĂ, *bumbăcariţe,* s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee cu flori brune-roşietice sau verzi-negricioase, cu fructul acoperit de peri mătăsoşi, asemănători bumbacului (**1**) *(Eriophorum)*; lânărică. — **Bumbac** + suf. *-ariţă.*

BUMBĂCĂREÁSĂ, *bumbăcărese,* s.f. (Rar) Lucrătoare care se ocupă cu scărmănatul şi torsul firelor de bumbac. — **Bumbăcar** + suf. *-easă.*

BUMBĂCĂRÍE[1], *bumbăcării,* s.f. **1.** Întreprindere textilă sau secţie dintr-o întreprindere textilă în care se prelucrează bumbacul (**2**). **2.** Produse confecţionate din bumbac (**2**); cantitate mare de ţesături de bumbac. **3.** Teren plantat cu bumbac (**1**). — **Bumbac** + suf. *-ărie.*

BUMBĂCĂRÍE[2] s.f. Meseria bumbăcarului. — **Bumbăcar** + suf. *-ie.*

BUMBĂCEÁLĂ, *bumbăceli,* s.f. (Reg.) Bumbăcit. F Fig. (Fam.) Bătaie zdravănă. — **Bumbăci** + suf. *-eală.*

BUMBĂCÉL s.n. Aţă de bumbac mercerizat (întrebuinţată pentru broderie). — **Bumbac** + suf. *-el.*

BUMBĂCÍ, *bumbăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A vătui[1]. F Fig. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. — Din **bumbac.**

BUMBĂCÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a bumbăci*; vătuire, bumbăceală. — V. **bumbăci.**

BÚMBEN adv. (Reg.; în expr.) *A dormi bumben* = a dormi adânc. *A rămâne bumben* = a rămâne nemişcat, ţeapăn. — Et. nec.

BUMBURÉZ, *bumburezi,* s.m. (Reg.) **1.** Grăunte; bob de mazăre, de fasole etc. **2.** Plantă erbacee cu spice de culoare brună-închis; bumbuşor (**II 2**) *(Schoenus nigricans).* — Cf. b u m b, b u b u r u z ă.

BUMBUŞÓR, *bumbuşori,* s.m. **I.** (Pop.) Năsturaş. **II.** (Bot.; reg.) **1.** Bănuţ (**2**) *(Bellis perennis).* **2**. (Bot.) Bumburez (**2**). — **Bumb** + suf. *-uşor.*

BUMERÁNG, *bumeranguri,* s.n. Armă de lemn îndoit în formă de unghi obtuz, folosită de populaţia băştinaşă a Australiei, care, aruncată, revine la locul de aruncare dacă n-a atins ţinta. — Din fr. **boumerang.**

BUN, -Ă, (**I-VIII**) *buni, -e*, adj., s.m. şi f., (**IX**) *bunuri*, s.n., (**X**) adv. **I.** Adj. Care prezintă calităţile necesare prin natura, funcţia, destinaţia sa. **1.** Care face în mod obişnuit bine altora, care se poartă bine cu alţii; binevoitor. G Expr. *Bun la inimă* = milostiv. *Bun, rău* = oricum ar fi. (Substantivat) *Bun şi rău* = toată lumea (fără deosebire), oricine. F Îndatoritor, amabil. G Expr. *Fii bun!* = te rog! ai bunătatea! **2.** Care se achită de obligaţiile morale şi sociale; corect, cuviincios; frumos, milos. G Loc. adv. (Substantivat) *Cu buna* = cu vorbe bune; de bunăvoie. G Expr. *Sfat bun* = îndemn înţelept, util, folositor. *A fi* (sau *a ajunge, a încăpea* etc.) *în* (sau *pe*) *mâini bune* = a fi sau a ajunge la o persoană de încredere. *A pune o vorbă bună* sau *un cuvânt bun (pentru cineva)* = a interveni pentru cineva, a susţine pe cineva. G Compuse: *bun-simţ* = decenţă; *bună purtare* = comportare conformă normelor morale şi educaţiei; *certificat de bună-purtare* = **a)** (ieşit din uz) certificat în care se atestă purtarea corectă a cuiva într-un serviciu, în şcoală etc.; **b)** *fig.* recomandaţie orală sau laudă adusă cuiva; *bună-cuviinţă* = politeţe. **3.** (Despre copii) Cuminte, ascultător, îndatoritor; care are grijă de părinţi. **4.** Caracteristic omului mulţumit, vesel, bine dispus. G Expr. *A fi în toane bune* = a fi vesel, bine dispus. **II.** Adj. **1.** Care face sau prinde bine; plăcut, satisfăcător, agreabil. G Expr. *A i-o face bună* sau *a-i face* (cuiva) *una bună* = a-i provoca cuiva o supărare. *Una bună* = o întâmplare deosebită, spirituală, o nostimadă. *A o păţi bună* = a avea necaz. (Ir.) *Bună treabă!* = frumos! halal! n-am ce zice! *Na-ţi-o bună!* = asta-mi mai lipsea! asta-i acum! *Na-ţi-o bună că ţi-am dres-o* (sau *frânt-o)*, se spune atunci când ai dat de o situaţie dificilă sau inoportună. **2.** (Despre mâncăruri şi băuturi) Gustos, apetisant, ales. G Expr. *Poamă bună*, se spune despre un

om de nimic, neserios, despre un derbedeu sau despre o femeie imorală. G Compus: *bun-gust* = simţ estetic, rafinament. **3.** Bogat, abundent, îmbelşugat. **4.** (Despre miros) Frumos, plăcut, agreabil. **5.** Liniştit, tihnit, fără griji; fericit. *Viaţă bună.* G (În formule de salut sau de urare) *Bună dimineaţa! Bună ziua! Bună seara! Noapte bună!* G Compus: (Bot.) *bună-dimineaţa* = zorea. **III.** Adj. **1.** Potrivit, apt pentru un anumit scop; *p. ext.* care-şi îndeplineşte bine menirea. G Expr. (Adesea substantivat) *Bun de tipar* (sau *de imprimat)* = aprobare dată de autor, de editură, de redacţie sau de alţi beneficiari pe tiparul de corectură sau de probă, după care începe imprimarea tirajului. *Bun pentru...* = valabil pentru... **2.** (Despre organele corpului sau despre funcţiunile lor) Care funcţionează bine. G Expr. *Bun de gură* = limbut. *Bun de mână* = îndemânatic, abil. **3.** (Despre îmbrăcăminte şi încălţăminte) Care nu este uzat; *p. ext.* nou, de sărbătoare. **4.** De calitate superioară; *p. ext.* de preţ, scump, nou. F Veritabil, autentic; pur. G Expr. *A o lua de bună* = a crede cele spuse; a lua (ceva) în serios. *A o ţine (una şi) bună* = a susţine un lucru cu încăpăţânare. *A şti una şi bună* = a se încăpăţâna în susţinerea unui punct de vedere. **5.** (Despre bani) Care are putere de circulaţie. **IV.** Adj. Înzestrat, talentat, priceput; *p. ext.* dibaci, abil, iscusit. **V.** Adj. **1.** Folositor, util; avantajos, rentabil. G Expr. *La ce bun?* = la ce foloseşte? F (Despre timp, fenomene atmosferice etc.) Favorabil, prielnic; frumos. **2.** (În basme şi superstiţii) Prevestitor de bine. G Expr. *A nu-i fi (de-)a buna cuiva* = a(-i) prevesti ceva neplăcut, rău. **VI.** Adj. **1.** Zdravăn, puternic, straşnic. F Considerabil, mare. G Loc adv. *În bună parte* = în măsură importantă. *O bună bucată* sau *o bucată bună (de timp, de loc* etc.) = o parte însemnată (de timp, de loc. etc.). **2.** Întreg, plin; deplin; *p. ext.* mai mult decât..., şi mai bine. G Compuse: *bună-credinţă* s.f. = **a)** obligaţie de comportare corectă pe care părţile trebuie s-o respecte la încheierea şi la executarea contractelor sau, în cazul statelor, a tratatelor; **b)** convingere a unei persoane că acţionează în temeiul unui drept şi conform cu legea sau cu ceea ce se cuvine; sinceritate, onestitate; (loc. adj.) *de bună-credinţă* = sincer, cinstit. **3.** (În expr.) *Într-o bună zi* (sau *dimineaţă)* = cândva, odată; pe neaşteptate. **VII.** Adj. (Despre legături de rudenie) De sânge, adevărat. *Tată bun.* F *Văr bun* sau *vară bună* = văr primar sau vară primară. F (Despre prieteni, vecini etc.) Apropiat; devotat. F Nobil, ales. **VIII.** S.m. şi f. (Înv. şi pop.) Bunic, bunică. **IX.** S.n. **1.** Ceea ce este util sau necesar societăţii sau individului pentru a-i asigura existenţa, bunăstarea, bogăţia. F Obiect sau valoare care are importanţă în circulaţia economică. **2.** (Mai ales la pl.) Tot ce posedă cineva; avut, proprietate, avere; bogăţie, avuţie. G *Bunuri de consum* = bunuri materiale destinate consumului personal sau social; obiecte de consum. **3.** Element al patrimoniului unei persoane, care poate consta dintr-un lucru (*bun corporal)* sau dintr-un drept *(bun necorporal).* G *Bune oficii* = intervenţie a unui stat pentru determinarea altor state în vederea rezolvării pe cale paşnică, prin tratative a diferendelor dintre acestea. **4.** Calitate, virtute. **5.** (Rar) Rezultat, rod, folos. **6.** (La pl.) (Ec.) *Bunuri economice* = mărfuri şi servicii care satisfac nevoile şi care există în cantităţi limitate. **X.** Adv. (Exprimă o aprobare) Bine, da, aşa. — Lat. **bonus.**

BÚNA s.f. (Înv.) Varietate de cauciuc sintetic. — Din germ. **Buna** (denumire comercială).

BÚNA VESTÍRE n.pr. f. Numele sărbătorii creştine (25 martie) închinate vestirii naşterii lui Isus Hristos; blagovestenie. — **Bună** + **vestire** (după sl. *blagovĕştenije*).

BUNĂOÁRĂ adv. De exemplu, de pildă, cum ar fi, să zicem. [Var.: **bunioáră** adv.] — **Bună** + **oară.**

BUNĂSTÁRE s.f. Situaţie materială bună, prosperă; prosperitate. [Gen. -dat.: *bunăstării*] — **Bună** + **stare** (după germ. *Wohlstand).*

BUNĂTÁTE, (**I 3, II**) *bunătăţi,* s.f. **I. 1.** Însuşirea de a fi bun, înclinarea de a face bine; *p. ext.* îndurare, milă, blândeţe; bunetţe. **2.** Bunăvoinţă, amabilitate. G Expr. *Ai bunătate* (sau *bunătatea)* ori *fă bunătatea (să...)* = te rog, fii bun (să...). **3.** Faptă bună, binefacere. **4.** Gust bun, plăcut. **II.** (Concr.) **1.** (La pl.) Mâncare sau băutură (foarte) bună. **2.** (Mai ales la pl.) Lucru de calitate (foarte) bună. **3.** (La pl.) Averi, bogăţii. — Lat. **bonitas, -atis.**

BUNĂVÓIE s.f. (În loc adv.) *De bunăvoie* sau *de bunăvoia mea* (sau *ta* etc.) = nesilit de nimeni, din iniţiativă proprie; de la sine, singur. — **Bună** + **voie.**

BUNĂVOINŢĂ s.f. **1.** Purtare sau atitudine binevoitoare faţă de cineva; îngăduinţă. **2**. Tragere de inimă; râvnă, zel, sârg. [Gen. -dat.: *bunăvoinţei*] — **Bună** + **voinţă** (după lat. *benevolentia).*

BÚNCĂR, *buncăre,* s.n. **1.** Construcţie alcătuită dintr-un recipient de oţel, de beton etc. şi un schelet de susţinere, destinată depozitării temporare a unor materiale granulare. **2.** Cutie metalică destinată depozitării pieselor la maşinile-unelte în vederea prelucrării lor. **3.** Compartiment amenajat pe nave pentru depozitarea combustibilului (cărbuni). **4.** Mic adăpost blindat; cazemată. — Din germ. **Bunker.**

BUNCEÁG, *bunceaguri,* s.n. (Reg.) **1.** Îngrămădire de trunchiuri căzute, crengi uscate şi ierbărie. **2.** Covor de muşchi. — Cf. sb. b u č a k.

BUND, *bunduri,* s.n. (Livr.) Asociaţie, confrerie; confederaţie (în Germania şi Elveţia). — Din germ. **Bund.**

BÚNDĂ, *bunde,* s.f. (Pop.) **1**. Haină lungă şi largă de postav, îmblănită, purtată de bărbaţi; burcă[1]; blană mare făcută din piei de oaie, întrebuinţată de ţărani ca îmbrăcăminte de iarnă. **2.** Pieptar (**1**). — Din magh. **bunda.**

BUNDÍŢĂ, *bundiţe,* s.f. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *bundă.* **2.** (Bot.; în compusul) *Bundiţa-vântului* = plantă erbacee cu flori violete-purpurii, care creşte prin fânete, pe câmpuri, pe dealuri *(Pholomis pungens).* — **Bundă** + suf. *-iţă.*

BUNÉL, *bunei,* s.m. (Fam.) Bunic. — **Bun** + suf. *-el.*

BUNÉŢE, *buneţi,* s.f. (Reg.) Bunătate. — **Bun** + suf. *-eţe.*

BUNGALÓW, *bungalow-uri,* s.n. Locuinţă din lemn sau din împletitură de trestie, fără etaj, înconjurată de verande şi de vegetaţie. F Casă de vacanţă, din materiale uşoare, construită în locuri pitoreşti. [Pr.: *bungaloŭ*] — Din engl. **bungalow.**

BUNGÉT, *bungeturi,* s.n. (Reg.) Pădure sau porţiune de pădure deasă şi întunecoasă; desiş. [Acc. şi: *búnget*] — Cf. alb. b u n k .

BUNGHINÍ, *bunghinesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A migăli. — Et. nec.

BUNÍC, *bunici,* s.m. **1.** Tatăl tatălui sau al mamei; bun (**VIII**), bunel, bât. **2.** (La pl.) Părinţii părinţilor; *p. ext.* strămoşi. **3.** (Reg.) Termen cu care se adresează cineva unui om bătrân. — **Bun** + suf. *-ic.*

BUNÍCĂ, *bunici,* s.f. **1.** Mama tatălui sau a mamei; mamaie, mamă-mare, buniţă, bună (**VIII**), bâtă, iacă[2]. G Expr. *(Pe) când era bunica fată (mare)* = demult. **2.** (Fam.) Termen cu care se adresează cineva unei femei bătrâne. — **Bună** + suf. *-ică.*

BUNICÉL, -ÍCĂ, *bunicei, -ele,* adj. Bunişor. — **Bun** + suf. *-icel.*

BUNICÚŢĂ, *bunicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *bunică.* — **Bunică** + suf. *-uţă.*

BUNIOÁRĂ adv. v. **bunăoară.**

BUNIŞÓR, -OÁRĂ, *bunişori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *bun*; bunuţ, bunicel. — **Bun** + suf. *-işor.*

BUNÍŢĂ, *buniţe,* s.f. (Pop.) Bunică. — **Bună** + suf. *-iţă.*

BUNT, *bunturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Conspiraţie; răscoală. — Din pol., rus. **bunt.**

BUNTÁŞ, *buntaşi,* s.m. (Înv. şi reg.) Conspirator, rebel. — **Bunt** + suf. *-aş.*

BUNÚŢ, -Ă, *bunuţi, -e,* adj. (Fam.) Bunişor. G Expr. *bun-bunuţ* = foarte bun. — **Bun** + suf. *-uţ.*

BUR, -Ă, *buri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie în Africa de Sud constituită din urmaşii coloniştilor europeni, în special olandezi, stabiliţi aici în sec. XVII; (la sg.) persoană care face parte din această populaţie. **2.** Adj. Care aparţine burilor (**1**), privitor la buri. — Din engl. **Boer,** germ. **Bur.**

BURÁ[1], pers. 3 *burează,* vb. I. Intranz. A ploua mărunt şi des; a burniţa, a ţărâi. — Din **bură.**

BURÁ[2], *burez,* vb. I. Tranz. **1.** A astupa cu un material de buraj (argilă, nisip etc.) spaţiul gol, neocupat de explozive, dintr-o gaură de mină sau dintr-o sondă de minare. **2.** A îndesa balastul sub traversele unei linii de cale ferată. — Din fr. **bourrer.**

BURÁCĂ, *burăci,* s.f. (Reg.) Negură groasă, deasă. — Cf. b u r ă .

BURÁJ s.n. Burare. — Din fr. **bourrage.**

BURANGÍC s.n. v. **borangic.**

BURÁRE, *burări,* s.f. Acţiunea de *a bura*[2]; buraj. G *Burarea căii* = îndesare manuală sau cu mijloace mecanizate a balastului sub traversele unei linii de cale ferată. — V. **bura[2].**

BURÁT, *burate,* s.n. Aparat format dintr-o sită centrifugă, folosit pentru cernerea făinii de cereale. — Din fr. **burat.**

BURÁTEC s.m. v. **buratic.**

BURÁTIC, *buratici,* s.m. (Reg.) Broatec. [Var.: **burátec** s.m.] — Contaminare între **bură** şi **broatec.**

BÚRĂ s.f. Ploaie măruntă şi deasă (însoţită de ceaţă); burniţă, burniţeală, buroaică. — Cf. sb. b u r a.

BÚRBĂ, *burbe,* s.f. Rămăşiţă sau drojdie rezultată după limpezirea mustului, constituită din pieliţe, bobiţe sfărâmate, codiţe etc. — Din fr. **bourbe.**

BÚRCĂ[1], *burci,* s.f. (Reg.) Bundă (**1**). — Din ucr. **burka.**

BÚRCĂ[2], *burci,* s.f. (Reg.) Turtă din mălai care se coace pe vatră, în spuză. — Et. nec.

BURCUŞOÁRĂ, *burcuşoare,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *burcă*[1]. — **Burcă[1]** + suf. *-uşoară.*

BURDÁC, *burdace,* s.n. (Reg.) Urcior cu gura strâmtă şi cu dop. — Et. nec. Cf. b ă r d a c.

BURDIHÁN s.n. v. **burduhan.**

BURDÚF, *burdufuri,* s.n. **1.** Sac făcut din piele netăbăcită, uneori din stomacul unui animal (capră, oaie, bivol), în care se păstrează sau se transportă brânză, făină, apă etc. G Expr. *Burduf de carte* = foarte învăţat;

tobă de carte. *A lega* (pe cineva) *burduf* = a lega (pe cineva) foarte strâns, încât să nu se poată mișca; a lega fedeleș, a lega cobză. (Reg.) *A da pe cineva în burduful dracului* = a nu se mai interesa de cineva. *A se face burduf (de mâncare)* = a mânca foarte mult, a se ghiftui. **2.** Sac făcut din stomacul vitelor sau din piele de miel ori de ied, în care se înmagazinează aerul la cimpoi, la armonică etc. **3.** Învelitoare de piele pentru picioare la trăsurile descoperite. G *Bocanci cu burduf* = bocanci cu limba netăiată, prinsă de restul încălțămintei; bocanci făcuți dintr-o singură bucată. **4.** Învelitoare elastică de piele, pânză etc. a spațiului de comunicație dintre două vagoane de călători. F Garnitură de piele sau de cauciuc prin care se leagă două conducte dintr-un motor. **5.** Băşică (**1**) uscată, care, pe vremuri, se întrebuința în loc de geam. **6.** (Reg.) Burduhan. **7.** (Reg.) Copcă în gheață. [Var.: **burdúv, burdúh, burdúş** s.n.] — Et. nec.

BURDÚH s.n. v. **burduf.**

BURDUHÁN, *burduhane,* s.n. (Pop. şi fam.) Stomacul animalelor rumegătoare; burduf (**6**); *p. ext.* burtă (**1**); bârdan. [Var.: **burdihán** s.n.] — **Burduh** + suf. *-an.*

BURDUHĂNÓS, -OÁSĂ, *burduhănoşi, -oase,* adj. (Pop.: adesea substantivat) Burtos. — **Burduhan** + suf. *-os.*

BURDUHÓS, -OÁSĂ, *burduhoşi, -oase*, adj. (Pop.) Burtos. — **Burduh** + suf. *-os.*

BURDÚŞ s.n. v. **burduf.**

BURDUŞEÁLĂ, *burduşeli,* s.f. (Rar) Faptul de *a(se) burdui.* — **Burduşi** + suf. *-eală.*

BURDUŞÉL, *burduşele,* s.n. Burduf (**1**) mic. — **Burduş** + suf. *-el.*

BURDUŞÍ, *burduşesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A umple ceva ca pe un burduf (**1**); a îndesa, a ticsi. F Refl. (Rar; despre ape) A se umfla. **2.** Refl. (Despre tencuiala sau varul de pe pereți, despre placajul unei mobile etc.) A se scoroji, a se coşcovi. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. — Din **burduş.**

BURDUŞÍRE, *burduşiri,* s.f. (Fam.) **1.** Acțiunea de *a burdui.* **2.** Deformare accidentală a unui perete de tablă, cu formarea unei convexități. — V. **burdui.**

BURDUŞÍT, -Ă, *burduşiți, -te,* adj. (Fam.) **1.** Îndesat, ticsit. **2.** Scorojit, coşcovit. — V. **burdui.**

BURDÚV s.n. v. **burduf.**

BURELÉT s.m. v. **burlet.**

BURÉT s.n. **1.** Fir de mătase naturală, gros şi neregulat, obținut prin macerarea specială a unor gogoşi. **2.** Țesătură de mătase fabricată din acest fir; *p. ext.* țesătură de bumbac cu fir gros, noduros şi poros. — Din fr. **bourrette.**

BURÉTE, *bureți,* s.m. **1.** (Bot.) Nume generic dat unor ciuperci; spongie. G Expr. (Fam.) *Doar n-am mâncat bureți* = doar n-am înnebunit! **2.** (În sintagma) *Burete-de-mare* = (la pl.) încrengătură de nevertebrate marine, fixate de stânci, cu formă variată şi cu scheletul constituit din spicule şi bastonaşe silicioase sau calcaroase *(Spongiaria);* (şi la sg.) animal din această încrengătură; spongier. F Scheletul poros al acestui animal (sau obiect similar fabricat din cauciuc, material plastic), care, datorită proprietății de a absorbi lichidele, se întrebuințează la ştersul tablei de scris, la spălat etc. — Lat. ***boletis** sau refăcut din **bureți** (pl. lui **buret(u)* < lat. *boletus).*

BURETIÉRĂ, *buretiere,* s.f. Cutiuță care conține un burete (ud). — **Burete** + suf. *-ieră.*

BURETÓS, -OÁSĂ, *buretoşi, -oase,* adj. Care are proprietatea de a suge lichidele, care seamănă cu structura buretelui-de-mare; spongios. — **Burete** + suf. *-os.*

BURÉZĂ, *bureze,* s.f. Maşină de lucru folosită pentru îndesarea balastului sub traverse (burarea căii). — Din fr. **bourreuse.**

BURG, *burguri,* s.n. Castel medieval; cetate, aşezare fortificată, cu caracter militar sau administrativ; oraş medieval; *p. ext.* oraş vechi. — Din fr. **bourg.**

BURGHÉZ, -Ă, *burghezi, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Creat de burghezie, referitor la burghezie, propriu acesteia, purtând caracterul ei; care face parte din burghezie.G *Burghezo-democratic* = (despre o mişcare, un regim politic, o revoluție) care urmărește lichidarea completă a relațiilor feudale. **2.** S.m. şi f. Persoană care face parte din burghezie; G *Mic-burghez* = **a)** persoană care face parte din mica burghezie; **b)** *fig.* persoană cu vederi înguste; filistin. **3.** (În orânduirea feudală) Orăşean, târgoveț. [Pl. şi: *burghejl*] — Din it. **borghese.**

BURGHEZÍ, *burghezesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se îmburghezi. — Din **burghez.**

BURGHEZÍE, *burghezii,* s.f. **1.** Categorie legată preponderent de economia urbană care deține capitalul şi pârghiile de decizie în societate. F (În Evul Mediu; cu sens colectiv) Locuitorii de la oraşe; populația oraşelor, târgoveți; orăşenime. **2.** (În sintagma) *Mica burghezie* = parte a burgheziei (**1**) formată din micii producători, micii comercianți, funcționari etc. — Din it. **borghesia.**

BURGHEZÍME s.f. (Rar) Burghezie; mulțime de burghezi. — **Burghez** + suf. *-ime.*

BURGHIÁŞ, *burghiaşi,* s.m. (Entom.) Firezar. [Pr.: *-ghi-aş.* — Var.: (reg.) **burghiéş** s.m.] — **Burghiu** + suf. *-aş.*

BURGHIÉRE s.f. Operație de executare a unei găuri cu ajutorul burghiului. — Din **burghiu.**

BURGHIÉŞ s.m. v. **burghiaş.**

BURGHÍU, *burghie,* s.n. Unealtă ascuțită de oțel în formă de spirală, care, prin mişcări de înşurubare, serveşte la găurirea cilindrică a materialelor; sfredel. G *Burghiu de foraj* = unealtă de foraj în formă de bară, cu capătul ca o elice, care se adaptează la perforatorul mecanic. — Din tc. **burgu,** bg., sb. **burgija.**

BURGRÁV, *burgravi,* s.m. (În Germania, în Evul Mediu) Titlu dat conducătorului unui burg; persoană care purta acest titlu. — Din fr. **burgrave.**

BURGÚND, -Ă, *burgunzi, -de,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Burgundia. **2.** Adj. Care aparține Burgundiei sau burgunzilor (**1**), privitor la Burgundia ori la burgunzi. — De la **Burgundia** (n. pr.).

BURHÁI, *burhaie,* s.n. (Rar) **1.** Ceață (rară) care se ridică după ploaie. **2.** Ploaie deasă şi rece de toamnă. — Contaminare între **bură** şi **buhai** („ceață, bură", puțin folosit).

BURÍC, *burice,* s.n. **1.** Orificiu abdominal prin care trece cordonul ombilical la fetus; cicatrice rămasă în mijlocul abdomenului după căderea cordonului ombilical; ombilic. F Fig. Mijloc, centru. G Expr. *Buricul pământului* = centrul pământului. *A se crede* (sau *a se socoti) buricul pământului* = a se crede (sau a se socoti) cel mai important dintre toți. F Cordonul ombilical prin care fetusul primeşte hrană din corpul mamei. **2.** (În sintagma) *Buricul degetului* = vârful degetului. **3.** Compus: *buricul-apei* = plantă erbacee cu flori mici, albe sau roşietice, dispuse în umbele *(Huydrocotyle vulgaris).* — Lat. ***umbulicus** *(= umbilicus)*, prin deglutinare: *un — buric.*

BURÍU, *burie,* s.n. (Înv. şi reg.) Butoiaş cu capacitatea de peste 100 l, în care, în gospodăriile țărăneşti, se păstrează de obicei țuica sau oțetul. — Din bg. **burija.**

BURJÚI, *burjui,* s.m. (Înv.) Burghez. — Din rus. **burjui.**

BURLÁC, *burlaci,* s.m. (Adesea adjectival) Bărbat necăsătorit; celibatar, holtei[1], becher. — Din rus., ucr. **burlak.**

BURLÁN, *burlane,* s.n. Tub de tinichea, de fontă etc. prin care se scurge apa de la jgheaburile acoperişului. F Jgheab prin care se scurge apa dintr-un izvor, dintr-o cişmea etc. F Tub cilindric de tinichea sau de olane, prin care trece fumul din sobă în coş; urloi. F Tub de beton, de fontă etc. din care se fac canale, utilaje pentru exploatarea minieră etc. — Cf. tc. b o r u .

BURLĂCÍ, *burlăcesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duce viață de burlac; holtei[2]. — Din **burlac.**

BURLĂCÍE s.f. Viață de burlac; holteie. — **Burlac** + suf. *-ie.*

BURLÁU, *burlăi,* s.m. (Rar) Muscă artificială întrebuințată ca nadă de către pescari. — Et. nec.

BURLÉSC, -Ă, *burlești,* adj., s.f. **1.** Adj. De un comic excesiv, grotesc, extravagant şi adesea vulgar. G *Teatru burlesc* = tip de teatru comic, caracterizat prin caricaturizare şi parodiere. **2.** S.f. Compoziție muzicală de mici proporții, cu un pronunțat caracter umoristic. — Din fr. **burlesque,** it. **burlesco.**

BURLÉT, *burleți,* s.m. **1.** (Anat.; în forma *burelet*) Formațiune fibrocartilaginoasă de completare a suprafețelor articulare. **2.** Şnur gros din bumbac, din cauciuc, din material sintetic, din hârtie gudronată sau din lame metalice, care se pune la uşi sau la ferestre pentru a împiedica pătrunderea frigului. [Var.: **burelét** s.m.] — Din fr. **bourrelet.**

BURNIȚÁ, pers. 3 *burnițează,* vb. I. Intranz. A bura[1]. — Din **burniță**.

BÚRNIȚĂ, *burnițe,* s.f. Ploaie măruntă şi deasă, adesea însoțită de ceață; bură. — Din **bură.**

BURNIȚÉALĂ, *burnițeli,* s.f. (Rar) Bură. — **Burniță** + suf. *-eală.*

BURNIȚÓS, -OÁSĂ, *burnițoşi, -oase,* adj. (Rar) Cu burniță; ploios. — **Burniță** + suf. *-os.*

BURNÚZ, *burnuzuri,* s.n. **1.** Manta de lână cu glugă, pe care o poartă arabii. **2.** (Reg.) Scurteică pe care o poartă țărăncile. — Din tc. **burnuz.**

BUROÁICĂ, *buroaice,* s.f. (Rar) Bură. — **Bură** + suf. *-oaică.*

BÚRSĂ[1], *burse,* s.f. Alocație băneacă (lunară) acordată de stat, de o instituție etc. unui elev sau unui student, pentru a-şi acoperi cheltuielile de întreținere în timpul studiilor ori unor cercetători, cadre didactice etc. pentru specializare sau perfecționare; întreținere gratuită acordată de stat, de o instituție etc. unui elev sau unui student; stipendiu. — Din fr. **bourse.**

BÚRSĂ[2], *burse,* s.f. Piață publică organizată şi specializată unde se tranzacționează valori mobiliare, anumite mărfuri şi valute. G *Bursă de*

C

C, *c,* s.m. **1.** A cincea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (semioclusivă prepalatală surdă în grupurile *ce, ci,* oclusivă palatală surdă în grupurile *che, chi* și oclusivă velară surdă în celelalte poziții). [Pl. și: (**1,** n.) *c-uri*].

CA[1] adv., prep., interj. **A.** Adv. **1.** La fel ca. *Îi vorbesc lui ca ei.* **2.** Aproape, cam, aproximativ. G Expr. *Ca mâine(-poimâine)* = în curând. *Ca ieri(-alaltăieri)* = de puțin timp. **3.** Cu privire la..., în ce privește... *Ca formă, lucrarea este bine prezentată.* **4.** (Explicativ sau enumerativ) Cum, precum, așa, bunăoară, de exemplu. *Animale sălbatice, ca: râși, urși, vulpi.* **B.** Prep. **1.** (Se compară două sau mai multe lucruri, ființe, situații) **1.** La fel cu, cum (e), precum (e), după cum (e). *O carte ca cea din raft.* G Expr. *Ieri ca (și) astăzi* = totdeauna. *Ca (și) cum* = parcă. F Cât. *Înalt ca bradul.* **2.** Decât. *E mult mai frumos ca acesta.* **3.** (Se compară o noțiune cu ea însăși) În felul..., cum e obiceiul, cum se știe. *Tinerii, ca tinerii, se zbenguiesc.* G Expr. *Toate ca toate, dar...* = toate le înțeleg, dar... F Treacă-meargă, fie. *Ziua, ca ziua, trece vremea mai repede.* **4.** În calitate de..., fiind... *El înainte, ca ghid, iar noi după el, ca vizitatori.* F În loc de..., drept... *Se poate socoti ca răsplată.* G Expr. (Fam.) *Ca ce?* = pentru ce? cu ce scop? **C.** Interj. (Reg.) Ia! ei! *Ca dă-te mai încoace și mai spune o dată.* — Lat. **quam.**

CA[2] conj. (Urmat, cu sau fără intercalări, de „să") Introduce subordonate cu predicatul la conjunctiv. — Lat. **qu[i]a.**

CABÁLĂ, (**2**) *cabale,* s.f. **1.** Doctrină mistică evreiască bazată pe interpretarea ezoterică a unor texte din Vechiul Testament și a tradiției orale iudaice. F Știință ocultă conform căreia se poate comunica cu spiritele. **2.** Fig. Uneltire, intrigă. — Din fr. **cabale,** germ. **Kabale.**

CABALÍN, -Ă, *cabalini, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Familie de animale domestice din care face parte calul; (și la sg.) animal din această familie. **2.** Adj. Care aparține cailor, privitor la cai; cavalin. *Rasă cabalină.* — Din lat. **caballinus.**

CABALÍST, -Ă, *cabaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană inițiată în cabală (**1**). — Din fr. **cabaliste,** germ. **Kabalist.**

CABALÍSTIC, -Ă, *cabalistici, -ce,* adj. Magic, misterios, tainic. F Obscur. — Din fr. **cabalistique.**

CABÁNĂ, *cabane,* s.f. Casă (la munte) construită, de obicei, din lemn, care servește pentru adăpostirea turiștilor și a vânătorilor. — Din fr. **cabane.**

CABANIÉR, -Ă, *cabanieri, -e,* s.m. și f. Persoană care asigură paza și administrarea unei cabane. [Pr.: *-ni-er*] — **Cabană** + suf. *-ier.*

CABÁNIȚĂ, *cabanițe,* s.f. (Înv.) Manta scumpă, bogat împodobită, purtată de domn (la înscăunare) sau de boieri la solemnități. — Din bg., sb. **kabanica.**

CABANÓS, *cabanoși,* s.m. Cârnăcior subțire, uscat, semiafumat, preparat din carne de vită și de porc. [Acc. și: *cabános*] — Din pol. **kabános.**

CABARÉT, *cabarete,* s.n. Local de petrecere, cu băuturi, dans, program de divertisment etc.; bar[3] (**2**). — Din fr. **cabaret.**

CABÁZ, *cabazi,* s.m. (Înv. și reg.) Om poznaș, glumeț. — Din tc. [hok]**kabaz.**

CABAZLÁC, *cabazlâcuri,* s.n. (Înv. și reg.) Păcăleală, poznă, glumă. — Din tc. [hok]**kabazlık.**

CABERNÉT, (**2**) *cabernet-uri,* s.n. **1.** Soi de viță-de-vie cu struguri mici de culoare neagră-albăstruie, cultivat pentru producerea vinurilor roșii de calitate superioară. **2.** Vin roșu, superior, produs din acest soi de viță-de-vie. [Pr.: *-ber-ne*] — Din fr. **cabernet.**

CABESTÁN, *cabestane,* s.n. Troliu cu ax vertical pe care se înfășoară cablul de tracțiune, folosit la deplasarea sarcinilor și a vehiculelor pe distanțe relativ scurte. — Din fr. **cabestan.**

CABÍNĂ, *cabine,* s.f. Încăpere mică, amenajată într-o clădire, într-un vehicul, pe plajă etc., cu destinații speciale. *Cabină telefonică. Cabină de proiecție.* — Din fr. **cabine.**

CABINÉT, *cabinete,* s.n. **I. 1.** Încăpere dintr-o locuință sau dintr-o instituție, folosită pentru exercitarea unei profesii. F Biroul unei persoane cu muncă de răspundere. *Cabinetul ministrului* G *Șef* (sau *director) de cabinet* = funcționar însărcinat cu pregătirea lucrărilor unui conducător de mare instituție. *Lucrări de cabinet* = lucrări auxiliare, de secretariat. (În unele țări) *Cabinet de instrucție* = serviciu de cercetări judiciare, condus de un judecător de instrucție. G Încăpere în care sunt expuse obiecte de muzeu, de studiu etc. *Cabinet de numismatică.* **2.** Secție sau serviciu în întreprinderi, în instituții de învățământ etc., destinate unor studii și consultații de specialitate. *Cabinet tehnic.* **3.** (În unele țări) Consiliu de miniștri sau guvern. **II.** Mobilă de dimensiuni mici, cu sertare, destinată păstrării obiectelor de preț. — Din fr. **cabinet.**

CABINIÉR, -Ă, *cabinieri, -e,* s.m. și f. Persoană care are în grijă o cabină la teatru, la operă etc. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **cabinier.**

CABLÁ, *cablez,* vb. I. Tranz. **1.** A confecționa un cablu prin răsucirea sau împletirea firelor în mănunchiuri și unirea acestora între ele. **2.** A așeza, a instala cabluri de telecomunicații. F A face legătura (unei case, unei instituții etc.) cu un cablu de telecomunicații. — Din fr. **câbler.**

CABLÁJ s.n. **1.** Mod de răsucire sau de împletire a firelor pentru a forma un cablu. **2.** Totalitatea cablurilor și a firelor izolate care constituie conexiunile unei instalații sau ale unui aparat de telecomunicații. G (Electron.) *Cablaj (de) imprimat* = cablaj prefabricat în care conexiunile dintre piesele componente ale unui aparat electronic sunt realizate sub formă de benzi conductoare înguste, pe un suport izolant; circuit imprimat. — Din fr. **cablage.**

CABLÁRE, *cablări,* s.f. Acțiunea de *a cabla* și rezultatul ei. — V. **cabla.**

CABLÁT, -Ă, *cablați, -te,* adj. (Despre case, instituții etc.) Care este conectat la o rețea electrică, telefonică etc. — V. **cabla.**

CABLIÉR, *cabliere,* s.n. Navă care transportă și instalează cablurile submarine. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **câblier.**

CABLOGRÁMĂ, *cablograme,* s.f. Comunicare transmisă prin cablu submarin. — Din fr. **câblogramme.**

CABLÓR, *cablori,* s.m. Muncitor care cablează — Din fr. **câbleur.**

CÁBLU, *cabluri,* s.n. **1.** Mănunchi de fire textile sau metalice răsucite, folosit la tracțiuni sau la ridicat greutăți. **2.** Conductă electrică formată din mai multe fire izolate (acoperite cu un înveliș vegetal sau metalic). **3.** Unitate de măsură pentru distanțe, egală cu a zecea parte dintr-o milă marină, adică cu 185,2 m; ancablură. — Din fr. **câble.**

CABOȘÓN, *caboșoane,* s.n. **1.** Piatră prețioasă sau semiprețioasă fără fațete, fixată într-o montură de metal. **2.** (Arhit.) Ornament mic de piatră încrustat într-o fațadă. — Din fr. **cabochon.**

CABOTÁJ, *cabotaje,* s.n. Navigație comercială de-a lungul coastei; transport naval de mărfuri între porturi apropiate. — Din fr. **cabotage.**

CABOTIÉR, *cabotiere,* s.n. Navă de tonaj mic sau mijlociu, care navighează între porturile de pe coastă. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **cabotier.**

CABOTÍN, -Ă, *cabotini, -e,* s.m. și f. **1.** Actor mediocru care urmărește succese ușoare prin mijloace facile; *p. ext.* persoană care încearcă să se remarce printr-o comportare teatrală. **2.** (În trecut, în Franța) Actor ambulant. — Din fr. **cabotin.**

CABOTINÁJ s.n. Cabotinism. — Din fr. **cabotinage.**

CABOTINÉSC, -EÁSCĂ, *cabotinești,* adj. De cabotin. — **Cabotin** + suf. *-esc.*

CABOTINÍSM s.n. Atitudine, gest, apucătură de cabotin (**2**); cabotinaj. — **Cabotin** + suf. *-ism.*

CABRÁ, *cabrez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre unele patrupede, mai ales despre cai) A se ridica pe picioarele dinapoi. **2.** A se încorda; a se ridica. **3.** (Despre avioane) A se ridica cu partea din față pentru a urca mai repede. — Din fr. **cabrer.**

CABRÁJ, *cabraje,* s.n. **1.** Cabrare. **2.** Mărire bruscă a pantei de urcare de către un avion. — Din fr. **cabrage.**

CABRÁRE, *cabrări,* s.f. Acțiunea de *a cabra* și rezultatul ei; ridicare a unui cal pe picioarele dinapoi; cabraj. — V. **cabra.**

CABRIÓLĂ, *cabriole,* s.f. Salt al calului prin care acesta se întoarce pe loc. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **cabriole.**

CABRIOLÉTĂ, *cabriolete,* s.f. Trăsurică ușoară, cu două roți, trasă de obicei de un singur cal; brișcă[2], șaretă. [Pr.: *-bri-o-*. — Var.: **gabriolétă** s.f.] — Din fr. **cabriolet.**

CÁBULĂ, *cabule,* s.f. (Rar) Superstiție de jucător (de cărți). — Din tc. **kabul.**

CABULIPSÍ, *cabulipsesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A catadicsi. — Din ngr. **kabúleisa.**

CÁCA s.m. (În limbajul copiilor) **1.** Excrement. **2.** Lucru murdar, respingător. G (Adjectival) *Prețuri caca.* — Din fr. **caca.**

CACADÁR, *cacadâri,* s.m. (Bot.; reg.) Măceș. — Et. nec.

CACÁO s.f. Sămânța arborelui de cacao, folosită (sub formă de produs pulverulent) în alimentație, mai ales la fabricarea ciocolatei și a unor băuturi hrănitoare. G *Unt* (sau *ulei) de cacao* = substanță grasă, de culoare albă-gălbuie, extrasă din pulberea de cacao și folosită la fabricarea ciocolatei, în industria farmaceutică, în cosmetică etc. F *P. ext.* Băutură preparată cu pulbere de cacao. [Pr.: *-ca-o*] — Din fr. **cacao.**

CACAOTIÉR, *cacaotieri,* s.m. Arbore de cacao (*Theobroma cacao*). [Pr.: *-ca-o-ti-er*] — Din fr. **cacaotier.**

CACEALMÁ, *cacealmale,* s.f. (La jocul de cărți) Inducere în eroare a adversarului, dându-i impresia că ai cărți mai bune decât ale lui. F P. gener. Păcăleală, înșelăciune. — Din tc. **kaçırma.**

CÁCIUR, -Ă, *caciuri, -e,* s.m., adj. (Miel) cu blăniță de culoare neagră pe trunchi și brumărie pe bot, urechi, labe și coadă. [Var.: **căciúr** s.m., adj.] — Et. nec.

CACOFÓNIC, -Ă, *cacofonici, -ce,* adj. Care produce o cacofonie; lipsit de armonie. — Din fr. **cacophonique.**

CACOFONÍE, *cacofonii,* s.f. Asociație neplăcută de sunete; cacofonism. F (Muz.) Suprapunere de sunete discordante; lipsă de armonie. — Din fr. **cacophonie.**

CACOFONÍSM, *cacofonisme,* s.n. (Rar) Cacofonie. — **Cacofonie** + suf. *-ism.*

CACOGENÉZĂ, *cacogeneze,* s.f. (Med.) Dezvoltare anormală a unui organ. — Din fr. **cacogenèse.**

CACOGRAFÍE, *cacografii,* s.f. (Rar) Ortografiere greșită. — Din fr. **cacographie.**

CACOLOGÍE, *cacologii,* s.f. (Rar) Construcție, locuțiune greșită. — Din fr. **cacologie.**

CACÓM, (**1**) *cacomi,* s.m., (**2**) *cacomuri,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** S.m. (Zool.) Hermină. **2.** S.n. Blană de hermină. — Din tc. **kakım.**

CACOSMÍE s.f. (Med.) Afecțiune constând în perceperea exagerată a mirosurilor urâte. — Din fr. **cacosmie.**

CACTACÉE, *cactacee,* s.f. (Rar) Cactee. — Din fr. **cactacée.**

CACTÉE, *cactee,* s.f. (La pl.) Familie de plante exotice, adaptate la uscăciune prin tulpinile cărnoase, pline cu suc apos sau lăptos, și prin frunzele reduse sub formă de spini; (și la sg.) plantă din această familie; cactacee. — Din fr. **cactée.**

CÁCTUS, *cactuși,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante din familia cacteelor, cultivate ca plante ornamentale. — Din fr. **cactus.**

CADASTRÁ, *cadastrez,* vb. I. Tranz. (Rar) A efectua lucrări de cadastru; a înscrie în cadastru. — Din fr. **cadastrer.**

CADASTRÁL, -Ă, *cadastrali, -e,* adj. Care ține de cadastru, privitor la cadastru. — Din fr. **cadastral.**

CADASTRÁRE, *cadastrări,* sf. (Rar) Acțiunea de *a cadastra.* — V. **cadastra.**

CADÁSTRU, (**2**) *cadastre,* s.n. **1.** Totalitatea lucrărilor tehnice pentru stabilirea precisă a suprafețelor funciare, cu toate caracteristicile lor; *p. ext.* serviciu care efectuează aceste lucrări. **2.** (Și în sintagma *registru de cadastru*) Registru oficial în care sunt trecute datele de identificare a proprietăților funciare pe un anumit teritoriu. **3.** Ramură a geodeziei care se ocupă cu lucrările de cadastru (**1**). — Din fr. **cadastre.**

CADAVÉRIC, -Ă, *cadaverici, -ce,* adj. De cadavru; ca de cadavru. — Din fr. **cadavérique.**

CADÁVRU, *cadavre,* s.n. Corpul unui om sau al unui animal mort; hoit, stârv, leș[1]. G Expr. *Cadavru viu* (sau, fam., *ambulant*) = om foarte slab și palid. *A călca* (sau *a trece) peste cadavre* = a fi lipsit de orice scrupule în atingerea unui scop. — Din fr. **cadavre.**

CÁDĂ, *căzi,* s.f. **1.** Vas mare pentru îmbăiat; baie[1], vană (**1**). **2.** Recipient mare, deschis, din lemn, din metal, din beton etc., în care se introduc lichidele folosite în diverse operații tehnologice. **3.** Vas mare din doage, întrebuințat la prepararea vinului, a rachiului etc.; zăcătoare. — Din sl. **kadĭ.**

CADÁNĂ, *cadâne,* s.f. Sclavă în haremurile turcești; *p. ext.* soție (a unui turc). — Din tc. **kadın.**

CADENȚÁ, *cadențez,* vb. I. Tranz. (Rar) A imprima cadență sau ritm unei fraze, unei bucăți muzicale, unei mișcări etc.; a ritma. — Din fr. **cadencer.**

CADENȚÁRE, *cadențări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a cadența.* — V. **cadența.**

CADENȚÁT, -Ă, *cadențați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Executat în cadență, în tact; ritmat. — V. **cadența.**

CADÉNȚĂ, *cadențe,* s.f. **1.** Mișcare ritmică și uniformă; ritm. G Loc. adv. *În cadență* = cu mișcări repetate la intervale egale. F Numărul de lovituri pe care o armă de foc le trage într-o unitate de timp. F (Fiz.) Frecvență; viteză de repetare a unui fenomen. **2.** Succesiune ritmică a unor unități poetice (cuvinte, silabe), care produc un efect auditiv armonios. F Succesiune de armonii care formează sfârșitul unei compoziții muzicale. **3.** Pasaj mai mare de virtuozitate solistică dintr-un concert instrumental, interpretat fără acompaniament. — Din fr. **cadence,** it. **cadenza.**

CADENȚMÉTRU, *cadențmetre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea radioactivității. — Din germ. **Kadenzmeter.**

CADÉT, *cadeți,* s.m. (Înv.) **1.** Tânăr (fiu de nobil sau de ofițer) care se pregătea pentru cariera armelor. **2.** Elev al unei școli militare. **3.** Membru al unui partid din Rusia țaristă. — Din fr. **cadet, (3)** rus. **kadet.**

CADIASCHÉR, *cadiascheri,* s.m. Înalt demnitar militar turc, cu atribuții de judecător. [Pr.: *-di-as-*] — Din tc. **kadıasker.**

CADÍU, *cadii,* s.m. Judecător musulman. — Din tc. **kadı.**

CADMIÁ, *cadmiez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unui obiect metalic cu un strat subțire de cadmiu în scopul protejării împotriva eroziunii. [Pr.: *-mi-a*] — Din **cadmiu.**

CADMÍE, *cadmii,* s.f. Depunere de oxid de zinc impur pe pereții cuptoarelor în care se fabrică zincul. — Din fr. **cadmie.**

CADMIÉRE, *cadmieri,* s.f. Acțiunea de *a cadmia* și rezultatul ei. [Pr.: *-mi-e-*] — V. **cadmia.**

CADMIFÉR, -Ă, *cadmiferi, -e,* adj. (Despre roci) Care conține cadmiu. — Din fr. **cadmifère.**

CÁDMIU s.n. Metal moale, alb-argintiu, asemănător cu zincul, folosit, sub formă de aliaje, în medicină, în tehnică etc. — Din fr. **cadmium.**

CADÓU, *cadouri,* s.n. Ceea ce se primește sau se oferă în dar. — Din fr. **cadeau.**

CADRÁ, pers. 3 *cadrează,* vb. I. Intranz. A se potrivi, a corespunde (întocmai) cu ceva sau într-o anumită împrejurare. — Din fr. **cadrer.**

CADRÁJ, *cadraje,* s.n. **1.** Delimitare a spațiului util cuprins de obiectivul unei camere de luat vederi sau al unui aparat de filmat. **2.** Operație de așezare a culorilor care urmează să fie imprimate pe o țesătură. — Din fr. **cadrage.**

CADRÁN, *cadrane,* s.n. **1.** Suprafață (de obicei circulară) prevăzută cu anumite diviziuni, pe care se urmăresc indicațiile acului unui instrument de măsură, al unui ceasornic etc. G *Cadran solar* = ceas solar. **2.** Arc (sau sector) care reprezintă un sfert de cerc. — Din fr. **cadran.**

CÁDRĂ s.f. v. **cadru.**

CADRÍL, *cadriluri,* s.n. Dans de origine franceză, cu mișcare lentă, în cursul căruia partenerii se schimbă între ei; melodia după care se execută acest dans. — Din fr. **quadrille.**

CADRILÁJ, *cadrilaje,* s.n. (Tehn.) Caroiaj. — Din fr. **quadrillage.**

CADRILÁT, -Ă, *cadrilați, -te,* adj. (Despre țesături, haine etc.) Cu carouri (de culori diferite). — Din fr. **quadrillé.**

CADRÍST, -Ă, *cadriști, -ste,* s.m. și f. (Fam.; astăzi rar) Funcționar din serviciul de cadre al unei instituții sau întreprinderi. — **Cadre** + suf. *-ist.*

CÁDRU, *cadre,* s.n. **I. 1.** Ramă în care se fixează un tablou, o fotografie etc. F P. ext. Tablou, fotografie etc. înrămate. F Fig. Persoană foarte frumoasă. **2.** Pervaz al unei uși sau al unei ferestre. F Deschizătură în zid ocupată de o ușă sau de o fereastră. F Desen care mărginește un text, o hartă, o fotografie etc. F Porțiune a unei mărci poștale pe care este executat desenul. **3.** Fig. Mediu, ambianță. F Spațiu în limitele căruia este cuprinsă o imagine pe o peliculă cinematografică. **4.** Fig. Limitele unei probleme, ale unui subiect, ale unei acțiuni etc.; *p. ext.* cuprinsul dintre aceste limite. **5.** Schelet alcătuit din bare de lemn, de metal sau din grinzi de beton armat, care se întrebuințează la construcții; suport pentru diferite aparate. F Schelet pe care sunt înfășurate conducte (electrice, radiofonice etc.) izolate. **II. 1.** (La pl.) Personalul unei instituții, al unei întreprinderi etc. *Cadru didactic.* **2.** Personalul de conducere dintr-o întreprindere, instituție etc. F Ansamblul elementelor de conducere și de comandă (ofițeri și subofițeri) din subunitățile și unitățile militare. F (Rar.; la sg.) Persoană din efectivul unei întreprinderi sau instituții, dintr-o organizație etc. **2.** (Ieșit din

uz; la pl.) Subdiviziune în administrația internă a unei instituții, întreprinderi etc. care se ocupa cu angajarea personalului (**II 1**), cu evidența lui etc.; serviciul personal. [Var.: (**I 1**) **cádră** s.f.] — Din fr. **cadre,** (**II**) rus. **kadrî.**

CADÚC, -Ă, *caduci, -ce,* adj. Lipsit de trăinicie; șubred, pieritor. F (Despre frunze, flori etc.) Care cade înainte de vreme sau în fiecare an. F (Despre acte cu valoare juridică) Care nu (mai) are putere legală. — Din fr. **caduc,** lat. **caducus.**

CADUCÉU, *caducee,* s.n. Sceptrul lui Hermes, reprezentat printr-un baston cu două aripioare în vârf, pe care se încolăcesc doi șerpi, care, în Antichitatea greco-romană, simboliza înțelegerea și comerțul. — Din lat. **caduceum,** fr. **caducée.**

CADUCITÁTE s.f. Faptul sau însușirea de a fi caduc. F Ineficacitatea unui act juridic ca urmare a survenirii unui eveniment ulterior încheierii lui. — Din fr. **caducité.**

CAFÁS, *cafasuri,* s.n. (Înv.) **1.** Încăpere deschisă în catul de sus al unei case sau într-un turn, din care se poate privi nestingherit în afară; foișor. **2.** Balcon unde cântă corul într-o biserică. F Balcon din care familia domnitorului asculta slujba religioasă. **3.** Grilaj de vergele de lemn care se întretaie ca o leasă. — Din ngr. **kafási.**

CAFEÁ, (**2**) *cafele,* s.f. **1.** Sămânța arborelui de cafea folosită (de obicei sub formă de pulbere) în alimentație. **2.** Băutură preparată din cafea (**1**) prăjită și râșnită sau dintr-un surogat. G *Cafea espresso* = cafea concentrată, preparată într-un aparat special. *Cafea filtru* = cafea preparată cu ajutorul filtrului. — Din tc. **kahve,** ngr. **kafés,** fr. **café.**

CAFÉ-BÁR, *cafe-baruri,* s.n. Local în care se servesc cafele și băuturi alcoolice. — **Cafe**[nea] + **bar.**

CAFÉ-CONCÉRT s.n. Muzică instrumentală de largă accesibilitate (executată într-un restaurant). [Pr. și: *-conser*] — Din fr. **café-concert.**

CAFÉ-FRAPPÉ, *café-frappé-uri,* s.f. Cafea (**2**) rece cu înghețată, frișcă (și alcool). [Pr.: *-pe*] — Cuv. fr.

CAFEGÍ-BAȘÁ, *cafegi-bașa,* s.m. Boier de rang inferior, mai mare peste cafegiii curții domnești, însărcinat să aducă domnului cafeaua la ceremonii. — Din tc. **kahveci başı.**

CAFEGIOÁICĂ, *cafegioaice,* s.f. **1.** (Înv.) Proprietară a unei cafenele sau a unui magazin de cafea; soția unui cafegiu (**1**). **2.** (Fam.) Femeie care consumă multă cafea (**2**). — **Cafegiu** + suf. *-oaică.*

CAFEGÍU, *cafegii,* s.m. **1.** (Înv.) Proprietar al unei cafenele sau al unui magazin de cafea; cel care prepara sau vindea cafele. **2.** (Înv.) Slujitor la curtea domnească însărcinat cu prepararea și servirea cafelelor. **3.** (Fam.) Bărbat care consumă multă cafea (**2**). — Din tc. **kahveci.**

CAFEÍNĂ s.f. v. **cofeină.**

CAFEÍSM s.n. Totalitatea tulburărilor care apar în urma abuzului de cafea manifestate prin insomnie, cefalee, aritmie cardiacă etc. — Din fr. **caféisme.**

CAFELÍ, *cafelesc,* vb. IV. Refl. (Fam.; rar) A bea cafea (stând la taifas). — Din **cafea.**

CAFELÚȚĂ, *cafeluțe,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *cafea* (**2**) **2.** (La pl.) Numele a două varietăți de plante erbacee din familia leguminoaselor: **a)** plantă cu tulpina cilindrică ramificată, cu flori albe sau albăstrii, cultivată pentru nutreț *(Lupinus albus);* **b)** plantă ornamentală cu flori mari, albe, cu pete albastre, dispuse în formă de spic *(Lupinus varius).* — **Cafea** + suf. *-eluță.*

CAFENEÁ, *cafenele,* s.f. Local public în care se consumă cafea sau, *p. ext.,* ceai, băuturi alcoolice, prăjituri etc. G Loc. adj. *De cafenea* = fără valoare, neserios. *Vorbe de cafenea.* [Var.: (reg.) **cafineá** s.f.] — Din tc. **kahvehane,** ngr. **kafenés.**

CAFENELÚȚĂ, *cafeneluțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *cafenea.* — **Cafenea** + suf. *-eluță.*

CAFENÍU, -ÍE, *cafenii,* adj. De culoarea cafelei prăjite. — **Cafea** + suf. *-iu* (după *castaniu, gălbeniu* etc.).

CÁFER, *caferi,* s.m. Bivol negru din Africa. — Din germ. **Kaffer.**

CAFETIÉRĂ, *cafetiere,* s.f. Aparat pentru preparat și pentru turnat cafeaua; vas pentru păstrarea cafelei. F Serviciu de cafea. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **cafètiere.**

CAFINEÁ s.f. v. **cafenea.**

CÁFRU, *cafri,* s.m. (La pl.) Veche denumire a populațiilor de limba bantu din sud-estul Africii; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. — Din fr. **Cafres.**

CAFT, *cafturi,* s.n. (Fam.) Bătaie. — Din **cafti.**

CAFTÁN, *caftane,* s.n. (Înv.) Manta orientală, albă, lungă și largă, împodobită cu fire de aur sau de mătase, pe care o purtau domnii și boierii români. G Expr. *A îmbrăca (cu* sau *în) caftan* = a (se) ridica la rangul de domn sau de boier. F Simbol al rangului de domn sau de boier. — Din tc. **kaftan.**

CAFTÍ, *caftesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A lovi, a bate. — Din țig. **cafti.**

CAGÚLĂ, *cagule,* s.f. **1.** Mantie cu glugă purtată de călugări. F Tip de glugă care acoperă tot capul (cu deschizături numai în dreptul ochilor). **2.** Parte de cauciuc a unei măști de gaze. — Din fr. **cagoule.**

CÁHLĂ, *cahle,* s.f. **1.** Placă de teracotă sau de faianță folosită la construcția sobelor. **2.** (Reg.) Coșul sobei sau deschizătura prin care iese fumul în tinda caselor țărănești. — Din ucr. **kahlja.**

CAIÁ, *caiele,* s.f. Cui de oțel moale folosit pentru prinderea potcoavelor la animale. [Pr.: *-ca-ia*] — Cf. tc. k a y a r „potcoavă cu colți".

CAIÁC, *caiace,* s.n **1.** Ambarcațiune de sport ascuțită la ambele capete, cu suprafața de alunecare netedă sau în clinuri și care este condusă cu una sau două padele. **2.** Sport nautic care se practică cu caiacul (**1**). **3.** Ambarcațiune mică, cu înveliș din piele de focă, folosită de eschimoși. [Pr.: *-ca-iac*] — Din fr. **kayak.**

CAIACÍST, -Ă, *caiaciști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică caiacul (**2**). [Pr.: *-ca-ia-*] — **Caiac** + suf. *-ist.*

CAIÁFĂ, *caiafe,* s.f. Persoană fățarnică, ipocrită. G Expr. *A trimite* (sau *a purta, a duce) de la Ana la Caiafa* (numele unor preoți iudei) = a trimite (un solicitator) dintr-un loc într-altul (purtându-l cu vorba). [Pr.: *ca-ia-*] — Din n. pr. **Caiafa.**

CAÍC, *caice,* s.n. **1.** Ambarcațiune îngustă, cu vele, cu două catarge, cu pupa și prora ascuțite, mai înalte decât restul bordajului. **2.** Luntre ușoară, lungă și îngustă, încovoiată la capete, folosită în Orient. — Din tc. **kayık.**

CAICCÍU, *caiccii,* s.m. Conducător de caic. [Pr.: *ca-ic-*] — Din tc. **kayıkçı.**

CAICÉL, *caicele,* s.n. Diminutiv al lui *caic.* [Pr.: *ca-i-*] — **Caic** + suf. *-el.*

CAÍD[1]**,** *caizi,* s.m. Titlu purtat în trecut de guvernatorul unei provincii sau al unui oraș din statele musulmane ale Africii de Nord, care avea și funcții judecătorești; persoană care purta acest titlu. — Din fr. **caïd.**

CAÍD[2]**,** *caiduri,* s.n. (Înv.) Registru, dosar; arhivă. — Din tc. **kayıt.**

CÁIER, *caiere,* s.n. Mănunchi de lână, de in, de cânepă sau de borangic, care se pune pe furcă pentru a fi tors manual. [Pr.: *ca-ier*] — Lat. ***caiulus.**

CAIÉT, *caiete,* s.n. **1.** Fascicul de foi de hârtie legate sau broșate împreună, folosit la scris, la desenat etc. G *Caiet de sarcini* = document care cuprinde condițiile tehnice și de calitate, termenele, obligațiile și garanțiile privitoare la executarea și recepția unei lucrări, a unei mărfi. *Caiet-program* = program (de spectacol) sub formă de caiet (**1**). *Caiet-catalog* = catalog de expoziție sub formă de caiet (**1**). **2.** Publicație periodică cuprinzând diverse studii, note, informații (dintr-un anumit domeniu de activitate). [Pr.: *ca-iet*] — După fr. **cahier.** Cf. pol. k a j e t.

CAIEȚÉL, *caiețele,* s.n. Diminutiv al lui *caiet* (**1**). [Pr.: *ca-ie-*] — **Caiet** + suf. *-el.*

CAIMÁC, *caimacuri,* s.n. **1.** Pojghiță de grăsime care apare pe suprafața laptelui fiert. G Expr. *A lua caimacul* = a-și însuși partea cea mai bună. **2.** Spuma care se formează la suprafața cafelei în urma fierberii. **3.** (Rar) Strat (ars) al tutunului din ciubuc, format în jurul și deasupra cărbunelui. — Din tc. **kaymak.**

CAIMACÁM, *caimacami,* s.m. **1.** (În Imperiul Otoman) Locțiitor al unor demnitari. G Compus: *caimacam-aga* = locțiitor al marelui vizir. **2.** Locțiitor al domnului, însărcinat cu administrarea Moldovei și Țării Românești până la instalarea pe tron a noului domn. **3.** Locțiitor al banului Craiovei, începând din 1761. [Var.: **caimacán** s.m.] — Din tc. **kaymakam.**

CAIMACÁN s.m. v. **caimacam.**

CAIMÁN[1]**,** *caimani,* s.m. Specie de crocodil din America de Sud care are pe partea ventrală plăci osoase mobile. — Din fr. **caïman.**

CAIMÁN[2]**,** *caimani,* s.m. (Reg.) Persoană care însoțește în pădure pe muncitori sau pe plutași, pentru a le pregăti mâncarea, a le păzi și curăța coliba etc. — Et. nec.

CÁINIC, -Ă, *cainici, -ce,* adj. (Înv.) Vrednic de plâns; nenorocit. — **Căi** + suf. *-nic.*

CAINOZÓIC, -Ă, *cainozoici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. (Geol.) Neozoic (**1**). **2.** Adj. Care se referă la cainozoic (**1**), care aparține cainozoicului. [Pr.: *ca-i-no-zo-ic*] — Din fr. **caenozoïque,** engl. **cainozoic.**

CAÍS, *caiși,* s.m. Arbore fructifer din familia rozaceelor, cu flori albe cu nuanțe roz, care apar înaintea frunzelor, cultivat pentru fructele sale *(Armeniaca vulgaris).* — Din **caisă** (derivat regresiv).

CAÍSĂ, *caise,* s.f. Fructul caisului, de culoare galbenă-portocalie, gustos și parfumat. — Din ngr. **kaisí** (pl. *kaísia).*

CAL, *cai,* s.m. **1.** Animal domestic erbivor, cu copita nedespicată, folosit la călărie și la tracțiune *(Equus caballus); p. restr.* armăsar castrat. *Calul de dar nu se caută la dinți* (sau *în gură)* = lucrurile primite în dar se iau așa cum sunt, fără să se mai țină seama de defecte. G Expr. *A fi* (sau *a ajunge) cal de poștă* = a fi întrebuințat la toate; a alerga mult. *Cal de bătaie* = **a)** persoană hărțuită, muncită de toți; **b)** problemă de care se ocupă multă lume și care revine mereu pe primul plan. *A face* (sau *a ajunge) din cal măgar* = a face să ajungă (sau a ajunge) într-o situație mai rea de cum a fost. *A visa* (sau *a vedea, a spune) cai verzi (pe pereți)* = a-și închipui (sau a spune) lucruri imposibile, de necrezut. *La Paștele cailor* = niciodată. *O*

alergătură (sau *o fugă) de cal* = o distanță (destul de) mică. *Calul dracului* = femeie bătrână și rea; vrăjitoare. G Compus: *cal-putere* = unitate de măsură pentru putere, egală cu 75 de kilogrammetri-forță pe secundă. **2.** Nume dat unor aparate sau piese asemănătoare cu un cal (**1**); **a)** aparat de gimnastică; **b)** piesă la jocul de șah de forma unui cap de cal (**1**). **3.** Compuse: (Entom.) *calul-dracului* (sau *calul-popii, cal-turtit, cal-de-apă)* = libelulă; (Iht.) *cal-de-mare* = mic pește marin cu capul asemănător cu cel al calului; căluț de mare, hipocamp (**2**). *(Hippocampus hippocampus).* — Lat. **caballus.**

CALÁ, *calez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) imobiliza intenționat un organ sau o piesă de mașină înainte ca acestea să intre în funcțiune. **2.** Tranz. A fixa orizontal, cu ajutorul nivelei, suportul unui aparat topografic de vizare. — Din fr. **caler.**

CALABALÁC, *calabalâcuri,* s.n. (Fam.) Obiecte felurite (în dezordine); *p. ext.* bagaje cu care călătorește sau se mută cineva; catrafuse, agărlâc. — Din tc. **kalabalık.**

CALABRÉZ, -Ă, *calabrezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Calabria. **2.** Adj. Care aparține Calabriei sau calabrezilor (**1**), privitor la Calabria ori la calabrezi. — Din it. **calabrese,** fr. **calabrais.**

CALABRÍAN, -Ă, *calabrieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al cuaternarului, caracterizat prin scăderea temperaturii apelor și începutul fenomenului de polaritate normală. **2.** Adj. Care se referă la calabrian (**1**). — Din fr. **calabrien.**

CALACÁN s.n. v. **calaican.**

CALAFÁT s.n. Amestec din câlți sau cârpe destrămate, îmbibate cu catran, cu care se etanșează bărcile și punțile navelor. — Din tc. **kalafat.**

CALAICÁN s.n. Denumire populară dată sulfatului de fier, de culoare verde când este cristalizat, solubil în apă, folosit ca dezinfectant, colorant, în tăbăcărie și împotriva dăunătorilor în agricultură. [Var.: **calacán, călacán** s.n.] — Din ngr. **kalakánthi.**

CALÁJ, *calaje,* s.n. **1.** Imobilizare a unui organ de mașină. **2.** Așezare la orizontală a suportului unui aparat topografic de vizare. **3.** Mod de așezare a aripii sau a ampenajului față de fuzelajul unui avion. **4.** Adâncime la care se cufundă în apă o navă. **5.** Postament de grinzi de pe o cală[1] (**2**), pe care se fixează navele în timpul construcției sau reparațiilor. — Din fr. **calage.**

CALAMANDRÓS s.n. (Reg.) Neregulă, neorânduială, harababură. — Et. nec.

CALAMÁR, *calamari,* s.m. (La pl.) Gen de cefalopode comestibile, cu corpul alungit, cu înotătoarele triunghiulare și cu gura înconjurată de opt brațe și două tentacule (*Loligo*); (și la sg.) animal din acest gen. [Var.: **calmár** s.m.] — Din fr. **calmar.**

CALAMBÚR, *calambururi,* s.n. Joc de cuvinte bazat pe echivocul rezultat din asemănarea formală a unor cuvinte deosebite ca sens. — Din fr. **calembour.**

CALAMBURGÍU, -ÍE, *calamburgii,* s.m. și f. (Fam.) Autor de calambururi; (rar) calamburist. — **Calambur** + suf. *-giu.*

CALAMBURÍST, -Ă, *calamburiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Calamburgiu. — Din fr. **calambouriste.**

CALAMÍNĂ, *calamine,* s.f. Reziduu de cărbune provenit din arderea combustibilului într-un motor cu ardere internă, care se depune pe pereți, pe bujii etc., provocând perturbații în funcționarea acestuia. — Din fr. **calamine.**

CALAMITÁ, pers. 3 *calamitează,* vb. I. Tranz. A devasta, a distruge. — De la **calamitate.**

CALAMITÁT, -Ă, *calamitați, -te,* adj. Care a suferit o calamitate. — V. **calamita.**

CALAMITÁTE, *calamități,* s.f. Nenorocire mare, dezastru provocat de obicei de un fenomen natural, care lovește o colectivitate. G Flagel. — Din fr. **calamité**, lat. **calamitas, -atis.**

CALANDRÁ, *calandrez,* vb. I. Tranz. A trece un material printr-un calandru în vederea subțierii, aplatizării, netezirii, imprimării unor desene etc.; a presa cu calandrul. — Din fr. **calandrer.**

CALANDRÁRE, *calandrări,* s.f. Acțiunea de *a calandra* și rezultatul ei. — V. **calandra.**

CALANDRÁT, -Ă, *calandrați, -te,* adj. Care este supus calandrării. — V. **calandra.**

CALANDRÓR, -OÁRE, *calandrori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la calandru. — Din fr. **calandreur.**

CALÁNDRU, *calandre,* s.n. **1.** Mașină alcătuită din mai mulți cilindri, printre care se trece un material (hârtie, țesături etc.) pentru a-l subția, netezi, imprima. **2.** (Tipogr.) Presă pentru imprimarea în relief pe carton special a matrițelor de stereotipie . — Din fr. **calandre.**

CALÁO s.m. Pasăre din Asia și Africa, al cărei cioc are un apendice încovoiat *(Buceros rhinoceros).* [Pr.: *-la-o*] — Din fr. **calao.**

CALAPÁR s.m. (Bot.; reg.) Calomfir. — Din sb. **kaloper.**

CALAPÓD, *calapoade,* s.n. Piesă de lemn în forma labei piciorului, folosită la confecționarea încălțămintei sau pentru a menține forma acesteia; formă de lemn pe care se întind căciulile sau pălăriile. F P. gener. Tipar, formă, model. G Expr. *Pe același calapod* = la fel, asemănător, identic. — Din ngr. **kalapódi.**

CALÁRE, *călări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cala.* — V. **cala.**

CALATÍDIU, *calatidii,* s.n. (Bot.) Inflorescență cu axul lățit, pe care sunt fixate florile sesile. [Pr.: *-di-u*] — Din lat. **calathidium.**

CÁLĂ[1], *cale,* s.f. **1.** Încăpere sub puntea inferioară a unei nave, destinată încărcăturii acesteia; hambar (**3**). **2.** Instalație portuară pentru construcția sau repararea navelor. **3.** Piesă prismatică din lemn sau din metal care se așază în fața roții unui vehicul pentru a-l imobiliza. **4.** Piesă metalică de mare precizie folosită la verificarea dispozitivelor de măsurare. — Din fr. **cale.**

CÁLĂ[2], *cale,* s.f. Plantă erbacee decorativă de origine tropicală, cu frunze mari în formă de săgeată, una dintre frunze, de culoare albă, răsucită în formă de cornet, în jurul inflorescenței propriu-zise *(Calla aethiopica).* — Din germ. **Kalla,** lat. **calla.**

CALC, *calcuri,* s.n. **1.** (În sintagma) *Hârtie de calc* = hârtie translucidă obținută prin măcinarea fină a pastei de hârtie, folosită la executarea desenelor în tuș, pentru a fi apoi copiate pe hârtie heliografică (ozalid). **2.** Copia pe hârtie de calc a unui desen; decalc (**1**). **3.** Fenomen lingvistic care constă în atribuirea de sensuri noi, după model străin, unor cuvinte existente în limbă ori în formarea unor cuvinte sau expresii noi prin traducerea elementelor componente ale unor cuvinte străine; decalc (**2**). — Din fr. **calque.**

CALCÁN[1], *calcani,* s.m. Pește de mare cu corpul rombic, turtit lateral și asimetric, având ambii ochi pe partea stângă și solzi lungi, tari pe burtă și pe spate; pește-de-mare *(Scophthalmus maeoticus).* — Din tc. **kalkan** [baıtğı].

CALCÁN[2], *calcane,* s.n. **1.** Perete exterior din spate (fără deschideri) al unei case (destinat să fie acoperit de zidul asemănător al clădirii vecine). **2.** (Înv.) Scut, pavăză. — Din tc. **kalkan.**

CALCANÉU, *calcanee,* s.n. Unul dintre cele două oase care formează călcâiul. — Din fr. **calcanéum,** lat. **calcaneum.**

CALCANTÍT s.n. Sulfat natural hidratat de cupru, albastru, sticlos, solubil în apă, folosit în agricultură, vopsitorie și imprimerie; piatră-vânătă. — Din fr. **calcantite.**

CÁLCAR, *calcare,* s.n. Rocă sedimentară sau biogenă alcătuită din carbonat de calciu, de culoare albă, cenușie, gălbuie sau neagră, utilizată ca material de construcție; piatră-de-var. [Acc. și: *calcár*] — Din lat. **calcarius,** fr. **calcaire.**

CALCARÓS, -OÁSĂ, *calcaroși, -oase,* adj. Care conține calcar. — **Calcar** + suf. *-os.*

CALCAVÚRĂ, *calcavuri,* s.f. (Glumeț) Bătaie; palmă; *p. ext.* dojană. — Et. nec.

CÁLCE[1], *călci,* s.f. (În sintagma) *Calcea calului* = plantă erbacee perenă, toxică, cu frunze groase și lucitoare, în forma copitei de cal, și cu flori mari, galbene-aurii *(Caltha palustris).* — Lat. **calx, calcis.**

CÁLCE[2] s.f. **1.** Oxid de calciu. **2.** Material refractar obținut prin calcinarea carbonatului de calciu natural. — Din lat. **calx, calcis.**

CALCEDÓNIE s.f. Varietate (colorată sau translucidă) de cuarț, folosită ca piatră semiprețioasă, la confecționarea unor obiecte de artă, ca abraziv etc. — Din fr. **calcédoine,** lat. **chalcedonius.**

CALCEMÍE, *calcemii,* s.f. (Fiziol.) Concentrație a calciului în sânge; cantitate de calciu prezentă în sânge. — Din fr. **calcémie.**

CALCHIÁ, *calchiez,* vb. I. Tranz. **1.** A reproduce un desen sau o schiță cu ajutorul hârtiei de calc. **2.** A forma cuvinte sau expresii noi ori a adăuga un sens nou unui cuvânt printr-un calc (**3**). [Pr.: *-chi-a*] — Din fr. **calquer.**

CALCHIÉRE, *calchieri,* s.f. Acțiunea de *a calchia* și rezultatul ei. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **calchia.**

CÁLCIC, -Ă, *calcici, -ce,* adj. (Geol.) De calciu. *Depozit calcic.* — Din fr. **calcique.**

CALCÍCOL, -Ă, *calcicoli, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care crește pe un sol bogat în calcar; calcifil. — Din fr. **calcicole.**

CALCIFÉR, -Ă, *calciferi, -e,* adj. (Despre roci) Care conține calciu. — Din fr. **calcifère.**

CALCIFERÓL s.n. Denumirea științifică a vitaminei D_2. — Din fr. **calciférol.**

CALCIFIÁ vb. I v. **calcifica.**

CALCIFIÁT, -Ă adj. v. **calcificat.**

CALCIFICÁ, pers. 3 *calcifică,* vb. I. Refl. **1.** (Despre țesuturi, oase, leziuni pulmonare etc.) A se întări prin depunerea sărurilor de calciu. **2.** (Despre substanțe) A se îmbogăți în carbonat de calciu. [Var.: (rar) **calcifiá** vb. I] — După fr. **calcifier.**

CALCIFICÁRE, *calcificări,* s.f. Acțiunea de *a se calcifica.* [Var.: **calcifiére** s.f.] — V. **calcifica.**

CALCIFICÁT, -Ă, *calcificați, -te,* adj. (Despre țesuturi, oase, tendoane etc.) Întărit prin depunere de săruri de calciu. [Var.: **calcifiát, -ă** adj.] — V. **calcifica.**

CALCIFIÉRE s.f. v. **calcificare.**

CALCIFÍL, -Ă, *calcifili, -e,* adj. (Despre plante) Calcicol. — Din fr. **calciphile.**

CALCIFÚG, -Ă, *calcifugi, -ge,* adj. (Bot.; despre plante) Care nu suportă solul calcaros. — Din fr. **calcifuge.**

CALCIMÉTRU, *calcimetre,* s.n. Aparat de laborator cu care se determină dioxidul de carbon din sol. — Din fr. **calcimètre.**

CALCINÁ, *calcinez,* vb. I. Tranz. A transforma o substanță chimică în alta prin încălzirea ei la o temperatură înaltă în scopul eliminării apei, al înlăturării unor compuși volatili, al oxidării etc. — Din fr. **calciner.**

CALCINÁRE, *calcinări,* s.f. Acțiunea de *a calcina;* calcinație. — V. **calcina.**

CALCINÁT, -Ă, *calcinați, -te,* adj. Care a fost supus unui proces de calcinare. — V. **calcina.**

CALCINATÓR[1], *calcinatoare,* s.n. Aparat folosit pentru recuperarea căldurii gazelor de ardere din cuptoarele rotative de ciment. — Din fr. **calcinateur.**

CALCINATÓR[2], -OÁRE, *calcinatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la calcinare. — **Calcina** + suf. *-tor.*

CALCINÁȚIE, *calcinații,* s.f. Calcinare. — Din fr. **calcination.**

CALCÍNĂ s.f. Pulbere galbenă obținută din cositor și plumb, folosită la prepararea unor emailuri și ca abraziv. — Din fr. **calcin.**

CALCINÓZĂ s.f. Boală caracterizată prin depunerea unor cantități mari de săruri de calciu în țesuturi, mușchi, pereții vaselor sangvine etc. — Din fr. **calcinose.**

CÁLCIO-VÉCCHIO s.n. Gen de tencuială ornamentală cu suprafața zgrunțuroasă, dând zidurilor un aspect arhaic. — Cuv. it.

CALCIPENÍE, *calcipenii,* s.f. (Med.) Scădere a concentrației de calciu în organism. — Din fr. **calcipénie.**

CALCIPEXÍE, *calcipexii,* s.f. (Med.) Fixare a calciului în țesuturi. — Din fr. **calcipexie.**

CALCÍT s.n. Carbonat de calciu natural, cristalizat, divers colorat, care alcătuiește calcarul, marmura etc. — Din fr. **calcite.**

CÁLCIU s.n. **1.** Element chimic metalic, alb-argintiu, moale, foarte răspândit în natură sub formă de combinații. **2.** Sare a calciului (**1**), întrebuințată ca medicament în anumite cazuri de decalcifiere a organismului. — Din fr. **calcium.**

CALCIURÍE, *calciurii,* s.f. (Med.) Prezență anormală a calciului în urină; cantitate de calciu prezentă anormal în urină. [Pr.: *-ci-u-*]. — Din fr. **calciurie.**

CALCOCLORÓZĂ s.f. Fenomen de îngălbenire a frunzelor unei plante din cauza lipsei de fier asimilabil în solurile bogate în calciu. — Din fr. **calcochlorose.**

CALCOGRÁF, *calcografi,* s.m. Muncitor specialist în calcografie. — Din fr. **chalcographe.**

CALCOGRAFIÁ, *calcografiez,* vb. I. Tranz. A reproduce prin calcografiere. [Pr.: *-fi-a*]. — Din fr. **chalcographier.**

CALCOGRAFIÁT, -Ă, *calcografiați, -e,* adj. Care a fost calcografiat. [Pr.: *-fi-at*]. — V. **calcografia.**

CALCOGRÁFIC, -Ă, *calcografici, -ce,* adj. De calcografie. — Din fr. **chalcographique.**

CALCOGRAFÍE s.f. **1.** Cel mai vechi procedeu de tipărire cu forme pe a căror suprafață netedă este gravată imaginea propriu-zisă; tipar adânc. **2.** Metodă microscopică de studiu a unei secțiuni lustruite a mineralelor metalifere opace cu ajutorul luminii reflectate. — Din fr. **chalcographie.**

CALCOGRAFIÉRE, *calcografieri,* s.f. Acțiunea de *a calcografia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*]. — V. **calcografia.**

CALCOPIRÍTĂ s.f. Sulfură naturală de cupru și fier cristalizată, metalică, compactă, galbenă-verzuie. — Din fr. **chalcopyrite.**

CALCOTIPÍE, (**2**) *calcotipii,* s.f. (Poligr.) **1.** Procedeu grafic de reproducere de artă a unui desen, asemănător cu acvaforte. **2.** Stampă obținută prin acest procedeu. — Din fr. **chalcotypie.**

CALCOZÍNĂ s.f. Sulfură naturală de cupru. — Din fr. **chalcosine.**

CÁLCUL, (**I**) *calcule,* s.n., (**II**) *calculi,* s.m. **I.** S.n. **1.** Ansamblu de operații matematice făcute cu scopul de a găsi fie valorile unor mărimi sau expresii, fie o anumită expresie matematică; socoteală. G (Mat.) *Calcul grafic* = rezolvare a unor probleme cu ajutorul unor construcții geometrice. **2.** Ansamblu de operații logice, de reguli și procedee de efectuare a acestora, prin care se deduc teoremele unui domeniu al științei. G *Calcul logic* = calcul analog celui matematic, efectuat asupra enunțurilor transpuse în formă simbolică. **3.** Plan, combinație, proiect, apreciere, socoteală. **II.** S.m. (Med.) Concrețiune de forma unei pietricele, rezultată prin precipitarea sărurilor organice sau anorganice, care se formează în anumite organe interne; piatră. — Din fr. **calcul,** lat. **calculus.**

CALCULÁ, *calculez,* vb. I. Tranz. A face un calcul (**I**), a socoti; a aprecia. F A elabora planuri, proiecte etc. — Din fr. **calculer,** lat. **calculare.**

CALCULÁBIL, -Ă, *calculabili, -e,* adj. Care poate fi calculat. — Din fr. **calculable.**

CALCULÁRE, *calculări,* s.f. Acțiunea de *a calcula;* calculație, socotire. — V. **calcula.**

CALCULÁT, -Ă, *calculați, -te,* adj. (Despre persoane) Chibzuit, socotit; preocupat de interesul personal. — V. **calcula.**

CALCULATÓR, -OÁRE, *calculatori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Tabel care cuprinde rezultatele unor calcule, folosit pentru simplificarea operațiilor; carte, broșură care cuprinde asemenea tabele. **2.** S.n. (Și în sintagma *calculator electronic)* Ansamblu de sisteme mecanice, electromagnetice și electronice programabil pentru prelucrarea datelor; ordinator, computer. G *Calculator de buzunar* = calculator de dimensiuni foarte mici, destinat publicului larg pentru efectuarea unei game de probleme matematice limitate; (impr.) minicalculator. G **3.** S.m. și f. Persoană specializată în calcule, mai ales economice. — Din fr. **calculateur,** lat. **calculator.**

CALCULÁȚIE, *calculații,* s.f. Ansamblu de calcule pentru determinarea unor indicatori; calculare. — Din lat. **calculatio.**

CALCULÓS, -OÁSĂ, *calculoși, -oase,* adj. (Med.) Care are calculi, care este bolnav de calculoză. — Din fr. **calculeux.**

CALCULÓZĂ, *calculoze,* s.f. Boală care constă în formarea unor calculi într-un organ intern; litiază. — Din fr. **calculose.**

CALD, -Ă, *calzi, -de,* adj. **1.** Care posedă căldură; a cărui temperatură este superioară (fără a fi fierbinte) celei a mediului ambiant sau a corpului omenesc; care dă senzația de căldură. G Expr. *Nu-i ține nici de cald, nici de rece* sau *nu-i e nici cald, nici rece* = nu-l interesează, îi este indiferent. *Nici caldă, nici rece* = așa și așa, nici așa, nici așa. (Substantivat) *Mă ia cu cald* = sunt cuprins de fierbințeală, am febră. F Fierbinte, încins. F (Despre pâine) Proaspăt. F (Despre îmbrăcăminte) Călduros, gros. **2.** (Despre zone, regiuni, țări etc.) Cu temperatură constant ridicată în tot cursul anului. F **3.** Fig. Aprins, înfocat, pătimaș; prietenos, afectuos. *Cuvinte calde. Privire caldă.* F **4.** Fig. (Despre vești, știri, informații etc.) De ultimă oră, recent. — Lat. **caldus** (= *calidus).*

CALDARÂM, *caldarâmuri,* s.n. Pavaj din bolovani, cuburi etc. de piatră sau (în trecut) din bucăți de lemn așezate pe un pat de nisip; *p. ext.* drum pavat sau asfaltat. — Din tc. **kaldırım.**

CALDARÂMGÍU, *caldarâmgii,* s.m. (Înv.) Muncitor care se ocupa cu executarea caldarâmurilor. — Din tc. **kaldırımcı.**

CALDEEÁN, -Ă, *caldeeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Caldeea antică. **2.** Adj. Care aparține Caldeei sau caldeenilor (**1**), referitor la Caldeea ori la caldeeni. [Pr.: *-de-ean.* — Var.: **chaldeeán, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **chaldéen.**

CALDEÍRĂ s.f. (Geol.) **1.** Vechi crater vulcanic de mari dimensiuni. **2.** Circ (**3**). — Din fr., port. **caldeira.**

CÁLE, *căi,* s.f. **I. 1.** Fâșie de teren special amenajată pentru circulația oamenilor, a vehiculelor și a animalelor; drum. G *Calea-Lactee* (n.pr. f.) = brâu luminos care se vede noaptea de la un capăt la altul al bolții cerești; Calea-Laptelui, Calea-Robilor. G Loc. adv. *Din cale-afară* sau *afară din cale* = peste măsură, neobișnuit, foarte. G Expr. *A fi* (sau *a sta, a se pune) în calea cuiva* sau *a-i sta cuiva în cale* = a se afla (sau a ieși) înaintea cuiva, împiedicându-l (să înainteze, să facă un lucru etc.); a împiedica pe cineva într-o acțiune, a i se împotrivi. *A ieși* (sau *a se duce) în calea cuiva* = a întâmpina pe cineva. *A găsi* (sau *a afla, a crede, a socoti* etc.) *cu cale* = a socoti că este nimerit. *Calea-valea* = treacă-meargă, așa și așa, fie. *Ce mai calea-valea* = ce mai încolo și încoace, pe scurt, în concluzie. *A pune la cale* = a pregăti ceva, a aranja; a sfătui, a îndruma; a pedepsi pe cineva. *A fi pe cale de a...* (sau *să...*) = a fi aproape să..., pe punctul să..., gata de a... F *Cale ferată* = mijloc de transport terestru, destinat circulației vehiculelor prin rulare pe șine sau pe cabluri. F (Art.; urmat de determinări care indică numele) Nume dat unor străzi lungi și largi. F *Căile respiratorii* = aparatul respirator. **2.** (Înv.) Arteră de pătrundere într-un oraș, făcând legătura cu o șosea importantă. **3.** Element al unui sistem tehnic pe care se deplasează un aparat sau o mașină. **4.** Succesiune de linii și centrale intermediare prin care se realizează legătura telefonică sau telegrafică între două localități. **5.** Călătorie. *Dor de cale.* G Expr. *A face* (sau *a apuca) calea întoarsă* = a se întoarce din drum. *Cale bună!* formulă de urare la plecarea cuiva; drum bun! **6.** Distanță, depărtare. *A mers cale de două ceasuri.* **7.** (Med.) Ansamblu de organe cavitare și formațiuni tubulare ce permit deplasarea unor materii organice sau a aerului. *Cale digestivă. Cale respiratorie.* **II.** Fig. Direcție luată de o dezvoltare, de o acțiune, de o mișcare; linie. F Metodă, mijloc, modalitate, procedeu. G (Jur.) *Cale de atac* = mijloc prin care partea

nemulțumită de hotărârea unui organ de jurisdicție sesizează organul competent în vederea anulării hotărârii și rejudecării litigiului. G Loc. adv. *Pe cale...* = pe linie..., prin intermediul... *Pe cale administrativă.* — Lat. **callis.**

CALEÁSCĂ s.f. v. **caleașcă.**

CALEÁȘCĂ, *calești,* s.f. (Înv.) Trăsură elegantă, pe arcuri foarte flexibile. [Var.: (înv.) **caleáscă** s.f.] — Din rus. **koleaska.**

CALEDONIÁN, -Ă, *caledonieni, -e,* adj. **1.** Care se referă la Caledonia, care aparține Caledoniei. **2.** (În sintagma) *Orogeneza caledoniană* = totalitatea mișcărilor de cutare a scoarței terestre petrecute în timpuri străvechi și care au dat naștere munților din Scoția, Scandinavia etc. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **calédonienne.**

CALEFÁCȚIE s.f. (Fiz.) Vaporizare intensă la suprafața unui lichid aflat lângă un corp solid încins, care le împiedică contactul direct. — Din fr. **caléfaction.**

CALEIDOSCÓP, *caleidoscoape,* s.n. Dispozitiv optic cilindric alcătuit din oglinzi, cu ajutorul căruia se produc imagini simetrice multiple ale unor piese mici, colorate, plasate în interior. F Rubrică într-o publicație periodică, emisiune la radio sau la televiziune etc. cu o tematică extrem de variată. — Din fr. **kaléidoscope.**

CALEIDOSCÓPIC, -Ă, *caleidoscopici, -ce,* adj. (Despre imagini; adesea fig.) Ca de caleidoscop. — **Caleidoscop** + suf. *-ic.*

CALÉM, *calemuri,* s.n. (Înv.) Administrație publică; cancelarie. — Din tc. **kalem.**

CALEMBÉC s.m. (Înv.) Specie de arbore exotic, cu lemn negru, plăcut mirositor. — Din tc. **kalembek.**

CALEMCHERÍU s.n. (Înv.) Stofă fină din care se făceau anterie și turbane. — Din tc. **kalemkârî.**

CALEMGÍU, *calemgii,* s.m. (Înv.) Funcționar de cancelarie; copist. — Din tc. **kalemcı.**

CALENDÁR, *calendare,* s.n. **1.** Sistem de împărțire a timpului în ani, luni și zile, bazat pe fenomene astronomice periodice. **2.** Indicator sistematic (în formă de carte, agendă sau tablou) al succesiunii lunilor și zilelor unui an. G Expr. *A face* (cuiva) *capul calendar* = a zăpăci (pe cineva), spunându-i foarte multe lucruri. *A se uita ca mâța* (sau *ca pisica)-n calendar* = a privi (la ceva) fără a pricepe nimic. **3.** Publicație anuală, foarte răspândită în trecut, cuprinzând cronologia zilelor anului și diverse materiale cu caracter informativ, beletristic, științific etc. [Var.: (pop.) **călindár** s.n.] — Din lat. **calendarium.**

CALENDARÍSTIC, -Ă, *calendaristici, -ce,* adj. Privitor la calendar, după calendar. G *An calendaristic* = an de 365 de zile, socotit de la 1 ianuarie la 31 decembrie. *Plan de muncă calendaristic* = plan de muncă alcătuit pe zile și săptămâni. — **Calendar** + suf. *-istic.*

CALÉNDE s.f. pl. Numele primei zile a fiecărei luni la romani; zi întâi. G Expr. *La calendele grecești* = niciodată (grecii neavând „calende"). — Din lat. **calendae,** fr. **calendes.**

CALENDRÓI s.m. v. **calindroi.**

CALÉVRI s.m. pl. (Înv.) Pantofi groși, rezistenți. — Din bg. **kalevra.**

CALFATÁ, *calfatez,* vb. I. Tranz. (Rar) A călăfătui. — Din fr. **calfater.**

CALFATÁRE, *calfatări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a calfata.* — V. **calfata.**

CÁLFĂ, *calfe,* s.f. Lucrător care, după o perioadă de ucenicie, lucra un timp la patronul său. — Din tc. **kalfa.**

CALIBRÁ, *calibrez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra mecanic un obiect, spre a obține forma și dimensiunile prescrise. **2.** A sorta, după mărime sau masă, semințe, cereale, fructe, puieți de pom etc. **3.** A restrânge albia variabilă a unui râu prin lucrări hidrotehnice. — Din fr. **calibrer.**

CALIBRÁJ, *calibraje,* s.n. Calibrare. — Din fr. **calibrage.**

CALIBRÁRE, *calibrări,* s.f. Acțiunea de *a calibra*; calibraj. — V. **calibra.**

CALIBRÓR, -OÁRE, *calibrori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre instrumente, mașini) Care calibrează. **2.** S.n. Instrument pentru măsurarea diametrului puieților. **3.** S.n. Aparat sau mașină pentru sortarea fructelor după mărime. — Din fr. **calibreur.**

CALÍBRU, *calibre,* s.n. **1.** Diametrul interior al țevii unei guri de foc. **2.** Instrument de precizie cu care se verifică dimensiunile pieselor fabricate. **3.** Fig. Mărime, proporție, calitate; (fam.) fel, soi, specie. — Din fr. **calibre.**

CALÍC, -Ă, *calici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Lipsit de mijloace materiale elementare; foarte sărac. F (Înv.) Care cerșește; cerșetor. **2.** Zgârcit, avar[1]. **3.** (Înv. și reg.) Atins de o infirmitate vizibilă (olog, ciung etc.). — Din ucr. **kalika.**

CALICÉNIE s.f. (Rar) Calicie. — **Calic** + suf. *-enie.*

CALICÉSC, -EÁSCĂ, *calicești,* adj. (Rar) De calic, propriu calicului. — **Calic** + suf. *-esc.*

CALICÉȘTE adv. Ca un calic. — **Calic** + suf. *-ește.*

CALICÍ, *calicesc,* vb. IV. **1.** Intranz., refl. și tranz. A deveni sau a face să devină calic (**1**); a sărăci. F Intranz. (Înv.) A cerși. **2.** Refl. A se zgârci[2]. **3.** Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) ologi, a (se) schilodi. — Din **calic.**

CALICÍE s.f. **1.** Sărăcie (extremă); calicenie. **2.** Zgârcenie, avariție. — **Calic** + suf. *-ie.*

CALICIFÓRM, -Ă, *caliciformi, -e,* adj. (Rar) În formă de caliciu. — Din fr. **caliciforme.**

CALICÍME s.f. Termen de dispreț pentru o colectivitate de oameni săraci; sărăcime. — **Calic** + suf. *-ime.*

CALICÍRE s.f. Faptul de *a (se) calici;* sărăcire. — V. **calici.**

CALÍCIU, *calicii,* s.n. **1.** (Bot.) Învelișul extern al florilor, alcătuit din sepale libere sau unite. **2.** Vas liturgic de forma unei cupe; potir (**2**). **3.** (Anat.) Zonă a rinichiului prin care urina se scurge în bazinet. — Din fr. **calice,** lat. **calyx, -cis.**

CALICÓ s.n. Pânză care imită pielea, folosită în legătoria de cărți. — Din engl. **calico,** fr. **calicot.**

CALÍF, *califi,* s.m. Titlu purtat de monarhii din unele state musulmane, care dețineau puterea politică și religioasă, fiind considerat locțiitor al profetului Mahomed pe Pământ; persoană având acest titlu. — Din fr. **calife.**

CALIFÁT, *califate,* s.n. **1.** (În Orientul Mijlociu, nordul Africii și Peninsula Iberică) Formă de stat feudal-teocratică instituită de arabi pe teritoriile stăpânite de ei. **2.** Rangul de calif. **3.** Durata guvernării unui calif. — Din fr. **califat.**

CALIFICÁ, *calific,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A dobândi sau a face să dobândească un nivel adecvat de pregătire prin însușirea unor cunoștințe și deprinderi de specialitate. **2.** Refl. A obține (în urma rezultatelor favorabile) dreptul de a participa la o etapă superioară într-o competiție sau într-o probă sportivă, culturală etc. **3.** Tranz. A atribui unei ființe sau unui lucru o anumită calitate; a caracteriza; a numi. — Din fr. **qualifier,** lat. **qualificare.**

CALIFICÁBIL, -Ă, *calificabili, -e,* adj. Care poate fi calificat. — **Califica** + suf. *-bil.* Cf. fr. q u a l i f i a b l e.

CALIFICÁRE, *calificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) califica* și rezultatul ei; pregătire într-un anumit domeniu de activitate profesională (atestată de obicei printr-un act oficial); calificație. F Etapă eliminatorie într-un concurs sau într-o competiție sportivă, pentru selectarea concurenților. — V. **califica.**

CALIFICÁT, -Ă, *calificați, -te,* adj. Care are sau care cere pregătire specială într-un anumit domeniu de activitate. F (Despre infracțiuni) Săvârșit în împrejurări speciale, bine precizate. — V. **califica.**

CALIFICATÍV, -Ă, *calificativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care califică (**3**). **2.** S.n. Termen prin care este caracterizată o persoană sau un lucru. F (În unele țări). Sistem de notare în învățământ; fiecare dintre indicațiile „excepțional", „foarte bine", „bine", „suficient" și „insuficient" cuprinse în acest sistem. — Din fr. **qualificatif.**

CALIFICÁȚIE, *calificații,* s.f. (Înv.) Calificare. — Din fr. **qualification,** lat. **qualificatio.**

CALIFÓRNIU s.n. Element chimic radioactiv obținut pe cale artificială. — Din engl., fr. **californium.**

CALIGRÁF, -Ă, *caligrafi, -e,* s.m. și f. (Rar) Persoană care are scrisul frumos. F Persoană care se ocupa în trecut cu copierea artistică de cărți și manuscrise. — Din fr. **calligraphe.**

CALIGRAFIÁ, *caligrafiez,* vb. I. Tranz. A scrie frumos, ordonat, citeț. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **calligraphier.**

CALIGRÁFIC, -Ă, *caligrafici, -ce,* adj. De caligraf; (despre scris) frumos, ordonat, citeț. — Din fr. **calligraphique.**

CALIGRAFÍE s.f. Arta și deprinderea de a scrie frumos. F Scriere frumoasă. F Fel de scriere al cuiva. — Din ngr. **kalligráphia,** fr. **calligraphie.**

CALIGRÁMĂ, *caligrame,* s.f. Mod special de dispunere a versurilor, care are ca scop reprezentarea grafică a simbolurilor sau sugestiilor dintr-o poezie. — Din fr. **calligramme.**

CALIMÉRA s.f. art. (Fam.; în expr.) *A se schimba calimera* = a se schimba situația. *A (se) strica calimera* = a (se) strica prietenia. *A întoarce* (sau *a schimba) calimera* = a-și schimba atitudinea față de cineva. — Din ngr. **kaliméra.**

CALÍN, -Ă, *calini, -e,* adj. (Rar; despre oameni) Căruia îi place să alinte sau să fie alintat; (despre manifestările oamenilor) dezmierdător, drăgăstos. F Măgulitor, lingușitor; ipocrit. — Din fr. **câlin.**

CALINDRÓI, *calindroi,* s.m. (Reg.) Ștrengar. [Var.: **calendrói** s.m.] — Et. nec.

CALINERÍE s.f. (Rar) Dezmierdare, alintare, alint. — Din fr. **câlinerie.**

CALÍPSO, *calipsouri,* s.n. Dans modern în doi timpi, originar din Trinidad. [Scris și: *calypso*] — Din engl. **calypso.**

CALISTENÍE s.f. (Rar) Program de exerciții fizice pentru copii sau, *p. ext.,* de întreținere executate rapid în ritmul muzicii. — Din fr. **callisthénie.**

CALITÁTE, *calități,* s.f. **1.** Totalitatea însușirilor și laturilor esențiale în virtutea cărora un lucru este ceea ce este, deosebindu-se de celelalte

lucruri. **2.** Însuşire (bună sau rea), fel de a fi (bun sau rău); *p. restr.* caracteristică pozitivă, însuşire bună. G Loc. adj. *De calitate* = de calitate bună, de valoare. **3.** Poziţie, situaţie, titlu care conferă un drept. G Loc. conj. *În calitate de...* = cu dreptul de..., fiind... **4.** (La jocul de şah) Diferenţă de valoare între un turn şi un nebun sau un cal. — Din fr. **qualité,** lat. **qualitas, -atis.**

CALITATÍV, -Ă, *calitativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care ţine de calitate (**1**), de natura lucrurilor; privitor la calitate. G *Analiză calitativă* = determinarea naturii chimice a unei substanţe; identificarea componenţilor unei substanţe. — Din fr. **qualitatif,** lat. **qualitativus.**

CALL-GIRL, *call-girl,* s.f. (Englezism) Femeie de moravuri uşoare; prostituată. [Pr.: *cól-gărl*] — Cuv. engl.

CALM, -Ă, *calmi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre natură) Care se află în stare de linişte deplină. F (Despre procese) Care se desfăşoară liniştit. **2.** (Despre oameni, despre manifestările şi stările lor sufleteşti) Care se stăpâneşte; stăpânit, cumpănit, liniştit; *p. ext.* potolit, domol, aşezat, flegmatic, imperturbabil. **II.** S.n. **1.** Stare de linişte deplină a atmosferei. G *Calm ecuatorial* = zonă situată între limitele ecuatoriale ale alizeelor, cu presiune atmosferică scăzută, temperaturi constante şi precipitaţii zilnice sub formă de averse. *Calm tropical* = zonă cu presiune atmosferică ridicată, aflată în partea centrală a brâurilor anticiclonice subtropicale. *Calm plat* = stare a mării în care aceasta nu are ondulaţii. **2.** Stăpânire de sine, sânge rece, tact. F Pace sufletească. — Din fr. **calme.**

CALMÁ, *calmez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) linişti, a (se) potoli. — Din fr. **calmer.**

CALMÁNT, -Ă, *calmanţi, -te,* adj., s.n. (Medicament, tratament etc.) care calmează durerile; sedativ. — Din fr. **calmant.**

CALMÁR s.m. v. **calamar.**

CALMÁRE s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) calma* şi rezultatul ei. **2.** Operaţie de liniştire a „fierberii" oţelului la turnare în lingotiere sau în forme prin adăugarea unor elemente dezoxidante. — V. **calma.**

CALMÁT, -Ă, *calmaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care s-a liniştit, relaxat, destins. — V. **calma.**

CALMÚC, -Ă, s.m. şi f., adj. v. **kalmâc.**

CALMUCÉSC, -EÁSCĂ, *calmucești,* adj. (Rar) Calmuc (**2**). — **Calmuc** + suf. *-esc.*

CALOFÍL, -Ă, *calofili, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre stil) Care denotă calofilie, caracterizat prin calofilie; calofilic. **2.** S.m. şi f. Adept al calofiliei. — Din fr. **callophile.**

CALOFÍLIC, -Ă, *calofilici, -ce,* adj. (Rar) Calofil (**1**). — **Calofil** + suf. *-ic.*

CALOFILÍE s.f. Tendinţă de a da expresiei literare o atenţie deosebită sau excesivă; expresie (extrem sau excesiv de) cizelată într-o operă literară; calofilism. — **Calofil** + suf. *-ie.*

CALOFILÍSM s.n. (Rar) Calofilie. — **Calofil** + suf. *-ism.*

CALOIÁN s.m. Obiect de ritual folcloric în forma unui om de lut împodobit cu flori, care, în timp de secetă, se îngropa sau se arunca în apă ca să invoce ploaie. [Pr.: *-lo-ian*] — Cf. sl. k a l e n ŭ.

CALOMÉL s.n. Clorură de mercur sub forma unei pulberi albe, fine, insolubile în apă, fără gust, fără miros, având acţiune purgativă şi vermifugă; clorură mercuroasă. — Din fr. **calomel.**

CALOMFÍR *calomfiri,* s.m. Plantă erbacee perenă, aromatică, cu tulpina catifelată, frunzele ovale compuse şi florile galbene; calapăr *(Chrysanthemum balsamita).* — Din bg. **kalofer.**

CALOMNIÁ, *calomniez,* vb. I. Tranz. A vorbi pe cineva de rău pe nedrept, a spune lucruri neadevărate despre cineva, a discredita pe cineva; a defăima, a bârfi, a cleveti, a huli, a ponegri. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **calomnier,** lat. **calumniari.**

CALOMNIATÓR, -OÁRE, *calomniatori, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care calomniază; defăimător, hulitor, detractor. **2.** Adj. Calomnios. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **calomniateur,** lat. **calumniator.**

CALOMNÍE, *calomnii,* s.f. Afirmaţie mincinoasă şi tendenţioasă făcută cu scopul de a discredita onoarea sau reputaţia cuiva; defăimare, clevetire. — Din fr. **calomnie,** lat. **calumnia.**

CALOMNIÉRE, *calomnieri,* s.f. Faptul de *a calomnia;* defăimare, hulire, ponegrire. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **calomnia.**

CALOMNIÓS, -OÁSĂ, *calomnioşi, -oase,* adj. Care cuprinde o calomnie; defăimător, clevetitor, calomniator (**2**). [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **calomnieux,** lat. **calumniosus.**

CALONÉŢ, *caloneţi,* s.m. (Reg.) Unealtă manuală în formă de scândurică netedă şi subţire, folosită la împletitul plaselor pescăreşti. — Et. nec.

CALÓRIC, -Ă, *calorici, -ce,* adj. De căldură, referitor la căldură. — Din fr. **calorique.**

CALORICITÁTE, *caloricităţi,* s.f. (Biol.) Proprietate a corpurilor de a genera şi păstra căldura. — Din fr. **caloricité.**

CALORÍE, *calorii,* s.f. Unitate de măsură pentru energia termică egală cu cantitatea de căldură necesară pentru a ridica temperatura unui gram de apă distilată de la 19,5° la 20,5°C; unitate de măsură care indică valoarea energetică a unui aliment. G (Fiz.) *Calorie mare* = kilocalorie. — Din fr. **calorie.**

CALORIFÉR, -Ă, *caloriferi, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Instalaţie de încălzire centrală (cu aburi, apă caldă sau aer cald) a unei clădiri; *p. restr.* radiator al unei astfel de instalaţii. **2.** Adj. (Înv.) Care transportă căldură. — Din fr. **calorifère.**

CALORIFERÍST, *caloriferişti,* s.m. Muncitor care repară şi întreţine calorifere. — **Calorifer** + suf. *-ist.*

CALORÍFIC, -Ă, *calorifici, -ce,* adj. Care produce sau transportă căldură. G *Putere calorifică* = căldură degajată prin arderea completă a unităţii de masă sau de volum dintr-un combustibil. — Din fr. **calorifique,** lat. **calorificus.**

CALORIFÚG, -Ă, *calorifugi, -ge,* adj., s.n. (Material) rău conducător de căldură; termoizolant. — Din fr. **calorifuge.**

CALORIGÉN, -Ă, *calorigeni, -e,* adj. (Despre sisteme fizico-chimice) Care produce căldură. — Din fr. **calorigène.**

CALORIMÉTRIC, -Ă, *calorimetrici, -ce,* adj. Care aparţine calorimetriei, privitor la calorimetrie. — Din fr. **calorimétrique.**

CALORIMETRÍE s.f. Domeniu al fizicii care se ocupă cu metodele de măsurare a căldurii. — Din fr. **calorimétrie.**

CALORIMÉTRU, *calorimetre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea cantităţilor de căldură produse sau absorbite de corpuri. — Din fr. **calorimètre.**

CALORIZÁ, *calorizez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A aluminiza. — Din fr. **caloriser.**

CALORIZATÓR, *calorizatoare,* s.n. Schimbător de căldură folosit la încălzirea lichidului de difuzie în fabricile de zahăr. — Din fr. **calorisateur.**

CALÓS, -OÁSĂ, *caloşi, -oase,* adj. (Anat.) Care are îngroşări, întăriturI. G *Corp calos* = fascicul de fibre nervoase care uneşte emisferele cerebrale. — Din fr. **calleux,** lat. **callosus.**

CALOSÓMĂ, *calosome,* s.f. Insectă coleopteră carnivoră de culoare verzuie sau negricioasă *(Calosoma sycophanta).* — Din **Calosoma** [sycophanta], denumirea ştiinţifică a insectei.

CALÓTĂ, *calote,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părţi obţinute prin tăierea unei sfere cu un plan. **2.** Boltă a cărei suprafaţă interioară are, în secţiune, forma unui semicerc. **3.** Piesă metalică de forma unei calote (**1**), care protejează sau etanşează o parte a unei maşini sau instalaţii. **4.** Partea de deasupra a unei pălării, care acoperă capul şi este mărginită de boruri. F Tichie care acoperă creştetul capului. **5.** (În sintagma) *Calotă craniană* = partea superioară a cutiei craniene. **6.** (În sintagma) *Calotă glaciară* = masă enormă de gheaţă care ocupă unele porţiuni de uscat în regiunile polare. — Din fr. **calotte.**

CALÓZĂ s.f. (Biol.) Substanţă care se depune pe plăcile capilarelor sau pe membranele vaselor liberiene, formând calusul (**2**). — Din fr. **callose.**

CALOZITÁTE, *calozităţi,* s.f. Întărire şi îngroşare a pielii. — Din fr. **callosité.**

CALP, - Ă, *calpi, -e,* adj. (Înv.; despre monede) Fals, falsificat. — Din tc. **kalp.**

CALPÁC, *calpace,* s.n. (Înv.) Căciulă mare sferică sau cilindrică, de piele neagră, tivită cu blană scumpă, pe care o purtau domnul şi boierii mari (mai târziu şi negustorii străini). F Căciulă purtată la unele uniforme militare. — Din tc. **kalpak.**

CALPUZÁN, -Ă, *calpuzani,* s.m. şi f. (Înv.) Falsificator de bani. F Fig. Om rău, ticălos. — Din tc. **kalpazan.**

CALTABÓŞ, *caltaboşi,* s.m. Cârnat făcut din măruntaie de porc amestecate cu orez şi cu ingrediente. [Var.: **cartabóş** s.m.] — Et. nec.

CALŢAVÉTĂ, *calţavete,* s.f. (Înv. şi reg.) Jartieră. — Din ngr. **kaltsodéta.**

CALÚP, *calupuri,* s.n. (Pop.) **1.** Calapod, tipar în cărămidărie, olărit, cizmărie etc. **2.** Bucată (de săpun, de brânză etc.) de forma tiparului în care a fost turnată. **3.** Bucată (paralelipipedică) de piatră, beton sau lemn, care serveşte la executarea unor pavaje. — Din tc. **kalıp.**

CÁLUS, *calusuri,* s.n. **1.** Ţesut osos nou care sudează fragmentele unui os fracturat. G *Calus vicios* = osificare defectuoasă a unei fracturi. **2.** Ţesut vegetal care se formează pe rănile diferitelor organe ale plantei, cicatrizându-le. — Din fr. **calus.**

CALUSÁRE, *calusări,* s.f. (Biol.) Formare a calusului. — De la **calus.**

CALVADÓS s.n. Rachiu distilat din cidru. — Din fr. **calvados.**

CALVÁR, *calvaruri,* s.n. Chin, suferinţă, durere îndelungată; încercare grea. — Din fr. **calvaire,** lat. **calvarium.**

CALVÍN, -Ă, *calvini, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine calvinismului, privitor la calvinism; calvinesc, calvinist. **2.** S.m. şi f. Adept al calvinismului; calvinist. — Din n. pr. **Calvin.**

CALVINÉSC, -EÁSCĂ, *calvinești,* adj. (Înv.) Calvin (**1**). — **Calvin** + suf. *-esc.*

CALVINÍSM s.n. **1.** Teologia lui J. Calvin și a discipolilor săi. **2.** Învățătura și practicile desprinse din lucrările lui J. Calvin, caracteristice Bisericii reformate și celei prezbiteriene. — Din fr. **calvinisme.**

CALVINÍST, -Ă, *calviniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Înv.) Calvin. — Din fr. **calviniste.**

CALVINIZÁ, *calvinizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A face să treacă sau a trece la calvinism. — **Calvin** + suf. *-iza.*

CALVINIZÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) calviniza.* — V. **calviniza.**

CALVIȚÍE, *calvități,* s.f. (Livr.) Chelie (**1**), plești — Din fr. **calvitie,** lat. **calvities.**

CAM adv. **1.** Aproximativ, aproape. *Cam pe vremea aceea trăia bunicul.* F Oarecum, întrucâtva. *Căsătoria s-a făcut cam pe ascuns.* **2.** Destul de...; prea. *Vremea e cam rece. Haina e cam lungă.* — Din **camai** (înv. „și mai" < lat.).

CAMAIÉU, (**2**) *camaieuri,* s.n. **1.** (Pict.) Grisaj. **2.** Gravură (în lemn) realizată pe tonurile aceleiași culori. — Din fr. **camaïeu.**

CAMARÁD, -Ă, *camarazi, -de,* s.m. și f. Tovarăș de arme, de clasă, de studii; coleg; *p. ext.* prieten. — Din fr. **camarade.**

CAMARADERÉSC, -EÁSCĂ, *camaraderești,* adj. De camarad, privitor la camarad; *p. ext.* prietenesc. — **Camarader[ie]** + suf. *-esc.*

CAMARADERÉȘTE adv. În felul camarazilor, colegial; *p. ext.* prietenește, loial. — **Camarader[ie]** + suf. *-ește.*

CAMARADERÍE, *camaraderii,* s.f. Legătură prietenească; colegialitate — Din fr. **camaraderie.**

CAMARÍLĂ, *camarile,* s.f. Grup de favoriți ai unui suveran, care influențează politica statului în interes personal. — Din fr. **camarilla.**

CAMARÓT, *camaroți,* s.m. (Mar.) Ospătar pe o navă. — Din sp. **camarotero.**

CÁMĂ, *came,* s.f. Proeminență pe fața unui obiect cilindric care determină deplasarea altui obiect. — Din fr. **came.**

CÁMĂNĂ, *camene,* s.f. Odgon la partea inferioară a năvoadelor sau a altor unelte de pescuit de care se leagă greutăți de plumb. — Din sl. **kamenĭ** „piatră".

CÁMĂTĂ, *camete,* s.f. Dobândă (excesivă) încasată de cămătar pentru sumele date cu împrumut. — Din sl. **kamata.**

CAMBIÁL, -Ă, *cambiali, -e,* adj. Privitor la cambie, de cambie. [Pr.: *-bi-al*] — Din it. **cambiale,** fr. **cambial.**

CÁMBIE, *cambii,* s.f. (Fin.) Efect de comerț, reprezentând un titlu de credit pe termen scurt, prin care emitentul, în calitate de debitor, se obligă să plătească necondiționat sau să dispună plata unei sume de bani creditorului, ca titular sau la ordinul acestuia, la o anumită dată ori la prezentarea înscrisului. — Din it. **cambio.**

CÁMBIU s.n. Țesut vegetal situat între țesutul lemnos și cel liberian de sub scoarță, care asigură creșterea secundară în grosime a tulpinii și a rădăcinii. [Var.: **cámbium** s.n.] — Din germ. **Kambium,** fr. **cambium.**

CÁMBIUM s.n. v. **cambiu.**

CAMBODGIÁN, -Ă, *cambodgieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Cambodgiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Cambodgiei sau cambodgienilor (**1**), privitor la Cambodgia ori la cambodgieni. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **Cambodgien.**

CAMBRÁ, *cambrez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) curba, a (se) îndoi în formă de arc; a (se) arcui. — Din fr. **cambrer.**

CAMBRÁRE, *cambrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cambra* și rezultatul ei. — V. **cambra.**

CAMBRÁT, -Ă, *cambrați, -te,* adj. Îndoit, încovoiat, arcuit. — V. **cambra.**

CAMBRÉ, *cambreuri,* s.n. Exercițiu gimnastic (de balet), lent, cu flexiuni înainte, înapoi și laterale ale corpului. — Din fr. **cambré.**

CAMBRIÁN, -Ă, *cambrieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima perioadă a erei paleozoice (în care au apărut trilobiții și graptoliții). **2.** Adj. Care se referă la cambrian (**1**). [Pr.: *-bri-an*] — Din fr. **cambrien.**

CAMBRÚRĂ, *cambruri,* s.f. (Rar) Arcuitură, îndoitură. — Din fr. **cambrure.**

CÁMBULĂ, *cambule,* s.f. Pește marin cu corpul asimetric, foarte turtit, cu amândoi ochii pe aceeași parte și solzii cu țepi între ei *(Pleuronectes flesus).* [Acc. și: *cambúlă*] — Cf. rus., bg. k a m b a l a.

CAMBÚZĂ, *cambuze,* s.f. Magazie de provizii pe o navă, amplasată de obicei sub punte. — Din fr. **cambuse.**

CAMBUZIÉR, *cambuzieri,* s.m. **1.** Persoană care se ocupă cu administrarea cambuzei pe o navă. **2.** Chelner pe vapor. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **cambusier.**

CAMÉE, *camee,* s.f. **1.** Piatră dură (cu multe strate divers colorate), sculptată în relief cu o figură sau cu un motiv decorativ, folosită ca podoabă. **2.** Sculptură monocromă imitând o camee (**1**). — Din fr. **camée.**

CAMELEÓN, *cameleoni,* s.m. **1.** Reptilă arboricolă și insectivoră din regiunile tropicale, cu gheare ca un clește, care o ajută să se prindă de copaci, și cu proprietatea de a-și schimba culoarea corpului potrivit mediului înconjurător sau în funcție de dispoziție *(Chamaeleo vulgaris).* **2.** Fig. Persoană care-și schimbă purtarea și convingerile după împrejurări și interese. [Pr.: *-le-on*] — Din fr. **caméléon.**

CAMELEÓNIC, -Ă, *cameleonici, -ce,* adj. (Livr.) Care își schimbă culoarea. F (Despre oameni) Versatil. [Pr.: *-le-o-*] — **Cameleon** + suf. *-ic.*

CAMELEONÍSM s.n. **1.** Proprietate a unor reptile de a-și schimba culoarea corpului după mediul înconjurător. **2.** Fig. Schimbare a purtării și a convingerilor cuiva în funcție de împrejurări și interese. [Pr.: *-le-o-*] — **Cameleon** + suf. *-ism.*

CAMELÍD, *camelide,* s.n. (La pl.) Familie de erbivore rumegătoare cuprinzând cămila, dromaderul și lama; (și la sg.) animal din această familie. — Din fr. **camélidé.**

CAMÉLIE, *camelii,* s.f. Plantă ornamentală originară din China și din Japonia, cu frunze totdeauna verzi și cu flori mari, albe, sau roșii *(Camelia japonica)* — Din fr. **camélia.**

CAMELÍNĂ, *cameline,* s.f. Plantă din familia cruciferelor cu tulpina dreaptă, cu flori galbene și cu fructe mici, folosită în industrie pentru semințele ei bogate în ulei, mai ales la fabricarea săpunului *(Camelina sativa).* — Din fr. **caméline.**

CAMELÓTĂ, *camelote,* s.f. (Rar) Lucru de cârpaci; marfă proastă — Din fr. **camelote.**

CAMEMBÉRT, (**2**) *camembert-uri,* s.n. **1.** Brânză fermentată, moale, grasă, preparată din lapte de vacă. **2.** Sortiment, porție de camembert (**1**). [Pr.: *camambér*] — Din fr. **camembert.**

CAMERÁL, -Ă, *camerali, -e,* adj. **1.** (Despre sistemul legislativ al unor state) Care se bazează pe una sau pe două camere legiuitoare. F Care aparține fiecărei camere dintr-un organ legislativ. F Care aparține camerei reprezentative, privitor la camera reprezentativă. **2.** (Muz.) De cameră. — **Cameră** + suf. *-al.*

CAMERALÍSM s.n. Doctrină cu caracter economic, financiar, administrativ etc., apărută în Germania în sec. XVII. — Din germ. **Kammeralismus.**

CAMERAMÁN, *cameramani,* s.m. Operatorul de cameră sau de televiziune care manevrează camera de luat vederi. [Var.: **camermán** s.m.] — Din fr., engl. **cameraman.**

CÁMERĂ, *camere,* s.f. **I.1.** Încăpere într-o clădire; odaie. G *Cameră mobilată* = cameră care se închiriază cu mobila proprietarului. *Cameră de lucru* = birou într-o casă particulară. *Muzică de cameră* = muzică interpretată de formații instrumentale sau vocale restrânse. **2.** Nume dat unor încăperi cu destinație specială: *cameră obscură* = **a)** încăpere neluminată în care se execută developarea, fixarea și alte operații fotografice; **b)** dispozitiv cu ajutorul căruia se obține pe un ecran (sau pe un clișeu) imaginea răsturnată a unui obiect; *cameră de comandă* = încăpere specială în care se efectuează în mod automat controlul și conducerea funcționării unei centrale sau stații electrice; *cameră frigorifică* (sau *refrigerentă)* = încăpere izolată termic, în care se menține o temperatură mai joasă decât a mediului ambiant. **3.** Spațiu în care se produce un proces tehnic; incintă care face parte integrantă dintr-un aparat, dintr-un instrument etc. sau care reprezintă aparatul, instrumentul însuși: *cameră de combustie* = spațiu în care arde un combustibil într-un cazan cu aburi sau într-un motor cu ardere internă în vederea folosirii energiei gazelor rezultate; *camera cartușului* = partea dinapoi a țevii armelor de foc, unde se introduce cartușul și unde se produce explozia pulberii; *cameră de luat vederi* = aparat cu ajutorul căruia se obțin imaginile succesive ale obiectelor în mișcare pe pelicula cinematografică; *cameră de sunet* = aparat folosit pentru înregistrarea sunetelor pe o peliculă fotosensibilă în cinematografie; *cameră de transpunere* = aparat pentru înregistrarea optică a sunetelor pe film în cinematografie; *cameră de televiziune* sau *cameră videocaptoare* = aparat electronic cu ajutorul căruia se realizează captarea imaginii și transformarea ei în semnale video. **4**. Tub de cauciuc unit la capete, care se umflă cu aer și care se așază înăuntrul anvelopei, pe roata unor vehicule; balon de cauciuc situat înăuntrul mingii de sport, care se umflă cu aer; *p. ext.* recipient cu pereți extensibili în care se introduce aer sub presiune. **II.** (Zool.; în sintagmele) *Cameră paleală* sau *camera mantalei* = spațiu cuprins între pereții mantalei și corpul moluștei. **III.** (Jur.; urmat de determinări) Parte componentă a organului legislativ din unele țări. *Camera deputaților.* — Din it. **camera,** (pentru unele sensuri și) engl. **camera,** fr. **caméra.**

CAMERIÉR, *camerieri,* s.m. (Ieșit din uz) Om de serviciu care avea grijă de camera de culcare și de îmbrăcămintea stăpânului; fecior, valet. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **camérier.**

CAMERÍST, *camerișt,* s.m. (Ieșit din uz) Om de serviciu care îngrijea camerele dintr-o instituție; odăiaș. — Din **cameristă** (derivat regresiv).

CAMERÍSTĂ, *cameriste,* s.f. **1.** (Înv.) Femeie care se afla în serviciul personal al unei doamne. **2.** Femeie de serviciu care face curățenie în camerele unui hotel, motel etc. — Din fr. **caméríste.**

CAMERMÁN s.m. v. **cameraman.**

CAMERTÓN, *camertonuri,* s.n. Instrument format dintr-un tub sonor, care, prin suflare, emite nota „la"(sau din patru tuburi corespunzătoare altor sunete, „sol", „la", „re", „mi"), folosit la acordarea instrumentelor muzicale. — Din germ. **Kammerton.**

CAMERUNÉZ, -Ă, *camerunezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Camerunului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Camerunului sau camerunezilor (**1**), privitor la Camerun ori la camerunezi. — Din fr. **Camerounais.**

CÁMFOR s.n. Substanță organică, incoloră, volatilă, cu miros caracteristic și cu gust amar, extrasă din frunzele unui arbore exotic *(Cinnamonum camphora)* sau fabricată pe cale sintetică și utilizată (sub formă de ulei camforat) în medicină ca stimulent al centrilor nervoși vasomotori și al aparatului respirator și la fabricarea celuloidului. — Din ngr. **kámfora.**

CAMFORÁT, -Ă, *camforați, -te,* adj. Care conține camfor. — **Camfor** + suf. *-at.* Cf. it. c a n f o r a t o.

CAMFÓRCĂ, *camforci,* s.f. (Reg.) Suport metalic mobil sau mică sobă portativă pe care se așază un vas cu mâncare sau un instrument pentru a fi încălzite. — Din rus. **kamforka.**

CÁMGARN s.n. Stofă de calitate superioară, din fire netede de lână, cu o țesătură specială. — Din germ. **Kammgarn.**

CAMILÁFCĂ, *camilafce,* s.f. Potcap acoperit cu un văl, de obicei negru, care atârnă pe spate, purtat de prelații și călugării ortodocși la anumite ocazii. — Din sl. **kamilavka.**

CAMIÓN, *camioane,* s.n. Autocamion. F Vehicul rutier cu tracțiune animală, prevăzut cu o platformă și folosit pentru transport. [Pr.: *-mi-on*] — Din fr. **camion.**

CAMIONAGÍU, *camionagii,* s.m. Persoană care transportă mărfuri și obiecte cu ajutorul unui camion; camionar. [Pr.: *-mi-o-*] — **Camion** + suf. *-agiu.*

CAMIONÁJ s.n. **1.** Transport de mărfuri efectuat cu camioane, camionete etc. **2.** Serviciu sau întreprindere de transport cu camioane. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **camionnage.**

CAMIONÁR, *camionari,* s.m. (Rar) Camionagiu. [Pr.: *-mi-o-*] — **Camion** + suf. *-ar.*

CAMIONÉTĂ, *camionete,* s.f. Autocamion de dimensiuni reduse; autocamionetă. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **camionnette.**

CAMIZÓL, *camizole,* s.n. (Înv.) Haină de casă scurtă, cu mâneci, pe care o purtau femeile. — Din fr. **camisole.**

CAMOHÁS s.n. (Înv.). Stofă de mătase orientală. — Din ngr. **kamuhás.**

CAMÓRRA s.f. Mafia din sudul Italiei. — Cuv. it.

CAMPÁ, *campez,* vb. I. Intranz. (Rar; despre militari sau turiști) A sta un timp în corturi. — Din fr. **camper.**

CAMPADÚRĂ, *campaduri,* s.f. (Rar) Deschizătură în acoperișul unei case țărănești, prin care iese fumul. — Et. nec.

CAMPAMÉNT, *campamente,* s.n. (Înv.) Instalare temporară a unei unități militare sau, *p. ext.*, a unui grup de turiști, de vânzători etc. pe un câmp, în corturi; tabără **(1)**;(concr.) locul unde are loc instalarea; obiectele necesare instalării — Din fr. **campement.**

CAMPANÉLĂ, *campanele,* s.f. (Înv.) Clopoțel. — Din it. **campanella,** fr. **campanelle.**

CAMPANIÁN[1], -Ă, *campanieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al treilea subetaj al senonianului. **2.** Adj. Care aparține campanianului (**1**), referitor la campanian. — Din fr. **campanien.**

CAMPANIÁN[2], -Ă, *campanieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din regiunea Campania (sudul Italiei). **2.** Adj. Care aparține regiunii Campania sau campanienilor (**1**), referitor la Campania ori la campanieni. — **Campania** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CAMPÁNIE, *campanii,* s.f. **1.** Totalitatea operațiilor strategice armate, pe câmpul de luptă, într-o anumită perioadă de timp. G Loc. adj. *De campanie* = destinat să fie folosit pe front. *Pat de campanie* = pat care se poate strânge pentru a nu ocupa loc în timpul zilei sau pentru a fi mai ușor transportat. **2.** Acțiune organizată după un anumit plan, în vederea realizării unor obiective politice, sociale etc., într-o anumită perioadă de timp; *p. ext.* timpul cât durează această acțiune. *Campanie electorală. Campanie agricolă.* G *Campanie de presă* = mobilizare a opiniei publice prin articole publicate în presă, în favoarea sau împotriva unei situații, unei cauze, unei persoane etc. — Din fr. **campagne,** rus. **kampaniia.**

CAMPANÍLĂ, *campanile,* s.f. **1.** Clopotniță în formă de turn înalt, construită lângă o biserică sau chiar deasupra ei (caracteristică arhitecturii italiene din sec. XI–XVI). **2.** Turnuleț situat în partea superioară a unui edificiu, în care se află un clopot, un orologiu etc. — Din it. **campanile.**

CAMPANULACÉE, *campanulacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee din regiunile temperate și subtropicale, caracterizate prin frunze alterne simple și flori hermafrodite, albastre-violacee sau albe, de forma unui clopoțel; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **campanulacée.**

CAMPANÚLĂ, *campanule,* s.f. (Bot.) Clopoțel (**2**). — Din fr. **campanule.**

CAMPING, *campinguri,* s.n. Suprafață de teren (la șes, deal sau munte) pe care sunt instalate corturi sau baracamente pentru turiști. F Faptul de a trăi în aer liber, sub cort. [Pr.: *chémping*] — Din engl., fr. **camping.**

CAMPIÓN, -OÁNĂ, *campioni, -oane,* s.m. și f. **1.** Persoană, echipă etc. care cucerește primul loc într-o competiție sportivă (națională, internațională, mondială, olimpică). **2.** Fig. Luptător, apărător de frunte al unei cauze, al unei idei. [Pr.: *-pi-on*] — Din it. **campione.**

CAMPIONÁT, *campionate,* s.n. **1.** Competiție oficială organizată pe o probă sau pe o ramură de sport, pentru desemnarea celui mai bun sportiv sau a celei mai bune echipe. **2.** Situația, calitatea de campion. [Pr.: *-pi-o-*] — Din it. **campionato.**

CAMPOS s.n. pl. Nume dat savanei din platourile braziliene. [Pr.: *cámpuș*] — Cuv. port.

CÁMPUS, *campusuri,* s.n. Complex universitar cuprinzând construcții și dotări pentru învățământ, cercetare, locuit, agrement etc. — Din engl. **campus.**

CAMUFLÁ, *camuflez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) ascunde vederii inamicului. F Tranz. A acoperi, a ascunde o sursă de lumină, pentru ca razele să nu străbată afară în timpul nopții. **2.** Fig. A (se) ascunde, a (se) deghiza, a (se) masca. — Din fr. **camoufler.**

CAMUFLÁJ, *camuflaje,* s.n. Camuflare; (concr.) material întrebuințat pentru a camufla. — Din fr. **camouflage.**

CAMUFLÁRE, *camuflări,* s.f. Acțiunea de *a (se) camufla*; camuflaj. — V. **camufla.**

CAMUFLÁT, -Ă, *camuflați, -te,* adj. Ascuns vederii inamicului. F (Despre o sursă de lumină) Acoperit (ca să nu străbată razele în timpul nopții). F Fig. Deghizat, mascat. — V. **camufla.**

CANÁ, *canele,* s.f. Cep de lemn sau de metal, fixat într-un vas, prevăzut la capătul liber cu un robinet, care servește la scoaterea lichidului dintr-un vas. [Var.: **caneá** s.f.] — Refăcut din **canele** (pl. lui *canelă,* rar „canea" < ngr. *kanélla,* bg. *kanela*).

CANABICULTÓR, *canabicultori,* s.m. Cultivator de cânepă indiană. — **Canabi**[s] + [agri]**cultor.**

CANABINACÉE, *canabinacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, având ca tip cânepa; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **cannabinacée.**

CANÁBIS s.n. **1.** (Livr.) Cânepă indiană *(Cannabis indica).* **2.** Stupefiant extras din canabis (**1**). — Din fr., engl. **cannabi.**

CANADIÁN, -Ă, *canadieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Canadei sau este originară de acolo. **2.** Care aparține Canadei sau canadienilor (**1**), privitor la Canada ori la canadieni. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **canadien.**

CANADIÁNĂ, *canadiene,* s.f. Haină scurtă (cu glugă), confecționată dintr-o țesătură deasă, de obicei impermeabilă; vindiac. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **canadienne.**

CANADIÁNCĂ, *canadience,* s.f. Femeie care face parte din populația Canadei sau este originară de acolo. [Pr.: *-di-an-*] — **Canadian** + suf. *-că.*

CANÁF, *canafuri,* s.n. (Rar) Ciucure. [Pl. și: (m.) *canafi*] — Din magh. **kanaf.**

CANAFÁS s.n. Pânză rară din fire de cânepă, foarte apretată, care se folosește la confecționarea hainelor, ca întăritură la piepți, la gulere și, în legătorie, la cusutul cotoarelor de cărți. — Din germ. **Kanevas.**

CANÁL, *canale,* s.n. **1.** Albie artificală sau amenajată care leagă între ele două fluvii, un râu cu un lac etc. și care servește la navigație, la irigări sau la construcții hidrotehnice. F Curs de apă îndiguit și drenat cu scopul de a-l face navigabil, de a preveni inundațiile etc. F Cale de circulație pe apă (ținând loc de stradă) în orașele așezate la mare sau pe fluvii. F Porțiune de mare situată între două țărmuri apropiate. **2.** Conductă (construită din beton, tuburi îmbinate, șanțuri sau rigole) destinată să transporte lichide, în diferite scopuri. **3.** Formațiune organică în formă de tub, vas sau cale de comunicație în organismele animale sau vegetale (prin care circulă substanțele nutritive, secreții etc.). [Pl. și: (**1**) *canaluri*] — Din fr. **canal**, lat. **canalis.**

CANALAGÍU, *canalagii,* s.m. Muncitor care lucrează la instalarea și la întreținerea canalizării. — **Canal** + suf. *-agiu.*

CANÁLE s.f. pl. Plantă erbacee anuală, ornamentală, originară din India, cu frunze lanceolate, dințate și cu flori albe, roșii sau pestrițe *(Impatiens balsamina).* — Et. nec.

CANALÍCUL, *canalicule,* s.n. Nume dat canalelor mici din țesuturile organismelor. — Din fr. **canalicule.**

CANALICULÁR, -Ă, *canaliculari, -e,* adj. Referitor la canalicul, de forma unui canalicul, cu canalicule. — Din fr. **canalicule.**

CANÁLIE, *canalii,* s.f. Persoană care săvârșește o faptă josnică; mișel, ticălos, netrebnic. — Din it. **canaglia.**

CANALIZÁ, *canalizez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndrepta cursul unei ape pe un canal (**1**). F Fig. A dirija o acțiune într-un anumit sens. **2.** A dota o localitate, un teren, un sistem tehnic etc. cu canale de scurgere. — Din fr. **canaliser.**

CANALIZÁBIL, -Ă, *canalizabili, -e,* adj. Care poate fi canalizat. — Din fr. **canalisable.**

CANALIZÁRE, *canalizări,* s.f. Acțiunea de *a canaliza* și rezultatul ei. F Ansamblul lucrărilor tehnice executate pentru colectarea, epurarea și evacuarea apelor uzate dintr-o localitate, clădire etc.; canalizație. — V. **canaliza.**

CANALIZÁT, -Ă, *canalizați, -te,* adj. **1.** (Despre cursul unei ape) Îndreptat pe un canal (**1**). **2.** (Despre o localitate sau o cale de comunicație) Prevăzut cu canale (**2**). — V. **canaliza.**

CANALIZATÓR, -OÁRE, *canalizatori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care canalizează. — Din fr. **canalisateur.**

CANALIZĂȚIE, *canalizații,* s.f. **1.** Instalație aeriană, subterană sau submarină care transportă sau distribuie energie electrică. *Canalizație electrică.* **2.** Canalizare. — Din fr. **canalisation.**

CANAPEÁ, *canapele,* s.f. Mobilă (cu spătar și cu brațe, uneori capitonată) pe care se stă și se poate dormi. — Din ngr. **kanapés.** Cf. fr. canapé, germ. Kanapee.

CANAPELÚȚĂ, *canapelușe,* s.f. Diminutiv al lui *canapea.* — **Canapea** + suf. *-eluță.*

CANÁR, *canari,* s.m. Mică pasăre cântătoare din familia fringilide, cu pene galbene *(Serinus canaria).* — Din fr. **canari.**

CANARÁ, *canarale,* s.f. **1.** (Rar) Stâncă (în mare). **2.** (Reg.) Pășune grasă (unde pasc oile). — Din bg. **kanara.**

CANARISÍ, *canarisesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre nave) A se înclina transversal din cauza unei spărturi sau a repartiției neuniforme a încărcăturii. **2.** Tranz. A înclina transversal o navă mică pentru a-i curăța sau repara carena. — Et. nec.

CANARISÍRE, *canarisiri,* s.f. (Mar.) Acțiunea de *a (se) canarisi.* — V. **canarisi.**

CANARISÍT, -Ă, *canarisiți, -te,* adj. (Despre nave) Înclinat transversal din cauza unei spărturi, a repartiției neuniforme a încărcăturii sau în vederea curățării ori a reparației. — V. **canarisi.**

CANÁSTĂ, *canaste,* s.f. Joc de cărți care constă în realizarea de serii de câte șapte cărți de aceeași valoare. — Din fr. **canasta.**

CANÁT, (**1**) *canate*, (**2, 3**) *canaturi,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două părți ale unei piei de animal tăiate în jumătate, de-a lungul spinării. **2.** Fiecare dintre părțile mobile din care este alcătuită o ușă, o poartă, o fereastră etc. **3.** Toc[2], pervaz de ușă. — Din tc. **kanat.**

CANAVÁ, *canavale,* s.f. Țesătură rară din fire groase de bumbac, cu ochiuri în formă de pătrățele regulate, folosită pentru broderii. — Din bg. **kanava.** Cf. fr. canevas.

CANAVÁȚĂ s.f. (Înv.) Pânză groasă (de cânepă). [Var.: **cănăváț** s.n.] — Din ngr. **kannavátso,** bg. **kanavața.**

CÁNĂ[1], *cane,* s.f. (Bot.) Belșiță. — Din fr. **canne.**

CÁNĂ[2], *căni,* s.f. **1.** Vas cu toartă care servește pentru a bea sau a scoate lichide dintr-un vas mai mare. F Conținutul unui astfel de vas. **2.** Vas de formă cilindrică în care se depune banda de bumbac, de in sau de cânepă, la cardele și laminoarele din filaturi. — Din bg. **kana,** germ. **Kanne.**

CANCÁN[1], *cancanuri,* s.n. Vorbă răutăcioasă răspândită pe seama cuiva; bârfeală. — Din fr. **cancan.**

CANCÁN[2], *cancanuri,* s.n. Numele unui dans de cabaret răspândit în Franța, mai ales în a doua jumătate a sec. XIX, executat numai de femei; melodie după care se execută acest dans; french-cancan. — Din fr. **cancan.**

CANCANIÉR, -Ă, *cancanieri, -e,* adj. (Rar) Bârfitor. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **cancanier.**

CANCELÁR, *cancelari,* s.m. **1.** Șeful guvernului în Germania, între anii 1871–1945. G *Cancelar federal* = șeful guvernului în Austria și în Germania. **2.** Șeful cancelariei și al arhivei regale sau imperiale în Evul Mediu. F Șeful cancelariei unei reprezentanțe diplomatice sau al unui consulat. — Din lat. **cancellarius.**

CANCELARIÁT, *cancelariate,* s.n. Funcția de cancelar; clădirea unde își exercită acesta atribuțiile. [Pr.: *-ri-at*] — **Cancelar** + suf. *-iat.* Cf. germ. Kanzellariat.

CANCELÁRIE, *cancelarii,* s.f. 1. Birou sau secție a unei instituții (publice) destinată lucrărilor administrative. **2.** Aparatul administrativ auxiliar al cancelariilor, al unor șefi de stat. — După it. **cancelleria.**

CANCELLING s.n. (Mar.) Clauză înscrisă într-un contract de transport potrivit căreia se poate rezilia contractul dacă vasul nu s-a prezentat în portul de încărcare la termenul convenit [Pr.: *chénsăling*] — Cuv. engl.

CÁNCER, *cancere,* s.n. **1.** Termen general care înglobează toate formele de tumori maligne ce se caracterizează printr-o creștere rapidă și atipică, cu tendința de invadare a țesuturilor vecine; neoplasm, (pop.) rac. **2.** Boală a plantelor provocată de unele ciuperci și bacterii parazite. **3.** (În sintagmele) *Tropicul Cancerului* = Tropicul Racului. *Zodia Cancerului* = zodia Racului. **4.** (Fig.) Flagel. — Din fr., lat. **cancer.**

CANCERIFÓRM, -Ă, *canceriformi, -e,* adj. Care are forma unui cancer. — Din fr. **cancériforme.**

CANGERIGÉN, -Ă, *cancerigeni, -e,* adj., s.n. (Substanță sau factor) care poate provoca apariția cancerului. — Din fr. **cancérigène.**

CANCERIZÁ, pers. 3 sg. *cancerizează,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) transforma în cancer. — Din fr. **cancériser.**

CANCERIZÁRE, *cancerizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) canceriza* și rezultatul ei. — V. **canceriza.**

CANCERIZÁT, -Ă, *cancerizați, -te,* adj. (Despre țesuturi, organe etc.) Afectat de cancer. — V. **canceriza.**

CANCEROFOBÍE, *cancerofobii,* s.f. (Med.) Teamă morbidă de cancer. — Din fr. **cancérophobie.**

CANCEROGENÉZĂ, *cancerogeneze,* s.f. (Med.) Carcinogeneză. — **Cancer** + **geneză.**

CANCERÓLÓG, -Ă, *cancerologi, -ge,* s.m. și f. (Med.) Oncolog. — Cf. fr. cancérologiste.

CANCERÓLÓGIC, -Ă, *cancerologici, -ce,* adj. (Med.) Oncologic. — Din fr. **cancérologique.**

CANCERÓLOGÍE s.f. (Med.) Oncologie. — Din fr. **cancérologie.**

CANCERÓS, -OÁSĂ, *canceroși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De cancer, privitor la cancer. **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de cancer. — Din fr. **cancéreux,** it. **canceroso.**

CANCI adv. (Arg.) (Absolut) deloc, nimic. — Din țig. **kanč.**

CANCIÓC, *canciocuri,* s.n. **1.** Unealtă în formă de lingură mare de metal cu coadă de lemn, folosită de zidari pentru așezarea mortarului pe rândurile de cărămizi ale unui zid în lucru. **2.** Vas pentru luarea probelor de produse petroliere, din rezervoare sau din instalații. [Var.: **cancióg** s.n.] — Din magh. **kancsó.**

CANCIÓG s.n. v. **cancioc.**

CANCIONEIRO s.n. Culegere de poezii lirice portugheze din sec. XII-XIV. [Pr.: *can-siu-năí-ru*] — Cuv. port.

CANCIONERO s.n. Culegere de poezii lirice spaniole din sec. XV. [Pr.: *cansionéro*] — Cuv. sp.

CÁNDEL s.n., adj. invar. **1.** S.n. Zahăr în formă de cristale mari, obținut prin cristalizarea lentă a zahărului din siropuri saturate, cu puritate mare. **2.** Adj. invar. Care se referă la candel (**1**). *Zahăr candel.* — Din germ. **Kandel**[zucker].

CANDELÁBRU, *candelabre,* s.n. Suport cu mai multe brațe (bogat ornamentat), pentru lumânări sau becuri electrice; policandru. — Din fr. **candélabre,** lat. **candelabrum.**

CÁNDELĂ, *candele,* s.f. **1.** Lampă mică cu ulei, care se pune la icoane sau la morminte sau care servea, în trecut, la iluminat. **2.** Unitate de măsură pentru calcularea intensității luminoase. **3.** Stâlp rotund de lemn, folosit pentru susținerea centrului unei bolți de tunel. — Din sl. **kanŭdilo,** ngr. **kandíla,** (**2**) fr. **candela.**

CANDELÍȚĂ, *candelițe,* s.f. (Mar.) Nod care servește la prinderea unui obiect. — **Candelă** + suf. *-iță.*

CANDÍD, -Ă, *candizi, -de,* adj. Plin de candoare; curat, nevinovat, pur, neprihănit. [Acc. și: *cándid*] — Din fr. **candide,** lat. **candidus.**

CÁNDIDA[1] s.f. Gen de ciuperci microscopice care formează micelii și produc diverse infecții, meningită etc. *(Candida).* — Din lat. **Candida,** denumirea științifică a ciupercii.

CANDIDÁ[2], *candidez,* vb. I. Intranz. **1.** A fi propus sau a se prezenta spre a fi votat în alegeri. **2.** A se prezenta la un concurs pentru a obține un post, o funcție, un titlu etc. — Din **candidat** și **candidatură** (derivat regresiv). Cf. germ. kandidieren.

CANDIDÁT, -Ă, *candidați, -te,* s.m. și f. Persoană care candidează. — Din fr. **candidat,** lat. **candidatus.**

CANDIDATÚRĂ, *candidaturi,* s.f. Faptul de a candida[2]; starea, calitatea de candidat. — Din fr. **candidature.**

CANDIDÓZĂ s.f. (Med.) Infecție a mucoaselor și a pielii provocată de ciuperci din genul *Candida.* — Din fr. **candidose.**

CANDOÁRE, *candori,* s.f. Curățenie morală; nevinovăție. — Din fr. **candeur,** lat. **candor, -oris.**

CANDRÍU, -ÍE, *candrii,* adj. (Fam.: adesea substantivat). **1.** Țicnit, smintit, într-o ureche. **2.** Amețit de băutură; beat. — Din țig. kand „ureche”.

CANEÁ s.f. v. **cana.**

CANELÁ, *canelez,* vb. I. Tranz. A realiza caneluri pe suprafața interioară sau exterioară a unei piese, a unei coloane etc. — Din fr. **canneler.**

CANELÁT, -Ă, *canelați, -te,* adj. Cu caneluri. — Din fr. **cannelé.**

CANELÚRĂ, *caneluri,* s.f. **1.** Șanț ornamental săpat de-a lungul fusului unei coloane, al unui pilastru etc.; șanț pe suprafața pieselor unor mașini, servind la asamblarea cu alte piese; nut (**1**). **2.** Fiecare dintre adâncăturile longitudinale ale trunchiului unui arbore. — Din fr. **cannelure.**

CANÉTĂ, *canete,* s.f. Țeavă pe care se înfășoară firul de bătătură. — Din fr. **canette.**

CANEVÁS, *canevasuri,* s.n. (Înv.) **1.** Schiță sau linii generale ale unui desen. **2.** Rețea de meridiane și de paralele trasate în vederea alcătuirii unei hărți. — Din fr. **canevas.**

CÁNGE, *cängi,* s.f. Prăjină lungă de lemn, având un vârf metalic cu unul sau două cârlige, utilizată la acostarea navelor mici sau la prinderea unui obiect de la distanță. F Gheară ascuțită și întoarsă a păsărilor răpitoare. — Din tc. **kanca.**

CANGRENÁ, pers. 3. *cangrenează,* vb. I. Refl. (Despre țesuturile unui organism animal) A suferi o cangrenă, a se distruge, a putrezi. [Var.: **gangrená** vb. I] — Din fr. **gangrener,** it. **cancrenare.**

CANGRENÁRE, *cangrenări,* s.f. Faptul de *a se cangrena.* [Var.: **gangrenáre** s.f.] — V. **cangrena.**

CANGRENÁT, -Ă, *cangrenați, -te,* adj. Atins de cangrenă. [Var.: **gangrenát, -ă** adj.] — V. **cangrena.**

CANGRÉNĂ, *cangrene,* s.f. Necroză combinată cu putrefacție a unor țesuturi sau organe. [Var.: **gangrénă** s.f.] — Din fr. **gangrène,** lat. **gangraena,** it. **cancrena.**

CANGRENÓS, -OÁSĂ, *cangrenoși, -oase,* adj. Cu aspect de cangrenă, ca o cangrenă, de natura cangrenei. [Var.: **gangrenós, -oásă** adj.] — Din fr. **gangreneux.**

CÁNGUR, *canguri,* s.m. Mamifer erbivor din Australia, cu coadă lungă și cu picioarele anterioare scurte, a cărui femelă are sub pântece o pungă unde își ține puii mici *(Macropus giganteus).* — Din fr. **kangourou.**

CANIBÁL, -Ă, *canibali, -e,* s.m. și f. Antropofag. F Fig. Om crud, sălbatic, feroce. — Din fr. **cannibale.**

CANIBÁLIC, -Ă, *canibalici, -ce,* adj. De canibal. — **Canibal** + suf. *-ic.*

CANIBALÍSM s.n. Antropofagie. F Fig. Cruzime, sălbăticie, ferocitate. — Din fr. **cannibalisme.**

CANICULÁR, -Ă, *caniculari, -e,* adj. Privitor la canicula, de canicula; arzător, dogoritor, torid. — Din fr. **caniculaire,** lat. **canicularis.**

CANICULÁT, -Ă, *caniculați, -te,* adj. (Bot.; despre organe) Care are șanțuri semicirculare. — Cf. fr. c a n n e l é.

CANÍCULĂ, *canicule,* s.f. **1.** Căldură dogoritoare specifică zilelor calde de vară; arșiță, zăpușeală, năduf. **2.** Perioadă în care steaua Sirius răsare și apune odată cu Soarele (22 iulie — 23 august). — Din fr. **canicule,** lat. **canicula.**

CANICULTÚRĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu creșterea și dresajul câinilor în scopul folosirii lor pentru pază, vânătoare, transporturi etc. — Din fr. **caniculture.**

CANÍD, *canide,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere carnivore digitigrade, cu gheare neretractile și cu patru degete la picioarele dinainte și cinci la cele din spate, din care fac parte lupul, vulpea, șacalul etc.; (și la sg.) animal din această familie. — Din fr. **canidés.**

CANÍN, -Ă, *canini, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. De câine, privitor la câine; câinesc. *Rasă canină.* **2.** S.m. Fiecare dintre dinții lungi și ascuțiți, așezați între dinții incisivi și premolari, foarte dezvoltați la animalele carnasiere. — Din fr. **canin,** lat. **caninus.**

CANIÓN, *canioane,* s.n. Vale adâncă și îngustă, cu pereți abrupți și cu fundul îngust, prin care râurile curg vijelios, formând vârtejuri. [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **cañon,** germ. **Cañon.**

CANIÓTĂ, *caniote,* s.f. Coșuleț sau farfurie în care se strâng banii de la unele câștiguri (de obicei de la jocurile de cărți), cu scopul de a acoperi unele cheltuieli; sumă strânsă în acest scop. — Din fr. **cagnotte.**

CANÍSĂ, *canise,* s.f. Crescătorie de câini. — Din fr. **canice.**

CANÍSTRĂ, *canistre,* s.f. Recipient de tablă, de material plastic etc., de formă paralelipipedică, cu închidere ermetică, servind la transportul benzinei, al laptelui etc. — Din germ. **Kanister.**

CANÍȘ, *canișI,* s.m. Rasă de câini cu părul creț. — Din fr. **caniche.**

CANÍȚIE s.f. Albire totală sau parțială a părului. — Din fr. **canitie,** lat. **canities.**

CANNELLÓNI s.m. pl. Paste făinoase (pentru supă). — Din it. **cannelloni.**

CANÓE, *canoe,* s.f. **1.** Ambarcațiune sportivă ușoară, fără cârmă, cu prora și pupa ascuțite și înălțate, condusă cu ajutorul pagaielor stând în genunchi. F Sport nautic care se practică cu canoe (**1**). **2.** Ambarcațiune ușoară folosită în trecut de amerindienii din regiunea Marilor Lacuri. — Din fr. **canoë.**

CANOÍST, -Ă, *canoiști, -ste,* s.m. și f. Sportiv care practică sportul cu canoe. — **Canoe** + suf. *-ist.* Cf. fr. c a n o é i s t e.

CANÓN, *canoane,* s.n. **1.** Regulă, normă bisericească; tipic[1]. F Normă, regulă de conduită. F Ansamblul cărților sfinte acceptate de Biserică. **2.** Pedeapsă dată de Biserică la călcarea unui canon (**1**). F Fig. Suferință, chin. **3.** Carte așezată pe altar, care cuprinde anumite rugăciuni ale liturghiei. **4.** Regulă fixă care face parte dintr-un ansamblu de procedee artistice specifice unei epoci; *p. ext.* regulă rigidă, formalistă. **5.** Compoziție muzicală pentru două sau mai multe voci, care repetă la intervale fixe aceeași melodie. F Cântare bisericească; *p. ext.* cântec; glas. **6.** Literă de tipar, având corpul de 36 de puncte tipografice, cu care se tipăreau în trecut cărțile canonice. — Din sl. **kanonŭ.** Cf. fr. c a n o n, germ. K a n o n.

CANONÁDĂ, *canonade,* s.f. Tragere a unui mare număr de proiectile cu multe guri de foc de artilerie într-un timp relativ scurt. — Din fr. **canonnade.**

CANONÁRH, *canonarhi,* s.m. Monah însărcinat cu orânduirea slujbei la strană în mănăstirile și catedralele ortodoxe. — Din ngr. **kanonárhis.**

CANONEÁLĂ, *canoneli,* s.f. (Pop.) Caznă, trudă, chin — **Canoni** + suf. *-eală.*

CANONÍ, *canonesc,*vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) chinui. — Din **canon.**

CANONIÁL, -Ă, *canoniali,* adj. (Rar) Canonic[2]. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **canonial.**

CANÓNIC[1], *canonici,* s.m. (În Biserica catolică) Membru al unui colegiu de preoți însărcinat cu celebrarea slujbelor solemne și având funcția de conducere în diecezã. [Acc. și: *canoníc*] — Din lat. **canonicus.**

CANÓNIC[2], -Ă, *canonici, -ce,* adj. În conformitate cu canoanele, privitor la canoane; canonial. G *Drept canonic* = corp de legi ce reglementează organizarea ca societate a anumitor Biserici. F Recunoscut de biserică. — Din fr. **canonique,** lat. **canonicus.**

CANONICÁT s.n. Demnitatea de canonic[1]. — Din fr. **canonicat,** germ. **Kanonikat.**

CANONICITÁTE s.f. Însușirea de a fi canonic[2]. — Din fr. **canonicité.**

CANONIÉRĂ, *canoniere,* s.f. Navă mică de război, folosită la patrulare, escortare, servicii de pază etc. a coastelor și a fluviilor. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **canonnière.**

CANONIZÁ, *canonizez,* vb. I. Tranz. A trece o persoană decedată în rândul sfinților. — Din fr. **canoniser,** lat. **canonizare.**

CANONIZÁRE, *canonizări,* s.f. Faptul de *a canoniza.* — V. **canoniza.**

CANOTÁ, *canotez,* vb. I. Intranz. (Sport) A vâsli. — Din fr. **canoter.**

CANOTÁJ s.n. Nume dat sporturilor nautice care se practică în ambarcațiuni puse în mișcare cu ajutorul vâslelor. G *Canotaj academic* = ramură a sporturilor nautice care se practică pe schifuri și pe giguri[1]. — Din fr. **canotage.**

CANOTIÉR, -Ă, *canotieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Canotor. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **canotier.**

CANOTIÉRĂ, *canotiere,* s.f. Pălărie tare de paie, cu fundul și borurile drepte. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. [chapeau] **canotier.**

CANOTÓR, -OÁRE, *canotori, -oare,* s.m. și f. Persoană care practică canotajul; canotier. — Din fr. **canoteur.**

CANT, *canturi,* s.n. **1.** Fața îngustă a unui obiect plat de formă paralelipipedică; muchie, latură a unor obiecte. **2.** Parte a coperții de carton care depășește dimensiunile filelor unei cărți legate. **3.** Margine, muchie a suprafeței de alunecare a schiurilor. — Din germ. **Kante.**

CANTÁBIL, -Ă, *cantabili, -e,* adj. Care (se) poate cânta; melodios. — Din lat. **cantabilis,** it. **cantabile.**

CANTÁBILE adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Clar, expresiv; melodios. — Cuv. it.

CANTABILITÁTE s.f. Însușire a unei piese muzicale sau a unei teme dintr-o compoziție vocală sau instrumentală de a avea o linie melodică expresivă. F Calitate a versurilor de a fi muzicale; muzicalitate. — **Cantabil** + suf. *-itate.* Cf. it. c a n t a b i l i t à.

CANTÁBRU, -Ă, *cantabri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populație din Spania, supusă de romani după o îndelungată rezistență. **2.** Adj. Care aparține cantabrilor (**1**), privitor la cantabri. — Din fr. **cantabres.**

CANTALÚP, *cantalupi,* s.m. Varietate de pepene galben, cu fructul turtit și cu coaja groasă, brăzdată în felii, și cu miezul aromat. — Din fr. **cantaloup.**

CANTÁNDO adv. (Muz.) Cantabile. — Cuv. it.

CANTARAGÍU, *cantaragii,* s.m. Funcționar la vamă, la gară etc. care cântărește bagajele sau mărfurile. — Din tc. **kantarcı.**

CANTARÍDĂ, *cantaride,* s.f. Insectă din ordinul coleopterelor, verde-aurie, cu miros caracteristic, care atacă frasinul și liliacul și este folosită în industria farmaceutică; gândacul-frasinului, cățelul-frasinului *(Lytta vesicatoria).* — Din fr. **cantharide,** lat. **cantharis, -idis**.

CANTARIDÍNĂ s.f. (Farm.) Substanță toxică extrasă din cantaridă. — Din fr. **cantharidine.**

CANTARIDÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu cantaridină. — Din engl. **cantharidism.**

CANTÁTĂ, *cantate,* s.f. Compoziție muzicală cu caracter solemn sau liric, pentru soliști și orchestră, cu sau fără cor. G (În compusul) *Cantată-oratoriu* = compoziție vocal-instrumentală pe un libret cu temă dramatică. — Din it. **cantata.**

CANTAUTÓR, -OÁRE, *cantautori, -oare,* s.m. și f. Cântăreț care își compune singur muzica și textele. [Pr.: *-a-u-*] — Din it. **cantautore.**

CANTILÉNĂ, *cantilene,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Cântec liric sau epic. **2.** Melodie gravă, sentimentală, cu caracter cantabil. — Din it. **cantilena,** fr. **cantilène.**

CANTÍNĂ, *cantine,* s.f. Local unde se servește masa pentru personalul unor instituții (muncitori, studenți etc.) sau pentru persoane defavorizate. F (Ieșit din uz) Încăpere în interiorul unei unități militare, unde se puteau cumpăra diferite alimente și obiecte. — Din fr. **cantine.**

CANTINIÉR, -Ă, *cantinieri, -e,* s.m. și f. Persoană care conduce o cantină. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **cantinier.**

CANTITÁTE, *cantități,* s.f. **1.** Câtime, număr, mărime. G Expr. (Fam.) *Cantitate neglijabilă* = lucru (sau persoană) de mică importanță, de care poate să nu se țină seamă. **2.** Proprietate care poate fi reprezentată printr-un număr obținut dintr-o măsurare sau dintr-o numărare. **3.** Ansamblul determinărilor care exprimă gradul de dezvoltare a însușirilor unui obiect susceptibile de a fi măsurate și traduse numeric. **4.** Durata rostirii unui sunet sau a unei silabe. — Din fr. **quantité,** lat. **quantitas, -atis.**

CANTITATÍV, -Ă, *cantitativi, -e,* adj. Privitor la cantitate, de cantitate. — Din fr. **quantitatif.**

CÁNTO s.n. Muzică vocală; cânt, cântare. — Din it. **canto.**

CANTÓN, *cantoane,* s.n. **1.** Clădire echipată cu utilajul necesar supravegherii și întreținerii unui sector de șosea sau cale ferată. **2.** Cea mai mică unitate în administrația pădurilor; locuința pădurarului. **3.** Unitate teritorial-administrativă în Franța și Canada. **4.** Fiecare dintre statele care compun Confederația Elvețiană. — Din fr. **canton.**

CANTONÁ, *cantonez,* vb. I. Intranz. și refl. **1.** A (se) instala pentru un timp oarecare într-un cantonament. **2.** A rămâne pe loc. **3.** Refl. (Fig.) A se limita. — Din fr. **cantonner.**

CANTONÁL, -Ă, *cantonali, -e,* adj. Care aparține cantoanelor (**3**), privitor la cantoane. *Alegeri cantonale.* — Din fr. **cantonal.**

CANTONAMÉNT, *cantonamente,* s.n. **1.** Instalare temporară a unor unități militare într-o localitate în afara cazărmii; loc unde sunt instalați cei cantonați. **2.** Loc de cazare special amenajat și perioada de timp în care o echipă sau un lot de sportivi se pregătesc în comun (în vederea participării la o competiție de amploare). — Din fr. **cantonnement.**

CANTONIÉR, -Ă, *cantonieri, -e,* s.m. și f. Persoană care are sarcina de a supraveghea și întreține o anumită porțiune de șosea sau de cale ferată. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **cantonnier.**

CANTONIERÍȚĂ, *cantonierițe,* s.f. (Rar) Cantonieră; soția cantonierului. [Pr.: *-ni-e-*] — **Cantonier** + suf. *-iță.*

CÁNTOR, *cantori,* s.m. (Reg.) Cântăreț de biserică; psalt, dascăl (**3**). — Din lat. **cantor,** germ. **Kantor.**

CANTÓRĂ, *cantore,* s.f. (Înv. și reg.) Birou, cancelarie. — Din rus. **kontora.**

CANȚÓNĂ, *canțone,* s.f. **1.** Poezie lirică italiană medievală, de origine provensală, consacrată iubirii cavalerești. **2.** Cântec pe mai multe voci din epoca Renașterii, care a pregătit apariția fugii[1]. — Din it. **canzone.**

CANȚONÉTĂ, *canțonete,* s.f. **1.** Cântec popular italian, de origine napolitană; *p. ext.* cântec scurt. **2.** Poezie lirică italiană, formată din versuri scurte. — Din it. **canzonetta.**

CANȚONIÉR, *canțoniere,* s.n. Veche culegere italiană de poezii lirice de dragoste. *Canțonierul lui Petrarca.* — Din it. **canzoniere.**

CANÚLĂ, *canule,* s.f. Tub de sticlă sau de ebonită, întrebuințat în medicină în diferite operații chirurgicale sau pentru spălături interne. — Din fr. **canule,** lat. **cannula.**

CÁNURĂ, *canuri,* s.f. Fir scurt de lână rămas după dărăcit, folosit (ca bătătură) pentru țesături mai groase. — Lat. **cannula.**

CAOLÍN s.n. Rocă argiloasă de culoare albă cu nuanță gălbuie-verzuie, insolubilă în apă, alcătuită din caolinit, întrebuințată în industria ceramicii, a hârtiei, a sticlei, în medicină etc. F (Med.) Pudră absorbantă, întrebuințată ca emolient. — Din fr. **kaolin.**

CAOLINÍT s.n. Silicat de aluminiu hidratat care intră în compoziția caolinului, de culoare albă, mată, uneori ușor colorat. — Din fr. **kaolinite.**

CAOLINIZÁRE, *caolinizări,* s.f. Proces geologic prin care caolinitul înlocuiește unele minerale preexistente. — După fr., engl. **kaolinisation.**

CAOLINÓS, -OÁSĂ, *caolinoși, -oase,* adj. Cu (aspect de) caolin. — **Caolin** + suf. *-os.*

CÁOS s.n. v. **haos.**

CAP[1], (**I, III**) *capete,* s.n., (**II**) *capi,* s.m. **I.** S.n. **1.** Extremitatea superioară a corpului omenesc sau cea anterioară a animalelor, alcătuită din cutia craniană și legată de trunchi prin gât. G Loc. adv. *Din cap până-n picioare* = de sus până jos, în întregime, cu desăvârșire. *Cu noaptea-n cap* = dis-de-dimineață. *(Până) peste cap* = extrem de..., exagerat de... *Cu un cap mai sus* = (cu mult) mai sus, mai deștept, mai reușit, mai bine. *Cu capul plecat* = rușinat, umilit, învins. *Pe după cap* = pe după gât, la ceafă. Loc. adj. (Fam.) *Bătut* (sau *căzut) în cap.* = tâmpit, prost. G Expr. *A se da peste cap* = a face tumbe; a depune eforturi deosebite pentru a realiza ceva, a face imposibilul. *A da* (pe cineva) *peste cap* = a trânti (pe cineva) la pământ; a da jos dintr-o situație, a doborî, a învinge. *A da peste cap* (paharul, băutura etc.) = a înghiți dintr-odată conținutul unui pahar, al unei căni etc. *A da* (ceva) *peste cap* = **a)** a schimba cu totul ordinea lucrurilor, a ideilor, a unui program stabilit etc.; **b)** a lucra repede, superficial, de mântuială. *A scoate capul în lume* = a ieși între oameni, în societate. *A nu-și (mai) vedea capul de...* sau *a nu ști unde-i stă* sau *unde-i este capul* = a nu ști ce să mai facă, a fi copleșit de... *A-și pierde capul* = a se zăpăci. *A nu mai avea unde să-și pună capul* = a ajunge fără adăpost, pe drumuri, sărac. *A da din cap* = a clătina capul (în semn de aprobare, de refuz etc.). *A da* (cuiva) *la cap* = a lovi; a omorî; a ataca cu violență pe cineva; a distruge (cu vorba sau cu scrisul). *A umbla cu capul în traistă* = a fi distrat, neatent. *A se da cu capul de toți pereții* (sau *de pereți)* = a fi cuprins de disperare sau de necaz, a regreta o greșeală făcută. *A-și lua* (sau *a apuca) lumea în cap* = a pleca departe, părăsindu-și casa, locul de origine și rătăcind prin lume. *A-și pleca capul* = a se simți rușinat, umilit; a se declara învins, a se supune. *Vai* (sau *haram) de capul lui* = vai de el. *A cădea* (sau *a veni, a se sparge* etc.) *pe* (sau *de, în) capul cuiva* (o situație neplăcută, un necaz etc.) = a veni asupra cuiva tot felul de neplăceri și necazuri, a-l lovi o nenorocire. *A cădea pe capul cuiva* = a sosi pe neașteptate la cineva (creându-i neplăceri, deranj). *A sta* (sau *a ședea, a se ține) de capul cuiva* sau *a se pune pe capul cuiva* = a stărui fără încetare pe lângă cineva. *A ședea* (sau *a sta) pe capul cuiva* = a sta pe lângă sau la cineva (creându-i neplăceri, plictisindu-l etc.). *A se duce de pe capul cuiva* = a lăsa pe cineva în pace. (Reg.) *A nu ști* (sau *a nu avea) ce-și face capului* = a nu mai ști ce să facă pentru a ieși dintr-o situație grea. G *Cap de familie* = bărbatul care exercită puterea maritală și părintească; *p. gener.* orice persoană care asigură mijloacele necesare traiului unei familii și o reprezintă juridic. G *Cap de expresie* = portret în care artistul face un studiu amănunțit al expresiei unui sentiment pe trăsăturile chipului omenesc. F (La fotbal) Lovire a mingii cu capul F *Cap de bour* = nume sub care sunt cunoscute primele serii de mărci poștale românești, având pe ele capul unui bour. F Parte a monedei pe care se află imprimat capul unei persoane. F Părul capului. **2.** Căpătâi; căpătâiul patului. **3.** Individ, ins. *Câte 5 lei de cap.*G Expr. *Pe capete* = care mai de care, în număr foarte mare, pe întrecute. *Câte capete, atâtea păreri,* exprimă o mare divergență de opinii. **4.** Minte, gândire, judecată; memorie. G Loc. adj. și adv. *Cu cap* = (în mod) inteligent, deștept. *Fără cap* = (în mod) necugetat. Loc. adj. *Cu scaun la cap* = cu judecată dreaptă; cuminte. G Expr. *A fi bun* (sau *ușor) la* (ori *de) cap* sau *a avea cap ușor* = a fi deștept. *A fi greu* (sau *tare) de cap* ori *a avea cap greu* = a pricepe cu greutate; a fi prost. *A nu(-i) intra* (cuiva) *în cap* = a nu putea pricepe (ceva). *A-i ieși* (cuiva ceva) *din cap* = a nu-i mai sta gândul la...; a uita. *A nu-i mai ieși* (cuiva ceva) *din cap* = a-l stăpâni mereu (același gând), a nu putea uita. *A-i sta capul la...* = a se gândi la... *A-și bate* (sau *a-și frământa, a-și sparge, a-și sfărâma* etc.) *capul* = a se gândi, a se strădui pentru a soluționa o problemă. *A-i deschide* (cuiva) *capul* = a face (pe cineva) să înțeleagă ceva, a lămuri (pe cineva). *A fi* (sau *a rămâne, a umbla* etc.) *de capul său* = a fi (sau a rămâne etc.) liber, independent, nesupravegheat. *A face* (ceva) *din* (sau *de) capul său* = a face (ceva) fără a se consulta cu altcineva. *A întoarce* (sau *a suci, a învârti*) *capul cuiva* = a face pe cineva să-și piardă dreapta judecată; a zăpăci; a face pe cineva să se îndrăgostească. *A nu avea cap să...* = a nu avea posibilitatea să..., a nu putea să... F (Jur.) *Cap de acuzare* = motiv pe care se întemeiază acuzarea. **5.** (Înv.) Viață. *A plăti cu capul.* F (Astăzi în expr.) *Odată cu capul* sau *în ruptul capului* = cu niciun preț, niciodată. *A-și face de cap* = a face ceva ce poate să-i primejduiască viața; a face nebunii. **6.** Compuse: **a)** (Entom.) *cap-de-mort* sau *capul-lui-Adam* = strigă; **b)** (Bot.) *cap-de-cocoș* = dulcișor; *capul-șarpelui* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri și cu flori roșii ca sângele, dispuse în spice simple *(Echium rubrum);* **c)** *capul-balaurului* = o parte a constelației balaurului. **II.** S.m. Căpetenie, șef, conducător. F Inițiator. **III.** S.n. **1.** Vârf (al unui obiect). F Extremitate proeminentă a unui dispozitiv, instrument etc. sau a unui element dintr-un sistem. F Obiect, mecanism sau dispozitiv asemănător cu un cap[1] (**I 1**), folosit în diverse scopuri tehnice. **2.** Partea extremă cu care începe sau sfârșește ceva. G *Cap de pod* = loc aflat pe teritoriul inamic, dincolo de un curs de apă, de un defileu etc.; *p. ext.* forțele armate care ocupă acest loc cu scopul de a asigura trecerea grosului trupelor și a mijloacelor de luptă. G Loc. adv. *Cap la* (sau *în) cap* = cu părțile extreme alăturate. G Expr. *Cap de țară* = margine de țară; hotar. *Nu-i (un) cap de țară* = nu-i nimic grav, nicio nenorocire. *A sta* (sau *a ședea, a se ridica) în capul oaselor* = a se ridica stând în pat, a sta în șezut. **3.** Partea de dinainte; început, frunte. *În capul coloanei.* G *Cap de an* (sau *de săptămână, de iarnă* etc.) = începutul unui an (sau al unei săptămâni etc.) *Cap de coloană*= persoană sau grupul care stă în fruntea coloanei. *Cap de afiș* (sau *cap de listă)* = primul nume dintr-o listă de persoane afișate în ordinea valorii lor. G Loc. adv. *În cap de noapte* sau *în capul nopții* = după ce s-a întunecat bine. *Din* (sau *de la) cap* = de la început; de la începutul rândului. *Din capul locului* = înainte de a

începe ceva; de la început. F Partea principală, mai aleasă (a ceva). G Expr. *Capul mesei* = locul de onoare la masă. **4.** Partea de jos sau dindărăt a unui lucru; capăt; (cu sens temporal) sfârșit. G Expr. *A o scoate la cap* = a sfârși (cu bine). *A-i da de cap* = a rezolva; a învinge, a răzbi. *În cap* = (după numerale) exact, întocmai. **5.** Bucățică ruptă dintr-un obiect; *p. ext.* lucru de mică importanță. G Expr. *Niciun cap de ață* = absolut nimic. *Până la un cap de ață* = tot. **6.** (În sintagma) *Cap magnetic* = dispozitiv utilizat pentru înscrierea, citirea-preluarea sau ștergerea informației înscrise pe bandă, casetă, disc sau tambur magnetic. — Lat. **caput,** (**II**) după fr. **chef.**

CAP[2], *capuri,* s.n. Parte de uscat care înaintează în mare; promontoriu. — Din fr. **cap.**

CAPÁBIL, -Ă, *capabili, -e,* adj. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Care este în stare, care are posibilitatea de a săvârși ceva; apt pentru ceva. F Înzestrat, valoros, destoinic. — Din fr. **capable,** lat. **capabilis.**

CAPÁC, *capace,* s.n. Piesă mobilă care se așază deasupra unui vas, a unei cutii, a unui cufăr etc. pentru a le închide sau a le acoperi G *Friptură la capac* = friptură gătită, într-un vas acoperit. *Ouă la capac* = ochiuri prăjite. *Caşcaval la capac* = caşcaval prăjit în tigaie. G Expr. *A pune capac cuiva* = a închide cuiva gura cu un răspuns potrivit. *A găsi capac la toate* = a da întotdeauna răspunsul potrivit. *Asta pune capac (la toate)* = asta e prea de tot. — Din tc. **kapak.**

CAPACIMÉTRU, *capacimetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară capacitatea electrică. — Din fr. **capacimètre.**

CAPACITÁTE, *capacități,* s.f. **1.** Volum al unui recipient. **2.** Însușirea de a fi încăpător; mărime care reprezintă cantitatea maximă de materii sau de energie pe care o poate acumula un corp, un sistem etc. G *Măsuri de capacitate* = măsuri cu care se determină volumul lichidelor, al cerealelor etc. **3.** Posibilitatea pe care o are un corp, un sistem etc. de a acumula o cantitate de materii sau de energie. **4.** Posibilitatea de a lucra într-un domeniu, de a realiza ceva. F Posibilitatea, însușirea morală sau intelectuală a cuiva; aptitudine. F Persoană capabilă. **5.** Însușirea de a face acte juridice valabile. — Din fr. **capacité,** lat. **capacitas, -atis.**

CAPACITÍV, -Ă, *capacitivi, -e,* adj. (Tehn.) Referitor la un dispozitiv sau la un circuit electric; care se comportă ca un condensator electric. — Din engl. **capacitive.**

CAPAMÁ, *capamale,* s.f. (Înv.) Mâncare gătită din carne de miel (sau de pasăre) cu stafide. — Din tc. **kapama.**

CAPÁN, *capanuri* s.n. (Înv.) Magazie care servea ca depozit (de alimente) pentru trupele turcești. — Din tc. **kapan.**

CAPANLÍU, *capanlii,* s.m. (Înv.) Negustor turc care achiziționa alimente pentru aprovizionarea trupelor turcești. — Din tc. **kapanlı.**

CAPÁUCĂ, *capauce,* s.f. (Reg.) Femela copoiului. [Var.: **căpáucă** s.f.] — **Căpău** (= *copoi)* + suf. *-că.*

CÁPĂ, *cape,* s.f. **1.** Pelerină scurtă de blană sau de stofă. G Expr. *De capă și spadă* = (despre filme, opere literare etc.) de aventuri cu multe dueluri, înfruntări primejdioase etc. **2.** Dispozitiv de protecție la mașini, fierăstraie etc. pentru a preîntâmpina accidentele. **3.** (Mar.) Poziție dată unei nave pentru a putea naviga pe un timp nefavorabil. — Din fr. **cape.**

CÁPĂT, *capete,* s.n. **1.** Partea extremă a unui lucru, a unei perioade, a unei situații sau a unei stări; margine, limită, sfârșit[1], istov. G Loc. adj. *Fără (de) capăt* = fără sfârșit; îndelungat, întins. Loc. adv. *De la* (sau *din) capăt* = de la început. *În capăt* = **a)** în frunte; **b)** exact, deplin. *Până la capăt* = până la sfârșit; până la ultimele consecințe, în mod consecvent. G Expr. *La capătul lumii* (sau *pământului)* = foarte departe. *A pune capăt* (unui lucru, unei situații) = a face să înceteze, a termina (cu bine), a rezolva. *A da de capăt* = a duce la bun sfârșit. *A o scoate la capăt cu ceva* = a ieși cu bine dintr-o situație neplăcută. *A o scoate la capăt cu cineva* = a se înțelege cu cineva. *Niciun capăt de ață* = absolut nimic. *Până la* (sau *într-)un capăt de ață* = absolut tot. **2.** Fragment; rămășiță de... — Refăcut din pl. **capete** (<lat. *capita).*

CAPCÁNĂ, *capcane,* s.f. (Adesea fig.) Dispozitiv pentru prinderea unor animale; cursă[2]. — Din tc. **kapkan.**

CAPELÁ, *capelez,* vb. I. Tranz. A lega o parâmă de un catarg. — Din fr. **capeler.**

CAPELÁN, *capelani,* s.m. (În Biserica romano-catolică și Biserica anglicană) Preot neatașat unei parohii, slujitor la o capelă. — Din it. **cappellano.**

CAPELÁRE, *capelări,* s.f. (Mar.) Acțiunea de *a capela*; capelatură. — V. **capela.**

CAPELÁT, -Ă, *capelați, -te,* adj. (Mar.; despre parâme) Legat de un catarg. — V. **capela.**

CAPELATÚRĂ, *capelaturi,* s.f. (Mar.) Capelare. — **Capela** + suf. *-tură.*

CAPÉLĂ[1], *capele,* s.f. Șapcă de postav cu cozoroc moale, purtată de militari. — Din ngr. **kapéllo,** it. **cappello.**

CAPÉLĂ[2], *capele,* s.f. Biserică mică, izolată, fără parohie (într-un cimitir etc.); paraclis. F (În bisericile catolice) Parte care adăpostește un altar secundar. — Din it. **cappella.**

CAPÉLĂ[3], *capele,* s.f. Cor bisericesc. F Orchestră de proporții reduse aflată în slujba unei biserici sau curți princiare. — Din it. **cappella,** germ. **Kapelle.**

CAPELÍNĂ, *capeline,* s.f. (Med.) Bonetă sau bandă circulară (elastică sau ghipsată) folosită pentru imobilizarea fracturilor, ancorarea aparatelor și protezelor chirurgicale etc. — Din fr. **capeline.**

CAPELMÁISTRU, *capelmaiștri,* s.m. Dirijor al unei formații muzicale sau al unei orchestre mici; șef de fanfară militară. [Acc. și: *capélmaistru*] — Din germ. **Kapellmeister.**

CAPELÚȚĂ, *capeluțe,* s.f. Diminutiv al lui *capelă*[1]. — **Capelă**[1] + suf. *-uță.*

CÁPER, *caperi,* s.m. Arbust spinos care crește în regiunile mediteraneene, cu flori mari albe sau roșietice *(Capparis spinosa).* — Din it. **cappero.**

CÁPERĂ, *capere,* s.f. Boboc al caperului, folosit drept condiment. — Din **caper.**

CÁPEȘ, -Ă, *capeși, -e,* adj. (Rar) Energic, hotărât; încăpățânat. — **Cap**[1] + suf. *-eș.*

CÁPIA, *capia,* s.m. Ardei (roșu) lung. G (Adjectival) *Ardei capia.* — Din bg. **kapis.**

CAPICHEHÁIE s.f. v. **capuchehaia.**

CÁPIE s.f. Boală a ovinelor, bovinelor și caprinelor (provocată de localizarea teniei în creier) care se manifestă prin amețeli, convulsii și mișcări repezi și dezordonate; cenuroză, căpială. F Animal care suferă de această boală. — Cf. sl. k a p i j a.

CAPILÁR, -Ă, *capilari, -e,* adj. **1.** Subțire, fin, îngust. G *Vase capilare* (și substantivat, n. pl.) = conducte microscopice sangvine sau limfatice, prin care se fac schimburile dintre sânge și țesuturi. **2.** Care aparține capilarității, privitor la capilaritate. G *Tub capilar* = tub îngust în care se manifestă fenomenele de capilaritate. — Din fr. **capillaire,** lat. **capillaris.**

CAPILARITÁTE s.f. Ansamblul de fenomene care se produc în tuburile capilare la suprafața unui lichid și care determină ascensiunea acestuia, formarea meniscurilor concave sau convexe etc. — Din fr. **capillarite.**

CAPILARÍTĂ, *capilarite,* s.f. (Med.) Inflamație a vaselor capilare. — Din fr. **capilarité.**

CAPILAROSCOPÍE s.f. Studiul (sub microscop) al circulației capilare. — Din fr. **capillaroscopie.**

CAPIȘÓN, *capișoane,* s.n. Glugă cu unul sau două colțuri, care atârnă pe spate și care se poate ridica pentru a proteja capul de intemperii. — Din fr. **capuchon.**

CÁPIȘTE, *capiști,* s.f. (Înv.) Templu sau altar dedicat zeităților antice; *p. ext.* biserică de rit neortodox. — Din sl. **kapište.**

CAPITÁL[1], (**1**) *capitaluri,* s.n. **1.** (Ec. pol.) Totalitatea bunurilor economice deținute de o persoană sau de un grup de persoane, care sunt utilizate în scopul producerii de bunuri și servicii destinate vânzării și obținerii de profit. **2.** (În sintagmele) *Capital uman* = competența salariaților, comportamentul și abilitatea intelectuală. *Capital de cunoștințe* = suma cunoștințelor pe care le posedă cineva; experiență. — Din fr. **capital,** germ. **Kapital.**

CAPITÁL[2], -Ă, *capitali, -e,* adj. **1.** De primă importanță, de frunte; fundamental, esențial. G *Reparație capitală* = refacere a părților esențiale ale unei clădiri, ale unei mașini etc. G Expr. *A (o) lua de capital* = a acorda o importanță exagerată unui fapt, unei afirmații etc. **2.** (Despre caractere tipografice; adesea substantivat, f.) De dimensiuni mai mari decât litera obișnuită și cu o formă, de obicei, diferită; (despre litere) majuscul, verzal. **3.** (În expr.) *Pedeapsă capitală* = pedeapsă cu moartea. — Din fr. **capital.**

CAPITÁLĂ, *capitale,* s.f. **1.** Oraș de reședință în care își au sediul organele supreme ale puterii de stat. **2.** Oraș în care își au sediul organele de conducere ale unei unități administrative teritoriale. [Var.: (înv.) **capitálie** s.f.] — Din fr. **capitale.**

CAPITÁLBAND s.n. (Rar) Șiret colorat cu o margine îngroșată, cu care se întărește cotorul unei cărți sau al unui registru. — Din germ. **Kapitalband.**

CAPITÁLIE s.f. v. **capitală.**

CAPITALÍSM s.n. Sistem social-economic și politic-ideologic bazat pe proprietatea privată, piața liberă și libertatea de acțiune. — Din fr. **capitalisme.**

CAPITALÍST, -Ă, *capitaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține capitalismului sau care are trăsăturile capitalismului, privitor la capitalism. **2.** S.m. și f. Persoană posesoare de capital[1] pe care-l investește. — Din fr. **capitaliste.**

CAPITALIZÁ, *capitalizez,* vb. I. Tranz. A acumula capital[1] în vederea obținerii unui profit ulterior. F (Impr.) A aduna bani, a strânge avere. — Din fr. **capitaliser.**

CAPITALIZÁBIL, -Ă, *capitalizabili, -e,* adj. Care poate fi capitalizat. — Din fr. **capitalisable.**

CAPITALIZÁRE, *capitalizări,* s.f. Acțiunea de *a capitaliza.* — V. **capitaliza.**

CAPITALIZÁT, -Ă, *capitalizați, -te,* adj. (Despre bunuri materiale) Transformat în capital[1]. — V. **capitaliza.**

CAPITÁT, -Ă, *capitați, -te,* adj. (Bot.; despre organe) Care se termină cu un fel de măciucă. — Din fr. **capité.**

CAPITÁȚIE, *capitații,* s.f. Impozit direct, perceput în Evul Mediu, sub formă de cote fixe, pe cap de contribuabil. — Din fr. **capitation,** lat. **capitatio.**

CAPITĂLÁȘ s.n. (Rar) Diminutiv al lui *capital*[1] (**3**). — **Capital**[1] + suf. *-aș.*

CAPITĂLÚȚĂ, *capitășuțe,* s.f. Literă de tipar majusculă cu aceleași dimensiuni cu literele obișnuite din corpul respectiv. — [Literă] **capitală** + suf. *-uță.*

CAPITÉL, *capiteluri,* s.n. Partea superioară, mai groasă (și ornamentată), a unei coloane sau a unui pilastru, care face legătura între fusul coloanei și arhitravă. — Din it. **capitello,** lat. **capitellum.**

CAPÍTOL, *capitole,* s.n. Fiecare dintre diviziunile mai mari ale unei lucrări științifice, literare, ale unei legi etc. [Var.: (înv.) **capítul** s.n.] — Din it. **capitolo,** lat. **capitulum.**

CAPITOLÍN, -Ă, *capitolini, -e,* adj. Care aparține Capitoliului, privitor la Capitoliu. — Din fr. **capitolin,** lat. **capitolinus.**

CAPITONÁ, *capitonez,* vb. I. Tranz. **1.** A căptuși scheletul unei mobile cu lână, câlți, iarbă de mare, material plastic etc. înainte de a fi tapițată; a tapisa. **2.** A căptuși un perete sau o ușă cu un strat de material izolator împotriva zgomotelor. — Din fr. **capitonner.**

CAPITONÁJ, *capitonaje,* s.n. Capitonare. — Din fr. **capitonnage.**

CAPITONÁRE, *capitonări,* s.f. Acțiunea de *a capitona*; capitonaj. — V. **capitona.**

CAPITONÁT, -Ă, *capitonați, -te,* adj. **1.** (Despre mobile) Tapițat. **2.** (Despre uși, pereți) Prevăzut cu un strat de material izolator, care împiedică pătrunderea zgomotelor. — V. **capitona.**

CAPITÓS, -OÁSĂ, *capitoși, -oase,* adj. (Înv.; despre băuturi alcoolice) Care amețește. — Din fr. **capiteux.**

CAPÍTUL[1], *capituli,* s.m. **1.** Corpul canonicilor unei catedrale catolice. F Adunare a canonicilor. F Adunare de călugări sau de alți clerici catolici. **2.** Loc în care se țin asemenea adunări. — Din it. **capitulo.**

CAPÍTUL[2], *capitule,* s.n. Inflorescență cu axul principal scurt și dilatat la vârf, purtând numeroase flori apropiate unele de altele. — Din fr. **capitule,** lat. **capitulum.**

CAPÍTUL[3] s.n. v. **capitol.**

CAPITULÁ, *capitulez,* vb. I. Intranz. (Despre o armată, *p. ext.* despre un stat) A înceta ostilitățile și a depune armele. F Fig. (Despre oameni) A da înapoi în fața piedicilor sau a greutăților; a nu mai continua o acțiune, o discuție; a ceda. — Din fr. **capituler,** lat. **capitulare.**

CAPITULÁNT, -Ă, *capitulanți, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care capitulează; capitulard. — Din rus. **kapituliant.**

CAPITULÁRD, -Ă, *capitularzi, -de,* adj. (Rar) Capitulant. — Din fr. **capitulard.**

CAPITULÁRE, *capitulări,* s.f. Acțiunea de *a capitula* și rezultatul ei. — V. **capitula.**

CAPITULÁRII s.n. pl. Acte legislative emanate de la regi, divizate în capitole. — Din fr. **capitulaires.**

CAPITULÁȚIE, *capitulații,* s.f. Convenție prin care un stat stabilește un regim de privilegii pentru cetățenii străini aflați pe teritoriul său. [Var.: (înv.) **capitulațiúne** s.f.] — Din fr. **capitulation.**

CAPITULAȚIÚNE s.f. v. **capitulație.**

CÁPIU, -IE, *capii,* adj. (Despre ovine, bovine, caprine) Atins de capie. F Fig. (Despre oameni) Năuc, zăpăcit. — Din **capie.**

CAPÎNTÓRTURĂ, *capîntorturi,* s.f. Mică pasăre migratoare, din familia picide, de culoare cenușie-brună, cu pete mai închise, care își răsucește capul, pentru a-și intimida dușmanul; sucitoare *(Jynx torquilla).* — **Cap**[1]**+ întort** „întors" + suf. *-ură.*

CAPLAMÁ s.f. Mod de prindere a scândurilor la un perete exterior, la un acoperiș etc., astfel încât fiecare scândură să o acopere pe precedenta pe o lățime de 2 cm. — Din tc. **kaplama.**

CAPNOMANȚÍE s.f. (Rar) Arta de a ghici după fum. — Din fr. **capnomancie.**

CAPÓC s.n. Fibră vegetală asemănătoare cu lâna, dar cu o rezistență redusă, obținută din fructul unui arbore exotic *(Ceiba pentandra)* și folosită la umplerea saltelelor, plăpumilor, la confecționarea centurilor de salvare etc. — Din fr. **kapok, capoc,** engl. **kapok.**

CAPODÓPERĂ, *capodopere,* s.f. Operă artistică de valoare excepțională. — Din it. **capo d'opera.**

CAPÓN, *capoane,* s.n. Suport mic situat în afara bordajului unei nave, care susține ancora, când lanțul acesteia este folosit pentru legarea navei de o geamandură. — Din fr. **capon.**

CAPONÁ, *caponez,* vb. I. Tranz. A prinde ancora de capon. — Din fr. **caponner.**

CAPONÁRE s.f. Acțiunea de *a capona* și rezultatul ei. — V. **capona.**

CAPONIÉRĂ, *caponiere,* s.f. Tunel de legătură în lucrările de fortificație. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **caponnière.**

CAPORÁL, *caporali,* s.m. Grad militar care urmează gradului de fruntaș; militar care are acest grad; căprar[2]. — Din fr. **caporal.**

CAPORALÍSM s.n. (Rar) Regim politic în care predomină influența militarilor. — Din fr. **caporalisme.**

CAPÓT[1] adj. (Înv.; în limbajul jucătorilor de cărți; în expr.) *A face* (pe cineva) *capot* = a nu lăsa (pe cineva) să facă o levată la jocul de cărți; *p. ext.* a câștiga un mare avantaj asupra cuiva, a-l da gata. — Din fr. **capot.**

CAPÓT[2], *capoate,* s.n. **1.** Îmbrăcăminte femeiască de casă, de obicei lungă până la călcâie; halat. **2.** Învelitoare de pânză care acoperă diferite instrumente și aparate pe puntea unei nave. — Din fr. **capot, capote.**

CAPÓT[3], *capoate,* s.n. (Înv.) Manta boierească sau militară. — Din tc. **kapot.**

CAPOTÁ, *capotez,* vb. I. Intranz. (Despre autovehicule) A se răsturna, dându-se peste cap prin ridicarea părții din spate; (despre avioane) a se prăbuși, intrând cu botul în pământ. — Din fr. **capoter.**

CAPOTÁJ, *capotaje,* s.n. Accident suferit de un autovehicul sau de un avion care capotează. — Din fr. **capotage.**

CAPOTÁRE s.f. Acțiunea de *a capota* și rezultatul ei. — V. **capota.**

CAPÓTĂ, *capote,* s.f. **1.** Îmbrăcăminte din tablă sau din alt material cu care se acoperă un sistem tehnic în vederea protejării lui. **2.** Acoperiș pliabil al unui autovehicul. — Din fr. **capote.**

CAPOȚÉL, *capoțele,* s.n. Diminutiv al lui *capot*[2]. — **Capot**[2] + suf. *-el.*

CAPPUCCÍNO, *cappucino,* s.n. Cafea cu spumă de lapte. — Din it., fr. **cappuccino.**

CÁPRĂ, *capre,* s.f. **I. 1.** Gen de mamifere rumegătoare paricopitate, cu părul lung, cu coarne, mai mari și diferențiate la masculi *(Capra);* animal care face parte din acest gen; *p. restr.* femela acestui animal. G *Capră de stâncă* = capră sălbatică, cu blana roșcată și cu coarnele în formă de spadă *(Capra ibex). Capră domestică* = animal domestic rumegător, crescut pentru producția de lapte *(Capra hircus).* G Expr. *A împăca și capra, și varza* = a mulțumi și pe unul, și pe altul; a împăca două interese opuse. *Capră râioasă,* se zice despre un om înfumurat. F Pielea animalelor descrise mai sus. F Compus: *capră-neagră* sau *capră-de-munte* = capră sălbatică, cu blana brună-neagră, cu coarne scurte și curbate la vârf și cu două dungi albe pe partea anterioară a capului, care trăiește în regiunile alpine *(Rupicapra rupicapra).* **2.** Joc popular românesc, care face parte din obiceiurile practicate de Anul Nou și care constă din executarea unor figuri comice de către un personaj mascat cu cap de capră (**I 1**) care bate ritmic din fălci; *p. ext.* personaj mascat astfel; turca. **3.** (Art.) Numele unui joc de copii, în care un jucător stă aplecat cu mâinile sprijinite pe genunchi, iar ceilalți sar peste el. **II.** Suport de lemn cu patru picioare, încrucișate două câte două, pe care se pun lemnele pentru a fi tăiate cu fierăstrăul. **2.** Sistem de lemne încrucișate care servește la susținerea schelelor de lucru, a unor platforme etc. **3.** Scaun (sau ladă) amenajată în partea dinainte a trăsurii sau a căruței etc., pe care stă vizitiul. **4.** Aparat de gimnastică pentru sărituri, format dintr-un suport capitonat montat pe patru picioare, cu înălțimea reglabilă. **5.** Arșic de miel. — Lat. **capra.**

CAPRICCIÓSO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu schimbări neașteptate de ritm, de nuanțe etc. [Pr.: *ca-pri-ció-zo*] — Cuv. it.

CAPRICIÓS, -OÁSĂ, *capricioși, -oase,* adj. Cu manifestări inegale și neașteptate, cu toane; inconsecvent, schimbător. F (Despre lucruri) Neobișnuit, ciudat. *Formele capricioase ale unui turn.* [Pr.: *-ci-os.* — Var.: (înv.) **caprițiós, -oásă** adj.] — Din fr. **capricieux,** it. **capriccioso.**

CAPRÍCIU, *capricii,* s.n. **1.** Dorință trecătoare, adesea extravagantă, manifestată cu încăpățânare; gust schimbător, neașteptat; toană[1], farafastâcuri (**2**), bâzdâc. **2.** Compoziție muzicală instrumentală de formă liberă, cu caracter de improvizație, cu treceri neașteptate de la o stare emoțională la alta. [Var.: (înv.) **capríț** s.n.] — Din fr. **caprice, capriccio,** it. **capriccio.**

CAPRICÓRN n.pr. n. Numele unei constelații zodiacale din emisfera australă. G *Tropicul Capricornului* = paralela de 23° 27' latitudine sudică. F Unul dintre semnele zodiacului (reprezentat printr-un țap). — Din fr. **capricorne,** lat. **capricornus.**

CAPRIFÓI, *caprifoi,* s.m. Arbust cu flori albe, gălbui sau roșietice, parfumate, cultivat ca plantă ornamentală *(Lonicera caprifolium).* — Din lat. **caprifolium.**

CAPRIFOLIACÉE, *caprifoliacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate gamopetale, având ca tip caprifoiul; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **caprifoliacée.**

CAPRÍN, -Ă, *caprini, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Subdiviziune a familiei rumegătoarelor, care are ca tip capra; (și la sg.) animal care aparține acestei subdiviziuni. **2.** Adj. Care aparține caprinelor (**1**), privitor la caprine. — Din fr. **caprin,** lat. **caprinus.**

CAPRÍȚ s.n. v. **capriciu.**

CAPRIȚIÓS, -OÁSĂ adj. v. **capricios.**

CAPROLACTÁMĂ s.f. Substanță organică folosită ca materie primă pentru fabricarea fibrelor sintetice poliamidice. — Din fr. **caprolactame.**

CAPRÓN s.n. Fibră textilă sintetică, cu rezistență și elasticitate foarte mare, obținută prin policondensarea caprolactamei. — Din rus. **kapron.**

CAPROTÍNĂ, *caprotine,* s.f. Gen fosil de lamelibranhiate cretacice, cu cochilia groasă și cu valve inegal dezvoltate. — Et. nec.

CAPSĂ, *capsez,* vb. I. Tranz. **1.** A prinde ceva cu ajutorul unor capse. **2.** A echipa, a prevedea cu o capsă. — Din **capsă.**

CAPSÁRE, *capsări,* s.f. Acțiunea de *a capsa.* — V. **capsa.**

CAPSÁT[1] s.n. Faptul de *a capsa.* — V. **capsa.**

CAPSÁT[2]**, -Ă,** *capsați, -te,* adj. Prins în capse, cu capse. — V. **capsa.**

CAPSATÓR, *capsatoare,* s.n. Dispozitiv de birou folosit pentru prinderea foilor de hârtie cu ajutorul capselor. — **Capsa** + suf. *-tor.*

CÁPSĂ, *capse,* s.f. **1.** Mică piesă metalică utilizată la prinderea laolaltă a unor hârtii, la încheierea unor obiecte de îmbrăcăminte etc.; buton (**2**). **2.** Mic căpăcel sau tub metalic umplut cu o materie explozivă, folosit la cartușele armelor de foc, la provocarea unei explozii în mine etc. G Expr. (Fam.) *A fi cu capsa pusă* = a fi gata de ceartă, pus pe ceartă, nervos. **3.** Capsulă (**4**). **4.** (Elt.) Rondelă metalică izolată de soclul becului, care face legătura cu unul dintre capetele filamentului. — Din lat. **capsa,** germ. **Kapsel.**

CAPSOMÁN, -Ă, *capsomani, -e,* s.m. și f. (Fam.) Persoană încăpățânată; om prost. — Cf. alb. k a p s.

CAPSULÁ, *capsulez,* vb. I. Tranz. **1.** A închide ermetic o sticlă cu ajutorul unei capsule. **2.** A închide sau a acoperi anumite părți aflate sub tensiune dintr-un utilaj. — Din fr. **capsuler.**

CAPSULÁR, -Ă, *capsulari, -e,* adj. În forma unei capsule. — Din fr. **capsulaire.**

CAPSULÁRE s.f. Acțiunea de *a capsula* și rezultatul ei. — V. **capsula.**

CAPSULÁT, -Ă, *capsulați, -te,* adj. Care este închis într-o capsulă. — V. **capsula.**

CAPSÚLĂ, *capsule,* s.f. **1.** Tip de fruct uscat, dehiscent, uneori divizat în mai multe loji și având numeroase semințe; măciucă (**3**), măciulie **(2)**. **2.** Înveliș al unor organe și organisme inferioare. *Capsulă bacteriană.* **3.** Mic înveliș solubil, din amidon, gelatină sau cheratină, al unor medicamente pulverulente cu gust neplăcut, pentru a putea fi înghițite mai ușor. **4.** Vas fabricat dintr-un material rezistent la căldură, în care se încălzesc, în laborator, diverse substanțe; capsă (**3**). **5.** Mic cilindru metalic care conține bioxid de carbon sub presiune, servind la prepararea unei băuturi gazoase în sifoane speciale. **6.** Cutie cu capac care se deformează sub acțiunea variațiilor presiunii atmosferice (constituind partea sensibilă a unor barometre). **7.** (În sintagma) *Capsulă telefonică* = cutiuță care conține (într-un aparat telefonic) un microfon sau un receptor. **8.** Capac de tablă subțire, utilizat la închiderea sticlelor de bere, de apă minerală etc. **9.** (În sintagma) *Capsulă cosmică* = compartiment etanșat al navei spațiale capabil să se desprindă de restul vehiculului și să coboare pe suprafața unui astru. — Din fr. **capsule,** lat. **capsula.**

CAPSULIFÉR, -Ă, *capsuliferi, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Cu fructul în formă de capsulă. — Din fr. **capsulifère.**

CAPTÁ, *captez,* vb. I. Tranz. A aduna, a colecta lichide sau gaze într-un tub, într-un rezervor, într-un bazin etc. F A intercepta, a izbuti să audă ceva. F Fig. A atrage, a captiva pe cineva; a încerca să obțină, să câștige ceva printr-un anumit mijloc. — Din fr. **capter,** lat. **captare.**

CAPTÁBIL, -Ă, *captabili, -e,* adj. Care poate fi captat. — **Capta** + suf. *-bil.*

CAPTALÁN, *captalani,* s.m. Plantă erbacee cu frunze mari și late și cu flori purpurii *(Petasites officinalis); p. restr.* frunzele acestei plante, folosite ca acoperiș la stupii primitivi de albine. [Var.: **căptălán** s.m.] — Din magh. **káptalan.**

CAPTÁRE, *captări,* s.f. Acțiunea de *a capta*; captație. G *Captare a sunetului* = ansamblu de operații care asigură transformarea informațiilor sonore în semnale electrice. F Ansamblul amenajărilor, construcțiilor și instalațiilor necesare pentru operația de colectare a unui fluid. — V. **capta.**

CAPTÁT, -Ă, *captați, -te,* adj. (Despre lichide, gaze) Adunat, colectat într-un rezervor, într-un bazin etc. — V. **capta.**

CAPTATÓR, *captatoare,* s.n. **1.** Dispozitiv care servește la captare. G *Captator solar* = dispozitiv care permite conversia energiei solare în energie termică sau electrică. **2.** Dispozitiv montat la extremitatea unui troleu, pentru a realiza un contact alunecător cu firul aerian de contact. — **Capta** + suf. *-tor.*

CAPTÁTIO BENEVOLÉNTIAE loc. s.f. Captarea bunăvoinței cuiva în scopul obținerii unor avantaje. [Pr.: *-ți-o benevolontie*] — Loc. lat.

CAPTÁȚIE, *captații,* s.f. (Rar) Captare. F (Jur.) Încercare de a câștiga bunăvoința unei persoane pentru a o determina să facă anumite liberalități testamentare. — Din fr. **captation,** lat. **captatio.**

CAPTÍV, -Ă, *captivi, -e,* adj. Prins și lipsit de libertate; prizonier; prins[2] (**1**). G *Balon captiv* = balon legat prin cabluri de sol. — Din fr. **captif,** lat. **captivus.**

CAPTIVÁ, *captivez,* vb. I. Tranz. **1.** A atrage, a fermeca, a cuceri (pe cineva). **2.** A preocupa în mod intens; a absorbi. — Din fr. **captiver.**

CAPTIVÁNT, -Ă, *captivanți, -te,* adj. Care captivează. — Din fr. **captivant.**

CAPTIVÁRE s.f. Faptul de *a captiva.* — V. **captiva.**

CAPTIVÁT, -Ă, *captivați, -te,* adj. Cucerit, fermecat, subjugat. — V. **captiva.**

CAPTIVITÁTE s.f. Faptul de a fi captiv; starea în care se află un om captiv; prizonierat. — Din fr. **captivité,** lat. **captivitas, -atis.**

CAPTÓR, *captoare,* s.n. Aparat electric sau eletromagnetic care servește la transformarea semnalelor acustice sau optice în semnale electrice. — Din fr. **capteur.**

CAPTURÁ, *capturez,* vb. I. Tranz. A prinde militari inamici și a-i lua prizonieri; a pune mâna pe bunuri materiale sau arme aparținând inamicului. F A prinde un răufăcător. F A prinde (cu ajutorul capcanelor) un animal sălbatic. — Din fr. **capturer.**

CAPTURÁRE, *capturări,* s.f. Acțiunea de *a captura.* — V. **captura.**

CAPTÚRĂ, *capturi,* s.f. **1.** Totalitatea bunurilor materiale capturate de la inamic. **2.** (Rar) Capturare. — Din fr. **capture,** lat. **captura.**

CAPUCHEHÁIA s.f. Reprezentant sau agent diplomatic al domnilor români la Poarta Otomană. [Var.: **capucheháie, capicheháie** s.f.] — Din tc. **kapıkâhaya.**

CAPUCHEHÁIE s.f. v. **capuchehaia.**

CAPUCÍN, -Ă, *capucini, -e,* adj., s.m. și f. (Călugăr) care face parte dintr-o ramură a Ordinului franciscan. — Din it. **cappuccino.**

CAPUDÁN s.m. (Înv.; în sintagma) *Capudan-pașa* = comandant al flotei turcești. — Din tc. **kapudan** (lit. *kaptan).*

CAPUGÍU, *capugii,* s.m. (Înv.) Trimis al sultanului în Țările Române, împuternicit în special cu schimbarea domnilor. — Din tc. **kapucu** (lit. *kapıcı).*

CAPUȚÍN s.n. v. **capuținer.**

CAPUȚÍNER, *capuținere,* s.n. (Înv.) Cafea cu lapte. [Var.: **capuțín** s.n.] — Din germ. **Kapuziner.**

CAPVERDIÁN, -Ă, *capverdieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Capul Verde sau este originară de acolo. **2.** Care aparține statului Capul Verde sau capverdienilor (**1**), referitor la statul Capul Verde sau la capverdieni. — Din engl. **Capverdian.**

CAR[1]**,** *cari,* s.m. Nume dat mai multor specii de insecte mici dăunătoare, din ordinul coleopterelor, cu corp păros și picioare scurte, care trăiesc în lemn și se hrănesc cu acesta. — Lat. **carius** (= *caries).*

CAR[2]**,** *care,* s.n. **1.** Vehicul terestru încăpător, cu patru roți, cu tracțiune animală, folosit la țară pentru transport. G *Car funebru* (sau *funerar, mortuar)* = dric. *Car blindat* (sau *de asalt)* = tanc. (Înv. și pop.) *Car de foc* = tren. G Expr. *Nici în car, nici în căruță,* se spune despre cineva nehotărât, care nu știe ce vrea. *A pus carul înaintea boilor,* se zice despre un om neîndemânatic, care face lucrurile pe dos. G Compuse: *Carul-Mare* = constelație alcătuită din șapte stele așezate în formă de car[2] (**1**); Ursa-Mare; *Carul-Mic* = constelație formată din șapte stele (printre care și Steaua Polară) așezate în chip asemănător cu cele din carul-mare; Ursa-Mică. F (În Antichitate) Vehicul cu două roți, tras de doi sau patru cai, folosit în lupte, la jocuri și la ceremonii. **2.** Cantitate de material care se poate încărca într-un car[2] (**1**). *Un car de lemne.* F Fig. Mulțime, grămadă. *Un car de ani.* G Loc. adv. *Cu carul* = din belșug. **3.** (Reg.) Parte a fierăstrăului mecanic alcătuită din două bârne puse pe rotițe, pe care se așază bușteanul pentru a-l tăia. — Lat. **carrus** (cu unele sensuri după fr. *char).*

CAR[3]**,** *caruri,* s.n. Piesă cilindrică mobilă pe care se fixează hârtia la mașina de scris, făcând posibilă (prin deplasare) scrierea succesivă a literelor și a rândurilor. — După engl. [typewriter] **carriage,** fr. **chariot.**

CARÁB, *carabi,* s.m. Coleopter cu corpul alungit și picioare lungi, distrugătoare de (larve de) insecte *(Carabus auratus).* — Din fr. **carabe.**

CARABÁN, *carabani,* s.m. (Entom.; reg.) Nasicorn. — Cf. alb. k a r a b i s h t e.

CARÁBĂ, *carabe,* s.f. **1.** (Reg.) Fluier primitiv făcut de copiii dintr-o țeavă de soc, din cotorul frunzei de dovleac, din pană de gâscă etc. **2.** Tubul cimpoiului asemănător cu fluierul, la care se execută melodia. **3.** (Arg.) Palmă (**2**). — Din sb. **karabe.**

CARABÁȚ, *carabeți,* s.m. (Reg.) Larvă acvatică a unor insecte. [Var.: **carabéte** s.m.] — Et. nec.

CARÁBETE s.m. v. **carabăț.**

CARABÍDĂ, *carabide,* s.f. (La pl.) Familie de insecte coleoptere alergătoare, care se hrănesc cu omizi, viermi etc.; (şi la sg.) insectă care face parte din această familie. — Din fr. **carabide.**

CARABÍNĂ, *carabine,* s.f. **1.** Puşcă cu ţeava ghintuită şi scurtă. **2.** Cârlig închis cu un arc, fixat printr-un inel la capătul unui lanţ, al unei curele etc. şi folosit pentru a prinde de el diferite obiecte. **3.** Cârlig pentru cablu fixat cu un dispozitiv care permite rotirea uşoară a cablului. — Din fr. **carabine.**

CARABINIÉR, *carabinieri,* s.m. **1.** (Înv.) Soldat înarmat cu o carabină (**1**). **2.** (În Italia) Membru al jandarmeriei. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **carabinier.**

CARABINIÉRĂ, *carabiniere,* s.f. Carabină (**2**). — Din germ. **Karabiner** (haken).

CARABÚŞCĂ, *carabuşti,* s.f. (Reg.) Cutioară confecţionată din coajă de copac, în care se păstrează tutunul. — Din rus. **korobocika.**

CARACAŞÍCURI s.n. pl. (Reg.) Obiecte mărunte, fără valoare. — Et. nec.

CARACÁTIŢĂ, *caracatiţe,* s.f. Animal marin din încrengătura moluştelor, cu corpul oval şi cu opt braţe puternice prevăzute cu ventuze. *(Octopus vulgaris).* F Fig. Persoană lacomă, apucătoare, hrăpăreaţă. — Din rus. **karakatiţa.**

CARACHIÚL s.m., s.n. v. **caracul.**

CARACTÉR, *caractere,* s.n. **1.** Ansamblul însuşirilor fundamentale psihice-morale ale unei persoane, care se manifestă în modul de comportare, în ideile şi în acţiunile sale. F Personalitate morală fermă. F Însuşire morală care se manifestă prin perseverenţă, voinţă fermă şi corectitudine. *Om de caracter.* **2.** Individualitate care prezintă trăsături psihice complexe, zugrăvită într-o operă literară. F *Comedie de caracter* = comedie în care intriga ia naştere din conflictul dintre caracterele contradictorii ale personajelor. *Dans de caracter* = formă prelucrată pentru scenă a dansurilor populare. **3.** Trăsătură distinctivă care constituie specificul unui lucru, al unui fenomen etc. F Însuşire, particularitate a unui organism. *Caractere moştenite* (sau *ereditare*) *şi caractere dobândite* (sau *neereditare*). **4.** Caracteristică a unui ansamblu de litere, cifre, accente şi semne de tipar din aceeaşi familie şi de acelaşi corp. — Din fr. **caractère,** lat. **character.**

CARACTERIÁL, -Ă, *caracteriali, -e,* adj. (Livr.) Referitor la caracter, al caracterului. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **caractériel.**

CARACTERÍSTIC, -Ă, *caracteristici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Însuşire specifică predominantă, proprie unei fiinţe, unui lucru, unui fenomen etc. şi care diferenţiază o fiinţă de alta, un lucru de altul. **2.** Adj. Care constituie trăsătura distinctivă a unei fiinţe, a unui lucru sau a unui fenomen. **3.** S.f. Partea întreagă a unui logaritm. **4.** S.f. Parametru sau dată tehnică utilizată pentru aprecierea comportării în exploatare a unui sistem tehnic sau a unui material. **5.** S.f. Curbă care reprezintă modul cum variază o proprietate a unui sistem sau a unui dispozitiv în funcţie de o anumită variabilă. — Din fr. **caractéristique.**

CARACTERIZÁ, *caracterizez,* vb. I. Tranz. **1.** A constitui caracteristica cuiva sau a ceva. *Îl caracterizează modestia.* **2.** A descrie, a înfăţişa, a face să reiasă trăsăturile caracteristice ale unei persoane, ale unui lucru sau ale unui fenomen. — Din fr. **caractériser.**

CARACTERIZÁBIL, -Ă, *caracterizabili, -e,* adj. Care poate fi caracterizat. — **Caracteriza** + suf. *-bil.*

CARACTERIZÁNT, -Ă, *caracterizanţi, -te,* adj. Caracterizator; caracteristic. — Din fr. **caractérisant.**

CARACTERIZÁRE, *caracterizări,* s.f. Acţiunea de *a caracteriza* şi rezultatul ei; indicare a notei caracteristice a unei fiinţe, a unui lucru sau a unui fenomen. — V. **caracteriza.**

CARACTERIZATÓR, -OÁRE, *caracterizatori, -oare,* adj. Care caracterizează; specific; caracterizant. — **Caracteriza** + suf. *-tor.*

CARACTEROGRÁF, *caracterografe,* s.n. Aparat electronic care permite vizualizarea pe ecranul unui tub catodic a caracteristicilor dispozitivelor semiconductoare. — Din engl. **characterographe.**

CARACTEROLÓGIC, -Ă, *caracterologici, -ce,* adj. Care se referă la caracter; care se referă la caracterologie. — Din fr. **caractérologique.**

CARACTEROLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul psihologic al caracterului. — Din fr. **caractérologie.**

CARACTRÓN, *caractroane,* s.n. (Electron.) Tub catodic utilizat în afişarea rapidă a literelor sau cifrelor pe ecranul său. — Din fr., engl. **caractron.**

CARACÚDĂ, *caracude,* s.f. **1.** Peşte de baltă, cu corpul turtit lateral, lung de 20-35 cm *(Carassius carassius).* **2.** Nume generic dat peştilor mici; peşte-ţigănesc. F Fig. Om fără valoare, fără însemnătate (într-un partid, într-o adunare). — Din bg. **karakuda.**

CARACÚL, (**1**) s.m., (**2**) *caraculuri,* s.n. **1.** S.m. Numele unei rase de oi ai căror miei au blana buclată, asemănătoare cu astrahanul. **2.** S.n. Blăniţă de miel aparţinând acestei rase, din care se fac căciuli, paltoane etc. [Var.: **carachiúl** s.m., s.n.] — Din fr. **caracul.**

CARADRIIFÓRMĂ, *caradriiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări comestibile, cu ciocul şi picioarele lungi; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. — Cf. fr. charadriidé.

CARÁFĂ, *carafe,* s.f. Sticlă cu gâtul lung şi cu partea de jos bombată. F Conţinutul unei astfel de sticle. [Var.: **garáfă** s.f.] — Din ngr. **karáfa,** fr. **carafe,** it. **caraffa.**

CARAGÁNĂ, *caragane,* s.f. Arbust ornamental din familia leguminoaselor, originar din Asia, cu frunze compuse şi cu flori mari, galbene-aurii *(Caragona arborescens).* — Din fr. **caragan.**

CARAGÁŢĂ, *caragaţe,* s.f. (Ornit.) Coţofană. F Fig. (Fam.) Femeie vorbăreaţă. G Expr. (Fam.) *A face caragaţe* = a face glume (pe socoteala cuiva); a umbla cu păcăleli. [Var.: **garagáţă** s.f.] — Din ngr. **karakáxa.**

CARAGHIÓS, -OÁSĂ, *caraghioşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Care provoacă râsul, ridicol, comic; care nu merită să fie luat în serios. — Din tc. **karagöz.**

CARAGHIOSLÁC, *caraghioslâcuri,* s.n. Faptă, gest sau lucru neserios, care stârneşte râsul; comicărie. — Din tc. **karagözlük.**

CARAGIALÉSC, -EÁSCĂ, *caragialeşti,* adj. De Caragiale, al lui Caragiale; în maniera lui Caragiale; caragialian. — **Caragiale** (n. pr.) + suf. *-esc.*

CARAGIALIÁN, -Ă, *caragialieni, -e,* adj. Caragialesc. [Pr.: *-li-an*] — **Caragiale** (n. pr.) + suf. *-ian.*

CARAÍB, -Ă, *caraibi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Amerindian care trăieşte în Antilele Mici, Brazilia, Venezuela, Guyana etc. **2.** Adj. Care aparţine amerindienilor (**1**), referitor la amerindieni. [Var.: **caríb** s.m.] — Din fr. **Caraïbes.**

CARAMBÓL, *caramboluri,* s.n. (La jocul de biliard) Lovire cu bila proprie a celorlalte două bile (prin care se marchează un punct pentru jucător); punct înscris în acest fel. F Fig. (Fam.) Încurcătură, zăpăceală; ciocnire. — Din fr. **carambole.**

CARAMBOLÁJ, *carambolaje,* s.f. Faptul de a face carambol. — Din fr. **carambolage.**

CARAMEÁ s.f. v. **caramelă.**

CARAMÉL, *carameluri,* s.n., adj. invar. **1.** S.n. Produs de culoare brună-roşcată solubil în apă, obţinut prin încălzirea şi deshidratarea zahărului şi folosit în cofetărie, la colorarea unor băuturi sau a unor alimente şi la prepararea plăcilor fotografice. **2.** Adj. invar. Care se referă la caramel (**1**). *Cremă caramel.* — Din fr. **caramel,** germ. **Karamel.**

CARAMÉLĂ, *caramele,* s.f. Bomboană făcută din caramel amestecat cu diferite substanţe colorante şi aromatice. [Var.: **carameá** s.f.] — Din fr. **caramel,** germ. **Karamella,** it. **caramella.**

CARAMELIZÁ, *caramelizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) transforma prin încălzire în caramel. F Tranz. A amesteca apă sau alt lichid cu caramel. — Din fr. **caraméliser.**

CARAMELIZÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) carameliza* şi rezultatul ei; *spec.* proces de descompunere, prin încălzire, a caramelurilor. — V. **carameliza.**

CARANSEBEŞÉAN, -Ă, *caransebeşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Caransebeş. **2.** Adj. Care aparţine Caransebeşului sau caransebeşenilor (**1**), privitor la Caransebeş ori la caransebeşeni. — **Caransebeş** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CARANSEBEŞÉANCĂ, *caransebeşence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Caransebeş. — **Caransebeşean** + suf. *-că.*

CARANTÍNĂ s.f. **1.** Punct sanitar pentru cercetarea şi izolarea persoanelor, vaselor sau mărfurilor venite dintr-o regiune bântuită de o epidemie. F Izolare preventivă a unei persoane sau a unei colectivităţi care a fost în contact cu un bolnav contagios sau care vine dintr-o regiune unde există o epidemie. G *Carantină fitosanitară* = complex de măsuri cu caracter preventiv, luate pentru a se opri pătrunderea bolilor sau a dăunătorilor plantelor sau a unor buruieni din alte ţări şi pentru a se limita răspândirea acestora. F Restricţie aplicată în vederea combaterii bolilor contagioase ale animalelor. **2.** Fig. Izolare. — Din rus. **karantin.**

CARAPÁCE, *carapace,* s.f. Înveliş osos, cornos sau calcaros care protejează corpul unor animale. — Din fr. **carapace.**

CARÁS, *caraşi,* s.m. Peşte de baltă din familia crapilor, de culoare argintie sau gălbuie, cu capul scurt şi cu solzii mari *(Carassius auratus gibelio).* — Din rus. **karas'.**

CARÁT, *carate,* s.n. **1.** Indice pentru conţinutul în aur al aliajelor acestuia, exprimat prin numărul părţilor de aur din 24 de părţi de aliaj. **2.** Unitate de măsură pentru masa pietrelor preţioase, egală cu 0,2 grame. [Var.: **carátă** s.f.] — Din fr. **carat.**

CARÁTĂ s.f. v. **carat.**

CARAULÁŞ, *caraulaşi,* s.m. (Reg.) Caraulă (**2**). [Pr.: *-a-u-*] — **Caraulă** + suf. *-aş.*

CARAÚLĂ, *caraule,* s.f. **1.** Pază, gardă, străjă. **2.** Om care face de pază; santinelă, caraulaş. — Din bg. **karaul,** ngr. **karaúli.**

CARAVÁNĂ, *caravane,* s.f. **1.** Grup de oameni şi de animale de povară (de obicei cămile), care străbat împreună un pustiu. F Convoi de vehicule cu călători, care parcurg împreună acelaşi drum. F Grup de vehicule sau de persoane care călătoresc împreună în scopuri culturale, sanitare, turistice etc. *Caravană sanitară. Caravană cinematografică.* **2.** (Reg.) Căruţă sau car mare pentru transport. — Din fr. **caravane.**

CARAVÁNI s.m. pl. (Înv.) Pantaloni largi în talie şi strâmţi de la genunchi în jos, strânşi la glezne cu nasturi sau cu copci. — Din bg. **karavani.**

CARAVANIÉR, *caravanieri,* s.m. Conducător al animalelor de povară într-o caravană. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **caravanier.**

CARAVANSERÁI, *caravanseraiuri,* s.n. (În Orient) Han mare unde poposesc caravanele. — Din fr. **caravansérail.**

CARÁVĂ, *carave,* s.f. Unealtă de pescuit de forma unei capcane deschise, care se instalează în lacurile litorale şi în bălţi pentru prinderea plăticii şi a şalăului. — Et. nec.

CARAVÉLĂ, *caravele,* s.f. Corabie cu pânze, rapidă, folosită în trecut (de spanioli şi de portughezi) pentru călătorii lungi. — Din it. **caravella,** fr. **caravelle.**

CARÁMB, *carâmbi,* s.m. **1.** Partea superioară a cizmei care îmbracă gamba piciorului până aproape de genunchi. **2.** Fiecare dintre cei doi drugi paraleli ai loitrei, în care intră spetezele carului. **3.** Fiecare dintre cei doi drugi paraleli ai scării, în care intră fusceii. — Lat. ***calamulus** *(<calamus* „trestie, arc, prăjină").

CARÂTÁŞ s.m. v. **caretaş.**

CARÁTĂ s.f. v. **caretă.**

CARBAMÁT, *carbamaţi,* s.m. (Chim.) Sare a acidului carbamic; uretan. — Din fr. **carbamat.**

CARBÁMIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid carbamic* = acid instabil, cunoscut sub formă de săruri sau de esteri. — Din fr. **carbamique.**

CARBÉNĂ, *carbene,* s.f. Compus organic care se găseşte în asfalturi; amestec de substanţe de culoare neagră, casante, cu aspect de huilă, care, în cantitate de peste 1%, degradează calităţile bitumului. — Din fr. **carbènes.**

CARBÍD s.n. Substanţă solidă, formată din calciu şi carbon, folosită mai ales la fabricarea acetilenei; carbură de calciu. — Din fr. **carbide.**

CARBINÓL, *carbinoli,* s.m. Denumire veche a alcoolului metilic. — Din fr. **carbinol.**

CARBOÁNŢĂ, *carboanţe,* s.f. Carboavă. — Din rus. **karbovaneţ.**

CARBOÁVĂ, *carboave,* s.f. Veche monedă rusească de argint sau bacnotă de hârtie, egală în valoare cu o rublă (care a circulat şi în Ţările Române); carboanţă. — Din rus. **karboveţ.**

CARBODIAMÍDĂ s.f. (Chim.) Uree. [Pr.: *-dia-*] — Din fr. **carbodiamide.**

CARBOGAZÓS, -OÁSĂ, *carbogazoşi, -oase,* adj. (În sintagma) *Apă carbogazoasă* = apă minerală care conţine o cantitate de dioxid de carbon dizolvat; apă gazoasă. — **Carbo**(n) + **gazos.**

CARBOGÉN s.n. Amestec de dioxid de carbon în oxigen, utilizat mai ales în tratamentul asfixiilor. — Din fr. **carbogène.**

CARBOHEMOGLOBÍNĂ s.f. Compus instabil care se formează în sânge, în proporţie foarte mică, din dioxid de carbon şi hemoglobină. — Din fr. **carbohémoglobine.**

CARBOHIDRÁT, *carbohidraţi,* s.m. (Chim.) Hidrocarbonat. — Din engl. **carbohydrate.**

CARBOÍD, *carboide,* s.f. (Chim.) Nume dat unor compuşi organici din asfalturile naturale, din reziduurile de la cracare etc. — Din fr. **carboïdes.**

CARBÓLIC adj. (În sintagma) *Acid carbolic* = fenol. — Din fr. **carbolique.**

CARBOLINÉUM s.n. Lichid de culoare brună obţinut prin distilarea cărbunelui de pământ şi folosit la impregnarea lemnului şi ca funigid. — Din fr. **carbolineum.**

CARBOLÓY s.n. Aliaj cu duritate mare, obţinut din carbură de wolfram în liant de cobalt. — Cuv. engl.

CARBOMÉTRU, *carbometre,* s.n. Aparat pentru detectarea dioxidului de carbon. — Din fr. **carbomètre.**

CARBÓN s.n. Element chimic, foarte răspândit în natură, component de bază al tuturor substanţelor organice, care se găseşte în cărbuni, în petrol, în gaze etc., iar în stare elementară în diamant, în grafit şi în cărbunele negru. G *Carbon 14* = izotop radioactiv al carbonului, care ia naştere în atmosferă şi care serveşte la stabilirea vârstei vestigiilor materiale. *(Hârtie-)carbon* = hârtie subţire acoperită pe una dintre feţe cu o substanţă chimică de culoare închisă, folosită în dactilografie, cartografie etc. la efectuarea de copii; indigo, plombagină. — Din fr. **carbone,** lat. **carbo, -onis.**

CARBONÁDO s.n. Diamant impur, negru şi foarte dur, folosit la utilajele pentru foraj. — Din fr. **carbonado.**

CARBONÁR, *carbonari,* s.m. Membru al unei societăţi revoluţionare secrete din Italia, care a luptat la începutul sec. XIX pentru unificarea şi independenţa ţării. — Din it. **carbonaro.**

CARBONÁT, *carbonaţi,* s.m. Nume dat sărurilor acidului carbonic. F (Adjectival) Care conţine carbon. — Din fr. **carbonate.**

CARBONATÁ, pers. 3 *carbonatează*, vb. I. Tranz. A transforma în carbonat. — Din fr. **carbonater.**

CARBONATÁRE s.f. Reacţie chimică la care participă dioxidul de carbon şi un hidroxid, din care rezultă un carbonat. — V. **carbonata.**

CARBÓNIC, -Ă, *carbonici, -ce,* adj. Care conţine (mult) carbon. G *Acid carbonic* = acid oxigenat al carbonului obţinut prin dizolvarea dioxidului de carbon în apă; acid slab, stabil numai în soluţii apoase diluate; (impr.) dioxid de carbon. — Din fr. **carbonique.**

CARBONIÉR, -Ă, *carbonieri, -e,* adj. Care se referă la cărbune. *Industrie carbonieră.* [Pr.: *-ni-er*] — Din **carbon** (după *petrolier*).

CARBONIFÉR, -Ă, *carboniferi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre roci, terenuri sau regiuni) Care conţine zăcăminte de cărbuni. **2.** Adj. Care se ocupă cu extracţia şi cu prelucrarea cărbunelui; privitor la cărbuni. **3.** S.n. A cincea perioadă a erei paleozoice, în cursul căreia s-au format principalele zăcăminte de cărbuni. — Din fr. **carbonifère.**

CARBONIFICÁRE s.f. Proces de formare a cărbunilor naturali. — Din **carbon.**

CARBONÍL, *carbonili,* s.m. **1.** Combinaţie a monoxidului de carbon cu unele metale grele. **2.** (Chim.) Grupă funcţională bivalentă conţinută în moleculele aldehidelor şi cetonelor. — Din fr. **carbonyle.**

CARBONÍLIC, -Ă, *carbonilici, -ce,* adj. (Chim.; despre substanţe) Care conţine în moleculă gruparea funcţională carbonil. G *Compuşi carbonilici* = denumire generică pentru aldehide şi cetone. — Din engl. **carbonylic.**

CARBONIZÁ, pers. 3 *carbonizează,* vb. I. Refl. (Despre cărbuni) A se descompune termic în lipsa oxigenului din aer sau în prezenţa unei cantităţi insuficiente de oxigen; (despre lemne) a se preface în cărbuni (prin ardere) în prezenţa unei cantităţi mici de aer; (despre alte materii organice) a se descompune (prin ardere). — Din fr. **carboniser.**

CARBONIZÁRE, *carbonizări,* s.f. Acţiunea de *a se carboniza* şi rezultatul ei. — V. **carboniza.**

CARBORÚNDUM s.n. Carbură de siliciu, folosită ca material abraziv. — Din fr. **carborundum.**

CARBOXIHEMOGLOBÍNĂ s.f. Combinaţie stabilă între monoxidul de carbon şi hemoglobină, care se formează în timpul intoxicaţiei cu acest gaz. — Din fr. **carboxyhémoglobine.**

CARBOXÍL, *carboxili,* s.m. (Chim.) Grupare funcţională compusă constituită dintr-o grupă carbonil şi o grupă hidroxil, caracteristică acizilor organici. — Din fr. **carboxyle.**

CARBOXILÁZĂ, *carboxilaze,* s.f. Enzimă care catalizează eliberarea dioxidului de carbon din unii acizi. — Din fr. **carboxylase.**

CARBURÁ, *carburez,* vb. I. Tranz. A introduce carbon în fier sau într-un aliaj feros în stare topită. — Din **carbură.**

CARBURÁNT, *carburanţi,* s.m. Combustibil lichid folosit la motoarele cu ardere internă. — Din fr. **carburant.**

CARBURÁRE, *carburări,* s.f. Acţiunea de *a carbura* şi rezultatul ei. — V. **carbura.**

CARBURATÓR, *carburatoare,* s.n. Aparat al unui motor cu ardere internă şi cu aprindere electrică, în care se formează amestecul carburant, în proporţia dorită, prin difuzarea combustibilului într-un curent de aer. — Din fr. **carburateur.**

CARBURÁŢIE, *carburaţii,* s.f. Proces de amestecare a combustibilului lichid cu aerul în carburator sau direct în cilindrul unui motor (Diesel) cu ardere internă. G *Cameră de carburaţie* = parte a carburatorului în care se face carburaţia. — Din fr. **carburation.**

CARBÚRĂ, *carburi,* s.f. Substanţă rezultată din combinarea carbonului cu un metal sau cu unele metaloide. G *Carbură de calciu* = carbid. *Carbură de siliciu* = carborundum. — Din fr. **carbure.**

CARCAFÚNG, *carcafunguri,* s.n. Parâmă care se fixează pe marginea întinsă a unei vele şi care serveşte la strângerea acesteia. — Cf. engl. cargue fond.

CARCALÉTE s.n. Băutură preparată din vin, sirop şi sifon. — Et. nec.

CARCÁN, *carcane,* s.n. Guler de fier cu care răufăcătorii erau legaţi la stâlpul infamiei, în Franţa. — Din fr. **carcan.**

CARCÁSĂ, *carcase,* s.f. **1.** Îmbrăcăminte metalică exterioară a unui sistem tehnic, care susţine anumite elemente ale acestuia şi, eventual, îl protejează împotriva acţiunilor exterioare. **2.** Totalitatea oaselor care alcătuiesc scheletul unui animal. **3.** Scheletul unei maşini, al unei construcţii etc. — Din fr. **carcasse.**

CÁRCERĂ, *carcere,* s.f. Încăpere mică şi întunecoasă, folosită în trecut în închisori, cazărmi şi în şcoli pentru detenţia temporară a unei persoane pedepsite. — Din lat. **carcer,** it. **carcere.**

CARCINOGÉN, -Ă, *carcinogeni, -e,* adj. (Med.) Cancerigen. — Din fr. **carcinogène.**

CARCINOGENÉZĂ, *carcinogeneze,* s.f. (Med.) Proces de formare a tumorilor canceroase; cancerogeneză. — Din fr. **carcinogenèse,** engl. **carcinogenesis.**

CARCINOLÓGIC, -Ă, *carcinologici, -ce,* adj. (Med.) De carcinologie. — Din fr. **carcinologique.**

CARCINOLOGÍE s.f. Ramură a oncologiei care studiază carcinoamele. — Din fr. **carcinologie.**

CARCINÓM, *carcinoame,* s.n. Tumoare malignă constituită din celule epiteliale; epiteliom. — Din fr. **carcinome.**

CARCINOMATÓZĂ, *carcinomatoze,* s.f. (Med.) Proces de extindere a carcinoamelor la mai multe organe; carcinoză. — Din fr. **carcinomatose.**

CARCINOTRÓN, *carcinotroane,* s.n. Tub electronic cu vid înaintat, folosit în domeniul frecvențelor foarte înalte. — Din fr. **carcinotron.**

CARCINÓZĂ, *carcinoze,* s.f. (Med.) Carcinomatoză. — Din fr. **carcinose.**

CARD, *carduri,* s.n. Instrument de plată pe suport magnetic, emis de o bancă sau alte instituții financiare autorizate, prin care deținătorul poate efectua diferite tranzacții. — Din engl. **card.**

CARDÁ, *cardez,* vb. I. Tranz. A prelucra un material textil fibros la cardă; a scărmăna, a dărăci. — Din fr. **carder.**

CARDAMÁ, *cardamale,* s.f. Plantă erbacee mică, cu tulpina târâtoare, ramificată și cu flori mici, albe *(Nasturtium officinale).* — Din ngr. **kárdamon.**

CARDAMÓM s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă tropicală ale cărei semințe au gust piperat *(Elettaria cardamomum).* **2.** S.n. Ulei cu miros plăcut extras din cardamom (**1**). — Din fr. **cardamome.**

CARDÁN, *cardane,* s.n. Sistem de suspensie sau de articulație, care permite mișcarea în toate sensurile. — Din fr. **cardan.**

CARDÁNIC, -Ă, *cardanici, -ce,* adj. **1.** (Despre un sistem de suspensie) Care permite unui obiect suspendat să-și păstreze poziția orizontală. **2.** (Despre un sistem de articulație a două piese ale unui mecanism) Care permite uneia dintre piese să-și păstreze poziția favorabilă transmiterii mișcării, indiferent de poziția celeilalte piese. G *Ax cardanic* sau *axă cardanică* = arbore de transmisie (la automobile și la alte mașini) care leagă cutia de viteză cu arborele diferențialului. — **Cardan** + suf. *-ic.*

CARDÁRE, *cardări,* s.f. Acțiunea de *a carda* și rezultatul ei. — V. **carda.**

CARDÁT, -Ă, *cardați, -te,* adj. (Despre lână, bumbac etc.) Scărmănat, dărăcit. — V. **carda.**

CÁRDĂ, *carde,* s.f. Mașină folosită în filaturi pentru dărăcirea (și prelucrarea) mecanizată a unui material textil. — Din fr. **carde.**

CARDIÁC, -Ă, *cardiaci, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține inimii, privitor la inimă. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de o boală de inimă. [Pr.: *-di-ac*] — Din fr. **cardiaque,** lat. **cardiacus.**

CARDIALGÍE s.f. Durere acută de stomac sau de inimă. [Pr.: *-di-al-*] — Din fr. **cardialgie.**

CÁRDIE, *cardii,* s.f. Orificiul superior al stomacului, situat la locul de unire dintre esofag și stomac. — Din fr. **cardia.**

CARDIECTAZÍE s.f. Dilatare a compartimentelor inimii. [Pr.: *-di-ec-*] — Din fr. **cardiectasie.**

CÁRDIGAN, *cardigane,* s.n. (Rar) Jachetă (bărbătească) tricotată, cu mâneci largi, încheiată cu nasturi în față. — Din fr., engl. **cardigan.**

CARDINÁL, -Ă, *cardinali, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. Principal, esențial, fundamental. G *Punct cardinal* = fiecare dintre cele patru direcții principale ale orizontului, care ajută la determinarea poziției unui punct de pe glob. *Numeral cardinal* = numeral care exprimă un număr întreg abstract sau un număr determinat de obiecte, ființe etc. **II.** S.m. Titlu din ierarhia bisericii catolice, purtat de înalții prelați care alcătuiesc consiliul papei și dintre care se alege noul papă; persoană care poartă acest titlu. F (Adjectival; în sintagma) *Roșu-cardinal* = roșu-purpuriu. — Din fr. **cardinal,** lat. **cardinalis.**

CARDINALÁT s.n. (Rar) Demnitatea de cardinal (**II**). — Din fr. **cardinalat,** lat. **cardinalatus.**

CARDIOACCELERATÓR, *cardioacceleratori,* adj. (În sintagma) *Nerv cardioaccelerator* = nerv simpatic care are rolul de a accelera ritmul bătăilor inimii atunci când este excitat. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioaccélérateur.**

CARDIOCÉL, *cardiocele,* s.n. (Med.) Hernie congenitală a inimii în abdomen. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiocèle.**

CARDIOFOBÍE, *cardiofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de a se îmbolnăvi de inimă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiophobie.**

CARDIOGRÁF, *cardiografe,* s.n. Aparat care înregistrează grafic pulsațiile inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiographe.**

CARDIOGRÁFIC, -Ă, *cardiografici, -ce,* adj. Referitor la cardiografie, care aparține cardiografiei. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiographique.**

CARDIOGRAFÍE, *cardiografii,* s.f. Înregistrare a contracțiilor inimii cu ajutorul cardiografului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiographie.**

CARDIOGRÁMĂ, *cardiograme,* s.f. Curbă care reprezintă bătăile inimii înregistrate la cardiograf. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiogramme.**

CARDIOÍDĂ, *cardioide,* s.f. Curbă descrisă de un punct al unui cerc care se rostogolește în exterior, și fără alunecare, pe un alt cerc imobil și de aceeași rază cu primul cerc. [Pr.: *-di-o-*] — Din germ. **Kardioide.**

CARDIOINHIBITÓR, *cardioinhibitori,* adj. (În sintagma) *Nerv cardioinhibitor* = ramură a nervului vag care are rolul de a rări bătăile inimii atunci când este excitat. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioinhibiteur.**

CARDIOLÓG, -Ă, *cardiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în boli de inimă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiologue.**

CARDIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei interne care se ocupă cu studiul anatomiei, fiziologiei și patologiei inimii și al bolilor de inimă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiologie.**

CARDIOMALACÍE, *cardiomalacii,* s.f. (Med.) Distrofie a miocardului prin infiltrarea fibrei musculare cu grăsimi. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiomalacie.**

CARDIOMEGALÍE, *cardiomegalii,* s.f. (Med.) Mărire exagerată a volumului inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiomégalie.**

CARDIOMIOPATÍE, *cardiomiopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile miocardului. [Pr.: *-di-o-mi-o-*] — Din engl. **cardiomiopathy.**

CARDIOPATÍE, *cardiopatii,* s.f. Boală de inimă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiopathie.**

CARDIOPLASTÍE, *cardioplastii,* s.f. Operație plastică asupra stomacului și esofagului pentru lărgirea cardiei. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioplastie.**

CARDIOPLEGÍE, *cardioplegii,* s.f. (Med.) Paralizie a mușchilor inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioplégie.**

CARDIOSCLERÓZĂ, *cardioscleroze,* s.f. Scleroză a mușchiului cardiac care se manifestă prin insuficiență cardiacă, aritmie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiosclérose.**

CARDIOSCÓP, *cardioscoape,* s.n. Aparat cu care se examinează contracțiile inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioscope.**

CARDIOSCOPÍE, *cardioscopii,* s.f. Examinare a bătăilor inimii cu ajutorul cardioscopului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioscopie.**

CARDIOSPÁSM, *cardiospasme,* s.n. Spasm al inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiospasme.**

CARDIOTOMÍE, *cardiotomii,* s.f. (Med.) Intervenție chirurgicală pe inimă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiotomie.**

CARDIOTÓNIC, -Ă, *cardiotonici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care stimulează inima, întărindu-i forța de contracție și normalizându-i ritmul bătăilor. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiotonique.**

CARDIOTÓXIC, -Ă, *cardiotoxici, -ce,* adj. (Despre o substanță sau un agent) Care produce fenomene toxice la nivelul inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiotoxique.**

CARDIOVASCULÁR, -Ă, *cardiovasculari, -e,* adj. Privitor la legătura dintre inimă și vasele periferice și viscerale. G *Sistem* (sau *aparat) cardiovascular* = aparat circulator. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardio-vasculaire.**

CARDÍTĂ, *cardite,* s.f. Inflamație a inimii. — Din fr. **cardite.**

CÁRDIUM s.n. Gen de moluște cu cochilia ovală, subțire, mult boltită *(Cardium);* moluscă din acest gen. [Pr.: *-di-um*] — Din lat. **Cardium,** denumirea științifică a moluștei.

CARDÓN s.m. Plantă erbacee legumicolă din familia compozeelor, cultivată pentru pețiolul frunzelor și nervura principală, care sunt comestibile *(Cynara cardunculus).* — Din fr. **cardon.**

CÁRE pron. interog.-rel. **I.** (Pronume relativ; are rol de conjuncție, ca element de legătură între propoziția regentă unde se află numele căruia îi ține locul și propoziția subordonată). **1.** (Introduce propoziții atributive) *Cartea pe care trebuia să ți-o aduc am pierdut-o.* G (Introduce propoziții atributive circumstanțiale) **a)** (Cu nuanță finală) *Să ia călăuză din sat, care să le arate drumul.* **b)** (Cu nuanță condițională) *Ce holeră ar fi aceea care i-ar lăsa neatinși pe oamenii mei?* **2.** (Cu valoare de pronume demonstrativ) Cel ce, cine; acela..., ce... F (Cu sens neutru) Ceea ce. G Loc. conj. *După care* = după aceea. *Care va* (sau *vra) să zică* = ceea ce înseamnă, prin urmare. **3.** (Cu valoare de pronume nehotărât) **a)** Fiecare. *Le porunci să meargă care pe unde va putea.* G Expr. *(Să) nu care cumva* = nu cumva să... *Nu care cumva...?* = (oare) nu cumva...? **b)** (În corelație cu sine însuși exprimă ideea de opoziție sau de distribuție) Unul... altul..., acesta... acela..., parte... parte... G Expr. *Care (mai) de care* = unul mai mult (sau mai tare) decât altul, pe întrecute. **II.** (Pronume interogativ, folosit pentru a afla despre cine sau despre ce este vorba ori în ce fel se prezintă o ființă sau un lucru) *Care n-a înțeles întrebarea?* G (Introduce propoziții interogative indirecte) *L-a întrebat care îi place mai mult.* G Expr. *Care alta?* = ce altceva? *Care pe care?* = care din doi e mai tare? G (Cu valoare de adjectiv interogativ) *Care om nu ține la viața lui?* [Gen.-dat. sg. m. *căruia,* f. *căreia,* gen.-dat. pl. m. și f. *cărora*; (când are valoare de adjectiv interog.-rel.) gen.-dat. sg. m. *cărui,* f. *cărei,* gen.-dat. pl. m. și f. *căror.* Nom. sg. m. și: (înv.) *carele*; nom. pl. m. și f. și: *cari*] — Lat. **qualis.**

CARENÁ, *carenez,* vb. I. Tranz. **1.** A repara carena unei nave. F A așeza o navă pe o coastă pentru a o repara. **2.** A echipa un vehicul cu carenaj. **3.**

A curăța carena unei nave de depuneri vegetale și animale și a o vopsi. — Din fr. **caréner,** lat. **carenare.**

CARENÁJ, *carenaje,* s.n. **1.** Faptul de a carena. **2.** Înveliș exterior profilat, din tablă, placaj sau mase plastice, destinat să reducă rezistența aero- și hidrodinamică a unui corp cu mișcare relativă față de un fluid. — Din fr. **carénage.**

CARENÁL, -Ă, *carenali, -e,* adj. Al carenei florilor. — Din fr. **carénal.**

CARENÁRE, *carenări,* s.f. (Rar) Carenaj. — V. **carena.**

CARENÁT, -Ă, *carenați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. În formă de carenă (**1**), de luntre. **2.** S.f. pl. Grup de vertebrate ce cuprinde majoritatea ordinelor existente de păsări, având ca trăsătură principală sternul foarte bine dezvoltat, prevăzut cu o carenă (**2**). — Din fr. **caréné.**

CARÉNĂ, *carene,* s.f. **1.** Partea exterioară a corpului unei nave, care se găsește sub linia de plutire. **2.** Proeminență prelungită a unor organe. *Carena sternului la păsări.* **3.** (Bot.) Structură în corola leguminoaselor alcătuită din două petale inferioare care cresc unite. — Din fr. **carène,** it. **carena.**

CARÉNT, -Ă, *carenți, -te,* adj. (Rar) Cu lipsuri. — De la **carență.**

CARÉNȚĂ, *carențe,* s.f. Lipsă, deficiență; neglijență. — Din fr. **carence,** lat. **carentia.**

CARENȚIÁL, -Ă, *carențiali, -e,* adj. (Rar) Care este produs de o carență. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **carentiel.**

CARÉT, *careți,* s.m. Broască țestoasă comestibilă din mările calde lungă de 60–80 cm, înotătoare, din a cărei carapace cornoasă se obține bagaua *(Eretmochelys imbricata).* — Din fr. **caret.**

CARETÁȘ, *caretași,* s.m. Persoană care face carete. [Var.: (reg.) **carâtáș** s.m.] — **Caretă** + suf. *-aș.*

CARÉTĂ, *carete,* s.f. Trăsură închisă, cu patru roți. [Var.: (reg.) **carátă** s.f.] — Din rus. **kareta.**

CARETĂȘÍE s.f. Ocupația, meseria caretașului. — **Caretaș** + suf. *-ie.*

CARÉTE, *careți,* s.m. Nume dat unor viermișori care se formează pe anumite alimente. — **Car**[1] + suf. *-ete.*

CARÉU, *careuri,* s.n. **1.** Mod de așezare în formă de pătrat a unor persoane sau obiecte. **2.** Suprafață a terenului de fotbal, de tenis etc., marcată cu alb, care delimitează anumite zone în câmpul de joc și în cadrul căreia se aplică unele reguli speciale; *p. ext.* teren de sport. **3.** Încăpere la bordul unei nave folosită ca sală de mese, de lectură și de recreere pentru ofițeri. **4.** (La unele jocuri de cărți) Grup de patru cărți de aceeași valoare. — Din fr. **carré.**

CAREVÁ pron. nehot. Vreunul, oarecare, cineva. — **Care** + **va.**

CARFOLÓGIC, -Ă, *carfologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la carfologie. — Din fr. **carphologique.**

CARFOLOGÍE s.f. Agitație a degetelor unui bolnav care pare că vrea să pipăie obiecte mici. — Din fr. **carphologie.**

CARGABÁS, *cargabase,* s.n. (Mar.) Manevră curentă de strângere a unei vele. — Din fr. **cargue basse.**

CARGÁN, (**2**) *cargane,* s.n. **1.** Fibră textilă proteică, obținută din cazeină. **2.** Sortiment de cargan (**1**). — Et. nec.

CARGOBÓT, *cargoboturi,* s.n. Navă maritimă comercială destinată transportului de mărfuri la mare distanță; cargou. — Din fr. **cargo-boat,** engl. **cargoboat.**

CARGÓU, *cargouri,* s.n. Cargobot. — Din fr. **cargo.**

CARIÁ, pers. 3 *cariază,* vb. I. Refl. (Despre dinți) A face carii, a se strica. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **carier.**

CARIÁT, -Ă, *cariați, -te,* adj. (Despre dinți) Ros, stricat, găurit de o carie. [Pr.: *-ri-at*] — V. **caria.**

CARIATÍDĂ, *cariatide,* s.f. Statuie reprezentând o femeie în picioare, care susține, ca o coloană, cornișa unui acoperiș, o intrare etc. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **cariatide,** lat. **caryatides.**

CARÍB s.m. v. **caraib.**

CARÍC s.n. Totalitatea încărcăturii utile a unei nave comerciale. — Din it. **carico.**

CARICATURÁL, -Ă, *caricaturali, -e,* adj. De caricatură, privitor la caricatură. — Din fr. **caricatural.**

CARICATÚRĂ, *caricaturi,* s.f. **1.** Reprezentare, mai ales cu mijloacele graficii, a unei persoane sau a unei situații prin exagerarea unor trăsături, îndeosebi negative, cu o intenție satirică sau umoristică. F Înfățișare ridicolă a unei persoane sau a unui obiect; persoană sau obiect cu această înfățișare. **2.** Imitație nereușită, care denaturează originalul. — Din fr. **caricature.**

CARICATURÍSM s.n. (Rar) Mod caricatural de prezentare a unei persoane, a unei situații etc. — **Caricatură** + suf. *-ism.*

CARICATURÍST, -Ă, *caricaturiști, -ste,* s.m. și f. Artist specializat în caricaturi (**1**). — Din fr. **caricaturiste.**

CARICATURÍSTIC, -Ă, *caricaturistici, -ce,* adj. **1.** Care exagerează unele trăsături, îndeosebi negative, ale unei persoane, ale unei situații, cu intenție satirică sau umoristică. **2.** Propriu caricaturii. — **Caricaturist** + suf. *-ic.*

CARICATURIZÁ, *caricaturizez,* vb. I. Tranz. A înfățișa pe cineva sau ceva printr-o caricatură. — **Caricatură** + suf. *-iza.* Cf. fr. c a r i c a t u r e r.

CARICATURIZÁRE, *caricaturizări,* s.f. Acțiunea de *a caricaturiza.* — V. **caricaturiza.**

CARÍDĂ, *caride,* s.f. Animal marin asemănător cu racul, căutat pentru carnea lui gustoasă; crevetă *(Palaemon squilla).* — Din ngr. **gharídha.**

CÁRIE, *carii,* s.f. **1.** Leziune de natură microbiană sau chimică a dinților, a oaselor și care, prin evoluție, formează o cavitate. **2.** Defect superficial al pieselor turnate, sub forma unor canale cu margini neregulate. — Din fr. **carie,** lat. **caries.**

CARIÉRĂ[1], *cariere,* s.f. Exploatare minieră de suprafață, de unde se extrag diverse substanțe minerale, materiale de construcții etc. și unde toate lucrările se execută sub cerul liber. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **carrière.**

CARIÉRĂ[2], *cariere,* s.f. Profesie, ocupație; domeniu de activitate; timp cât cineva lucrează într-un anumit domeniu. F Etapă, treaptă în ierarhia socială sau profesională. F Poziție în societate, situație bună. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **carrière.**

CARIÉRE s.f. Acțiunea de *a se caria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **caria.**

CARIERÍSM s.n. Tendință de a parveni cu orice preț și prin orice mijloace. [Pr.: *-ri-e-*] — **Carieră**[2] + suf. *-ism.* Cf. rus. k a r' e r i z m.

CARIERÍST, -Ă, *carieriști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care luptă pe orice cale pentru a parveni. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **carriériste.**

CARILÓN, *carilonuri,* s.n. Instrument muzical la care se pot executa melodii cu ajutorul unor clopote sau al unor lame acordate la anumite tonuri. — Din fr. **carillon.**

CARIÓCA, *carioce,* s.f. **1.** Dans popular din Brazilia, cu ritm moderat; melodie după care se execută acest dans. **2.** Instrument popular de percuție folosit la acompanierea ritmică a dansului carioca (**1**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din sp., port. **carioca.**

CARIÓCĂ, *carioci,* s.f. Instrument de scris în formă de creion, având în interior o fâșie de pâslă, îmbibată cu tuș de diferite culori. [Pr.: *-ri-o-*] — Denumire comercială.

CARIOCHINÉZĂ s.f. Mod de înmulțire a celulelor plantelor și animalelor, caracterizat prin transformări în structura nucleului; mitoză. [Pr.: *-ri-o-.* — Var.: **cariocinéză** s.f.] — Din fr. **kariokinèse.**

CARIOCINÉZĂ s.f. v. **cariochineză.**

CARIOFILACÉE, *cariofilacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante angiosperme dicotiledonate, cu noduri pronunțate pe tulpină, cu frunze înguste, cu flori hermafrodite dispuse în inflorescențe și cu fructe capsule; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ri-o-*] — **caryophyllacée.**

CARIÓLĂ, *cariole,* s.f. (Rar) Trăsură ușoară cu două roți, cu suspensie pe arcuri, trasă de un cal. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **carriole,** it. **carriola.**

CARIOLOGÍE s.f. Ramură a citologiei care studiază structura și funcțiile nucleului și ale celulei. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **caryologie.**

CARIOMETRÍE s.f. Măsurare a diametrului nucleelor celulare cu ajutorul microscopului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **caryométrie.**

CARIÓPSĂ, *cariopse,* s.f. Tip de fruct uscat, indehiscent, cu pericarpul lipit de sămânța unică. [Pr.: *-ri-op-*] — Din fr. **caryopse.**

CARITÁBIL, -Ă, *caritabili, -e,* adj. Care manifestă caritate; milos, generos. — Din fr. **charitable.**

CARITÁTE s.f. Atitudine miloasă, plină de generozitate față de cineva; filantropie. G *Soră de caritate* = soră de ocrotire; infirmieră. — Din fr. **charité,** lat. **caritas, -atis.**

CARLÍNGĂ, *carlingi,* s.f. **1.** Cabină pentru echipajul unui avion, în care stă pilotul și unde sunt instalate comenzile de zbor, aparatele de bord etc. **2.** Grindă longitudinală din osatura unei nave, care servește la legarea diferitelor părți ale ei. — Din fr. **carlingue.**

CARMÁC, *carmace,* s.n. Unealtă pentru pescuit fără nadă, formată dintr-un șir de cârlige mari din oțel, așezate în apă la diferite adâncimi. — Din rus. **karmak.**

CARMAJÍN s.n. (Reg.) Piele vopsită în roșu-închis. [Var.: **carmazín** s.n.] — Din magh. **karmazsin.**

CARMANGERÍE, *carmangerii,* s.f. **1.** (Înv.) Măcelărie (**1**). **2.** Restaurant în care se prepară și se servesc specialități din carne. — **Carmangiu** + suf. *-erie.*

CARMANGÍU, *carmangii,* s.m. Persoană care lucrează în carmangerie. — Din tc. dial. **karmancı.**

CARMANIÓLĂ, (**2**) *carmaniole,* s.f. **1.** Cântec și dans francez din timpul Revoluției Franceze din 1789–1794. **2.** Vestă scurtă purtată în timpul Revoluției Franceze. — Din fr. **carmagnole.**

CARMAZÍN s.n. v. **carmajin.**

CARMELÍT, -Ă, *carmeliți, -te,* s.m. și f. Călugăr catolic care aparține unui ordin înființat în Spania în sec. XIII. — Din fr. **carmélite.**

CARMÍN s.n. Colorant roșu, de origine vegetală sau animală, folosit în cosmetică, în pictură etc.; cârmâz (**2**); *p. ext.* culoare roșie. — Din fr. **carmin,** lat. **carminium.**

CARMINATÍV, -Ă, *carminativi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care calmează durerile abdominale și favorizează evacuarea gazelor intestinale. — Din fr. **carminatif.**

CARNABÁT s.n. Rasă de oi cu lâna semifină, de culoare roșcată-cafenie, originară din Bulgaria, a cărei carne nu are mirosul caracteristic. — Din bg. **karnabat.**

CARNÁJ, *carnaje,* s.n. Ucidere în masă; măcel, masacru. — Din fr. **carnage.**

CARNÁL, -Ă, *carnali, -e,* adj. De carne, privitor la carne; *p. ext.* trupesc. — Din lat. **carnalis.**

CARNALÍT s.n. Amestec natural de clorură de potasiu și de magneziu, folosit ca îngrășământ chimic. — Din fr. **carnallite.**

CARNASIÉR, -Ă, *carnasieri, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. (Animal) carnivor. **2.** S.f. Fiecare dintre cele patru măsele mari și tăioase ale unor animale carnivore. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **carnassier.**

CARNÁT, *carnate,* adj. (Despre regimuri alimentare) Cu carne. — Din **carne.**

CARNÁȚIE, *carnații.* s.f. Structura, consistența și coloritul pielii unei persoane. — Din fr. **carnation.**

CARNAVÁL, *carnavaluri,* s.n. Perioadă care precedă postul în unele țări, când au loc petreceri populare însoțite de deghizări, care alegorice, focuri de artificii etc. F Petrecere populară din această perioadă — Din fr. **carnaval.**

CARNAVALÉSC, -ÉSCĂ, *carnavalești,* adj. (Rar) Care aparține carnavalului, privitor la carnaval. — Din fr. **carnavalesque.**

CARNAXÍ interj. (Înv.) Cuvânt care exprimă ciudă, supărare, spaimă. — Din tc. **karnaksı.**

CÁRNE, (**2**) *cărnuri,* s.f. **1.** Țesutul muscular al corpului omenesc și al animalelor împreună cu țesuturile moi la care aderă. G *Carne de tun* = masă de militari trimiși pe front spre a lupta și care sunt expuși măcelului. *Carne vie* = carne de pe care s-a jupuit pielea. G Expr. *A tăia (*sau *a da, a trage) în carne vie* = **a)** a tăia (sau a da, a trage) în plin, direct (în cineva); **b)** a încerca să curme un rău prin măsuri foarte drastice. *A fi rău* (sau *bun) de carne* = a se vindeca greu (sau ușor) la o rană. *În carne și oase* = în persoană, în realitate. *Carne din carnea cuiva* = descendent direct din cineva, rudă de sânge. *A-și pune (*sau *a-și băga) carnea în (*sau *la) saramură* = a face eforturi mari, a risca foarte mult în vederea realizării unui scop. *A pune* (sau *a prinde* etc.) *carne* = a se îngrășa. *A crește carnea pe cineva* = a simți o satisfacție, a fi bucuros. *A tremura carnea pe cineva* = a tremura de frică. **2.** Țesutul muscular al animalelor și al păsărilor tăiate, folosit ca aliment. **3.** Partea interioară a pielii, opusă feței acesteia. **4.** (Bot.) Partea comestibilă a unor fructe și legume; pulpă. — Lat. **caro, carnis.**

CARNÉT, *carnete,* s.n. Caietel de buzunar, uneori cu date și cu rubrici tipărite, pentru diferite însemnări. F Act, document în formă de caietel, care atestă apartenența posesorului la o organizație, asociație, partid etc. G *Carnet de muncă* = carte de muncă, v. c a r t e. — Din fr. **carnet.**

CARNEȚÉL, *carnețele,* s.n. Diminutiv al lui *carnet.* — **Carnet** + suf. *-el.*

CARNIÁN, -Ă, *carnieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al triasicului superior din regiunile alpine, caracterizat prin prezența unor cefalopode, lamelibranhiate etc. **2.** Adj. Care se referă la carnian (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **carnien.**

CARNIVÓR, -Ă, *carnivori, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se hrănește cu carne. G *Plante carnivore* = grup restrâns de plante care, pe lângă nutriția normală (asimilația clorofiliană), au însușirea de a se hrăni cu mici nevertebrate (insecte, viermi etc.). **2.** S.n. (La pl.) Ordin din clasa mamiferelor care se hrănesc mai ales cu carne, având carnasiere și canini lungi și ascuțiți; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **carnivore,** lat. **carnivorus.**

CARNOTÍT s.n. Mineral de uraniu și vanadiu, puternic radioactiv. — Din fr. **carnotite.**

CARÓ s.n. Culoare la cărțile de joc, însemnată prin romburi roșii; tobă. — Din fr. **carreau.**

CAROIÁ, *caroiez,* vb. I. Tranz. A aplica un caroiaj pe o hartă topografică, pe un plan etc. [Pr.: *-ro-ia*] — Din fr. **carroyer.**

CAROIÁJ, *caroiaje,* s.n. (Top.) Rețea de pătrățele înscrisă pe un desen, pe o hartă etc. pentru a servi la reproducerea acestora la o altă scară. [Pr.: *-ro-iaj*] — Din fr. **carroyage.**

CARÓLĂ, *carole,* s.f. Dans medieval francez executat în cerc sau în lanț. — Din fr. **carole.**

CAROLINGIÁN, -Ă, *carolingieni, -e,* adj. Care aparține dinastiei lui Carol cel Mare, privitor la această dinastie. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **carolingien.**

CARONÁDĂ, *caronade,* s.f. (Mar.) Vechi tun naval scurt, făcut din fontă. — Din fr. **caronade.**

CAROSÁBIL, -Ă, *carosabili, -e,* adj., s.n. (Drum) care permite circulația vehiculelor rutiere; (parte a unui drum) care este rezervată circulației vehiculelor rutiere. — Din fr. **carrossable.**

CAROSERÍE, *caroserii,* s.f. Parte a unui vehicul terestru așezată deasupra osiilor și roților, amenajată pentru transportul persoanelor, al mărfurilor sau pentru instalarea anumitor utilaje. — Din fr. **carrosserie.**

CAROSIÉR, -Ă, *carosieri, -e,* adj., s.m. (Rar) **1.** Adj. (Despre cai) Cu mersul elegant, folosit pentru vehicule de lux. **2.** S.m. Fabricant de caroserii. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **carrossier.**

CAROTÁ, *carotez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A înșela, a extorca. F (La biliard) A juca astfel încât să rămână adversarului o lovitură dificilă. — Din fr. **carotter.**

CAROTÁJ, *carotaje,* s.n. Operație de determinare prin foraj a structurii și compoziției stratelor scoarței terestre, bazată pe analiza probelor carotelor (**2**) sau pe măsurarea mărimilor fizice caracteristice ale rocii străbătute. — Din fr. **carottage.**

CARÓTĂ, *carote,* s.f. **1.** Varietate de morcovi timpurii, cu rădăcini scurte globuloase, de culoare galbenă-roșiatică, foarte bogat în zaharuri. **2.** Probă de rocă, de formă cilindrică, extrasă din gaura de sondă pentru cercetarea caracteristicilor terenului. **3.** Corp de probă cilindric luat din betonul de fundație al unei șosele, în vederea verificării în laborator a proprietăților fizice și mecanice ale acesteia. **4.** Fig. (Rar) Înșelătorie, șmecherie, trișare, șarlatanie. **5.** (La jocul de biliard) Poziție dificilă lăsată adversarului care urmează să execute lovitura. — Din fr. **carotte.**

CAROTÉN s.n. Pigment roșu-portocaliu care se găsește în unele vegetale (morcov) și în unele produse animale (grăsimi, gălbenuș). [Var.: **carotínă** s.f.] — Din fr. **carotène,** germ. **Karotin.**

CAROTENEMÍE s.f. v. **carotinemie.**

CAROTENOÍDĂ, *carotenoide,* s.f. Substanță colorantă naturală galbenă, portocalie sau roșie. [Pr.: *-no-i-.* — Var.: **carotinoíd** s.n., **carotinoídă** s.f.] — Din fr. **caroténoïde.**

CAROTÍDĂ, *carotide,* s.f. Fiecare dintre cele două artere principale, ramuri ale aortei, situate de o parte și de alta a gâtului, care transportă sângele de la inimă la cap; arteră cefalică. — Din fr. **carotide.**

CAROTIDIÁN, -Ă, *carotidieni, -e,* adj. (Anat.) Al carotidei. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **carotidien.**

CAROTIÉRĂ, *carotiere,* s.f. Utilaj de foraj folosit pentru tăierea și scoaterea la suprafață a carotelor (**2**) din gaura de sondă. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **carottier.**

CAROTÍNĂ s.f. v. **caroten.**

CAROTINEMÍE, *carotinemii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a carotenului în sânge; cantitate de caroten prezentă în sânge. [Var.: **carotenemíe** s.f.] — Din fr. **carotinémie.**

CAROTINOÍD s.n. v. **carotenoidă.**

CAROTINOÍDĂ s.f. v. **carotenoidă.**

CARÓU, *carouri,* s.n. (De obicei la pl.) Pătrățel imprimat pe (sau țesut în) unele stofe, format din dungi de altă culoare decât fondul. — Din fr. **carreau.**

CARP[1] s.n. Grup de opt oase mici care alcătuiesc scheletul încheieturii mâinii, articulându-se cu oasele antebrațului și metacarpului. — Din fr. **carpe,** lat. **carpus.**

CARP[2], -Ă, *carpi, -e,* s.m. și f. (La pl.) Populație geto-dacică stabilită pe teritoriul românesc, la est de munții Carpați; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. — Din lat. **Carpes.**

CARPÁTIC, -Ă, *carpatici, -ce,* adj. Din munții Carpați, al Carpaților, privitor la Carpați; carpatin. — Din fr. **karpatique.**

CARPATÍN, -Ă, *carpatini, -e,* adj. Carpatic. — Din fr. **karpathin.**

CARPÉLĂ, *carpele,* s.f. Frunzișoară modificată situată în centrul unei flori, care poartă ovulele. — Din fr. **carpelle.**

CÁRPEN, *carpeni,* s.m. Arbore înalt, cu frunze ovale dințate și cu flori grupate în amenți, cu lemnul tare și alb, cu dungi argintii și adâncituri pe trunchi, întrebuințat la construcții și în rotărie; cărpinar *(Carpinus betulus).* — Lat. **carpinus.**

CARPÉTĂ, *carpete,* s.f. Covoraș. — Din fr. **carpette.**

CARPIÁN, -Ă, *carpieni, -e,* adj. Al carpului. [Pr.: *-pi-an*] — Din fr. **carpien.**

CARPICULTÚRĂ s.f. Ciprinicultură. — Din fr. **carpiculture.**

CARPOCÁPSĂ, *carpocapse,* s.f. Insectă care trăiește pe arborii fructiferi. — Din fr. **carpocapse.**

CARPOFÁG, -Ă, *carpofagi, -ge,* adj. (Despre animale) Care se hrănește cu fructe. — Din fr. **carpophage.**

CARPOFÓR, *carpofori,* s.m. Peduncul care susține fructul. — Din fr. **carpophore,** germ. **Karpophor.**

CARPOLOGÍE s.f. Parte a botanicii care se ocupă cu studiul fructelor. — Din fr. **carpologie.**

CARST, *carsturi,* s.n. Eroziune și dizolvare a calcarelor, gipsurilor și sării, provocată de apele subterane sau de suprafață, urmată de crearea unor forme caracteristice; (concr.) formă de relief rezultată în urma acestei eroziuni. — Din germ. **Karst.**

CÁRSTIC, -Ă, *carstici, -ce,* adj. Care aparține carstului, privitor la carst, specific carstului. G *Regiune carstică* = regiune cu carst foarte dezvoltat. — Din fr. **karstique.**

CART[1], *carturi,* s.n. **1.** Serviciu de patru ore, executat permanent, pe schimburi, la bordul unei nave, de membrii echipajului. **2.** A 32-a parte din roza vânturilor, adică $11^{1/4}$ grade. — Din fr. **quart.**

CART[2], *carturi,* s.n. Automobil de curse mic, cu caroseria și partea mecanică simplificate și viteza redusă; automobil de acest tip folosit de copii în unele jocuri sportive. [Scris și: *kart*] — Din engl., fr. **kart.**

CARTÁ, *cartez,* vb. I. Tranz. **1.** A repartiza, a grupa scrisorile (la poștă) după adresele destinatarilor. **2.** A transpune pe o hartă topografică anumite detalii ale terenului unei regiuni; a efectua o cartare (**2**). — Din **cartă.**

CARTABÓȘ s.m. v. **caltaboș.**

CARTAGINÉZ, -Ă, *cartaginezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechii Cartagine sau era originară de acolo; pun. **2.** Adj. Care aparține Cartaginei sau cartaginezilor (**1**), privitor la Cartagina ori la cartaginezi; punic. — **Cartagina** (n. pr.) + suf. *-ez.* Cf. fr. Carthaginois.

CARTÁRE, *cartări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a carta* și rezultatul ei. **2.** Urmărire pe teren și transpunere, prin semne și prin culori convenționale, pe hărți topografice, a răspândirii și a caracterelor diferitelor elemente din natură (roci, formațiuni geologice, ape, soluri, animale etc.). — V. **carta.**

CÁRTĂ, *carte,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Act destinat a consemna unele privilegii și libertăți fundamentale ale unor clase sau păturii sociale și a servi drept constituție unui stat. **2.** Manifest cuprinzând revendicările unei organizații politice, sociale, profesionale etc. **3.** Act care stă la baza organizării și funcționării unei organizații internaționale. *Carta Organizației Națiunilor Unite.* — Din fr. **charte,** lat. **charta.**

CARTATÓR, -OÁRE, *cartatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care cartează (**1**) corespondența. — **Carta** + suf. *-tor.*

CÁRTE, *cărți,* s.f. **I. 1.** Scriere cu un anumit subiect, tipărită și legată sau broșată în volum. G *Carte albastră* (sau *albă, neagră* etc.) = publicație oficială a unui guvern care conține documente justificative privitoare la o problemă politică. G Expr. *A vorbi* (sau *a spune) ca la* (sau *ca din) carte* = a vorbi ca un om învățat; a vorbi așa cum trebuie; a face caz de erudiția sa, a fi pedant. *A se pune pe carte* = a se apuca serios de învățat. *Cum scrie la carte* = așa cum trebuie, cum se cere. *Om de carte* = persoană care citește, studiază mult; cărturar. F Diviziune mai mare decât un capitol a unei scrieri de proporții mari. **2.** Fig. Cunoștințe de scriere și de citire; învățătură, știință, cultură. *Ai carte, ai parte.* **3.** Registru. **II. 1.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Carnet cu date personale, care atestă sau conferă unei persoane anumite drepturi. *Carte de membru.* G *Carte de muncă* = document (în formă de caiețel) care cuprinde date privitoare la activitatea unei persoane (vechime în muncă, locul de muncă) și care servește acesteia pentru anumite drepturi (pensie, retribuție, concediu etc.); carnet de muncă. **2.** Bucată de carton, cu însemnări scrise sau tipărite, căreia i se dau diferite întrebuințări: pentru corespondență *(carte poștală),* ca permis de intrare la un concert, la o bibliotecă *(carte de intrare)* indicând numele (profesia, adresa etc.) unei persoane *(carte de vizită)* etc. F Fiecare dintre cele 52 sau 32 de cartoane dreptunghiulare, diferențiate după culorile, semnele și figurile imprimate pe ele și întrebuințate la anumite jocuri de noroc. G Expr. *A da cărțile pe față* = a-și arăta gândurile sau planurile, a spune adevărul. *A(-și) juca ultima carte* = a face o ultimă încercare (riscând) în vederea atingerii unui scop. *A juca cartea cea mare* = a depune toate eforturile și a se avânta cu toate riscurile într-o confruntare (disperată) în scopul atingerii unui ideal. *A da în cărți* = a ghici viitorul cu ajutorul cărților de joc. **III.** (Înv. și pop.) **1.** Scrisoare. **2.** Ordin scris, emis de o autoritate. **3.** Act scris, document; dovadă. G *Carte de judecată* = hotărâre, sentință judecătorească. — Refăcut din **cărți** (pl. lui **cartă* < lat. **charta**), prin analogie cu *parte-părți*; (**II**) din fr. **carte.**

CARTÉL, *carteluri,* s.n. **1.** Uniune monopolistă în care mai multe întreprinderi din aceeași ramură de producție încheie o convenție, stabilind prețurile, condițiile de vânzare și de aprovizionare, termenele de plată, cantitatea de mărfuri ce urmează să o producă fiecare și își împart piețele de desfacere, în vederea limitării sau eliminării concurenței. **2.** Coaliție între două sau mai multe partide, organizații etc. **3.** (Înv.) Convenție scrisă între state, pentru schimbul sau răscumpărarea prizonierilor. — Din fr., engl. **cartel.**

CARTELÁ[1], *cartelez,* vb. I. Refl. (Despre întreprinderi, partide politice etc.) A se reuni, a intra într-un cartel. — Din **cartel.**

CARTELÁ[2], *cartelez,* vb. I. Tranz. A raționaliza un produs, pe bază de cartelă (**1**). — Din **cartelă.**

CARTELÁRE[1], *cartelări,* s.f. Acțiunea de *a se cartela*[1]. — V. **cartela[1].**

CARTELÁRE[2], *cartelări,* s.f. Acțiunea de *a cartela*[2]. — V. **cartela[2].**

CARTELÁT[1], -Ă, *cartelați, -te,* adj. Reunit într-un cartel. — V. **cartela[1].**

CARTELÁT[2], -Ă, *cartelați, -te,* adj. (Despre produse) Distribuit pe bază de cartelă (**1**), raționalizat. — V. **cartela[2].**

CARTÉLĂ, *cartele,* s.f. **1.** Carnețel, bucată de hârtie sau de carton, cu bonuri detașabile, imprimate și numerotate, pe baza cărora se pot obține produse raționalizate sau se poate servi masa la o cantină. **2.** Bandă de carton perforată care indică desenul unei țesături. **3.** (Inform.; în sintagma) *Cartelă perforată* = suport de informație imprimat special, folosit în sistemele de prelucrare automată a datelor și reprezentat printr-un carton dreptunghiular de dimensiuni standardizate, pe care datele sunt trecute cu ajutorul unui cod de perforații. **4.** (În sintagma) *Cartelă magnetică* = dreptunghi de material plastic, acoperit cu substanță magnetică, pe care poate fi înregistrată informația prin magnetizarea unor zone de suprafață într-un cod prestabilit. — Din it. **cartella.**

#CARTELIZÁRE, *cartelizări,* s.f. (Rar) Cartelare. — De la **cartelă.**

CÁRTER, *cartere,* s.n. Înveliș metalic care susține și protejează anumite elemente în mișcare ale unei mașini, putând servi și ca recipient pentru lubrifiantul necesar. — Din fr. **carter.**

CARTEZIÁN, -Ă, *cartezieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține cartezianismului, privitor la cartezianism. **2.** S.m. și f. Adept al cartezianismului. **3.** Adj. (Mat.; în sintagma) *Coordonate carteziene* = coordonate raportate la un sistem de referință format din două sau trei axe rectangulare. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **cartésien.**

CARTEZIANÍSM s.n. Doctrina filosofului francez Descartes și adepților lui, caracterizată prin metodă, ordine, rigoare. [Pr.: *-zi-a-*] — Din fr. **cartésianisme.**

CARTIÉR, *cartiere,* s.n. **1.** Parte a unui oraș deosebită de celelalte prin caracteristici proprii (geografice, istorice etc.) și care formează o unitate organică. F Locuitorii acestei părți a orașului. **2.** Parte din comandamentul unei mari unități, compusă din personalul de deservire și din mijloacele de transmisiuni. G *Marele cartier general* = (în timp de război) organul suprem de conducere a armatei în frunte cu comandantul său suprem. F Loc (întărit) unde staționează trupele timp mai îndelungat în vederea efectuării de exerciții practice pe teren, cu efective mari de unități; tabără. **3.** Fiecare dintre părțile laterale ale navei de la mijlocul ei spre pupă. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **quartier.**

CARTILAGINÓS, -OÁSĂ, *cartilaginoși, -oase,* adj. Format din cartilaje, cu cartilaje. — Din fr. **cartilagineux,** lat. **cartilaginosus.**

CARTILÁGIU s.n. v. **cartilaj.**

CARTILÁJ, *cartilaje,* s.n. Țesut conjunctiv elastic și rezistent, cu rol de susținere care formează scheletul peștilor cartilaginoși și al embrionului la vertebrate și la om îndeplinind funcția mecanică de susținere; zgârci. [Var.: **cartilágiu** s.n.] — Din fr. **cartilage.**

CÁRTING s.n. Cursă sportivă practicată cu cartul[2]. — Din engl., fr. **karting.**

CARTIRUÍ, *cartiruiesc,* vb. IV. Tranz. A încartirui. — Din rus. **kvartirovat'.**

CARTIRUÍRE s.f. Acțiunea de *a cartirui* și rezultatul ei; încartiruire. — V. **cartirui.**

CARTÍSM s.n. Mișcare a muncitorilor englezi, desfășurată în decen. 4 și 5 ale sec. XIX, cu scopul de a obține satisfacerea unor revendicări economice și politice. — Din engl. **Chartism,** fr. **chartisme.**

CARTÍST, -Ă, *cartiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al cartismului. **2.** Adj. Care aparține cartismului, privitor la cartism. — Din engl. **chartist.**

CÁRTNIC, *cartnici,* s.m. Ofițer care face de cart[1] pe o navă. F Grad de caporal în marina militară; marinar cu acest grad. — Din **cart[1].**

CARTOÁFĂ s.f. v. **cartof.**

CARTODIAGRÁMĂ, *cartodiagrame,* s.f. Cartogramă în care fenomenele sunt reprezentate cu ajutorul diagramelor. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **cartodiagramme.**

CARTODRÓM, *cartodromuri,* s.n. Teren amenajat pentru carting. — **Cart[2]** + [velo]**drom.**

CARTÓF, *cartofi,* s.m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia solanaceelor, cu flori albe sau violete și tulpini subterane terminate cu tuberculi de formă rotundă, ovală sau alungită, comestibili, bogați în amidon *(Solanum tuberosum); p. restr.* tuberculul acestei plante, folosit în alimentație și ca furaj; barabulă, picioc, picioică, barabușcă, bulughină. G *Zahăr de cartofi* = glucoză obținută din amidonul de cartofi (**1**). **2.** (În sintagma) *Cartof-dulce* = batat. [Var.: (reg.) **cartoáfă, cartófă, cartóflă** s.f.] — Din germ. **Kartoffel.**

CARTÓFĂ s.f. v. **cartof.**

CARTOFÍOR, *cartofiori,* s.m. Diminutiv al lui *cartof.* — **Cartof** + suf. *-ior.*

CARTÓFLĂ s.f. v. **cartof.**

CARTOFÓR, -Ă, *cartofori, -e,* s.m. și f. Persoană care are patima jocului de cărți. — Din ngr. **hartophóros** (influențat de *carte).*

CARTOGRÁF, -Ă, *cartografi, -e,* s.m. și f. Specialist în cartografie. — Din fr. **cartographe.**

CARTOGRAFIÁ, *cartografiez,* vb. I. Tranz. A executa hărți și planuri topografice. [Pr.: *-fi-a*] — Din **cartografie.**

CARTOGRÁFIC, -Ă, *cartografici, -ce,* adj. Care aparține cartografiei, privitor la cartografie. — Din fr. **cartographique.**

CARTOGRAFÍE s.f. Disciplină care studiază metodele și tehnica de întocmire și folosire a hărților și a planurilor topografice. — Din fr. **cartographie.**

CARTOGRAFIÉRE, *cartografieri,* s.f. Acțiunea de *a cartografia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **cartografia.**

CARTOGRÁMĂ, *cartograme,* s.f. Reprezentare grafică pe o hartă a unor mărimi referitoare la răspândirea, la gradul de intensitate etc. al unor fenomene statistice, prin haşuri, culori etc. — Din fr. **cartogramme.**

CARTOMANȚÍE s.f. (Rar) Ghicitul în cărți. — Din it. **cartomanzia.**

CARTOMETRÍE s.f. Ramură a cartografiei care studiază procedeele de măsurare pe hărți și planuri a distanțelor și a suprafețelor. — Din fr. **cartométrie.**

CARTÓN[1], *cartoane,* s.n. **1.** Hârtie groasă și compactă cu flexibilitate redusă. G *Carton gudronat* (sau *asfaltat)* = carton impregnat cu gudron sau cu smoală. **2.** Schiță inițială a unui tablou sau a diverselor lui detalii; studiu. *Cartoanele lui Leonardo da Vinci.* **3.** Tub mic de hârtie groasă (cu rol de filtru), la capătul unor țigări, prin care se trage fumul. **4.** Tăviță de carton[1] (**1**) pentru prăjituri, bomboane etc.; *p. ext.* conținutul ei. — Din fr. **carton.**

CARTÓN[2], (**2**) *cartoane,* s.n. **1.** (Reg.) Pânză tare de cânepă, in, bumbac; creton. **2.** Sortiment dintr-o astfel de pânză. — Din germ. (austriac) **Karton.**

CARTONÁ, *cartonez,* vb. I. Tranz. A lega o carte, un caiet etc. în scoarțe de carton[1] (**1**); a broșa. F A asigura o hartă, o planșă etc. cu un suport protector de carton[1], sau, *p. ext.,* de pânză, de piele etc. — Din fr. **cartonner.**

CARTONÁJ, *cartonaje,* s.n. **1.** Cartonare. **2.** Obiect (cutie, mapă, ambalaj etc.) executat din carton[1] (**1**) sau din mucava. **3.** Atelier unde se lucrează astfel de obiecte. — Din fr. **cartonnage.**

CARTONÁRE, *cartonări,* s.f. Acțiunea de *a cartona* și rezultatul ei; cartonaj, broșare. — V. **cartona.**

CARTONÁȘ, *cartonașe,* s.n. Diminutiv al lui *carton*[1] (**1**). — **Carton**[1] + suf. *-aș.*

CARTONÁT, -Ă, *cartonați, -te,* adj. (Despre o carte, un caiet etc.) Legat în scoarțe de carton[1] (**1**) sau, *p. ext.,* de pânză, de piele etc. — V. **cartona.**

CARTONIÉRĂ, *cartoniere,* s.f. (Rar) Cartotecă. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **cartonnier.**

CARTOTÉCĂ, *cartoteci,* s.f. Totalitatea fișelor de evidență (privitoare la materialele sau la personalul dintr-o instituție), clasificate după anumite criterii; cartonieră. F Cutie sau dulap în care se păstrează fișe clasate după anumite norme. — Din germ. **Kartothek,** rus. **kartoteka.**

CARTÚȘ, *cartușe*, s.n. **1.** Tub metalic sau de carton[1] prevăzut cu o capsă de amorsare, cu material exploziv și cu proiectil sau cu alice, care servește ca muniție pentru armamentul portativ; patron[1]. F Bucată cilindrică de exploziv folosită la producerea exploziilor în găurile de mină. **2.** Ornament sculptat sau gravat (în formă de sul desfăcut parțial) pe care se scriu inscripții, monograme etc. **3.** Textul încadrat în chenar pe o pagină imprimată; ornament care încadrează un text tipărit. **4.** Cutie paralelipipedică de carton[1] care conține un anumit număr de pachete de țigări. — Din fr. **cartouche.**

CARTUȘIÉRĂ, *cartușiere,* s.f. Geantă sau cutie mică de metal sau de piele, prinsă la centură, în care se țin cartușele (**1**); brâu (de piele, de pânză) cu locașuri tubulare, în care se introduc cartușele. [Pr.: *-și-e-*] — Din fr. **cartouchière.**

CARÚRĂ, *caruri,* s.f. Formă a umerilor și a spatelui cuiva; *spec.* siluetă. F Fig. Anvergură. [Pr.: *carúră*] — Din fr. **carrure.**

CARUSÉL, *carusele,* s.n. **1.** Călușel (**2**). **2.** Fig. Mișcare, deplasare, circulație continuă și rapidă a unor mobile. — Din fr. **carrousel.**

CARVASARÁ, *carvasarale,* s.f. (Înv.) Local în care se aflau instalate birourile unei vămi; birou vamal. — Din tc. **kervansaray.**

CASÁ, *casez,* vb. I. Tranz. **1.** A anula (în întregime sau parțial) o hotărâre judecătorească în urma admiterii recursului. **2.** A efectua totalitatea operațiilor privind scoaterea definitivă din folosință și din inventar a unui mijloc fix a cărui folosire, reparare sau modernizare nu mai sunt rentabile; a lichida. **3.** (Rar) A sparge. — Din fr. **casser.**

CASÁBIL, -Ă, *casabili, -e,* adj. **1.** Casant. **2.** (Despre o hotărâre judecătorească) Care poate fi casat (**1**). — Din fr. **cassable.**

CASÁNT, -Ă, *casanți, -te,* adj. Care se sparge sau se sfărâmă ușor; fragil, casabil. — Din fr. **cassant.**

CASÁP, *casapi,* s.m. (Reg.) Măcelar. F Fig. Om crud. — Din tc. **kasap.**

CASÁRE, *casări,* s.f. Acțiunea de *a casa* și rezultatul ei. — V. **casa.**

CASÁTĂ, *casate,* s.f. Specialitate de cofetărie formată din diverse feluri de înghețată, dispuse în straturi. — Din it. **cassata,** fr. **cassate.**

CASAȚIE s.f. Organ judecătoresc suprem, care are dreptul, în unele state, să caseze o sentință pronunțată de organele judecătorești de grad inferior. — Din fr. **cassation.**

CÁSĂ[1], *case,* s.f. **1.** Clădire care servește drept locuință. G Loc. adj. *De casă* = făcut în casă[1]. G Expr. *(A avea) o casă de copii* = (a avea) copii mulți. *A-i fi cuiva casa casă și masa masă* = a duce o viață ordonată, normală, liniștită. *A nu avea (nici) casă, nici (masă)* = a duce o viață neregulată, plină de griji, de frământări. F (Reg.) Cameră, odaie. G *Casă de veci* = mormânt. **2.** Încăpere specială într-o clădire, având o anumită destinație. G *Casa ascensorului* = spațiul în care se deplasează cabina unui ascensor. *Casa scării* = spațiul dintr-o clădire în care se găsește scara. **3.** Cutie dreptunghiulară în care se păstrează literele, semnele etc. tipografice de același caracter. **4.** Gospodărie. **5.** Totalitatea celor care locuiesc împreună (formând o familie); familie. F Dinastie; neam. **6.** Căsnicie, menaj. G Expr. *A face* (sau *a duce) casă (bună) cu cineva* = a trăi cu cineva (în bună înțelegere), a se împăca bine. *A duce casă bună cu ceva* = a se împăca bine cu ceva. **7.** (Urmat de determinări) Nume dat unor instituții, așezăminte, întreprinderi, firme comerciale etc. G *Casă de economii* = instituție publică de credit care se ocupă cu strângerea disponibilităților bănești temporare ale populației, acordând pentru acestea mai ales dobândă. *Casă de ajutor reciproc* = asociație benevolă a unor angajați sau pensionari, creată pentru acordarea de împrumuturi și de ajutoare membrilor ei din fondurile obținute prin depunerile lor lunare. *Casă de filme* = instituție producătoare de filme cinematografice. *Casă de cultură* = instituție culturală în care au loc diverse manifestări culturale, educative etc. *Casă de nașteri* = instituție medico-sanitară, în care se acordă viitoarelor mame, la naștere, asistență calificată. *Casă de vegetație* = construcție specială, cu acoperișul și cu pereții de sticlă, folosită pentru experiențe de agrochimie, plantele fiind cultivate în vase de vegetație. F *Specialitatea casei* = produs specific al unei întreprinderi, al unei gospodine. **8.** Boală a vinurilor, pe care acestea o capătă când ajung în contact cu aerul și care se caracterizează prin tulburare și prin schimbarea culorii. — Lat. **casa.**

CÁSĂ[2], *case,* s.f. **1.** Dulap sau lădiță de fier în care se țin bani, hârtii de valoare etc. *Casă de fier. Casă de bani.* **2.** Masă, pupitru sau birou într-un magazin, unde se achită costul cumpărăturilor. F Ghișeu sau încăpere într-o întreprindere sau într-o instituție, unde se fac încasările și plățile, unde se eliberează biletele de călătorie, de spectacol etc. F Sumă de bani de care dispune la un moment dat casieria unei instituții sau a unei întreprinderi. G *Plus* (sau *minus) de casă* = diferență în plus (sau în minus) rezultată la stabilirea încasărilor și plăților. *Registru de casă* = registru în care se trec sumele încasate și cele plătite. G Expr. *A face casa* = a întocmi situația încasărilor și a plăților unei zile. — Din it. **cassa,** germ. **Kasse.**

CASÁNCĂ, *casânci,* s.f. (Reg.) Broboadă împodobită pe margini cu flori brodate și cu franjuri. [Var.: **casúncă** s.f.] — Din rus. **kosânka.**

CASCÁDĂ, *cascade,* s.f. **1.** Cădere naturală de apă pe cursul unui râu, provocată de o ruptură de pantă în profilul longitudinal al văii; cataractă. G Expr. *Cascadă de râs* = râs zgomotos, sacadat și prelungit. **2.** (Tehn.; în sintagma) *Montaj în cascadă* = model de legare a unor aparate sau mașini electrice astfel încât curentul de la intrarea unui element să fie egal cu cel de la ieșirea elementului anterior. — Din fr. **cascade.**

CASCADÓR, -OÁRE, *cascadori, -oare,* s.m. și f. **1.** Clovn, actriță, acrobat etc. la circ care execută salturi primejdioase. **2.** Actor de cinematograf care dublează uneori protagonistul în secvențele periculoase. — Din fr. **cascadeur.**

CASCADORICÉSC, -EÁSCĂ, *cascadoricești,* adj. (Rar) De cascador. — **Cascador** + suf. *-icesc.*

CASCADORÍE, *cascadorii,* s.f. **1.** Săritură primejdioasă, situație dificilă realizată de cascador. **2.** Artă sau meserie a cascadorului. — **Cascador** + suf. *-ie.*

CASCADORÍSM, *cascadorisme,* s.n. (Rar) Faptă de cascador. — **Cascador** + suf. *-ism.*

CASCĂ, *căști,* s.f. **1.** Acoperământ pentru protecția capului confecționat din metal, din piele sau din cauciuc și folosit de militari, de unii sportivi și de unii muncitori. F Dispozitiv metalic în atelierele de coafat, în forma unei căciuli, folosit la uscatul părului. **2.** Acoperământ pentru cap din cauciuc sau din material plastic, folosit pentru a feri părul de apă; caschetă (**2**). **3.** Dispozitiv alcătuit din unul sau din două receptoare fixate pe urechi, care servește la ascultarea transmisiunilor radiofonice, telefonice etc. — Din fr. **casque.**

CASCHÉTĂ, *caschete,* s.f. **1.** Șapcă mare, rotundă, cu cozoroc, care face parte din echipamentul militarilor. **2.** Cască (**2**). — Din fr. **casquette.**

CASERÓLĂ, *caserole,* s.f. **1.** Capsulă de porțelan, cu coadă, folosită în laborator pentru topirea substanțelor vâscoase și puțin volatile. **2.** Cratiță adâncă cu coadă și cu fundul plat, folosită în bucătărie. — Din fr. **casserole.**

CASÉTĂ, *casete,* s.f. **1.** Cutie în care se păstrează bani sau mici obiecte (prețioase) sau care protejează anumite elemente ale unui sistem tehnic. F Cutie de lemn sau de metal cu un perete mobil, unde se introduce placa sau filmul pe care se fotografiază. **2.** Cutie anexă a camerelor de luat vederi, în interiorul căreia se află pelicula cinematografică. **3.** Despărțitură a unei case[1] tipografice. **4.** Anunț cu chenar, folosit la tipărirea numelor și adreselor, în anuare, cărți de telefon etc. **5.** Indicație pusă, de obicei, la sfârșitul unei cărți și care cuprinde anumite date privitoare la lucrare (data culegerii, a tipăririi etc.). **6.** Construcție standardizată compactă din material plastic, în care se află montată banda magnetică (subțire și îngustă). G *Casetă video* = videocasetă. **7.** (Med.) Partea metalică a punții protetice dentare. — Din it. **cassetta,** fr. **cassette.**

CASETOFÓN, *casetofoane,* s.n. Magnetofon (portabil) cu benzi magnetice introduse în casete. — Din **casetă** (după *magnetofon, microfon, gramofon* etc.).

CASETOTÉCĂ, *casetoteci,* s.f. Raft sau dulap special pentru depozitarea casetelor (de casetofon). — Din fr. **cassettotheque.**

CASH s.n. Numerar. *Banca nu are cash.* G (Adjectival) *Plată cash. Bani cash.* G (Adverbial) *Plătește cash.* [Pr. *cheș*] — Din engl. **cash.**

CASIÉR, -Ă, *casieri, -e,* s.m. și f. Persoană care are în sarcina sa casa de bani, distribuirea și încasarea banilor și păstrarea hârtiilor de valoare într-o întreprindere sau într-o instituție. [Pr.: *-si-er*] — Din it. **cassiere.**

CASIERÍE, *casierii,* s.f. Încăpere, serviciu, birou, ghișeu într-o întreprindere sau într-o instituție, unde se primesc, se păstrează și se distribuie banii. [Pr.: *-si-e-*] — **Casier** + suf. *-ie.*

CASIERÍȚĂ, *casierițe,* s.f. Casieră. [Pr.: *-si-e-*] — **Casier** + suf. *-iță.*

CASIOPÉIU s.n. (Chim.) Lutețiu. [Pr.: *-si-o-pe-iu*] — Din fr. **cassiopéium.**

CASITERÍT s.n. Oxid de staniu natural, brun-negru, cu luciu adamantin, care se găsește în filoanele hidrotermale și în aluviuni. — Din fr. **cassitérite.**

CASÍU, *casiuri,* s.n. Rigolă pavată, largă (care traversează o șosea în pantă), pentru a putea permite scurgerea apelor colectate de un șanț lateral. — Din fr. **cassis.**

CÁSNIC, -Ă, *casnici, -ce,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Care ține de casă[1], de gospodărie. G *Industrie casnică* = activitate industrială neevoluată, desfășurată în mod auxiliar în gospodărie cu unelte relativ simple, care are ca obiect obținerea unor produse destinate, de obicei, nevoilor proprii. **2.** Care își petrece timpul liber acasă, în familie. **II. 1.** S.f. Femeie care se ocupă numai cu gospodăria; gospodină. **2.** S.m. (Rar) Căsean. — **Casă**[1] + suf. *-nic.*

CASOLÉTĂ, *casolete,* s.f. **1.** Vas metalic inoxidabil care servește la sterilizarea și la păstrarea sterilă a pansamentelor și a unor instrumente medicale. **2.** (Franțuzism) Vas în care se ard mirodenii. — Din fr. **cassolette.**

CASSÓNE, *cassone,* s.n. Mobilă de forma unei lăzi, împodobită cu sculpturi în lemn sau cu picturi, folosită pentru păstrarea obiectelor de îmbrăcăminte. — Din it. **cassone.**

CAST, -Ă, *casți, -ste,* adj. Pur, nepătat, neprihănit; virtuos. — Din lat. **castus.**

CASTÁN, *castani,* s.m. **1.** Arbore cu frunze simple, alungite și cu fructe comestibile *(Castanea sativa* sau *vesca).* **2.** Arbore mare, cu frunze compuse, cu flori albe sau roșcate, dispuse în panicule, și cu fructe necomestibile *(Aesculus hippocastanum).* — Din **castană** (derivat regresiv).

CASTÁNĂ, *castane,* s.f. **1.** Fructul castanului, (aproximativ) sferic, cu coaja tare, cafenie, bogat în amidon și în ulei, închis până la maturitate într-un înveliș verde, țepos. G Expr. *A scoate castanele din foc cu mâna altuia* = a se folosi de altcineva într-o întreprindere primejdioasă, pentru interese personale. **2.** Fiecare dintre micile formații cornoase aflate pe fața internă a picioarelor calului. — Din (**1**) ngr. **kástanon,** (**2**) **kastánia.**

CASTANIÉTĂ, *castaniete,* s.f. Instrument muzical de percuție (răspândit în Spania și în America Latină), format din două plăcuțe de lemn sau de fildeș, prinse ca valvele unei scoici, care sunt lovite ritmic una de alta și folosit la acompanierea dansului și a muzicii; geamparale (**2**). — Din fr. **castagnettes.**

CASTANÍU, -ÍE, *castanii,* adj. (Despre păr) De culoarea castanei (**1**); (despre ochi) căprui. — **Castană** + suf. *-iu.*

CÁSTĂ, *caste,* s.f. (La hinduși, egipteni sau la alte popoare orientale) Grup social închis, endogamic, strict delimitat de altele prin origine comună, ocupații, privilegii; *p. ext.* grup social închis care își păstrează privilegiile. G Expr. *Spirit de castă* = spirit îngust, exclusivist. — Din fr. **caste.**

CASTÉL, *castele,* s.n. **1.** Clădire mare, medievală, prevăzută cu turnuri și cu creneluri, înconjurată de ziduri și de șanțuri, care servea ca locuință seniorilor feudali; (astăzi) casă mare care imită arhitectura medievală. G Expr. *Castele în Spania* = visuri irealizabile, planuri fantastice, iluzii deșarte. **2.** (În sintagma) *Castel de apă* = construcție specială (în formă de turn) care servește ca rezervor de apă. **3.** Fiecare dintre construcțiile situate deasupra punții superioare a unei nave. — Din lat. **castellum.** Cf. pol. k a s z t e l, it. c a s t e l l o.

CASTELÁN, -Ă, *castelani, -e,* s.m. și f. Persoană care stăpânește un castel, care locuiește într-un castel sau care îl îngrijește și îl administrează. — Din lat. **castellanus,** it. **castellano,** pol. **kasztellan.**

CASTILIÁN, -Ă, *castilieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Castilia. **2.** Adj. Care aparține Castiliei sau castilienilor (**1**), care se referă la Castilia ori la castilieni. F (Substantivat, f.) Dialect romanic vorbit de castilieni, devenit limba oficială a Spaniei; limba spaniolă. [Pr.: *-li-an*] — Din it. **castigliano,** fr. **Castillians.**

CÁSTING s.n. **1.** Concurs sportiv în care participanții au dreptul la un număr de aruncări la țintă, cu lanseta, într-un timp limitat. **2.** Selectare a actorilor pentru un film, spectacol, emisiune televizată. — Din engl. **casting.**

CASTITÁTE s.f. Însușirea de a fi cast; virtute, feciorie[1], nevinovăție. — Din lat. **castitas, -atis.**

CÁSTOR, (**1**) *castori,* s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Mamifer rozător semiacvatic, lung de circa 85 cm, cu labele din spate palmate și cu coada lățită, care trăiește în colonii, clădindu-și cu măiestrie cuibul pe malul apelor; biber *(Castor canadensis*). **2.** S.n. Blana castorului (**1**). F Postav făcut din părul acestui animal. — Din fr., lat. **castor.**

CASTRÁ, *castrez,* vb. I. Tranz. A extirpa, terapeutic sau accidental, glandele sexuale, provocând sterilitatea; a emascula, a jugăni. — Din lat. **castrare,** fr. **castrer.**

CASTRÁRE, *castrări,* s.f. Acțiunea de *a castra;* castrație; emasculație, evirație, jugănire. G *Castrare radiologică* = suprimare funcțională a glandelor sexuale cu ajutorul razelor X. G *Castrarea plantelor* = înlăturare a staminelor, a inflorescenței mascule sau a indivizilor masculi. — V. **castra.**

CASTRÁT, -Ă, *castrați, -te,* adj. (Despre masculi) Căruia i-au fost extirpate glandele genitale; (pop.) jugănit. — V. **castra.**

CASTRÁȚIE, *castrații,* s.f. Castrare. — Din fr. **castration.**

CASTRAVECIÓR, *castraveciori,* s.m. Diminutiv al lui *castravete.* — **Castravete** + suf. *-ior* sau refăcut din pl. **castraveciori** *(< castraveți*).

CASTRAVÉTE, *castraveți,* s.m. **1.** Plantă legumicolă cu tulpina agățătoare, acoperită cu peri aspri, cu frunze mari și cu flori galbene *(Cucumis sativus); p. restr.* fructul acestei plante, de formă alungită, de culoare verde, care se consumă crud, murat sau gătit. G Expr. *A vinde castraveți la grădinar* = a da explicații într-o problemă cuiva mai bine informat decât cel ce vrea să-l lămurească. **2.** (Zool. în compusul) *Castravete-de-mare* = holoturie. — Refăcut din **castraveți** (pl. lui *castraveț* < bg. **krastaveț, krastavița).**

CASTRÓN, *castroane,* s.n. Vas adânc în care se aduc la masă unele mâncăruri. — Cf. săs. K a s t r o l, sb. k a s t r o l a, pol. k a s t r o l.

CASTRONÁȘ, *castronașe,* s.n. Diminutiv al lui *castron;* castronel. — **Castron** + suf. *-aș.*

CASTRONÉL, *castronele,* s.n. Castronaș. — **Castron** + suf. *-el.*

CÁSTRU, *castre,* s.n. Lagăr, tabără romană întărită. — Din lat. **castra, -orum.**

CASÚNCĂ s.f. v. **casâncă.**

CAȘ, (**1**) *cașuri,* s.n. **1.** Produs alimentar preparat din lapte închegat și stors de zer. **2.** Substanță gălbuie-albicioasă care se formează în colțurile ciocului la puii de păsări. G Expr. (Ir.) *E cu caș(ul) la gură* sau *încă nu i-a picat cașul de la gură,* se spune despre un tânăr nepriceput, lipsit de experiență (dar cu pretenții). [Pl. și: (m.) *cași*] — Lat. **caseus.**

CAȘÁ s.f. Stofă de lână cu tușeul moale, vopsită în culori deschise. — Cf. germ. k a s c h i e r e n.

CAȘALÓT, *cașaloți,* s.m. Mamifer asemănător cu balena, care trăiește în mările calde, caracterizat prin dezvoltarea mare a capului și prin prezența dinților pe falca inferioară *(Physeter catodon).* G *Ulei de cașalot* = amestec de ceruri fluide și solide obținut din capul de cașalot și folosit în medicină, în cosmetică și în componența unor produse industriale; ulei de spermanțet, ceară de balenă, cetaceum. — Din fr. **cachalot.**

CAȘÁRE s.f. **1.** Operația de aplicare pe țesături a unui strat de substanțe care conferă țesăturii respective un tușeu moale, ca de piele. **2.** Cașurare. — Din **cașa.**

CÁȘĂ s.f. Mâncare, asemănătoare cu pilaful, preparată din arpacaș sau din mei, cu multă grăsime. — Din rus. **kașa.**

CAȘCAVÁL, *cașcavaluri,* s.n. **1.** Specie de brânză fină, tare, în formă de turte sau de roți, preparată din caș de lapte de oaie (mai rar de vacă). G Expr. (Fam.) *A se întinde la cașcaval* = a avea pretenții exagerate. **2.** (Mar.) Pană metalică folosită la fixarea arborelui gabier pe gabie. — Din tc. **kaşkaval.**

CAȘÉCTIC, -Ă, *cașectici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de cașexie. — Din fr. **cachectique.**

CAȘERÁ, *cașerez,* vb. I. Tranz. **1.** (Tipogr.) A lipi un strat de hârtie, de celuloid etc. pe o coală de hârtie sau de carton pentru a-i da aspect mai frumos. **2.** A fixa un strat de spumă poliuretanică între tricotul și căptușeala confecțiilor. — Cf. fr. c a c h e r.

CAȘERÁT, -Ă, *cașerați, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. (Tipogr.) Lipirea unui strat de hârtie, a unui celuloid etc. pe un carton pentru a-i da aspect mai frumos. **2.** Adj. (Despre confecții) Cu un strat de spumă poliuretanică fixat între tricot și căptușeală. — V. **cașera.**

CAȘÉTĂ, *cașete,* s.f. Cutie mică din substanță amilacee, în care se introduc, spre a fi înghițite, medicamente sub formă de pulbere; bulină (**1**). — Din fr. **cachet.**

CAȘÉU, *cașeuri,* s.n. (Cin.) Mască folosită în filmarea combinată, pentru a se acoperi partea din cadru care nu trebuie să apară. — V. **cașera.**

CAȘEXÍE s.f. Stare generală proastă a organismului, comună mai multor boli, care se manifestă prin tulburarea funcțiilor organismului, prin slăbire și anemie extremă, prin scăderea temperaturii corpului etc. — Din fr. **cachexie,** lat. **cachexia.**

CAȘMÍR, (**2**) *cașmiruri,* s.n. **1.** Rasă de capre crescută în Cașmir și în Tibet pentru părul foarte fin și mătăsos. **2.** Țesătură moale și fină confecționată din părul de cașmir (**1**). — Din fr. **cachemire.**

CAT, *caturi,* s.n. Etaj, nivel. G *Catul de jos* = parterul. — Din tc. **kat.**

CATABOLÍSM s.n. Dezasimilație. — Din fr. **catabolisme.**

CATACLÁSTIC, -Ă, *cataclastici, -ce,* adj. (Despre minerale, roci etc.) Care este zdrobit sub acțiunea forțelor tectonice; (despre procese geologice) care provoacă o cataclază. — Din fr. **cataclastique.**

CATACLÁZĂ, *cataclaze,* s.f. Zdrobire totală sau parțială a minereurilor componente din roci sub acțiunea proceselor dinamice din scoarța pământului. — Din fr. **cataclase,** germ. **Kataklase.**

CATACLÍSM, *cataclisme,* s.n. Schimbare bruscă în caracterul și în condițiile naturii și ale vieții pe pământ, sub influența unor procese atmosferice, tectonice sau vulcanice nimicitoare. F Fig. Răsturnare bruscă, distrugătoare, în viața socială. — Din fr. **cataclysme,** lat. **cataclysmos.**

CATACÓMBĂ, *catacombe,* s.f. Galerie subterană, naturală sau artificială, care servea primilor creștini drept refugiu, loc de cult și de înmormântare; *p. gener.* orice subterană în formă de coridor lung și îngust. — Din fr. **catacombe,** it. **catacomba.**

CATADICSÍ, *catadicsesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A găsi de cuviință, a socoti de demnitatea sa (să facă ceva); a binevoi. — Din ngr. **katadéhome.**

CATADIÓPTRU, *catadioptri,* s.m. Ochi-de-pisică (pentru semnalizare la vehicule). [Pr.: *-di-op-*] — Din fr. **catadioptre.**

CATAFÁLC, *catafalcuri,* s.n. Postament înalt pe care se așază sicriul unui mort sau, la comemorări, efigia unei persoane defuncte. — Din fr. **catafalque,** germ. **Katafalk.**

CATAFAZÍE, *catafazii,* s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii, constând în repetarea mecanică a aceloraşi fraze sau cuvinte. — Din fr. **cataphasie.**

CATAFORÉZĂ s.f. Deplasare spre catod a particulelor dintr-o soluție coloidală sub acțiunea câmpului electric. — Din fr. **cataphorèse.**

CATAGRAFIÁ, *catagrafiez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A înregistra; a inventaria. [Pr.: *-fi-a*] — Din ngr. **kataghráfo.**

CATAGRAFÍE, *catagrafii,* s.f. (Înv.) **1.** Inventar. **2.** Recensământ. — Din ngr. **kataghrafí.**

CATAHRÉZĂ, *catahreze,* s.f. Figură de stil care constă în transferarea înțelesului unui cuvânt asupra altui cuvânt cu înțeles apropiat. — Din fr. **catachrèse,** lat. **catachresis.**

CATAHRÍS, *catahrisuri,* s.n. (Înv.) Abuz (**1**). — Din ngr. **katáhrisis.**

CATAÍF, *cataifuri,* s.n. Prăjitură preparată din două straturi de tăiței foarte fini, prăjiți și însiropați, între care se pune un strat gros de frișcă. — Din tc. **katayıf** (lit. **kadayıf**), ngr. **kataífi.**

CATALÁN, -Ă, *catalani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Catalonia (Spania). **2.** Adj. Care aparține Cataloniei sau catalanilor (**1**), privitor la Catalonia ori la catalani. F (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de catalani (**1**). — Din fr. **catalan.**

CATALÁZĂ s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peroxidului de hidrogen în apă și oxigen. — Din fr. **catalase.**

CATALÉCTIC, *catalectice,* adj. (În metrica greco-latină; în sintagma) *Vers catalectic* = vers care se termină printr-un picior incomplet. — Din fr. **catalectique.**

CATALEPSÍE s.f. Stare patologică care apare în unele boli psihice și care se caracterizează printr-o rigiditate bruscă a mușchilor și printr-o tulburare a funcțiilor cerebrale. — Din fr. **catalepsie,** lat. **catalepsis.**

CATALÉPTIC, -Ă, *cataleptici, -ce,* adj. Privitor la catalepsie, de catalepsie; atins de catapelsie. — Din fr. **cataleptique,** lat. **catalepticus.**

CATALÍGE s.f. pl. Prăjini prevăzute cu suporturi pentru picioare, cu care se umblă la înălțime (în locurile noroioase); picioroange. — Cf. bg. k a t a r j a g a.

CATALÍTIC, -Ă, *catalitici, -ce,* adj. Care se produce prin cataliză, de cataliză. — Din fr. **catalytique.**

CATALIZÁ, *catalizez,* vb. I. Tranz. A produce o cataliză. — Din fr. **catalyser.**

CATALIZÁRE, *catalizări,* s.f. Acțiunea de *a cataliza* și rezultatul ei. — V. **cataliza.**

CATALIZATÓR, *catalizatori,* s.m. Substanță care grăbește sau încetinește o reacție chimică, fără ca ea însăși să fie modificată. — **Cataliza** + suf. *-tor* (după fr. *catalyseur).*

CATALÍZĂ, *catalize,* s.f. Acțiune prin care se grăbește sau se încetinește o reacție chimică, sub influența unor catalizatori. — Din fr. **catalyse.**

CATALÓG, *cataloage,* s.n. Listă, caiet, registru, sistem de fișe etc. care conține o înșirare metodică, după anumite criterii și cu anumite scopuri, de nume de ființe sau de obiecte, titluri de cărți etc. — Din fr. **catalogue,** lat. **catalogus.**

CATALOGÁ, *cataloghez,* vb. I. Tranz. A înregistra într-un catalog; *p. ext.* a înșira. F (Depr.) A socoti, a considera pe cineva drept... — Din fr. **cataloguer.**

CATALOGÁRE, *catalogări,* s.f. Acțiunea de *a cataloga* și rezultatul ei. — V. **cataloga.**

CATALOGRAFÍE s.f. Tehnică a alcătuirii cataloagelor de bibliotecă sau de muzeu; ramură a biblioteconomiei care studiază principiile și metodele întocmirii cataloagelor de bibliotecă. — Din fr. **catalographie.**

CATÁLPĂ, *catalpe,* s.f. Arbore decorativ, originar din America de Nord, înalt până la 15 m, cu frunze mari, ovale și cu flori albe *(Catalpa bignonioides).* — Din fr. **catalpa.**

CATAMARÁN, *catamarane,* s.n. Ambarcațiune cu pânze alcătuită din două corpuri de plutire; pirogă cu două flotoare laterale. — Din fr. **catamaran.**

CATAMENIÁL, -Ă, *catameniali, -e,* adj. (Med.) Care se produce în timpul sau imediat înaintea menstruației. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **cataméniał.**

CATAMNÉZĂ s.f. Urmărire a evoluției unei afecțiuni la un bolnav pe baza informațiilor date de acesta după ieșirea din spital. — Din fr. **catamnèse.**

CATAMORFÍSM, *catamorfisme,* s.n. (Geol.) Totalitatea proceselor care se produc în partea superioară a scoarței terestre. — Din engl. **catamorphisme.**

CATAPETEÁSMĂ, *catapetesme,* s.f. **1.** Draperie brodată, în vechile temple ebraice, care separa „sfânta" (naosul) de „sfânta sfintelor" (sanctuarul). **2.** Perete despărțitor (împodobit cu icoane) între altar și naos, în bisericile ortodoxe; iconostas. **3.** Perdea brodată care închide ușile împărătești ale iconostasului. — Din ngr. **katapétasma.**

CATAPLÁSMĂ, *cataplasme,* s.f. Pastă medicinală, cu acțiune emolientă și revulsivă, care se aplică, drept remediu, pe partea bolnavă a corpului; *p. ext.* bucată de pânză, bandaj etc. pe care se întinde această pastă, pentru a fi aplicată pe corp. — Din fr. **cataplasme,** lat. **cataplasma.**

CATAPLEXÍE s.f. (Med.) Încetare bruscă și de scurtă durată a oricărei mișcări (fără pierderea conștiinței). — Din fr. **cataplexie.**

CATAPULTÁ, *catapultez,* vb. I. Tranz. A lansa ceva cu o catapultă; a lansa un avion prin catapultă. — Din fr. **catapulter.**

CATAPÚLTĂ, *catapulte,* s.f. **1.** Mașină de război, folosită mai ales la atacul cetăților, care servea, în Antichitate și la începutul Evului Mediu, la aruncarea pietrelor sau a butoaielor cu substanțe inflamabile asupra inamicului. **2.** Dispozitiv pentru lansarea unei aeronave care, la decolare, trebuie să atingă o viteză mare pe un spațiu redus. **3.** Dispozitiv pentru aruncarea din avion a pilotului împreună cu scaunul sau cu cabina, în vederea parașutării lui în caz de pericol. — Din fr. **catapulte,** lat. **catapulta.**

CATÁR[1], *cataruri,* s.n. Inflamație acută sau cronică a mucoasei unui organ, adesea însoțită de secreție abundentă. — Din fr. **catarrhe,** lat. **catarrhus.**

CATÁR[2], -Ă, *catari, -e,* s.m. și f., adj. (Adept) al unei secte maniheiste din Europa Apuseană în sec. XI–XIV, care respingea ierarhia catolică, Sfintele Taine, existența purgatoriului și considera proprietatea privată ca un păcat. — Din fr. **cathare.** Cf. gr. **katharos.**

CATARÁCTĂ, *cataracte,* s.f. **I.** Cădere naturală de apă produsă pe o succesiune de terenuri abrupte mici; ansamblu de cascade mai mici; cascadă. **II.** Boală de ochi, care constă în opacifierea cristalinului și care poate duce la orbire totală sau parțială. — Din fr. **cataracte,** lat. **cataracta.**

CATARÁL, -Ă, *catarali, -e,* adj. Care este în legătură cu catarul, care se referă la catar, de catar. — Din fr. **catarrhal.**

CATARÁMĂ, *catarame,* s.f. Piesă din metal, os, material plastic etc., cu care se încheie o cingătoare, o curea etc. sau care este folosită ca obiect decorativ la confecții. G Loc. adj. și adv. (Fam.) *La cataramă* = zdravăn, strașnic. G Expr. *Prieteni la cataramă* = prieteni foarte buni. — Et. nec.

CATÁRG, *catarge,* s.n. **1.** Stâlp de lemn sau tub metalic care se montează vertical pe o navă pentru a susține pânzele sau antenele de

telegrafie fără fir; arbore. **2.** Construcție de metal care înlocuiește turnul de extracție în industria petrolieră. — Din ngr. **katárti.**

CATARÍN, *catarini,* s.m. (Zool.) Catarinian. — Din engl. **catarrhine.**

CATARINIÁN, *catarinieni,* s.m. (La pl.) Grup de maimuțe superioare, cu nările apropiate și coada de obicei scurtă; (și la sg.) maimuță din acest grup. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **catarhinien.**

CATARÓI s.n. (Înv. și reg.) **1.** Apoplexie, dambla. **2.** Guturai, gripă; gută. — Din ngr. **katarroí.**

CATASTÍF, *catastife,* s.n. (Înv. și fam.) Registru, condică. G Expr. *A avea (pe cineva* sau *ceva însemnat* sau *scris) la catastif* sau *a trece (pe cineva* sau *ceva) la catastif* = a avea sau a ține evidența faptelor cuiva (spre a se răzbuna pe el). [Var.: **catastíh** s.n.] — Din ngr. **katástihon.**

CATASTÍH s.n. v. **catastif.**

CATASTROFÁL, -Ă, *catastrofali, -e,* adj. Care produce o catastrofă, care are proporții de catastrofă; dezastruos, catastrofic. — **Catastrofă** + suf. *-al.*

CATASTRÓFĂ, *catastrofe,* s.f. Eveniment tragic de mari proporții, cu urmări dezastruoase; dezastru, nenorocire, calamitate; tragedie. — Din fr. **catastrophe,** lat. **catastropha.**

CATASTRÓFIC, -Ă, *catastrofici, -ce,* adj. Catastrofal. — Din fr. **catastrophique.**

CATASTROFÍSM s.n. Teorie potrivit căreia toate schimbările din istoria pământului se datorează unor catastrofe periodice, urmate de noi acte de creație. — Din fr. **catastrophisme.**

CATATERMOMÉTRU, *catatermometre,* s.n. Instrument medical utilizat pentru măsurarea căldurii pierdute de corpul omenesc datorită curenților de aer și transpirației. — Din fr. **catathermomètre.**

CATAVÁSIE, *catavasii,* s.f. (Primul) imn dintr-o cântare a unui canon despre coborârea lui Hristos în iad. — Din ngr. **katavasía.**

CATAVASIÉR, *catavasiere,* s.n. Carte de ritual bisericesc ortodox, care cuprinde catavasii sau, *p. ext.,* rugăciunile și cântările vecerniei, utreniei, liturghiei etc. [Pr.: *-si-er*] — **Catavasie** + suf. *-ar.*

CATAZÓNĂ, *catazone,* s.f. Ansamblul șisturilor cristaline formate în condițiile celui mai intens metamorfism regional. — Din fr. **catazone.**

CATÁR, *catâri,* s.m. Animal domestic, hibrid rezultat din împerecherea măgarului cu iapa sau a armăsarului cu măgărița (*Equus mullus*). F Fig. Om încăpățânat. — Din tc. **katır.**

CATÁRCĂ, *catârce,* s.f. Femela catârului. — **Catâr** + suf. *-că.*

CATCH s.n. Gen de lupte libere în care sunt permise aproape orice mijloace pentru înfrângerea adversarului. [Pr.: *checi*. — Var.: *catch-can* (pr.: *checi-chén)* s.n.] — Cuv. engl.

CATEDRÁLĂ, *catedrale,* s.f. Biserică (mare) în care serviciul religios este oficiat, de obicei, de un (arhi)episcop. — Din fr. [église] **cathédrale,** lat. **cathedralis.**

CATÉDRĂ, *catedre,* s.f. **1.** Pupitru sau masă specială, așezată de obicei pe o estradă, de la care vorbesc profesorii, oratorii etc. G Expr. *A vorbi (ca) de la catedră* = a vorbi savant, livresc, afectat. **2.** Post în învățământ; funcție de profesor. F Unitate de bază dintr-o instituție de învățământ superior, în cadrul căreia se desfășoară activitatea didactică, metodică și de cercetare științifică în domeniul uneia sau mai multor discipline. — Din lat. **cathedra.**

CATEGOREMÁTIC, -Ă, *categorematici, -ce,* adj. (Log.; despre termeni) Care are o semnificație prin el însuși. — Din fr. **catégorématique.**

CATEGORÉMĂ, *categoreme,* s.f. (Log.) Noțiune universală, în sistemul lui Aristotel, care servește la stabilirea unor relații între lucruri. — Din fr. **catégorème.**

CATEGORIÁL, -Ă, *categoriali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Referitor la categorii, care aparține unei categorii. [Pr.: *-ri-al*] — **Categorie** + suf. *-al.*

CATEGÓRIC, -Ă, *categorici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Fără condiții sau alternative; precis, hotărât; necondiționat. F Clar, limpede. G *Judecată categorică* = judecată care afirmă sau neagă o relație sigură, necondiționată, între un obiect și o însușire a sa. — Din fr. **catégorique,** lat. **categoricus.**

CATEGORÍE, *categorii,* s.f. **1.** Noțiune fundamentală și de maximă generalitate care exprimă proprietățile și relațiile esențiale și generale ale obiectelor și fenomenelor realității. **2.** Grup de ființe, de obiecte sau de fenomene de același fel sau asemănătoare între ele. **3.** (Biol.; în sintagma) *Categorie sistematică* (sau *taxonomică)* = fiecare dintre marile grupe de plante sau de animale asemănătoare și înrudite (clase, ordine, familii etc.). **4.** (Sport) Fiecare dintre grupele în care sunt împărțiți sportivii sau echipele după criterii de greutate, vârstă, sex, clasificare sportivă sau grad de pregătire. G *Categorie de greutate* = categorie de concurs sportiv stabilită în raport cu greutatea corporală a concurentului. — Din fr. **catégorie,** lat. **categoria.**

CATEGORISÍ, *categorisesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A așeza ceva după categorii (**3**). **2.** Fig. A califica, a caracteriza pe cineva; *p. ext.* a vorbi de rău pe cineva. [Var.: (înv.) **catigorisí** vb. IV] — Din ngr. **katigórisa** (aor. lui *katigorí).*

CATEGORISÍRE, *categorisiri,* s.f. Acțiunea de *a categorisi.* — V. **categorisi.**

CATEHÉZĂ, *cateheze,* s.f. Lecție de catehism (**1**) sau, *p. ext.,* de religie creștină. — Din ngr. **katíhisis,** fr. **catéchèse.**

CATEHÍSM, *catehisme,* s.n. **1.** Expunere a principiilor religiei creștine, sub formă de întrebări și răspunsuri; catihis; carte care cuprinde această expunere. **2.** Fig. Lucrare în care se expune riguros esența unei doctrine, a unei concepții. — Din ngr. **katéhismos.**

CATEHIZÁ, *catehizez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A învăța pe cineva catehismul (**1**) sau, *p. ext.,* dogmele religiei creștine; a catihisi. — Din ngr. **katihísa** (aor. lui *katihó),* fr. **catéchiser.**

CATEHIZÁRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a catehiza.* — V. **catehiza.**

CATEHÚMEN, -Ă, *catehumeni, -e,* s.m. și f. Persoană adultă pregătită pentru primirea botezului (în creștinismul primitiv). — Din fr. **catéchumène.**

CATENÁRĂ, *catenare,* adj. (În sintagma) *Suspensie catenară* = sistem de susținere a firului aerian de contact pentru tracțiunea electrică, prin care acesta este suspendat de un cablu purtător prin intermediul unor fire verticale sau înclinate. — Din fr. **caténaire.**

CATÉNĂ, *catene,* s.f. **1.** Șir de încrețituri ale scoarței pământului, formate sub influența unei presiuni laterale. **2.** Lanț de atomi legați între ei prin valențe simple sau multiple. **3.** (Înv.) Lanț (la ceas, la ochelari etc.). — Din lat. **catena.**

CATERÍNCĂ, *caterinci,* s.f. Flașnetă. — Din ucr. **katerynka.**

CÁTERING s.n. Distribuire a producției industriale sau centralizate a semipreparatelor și a preparatelor culinare care, între perioada de producție și desfacere la consumator, sunt conservate prin frig. [Pr.: *kéĭtăring*] — Din engl. **catering.**

CATERISÍ, *caterisesc,* vb. IV. Tranz. A răspopi. — Din ngr. **kathíresa** (aor. lui *katheró* „degradez").

CATERPILÁR, *caterpilare,* s.n. Tip de tractor puternic pe șenile, destinat, în special, pentru lucrările rutiere. — Din engl. **caterpillar** [tractor].

CATÉTĂ, *catete,* s.f. Fiecare dintre cele două laturi care alcătuiesc unghiul drept al unui triunghi dreptunghic. — Din fr. **cathète,** lat. **cathetus.**

CATETÉR, *catetere,* s.n. (Med.) Sondă cu care se execută cateterismul. — Din fr. **cathéter.**

CATETERÍSM s.n. (Med.) Introducere a unui cateter într-un canal normal sau într-o cavitate a organismului în scopul stabilirii diagnosticului. — Din fr. **cathétérisme.**

CATETERIZÁ, *cateterizez,* vb. I. Tranz. (Med.) A explora cu ajutorul cateterului. — Din fr. **cathétériser.**

CATETOMÉTRU, *catetometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea cu precizie a diferențelor de înălțime. — Din fr. **cathétomètre.**

CÁTGUT, *catguturi,* s.n. Fir resorbabil preparat din intestinul unor animale (pisică, oaie) și întrebuințat în chirurgie, la cusături, drenaj etc. — Din fr. **catgut.**

CÁTHARSIS s.n. **1.** Purificare a spiritului cu ajutorul artei prin participare intensă la fenomenul artistic. **2.** (În psihanaliză) Efect terapeutic obținut prin descărcarea unei trăiri refulate. [Scris și: *catarsis.* — Pr.: *-tar-*] — Din fr. **catharsis.**

CÁTHARTIC, -Ă, *cathartici, -ce,* adj. Purificator. [Scris și: *catartic.* — Pr.: *-tar-*] — Din fr. **cathartique.**

CATIFEÁ, (**2**) *catifele,* s.f. **1.** Țesătură de mătase, de lână, de bumbac etc. care prezintă pe față fire dese cu lungimea mai mică de un milimetru, perpendiculare pe suprafața țesăturii. **2.** Sortiment de catifea (**1**). — Din tc. **kadife,** ngr. **katifés.**

CATIFELÁT, -Ă, *catifelați, -te,* adj. Care are aspectul și finețea plăcută la pipăit a catifelei. F Fig. (Despre sunete sau voce) Care este plăcut, cald, mângâietor. — De la **catifea.**

CATIFELÍN, -Ă, *catifelini, -e,* adj. (Rar) Cu aspect de catifea. — Din **catifelat.**

CATIFELÍU, -ÍE, *catifelii,* adj. (Rar) (Ca) de catifea. — **Catifea** + suf. *-iu.*

CATIGORÍE, *catigorii,* s.f. (Înv.) Clevetire, calomnie, defăimare. — Din ngr. **katigoría.**

CATIGORISÍ vb. IV v. **categorisi.**

CATIHÉT, *catiheți,* s.m. Persoană care preda copiilor catehismul, dogmele religiei; profesor de religie. — Din ngr. **katihitís.**

CATIHÉTIC, -Ă, *catihetici, -ce,* adj. Care ține de catiheți, de învățământul religios. — Din ngr. **katihitikós.**

CATIHÍS s.n. (Înv.) Catehism (**1**). — Din ngr. **katíhisis.**

CATIHISÍ, *catihisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A catehiza. — Din ngr. **katíhisa** (aor. lui *katihó).*

CATILINÁRĂ, *catilinare,* s.f. **1.** (La pl.) Titlul celor patru discursuri ale lui Cicero împotriva lui Catilina. **2.** Fig. Apostrofă vehementă la adresa cuiva. — Din fr. **catilinaire.**

CATIÓN, *cationi,* s.m. Ion încărcat cu sarcină electrică pozitivă, care este atras de catod. [Pr.: *-ti-on*] — Din fr. **cation.**

CATIÓNIC, -Ă, *cationici, -ce,* adj. (Chim.) De cation. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **cationique.**

CATOBLÉPAS, *catoblepaşi* s.m. **1.** Animal fabulos despre a cărui privire se credea că omoară pe cei asupra cărora era aţintită. **2.** Specie de peşte veninos. — Din fr. **catoblépas.**

CATÓD, *catozi,* s.m. **1.** Electrod prin care iese curentul electric continuu de conducţie dintr-o baie de electroliză, la polul negativ al sursei. **2.** Electrod al unui tub electronic care emite electroni. — Din fr. **cathode.**

CATÓDIC, -Ă, *catodici, -ce,* adj. Care porneşte de la catod; privitor la catod. G *Lampă catodică* = lampă emiţătoare de electroni. *Raze catodice* = radiaţie de electroni emişi de catodul unui tub de descărcare electrică, într-un gaz care se află la presiune foarte joasă. *Radiaţie catodică* = flux de electroni emişi de catodul unui tub de descărcare electrică vidat. — Din fr. **cathodique.**

CATODOLUMINESCÉNŢĂ s.f. Luminescenţă prezentată de unele substanţe în urma bombardării cu electroni. [Var.: **catodoluminiscénţă**] — **Catod** + **luminescenţă.**

CATODOLUMINISCÉNŢĂ s.f. v. **catodoluminescenţă.**

CATOGENÉZĂ, *catogeneze,* s.f. (Geol.) Proces de formare a rocilor sedimentare, ale căror particule s-au deplasat, în faza de depunere, sub acţiunea gravitaţiei. — Din fr. **catogenèse.**

CATÓLIC, -Ă, *catolici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine catolicismului, privitor la catolicism; papistăşesc. **2.** S.m. şi f. Adept al catolicismului; papistaş. G Expr. *A fi mai catolic decât papa* = a fi exagerat (în ceea ce spune, crede sau face). — Din lat. **catholicus,** fr. **catholique.**

CATOLICÍSM s.n. Ansamblul credinţelor, dogmelor, învăţăturilor, instituţiilor, practicilor şi tradiţiilor proprii Bisericii Romei şi a celor în comuniune cu aceasta. — Din fr. **catholicisme.**

CATOLICIZÁ, *catolicizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să treacă sau a trece la catolicism; a (se) papistăşi. — **Catolic** + suf. *-iza.*

CATOLICIZÁRE, *catolicizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) catoliciza.* — V. **catoliciza.**

CATOLICIZÁT, -Ă, *catolicizaţi, -te,* adj. Care a trecut sau a fost făcut să treacă la catolicism. — V. **catoliciza.**

CATOMÉTRU, *catometre,* s.n. Aparat folosit pentru controlul mărimilor caracteristice ale tuburilor electronice. — Din fr. **catomètre.**

CATÓNIC, -Ă, *catonici, -ce,* adj. (Rar) Aspru, sever. — Din n. pr. **Cato.**

CATRAFÚSE s.f. pl. (Fam.) Obiecte casnice mărunte (şi în dezordine); calabalâc, boarfe. G Expr. *A-şi lua* (sau *a-şi strânge) catrafusele* = a-şi strânge lucrurile pregătindu-se de plecare; a pleca repede (şi pe furiş) dintr-un loc; *p. ext.* a o şterge, a-şi lua tălpăşiţa. — Et. nec.

CATRALIÓN, *catralioane,* s.n. (Fam.) Un milion de trilioane. — Din fr. **quatrillion.**

CATRÁN, (**2**) *catranuri,* s.n. **1.** Lichid vâscos de culoare închisă, obţinut prin distilarea petrolului, a cărbunilor sau a lemnului; gudron. G Expr. *A se face catran (de mânie* sau *de supărare)* = a se supăra foarte tare. **2.** Sort de catran (**1**). **3.** Fig. Supărare mare; venin. *Are catran la inimă.* **4.** (Pop.; în expr.) *Catran de...* = foarte, extrem de... *Catran de scump.* — Din tc. **katran.**

CATRÉN, *catrene,* s.n. Strofă (sau poezie) formată din patru versuri. — Din fr. **quatrain.**

CATRÍNŢĂ, *catrinţe,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte din portul naţional al femeilor române, care serveşte ca fustă sau ca şorţ şi care constă dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă adesea împodobită cu alesături, cu paiete etc. — Din magh. **katrinca.**

CÁŢA interj. Cuvânt care imită strigătul coţofanei. — Onomatopee.

CAŢAVEÍCĂ, *caţaveici,* s.f. Haină ţărănească scurtă (îmblănită), cu mâneci largi, purtată de femei; scurteică. — Din ucr. **kacavejka.**

CÁŢĂ[1], *caţe,* s.f. (Reg.) Băţ lung cu cârlig la vârf, cu care ciobanii prind oile. — Cf. a c ă ţ a.

CÁŢĂ[2], *caţe,* s.f. (Fam.) Persoană rea şi cicălitoare. — Cf. c a ţ a.

CÁUĂ s.f. (Reg.) Fiinţă imaginară, înspăimântătoare, cu care sunt speriaţi copiii. [Pr.: *-ca-uă*] — Cf. ucr. k a v a.

CAÚC[1], *cauce,* s.n. **1.** Potcap purtat de călugări. **2.** Acoperământ de cap, înalt şi rotund, făcut din pâslă, pe care îl purtau în trecut boierii şi, uneori, femeile. — Din tc. **kavuk.**

CAÚC[2], *cauce,* s.n. (Înv. şi reg.) Căuş. — Lat. **caucus.**

CAUCAZIÁN, -Ă, *caucazieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Denumire generică a popoarelor care locuiesc în Caucaz, făcând parte din trei mari familii de limbi: caucaziană propriu-zisă, indo-europeană şi altaică; (şi la sg.) persoană care face parte din populaţia unuia dintre aceste popoare. **2.** Adj. Care aparţine Caucazului sau caucazienilor (**1**), privitor la Caucaz sau la caucazieni. G *Limbi caucaziene* = familie de limbi vorbite în Caucaz, din care fac parte georgiana, cecena etc. [Pr.: *ca-u-ca-zi-an*] — **Caucaz** (n. pr.) + suf. *-ian.* Cf. fr. c a u c a s i e n.

CAUCIÚC, (**2**) *cauciucuri,* s.n. **1.** Produs industrial, elastic şi rezistent, fabricat din latexul unor arbori tropicali sau obţinut pe cale sintetică, utilizat la confecţionarea anvelopelor, a benzilor elastice, a tuburilor etc. **2.** Anvelopă (pneumatică) care îmbracă roţile automobilelor, bicicletelor etc. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **caoutchouc,** rus. **kauciuk.**

CAUCIUCÁ, *cauciuchez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu un strat de cauciuc sau a impregna cu cauciuc un obiect (mai ales o ţesătură textilă). [Pr.: *ca-u-*] — Din **cauciuc.**

CAUCIUCÁRE, *cauciucări,* s.f. Acţiunea de *a cauciuca* şi rezultatul ei. [Pr.: *ca-u-*] — V. **cauciuca.**

CAUCIUCÁT, -Ă, *cauciucaţi, -te,* adj. Acoperit sau impregnat cu cauciuc. [Pr.: *ca-u-*] — V. **cauciuca.**

CAUDÁL, -Ă, *caudali, -e,* adj. Din regiunea cozii, de la coadă. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **caudal,** it. **caudale.**

CAUDÁT, *caudate,* s.n. (La pl.) Ordin de amfibieni cu coadă *(Urodela, Caudata);* (şi la sg.) animal din acest ordin; urodel. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **caudate.**

CAUDIFÉR, -Ă, *caudiferi, -e,* adj. (Rar) Care are coadă, care poartă coadă. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **caudifère.**

CAUDILLÍSM s.n. Conducere tiranică exercitată de un dictator, în ţările de limbă spaniolă. — **Caudillo** + suf. *-ism.*

CAUDÍLLO, *caudillo,* s.m. Nume dat dictatorilor din ţările de limbă spaniolă; persoană căreia i se dă acest nume. [Pr.: *ca-u-dí-lio*] — Cuv. sp.

CAUDÍNE adj. (În expr.) *A trece pe sub furcile caudine* = a impune învinsului condiţii umilitoare; *fig.* a supune unei critici severe. [Pr.: *ca-u-*] — După fr. [fourches] **Caudines,** lat. [fauce] **Caudinae.**

CAULESCÉNT, -Ă, *caulescenţi, -te,* adj. (Despre plante) Care are tulpină aeriană. [Pr.: *cau-*] — Din fr. **caulescent.**

CAULIFLORÍE, *cauliflorii,* s.f. (Bot.) Apariţie a florilor direct pe tulpină, proprie unor arbori tropicali. [Pr.: *cau-*] — Din fr. **cauliflorie.**

CÁUPER, *caupere,* s.n. Instalaţie pentru preîncălzirea aerului din furnale prin arderea gazelor combustibile rezultate ca produs secundar la elaborarea fontei. [Pr.: *cau-*] — Din engl. **cauper.**

CAÚSTIC, -Ă, *caustici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre substanţe chimice) Care arde, distruge ţesutul animal şi vegetal. G *Sodă caustică* = hidrat de sodiu cristalizat, cu multe întrebuinţări în industrie. **2.** Adj. Fig. Muşcător, satiric. **3.** S.f. (Fiz.) Pată luminoasă de forma unei suprafeţe care înfăşoară razele reflectate sau refractate într-un sistem optic, reprezentând imaginea deformată a unei surse de lumină. — Din it. **caustico,** lat. **causticus.**

CAUSTICITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor substanţe de a fi caustice (**1**). **2.** Fig. Tendinţa sau faptul de a fi caustic. [Pr.: *ca-us-*] — Din fr. **causticité.**

CAUSTICIZÁ, *causticizez,* vb. I. Tranz. (Chim.) A caustifica. [Pr.: *ca-us-*] — **Caustic** + suf. *-iza.*

CAUSTICIZÁRE, *causticizări,* s.f. Acţiunea de *a causticiza;* caustificare. [Pr.: *ca-us-*] — V. **causticiza.**

CAUSTICIZÁT, -Ă, *causticizaţi, -te,* adj. Caustificat. [Pr.: *ca-us-*] — V. **causticiza.**

CAUSTIFICÁ, *caustífic,* vb. I. Tranz. A transforma carbonaţii alcalini în alcalii caustice; a causticiza. [Pr.: *ca-us-*] — Cf. fr. c a u s t i f i c a t i o n.

CAUSTIFICÁRE, *caustificări,* s.f. Acţiunea de *a caustifica;* causticizare. [Pr.: *ca-us-*] — V. **caustifica.**

CAUSTIFICÁT, -Ă, *caustificaţi, -te,* adj. (Despre carbonaţi alcalini) Care a fost transformat în alcalii caustice; causticizat. [Pr.: *ca-us-*] — V. **caustifica.**

CAUSTOBIOLÍT, *caustobiolite,* s.n. Rocă sedimentară organogenă, solidă, lichidă sau gazoasă, utilizată drept combustibil, în industria chimică etc. [Pr.: *ca-us-to-bi-o-*] — Din germ. **Kaustobiolithe.**

CAUTÉR, *cautere,* s.n. Instrument chirurgical de metal, în formă de bastonaş, cu care se cauterizează. F Agent chimic folosit pentru cauterizare. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **cautère,** lat. **cauterium.**

CAUTERIZÁ, *cauterizez,* vb. I. Tranz. A arde cu cauterul sau cu o substanţă caustică o rană, un ţesut bolnav etc., pentru a dezinfecta sau pentru a vindeca. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **cautériser,** lat. **cauterizare.**

CAUTERIZÁRE, *cauterizări,* s.f. Acţiunea de *a cauteriza.* [Pr.: *ca-u-*] — V. **cauteriza.**

CAUŢIÚNE, *cauţiuni,* s.f. **1.** Sumă de bani depusă pentru garantarea executării de către debitor a unei obligaţii. **2.** Sumă depusă pentru a obţine eliberarea provizorie a unei persoane arestate şi care garantează prezentarea acesteia la ancheta penală, la judecată şi la executarea pedepsei; *p. ext.* garanţie. [Pr.: *ca-u-ţi-u-*] — Din fr. **caution,** lat. **cautio, -onis.**

CAUZÁ, *cauzez,* vb. I. Tranz. A fi cauza unei întâmplări; a pricinui, a produce. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **causer,** it. **causare.**

CAUZÁL, -Ă, *cauzali, -e,* adj. Privitor la cauză, de cauză. G *Propoziţie cauzală* = propoziţie subordonată care exprimă cauza pentru care se săvârşeşte acţiunea din propoziţia regentă şi care corespunde complementului circumstanţial de cauză. *Conjuncţie cauzală* = conjuncţie care introduce o propoziţie cauzală. [Pr.: *ca-u-*] — Din lat. **causalis,** fr. **causal.**

CAUZALGÍE, *cauzalgii,* s.f. Senzaţie dureroasă de arsură, localizată, de obicei, la mâini sau la picioare, însoţită de tulburări circulatorii şi datorată lezării nervilor simpatici din regiunile respective. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **causalgie.**

CAUZALÍSM s.n. Concepţie filosofică bazată pe cauzalitate. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **causalisme.**

CAUZALÍST, -Ă, *cauzalişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al cauzalismului. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **causaliste.**

CAUZALITÁTE s.f. Relaţie între două evenimente, constând în producerea, determinarea sau implicarea de către unul a celuilalt, primul fiind considerat cauză, al doilea efect. G *Principiul cauzalităţii* = principiu potrivit căruia, în aceleaşi condiţii, aceleaşi cauze produc aceleaşi efecte. **2.** *Cauzalitate inelară* = feedback. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **causalité.**

CAUZÁRE, *cauzări,* s.f. Faptul de *a cauza.* [Pr.: *ca-u-*] — V. **cauza.**

CAUZATÍV, *cauzative,* adj. (În expr.) *Verb cauzativ* = verb factitiv, v. *factitiv.* [Pr.: *ca-u-*] — Din it. **causativo,** lat. **causativus.**

CAUZATÓR, -OÁRE, *cauzatori, -oare,* adj. Care cauzează ceva. [Pr.: *ca-u-*] — **Cauza** + suf. *-tor.*

CÁUZĂ, *cauze,* s.f. **1.** Fenomen sau complex de fenomene care precedă şi, în condiţii determinate, provoacă apariţia altui fenomen, denumit efect, căruia îi serveşte ca punct de plecare; motiv. **2.** Problemă socială care interesează o colectivitate largă de oameni şi pentru a cărei apărare şi punere în valoare se duce o luptă susţinută. *Cauza păcii.* G Expr. *În cunoştinţă de cauză* = cunoscând bine chestiunile despre care este vorba. *A face cauză comună* (cu cineva) = a-şi uni interesele (cu ale altuia). F Motiv, raţiune. **3.** (Jur.) Proces, pricină. G Expr. *A avea câştig de cauză* = a i se da cuiva dreptate (într-o dispută etc.); a câştiga, a învinge. *A da (cuiva) câştig de cauză* = (despre un organ de jurisdicţie) a se pronunţa în favoarea uneia dintre părţile aflate în proces. *(A fi) în cauză* = (a fi) interesat, implicat într-o chestiune. *A pleda cauza cuiva* = a apăra interesele cuiva. [Pr.: *ca-u-*] — Din lat. **causa,** fr. **cause.**

CAV, -Ă, *cavi, -e,* adj. (Despre obiecte) Care are o cavitate. G *Venă cavă* = denumire pentru cele două vene (inferioară şi superioară) care transportă sângele la inimă. — Din fr. **cave.**

CAVÁF, *cavafi,* s.m. (Înv.) Pantofar, cizmar; negustor de încălţăminte de calitate inferioară. — Din tc. **kavaf.**

CAVÁL[1], *cavale,* s.n. Fluier mare ciobănesc, făcut din lemn de paltin sau de alun. — Din tc. **kaval.**

CAVÁL[2], *cavaluri,* s.n. Şănţuleţ prin care trece apa între straturile de legume. — Et. nec.

CAVALCÁDĂ, *cavalcade,* s.f. Plimbare călare făcută în grup; goană, alergare (cu cai). F Grup de persoane care fac împreună o plimbare călare. — Din fr. **cavalcade.**

CAVALÉR, *cavaleri,* s.m. **1.** (În Roma antică) Membru al ordinului ecvestru, inferior ordinului senatorial. F (În Evul Mediu, în Apusul şi în Centrul Europei) Titlu nobiliar conferit, iniţial pentru fapte de arme, de rege sau de un reprezentant al lui. **2.** Titlu dat unei persoane dintr-un ordin cavaleresc, laic sau religios. **3.** Titlu onorific conferit, în unele ţări, posesorului anumitor decoraţii importante. **4.** Persoană având titlul de cavaler (**1 —3**). **5.** Călăreţ. **6.** (Adesea adjectival) Om plin de abnegaţie, generos şi nobil; om amabil, binevoitor, îndatoritor. **7.** (Pop.) Tânăr necăsătorit, holtei, burlac. G *Cavaler de onoare* = tânăr necăsătorit care însoţeşte pe miri la cununie. — Din rus. **kavaler,** it. **cavaliere,** fr. **cavalier.**

CAVALERÉSC, -EÁSCĂ, *cavalereşti,* adj. De cavaler; *p. ext.* franc, leal; sincer, deschis. — **Cavaler** + suf. *-esc.* Cf. it. cavalleresco, fr. chevaleresque.

CAVALERÉŞTE adv. În felul cavalerilor; sincer, deschis. — **Cavaler** + suf. *-eşte.*

CAVALÉRIE[1], *cavalerii,* s.f. Parte a armatei care foloseşte calul ca mijloc de luptă şi de transport al luptătorilor; grup de soldaţi care fac parte dintr-o astfel de unitate; cavalerime; călărime. — Din rus. **kavaleriia,** germ. **Kavallerie.**

CAVALERÍE[2], *cavalerii,* s.f. (Înv.) **1.** Instituţia (sau ordinul) cavalerilor. **2.** Decoraţie, ordin în gradul de cavaler. — Din it. **cavalleria.**

CAVALERÍME s.f. (Înv.) Cavalerie[1]. — **Cavaler** + suf. *-ime.*

CAVALERÍSM s.n. Purtare, atitudine de cavaler (**6**); vitejie, lealitate, onestitate; amabilitate, bunăvoinţă. — **Cavaler** + suf. *-ism.*

CAVALERÍST, *cavalerişti,* s.m. Militar care face parte din cavalerie[1]. — Din rus. **kavalerist.**

CAVALÉT, *cavalete,* s.n. **1.** Postament pe care se aşază ambarcaţiunile la bordul unei nave sau pe uscat. **2.** Suport de lemn care se fixează provizoriu pe cofrajul unui planşeu de beton şi pe care se sprijină dreptarul cu care se face nivelarea planşeului după turnarea betonului. — Din it. **cavalletto.**

CAVALIÉR, *cavaliere,* s.n. **1.** Terasă înaltă, construită într-o fortificaţie, pentru amplasarea tunurilor. **2.** Cordon de pământ sau de alte materiale de-a lungul unui drum, format prin curăţarea şanţurilor. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **cavalier.**

CAVALÍN, -Ă, *cavalini, -e,* adj. (Rar) De cal, al calului; cabalin. *Rasă cavalină.* — Din it. **cavallino.**

CAVÁS, *cavaşi,* s.m. (Înv.) Agent de poliţie; jandarm. — Din tc. **kavas.**

CAVATÍNĂ, *cavatine,* s.f. Piesă vocală lirică de mici proporţii dintr-o operă; arie lirică de mici proporţii. — Din it. **cavatina.**

CAVÉRNĂ, *caverne,* s.f. **1.** Peşteră, grotă. **2.** Cavitate patologică cauzată de o boală într-un ţesut organic (mai ales la plămâni). — Din fr. **caverne,** lat. **caverna.**

CAVERNÍCOL, -Ă, *cavernicoli, -e,* adj. Specific peşterii, care ţine de peşteră, care trăieşte sau care creşte în peşteră. — Din fr. **cavernicole.**

CAVERNOGRÁMĂ, *cavernograme,* s.f. Diagramă reprezentând variaţia diametrului unei găuri de sondă de-a lungul acesteia. — Din fr. **cavernogramme.**

CAVERNOMETRÍE s.f. Operaţie de măsurare şi de înregistrare a diametrului unei găuri de sondă, de-a lungul acesteia. — Din fr. **cavernométrie.**

CAVERNÓS, -OÁSĂ, *cavernoşi, -oase,* adj. **1.** Care se referă la caverne (**2**). **2.** Care are caverne (**2**). **3.** Fig. (Despre voce, sunete) Care are timbrul gros, înfundat; înăbuşit. — Din fr. **caverneux,** lat. **cavernosus.**

CAVIÁR s.n. Icre negre preparate prin sărare. [Pr.: *-vi-ar*] — Din fr. **caviar.**

CAVICÓRN, *cavicorne,* s.n. Familie de erbivore rumegătoare care au coarnele cavitare; (şi la sg.) animal care face parte din această familie. — Din fr. **cavicorne.**

CAVÍLĂ, *cavile,* s.f. **1.** Piesă din lemn de esenţă tare sau din oţel, în formă de ac, folosită la matisarea parâmelor. **2.** Mâner aşezat la extremitatea spiţelor timonei. — Din it. **caviglia.**

CAVITÁR, -Ă, *cavitari, -e,* adj. **1.** (Med.) Care este caracterizat prin prezenţa unei caverne, în general cu localizare la plămâni. **2.** (Despre corpuri) Gol în interior. (**2**). — Din fr. **cavitaire.**

CAVITÁTE, *cavităţi,* s.f. Adâncitură, gaură într-un corp solid. G *Cavitate rezonantă* = circuit oscilant pentru frecvenţe foarte înalte, constituit dintr-o incintă cu pereţi metalici în care se pot întreţine oscilaţii electromagnetice sub formă de unde staţionare. F Spaţiu în interiorul organismului sau al unui organ din corpul omului sau al animalelor, în care se află anumite organe. *Cavitate toracică.* — Din fr. **cavité,** lat. **cavitas, -atis.**

CAVITÁŢIE, *cavitaţii,* s.f. Fenomen de producere, într-un curent de lichid, a unui vid parţial unde se formează bule de vapori sau de gaze care, aglomerându-se, determină vibraţii şi coroziune mecanică, prezentând pericol de distrugere pentru pereţii conductei prin care circulă lichidul, pentru paletele turbinelor etc. — Din fr. **cavitation.**

CAVÓU, *cavouri,* s.n. Construcţie funerară (într-un cimitir sau în alt loc de înmormântare) cu una sau mai multe cripte. — Din fr. **caveau.**

CAZ, *cazuri,* s.n. **1.** Împrejurare, circumstanţă, situaţie. G *Caz de conştiinţă* = împrejurare în care cineva ezită între sentimentul datoriei şi un interes propriu. G Expr. *A admite cazul că...* = a presupune că... *A face caz de ceva* = a acorda prea multă importanţă unui lucru. *A face caz de cineva* = a scoate în evidenţă în mod exagerat meritele cuiva. **2.** Întâmplare, eveniment; accident. *Un caz banal.* **3.** (Urmat de determinări) Îmbolnăvire, boală. *Două cazuri de scarlatină.* **4.** (Gram.) Categorie specifică numelui, prin care se exprimă raporturile logice dintre nume şi diverse părţi ale propoziţiei; fiecare dintre formele flexionare prin care se exprimă diferitele funcţiuni sintactice ale substantivului, adjectivului, articolului, pronumelui şi numeralului. — Din lat. **casus,** fr. **cas.**

CAZÁ, *cazez,* vb. I. Tranz. A instala pe cineva temporar într-o locuinţă. — Din fr. **caser.**

CAZÁC, *cazaci,* s.m. **1.** Membru al unei colectivităţi (etnice ruseşti) formate din oameni liberi, mai ales din foşti ţărani fugiţi de pe moşiile stăpânilor feudali ruşi şi poloni, care, în sec. XV şi XVI, s-au aşezat în regiunile de margine ale statelor rus şi polono-lituanian, unde au format unităţi militare autonome. **2.** (În Rusia, începând din sec. XVIII) Soldat dintr-o unitate de cavalerie recrutată de obicei dintre cazaci (**1**). — Din rus. **kazak.**

CAZÁCĂ, *cazace,* s.f. Bluză cu mâneci largi, lungă până mai jos de talie, încheiată la gât într-o parte. — Din fr. **casaque.**

CAZACÍNCĂ s.f. (Reg.) Dansul căzăceasca. — De la **cazac.**

CAZACIÓC, *cazaciocuri,* s.n. (Reg.) Dansul căzăceasca. — Din rus. **kazaciok.**

CAZACLÍU, *cazaclii,* s.m. (Înv.) Negustor cazac care făcea negoţ cu vinuri, cu blănuri etc. între Ucraina şi Moldova. — Din tc. **kazaklı.**

CAZÁN, *cazane,* s.n. **1.** Vas mare de metal, de formă cilindrică sau tronconică, deschis, care serveşte, în gospodărie sau în tehnică, la încălzit sau la fiert. **2.** Rezervor metalic în care se poate introduce apă pentru a fi încălzită (şi transformată în aburi). G *Cazan de abur* = instalaţie constituită dintr-un focar, dintr-un sistem fierbător, supraîncălzitor de abur etc.,

utilizată pentru producerea aburului necesar în centralele termoenergetice, în industria textilă etc. F Instalație, folosită pentru vaporizarea sub presiune a lichidelor în vederea întrebuințării vaporilor ca forță motrice, la încălzirea caloriferelor etc. F Instalație compusă dintr-un vas prin care trec o serie de tuburi, folosită la distilarea alcoolului. **3.** (Geogr.) Căldare (**II**). *Cazanele Dunării.* — Din tc. **kazan.**

CAZANGERÍE, *cazangerii,* s.f. **1.** Atelier de construit sau reparat cazane (**1, 2**), utilaje din tablă groasă de oțel, recipiente de presiune, cisterne etc. **2.** Meseria cazangiului. — **Cazangiu** + suf. *-ărie.*

CAZANGÍU, *cazangii,* s.m. **1.** Meseriaș care construiește sau repară cazane (**1, 2**), care muncește într-o cazangerie (**1**). **2.** Muncitor care supraveghează și alimentează cazanele generatoare de forță motrice. — Din tc. **kazanci.**

CAZÁNIE, *cazanii,* s.f. Predică prin care se explică un pasaj oarecare din Evanghelie. F Carte religioasă care cuprinde predici sau povestiri în care se comentează texte evanghelice. — Din sl. **kazanije.**

CAZANIÉR, -Ă, *cazanieri, -e,* adj. Sedentar. — Din fr. **casanier.**

CAZÁRE, *cazări,* s.f. Acțiunea de *a caza* și rezultatul ei. — V. **caza.**

CAZARMAMÉNT s.n. Totalitatea efectelor de pat (saltea, pernă, pătură, cearșaf etc.) pe care le primește un militar sau, *p. ext.*, un muncitor pe șantier. — Contaminare între **cazarmă** și **echipament**. Cf. fr. c a s e r n e m e n t.

CAZÁRMĂ, *cazărmi,* s.f. **1.** Ansamblu de clădiri, construcții și instalații afectat militarilor. **2.** (În sintagma) *Cazarma echipajului* = compartiment situat sub puntea unei nave de luptă, destinat odihnei echipajului. — Din rus. **kazarma.**

CAZEIFICÁRE s.f. **1.** Proces de precipitare a cazeinei din lapte; brânzire. **2.** (Med.) Formă de degenerescență necrotică a țesuturilor, produsă de bacilul tuberculozei. [Pr.: *-ze-i-*] — Cf. fr. c a s é i f i c a t i o n.

CAZEINÁT s.n. (În sintagma) *Cazeinat de sodiu* = produs obținut din lapte smântânit. [Pr.: *-ze-i-*]. — Din fr. **caséinate.**

CAZEÍNĂ s.f. Substanță proteică aflată în lapte și care, coagulându-se, formează partea componentă principală a brânzeturilor; cazeinogen. [Pr.: *-ze-i-*] — Din fr. **caséine.**

CAZEINOGÉN s.n. Cazeină. [Pr.: *-ze-i-*] — Din fr. **caséinogène.**

CAZEMÁTĂ, *cazemate,* s.f. Lucrare de apărare, construită din lemn și pământ sau din beton armat, în care sunt instalate diferite mijloace de luptă împotriva artileriei și împotriva bombardamentelor aeriene; buncăr (**4**). F Încăpere blindată pe nave, unde sunt instalate tunurile de calibru mijlociu. — Din fr. **casemate.**

CAZÍC, *cazici,* s.m. Țăruș de lemn (având la capăt un inel de oțel), care se introduce în pământ, pe malul unei ape, pentru legarea ambarcațiunilor. — Et. nec.

CAZIÉR, *caziere,* s.n. **1.** Dulap cu mai multe compartimente sau sertare, în care se clasează acte, dosare etc. F (Tipogr.) Dulăpior cu rafturi în care se păstrează literele. **2.** (Jur.; în sintagma) *Cazier judiciar* = fișă de evidență în care organele judiciare consemnează toate condamnările penale ale unei persoane. F Serviciu care ține evidența acestor fișe. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **casier.**

CAZINÓ s.n. v. **cazinou.**

CAZINÓU, *cazinouri,* s.n. Local public cu restaurant, cu săli pentru jocuri (de noroc), de dans, de spectacole etc. [Var.: **cazinó** s.n.] — Din fr. **casino.**

CAZMÁ, *cazmale,* s.f. **1.** Unealtă de săpat pământul, asemănătoare cu lopata, alcătuită dintr-o lamă metalică, ușor concavă, cu muchie ascuțită, fixată la o coadă dreaptă de lemn; hârleț. **2.** (Reg.) Târnăcop. **3.** Lovitură de cazma (**1, 2**). — Din tc. **kazma.**

CÁZNĂ, *cazne,* s.f. **1.** Tortură, supliciu, chin. **2.** Asuprire, împilare, nedreptate. **3.** Străduință, osteneală, trudă. — Din sl. **kaznĭ** „pedeapsă”.

CAZÓN, -Ă, *cazoni, -e,* adj. De cazarmă, propriu cazărmii; milităresc. F (Peior.) Aspru, rigid; milităros. — Din rus. **kazionnîi** „de stat, fiscal”.

CAZUÁL, -Ă, *cazuali, -e,* adj. **1.** Care are un caracter întâmplător, care depinde de împrejurări; accidental. **2.** Care arată cazul gramatical. *Desinență cazuală.* [Pr.: *-zu-al*] — Din lat. **casualis.**

CAZUALÍSM s.n. Doctrină care atribuie întâmplării cauzele și succesiunea evenimentelor. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **casualisme.**

CAZUALITÁTE s.f. Calitate sau stare a ceea ce este cazual (**1**). [Pr.: *-zu-a-*] — **Cazual** + suf. *-itate.*

CAZUÁR, *cazuari,* s.m. Gen de păsări mari din Oceania, asemănătoare cu struțul, cu o creastă cornoasă pe frunte și cu pene negre întrebuințate ca podoabă *(Casuarius casuarius).* [Pr.: *-zu-ar*] — Din fr. **casoar,** it. **casuario.**

CAZUÍST, -Ă, *cazuiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care aplică metodele cazuisticii, care se servește de argumente ingenioase și logice în aparență, dar false în fond. — Din fr. **casuiste.**

CAZUÍSTIC, -Ă, *cazuistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Bazat pe cazuistică (**2**), privitor la cazuistică. **2.** S.f. Parte a teologiei scolastice medievale care încearcă să rezolve cazurile de conștiință și să justifice unele practici imorale printr-un sistem de norme etice abstracte și prin subtilități logice, devenite cu vremea pură sofistică; *p. ext.* argumentare subtilă, abilă, sofistică a unor teze false sau îndoielnice. — Din fr. **casuistique.**

CAZÚLCĂ, *cazulci,* s.f. Unealtă pentru pescuitul peștilor răpitori în timpul iernii sub gheață. — Et. nec.

CĂ conj. **1.** Introduce propoziții subordonate: **a)** completive; *Am spus că nu pot veni;* **b)** subiective: *Așa-i c-a venit și rândul meu?;* **c)** atributive: *Gândul că nu pot pleca mă chinuie;* **d)** (cazuale) căci, fiindcă. *Hai acasă că-i târziu;* **e)** (consecutive) încât, de. *E atât de slab, că-l bate vântul;* **f)** (concesive) deși, cu toate că, măcar că. *Și omul, că-i om, și nu poate să înțeleagă;* **g)** (temporale) după ce, când. *Acum că ne-am odihnit, pot să-ți povestesc întâmplarea.* **2.** (Pop.) Și. *Să care bărbatul cu carul și femeia să împrăștie cu poala, că tot se isprăvește.* **3.** (În expr.) *Nici că* = nu. (Adversativ) *Numai că* = dar, însă. **4.** Într-adevăr, așa e. *Că bine zici d-ta.* **5.** De ce (nu)! cum (nu)! *Că nu mai vine odată.* **6.** Doar. *Da cum nu! Că nu mi-oi feșteli eu obrazul!* G (Cu sens restrictiv) *Nu că mă laud, dar așa este.* **7.** (În formarea unor loc.) *Cum că, după ce că, măcar că* etc. — Lat. **quod.**

CĂCÁ, *cac,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A defeca. **2.** Tranz. și refl. A (se) umple de excremente. G Expr. *S-a căcat în scăldătoare* = se zice despre un om norocos. **3.** Tranz. A murdări. **4.** Tranz. Fig. A naște. — Lat. **cacare.**

CĂCÁRE, *căcări,* s.f. (Pop.) Defecare. — V. **căca.**

CĂCÁT, (**1**) *căcați,* s.m., (**2**) *căcaturi,* s.n. (Pop.) **1.** S.m. Excrement. G *Căcat cu ochi* = om (mai ales copil) de nimic. G Expr. *A mânca căcat* = a spune minciuni. **2.** S.n. Lucru de nimic; fleacuri. — V. **căca.**

CĂCI conj. (Introduce propoziții explicative) Pentru că, deoarece, fiindcă. *Eu îi cunosc căci am trăit cu ei.* — **Că** + **ce.**

CĂCIULÁR, *căciulari,* s.m. **1.** Meseriaș care lucrează căciuli. **2.** Infanterist în vechea armată română care purta o căciulă împodobită cu o pană de curcan; dorobanț. — **Căciulă** + suf. *-ar.*

CĂCIÚLĂ, *căciuli,* s.f. **1.** Obiect confecționat din blană de oaie sau de alt animal și care servește la acoperirea capului. *Bună ziua, căciulă (că stăpânu-tău n-are gură)!* se spune, în bătaie de joc, unuia care nu salută. G Expr. *A-și lua* (sau *a-și scoate*) *căciula (de pe cap)* = a-și descoperi capul în semn de salut sau de respect. *La așa cap, așa căciulă* = cum e omul, așa e și purtarea lui. *A-i ieși* (cuiva) *părul prin căciulă* = **a)** a i se urî așteptând; **b)** a o duce greu; a sărăci. *A fi* (sau *a se ști, a se simți) cu musca pe căciulă* = a se simți vinovat. *(Asta* sau aia *e) altă căciulă* = (aceasta e) altceva, altă socoteală. *A da cu căciula în câini* = a fi cu chef, a-și face de cap. *(Bun de) să dai cu căciula-n câini* = (despre mâncăruri, băuturi) foarte gustos. F Fig. Persoană, individ. *Câte cinci lei de căciulă.* **2.** Obiect în formă de căciulă (**1**) (care servește ca acoperământ pentru coșuri, canale etc.). F Partea superioară a ciupercii. — Cf. alb. k ë s u l' ë.

CĂCIULEÁLĂ, *căciuleli,* s.f. Căciulire. — **Căciuli** + suf. *-eală.*

CĂCIULÍ, *căciulesc,* vb. IV. Refl. A se ploconi în fața cuiva spre a obține ceva; a cere ceva în chip umil; a se pleca. — Din **căciulă.**

CĂCIULÍE, *căciulii,* s.f. **1.** Căpățână de usturoi. **2.** Măciulie de mac. — **Căciulă** + suf. *-ie.*

CĂCIULÍRE, *căciuliri,* s.f. Faptul de *a se căciuli;* căciuleală, ploconire. — V. **căciuli.**

CĂCIULÍȚĂ, *căciulițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *căciulă* (**1**). **2.** Bonetă purtată de femei și de copii. — **Căciulă** + suf. *-iță.*

CĂCIULÓI, *căciuloaie,* s.n. Augmentativ al lui *căciulă.* — **Căciulă** + suf. *-oi.*

CĂCIÚR, -Ă, s.m. și f., adj. v. **caciur.**

CĂDEÁ, *cad,* vb. II. **I.** Intranz. **1.** A se deplasa de sus în jos datorită greutății, a se lăsa în jos; a pica. F Fig. (Despre iarnă, ger, seară etc.) A se lăsa, a veni, a se apropia. F (Despre ape de munte) A curge repede. **2.** (Despre dinți, păr, fulgi, frunze etc.) A se desprinde din locul unde era fixat. **3.** A se lăsa în jos continuând să fie prins; a atârna, a se pleca. **4.** A se răsturna, a se prăvăli; a se dărâma, a se surpa. G Expr. *A cădea (bolnav) la pat* = a se îmbolnăvi. *A cădea în picioare* = a ieși cu abilitate dintr-o situație grea. F (Determinat prin „în genunchi”, „cu rugăminte” etc.) A se așeza în genunchi înaintea cuiva spre a-i cere iertare ori ajutor sau pentru a-i arăta supunere; a ruga pe cineva cu umilință sau cu stăruință. **II.** Intranz. Fig. **1.** A pieri, a muri (în luptă). **2.** (Despre orașe, poziții strategice etc.) A ajunge în mâna adversarului, a fi cucerit. **3.** A avea un insucces, a nu reuși. *A căzut la examen.* **3.** (Despre guverne, legi etc.) A-și înceta existența, a nu mai fi în vigoare. **4.** A nimeri din întâmplare, pe neașteptate într-un loc sau într-o situație. G Expr. *A-i cădea cuiva (cu) drag* (sau *la inimă*) = a stârni dragostea cuiva, a-i deveni drag. F A se arunca, a se năpusti asupra cuiva. **5.** A intra în... (sau sub...), a fi cuprins de.... *A căzut în extaz.* G Expr. *A cădea pe gânduri* = a deveni îngândurat. *A-i cădea bine* = a-i plăcea, a-i prii. *A-i cădea rău* = a nu-i conveni, a nu-i plăcea. **6.** A se situa, a se afla. *Satul cade pe malul Dunării.* F (La ghicitul în cărți) A se arăta, a se vedea, a reieși. **7.** (În expr.) *A cădea la învoială* (sau *de acord)* = a ajunge la o

înțelegere. **III.** Refl. unipers. A reveni cuiva, a se cuveni. *Partea aceasta mi se cade mie.* F A ședea bine; a se potrivi. — Lat. **cadere.**

CĂDELNIȚÁ, *cădelnițez,* vb. I. Intranz. A mișca (într-o parte și într-alta) cădelnița, afumând cu tămâie; a tămâia. F Tranz. Fig. A aduce cuiva laude exagerate, lingușitoare. — Din **cădelniță.**

CĂDÉLNIȚĂ, *cădelnițe,* s.f. Vas ritual de metal atârnat de lănțișoare, în care se arde tămâie. — Din sl. **kadĭlĭnica.**

CĂDÉNIE s.f. (Înv.) Cuviință. — **Cădea** + suf. *-enie.*

CĂDÉRE, *căderi,* s.f. Faptul de *a cădea.* **1.** Deplasare, mișcare de sus în jos a unui lucru, coborâre spre pământ sub efectul gravitației. G *Cădere de apă* = diferență de nivel între două puncte ale unui curs de apă; (concr.) masă de apă care cade de la o oarecare înălțime; cascadă, cataractă. F Lăsare în jos a unui lucru care continuă să fie în parte susținut. F Deplasare a unui organ din poziția sa normală. *Căderea mușchilor.* F Diferența dintre valorile pe care le ia o mărime în două puncte diferite. *Cădere de potențial.* F (Med.; în sintagma) *Cădere de tensiune* = coborâre a tensiunii arteriale sub limita normală. **2.** Desprindere a unei părți componente dintr-un organism. *Căderea dinților.* **3.** Răsturnare a unui corp; surpare. **4.** Fig. Ocupare, cucerire. *Căderea Cartaginei.* **5.** Fig. Insucces, nereușită. **6.** Competență, drept. *Nu e în căderea lui să mă judece.* **7.** Nereușită, eșec. — V. **cădea.**

CĂDÍ, *cădesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A cădelnița, a tămâia. — Din sl. **kaditi.**

CĂDÍRE, *cădiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a cădi.* — V. **cădi.**

CĂFTĂNÉL, *căftănele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *caftan.* — **Caftan** + suf. *-el.*

CĂFTĂNÍ, *căftănesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Înv.) A numi pe cineva domn sau a-l așeza într-un rang de boierie (ocazie cu care i se dăruia caftanul). **2.** Fig. (Fam.) A bate, a lovi peste spate pe cineva. — Din **caftan.**

CĂFTĂNÍE s.f. (Înv.) Privilegiul de a purta caftan. — **Caftan** + suf. *-ie.*

CĂÍ, *căiesc,* vb. IV. Refl. A-i părea cuiva rău, a regreta, a recunoaște că a greșit. F Tranz. (Rar) A compătimi pe cineva; a căina. — Din sl. **kajati sen.**

CĂIERÉL, *căierele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *caier.* [Pr.: *că-ie-*] — **Caier** + suf. *-el.*

CĂIMĂCĂMÍE, *căimăcămii,* s.f. Formă de guvernământ provizoriu instituită în timpul cât tronul rămânea vacant sau pe timpul absenței domnului; locotenență domnească; *p. ext.* timpul cât dura această formă de guvernământ. — **Caimacam** + suf. *-ie.*

CĂINÁ, *căinez,* vb. I. Refl. A se tângui, a se văita, a se plânge. F Tranz. A compătimi, a deplânge. [Var.: **căiní** vb. IV] — Din sl. **kajanŭ** (part. lui *kajati sen).*

CĂINÁRE, *căinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) căina.* — V. **căina.**

CĂINÍ vb. IV v. **căina.**

CĂÍNȚĂ, *căințe,* s.f. **1.** Regret, remușcare. **2.** (Bis.) Durere a sufletului și repulsie față de păcatele săvârșite, împreună cu hotărârea de a nu mai păcătui în viitor. — **Căi** + suf. *-ință.*

CĂIȘÓR, *căișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *cal.* **2.** (La pl.) Călușei (**2**). [Pr.: *că-i-*] — **Cal** + suf. *-işor.*

CĂÍȚĂ, *căițe,* s.f. **1.** (Reg.) Bonetă, scufie, căciuliță. **2.** (Pop.) Membrană care învelește capul unor copii nou-născuți, tichie. G Expr. *Născut cu căiță* (pe cap) = se spune despre un om norocos. **2.** (Reg.) Placentă (**1**). — Din sb. **kaica.**

CĂLACÁN s.n. v. **calaican.**

CĂLÁRE adv. (Adesea adjectival) Încălecat pe cal, pe alt animal sau, *p. ext.*, pe un obiect. G Expr. *De(-a) călare* = **a)** călărind, din fuga calului; **b)** *fig.* fără odihnă. *Nici călare, nici pe jos* = nici așa, nici așa. *A fi călare pe situație* = a domina o situație, a se simți tare, sigur într-o anumită împrejurare (grea). [Formă gramaticală: pl. (adjectival) *călări*] — Lat. **caballaris, -em.**

CĂLĂFĂTUÍ, *călăfătuiesc,* vb. IV. Tranz. A astupa cu calafat găurile dintre scândurile bordajelor sau ale punții unei nave în vederea etanșării. — **Calafat** + suf. *-ui.* Cf. ngr. k a l a f a t i z o.

CĂLĂFĂTUÍRE, *călăfătuiri,* s.f. Acțiunea de *a călăfătui* și rezultatul ei. — V. **călăfătui.**

CĂLĂMÁRĂ s.f. v. **călimară.**

CĂLĂRÁȘ, *călărași,* s.m. **1.** (La pl.; în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Corp militar de slujitori auxiliari ai domniei; (și la sg.) membru al acestui corp militar. F (Înv.) Ostaș de cavalerie. **2.** Coardă de rod la vița de vie, scurtată la 4-6 muguri și plasată călare pe coarda de doi ani. — **Călare** + suf. *-aș.*

CĂLĂRĂȘEÁN, -Ă, *călărășeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor al municipiului Călărași. **2.** Adj. Care aparține municipiului Călărași sau călărășenilor (**1**), privitor la municipiul Călărași ori la călărășeni. — **Călărași** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CĂLĂRĂȘEÁNCĂ, *călărășence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Călărași. — **Călărășean** + suf. *-că.*

CĂLĂRÉSC, -EÁSCĂ, *călărești,* adj. (Înv.) De călăreț; de cavalerie. *Oști călărești.* — **Călare** + suf. *-esc.*

CĂLĂRÉȘTE adv. (Rar) Călare. — **Călare** + suf. *-ește.*

CĂLĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *călărești, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care călărește, (sportiv) care practică călăria. F (Înv.) Călăraș (**1**). **2.** S.m. Denumire dată unor piese și instrumente: **a)** placă mică de metal care se prinde în partea superioară a unei fișe dintr-o cartotecă de bibliotecă sau de contabilitate; **b)** mică piesă de sârmă de forma literei U, care se așază răsturnată pe brațele unei balanțe pentru a obține echilibrul; **c)** mică piesă de sârmă îndoită în formă de U, care servește la închiderea unui circuit; **d)** bară scurtă de oțel și de beton, folosită ca armătură suplimentară în zona de reazem a unei grinzi de beton armat. — Lat. **caballaricius.**

CĂLĂRÍ, *călăresc,* vb. IV. Intranz. A merge călare. F Tranz. A mâna calul stând călare pe el; a încăleca. — Din **călare.**

CĂLĂRÍE s.f. Acțiunea de *a călări;* călărit. F Arta de a călări. F Ramură sportivă care constă în conducerea calului din poziția încălecat, în probe de alergare, sărituri, dresaj etc.; echitație. — **Călare** + suf. *-ie.*

CĂLĂRÍME s.f. (Înv.) Oaste călare; cavalerie. — **Călare** + suf. *-ime.*

CĂLĂRÍT s.n. Călărie. — V. **călări.**

CĂLĂTÓR, -OÁRE, *călători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care călătorește, care se află în călătorie. **2.** Adj. (Despre popoare) Nomad. **3.** Adj. (Despre păsări) Care pleacă iarna în țări mai calde; migrator. **4.** Adj. Fig. Care trece repede; trecător, nestatornic. — **Cale** + suf. *-ător.*

CĂLĂTORÍ, *călătoresc,* vb. IV. **1.** Intranz. A face un drum spre un loc (mai) depărtat; a fi pe drum. F A fi călător, a fi la drum. **2.** Refl. Fig. (Reg.) A se sfârși; a muri. — Din **călător.**

CĂLĂTORÍE, *călătorii,* s.f. Acțiunea de *a (se) călători*; drum pe care îl face cineva într-un loc (mai depărtat). G Expr. (Ir.) *Călătorie sprâncenată* = urare care arată indiferența pentru plecarea cuiva. — **Călători** + suf. *-ie.*

CĂLĂTORÍT, -Ă, *călătoriți, -te,* adj. Care a călătorit mult, umblat; care a văzut multe locuri. — V. **călători.**

CĂLĂU, *călăi,* s.m. Bărbat însărcinat cu executarea osândiților la moarte; gâde, hoher. F Fig. Om crud, sângeros, care supune pe cineva la chinuri; tiran, ucigaș. — Din țig. **kalo** „negru”.

CĂLĂÚZ s.m. v. **călăuză.**

CĂLĂÚZĂ, *călăuze,* s.f. **1.** Persoană care însoțește pe cineva spre a-i arăta drumul și spre a-i da indicațiile sau explicațiile necesare; ghid. **2.** Persoană care îndrumează într-o acțiune, într-un domeniu de cercetare etc.; conducător, îndrumător. **3.** Îndreptar, ghid. [Var.: **călăúz** s.m.] — Din tc. **kılavuz,** ngr. **kalaúzis.**

CĂLĂUZÍ, *călăuzesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A conduce pe cineva pe un drum. **2.** A îndruma, a învăța, a povățui. F Refl. A se orienta, a se conduce după... [Pr.: *-lă-u-*] — Din **călăuză.**

CĂLĂUZÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a călăuzi;* îndrumare. [Pr.: *-lă-u-*] — V. **călăuzi.**

CĂLĂUZITÓR, -OÁRE, *călăuzitori, -oare,* adj. Care călăuzește, care îndrumează; îndrumător. [Pr.: *-lă-u-*] — **Călăuzi** + suf. *-tor.*

CĂLCÁ, *calc,* vb. I. **I. 1.** Intranz. A pune piciorul pe ceva sau undeva; a păși. G Expr. *A călca din pod* (sau *de sus)* = a umbla țanțoș, trufaș. *A călca în strâchini* = a umbla neatent, a fi stângaci; a face gafe. *A călca pe urmele cuiva* = a avea apucăturile, comportarea cuiva. *A călca strâmb* (sau *alături cu drumul)* = a fi necinstit, incorect, a se abate de la normele de conduită stabilite. *A călca cu stângul* = a porni prost la o acțiune; a nu izbuti. *A călca cu dreptul* = a începe ceva cu bine; a izbuti. F A trece păsind peste ceva. **2.** Tranz. (Pop.; despre bărbățușul păsărilor) A fecunda. **3.** Intranz. A intra, a veni undeva, a se abate. **4.** Tranz. A cutreiera, a străbate un drum, o regiune etc. **5.** Tranz. Fig. A încălca pustiind și prădând. F (Fam.) A veni fără veste undeva sau la cineva. **II.** Tranz. **1.** A strivi, a zdrobi, a nimici cu picioarele. F A bătători pământul, iarba, semănăturile printr-o călcare repetată cu picioarele. F A tescui strugurii cu picioarele. G Expr. *A călca apa* = a se menține la suprafața apei înotând în poziție verticală. F Intranz. A înfrânge o pornire sau un sentiment. G Expr. *A-și călca pe inimă* = a face ceva împotriva propriilor sale sentimente, împotriva propriei sale voințe. **2.** A nu respecta o hotărâre, o lege, o obligație etc. **III.** Tranz. A netezi îmbrăcămintea sau rufăria cu fierul de călcat. — Lat. **calcare.**

CĂLCÁRE, *călcări,* s.f. Faptul de *a călca.* **1.** Nerespectare, violare a unei legi, a unui ordin etc. **2.** Abatere, deviere de la un principiu. **3.** Atac, năvălire (în scopul jefuirii). — V. **călca.**

CĂLCÁT s.n. Acțiunea de *a călca* (**III**). — V. **călca.**

CĂLCĂTÓR, -OÁRE, *călcători, -oare,* s.m., s.f., s.n. **I.** S.m. și f. **1.** Meseriaș care calcă haine sau rufărie (într-un atelier de confecții, într-o spălătorie etc.). **2.** (Rar) Persoană care calcă o lege, o dispoziție etc. F Prădător, hoț. **II.** S.f. **1.** Scândură pe care olarul frământă lutul cu picioarele. **2.** Vas în care se calcă (**II 1**) strugurii. **3.** Instalație specială la gardurile pescărești, care permite trecerea peștelui într-un singur sens sau circulația

bărcilor în ambele sensuri fără ca peștele să iasă. **III.** S.n. **1.** Mecanism la mașinile de cusut, care apasă pe placa mașinii materialul ce se lucrează, pentru a putea fi fixat și deplasat mai ușor; apăsător, ceapraz. **2.** Unealtă formată dintr-o lamă de oțel plană sau îndoită, cu crestături pe una sau pe ambele muchii, prevăzută cu mâner și folosită de lemnari la rostuirea dinților pânzelor de fierăstrău; ceapraz. **3.** Pânză sau pernită pe care se calcă (**III**) haine, rufărie etc. — **Călca** + suf. *-ător.*

CĂLCĂTOREÁSĂ, *călcătorese,* s.f. Femeie care are meseria de a călca (**III**) haine, rufărie etc. — **Călcător** + suf. *-easă.*

CĂLCĂTORÍE, *călcătorii,* s.f. Atelier unde se calcă (**III**) haine, rufărie etc. F Spec. Secție sau atelier în care se calcă produsele textile realizate într-o fabrică de confecții. — **Călcător** + suf. *-ie.*

CĂLCĂTÚRĂ, *călcături,* s.f. Fel de a merge ; pas, mers, umblet. — **Călca** + suf. *-ătură.*

CĂLCÁI, *călcâie,* s.n. **1.** Partea posterioară a tălpii piciorului, formată din oasele astragal și calcaneu; talus; *p. ext.* parte a ciorapului sau a încălțămintei care acoperă această porțiune a piciorului. G Expr. *A se afla* (sau *a fi, a trăi* etc.) *sub călcâi* = a se afla (sau a fi, a trăi) sub totala dominație a cuiva, a fi exploatat, subordonat, împilat. *A se învârti* (sau *a se întoarce, a sări) într-un călcâi* = a se mișca repede, a fi iute la treabă; *fig.* a se bucura. *Fuge* (sau *merge) de-i pârâie* (sau *sfârâie) călcâiele* = fuge (sau merge) foarte repede. *A i se aprinde* (sau *a-i sfârâi) călcâiele* (după cineva) = **a)** a fi foarte îndrăgostit (de cineva), a se îndrăgosti subit; **b)** a fi zorit, nerăbdător. F Lovitură dată cu călcâiul (**1**). G Expr. *A da călcâie calului* = (despre călărești) a lovi calul cu călcâiele, ca să pornească sau să meargă mai repede. F *Călcâiul lui Ahile* = partea vulnerabilă, latura slabă a unei persoane sau a unui lucru. **2.** Nume dat părții dinapoi (sau de jos) a unor obiecte. **3.** Piesă mică de lemn, de formă prismatică, fixată de o grindă de lemn pentru a împiedica alunecarea unui element de construcție care se reazemă pe grindă sau folosită ca piesă de rezistență într-o îmbinare. **4.** Dispozitiv cu care se împiedică filarea unui lanț sau a unei parâme. **5.** Strat format între săpun și leșiile de glicerină la fabricarea săpunului. — Lat. **calcaneum.**

CĂLCÂIÁȘ, *călcâiașe,* s.n. Diminutiv al lui *călcâi.* [Pr.: *-câ-iaș*] — **Călcâi** + suf. *-aș.*

CĂLDÁRE, *căldări,* s.f. **I.** Vas mare tronconic sau cilindric, prevăzut cu o toartă la partea superioară, folosit pentru păstrarea și transportul materialelor lichide, pulverulente sau granuloase; găleată. G *Căldare de abur* = instalație (la locomotive, locomobile, vapoare etc.) cu ajutorul căreia se trece apa, sub acțiunea căldurii, din faza lichidă în vapori cu o presiune mai mare decât cea atmosferică; cazan cu abur. *Căldare de rachiu* = alambic pentru distilarea rachiului. F Conținutul unei căldări (**I**). **II.** (Geogr.) Depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munților înalți; scobitură în albiile apelor curgătoare, la baza unei cascade; cazan. G *Căldare glaciară* = circ glaciar. — Lat. **caldaria.**

CĂLDĂRÁR, *căldărari,* s.m. Meșteșugar care face sau repară căldări (**I**) și alte vase (de aramă). — **Căldare** + suf. *-ar.*

CĂLDĂRÁȘ[1], *căldărași,* s.m. Muncitor care curăță de zgură oala de turnat oțel și montează pâlnia și dopul acesteia. — **Căldare** + suf. *-aș.*

CĂLDĂRÁȘ[2], *căldărași,* s.m. (Ornit.) Botroș. — ***Cărdel** (înv. „sticlete” < lat. **cardillus)* + suf. *-aș,* prin etimologie populară.

CĂLDĂRĂRÍE, *căldărării,* s.f. Atelier meșteșugăresc în care se confecționau sau se reparau odinioară căldări (**I**), cazane sau alte obiecte (de aramă). — **Căldare** + suf. *-ărie.*

CĂLDĂRÓI, *căldăroaie,* s.n. Augmentativ al lui *căldare* (**I**). — **Căldare** + suf. *-oi.*

CĂLDĂRÚȘĂ, *căldărușe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *căldare* (**I**). **2.** Plantă erbacee ornamentală cu tulpină simplă sau ramificată, păroasă, cu flori albastre, violete, roșii, mai rar albe *(Aquilegia vulgaris).* — **Căldare** + suf. *-ușă.*

CĂLDICÉL, -ÍCĂ, *căldicei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *cald;* căldișor, călduț. — **Cald** + suf. *-icel.*

CĂLDIȘÓR, -OÁRĂ, *căldișori, -oare,* adj. Căldicel. — **Cald** + suf. *-ișor.*

CĂLDÚRĂ, *călduri,* s.f. **1.** Starea sau gradul de încălzire a unui corp; faptul că un corp posedă o anumită temperatură; senzație produsă de corpurile calde; temperatură ridicată. **2.** (Fiz.) Mărime scalară prin care se exprimă transferul de energie între sistemele fizico-chimice sau între diferite părți ale aceluiași sistem în cadrul unei transformări în care nu se efectuează lucru mecanic; *p. ext.* parte a fizicii care studiază fenomenele termice. G *Căldură specifică* = căldură necesară ridicării cu un grad Celsius a temperaturii unui gram dintr-un corp. G *Căldură animală* = energie calorică rezultată în decursul metabolismului pe seama proceselor de oxidare a substanțelor nutritive. **3.** (La pl.) Timp călduros, atmosferă fierbinte; vreme toridă. **4.** (La pl.) Temperatură ridicată a corpului; febră. **5.** Fig. Ardoare, înfocare, patimă. F Afecțiune, amabilitate, prietenie. **6.** (La pl.) Perioadă din ciclul sexual în care animalele femele manifestă dorința naturală de a se împerechea. — Lat. pop. **caldura.**

CĂLDURÍCĂ s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *căldură* (**1**). — **Căldură** + suf. *-ică.*

CĂLDURÓS, -OÁSĂ, *călduroși, -oase,* adj. **1.** Care păstrează căldura. **2.** Fig. Însuflețit, plin de căldură (**5**). — **Căldură** + suf. *-os.*

CĂLDÚȚ, -Ă, *călduți, -e,* adj. Căldicel. — **Cald**+ suf. *-uț.*

CĂLEÁP, *călepe,* s.n. (Reg.) Rășchitor mic; *p. ext.* scul. — Din tc. **keleb.**

CĂLÍ, *călesc,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. A mări duritatea și rezistența unui metal sau a unui aliaj prin răcire bruscă după o încălzire la temperatură înaltă; a oțeli. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întări, a (se) consolida, a (se) oțeli. **II.** Tranz. A prăji în grăsime un aliment, în special varza. — Din sl. **kaliti.**

CĂLÍBIL, -Ă, *călibili, -e,* adj. (Despre metale) Care se poate căli (**I 1**). — **Căli** + suf. *-bil.*

CĂLIBILITÁTE s.f. Proprietate a unui metal de a putea fi călit (**I 1**). — **Călibil** + suf. *-itate.*

CĂLIFÁR, *călifari,* s.m. **1.** Numele a două specii de păsări migratoare acvatice, asemănătoare cu rațele și cu gâștele: una cu pene albe, negre sau ruginii *(Tadorna tadorna),* cealaltă cu pene roșii-ruginii *(Tadorna ferruginea).* **2.** Specie de porumbel domestic. — Din bg. **kalefar.**

CĂLIMÁRĂ, *călimări,* s.f. Vas mic de sticlă, de metal, de material plastic etc., în care se ține cerneala. [Var.: (înv.) **călămáră** s.f.] — Din ngr. **kalamári.**

CĂLÍN, *călini,* s.m. Arbust sălbatic cu frunze lobate, opuse, cu flori albe și cu fructe roșii, zemoase, necomestibile, în formă de ciorchini *(Viburnum opulus).* — Din **călină** (derivat regresiv).

CĂLÍNĂ, *căline,* s.f. Fructul călinului, de culoare roșie și cu gust acrișor. — Din bg. **kalina.**

CĂLINDÁR s.n. v. **calendar**.

CĂLINESCIÁN, -Ă, *călinescieni, -e*, adj. De Călinescu, al lui Călinescu; în maniera lui Călinescu. [Pr.: *-ci-an*] — **Călinescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

CĂLINÉT, *călineturi,* s.n. (Rar) Crâng de călini. — **Călin** + suf. *-et.*

CĂLÍRE, *căliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) căli.* F Tratament termic al oțelului, care constă în încălzirea piesei la o temperatură superioară punctului de transformare, urmată de răcirea ei bruscă într-un mediu gazos, lichid sau granular, în vederea măririi durității, mai ales a stratului superficial. — V. **căli.**

CĂLÍT[1] s.n. Călire. — V. **căli.**

CĂLÍT[2], -Ă, *călițI, -te,* adj. **I. 1.** (Despre metale) Întărit prin călire. **2.** Fig. (Despre oameni) Întărit, rezistent; încercat. **II.** (Despre alimente) Prăjit în grăsime. — V. **căli.**

CĂLÁU, -IE, *călâi,* adj. (Reg.) **1.** (Despre lemne) Verde, neuscat. F (Despre fructe) Necopt. **2.** Călduț. — Et. nec.

CĂLȚÚN[1], *călțuni,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Încălțăminte de sărbătoare (asemănătoare cu cizmele); ciorap de lână. **2.** Compus: *călțunul-doamnei* = plantă erbacee din familia rozaceelor, înaltă de 10-15 cm, cu flori galbene cu vinișoare violete; cerențel *(Geum urbanum).* — Din ngr. **kalstóni** (după *încălța).*

CĂLȚÚN[2] s.m. v. **colțun.**

CĂLȚUNÁR, *călțunari,* s.m. (Reg.) Flăcău, bărbat care duce darurile miresei. — **Călțun** + suf. *-ar.*

CĂLȚUNÁȘ[1], *călțunași,* s.m. **1.** Ciorap de lână albă în portul popular. **2.** (Mai ales la pl.) Numele a două plante: **a)** plantă decorativă cățărătoare, cu flori portocalii, având un fel de pinten; condurul-doamnei *(Tropaeolum majus);* **b)** toporaș. — **Călțun** + suf. *-aș.*

CĂLȚUNÁȘ[2] s.m. v. **colțunaș.**

CĂLȚUNĂREÁSĂ, *călțunărese,* s.f. (Reg.) Femeie care duce darurile miresei. — **Călțunar** + suf. *-easă.*

CĂLÚGĂR, *călugări,* s.m. **I.** Bărbat care a făcut legământ să ducă o viață religios-ascetică și care trăiește într-o comunitate mănăstirească; monah. **II.** Instalație hidrotehnică cu ajutorul căreia se poate evacua apa din helești, lacuri sau bazine artificiale în vederea primenirii ei. — Din sl. **kalugerŭ.**

CĂLUGĂRÁȘ, *călugărași,* s.m. Diminutiv al lui *călugăr* (**I**). — **Călugăr** + suf. *-aș.*

CĂLUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *călugărești,* adj. De călugăr (**I**); monahal. G *Ghiveci călugăresc* = ghiveci fără carne, preparat cu ulei. — **Călugăr** + suf. *-esc.*

CĂLUGĂRÉȘTE adv. În felul călugărilor (**I**). — **Călugăr**+ suf. *-ește.*

CĂLUGĂRÍ, *călugăresc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) face călugăr (**I**). — Din **călugăr.**

CĂLUGĂRÍE s.f. **1.** Viață de călugăr. **2.** Mănăstire. — **Călugăr** + suf. *-ie.*

CĂLUGĂRIȚĂ, *călugărițe,* s.f. **I.** Femeie care a făcut legământ să ducă o viață religios-ascetică și care trăiește într-o comunitate mănăstirească; monahie[2]. **II.** Insectă carnivoră mare, de culoare verde-cafenie, cu picioarele din față în formă de cange, care-i servesc la prinderea prăzii *(Mantis religiosa).* — **Călugăr** + suf. *-iță.*

CĂLUȘ, *căluși,* s.n. **1.** Bucată de lemn sau de metal care se pune între dinții dinainte ai unui animal, spre a-l forța să țină gura deschisă; mototol de cârpe care se introduce în gura unei persoane, pentru a o împiedica să strige. G Expr. *A pune* (cuiva) *călușul în gură* = a împiedica (pe cineva) să vorbească. **2.** Bețișor care face parte din mecanismul de declanșare al capcanelor de lemn. **3.** Mică piesă de lemn cu o formă specială, pe care se sprijină coardele întinse ale unui instrument muzical; scaun. **4.** Suport de lemn pe care pictorul își așază tabloul când lucrează; șevalet. **5.** Utilaj de foraj, pentru rotirea prăjinilor, folosit în forajul prin percuție sau în cel manual. **6.** (De obicei art.) Numele unui dans popular cu figuri variate, jucat (în preajma Rusaliilor) de un grup de flăcăi; melodie după care se execută acest dans; călușar (**1**), călușel (**4**). — **Cal** + suf. *-uș.*

CĂLUȘÁR, *călușari,* s.m. **1.** (La pl. art.) Căluș (**6**). **2.** (La pl.) Grup de dansatori care, în săptămâna Rusaliilor, execută (la sate) jocul tradițional denumit călușul; (și la sg.) fiecare dintre flăcăii care joacă acest dans. — **Căluș** + suf. *-ar.*

CĂLUȘÉL, *călușei,* s.m. **1.** Căluț (**1**). **2.** (La pl.) Instalație alcătuită din mai mulți căiși de lemn pe care încalecă copiii și care se învârtesc în jurul unui ax, fiind suspendați de niște bârne transversale; carusel, căișori. **3.** Căluț (**3**). **4.** Căluș (**6**). — **Cal** + suf. *-ușel.*

CĂLÚȚ, *căluți,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *cal;* călușel (**1**). **2.** Compus: *căluț-de-mare* = pește teleostean marin cu corpul de 8-10 cm, lipsit de înotătoare codală și cu capul asemănător cu cel al calului; cal-de-mare *(Hippocampus hippocampus).* **3.** Nume dat mai multor insecte din familia lăcustelor; călușel (**3**). — **Cal** + suf. *-uț.*

CĂMĂRĂ, *cămări,* s.f. **1.** Încăpere mică în care se păstrează alimente. **2.** (Înv.) Cameră, odaie. G *Cămară domnească* = (în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova): **a)** totalitatea veniturilor domniei, provenite din vămi, ocne și impozite indirecte, deosebite de veniturile vistieriei; **b)** (rar) monetărie. — Probabil lat. ***camara** în loc de **cam(m)ara** „cameră”.

CĂMĂȘĂ, *cămăși,* s.f. **1.** Îmbrăcăminte (de pânză, mătase etc.) care se poartă pe piele, acoperind partea superioară a corpului. G *Cămașă de noapte* = îmbrăcăminte de pânză, de mătase etc. (lungă), care se poartă ca veșmânt pentru dormit. *Cămașă de forță* = cămașă specială confecționată din pânză rezistentă, prevăzută cu cordoane, cu care se imobilizează temporar nebunii furioși, împiedicându-i să comită acțiuni violente, iresponsabile. G Expr. *A rămâne în cămașă* = a rămâne sărac, a pierde tot. *A nu avea nici cămașă pe el* = a fi foarte sărac. *A lăsa* (pe cineva) *în cămașă* sau *a-i lua* (cuiva) *și cămașa de pe el* = a-i lua (cuiva) tot ce are, a-l lăsa sărac. *Își dă și cămașa de pe el,* se spune despre un om exagerat de milos și de darnic. *A nu-l mai încăpea cămașa* = a fi înfumurat; a-i merge cuiva foarte bine. *A nu avea* (sau *a nu ști*) *pe unde să scoți cămașa* = a fi în mare încurcătură, a nu ști cum să scapi. *Arde cămașa pe cineva* = este în mare zor; are mare nevoie de ceva. **2.** Membrană, înveliș (subțire), căptușeală care îmbracă diferite obiecte, piese etc. F (Pop.) Placentă (**1**). F Îmbrăcăminte interioară a unui obiect, de obicei cilindric. **3.** Compus: *cămașa- broaștei* = algă verde de apă dulce de forma unei rețele, alcătuită din celule lungi, cilindrice *(Hydrodictyon reticulatum).* [Var.: **căméșă** s.f.] — Lat. **camisia.**

CĂMĂRÁȘ, *cămărași,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Slujbaș care avea în grijă odăile domnului, în special cămara domnească. F (Înv.) Intendent la o mănăstire. — **Cămară** + suf. *-aș.*

CĂMĂRĂȘÉL, *cămărășei,* s.m. (Înv.) Fecior de casă; camerier. — **Cămăraș** + suf. *-el.*

CĂMĂRĂȘÍȚĂ, *cămărășițe,* s.f. **1.** Soția cămărașului. **2.** (Rar) Îngrijitoare a cămării; chelăriță, menajeră. — **Cămăraș** + suf. *-iță.*

CĂMĂRÚIE, *cămărui,* s.f. Cămăruță. — **Cămară** + suf. *-uie.*

CĂMĂRÚȚĂ, *cămăruțe,* s.f. Diminutiv al lui *cămară;* cămăruie. — **Cămară** + suf. *-uță.*

CĂMĂȘUÍ, *cămășuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un element de construcție cu beton, metal etc. — **Cămașă** + suf. *-ui.*

CĂMĂȘUIÁLĂ, *cămășuieli,* s.f. **1.** Acțiunea de *a cămășui;* cămășuire. **2.** Pojghiță, înveliș care acoperă unele materii, obiecte sau piese. F Căptușeală interioară, subțire, de zidărie a unui tunel. G *Cămășuiala piloților* = tub metalic folosit pentru confecționarea piloților[2] de beton. **3.** Strat de piatră sau de balast dezagregat, care trebuie îndepărtat la deschiderea unei cariere sau a unei balastiere. [Pr.: *-șu-ia-*] — **Cămășui** + suf. *-eală.*

CĂMĂȘUÍCĂ, *cămășuici,* s.f. Cămășuță. — **Cămașă** + suf. *-uică.*

CĂMĂȘUÍRE, *cămășuiri,* s.f. Acțiunea de *a cămășui* și rezultatul ei; cămășuială. — V. **cămășui.**

CĂMĂȘÚIT, -Ă, *cămășuiți, -te,* adj. (Despre elemente de construcție) Care a fost acoperit cu beton, metal etc. — V. **cămășui.**

CĂMĂȘÚȚĂ, *cămășuțe,* s.f. Dominutiv al lui *cămașă* (**1**); cămășuică. — **Cămașă** + suf. *-uță.*

CĂMĂTÁR, *cămătari,* s.m. Persoană care dă împrumuturi bănești în schimbul unei camete. — **Camătă** + suf. *-ar.*

CĂMĂTĂREÁSĂ, *cămătărese,* s.f. (Rar) Femeie care dă bani cu camătă, care ia în camătă. — **Cămătar** + suf. *-easă.*

CĂMĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cămătărești,* adj. Care este propriu cămătarului, care se referă la camătă sau la cămătar; de camătă. G *Capital cămătăresc* = capital bănesc folosit pentru a obține camătă. — **Cămătar** + suf. *-esc.*

CĂMĂTĂRÉȘTE adv. În felul cămătarilor. — **Cămătar** + suf. *-ește.*

CĂMĂTĂRÍE, *cămătării,* s.f. Faptul de a da bani cu camătă; ocupația cămătarului. — **Cămătar** + suf. *-ie.*

CĂMÉȘĂ s.f. v. **cămașă.**

CĂMEȘÓI, *cămeșoaie,* s.n. Augmentativ al lui *cămașă* (**1**); cămașă lungă. — **Cămeșă** + suf. *-oi.*

CĂMILĂ, *cămile,* s.f. **1.** Mamifer rumegător mare din Africa de Nord și din Asia, cu una *(dromader)* sau cu două cocoașe pe spate, folosit la cărat poveri *(Camelus bactrianus).* **2.** (Mar.) Ponton din lemn pentru ridicarea navelor scufundate. — Din sl. **kamili.**

CĂMÍN, (**1, 2, 3, 6**) *căminuri,* (**4, 5**) *cămine,* s.n. **1.** Sobă joasă, zidită la peretele camerei, cu vatra larg deschisă. **2.** Cuptor, vatră. **3.** Coș pe unde iese fumul; horn. **4.** Fig. Casă părintească; *p. ext.* familie. **5.** Denumire dată unor instituții cu caracter social-cultural: *cămin de copii* = instituție cu regim de internat pentru copii preșcolari (3–6 ani), cu orar de zi sau săptămânal; *cămin studențesc* = așezământ universitar care asigură cazarea studenților, pe lângă acesta funcționând uneori și cantine; *cămin cultural* = instituție înființată în România la începutul decen. 3 al sec. XX în scopul propagării culturii la sate (**5**); *cămin școală* = cămin pentru copiii orfani, în care se află și școala; *cămin-spital* = cămin (de bătrâni) în care se acordă asistență medicală. **6.** Încăpere mică subterană, zidită și acoperită cu capac de fontă, pe traseul unei conducte de alimentare cu apă a unui canal, construită pentru a permite accesul la conductă sau la canal. — Din sl. **kamina.**

CĂMINÁR, *căminari,* s.m. Slujitor însărcinat, în Evul Mediu, în Moldova și apoi în Țara Românească, cu perceperea unor dări (la început numai pe vânzarea cerii). — **Camănă** (înv. „dare anuală asupra băuturilor alcoolice” <sl.) + suf. *-ar.*

CĂMINÍST, -Ă, *căminiști, -ste,* s.m. și f. (Student) care locuiește într-un cămin (**5**). — **Cămin** + suf. *-ist.*

CĂNĂRÁȘ, *cănărași,* s.m. Diminutiv al lui *canar;* cănăruț. — **Canar** + suf. *-aș.*

CĂNĂRÍȚĂ, *cănărițe,* s.f. Femela canarului. — **Canar** + suf. *-iță.*

CĂNĂRÚȚ, *cănăruți,* s.m. (Rar) Cănăraș. — **Canar** + suf. *-uț.*

CĂNĂȚÚIE, *cănățui,* s.f. (Rar) Căniță. — **Căniță** + suf. *-uie.*

CĂNĂVÁȚ s.n. v. **canavață.**

CĂNEÁLĂ, *căneli,* s.f. (Pop.) Vopsea (neagră), mai ales pentru păr. — **Căni** + suf. *-eală.*

CĂNGIUÍT, -Ă, *căngiuiți, -te,* adj. (Rar) În formă de cange, cu cange. — **Cange** + suf. *-uit.*

CĂNÍ, *cănesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A vopsi (în negru), mai ales părul. — Cf. tc. k i n a „*căneala*”.

CĂNÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a căni.* — V. **căni.**

CĂNÍȚĂ, *cănițe,* s.f. Diminutiv al lui *cană*[2]. — **Cană** + suf. *-iță.*

CĂPÁUCĂ s.f. v. **capaucă.**

CĂPĂCÉL, *căpăcele,* s.n. Diminutiv al lui *capac.* — **Capac** + suf. *-el.*

CĂPĂSTRU, *căpestre,* s.n. Porțiune de harnașament, confecționată din frânghie sau din curea, care se pune pe capul calului, al măgarului etc. pentru a lega animalul respectiv la iesle sau pentru a-l duce undeva. — Lat. **capistrum.**

CĂPĂTÁ, *căpăt,* vb. I. Tranz. **1.** A obține un lucru solicitat, a primi (în dar sau de pomană). G Loc. adj. *De căpătat* = primit de pomană, obținut prin cerșeală. **2.** A câștiga; a agonisi; a dobândi prin... — Lat. pop. **capitare.**

CĂPĂTÁT s.n. Faptul de *a căpăta* ceva de pomană. G Expr. *A umbla* (sau *a se duce, a pleca* etc.) *după căpătat* = a umbla să ceară de la alții cele necesare traiului. — V. **căpăta.**

CĂPĂTÂI, *căpătâie,* s.n. **1.** Parte a patului sau a oricărui alt obiect, pe care se pune capul; *p. ext.* pernă sau alt obiect pe care se pune capul. G Loc. adj. și adv. *Fără căpătâi* = fără ocupație (bine definită), fără rost. G Expr. *A sta la căpătâiul cuiva* = a veghea lângă o persoană bolnavă. *A nu avea căpătâi* = a nu avea niciun rost în viață. (Înv.) *A face* (cuiva) *de căpătâi* = a căpătui; a căsători (pe cineva). F *Carte de căpătâi* = **a)** carte fundamentală într-o disciplină sau în literatură; **b)** carte preferată. **2.** Nume dat mai multor obiecte de uz casnic, care servesc drept suport la ceva. **3.** Capăt (**1**), sfârșit. G Expr. *A scoate ceva la căpătâi* sau *a o scoate la căpătâi* (cu ceva) = a termina ceva cu succes, a o scoate la capăt. *A da de căpătâi* = a da de capăt, a descurca. — Lat. **capitaneum.**

CĂPĂTUÍ, *căpătuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A(-şi) face un rost, o situaţie. F (Fam.) A (se) căsători. — **Capăt** + suf. *-ui.*

CĂPĂTUIÁLĂ, *căpătuieli,* s.f. Faptul de *a (se) căpătui; p. ext.* îmbogăţire, parvenire; căpătuire; (concr.) rost, stare, avere. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Căpătui** + suf. *-elă.*

CĂPĂTUÍRE, *căpătuiri,* s.f. Căpătuială. F (Fam.) Căsătorie. — V. **căpătui.**

CĂPĂTUÍT, -Ă, *căpătuiţi, -te,* adj. Care şi-a creat (prin mijloace necinstite) o situaţie, un rost; cu stare, aşezat. F (Fam.) Căsătorit. — V. **căpătui.**

CĂPĂŢÂNĂ, *căpăţâni,* s.f. **1.** Cap de animal mort sau tăiat pentru consum. **2.** Cap de om mort desprins de trup; craniu. F (Ir.) Cap (mare) de om. **3.** Parte bulbucată a unei plante, formată din tulpină sau din suprapunerea frunzelor. *Căpăţână de varză.* **4.** Nume dat unor obiecte de formă conică. *Căpăţână de zahăr.* — Lat. pop. **capitina.**

CĂPĂŢÂNÓS, -OÁSĂ, *căpăţânoşi, -oase,* adj. **1.** (Fam.) Cu capul mare. **2.** Fig. Încăpăţânat; greu de cap. — **Căpăţână** + suf. *-os.*

CĂPÁU, *căpăi,* s.m. (Reg.) Copoi (**1**). — Din magh. **kopó.**

CĂPCĂÚN, *căpcăuni,* s.m. Fiinţă fabuloasă din mitologia populară românească, închipuită cu trup de om şi cu cap de câine, uneori cu două capete şi cu două guri, despre care se spune că mânca oameni. F Om rău, crud, sălbatic. — **Cap**[1] + **câine** (după ngr. *kinokéfalos).*

CĂPENEÁG, *căpeneaguri,* s.n. (Înv.) Haină lungă şi largă care acoperă tot corpul. [Var.: **chepeneág** s.n.] — Din magh. **köpenyeg.**

CĂPESTÉRIE s.f. v. **căpisterie.**

CĂPETÉNIE, *căpetenii,* s.f. Persoană care se află în fruntea unui grup; conducător, şef, comandant. G Loc. adj. *De căpetenie* = de frunte, principal; fundamental. [Var.: (reg.) **căpiténie** s.f.] — **Cap**[1] + suf. *-enie.*

CĂPEŢEÁ, *căpeţele,* s.f. Parte a frâului alcătuită din curelele care trec peste capul şi botul calului şi ale cărei capete inferioare sunt prinse de inelele zăbalei. [Var.: (reg.) **căpiţeá** s.f.] — Refăcut din **căpeţele** (pl. lui *căpeţel)* + suf. *-ea.*

CĂPEŢÉL, *căpeţele,* s.n. **1.** Bucăţică mică (din ceva). **2.** Colac rotund care se duce la biserică la slujbele pentru pomenirea morţilor. — Lat. **capitellum.**

CĂPIÁ, *căpiez,* vb. I. Intranz. **1.** (Pop.; despre ovine şi bovine) A se îmbolnăvi de cenuroză. **2.** Fig. (Fam.) A se zăpăci, a înnebuni. [Pr.: *-pi-a*] — Din **capiu.**

CĂPIÁLĂ, *căpieli,* s.f. (Pop.) Cenuroză. [Pr.: *-pi-a-*] — **Căpia** + suf. *-elă.*

CĂPIÁT, -Ă, *căpiaţi, -te,* adj. **1.** (Pop.; despre ovine şi bovine) Atins de cenuroză. **2.** Fig. (Fam.) Scrântit, ţicnit, nebun. [Pr.: *-pi-at*] — V. **căpia.**

CĂPICIOÁRĂ, *căpicioare,* s.f. Diminutiv al lui *căpiţă.* — **Căpiţă** + suf. *-ioară.*

CĂPIÉRE, *căpieri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a căpia;* cenuroză. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **căpia.**

CĂPISTÉRE, *căpisteri,* s.f. (Reg.) Albie, covată mică în care se cerne făina sau mălaiul şi se frământă aluatul. [Var.: **căpestérie** s.f.] — Lat. **capisterium.**

CĂPITÁN, *căpitani,* s.m. **1.** Grad de ofiţer superior locotenentului şi inferior maiorului; persoană care are acest grad. G (Mar.) *Căpitan-locotenent* = grad corespunzător căpitanului din armata de uscat sau de aviaţie; ofiţer care are acest grad. *Căpitan de rangul întâi* (sau *al doilea, al treilea)* = grad corespunzător colonelului (sau locotenent-colonelului, maiorului); ofiţer care are acest grad. **2.** (Urmat uneori de determinările „de vas", „de şlep", „de remorcher") Comandant al unei nave militare, comerciale sau de pasageri. G *Căpitan de port* = persoană însărcinată cu conducerea activităţii unui port sau a unui oficiu portuar. **3.** (Înv.) Persoană care comanda o oştire sau o parte a ei; comandant. G *Căpitan-paşa* = comandantul flotei turceşti. F Căpetenie (de haiduci, de hoţi etc.). F *Căpitan de poştă* = administrator al unei poşte. **4.** Sportiv desemnat să reprezinte şi să conducă în timpul unei competiţii echipa din care face parte. — Din it. **capitano,** rus. **kapitan.** Cf. magh. k a p i t á n y.

CĂPITĂLÁŞ, *căpităläşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *capital*[1] (**3**). — **Capital**[1] + suf. *-aş.*

CĂPITĂNÁŞ, *căpităneşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *căpitan.* — **Căpitan** + suf. *-aş.*

CĂPITĂNEÁSĂ, *căpităneşe,* s.f. Soţie de căpitan (**1**). — **Căpitan** + suf. *-easă.*

CĂPITĂNÍE, *căpităniі,* s.f. **1.** (Urmat de determinarea „portului") Autoritate administrativă şi poliţienească care dirijează activitatea unui port. F Clădire în care este instalată administraţia unui port. **2.** (Înv.) Detaşament condus de un căpitan. — **Căpitan** + suf. *-ie.*

CĂPITÉNIE s.f. v. **căpetenie.**

CĂPIŢÁ vb. I v. **căpiţi.**

CĂPÍŢĂ, *căpiţe,* s.f. **1.** Grămadă conică de fân, *p. ext.* de plante de nutreţ sau de cereale. **2.** (Rar) Căpăţână (**3**). — Din bg. **kopica.**

CĂPIŢEÁ s.f. v. **căpeţea.**

CĂPIŢÍ, *căpiţesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face căpiţe. [Var.: (rar) **căpiţá** vb. I] — Din **căpiţă.**

CĂPÓS, -OÁSĂ, *căpoşi, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu capul mare. **2.** Deştept. **3.** Fig. Încăpăţânat. — **Cap** + suf. *-os.*

CĂPRÁR[1]**,** *căprari,* s.m. (Rar) Păstor de capre. — Lat. **caprarius.**

CĂPRÁR[2]**,** *căprari,* s.m. (Pop.) Caporal. — Din magh. **káprár** (**káplár**). Cf. bg. k a p r á l, rus. k a p r á l.

CĂPRĂRÍE, *căprării,* s.f. **1.** (Înv.) Mic detaşament de soldaţi sub comanda unui căprar[2]. **2.** (Fam.) Categorie, grup. — **Căprar**[2] + suf. *-ie.*

CĂPRÉSC, -EÁSCĂ, *căpreşti,* adj. De capră, caracteristic caprei, care provine de la capră. — **Capră** + suf. *-esc.*

CĂPRIOÁRĂ, *căprioare,* s.f. Femela căpriorului, fără coarne, mai mică decât aceasta. [Pr.: *-pri-oa-*] — Lat. **capriola.**

CĂPRIÓR, *căpriori,* s.m. **I.** Mamifer rumegător din familia cervidee, mai mic decât cerbul, cu blana roşcată-cafenie, picioare subţiri şi agile, coarne mici, pline, caduce *(Capreolus capreolus*). **II. 1.** Fiecare dintre bârnele încrucişate care fac parte din scheletul acoperişului unei case. **2.** Fiecare dintre lemnele care formează suportul pe care se aşază scândurile patului, platforma zidarului etc. [Pr.: *-pri-or*] — Lat. **capriolus.**

CĂPRIORÁŞ, *căprioraşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *căprior* (**I**). [Pr.: *-pri-o-*] — **Căprior** + suf. *-aş.*

CĂPRIORÉALĂ, *căprioreli,* s.f. (Rar) Totalitatea căpriorilor (**II 1**). [Pr.: *-pri-o-*] — **Căprior(i)** + suf. *-ealä.*

CĂPRIORÍ, *căprioresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A fixa căpriorii (**II 1**) la o construcţie. [Pr.: *-pri-o-*] — Din **căprior.**

CĂPRIŞOÁRĂ, *căprişoare,* s.f. (Rar) Căpriţă. — **Capră** + suf. *-işoară.*

CĂPRIŞÓR, *căprişori,* s.m. Numele a două plante erbacee, una cu flori gălbui *(Cyperus flavescens)* şi alta cu flori brune *(Cyperus fiscus).* — **Capră** + suf. *-işor.*

CĂPRÍŢĂ, *căpriţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *capră* (**I**); căprişoară. **2.** Plantă erbacee alburie, cu flori verzi *(Atriplex litoralis).* — **Capră** + suf. *-iţă.*

CĂPRÍU, -ÍE, *căprii,* adj. Căprui. — **Capră** + suf. *-iu.*

CĂPRÚI, -ÍE, *căprui,* adj. (Despre ochi) De culoare cafenie-gălbuie; căpriu. — **Capră** + suf. *-ui.*

CĂPŞÓR, *căpşoare,* s.n. Diminutiv al lui *cap*[1] (**I 1**). — **Cap**[1] + suf. *-(u)şor.*

CĂPŞÚN, *căpşuni,* s.m. Plantă erbacee târâtoare din familia rozaceelor, cu frunze trifoliate şi cu flori mici albe, cultivată pentru fructele ei comestibile *(Fragaria moschata).* — Din **căpşună** (derivat regresiv).

CĂPŞÚNĂ, *căpşuni,* s.f. Fruct fals al căpşunului, format din îngroşarea receptaculului floral în care sunt îngropate fructele propriu-zise, asemănătoare cu fraga, dar mai mare ca aceasta, de culoare roşie, cărnos, parfumat şi gustos. [Pl. şi: *căpşune*] — Probabil din **căpuşă** (înv. „căpşună") + suf. *-une* (<lat. *-onem*).

CĂPŞUNÍCĂ, *căpşunele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *căpşună.* **2.** Varietate de struguri nealtoiţi. **3.** Vin rezultat din căpşunică (**2**). — **Căpşună** + suf. *-ică.*

CĂPTĂLÁN s.m. v. **captalan.**

CĂPTUŞEÁLĂ, *căptuşeli,* s.f. **1.** Pânză sau stofă cu care se dublează, în interior, un obiect de îmbrăcăminte, pentru a-i da un aspect mai îngrijit şi pentru a-l face mai călduros. F Material aplicat în interiorul încălţămintei pentru ca aceasta să-şi menţină forma. **2.** Pânză sau stofă cu care se învelesc unele obiecte pentru a le feri de deteriorare. **3.** Strat rezistent de lemn, de metal sau de cărămidă, cu care se acoperă un obiect pe dinăuntru sau pe dinafară (pentru a-l feri de degradare, pentru consolidare, izolare termică, acustică etc.). **4.** Ramă de lemn care acoperă feţele interioare ale golului unei uşi şi de care sunt fixate canaturile uşii. — **Căptuşi** + suf. *-eală.*

CĂPTUŞÍ, *căptuşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A executa sau a aplica o căptuşeală la o haină, la încălţăminte etc. **2.** Tranz. A acoperi un obiect, pe dinăuntru sau pe dinafară, cu un strat de protecţie, de izolare etc.; a dota un sistem tehnic cu o căptuşeală (**3**). **3.** Tranz. A îndesa, a ticsi. **4.** Tranz. (Fam.) A pune mâna pe..; a înşfăca. F A bate (zdravăn). **5.** Refl. (Fam.) A se alege cu ceva. — Din **căptuh** (înv. „căptuşeală" <germ.).

CĂPTUŞÍRE, *căptuşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) căptuşi* şi rezultatul ei. — V. **căptuşi.**

CĂPUÍ, *căpuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Înv. şi reg.) A pune mâna pe cineva; a prinde, a încăpui. **2.** Refl. A obţine, a-şi procura; a încăpui. — Din magh. **kapni.**

CĂPUÍRE[1]**,** *căpuiri,* s.f. Acţiunea de *a căpui* şi rezultatul ei. — V. **căpui.**

CĂPUÍRE[2]**,** *căpuiri,* s.f. Operaţie prin care se turteşte extremitatea liberă a corpului unui nit, pentru a forma al doilea cap[1]. — Cf. c a p[1].

CĂPUÍT, -Ă, *căpuiţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Care are de toate, prevăzut cu tot ce-i trebuie; încăpuit. — V. **căpui.**

CĂPUITÓR, *căpuitoare,* s.n. Unealtă de fierărie cu care se execută căpuirea[2]; buterolă. [Pr.: *-pu-i-*] — Cf. c a p[1].

CĂPÚŞ s.n. (Înv.) Cobuz. — Et. nec.

CĂPÚŞĂ, *căpuşe,* s.f. **I. 1.** (La pl.) Gen de artropode parazite din clasa arahnidelor, care se înfig în pielea animalelor şi a omului şi se hrănesc cu

sânge *(Ixodes);* (și la sg.) animal care face parte din acest gen. G Expr. *Ce-i în guşă, şi-n căpuşă,* se zice despre un om sincer; care spune tot ce gândeşte. **2.** (Fig.; în sintagma) *Firmă-căpuşă* = firmă parazitară pe lângă o instituţie sau o întreprindere mai mare, care intermediază controale, afaceri etc. în scopul obţinerii unor avantaje financiare directe sau rapide. **II. 1.** (Bot.) Ricin. **2.** Mugur de viţă, din care se dezvoltă coardele şi rodul; ochi[1]. — Cf. alb. k ë p u s h ë.

CĂPUTÁ, *căputez,* vb. I. Tranz. A pune căpute noi la o încălţăminte uzată; a încăputa. F A înlocui, total sau parţial, la un ciorap uzat partea care acoperă laba piciorului; a încăputa. — Din **căpută.**

CĂPUTÁRE, *căputări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a căputa.* — V. **căputa.**

CĂPÚTĂ, *căpute,* s.f. **1.** Parte a încălţămintei care acoperă partea superioară a labei piciorului; căputătură. **2.** Partea de deasupra a labei piciorului, opusă tălpii. — Et. nec.

CĂPUTĂTÚRĂ, *căputături,* s.f. (Înv.) Căpută (**1**). — **Căputa** + suf. *-ătură.*

CĂRÁ, *car,* vb. I. **1.** Tranz. A duce ceva dintr-un loc în altul; a transporta (în cantităţi mari). G Expr. *A căra apa cu ciurul* = a munci în gol, a se agita fără rezultat. *A căra cuiva (la) pumni* (sau *palme, gârbace* etc.) = a da cuiva multe lovituri cu pumnul (sau cu palma, cu biciul etc.), a bate zdravăn pe cineva. *A-l căra* (pe cineva) *păcatele* = a se lăsa dus, târât oarecum fără voie. **2.** Refl. (Rar) A se duce dintr-un loc în altul. F (Fam.) A pleca repede (şi pe furiş) de undeva; a se cărăbăni. — Lat. ***carrare.**

CĂRÁRE, *cărări,* s.f. **1.** Drum îngust pe care se poate umbla numai cu piciorul; *p. gener.* drum. G Loc. adv. *Pe toate cărările* = în tot locul, pretutindeni, la tot pasul. G Expr. *A umbla pe două cărări* = a se clătina în mers; a fi beat. *A-i tăia* (sau *a-i închide*) *cuiva cărarea* (sau *cărările)* = a opri pe cineva să facă sau să continue un drum. *A-şi îndrepta cărările* = a apuca într-o direcţie. *A-i scurta (cuiva) cărările* = a omorî (pe cineva) **2.** Linie obţinută prin despărţirea în două a părului de pe cap. — Lat. **carraria.**

CĂRÁT s.n. **1.** Acţiunea de *a (se) căra*; transport de materiale (în cantitate mare). **2.** Timpul când se cară fânul sau recolta. — V. **căra.**

CĂRĂBĂNÍ, *cărăbănesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Fam.) A pleca repede (şi pe furiş) de undeva; a se căra, a o şterge. **2.** Tranz. (Reg.) A căra (**1**). G Expr. *A cărăbăni cuiva (la) pumni* (sau *palme, ciomege* etc.) sau (intranz.) *a cărăbăni cu pumnii* (sau *cu palmele, cu ciomegele* etc.) = a da cuiva lovituri multe şi îndesate cu pumnul (sau cu palma, cu ciomagul etc.), a bate tare pe cineva. — Probabil din expr. tc. **çek arabayi** (literal „trage-ţi căruţa"), influenţată de *a (se) căra.*

CĂRĂBÚŞ, *cărăbuşi,* s.m. Insectă coleopteră foarte dăunătoare, de culoare castanie, cu elitrele dure, care apare pe la începutul lunii mai şi se hrăneşte cu frunzele arborilor (iar larva ei, cu rădăcinile unor plante); găinuşă, gândac-de-mai *(Melolontha melolontha).* — **Carab**[aş] (rar folosit, „oaie cu botul negru" <tc.) + suf. *-uş.*

CĂRĂBUŞÉL, *cărăbuşei,* s.m. Insectă dăunătoare din ordinul coleopterelor, asemănătoare cu cărăbuşul, dar mai mică şi mai păroasă decât acesta *(Rhizotrogus solstitialis).* — **Cărăbuş** + suf. *-el.*

CĂRĂMIDÁR, *cărămidari,* s.m. Persoană care fabrică sau vinde cărămizi. — **Cărămidă** + suf. *-ar.*

CĂRĂMÍDĂ, *cărămizi,* s.f. Material de construcţie artificial, având forma unei piese prismatice, obţinut dintr-un amestec de argilă, nisip şi apă sau din alte materiale (beton, zgură de furnal etc.), uscat la soare sau ars în cuptor. G *Cărămidă refractară* = cărămidă confecţionată dintr-un material cu temperatură de topire foarte înaltă, folosită la zidirea focarelor cuptoarelor metalurgice. [Pl. şi: *cărămide*] — Din ngr. **keramídi.**

CĂRĂMIDĂRÍE[1] s.f. Meşteşugul fabricării cărămizilor. — **Cărămidar** + suf. *-ie.*

CĂRĂMIDĂRÍE[2], *cărămidării,* s.f. Loc special amenajat (împreună cu instalaţiile) pentru fabricarea cărămizilor; fabrică de cărămidă. — **Cărămidă** + suf. *-ărie.*

CĂRĂMIZÍ, *cărămizesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni cărămiziu. — Din **cărămidă.**

CĂRĂMIZÍU, -ÍE, *cărămizii,* adj. De culoarea cărămizii; roşiatic. — **Cărămidă** + suf. *-iu.*

CĂRĂRÁT, -Ă, *cărăraţi, -te,* adj. (Rar) Cu multe cărări. — **Cărare** + suf. *-at.*

CĂRĂRÚICĂ, *cărăruici,* s.f. Cărăruie. — **Cărare** + suf. *-uică.*

CĂRĂRÚIE, *cărărui,* s.f. Diminutiv al lui *cărare* (**1**); cărăruşă, cărăruică. — **Cărare** + suf. *-uie.*

CĂRĂRÚŞĂ, *cărăruşe,* s.f. Cărăruie. — **Cărare** + suf. *-uşă.*

CĂRĂŞÉL, (**1**) *cărăşei,* s.m., (**2**) *cărăşele,* s.n. **1.** S.m. Diminutiv al lui *caras.* **2.** S.n. Numele unui dans popular cu mişcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. — **Caras** + suf. *-el.*

CĂRĂTÓR, *cărători,* s.m. Persoană care cară ceva; *spec.* hamal. — **Căra** + suf. *-ător.*

CĂRĂTÚRĂ, *cărături,* s.f. Acţiunea de a căra; transport. F (Concr.) Cantitate dintr-o povară, cât se poate căra o dată (cu căruţa, cu carul etc.). — **Căra** + suf. *-ătură.*

CĂRĂÚŞ, *cărăuşi,* s.m. **1.** Căruţaş. **2.** (Art.) Numele unei stele mici din Carul-Mare, situată lângă a doua stea din proţap. — **Căra** + suf. *-uş.*

CĂRĂUŞÉŞTE adv. (Rar) În felul cărăuşilor (**1**). [Pr.: *-ră-u-*] — **Cărăuş**+ suf. *-eşte.*

CĂRĂUŞÍ, *cărăuşesc,* vb. IV. Intranz. A face cărăuşie, a se ocupa cu cărăuşia. [Pr.: *-ră-u-*] — Din **cărăuş.**

CĂRĂUŞÍE, *cărăuşii,* s.f. Transport de mărfuri sau de persoane (în vehicule cu tracţiune animală), de obicei pe baza unui contract. F Ocupaţia de cărăuş (**1**); cărăuşit, harabagie. [Pr.: *-ră-u-*] — **Cărăuş** + suf. *-ie.*

CĂRĂUŞÍT s.n. Cărăuşie. [Pr.: *-ră-u-*] — V. **cărăuşi.**

CĂRBUNÁR, *cărbunari,* s.m. **1.** Muncitor care lucrează la producerea cărbunelui de lemn. **2.** Persoană care vinde cărbuni. **—** **Cărbune** + suf. *-ar.*

CĂRBUNÁŞ, *cărbunaşi,* s.m. Diminutiv al lui *cărbune.* — **Cărbune** + suf. *-aş.*

CĂRBUNĂRÍE, *cărbunării,* s.f. Loc sau cuptor unde se fac cărbuni de lemn; bocşă (**1**).F Magazie de cărbuni. — **Cărbune** + suf. *-ărie.*

CĂRBÚNE, *cărbuni,* s.m. **I. 1.** Rocă sedimentară combustibilă amorfă, de culoare gălbuie, brună până la neagră, friabilă, rezultată prin acumularea materiei vegetale şi îmbogăţirea lentă în carbon a acesteia, folosită drept combustibil şi ca materie primă în industria chimică, în metalurgie etc. G *Cărbune brun* = cărbune de culoare brună-închis, compact, sticlos, casant. *Cărbune activ* = cărbune cu structură poroasă şi cu mare capacitate de reţinere prin adsorbţie a gazelor, a vaporilor etc. *Cărbune animal* = material obţinut prin calcinarea oaselor animale şi folosit ca adsorbant pentru gaze şi pentru substanţe colorante, ca dezinfectant stomacal, adsorbant intestinal etc. *Cărbune alb* = denumire dată cursurilor de apă cu căderi utilizabile pentru producerea de energie. **2.** Bucată de lemn arsă parţial de foc; tăciune; *p. ext.* bucată de jar. G *Cărbune de lemn* = produs principal obţinut la arderea incompletă a lemnului sau ca produs secundar la distilarea uscată a lemnului, folosit la fabricarea cărbunelui activ, în siderurgie, drept combustibil etc.; mangal. G Expr. *A se face cărbune* = (despre alimente) a se arde. *A sta (ca) pe cărbuni (aprinşi)* = a fi foarte nerăbdător. **3.** Creion negru obţinut dintr-un lemn de esenţă foarte moale, carbonizat, folosit la desen, crochiuri, schiţe etc.; lucrare realizată cu acest fel de creion. **II. 1.** (Med.) Antrax. **2.** (Zool.; în sintagma) *Cărbune enfizematos* = boală infecţioasă acută a rumegătoarelor, în special a bovinelor, provocată de bacteria *Clostridium chauvoei* şi care se manifestă prin apariţia în muşchi a unor tumori infiltrate cu gaze. **3.** (La plante) Tăciune. **4.** (Bot.; reg.; la pl.) Plantă erbacee cu frunze ovale la bază, lanceolate mai sus şi flori negre-violacee *(Phyteuma spiciforma);* spinuţă (**1**). — Lat. **carbo, -onis.**

CĂRBUNÓS, -OÁSĂ, *cărbunoşi, -oase,* adj. (Despre roci sedimentare sau cristaline) Care conţine pulbere de cărbune (**I 1**). — **Cărbune** + suf. *-os.*

CĂRDĂŞÍE s.f. v. **cârdăşie.**

CĂRINDÁR s.m. (Pop.) Ianuarie. — Lat. **calendarius.**

CĂRMĂCÚŢ, *cărmăcuţe,* s.n. Cârlig mic pentru prins cegă. — **Carmac** + suf. *-uţ.*

CĂRNĂRÍE s.f. Cantitate mare de carne. — **Carne** + suf. *-ărie.*

CĂRNICÍCĂ s.f. (Rar) Cărniţă. — **Carne** + suf. *-icică.*

CĂRNIŞOÁRĂ s.f. Cărniţă. — **Carne** + suf. *-işoară.*

CĂRNÍŢĂ, *cărnuţe,* s.f. Diminutiv al lui *carne;* cărnicică, cărnişoară. — **Carne** + suf. *-iţă.*

CĂRNÓS, -OÁSĂ, *cărnoşi, -oase,* adj. **1.** Care are multă carne; musculos. **2.** (Despre fructe, frunze, tulpini) Cu mult miez. — Lat. **carnosus.**

CĂRNOSÍ, *cărnosesc,* vb. IV. Tranz. A îndepărta resturile de carne de pe dosul unei piei, înainte de tăbăcire. [Var.: **cârnosí** vb. IV] — Din **cărnos.**

CĂRNOSÍRE, *cărnosiri,* s.f. Acţiunea de *a cărnosi* şi rezultatul ei. — V. **cărnosi.**

CĂRPĂNÓS, -OÁSĂ, *cărpănoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Depr.) Zgârcit, avar. — Et. nec.

CĂRPĂNOŞÍE s.f. (Depr.) Zgârcenie, avariţie; meschinărie. — **Cărpănos** + suf. *-ie.*

CĂRPINÁR, *cărpinari,* s.m. (Reg.) Carpen. — Din **carpen.**

CĂRPINÁŞ, *cărpinaşi,* s.m. Diminutiv al lui *carpen.* — **Carpen** + suf. *-aş.*

CĂRPINÉT, *cărpineturi,* s.n. Cărpiniş. — **Carpen** + suf. *-et.*

CĂRPINÍŞ, *cărpinişuri,* s.n. Pădurice sau desiş de carpeni; cărpinet. — **Carpen** + suf. *-iş.*

CĂRPINÍŢĂ, *cărpiniţe,* s.f. Arbore scund cu scoarţă netedă, cenuşie, cu frunze ovale, mici, dinţate şi cu flori în amenţi *(Carpinus orientalis).* — **Carpen** + suf. *-iţă.*

CĂRTICEÁ, -ÍCĂ, *cărticele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *carte;* cărțișoară, cărțulie. **2.** Pachețel cu foițe de țigară. — **Carte** + suf. *-ea.* **Cărticică:** cu schimbare de suf.

CĂRTURÁR, *cărturari,* s.m. Învățat, erudit; savant. — Din ngr. **hartulários.**

CĂRTURĂREÁSĂ, *cărturărese,* s.f. Femeie care se îndeletnicește cu ghicitul în cărți. — **Cărturar** + suf. *-easă.*

CĂRTURĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cărturărești,* adj. De cărturar. — **Cărturar** + suf. *-esc.*

CĂRTURĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca un cărturar, în felul cărturarilor. — **Cărturar** + suf. *-ește.*

CĂRTURĂRÍE s.f. (Rar) Învățătură, erudiție. — **Cărturar** + suf. *-ie.*

CĂRȚIȘOÁRĂ, *cărțișoare,* s.f. (Rar) Cărticea (**1**). — **Carte** + suf. *-işoară.*

CĂRȚOÍ, *cărțoaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *carte.* — **Carte** + suf. *-oi.*

CĂRȚULÍE, *cărțulii,* s.f. Cărticea (**1**). — **Carte** + suf. *-ulie.*

CĂRUCEÁN, *cărucene,* s.n. (Rar) Căruț (**1**). — **Căruț** + suf. *-ean.*

CĂRUCÉR, *căruceri,* s.m. (Reg.) Căruțaș. — **Căruță** + suf. *-ar.*

CĂRUCIOÁRĂ, *cărucioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *căruță.* — **Căruță** + suf. *-ioară.*

CĂRUCIÓR, *cărucioare,* s.n. **1.** Trăsurică în care sunt purtați copiii mici; căruț (**3**). **2.** Vehicul de dimensiuni reduse, cu roți de rulare, care se poate deplasa pe linii ferate, pe cabluri sau pe drumuri obișnuite și care este folosit la transporturi de sarcini relativ mici pe distanțe scurte; căruț (**2**). **3.** Subansamblu al unei mașini-unelte, al unei mașini de lucru sau al unui utilaj, folosit pentru deplasarea uneltei, a obiectului de prelucrat etc. — **Căruț** + suf. *-ior.*

CĂRÚNT, -Ă, *cărunți,* adj. (Despre păr, barbă, mustață) Care a început să albească; alb, albit. F (Despre oameni) Care are fire de păr alb. — Lat. **canutus.**

CĂRUNTÉȚE s.f. Faptul de a fi cărunt, cărunțeală, cărunție; *p. ext.* bătrânețe. — **Cărunt** + suf. *-ețe.*

CĂRUNTÁ vb. I v. **cărunți.**

CĂRUNȚEÁLĂ s.f. Cărunțețe. — **Cărunți** + suf. *-eală.*

CĂRUNȚÍ, *cărunțesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A încărunți. [Var.: **căruntá** vb. I] — Din **cărunt.**

CĂRUNȚÍE s.f. (Rar) Cărunțețe. — **Cărunt** + suf. *-ie.*

CĂRUNȚÍT, -Ă, *cărunțiți, -te,* adj. (Înv.) Încărunțit. — V. **cărunți.**

CĂRÚȚ, *căruțuri,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *car;* cărucean. **2.** Cărucior (**2**). **3.** Cărucior (**1**). **4.** Parte mobilă a unor mașini, care se mișcă pe roțițe sau lunecă pe glisiere, îndeplinind diferite funcții. — **Car** + suf. *-uț.*

CĂRUȚÁȘ, *căruțași,* s.m. Persoană care transportă cu căruța marfă sau persoane; cărăuș, harabagiu, cărucer. — **Căruță** + suf. *-aș.*

CĂRÚȚĂ, *căruțe,* s.f. **1.** Vehicul de forma carului, dar mai mic și mai ușor decât acesta, cu tracțiune animală, mai ales cu cai. G Expr. *A se lăsa de căruță* = a renunța la un lucru sau la o treabă începută. *A rămâne de căruță* = a rămâne în urmă; a pierde ocazia. **2.** Cantitate de fân, de lemne etc. cât se poate încărca într-o căruță (**1**). — Din **car.**

CĂRUȚĂRÍE s.f. **1.** Meșteșugul de a face căruțe. **2.** Atelier în care se făceau căruțe. **3.** (Colectiv) Unelte de căruțaș. — **Căruță** + suf. *-ărie.*

CĂRVUNÁR, *cărvunari,* s.m. (La pl.) Nume dat, prin asociație cu carbonarii italieni, elementelor progresiste care au inițiat, la începutul sec. XIX, în Țara Românească și în Moldova, o mișcare reformatoare, reprezentând interesele boierilor liberali și ale negustorilor; (și la sg.) membru al acestei mișcări. — Cf. it. carbonaro.

CĂSĂPÍ, *căsăpesc,* vb. IV. Tranz. (Adesea fig.) A tăia în bucăți, a măcelări, a ciopârți. — Din **casap.**

CĂSĂPÍE, *căsăpii,* s.f. (Reg.) Măcelărie. — **Casap** + suf. *-ie.*

CĂSĂPÍRE s.f. Acțiunea de *a căsăpi;* măcelărire, ciopârțire. — V. **căsăpi.**

CĂSĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *căsătorești,* adj. (Rar) De căsătorie, privitor la căsătorie. — **Căsător** (înv. „soț” < *casă*[1] + suf. *-ător*) + suf. *-esc.*

CĂSĂTORÍ, *căsătoresc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) uni prin căsătorie cu cineva. — Din **căsător** (înv. „soț” <*casă*[1] + suf. *-ător).*

CĂSĂTORÍE, *căsătorii,* s.f. Uniune legală, liber consimțită între un bărbat și o femeie pentru întemeierea unei familii. F Trai comun între soți, viață conjugală; căsnicie. — **Căsător** (înv. „soț” < *casă*[1] + suf. *-ător*) + *suf.* -ie.

CĂSĂTORÍT, -Ă, *căsătoriți, -te,* adj. (Despre bărbați) Însurat; (despre femei) măritată. — V. **căsători.**

CĂSCÁ, *casc,* vb. I. **1.** Tranz. A deschide gura pentru a vorbi, pentru a striga, pentru a mânca etc. G Expr. *A căsca gura* = a privi cu interes, cu mirare sau curiozitate naivă; *p. ext.* a umbla fără nicio treabă, a pierde vremea. *A căsca ochii* = a deschide ochii tare, mai ales de mirare; a se holba, a se zgâi; *p. ext.* a băga de seamă, a fi atent. G Compus: *cască-gură* s.m. = gură-cască. **2.** Intranz. A deschide gura mare printr-o mișcare de inspirare adâncă, urmată de o expirație prelungită, ca semn de oboseală, plictiseală sau somn. **3.** Refl. (Despre obiecte) A se deschide (puțin); a se crăpa. — Lat. ***cascare.**

CĂSCÁRE s.f. Căscat[1] (**2**). — V. **căsca.**

CĂSCÁT[1], *căscaturi,* s.n. **1.** Faptul de *a (se) căsca* (**2**). **2.** Act reflex motor determinat de oboseala centrilor nervoși; căscătură (**1**), căscare. — V. **căsca.**

CĂSCÁT[2] **-Ă,** *căscați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care stă (cu gura deschisă) privind neatent; *p. ext.* neatent, bleg. G Expr. *A rămâne* (sau *a sta, a privi* etc.) *cu gura căscată* = a fi mirat, buimăcit sau înșelat în așteptările sale; a se lului. **2.** Adj. (Despre ochi) Holbat. **3.** Adj. Care prezintă o deschizătură sau o crăpătură. — V. **căsca.**

CĂSCĂTÚRĂ, *căscături,* s.f. (Pop.) **1.** Căscat[1] (**2**). **2.** Deschizătură, crăpătură. — **Căsca** + suf. *-ătură.*

CĂSCĂÚND, -Ă, *căscăunzi, -de,* s.m și f., adj. (Pop.) (Persoană) care își pierde vremea în zadar; (persoană) care dă dovadă de neglijență, de dezinteres; gură-cască, nătăfleț, zăpăcit. — Lat. ***cascabundus.**

CĂSCIOÁRĂ, *căscioare,* s.f. Căsuță. — **Căsuță** + suf. *-ioară.*

CĂSEÁN, *căseni,* s.m. (Pop.) Fiecare dintre persoanele care locuiesc împreună într-o casă, fiind legate între ele prin interese comune (de familie). — **Casă**[1] + suf. *-ean.*

CĂSIȘÓARĂ, *căsișoare,* s.f. (Rar) Căsuță. — **Casă**[1] + suf. *-işoară.*

CĂSNICÉSC, -EÁSCĂ, *căsnicești,* adj. (Rar) Care ține de căsnicie, privitor la căsnicie. — **Casnic** + suf. *-esc.*

CĂSNICÍE, *căsnicii,* s.f. Trai în comun al soților, viață conjugală; căsătorie. — **Casnic** + suf. *-ie.*

CĂSOÁIE, *căsoaie,* s.f. **1.** Augmentativ al lui *casă*[1] (**1**). F Baracă (de lemn) unde se adăpostesc muncitorii care lucrează la câmp sau la pădure. **2.** Cămară în care se țin, la țară, lucruri de gospodărie. **3.** Element de construcție în formă de cutie (fără funduri sau cu un singur fund), confecționat din grinzi de lemn sau de beton prefabricat, care se umple cu piatră, cu pământ etc. și care se așază în albie sau pe malul unei ape în scopul executării unui baraj, a unui dig etc. [Var.: **căsói** s.n.] — **Casă** + suf. *-oaie.*

CĂSÓI s.n. v. **căsoaie.**

CĂSULÍE, *căsulii,* s.f. (Rar) Căsuță. — **Casă**[1] + suf. *-ulie.*

CĂSÚȚĂ, *căsuțe,* s.f. Diminutiv al lui *casă*[1] (**1**); căscioară, căsișoară, căsulie. F *Căsuță poștală* = ghișeu sau compartiment special unde se repartizează și se păstrează, la poștă, scrisorile pe care le ridică personal adresantul. G (Inform.) *Căsuță poștală electronică* = zonă din memorie sau de pe un dispozitiv de stocare, unde este plasată poșta electronică. **2.** Compartiment dintr-o cutie de litere tipografice, în care se păstrează un singur fel de literă. G *Căsuță tipografică* = spațiu destinat colofoniului. **3.** (La pl.) Spațiile dintre dinții spatei, prin care trec firele de urzeală la războaiele de țesut — **Casă**[1] + suf. *-uță.*

CĂȘÁI vb. IV v. **hâșâi.**

CĂȘĂRÍE, *cășării,* s.f. Clădire sau parte a stânei unde se prepară cașul, brânza sau cașcavalul; *p. ext.* stână. — **Caș** + suf. *-ărie.*

CĂȘUNÁ, *cășunez,* vb. I. **1.** Intranz. A-i veni cuiva o idee sau o poftă ciudată. **2.** Intranz. A manifesta în mod persistent un sentiment de antipatie sau de dragoste față de cineva sau de ceva. **3.** Intranz. A se năpusti asupra cuiva. **4.** Tranz. (Pop.) A cauza, a pricinui. *A cășuna o supărare.* — Lat. ***occasionare.**

CĂȘÚȚ, *cășuți,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *caș.* — **Caș** + suf. *-uț.*

CĂTÁ vb. I v. **căuta.**

CĂTÁNĂ, *cătane,* s.f. **1.** (Înv.) Soldat, ostaș în armata Austro-Ungariei. **2.** P. gener. (Pop.) Soldat, ostaș. G Loc. adv. *În* (sau *la) cătane* = în armată. — Din magh. **katona.**

CĂTÁRE[1], *cătări,* s.f. Piesă metalică de formă prismatică, montată pe partea de sus a țevii unei guri de foc și care, împreună cu înălțătorul, formează dispozitivul de ochire al armei. — V. **căta.**

CĂTÁRE[2] s.f. v. **căutare.**

CĂTĂNÉSC, -EÁSCĂ, *cătănești,* adj. (Reg.) Soldățesc, ostășesc. — **Cătană** + suf. *-esc.*

CĂTĂNÉȘTE adv. (Reg.) Soldățește, ostășește. — **Cătană** + suf. *-ește.*

CĂTĂNÍ, *cătănesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A face serviciul militar. **2.** Tranz. A lua în armată, a încorpora, a înrola. F Refl. A intra în armată, a se face cătană. — Din **cătană.**

CĂTĂNÍE s.f. (Reg.) Stagiu, serviciu militar; militărie. — **Cătană** + suf. *-ie.*

CĂTĂNÍME, *cătănimi,* s.f. (Reg.) Mulțime de cătane. — **Cătană** + suf. *-ime.*

CĂTĂNIOÁRĂ, *cătănioare,* s.f. (Reg.) Cătăniță. — **Cătană** + suf. *-ioară.*

CĂTĂNÍȚĂ, *cătănițe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *cătană;* cătănioară, cătănuță. — **Cătană** + suf. *-iță.*

CĂTĂNÚȚĂ, *cătănuțe,* s.f. (Reg.) Cătăniță. — **Cătană** + suf. *-uță.*

CĂTĂRĂMÚȚĂ, *cătărămuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *cataramă.* — **Cataramă** + suf. *-uță.*

CĂTĂTÚRĂ s.f. v. **căutătură.**

CĂTÍNĂ, *cătini,* s.f. Numele a două specii de arbuști spinoși: **a)** *cătină roșie* = arbust cu frunze mici în formă de solzi, cu flori roz sau albe și cu fructe roșii, cultivat ca gard viu; tamariscă *(Tamarix ramosissima);* **b)** *cătină albă* = arbust cu frunze înguste, lanceolate, argintii, cu flori mici cafenii și cu fructe galbene-portocalii *(Hippophaë rhamnoidas).* — Lat. **catena.**

CĂTINÉL adv. Încetinel, lin, domol; tiptil. G Expr. (Rar) *Nel-cătinel* = încet-încet. [Var.: **câtinél** adv.] — Lat. ***cautelinus** „cu precauție” (<*cautela* „prevedere”).

CĂTINÍȘ, *cătinișuri,* s.n. Desiș, mulțime de cătini. — **Cătină** + suf. *-iș.*

CĂTRĂ prep. v. **către.**

CĂTRĂNEÁLĂ, *cătrăneli,* s.f. Cătrănire. — **Cătrăni** + suf. *-eală.*

CĂTRĂNÍ, *cătrănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi, a îmbiba un stâlp, un zid, o traversă etc. cu catran, cu scopul de a le proteja. **2.** Refl. și tranz. Fig. A (se) supăra tare, a (se) amărî, a (se) necăji. **3.** Tranz. Fig. A otrăvi (**1**), a învenina. — Din **catran.**

CĂTRĂNÍRE, *cătrăniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cătrăni* și rezultatul ei; cătrăniță, cătrănit[1], cătrăneală. — V. **cătrăni.**

CĂTRĂNÍȚ[1] s.n. (Rar) Cătrănire. — V. **cătrăni.**

CĂTRĂNÍT[2], -Ă, *cătrăniți, -te,* adj. **1.** De culoare închisă; tuciuriu, negru. **2.** Fig. Amărât, supărat, necăjit. **3.** Fig. Otrăvit, înveninat. — V. **cătrăni.**

CĂTRĂNITÚRĂ, *cătrănituri,* s.f. Cătrănire. — **Cătrăni** + suf. *-tură.*

CĂTRE prep. **1.** (Cu sens local) Spre, înspre, la. *Către casă.* F (Precedat de prep. „de”) Dinspre, de la... F (Pop.) Aproape de..., pe lângă. **2.** (Cu sens temporal) Pe la..., cam la... *Către seară.* **3.** Față de... F (Înv.) Împotriva, în contra. **4.** (Precedat de prep „de”) De. *Ajutorul dat de către prietenii lui.* **5.** (Cu sens final; înv.) Cu scopul... pentru... [Var.: (reg.) **cătră** prep.] — Lat. **contra.**

CĂTÚN, *cătune,* s.n. **1.** Grup de așezări țărănești care nu constituie o unitate administrativă, cu un număr de locuitori mai mic decât al unui sat. **2.** (Reg.) Pădurice, hățiș, desiș. [Pl. și: *cătunuri*] — Cf. alb., sb. k a t u n.

CĂTÚR, *cături,* s.m. (Reg.) Arbore tânăr. — Et. nec.

CĂTÚȘĂ, *cătușe,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două inele metalice, legate între ele printr-un lanț, cu care se leagă uneori mâinile (și picioarele) arestaților. **2.** Plantă erbacee meliferă, cu flori albastre-violacee și cu miros greu *(Ballota nigra).* [Pl. și: *cătuși*] — ***Cată** (< lat. *catta* „pisică”) + suf. *-ușă.*

CĂTÚȘNICĂ s.f. (Reg.) Plantă erbacee meliferă, cu miros aromatic, cu flori albe sau roșietice, cu proprietăți tonice, excitante *(Nepeta cataria).* — **Cătușă** + suf. *-nică.*

CĂȚĂÍ, *cățăi,* vb. IV. Intranz. (Rar) A flecări. — **Cață** + suf. *-ăi.*

CĂȚĂRÁ, *cățăr,* vb. I. Refl. A se sui, agățându-se pe un loc înalt (și abrupt); a aburca. F (Despre plante) A se prinde, a se fixa (cu cârcei) de ramuri, de ziduri etc. [Var.: (reg.) **acățărá** vb. I] — Cf. a c ă ț a.

CĂȚĂRĂTÓR, -OÁRE, *cățărători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se cațără. — **Cățăra** + suf. *-ător.*

CĂȚEÁ, *cățele,* s.f. **1.** Femela câinelui. **2.** Epitet dat unei femei rele sau depravate. G Expr. (Rar) *Cățea de vreme* = vreme rea, cumplită. **3.** Fig. (Arg.) Mitralieră. — Lat. **catella.**

CĂȚÉL, *căței,* s.m. **I. 1.** Pui de câine; *p. ext.* pui de animal sălbatic (asemănător cu câinele). G Expr. (Fam.) *Cu cățel, cu purcel* = cu întreaga familie și cu tot avutul; cu tot ce are. **2.** Fig. Om lingușitor și fără scrupule. **3.** Compuse: (Zool.) *cățelul-pământului* = orbeț; *cățel-de-mare* = corosbină; *cățel-de-frasin* sau *cățelul-frasinului* = cantaridă. **II.** Fiecare dintre părțile care compun căpățâna de usturoi. — Lat. **catellus.**

CĂȚELÁN, *cățelani,* s.m. Cățelandru. — **Cățel** + suf. *-an.*

CĂȚELÁNDRU, *cățelandri,* s.m. Cățel (**I 1**) mai mare; *p. ext.* pui mare al unor animale sălbatice (asemănătoare cu câinele); cățelan. — **Cățel** + suf. *-andru.*

CĂȚELÍ, pers. 3 *cățelește,* vb. IV. Refl. **1.** (Pop.; despre cățele, lupoaice, vulpi) A se împerechea. **2.** (Reg.: despre răni și bube) A se lăți, a se întinde. — Probabil lat. **catullire** (influențat de *cățel, cățea).*

CĂȚELÚȘ, *cățeluși,* s.m. Diminutiv al lui *cățel* (**I 1**). — **Cățel** + suf. *-uș.*

CĂȚELÚȘĂ, *cățelușe,* s.f. Diminutiv al lui *cățea* (**1**). — **Cățea** + suf. *-ușă.*

CĂȚÍE s.f. v. **cățuie.**

CĂȚÚIE, *cățui,* s.f. Vas de metal sau de pământ în care se ard mirodenii. [Var.: (reg.) **căție** s.f.] — Cf. ngr. k a t d z i „lopățică pentru jăratic”.

CĂÚLĂ, *căule,* s.f. (Reg.) Plută mică, întrebuințată ca pod umblător. — Et. nec.

CĂÚȘ, *căușe,* s.n. **1.** Vas de lemn în formă de cupă sau de lingură mare, folosit pentru a lua apă, făină, grăunțe etc.; cauc; *p. ext.* nume dat unor unelte care au această formă. G Expr. *A face mâna căuș* = a da mâinii forma unui recipient, apropiind degetele și adâncind palma. F Cantitatea de apă, făină, grăunțe etc. care intră într-un căuș (**1**). **2.** Lingură mare de lemn cu care se toarnă vinul din pritoacă în cadă. **3.** Lingură de formă specială folosită la prepararea brânzeturilor, cu care se scoate, se așază și se amestecă coagulul. **4.** Lingură de tablă sau de lemn cu ajutorul căreia se scoate apa din barcă. **5.** Piesă din tablă folosită pentru legarea cablului de foraj de un ax sau a două cabluri între ele. **6.** Cancioc. **7.** (Mar.) Bazin mic într-un port, pentru ambarcațiuni. — Lat. ***cau** (< *cavus*) + suf. *-uș.*

CĂUȘÉL, *căușele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *căuș.* [Pr.: *că-u-*] — **Căuș** + suf. *-el.*

CĂUTÁ, *căut,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A încerca să găsească pe cineva sau ceva; a umbla după... G Expr. *A căuta cuiva ceartă* (sau *pricină) cu lumânarea* = a provoca ceartă cu orice preț. *N-ai ce căuta* (undeva) = nu există motiv, este interzis să vii sau să te afli undeva. *A căuta* (pe cineva sau ceva) *cu ochii* = a încerca să descopere (pe cineva sau ceva) într-un grup, într-o mulțime etc. *A căuta cu gândul* = a se sili să-și aducă aminte. *A căuta privirile cuiva* = a încerca să întâlnească privirile cuiva. F Intranz. A cerceta, a scotoci, a cotrobăi. F A se deplasa undeva pentru a găsi pe cineva; a se interesa undeva de prezența cuiva. **2.** A încerca să obțină ceva, a urmări ceva. F Refl. (Despre mărfuri) A avea căutare, a se cere. **II. 1.** Intranz. A se interesa, a se ocupa de... G Expr. *A-și căuta de treabă* (sau de *treburi, de nevoi, de cale, de drum*) = a se preocupa numai de propriile treburi, a-și vedea de treabă. **2.** Intranz. și tranz. A purta de grijă (unui bolnav), a se îngriji de... G Refl. *Se caută la doctor.* F A băga de seamă, a fi atent. **3.** Tranz. A-și da silința, a se strădui să... **4.** Tranz. impers. A trebui, a se cuveni. **III. 1.** Intranz. A se uita, a privi, a urmări cu ochii. G Expr. (Fam.) *A-i căuta* (cuiva) *în coarne* = a răsfăța (pe cineva). F Fig. A fi îndreptat, orientat spre...; (despre ființe) a se îndrepta spre... **2.** Tranz. A cerceta, a examina. **3.** Intranz. A avea sau a da aspectul sau înfățișarea de... **4.** Intranz. și tranz. Fig. A lua în considerație, a se lua după... *Nu căuta că-s mic.* **5.** Intranz. (În superstiții) A cerceta poziția stelelor, a bobilor etc. pentru a prezice viitorul. [Pr.: *-că-u-.* — Var.: (pop.) **cătá** vb. I] — Lat. ***cautare.**

CĂUTÁRE, *căutări,* s.f. Acțiunea de *a (se) căuta.* **1.** Cercetare făcută cu scopul de a găsi ceva. **2.** Îngrijire; *p. restr.* tratament sau îngrijire medicală. **3.** (Înv.) Administrare a unui bun material. **4.** (Înv.) Inspecție, examinare. **5.** Osteneală; năzuință. **6.** Privire; căutătură. **7.** Preț bun, trecere. G Expr. *A avea căutare* = (despre oameni) a se bucura de considerație; (despre mărfuri) a fi solicitat. [Pr.: *că-u-.* — Var.: (pop.) **cătáre** s.f.] — V. **căuta.**

CĂUTÁT[1] s.n. Căutare. [Pr.: *-că-u-*] — V. **căuta.**

CĂUTÁT[2], -Ă, *căutați, -te,* adj. (Despre stil, vorbire, gesturi etc.) Ales cu grijă exagerată; afectat, pedant. [Pr.: *-că-u-*] — V. **căuta.**

CĂUTĂTÓR, -OÁRE, *căutători, -oare,* s.m. și f. Persoană care caută, cercetează, umblă sau descoperă un lucru (ascuns). [Pr.: *că-u-*] — **Căuta** + suf. *-ător.*

CĂUTĂTÚRĂ, *căutături,* s.f. Felul cum privește cineva, expresie a ochilor; *p. ext.* expresie a feței, înfățișare, mină. [Pr.: *că-u-.* — Var.: (pop.) **cătătúră** s.f.] — **Căuta** + suf. *-ătură.*

CĂUZÁȘ, *căuzași,* s.m. (Înv.) Partizan al unei cauze (secrete); conspirator, revoluționar. F (În Țara Românească) Participant la Revoluția de la 1848. [Pr.: *că-u-*] — **Cauză** + suf. *-aș.*

CĂUZĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *căuzășești,* adj. (Înv.) Al căuzașului, privitor la căuzaș. [Pr.: *că-u-*] — **Căuzaș** + suf.*-esc.*

CĂVĂLÁȘ, *căvălașe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *caval*[1]. — **Caval[1]** + suf. *-aș.*

CĂZĂCÉSC, -EÁSCĂ, *căzăcești,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține cazacilor, privitor la cazaci. **2.** S.f. art. Numele unui dans național ucrainean, cu ritm moderat la început, apoi din ce în ce mai accelerat; melodie după care se execută acest dans; cazacioc, cazacincă. — **Cazac** + suf. *-esc.*

CĂZĂCÉȘTE adv. Ca un cazac, în felul cazacilor. — **Cazac** + suf. *-ește.*

CĂZĂCÍME s.f. Totalitatea cazacilor; mulțime de cazaci. — **Cazac** + suf. *-ime.*

CĂZĂNĂRÍE, *căzănării,* s.f. (Înv.) Loc unde se afla instalat un cazan pentru distilat rachiu; instalație pentru distilat rachiu. — **Cazan** + suf. *-ărie.*

CĂZĂNÉL, *căzănele,* s.n. Diminutiv al lui *cazan.* — **Cazan** + suf. *-el.*

CĂZĂTÓR, -OÁRE, *căzători, -oare,* adj. Care cade. — **Cădea** + suf. *-ător.*

CĂZĂTÚRĂ, *căzături,* s.f. **1.** Faptul de a cădea. **2.** Deșeu. **3.** (Depr.) Om sau animal bătrân și neputincios; om degradat moralicește. **4.** (Pop.) Porțiune dintr-o pădure bătrână, cu copacii doborâți de vânt. — **Cădea** + suf. *-ătură.*

CĂZMĂLÚȚĂ, *căzmăluțe,* s.f. Diminutiv al lui *cazma.* — **Cazma** + suf. *-ăluță.*

CĂZNÍ, *căznesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se strădui din greu, a depune multă trudă. **2.** Tranz. A tortura, a chinui. — Din **caznă.**

CĂZNÍT, -Ă, *căzniți, -te,* adj. **1.** Muncit, împilat, asuprit, torturat. **2.** Făcut cu mult efort (și fără prea mare succes). — V. **căzni.**

CĂZÚT, *căzuți,* adj. (Despre ochi) Înfundat în cap. — V. **cădea.**

CÁINE, *câini,* s.m. **1.** Animal mamifer carnivor, domesticit, folosit pentru pază, vânătoare etc. *(Canis familiaris).* G Expr. (Ir.) *A trăi* (sau *a se înțelege, a se iubi* etc.) *ca câinele cu pisica* sau *a se mânca ca câinii,* se spune despre două sau mai multe persoane care nu se înțeleg deloc, nu

se pot suferi, se dușmănesc și se ceartă întruna. *A tăia frunză la câini* = a trândăvi; a nu avea nicio ocupație. *A trăi ca câinele la stână* = a trăi bine. *Nu e nici câine, nici ogar* = nu are o trăsătură distinctivă, o situație clară. *Nu-i numai un câine scurt de coadă* = mai e și altcineva sau altceva de felul celui cu care avem de-a face. *Viață de câine* = viață grea, plină de lipsuri. (Ir.) *Umblă câinii cu covrigi* (sau *colaci) în coadă* = e mare belșug. F Epitet dat unui om rău, hain. **2.** Compuse: (pop.) *Câinele-Mare* = numele unei constelații boreale (din care face parte și Sirius); *Câinele-Mic* = numele unei constelații boreale, situată între Hidra și Orion; *câine-de-mare* = rechin de talie mică, de culoare albastră-cenușie, cu câte un spin la aripioarele dorsale *(Achanthias vulgaris); câinele-babei* = larva unor fluturi de noapte, sub formă de vierme mare și păros, cu un cârlig chitinos la unul dintre capete. [Var.: (reg.) **cáne** s.m.] — Lat. **canis.**

CÂINÉSC, -EÁSCĂ, *câinești,* adj. **1.** Care aparține câinilor, privitor la câini. G (Pop.) *Dinte câinesc* = canin. **2.** Fig. (Despre atitudinea, manifestările cuiva) Rău, dușmănos, hain; (despre vreme, situații, împrejurări) vrăjmaș omului, greu de suportat; aspru, câinos. — **Câine** + suf. *-esc.*

CÂINÉȘTE adv. **1.** Ca un câine. F Fig. Cu dușmănie, cu răutate. **2.** Fig. În condiții foarte grele, cu mari lipsuri. *Trăiește câinește.* G Expr. *Câine-câinește* = cu multă greutate, cu chiu cu vai. — **Câine** + suf. *-ește.*

CÂINÍE s.f. Atitudine sau faptă plină de răutate, de cruzime; câinoșenie. — **Câine** + suf. *-ie.*

CÂINÓS, -OÁSĂ, *câinoși, -oase,* adj. (Despre oameni și despre manifestările lor) Rău, hain. F (Despre vreme) Vrăjmaș omului, greu de suportat; aspru, câinesc. — **Câine** + suf. *-os.*

CÂINOȘÉNIE s.f. Câinie. — **Câinos** + suf. *-enie.*

CÂLȚI s.m. pl. Fire scurte rămase în urma trecerii fuiorului de cânepă sau de in printre dinții daracului, din care se țese pânză de saci și de saltele, se fac funii etc. — Din sl. **klŭkŭ** (pl. *klŭci).*

CÂLȚIȘÓRI s.m. pl. Diminutiv al lui *câlți.* — **Câlți** + suf. *-işor.*

CÂLȚÓS, -OÁSĂ, *câlțoși, -oase,* adj. (Cu fire) ca niște câlți. — **Câlți** + suf. *-os.*

CÂMP, *câmpuri,* s.n. **(1**, astăzi mai ales în expr.) *câmpi*, s.m. **1.** Întindere vastă de pământ fără accidente însemnate de teren; șes, câmpie; *spec.* întindere de pământ cultivată, semănată; totalitatea ogoarelor din jurul unei comune. G *Munca câmpului* = lucrarea pământului. *Artilerie de câmp* = artilerie dotată cu tunuri și obuziere care pot fi deplasate numai pe teren puțin accidentat. G Loc. adv. *În plin câmp* sau *în câmp deschis* = sub cerul liber; fără adăpost. G Expr. *A o lua peste câmp* = a merge de-a dreptul, părăsind drumul. *A-și lua* (sau *a apuca) câmpii* = a pleca orbește, fără a ști încotro (de desperare, de durere, de mânie); a ajunge la desperare. F Întindere de pământ în afara unei localități (unde nu mai sunt case). F *Câmp de gheață* = masă întinsă și neîntreruptă de gheață care acoperă o suprafață (în regiunile polare). **2.** Loc, spațiu, porțiune de teren în limitele cărora se desfășoară o anumită activitate. G *Câmp de luptă* = porțiune de teren pe care se duc acțiuni de luptă cu inamicul terestru. *Câmp de tragere* = teren amenajat pentru executarea exercițiilor de tragere. *Câmp de activitate* sau (rar) *câmpul muncii* = domeniu de activitate, limitele între care se desfășoară o activitate. *Câmp vizual* = porțiune de spațiu care poate fi cuprinsă cu privirea. **3.** (Fiz.) Regiune din spațiu în care fiecărui punct i se asociază o mărime fizică determinată; mărime care caracterizează o asemenea regiune. *Câmp sonor.* F Regiune din spațiu în care se pot exercita acțiuni de forță asupra corpurilor. G *Câmp electric* = regiune a spațiului caracterizată prin faptul că, în oricare punct al ei s-ar găsi un mic corp încărcat cu electricitate, acesta ar fi supus acțiunii unei forțe care nu s-ar exercita dacă corpul nu ar fi încărcat astfel. *Câmp magnetic* = regiune a spațiului caracterizată prin faptul că, în oricare punct al ei s-ar găsi un mic magnet, acesta ar fi supus unor forțe de aceeași natură ca acelea care se exercită între doi magneți vecini. **4.** Formă a materiei prin intermediul căreia are loc interacțiunea dintre particule. *Câmp eletromagnetic.* **5.** (Med.) Fâșie de pânză sterilă care delimitează plaga operatorie. G *Câmp operator* = porțiune de piele special pregătită pentru o intervenție chirurgicală. **6.** Fondul unui tablou, al unei gravuri, al unei podoabe etc. **7.** Mulțime de valori ale uneia sau mai multor mărimi (matematice, fizice etc.) variabile. **8.** (Fil.) *Câmp ideologic* = ansamblul metodelor, conceptelor și ideilor delimitate istoric în interiorul cărora se elaborează o doctrină, o știință, o creație culturală etc. **9.** (Inform.) Cea mai mică unitate dintr-un sistem bază de date care poate fi accesată. — Lat. **campus.**

CÂMPEÁN, -Ă, *câmpeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Locuitor de la câmp (**1**), de la șes sau *p. ext.,* de la țară. **2.** Adj. (Rar) Câmpenesc. — **Câmp** + suf. *-ean.*

CÂMPEÁNCĂ, *câmpence,* s.f. Femeie care locuiește la câmp (**1**), la șes sau *p. ext.,* la țară. — **Câmpean** + suf. *-că.*

CÂMPENÉSC, -EÁSCĂ, *câmpenești,* adj. De (la) câmp (**1**) sau de (la) țară, specific câmpului sau vieții de la țară; câmpean, câmpesc. — **Câmpean** + suf. *-esc.*

CÁMPÉSC, -EÁSCĂ, *câmpești,* adj. (Înv.) Câmpenesc. — **Câmp** + suf. *-esc.*

CÂMPÍE, *câmpii,* s.f. Întindere vastă de pământ fără accidente însemnate de teren; șes, câmp. — **Câmp** + suf.-ie.

CÂMPULUNGEÁN, -Ă, *câmpulungeni, -e,* s.m, adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Câmpulung. **2.** Adj. Care aparține municipiului Câmpulung sau câmpulungenilor (**1**), care se referă la Câmpulung ori la câmpulungeni. — **Câmpulung** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CÂMPULUNGEÁNCĂ, *câmpulungence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Câmpulung. — **Câmpulungean** + suf. *-că.*

CÂMPUȘÓR, *câmpușoare*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *câmp.* — **Câmp** + suf. *-ușor.*

CÂND adv., conj. **I.** Adv. (În propoziții interogative) În ce moment? în care perioadă de timp? *Când a sosit?* G Expr. *Când și când* sau *din când în când* = câteodată, uneori. *Când..., când...* = câteodată..., altă dată...; ba..., ba...; uneori..., alteori... **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziție temporală) **a)** În momentul sau în vremea în care... *Când a văzut-o, s-a bucurat.* **b)** După ce. *Când i-a pierdut din ochi, s-a ridicat.* **c)** Înainte de (a)..., până (a) nu... *Parada începuse când a sosit.* **d)** Deși; în vreme ce. *Când altul s-ar bucura, tu ești nepăsător.* **e)** Și (deodată). *Au ajuns, când, ce să vezi?* **2.** (Introduce o propoziție atributivă în legătură cu noțiuni de timp) (În) care. *Acum e timpul când vin copiii.* G Expr. *A (nu) avea când să...* = a (nu) avea timpul material necesar să... **3.** (Introduce o propoziție cauzală cu nuanță temporală) Fiindcă, deoarece, odată ce. *Când știa că trebuie să plece nu mai putea dormi.* **4.** (Introduce o propoziție condițională) Dacă, de. *Ce să spui când nu ai nimic de spus*? G Expr. *Ca și când* = parcă. **5.** (Introduce o propoziție completivă directă) *Spune-mi când să vin.* — Lat. **quando.**

CÂNDVÁ adv. Într-un moment (nehotărât) din trecut sau din viitor; odată, altădată. — **Când** + **va.**

CÁNE s.m. v. **câine.**

CÂNEPÁR, *cânepari,* s.m. Pasăre cântătoare cu pene roșii pe cap, pe gât și pe laturile pieptului, cafenii pe spate și albe pe abdomen *(Carduelis cannabina).* — **Cânepă** + suf. *-ar.*

CÁNEPĂ, *cânepi,* s.f. **1.** Plantă erbacee anuală cu tulpina înaltă și dreaptă, cu frunze alterne dințate pe margini, cu flori mici, verzui, cultivată ca plantă textilă pentru fibrele care se scot din tulpină și pentru uleiul care se extrage din semințe *(Cannabis sativa).* G *Cânepă indiană* = varietate de cânepă cultivată îndeosebi în anumite regiuni din India, Iran, Africa de Nord și cele două Americi, din care se extrag stupefiante *(Cannabis indica).* G Compus: *cânepa-codrului* = cânepioară (**2**). **2.** Fibre textile extrase din tulpina de cânepă (**1**). — Lat. ***canapa** *(= cannabis).*

CÂNEPĂRÍE, (**2**) *cânepării,* s.f. **1.** Cânepă multă strânsă la un loc. **2.** (Rar) Cânepiște. — **Cânepă** + suf. *-ărie.*

CÂNEPIOÁRĂ, *cânepioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cânepă.* **2**. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunze lobate și cu flori roșietice; cânepa-codrului *(Eupatorium cannabinum).* — **Cânepă** + suf. *-ioară.*

CÂNEPÍȘTE, *cânepiști,* s.f. Teren cultivat cu cânepă; cânepărie. — **Cânepă** + suf. *-işte.*

CÂNEPÍU, -ÍE, *cânepii,* adj. Care are înfățișarea fuiorului de cânepă; de culoarea seminței de cânepă, cenușiu-închis. — **Cânepă** + suf. *-iu.*

CÂNÉR, *câneri*, s.m. (Reg.) Om rău, hain, câinos. — **Câne** + suf. *-ar.*

CÂNT, *cânturi,* s.n. **1.** Cântare, cântec; ciripit de păsări. **2.** Poezie (însoțită uneori de melodie). **3.** Parte, diviziune a unei epopei sau a unui poem epic. — Din **cânta** (derivat regresiv).

CÂNTÁ, *cânt,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A emite vocal sau instrumental un șir de sunete care se succed (sau se suprapun) în structuri muzicale. G Expr. *Joacă cum îi cântă* = face întocmai cum îi poruncește altul. F (Despre păsări, insecte etc.) A scoate sunete caracteristice speciei. **2.** Intranz. și tranz. A scrie versuri în cinstea cuiva sau a ceva, a elogia (în versuri) pe cineva sau ceva; a descrie, a povesti ceva în versuri. **3.** Tranz. (Fam.) A îndruga, a înșira vorbe goale. — Lat. **cantare.**

CÂNTÁR, *cântare,* s.n. **1.** Nume dat mai multor instrumente care servesc la stabilirea greutății unui obiect sau a unei ființe, de obicei a unei mărfi. G Expr. *A trage la cântar* = **a)** a cântări (mult), a avea greutate (mare); **b)** a avea importanță. F Cântărire. *Înșală la cântar.* **2.** Unitate pentru măsurarea greutăților folosită în trecut, a cărei valoare a variat în timp și pe regiuni. — Din tc. **kantar.**

CÂNTÁRE, (**II**) *cântări,* s.f. **I.** Acțiunea de *a cânta* și rezultatul ei. **II. 1.** Cântec (de laudă, bisericesc etc.); muzică. F Sunet caracteristic (plăcut) scos de diverse păsări și insecte. **2.** Compoziție literară cu caracter laudativ. — V. **cânta.**

CÂNTÁT s.n. Faptul de *a cânta.* F Sunet caracteristic (plăcut) scos de unele păsări şi insecte. G Expr. *La* (sau *pe la, spre) cântatul cocoşilor* = (pe) la miezul nopţii sau în zorii zilei. — V. **cânta.**

CÂNTĂREÁLĂ s.f. (Rar) Cântărire. — **Cântări** + suf. *-eală.*

CÂNTĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *cântăreţi, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană care cântă; *spec.* care are profesiunea de a cânta. F Persoană care execută cântările şi citirile în serviciile religioase. **2.** Poet (care laudă în versurile sale pe cineva sau ceva). — **Cânta** + suf. *-ăreţ.*

CÂNTĂRÍ, *cântăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A determina greutatea sau masa unui corp cu ajutorul cântarului, al balanţei, al basculei. **2.** Tranz. Fig. A aprecia, a judeca; a cumpăni, a chibzui. **3.** Intranz. A avea o anumită greutate. F Fig. A valora, a preţui. *Aprecierea lui cântăreşte mult.* — Din **cântar.**

CÂNTĂRÍRE, *cântăriri,* s.f. Acţiunea de *a cântări;* cântăreală. — V. **cântări.**

CÂNTĂRÍT[1] s.n. Faptul de *a cântări.* — V. **cântări.**

CÂNTĂRÍT[2]**, -Ă,** *cântăriţi, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Cumpănit, chibzuit, socotit. — V. **cântări.**

CÂNTĂTÓR, -OÁRE, *cântători, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre oameni) Care cântă, care are voce; (despre păsări) care scoate sunete plăcute, melodioase. **2.** S.m. (Înv.) Cântăreţ (**1**) (de profesie). **3.** S.m. (Înv.) Cântăreţ (**2**). **4.** S.m. (Pop.) Cocoş. F (În expr.) (*Pe*) *la cântători* = în zorii zilei. — **Cânta** + suf. *-ător.*

CÁNTEC, *cântece,* s.n. **1.** Nume generic dat pieselor vocale sau instrumentale cu text, *p. ext.* şi celor instrumentale; cântare, cânt. F Sunete melodioase emise de unele păsări; zumzetul unor insecte. G *Cântecul lebedei* = ultima manifestare de succes dintr-o carieră (artistică). *Cântecul planetelor* = muzica sferelor. **2.** Compoziţie literară în versuri, adesea însoţită de melodie. G *Cântec bătrânesc* = baladă populară veche. *Cântec de dor* = poezie populară cu caracter elegiac. *Cântec de lume* = poezie lirică cu caracter erotic. *Cântec de mase* = cântec cu conţinut patriotic, revoluţionar, care are un caracter mobilizator şi exprimă năzuinţe de libertate, de pace etc. *Cântec de leagăn* = cântec liric cu care sunt adormiţi copiii mici. G Expr. *Vorba* (sau *povestea) cântecului* = cum se zice; vorba ceea. *Aşa-i cântecul* = asta e situaţia. *A fi cu cântec* sau *a-şi avea cântecul său* = (despre lucruri, întâmplări, atitudini etc.) a avea istoria, tâlcul său (complicat, plin de aspecte dubioase, neclare). [Var.: (reg.) **cántic** s.n.] — Lat. **canticum.**

CÂNTECÉL, *cântecele,* s.n. Diminutiv al lui *cântec.* G *Cântecel comic* = monolog comic, satiric (în care alternează părţile recitate cu cele cântate). [Var.: (reg.) **cânticél** s.n.] — **Cântec** + suf. *-el.*

CÁNTIC s.n. v. **cântec.**

CÂNTICÉL s.n. v. **cântecel.**

CÂR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul caracteristic scos de unele păsări (ciori, găini etc.); strigăt cu care se alungă unele păsări. G Expr. (Adverbial sau substantivat) *Câr-mâr* = (cu) ceartă, (cu) tocmeală. *Că-i cât, că-i mât,* se zice când cineva se încurcă în explicaţii neconvingătoare, contradictorii, mincinoase. — Onomatopee.

CÁRĂ s.f. (Pop.; în expr.) *A se ţine de câra cuiva* = a stărui pe lângă cineva, a depune insistenţe pentru a determina pe cineva să facă un lucru. *A fi în cârâ cu cineva* = a fi în ceartă, în duşmănie cu cineva. — Din **cârâi** (derivat regresiv).

CÂRÂÍ, *cárâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre unele păsări; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice, neplăcute, scurte şi guturale. **2.** Intranz. Fig. (Peior.) A vorbi cu un ton ascuţit şi strident, care trădează ostilitate. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A cicăli, a bate la cap pe cineva. F Refl. recipr. A se certa. *Toată ziua se cârâie.* — **Câr** + suf. *-âi.*

CÂRÂIÁLĂ, *cârâieli,* s.f. Faptul de *a (se) cârâi.* **1.** Sunet caracteristic, neplăcut, scurt şi gutural, produs de unele păsări; cârâit[1]. **2.** Fig. (Fam.) Cârtire; ceartă. [Pr.: *-râ-ia-*] — **Cârâi** + suf. *-eală.*

CÂRÁIE, *cârâie,* s.f. (Rar) Dâră, dungă (de sudoare). — Et. nec.

CÂRÂÍT[1] s.n. Faptul de *a cârâi;* cârâială (**1**). — V. **cârâi.**

CÂRÂÍT[2] **-Ă,** *cârâiţi, -te,* adj. (Despre sunete, glas etc.; peior.) Ascuţit, strident (care trădează ostilitate). — V. **cârâi.**

CÂRÂITÓR, -OÁRE, *cârâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care cârâie. **2.** S.f. Scârţâitoare cu care se alungă păsările. [Pr.: *-râ-i-*] — **Cârâi** + suf. *-tor.*

CÂRC interj. (Pop. şi fam.; în expr.) *A nu (mai) zice* (sau *spune) (nici) cârc* = a nu (mai) spune nicio vorbă, a tăcea chitic. — Formaţie onomatopeică.

CÁRCĂ s.f. (În loc. adv.) *În cârcă* = în spate, în spinare. — Din sb. [nositi na-] **krke.**

CÂRCĂIÁC, *cârcăieci,* s.m. (Zool.; pop.) Scolopendră. [Pr.: *-că-iac.* — Pl. şi: *cârcăiaci*] — Din tc. **kırkayak.**

CÂRCĂLÍ, *cârcălesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. şi tranz. A (se) frige numai pe deasupra (un aliment); a (se) perpeli. **2.** Tranz. A murdări . — Cf. sb. krkaljiti.

CÂRCĂLÍT, -Ă, *cârcăliţi, -te,* adj. (Pop.; despre alimente) Fript numai pe deasupra; pârpălit. — V. **cârcăli.**

CÂRCÂÍ, pers. 3 *cárcâie,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări) A scoate sunete (neplăcute) caracteristice speciei. — Formaţie onomatopeică.

CÂRCÉIE, *cârceie,* s.f. Piesă de lemn sau de fier la car, cu care se leagă tânjala de proţap (când se înjugă patru boi). — Et. nec.

CÂRCÉL, *cârcei,* s.m. **1.** (Med.) Contracţie bruscă şi involuntară a muşchilor de la extremităţi, însoţită de obicei de senzaţii dureroase. **2.** Organ vegetal filiform, cu rol de susţinere a lăstarilor pe diferite suporturi. **3.** (Zool.) Căpuşă. — Cf. sb. krč.

CÁRCIMĂ s.f. v. **cârciumă.**

CÂRCIMĂREÁSĂ s.f. v. **cârciumăreasă.**

CÂRCIMĂRÍŢĂ s.f. v. **cârciumăriţă.**

CÂRCIOBÁR s.m. v. **cârciogar.**

CÂRCIÓC s.n. v. **cârciog.**

CÂRCIOCÁR s.m. v. **cârciogar.**

CÂRCIÓG, *cârcioguri,* s.n. (Reg.) Tertip, şiretlic. [Var.: **cârcióc** s.n.] — Din ucr. **krucok.**

CÂRCIOGÁR, *cârciogari,* s.m. (Reg.) Om căruia îi place cearta, procesele, care găseşte obiecţie la orice; om cârcotaş. [Var.: **cârciocár, cârciobár, corciogár** s.m.] — **Cârciog** + suf. *-ar.*

CÂRCIOGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cârciogăreşti,* adj. (Reg.) Care ţine de cârciogar, al cârciogarului, specific cârciogarului. **— Cârciogar** + suf. *-esc.*

CÂRCIUMÁR, *cârciumari,* s.m. Proprietar al unei cârciumi. [Var.: **crâşmár,** (reg.) **crăcimár** s.m.] — **Cârciumă** + suf. *-ar.*

CÁRCIUMĂ, *cârciumi,* s.f. Local unde se consumă băuturi alcoolice (şi mâncăruri); birt. [Var.: **crấşmă,** (reg.) **cấrcimă** s.f.] — Din sl. **krucima.**

CÂRCIUMĂREÁSĂ, *cârciumărese,* s.f. **1.** Femeie care are în proprietate o cârciumă; nevastă de cârciumar; cârciumăriţă. **2.** Plantă erbacee ornamentală cu frunze opuse, ovale, cu flori mari, divers colorate (*Zinnia elegans*). [Var.: **crâşmăreásă,** (reg.) **cârcimăreásă** s.f.] — **Cârciumar** + suf. *-easă.*

CÂRCIUMĂRÍ, *cârciumăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A avea în proprietate o cârciumă, a vinde sau a servi într-o cârciumă; *p. gener.* a face negoţ ilicit, nepermis cu ceva. — Din **cârciumar.**

CÂRCIUMĂRÍT s.n. **1.** (Pop.) Faptul de *a cârciumări;* ocupaţia cârciumarului sau a cârciumăresei. **2.** Impozit care era perceput în trecut pe cârciumi. — V. **cârciumări.**

CÂRCIUMĂRÍŢĂ, *cârciumăriţe,* s.f. Cârciumăreasă (**1**). [Var.: **crâşmăríţă,** (reg.) **cârcimăríţă** s.f.] — **Cârciumar** + suf. *-iţă.*

CÂRCIUMIOÁRĂ, *cârciumioare,* s.f. Diminutiv al lui *cârciumă.* — **Cârciumă** + suf. *-ioară.*

CÂRCNÍ vb. IV v. **crâcni.**

CÂRCOTÁŞ, -Ă, *cârcotaşi, -e,* adj., s.m. şi f. (Pop. şi fam.) (Om) care caută mereu ceartă, care e veşnic nemulţumit; gâlcevitor, cârtitor. — **Cârcotă** + suf. *-aş.*

CÁRCOTĂ, *cârcote,* s.f. (Pop. şi fam.) Neînţelegere, ceartă, gâlceavă. G Loc. vb. *A intra* (sau *a se băga) în cârcotă* (cu cineva) = a se certa (cu cineva). — Cf. sb. krkotja „lipsă de mlădiere, inflexibilitate”.

CÂRCOTÍ, *cârcotesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. recipr. (Pop.) A se certa, a se sfădi mereu. F Intranz. A-şi arăta nemulţumirea; a cârti. — Din **cârcotă.**

CÂRCSERDÁR, *cârcserdari,* s.m. (Înv.) Căpitan de jandarmerie (turcă); comandantul unei potere. — Din tc. **kırserdarı.**

CÂRD, *cârduri,* s.n. **1.** Grup mare de animale sau de păsări, de peşti de acelaşi fel, care se află împreună. **2.** (De obicei peior.) Ceată numeroasă de oameni. G Expr. *A se pune* (sau *a intra*) *în cârd cu cineva* = a se asocia, a se întovărăşi cu cineva (în vederea unor acţiuni reprobabile). **3.** (Fam.) Mulţime, şir (de ani, de zile). G Loc. adv. *De (la) un cârd de vreme* = de un timp încoace. *Un cârd de ani* = foarte mulţi ani. — Din sb. **krd.**

CÂRDĂŞÍE, *cârdăşii,* s.f. Întovărăşire cu scopuri condamnabile. [Var.: **cărdăşíe** s.f.] — **Cardaş** (înv. „tovarăş” <tc.) + suf. *-ie.*

CÂRDIŞÓR, *cârdişoare,* s.n. Diminutiv al lui *cârd.* — **Cârd** + suf. *-işor.*

CÂRJALÍU, *cârjalii,* s.m. (Înv.) Hoţ, tâlhar (care făcea parte dintr-o bandă). — Din tc. **kirgali.**

CÂRJÁNCĂ, *cârjance,* s.f. (Pop.) Plătică (mică). — Et. nec.

CÁRJĂ, *cârje,* s.f. **1.** Obiect din lemn cu partea superioară bifurcată şi prevăzută cu o bară transversală, folosit de infirmi pentru susţinere. **2.** Baston (încovoiat în partea superioară) *spec.* baston care servea ca simbol al puterii sau care serveşte ca simbol al unei demnităţi. **3.** (Anat.; în sintagma) *Cârja aortei* = porţiunea curbată pe care o prezintă artera, după ieşirea din inimă. — Din sl. **kryži** „cruce”.

CÂRLÁN, *cârlani,* s.m. **1.** Miel sau ied după înţărcare până la vârsta de circa un an. **2.** Mânz sau cal tânăr, până la vârsta de trei ani. — Et. nec.

CÂRLĂNÁR, *cârlănari,* s.m. Cioban care păzeşte şi duce la păscut cârlanii dintr-o turmă. — **Cârlan** + suf. *-ar.*

CÂRLĂNÁŞ, *cârlănaşi,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *cârlan.* — **Cârlan** + suf. *-aş.*

CÂRLÍG, *cârlige,* s.n. **1.** Piesă de metal cu un capăt îndoit, de care se atârnă, se prinde etc. un obiect. G Loc. vb. *A se face cârlig* = a se strâmba; a se ghemui. **2.** Prăjină cu un capăt (metalic) încovoiat, care serveşte la scoaterea găleţii cu apă din fântână. **3.** Partea metalică a undiţei, de forma unui ac îndoit, în care se prinde peştele. **4.** Încuietoare la o uşă, la o poartă etc., în formă de bară metalică subţire sau de cui lung, încovoiat la un capăt, care se prinde într-un belciug, într-un ochi de metal etc. **5.** Andrea. **6.** Mic dispozitiv cu care se prind rufele pe frânghie. **7.** (Rar) Mlădiţă sau cârcel de viţă-de-vie. — Cf. bg. k ă r l i k.

CÂRLIGÁŞ, *cârligaşe,* s.n. Cârligel. — **Cârlig** + suf. *-aş.*

CÂRLIGÉL, *cârligele,* s.n. Diminutiv al lui *cârlig;* cârligaş. — **Cârlig** + suf. *-el.*

CÂRLIGIOÁRĂ, *cârligioare,* s.f. (Bot.; reg.) Iarbă-roşie *(Bidens cernuus).* — **Cârlig** + suf. *-ioară*

CÂRLIÓNŢ, *cârlionţi,* s.m. Şuviţă de păr răsucită în spirală; buclă, zuluf. [Pr.: *-li-onţ*] — Et. nec.

CÂRLIONŢÁ, *cârlionţez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face cârlionţi, inele. [Pr.: *-li-on-*] — Din **cârlionţ.**

CÂRLIONŢÁT, -Ă, *cârlionţaţi, -te,* adj. (Despre păr) Cu cârlionţi; buclat; (despre oameni) care are părul buclat. [Pr.: *-li-on-*] — V. **cârlionţa.**

CÂRMÁCI, *cârmaci,* s.m. **1.** Persoană, sportiv care manevrează cârma unei ambarcaţiuni, a unei nave. **2.** Fig. Cârmuitor, conducător. — Din bg. **kărmač.**

CÁRMĂ, *cârme,* s.f. **1.** Piesă mobilă care serveşte la menţinerea sau la schimbarea direcţiei de mers a unei ambarcaţiuni, a unei nave sau a unui aparat de zbor. **2.** Fig. Conducere, cârmuire, guvernare. — Din sl. **krŭma.**

CÂRMÁZ s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee cu flori mici albe-roz, cu fructe în formă de bobiţe mici roşii sau negre, întrebuinţate drept colorant *(Phytolacca decandra).* **2.** S.n. Materie colorantă roşie, extrasă din fructele de cârmâz (**1**) sau din gogoşile unei insecte originare din Mexic; carmin. — Din tc. **kirmız.**

CÂRMÂZÍU, -ÍE, *cârmâzii,* adj. (Pop.) Roşu-viu; stacojiu. — **Cârmâz** + suf. *-iu.*

CÂRMEÁLĂ, *cârmeli,* s.f. (Pop.) Întorsătură, cotitură, schimbare (în desfăşurarea unei operaţii, a unei acţiuni). F Fig. Schimbare survenită în atitudinea sau comportarea cuiva. — **Cârmi** + suf. *-eală.*

CÂRMÍ, *cârmesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A manevra cârma unei ambarcaţiuni, a unei nave, schimbând direcţia de mers; *p. gener.* a o coti, a o lua în altă parte. **2.** Fig. (Rar) A se abate de la cele spuse, de la cele hotărâte. — Din sl. **krŭmiti.**

CÂRMÍRE, *cârmiri,* s.f. Acţiunea de *a cârmi.* — V. **cârmi.**

CÂRMUÍ, *cârmuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) conduce, a (se) guverna, a (se) administra. **2.** Tranz. (Rar) A conduce cu ajutorul cârmei. — **Cârmă** + suf. *-ui.*

CÂRMUÍRE, *cârmuiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) cârmui.* **2.** Organ de conducere: guvern, stăpânire. — V. **cârmui.**

CÂRMUITÓR, -OÁRE, *cârmuitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care conduce, administrează o instituţie, care guvernează un stat etc. [Pr.: *-mu-i-*] — **Cârmui** + suf. *-tor.*

CÂRN, -Ă, *cârni, -e,* adj. **1.** (Despre nas, rar despre bot) Mic, scurt şi cu vârful ridicat puţin în sus. F (Despre oameni, rar despre animale; adesea substantivat) Care are nasul sau botul cârn (**1**). **2.** Fig. (Despre obiecte) Cu vârful strâmbat, îndoit în sus; *p. ext.* strâmb. — Din sl. **krŭnŭ.**

CÂRNÁT, *cârnaţi,* s.m. Produs alimentar preparat din carne tocată şi condimente, introduse în intestine de porc, de oaie sau într-un înveliş din material sintetic. F Fig. (Fam.) Şir lung. *Un cârnat de oameni.* [Var.: (pop.) **cârnáţ** s.m.] — Lat. ***carnacius.**

CÂRNÁŢ s.m. v. **cârnat.**

CÂRNĂCIÓR, *cârnăciori,* s.m. Diminutiv al lui *cârnat.* — **Cârnat** + suf. *-ior.*

CÂRNĂŢÁR, *cârnăţari,* s.m. Persoană care prepară sau vinde cârnaţi şi alte mezeluri. — **Cârnat** + suf. *-ar.*

CÂRNĂŢĂREÁSĂ, *cârnăţărese,* s.f. Femeie care prepară sau vinde cârnaţi şi alte mezeluri; nevastă de cârnăţar. — **Cârnăţar** + suf. *-easă.*

CÂRNĂŢĂRÍE, (**2**) *cârnăţării,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Cârnaţi mulţi şi de diverse sortimente. **2.** Magazin de cârnaţi şi de alte mezeluri. — **Cârnat** + suf. *-ărie.*

CÂRNELEÁGĂ, *cârnelegi,* s.f. (În religia ortodoxă, de obicei la pl.) Săptămâna antepenultima din dulcele Crăciunului, în timpul căreia credincioşii pot mânca de dulce miercurea şi vinerea. — Lat. **carnem ligat.**

CÂRNÍ, *cârnesc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. şi refl. (Pop.) A (se) îndrepta în altă direcţie: a (se) întoarce. G Expr. (Tranz.) *Îţi cârneşte nasul din loc* = miroase extrem de urât. *A-şi cârni nasul* sau (intranz.) *a cârni din nas* = a se arăta nemulţumit (strâmbând din nas); a strâmba din nas. F Fig. A reveni asupra celor spuse, hotărâte, a nu mai face ce a spus, ce a hotărât. **2.** Tranz. A tăia, a rupe vârful lăstarilor tineri ai unor plante pentru a favoriza dezvoltarea fructelor. — Din **cârn.**

CÂRNÍRE, *cârniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cârni.* — V. **cârni.**

CÂRNÍT, *cârnituri,* s.n. Faptul de *a (se) cârni.* — V. **cârni.**

CÂRNITÚRĂ, *cârnituri,* s.f. (Pop.) Cotitură (a unui drum). — **Cârni** + suf. *-tură.*

CÂRNOSÍ[1]**,** *cârnosesc,* vb. IV. Tranz. A sfâşia pe cineva sau o bucată de carne. — Et. nec. Cf. c ă r n o s.

CÂRNOSÍ[2] vb. IV v. **cărnosi.**

CÂRNÚŢ, -Ă, *cârnuţi, -e,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *cârn.* — **Cârn** + suf. *-uţ.*

CÂRPÁCI, *cârpaci,* s.m. Meseriaş care peticeşte, care repară încălţăminte, haine etc. F Meseriaş sau, *p. gener.* persoană care lucrează prost. — Din bg. **kărpač.**

CÁRPĂ, *cârpe,* s.f. Bucată de pânză sau de stofă (veche), folosită de obicei în gospodărie (la ştergerea prafului, a vaselor etc.), ca materie primă în industria hârtiei etc. F Scutec. F Fig. Om fără personalitate, care face întotdeauna orice i se spune. — Din bg. **kărpa,** sb. **krpa.**

CÂRPĂCEÁLĂ, *cârpăceli,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a cârpăci* şi rezultatul ei. — **Cârpaci** + suf. *-eală.*

CÂRPĂCÍ, *cârpăcesc,* vb. IV. Tranz. A cârpi, a petici; *p. gener.* a lucra prost, a face lucruri de proastă calitate. — Din **cârpaci.**

CÂRPĂCÍE s.f. (Înv.) Meseria cârpaciului. — **Cârpăci** + suf. *-ie.*

CÂRPĂCITÓR, -OÁRE, *cârpăcitori, -oare,* adj. (Rar) Care cârpăceşte. — **Cârpaci** + suf. *-tor.*

CÂRPĂTÓR, *cârpătoare,* s.n. (Pop.) Bucată de lemn rotundă, pătrată sau dreptunghiulară, pe care se răstoarnă mămăliga sau pe care se taie carnea, ceapa etc.; fund. F Scândură sau masă (pătrată) pe care se întinde aluatul. — Lat. **coopertorium.**

CÂRPEÁLĂ, *cârpeli,* s.f. Faptul de *a cârpi* (ceva sau pe cineva); (în special) reparaţie sumară sau prost executată; cârpitură. — **Cârpi** + suf. *-eală.*

CÂRPÍ, *cârpesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A petici, a repara, a coase un obiect rupt sau descusut. G Expr. *Cu ochii cârpiţi de somn* = neputând ţine ochii deschişi din cauza somnului. **2.** A repara un obiect spart sau crăpat. **3.** Fig. A pălmui pe cineva. **4.** Fig. A născoci, a inventa la repezeală o motivaţie, o explicaţie, un pretext (nu prea convingător). — Din sl. **krupiti.**

CÂRPÍRE, *cârpiri,* s.f. Acţiunea de *a cârpi* şi rezultatul ei; *cârpit.* — V. **cârpi.**

CÂRPÍT s.n. Cârpire. — V. **cârpi.**

CÂRPITÚRĂ, *cârpituri,* s.f. Reparaţie sumară sau prost executată; *p. restr.* petic. F (Concr.) Obiect de îmbrăcăminte vechi, rupt (şi peticit). — **Cârpi** + suf. *-tură.*

CÂRPULÍŢĂ, *cârpuliţe,* s.f. Cârpişoară. — **Cârpă** + suf. *-uliţă.*

CÂRPUŞÓARĂ, *cârpuşoare,* s.f. Diminutiv al lui *cârpă.* — **Cârpă** + suf. *-uşoară.*

CÂRSTÉL s.m. v. **cristei.**

CÂRTEÁLĂ, *cârteli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a cârti;* protest, murmur (de nemulţumire); critică. — **Cârti** + suf. *-eală.*

CÂRTÍ, *cârtesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A-şi exprima (mereu) nemulţumirea prin murmure sau critici (făcute de obicei în absenţa celui în cauză); a se plânge, a protesta (mereu). — Et. nec.

CÂRTÍRE, *cârtiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a cârti.* — V. **cârti.**

CÁRTITÓR, -OÁRE, *cârtitori, -oare,* adj. (Pop.) Care cârteşte, care se arată mereu nemulţumit, care bombăne necontenit. — **Cârti** + suf. *-tor.*

CÁRTIŢĂ, *cârtiţe,* s.f. Mic mamifer insectivor, cu ochi mici acoperiţi de o membrană, cu blană neagră, cu labele anterioare adaptate la săpat, care trăieşte în galerii subterane; sobol *(Talpa euripaea).* — Din bg. **kărtica,** sb. **krtica.**

CÂŞ[1] interj. v. **hâş.**

CÂŞ[2]**, -Ă,** *câş, -e,* adj., adv. **1.** Adj. (Reg.) Care este lipsit de unul sau de mai multe degete; ciung. **2.** Adj. şi adv. (Fam.) (Care este) strâmb. — Din **câşi** (pl. lui **câs* <bg. *kus* „scurt”).

CÁŞIŢĂ, *câşiţe,* s.f. Insectă dipteră ale cărei larve se dezvoltă în brânză alterată *(Piophila casei);* larva acestei insecte. — Et. nec.

CÂŞLÉGI s.f. pl. Interval de timp între două posturi ortodoxe, în care creştinii pot mânca de dulce. — Lat. **caseum ligat.**

CÂŞTI, *câştiuri,* s.n. (Înv.) Sumă de bani plătită cuiva la date fixe şi care reprezintă de obicei o rată din arenda unei moşii. — Din tc. **kışt.**

CÂŞTÍG, *câştiguri,* s.n. Ceea ce câştigă cineva. G Expr. *A fi în câştig* = a avea un avantaj (faţă de cineva). — Din **câştiga** (derivat regresiv).

CÂŞTIGÁ, *câştíg,* vb. I. **1.** Tranz. A obţine bani sau alte bunuri materiale (prin muncă, prin speculaţii, prin exploatare, la jocuri de noroc etc.); *p. ext.* a dobândi, a obţine experienţă, cunoştinţe etc. F A recupera timpul (pierdut). **2.** Tranz. A atrage de partea sa; a cuceri. *Câştigase simpatia*

tuturor. **3.** Tranz. A obține, a cuceri victoria (într-o competiție sportivă, într-un proces etc.). **4.** Intranz. A deveni mai bogat în..., a-și spori conținutul, calitatea, greutatea. — Lat. **castigare.**

CÂȘTIGÁRE s.f. Acțiunea de *a câștiga.* — V. **câștiga.**

CÂȘTIGÁT, -Ă, *câștigați, -te,* adj. **1.** Care a fost obținut de cineva. **2.** (Despre oameni) Care s-a ales cu un folos (din ceva), care și-a îmbogățit cunoștințele, experiența. — V. **câștiga.**

CÂȘTIGĂTÓR, -OÁRE, *câștigători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a obținut un câștig material, o superioritate asupra alteia într-o întrecere (în muncă, în sport etc.). F (Animal, îndeosebi cal) victorios într-o întrecere sportivă. **2.** Adj. Care asigură câștigul, care dă dreptul la câștig sau dovedește acest drept. — **Câștiga** + suf. *-ător.*

CÂT, -Ă, conj., prep., adv., (**IV**) *câți, -te,* pron. (**V**) *câturi,* s.n. **I.** Conj. **1.** (Introduce propoziții temporale) În timpul în care..., atâta timp, până când... *Se poartă frumos cu mine cât știe că-i sunt de folos.* G Expr. (Reg.) *Cât ce...* = îndată ce... *Cât ai bate din* (sau *în) palme* sau *cât te-ai șterge* (sau *freca) la ochi, cât ai scăpăra din(tr-un) amnar* = foarte repede, într-o clipă, imediat. *Numai cât* = doar. **2.** (Introduce propoziții modale sau atributive) În măsura, în gradul în care... *Venea cât putea mai repede.* G Expr. (Adesea în corelație cu „atât") *Cu cât* = pe măsură ce... *Pe* (sau *după) cât* = după cum..., precum, în măsura în care... *Cât se poate (de...)* sau (eliptic) *cât de...* sau *cât mai...* = foarte. *A striga* (sau *a țipa* etc.) *cât îl ia* (sau *ține) gura* = a striga, cât poate de tare. **3.** (Înv. și pop.; introduce propoziții consecutive) Încât, de, că. *Gemea cât îți era mai mare mila.* **4.** (Introduce propoziții concesive) Deși, cu toate că, oricât. *Cât era de reținut, tot mai izbucnea uneori.* **5.** (Introduce propoziții completive directe) *Am plătit cât nu face.* **6.** (Introduce propoziții adversative) Ci, mai ales. *Nu era atât de strâmt, cât incomod.* **7.** (În corelație cu sine însuși; introduce propoziții copulative eliptice) Când... când..., și... și... **II.** Prep. (Folosit în comparații) Ca, precum, asemenea cu... *Copacul era înalt cât casa.* G Expr. *Cât despre...* (sau *pentru...)* = în ce privește..., cu privire la..., relativ la... **III.** Adv. **1.** (În propoziții independente exclamative sau interogative) În ce măsură, în ce grad; în ce durată (mare) de timp. *Cât de bine a cântat! Cât l-am așteptat!* **2.** (Corelativ, în expr.) *Atât..., cât...* = în același grad, număr, în aceeași măsură etc. ca și... *Atât..., cât și...* = și..., și; nu numai..., ci (și). *Cu cât..., cu atât* = pe măsură ce..., tot mai mult... **3.** (În expr.) *Cât colo* = departe. *Cât de colo* = de departe, de la mare distanță; imediat, de la prima vedere; în mod clar. (Pop.) *Cât colea* = aproape. *Cât de cât* = măcar, puțin de tot; (în construcții negative) deloc. *Cât (e) lumea (și pământul)* = totdeauna; (în construcții negative) niciodată. **IV.** Pron. **1.** Pron. interog. (Cu) ce preț? În ce număr? în ce cantitate? ce durată de timp? cât costă? G Expr. *Cât e ceasul?* = ce oră este (acum)? *În câte (ale lunii) e (azi)?* = la ce dată calendaristică ne aflăm (azi)? *Pe cât te prinzi?* = pe ce pui pariu? **2.** Pron. nehot. (Adesea cu valoare de adj. nehot.) Tot ce, toate care; (la pl.) cei care. *Cât a fost s-a terminat. Câți au venit. Câtă vreme a trecut!* G Expr. *Câtă frunză, câtă iarbă* sau *câtă frunză și iarbă,* se spune despre o cantitate foarte mare, despre o mulțime nenumărată. *Câte-n lună și-n soare* sau *câte-n lună și-n stele, câte și mai câte* = de toate, de tot soiul, tot felul de lucruri, tot ce se poate închipui. *Câtă mai* = mare, coșcogea. **V.** S.n. (Mat.) Număr rezultat dintr-o împărțire, rezultatul unei împărțiri; raport care există între două numere sau două mărimi. — Lat. **quantus** (contaminat cu lat. **quotus** și **cata).**

CÁTE adv. **1.** (Formează numerale colective) *Câte trele.* **2.** (Formează numerale distributive) *Două câte două.* G Expr. *Una câte una* sau *unul câte unul* = rând pe rând, una după alta sau unul după altul. *Câte una (strașnică)* = ceva neobișnuit, grozav etc. — Lat. **cata** (modificat după pl. f. al lui *cât*).

CÁTEA pron. interog., adj. interog. f. v. **câtelea.**

CÁTELEA, CÁTA pron. interog., adj. interog. (Precedat de art. „al", „a", se întrebuințează în propoziții interogative pentru a afla locul pe care îl ocupă cineva sau ceva într-o ierarhie, într-o serie de ființe sau de lucruri de același fel) *Al câtelea a reușit? A câta casă?* [Var.: **cátea** pron. interog., adj. interog. f.] — **Câte** + **le** + **a.**

CÂTEODÁTĂ adv. Din timp în timp, când și când, uneori. — **Câte** + **o** + **dată.**

CÂTEȘI- Element de compunere înseamnând „toți (ori toate) împreună", care servește la formarea unor numerale colective: *câteșitrei, câteșitrele; câteșipatru* etc. — **Câte** + **și.**

CÂTÍME, *câtimi,* s.f. (Rar) Ceea ce se poate măsura sau număra; număr, mărime, volum, cantitate. — **Cât** + suf. *-ime.*

CÂTINÉL adv. v. **cătinel.**

CÁTUȘI adv. (În expr.) *Câtuși de puțin* = oricât de puțin, cât de cât; (în construcții negative) absolut deloc, defel. — **Cât**(**u**) + **și.**

CÂTVÁ, CÂTĂVÁ, *câțiva, câteva,* pron. nehot., adj. nehot. Un număr mic, o cantitate sau o parte mică (dintr-un număr, o cantitate sau o parte mai mare). F (Adverbial) Puțin timp, nu prea multă vreme. — **Cât** + **va** (= *vrea).*

CĂȚ interj. (Reg.) Strigăt cu care se gonește pisica. — Onomatopee. Cf. germ. K a t z e.

CD, *CD-uri,* s.n. Tip de disc optic, capabil să stocheze cantități mari de date. F *CD-audio* = disc audio-numeric cu diametrul de 12 cm adoptat de marile case de discuri, pentru a înlocui discul de vinil. [Pr.: *sidí*]. — Abr. din engl. **C**[ompact] **D**[isc].

CD-PLAYER, *CD-playere,* s.n. Suport pe care informația este stocată digital și care se citește cu ajutorul laserului. [Pr.: *sidipleiăr*]. — Abr. din engl. **C**[ompact] **D**[isc] **Player.**

CD-RÓM, *CD-ROM-uri,* s.n. Dispozitiv care poate citi informațiile de pe un CD. [Pr.: *sidiróm*]. — Abr. din engl. **C**[ompact] **D**[isc] **R**[ead] **O**[nly] **M**[emory].

CD-WRITER, *CD-writere,* s.n. Piesă de echipament folosită pentru scrierea informației pe CD-uri. [Pr.: *sidiráităr*]. — Abr. din engl. **C**[ompact] **D**[isc] **Writer.**

CE pron. invar. **I.** (Interogativ, uneori cu nuanță exclamativă) **1.** (Exprimă o întrebare) *Ce ai?* F (Fam.: ca răspuns la o chemare) Poftim? F (Cu valoare de interjecție) Cum adică?! Se poate?! *Nu l-am găsit! — Ce?* F (Adjectival) Care? ce fel de... ? **2.** Pentru care motiv? din care cauză? *Ce te miri?* G Expr. (În formule de răspuns) *De ce nu?* = **a)** cum să nu, desigur; **b)** se poate, e posibil. *De ce, de nece,* se spune cuiva pentru a încheia discuția când nu vrei să-i răspunzi la întrebare. G (Cu valoare de conjuncție) *Nu văd de ce te superi.* F (Pop.; cu valoare de conjuncție cauzală) Pentru că, fiindcă, deoarece. **3.** (Interogativ-exclamativ, indică surpriza, indignarea, neîncrederea etc.) Cum adică? Nu cumva? *Ce! Vrei să spui că n-ai fost?* **II.** (Adverbial) Cât (de tare, de mult), cum. *Ce-aș mai râde să te văd păcălit.* G Expr. *Te miri ce* = nimica toată, puțin. *Cât pe ce* = aproape, gata-gata. *Din ce în ce* = cu cât trece timpul, tot mai mult. (Pop.) *Numai ce* = (deodată) iată că... pe neașteptate. F (Dând nuanță de superlativ adjectivului sau adverbului pe care-l precedă) Cât de...! **III.** (Cu valoare de conjuncție) Care lucru anume. *Nu mai știa ce să facă de bucurie.* G Expr. *A ști* (sau *a afla) ce și cum (e)* = a fi bine informat despre ceva. **IV.** (Relativ) **1.** Care. G Expr. *Pe zi ce trece* (sau *merge)* sau *de ce trece* (sau *merge*) = pe măsură ce trece timpul, tot mai mult. **2.** (În legătură cu „a fi", „a găsi", cu sens explicativ) *Ființă ticăloasă ce ești!* G Expr. *N-ai* (sau *n-aveți) pentru ce* (sau *de ce*), formulă de politețe prin care se răspunde cuiva care mulțumește. *A (nu) avea de ce...* = a (nu) exista motiv întemeiat pentru... **3.** Ceea ce. *Ați aflat ce s-a întâmplat?* G Expr. *Ce-i drept* = într-adevăr, de fapt. **V.** (Nehotărât) **1.** Un lucru oarecare, nu știu ce, nu știu cât; ceva. G (Substantivat; precedat de „un") *Un ce anume.* G Expr. (Reg.) *Cu mare ce* = cu mare greutate; greu, anevoie. **2.** (Cu repetarea verbului din propoziția principală) *A stat ce-a stat.* **3.** Orice, oricât. *Zică cine ce va vrea.* — Lat. **quid.**

CEA interj. Strigăt cu care se mână boii spre dreapta. F (Substantivat) Partea dreaptă; dreapta. [Var.: (reg.) **ceála** interj.] — Onomatopee.

CEABÁRE s.f. v. **cebare.**

CEAC, *ceacuri,* s.n. Prăjină lungă, prevăzută la un capăt cu cârlig, folosită pentru prinderea și manevrarea butucilor pe apă. — Et. nec.

CEACĂU, *ceacăie,* s.n. (Reg.) Un fel de chipiu milităresc, înalt și tare, pe care îl purtau odinioară membrii unor unități militare. — Din magh. **csákó.**

CEACÁR, -Ă, *ceacâri, -e,* adj. (Despre ochii unei ființe) **1.** Care prezintă anomalia de a nu fi de aceeași culoare, care au culori diferite; (despre ființe) cu ochi de culori diferite; cu lumina ochiului înconjurată de un cearcăn albicios. **2.** Care suferă de strabism; sașiu, zbanghiu. — Din tc. **çakır** „albastru cu ape cenușii".

CEACLÍE, *ceaclii,* s.f. (Reg.) Patină[2] (**1**). — Cf. c e a g l ă.

CEAC-PÁC adv. (Fam.) Așa și așa, nici prea bine, nici prea rău. [Var.: **ceat-pát** adv.] — Din tc. **çatpat** „din când în când; pe ici pe colo".

CEACȘÍRI s.m. pl. (Înv.) Pantaloni turcești largi. — Din tc. **çaksır.**

CEADIRÍU, -ÍE, *ceadirii,* adj. (Înv.) Verde ca paiul grâului necopt. — Din tc. **çadırı.**

CEÁFĂ, *cefe,* s.f. **1.** Partea de dinapoi a gâtului sau, *p. ext.,* a capului. G Expr. *Când mi-oi* (sau *ți-oi* etc.) *vedea ceafa* = niciodată. *A face ceafă* = a se îngrășa. *Gros în* (ori *la) ceafă* sau *cu ceafa groasă* = gras; *fig.* bogat; influent. F Regiunea cervicală. **2.** Specialitate de carne de porc din regiunea cefei (**1**), afumată sau sărată. — Cf. alb. č a f ë.

CEÁGLĂ, *ceagle,* s.f. (Reg.) Târnăcop pentru spart gheața. — Din magh. **csáklya.**

CEAHLĂU, *ceahlăi,* s.m. (Ornit.; reg.) Vultur bărbos *(Gypaetus barbatus).* — Din magh. **csaholó.**

CEAI, (**1**) s.m., (**2, 3, 4**) *ceaiuri,* s.n. **1.** S.m. Arbust exotic cultivat pentru frunzele lui care, uscate, sunt folosite pentru prepararea unei băuturi cu efect excitant *(Thea sinensis); p. rest.* frunzele (uscate ale) acestui arbust. **2.** S.n. (De obicei urmat de determinări care arată felul) Băutură obținută prin macerația, infuzia sau decocția frunzelor de ceai (**1**) sau a unor plante medicinale. **3.** S.m. Timpul, masa (de dimineață) la care se bea ceaiul (**2**).

4. S.n. Reuniune între prieteni, în cursul după-amiezii, la care se servește ceai (**2**) sau diferite gustări și se dansează. — Din rus. **čai.**

CEAINĂRÍE, *ceainării,* s.f. Local în care se servește ceai (**2**). — **Ceainã** (înv. „ceainărie” <rus.) + suf. *-ărie.*

CEÁINIC, *ceainice,* s.n. Vas special în care se fierbe apa pentru ceai (**2**) sau în care se opărește ceaiul (**1**). — Din rus. **ceainik.**

CEAÍR, *ceairuri,* s.n. (Înv. și reg.) Loc de pășune (împrejmuit); *p. ext.* câmpie nelucrată în apropierea unei ape. [Var.: **ciér** s.n.] — Din tc. **çair.**

CEÁLA interj. v. **cea.**

CEALMÁ, *cealmale,* s.f. (Înv.) Turban. — Din tc. **çalma.**

CEALMAGÍU, *cealmagii,* s.m. (Înv.) Bărbat care purta cealma; *p. restr.* turc. — **Cealma** + suf. *-giu.*

CEAM, *ceamuri,* s.n. Navă fluvială remorcată care are magazii cu deschideri de dimensiuni mari și care este folosită mai ales pentru transportul pietrei sau nisipului. — Din tc. **çam.**

CEAMBÚR, *cembururi,* s.n. (Înv.) Detașament (tătăresc) trimis (sau plecat) să prade. G Expr. (Pop.) *A bate ceamburul* = a umbla fără rost, a bate drumurile; a pierde vremea, a sta degeaba. — Din ucr. **čambul.**

CEAMÚR s.n. (Reg.) Material de construcție constituit din lut frământat cu paie tocate (și cu unele substanțe minerale), întrebuințat la tencuirea sau la construirea caselor țărănești, a cuptoarelor etc. — Din tc. **çamur.**

CEANÁC, *ceanace,* s.n. (Reg.) Strachină mare (de lut sau de lemn). — Din tc. **çanak.**

CEANGÁU, *ceangăi,* s.m. (La pl.) Nume dat populației de grai românesc și maghiar și de religie catolică, emigrată de-a lungul timpului din sud-estul Transilvaniei în Moldova (mai ales în județul Bacău); (și la sg.) persoană care face parte din această populație. — Din magh. **csángó.**

CEÁPĂ, *cepe,* s.f. **1.** Plantă erbacee legumicolă, bienală, din familia liliaceelor, comestibilă, cu miros puternic, specific, cu tulpina aeriană dreaptă, cilindrică și verde și cu cea subterană în formă de bulb, cu frunze cilindrice și cu flori albe numeroase, dispuse în inflorescențe dese *(Allium cepa).* G *Ceapă de apă* = ceapă care se cultivă prin răsad și se recoltează în același an în care s-a semănat. *Ceapă de sămânță* = arpagic. F Bulbul cepei (**1**), cu miros specific și cu conținut bogat de vitamine, folosit în alimentație; *p. gener.* orice bulb al unei plante. G Expr. *Nu face* (sau *nu valorează nici cât) o ceapă degerată*, se spune despre cineva (sau despre ceva) fără nicio valoare. **2.** Compus: *ceapa-ciorii* = numele a trei plante erbacee bulboase din familia liliaceelor, una cu flori galbene *(Gagea pratensis),* alta cu flori albastre *(Muscari comosum),* iar a treia cu flori albe-verzui sau violete *(Muscari tenuiflorum).* — Lat. **caepa.**

CEÁPCĂ, *cepci,* s.f. (Rar) Chipiu (polonez), șapcă. [Pl. și: *ceapce*] — Din pol. **czapka.**

CEAPCÁN, *ceapcâni,* s.m. (Reg.; adesea adjectival) Om rău, șiret, rafinat. — Din tc. **çapkın.**

CEAPRÁZ, *ceaprazuri,* s.n. **1.** Șiret, panglică sau ciucure de mătase sau de fir, cu care se împodobesc hainele (militare), draperiile, tapițeriile etc. **2.** Poziția alternativă a dinților de ferestrău într-o parte și în alta, în afara planului pânzei, pentru a face mai ușoară tăierea materialului. **3.** Călcător (**III 1, 2**). — Din tc. **çapraz.**

CEAPRAZÁR, *ceaprazari,* s.m. Fabricant sau negustor de ceaprazuri (**1**) sau, *p. ext.,* de chipie și de alte obiecte de uniformă (militară). — **Ceapraz** + suf. *-ar.*

CEAPRĂZĂRÍE[1] s.f. Meseria de ceaprazar. — **Ceaprazar** + suf. *-ie.*

CEAPRĂZĂRÍE[2]**,** *ceaprăzării,* s.f. **1.** Prăvălie în care se vând ceaprazuri (**1**) sau, *p. ext.*, chipie sau alte obiecte de uniformă (militară). **2.** Diferite feluri de ceaprazuri (**1**). — **Ceapraz** + suf. *-ărie.*

CEAPRĂZUÍ, *ceaprăzuiesc,* vb. IV. Tranz. A încovoia dinții fierăstrăului (**1**) pentru a realiza ceaprazul (**2**). — **Ceapraz** + suf. *-ui.*

CEAPRĂZUÍRE, *ceaprăzuiri,* s.f. Acțiunea de *a ceaprăzui* și rezultatul ei. — V. **ceaprăzui.**

CEAPRĂZUÍT, -Ă, *ceaprăzuiți, -te,* adj. Care a fost supus operației de ceaprăzuire. — V. **ceaprăzui.**

CEÁPSĂ, *cepse,* s.f. (Reg.) Mică bonetă sau scufiță de pânză albă, bogat împodobită cu ornamente colorate, țesute sau cusute. [Var.: **ceáptă** s.f.] — Din magh. **csápsza,** sb. **čepac.**

CEÁPȚĂ s.f. v. **ceapsă.**

CEÁRĂ, (**2**) *ceruri,* s.f. **1.** Produs natural (de origine animală, vegetală sau minerală) sau sintetic, plastic, insolubil în apă, care se înmoaie și se topește la temperaturi destul de joase și care are numeroase utilizări în industria farmaceutică, electronică, a hârtiei, cosmetică etc. G *Ceară de albine* = ceară de culoare gălbuie, cu miros plăcut, caracteristic, produsă de albine, care se recoltează prin topirea fagurilor. *Ceară de balenă* = spermanțet, ulei de cașalot. *Ceară de parchet* = amestec de ceară sintetică cu parafină, cerezină, ceară vegetală și cu alte substanțe, care formează pe parchet o peliculă lucioasă, protectoare. *Ceară roșie* = amestec de colofoniu, șelac, ulei de terebentină și culori minerale, care, datorită proprietăților lui plastice la încălzire, este folosit la sigilarea scrisorilor, pachetelor, la închiderea ermetică a flacoanelor etc. *Ceară montană* = ceară minerală obținută din cărbunii bruni prin extracție cu solvenți. *Ceară vegetală* = strat care acoperă suprafața plantelor, mai ales a fructelor. **2.** Sort de ceară (**1**). **3.** (Geol.; în sintagma) *Ceară de pământ* = ozocherită. **3.** (Fiziol.) Cerumen. — Lat. **cera.**

CEÁRCĂN, *cearcăne,* s.n. **1.** Cerc vânăt în jurul ochilor la un om obosit sau bolnav. **2.** Cerc de vapori, vizibil uneori în jurul soarelui sau al lunii; halo. — Refăcut din ***cearcene** (pl. lui **cearcen* < lat. *circinus*).

CEARCEÁF s.n. v. **cearșaf.**

CEARDÁC s.n. v. **cerdac.**

CEÁRDAȘ, *ceardașuri,* s.n. Dans național maghiar, alcătuit din două părți: una lentă, iar a doua din ce în ce mai rapidă; melodie după care se execută acest dans. — Din magh. **csárdás.**

CEARȘÁF, *cearșafuri,* s.n. **1.** Obiect de rufărie pentru pat, confecționat din pânză, care se așterne peste saltea sau cu care se îmbracă plapuma. **2.** (Înv.) Pânză de turban; șal. [Var.: **cearceáf** s.n.] — Din tc. **çarşaf.**

CEÁRTĂ, *certuri,* s.f. **1.** Schimb de cuvinte aspre între două sau mai multe persoane; sfadă, gâlceavă. **2.** (Rar) Neînțelegere, dușmănie, ură. — Din **certa** (derivat regresiv).

CEAS, *ceasuri,* s.n. **1.** Interval de timp egal cu 60 de minute; oră. G Loc. adv. *Cu ceasurile* = timp îndelungat, mult. *La tot ceasul* = întruna, mereu. G Expr. *Cu un ceas mai devreme (*sau *mai curând)* = cât mai repede cu putință, până nu e prea târziu. *În ceasul al doisprezecelea* = în ultimul moment. F Spațiu, distanță care se poate parcurge în timp de o oră. *Acest sat e la 3 ceasuri de București.* G Expr. *A face un ceas bun până...* = a avea nevoie de o oră întreagă (sau de mai bine de o oră) până... F Fiecare dintre cele 24 de părți în care este împărțită o zi și care sunt marcate pe cadranul și cu acele unui ceasornic; *p. ext.* bătaie a ceasornicului, când acele cadranului ajung la unul dintre punctele principale ale cadranului. **2.** Moment, clipă; timp, vreme. F Timpul dinaintea sau din cursul unui eveniment. G Expr. *Ceas bun* (sau *rău)* = (în superstiții) moment considerat ca norocos (sau nenorocos). *(Să fie) într-un ceas bun!* formulă prin care se urează cuiva succes când întreprinde ceva. (Pop.) *A se da de ceasul morții* = a se agita; a se frământa, a se zbuciuma. **3.** Aparat care servește la determinarea și măsurarea timpului în limitele unei zile; ceasornic. G *Ceas electronic* = ceas a cărui funcționare se bazează pe folosirea circuitelor integrate specializate. *Ceas digital* = ceas (electronic) la care ora este indicată prin cifre afișate pe un ecran. *Ceas vorbitor* = **a)** ceas electronic la care ora este anunțată verbal; **b)** magnetofon pentru redarea înregistrărilor de semnal orar și a unor informații vorbite asociate, folosit pentru anunțarea orei exacte în rețeaua telefonică. *Ceas solar* = suprafață mărginită de numere, având în centru o tijă a cărei umbră indică cu aproximație orele zilei; cadran solar. G Expr. *A merge ca ceasul* = (despre mașini, aparate etc.) a funcționa perfect. F Aparat în formă de ceas (**3**), ale cărui limbi înregistrează mișcarea, viteza, consumul; contor. **4.** Slujbă religioasă săvârșită la anumite ore din zi. — Din sl. **časŭ.**

CEASLÁ s.f. v. **șasla.**

CEASLÓV, *ceasloave,* s.n. Carte bisericească cuprinzând anumite rugăciuni și cântări pentru diferite ceasuri (**4**) ale zilei și care servea cândva și ca abecedar. [Var.: **ceasoslóv** s.n.] — Din sl. **časoslovŭ.**

CEASOFICÁRE, *ceasoficări,* s.f. Creare a unei rețele de ceasuri publice a căror funcționare este asigurată prin transmiterea unor impulsuri electrice de la un centru de control. — Din **ceas** (după *radioficare).*

CEASÓRNIC, *ceasornice,* s.n. **1.** Ceas (**3**). G *Ceasornic de pontaj* = ceasornic special pus la poarta de intrare într-o uzină, întreprindere etc., care imprimă pe fișele individuale momentul intrării și ieșirii muncitorilor. **2.** (Bot.) Plantă agățătoare cu flori albe, trandafirii și albăstrii *(Passiflora coerulea).* — Din bg., sb. **časovnik** (modificat după *ornic).*

CEASORNICÁR, *ceasornicari,* s.m. **1.** Persoană care repară sau vinde ceasuri (**3**). **2.** Insectă dăunătoare, mică de 4–5 mm, care face galerii în lemnul construcțiilor și al mobilelor și produce zgomote asemănătoare cu tic-tacul ceasului *(Anobium pertinax).* — **Ceasornic** + suf. *-ar.*

CEASORNICĂRÍE[1] s.f. Meseria de ceasornicar (**1**). — **Ceasornicar** + suf. *-ie.*

CEASORNICĂRÍE[2]**,** *ceasornicării,* s.f. Atelier, prăvălie unde se repară sau se vând ceasornice (**1**). — **Ceasornic** + suf. *-ărie.*

CEASOSLÓV s.n. v. **ceaslov.**

CEÁȘCĂ, *cești,* s.f. **1.** Vas mic de porțelan, de faianță etc., cu gura largă, de obicei rotundă (și cu toartă), servind la băut. **2.** Cantitate care intră într-o ceașcă (**1**); conținutul unei cești (**1**). — Din rus. **ceaška.**

CEÁȘNIC, *ceașnici,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Paharnic. — Din sl. **ceašnikŭ.**

CEATÁL s.n. Porțiune de uscat, în formă de triunghi, care provoacă difluența fluvială. — Et. nec.

CEATĂ, *cete,* s.f. **1.** Grup (neorganizat) de oameni, adunați de obicei în vederea unui scop comun. F (Urmat de determinări) Grămadă de animale (de același fel). **2.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Grup de organizare specială, militară și fiscală, alcătuit din subalternii de la sate ai dregătorilor domnești; pâlc (**2**), stol (**2**); trupă înarmată și organizată. — Din sl. **četa.**

CEATLĂU, *ceatlaie,* s.n. (Reg.) Bucată de lemn cu care se răsucește funia sau lanțul trecut peste o sarcină (de fân, de lemne etc.) spre a o strânge. F Prăjină adăugată la inima căruței spre a înhăma încă un cal. F Băț gros; bâtă, ciomag. [Var.: **cetlău** s.n.] — Din magh. **csatló.**

CEAT-PÁT adv. v. **ceac-pac.**

CEAȚĂ, *ceți,* s.f. **1.** Particule de apă rezultate din vaporizarea apei de pe pământ, aflate în suspensie în atmosferă, la suprafața solului, și care îngreunează vizibilitatea; negură, pâclă. **2.** (Impr.) Aburi condensați pe o sticlă, pe o suprafață netedă. — Lat. **caecia** (< *caecus* „orb").

CEAÚN, *ceaune,* s.n. Vas de tuci, de formă emisferică, cu două toarte unite printr-un mâner, folosit pentru fierberea mămăligii sau a altor mâncăruri. F Conținutul unui asemenea vas; cantitatea care încape într-un asemenea vas. [Pl. și: *ceaunuri*] — Din tăt. **ca(h)un,** ucr. **ca(v)un.**

CEAUNAȘ, *ceaunașe,* s.n. Diminutiv al lui *ceaun.* [Pr.: *cea-u-*] — **Ceaun** + suf. *-aș.*

CEAÚȘ, *ceuși,* s.m. **1.** Funcționar inferior la turci, care îndeplinea funcția de ușier, de curier sau de aprod (**1**) al curții. **2.** Nume dat, în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, unor funcționari publici: **a)** șef al unei cete de slujitori; **b)** căpetenie de surugii; **c)** căpetenia vânătorilor domnești; **d)** aprod (**3**). **3.** (Înv.) Om de serviciu la sinagogă. — Din tc. **çavuş.**

CEAUȘÉL, *ceaușei,* s.m. (Înv.) Diminutiv al lui *ceauș.* [Pr.: *cea-u-*] — **Ceauș** + suf. *-el.*

CEBÁRE, *cebări,* s.f. Plantă erbacee cu flori care la început sunt verzi, iar mai târziu roșietice *(Sanguisorba minor).* [Var.: **ceabáre** s.f.] — Cf. magh. csabaire.

CEBOCEFÁL, -Ă, *cebocefali, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care prezintă cebocefalie. — Din fr. **cébocéphale.**

CEBOCEFALÍE, *cebocefalii,* s.f. (Med.) Malformație congenitală caracterizată prin nas turtit și ochi foarte apropiați. — Din fr. **cébocéphalie.**

CEC[1], *cecuri,* s.n. Document nominal sau la purtător, prin care posesorul unui cont curent sau de decontare, ori o altă persoană împuternicită, dispune plata unei sume de bani din disponibilul aflat în contul titularului. — Din engl. **check,** fr. **chèque.**

CEC[2], *cecuri,* s.n. Prima parte a intestinului gros, de forma unei pungi, cuprinsă între intestinul subțire și colon. [Var.: **cécum** s.n.] — Din fr. **caecum,** lat. [intestinum] **caecum.**

CECÁL, -Ă, *cecali, -e,* adj. Care aparține ceculuiˢ, privitor la cecˢ. — Din fr. **caecal.**

CECÉN, -Ă, *ceceni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ceceniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ceceniei sau cecenilor (**1**), privitor la Cecenia ori la ceceni. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de ceceni. — Din **Cecenia** (n.pr.).

CECIDÍE s.f. Excrescență pe diferite organe ale plantelor, provocată de unii paraziți (bacterii, ciuperci sau insecte); gală[2]. — Din fr. **cécidie.**

CECITÁTE s.f. Absență a vederii datorită unor leziuni ale mediilor transparente oculare, ale retinei, ale căilor nervoase sau ale centrilor vederii; ablepsie, orbire. G *Cecitate psihică* = pierdere a capacității de recunoaștere a obiectelor cu ajutorul văzului. *Cecitate verbală* = pierdere a capacității de a citi sau de a înțelege sensul limbajului scris; alexie. *Cecitate nocturnă* = hemeralopie. — Din fr. **cécité,** lat. **caecitas, -atis.**

CECMEGEÁ, *cecmegele,* s.f. (Înv.) Sertar la tejghea, unde se țineau banii. — Din tc. **çekmece.**

CECOGRÁF, *cecografe,* s.n. Instrument de care se servesc orbii pentru a scrie. — Din fr. **cécographe.**

CECOGRAFÍE s.f. Metodă specială prin care orbii sunt învățați să scrie. — Din fr. **cécographie.**

CÉCUM s.n. v. **cec[2].**

CEDÁ, *cedez,* vb. I. **1.** Tranz. A renunța (gratuit sau prin vânzare) la posesiunea asupra unui bun. F (Despre persoane) A transmite un drept de creanță unei alte persoane. **2.** Intranz. A da cuiva dreptate într-o discuție, a nu se mai împotrivi; a se supune; a renunța. F (Sport) A se recunoaște învins (renunțând la luptă); a fi învins. **3.** Intranz. (Despre boli) A scădea din intensitate, a se ameliora. **4.** Intranz. (Despre lucruri) A nu rezista unei presiuni; a se încovoia; a se deforma; a se rupe. — Din fr. **céder.**

CEDÁRE, *cedări,* s.f. Acțiunea de *a ceda* și rezultatul ei. — V. **ceda.**

CEDÉNT, *cedenți,* s.m. Creditor care transmite, printr-un contract de cesiune, dreptul său de creanță unei alte persoane. — Din lat. **cedens, -ntis.**

CÉDRU, *cedri,* s.m. Numele mai multor specii de arbori din familia pinaceelor, cu lemnul tare, cu ramurile orizontale *(Cedrus).* F Lemnul acestor arbori, de culoare brună-gălbuie, rezistent, uleios, cu miros puternic, folosit în construcțiile navale, la fabricarea mobilelor, în sculptură. — Din fr. **cèdre,** lat. **cedrus.**

CEFALÁLGIC, -Ă, *cefalalgici, -ce,* adj. (Med.) De cefalalgie. — Din fr. **céphalalgique.**

CEFALALGÍE, *cefalalgii,* s.f. Durere de cap. — Din fr. **céphalalgie.**

CEFALÉE, *cefalee,* s.f. Durere de cap difuză sau localizată, continuă sau intermitentă. — Din fr. **céphalée.**

CEFÁLIC, -Ă, *cefalici, -ce,* adj. Care aparține capului, care se referă la cap; al capului. G *Arteră cefalică* = carotidă. — Din fr. **céphalique,** lat. **cephalicus.**

CEFALÍNĂ s.f. Substanță care conține acizi grași, acid fosforic, gliceroli și aminoalcooli și care se găsește în țesutul nervos cerebral și în gălbenușul de ou. — Din fr. **céphaline.**

CEFALÍTĂ, *cefalite,* s.f. Inflamație a creierului și a membranelor sale. — Din fr. **céphalite.**

CEFALOCORDÁT, *cefalocordate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale marine cu scheletul corpului format din coarda dorsală; (și la sg.) animal din această încrengătură. — Din fr. **céphalocordate.**

CEFALOGRÁF, *cefalografe,* s.n. Instrument pentru înregistrarea grafică a dimensiunilor capului, folosit în antropometrie. — Din fr. **céphalographe.**

CEFALOGRAFÍE, *cefalografii,* s.f. **1.** Descriere anatomică a capului. **2.** Înregistrarea grafică a formei și a dimensiunilor capului. — Din fr. **céphalographie.**

CEFALOMÉTRIC, -Ă, *cefalometrici, -ce,* adj. (Med.) De cefalometrie. — Din fr. **céphalométrique.**

CEFALOMETRÍE s.f. Măsurare a dimensiunilor capului. — Din fr. **céphalométrie.**

CEFALOMÉTRU, *cefalometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea capului. — Din fr. **céphalomètre.**

CEFALOPÓD, *cefalopode,* s.n. (La pl.) Clasă de moluște marine cu structură superioară, având în jurul gurii brațe tentaculare, prevăzute cu ventuze; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Var.: **cefalopódă** s.f.] — Din fr. **céphalopode.**

CEFALOPÓDĂ s.f. v. **cefalopod.**

CEFALORAHIDIÁN, -Ă, *cefalorahidieni, -e,* adj. Care se referă la cap și la coloana vertebrală, care aparține acestora. *Regiunea cefalorahidiană. G Lichid cefalorahidian* = lichid incolor care se găsește în ventriculii cerebrali și în canalul rahidian, având rol mecanic și de protecție. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **céphalo-rachidien.**

CEFALOSCÓPIC, -Ă, *cefaloscopici, -ce,* adj. În legătură cu cefaloscopia, care aparține cefaloscopiei. — Din fr. **céphaloscopique.**

CEFALOSCOPÍE s.f. Examinare a capului. — Din fr. **céphaloscopie.**

CEFALOTOMÍE, *cefalotomii,* s.f. (Med.) Craniotomie. — Din fr. **céphalotomie.**

CEFALOTORÁCE, *cefalotorace,* s.n. Segment al corpului, la arahnide și la crustacee, format prin unirea capului cu toracele. — Din fr. **céphalothorax,** it. **cefalotorace.**

CEFÁR, *cefare,* s.n. **1.** Partea superioară a jugului, de forma unei bare de lemn cu două curburi, care se așază pe ceafa unor animale de tracțiune. **2.** Bucată de pânză care se prinde la ceafă de chipiu, pentru a apăra ceafa de arșița soarelui; curea care se prinde la ceafă. — **Ceafă** + suf. *-ar.*

CEFEÍDĂ, *cefeide,* s.f. Stea cu strălucire variabilă. — Din fr. **céphéide.**

CEFERÍST, -Ă, *ceferiști, -ste,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană care se află în serviciul Căilor Ferate Române. [Var.: **cheferíst, -ă** s.m. și f.] — Din inițialele C.F.R. (= *Căile Ferate Române)* + suf. *-ist.*

CÉGĂ, *cegi,* s.f. Pește de apă dulce cu botul lung și ascuțit, având o serie de discuri osoase pe spate și pe laturi *(Acipenser ruthenus).* — Din sb. **čega.**

CEH, -Ă, *cehi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Cehiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Cehiei sau cehilor (**1**), privitor la Cehia ori la cehi; cehesc. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de cehi (**1**), făcând parte din ramura apuseană a limbilor slave. — Din ceh. **čech.** Cf. sl. cěhŭ.

CEHĂÍ vb. IV v. **cihăi.**

CEHÉSC, -EÁSCĂ, *cehești,* adj. (Rar) Ceh (**2**). — **Ceh** + suf. *-esc.*

CEHÉȘTE adv. În felul sau în limba cehilor (**1**). — **Ceh** + suf. *-ește.*

CEHOÁICĂ, *cehoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Cehiei sau este originară de acolo. — **Ceh** + suf. *-oaică.*

CEHOSLOVÁC, -Ă, *cehoslovaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația fostei Cehoslovacii. **2.** Adj. Care aparținea fostei Cehoslovacii sau cehoslovacilor (**1**), privitor la Cehoslovacia ori la cehoslovaci. — Din **Cehoslovacia** (derivat regresiv). Cf. fr. tchécoslovaque.

CÉHO-SLOVÁC, -Ă, *ceho-slovaci, -ce,* adj. Care aparţine deopotrivă Cehiei şi Slovaciei, referitor la Cehia şi la Slovacia în aceeaşi măsură. — **Ceh** + **slovac.**

CEHOVIÁN, -Ă, *cehovieni, -e,* adj. De Cehov, al lui Cehov; în maniera lui Cehov. [Pr.: *-vi-an*] — **Cehov** (n. pr.) + suf. *-ian.*

CEL, CEA, *cei, cele,* adj. pron. dem. (antepus), art. adj., pron. dem. **I.** Adj. pron. dem. (antepus) (Pop.) (Arată că fiinţa sau lucrul desemnate de substantivul pe care îl determină se află mai departe, în spaţiu sau în timp, de vorbitor) *Ia în braţe cea căldare.* G Expr. *Cea* (sau *ceea) lume* = lumea cealaltă; celălalt tărâm. **II.** Art. adj. **1.** (Precedă un adjectiv care determină un substantiv articulat sau un substantiv nume de persoană, nearticulat) *Fruntea ta cea lată. Ştefan cel Mare.* **2.** (Precedă un numeral ordinal sau cardinal) *Cele trei fete. Cel de-al treilea copac.* **3.** (Urmat de „mai" formează superlativul relativ) *Cel mai bun.* F (În loc. adv.) *Cel mult* = **a)** maximum; **b)** în cazul cel mai favorabil, în cazul extrem. *Cel puţin* = **a)** minimum; **b)** măcar, barem. **4.** (Substantivează adjectivul pe care îl precedă) *Cel bogat.* **III.** Pron. dem. **1.** (Indică pe cineva sau ceva relativ depărtat, în spaţiu sau timp, de vorbitor) *Cel de dincolo.* G (Loc. subst.) *Cel de sus* = Dumnezeu. (Pop.) *Cel de pe comoară* (sau *cu coarne)* = dracul. (Intră în formarea unui pronume relativ compus) **2.** *Cel ce* = care. [Gen.-dat. sg. *celui, celei,* gen.-dat. pl. *celor*] — Din **acel, acea** (cu afereza lui *a* prin fonetică sintactică).

CÉLA, CÉEA, *ceia, celea,* pron. dem., adj. pron. dem. (postpus). **1.** Pron. dem. (Pop.) (Indică o fiinţă sau un lucru mai depărtat, în spaţiu sau în timp, de subiectul vorbitor) Acela. G Expr. *Toate cele(a)* = totul, toate. *Multe cele(a)* = multe şi diverse. *Alte cele(a)* = altceva; alte lucruri. *Ba ceea..., ba ceea...* = ba una..., ba alta... F (Intră în formarea unui pronume relativ compus) *Ceea ce* = ce. **2.** Adj. pron. dem. (postpus) (Pop.) Acela. *Omul cela. Femeia ceea.* [Gen.-dat. sg. *celuia, celeia,* gen.-dat. pl. *celora*] — Din **acela, aceea** (cu afereza lui *a).*

CELAFÍBRĂ, *celafibre,* s.f. Fibră textilă artificială din categoria fibrelor celulozei, puţin higroscopică, permeabilă pentru radiaţiile ultraviolete şi uşor inflamabilă. — Din fr. **celafibre.**

CÉLALALT, CÉEALALTĂ pron. dem. v. **celălalt.**

CÉLALT pron. dem. m. v. **celălalt.**

CELAPÉRM s.n. Fibră obţinută pe cale chimică din celuloza de bumbac, cu aceleaşi proprietăţi ca celofibra, dar cu un tuşeu deosebit. — Din fr. **celaperm.**

CELÁR, *celare,* s.n. (Pop.) Mică încăpere în locuinţele ţărăneşti, pentru păstrarea alimentelor şi a obiectelor casnice. — Lat. **cellarium.**

CÉLĂLALT, CEÁLALTĂ, *ceilalţi, celelalte,* pron. dem. **1.** Cel mai depărtat dintre amândoi, al doilea; ălălalt, aialaltă. G (Adjectival) *Acolo, în partea cealaltă.* **2.** (La pl.) Toţi cei care sunt de faţă sau care pot fi luaţi în consideraţie, afară de cel sau cei amintiţi în mod special sau scoşi din discuţie. G (Adjectival) *Ceilalţi oaspeţi.* F (Adjectival; ca determinant al unor cuvinte care exprimă o diviziune a timpului) Imediat următor altuia. *Luna cealaltă.* [Gen.-dat. sg. *celuilalt, celeilalte,* gen.-dat. pl. *celorlalţi, celorlalte.* — Var.: **célalalt, céealaltă** pron. dem., **célalt, céllalt** pron. dem.m.] — **Cel(a)** + **alalt** *(= ăllalt).*

CELĂRÉL, *celărele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *celar.* — **Celar** + suf. *-el.*

CELEBRÁ, *celebrez,* vb. I. Tranz. **1.** A săvârşi cu solemnitate un act de însemnătate publică sau privată, în special o căsătorie; a oficia. **2.** A sărbători (aducând elogii) un eveniment însemnat, o persoană etc. — Din fr. **célébrer,** lat. **celebrare.**

CELEBRÁRE, *celebrări,* s.f. Acţiunea de *a celebra;* celebraţie. — V. **celebra.**

CELEBRATÓR, -OÁRE, *celebratori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care celebrează (**2**). — **Celebra** + suf. *-tor.*

CELEBRÁŢIE, *celebraţii,* s.f. (Rar) Celebrare. — Din fr. **célébration.**

CELEBRITÁTE, (**2**) *celebrităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi celebru; reputaţie, faimă. **2.** Persoană care se bucură de mare renume şi prestigiu. — Din fr. **célébrité,** lat. **celebritas, -atis.**

CELÉBRU, -Ă, *celebri, -e,* adj. Renumit, vestit, ilustru. — Din fr. **célebre,** lat. **celebris.**

CELENTERÁT, *celenterate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale inferioare, de obicei marine, care au corpul cu pereţii alcătuiţi din două straturi de celule şi cu o cavitate digestivă în interior; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. G (Adjectival) *Meduza şi coralii sunt animale celenterate.* — Din fr. **coelentéré.**

CELERIMÉTRU, *celerimetre,* s.n. (Rar) Tahimetru. — Din fr. **célérimetre.**

CELERITÁTE s.f. (Livr.) Iuţeală (**1**), repeziciune (**1**). — Din fr. **célérité,** lat. **celeritas, -atis.**

CELÉST, -Ă, *celeşti, -ste,* adj. (Livr.) Ceresc; *fig.* foarte frumos, minunat, divin. — Din fr. **céleste,** lat. **caelestis.**

CELÉSTĂ, *celeste,* s.f. Instrument muzical de percuţie cu claviatură, ale cărui sunete sunt produse prin lovirea unor plăci de metal. — Din fr. **célesta.**

CELESTÍN, *celestini,* s.m. Călugăr aparţinând unui ordin catolic fondat în anul 1254. — Din fr. **célestin.**

CELESTÍNĂ s.f. Sulfat de stronţiu natural, sticlos-transparent, incolor sau uşor colorat, întrebuinţat ca materie primă la prepararea sărurilor de stronţiu. — Din fr. **célestine.**

CELIÁC, -Ă, *celiaci, -ce,* adj. (Anat.) Al cavităţii abdominale. [Pr.: *-li-ac*] — Din fr. **coeliaque.**

CELIBÁT s.n. Faptul de a fi celibatar, starea unei persoane necăsătorite. — Din fr. **célibat,** lat. **caelibatus.**

CELIBATÁR, -Ă, *celibatari, -e,* s.m. şi f. Persoană (în special bărbat) necăsătorită. — Din fr. **célibataire.**

CELIOSCOPÍE s.f. Metodă de examinare a interiorului cavităţii abdominale; peritonescopie. [Pr.: *-li-os-*] — Din fr. **coelioscopie.**

CELIOTOMÍE, *celiotomii,* s.f. (Med.) Laparotomie. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **coeliotomie.**

CÉLLA s.f. Sală sau spaţiu într-un templu grec sau roman, unde se află statuia zeului protector; naos (**2**). — Cuv. lat.

CÉLLALT pron. dem. m. v. **celălalt.**

CÉLLO s.n. Violoncel. — Cuv. it.

CELOCHÍT s.n. Chit constituit dintr-un bitum moale şi din var gros, cu adaos de fibre de celuloză, folosit la executarea izolaţiilor hidrofuge. — **Cel**[uloză] + **chit.**

CELOFÁN s.n. Produs chimic obţinut din soluţie de viscoză sub formă de filme şi de foi subţiri transparente, impermeabile, insolubile în apă şi în alcool, folosit la ambalaje. — Din fr. **cellophane.**

CELOFANÁ, *celofanez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îmbrăca în celofan. — Din **celofan.**

CELOFANÁRE, *celofanări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a celofana* şi rezultatul ei. — V. **celofana.**

CELOFANÁT, -Ă, *celofanaţi, -te,* adj. (Rar) Care a fost îmbrăcat în celofan. — V. **celofana.**

CELOFÍBRĂ, *celofibre,* s.f. Fibră textilă artificială obţinută din celuloză. — Din fr. **cellofibre.**

CELOIDÍNĂ s.f. Soluţie concentrată de piroxilină, inflamabilă, solubilă în alcool şi în eter, folosită la secţionarea fină a ţesuturilor pentru examinarea lor microscopică. [Pr.: *-lo-i-*] — Din germ. **Keloidine.**

CELOLÂNĂ s.f. Fibră textilă artificială, fabricată din viscoză şi folosită ca înlocuitor al lânii. — **Celo**[fibră] + **lână.**

CELÓM s.n. Cavitate în interiorul corpului animalelor metazoare. — Din fr. **coelome.**

CELOMÁT, *celomate,* s.n. Animal prevăzut cu celom. — Din fr. **coelomates.**

CELÓMIC, -Ă, *celomici, -ce,* adj. (Anat.) Care aparţine celomului, referitor la celom. — Din fr. **coelomique.**

CELOSTÁT, *celostate,* s.n. Mecanism care urmăreşte mişcarea diurnă a unui astru, transmiţându-i imaginea cu ajutorul unei oglinzi, tot timpul în aceeaşi direcţie. — Et. nec.

CELT, -Ă, *celţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană făcând parte dintr-o veche populaţie europeană care a locuit în Galia (de unde s-a extins apoi şi în alte regiuni); gal[1]. **2.** Adj. Celtic. F (Substantivat, f.) Limbă aparţinând unei familii de limbi indo-europene vorbite, în Antichitate, de vechii gali şi, astăzi, de bretoni, irlandezi, scoţieni, galezi. — Din fr. **celtes.**

CÉLTA s.f. Fibră scurtă celulozică de tip viscoză, în care este înglobată o mare cantitate de aer şi din care se fabrică ţesături pentru îmbrăcăminte călduroasă. — Et. nec.

CÉLTIC, -Ă, *celtici, -ce,* adj. Care aparţine celţilor (**1**), privitor la celţi; celt (**2**), galic[2]. F (Substantivat, f.) Celta. — Din fr. **celtique.**

CÉLŢIU s.n. (Chim.) Hafniu. — Din fr. **celtium.**

CELUÍ, *celuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) înşela, a (se) amăgi. F Tranz. A ademeni, a momi. — Din magh. **csalni.**

CELUIÁLĂ, *celuieli,* s.f. (Reg.) Înşelare, amăgire. F Ademenire. [Pr.: *-lu-ia-*] — **Celui** + suf. *-eală.*

CELUÍT, -Ă, *celuiţi, -te,* adj. (Reg.) Înşelat, amăgit. F Ademenit, momit. — V. **celui.**

CELUITÓR, -OÁRE, *celuitori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Reg.) (Persoană) care înşală, amăgeşte, ademeneşte. [Pr.: *-lu-i-*] — **Celui** + suf. *-tor.*

CELULÁR, -Ă, *celulari, -e,* adj. **1.** Care aparţine celulei (**1**), de natura celulei; alcătuit din celule. G *Teorie celulară* = teorie după care celula (**1**) constituie elementul fundamental al organizării interne a plantelor şi animalelor. **2.** (Jur.; în sintagma) *Regim celular* = regim special la care sunt supuşi, pe anumite perioade, deţinuţii în închisori, prin izolare severă în celule (**4**) individuale. **3.** (În sintagme) *Telefonie celulară* = serviciu de telefonie care foloseşte o reţea de comunicaţii de înaltă frecvenţă, bazată pe relee care controlează zone din teritorii cu raze a căror mărime variază de la un sistem de telefonie la altul. *Telefon celular* (şi substantivat, n.) = aparat portabil, individual, de mici dimensiuni, care permite convorbiri la

distanţă, transmiterea de mesaje scrise, efectuarea de fotografii etc.; telefon mobil. — Din fr. **cellulaire.**

CELÚLĂ, *celule,* s.f. **1.** Element constitutiv fundamental al organismelor vii, alcătuit din membrană, citoplasmă şi nucleu, reprezentând cea mai simplă unitate anatomică. **2.** (În sintagma) *Celulă de partid* = (în trecut) denumirea organizaţiei de bază a partidului comunist. **3.** Fiecare dintre cavităţile hexagonale ale fagurilor de ceară, în care albinele depun mierea, cresc ouăle, puietul sau depozitează hrana; alveolă. **4.** Încăpere (strâmtă) în închisori, unde sunt ţinuţi arestaţii sau condamnaţii. **5.** Ansamblu format din aripile (şi fuzelajul) unui avion. **6.** Fiecare dintre compartimentele sau elementele identice, alăturate şi cu aceeaşi funcţie, ale unui dispozitiv sau ale unui sistem tehnic. *Celulă de siloz.* — Din fr. **cellule,** lat. **cellula.**

CELULÍTĂ s.f. Inflamaţie a ţesutului celular subcutanat. — Din fr. **cellulite.**

CELULOÍD s.n. Materie solidă, incoloră, uneori transparentă, lucioasă, flexibilă şi plastică, uşor inflamabilă, obţinută din nitroceluloză şi camfor, folosită la fabricarea filmelor fotografice, a lacurilor şi a unor obiecte uzuale. — Din fr. **celluloïd.**

CELULÓZĂ, *celuloze,* s.f. Substanţă organică din care sunt alcătuiţi pereţii celulari ai plantelor şi care are o largă întrebuinţare în industria hârtiei, a lacurilor, a fibrelor artificiale, a maselor plastice etc. — Din fr. **cellulose.**

CELULÓZIC, -Ă, *celulozici, -ce,* adj. Care conţine (sau este alcătuit din) celuloză. — Din fr. **cellulosique.**

CÉMBALO s.n. Clavecin; clavicembal. — Cuv. it.

CEMÉNT, *cementuri,* s.n. **1.** Agent pulverulent care serveşte la cementarea oţelului. **2.** (Med.; în sintagma) *Cement dentar* = material folosit în obturaţia provizorie a cariilor şi la fixarea unor proteze. — Din fr. **cément.**

CEMENTÁ, *cementez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata termochimic oţelurile moi sau aliate, introducând carbon, crom, azot etc. în stratul lor superficial, pentru a obţine un strat dur cu mare rezistenţă la uzură. **2.** (Med.) A obtura canalul unui dinte cu cement. **3.** (Med.) A fixa cu cement protezele pe dinţi. [Var.: **cimentá** vb. I] — Din fr. **cémenter.**

CEMENTÁRE, *cementări,* s.f. Acţiunea de *a cementa.* [Var.: **cimentáre** vb. I] — V. **cementa.**

CEMENTÁT, -Ă, *cementaţi, -te,* adj. Care a suferit procesul de cementare. — V. **cementa.**

CEMENTÁŢIE, *cementaţii,* s.f. **1.** (Chim.) Cementare. **2.** Întărire şi pierdere a elasticităţii suprafeţei lemnului. **3.** (Geol.; în sintagma) *Zonă de cementaţie* = zonă din scoarţa pământului în care se produce îmbogăţirea în sulfuri secundare a unui zăcământ de sulfuri primare. — Din fr. **cémentation.**

CEMENTÍTĂ, *cementite,* s.f. Carbură de fier dură, care se găseşte în fontă şi în oţel. — Din fr. **cémentite.**

CEMENTÓS, -OÁSĂ, *cementoşi, -oase,* adj. De natura cementului. — Din fr. **cémenteux.**

CENACLÍST, -Ă, *cenacliști, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Membru al unui cenaclu. — **Cenaclu** + suf. *-ist.*

CENÁCLU, *cenacluri,* s.n. Grup de literaţi, de artişti etc. legaţi prin afinităţi estetice, temperamentale, care au aspiraţii, program estetic comun şi, uneori, o publicaţie proprie; reunire periodică a unui asemenea grup. [Pl. şi: *cenacle*] — Din fr. **cénacle,** lat. **cenaculum.**

CENESTÉZIC, -Ă, *cenestezici, -ce,* adj. (Psih.) De cenestezie. — Din fr. **cénesthésique.**

CENESTEZÍE s.f. Impresie generală, nediferenţiată, care rezultă din totalitatea senzaţiilor primite de la organele interne, caracterizându-se printr-o dispoziţie plăcută sau neplăcută; sensibilitate care reflectă propria existenţă fizică. — Din fr. **cénesthésie.**

CENOBÍT, *cenobiţi,* s.m. Călugăr care trăieşte într-o mănăstire. — Din fr. **cénobite,** lat. **coenobita.**

CENOBÍTIC, -Ă, *cenobitici, -ce,* adj. Al cenobiţilor, de cenobiţi. — Din fr. **cénobitique.**

CENOBITÍSM s.n. Situaţie de cenobit; viaţă de cenobit. — Din fr. **cénobitisme.**

CENÓBIU, *cenobii,* s.n. (Biol.) Colonie imobilă de organisme unicelulare. — Din it. **cenobio.**

CENOGENÉTIC, -Ă, *cenogenetici, -ce,* adj. (Biol.; despre caractere) **1.** Care dispare în perioada adultă. **2.** De origine recentă. — Din fr. **cénogénétique.**

CENOGENÉZĂ, *cenogeneze,* s.f. (Biol.) Apariţie a unor caractere în cursul dezvoltării, datorită adaptării la condiţiile de mediu. — Din fr. **cénogenèse.**

CENOMANIÁN, -Ă, *cenomaniani, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al doilea etaj al cretacicului mediu, considerat şi primul etaj al cretacicului superior, caracterizat prin amoniţi, lamelibranhiate, echinide etc. **2.** Adj. Care aparţine cenomanianului (**1**), care se referă la acesta. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **cénomanien.**

CENOTÁF, *cenotafe,* s.n. Monument funerar ridicat în amintirea unei persoane decedate ale cărei oseminte se găsesc în alt loc sau au dispărut. [Pl. şi: *cenotafuri*] — Din fr. **cénotaphe,** lat. **cenotaphium.**

CENOTÍP, *cenotipuri,* s.n. (Biol.) Tip primitiv din care au derivat alte tipuri. — Din fr. **cénotype.**

CENOZÓIC s.n., adj. (Geol.) Neozoic. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **cénozoïque.**

CENS, *censuri,* s.n. **1.** (În Roma antică) Recensământ al cetăţenilor şi al averii lor, efectuat din cinci în cinci ani, pentru a servi ca bază în recrutare, la fixarea impozitelor, la exercitarea drepturilor politice etc. F Grupare a unor cetăţeni sau a tuturor locuitorilor unei ţări după diverse criterii. **2.** (În societatea feudală) Rentă în bani sau în natură datorată seniorului de către posesorul pământului. **3.** (În unele ţări) Câtimea de impozit prevăzută de legile electorale necesară pentru acordarea dreptului de alegător. — Din lat. **census,** fr. **cens.**

CENT, *cenţi,* s.m. **1.** Monedă divizionară în Statele Unite ale Americii şi în Canada, egală cu o sutime de dolar. F Monedă în Ţările de Jos, valorând o sutime de florini. **2.** (Muz.) Subdiviziune pentru măsurarea intervalelor muzicale, egală cu o sutime dintr-un semiton. — Din engl., fr. **cent.**

CENTÁUR, *centauri,* s.m. **1.** (În mitologia greacă) Fiinţă imaginară, cu trup de cal şi cu bust omenesc; hipocentaur. **2.** (La sg. art.) Constelaţie din emisfera australă, din care face parte steaua cea mai apropiată de sistemul solar. [Pr.: *-ta-ur*] — Din lat. **centaurus.**

CENTÁURĂ s.f. v. **ţintaură.**

CENTENÁR, -Ă, *centenari, -e,* s.n. Împlinire a o sută de ani de la un eveniment însemnat; celebrarea acestui eveniment. F (Adjectival) Care datează de o sută (sau de mai multe sute) de ani. — Din lat. **centenarius,** fr. **centenaire.**

CENTEZIMÁL, -Ă, *centezimali, -e,* adj. Care reprezintă a suta parte dintr-un întreg. G *Grad centezimal* = unghi egal cu a suta parte dintr-un unghi drept. *Minut centezimal* = a suta parte dintr-un grad centezimal. *Secundă centezimală* = a suta parte dintr-un minut. — Din fr. **centésimal.**

CENTI- Element de compunere care intră în denumirea submultiplilor unităţilor de măsură pentru a exprima a suta parte din întreg. — Din fr., it. **centi-**. Cf. lat. c e n t u m .

CENTIÁR, *centiari,* s.m. Unitate subdivizionară de măsură pentru terenuri, egală cu a suta parte dintr-un ar. [Pr.: *-ti-ar*] — Din fr. **centiare.**

CENTIGRÁD, -Ă, *centigrade,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este împărţit într-o sută de grade. F Care rezultă dintr-o asemenea împărţire, care se raportează la o scară de o sută de grade. **2.** S.n. Unitate subdivizionară egală cu a suta parte dintr-un grad. — Din fr. **centigrade,** it. **centigrado.**

CENTIGRÁM, *centigrame,* s.n. Măsură subdivizionară de greutate, care reprezintă a suta parte dintr-un gram. — Din fr. **centigramme.**

CENTÍL s.n. v. **centilă.**

CENTÍLĂ, *centile,* s.f. A suta parte dintr-o mulţime de date clasate într-o anumită ordine statistică. [Var.: **centíl** s.n.] — Din fr. **centile.**

CENTILÍTRU, *centilitri,* s.m. Măsură subdivizionară de capacitate, care reprezintă a suta parte dintr-un litru. — Din fr. **centilitre.**

CENTÍMĂ, *centime,* s.f. Valoare bănească care reprezintă a suta parte dintr-un franc, dintr-un leu vechi etc. G Expr. (Fam.) *Nicio centimă* = niciun ban. — Din fr. **centime.**

CENTIMÉTRU, (**1**) *centimetri,* s.m., (**2**) *centimetre,* s.n. **1.** S.m. Măsură subdivizionară de lungime, care reprezintă a suta parte dintr-un metru. **2.** S.n. Panglică îngustă de muşama, de metal etc., lungă de un metru sau mai mult, cu diviziuni zecimale, care serveşte la măsurat în croitorie, în magazine textile etc. — Din fr. **centimètre.**

CENTIRÓN, *centiroane,* s.n. Centură (militară). — Din fr. **ceinturon.**

CENTRÁ, *centrez,* vb. I. **1.** Tranz. A fixa o piesă de prelucrat într-o maşină-unealtă, astfel încât axa de rotaţie a suprafeţei supuse prelucrării să coincidă cu axa de rotaţie a sculei sau a axului principal al maşinii. **2.** Tranz. Fig. A orienta o activitate spre un anumit obiectiv, a grupa elemente disparate în jurul unui nucleu. **3.** Tranz. A aduce în poziţii corecte două sau mai multe maşini care funcţionează cuplate. **4.** Intranz. şi tranz. (La fotbal, polo, handbal, rugbi etc.) A trimite sau a trece mingea de la marginea terenului spre mijlocul lui; *spec.* (la fotbal) a trimite mingea din marginea terenului în careul de la poartă. — Din fr. **centrer.**

CENTRAFRICÁN, -Ă, *centrafricani, -e,* adj. Care este situat în centrul Africii. F Care aparţine Republicii Centrafricane, care se referă la Republica Centrafricană. — Din fr. **centrafricain.**

CENTRÁJ, *centraje,* s.n. Centrare. — Din fr. **centrage.**

CENTRÁL, -Ă, *centrali, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care se află (aproximativ) în centru, în mijloc; care provine dintr-un centru. **2.** Fig. Care ocupă o poziţie principală, care constituie un nucleu în jurul căruia se grupează elementele secundare. F Care se conduce sau se dirijează de la un centru. **II.** S.f. **1.** Instituţie, unitate economică care coordonează şi controlează activitatea şi

buna desfășurare a muncii într-o anumită ramură de activitate. F (Și în sintagma *centrală industrială)* = (ieșit din uz) unitate industrială caracteristică sistemului economic centralizat, care reunea întreprinderi cu profil similar, institute de cercetare și proiectare și care coordona întreaga lor activitate. **2.** Instalație sau ansamblu de instalații tehnice în care se produce, în mod centralizat, energie, se efectuează o anumită operație tehnologică centralizată etc. **3.** Stație unde se efectuează punerea în legătură a posturilor unei rețele de electrocomunicații. — Din fr. **central,** lat. **centralis.**

CENTRALÍSM s.n. **1.** Sistem politic sau de decizie a unei autorități centrale. **2.** Tendință de centralizare. — Din fr. **centralisme.** Cf. rus. ț e n t r a l i z m.

CENTRALÍST[1], -Ă, *centraliști, -ste,* adj. Potrivit centralismului, care aparține centralismului, privitor la centralism. — Din fr. **centraliste.**

CENTRALÍST[2], -Ă, *centraliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care lucrează într-o centrală (telefonică). — **Centrală** + suf. *-ist.*

CENTRALIZÁ, *centralizez,* vb. I. Tranz. **1.** A uni, a concetra într-un singur tot elemente preexistente. **2.** A face să depindă de o singură conducere. **3.** A înscrie date într-un centralizator (**2**). — Din fr. **centraliser.**

CENTRALIZÁRE, *centralizări,* s.f. Acțiunea de *a centraliza* și rezultatul ei; centralizație; *spec.* proces de unire a mai multor unități economice (mai mici) în mari unități economice. G *Centralizarea capitalului* = formarea unor capitaluri mai mari prin unirea unor capitaluri mai mici. — V. **centraliza.**

CENTRALIZÁT, -Ă, *centralizați, -te,* adj. Care a fost supus centralizării. — V. **centraliza.**

CENTRALIZATÓR, -OÁRE, *centralizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care centralizează. **2.** S.n. Document în care se centralizează date. — Din fr. **centralisateur.**

CENTRALIZÁȚIE, *centralizații,* s.f. (Înv.) Centralizare. — Din fr. **centralisation.**

CENTRÁRE, *centrări,* s.f. Acțiunea de *a centra;* centraj. — V. **centra.**

CENTRÁT, -Ă, *centrați, -te,* adj. Care este orientat, îndreptat, fixat în (sau pe) centru. — V. **centra.**

CENTRIFÚG, -Ă, *centrifugi, -ge,* adj., s.f. **1.** Adj. Care tinde să se depărteze de centru; centrifugal. G *Forță centrifugă* = forță care acționează asupra unui corp aflat în mișcare de rotație, tinzând să-l depărteze de axa de rotație. *Mișcare centrifugă* = mișcare a unui corp care se depărtează de centrul lui de rotație. *Pompă centrifugă* = aparat bazat pe efectul forței centrifuge și folosit la pomparea apei. **2.** S.f. Aparat pentru separarea componenților cu densități diferite dintr-un amestec lichid eterogen cu ajutorul forței centrifuge. — Din fr. **centrifuge.**

CENTRIFUGÁ, pers. 3 *centrifughează,* vb. I. Tranz. A efectua o mișcare centrifugă. — Din **centrifug.** Cf. fr. c e n t r i f u g e r.

CENTRIFUGÁL, -Ă, *centrifugali, -e,* adj. (Înv.) Care tinde să se depărteze de centru; centrifug (**1**). — Din germ. **zentrifugal.**

CENTRIFUGÁRE, *centrifugări,* s.f. Acțiunea de *a centrifuga;* operație de separare prin sedimentare sau prin filtrare, sub acțiunea forței centrifuge, a componenților cu densități diferite dintr-un lichid eterogen. — V. **centrifuga.**

CENTRIÓL, *centrioli,* s.m. (Biol.) Particulă componentă a centrozomului. [Pr.: *-tri-ol]* — Din fr. **centriole.**

CENTRIPÉT, -Ă, *centripeți, -te,* adj. Care tinde să se apropie de centru; centripetal. G *Forță centripetă* = forță egală și opusă celei centrifuge, care menține un corp rotitor pe traiectoria circulară. — Din fr. **centripète.**

CENTRIPETÁL, -Ă, *centripetali, -e,* adj. (Înv.) Centripet. — Din germ. **zentripetal.**

CENTRÍSM s.n. Curent politic conciliatorist, din interiorul partidelor social-democrate ale Internaționalei a II-a. — Din rus. **ţentrizm** (refăcut după *centru).*

CENTRÍST, -Ă, *centriști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept, partizan al centrismului. **2.** Adj. Care aparține centrismului, privitor la centrism. — Din fr. **centriste,** rus. **ţentrist** (refăcut după *centru).*

CENTROMÉR, *centromere,* s.n. (Biol.) Regiune din cromozom unde se inserează brațele cromatidelor. — Din fr. **centromère.**

CENTROPLÁSMĂ, *centroplasme,* s.f. (Biol.) Matricea fundamentală a cromozomului. — Din fr. **centroplasme.**

CENTROSFÉRĂ s.f. **1.** Partea centrală a globului pământesc, cu raza de 3 500 km și densitatea foarte mare, care se consideră a fi alcătuită din nichel și fier; nife. **2.** (Biol.) Regiune care înconjoară centriolul și are rol activ în diviziunea celulară. — Din fr. **centrosphère.**

CENTROSPÉRMĂ, *centrosperme,* s.f. (La pl.) Grup mare de plante, cu ovarul superior, cu semințe localizate pe o formație din centrul fructului și cu embrionul curbat, inelat sau spiralat; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **centrospermes.**

CENTROZÓM, *centrozomi,* s.m. Constituent citoplasmatic situat lângă nucleu, servind la reproducerea indirectă a celulei. — Din fr. **centrosome.**

CÉNTRU, (**I 1, 2, 3, 4, II 1, 3**) *centre,* s.n., (**I 5, II 2**) *centri,* s.m. **I. 1.** S.n. (Mat.) Punct în raport cu care punctele unei figuri se asociază în perechi simetrice. *Centrul unui dreptunghi.* F Punct în raport cu care toate punctele unei figuri sunt la aceeași distanță. *Centrul unui cerc.* F Fig. (În loc.) *În centrul (atenției, preocupărilor* etc.) = pe primul plan, la loc de frunte. **2.** S.n. (În sintagma) *Centru de rotație* = punct în jurul căruia alt punct sau un corp pot efectua o mișcare de rotație. **3.** S.n. Punctul de aplicație al rezultantei unui sistem de forțe. *Centru de greutate.* **4.** S.n. Punct central al unei întinderi, al unui spațiu. F Spec. Punct marcat la mijlocul unui teren de joc (fotbal, handbal etc.), de unde începe partida sau de unde se repune mingea în acțiune, după înscrierea unui gol. **5.** S.m. Jucător aflat în centrul liniei de atac sau de apărare la anumite jocuri sportive. **II. 1.** S.n. Punct în care sunt localizate anumite funcții sau acte. *Centrul reflexelor.* **2.** S.m. (În sintagma) *Centru nervos* = grup de celule nervoase aflate în encefal, în bulb sau în măduvă, la care vin excitațiile periferice și de la care pornesc excitațiile centrale. **3.** S.n. Loc (localitate sau parte dintr-o localitate) unde este concentrată o activitate (industrială, comercială, administrativă, culturală). G *Centru universitar* = localitate în care există instituții de învățământ superior. *Centru de documentare* = bibliotecă, secție într-o bibliotecă sau într-o instituție, care are ca sarcină principală furnizarea de material documentar. F Instituție conducătoare; putere administrativă centrală. **4.** S.n. sg. Poziție politică de mijloc între dreapta și stânga. G *Centru-dreapta* = poziție politică de mijloc cu tendințe de dreapta. *Centru-stânga* = poziție politică de mijloc cu tendințe de stânga. G Loc. adj. *De centru* = care se situează pe o poziție intermediară, între două opinii extreme. *Partid politic de centru.* — Din fr. **centre,** lat. **centrum.**

CENTRUÍRE s.f. Operație de prelucrare a găurilor de centrare la o piesă, în vederea prelucrării ei ulterioare la o mașină-unealtă. — Din **centru.**

CÉNTUM adj. (Lingv.; în sintagma) *Limbă centum* = limbă indo-europeană care a păstrat în evoluția ei sunetele velare *g* și *k* nealterate înaintea vocalelor *e* și *i.* — Cf. lat. c e n t u m „o sută”.

CENTUMVÍR, *centumviri,* s.m. Membru al unui colegiu de judecători format dintr-o sută de magistrați care judecau afacerile civile în vechea Romă. F Magistrat dintr-un municipiu sau dintr-o colonie romană. — Din lat., fr. **centumvir.**

CENTUMVIRÁL, -Ă, *centumvirali, -e,* adj. (Rar) Care se referă, care emană de la centumviri. — Din lat. **centumviralis,** fr. **centumviral.**

CENTUMVIRÁT s.n. Demnitatea de centumvir. — Din fr. **centumvirat.**

CENTÚPLU, -Ă, *centupli, -e,* adj. (Rar) Însutit. — Din fr. **centuple,** lat. **centuplex.**

CENTÚRĂ*, centuri,* s.f. **1.** Curea (lată) de piele, de pânză etc. cu care se încinge talia; cordon, cingătoare. G Expr. *Până la centură* = (de la umeri) până la talie. F *Centură de campion* = centură, panglică lată etc. cu care se încinge mijlocul câștigătorului unui campionat la box sau la lupte. *Centură de gimnastică* = cingătoare lată, folosită pentru a susține corpul la unele exerciții de gimnastică.*Centură ortopedică* = dispozitiv folosit în unele afecțiuni ale sistemului osos, pentru menținerea corpului în poziție corectă. *Centură de salvare* = echipament individual, de forma unui cordon lat, a unui pieptar etc., făcut din plăci de plută învelite în pânză, care servește la menținerea unui naufragiat la suprafața apei; colac de salvare. *Centură de siguranță* = echipament individual de protecție folosit de muncitorii care lucrează pe stâlpi la înălțime, constituit dintr-o cingătoare lată și o frânghie de susținere. F (Mil.) Curea lată de piele (rar de pânză) care se pune în jurul taliei și de care se agață sabia, baioneta sau tocul pistolului; centiron. F Fâșie lată de pânză, de elastic, de material plastic etc. cu care se încinge abdomenul pentru a-l susține sau pentru a-l menține în poziție corectă. **2.** (Anat.) Ansamblu osos prin care extremitățile se leagă de trunchi. G *Centură pelviană* = centură formată din oasele coxale și care leagă membrele inferioare de trunchi. *Centură scapulară* = centură formată din clavicule și omoplați și care leagă membrele superioare de trunchi. **3.** (Sport) Linie orizontală, imaginară, la nivelul ombilicului, care marchează limita sub care loviturile la box sunt nepermise de regulament. F (La lupte) Procedeu tehnic de prindere a mijlocului adversarului cu mâinile. **4.** (Astron.; în sintagma) *Centură de radiație* = fiecare dintre zonele din jurul Pământului în care radiația corpusculară ionizantă este atât de intensă, încât prezintă nocivitate pentru cosmonauți. **5.** (În sintagma) *Centură de fortificații* = linie de lucrări de apărare din beton armat și metal, construită în jurul unei localități. **6.** Grindă orizontală rezemată pe toată lungimea ei pe zidurile unei clădiri, în vederea realizării legăturii dintre ziduri. **7.** (Constr.) Brâu de beton pe care se fixează planșeul clădirilor. **8.** Fâșie continuă de tablă de oțel care formează bordajul unei nave. — Din fr. **ceinture.**

CENTURIÁT, -Ă, *centuriați, -te,* adj. (Rar) De centurie, al centuriei; repartizat pe centurii. [Pr.: *-ri-at*] — Din lat. **centuriatis.**

CENTÚRIE, *centurii,* s.f. **1.** Subdiviziune tactică în armata romană cuprinzând o sută de ostași; subîmpărțire a cetei în vechea organizare a

armatei române. **2.** (În Roma antică) Diviziune politică și administrativă formată dintr-o sută de cetățeni. — Din lat. **centuria.**

CENTURIÓN, *centurioni,* s.m. Ofițer care comanda o centurie în armata romană; sutaș. [Pr.: *-ri-on*] — Din lat. **centurio, -onis.**

CENÚR, *cenuri,* s.m. (Med.) Formă larvară a teniei care se dezvoltă parazitar în organism. — Din fr. **cénure.**

CENURÓZĂ, *cenuroze,* s.f. Boală parazitară, mai ales la oi, provocată de larva teniei și localizată la creier; capie, căpială, căpiere. — Din fr. **cenurose.**

CENUȘÁR, (**I**) *cenușare,* s.n., (**II, III**) *cenușari,* s.m. **I.** S.n. **1.** Cutie de metal așezată sub grătarul locomotivei sau al unei sobe de încălzit, al unui cuptor etc., în care cade cenușa rezultată din ardere. **2.** Atelier sau secție dintr-o fabrică de tăbăcărie în care se execută operațiile premergătoare tăbăcirii. F Bazin folosit în tăbăcărie, în care se pun pieile crude, cu o soluție de lapte de var, pentru a le curăța de păr. F Soluție de lapte de var proaspăt sau alcalin, folosită pentru depilarea pieilor crude și îndepărtarea epidermei. **3.** Urnă în care se păstrează cenușa unei persoane incinerate; urnă cinerară. **II.** S.m. (Înv. și ir.) Scriitor de cancelarie, copist (prost). **III.** S.m. Arbore ornamental originar din China, înalt, cu coroană ovală, cu frunze compuse și cu flori mici verzi-gălbui *(Ailanthus altissima).* — **Cenușă** + suf. *-ar.*

CENÚȘĂ, *cenuși,* s.f. **1.** Reziduu solid format din substanțe minerale sub formă de pulbere, care rămâne după arderea completă a unui corp. G Expr. *A (se) preface în cenușă* = a (se) distruge în întregime (prin foc). *A nu avea nici cenușă în vatră* = a fi foarte sărac, a nu avea nimic. *A-i lua* (sau *a-i vinde) cuiva și cenușa din vatră* = a lăsa pe cineva sărac lipit, a-i lua cuiva tot. *A trage cenușa (sau spuza) pe turta sa* = a-și apăra cauza proprie. *A-și pune cenușă în cap* = a-și recunoaște vina sau greșeala. F Rămășițele unui mort incinerat. **2.** (În sintagma) *Cenușă vulcanică* = masă de elemente fine aruncată în atmosferă de un vulcan în erupție. — Lat. ***cinusia** *(< cinis).*

CENUȘĂREÁSĂ, *cenușărese,* s.f. Personaj din basme, închipuit ca o fată persecutată și chinuită de mama vitregă; *fig.* fată persecutată în familie, care muncește peste puteri. — **Cenușar** + suf. *-easă.*

CENUȘĂRÍT s.n. (Rar) Operație de tratare a pieilor cu lapte de var și cu leșie de cenușă, pentru a le curăța de păr. — **Cenușă** + suf. *-ărit.*

CENUȘĂRNIȚĂ, *cenușernițe,* s.f. (Pop.) Scrumieră. — **Cenușă** + suf. *-erniță.*

CENUȘÍU, -ÍE, *cenușii,* s.n., adj. **1.** S.n. Culoare obținută prin suprapunerea în diferite proporții a culorilor alb și negru; sur, gri. **2.** Adj. De culoarea cenușii; gri, bozafer. **3.** Adj. Fig. Șters, lipsit de expresivitate. — **Cenușă** + suf. *-iu.*

CENZITÁR, -Ă, *cenzitari, -e,* adj. Care are la bază censul (**3**), întemeiat pe cens. G *Sistem (electoral) cenzitar* = sistem electoral în care recunoașterea dreptului de vot este în funcție de îndeplinirea de către alegători a anumitor condiții, în primul rând în funcție de avere. — Din fr. **censitaire.**

CÉNZOR, *cenzori,* s.m. **1.** (În unele state) Persoană aleasă de adunarea generală a unei societăți comerciale pentru a face verificarea conturilor prezentate de administrator. **2.** Persoană care verifică gestiunea unei întreprinderi, a unei bănci etc. **3.** Persoană însărcinată să asigure secretele de stat; persoană însărcinată cu cenzura (**1**). **4.** (În Roma antică) Magistrat care avea misiunea de a face recensământul persoanelor și al averilor și de a supraveghea moravurile publice. — Din fr. **censeur,** lat. **censor.**

CENZURÁ, *cenzurez,* vb. I. Tranz. A aplica cenzura. F Fig. A exercita un control asupra moravurilor. — Din fr. **censurer.**

CENZURÁBIL, -Ă, *cenzurabili, -e,* adj. Care trebuie sau merită să fie cenzurat. — Din fr. **censurable.**

CENZURÁRE, *cenzurări,* s.f. Acțiunea de *a cenzura.* — V. **cenzura.**

CENZURÁT, -Ă, *cenzurați, -te,* adj. Care a fost supus cenzurii. — V. **cenzura.**

CENZÚRĂ, *cenzuri,* s.f. **1.** Control prealabil exercitat, în unele state, asupra conținutului publicațiilor, spectacolelor, emisiunilor de radioteleviziune și, în anumite condiții, asupra corespondenței și convorbirilor telefonice; organ care exercită acest control. **2.** Demnitatea, funcția de cenzor în vechea Romă. — Din lat. **censura,** fr. **censure.**

CEP, *cepuri,* s.n. **1.** Dop de lemn, de formă tronconică, cu care se astupă gaura butoiului. F Canea. F Gaură de umplere sau de scurgere a lichidului dintr-un butoi care se închide cu un cep (**1**) sau cu o canea. G Expr. *A da cep (unei buți, unui butoi* etc.) = a începe o bute, un butoi etc. plin cu vin (sau cu alt lichid), făcându-i o gaură. **2.** Porțiune din tulpina unui portaltoi, care se lasă deasupra altoiului până la dezvoltarea acestuia, cu scopul de a-l proteja. F Nod din tulpina unui brad sau a unui molid, din care crește ramura. **3.** Fusul arborelui de lemn al unei mori țărănești de apă. **4.** Proeminență prismatică sau cilindrică fasonată la capătul unei piese de lemn, cu care aceasta urmează a fi îmbucată în altă piesă. F Capătul filetat în exterior al unei țevi, care servește la îmbinare prin înșurubare. — Lat. **cippus.**

CEPĂÍ, *cepăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A păși, producând un zgomot ușor; a lipăi. — Cf. magh. csapni.

CEPĂÍT, *cepăituri,* s.n. (Reg.) Faptul de *a cepăi;* zgomotul produs de încălțăminte în timpul mersului; lipăit. — V. **cepăi.**

CEPCHÉN, *cepchene,* s.n. (Înv.) Haină boierească scurtă, cu mânecile despicate, care se purta pe umeri. — Din tc. **çepken.**

CEPELEÁG, -Ă, *cepelegi, -ge,* adj. (Reg.) Peltic. — Din ucr., rus. **šepeljavyj.**

CEPIȘOÁRĂ s.f. v. **cepușoară.**

CEPȘOÁRĂ s.f. v. **cepușoară.**

CEPUÍ, *cepuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A împreuna cu cepuri două bucăți de lemn. **2.** A curăța un arbore de ramuri. — **Cep** + suf. *-ui.*

CEPUÍRE, *cepuiri,* s.f. Cepuit. — V. **cepui.**

CEPUÍT s.n. Faptul de *a cepui*; cepuire. — V. **cepui.**

CEPUȘOÁRĂ, *cepușoare,* s.f. Diminutiv al lui *ceapă* (**1**). [Var.: **cepișoáră, cepșoáră** s.f.] — **Ceapă** + suf. *-ușoară.*

CEPUȘÓR, *cepușoare,* s.n. Diminutiv al lui *cep.* — **Cep** + suf. *-ușor.*

CER[1], *ceri,* s.m. Arbore mare din familia fagaceelor, înalt până la 30 m, înrudit cu stejarul, cu scoarța negricioasă, cu frunze pieloase, bogate și cu fructele ghinde, foarte căutat ca lemn de foc *(Quercus cerris).* F Lemnul acestui arbore, folosit drept combustibil. — Lat. **carrus.**

CER[2], *ceruri,* s.n. **1.** Spațiu cosmic nesfârșit în care se află aștrii; (mai ales) spațiu de deasupra orizontului unui observator (**2**), care are o formă aparent emisferică; boltă cerească, firmament. G Expr. *Sub cerul liber* = în afara unei locuințe, afară. *Până-i cerul* = niciodată. *Ca cerul de pământ* sau *ca de la cer la pământ,* se spune despre o deosebire extrem de mare între două lucruri, două puncte de vedere, două situații etc. *A răscoli cerul și pământul* = a face tot posibilul (pentru a găsi un lucru pierdut). *A se ruga* (de cineva) *cu cerul (și) cu pământul* = a se ruga de cineva insistent. *A pica* (sau *a cădea) din cer* = **a)** a sosi pe neașteptate; **b)** a nu putea înțelege; a fi străin de aceea ce se întâmplă în jur. *Nu pică din cer* = nu vine de-a gata. *Parcă a picat* (sau *a căzut) cerul pe mine* (sau *pe el* etc.), exprimă supărarea, rușinea, uimirea cuiva în fața unei situații neașteptate (și neplăcute). *Nu s-o face gaură* (sau *bortă) în cer* = n-o să fie cine știe ce pagubă, n-o să se întâmple niciun rău. *A făgădui* (sau *a promite) cerul și pământul* = a promite lucruri nerealizabile. G Compus: *cerul-gurii* = peretele superior al cavității bucale, bolta palatină; palat. **2.** Aer, văzduh, atmosferă. G *Păsările cerului* = păsările zburătoare. **3.** Rai[1], eden, paradis. G Expr. *A fi* (sau *a se crede) în al șaptelea* (sau *în al nouălea) cer* = a fi extrem de bucuros, de fericit, de mândru. F Putere divină, divinitate, providență. — Lat. **caelum.**

CERAMBICÍD, *cerambicide,* s.n. (La pl.) Familie de insecte cu antene foarte lungi, cu corpul alungit și viu colorat *(Cerambicidae);* (și la sg.) insectă din această familie. — Din fr. **cérambycidé.**

CERÁMIC,- Ă, (**3**) *ceramici, -ce,* adj, (**2**) *ceramici,* s.f. **1.** S.f. Tehnica și arta prelucrării argilelor, pentru a se obține, prin omogenizarea amestecului plastic, modelarea, decorarea, smălțuirea, uscarea și arderea lui, diverse obiecte. **2.** Obiect obținut prin această tehnică. F Material din care se obțin astfel de obiecte. **3.** Adj. (Despre obiecte sau materiale) Obținut prin tehnica ceramicii (**1**); referitor la ceramică, de ceramică. — Din fr. **céramique.**

CERAMÍST, -Ă, *ceramiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în fabricarea obiectelor de ceramică sau în arta ceramicii. — Din fr. **céramiste.**

CERARGIRÍT s.n. Clorură de argint naturală, folosită ca minereu de argint. — Din fr. **cérargyrite.**

CERÁT, -Ă, *cerați, -te,* adj. (Despre materiale) Care este impregnat, acoperit cu un strat de ceară. G *Hârtie cerată* = hârtie impregnată cu substanțe care o fac impermeabilă. *Tăblițe cerate* = tăblițe de lemn acoperite cu ceară, pe care vechii romani își făceau însemnări, socoteli. — **Ceară** + suf. *-at* (după fr. *ciré).*

CERATÍT, *ceratiți,* s.m. Moluscă cefalopodă fosilă din era mezozoică. — Cf. ngr. kéras (gen. kératos) „corn".

CERĂRÍT s.n. Impozit pe producția de ceară. — **Ceară** + suf. *-ărit.*

CERB, *cerbi,* s.m. Mamifer rumegător de pădure, de talie mare, zvelt, cu coarne bogat ramificate, cu coada scurtă *(Cervus elaphus).* G *Cerb lopătar* = specie de cerb cu coarnele lățite în formă de lopeți și cu corpul puternic *(Cervus dama).* — Lat. **cervus.**

CERBĂRÍE, *cerbării,* s.f. (Rar) Loc, teren unde sunt ținuți cerbii. — **Cerb** + suf. *-ărie.*

CÉRBER, (**2**) *cerberi,* s.m. **1.** (În mitologia greacă) Animal fabulos imaginat ca un câine cu trei capete, care stătea la porțile infernului și păzea intrarea. **2.** Fig. Paznic sever, exigent. — Din fr. **cerbère,** lat. **cerberus.**

CERBÍCE s.f. **1.** (Pop.) Depozit de țesut gras care apare pe partea superioară a gâtului, la tauri și berbeci, odată cu maturitatea sexuală; parte

a gâtului pe care se depune acest depozit; ceafă, grumaz. G Expr. *A fi tare de cerbice* = a fi dârz, neînduplecat. **2.** Fig. Mândrie; împotrivire. — Lat. **cervix, -icis.**

CERBICÍE s.f. Tenacitate, dârzenie; încăpățânare. — **Cerbice** + suf. *-ie.*

CERBOÁICĂ, *cerboaice,* s.f. Femela cerbului; ciută. — **Cerb** + suf. *-oaică.*

CERC, *cercuri,* s.n. **I. 1.** Figură geometrică plană formată din mulțimea tuturor punctelor egal depărtate de un punct fix; circumferință; suprafață limitată de această figură. G *Cerc polar* = fiecare dintre cele două linii închipuite pe globul pământesc, paralele cu ecuatorul, situate la 66 grade și 33 de minute la nord sau la sud de el, care marchează limita dintre cele două zone temperate și cele două zone polare ale Pământului. *Cerc diurn* = cerc descris de aștri în mișcarea lor aparentă, zilnică, în jurul Pământului. **2.** Figură, desen, linie sau mișcare în formă de cerc (**I 1**). G Loc. adv. *În cerc* = circular. F *Cerc vicios* = greșeală de logică constând în definirea sau demonstrarea unui lucru printr-un alt lucru care nu poate fi denumit sau demonstrat decât cu ajutorul primului. **3.** Linie în formă de arc. **4.** Fig. Sferă, întindere, cuprins, limită (de cunoștințe, de atribuții, de ocupații etc.) **II.** Nume dat unor obiecte de lemn, de metal etc. în formă de linie circulară. **1.** Bandă subțire de metal sau de lemn care înconjoară un butoi cu doage pentru strângerea și consolidarea acestora. **2.** Bandă subțire (de metal) cu care se consolidează un cufăr, un geamantan etc. **3.** Șină de fier fixată în jurul roților de lemn ale vehiculelor, care servește la consolidarea obezilor și ca piesă de uzură la rulare. **4.** Obiect de lemn de formă circulară, pe care îl rulează copiii lovindu-l cu un bețișor. **5.** (Înv.) Diademă. **III.** Disc gradat, folosit la unele instrumente de măsură pentru calcularea unghiurilor. *Cerc de busolă.* **IV.** Grup de oameni uniți prin interese comune ori prin legături de rudenie sau de prietenie. F Grup de oameni uniți prin preocupări, convingeri, idei etc. comune, de obicei cu scop științific, artistic sau instructiv-educativ. G *Cercuri muncitorești* = organizații politice muncitorești apărute la noi la sfârșitul sec. XIX. F Lume; societate. — Lat. **circus** (cu unele sensuri după fr. *cercle).*

CERCÁ, *cerc,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A cerceta, a examina; a iscodi. F Intranz. A întreba, a se informa. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A se strădui, a se sili; a căuta să... **3.** Tranz. (Pop.) A proba, a căuta să vezi dacă ceva e bun, potrivit etc. **4.** Tranz. (Înv. și reg.) A căuta. **5.** Tranz. (Înv.) A supune la grele încercări. **6.** Tranz. (Reg.) A vizita, a frecventa. **7.** Intranz. (Pop.) A reveni; a da târcoale. **8.** Tranz. unipers. (Pop.) A fi cuprins de o anumită stare sufletească, de o durere fizică etc. — Lat. **circare.**

CERCÁR, *cercari,* s.m. Larvă a gălbezii, care trăiește în apă și care devine adultă în organismul vitelor cornute, unde pătrunde odată cu hrana. — Din fr. **cercaire.**

CERCÁRE, *cercări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) cerca* și rezultatul ei. **1.** Cercetare, investigație. **2.** Încercare, experiență. F Probă. **3.** Suferință, durere; nenorocire. — V. **cerca.**

CERCÁT, -Ă, *cercați, -te,* adj. (Pop.; despre oameni) **1.** Încercat, trecut prin greutăți. **2.** Experimentat, priceput. — V. **cerca.**

CERCĂNÁT, -Ă, *cercănați, -te,* adj. Încercănat. — **Cearcăn** + suf. *-at.*

CERCĂNÉL, *cercănele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *cearcăn.* — **Cearcăn** + suf. *-el.*

CERCĂTÓR, -OÁRE, *cercători, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care face o încercare, o probă, o experiență. — **Cerca** + suf. *-ător.*

CERCĂTÚRĂ, *cercături,* s.f. (Înv.) Control exercitat de stăpânire asupra strângerii birurilor prin concesionari. — **Cerca** + suf. *-ătură.*

CERCÉL, *cercei,* s.m. Obiect de podoabă fixat sau atârnat de ureche. — Lat. **circellus.**

CERCELÁT, -Ă, *cercelați, -te,* adj. Împodobit cu cercei. — **Cercel** + suf. *-at.*

CERCELÓI, *cerceloi,* s.m. (Rar) Augmentativ al lui *cercel.* — **Cercel** + suf. *-oi.*

CERCELÚȘ, *cercelușI,* s.m. **I.** Diminutiv al lui *cercel.* **II.** (Bot.) **1.** Nume dat mai multor specii de plante decorative, cu frunze opuse regulate, cu flori roșii, galbene-verzui sau pestrițe; fucsie *(Fuchsia).* **2.** (La pl.) Lăcrămioare. — **Cercel** + suf. *-uș.*

CERCETÁ, *cercetez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) examina cu atenție; a (se) observa, a (se) controla. F Tranz. A face cercetări (**1**); a studia, a consulta. F Tranz. A căuta. **2.** Tranz. A căuta să afle; a se informa; a iscodi. **3.** Tranz. A întreba, a chestiona. F (Jur.) A face o cercetare (**2**); a ancheta. **4.** Tranz. (Mil.) A efectua o cercetare (**3**). **5.** Tranz. (Pop.) A vizita. — Lat. **circitare** „a da târcoale".

CERCETÁRE, *cercetări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) cerceta* și rezultatul ei. **2.** Investigație originală în scopul dobândirii de noi cunoștințe științifice sau tehnologice. **3.** (Jur.) Activitate desfășurată de organele de urmărire penală pentru strângerea și verificarea probelor cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și pentru descoperirea și prinderea infractorului. **4.** (Mil.) Acțiune de culegere și de studiere a datelor despre inamic, teren, populație etc. — V. **cerceta.**

CERCETÁȘ, -Ă, *cercetași, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană trimisă să cerceteze, să ia informații despre ceva; militar care execută o cercetare (**3**). **2.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din organizația cercetășiei. — **Cerceta** + suf. *-aș.*

CERCETÁT, -Ă, *cercetați, -te,* adj. **1.** Examinat cu atenție; observat, controlat. **2.** Studiat. **3.** Care a fost chestionat. **4.** (Jur.) Care este anchetat. — V. **cerceta.**

CERCETĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *cercetășești,* adj. De cercetaș. — **Cercetaș** + suf. *-esc.*

CERCETĂȘÍE s.f. Organizație cu caracter sportiv-educativ, care cuprindea tineretul din școlile secundare. — **Cercetaș** + suf. *-ie.*

CERCETĂTÓR, -OÁRE, *cercetători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care cercetează. **2.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu cercetarea în domeniul științei sau al tehnicii; om de știință. G *Cercetător științific* = funcție în cadrul institutelor de cercetare științifică, în laboratoare etc.; persoană care are această funcție. — **Cerceta** + suf. *-ător.*

CERCEVEÁ, *cercevele,* s.f. Cadru în care este fixat geamul la o fereastră sau la o ușă; lemnăria (în formă de cruce) din mijlocul ferestrei, în care sunt montate geamurile. [Var.: **gergeveá, giurgiuveá** s.f.] — Din tc. **çerçeve.**

CERCHÉZ, -Ă, *cerchezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparține populației din Republica Autonomă Karaceaevo-Cerkessă sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Autonome Karaceaevo-Cerkessă sau cerchezilor (**1**), privitor la această republică ori la cerchezi; cerchezesc. F (Substantivat, f.) Limba cercheză. — Din tc. **Çerkez.**

CERCHEZÉSC, -EÁSCĂ, *cerchezești,* adj. (Rar) Cerchez. (**2**). — **Cerchez** + suf. *-esc.*

CERCHÍST, -Ă, *cerchiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Membru) al Cercului literar de la Sibiu, format în jurul lui Lucian Blaga. — **Cerc** + suf. *-ist.*

CERCI s.m. pl. Pereche de formațiuni filamentoase terminale la unele insecte. — Din fr. **cerque.**

CERCOPITÉC, *cercopiteci,* s.m. Maimuță africană de talie mijlocie, cu botul turtit și cu coada lungă *(Cercopithecus).* — Din fr. **cercopithèque.**

CERCOPITECÍD, *cercopitecide,* s.n. (La pl.) Familie de maimuțe din care fac parte cercopitecul, pavianul și magotul; (și la sg.) maimuță din această familie. — Din fr. **cercopithécidé.**

CERCOSPORIÓZĂ s.f. Boală a plantelor provocată de ciuperci, care se manifestă prin apariția, pe frunze, a unor pete circulare, brune sau albicioase. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **cercosporiose.**

CERCUÍ, *cercuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lega, a strânge cu cercuri un vas de doage, o roată de car etc.; a freta. F Fig. (De obicei în concurență cu *încercui)* A cuprinde ca într-un cerc; a înconjura. **2.** Tranz. Fig. A limita, a mărgini. **3.** Intranz. A se așeza în formă de cerc. — **Cerc** + suf. *-ui.*

CERCUIÁLĂ, *cercuieli,* s.f. Cercuire. [Pr.: *-cu-ia-*] — **Cercui** + suf. *-eală.*

CERCUÍRE, *cercuiri,* s.f. Acțiunea de *a cercui;* cercuială. — V. **cercui.**

CERCUÍT s.n. Faptul de *a cercui.* — V. **cercui.**

CERCUITÓR, *cercuitori,* s.m. Persoană care face sau pune cercuri (la butoaie). [Pr.: *-cu-i-*] — **Cercui** + suf. *-tor.*

CERCULÉȚ, *cerculețe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *cerc;* cercușor. **2.** (Mai ales la pl.). Fiecare dintre cutele (înguste, cusute) care se fac ca garnituri la rochii, la bluze etc.; cercurel. — **Cerc** + suf. *-uleț.*

CERCURÉL, *cercurele,* s.n. (Rar; mai ales la pl.) Cerculeț (**2**). — **Cerc** + suf. *-el.*

CERCUȘÓR, *cercușoare,* s.n. (Rar) Cerculeț (**1**). — **Cerc** + suf. *-ușor.*

CERDÁC, *cerdace,* s.n. **1.** Mic pridvor, uneori închis cu geamlâc, situat pe una sau pe mai multe laturi ale unei clădiri; galerie deschisă, mărginită de stâlpi (la vechile case boierești sau la mănăstiri); verandă, pridvor. F (Impr.) Balcon. **2.** (Înv.) Clădire izolată, cu o singură încăpere, așezată pe o ridicătură de pământ sau pe stâlpi înalți, care permite o vedere generală asupra împrejurimilor. **3.** Acoperiș făcut deasupra unei fântâni sau a unei cruci. [Pl. și: *cerdacuri* — Var.: **ceardác** s.n.] — Din tc. **çardak.**

CERDĂCÉL, *cerdăcele,* s.n. (Rar) Cerdăcuț. — **Cerdac** + suf. *-el.*

CERDĂCÚȚ, *cerdăcuțe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *cerdac;* cerdăcel. — **Cerdac** + suf. *-uț.*

CÉRE, *cer,* vb. III. Tranz. **1.** A se adresa cuiva pentru a obține ceva, pentru a-l convinge să-ți îndeplinească o dorință. G Expr. *A cere voie să...* = a stărui (pe lângă cineva), a ruga (pe cineva) pentru a obține permisiunea să... **2.** A face unei fete propuneri de căsătorie; a peți. **3.** A cerși. **4.** A pretinde ceva în baza unui drept; a reclama, a revendica. G Expr. *A cere* (cuiva) *socoteală* (sau *cont,* înv., *seamă)* = a pretinde de la cineva lămuriri, satisfacție etc. (în urma unei jigniri, a unei fapte reprobabile etc.); a trage la răspundere (pe cineva). F A pretinde. **5.** A impune; a face să fie necesar. **6.** A dori, a pofti; a voi. F Refl. A avea căutare, a fi solicitat. — Lat. **quaerere.**

CEREÁLĂ, *cereale,* s.f. (La pl.) Grup de plante din familia gramineelor (grâu, porumb etc.), cu rădăcini fasciculate, tulpini neramificate și fructele cariopse, ale căror semințe servesc ca hrană omului sau animalelor și ca materie primă în industria alimentară; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **céréale.**

CEREALICULTÚRĂ s.f. Ramură a agriculturii care studiază cultura cerealelor. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **céréaliculture.**

CEREALIÉR, -Ă, *cerealieri, -e,* adj. Care produce cereale; de cereale. [Pr.: *-re-a-li-er*] — Din fr. **céréalier.**

CEREALÍST, *cerealiști,* s.m. (Rar) Negustor de cereale. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **céréaliste.**

CEREBÉL, *cerebele,* s.n. Parte a sistemului nervos central situată în regiunea posterioară și inferioară a emisferelor cerebrale, cu rol important în reglarea mișcărilor; creierul mic.[Pl. și: *cerebeluri*] — Din lat. **cerebellum.**

CEREBELÁR, -Ă, *cerebelari, -e,* adj. (Anat.) Cerebelos. — Din engl. **cerebellar.**

CEREBELÓS, -OÁSĂ, *cerebeloși, -oase,* adj. Al cerebelului, care se referă la cerebel. — Din fr. **cérébelleux.**

CEREBRÁL, -Ă, *cerebrali, -e,* adj. **1.** Care aparține creierului, privitor la creier și la funcțiile lui. **2.** Intelectual, rațional, mintal. *Activitate cerebrală.* **3.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care se conduce (uneori în mod exagerat) numai după criteriile rațiunii. — Din fr. **cérébral.**

CEREBRALÍSM s.n. (Livr.) Raționalism exacerbat. — Din engl. **cerebralism.**

CEREBRALITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi cerebral (**2**, **3**). — Din fr. **cérébralité.**

CEREBRASTENÍE, *cerebrastenii,* s.f. (Med.) Formă de astenie a creierului cauzată de traumatisme craniene și cerebrale. — **Cerebr**[al] + **astenie.**

CEREBROÍD, -Ă, *cerebroizi, -de,* adj. Care se aseamănă cu creierul. G *Ganglioni cerebroizi* = ganglioni care la unele animale inferioare, ca insectele, au aceeași funcție ca sistemul nervos central la animalele superioare. — Din **cérébroïde.**

CEREBROMALACÍE, *cerebromalacii,* s.f. (Med.) Ramolisment cerebral. — Din fr. **cérébromalacie.**

CEREBROSCLERÓZĂ, *cerebroscleroze,* s.f. (Med.) Sclerozare a arterelor cerebrale. — Din fr. **cérébrosclérose.**

CEREBROSPINÁL -Ă, *cerebrospinali, -e,* adj. Care aparține creierului și măduvei spinării, care are legătură cu creierul și cu măduva spinării. — Din fr. **cérébro-spinal.**

CEREBROZÍDĂ, *cerebrozide,* s.f. Nume dat unor substanțe lipidice complexe prezente în țesutul nervos cu rol important în metabolismul neuronului. — Din fr. **cérébroside.**

CEREMONIÁL, *ceremoniale,* s.n. Totalitatea regulilor sau a formulelor de etichetă după care se desfășoară o anumită ceremonie. F (Adjectival; rar) Ceremonios. [Pr.: *-ni-al.* — Pl. și: *ceremonialuri*]. — Din fr. **cérémonial,** lat. **caerimonialis.**

CEREMONÍE, *ceremonii,* s.f. Ansamblu de reguli, de forme exterioare, protocolare, obișnuite la solemnități; paradă, solemnitate, fast. F *Maestru de ceremonie* (sau *de ceremonii)* = persoană însărcinată să dirijeze, după protocol, desfășurarea unei solemnități. F Totalitatea formelor de politețe folosite în relațiile dintre membrii societății. F Formă exterioară a unui cult (religios); slujbă. [Var.: (înv.) **țeremónie** s.f.] — Din pol. **ceremonia,** fr. **cérémonie,** lat. **caerimonia.**

CEREMONIÓS, -OÁSĂ, *ceremonioși, -oase,* adj. Care se comportă sau se face cu politețe (exagerată); protocolar. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **cérémonieux.**

CERENȚÉL, *cerenței,* s.m. (Bot.) Călțunul-doamnei. — Cf. lat. ce r i n t h e „argintică".

CÉRERE, *cereri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cere* și rezultatul ei. **1.** Solicitare; rugăminte. **2.** Pretenție, exigență; revendicare. **3.** (Ec. pol.) Cantitate totală de bunuri materiale și servicii pe care cumpărătorii doresc și pot să le achiziționeze, la nivelul prețurilor existente pe piață, într-o anumită perioadă. G *Cerere solvabilă* = (în economia de mărfuri) cerință de mărfuri și de servicii pentru care cumpărătorii dispun de mijloace de plată. G Loc. adv. *La cerere* = când se cere, când se solicită. **4.** Sesizare adresată unui organ de jurisdicție sau unui alt organ de stat pentru valorificarea, recunoașterea sau apărarea unui drept. F (Concr.) Petiție. **5.** (Tehn.; în sintagmele) *Cerere de oxigen* = cantitate de oxigen dizolvant, necesară pentru descompunerea substanțelor organice, prezentă în apă, și care indică gradul de poluare a apei. *Cerere maximă de putere* = valoare maximă a puterii care se cere unei centrale electrice, într-un interval de timp limitat. — V. **cere.**

CERÉSC, -EÁSCĂ, *cerești,* adj. **1.** Care ține de bolta cerului[2], care se află pe cer[2], privitor la bolta cerului[2]. **2.** (Rel.) Care vine din cer[2] (**3**); dumnezeiesc, divin. **3.** Ca cerul[2] (**1**). **4.** Fig. Fermecător, minunat. — **Cer**[2] + suf. *-esc.*

CEREZÍNĂ, *cerezine,* s.f. Produs obținut prin rafinare din ozocherită sau din reziduuri de petrol, folosit în diverse industrii. — Din fr. **cérésine.**

CÉRGĂ, *cergi,* s.f. **1.** Țesătură groasă (de lână), bogat ornamentată, care servește la învelit sau care se așterne pe pat; țol, velință, scoarță. **2.** Adăpost din ramuri și cetină în care lucrează șindrilarul. — Din bg., sb. **cerga.** Cf. magh. c s e r g e.

CERIFÉR, -Ă, *ceriferi, -e,* adj. (Despre glandele albinelor sau despre celulele vegetale) Care produce ceară. — După fr. **cérifère**.

CERIFICÁRE, *cerificări,* s.f. Impregnare cu ceară. — După fr. **cérification.**

CERIMETRÍE s.f. v. **cerometrie.**

CERÍNȚĂ, *cerințe,* s.f. Nevoie; pretenție; exigență. — **Cere** + suf. *-ință.*

CERÍT s.n. Mineral care conține pământuri rare, în special oxid de ceriu. — Din fr. **cérite.**

CERÍTHIUM s.n. Gen de moluște gasteropode cu cochilia alungită, în spirală, cu striații. [Pr.: *-ti-*] — Cuv. lat.

CÉRIU s.n. Element chimic, metal moale, ductil și strălucitor, folosit, în aliaj cu lantan și fier, la fabricarea pietrelor de brichete, a gloanțelor și a proiectilelor. — Din fr. **cérium.**

CERNAVODEÁN, -Ă, *cernavodeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Cernavodă. **2.** Adj. Care aparține orașului Cernavodă sau cernavodenilor (**1**), privitor la Cernavodă ori la cernavodeni. — **Cernavodă** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CERNAVODEÁNCĂ, *cernavodence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Cernavodă. — **Cernavodean** + suf. *-că.*

CERNE, *cern,* vb. III. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A trece un produs pulverulent prin sită sau prin ciur, pentru a alege sau pentru a separa granulele mai mici de cele mai mari sau pentru a înlătura corpurile străine. **2.** Tranz. Fig. A distinge. **3.** Intranz. unipers. Fig. A ploua mărunt, a bura. **4.** Tranz. Fig. A alege partea bună, valabilă (dintr-un studiu, dintr-o concepție etc.), eliminând restul; a discerne. — Lat. **cernere.**

CERNEÁLĂ[1], *cerneli,* s.f. (Pop.) Faptul de a cerni; vopsire în negru. — **Cerni** + suf. *-eală.*

CERNEÁLĂ[2], (**2**) *cerneluri,* s.f. **1.** Substanță lichidă sau vâscoasă, variat colorată, care conține uleiuri sicative, uleiuri polimerizate, albumine și coloranți și care servește la scris, la tipărit, la ștampilat, la gravat etc. **2**. Sortiment dintr-o astfel de substanță. **3.** (Reg.) Culoare neagră cu care se vopsesc materiile textile și părul; negreală. — Din sl. **črъnilo.**

CÉRNERE, *cerneri,* s.f. Acțiunea de *a cerne;* cernut[1]. — V. **cerne.**

CERNÍ, *cernesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A vopsi în negru (în semn de doliu); a înnegri. **2.** Refl. A se îmbrăca în haine negre, a-și vopsi hainele în negru, în semn de doliu; a purta doliu. **3.** Refl. Fig. A se mâhni, a se întrista. — Din sl. **črъniti.**

CERNÍRE, *cerniri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) cerni;* cernit[1]. — V. **cerni.**

CERNÍT[1] s.n. (Rar) Cernire. — V. **cerni.**

CERNÍT[2], -Ă, *cerniți, -te,* adj. **1.** (Pop.) De culoare neagră. F (Despre haine) Negru, de doliu. **2.** (Despre oameni) Care poartă doliu. **3.** Fig. Mâhnit, îndurerat, trist; posomorât, mohorât. — V. **cerni.**

CERNOZIÓM, *cernoziomuri,* s.n. Grup de soluri foarte fertile, de culoare închisă (neagră, castanie etc.), formate sub o vegetație ierboasă, în condițiile unei clime continentale. — Din rus. **cernoziom.**

CERNÚȘCĂ, *cernuști,* s.f. Numele a două plante; **a)** negrușcă; **b)** negrilică. F Sămânța acestor plante, folosită drept condiment. — Din ucr., rus. **černuška.**

CERNÚT[1] s.n. Cernere. — V. **cerne.**

CERNÚT[2], -Ă, *cernuți, -te,* adj. (Despre făină, mălai etc.) Care a fost trecut prin sită sau prin ciur. — V. **cerne.**

CEROGRAFÍE s.f. Procedeu de pregătire a unei forme de tipar înalt, prin gravarea manuală a imaginii într-un strat de ceară aplicat pe o placă de metal. — Din fr. **cérographie.**

CEROMETRÍE, *cerometrii,* s.f. Metodă de analiză chimică cantitativă. [Var.: **cerimetríe** s.f.] — Din fr. **cérométrie.**

CEROPLÁSTICĂ s.f. Arta de a modela în ceară. — Din fr. **céroplastique.**

CERÓS, -OÁSĂ, *ceroși, -oase,* adj. Plin de ceară; bogat în ceară; ca ceara. — **Ceară** + suf. *-os.*

CERȘETÓR, -OÁRE, *cerșetori, -oare,* s.m. și f. Persoană care cere de pomană. [Var.: **cerșitór, -oáre** s.m. și f.] — **Cerși** + suf. *-tor.*

CERȘETORÉSC, -EÁSCĂ, *cerșetorești,* adj. (Rar) De cerșetor. — **Cerșetor** + suf. *-esc.*

CERȘETORÍ, *cerșetoresc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A cerși; a cere (ca un cerșetor). [Var.: **cerșitorí** vb. IV] — Din **cerșetor.**

CERȘETORÍE, *cerșetorii,* s.f. Acțiunea de *a cerși.* [Var.: **cerșitoríe** s.f.] — **Cerșetor** + suf. *-ie.*

CERŞETORÍME s.f. Mulţime de cerşetori. [Var.: **cerşitoríme** s.f.] — **Cerşetor** + suf. *-ime.*

CERŞETORÍT s.n. (Rar) Cerşetorie. [Var.: **cerşitorít** s.n.] — V. **cerşetori.**

CERŞÍ, *cerşesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A cere de pomană; a cerşetori. **2.** Intranz. A cere ceva cu insistenţă (ca un cerşetor); *p. ext.* a se înjosi cerând ceva. — Din **cere.**

CERŞÍT s.n. Faptul de *a cerşi;* cerşetorie. — V. **cerşi.**

CERŞITÓR, -OÁRE s.m. şi f. v. **cerşetor.**

CERŞITORÍ vb. IV v. **cerşetori.**

CERŞITORÍE s.f. v. **cerşetorie.**

CERŞITORÍME s.f. v. **cerşetorime.**

CERŞITORÍT s.n. v. **cerşetorit.**

CERT, -Ă, *certi, -te,* adj. De care nu te poţi îndoi; sigur, neîndoios. — Din lat. **certus.**

CERTÁ, *cert,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se lua la ceartă cu cineva, a discuta cu glas ridicat, cu aprindere; a se gâlcevi, a se ciorovăi, a se ciondăni. F A rupe relaţiile de prietenie, a se învrăjbi cu cineva, a se supăra. G Expr. *A fi certat cu morala* = a se abate sistematic de la principiile de etică; a fi imoral. *A fi certat cu justiţia* = a nesocoti legile în mod sistematic. **2.**Tranz. A mustra, a dojeni. **3.** Tranz. (Înv.) A pedepsi. — Lat. **certare.**

CERTÁRE, *certări,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) certa;* mustrare; sfadă. — V. **certa.**

CERTÁT, -Ă, *certaţi, -te,* adj. Care a rupt relaţiile (de prietenie) cu cineva; supărat, învrăjbit. — V. **certa.**

CERTĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *certăreţi, -e,* adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place cearta, care caută ceartă; gâlcevitor, arţăgos. — **Ceartă** + suf. *-ăreţ.*

CERTIFICÁ, *certífic,* vb. I. Tranz. A dovedi, a confirma, a întări (printr-un act, printr-o semnătură) autenticitatea, exactitatea, valabilitatea unui fapt, a unui înscris etc. — Din fr. **certifier,** lat. **certificare.**

CERTIFICÁRE, *certificări,* s.f. Acţiunea de *a certifica.* — V. **certifica.**

CERTIFICÁT, *certificate,* s.n. Act oficial prin care se confirmă exactitatea unui fapt, autenticitatea unui înscris sau în care se atestă o anumită calitate, în vederea valorificării unor drepturi; atestat. G *Certificat de alegător* = (în unele state) act prin care se constată înscrierea unui cetăţean în listele electorale şi pe baza căruia acesta îşi exercită dreptul la vot. *Certificat prenupţial* = act medical eliberat celor ce vor să se căsătorească, prin care se atestă că starea sănătăţii acestora este corespunzătoare pentru întemeierea unei familii. — Din fr. **certificat,** lat. **certificatum.**

CERTITÚDINE, *certitudini,* s.f. Siguranţă, încredere deplină (în ceva sau în cineva). — Din lat. **certitudo, -inis.**

CERUÍ, *ceruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi ceva cu un strat de ceară; a unge, a freca, a lustrui cu ceară. F A îmbiba cu ceară. — **Ceară** + suf. *-ui.*

CERUIÁLĂ, *ceruieli,* s.f. Faptul de *a cerui;* ceruire, ceruit. — **Cerui** + suf. *-ealã.*

CERUÍRE, *ceruiri,* s.f. Acţiunea de *a cerui;* ceruit. — V. **cerui.**

CERUÍT, *ceruituri,* s.n. Ceruire. — V. **cerui.**

CERULÉU s.n. Substanţă minerală albastră, obţinută dintr-un amestec de acizi de cobalt şi staniu. — Din fr. **céruléum.**

CERÚMEN s.n. Substanţă ceroasă secretată de glandele canalului auditiv extern al urechii; ceară. — Din fr. **cérumen,** lat. **cerumen.**

CERUMINÓS, -OÁSĂ, *cerminoşi, -oase,* adj. (Med.) De natura cerumenului. — Din fr. **cérumineux.**

CERÚT s.n. Faptul de *a cere* (**3**); cerşit, cerşetorie. — V. **cere.**

CERÚZĂ s.f. Carbonat natural de plumb, alb sau cenuşiu, cu luciu adamantin, folosit mai ales la prepararea vopselelor; alb de plumb. — Din fr. **céruse,** lat. **cerussa.**

CERUZÍT s.n. Carbonat natural de plumb, care se prezintă sub formă de cristale albe cu luciu diamantin. [Var.: **ceruzítă** s.f.] — Din fr. **cérusite.**

CERUZÍTĂ s.f. v. **ceruzit.**

CERVÁNĂ, *cervane,* s.f. Numele a două specii de plante erbacee cu frunzele crestate pe margine, cu florile albe şi cu fructele nucule *(Lycopus exaltatus* şi *europaeus)* — Et. nec.

CERVICÁL, -Ă, *cervicali, -e,* adj. Care ţine de partea dinapoi a gâtului; de la ceafă. — Din fr. **cervical.**

CERVICÍTĂ, *cervicite,* s.f. Inflamaţie acută sau cronică a colului uterin sau a vezicii urinare. — Din fr. **cervicite.**

CERVICOTOMÍE, *cervicotomii,* s.f. (Med.) Incizie chirurgicală la nivelul colului uterin. — Din fr. **cervicotomie.**

CERVÍD, *cervide,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere rumegătoare ai cărei masculi au coarne osoase, ramificate; (şi la sg.) animal din această familie. — Din fr. **cervidé.**

CERVÍN, -Ă, *cervini, -e,* adj. (Rar) Asemănător cerbului. — Din fr. **cervin.**

CERVÍŞ, *cervişuri,* s.n. (Înv.) **1.** Grăsime de vacă, topită, păstrată în băşici şi folosită în alimentaţie. **2.** Carne conservată în seu topit. [Var.: **cirivíş, cirvíş** s.n.]. — Din tc. **çerviş.**

CÉRVIX s.n. Partea inferioară a uterului sau a vezicii urinare; col uterin sau vezical. — Din fr. **cérvix.**

CESCÚŢ, *cescuţuri,* s.n. (Reg.) Timp foarte scurt; clipă. — Din **ceas.**

CESIONÁ, *cesionez,* vb. I. Tranz. A transmite un drept de creanţă unei alte persoane în temeiul unui contract de cesiune; a renunţa de bunăvoie la un drept în avantajul cuiva. [Pr.: *-si-o-*] — Din **cesiune.**

CESIONÁR, -Ă, *cesionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care beneficiază de un contract de cesiune, căreia i se transferă de la altcineva un bun sau un drept. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **cessionnaire.**

CÉSIU s.n. Element chimic, metal alcalin monovalent, moale, alb, care se găseşte în cantităţi foarte mici alături de potasiu şi se foloseşte la fabricarea celulelor fotoelectrice. — Din fr. **césium.**

CESIÚNE, *cesiuni,* s.f. **1.** Transmitere de către o persoană altei persoane a unui drept de creanţă cu titlu oneros în temeiul unui contract. F (Concr.) Obiect, bun cesionat. **2.** Termen folosit în legislaţia internaţională pentru transferul dreptului de suveranitate asupra unor teritorii. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **cession,** lat. **cessio, -onis.**

CEST[1]**,** *cesturi,* s.n. Mănuşă de piele, armată cu plumb şi cu fier, de care se serveau atleţii din Antichitate în luptele pugilistice. F (Rar) Pugilat. — Din fr.**ceste,** lat. **caestus.**

CEST[2]**, CEÁSTĂ,** *ceşti, ceste,* adj. pron. dem. (Pop.) Acest. [Gen.-dat. sg. *cestui, cestei,* gen.-dat. pl. *cestor)* — Din **acest** (prin aferează).

CÉSTA, CEÁSTA, *ceştia, cestea,* pron. dem., adj. pron. dem. (Înv. şi reg.) Acesta. [Gen.-dat. sg. *cestuia, cesteia,* gen.-dat. pl. *cestora*] — Din **acesta** (prin aferează).

CÉSTĂLALT, CEÁSTĂLALTĂ, *ceştilalţi, cestelalte,* pron. dem., adj. pron. dem. (Rar) Acela care (din doi sau din două grupuri) este mai în apropierea noastră; ăstălalt. — **Cest** + **alalt** (înv. „celălalt").

CESTÓD, *cestode,* s.n. (La pl.) Clasă de viermi platelminţi în formă de panglică, paraziţi intestinali; (şi la sg.) vierme din această clasă. — Din fr. **cestode.**

CESULÉŢ, *cesuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *ceas.* — **Ceas** + suf. *-uleţ.*

CEŞCULIŢĂ, *ceşculiţe,* s.f. (Rar) Ceşcuţă. — **Ceaşcă** + suf. *-uliţă.*

CEŞCÚŢĂ, *ceşcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *ceaşcă;* ceşculiţă. — **Ceaşcă** + suf. *-uţă.*

CETACÉU, *cetacee,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere acvatice care cuprinde cele mai mari animale actuale, cu corpul de forma unui peşte şi cu membrele anterioare transformate în lopeţi; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **cétacé.**

CETACÉUM s.n. Grăsime extrasă din cavităţile pericraniene ale unei specii de balene, utilizată în cosmetică şi în farmacie; ulei de caşalot. — Din lat. **caetaceum.**

CETÁŞ, *cetaşi,* s.m. (Înv.) Membru al unei cete; ortac. F Căpitan (de haiduci); conducător al unui grup de lucrători, de dansatori etc. — **Ceată** + suf. *-aş.*

CETÁTE, *cetăţi,* s.f. **1.** Loc întărit printr-un sistem de fortificaţii; fortăreaţă. F Oraş sau cartier al unui oraş care reprezintă o unitate cu caracteristici speciale. *Cetate universitară.* F Nume dat cartierului mai vechi al unui oraş în care a existat o cetate (**1**). F Totalitatea locuitorilor unui oraş (întărit). **2.** (Înv.; în sintagma) *Cetate de scaun* = reşedinţa permanentă a domnului în Ţările Române; capitală. — Lat. **civitas, -atis.**

CETĂŢEÁN, -Ă, *cetăţeni, -e,* s.m. şi f. Persoană aparţinând unui stat, care se bucură de drepturi civile şi politice şi care are anumite obligaţii faţă de acel stat. F (La vocativ) Termen oficial de adresare; cuvânt cu care ne adresăm unei persoane al cărei nume nu-l cunoaştem. — **Cetate** + suf. *-ean.*

CETĂŢEÁNCĂ, *cetăţence,* s.f. (Fam.) Cetăţeană. — **Cetăţean** + suf. *-că.*

CETĂŢENÉSC, -EÁSCĂ, *cetăţeneşti,* adj. De cetăţean, al cetăţenilor; civic; — **Cetăţean** + suf. *-esc.*

CETĂŢENÉŞTE adv. În felul cetăţenilor, ca cetăţenii. — **Cetăţean** + suf. *-eşte.*

CETĂŢENÍE s.f. Condiţia juridică de cetăţean, situaţia de cetăţean. — **Cetăţean** + suf. *-ie.*

CETĂŢÚIE, *cetăţui,* s.f. Diminutiv al lui *cetate;* fortăreaţă; întăritură naturală. [Pr.: *-ţu-ie*] — **Cetate** + suf. *-uie.*

CETÉNĂ, *cetene,* s.f. Substanţă chimică obţinută prin piroliza acetonei şi care se prezintă sub formă de gaz cu miros înecăcios. — Din fr. **cétène.**

CETERÁ, *céter,* vb. I. (Reg.) **1.** Intranz. A cânta din ceteră, *p. ext.,* din alt instrument muzical sau din gură. **2.** Tranz. Fig. A bate pe cineva la cap; a plictisi, a sâcâi. — Din **ceteră.**

CETERÁŞ, *ceteraşi,* s.m. (Reg.) Persoană care cântă din ceteră; violonist, lăutar, scripcar. — **Ceteră** + suf. *-aş.*

CÉTERĂ, *ceteri,* s.f. (Reg.) Vioară. — Lat. **cithera** (= *cithara).*

CETÉŢ, *ceteţi,* s.m. (Înv.) Persoană care citeşte; cititor. — Din sl. **чѣтьць.**

CETÍ vb. IV v. **citi.**

CÉTINĂ, *cetini,* s.f. **1.** Ramură, creangă de brad; *p. ext.* brad. F Nume dat speciilor de arbori şi de tufe din clasa coniferelor. **2.** Compus: *cetină-de-negi* = mic arbust răşinos ornamental din familia pinaceelor, totdeauna verde, cu tulpini culcate, foarte ramificate, cu frunze solzoase şi cu flori dioice sau monoice *(Juniperus sabina).* [Pl. şi: *cetine*] — Din bg., sb. **četina.**

CETINÍŞ, *cetinişuri,* s.n. (Rar) Pădure tânără, desiş de conifere. — **Cetină** + suf. *-iş.*

CETINÍŢĂ, *cetinițe,* s.f. (Rar) Cetioară. — **Cetină** + suf. *-iță.*

CETIOÁRĂ, *cetioare,* s.f. Diminutiv al lui *cetină;* cetiniță. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Cetină** + suf. *-ioară.*

CETÍRE s.f. v. **citire.**

CETÍT[1] s.n. v. **citit**[1]**.**

CETÍT[2]**, -Ă,** adj. v. **citit**[2]**.**

CETITÓR, -OÁRE, s.m. şi f. v. **cititor.**

CETLẮU s.n. v. **ceatlău.**

CETLUÍ, *cetluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A lega strâns, a lega fedeleș. **2.** A bate. — Din magh. **csatolni.**

CÉTNIC, *cetnici,* s.m. **1.** Participant la lupta de partizani a popoarelor slave din Peninsula Balcanică în sec. XIX împotriva otomanilor. **2.** Membru al unor organizații naționaliste din fosta Iugoslavie, care, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au luptat alături de germani împotriva forțelor de eliberare națională. — Din sb. **četnici.**

CETOACIDÓZĂ s.f. Stare patologică caracterizată prin scăderea rezervei alcaline a sângelui, datorită acumulării de acetonă, acid acetilacetic etc. [Pr.: *-to-a-*] — Din fr. **cétoacidose.**

CETOGÉN, -Ă, *cetogeni, -e,* adj. (Despre alimente sau despre regimul de hrană) Care favorizează producerea de cetone în organism. — Din fr. **cétogène.**

CETOGENÉZĂ, *cetogeneze,* s.f. (Biochim.) Formarea cetonei în organism. — Din fr. **cétogenèse.**

CETÓNĂ, *cetone,* s.f. Nume generic dat unor compuși organici, care se obțin mai ales prin oxidarea alcoolilor secundari, a hidrocarburilor etc., folosiți în sinteza multor substanțe organice. — Din fr. **cétone.**

CETONEMÍE, *cetonemii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a corpilor cetonici în sânge; cantitate de corpi cetonici prezentă în sânge. — Din fr. **cétonémie.**

CETÓNIC, -Ă, *cetonici, -ce,* adj. De natura cetonei. G *Corpi cetonici* = produși intermediari ai metabolismului lipidelor, rezultați prin oxidarea acizilor graşi. — Din fr. **cétonique.**

CETONURÍE s.f. Eliminare prin urină a cetonelor rezultate din arderea incompletă a grăsimilor în organism. — Din fr. **cétonurie.**

CETÓZĂ s.f. Monozaharid care conține cetonă. — Din fr. **cétose.**

CEŢÓS, -OÁSĂ, *ceţoşi, -oase,* adj. Cu ceață, plin de ceață, întunecat de ceață. — **Ceaţă** + suf. *-os.*

CÉUCĂ, *ceuci,* s.f. (Zool.) Stăncuță. [Pl şi: *ceuce*] — Din bg., sb. **čavka.**

CEUCÚŢĂ, *ceucuțe,* s.f. Diminutiv al lui *ceucă.* — **Ceucă** + suf. *-uță.*

CEVÁ pron. nehot., adj. nehot., adv. **I.** Pron. nehot. **1.** Un lucru oarecare; oarece. G Expr. *A fi* (sau *a ajunge* etc.) *ceva de speriat,* se spune despre cineva sau despre lucru, fapt etc. care iese din comun (în bine sau în rău), care provoacă uimire, spaimă etc. *Așa ceva* = un lucru ca acesta. *E ceva de el* (sau *de capul lui)* = are (unele) calități. **2.** Un lucru (cât de) mic, o cantitate, o parte (cât de) neînsemnată, (cât de) puțin. *Să fac şi eu ceva cât stau aici.* **3.** Lucru important, valoros, mult. **II.** Adj. nehot. **1.** Oarecare, oarecât, câtva. **2.** (Fam.) Foarte bun, foarte frumos. G Expr. *Mai ceva* = mai de seamă, mai frumos, mai bun sau mai rău, mai urât etc. **III.** Adv. Întrucâtva, puțin, cât mai (sau cât de) puțin. F (Repetat) Cât de cât, măcar, (foarte) puțin. — **Ce** + **va.**

CEVÁŞI pron. nehot. (Înv. şi reg.) Ceva. — **Ceva** + **şi.**

CEVÁŞILEA pron. nehot. (Pop.) Ceva. — **Cevaşi** + **le** + **a.**

CEVIÁNĂ, *ceviane,* s.f. Fiecare dintre cele trei drepte care unesc un punct oarecare cu vârfurile unui triunghi, punctul fiind coplanar cu triunghiul. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **cévienne.**

CEZÁR, *cezari,* s.m. Titlu dat împăraților romani; *p. gener.* împărat. [Acc. şi: *cézar*] — Din lat. **caesar.**

CEZARIÁN, -Ă, *cezarieni, -e,* adj. Privitor la cezarii romani, care aparține epocii cezarilor romani. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **césarien.**

CEZARIÁNĂ, *cezariene,* s.f. (Și adjectival) Intervenție chirurgicală în regiunea abdominală, care constă în extragerea fătului viu prin deschiderea uterului, în cazuri de naștere dificilă; cezarotomie. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **césarienne.**

CEZARÍSM s.n. Guvernare dictatorială militară instituită de Caius Iulius Cezar în Roma antică. F Guvernământ despotic, sprijinit de armată. — Din fr. **césarisme.**

CEZARO-CRĂIÉSC, -IÁSCĂ, *cezaro-crăieşti,* adj. (Înv.) Al Imperiului Austro-Ungar, privitor la acesta. [Var.: **chezaro-crăiésc, -iáscă** adj.] — După germ. **kaiserlich-königlich.**

CEZAROTOMÍE, *cezarotomii,* s.f. (Med.) Cezariană. — Din fr. **césarotomie.**

CEZÚRĂ, *cezuri,* s.f. Pauză ritmică în mijlocul unui vers, care împarte versul în părți de obicei egale (emistihuri), pentru a ușura recitarea şi a susține cadența. — Din lat. **caesura,** fr. **césure.**

CHA-CHA-CHÁ, *cha-cha-cha-uri,* s.n. Dans modern cu ritm vioi, inspirat din folclorul afro-cubanez. [Pr.: *cea-cea-cea*] — Din sp. **cha-cha-cha.**

CHALDEEÁN, -Ă, adj., s.m. şi f. v. **caldeean.**

CHALLENGE s.n. Competiție sportivă periodică, dotată cu o cupă ce se transmite câștigătorului următor. [Pr.: *célenğ.* — Var.: **şalánj** s.n.] — Din engl. **challenge.**

CHALLENGER, *challengeri,* s.m. Sportiv care, în urma unei întreceri preliminare, a obținut dreptul de a-şi disputa un titlu de campion în meci direct cu deținătorul titlului. [Pr.: *célenger.* — Var.: **şalánger** s.m.] — Din engl., fr. **challenger.**

CHÁLON s.n. Substanță produsă de glandele cu secreție internă, care, circulând prin sânge, are acțiune inhibitoare asupra funcțiunii altor organe. [Pr.: *şa-*] — Cuv. fr.

CHAMOIS s.n. Piele de căprioară, de cerb, de miel sau de oaie, tăbăcită printr-un procedeu special şi folosită pentru unele confecții, pentru şălatul obiectelor metalice şi ca filtru de benzină. [Pr.: *şamoá*] — Cuv. fr.

CHARDONNAY, (**2**) *chardonnay-uri,* s.n. **1.** Soi de viță-de-vie, de origine franceză, cu struguri mici, cilindrici, cu boabe rotunde, albe-verzui, care produce vinuri dulci; *p. ext.* vin din acest soi de viță. **2.** Varietate de vin chardonnay (**1**). [Pr.: *şardoné*] — Cuv. fr.

CHARISMÁTIC, -Ă, *charismatici, -ce,* adj. **1.** Referitor la charismă (**1**); care se caracterizează prin charismă. F *Putere charismatică* = capacitate de influențare, prestigiu de care se bucură cineva, în virtutea unor calități de excepție. **2.** (Rel.) Care se caracterizează printr-o intensă viață religioasă. [Pr.: *ca-*] — Din fr. **charismatique.**

CHARÍSMĂ, *charisme,* s.f. **1.** Influență asupra mulțimii datorată prestigiului, farmecului personal etc. **2.** Ansamblu de date spirituale deosebite, coborâte prin Duhul Sfânt asupra comunităților sau indivizilor. [Pr.: *ca-*] — Din fr. **charisme.**

CHARLESTON, *charlestonuri,* s.n. Dans american de salon, cu mişcare rapidă; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *ćárlston*] — Cuv. engl.

CHÁRTER, *chartere,* s.n. **1.** Tip de contract de transport naval sau aerian deosebit de cursele regulate, organizat în funcție de necesități. **2.** Avion sau navă care circulă conform unui charter (**1**). [Pr.: *ćártăr*] — Din engl. **charter.**

CHARTREUSE, (**2**) *chartreuse,* s.n. **1.** Lichior obținut prin macerarea în alcool etilic a unui amestec de plante, care apoi se distilează, se amestecă cu sirop de zahăr, se îmbuteliază şi se păstrează mai mult timp pentru desăvârşirea aromei. **2.** Porție de chartreuse (**1**). [Pr.: *şartróz*] — Cuv. fr.

CHASSÉ s.n. Pas mare de dans sau gimnastică cu un picior alunecând înainte. [Pr.: *şasé*] — Cuv. fr.

CHAT s.n. (Inform.) Program care permite conversațiile on-line cu transmitere (aproape) instantanee a mesajelor; *p. ext.* conversația propriu-zisă. [Pr.: *cet*] — Cuv. engl.

CHATEAUBRIÁND, *chateaubriand-uri,* s.n. Specialitate culinară, preparată din mușchi (gros) de vacă. [Pr.: *şa-to-bri-án*] — Cuv. fr.

CHEÁG, *cheaguri,* s.n. **1.** Enzimă de coagulare a laptelui, secretată de mucoasa stomacală a rumegătoarelor tinere şi a copilului; chimozină, lactoferment. **2.** Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului rumegătoarelor, din care se extrage cheagul (**1**). **3.** (În sintagma) *Cheag sangvin* = masă gelatinoasă roşie care se formează prin închegarea sângelui; coagul. **4.** Fig. Fond inițial al unei averi mai mari. G Expr. *A prinde cheag* = a începe să se îmbogățească; a se îmbogăți. *A avea cheag* = a fi bogat. — Lat. ***clagum** *(=coagulum).*

CHEBÁP, *chebapuri,* s.n. Friptură la frigare, pregătită cu mirodenii, specifică bucătăriei turcești. — Din tc. **kebap.**

CHEC, *checuri,* s.n. Prăjitură de origine englezească, preparată din aluat cu grăsime, stafide, rahat etc. şi coaptă în tăvi speciale. — Din engl. **cake.**

CHÉCHERIŢĂ s.f. v. **chicheriță.**

CHÉDRU, *chedri,* s.m. (Bot.; înv. şi pop.) Cedru. — Din sl. **kedrŭ.**

CHEESEBURGER, *cheeseburgeri,* s.m. Hamburger cu un strat de brânză topită pe deasupra. [Pr.: *cízburgăr*] — Cuv. engl.

CHEF, *chefuri,* s.n. **1.** Petrecere zgomotoasă cu mâncare, băutură (şi cântec). **2.** Stare de (ușoară) beție şi de bună dispoziție a omului care a băut. **3.** Bună dispoziție, voie bună, veselie; toane bune. **4.** Voie, poftă, dorință. F Dorință ciudată, neașteptată; capriciu, toană. **5.** (Înv.) Tabiet. — Din tc. **keyf** (lit. **keyif**)**.**

CHEFÁL, *chefali,* s.m. Nume dat mai multor specii de pești marini, cu partea superioară a capului mare şi turtită şi cu o pată aurie pe opercul *(Mugil).* — Din ngr. **kéfalos.**

CHEFĂLUÍ, *chefăluiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ameți de băutură; a se îmbăta. — **Chef** + suf. *-ălui.*

CHEFERÍST, -Ă s.m. şi f. v. **ceferist.**

CHEFÍR, *chefiruri,* s.n. Produs lactat dietetic preparat din lapte integral sau smântânit, acidulat cu un ferment vegetal, care constituie o băutură gustoasă, cu valoare nutritivă şi cu proprietăţi terapeutice însemnate. — Din fr. **kéfir, képhir.**

CHEFLÍU, -ÍE, *cheflii,* adj., s.m. şi f. (Om) căruia îi plac chefurile; *p. ext.* (om) cu chef, ameţit de băutură; (om) vesel, binedispus. — Din tc. **keyfli** (lit. **keyifli).**

CHEFNÍ, pers. 3 *chefneşte,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre câini) A lătra scurt, repetat şi agitat (urmărind vânatul, manifestându-şi bucuria etc.); a ţăhni. — Formaţie onomatopeică.

CHEFNÍT, *chefnituri,* s.n. (Rar) Faptul de *a chefni;* lătrat scurt, repetat, agitat, ţăhnit. — V. **chefni.**

CHEFÓS, -OÁSĂ, *chefoşi, -oase,* adj. (Reg.) Vesel, cu chef. — **Chef** + suf. *-os.*

CHEFTEÁ s.f. v. **chiftea.**

CHEFUÍ, *chefuiesc,* vb. IV. Intranz. A face un chef (**1**), a petrece zgomotos, cu băutură (şi cu cântec); a benchetui. — **Chef** + suf. *-ui.*

CHEFULÉŢ, *chefuleţe,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *chef;* chefuşor. — **Chef** + suf. *-uleţ.*

CHEFUŞÓR, *chefuşoare,* s.n. (Rar) Chefuleţ. — **Chef** + suf. *-uşor.*

CHEHAIÁ, *chehaiele,* s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Şef al pădurarilor. **2.** (Înv.) Slujbaş vamal; şef de poştă. **3.** (Înv.) Intendent al vizirului sau al unui paşă turc, însărcinat cu inspecţia curţii acestora. **4.** (Înv.) Reprezentant al domnilor români pe lângă Poarta Otomană. [Var.: **cheháie, chiháie** s.f.] — Din tc. **kehaya.**

CHEHAIALÂC s.n. v. **chehailâc.**

CHEHÁIE s.f. v. **chehaia.**

CHEHAILÂC s.n. (Înv.) Funcţia, rangul de chehaia. [Var.: **cehaialâc** s.n.] — Din tc. **kehaylik.**

CHEI, *cheiuri,* s.n. **1.** Construcţie amenajată într-un port pentru acostarea, încărcarea şi descărcarea vapoarelor, servind, totodată, la consolidarea malului şi la apărarea acestuia de acţiunea apelor; *p. ext.* stradă de-a lungul şi la marginea unei asemenea construcţii. **2.** Platformă construită în lungul unei linii de cale ferată, la înălţimea pardoselei vagoanelor, pentru a uşura încărcarea şi descărcarea lor. [Var.: **cheu** s.n.] — Din bg. **kei,** fr. **quai.**

CHEIÁJ s.n. Staţionare la chei (**1**) a unei nave. — **Chei** + suf. *-aj.*

CHÉIE, *chei,* s.f. **1.** Obiect de metal care serveşte la încuierea sau descuierea unei broaşte sau a unui lacăt. G Loc. adj. şi adv. *La cheie* = (despre locuinţe, uzine etc.) (care este) complet finisat, bun pentru a fi dat în folosinţă. G Expr. *A ţine* (ceva sau *pe cineva) sub cheie* = a ţine (ceva sau pe cineva) încuiat. *Cheia şi lacătul* = totul; începutul şi sfârşitul. **2.** Fig. Procedeu prin care se poate explica sau dezlega ceva; explicaţie, dezlegare, soluţie. G *Roman* (sau *povestire* etc.) *cu cheie* = roman (sau povestire etc.) care înfăţişează, transparent, personaje sau fapte reale, de oarecare notorietate. *Cheie cu* (sau *de*) *cifru* = sistem după care se înlocuiesc literele şi cifrele reale cu altele convenţionale pentru ca textul să nu fie înţeles de alte persoane. *Poziţie-cheie* = poziţie strategică, economică etc. de importanţă deosebită. **3.** Unealtă de metal cu care se strâng sau se desfac şuruburile sau piuliţele. G *Cheie franceză* (sau *universală)* = unealtă de metal reglabilă printr-un dispozitiv cilindric cu ghivent, astfel ca între fălcile ei să poată fi prins şi răsucit orice tip de şurub sau de piuliţă. F Mic instrument de metal cu care se întoarce resortul ceasului sau al altor mecanisme; unealtă de metal sau de lemn cu care se întind coardele unor instrumente muzicale. **4.** (Muz.) Semn convenţional pus la începutul portativului, pentru a indica poziţia unei note de o anumită înălţime, şi, prin aceasta, a tuturor celorlalte note. *Cheia sol.* **5.** (La pl.) Vale îngustă, lipsită de albie majoră, între doi pereţi înalţi şi abrupţi, acolo unde apa râului, întâlnind roci compacte, exercită o puternică eroziune în adâncime. *Cheile Turzii.* **6.** (În sintagma) *Cheie de boltă* (sau de *arc)* = bolţar, de obicei decorat, situat în punctul cel mai înalt al unei bolţi sau al unui arc, având rolul de a încheia construcţia şi de a susţine celelalte bolţare; *fig.* element de bază care explică sau dezleagă o problemă; bază. — Lat. **clavis.**

CHEILÍTĂ, s.f. Inflamaţie a buzelor, apărută în eczeme, micoze, avitaminoze etc. [Pr.: *che-i-*] — Din fr. **chéilite.**

CHEILOPLASTÍE, *cheiloplastii,* s.f. (Med.) Reconstituire a buzei prin intervenţie chirurgicală. [Pr.: *che-i-*] — Din fr. **chéiloplastie.**

CHEIROMEGALÍE, *cheiromegalii,* s.f. (Med.) Hipertrofie a mâinii. [Pr.: *che-i-.* — Var.: **chiromegalíe** s.f.] — Din fr. **chéiromégalie.**

CHEIROPTÉR, *cheiroptere,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere cu aripi membranoase; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *che-i-* — Var.: **chiroptér**] — Din fr. **cheiroptère.**

CHEÍŢĂ, *cheiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cheie.* **2.** (Pop.) Cusătură (colorată) în zigzag, cu care se încheie marginile la o cămaşă ţărănească. F Mică întăritură cusută la capătul unei tăieturi făcute într-o stofă, pentru a împiedica destrămarea materialului. F Cheotoare (**1**) subţire, făcută din aţă. — **Cheie** + suf. *-iţă.*

CHEL, CHEÁLĂ, *chei, chele,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are chelie, căruia i-a căzut (tot) părul de pe cap; (despre cap) care nu are păr; pleşuv. — Din tc. **kel.**

CHELÁR, *chelari,* s.m. Persoană care deţinea cheile cămării sau pivniţei şi care administra proviziile unei gospodării boiereşti. — Din sl. **kelarŭ.**

CHELĂLĂÍ, pers. 3 *chelălăie,* vb. IV. Intranz. (Despre câini, rar despre alte animale) A scoate sunete tânguitoare, ascuţite şi repetate; a scheuna. — Formaţie onomatopeică.

CHELĂLĂIÁLĂ, *chelălăieli,* s.f. Sunet tânguitor şi repetat scos de câini sau rar, de alte animale; chelălăit[1], scheunat, chelălăitură. [Pr.: *-lă-ia-*] — **Chelălăi** + suf. *-ală.*

CHELĂLĂÍT[1] s.n. Chelălăială. — V. **chelălăi.**

CHELĂLĂÍT[2], -Ă, *chelălăiţi, -te,* adj. (Despre lătrat) Tânguitor, ascuţit şi repetat. — V. **chelălăi.**

CHELĂLĂITÚRĂ, *chelălăituri,* s.f. Chelălăială. [Pr.: *-lă-i-*] — **Chelălăi** + suf. *-tură.*

CHELĂREÁSĂ, *chelărese,* s.f. Soţia chelarului; femeie care îndeplinea funcţia de chelar; chelăriţă. — **Chelar** + suf. *-easă.*

CHELĂRÍŢĂ, *chelăriţe,* s.f. Chelăreasă. — **Chelar** + suf. *-iţă.*

CHÉLBE s.f. (Pop.) Boală care constă în căderea părului de pe cap în arii rotunde, care pot fuziona; peladă; *p. gener.* chelie, calviţie. — Et. nec.

CHELBÓS, -OÁSĂ, *chelboşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Pop.) (Om) care are chelbe; *p. gener.* (om) chel. — **Chelbe** + suf. *-os.*

CHELBOŞÍ, *chelboşesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A deveni chelbos; *p. gener.* a cheli. G Expr. *Doar n-am chelboşit!* = doar n-am înnebunit! — Din **chelbos.**

CHELÉN s.n. Anestezic local pe bază de clorură de etil. — Din fr. **kélène.**

CHELFĂNEÁLĂ, *chelfăneli,* s.f. (Pop. şi fam.) Bătaie zdravănă dată cuiva sau primită de cineva. — **Chelfăni** + suf. *-eală.*

CHELFĂNÍ, *chelfănesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.) A bate tare pe cineva. — Et. nec.

CHELÍ, *chelesc,* vb. IV. Intranz. A deveni chel. — Din **chel.**

CHELICÉR, *chelicere,* s.n. Fiecare dintre cele două apendice ale animalelor arahnide, care au rolul de a prinde prada. — Din fr. **chélicère.**

CHELICERÁT, -Ă, *cheliceraţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. De chelicere. **2.** S.f. (La pl.) Subîncrengătură de artropode care au chelicere; (şi la sg.) animal din această subîncrengătură. — Din fr. **chélicérate.**

CHELÍE, *chelii,* s.f. **1.** Cădere definitivă a părului de pe cap, provocată de diverse boli; calviţie, pleşuvie. **2.** Porţiune a capului de pe care a căzut părul. — **Chel** + suf. *-ie.*

CHELIFÉR, *cheliferi,* s.m. (Zool.) Scorpionul de cărţi. — Din fr. **chélifère.**

CHÉLNĂ s.f. v. **chilnă.**

CHÉLNĂR s.m. v. **chelner.**

CHÉLNĂRIŢĂ s.f. v. **chelneriţă.**

CHÉLNER, *chelneri,* s.m. Bărbat care serveşte consumatorii într-un local; ospătar. [Var.: **chélnăr** s.m.] — Din germ. **Kellner.**

CHÉLNERIŢĂ, *chelneriţe,* s.f. Femeie care serveşte consumatorii într-un local; ospătăriţă. [Var.: **chélnăriţă** s.f.] — **Chelner** + suf. *-iţă.*

CHELOÍD, *cheloide,* s.n. Tumoare a pielii, cu aspect fibros, alungit, apărută de obicei pe locul unei cicatrice. — Din fr. **chéloïde.**

CHELONIÁN, *chelonieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile al căror corp este închis într-o carapace osoasă; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **chélonien.**

CHELTUÍ, *cheltuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da o sumă de bani pentru a cumpăra sau a plăti ceva, pentru a ajuta pe cineva etc.; (peior.) a risipi, a irosi banii pe ceva, cu cineva etc. **2.** A consuma, a folosi energie, timp etc. [Prez. ind. şi: *chéltui*] — Din magh. **költeni.**

CHELTUIÁLĂ, *cheltuieli,* s.f. Faptul de *a cheltui;* (concr.) bani cheltuiţi. G *Cheltuieli de judecată* = sumă de bani pe care partea care a pierdut un proces este obligată s-o plătească, pe baza unei hotărâri judecătoreşti, părţii care a câştigat procesul. G Expr. *Cu* (sau *pe) cheltuiala cuiva* = cu mijloace băneşti oferite de altcineva. *Bani de cheltuială* = bani destinaţi cheltuielilor curente. *A se pune pe cheltuială* = a cheltui mult (şi neraţional). *A băga* (sau *a pune pe cineva) la cheltuială* = a face (pe cineva) să cheltuiască bani mulţi. (Fam.) *A da cuiva de cheltuială* = a bate pe cineva. F Consum de mijloace materiale, de muncă, energie etc. pentru satisfacerea unor nevoi, a unor obligaţii etc. F (În contabilitate; la pl.) Rubrică dintr-un registru în care se trec sumele cheltuite. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Cheltui** + suf. *-eală.*

CHELTUÍRE s.f. Acţiunea de *a cheltui* şi rezultatul ei. — V. **cheltui.**

CHELTUITÓR, -OÁRE, *cheltuitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care cheltuieşte mult şi fără rost; (om) risipitor. [Pr.: *-tu-i-*] — **Cheltui** + suf. *-tor.*

CHEMÁ, *chem,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A striga, a comunica cuiva să vină aproape sau într-un anumit loc. **2.** A pofti, a îndemna (în mod oficial) pe cineva să participe la o acţiune, la un fapt etc.; a solicita, a apela la... F

(Poetic) A evoca. **3.** A ordona, a impune cuiva (în mod oficial) să se prezinte într-un anumit loc. G Expr. *A chema la ordine* = a cere, a soma să respecte anumite reguli de disciplină, liniște etc. *A chema sub arme* (sau *sub drapel)* = **a)** a încorpora (un contingent); **b)** a mobiliza armata. **II.** Refl. (impers.) A avea numele..., a se numi; a însemna, a se zice, a se socoti. G Expr. *Se cheamă că...* = însemnează că..., vrea să zică. — Lat. **clamare.**

CHEMÁRE, *chemări,* s.f. Acțiunea de *a chema* și rezultatul ei. **1.** Exprimare orală sau în scris a dorinței cuiva ca cineva să vină aproape sau într-un anumit loc. F Strigăt, țipăt (care cheamă) F (Concr.) Proclamație. **2.** Îndemn de a participa la o acțiune, la un fapt. **3.** Ordin, dispoziție (cu caracter oficial) de a se prezenta într-un anumit loc. **4.** Fig. Înclinație, vocație. F Misiune, menire. — V. **chema.**

CHEMÁT, -Ă, *chemați, -te,* adj. Care posedă însușirile, mijloacele, vocația necesară pentru a face ceva. — V. **chema.**

CHEMĂTÓR, -OÁRE, *chemători, -oare,* adj. Care cheamă. F (Pop.; substantivat, m.) Persoană care invită pe cunoscuți la nuntă; vornicel. — **Chema** + suf. *-ător.*

CHÉMBRICĂ, (**2**) *chembrici,* s.f. **1.** Țesătură subțire de bumbac, vopsită într-o singură culoare și bine apretată. **2.** Sortiment de chembrică (**1**). — Din engl. **cambric.**

CHEMIGRAFÍE s.f. Tehnică a gravării clișeelor tipografice pe cale chimică; chimitipie. — Din fr. **chémigraphie.**

CHEMIN DE FER s.n. Joc de noroc asemănător cu bacaraua. [Pr.: *șmẽ dö fér*] — Cuv. fr.

CHEMITIPÍE s.f. (Poligr.) Chemigrafie. — Din fr. **chémitypie.**

CHEMOLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **chimioluminiscență.**

CHEMOREZISTÉNȚĂ, *chemorezistențe,* s.f. (Med.) Chimiorezistență. — Din germ. **Chemoresistenz.**

CHEMOSINTÉZĂ, *chemosinteze,* s.f. Fenomen prin care organismele vii folosesc, în sintezele organice, energia chimică rezultată prin oxidarea unor substanțe minerale; chimiosinteză. — Din germ. **Chemosynthese.**

CHEMOSÓRBȚIE s.f. Proces prin care o substanță se fixează la suprafața alteia prin absorbție, formând o combinație chimică cu absorbantul. — Din fr. **chémosorption.**

CHEMOTACTÍSM, *chemotactisme,* s.n. (Biol.) Deplasare a unui organism liber spre un excitant de natură chimică; chemotaxie, chimiotactism, chimiotaxie. — Din germ. **Chemotaktismus.**

CHEMOTAXÍE, *chemotaxii,* s.f. (Biol.) Chemotactism. — Din germ. **Chemotaxis.**

CHEMOTERAPÍE s.f. Chimioterapie. — Din germ. **Chemotherapie.**

CHEMOTROPÍSM, *chemotropisme,* s.n. (Bot.) Chimiotropism. — Din germ. **Chemotropismus.**

CHENÁF, *chenafi,* s.m. Plantă erbacee cu flori galbene, din tulpina căreia se extrag fibre textile *(Hibiscus cannabinus).* — Et. nec.

CHENÁR, *chenare,* s.n. Margine (lucrată, desenată, sculptată etc.) din jurul unui obiect, care servește de obicei ca ornament. *Chenarul covorului, al diplomei, al ferestrei.* — Din tc. **kenar.**

CHENĂRÁȘ, *chenărașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *chenar.* — **Chenar** + suf. *-aș.*

CHENĂRUÍ, *chenăruiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A încadra într-un chenar. — **Chenar** + suf. *-ui.*

CHENĂRUÍRE, *chenăruiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a chenărui* și rezultatul ei. — V. **chenărui.**

CHENĂRUÍT, -Ă, *chenăruiți, -te,* adj. (Rar) Cu chenar. — V. **chenărui.**

CHENOPODIACÉE, *chenopodiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante perene cu flori mici, de obicei verzui, dispuse în inflorescențe dese; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **chénopodiacée.**

CHENZINÁL, -Ă, *chenzinali, -e,* adj. Care are loc la fiecare chenzină. — **Chenzină** + suf. *-al.*

CHENZÍNĂ, *chenzine,* s.f. **1.** Salariu pe care cineva îl primește la fiecare jumătate de lună. **2.** Perioadă de timp care trece între o chenzină (**1**) și alta. — Din fr. **quinzaine.**

CHEOTOÁRE, *cheotori,* s.f. **1.** Mic ochi de ață, de șiret, de stofă etc. la un obiect de îmbrăcăminte, prin care se petrece nasturele pentru a încheia obiectul. **2.** Tăietura din partea stângă (sau dreaptă) a reverului unei haine (bărbătești); butonieră. **3.** (Pop.) Loc unde se îmbină bârnele la colțurile caselor. [Pr.: *che-o-.* — Var.: **cheutoáre, chiotoáre** s.f.] — Lat. ***clautoria** (<******clautus* = *clavutus).*

CHEPCÉL, *chepcele,* s.n. (Reg.) Unealtă de pescuit pește mărunt, formată dintr-o plasă prinsă pe un schelet de lemn și având forma unei linguri mari. [Var.: **chipcél** s.n.] — Et. nec.

CHEPENEÁG s.n. v. **căpeneag.**

CHEPÉNG, *chepenguri,* s.n. **1.** Ușă sau capac orizontal sau ușor înclinat, cu care se închide intrarea într-o pivniță, într-o magazie de navă etc. **2.** (Rar) Oblon la o fereastră, la un galantar sau la o ușă de prăvălie, care se poate ridica și lăsa vertical. — Din tc. **kepenk.**

CHÉRA s.f. art. (Înv.; urmat de un n. pr.) Cucoană, doamnă. — Din ngr. **kérá.**

CHERAPLÉȘ, *cherapleși,* s.m. (Reg.) Om prostănac. — Et. nec.

CHERATÍNĂ s.f. Proteină care intră în structura părului, epidermei, unghiilor, coarnelor, copitelor etc. — Din fr. **kératine.**

CHERATINIZÁRE s.f. Infiltrare cu cheratină a unei mucoase sau a straturilor superficiale ale pielii. — Din **cheratină.**

CHERATINIZÁT, -Ă, *cheratinizați, -te,* adj. Cu cheratină; infiltrat cu cheratină. — Din fr. **kératinisé.**

CHERATÍTĂ, *cheratite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a corneei. — Din fr. **kératite.**

CHERATOCÓN, *cheratocoane,* s.n. (Med.) Deformare conică a corneei, însoțită de scăderea accentuată a vederii. — Din fr. **kératocone.**

CHERATOCONJUNCTIVÍTĂ, *cheratoconjunctivite,* s.f. (Med.) Inflamație simultană a corneei și a conjunctivei. — Din fr. **kératoconjonctivite.**

CHERATODERMÍE, *cheratodermii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru hiperplazii ale stratului cornos. — Din fr. **kératodermie.**

CHERATOLITÍC, -Ă, *cheratolitici, -ce,* adj., s.n. (Med.) (Substanță) care se folosește ca decapant. — Din fr. **kératolytique.**

CHERATÓM, *cheratoame,* s.n. (Med.) Denumire generică pentru cheratodermii. — Din fr. **kératome.**

CHERATOMÉTRU, *cheratometre,* s.n. (Med.) Instrument pentru măsurarea curburii corneei. — Din fr. **kératomètre.**

CHERATOPLASTÍE, *cheratoplastii,* s.f. Operație care constă în înlocuirea unui fragment din corneea bolnavă cu un fragment de cornee normală. — Din fr. **kératoplastie.**

CHERATOSCÓP, *cheratoscoape,* s.n. (Med.) Astigmometru. — Din fr. **kératoscope.**

CHERATÓZĂ s.f. **1.** Produs al hidrolizei cheratinelor folosit în tăbăcărie. **2.** (Med.) Dezvoltare accentuată a stratului cornos al epidermei. — Din fr. **kératose.**

CHERAȚÍȚĂ, *cheratițe,* s.f. (Înv.) Femeie cochetă (și afectată). — Din ngr. **keratsítsa.**

CHERCHELEÁLĂ, *cherchileli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se chercheli;* starea omului cherchelit. — **Chercheli** + suf. *-ală.*

CHERCHELÍ, *cherchelesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se îmbăta (ușor); a se ameți. — Et. nec.

CHERCHELÍT, -Ă, *cherchelíți, -te,* adj. (Fam.) Care s-a îmbătat (ușor); amețit. — V. **chercheli.**

CHERCI, *cherci,* s.m. (Înv.) Nume comercial al scrumbiei sărate și conservate. — Din rus. **kercea.**

CHERÉM s.n. (Pop. și fam.; în expr.) (*A fi* sau *a se afla*, *a sta* etc.) *la cheremul cuiva* = (a fi sau a se afla, a sta etc.) la discreția, la bunul plac al cuiva. *A avea pe cineva la cheremul său* = a dispune de cineva după voie. — Din tc. **kerem** „favoare, bunăvoință”.

CHERESTEÁ, *cherestele,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Material lemnos, cu cel puțin două fețe plane și paralele, rezultat din tăierea bușteni lor la gater și folosit de obicei în construcție. **2.** Fig. (Fam.) Construcție fizică solidă a unei persoane, structură osoasă. G Expr. *N-are cherestea* sau *îi lipsește cheresteaua*, se spune despre o persoană nesimțită, nepunctuală. — Din tc. **kereste.**

CHERESTEGERÍE, *cherestegerii,* s.f. (Rar) Depozit de cherestea; comerț cu cherestea. [Var.: **cherestigiríe** s.f.] — **Cherestegiu** + suf. *-ărie.*

CHERESTEGÍU, *cherestegii,* s.m. Negustor de cherestea; persoană care se ocupă cu prelucrarea cherestelei. [Var.: **chiristigíu** s.m.] — Din tc. **keresteci.**

CHERESTIGIRÍE s.f. v. **cherestegerie.**

CHERHANÁ, *cherhanale,* s.f. Construcție (și mică întreprindere) situată în imediata apropiere a unei ape și destinată primirii, sortării, preparării și depozitării temporare a peștelui prins în zona respectivă. — Din tc. **kerhane.**

CHERMÉZĂ, *chermeze,* s.f. Petrecere (în aer liber), cu muzică și dans.[Scris și: *chermesă*] — Din fr. **kermesse.**

CHÉRNĂR, *chernăre,* s.n. **1.** (Tehn.) Punctator. **2.** Vârf de centrare la o mașină-unealtă. — Din germ. **Kerner.**

CHÉRRY, (**2**) *cherry-uri,* s.n. **1.** Cherry-brandy. **2.** Sortiment sau porție de cherry (**1**). [Pr.: *céri*] — Cuv. engl.

CHÉRRY-BRANDY, (**2**) *cherry-brandy-uri,* s.n. **1.** Băutură alcoolică preparată din cireșe. **2.** Sortiment sau porție de cherry-brandy (**1**). [Pr.: *céribréndi*] — Cuv. engl.

CHERSÍN, *chersine,* s.n. (Reg.) Albie adâncă, largă și scurtă, folosită de obicei pentru a frământa aluatul de pâine. — Et. nec.

CHERVÁN, *chervane,* s.n. (Înv.) **1.** Car mare pentru transportul mărfurilor și al persoanelor. **2.** Șir lung de trăsuri sau de care. — Din tc. **kervan.**

CHES interj. (Înv.) Exclamație care se rostea ca un ordin sau ca un semnal pentru tăierea capului unui condamnat la moarte. G Expr. *A face ches* = a tăia (capul cuiva). — Din tc. **kes!** „taie!"

CHESÁT s.n. (Înv.) Lipsă de vânzare într-o întreprindere comercială; criză comercială. — Din tc. **kesad.**

CHESEÁ s.f. v. **chisea**[1].

CHESÓN, *chesoane,* s.n. **1.** Vehicul de artilerie, tras de cai, format dintr-o ladă de tablă închisă, împărțită în compartimente, folosit pentru transportul muniției. **2.** Fiecare dintre despărțiturile cu pereți metalici care se fac la o navă, cu scopul de a evita pătrunderea masivă a apei în caz de avarie. F Dulap pentru păstrarea efectelor pe bordul unei nave. **3.** Construcție de beton, de oțel etc. de forma unei cutii, care servește la executarea fundațiilor sub apă sau în terenurile cu multă umiditate, precum și la repararea unei nave sub linia de plutire. — Din fr. **caisson.**

CHESONÍER, *chesonieri,* s.m. Muncitor specializat în executarea lucrărilor la cheson (**3**). [Pr.: *-ni-er*] — **Cheson** + suf. *-ier.*

CHÉSTIE s.f. v. **chestiune.**

CHESTIONÁ, *chestionez,* vb. I. Tranz. A pune cuiva întrebări în legătură cu o anumită problemă. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **questionner.**

CHESTIONÁR, *chestionare,* s.n. Listă de întrebări alcătuită cu scopul de a obține, pe baza răspunsurilor date, informații asupra unei persoane sau a unei probleme. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **questionnaire.**

CHESTIÚNE, *chestiuni,* s.f. **1.** Problemă, temă etc. care constituie obiectul unei discuții, preocupări etc. G Expr. *(Lucrul, problema, persoana* etc.) *în chestiune* = (lucrul, problema etc.) despre care este vorba în discuția respectivă. F Întrebare adresată unui elev, unui candidat etc. **2.** (Fam.) Întâmplare, fapt divers. [Pr.: *-ti-u-*. — Var.: (fam.) **chéstie** s.f.] — Din fr. **question,** lat. **quaestio, -onis.**

CHÉSTOR, *chestori,* s.m. **1.** Grad în Poliția și Jandarmeria română de azi. **2.** (În trecut) Șeful unei chesturi. **3.** (În Roma antică) Persoană oficială, ajutor al consulului în chestiuni financiare și judecătorești. — Din lat. **quaestor,** fr. **questeur.**

CHESTÚRĂ, *chesturi,* s.f. (În trecut) Organ polițienesc, imediat superior unui comisariat. F Local în care era instalat acest serviciu. — Din lat. **quaestura,** fr. **questure.**

CHEȘCHÉT, *cheșcheturi,* s.n. (Înv.) Supă de bulion cu griș. — Din tc. **keşkek.**

CHÉTĂ, *chete,* s.f. Acțiunea de a strânge prin contribuție voluntară o sumă de bani pentru un anumit scop. — Din fr. **quête.**

CHEU s.n. v. **chei.**

CHEUTOÁRE s.f. v. **cheotoare.**

CHEWING-GUM s.n. **1.** Gumă de mestecat. **2.** Lamă, pastilă de chewing-gum (**1**). [Pr.: *ču-ingam*]. — Cuv. engl.

CHEZÁȘ, -Ă, *chezași, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. (Pop.) Persoană care garantează cu averea sa pentru cineva sau ceva; garant; *p. ext.* persoană care își asumă răspunderea morală pentru cineva sau ceva. **2.** S.m. (Rar) Fiecare dintre suporturile de lemn pe care se așază butoaiele cu vin în pivniță. — Din magh. **kezes.**

CHEZARO-CRĂIÉSC adj. v. **cezaro-crăiesc.**

CHEZĂȘÍE, *chezășii,* s.f. (Adesea fig.) Faptul de a garanta pentru cineva din punct de vedere material sau moral; ceea ce constituie o garanție pentru cineva sau ceva. — **Chezaș** + suf. *-ie.*

CHEZĂȘUÍ, *chezășuiesc,* vb. IV. Tranz. (Adesea fig.) A garanta pentru cineva sau ceva; a constitui o garanție pentru înfăptuirea unui lucru. — **Chezaș** + suf. *-ui.*

CHEZĂȘUÍRE, *chezășuiri,* s.f. Acțiunea de *a chezășui* și rezultatul ei; garantare. — V. **chezășui.**

CHIABÚR, -Ă, *chiaburi, -e*, s.m. și f., adj. (Țăran) înstărit, bogat. — Din tc. **kibar.**

CHIABURÁȘ, *chiaburași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *chiabur.* — **Chiabur** + suf. *-aș.*

CHIABURÉSC, -EÁSCĂ, *chiaburești,* adj. Care aparține chiaburilor, privitor la chiaburi, caracteristic chiaburilor. — **Chiabur** + suf. *-esc.*

CHIABURÍ, *chiaburesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni chiabur; *p. gener.* a se îmbogăți. — Din **chiabur.**

CHIABURÍME s.f. Totalitatea chiaburilor, mulțime de chiaburi. — **Chiabur** + suf. *-ime.*

CHIABUROÁICĂ, *chiaburoaice,* s.f. Nevastă de chiabur; țărancă chiabură. — **Chiabur** + suf. *-oaică.*

CHIABURÓI, *chiaburoi,* s.m. Augmentativ al lui *chiabur.* — **Chiabur** + suf. *-oi.*

CHIAR, -Ă, *chiari, -e,* adv., adj. **I.** Adv. **1.** Tocmai, întocmai, exact. *Pornește chiar acum.* F Însuși, singur, nu altcineva sau altceva decât... *Era chiar copilul lui.* **2.** Până și, încă și. *Chiar prin somn tot simțea.* F Încă; deja. *Chiar de la început.* F (Precedat de „nici") Măcar. F (Urmat de propoziție concesivă introdusă prin „dacă" sau „de") Și în cazul. *Mă așez chiar dacă nu mă poftește nimeni.* **3.** În realitate, cu adevărat, într-adevăr. *Iată că chiar vine.* **4.** (Înv.) În mod clar, lămurit. **II.** Adj. (Înv.) Clar, curat, pur, limpede. — Lat. **clarus.**

CHIÁSM, *chiasme,* s.n. Figură de stil care constă în reluarea, în ordine inversă, a două cuvinte sau expresii. — Din fr. **chiasme.**

CHIASMÁTIC, -Ă, *chiasmatici, -ce,* adj. De chiasm. — Din fr. **chiasmatique.**

CHIÁSMĂ, *chiasme,* s.f. Formațiune nervoasă din interiorul craniului, rezultată din încrucișarea parțială a fibrelor nervilor optici. [Pr.: *chi-as-*] — Din fr. **chiasma.**

CHIBÍTCĂ, *chibitce,* s.f. (Rar) Trăsură ușoară (acoperită). — Din rus. **kibitka.**

CHIBÍȚ, *chibiți,* s.m. Persoană care asistă la un joc de cărți, la o partidă de șah, de table etc. fără a participa (dar adesea sfătuind cum să joace pe unul dintre jucători). [Acc. și: *chíbiț*] — Din germ. **Kiebitz.**

CHIBIȚÁ, *chibițez,* vb. I. Intranz. A îndeplini rolul de chibiț pe lângă un jucător. — Din **chibiț.**

CHÍBLĂ, *chible,* s.f. **1.** Vas de oțel asemănător cu o găleată, cu care se ridică la suprafață materialul excavat dintr-un puț de mină. **2.** Cutie de fontă în care se transportă zgura sau alte deșeuri într-o întreprindere siderurgică. — Din germ. **Kübel,** engl. **kibble.**

CHIBRÍT, *chibrituri,* s.n. Bețișor de lemn având la un capăt o gămălie din material ușor inflamabil, care se aprinde prin frecare, folosit pentru a face focul, a aprinde țigara etc.; *p. ext.* cutie care conține asemenea bețișoare. — Din tc. **kibrit.**

CHIBRITÉLNIȚĂ, *chibritelnițe,* s.f. (Rar) Suport de porțelan, de metal etc. în care se fixează o cutie de chibrituri. — **Chibrit** + suf. *-elniță.*

CHIBZ, *chibzuri,* s.n. (Înv.; în expr.) *A sta* (sau *a intra) în* (sau *la) chibz* (sau *chibzuri)* = a se gândi, a reflecta; a se frământa (cu gândul). — Din **chibzui** (derivat regresiv).

CHIBZUÍ, *chibzuiesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A reflecta asupra unei situații cumpănind toate eventualitățile; a se gândi, a medita. F Refl. recipr. A se sfătui unul cu altul înainte de a lua o hotărâre. F Tranz. A pune ceva la cale; a plănui. — Din magh. **képezni** „a forma". Cf. magh. képzelni „a-și imagina".

CHIBZUIÁLĂ, *chibzuieli,* s.f. Faptul de a (se) chibzui. G Loc. adv. și adj. *Cu chibzuială* = (în mod) chibzuit, bine gândit. *Fără chibzuială* = (în mod) necugetat. G Loc. vb. *A sta la chibzuială* = a chibzui. [Pr.: *-zu-ia-*] — **Chibzui** + suf. *-eală.*

CHIBZUÍNȚĂ s.f. Examinarea atentă a împrejurărilor, judecată cumpănită; însușire care caracterizează pe omul chibzuit. — **Chibzui** + suf. *-ință.*

CHIBZUÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) chibzui;* judecată cumpănită, deliberare. — V. **chibzui.**

CHIBZUÍT, -Ă, *chibzuiți, -te,* adj. Care judecă o situație cumpănind toate eventualitățile; socotit, cumpănit. — V. **chibzui.**

CHÍCĂ, *chici,* s.f. (Pop. și fam.) Părul de pe cap; *spec.* păr lăsat să crească lung pe ceafă sau pe spate; plete. G Expr. *A face* (cuiva) *chica topor* (sau *măciucă)* sau *a face* (cuiva) *morișcă în chică* = a trage (pe cineva) de păr; *p. ext.* a bate zdravăn. G Compus: *chica-voinicului* = plantă erbacee ornamentală, cu frunze despicate în lobi și cu flori albastre *(Nigella damascena).* — Din sl. **kyka.**

CHÍCHERIȚĂ, *chicherițe,* s.f. (Reg.) Insectă parazită care trăiește în blana oilor și le suge sângele *(Melophagus ovinus).* [Var.: **chécheriță** s.f.] — Cf. bg. kekerica.

CHICHINEÁȚĂ, *chichinețe,* s.f. (Fam.) Casă sau cameră mică, sărăcăcioasă. — Et. nec.

CHICHIÓN, *chichioane,* s.n. (Reg.) Întâmplare neplăcută; încurcătură, necaz, bucluc. [Pr.: *-chi-on*] — Din ngr. **kikeón.**

CHICHIRÉZ, *chichirezuri,* s.n. (Fam.) Haz; farmec. — Cf. titirez.

CHICHÍȚĂ, *chichițe,* s.f. **1.** (Fam.) Șiretlic, vicleșug (prin care cineva încearcă să scape dintr-o încurcătură); subterfugiu. G Expr. *A căuta chichițe* = a încerca cu orice preț să găsească greșeli, cusururi. **2.** Lădiță de sub capra unei trăsuri. F (Reg.) Despărțitură mică, în formă de cutie, în interiorul unei lăzi. — Din **chichie** (puțin folosit, „chichiță" <ngr.) + suf. *-iță.*

CHICINÉTĂ, *chicinete,* s.f. Încăpere anexă de dimensiuni reduse (în apartamentele mici din blocuri, care servește de obicei drept bucătărie). — Cf. engl. kitchen „bucătărie".

CHÍCIURĂ, *chiciuri,* s.f. Cristale de gheață care se depun iarna pe crengi, pe sârme etc.; promoroacă. — Din bg. **kičur.**

CHICLÁZ, *chiclazuri,* s.n. (Reg.) Sulfat feros. — Cf. magh. kék „vânăt".

CHÍCOT, *chicote,* s.n. Râs înfundat cu izbucniri zgomotoase. — Din bg., sb. **kikot.**

CHICOTEÁLĂ, *chicoteli,* s.f. Faptul de *a chicoti;* izbucnire (zgomotoasă) de râs; chicotit. — **Chicoti** + suf. *-eală.*

CHICOTÍ, *chicotesc,* vb. IV. Intranz. A râde pe ascuns sau cu izbucniri (zgomotoase). — Din **chicot.**

CHICOTÍT, *chicotituri,* s.n. Chicoteală. — V. **chicoti.**

CHICULÍŢĂ, *chiculiţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *chică;* chicuţă. — **Chică** + suf. *-uliţă.*

CHICÚŢĂ, *chicuţe,* s.f. (Reg.) Chiculiţă. — **Chică** + suf. *-uţă.*

CHIETÍSM s.n. Doctrină ce preconiza contemplaţia mistică şi nega importanţa practicilor rituale şi a faptelor bune în vederea mântuirii; *p. ext.* orice doctrină care recomandă dobândirea liniştii sufleteşti prin adoptarea unei atitudini pasive şi contemplative faţă de lume. [Pr.: *chi-e-.* — Var.: **cvietísm** s.n.] — Din fr. **quiétisme.**

CHIETÍST, -Ă, *chietişti, -ste,* s. m. şi f. Adept al chietismului. [Pr.: *chi-e-.* — Var.: **cvietist, -ă** s.m. şi f.]

CHÍFLĂ, *chifle,* s.f. Produs de panificaţie de formă rotundă sau ovală, preparat din făină de grâu. — Din germ. **Kipfel.**

CHIFTEÁ, *chiftele,* s.f. Preparat culinar de formă rotundă sau ovală făcut din carne tocată, ceapă, ouă, verdeţuri şi condimente, care se prăjeşte în grăsime. [Var.: **chefteá** s.f.] — Din tc. **köfte.**

CHIFTELÚŢĂ, *chifteluţe,* s.f. Diminutiv al lui *chiftea.* — **Chiftea** + suf. *-eluţă.*

CHIFTÍ, pers. 3 *chiftişte,* vb. IV. Intranz. (Despre lichide) A ieşi la suprafaţă (din pământ) în urma unei apăsări (uşoare). F (Despre obiecte îmbibate cu lichid) A elimina lichid în urma unei apăsări (uşoare); a musti. F (Despre partea lichidă a unor alimente expuse la foc) A ieşi la suprafaţă. — Formaţie onomatopeică.

CHIHÁIE s.f. v. **chehaia.**

CHIHĂÍ, *chihăiesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A plictisi pe cineva cu vorbe insistente. **2.** Intranz. A tuşi sec. — Formaţie onomatopeică.

CHIHLIBÁR s.n. v. **chihlimbar.**

CHIHLIBARÍU, -ÍE adj. v. **chihlimbariu.**

CHIHLIMBÁR, (**2**) *chihlimbare,* s.n. **1.** Răşină fosilă divers colorată (mai ales în nuanţe de galben), provenită din mai multe specii de pini şi folosită la fabricarea unor obiecte de podoabă; ambră. **2.** Obiect sau bucată de chihlimbar (**1**). [Var.: **chihlibár, chilimbár** s.n.]. — Din tc. **kehlibar.**

CHIHLIMBARÍU, -ÍE, *chihlimbarii,* adj.] De culoarea chihlimbarului; gălbui. [Var.: **chihlibaríu, -íe, chilimbaríu, -íe** adj. — **Chihlimbar**+ suf. *-iu.*

CHIL[1] s.n. (Fiziol.) Lichid lăptos, rezultat din digestia alimentelor în intestin, ce se absoarbe în mare parte prin vasele limfatice. — Din fr. **chyle,** lat. **chylus.**

CHIL[2]**,** *chile,* s.n. (Fam.) Kilogram. [Var.: (reg.) **chílă** s.f.] — Din **kil**[ogram].

CHÍLĂ[1]**,** *chile,* s.f. Veche măsură de capacitate pentru cereale, egală cu circa 680 de litri în Ţara Românească şi cu circa 430 de litri în Moldova. — Din tc. **kile.**

CHÍLĂ[2]**,** *chile,* s.f. Element pricipal de rezistenţă al osaturii unei nave, dispus pe axa longitudinală a fundului navei. — Din fr. **quille.**

CHÍLĂ[3] s.f. v. **chil**[2]**.**

CHILÉR, *chilere,* s.n. (Reg.) Încăpere mică la casele ţărăneşti, folosită drept cămară. **2.** Încăpere mică şi joasă aflată în dosul casei ţărăneşti, folosită ca locuinţă. — Din tc. **kiler.**

CHILIÁN, -Ă, *chilieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia statului Chile sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine statului Chile sau chilienilor (**1**), privitor la statul Chile sau la chilieni. [Pr.: *ci-li-an.* — Var.: **cilián, -ă** s.m. şi f., adj.] — **Chile** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. Chilien.

CHILIÁSM s.n. (Fil.) Credinţă într-o împărăţie de o mie de ani a lui Hristos pe pământ. [Pr.: *-li-asm*] — Din fr. **chiliasme.**

CHILÍE, *chilii,* s.f. Odăiţă în interiorul unei mănăstiri, în care locuieşte un călugăr sau o călugăriţă; *p. ext.* (fam.) cameră mică de locuit; cămăruţă. — Din sl. **kelija.**

CHILIFÉR, -Ă, *chiliferi, -e,* adj. Care aparţine chilului[1], privitor la chil[1], prin care circulă chilul[1]. *Vas chilifer.* — Din fr. **chylifère.**

CHILÍM, *chilimuri,* s.n. (Pop.) **1.** Covor (turcesc) cu două feţe; scoarţă înflorată. **2.** Un fel de broderie făcută cu fire de lână sau de mătase pe etamină sau pe canava. — Din tc. **kilim.**

CHILIMBÁR s.n. v. **chihlimbar.**

CHILIMBARÍU, -ÍE adj. v. **chihlimbariu.**

CHILIMOÁŢĂ, *chilimoaţe,* s.f. (Reg.) Aluat care nu s-a copt bine. — Cf. g ă l m o z.

CHILIMÓŢ s.n. v. **chilimoaţă.**

CHILÍNĂ s.f. v. **chilnă.**

CHILIOÁRĂ, *chilioare,* s.f. Diminutiv al lui *chilie;* chiliuţă. [Pr.: *-li-oa-*] — **Chilie** + suf. *-(i)oară.*

CHILIPÍR, *chilipiruri,* s.n. Afacere avantajoasă sau câştig neaşteptat. F (Concr.) Lucru foarte ieftin; marfă cumpărată la un preţ foarte avantajos. — Din tc. **kelepir.**

CHILIPIRGIOÁICĂ, *chilipirgioaice,* s.f. (Peior.) Femeie care umblă după chilipiruri. — **Chilipirgiu** + suf. *-oaică.*

CHILIPIRGÍU, *chilipirgii,* s.m. (Peior.) Bărbat care umblă după chilipiruri. — Din tc. **kelepirci.**

CHILIÚŢĂ, *chiliuţe,* s.f. Chilioară. [Pr.: *-li-u-*] — **Chilie** + suf. *-uţă.*

CHÍLNĂ, *chilne,* s.f. (Pop.) **1.** Lădiţa trăsurii sau a căruţei, de sub capra vizitiului. **2.** Parte dinaintea sau dinapoia coşului căruţei. [Var.: **chilínă, chélnă** s.f.] — Din pol. **kielnia** [wozowa].

CHILÓM, (**1**) *chiloame,* s.n., (**2**) *chilomi,* s.m. (Înv.) **1.** S.n. Măciucă. **2.** S.m. Lovitură dată cu pumnul; pumn. — Din tc. **külünk(gü).**

CHILOMÁN, *chilomane,* s.n. (Pop.) Gălăgie mare (făcută de oameni care ţipă, râd, petrec etc.); larmă, zarvă. — Et. nec.

CHILOPÓD, *chilopode,* s.n. (La pl.) Ordin de artropode cu multe picioare; (şi la sg.) animal din acest ordin. — Din engl. **chilopode.**

CHILÓT, *chiloţi,* s.m. Obiect de lenjerie sau de sport, care acoperă corpul de la talie până mai sus de genunchi (pe sub pantaloni, rochie, fustă). — Din fr. **culotte.**

CHILOŢÁŞ, *chiloţaşi,* s.m. Chiloţel. — **Chilot** + suf. *-aş.*

CHILOŢÉL, *chiloţei,* s.m. Diminutiv al lui *chilot;* chiloţaş. — **Chilot** + suf. *-el.*

CHILUG adv. (În expr.) *A tunde* (pe cineva) *chilug* = a tunde pe cineva până la piele. — Cf. p i l u g.

CHIM, *chimuri,* s.n. Masă semilichidă rezultată din digestia gastrică a alimentelor. — Din fr. **chyme.**

CHÍMEN s.m. (Bot.) Chimion (**1**); *p. restr.* seminţele acestei plante. — Din ngr. **kíminon.** Cf. bg. k i m e n.

CHIMÉR s.n. v. **chimir.**

CHÍMIC, -Ă, *chimici, -ce,* adj. Care aparţine chimiei, privitor la chimie. F Care utilizează substanţe şi metode din domeniul chimiei. *Curăţătorie chimică.* G *Creion chimic* = creion cu mină violetă, fabricată sintetic, a cărui urmă de pe hârtie se şterge greu. — Din fr. **chimique.**

CHIMICÁLE s.f. pl. (Pop.) Nume generic dat produselor chimice (folosite în gospodărie). — Din germ. **Chemikalien.**

CHIMÍE s.f. Ştiinţă care studiază compoziţia, structura, proprietăţile şi transformările substanţelor. — Din fr. **chimie,** lat. **chimia.**

CHIMILUMINISCÉNŢĂ s.f. v. **chimioluminiscenţă.**

CHIMIO- Element de compunere însemnând „chimic", care serveşte la formarea unor adjective şi substantive. — Din fr. **chimio-.**

CHIMIOLUMINESCÉNŢĂ s.f. v. **chimioluminiscenţă.**

CHIMIOLUMINISCÉNŢĂ s.f. Luminescenţă produsă în timpul unei reacţii chimice. [Var.: **chemoluminéscenţă, chimioluminescénţă, chimiluminiscénţă, chemoluminiescénţă** s.f.]. — Din fr. **chimiluminescence.**

CHIMIÓN s.m. **1.** Plantă erbacee umbeliferă cu frunze penate şi cu flori mici, albe-liliachii, ale cărei seminţe aromatice se folosesc în medicină, în bucătărie şi la fabricarea lichiorurilor; chimen *(Carum carvi).* **2.** Compus: *chimion-de-apă* (sau *-de-baltă)* = mărăraş. [Pr.: *-mi-on*] — Din tc. **kimyon.**

CHIMIOPROFILAXÍE, *chimioprofilaxii,* s.f. Profilaxia bolilor infecţioase cu substanţe chimioterapice. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimioprophylaxie.**

CHIMIOREZISTÉNŢĂ, *chimiorezistenţe,* s.f. (Biol.) Rezistenţă a germenilor microbieni sau a altor organisme parazitare la substanţe chimioterapice; chemorezistenţă. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiorésistance.**

CHIMIOSINTÉZĂ, *chimiosinteze,* s.f. (Biol.) Chemosinteză. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiosynthese.**

CHIMIOSTERILIZÁ, *chimiosterilizez,* vb. I. Tranz. A steriliza cu substanţe chimice. [Pr.: *-mi-o-*] — **Chimio-** + **steriliza.**

CHIMIOSTERILIZÁRE s.f. Acţiunea de *a chimiosteriliza* şi rezultatul ei. — V. **chimiosteriliza.**

CHIMIOSTERILIZÁT, -Ă, *chimiosterilizaţi, -te,* adj. Care a fost sterilizat cu substanţe chimice. — V. **chimiosteriliza.**

CHIMIOTACTÍSM s.n. (Biol.) Chemotactism. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiotactisme.**

CHIMIOTAXÍE s.f. (Biol.) Chemotactism. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiotaxie.**

CHIMIOTERÁPIC, -Ă, *chimioterapici, -ce,* adj. (Med.; despre substanţe de sinteză chimică) Cu acţiune toxică faţă de organisme parazitare, fără să fie toxică pentru organismul tratat. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiotérapique.**

CHIMIOTERAPÍE s.f. Tratament al unor boli cu ajutorul substanţelor chimice; chemoterapie. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiothérapie.**

CHIMIOTROPÍSM s.n. (Bot.) Creşterea unei plante în direcţia sau contrar direcţiei din care acţionează un excitant chimic; chemotropism. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiotropisme.**

CHIMÍR, *chimire,* s.n. Brâu lat de piele, adesea ornamentat şi prevăzut cu buzunare, pe care îl poartă ţăranii; şerpar. G Expr. *A pune la chimir* = a strânge bani; a fi zgârcit. *A avea la chimir* = a fi bogat. [Var.: (reg.) **chimér** s.n.] — Din tc. **kemer.**

CHIMIRÁŞ, *chimiraşe,* s.n. Diminutiv al lui *chimir.* — **Chimir** + suf. *-aş.*

CHIMÍSM s.n. Totalitatea reacţiilor chimice din organism. G *Chimism gastric* = analiză a acidităţii sucului gastric din organism. — Din fr. **chimisme.**

CHIMÍST, -Ă, *chimişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu studiul chimiei, specialist în chimie. — Din fr. **chimiste.**

CHIMIZÁ, *chimizez,* vb. I. Tranz. A folosi procedee chimice de prelucrare a materialelor în industrie şi în agricultură, a prelucra prin procedee chimice. — După rus. **himizirovat'.** Cf. chimie.

CHIMIZÁRE s.f. Faptul de *a chimiza.* — După rus. **himizaţiia.** Cf. chimiza.

CHIMOGRÁF, *chimografe,* s.n. Aparat folosit în fiziologie pentru înregistrarea grafică a mişcărilor unor organe. — Din fr. **kimographe.**

CHIMOGRAFÍE, *chimografii,* s.f. Înregistrare grafică a unor fenomene fiziologice cu ajutorul chimografului. — Din fr. **kimographie.**

CHIMOGRÁMĂ, *chimograme,* s.f. Diagramă a oscilaţiilor înregistrate la chimograf. — Din fr. **kymogramme.**

CHIMONÓ, *chimonouri,* s.n. **1.** Croială de haină femeiască, cu mâneca dintr-o singură bucată cu restul hainei. G (Adjectival) *Bluză chimono.* **2.** Îmbrăcăminte japoneză în formă de halat, cu mâneci foarte largi sau, *p. ext.,* haină femeiască de casă croită în acest fel. [Var.: **chimonóu** s.n.] — Din fr. **kimono.**

CHIMONÓU s.n. v. **chimono.**

CHIMOZÍNĂ s.f. (Biochim.) Cheag. — Din fr. **chymosine.**

CHIMVÁL, *chimvale,* s.n. **1.** Vechi instrument muzical compus din două talere de aramă care erau lovite unul de altul; cimbal. **2.** (Rar) Clopot. — Din sl. **kimvalŭ.**

CHIN, *chinuri,* s.n. Suferinţă fizică sau morală intensă; tortură, supliciu, calvar. — Din magh. **kin.**

CHINCHÍNĂ, *chinchine,* s.f. Arbore exotic din a cărui scoarţă se extrage chinina *(Cinchona).* — Din fr. **quinquina.**

CHINDÍE, *chindii,* s.f. **1.** (Pop.) Moment al zilei înainte de apusul soarelui. F Loc de pe bolta cerească unde se află soarele pe înserat. **2.** (Art.) Numele unui dans popular asemănător cu sârba; melodie după care se execută acest dans. — Din tc. **ikindi.**

CHINESTÉZIC, -Ă, *chinestezici, -ce,* adj. Care aparţine chinesteziei, care se referă la chinestezie. — Din fr. **kinesthésique.**

CHINESTEZÍE s.f. Capacitatea de a percepe mişcarea diferitelor părţi ale corpului. — Din fr. **kinesthésie.**

CHINÉZ[1], *chinezi,* s.m. (Înv. şi reg.) Primar. — Din sb. **knez,** magh. **kenéz.**

CHINÉZ[2], -Ă, *chinezi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populaţia Chinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Chinei sau chinezilor[2] (**1**), privitor la China ori la chinezi[2]; chinezesc. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de chinezi[2] (**1**). [Pl. şi: (m.) *chinezii]* — **China** (n. pr.) + suf. *-ez.*

CHINEZĂRÍE, *chinezării,* s.f. (Fam.) Obiect (de artă) chinezesc sau migălos lucrat. — **Chinez** + suf. *-ărie.*

CHINEZÉSC, -EÁSCĂ, *chinezeşti,* adj. Chinez[2] (**2**). G *Marele zid chinezesc* = **a)** uriaş zid de apărare ridicat la graniţele Chinei începând din Antichitate; **b)** *fig.* stavilă, opreliştе (pusă în calea influenţelor inovatoare din afară). *Umbre chinezeşti* = umbre (reprezentând diverse figuri) proiectate pe un perete, pe un ecran etc., prin combinarea poziţiei palmelor şi a degetelor. — **Chinez[2]** + suf. *-esc.*

CHINEZÉŞTE adv. În felul chinezilor[2] (**1**); în limba chineză[2] (**2**). — **Chinez[2]** + suf. *-eşte.*

CHINEZITERAPEÚT, *chineziterapeuţi,* s.m. Specialist în chineziterapie. — Din fr. **kinésithérapeute.**

CHINEZITERAPÍE, *chineziterapii,* s.f. Terapeutică prin mişcare. — Din fr. **kinésithérapie.**

CHINEZOÁICĂ, *chinezoaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Chinei sau este originară de acolo. — **Chinez[2]** + suf. *-oaică.*

CHÍNGĂ, *chingi,* s.f. **1.** Bandă lată de piele, de lână sau de cânepă, cu care se fixează şaua pe cal. G Expr. *A strânge* (pe cineva) *în chingi* = a constrânge, a lua din scurt (pe cineva). *A slăbi* (pe cineva) *din chingi* = a lăsa (pe cineva) mai liber. *A-l ţine* (pe cineva) *chingile* = a fi, a se simţi în putere, a fi în stare. **2.** Cingătoare de piele sau de pânză. **3.** Bară de lemn sau de metal care leagă părţile componente ale unui obiect, solidarizându-le şi mărind rezistenţa obiectului. — Lat. ***clinga** *(= cingula).*

CHINGULÍŢĂ, *chinguliţe,* s.f. Diminutiv al lui *chingă;* chinguţă. — **Chingă** + suf. *-uliţă.*

CHINGUŢĂ, *chinguţe,* s.f. Chinguliţă. — **Chingă** + suf. *-uţă.*

CHINIDÍNĂ, *chinidine,* s.f. Alcaloid extras din scoarţa arborelui de chinină, folosit în unele afecţiuni cardiace. — Din fr. **quinidine.**

CHINÍNĂ, *chinine,* s.f. Alcaloid extras din scoarţa arborelui de chinină, sub formă de substanţă albă, cristalină, cu gust foarte amar, folosit ca medicament împotriva malariei şi unor stări febrile; comprimat farmaceutic din această substanţă. — Din fr. **quinine.**

CHINOLÍNĂ s.f. Substanţă extrasă din gudronul de huilă, care stă la baza fabricării unor coloranţi sintetici şi a unor medicamente. — Din fr. **quinoline,** germ. **Chinolin.**

CHINÓLOGIC, -Ă, *chinologici, -ce,* adj. Care aparţine chinologiei sau câinilor, privitor la chinologie sau la câini. — **Chinologie** + suf. *-ie.*

CHINOLOGÍE s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă de creşterea, îngrijirea şi dresajul câinilor, precum şi ameliorarea raselor lor. — Din engl. **Kynology.**

CHINÓNĂ s.f. Substanţă organică constituind componentul de bază în sinteza unor materii colorante. — Din fr. **quinone.**

CHINONÍC, *chinonice,* s.n. Cântare bisericească liturgică executată în timp ce se împărtăşeşte preotul care oficiază slujba. — Din ngr. **kinonikón** [troparion] „[cântare] cântată în comun".

CHINORÓS s.n. v. **chinoroz.**

CHINORÓZ s.n. Funingine foarte fină, folosită la fabricarea unor vopsele, a cernelii de tipar etc. [Var.: **chinorós** s.n.] — Din germ. **Kienruss.**

CHINOVÁR s.n. Sulfură roşie de mercur, folosită ca medicament şi colorant. — Din bg. **kinovar.**

CHINOVIÁL, -Ă, *chinoviali, -e,* adj. Care aparţine unei chinovii, care se referă la chinovie, de chinovie. [Pr.: *-vi-al*] — **Chinovie** + suf. *-al.*

CHINÓVIE, *chinovii,* s.f. Mănăstire în care călugării îşi organizează viaţa în comun. [Acc. şi: *chinovíe*] — Din sl. **kinovija.**

CHINTÁL, *chintale,* s.n. Unitate de măsură pentru greutăţi, folosită mai ales pentru cereale, egală cu o sută de kilograme. — Din fr. **quintal.**

CHÍNTĂ s.f. v. **cvintă.**

CHINTESÉNŢĂ s.f. **1.** Esenţa cea mai pură şi mai concentrată a unei substanţe, a unui lucru, a unei doctrine etc. **2.** (În filosofia antică) Al cincilea şi cel mai subtil element material al lumii, neschimbător, care intră în componenţa corpurilor cereşti. [Var.: (înv.) **cvintesénţă** s.f.] — Din fr. **quintessence.**

CHINUÍ, *chinuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A produce sau a îndura suferinţe fizice sau morale intense. F Tranz. A necăji, a plictisi. **2.** Refl. A se strădui, a face eforturi pentru a realiza ceva. [Prez. ind. şi: *chínui*] — **Chin** + suf. *-ui.*

CHINUIÁLĂ s.f. (Rar) Chinuire. [Pr.: *-nu-ia-*] — **Chinui** + suf. *-ală.*

CHINUÍRE s.f. Faptul de *a (se) chinui;* chinuială. — V. **chinui.**

CHINUÍT, -Ă, *chinuiţi, -te,* adj. **1.** Plin de chinuri, de suferinţe. *Viaţă chinuită.* **2.** (Despre o operă artistică, un text etc.) Care este făcut cu multă trudă (şi nu prea reuşit) — V. **chinui.**

CHINUITÓR, -OÁRE, *chinuitori, -oare,* adj. Care chinuieşte. [Pr.: *-nu-i-*] — **Chinui** + suf. *-tor.*

CHIOCÉC, *chiocecuri,* s.n. (Înv.) Numele unui dans turcesc. — Din tc. **köcek.**

CHIOLHÁN, *chiolhanuri,* s.n. (Pop. şi fam.) Petrecere, chef mare (şi zgomotos). [Var.: **chiulhán** s.n.] — Din tc. **külhan.**

CHIOLHĂNÓS, -OÁSĂ, *chiolhănoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) ticălos, mişel. — **Chiolhan** + suf. *-os.*

CHIOMB, CHIOÁMBĂ, *chiombi, chioambe,* adj. (Reg.; adesea substantivat) **1.** Prost, nesocotit. **2.** Care nu vede bine. [Var.: **chiomp, chioámpă** adj.] — Et. nec.

CHIOMP, CHIOÁMPĂ adj. v. **chiomb.**

CHIONDORÂŞ adv. (Pop. şi fam.) Chiorâş, încruntat, posomorât. *Se uită chiondorâş.* [Var.: **chiondorúş** adv.] — [În]**chiondora** + suf. *-âş.*

CHIONDOREÁLĂ, *chiondoreli,* s.f. (Reg.) Privire încruntată, posomorâtă — [În]**chiondora** + suf. *-ală.*

CHIONDORÚŞ adv. v. **chiondorâş.**

CHIOR, CHIOÁRĂ, *chiori, chioare,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care vede numai cu un ochi; căruia îi lipseşte un ochi. **2.** (Reg.; adesea substantivat) Orb. **3.** (Adesea substantivat) Care nu vede bine. **4.** (Adesea substantivat) Sașiu. **5.** Fig. (Despre surse de lumină) Care dă o lumină slabă, insuficientă; (despre lumină) slab. F (Despre ferestre) Prin care lumina străbate cu greu, care este prea mic sau (în parte) acoperit. **6.** (În expr.) *Apă chioară* = **a)** (ir.) nume dat unor alimente lichide sau unor băuturi alcoolice prea diluate; **b)** vorbe lipsite de conţinut. *A nu avea para chioară* sau (rar, substantivat) *a nu avea chioară în pungă* = a nu avea niciun ban. — Din tc. **kör.**

CHIORĂÍ, pers. 3 *chiórăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre intestine) A produce un zgomot caracteristic, datorită gazelor din interior. [Var.: **ghiorăí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică.

CHIORĂIÁLĂ, *chiorăieli,* s.f. (Pop.) Zgomot produs de mişcarea gazelor în intestine; chiorăit, chiorătură. [Pr.: *-ră-ia-.* — Var.: **ghiorăiálă** s.f.] — **Chiorăi** + suf. *-ală.*

CHIORĂÍT, *chiorăituri,* s.n. (Pop.) Chiorăială. [Var.: **ghiorăít** s.n.] — V. **chiorăi.**

CHIORĂITÚRĂ, *chiorăituri,* s.f. (Pop.) Chiorăială. [Pr.: *-ră-i-.* — Var.: **ghiorăitúră** s.f.] — **Chiorăi** + suf. *-tură.*

CHIORÂŞ, -Ă, *chiorâşi, -e,* adv., adj. (Înv. şi pop.) **I.** Adv. (În expr.) *A privi* (sau *a se uita) chiorâş* = **a)** a privi saşiu; **b)** a se uita pe furiş, încruntat, cu dușmănie, cu dispreț. *A da chiorâş prin ceva* = a se repezi fără a ține seama peste ce calcă. (Înv.) *A da chiorâş la* (sau *în) ceva* = a ținti. **II.** Adj. **1.** Saşiu. **2.** Fig. Încruntat, supărat, îmbufnat. — **Chiorî** + suf. *-âş.*

CHIORÎ, *chiorăsc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă un ochi; *p. ext.* a-i slăbi sau a face să-i slăbească vederea cuiva sau să nu mai vadă (temporar). F (Reg.) A orbi. F Tranz. Fig. A încerca să înşele sau a înşela pe cineva (în legătură cu ceva care poate fi văzut). **2.** Refl. (Fam.) A se uita foarte atent, cu curiozitate, făcând ochii mari; a se holba. **3.** Intranz. Fig. (Despre surse de lumină) A da o lumină foarte slabă. — Din **chior.**

CHIOSTÉC[1], *chiostecuri,* s.n. (Înv.) **1.** Piedică pusă la picioarele cailor. **2.** Şiret la gulerul mantalei. [Pl. şi: *chiostece*] — Din tc. **köstek.**

CHIOSTÉC[2] s.n. v. **chiştoc.**

CHIOŞC, *chioşcuri,* s.n. **1.** Construcție ușoară (şi mobilă) pe străzi, în parcuri, în gări, unde se vând ziare, reviste, țigări, răcoritoare etc. **2.** Construcție ușoară (de lemn) aşezată în grădini particulare sau publice (ca adăpost la umbră, pentru odihnă etc.). — Din tc. **köşk.**

CHIOŞCÁR, *chioşcari,* s.m. (Fam.) Vânzător într-un chioşc (**1**). — **Chioşc** + suf. *-ar.*

CHÍOT, *chiote,* s.n. Strigăt puternic, răsunător, prelung (care exprimă bucurie, reuşită etc., care serveşte ca chemare, îndemn etc.). — Din **chiu.**

CHIOTÍ, *chiotesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A scoate chiote; a chiui. F (Rar) A răsuna. *Valea chiotește.* [Pr.: *chi-o-*] — Din **chiot.**

CHIOTOÁRE s.f. v. **cheotoare.**

CHIP, *chipuri,* s.n., adv. **I.** S.n. **1.** Față, obraz, figură. *Un chip oval.* F Expresie a feței; fizionomie. *Un chip trist.* **2.** Înfățişarea sau aspectul unei ființe. *Avea chip omenesc.* G Loc. adv. *În chip de...* = cu înfățişare de..., asemenea cu... F Persoană; ființă. *A văzut acolo multe chipuri.* **3.** Imagine, înfățişare a unei ființe sau a unui obiect, redată prin desen, pictură, sculptură etc. **4.** (Rel.) Proprietate ontologică, fixând structura arhetipală imprimată omului la creație; imaginea în care se reflectă ființa personală a lui Dumnezeu. G *Chip cioplit* = idol. **II.** S.n. **1.** Fel, mod, gen. *Scrie într-un chip original.* G Loc. adj. *Fel şi chip de...* = tot felul de... G Loc. adv. *(În* sau *cu) fel şi chip* (sau *chipuri)* = în tot felul, în toate modalitățile posibile. **2.** (Rar) Modalitate, posibilitate. G Loc. adv. *Cu orice chip* = oricum. *În* (sau *cu) niciun chip* = nicidecum. G Expr. *Nu e chip să...* = nu se poate, imposibil să... *A nu avea (niciun) chip (să...)* = a nu avea posibilitatea, a nu putea (să...). (Pop.) *A afla chip (şi cale)* = a găsi un mijloc eficace, o soluție. **3.** (Reg.) Încercare (de a găsi o soluție) **4.** (În expr.) *Cu chip să...* = ca să..., pentru ca să..., având intenția să... *Cu chip că...* = sub pretext că..., sub aparența că... **III.** Adv. (La pl. art.; fam.) Vorba vine, cică. F La drept vorbind, nu-i vorbă; ba chiar. — Din magh. **kép.**

CHIPAROÁSĂ, *chiparoase,* s.f. Plantă decorativă cu tulpina înaltă, terminată cu un mănunchi de flori albe-verzui sau roz, plăcut mirositoare; tuberoză *(Polyanthes tuberosa).* [Var.: **tiparoásă** s.f.] — Din **chiparos** (după fr. *tubéreuse).*

CHIPARÓS, *chiparoşi,* s.m. Arbore răşinos conifer cu frunze persistente şi cu lemnul rezistent şi parfumat, folosit în industrie *(Cupressus sempervirens).* — Din ngr. **kiparíssi.**

CHIPCÉL s.n. v. **chepcel.**

CHÍPEŞ, -Ă, *chipeşi, -e,* adj. Frumos, arătos, chipos. — Din magh. **képes** „capabil".

CHIPÍU, *chipie,* s.n. Şapcă (de uniformă) cu fundul rotund şi tare şi cu cozoroc. [Pl. şi: *chipiuri*] — Din fr. **képi.**

CHIPÓS, -OÁSĂ, *chipoşi, -oase,* adj. (Pop.) Chipeş. — **Chip** + suf. *-os.*

CHIPROVICÉNI s.m. pl. Nume dat unor meşteşugari bulgari stabiliți în a doua jumătate a sec. XVII în Țara Românească. — **Chiprovăț** (n. pr.) + suf. *-ean.*

CHIPS, *chipsuri,* s.n. Felie subțire şi rotundă de cartof, prăjită în ulei şi consumată rece. [Pr.: *cips*] — Cuv. engl.

CHIPUŞÓR, *chipuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *chip.* — **Chip** + suf. *-uşor.*

CHIR s.m. (Înv.; urmat de un n.pr. de persoană) Domn, jupân. [Scris şi: *kir*] — Din ngr. **kír**[ios].

CHIRALÉISA interj., s.f. (Pop.) **1.** Interj. Formulă liturgică grecească cu sensul „Doamne miluieşte" (rostită de cei care însoțesc pe preot când umblă cu botezul). **2.** S.f. Litanie liturgică ortodoxă; ectenie. **3.** S.f. (Reg.) Duh necurat.[Pr.: *-le-i-*] — Din ngr. **kírie eléison.**

CHIRĂÍ, *chírăi,* vb. IV. Intranz. (Pop. şi fam.) **1.** (Despre greieri; la pers. 3) A țârâi. F (Despre unele păsări) A scoate sunete specifice speciei. **2.** (Despre oameni) A striga, a țipa; a geme; a plânge. — Formație onomatopeică.

CHIRĂÍT, *chirăituri,* s.n. (Pop. şi fam.) Faptul de *a chirăi*; zgomot, sunet, strigăt scos de cel care chirăie; chirăitură. — V. **chirăi.**

CHIRĂITÚRĂ, *chirăituri,* s.f. (Pop. şi fam.) Chirăit. — **Chirăi** + suf. *-tură.*

CHIRCÍ, *chircesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se strânge grămadă, a se face mic. **2.** A nu se dezvolta suficient; a se pipernici. — Et. nec.

CHIRCÍT, -Ă, *chirciți, -te,* adj. **1.** Cu trupul strâns. **2.** Care nu s-a dezvoltat suficient; pipernicit; sfrijit. — V. **chirci.**

CHIRCITÚRĂ, *chircituri,* s.f. (Pop.) Ființă ori plantă insuficient dezvoltată, pipernicită, degenerată. — **Chirci** + suf. *-tură.*

CHIRFOSEÁLĂ, *chirfoseli,* s.f. (Reg.) Faptul de a chirfosi. F Zăpăceală, hărmălaie. — **Chirfosi** + suf. *-eală.*

CHIRFOSÍ, *chirfosesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A murdări tăvălind prin ceva. — Et. nec.

CHIRIÁRH, *chiriarhi,* s.m. (Înv.) Arhiereu conducător al unei eparhii, mitropolii, patriarhii. [Pr.: *-ri-arh*] — Din ngr. **kiríarhos.**

CHIRIARHÍE, *chiriarhii,* s.f. (Înv.) Demnitatea de chiriarh; conducerea, autoritatea superioară a bisericii. [Pr.: *-ri-ar-*] — Din ngr. **kiriarhía.**

CHIRIÁŞ, -Ă, *chiriaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană, instituție, organizație etc. care folosește o locuință, un sediu etc. în temeiul unui act de închiriere. [Pr.: *-ri-aş*] — **Chirie** + suf. *-aş.*

CHIRÍE, *chirii,* s.f. Sumă plătită de beneficiarul unui contract de închiriere în schimbul folosirii temporare a locuinței sau a unui lucru închiriat. G Loc. adj. şi adv. *Cu chirie* = (care este dat cuiva) pentru folosire temporară în schimbul unei plăți. — Din bg., sb. **kirija.**

CHIRIGHÍȚĂ, *chirighițe,* s.f. Gen de păsări călătoare care trăiesc pe lângă râuri şi bălți şi se hrănesc cu peşte *(Chlidonias).* — Cf. c a r a g a ț ă.

CHIRIGÍU, *chirigii,* s.m. **1.** (Înv.) Persoană care transporta cu căruța, în schimbul unei plăți, oameni sau mărfuri; cărăuş. **2.** (Reg.) Chiriaş. — Din tc. **kiracı.**

CHIRÍLIC, -Ă, *chirilici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Alfabet chirilic* = vechi alfabet slav, compus de Chiril în sec. IX şi utilizat la noi (oficial) până în 1860, care a servit drept bază pentru alfabetele folosite de popoarele slave ortodoxe. *Literă chirilică* = literă din alfabetul chirilic. (Substantivat) *Scrie cu chirilice.* F (Despre texte, scrieri etc.) Care este scris cu litere chirilice. [Var.: **cirílic, -ă** adj.] — **Chiril** (n. pr.) + suf. *-ic.*

CHIRISTIGÍU s.m. v. **cherestegiu.**

CHIROGRAFÁR, -Ă, *chirografari, -e,* adj. (Jur.; şi substantivat) (Creditor) care nu are garanții (ipotecă, privilegiu, gaj). — Din fr. **chirographaire.**

CHIROMÁNT, -Ă, *chiromanți, -te,* s.m. şi f. Persoană care practică chiromanția. — Din it. **chiromante.**

CHIROMÁNTIC, -Ă, *chiromantici, -ce,* adj. De chiromanție. — Din engl. **chiromantic.**

CHIROMANȚÍE s.f. Procedeu prin care se poate ghici caracterul sau destinul cuiva pe baza interpretării liniilor din palmă. — Din it. **chiromanzia,** fr. **chiromancie.**

CHIROMEGALÍE s.f. v. **cheiromegalie.**

CHIROPTÉR s.n. v. **cheiropter.**

CHIRPÍCI s.n. Material de construcție în formă de cărămidă, făcut dintr-un amestec de lut, paie şi băligar uscat la soare. — Din tc. **kerpiç.**

CHIRÚRG, *chirurgi,* s.m. Medic specialist în chirurgie. [Var.: (înv.) **hirúrg** s.m.] — Din lat. **chirurgus,** germ. **Chirurg.**

CHIRURGICÁL, -Ă, *chirurgicali, -e,* adj. Care aparține chirurgiei, care se referă la chirurgie, care se realizează cu ajutorul chirurgiei. [Var.: (înv.) **hirurgícal, -ă** adj.] — Din fr. **chirurgical,** lat. **chirurgicalis.**

CHIRURGÍE s.f. Ramură a medicinei care tratează bolile cu ajutorul operațiilor. G *Mică chirurgie* = parte a chirurgiei consacrată intervențiilor chirurgicale mai ușoare, care nu impun spitalizare. *Chirurgie genetică* = transplant de gene. [Var.: (înv.) **hirurgíe** s.f.] — Din fr. **chirurgie,** lat. **chirurgia.**

CHISEÁ[1], *chisele,* s.f. Vas mic de sticlă, de cristal sau de porțelan în care se ține dulceața. [Var.: **cheseá** s.f.] — Din tc. **kâse.**

CHISEÁ[2], *chisele,* s.f. (Pop.) Pungă (de piele) în care se țin banii sau tutunul. — Din tc. **kese.**

CHÍSELIȚĂ, *chiselițe,* s.f. Fiertură de fructe sau de anumite legume (ştir, lobodă etc.). F Fig. Amestec din care nu se mai alege nimic; terci. G Expr. *A face* (pe cineva) *chiseliță* = a bate zdravăn. — Din bg., sb. **kiselica.**

CHISNOVÁT, -Ă, *chisnovați, -te,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) poznaş, glumeț, comic. — Et. nec.

CHIST, *chisturi,* s.n. **1.** Tumoare benignă de forma unei pungi închise, de obicei cu un conținut lichid sau semilichid. **2.** Înveliş protector secretat de unele animale inferioare aflate în condiții de mediu nefavorabile. — Din fr. **kyste.**

CHISTECTOMÍE, *chistectomii,* s.f. (Med.) Extirpare chirurgicală a unui chist. — Din fr. **kystectomie.**

CHÍSTIC, -Ă, *chistici, -ce,* adj. De natura chistului, cu aspect de chist. — Din fr. **kystique.**

CHIŞCÁR, *chişcari,* s.m. (Iht.; reg.) Țipar. — Cf. rus. p i š k a r.

CHÍȘCĂ, *chișe,* s.f. (Reg.) Caltaboș făcut din stomacul sau din intestinele porcului, umplute cu carne tocată și cu păsat. F (Adverbial) Plin, îndesat până la refuz. — Din ucr. **kyška.**

CHÍȘIȚĂ, *chișițe,* s.f. Încheietură a piciorului, deasupra copitei, la animalele cu copite; moțul de păr de deasupra copitei. — Din bg. **kičice,** sb. **kičica.**

CHIȘLEÁG s.n. (Reg.) Lapte de vacă smântânit pus la prins (până se acrește); lapte prins, lapte acru. — Din ucr. **kysljak.**

CHIȘTÓC, -OÁCĂ, *chiștoci, -oace,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Muc de țigară. **2.** S.m. și f. Fig. Copil mic de statură și îndesat. [Pl. și: (**1**) *chiștocuri.* — Var.: **chiostéc** s.n.] — Et. nec.

CHIT[1] adv. (Fam.; în expr.) *A fi chit* (cu cineva) = a nu mai datora nimic (cuiva); a nu mai avea de dat (cuiva) nicio socoteală. G Loc. conj. *Chit că...* = chiar dacă..., indiferent dacă... — Din fr. **quitte.**

CHIT[2]**,** (**2**) *chituri,* s.n. **1.** Pastă formată dintr-un praf mineral și un lichid vâscos (ulei de in, glicerină etc.), care se întărește în contact cu aerul, folosită la fixarea geamurilor în cercevele, la astuparea găurilor în lemn sau în zid etc. **2.** Sortiment de chit (**1**). — Din germ. **Kitt.**

CHIT[3]**,** *chiți,* s.m. (Zool.; înv.) Balenă. — Din sl. **kitŭ.**

CHITÁNȚĂ, *chitanțe,* s.f. Act scris prin care se face dovada primirii unei sume de bani, a unor bunuri etc. — Din fr. **quittance.**

CHITANȚIÉR, *chitanțiere,* s.n. Carnet sau registru cu foi detașabile pentru întocmirea chitanțelor. [Pr.: *-ți-er*] — **Chitanță** + suf. *-ier.*

CHITÁRĂ, *chitare,* s.f. Instrument muzical cu coarde, care emite sunete prin ciupire sau lovire cu degetele. G *Chitară electrică* = chitară ale cărei sunete sunt captate și amplificate. [Var.: **ghitáră** s.f.] — Din it. **chitarra.**

CHITARÍST, -Ă, *chitariști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la chitară. [Var.: **ghitaríst, -ă**, (înv.) **citaríst, -ă** s.m. și f.] — **Chitară** + suf. *-ist.* Cf. it. chitarrista.

CHÍTĂ, *chite,* s.f. (Reg.) **1.** Mănunchi de flori, de frunze etc. **2.** Mănunchi format din douăsprezece fuioare de in sau de cânepă. — Din sb. **kita,** ucr. **kyta.**

CHITCĂÍT, -Ă, *chitcăiți, -te,* adj. (Reg.; despre oameni) Mocăit, ticăit. — Et. nec.

CHITEÁLĂ[1] s.f. (Pop.) Chibzuială, judecată (dreaptă, cumpănită). — **Chiti**[1] + suf. *-eală.*

CHITEÁLĂ[2] s.f. (Reg.) Ochire, țintire; nimerire. — **Chiti**[2] + suf. *-eală.*

CHITÍ[1]**,** *chitesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz., intranz. și refl. A socoti, a chibzui; a crede, a gândi. F Tranz. A pune la cale; a plănui. **2.** Tranz. A potrivi, a aranja, a rândui bine. — Din sb. **kititi.**

CHITÍ[2]**,** *chitesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A ținti (cu arma, cu piatra), a ochi; *p. ext.* a trage (cu o armă); a lovi, a nimeri (ținta). **2.** A arunca o privire; a alege din ochi. — Din sb. **hititi** (prin apropiere de *chiti*[1]).

CHITÍC, *chitici,* s.m. (Reg.) Nume generic pentru diferite varietăți de pește mărunt; pește neajuns la maturitate; peștișor. G Expr. (Adverbial) *A tăcea chitic* = a nu spune nicio vorbă, a păstra tăcere completă. — Cf. pitic.

CHITÍE s.f. v. **tichie.**

CHITÍNĂ s.f. Substanță organică asemănătoare cu celuloza, care formează partea scheletică din tegumentele insectelor. — Din fr. **chitine.**

CHITINIZÁT, -Ă, *chitinizați, -te,* adj. Din chitină; cu chitină. — Din **chitină.**

CHITINÓS, -OÁSĂ, *chitinoși, -oase,* adj. Care conține chitină, format din chitină. — Din fr. **chitineux.**

CHITÍT, -Ă, *chitiți, -te,* adj. (Pop.; despre oameni) Chibzuit, socotit. — V. **chiti**[1].

CHITÓN, *chitoane,* s.n. Tunică purtată în Antichitate de greci direct pe piele, prinsă pe umărul stâng cu o fibulă și strânsă în talie cu un cordon. — Din fr. **chiton.**

CHITONÁG[1] s.n. (Reg.) Pistil obținut din pastă de gutui. — Cf. fr. cotignac.

CHITONÁG[2]**,** *chitonage,* s.n. (Rar) Unealtă cu vârf ascuțit, cu care se fac găuri în pământ pentru a înfige aracii la vie sau pentru semănatul porumbului. — Et. nec.

CHÍTRĂ, *chitre,* s.f. Fructul comestibil al chitrului, cu aspectul unei lămâi mari. — Din ngr. **kítra** (pl. lui *kitron).*

CHÍTRU, *chitri,* s.m. **1.** Arbore exotic cu flori mari, albe și cu fructe comestibile *(Citrus medica).* **2.** (Impr.) Chitră. — Din **chitră.**

CHITUÍ, *chituiesc,* vb. IV. Tranz. A lipi, a fixa, a astupa, a netezi ceva cu chit[2]. — **Chit**[2] + suf. *-ui.*

CHITUÍRE, *chituiri,* s.f. Acțiunea de *a chitui.* — V. **chitui.**

CHITUÍT, -Ă, *chituiți, -te,* adj. Care este lipit, fixat, astupat cu chit[2]. — V. **chitui.**

CHIȚ interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice ale șoarecilor. — Onomatopee.

CHIȚĂÍ, pers. 3 *chițăie,* vb. IV. Intranz. (Despre șoareci) A scoate sunete ascuțite, caracteristice speciei. [Var.: **chițcăí** vb. IV] — **Chiț** + suf. *-ăi.*

CHIȚĂÍT s.n. Faptul de *a chițăi*; sunet ascuțit specific pe care îl scoate șoarecele. [Var.: **chițcăít** s.n.] — V. **chițăi.**

CHIȚCÁN, *chițcani,* s.m. **1.** Animal insectivor asemănător cu șoarecele, brun-castaniu pe spate și mai deschis pe burtă, cu botul alungit, cu ochii mici și cu urechile ascunse în blană, care trăiește prin păduri, dumbrăvi etc. în galerii superficiale *(Sorex araneus).* **2.** Nume dat mai multor specii de șoareci de diverse mărimi. — **Chițcăi** + suf. *-an.*

CHIȚCĂÍ vb. IV v. **chițăi.**

CHIȚCĂÍT s.n. v. **chițăit.**

CHIȚIBÚȘ, *chițibușuri,* s.n. (Fam.) Fapt, detaliu lipsit de importanță; mărunțiș, fleac. F Tertip, șmecherie de care uzează cineva pentru a obține ceva. — Et. nec.

CHIȚIBUȘÁR, -Ă, *chițibușari, -e,* s.m. și f. (Fam.) **1.** Persoană căreia îi place să uzeze de chițibușuri, de mărunțișuri, care face mici șmecherii. **2.** Persoană care dă importanță fleacurilor; persoană care caută nod în papură. — **Chițibuș** + suf. *-ar.*

CHIȚIBUȘĂRÍE s.f. v. **chițibușerie.**

CHIȚIBUȘERÍE, *chițibușerii,* s.f. (Rar) Faptă sau apucătură de chițibușar; acțiune plină de chițibușuri. [Var.: **chițibușărie** s.f.] — **Chițibușar** + suf. *-ie.*

CHIȚORÁN, *chițorani,* s.m. Șoarece mare de câmp, cu botul foarte ascuțit (*Sorex vulgaris*). — Cf. chițcan.

CHIU s.n. **1.** Strigăt de bucurie. **2.** (În expr.) *Chiu și vai* = suferință, durere; *fig.* sărăcie, mizerie. *Cu chiu, cu vai* sau *cu chiu și vai* = cu mare greutate, după multe eforturi. — Onomatopee.

CHIUÍ, *chíui,* vb. IV. Intranz. **1.** A scoate un strigăt ascuțit, puternic și prelung de bucurie, de veselie, de îndemn, de chemare etc.; a chioti, a hăuli. **2.** A spune strigături, a striga chiuituri (**2**). [Pr.: *chi-u-*] — **Chiu** + suf. *-ui.*

CHIUÍT, *chiuituri,* s.n. **1.** Strigăt ascuțit, puternic și prelung (de bucurie, de îndemn etc.); chiuitură (**1**), hăulire, hăulit. **2.** Chiuitură (**2**), strigătură. [Pr.: *chi-u-*] — V. **chiui.**

CHIUÍTĂ s.f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu chiuita* = foarte mult, cu nemiluita, nenumărat. [Pr.: *chi-u-*] — V. **chiui.**

CHIUITÚRĂ, *chiuituri,* s.f. **1.** Faptul de a chiui; chiot, chiuit (**1**). **2.** Versuri cu aluzii satirice sau glumețe, strigate în timpul executării dansurilor populare; strigătură, chiuit (**2**). [Pr.: *chi-u-*] — **Chiui** + suf. *-tură.*

CHIUL, *chiuluri,* s.n. (Fam.) Sustragere nemotivată de la îndeplinirea unei obligații, a unei datorii; *p. ext.* înșelătorie. G Loc. vb. *A trage chiulul* = **a)** a chiuli; **b)** a nu-și ține cuvântul dat. *A-i trage (cuiva) chiulul* = a păcăli, a înșela (pe cineva). — Din fr. [tirer au] **cul.**

CHIULÁF, *chiulafuri,* s.n. (Înv.) Un fel de căciulă turcească mare (în jurul căreia se înfășura turbanul). — Din tc. **külâh.**

CHIULANGÍU, -ÍE, *chiulangii,* s.m. și f., adj. (Fam.) (Persoană) care în mod sistematic trage chiulul, înșală, se sustrage de la datorie. — **Chiul** + suf. *-angiu.* Cf. tc. külâhçi.

CHIULÁSĂ, *chiulase,* s.f. **1.** Piesă de metal care închide cilindrii unui motor cu ardere internă. **2.** Partea de dinapoi a țevii unei arme de foc (pe unde se încarcă arma). [Var.: **culasă** s.f.] — Din fr. **culasse.**

CHIULHÁN s.n. v. **chiolhan.**

CHIULÍ, *chiulesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A se sustrage nemotivat de la îndeplinirea unei obligații, a unei datorii; a trage chiulul. — Din **chiul.**

CHIUP, *chiupuri,* s.n. (Reg.) Vas mare de lut ars, în formă de amforă, folosit pentru păstrarea untdelemnului, a murăturilor etc. — Din tc. **küp.**

CHIURASÁT s.n. v. **cuirasat.**

CHIURÁSĂ s.f. v. **cuirasă.**

CHIURASIÉR s.n. v. **cuirasier.**

CHIURETÁ, *chiuretez,* vb. I. Tranz. A curăța (și a îndepărta) cu chiureta suprafața unei mucoase (bolnave). — Din fr. **cureter.**

CHIURETÁJ, *chiuretaje,* s.n. Faptul de a chiureta; chiuretare. — Din fr. **curetage.**

CHIURETÁRE, *chiuretări,* s.f. Chiuretaj. — V. **chiureta.**

CHIURÉTĂ, *chiurete,* s.f. Instrument chirurgical de forma unei linguri, cu margini tăioase, folosit la chiuretaj. — Din fr. **curette.**

CHIURLUÍT, -Ă, *chiurluiți, -te,* adj. (Reg.) Amețit (de băutură). — Et. nec.

CHIUVÉTĂ, *chiuvete,* s.f. Vas de porțelan, de faianță sau de metal smălțuit prevăzut cu o gură de scurgere, fixat în perete sub un robinet de apă și folosit la spălat. — Din fr. **cuvette.**

CHÍVĂRĂ, *chivere,* s.f. Chipiu înalt, folosit în trecut de militarii anumitor arme. F Coif confecționat din hârtie, folosit pentru a feri capul de soare, în jocul copiilor de-a soldații. [Var.: **chíveră** s.f.] — Din rus. **kiver.**

CHÍVERĂ s.f. v. **chivără.**

CHIVERNISEÁLĂ, *chiverniseli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de a (se) chivernisi; (concr.) ceea ce a chivernisit cineva. — **Chivernisi** + suf. *-eală.*

CHIVERNISÍ, *chivernisesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A administra, a conduce. **2.** Tranz. și refl. A face economii; a agonisi. **3.** Refl. și tranz. A ajunge sau a face să ajungă la o situație materială bună; a (se) căpătui, a (se)

pricopsi. **4.** Tranz. şi refl. A (se) aproviziona; a (se) îndestula. — Din ngr. **kivérnisa** (aor. lui *kivernó).*

CHIVERNISÍRE s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a (se) chivernisi.* — V. **chivernisi.**

CHIVERNISÍT, -Ă, *chivernisiţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.) Care are o situaţie materială bună; pricopsit, căpătuit; înstărit, îmbogăţit. — V. **chivernisi.**

CHIVERNISITÓR, *chivernisitori,* s.m. (Înv.) Administrator; conducător, cârmuitor. — **Chivernisi** + suf. *-tor.*

CHÍVOT, *chivoturi,* s.n. Casetă de argint în formă de bisericuţă aşezată în altar, în care se păstrează sfânta împărtăşanie. F Ladă în care evreii mozaici ţineau tablele legii. [Acc. şi: *chivót.* — Pl. şi: *chivote*] — Din sl. **kivotŭ.**

CHIVÚŢĂ, *chivuţe,* s.f. (Peior.) Femeie (de obicei romă) care se ocupă cu spoitul caselor cu bidineaua. — Din n.pr. **Chivuţa.**

CHIX, *chixuri,* s.n. (Fam.) Nereuşită, eşec (ruşinos) într-o acţiune, într-o manifestare. G Expr. *A da chix* = a nu reuşi. — Din germ. **Kicks.**

CHÓRUS, *chorusuri*, s.n. (Jazz) Improvizaţie solistică legată de o temă principală. F Improvizaţie colectivă, care urmează după improvizaţiile soliştilor. [Pr.: *co-*] — Din fr., engl. **chorus.**

CHOU À LA CRÈME, *chou à la crème,* s.n. Prăjitură de formă rotundă, preparată din făină, unt şi ouă, la care se adaugă lapte sau apă. — Loc. fr.

CHULO s.m. Toreador care luptă pe jos şi are misiunea de a întârâta taurul cu ajutorul unei pelerine roşii. [Pr.: *ču-lo*] — Cuv. sp.

CI conj. **1.** (Adversativ; după o negaţie sau o propoziţie negativă) (Ba) dimpotrivă. *Nu avea băieţi, ci numai fete.* **2.** (Adversativ; înv. şi pop.; după o propoziţie afirmativă căreia i se opune o afirmaţie contrară sau restrictivă). Cu toate acestea; totuşi. F (După o propoziţie ipotetică sau condiţională) Dar, însă. **3.** (Adversativ; reg.; adesea împreună cu un imperativ; arată nerăbdarea) Dar... **4.** (Consecutiv; rar) Prin urmare, deci. — Din **ce.**

CIACÓNĂ, *ciacone,* s.f. Vechi dans de origine spaniolă, cu o mişcare lentă; melodie după care se execută acest dans. — Din it. **ciaccona.**

CIÁN s.n. Gaz incolor, otrăvitor, cu miros de migdale amare; cianogen. [Pr.: *ci-an*] — Din fr. **cyan.** Cf. germ. Z y a n.

CIANAMÍDĂ, *cianamide,* s.f. Substanţă chimică cristalină, din care se obţine melamina. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanamide.**

CIANÁT, *cianaţi,* s.m. (Chim.) Derivat al acidului cianhidric. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanate.**

CIANHÍDRIC adj. (În sintagma) *Acid cianhidric* = lichid incolor, volatil, foarte toxic, cu miros de migdale amare; acid prusic. [Pr.: *ci-an-*] — Din fr. **cyanhydrique.**

CIANHIDRÍNĂ, *cianhidrine,* s.f. Compus organic care conţine în moleculă un hidroxil şi un nitril, folosit la obţinerea aminoacizilor şi a unor materiale plastice. [Pr.: *ci-an-*] — Din fr. **cyanhydrine.**

CIANHIDRIZÁRE s.f. Tratare cu acid cianhidric a răsadurilor sau a puieţilor pentru a combate paraziţii. [Pr.: *ci-an-*] — Din fr. **cyanhydrisation.**

CIANÍNĂ s.f. (Fot.) Colorant folosit ca sensibilizator fotografic pentru radiaţiile infraroşii. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanine.**

CIANIZÁRE s.f. Tratament termochimic prin care se introduce carbon şi azot la suprafaţa unei piese din oţel, pentru a se obţine un strat superficial dur. [Pr.: *ci-a-*] — După fr. **cyanisation.**

CIANOFICÉE, *cianoficee,* s.f. (La pl.) Clasă de alge albastre, microscopice; (şi la sg.) algă din această clasă. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanophycée.**

CIANOGÉN s.n. (Chim.) Cian. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanogène.**

CIANOPSÍE, *cianopsii,* s.f. (Med.) Perturbare a vederii manifestată prin perceperea obiectelor în culoarea albastră. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanopsie.**

CIANÓTIC, -Ă, *cianotici, -ce,* adj. (Despre mucoase, piele) De culoare albastră-vineţie; *p. ext.* (Despre oameni) predispus la cianoză; care prezintă cianoză. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanotique.**

CIANOTIPÍE, *cianotipii,* s.f. Procedeu de reproducere prin copiere fotografică, utilizat în special pentru desenele tehnice al căror original a fost executat pe hârtie de calc, obţinându-se o imagine negativă pe un fond albastru închis cu linii albe. [Pr.: *ci-a-*] — Din germ. **Zianotypie.**

CIANOZÁ, *cianozez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină cianotic. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanoser.**

CIANOZÁT, -Ă, *cianozaţi, -te,* adj. Care a devenit de culoare albastră-vineţie; *p. ext.* cianotic. [Pr.: *ci-a-*] — V. **cianoza.**

CIANÓZĂ s.f. (Med.) Coloraţie albastră-vineţie a pielii şi a mucoaselor din cauza unei insuficiente oxigenări a sângelui. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanose.**

CIANURÁ, *cianurez,* vb. I. Tranz. A supune minereurile operaţiei de cianurare. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanurer.**

CIANURÁRE, *cianurări,* s.f. Operaţie industrială de extragere a metalelor nobile din minereuri sărace cu ajutorul unei soluţii de cianură de sodiu. [Pr.: *ci-a-*] — După fr. **cyanuration.**

CIANÚRĂ, *cianuri,* s.f. Sare a acidului cianhidric. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanure.**

CIAO interj. (Fam.) Termen de salut. [Pr.: *čau*] — Cuv. it.

CIÁŢIU, *ciaţii,* s.n. (Bot.) Inflorescenţă reprezentând o grupare de mai multe flori bărbăteşti fără înveliş, cu o singură floare femeiască. [Pr.: *ci-a-*] — Din lat. **ciatium.**

CIBERNÉTIC, -Ă, *cibernetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care are ca obiect studiul matematic al legăturilor, comenzilor şi controlului în sistemele tehnice şi în organismele vii din punctul de vedere al analogiilor lor formale. **2.** Adj. Care aparţine ciberneticii (**1**), privitor la cibernetică. — Din fr. **cybernétique.**

CIBERNETICIÁN, -Ă, *ciberneticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în cibernetică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **cybernéticien.**

CIBERNETIZÁ, *cibernetizez,* vb. I. Tranz. A dota cu echipament cibernetic. — Din fr. **cybernétiser.**

CIBERNETIZÁRE, *cibernetizări,* s.f. Acţiunea de *a cibernetiza* şi rezultatul ei. — V. **cibernetiza.**

CIBERNETIZÁT, -Ă, *cibernetizaţi, -te,* adj. Care a fost dotat cu echipament cibernetic. — V. **cibernetiza.**

CICÁDĂ, *cicade,* s.f. Nume dat unor insecte cu corpul scurt şi gros, cu capul mare terminat printr-o proeminenţă ascuţită. — Din lat. **Cicada,** denumirea ştiinţifică a insectei.

CICADÉE, *cicadee,* s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme, cu tulpina fără nervuri şi cu frunze foarte mari; (şi la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **cycadée.**

CICÁR, *cicari,* s.m. Animal vertebrat acvatic inferior, asemănător cu un peşte care trăieşte ca parazit pe pielea unor peşti *(Eudontomyzon danfordi).* — Et. nec.

CICATRÍCE, *cicatrice,* s.f. Urmă (formată din ţesut conjunctiv) lăsată de o rană, de o tăietură etc. după vindecare. [Pl. şi: *cicatrici*] — Din lat. **cicatrix, -icis,** fr. **cicatrice.**

CICATRICIÁL, -Ă, *cicatriciali, -e,* adj. (Rar) De cicatrice. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **cicatriciel.**

CICATRIZÁ, pers. 3 *cicatrizează,* vb. I. Refl. (Despre plăgi) A se vindeca, a se închide lăsând o cicatrice. — Din fr. **cicatriser.**

CICATRIZÁNT, -Ă, *cicatrizanţi, -te,* s.n., adj. (Medicament) care favorizează cicatrizarea unei răni. — Din fr. **cicatrisant.**

CICATRIZÁRE, *cicatrizări,* s.f. Faptul de *a se cicatriza.* — V. **cicatriza.**

CICATRIZÁT, -Ă, *cicatrizaţi, -te,* adj. (Despre răni) Vindecat, închis. — V. **cicatriza.**

CÍCĂ adv. (Pop. şi fam.: cu valoare de verb unipersonal sau impersonal). **1.** (Precedă o afirmaţie pusă pe socoteala altora) (Se) spune că... (lumea) zice că..., după cum (se) crede. **2.** (Indică un sentiment de mirare sau de îndoială) Dacă poate fi cu putinţă! auzi! F Nici mai mult, nici mai puţin. F Mai mult decât atâta. **3.** (Povestitorul admite ce se spune, dar e convins că nu este aşa) Chipurile, vorba vine! vorbă să fie! — Din [se zi]**ce că.**

CICĂLEÁLĂ, *cicăleli,* s.f. Faptul de a cicăli; reproş repetat făcut cuiva pentru fapte mărunte; cicălire. — **Cicăli** + suf. *-eală.*

CICĂLÍ, *cicălesc,* vb. IV. Tranz. A certa mereu, a face cuiva reproşuri repetate pentru fapte mărunte. — Et. nec.

CICĂLÍRE, *cicăliri,* s.f. Faptul de *a cicăli;* cicăleală. — V. **cicăli.**

CICĂLITÓR, -OÁRE, *cicălitori, -oare,* adj. Care cicăleşte. — **Cicăli** + suf. *-tor.*

CÍCERO[1] s.n. (Tipogr.) **1.** Corp de literă de 12 puncte tipografice. **2.** Albitură având baza un pătrat cu dimensiunile unui cicero[1] (**1**). — Din fr. **cicéro.**

CÍCERO[2] adj. invar., adv. (Care este) tuns scurt. — Din n. pr. **Cicero.**

CICERÓNE, *ciceroni,* s.m. Persoană special pregătită care conduce vizitatorii într-un muzeu, într-un oraş etc. — Din it. **cicerone,** fr. **cicérone.**

CICHIRGÍU, *cichirgii,* s.m. (Înv.) Cofetar; cel care ducea tăvile cu dulceaţă la curtea domnească. — Din tc. **şeker-ci.**

CICISBÉU, *cicisbei,* s.m. (În trecut, în unele ţări) Curtezan al unei femei măritate, care o însoţea pretutindeni. — Din it. **cicisbeo.**

CICLÁMĂ, *ciclame,* s.f. Plantă decorativă cu frunze în formă de rinichi, verzi pe o parte şi purpurii pe alta, cu flori roşii sau albe *(Cyclamen europaeum).* [Pr. şi: *si-*] — Din it. **ciclamino.** Cf. fr. c y c l a m e n .

CICLAMÉN, adj. invar., s.n. **1.** Adj. De culoarea ciclamei. **2.** S.n. Culoarea ciclamen (**1**). [Pr.: *siclamen*] — Din fr. **cyclamen.**

CICLÁN, *ciclani,* s.m. Hidrocarbură ciclică saturată, prezentă în petrol. — Din fr. **cyclane.**

CICLÁRE, *ciclări,* s.f. (Rar) Integrare într-un ciclu de învăţământ. — Din **ciclu.**

CÍCLIC, -Ă, *ciclici, -ce,* adj. **1.** Care se desfăşoară în cicluri sau aparţine unui ciclu; periodic. F (Despre lucrări muzicale, artistice) Care este alcătuit din mai multe părţi independente. F (Despre compuşii chimici) Care are

catenele în formă de ciclu (**2**). **2.** (Bot.; despre flori) La care toate elementele sunt dispuse în verticil. — Din fr. **cyclique.**

CICLICITÁTE, *ciclicități,* s.f. Caracter ciclic. — **Ciclic** + suf. *-itate.*

CICLÍSM s.n. Sport practicat cu biciclete speciale pe velodrom sau pe șosea. — Din fr. **cyclisme.**

CICLÍST, -Ă, *ciclişti, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Sportiv care practică ciclismul; persoană care umblă cu bicicleta; biciclist. **2.** Adj. Care aparține ciclismului sau cicliștilor (**1**), privitor la ciclism sau la ciclişti. — Din fr. **cycliste.**

CICLIZÁRE s.f. (În sintagma) *Reacție de ciclizare* = reacție chimică prin care lanțul de atomi din molecula unui compus organic se închide și formează un ciclu. — După fr. [réaction de] **cyclisation.**

CICLOALCÁN s.m. (Chim.) Ciclan. [Pr.: *-clo-al-*] — Din fr. **cycloalcane.**

CICLOALCHÉNĂ, *cicloalchene,* s.f. (Chim.) Hidrocarbură ciclică nesaturată cu o dublă legătură în moleculă. [Pr.: *-clo-al-*] — Din fr. **cicloalkène.**

CICLOCEFÁL, -Ă, *ciclocefali, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Individ) care prezintă ciclocefalie. — Din fr. **cyclocéphale.**

CICLOCEFALÍE, *ciclocefalii,* s.f. (Med.) Monstruozitate constând în lipsa totală sau parțială a nasului și situarea ochilor, uniți, într-o singură orbită. — Din fr. **cyclocéphalie.**

CICLOCRÓS, *ciclocrosuri,* s.n. Probă ciclistă de fond în care concurenții străbat un traseu variat, prevăzut cu diferite obstacole. — Din fr. **cyclo-cross.**

CICLODRÓM, *ciclodromuri,* s.n. Velodrom. — **Ciclo-** + [velo]**drom.**

CICLOHEXÁN s.m. Hidrocarbură ciclică saturată cu șase atomi în moleculă, care se extrage din petrol și este folosită ca solvent și ca materie primă în industria fibrelor sintetice. — Din fr. **cyclohexane.**

CICLOIDÁL, -Ă, *cicloidali, -e,* adj. Care se referă la cicloidă, care aparține cicloidei. [Pr.: *-clo-i-*] — Din fr. **cycloïdal.**

CICLOÍDĂ, *cicloide,* s.f. Curbă plană descrisă de un punct dat al unui cerc care se rostogolește fără alunecare pe o dreaptă fixă. — Din fr. **cycloïde.**

CICLOMORFÓZĂ, *ciclomorfoze,* s.f. (Biol.) Totalitatea modificărilor pe care le suferă un organism în cursul dezvoltării ontogenetice. — Din engl. **cyclomorphosis.**

CICLÓN, *cicloane,* s.n. **1.** Furtună puternică, cu deplasarea aerului în vârtejuri, însoțită de ploi torențiale și de descărcări electrice, specifică regiunilor tropicale; uragan, taifun. F Regiune a sistemului baric în care presiunea scade de la periferie spre centru, iar masele de aer au o mișcare convergentă pe orizontală și ascendentă pe verticală. **2.** Aparat pentru separarea particulelor materiale dintr-un gaz prin efectul forței centrifuge. — Din fr. **cyclone.**

CICLONÁL, -Ă, *ciclonali, -e,* adj. (Met.) Ciclonic. — Din fr. **cyclonal.**

CICLÓNIC, -Ă, *ciclonici, -ce,* adj. (Met.) Al ciclonului, de ciclon; ciclonal. — Din fr. **cyclonique.**

CICLÓP, *ciclopi,* s.m. **1.** Figură mitică de uriaș antropofag, cu un singur ochi mare în mijlocul frunții. **2.** Gen de animal crustaceu inferior de apă dulce, cu un singur ochi, situat pe cefalotorace *(Cyclops).* — Din fr. **cyclope,** lat. **cyclops, -opis.**

CICLOPARAFÍNĂ s.f. (Chim.) Ciclan. — Din fr. **cycloparafine.**

CICLOPENTÁN s.m. Hidrocarbură ciclică saturată cu cinci atomi de carbon în moleculă, folosită ca materie primă în industria chimică. — Din fr. **cyclopentane.**

CICLÓPIC, -Ă, *ciclopici, -ce,* adj. De ciclop (**1**), care se referă la ciclop; *p. ext.* uriaș, gigantic. — **Ciclop** + suf. *-ic.*

CICLOPÍE s.f. (Med.) Monstruozitate congenitală care constă în dezvoltarea unui singur glob ocular sau în fuzionarea celor două orbite. — Din fr. **cyclopie.**

CICLOPROPÁN s.n. Gaz incolor inflamabil și exploziv, folosit ca anestezic general. — Din fr. **cyclopropane.**

CICLORÁMĂ, *ciclorame,* s.f. Fundal de scenă curbat, confecționat în general din pânză; orizont (**3**). — Din engl., fr. **cyclorama.**

CICLOSTÓM, *ciclostomi,* s.m. (La pl.) Clasă de vertebrate acvatice inferioare, cu corpul asemănător cu al peștilor; (și la sg.) animal din această clasă. — Din fr. **cyclostome.**

CICLOTÍMIC, -Ă, *ciclotimici, -ce,* s.m. și f., adj. (Med.) (Bolnav) de ciclotimie. — Din fr. **cyclothymique.**

CICLOTIMÍE, *ciclotimii,* s.f. Stare psihică morbidă în care depresia alternează cu buna dispoziție. — Din fr. **cyclothymie.**

CICLOTRÓN, *ciclotroane,* s.n. Accelerator folosit în fizica nucleară pentru a imprima energii foarte mari particulelor grele. — Din fr. **cyclotron.**

CICLOTURÍSM s.n. Ramură a turismului în care deplasarea se face cu bicicleta. — Din fr. **cyclotourisme.**

CICLOTURÍST, -Ă, *cicloturişti, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică cicloturismul. — Din fr. **cyclotouriste.**

CICLOTURÍSTIC, -Ă, *cicloturistici, -ce,* adj. Care aparține cicloturismului, privitor la cicloturism. — **Cicloturist** + suf. *-ic.*

CICLÓZĂ, *cicloze,* s.f. (Biol.) Mișcare a protoplasmei în interiorul celulei. — Din fr. **cyclose.**

CÍCLU, *cicluri,* s.n. **1.** Succesiune de fenomene, stări, operații, manifestări etc. în evoluția unui proces repetabil, începând de la o anumită situație până când se revine la o situație identică sau asemănătoare cu cea inițială; totalitatea fenomenelor, faptelor, acțiunilor etc. legate între ele. G *Ciclu anual* = perioadă de un an în care pământul face o rotație completă în jurul soarelui. *Ciclu solar* = perioadă de 28 de ani după expirarea căreia datele diferitelor zile ale anului cad în aceleași zile din săptămână. *Ciclu de conferințe* (sau *de lecții* etc.) = serie de conferințe (sau de lecții etc.) unite de o tematică generală comună. F (Și în sintagma *ciclu menstrual)* Menstruație. F Durata unui ciclu (**1**). F Diagramă care reprezintă un ciclu (**1**). F Grup de producții (literare, muzicale) care au o temă comună. **2.** Lanț închis de atomi din molecula unei substanțe. **3.** Totalitatea valorilor succesive ale unei mărimi periodice în cursul unei perioade date. **4.** (Fiz.; ieșit din uz; în construcția) *Cicli pe secundă* = hertzi. — Din fr. **cycle,** lat. **cyclus.**

CÍCO s.n. **1.** Băutură răcoritoare. **2.** (Eliptic) Sticlă, pahar etc. cu cico (**1**). — **Ci**[trice] + **co**[la].

CICOÁRE[1], *cicori,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu flori albastre, trandafirii sau albe, cultivată pentru rădăcinile sale *(Cichorium intybus).* G *Cicoare de grădină* = andivă. **2.** Surogat de cafea preparat din rădăcina plantei descrise mai sus. — Lat. ***cichoria** (= *cichorium).*

CICOÁRE[2], *cicori,* s.f. Insectă galbenă-castanie, cu spinarea neagră, cu aripile străvezii și lungi, cu capul lat și cu ochii mari *(Cicada orni).* — Lat. ***cicala** (= *cicada).*

CICONIÍDĂ, *ciconiide,* s.f. (Ornit.) Ciconiiformă. — Din fr. **ciconiidés.**

CICONIIFÓRMĂ, *ciconiiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări mari, cu gâtul și picioarele lungi, cu ciocul conic; (și la sg.) pasăre din acest ordin. [Pr.: *-ni-i-*] — Cf. fr. ciconiidé.

CÍDRU s.n. Băutură alcoolică obținută prin fermentarea sucului de mere (sau a altor fructe). — Din fr. **cidre.**

CIÉR s.n. v. **ceair.**

CIFLÍC, *ciflicuri,* s.n. (Înv.) Mică moșie sau fermă; conac (de moșie). — Din tc. **çiflik,** bg. **čiflik.**

CIFOSCOLIÓZĂ, *cifoscolioze,* s.f. (Med.) Curbare în sens anteroposterior și lateral a coloanei vertebrale. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **cyphoscoliose.**

CIFÓTIC, -Ă, *cifotici, -ce,* s.m. și f., adj. (Med.) (Bolnav) de cifoză. — După fr. **cypheux.**

CIFÓZĂ, *cifoze,* s.f. (Med.) Deformație a coloanei vertebrale care duce la o proeminență dorsală. — Din fr. **cyphose.**

CIFRÁ, *cifrez,* vb. I. **1.** Refl. A se evalua (în cifre) la..., a atinge suma de... **2.** Tranz. A transpune un text în cifru. — Din fr. **chiffrer** (refăcut după *cifră).*

CIFRÁJ s.n. Cifrare. — Din fr. **chiffrage.**

CIFRÁRE s.f. Faptul de *a cifra*; cifraj. — V. **cifra.**

CIFRÁT, -Ă, *cifrați, -te,* adj. (Despre texte) Scris în cifru. — V. **cifra.**

CÍFRĂ, *cifre,* s.f. **1.** Simbol grafic (care reprezintă unul dintre numerele de la zero până la nouă) folosit pentru scrierea numerelor; (impr.) număr. **2.** Volum, sumă, cantitate reprezentată prin cifre (**1**). G Compus: *cifră-record* = cea mai mare cifră la o anumită dată, într-un anumit moment. G *Impozit pe cifra de afaceri* = impozit aplicat proporțional cu mărimea, cu valoarea afacerilor. *Cifră de afaceri* = veniturile rezultate din livrările de bunuri, executarea de lucrări, prestările de servicii și alte venituri din exploatare. **3.** Număr care indică valoarea unei mărimi caracteristice a unei substanțe, a unui fenomen. *Cifră de saponificare.* — Din it. **cifra,** lat. **cifra.** Cf. fr. chiffre.

CÍFRIC, -Ă, *cifrici, -ce,* adj. Exprimat în cifre; numeric. — **Cifră** + suf. *-ic.*

CÍFRU, *cifruri,* s.n. **1.** Sistem de semne convenționale cu care se transmit comunicări secrete. **2.** Combinație de litere sau de cifre cu ajutorul căreia se pot deschide unele broaște sau lacăte cu închizătoare secretă. — Din fr. **chiffre** (refăcut după *cifră).*

CÍGĂ, *cige,* s.f. **1.** (Min.) Scripete fix. **2.** (Zool.) Cochilie de gasteropod. — Din magh. **csiga.**

CIHĂÍ, *cihăiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A insista foarte mult pe lângă cineva pentru a face ceva, a plictisi pe cineva cu stăruințele. [Var.: **cehăí** vb. IV] — Cf. magh. csaholni.

CIL, *cili,* s.m. Prelungire protoplasmatică mobilă, în formă de fire subțiri, a unor bacterii, a unor infuzori, a unor alge și a unor celule animale, care servește de obicei la locomoție și la deplasarea secreților în organism. — Din fr. **cil.**

CILIÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **chilian.**

CILIÁR, -Ă, *ciliari,* -e, adj. Care are formă de cili; privitor la cili. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **ciliaire.**

CILIÁT, -Ă, *ciliaţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are cili. **2.** S.n. (Zool.) Infuzor[1]. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **cilié.**

CILIBÍU, -ÍE, *cilibii,* adj. (Înv.) Fin, graţios, frumos; politicos, galant. — Din tc. **çelebi.**

CILINDRÁ, *cilindrez,* vb. I. Tranz. A îndesa şi a nivela un strat rutier cu ajutorul unui compresor. — Din fr. **cylindrer.**

CILINDRÁRE, *cilindrări,* s.f. Acţiunea de *a cilindra* şi rezultatul ei. — V. **cilindra.**

CILINDRÉE, *cilindree,* s.f. **1.** Volumul cilindrului unei maşini de forţă cu piston, cuprins între cele două poziţii opuse ale pistonului. **2.** Cantitate de gaze introdusă în cilindrul unui motor cu ardere internă în timpul cursei de admisie. — Din fr. **cylindrée.**

CILÍNDRIC, -Ă, *cilindrici, -ce,* adj. Care are forma unui cilindru. — Din fr. **cylindrique.**

CILINDRICITÁTE, *cilindricităţi,* s.f. (Tehn.) Proprietate a unei porţiuni din trunchiul unui arbore de a se apropia de forma cilindrică. — Din fr. **cylindricité.**

CILINDROÍD, -Ă, *cilindroizi, -de,* adj., s.n. (Corp) care are forma unui cilindru. — Din fr. **cylindroïde.**

CILINDRÓM, *cilindroame,* s.n. (Med.) Tumoare benignă a ţesuturilor epiteliale cu celule cilindroide. — Din fr. **cylindrom.**

CILÍNDRU, (**1, 2, 3, 4**) *cilindri,* s.m., (**5**) *cilindre,* s.n. **1.** S.m. Suprafaţă descrisă de o dreaptă care se deplasează paralel cu ea însăşi, sprijinindu-se pe o curbă închisă, imobilă. **2.** S.m. Corp geometric mărginit de un cilindru (**1**) şi de două plane paralele. **3.** S.m. Piesă cilindrică componentă a unor maşini, care se poate roti în jurul propriei sale axe; organ de maşină tubular în interiorul căruia se deplasează un piston (la motoare cu ardere internă, la maşini cu abur, la compresoare etc.). **4.** S.m. (În sintagma) *Cilindru central* = partea centrală a rădăcinilor şi tulpinilor plantelor vasculare. **5.** S.n. (Înv.) Joben. [Var.: (**5**) **ţilíndru** s.n.] — Din fr. **cylindre,** lat. **cylindrus.** — **Ţilindru** < germ. **Zilinder.**

CILINDRURÍE s.f. (Med.) Prezenţa în urină a unor elemente microscopice formate din albumină, hematii, celule epiteliale etc., care caracterizează afecţiunile renale. — Din fr. **cylindrurie.**

CIMÁZĂ, *cimaze,* s.f. (Arh.) Chenar ornamental de-a lungul unei faţade. — Din it. **cimasa.**

CÍMĂ, *cime,* s.f. Tip de inflorescenţă în care axul principal poartă în vârf o singură floare. — Din fr. **cyme.**

CIMBÁL, *cimbale,* s.n. Chimval. — Din lat. **cymbalum,** fr. **cymbale.**

CIMBALÍST, -Ă, *cimbalişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care acompaniază la cimbal. — Din fr. **cymbaliste.**

CIMBÍSTRĂ, *cimbistre,* s.f. (Rar) Pensetă (pentru smuls părul). — Din tc. **çimbistra.**

CIMBRIŞÓR s.m. Plantă erbacee cu flori roşii-purpurii sau albe şi cu frunze aromate, folosite în medicină pentru infuzie *(Thymus vulgaris).* — **Cimbru** + suf. *-işor.*

CÍMBRU[1] s.m. Plantă erbacee cu flori liliachii sau albe punctate cu roşu, cu frunze înguste şi ascuţite, aromate, folosite drept condiment (*Satureja hortensis*). — Cf. gr. t h y m b r a.

CÍMBRU[2]**,** *cimbri* s.m. Persoană care aparţinea unui trib germanic stabilit în Antichitate la vărsarea Elbei şi înfrânt de romani. — Din fr. **Cimbres.**

CIMÉN s.n. Lichid cu miros aromatic, care se găseşte în uleiurile eterice izolate din diferite plante, din răşina coniferelor şi din unele petroluri. — Din fr. **cymène.**

CIMÉNT, (**2**) *cimenturi,* s.n. **1.** Material de construcţie în formă de pulbere fină, obţinut prin măcinarea clincherului şi care, în contact cu apa, face priză şi se întăreşte. **2.** Sortiment de ciment (**1**). [Acc. şi: *címent*] — Din it. **cimento,** fr. **ciment.**

CIMENTÁ[1]**,** *cimentez,* vb. I. Tranz. A lega, a consolida cu ciment. F Tranz. şi refl. Fig. A face să fie sau a deveni solid; a (se) consolida. — Din **ciment.** Cf. fr. c i m e n t e r.

CIMENTÁ[2] vb. I v. **cementa.**

CIMENTÁRE[1]**,** *cimentări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cimenta.* — V. **cimenta.**

CIMENTÁRE[2] s.f. v. **cementare.**

CIMENTÍST, -Ă, *cimentişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor într-o fabrică de ciment. — **Ciment** + suf. *-ist.*

CIMENTOMÉTRU, *cimentometre,* s.n. Aparat pentru determinarea modului de distribuire a cimentului în spaţiul dintre coloana unei sonde şi teren. — **Ciment** + **metru** (după *apometru, gazometru* etc.).

CIMERIÁN, -Ă, *cimerieni, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care aparţinea unei populaţii de origine tracă, migrată în Antichitate din nordul Mării Negre în Asia Mică. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **cimmérien.**

CIMILÍ, *cimilesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A spune, a face sau a interpreta cimilituri. — Et. nec.

CIMILITÚRĂ, *cimilituri,* s.f. (Pop.) Ghicitoare. — **Cimili** + suf. *-tură.*

CIMIŞÍR, *cimişiri,* s.m. Arbust decorativ cu frunze ovale şi persistente, cu flori galbene-verzui *(Buxus sempervirens).* — Din tc. **çimşir.**

CIMITÍR, *cimitire,* s.n. Loc (îngrădit) unde se îngroapă morţii; ţintirim. — Din ngr. **kimitírion,** it. **cimitero.**

CIMÓTIE, *cimotii,* s.f. (Reg.) Rudă, neam. — Din magh. **csemete, csimota.**

CIMPANZÉU, *cimpanzei,* s.m. Specie de maimuţă mare, antropomorfă, cu membrele anterioare lungi, cu blana şi pielea feţei neagră *(Pan troglodytes).* — Din fr. **chimpanzé.**

CIMPÓI, *cimpoaie,* s.n. Instrument muzical popular, alcătuit dintr-un burduf de piele şi din mai multe tuburi sonore prin care trece aerul din burduf. — Et. nec.

CIMPOIÁŞ, *cimpoiaşi,* s.m. Cimpoier. [Pr.: *-po-iaş*] — **Cimpoi** + suf. *-aş.*

CIMPOIÉR, *cimpoieri,* s.m. Persoană care cântă din cimpoi; cimpoiaş. [Pr.: *-po-ier*] — **Cimpoi** + suf. *-ar.*

CIN[1]**,** *cinuri,* s.n. (Înv.) **1.** (În Evul Mediu) Poziţie socială înaltă. F Stare socială. **2.** Ordin preoţesc sau călugăresc; tagmă. — Din sl. **cinŭ.**

CIN[2]**,** *cinuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Luntre mică (pescărească). — Din sb. **čun.**

CINÁ, *cinez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A lua masa de seară. — Lat. **cenare.**

CINÁBRU s.n. Sulfură naturală de mercur, de culoare roşie, folosită mai ales la prepararea vopselelor. — Din fr. **cinabre.**

CÍNĂ, *cine,* s.f. Masă de seară; mâncare pregătită pentru această masă. G *Cina cea de taină* = masă luată de Isus Hristos împreună cu apostolii Săi în seara de dinaintea răstignirii. — Lat. **cena.**

CINĂTUÍ, *cinătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.; adesea fig.) A curăţa păsări, peşti etc. (de fulgi, de solzi etc.) şi a-i tăia în bucăţi, pentru a pregăti mâncarea. — Cf. magh. c s i n á l t „pregătit”.

CINCANTÍN s.m. Varietate timpurie de porumb, cu tulpina scurtă şi subţire şi cu bobul mărunt de culoare portocalie. G (Adjectival) *Porumb cincantin.* — Din it. **cinquantino.**

CINCÁR, *cincari,* s.m., adj. (Reg.) (Cal) care are cinci ani. — **Cinci** + suf. *-ar.*

CINCĂRÉL, *cincărei,* s.m., adj. (Reg.) Diminutiv al lui *cincar.* — **Cincar** + suf. *-el.*

CINCHÍ, *cinchesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se aşeza la pământ sprijinindu-se pe unul sau pe amândoi genunchii, a sta pe vine, a se ghemui. — Et. nec.

CINCHÍT, -Ă, *cinchiţi, -te,* adj. (Reg.) Ghemuit (pe vine). — V. **cinchi.**

CINCI num. card. Număr situat în numărătoare între patru şi şase şi care se indică prin cifra 5 (sau V). G (Adjectival) *Are cinci ani.* G Compus: *cinci-degete* s.m. = plantă erbacee târâtoare, cu frunzele formate din cinci foliole şi cu flori galbene *(Potentilla reptans).* G (Substantivat) *Au plecat trei şi s-au întors cinci.* G (În locul numeralului ordinal) *Etajul cinci.* G (Intră în componenţa num. adverbial) *De cinci ori.* G (Precedat de „câte”, intră în componenţa num. distributiv) *Aduce câte cinci mere.* F (Substantivat) Semn grafic cu care se notează acest număr. — Lat. **cinque** (= *quinque).*

CINCÍLA s.f. v. **şinşilă.**

CÍNCILEA, CÍNCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”: de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al patrulea şi al şaselea. G Expr. *A fi a cincea roată la car* (sau *la căruţă)* = a se afla pe un plan cu totul secundar, a fi de prisos. — **Cinci + le + a.**

CINCÍME, *cincimi,* s.f. A cincea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. — **Cinci** + suf. *-ime.*

CINCINÁL, -Ă, *cincinali, -e,* adj. Care se întinde pe o perioadă de cinci ani. F (Substantivat, n.) Plan (economic) întocmit pe o perioadă de cinci ani. — Din fr. **quinquennal,** lat. **quinquennalis** (după *cinci).*

CÍNCISPRECE num. card. v. **cincisprezece.**

CÍNCISPRECELEA, CÍNCISPRECEA, num. ord. v. **cincisprezecelea.**

CÍNCISPREZECE num. card. Număr situat în numărătoare între paisprezece şi şaisprezece. G (Adjectival) *Cincisprezece zile.* G (Substantivat) *Cincispreze au sosit.* G (În locul numeralului ordinal) *Capitolul cincisprezece.* G (Intră în componenţa num. adverbial) *De cincisprezece ori.* G (Precedat de „câte”, intră în componenţa num. distributiv) *Pleacă câte cincisprezece.* F (Substantivat) Semn grafic cu care se notează acest număr. [Var.: (reg.) **cínsprezece, cíncisprece, cínsprece** num. card.] — **Cinci + spre + zece.**

CÍNCISPREZECELEA, CÍNCISPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al paisprezecelea şi al şaisprezecelea. [Var.: **cínsprezecelea, cínsprezecea,** (reg.) **cíncisprecelea, cíncisprecea, cínsprecelea, cínsprecea** num. ord.] — **Cincisprezece + le + a.**

CINCISPREZECÍME, *cincisprezecimi,* s.f. A cincisprezecea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. — **Cincisprezece** + suf. *-ime.*

CINCISÚTELEA, CINCISÚTEA, num. ord. (Precedat de art „al”, „a”, de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al patru sute nouăzeci şi nouălea şi al cinci sute unulea. — **Cinci sute + le + a.**

CINCIZÉCI num. card. Număr situat în numărătoare între patruzeci și nouă și cincizeci și unu. G (Adjectival) *Acum cincizeci de ani.* G (Substantivat) *Au muncit cincizeci.* G (În locul numeralului ordinal) *Pagina cincizeci.* G (Intră în componența num. adverbial) *De cincizeci de ori.* G (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Vin câte cincizeci.* F (Substantivat) Semn grafic cu care se notează acest număr. [Var.: **cinzéci** num. card.] — **Cinci + zeci.**

CINCIZÉCILEA, CINCIZÉCEA, num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al patruzeci și nouălea și al cincizeci și unulea. [Var.: **cinzécilea, cinzécea** num. ord.] — **Cincizeci + le + a.**

CINCIZECÍME, *cincizecimi,* s.f. **1.** A cincizecea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. **2.** Evenimentul și sărbătoarea Pogorârii Duhului Sfânt, la 50 de zile după Învierea lui Hristos, peste apostolii și cei dintâi ucenici creștini, marcând nașterea Bisericii. **3.** Una dintre cele trei mari sărbători la evrei, socotită drept ziua când Dumnezeu i-a dat lui Moise Legea. — **Cincizeci** + suf. *-ime.*

CÍNE pron. **1.** (Interogativ; ține locul unui substantiv care denumește o persoană sau un animal ori al unui pronume, așteptat ca răspuns la întrebare) *Cine a venit?* G Expr. *Cine (mai) știe!* = nu știu, nu cunosc problema. F Ce fel (de om). *Tu nu știi cine-i mama.* **2.** (Relativ) Cel ce, acela care. *Bine-a zis cine-a zis...* G Expr. *Are* (sau *n-are) cine* ori *este* (sau *nu este) cine* = (nu) există om care, (nu) se găsește persoană care... **3.** (Nehotărât) Fiecare, oricine, oricare. *Zică cine ce va vrea.* [Gen.-dat.: *cui*] — Lat. ***quene** (= *quem).*

CINEAMATÓR, -OÁRE, *cineamatori, -oare,* s.m. și f. Cineast amator. [Pr.: *-ne-a-*] — **Cine**[ast] + **amator.**

CINEAMATORÍSM s.n. Activitate a cineamatorilor. [Pr.: *-ne-a-*] — **Cine-amator** + suf. *-ism.*

CINEANIMÁȚIE s.f. Cinematografie de animație. [Pr.: *-ne-a-*] — **Cine**[matografie] + **animație.**

CINEÁST, -Ă, *cineaști, -ste,* s.m. și f. Specialist în tehnica sau în arta cinematografică, persoană care realizează filme. [Pr.: *-ne-ast*] — Din fr. **cinéaste.**

CINECENÁCLU, *cinecenacluri,* s.n. Atelier de creație al cineaștilor amatori. — **Cine**[ast] + **cenaclu.**

CINECLÚB, *cinecluburi,* s.n. Asociație a cineaștilor neprofesioniști, al cărei scop este formarea culturii cinematografice a membrilor ei. — Din fr. **ciné-club.**

CINECLUBÍST, -Ă, *cineclubiști, -ste,* s.m. și f. Membru al unui cineclub. — **Cineclub** + suf. *-ist.*

CINEFÍL, -Ă, *cinefili, -e,* s.m. și f. Persoană amatoare de filme care frecventează mult spectacolele cinematografice. G (Adjectival) *Public cinefil.* — Din fr. **cinéphile.**

CINEFILÍE, *cinefilii,* s.f. Pasiune pentru filme de cinema. — Din fr. **cinéphilie.**

CINEGÈTIC, -Ă, *cinegetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De vânătoare, privitor la vânătoare; vânătoresc. **2.** S.f. Arta vânătorii. — Din fr. **cynégétique.**

CINÉL[1] interj. (Adesea repetat) Formulă cu care încep unele ghicitori. — Cf. cimili.

CINÉL[2], *cinele,* s.n. (Muz.) Cimbal. — Din it. **cinelli.**

CINEMÁ s.n. Cinematograf. — Din fr. **cinéma.**

CINEMASCÓP, s.n. Procedeu de proiecție a filmelor cinematografice pe un ecran lat, care mărește în mod apreciabil câmpul vizual al spectatorului; film realizat prin acest procedeu. — Din fr. **cinémascope.**

CINEMATÉCĂ, *cinemateci,* s.f. **1.** Arhivă în care se păstrează filmele cinematografice. **2.** Cinematograf în care sunt proiectate filme reprezentative din istoria cinematografiei. — Din fr. **cinémathèque.**

CINEMÁTIC, -Ă, *cinematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a mecanicii care se ocupă cu studiul mișcării corpurilor, independent de masele lor și de cauzele care produc mișcarea. **2.** Adj. Care aparține cinematicii (**1**), privitor la cinematică. — Din fr. **cinématique.**

CINEMATOGRÁF, *cinematografe,* s.n. **1.** Sală de spectacole destinat proiectării filmelor cinematografice în fața publicului spectator; cinema. **2.** Cinematografie. — Din fr. **cinématographe.**

CINEMATOGRAFIÁ, *cinematografiez,* vb. I. Tranz. A filma. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **cinématographier.**

CINEMATOGRÁFIC, -Ă, *cinematografici, -ce,* adj. Care ține de cinematograf, privitor la cinematograf sau la cinematografie. — Din fr. **cinématographique.**

CINEMATOGRAFÍE, *cinematografii,* s.f. Tehnica și arta înregistrării fotografice a unor scene, a unor peisaje etc. pe un film special și a reproducerii lor prin proiectare luminoasă pe un ecran, astfel încât să dea iluzia unui spectacol viu; industrie producătoare de filme; cinematograf. — Din fr. **cinématographie.**

CINEMATOGRAFIÉRE s.f. Acțiunea de *a cinematografia* și rezultatul ei; filmare. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **cinematografia.**

CINERADIOGRAFÍE, *cineradiografii,* s.f. Tehnică radiografică permițând efectuarea de imagini în mișcare. [Pr.: *-di-o-*] — **Cine**[matografie] + **radiografie.**

CINERÁMA s.f. Procedeu de filmare pe trei pelicule și de proiectare sincronizată a imaginilor astfel obținute cu ajutorul a trei aparate de proiecție pe un ecran semicircular. — Din fr. **cinérama.**

CINERÁRĂ, *cinerare,* adj. (În sintagma) *Urnă cinerară* = urnă în care se păstrează cenușa morților; cenușar. — Din fr. **cinéraire,** lat. **cinerarius.**

CINERÁRIA s.f. Plantă decorativă cu frunze mari și cu flori de diferite culori, grupate în buchete *(Cineraria hybrida).* [Pr.: *-ri-a*] — Din lat. **cineraria.** Cf. fr. cinéraire.

CINERÍT s.n. Cenușă vulcanică consolidată folosită în industria cimentului. — Din fr. **cinérite.**

CINEROMÁN, *cineromane,* s.n. Roman[1] scris în vederea transpunerii lui cinematografice. — Din fr. **cinéroman.**

CINESCÓP, *cinescoape,* s.n. Tub catodic folosit pentru redarea imaginilor de televiziune. — Din fr. **cinéscope.**

CINÉTIC, -Ă, *cinetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de mișcare, privitor la mișcare. G *Energie cinetică* = energie dezvoltată de un corp în mișcare, egală cu jumătatea produsului dintre masa corpului și pătratul vitezei lui. **2.** S.f. Ramură a mecanicii care studiază legile fenomenelor fizice bazate pe mișcarea materiei. **3.** S.f. (În sintagma) *Cinetică chimică* = ramură a chimiei fizice care studiază evoluția reacțiilor chimice și influența factorilor fizico-chimici asupra desfășurării acestor reacții. — Din fr. **cinétique.**

CINEVÁ pron. nehot. Un om oarecare (dintre mai mulți), o persoană pe care n-o cunoaștem (sau care nu trebuie sau nu vrem să fie numită); oarecine, careva, cinevași. F (Fam.; purtând accentul în frază) Un om de valoare, de seamă. [Gen.-dat.: *cuiva*] — **Cine + va.**

CINEVÁȘI pron. nehot. (Înv.) Cineva. [Var.: (pop.) **cinevášilea** pron. nehot.] — **Cineva + și.**

CINEVÁȘILEA pron. nehot. v. **cinevași.**

CINÉ-VERITÉ s.n. (Cin.) Gen de cinematografie care acordă mare importanță improvizației și își propune să surprindă realitatea în toată spontaneitatea ei. [Pr.: *sineverité*] — Cuv. fr.

CINGĂTOÁRE, *cingători,* s.f. Fâșie de pânză, de mătase, de piele etc. care servește cuiva la încins mijlocul. — [În]**cinge** + suf. *-ătoare.*

CÍNIC, -Ă, *cinici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni: adesea substantivat) Care manifestă o atitudine condamnabilă, sfidând regulile moralei, normele de conviețuire socială și de bună-cuviință; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează, exprimă asemenea atitudini. **2.** (În sintagmele) *Filosofie cinică* = doctrină filosofică din Grecia antică, care nu recunoștea normele sociale existente și preconiza o viață simplă și reîntoarcerea la natură. *Filosof cinic* (și substantivat) = adept al filosofiei cinice. — Din fr. **cynique,** lat. **cynicus.**

CINÍSM, *cinisme,* s.n. Atitudinea omului cinic (**1**), faptă de om cinic. — Din fr. **cynisme,** lat. **cynismus.**

CINOCEFÁL, *cinocefali,* s.m. Specie de maimuță care trăiește în Africa și care se caracterizează prin botul prelung, ca al unui câine, și prin coada lungă. — Din fr. **cynocéphale,** lat. **cynocephalus.**

CINÓVNIC, *cinovnici,* s.m. (Înv.) Funcționar de stat (de rang inferior). — Din rus. **činovnik.**

CINQUECENTÍST, *cinquecentiști,* s.m. (Livr.) Scriitor sau creator de artă din cinquecento. [Pr.: *-cĭe-*] — Din it. **cinquecentista.**

CINQUECÉNTO s.n. Denumire dată artei și culturii italiene din sec. XVI. [Pr.: *-cue-*] — Cuv. it.

CÍNSPRECE num. card. v. **cincisprezece.**

CÍNSPRECELEA, CÍNSPRECEA num. ord. v. **cincisprezecelea.**

CÍNSPREZECE num. card. v. **cincisprezece.**

CÍNSPREZECELEA, CÍNSPREZECECEA num. ord. v. **cincisprezecelea.**

CÍNSTE s.f. **I. 1.** Onestitate, probitate, corectitudine. G Expr. *Pe cinstea mea!* spune cineva pentru a întări și garanta autenticitatea unei afirmații făcute. **2.** Virtute, fidelitate, castitate. **II. 1.** Respect, stimă, considerație, prețuire. G Loc. adv. *Cu cinste* = în mod onorabil, după merit. G Expr. *A da cinstea pe rușine* = a se face de rușine, a se compromite. **2.** Onoare, favoare. G Loc. adv. *În cinstea* (cuiva sau a ceva) = pentru a onora (pe cineva sau ceva), spre lauda sau preamărirea (cuiva sau a ceva). G Expr. *A-i face cinste* (cuiva) = a servi cuiva spre laudă, a-i face onoare. **3.** Ceremonial, paradă, fast. **III.** (Concr.; pop.) **1.** Dar, cadou, plocon. G Loc. adj. *Pe cinste* = care este foarte bun, foarte frumos; grozav, strașnic. **2.** Ospăț, ospătare (în care predomină băutura). G Expr. *A face cinste* = a oferi cuiva de băut (și de mâncat) într-un local, plătindu-i consumația; a trata, a cinsti. F Băutură alcoolică. — Din sl. **čĭsti.**

CINSTÉȚ, *cinsteți,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă și cleioasă și cu flori galbene punctate cu brun; brânca-porcului *(Salvia glutinosa).* — Din ucr. **čystec.**

CINSTÍ, *cinstesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A respecta, a onora, a prețui pe cineva sau ceva; a da cuiva cinstea cuvenită. **2.** (Pop.) A face cuiva un dar, un cadou; a da cuiva un bacșiș. **3.** (Fam.) A ospăta, a trata (cu băutură); a plăti consumația cuiva. F A închina, a bea în onoarea cuiva sau a ceva. F Refl. A bea o băutură alcoolică. *Ne-am cinstit cu o țuică.* — Din sl. **čьstiti.**

CINSTÍRE, *cinstiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) cinsti* și rezultatul ei; considerație, respect. **2.** (Înv.) Demnitate înaltă ocupată de cineva. — V. **cinsti.**

CINSTÍT, -Ă, *cinstiți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este de bună-credință; onest, corect; care nu înșală. **2.** Virtuos, fidel, cast. **3.** (Înv.) Vrednic de respect; stimat, onorat. — V. **cinsti.**

CÍNTEZ, *cintezi,* s.m. Cintezoi. [Acc. și: *cintéz*] — Din **cinteză** (derivat regresiv).

CÍNTEZĂ, *cinteze,* s.f. Mică pasăre cântătoare cu ciocul conic, scurt și tare, cu penajul cenușiu-albăstrui sau brun-roșcat, având pe aripă o dungă albă *(Fringilla coelebs).* [Acc. și: *cintéză.* — Var.: (reg.) **cíntiță** s.f.] — Et. nec.

CINTEZÓI, *cintezoi,* s.m. Bărbătușul cintezei; cintez. [Var.: (reg.) **cintițói** s.m.] — **Cintez** + suf. *-oi.*

CINTIRÍM s.n. v. **țintirim.**

CÍNTIȚĂ s.f. v. **cinteză.**

CINTIȚÓI s.m. v. **cintezoi.**

CÍNTRU, *cintre,* s.n. Partea concavă a unei bolți sau a unui arc; cofraj sau construcție provizorie folosită ca tipar și element de susținere a unui arc sau a unei bolți. — Din fr. **cintre.**

CINZEÁCĂ, *cinzeci,* s.f. Unitate de măsură de capacitate (pentru băuturi) egală cu aproximativ 0,16 litri. F Sticluță care are această capacitate și în care se servește o băutură alcoolică; conținutul unei astfel de sticluțe. — Din **cincizeci.**

CINZÉCI num. card. v. **cincizeci.**

CINZÉCILEA, CINZÉCEA num. ord. v. **cincizecilea.**

CIOÁCĂ, *cioace,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două console orizontale ale războiului de țesut, fixate pe stâlpii din mijloc și pe care se sprijină vatalele. **2.** (Arg.) Balivernă. G Expr. (Fam.) *A se ține de cioace* = a se ține de glume, de șmecherii. — Et. nec.

CIOÁCLĂ, *cioacle,* s.f. (Reg.) Sanie mică (folosită mai ales pentru căratul lemnelor din pădure); încărcătură care încape pe o astfel de sanie. — Din magh. **csáklya** „prăjină cu vârf încârligat".

CIOÁNCĂ, *cioance,* s.f. (Reg.) Lulea cu coadă scurtă. — Et. nec.

CIOÁNDĂ s.f. (Reg.) Ceartă ușoară; ciondăneală. — Din **ciondăni** (derivat regresiv).

CIOÁRĂ, *ciori,* s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de păsări din familia corbului, cu penajul negru sau cenușiu, cu cioc conic și puternic *(Corvus).* G *Cioară pucioasă* = dumbrăveancă *(Coracias garrulus).* G Expr. *Cât (*sau *ca) cioara în par* = foarte puțin, sporadic. (Fam.) *Cum* (sau *ce) ciorile?* = (exprimă nemulțumire) cum (sau ce) naiba? cum (sau ce) dracul? **2.** Epitet dat unui om brunet, oacheș. — Cf. alb. s o r r ë.

CIOÁRECI s.m. pl. **1.** Pantaloni țărănești strânși pe picior, din pănură sau din dimie, adesea împodobiți cu găitane. **2.** (Reg.) Ciorapi de dimie. — Et. nec.

CIOÁRSĂ, *cioarse,* s.f. (Înv. și reg.) Unealtă cu tăiș uzat. F Obiect de îmbrăcăminte uzat. [Var.: **gioársă** s.f.] — Cf. ucr. c e r s a t i „a zgâria".

CIOÁTĂ s.f. v. **ciot.**

CIOÁTCĂ s.f. v. **ciotcă.**

CIOB, *cioburi,* s.n. Bucată, fragment dintr-un obiect de sticlă, de faianță, de lut etc. spart; hârb. — Cf. tc. ç ö p.

CIOBÁCĂ, *ciobace,* s.f. (Reg.) Luntre pescărească rudimentară, de obicei scobită dintr-un trunchi de copac. — Din ucr. **čobak.**

CIOBÁN, *ciobani,* s.m. **1.** Persoană care paște, păzește și îngrijește oile; păstor, păcurar. F Proprietar de oi; baci. **2.** Compus: *Ciobanul-cu-Oile* = numele unei constelații din emisfera boreală; lira. — Din tc. **çoban.**

CIOBĂNÁȘ, *ciobănași,* s.m. Diminutiv al lui *cioban;* ciobănel. — **Cioban** + suf. *-aș.*

CIOBĂNÉL, *ciobănei,* s.m. Ciobănaș. — **Cioban** + suf. *-el.*

CIOBĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ciobănești,* adj. Care aparține ciobanului, privitor la cioban, specific ciobanului. G *Câine ciobănesc* = nume dat unor rase de câini mari și puternici, folosiți de obicei pentru paza turmelor și a stânii. — **Cioban** + suf. *-esc.*

CIOBĂNÉȘTE adv. Ca ciobanii; *fig.* necioplit, grosolan. — **Cioban** + suf. *-ește.*

CIOBĂNÍ, *ciobănesc,* vb. IV. Intranz. A fi cioban, a sluji ca cioban. F Refl. A se face cioban. — Din **cioban.**

CIOBĂNÍE s.f. Ocupația ciobanului; situația de cioban; ciobănit. — **Cioban** + suf. *-ie.*

CIOBĂNÍT s.n. Ciobănie. — V. **ciobăni.**

CIOBĂNÍȚĂ, *ciobănițe,* s.f. Femeie care paște, păzește și îngrijește oile; soție de cioban; păstoriță, păcurăriță. — **Cioban** + suf. *-iță.*

CIOBÍ, *ciobesc,* vb. IV. Tranz. A știrbi, a sparge în parte sau a crăpa un obiect casant. — Din **ciob.**

CIOBÍRE, *ciobiri,* s.f. Acțiunea de *a ciobi* și rezultatul ei. — V. **ciobi.**

CIOBÍT, -Ă, *ciobiți, -te,* adj. Știrbit, spart în parte, crăpat. — V. **ciobi.**

CIOBOÁTĂ s.f. v. **ciubotă.**

CIOBOTÁR s.m. v. **ciubotar.**

CIOBÓTĂ s.f. v. **ciubotă.**

CIOBOTĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **ciubotăresc.**

CIOBOTĂRÍE[1] s.f. v. **ciubotărie**[1].

CIOBOTĂRÍE[2] s.f. v. **ciubotărie**[2].

CIOBOȚÍCĂ s.f. v. **ciuboțică.**

CIOBULÉȚ, *ciobulețe,* s.n. Diminutiv al lui *ciob.* — **Ciob** + suf. *-uleț.*

CIOC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de lovituri (repetate) într-un obiect sau într-un material dur. — Onomatopee.

CIOC[2]**,** *ciocuri,* s.n. **1.** Partea anterioară, terminală, lunguiață și cornoasă a capului păsărilor, care înlocuiește sistemul dentar; plisc, clonț. F Cantitatea de lichid sau de hrană care încape o dată în cioc (**1**). F Fig. Gură a omului. **2.** Parte sau prelungire ascuțită a unor obiecte; capăt, vârf (ascuțit). **3.** Barbișon, țăcălie. G Expr. (Arg.) *A pune ciocuri* = a minți sau a deforma realitatea. **4.** Compuse: *ciocul-berzei* = plantă erbacee cu frunzele păroase, adânc crestate și cu flori violete-purpurii *(Geranium pratense); ciocul-cucoarei* = mică plantă erbacee cu tulpina păroasă întinsă pe pământ, cu frunze compuse, flori roșii, roz sau albe și fructe lungi, asemănătoare cu un cioc *(Erodium cicutarium); cioc-întors* = pasăre călătoare cu penajul alb pătat cu negru, cu ciocul lung, subțire și ușor arcuit în sus, cu picioarele înalte *(Recurvirostra avosetta); cioc-de-papagal* = formație osoasă în zona marginală a vertebrelor. — Cf. alb. č o k, rom. c i o c[1].

CIOCÁN[1]**,** *ciocane,* s.n. **1.** Unealtă manuală de lovire, de forme și dimensiuni variate, formată dintr-un corp de metal, de lemn, de cauciuc dur etc.. G Expr. *A fi între ciocan și nicovală* = a fi într-o situație critică (din care nu există posibilitate de ieșire). *A sta ciocan pe* (sau *de) capul cuiva* = a insista pe lângă cineva; a-l plictisi cu insistențele. **2.** Nume dat unor obiecte sau instrumente asemănătoare ca formă cu ciocanul (**1**). F Unealtă folosită la lipirea cu cositor a unor metale. F Spec. (Sport) Bilă de metal prinsă de o coardă de sârmă terminată cu un mâner folosită în probele de aruncat; *p. ext.* probă sportivă de atletism practicată cu această bilă. F Spec. Fiecare dintre cele două bețișoare ale țambalului, ale xilofonului etc. F Spec. Fiecare dintre fusele vârtelniței. **3.** Unul dintre cele trei oscioare care alcătuiesc urechea medie. **4.** (În sintagma) *Ciocan de foc* = bombardament de artilerie intens și de scurtă durată. — Din sl. **čekanŭ.**

CIOCÁN[2]**,** *ciocane,* s.n. Pahărel în formă de sticluță, cu gâtul strâmt și lung, din care se bea o băutură alcoolică. F Conținutul unui asemenea pahărel. — Din bg. **čokan,** sb. **čokanj.**

CIOCÁN[3]**,** *ciocani,* s.m. (Reg.) Știulete de porumb (curățat sau nu de boabe); ciocălău. — Din sb. **čokan.**

CIOCĂLẮU, *ciocălăi,* s.m. (Reg.) Ciocan[3]. — Din magh. **csukló.**

CIOCĂNÁR, *ciocănari,* s.m. **1.** Muncitor dintr-o echipă de nituit cu mâna; muncitor calificat care lucrează cu un ciocan[1]. **2.** (Depr.) Muncitor necalificat. — **Ciocan**[1] + suf. *-ar.*

CIOCĂNÁȘ[1]**,** (**1**) *ciocănașe,* s.n., (**2**) *ciocănași,* s.m. **1.** S.n. Ciocănel. **2.** S.m. Muncitor care sparge cu ciocanul[1] sarea în ocne. — **Ciocan**[1] + suf. *-aș.*

CIOCĂNÁȘ[2]**,** *ciocănașe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *ciocan*[2]. — **Ciocan**[2] + suf. *-aș.*

CIOCĂNÉL, *ciocănele,* s.n. Diminutiv al lui *ciocan*[1]*; spec.* ciocan[1] mic cu care se lovesc coardele țambalului, xilofonului, toba, toaca etc.; ciocănaș[1]. — **Ciocan**[1] + suf. *-el.*

CIOCĂNÍ, *ciocănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A bate repetat (cu degetul sau cu un obiect) într-un corp tare; *spec.* a bate cu degetul (îndoit) în ușă, în fereastră (pentru a solicita intrarea, pentru a atrage atenția etc.). F Tranz. A lovi ușor cu degetele în toracele sau în abdomenul unui pacient, pentru a cerceta starea unor organe interne. F Tranz. și refl. recipr. (Fam.) A (se) bate (ușor). **2.** Intranz. A lucra ceva lovind cu ciocanul[1]; *p. ext.* a face, a lucra unele lucruri (mărunte). **3.** Tranz. Fig. A bate la cap; a cicăli, a pisa. [Prez. ind. și: *ciócăn*] — Din **ciocan**[1].

CIOCĂNÍRE, *ciocăniri,* s.f. Acțiunea de *a ciocăni.* — V. **ciocăni.**

CIOCĂNÍT, *ciocănituri,* s.n. Faptul de *a ciocăni;* zgomot produs de lovituri repetate într-un corp tare; ciocănitură. — V. **ciocăni.**

CIOCĂNITOÁRE, *ciocănitori,* s.f. Nume dat mai multor specii de păsări agățătoare de pădure cu aripile scurte, cu cioc conic, puternic, care

ciocănesc coaja copacilor, distrugând insectele dăunătoare şi larvele lor; ghionoaie. [Pl. şi: *ciocănitoare*] — **Ciocăni** + suf. *-toare.*

CIOCĂNITÚRĂ, *ciocănituri,* s.f. Ciocănit. — **Ciocăni** + suf. *-tură.*

CIOCÂRLÁN, *ciocârlani,* s.m. **1.** Pasăre de culoare brună-cenuşie, cu un moţ în vârful capului *(Galerida cristata).* **2.** Bărbăţuşul ciocârliei. — Cf. cioc[2].

CIOCÂRLÍE, *ciocârlii,* s.f. **1.** Pasăre cântătoare mică, cu penele pestriţe, care zboară vertical la mare înălţime *(Alauda arvensis).* **2.** (Art.) Numele unui celebru cântec popular care imită trilul ciocârliei (**1**). — Cf. ciocârlan.

CIOCÂRTÍ, *ciocârtesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A ciopârţi (**1**). **2.** A ciopli (**1**). — Cf. ciopârţi.

CIOCHÍE, *ciochii,* s.f. Unealtă de dogărie care serveşte la fixarea cercurilor pe butoaie. [Acc. şi: *cióchie*] — Din magh. **csáklya.**

CIOCHINÁR, *ciochinare,* s.n. Mănunchi de cureluşe scurte, având la capete ochiuri sau inele, de care vânătorii atârnă păsările vânate. — **Ciochină** + suf. *-ar.*

CIOCHÍNĂ, *ciochine,* s.f. Partea din spate a şeii, de care se poate lega traista, desagii etc. — Cf. tc. çıkın „raniţă, traistă".

CIOCLÉJ, *ciocleji,* s.m. (Reg.) Partea de jos a tulpinii porumbului, rămasă la nivelul pământului după ce restul tulpinii a fost tăiat la recoltare. — Et. nec.

CIOCLOVÍNĂ, *cioclovine,* s.f. (Pop.) Termen de dispreţ dat unui om arogant, parvenit. — Cf. ciocoi[1].

CIÓCLU, *ciocli,* s.m. Persoană care transportă morţii la groapă. — Cf. bg. čokla.

CIOCMĂNÍ, *ciocmănesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate la cap; a cicăli; a pisălogi. F Refl. recipr. A se certa. — Cf. ciocni.

CIOCNEÁLĂ, *ciocneli,* s.f. Ciocnire; ciocnet. — **Ciocni** + suf. *-eală.*

CIÓCNET, *ciocnete,* s.n. Zgomot produs de lovirea a două obiecte tari. — **Ciocni** + suf. *-et.*

CIOCNÍ, *ciocnesc,* vb. IV. **1.** Refl. (recipr.) intranz. şi tranz. A (se) lovi, a (se) izbi (unul) de altul (făcând zgomot). F Tranz. A lovi ouăle roşii unul de altul cu unul dintre capete, conform tradiţiei legate de Paşte. F Tranz. (Despre pui) A sparge coaja oului în care s-a dezvoltat, pentru a ieşi din el. F Tranz. A lovi uşor unul de altul paharele de băutură, în semn de urare. **2.** Tranz. A lovi un obiect fragil, producându-i o crăpătură, o plesnitură; a face să crape, să plesnească. **3.** Refl. recipr. Fig. (Despre interese, idei etc.) A fi sau a veni în contradicţie. **4.** Refl. recipr. Fig. (Despre armate adverse; rar, despre oameni) A se încăiera, a se bate. — Cf. bg. čukna, ucr. koknuti.

CIOCNÍRE, *ciocniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) ciocni.* **1.** Lovire (însoţită de zgomot) între două obiecte tari; ciocnitură. **2.** Fig. Luptă între interese sau idei diferite. **3.** Fig. Bătălie, luptă între două armate sau două grupuri adverse de oameni. — V. **ciocni.**

CIOCNÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) ciocni.* — V. **ciocni.**

CIOCNÍT[2], -Ă, *ciocniţi, -te,* adj. **1.** Crăpat, plesnit. **2.** Fig. (Ir.) Ţicnit. — V. **ciocni.**

CIOCNITÚRĂ, *ciocnituri,* s.f. **1.** Ciocnire (**1**). **2.** Crăpătură, fisură produsă într-un obiect (în urma loviriі lui cu altul). — **Ciocni** + suf. *-tură.*

CIOCOÁICĂ, *ciocoaice,* s.f. Termen de dispreţ pentru o femeie parvenită (de la sate); soţie de ciocoi[1]; *p. ext.* boieroaică. — **Ciocoi[1]** + suf. *-oaică.*

CIOCOFLEÁNDURĂ, *ciocoflenduri,* s.f. (Peior. şi ir.) Ciocoi[1]. [Pl. şi: *ciocoflendure*] — **Ciocoi[1] + fleandură.**

CIOCÓI[1], *ciocoi,* s.m. **1.** Termen de dispreţ pentru un parvenit (mai ales la sate) din rândurile arendaşilor, vătafilor etc.; ciocofleandură; *p. ext.* boier. **2.** (Înv.) Fecior în casă, servitor angajat la un boier. — Et. nec.

CIOCOÍ[2], *ciocoiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A deveni ciocoi[1] (**1**), a-şi însuşi apucături de ciocoi[1]; *p. ext.* a se boieri. **2.** Fig. (Rar) A fi slugarnic, a se linguşi. — Din **ciocoi[1].**

CIOCOIÁŞ, *ciocoiaşi,* s.m. Diminutiv al lui *ciocoi*[1]. [Pr.: *-co-ias*] — **Ciocoi[1]** + suf. *-aş.*

CIOCOIÉSC, -IÁSCĂ, *ciocoieşti,* adj. Care ţine de ciocoi[1], privitor la ciocoi[1], specific ciocoilor[1]. [Pr.: *-co-iesc*] — **Ciocoi[1]** + suf. *-esc.*

CIOCOÍME s.f. Mulţime de ciocoi[1]; totalitatea ciocoilor[1]. — **Ciocoi[1]** + suf. *-ime.*

CIOCOÍSM, *ciocoisme,* s.n. **1.** Situaţie de ciocoi[1]; purtare, apucătură de ciocoi[1]; *p. ext.* parvenitism. **2.** Fig. Slugărnicie, lipsă de demnitate. — **Ciocoi[1]** + suf. *-ism.*

CIOCOLÁDĂ s.f. v. **ciocolată.**

CIOCOLÁTĂ, *ciocolate,* s.f. **1.** Preparat comestibil făcut dintr-un amestec solidificat de pulbere de cacao şi de zahăr (cu adaos de ingrediente). F Baton, bucată din acest preparat. **2.** Băutură preparată din praf de ciocolată (**1**) sau de cacao dizolvat în lapte sau în apă. [Var.: **şocolátă, ciocoládă** s.f.] — Din it. **cioccolata.** Cf. fr. chocolat, germ. Schokolade.

CIOCOLATIÉR, *ciocolatieri,* s.m. Muncitor într-o fabrică de ciocolată. [Pr.: *-ti-er*] — După fr. **chocolatier.**

CIOCOLATÍU, -ÍE, *ciocolatii,* adj. (Fam.) De culoarea ciocolatei. — **Ciocolată** + suf. *-iu.*

CIOCULÉŢ, *cioculeţe,* s.n. Diminutiv al lui *cioc*[2]. — **Cioc[2]** + suf. *-uleţ.*

CIOFLINGÁR, *cioflingari,* s.m. (Pop. şi fam.) Om de nimic, secătură, vagabond. F Epitet ironic pe care ţăranii îl dădeau celor care umblau îmbrăcaţi în haine orăşeneşti. — Cf. germ. Schuhflicker „cârpaci".

CIOHODÁR, *ciohodari,* s.m. Slujbaş la curtea domnească din Ţara Românească şi Moldova având obligaţia să îngrijească de încălţămintea domnului sau îndeplinind funcţia de lacheu al acestuia. — Din tc. **çuhadar.**

CIOLÁC, -Ă, *ciolaci, -ce,* adj. (Reg.; despre mâini, picioare; *p. ext.* despre oameni) Ciung; schilod; paralizat. — Din tc. **çolak.**

CIOLÁN, *ciolane,* s.n. **1.** Os (mare) de animal (tăiat, cu sau fără carne pe el) sau (fam.) os de om. F Expr. *A da (cuiva) un ciolan de ros* = a da (cuiva) posibilitatea de a obţine avantaje sau profituri materiale. *A umbla după ciolan* = a umbla după profituri materiale. *A scăpa ciolanul din mână* = a pierde o situaţie avantajoasă. **2.** (Fam.) Membru al corpului; (la pl.) schelet al corpului. G Expr. *A i se muia* (cuiva) *ciolanele* = a-i slăbi puterile, a se moleşi. *A-i trece* (cuiva) *ciolan prin ciolan* = a fi foarte obosit. *A-i rupe* (sau *a-i frânge, a-i muia* cuiva) *ciolanele* = a bate tare (pe cineva). *A-i putrezi* (cuiva) *ciolanele* = a fi mort (de mai multă vreme). *A-i rămâne ciolanele (pe) undeva* = a muri departe de casă, prin locuri străine. **3.** (Reg.) Obadă (a roţii de car). — Din sl. **članŭ.**

CIOLĂNÁŞ, *ciolănaşe,* s.n. Diminutiv al lui *ciolan;* ciolănel. — **Ciolan** + suf. *-aş.*

CIOLĂNÉL, *ciolănele,* s.n. Ciolănaş. — **Ciolan** + suf. *-el.*

CIOLĂNÓS, -OÁSĂ, *ciolănoşi, -oase,* adj. (Fam.) Cu oase mari, ieşite în relief; osos. — **Ciolan** + suf. *-os.*

CIOLPÁN, *ciolpani,* s.m. (Pop.) Trunchi de arbore fără crengi (şi uscat), rămas în pământ; arbore rupt de vânt; arbore bătrân. — Et. nec.

CIOLTÁR, *cioltare,* s.n. (Înv. şi pop.) Pătură (de postav), de obicei înflorată sau împodobită cu diferite cusături, care se pune sub şa. — Din tc. **çultari.**

CIOMÁG, *ciomege,* s.n. Băţ mare şi gros, adesea cu măciulie sau întărit cu fier la unul din capete; bâtă. F Lovitură, bătaie dată cuiva cu un astfel de băţ. — Din tc. **çomak.**

CIOMĂGÁR, *ciomăgari,* s.m. (Fam.) Ciomăgaş. — **Ciomag** + suf. *-ar.*

CIOMĂGÁŞ, *ciomăgaşi,* s.m. (Rar) Om înclinat spre ceartă şi bătaie; bătăuş, ciomăgar. — **Ciomag** + suf. *-aş.*

CIOMĂGEÁLĂ, *ciomăgeli,* s.f. (Fam.) Bătaie cu ciomagul; *p. gener.* bătaie zdravănă. — **Ciomăgi** + suf. *-eală.*

CIOMĂGÉL, *ciomăgele,* s.n. Diminutiv al lui *ciomag.* — **Ciomag** + suf. *-el.*

CIOMĂGÍ, *ciomăgesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Fam.) A (se) bate cu ciomagul; *p. gener.* a (se) bate zdravăn. — Din **ciomag.**

CIONDĂNEÁLĂ, *ciondăneli,* s.f. (Fam.) Ceartă uşoară; dispută trecătoare; cioandă, ciorovăială. — **Ciondăni** + suf. *-eală.*

CIONDĂNÍ, *ciondănesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Fam.) A se certa cu cineva pentru nimicuri fără a-şi spune vorbe grele, a se împunge cu vorba; a se ciorovăi. F Tranz. A certa pe cineva în mod repetat sau insistent. — Cf. săs. schänden.

CIONT, CIOÁNTĂ adj. v. **ciunt.**

CIONTÁ vb. I v. **ciunti.**

CIONTÍ vb. IV v. **ciunti.**

CIOPÁTĂ, *ciopăţi,* s.f. (Reg.) Bucată de carne tăiată din trupul unui om sau al unui animal. — Din magh. **csapat** „grămadă, ceată".

CIOPÂRTÍ vb. IV v. **ciopârţi.**

CIOPÂRŢEÁLĂ, *ciopârţeli,* s.f. Ciopârţire. — **Ciopârţi** + suf. *-eală.*

CIOPÂRŢÍ, *ciopârţesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A tăia în bucăţi (şi la întâmplare) o fiinţă sau o parte a trupului ei; a ciocârti. **2.** A tăia un obiect în mod neregulat sau la întâmplare; a ciopli neîndemânatic. [Var.: (înv. şi pop.) **ciopârtí** vb. IV] — Din **ciopa**(**r**)**tă** (modificat după *parte).*

CIOPÂRŢÍRE, *ciopârţiri,* s.f. Acţiunea de *a ciopârţi;* ciopârţeală. — V. **ciopârţi.**

CIOPLEÁLĂ, *ciopleli,* s.f. (Rar) Cioplire. — **Ciopli** + suf. *-eală.*

CIOPLÍ, *cioplesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A desprinde, prin lovituri aplicate cu un instrument ascuţit, aşchii dintr-o bucată de lemn, de piatră etc., pentru a da materialului o formă oarecare; a ciocârti. F Spec. A sculpta. **2.** Tranz. Fig. A aduce îmbunătăţiri (stilistice, de exprimare etc.) unei lucrări (literare, ştiinţifice etc.); a cizela. **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A căpăta deprinderi civilizate, a deveni politicos; a se cultiva, a se cizela. — Din bg. **čoplja,** sb. **čopljiti.**

CIOPLÍRE, *ciopliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) ciopli;* cioplează. — V. **ciopli.**

CIOPLÍT s.n. Faptul de *a (se) ciopli.* — V. **ciopli.**

CIOPLITÓR, -OÁRE, *cioplitori, -oare,* s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. Persoană care cioplеşte, care se ocupă cu cioplitul. **2.** S.n. Rindea cu talpa curbă; *p. ext.* cuţitoaie. **3.** S.n. Unealtă cu care potcovarul curăţă copita calului. — **Ciopli** + suf. *-tor.*

CIOPLITÚRĂ, *ciopluri,* s.f. **1.** Faptul de a ciopli. **2.** Lucru, obiect cioplit, rezultat prin cioplire. **3.** (De obicei cu sens colectiv) Surcea, aşchie căzută prin cioplire. — **Ciopli** + suf. *-tură.*

CIOPÓR, *ciopoare,* s.n. **1.** Grup de animale de acelaşi fel (şi de aceeaşi vârstă). **2.** Grup, ceată, mulţime de oameni. — Din magh. **csoport.**

CIORÁP, *ciorapi,* s.m. **1.** Obiect de îmbrăcăminte care acoperă piciorul, confecţionat din fire de bumbac, de lână, de mătase sau din fire sintetice. G Compus: *ciorap-chilot* sau *ciorap-pantalon* = ciorap lung, continuat cu chilot; dres[3] (**1**). G Expr. *A strânge bani la ciorap* = a aduna bani, a face economii. **2.** Tub izolant cu care se îmbracă capetele bobinelor electrice. — Din tc. **çorab.**

CIORĂPĂRÍE, (**2**) *ciorăpării,* s.f. **1.** Grămadă, mulţime, sortimente de ciorapi. **2.** Magazin sau secţie într-un magazin unde se vând ciorapi. — **Ciorap** + suf. *-ărie.*

CIORBAGÍU[1], *ciorbagii,* s.m. **1.** Ofiţer de ieniceri; comandant al unui regiment de ieniceri. **2.** (Înv.) Primar rural (turc). — Din tc. **çorbacı.**

CIORBAGÍU[2], *ciorbagii,* s.m. Persoană căreia îi place mult ciorba. — **Ciorbă** + suf. *-agiu.*

CIÓRBĂ, *ciorbe,* s.f. Fel de mâncare care constă dintr-o zeamă (acrită) preparată cu legume, adesea şi cu carne. G Expr. *A se amesteca în ciorba cuiva* (sau *a altuia)* = a se amesteca (nedorit) în afacerile, în treburile altuia. *A pune* (sau *a băga* etc.) *pe toţi într-o ciorbă* = a considera şi a trata la fel mai mulţi oameni, fără a ţine seamă de valoarea, situaţia etc. lor deosebită. — Din tc. **çorba.**

CIORCHÍNĂ s.f. v. **ciorchine.**

CIORCHÍNE, *ciorchini,* s.m. Tip de inflorescenţă caracterizat prin dezvoltarea unui ax principal, de-a lungul căruia se înşiră numeroase ramificaţii cu flori; racem, grapă; grupare de fructe aşezate în mod corespunzător cu inflorescenţa descrisă mai sus; *spec.* strugure. [Var.: **ciorchínă** s.f.] — Et. nec.

CIORDEÁLĂ, *ciordeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a ciordi;* şterpeleală, ciordit. — **Ciordi** + suf. *-eală.*

CIORDÍ, *ciordesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A fura (lucruri mărunte); a şterpeli. — Din ţig. **cior** (part. *ciordiom).*

CIORDÍT s.n. (Fam.) Faptul de *a ciordi;* ciordeală, şterpeleală. — V. **ciordi.**

CIORMOIÁG, *ciormoiagi,* s.m. Plantă erbacee cu flori albe-roşietice *(Melampyrum cristatum).* [Pr.: *-mo-iag*] — Cf. magh. csormolya.

CIÓRNĂ, *ciorne,* s.f. Lucrare scrisă provizoriu, în primă redactare; concept, bruion. — Din rus. **ciornîi** „negru".

CIOROÁICĂ, *cioroaice,* s.f. **1.** Cioară. **2.** Epitet dat unei femei brunete, oacheşe. — **Cioroi** + suf. *-oaică.*

CIORÓI, *cioroi,* s.m. **1.** Bărbăţuşul ciorii. **2.** Epitet dat unui om brunet, oacheş; cioară. **3.** Nume dat mai multor plante erbacee cu flori galbene dispuse în capitule şi cu fructe achene *(Inula).* — **Cioară** + suf. *-oi.*

CIOROPÍNĂ, *cioropine,* s.f. (Peior.) Ţigan. — Cf. cioroi.

CIOROVĂÍ, *ciorovăiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Fam.) A se certa cu cineva pentru nimicuri şi fără a-şi spune cuvinte grele; a se ciondăni. — Et. nec.

CIOROVĂIÁLĂ, *ciorovăieli,* s.f. (Fam.) Ceartă uşoară (pentru nimicuri); ciorovăire, ciondăneală. [Pr.: *-vă-ia-*] — **Ciorovăi** + suf. *-eală.*

CIOROVĂÍRE, *ciorovăiri,* s.f. (Rar) Ciorovăială. — V. **ciorovăi.**

CIORPÁC, *ciorpace,* s.n. Unealtă de pescuit făcută dintr-un săculeţ de plasă cu coadă şi folosită de obicei la scoaterea din apă a peştelui prins cu alte unelte; minciog. — Din rus. **čerpak.**

CIORTÁN, *ciortani,* s.m. Crap de 1–2 kilograme. — Din tc. **çortan.**

CIORTĂNÁŞ, *ciortănaşi,* s.m. Diminutiv al lui *ciortan;* crap mai mic de un kilogram. — **Ciortan** + suf. *-aş.*

CIOŞMĂLÍ vb. IV v. **cioşmoli.**

CIOŞMOLÍ, *cioşmolesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre oameni) A se frământa, a se zvârcoli (în aşternut). F A se codi, a ezita să facă ceva. [Var.: **cioşmălí** vb. IV] — Et. nec.

CIOT, *cioturi,* s.n. **1.** (În forma **cioată**) Parte rămasă dintr-un copac după ce restul a fost tăiat sau rupt. F Nod proeminent într-un trunchi, într-o ramură, într-o scândură etc. **2.** Parte rămasă dintr-un picior, dintr-un braţ sau (la animale) din coadă, după ce restul a fost tăiat, rupt. F Parte mică rămasă dintr-un obiect (de formă lungă). *Un ciot de creion.* [Var.: (pop.) **cioátă** s.f., (rar) **ciótur** s.n.] — Et. nec.

CIÓTCĂ, *ciotci,* s.f. (Reg.) **1.** Grămadă, mulţime de fiinţe adunate laolaltă. **2.** Buturugă, ciot, rădăcină de copac. [Var.: **cioátcă** s.f.] — Cf. magh. csutka.

CIOTORÓS, -OÁSĂ adj. v. **cioturos.**

CIÓTUR s.n. v. **ciot.**

CIOTURÓS, -OÁSĂ, *cioturoşi, -oase,* adj. (Despre copaci, lemne, obiecte de lemn etc.) Cu multe cioturi sau noduri; noduros. F Fig. (Despre mâini, picioare, degete etc.) Cu oasele proeminente (care fac impresia unor crengi sau rădăcini uscate). [Var.: **ciotorós, -oásă** adj.] — **Ciot** + suf. *-os.*

CIOVÉI, *cioveie,* s.n. (Reg.) Obiect casnic (vechi şi fără valoare). — Et. nec.

CIOVÍCĂ, *ciovici,* s.f. **1.** Pasăre cu pene măslinii, albe sau gălbui pe guşă, cu coada ca de rândunică, care trăieşte prin lagunele de lângă mare *(Glareola pratincola).* **2.** (Reg.) Nagâţ. [Var.: **ciovlícă** s.f.] — Formaţie onomatopeică.

CIOVLÍCĂ s.f. v. **ciovică.**

CIOZVÁRTĂ, *ciozvârte,* s.f. Sfert dintr-un animal tăiat; *p. ext.* bucată mare de carne tăiată din trupul unui animal; halcă. — Din bg. **četvărt.**

CIP, *cipuri,* s.n. (Electron.) Bucată mică de material semiconductor care suportă unul sau mai multe circuite integrate. — Din engl. **chip.**

CIP-CIRÍP interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice ale păsărelelor. — Onomatopee.

CIPERACÉE, *ciperacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee cu rizom, cu tulpină în trei muchii, cu flori mici şi fructe achene; (şi la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **cypéracée.**

CIPÍC, *cipici,* s.m. **1.** Papuc de lână împletită sau de stofă. **2.** (Înv.) Gheată (fină); pantof. [Var.: (reg.) **ciupíc** s.m.] — Din bg. **čepik.**

CIPILÍCĂ, *cipilici,* s.f. (Fam.) Căciuliţă, basc mic care se poartă pe creştetul capului. — Et. nec.

CIPOLÍN s.n. **1.** Marmură albă care conţine mică sau alte minerale colorate, în straturi ce traversează roca. **2.** Motiv decorativ oriental pentru porţelanuri, compus din frunze, fructe şi flori. — Din it. **cipollino.**

CIPRINÍD, *ciprinide,* s.n. (La pl.) Familie de peşti de apă dulce, având ca tip principal crapul; (şi la sg.) peşte din această familie. — După fr. **cyprinidé.**

CIPRINICULTÚRĂ s.f. Ramură a pisciculturii care se ocupă cu creşterea crapului; carpicultură. — Din fr. **cypriniculture.**

CIPRIÓT, -Ă, *cipriоţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Ciprului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Ciprului sau ciprioţilor (**1**), privitor la Cipru ori la ciprioţi. [Pr.: *-pri-ot*] — Din fr. **Cypriote.**

CIR s.n. (Reg.) Zeamă (îngroşată) scoasă din mămăliga care fierbe, înainte de a fi mestecată (şi care se mănâncă separat); terci. — Din ucr. **čyr.**

CIRÁC, *ciraci,* s.m. **1.** Elev, discipol, ucenic. **2.** (Depr.) Persoană care îşi însuşeşte în mod mecanic vederile, părerile etc. cuiva. **3.** (Înv.) Om de încredere al cuiva. — Din tc. **çırak.**

CIRC, *circuri,* s.n. **1.** Spectacol care cuprinde numere de gimnastică, de acrobaţie, dresură de animale, momente comice bufe etc.; ansamblu artistic care organizează astfel de spectacole. **2.** Construcţie de formă rotundă, cu locurile pentru spectatori aşezate în amfiteatru şi având la mijloc o arenă circulară, unde au loc spectacole de circ (**1**). F Incintă neacoperită, în formă de amfiteatru, unde se celebrau jocurile publice la romani. **3.** Depresiune circulară (cu aspect de amfiteatru) formată prin acţiunea de eroziune a unui gheţar, de obicei în regiunile muntoase înalte; căldare. *Circ lunar* = crater lunar. — Din fr. **cirque,** lat. **circus.**

CÍRCA adv. Cam, aproximativ. — Din lat. **circa.**

CIRCADIÁN adj. (Med.; în sintagma) *Ritm circadian* = bioritm caracterizat printr-o alternanţă de 24 de ore . [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **circadien.**

CIRCÁR, *circari,* s.m. Artist de circ. — **Circ** + suf. *-ar.*

CÍRCĂ, *circi,* s.f. (Fam.) Circumscripţie (de poliţie, financiară etc.). — Abr. din **circumscripţie.**

CIRCOMFERÍNŢĂ s.f. v. **circumferinţă.**

CIRCONFLÉX adj. v. **circumflex.**

CIRCORÁMĂ s.f. Procedeu de filmare şi de proiecţie cinematografică pe un mare ecran circular şi într-o sală rotundă. — După rus. **ţirkorama.**

CIRCUÍT, *circuite,* s.n. **1.** Ansamblu de fire şi dispozitive bune conducătoare de electricitate care, împreună cu sursa curentului, formează un traseu închis pentru trecerea unui curent. G (Electron.; în sintagma) *Circuit imprimat* = circuit prefabricat în care conductoarele de legătură şi unele componente sunt realizate sub formă de benzi înguste sau suprafeţe conductoare pe un suport izolant; (impr.) cablaj imprimat. F Sistem de conducte sau de medii prin care pot circula particule materiale. **2.** Totalitatea tranzacţiilor reale şi monetare care au loc între agenţii economici din cadrul unei economii naţionale. F Mişcare a mărfurilor. F Proces de transformare şi de prelucrare a materiei prime în produse finite. **3.** Distanţă care trebuie parcursă pe un traseu mai mult sau mai puţin circular, stabilit dinainte, pentru o probă sportivă; drum, distanţă parcursă de cineva sau de ceva (pe un itinerar prestabilit şi cu întoarcerea la punctul de plecare). G *Circuitul apei în natură* = proces complex prin care apa trece succesiv prin stadiile de evaporaţie, de nori, de precipitaţii, de formare a apelor de suprafaţă şi subterane. — Din fr. **circuit,** lat. **circuitus.**

CIRCULÁ, *círcul,* vb. I. Intranz. **1.** A fi în mişcare, a se deplasa; a umbla. F (Despre vehicule) A se deplasa regulat, organizat (pe un traseu anumit şi la anumite ore). **2.** (Despre lichide, gaze) A fi în mişcare neîntreruptă

(revenind mereu la punctul de plecare). **3.** (Despre idei, ştiri, zvonuri etc.) A se transmite de la unul la altul, a se răspândi. **4.** A folosi în mod curent; a avea valoare. *Moneda aceasta nu mai circulă.* — Din fr. **circuler,** lat. **circulari.**

CIRCULÁBIL, -Ă, *circulabili, -e* adj. **1.** (Despre căi de comunicaţie) Pe care se circulă sau se poate circula. **2.** (Despre vehicule) Care poate circula. — **Circula** + suf. *-bil.*

CIRCULÁNT, -Ă, *circulanţi, -te,* adj. Care circulă; pus, aflat în circulaţie. G *Capital circulant* = parte a capitalului productiv (materii prime şi auxiliare, combustibil etc.) a cărei valoare se transmite în întregime asupra mărfurilor produse (în decursul fiecărui proces de producţie). — Din fr. **circulant.**

CIRCULÁR, -Ă, *circulari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. În formă de cerc; care descrie un cerc. G *Fierăstrău circular* (şi substantivat, n.) = fierăstrău mecanic cu pânza în forma unui disc dinţat, care taie învârtindu-se în jurul propriului ax. F (Adverbial) De jur-împrejur. **2.** Adj., s.f. (Dispoziţie, directivă, ordin de serviciu) care a fost trimis în scris de un organ administrativ unei organizaţii sau unor angajaţi aflaţi în subordinea sa. — Din fr. **circulaire.**

CIRCULATÓR, -OÁRE, *circulatori, -oare,* adj. Care aparţine circulaţiei sângelui, privitor la circulaţia sângelui. G *Aparat* (sau *sistem) circulator* = ansamblu anatomic format din inimă, vene, artere şi capilare, care asigură circulaţia sângelui în organism. [Var.: **circulatóriu, -ie** adj.] — Din fr. **circulatoire,** lat. **circulatorius.**

CIRCULATÓRIU, -IE adj. v. **circulator.**

CIRCULÁŢIE, *circulaţii,* s.f. Faptul de a circula. **1.** Mişcare, deplasare, de obicei pe o cale de comunicaţie. F Spec. Deplasare a sevei în plante sau a citoplasmei în interiorul celulelor. **2.** Mişcare, curgere a unui lichid, a unui gaz, a unui curent etc. în interiorul unui circuit sau al unei conducte. **3.** Transmitere, schimb de bunuri, de mărfuri (prin intermediul banilor), transformare a mărfurilor în bani şi a banilor în mărfuri. G Loc. adj. *De mare circulaţie* = foarte răspândit. G Expr. *A fi în circulaţie* = a fi folosit, a avea valoare. *A pune* (sau *a introduce, a da) în circulaţie* = a face să intre în uz, să se răspândească, să funcţioneze. (Fam.) *A scoate* (pe cineva) *din circulaţie* = a obosi peste măsură (pe cineva), a extenua. — Din fr. **circulation,** lat. **circulatio, -onis.**

CIRCUMCÍDE, *circumcíd,* vb. III. Tranz. A face cuiva o circumcizie. — Din lat. **circumcidere.**

CIRCUMCÍZIE, *circumcizii,* s.f. Ritual religios la unele popoare orientale care constă în suprimarea prepuţului înainte de căsătorie, la pubertate sau imediat după naştere. [Var.: **circumciziúne** s.f.] — Din lat. **circumcisio.**

CIRCUMCIZIÚNE s.f. v. **circumcizie.**

CIRCUMDÚCŢIE, *circumducţii,* s.f. (Med.) Mişcare circulară a membrelor sau a globilor oculari. — Din fr. **circumduction.**

CIRCUMFERÍNŢĂ, *circumferinţe,* s.f. **1.** Curbă plană închisă, ale cărei puncte sunt egal depărtate de un punct fix, numit centru; cerc; lungimea unui cerc. **2.** Linie împrejmuitoare a unui corp, a unui loc în formă (relativ) rotundă; lungime a conturului unui corp. [Var.: **circomferínţă** s.f.] — Din lat. **circumferentia,** fr. **circonférence.**

CIRCUMFLÉX, -Ă, *circumflecşi, -xe,* adj. **1.** (În sintagma) *Accent circumflex* = semn ortografic în formă de unghi cu vârful în sus sau de tildă, care se pune deasupra unei vocale pentru a arăta că aceasta trebuie rostită lung sau, în ortografia română, pentru a nota sunetul *î(â).* **2.** (Anat.; despre artere, vene, nervi) Care are un traiect răsucit. **3.** (Bot.; despre plante) Cu ramurile curbate în jos. [Var.: **circonfléx, -ă** adj.] — Din lat. **circumflexus,** fr. **circonflexe.**

CIRCUMLOCÚŢIE, *circumlocuţii,* s.f. (Rar) Perifrază. — Din lat. **circumlocutio,** fr. **circonlocution.**

CIRCUMLUNÁR, -Ă, *circumlunari, -e,* adj. Care se află sau se petrece în jurul Lunii; circumselenar. — Din fr. **circumlunaire,** engl. **circumlunar.**

CIRCUMORÁL, -Ă, *circumorali, -e,* adj. (Anat.) Care este situat în jurul gurii. — Din fr. **circumoral.**

CIRCUMORBITÁL, -Ă, *circumorbitali, -e,* adj. (Astron.) Care se află sau se petrece pe o orbită. — Din fr. **circumorbital.**

CIRCUMPOLÁR, -Ă, *circumpolari, -e,* adj. Care se află în jurul sau în vecinătatea polilor. — Din fr. **circumpolaire.**

CIRCUMSCRÍE, *circumscríu,* vb. III. Tranz. **1.** A delimita o problemă, un lucru etc., a restrânge la un anumit cadru. **2.** A trasa un cerc care să treacă prin toate vârfurile unui poligon; a construi un poligon cu toate laturile tangente la un cerc. — Din lat. **circumscribere** (după *scrie).*

CIRCUMSCRÍERE, *circumscrieri,* s.f. Acţiunea de *a circumscrie* şi rezultatul ei. — V. **circumscrie.**

CIRCUMSCRÍPŢIE, *circumscripţii,* s.f. Subdiviziune a unei unităţi administrativ-teritoriale, stabilită în vederea alegerilor pentru organele reprezentative ale statului sau în vederea desfăşurării unei activităţi de stat; circă. — Din lat. **circumscriptio,** fr. **circonscription.**

CIRCUMSCRÍS, -Ă, *circumscrişi, -se,* adj. (Despre poligoane) Cu toate laturile tangente la un cerc dat; (despre cercuri) a cărui circumferinţă trece prin toate vârfurile unui poligon. — V. **circumscrie.**

CIRCUMSELENÁR, -Ă, *circumselenari, -e,* adj. Circumlunar. — **Circum**[terestru] + **selenar.**

CIRCUMSOLÁR, -Ă, *circumsolari, -e,* adj. Care se află sau se petrece în jurul Soarelui. — **Circum**[terestru] + **solar.**

CIRCUMSPÉCT, -Ă, *circumspecţi, -te,* adj. Care vorbeşte şi acţionează cu prudenţă, cu rezervă; care trădează, exprimă prudenţă; precaut, prudent, rezervat. — Din lat. **circumspectus,** fr. **circonspect.**

CIRCUMSPÉCŢIE s.f. Prudenţă, precauţie, rezervă. — Din lat. **circumspectio,** fr. **circonspection.**

CIRCUMSTÁNŢĂ, *circumstanţe,* s.f. Împrejurare (particulară) care însoţeşte o întâmplare, un fapt, o acţiune sau un fenomen; (la pl.) totalitatea unor condiţii date. G Loc. adj. şi adv. *De* (sau *pentru) circumstanţă* = (care se face, are loc) într-o anumită împrejurare, fără a fi valabil în mod obiectiv şi general. F (Jur.; la pl.) Împrejurări privitoare la infracţiunea comisă sau la persoana infractorului, în măsură să determine mărirea sau micşorarea pedepsei. *Circumstanţe atenuante.* — Din lat. **circumstantia,** fr. **circonstance.**

CIRCUMSTANŢIÁL, -Ă, *circumstanţiale,* adj. (În sintagmele) *Complement circumstanţial* = complement care arată în ce împrejurări se petrece o acţiune sau cum se prezintă o însuşire sau o acţiune. *Propoziţie circumstanţială* = propoziţie secundară care îndeplineşte în frază rolul complementului circumstanţial din propoziţie. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **circonstanciel.**

CIRCUMTERÉSTRU, -Ă, *circumtereştri, -stre,* adj. Care se află în jurul Pământului, care înconjoară Pământul. — Din fr. **circumterrestre.**

CIRCUMVOLÚT, -Ă, *circumvoluţi, -te,* adj. Cu circumvoluţii. — Din fr. **circumvolut.**

CIRCUMVOLÚŢIE s.f. v. **circumvoluţiune.**

CIRCUMVOLUŢIÚNE, *circumvoluţiuni,* s.f. **1.** Fiecare dintre cutele (alungite şi sinuoase) de pe suprafaţa exterioară a creierului, mărginite de şanţuri. **2.** (Rar) Ocol circular sau în spirală în jurul unui punct sau al unui ax central. [Var.: **circumvoluţie** s.f.] — Din fr. **circonvolution.**

CIREÁDĂ, *cirezi,* s.f. Grup numeros de animale cornute mari; ciurdă. — Din sl. **črěda.**

CIREÁŞĂ, *cireşi,* s.f. Fructul cireşului, mic, sferic, cărnos, de culoare roşie sau galbenă, cu gust dulce sau amărui. [Pl. şi: *cireşe*] — Lat. **ceresia** (= *cerasea).*

CIRENÁIC, -Ă, *cirenaici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Şcoala cirenaică* = curent filosofic din Grecia antică ce preconiza cultivarea plăcerilor drept scop al vieţii. **2.** S.m. Adept al şcolii cirenaice. [Pr.: *-na-ic*] — Din fr. **cyrénaïque.**

CIRÉŞ, *cireşi,* s.m. Pom fructifer cu frunze ovale alungite, cu flori albe, cultivat pentru fructele sale *(Prunus avium).* — Lat. ***ceresius** *(= cerasus).*

CIREŞÁR, (**2**) *cireşari,* s.m. **1.** (Pop.) Luna iunie. **2.** (Ornit.) Botgros. — **Cireaşă** + suf. *-ar.*

CIREŞÍU, -ÍE, *cireşii,* adj. (Rar) Care are culoarea cireşei. — **Cireaşă** + suf. *-iu.*

CIREZÁR, *cirezari,* s.m. (Pop.) Negustor sau proprietar de cirezi de vite. — **Cireadă** + suf. *-ar.*

CIRÍLIC, -Ă adj. v. **chirilic.**

CIRÍP interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice ale păsărelelor. G *(De-a) cirip-cirip* = joc de copii la care jucătorii se apucă unii pe alţii de dosul palmei, ciupindu-se de piele şi repetând „cirip-cirip". — Onomatopee.

CIRIPEÁLĂ, *ciripeli,* s.f. Ciripire; sunete caracteristice scoase de unele păsărele. — **Ciripi** + suf. *-eală.*

CIRIPÍ, *ciripesc,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsărele; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice. F Fig. (Despre femei) A vorbi cu voce subţire şi melodioasă. F Tranz. (Arg.) A vorbi, a spune ceva; a face destăinuiri, a divulga ceva. — Din **cirip.**

CIRIPÍRE, *ciripiri,* s.f. Acţiunea de *a ciripi.* — V. **ciripi.**

CIRIPÍT s.n. Faptul de *a ciripi;* sunete caracteristice pe care le scot unele păsărele. — V. **ciripi.**

CIRIPITÓR, -OÁRE, *ciripitori, -oare,* adj. Care ciripeşte; ciripiu. — **Ciripi** + suf. *-tor.*

CIRIPÍU, -ÍE, *ciripii,* adj. (Rar) Ciripitor. — **Ciripi** + suf. *-iu.*

CIRÍŞ s.n. (Reg.) Cocă sau altă substanţă (subţire) de lipit. — Din tc. **çiriş.**

CIRITÉL, *ciritei,* s.m. (Reg.) Tufiş de copăcei; (la pl.) copăcei care formează un desiş (în pădure). — Et. nec.

CIRIVÍŞ s.n. v. **cerviş.**

CIROCUMULUS s.m. Tip de nori în forma unui strat alb, situaţi între 6 000 şi 7 500 de metri altitudine. — Din fr. **cirro-cumulus.**

CIROSTRÁTUS s.m. Tip de nori denşi cu aspect lăptos, alcătuiţi din cristale de gheaţă, situaţi între 6 000 şi 7 500 de metri altitudine. — Din fr. **cirro-stratus.**

CIRÓTIC, -Ă, *cirotici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine cirozei, privitor la ciroză. **2.** S.m. şi f., adj. (Om) care este bolnav de ciroză. — Din fr. **cirrhotique.**

CIRÓZĂ, *ciroze,* s.f. Inflamaţie cronică degenerativă manifestată prin atrofierea ţesutului parenchimatos al unui organ şi înlocuirea lui cu ţesut conjunctiv fibros, ducând la pierderea capacităţii funcţionale a organului respectiv. G *Ciroză hepatică* = boală cronică a ficatului, caracterizată prin înmulţirea anormală a ţesutului conjunctiv şi prin distrugerea treptată a celulelor hepatice. — Din fr. **cirrhose.**

CÍRTĂ, *cirte,* s.f. (Pop.) Lucru foarte mic, neînsemnat. F Interval de timp foarte scurt; clipă. — Din sl. **črŭta.**

CIRTOMETRÍE, *cirtometrii,* s.f. (Med.) Măsurare a perimetrului toracic. — Din fr. **cyrtométrie.**

CIRTOMÉTRU, *cirtometre,* s.n. (Med.) Instrument pentru măsurarea perimetrului toracic. — Din fr. **cyrtomètre.**

CÍRUS s.m. Tip de nori rarefiaţi şi izolaţi, de culoare albă strălucitoare, alcătuiţi din cristale de gheaţă, situaţi la circa 10 000 de metri altitudine. — Din fr. **cirrus.**

CIRVÍŞ s.n. v. **cerviş.**

CISALPÍN, -Ă, *cisalpini, -e,* adj. Care, din punctul de vedere al Romei, se află în nordul Italiei şi dincoace de Alpi. *Galia cisalpină.* — Din lat. **cisalpinus,** it. **cisalpino,** fr. **cisalpin.**

CÍSLĂ, *cisle,* s.f. (În Evul Mediu) **1.** Cotă-parte de bir care revenea unei persoane sau unei comunităţi dintr-o sumă plătită în comun; repartizare a dărilor fixată de obştea satului, proporţional cu averea fiecăruia. **2.** Întrunire, sfat (sătesc), adunat de obicei pentru stabilirea cislei (**1**). — Din sl. **čislo** „număr”.

CÍSLUI, *cisluiesc,* vb. IV. (Înv. şi reg.) **1.** Intranz. A se sfătui, a discuta; a pune la cale. **2.** Tranz. A acuza, a învinovăţi. — **Cislă** + suf. *-ui.*

CISOÍDĂ, *cisoide,* s.f. (Geom.) Curbă plană cu un punct de întoarcere, a cărei ecuaţie este de gradul trei. [Pr.: *-so-i-*] — Din fr. **cissoïde.**

CISTALGÍE, *cistalgii,* s.f. (Med.) Tulburare funcţională dureroasă a vezicii urinare. — Din fr. **cystalgie.**

CISTECTOMÍE, *cistectomii,* s.f. (Med.) Extirpare totală sau parţială a vezicii urinare. — Din fr. **cystectomie.**

CISTERCÍAN, -Ă, *cistercieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Călugăr care aparţine unei congregaţii benedictine fundate în Franţa. **2.** Adj. Care aparţine cistercienilor (**1**), privitor la cistercieni. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **cistercien.**

CISTÉRNĂ, *cisterne,* s.f. **1.** Rezervor (cilindric, de metal) pus pe cadrul cu roţi al unui vehicul şi servind la transportarea unor lichide; vehicul prevăzut cu un astfel de rezervor; autocisternă. **2.** Rezervor (cilindric) în care sunt depozitate lichide, în scopul folosirii lor ulterioare. — Din lat. **cisterna,** it. **cisterna.**

CÍSTIC, -Ă, *cistici, -ce,* adj. Care aparţine vezicii urinare sau vezicii biliare, privitor la vezica urinară sau la vezica biliară. — Din fr. **cystique.**

CISTICÉRC, *cisticerci,* s.m. Larvă a teniei, având aspectul unei vezicule de mărimea bobului de mazăre, care se fixează în ţesuturile mamiferelor, producând cisticercoza. — Din fr. **cysticerque.**

CISTICERCÓZĂ s.f. Boală parazitară la animale şi la oameni, produsă de localizarea în organism a cisticercilor; măzăriche. — Din fr. **cysticercose.**

CISTICÍTĂ, *cisticite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a canalului cistic. — Din fr. **cysticite.**

CISTÍTĂ, *cistite,* s.f. Boală caracterizată prin inflamarea vezicii urinare în urma unei infecţii. — Din fr. **cystite.**

CISTOCÉL, *cistocele,* s.n. (Med.) Hernie a vezicii urinare. — Din fr. **cystocèle.**

CISTOGRAFÍE, *cistografii,* s.f. Radiografie a vezicii urinare. — Din fr. **cystographie.**

CISTOPATÍE, *cistopatii,* s.f. (Med.) Denumirea generică pentru afecţiunile vezicii urinare. — Din fr. **cystopathie.**

CISTOPLEGÍE, *cistoplegii,* s.f. (Med.) Paralizie a vezicii urinare. — Din fr. **cystoplégie.**

CISTOSARCÓM, *cistosarcoame,* s.n. (Med.) Sarcom al vezicii urinare. — Din fr. **cystosarcome.**

CISTOSCÓP, *cistoscoape,* s.n. Instrument format dintr-un tub metalic prevăzut la unul dintre capete cu un bec electric, iar la celălalt cu un dispozitiv optic, folosit la cistoscopie. — Din fr. **cystoscope.**

CISTOSCÓPIC, -Ă, *cistoscopici, -ce,* adj. (Med.) De cistoscopie. — Din fr. **cystoscopique.**

CISTOSCOPÍE, *cistoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a vezicii urinare cu ajutorul cistoscopului. — Din fr. **cystoscopie.**

CISTOTOMÍE s.f. (Med.) Deschidere operatorie de scurtă durată a vezicii urinare. — Din fr. **cystotomie.**

CIŞMEÁ, *cişmele,* s.f. Instalaţie (exterioară) prevăzută cu o pompă sau cu un robinet, prin care este adusă pe conductă apa necesară gospodăriei. G Expr. *A curge ca dintr-o cişmea* = a curge mult şi continuu. — Din tc. **çeşme.**

CIŞMEGÍU, *cişmegii,* s.m. Slujbaş însărcinat în trecut cu supravegherea reţelei de cişmele în Bucureşti. — **Cişmea** + suf. *-giu.*

CIT, (**2**) *cituri,* s.n. (Înv. şi reg.) **1.** Material textil de calitate inferioară, înflorat şi apretat, fabricat din bumbac. **2.** Sortiment de cit (**1**). — Din tc. **čit.**

CITÁ, *citez,* vb. I. Tranz. **1.** A menţiona, a indica, a numi pe cineva sau ceva (pentru a face cunoscut, pentru a confirma etc. ceva); a reaminti o faptă, o întâmplare care trebuie să servească de exemplu. **2.** A reproduce întocmai ceea ce a spus sau a scris cineva; a da un citat. **3.** A chema pe cineva în faţa unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală, la un anumit termen, în calitate de parte într-un proces, de martor sau de informator. — Din fr. **citer,** lat. **citare.**

CITÁBIL, -Ă, *citabili, -e,* adj. Care poate fi citat, vrednic de menţionat. — Din fr. **citable.**

CITADÉLĂ, *citadele,* s.f. (Adesea fig.) **1.** Mică fortăreaţă situată în incinta unei cetăţi, a unui oraş, care servea ca rezistenţă şi ca ultim refugiu al celor asediaţi. F P. gener. Oraş (întărit). **2.** Fortăreaţă, castel, cetate ridicată în afara zidurilor unui oraş, care servea ca post avansat pentru apărarea acestuia. — Din fr. **citadelle,** it. **cittadella.**

CITADÍN, -Ă, *citadini, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Orăşenesc. **2.** S.m. şi f. Orăşean. — Din fr. **citadin,** it. **cittadino.**

CITADINIZÁ, *citadinizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) urbaniza. — **Citadin** + suf. *-iza.*

CITADINIZÁRE, *citadinizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) citadiniza* şi rezultatul ei, urbanizare. — V. **citadiniza.**

CITADINIZÁT, -Ă, *citadinizaţi, -te,* adj. (Rar) Urbanizat. — V. **citadiniza.**

CITÁNIE, *citanii,* s.f. (Înv. şi pop.) Citit, lectură (din cărţile bisericeşti înaintea credincioşilor). — Din sl. **čitenije, četanije.**

CITÁRE, *citări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a cita* şi rezultatul ei. G *Semnele citării* = ghilimele. **2.** Citaţie (**1**). — V. **cita.**

CITAREÁ s.f. (Înv.) Stofă fină cu dungi, din care se făceau anteriele. [Var.: **citaríe** s.f.] — Din tc. **çitāre.**

CITARÍE s.f. v. **citarea.**

CITARÍST, -Ă s.m. şi f. v. **chitarist.**

CITÁT[1], *citate,* s.n. Fragment dintr-o lucrare scrisă, reprodus întocmai şi de obicei cu indicarea exactă a izvorului, în scopul de a întări şi a ilustra o idee sau o argumentare; citaţie. — Din germ. **Zitat** (refăcut după *cita).*

CITÁT[2], -Ă, *citaţi, -e,* adj. **1.** Care a fost menţionat, indicat, numit (pentru a face cunoscut); (despre fapte, întâmplări etc.) reamintit pentru a servi drept exemplu. **2.** (Despre persoane) Chemat în faţa unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală, la un anumit termen, în calitate de martor într-un proces, de informator etc. — V. **cita.**

CITATOMANÍE s.f. Mania de a cita (**2**) cu orice prilej. — **Citat** + **manie.**

CITÁŢIE, *citaţii,* s.f. **1.** Invitaţie oficială scrisă, prin care o persoană este chemată să se înfăţişeze la o anumită dată înaintea unei instanţe judecătoreşti sau a unei autorităţi; citare; *p. ext.* (concr.) hârtie oficială care cuprinde această invitaţie. **2.** (Înv.) Citat. [Var.: (înv.) **citaţiúne** s.f.] — Din fr. **citation,** lat. **citatio, -onis.**

CITAŢIÚNE s.f. v. **citaţie.**

CITÉŢ, -EÁŢĂ, *citeţi, -e,* adj. (Despre scrisul de mână, texte manuscrise) Care se poate citi uşor; desluşit, lizibil. — **Citi** + suf. *-eţ.*

CITÍ, *citesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A parcurge un text (pronunţând cuvintele sau nu) pentru a lua cunoştinţă de cele scrise. F A rosti un text cu voce tare pentru a comunica cuiva conţinutul lui. F A descifra o partitură muzicală, urmărind cu ochii sunetele reprezentate şi valorile lor (şi a le reproduce cu vocea sau cu un instrument). F A interpreta indicaţiile topografice ale unei hărţi sau ale unui plan şi a reconstitui după ele conformaţia terenului. F A înregistra, a desluşi indicaţiile date de un contor, de un barometru, de un indicator etc. **2.** Fig. A descoperi, a sesiza gândul, sentimentele ascunse etc. ale cuiva din atitudinea sau din expresia figurii sale. **3.** A învăţa, a studia (parcurgând scrieri, izvoare etc.). F A se instrui, a se cultiva. **4.** (În expr.) *A citi în stele* = a prezice cuiva viitorul după poziţia stelelor. *A citi* (cuiva) *în palmă* = a prezice cuiva viitorul şi caracterul, examinându-i liniile din palmă. [Var.: (pop.) **cetí** vb. IV] — Din sl. **čitati, čisti.**

CITÍRE, *citiri,* s.f. Acţiunea de *a citi.* **1.** Lectură. G *Carte de citire* = manual de limba română pentru clasele primare. **2.** Descifrare, interpretare. [Var.: (pop.) **cetíre** s.f.] — V. **citi.**

CITÍT[1] s.n. Citire. G *Scris-citit* = noţiuni elementare de scriere şi citire (predate în primele clase elementare). [Var.: (pop.) **cetít** s.n.] — V. **citi.**

CITÍT[2], -Ă, *citiți, -te,* adj. (Despre oameni) Instruit, învățat; erudit. [Var.: (pop.) **cetít, -ă** adj.] — V. **citi.**

CITITÓR, -OÁRE, *cititori, -oare,* s.m. și f. **1.** (Adesea adjectival) Persoană care citește. **2.** (În sintagma) *Cititor în stele* = astrolog. **3.** (Inform.; în sintagma) *Cititor de cartele* = periferic al unui calculator care permite operația de citire; lector. [Var.: (pop.) **cetitór, -oare** s.m. și f.] — **Citi** + suf. *-tor.*

CITOBIOLÓGIC, -Ă, *citobiologici, -ce,* adj. De citobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **cytobiologique.**

CITOBIOLOGÍE s.f. Biologie celulară. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **cytobiologie.**

CITOBLÁST, *citoblaste,* s.n. (Biol.) Nucleul unei celule. — Din fr. **cytoblaste.**

CITOCHÍMIC, -Ă, *citochimici, -ce,* adj. De citochimie. — Din fr. **cytochimique.**

CITOCHIMÍE s.f. Studiul constituției chimice a celulelor și al proceselor biochimice din ele. — Din fr. **cytochimie.**

CITOCHIMÍSM s.n. Totalitatea proceselor biochimice din celule. — Din fr. **cytochimisme.**

CITOCINÉZĂ, *citocineze,* s.f. (Biol.) Proces de separare a celor două celule provenite dintr-o celulă-mamă. — Din fr. **cytokinèse.**

CITOCRÓM, *citocromi,* s.m. (Biol.) Proteină complexă având un rol determinant în realizarea respirației celulare. — Din fr. **cytochrome.**

CITOCROMÍE s.f. Procedeu rapid de tipar în patru culori suprapuse, la care forma parțială de negru servește la redarea efectelor de tonuri închise. — Din fr. **cytochromie.**

CITODIAGNÓSTIC, *citodiagnostice,* s.n. (Med.) Diagnosticare bazată pe examinarea microscopică a celulelor extrase din organisme; citoscopie. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **cytodiagnostique.**

CITOFAGÍE s.f. (Biol.) Înglobare a unei celule sau porțiuni de celulă de către altă celulă. — Din engl. **cytophagy.**

CITOFIZIOLÓGIC, -Ă, *citofiziologici, -ce,* adj. De citofiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **cytophysiologie.**

CITOFIZIOLOGÍE, *citofiziologii,* s.f. Ramură a fiziologiei care studiază funcțiile celulei vii. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **cytophysiologie.**

CITOGAMÍE, *citogamii,* s.f. (Biol.) Fuzionare a gameților în cadrul fecundației. — Din engl. **cytogamy.**

CITOGENÉTIC, -Ă, *citogenetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a geneticii care studiază raporturile existente între caracterele ereditare, structura și comportamentul cromozomilor, precum și consecințele medicale și evolutive ale anomaliilor cromozomiale. **2.** Adj. Al citogeneticii (**1**), de citogenetică. — Din fr. **cytogénétique.**

CITOGENETICIÁN, -Ă, *citogeneticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în citogenetică (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **cytogénéticien.**

CITOGENÉZĂ, *citogeneze,* s.f. (Biol.) Proces de formare a celulei. — Din fr. **cytogenèse.**

CITÓLĂ, *citole,* s.f. Instrument medieval cu coarde de forma migdalei și cu gâtul scurt. — Din fr. **citole.**

CITOLÍTIC, -Ă, *citolitici, -ce,* adj., s.n. (Biol.) (Ser) care distruge celulele. — Din fr. **cytolitique.**

CITOLÍZĂ s.f. (Biol.) Proces de distrugere a integrității celulei. — Din fr. **cytolyse.**

CITOLÓG, -Ă, *citologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în citologie. — Din **citologie** (derivat regresiv).

CITOLÓGIC, -Ă, *citologici, -ce,* adj. De citologie; al citologiei. — Din fr. **cytologique.**

CITOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază structura, dezvoltarea și funcțiile celulelor. — Din fr. **cytologie.**

CITOMORFÓZĂ, *citomorfoze,* s.f. (Biol.) Modificare a formei și structurii celulelor în timpul vieții lor; totalitatea acestor modificări. — Din engl. **cytomorphosis.**

CITOPATOLÓGIE s.f. Ramură a patologiei care studiază modificările din interiorul celulei. — Din fr. **cytopathologie.**

CITOPLASMÁTIC, -Ă, *citoplasmatici, -ce,* adj. Citoplasmic. — Din fr. **cytoplasmatique,** engl. **cytoplasmatic.**

CITOPLÁSMĂ s.f. Element constitutiv fundamental al unei celule animale sau vegetale, format îndeosebi din albumină asociată cu alte substanțe organice. — Din fr. **cytoplasme.**

CITOPLÁSMIC, -Ă, *citoplasmici, -ce,* adj. De natura citoplasmei, al citoplasmei; citoplasmatic. — Din fr. **cytoplasmique,** engl. **cytoplasmic.**

CITOPOIÉZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare și dezvoltare a celulei. — Din fr. **cytopoïèse.**

CITOSCOPÍE, *citoscopii,* s.f. (Med.) Citodiagnostic. — Din fr. **cytoscopie.**

CITOSTÁTIC, *citostatice,* s.n. Medicament sau alt agent fizic care oprește sau împiedică înmulțirea celulelor și care este folosit în tratamentul cancerului. G (Adjectival) *Substanțe citostatice.* — Din fr. **cytostatique.**

CITÓXIC, -Ă, *citoxici, -ce,* s.f. (Despre substanțe) Care are efect toxic asupra celulelor. — Din fr. **cytotoxique.**

CITOTOXÍNĂ, *citotoxine,* s.f. Substanță citotoxică. — Din fr. **cytotoxine.**

CITRÁT, *citrați,* s.m. Sare a acidului citric. — Din fr. **citrate.**

CÍTRIC, -Ă, *citrici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Acid citric* = acid organic care se găsește mai ales în sucul de lămâie. *Plante citrice* = familie de arbori și de arbuști fructiferi, având ca tip principal lămâiul. *Fructe citrice* (și substantivat, f.) = nume generic pentru fructele plantelor citrice (lămâi, portocale, mandarine etc.). F Care conține acid citric. — Din fr. **citrique.**

CITRÍN s.n. Varietate de cuarț de culoare galben. — Din fr. **citrine.**

CÍTRO s.n. **1.** Băutură răcoritoare pe bază de citrice. **2.** (Eliptic) Sticlă, pahar etc. cu citro (**1**). — Din **citrice.**

CITRONÁDĂ, *citronade,* s.f. Băutură răcoritoare preparată din suc (sau coajă) de lămâie, zahăr și apă (sau sifon). — Din fr. **citronnade.**

CIUBĂR, *ciubere,* s.n. Vas mare făcut din doage de lemn și prevăzut cu toarte, având diferite utilizări. [Acc. și: *ciúbăr*] — Din bg. **čebăr.**

CIUBĂRÁȘ, *ciubărașe,* s.n. Diminutiv al lui *ciubăr.* — **Ciubăr** + suf. *-aș.*

CIUBÉICĂ, *ciubeici,* s.f. (Reg.) Lulea (de calitate proastă). — **Ciub**[uc] + suf. *-eică.*

CIUBOTÁR, *ciubotari,* s.m. (Reg.) Cizmar. [Var.: **ciobotár** s.m.] — **Ciubotă** + suf. *-ar.*

CIUBÓTĂ, *ciubote,* s.f. **1.** (Reg.) Cizmă; gheată. G Expr. *Prost ca o ciubotă* = foarte prost. F Fig. Om prost. **2.** Taxă pentru uzura ciubotelor, percepută în trecut de slujitorii domnești de la împricinați, când erau obligați să se deplaseze acasă la aceștia. [Var.: **ciobótă, cioboátă** s.f.] — Din ucr. **čoboty.**

CIUBOTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *ciubotărești,* adj. (Reg.) Cizmăresc. [Var.: **ciobotărésc, -eáscă** adj.] — **Ciubotar** + suf. *-esc.*

CIUBOTĂRÍE[1] s.f. (Reg.) Meseria ciubotarului; cizmărie[1]. [Var.: **ciobotărie** s.f.] — **Ciubotar** + suf. *-ie.*

CIUBOTĂRÍE[2], *ciubotării,* s.f. (Reg.) Atelierul ciubotarului; cizmărie[2]. [Var.: **ciobotăríe** s.f.] — **Ciubotă** + suf. *-ărie.*

CIUBOȚÍCĂ, *ciuboțele,* s.f. **1.** (Reg.) Cizmuliță sau gheată de damă. **2.** Compuse: *ciubоțica-cucului* = plantă erbacee cu frunze ovale dispuse în rozete și păroase pe partea inferioară, cu flori galbene și cu fructul o capsulă *(Primula officinalis); ciubоțica-ursului* = plantă erbacee cu frunze lobate și cu flori purpurii *(Cortusa matthioli).* [Var.: **ciobоțícă** s.f.] — **Ciubotă** + suf. *-ică.*

CIUBÚC, (**1, 2**) *ciubuce,* (**3**) *ciubucuri,* s.n. **1.** Pipă (orientală) cu țeava lungă. F Țeavă de lulea. **2.** Ornament în relief care marchează marginile unui perete, ale tavanului, ferestrei etc. **3.** Fig. (Fam.) Avantaj sau câștig ilicit. — Din tc. **çubuk.**

CIUBUCÁR, (**1**) *ciubucare,* s.n., (**2**) *ciubucari,* s.m. **1.** S.n. (Pop.) Unealtă de zidărie cu care se fac ciubucele (**2**). **2.** S.m. Fig. (Fam.) Persoană care umblă după ciubucuri (**3**). — **Ciubuc** + suf. *-ar.*

CIUBUCĂRÍE, *ciubucării,* s.f. (Rar; cu sens colectiv) Totalitatea ciubucelor (**2**) care decorează o construcție, un zid etc. — **Ciubuc** + suf. *-ărie.*

CIUBUCCÍU, *ciubuccii,* s.m. Slujitor care avea însărcinarea să umple și să aprindă ciubucul (**1**) domnului sau al boierilor. — Din tc. **çubukçu.**

CIUCIULÉTE, (**1**) *ciuciuleți,* s.m. **1.** Ciupercă comestibilă cu pălăria zbârcită, gălbuie sau brună-roșcată, cu piciorul cilindric, alb și gol în interior *(Morchella esculenta).* **2.** (Adverbial, în expr.) *A (se) face* (sau *a fi ud) ciuciulete* = a (se) uda (sau a fi ud) până la piele. — Cf. c i u c i u l i.

CIUCIULÍ, *ciuciulesc,* vb. IV. Refl. A se strânge, a se ghemui (pentru a nu fi văzut); a se chirci. — Cf. magh. c s ü c s ü l n i „a ședea turcește”.

CIUCIULÍT, -Ă, *ciuciuliți, -te,* adj. Strâns, ghemuit, chircit (ca să nu fie văzut). — V. **ciuciuli.**

CIÚCIUR, *ciuciure,* s.n. (Rar) Uluc, jgheab pe care curge apa la un izvor, la o fântână. — Probabil formație onomatopeică.

CIÚCIURE, *ciuciuri,* s.m. Plantă erbacee acoperită cu peri moi, cu flori violete sau albastre *(Campanula glomerata).* — Et. nec.

CIÚCUR s.m. v. **ciucure.**

CIUCURÁȘ, *ciucurași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *ciucure*; ciucurel. **2.** Plantă erbacee cu flori roz sau albe, dispuse în mici capitule *(Adenostyles alliariae).* — **Ciucure** + suf. *-aș.*

CIUCURÁT, -Ă, *ciucurați, -te,* adj. (Rar) Împodobit, încărcat cu ciucuri. — **Ciucure** + suf. *-at.*

CIÚCURE, *ciucuri,* s.m. **1.** Ornament făcut dintr-o împletitură sau dintr-un mănunchi de fire, cu care se împodobesc marginile unui covor, ale unei draperii, unui obiect de îmbrăcăminte etc. G Loc. adj. și adv. *(Plin) ciucure (de...* sau *cu...)* = (încărcat) până la refuz (de... sau cu ...). **2.** (Rar) Țurțur de gheață. F (La pl.; urmat de determinări) Ornamente de cristal sau de sticlă care atârnă de marginile candelabrelor sau ale lămpilor. [Var.: **ciúcur** s.m.] — Cf. lat. c i c c u l u m (=*ciccum* „ciorchine”).

CIUCURÉL, *ciucurei,* s.m. Ciucuraș (**1**). — **Ciucure** + suf. *-el.*

CIUCUȘOÁRĂ, *ciucușoare,* s.f. Nume dat mai multor plante erbacee cu tulpina și cu frunzele acoperite de peri, cu flori albe sau galbene *(Alyssum).* — Et. nec.

CIUDÁT, -Ă, *ciudați, -te,* adj. Care iese din comun, care șochează (prin aspect, manifestări, evoluție etc.); curios, straniu, bizar; ciudos (**2**). — Din bg. **čudat** „minunat”.

CIÚDĂ, *ciude,* s.f. Sentiment de părere de rău, de invidie amestecată cu supărare sau de invidie amestecată cu dușmănie. G Loc. adv. și prep. *În ciuda cuiva* = cu intenția de a supăra pe cineva, în necazul, în pofida cuiva; înfruntând împotrivirea cuiva sau a ceva. G Loc. conj. *În ciuda faptului că...* = cu toate că..., deși. G Expr. *A face* (cuiva) *în ciudă* = a necăji intenționat (pe cineva). — Din sl. **čudo** „minune”.

CIUDĂȚÉNIE, *ciudățenii,* s.f. **1.** Aspect, caracter ciudat, bizar, curios al unui lucru, al unei atitudini, al unui fenomen etc. **2.** (Concr.) Lucru, ființă, întâmplare etc. ciudată. — **Ciudat** + suf. *-enie.*

CIUDÍ, *ciudesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Reg.) A fi cuprins de ciudă; a se înciuda. **2.** (Înv.) A se mira, a se minuna. **3.** (Înv.) A se frământa (sufletește), a se zbuciuma; a fi neliniștit. — Din sl. **čuditi sen.**

CIUDÍT, -Ă, *ciudiți, -te,* adj. (Înv.) Neliniștit, frământat (sufletește). — V. **ciudi.**

CIUDÓS, -OÁSĂ, *ciudoși, -oase,* adj. **1.** Plin de ciudă; înciudat. **2.** (Înv.) Ciudat. — **Ciudă** + suf. *-os.*

CIUF, (**1**) *ciufuri* s.n., (**2, 3**) *ciufi,* s.m. **1.** S.n. Smoc de păr zbârlit (căzut pe frunte). **2.** S.m. Nume dat în glumă oamenilor, mai rar animalelor, cu părul ciufulit sau, *p. ext.*, cu aspect neîngrijit. **3.** S.m. Numele mai multor păsări răpitoare de noapte din familia bufnițelor, cu două smocuri de pene deasupra ochilor; ciuhurez. — Et. nec.

CIUFULEÁLĂ, *ciufuleli,* s.f. Faptul de a ciufuli. — **Ciufuli** + suf. *-eală.*

CIUFULÍ, *ciufulesc,* vb. IV. Tranz. A zbârli părul sau barba cuiva. F A trage de păr pe cineva; *p. ext.* a bate pe cineva (trăgându-l de păr.). — Din **ciuf.**

CIUFULÍRE, *ciufuliri,* s.f. Acțiunea de *a ciufuli.* — V. **ciufuli.**

CIUFULÍT, -Ă, *ciufuliți, -te,* adj. (Despre păr, pene etc.) Care este în dezordine, zbârlit. F (Despre cap, *p. ext.* despre oameni sau animale) Care are părul în dezordine, zbârlit. — V. **ciufuli.**

CIUFÚT, -Ă, *ciufuți, -te,* adj., s.m. și f. (Înv.) **1.** (Om) zgârcit, avar. **2.** (Om) cu toane, prost dispus. — Din tc. **çıfıt.**

CIUGULEÁLĂ, *ciuguleli,* s.f. Faptul de a ciuguli; (concr.) ceea ce se ciugulește. — **Ciuguli** + suf. *-eală.*

CIUGULÍ, *ciugulesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Despre păsări) A ciupi de ici și de colo cu ciocul lucruri de mâncare; a mânca apucând hrana cu ciocul. **2.** (Fam.; despre oameni) A mânca dintr-un aliment, luând numai câte puțin, de ici și de colo. — Et. nec.

CIUHUREZ, *ciuhurezi,* s.m. Ciuf (**3**); hururez. — Contaminare între **ciuf** și **huhurez.**

CIUÍN, *ciuini,* s.m. Plantă erbacee cu flori albe sau roz, a cărei rădăcină se folosește în industria textilă, farmaceutică și alimentară: odagaci, săpunel, săpunăriță *(Saponaria officinalis).* — Din tc. **çöven.**

CIUL, -Ă, *ciuli, -e,* adj. (Reg.; despre animale) Care are urechile anormal de mici; care care urechile sfâșiate, rupte; căruia îi lipsește o ureche sau ambele urechi, un corn sau ambele coarne. — Et. nec.

CIULAMÁ, *ciulamale,* s.f. Mâncare (de pasăre, ciuperci etc.) cu sos alb și gros de făină. G Expr. (Fam.) *A face* (pe cineva) *ciulama* = a bate, a zdrobi (pe cineva). — Din tc. **çullama.**

CIULEÁNDRA s.f. art. Numele unui dans popular din Muntenia, cu ritm progresiv accelerat; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

CIULÉI, *ciulei,* s.m. Mică plantă erbacee cu frunze înguste și țepoase, cu tulpina foarte ramificată și acoperită cu peri *(Ceratocapus arenarius).* — Et. nec.

CIULÍ, *ciulesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Despre animale) A ridica urechile ținându-le drept în sus (pentru a-și încorda auzul). **2.** Fig. (Despre oameni) A-și încorda auzul pentru a desluși un zgomot, a asculta cu atenția încordată. — Cf. sb. čuljiti.

CIULÍN, *ciulini,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina și frunzele spinoase, cu flori roșii, care crește pe locuri necultivate; scaiete *(Carduus nutans).* — Cf. rus. čilim.

CIUMÁȘ, -Ă, *ciumași, -e,* adj. (Înv.) Contagios, molipsitor. — **Ciumă** + suf. *-aș.*

CIUMÁT, -Ă, *ciumați, -te,* adj., s.m. și f. (Adesea fig.) (Om) contaminat sau bolnav de ciumă. — **Ciumă** + suf. *-at.*

CIÚMĂ, *ciume,* s.f. **1.** Boală infecțioasă și epidemică foarte gravă, caracterizată prin febră mare, diaree, delir, tumefacții ale ganglionilor etc.; pestă. **2.** Fig. Persoană foarte urâtă (și foarte rea). **3.** Fig. Mizerie, năpastă, nenorocire mare. G *Ciumă brună* = nazism; fascism. **4.** Compus: *ciuma-apelor* = plantă erbacee acvatică cu tulpina lungă, subțire, ramificată, care se fixează prin rădăcini pe fundul apelor *(Elodea canadensis).* — Lat. **cyma** „umflătură”.

CIUMÁFÁI s.n. v. **ciumăfaie.**

CIUMĂFÁIE, *ciumăfăi,* s.f. Plantă erbacee medicinală foarte toxică, cu flori albe și cu semințe negre închise într-o capsulă cu țepi moi; laur *(Datura stramonium).* [Var.: **ciumăfái** s.n.] — Cf. magh. csudafa.

CIUMĂREÁ, *ciumărele,* s.f. Plantă erbacee medicinală cu frunze alterne și cu flori liliachii grupate în ciorchini *(Galega officinalis).* — Cf. ciumă.

CIUMÍZĂ, *ciumize,* s.f. Plantă graminee furajeră cu frunze late și cu inflorescența un panicul *(Setaria italica-maxima).* — Et. nec.

CIUMÓS, -OÁSĂ, *ciumoși, -oase,* adj. (Rar) Care aduce ciumă; *p. ext.* molipsitor, contagios. — **Ciumă** + suf. *-os.*

CIUMP, *ciumpi,* s.m. (Reg.) Bucată rămasă din ceva căruia i s-a tăiat, i s-a retezat vârful. — Et. nec.

CIUMPÉI, *ciumpeie,* s.n. Unealtă de dogărie cu care se prelucrează cercurile de lemn. — **Ciump** + suf. *-ei.*

CIUNG, -Ă, *ciungi, -ge,* adj. **1.** (Despre mâini) Care a fost retezat; (despre oameni; adesea substantivat) care are o mână retezată; ciunt. **2.** (Despre copaci) Cu crengile rupte sau tăiate. — Cf. it. cionco.

CIUNGÍ, *ciungesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) **1.** A reteza cuiva mâinile. **2.** A curăța sau a dezgoli un copac de crengi. — Din **ciung.**

CIUNÍSM s.n. Curent latinist extremist în lingvistica și filologia românească legat de numele lui Aron Pumnul, care preconiza supunerea neologismelor romanice acelorași transformări fonetice suferite de cuvintele moștenite din latină; pumnism. — Din terminația lexicalizată **-ciune** + suf. *-ism.*

CIUNÍST, -Ă, *ciuniști, -ste,* s.m. și f. Adept al ciunismului; pumnist. G (Adjectival) *Curent ciunist.* — De la **ciunism,** cu schimbarea sufixului.

CIUNT, -Ă, *ciunți, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Ciung (**1**). F (Rar; despre păr) Care a fost tuns scurt. **2.** (Reg.; despre animale) Care are o parte a corpului (urechile, coada, coarnele) retezată, ruptă. [Var.: **ciont, cioántă** adj.] — Contaminare între **ciot** și **ciung.**

CIUNTÍ, *ciuntesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A tăia, a amputa o parte a corpului; a mutila. F Fig. A tăia unul sau mai multe pasaje dintr-o lucrare, dintr-un articol etc. (făcându-le de neînțeles). **2.** A rupe părți, crengi, frunze etc. din arbori, din plante etc. [Var.: (reg.) **ciontá** vb. I, **ciontí** vb. IV] — Din **ciunt.**

CIUNTÍRE s.f. Acțiunea de *a ciunti;* ciuntitură. — V. **ciunti.**

CIUNTITÚRĂ, *ciuntituri,* s.f. Ciuntire; (concr.) partea rămasă dintr-un membru, dintr-un copac etc. ciuntit. — **Ciunti** + suf. *-tură.*

CIUPEÁLĂ, *ciupeli,* s.f. Faptul de a ciupi. F Fig. (Fam.) Însușire (repetată) a unor mici sume de bani, a unor obiecte mărunte etc.; furt mărunt, furtișag. — **Ciupi** + suf. *-eală.*

CIUPÉRCĂ, *ciuperci,* s.f. **1.** (La pl.) Încrengătură de plante inferioare, lipsite de clorofilă, care trăiesc ca parazite sau ca saprofite și se răspândesc prin spori; (și la sg.) plantă din această încrengătură, de obicei în formă de pălărie cărnoasă cu picior. G Expr. *Doar n-am mâncat ciuperci!* = doar n-am înnebunit! *Pagubă-n ciuperci!* = nu e nimic, puțin îmi pasă! **2.** Obiect de lemn în formă de ciupercă (**1**), pe care se întinde ciorapul când se cârpește. F (Ir.) Pălărie veche, adesea mototolită și turtită. **3.** (În sintagma) *Ciuperca șinei* = partea superioară și îngroșată a unei șine de cale ferată, pe care rulează roțile vehiculelor. — Din bg. **čepurka,** sb. **pečurka.**

CIUPERCĂRÍE, (**2**) *ciupercării,* s.f. **1.** Cultură de ciuperci. **2.** Încăpere amenajată pentru ciupercărie (**1**). — **Ciupercă** + suf. *-ărie.*

CIUPÍ, *ciupesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A apuca cu vârful degetelor sau cu unghiile pielea sau carnea cuiva, strângând-o și producând durere; a pișca. G Refl. *Se ciupește singur.* F A apuca, a mușca ori a înțepa cu ciocul sau cu gura. F Fig. A face aluzii înțepătoare; a necăji, a tachina. **2.** Tranz. A apuca câte puțin din ceva cu ciocul sau cu gura pentru a mânca, a ciuguli; (despre oameni) a rupe cu mâna bucățică cu bucățică din ceva (și a mânca). **3.** Tranz. A rupe vârful lăstarilor viței-de-vie sau vârful tulpinii altor plante pentru a favoriza dezvoltarea fructelor. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A-și însuși (în mod repetat) mici sume de bani, obiecte mărunte etc. F A smulge, a afla de la cineva mici informații, secrete mărunte (pentru a le furniza altcuiva). **5.** Refl. Fig. (Fam.) A se ameți de băutură; a se cherche li. — Cf. bg. čupja, sb. čupati.

CIUPÍC s.m. v. **cipic.**

CIUPÍT[1] s.n. Acțiunea de *a ciupi.* — V. **ciupi.**

CIUPÍT[2]**, -Ă,** *ciupiți, -te,* adj. Care are ciupituri; pișcat. G Expr. (Despre oameni) *Ciupit de vărsat* sau *cu obrazul ciupit* = cu urme vizibile de variolă pe obraz. — V. **ciupi.**

CIUPITÓR, *ciupitoare,* s.n. Utilaj pentru luat probe de pământ din fundul sau din pereții unei găuri de sondă. — **Ciupi** + suf. *-tor.*

CIUPITÚRĂ, *ciupituri,* s.f. **1.** Pișcătură, înțepătură; (concr.) semn, urmă rămasă pe piele în urma unei pișcături; *spec.* fiecare dintre micile cicatrice

rămase după variolă. **2.** (Rar) Bucățică ruptă sau ciupită din ceva. — **Ciupi** + suf. *-tură.*

CIUR, *ciururi,* s.n. **1.** Unealtă de cernut materiale pulverulente sau granulare, confecționată dintr-o rețea deasă de sârmă sau dintr-o bucată de tablă ori de piele perforată, fixată pe o ramă. G Expr. *A vedea ca prin ciur* = a vedea neclar. *A trece* (sau *a da, a cerne) prin ciur și prin dârmon* = **a)** a cerceta, a examina în amănunt, cu atenție; **b)** *a cleveti, a bârfi* pe cineva (scoțându-i la iveală cât mai multe defecte); **c)** (mai ales cu verbul la participiu) a trece prin multe încercări, experiențe, a căpăta multă experiență. *A căra* (sau *a duce) apă cu ciurul* = a face o muncă zadarnică, a lucra fără spor; a nu face nici o treabă. F Cantitate de material câtă încape într-un ciur (**1**). F Utilaj folosit la sortarea pe dimensiuni a unor materiale granulare, confecționat din bare metalice, sârmă împletită sau tablă perforată. **2.** Ramă în formă de cerc pe care se întinde materialul ce se brodează. **3.** Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului animalelor rumegătoare. — Lat. **cibrum** *(= cribum).*

CIURÁR, *ciurari,* s.m. Persoană care face sau vinde ciururi (**1**). — **Ciur** + suf. *-ar.*

CIURDÁR, *ciurdari,* s.m. (Reg.) Văcar. — **Ciurdă** + suf. *-ar.*

CIÚRDĂ, *ciurde,* s.f. (Reg.) **1.** Cireadă. F Turmă de animale necornute. **2.** (Fam.) Mulțime de oameni, de copii etc.; ceată, cârd. — Din magh. **csorda.**

CIURÉC, *ciurecuri,* s.n. (Înv.) Plăcintă cu brânză. [Pl. și: *ciurechi*]. — Din tc. **cörek.**

CIURECÁR, *ciurecari,* s.m. (Înv.) Plăcintar care făcea ciurecuri. — **Ciurec** + suf. *-ar.*

CIURÉL, *ciurele,* s.n. Diminutiv al lui *ciur.* — **Ciur** + suf. *-el.*

CIURLÁN, *ciurlani,* s.m. Plantă cu tulpina foarte ramificată, cu frunze alterne, lungi, subțiri și terminate cu un spin, specifică regiunilor de stepă *(Salsola ruthenica).* — Et. nec.

CIURÓI, *ciuroaie,* s.n. Izvor care curge pe un scoc ori jgheab îngust. — Probabil din **ciurui**[2].

CIURÚC, *ciurucuri,* s.n. Lucru fără valoare, rămășiță bună de aruncat, rest care nu mai e bun de nimic. F Fig. (Depr.) Om care nu e bun de nimic, vrednic de dispreț. — Din tc. **çürük.**

CIURUÍ[1]**,** *ciuruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) găuri în mai multe locuri. **2.** Tranz. A trece prin ciur, a cerne sau a sorta cu ciurul. — **Ciur** + suf. *-ui.*

CIURUÍ[2]**,** pers. 3 *ciúruie,* vb. IV. Intranz. (Despre apă sau alte lichide) A curge șiroind și producând un zgomot caracteristic. — Formație onomatopeică.

CIURUIÁLĂ, *ciuruieli,* s.f. Faptul de *a ciurui*[1]*;* (concr.) corpuri străine care se separă de rest după ciuruire[1]. — **Ciurui**[1] + suf. *-eală.*

CIURUÍRE[1]**,** *ciuruiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ciurui*[1] și rezultatul ei. — V. **ciurui**[1].

CIURUÍRE[2]**,** *ciuruiri,* s.f. Acțiunea de *a ciurui*[2] și rezultatul ei. — V. **ciurui**[2].

CIUȘ interj. Strigăt cu care cineva îndeamnă măgarul la drum sau cu care îl oprește din mers. — Onomatopee.

CIÚȘCĂ, *ciușe,* s.f. (Pop.) Ardei iute. — din bg. **čuška.**

CIUT, -Ă, *ciuți, -te,* adj. (Despre animale cornute) Care este fără coarne, cu coarnele tăiate sau căzute. [Var.: (reg.) **șuț, -ă** adj.] — Cf. alb. shut.

CIÚTĂ, *ciute,* s.f. Femela cerbului; cerboaică. F Epitet dat unei fete sau femei tinere suple, cu mișcări vioaie și pline de eleganță. — Cf. alb. shutë.

CIÚTURĂ, *ciuturi,* s.f. Găleată sau vas făcut din doage sau dintr-un trunchi scobit, care servește la scos apa din fântână. G Expr. *(Plouă de) toarnă cu ciutura* = plouă foarte tare; plouă cu găleata. F Cantitate (de apă) care încape în obiectul descris mai sus. — Lat. ***cytola.**

CIUTUREÁ, *ciuturele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ciutură.* — **Ciutură** + suf. *-ea.*

CIUVÁȘ, -Ă, *ciuvași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Autonome Ciuvașia sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Autonome Ciuvașia sau ciuvașilor (**1**), privitor la Republica Autonomă Ciuvașia ori la ciuvași. F (Substantivat, f.) Limbă altaică din ramura turcică, vorbită de ciuvași (**1**). — Din rus. **čuvaši.**

CÍVIC, -Ă, *civici, -ce,* adj. Care aparține cetățenilor, privitor la cetățeni; cetățenesc. — Din fr. **civique,** lat. **civicus.**

CIVÍL, -Ă, *civili, -e,* adj. Care se referă la cetățenii unui stat sau la raporturile juridice ale acestora între ei (cu excepția militarilor și a reprezentanților Bisericii), precum și la raporturile acestora cu organele și cu organizațiile statului. G *Drepturi civile* = drepturi de care se bucură o persoană (fizică sau juridică), reglementate și recunoscute de stat. *Drept civil* = totalitatea normelor care reglementează relațiile sociale (convertite în raporturi juridice) existente între persoanele fizice sau juridice dintr-un stat. *Cod civil* = culegere unitară de norme juridice care reglementează raporturile de drept civil. *Stare civilă* = situația unei persoane așa cum rezultă din actele sale privitoare la naștere, căsătorie, deces. *Ofițer al stării civile* = salariat al unei primării însărcinat cu încheierea actelor de stare civilă. *Căsătorie civilă* = căsătorie oficiată de ofițerul stării civile în conformitate cu prevederile legale. *Parte civilă* = persoană care, într-un proces penal, formulează pretenții de despăgubiri pentru daunele suferite prin săvârșirea infracțiunii. *Război civil* = conflict armat între două grupuri adverse din aceeași țară, cu scopul de a prelua puterea. F (Substantivat) Persoană îmbrăcată în haine obișnuite (și nu în haine militare sau preoțești); cetățean al unui stat, cu excepția militarilor și preoților. [Var.: (înv. și pop.) **țivil, -ă** adj.] — Din fr. **civil,** lat. **civilis.**

CIVILÍE s.f. (Înv. și pop.) Viață, stare, condiție de om civil, de cetățean care nu este nici militar, nici preot. [Var.: **țivilíe** s.f.] — **Civil** + suf. *-ie.*

CIVILÍST, *civiliști,* s.m. (Rar) Specialist în studiul dreptului civil. — Din fr. **civiliste.**

CIVILIZÁ, *civilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni civilizat. — Din fr. **civiliser.**

CIVILIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se)civiliza* — V. **civiliza**.

CIVILIZÁT, -Ă, *civilizați, -te,* adj. **1.** Care are o cultură și o tehnică înaintată, care a ajuns la un nivel superior de civilizație, la un standard de viață ridicat. **2.** Care este manierat, politicos. — V. **civiliza.** Cf. fr. civilisé.

CIVILIZATÓR, -OÁRE, *civilizatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care civilizează, care răspândește civilizația. — Din fr. **civilisateur.**

CIVILIZÁȚIE, *civilizații,* s.f. Nivel de dezvoltare materială și spirituală a societății dintr-o epocă dată, a unui popor, a unui stat etc.; cultură (materială sau spirituală); *p. ext.* nivel înalt de dezvoltare a unei societăți. — Din fr. **civilisation.**

CIVÍSM s.n. Atitudine, zel, devotament de care dă dovadă un bun cetățean. — Din fr. **civisme.**

CIVÍT, -Ă, *civiți, -te,* adj. (Pop.) Albastru-închis; vânăt. — Din tc. **çivit.**

CIZELÁ, *cizelez,* vb. I. **1.** Tranz. A prelucra, a finisa sau a ornamenta cu dalta, cu ciocanul etc. diferite obiecte (de metal) pentru a le da forma sau aspectul dorit. **2.** Tranz. Fig. A aduce îmbunătățiri (de stil, de exprimare) unei lucrări (literare, științifice); a ciopli. **3.** Tranz. și refl. Fig. A face să capete sau a căpăta deprinderi civilizate, cultură etc. — Din fr. **ciseler.**

CIZELÁRE, *cizelări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cizela* și rezultatul ei. — V. **cizela.**

CIZELÁT, -Ă, *cizelați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte metalice) Prelucrat, finisat, ornamentat cu dalta, cu ciocanul etc. **2.** Fig. (Despre opere literare, științifice) Care a fost îmbunătățit (din punct de vedere al stilului, al exprimării). **3.** Fig. Care și-a însușit deprinderi civilizate, cultură etc. — V. **cizela.**

CIZELÚRĂ, *cizeluri,* s.f. (Rar) Ornament, înfloritură migăloasă și artistică realizată prin cizelare. — Din fr. **ciselure.**

CIZMÁR, *cizmari,* s.m. Meseriaș care confecționează și repară încălțăminte; pantofar, ciubotar. — **Cizmă** + suf. *-ar.*

CÍZMĂ, *cizme,* s.f. Încălțăminte de piele, de cauciuc, de material plastic etc. cu carâmbul înalt până spre (sau peste) genunchi; ciubotă. G Expr. *Prost ca o cizmă* = foarte prost. — Din magh. **csizma.**

CIZMĂREÁSĂ, *cizmărese,* s.f. (Rar) Soția cizmarului. — **Cizmar** + suf. *-easă.*

CIZMĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cizmărești,* adj. Care servește sau aparține cizmarului; de cizmărie; ciubotăresc. — **Cizmar** + suf. *-esc.*

CIZMĂRÍE[1] s.f. Meseria, meșteșugul cizmarului; ciubotărie[1]. — **Cizmar** + suf. *-ie.*

CIZMĂRÍE[2]**,** *cizmării,* s.f. Atelierul cizmarului; ciubotărie[2]. — **Cizmă** + suf. *-ărie.*

CIZMULÍȚĂ, *cizmulițe,* s.f. Diminutiv al lui *cizmă.* — **Cizmă** + suf. *uliță.*

CLÁC[1] interj. Cuvânt care imită un zgomot sec, scurt. — Onomatopee. Cf. fr. clac.

CLAC[2]**,** *clacuri,* s.n. Pălărie cu calota înaltă, cilindrică, ce poate fi turtită și purtată sub braț. — Din fr. **claque.**

CLACÁ, *clachez,* vb. I. Intranz. (Despre sportivi) A suferi o întindere sau o ruptură de tendon ori de ligament la picioare, în urma unui efort. F *P. ext.* A ceda din punct de vedere nervos. — Din fr. **claquer.**

CLACÁJ, *clacaje,* s.n. Faptul de a claca; întindere, ruptură sau leziune a tendoanelor ori a ligamentelor de la picioare, apărute în urma unui efort fizic. — Din fr. **claquage.**

CLACÁRE, *clacări,* s.f. Acțiunea de a *claca.* — V. **claca.**

CLÁCĂ, *clăci,* s.f. **1.** Muncă prestată de țăranii șerbi și liberi, fără pământ, în beneficiul stăpânilor de moșie. G Expr. *Lucru de clacă* = lucru făcut fără tragere de inimă, de mântuială, prost. **2.** Muncă colectivă benevolă prestată de țărani pentru a se ajuta unii pe alții și care adesea este însoțită ori urmată de o mică petrecere, de glume, povestiri etc. G Expr. *Vorbă de clacă* = vorbă inutilă sau neserioasă; flecăreală. — Din bg. **tlaka.**

CLACHÉTĂ, *clachete,* s.f. Dispozitiv de semnalare, cu un braț mobil, folosit în filmările sincrone, care indică locul ocupat de scena respectivă în ansamblul filmului. — Din fr. **claquette.**

CLÁDĂ, *clăzi,* s.f. (Reg.) Grămadă, morman. — Din bg., sb. **klada.**

CLADOCÉR, *cladocere,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee mici, cu corpul cuprins într-o carapace și cu antene ramificate, adaptate la înot; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **cladocère.**

CLÁIE, *căi,* s.f. Grămadă mare de fân, de snopi de cereale etc., de obicei în formă conică. F Fig. Mulțime, îngrămădire dezordonată (de lucruri sau de ființe). G Expr. *Claie peste grămadă* = unul peste altul, în dezordine, la întâmplare. — Din bg., sb. **kladnja.**

CLAMÁ, *clamez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A se manifesta, a se exprima în termeni violenți sau cu strigăte; a chema cu voce tare. — Din fr. **clamer.**

CLAMÁRE, *clamări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a clama.* — V. **clama.**

CLÁMĂ, *clame,* s.f. Piesă de metal de diferite forme și mărimi, care se folosește pentru prins două sau mai multe foi volante, buclele de păr la femei etc. — Din germ. **Klammer.**

CLAMOÁRE s.f. (Livr.) Strigăt de protest, de nemulțumire, de ajutor. — Din lat. **clamor, -is,** fr. **clameur.**

CLAMORÓS, -OÁSĂ, *clamoroși, -oase,* adj. (Livr.) Zgomotos; răsunător; deznădăjduit. — Din it. **clamoroso.**

CLAMP interj. Cuvânt care imită zgomotul rezultat prin lovirea a două obiecte, la închiderea violentă a unei uși, a unui capac etc. — Onomatopee.

CLÁMPĂ, *clampe,* s.f. (Reg.) Clanță. F Limbă de metal care se reazămă pe clempuș pentru a închide ușa. [Var.: **cleámpă** s.f.] — Din **clămpăni** (derivat regresiv).

CLAN, *clanuri,* s.n. **1.** Comunitate gentilică caracteristică comunei primitive, formată din oameni legați prin relații de rudenie și de limbă. **2.** (Peior.) Clică. — Din fr. **clan.**

CLANARÉT s.n. v. **clarinet.**

CLANC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovirea a două obiecte, mai ales de închiderea violentă a unei uși, a unui capac etc. — Onomatopee.

CLÁNCĂT, *clancăte,* s.n. (Rar) Clăncăit. — Din **clanc.**

CLANDESTÍN, -Ă, *clandestini, -e,* adj. Care are un caracter secret, care este făcut în ascuns (fiind oprit de lege). — Din fr. **clandestin,** lat. **clandestinus**.

CLANDESTINITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este clandestin. — Din fr. **clandestinité.**

CLANȚ, (**1**) interj., (**2**) *clanțuri,* s.n. **1.** Interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de clanța ușii, de izbirea fălcilor sau a dinților, de țăcănitul foarfecelor, de închiderea cu zgomot a unui capac etc. **2.** S.n. Cioc; *p. ext.* (glumeț și peior.) gură. G Expr. (Înv.) *A ține clanț* = a putea face față într-o dispută verbală, într-o controversă cu cineva. — Onomatopee.

CLÁNȚĂ, *clanțe,* s.f. **1.** Mâner metalic montat la broasca ușii sau a porții, care, prin apăsare, face să funcționeze mecanismul de închidere și de deschidere al acestora; clampă. **2.** Fig. (Peior. și fam.) Gură. G Expr. *a(-i) da cu clanța* = a vorbi mult, întruna (și despre lucruri mărunte). *Rău (sau bun) de clanță,* se spune despre un om care vorbește mult (și inutil) sau despre un om certăreț. *A se lua* (cu cineva) *la clanță* = a se certa (cu cineva). *Ține-ți clanța!* sau *tacă-ți clanța!* = nu mai vorbi! taci! — Cf. c l a n ț.

CLAP interj. Cuvânt care imită zgomotul produs prin închiderea bruscă a unui capac, a unei curse de prins animale etc. [Var.: **clapc** interj.] — Onomatopee.

CLÁPĂ, *clape,* s.f. **1.** Fiecare dintre dispozitivele instrumentelor muzicale de suflat, care servesc la închiderea sau la deschiderea unor orificii prin care trece curentul de aer ce produce sunetele; fiecare dintre elementele mobile ale claviaturii unui pian, unei orgi etc. care, prin apăsarea cu degetele, declanșează mecanismul de producere a sunetelor. F Mic fisc în mecanismul mașinilor de scris și al unor mașini de calculat, fixat la capătul unei pârghii articulate și care, prin apăsare, face să se imprime litera sau cifra însemnată pe el. F Orice parte terminală a unui sistem tehnic de acționare care, prin manevre (cu mâna), efectuează o anumită operație. **2.** Placă articulată care servește la închiderea sau la deschiderea unui orificiu. **3.** Bucată de stofă care acoperă deschizătura buzunarului unei haine. F Fiecare dintre cele două bucăți de stofă sau de blană mobile, atașate lateral la unele căciuli, pentru a proteja urechile contra frigului. **4.** (Rar) Capac. G Expr. (Fam.) *A trage (cuiva) clapa* = a înșela, a păcăli (pe cineva). — Din germ. **Klappe.**

CLAPC interj. v. **clap.**

CLÁPCĂ, *clăpci,* s.f. (Pop.) Cursă, capcană. — Din bg. **klapka.**

CLAPÉTĂ, *clapete,* s.f. Clapă mică; *spec.* clapă care intră în construcția unui robinet. — Din fr. **clapet.**

CLAPÓN, *claponi,* s.m. Cocoș castrat. — Din pol. **kaplon.**

CLAPONÁȘ, *claponași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *clapon.* — **Clapon** + suf. *-aș.*

CLAR, -Ă, *clari, -e,* adj. **1.** (Despre imagini vizuale) Care se distinge bine, deslușit; vizibil; (despre ape) limpede; (despre surse de lumină) care împrăștie o lumină strălucitoare. G (Substantivat, n.) *Clar de lună* = lumină strălucitoare de lună. F Care este lipsit de impurități. **2.** (Despre sunete sau voce) Care răsună distinct, precis. **3.** (Despre gânduri, idei, cuvinte etc.) Ușor de înțeles; evident, lămurit. F (Despre facultăți intelectuale) Care pătrunde ușor, care înțelege bine lucrurile; (despre oameni) care se exprimă limpede. — Din lat. **clarus,** fr. **clair.**

CLARIFICÁ, *clarific,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni (mai) clar, (mai) ușor de înțeles; a (se) lămuri, a (se) desluși. — Din lat. **clarificare,** fr. **clarifier.**

CLARIFICÁRE, *clarificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) clarifica.* — V. **clarifica.**

CLARIFICATÓR, -OÁRE, *clarificatori, -oare,* adj. Care clarifică, limpezește, lămurește. — **Clarifica** + suf. *-tor*

CLARINÉT, *clarinete,* s.n. Instrument muzical de suflat, făcut din lemn, în formă de tub lărgit la un capăt și prevăzut cu găuri laterale care se pot închide și deschide cu ajutorul unor clape. [Var.: (reg.) **clanarét** s.n., **clarinétă** s.f.] — Din fr. **clarinette,** germ. **Klarinette.**

CLARINÉTĂ s.f. v. **clarinet.**

CLARINETÍST, -Ă, *clarinetiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care cântă la clarinet. — Din fr. **clarinettiste,** germ. **Klarinettist.**

CLARÍSIM, -Ă, *clarisimi, -e,* adj. (Livr.) Care este foarte clar. — Din lat. **clarissimus.**

CLARITÁTE s.f. **1.** Calitatea unor obiecte de a fi clare (**1**); limpezime, transparență. **2.** Calitate a sunetelor sau a vocii de a răsuna distinct, precis. **3.** Calitate a gândirii, a exprimării, a stilului de a fi clare, deslușite, lămurite. G Loc. adv. *Cu claritate* = cu precizie; clar, limpede, lămurit. — Din lat. **claritas, -atis,** fr. **clarté.**

CLAROBSCÚR, (**2**) *clarobscururi*, s.n. **1.** Procedeu grafic și pictural de distribuire gradată a luminii și a umbrelor în vederea redării volumelor prin efecte de contrast puternice. **2.** Gravură în lemn realizată în mai multe nuanțe ale aceleiași culori. — După fr. **clair-obscur.**

CLARVĂZĂTÓR, -OÁRE, *clarvăzători, -oare,* adj. (Despre oameni) Care vede desfășurarea în viitor a unei situații mai clar, mai limpede decât alții; (despre acțiuni) care dovedește perspicacitate, clarviziune. — **Clar** + **văzător** (după fr. *clarvoyant*).

CLARVIZIÚNE s.f. Însușirea de a înțelege și de a prevedea desfășurarea unui fenomen; previziune. [Pr.: *-zi-u-*] — **Clar** + **viziune** (după fr. *clairvoyance).*

CLAS s.n. v. **clasă.**

CLASÁ, *clasez,* vb. I. Tranz. **1.** A aranja, a împărți, a rândui ceva (după caractere distinctive) pe clase sau pe categorii. F A face o triere; a tria. F Refl. A obține un anumit loc într-un clasament. **2.** A înceta un proces penal când se constată că există o cauză legală care împiedică pornirea sau continuarea lui. F A scoate din uz (cu forme legale) un material care nu mai poate fi folosit din cauza degradării, a învechirii. — Din fr. **classer.**

CLASÁBIL, -Ă, *clasabili, -e,* adj. Care poate fi clasat. — Din fr. **classable.**

CLASAMÉNT, *clasamente,* s.n. Ordinea valorică în care sunt grupați, potrivit rezultatelor obținute, participanții la o competiție; tabel care conține această ordine. — Din fr. **classement.**

CLASÁRE, *clasări,* s.f. Acțiunea de *a (se) clasa.* — V. **clasa.**

CLÁSĂ, *clase,* s.f. **1.** Grup (mare) de obiecte, de elemente, de ființe, de fenomene cu însușiri comune care satisfac un criteriu. **2.** (De obicei cu determinarea „socială") Ansamblu de persoane grupate după criterii economice, istorice și sociologice. G Loc. adj. *De clasă* = care se referă la o clasă socială sau la raporturile reciproce dintre clase; propriu, caracteristic unei clase sociale. **3.** Fiecare dintre diviziunile fundamentale ale regnului animal sau vegetal, mai mică decât încrengătura și mai mare decât ordinul. **4.** Colectiv de elevi, de obicei de aceeași vârstă și cu aceeași pregătire, care învață împreună în cursul unui an școlar după aceeași programă de învățământ. F Unitate organizatorică într-un institut de artă care cuprinde toți elevii unui profesor, indiferent în ce an de studii se află. F Sală în care se țin cursurile pentru asemenea grupuri de elevi. F (Franțuzism) Timpul în care se ține o lecție; oră de curs. **5.** Fiecare dintre grupele de câte trei cifre ale unui număr cu mai multe cifre. *Clasa miilor.* **6.** Categorie (după confort și tarif) a vagoanelor, compartimentelor, cabinelor etc. pentru călătoria cu trenul, cu tramvaiul, cu vaporul. **7.** Categorie, grad, rang, stabilite valoric. **8.** (În expr.) *De (mare) clasă* sau *(de) clasa întâi* = de calitate superioară, de prima calitate, de (mare) valoare. [Var.: (înv.) **clas** s.n.] — Din fr. **classe,** germ. **Klasse.**

CLASÉM, *claseme,* s.n. (Lingv.) Ansamblu al trăsăturilor semantice minimale ale unei unități lexicale. — Din fr. **classeme.**

CLÁSIC, -Ă, *clasici, -ce,* adj. **1.** (Despre opere literare, științifice, artistice) Care servește ca model de perfecțiune, care poate fi luat drept model; *p. ext.* care este scris după canoanele obișnuite, tradiționale. F (Despre scriitori, artiști, oameni de știință etc.; adesea substantivat) De mare

valoare, a cărui operă își păstrează importanța de-a lungul veacurilor, rămâne în patrimoniul cultural-științific al unui popor sau al lumii. **2.** Care concentrează caracteristicile (bune sau rele ale) unui lucru, ale unei acțiuni, ale unei situații etc.; tipic, caracteristic; care este folosit în mod curent. *Procedeu tehnic clasic.* **3.** Care aparține clasicismului, privitor la clasicism. — Din fr. **classique,** lat. **classicus.**

CLASICÍSM s.n. **1.** Ansamblu de trăsături proprii culturii antice greco-latine din cel mai înalt stadiu de dezvoltare a ei, caracterizată prin armonie, puritate, sobrietate etc. **2.** Curent în arta și literatura europeană, apărut în sec. XVII în Franța, caracterizat prin imitarea modelelor antice greco-latine, prin interesul pentru aspectul moral, prin urmărirea unui ideal, prin disciplinarea imaginației și a sensibilității, prin ordine, echilibru și claritate. **3.** Perioadă din istoria culturii universale sau naționale ale cărei creații reprezintă un maximum de realizare artistică pentru etapa respectivă. — Din fr. **classicisme.**

CLASICÍST, -Ă, *clasiciști, -te,* s.m. și f. Persoană care studiază limbile și cultura clasică (greco-latină). — **Clasic** + suf. *-ist.*

CLASICITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi clasic; *p. ext.* clasicism. — Din germ. **Klassizität.**

CLASICIZÁ, *clasicizez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a dobândi caracter clasic. — **Clasic** + suf. *-iza.*

CLASICIZÁNT, -Ă, *clasicizanți, -te,* adj. Cu caracter voit clasic; care tinde să imite formele clasice. — Din **clasic.**

CLASICIZÁRE, *clasicizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) clasiciza.* — V. **clasiciza.**

CLASICIZÁT, -Ă, *clasicizați, -te,* adj. Care a devenit clasic. — V. **clasiciza.**

CLASIFICÁ, *clasífic,* vb. I. Tranz. A împărți sistematic, a repartiza pe clase sau într-o anumită ordine. F Refl. și tranz. A ocupa sau a stabili cuiva un anumit loc la un examen, la un concurs etc. pe baza notelor, calificativelor, rezultatelor obținute. — După fr. **classifier.**

CLASIFICÁRE, *clasificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) clasifica* și rezultatul ei; distribuire, repartizare sistematică pe clase sau într-o anumită ordine; clasificație. — V. **clasifica.**

CLASIFICATÓR, -OÁRE, *clasificatori, -oare,* s.m. și f., s.n., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care clasifică. **2.** S.n. Carte, îndrumător, indicator în care se clasifică ceva. **3.** Adj. Care clasifică, care servește la clasificare. — Din fr. **classificateur.**

CLASIFICÁȚIE, *clasificații,* s.f. (Rar) Clasificare. — Din fr. **classification.**

CLASÓR, *clasoare,* s.n. Obiect (mapă, album, cutie, dulap etc.) special confecționat pentru păstrarea diferitelor lucruri clasate. — Din fr. **classeur.**

CLÁSTIC, -Ă, *clastici, -ce,* adj. (Despe roci, formațiuni sedimentare) Format din fragmente de minerale și de roci provenite în urma proceselor de dezagregare, de alterare și de acumulare a materialului unor roci preexistente sau din scheletele unor organisme; detritic. — Din fr. **clastique.**

CLASTOCÁRST, *clastocarsturi,* s.n. (Geol.) Forme de relief rezultate în urma unui complex de fenomene dezvoltate pe roci cu o solubilitate redusă. — Din rus. **klastokarst.**

CLASTOMANÍE, *clastomanii,* s.f. (Med.) Înclinație morbidă de a distruge sistematic toate obiectele întâlnite. — Din fr. **clastomanie.**

CLAUDICÁȚIE, *claudicații,* s.f. (Med.; rar) Șchiopătare. F (Med.) Tulburare trecătoare a funcției unor organe. [Pr.: *cla-u-*] — Din lat. **claudicatio,** fr. **claudication.**

CLÁUN s.m. v. **clovn.**

CLAUSTRÁ, *claustrez,* vb. I. Refl. și tranz. (Livr.) A (se) închide într-o mănăstire sau a (se) izola într-un loc retras. [Pr.: *cla-us-*] — Din fr. **claustrer.**

CLAUSTRÁL, -Ă, *claustrali, -e,* adj. (Livr.) Mănăstiresc, monahal; ca de mănăstire. [Pr.: *cla-us-*] — Din fr. **claustral,** lat. **claustralis.**

CLAUSTRÁRE, *claustrări,* s.f. Faptul de *a (se) claustra.* [Pr.: *cla-us-*]. — V. **claustra.**

CLAUSTROFOBÍE, *claustrofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de spații închise. [Pr.: *cla-us-*] — Din fr. **claustrophobie.**

CLÁUZĂ, *clauze,* s.f. Prevedere cuprinsă într-un act juridic (tratat, contract). [Pr.: *cla-u-*] — Din fr. **clause.**

CLAUZÚLĂ, *clauzule,* s.f. Fiecare dintre silabele accentuate de la sfârșitul unui vers care, prin dispunerea lor armonioasă împreună cu silabele neaccentuate, creează un ritm expresiv. F Cuvintele finale ale unei fraze în proză, ale unei strofe sau ale unui vers, dispuse astfel încât să producă un efect expresiv. [Pr.: *cla-u-*] — Din lat. **clausula.**

CLAVECÍN, *clavecine,* s.n. Vechi instrument muzical cu una sau mai multe claviaturi și cu coarde, asemănător cu pianul, ale cărui sunete sunt produse prin ciupirea coardelor cu o pană; clavecimbal, cembalo. — Din fr. **clavecin.**

CLAVECINÍST, -Ă, *claveciniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la clavecin. — Din fr. **claveciniste.**

CLAVIATÚRĂ, *claviaturi,* s.f. **1.** Totalitatea clapelor pianului, orgii, sintetizatorului, acordeonului, mașinii de scris etc. **2.** Totalitatea butoanelor de comandă care pun în funcțiune un mecanism, o mașină etc. [Pr.: *-vi-a-*] — Din germ. **Klaviatur.**

CLAVICEMBÁLO s.n. v. **clavicimbal.**

CLAVICIMBÁL, *clavicimbaluri,* s.n. (Înv.) Clavecin. [Var.: **clavicembálo** s.n.] — Din lat. **clavicymbalum,** it. **clavicembalo.**

CLAVICÓRD, *clavicorduri,* s.n. Instrument muzical cu claviatură și coarde, strămoș al pianului. — Din fr. **clavicorde,** lat. **clavicordium.**

CLAVICULÁR, -Ă, *claviculari, -e* adj. Care aparține claviculei, privitor la claviculă. — Din lat. **clavicularius,** fr. **claviculaire.**

CLAVÍCULĂ, *clavicule,* s.f. Fiecare dintre cele două oase anterioare ale centurii scapulare care (la mamifere) se articulează cu sternul și cu omoplatul. — Din lat. **clavicula,** fr. **clavicule.**

CLAVÍR, *clavire,* s.n. (Înv.) Pian. [Pl. și: *claviruri*] — Din germ. **Klavier.**

CLAVIRÁȘ, *clavirașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *clavir.* — **Clavir** + suf. *-aș.*

CLÁVUS, *clavusuri,* s.n. (Med.) Bătătură. — Din fr., lat. **clavus.**

CLAXÓN, *claxoane,* s.n. Dispozitiv de semnalizare sonoră, cu membrană sau lamă vibratoare, acționat electric și folosit la autovehicule. — Din fr. **klaxon.**

CLAXONÁ, *claxonez,* vb. I. Intranz. A semnaliza cu claxonul. — Din fr. **klaxonner.**

CLAXONÁRE, *claxonări,* s.f. Acțiunea de *a claxona.* — V. **claxona.**

CLAXONÁT s.n. Claxonare. — V. **claxona.**

CLĂBÚC, *clăbuci,* s.m. **1.** Spumă făcută de săpunul amestecat cu apă. F Spumă formată la suprafața unor lichide când sunt agitate, fierb sau fermentează. **2.** Salivă spumoasă, albicioasă (și cu bășici). G Expr. *A face clăbuci la gură* = a vorbi mult și cu furie. **3.** Sudoare spumoasă pe care o fac animalele, mai ales caii, din pricina efortului și a căldurii. **4.** (Rar, la pl.) Rotocoale de fum sau de aburi. — Din bg. **klabuk,** sb. **klobuk.**

CLĂBUCÍ, *clăbucesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) acoperi cu clăbuci. F Intranz. (Despre lichide) A face clăbuci. — Din **clăbuc.**

CLĂCÁȘ, *clăcași,* s.m. **1.** Țăran obligat să facă clacă (**1**) pe pământul stăpânului. G (Adjectival) *Țăran clăcaș.* **2.** (Pop.) Persoană care ia parte la o clacă (**2**). — **Clacă** + suf. *-aș.*

CLĂCĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *clăcășești,* adj. Care aparține clăcașilor (**1**), privitor la clăcași, de clăcași. — **Clăcaș** + suf. *-esc.*

CLĂCĂȘÍ, *clăcășesc,* vb. IV. Intranz. A presta clacă (**1**); a clăcui. — Din **clăcaș.**

CLĂCUÍ, *clăcuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A clăcăși. — **Clacă** + suf. *-ui.*

CLĂCUȘOÁRĂ, *clăcușoare,* s.f. Diminutiv al lui *clacă* (**2**); (glumeț) faptă nepotrivită (a unui grup de oameni); poznă. — **Clacă** + suf. *-ușoară.*

CLĂDĂRÁIE, *clădării,* s.f. (Pop.) Clădărie. — **Cladă** + suf. *-ăraie.*

CLĂDĂRÍE, *clădării,* s.f. (Pop.) Grămadă mare de lucruri disparate, puse la întâmplare unele peste altele; clădăraie. — **Cladă** + suf. *-ărie.*

CLĂDÍ, *clădesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face, a ridica o construcție, o clădire (**2**); a zidi, a construi. **2.** A așeza lucruri (de același fel) în mod sistematic, unul peste altul, alcătuind o grămadă. — Din sl. **kladon, klasti.**

CLĂDÍRE, *clădiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a clădi.* **2.** (Concr.) Construcție la suprafață, constituită din fundație, pereți, acoperiș etc., cu încăperi care servesc la adăpostirea oamenilor, animalelor, materialelor etc. — V. **clădi.**

CLĂDÍT s.n. Faptul de *a clădi.* — V. **clădi.**

CLĂDITÓR, -OÁRE, *clăditori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care clădește; *p. ext.* întemeietor. — **Clădi** + suf. *-tor.*

CLĂÍ, *clăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A face clăi. — Din **claie.**

CLĂÍT s.n. (Reg.) Acțiunea de *a clăi.* — V. **clăi.**

CLĂÍȚĂ, *clăițe,* s.f. Diminutiv al lui *claie.* — **Claie** + suf. *-iță.*

CLĂMPĂÍ, *clămpăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A clămpăni. — **Clamp** + suf. *-ăi.*

CLĂMPĂNEÁLĂ, *clămpăneli,* s.f. Clămpănit. — **Clămpăni** + suf. *-eală.*

CLĂMPĂNÍ, *clămpănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A produce un zgomot specific prin lovirea a două obiecte (dure), prin închiderea violentă a unei uși, a unui capac, de papuci în mers etc.; a clăpăi, a clămpăi. **2.** Intranz. Fig. A vorbi vrute și nevrute; a flecări. — **Clamp** + suf. *-ăni.*

CLĂMPĂNÍRE s.f. Acțiunea de *a clămpăni.* — V. **clămpăni.**

CLĂMPĂNÍT s.n. Faptul de *a clămpăni;* zgomot produs prin lovirea a două obiecte (dure), prin închiderea violentă a unei uși, a unui capac, de papucii în mers etc.; clămpănitură. — V. **clămpăni.**

CLĂMPĂNITÚRĂ, *clămpănituri,* s.f. Clămpănit. — **Clămpăni** + suf. *-tură.*

CLĂMPÚȘ s.n. v. **clempuș.**

CLĂNCĂÍ, pers. 3 *clăncăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre două obiecte) A produce un zgomot caracteristic în urma lovirii lor. — **Clanc** + suf. *-ăi.*

CLĂNCĂÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a clăncăi;* zgomot produs de lovirea a două obiecte; clancăt. — V. **clăncăi.**

CLĂNȚĂI, *clănțăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A clănțăni. [Prez. ind. și: *clănțăi*] — **Clanț** + suf. *-ăi.*

CLĂNȚĂNEÁLĂ, *clănțăneli,* s.f. Clănțănit. — **Clănțăni** + suf. *-eală.*

CLĂNȚĂNÍ, *clănțănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre dinți) A se ciocni unul de altul cu zgomot și în mod ritmic (de frig, de frică etc.); (despre fălcile animalelor) a trosni (la vederea sau la devorarea prăzii). **2.** A produce un zgomot caracteristic prin lovirea ritmică a unor obiecte de metal sau de sticlă. F A apăsa repetat, cu violență și cu zgomot de clanța unei uși. **3.** Fig. (Peior.) A vorbi mult; a flecări. F Refl. recipr. A se certa (ușor), a se ciorovăi. [Prez. ind. și: *clănțăn.* — Var.: (pop.) **clențăní, clențení** vb. IV] — **Clanț** + suf. *-ăni.*

CLĂNȚĂNÍRE, *clănțăniri,* s.f. Acțiunea de *a clănțăni* și rezultatul ei. — V. **clănțăni.**

CLĂNȚĂNÍT s.n. Faptul de *a clănțăni;* zgomot produs prin ciocnirea ritmică a dinților, a unor obiecte de metal etc.; clănțăneală, clănțănitură. — V. **clănțăni.**

CLĂNȚĂNITÚRĂ, *clănțănituri,* s.f. Clănțănit. — **Clănțăni** + suf. *-tură.*

CLĂNȚẮU, *clănțăi,* s.m. Om care vorbește mult (și adesea pe un ton impulsiv, agresiv). F (Peior.) Avocat. — **Clanță** + suf. *-ău.*

CLĂPÁR, *clăpari,* s.m. Încălțăminte pentru schi, înaltă până deasupra gleznei, închisă în față cu clape. — **Clapă** + suf. *-ar.*

CLĂPĂÍ, *clăpăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A clămpăni. F Tranz. Fig. (Despre oameni) A vorbi repede (și neclar). — **Clap** + suf. *-ăi.*

CLĂPĂÚG, -Ă, *clăpăugi,* -ge, adj. **1.** (Despre urechile oamenilor și ale animalelor) Mare și atârnând în jos; pleoștit; (despre oameni și animale) care are asemenea urechi. **2.** Fig. (Despre oameni) Prostănac; bleg. — Din ucr. **klapo-uchyj.**

CLĂPĂUGÍ, *clăpăugesc,* vb. IV. Refl. (Despre urechile oamenilor și ale animalelor) A atârna în jos (din cauza mărimii lor); a se pleoști. [Pr.: *-pă-u-*]. — Din **clăpăug.**

CLĂTĂRÍ, *clătăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A clăti (**1**). — Cf. sb. klataritise.

CLĂTÍ, *clătesc,* vb. IV. **I.** Tranz. A curăța rufe, vase etc., spălându-le ușor cu apă, a limpezi într-o ultimă apă curată; a clătări. F Refl. A se spăla ușor pe mâini, în gură etc. **II.** (Înv. și pop.) **1.** Tranz. A clătina (**1**). F Refl. (Despre apă, valuri) A se pune în mișcare; a se izbi (de un obstacol). **2.** Tranz. și refl. A (se) zgudui, a (se) cutremura; a (se) zdruncina. **3.** Tranz. și refl. A (se) clătina. (**3**). G Expr. (Înv. și pop.) *A nu (se) clăti un fir de păr din capul cuiva* = a nu (se) primejdui cu nimic viața cuiva. — Din sl. **klatiti.**

CLĂTINÁ, *clătin,* vb. I. **1.** Tranz., refl. și intranz. A (se) mișca (puțin, lin) într-o parte și într-alta; a (se) legăna; a (se) agita (ușor). G Expr. (Tranz.) *A clătina capul* (sau, intranz., *din cap)* = a-și mișca capul într-o parte și în alta în semn de mirare, de îndoială, de descurajare etc. **2.** Refl. A șovăi în mers, în mișcare; a se împletici (din cauza slăbiciunii, a beției etc.). F Fig. A fi într-o situație critică, nesigură. **3.** Tranz. și refl. A (se) mișca din loc; a (se) urni, a (se) clinti, a (se) clăti. — Din **clăti.**

CLĂTINÁRE, *clătinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) clătina;* clătinat. — V. **clătina.**

CLĂTINÁT s.n. Clătinare. — V. **clătina.**

CLĂTINĂTÚRĂ, *clătinături,* s.f. Mișcare (ușoară) într-o parte și într-alta. F Mișcare, deplasare șovăitoare. — **Clătina** + suf. *-ătură.*

CLĂTÍRE, *clătiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) clăti;* limpezire; clătit[1]. — V. **clăti.**

CLĂTÍT[1], s.n. Clătire. — V. **clăti.**

CLĂTÍT[2], -Ă, *clătiți, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. (Despre rufe, vase etc.) Care a fost spălat ușor sau limpezit cu apă. **II.** S.f. Foaie de aluat subțire prăjită în grăsime, unsă cu dulceață, marmeladă, brânză sau legume și apoi rulată. — V. **clăti.**

CLEÁMPĂ s.f. v. **clampă.**

CLEAN, *cleni,* s.m. Pește răpitor de apă dulce din familia ciprinidelor, cu botul rotunjit, cu corpul gros, aproape cilindric, acoperit cu solzi mari, tiviți cu negru *(Leuciscus cephalus).* — Din bg. **kljan.**

CLEARING s.n. Sistem de decontare (între state) prin intermediul băncilor, prin compensarea reciprocă a creanțelor și datoriilor, în scopul echilibrării schimburilor comerciale. [Pr.: *clíring*] — Din engl. **clearing.**

CLEFĂÍ, *cléfăi,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A mânca urât și cu zgomot; a plescăi, a clefeti. **2.** Intranz. A deschide și a închide gura plescăind. F Fig. A vorbi repede, nedeslușit, articulând prost cuvintele. **3.** Intranz. A produce un zgomot caracteristic umblând prin noroi. — Formație onomatopeică.

CLEFĂÍT, *clefăituri,* s.n. Faptul de *a clefăi;* zgomot produs de cel care clefăie. — V. **clefăi.**

CLEFETÍ, *clefetesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A clefăi. — Cf. c l e f ă i.

CLEI, *cleiuri,* s.n. **1.** Substanță vâscoasă asemănătoare cu gelatina, extrasă din oase, din pește, din unele plante sau obținută pe cale sintetică, cu ajutorul căreia se pot lipi între ele diverse obiecte sau părți de obiecte. G Expr. (Fam.) *A fi clei* = **a)** a nu ști absolut nimic (atunci când este ascultat la școală, la un examen etc.); **b)** a fi foarte beat. **2.** Suc gros care se scurge din scoarța unor arbori și care se solidifică în contact cu aerul. — Din sl. **klej.**

CLEIONÁJ s.n. Rețea de nuiele împletite între pari înfipți în pământ, cu care se consolidează o coastă de deal, o râpă, un taluz etc. [Pr.: *cle-io-*] — Din fr. **clayonnage.**

CLEIÓS, -OÁSĂ, *cleioși, -oase,* adj. **1.** Lipicios, vâscos (ca cleiul). F (Despre ouă) Fiert puțin, astfel încât gălbenușul să rămână moale, iar albușul să se coaguleze. F Fig. (Fam.) Care nu știe absolut nimic (când este ascultat la școală, la un examen etc.). **2.** (Despre pământ) Clisos. [Pr.: *cle-ios*] — **Clei** + suf. *-os.*

CLEISTOGÁM, -Ă, *cleistogami, -e,* adj. (Bot.; despre flori) Care prezintă cleistogamie. [Pr.: *cle-is-*] — Din fr. **cléistogamme.**

CLEISTOGAMÍE s.f. (Bot.) Autopolenizare. [Pr.: *cle-is-*] — Din fr. **cléistogamie.**

CLEMATÍTĂ, *clematite,* s.f. (Bot.) Clocoțel *(Clematis integrifolia).* — Din fr. **clématite.**

CLÉMĂ, *cleme,* s.f. Dispozitiv cu ajutorul căruia se asamblează laolaltă două sau mai multe piese sau elemente, astfel încât această îmbinare să reziste la solicitări mari. — Din germ. **Klemme.**

CLEMÉNT, -Ă, *clemenți, -te,* adj. Indulgent, iertător, îndurător; blând, bun. — Din fr. **clément,** lat. **clemens, -ntis.**

CLEMÉNȚĂ, *clemențe,* s.f. Indulgență, iertare, îndurare; bunătate (a unui superior față de inferiorii săi). — Din lat. **clementia,** fr. **clémence.**

CLEMPÚȘ, *clempușuri,* s.n. Piesă metalică în formă de cârlig, pe care se sprijină clanța când se închide ușa. [Var.: **clămpúș** s.n.] — **Cleampă**+ suf. *-uș.*

CLEMPUȘÓR, *clempușoare,* s.n. Diminutiv al lui *clempuș.* [Var.: **clămpușór** s.n.] — **Clempuș** + suf. *-or.*

CLENCI, *clenciuri,* s.n. (Pop. și fam.) **1.** Creangă ale cărei rămurele formează un fel de cârlig. F Ramificație a coarnelor cerbului. **2.** Fig. Pricină, motiv (de ceartă). F Sens ascuns; tâlc, dedesubt. — Din bg. **klinče.**

CLENȚĂNÍ vb. IV v. **clănțăni.**

CLENȚENÍ vb. IV v. **clănțăni.**

CLEPSÍDRĂ, *clepsidre,* s.f. Instrument pentru măsurarea timpului după cantitatea de apă sau de nisip scursă, printr-un orificiu. [Var.: (înv.) **clepsídru** s.n.] — Din fr. **clepsydre,** lat. **clepsydra.**

CLEPSÍDRU s.n. v. **clepsidră.**

CLEPTOFOBÍE, *cleptofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de a nu fi victima unui furt sau de a nu comite un furt. — Din fr. **cleptophobie.**

CLEPTOMÁN, -Ă, *cleptomani, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de cleptomanie. — Din fr. **cleptomane.**

CLEPTOMANÍE, s.f. Impuls patologic de a fura obiecte fără urmărirea vreunui profit. — Din fr. **cleptomanie.**

CLER s.n. Totalitatea preoților unei biserici, ai unei eparhii, ai unei țări etc.; preoțime. — Din lat. **clerus.**

CLÉRIC, *clerici,* s.m. Membru al clerului. — Din lat. **clericus.**

CLERICÁL, -Ă, *clericali, -e,* adj. Care aparține clericilor sau clericalismului, privitor la clerici sau la clericalism. — Din fr. **clérical,** lat. **clericalis.**

CLERICALÍSM s.n. Atitudine a celor care susțin intervenția clerului în viața politică, socială și culturală a unei țări. — Din fr. **cléricalisme.**

CLERICÍST, -Ă, *clericiști, -ste,* adj. (Rar) Clerical. — **Cleric** + suf. *-ist.*

CLEȘTÁR[1] s.n. (Poetic) Cristal. — Din magh. **kristály.**

CLEȘTÁR[2], *cleștare,* s.n. Unealtă folosită la tragerea cercurilor pe vasele de lemn făcute din doage. — **Clește** + suf. *-ar.*

CLÉȘTE, *clești,* s.m. **1.** Unealtă alcătuită din două pârghii articulate cu un bolț, care servește la apucarea, întoarcerea, tragerea etc. unei piese. G Expr. *A-i scoate cuiva vorba (din gură) cu cleștele* = a depune mari insistențe pentru a face pe cineva să vorbească. F Unealtă de forma unui clește (**1**), folosită în diverse operații. *Clește pentru cărbuni.* **2.** Fiecare dintre cele două apendice anterioare, în formă de clește (**1**), ale unor crustacee. [Pl. și: (n.) *cleșteă*] — Din sl. **klěšta.**

CLEȘTIȘÓR, *cleștișori,* s.m. Diminutiv al lui *clește.* [Pl. și: (n.) *cleștișoare*] — **Clește** + suf. *-ișor.*

CLEȘTÍȚĂ, *cleștițe,* s.f. Unealtă de tipografie cu care se scot literele căzute între rânduri. — **Clește** + suf. *-iță.*

CLÉVETĂ, *clevete,* s.f. (Înv.) Clevetire, calomnie. — Din sl. **kleveta.**

CLEVETEÁLĂ, *cleveteli,* s.f. (Pop. și fam.) Bârfeală, calomnie. — **Cleveti** + suf. *-eală.*

CLEVETÍ, *clevetesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A calomnia, a ponegri, a bârfi, a defăima. — Din sl. **klevetati.**

CLEVETÍRE, *clevetiri,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a cleveti* și rezultatul ei; defăimare, calomniere, ponegrire. — V. **cleveti.**

CLEVETITÓR, -OÁRE, *clevetitori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care clevetește. — **Cleveti** + suf. *-tor.*

CLIC interj. Cuvânt care imită un zgomot sec, scurt. — Onomatopee. Cf. fr. clic.

CLICÁ, *clichez,* vb. I. Tranz. A selecta o opțiune pe ecranul calculatorului, apăsând pe mouse; a clicăi. — Din engl. **click,** fr. **cliquer.**

CLÍCĂ, *clici,* s.f. Grup de oameni întovărășiți în vederea unui scop reprobail; clan, bandă, șleahtă. — Din fr. **clique.**

CLICĂI, *clicăi,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A clica. — **Clica** + suf. *-ăi.*

CLICHÉT, *clicheți,* s.m. Organ de mașină în formă de bară scurtă articulată la un capăt, iar cu celălalt capăt astfel profilat încât să împiedice rotirea într-un anumit sens a unei roți dințate. [Pl. și (n.): *clichete*] — Din fr. **cliquet.**

CLIÉNT, -Ă, *clienți, -te,* subst. **1.** S.m. și f. Persoană care cumpără (regulat) de la un magazin, consumă ceva într-un local public etc., considerată în raport cu persoana sau întreprinderea de la care cumpără sau consumă; mușteriu. **2.** S.m. și f. Persoană care se adresează unui avocat pentru a-și apăra interesele, unui medic pentru a-și îngriji sănătatea etc., considerată în raport cu aceștia. **3.** S.m. (În Roma antică) Plebeu fără drepturi depline, dependent de un patrician și protejat de acesta. [Pr.: *cli-ent*] — Din fr. **client,** lat. **cliens, -ntis.**

CLIENTELÁR, -Ă, *clientelari, -e,* adj. **1.** Care este bazat pe clientelism, pe favoritism sau pe urmărirea intereselor personale. **2.** (În Antichitatea romană) Care aparținea clienților unui patrician roman. G *Relații* (sau *raporturi* etc.) *clientelare* = relații existente între Imperiul Roman și populațiile străine, prin care acestea din urmă, fără a fi incluse în imperiu, recunoșteau autoritatea Romei în schimbul protecției de care se bucurau din partea ei. [Pr.: *cli-en-*] — Din **client.**

CLIENTÉLĂ, *clientele,* s.f. **1.** Totalitatea clienților, mulțime de clienți. **2.** (În Antichitatea romană) Totalitatea clienților unui patrician roman. [Pr.: *cli-en-*] — Din fr. **clientèle,** lat. **clientela.**

CLIENTELÍSM s.n. **1.** Complex de relații între persoane unite din interes sau care încearcă să obțină favoritisme. **2.** Politică bazată pe astfel de relații. [Pr.: *cli-en-*] — Din it. **clientelismo.**

CLIMACTÉRIU s.n. Perioadă a vieții corespunzătoare încetării fiziologice a funcției sexuale, în care au loc modificări hormonale, somatice și psihice. [Pr.: *-ri-u*] — Din germ. **Klimakterium.**

CLIMÁT, *climate,* s.n. **1.** Climă (**1**). **2.** Fig. Atmosferă socială, politică, morală; ambianță. — Din fr. **climat.**

CLIMATÉRIC, -Ă, *climaterici, -ce,* adj. Care aparține climei, privitor la climă; cu climă potrivită pentru odihnă sau pentru tratarea unor boli; climatic. *Condiții climaterice. Stațiune climaterică.* — Din fr. **climatérique.**

CLIMÁTIC, -Ă, *climatici, -ce,* adj. Climateric. — Din fr. **climatique.**

CLIMATÍSM s.n. Totalitatea condițiilor de igienă, terapeutice, urbanistice, sociale etc. pe care trebuie să le îndeplinească localitățile climaterice. — Din fr. **climatisme.**

CLIMATIZÁ, *climatizez,* vb. I. Tranz. A asigura climatizarea. — Din fr. **climatiser.**

CLIMATIZÁRE, *climatizări,* s.f. Operație prin care aerul dintr-o încăpere este menținut la o anumită temperatură, umiditate, puritate etc. — V. **climatiza.** Cf. fr. climatisation.

CLIMATIZÁT, -Ă, *climatizați, -te,* adj. Care a suferit operația de climatizare. — V. **climatiza.**

CLIMATIZATÓR, *climatizatoare,* s.n. Climatizor. — **Climatiza** + suf. *-tor.*

CLIMATIZÓR, *climatizoare,* s.n. Aparat pentru efectuarea climatizării; climatizator. — Din fr. **climatiseur.**

CLIMATOGRÁFIC, -Ă, *climatografici, -ce,* adj. De climatografie. — Din fr. **climatographique.**

CLIMATOGRAFÍE, *climatografii,* s.f. Descriere a climatelor. — Din fr. **climatographie.**

CLIMATOGRÁMĂ, *climatograme,* s.f. Reprezentare grafică a principalelor date meteorologice pentru o regiune. — Din **climat.** Cf. fr. climogramme.

CLIMATOLÓG, -Ă, *climatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în climatologie. — Din fr. **climatologue.**

CLIMATOLÓGIC, -Ă, *climatologici, -ce,* adj. Care aparține climatologiei, privitor la climatologie. — Din fr. **climatologique.**

CLIMATOLOGÍE s.f. Știința care studiază clima de pe glob și importanța ei pentru viața organică. — Din fr. **climatologie.**

CLIMATOPATOLOGÍE s.f. Studiul acțiunii patogene a climatului asupra organismului. — Din fr. **climatopathologie.**

CLIMATOTERÁPIC, -Ă, *climatoterapici, -ce,* adj. De climatoterapie. — Din fr. **climatothérapique.**

CLIMATOTERAPÍE s.f. Folosire în scop terapeutic a efectelor factorilor climatici asupra organismului. — Din fr. **climatothérapie.**

CLÍMAX, *climaxuri,* s.n. **1.** Fază finală a unei succesiuni ecologice, caracterizată prin o relativă stabilitate a biocenozei și corespondența acesteia cu clima și cu solul. **2.** Figură de stil care constă în desfășurarea ascendentă a ideilor, acțiunii etc. dintr-o operă. — Din fr. **climax.**

CLÍMĂ, *clime,* s.f. **1.** Totalitatea fenomenelor meteorologice (temperatură, vânturi, precipitații atmosferice) care caracterizează starea medie multianuală a unui loc; climat. **2.** Regiune considerată sub raportul climei (**1**) specifice. — Din lat. **clima, -atis,** germ. **Klima.**

CLIMOSTÁT, *climostate,* s.n. Instrument-sondă așezat în exteriorul unei clădiri și care măsoară efectul termic al factorilor climatici în vederea reglării automate a temperaturii din interiorul clădirii. — Din fr. **climostat.**

CLIN, *clini,* s.m. **1.** Bucată (triunghiulară, trapezoidală etc.) de pânză sau de stofă, folosită ca piesă componentă ori ca adaos pentru a lărgi unele confecții. G Expr. *A nu avea nici în clin, nici în mânecă* (cu cineva) = a nu avea nimic comun, niciun amestec, nicio legătură (cu cineva). **2.** Petic de pământ sau de pădure în formă de triunghi sau de formă îngustă. [Pl. și: (n.) *clinuri*] — Din sl. **klinŭ.**

CLÍNĂ, *cline,* s.f. (Pop.) Suprafață sau coastă înclinată; pantă. — Din it. **china** (după *înclina).*

CLINC interj. v. **cling.**

CLÍNCHER s.n. Produs obținut la fabricarea cimentului prin încălzirea materiei prime până aproape de temperatura de vitrifiere și prin transformarea ei într-o masă compactă și dură. — Din germ. **Klinker,** fr. **clinker.**

CLÍNCHET, *clinchete,* s.n. Sunet produs de clopoței sau de zurgălăi. F Zgomot produs de vibrarea sau de ciocnirea unor obiecte de metal sau de sticlă. — **Clinc** + suf. *-et.*

CLÍNCI, *clinciuri,* s.n. Încleștare reciprocă a partenerilor la box. [Var.: **clíncing** s.n.] — Din engl. **clinching.**

CLÍNCING s.n. v. **clinci.**

CLING interj. Cuvânt care imită sunetul clopoțeilor sau al zurgălăilor. F Cuvânt care imită zgomotul produs de vibrarea sau de ciocnirea unor obiecte de metal sau de sticlă. [Var.: **clinc** interj.] — Onomatopee.

CLINGHERÍT s.n. Metal preparat dintr-un amestec de azbest, cauciuc și un liant mineral, folosit la fabricarea unor garnituri etanșe și rezistente la temperaturi și la presiuni înalte. — Din germ. **Klingerit.**

CLÍNIC, -Ă, *clinici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Așezământ spitalicesc sau secție într-un spital în care viitorii medici își fac practica la patul bolnavilor, sub îndrumarea profesorilor. **2.** S.f. Disciplină medicală al cărei studiu se bazează pe observarea directă a bolnavilor; totalitatea cunoștințelor teoretice și practice obținute prin observarea directă a bolnavilor. **3.** Adj. Care aparține unei clinici (**1**), care se face într-o clinică, specific unei clinici. — Din fr. **clinique.**

CLINICIÁN, -Ă, *clinicieni, -e,* s.m. și f. Medic care lucrează într-o clinică. G (Adjectival) *Medic clinician.* [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **clinicien.**

CLINOGRÁF, *clinografe,* s.n. Instrument pentru măsurarea înclinării pe verticală sau pe orizontală a unui strat de teren. — Din fr. **clinographe.**

CLINOMÉTRU, *clinometre,* s.n. Instrument care măsoară unghiul de înclinare al stratelor geologice sau al suprafeței Pământului cu un plan orizontal. — Din fr. **clinomètre.**

CLINOTERÁPIC, -Ă, *clinoterapici, -ce,* adj. De clinoterapie. — Din fr. **clinothérapique.**

CLINOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament medical prin repaus la pat. — Din fr. **clinothérapie.**

CLINT, *clinturi,* s.n. (Rar) Clintire; mișcare. — Din **clinti** (derivat regresiv).

CLINTÍ, *clintesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca puțin din loc; a (se) urni, a (se) deplasa. **2.** Tranz. Fig. (De obicei în construcții negative) A determina pe cineva să renunțe la (sau să se abată de la) convingerile sau hotărârile sale. — Et. nec.

CLIP, *clipuri,* s.n. Succesiune de secvențe video, realizată pentru a promova un cântec, un politician, un produs etc. — Din engl. **clip.**

CLÍPĂ, *clipe,* s.f. Interval de timp foarte scurt; clipită. G Loc. adv. *Într-o* (sau, rar, *în) clipă* = numaidecât, îndată, imediat. *În câteva clipe* = foarte repede. *În clipa aceea* = chiar atunci, chiar în momentul de care este vorba. *Din clipă în clipă* sau *dintr-o clipă în alta* = dintr-un moment într-altul; îndată; foarte curând. (Cu valoare de interjecție) *O clipă!* exclamație prin care se cere cuiva să aibă puțină îngăduință, să aștepte, să se oprească puțin. — Din **clipi** (derivat regresiv).

CLIPEÁLĂ, *clipeli,* s.f. Clipire. G Loc. adv. *Într-o clipeală (de ochi)* = imediat, numaidecât. *În aceeași clipeală* = chiar în acel moment. — **Clipi** + suf. *-eală.*

CLÍPER, *clipere,* s.n. Navă rapidă cu pânze, de mari dimensiuni, cu cel puțin trei catarge și cu puntea superioară mult ridicată la proră și la pupă. — Din fr., engl. **clipper,** germ. **Klipper.**

CLIPÍ, *clipesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A apropia și a depărta în mod ritmic (și reflex) pleoapele una de alta. G Expr. *Cât ai clipi (din ochi)* = numaidecât, imediat. **2.** Fig. (De obicei despre surse de lumină) A sclipi, a licări, a scânteia. — Din sl. **klepati.**

CLIPÍRE, *clipiri,* s.f. Acţiunea de *a clipi;* clipeală. — V. **clipi.**
CLIPÍŞ adv. (Rar) Într-un moment, într-o clipă, repede. — **Clipi** + suf. *-iş.*
CLIPÍT s.n. Faptul de *a clipi.* — V. **clipi.**
CLIPÍTĂ, *clipite,* s.f. Clipă. G Loc. adv. *Într-o clipită* = numaidecât, îndată, imediat. — V. **clipi.**
CLIPOCEÁLĂ[1], *clipoceli,* s.f. Faptul de *a clipoci*[1]; zgomot uşor făcut de o apă curgătoare; susur, murmur, clipocire[1], clipocit. — **Clipoci[1]** + suf. *-eală.*
CLIPOCEÁLĂ[2], *clipoceli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a clipoci*[2]; moţăială, piroteală, ţâpire, dormitare; somnolenţă, clipocire[2]. — **Clipoci[2]** + suf. *-eală.*
CLIPOCÍ[1], pers. 3 *clipoceşte,* vb. IV. Intranz. (Despre ape curgătoare) A face un zgomot uşor; a susura, a murmura. [Var.: (reg.) **clipotí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică.
CLIPOCÍ[2], *clipocesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre oameni) A clipi des pentru a îndepărta somnul; *p. ext.* a moţăi de somn. F P. gener. A clipi (**1**). — Cf. bg. klepač „pleoapă".
CLIPOCÍRE[1], *clipociri,* s.f. Clipoceală[1]. — V. **clipoci[1].**
CLIPOCÍRE[2], *clipociri,* s.f. (Reg.) Clipoceală[2]. — V. **clipoci[2].**
CLIPOCÍT s.n. Clipoceală[1]. [Var.: (reg.) **clipotít** s.n.] — V. **clipoci[1].**
CLIPOTÍ vb. IV v. **clipoci[1].**
CLIPOTÍT s.n. v. **clipocit.**
CLIPS, *clipsuri,* s.n. **1.** Obiect de podoabă (agrafă, broşă, cercel) care se prinde cu un fel de clapă sau cu un ac cu arc. **2.** Piesă formată din două elemente, care se asamblează şi se desfac cu uşurinţă. — Din germ. **Klips.**
CLÍRING s.n. v. **clearing.**
CLIRONÓM, -OÁMĂ, *clironomi, -oame,* s.m. şi f. (Înv.) Moştenitor (al unui bun, al unui drept). — Din ngr. **klironómos.**
CLIRONOMÍE, *clironomii,* s.f. (Înv.) (Drept de) moştenire (a unui bun). — Din ngr. **klironomía.**
CLIRONOMISÍ, *clironomisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A moşteni (un bun, un drept). — Din ngr. **klironomíso** (viit. lui *klironomó).*
CLÍSĂ, *clise,* s.f. **1.** Pământ argilos care în amestec cu apa formează o pastă cleioasă; *p. gener.* argilă. **2.** (Reg.) Pâine nedospită sau necoaptă bine; aliment cleios, fără gust. **3.** (Reg.) (Bucată de) slănină. — Din bg. **klisa.**
CLÍSMĂ, *clisme,* s.f. Introducere a unui lichid în intestinul gros, pe cale rectală, pentru evacuarea forţată a materiilor fecale, de obicei în cazurile de constipaţie; clistir. — Din ngr. **klísma,** germ. **Klysma.**
CLISÓS, -OÁSĂ, *clisoşi, -oase,* adj. Vâscos, lipicios, cleios; *p. gener.* argilos. — **Clisă** + suf. *-os.*
CLISTÍR, *clistire,* s.n. (Pop.) **1.** Irigator. **2.** Clismă. — Din ngr. **klistír.**
CLIŞÁ, *clişez,* vb. I. Tranz. (Rar) A executa un clişeu (**1**) în vederea reproducerii lui tipografice. — Din fr. **clicher.**
CLIŞÁRE, *clişări,* s.f. (Rar) Faptul de *a clişa.* — V. **clişa.**
CLIŞEIZÁ, *clişeizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) transforma în şablon. [Pr.: *-şe-i-*] — **Clişeu** + suf. *-iza.*
CLIŞEIZÁRE, *clişeizări,* s.f. (Rar) Şablonizare. [Pr.: *-şe-i-*] — V. **clişeiza.**
CLIŞEIZÁT, -Ă, *clişeizaţi, -te,* adj. (Rar) Şablonizat. [Pr.: *şi-i-*] — V. **clişeiza.**
CLIŞÉU, *clişee,* s.n. **1.** Imagine fotografică negativă (pe peliculă de film sau pe sticlă) obţinută în camera obscură şi după care se face reproducerea fotografică; *p. ext.* placă sau film fotografic impresionat, developat şi fixat. **2.** (Tipogr.) Planşă de metal, de lemn etc. pe care s-a reprodus sau s-a gravat o imagine, spre a fi imprimată. **3.** Fig. Formulă stilistică, expresie etc. banalizată din cauza repetării excesive; şablon. — Din fr. **cliché.**
CLÍTORIS, *clitorisuri,* s.n. Mic organ erectil prezent la femei, situat deasupra meatului urinar. — Din fr. **clitoris.**
CLIVÁ, pers. 3 *clivează,* vb. I. Intranz. (Despre minerale, roci, cristale) A se desface în plăci sau în lame cu suprafeţe plane. — Din fr. **cliver.**
CLIVÁJ, *clivaje,* s.n. Proprietate a unor substanţe cristalizate de a se desface după feţe plane, în urma unei acţiuni mecanice. — Din fr. **clivage.**
CLIVÁRE, *clivări,* s.f. Acţiunea de *a cliva* şi rezultatul ei; clivaj. — V. **cliva.**
CLOACÁL, -Ă, *cloacali, -e,* adj. (Zool.) De cloacă. *Orificiu cloacal.* — **Cloacă** + suf. *-al.*
CLOÁCĂ, *cloace,* s.f. **1.** Canal subteran în care se adună murdăriile dintr-un oraş. **2.** (Adesea fig.) Băltoacă murdară şi rău mirositoare; loc infect, plin de murdării. **3.** Cavitate a corpului batracienilor, reptilelor şi păsărilor, în care se deschid tubul digestiv, conductele genitale şi urinare. — Din lat. **cloaca,** fr. **cloaque.**
CLOÁMBĂ, *cloambe,* s.f. (Reg.) Creangă, ramură. — Et. nec.
CLOÁNŢĂ, *cloanţe,* s.f. **1.** (Pop.) Babă urâtă, fără dinţi, rea. **2.** (Fam., peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). — Cf. clonţ.
CLOÁSMĂ s.f. (Med.) Simptom caracterizat prin apariţia pe faţă a unor pete galbene-maronii (în sarcină, anemii, hepatită etc.). [Pr.: *clo-as-*] — Din fr. **chloasme.**
CLOCEÁLĂ, *cloceli,* s.f. Acţiunea de *a (se) cloci.* — **Cloci** + suf. *-eală.*
CLOCÍ, *clocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. (Despre păsări) A sta pe ouă pentru a scoate din ele pui. G Expr. (Tranz.) *A cloci o boală* = a fi pe cale de a se îmbolnăvi. **2.** Tranz. Fig. A pune ceva la cale; a plănui, a urzi (de obicei ceva reprobabil). F A se gândi în tăcere şi insistent la ceva. **3.** Intranz. Fig. A sta inactiv; a lenevi, a trândăvi. **4.** Refl. (Despre lichide, alimente stătute) A căpăta un miros urât şi un gust prost; *p. ext.* a se strica, a se altera. — Din bg. **kloči.**
CLOCÍRE s.f. Clocit[1]. — V. **cloci.**
CLOCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) cloci.* — V. **cloci.**
CLOCÍT[2], -Ă, *clociţi, -te,* adj. (Despre lichide, alimente) Care a căpătat un miros urât şi un gust prost (în urma şederii îndelungate); stătut. — V. **cloci.**
CLOCITOÁRE, (**1**) *clocitoare,* adj., (**2**) *clocitori,* s.f. **1.** Adj. (Despre păsări) Care clocește, bună de clocit. **2.** S.f. Instalaţie pentru clocitul artificial al ouălor sau al icrelor. — **Cloci** + suf. *-toare.*
CLÓCOT, *clocote,* s.n. **1.** Mişcare zgomotoasă pe care o face un lichid când fierbe. F P. gener. Mişcare zgomotoasă produsă de o masă de lichid. **2.** Fig. Zbucium, agitaţie (zgomotoasă), frământare (sufletească, socială). [Var.: (pop.) **cólcot** s.n.] — Din sl. **klokotŭ.**
CLOCOTÍ, *clocotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lichide) A fierbe cu clocote. F (Despre ape, râuri, şuvoaie) A se agita puternic şi zgomotos. **2.** Fig. (Despre oameni sau despre sentimentele, pasiunile, gândurile lor) A ajunge la un înalt grad de intensitate; a fi gata să se dezlănţuie. **3.** Fig. A răsuna cu putere; a vui. [Var.: (înv.) **colcotí** vb. IV] — Din sl. **klokotati.**
CLOCOTÍCI, *clocotici,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante semiparazite, cu frunzele dinţate şi cu flori mici, de obicei galbene *(Rhinanthus).* — Cf. sb. klokocika.
CLOCOTÍRE, *clocotiri,* s.f. Acţiunea de *a clocoti.* — V. **clocoti.**
CLOCOTÍŞ[1], *clocotişi,* s.m. Arbust înalt, cu numeroase ramificaţii, cu frunze compuse, cu flori albe, grupate în inflorescenţe scurte *(Staphylea pinnata).* — **Clocot**[ici] + suf. *-iş.*
CLOCOTÍŞ[2], *clocotişuri,* s.n. (Rar) Clocot (**1**). F Val de apă. — **Clocot** + suf. *-iş.*
CLOCOTÍT, -Ă, *clocotiţi, -te,* adj. (Despre lichide sau materii lichefiate) Care fierbe sau a fiert în clocote (**1**); *p. ext.* foarte cald, fierbinte. — V. **clocoti.**
CLOCOTITÓR, -OÁRE, *clocotitori, -oare,* adj. **1.** (Despre lichide sau materii lichefiate) Care clocoteşte; fierbinte. F (Despre mase de apă) Agitat şi zgomotos. **2.** Fig. (Despre sentimente, pasiuni, gânduri) Aprins, gata să se dezlănţuie. **3.** Fig. Răsunător, zgomotos. — **Clocoti** + suf. *-tor.*
CLOCOŢÉL, *clocoţei,* s.m. Plantă erbacee cu flori mari, albastre (*Clematis integrifolia).* — Cf. clocot.
CLOISONNÉ s.n. **1.** Tehnică de lucrare a emailului, care constă în turnarea acestuia în mici despărţituri sau compartimente metalice, în funcţie de motivul decorativ. **2.** Obiect astfel realizat. [Pr.: *cloazoné*] — Cuv. fr.
CLON s.n. v. **clonă.**
CLONÁ, *clonez,* vb. I. Tranz. (Biol.) A izola din clon indivizi care vor deveni cap de linie pentru noi generaţii. — Din engl. **clone.**
CLONÁJ, *clonaje,* s.n. Clonare. — Din fr., engl. **clonage.**
CLONÁRE, *clonări,* s.f. Acţiunea de *a clona* şi rezultatul ei. — V. **clona.**
CLONÁT, -Ă, *clonaţi, -te,* adj. Care a fost selectat din clonă pentru a forma o nouă generaţie. — V. **clona.**
CLÓNĂ, *clone,* s.f. (Biol.) Totalitatea indivizilor rezultaţi pe cale asexuată dintr-un ascendent unic, având acelaşi patrimoniu genetic. [Var.: **clon** s.n.] — Din engl. **clone.**
CLONC, (**1**) interj., (**2**) *cloncuri,* s.n. **1.** Interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită strigătul cloştii, ciorii, corbului etc. **2.** S.n. Unealtă pescărească din lemn pentru lovit apa, cu ajutorul căreia se produc zgomote care gonesc peştii spre plase sau cârlige. [Var.: **clónca** interj.] — Onomatopee.
CLÓNCA interj. v. **clonc.**
CLONCÁN, *cloncani,* s.m. **1.** (Înv. şi reg.) Nume dat mai multor păsări (corbi, ulii, vulturi) care scot strigăte specifice asemănătoare. **2.** Epitet depreciativ dat în trecut unor oameni de vază, unor funcţionari superiori, unor fruntaşi politici. — **Clonc** + suf. *-an.*
CLONCĂÍ, pers. 3 *cloncăieşte,* vb. IV. Intranz. A cloncăni. [Prez. ind. pers. 3 şi: *clóncăie*] — **Clonc** + suf. *-ăi.*
CLONCĂNÍ, pers. 3 *cloncăneşte,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări, mai ales despre cloşti) A scoate strigăte caracteristice speciei; a cloncăi. [Prez. ind. pers. 3 şi: *clóncăne*] — **Clonc** + suf. *-ăni.*
CLONCĂNÍRE, *cloncăniri,* s.f. Acţiunea de *a cloncăni;* strigăt caracteristic scos de unele păsări, mai ales de cloşti. — V. **cloncăni.**
CLONCĂNÍT s.n. Faptul de *a cloncăni;* strigăt caracteristic scos de unele păsări, mai ales de cloşti. — V. **cloncăni.**
CLONDÍR, *clondire,* s.n. Vas de sticlă cu gâtul scurt şi strâmt, în care se păstrează băuturi. — Din bg. **krondir.**

CLONDIRÁŞ, *clondirașe,* s.n. Diminutiv al lui *clondir.* — **Clondir** + suf. *-aş.*

CLONŢ, *clonțuri,* s.n. (Pop.) Cioc; plisc. F Fig. Bărbie. F Fig. (Fam., peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). — Cf. bg. клюнец.

CLONŢÓS, -OÁSĂ, *clonțoși, -oase,* adj. (Pop.; despre păsări) Care are ciocul, pliscul mare. F Fig. (Fam.; despre oameni) Certăreț, arțăgos. — **Clonţ** + suf. *-os.*

CLOP, *clopuri,* s.n. (Reg.) Pălărie; *spec.* (sens curent) pălărie țărănească din fetru de culoare neagră, cu calota semisferică și borurile înguste. — Din magh. **kalap.**

CLÓPOT, *clopote,* s.n. **1.** Obiect metalic în formă de pară, deschis în partea de jos și prevăzut în interior cu o limbă mobilă, care, lovindu-se de pereții obiectului, produce sunete caracteristice. G Expr. (Fam.) *A trage clopotele* = **a)** a curta o femeie; **b)** a divulga un secret. F Sunet de clopot (**1**). **2.** Piesă în formă de clopot (**1**), cu diverse întrebuințări (în industrie). G *Clopot scufundător* = cameră de lucru, construită din metal sau din beton armat, alimentată cu aer comprimat, care permite executarea unor lucrări sub apă. F Capac de sticlă de forma unui clopot (**1**), care se folosește pentru a feri alimentele sau alte obiecte de praf, în laboratoare etc. — Din sl. **klopotŭ.**

CLOPOTÁR, *clopotari,* s.m. **1.** Persoană care trage clopotele (**1**) la biserică. **2.** Persoană specializată în fabricarea clopotelor (**1**). — **Clopot** + suf. *-ar.*

CLOPÓTNIŢĂ, *clopotnițe,* s.f. Turn de biserică sau construcție în formă de turn (situată lângă biserică), în care sunt instalate clopotele (**1**). — **Clopot** + suf. *-niță.*

CLOPOŢÉL, *clopoței,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *clopot; spec.* clopot mic (cu mâner) care se agită cu mâna (pentru a indica recreațiile la școală, pentru a chema pe cineva sau a anunța ceva etc.) sau care se agață de gâtul unor animale. **2.** (La pl.) Nume dat mai multor plante erbacee cu flori mari, albastre, albe sau roz, în formă de clopot (**1**) *(Campanula).* — **Clopot** + suf. *-el.*

CLOPOŢÍ, *clopoțesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A trage clopotul (**1**); a suna din clopoțel (**1**). — Din **clopot.**

CLOR s.n. Element chimic gazos de culoare galbenă-verzuie, cu miros înțepător, sufocant, toxic, cu proprietăți decolorante și dezinfectante, care se folosește în industrie. — Din fr. **chlore.**

CLORÁL s.n. Substanță chimică lichidă, uleioasă, iritantă, folosită în farmacie ca antiseptic, calmant și hipnotic. — Din fr. **chloral.**

CLORAMFENICÓL s.n. Antibiotic puternic, folosit în tratamentul bolilor infecțioase; cloromicetină. — Din fr. **chloramphénicol.**

CLORAMÍNĂ s.f. Compus organic cu puternice proprietăți oxidante și efect antiseptic. — Din fr. **chloramine.**

CLORÁT, *clorați,* s.m. Sare a acidului cloric, cu proprietăți oxidante și explozive. — Din fr. **chlorate,** germ. **Chlorat.**

CLORETÓNĂ s.f. Alcool folosit ca hipnotic și anestezic. — Din fr. **chlorétone,** germ. **Chloreton.**

CLORHIDRÁT, *clorhidrați,* s.m. Sare care conține în moleculă acid clorhidric. — Din fr. **chlorhydrate.**

CLORHÍDRIC adj. (În sintagma) *Acid clorhidric* = gaz incolor cu miros înțepător, rezultat din combinarea clorului cu hidrogenul sau prin acțiunea acidului sulfuric asupra sării de bucătărie, cu numeroase întrebuințări în industria chimică. — Din fr. **chlorhydrique.**

CLÓRIC adj. (În sintagma) *Acid cloric* = acid oxigenat al clorului, folosit ca oxidant. — Din fr. **chlorique.**

CLORINÁRE, *clorinări,* s.f. (Med.) Clorizare. — De la **clor.**

CLORÍT, *cloriți,* s.m. Mineral de culoare verde, constituit din silicat natural hidratat de magneziu și fier, aluminiu, nichel, crom. — Din fr. **chlorite.**

CLORITÓS, -OÁSĂ, *cloritoși, -oase,* adj. (Despre roci) Cu clorit. — **Clorit** + suf. *-os.*

CLORIZÁRE s.f. Procedeu de dezinfectare a apei prin tratarea ei cu clor. — După fr. **chlorisation.**

CLORMETÁN s.n. (Chim.) Gaz incolor, inflamabil, folosit ca agent frigorific, dizolvant, anestezic local etc. — Din fr. **chlorméthane.**

CLOROFICÉE, *cloroficee,* s.f. (La pl.) Clasă de alge verzi, de obicei acvatice, care conțin clorofilă; (și la sg.) algă din această clasă. — Din fr. **chlorophycée.**

CLOROFÍLĂ s.f. Pigment care se găsește în părțile verzi ale plantelor și care joacă un rol fundamental în fotosinteză. — Din fr. **chlorophylle.**

CLOROFILIÁN, -Ă, *clorofilieni, -ne,* adj. **1.** (Bot.) Care aparține clorofilei, care se referă la clorofilă, care se datorează clorofilei. **2.** (În sintagma) *Asimilație clorofiliană* = proces fiziologic de asimilație a substanțelor nutritive, care se produce în frunzele plantelor verzi, în prezența clorofilei și sub influența luminii solare, și care constă din combinarea apei, venită din pământ prin rădăcini, cu dioxidul de carbon din aer; fotosinteză. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **chlorophyllien.**

CLOROFÓRM s.n. Compus organic al clorului, lichid incolor, volatil, cu miros caracteristic, întrebuințat în medicină ca narcotic, anestezic etc. — Din fr. **chloroforme.**

CLOROFORMÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu cloroform. — Din fr. **chloroformisme.**

CLOROFORMIZÁ, *cloroformizez,* vb. I. Tranz. A anestezia, a adormi un bolnav cu ajutorul cloroformului în vederea unei intervenții chirurgicale. — **Cloroform** + suf. *-iza.*

CLOROFORMIZÁRE, *cloroformizări,* s.f. Acțiunea de *a cloroformiza* și rezultatul ei. — V. **cloroformiza.**

CLOROMICETÍNĂ s.f. (Farm.) Cloramfenicol. — Din fr. **chloromycétine.**

CLOROPENÍE s.f. (Med.) Hipocloremie. — Din fr. **chloropénie.**

CLOROPICRÍNĂ s.f. **1.** Substanță toxică de luptă cu efect sufocant și lacrimogen. **2.** Lichid toxic cu miros înțepător folosit pentru deratizare. — Din fr. **chloropicrine.**

CLOROPLÁST, *cloroplaste,* s.n. Corpuscul de culoare verde, cu clorofilă, care se găsește în citoplasma plantelor și în care se produce asimilația clorofiliană. — Din fr. **chloroplaste.**

CLOROPRÉN s.n. (Chim.) Lichid incolor care prin polimerizare trece în cauciuc sintetic. — Din fr. **chloroprène,** germ. **Chloropren.**

CLOROSÓDIC, -Ă, *clorosodici, -ce,* adj. Cu clor și sodiu; obținut pe baza tratării chimice a sării. — **Clor**[os] + **sodic.**

CLORÓTIC, -Ă, *clorotici, -ce,* adj., s.m. și f. (Om) bolnav de cloroză; *p. ext.* (om) palid, anemic, bolnăvicios, fără vigoare, firav. — Din fr. **chlorotique.**

CLORÓZĂ, *cloroze,* s.f. **1.** Formă de anemie caracterizată prin micșorarea considerabilă a cantității de hemoglobină din sânge și printr-o colorație galbenă-verzuie a pielii. **2.** Boală a plantelor care se manifestă prin îngălbenirea frunzelor și a mugurilor, ca urmare a pierderii clorofilei. — Din fr. **chlorose.**

CLORURÁ, *clorurez,* vb. I. Tranz. A efectua o clorurare. — Din fr. **chlorurer.**

CLORURÁRE s.f. Reacție chimică prin care se introduc unul sau mai mulți atomi de clor în molecula unui compus organic. — V. **clorura.**

CLORURÁT, -Ă, *clorurați, -te,* adj. (Despre substanțe) Supus acțiunii de clorurare. — V. **clorura.**

CLORURÁȚIE, *clorurații,* s.f. Clorurare. — Din fr. **chloruration.**

CLORÚRĂ, *cloruri,* s.f. Sare a acidului clorhidric; combinație a clorului cu un element chimic sau cu o substanță organică. G *Clorură de sodiu* = sare de bucătărie. *Clorură mercurică* = sublimat corosiv. *Clorură mercuroasă* = calomel. *Clorură de var* = substanță obținută prin introducerea de clor în varul stins și întrebuințată ca decolorant și dezinfectant. *Clorură de vinil* = compus organic gazos obținut prin clorurarea etilenei. *Clorură de polivinil* = produs macromolecular obținut prin polimerizarea clorurii de vinil, folosit ca material de construcție, la fabricarea pieii artificiale etc.; policlorură de vinil. — Din fr. **chlorure.**

CLORURÍE, *clorurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a clorului în urină; cantitate de clor prezentă în urină. — Din fr. **chlorurie.**

CLOSÉT, *closete,* s.n. Instalație igienică servind la satisfacerea nevoilor fiziologice de evacuare a urinei și a materiilor fecale; latrină, privată, umblătoare, budă. — Din engl., fr. [water]**closet**. Cf. germ. Klosett.

CLOŞ, *cloșuri,* s.n. S.n. Croială largă, în formă de clopot, cu falduri ori evazată, cu firele țesăturii așezate oblic. G (Adjectival) *Rochie cloș.* — Din fr. **cloche.**

CLOŞÁT, -Ă, *cloșați, -te,* adj. (Despre fuste) Croit cu falduri, evazat, cu firele țesăturii așezate oblic; cloș. — Cf. fr. clocher.

CLÓŞCĂ, *clești,* s.f. **1.** Găină (sau, *p. gener.,* pasăre) care clocește sau care a scos pui de curând. G *Cloșcă artificială* = incubator. G Expr. *Fură cloșca de pe ouă* sau *fură ouăle de sub cloșcă,* se zice despre un hoț foarte abil. (Adverbial) *A ședea* (sau *a sta) cloșcă* = a sta nemișcat sau inactiv. **2.** Compus: *Cloșca-cu-Pui* = numele unei constelații din emisfera boreală; Pleiadele, Găinușa, Păstorul-cu-Oile. — Din bg. **kločka.**

CLOŢ, *cloțuri,* s.n. Spărtură, fragment dintr-o cărămidă (mai ales de la demolări). — Cf. germ. Klotz.

CLOŢÁN, *cloțane,* s.n. (Înv.) (Vârf, colț de) stâncă. — Cf. colț.

CLOU, *clou-uri,* s.n. Punct de atracție, de interes al unui spectacol, al unei acțiuni etc. [Pr.: *clu*] — Din fr. **clou.**

CLOVN, *clovni,* s.m. (Înv.) Artist comic de circ. [Var.: **cláun** s.m.] — Din fr., engl. **clown.**

CLOVNERÍE, *clovnerii,* s.f. Vorbe, glume, gesturi (ca) de clovn; comicărie, bufonerie. — Din fr. **clownerie.**

CLOVNÉSC, -EÁSCĂ, *clovnești,* adj. De clovn. — **Clovn** + suf. *-esc.*

CLUB, *cluburi,* s.n. Asociație menită să creeze membrilor săi condiții favorabile pentru desfășurarea unei anumite activități (cultural-educative, sportive etc.) în timpul liber; local care servește acestei asociații. — Din fr., engl. **club.**

CLÚBMEN, *clubmeni,* s.m. (Rar) Membru al unui club. — Din fr., engl. **clubman.**

CLUCÉR, *cluceri,* s.m. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Dregător care se ocupa cu aprovizionarea Curţii domneşti. — Din sl. **kliučari.**

CLUCEREÁSĂ, *clucerese,* s.f. (Înv.) Soţia clucerului. — **Clucer** + suf. *-easă.*

CLUJEÁN, -Ă, *clujeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Cluj-Napoca sau din judeţul Cluj. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Cluj-Napoca sau judeţului Cluj ori clujenilor (**1**), privitor la municipiul Cluj-Napoca sau la judeţul Cluj ori la clujeni. — **Cluj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

CLUJEÁNCĂ, *clujence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Cluj-Napoca sau judeţul Cluj. — **Clujean** + suf. *-că.*

CLUPÁ, *clupez,* vb. I. Tranz. A măsura diametrele arborilor cu clupa (**1**). — Cf. germ. K l u p p i e r e n.

CLUPÁRE, *clupări,* s.f. Acţiunea de *a clupa.* — V. **clupa.**

CLUPÁJ, *clupaje,* s.n. Clupare. — **Clupă** + suf. *-aj.*

CLÚPĂ, *clupe,* s.f. **1.** Instrument în formă de compas, care serveşte la măsurarea diametrului trunchiurilor de arbori; compas forestier. **2.** Unealtă manuală formată dintr-un cadru închis şi din braţe de acţionare, în interiorul căreia se prind bucurile de filetat. — Din germ. **Kluppe.**

CNEAGHÍNĂ, *cneaghine*, s.f. (Înv.) Soţie sau fiică de cneaz sau de ţar. — Din rus., ucr. **kneaghina.**

CNEAZ, *cneji,* s.m. Conducător al unui cnezat. F Prinţ rus. [Pl. şi: *cnezi*] — Din rus. **kneaz,** ucr. **knjaz.**

CNEMÍDĂ, *cnemide,* s.f. Un fel de jambiere metalice folosite în Antichitate de soldaţii greci. — Din fr. **cnémide.**

CNEZÁT, *cnezate,* s.n. **1.** Formă de organizare politică de tip statal (la români şi la slavi) în Evul Mediu bazată pe autoritatea cneazului. **2.** Teritoriul de sub jurisdicţia unui cneaz. — **Cneaz** + suf. *-at.*

CNIDOBLÁST, *cnidoblaste,* s.n. (Zool.) Celulă urzicătoare în ectodermul unor celenterate. — Din fr. **cnidoblaste.**

CNUT, *cnuturi,* s.n. Bici făcut dintr-o curea de piele sau dintr-o funie, uneori cu multe sfârcuri prevăzute cu alice de plumb în vârf; nagaică. — Din rus. **knut.**

CO- v. **con[1]-.**

COABITÁ, *coabitez,* vb. I. Intranz. (Jur.) A locui, a trăi împreună (în aceeaşi casă) cu cineva; a convieţui. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **cohabiter,** lat. **cohabitare.**

COABITÁNT, -Ă, *coabitanţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Jur.) (Persoană) care locuieşte împreună cu alţii în aceeaşi casă. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **cohabitant.**

COABITÁRE, *coabitări,* s.f. (Jur.) Faptul de *a coabita;* convieţuire. [Pr.: *co-a-*] — V. **coabita.**

COABITÁŢIE s.f. (Jur.) Coabitare. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **cohabitation.**

COÁCĂZ, *coacăzi,* s.m. Arbust cu frunze formate din cinci lobi, cu flori galbene-verzui dispuse în ciorchini, cultivat pentru fructele sale comestibile (*Ribes rubrum*). — Din **coacăză** (derivat regresiv).

COÁCĂZĂ, *coacăze,* s.f. Fructul comestibil al coacăzului, în formă de bobiţe roşii, cu gust acrişor, dispuse în ciorchini; pomuşoară. — Cf. alb. k o k ë z ë.

COÁCE, *coc,* vb. III. **1.** Tranz. A supune un aliment la acţiunea căldurii în cuptor pentru a deveni bun de mâncat. G Expr. *A-i coace (*cuiva) *turta* sau *a i-o coace* = a încerca să-i facă rău (cuiva); a-i întinde (cuiva) o cursă. F Refl. (Despre alimente) A deveni bun de mâncat prin acţiunea căldurii din cuptor. **2.** Refl. (Despre fructe, seminţe) A ajunge la maturitate sub acţiunea căldurii soarelui; a deveni bun de mâncat; (despre plante) a ajunge să aibă sămânţa formată, maturizată. F Tranz. (Despre soare sau căldură) A face ca fructele, plantele etc. să ajungă la maturitate, să fie bune de mâncat, să dea sămânţă. F Fig. (Despre oameni) A ajunge la maturitate, a se forma (din punct de vedere intelectual, al felului de a fi etc.); a se maturiza. **3.** Refl. Fig. (Despre fiinţe) A se încinge, a se înăbuşi de căldură. **4.** Tranz. Fig. A pune ceva la cale cu intenţii răuvoitoare; a urzi. **5.** Intranz. (Despre bube şi inflamaţii, *p. ext.* despre părţi ale corpului) A face puroi. — Lat. pop. **cocere** (*= coquere*).

COÁCERE s.f. Acţiunea de *a (se) coace.* — V. **coace.**

COACERVÁT, *coacervate,* s.n. (La pl.) Forme de viaţă microscopice considerate ca făcând trecerea între substanţele organice şi primele organisme; (şi la sg.) individ din aceste forme microscopice. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coacervat.**

COACERVÁŢIE s.f. (Chim.; Fiz.) Stare instabilă a unei soluţii coloidale între starea de dizolvare şi cea de precipitare. [Pr.: *co-a-*] — Din engl. **coacervation.**

COACŢIONÁR, -Ă, *coacţionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care posedă acţiuni (**II**) împreună cu altcineva. [Pr.: *co-ac-ţi-o-*] — **Co- + acţionar.**

COACUZÁT, -Ă, *coacuzaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană acuzată împreună cu alta (sau cu altele) în acelaşi proces, considerată în raport cu aceasta (sau cu acestea). [Pr.: *co-a-*] — După fr. **coaccusé.**

COÁDĂ, *cozi,* s.f. **1.** Apendice terminal al părţii posterioare a corpului animalelor vertebrate; smoc de păr sau de pene care acoperă acest apendice sau care creşte în prelungirea lui. G Expr. *A da din coadă* = (despre oameni; fam.) a se linguşi pe lângă cineva; a se bucura. *A-şi vârî* (sau *băga) coada* (în ceva) = a se amesteca în chestiuni care nu-l privesc. *Îşi vârâ* (sau *şi-a vârât, îşi bagă, şi-a băgat* etc.) *dracul coada* (în ceva), se spune când într-o situaţie se ivesc neînţelegeri sau complicaţii (neaşteptate). *A călca* (pe cineva) *pe coadă* = a jigni, a supăra (pe cineva). *A pune coada pe* (sau *la) spinare* = a pleca (pe furiş), a o şterge (lăsând lucrurile nerezolvate). *Cu coada între picioare* = (despre oameni) umilit, ruşinat; fără a fi reuşit. (Pop.) *A-şi face coada colac* = a se sustrage de la ceva. *A trage mâţa* (sau *pe dracul) de coadă* = a o duce greu din punct de vedere material, a face cu greu faţă nevoilor minime de trai. *(Get-beget) coada vacii* = neaoş; vechi, băştinaş; de origine rurală. (Fam.) *A prinde prepeliţa* (sau *purceaua) de coadă* = a se îmbăta. F Partea dindărăt, mai îngustă, a corpului unor animale (a peştelui, a şarpelui, a racului etc.). **2.** Păr (de pe capul femeilor) crescut lung şi apoi împletit; cosiţă. **3.** Parte a unei plante care leagă fructul, frunza sau floarea de tulpină sau de creangă. V. *penduncul.* **4.** Partea dinapoi (prelungită sau care se târăşte pe jos) a unor obiecte de îmbrăcăminte (mai ales a celor purtate de femei); trenă. G Expr. *A se ţine de coada cuiva* sau *a se ţine* (sau *a umbla) coadă după cineva* = a fi nedespărţit de cineva, a se ţine cu insistenţă şi pretutindeni de cineva. F Prelungire luminoasă a cometelor. F Fâşie foarte îngustă din cârpe (înnodate) sau din hârtie care se atârnă de partea de jos a unui zmeu spre a-i menţine echilibrul în aer. **5.** Parte a unui instrument sau a unui obiect de care se apucă cu mâna; mâner. G Expr. *A lua* (sau *a apuca* ceva*) de coadă* = a se apuca de treabă, a începe (ceva). *A-şi vedea de coada măturii* (sau *tigăii)* = a se ocupa (numai) de treburile gospodăreşti. *Coadă de topor* = persoană care serveşte drept unealtă în mâna duşmanului. **6.** Partea terminală a unui lucru sau, *p. gener.,* a unui fenomen, a unei perioade de timp etc.; bucată de la capătul unui lucru; sfârşit, extremitate. G Loc. adv. *La* (sau *în) coadă* = pe cel din urmă loc sau printre ultimii (într-o întrecere, la şcoală etc.). *De la coadă* = de la sfârşit spre început. G Expr. *A nu avea nici cap, nici coadă* = a nu avea niciun plan, nicio ordine; a fi fără înţeles, confuz. F *Coada ochiului* = marginea, unghiul extern al ochiului. F Partea unde se îngustează un lac, un iaz etc.; loc pe unde se scurge apa dintr-un râu în heleşteu. **7.** Şir (lung) de oameni care îşi aşteaptă rândul la ceva, undeva. G Expr. *A face coadă* = a sta într-un şir (lung) de oameni, aşteptând să-i vină rândul la ceva, undeva. **8.** Compuse: *coada-calului* = **a)** nume dat mai multor plante erbacee caracterizate prin două tipuri de tulpini: una fertilă şi alta sterilă; barba-ursului (*Equisetum*); **b)** plantă erbacee acvatică cu frunze liniare şi cu flori mici, verzui (*Hippuris vulgaris); coada-cocoşului* = nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori albe, întrebuinţate în medicina populară *(Polygonatum); coada-mielului* = **a)** plantă erbacee cu frunze lucitoare şi cu flori violete *(Verbascum phoeniceum);* **b)** mică plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori de culoare albastru-deschis cu vinişoare mai întunecate *(Veronica prostrata); coada-mâţei* = plantă erbacee cu flori mici, roz *(Leonurus marrubiastrum); coada-mâţei-de-baltă* = nume dat mai multor specii de muşchi de culoare albă-gălbuie, care cresc pin locurile umede şi contribuie la formarea turbei *(Sphagnum); coada-racului* = plantă erbacee cu flori mari de culoare galbenă *(Potentilla anserina); coada-şoricelului* = plantă erbacee medicinală cu frunze penate, păroase, cu flori albe sau trandafirii *(Achillea millefolium); coada-vacii* = **a)** plantă erbacee ţepoasă, înaltă, cu frunze lanceolate şi cu flori albe, dispuse în spice *(Echium altissimum);* **b)** plantă erbacee cu flori violete sau roşietice *(Salvia silvestris); coada-vulpii* = plantă erbacee cu frunze lucioase pe partea inferioară, cu flori verzi dispuse în formă de spic, folosită ca furaj *(Alopecurus pratensis); coada-zmeului* = plantă veninoasă cu tulpina târâtoare şi cu fructele în forma unor bobiţe roşii, care creşte prin mlaştini *(Calla palustris); coada-rândunicii* = numele a doi fluturi mari, frumos coloraţi, care au câte o prelungire în partea posterioară a aripilor *(Papilio machaon* şi *podalirius).* [Pl. şi: (**2**) *coade*] — Lat. **coda** (*= cauda).*

COAFÁ, *coafez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) pieptăna cu îngrijire, a(-şi) aranja, a(-şi) ondula părul (la coafor). — Din fr. **coiffer.**

COAFÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) coafa.* — V. **coafa.**

COAFÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) coafa.* — V. **coafa.**

COAFÁT[2], -Ă, *coafaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care are părul pieptănat cu grijă, ondulat; (despre păr) care este pieptănat cu grijă, ondulat. — V. **coafa.**

COAFÉZĂ, *coafeze,* s.f. Femeie care are meseria de a coafa. — Din fr. **coiffeuse.**

COAFÓR, *coafori,* s.m. Bărbat care are meseria de a coafa. — Din fr. **coiffeur.**

COAFÚRĂ, *coafuri,* s.f. Fel în care este aranjat sau ondulat părul de pe cap (mai ales la femei). — Din fr. **coiffure.**

COÁGUL, *coaguli,* s.m. Masă de substanță coloidală închegată; cheag. [Pr.: *co-a-*] — Din lat., fr. **coagulum.**

COAGULÁ, *coagulez,* vb. I. Refl. (Despre lichide și substanțe coloidale) A se închega. F Tranz. A face să se închege. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coaguler,** lat. **coagulare.**

COAGULÁBIL, -Ă, *coagulabili, -e,* adj. Care se poate coagula. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coagulable.**

COAGULÁNT, -Ă, *coagulanți, -te,* adj., s.m. (Agent fizic sau chimic) care poate produce coagularea unui sistem coloidal. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coagulant.**

COAGULÁRE, *coagulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) coagula;* închegare. [Pr.: *co-a-*] — V. **coagula.**

COAGULÁT, -Ă, *coagulați, -te,* adj. (Despre lichide și substanțe coloidale) Închegat. [Pr.: *co-a-*] — V. **coagula.**

COAGULOGRÁMĂ, *coagulograme,* s.f. (Med.) Test care permite diagnosticarea unei coagulopatii; (concr.) buletin care cuprinde rezultatul unui astfel de test. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coagulogramme.**

COAGULOPATÍE, *coagulopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru sindroamele hemoragice datorate tulburărilor de coagulare a sângelui. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coagulopathie.**

COÁJĂ, *coji,* s.f. **1.** Țesut protector extern, format din celule mari, al rădăcinilor, tulpinilor și ramurilor unor plante (lemnoase); scoarță. F Înveliș exterior al fructelor, al semințelor etc. **2.** Înveliș, tare și calcaros, al oului. **3.** (Înv.) Înveliș, tare și calcaros, al unor moluște sau al unor crustacee. **4.** Partea exterioară, mai tare, a unor alimente coapte, fripte, dospite etc. F Bucățică uscată rămasă din pâine, mămăligă etc. **5.** Crusta unei răni care începe să se cicatrizeze. **6.** Stratul exterior, tare și răcit, al globului pământesc. **7.** Strat exterior, superficial, care acoperă un obiect, o piesă (metalică) etc. — Din sl. **kъža.**

COÁLĂ, *coli,* s.f. Foaie dreptunghiulară de hârtie (albă sau colorată), de celofan, de carton etc. F (Și în sintagma *coală de tipar)* Unitate de măsură pentru volumul unei cărți, unui articol etc., egală cu 16 pagini tipărite. F (Și în sintagma *coală editorială*) Unitate de măsură a producției editoriale, care, pe lângă coala de autor, cuprinde și adaosurile ediurii. *Coală de autor* = unitate de măsură editorială egală cu 40 000 de semne tipografice, inclusiv spațiile dintre ele, sau cu 3 000 cm^2 de desen. F Totalitatea mărcilor sau timbrelor tipărite pe aceeași foaie dreptunghiulară de hârtie și nedesprinse unele de altele. [Pl. și: *coale*] — Din ngr. **kólla.**

COALESCÉNT, -Ă, *coalescenți, -te,* adj. (Chim.) Care prezintă coalescență. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coalescent.**

COALESCÉNȚĂ s.f. (Chim.) Fenomen coloidal de reunire a picăturilor dintr-o emulsie sau a granulelor dintr-o suspensie. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coalescence.**

COALÍȚIE, *coaliții,* s.f. Alianță între state, partide sau grupări politice, persoane etc., încheiată în vederea unei acțiuni comune. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coalition.**

COALIZÁ, *coalizez,* vb. I. Refl. recipr. (Despre state, grupări politice, persoane etc.) A se uni, a se alia împotriva unui dușman comun sau în scopul unei acțiuni comune; a forma o coaliție. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coaliser.**

COALIZÁRE, *coalizări,* s.f. Acțiunea de *a se coaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *co-a-*] — V. **coaliza.**

COÁMĂ, *coame,* s.f. **1.** Păr lung (și stufos) care crește pe grumazul sau de-a lungul spinării unor animale. F Păr lăsat să crească (excesiv de) lung pe capul unei persoane, mai ales al unui bărbat. F Fig. Frunziș des din vârful coroanei arborilor. **2.** Culme prelungită de deal sau de munte; creastă. **3.** Partea de deasupra a unui zid. F Linie de intersecție (orizontală sau oblică) a două versante de acoperiș. — Lat. **coma.**

COÁNĂ s.f. v. **cucoană.**

COÁPSĂ, *coapse,* s.f. (La oameni) Segment al piciorului cuprins între șold și genunchi. F (La animale) Partea superioară a membrelor posterioare, cuprinsă între crupă și gambă. — Lat. **coxa.**

COAPTÁȚIE, *coaptații,* s.f. **1.** (Biol.) Stare de interacțiune a organelor unui corp viu. **2.** (Med.) Manevră chirurgicală sau ortopedică de a pune la loc fragmentele oaselor fracturate sau oasele luxate. [Pr.: *co-ap-*] — Din fr. **coaptation.**

COÁRBĂ, *coarbe,* s.f. Unealtă de găurit, formată dintr-o tijă cotită de metal prevăzută la un capăt cu un dispozitiv de prindere a burghiului, iar la celălalt cu un buton de apăsare. — Din ucr. **korba.**

COÁRDĂ[1], *coarde,* s.f. **1.** Fir elastic confecționat din metal, din intestine de animale etc., care întins pe anumite instrumente muzicale, produce, prin vibrare, sunete; strună. G Expr. (Fam.) *A atinge* (pe cineva) *la coarda sensibilă* (sau *simțitoare)* = a se adresa cuiva punând accentul pe un fapt la care acesta este mai sensibil; a lăuda, a măguli pe cineva. *A întinde coarda până se rupe* (sau *plesnește)* sau *a întinde prea tare coarda* = a împinge până la extrem o situație, a depăși limitele îngăduite într-o situație dată. F (La pl.) (Grup de) instrumente muzicale cu strune. G *Coardă vocală* = fiecare dintre formațiunile ligamentoase simetrice care aparțin laringelui și prin vibrarea cărora se produc sunete. *Coardă dorsală* = schelet intern situat în partea dorsală la cefalocordate. **2.** Fir împletit de sfoară, păr etc. care ține întinse capetele unui arc. **3.** (Mat.) Segment de dreaptă care unește două puncte ale unei curbe sau extremitățile unui arc de cerc. **4.** Sfoară care leagă brațele fierăstrăului și care, prin răsucire cu o pană, întinde pânza metalică a uneltei. **5.** (La pl.) Cele trei rânduri de frânghii întinse pe laturile ringului de box pentru a împiedica pe boxeri să iasă sau să cadă de pe ring. **6.** Frânghie sau sfoară mai groasă de care se servesc gimnaștii pentru a executa diverse exerciții; frânghie cu care se joacă copiii, sărind ritmic peste ea; frânghie folosită de alpiniști în ascensiuni. **7.** Ramură (tânără și elastică) a butucului viței-de-vie. F Fiecare dintre vițele sau nuielele unei împletituri. **8.** (Pop.) Vână, nerv, mușchi, tendon, ligament (care se încordează la anumite mișcări). **9.** Șuviță consistentă desprinsă dintr-o masă de sirop de zahăr care a fiert prea mult și este prea tare legat. **10.** (Pop.) Bârnă sau grindă mare și groasă care susține tavanul casei (și de care se atârnă diferite lucruri). [Pl. și: *corzi*] — Lat. **chorda** (cu unele sensuri după fr. *corde).*

COÁRDĂ[2], *coarde,* s.f. (Reg.) Spadă, sabie. [Var.: **coártă** s.f.] — Cf. magh. k a r d.

COÁRNĂ, *coarne,* s.f. **1.** Fructul comestibil, roșu și acrișor, al cornului. **2.** (La sg.) Varietate de struguri de masă, cu boaba mare, lunguiață, neagră sau galbenă-verzuie și cu coaja tare. — Lat. **corna** (pl., devenit sg. f., al lui *cornum).*

COÁRTĂ s.f. v. **coardă[2].**

COARTICULÁȚIE s.f. (Fon.) Articularea concomitentă a unor sunete succesive. [Pr.: *co-ar-*] — Din fr. **coarticulation.**

COÁSĂ, *coase,* s.f. **1.** Unealtă agricolă compusă dintr-o lamă metalică cu vârful curbat fixată pe o coadă lungă, folosită la cosit. **2.** Acțiunea de a cosi; perioada în care se cosește. F Recoltă de plante erbacee cosite. — Din sl. **kosa.**

COÁSE, *cos,* vb. III. Tranz. **1.** A fixa, a prinde între ele părțile unei haine sau un petic, un nasture etc. la o haină, trecând prin ele un fir de ață cu ajutorul unui ac. G Expr. *A coase petic de petic* = a fi zgârcit. **2.** A broda. **3.** (Med.) A uni (cu un fir de mătase, de intestin preparat anume etc. și cu un ac special) marginile unei plăgi. — Lat. pop. **cosere** (= *consuere).*

COASIGURÁRE, *coasigurări,* s.f. Asigurare simultană a mai multor persoane în limita sumei depuse în prealabil. [Pr.: *co-a-*] — După fr. **coassurance.**

COASOCIÁT, -Ă, *coasociați, -te,* s.m. și f. Fiecare dintre membrii unei asociații, în raport cu ceilalți asociați. [Pr.: *co-a-so-ci-at*] — După fr. **coassocié.**

COÁSTĂ, *coaste,* s.f. **1.** Fiecare dintre oasele-perechi lungi, înguste și arcuite, articulate în spate de coloana vertebrală, iar în față de stern, care alcătuiesc toracele animalelor vertebrate. G Expr. *(E) slab de-i poți număra coastele* sau *îi numeri coastele de slab ce e* = (e) foarte slab. *A i se lipi* (cuiva) *coastele de foame* sau *a i se lipi coastele de pântece, a avea costele lipite* = a fi foarte flămând, a fi mort de foame. **2.** Partea laterală a corpului omenesc, de la umeri până la coapse; partea analoagă a corpului animalelor. G Expr. *A avea pe cineva în coaste* = a se simți stingherit în acțiuni de prezența permanentă (și indiscretă) a cuiva. *A pune* (cuiva) *sula în coastă* = a obliga (pe cineva) să facă (fără întârziere) un lucru neplăcut (și greu). F Latură. G Loc. adv. *Pe o coastă* = pe o parte, într-o dungă. F Fiecare dintre grinzile care formează osatura transversală, de rezistență, a bordajului unei nave. **3.** Pantă abruptă. **4.** Mal, țărm (al unei mări). **5.** (Înv.) Flanc al unei armate. — Lat. **costa.**

COAUTÓR, -OÁRE, *coautori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care a scris o lucrare, a făcut o invenție etc. împreună cu alta sau cu altele, considerată în raport cu aceasta sau cu acestea. **2.** Persoană care a comis o infracțiune împreună cu alta sau cu altele, considerată în raport cu aceasta sau cu acestea. [Pr.: *co-a-u-*] — Din fr. **coauteur.**

COAXIÁL, -Ă, *coaxiali, -e,* adj. Care are aceeași axă cu un alt corp. [Pr.: *co-a-xi-al*] — Din fr. **coaxial.**

COBÁI, *cobai,* s.m. Mic mamifer rozător, folosit în medicină pentru experiențe de laborator *(Cavia porcellus).* F P. gener. Orice animal care servește pentru experiențe de laborator; *fig.* subiect de experimentare. — Din fr. **cobaye.**

COBÁIE, *cobăi,* s.f. (Reg.) Găină; (la pl.) păsări de curte, orătănii. — **Cobe** + suf. *-aie.*

CÓBALT s.n. Element chimic metalic foarte dur, alb-argintiu, folosit la fabricarea unor oțeluri speciale, în radioterapie etc., iar sărurile sale la

colorarea în albastru a obiectelor de sticlă, de porțelan etc. F Vas, obiect de sticlă, de porțelan etc. colorat cu săruri de cobalt. [Acc. și: *cóbalt*] — Din fr. **cobalt,** germ. **Kobalt.**

COBALTÁ, *cobaltez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu un strat de cobalt suprafața unui obiect metalic. — Din **cobalt.**

COBALTÁRE s.f. Acțiunea de *a cobalta* și rezultatul ei. — V. **cobalta.**

COBALTÁT, -Ă, *cobaltați, -te,* adj. Care a fost acoperit cu un strat de cobalt. — V. **cobalta.**

COBALTÍNĂ s.f. Minereu de cobalt și arsen, de culoare cenușie-roz, cu un pronunțat luciu metalic. — Din fr. **cobaltine.**

COBĂÍT, -Ă, *cobăiți, -te,* adj. (Reg.; despre oameni) Care nu este bun de nimic; mocăit, ticăit. — Cf. c o b e.

COBÁLĂ s.f. v. **cobilă.**

CÓBE, *cobe,* s.f. **1.** Boală a găinilor care se manifestă prin apariția unei excrescențe cartilaginoase sub limbă; țâfnă. F Găină care suferă de această boală. **2.** (În superstiții) Pasăre care, prin strigătul sau prin cântul său, ar prevesti o nenorocire. F P. gener. Ființă sau lucru care ar prevesti, ar aduce o nenorocire; piază rea; *p. ext.* ființă antipatică, nesuferită. — Din sl. **kobĭ** „geniu, augur”, bg. **koba** „semn rău”.

COBEÁLĂ, *cobeli,* s.f. Faptul de *a cobi.* — **Cobi** + suf. *-eală.*

COBELIGERÁNT, -Ă, *cobeligeranți, -te,* adj., s.m. și f. (Stat, armată etc.) care se află în război alături de un aliat contra unui inamic comun. — Din fr. **cobelligérant.**

COBÍ, *cobesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (În superstiții) A prevesti ceva rău. — Din bg. **kobja,** sb. **kobiti.**

CÓBILĂ, *cobile,* s.f. **1.** Suport alcătuit din două lemne împreunate, care servește la transportarea plugului pe drum. **2.** Scaun pe care rotarul așază roțile când montează spițele sau obezile. [Var.: **cobálă** s.f.] — Din sl. **kobyla.**

CÓBILIȚĂ, *cobilițe,* s.f. Piesă de lemn curbat, purtată pe umeri și care servește la transportarea găleților, a cofelor, a coșurilor etc. G Compus: *Cobilița-Ciobanului* = numele popular al constelației Lebedei. — Din bg., sb. **kobilica.**

COBITÓR, -OÁRE, *cobitori, -oare,* adj. (În superstiții) Care cobește. — **Cobi** + suf. *-tor.*

COBLIZÁN, *coblizani,* s.m. (Reg. și peior.) Băiat (sau om tânăr) înalt; solid; lungan, vlăjgan, găligan. [Var.: **goblizán** s.m.] — Et. nec.

COBÓL s.n. (Inform.) Limbaj simbolic folosit în programarea automată, orientat pe probleme de gestiune economică. — Din engl., fr. **cobol.**

COBORÁRE, *coborâri,* s.f. Acțiunea de *a (se) coborî;* coborâș. F (Concr.) Loc pe unde se coboară. [Var.: **pogorâre** s.f.] — V. **coborî.**

COBORÁȘ, *coborâșuri,* s.n. Coborâre; (concr.) drum sau loc care coboară (în pantă); povârniș. [Var.: **pogorâș** s.n.] — **Coborî** + suf. *-âș.*

COBORÁT[1] s.n. Faptul de *a coborî.* — V. **coborî.**

COBORÁT[2]**, -Ă,** *coborâți, -te*, adj. **1.** Care a fost dat jos de pe o înălțime sau dintr-un vehicul. **2.** (Despre mercurul termometrului) Care nu s-a înălțat, indicând temperatură scăzută. F (Despre temperatură) Scăzut. **3.** (Despre glas) Puțin intens; scăzut. — V. **coborî.**

COBORÂTÓR, -OÁRE, *coborâtori, -oare,* adj. **1.** Care coboară. F Înclinat. **2.** (Adesea substantivat) Care se trage din...; descendent, urmaș (al lui...). — **Coborî** + suf. *-tor.*

COBORÎ, *cobór,* vb. IV. **1.** Intranz., refl. și tranz. A (se) da jos dintr-un loc ridicat sau dintr-un vehicul. G Expr. (Tranz.) *A coborî ochii* (sau *privirea)* = a privi în jos, în pământ (de rușine, de timiditate etc.). F A (se) deplasa în jos, pe o pantă, pe un loc înclinat. F Intranz. A zbura spre pământ, a veni în jos din înălțime. F Intranz. (Despre Soare, Lună) A apune. F Fig. (Pop.) A renunța la domnie, la tron; a abdica. **2.** Intranz. Fig. (Despre întuneric, noapte, ceață etc.) A se lăsa, a cădea; a sosi. **3.** Intranz. (Despre coloana de mercur a termometrului, *p. ext.* despre termometru, temperatură etc.) A scădea (indicând răcirea timpului, atenuarea sau dispariția febrei etc.). **4.** Tranz. A schimba înălțimea glasului, trecând la un registru mai profund; a vorbi, a cânta cu glas mai puțin intens, mai scăzut. **5.** Intranz. și refl. A-și avea originea, a se trage din... **6.** Refl. Fig. A se înjosi. [Var.: **pogorî** vb. IV] — Cf. p o g o r î.

CÓBRĂ, *cobre,* s.f. Șarpe veninos care trăiește în Africa și în sudul Asiei, caracterizat printr-un gât foarte lățit, cu pete negre mărginite cu alb, semănând cu niște ochelari; șarpe-cu-ochelari (*Naja naja).* — Din fr. **cobra.**

COBÚR, *coburi,* s.m. (Pop.) Toc de piele atârnat de șa, pentru pistol și hrana călărețului. — Din tc. **kubur,** ucr., bg. **kobur.**

COBÚZ, *cobuze,* s.n. **1.** Specie de fluier sau de caval. **2.** Instrument muzical cu coarde asemănător cu lăuta. — Din tc. **kopuz,** (înv.) **kobuz.**

COBZÁR, *cobzari,* s.m. **1.** Lăutar care cântă din cobză. **2**. (Entom.; reg.) Scripcar **(2)**. — **Cobză** + suf. *-ar.*

CÓBZĂ, *cobze,* s.f. Instrument muzical cu coarde, asemănător lăutei, având cutia de rezonanță foarte bombată, folosit mai ales la acompaniament (prin ciupirea coardelor). G Expr. (Fam.; adverbial) *A lega (*pe cineva) *cobză* = a lega (pe cineva) strâns (de mâini și de picioare). — Din ucr., rus., pol. **kobza.**

COBZIȘOÁRĂ, *cobzișoare,* s.f. Diminutiv al lui *cobză.* — **Cobză** + suf. *-işoară.*

COC[1]**,** *coci,* s.m. Bacterie sferică, izolată sau grupată împreună cu altele în formă de lanț, de ciorchine etc. — Din fr. **coccus.**

COC[2]**,** *cocuri,* s.n. Pieptănătură femeiască cu părul strâns sau împletit și răsucit la ceafă sau în creștetul capului; conci. — Din fr. **coque** [de cheveux].

CÓCA[1]**,** *coca,* s.m. Arbust exotic înalt de 2–3 m, din ale cărui frunze se extrage cocaina *(Erythroxylon coca).* — Din fr., engl. **coca.**

CÓCA[®2]**,** *coca,* s.f. Coca-cola. — Din fr., engl. **coca.**

CÓCA-CÓLA®, (**2**) *coca-cola,* s.f. **1.** Băutură răcoritoare carbogazoasă care conține zahăr caramel și substanțe vegetale obținute din frunzele de cola (din care s-a extras substanța toxică). **2.** Porție de coca-cola (**1**). — Din fr. **coca-cola.**

COCAÍNĂ s.f. (Farm.) Alcaloid extras din frunzele de coca, folosit ca anestezic local și ca stupefiant. — Din fr. **cocaïne.**

COCAINÍSM s.n. (Med.) Intoxicație acută cu cocaină. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **cocaïnisme.**

COCAINOMÁN, -Ă, *cocainomani, -e,* s.m. și f. Persoană care folosește sistematic cocaina ca stupefiant. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **cocaïnomane.**

COCAINOMANÍE s.f. Obișnuință morbidă de a folosi cocaina ca stupefiant; viciul cocainomanului. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **cocaïnomanie.**

COCÁRDĂ, *cocarde,* s.f. **1.** Semn distinctiv (de obicei în culorile naționale) purtat de către militari la chipiu sau de către civili la piept în anumite împrejurări solemne. F Emblemă care reprezintă un partid, un curent etc. **2.** Floare artificială pe care o poartă la piept nuntașii. — Din fr. **cocarde.**

CÓCĂ[1] s.f. Aluat (pentru produse de panificație, de patiserie). G Expr. (Fam.) *A se face cocă* = a se îmbăta foarte tare. F Pastă cleioasă făcută din făină amestecată cu apă și întrebuințată la lipit (hârtie); pap. — Et. nec.

CÓCĂ[2] *coci,* s.f. **1.** Structură a fuzelajului unui avion, formată numai din pereți periferici. **2.** Ansamblu format din scheletul unei nave și din învelișul ei exterior. — Din fr. **coque.**

CÓCĂ[3] s.f. (În graiul copiilor sau ca termen dezmierdător cu care ne adresăm lor) Copil mic. — Creație infantilă. Cf. sb. k o k a, it. c u c c o.

COCĂTÓR, -OÁRE, *cocători, -oare,* s.m. și f. Persoană care prepară aluatul și supraveghează coptul într-o fabrică de pâine. — **Coace** + suf. *-ător.*

COCÂRJÁ, *cocârjez,* vb. I. Refl. A se îndoi (de spate); a se gârbovi. [Var.: **cocârjí** vb. IV] — Probabil din **cârjă** (sub influența lui *cocoșa, încovoia).*

COCÂRJÁT, -Ă, *cocârjați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Îndoit, adus de spate; gârbovit. **2.** (Despre nas sau cioc) Coroiat, încovoiat. [Var.: **cocârjít, -ă** adj.] — V. **cocârja.**

COCÂRJÍ vb. IV v. **cocârja.**

COCÂRJÍT, -Ă adj. v. **cocârjat.**

COCÁRLĂ, *cocârle,* s.f. Mică ciupercă comestibilă, cu pălăria galbenă-roșcată, cu gust și cu miros de usturoi (*Marasmius scorodonius).* — Et. nec.

COCCÍDĂ, *coccide,* s.f. (Zool.; la pl.) Gen de protozoare parazite care trăiesc în celulele epiteliale ale unor animale; (și la sg.) protozoar aparținând acestui gen. — Din fr. **coccidie.**

COCCIGIÁN, -Ă, *coccigieni, -e,* adj. (Anat.) De coccis, al coccisului. *Regiune coccigiană.* [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **coccygien.**

CÓCCIS, *coccisuri,* s.n. Os mic, triunghiular, de la extremitatea inferioară a sacrumului; noadă. — Din fr. **coccyx.**

COCÉAN, *coceni,* s.m. **1.** Tulpina unor plante cultivate, mai ales a porumbului, folosită ca nutreț. **2.** Știulete de porumb desfăcut de boabe, folosit adesea drept combustibil. **3.** Mijlocul (tare al) unor fructe sau legume; cotor. — Din bg. **kočan,** sb. **kočanj.**

COCHÉT, -Ă, *cocheți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care caută să placă (unei persoane de sex opus) mai ales printr-o îmbrăcăminte îngrijită, elegantă, printr-o comportare atrăgătoare; (despre manifestările oamenilor) care exprimă, trădează cochetărie. **2.** Care are un aspect plăcut, îngrijit. *Interior cochet.* — Din fr. **coquet.**

COCHETÁ, *cochetez,* vb. I. Intranz. A căuta să placă, să atragă atenția, interesul, simpatia unei persoane (de sex opus) printr-o comportare atrăgătoare; a schimba cu cineva vorbe curtenitoare. — Din fr. **coqueter.**

COCHETĂRÍE, *cochetării,* s.f. Purtare, atitudine, mod de a se îmbrăca (atrăgător) prin care o persoană caută să placă (altei persoane de sex opus). — Din fr. **coquetterie.**

COCHÍLĂ s.f. v. **cochilie.**

COCHÍLIE, *cochilii,* s.f. **1.** Înveliș calcaros sau silicios al unor moluște, foraminifere etc. **2.** Tipar metalic folosit la turnarea diferitelor piese de mașini, a lingourilor etc. [Var.: **cochílă** s.f.] — Din fr. **coquille.**

COCHINCHÍNA s.f. Rasă de găini originară din China, cu penaj bogat, crescută pentru producţia mare de carne; găină din rasa Cochinchina (**1**). — Din engl. **Cochinchina.**

COCÍE, *cocii,* s.f. (Înv. şi reg.) Trăsură (uşoară). F Căruţă. [Acc. şi: *cócie*] — Din sb. **kočija,** magh. **kocsi.**

CÓCINĂ, *cocini,* s.f. Adăpost sau coteţ pentru porci. F Cameră, locuinţă foarte murdară şi neîngrijită. — Din bg., sb. **kočina.**

COCIOÁBĂ, *cocioabe,* s.f. Casă mică, sărăcăcioasă, dărăpănată. — Et. nec.

COCIÓC, *cocioace,* s.n. **1.** Nămol vegetal amestecat cu bucăţi de rădăcini de stuf şi de papură (care formează mici insule plutitoare). **2.** Baltă mică, izolată, în regiunea inundabilă a unei ape curgătoare, care nu-şi poate împrospăta apa. [Pl. şi: *cociocuri*] — Et. nec.

COCIÓRBĂ s.f. v. **cociorvă.**

COCIÓRVĂ, *cociorve,* s.f. Lopată mică de lemn în formă de triunghi sau de semicerc, cu coadă lungă, pentru scos jarul sau cenuşa din cuptorul ţărănesc de copt pâine. [Var.: **cociórbă** s.f.] — Din rus. **kocerga,** ucr. **kocerha.**

CÓCKER, *cockeri,* s.m. Rasă de câini de vânătoare, de talie mijlocie, cu părul lung şi cu urechile mari, lăsate în jos; câine care face parte din această rasă. [Pr.: *cócăr*] — Din engl. [wood]**cocker,** fr. **cocker.**

CÓCKTAIL, *cocktailuri,* s.n. **1.** Amestec de băuturi alcoolice cu ingrediente. **2.** Recepţie de proporţii mai modeste. [Pr.: *cócteil.* — Var.: *cocteil*] — Din engl., fr. **cocktail.**

COCLÁURI s.n. pl. Locuri neumblate sau puţin umblate, pustii, îndepărtate; locuri prăpăstioase. [Pr.: *-cla-uri*] — Et. nec.

COCLEÁLĂ, *cocleli,* s.f. **1.** Strat de carbonat de cupru, de culoare verde, toxic, care se formează pe suprafaţa obiectelor de aramă. **2.** Gust specific neplăcut al mâncărurilor ţinute în vase de aramă nespoite. F Senzaţie neplăcută în gură, ca de aramă coclită. — **Cocli** + suf. *-eală.*

COCLÉTE s.m. v. **cocleţ.**

COCLÉŢ, *cocleţe,* s.n. (Pop.) Element al războiului de ţesut prin care se trec firele de urzeală. [Var.: **cocléte** (pl. *cocleţi*) s.m.] — Et. nec.

COCLÍ, pers. 3 *coclește,* vb. IV. **1.** Refl. şi intranz. (Despre obiecte de aramă) A se acoperi cu un strat de cocleală (**1**). F (Despre alte obiecte metalice) A se oxida. **2.** Refl. (Despre mâncăruri) A căpăta sau a avea cocleală (**2**). — Cf. bg. kotljasvam.

COCLÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) cocli.* — V. **cocli.**

COCLÍT, -Ă, *cocliţi, -te,* adj. (Despre obiecte de aramă) Acoperit cu cocleală (**1**). F (Despre obiecte metalice) Oxidat. **2.** (Despre mâncăruri) Care a căpătat gust de cocleală (**2**). F (Despre gură) Cu o senzaţie neplăcută, amară, ca de aramă coclită. F (Despre gust) Specific coclelii; amar. — V. **cocli.**

COCOÁNĂ s.f. v. **cucoană.**

COCOÁRĂ s.f. v. **cocor.**

COCOÁŞĂ, *cocoaşe,* s.f. **1.** Deformaţie patologică a trunchiului unui om, care constă într-o curbură (posterioară, anterioară sau laterală) a coloanei vertebrale, a coastelor sau a sternului; gheb[1]. **2.** Protuberanţă naturală de pe spinarea unor animale (cămilă, zebu), formată din rezerve de grăsime. — Cf. gogoaşă.

COCOLÍ, *cocolesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.) **1.** A îmbrăca cu multe haine groase; a înfofoli. **2.** A îngriji pe cineva în mod exagerat. F Refl. A se complăcea în alintări; a se alinta. — Et. nec.

COCOLÍT, -Ă, *cocoliţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.) **1.** Îmbrăcat cu haine (prea) groase; înfofolit. **2.** Care se bucură de îngrijiri exagerate. — V. **cocoli.**

COCOLÓŞ, *cocoloaşe,* s.n. Bucată dintr-o substanţă căreia i s-a dat o formă aproape sferică; bulgăre, boţ[1], ghemotoc. F Bulgăre mic şi compact de făină, de mălai etc. rămas întărit (şi nefiert) într-o mâncare care nu a fost bine amestecată. [Pl. şi: (m.) *cocoloşi*] — Formaţie onomatopeică.

COCOLOŞEÁLĂ, *cocoloşeli,* s.f. Cocoloşire. — **Cocoloşi** + suf. *-eală.*

COCOLOŞÍ, *cocoloşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face cocoloş, a (se) mototoli. **2.** Tranz. A trece cu vederea sau a ascunde lipsurile, greşelile, faptele reprobabile ale cuiva. **3.** Tranz. A răsfăţa, a răzgâia. **4.** Refl. şi tranz. A (se) înfofoli. — Din **cocoloş.**

COCOLOŞÍRE, *cocoloşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cocoloşi;* cocoloşeală. — V. **cocoloşi.**

COCÓN[1], *coconi,* s.m. **1.** (Pop.) Termen de politeţe care denumeşte un bărbat; domn. **2.** (Înv. şi pop.) Fiu, fecior (aparţinând unor părinţi din clasele sociale înalte). **3.** (Înv. şi reg.) Copil mic, abia născut; prunc. [Var.: **cucón** s.m., **cónul** s.m. art.] — Et. nec.

COCÓN[2], *coconi,* s.m. Înveliş protector făcut din fire foarte subţiri, pe care le secretează larvele sau pupele unor insecte; *spec.* gogoaşă. F Înveliş protector făcut dintr-o substanţă gelatinoasă care se solidifică şi cu care îşi înfăşoară ouăle unele animale nevertebrate. — Din fr. **cocon.**

COCONÁR, *coconari,* s.m. **1.** Arbore conifer ornamental cu coroana în formă de umbrelă, care creşte în regiunea mediteraneană *(Pinus pinea).* **2.** (La pl.) Seminţele comestibile, de formă ovală şi cu gust de alune, ale coconarului (**1**). — Din ngr. **kukunári.**

COCONÁŞ, *coconaşi,* s.m. (Înv. şi pop.) Diminutiv al lui *cocon*[1]. [Var.: **cuconáş, conáş** s.m.] — **Cocon[1]** + suf. *-aş.*

COCONÉT s.n. v. **cuconet.**

COCONÍ vb. IV v. **cuconi.**

COCONÍŢĂ s.f. v. **cuconiţă.**

COCÓR, *cocori,* s.m. Pasăre migratoare cu ciocul ascuţit, cu gâtul şi picioarele lungi, cu penele cenuşii, cu o pată roşie pe cap (*Grus grus*). [Var.: **cucór** s.m., **cocoáră, cucoáră** s.f.] — Et. nec.

CÓCOS s.m. (În sintagmele) *Nucă de cocos* = fructul cocotierului, al cărui suc lăptos se întrebuinţează ca hrană şi a cărei coajă este folosită în industrie. *Lapte de cocos* = sucul lăptos al nucii de cocos. *Ulei de cocos* = substanţă grasă obţinută prin presarea miezului uscat al nucii de cocos. *Unt de cocos* = ulei de cocos supus rafinării şi dezodorizării, folosit în alimentaţie. — Din germ. **Kokos.**

COCOSTÁRC, *cocostârci,* s.m. (Ornit.) Barză. — Contaminare între **cocor** şi **stârc.**

COCÓŞ, (**I, III, IV**) *cocoşi,* s.m., (**II**) *cocoaşe,* s.n. **I.** S.m. Masculul găinii; pasăre domestică mai mare decât găina, cu o creastă roşie dezvoltată, cu cioc ascuţit şi cu penele de diferite culori (*Gallus bankiva domestica).* G Expr. *Cântă cocoşul* (într-o casă), se spune pentru a arăta că într-o familie dată bărbatul are cuvântul hotărâtor. *Basm* (sau *poveste) cu cocoşul roşu* = povestire, întâmplare fără sfârşit sau neadevărată. F (Pop.) Nume dat masculilor unor păsări. G Compuse: *cocoş-de-munte* sau *cocoş-sălbatic* = pasăre sălbatică de mărimea unui curcan, cu pene negre, pe piept verzi-albăstrui, cu ciocul puternic şi puţin înconvoiat *(Tetrao urogallus); cocoş-de-mesteacăn* = pasăre sălbatică având coada în formă de liră, cu penajul masculului negru cu luciu metalic, iar al femelei brun-ruginiu cu pete transversale *(Lyrurus tetrix).* **II.** S.n. **1.** Ciocănel percutor la armele de vânătoare. **2.** Pârghie de comandă a supapei la ciocanele acţionate cu aer comprimat sau cu aburi. **III.** S.m. **1.** (Pop.) Partea centrală a miezului pepenului verde, mai dulce şi lipsită de sâmburi. **2.** (Reg.; la pl.) Floricele (de mâncat). **IV.** S.m. Categorie în care sunt încadraţi boxerii între 51 şi 54 kg şi luptătorii între 52 şi 57 kg; boxer sau luptător care face parte din această categorie. [Var.: (reg.) **cucóş** s.m. şi n.] — Din sl. **kokoši** „găină”.

COCOŞÁ, *cocoşez,* vb. I. Refl. A se gheboşa; a se înconvoia, a se gârbovi. F Tranz. A face să capete cocoaşă; a face să se înconvoaie sub apăsarea unei greutăţi. G Expr. (Fam.) *A cocoşa* (pe cineva) *în bătaie* = a bate foarte tare (pe cineva). — Din **cocoaşă.**

COCOŞÁR, *cocoşari,* s.m. Pasăre din genul sturzilor, cu pene sure pe spate şi castanii pe restul corpului, care vine la noi toamna *(Turdus pilaris).* — Din bg. **kokošar.**

COCOŞÁT, -Ă, *cocoşaţi, -te,* s.m. şi f. (Persoană) care are cocoaşă; ghebos. — V. **cocoşa.**

COCOŞÉL, *cocoşei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *cocoş* (**1**). G Compus: *cocoşel-de-câmp* = plantă erbacee cu flori roşii-cărămizii; ruscuţă *(Adonis aestivalis).* **2.** (Fam.) Monedă franceză de aur (în valoare de 20 de franci) pe care este gravat un cocoş (**I**); *p. gener.* monedă de aur. **3.** (Reg.; la pl.) Floricele (de mâncat). — **Cocoş** + suf. *-el.*

COCOŞÉSC, -EÁSCĂ, *cocoşeşti,* adj. De cocoş (**I**), al cocoşului. — **Cocoş** + suf. *-esc.*

COCOŞÉŞTE adv. În felul cocoşilor (**I**), ca cocoşii. [Var.: (reg.) **cucoşéşte** adv.] — **Cocoş** + suf. *-eşte.*

COCOŞNEAŢĂ, *cocoşneţe,* s.f. (Ir.) Femeie cu pretenţii, dar ridicolă prin purtări şi îmbrăcăminte. — Contaminare între **cocoană** (sau **coconiţă)** şi **fâşneaţă.**

COCÓTĂ, *cocote,* s.f. Femeie de moravuri uşoare; prostituată. — Din fr. **cocotte.**

COCOTIÉR, *cocotieri,* s.m. Palmier, cu un buchet mare de frunze penate în vârful unei tulpini înalte, ale cărui fructe sunt nucile de cocos. *(Cocos nucifera*). [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **cocotier.**

COCOŢĂ, *cocóţ,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) urca pe ceva, a (se) aşeza pe un loc mai ridicat. F Fig. A promova într-un post sau la o situaţie nemeritată. [Prez. ind. şi: *cocoţez*] — Et. nec.

COCS, *cocsuri,* s.n. Produs solid obţinut din cărbunele de pământ, din reziduuri de petrol sau din gudroane prin încălzire la temperaturi înalte şi întrebuinţat ca materie primă sau combustibil în metalurgie, în industria chimică, în gospodărie etc. — Din germ. **Koks.**

COCSACÁZ s.m. v. **cocsagâz.**

COCSAGÁZ s.m. Plantă erbacee originară din Kazahstan, asemănătoare cu păpădia, cu rădăcina bogată în latex, din care se extrage cauciucul *(Taraxacum kok-saghyz).* [Var.: **cocsacáz** s.m.] — Din rus. **kok-sagâz.**

COCSÁRE, *cocsări,* s.f. Cracare termică aplicată reziduurilor petroliere. — De la **cocs.**

COCSERÍE, *cocserii,* s.f. Ansamblul instalațiilor sau secție într-o întreprindere în care se fabrică cocsul. — **Cocs** + suf. *-erie* (după fr. *cokerie).*

COCSIFICÁ, *cocsífic*, vb. I. Tranz. A transforma cărbunele de pământ sau reziduurile de petrol în cocs. — Din **cocs** (după fr. *cokéfier).*

COCSIFICÁBIL, -Ă, *cocsificabili, -e,* adj. (Despre cărbuni) Care se poate cocsifica. — **Cocsifica** + suf. *-bil.*

COCSIFICÁRE, *cocsificări,* s.f. Acțiunea de *a cocsifica.* — V. **cocsifica.**

COCSOCHIMÍC, -Ă, *cocsochimici, -ce,* adj. Care aparține cocsochimiei, privitor la cocsochimie. — **Cocs** + **chimic.**

COCSOCHIMÍE s.f. **1.** Ramură a industriei care prelucrează cărbunele de pământ prin cocsificare. **2.** Studiul prelucrării și transformării produșilor chimici obținuți din cărbuni prin cocsificare. — **Cocs** + **chimie.**

CÓCTEIL, s.n. v. **cocktail.**

COCȚIÚNE s.f. (Fam.) Fierbere a frunzelor, florilor etc. ale unor plante medicinale în scopul extragerii principiilor active pe care le conține; medicament astfel obținut. — Din fr. **coction.**

COCÚȚĂ, *cocuțe,* s.f. Diminutiv al lui *cocă*[3]*;* fetiță. — **Cocă**[3] + suf. *-uță.*

COD[1] s.m. Pește marin din nordul Oceanului Atlantic, lung până la 1,5 m, cu trei aripioare dorsale *(Gadus morrhua).* — Din engl. **cod.**

COD[2]**,** *coduri,* s.n. **1.** Act normativ care cuprinde o culegere sistematică de reguli juridice privitoare la o anumită ramură a dreptului. *Cod penal. Codul muncii.* F Ansamblu de reguli privind comportarea cuiva. **2.** Sistem de semne sau de semnale convenționale care servește la transmiterea unui mesaj, a unei comunicări. G *Cod poștal* = număr atribuit unei localități sau străzi. *Cod de culori* = sistem de notare prin culori a cifrelor care reprezintă parametrii principali ai rezistorilor și condensatoarelor. **3.** (Biol.; în sintagma) *Cod genetic* = mecanism biochimic prin care se înregistrează, se conservă și se transmite informația ereditară. — Din fr. **code.**

CÓDA[1] s.f. Parte finală a unei compoziții muzicale. F Spec. Grup de note muzicale care încheie tema unei fugi. [Var.: **códă** s.f.] — Din it. **coda.**

CODÁ[2]**,** *codez,* vb. I. Tranz. A transforma un text scris în limbaj obișnuit în grupe de semne, de litere sau de cifre, potrivit echivalențelor stabilite într-un cod[2] (**2**). — Din fr. **coder.**

CODÁJ, *codaje,* s.n. Codare. — Din fr. **codage.**

CODÁLB, -Ă, *codalbi, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Care are coada sau vârful cozii de culoare albă, iar restul de culoare mai închisă. **2.** (Despre oameni) Cu părul blond; bălai. **II.** S.m. Pasăre răpitoare de zi de talie mare, cu coada albă (*Haliaëtus albicilla*). [Var.: (reg.) **cudálb, -ă,** adj.] — **Coadă** + **alb.**

CODÁN, -Ă, *codani, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (Pop.) Fată tânără (cu cozi). **2.** Adj. (Pop., rar; despre animale) Care are coadă (lungă și stufoasă). — **Coadă** + suf. *-an.*

CODÁRE, *codări,* s.f. Acțiunea de *a coda*[2]*;* codaj. — V. **coda**[2]**.**

CODÁȘ, -Ă, *codași, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană, grup de persoane, instituție etc.) care a rămas în urmă, se află printre ultimii în muncă, la învățătură, într-o competiție sportivă etc. — **Coadă** + suf. *-aș.*

CODÁT, -Ă, *codați, -te,* adj. **1.** (Despre animale) Care are coadă (lungă și stufoasă). **2.** (Despre ochi) Prelung, migdalat. — **Coadă** + suf. *-at.*

CÓDĂ s.f. v. **coda**[1]**.**

CODÁLBÉL, -EÁ, *codălbei, -ele,* adj. (Reg.) Diminutiv al lui *codalb.* — **Codalb** + suf. *-el.*

CODĂLBÍ, *codălbesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.; în expr.) *A o codălbi* = a nu izbuti, a nu reuși; a o păți. — Din **codalb.**

CODĂLBÍȚĂ, *codălbițe,* s.f. Pasăre cu penele multicolore, cu coada albă și neagră, care se hrănește cu insecte (*Lanius collurio*). — **Codalb** + suf. *-iță.*

CODĂNEÁ s.f. v. **codănică.**

CODĂNÉL, *codănei,* s.m. (Rar) Copil mic; băiețaș. — **Codan** + suf. *-el.*

CODĂNÍCĂ, *codănele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *codană* (v. *codan*); codăniță. [Var.: **codăneá** s.f.] — **Codan** + suf. *-ică.*

CODĂNÍȚĂ, *codănițe,* s.f. (Reg.) Codănică. — **Codan** + suf. *-iță.*

CODÁRLĂ, *codârle,* s.f. **1.** (Pop.) Partea dinapoi, mobilă, a unui car sau a unei căruțe, în care se pune de obicei nutreț pentru animalele de tracțiune. **2.** Fig. (Fam.) Partea de la coadă a unei cete, a unui stol de păsări etc. [Var.: (reg.) **codírlă** s.f.] — **Coadă** + suf. *-ârlă.*

CODEÁLĂ, *codeli,* s.f. (Pop.) Codire. — **Codi** + suf. *-eală.*

CODEÍNĂ s.f. Alcaloid extras din opiu utilizat ca analgezic și calmant al tusei. — Din fr. **codéine.**

CÓDEX s.n. v. **codice.**

CODÍ, *codesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A sta la îndoială, a șovăi, a ezita să facă ceva. F A se da înapoi de la ceva, a se feri de ceva. — Din **coadă.**

CÓDICE, *codice,* s.n. **1.** Reunire de table cerate, reprezentând cea mei veche formă de carte la romani. **2.** Culegere (manuscrisă) de legi, de documente din Evul Mediu sau, *p. ext.,* de orice texte vechi (medievale), de obicei cu conținut variat. [Var.: **códex**, *codexuri,* s.n.] — Din lat. **codex, -icis.**

CODICÍL, *codicile,* s.n. Act întocmit în formă testamentară prin care se modifică sau se completează conținutul inițial al unui testament. — Din fr. **codicille,** lat. **codicillus.**

CODICOLOGÍE s.f. Știință specială a istoriei care studiază manuscrisele din punctul de vedere al obiectului în sine și nu al textului. — Din fr. **codicologie.**

CODIFICÁ, *codífic,* vb. I. Tranz. A sistematiza și a reuni într-un cod[2] normele juridice care se referă la o anumită ramură a dreptului. — După fr. **codifier.**

CODIFICÁRE, *codificări,* s.f. Acțiunea de *a codifica.* — V. **codifica.**

CODIFICATÓR, -OÁRE, *codificatori, -oare,* adj. (Rar) Care codifică. — Din fr. **codificateur.**

CÓDINĂ, *codini,* s.f. (Pop.). **1.** Lână de calitate inferioară, tunsă de pe capul, picioarele și coada oilor. **2.** Grâu de calitate inferioară, amestecat cu multe corpuri străine. — **Coadă** + suf. *-ină.*

CODINÍT s.n. Tundere a lânii din jurul ugerului și de pe coada oii la fătare și în perioada alăptării. — De la **codină.**

CODÍRE s.f. (Fam.) Acțiunea de *a se codi;* ezitare, șovăială, codeală. — V. **codi.**

CODIRÉCTOR, *codirectori,* s.m. Persoană care conduce împreună cu alta (sau cu altele), în calitate de director, o întreprindere, o instituție, o publicație etc. — Din fr. **codirecteur.**

CODIRÍȘCĂ s.f. v. **codiriște.**

CODIRÍȘTE, *codiriști,* s.f. (Pop.) Coadă de bici. [Var.: **codirîșcă** s.f.] — Contaminare între **coadă** și **toporiște**.

CODÍRLĂ s.v. v. **codârlă.**

CODÍSM s.n. (În trecut) Curent ideologic care neagă rolul partidului comunist în instaurarea și exercitarea dictaturii proletariatului. — **Coadă** + suf. *-ism* (după rus. *hvostizm*).

CODÍST, -Ă, *codiști, -ste,* s.m. și f. (În trecut) Adept al codismului. — **Coadă** + suf. *-ist* (după rus. *hvostist).*

CODÍȚĂ, *codițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *coadă.* F Semn grafic care intră în alcătuirea unor litere. **2.** Fig. Om lipsit de caracter și de personalitate, care servește ca unealtă cuiva; codoș (**2**). **3.** (În legătură cu o știre, un zvon) Adaos, înfloritură, exagerare. — **Coadă** + suf. *-iță.*

CODOÁȘCĂ, *codoaște,* s.f. (Reg.) Femeie care mijlocește prostituția. — **Codoaș** + suf. *-că.*

CODOBÁTURĂ, *codobaturi,* s.f. Pasăre migratoare mică, cenușie, cu coada lungă, în vești mișcare, care trăiește pe lângă ape; prundar, prundaș *(Motacilla alba).* — Lat. ***codabattula.**

CODOBÉLC, *codobelci,* s.m. Nume dat melcului în unele jocuri de copii. — Contaminare între **codoberc** (puțin folosit, „fără coadă" <*coadă* + *berc)* și **melc.**

CODÓȘ, -OÁȘĂ, *codoși, -oașe,* s.m. și f. (Pop.) **1.** Persoană care mijlocește prostituția; proxenet. **2.** Codiță (**2**). — Din tc. **kodoş.**

CODOȘÉNIE, *codoșenii,* s.f. (Pop.) Faptul de *a codoși*; comportare de codoș. — **Codoș** + suf. *-enie.*

CODOȘÍ, *codoșesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A face pe codoșul; a practica ocupația de codoș. — Din **codoș.**

CODOȘÍE, (**2**) *codoșii,* s.f. (Pop.) **1.** Ocupația codoșului; proxenetism. **2.** Faptă de codoș. — **Codoș** + suf. *-ie.*

CODREÁN, -Ă, *codreni, -e,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. Care aparține codrului, privitor la codru; din codru; codresc. **2.** S.m. și f. Pădurean. — **Codru** + suf. *-ean.*

CODRÉSC, -EÁSCĂ, *codrești,* adj. (Rar) Codrean. — **Codru** + suf. *-esc.*

CODRÓȘ, *codroși,* s.m. Gen de păsări migratoare mici, cântătoare, cu penajul cenușiu-roșiatic și cu coada lungă, roșie *(Phoenicurus);* pasăre din acest gen. — **Coadă** + **roșu.**

CÓDRU, *codri,* s.m. **1.** Pădure (mare, deasă, bătrână). G Loc. adv. *Ca în codru* = nestingherit, fără să-i pese de nimeni și de nimic; foarte tare. **2.** Bucată mare de pâine, de mămăligă etc. — Lat. ***quodrum** (= *quadrum).*

CODRULÉȚ, *codrulețe,* s.n. Diminutiv al lui codru; codruț. — **Codru** + suf. *-(u)leț.*

CODRÚȚ, *codruți,* s.m. Codruleț. — **Codru** + suf. *-uț.*

COECHIPIÉR, -Ă, *coechipieri, -e,* s.m. și f. Membru al unei echipe de muncă sau al unei echipe sportive, considerat în raport cu ceilalți membri ai echipei. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **coéquipier.**

COEDUCÁȚIE s.f. Educație a băieților la un loc cu fetele în școli mixte. — Din fr. **coéducation.**

COEFICIÉNT, *coeficienți,* s.m. **1.** Element constant într-o expresie matematică, care multiplică o mărime variabilă. **2.** Mărime care indică sau caracterizează o anumită proprietate a unui corp sau a unei substanțe și care este constantă pentru acel corp sau pentru acea substanță în condiții determinate. **3.** Mărime relativă care exprimă raportul dintre doi indicatori, arătând câte unități din indicatorul raportat revin la o unitate din indicatorul luat ca bază de raportare. [Pr.: *-ci-ent*] — Din fr. **coefficient.**

COENZÍMĂ, *coenzime,* s.f. (Biochim.) Substanță produsă de celula vie, care contribuie la activarea enzimelor; coferment. — Din fr. **coenzyme.**

COERCÍBIL, -Ă, *coercibili, -e,* adj. (Despre gaze) Care poate fi comprimat și reținut într-un spațiu oarecare. — Din fr. **coercible.**

COERCITÍV, -Ă, *coercitivi, -e,* adj. Care are puterea, dreptul de a constrânge. — Din fr. **coercitif.**

COERCÍȚIE s.f. (Livr.) Constrângere. F Măsură de constrângere folosită de organele statului pentru a determina o persoană să-și îndeplinească o obligație. — Din fr. **coercition.**

COERÉDE, *coerezi,* s.m. (Jur.) Persoană care moștenește împreună cu alții pe cineva, considerată în raport cu aceștia; comoștenitor. — Din lat. **coheres, -edis.**

COERÉNT, -Ă, *coerenți, -te,* adj. **1.** Care se compune din elemente strâns legate (și armonizate) între ele; închegat. **2.** Logic, ordonat, armonios. **3.** (Fiz.; despre unde) Care are aceeași lungime și diferențe de fază constante în timp. [Var.: **coherént, -ă,** adj.] — Din fr. **cohérent,** lat. **cohaerens, -ntis.**

COERÉNȚĂ, *coerențe,* s.f. **1.** Legătură strânsă (și armonioasă) între părțile sau elementele unui întreg. **2.** (Fiz.) Proprietatea mai multor unde de a avea aceeași lungime și diferențe de fază constante în timp. [Var.: **coherénță** s.f.] — Din lat. **coherentia,** fr. **cohérence.**

COEXISTÁ, *coexíst,* vb. I. Intranz. A exista în același timp sau împreună cu altcineva sau cu altceva. — Din fr. **coexister.**

COEXISTÉNT, -Ă, *coexistenți, -te,* adj. Care există în același timp sau împreună cu altcineva sau cu altceva. — Din fr. **coexistant.**

COEXISTÉNȚĂ, *coexistențe,* s.f. Existență simultană a mai multor lucruri, ființe, fenomene. G *Coexistență pașnică* = principiu de politică externă, însemnând existența în pace, împreună, a statelor cu ideologii diferite. — Din fr. **coexistence.**

COEZIÚNE, *coeziuni,* s.f. **1.** Atracție care se exercită între moleculele corpurilor solide, lichide și gazoase. **2.** Fig. Legătură internă strânsă; unitate. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **cohésion.**

CÓFĂ, *cofe,* s.f. Vas de formă (relativ) cilindrică, confecționat din doage de brad, cu o toartă, în care se ține la țară apa de băut: doniță; *p. ext.* conținutul unui astfel de vas. G Expr. (Fam.) *A pune* (sau *a băga* pe cineva) *în cofă* = a întrece pe cineva (prin pricepere, prin viclenie); a înfunda. (Pop.) *A ploua* (sau *a turna) cu cofa* (sau ca *din cofă) =* a ploua foarte tare, torențial. — Cf. bg., sb. k o f a.

COFĂIÉL, *cofăiele,* s.n. (Reg.) Cofiță. [Pr.: *-fă-iel*] — **Cofei** + suf. *-el.*

COFĂIÉȘ, *cofăieșe,* s.n. (Reg.) Cofiță. [Pr.: *-fă-ieș*] — **Cofei** + suf. *-aș.*

COFÉI, *cofeie,* s.n. (Reg.) Cofă mai puțin înaltă și mai largă. — **Cofă** + suf. *-ei.*

COFEÍNĂ s.f. Alcaloid extras din boabe de cafea, din frunze de ceai, nuci de cola etc., utilizat în medicină ca tonic al sistemului nervos central, cardiac, în industria alimentară etc. [Var.: **cafeínă** s.f.] — Din germ. **Koffein.**

COFERMÉNT, *cofermenți,* s.m. (Biochim.) Coenzimă — Din fr. **coferment.**

COFETÁR, *cofetari,* s.m. Persoană care face sau vinde produse de cofetărie. — **Cofet** (sg. înv. al lui *cofeturi)* + suf. *-ar.*

COFETĂREÁSĂ, *cofetărese,* s.f. Femeie care face sau vinde produse de cofetărie[1]. — **Cofetar** + suf. *-easă.*

COFETĂRÍE[1], *cofetării,* s.f. Local în care se fac, se consumă și se vând dulciuri (prăjituri, bomboane, înghețată etc.). — **Cofet** + (sg. înv. al lui *cofeturi)* + suf. *-ărie.*

COFETĂRÍE[2] s.f. Meseria cofetarului. — **Cofetar** + suf. *-ie.*

COFÉTURI s.n. pl. Diverse sortimente de bomboane, de zaharicale etc. — Din ngr. **ko[n]féta.**

CÓFFEE-BREAK, *coffee-breakuri,* s.n. Pauză pentru cafea în timpul serviciului, al unei reuniuni științifice, politice etc. [Pr.: *cófibrek*] — Din engl. **coffee-break.**

COFINANȚÁ, *cofinanțez,* vb. I. Tranz. A finanța proiecte de investiții, împreună cu alți deținători de capital. — **Co-** + **finanța.**

COFINANȚÁRE, *cofinanțări,* s.f. Acțiunea de *a cofinanța* și rezultatul ei. — V. **cofinanța.**

COFÍȚĂ, *cofițe,* s.f. Diminutiv al lui *cofă;* cofăiel, cofăieș. — **Cofă** + suf. *-iță.*

COFLEȘÍ, pers. 3. *cofleșește,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre fructe) A se muia, a se fleșcăi. — Lat. ***conflexire** „a încovoia”.

COFOCHIRURGÍE s.f. (Med.) Chirurgie pentru înlăturarea surdității. — Din fr. **cophochirurgie.**

COFÓZĂ, *cofoze,* s.f. (Med.) Surditate totală uni- sau bilaterală; anacuzie. — Din fr. **cophose.**

COFRÁ, *cofrez,* vb. I. Tranz. A turna un material de construcție fluid într-un cofraj. — Din fr. **coffrer.**

COFRÁJ, *cofraje,* s.n. Tipar (de lemn sau de metal) în care se toarnă un material de construcție în stare fluidă pentru a se întări după forma dorită. — Din fr. **coffrage.**

COFRÁRE s.f. Acțiunea de *a cofra.* — V. **cofra.**

COFRÁT, -Ă, *cofrați, -te,* adj. (Despre materiale de construcție fluide) Care a fost turnat într-un cofraj. — V. **cofra.**

COFRÉT, *cofrete,* s.n. Firidă închisă cu o ușă metalică, în care sunt grupate siguranțele unei instalații de curent electric de putere relativ mică. — Din fr. **coffret.**

COGEÁMITE adj. invar. (Pop.) Foarte mare, foarte înalt; coșcogea, coșcogeamite. [Var.: **cogémite, gogeámite** adj. invar.]. — Din sb. **kódžamiti,** bg. **kodjamiti.**

COGÉMITE adj. invar. v. **cogeamite.**

COGENERAȚIONÁL, -Ă, *cogenerațional, -e,* adj. (Rar) Din aceeași generație. [Pr.: *-ți-o-*] — **Co** + **generație** + suf. *-onal.*

COGESTIÚNE, *cogestiuni,* s.f. Sistem de conducere a unei întreprinderi în care salariații iau parte la luarea deciziilor prin reprezentanții lor. [Pr.: *-ti-u-*] — **Co** + **gestiune** (după fr. *cogestion).*

COGNITÍV, -Ă, *cognitivi, -e,* adj. Referitor la capacitățile și mecanismele învățării și accederii la cunoștințe, la cunoaștere. — Din fr. **cognitif.**

COGNOSCÍBIL, -Ă, *cognoscibili, -e,* adj. (Fil.) Care poate fi cunoscut. — Din lat. **cognoscibilis.**

COGNOSCIBILITÁTE s.f. (Fil.) Însușirea de a putea fi cunoscut. — Din fr. **cognoscibilité.**

COHÁLM, *cohalmuri,* s.n. (Reg.) Câmp; ogor. — Cf. magh. k ö h a l o m „deal pietros, stâncă, grămadă de pietre”.

COHERÉNT, -Ă adj. v. **coerent.**

COHERÉNȚĂ s.f. v. **coerență.**

COHÓRTĂ, *cohorte,* s.f. (La romani) Unitate de infanterie egală cu a zecea parte dintr-o legiune. F Fig. Mulțime, ceată. — Din lat. **cohors, -tis.**

COI, *coaie,* s.n. (Pop.) Testicul. — Lat. **coleus.**

COIF, *coifuri,* s.n. Acoperământ de metal (rar, de piele) pentru protecția capului, purtat în trecut de unii ostași în timpul luptei. F Caschetă de hârtie în formă de bicorn, cu care se joacă copiii, purtată (ocazional) pentru a proteja capul de soare. — Lat. **cofea.**

COINCÍDE, pers. 3 *coincíde,* vb. III. Intranz. **1.** (Despre evenimente, fenomene etc.) A se petrece simultan, a se produce în același loc. **2.** A fi identic, a se potrivi întocmai. F (Despre linii, figuri, suprafețe) A se suprapune perfect. [Pr.: *co-in-*] — Din fr. **coïncider,** it. **coincidere.**

COINCIDÉNT, -Ă, *coincidenți, -te,* adj. (Rar) Care coincide. [Pr.: *co-in-*] — Din fr. **coïncident.**

COINCIDÉNȚĂ, *coincidențe,* s.f. Faptul de a coincide; potrivire (întâmplătoare) (a unor lucruri, evenimente, fapte etc.). [Pr.: *co-in-*] — Din fr. **coïncidence.**

COINCULPÁT, -Ă, *coinculpați, -te,* s.m. și f. Inculpat împreună cu alții în aceeași infracțiune penală. [Pr.: *co-in-*] — Din fr. **coinculpé.**

COINSTIGATÓR, -OÁRE, *coinstigatori, -oare,* s.m. și f. Instigator împreună cu alții la săvârșirea unei infracțiuni. [Pr.: *co-in-*] — **Co** + **instigator.**

COINTERESÁ, *cointeresez,* vb. I. Tranz. A face ca cineva să fie interesat într-o acțiune comună împreună cu altul (sau cu alții); a suscita interesul cuiva pentru ceva (prin recompense materiale sau morale). [Pr.: *co-in-*] — Din **cointeresat** (derivat regresiv). Cf. fr. c o ï n t é r e s s e r.

COINTERESÁRE, *cointeresări,* s.f. Acțiunea de *a cointeresa* și rezultatul ei. [Pr.: *co-in-*] — V. **cointeresa.**

COINTERESÁT, -Ă, *cointeresați,* -te, adj. Care este interesat împreună cu altul (sau cu alții) într-o acțiune comună (din care are ceva de câștigat). [Pr.: *co-in-*] — V. **cointeresa.**

COIÓT, *coioți,* s.m. Carnivor din America de Nord, asemănător cu lupul și cu șacalul *(Canis latrans).* [Pr.: *co-iot*] — Din fr. **coyote.**

COÍT, *coituri,* s.n. Împreunare sexuală. — Din lat. **coitus,** fr. **coït.**

COJEÁLĂ, *cojeli,* s.f. Cojire; (concr.) ceea ce se desprinde prin cojire. — **Coji** + suf. *-eală.*

COJÍ, *cojesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A curăța de coajă legume, fructe etc. **2.** Refl. (Despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare) A se curăța de coji; a se descuama. **3.** Refl. (Despre pereți și despre tencuiala sau varul de pe ei) A se degrada (la suprafață) prin umflare, crăpare etc. din cauza condițiilor de mediu; a se coșcovi. — Din **coajă.**

COJÍRE, *cojiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) coji;* cojeală. — V. **coji.**

COJÍT, -Ă, *cojiți, -te,* adj. **1.** (Despre legume, fructe etc.) Care a fost curățat de coajă. **2.** (Despre piele) De pe care s-au luat sau au căzut coji; descuamat. **3.** (Despre pereți și despre varul sau tencuiala de pe pereți) Degradat (la suprafață) prin umflare, crăpare etc. din cauza condițiilor de mediu; coșcovit, scorojit. — V. **coji.**

COJITÓR, *cojitoare,* s.n. Instrument sau mașină cu care se execută descojirea trunchiurilor de arbori. — **Coji** + suf. *-tor.*

COJÍȚĂ, *cojițe,* s.f. Diminutiv al lui *coajă.* — **Coajă** + suf. *-iță.*

COJOÁCĂ s.f. v. **cojoc.**

COJOÁICĂ, *cojoaice,* s.f. (Ornit.; reg.) Scorțărel. — **Coajă** + suf. *-oaică.*

COJÓC, *cojoace,* s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din piele de oaie prelucrată cu mițe cu tot, care se poartă mai ales la țară ca palton (cu blana înăuntru). G Expr. *Iarnă cu șapte cojoace* = iarnă foarte grea. *A scutura* (cuiva) *cojocul* sau *a i se face* (cuiva) *pielea cojoc* = a bate sau a fi bătut (zdravăn). *A nu mai întreba* (pe cineva) *de ce-i e cojocul* = a lua (pe cineva) repede, a nu-l mai lăsa să se gândească. *A-și teme* (sau *a-și păzi) cojocul* = a fi precaut, a evita cu prudență riscurile. **2.** Pătură de bumbac bine presată, obținută în filaturile de bumbac. [Var.: (reg.) **cojoácă** s.f.] — Din sl. **kožuhŭ.**

COJOCÁR, *cojocari,* s.m. Bărbat care lucrează sau vinde cojoace, căciuli etc. — **Cojoc** + suf. *-ar.*

COJOCĂREÁSĂ, *cojocărese,* s.f. **1.** Femeie care lucrează sau vinde cojoace, căciuli etc. **2.** Nevastă de cojocar. — **Cojocar** + suf. *-easă.*

COJOCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cojocărești,* adj. Care aparține cojocarului sau cojocăriei, privitor la cojocar sau la cojocărie. — **Cojocar** + suf. *-esc.*

COJOCĂRÍE[1] s.f. Meseria cojocarului. — **Cojocar** + suf. *-ie.*

COJOCĂRÍE[2]**,** *cojocării,* s.f. Atelier în care se confecționează sau se vând cojoace, căciuli etc. — **Cojoc** + suf. *-ărie.*

COJOCÉL, *cojocele,* s.n. Diminutiv al lui *cojoc;* cojoc (**1**) scurt, fără mâneci; pieptar, bundiță. — **Cojoc** + suf. *-el.*

COL, *coluri,* s.n. (Anat.) Parte mai îngustă, mai strâmtă a unui organ sau a unui os. — Din fr. **col.**

CÓLA[1]**,** *cola,* s.m. Arbore exotic, înalt de 10–15 m, cu fructe albe sau roșii de mărimea unei nuci, care conțin alcaloizi stimulanți *(Cola nitida).* — Din fr. **cola, kola.**

CÓLA[2]**,** *cola,* s.f. Coca-cola. Din engl., fr. **cola.**

COLÁ[3]**,** *colez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** Tranz. și refl. A (se) combina, a (se) asorta. **2.** Refl. A trăi în concubinaj. **3.** Refl. (Despre îmbrăcăminte) A se lipi de corp. — Din fr. **coller.**

COLABORÁ, *colaborez,* vb. I. Intranz. **1.** A participa alături de alții la realizarea unei acțiuni sau a unei opere care se efectuează în comun. **2.** A publica o lucrare într-un periodic sau într-o culegere. — Din fr. **collaborer.**

COLABORÁRE, *colaborări,* s.f. Acțiunea de *a colabora* și rezultatul ei. G Loc. adv. *În colaborare (cu...)* = participând activ, printr-o contribuție efectivă, la o muncă în comun; împreună (cu...). — V. **colabora.**

COLABORATÓR, -OÁRE, *colaboratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care colaborează (la o acțiune, la o lucrare, la o publicație). — Din fr. **collaborateur.**

COLABORAȚIONÍSM s.n. Atitudine sau politică de trădare a intereselor propriei țări, specifică celor care au colaborat cu ocupanții străini. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **colaboraționist.**

COLABORAȚIONÍST, -Ă, *colaboraționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Partizan) al colaboraționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **collaborationniste.**

COLÁC, *colaci,* s.m. **1.** Produs de panificație, de obicei în formă de inel, împletit din două sau din mai multe suluri de cocă. G *Colaci domnești* = daruri obligatorii trimise domniei de orașele din Țara Românească și din Moldova. G Expr. *A se face colac* = a se așeza, a se culca cu corpul încolăcit. *Colac peste pupăză* = se zice când la un necaz sau la o nenorocire se adaugă un alt necaz sau o altă nenorocire. *A umbla după* (sau *a aștepta) colaci calzi* = a umbla după (sau a aștepta) lucruri bune, plăcute și venite de-a gata. *A aștepta* (sau *a primi* pe cineva) *cu colaci calzi* = a face (cuiva) o primire bună. **2.** Obiect de metal, de lemn, de cauciuc etc. de formă inelară. G *Colac de salvare* = inel de plută sau de cauciuc umflat cu aer, cu ajutorul căruia o persoană (naufragiată) se poate menține deasupra apei; centură de salvare. F Împrejmuire de piatră sau de lemn în jurul unei fântâni; ghizd. **3.** Rotocol de fum (de țigară) — Din sl. **kolačĭ.**

COLAGÉN s.n. (Biol.) Proteină care se găsește în țesutul conjunctiv, osos și cartilaginos și care prin fierbere se transformă în gelatină. G (Adjectival) *Țesut colagen.* — Din fr. **collagène.**

COLAGENÓZĂ s.f. Boală caracterizată prin degenerescența fibrelor colagene, secundară unor reacții alergice. — Din fr. **collagénose.**

COLAGÓG, -Ă, *colagogi, -ge,* adj., s.n. (Med.) (Substanță) care favorizează evacuarea bilei în duoden. — Din fr. **cholagogue.**

COLÁJ, *colaje,* s.n. Procedeu artistic care constă în compunerea unui tablou prin lipirea laolaltă a unor elemente eterogene; *p. ext.* tablou realizat prin acest procedeu. — Din fr. **collage.**

COLÁN, *colane,* s.n. **1.** Salbă, șirag purtat la gât ca podoabă. F Colier cu decorații purtat la gât ca distincție. **2.** Cingătoare împodobită, purtată îndeosebi de femei. — Din tc. **kolan.**

COLÁNT, -Ă, *colanți, -te,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. (Despre îmbrăcăminte) Strâns lipit de corp. **2.** S.m. pl. Dres[3] (**1**). — Din fr. **collant.**

CÓLAPS, *colapsuri,* s.n. Insuficiență circulatorie periferică, caracterizată prin pierderea oricărei forțe, scăderea bruscă a tensiunii arteriale, puls rapid și foarte slab, răcirea tegumentelor și a extremităților etc. [Acc. și: *coláps*] — Din lat. **collapsus.**

COLAPSOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament al anumitor forme de tuberculoză, care constă în presarea unui plămân cu ajutorul pneumotoraxului terapeutic, cu scopul de a-l pune în repaus funcțional. — Din fr. **colapsothérapie.**

COLÁRE, *colări,* s.f. (Acțiunea) de *a (se) cola*[3]. — V. **cola**[3]**.**

COLARGÓL s.n. (Farm.) Antiseptic preparat dintr-o soluție apoasă de argint coloidal, oxid de argint și substanțe albuminoide. — Din fr. **collargol.**

COLÁSTRĂ s.f.v. **coraslă.**

COLÁSTRU s.m. v. **coraslă.**

COLÁT, -Ă, *colați, -te,* adj. **1.** Care este combinat sau asortat. **2.** Care trăiește în concubinaj. **3.** (Despre îmbrăcăminte) Care este lipit de corp. — V. **cola**[3]**.**

COLATERÁL, -Ă, *colaterali, -e,* adj. Lăturalnic; secundar. G *Rudenie colaterală* = rudenie între frați și surori și între descendenții acestora. — Din fr. **collatéral,** lat. **collateralis.**

COLATITÚDINE, *colatitudini,* s.f. (Astron.) Complementul latitudinii unui punct de pe sfera terestră sau cerească. — **Co-** + **latitudine** (după fr. *collatitude).*

COLAȚIONÁ, *colaționez,* vb. I. Tranz. A confrunta un text original cu copia sau cu reproducerea lui pentru a stabili exactitatea acestora sau spre a constata asemănările și deosebirile existente. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **colationner.**

COLAȚIONÁRE, *colaționări,* s.f. Acțiunea de *a colaționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **colaționa.**

COLĂCÁR, *colăcari,* s.m. (Pop.) Fiecare dintre flăcăii care însoțesc (călare) alaiul nunții și care rostesc la masă oratia de nuntă. [Var.: **colăcér** s.m.]. — **Colac** + suf. *-ar.*

COLĂCĂRÍ, *colăcăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A rosti oratia de nuntă (în calitate de colăcar). — Din **colăcar.**

COLĂCĂRÍE, *colăcării,* s.f. (Pop.) Oratie de nuntă. — **Colăcar** + suf. *-ie.*

COLĂCÉL, *colăcei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *colac;* colac mic care se împarte la nunți, la înmormântări etc. **2.** (Bot.; reg.) Pelargonie. — **Colac** + suf. *-el.*

COLĂCÉR s.m. v. **colăcar.**

COLĂCÍ, *colăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A recomanda cuiva pe cineva pentru căsătorie; a peți. **2.** A introduce undeva pe un străin (nepoftit) care se stabilește apoi acolo. **3.** A sfătui pe cineva (să facă ceva rău). — Din **colac.**

COLĂRÉZ, *colărezi,* s.m. (Pop.) Bucățele de cocă[1] care se fierb în lapte sau în anumite mâncăruri; *p. ext.* mâncare (pentru copii) făcută din făină fiartă în lapte. — Et. nec.

COLB, (rar) *colburi,* s.n. (Reg.) Praf. G Expr. *A bate* (pe cineva) *să-i meargă* (sau *de-i merge) colbul* = a bate tare (pe cineva). — Et. nec.

COLBĂÍ, *colbăiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) prăfui. [Var.: **colbuí** vb. IV] — **Colb** + suf. *-ăi.*

COLBĂÍT, -Ă, *colbăiți, -te,* adj. (Reg.) Prăfuit. [Var.: **colbuít, -ă** adj.] — V. **colbăi.**

COLBĂRÁIE s.f. (Reg.) Prăfăraie. — **Colb** + suf. *-ăraie.*

COLBĂRÍE s.f. (Reg.) Prăfărie. — **Colb** + suf. *-ărie.*

COLBUÍ vb. IV v. **colbăi.**

COLBUÍT, -Ă adj. v. **colbăit.**

COLBURÓS, -OÁSĂ, *colburoși, -oase,* adj. (Reg.) Prăfuit. — **Colb** + suf. *-uros.*

COLCĂÍ, pers. 3 *cólcăie,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre oameni și animale) A umbla de colo până colo în număr mare; (despre locuri, obiecte) a fi plin de oameni sau de animale care umblă de colo până colo. **2.** (Reg.) A clocoti; a vui. — Formație onomatopeică.

COLCĂIÁLĂ s.f. Faptul de *a colcăi;* zgomot făcut de cineva sau de ceva care colcăie. [Pr.: *-că-ia-*] — **Colcăi** + suf. *-eală.*

COLCEÁC, *colceacuri,* s.n. (Înv.) Gheată care se încheia cu copci. — [Var.: **colceág,** *colcegi,* s.m.] — Din tc. **kolçak.**

COLCEÁG s.m. v. **colceac.**

CÓLCOT s.n. v. **clocot.**

COLCOTÍ vb. IV v. **clocoti.**

COLCOTÓS, -OÁSĂ, *colcotoși, -oase,* adj. (Rar) Clocotitor. — **Colcot** + suf. *-os.*

COLEÁ adv. (Pop.) **1.** (Cu sens local) (Pe) aici (pe) aproape, în apropiere, alături. *Stă colea.* G Expr. *Ici (și) colea* sau *pe ici, (pe) colea* = pe alocuri. *De ici, (de) colea* = de aici (și) din altă parte, dintr-un loc în altul. *Colea și colea* = rar, puțin; pe ici pe colo. *Ba ici, ba colea* = în toate părțile, pretutindeni. *De colea până colea* = dintr-un loc într-altul, încoace și încolo. *Mai colea de...* = ceva mai departe de... **2.** (Cu sens temporal) Atunci, în timpul când..., în momentul când... G Expr. *Când colea,* se spune pentru a pregăti pe ascultător că urmează ceva neașteptat. **3.** (Cu sens modal) Cu

adevărat, într-adevăr. *Câștigă colea, nu glumă.* G Expr. *Știi, colea* = zdravăn; de soi; așa cum trebuie; extraordinar. [Acc. și: *cólea*] — Din **acolea.**

COLEÁȘĂ, *coleșe,* s.f. (Reg.) Mămăligă (moale). F Un fel de terci făcut din făină de grâu fiartă sau prăjită în unt sau în untură. — Din sb. **kuliješ,** bg. **kulijaša.**

COLECÍST, *colecisturi,* s.n. (Anat.) Veziculă biliară. — Din fr. **cholécyste.**

COLECISTECTOMÍE, *colecistectomii,* s.f. (Med.) Extirpare chirurgicală a veziculei biliare. — Din fr. **cholécystectomie.**

COLECISTÍTĂ, *colecistite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a vezicii biliare. — Din fr. **cholécystite.**

COLECISTOGRAFÍE, *colecistografii,* s.f. Radiografie a vezicii biliare după introducerea în organism a unei substanțe de contrast. — Din fr. **cholécystographie.**

COLECISTOPATÍE, *colecistopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile căilor biliare. — Din fr. **cholécystopathie.**

COLECTÁ, *colectez,* vb. I. Tranz. **1.** A aduna, a strânge la un loc lucruri, diferite materiale, bani etc. pentru un anumit scop. **2.** (Înv.) A strânge în mod organizat de la producători diferite produse . **3.** (Despre abcese sau răni) A face puroi; a coace. — Din fr. **collecter.**

COLECTÁRE, *colectări,* s.f. Acțiunea de *a colecta.* — V. **colecta.**

COLECTAZÍE, *colectazii,* s.f. (Med.) Dilatare a colonului. — Din fr. **colectasie.**

COLÉCTĂ, *colecte,* s.f. Acțiunea de a aduna bani sau obiecte date prin contribuție benevolă (în scopul ajutorării cuiva sau pentru a realiza ceva). — Din fr. **collecte.**

COLECTÍV, -Ă, *colectivi, -e,* adj., s.n., s.f. **I.** Adj. **1.** Care rezultă din participarea, din activitatea mai multor persoane (sau lucruri). **2.** Care aparține tuturor; comun, obștesc, social. **3.** Care se referă la ideea de colectivitate. G *Substantiv colectiv* = substantiv care denumește prin forma de singular o pluraritate de obiecte identice, considerate ca un întreg, ca o totalitate. *Sufix colectiv* = sufix care dă unui substantiv valoarea de substantiv colectiv. **II.** S.n. Echipă. *Colectiv de redacție. Colectiv de catedră.* F P. gener. Grup (organizat) de persoane. **III.** S.f. (În trecut) Cooperativă Agricolă de Producție. — Din fr. **collectif,** lat. **collectivus.**

COLECTIVÍSM s.n. Doctrină și tip de organizare socială în care drepturile și interesele individului sunt subordonate celor ale unor colectivități sociale. — Din rus. **kollektivizm,** fr. **collectivisme.**

COLECTIVÍST, -Ă, *colectiviști, -ste,* s.m. și f. **1.** Partizan al colectivismului. **2.** (Înv.) Membru al unei Cooperative Agricole de Producție. G (Adjectival) *Țăran colectivist.* — **Colectiv** + suf. *-ist.* Cf. fr. c o l l e c t i v i s t e.

COLECTIVITÁTE, *colectivități,* s.f. Grup de oameni care trăiesc și muncesc în comun, *p. ext.* societate. — Din fr. **collectivité.**

COLECTIVIZÁ, *colectivizez,* vb. I. Tranz. (În trecut). **1.** A trece mijloacele de producție în proprietate colectivă, prin naționalizare, expropriere etc. **2.** A uni principalele mijloace de producție ale țărănimii în cooperative; a cooperativiza. — Din fr. **collectiviser.**

COLECTIVIZÁRE, *colectivizări,* s.f. Acțiunea de *a colectiviza* și rezultatul ei. — V. **colectiviza.**

COLECTOMÍE, *colectomii,* s.f. (Med.) Extirpare operatorie (totală) a intestinului gros. — Din fr. **colectomie.**

COLECTÓR, -OÁRE, *colectori, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre vase, tuburi, bazine) În care se adună, se colectează gaze sau lichide. **2.** S.n. Încăpere, recipient sau conductă pentru adunarea și conducerea lichidelor sau a gazelor în diferite sisteme tehnice. **3.** S.n. Organ al rotorului unor mașini electrice, care schimbă legăturile dintre înfășurarea rotorului și circuitul exterior. **4.** S.m. și f. Persoană care strânge sau achiziționează de la producători mărfuri, produse etc. — Din fr. **collecteur.**

COLECTÚRĂ, *colecturi,* s.f. Nume dat unor oficii de colectare a cărților (pentru aprovizionarea bibliotecilor). F Agenție de vânzare a biletelor de loterie. — Din germ. **Kollektur.**

COLÉCȚIE, *colecții,* s.f. **1.** Serie de obiecte de același fel sau de aceeași categorie, care, adunate și dispuse sistematic, reprezintă o valoare artistică, științifică, documentară etc. F Culegere de opere literare sau științifice grupate după anumite criterii și apărute în cadrul unei edituri. **2.** Puroi adunat în interiorul unui țesut bolnav, într-un organ sau într-o cavitate a organismului. [Var.: (înv.) **colecțiúne** s.f.] — Din fr. **collection,** lat. **collectio, -onis.**

COLECȚIONÁ, *colecționez,* vb. I. Tranz. A aduna, a strânge obiecte de același fel pentru a face o colecție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **collectionner.**

COLECȚIONÁR, -Ă, *colecționari, -e,* s.m. și f. Persoană care colecționează obiecte sau care are o colecție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **collectionneur.**

COLECȚIONÁRE, *colecționări,* s.f. Acțiunea de *a colecționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **colecționa.**

COLECȚIONÁT, -Ă, *colecționați, -te,* adj. (Despre o serie de obiecte de același fel sau de aceeași categorie) Care face parte dintr-o colecție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — V. **colecționa.**

COLECȚIÚNE s.f. v. **colecție.**

COLEDÓC, (**1**) *coledocuri,* s.n., adj. **1.** S.n. Canal musculos, lung de aproape 8 cm, prin care se varsă bila în duoden. **2.** Adj. Care se referă la coledoc (**1**). *Canal coledoc.* — Din fr. **cholédoque,** lat. **choledochus.**

COLEDOCÍTĂ, s.f. (Med.) Inflamație a canalului coledoc. — Din fr. **cholédocite.**

COLÉG, -Ă, *colegi, -ge,* s.m. și f. Persoană care învață, activează, muncește împreună cu altele într-un anumit loc, considerată în raport cu acestea. — Din fr. **collegue.**

COLEGATÁR, -Ă, *colegatari, -e,* s.m. și f. Fiecare dintre persoanele care moștenesc o avere lăsată prin testament, considerată în raport cu ceilalți moștenitori. — Din fr. **colégataire.**

COLEGIÁL, -Ă, *colegiali, -e,* adj. De coleg; camaraderesc, tovărășesc. [Pr.: *-gi-al*] — Din fr. **collégial.**

COLEGIALITÁTE s.f. **1.** Atitudine, sentimente de (bun) coleg; camaraderesc. **2.** Principiu potrivit căruia conducerea unor organe sau organizații este exercitată de mai multe persoane, care iau împreună hotărâri prin votul majorității. [Pr.: *-gi-a-*] — **Colegial** + suf. *-itate* (după germ. *Kollegialität).*

COLEGIÁN, *colegieni,* s.m. (Înv.) Elev al unui colegiu (**6**). [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **collégien.**

COLÉGIU, *colegii,* s.n. **1.** Colectiv de judecători în cadrul organizării interne a instanței supreme din România sau cu atribuții speciale pe lângă unele organe de jurisdicție. **2.** Organizație de liber-profesioniști alcătuită cu scopul de a apăra interesele profesionale ale membrilor ei. **3.** Reuniune de persoane egale în funcție. *Colegiu de cardinali.* G *Colegiu de avocați* = colectiv al avocaților dintr-o unitate administrativ-teritorială. **4.** (În sintagmele) *Colegiu editorial* = organ consultativ pe lângă conducerea unei edituri, format din specialiști. *Colegiu de redacție* (sau *redacțional*) = organ consultativ de pe lângă redactorul-șef al unei publicații. **5.** (Înv.) Categorie electorală, în unele state, stabilită după avere sau ocupație. **6.** Instituție de învățământ mediu sau superior, cu internat, în unele state. **7.** (În Roma antică) Grup de persoane care aveau aceeași demnitate. — Din lat. **collegium,** fr. **collège.**

COLEÍRE s.f. Operație de îndepărtare a părului de pe pieile unor animale prin aplicarea unei substanțe depilatoare. — Et. nec.

COLEMBÓLĂ, *colembole,* s.f. (La pl.) Ordin de insecte primitive, fără aripi *(Collembola);* (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **collembole.**

COLEMÍE s.f. Creștere a cantității de bilirubină sau a altor compuși ai bilei în sânge; trecere a bilei în sânge. — Din fr. **cholémie.**

COLENCHÍM s.n. Țesut de susținere din organele tinere, în curs de creștere, ale plantelor, format din celule vii, cu membranele celulozice puternic și inegal îngroșate. — Din fr. **collenchyme.**

COLEOPTÉR, *coleoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu patru aripi dintre care cele două superioare (elitre), întărite, au rol de protecție pentru celelalte două, care sunt subțiri, membranoase și servesc la zbor; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **coléoptère.**

COLEOPTÍL, *coleoptile,* s.n. Prima frunză, în formă de teacă, care învelește mugurașul embrionului la graminee. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **coléoptile.**

COLEORÍZĂ, *coleorize,* s.f. Organ membranos, în formă de sac sau de degetar, care acoperă radicula embrionului la unele plante monocotiledonate. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **coléorise.**

COLERÉTĂ, *colerete,* s.f. Guleraș din țesătură fină sau din dantelă încrețit sau plisat. — Din fr. **collerette.**

COLERÉTIC, -Ă, *coleretici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care stimulează secreția biliară a ficatului. — Din fr. **coléretique.**

COLERÉZĂ s.f. Proces de elaborare a bilei de către celulele hepatice. — Din fr. **cholérese.**

COLÉRIC, -Ă, *colerici, -ce,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se înfurie ușor, care are izbucniri de mânie. — Din fr. **colérique.**

COLESTERÍNĂ s.f. Colesterol. — Din fr. **cholestérine.**

COLESTERÓL s.m. Substanță care se găsește, liberă sau combinată, în untura de pește, în bilă, sânge, țesut nervos, gălbenuș de ou și care reglementează permeabilitatea față de lichide a membranelor celulare; colesterină. — Din fr. **cholestérol.**

COLÉT[1], *colete,* s.n. Pachet relativ mic, expediat de obicei prin poștă. G *Colet-capcană* = colet conținând o bombă. — Din fr. **colis** (după *pachet*).

COLÉT[2] s.n. (Bot.) Zonă de trecere între rădăcina și baza tulpinii. — Din fr. **collet.**

COLETĂRÍE, *coletării,* s.f. Mărfuri expediate în cantități mici și în forme ușor de mânuit; colete. F Expediere de colete; *p. ext.* serviciu ori mijloc special de transport pentru colete. — **Colet**[1] + suf. *-ărie.*

COLHÓZ, *colhozuri,* s.n. Formă de cooperativă agricolă de producție în fosta URSS. — Din rus. **kolhoz.**

COLHÓZNIC, -Ă, *colhoznici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de colhoz, privitor la colhoz. **2.** S.m. și f. (În trecut) Membru al unui colhoz. — (**1**) **Colhoz** + suf. *-nic* (după rus. *kolhoznîi),* (**2**) din rus. **kolhoznik.**

COLIBACÍL, *colibacili,* s.m. Bacterie prezentă, în mod normal, în intestinul gros la om și la animale, putând invada, în stări patologice, și alte organe. — Din fr. **colibacille.**

COLIBACILÓZĂ, *colibaciloze,* s.f. Boală infecțioasă, provocată de tipuri patogene de colibacili, cu tendință de evoluție cronică. — Din fr. **colibacillose.**

COLIBÁȘ, *colibași,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească; la pl.) Categorie de țărani dependenți; (și la sg.) țăran din această categorie. **2.** (Rar) Om care locuiește într-o colibă. — **Colibă** + suf. *-aș.*

COLÍBĂ, *colibe*, s.f. Casă mică și sărăcăcioasă. F Adăpost provizoriu pentru oameni și, uneori, pentru animale, făcut din bârne, din crengi etc. și acoperit cu paie, ramuri etc. — Din sl. **koliba.**

COLIBRÍ, *colibri,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări foarte mici, cu cioc foarte subțire, dur, cu picioare scurte, cu pene viu colorate, răspândite în cele două Americi și care zboară foarte repede; pasăre-muscă *(Trochilus).* — Din fr. **colibri.**

CÓLIC, -Ă, *colici, -ce,* adj. Care se referă la colon. *Arteră colică.* — Cf. fr. côlon.

COLÍCĂ, *colici,* s.f. Durere abdominală intensă care survine în criză. *Colică nefritică. Colică biliară.* — Din fr. **colique,** lat. **colica.**

COLÍE s.f. v. **coliliu.**

COLÍER, *coliere,* s.n. **1.** Șirag, salbă, colan de mărgele, de pietre scumpe etc. care se poartă în jurul gâtului. F Fig. Cerc, brâu. **2.** Element de legătură, de obicei metalic, de forma unui inel sau a unei brățări, folosit pentru prinderea laolaltă a unor piese. [Pr.: *-li-er-*] — Din fr. **collier.**

COLIGÁRE, *coligări,* s.f. **1.** (Log.) Acțiunea de a sintetiza mai multe observații. **2.** (Chim.) Formarea unei legături covalente prin unirea a doi atomi sau radicali liberi. — Din it. **colligare** „a lega împreună".

COLIGATÍV, -Ă, *coligativi, -e,* adj. (Fiz.; despre proprietăți ale substanțelor) Care depinde numai de numărul și de natura moleculelor substanței. — Din fr. **colligatif.**

COLILÍU, -ÍE, *colilii,* s.f., adj. **1.** S.f. Numele mai multor specii de plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpini subțiri, înalte, cu frunze înguste, cu inflorescența un panicul cu prelungiri flexibile, prevăzute în vârful semințelor cu perișori albi și pufoși; năgară *(Stipa).* G Expr. *Alb-colilie* = (despre părul capului, *p. ext.,* despre oameni) (cu părul) complet alb. (Pop.) *A-i fi* (cuiva) *calea în colilie* = a avea un drum frumos, plăcut. **2.** Adj. Alb (ca colilia). [Var.: (pop.) **colíe** s.f.] — Cf. sb. kovilje.

COLIMÁ, *colimez,* vb. I. Intranz. (Fiz.) A transforma un fascicul de raze divergent sau convergent într-unul paralel. F A determina, a viza o anumită direcție. — Din lat. **collimare.**

COLIMÁRE s.f. Acțiunea de *a colima* și rezultatul ei. — V. **colima.**

COLIMATÓR, *colimatoare,* s.n. **1.** Dispozitiv optic folosit pentru colimarea fasciculelor de raze. **2.** Instrument optic pentru determinarea aproximativă a unei direcții. **3.** (În expr.) *A lua* (pe cineva) *în colimator* = a urmări, a observa comportamentul cuiva; a persecuta (pe nedrept) pe cineva. [Pl. și: *colimatori*] — Din fr. **collimateur.**

COLIMÁȚIE s.f. (Fiz.) Reglare a instrumentelor optice în scopul realizării unei coincidențe între axa lor optică și cea de vizare. — Din fr. **collimation,** germ. **Kollimation.**

COLÍN, *colini,* s.m. (Reg.) Cracă sau ramificație a tulpinii unui copac, crescută din rădăcină. — Et. nec.

COLINÁR, -Ă, *colinari, -e,* adj. Cu coline; caracteristic pentru coline, de coline. *Zonă colinară.* — **Colină** + suf. *-ar.*

COLÍNĂ[1], *coline,* s.f. Formă de relief mai mică decât dealul; colnic, delușor. — Din fr. **colline.**

COLÍNĂ[2], *coline,* s.f. Amină care face parte din complexul vitaminei B, utilizată în tratamentul hepatitelor. — Din fr. **choline.**

COLÍND, *colinde,* s.n. **1.** Faptul de a colinda; obiceiul de a colinda. **2.** Vechi cântec popular românesc cântat de cete de copii, de flăcăi sau de adulți cu prilejul sărbătorilor de Crăciun și de Anul Nou; colindă. **3.** Perindare din loc în loc, întreruptă de popasuri. — Din **colinda** (derivat regresiv).

COLINDÁ, *colínd,* vb. I. Intranz. **1.** A umbla în seara de Crăciun sau de Anul Nou, din casă în casă, cântând colinde. **2.** A umbla de colo până colo, dintr-un loc în altul. F Tranz. A străbate, a cutreiera, a bate un drum. — Din **colindă.**

COLINDÁRE, *colindări,* s.f. Acțiunea de *a colinda.* — V. **colinda.**

COLINDÁT s.n. Faptul de *a colinda.* **1.** Mersul cu colindul (**2**). **2.** Colind (**3**). — V. **colinda.**

COLÍNDĂ, *colinde,* s.f. Colind (**2**). — Din sl. **kolenda.**

COLINDĂTÓR, -OÁRE, *colindători, -oare,* s.m. și f. Persoană care colindă (**1**), care cântă colinde (**2**). — **Colinda** + suf. *-ător.*

COLINDÉȚ, *colindețe,* s.n. (Pop.) Colăcel sau păinișoară care se dă în dar colindătorilor; *p. gener.* (la pl.) orice dar care se dă colindătorilor.G Expr. *A umbla cu colindețele* = a umbla cu colindul. — **Colind** + suf. *-eț.*

COLINEÁR, -Ă adj. v. **coliniar.**

COLINÉRGIC, -Ă, *colinergici, -ce,* adj. Care se referă la o acțiune stimulantă, activată sau transmisă cu ajutorul colinei[2]. — Din fr. **cholinérgique.**

COLINIÁR, -Ă, *coliniari, -e,* adj. (Mat.: despre puncte) Situat pe aceeași dreaptă. [Pr.: *-ni-ar.* — Var.: **colineár, -ă** adj.] — **Co-** + **liniar.** Cf. fr. colinéaire, germ. Kollinear.

COLINIARITÁTE s.f. (Mat.) Calitatea mai multor puncte de a fi coliniare. [Pr.: *-ni-a-*] — Cf. it. collinearita.

COLÍR s.n. Medicament folosit în tratamentul unor afecțiuni ale ochilor. — Din fr. **collyre.**

COLÍTĂ, *colite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a colonului[4], manifestată prin dureri abdominale, alternanță de constipație și diaree. — Din fr. **colite.**

COLÍȚĂ, *colițe,* s.f. **1.** Coală de carte sau de revistă, tipărită și fălțuită, înainte de a fi legată sau broșată; fascicolă. **2.** Mică coală de hârtie pe care sunt tipărite una sau mai multe mărci poștale și pe care se găsește o inscripție indicând ocazia cu care s-a lansat emisiunea respectivă. — **Coală** + suf. *-iță.*

COLIVÁR, *colivari,* s.m. **1.** Termen disprețuitor pentru oamenii care aleargă pe la toate înmormântările și parastasele ca să mănânce colivă sau alte pomeni; *fig.* persoană care vrea să aibă totul de-a gata, pomanagiu. **2.** Cel care poartă coliva la înmormântări. — **Colivă** + suf. *-ar.*

COLÍVĂ, *colive,* s.f. (În practicile religioase ortodoxe) Grâu fiert amestecat cu zahăr și cu nuci pisate și ornat cu bomboane și zahăr pudră, care se împarte pentru pomenirea morților, la înmormântări și la parastase. — Din sl. **kolivo.**

COLIVÍE, *colivii,* s.f. **1.** Cușcă mică făcută din vergele de metal sau de lemn, în care sunt ținute păsările cântătoare sau decorative. **2.** Construcție de metal acționată mecanic, care servește la transportarea persoanelor și materialelor în puțurile unei mine. — Din sl. **kulĭvija.**

COLIVIOÁRĂ, *colivioare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *colivă.* — **Colivă** + suf. *-ioară.*

COLÍZIE s.f. v. **coliziune.**

COLIZIÚNE, *coliziuni,* s.f. **1.** Ciocnire violentă între două corpuri care se mișcă unul spre altul; izbire, lovire. **2.** Ciocnire de forțe, tendințe, interese contrare în domeniul relațiilor omenești; conflict, ceartă, dispută. F (Rar) Încăierare, bătaie, luptă. **3.** (În sintagma) *Coliziune omonimică* = fenomen lingvistic prin care două sau mai multe cuvinte diferite ajung omonime. [Pr.: *-zi-u-*. — Var.: (înv.) **colízie** s.f.] — Din fr. **collision,** lat. **collisio, -onis.**

COLLIGÁTUM s.n. Volum alcătuit din două sau mai multe lucrări diferite legate împreună. — Cuv. lat.

COLMATÁ, *colmatez,* vb. I. Tranz. A produce o colmatare. — Din fr. **colmater.**

COLMATÁJ, *colmataje,* s.n. Colmatare. — Din fr. **colmatage.**

COLMATÁRE, *colmatări,* s.f. **1.** (Tehn.) Astupare a porilor unui material poros prin introducerea unei substanțe coloidale în masa lui. **2.** Fenomen de depunere a materialului transportat de apele curgătoare, având ca rezultat ridicarea treptată a fundului unui bazin, a unei porțiuni dintr-o albie etc. **3.** Depunere a particulelor de oxid de pe banda magnetică pe suprafața frontală a capetelor magnetice. — Cf. fr. colmatage.

CÓLNĂ, *colne,* s.f. (Reg.) Colibă sau casă (la vie). F Construcție (primitivă) servind, într-o gospodărie țărănească, la păstrarea uneltelor sau la adăpostirea vitelor. — Din sb. **kolna.**

COLNÍC, *colnice,* s.n. **1.** Colină[1]. **2.** Drum îngust care trece peste un deal sau printr-o pădure. **3.** Loc mic, în pădure, lipsit de arbori; luminiș. — Din bg., sb. **kolnik.**

COLNICÉL, *colnicele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *colnic.* — **Colnic** + suf. *-el.*

CÓLNIȚĂ[1] *colnițe,* s.f. (Reg.) Adăpost pentru oi sau pentru vite, construit din nuiele și acoperit cu paie; șură, șopron. — Din sb. **kolnica.**

COLNÍȚĂ[2], *colnițe,* s.f. (Reg.) Deal mic, delușor. — **Colinița** (rar, <*colină* + suf. *-iță),* influențat de *colnic.*

CÓLO adv. (Cu sens local) Acolo. G Expr. *De colo (până) colo* = dintr-un loc într-altul, de la un capăt la altul, încoace și încolo, peste tot. *(Pe) ici, (pe) colo* sau *colo și colo* = din loc în loc, pe alocurea, foarte rar. *Pe colo..., pe dincolo* = într-o parte..., într-alta. *Cât colo* = la oarecare depărtare. *Când colo* = (exprimând o surprindere) de fapt, în realitate. *A se cunoaște* (sau *a se vedea* etc.) *cât de colo* = a se cunoaște (sau a se vedea etc.) de departe, a fi foarte evident. *Ia te uită colo!* = (exprimând mirarea) i-auzi! de unde și până unde? [Acc. și: (pop.) *coló*] — Din **acolo.**

COLOÁNĂ, *coloane,* s.f. **1.** Stâlp cilindric de marmură, piatră, lemn etc., destinat să susțină o parte dintr-un edificiu sau să-l ornamenteze, format din bază, fus și capitel. F (Anat.) *Coloană vertebrală* = totalitatea vertebrelor reunite cap la cap, formând axul de susținere a scheletului la animalele vertebrate; șira spinării. **2.** (Fiz.) Masă de lichid conținută într-un tub sau care ţâșnește cu putere dintr-o conductă sau dintr-un rezervor. *Coloană de mercur.* **3.** Fiecare dintre secțiunile verticale în care se împarte o pagină tipărită de ziar, revistă etc. și care este despărțită de celelalte printr-o linie neagră verticală sau printr-un spațiu alb; *p. ext.* conținutul unei astfel de despărțituri. G Expr. *A pune* (pe cineva) *pe două coloane* = a demonstra că cineva a plagiat, expunând, în coloane alăturate, textul plagiatorului și originalul folosit de acesta. F Rubrică într-un formular, registru etc. **4.** Șir de cifre așezate unele sub altele într-un tabel, într-o matrice etc. pentru a putea fi adunate. **5.** Nume dat mai multor aparate folosite în chimie și în industria chimică, alcătuite dintr-o manta cilindrică verticală de metal, de sticlă etc. care conține materiale adsorbante sau talere de formă specială, materiale filtrante etc. **6.** Formație realizată prin dispunerea în adâncime a unităților militare în vederea deplasării lor. F (Și în sintagma *coloană de marș)* Grup de oameni, de soldați, de vehicule etc. care se deplasează pe același itinerar în șiruri paralele. **7.** (Cin.; în sintagma) *Coloană sonoră* = ansamblu de sunete (cuvinte, muzică etc.) care însoțesc imaginile unui film; pistă sonoră. — Din fr. **colonne.**

COLOÁRE s.f. v. **culoare.**

COLOCATÁR, -Ă, *colocatari, -e,* s.m. și f. Persoană care locuiește în aceeași casă cu persoane străine de familia sa, în temeiul unui contract. — Din fr. **colocataire.**

COLOCÁZIE, *colocazii,* s.f. Plantă tropicală cu frunze foarte mari, cu rizomul bogat în feculă, cultivată la noi ca plantă ornamentală de interior *(Colocasia antiquorum)* — Din lat. **Colocasia** [antiquorum], denumirea științifică a plantei.

COLOCVIÁL, -Ă, *colocviali, -e,* adj. De conversație (familiară). [Pr.: *-vi-al*] — Din engl. **colloquial.**

COLÓCVIU, *colocvii,* s.n. **1.** Convorbire, discuție (pe o temă dată). F Formă de control a cunoștințelor dobândite de studenți, care constă în discuții, lucrări de laborator, lucrări practice. **2.** Simpozion. — Din lat. **coloquium.**

COLÓDIU s.n. Soluție obținută prin dizolvarea nitrocelulozei într-un amestec de eter și alcool și care, prin evaporare, lasă o peliculă aderentă. — Din fr. **collodion.**

COLOFÓN, *colofoane,* s.n. (Livr.) Notă, însemnare finală a unei cărți, care reproduce sau completează cele spuse în titlu. — Din fr. **colophon.**

COLOFÓNIU s.n. Reziduu de culoare galbenă-roșcată obținut după îndepărtarea terebentinei din rășina de conifere, folosit în industria hârtiei, a lacurilor, a cauciucului etc.; sacâz. — Din ngr. **kolofónion,** germ. **Kolophonium.**

COLOGARÍTM, *cologaritmi,* s.m. Logaritmul inversului unui număr. — Din fr. **cologarithme.**

COLOGRAFÍE s.f. Procedeu de tipărire la care clișeul imprimabil este preparat pe o placă de sticlă. — Din fr. **colographie.**

COLOÍD, -Ă, *coloizi, -de,* adj., s.m. **1.** Adj. (Chim.; despre unele substanțe sau materii) Ale cărei particule se află în stare de dispersie și nu difuzează prin membrane. **2.** S.m. Substanță cu proprietăți coloide (**1**), aflată în stare coloidă. — Din fr. **colloïde.**

COLOIDÁL, -Ă, *coloidali, -e,* adj. (Chim.) Care are aspectul și proprietățile unui coloid (**2**). G *Stare coloidală* = stare de diviziune a materiei, în care particulele constitutive au dimensiuni cuprinse între aceea a moleculelor și aceea a suspensiilor. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **colloïdal.**

COLOMBÍNĂ, *colombine,* s.f. Personaj feminin din comedia bufă italiană, care purta, ca și arlechinul, costum pestriț. — Din it. **colombina.**

COLÓN[1], *coloni,* s.m. **1.** (În Imperiul Roman și în Evul Mediu în Europa) Muncitor agricol care, inițial liber, muncea o bucată de pământ luată în arendă de la marii proprietari, mai târziu legat de pământ, era obligat să plătească dijmă și să presteze corvezi. **2.** (Înv.) Colonist. — Din fr. **colon,** lat. **colonus.**

COLÓN[2], *coloni,* s.m. Parte sau subdiviziune a unui vers, a unei strofe sau a unei perioade în metrica antică. — Din ngr. **kólon.**

COLÓN[3], *coloni,* s.m. Unitate monetară în Costa Rica și El Salvador. — Din sp. **colono.**

COLÓN[4], *colonuri,* s.n. Porțiune a intestinului gros cuprinsă între cec și rect. — Din fr. **côlon,** lat. **colon.**

COLONÁDĂ, *colonade,* s.f. Ansamblu de coloane dispuse într-unul sau mai multe șiruri, formând, în cadrul unui edificiu, un peron ori o galerie sau fiind constituit dintr-o unitate independentă cu rol decorativ. — Din fr. **colonnade.**

COLONÁT s.n. (În Imperiul Roman și în Evul Mediu în Europa) Sistem de relații sociale potrivit căruia marii proprietari acordau colonului[1] un lot de pământ în schimbul unei dijme. — Din lat. **colonatus,** fr. **colonat.**

COLONCÍFRĂ, *coloncifre,* s.f. Cifră plasată în partea de sus sau de jos a paginii unei cărți, reviste etc., care indică numărul de ordine al paginii respective în volum. — Din rus. **kolonțifra** (refăcut după *cifră).* Cf. germ. Kolumnenziffer.

COLÓNEL[1], *colonei,* s.m. Cel mai mare grad de ofițer superior din armata României; pe scară ierarhică, urmează gradului de locotenent-colonel; persoană care poartă acest titlu. — Din fr. **colonel.**

COLONÉL[2] s.n. Corp de literă de șapte puncte tipografice. — Din germ. **Kolonel.**

COLONÉLĂ, *colonele,* s.f. (Înv.; rar) Coloneleasă. — Din fr. **colonelle.**

COLONELEÁSĂ, *colonelese,* s.f. (Fam.) Soție de colonel[1]; colonelă. — **Colonel[1]** + suf. *-easă.*

COLONÉTĂ, *colonete,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *coloană* (**1**); coloană mică și zveltă, folosită mai ales în arhitectura romanică și în cea gotică (la galerii, porticuri. — Din fr. **colonnette.**

COLONIÁL, -Ă, *coloniali, -e,* adj. Care ține de colonii[1] și de colonialism, privitor la colonii; aflat în colonii, provenind din colonii; în stare de colonie. G *Putere colonială* = stat cu una sau mai multe colonii. *Politică colonială* = colonialism. *Război colonial* = război dus de un stat pentru cucerirea de colonii[1] (**2**) sau menținerea coloniilor cucerite anterior. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **colonial.**

COLONIÁLE s.f. pl. (Înv.) Articole alimentare de băcănie (ceai, cafea etc.) provenite din țări exotice (în trecut, adesea, din țări coloniale) sau, *p. ext.* produse în interiorul țării. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. [denrées] **coloniales,** germ. **Kolonial** [waren].

COLONIALÍSM s.n. Sistem de expansiune colonială. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **colonialisme.**

COLONIALÍST, -Ă, *colonialiști, -ste,* adj. Care ține de colonialism sau de colonii[1] (**2**), privitor la colonialism sau la colonii[1]. F (Substantivat) Adept al colonialismului. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **colonialiste.**

COLONÍE[1], *colonii,* s.f. **1.** (În Antichitate) Cetate sau oraș întemeiat, în scopuri comerciale sau strategice, de fenicieni, de greci sau de alte popoare pe teritorii străine. F Oraș întemeiat de romani în ținuturile cucerite, având rol economic, administrativ și militar. **2.** Teritoriu ocupat și administrat de o națiune străină și care este dependent de aceasta pe plan politic, economic, cultural etc. **3.** Grup compact de persoane (de aceeași origine) așezat într-o țară sau într-o regiune a unei țări și care provine din imigrare sau din strămutare. **4.** Grup de copii trimiși la odihnă în stațiuni climaterice sau balneare; *p. ext.* loc unde este găzduit acest grup. **5.** Grup de indivizi din aceeași specie, care trăiesc în comun. *Colonie de corali.* G *Colonie microbiană* = grup de bacterii, rezultat din diviziunea sucesivă a unuia sau a câtorva germeni. — Din fr. **colonie,** lat. **colonia.**

COLÓNIE[2], *colonii,* s.f. (Și în sintagma *apă de colonie)* Lichid parfumat, fabricat din alcool și diverse uleiuri vegetale, folosit în cosmetică. — Din fr. [eau de] **Cologne.**

COLONÍST, -Ă, *coloniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care și-a părăsit țara sau locul de origine și s-a stabilit într-o colonie[1]. — Din germ. **Kolonist.**

COLONIZÁ, *colonizez,* vb. I. Tranz. **1.** A transforma în colonie[1] un teritoriu sau o țară. **2.** A popula o țară sau o regiune cucerită cu oameni aduși de pe alte teritorii sau din alte țări. **3.** A popula regiuni (slab populate sau depopulate) din propria țară cu oameni aduși din alte regiuni. — Din fr. **coloniser.**

COLONIZÁBIL, -Ă, *colonizabili, -e,* adj. Care poate fi colonizat. — Din fr. **colonisable.**

COLONIZÁRE, *colonizări,* s.f. Acțiunea de *a coloniza.* — V. **coloniza.**

COLONIZATÓR, -OÁRE, *colonizatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Stat, populație etc.) care colonizează un teritoriu. — Din fr. **colonisateur.**

COLONLÍNIE, *colonlinii,* s.f. (Tipogr.) Linie care marchează începutul textului de sub colontitlu. — Din germ. **Kolumnelinie.**

COLONTÍTLU, *colontitluri,* s.n. Indicație auxiliară care se tipărește deasupra textului curent al fiecărei pagini de carte și care cuprinde titlul lucrării sau al capitolului, numele autorului etc. — Cf. fr. colonne-titre.

COLOPATÍE, *colopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile colonului. — Din fr. **colopathie.**

COLÓR adj. invar. (Despre filme, fotografii etc.) Tehnicolor; colorat. — Din engl. **color.**

COLORÁ, *colorez,* vb. I. Tranz. **1.** A da unui obiect o anumită culoare cu ajutorul unei vopsele; a vopsi. **2.** Fig. A da o nuanță expresivă stilului, exprimării etc.; a nuanța, a reliefa. — Din fr. **colorer,** lat. **colorare.**

COLORÁBIL, -Ă, *colorabili, -e,* adj. Care poate fi colorat. — **Colora** + suf. *-bil.*

COLORÁNT, -Ă, *coloranți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are proprietatea de a colora. **2.** S.m. Substanță, de obicei organică, cu care se colorează

diverse produse (fibre textile, piele, materiale plastice etc.). *Industria coloranților.* — Din fr. **colorant.**

COLORÁRE, *colorări,* s.f. Acțiunea de *a colora;* vopsire. — V. **colora.**

COLORÁT, -Ă, *colorați, -te,* adj. **1.** Care are o anumită culoare (alta decât cea albă sau neagră); care are mai multe culori. **2.** Fig. (Despre stilul, felul de exprimare al cuiva etc.) Bogat în nuanțări sau în imagini; viu, expresiv. — V. **colora.**

COLORATÚRĂ, *coloraturi,* s.f. **1.** Ornamentație virtuoză a liniei melodice vocale (în operă). G *Soprană de coloratură* = soprană cu un registru acut extins. **2.** (Rar) Bogăție de culori; colorit. — Din it. **coloratura.**

COLORÁȚIE, *colorații,* s.f. (Rar) Colorit. — Din fr. **coloration.**

COLORIMÉTRIC, -Ă, *colorimetrici, -ce,* adj. De colorimetrie. — Din fr. **colorimétrique.**

COLORIMETRÍE s.f. **1.** Determinare a concentrației unei soluții colorate. **2.** Metodă de determinare a caracteristicilor unei culori. — Din fr. **colorimétrie,** germ. **Kolorimetrie.**

COLORIMÉTRU, *colorimetre,* s.n. Aparat optic întrebuințat la determinarea concentrației soluțiilor colorate. — Din fr. **colorimètre.**

COLORÍSM s.n. Tendință în pictură de a da o importanță deosebită coloritului. — Din germ. **Kolorismus.**

COLORÍST, -Ă, *coloriști, -ste,* s.m. și f. Pictor care se distinge printr-un simț deosebit al culorii. — Din fr. **coloriste.**

COLORÍSTIC, -Ă, *coloristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De culori, al culorilor. **2.** S.f. Studiu al culorilor. — Din fr. **coloristique.**

COLORÍT, *coloriturí,* s.n. **1.** Totalitatea culorilor unui obiect; bogăție de culori. F Efect de ansamblu al culorilor unui tablou. **2.** Culoare. **3.** Fig. Expresivitate, strălucire a stilului; bogăție de imagini. — Din fr. **coloris,** it. **colorito.**

COLÓS, *coloși,* s.m. **1.** Statuie de o mărime extraordinară; *p. ext.* obiect de proporții foarte mari. **2.** Om, animal de mărime și putere neobișnuite. [Pl. și: (n.) *colosuri*] — Din fr. **colosse,** lat. **colossus.**

COLOSÁL, -Ă, *colosali, -e,* adj. Care depășește cu mult mărimea obișnuită; imens, gigantic, uriaș, enorm. F Care depășește cu mult un anumit nivel (de intensitate, calitate etc.). *Succes colosal.* — Din fr. **colossal.**

COLPÍTĂ, *colpite,* s.f. Inflamație a colului uterin. — Din fr. **colpite.**

COLPORAFÍE, *colporafii,* s.f. (Med.) Sutură chirurgicală a vaginului. — Din fr. **colporaphie.**

COLPORTÁ, *colportez,* vb. I. Tranz. A răspândi știri, zvonuri etc. (false). — Din fr. **colporter.**

COLPORTÁJ, *colportaje,* s.n. **1.** Răspândire, distribuire (a cărților, a presei). G *Carte de colportaj* = carte cu preț redus, ilustrată, tipărită în tiraje mari, tratând sumar, la nivel de popularizare, teme foarte variate. **2.** (Înv.) Comerț ambulant. — Din fr. **colportage.**

COLPORTÓR, -OÁRE, *colportori, -oare,* subst. **1.** S.m. și f. Persoană care răspândește știri, zvonuri etc. (false). **2.** S.m. (Înv.) Negustor ambulant. — Din fr. **colporteur.**

COLPOSCÓP, *colposcoape,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se face colposcopia. — Din fr. **colposcope.**

COLPOSCOPÍE, *colposcopii,* s.f. Examen optic direct al vaginului și al colului uterin cu ajutorul colposcopului. — Din fr. **colposcopie.**

COL-ROULÉ, *col-roulé-uri,* s.n. Pulover cu guler înalt care se rulează. [Pr.: *col-rulé*] — Din fr. **col-roulé.**

COLT, *colturi,* s.n. Tip de revolver sau de pistolet. — Din engl. **Colt,** fr. **colt.**

COLTÚC, *coltuce,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două capete ale unei pâini lungi. **2.** (Reg.) Pernă mică servind drept căpătâi. F Perniță (de ace). [Pl. și: *coltucuri*] — Din tc. **koltuk.**

COLTUCÉL, *coltucele,* s.n. Diminutiv al lui *coltuc.* — **Coltuc** + suf. *-el.*

COLȚ, (**I, II 4**) *colțuri,* s.n., (**II, III**) *colți,* s.m. **I.** S.n. **1.** Punct în care se întâlnesc muchiile unui obiect sau laturile unei figuri. G *Colțul gurii* = fiecare dintre cele două extremități laterale ale gurii, unde se întâlnesc buzele. F Fiecare dintre unghiurile formate de două străzi care se întâlnesc; locul format de fiecare dintre aceste unghiuri. G Expr. *Colț cu...* = în unghiul format de străzile...F Margine, extremitate. G *Colț de pâine* = coltuc (**1**); *p. gener.* orice bucată de pâine (tăiată de la o margine). **2.** Rubrică rezervată, într-o publicație, unei specialități. G Expr. *A da din colț în colț* = a recurge la tot felul de subterfugii pentru a ieși dintr-o încurcătură. *A pune (un copil) la colț* = a pedepsi un copil, așezându-l într-un ungher al camerei cu fața la perete. **3.** Loc îndepărtat, retras, dosnic; refugiu, ascunziș. G Expr. *În (sau din) toate colțurile* = în (sau din) toate părțile. **II.** S.m. **1.** Dinte al animalelor *(p. ext.* și al oamenilor), în special caninul. G Expr. *A-și arăta colții* = a manifesta o atitudine agresivă, aprigă. *A (se) lua la colți* = a (se) certa, a fi gata de încăierare. *A avea colți* (sau *un colț)* = a fi dârz; a fi obraznic. F Fragment dintr-un dinte sau dintr-o măsea ruptă. **2.** Fiecare dintre vârfurile lungi și ascuțite ale greblei, furcii sau ale altor unelte asemănătoare. **3.** Fiecare dintre cuiele de fier pe care le aplică cineva pe talpa încălțămintei de iarnă ca să nu alunece pe gheață; țintă. **4.** Vârf ascuțit și proeminent de stâncă, de gheață etc. **5.** Vârful plantelor, în special al ierbii, la începutul dezvoltării lor, când încolțesc. **6.** Compus: *colții-babei* = plantă erbacee târâtoare cu frunze penate, cu flori galbene și cu fructe țepoase *(Tribulus terrestris).* **III.** S.m. **1.** Fiecare dintre tăieturile de formă aproximativ triunghiulară făcute pe marginea unei stofe; dantelă împletită în această formă. **2.** Șuviță de păr ondulată trasă pe frunte sau pe tâmple. — Din bg. **kolec,** sb. **kolac.**

COLȚÁN, *colțani,* s.m. (Rar) Colț mare de stâncă; loc inaccesibil. — **Colț** + suf. *-an.*

COLȚÁR, (**1, 2, 3, 4, 5**) *colțare,* s.n., (**6**) *colțari,* s.m. **1.** S.n. Poliță așezată în colțul dintre doi pereți ai unei camere; dulăpior în formă de prismă triunghiulară, așezat într-un colț al camerei. **2.** S.n. (Reg.) Sobă de cărămidă, cu coloane, instalată în colțul unei camere. **3.** S.n. Piesă metalică sau din lemn, cu două aripi sau laturi așezate în unghi drept, utilizată la consolidarea și la protejarea unor îmbinări de colț. **4.** S.n. Echer. **5.** S.n. Calibru folosit la controlul înălțimii literelor tipografice. F Element tipografic ornamental de alamă sau de plumb, folosit la formarea colțului unui chenar. **6.** S.m. Ramă metalică prevăzută cu cuie lungi și ascuțite, care se atașează la bocanci, cu ajutorul unor curele, pentru a împiedica alunecarea pe stânci, pe gheață, pe bușteni. — **Colț** + suf. *-ar.*

COLȚÁT, -Ă, *colțați, -te,* adj. Colțos. — **Colț** + suf. *-at.*

COLȚIȘÓR, (**1**) *colțișoare,* s.n., (**2**) *colțișori,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *colț;* colțuleț. **2.** S.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze alterne, cu flori albe sau roșietice, răspândită prin păduri umbroase *(Dentaria bulbifera).* — **Colț** + suf. *-işor.*

COLȚÓS, -OÁSĂ, *colțoși, -oase,* adj. Cu colții ieșiți în afară; cu dinți mari. F Fig. Bun de gură, arțăgos; obraznic, recalcitrant. — **Colț** + suf. *-os.*

COLȚULÉȚ, *colțuleți, -e,* s.n. Colțișor**. — Colț** + suf. *-uleț.*

COLȚÚN, *colțuni,* s.m. **1.** (Reg.) Ciorap. **2.** Compus: *colțunul-popii* sau *colțunii-popii* = plantă erbacee mică, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori inodore, albastre sau violete, cu un pinten scurt și cu fructul o capsulă ascuțită *(Viola silvestris).* [Var.: (**1**) **călțún** s.m.] — Din ngr. **kaltsúni.**

COLȚUNÁȘ, *colțunași,* s.m. Preparat culinar făcut din aluat tăiat în pătrate mici, care se umplu cu carne, cu brânză, cu marmeladă etc. și apoi se fierb în apă. [Var.: **călțunáș** s.m.] — **Colțun** + suf. *-aș.*

COLȚURÁT, -Ă, *colțurați, -te,* adj. Colțuros. — **Colț** + suf. *-at.*

COLȚURÓS, -OÁSĂ, *colțuroși, -oase,* adj. **1.** (Despre pietre, bolovani etc.) Care are unul sau mai multe colțuri; plin de colțuri. **2.** Fig. (Despre fața oamenilor) Cu trăsături proeminente; osos. — **Colțuri** (pl. lui *colț)* + suf. *-os.*

COLUMBÁCĂ, *columbace,* adj. (În sintagma) *Muscă columbacă* (și substantivat, f.) = insectă mică, dipteră, a cărei înțepătură veninoasă poate provoca moartea vitelor sau chiar a copiilor *(Simulum columbaczense).* — Din sb. **Kolumbaci** (localitate în Serbia).

COLUMBÁR, *columbare,* s.n. Cameră funerară, prevăzută cu firide destinate păstrării urnelor cu cenușa morților. — Din lat., fr. **columbarium.**

COLÚMBĂ, *columbe,* s.f. (Înv.) Porumbiță. — Din lat. **columba.**

COLUMBĂRÍE, *columbării,* s.f. Crescătorie de porumbei. — **Columbă** + suf. *-ărie.*

COLUMBIÁN, -Ă, *columbieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Columbiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Columbiei sau columbienilor (**1**), care se referă la Columbia ori la columbieni. [Pr.: *-bi-an*] — **Columbia** (n. pr.) + suf. *-an.*

COLUMBIFÓRM, -Ă, *columbiformi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre păsări) Care se aseamănă cu porumbelul. **2.** S.f. (La pl.) Ordin de păsări bune zburătoare, care își hrănesc puii, în primele zile, cu un fel de lapte secretat de mucoasa gușii părinților; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **colombiforme.**

COLUMBÍT s.n. Mineral care conține niobiu. — Din fr. **columbite.**

COLÚMBIU s.n. (Chim.; rar) Niobiu. — Din fr. **columbium.**

COLUMBOFÍL, -Ă, *columbofili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține porumbeilor, privitor la porumbei. **2.** S.m. și f. Crescător de porumbei . — Din fr. **colombophile.**

COLUMBOFILÍE, *columbofilii,* s.f. Pasiune de a crește porumbei (voiajori). — Din fr. **colombophilie.**

COLUMBOGRÁMĂ, *columbograme,* s.f. Mesaj dus la destinație de porumbei (voiajori). — **Columb**[ă] + [aero]**gramă.**

COLUMÉLĂ, *columele,* s.f. **1.** Axă a cochiliei melcilor. **2.** (Rar) Coloană funerară mică. — Din fr. **columelle.**

COLÚMNĂ, *columne,* s.f. Monument în formă de coloană izolată, ridicat (în Antichitate) spre a comemora un eveniment important. — Din lat. **columna.**

COLÚN, *coluni,* s.m. (Înv.) Măgar sălbatic. — Din sl. **kolunŭ.**

COLURÍE, *colurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a pigmenților biliari în urină; cantitate de pigmenți biliari prezentă în urină. — Din fr. **cholurie.**

COLUVIÁL, -Ă, *coluviali, -e,* adj. (Geol.) Referitor la coluviu; care formează un coluviu. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **colluvial.**

COLÚVIU s.n. Material detritic acumulat la baza pantelor şi provenit din dezagregarea rocilor şi din deplasarea fragmentelor lor pe versanţii munţilor sub acţiunea gravitaţiei. — Din fr. **colluvium.**

COLUZIÚNE, *coluziuni,* s.f. (Rar) Înţelegere secretă între două părţi, două persoane etc. în defavoarea unei a treia. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **collusion,** lat. **collusio, -onis.**

CÓMA s.f. (Fiz.) **1.** Aberaţie a sistemelor optice, care constă în apariţia unei imagini în formă de cometă. **2.** Aberaţie a lentilelor electronice, caracterizată prin apariţia unei estompări spre periferia imaginii. — Din fr. **coma.**

COMANÁC s.n. v. **comănac[1].**

COMANDÁ, *cománd,* vb. I. Tranz. **1.** (Mil.) A da un ordin sau un semnal pentru executarea unei mişcări, a unei aşezări etc.; a avea comanda unei unităţi armate sau a unei subdiviziuni a armatei. F A porunci, a ordona. **2.** A da în lucru (un obiect, o lucrare etc.) la un meşteşugar. **3.** A solicita mâncare sau băutură într-un local public. — Din fr. **commander.**

COMANDAMÉNT, *comandamente,* s.n. **1.** Organ de conducere a unei (mari) unităţi sau a unei instituţii militare. G *Comandament suprem* = cel mai înalt organ de conducere a armatei unui stat sau a unui grup de state în timp de război. F Loc unde este instalat acest organ de conducere. **2.** Fig. Precept, poruncă, regulă, normă. **3.** (Jur.) Act prin care începe executarea silită imobiliară a unui debitor. — Din fr. **commandement.**

COMANDÁNT, *comandanţi,* s.m. Persoană care comandă o unitate militară, o navă, o garnizoană etc. G *Comandant suprem* = **a)** funcţie de comandant al forţelor armate ale unui stat, îndeplinită fie de ministrul forţelor armate, fie de către şeful statului; persoană care îndeplineşte această funcţie; **b)** funcţie de comandant al forţelor armate ale unui grup de state aliate, mai ales în timp de război; persoană care îndeplineşte această funcţie. (Înv.) *Comandant al pieţei* = ofiţer care supraveghea desfăşurarea activităţii într-o garnizoană. — Din fr. **commandant.**

COMANDÁRE s.f. Acţiunea de *a comanda* şi rezultatul ei. — V. **comanda.**

COMANDÁT, -Ă, *comandaţi, -te,* adj. **1.** (Despre mişcări, acţiuni) Executat printr-o comandă (**3**). **2.** (Despre camerele unei locuinţe) Care comunică între ele; (despre apartamente) cu camere care comunică între ele. — V. **comanda.**

COMANDATÚRĂ, *comandaturi,* s.f. Comandament al trupelor germane de ocupaţie. — Din germ. **Kommandantur.**

COMÁNDĂ, *comenzi,* s.f. **1.** Acţiunea de a comanda; ordin de executare a unei mişcări, a unui exerciţiu; poruncă. G *Metodă de comandă* = metodă folosită de un conducător care ia decizii personale şi le impune colaboratorilor fără a-i consulta. *Ton de comandă* = ton poruncitor. G Expr. *La comandă* = **a)** la porunca, la cererea cuiva; **b)** la momentul dorit sau potrivit; intenţionat. *Plânge la comandă.* **2.** Funcţie de conducere a unei unităţi militare. F Exercitare a funcţiei de comandant. G *Post de comandă* = loc unde stă comandantul trupelor şi de unde transmite comanda operaţiilor. **3.** Operaţie manuală, semiautomată sau automată, prin care se pune în funcţiune, se reglează sau se opreşte un sistem tehnic. G *Post de comandă* = loc unde sunt concentrate organele şi aparatele de acţionare a unui sistem tehnic. F (Concr.) Ansamblu de aparate a căror acţiune conduce un sistem tehnic. **4.** Construcţia cea mai înaltă de pe puntea superioară a unei nave, de unde se efectuează conducerea navei. F Frânghie subţire folosită la înfăşurarea capătului unei parâme. **5.** Cerere prin care o persoană, o întreprindere etc. solicită livrarea unui anumit produs, executarea unei lucrări sau prestarea unui serviciu. G Loc. adj. *De comandă* = care este sau a fost executat după indicaţiile date de client. — Din fr. **commande.**

COMANDÍR, *comandiri,* s.m. (Înv.) Comandant. — Din rus. **komandir.**

COMANDITÁ, *comanditez,* vb. I. Tranz. A participa băneşte la o societate comercială sau industrială, cu răspundere faţă de creditori pentru eventualele pierderi în limitele părţii de capital social investit. — Din fr. **commanditer.**

COMANDITÁR, -Ă, *comanditari, -e,* s.m. şi f. Persoană care comanditează sau, *p. ext.,* finanţează. — Din fr. **commanditaire.**

COMANDITÁRE, *comanditări,* s.f. Acţiunea de *a comandita.* — V. **comandita.**

COMANDITÁT, -Ă, *comanditaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană sau întreprindere) care se asociază la câştig şi la pierdere cu comanditarul şi răspunde nelimitat faţă de creditori pentru capitalul societăţii. — V. **comandita.**

COMANDÍTĂ, *comandite,* s.f. Contract de asociaţie în care una dintre părţi, comanditatul, răspunde solidar şi cu întreaga sa avere pentru obligaţiile societăţii faţă de creditori, pe când cealaltă parte, comanditarul, nu răspunde decât în limitele capitalului social investit de el. G *Societate în comandită* = societate alcătuită pe baza unui asemenea contract. — Din fr. **commandite.**

COMÁNDO, *comandouri,* s.n. Corp de trupe organizat şi antrenat în mod special pentru acţiuni deosebite, executate independent. — Din fr. **commando.**

COMANDÓR, *comandori,* s.m. **1.** Grad de ofiţer superior din aviaţia şi marina militară, corespunzător gradului de colonel din armata terestră; persoană care are acest grad. **2.** Rang în ierarhia unor decoraţii militare şi civile. — Din fr. **commandeur.**

COMÁNŞ, -Ă, *comanşi, -e,* s.m. şi f. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Amerindieni din America de Nord, care populau sudul Podişului Preriilor. **2.** Adj. Care aparţine comanşilor (**1**), care se referă la comanşi. — Din fr. **commanci.**

COMÁRNIC, *comarnice,* s.n. **1.** Colibă mică în care locuiesc ciobanii la stână; umbrar pentru ciobani. **2.** Adăpost la stână care serveşte la păstrarea şi la uscarea caşului. **3.** Poliţă, scândură sau leasă de nuiele pe care se pune caşul la uscat. — Din bg. **komarnik.**

COMASÁ, *comasez,* vb. I. Tranz. A reuni, a strânge laolaltă loturi de teren, unităţi agricole, unităţi industriale, unităţi comerciale, instituţii etc.; a concentra. — Din germ. **kommassieren,** lat. **comassare.**

COMASÁRE, *comasări,* s.f. Acţiunea de *a comasa.* — V. **comasa.**

COMÁT, -Ă, *comaţi, -te,* adj. (Rar) Care are coamă bogată, cu plete bogate; încomat. G *Stea comată* = cometă. — Din **coamă.** Cf. lat. c o m a t u s.

COMÁTI s.m. pl. Nume dat (de romani) dacilor de rând (care purtau plete şi capul descoperit). — Din lat. **comati.**

COMATOGÉN, -Ă, *comatogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce o stare de comă[1]. *Factor comatogen.* — Din fr. **comatogène.**

COMATÓS, -OÁSĂ, *comatoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. De comă[1]. *Stare comatoasă.* **2.** Adj., s.m. şi f. (Bolnav) care este în comă[1]. — Din fr. **comateux.**

COMĂ[1], *come,* s.f. Pierdere totală, prelungită a cunoştinţei, a sensibilităţii şi motricităţii, asemănătoare somnului profund, provocată de o ruptură a vaselor creierului, de diabet, de uremie sau de alte boli. F (Impr.) Agonie. G (Arg., loc adj. şi adv.) *De comă* = extraordinar, nemaipomenit. — Din fr. **coma.**

CÓMĂ[2], *come,* s.f. **1.** Cel mai mic interval muzical, greu perceptibil pentru auz; semn folosit pentru a indica în muzica instrumentală frazarea, iar în muzica vocală locurile unde se respiră. **2.** (Reg.) Virgulă. — Din germ. **Komma,** fr. **comma.**

COMĂNÁC[1], *comănace,* s.n. **1.** Acoperământ al capului, de formă cilindrică, fără boruri, confecţionat din lână sau din pâslă, purtat de călugări şi de călugăriţe. G Expr. (Glumeţ) *A-şi pune capul sub comănac* = a se călugări. **2.** Acoperământ al capului asemănător cu comănacul[1] (**1**) purtat în trecut de bărbaţi. F Căciuliţă de mătase sau de stofă scumpă, purtată în trecut de femei. [Var.: **comanác** s.n.] — Et. nec.

COMĂNÁC[2], *comănaci,* s.m. (Reg.) Creangă, ramură. — Et. nec.

COMĂNDÁRE s.f. v. **comăndare.**

COMÁND, *comănduri,* s.n. (Înv.) **1.** Masă de pomenire a unui mort; praznic; mâncare care se serveşte la o astfel de masă. **2.** Bani, lucruri, vite etc. pe care şi le păstrau oamenii pentru înmormântare şi pentru praznic. — Din **comănda** (derivat regresiv).

COMÂNDÁ, *cománd,* vb. I. Tranz. (Înv.) A face comândul; a îngriji de cele necesare pentru comând. — Lat. **commandare** *(= commendare).*

COMÂNDÁRE, *comândări,* s.f. (Înv.) Praznic, ospăţ la înmormântare, pomană. [Var.: **comăndáre** s.f.] — V. **comănda.**

COMBÁINĂ s.f. v. **combină.**

COMBAINÉR, -Ă s.m. şi f. v. **combiner.**

COMBAINÍST, -Ă, *combainişti, -ste,* sm. şi f. Combiner. — **Combainá** + suf. *-ist.*

COMBATÁNT, -Ă, *combatanţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care ia (sau este apt să ia) parte la lupte, care aparţine unei unităţi militare de luptă. F Fig. Care luptă activ, care militează pentru triumful unor idei. — Din fr. **combattant.**

COMBÁTE, *combát,* vb. III. **1.** Tranz. A lupta împotriva unor atitudini, unor idei şi împotriva persoanelor care le susţin. **2.** Tranz. A lua măsuri de stârpire a unui flagel social, a unei boli etc. **3.** Intranz. (Înv.) A lua parte la o luptă, a lupta. — Din fr. **combattre** (după *bate).*

COMBÁTERE, *combateri,* s.f. Acţiunea de *a combate;* luptă. — V. **combate.**

COMBATÍV, -Ă, *combativi, -e,* adj. Care susţine cu dârzenie şi cu perseverenţă o idee, un punct de vedere, o concepţie. — Din fr. **combatif.**

COMBATIVITÁTE s.f. Însuşirea de a fi combativ. — Din fr. **combativité.**

CÓMBI s.n. Autoturism cu portbagajul plasat în interiorul maşinii, la spate. G (Adjectival) *Trabant combi.* — Din germ. **Kombi**[wagen].

COMBINÁ, *combín,* vb. I. **1.** Tranz. A îmbina, a potrivi lucruri diferite. F (Fam.) A plănui, a chibzui. **2.** Tranz. şi refl. A (se) uni (atomi, molecule

sau radicali ai unor substanțe) printr-o reacție chimică, dând naștere unei substanțe compuse. — Din fr. **combiner,** lat. **combinare.**

COMBINÁBIL, -Ă, *combinabili, -e,* adj. Care se poate combina. — **Combina** + suf. *-bil.*

COMBINAGÍU, *combinagii,* s.m. (Peior.) Persoană care face tot felul de combinații (necinstite). — **Combina** + suf. *-giu.*

COMBINÁRE, *combinări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) combina;* îmbinare, combinație. **2.** (Mat.; la pl.) Totalitatea grupurilor care se pot alcătui cu un număr dat de elemente (alese dintr-un număr mai mare), astfel încât fiecare grup să conțină sau numai elemente diferite între ele, sau numai elemente identice. **3.** Fenomen chimic de unire a doi sau a mai multor atomi, molecule sau radicali pentru a forma molecula unei noi substanțe, cu însușiri diferite de cele ale substanțelor de la care s-a pornit. — V. **combina.**

COMBINÁT[1], *combinate,* s.n. Mare complex productiv constituit din mai multe sectoare productive care se completează reciproc. F *Combinat sportiv* = reunire a mai multor terenuri și săli de sport. — Din rus. **kombinat,** fr. **combinat.**

COMBINÁT[2], -Ă, *combinați, -te,* adj. Care este alcătuit din mai multe elemente diferite; care formează o combinație. F Spec. (Chim.; despre substanțe) Compus. F (Substantivat, f.) Probă sportivă complexă (de schi). — V. **combina.** Cf. fr. c o m b i n é.

COMBINATÍV, -Ă, *combinativi, -e,* adj. De combinare (**1**). — Din engl. **combinative.**

COMBINATÓR, -OÁRE, *combinatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care combină, care determină o combinație. **2.** S.n. Aparat care poate realiza combinații de asociație între mașini, aparate și instrumente electrice. — Din rus. **kombinator,** fr. **combinateur.**

COMBINATÓRIE, *combinatorii,* adj. (În sintagma) *Analiză combinatorie* = capitol din calculul probabilităților care studiază aranjamentele, permutările și combinările. — Din fr. **combinatoire.**

COMBINÁȚIE, *combinații,* s.f. **1.** Îmbinare, reunire, combinare. **2.** (Fam.) Aranjament, plan; calcul. G Expr. *A intra în combinație cu cineva* = a se asocia cu cineva. **3.** Reacție chimică în cursul căreia doi atomi sau două molecule se unesc pentru a forma o nouă moleculă; (concr.) substanță obținută în urma unei astfel de reacții; (corp) compus. [Var.: **combinațiúne** s.f.] — Din lat. **combinatio, -onis.**

COMBINAȚIÚNE s.f. v. **combinație.**

COMBÍNĂ, *combine,* s.f. Mașină de lucru complexă care îndeplinește simultan mai multe operații. G *Combină agricolă* = mașină (autopropulsată) care execută simultan mai multe lucrări agricole. *Combină minieră* = mașină care efectuează operațiile de tăiere și de desprindere a rocilor și a minereurilor, precum și de evacuare a materialului de pe locul unde se lucrează. *Combină muzicală* = set de aparate (tuner, pick-up, casetofon, amplificatoare audio) de înregistrare-redare a sunetului; sistem audio. [Var.: **combáină** s.f.] — Din engl. **combine.** Cf. rus. k o m b a i n.

COMBINÉR, -Ă, *combineri, -e,* s.m. și f. Muncitor calificat care manevrează o combină. [Var.: **combainér, -ă** s.m. și f.] — **Combină** + suf. *-ar.* Cf. rus. k o m b a i n e r.

COMBINEZÓN, *combinezoane,* s.n. **1.** Obiect de lenjerie pentru femei, confecționat din pânză, mătase, nailon etc., care acoperă corpul, sub rochie, de la umeri până deasupra genunchilor; furou. **2.** Îmbrăcăminte de protecție împotriva murdăririi în timpul lucrului, mai ales pentru muncitorii care execută lucrări de reparații. F Salopetă. — Din fr. **combinaison.**

COMBINÓR, *combinoare,* s.n. Organ suplimentar al fiecărui selector dintr-o centrală telefonică automată, folosit pentru a produce schimbări succesive în constituția circuitelor. — **Combina** + suf. *-or.*

CÓMBO s.n. Formație orchestrală de jazz compusă din trei până la opt instrumentiști. — Cf. engl. c o m b i n a t y.

COMBURÁNT, -Ă, *comburanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care produce combustie, care întreține arderea. **2.** S.m. Gaz sau substanță care asigură arderea carburantului (în motorul-rachetă). — Din fr. **comburant.**

COMBUSTÍBIL, -Ă, *combustibili, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre materiale) Care are însușirea de a arde. **2.** S.m. Materie, de obicei organică, care arde, dezvoltând căldură, și care este folosită ca izvor de energie în industrie și în economia casnică. G *Combustibil convențional* = combustibil teoretic cu putere calorică de 7 000 kcal/kg, utilizat ca etalon pentru compararea diferiților combustibili reali. *Combustibil nuclear* = material fisionabil întrebuințat pentru a produce energie în reactoarele nucleare. — Din fr. **combustible.**

COMBUSTIBILITÁTE s.f. Proprietate a unor corpuri de a arde în contact cu aerul. — Din fr. **combustibilité.**

COMBÚSTIE, *combustii,* s.f. Ardere. — Din fr. **combustion,** lat. **combustio.**

COMEDIÁN, -Ă, *comedieni, -e,* s.m. și f. (Rar) Actor sau actriță de comedie; comediant. F Fig. Persoană care știe să se prefacă, care adoptă atitudini teatrale în viața de toate zilele. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **comédien.**

COMEDIÁNT, -Ă, *comedianți, -te,* s.m. și f. **1.** (Înv.) Comedian. F Actor sau actriță de circ, de bâlci; saltimbanc. F Actor sau actriță fără talent. **2.** Fig. Persoană prefăcută, fățarnică, ipocrită; șarlatan. [Pr.: *-di-ant*] — Din germ. **Komödiant,** it. **commediante.**

COMEDÍE[1], *comedii,* s.f. Operă dramatică al cărei subiect și deznodământ provoacă râsul și care ridiculizează relații sociale și etice, tipuri umane, năravuri etc. F Fig. Prefăcătorie, ipocrizie, falsitate. — Din fr. **comédie,** lat. **comoedia.**

COMÉDIE[2], *comedii,* s.f. **1.** (Pop. și fam.) Întâmplare ciudată și hazlie; poznă, bazaconie. F Lucru neașteptat, surprinzător; minune. **2.** (Rar) Spectacol public cu numere de circ, panoramă, călușei etc. F Mecanism, mașinărie. — Din tc. **komedya.**

COMEDIOÁRĂ, *comedioare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *comedie*[1]. [Pr.: *-di-oa-*] — **Comedie**[1] + suf. *-ioară.*

COMEDIOGRÁF, *comediografi,* s.m. Autor de comedii[1]. [Pr.: *-di-o-*] — Din it. **commediografo,** lat. **comoediographus.**

COMEDÓN, *comedoane,* s.n. Mică formație cilindrică de substanțe sebacee cu extremitatea neagră, care astupă uneori glandele sebacee ale feței. — Din fr. **comédon.**

COMEMORÁ, *comemorez,* vb. I. Tranz. A celebra solemn amintirea unei personalități sau a unui eveniment important. — Din fr. **commémorer,** lat. **commemorare.**

COMEMORÁBIL, -Ă, *comemorabili, -e,* adj. Care trebuie (sau poate) să fie comemorat; de comemorat. — Din fr. **commémorable,** lat. **commemorabilis.**

COMEMORÁRE, *comemorări,* s.f. Acțiunea de *a comemora;* ceremonie menită să evoce amintirea unei persoane sau a unui eveniment important; comemorație. — V. **comemora.**

COMEMORATÍV, -Ă, *comemorativi, -e,* adj. Care evocă amintirea unui eveniment important, a unei personalități etc. — Din fr. **commémoratif.**

COMEMORÁȚIE, *comemorații,* s.f. (Rar) Comemorare. — Din fr. **commémoration,** lat. **commemoratio.**

COMENDUÍRE, *comenduiri,* s.f. Organ militar care supraveghează îndeplinirea corectă a serviciului de gardă, păstrarea ordinii și a disciplinei într-o localitate, într-o unitate militară, într-o stație de cale ferată etc. F Local în care își are sediul un asemenea organ militar. — Din **comendui** (ieșit din uz „a comanda” <*comendie* < pol. *komenda).*

COMENSALÍSM s.n. v. **comensualism.**

COMENSUALÍSM s.n. (Biol.) Formă specifică de relații între două plante sau două animale, în care unul folosește resturile de hrană ale celuilalt. [Pr.: *-su-a-.* — Var.: **comensalísm** s.n.] — După germ. **Kommensalismus,** fr. **commensalisme.**

COMENSURÁBIL, -Ă, *comensurabili, -e,* adj. (Mat.; despre două sau mai multe mărimi) Care pot fi măsurate cu aceeași unitate de măsură, valorile amândurora fiind multipli întregi ai unității folosite. — Din fr. **commensurable,** lat. **commensurabilis.**

COMENSURABILITÁTE s.f. Proprietatea a două mărimi de aceeași natură de a admite o a treia mărime ca măsură comună, care se cuprinde în primele de un număr întreg de ori. — Din fr. **commensurabilité.**

COMENTÁ, *comentez,* vb. I. Tranz. **1.** A face observații asupra unei întâmplări, a unui eveniment etc.; a interpreta, a lămuri. **2.** A analiza, a interpreta critic textul unei opere literare, istorice, un articol de lege etc. — Din fr. **commenter,** lat. **commentari.**

COMENTÁRE, *comentări,* s.f. Acțiunea de *a comenta.* — V. **comenta.**

COMENTÁRIU, *comentarii,* s.f. **1.** Apreciere, comentare (în spirit critic) a unei probleme, a unui eveniment etc.; material publicistic prezentând o asemenea apreciere. **2.** Explicare a unei opere literare, istorice etc., făcută adesea prin note marginale; interpretare. — Din fr. **commentaire,** lat. **commentarium.**

COMENTATÓR, -OÁRE, *comentatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care interpretează o operă literară, istorică etc.; autor de comentarii. F Persoană care comentează desfășurarea unui eveniment, a unei întreceri sportive etc. (la radio, televiziune). — Din fr. **commentateur,** lat. **commentator, -oris.**

COMERÁJ s.n. (Franțuzism) Flecăreală; bârfă. — Din fr. **commérage.**

COMERCIÁBIL, -Ă, *comerciabili, -e,* adj. Care îndeplinește condițiile pentru a fi comercializat (ușor); vandabil; de comercializat. [Pr.: *-ci-a-*] — Din it. **commerciabile.**

COMERCIÁL, -Ă, *comerciali, -e,* adj. Care aparține comerțului, privitor la comerț; din comerț; negustoresc. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **commercial,** lat. **commercialis.**

COMERCIALÍSM s.n. Spirit comercial (exagerat). [Pr.: *-ci-a-*] — Din engl. **commercialism.**

COMERCIALIZÁ, *comercializez,* vb. I. Tranz. A pune o marfă, un bun etc. în comerț, a face să devină obiect de comerț. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **commercialiser.**

COMERCIALIZÁRE, *comercializări,* s.f. Acțiunea de *a comercializa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **comercializa.**

COMERCIÁNT, -Ă, *comercianți, -te,* s.m. și f. Persoană fizică sau juridică specializată în efectuarea actelor de comerț. [Pr.: *-ci-ant*] — Din it. **commerciante,** fr. **commerçant.**

COMÉRȚ s.n. Schimb de produse prin cumpărarea și vânzarea lor; ramură a economiei în cadrul căreia se desfășoară circulația mărfurilor. — Din fr. **commerce,** lat. **commercium.**

COMESEÁN, -Ă, *comeseni, -e,* s.m. și f. Persoană care stă la masă împreună cu altcineva, care mănâncă la o masă comună; conviv. [Var.: **conmeseán, -ă** s.m. și f.] — **Co-** + **mesean** (după fr. *commensal).*

COMESTÍBIL, -Ă, *comestibili, -e,* adj. Care poate servi ca hrană; bun de mâncat. — Din fr. **comestible,** lat. **comestibilis.**

COMÉT s.n. v. **cometă.**

COMÉTĂ, *comete,* s.f. Corp ceresc alcătuit dintr-un nucleu luminos înconjurat de gaze și de pulberi, care, uneori, se prelungește sub forma unei cozi îndreptate în sens opus Soarelui din cauza presiunii luminii acestuia; stea cu coadă. [Var.: (înv.) **comét** s.n.] — Din fr. **comete,** lat. **cometa.**

CÓMIC, -Ă, *comici, -ce,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care aparține comediei[1], de comedie, relativ la comedie. F Care provoacă râsul; hazliu, ridicol. **2.** S.m. Actor care interpretează roluri de comedie[1]. **3.** S.n. Categorie estetică în a cărei sferă intră actele, situațiile sau personajele din viață sau din artă care provoacă râsul; ceea ce constituie temeiul ridicolului; parte hazlie, element sau efect comic, notă ridicolă pe care o reprezintă ceva sau cineva. — Din fr. **comique,** lat. **comicus.**

COMICĂRÍE, *comicării,* s.f. (Fam.) Faptă, situație care provoacă râsul; caraghioslâc. — **Comic** + suf. *-ărie.*

COMICITÁTE s.f. (Rar) Caracter comic. — **Comic** + suf. *-itate.*

CÓMICS, *comicsuri,* s.n. Nume dat unor povestiri prezentate sub formă de desene seriale (publicate în reviste, broșuri etc.), însoțite de texte scurte. — Din engl. **comics.**

COMINATÓRIU, -IE, *cominatorii,* adj. (Despre o măsură luată de un organ de jurisdicție) Care constrânge o persoană la comiterea sau la abținerea de la săvârșirea unui fapt. G *Daune cominatorii* = sumă de bani ce urmează a se plăti periodic de către o persoană până la achitarea obligației ce îi revine. — Din fr. **comminatoire.**

CÓMINĂ s.f. (Reg.) Tescovină. — Din sb. **komina.**

COMINTÉRNIST, -Ă, *cominterniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al Cominternului. — **Comintern** (= Internaționala a III-a Comunistă) + suf. *-ist.*

COMINUTÍV, -Ă, *cominutivi, -e,* adj. (Med.; despre fracturi) În fragmente mici. — Din fr. **comminutif.**

COMINÚȚIE, *cominuții,* s.f. (Rar) Reducere, împărțire în bucăți mici. — Cf. lat. c o m m i n u e r e.

CÓMIS, *comiși,* s.m. Mare dregător în Moldova și în Țara Românească, în Evul Mediu, care avea în grija sa caii și grajdurile Curții domnești, precum și aprovizionarea cu furaje. — Din ngr. **kómis.**

COMISÁR, *comisari,* s.m. **1.** Ofițer de poliție, șef al unui comisariat. **2.** (În sintagma) *Comisar militar* = comandant al unui comisariat militar. **3.** (În fosta URSS, până în anul 1946; în sintagma) *Comisar al poporului* = membru al guvernului sovietic. **4.** Persoană învestită de către o autoritate superioară cu împuterniciri speciale; mandatar. — Din fr. **commissaire,** (**3**) rus. **komissar.**

COMISARIÁT, *comisariate,* s.n. **1.** (În vechea organizare administrativă a țării) Secție a poliției orășenești condusă de un comisar (**1**). F Localul acestei secții. **2.** (În sintagma) *Comisariat militar* = organ de conducere militară locală de pe lângă fiecare unitate administrativă, ale cărei funcții de bază sunt recrutarea și încorporarea celor supuși serviciului militar, precum și evidența situației militare a cetățenilor. F Localul acestui organ. **3.** (În fosta URSS, până în anul 1946; în sintagma) *Comisariat al poporului* = minister. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **commissariat,** (**3**) rus. **komissariat.**

COMISERATÍV, -Ă, *comiserativi, -e,* adj. (Rar) Compătimitor. [Pr. și: *-ze-*] — Din it. **commiserativo.**

COMÍSIE, *comisii,* s.f. **1.** Colectiv având sarcina de a coordona sau de a sprijini o anumită activitate. **2.** Organizație internațională sau organ al unei organizații internaționale. **3.** (Înv.) Secție de poliție. [Var.: **comisiúne** s.f.] — Din rus. **komissiia,** fr. **commission.**

COMISIÓN, *comisioane,* s.n. **1.** Însărcinare dată unei persoane de a procura sau de a transmite ceva; serviciu făcut cuiva în urma unei astfel de însărcinări. **2.** (Jur.) Contract în baza căruia o persoană tratează afaceri comerciale în nume propriu, dar pe socoteala altei persoane, în schimbul unei remunerații (procentuale). F Remunerație (procentuală) primită de o persoană, de o bancă etc. care a mijlocit o afacere comercială sau care a efectuat un serviciu. [Pr.: *-si-on*] — Din fr. **commission.**

COMISIONÁ, *comisionez,* vb. I. Tranz. A procura ceva prin mijlocirea unui comisionar. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **commissionner.**

COMISIONÁR, *comisionari,* s.m. **1.** Persoană care tratează afaceri comerciale în numele său, dar pe socoteala altei persoane, în schimbul unui beneficiu. **2.** Persoană care se ocupă cu transmiterea de scrisori, pachete etc. pe cale particulară. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **commissionnaire.**

COMISIÚNE s.f. v. **comisie.**

COMISOÁIE, *comisoaie,* s.f. (Înv.) Soție de comis. — **Comis** + suf. *-oaie.*

COMISÓRIU, -IE, *comisorii,* adj. (Jur.) Care duce la rezilierea, anularea, desființarea unui contract. — Din fr. **commissoire,** lat. **commissorius.**

COMISURÁL, -Ă, *comisurali, -e,* adj. (Anat.) Al comisurii, de comisură. — Din fr. **commissural.**

COMISÚRĂ, *comisuri,* s.f. **1.** Punct de unire a două formațiuni anatomice. *Comisura buzelor. Comisura pleoapelor.* **2.** Fascicul de fibre nervoase care unește două regiuni simetrice ale emisferelor cerebrale sau ale altor segmente din sistemul nervos central. — Din fr. **commissure,** lat. **commissura.**

COMÍS-VOIAJÓR, *comis-voiajori,* s.m. Persoană care se ocupă cu mijlocirea vânzărilor de mărfuri, deplasându-se în diverse locuri în căutarea unor beneficiari. [Pr.: *-vo-ia-*] — Din fr. **commis voyageur.**

COMIȘÉL, *comișei,* s.m. Ajutor de comis. — **Comis** + suf. *-el.*

COMITAGÍU, *comitagii,* s.m. Membru al unei organizații revoluționare bulgare care a luptat în trecut pentru eliberare. — Din tc. **komitacı.**

COMITÁT, *comitate,* s.n. Unitate administrativ-teritorială, în unele țări condusă de un comite[2] (sau conte); district. — Din germ. **Komitat.**

COMÍTE[1], *comíți,* vb. III. Tranz. A face, a înfăptui, a săvârși (o greșeală, o faptă rea). — Din lat. **committere.**

CÓMITE[2], *comiți,* s.m. Conducător al unui comitat. — Din lat. **comes, -itis.**

COMITÉNT, -Ă, *comitenți, -te,* s.m. și f. Persoană care încredințează cuiva un mandat prin care îl împuternicește să săvârșească anumite acte sub controlul său și după directivele sale. — Din it. **committente,** lat. **commitens, -ntis.**

COMÍTERE, *comiteri,* s.f. Acțiunea de *a comite*[1]. — V. **comite[1].**

COMITÉT, *comitete,* s.n. Organ de conducere colectivă a unor organizații politice, obștești etc. — Din rus. **komitet,** fr. **comité.**

COMIȚIÁL, -Ă, *comițiali, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la epilepsie, care aparține epilepsiei. *Criză comițială.* **2.** S.m. și f. Bolnav de epilepsie. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **comitial.**

COMÍȚII s.f. pl. (În Roma antică, în perioada republicii) Adunări ale poporului cu atribuții politice, legislative, judecătorești și religioase. — Din lat. **comitia, -orum.**

COMIZERÁȚIE s.f. (Livr.) Milă, compătimire. — Din fr. **commisération.**

COMMÓDO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Într-un tempo liniștit, ușor. — Cuv. it.

COMOÁRĂ, *comori,* s.f. Mulțime de bani sau de obiecte de preț (păstrate sub lacăt, ascunse în pământ etc.). F Avuție, avere, avut. F Fig. Persoană extrem de iubită sau de prețuită. — Din sl. **komora.**

COMÓD, -Ă, *comozi, -de,* adj. **1.** De care te poți folosi ușor și cu plăcere; lesnicios, plăcut, confortabil. F Tihnit, liniștit. **2.** (Peior.; despre oameni) Care nu vrea să facă eforturi; care nu înțelege să iasă din obiceiurile lui, din ritmul lui tihnit, obișnuit de viață; *p. ext.* leneș, indolent. — Din fr. **commode,** lat. **commodus.**

COMODÁT s.n. Împrumut făcut pentru o folosință curentă. — Din fr. **commodé,** lat. **commodatus.**

COMÓDĂ, *comode,* s.f. Mobilă cu sertare mari, suprapuse, în care se păstrează lenjeria; scrin. — Din fr. **commode.**

COMODITÁTE, *comodități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi comod (**1**); confort. **2.** (Peior.) Atitudinea unei persoane comode (**2**). — Din fr. **commodité,** lat. **commoditas, -atis.**

COMODÓR, *comodori,* s.m. Grad de ofițer superior căpitanului de vas și inferior contraamiralului, în marina engleză și americană; persoană care are acest grad. — Din fr., engl. **commodore.**

COMÓR s.n. Varietate de rasă de oi caracul, cu lână de culoare maro-roșcată. — Et. nec.

COMÓRNIC, *comornice,* s.n. (Înv.) Celar la stână. — Din pol. **komornik.**

COMOȘTENITÓR, -OÁRE, *comoștenitori, -oare,* s.m. și f. (Jur.) Persoană care moștenește împreună cu alții pe cineva, considerată în raport cu aceștia. — **Co- + moștenitor** (după fr. *cohéritier).*

COMÓȚIE, *comoții,* s.f. **1.** Perturbare puternică, bruscă a stării unui organ determinată de o lovire sau de o căzere. G *Comoție cerebrală* = tulburare consecutivă a unui traumatism cranio-cerebral închis. **2.** Fig. Emoție violentă. — Din fr. **commotion.**

COMPACITÁTE s.f. Raportul dintre greutatea specifică aparentă a unui material granular sau poros și greutatea lui specifică reală; *p. gener.* însușirea de a fi compact. — Din fr. **compacité.**

COMPÁCT, -Ă, *compacți, -te,* adj. **1.** Care se compune din particule strâns legate între ele; îndesat, dens. G *Caractere compacte* = litere de tipar groase și negre; aldine. F (Despre o mulțime, un grup de oameni etc.)

Numeros şi des. **2.** Fig. (Despre noapte, întuneric etc.) În care nu străbate nicio rază de lumină; întunecos. — Din fr. **compact,** lat. **compactus.**

COMPACTÁ, *compactez,* vb. I. Tranz. **1.** (Reg.) A lega cărţi. **2.** A îndesa cu ajutorul compactorului. — Din **compactor.**

COMPACTÁBIL, -Ă adj. v. **compactibil.**

COMPACTÁRE, *compactări,* s.f. **1.** (Reg.) Faptul de *a compacta.* **2.** Operaţie de îndesare a pământului, a materialelor cu ajutorul compactorului. — V. **compacta.**

COMPÁCT-DÍSC, *compact-discuri,* s.n. **1.** Aparat de redare a înregistrărilor audio de pe discul numeric, cu diametrul de 12 cm. **2.** Discul de pe care se redau aceste înregistrări; CD. — Din engl. **Compact Disk.**

COMPACTÍBIL, -Ă, *compactibili, -e,* adj. Care poate fi compactat. [Var.: **compactábil, -ă** adj.] — **Compact** + suf. *-ibil.*

COMPACTIBILITÁTE s.f. Proprietatea de a putea fi compactat. — Din fr. **compactibilité.**

COMPACTITÁTE, *compactităţi,* s.f. Însuşire de a fi compact; compacitate. — **Compact** + suf. *-itate* (după germ. *Kompaktheit).*

COMPACTIZÁRE, *compactizări,* s.f. Condesare. — Din **compact.**

COMPACTOMÉTRU, *compactometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea gradului de afânare a solului. — Din fr. **compactomètre.**

COMPACTÓR, (**1**) *compactori,* s.m., (**2**) *compactoare,* s.n. **1.** S.m. (Reg.) Legător de cărţi. **2.** S.n. Utilaj folosit la îndesarea umpluturilor de pământ, a stratului de la suprafaţa unui teren ori a unei şosele etc. — Din fr. **compacteur,** lat. **compactor.**

COMPANÍE[1], *companii,* s.f. **1.** Tovărăşie, însoţire. G *Damă* (sau *doamnă) de companie* = persoană angajată să îngrijească de o persoană bătrână sau bolnavă sau ca să-i ţină de urât. **2.** Grup mic de persoane care-şi petrec vremea împreună; societate. **3.** Asociere de persoane fizie şi juridice, constituite în societăţi comerciale, în vederea efectuării de acte de comerţ. — Din fr. **compagnie.**

COMPÁNIE[2], *companii,* s.f. Subunitate militară mai mare decât plutonul şi mai mică decât batalionul. G *Companie de onoare* = denumire a unei companii[2] care îndeplineşte rolul de gardă de onoare. — Din fr. **compagnie,** it. **compagnia.**

COMPANIÓN, -OÁNĂ, *companioni, -oane,* s.m. şi f. (Livr.). **1.** Camarad, tovarăş. **2.** Persoană care făcea parte dintr-o societate comercială, artistică etc. — Din fr. **compagnon.**

COMPARÁ, *compár,* vb. I. Tranz. A examina pentru a stabili asemănările şi deosebirile; a confrunta. — Din fr. **comparer,** lat. **comparare.**

COMPARÁBIL, -Ă, *comparabili, -e,* adj. Care poate fi comparat. — Din fr. **comparable,** lat. **comparabilis.**

COMPARÁRE, *comparări,* s.f. Acţiunea de *a compara.* — V. **compara.**

COMPARÁT, -Ă, *comparaţi, -te,* adj. (Despre discipline ştiinţifice) Care studiază prin comparaţie, care foloseşte metoda comparaţiei. *Gramatică comparată.* — V. **compara.**

COMPARATÍSM s.n. Metodă de cercetare (în literatură, muzică etc.) bazată pe identificarea şi compararea motivelor (**3**) comune din culturile diferitelor ţări. F (Lingv.) Cercetare bazată pe metoda comparativ-istorică; comparativism. — Din fr. **comparatisme.**

COMPARATÍST, -Ă, *comparatişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în studiul unei discipline comparate. — Din fr. **comparatiste.**

COMPARATÍV, -Ă, *comparativi, -e,* adj. Care este bazat pe comparaţie, pe stabilirea de raporturi între diferite fenomene; care stabileşte sau serveşte pentru comparaţie. G *Grad comparativ* (şi substantivat, n.) = unul dintre gradele de comparaţie ale adjectivelor şi ale adverbelor, care exprimă superioritatea, inferioritatea sau egalitatea mai multor obiecte (sau acţiuni) cu aceeaşi însuşire sau caracteristică ori a aceluiaşi obiect (sau a aceleiaşi acţiuni) în momente diferite. *Metodă comparativă* = metodă de cercetare în lingvistica istorică, care constă în reconstituirea faptelor de limbă din trecut, nescrise, prin compararea unor fapte corespunzătoare de mai târziu, din diferite limbi existente. — Din fr. **comparatif,** lat. **comparativus.**

COMPARATIVÍSM s.n. (Lingv.) Comparatism. — Din germ. **Komparativismus.**

COMPARATÓR, *comparatoare,* s.n. Instrument de măsură format dintr-un şurub micrometric şi două microscoape, care serveşte la măsurarea distanţei dintre două puncte sau dintre două repere. — Din fr. **comparateur.**

COMPARÁŢIE, *comparaţii,* s.f. **1.** Examinare a două sau a mai multor lucruri, fiinţe sau fenomene, făcută cu scopul de a se stabili asemănările şi deosebirile dintre ele. G *Grad de comparaţie* = formă pe care o ia adjectivul şi unele categorii de adverbe pentru a arăta măsura mai mică sau mai mare în care un substantiv sau un verb posedă însuşirea sau caracteristica exprimată de acel adjectiv sau adverb. *Termen de comparaţie* = cuvânt, expresie sau noţiune care serveşte pentru a compara ceva. G Expr. *În comparaţie cu...* = comparativ, faţă de... *A nu suferi comparaţie* = a fi mai presus de orice alt obiect sau fiinţă cu care ar putea fi comparat. **2.** Procedeu stilistic de asociere a doi termeni (obiecte, personaje, acţiuni), pe baza însuşirilor comune, în vederea reliefării însuşirilor primului termen. [Var.: (înv.) **comparaţiúne** s.f.] — Din lat. **comparatio, -onis.**

COMPARAŢIÚNE s.f. v. **comparaţie.**

COMPÁRS s.m. (Livr.) Personaj mut sau cu rol minor într-un spectacol; figurant. — Din fr. **comparse,** it. **comparsa.**

COMPARTIMÉNT, *compartimente,* s.n. **1.** Despărţitură într-un vagon de cale ferată, într-o încăpere mai mare, într-un dulap, într-o cutie etc. F Diviziune obţinută prin împărţirea unei suprafeţe plane. **2.** Sferă, sector, domeniu (de activitate) într-o întreprindere, într-o instituţie etc. — Din fr. **compartiment.**

COMPARTIMENTÁ, *compartimentez,* vb. I. Tranz. A împărţi un spaţiu în compartimente. — Din fr. **compartimenter.**

COMPARTIMENTÁJ, *compartimentaje,* s.n. (Rar) (Mod de) împărţire în compartimente. — Din fr. **compartimentage.**

COMPARTIMENTÁL, -Ă, *compartimentali, -e,* adj. Care ţine de un compartiment, referitor la un compartiment. — Din fr. **compartimental.**

COMPARTIMENTÁRE, *compartimentări,* s.f. Faptul de *a compartimenta.* — V. **compartimenta.**

COMPARTIMENTÁT, -Ă, *compartimentaţi, -te,* adj. Împărţit în compartimente. — V. **compartimenta.**

COMPÁS, *compasuri,* s.n. **1.** Instrument de măsură şi de trasare a cercurilor sau a arcelor de cerc, format din două braţe articulate, prevăzute la capete cu un vârf şi cu un dispozitiv de desenat (creion, trăgător, cretă etc.). **2.** (Rar) Busolă. G Expr. (Fam.) *A-şi pierde compasul* = a se încurca, a se zăpăci. — Din fr. **compas.**

COMPASIÚNE s.f. Milă, compătimire. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **compassion.**

COMPATÍBIL, -Ă, *compatibili, -e,* adj. Care se poate împăca cu altceva, care poate sta împreună sau poate exista simultan cu altceva; corespunzător, potrivit. F (Despre o funcţie, o profesie) Care poate fi exercitat simultan cu altceva. F (Despre un sistem de ecuaţii) Care admite (aceleaşi) soluţii. — Din fr. **compatible.**

COMPATIBILITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi compatibil; însuşirea a tot ce e compatibil; potrivire. **2.** (Log.) Raport între două enunţuri care nu se exclud reciproc. **3.** (Mat.) Proprietate a unui sistem de relaţii de a fi compatibil, părţile sale neexcluzându-se una pe cealaltă. **4.** (Tel.; în sintagma) *Compatibilitate inversă* = retrocompatibilitate. — Din fr. **compatibilité.**

COMPATRIÓT, -OÁTĂ, *compatrioţi, -oate,* s.m. şi f. Persoană considerată în raport cu altă persoană din aceeaşi ţară. [Pr.: *-tri-ot*] — Din fr. **compatriote,** lat. **compatriota.**

COMPĂREÁ, *compár,* vb. II. Intranz. A apărea, a se prezenta sau a fi adus în faţa unei instanţe judecătoreşti (ca inculpat sau ca martor). — Din fr. **comparaître** (după *părea).*

COMPĂTIMÍ, *compătimesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A avea sau a manifesta părere de rău faţă de suferinţele cuiva. **2.** Intranz. (Înv.) A suferi împreună cu altcineva; a lua parte la suferinţa cuiva. — **Con[1]- + pătimi** (după fr. *compatir).*

COMPĂTIMÍRE, *compătimiri,* s.f. Acţiunea de *a compătimi* şi rezultatul ei; părere de rău, milă faţă de starea, de suferinţele cuiva. — V. **compătimi.**

COMPĂTIMITÓR, -OÁRE, *compătimitori, -oare,* adj. Care simte sau manifestă compătimire faţă de cineva. — **Compătimi** + suf. *-tor.*

COMPENDIATÓR, -OÁRE, *compendiatori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care face un compendiu (**1**). [Pr.: *-di-a-*] — După fr. **compendiaire.**

COMPÉNDIU, *compendii,* s.n. **1.** Expunere sintetică a unei lucrări, a unei discipline sau a unei concepţii, conspect; publicaţie în care se face o asemenea expunere. **2.** (Tehn.; în forma *compendium)* Dispozitiv care se adaptează în faţa obiectivului cinematografic, pentru a permite operatorului să execute diferite trucaje tehnice pe film. [Var.: **compéndium** s.n.] — Din lat., fr. **compendium.**

COMPÉNDIUM s.n. v. **compendiu.**

COMPENSÁ, *compensez,* vb. I. **1.** Tranz. A înlocui ceva consumat sau cheltuit prin altceva (egal în valoare); a completa, a înlocui ceva insuficient cu altceva; a echilibra. F A îndrepta un rău printr-un bine; a răsplăti în mod corespunzător; a despăgubi. **2.** Tranz. (Fiz.) A micşora sau a anula efectul unei anumite acţiuni. **3.** Tranz. şi refl. (Med.) A face să-şi revină sau a-şi reveni la o stare de funcţionare normală, de echilibru. — Din fr. **compenser,** lat. **compensare.**

COMPENSÁBIL, -Ă, *compensabili, -e,* adj. Care poate fi compensat. — Din fr. **compensable.**

COMPENSÁRE, *compensări,* s.f. Acţiunea de *a (se) compensa* şi rezultatul ei. — V. **compensa.**

COMPENSÁT, -Ă, *compensaţi, -te,* adj. În stare de compensare; echilibrat. F (Med.) Care a revenit la o stare de funcţionare normală. — V. **compensa.**

COMPENSATÍV, -Ă, *compensativi, -e,* adj. Care stabilește o compensație, care compensează. — Din fr. **compensativ.**

COMPENSATÓR, -OÁRE, *compensatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care compensează; compensatoriu. F (Despre aparate, dispozitive sau mărimi) Care compensează un anumit efect în vederea menținerii unui anumit regim. **2.** S.n. Aparat, dispozitiv sau sistem cu care se efectuează o compensare sau se realizează o echilibrare. — Din fr. **compensateur.**

COMPENSATÓRIU, -IE, *compensatorii,* adj. Care compensează; compensator. F (Jur.) Care duce la repararea unei pagube. G *Daune compensatorii* = sumă de bani ce se plătește de către debitor creditorului pentru a-i acoperi pagubele rezultate din neexecutarea unei obligații. — Din fr. **compensatoire.**

COMPENSÁȚIE, *compensații,* s.f. Faptul de a compensa; *p. ext.* ceea ce servește pentru a compensa ceva. [Var.: **compensațiúne** s.f.] — Din fr. **compensation,** lat. **compensatio, -onis.**

COMPENSAȚIÚNE s.f. v. **compensație.**

COMPÉR, *comperi,* s.m. Prezentator al unui spectacol de estradă, de varietăți etc. — Din engl. **compeer.**

COMPERÁJ, *comperaje,* s.n. Prezentare a unui spectacol de estradă, de varietăți etc.; text care conține această prezentare. — Din fr. **compérage.**

COMPETÉNT, -Ă, *competenți, -te,* adj. **1.** Care este bine informat într-un anumit domeniu; care este capabil, care este în măsură să judece un anumit lucru. **2.** Care are atribuția, căderea, autoritatea legală să facă ceva; îndreptățit. [Var.: (înv.) **competínte** adj.] — Din fr. **compétent.**

COMPETÉNȚĂ, *competențe,* s.f. Capacitate a cuiva de a se pronunța asupra unui lucru, pe temeiul unei cunoașteri adânci a problemei în discuție; capacitate a unei autorități, a unui funcționar etc. de a exercita anumite atribuții. G Expr. *A fi de competența cuiva* = a intra în atribuțiile cuiva. *A-și declina competența* = a se declara lipsit de autoritate (legală) sau fără pregătirea necesară pentru a judeca o chestiune sau pentru a se pronunța într-o problemă. [Var.: **competínță** s.f.] — Din fr. **compétence.**

COMPETÍNTE adj. v. **competent.**

COMPETÍNȚĂ s.f. v. **competență.**

COMPETITÍV, -Ă, *competitivi, -e,* adj. **1.** Susceptibil de a suporta concurența. **2.** În care concurența este posibilă, unde se poate concura. — Din fr. **compétitif.**

COMPETITIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi competitiv. — **Competitiv** + suf. *-itate.*

COMPETITÓR, -OÁRE, *competitori, -oare,* s.m. și f. Concurent. [Var.: (înv.) **competițítor, -oáre** s.m. și f.] — Din fr. **compétiteur,** lat. **competitor.**

COMPETÍȚIE, *competiții,* s.f. Concurs, întrecere. — Din fr. **compétition.**

COMPETIȚIONÁL, -Ă, *competiționali, -e,* adj. De competiție. *Activitate competițională.* [Pr.: *-ți-o-*] — Din **competiție.**

COMPEȚITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **competitor.**

COMPILÁ, *compilez,* vb. I. Tranz. A aduna fapte sau păreri din operele diverșilor autori pentru a alcătui o lucrare nouă, fără o contribuție personală. — Din fr. **compiler,** lat. **compilare.**

COMPILÁRE, *compilări,* s.f. Acțiunea de *a compila* și rezultatul ei. — V. **compila.**

COMPILATÓR, -OÁRE, *compilatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care compilează, autor de compilații. **2.** S.n. (Cib.) Program utilitar de transformare a unui limbaj algoritmic în alt limbaj de programare. — Din fr. **compilateur,** lat. **compilator.**

COMPILÁȚIE, *compilații,* s.f. Lucrare, operă care cuprinde idei și fragmente din diverși autori, neprelucrate în mod personal. — Din fr. **compilation,** lat. **compilatio.**

COMPLÁCE vb. III v. **complăcea.**

COMPLĂCEÁ, *complác,* vb. II. Refl. A găsi o mulțumire completă în ceva; (peior.) a se mulțumi cu o anumită situație fără a încerca să o depășească. [Var.: **compláce** vb. III] — **Con[1]- + plăcea** (după fr. *complaire).*

COMPLĂCÉRE s.f. (Înv.) Amabilitate, complezență. — V. **complăcea.**

COMPLÉCT, -Ă adj. v. **complet[2].**

COMPLECTÁ vb. I v. **completa.**

COMPLECTAMÉNTE adv. v. **completamente.**

COMPLECTÁRE s.f. v. **completare.**

COMPLEMÉNT, *complemente,* s.n. **1.** Ceea ce se adaugă la ceva spre a-l întregi; complinire. **2.** Parte secundară a propoziției care determină un verb, un adjectiv sau un adverb. **3.** Substanță de natură proteică prezentă în serul sangvin și care participă la procesul imunității. — Din fr. **complément,** lat. **complementum.**

COMPLEMENTÁR, -Ă, *complementari, -e,* adj. Care complinește, care completează. G *Unghiuri complementare* = unghiuri care, prin însumare, formează un unghi de 90^0. *Culori complementare* = culori care, prin suprapunere, dau culoarea albă. [Var.: **complimentár, -ă** adj.] — Din fr. **complémentaire.**

COMPLEMENTARÍSM s.n. (Fil.) Teză fundamentală a empirismului logic constând în asocierea empirismului cu logicismul. — Din fr. **complémentarisme.**

COMPLEMENTARITÁTE s.f. Însușirea de a prezenta un caracter complementar, de a fi alcătuit din părți complementare. — Din fr. **complémentarité.**

COMPLEMENTARIZÁ, *complementarizez,* vb. I. Refl. (Rar) A deveni complementar la ceva. F A se întregi. — **Complementar** + suf. *-iza.*

COMPLÉT[1], *completuri,* s.n. (Franțuzism ieșit din uz) Bal popular; local de dans (în cartierele periferice ale unui oraș). — Probabil din **cuplet** (confundat, prin etimologie populară cu *complet[2]*).

COMPLÉT[2], -Ă (**1**) *compleți, -te,* adj., (**2, 3**) *completuri,* s.n., (**4**) adv. **1.** Adj. Care conține toate elementele necesare; căruia nu-i lipsește niciuna dintre părțile constitutive; întreg, desăvârșit, deplin, împlinit. G *Opere complete* = ediție cuprinzând toate operele unui scriitor. F (Despre un vehicul de transport în comun) Care are toate locurile ocupate; plin. **2.** S.n. (În sintagma) *Complet de judecată* = colectiv alcătuit din numărul legal de judecători (și asesori) care iau parte la soluționarea unui litigiu. **3.** S.n. (Ieșit din uz) Compleu. **4.** Adv. În întregime, cu desăvârșire. [Var.: **compléct, -ă** adj.] — Din fr. **complet,** lat. **completus.**

COMPLETÁ, *completez,* vb. I. Tranz. A întregi, a adăuga pentru a fi complet[2]. [Var.: **complectá** vb. I] — Din fr. **compléter.**

COMPLETAMÉNTE adv. (Livr.) În mod complet[2], cu desăvârșire. [Var.: **complectaménte** adv.] — Din it. **completamente,** fr. **complètement.**

COMPLETÁRE, *completări,* s.f. Acțiunea de *a completa* și rezultatul ei. F Ceea ce se adaugă pentru a completa. F Film scurt, secundar, care completează un program cinematografic. [Var.: **complectáre** s.f.] — V. **completa.**

COMPLETÁȘ, *completași,* s.m. (Înv.) Soldat care, după terminarea serviciului militar, era ținut în evidența armatei o anumită perioadă de timp, înainte de a fi trecut în rezervă. — **Completa** + suf. *-aș.*

COMPLETÁT, -Ă, *completați, -te,* adj. Care a devenit complet; întregit. — V. **completa.**

COMPLETITÚDINE s.f. (Log.) Proprietate a unui sistem ipotetic-deductiv în care orice propoziție supusă regulilor de deducție poate fi demonstrată. — Cf. fr. complétude.

COMPLETÍV, -Ă, *completivi, -e,* adj. (În sintagma) *Propoziție completivă* (și substantivat, f.) = propoziție subordonată care are rol de complement pe lângă verbul din altă propoziție. — Din fr. **complétive,** lat. **completivus.**

COMPLETIVITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi complet. — Din fr. **complétivité.**

COMPLÉU, *compleuri,* s.n. Costum de haine; obiect de îmbrăcăminte compus din două (sau mai multe) piese asortate; complet (**3**). — Din fr. **complet.**

COMPLÉX, -Ă, *complecși, -xe,* adj., s.n. **1.** Adj. Format din mai multe părți; care întrunește în sine mai multe laturi sau elemente diferite. F (Mat.) *Număr complex* = număr alcătuit prin însumarea unui număr real cu un număr imaginar. **2.** S.n. Întreg, unitate formată din mai multe părți, din mai multe elemente diferite; sistem care întrunește în sine mai multe laturi, care îmbrățișează mai multe domenii; combinare, asociere într-un tot a mai multor fenomene, stări de lucruri etc. F Ansamblu de construcții, de unități industriale, comerciale etc. cu funcții deosebite, grupate teritorial, care alcătuiesc un tot unitar servind aceluiași scop. G *Complex sportiv* = bază sportivă special amenajată pentru practicarea mai multor ramuri de sport. **3.** S.n. Ansamblu de tendințe, amintiri etc. (inconștiente) formate în copilărie pe baza anumitor relații familiale și sociale, care determină comportarea ulterioară a persoanei. G *Complex de inferioritate* = sentiment de neîncredere în forțele proprii, care se formează de obicei în copilărie, uneori în legătură cu o deficiență fizică sau psihică. (Psih.) *Complexul lui Oedip* = atașament erotic al copilului față de părintele de sex opus. — Din fr. **complexe,** lat. **complexus.**

COMPLEXÁT, -Ă, *complexați, -te,* adj. (Livr.) Stăpânit de complexe (**3**). — Din fr. **complexé.**

COMPLEXIFICÁ, *complexífic,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A face să devină sau a deveni (mai) complex. — **Complex** + suf. *-ifica.*

COMPLEXIFICÁRE, *complexificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) complexifica.* — V. **complexifica.**

COMPLEXIFICÁT, -Ă, *complexificați, -te,* adj. Care a devenit (mai) complex. — V. **complexifica.**

COMPLEXITÁTE s.f. Faptul de a fi complex, însușirea a ceea ce este complex. — Din fr. **complexité.**

COMPLEXIÚNE, *complexiuni,* s.f. (Rar) Totalitatea trăsăturilor psihofizice care caracterizează o persoană. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **complexion.**

COMPLEXUÁL, -Ă, *complexuali, -e,* adj. (Psih.) Referitor la complex (**3**), la natura emoțională a acestuia. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **complexuel.**

COMPLEZÉNT, -Ă, *complezenți, -te,* adj. Care este gata de a servi pe cineva, doritor de a face plăcere cuiva; serviabil, amabil. — Din fr. **complaisant.**

COMPLEZÉNȚĂ, *complezențe,* s.f. Faptul de a fi complezent; serviabilitate, amabilitate. — Din fr. **complaisance.**

COMPLIÁNȚĂ s.f. Mărime care indică gradul de elasticitate al unui sistem mecanic. [Pr.: *-pli-an-*] — Din engl. **compliance.**

COMPLICÁ, *complíc,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) încurca; a (se) agrava, a (se) înrăutăți. — Din fr. **compliquer.**

COMPLICÁRE, *complicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) complica.* — V. **complica.**

COMPLICÁT, -Ă, *complicați, -te,* adj. Alcătuit din (prea) multe elemente; greu de descurcat sau de înțeles; încurcat, încâlcit. — V. **complica.**

COMPLICÁȚIE, *complicații,* s.f. Faptul de a (se) complica; stare complicată, greu de descurcat; încurcătură, lucru care complică. F Stare patologică nouă (agravantă) care apare în cursul evoluției unei boli. [Var.**:** (înv.) **complicațiúne** s.f.] — Din fr. **complication.**

COMPLICAȚIÚNE s.f. v. **complicație.**

COMPLÍCE, *complici, -ce,* s.m. și f. Persoană care participă în mod secundar la săvârșirea unei infracțiuni sau, *p. ext.,* care înlesnește, tolerează, ascunde săvârșirea unei fapte reprobabile. — Din fr. **complice.**

COMPLICITÁTE, (rar) *complicități,* s.f. Participare secundară la săvârșirea unei infracțiuni; *p. ext.* tolerarea sau ascunderea unei abateri de la normele de conduită. — Din fr. **complicité.**

COMPLIMÉNT, *complimente,* s.n. **1.** Cuvânt de laudă, de măgulire, care exprimă o atitudine prietenească, de stimă, de respect sau de considerație. G Loc. adv. *Fără compliment* = fără exagerare, fără gândul de a măguli; pe față, sincer. **2.** (La pl.) Salutări trimise unei persoane prin intermediul cuiva ca expresie a politeții. **3.** Înclinare a capului sau a corpului în semn de salut respectuos; plecăciune, reverență. — Din fr. **compliment.**

COMPLIMENTÁ, *complimentez,* vb. I. Tranz. **1.** A exprima complimente (**1**). **2.** (Înv.) A saluta. — Din fr. **complimenter.**

COMPLIMENTÁR, -Ă adj. v. **complementar.**

COMPLIMENTÁRE, *complimentări,* s.f. Acțiunea de *a complimenta* și rezultatul ei. — V. **complimenta.**

COMPLINÍ, *complinesc,* vb. IV. Tranz. A completa, a împlini, a întregi. F (Înv.) A determina. — **Con[1]-** + [îm]**plini** (după *completa).*

COMPLINÍRE, *compliniri,* s.f. Acțiunea de *a complini* și rezultatul ei; întregire, împlinire, completare; (concr.) ceea ce complinește. — V. **complini.**

COMPLINITÓR, -OÁRE, *complinitori, -oare,* adj. Care complinește. — **Complini** + suf. *-tor.*

COMPLÓT, *comploturi,* s.n. Înțelegere secretă a câtorva persoane care uneltesc o acțiune împotriva unei persoane, a unui stat etc.; conspirație, conjurație. — Din fr. **complot.**

COMPLOTÁ, *complotez,* vb. I. Intranz. A urzi un complot. — Din fr. **comploter.**

COMPLOTÁȘ, -Ă, *complotași, -e,* s.m. și f. (Înv.) Complotist. — **Complot** + suf. *-aș.*

COMPLOTÍSM s.n. (Rar) Tactică de complotist. — **Complot** + suf. *-ism.*

COMPLOTÍST, -Ă, *complotiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care participă la un complot; complotaș. — **Complot** + suf. *-ist.*

COMPONÉNT, -Ă, *componenți, -te,* adj., s.n., s.f., s.m. **1.** Adj. Care intră ca parte într-un întreg; alcătuitor. F (Substantivat, f.) Element component (**1**). **2.** S.n. (Chim.) Fiecare dintre substanțele sau speciile moleculare ale unui sistem fizico-chimic. **3.** S.f. (Fiz.) Fiecare dintre vectorii în care se descompune un anumit vector și ale căror efecte însumate sunt echivalente cu efectul vectorului dat. **4.** S.n. pl. (Electron.; în sintagmele) *Componente active* = denumire generică pentru diode, tranzistoare, circuite integrate. *Componente pasive* = denumire generică pentru rezistoare, capacitoare etc. **5.** S.m. și f. Membru al unei echipe, al unei formații (sportive, coregrafice, muzicale etc.). — Din germ. **Komponente,** it. **componente.**

COMPONÉNȚĂ, *componențe,* s.f. Totalitatea elementelor care alcătuiesc o unitate; compoziție, alcătuire. — **Compon**[ent] + suf. *-ență* (după *absent-absență).*

COMPONÍST, -Ă, *componiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Compozitor. — Din germ. **Komponist.**

COMPONÍSTIC, -Ă, *componistici, -ce,* adj. Al unei compoziții muzicale, privitor la o compoziție muzicală. — **Componist** + suf. *-ic.*

COMPORTÁ, *compórt,* vb. I. **1.** Refl. A avea o anumită conduită. **2.** Tranz. A aduce cu sine; a necesita, a cere. — Din fr. **comporter.**

COMPORTAMÉNT, *comportamente,* s.n. **1.** Modalitate de a acționa și de a reacționa în anumite împrejurări sau situații; conduită, purtare, comportare. **2.** Ansamblul reacțiilor unui organism sau al unei colectivități animale ori umane la factorii de mediu; conduită (**2**). — Din fr. **comportement.**

COMPORTAMENTÁL, -Ă, *comportamentali, -e,* adj. De comportament. — Din fr. **comportemental.**

COMPORTAMENTÍSM s.n. (Livr.) Behaviorism. — **Comportament** + suf. *-ism.*

COMPORTAMENTÍST, -Ă, *comportamentiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al comportamentismului. — De la **comportamentism,** cu schimbarea sufixului.

COMPORTÁRE, *comportări,* s.f. Fel de a se comporta; comportament. — V. **comporta.**

COMPÓST, *composturi,* s.n. Îngrășământ agricol natural, rezultat în urma fermentării lente a diferitelor resturi vegetale și animale, amestecate cu unele substanțe minerale. — Din fr. **compost.**

COMPOSTÁ, *compostez,*vb. I. Tranz. **1.** A marca data cu compostorul. **2.** A perfora cu compostorul biletul de călătorie. — Din fr. **composter.**

COMPOSTÁRE, *compostări,* s.f. Acțiunea de *a composta.* — V. **composta.**

COMPOSTÁT, -Ă, *compostați, -te,* adj. (Despre bilete de călătorie) Care a fost marcat cu compostorul. — V. **composta.**

COMPOSTÓR, *compostoare,* s.n. **1.** Aparat mecanic, cu litere și cifre mobile, folosit pentru a imprima data și uneori numărul trenului (sau al altui vehicul) pe un bilet de călătorie. **2.** Aparat pentru perforat biletele în vehiculele de transport în comun cu autotaxare. — Din fr. **composteur.**

COMPÓT, *compoturi,* s.n. Produs alimentar preparat din fructe, proaspete sau uscate, fierte în apă cu zahăr. — Din fr. **compote.**

COMPOTIÉRĂ, *compotiere,* s.f. Vas în care se toarnă compotul pentru a fi servit la masă. [Pr.: *-ti-e-*] — **Compot** + suf. *-ieră.* Cf. fr. compotier.

COMPOUND s.n. **1.** Mod de grupare a două mecanisme, mașini etc. pentru a asigura funcționarea lor asociată. **2.** Masă electroizolantă constituită dintr-un amestec de materiale electroizolante organice. [Pr.: *-páŭnd*] — Cuv. engl.

COMPOUNDÁ, *compoundez,* vb. I. Tranz. (Elt.) A face operația de compoundare. [Pr.: *-paŭn-*] — Din engl. **compound.**

COMPOUNDÁRE s.f. Metodă de reglare a tensiunii la generatoare sau a turației la motoarele de curent continuu, care constă în excitarea suplimentară a mașinii cu un curent egal sau proporțional cu curentul din indus. [Pr.: *-paŭn-*] — Cf. compound.

COMPOUNDÁT, -Ă, *compoundați, -te,* adj. (În sintagma) *Grăsimi compoundate* = substanțe grase formate dintr-un amestec omogenizat de mai multe sorturi de grăsimi, substitute ale unturii de porc. [Pr.: *-paŭn-*] — V. **compounda.**

COMPOZÉE, *compozee,* s.f. Compozită. — Din fr. **composée.**

COMPOZÍT, -Ă, *compoziți, -te,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Alcătuit din elemente disparate, felurite, heteroclit. G *Ordinul compozit* (și substantivat, n.) = ordin arhitectonic antic, caracterizat în special prin capitelul cu volute și cu frunze de acantă, rezultat din combinarea capitelului ionic cu cel corintic. **2.** S.f. (La pl.) Familie de plante superioare, dicotiledonate, erbacee, rar lemnoase, cu frunze de obicei alterne, cu flori mici, simple și numeroase, dispuse în inflorescențe în formă de capitule și adesea cu latex în organele vegetative; compozee; (și la sg.) plantă din această familie. G (Adjectival) *Plantă compozită.* **3.** S.n. pl. (Tehn.) Materiale ce reunesc într-un singur produs unele elemente care, de obicei, nu se asociază în mod natural. — Din fr. **composite,** lat. **compositus.**

COMPOZITÓR, -OÁRE, *compozitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care compune lucrări muzicale. — Din fr. **compositeur.**

COMPOZÍȚIE, *compoziții,* s.f. **1.** Totalitatea elementelor care alcătuiesc o unitate; structură, compunere, alcătuire, componență. **2.** Operă, bucată, compunere artistică, în special muzicală. F Studiul regulilor de compunere a unei bucăți muzicale; totalitatea cunoștințelor muzicale care permite compozitorului să se exprime într-o formă artistică. **3.** Felul în care sunt dispuse elementele imaginii într-un tablou, astfel încât se se echilibreze între ele. F Gen de pictură, de sculptură, de desen reprezentând personaje în acțiune. **4.** Joc al unui actor care interpretează un rol bazându-se în primul rând pe trăsăturile distinctive ale personajului respectiv, cu calități fizice sau de vârstă deosebite de ale sale. **5.** Lucrare școlară pe o temă dată; compunere (**3**). **6.** Aliaj de cositor și plumb, folosit la căptușirea cuzineților lagărelor de alunecare. — Din fr. **composition,** lat. **compositio.**

COMPOZIȚIONÁL, -Ă, *compoziționali, -e,* adj. Privitor la compoziția unei opere de artă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **compoziție** (după *convențional, emoțional* etc.).

COMPREHENSÍBIL, -Ă, *comprehensibili, -e,* adj. Care se poate înțelege ușor; clar, inteligibil, limpede. — Din fr. **compréhensible,** lat. **comprehensibilis.**

COMPREHENSIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi comprehensibil. — Din fr. **compréhensibilité.**

COMPREHENSIÚNE s.f. **1.** Capacitate de a pătrunde, de a înțelege ceva; înțelegere, pătrundere. **2.** Conținut. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **compréhension,** lat. **comprehensio, -onis.**

COMPREHENSÍV, -Ă, *comprehensivi, -e,* adj. Care înțelege repede și corect; inteligent, pătrunzător. — Din fr. **compréhensif,** lat. **comprehensivus.**

COMPRÉS s.n. Text cules cât mai strâns, fără spații mari între rânduri. — Din germ. **Kompress.**

COMPRÉSĂ, *comprese,* s.f. Bucată împăturită de tifon sau de pânză, folosită pentru pansarea plăgilor sau pentru aplicarea unor substanțe pe o regiune bolnavă a corpului; prișniț. — Din fr. **compresse.**

COMPRESÍBIL, -Ă, *compresibili, -e,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Care își poate micșora volumul, care se comprimă când crește presiunea exterioară la care este supus; comprimabil. — Din fr. **compressible.**

COMPRESIBILITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a unui corp de a fi compresibil. — Din fr. **compressibilité.**

COMPRÉSIE s.f. v. **compresiune.**

COMPRESIÚNE, *compresiuni,* s.f. (Fiz.) **1.** Micșorare a volumului unui corp; comprimare. **2.** Fază de funcționare a unei mașini în timpul căreia fluidul din cilindrul unui motor este comprimat prin deplasarea unui piston în cilindru. **3.** Stare de solicitare a unei piese sub acțiunea a două forțe egale și de sens contrar. **4.** (Med.) Metodă de hemostază care constă într-o apăsare pe un vas cu leziuni. F Apăsare exercitată asupra unui organ de către o tumoră, un cheag de sânge etc. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **comprésie** s.f.] — Din fr. **compression,** lat. **compressio, -onis.**

COMPRESÍV, -Ă, *compresivi, -e,* adj. (Livr.) Care servește pentru a lega strâns. F Fig. Care restrânge, comprimă. — Din fr. **compressif,** engl. **compressive.**

COMPRESÓR, -OÁRE, *compresori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care comprimă. **2.** S.n. Mașină, cu piston și cu rotor, întrebuințată pentru ridicarea presiunii unui gaz. **3.** S.n. Cilindru metalic masiv, cu tracțiune animală sau mecanică, servind la tasarea terasamentelor, nivelarea șoselelor etc. **4.** S.n. (În sintagma) *Compresor de dinamică* = aparat electronic care realizează compresia dinamicii semnalelor electrice. **5.** S.n. (Med.) Instrument cu care se strânge un vas sanguin în timpul unei operații. — Din fr. **compresseur.**

COMPRIMÁ, *comprím,* vb. I. Tranz. **1.** A micșora volumul unui corp cu ajutorul unei presiuni exterioare; a presa. F Fig. A împiedica să se manifeste; a înăbuși. **2.** A restrânge, a reduce personalul unei întreprinderi — Din fr. **comprimer.**

COMPRIMÁBIL, -Ă, *comprimabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi comprimat. **2.** (Fiz.) Compresibil. — Din fr. **comprimable.**

COMPRIMÁRE, *comprimări,* s.f. Acțiunea de *a comprima.* — V. **comprima.**

COMPRIMÁT, -Ă, *comprimați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Condensat, redus (ca volum) prin presiune, prin presare. G *Aer comprimat* = aer supus unei presiuni mari și având diferite întrebuințări în industrie. **2.** S.n. Medicament de consistență solidă obținut prin reducerea acestuia în stare de pulbere și amestecarea cu un liant; pastilă, tabletă, bulin. — V. **comprima.**

COMPROMÍS[1], *compromisuri,* s.n. Înțelegere, acord bazat pe cedări reciproce; concesie. F Înțelegere între două sau mai multe persoane ori state de a supune unui arbitru rezolvarea litigiului dintre ele. — Din fr. **compromis.**

COMPROMÍS[2], -Ă, *compromiși, -se,* adj. **1.** (Despre oameni) Cu reputația pătată; discreditat. **2.** Primejduit, stricat. — V. **compromite.**

COMPROMISÓRIU, -IE, *compromisorii,* adj. (Livr.) Care este în legătură cu un compromis. G *Judecată compromisorie* = judecată pronunțată de arbitri. *Clauză compromisorie* = clauză a unui contract prin care se menționează că dificultățile survenite în executarea lui vor fi rezolvate de arbitri. — Din fr. **compromissoire.**

COMPROMÍTE, *compromít,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde buna reputație; a (se) discredita. **2.** Tranz. A pricinui un rău, a primejdui; a strica, a distruge. [Perf. s. *compromisei,* part. *compromis*] — Din fr. **compromettre,** lat. **compromittere.**

COMPROMÍTERE, *compromiteri,* s.f. Acțiunea de *a (se) compromite.* — V. **compromite.**

COMPROMIȚĂTÓR, -OÁRE, *compromițători, -oare,* adj. Care (poate) compromite pe cineva. — **Compromite** + suf. *-ător.*

COMPTOÁR s.n. v. **contoar.**

COMPULSÁ, *compulsez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A cerceta acte, documente; a aduna date, a strânge informații. — Din fr. **compulser,** lat. **compulsare.**

COMPULSÁRE, *compulsări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a compulsa.* — V. **compulsa.**

COMPÚNE, *compún,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre elementele unui întreg) A forma, a alcătui un întreg. F Refl. (Despre un întreg) A fi alcătuit, a consta din... **2.** A crea, a scrie, a redacta o operă literară, muzicală etc. [Perf. s. *compusei,* part. *compus*] — Din lat. **componere** (după *pune).*

COMPÚNERE, *compuneri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) compune* și rezultatul ei; alcătuire, îmbinare. **2.** (Concr.) Bucată literară sau muzicală; compoziție. **3.** (Concr.) Lucrare școlară pe o temă dată; compoziție (**5**). **4.** (Lingv.) Sistem de formare a cuvintelor prin alipirea mai multor cuvinte având drept rezultat un cuvânt nou. — V. **compune.**

COMPÚS, -Ă, *compuși, -se,* adj., s.m. **1.** Adj. Alcătuit din mai multe părți sau elemente; combinat. G (Muz.) *Măsură compusă* = măsură formată din fracțiuni ale măsurii simple. (Gram.) *Timp compus* = timp format cu ajutorul unui verb auxiliar. (Bot.) *Frunză compusă* = frunză cu limbul constituit din mai multe foliole, dispuse pe un ax principal. *Inflorescență compusă* = inflorescență constituită din mai multe inflorescențe simple. *Fruct compus* = fruct constituit din mai multe fructe concrescute pe aceeași axă. **2.** S.m. (Chim.) Combinație (**4**); corp compus (**1**). — V. **compune.**

COMPÚT, *computuri,* s.n. Calcul al timpului, făcut pentru a fixa data Paștilor și pentru a socoti calendarul bisericesc. — Din fr. **comput.**

COMPUTÁ, *computez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A scădea prevenția din durata unei condamnări. — Din fr. **computer.**

COMPUTÁRE, *computări,* s.f. (În sintagma) *Computarea prevenției* = scădere a perioadei de arest preventiv din timpul total al pedepsei privative de libertate la care e condamnată o persoană. — Din lat. **computare.**

COMPÚTER, *computere,* s.n. Calculator electronic; ordinator. [Pr.: *-pĭu-*] — Din engl. **computer.**

COMPUTERIZÁ, *computerizez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra cu ajutorul computerului. **2.** A introduce folosirea computerului în diverse domenii de activitate. [Pr.: *-pĭu-*] — Din engl. **computerize.**

COMPUTERIZÁRE, *computerizări,* s.f. Acțiunea de *a computeriza* și rezultatul ei. [Pr.: *-pĭu-*] — V. **computeriza.**

COMPUTERIZÁT, -Ă, *computerizați, -te,* adj. Cu activitate aflată sub controlul computerului. [Pr.: *-pĭu-*] — V. **computeriza.**

COMÚN, -Ă, *comuni, -e,* adj. **1.** Care aparține mai multora sau tuturor; care privește sau interesează pe mai mulți sau pe toți; de care se folosesc mai mulți sau toți; obștesc. G *Drept comun* = parte a dreptului care are aplicare generală (spre deosebire de dreptul care se aplică în domenii speciale). *Criminal de drept comun* = criminal care a comis o crimă obișnuită. *Substantiv comun* = substantiv care servește la indicarea obiectelor de același fel. *Factor comun* = număr cu care se înmulțesc toți termenii unei sume. *Divizor comun* = număr întreg care împarte exact mai multe numere întregi date. *Multiplu comun* = număr care e divizibil cu mai multe numere întregi date. *Cel mai mic multiplu comun* = cel mai mic număr întreg care se poate împărți exact prin mai multe numere întregi. *Numitor comun* = numitor care aparține mai multor fracții. *An comun* = an calendaristic. G Expr. *A face cauză comună cu cineva* = a lua partea cuiva într-o chestiune sau într-o discuție. *A nu avea nimic comun cu cineva (*sau *ceva)* = a nu avea nicio legătură cu cineva, a fi străin de... *A duce viață comună cu cineva* = a trăi sub același acoperiș; a conviețui. F (Substantivat, n.) Ceea ce aparține unei colectivități; ceea ce este alcătuit pe baze obștești. G Loc. adv. *În comun* = laolaltă, împreună. **2.** Obișnuit, normal, firesc; frecvent. G *Loc comun* = idee cunoscută de toată lumea, lucru știut; banalitate. G Expr. (Substantivat) *A ieși din comun* = a se prezenta ca ceva aparte, neobișnuit, deosebit de ceilalți. **3.** Banal, de rând; de proastă calitate. — Din fr. **commun,** lat. **communis.**

COMUNÁL, -Ă, *comunali, -e,* adj. Al comunei, privitor la comună. — Din fr. **communal,** lat. **communalis.**

COMUNÁRD, -Ă, *comunarzi, -de,* s.m. și f. Partizan, adept, membru al Comunei din Paris din 1871. — Din fr. **communard.**

COMÚNĂ, *comune,* s.f. **1.** Unitate de bază administrativ-teritorială, alcătuită din unul sau mai multe sate și condusă de un primar. F (În Evul Mediu) Așezare urbană în țările din Apusul Europei, dezvoltată în cadrul vechilor cetăți așezate pe marile drumuri comerciale și posedând o anumită autonomie. **2.** (În sintagma) *Comuna primitivă* = prima treaptă de dezvoltare a societății omenești, caracterizată prin munca în comun și prin împărțirea egală a bunurilor materiale. — Din fr. **commune.**

COMUNÉROS s.m. pl. **1.** Denumire a orașelor libere din Castilia, care s-au răsculat împotriva absolutismului regal în 1520. **2.** Denumire dată participanților la răscoala antispaniolă din 1871 din Noua Granadă (Columbia). **3.** Denumire dată curentului de stânga din revoluția spaniolă (1820–1823), care reprezenta interesele burgheziei mici și mijlocii. — Cuv. sp.

COMUNIÁNT, -Ă, *comunianți, -te,* s.m. și f. Persoană care primește comuniunea (**3**); persoană care face comuniunea. [Pr.: *-ni-ant*] — Din fr. **communiant.**

COMUNICÁ, *comúnic,* vb. I. **1.** Tranz. A face cunoscut, a da de știre; a informa, a înștiința, a spune. F Intranz. (Despre oameni, comunități sociale etc.) A se pune în legătură, în contact cu...; a vorbi cu... **2.** Intranz. A fi în

legătură cu..., a duce la... *Cămara comunică cu pivnița.* — Din fr. **communiquer.**

COMUNICÁBIL, -Ă, *comunicabili, -e,* adj. Care poate fi comunicat. — Din fr. **communicable,** lat. **communicabilis.**

COMUNICABILITÁTE s.f. Calitatea sau starea a ceea ce este comunicabil. — Din fr. **communicabilité.**

COMUNICÁNT[1], *comunicante,* adj. n. (Fiz.; în sintagma) *Vase comunicante* = sistem de tuburi sau de vase care comunică între ele, astfel încât un lichid turnat într-unul dintre tuburi trece și în celelalte, ridicându-se în toate la același nivel. — Din fr. **communicant.**

COMUNICÁNT[2], -Ă, *comunicanți, -te,* s.m. și f. Persoană care comunică ceva; *spec.* persoană care dă răspunsul la o anchetă lingvistică. — V. **comunica.**

COMUNICÁRE, *comunicări,* s.f. Acțiunea de *a comunica* și rezultatul ei. **1.** Înștiințare, știre, veste; raport, relație, legătură. **2.** Prezentare, într-un cerc de specialiști, a unei contribuții personale într-o problemă științifică. — V. **comunica.**

COMUNICÁT, *comunicate,* s.n. Înștiințare oficială specială, difuzată prin presă, radio etc., asupra unor evenimente importante de actualitate. F Buletin prin care comandamentul suprem al unei armate informează publicul în timp de război asupra operațiilor militare. — Din fr. **communiqué.**

COMUNICATÍV, -Ă, *comunicativi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care intră ușor în legătură cu ceilalți; sociabil. **2.** (Despre unele manifestări ale oamenilor) Care se transmite ușor de la o persoană la alta. — Din fr. **communicatif,** lat. **communicativus.**

COMUNICATIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi comunicativ. — **Comunicativ** + suf. *-itate.*

COMUNICÁȚIE, *comunicații,* s.f. **1.** Mijloc de comunicare între puncte diferite; legătură, contact. **2.** Sistem tehnic folosit pentru realizarea comunicației. **3.** (În sintagma) *Comunicații de masă* = totalitatea mijloacelor tehnice de comunicare a informațiilor (poștă, telegraf, telefon, radio, televiziune, cinema, publicații etc.). [Var.: (înv.) **comunicațiúne** s.f.] — Din fr. **communication,** lat. **communicatio, -onis.**

COMUNICAȚIÚNE s.f. v. **comunicație.**

COMUNÍSM s.n. **1.** Sistem social, politic și economic constituit pe principiul abolirii proprietății private și al instaurării proprietății colective asupra mijloacelor de producție și de schimb. **2.** Mișcare care dorește să implementeze acest sistem. **3.** Ideologie care promovează acest sistem. — Din fr. **communisme.**

COMUNÍST, -Ă, *comuniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de comunism, care se bazează pe principiile comunismului sau este caracteristic comunismului; privitor la comunism. **2.** S.m. și f. Membru al unui partid comunist. F Persoană cu convingeri comuniste. — Din fr. **communiste.**

COMUNITÁR, -Ă, *comunitari, -e,* adj. **1.** Care aparține comunității, care se referă la comunitate. **2.** Care se referă la Comunitatea Economică Europeană (devenită Uniunea Europeană), care aparține Comunității Economice Europene. — Din fr. **communitaire.**

COMUNITÁTE, (**2**) *comunități,* s.f. **1.** Faptul de a fi comun mai multor lucruri sau ființe; posesiune în comun. **2.** Grup de oameni cu interese, credințe sau norme de viață comune; totalitatea locuitorilor unei localități, ai unei țări etc. — **Comun** + suf. *-itate* (după fr. *communauté*). Cf. lat. communitas, -atis, it. comunitá.

COMUNIÚNE, *comuniuni,* s.f. **1.** Legătură puternică, unire strânsă. **2.** Unitate a celor care au aceeași credință. **3.** (Bis.) Împărtășanie, euharistie. [Pr.: *-ni-u-*] — Din fr. **communion,** lat. **communio, -onis.**

COMUTÁ, *comút,* vb. I. Tranz. **1.** A schimba legăturile unei porțiuni de circuit electric prin altele sau a modifica succesiv conexiunile mai multor circuite electrice. F A face racordarea unui circuit electric la rețea. **2.** (Jur.) A schimba o pedeapsă mai grea cu una mai ușoară. — Din lat. **commutare.**

COMUTÁBIL, -Ă, *comutabili, -e,* adj. Care poate fi comutat. — Din fr. **commutable.**

COMUTÁRE, *comutări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a comuta* și rezultatul ei. G (Jur.) *Comutarea pedepsei* = înlocuirea unei pedepse mai grele cu una mai ușoară. **2.** Particularitate a atenției unei persoane de a trece cu ușurință de la o activitate la alta. — V. **comuta.**

COMUTATÍV, -Ă, *comutativi, -e,* adj. Care prezintă comutativitate. — Din fr. **commutatif.**

COMUTATIVITÁTE s.f. Proprietate a unei relații sau a unei operații matematice de a fi independentă de ordinea elementelor pe care le conține. — **Comutativ** + suf. *-itate.*

COMUTATOÁRE, *comutatori,* s.f. Mașină electrică folosită pentru transformarea curentului alternativ în curent continuu și invers. — **Comuta** + suf. *-toare.*

COMUTATÓR, *comutatoare,* s.n. Dispozitiv pentru închiderea sau deschiderea rețelei prin care trece un curent electric sau pentru schimbarea direcției lui; întrerupător, șaltăr. — Din fr. **commutateur.**

COMUTÁȚIE, *comutații,* s.f. **1.** Totalitatea operațiilor, manuale sau automate, de conectare și de deconectare a liniilor în vederea realizării unei legături telefonice. **2.** Proces de schimbare rapidă a sensului sau a valorii curentului dintr-o secțiune a înfășurării indusului unei mașini electrice cu colector când lamelele la care este legată trec pe sub perii. — Din fr. **commutation.**

CON-[1] Element de compunere însemnând „împreună cu”, care servește la formarea unor substantive *(conșcolar, coreferent),* a unor verbe (*conlocui, convietui*) sau a unor adjective *(conațional).* [Var.: **co-**] — Din fr. **co(n)-.**

CON[2], *conuri,* s.n. **1.** Suprafață descrisă de o dreaptă care se deplasează sprijinindu-se pe o curbă închisă imobilă și pe un punct fix exterior. F Corp geometric mărginit de o asemenea suprafață și de un plan. **2.** (Geogr.; în sintagmele) *Con vulcanic* = formă de relief conică de dimensiunea unui munte, constituită în urma erupțiilor vulcanice, din lavă, cenușă etc. *Con de dejecție* = formă de relief în evantai, rezultată din acumularea materialului transportat de torenți acolo unde se micșorează panta; agestru. F (Fiz.) *Con de lumină* = fascicul de raze care pleacă dintr-un punct luminos și cade pe o suprafață. **3.** Fructul coniferelor, format dintr-un ax cu numeroși solzi lemnoși, care reprezintă florile mascule sau femele. — Din fr. **cône.**

CONABÍU, -ÍE, *conabii,* adj., s.n. **1.** Adj. (Înv.) Roșu-închis, de culoarea vișinei coapte; vișiniu. **2.** S.n. Culoare conabie (**1**). — Din tc. **kunebi.**

CONÁC, *conace,* s.n. **I. 1.** Casă boierească la țară, pe o moșie. **2.** Reședință a unui ispravnic sau a unui subprefect, a unui vizir sau a unui pașă; cartier oficial. **II.** (Înv.) **1.** Loc de popas; popas. **2.** Distanță de la un loc de popas la altul. **3.** Interval de timp egal cu o jumătate de zi. — Din tc. **konak.**

CONÁȘ s.m. v. **coconaș.**

CONAȚIONÁL, -Ă, *conaționali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care, în raport cu altă persoană, face parte din aceeași națiune. [Pr.: *-ți-o-*] — **Co(n)[1]- + național.**

CONĂCÁR, *conăcari,* s.m. (Reg.) Fiecare dintre cei doi flăcăi călări care însoțesc pe mire, în ziua nunții, când pleacă după mireasă; tânăr călare în alaiul nunții; colăcar. — Cf. c o l ă c a r.

CONĂCĂRÍE, *conăcării,* s.f. (Reg.) Orație de nuntă; urare făcută mirilor. — **Conăcar** + suf. *-ie.*

CONĂCÍ, *conăcesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A face popas, a poposi; a se odihni. F Tranz. A găzdui, a adăposti pe cineva. — Din **conac.**

CONĂCÍRE, *conăciri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a conăci*; popas. F Găzduire, adăpostire. — V. **conăci.**

CON BRÍO loc. adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu vervă, cu însuflețire. — Loc. it.

CONCASÁ, *concasez,* vb. I. Tranz. A sfărâma un material solid în bucăți mici cu ajutorul concasorului. — Din fr. **concasser.**

CONCASÁRE s.f. Acțiunea de *a concasa* și rezultatul ei. — V. **concasa.**

CONCASÓR, *concasoare,* s.n. Mașină de sfărâmat materiale dure, folosită în industriile extractive sau de prelucrare. — Din fr. **concasseur.**

CONCATENÁ, *concatenez,* vb. I. Tranz. A efectua o concatenare. — Din lat. **concatenare.**

CONCATENÁRE, *concatenări,* s.f. Acțiunea de *a concatena* și rezultatul ei. — V. **concatena.**

CONCATENÁȚIE, *concatenații,* s.f. **1.** (Lingv.) Înlănțuire a elementelor vecine, în plan sintagmatic. **2.** Înlănțuire retorică de anadiploze succesive; epiplocă. — Din fr. **concaténation.**

CONCÁV, -Ă, *concavi, -e,* adj. Care prezintă o scobitură; în formă de adâncitură. F (Înv.; despre formații militare) Dispus în semicerc. — Din fr. **concave,** lat. **concavus.**

CONCAVITÁTE, *concavități,* s.f. Scobitură, adâncitură a unui corp concav. — Din fr. **concavité.**

CÓNCĂ s.f. (Arhit.) Acoperământ în forma unei jumătăți de cupolă deasupra absidei altarului. — Din fr. **conque.**

CONCÉDE, *concéd,* vb. III. Tranz. (Livr.) A îngădui, a încuviința; a ceda un drept, un privilegiu etc. — Din fr. **concéder.**

CONCEDIÁ, *concediez,* vb. I. Tranz. **1.** A elibera dintr-o funcție, a îndepărta din serviciu, a da afară. **2.** (Rar) A îngădui cuiva să se retragă; a pofti pe cineva să iasă; a îndepărta. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **congédier.**

CONCEDIÉRE, *concedieri,* s.f. Acțiunea de *a concedia* și rezultatul ei; eliberare sau îndepărtare din serviciu. [Pr.: *-di-e-*] — V. **concedia.**

CONCÉDIU, *concedii,* s.n. Interval de timp determinat în care salariații sunt scutiți, în mod legal, de a veni la locul de muncă și a presta munca, primind pentru tot acest interval remunerația bănească cuvenită. *Concediu de odihnă. Concediu medical.* [Var.: (înv.) **congédiu** s.n.] — Cf. fr. c o n g é.

CONCENTRÁ, *concentrez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) strânge, a (se) acumula într-un singur loc; a (se) îndrepta spre un singur punct. **2.** Tranz. A chema vremelnic rezerviști sub arme în timp de pace, pentru completarea pregătirii militare sau în alt scop. F A strânge mai multe unități militare într-o anumită zonă. **3.** Refl. A-şi îndrepta întreaga atenție sau preocupare într-o singură direcție; a fi absorbit, preocupat de ceva. **4.** Tranz. (Chim.) A mări conținutul procentual al unui component într-o soluție sau într-un amestec. **5.** Tranz. A separa dintr-un minereu brut părțile bogate în minereuri utile de părțile sterile. — Din fr. **concentrer.**

CONCENTRÁRE, *concentrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) concentra* şi rezultatul ei. **2.** Însuşire a atenției de a se fixa asupra unui obiect, a unei probleme sau a unei activități. **3.** Operație de separare a mineralelor utile de cele sterile, utilizând metoda flotației, gravimetriei, magnetică etc. **4.** (Chim.) Operație de mărire a concentrației unui component dintr-un amestec sau dintr-o soluție. **5.** (Ec. pol.; în sintagmele) *Concentrarea producției* = comasare şi organizare a producției în întreprinderi din ce în ce mai mari. *Concentrarea capitalului* = creşterea capitalului prin acumulare. **6.** (În sintagma) *Lagăr de concentrare* = loc izolat în care sunt închise anumite persoane pentru activitatea politică considerată indezirabilă sau din motive rasiale. — V. **concentra.**

CONCENTRÁT[1], *concentrate,* s.n. **1.** Produs bogat în minerale utile, obținut prin concentrare (**3**). **2.** Produs alimentar caracterizat prin volum mic şi printr-un procent mare de substanțe hrănitoare, care poate fi consumat după ce a fost încălzit, fiert în apă etc. — Din fr. **concentré.**

CONCENTRÁT[2], -Ă, *concentrați, -te,* adj. **1.** Care are o concentrație mare. G *Furaje concentrate* = nutreturi de origine vegetală sau animală cu valoare nutritivă ridicată, bogate în proteine şi cu procent redus de apă. **2.** (Despre stil, limbaj) Concis. — V. **concentra.**

CONCENTRÁȚIE, *concentrații,* s.f. (Chim.) Cantitate de substanță dizolvată, conținută într-o anumită cantitate de solvent sau de soluție. — Din fr. **concentration.**

CONCENTRAȚIONÁR, -Ă, *concentraționari, -e,* adj. Privitor la lagărele de concentrare. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **concentrationnaire.**

CONCÉNTRIC, -Ă, *concentrici, -ce,* adj. (Despre linii sau figuri geometrice) Care au acelaşi centru. — Din fr. **concentrique.**

CONCÉPE, *concép,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A imagina, a proiecta, a gândi ceva nou. **2.** A-şi face o idee despre ceva; a pricepe, a înțelege. G Loc. adv. *De neconceput* = de neînțeles, de neimaginat; imposibil. **3.** A exprima în anumiți termeni, a formula într-un anumit fel. **II.** Intranz. (Despre o femeie) A rămâne însărcinată; a zămisli, a procrea. — Din lat. **concipere.**

CONCÉPERE, *conceperi,* s.f. Acțiunea de *a concepe;* imaginare, proiectare; creare; zămislire. — V. **concepe.**

CONCÉPT, *concepte,* s.n. **1.** Idee generală care reflectă corect realitatea; noțiune. **2.** Ciornă, schiță, bruion. — Din fr. **concept.**

CONCEPTÁCUL, *conceptacule,* s.n. Cavitate mică unde se formează gameții la unele criptogame. — Din fr. **conceptacle,** lat. **conceptaculum.**

CONCEPTÍBIL, -Ă, *conceptibili, -e,* adj. (Rar) De conceput. — **Concept** + suf. *-ibil.*

CONCEPTÍSM s.n. Şcoală literară spaniolă care se caracterizează prin rafinamentul excesiv al gândirii, cultul pentru alegorie şi erudiție scolastică. — Din fr. **conceptisme.**

CONCEPTUÁL, -Ă, *conceptuali, -e,* adj. Care ține de concept (**1**); abstract. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **conceptuel.**

CONCEPTUALÍSM s.n. Concepție filosofică scolastică, situată între nominalism şi realism, care recunoaşte existența mentală a generalului, a conceptelor. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **conceptualisme.**

CONCEPTUALÍST, -Ă, *conceptualişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Adept) al conceptualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **conceptualiste.**

CONCEPTUALIZÁ, *conceptualizez,* vb. I. Tranz. A transpune o teorie în concepte (**1**). [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **conceptualiser.**

CONCEPTUALIZÁRE, *conceptualizări,* s.f. Transpunere a unei teorii în concepte (**1**). [Pr.: *-tu-a-*] — V. **conceptualiza.**

CONCEPTUALIZÁT, -Ă, *conceptualizați, -te,* adj. Care a fost transpus în concepte (**1**). [Pr.: *-tu-a-*] — V. **conceptualiza.**

CONCÉPȚIE, *concepții,* s.f. **1.** Mod de a concepe, ansamblu de păreri, de idei cu privire la probleme filosofice, ştiințifice, tehnice, literare etc. G *Concepție despre lume* = viziune de ansamblu asupra existenței. **2.** Proces prin care ia ființă un nou individ animal, în urma fecundării ovulului de către un spermatozoid; procreare, zămislire. [Var.: **concepțiúne** s.f.] — Din fr. **conception,** lat. **conceptio, -onis.**

CONCEPȚIONÁL, -Ă, *concepționali, -e,* adj. Al concepției, de concepție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **conceptional.**

CONCEPȚIÚNE s.f. v. **concepție.**

CONCÉRN, *concerne,* s.n. Organizație complexă care reuneşte întreprinderi economice legate între ele prin activitatea lor, întreprinderile rămânând formal independente. — Din engl. **concern.**

CONCÉRT, *concerte,* s.n. **1.** Manifestare publică, spectacol în care sunt interpretate lucrări muzicale. F Piesă muzicală amplă scrisă pentru unul sau mai multe instrumente solistice, cu acompaniament de orchestră. G *Concert pentru orchestră* = lucrare orchestrală de virtuozitate. **2.** (Rar) Înțelegere, unire, acord între mai multe state sau persoane în vederea unui scop comun. — Din fr. **concert,** it. **concerto.**

CONCERTÁ, *concertez,* vb. I. Intranz. **1.** A da un concert (**1**). **2.** (Mai ales despre şefi de state, diplomați etc.) A se consulta, a schimba puncte de vedere pentru a cădea de acord asupra unui proiect comun, pentru a lua o atitudine, o măsură (politică) comună. — Din it. **concertare.**

CONCERTÁNT, -Ă, *concertanți, -te,* adj. Cu caracter de concert (**1**). G *Simfonie concertantă* = compoziție muzicală rezultată din îmbinarea simfoniei şi a concertului instrumental. *Voce concertantă* = voce principală cu caracter solistic-virtuoz într-un ansamblu coral. — Din fr. **concertant.**

CONCERTÁT, -Ă, *concertați, -te,* adj. Care este stabilit, hotărât împreună cu alții, care rezultă dintr-o înțelegere. — V. **concerta.**

CONCERTÍNĂ, *concertine,* s.f. Instrument muzical asemănător cu acordeonul, cu fețele laterale hexagonale. — Din fr. **concertina.**

CONCERTÍNO s.n. **1.** Compoziție muzicală mai redusă decât concertul. **2.** Nume dat grupului de instrumente solistice în concerto-grosso. — Cuv. it.

CONCERTÍST, -Ă, *concertişti, -ste,* s.m. şi f. Interpret care susține o activitate solistică de concert. — Din fr. **concertiste.**

CONCERTÍSTIC, -Ă, *concertistici, -ce,* adj. De concert, al concertului. — **Concert** + suf. *-istic.*

CONCERTMÁISTRU, *concertmaiştri,* s.m. Primul violonist (sau instrumentist) al unei orchestre simfonice, de cameră etc., care are şi rol de coordonare şi supraveghere. — **Concert** + **maistru** (după germ. *Konzertmeister).*

CONCÉRTO GRÓSSO, *concerti grossi,* s.n. Compoziție muzicală veche, de virtuozitate, care stă la baza concertului şi în care un mic grup de instrumente solistice cântă alternativ cu restul orchestrei. — Cuv. it.

CONCÉSIE, *concesii,* s.f. Îngăduință, cedare, renunțare (la ceva) în folosul sau în interesul altuia. — Din fr. **concession,** lat. **concessio.**

CONCESIONÁ, *concesionez,* vb. I. Tranz. A da în concesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din **concesiune.**

CONCESIONÁL, -Ă, *concesionali, -e,* adj. (Jur.) De concesiune, al concesiunii. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **concessionale.**

CONCESIONÁR, *concesionari,* s.m. Persoană (fizică sau juridică) care a obținut o concesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **concessionnaire.**

CONCESIONÁRE, *concesionări,* s.f. Faptul de *a concesiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **concesiona.**

CONCESIÚNE, *concesiuni,* s.f. Convenție prin care o persoană (fizică sau juridică) dobândeşte dreptul de a exploata anumite servicii publice sau anumite bunuri ale statului, în schimbul unor beneficii care revin acestuia din urmă. F Bunurile care formează obiectul acestei convenții. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **concession,** lat. **concessio, -onis.**

CONCESÍV, -Ă, *concesivi, -e,* adj. Care face concesii; îngăduitor. G *Propoziție concesivă* = propoziție subordonată care arată că, deşi există o piedică, acțiunea din propoziția regentă se realizează sau se poate realiza. *Conjuncție concesivă* = conjuncție care introduce o propoziție concesivă. — Din fr. **concessif,** lat. **concessivus.**

CONCETĂȚEÁN, -Ă, *concetățeni, -e,* s.m. şi f. Persoană considerată în raport cu alta care face parte din acelaşi stat sau din acelaşi oraş cu ea. — **Con[1]** + **cetățean** (după fr. *concitoyen*).

CONCHERÁNT, -Ă, *concheranți, -te,* adj. (Înv.) Cuceritor. — Din fr. **conquérant.**

CONCHÉTĂ, *conchete,* s.f. (Înv.) Cucerire. — Din fr. **conquête.**

CONCHÍDE, *conchíd,* vb. III. Tranz. şi intranz. A trage o concluzie, a încheia o expunere, o cercetare etc. [Perf. s. *conchisei,* part. *conchis*] — Din lat. **concludere** (după *închide*).

CONCHILIOLOGÍE s.f. Parte a zoologiei care se ocupă cu studiul scoicilor. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **conchyliologie.**

CONCHISTADÓR, *conchistadori,* s.m. Aventurier spaniol plecat să cucerească teritorii în America, imediat după descoperirea acestui continent. — Din fr. **conquistador** (<sp.).

CONCHÍSTĂ, *conchiste,* s.f. (Rar) Cucerire (amoroasă). F Femeie cucerită, sedusă. — Din it. **conquista.**

CONCI, *conciuri,* s.n. Coc[2]. F (Reg.) Cerc de lemn, de lână împletită etc., învelit în pânză sau într-o împletitură de păr, pe care, în unele regiuni de la țară, îl poartă femeile măritate pe creştetul capului, sub basma. — Din magh. **konty.**

CONCÍCLIC, -Ă, *conciclici, -ce,* adj. (Despre puncte) Care se află pe acelaşi cerc. — **Con[1]** + **ciclic.**

CONCILIÁ, *conciliez,* vb. I. Intranz. A pune de acord, a împăca, a înlătura divergențele, contradicțiile dintre două sau mai multe păreri, idei, doctrine

etc. F (Jur.) A încerca aplanarea sau evitarea unui litigiu prin împăcarea părților. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **concilier,** lat. **conciliare.**

CONCILIÁBUL, *conciliabule,* s.n. Consfătuire (secretă) între persoane care plănuiesc ceva. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **conciliabule,** lat. **conciliabulum.**

CONCILIÁNT, -Ă, *concilianți, -te,* adj. Împăciutor; care se lasă ușor înduplecat. [Pr.: *-li-ant*] — Din fr. **conciliant.**

CONCILIATÓR, -OÁRE, *conciliatori, -oare,* adj. Care tinde spre un acord, spre o împăcare a unor divergențe; care duce spre înțelegere între părți opuse. F (În politică) Care, în fața unor divergențe de ordin principial, caută o soluție de compromis, o linie de mijloc. F (Substantivat) Persoană care mijlocește o conciliere, împăciuitorist. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **conciliateur,** lat. **conciliator.**

CONCILIATÓRISM s.n. Atitudine, acțiune conciliatoare. F Împăciuitorism. [Pr.: *-li-a-*] — **Conciliator** + suf. *-ism.*

CONCILIÁȚIE, *conciliații,* s.f. Conciliere, împăcare. F Procedură de împăcare, în dreptul internațional, având ca scop înlăturarea conflictelor. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **conciliation,** lat. **conciliatio.**

CONCILIÉRE, *concilieri,* s.f. Împăcare, conciliație, unire, acord. G *Conciliere internațională* = mijloc de rezolvare pașnică a diferendelor dintre state, conform propunerilor făcute de o comisie a cărei organizare, componență și al cărei mod de lucru sunt stabilite prin acordul părților. [Pr.: *-li-e-*] — V. **concilia.**

CONCÍLIU, *concilii,* s.n. Adunare a reprezentanților înaltului cler catolic dintr-o provincie, dintr-o țară sau din întreaga lume, în care se iau hotărâri cu privire la chestiuni de dogmă, de morală sau de disciplină bisericească; sobor, sinod. — Din lat. **concilium.**

CONCÍNĂ, *concine,* s.f. Numele unui joc de cărți. — Din ngr. **kontsina.**

CONCÍS, -Ă, *concișI, -se,* adj. (Despre stil, opere literare etc.) Expus pe scurt, în puține cuvinte, concentrat, succint, laconic. — Din fr. **concis,** lat. **concisus.**

CONCITADÍN, -Ă, *concitadini, -e,* s.m. și f. Persoană considerată în raport cu alta care locuiește în același oraș cu ea; (rar) conorășean. — Din it. **concitadino.**

CONCÍZIE s.f. Calitatea de a fi concis; exprimare, formulare scurtă; laconism. [Var.: **conciziúne** s.f.] — Din fr. **concision,** lat. **concisio, -onis.**

CONCIZIÚNE s.f. v. **concizie.**

CONCLÁV, *conclave,* s.n. **1.** Sală în care matroanele romane își primeau musafirii apropiați. **2.** Adunare a cardinalilor întruniți pentru alegerea unui nou papă. F Fig. Adunare secretă. **3.** Sala în care se întrunește conclavul (**2**). — Din fr. **conclave.**

CONCLÚDE, *conclúd,* vb. III. Tranz. (Rar) A conchide, a încheia. — Din lat., it. **concludere.**

CONCLUDÉNT, -Ă, *concludenți -te,* adj. (Adesea adverbial) Care convinge; convingător. F (Log.) Pe baza căruia se poate trage o concluzie. — Din lat. **concludens, -ntis.**

CONCLÚZIE, *concluzii,* s.f. **1.** Încheiere a unui șir de judecăți; gândire dedusă dintr-o serie de argumente sau constatări. F Judecată nouă care rezultă din alte judecăți date și al cărei adevăr depinde de adevărul judecăților date. **2.** Ultima parte a unei expuneri sau a unei lucrări, care cuprinde rezultatele finale. G Expr. *A trage concluziile* = a rezuma ideile emise de participanți în cadrul unei dezbateri și a arăta consecințele care se impun în legătură cu problemele dezbătute. **3.** (Mat.) Judecată care confirmă datele unei teoreme pe baza demonstrației. **4.** (Jur., la pl.) Expunerile părților și ale procurorului într-un proces. G Expr. *A pune concluzii* = a formula pe scurt acuzarea (sau apărarea) într-un proces. [Var.: **concluziúne** s.f.] — Din fr. **conclusion,** lat. **conclusio, -onis.**

CONCLUZIONÁ, *concluzionez,* vb. I. Intranz. **1.** A trage concluzii. **2.** (Fam.) A încheia discuția. [Pr.: *zi-o-*] — Din **concluzie.**

CONCLUZIONÁRE, *concluzionări,* s.f. Faptul de *a concluziona.* — V. **concluziona.**

CONCLUZIÚNE s.f. v. **concluzie.**

CONCLUZÍV, -Ă, *concluzivi, -e,* adj. Care constituie o concluzie, care conchide. G (Gram.) *Propoziție concluzivă* = propoziție care exprimă o concluzie. *Conjuncție conclusivă* = conjuncție care introduce o propoziție concluzivă. [Scris și: *conclusív, -ă*] — Din fr. **conclusif.**

CONCOIDÁL, -Ă, *concoidali, -e,* adj. (Mat.) De concoidă. [Pr.: *-co-i-dal*] — Din fr. **conchoïde.**

CONCOÍDĂ, *concoide,* s.f. Curbă plană obținută dintr-o curbă dată, cu ajutorul unui punct fix și al unei secante care se rotește, sprijinindu-se pe punctul fix. — Din fr. **conchoïde.**

CONCOMITÉNT, -Ă, *concomitenți, -te,* adj. Care se petrece în același timp (cu altceva); simultan. — Din fr. **concomitant.**

CONCOMITÉNȚĂ, *concomitențe,* s.f. Simultaneitate a două sau mai multe acțiuni, fenomene, evenimente etc.; coexistență. — Din fr. **concomitance.**

CONCORDÁ, pers. 3 *concórdă,* vb. I. Intranz. A fi în acord, a corespunde, a se potrivi. — Din fr. **concorder,** lat. **concordare.**

CONCORDÁNT, -Ă, *concordanți, -te,* adj. Care concordă (cu...), care coincide, care se suprapune cu... F *Strate* (sau *formații*) *geologice concordante* = strate care s-au depus într-un proces continuu de sedimentare. — Din fr. **concordant.**

CONCORDÁNȚĂ, *concordanțe,* s.f. Acord, potrivire. G (Gram.) *Concordanța timpurilor* = corespondența timpurilor. — Din fr. **concordance.**

CONCORDÁT, *concordate,* s.n. **1.** Tratat încheiat de papă cu diferite state, pentru stabilirea statutului și privilegiilor Bisericii catolice în respectivele state. **2.** Contract încheiat sub controlul justiției, între un comerciant insolvabil și creditorii lui, prin care se acordă comerciantului reducerea sau amânarea plăților, spre a-i îngădui continuarea comerțului. — Din fr. **concordat.**

CONCORDATÁR, -Ă, *concordatari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Rar) De concordat. **2.** S.m. și f. Comerciant insolvabil care a obținut un concordat (**2**). — Din fr. **concordataire.**

CONCÓRDIE s.f. (Rar) Înțelegere; armonie. — Din lat. **concordia.**

CONCORDÍSM s.n. Concepție care caută să pună de acord învățătura biblică cu rezultatele științei. — Din fr. **concordisme.**

CONCORDÍST, -Ă, *concordiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care practică concordismul. — Din fr. **concordiste.**

CONCRESCÉNT, -Ă, *concrescenți, -te,* adj. **1.** (Bot.) Concrescut. *Petale concrescente.* **2.** (Med.; despre organe) Afectat de concrescență; cu concrescență. — Din fr. **concrescent.**

CONCRESCÉNȚĂ, *concrescențe,* s.f. Creștere împreună, unire patologică a două țesuturi, a două formații anatomice etc. — Din fr. **concrescence,** lat. **concrescentia.**

CONCRESCÚT, -Ă, *concrescuți, -te,* adj. (Despre fructe, semințe, țesuturi etc.) Care a crescut împreună, lipit unul de altul. — V. **concrește.**

CONCRÉȘTE, *concresc,* vb. III. A crește împreună. — Din lat. **concrescere.**

CONCRÉȘTERE, *concreșteri,* s.f. Acțiunea de *a concrește* și rezultatul ei. — V. **concrește.**

CONCRÉT, -Ă, *concreți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care poate fi perceput cu simțurile; real; care denumește obiecte perceptibile prin simțuri. G *Muzică concretă* = muzică realizată pe baza sunetelor concrete (muzicale sau zgomote) prelucrate cu aparatură electronică. F (Substantivat, n.) Categorie filosofică, opusă *abstractului*, care desemnează latura palpabilă, vizibilă a fenomenelor sau ansamblul desfășurării lor în timp și în spațiu. F Precis, bine determinat. — Din fr. **concret.**

CONCRETÉȚE s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este concret. — Din it. **concretezza.**

CONCRETITÚDINE s.f. (Rar) Concretețe. — De la **concret.**

CONCRETIZÁ, *concretizez,* vb. I. Tranz. A înfățișa în mod concret. F Tranz. și refl. A (se) materializa, a (se) realiza în mod practic. — Din fr. **concrétiser.**

CONCRETIZÁRE, *concretizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) concretiza* și rezultatul ei; înfățișare, prezentare concretă; materializare. F Operație mintală, opusă abstractizării, constând în legarea generalului de experiența senzorială. — V. **concretiza.**

CONCRETIZÁT, -Ă, *concretizați, -te,* adj. Care este realizat în mod practic; materializat. — V. **concretiza.**

CONCRETIZATÓR, -OÁRE, *concretizatori, -oare,* adj. (Rar) Care concretizează. — **Concretiza** + suf. *-tor.*

CONCREȚIONÁ, *concreționez,* vb. I. Refl. A suferi procesul de concreționare. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **concrétionner.**

CONCREȚIONÁR, -Ă, *concreționari, -e,* adj. Care prezintă concrețiuni. — [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **concrétionnaire.**

CONCREȚIONÁRE s.f. **1.** Operație de transformare, printr-un tratament termic, a unui conglomerat de pulberi de metale, metaloizi etc. într-un corp solid. **2.** Formare a concrețiunilor. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **concreționa.**

CONCREȚIÚNE, *concrețiuni,* s.f. Agregat mineral format prin depunerea materialului din soluții în jurul unui nucleu (roci, minerale etc.), în soluri sau în peșteri. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **concrétion,** lat. **concretio, -onis.**

CONCUBÍN, -Ă, *concubini, -e,* s.m. și f. Persoană care trăiește în concubinaj. — Din fr. **concubin,** lat. **concubinus.**

CONCUBINÁJ, *concubinaje,* s.n. Conviețuire a unui bărbat cu o femeie fără îndeplinirea formelor legale de căsătorie; căsătorie nelegitimă. — Din fr. **concubinage.**

CONCUPISCÉNT, -Ă, *concupiscenți, -te,* adj. (Livr.) Care are înclinare către plăceri senzuale, trupești; luxurios. — Din fr. **concupiscent,** it. **concupiscente.**

CONCUPISCÉNȚĂ s.f. (Livr.) Înclinare către plăceri senzuale, trupești; luxură. — Din fr. **concupiscence,** it. **concupiscenza.**

CONCURÁ, *concurez,* vb. I. **1.** Intranz. A participa la un concurs. **2.** Intranz. A tinde spre același rezultat, a duce spre același scop. **3.** Intranz., refl. și tranz. A (se) lupta pentru întâietate în comerț; a(-și) face concurență. — Din fr. **concourir,** lat. **concurrere.**

CONCURÉNT, -Ă, *concurenți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care face concurență alteia, care urmărește același rezultat, același scop. G *Drepte concurente* = drepte care se întâlnesc în același punct. **2.** (Persoană) care participă la un concurs sportiv. — Din fr. **concurrent.**

CONCURÉNȚĂ, *concurențe,* s.f. **1.** Trăsătură esențială a economiei de piață, care reflectă rivalitatea, disputa dintre agenții economici de a produce și vinde bunuri și servicii similare sau substituibile în condițiile cele mai avantajoase pentru ei. **2.** Întrecere, rivalitate într-un domeniu de activitate. G Expr. *A face concurență cuiva* = a căuta să întrecă pe cineva, țintind spre același scop. **3.** (Geom.) Proprietate a dreptelor concurente. G *Punct de concurență* = punct de intersecție a dreptelor concurente. — Din fr. **concurence.**

CONCURENȚIÁL, -Ă, *concurențiali, -e,* adj. În care intervine sau poate interveni concurența. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **concurentiel.**

CONCÚRGE, *concúrg,* vb. III. Intranz. (Înv.) **1.** A se întâlni într-un punct, venind din mai multe direcții. **2.** A contribui la înfăptuirea unei opere; a colabora. **3.** A concura. — Din lat. **concurrere** (după *curge).*

CONCÚRS, *concursuri,* s.n. **1.** Întrecere (sportivă) finalizată cu întocmirea unui clasament și cu acordarea unor premii celor mai buni dintre participanți. **2.** Examen pentru dobândirea, în ordinea clasificării, a unui post, a unei catedre, a unei burse etc. sau pentru admiterea într-o instituție de învățământ. **3.** Ajutor, sprijin, colaborare. G *Concurs de împrejurări* = totalitatea împrejurărilor care se întâlnesc într-un anumit moment; conjunctură. G Loc. vb. *A da* (cuiva) *concursul* = a ajuta (pe cineva). *A-și da concursul* (la ceva) = a contribui (la ceva), a colabora (la ceva). — Din fr. **concours,** lat. **concursus.**

CONCUSIÚNE, *concusiuni,* s.f. (Rar) Extorcare făcută de un agent al fiscului; oprimare fiscală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **concussion,** lat. **concussio, -onis.**

CONDÁC[1], *condace,* s.n. Cântec bisericesc scurt prin care se aduc laude unui sfânt sau se arată însemnătatea unei sărbători. — Din sl. **kondakŭ.**

CONDÁC[2], *condace,* s.n. Braț de fierăstrău cu ramă, folosit pentru tăierea lemnului. [Pl. și: *condacuri*] — Et. nec.

CONDAMNÁ, *condámn,* vb. I. Tranz. **1.** A osândi printr-o sentință judecătorească, a pronunța o condamnare. **2.** A-și exprima dezaprobarea în legătură cu un fapt sau cu o persoană; a învinui, a blama, a ponegri, a vești. **3.** A considera un bolnav pierdut, fără nicio speranță de salvare. **4.** A astupa, a închide definitiv o fereastră, o ușă etc.; a bloca. — Din fr. **condamner.**

CONDAMNÁBIL, -Ă, *condamnabili, -e,* adj. Care merită să fie condamnat, dezaprobat; reprobabil. — Din fr. **condamnable.**

CONDAMNÁRE, *condamnări,* s.f. Faptul de *a condamna.* **1.** Obligație impusă unei persoane, prin judecată, de a da, de a face sau de a nu face ceva. F Aplicare, prin judecată, a unei sancțiuni penale; osândă la care este supus cineva. **2.** Dezaprobare severă; blam. — V. **condamna.**

CONDAMNÁT, -Ă, *condamnați, -te,* s.m. și f. Persoană osândită printr-o sentință judecătorească. — V. **condamna.**

CONDÉI, *condeie,* s.n. **1.** Unealtă de scris în formă de bețișor, la care se adaptează o peniță; toc. G *Mânuitor de condei* = scriitor (talentat). G Expr. *Ca din condei* = regulat, ordonat, frumos. *A trage condeiul* = a încărca la socoteală. *Dintr-un condei* sau *dintr-o trăsătură de condei* = dintr-odată. F (Înv.) Nume dat unor instrumente cu care se scria. F Creion pentru înnegrirea sprâncenelor. **2.** Fig. Mod de a scrie bine, îndemânare la scris, talent scriitoricesc. G Expr. *A avea condei* = a scrie ușor (și bine), a avea talent la scris. *A o aduce bine din condei* = a vorbi sau a scrie cu meșteșug; a ieși din încurcătură printr-o întorsătură pricepută a frazei. **3.** Par lung care, împreună cu lopata, formează cârma plutei. — Din ngr. **kondíli.**

CONDEIÁȘ, *condeiașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *condei* (**1**). [Pr.: *-de-iaș*] — **Condei** + suf. *-aș.*

CONDEIÉR, *condeieri,* s.m. (Rar) Scriitor (mai puțin talentat). [Pr.: *-de-ier*] — **Condei** + suf. *-ar.*

CONDÉNS s.n. **1.** Rezultat al condensării vaporilor. **2.** Fenomen de infiltrare a condensului (**1**) de apă în combinație cu unele specii de ciuperci în pereții locuințelor. — Din **condensare** (derivat regresiv).

CONDENSÁ, *condensez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre vapori) A se transforma în lichid, prin răcire și) comprimare. F A acumula electricitate. **2.** Tranz. și refl. A (se) face mai dens. F Tranz. Fig. A scurta exprimarea; a comprima, a prescurta. — Din fr. **condenser,** lat. **condensare.**

CONDENSÁBIL, -Ă, *condensabili, -e,* adj. Care poate fi condensat. — Din fr. **condensable.**

CONDENSÁRE, *condensări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) condensa.* **2.** (Chim.; în sintagma) *Reacție de condensare* = reacție între doi compuși chimici din care rezultă un produs cu greutate moleculară mai mare. — V. **condensa.**

CONDENSÁT, -Ă, *condensați, -te,* adj. Dens, comprimat. G *Lapte condensat* = lapte conservat sub formă de pastă moale sau de praf. — V. **condensa.**

CONDENSATÓR, *condensatoare,* s.n. **1.** Aparat care servește la lichefierea unei mase de vapori în vederea recuperării lichidului din care au provenit sau a eliminării unor componenți volatili. **2.** Sistem de două conductoare separate printr-un mediu izolant sau prin vid, servind la acumularea de electricitate statică. G *Condensator variabil* = condensator a cărui capacitate poate fi variată prin deplasarea relativă a armăturilor lui. — Din fr. **condensateur.**

CONDENSÓR, *condensoare,* s.n. Dispozitiv al unui instrument optic care servește la concentrarea și dirijarea luminii într-o direcție determinată. — Din fr. **condenseur.**

CONDESCENDÉNT, -Ă, *condescendenți, -te,* adj. Care are o atitudine plină de respect sau de bunăvoință față de cineva; respectuos, amabil. — Din fr. **condescendant.**

CONDESCENDÉNȚĂ, *condescendențe,* s.f. Purtare plină de considerație și de bunăvoință față de cineva; respect, amabilitate, deferență. F (Peior.) Aer de superioritate, infatuare, aroganță. — Din fr. **condescendance.**

CONDESCÍNDE, *condescínd,* vb. III. Intranz. (Rar) A consimți de complezență; a ceda, a cădea de acord în mod formal; a catadixi. — Din fr. **condescendre.**

CONDICÁR, *condicari,* s.m. (Înv.) Persoană care scria sau avea în păstrare condicile; arhivar. — **Condică** + suf. *-ar.*

CÓNDICĂ, *condici,* s.f. **1.** Registru, catastif. G Expr. *A trece la* (sau *în*) *condică* (pe cineva) = a ține minte (pe cineva) pentru a se răzbuna. **2.** (Înv.) Colecție de legi, decrete etc.; cod. — Cf. ngr. k ó d i k, acuz. k ó d i k a.

CONDICĂREÁSĂ, *condicărese,* s.f. (Înv.) Soție de condicar. — **Condicar** + suf. *-easă.*

CONDICÚȚĂ, *condicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *condică* (**1**). F (În trecut) Carnet destinat personalului casnic, în care se nota identitatea purtătorului, locurile unde a fost angajat etc. F (În trecut) Legitimație a prostituatelor profesioniste, unde erau înregistrate vizele medicale de control împotriva bolilor venerice. — **Condică** + suf. *-uță.*

CONDÍL, *condili,* s.m. (Anat.; adesea cu determinări care indică locul de articulare) Proeminență rotundă la extremitatea unor oase. — Din fr. **condyle.**

CONDIMÉNT, *condimente,* s.n. Nume dat unor substanțe (picante) de origine minerală, vegetală, animală sau de sinteză care, adăugate unor produse alimentare, le conferă un gust sau o aromă specifică, plăcută; ingredient, mirodenie, băcănie. — Din fr. **condiment,** lat. **condimentum.**

CONDIMENTÁ, *condimentez,* vb. I. Tranz. A da gust mâncării prin adăugare de condimente, a pune condimente în mâncare. — Din **condiment.**

CONDIMENTÁR, -Ă, *condimentari, -e,* adj. (Rar) Folosit drept condiment. — Din fr. **condimentaire.**

CONDIMENTÁRE, *condimentări,* s.f. Acțiunea de *a condimenta.* — V. **condimenta.**

CONDIMENTÁT, -Ă, *condimentați, -te,* adj. (Despre mâncări, alimente) Care conține (multe) condimente. — V. **condimenta.**

CONDISCÍPOL, *condiscipoli,* s.m. (Rar) Coleg de studiu, de învățătură (la un anumit dascăl). — Din fr. **condisciple,** lat. **condiscipulus.**

CONDÍȚIE, *condiții,* s.f. **1.** Fapt, împrejurare de care depinde apariția unui fenomen sau care influențează desfășurarea unei acțiuni, putând-o frâna sau stimula. **2.** (La pl.) Împrejurările în care se petrece un fenomen. G *Condiții de mediu* = totalitatea factorilor de mediu biotici și abiotici în care trăiește o ființă. **3.** Clauză a unei înțelegeri, a unei convenții, a unor negocieri etc. *Condițiile tratatului de pace.* G Loc. adj. și adv. *Fără condiții* = fără pretenții. G Loc. conj. *Cu condiția (să)...* = numai în cazul că..., cu obligația (să...) **4.** (Jur.) Eveniment viitor și nesigur de care depinde nașterea sau stingerea unui drept, a unei obligații. F Situație juridică a unei persoane. **5.** Situație socială a cuiva. **6.** (Sport: în sintagma) *Condiție fizică* = stare a unui sportiv din punct de vedere fizic și al pregătirii sale. — Din fr. **condition.**

CONDIȚIONÁ, *condiționez,* vb. I. Tranz. **1.** A constitui condiția de care depinde ceva; a fi cauza unui lucru, a provoca ceva. **2.** A limita valabilitatea unui act printr-o condiție, a face să depindă executarea lui de o condiție, a-l supune uneia sau mai multor condiții. F A admite un lucru cu anumite condiții, sub rezerva îndeplinirii unei anumite obligații. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conditionner.**

CONDIȚIONÁL, -Ă, *condiționali, -e,* adj. Care este supus unei condiții; care cuprinde o condiție. G (Psih.) *Excitant condițional* = excitant care,

sincronizat în mai multe repetiții cu un reflex înnăscut, sfârșește prin a da naștere singur unui efect (motor, secretor etc.) identic cu al acestui reflex, determinând astfel formarea unui reflex condiționat. (Gram.) *Propoziție condițională* = propoziție subordonată care exprimă o acțiune de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii din propoziția regentă. *Mod condițional* = mod personal care exprimă o acțiune a cărei realizare depinde de îndeplinirea unei condiții. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conditionnel.**

CONDIȚIONALÍSM s.n. (Fil.) Tendință de a identifica și înlocui cauza cu condițiile în care apar sau există fenomenele. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conditionnalisme.**

CONDIȚIONÁRE, *condiționări,* s.f. Acțiunea de *a condiționa.* **1.** Stabilire a unui raport de dependență. **2.** Operație prin care un material, un produs etc. se aduc într-o anumită stare de umiditate, de temperatură, de puritate etc. G *Condiționarea aerului* = climatizare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **condiționa.**

CONDIȚIONÁT, -Ă, *condiționați, -te,* adj. Care îndeplinește anumite condiții; care este făcut (sau supus) unor anumite condiții date. G *Aer condiționat* = aer menținut prin instalații speciale în condiții optime de temperatură, umiditate și puritate. (Psih.) *Reflex condiționat* = reflex dobândit în cursul vieții, în urma asocierii repetate a unui excitant oarecare cu un excitant care provoacă un reflex înnăscut. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conditionné.**

CONDOLEÁNȚE s.f. pl. Cuvinte de regret, de compasiune, pentru o persoană căreia i-a murit cineva apropiat. [Pr.: *-le-an-*] — Din fr. **condoléances.**

CONDOMÍNIU, *condominii,* s.n. Exercitare a suveranității asupra aceluiași teritoriu de către două sau mai multe state. F *P. ext.* Teritoriu supus unui astfel de regim. [Pr.: *-niu*]. — Din fr. **condominium.**

CONDÓR, *condori,* s.m. Cel mai mare vultur, cu capul și cu gâtul golaș, complet mut, care trăiește în munții Americii de Sud *(Sarcorhamphus gryphus).* [Acc. și: *cóndor*] — Din fr. **condor.**

CONDOTIÉR, *condotieri,* s.m. (Înv.) Căpetenie de mercenari care se angajau în serviciul unui oraș, al unui principe sau al papii, în Italia. [Pr.: *-ti-er*] — Din it. **condottiere.**

CONDRÍNĂ, s.f. (Biol.) Substanță fundamentală a țesutului cartilaginos. — Din fr. **chondrine.**

CONDRÍTĂ, *condrite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a unui cartilaj. — Din fr. **condrite.**

CONDROBLÁST, *condroblaste,* s.n. (Biol.) Celulă cartilaginoasă tânără. — Din fr. **chondroblaste,** engl. **chondroblast.**

CONDROCÍT, *condrocite,* s.n. (Biol.) Celulă cartilaginoasă matură. — Din engl. **chondrocyte.**

CONDROÍD s.n. v. **condroidă.**

CONDROÍDĂ, *condroide,* s.f. Substanță complexă, compusă din proteine în amestec cu polizaharide și care intră în structura cartilajelor. [Var.: **condroíd** s.n.] — Din fr. **condroïde.**

CONDRÓM, *condroame,* s.n. Tumoare benignă cartilaginoasă. — Din fr. **condrome.**

CONDRÓNIU s.m. Plantă erbacee cu tulpina și frunzele lanceolate rigide, cu flori purpurii sau galbene, care crește prin livezi și prin semănături (*Melampyrum arvense*). — Et. nec.

CONDROSARCÓM, *condrosarcoame,* s.n. (Med.) Tumoare malignă a țesutului cartilaginos. — Din fr. **chondrosarcome,** engl. **chondrosarcoma.**

CONDUCĂTÓR, -OÁRE, *conducători, -oare,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care conduce; de conducere. **2.** (Despre corpuri, în sintagma) *Bun* (sau *rău) conducător de căldură* (sau *de electricitate)* = Care prezintă (sau nu) conductibilitate. **II.** S.m. și f. Persoană sau organ care conduce un stat, un partid, o organizație, o instituție, o întreprindere etc. — **Conduce** + suf. *-ător.*

CONDÚCE, *condúc,* vb. III. **1.** Tranz. A îndruma un grup de oameni, o instituție, o organizație etc., având întreaga răspundere a muncii în domeniul respectiv. F Fig. A dirija o discuție, o dezbatere etc. **2.** Refl. A se orienta după..., a se comporta după... **3.** Tranz. A însoți pe cineva. **4.** Tranz. A dirija mersul unui vehicul, al unei mașini etc. **5.** Fiz. (Despre corpuri) A transmite un fluid, o cantitate de căldură, de electricitate etc. [Perf. s. *condusei,* part. *condus*] — Din lat. **conducere.**

CONDÚCERE, *conduceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) conduce;* activitatea conducătorului. F (Concr.) Persoană sau colectiv care conduce. — V. **conduce.**

CONDÚCT, *conducte,* s.n. Formație anatomică cu aspect de canal sau de tub. — Din germ. **Kondukt.**

CONDUCTÁNȚĂ, *conductanțe,* s.f. Mărime egală cu raportul dintre intensitatea curentului electric continuu care străbate un conductor și tensiunea continuă aflată la capetele sale. — Din fr. **conductance.**

CONDÚCTĂ, *conducte,* s.f. Țeavă, ansamblu de țevi din metal, beton, lemn etc. sau instalație destinate transportului fluidelor sau materialelor pulverulente. G *Conductă electrică* = conductor sau ansamblu de conductoare electrice de metal și cu lungime mare, folosit pentru efectuarea legăturilor conductive în instalațiile electrice. — Din lat. **conductus.**

CONDUCTÍBIL, -Ă, *conductibili, -e,* adj. (Rar) Care prezintă conductibilitate. — Din fr. **conductible.**

CONDUCTIBILITÁTE s.f. Proprietate a corpurilor de a transmite căldura, electricitatea etc.; conducție. G *Conductibilitate electrică* = proprietate a unor corpuri de a putea fi străbătute de curent electric sub acțiunea unei diferențe de potențial. *Conductibilitate termică* = proprietate a unor corpuri de a putea fi străbătute de un flux de căldură sub acțiunea unei diferențe de căldură. — Din fr. **conductibilité.**

CONDUCTÍV, -Ă, *conductivi, -e,* adj. Referitor la conductibilitatea electrică. G *Legătură conductivă* = legătură între două elemente de circuit electric, realizată prin intermediul unui conductor electric, al unui aparat de conectare sau al unui conector; legătură galvanică. — Din fr. **conductive.**

CONDUCTIVITÁTE s.f. Valoarea rezistenței specifice electrice a unui conductor. — Din fr. **conductivité.**

CONDUCTOMETRÍE s.f. Metodă electrochimică de analiză bazată pe modificarea conductivității soluției analizate. — **Conductivitate** + **-metrie.**

CONDUCTOMÉTRU, *conductometre,* s.n. Dispozitiv folosit pentru determinarea conductivității soluțiilor. — Din fr. **conductomètre.**

CONDUCTÓR, -OÁRE, *conductori, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **1.** Adj., s.n. (Corp sau material) care prezintă conductibilitate electrică sau conductibilitate termică. G *Conductor electric* = piesă cu conductanță mare, folosită pentru realizarea circuitelor electrice prin legături conductive. **2.** S.m. și f. Lucrător la calea ferată care controlează biletele călătorilor și supraveghează ordinea în vagoane. F (Rar) Vatman; șofer. F Supraveghetor și diriguitor al unei echipe de lucrători; șef de echipă. **3.** S.m. și f. (Înv.) Călăuză. — Din fr. **conducteur,** lat. **conductor.**

CONDÚCȚIE, *conducții,* s.f. Conductibilitate. — Din fr. **conduction.**

CONDUÍTĂ, *conduite,* s.f. **1.** Fel de a se purta, comportare; manieră. **2.** Comportament. — Din fr. **conduite.**

CONDUPLICÁT, -Ă, *conduplicați, -te,* adj. (Bot.; despre organe) Îndoit în lungime, în două jumătăți suprapuse. — Din fr. **condupliqué.**

CONDUPLICÁȚIE, *conduplicații,* s.f. **1.** (Bot.) Stare a unui organ conduplicat. **2.** Repetiție a unui cuvânt la sfârșitul sau la începutul unei fraze. — Din fr. **conduplication.**

CONDÚR, *conduri,* s.m. **1.** (Înv.) Pantof femeiesc cu toc înalt, împodobit adesea cu broderii. **2.** Compus: (Bot.) *condurul-doamnei* = plantă ornamentală agățătoare, cu flori mari, galbene-roșcate și cu un pinten drept; călțunaș, conduraș (**2**) *(Tropaeolum majus).* — Din tc. **kundura.**

CONDURÁȘ, *condurași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *condur* (**1**). **2.** (Bot.) Condurul-doamnei. — **Condur** + suf. *-aș.*

CONECTÁ, *conectez,* vb. I. Tranz. A uni, a lega, a conexa două sau mai multe conducte electrice. — Din fr. **connecter,** lat. **connectere.**

CONECTÁBIL, -Ă, *conectabili, -e,* adj. Care se poate conecta. — Din fr. **conectable.**

CONECTÁRE, *conectări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a conecta;* conexiune. **2.** Operație de montaj prin care o mașină, un aparat sau un dispozitiv electric este legat într-un circuit sau la o rețea electrică. G *Aparat de conectare* = aparat electric folosit pentru închiderea sau deschiderea unui circuit electric. — V. **conecta.**

CONECTÍV, -Ă, *conectivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate fi conectat. **2.** S.n. (Bot.) Parte a anterei care suportă și reunește sacii polenici. **3.** S.n. (Mat.) Legătură prin intermediul căreia din variabile separate iau naștere expresii; operator, functor, conector (**3**). **4.** S.n. (Gram.) Cuvânt de relație în propoziție sau în frază; conector. — Din fr. **connectif,** lat. **connectivus.**

CONECTÓR, -OÁRE, *conectori, -oare,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care conectează, care leagă. **2.** S.n. Piesă cu ajutorul căreia se stabilește o legătură conectivă. **3.** S.n. Conectiv (**3**). **4.** S.m. Operator logic; functor. — Din fr. **connecteur.**

CONETÁBIL, *conetabili,* s.m. Comandant suprem al armatelor regale din Franța, în Evul Mediu. — Din fr. **connétable.**

CONÉȚ s.n. (Înv. și reg.) **1.** Sfârșit. G Expr. *A face* (sau *a pune*) *cuiva conețul* = a pune cuiva capăt zilelor, a omorî. **2.** Șotie, boroboață. — Din sl. **konĭcĭ.**

CONÉX, -Ă, *conecși, -xe,* adj. Care se găsește în legătură cu ceva, care însoțește ceva, care merge împreună cu ceva. — Din fr. **connexe,** lat. **connexus.**

CONEXÁ, *conexez,* vb. I. Tranz. (Rar) A lega împreună, a alătura, a grupa lucruri sau chestiuni de aceeași natură; a reuni. — Din **conexiune.**

CONEXÁRE, *conexări,* s.f. Acțiunea de *a conexa* și rezultatul ei. F (Jur.) A uni pentru a fi soluționate împreună, în același dosar, două sau mai multe pricini între care există conexitate. — V. **conexa.**

CONEXITÁTE, *conexități,* s.f. Conexiune. F (Jur.) Raport între două sau mai multe pricini care au un obiect înrudit. — Din fr. **connexité.**

CONEXIÚNE, *conexiuni,* s.f. **1.** Legătură între două sau mai multe obiecte sau fenomene; relație, raport, conexitate. G *Conexiune inversă* = feedback. **2.** Legătură prin conducte sau prin organe de mașină între două mașini, aparate, mecanisme etc. F Legătură între două sau mai multe elemente de circuit ori conducte electrice. **3.** Conectare. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **connexion,** lat. **connexio, -onis.**

CONFABULÁȚIE, *confabulații,* s.f. Simptom în unele boli mintale, care constă în relatarea inconștientă a unor fapte imaginare; mitomanie. — Din fr. **confabulation.**

CONFAREÁȚIE, *confareații,* s.f. (Rar) Căsătorie religioasă rezervată patricienilor. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **confarréation,** lat. **confarreatio.**

CONFÉCȚIE, *confecții,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte fabricat și livrat în serie. **2.** Confecționare. [Var.: **confecțiúne** s.f.] — Din fr. **confection,** lat. **confectio, -onis.**

CONFECȚIONÁ, *confecționez,* vb. I. Tranz. **1.** A efectua prelucrarea unui material sau a unui semifabricat pentru a obține un obiect (unicat sau în serie). **2.** A produce, a lucra, a fabrica încălțăminte sau îmbrăcăminte. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **confectionner.**

CONFECȚIONÁRE, *confecționări,* s.f. Acțiunea de *a confecționa*; lucrare, întocmire, alcătuire, fabricare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **confecționa.**

CONFECȚIONÉR, -Ă, *confecționeri, -e,* s.m. și f. Muncitor care lucrează confecții. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **confectionneur.**

CONFECȚIÚNE s.f. v. **confecție.**

CONFEDERÁ, *confederez,* vb. I. Refl. (Rar) A se uni într-o confederație. — Din fr. **confédérer.**

CONFEDERÁT, -Ă, *confederați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face parte dintr-o confederație. — Din fr. **confédéré.**

CONFEDERATÍV, -Ă, *confederativi, -e,* adj. Care aparține unei confederații; care are caracterul unei confederații. — Din fr. **confédératif.**

CONFEDERÁȚIE, *confederații,* s.f. **1.** Uniune de state sau de unități teritoriale autonome ori independente, având anumite organe centrale ale puterii de stat în comun (parlament, guvern, șef de stat etc.). **2.** Denumire dată unor asociații de organizații care au țeluri social-politice fundamentale comune sau apropiate. [Var.: **confederațiúne** s.f.] — Din fr. **confédération,** lat. **confederatio, -onis.**

CONFEDERAȚIÚNE s.f. v. **confederație.**

CÓNFER Termen prin care se face o referire, o trimitere comparativă de la un text la un izvor sau la o lucrare lămuritoare. [Abr.: *cf.*] — Cuv. lat.

CONFERÉNȚĂ s.f. v. **conferință.**

CONFERENȚIÁ, *conferențiez,* vb. I. Intranz. A ține o conferință. [Pr.: *-ți-a*] — Din **conferință.**

CONFERENȚIÁR, -Ă, *conferențiari, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care ține o conferință. **2.** Grad în învățământul superior, intermediar între lector și profesor; persoană care deține acest grad. [Pr.: *-ți-ar*] — Din fr. **conférencier.**

CONFERÍ, *confér,* vb. IV. **1.** Tranz. A acorda un titlu, un grad, o decorație etc. **2.** Intranz. A discuta cu cineva o chestiune importantă; a se întreține cu cineva. — Din fr. **conférer,** it. **conferire.**

CONFERÍNȚĂ, *conferințe,* s.f. **1.** Expunere făcută în public asupra unei teme din domeniul științei, artei, politicii etc., cu intenția de a informa, de a instrui, de a omagia etc. **2.** Reuniune a reprezentanților unor state, ai unor organizații politice, științifice etc., cu scopul de a dezbate și de a hotărî asupra unor probleme curente și de perspectivă ale activității lor. **3.** For superior al unei organizații de partid, care se întrunește pentru a dezbate probleme ale activității organizației, a alege organele sale de conducere etc. **4.** Consfătuire, convorbire. G *Conferință de presă* = întâlnire în cadrul căreia o personalitate a vieții politice, sociale, culturale etc. face o expunere sau declarații și răspunde la întrebările reprezentanților presei. [Var.: (înv.) **conferénță** s.f.] — Din fr. **conférence,** lat. **conferentia.**

CONFERÍRE, *conferiri,* s.f. Faptul de *a conferi* (**1**). — V. **conferi.**

CONFESÁ, *confesez,* vb. I. Refl. A se destăinui, a se spovedi. — Din fr. **confesser.**

CONFESIONÁL[1], *confesionale,* s.n. Loc amenajat în bisericile catolice, unde preotul spovedește pe credincioși. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **confessional,** it. **confessionale.**

CONFESIONÁL[2], -Ă, *confesionali, -e,* adj. Care este în legătură cu o confesiune religioasă. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **confessionnel.**

CONFESIONALÍSM s.n. Concepție teologică care consideră obligatorie aparteneța la o anumită confesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **Konfessionalismus,** it. **confessionalismo.**

CONFESIÚNE, *confesiuni,* s.f. **1.** Mărturisire a unor fapte, a unor gânduri sau sentimente intime; *p. restr.* spovedanie. F Scriere literară care conține mărturisirea unor gânduri și sentimente legate de viața intimă a autorului. F Scriere care cuprinde mărturisirea de credință a unei ramuri a Bisericii creștine. **2.** Religie, cult. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **confession,** lat. **confessio, -onis.**

CONFESÍV, -Ă, *confesivi, -e,* adj. De confesiune. — Din **confesa.**

CONFESÓR, *confesori,* s.m. Preot care spovedește; duhovnic. — Din fr. **confesseur,** lat. **confessor.**

CONFÉTE s.f. pl. v. **confetti.**

CONFÉTTI s.f. pl. Bucățele rotunde de hârtie (de diferite culori), care se împrăștie la baluri și la petreceri deasupra participanților. [Scris și: *confeti.* — Var.: **conféte** s.f. pl] — Din it., fr. **confetti.**

CONFIÁ, *confiez,* vb. I. (Livr.) **1.** Tranz. A încredința cuiva ceva, a lăsa ceva în grija cuiva. **2.** Refl. A se încrede în cineva; a se destăinui. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **confier.**

CONFIÁNȚĂ s.f. v. **confiență.**

CONFIÁT, -Ă, *confiați, -te,* adj. (Despre fructe) Conservat prin fierbere în sirop de zahăr, apoi uscat; glasat. [Pr.: *-fi-at*] — Cf. fr. c o n f i t.

CONFIDÉNT, -Ă, *confidenți, -te,* s.m. și f. Persoană căreia i se fac confidențe; *p. ext.* prieten intim. — Din fr. **confident,** lat. **confidens, -ntis.**

CONFIDÉNȚĂ, *confidențe,* s.f. Încredințare, mărturisire a unor gânduri intime, a unei taine; destăinuire. — Din fr. **confidence,** lat. **confidentia.**

CONFIDENȚIÁL, -Ă, *confidențiali, -e,* adj. Care se comunică în taină; secret. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **confidentiel.**

CONFIDENȚIALITÁTE s.f. Caracter confidențial (al unei informații). [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **confidentialité.**

CONFIÉNT, -Ă, *confienți, -te,* adj. (Rar) Încrezător. [Pr.: *-fi-ent*] — Din fr. **confiant.**

CONFIÉNȚĂ, *confiențe,* s.f. (Rar) Încredere în cineva. [Pr.: *-fi-en-.* — Var.: **confiánță** s.f.] — Din fr. **confiance.**

CONFIGURÁ, *configurez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) structura într-un anumit fel, a lua sau a da o anumită formă. — Din fr. **configurer,** lat. **configurare.**

CONFIGURÁRE, *configurări,* s.f. Acțiunea de *a se configura* și rezultatul ei. — V. **configura.**

CONFIGURÁT, -Ă, *configurați, -te,* adj. Care a fost structurat într-un anumit fel; care a luat o anumită formă. — V. **configura.**

CONFIGURATÍV, -Ă, *configurativi, -e,* adj. De configurație; configurațional. — Din fr. **configuratif,** engl. **configurative.**

CONFIGURÁȚIE, *configurații,* s.f. Formă exterioară a unui lucru; înfățișare. F Totalitatea relațiilor dintre părțile unui sistem sau dintre mai multe sisteme din aceeași categorie. — Din fr. **configuration,** lat. **configuratio.**

CONFIGURAȚIONÁL, -Ă, *configurațional, -e,* adj. (Livr.) Configurativ. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **configurational.**

CONFIGURAȚIONÍSM s.n. (Fil.) Gestaltism. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **configurationism.**

CONFIGURAȚIONÍST, -Ă, *configuraționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al configuraționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **configurationist.**

CONFINÁT, -Ă, *confinați, -te,* adj. (Rar; despre aer, atmosfera unei încăperi etc.) Închis; irespirabil, stricat, viciat. — După fr. [air] **confiné.**

CONFIRMÁ, *confirm,* vb. I. Tranz. **1.** A recunoaște și a întări exactitatea unei afirmații făcute de altcineva; a atesta, a mărturisi autenticitatea; a întări o ipoteză, o afirmație etc. **2.** (Jur.) A renunța la dreptul de a cere anularea unui act juridic, căruia îi recunoaște astfel efectele juridice. F A întări hotărârea, sentința unei instanțe inferioare prin aprobare. **3.** A definitiva pe cineva într-o situație, într-un post. **4.** (În Biserica catolică) A oficia ritualul confirmării. — Din fr. **confirmer,** lat. **confirmare.**

CONFIRMÁRE, *confirmări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a confirma* și rezultatul ei; întărire, adeverire. F Declarație prin care o persoană, îndreptățită să ceară anularea unui act, îl recunoaște valabil. F Aprobare a unui act sau a unei măsuri procedurale de către organul competent. **2.** (În Biserica catolică) Act sacramental care desăvârșește botezul la copiii trecuți de șapte ani; confirmație. — V. **confirma.**

CONFIRMATÍV, -Ă, *confirmativi, -e,* adj. Care confirmă, întărește, adeverește. — Din fr. **confirmatif.**

CONFIRMÁȚIE, *confirmații,* s.f. (În Biserica catolică) Confirmare (**2**). — Din fr. **confirmation.**

CONFISCÁ, *confisc,* vb. I. Tranz. A lua de la cineva un bun, fără despăgubire și a-l trece în patrimoniul statului, pe temeiul unei hotărâri judecătorești sau în urma dispoziției unei autorități. — Din fr. **confisquer,** lat. **confiscare.**

CONFISCÁBIL, -Ă, *confiscabili, -e,* adj. Care poate fi confiscat. — **Confisca** + suf. *-bil.*

CONFISCÁRE, *confiscări,* s.f. Trecere gratuită (ca măsură de siguranță sau ca sancțiune) în patrimoniul statului, în temeiul unei hotărâri judecătorești, a unui bun sau a tuturor bunurilor aparținând unei persoane (fizice sau juridice). — V. **confisca.**

CONFLAGRÁNT, -Ă, *conflagranți, -te,* adj. (Despre state) Care participă la o conflagrație. — Din it. **conflagrante.**

CONFLAGRĂȚIE, *conflagrații,* s.f. Conflict armat de mari proporții, război în care sunt atrase numeroase state. [Var.: (înv.) **conflagrațiúne** s.f.] — Din fr. **conflagration,** lat. **conflagratio, -onis.**

CONFLAGRAȚIÚNE s.f. v. **conflagrație.**

CONFLÍCT, *conflicte,* s.n. **1.** Neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord; antagonism; ceartă, diferend, discuție (violentă). G Loc. vb. *A intra în conflict* (cu cineva) = a se certa (cu cineva). G *Conflict de frontieră* = ciocnire între unități militare însărcinate cu paza frontierei între două state. F Război. **2.** Contradicție între ideile, interesele sau sentimentele diferitelor personaje, care determină desfășurarea acțiunii dintr-o operă epică sau dramatică. — Din lat. **conflictus,** fr. **conflit.**

CONFLICTUÁL, -Ă, *conflictuali, -e,* adj. Referitor la conflict, al conflictului. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **conflictuel.**

CONFLUÉNT, -Ă, *confluenți, -te,* adj., s.m. (Curs de apă) care se unește cu un alt curs de apă, formând un râu mai mare. [Pr.: *-flu-ent*] — Din fr. **confluent,** lat. **confluens, -ntis.**

CONFLUÉNȚĂ, *confluențe,* s.f. **1.** Locul în care se unesc două sau mai multe cursuri de apă. **2.** Fig. Loc de întâlnire, contact. [Pr.:*-flu-en-*] — Din fr. **confluence.**

CONFÓRM, -Ă, *conformi, -e,* adj. **1.** (Despre acte, copii etc.) Care are același conținut cu...; identic. **2.** Care este corespunzător; potrivit. F (Adverbial) În conformitate cu..., la fel cu..., după. — Din fr. **conforme.**

CONFORMÁ, *conformez,* vb. I. Refl. A se pune de acord cu..., a se potrivi, a se adapta la... F A se supune unui ordin, unei legi etc. — Din fr. **conformer,** lat. **conformare.**

CONFORMÁRE, *conformări,* s.f. Acțiunea de *a se conforma* și rezultatul ei. — V. **conforma.**

CONFORMÁT, -Ă, *conformați, -te,* adj. (Rar; despre corp sau părți ale corpului) Alcătuit, format, făcut într-un anumit fel. — V. **conforma.**

CONFORMATÓR, *conformatoare,* s.n. Instrument folosit de pălărier pentru a lua forma și dimensiunile exacte ale capului. — Din fr. **conformateur.**

CONFORMÁȚIE, *conformații,* s.f. Structură fizică generală a corpului sau a părților lui, a unei suprafețe de teren etc.; constituție. — Din fr. **conformation,** lat. **conformatio.**

CONFORMÍSM s.n. Atitudinea conformistului; acceptare mecanică, necritică și supunere formală, docilă, față de orice obiceiuri, idei, hotărâri etc. — Din fr. **conformisme.**

CONFORMÍST, -Ă, *conformiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se conformează din oportunism părerilor, convingerilor altora, chiar dacă acestea nu corespund convingerilor sale. — Din fr. **conformiste.**

CONFORMITÁTE s.f. Raportul dintre două lucruri conforme; potrivire, concordanță. G Expr. *În conformitate cu...* = potrivit cu..., de acord cu... *Pentru conformitate,* formulă prin care se atestă exactitatea unei copii după un act sau după un document. — Din fr. **conformité.**

CONFÓRT s.n. Totalitatea condițiilor materiale care asigură o existență civilizată, plăcută, comodă și igienică. — Din fr. **confort.**

CONFORTÁBIL, -Ă, *confortabili, -e,* adj. Care oferă confort; comod. — Din fr. **confortable.**

CONFORTÁNT, -Ă, *confortanți, -te,* adj. Întăritor, reconfortant. — Din fr. **confortant.**

CONFRÁTE, *confrați,* s.m. Coleg de profesiune, de meserie. F (Înv.) Tovarăș de conspirație. — **Con^{1}- + frate** (după fr. *confrère*).

CONFRATERNITÁTE, *confraternități,* s.f. (Rar) Confrerie. — Din fr. **confraternité.**

CONFRĂȚÉSC, -EÁSCĂ, *confrățești,* adj. (Neobișnuit) De confrate. — **Confrate** + suf. *-esc.*

CONFRĂȚÍE, *confrății,* s.f. (Înv.) Confrerie. — **Con^{1}- + frăție** (după fr. *confrérie*).

CONFRERÍE, *confrerii,* s.f. Asociație constituită în scopuri religioase sau caritabile; *p. ext.* grupare de oameni cu păreri comune; confrăție, confraternitate. — Din fr. **confrérie.**

CONFRUNTÁ, *confrúnt,* vb. I. **1.** Tranz. A pune în față două sau mai multe persoane pentru a verifica adevărul spuselor lor. **2.** Tranz. A pune față în față obiecte, opere, fenomene etc., pentru a le verifica sau a le compara. **3.** Refl. A putea face față unei situații, probleme etc. (deosebit de) dificile. — Din fr. **confronter.**

CONFRUNTÁRE, *confruntări,* s.f. Acțiunea de *a confrunta* și rezultatul ei; confruntație. — V. **confrunta.**

CONFRUNTÁȚIE, *confruntații,* s.f. (Rar) Confruntare. [Var.: **confruntațiúne** s.f.] — Din fr. **confrontation.**

CONFRUNTAȚIÚNE s.f. v. **confruntație.**

CONFUCIANÍSM s.n. Doctrina religioasă, morală și filosofică chineză, întemeiată de Confucius. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **confucianisme.**

CONFUCIANÍST, -Ă, *confucianiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al confucianismului. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **confucianiste.**

CONFUNDÁ, *confúnd,* vb. I. **1.** Tranz. A lua o persoană drept alta sau un lucru drept altul; a asemăna, a asemui. **2.** Refl. A forma un singur tot; a se contopi. — Din fr. **confondre,** lat. **confundere.**

CONFUNDÁBIL, -Ă, *confundabili, -e,* adj. Care poate fi confundat. — Cf. it. confundibile.

CONFUNDÁRE, *confundări,* s.f. Acțiunea de *a (se) confunda* și rezultatul ei; confuzie; contopire. — V. **confunda.**

CONFÚZ, -Ă, *confuzi, -e,* adj. **1.** Neclar, neprecis, nelămurit, nedeslușit. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Încurcat, tulburat, zăpăcit. — Din fr. **confus,** lat. **confusus.**

CONFÚZIE, *confuzii,* s.f. **1.** Faptul de a confunda; încurcătură; lipsă de orientare (în diverse probleme). G *Confuzie mintală* = stare patologică ce se caracterizează prin tulburări de percepție, orientare, raționament, memorie etc. **2.** (Jur.; în forma *confuziune)* Stingere a unei obligații prin întrunirea, în aceeași persoană, a calităților de creditor și debitor. [Var.: **confuziúne** s.f.] — Din fr. **confusion,** lat. **confusio, -onis.**

CONFUZIONÁNT, -Ă, *confuzionanți, -te,* adj. (Rar) Care provoacă confuzie, derutant. [Pr.: *-zi-o-*] — De la **confuzie.**

CONFUZIONÍSM s.n. (Rar) Tendință de a crea confuzie, dezorientare. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **confusionnisme.**

CONFUZIONÍST, -Ă, *confuzioniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care creează confuzii. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **confusionniste.**

CONFUZIÚNE s.f. v. **confuzie.**

CÓNGA s.f. **1.** Dans executat în șir, cu ritm sincopat, inspirat din folclorul afro-cubanez; melodie după care se execută acest dans. **2.** Tobă înaltă, de formă alungită, subțiată la extremitatea inferioară, acționată cu degetele și cu podul palmei. — Din fr. **conga.**

CONGÉDIU s.n. v. **concediu.**

CONGELÁ, *congelez,* vb. I. Tranz. A face ca un lichid să se solidifice; a face să înghețe. F A supune un aliment acțiunii frigului pentru a-l conserva. — Din fr. **congeler,** lat. **congelare.**

CONGELÁBIL, -Ă, *congelabili, -e,* adj. (Despre unele alimente, fructe, legume etc.) Care poate fi congelat. — Din fr. **congelable.**

CONGELÁNT, -Ă, *congelanți, -te,* adj., s.n. (Substanță) care congelează. — **Congela** + suf. *-ant.*

CONGELÁRE, *congelări,* s.f. Acțiunea de *a congela* și rezultatul ei. F Înghețare a soluțiilor apoase și a soluțiilor albuminoase dintr-un corp prin coborârea artificială a temperaturii în vederea conservării mai îndelungate. — V. **congela.**

CONGELÁT, -Ă, *congelați, -te,* adj. (Despre unele alimente) Conservat prin congelare. F Înghețat. — V. **congela.**

CONGELATÓR, *congelatoare,* s.n. Aparat care servește la congelarea lichidelor sau a alimentelor; instalație care servește la congelare. — Din fr. **congélateur.**

CONGEMINÁȚIE s.f. (Biol.) Formație dublă simultană. — Din lat. **congeminatio,** fr. **congemination.**

CONGENÉR, -Ă, *congeneri, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre animale și plante) Care aparține aceleiași specii sau aceluiași gen cu alt animal sau altă plantă. **2.** S.m. și f. Persoană care este de același neam cu cineva sau este din aceeași națiune cu altcineva. — Din fr. **congénère**, lat. **congener.**

CONGENITÁL, -Ă, *congenitali, -e,* adj. Care există în momentul nașterii; din naștere, înnăscut. — Din fr. **congénital.**

CONGÉSTIE, *congestii,* s.f. Aflux excesiv de sânge într-o anumită parte a corpului; boală provocată de acest aflux. G *Congestie cerebrală* = accident vascular cerebral. — Din fr. **congestion,** lat. **congestio.**

CONGESTIONÁ, *congestionez,* vb. I. Refl. A avea o congestie. F A se aprinde la față, a se înroși, a se îmbujora. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **congestionner.**

CONGESTIONÁRE, *congestionări,* s.f. Acțiunea de *a se congestiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **congestiona.**

CONGESTIONÁT, -Ă, *congestionați, -te,* adj. (Despe oameni) Căruia i s-a urcat sângele la cap; aprins la față, îmbujorat. F (Despre părți ale corpului) Care are un aflux anormal de sânge. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **congestiona.**

CONGESTÍV, -Ă, *congestivi, -e,* adj. Care se referă la o congestie; care provoacă o congestie. — Din fr. **congestif.**

CONGLĂSUÍ, *conglăsuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A fi de acord, a se potrivi cu..., a concorda. — **Con^{1}- + glăsui** (probabil după germ. *übereinstimmen* sau rus. *soglasitsea*).

CONGLĂSUÍRE, *conglăsuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a conglăsui* și rezultatul ei; aprobare, învoire, acord unanim. — V. **conglăsui.**

CONGLOMERÁ, *conglomerez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) uni, a (se) îngrămădi într-o masă unică. — Din fr. **conglomérer,** lat. **conglomerare.**

CONGLOMERÁRE, *conglomerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) conglomera* și rezultatul ei. — V. **conglomera.**

CONGLOMERÁT, *conglomerate,* s.n. Rocă sedimentară consolidată, formată din fragmente rotunjite de roci mai vechi, cimentate cu argilă,

calcar, silice etc.; conglomerație. F Fig. Amestec, îmbinare de elemente eterogene. — Din fr. **conglomérat.**

CONGLOMERÁȚIE, *conglomerații,* s.f. (Rar) Conglomerat. [Var.: **conglomeraţiúne** s.f.] — Din lat. **conglomeratio, -onis,** fr. **conglomération.**

CONGLOMERAȚIÚNE s.f. v. **conglomerație.**

CONGLUTINÁ, *conglutinez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face dens, vâscos; a coagula. — Din fr. **conglutiner,** lat. **conglutinare.**

CONGLUTINÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a conglutina* și rezultatul ei; conglutinație, coagulare. — V. **conglutina.**

CONGLUTINÁȚIE, *conglutinații,* s.f. Conglutinare. [Var.: **conglutinaţiúne** s.f.] — Din fr. **conglutination,** lat. **conglutinatio, -onis.**

CONGLUTINAȚIÚNE s.f. v. **conglutinație.**

CONGOLÉZ, -Ă, *congolezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Congo sau este originară din Congo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Congo sau congolezilor (**1**), referitor la Congo ori la congolezi. — Din n. pr. **Congo.** Cf. fr. c o n g o l a i s.

CONGRATULÁ, *congratulez,* vb. I. Tranz. și refl. (recipr.) A (se) felicita. — Din fr. **congratuler.**

CONGRATULÁRE, *congratulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) congratula* și rezultatul ei; congratulație. — V. **congratula.**

CONGRATULÁȚIE, *congratulații,* s.f. (Rar) Felicitare. [Var.: **congratulaţiúne** s.f.] — Din fr. **congratulation.**

CONGRATULAȚIÚNE s.f. v. **congratulație.**

CONGREGÁȚIE, *congregații,* s.f. (În Biserica catolică) **1.** Ordin monahal. F Ramură a unui ordin monahal; mănăstire filială. **2.** Confrerie alcătuită din clerici și din laici. **3.** Departament în organizația centrală a Vaticanului, condus de un cardinal. **4.** Ședință de studiu a sinoadelor generale; *p. ext.* adunare religioasă. — Din fr. **congrégation,** lat. **congregatio.**

CONGREGAȚIONÁL, -Ă, *congregaționali, -e,* adj. De congregație, al congregației. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **congregational.**

CONGREGAȚIONÍST, -Ă, *congregaționiști, -ste,* s.m. și f. Membru al unei congregații. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **congrégationniste.**

CONGRÉS, *congrese,* s.n. **1.** Reuniune națională sau internațională în care delegați sau invitați dezbat probleme majore de ordin politic, economic, organizatoric, științific, cultural etc. **2.** Organ suprem de conducere al unor partide politice și organizații obștești. **3.** Denumire a parlamentului în unele țări. **4.** (Urmat de determinări) Denumire a unor partide politice. *Congresul Național Indian.* **5.** Denumire dată unor conferințe internaționale ale statelor, convocate, de obicei, pentru încheierea de tratate de pace. — Din fr. **congrès,** lat. **congressus.**

CONGRESÍST, -Ă, *congresiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care ia parte la un congres. — Din fr. **congressiste.**

CONGRÉSMEN, *congresmeni,* s.m. Membru al Congresului Statelor Unite ale Americii. — Din engl. **congressman.**

CONGRUÉNT, -Ă, *congruenți, -te,* adj. **1.** Care concordă, care coincide; corespunzător, coincident, echivalent. **2.** (Despre numere întregi) Care dau același rest la împărțirea cu un divizor comun. **3.** (Despre figuri geometrice) Care sunt egale sau care pot fi făcute să coincidă una cu alta printr-o deplasare. [Pr.: *-gru-ent*] — Din fr. **congruent,** lat. **congruens, -ntis.**

CONGRUÉNȚĂ, *congruențe,* s.f. **1.** Acord, concordanță, coincidență. F (Mat.) Relație care există între două numere întregi când diferența lor este multiplul unui număr întreg. **2.** Însușirea de a fi congruent. [Pr.: *-gru-en-*] — Din fr. **congruence,** lat. **congruentia.**

CONIÁC, (**2**) *coniacuri,* s.n. **1.** Băutură alcoolică tare, obținută prin distilarea anumitor sorturi de vin și păstrarea produsului în butoaie de stejar. **2.** Varietate, sort de coniac (**1**). — Din fr. **cognac.**

CÓNIC, -Ă, *conici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are forma unui con^{2}, privitor la con^{2}. **2.** S.f. Curbă rezultată din intersectarea unui con^{2} circular cu un plan. — Din fr. **conique.**

CONICITÁTE, *conicități,* s.f. Mărime caracteristică a unui trunchi de con^{2} drept, egală cu diferența dintre diametrul mare și diametrul mic raportată la lungimea acestuia; *p. ext.* formă conică. — Din fr. **conicité.**

CONIDIÁN, -Ă, *conidieni, -e,* adj. (Despre ciuperci) Care prezintă conidii. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **conidien.**

CONÍDIE, *conidii,* s.f. Spor imobil care asigură înmulțirea asexuată a ciupercilor evoluate. — Din fr. **conidie.**

CONIFÉR, *conifere,* s.n. (La pl.) Ordin de arbori cu canale secretoare de rășină, cu frunze în general persistente, în formă de ace sau de solzi, cu flori unisexuate, conice și cu semințe aripate; (și la sg.) arbore sau arbust care face parte din acest ordin. — Din fr. **conifère,** lat. **conifer.**

CONIMETRÍE s.f. Operație de determinare a cantității de praf din aer cu ajutorul conimetrului. — Din fr. **conimétrie.**

CONIMÉTRU, *conimetre,* s.n. Aparat care captează praful dintr-un anumit volum de aer și-l fixează pe plăci de sticlă spre a fi examinat la microscop. — Din fr. **conimètre.**

CONIÓZĂ, *conioze,* s.f. (Med.) Boală provocată de pătrunderea și fixarea pulberilor în organism. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **coniose.**

CONIRÓSTRĂ, *conirostre,* s.f. (La pl.) Familie de păsări cu ciocul gros, conic; (și la sg.) pasăre care face parte din această familie. — Din fr. **conirostre.**

CONÍȚĂ s.f. v. **cuconiță.**

CONIVÉNT, -Ă, *conivenți, -te,* adj. (Despre frunze) **1.** Îndoit înăuntru. **2.** Care tinde să se împreuneze. — Din fr. **connivent.**

CONIVÉNȚĂ, *conivențe,* s.f. (În expr.) *De conivență (cu)...* = în complicitate (cu...), de acord (cu...) — Din fr. **connivence,** lat. **conniventia.**

CONJECTURÁ, *conjecturez,* vb. I. Tranz. A judeca după aparențe; a face o conjectură. — Din fr. **conjecturer.**

CONJECTURÁL, -Ă, *conjecturali, -e,* adj. Întemeiat pe conjecturi, pe aparențe sau pe supoziții; neîntemeiat. — Din fr. **conjectural.**

CONJECTURÁRE, *conjecturări,* s.f. Acțiunea de *a conjectura* și rezultatul ei; judecată făcută după aparențe. — V. **conjectura.**

CONJECTÚRĂ, *conjecturi,* s.f. Părere bazată pe ipoteze sau pe presupuneri; prezumție, supoziție. — Din fr. **conjecture,** lat. **conjectura.**

CONJUGÁ, *conjúg,* vb. I. **1.** Tranz. A modifica formele unui verb după persoană, timp, mod și diateză. F Refl. (Despre verbe) A fi flexibil. **2.** Refl. Fig. A se îmbina, a se împleti, a se uni. — Din fr. **conjuguer,** lat. **conjugare.**

CONJUGÁBIL, -Ă, *conjugabili, -e,* adj. Care se poate conjuga. — Din fr. **conjugable.**

CONJUGÁL, -Ă, *conjugali, -e,* adj. Care aparține celor doi soți; privitor la căsătorie. — Din fr. **conjugal,** lat. **conjugalis.**

CONJUGÁRE, *conjugări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) conjuga* și rezultatul ei. **2.** Flexiunea verbului. F Categorie de verbe cu aceeași terminație la infinitiv, care se conjugă în mod asemănător. **3.** Fig. Îmbinare, împletire. **4.** (Biol.) Forma cea mai simplă de fecundație, care constă în unirea temporară a două microorganisme. — V. **conjuga.**

CONJUGÁT, -Ă, *conjugați, -te,* adj. Unit, legat împreună. G (Biol.) *Nervi conjugați* = nervi care au aceeași funcție. (Fiz.) *Focare conjugate* = focare astfel așezate încât razele de lumină răsfrânte dintr-unul se unesc în celălalt și invers. *Puncte conjugate* = oricare dintre punctele unui obiect și punctul corespunzător de pe imaginea obiectului obținută cu ajutorul unui sistem optic. (Mat.) *Numere conjugate* = două numere complexe care au părțile reale egale, iar părțile imaginare egale și de semne contrare. *Regulă conjugată* = reunirea a două sau a mai multor reguli de trei simple. — Din fr. **conjugué.**

CONJÚNCT, -Ă, *conjuncți, -te,* adj. (În sintagma) *Forme conjuncte* = formele scurte ale prezentului indicativ pers. 1 sg. *(-s)* și pers. 3 sg. și pl. *(-i, -s)* al verbului „a fi" și formele neaccentuate ale pronumelui personal la dativ și acuzativ sg. și pl. (*-mi* sau *mi-, -ți* sau *ți-* etc.) — Din lat. **conjunctus.** Cf. fr. c o n j o i n t.

CONJUNCTÍV, -Ă, *conjunctivi, -e,* adj. **1.** Care leagă, care unește. G *Țesut conjunctiv* = țesut de susținere al corpului omului și al animalelor, care leagă celelalte țesuturi între ele și care este format din fibre și din substanță intercelulară. **2.** (Gram.; în sintagma) *Modul conjunctiv* (și substantivat, n.) = mod personal care exprimă o acțiune posibilă sau realizabilă. **3.** (Înv.) Conjunct. — Din fr. **conjonctif,** lat. **conjunctivus.**

CONJUNCTIVÁL, -Ă, *conjunctivali, -e,* adj. (Anat.) De conjunctivă, al conjunctivei. — Din fr. **conjoctival.**

CONJUNCTÍVĂ, *conjunctive,* s.f. Membrană mucoasă vascularizată care acoperă suprafața internă a pleoapelor și suprafața anterioară a globului ochilor. — Din fr. **conjonctive.**

CONJUNCTIVÍTĂ, *conjunctivite,* s.f. Inflamație a conjunctivei, care se manifestă prin roșeață, senzația de corp străin în ochi și secreție abundentă. — Din fr. **conjonctivite.**

CONJUNCTÓR, *conjunctoare,* s.n. (În sintagma) *Conjuctor-disjunctor* = aparat electric care închide și deschide automat circuitul de încărcare a unei baterii de pe un autovehicul. — Din fr. **conjoncteur.**

CONJUNCTURÁL, -Ă, *conjuncturali, -e,* adj. De conjunctură, al conjuncturii. — Din fr. **conjoncturel.**

CONJUNCTURALÍSM s.n. Tendință de a utiliza diverse împrejurări favorabile (pentru satisfacerea unor interese). — **Conjunctură** + suf. (al)*ism.*

CONJUNCTÚRĂ, *conjuncturi,* s.f. Totalitatea factorilor de ordin obiectiv și subiectiv, de condiții și de împrejurări care influențează un fenomen sau o situație la un moment dat; concurs de împrejurări. F Totalitatea trăsăturilor care caracterizează un anumit moment al procesului dezvoltării economice. — Din fr. **conjoncture.**

CONJUNCTURÍST, -Ă, *conjuncturiști, -ste,* adj. (Rar) De conjunctură. — Din fr. **conjoncturiste.**

CONJÚNCȚIE, *conjuncții,* s.f. **1.** Parte de vorbire neflexibilă care leagă două propoziții într-o frază sau două cuvinte cu același rol sintactic într-o propoziție. **2.** Poziție a doi aștri care, la un moment dat, au aceeași

longitudine cerească. [Var.: **conjuncţiúne** s.f.] — Din fr. **conjonction,** lat. **conjunctio, -onis.**

CONJUNCŢIONÁL, -Ă, *conjuncționali, -e,* adj. Cu rol de conjuncție. G *Locuțiune conjuncțională* = locuțiune care poate îndeplini aproape toate funcțiile unei conjuncții. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conjonctionnel.**

CONJUNCŢIÚNE s.f. v. **conjuncţie.**

CONJURÁ, *conjúr,* vb. I. **1.** Tranz. A ruga stăruitor; a implora. **2.** Intranz. (Rar) A conspira, a unelti; a complota. — Din fr. **conjurer,** lat. **conjurare.**

CONJURÁT, -Ă, *conjurați, -te,* s.m. și f. (Livr.) Conspirator. — Din fr. **conjuré.**

CONJURÁŢIE, *conjurații,* s.f. Conspirație, complot. [Var.: **conjuraţiúne** s.f.] — Din fr. **conjuration,** lat. **conjuratio, -onis.**

CONJURAŢIÚNE s.f. v. **conjuraţie.**

CONLOCUÍ, *conlocuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A locui împreună cu altcineva; a coabita. — **Con[1]-** + **locui** (după fr. *cohabiter).*

CONLOCUÍRE, *conlocuiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a conlocui;* coabitare. — V. **conlocui.**

CONLOCUITÓR, -OÁRE, *conlocuitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care locuiește împreună cu altcineva. [Pr.: *-cu-i-*] — **Conlocui** + suf. *-tor.*

CONLUCRÁ, *conlucrez,* vb. I. Intranz. A colabora (cu cineva), a contribui la o acțiune comună. — **Con[1]-** + **lucra** (după fr. *collaborer).*

CONLUCRÁRE, *conlucrări,* s.f. Acțiunea de *a conlucra;* colaborare. — V. **conlucra.**

CONLUCRĂTÓR, -OÁRE, *conlucrători, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Colaborator. — **Conlucra** + suf. *-ător.*

CONMESEÁN, -Ă s.m. și f. v. **comesean.**

CONOÍD, -Ă, *conoizi, -de,* adj., s.m. (Mat.) **1.** Adj. Conoidal. **2.** S.m. Suprafață generată de o dreaptă care se menține paralelă cu un plan dat și se sprijină pe o dreaptă fixă și pe o curbă fixă. [Pr.: *-no-id*] — Din fr. **conoïde.**

CONOIDÁL, -Ă *conoidali, -e,* adj. (Mat.) De formă conică; conoid (**1**). [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **conoïdal.**

CONOPÍDĂ, *conopide,* s.f. Plantă erbacee legumicolă din familia cruciferelor, cu o inflorescență cărnoasă comestibilă în formă de căpățână, de culoare alburie (*Brassica oleracea,* var. *botrytis*). F Inflorescența acestei plante. — Din ngr. **kunupídi.**

CONORĂŞEÁN, -Ă, *conorășeni, -e,* s.m. și f. (Rar) Concitadin. — **Con[1]-** + **orășean.**

CONOSAMÉNT, *conosamente,* s.n. Document care însoțește transportul mărfurilor pe apă. — Din rus. **konosament**, cf. fr. connaissement, germ. konossement.

CONOTATÍV, -Ă, *conotativi, -e,* adj. (Despre sensul cuvintelor) Suplimentar față de denotația cuvântului; care este rezultat din experiența personală, din context; figurat. F (Despre stil) Care este dominat de conotații. — Din fr. **connotatif.**

CONOTÁŢIE, *conotații,* s.f. (Lingv.) Sens suplimentar (față de denotație) al unui cuvânt adesea figurat, rezultat din experiența personală, din context. F Semnificație. — Din fr. **connotation**.

CONOVĂŢ, *conovețe,* s.n. Funie fixată pe țăruși, care servește la priponirea cailor în bivuac. — Din rus., ucr. **konovjaz.**

CONRÚPE vb. III v. **corupe.**

CONSACRÁ, *consácru,* vb. I. Tranz. **1.** A pune la dispoziție, a dărui cu totul; a închina, a destina. F Tranz. și refl. A (se) dedica, a (se) devota. **2.** A stabili; a consfinți. — Din fr. **consacrer,** lat. **consecrare.**

CONSACRÁNT, -Ă, *consacranți, -te,* adj. (Rar) Care face consacrarea, care consacră. — Din fr. **consacrant.**

CONSACRÁRE, *consacrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) consacra;* dedicare, consfințire; *spec.* stabilire a capacității, a meritelor deosebite ale cuiva într-un anumit domeniu. — V. **consacra.**

CONSACRÁT, -Ă, *consacrați, -te,* adj. **1.** Stabilit, consfințit prin uz sau prin tradiție; destinat. **2.** (Despre oameni) Care este considerat ca o autoritate într-un anumit domeniu, care se bucură de recunoaștere unanimă. — V. **consacra.**

CONSACRĂŢIE, *consacrații,* s.f. (Rar) Consacrare; *spec.* sacrificiu, ofrandă adusă zeilor. — Cf. lat. consecratio, -onis, fr. consécration.

CONSANGUÍN, -Ă adj. v. **consangvin.**

CONSANGVÍN, -Ă, *consangvini, -e,* adj. Înrudit (din partea tatălui); (despre frați și surori) care au același tată; *p. ext.* rudă, rubedenie. [Var.: **consanguín, -ă** adj.] — Din fr. **consanguin,** lat. **consanguineus.**

CONSANGVINITÁTE s.f. Raport de rudenie între persoane care au același tată, dar nu și aceeași mamă. — Din fr. **consanguinité.**

CONSANGVINIZÁRE s.f. (Biol.) Metodă aplicată în lucrările de selecție și de ameliorare, care constă în fecundarea efectuată între organisme înrudite. — Din **consangvin.**

CONSĂTEÁN, -Ă, *consăteni, -e,* s.m. și f. Persoană care locuiește sau este originară din același sat cu altă persoană, considerată în raport cu aceasta. — **Con[1]-** + **sătean.**

CONSÂNGEÁN, -Ă, *consângeni, -e,* adj. Consangvin. — Din fr. **consanguin,** lat. **consanguineus** (după *sânge*).

CONSCRÍE, *conscríu,* vb. III. Tranz. (Înv.) **1.** A chema în armată, a recruta, a înrola. **2.** A consemna, a scrie într-un registru oficial. — **Con[1]-** + **scrie.**

CONSCRIPTÍBIL, -Ă, *conscriptibili, -e,* adj. (Înv.) Care poate fi recrutat. — Din fr. **conscriptible.**

CONSCRÍPŢIE, *conscripții,* s.f. (Înv.) Înscriere anuală în rândurile armatei; recrutare, înrolare. — Din fr. **conscription,** lat. **conscriptio.**

CONSECÍNŢĂ, *consecințe,* s.f. Rezultat al unei fapte, al unei acțiuni, al unui principiu; urmare. G *În consecință* = **a)** (loc. conj.) prin urmare, deci; **b)** (loc. adv.) conform dispozițiilor, situației etc. — Din fr. **conséquence,** lat. **consequentia.**

CONSECUTÍV, -Ă, *consecutivi, -e,* adj. Care urmează fără întrerupere, în șir; succesiv. G *Propoziție consecutivă* = propoziție circumstanțială care exprimă rezultatul unei acțiuni sau al unei stări din propoziția regentă. *Conjuncție consecutivă* = conjuncție care introduce o propoziție consecutivă. — Din fr. **consécutif.**

CONSECUTIVITÁTE s.f. (Rar) Urmare neîntreruptă; cursivitate, succesiune. — Din **consecutiv.**

CONSECÚŢIE, *consecuții,* s.f. Înlănțuire, legătură. G (Gram.; rar) *Consecuția timpurilor* = concordanța timpurilor, v. concordanță. — Din lat. **consecutio.**

CONSECVÉNT, -Ă, *consecvenți, -te,* adj., adv., s.n. **1.** Adj., adv. (Care acționează) statornic, conform cu principiile sale, credincios ideilor sale. **2.** Adj. (Despre o vale) Orientat în direcția înclinării straturilor. **3.** Adj. (Fil.; despre fenomene) Care urmează unui alt fenomen. **4.** (Log.) S.n. Propoziție care decurge necesar dintr-o altă propoziție. — Din fr. **conséquent,** lat. **consequens, -ntis.**

CONSECVÉNŢĂ, *consecvențe,* s.f. Faptul de a fi consecvent. G Loc. adv. *Cu consecvență* = în mod consecvent. — Din fr. **conséquence,** lat. **consequentia.**

CONSÉMN, *consemne,* s.n. **1.** Totalitatea îndatoririlor pe care le are un militar în serviciul de pază sau de securitate. F Ordin, dispoziție. **2.** Măsură (disciplinară) prin care se interzice militarilor ieșirea din cazarmă pentru un timp anumit. — **Con[1]-** + **semn** (după fr. *consigne).*

CONSEMNÁ, *consemnez,* vb. I. Tranz. **1.** A trece anumite mențiuni în legătură cu un fapt juridic într-un proces-verbal, într-o minută etc.; *p. gener.* a înregistra, a însemna, a nota. **2.** A depune bani spre păstrare și fructificare la o instituție care are sarcina de conservare a sumelor de bani. **3.** A interzice prin consemn ieșirea militarilor din cazarmă, din locul de staționare sau părăsirea navei, pentru un anumit timp, din motive sanitare, disciplinare, de securitate etc. — **Con[1]-** + **semna** (după fr. *consigner).*

CONSEMNÁBIL, -Ă, *consemnabili, -e,* adj. De consemnat. — Cf. it. consegnabile.

CONSEMNÁRE, *consemnări,* s.f. Acțiunea de *a consemna* și rezultatul ei; însemnare, înregistrare, notare. F Consemnațiune. — V. **consemna.**

CONSEMNAŢIÚNE, *consemnațiuni,* s.f. Operație prin care o persoană fizică sau juridică dispune păstrarea unei sume de bani pe numele și la dispoziția altei persoane la o instituție autorizată în acest scop; consemnare. G *Casa de Economii și Consemnațiuni* = insituție centrală la care oamenii își pot depune economiile pentru păstrare și valorificare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **consignation** (refăcut după *semn).*

CONSÉNS, *consensuri,* s.n. Înțelegere, acord, identitate de păreri. — Din lat. **consensus.**

CONSENSUÁL, -Ă, *consensuali, -e,* adj. (În sintagma) *Contract consensual* = contract care se încheie prin simplul acord de voință al părților. [Pr.: *-su-al*] — Din fr. **consensuel.**

CONSERVÁ, *consérv,* vb. I. Tranz. **1.** A menține un aliment în stare nealterată, efectuând operația de conservare (**2**). **2.** A păstra, a păzi. F Refl. A se menaja. — Din fr. **conserver,** lat. **conservare.**

CONSERVÁNT, -Ă, *conservanți,, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care conservă, care păstrează. **2.** S.n. Substanță folosită în scopul împiedicării fermentației unor produse alimentare sau de altă natură. — **Conserva** + suf. *-ant.*

CONSERVÁRE, *conservări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) conserva* și rezultatul ei. G *Instinct de conservare* = instinct de apărare la om și animale în scopul menținerii ființei proprii. **2.** Tratament care constă în uscare, sterilizare, congelare, refrigerare etc. a unor produse perisabile (alimente, lemne, piei etc.) pentru a le feri de alterare. — V. **conserva.**

CONSERVATÍSM s.n.Conservatorism. — Din fr. **conservatisme.**

CONSERVATÍV, -Ă, *conservativi, -e,* adj. **1.** (Rar) Conservator[2] (**2**). **2.** (Fiz.; despre câmpuri de forță) În care se conservă energie. — Din fr. **conservatif.**

CONSERVATÓR[1], *conservatoare,* s.n. Instituție de învățământ de grad superior, unde se studiază muzica, (în trecut) și arta dramatică, și unde se formează compozitori, interpreți vocali și instrumentali, dirijori, muzicologi. — Din fr. **conservatoire,** germ. **Konservatorium.**

CONSERVATÓR[2], -OÁRE, *conservatori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care păstrează, conservă. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care este atașată de tradiție, în viața politică, economică și culturală. G *Partid conservator* (și substantivat, m. pl.) = partid politic cu concepții conservatoare. **3.** S.m. și f. Persoană însărcinată cu conducerea unui muzeu, unei biblioteci, unei colecții etc. **4.** S.n. (Tehn.; în sintagma) *Conservator de ulei* = rezervor metalic montat deasupra capacului unor transformatoare electrice care folosesc ca izolant uleiul, având rolul de a menține cuva plină cu ulei, independent de oscilațiile temperaturii. — Din fr. **conservateur,** lat. **conservator.**

CONSERVATORÍSM s.n. Ideologie care acceptă cu prudență schimbarea instituțiilor tradiționale (religie, proprietate, familie) și preferă dezvoltarea treptată în locul shimbărilor bruște; conservatism. — **Conservator** + suf. *-ism.*

CONSERVAȚIÚNE, *conservațiuni,* s.f. (Înv.) Conservare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **conservation**, lat. **conservatio, -onis.**

CONSÉRVĂ, *conserve,* s.f. Produs alimentar supus unui procedeu de conservare, care, păstrat în ambalaje speciale sau în borcane ermetic închise, își menține multă vreme nealterate calitățile. — Din fr. **conserve.**

CONSFĂTUÍ, *consfătuiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Despre două sau mai multe persoane) A se sfătui împreună, a se consulta. — **Con[1]-** + **sfătui.**

CONSFĂTUÍRE, *consfătuiri,* s.f. Acțiunea de *a se consfătui* și rezultatul ei. F Ședință în care se discută probleme de interes comun, general. — V. **consfătui.**

CONSFINȚÍ, *consfințesc,* vb. IV. Tranz. A da un caracter durabil, solid; a stabili, a consacra. — **Con[1]-** + **sfinți** (după fr. *consacrer*).

CONSFINȚÍRE, *consfințiri,* s.f. Acțiunea de *a consfinți*; stabilire, consacrare. — V. **consfinți.**

CONSIDERÁ, *consíder,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) privi, a (se) socoti (ca...) G Expr. (Tranz.) *Considerând că...* = având în vedere că... F Tranz. A cinsti, a stima. **2.** Tranz. A analiza, a studia, a cerceta. — Din fr. **considérer,** lat. **considerare.**

CONSIDERÁBIL, -Ă, *considerabili, -e,* adj. Însemnat, remarcabil; (foarte) mare. — Din fr. **considérable.**

CONSIDERÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) considera* și rezultatul ei; studiu, examinare; considerație. G Expr. *A avea* (sau *a lua*) *în considerare* = a ține seama de..., a avea în vedere. — V. **considera.**

CONSIDERÁȚIE, *considerații,* s.f. **1.** Stimă, respect. **2.** Motiv, considerent, rațiune. **3.** Părere, idee; reflecție. [Var.: **considerațiúne** s.f.] — Din fr. **considération,** lat. **consideratio, -onis.**

CONSIDERAȚIÚNE s.f. v. **considerație.**

CONSIDERÉNT, *considerente,* s.n. **1.** Punct de vedere; părere. F Argument logic; motiv. **2.** (Jur.; la pl.) Partea dintr-o hotărâre a unui organ de jurisdicție cuprinzând motivarea hotărârii respective. — Din fr. **considérant.**

CONSIGNATÁR, -Ă, *consignatari, -e,* s.m. și f. Persoană care primește bunuri în consignație. — Din fr. **consignataire.**

CONSIGNATÓR, -OÁRE, *consignatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care depune spre păstrare sau spre vânzare obiecte la consignație; depunător. — Din fr. **consignateur.**

CONSIGNÁȚIE, *consignații,* s.f. Depunere spre păstrare, garanție sau vânzare a unor lucruri la un magazin specializat. F (Concr.) Magazin în care se depun spre vânzare diferite obiecte aparținând unor persoane particulare. — Din fr. **consignation.**

CONSILIÁ, *consiliez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A sfătui. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **conseiller,** lat. **consiliari.**

CONSILIÉR, -Ă, *consilieri, -e,* s.m. **1.** Sfătuitor, sfetnic. **2.** Grad în ierarhia unor funcții; persoană care deține acest grad. **3.** (Înv.) Membru al unei înalte instanțe de judecată sau de verificare. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **conseiller** (refăcut după *consiliu* și *consilia).*

CONSILIÉRE, *consilieri,* s.f. Acțiunea de *a consilia* și rezultatul ei; sfătuire. [Pr.: *-li-e-*] — V. **consilia.**

CONSÍLIU, *consilii,* s.n. **1.** Colectiv organizat, cu sarcini de conducere, de administrare sau de avizare etc. a activității unei organizații, firme, societăți comerciale, instituții etc. G *Consiliu de stat* = **a)** (în unele state) organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă; **b)** denumire dată organului consultativ al șefului statului, organului suprem al jurisdicției administrative, organului administrativ central. *Consiliu de miniștri* = totalitatea miniștrilor îndeplinind funcția de organ al puterii executive; guvern. *Consiliu de familie* = adunare a membrilor familiei, care se pronunță asupra actelor unui membru al familiei lipsit de capacitatea de administrare a bunurilor sale. *Consiliu științific* = colectiv însărcinat cu îndrumarea activității științifice într-o instituție de învățământ superior sau într-un institut de cercetare. *Consiliu redacțional* = organ consultativ de pe lângă redacția unei edituri, format din specialiști aparținând domeniilor de activitate ale redacției respective. **2.** (Înv.) Sfat. — Din lat. **consilium,** fr. **conseil.**

CONSÍMIL, -Ă, *consimili, -e,* adj. (Rar) Asemănător (întru totul). — Din lat. **consimilis.**

CONSIMILITÚDINE, *consimilitudini,* s.f. (Rar) Asemănare totală, identitate. — F Egalitate. — Din fr. **consimilitude.**

CONSIMȚĂMÂNT, *consimțăminte,* s.n. Încuviințare, aprobare, asentiment. F Acord de voință a persoanelor care încheie un contract. [Var.: (rar) **consimțimânt** s.n.] — **Consimți** + suf. *-ământ* (după fr. *consentement).*

CONSIMȚÍ, *consímt,* vb. IV. Tranz. și intranz. A fi de acord cu ceva, a-și da consimțământul; a aproba, a încuviința. — **Con[1]-** + **simți** (după fr. *consentir).*

CONSIMȚIMÂNT s.n. v. **consimțământ.**

CONSIMȚÍRE, *consimțiri,* s.f. Faptul de *a consimți;* consimțământ, aprobare, încuviințare, acceptare; acord. — V. **consimți.**

CONSISTÁ, pers. 3 *consístă,* vb. I. Intranz. A fi compus, a se alcătui din...; a consta. — Din fr. **consister,** lat. **consistere.**

CONSISTÉNT, -Ă, *consistenți, -te,* adj. **1.** Vârtos, tare. **2.** (Despre hrană) Substanțial, sățios. — Din fr. **consistant.**

CONSISTÉNȚĂ, *consistențe,* s.f. Grad de densitate, de tărie, de soliditate a unui corp, a unei materii etc.; rezistența opusă de un corp sau de un material la deformare sau la sfărâmare. F Tărie, soliditate, fermitate. — Din fr. **consistance.**

CONSISTOMÉTRU, *consistometre,* s.n. Aparat folosit pentru măsurarea consistenței unui material. — Din fr. **consistomètre.**

CONSISTORIÁL, -Ă, *consistoriali, -e,* adj. De consistoriu, al consistoriului. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **consistorial.**

CONSISTÓRIU, *consistorii,* s.n. **1.** Adunare de cardinali convocată de papă. **2.** Adunare de pastori sau de rabini. **3.** Organ administrativ și disciplinar în conducerea unor biserici. — Din lat. **consistorium,** fr. **consistoire.**

CONSOÁNĂ, *consoane,* s.f. Sunet al vorbirii produs în anumite puncte ale canalului fonator prin închiderea (urmată de deschidere bruscă) sau prin strâmtoarea acestuia; semn grafic, literă care reprezintă un asemenea sunet. — Din fr. **consonne,** lat. **consona.**

CONSOÁRTĂ, *consoarte,* s.f. (Fam.) Soție, nevastă. — Din lat. **consors, -tis,** (influențat de *soartă*).

CONSOLÁ, *consolez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) alina, a(-și) ușura durerea, necazul, întristarea; a (se) mângâia (sufletește). — Din fr. **consoler,** lat. **consolare.**

CONSOLÁBIL, -Ă, *consolabili, -e,* adj. Care poate fi consolat (ușor). — Din fr. **consolable.**

CONSOLÁNT, -Ă, *consolanți, -te,* adj. (Rar) Care consolează; consolator. — Din fr. **consolant.**

CONSOLÁRE, *consolări,* s.f. Acțiunea de *a (se) consola* și rezultatul ei; mângâiere, împăcare, alinare (sufletească); consolație. — V. **consola.**

CONSOLATÓR, -OÁRE, *consolatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care consolează; consolant. — Din fr. **consolateur.**

CONSOLÁȚIE, *consolații,* s.f. (Înv.) Consolare. [Var.: **consolațiúne** s.f.] — Din fr. **consolation,** lat. **consolatio, -onis.**

CONSOLAȚIÚNE s.f. v. **consolație.**

CONSÓLĂ, *console,* s.f. **1.** Mobilă în formă de policioară sau de măsuță rezemată de perete și pe care se așază vaze, statuete etc. **2.** Element arhitectural (ornamental) de lemn, de piatră etc., folosit la sprijinirea unei cornișe, a unui balcon etc. **3.** Element de construcție care iese cu unul dintre capete în afara punctului de reazem, având rolul de a suporta o sarcină pe latura orizontală superioară. — Din fr. **console.**

CONSOLIDÁ, *consolidez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face sau a deveni tare, solid, durabil; a (se) întări, a se închega. **2.** Tranz. A mări (prin diferite operații, lucrări etc.) capacitatea de rezistență a unui sistem tehnic. — Din fr. **consolider,** lat. **consolidare.**

CONSOLIDÁBIL, -Ă, *consolidabili, -e,* adj. Care poate fi consolidat. — Din fr. **consolidable.**

CONSOLIDÁNT, -Ă, *consolidanți, -te,* adj. Consolidator. — Din fr. **consolidant.**

CONSOLIDÁRE, *consolidări,* s.f. Acțiunea de *a (se) consolida* și rezultatul ei; întărire, închegare. — V. **consolida.**

CONSOLIDATÓR, -OÁRE, *consolidatori, -oare,* adj. Care consolidează, întărește; întăritor, de sprijin; consolidant. — **Consolida** + suf. *-tor.*

CONSOLIDÁȚIE, *consolidații,* s.f. Consolidare. — Din fr. **consolidation.**

CONSOMMÉ, *consommé-uri,* s.n. Supă care se prepară prin fierbere înceată şi îndelungată a cărnii de vită pentru a-i extrage toate sucurile. — Cuv. fr.

CONSONÁNT, -Ă, *consonanţi, -te,* adj. (Muz.; despre acorduri) Care este format din consonanţe (**1**); armonios. F (Lingv.; despre cuvinte) Care are o terminaţie asemănătoare cu a altui cuvânt. — Din lat. **consonans, -tis,** fr. **consonant.**

CONSONÁNTĂ, *consonante,* s.f. (Rar) Consoană. — Din lat. **consonans, -ntis.**

CONSONÁNTIC, -Ă, *consonantici, -ce,* adj. Care ţine de consoane, privitor la consoane. — Din germ. **konsonantisch.**

CONSONANTÍSM s.n. Sistemul sau totalitatea consoanelor unei limbi. — Din fr. **consonantisme.**

CONSONÁNŢĂ, *consonanţe,* s.f. **1.** (Muz.) Raport între două sau mai multe sunete care generează o sonoritate armonioasă, plăcută, într-un context socio-cultural dat. **2.** Fig. Potrivire de idei, de păreri; înţelegere, acord. — Din fr. **consonance.**

CONSÓRT, *consorţi,* s.m. (În sintagma) *Prinţ-consort* = soţul unei regine încoronate ca suverană. — Din fr. **consort,** lat. **consors, -tis.**

CONSORŢIÁL, -Ă, *consorţiali, -e,* adj. Care aparţine unei societăţi comerciale, unui consorţiu. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **consortial.**

CONSÓRŢIU, *consorţii,* s.n. Înţelegere încheiată între mai multe bănci sau societăţi comerciale mari pentru efectuarea în comun a unor operaţii avantajoase de mare amploare. — Din lat., fr. **consortium,** germ. **Konsortium.**

CONSPÉCT, *conspecte,* s.n. **1.** Notare sintetică, schematică şi sistematică a datelor esenţiale ale unei probleme pe baza unui material documentar. **2.** Privire generală, vedere de ansamblu asupra unor probleme (realizată într-o lucrare). — Din lat. **conspectus,** germ. **Konspekt.**

CONSPECTÁ, *conspectez,* vb. I. Tranz. A întocmi conspecte (**1**). — Din **conspect.** Cf. rus. konspektirovat.

CONSPECTÁRE, *conspectări,* s.f. Acţiunea de *a conspecta* şi rezultatul ei. — V. **conspecta.**

CONSPIRÁ, *conspír,* vb. I. Intranz. A organiza, a urzi o conspiraţie; a complota; a unelti. F Fig. A tinde, a lucra pentru un scop unic. — Din fr. **conspirer,** lat. **conspirare.**

CONSPIRATÍV, -Ă, *conspirativi, -e,* adj. Care aparţine unei conspiraţii, privitor la o conspiraţie; ilegal, clandestin. — **Conspira** + suf. *-ativ.* Cf. germ. konspirativ, rus. konspirativnîi.

CONSPIRATIVITÁTE s.f. Păstrare de către o persoană sau de către o organizaţie a secretului unei acţiuni politice, considerată ilegală de către autorităţi. F Sistem de metode de muncă ilegală, subordonat promovării unui ideal politic, ideologic de către un grup social, o organizaţie, un partid, scoase în afara legii. — **Conspirativ** + suf. *-itate.*

CONSPIRATÓR, -OÁRE, *conspiratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care ia parte la o conspiraţie. — Din fr. **conspirateur.**

CONSPIRÁŢIE, *conspiraţii,* s.f. Uneltire îndreptată împotriva (conducătorilor) statului sau a ordinii publice; complot; conjuraţie. [Var.: (înv.) **conspiraţiúne** s.f.] — Din fr. **conspiration,** lat. **conspiratio, -onis.**

CONSPIRAŢIÚNE s.f. v. **conspiraţie.**

CONSTÁ, pers. 3 *cónstă,* vb. I. Intranz. A fi alcătuit, format din..., a se compune din...; a consista. — Din lat. **constare.**

CONSTÁNT, -Ă, *constanţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Care rămâne neschimbat; invariabil, statornic. G *Capital constant* = parte a capitalului investită în mijloacele de producţie care nu-şi schimbă mărimea valorii în procesul de producţie. **2.** S.f. (Mat.) Mărime a cărei valoare rămâne neschimbată. **3.** S.f. Mărime care caracterizează un fenomen, un aparat, o substanţă etc. — Din fr. **constant,** lat. **constans, -ntis.**

CONSTANTÁN s.n. Aliaj de cupru şi de nichel, cu coeficient de dilatare mic şi rezistenţă specifică mare, folosit la confecţionarea rezistenţelor electrice, a reostatelor, a termoelementelor etc. — Din fr. **constantan.**

CONSTANTINÁT, *constantinaţi,* s.m. Monedă de aur cu efigia lui Constantin cel Mare sau a altui împărat bizantin. — Din ngr. **konstantináto.**

CONSTÁNŢĂ s.f. Însuşirea de a fi constant; statornicie; perseverenţă. — Din fr. **constance,** lat. **constantia.**

CONSTATÁ, *constát,* vb. I. Tranz. A stabili situaţia sau starea unui lucru, existenţa unui fapt, a unui adevăr etc. — Din fr. **constater.**

CONSTATÁBIL, -Ă, *constatabili, -e,* adj. Uşor de constatat. — Din fr. **constatable.**

CONSTATÁRE, *constatări,* s.f. Acţiunea de *a constata* şi rezultatul ei. — V. **constata.**

CONSTATATÍV, -Ă, *constatativi, -e,* adj. Care constată, care înregistrează ceva ca atare. — Din fr. **constatatif.**

CONSTĂNŢEÁN, -Ă, *constănţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau judeţul Constanţa. **2.** Adj. Care aparţine municipiului sau judeţului Constanţa ori constănţenilor (**1**), referitor la municipiul sau judeţul Constanţa ori la constănţeni. — **Constanţa** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CONSTĂNŢEÁNCĂ, *constănţence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau judeţul Constanţa. — **Constănţean** + suf. *-că.*

CONSTELÁT, -Ă, *constelaţi, -te,* adj. (Rar) Înstelat. — Din fr. **constellé,** lat. **constellatus.**

CONSTELÁŢIE, *constelaţii,* s.f. Grupare aparentă de stele în aceeaşi regiune a cerului, având o configuraţie specifică, stabilă pe o perioadă lungă de timp. — Din fr. **constellation,** lat. **constellatio.**

CONSTERNÁ, *consternez,* vb. I. Tranz. A provoca cuiva uimire, nedumerire amestecată cu mâhnire şi cu indignare. — Din fr. **consterner,** lat. **consternare.**

CONSTERNÁNT, -Ă, *consternanţi, -te,* adj. Care provoacă consternare. — Din fr. **consternant.**

CONSTERNÁRE, *consternări,* s.f. Faptul de *a consterna;* uimire, nedumerire amestecată cu mâhnire şi cu indignare; surpriză neplăcută, stupoare, consternaţie. — V. **consterna.**

CONSTERNÁT, -Ă, *consternaţi, -te,* adj. Cuprins de consternare, stupefiat. — V. **consterna.**

CONSTERNÁŢIE, *consternaţii,* s.f. Consternare. [Var.: **consternaţiúne** s.f.] — Din fr. **consternation,** lat. **consternatio, -onis.**

CONSTERNAŢIÚNE s.f. v. **consternaţie.**

CONSTIPÁ, *constíp,* vb. I. **1.** Tranz. (Despre alimente) A produce constipaţie. **2.** Refl. (Despre oameni, animale) A suferi de constipaţie. — Din fr. **constiper.**

CONSTIPÁNT, -Ă, *constipanţi, -te,* adj. (Despre alimente sau medicamente) Care constipă. — Din fr. **constipant.**

CONSTIPÁT, -Ă, *constipaţi, -te,* adj. (Despre oameni, animale) Care suferă de constipaţie. F Fig. (Fam.; despre oameni) Cu vederi înguste, lipsit de orizont; necomunicativ. — V. **constipa.**

CONSTIPÁŢIE, *constipaţii,* s.f. Dificultate sau imposibilitate de eliminare a materiilor fecale. — Din fr. **constipation.**

CONSTITUÁNT, -Ă, *constituanţi, -te,* adj. Privitor la constituţie; constitutiv. G *Adunare constituantă* v. *adunare.* [Pr.: *-tu-ant*] — Din fr. **constituant.**

CONSTITUÉNT, -Ă, *constituenţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care intră în structura, în alcătuirea unui întreg. **2.** S.m. Fiecare dintre substanţele care alcătuiesc un sistem fizico-chimic. [Pr.: *-tu-ent.* — Pl. şi: (n.) *constituente*] — Din fr. **constituant.**

CONSTITUÍ, *constítui,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) alcătui, a (se) forma; a (se) înfiinţa, a (se) întemeia, a (se) organiza. **2.** Tranz. A avea valoare de..., a fi considerat ca...; a reprezenta. **3.** Refl. (Jur.; în expr.) *A se constitui parte civilă* = a formula pretenţii de despăgubire faţă de acuzat într-un proces penal. — Din fr. **constituer,** lat. **constituere.**

CONSTITUÍRE, *constituiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) constitui;* alcătuire, formare; întemeiere, înfiinţare, organizare. — V. **constitui.**

CONSTITUÍT, -Ă, *constituiţi, -te,* adj. Alcătuit, compus, format din... G *Corp constituit* sau (mai rar) *autoritate constituită* = organizaţie sau instituţie cu caracter oficial, alcătuită pe baza unui statut. — V. **constitui.**

CONSTITUTÍV, -Ă, *constitutivi, -e,* adj. Care intră (ca element esenţial) în structura unui lucru; alcătuitor. — Din fr. **constitutif.**

CONSTITÚŢIE, *constituţii,* s.f. **1.** Totalitatea particularităţilor morfologice, funcţionale şi psihologice ale unui individ. F Conformaţie. **2.** Lege fundamentală a unui stat, care stabileşte forma de guvernământ şi de organizare statală, precum şi drepturile şi obligaţiile fundamentale ale cetăţenilor. [Var.: **constituţiúne** s.f.] — Din fr. **constitution,** lat. **constitutio, -onis.**

CONSTITUŢIONÁL, -Ă, *constituţionali, -e,* adj. În conformitate cu constituţia (**2**), prevăzut în constituţie, bazat pe constituţie. G *Comisie constituţională* = comisie însărcinată cu elaborarea textului unei constituţii şi cu verificarea constituţionalităţii legilor ce se elaborează. *Drept constituţional* = **a)** totalitatea normelor fundamentale care reglementează relaţiile sociale consacrate de constituţie; **b)** ramură a dreptului care studiază normele înscrise în constituţie (**2**). *Monarhie constituţională* = monarhie ale cărei prerogative sunt limitate prin constituţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **constitutionnel.**

CONSTITUŢIONALÍSM s.n. Regim de guvernare bazat pe existenţa unei constituţii. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **constitutionnalisme.**

CONSTITUŢIONALÍST, -Ă, *constituţionalişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al constituţionalismului. **2.** Adj. Care aparţine constituţionalismului; privitor la constituţionalism. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Constituţional** + suf. *-ist.*

CONSTITUŢIONALITÁTE s.f. Conformitate a unei legi sau a unui act juridic cu constituţia. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **constitutionnalité.**

CONSTITUŢIÚNE s.f. v. **constituţie.**

CONSTRÂNGĂTÓR, -OÁRE, *constrângători, -oare,* adj. Care constrânge. — **Constrânge** + suf. *-ător.*

CONSTRÁNGE, *constráng,* vb. III. Tranz. A sili pe cineva să facă un lucru; a forța, a obliga; a soma. [Perf. s. *constrânsei,* part. *constrâns*] — **Con[1]- + strânge** (după fr. *contraindre).* Cf. lat. constringere.

CONSTRÁNGERE, *constrângeri,* s.f. Acțiunea de *a constrânge* și rezultatul ei; silire, obligare, forțare, somare. F Asprime, rigoare. — V. **constrânge.**

CONSTRÁNS, -Ă, *constrânși, -se,* adj. Care este obligat, forțat, silit să facă un lucru. — V. **constrânge**.

CONSTRICTÍV, -Ă, *constrictivi, -e,* adj., s.f. (Consoană) care se pronunță prin strâmtarea canalului fonator, în așa fel încât se produce un zgomot de fricțiune; (sunet) continuu, fricativ, spirant. — Din fr. **constrictif,** lat. **constrictivus.**

CONSTRICTÓR, -OÁRE, *constrictori, -oare,* adj. Care se restrânge, care se contractă. G *Mușchi constrictor* = mușchi care produce constricția. — Din fr. **constricteur.**

CONSTRÍCȚIE, *constricții,* s.f. Reducere a diametrului unui organ cavitar, a unui vas sangvin, a unui sfincter prin acțiunea mușchilor constrictori. [Var.: **constricțiúne** s.f.] — Din fr. **constriction,** lat. **constrictio, -onis.**

CONSTRICȚIÚNE s.f. v. **constricție.**

CONSTRINGÉNȚĂ, *constringențe,* s.f. Mărime caracteristică sticlelor optice din punctul de vedere al dispersiei luminii. — Din fr. **constringence.**

CONSTRÚCT, *constructe,* s.n. Concept abstract realizat pe baza activității practice intuitive; sistem teoretic ipotetic. — Din engl. **construct.**

CONSTRUCTÍV, -Ă, *constructivi, -e,* adj. Care construiește sau care servește spre a construi ceva. F Care ajută la îmbunătățirea unei activități, a unei inițiative etc. — Din fr. **constructif.**

CONSTRUCTIVÍSM s.n. Curent artistic apărut după Primul Război Mondial, care concepe realitatea într-o viziune de forme geometrice (uneori abstracționiste) și care impune puritatea și simplitatea liniilor. — Din fr. **constructivisme.**

CONSTRUCTIVÍST, -Ă, *constructiviști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al constructivismului. — Din fr. **constructiviste,** germ. **Konstruktivist.**

CONSTRÚCTOR, -OÁRE, *constructori, -oare,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană cu pregătirea tehnică necesară care participă la proiectarea sau la executarea unei lucrări de construcție. — Din fr. **constructeur,** lat. **constructor.**

CONSTRÚCȚIE, *construcții,* s.f. **1.** Clădire executată din zidărie, lemn, metal, beton etc., pe baza unui proiect, care servește la adăpostirea oamenilor, animalelor, obiectelor etc.; *spec.* casă, edificiu, clădire. **2.** Faptul de a construi. G Loc. adj. și adv. *În construcție* = (aflat) în cursul procesului de construire. F Alcătuire, compunere, structură. **3.** (La pl.) Ramură a economiei naționale care are ca obiect efectuarea de construcții (**1**); ramură a tehnicii care se ocupă cu studiul, proiectarea și executarea construcțiilor. G *Construcții de mașini* = ramură a industriei care produce mașini, instalații, utilaje, mijloace de transport etc.; ramură a tehnicii care se ocupă cu studiul, proiectarea și construirea instalațiilor, mașinilor etc. **4.** (Lingv.) Grup de cuvinte între care există anumite raporturi sintactice; grup stabil de cuvinte. F Mod de a grupa cuvintele în propoziții și propozițiile în fraze. — Din fr. **construction,** lat. **constructio.**

CONSTRUÍ, *construiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A realiza, pe baza unui proiect, printr-un ansamblu de operații de prelucrare și asamblare, un sistem tehnic complex. **2.** A desena o figură geometrică. **3.** (Lingv.) A așeza cuvintele în frază ținând seama de regulile gramaticale sau de efectul stilistic urmărit. F Refl. (Despre părțile de vorbire) A se folosi în anumite construcții gramaticale. — Din fr. **construire,** lat. **construere.**

CONSTRUÍBIL, -Ă, *construibili, -e,* adj. (Despre terenuri, zone etc.) Pe care se poate construi. — **Construi** + suf. *-bil.*

CONSTRUÍRE, *construiri,* s.f. Acțiunea de *a construi* și rezultatul ei. — V. **construi.**

CONSUBSTANȚIÁL, -Ă, *consubstanțiali, -e,* adj. Care este constituit din aceeași substanță. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **consubstantiel.**

CONSUBSTANȚIALITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este consubstanțial; unitate și identitate de substanță. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **consubstantialité.**

CONSUETUDINÁR, -Ă, *consuetudinari, -e,* adj. (Livr.) Nescris, dar consacrat prin uz, prin datină; cutumiar. [Pr.: *-su-e-*] — Din **consuetudine.**

CONSUETÚDINE, *consuetudini,* s.f. (Livr.) Obișnuință, obicei, deprindere. [Pr.: *-su-e-*] — Din lat. **consuetudo, -inis.**

CÓNSUL, *consuli,* s.m. **1.** Reprezentant diplomatic numit de guvernul unei țări într-un alt stat pentru susținerea intereselor economice, administrative și juridice ale statului pe care îl reprezintă, precum și pe cele ale cetățenilor acestuia. **2.** (În republica romană) Titlul celor doi magistrați, aleși anual, care dețineau puterea supremă; persoană purtând acest titlu. — Din lat., fr. **consul.**

CONSULÁR, -Ă, *consulari, -e,* adj. Care ține de consul sau de consulat, privitor la consul sau la consulat. G *Corp consular* = totalitatea consulilor (**2**) dintr-o țară. — Din fr. **consulaire,** lat. **consularis.**

CONSULÁT, *consulate,* s.n. **1.** Reprezentanță a unui stat în alt stat, condusă de un consul (**1**); (concr.) clădirea în care sunt instalate birourile acestui serviciu. **2.** (În republica romană) Perioadă de guvernare a unui consul (**2**). — Din fr. **consulat,** lat. **consulatus.**

CONSÚLT, *consulturi,* s.n. Examinare a unui bolnav (de către un medic sau de o comisie medicală) pentru stabilirea diagnosticului și indicarea tratamentului. — Din lat. **consultum.**

CONSULTÁ, *consúlt,* vb. I. Tranz. **1.** A întreba, a cere o părere, un sfat; a lua avizul unei persoane autorizate. F Refl. A se sfătui cu cineva. **2.** A cerceta, a examina un text, un izvor etc. pentru a se informa sau a se documenta. **3.** A examina un pacient. — Din fr. **consulter,** lat. **consultare.**

CONSULTÁNT, -Ă, *consultanți, -te,* s.m. și f. Specialist care oferă opinii, concluzii în chestiuni care privesc specialitatea sa. — Din fr. **consultant.**

CONSULTÁNȚĂ s.f. Activitate depusă de un consultant. — **Consult** + suf. *-anță.*

CONSULTÁRE, *consultări,* s.f. Acțiunea de *a (se) consulta* și rezultatul ei; solicitare a unui aviz, ascultare a unei păreri; întrebare, cercetare. — V. **consulta.**

CONSULTATÍV, -Ă, *consultativi, -e,* adj. Cu caracter de consultație. G *Organ consultativ* = organ care își dă părerea autorizată în anumite probleme. *Aviz consultativ* = părere cerută unui organ competent, dar peste care organul care a cerut-o poate trece. *Vot consultativ* = vot al cărui rezultat nu este obligatoriu, reprezentând un sprijin dat unui organ de stat sau unei organizații obștești. — Din fr. **consultatif.**

CONSULTÁȚIE, *consultații,* s.f. **1.** Aviz, indicație, lămurire dată asupra unor chestiuni de specialitate în discuție. **2.** Examinare a unui pacient de către medic pentru stabilirea diagnosticului și indicarea tratamentului. **3.** Îndrumare individuală sau colectivă dată elevilor, studenților sau doctoranzilor de către un profesor. — Din fr. **consultation,** lat. **consultatio.**

CONSULTING s.n. Consultanță. [Pr.: *consálting*] — Cuv. engl.

CONSÚM, *consumuri,* s.n. **1.** Utilizarea de către populație și administrație a bunurilor materiale și a serviciilor în scopul satisfacerii nevoilor personale și colective. G *Consum productiv* = folosire a mijloacelor de producție pentru crearea de noi bunuri materiale. *Consum neproductiv* = consum care nu are drept rezultat producerea de noi bunuri materiale. *Bunuri* (sau *mărfuri) de larg consum* = produse ale industriei ușoare sau alimentare destinate consumației individuale. **2.** Cantitate de materiale, materii prime, combustibil sau energie folosite pentru a realiza un produs tehnic, o lucrare etc. G *Consum specific* = cantitate de combustibil, de material și de energie consumată într-o unitate de timp pentru executarea unui produs, a unei operații etc. — Din **consuma[1]** (derivat regresiv).

CONSUMÁ[1], *consúm,* vb. I. Tranz. A întrebuința, a folosi ceva pentru satisfacerea unor trebuințe proprii, pentru a obține alte produse etc. F A întrebuința ca hrană; a mânca. — Din fr. **consommer.**

CONSUMÁ[2], *consúm,* vb. I. **1.** Tranz. A nimici, a mistui, a distruge un lucru. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) istovi, a (se) epuiza, a (se) slei (de puteri), a (se) uza. — Din fr. **consumer,** lat. **consumere.**

CONSUMÁBIL, -Ă, *consumabili, -e,* adj. Care se poate consuma[1]. F (Substantivat, n., la pl.) Totalitatea materialelor necesare pentru birouri sau ca auxiliar al procesului de producție. — Din fr. **consumable.**

CONSUMÁRE[1], *consumări,* s.f. Acțiunea de *a consuma[1]* și rezultatul ei; consumație. — V. **consuma[1].**

CONSUMÁRE[2], *consumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) consuma[2]* și rezultatul ei; sleire, epuizare; nimicire, distrugere. — V. **consuma[2].**

CONSUMÁT[1], -Ă, *consumați, -te,* adj. (Despre materiale, produse etc.) Care a fost folosit pentru satisfacerea unor trebuințe proprii sau pentru a obține alte produse. F (Despre alimente) Care a fost întrebuințat ca hrană. — V. **consuma[1].**

CONSUMÁT[2], -Ă, *consumați, -te,* adj. (Despre oameni) Care este epuizat, sleit de puteri în urma unei vieți dezorganizate. F (Despre fapte) Care s-au petrecut (de mult). — V. **consuma[2].**

CONSUMATÓR, -OÁRE, *consumatori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care consumă[1] bunuri, produse etc. F Spec. Persoană care consumă mâncare (și băutură) într-un local public. **2.** Aparat care consumă energie electrică. [Var.: (înv.) **consumătór, oáre** s.m. și f.] — Din fr. **consommateur.**

CONSUMÁȚIE, *consumații,* s.f. **1.** Faptul de a consuma[1]. G Expr. *A da* (un produs) *în consumație* = a pune (un produs) la dispoziția publicului. **2.** Totalitatea alimentelor consumate de cineva într-un local public. [Var.: (înv.) **consumațiúne** s.f.] — Din fr. **consommation,** lat. **consummatio, -onis.**

CONSUMAȚIÚNE s.f. v. **consumație.**

CONSUMĂTÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **consumator.**

CONSUMPTÍBIL, -Ă, *consumptibili, -e,* adj. (Jur.; despre bunuri) Care este distrus sau înstrăinat de la prima întrebuințare. — Din fr. **consomptible.**

CONSUMPTÍV, -Ă, *consumptivi, -e,* adj. (Despre unele boli cronice) Care este însoțit de slăbire, de denutriție, de scăderea forței musculare, anemie etc. — Din fr. **consomptif.**

CONSÚMPȚIE, *consumpții,* s.f. Slăbire, epuizare progresivă datorată unei boli îndelungate. [Var.: **consumpțiúne** s.f.] — Din fr. **consomption,** lat. **consumptio, -onis.**

CONSUMPȚIÚNE s.f. v. **consumpție.**

CONSUNÁ, *consún,* vb. I. Intranz. A produce o consonanță. — Din fr. **consonner,** (după *suna).*

CONȘCOLÁR, *conșcolari,* s.m. (Rar) Elev considerat în raport cu alți elevi de la școala (și din clasa) unde învață el. — **Con[1]- + școlar.**

CONȘTIÉNT, -Ă, *conștienți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care își dă seama de realitatea înconjurătoare, care are conștiință. **2.** Care își dă seama de posibilitățile sale, de rolul său în societate. F (Despre activitatea umană) Care realizează scopuri dinainte stabilite. [Pr.: *-și-ent*] — Din fr. **conscient** (după *și).*

CONȘTIENTIZÁ, *conștientizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni conștient. [Pr.: *-și-en-*] — **Conștient** + suf. *-iza.*

CONȘTIENTIZÁBIL, -Ă, *conștientizabili, -e,* adj. Care poate fi conștientizat. [Pr.: *-și-en-*] — **Conștientiza** + suf. *-bil.*

CONȘTIENTIZÁRE, *conștientizări,* s.f. Acțiunea de *a conștientiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-și-en-*] — V. **conștientiza.**

CONȘTIENTIZÁT, -Ă, *conștientizați, -te,* adj. Care a devenit conștient. [Pr.: *-și-en-*] — V. **conștientiza.**

CONȘTIINCIÓS, -OÁSĂ, *conștiincioși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care își face datoria; serios, corect, scrupulos. F (Despre acțiuni ale oamenilor) Executat cu seriozitate, cu conștiinciozitate, făcut cu scrupulozitate. [Pr.: *-și-in-*] — Din fr. **consciencieux** (după *și).*

CONȘTIINCIOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi conștiincios; corectitudine, seriozitate, scrupulozitate. [Pr.: *-și-in-*] — **Conștiincios** + suf. *-itate.*

CONȘTIÍNȚĂ, *conștiințe,* s.f. **1.** (Fil.) Sentiment, intuiție pe care ființa umană o are despre propria existență; *p. ext.* cunoaștere intuitivă sau reflexivă pe care o are fiecare despre propria existență și despre lucrurile din jurul său. **2.** Faptul de a-și da seama; înțelegere. **3.** (În opoziție cu *existența, materia*) Gândire, spirit. **4.** Sentiment al responsabilității morale față de propria sa conduită. G *Caz* (sau *proces) de conștiință* = dificultatea de a hotărî într-o problemă morală greu de rezolvat. *Mustrare de conștiință* = remușcare, regret. G Expr. *A fi cu conștiința împăcată* sau *a nu avea nimic pe conștiință* = a fi convins că nu a săvârșit nimic împotriva legilor moralei sau juridice. *A fi fără conștiință* = a fi lipsit de scrupule. *Cu mâna pe conștiință* = cu toată sinceritatea. **5.** (În sintagma) *Libertate de conștiință* = dreptul recunoscut cetățenilor de a avea orice concepție religioasă, filosofică etc. [Pr.: *-și-in-*] — Din fr. **conscience,** lat. **conscientia** (după *și).*

CONT, *conturi,* s.n. **1.** Instrument fundamental de stocare a datelor contabile, care exprimă valoric, în ordine cronologică și sistematică, existența și mișcările unui anumit mijloc economic pe o perioadă de timp determinată. G *Cont bancar* = cont deschis la o bancă pe numele unui client. F Evidența acestor operații. **2.** (În expr.) *A trece la* (sau *în) cont* = a înscrie la rubrica datoriilor o notă. *A cere* (cuiva) *cont* = a trage (pe cineva) la răspundere pentru cele spuse sau făcute. *A da* (cuiva) *cont* = a da (cuiva) lămuriri asupra faptelor sau intențiilor sale; a se justifica. *A ține cont* (de ceva) = a avea în vedere, a lua în considerare. *Pe cont propriu* = pe propria răspundere, în mod independent. *În contul* (cuiva sau a ceva) = pentru (cineva sau ceva), pe seama (cuiva sau a ceva). — Din fr. **compte,** it. **conto.** Cf. germ. K o n t o.

CONTÁ, *contez,* vb. I. Intranz. **1.** A se încrede în cineva, a se bizui pe cineva sau pe ceva. **2.** A reprezenta o valoare, a avea însemnătate. — Din fr. **compter,** it. **contare.**

CONTÁBIL, -Ă, *contabili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de contabilitate, privitor la contabilitate; contabilicesc. **2.** S.m. și f. Specialist în contabilitate. — Din fr. **comptable,** it. **contabile.**

CONTABILICÉSC, -EÁSCĂ, *contabilicești,* adj. Contabil (**1**). — **Contabil** + suf. *-icesc.*

CONTABILITÁTE, *contabilități,* s.f. **1.** Ansamblul operațiilor de înregistrare, pe baza unor norme și reguli speciale, a mișcării fondurilor și materialelor într-o unitate economică; evidență contabilă. F Secție, birou într-o unitate economică unde se fac aceste lucrări de contabilitate (**1**). **2.** Știință care se ocupă cu teoria acestor operații. — Din fr. **comptabilité.**

CONTABILIZÁ, *contabilizez,* vb. I. Tranz. A înregistra o operație economică sau financiară în conturi (**1**). — Din fr. **comptabiliser.**

CONTABILIZÁRE s.f. Acțiunea de *a contabiliza* și rezultatul ei. — V. **contabiliza.**

CONTÁCT, *contacte,* s.n. **1.** Atingere directă, nemijlocită între două corpuri, două forțe, două energii etc. G Expr. *În contact cu...* = în nemijlocită apropiere de..., în legătură strânsă cu... F (Concr.) Piesă care servește la stabilirea unui contact (**1**). G *Contact electric* = legătură electrică între două piese sau elemente conductoare, realizată prin atingere. **2.** Apropiere între oameni; relație, legătură, comunicare. F Persoană de legătură. F (Și în sintagma *contact sexual*) Raport sexual. G Expr. *A lua contact* (cu cineva) = **a)** a stabili o legătură (cu cineva); **b)** (Mil.) a ajunge în imediata apropiere a inamicului și a începe ostilitățile. — Din fr. **contact,** lat. **contactus.**

CONTACTÓR, *contactoare,* s.n. Întrerupător care închide un circuit electric sub acțiunea unei comenzi de la distanță, menținându-l închis numai atâta timp cât se exercită această comandă. — Din fr. **contacteur.**

CONTADÍN, *contadini,* s.m. (Înv.) Țăran (italian). — Din it. **contadino.**

CONTAGIÁ, *contagiez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) contamina, a (se) molipsi. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **contagier.**

CONTAGIÉRE, *contagieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) contagia* și rezultatul ei; contaminare, molipsire. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **contagia.**

CONTAGIÓS, -OÁSĂ, *contagioși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre boli) Care se transmite de la om la om; molipsitor. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de o boală molipsitoare. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **contagieux,** lat. **contagiosus.**

CONTAGIOZITÁTE, *contagiozități,* s.f. Caracter molipsitor al unei boli. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **contagiosité.**

CONTAGIÚNE, *contagiuni,* s.f. Transmitere a unei boli de la un om la altul, direct sau indirect; molipsire, contaminare. F (Înv.) Epidemie, molimă. [Pr.: *-gi-u-*] — Din fr. **contagion,** lat. **contagio, -onis.**

CONTÁINER, *containere,* s.n. **1.** Ambalaj în formă de rame, lăzi etc. care servește la transportul materialelor sau al produselor. **2.** Recipient destinat încărcăturii utile a unei rachete. — Din engl. **container.**

CONTAINERIZÁ, *containerizez,* vb. I. Tranz. A introduce în container. F A introduce folosirea containerelor în transporturi. — **Container** + suf. *-iza* (după engl. *containerize).*

CONTAINERIZÁRE, *containerizări,* s.f. Acțiunea de *a containeriza* și rezultatul ei. — V. **containeriza.**

CONTAINERIZÁT, -Ă, *containerizați, -te,* adj. Care a fost introdus în container. — V. **containeriza.**

CONTAMINÁ, *contaminez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A transmite sau a căpăta o boală molipsitoare; a (se) infecta, a (se) molipsi. **2.** Refl. (Lingv.; despre două limbi) A se încrucișa. F (Despre două cuvinte) A se influența reciproc (schimbându-și forma). **3.** Fig. A influența, a înrâuri. — Din fr. **contaminer,** lat. **contaminare.**

CONTAMINÁBIL, -Ă, *contaminabili, -e,* adj. Care poate fi contaminat, expus contaminării. — Din fr. **contaminable.**

CONTAMINÁNT, -Ă, *contaminanți, -te,* adj. (Rar) Care contaminează; contagios. — **Contamina** + suf. *-ant.*

CONTAMINÁRE, *contaminări,* s.f. Acțiunea de *a (se) contamina* și rezultatul ei. — V. **contamina.**

CONTAMINÁT, -Ă, *contaminați, -te,* adj. Care a suferit acțiunea de contaminare; molipsit. — V. **contamina.**

CONTAMINÁȚIE, *contaminații,* s.f. **1.** Încrucișare între două limbi. **2.** Modificare a unui cuvânt sau a unei construcții gramaticale prin încrucișarea lor cu alte cuvinte sau cu construcții asemănătoare ca sens. — Din fr. **contamination,** lat. **contaminatio.**

CONTÁNT, -Ă, *contanți, -te,* adj. (Franțuzism; despre bani) În numerar, peșin. — Cf. fr. c o m p t a n t.

CÓNTĂȘ, *contășe,* s.n. **1.** Haină lungă și îmblănită, purtată în trecut de boieri. **2.** (Reg.) Scurteică îmblănită pe care o poartă țăranii, prin Bucovina și prin Moldova. [Var.: **cóntoș, cóntuș** s.n.] — Din pol. **kontusz,** bg. **kontoș.**

CONTĂȘÉL, *contășele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *contăș* (**2**). — **Contăș** + suf. *-el.*

CÓNTE[1], *conți,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Mare senior, conducător al unei provincii, cu funcții administrative și militare. **2.** Titlu de noblețe ereditar, intermediar între viconte și marchiz (în Occident) sau între baron și prinț (în Rusia țaristă); persoană având acest titlu. — Din fr. **comte.**

CONTÉ[2] s.n. Creion gros, negru, cu mină din grafit, argilă și plombagină, folosit în grafică. — Cuv. fr.

CONTEMPERÁȚIE, *contemperații,* s.f. Impuls care provine din grația divină și care face să încline voința către un fapt, fără a-l determina însă. — Din fr. **contempération,** lat. **contemperatio.**

CONTEMPLÁ, *contémplu,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) privi îndelung, meditativ, cu admirație și cu emoție. — Din fr. **contempler,** lat. **contemplari.**

CONTEMPLÁRE, *contemplări,* s.f. Acțiunea de *a (se) contempla.* F Atitudine de meditație sau de observare pasivă a fenomenelor, opusă atitudinii active. G *Contemplare vie* = percepere nemijlocită, concretă a lucrurilor și a fenomenelor naturii, care apare în procesul interacțiunii dintre om și lumea înconjurătoare; intuire vie. — V. **contempla.**

CONTEMPLATÍV, -Ă, *contemplativi, -e,* adj. Care contemplă, care este înclinat spre contemplare; visător. F Care se limitează la contemplare, neglijând latura practică, activă. G *Viață contemplativă* = viață consacrată meditației și nu acțiunii. — Din fr. **contemplatif,** lat. **contemplativus.**

CONTEMPLATIVITÁTE s.f. **1.** Trăsătură caracteristică a filosofiei materialiste nemarxiste constând, în esenţă, în neînţelegerea rolului practicii atât sub raport antropologic, cât şi gnoseologic. **2.** Caracter contemplativ. — **Contemplativ** + suf. *-itate.*

CONTEMPLATÓR, -OÁRE, *contemplatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care contemplă, care este cufundată în meditare, în visare. — Din fr. **contemplateur,** lat. **contemplator.**

CONTEMPLÁŢIE, *contemplaţii,* s.f. Atitudine, stare a celui care contemplă; faptul de a contempla; meditaţie. — Din fr. **contemplation,** lat. **contemplatio.**

CONTEMPORÁN, -Ă, *contemporani, -e,* adj. **1.** Care există, care se petrece în zilele noastre; actual. **2.** (Despre oameni; adesea substantivat) Din aceeaşi vreme cu... [Var.: **contimporán, -ă** adj.] — Din fr. **contemporain,** lat. **contemporaneus.**

CONTEMPORANEITÁTE s.f. Epoca contemporană; ceea ce are un caracter contemporan, actual; actualitate. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **contemporanéité.**

CONTENCIÓS, -OÁSĂ, *contencioşi, -oase,* s.n., adj. **1.** S.n. (În unele state) Serviciu de avocaţi care apără drepturile şi interesele juridice ale unor întreprinderi sau instituţii la încheierea de acte juridice sau în faţa organelor de jurisdicţie. G *Contencios administrativ* = **a)** organ de jurisdicţie care se ocupă cu rezolvarea litigiilor dintre stat şi persoanele fizice; **b)** ansamblu de norme după care se rezolvă litigiile de către acest organ. **2.** Adj. (În sintagma) *Procedură contencioasă* = procedură de rezolvare în contradictoriu de către un organ de jurisdicţie a unui conflict de interese. — Din lat. **contentiosus** (după fr. *contentieux).*

CONTENÍ, *contenesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A întrerupe sau a înceta o mişcare sau o acţiune începută; a (se) opri. — Lat. **continere.**

CONTENÍRE, *conteniri,* s.f. Acţiunea de *a conteni* şi rezultatul ei; sfârşit, încetare. G Loc. adv. *Fără contenire* = neîncetat, mereu. — V. **conteni.**

CONTÉNT, -Ă, *contenţi, -te,* adj. (Livr.) Mulţumit, satisfăcut. — Din lat. **contentus.**

CONTENTÁŢIE, *contentaţii,* s.f. (Livr.) Mulţumire, satisfacţie. — Din lat. **contentatio.**

CONTENTÍV, -Ă, *contentivi, -e,* adj. (Med.) Care menţine poziţia corectă a unui organ. — Din fr. **contentif.**

CONTENŢIÚNE, *contenţiuni,* s.f. **1.** (Rar) Dezbatere, discuţie (aprinsă). F Ceartă, dispută. **2.** (Med.) Menţinere a unui organ sau a unei articulaţii într-o anumită poziţie. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **contention,** lat. **contentio, -onis.**

CONTÉSĂ, *contese,* s.f. Soţie sau fiică de conte. — Din fr. **comtesse,** it. **contessa.**

CONTESTÁ, *contést,* vb. I. Tranz. A nu recunoaşte dreptul sau valoarea cuiva sau a ceva; a tăgădui. F (Jur.) A face o contestaţie. — Din fr. **contester,** lat. **contestari.**

CONTESTÁBIL, -Ă, *contestabili, -e,* adj. Care poate fi contestat, care provoacă neîncredere. — Din fr. **contestable.**

CONTESTÁRE, *contestări,* s.f. Acţiunea de *a contesta* şi rezultatul ei; tăgăduire, nerecunoaştere. — V. **contesta.**

CONTESTATÁR, -Ă, *contestatari, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care contestă, care face obiecţii sau protestează în faţa unei situaţii, care are o atitudine de împotrivire şi refuz — Din fr. **contestataire.**

CONTESTÁŢIE, *contestaţii,* s.f. Cale de atac prin opoziţie la executarea unei hotărâri (judecătoreşti) sau prin care se cere anularea ei; (concr.) act întocmit în acest scop. F Plângere adresată unui organ administrativ ierarhic superior împotriva actelor considerate ca ilegale ale organului inferior pentru revizuirea sau anularea unei hotărâri. — Din fr. **contestation,** lat. **contestatio.**

CONTÉXT, *contexte,* s.n. **1.** Fragment dintr-o scriere în cadrul căruia se găseşte un cuvânt, o expresie, un pasaj etc. interesant. F Text, cuprins. **2.** Fig. Conjunctură, circumstanţă. — Din fr. **contexte.**

CONTEXTUÁL, -Ă, *contextuali, -e,* adj. De context, al contextului. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **contextuel.**

CONTEXTUALITÁTE s.f. (Rar) Ansamblu de împrejurări, de circumstanţe într-un anumit moment. [Pr.: *-tu-a-*] — **Contextual** + suf. *-itate.*

CONTEXTÚRĂ, *contexturi,* s.f. **1.** Ansamblu de caracteristici ale unei ţesături care definesc structura ei. **2.** Mod în care sunt îmbinate elementele unui tot; înlănţuire, legătură. — Din fr. **contexture.**

CONTIGÉNT s.n. v. **contingent.**

CONTIGUITÁTE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi contiguu; stare a două lucruri contigue. F Vecinătate spaţială şi temporală. [Pr.: *-gu-i-*] — Din fr. **contiguïté.**

CONTÍGUU, -UĂ, *contigui, -ue,* adj. (Livr.) Înrudit sau unit cu ceva; apropiat de ceva. [Pr.: *-gu-u*] — Din fr. **contigu,** lat. **contiguus.**

CONTIMPORÁN, -Ă adj. v. **contemporan.**

CONTINÉNT[1], *continente,* s.n. Diviziune geografică alcătuită dintr-o întindere vastă de uscat, mărginită, total sau parţial, de mări şi de oceane, cuprinzând şi unele insule sau arhipelaguri vecine. — Din fr. **continent,** lat. **continens, -ntis.**

CONTINÉNT[2], -Ă, *continenţi, -te,* adj. (Rar) Care trăieşte în continenţă; abstinent, cast. — Din fr. **continent.**

CONTINENTÁL, -Ă, *continentali, -e,* adj. Care ţine de continent[1], privitor la un continent; care se află pe un continent. G *Climă continentală* = climă temperată, uscată, supusă la schimbări bruşte şi mari de temperatură. — Din fr. **continental.**

CONTINÉNŢĂ, *continenţe,* s.f. Reţinere, abstinenţă, înfrânare; cumpătare. — Din fr. **continence,** lat. **continentia.**

CONTINGÉNT, -Ă, *contingenţi, -te,* s.n., adj. **I. 1.** S.n. Totalitatea cetăţenilor născuţi în acelaşi an şi luaţi în evidenţa comisariatelor militare; *p. ext.* anul recrutării; leat. **2.** Grup de oameni având o compoziţie omogenă. **3.** (Înv.) Contribuţie. **4.** Plafon cantitativ până la nivelul căruia este limitat de către unele guverne importul sau exportul unor mărfuri din sau în alte ţări. **II.** Adj. Care poate să fie sau să nu fie, să se întâmple sau să nu se întâmple; întâmplător, accidental. [Var.: **contigént** s.n.] — Din fr. **contingent,** lat. **contingens, -ntis.**

CONTINGÉNŢĂ, *contingenţe,* s.f. Însuşirea de a fi contingent (**II**); relaţie între fenomene, evenimente contingente; atingere, legătură exterioară, raport; întâmplare. — Din fr. **contingence,** lat. **contingentia.**

CONTINUÁ, *contínui,* vb. I. Intranz. A urma, a nu înceta; a merge înainte, a (se) prelungi. F Tranz. A duce mai departe un lucru început. [Pr.: *-nu-a.* — Prez. ind. şi: *continúu*] — Din fr. **continuer,** lat. **continuare.**

CONTINUÁRE, *continuări,* s.f. Acţiunea de *a continua* şi rezultatul ei; urmare, prelungire. G Loc. adv. *În continuare* = fără întrerupere, continuu; mai departe, mai încolo. [Pr.: *-nu-a-*] — V. **continua.**

CONTINUATÍV, -Ă, *continuativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) (Care se petrece) în mod continuu. [Pr.: *-nu-a-*] — Din fr. **continuatif.**

CONTINUATÓR, -OÁRE, *continuatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care continuă un lucru, o acţiune etc. începută de altul. [Pr.: *-nu-a-*] — Din fr. **continuateur.**

CONTINUITÁTE, *continuităţi,* s.f. Faptul, însuşirea de a fi continuu, starea a ceea ce este continuu. [Pr.: *-nu-i-*] — Din fr. **continuité,** lat. **continuitas, -atis.**

CONTÍNUU, -UĂ, *continui, -ue,* adj. (Adesea adverbial) Care are loc fără întrerupere, care se prelungeşte fără pauză; neîntrerupt, neîncetat, necurmat. G *Curent continuu* = curent electric care are un singur sens. F (Lingv.; despre consoane; şi substantivat, f.) Constrictiv. [Pr.: *-nu-u*] — Din fr. **continu,** lat. **continuus.**

CONTÍNUUM, *continuumuri,* s.n. Şir neîntrerupt. [Pr.: *-nu-um*] — Din lat. **continuum.**

CONTIŞÓR, *contişoare,* s.n. (Fam.; rar) Socoteală mică, neînsemnată; sumă mică de plată. — **Cont** + suf. *-işor.*

CONTOÁR, *contoare,* s.n. **1.** Birou de comerţ (în special al unui bancher). **2.** Birou, masă pentru numărat banii, pentru etalat mărfuri (mici) etc. **3.** Agenţie comercială într-un stat străin. [Var.: **comptoár** s.n.] — Din fr. **comptoir.**

CONTONDÉNT, -Ă, *contondenţi, -te,* adj. (Despre obiecte, corpuri) Ale cărui lovituri provoacă contuzii fără a tăia sau a sângera; tare. — Din fr. **contondant.**

CONTOPÍ, *contopesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) amesteca cu ceva, formând un singur tot; a (se) uni strâns, a (se) împreuna. — **Con[1]- + topi** (după germ. *zusammenschmelzen*).

CONTOPÍRE, *contopiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) contopi* şi rezultatul ei; fuziune. — V. **contopi.**

CONTÓR, *contoare,* s.n. Aparat de măsurat cantitatea consumată de apă, de energie electrică, de gaze etc. într-un anumit timp; ceas (**3**). — Din fr. **comptoir,** germ. **Kontor.**

CONTORIZÁ, *contorizez,* vb. I. Tranz. A număra prin intermediul unor aparate specializate; a înregistra prin contor. — **Contor** + suf. *-iza.*

CONTORIZÁRE, *contorizări,* s.f. Acţiunea de *a contoriza* şi rezultatul ei. — V. **contoriza.**

CONTORIZÁT, -Ă, *contorizaţi, -te,* adj. Numărat, înregistrat prin contor. — V. **contoriza.**

CONTORSIONÁ, *contorsionez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Adesea fig.) A face sau a provoca una sau mai multe contorsiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **contorsionner.**

CONTORSIONÁRE, *contorsionări,* s.f. Acţiunea de *a (se) contorsiona* şi rezultatul ei; contorsiune. [Pr.: *-si-o-*] — V. **contorsiona.**

CONTORSIONÁT, -Ă, *contorsionaţi, -te,* adj. **1.** Sucit, răsucit; (despre oameni) cu trupul sau cu o parte a trupului strâmbată (din cauza unei infirmităţi sau a unei suferinţe trecătoare). **2.** Fig. (Despre stil) Lipsit de armonie, necurgător; chinuit. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **contorsionné.**

CONTORSIONÍST, *contorsionişti,* s.m. Gimnast de circ cu foarte mare mobilitate. [Pr.: *-si-o-*] — **Contorsiona** + suf. *-ist.*

CONTORSIÚNE, *contorsiuni,* s.f. Răsucire a trupului sau a unei părţi a lui datorată contracţiei musculare; contracţie violentă şi involuntară a muşchilor; crispaţie. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **contorsion,** lat. **contorsio, -onis.**

CÓNTOŞ s.n. v. **contăş.**

CONTRA[1]- Element de compunere cu sensul „împotriva", „opus", care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective sau a unor verbe. — Din fr. **contre-,** lat., it. **contra.**

CÓNTRA[2] prep., adv. **I.** Prep. **1.** Împotriva (cuiva sau a ceva). G Loc. adv. *Din contra* (sau *contră)* = dimpotrivă. **2.** În schimbul altei valori. **II.** Adv. Împotrivă; cu totul altfel. — Din fr. **contre,** lat., it. **contra.**

CONTRÁ[3], *contrez,* vb. I. Tranz. **1.** A contrazice. **2.** (La box, scrimă, lupte, judo) A da o contră. **3.** (La bridge) A se opune, a cere o amendă dublă. — Din fr. **contrer.**

CONTRAACUZÁŢIE, *contraacuzaţii,* s.f. Învinuire adusă de către acuzat acuzatorului. — Din fr. **contre-accusation.**

CONTRAALIZÉU, *contraalizee,* s.n. Vânt regulat care circulă deasupra alizeelor în sens contrar. — Din fr. **contre-alizé.**

CONTRAAMIRÁL, *contraamirali,* s.m. Grad de ofiţer în marina militară, corespunzător gradului de general-maior din trupele de uscat; persoană care are acest grad. — Din fr. **contre-amiral.**

CONTRAANCHÉTĂ, *contraanchete,* s.f. (Jur.) Repetare a anchetei pentru verificarea ei. — Din fr. **contre-enquête.**

CONTRAARGUMÉNT, *contraargumente,* s.n. Argument care se opune altuia. — Din fr. **contre-argument.**

CONTRAARGUMENTÁ, *contraargumentez,* vb. I. Tranz. A respinge ceva prin contraargumente. — Din **contraargument.**

CONTRAARGUMENTÁRE, *contraargumentări,* s.f. Acţiunea de *a contraargumenta.* — V. **contraargumenta.**

CONTRAATÁC, *contraatacuri,* s.n. Ripostă ofensivă desfăşurată de o unitate militară aflată în apărare, cu scopul de a respinge un atac al inamicului pătruns în dispozitivul ei şi de a restabili poziţiile iniţiale. F (Sport) Ripostă promptă, ca răspuns la atacul adversarului. — Din fr. **contre-attaque.**

CONTRAATACÁ, *contraatác,* vb. I. Tranz. (Mil.) A executa un contraatac. F (Sport) A da o ripostă. — Din fr. **contre-attaquer.**

CONTRABALANSÁ, *contrabalansez,* vb. I. Tranz. A aduce în stare de echilibru; a cumpăni. F Fig. A anula sau a compensa efectul unei acţiuni prin altă acţiune. — Din fr. **contrebalancer.**

CONTRABALANSÁRE, *contrabalansări,* s.f. Acţiunea de *a contrabalansa;* egalare, cumpănire, echilibrare. — V. **contrabalansa.**

CONTRABÁNDĂ, *contrabande,* s.f. Trecere clandestină peste graniţă a unor mărfuri interzise sau sustrase de la plata taxelor vamale; *p. ext.* marfă adusă sau sustrasă în acest mod. G Loc. adj. *De contrabandă* = (despre mărfuri) trecut sau destinat a fi trecut peste graniţă în mod clandestin; *fig.* rezultat prin înşelătorie, fără valoare, fals. G Loc. adv. *Prin contrabandă* = în mod ilegal, clandestin, pe ascuns. — Din fr. **contrebande.**

CONTRABANDÍST, -Ă, *contrabandişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care face contrabandă. — **Contrabandă** + suf. *-ist.*

CONTRABARÁJ, *contrabaraje,* s.n. Baraj de înălţime mică din piatră, din beton sau din lemn, amplasat la o distanţă mică în aval de un baraj principal, pentru a preîntâmpina eroziunea fundului albiei şi surparea barajului principal. — **Contra[1]- + baraj.**

CONTRABÁS, (**1**) *contrabasuri,* s.n., (**2**) *contrabaşi,* s.m. **1.** S.n. Instrument muzical cu coarde şi arcuş, de dimensiuni mari, având registrul cel mai grav din familia instrumentelor cu coarde şi arcuş. **2.** S.m. Contrabasist. — Din fr. **contrebasse.**

CONTRABASÍST, -Ă, *contrabasişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la contrabas (**1**); contrabas (**2**). — Din fr. **contrebassiste.**

CONTRABATERÍE, *contrabaterii,* s.f. Acţiune de luptă dusă de artileria proprie împotriva bateriilor inamicului, aflate în poziţie de tragere. — Din fr. **contrebatterie.**

COBTRABĂTĂTÓR, *contrabătătoare,* s.n. Piesă de lucru a batozei, care constituie, împreună cu bătătorul, mecanismul de batere pentru treierat. — **Contra[1]- + bătător**.

CONTRACALÍBRU, *contracalibre,* s.n. Piesă folosită la executarea şi la controlul unui calibru. — Din fr. **contrecalibre.**

CONTRACANDIDÁT, -Ă, *contracandidaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care candidează împotriva altui candidat pentru ocuparea unei funcţii sau a unei demnităţi; rival. — **Contra[1]- + candidat.**

CONTRACARÁ, *contracarez,* vb. I. Tranz. A împiedica, a zădărnici planurile, intenţiile etc. cuiva; a neutraliza. — Din fr. **contrecarrer.**

CONTRACÁMP, *contracâmpuri,* s.n. (Cin.) Filmare efectuată dintr-un unghi opus celui precedent şi simetric cu acesta. — După fr. **contre-champ.**

CONTRACCÍU, -ÍE, *contraccii,* s.m. şi f. (Înv.) Persoană care încheie un contract de concesiune; concesionar. — **Contract** + suf. *-giu.*

CONTRACEPTÍV, -Ă, *contraceptivi, -e,* adj., s.n. (Metodă sau produs) care împiedică fecundaţia; anticoncepţional. — Din fr. **contraceptif.**

CONTRACÉPŢIE s.f. Măsură temporară şi reversibilă de evitare a sarcinii, constând din utilizarea unei metode sau folosirea unui produs contraceptiv; anticoncepţie. — Din fr. **contraception.**

CONTRACIVADIÉRĂ, *contracivadiere,* s.f. (Mar.) Pânză pătrată aşezată sub bompres. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **contre-civadière.**

CONTRÁCT, *contracte,* s.n. Acord încheiat între două sau mai multe persoane (fizice sau juridice), din care decurg anumite drepturi şi obligaţii; act, înscris ce consemnează acest acord; convenţie. G *Contract de muncă* = contract încheiat de un salariat cu o întreprindere sau cu o instituţie, prin care cel dintâi se obligă să presteze în favoarea celei din urmă o anumită muncă în schimbul unui salariu. G (Fil.) *Contract social* = teorie care explică originea şi natura statului pe baza unei convenţii încheiate expres sau tacit între indivizii înşişi, între indivizi şi suveran, între individ şi comunitate. — Din fr. **contrat,** lat. **contractus.**

CONTRACTÁ, *contractez,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A încheia un contract. **2.** A lua asupra sa o obligaţie, a se îndatora la... G Expr. *A contracta o datorie* = a face o datorie, a se împrumuta. **3.** A se molipsi de..., a se îmbolnăvi de..., a lua o boală... **II. 1.** Tranz. şi refl. A (se) strânge, a (se) zgârci[2]. **2.** Refl. (Despre corpuri) A-şi micşora dimensiunile în urma unui proces fizic sau tehnologic. — Din fr. **contracter,** lat. **contractare.**

CONTRACTÁBIL, -Ă, *contractabili, -e,* adj. Care se contractă, capabil de a se contracta; contractil. — Cf. fr. contractile.

CONTRACTÁNT, -Ă, *contractanţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană fizică sau juridică) care încheie un contract, care se angajează prin contract faţă de cineva. — Din fr. **contractant.**

CONTRACTÁRE, *contractări,* s.f. Acţiunea de *a (se) contracta* şi rezultatul ei. — V. **contracta.**

CONTRACTÁT, -Ă, *contractaţi, -te,* adj. Strâns, zgârcit (**2**). — V. **contracta.**

CONTRACTIBILITÁTE s.f. Proprietate a unor ţesuturi animale (mai ales musculare) de a se contracta la impulsul unor excitanţi; contractilitate. — **Contractibil** + suf. *-itate* (după fr. *contractilité).*

CONTRACTÍL, -Ă, *contractili, -e,* adj. (Med.) Contractabil. — Din fr. **contractile.**

CONTRACTILITÁTE, *contractilităţi,* s.f. (Med.) Contractibilitate. — Din fr. **contractilité.**

CONTRACTÓR, -OÁRE, *contractori, -oare,* adj. Care contractează. — Din fr. **contracteur.**

CONTRACTUÁL, -Ă, *contractuali, -e,* adj. Privitor la un contract; prevăzut în contract; condiţionat printr-un contract. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **contractuel.**

CONTRACTUALÍSM s.n. Doctrină socială, politică şi juridică, apărută în sec. XVII, fondată pe principiul contractului social; teoria contractualistă. [Pr.: *-tu-a-*] — **Contractual** + suf. *-ism.*

CONTRACTUALÍST, -Ă, *contractualişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al contractualismului. G *Teoria contractualistă* = contractualism. [Pr.: *-tu-a-*] — De la **contractualism** cu schimbarea sufixului.

CONTRACTÚRĂ, *contracturi,* s.f. Contracţie musculară involuntară şi persistentă; rigiditate musculară. — Din fr. **contracture.**

CONTRÁCŢIE, *contracţii,* s.f. **1.** Încordare, zgârcire a muşchilor în urma excitării lor; contractare. **2.** Micşorare a volumului unui corp în urma unui proces fizic sau tehnologic (uscare, răcire, ardere, solidificare). — Din fr. **contraction,** lat. **contractio.**

CONTRACÚRBĂ, *contracurbe,* s.f. Curbă a unei şosele sau a unei linii de cale ferată, care urmează imediat după o altă curbă situată în acelaşi plan, dar cu concavitatea în sens contrar. — Din fr. **contre-courbe.**

CONTRACURÉNT, *contracurenţi,* s.m. **1.** Curgere în sensuri opuse a două fluide în contact, pentru a se înlesni o interacţiune de natură fizică sau chimică între ele. **2.** Curent marin format prin înlocuirea maselor de ape deplasate de vânturile regulate cu ape din adâncime. — Din fr. **contre-courant.**

CONTRADÁNS, *contradansuri,* s.n. Vechi dans cu ritm binar şi mişcare vioaie, asemănător cu cadrilul; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (înv.) **contradánţ** s.n.] — Din fr. **contredanse.**

CONTRADÁNŢ s.n. v. **contradans.**

CONTRADICTORIALITÁTE s.f. Principiu fundamental al drepului procesual, în temeiul căruia fiecare parte dintr-un proces este îndreptăţită să i se comunice toate actele părţii adverse şi să discute în contradictoriu problemele care interesează soluţionarea pricinii. [Pr.: *-ri-a-*] — **Contradictoriu** + suf. *-alitate.*

CONTRADICTÓRIU, -IE, *contradictorii,* adj. (Despre fenomene, idei, tendinţe) Care se contrazic între ele, care se exclud reciproc, care sunt incompatibile unul cu altul. G Loc. adj. şi adv. *În contradictoriu* = (care este) în opoziţie de idei cu ceva sau cu cineva. — Din fr. **contradictoire.**

CONTRADÍCȚIE, *contradicții,* s.f. **1.** Situație a două lucruri care se opun. **2.** (Log.) Conjuncția unei propoziții și a negației sale. **3.** Nepotrivire între idei, fapte etc. G *Spirit de contradicție* = tendință de a contrazice mereu pe ceilalți. G Loc. adv. *În contradicție cu...* = în opoziție sau în dezacord cu... — Din fr. **contradiction,** lat. **contradictio.**

CONTRADÍG, *contradiguri,* s.n. Dig de consolidare a digului principal. — Din fr. **contre-digue.**

CONTRAEPOLÉT, *contraepoleți,* s.m. (Ieșit din uz) Epolet fără franjuri. [Pr.: *-tra-e-*] — Din fr. **contre-épaulette.**

CONTRAESCÁRPĂ, *contraescarpe,* s.f. Baraj antitanc săpat pe contrapanta unui teren înclinat, în scopul măririi înclinării acestuia pentru a provoca răsturnarea tancurilor inamice care ar încerca să treacă. [Pr.: *-tra-es-*] — Din fr. **contrescarpe.**

CONTRAEXPERTÍZĂ, *contraexpertize,* s.f. Expertiză cerută de partea nemulțumită și destinată să verifice o expertiză efectuată anterior. [Pr.: *-tra-ex-*] — Din fr. **contre-expertise.**

CONTRAEXTÉNSIE, *contraextensii,* s.f. (Med.) Aplicare a unei forțe egale, dar opuse forței extensiei asupra membrelor sau a unor părți ale corpului. [Pr.: *-tra-ex-*] — Din fr. **contre-extension.**

CONTRAFÁCE, *contrafác,* vb. III. Tranz. A reproduce un document, un obiect, un preparat original în scop fraudulos, dându-l drept autentic; a falsifica. — **Contra[1]- + face** (după fr. *contrefaire).*

CONTRAFÁCERE, *contrafaceri,* s.f. Acțiunea de *a contraface* și rezultatul ei; reproducere frauduloasă, falsificare. — V. **contraface.**

CONTRAFAGÓT, *contrafagoturi,* s.n. Instrument muzical de suflat, mai mare decât fagotul și care sună cu o octavă mai jos decât acesta, având registrul cel mai grav din orchestra simfonică. — Din it. **contrafagotto.**

CONTRAFĂCÚT, -Ă, *contrafăcuți, -te,* adj. Falsificat, reprodus fraudulos; artificial. — V. **contraface.**

CONTRAFÍȘĂ, *contrafișe,* s.f. Bară de lemn sau de metal folosită pentru transmiterea forțelor de la o piesă orizontală la una verticală. — Din fr. **contre-fiche.**

CONTRAFÓRT, (**1**) *contraforți,* s.m., (**2**) *contraforturi,* s.n. **1.** S.m. Întăritură masivă de beton sau de zidărie în formă de pilastru, care formează corp comun cu un zid și care servește la mărirea rezistenței lui. **2.** S.n. Fiecare dintre picioarele înclinate spre exterior ale unui turn de extracție. — Din fr. **contrefort.**

CONTRAGABIÉR, *contragabieri,* s.m. (Mar.) A treia velă pătrată începând de jos a unui gabier. [Pr.: *-bi-er*] — Din fr. **contre-gabier.**

CONTRÁGE, *contrág,* vb. III. Refl. (Despre două vocale alăturate) A se reduce la o singură emisiune vocalică (vocală sau diftong). — Din lat. **contrahere** (după *trage).*

CONTRÁGERE, *contrageri,* s.f. Acțiunea de *a se contrage* și rezultatul ei. — V. **contrage.**

CONTRAGREUTÁTE, *contragreutăți,* s.f. Greutate care servește într-un sistem tehnic la echilibrarea totală sau parțială a unei forțe fixe sau a unei greutăți în mișcare. [Pr.: *-gre-u-*] — **Contra[1]- + greutate** (după fr. *contrepoids).*

CONTRAGRÍFĂ, *contragrife,* s.f. Piesă metalică în formă de gheară, care, într-un aparat de luat vederi, imobilizează pelicula cinematografică în timpul expunerii. — Din fr. **contre-griffe.**

CONTRAINDICÁ, *contraindíc,* vb. I. Tranz. (Rar) A interzice ceva (mai ales unui bolnav); a da o indicație contrară. — Din fr. **contre-indiquer.**

CONTRAINDICÁT, -Ă, *contraindicați, -te,* adj. (Despre tratamente, medicamente, alimente) Nepotrivit, nerecomandabil, nociv, vătămător în anumite stări sau împrejurări. — V. **contraindica.**

CONTRAINDICÁȚIE, *contraindicații,* s.f. Împrejurare specială care interzice aplicarea unui tratament sau folosirea unui remediu, regim alimentar etc. — Din fr. **contre-indication.**

CONTRAINFORMÁȚII s.f. pl. Ansamblul activității desfășurate de serviciul de stat însărcinat cu urmărirea și combaterea spionajului; contraspionaj (**2**). — **Contra[1]- + informații.**

CONTRAINTEROGATÓRIU, *contrainterogatorii,* s.n. (Jur.) Interogatoriu luat pentru a verifica un interogatoriu anterior. — Din fr. **contre-interrogatoire.**

CONTRALOVITÚRĂ, *contralovituri,* s.f. Ripostă ofensivă executată de forțe militare importante, cu scopul nimicirii inamicului și al restabilirii apărării. — **Contra[1]- + lovitură** (după fr. *contrecoup).*

CONTRÁLTĂ, *contralte,* s.f. Cântăreață care are voce de contralto. — Din it. **contralta.**

CONTRÁLTO s.n. Voce feminină cu registrul cel mai grav și a cărei întindere cuprinde aproximativ două octave. — Din it. **contralto.**

CONTRAMÁISTRU, *contramaiștri,* s.m. **1.** Muncitor calificat care supraveghează și dirijează un sector dintr-o întreprindere industrială. **2.** (În vechea organizare a armatei) Grad în corpul subofițerilor de marină; persoană care avea acest grad. — **Contra[1]- + maistru** (după fr. *contremaître).*

CONTRAMANDÁ, *contramandez,* vb. I. Tranz. A revoca un ordin, o dispoziție sau o hotărâre; a anula. F A renunța la un proiect, la un plan, la o vizită etc. stabilite dinainte. — Din fr. **contremander.**

CONTRAMANDÁRE, *contramandări,* s.f. Acțiunea de *a contramanda.* — V. **contramanda.**

CONTRAMÁRCĂ, *contramărci,* s.f. Parte a unui bilet de spectacol care rămâne la spectator după intrarea în sală, ca dovadă a dreptului său de a lua parte la spectacolul respectiv. — Din fr. **contremarque.**

CONTRAMÁRȘ, *contramarșuri,* s.n. Marșul pe care îl execută o trupă când își schimbă direcția; evoluția unei coloane care-și schimbă frontul. — Din fr. **contremarche.**

CONTRAMĂSÚRĂ, *contramăsuri,* s.f. Măsură luată pentru a contracara efectele altei măsuri. — **Contra[1]- + măsură.**

CONTRAMÍNĂ, *contramine,* s.f. Lucrare subterană făcută cu scopul de a descoperi și de a distruge minele puse de inamic. — Din fr. **contre-mine.**

CONTRAOCTÁVĂ, *contraoctave,* s.f. Cea mai gravă și mai profundă dintre octave. [Pr.: *-tra-oc-*] — Din fr. **contre-octave.**

CONTRAOFENSÍVĂ, *contraofensive,* s.f. Trecere de la apărare la ofensiva de mari proporții, cu forțele unuia sau ale mai multor fronturi, în scopul stăvilirii inamicului aflat în ofensivă. [Pr.: *-tra-o-*] — Din fr. **contre-offensive.**

CONTRAOFÉRTĂ, *contraoferte,* s.f. Ofertă (**1**) diferită sau opusă altei oferte. — **Contra[1]- + ofertă** (după fr. *contre-offre).*

CONTRAÓRDIN, *contraordine,* s.n. Ordin prin care se revocă un ordin dat anterior. [Pr.: *-tra-or-*] — **Contra[1]- + ordin** (după fr. *contre-ordre).*

CONTRAOTRÁVĂ, *contraotrăvuri,* s.f. Antidot. — **Contra[1]- + otravă.**

CONTRAPÁGINĂ, *contrapagini,* s.f. A doua față a unei foi scrise sau imprimate. — **Contra[1]- + pagină.**

CONTRAPÁNTĂ, *contrapante,* s.f. Pantă opusă altei pante în cadrul profilului unei văi fluviale sau glaciare, cu formații geologice de duritați și vârste diferite. — Din fr. **contrepente.**

CONTRAPÁPĂ, *contrapapi,* s.m. Papă ales împotriva altui papă. — Din it. **contropapa.**

CONTRAPARTÍDĂ s.f. Dublură a unui cont, a unui registru, ținută pentru verificare. — Cf. fr. contrepartie.

CONTRAPERFORMÁNȚĂ, *contraperformanțe,* s.f. **1.** (Sport) Rezultat slab. **2.** Incompetență. — Din fr. **contraperformance.**

CONTRAPIULÍȚĂ, *contrapiulițe,* s.f. Piuliță suplimentară care se strânge peste o altă piuliță în vederea asigurării împotriva desfacerii îmbinărilor. [Pr.: *-pi-u-*] — **Contra[1]- + piuliță.**

CONTRAPLACÁJ, *contraplacaje,* s.n. Placă formată din mai multe foi subțiri din lemn, suprapuse și lipite între ele, cu fibrele lemnului în sens contrar. F Placaj. — Din fr. **contre-placage.**

CONTRAPLÁN, *contraplanuri,* s.n. Procedeu de montaj constând în alternarea cadrelor filmate cu aparatul așezat în unghiuri de filmare opuse. — Din fr. **contre-plan.**

CONTRAPLONJÉU, *contraplonjeuri,* s.n. (Cin.) Filmare dirijată de jos în sus, care dă impresia de forță, de înălțare. — Din fr. **contre-plongée.**

CONTRAPÓNDERE, *contraponderi,* s.f. Ceea ce echilibrează, contrabalansează sau neutralizează o forță, o acțiune etc. — **Contra[1]- + pondere** (după fr. *contrepoids).*

CONTRAPOZÍȚIE, *contrapoziții,* s.f. Poziție contrară celei prezentate; opoziție. — **Contra[1]- + poziție.**

CONTRAPREGĂTÍRE, *contrapregătiri,* s.f. Lovitură dată grupării principale a inamicului, cu ajutorul artileriei, aviației și al rachetelor, înainte de începerea ofensivei acestuia, în scopul zădărnicirii ei. — **Contra[1]- + pregătire.**

CONTRAPRESIÚNE, *contrapresiuni,* s.f. Presiune care se opune acțiunii normale a aburului asupra pistonului unei mașini. [Pr.: *-si-u-*] — **Contra[1]- + presiune.**

CONTRAPRÓBĂ, *contraprobe,* s.f. Probă suplimentară, efectuată atunci când o probă anterioară nu dă rezultate concludente. — **Contra[1]- + probă.**

CONTRAPRODUCTÍV, -Ă, *contraproductivi, -e,* adj. Care este neproductiv. F Fig. Care este dăunător; primejdios. — **Contra[1]- + productiv.**

CONTRAPROIÉCT, *contraproiecte,* s.n. Proiect care verifică, îmbunătățește sau înlocuiește un proiect anterior. — După fr. **contreprojet.**

CONTRAPROPÚNERE, *contrapropuneri,* s.f. Propunere opusă altei propuneri. — **Contra[1]- + propunere** (după fr. *contreproposition).*

CONTRAPÚNCT s.n. **1.** Tehnică în compoziția muzicală, constând în suprapunerea a două sau a mai multe linii melodice de sine stătătoare, având fiecare un înțeles propriu, dar formând laolaltă un tot organic; polifonie, contratemă. **2.** Știința care se ocupă cu studiul regulilor contrapunctului (**1**). — Din it. **contrappunto,** fr. **contrepoint.**

CONTRAPUNCTÁ, *contrapunctez,* vb. I. **1.** Intranz. (Muz.; rar) A folosi tehnica contrapunctului. **2.** Tranz. Fig. A construi pe mai multe planuri paralele individualizate situații, imagini corespondente etc. — Din **contrapunct.**

CONTRAPÚNCTIC, -Ă, *contrapunctici, -ce,* adj. Care este scris după regulile contrapunctului. — **Contrapunct** + suf. *-ic.*

CONTRAPÚNE, *contrapún,* vb. III. Tranz. (Rar) A opune. — **Contra[1]- + pune.**

CONTRÁR, -Ă, *contrari, -e,* adj., adv., s.n., prep. **1.** Adj. Opus, potrivnic. G *Noțiuni contrare* = două noțiuni al căror obiect poate face parte cel mult din sfera uneia, dar poate lipsi din sfera ambelor. **2.** Adv. Împotrivă, în contra, neconform cu... **3.** S.n. (La pl.; în forma *contrarii)* Denumire dată noțiunii care desemnează laturi, însușiri sau tendințe ale obiectelor și proceselor opuse unele altora, astfel încât se exclud reciproc, această opoziție constituind forța motrice și conținutul principal al dezvoltării acelui obiect sau proces; (și la sg.) fiecare dintre termenii unei contradicții (**1**). **4.** Prep. Contra, împotriva cuiva sau a ceva. [Var.: **contráriu, -ie** adj., s.n.] — Din fr. **contraire,** lat. **contrarius.**

CONTRARÁNDĂ, *contrarande,* s.f. Velă de formă triunghiulară sau trapezoidală plasată deasupra rondei pe goelete și pe iahturi. — Din it. **contraranda.**

CONTRARECÉPȚIE, *contrarecepții,* s.f. Operație de recepție repetată în caz de litigiu, pentru a verifica recepția făcută anterior. — **Contra[1]- + recepție** (după fr. *contre-réception).*

CONTRAREFÓRMĂ s.f. Mișcare inițiată împotriva Reformei în sec. XVI de Biserica catolică și sprijinită de unele monarhii din Europa Occidentală și Centrală. — Din fr. **contre-réforme.**

CONTRAREVOLÚȚIE, *contrarevoluții,* s.f. Mișcare politică și socială care vizează distrugerea, anularea rezultatelor unei revoluții. — Din fr. **contre-révolution,** rus. **kontrrevoliuțiia.**

CONTRAREVOLUȚIONÁR, -Ă, *contrarevoluționari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la contrarevoluție, care aparține contrarevoluției. **2.** S.m. și f. Adept al contrarevoluției, participant la contrarevoluție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **contre-révolutionnaire,** rus. **kontrrevoliuționer.**

CONTRARIÁ, *contrariez,* vb. I. Tranz. A supăra sau a surprinde pe cineva în mod neplăcut, făcând sau spunându-i ceva care se opune convingerilor, intențiilor sau așteptărilor, dorințelor sale. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **contrarier.**

CONTRARIÁNT, -Ă, *contrarianți, -te,* adj. Care contrariază. [Pr.: *-ri-ant*] — **Contraria** + suf. *-ant.*

CONTRARIÁT, -Ă, *contrariați, -te,* adj. Surprins în mod neplăcut de o împotrivire sau de un fapt care îi contrazice părerile sau așteptările. [Pr.: *-ri-at*] — V. **contraria.**

CONTRARIÉRE, *contrarieri,* s.f. Acțiunea de *a contraria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **contraria.**

CONTRARIETÁTE, *contrarietăți,* s.f. **1.** Stare de surprindere neplăcută, provocată de o împotrivire, de o contrazicere. **2.** Raport logic între două noțiuni sau propoziții care se exclud reciproc, dar care pot fi înlăturate ambele în favoarea unei a treia noțiuni sau propoziții. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **contrariété.**

CONTRÁRIU, -IE adj., s.n. v. **contrar.**

CONTRÁS, -Ă, *contrași, -se,* adj. (Lingv.; despre două vocale alăturate) Redus la o singură emisiune vocalică (vocală sau diftong). — V. **contrage.**

CONTRASĂGEÁTĂ, *contrasăgeți,* s.f. Deplasare pe verticală, opusă sensului de acțiune a forțelor, care se dă diferitelor porțiuni ale unui element de construcție pentru a reduce sau a anula săgeata elastică ce apare din cauza încărcărilor. — **Contra[1]- + săgeată.**

CONTRASCÓTĂ, *contrascote,* s.f. Fiecare dintre frânghiile prinse la colțurile pânzelor unei corăbii, servind la strângerea acestor pânze. — Din it. **contrascotta.**

CONTRASEMNÁ, *contrasemnez,* vb. I. Tranz. A pune semnătura pe un act semnat în prealabil de un organ ierarhic superior. — **Contra[1]- + semna** (după fr. *contresigner).*

CONTRASEMNÁRE s.f. Acțiunea de *a contrasemna* și rezultatul ei. — V. **contrasemna.**

CONTRASEMNATÁR, -Ă, *contrasemnatari, -e,* s.m. și f. Persoană care contrasemnează. — **Contra[1]- + semnatar** (după fr. *contresignataire).*

CONTRASEMNĂTÚRĂ, *contrasemnături,* s.f. Semnătură pusă pe un act după semnătura organului ierarhic superior. — **Contra[1] + semnătură** (după fr. *contreseing).* Cf. germ. Kontrasignatur.

CONTRASÉNS s.n. **1.** Sens opus celui obișnuit (sau celui normal). **2.** Lucru lipsit de sens. — Din fr. **contresens.**

CONTRASERVÍ, *contraservesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A deservi[1]. — **Contra[1]- + servi.**

CONTRASERVÍCIU, *contraservicii,* s.n. **1.** Serviciu făcut în schimbul altui serviciu. **2.** (Rar) Deserviciu. — **Contra[1]- + serviciu.**

CONTRASPIONÁJ, *contraspionaje,* s.n. **1.** Activitate de urmărire și de contracarare a actelor de spionaj și de descoperire și prindere a spionilor. **2.** Serviciu special care desfășoară activitatea de contraspionaj (**1**). [Pr.: *-spi-o-*] — **Contra[1]- + spionaj** (după fr. *contre-espionnage*).

CONTRÁST, *contraste,* s.n. **1.** Opoziție puternică între două sau mai multe lucruri, stări, acțiuni etc. **2.** Diferența dintre înnegrirea maximă și cea minimă a unei imagini fotografice. G *Contrastul imaginii* = mărime caracteristică pentru variația strălucirii locale în cuprinsul unei imagini de pe ecranul tubului cinescop, în televiziune. — Din fr. **contraste.**

CONTRASTÁ, *contrastez,* vb. I. Intranz. A fi în contrast cu ceva sau cu cineva. — Din fr. **contraster.**

CONTRASTÁNT, -Ă, *contrastanți, -te,* adj. Care contrastează, care este (pus) în contrast; contrastiv, opus. — Din fr. **contrastant.**

CONTRASTÍV, -Ă, *contrastivi, -e,* adj. **1.** Care pune în evidență un contrast, care accentuează un contrast; contrastant, opus. **2.** (Lingv.; în sintagmele) *Analiză contrastivă* = metodă de cercetare a fenomenelor lingvistice pe baza analizei diferențelor existente între sistemele a două limbi sau între două stadii evolutive ale aceleiași limbi. *Gramatică contrastivă* = gramatică bazată pe analiza contrastivă. **3.** De gramatică contrastivă (**1**). — Din engl. **contrastive.**

CONTRASUBIÉCT, *contrasubiecte,* s.n. Melodie care apare concomitent cu subiectul unei fugi sau al altor lucrări polifonice. — Cf. fr. contre-sujet.

CONTRAȘÍNĂ, *contrașine*, s.f. Șină de cale ferată așezată paralel cu șinele de cale ferată obișnuită pentru a reduce uzura roților, a evita deraierile la curbele prea pronunțate sau pentru a ridica șoseaua (în dreptul trecerilor de nivel) la înălțimea șinelor. — **Contra[1]- + șină** (după fr. contre-rail).

CONTRATÉMĂ, *contrateme,* s.f. Melodie care se aude concomitent cu subiectul în timpul expunerii lui într-o lucrare polifonică; contrapunct (**1**), polifonie. — Din fr. **contre-thème.**

CONTRATÍMP, *contratimpi,* s.m. **1.** (Muz.) Deplasare, prin apariția unei pauze, a accentului de pe un timp tare al măsurii pe un timp slab. **2.** Nepotrivire, inoportunitate. G Expr. *În contratimp* = la timp nepotrivit; inoportun. — **Contra[1]- + timp** (după fr. *contretemps).*

CONTRATÍP, *contratipuri,* s.n. Copie negativă a unui film, obținută după un pozitiv intermediar și folosită pentru obținerea unui număr mare de copii pozitive. — Din fr. **contretype.**

CONTRATIPÁR, *contratipare,* s.n. (Tipogr.) Text tipărit pe versoul unei pagini tipărite. — **Contra[1]- + tipar.**

CONTRATIPÁRE, *contratipări,* s.f. (Cin.) Obținere de contratipuri. — De la **contratip.**

CONTRATIPÍE s.f. Retușare fotografică făcută pe un negativ intermediar, când negativul principal este foarte prețios și nu poate fi refăcut. — Din fr. **contretypie.**

CONTRATORPILÓR, *contratorpiloare,* s.n. (Ieșit din uz) Navă de război rapidă, care urmărește și distruge torpiloarele; distrugător. — Din fr. **contre-torpilleur.**

CONTRATRÉAPTĂ, *contratrepte,* s.f. (Constr.) Suprafață verticală care formează partea din față a unei trepte (**1**). — **Contra[1]- + treaptă.**

CONTRATÚRĂ, *contrature,* s.f. Tură[1] inversă. — **Contra[1]- + tură.**

CONTRAVALOÁRE s.f. Echivalent (mai ales în bani) al unui lucru oarecare; valoare dată în schimbul altei valori. — Din fr. **contre-valeur.**

CONTRAVÂNTUÍRE, *contravântuiri,* s.f. Element de construcție de forma unei grinzi cu zăbrele, având rolul de a prelua forțele orizontale (presiunea vântului, forța de frânare) care acționează asupra unei construcții. — **Contra[1]- + vântuire** (rar, *<vântui).*

CONTRAVENÍ, *contravín,* vb. IV. Intranz. A săvârși o abatere de la o lege, de la un regulament, de la regulile de conviețuire socială etc. — Din fr. **contrevenir.**

CONTRAVENIÉNT, -Ă, *contravenienți, -te,* s.m. și f. Persoană care săvârșește o contravenție. [Pr.: *-ni-ent*] — Din germ. **Kontravenient.** Cf. fr. contre-venant.

CONTRAVÉNȚIE, *contravenții,* s.f. Abatere de la o lege care, având un grad redus de pericol social, este pedepsită numai prin aplicarea de amenzi sau alte pedepse ușoare. [Var.: (înv.) **contravențiúne** s.f.] — Din fr. **contravention.**

CONTRAVENȚIONÁL, -Ă, *contravenționali, -e,* adj. De contravenție, privitor la contravenție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **contraventionnel.**

CONTRAVENȚIÚNE s.f. v. **contravenție.**

CONTRAVÍZITĂ, *contravizite,* s.f. **1.** A doua vizită făcută de medic bolnavilor dintr-un spital, în timpul după-amiezii. **2.** (Înv.) Vizită cu care se răspunde altei vizite. — Din fr. **contre-visite.**

CONTRAZÍCE, *contrazíc,* vb. III. **1.** Tranz. A susține contrariul celor spuse de cineva; a nega. **2.** Tranz. A nu se potrivi, a fi în opoziție, a fi incompatibil cu ceva; a dezminți ceva. **3.** Refl. A spune ceva în opoziție cu

cele afirmate anterior de tine însuți. **4.** Refl. recipr. (Despre susținătorii unor opinii, unor afirmații etc.) A avea păreri deosebite, a nu fi de acord unii cu alții. F (Despre afirmații, depoziții etc.) A nu se potrivi unele cu altele; a se ciocni. — **Contra[1]- + zice** (după fr. *contredire).*

CONTRAZÍCERE, *contraziceri,* s.f. Faptul de *a (se) contrazice;* contradicție, dezacord, opoziție. — V. **contrazice.**

CÓNTRĂ, *contre,* s.f. Lovitură promptă de răspuns a unui sportiv la un atac lansat de adversarul său (la box, scrimă, judo, lupte etc.). — Din fr. **contre.**

CONTRE-JOUR s.n. Efect optic datorat luminării unui obiect din partea opusă aceleia din care îl privim. [Pr.: *cõtrëjúr*] — Cuv. fr.

CONTRIBUÁBIL, -Ă, *contribuabili, -e,* s.m. și f. Persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească impozit; birnic. [Pr.: *-bu-a-*] — Din fr. **contribuable.**

CONTRIBUÍ, *contríbui,* vb. IV. Intranz. A-și aduce contribuția (morală sau materială), a participa la o acțiune comună; a înlesni apariția sau dezvoltarea unui lucru. — Din fr. **contribuer,** lat. **contribuere.**

CONTRIBUTÍV, -Ă, *contributivi, -e,* adj. (Rar) Care se referă la contribuție. F Care contribuie; contributoriu. — Din fr. **contributif.**

CONTRIBUTÓRIU, -IE, *contributorii,* adj. (Rar) Contributiv. — Cf. fr. contributoire.

CONTRIBÚȚIE, *contribuții,* s.f. **1.** Parte cu care cineva participă la o acțiune sau la o cheltuială comună; aport. G Expr. *A pune la contribuție* = a folosi, a solicita capacitatea cuiva sau a ceva la o acțiune. **2.** Impozit; bir. [Var.: (înv.) **contribuțiúne** s.f.] — Din fr. **contribution,** lat. **contributio, -onis.**

CONTRIBUȚIÚNE s.f. v. **contribuție.**

CONTRÓL, *controale,* s.n. **1.** Verificare permanentă sau periodică a unei activități, a unei situații etc., pentru a urmări mersul ei și pentru a lua măsuri de îmbunătățire. G *Lucrare de control* = lucrare scrisă prin care se verifică periodic cunoștințele elevilor sau ale studenților. *Cifră de control* = exponent care indică limitele cantitative ale producției. *Punct de control* = loc fix (la marginea unui oraș, a țării etc.) unde organele autorității supraveghează îndeplinirea formalităților legale de către cei care trec. (Ieșit din uz) *Control obștesc* = formă de control social, specifică țărilor socialiste. F Supraveghere continuă (morală sau materială); stăpânire, dominație. F Verificare, dirijare a propriilor gesturi și mișcări. **2.** Instituție sau grup de persoane care supraveghează anumite activități. **3.** (Impr.) Comandă, reglaj. **4.** (La pl.) Registru de evidență a personalului (și animalelor) unei unități militare. — Din fr. **controle.**

CONTROLÁ, *controlez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune controlului; a verifica. **2.** A ține sub control, a domina. F Tranz. și refl. (Despre oameni) A-și dirija propriile gesturi și mișcări. — Din fr. **contrôler.**

CONTROLÁBIL, -Ă, *controlabili, -e,* adj. Care poate fi controlat; a cărui exactitate poate fi verificată. — Din fr. **contrôlable.**

CONTROLÁRE, *controlări,* s.f. Acțiunea de *a (se) controla.* — V. **controla.**

CONTROLÁT, -Ă, *controlați, -te,* adj. Care se află sub control. — V. **controla.**

CONTROLATERÁL, -Ă, *controlaterali, -e,* adj. (Med.) Care este în raport cu o jumătate simetrică corporală, care este localizat în jumătatea opusă. — Din fr. **contro-latéral.**

CONTRÓLER, *controlere,* s.n. (Inform.) Circuit complex și logica aferentă operării în condiții optime a unui echipament periferic. [Scris și: *controller*] — Din engl. **controller.**

CONTROLÓR, -OÁRE, *controlori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană însărcinată cu efectuarea unor operații de control. **2.** S.n. Aparat (automatizat) destinat să controleze buna funcționare a unei instalații. — Din fr. **contrôleur.**

CONTROVERSÁ, *controversez,* vb. I. Tranz. (Rar) A discuta în contradictoriu asupra unei probleme de principiu. — Din fr. **controverser,** lat. **controversare.**

CONTROVERSÁBIL, -Ă, *controversabili, -e,* adj. Care poate fi controversat. — Din fr. **controversable.**

CONTROVERSÁT, -Ă, *controversați, -te,* adj. Care formează obiectul unei controverse; în controversă, în privința căruia există o controversă. — V. **controversa.**

CONTROVÉRSĂ, *controverse,* s.f. Discuție în contradictoriu (asupra unei chestiuni principiale); (fam.) discuție aprinsă, ceartă, neînțelegere. — Din fr. **controverse.**

CONTUMACÍE s.f. Absență nejustificată de la judecată a inculpatului. G Loc. adv. *În contumacie* = în lipsă, fără a fi fost prezent la proces. — Din fr. **contumace,** lat. **contumacia.**

CONTÚR, *contururi,* s.n. Linie închisă care mărginește o suprafață, *p. ext.,* un corp, un obiect. F Reprezentare grafică a liniei care mărginește un obiect, un corp etc. [Pl. și: *conture*] — Din fr. **contour.**

CONTURÁ, *conturez,* vb. I. **1.** Tranz. A schița, a trasa conturul unui obiect. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) închega în forme precise; a (se) preciza. — Din **contur.**

CONTURÁNȚĂ s.f. (Tel.) Mărime ce caracterizează calitatea reproducerii contururilor într-o imagine de televiziune. — De la **contura.**

CONTURÁRE, *conturări,* s.f. Acțiunea de *a (se) contura.* — V. **contura.**

CONTURÁT, -Ă, *conturați, -te,* adj. Cu contururi precise; *fig.* clar, precis, evident. — V. **contura.**

CONTURBÁ, *contúrb,* vb. I. Tranz. A deranja, a tulbura. — Din lat. **conturbare.**

CONTURBÁRE, *conturbări,* s.f. Acțiunea de *a conturba* și rezultatul ei. — V. **conturba.**

CONTURNÁRE, *conturnări,* s.f. Descărcare electrică ce se produce în stratul gazos care înconjoară un izolator electric. — După fr. **contournement.**

CÓNTUȘ s.n. v. **contăș.**

CONTÚZIE, *contuzii,* s.f. Traumatism provocat prin lovire cu un obiect dur, care constă în strivirea țesuturilor profunde, fără ruperea tegumentului. [Var.: **contuziúne** s.f.] — Din fr. **contusion,** lat. **contusio, -onis.**

CONTUZIONÁ, *contuzionez,* vb. I. Tranz. A produce, a provoca o contuzie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **contusionner.**

CONTUZIÚNE s.f. v. **contuzie.**

CONȚ, *conțuri,* s.n. (Înv.) Grup de 24 de coli de hârtie. — Din magh. **konc.**

CONȚÍNE, pers. 3 *conține,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre un recipient) A fi umplut (total sau parțial) cu...; a cuprinde, a avea în interior... **2.** (Despre cărți, texte) A fi alcătuit din..., a avea în sine. — Din fr. **contenir,** lat. **continere** (după *ține).*

CONȚINÚT, *conținuturi,* s.n. **1.** Ceea ce se află într-un spațiu limitat, în special într-un recipient. **2.** Totalitatea notelor esențiale ale unei noțiuni, determinată în raport cu sfera acesteia; comprehensiune. **3.** Fondul de idei și afectiv al unei opere literare sau artistice; cuprins, temă, miez. **4.** Lista ordonată a materialului pe care îl cuprinde o revistă, o carte; tablă de materii, sumar. — V. **conține.**

CONȚINUTÍSM s.n. **1.** Teorie estetică ce acordă mare importanță conținutului operei de artă. **2.** Preponderență a conținutului într-o operă de artă față de mijloacele formale. — **Conținut** + suf. *-ism.*

CONȚINUTÍST, -Ă, *conținutiști, -ste,* adj. (Rar) De conținutism. — **Conținut** + suf. *-ist.*

CONȚINUTÍSTIC, -Ă, *conținutistici, -ce,* adj. (Rar) De conținut. — **Conținutist** + suf. *-ic.*

CONȚOPÍST, -Ă, *conțopiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.; fam.) Persoană care execută lucrări mărunte de birou; copist. — Din germ. **Konzipist.**

CONURBÁȚIE s.f. Aglomerație urbană formată dintr-un oraș cu rol de centru, spre care gravitează, din punct de vedre economic, administrativ și cultural, o serie de orașe învecinate mai mici. — Din fr. **conurbation.**

CONVALESCÉNT, -Ă, *convalescenți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în convalescență, pe cale de însănătoșire. — Din fr. **convalescent,** lat. **convalescens, -ntis.**

CONVALESCÉNȚĂ s.f. Perioadă prin care trece un bolnav după vindecare până la însănătoșirea deplină; întremare. — Din fr. **convalescence,** lat. **convalescentia.**

CONVECTÍV, -Ă, *convectivi, -e,* adj. (Fiz.) De convecție, al convecției, produs prin convecție. — Din germ. **konvektiv.**

CONVECTÓR, *convectoare,* s.n. (În sintagma) *Convector de climatizare* = aparat folosit pentru condiționarea aerului în cameră prin circulație forțată, compus dintr-o baterie de încălzire, una de răcire, un filtru de aer și un ventilator. [Pr. și: *convéctor.* — Pl. și: (m.) *convectori*] — Din fr. **convecteur.**

CONVÉCȚIE, *convecții,* s.f. **1.** Mișcare ascendentă a aerului, de natură termică sau dinamică. **2.** Mișcare de ansamblu a particulelor unui fluid. G *Convecția căldurii* = transmiterea căldurii cu ajutorul curenților de fluid naturali sau artificiali. *Curenți de convecție* = mișcare pe verticală a părților unui fluid, determinată de inegalitatea densităților acestor părți. *Convecție electrică* = deplasare macroscopică a unui mediu încărcat cu electricitate. — Din fr. **convection.**

CONVÉIER, *conveiere,* s.n. **1.** Transportor cu mișcare continuă, format din elemente flexibile de tracțiune (benzi, cabluri, lanțuri etc.) și folosit la deplasarea obiectelor în timpul prelucrării lor; bandă rulantă. **2.** (În sintagma) *Conveier verde* = sistem de organizare a producerii nutreturilor verzi pentru a se asigura hrănirea continuă a animalelor din primăvară până toamna. [Pr.: *-ve-ier*] — Din engl. **conveyer,** rus. **konveier.**

CONVENÁBIL, -Ă, *convenabili, -e,* adj. Care convine sau poate conveni; potrivit, acceptabil; mulțumitor, satisfăcător; avantajos. F (Despre prețuri sau mărfuri) Ieftin. — Din fr. **convenable.**

CONVENÍ, *convín,* vb. IV. Intranz. **1.** A corespunde dorințelor cuiva, a fi pe placul cuiva. **2.** A cădea de acord cu cineva; a se învoi, a se înțelege. F

Tranz. A accepta, a admite. F A încheia o convenție. — Din fr. **convenir,** lat. **convenire.**

CONVENIÉNȚĂ, *convenienţe,* s.f. (Mai ales la pl.) Regulă de purtare impusă de o anumită societate; uzanță. G Loc. adj. *De convenienţă* = făcut numai pentru a respecta anumite forme sociale, anumite interese; de formă. F *Căsătorie de convenienţă* = căsătorie la care se ține seama numai de interese materiale și familiale. [Pr.: *-ni-en-*] — Din it. **convenienza.**

CONVÉNT, *conventuri,* s.n. **1.** Consiliul unei mănăstiri sau al unui ordin călugăresc la catolici. **2.** For suprem alcătuit din clerici și laici la protestanți. **3.** Adunare generală a francmasonilor. — Din lat. **conventus,** fr., engl. **convent.**

CONVENTÍCUL, *conventicule,* s.n. (Rar) Adunare secretă (adesea ilegală). — Din fr. **conventicule,** lat. **conventiculum.**

CONVÉNȚIE, *convenţii,* s.f. **1.** Înțelegere, acord între două sau mai multe state, instituții sau persoane cu privire la anumite probleme sau la anumite obiective. F (Jur.) Contract; denumire dată unor tratate internaționale. F (În artă) Înțelegere tacită de a admite unele procedee sau ficțiuni. **2.** (La pl.) Deprinderi stabilite prin tradiție. [Var.: **convenţiúne** s.f.] — Din fr. **convention,** lat. **conventio, -onis.**

CONVENȚIONÁL, -Ă, *convenţionali, -e,* adj. **1.** Stabilit prin convenție, acceptat prin tradiție. **2.** Provenit dintr-o convenție învechită sau practicată mecanic (și rupt de realitate); artificial. F (Despre caracter, fire etc.) Lipsit de naturalețe; factice, prefăcut. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conventionnel,** lat. **conventionalis.**

CONVENȚIONALÍSM s.n. Caracterul a ceea ce este convențional; (în artă) tendință idealistă de a se conforma regulilor general acceptate, fără o percepere proprie, realistă a faptelor. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conventionalisme.**

CONVENȚIONALÍST, -Ă, *convenţionalişti, -ste,* adj. Referitor la convenționalism. [Pr.: *-ți-o-*] — **Convenţional** + suf. *-ist.*

CONVENȚIONALITÁTE s.f. Convenționalism. [Pr.: *-ți-o-*] — **Convenţional** + suf. *-itate.*

CONVENȚIONALIZÁT, -Ă, *convenţionalizaţi, -te,* adj. (Rar) Care a devenit convențional. [Pr.: *-ți-o-*] — De la **convenţional.**

CONVENȚIÚNE s.f. v. **convenție.**

CONVÉRGE, *convérg,* vb. III. Intranz. A se îndrepta spre același punct, *fig.* spre același scop. — Din fr. **converger,** lat. **convergere.**

CONVERGÉNT, -Ă, *convergenţi, -te,* adj. Care converge. G *Lentilă convergentă* = lentilă convexă care adună într-un singur focar razele care o străbat. F (Mat.; despre un șir infinit de numere) Care tinde către un anumit număr finit, numit limită. — Din fr. **convergent,** lat. **convergens, -ntis.**

CONVERGÉNȚĂ, *convergenţe,* s.f. **1.** Faptul de a converge; îndreptare spre același punct, *fig.* către același scop. F Valoarea reciprocă a distanței focale a unei lentile, exprimată în dioptrii. **2.** Apariție a unor asemănări structurale sau funcționale la organisme îndepărtate filogenetic, ca rezultat al adaptării lor la condiții de mediu relativ identice. — Din fr. **convergence.**

CONVÉRS, -Ă, *converşi, -se,* adj. (Despre judecăți, raționamente) Al cărui subiect poate fi transformat în atribut sau invers, fără a schimba sensul judecății sau a altera adevărul ei. — Din fr. **converse,** lat. **conversus.**

CONVERSÁ, *conversez,* vb. I. Intranz. A sta de vorbă cu cineva, a întreține o convorbire; a discuta. — Din fr. **converser,** lat. **conversari.**

CONVERSÁȚIE, *conversaţii,* s.f. Discuție, convorbire. F (Rar) Fel de a vorbi, de a discuta. [Var.: (înv.) **conversaţiúne** s.f.] — Din fr. **conversation,** lat. **conversatio, -onis.**

CONVERSAȚIONÁL, -Ă, *conversaţionali, -e,* adj. De conversație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conversationnel.**

CONVERSAȚIÚNE s.f. v. **conversație.**

CONVÉRSIE s.f. v. **conversiune.**

CONVERSIÚNE, *conversiuni,* s.f. **1.** Schimbare a condițiilor unui împrumut (de stat) prin modificarea mărimii dobânzii, prelungirea termenului de plată etc. **2.** Preschimbare a unei valori de natură economică (mai ales monetare) în alta. **3.** (Log., în sintagma) *Conversiunea judecăților* = operație de inversare a funcțiilor subiectului și predicatului în judecată, păstrându-se calitatea judecății. **4.** (Chim.) Mărime care exprimă transformarea substanțelor inițiale dintr-o reacție chimică în unitatea de timp, exprimată de obicei în procente molare pe unitate de timp. **5.** (Lingv.) Procedeu de formare a cuvintelor prin schimbarea categoriei gramaticale. **6.** (În forma *conversie*) Recalificare. **7.** (Biol.; în forma *conversie*) Schimbare în ordine liniară a genelor; transmutație genetică. [Var.: **convérsie** s.f.] — Din fr. **conversion,** lat. **conversio, -onis.**

CONVERTÍ, *convertesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A adera sau a determina pe cineva să adere la o anumită convingere (religioasă). **2.** Tranz. A schimba o valută în altă valută. — Din fr. **convertir,** lat. **convertere.**

CONVERTÍBIL, -Ă, *convertibili, -e,* adj. Care poate fi convertit. — Din fr. **convertible,** lat. **convertibilis.**

CONVERTIBILITÁTE s.f. Abilitatea și ușurința unei valute de a se schimba în altă valută. — Din fr. **convertibilité.**

CONVERTÍRE, *convertiri,* s.f. Faptul de *a (se) converti.* — V. **converti.**

CONVERTIZÁRE, *convertizări,* s.f. Înlăturare a unor impurități din masa metalică de fontă, de plumb, de cupru etc., aflată în stare de fuziune în convertizor, pe baza unor reacții de oxidare, cu ajutorul unui curent de aer, de oxigen etc. — Din **convertizor.**

CONVERTIZÓR, *convertizoare,* s.n. **1.** Dispozitiv mecanic de transformare a mișcării sau a forțelor. **2.** Cuptor în care se realizează operația de convertizare. **3.** Mașină sau grup de mașini electrice care transformă un gen de curent în altul. **4.** Mașină pentru transformarea grișului în făină. — Din fr. **convertisseur.**

CONVERTOPLÁN, *convertoplane,* s.n. Avion cu aripa mobilă în jurul unui ax paralel cu anvergura și care poate realiza decolarea și aterizarea pe distanțe foarte scurte. — Et. nec.

CONVERTÓR, *convertoare,* s.n. Circuit electronic cu un singur tub electronic, care realizează transformarea frecvenței semnalelor incidente în radioreceptoare. — Din engl. **converter.**

CONVÉX, -Ă, *convecși, -xe,* adj. Care are suprafața rotunjită și bombată, care prezintă o proeminență. — Din fr. **convexe,** lat. **convexus.**

CONVEXITÁTE, *convexități,* s.f. Însușirea de a fi convex; suprafață, formă, parte convexă (a unui lucru); proeminență. — Din fr. **convexité,** lat. **convexitas, -atis.**

CONVÍCȚIE s.f. v. **convicțiune.**

CONVICȚIÚNE, *convicțiuni,* s.f. (Rar) Convingere. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: **convícție** s.f.] — Din fr. **conviction,** lat. **convictio, -onis.**

CONVIEȚUÍ, *conviețuiesc,* vb. IV. Intranz. A trăi împreună în același loc cu cineva; a coabita. — **Con[1]- + viețui** (după lat. *convivere*).

CONVIEȚUÍRE, *conviețuiri,* s.f. Faptul de *a conviețui;* coabitare. — V. **conviețui.**

CONVIEȚUITÓR, -OÁRE, *conviețuitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care trăiește în același loc cu altcineva. [Pr.: *-țu-i-*] — **Conviețui** + suf. *-tor.*

CONVINGĂTÓR, -OÁRE, *convingători, -oare,* adj. (Despre fapte, argumente etc.) Care convinge; concludent. — **Convinge** + suf. *-ător.*

CONVÍNGE, *convíng,* vb. III. Tranz. A face pe cineva să adopte o părere pe bază de dovezi și argumente, a-l face să recunoască ceva ca adevărat. F Refl. A-și da seama, a recunoaște că ceva este într-un anumit fel, a se încredința de ceva. [Perf. s. *convinsei,* part. *convins*] — Din lat. **convincere** (după *învinge*).

CONVÍNGERE, *convingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) convinge;* convicțiune. F Părere fermă asupra unui lucru. G Loc. adv. *Cu convingere* = în mod ferm, hotărât, răspicat. *Fără convingere* = în chip vag, nehotărât; fără entuziasm, fără tragere de inimă, în silă. — V. **convinge.**

CONVÍNS, -Ă, *convinși, -se,* adj. Care a dobândit o convingere, care are convingerea că...; încredințat; ferm, hotărât. — V. **convinge.**

CONVÍV, -Ă, *convivi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.; livr.) Comesean. — Din fr. **convive,** lat. **conviva.**

CONVIVIÁL, -Ă, *conviviali, -e,* adj. **1.** Care ține de conviv, referitor la conviv. **2.** Prietenesc, jovial. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **convivial.**

CONVOCÁ, *convóc,* vb. I. Tranz. A chema, a face să vină într-un anumit loc o persoană, un grup de persoane etc., cu un anumit scop (oficial). — Din fr. **convoquer,** lat. **convocare.**

CONVOCÁBIL, -Ă, *convocabili, -e,* adj. Care poate fi convocat. — Din fr. **convocable.**

CONVOCÁRE, *convocări,* s.f. Acțiunea de *a convoca* și rezultatul ei. F (Concr.) Înștiințare scrisă prin care este convocată o persoană, o adunare etc.; convocațiune. — V. **convoca.**

CONVOCATÓR, -OÁRE, *convocatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care convoacă. **2.** S.n. (Ieșit din uz) Listă cu persoane convocate la o acțiune și semnăturile lor. — **Convoca** + suf. *-tor.*

CONVOCAȚIÚNE, *convocaţiuni,* s.f. (Înv.) Convocare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **convocation,** lat. **convocatio, -onis.**

CONVÓI, *convoaie,* s.n. Grup, șir de vehicule (care transportă materiale, trupe etc.). F Mulțime (încolonată) care merge în aceeași direcție (și cu același scop); coloană; *spec.* cortegiu. [Pl. și: *convoiuri*] — Din fr. **convoi.** Cf. rus. k o n v o i, it. c o n v o g l i o.

CONVOLÚT[1], *convoluturi,* s.n. Grup de scrieri care apar izolat în cataloagele unei biblioteci sau într-o arhivă. — Din germ. **Konvolut.**

CONVOLÚT[2], -Ă, *convoluți, -te,* adj. (Despre organe) Răsucit în formă de cornet. F Răsucit, întors asupra lui însuși. — Din fr. **convoluté,** lat. **convolutus.**

CONVOLÚȚIE, *convoluții,* s.f. Întoarcere, răsucire. [Var.: **convoluțiúne** s.f.] — Din fr. **convolution.**

CONVOLUȚIÚNE s.f. v. **convoluție.**

CONVORBÍ, *convorbesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A sta de vorbă; a discuta, a conversa. — **Con[1]- + vorbi** (după germ. *unterreden).*

CONVORBÍRE, *convorbiri,* s.f. Acţiunea de *a convorbi*; conversaţie, discuţie. G *Convorbire telefonică* = comunicaţie bilaterală realizată prin intermediul unei instalaţii telefonice. — V. **convorbi.**

CONVULSÁ, *convulsez,* vb. I. Refl. (Rar) A se convulsiona. — Din fr. **convulser.**

CONVÚLSIE, *convulsii,* s.f. **1.** Contracţie bruscă, involuntară, prelungită a musculaturii unui segment corporal sau a întregului corp; spasm. **2.** Fig. Frământare, zvârcolire, încordare. [Var.: **convulsiúne** s.f.] — Din fr. **convulsion,** lat. **convulsio, -onis.**

CONVULSIONÁ, *convulsionez,* vb. I. Refl. A avea convulsii, spasme; a se zvârcoli, a se încorda, a se convulsa. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **convulsionner.**

CONVULSIONÁT, -Ă, *convulsionaţi, -te,* adj. Cuprins de convulsii. [Pr.: *-si-o-*] — V. **convulsiona.**

CONVULSIOTERAPÍE, *convulsioterapii,* s.f. (Med.) Metodă terapeutică de şoc constând în provocarea intenţionată a convulsiilor. [Pr.: *-si-o-*] — **Convulsie + terapie.**

CONVULSIÚNE s.f. v. **convulsie.**

CONVULSÍV, -Ă, *convulsivi, -e,* adj. Care se referă la convulsii; care provoacă convulsii, caracterizat prin convulsii, însoţit de convulsii. G *Tuse convulsivă* = boală infecto-contagioasă, frecventă la copii, caracterizată prin accese de tuse spasmodică, de o mare violenţă; tuse măgărească. — Din fr. **convulsif.**

COOCUPÁNT, -Ă, *coocupanţi, -*te, s.m. şi f. Persoană care ocupă un loc, împreună cu una sau mai multe persoane. — Din fr. **coocupant**.

COOL adj. invar., adv., s.n. **1.** Adj. invar., adv. (Fam.; adesea exclamativ) (În mod) grozav, (în mod) extraordinar. **2.** S.n. Manieră reţinută, interiorizată de interpretare în jazzul modern. [Pr.: *cul*] — Cuv. engl.

COOPERÁ, *cooperez,* vb. I. Intranz. A lucra împreună cu cineva, a colabora, a-şi da concursul, a conlucra. — Din fr. **coopérer,** lat. **cooperari.**

COOPERÁRE, *cooperări,* s.f. Faptul de *a coopera*; muncă în comun, cooperaţie (**1**); conlucrare. — V. **coopera.**

COOPERATÍSM s.n. Sistem economic care atribuie un rol important cooperaţiei. F Curent în economie care preconizează rezolvarea unor probleme prin generalizarea treptată a cooperaţiei; (rar) cooperativism. — Din fr. **coopératisme.**

COOPERATÍST, -Ă, *cooperatişti, -ste,* adj. Care ţine de cooperaţie, privitor la cooperaţie; care activează în cooperaţie; care are caracterele cooperaţiei. — Din **cooperaţie.**

COOPERATÍV, -Ă, *cooperativi, -e,* adj. Care cooperează; binevoitor. — Din fr. **coopératif.**

COOPERATÍVĂ, *cooperative,* s.f. **1.** Organizaţie economică formată prin asocierea liber consimţită a unui grup de persoane (mici producători agricoli, meseriaşi, consumatori), pentru producerea, cumpărarea, desfacerea în comun a unor produse, pentru acordarea de credite sau pentru prestarea unor servicii. G (În trecut) *Cooperativă agricolă de producţie* = unitate economică socialistă autonomă, realizată prin asocierea ţărănimii, bazată pe proprietatea cooperatistă asupra mijloacelor de producţie şi a producţiei. *Cooperativă meşteşugărească* = unitate economică autonomă, în care se unesţe de bunăvoie un grup de meseriaşi pentru a lucra în comun cu mijloace aduse de ei în proprietate comună sau cumpărate în comun. **2.** (În trecut; concr.) Magazin de desfacere al unei organizaţii cooperatiste de consum sau de producţie. — Din fr. **coopérative.**

COOPERATIVÍSM s.n. (Rar) Cooperatism. — **Cooperativ** + suf. *-ism.*

COOPERATIVÍST, -Ă, *cooperativişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al cooperativismului. — De la **cooperativism** cu schimbarea sufixului.

COOPERATIVIZÁ, *cooperativizez,* vb. I. Tranz. A supune procesului de cooperativizare. — Din **cooperativizare** (derivat regresiv).

COOPERATIVIZÁRE, *cooperativizări,* s.f. Proces de unire treptată a micilor producători în cooperative. G (În trecut) *Cooperativizarea agriculturii* = unire forţată a ţărănimii în cooperative agricole de producţie, în România, între 1949 şi 1962. — Din **cooperativă.**

COOPERATÓR, -OÁRE, *cooperatori, -oare,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Membru al unei cooperative, participant la o cooperativă. — Din fr. **coopérateur.**

COOPERÁŢIE, *cooperaţii,* s.f. **1.** Cooperare. **2.** Asociere, uniune de persoane, în întreprinderi cooperatiste (de producţie, de consum, de desfacere, de credit, prestări de servicii etc.). — Din fr. **coopération,** rus. **kooperaţiia.**

COOPERÍT s.n. Sulfură naturală de platină. — Din engl. **cooperite.**

COOPTÁ, *cooptez,* vb. I. Tranz. A primi pe cineva într-un colectiv cu consimţământul membrilor acestuia. — Din fr. **coopter,** lat. **cooptare.**

COOPTÁRE, *cooptări,* s.f. Acţiunea de *a coopta* şi rezultatul ei; *spec.* mod de alegere a unei persoane într-un colectiv, într-un comitet etc. cu consimţământul membrilor lor. — V. **coopta.**

COORDONÁ, *coordonez,* vb. I. Tranz. A pune de acord părţile unui tot, a îndruma în sens unitar o serie de activităţi desfăşurate în vederea aceluiaşi scop. — Din fr. **coordonner.**

COORDONÁRE, *coordonări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a coordona* şi rezultatul ei. **2.** Relaţie stabilită, în cadrul unui enunţ, între cuvinte, construcţii şi propoziţii care stau pe acelaşi plan, fără ca unul dintre elemente să depindă din punct de vedere gramatical de celălalt. — V. **coordona.**

COORDONÁT, -Ă, *coordonaţi, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Pus de acord (cu celelalte părţi sau în toate părţile sale); armonizat. **2.** (Lingv.; în sintagma) *Propoziţie coordonată* (şi substantivat, f.) = propoziţie care stă în raport de coordonare cu alta. **II.** S.f. **1.** (Mat.) Fiecare dintre elementele (numere, distanţe, unghiuri etc.) care caracterizează poziţia unui punct în raport cu un sistem de referinţă. **2.** (Geogr.) Sistem de cercuri imaginare (meridiane şi paralele) trasate pe suprafaţa globului pământesc, cu ajutorul cărora se determină poziţia unui punct de pe glob. **3.** (Astron.) Sistem de numere care pot fi concretizate prin linii şi care servesc la determinarea poziţiei unui astru. F (La pl.; în sintagma) *Coordonate ecliptice* = latitudinea şi longitudinea aştrilor pe sfera cerească, raportate la ecliptică. **4.** (Fig.) Dată (**II**). *Coordonatele planului de muncă.* — V. **coordona.**

COORDONATÓR, -OÁRE, *coordonatori, -oare,* adj., s.m. şi f., s.n. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană, organ) care coordonează. **2.** Adj. (Lingv.; în sintagma) *Conjuncţie coordonatoare* = conjuncţie care leagă propoziţii sau părţi de propoziţie de acelaşi fel. **3.** S.n. Aparat care indică în mod automat pilotului, în cursul zborului, poziţia avionului şi distanţa parcursă de la locul de decolare. — Din fr. **coordonnateur.**

COP, *copuri,* s.n. (Reg.) Măsură de capacitate de aproape un litru. F Cană, vas având această capacitate. F Conţinutul unei astfel de căni. — Din rus. **kop.**

COPÁC, *copaci,* s.m. Plantă cu trunchiul lemnos şi înalt, ale cărei crengi se ramifică la o distanţă oarecare de sol, formând o coroană; arbore, pom. [Var.: (reg.) **copáci** s.m.] — Cf. alb. k o p a č.

COPÁCI s.m. v. **copac.**

COPÁI s.n. Substanţă extrasă din copaier, conţinând terebentină, care se foloseşte, în medicină, împotriva unor tulburări ale căilor urinare. — Din fr. **copahu.**

COPÁIE, *copăi,* s.f. (Reg.) **1.** Albie (**1**). **2.** Ladă în care curge făina la moară. [Pr.: *-pa-ie*] — Din bg., sb. **kopanja.**

COPAIÉR, *copaieri,* s.m. Arbore înalt cu lemnul roşu, care creşte în America de Sud (*Copaifera officinalis*). [Pr.: *-pa-ier*] — Din fr. **kopaïer, copayer.**

COPÁL s.n. Răşină naturală, foarte dură, asemănătoare cu chihlimbarul, extrasă din diverşi arbori tropicali, folosită în special în prepararea lacurilor. — Din fr. **copal.**

COPÁN, *copane,* s.n. (Pop.) Şold, coapsă (de animal). — Din bg. **kopan.**

COPARTICIPÁ, *copartícip,* vb. I. Intranz. A participa la ceva împreună cu alţii. — Din fr. **coparticiper.**

COPARTICIPÁRE, *coparticipări,* s.f. Acţiunea de *a coparticipa* şi rezultatul ei; participare la ceva împreună cu alţii; coparticipaţie. — V. **coparticipa.**

COPARTICIPÁŢIE, *coparticipaţii,* s.f. Coparticipare. — Din fr. **coparticipation.**

COPÁSTIE, *copastii,* s.f. Bordură de lemn sau de metal montată la partea superioară a parapetului sau a balustradei bordajelor unei nave. — Din ngr. **kupastí.**

COPĂCÉL, *copăcei,* s.m. Diminutiv al lui *copac.* G Expr. (Adverbial) *A sta* (sau *a merge, a umbla* etc.) *copăcel* = a sta (sau a merge) pe picioare, drept (şi încet, cu grijă). — **Copac** + suf. *-el.*

COPĂÍŢĂ, *copăiţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *copaie.* — **Copaie** + suf. *-iţă.*

COPĂRTÁŞ, -Ă, *copărtaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană considerată în raport cu altele cu care participă la o afacere sau la o împărţeală. — **Co- + părtaş.**

COPĂRŞÉU, *copărşeie,* s.n. (Reg.) Sicriu. — Din magh. **koporsó.**

CÓPCĂ[1], *copci,* s.f. **1.** Sistem format din două piese metalice (un cârlig şi un inel), folosit pentru prinderea a două părţi ale unei confecţii. **2.** Agrafă pentru învelitori în construcţii. **3.** Proeminenţă în formă de limbă a unei piese plate, care intră în orificiul altei piese plate, realizând îmbinarea prin încopciere. [Var.: (reg.) **cópcie** s.f.] — Din bg. **kopce.**

CÓPCĂ[2], *copci,* (**4**) *copce,* s.f. **1.** Gaură, spărtură făcută în gheaţa unui râu, a unei bălţi etc. pentru pescuit, sau pentru scos apă. G Expr. (Fam.) *A se duce pe copcă* = (despre bunuri) a se pierde, a se irosi, a se distruge; (despre oameni) a intra într-o mare încurcătură, a o păţi. **2.** Gaură făcută într-o şiră de paie, în care se ţine uneori pleava. **3.** Scobitură, groapă făcută în pământ, în piatră etc. **4.** (Reg.) Săritură pe care o fac animalele când fug repede. — Din bg. **kopka.**

CÓPCIE s.f. v. **copcă[1].**

COPÉICĂ, *copeici,* s.f. Monedă divizionară cu valoarea unei sutimi dintr-o rublă. — Din rus. **kopeika.**

COPEPÓD, *copepode,* s.n. (La pl.) Subclasă de crustacee mici care formează planctonul din apele dulci sau marine; (şi la sg.) crustaceu din această subclasă. — Din fr. **copépode.**

COPERÍŞ, *coperişuri,* s.n. (Înv. şi pop.) Acoperiş. — **Coperi** (înv. „a acoperi”<lat.) + suf. *-iş.*

COPERTÁ, *copertez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţia de copertare; a lega. — Din it. **copertare.**

COPERTÁRE, *copertări,* s.f. Acţiunea de *a coperta* şi rezultatul ei; operaţie de îmbrăcare a unei cărţi, a unui caiet etc. cu un înveliş protector de hârtie, carton, material plastic etc. — V. **coperta.**

COPÉRTĂ, *coperţi,* s.f. Învelişul protector al unei cărţi, al unei publicaţii, al unui caiet etc.; scoarţă, învelitoare. [Pl. şi: *coperte*] — Din it. **coperta.**

COPERTÍNĂ, *copertine,* s.f. Element de construcţie cu suprafaţă plană, executat deasupra unei intrări sau a unor ferestre, în vederea protejării împotriva intemperiilor. — Din it. **copertina.**

COPIÁ, *copiez,* vb. I. Tranz. **1.** A transcrie un text, redând exact conţinutul lui. F A reproduce fără originalitate o operă de artă. F Intranz. (În şcoală) A redacta o lucrare folosind în mod nepermis lucrarea altui elev sau alte surse de informaţie. F A plagia. **2.** (Peior.) A reproduce ceva prin imitaţie servilă; a imita pe cineva. — Din fr. **copier.**

COPIÁT s.n. Copiere. — V. **copia.**

COPIATÍVĂ, *copiative,* adj. (În sintagma) *Hârtie copiativă* = plombagină. [Pr.: *-pi-a-*] — Din it. **copiativo.**

COPIATÓR, -OÁRE, *copiatori, -oare,* s.m. şi f., s.n., adj. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care face copii, care transcrie. **2.** S.n. Aparat de copiat; xerox.

CÓPIE, *copii,* s.f. **1.** Reproducere exactă a unui text, a unei opere de artă, a unei imagini fotografice etc. **2.** (Peior.) Imitaţie servilă şi fără valoare, făcută uneori prin mijloace nepermise. **3.** Înscris care reproduce întocmai cuprinsul unui alt înscris constatator al unui act juridic. G *Copie legalizată* = copie pe care un organ de stat competent o atestă ca fiind conformă cu originalul. — Din fr. **copie,** lat. **copia.**

COPIÉR, *copiere,* s.n. Registru în care se copiază (unele operaţii contabile). [Pr.: *-pi-er*] — Din germ. **Kopier**[buch].

COPIÉRE, *copieri,* s.f. Acţiunea de *a copia* şi rezultatul ei; copiat. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **copia.**

COPÍL[2]**,** *copii,* s.m. **1.** Băiat sau fată în primii ani ai vieţii (până la adolescenţă). G *Copil de şcoală* = copil care a depăşit vârsta de 7 (sau 6) ani şi merge la şcoală. *Copil mic* (sau, pop., *de ţâţă*) = sugar. G Loc. adv. *De (mic) copil* = din copilărie. G Expr. (Despre bătrâni) *A ajunge* (sau *a da*) *în mintea copiilor* = a-şi pierde judecata, a se ramoli. **2.** Tânăr, adolescent. G (În trecut) *Copil de casă* = paj la familia domnitoare sau la boierii mari. *Copil de trupă* = copil (orfan) crescut şi educat de o unitate militară. **3.** Fiu, fiică. G *Copil legitim* = copil născut în cadrul căsătoriei. *Copil nelegitim* = copil născut în afara căsătoriei; copil natural, bastard. *Copil din flori* = copil din afara căsătoriei; copil nelegitim, copil natural, bastard. G Expr. *Unde (şi-)a înţărcat dracul copiii* = în locuri depărtate şi pustii. **4.** Fig. Om naiv, fără experienţă — Cf. alb. k o p i l.

CÓPIL[2]**,** *copili,* s.m. **1.** Lăstar crescut de la baza tulpinii unei plante, din primul nod. **2.** Cui de lemn sau de metal care se înfige în ochiul ţâţânii, la stâlpul uşii sau al porţii. — Cf. c o p i l[1].

COPILÁNDRĂ, *copilandre,* s.f. Fată în perioada de trecere de la copilărie la adolescenţă; codană. — Din **copilandru.**

COPILÁNDRU, *copilandri,* s.m. Băiat în perioada de trecere de la copilărie la adolescenţă. — **Copil**[1] + suf. *-andru.*

COPILÁŞ, *copilaşi,* s.m. Diminutiv al lui *copil*[1]. — **Copil**[1] + suf. *-aş.*

COPÍLĂ, *copile,* s.f. **1.** Fiică. **2.** Fată mică, fetiţă. **3.** Fată tânără (după ce a trecut de vârsta copilăriei). **4.** Fig. Fată naivă, nevinovată. — Din **copil**[1].

COPILĂRÉSC, -EÁSCĂ, *copilăreşti,* adj. **1.** Al copilului[1], specific sau propriu copilului[1]; privitor la copil[1]. **2.** Fig. (Despre manifestări ale omului) Lipsit de maturitate, nechibzuit, naiv. — **Copil**[1] + suf. *-ăresc.*

COPILĂRÉŞTE adv. În felul copiilor[1], ca un copil[1]. — **Copil**[1] + suf. *-ăreşte.*

COPILĂRÍ, *copilăresc,* vb. IV. Intranz. A petrece (undeva sau cu cineva) anii copilăriei. — **Copil** + suf. *-ări.*

COPILĂRÍE, *copilării,* s.f. **1.** Perioadă a vieţii omeneşti de la naştere până la adolescenţă; timpul cât cineva este copil[1]. F Fig. Început. **2.** Faptă, purtare, vorbă, apucături de copil[1]; naivitate. — **Copil**[1] + suf. *-ărie.*

COPILĂRÓS, -OÁSĂ, *copilăroşi, -oase,* adj. **1.** (Despre oameni) Ca un copil[1]; *p. ext.* zburdalnic, zvăpăiat, neastâmpărat. **2.** Copilăresc, ca pentru copii[1]. — **Copil**[1] + suf. *-ăros.*

COPILÉŢ, *copileţi,* s.m. Vlăstar care răsare pe lângă tulpina porumbului; *p. ext.* copil[2] (**1**). — **Copil**[2] + suf. *-eţ.*

COPILÍ, *copilesc,* vb. I. Tranz. A tăia lăstarii secundari, nepurtători de rod; a curăţa de copili[2]. — Din **copil**[2].

COPILÍT s.n. Faptul de *a copili.* — V. **copili.**

COPILÍŢĂ, *copiliţe,* s.f. Diminutiv al lui *copilă.* — **Copil**[1] + suf. *-iţă.*

COPILÓT, *copiloţi,* s.m. Pilot secund. — Din fr. **copilote.**

COPIÓS, -OÁSĂ, *copioşi, -oase,* adj. Îmbelşugat, bogat, abundent; îndestulat. [Pr.: *-pi-os*] — Din fr. **copieux,** lat. **copiosus.**

COPÍST, -Ă, *copişti, -ste,* s.m. şi f. (În trecut) **1.** Funcţionar inferior care (redacta şi) copia acte. **2.** Persoană care, înainte de apariţia tiparului, copia un manuscris. — Din fr. **copiste.**

COPITÁT, *copitate,* s.n. (La pl.) Grup de mamifere erbivore, având ultimele falange acoperite cu copite; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. — Din **copită.**

COPÍTĂ, *copite,* s.f. Formaţiune cornoasă, rezistentă, care acoperă terminaţiile degetelor la copitate şi protejează ţesuturile vii. — Din sl. **kopyto.**

COPLANÁR, -Ă, *coplanari, -e,* adj. (Despre figuri geometrice) Care se află în acelaşi plan. — Din fr. **coplanaire.**

COPLÁTĂ s.f. Plată în comun. — **Co-** + **plată.**

COPLEŞÍ, *copleşesc,* vb. IV. Tranz. A cuprinde din toate părţile, a năpădi; a doborî, a birui pe cineva. F A emoţiona peste măsură, a impresiona puternic. G (Despre fiinţe) A înconjura din toate părţile; a cuprinde. — Probabil din lat. **complexire.**

COPLEŞÍRE, *copleşiri,* s.f. Faptul de *a copleşi;* năpădire, împovărare. — V. **copleşi.**

COPLEŞITÓR, -OÁRE, *copleşitori, -oare,* adj. Care copleşeşte. — **Copleşi** + suf. *-tor.*

COPÓI, *copoi,* s.m. **1.** Câine de vânătoare de talie mare, care urmăreşte vânatul după miros; ogar, prepelicar, căpău. F Câine poliţist folosit la urmărit. **2.** (Arg.) Nume dat agenţilor de poliţie. — Cf. magh. k o p ó.

COPOIÁŞ, *copoiaşi,* s.m. Diminutiv al lui *copoi* (**1**). — **Copoi** + suf. *-aş.*

COPOIÉSC, -IÁSCĂ, *copoieşti,* adj. (Rar) De copoi. — **Copoi** + suf. *-esc.*

COPOLIMÉR, *copolimeri,* s.m. (Chim.) Polimer mixt, rezultat din unirea moleculelor a doi compuşi diferiţi. — Din fr. **copolymère.**

COPOLIMERIZÁRE, *copolimerizări,* s.f. Reacţie de polimerizare a unui amestec de doi monomeri, din care rezultă un polimer mixt cu proprietăţi diferite de proprietăţile polimerilor obţinuţi din fiecare monomer în parte. — Cf. fr. c o p o l y m é r i s e r.

COPORÁIE, *coporâi,* s.f. (Reg.) Coada coasei. — Din magh. **kaparó.**

COPOSESIÚNE, *coposesiuni,* s.f. Posesie în comun a unui lucru. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **copossession.**

CÓPRĂ, *copre,* s.f. Miezul uscat al nucii de cocos, folosit ca materie primă pentru obţinerea untului de cocos; uleiul conţinut de acest miez. — Din fr. **copra.**

COPREŞEDÍNTE, -Ă, *copreşedinţi. -te,* s.m. şi f. Persoană care îndeplineşte funcţia de preşedinte împreună cu altcineva. — **Co-** + **preşedinte** (după fr. *coprésident).*

COPRÍNĂ, *coprine,* s.f. (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina terminată cu o singură floare, mare, de culoare galbenă (*Narcissus radiiflorus*) sau albă (*Narcissus poeticus).* — Cf. bg. k o p r i n a „mătase”.

COPRÍNDE vb. III v. **cuprinde.**

COPRÍNDERE s.f. v. **cuprindere.**

COPRÍNS s.n. v. **cuprins**[1].

COPRINZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **cuprinzător.**

COPROCULTÚRĂ, *coproculturi,* s.f. Cultivare şi identificare pe medii speciale de cultură a germenilor prezenţi în materiile fecale. — Din fr. **coproculture.**

COPRODÚCŢIE, *coproducţii,* s.f. Producţie cinematografică realizată prin colaborarea unor studiouri cinematografice din două sau mai multe ţări. — Din fr. **coproduction.**

COPROFÁG, -Ă, *coprofagi, -ge,* adj. (Despre animale) Care se hrăneşte cu excremente. — Din fr. **coprophage.**

COPROFAGÍE, *coprofagii,* s.f. **1.** (Med.) Tulburare de comportament manifestată prin ingerarea materiilor fecale de către bolnavii psihici în stadiu grav; scatofagie. **2.** Însuşire a insectelor de a fi coprofage. — Din fr. **coprophagie.**

COPROFÍL, -Ă, *coprofili, -e,* adj. (Despre insecte) Care trăieşte pe excremente. — Din fr. **coprophile.**

COPROFILÍE, *coprofilii,* s.f. (Med.) Stare morbidă în care bolnavul se complace în murdărie de excremente. — Din fr. **coprophilie.**

COPROLALÍE, *coprolalii,* s.f. (Med.) Scatologie. — Din fr. **coprolalie.**

COPROLÍT, *coprolite,* s.n. Fosfat natural (de calciu) provenit din petrificarea în masă a excrementelor animalelor fosile din era secundară, întrebuinţat în agricultură ca îngrăşământ. [Pl. şi: (m.) *coproliţi*] — Din fr. **coprolithe.**

COPROLÓGIC, -Ă, *coprologici, -ce,* adj. Referitor la coprologie, de coprologie. — Din fr. **coprologique.**

COPROLOGÍE s.f. Studiul materiilor fecale în scopul examinării digestiei, depistării viermilor intestinali şi determinării componenţilor chimici şi bacterieni. — Din fr. **coprologie.**

COPROPRIETÁR, -Ă, *coproprietari, -e,* s.m. şi f. Persoană care deţine o proprietate în comun cu altcineva. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **copropriétaire.**

COPROPRIETÁTE, (**2**) *coproprietăţi,* s.f. **1.** Stăpânire în comun de către mai multe persoane a unui bun neîmpărţit. **2.** (La pl.) Bunuri. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **copropriété.**

COPROSCLERÓZĂ s.f. Întărire excesivă a excrementelor în intestine. — Din fr. **coprosclérose.**

COPROSCOPÍE, *coproscopii,* s.f. (Med.) Examen (microscopic) al materiilor fecale. — Din fr. **coproscopie.**

COPROSTÁZĂ, s.f. (Med.) Coprostazie. — Din fr. **coprostase.**

COPROSTAZÍE s.f. Constipaţie provocată de neexpulzarea (timp îndelungat) a materiilor fecale din intestine; coprostază. — Din fr. **coprostasie.**

COPROSTERÓL, *coprosteroli,* s.m. Sterol care se găseşte în materiile fecale. — Din fr. **coprostérol.**

COPS, *copsuri,* s.n. Bobină sau ţeavă cu fir la maşinile de filat cu inele. — Din germ. **Kops.**

COPT[1], *copturi,* s.n. Faptul de *a (se) coace.* G Expr. *A da în copt* = a începe să se coacă, a se pârgui. — V. **coace.**

COPT[2], COÁPTĂ, *copţi, coapte,* adj. **I. 1.** (Despre alimente) Care a fost supus (fără apă sau alt lichid) acţiunii indirecte a focului pentru a putea fi mâncat. G Expr. (Fam.) *Mort-copt* = cu orice preţ, necondiţionat, neapărat. **2.** (Despre fructe şi plante) Ajuns la deplină dezvoltare sub acţiunea unor condiţii naturale; bun de mâncat. G Expr. *Pică de coaptă!* = **a)** excesiv de copt, foarte copt; **b)** (fig.) întrece măsura obişnuită, formidabil, culmea! **II.** Fig. **1.** (Despre acţiuni, situaţii, condiţii etc.) Care e gata, bun (de)..., potrivit (să)..., pregătit (pentru)... **2.** (Despre oameni sau despre mintea, gândurile lor) Matur, deplin dezvoltat. **III.** (Despre abcese, bube etc.) Care a făcut puroi şi este gata să se spargă. — Lat. **coctus.**

COPT[3], -Ă, *copţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţia indigenă a Egiptului, după creştinare; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. F Creştin care aparţine unei secte din Egipt şi din Etiopia. **2.** Adj. Care aparţine copţilor[3] (**1**), care se referă la copţi. F (Substantivat, f.) Limbă derivată din vechea egipteană, folosită de copţi[3] (**1**) ca limbă de cult şi vorbită până în sec. XVII. — Din fr. **copte.**

COPTĂTÚRĂ, *coptături,* s.f. (Reg.) Pâine coaptă. — **Copt[2]** + suf. *-ătură.*

COPTORÁT, -Ă, *coptorâţi,-te,* adj. (Reg.) Găunos, ros; mâncat de boală sau de vicii; coptoroşit. — V. **coptorî.**

COPTORÎ, *coptorăsc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A săpa, a roade; a coptoroşi. — Din **coptă** (= *copcă[2]*).

COPTOROŞÍ, *coptoroşesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A coptorî. — Contaminare între **coptorî** şi **găunoşi.**

COPTOROŞÍT, -Ă, *coptoroşiţi, -te,* adj. (Reg.) Coptorât. — V. **coptoroşi.**

COPTÚRĂ, *copturi,* s.f. **1.** Produs alimentar făcut din aluat şi copt în cuptor sau în spuză; *p. ext.* prăjitură de casă. **2.** Puroi. F Bubă coaptă; abces. **3.** Bucată de rocă incomplet desprinsă de tavanul sau de pereţii unei galerii de mină şi care ameninţă să cadă. — **Copt[2]** + suf. *-ură* sau lat. **coctura** (refăcut după *copt[2]*).

COPULATÍV, -Ă, *copulativi, -e,* adj. **1.** (Despre conjuncţii) Care leagă părţi de propoziţie sau propoziţii de acelaşi fel. G *Verb copulativ* = verb care intră în alcătuirea predicatului nominal, făcând legătura dintre subiect şi numele predicativ. *Propoziţie copulativă* = propoziţie coordonată, legată de coordonata ei printr-un raport de asociere în interiorul unei fraze. **2.** (Log.; despre judecăţi afirmative) Care are mai multe subiecte legate de acelaşi predicat. — Din fr. **copulatif,** lat. **copulativus.**

COPULÁŢIE, *copulaţii,* s.f. **1.** Unire a două celule de sex opus. **2.** Actul împerecherii a doi indivizi de sex opus, prin care elementele sexuale masculine sunt depuse în organele genitale feminine; coit. — Din lat. **copulatio,** fr. **copulation.**

CÓPULĂ, *copule,* s.f. **1.** Cuvânt de legătură. **2.** Verb copulativ. **3.** (Log.) Cuvânt care leagă subiectul de predicat. — Din fr. **copule,** lat. **copula.**

COPYRIGHT s.n. Drept garantat prin lege, rezervat numai autorului (precum şi moştenitorilor acestuia) sau editorului de a reproduce şi de a vinde operele literare, artistice şi ştiinţifice; drept de autor. [Pr.: *cópiraït*] — Cuv. engl.

COPYWRITER, *copywriteri,* s.m. Angajat al unei agenţii de publicitate, responsabil de crearea textelor incluse în mesajele publicitare. [Pr.: *cópiraïtăr*] — Cuv. engl.

COR[1], *coruri,* s.n. **1.** Grup de cântăreţi care execută împreună o compoziţie muzicală. G Loc. adv. *În cor* = (toţi) deodată, în acelaşi timp, împreună. G Expr. *A face cor cu alţii* = a face cauză comună cu alţii, a se solidariza cu alţii (în scopuri rele). F Compoziţie muzicală destinată să fie cântată de mai multe persoane; executarea unei astfel de compoziţii. **2.** (În teatrul antic) Grup de actori care luau parte la desfăşurarea acţiunii dramatice ca personaj colectiv, exprimând, prin cântec, recitare, mimică sau dans, opinia publică; *p. ext.* versurile cântate de acest grup. — Din lat. **chorus.** Cf. germ. C h o r.

COR[2] s.n. v. **cori.**

CORÁBIE, *corăbii,* s.f. Navă cu pânze, folosită (în trecut) pentru transport şi pentru acţiuni militare. G Expr. (Ir.) *A i se înneca* (cuiva) *corăbiile* = a fi trist, supărat, fără chef. — Din sl. **korabli.**

CORACOÍD, -Ă, *coracoizi, -de,* adj. (Şi substantivat, f.) (Formaţiune anatomică) care se aseamănă cu un cioc de corb. G *Apofiză coracoidă* = apofiză a omoplatului. — Din fr. **coracoïde.**

CORÁI adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoare roşie cu nuanţe de galben. **2.** S.n. Culoare corai (**1**). — Din fr. **corail.**

CORÁJ s.n. v. **curaj.**

CORÁL[1], *corali,* s.m. Animal din încrengătura celenteratelor, cu schelet calcaros roşu sau alb; mărgean (*Corallium rubrum*). F Bijuterie confecţionată din scheletul acestui animal. — Din germ. **Koralle,** lat. **corallus.**

CORÁL[2], -Ă, *corali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De cor (**1**), pentru cor. F (Substantivat, f.) Formaţie corală; cor (**1**). **2.** S.n. Cântec religios liturgic pe mai multe voci, cântat iniţial în cor[1] de credincioşii cultului protestant. F Compoziţie pentru orgă pe tema unui cântec liturgic. — Din fr. **choral.**

CORALIÁN, -Ă, *coralieni, -e,* adj. Format din corali[1]. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **corallien.**

CORALIÉR, -Ă, *coralieri, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Clasă de animale din încrengătura celenteratelor, care se caracterizează prin schelet calcaros; antozoare; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă şi care trăieşte izolat sau în colonii. **2.** Adj. De coralieri (**1**), care are caracterul coralierilor; format din coralieri. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **coralliaire.**

CORALIFÉR, -Ă, *coraliferi, -e,* adj. Care are corali[1]. — Din fr. **corallifère.**

CORALIGÉN, -Ă, *coraligeni, -e,* adj. Care rezultă din acumularea coloniilor de corali[1]. — Din fr. **coralligène.**

CORALÍU, -ÍE, *coralii,* adj. (Adesea substantivat, n.) Corai. — **Coral[1]** + suf. *-iu.*

CORÁN s.n. Carte sacră a religiei islamice cuprinzând cuvântul lui Alah transmis prin revelaţie, şi numai în limba arabă, lui Mahomed, alcătuită din diviziuni care conţin precepte religioase, etice şi juridice, legende şi mituri. — Din fr. **coran,** germ. **Koran.**

CORAPÓRT, *corapoarte,* s.n. Raport de completare care însoţeşte raportul principal prezentat de o altă persoană. — **Co-** + **raport** (după rus. *sodoklad*).

CORAPORTÓR, -OÁRE, *coraportori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care prezintă un coraport. — **Co-** + **raportor.**

CORÁSLĂ s.f. Laptele unei femele de animal mamifer, în primele zile după ce a fătat, sau al unei mame, imediat după naştere (când nu este bun de consumat). [Var.: **colástră, culástră** s.f., **colástru** s.m.] — Lat. ***colastra** (= *colostra).*

CORAZIÚNE, *coraziuni,* s.f. Acţiunea de eroziune exercitată de vânt prin nisipul transportat în suspensie asupra rocilor şi în urma căreia iau naştere forme de relief eoliene. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **corrasion.**

CORĂBIÁSCA s.f. art. Dans popular cu mişcare lentă, răspândit în Moldova; melodia după care se execută acest dans. — **Corabie** + suf. *-ească.*

CORĂBIÉLE s.f. pl. (Rar) Corăbioare (**2**). — Din tc. **kurābiye,** bg. **korabija** (apropiat prin etimol. pop. de *corabie).*

CORĂBIÉR, *corăbieri,* s.m. Navigator, marinar pe o corabie; proprietar al unei corăbii. [Pr.: *-bi-er*] — **Corabie** + suf. *-ar.*

CORĂBIERÍE s.f. (Înv.) **1.** Industria construcţiei de corăbii. **2.** Navigaţie. [Pr.: *-bi-e-*] — **Corăbier** + suf. *-ie-.*

CORĂBIOÁRĂ, *corăbioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *corabie.* **2.** Prăjitură preparată din aluat fraged. [Pr.: *-bi-oa-*] — **Corabie** + suf. *-oară.*

CORĂSLÍ, pers. 3. *corăsleşte,* vb. IV. Refl. (Despre lapte) A se brânzi. — Din **coraslă.**

CORB, *corbi,* s.m. **1.** Pasăre semirăpitoare, omnivoră, din familia corvidelor, mai mare decât cioara, cu penele negre, cu ciocul şi picioarele puternice şi cu penajul negru cu luciu metalic; croncan *(Corvus corax).* G Expr. *Negru ca corbul* (sau *ca pana corbului)* = foarte negru. **2.** Compuse: (Ornit.) *corb-albastru* = dumbrăveancă; *corb-de-mare* = cormoran; *corb-de-noapte* = pasăre cu capul şi ceafa negre, cu spinarea cenuşie şi cu pântecele alb-cenuşiu *(Nycticorax nycticorax).* **3.** Peşte de mare cu capul mare şi botul gros, rotunjit, de culoare brună *(Corvina nigra).* **4.** (Art.) Numele unei constelaţii din emisfera australă. — Lat. **corvus.**

CORBIŞÓR, *corbişori,* s.m. (Rar) Corbuleţ. — **Corb** + suf. *-işor.*

CORBÍU, -ÍE, *corbii,* adj. (Rar) Negru ca pana corbului. — **Corb** + suf. *-iu.*

CORBULÉŢ, *corbuleţi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *corb* (**1**); corbişor, corbuşor. — **Corb** + suf. *-uleţ.*

CORBUŞÓR, *corbuşori,* s.m. (Rar) Corbuleţ. — **Corb** + suf. *-uşor.*

CORCHEZÍ, *corchezesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A schimonosi, a poci, a împestriţa limba. — Cf. magh. k u r k á z n i.

CORCI[1], *corci,* s.m. (Reg.) Corcitură. — Din magh. **korcs.**

CORCÍ[2], *corcesc,* vb. IV. Refl. (Despre plante sau animale din specii ori rase diferite) A se încrucişa, a se amesteca (dând naştere la hibrizi nevaloroşi). — Din **corci[1].**

CORCIOGÁR s.m. v. **cârciogar.**

CORCÍRE, *corciri,* s.f. Faptul de *a se corci*[2]. — V. **corci[2].**

CORCÍT, -Ă, *corciţi, -te,* adj. Rezultat din corcire; amestecat, încrucişat. — V. **corci[2].**

CORCITÚRĂ, *corcituri,* s.f. Animal sau plantă provenită din corcire; bastard. — **Corci[2]** + suf. *-tură.*

CORCODÉL, *corcodei,* s.m. (Ornit.; reg.) Cufundar. — **Corcod** (onomatopee puţin folosită) + suf. *-el.*

CORCODÚŞ, *corcoduşi,* s.m. Arbore sau arbust din familia rozaceelor, cu frunze eliptice, cu flori albe şi cu fructe mici, de culoare galbenă, vânătă sau roşie (*Prunus cerasifera*). — Et. nec.

CORCODÚŞĂ, *corcoduşe,* s.f. Fructul corcoduşului, de formă sferică, dulce-acrişor, comestibil. — Din **corcoduş.**

CORCOLÍ, *corcolesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A îngriji pe cineva în mod exagerat; a alinta, a răsfăţa, a cocoloşi. **2.** Refl. A zăbovi mult cu un lucru, a-şi pierde timpul; a tărăgăna. [Var.: **corconí** vb. IV] — Et. nec.

CORCONÍ vb. IV. v. **corcoli.**

CORD[1], *corduri,* s.n. (Anat.) Inimă. — Din lat. **cor, -dis.**

CORD[2] s.n. Ţesătură specială cu urzeala din fire bine răsucite şi foarte rezistente, iar cu firele din bătătură subţiri şi rare. F Ţesătură folosită pentru fabricarea anvelopelor. — Din fr. **corde.**

CORD[3], *corduri,* s.n. Cuţit folosit în industria pielăriei pentru depilare. — Et. nec.

CORDÁJ, *cordaje,* s.n. **1.** Totalitatea frânghiilor, sforilor şi parâmelor unei corăbii. **2.** Ansamblu de operaţii efectuate de o maşină de extracţie în timpul unei curse a coliviilor în puţul de mină. — Din fr. **cordage.**

CORDÁR, *cordare,* s.n. **1.** Plăcuţă de lemn (de abanos) de care sunt legate coardele la instrumentele cu arcuş. **2.** Pană de lemn cu care se răsuceşte coarda fierăstrăului cu ramă pentru a întinde pânza de tăiat; încordător, sucitor. — **Coardă** + suf. *-ar.*

CORDÁT[1], *cordate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale cu corpul susţinut de o coardă dorsală sau de coloana vertebrală; (şi la sg.) animal din această încrengătură. — De la **coardă** (după fr. *cordé*).

CORDÁT[2], -Ă, *cordaţi, -te,* adj. În formă de inimă; cordiform. — Din fr. **cordé.**

CORDEÁ, *cordele,* s.f. **1.** Panglică îngustă care serveşte ca ornament (legată în păr, la gât, la pălărie etc.). **2.** (Zool.) Tenie. **3.** Peşte marin în formă de panglică şi cu aripioarele dorsală, codală şi anală contopite (*Ophidion barbatum*). [Var.: (înv.) **cordélă** s.f.] — Din ngr. **kordélla.**

CORDÉLĂ s.f. v. **cordea.**

CORDELIÉR, *cordelieri,* s.m. **1.** Călugăr franciscan numit astfel pentru că purta drept centură o frânghie. **2.** (În timpul Revoluţiei Franceze) Membru al unui club revoluţionar fondat de Danton, Marat şi Desmoulins. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **cordelier.**

CORDELÚŢĂ, *cordeluţe,* s.f. Diminutiv al lui *cordea.* — **Cordea** + suf. *-uţă.*

CORDÉNCI, *cordenciuri,* s.n. (Pop.) **1.** Piesă componentă a războiului de ţesut, constând dintr-o scândurică lungă cu crestături pe o margine, care opreşte sulurile să dea înapoi; cripalcă, piedică. **2.** Limba meliţei. — Cf. c o a r d ă.

CORDIÁL, -Ă, *cordiali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care porneşte din toată inima; afectuos. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **cordial.**

CORDIALITÁTE s.f. Însuşirea de a fi cordial; afecţiune. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **cordialité.**

CORDIFÓRM, -Ă, *cordiformi, -e,* adj. (Rar) Cordat[2]. — Din fr. **cordiforme.**

CORDÍŞ adv. (Reg.) Pieziş. — **Coardă** + suf. *-iş.*

CORDÍTĂ[1] s.f. Exploziv preparat din nitroglicerină şi nitroceluloză. — Din fr. **cordite.**

CORDÍTĂ[2], *cordite,* s.f. (Med.; în sintagma) *Cordită trofică* = afecţiune a coardelor vocale care determină o disfonie manifestată prin scăderea potenţialului de efort vocal. — Din fr. **chordite.**

CORDÓN, *cordoane,* s.n. **I. 1.** Cingătoare (de material plastic, de panglică, de pânză, de piele etc.); centură, curea. F Panglică lată de mătase purtată diagonal pe piept, de care sunt prinse anumite decoraţii înalte; gradul cel mai înalt al unei decoraţii. **2.** (Geogr.; în sintagma) *Cordon litoral* = fâşie de uscat care desparte o lagună sau un liman de mare; săgeată litorală, perisip. **3.** Ansamblu de fire electrice foarte flexibile, folosit în telefonie. **4.** (Anat.; în sintagma) *Cordon ombilical* = ombilic. **5.** Margine a unei monede cu grosimea mai mare decât partea centrală. **II. 1.** Şir de posturi militare însărcinate cu un serviciu de pază; linie compactă, formată de obicei din soldaţi care au ca sarcină să asigure ordinea în cazul unei aflueţe de oameni. G *Cordon sanitar* = ansamblul măsurilor de izolare la care este supusă o localitate sau o ţară unde bântuie o boală molipsitoare; (concr.) patrulă sau grup de patrule care asigură această izolare. **2.** (Înv.) Frontieră, graniţă. — Din fr. **cordon.**

CORDONÁŞ, (**1**), *cordonaşe,* s.n., (**2**) *cordonaşi,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Diminutiv al lui *cordon* (**I 1**). **2.** S.m. (Înv.) Grănicer. — **Cordon** + suf. *-aş.*

CORDOVÁN, *cordovane,* s.n. (Înv.) Piele fină de capră sau de oaie, tăbăcită vegetal şi folosită pentru încălţăminte de lux şi marochinărie; marochin. — Din it. **cordovano.**

COREALITÁTE s.f. Concept estetic şi filosofic care implică, în general, ideea simultaneităţii a două moduri de existenţă. [Pr.: *-re-a-*] — **Co-** + **realitate.**

CORECLAMÁNT, -Ă, *coreclamanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care face o reclamaţie împreună cu altcineva. — **Co-** + **reclamant.**

CORECLÍZĂ, *coreclize,* s.f. Ocluziune, închidere patologică a pupilei. — Din fr. **coréclise.**

CORÉCT, -Ă, *corecţi, -te,* adj. **1.** Care respectă regulile, normele dintr-un domeniu dat; aşa cum trebuie. **2.** (Despre oameni) Care are o ţinută, o purtare, o atitudine ireproşabilă; cinstit, leal. — Din fr. **correct,** lat. **correctus.**

CORECTÁ, *corectez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) îndrepta greşelile, defectele etc.; a (se) corija. — Din **corect.**

CORECTÁRE, *corectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) corecta* şi rezultatul ei; îndreptare, corijare. — V. **corecta.**

CORECTAZÍE s.f. Dilataţie a pupilei. — Din fr. **coréctasie.**

CORECTITÚDINE s.f. **1.** Calitatea de a fi corect; lipsă de greşeli. **2.** Ţinută sau purtare corectă; cinste. **3.** (Log.) Însuşire a gândirii care respectă legile logice. — **Corect** + suf. *-itudine* (după *promptitudine* etc.).

CORECTÍV, *corective,* s.n. Ceea ce îndreaptă ceva; îndreptare, rectificare. — Din fr. **correctif.**

CORECTOPÍE s.f. Anomalie a poziţiei pupilei, constând în faptul că ea nu este situată în centrul irisului. — Din fr. **corèctopie.**

CORÉCTOR, -OÁRE, *corectori, -oare,* s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. Persoană însărcinată cu citirea şi cu marcarea pe o corectură a greşelilor faţă de textul original, în vederea înlăturării lor în tipografie. **2.** S.n. (În forma accentuată *corectór*) Aparat, de obicei automat, folosit în diverse sisteme tehnice pentru corectarea funcţionării acestora. [Acc. şi: *corectór*] — Din fr. **correcteur,** lat. **corrector.**

CORECTÚRĂ, *corecturi,* s.f. **1.** Înlăturare a greşelilor tipografice dintr-un text sau dintr-o formă de tipar. **2.** (Concr.) Text tipărit pe care s-a făcut operaţia de corectură (**1**). **3.** Fiecare dintre modificările operate pe un text corectat. — Din germ. **Korrektur,** lat. **correctura.**

CORÉCŢIE, *corecţii,* s.f. **1.** (În trecut) Pedeapsă corporală aplicată unui vinovat; bătaie. G *Drept de corecţie* = (în unele state) dreptul părintelui de a cere emiterea unui mandat de arestare, fără îndeplinirea unei alte formalităţi, împotriva copilului său minor. *Casă de corecţie* = loc unde îşi execută pedeapsa infractorii minori. **2.** Cantitate care trebuie adăugată sau scăzută din indicaţiile date de un instrument de măsurare pentru a compensa erorile sistematice care afectează măsurătoarea. *Corecţie barometrică.* — Din fr. **correction,** lat. **correctio.**

CORECŢIONÁL, -Ă, *corecţionali, -e,* adj. Care sancţionează un delict, care priveşte o infracţiune. G *Închisoare corecţională* = sancţiune privativă de libertate, aplicată pentru săvârşirea unui delict. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **correctionnel.**

COREDÁCTOR, -OÁRE, *coredactori, -oare,* s.m. şi f. (Rar la f.) Persoană care este redactor împreună cu alţii la aceeaşi lucrare. — **Co-** + **redactor.**

CORÉE s.f. Boală de nervi, frecventă mai ales la tineri, caracterizată prin mişcări musculare involuntare continue şi neregulate ale diverselor segmente corporale. — Din fr. **chorée.**

COREEÁN, -Ă, *coreeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Coreei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Coreei sau coreenilor (**1**), privitor la Coreea ori la coreeni. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de coreeni. — **Coreea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

COREEÁNCĂ, *coreence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Coreei sau este originară de acolo. — **Coreean** + suf. *-că.*

COREFERÁT, *coreferate,* s.n. Referat care reia şi dezvoltă (critic) unele probleme dezbătute într-un referat. — **Co-** + **referat** (după rus. *sodoklad*).

COREFERÉNT, -Ă, *coreferenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care face un coreferat. — **Co-** + **referent** (după rus. *sodokladcik*).

COREGÉNT, *coregenţi,* s.m. Persoană care are parte legală la domnie împreună cu monarhul, domnind efectiv pe lângă acesta. — Din fr. **corégent.**

COREGÉNȚĂ, *coregență,* s.f. Funcția, demnitatea de coregent; perioadă cât durează această funcție. — Din fr. **corégence.**

COREGÍZOR, -OÁRE, *coregizori, -oare,* s.m. și f. Persoană care ia parte la regizarea unui spectacol alături de regizor. [Acc. și: *coregizór*] — **Co-** + **regizor.**

COREGÓN, *coregoni,* s.m. Pește de apă dulce și marin, cu solzi argintii *(Coregonus).* — Din fr. **corégone.**

COREGRÁF, -Ă, *coregrafi, -e,* s.m. și f. Maestru sau maestră de dans și de balet; persoană care creează un dans sau un spectacol de balet. [Var.: **coreográf, -ă** s..m. și f.] — Din fr. **chorégraphe.**

COREGRAFIÁ, *coregrafiez,* vb. I. Tranz. (Rar) A crea, aranja și regiza dansuri, balete. F A face coregrafia unui spectacol. [Pr.: *-fi-a*] — De la **coregraf.**

COREGRÁFIC, -Ă, *coregrafici, -ce,* adj. Care ține de coregrafie, privitor la coregrafie. [Var.: **coreográfic, ă** adj.] — Din fr. **chorégraphique.**

COREGRAFÍE s.f. **1.** Arta de a compune dansuri și spectacole de balet. **2.** Ansamblul pașilor și figurilor ce compun un dans sau un balet. [Var.: **coreografíe** s.f.] — Din fr. **choréographie.**

CORÉIC, -Ă, *coreici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) **1.** Adj. Care se referă la coree, care ține de coree. **2.** S.m. și f. Bolnav de coree. — Din fr. **choréique.**

CORELÁ, *corelez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să fie sau a fi în corelație. — Din **corelație.**

CORELÁT, -Ă, *corelați, -te,* adj. Care se află sau este pus în corelație cu ceva. — V. **corela.**

CORELATÍV, -Ă, *corelativi, -e,* adj. (Despre idei, factori etc.) Care este în relație reciprocă cu ceva, care indică un raport reciproc. G *Noțiuni corelative* = noțiuni care conțin note arătând existența unei anumite legături reciproce între două obiecte ale gândirii. *Conjuncții corelative* (și substantivat, f.) = conjuncții care apar la ambele membre ale unei fraze, fiind coordonatoare sau, mai rar, subordonatoare. (Gram.) *Element corelativ* (și substantivat, n.) = (cuvânt) care intră în corelație cu un alt cuvânt, care indică un raport de reciprocitate. — Din fr. **corrélatif.**

CORELATIVITÁTE s.f. Caracter corelativ. — Cf. it. c o r r e l a t i v i t á.

CORELÁȚIE, *corelații,* s.f. **1.** Relație, legătură reciprocă între două sau mai multe lucruri sau fenomene; relație în care unul dintre termeni nu poate exista fără celălalt. **2.** Dependență reciprocă, relație a două fenomene sau procese între variațiile cărora există o anumită legătură. — Din fr. **corrélation.**

CORELAȚIONÁL, -Ă, *corelaționali, -e,* adj. Care este bazat pe corelații. [Pr.: *-ți-o*] — Din **corelație.**

CORELIGIONÁR, -Ă, *coreligionari, -e,* s.m. și f. Persoană care are aceeași religie cu altă persoană. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **coreligionnaire.**

COREOGRÁF, -Ă s.m. și f. v. **coregraf.**

COREOGRÁFIC, -Ă adj. v. **coregrafic.**

COREOGRAFÍE s.f. v. **coregrafie.**

COREOMÉTRU, *coreometre,* s.n. Aparat care servește la măsurarea deschiderii pupilei. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **coréomètre.**

COREPETITÓR, -OÁRE, *corepetitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care acompaniază la pian, la repetiție sau în concerte, recitaluri și spectacole, un cântăreț, un instrumentist, un dansator etc.; repetitor. — **Co-** + **repetitor.**

COREPETÍȚIE, *corepetiții,* s.f. Repetiție făcută cu corepetitorul. — Din germ. **Korrepetition.**

CORESPONDÁ, *corespondez,* vb. I. Intranz. A comunica cu cineva prin scrisori, a fi în corespondență cu cineva. [Var.: (înv.) **corespundá** vb. I] — Cf. germ. korrespondieren, fr. correspondre.

CORESPONDÉNT, -Ă, *corespondenți, -te,* s.m. și f., adj. **I.** S.m. și f. **1.** Colaborator al unui ziar, al unei reviste etc., care trimite spre publicare știri din locul unde se află. **2.** Persoană care, în lipsa părinților unui elev, are răspunderea acestuia față de autoritățile școlare. **3.** (Rar) Persoană cu care cineva este în corespondență. **II.** Adj. (În sintagmele) *Membru corespondent* = membru al unei academii sau al altei instituții științifice cu vot consultativ. *Unghiuri corespondente* = fiecare dintre cele patru perechi de unghiuri, congruente două câte două, formate de aceeași parte a unei secante care taie două drepte paralele. — Din fr. **correspondant.**

CORESPONDÉNȚĂ, *corespondențe,* s.f. **I. 1.** Schimb (regulat) de scrisori între două sau mai multe persoane. F Totalitatea scrisorilor schimbate între două persoane. F Conținutul unei scrisori. **2.** Relatare a faptelor petrecute într-o localitate, făcută de corespondentul unui ziar, al unei reviste, al unui post de radio, de televiziune etc. **II. 1.** Raport, legătură între lucruri, fenomene, organe, părți ale unui întreg care se potrivesc între ele; concordanță, armonie. **2.** (Lingv.) Raport constant existent între două unități lingvistice. G *Corespondența timpurilor* = raportul de timp dintre predicatul unei propoziții subordonate și predicatul regentei. **3.** (Mat.) Relație între două mulțimi, conform căreia fiecare element al unei mulțimi este pus în legătură cu unul sau cu mai multe elemente din cealaltă mulțime. **4.** (În sintagma) *Corespondența conturilor* = legătura reciprocă dintre conturi care reflectă aceeași operație economică. [Var.: (înv.) **corespondínță** s.f.] — Din fr. **correspondance.**

CORESPONDÍNȚĂ s.f. v. **corespondență.**

CORESPUNDÁ vb. I v. **coresponda.**

CORESPÚNDE, *corespúnd,* vb. III. Intranz. **1.** A fi conform cu ceva, a se potrivi, a răspunde la așteptări, la dorințe sau la speranțe. **2.** A fi în legătură, a comunica cu ceva; a fi situat în același plan cu ceva, a se afla în dreptul altui obiect. [Part. *corespuns*] — Din fr. **correspondre.**

CORESPUNZĂTÓR, -OÁRE, *corespunzători, -oare,* adj. Care corespunde, care se potrivește, care este potrivit sau conform cu..., care se află în conformitate cu...; adecvat, potrivit, nimerit. — **Corespunde** + suf. *-ător.*

CORÉȚ, *corețe,* s.n. (Reg.) Unitate de măsură pentru capacitate, echivalentă cu aproape un hectolitru și un sfert, folosită mai ales pentru cereale. — Din ucr. **koreć,** pol. **korzec.**

CORÉU, *corei,* s.m. Troheu. — Din lat. **choreus.** Cf. fr. c h o r é e.

COREÚT, *coreuți,* s.m. Corist în teatrul antic. — Din fr. **choreute.**

CÓRFĂ, *corfe,* s.f. (Rar) **1.** Coș[1] (**1**). **2.** (În limbajul minerilor) Colivie (**2**). — Din germ. **Korf.**

CORFÍȚĂ, *corfițe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *corfă* (**1**). — **Corfă** + suf. *-iță.*

CORHÁN, *corhani,* s.m. Insectă mică, de culoare galbenă-roșiatică, ce trăiește în locuri întunecoase și se hrănește cu resturi alimentare *(Blatta germanica);* șvab. — Et. nec.

CORHÁNĂ, *corhane,* s.f. (Reg.) Coastă de deal stearpă, râpoasă, greu accesibilă. — Din ucr. **kurhan.**

CORHÁRT s.n. Material aluminos refractar, folosit la căptușirea cuptoarelor pentru fabricarea sticlei. — Din fr. **corharte.**

CORHĂNÍ, *corhănesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A deplasa buștenii cu țapina. — De la **corhană.**

CORHĂNÍT s.n. (Reg.) Transport al buștenilor de la locul de unde au fost fasonați până la o cale de comunicație, prin târâre și rostogolire, cu ajutorul țapinei sau cu alte mijloace. — V. **corhăni.**

CORI s.n. (Reg.) Pojar. G *Cori de vânt* = vârsat de vânt. [Var.: **cor** s.n.] — Din rus. **kor.**

CORIACÉU, -ÉE, *coriacei, -ee,* adj. Care are constituția, aspectul pielii; tare ca o piele. F Fig. Tenace, dur; zgârcit. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **coriacé,** lat. **coriaceus.**

CORIÁL, -Ă, *coriali, -e,* adj. (Biol.) Care ține de corion, al corionului. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **corial.**

CORIÁMB, *coriambi,* s.m. Picior de vers antic de patru silabe, format dintr-un troheu și un iamb. [Pr.: *-ri-amb*] — Din fr. **choriambe.**

CORIÁMBIC, -Ă, *coriambici, -ce,* adj. (Despre prozodie) Care este obținut din coriambi. [Pr.: *-ri-am-*] — **Coriamb** + suf. *-ic.*

CORIÁNDRU s.m. Plantă erbacee anuală din familia umbeliferelor, cu flori albe sau roz, cu miros pătrunzător și fructe în formă de globulețe, bogate în uleiuri eterice, fapt pentru care semințele uscate se folosesc în industria farmaceutică, a parfumurilor sau drept condiment *(Coriandrum sativum).* [Pr.: *-ri-an-*] — Din ngr. **koríandron.**

CORIBÁNȚ, *coribanți,* s.m. Preot al zeiței grecești Cibele, al cărei cult avea un caracter orgiac. — Din fr. **corybante.**

CORÍDĂ, *coride,* s.f. Luptă cu tauri, organizată în Spania, în țările Americii Latine și în sudul Franței. — Din sp., fr. **corrida.**

CORIDÓR, *coridoare,* s.n. Loc de trecere îngust (și lung), care leagă încăperile unei clădiri și din care se intră în camerele aceluiași apartament sau ale aceluiași etaj; culoar. F Porțiune îngustă de spațiu de-a lungul compartimentelor unui vagon de cale ferată. F Porțiune îngustă de teren care leagă două puncte. — Din fr. **corridor,** germ. **Korridor.**

CORIDORÁȘ, *coridorașe,* s.n. Diminutiv al lui *coridor.* — **Coridor** + suf. *-aș.*

CORIFÉU, -ÉE, *corifei, -ee,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană cu rol conducător într-un domeniu de activitate; fruntaș, căpetenie; *p. ext.* personalitate de frunte într-un anumit domeniu. **2.** S.m. Conducătorul corului[1] în tragedia și în comedia greacă antică. F Cântăreț solist într-un cor[1]. F Balerin care conduce un ansamblu. — Din fr. **coryphée.**

CORIGÉNT, -Ă, adj., s.m. și f. v. **corijent.**

CORIGÉNȚĂ s.f. v. **corijență.**

CORIGÍBIL, -Ă, *corigibili, -e,* adj. Care se poate corija. — Din fr. **corrigible.**

CORIJÁ, *corijez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) corecta, a (se) îndrepta. — Din fr. **corriger.**

CORIJÁRE, *corijări,* s.f. Faptul de *a (se) corija;* corectare, corecție, îndreptare. — V. **corija.**

CORIJÉNT, -Ă, *corijenți, -te,* adj., s.m. și f. (Elev sau student) care, la încheierea anului școlar, nu a obținut notă de trecere la una sau la două materii și care urmează să susțină toamna un nou examen la materia sau la materiile respective. [Var.: **corigént, -ă** adj., s.m. și f.] — Din lat. **corrigens, -ntis.**

CORIJÉNȚĂ, *corijențe,* s.f. Situația unui corijent; examen dat de un corijent. [Var.: **corigénță** s.f.] — Din **corijent** (după *absent-absență*).

CORÍMB, *corimbe,* s.n. Inflorescență în formă de umbrelă. — Din fr. **corymbe,** lat. **corymbus.**

CORINDÓN s.n. Oxid natural de aluminiu, foarte dur, divers colorat, de obicei în nuanțe de albastru și galben, ale cărui varietăți transparente sunt folosite ca pietre prețioase, iar altele, cu aspect de mase granuloase, sunt folosite ca abraziv pentru șlefuire. — Din fr. **corindon.**

CORINTÉU, *corintei,* s.m. (Reg.) Persoană care spune chiuiturile la o nuntă. — Din magh. **kurjantó.**

CORINTIÁN, -Ă, *corintieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Corint. **2.** Adj. Corintic. [Pr.: *-ti-an*] — Din fr. **corinthien.**

CORÍNTIC, -Ă, *corintici, -ce,* adj. **1.** (În sintagmele) *Stil* (sau *ordin*) *corintic* = stil arhitectonic folosit de eleni și de romani, caracterizat prin suplețea coloanei decorate cu caneluri și prin capitelul ornamentat cu sculpturi reprezentând frunze de acantă în volută. *Coloană corintică* = coloană care aparține acestui stil. **2.** Care aparține stilului corintic (**1**), privitor la Corint; din Corint. — **Corint** (n. pr.) + suf. *-ic.*

CORIOEPITELIÓM, *corioepitelioame,* s.n. Tumoare malignă dezvoltată în uter din resturile placentare rămase după o sarcină. [Pr.: *-ri-o-e-pi-te-li-om*] — Din fr. **chorio-épithéliome.**

CORIÓN, *corioane,* s.n. **1.** Înveliș extern al embrionului la vertebratele superioare. **2.** Strat profund al pielii, în care se găsesc vase sangvine și nervi. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **chorion.**

CORÍST, -Ă, *coriști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă într-un cor[1]. — Din fr. **choriste.**

CÓRIUM s.n. Strat de piele la animale cuprins între epidermă și stratul adipos subcutanat, format în cea mai mare parte dintr-un țesut conjunctiv și care, după o prelucrare corespunzătoare, se transformă în piele tăbăcită. [Pr.: *-ri-um*] — Cuv. lat.

CORÍZĂ, *corize,* s.f. Inflamare a mucoasei nazale; guturai. G *Coriză spasmodică* = boală alergică ce apare la persoanele sensibilizate la diferite substanțe din aer. *Coriză contagioasă* = boală de natură virotică sau microbiană, întâlnită la unele păsări de curte (găini și curci) sau la bovine. — Din fr. **coryza.**

CORLÁTĂ, *corlate,* s.f. (Reg.) **1.** Iesle. **2.** Îngrăditură sau colibă pentru vite, pe câmp. **3.** Împletitură de formă bombată care se așază pe car când se transportă snopi sau fân. **4.** Poliță în jurul cuptorului pe care se țin vase de bucătărie și alte lucruri mărunte; prichici. [Pl. și: *corlăți*] — Din magh. **korlát.**

CÓRLĂ, *corle,* s.f. Pasăre acvatică migratoare, de mărimea unui porumbel, care trăiește în bălțile și în iazurile cu stuf; găinușă-de-baltă (*Gallinula chloropus*). — Et. nec.

CORLÍ, *corlesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) cufunda în apă, a (se) da la fund. — Din **corlă.**

CORM s.n. Organism al plantelor superioare, format din rădăcină, tulpină și frunze, având o structură anatomică evoluată. — Din fr. **corme.**

CORMÁN s.n. v. **cormană.**

CORMÁNĂ, *cormane,* s.f. Parte a plugului confecționată din tablă de oțel, care deplasează lateral, răstoarnă și mărunțește brazdele; răsturnătoare. [Var.: (reg.) **cormán** s.n.] — Din magh. **kormány.**

CORMOFÍTĂ, *cormofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante evoluate care au corm; (și la sg.) plantă din acest grup. G (Adjectival) *Plantă cormofită* — Din fr. **cormophyte.**

CORMORÁN, *cormorani,* s.m. (La pl.) Gen de păsări acvatice, bune înotătoare și scufundătoare, cu ciocul încovoiat și gâtul lung; (și la sg.) pasăre care face parte din acest gen. — Din fr. **cormoran.**

CORN[1], (**I 1, 6**) *coarne,* (**I 4, 5, II**) *cornuri,* s.n., (**I 3, III**) *corni,* s.m. **I. 1.** Formațiune dură, pereche sau nepereche, de pe craniul multor copitate. G Loc. adj. (Despre cuvintele, relatările cuiva) *Cu coarne* = exagerat, de necrezut, gogonat, umflat. G Expr. *A lua în coarne* = (despre vite) a împunge cu coarnele; *fig.* a se repezi cu vorba la cineva, a certa pe cineva. *A scoate coarne* = a deveni agresiv; a se obrăznici. *A fi mai cu coarne decât altul* = a fi mai grozav decât altul. *A pune* (cuiva) *funia în coarne* = a înșela, a amăgi (pe cineva), a-i impune (cuiva) voința. *A se lua în coarne cu cineva* = a se încăiera, a se lua la harță. *A-și arăta coarnele* = a-și manifesta răutatea, dușmănia. *A căuta* (cuiva) *în coarne* sau *a căuta* (ori *a se uita) în coarnele cuiva* = a îndeplini toate gusturile, capriciile cuiva; a răsfăța. *A pune coarne* = a călca credința conjugală; a înșela. (Pop.) *Cel cu coarne* = dracul. F P. anal. Fiecare dintre cele patru organe tactile și vizuale ale melcului; fiecare dintre cele două excrescențe chitinoase de lângă ochii unor cărăbuși. **2.** (La sg.) Substanță chitinoasă din care sunt constituite coarnele[1] (**I 1**) animalelor (folosită pentru fabricarea unor obiecte). **3.** (Și în sintagma *corn de vânătoare)* Instrument de suflat, confecționat uneori din corn[1], folosit la vânătoare sau pentru chemări, semnalizări etc. F Instrument muzical de suflat, format dintr-un tub conic de alamă sau din alt metal. G *Corn englez* = instrument de suflat din familia oboiului, dar cu un sunet mai grav, cu ancie dublă. **4.** Recipient format dintr-un corn[1] (**I 1**) sau de forma acestuia, în care se păstrează praful de pușcă, sarea etc.; *p. ext.* conținutul acestui recipient. G Expr. *Cornul abundenței* = (în mitologia greacă) simbol al belșugului, reprezentat printr-un vas în formă de corn[1] (**I 1**), umplut cu fructe și cu flori. **5.** Produs de panificație din făină albă, de mici dimensiuni și în formă de semilună. **6.** Parte a unor construcții, organe de mașini, unelte etc. în formă de corn[1] (**I 1**). F Recipient din corn[1] (**I 1**) sau de lut prelungit cu o pană de gâscă prin care se scurge huma colorată, folosit în ceramica populară pentru decorarea vaselor. **7.** (La sg.) Denumire dată unor formații anatomice cu aspect de corn[1] (**I 1**). *Corn uterin.* **8.** (În sintagma) *Cornul Lunii* = Luna în primul și în ultimul pătrar, când are formă de seceră. **9.** Compus: *cornul-secarei* sau *corn-de-secară* = ciupercă parazită care trăiește în ovarul diferitelor plante graminee; pintenul-secarei *(Claviceps purpurea);* boală provocată de această ciupercă și manifestată prin apariția în spic a unor formații tari, negricioase, întrebuințate în farmacie pentru extragerea ergotinei. **II. 1.** (Reg.) Colț, ungher, margine. **2.** (Înv.) Aripă de oaste, de tabără. **III.** (La pl.) Căpriorii casei. — Lat. **cornu.**

CORN[2], *corni,* s.m. Arbust sau arbore mic cu lemnul foarte tare, cu frunze opuse, cu flori galbene și cu fructe roșii comestibile, ale cărui frunze se folosesc la vopsit *(Cornus mas).* — Lat. **cornus.**

CORNÁC, *cornaci,* s.m. Persoană care îngrijește și conduce elefanți sau, *p. ext.*, alte animale. — Din fr. **cornac.**

CORNACÉE, *cornacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu frunze opuse, întregi, flori gamopetale mici, galbene sau albe, grupate în umbele și fructe drupe sau bace roșii sau negre; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *ce-e*] — Din fr. **cornacée.**

CORNÁCI[1], *cornaci,* s.m. Plantă erbacee acvatică cu tulpini lungi, frunze romboidale, flori albe, fructe negre-cenușii, având două-patru coarne și semințe comestibile *(Trapa natans).* — **Corn[1]** + suf. *-aci.*

CORNÁCI[2], -CE, *cornaci, -ce,* adj. (Despre animale) Cu coarne lungi. — **Corn[1]** + suf. *-aci.*

CORNÁJ s.n. **1.** Zgomot patologic produs de trecerea aerului prin căile respiratorii (laringe, bronhii, trahee), îngustate din cauza unor leziuni, a unor infecții etc. **2.** Sforăială care se aude la cai când sunt goniți la galop. — Din fr. **comage.**

CORNALÍNĂ s.f. Varietate de agat semitransparentă, de culoare care variază de la roșu-închis la roșu-trandafiriu, folosită ca piatră semiprețioasă la bijuterii. — Din fr. **cornaline,** lat. **cornalina.**

CORNÁR, *cornari,* s.m. (Înv.) Slujbaș care strângea cornăritul; — **Corn[1]** + suf. *-ar.*

CORNÁT, -Ă, *cornați, -te,* adj. (Rar) Cornut. — **Corn[1]** + suf. *-at.*

CORNĂRÍ[1], *cornăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A conduce plugul ținându-l de coarne. — **Corn[1]** + suf. *-ări.*

CORNĂRÍ[2], *cornăresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A strânge cornăritul; a impune cornăritul. — Din **cornărit** (derivat regresiv).

CORNĂRÍT s.n. (Înv.) Dare pe vitele cornute. — **Corn[1]** + suf. *-ărit.*

CORNĂȚÁR, *cornățari,* s.m. Insectă mică de apă, cu corpul scurt și lătăreț și cu picioarele dinainte în formă de cornițe. (*Naucoris cimicoides*). — **Cornat** + suf. *-ar.*

CORNEÁN, -Ă, *corneeni, -e,* adj. (Anat.) De cornee, al corneei. [Pr.: *-ne-an*] — Din fr. **cornéen.**

CORNÉCI, *cornece,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *corn*[1] (**I 1**). — **Corn[1]** + suf. *-eci.*

CORNÉE, *cornee,* s.f. Partea anterioară a membranei externe a ochiului, transparentă, de natură epiteliană, nevascularizată, puternic inervată; (pop.) albul ochiului. [Pr.: *-ne-e*] — Din fr. **cornée.**

CÓRNER[1], *cornere,* s.n. Lovitură din colțul terenului, la fotbal, care se acordă echipei în atac, dacă un jucător din apărare trimite mingea în spatele liniei propriei porți. — Din engl., fr. **corner.**

CÓRNER[2], *cornere,* s.n. Formă simplă de organizare monopolistă, care constă într-o înțelegere între întreprinderi în vederea cumpărării de mărfuri și vânzării lor la prețuri ridicate. — Cuv. engl.

CORNÉT[1], *cornete,* s.n. **1.** Hârtie răsucită în formă de con, în care se împachetează diferite lucruri. F Conținutul unui astfel de ambalaj. **2.** (În sintagma) *Cornet acustic* = instrument acustic în formă de pâlnie, care intensifică vibrațiile sonore, folosit de persoanele cu auzul slab; pavilion (**4**). **3.** Instrument muzical de suflat, din alamă, asemănător cu trompeta, dar de dimensiuni mai mici decât aceasta și cu un registru mai înalt. **4.** (În sintagma) *Cornet nazal* = fiecare dintre cele șase lame osoase în formă de cornet[1] **(1)**, situate pe pereții laterali ai celor două nări. **5.** Produs de patiserie asemănător cu vafela de napolitană sau de tort, în formă de con (retezat), în care se pune înghețată, frișcă, cremă etc. — Din fr. **cornet.**

CORNÉT[2], *corneți,* s.m. (Înv.) Ofițer inferior de cavalerie; stegar de cavalerie; portdrapel. — Din rus. **kornet.**

CORNÉT[3], *corneturi,* s.n. Loc unde cresc corni[2]. — **Corn[2] +** suf. *-et.*

CORNEȚÉL, *cornețele,* s.n. Diminutiv al lui *cornet*[1]. — **Cornet[1]** + suf. *-el.*

CÓRNFLAKES s.n. pl. Produs alimentar din porumb sub formă de fulgi. [Scris și: *corn-flakes.* — Pr.: *córnfleĭcs*] — Cuv. engl.

CORNÍCE s.f. v. **cornișă.**

CORNÍCUL, *cornicule,* s.n. Semn de onoare care se punea pe casca anumitor soldați sau ofițeri romani. — Din lat. **corniculum.**

CORNICULÁR, *corniculari,* s.m. Soldat roman atașat pe lângă un centurion sau un tribun. — Din lat. **cornicularius.**

CORNIÉR, *corniere,* s.n. Bară laminată de oțel, având profilul secțiunii transversale în forma literei „L". [Pr.: *-ni-er.* — Var.: **corniéră** s.f.] — Din fr. **cornière.**

CORNIÉRĂ s.f. v. **cornier.**

CORNIFICÁ, *cornific,* vb. I. **1.** Tranz. A transforma celulele moi din stratul de bază al epidermei în celule cornoase. **2.** Refl. A se transforma în țesut cornos. — Din **corn[1].**

CORNÍST, -Ă, *cornișți, -ste,* s.m. și f. **1.** Gornist, trompetist. **2.** Persoană care cântă la corn[1] (**I 3**). — Din fr. **corniste.**

CORNÍȘĂ, *cornișe,* s.f. **1.** Partea superioară, ieșită în afară și ornamentată, a zidului unei construcții, având rolul de a sprijini acoperișul și de a împiedica scurgerea apei de ploaie pe fața clădirilor. **2.** Mulură proeminentă, așezată sub plafon, deasupra unei uși, ferestre, la o mobilă etc., având rol decorativ. **3.** Drum paralel cu curbele de nivel pe marginea superioară a unei pante abrupte, a unei faleze etc. [Var.: **corníce** s.f.] — Din fr. **corniche.**

CORNIȘÓN, *cornișoni,* s.m. Varietate de castraveți mici și tari, folosiți mai ales pentru conservare în oțet. — Din fr. **cornichon.**

CORNIȘÓR, *cornișori,* s.m. (Bot.) **1.** Brăduț (**1**). **2.** Mică plantă erbacee de munte, cu tulpina târâtoare, cu frunze lanceolate, fin dințate și cu spice terminale *(Lycopodium annotinum).* [Pl. și: (n.) *cornișoare*] — **Corn[1]** + suf. *-işor.*

CORNÍȚĂ[1] s.f. Soi de viță-de-vie pentru vin, cu struguri negri-roșietici, asemănători cu coarna (**2**). — **Coarnă** + suf. *-iță.*

CORNÍȚĂ[2], *cornițe,* s.f. **1.** Dispozitiv asemănător cu un scaun, având tăblia în formă de U, pe care se așază o roată de lemn când i se pun obezile. **2.** (La pl.) Coarne mici (încă nedezvoltate) pe care le au unele animale. — **Corn[1]** + suf. *-iță.*

CORNÍZĂ, *cornize,* s.f. Vergea de lemn sau de metal de care se atârnă draperiile sau perdelele. — Cf. it. cornice.

CORNÓS, -OÁSĂ, *cornoși, -oase,* adj. Care are consistența cornului[1]; dur, tare. G *Celulă cornoasă* = celulă epitelială moartă. *Strat cornos* = strat de protecție al epidermei, relativ dur, format din celule cornoase. — **Corn[1]** + suf. *-os.*

CORNULÉȚ, *cornulețe,* s.n. Diminutiv al lui *corn*[1]. F Fig. (Pop.) Adaos, înfloritură, exagerare. — **Corn[1]** + suf. *-uleț.*

CORNURÉLE s.n. pl. Colțișoare, unghiulețe. — **Cornuri** (pl. lui *corn*[1]) + suf. *-ele.*

CORNÚT, -Ă, *cornuți, -te,* adj. **1.** (Și substantivat, f.) (Animal) care are coarne. **2.** Cu coarne mari, bine dezvoltate. **3.** Compus: (Bot.) *secară-cornută* = cornul-secarei, v. *corn*[1] (**I 9**). — Lat. **cornutus.**

CORNÚȚ, *cornuți,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu tulpina târâtoare și cu fructele în formă de capsule mari, cilindrice (*Cerastium alpinum*). **2.** Plantă erbacee cu flori albe *(Cerastium arvense).* — **Corn[1]** + suf. *-uț.*

CÓRNWALL s.m. (Zool.) Rasă de porci originară din Anglia, de talie mare și de culoare neagră; marele negru. [Pr.: *córnuol*] — Cuv. engl.

COROÁNĂ, *coroane,* s.f. **1.** Podoabă pentru cap în formă de cerc, făcută din flori și frunze; cununa. F Fig. Încununare. F Cununa de flori sau de frunze (naturale sau artificiale) care se depune ca omagiu la mormântul cuiva. **2.** Diademă (de aur, de argint, de fier) ornamentată, purtată de monarhi la ocazii solemne ca semn al puterii lor; *p. anal.* tiară papală. F Semn distinctiv imprimat, desenat sau brodat în formă de coroană (**1**) pe stemele și pe blazoanele familiilor imperiale, regale sau senioriale. **3.** Fig. Putere monarhică, suveranitate; *p. ext.* persoană care deține această putere. **4.** Unitate monetară în unele țări. **5.** Totalitatea ramurilor unui arbore, ale unui arbust etc. **6.** (Și în sintagma *coroană dentară*) Partea superioară, vizibilă, a dintelui omului, care iese din gingie și este acoperită cu smalț. F Îmbrăcăminte de metal, de porțelan, de acrilat etc. cu care se acoperă un dinte sau o măsea cariată. **7.** Partea de deasupra copitei la piciorul calului. **8.** (Și în sintagma *coroană circulară*) Suprafață cuprinsă între două cercuri concentrice. **9.** (În sintagmele) *Coroană solară* = regiune luminoasă în jurul Soarelui, formată din stratul exterior și cel mai rarefiat al atmosferei solare, vizibilă cu ochiul liber în timpul unei eclipse totale de Soare. *Coroana boreală* = numele unei constelații (circulare) din emisfera boreală; Hora. **10.** Piesă sau parte dintr-o piesă mecanică, de lungime mică, având forma unui cilindru gol. **11.** (Muz.) Semn pus deasupra unei note sau a unei pauze pentru a le prelungi valoarea; fermata. — Din lat. **corona.**

COROBÁNĂ, *corobane,* s.f. (Reg.) Scorbură de copac. — Et. nec.

COROBEÁȚĂ, *corobețe,* s.f. (Reg.) Măr pădureț. — Et. nec.

COROBORÁ, *coroborez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A întări, a sprijini, a da putere, a consolida; a confirma. — Din fr. **corroborer,** lat. **corroborare.**

COROBORÁNT, -Ă, *coroboranți, -te,* adj. Care coroborează, întărește. — Din fr. **corroborant.**

COROBORÁRE, *coroborări,* s.f. Acțiunea de *a corobora* și rezultatul ei. — V. **corobora.**

CORODÁ, *corodez,* vb. I. Tranz. **1.** A roade, a degrada unele materiale, metale etc. în mod progresiv cu ajutorul agenților chimici. **2.** A pregăti o formă de tipar prin gravare chimică cu ajutorul unei soluții corosive. **3.** A decolora pe anumite porțiuni o țesătură vopsită în vederea obținerii unor desene. — Din fr. **corroder.**

CORODÁNT, -Ă, *corodanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care produce corodare; corosiv. — Din fr. **corrodant.**

CORODÁRE, *corodări,* s.f. Acțiunea de *a coroda* și rezultatul ei. — V. **coroda.**

CORÓI, *coroi,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări răpitoare mici, în special șoimului. — Din magh. **karvaly.**

COROIÁ, pers. 3 *coroiază,* vb. I. Refl. (Rar; despre nas) A se încovoia (ca ciocul coroiului); a deveni coroiat. — Din **coroiat** (derivat regresiv).

COROIÁJ, *coroiaje,* s.n. Raportul dintre aria secțiunii inițiale a unui lingou sau a unui semifabricat supus laminării sau forjării și aria secțiunii finale a semifabricatului sau a piesei obținute. — Din fr. **corroyage.**

COROIÁT, -Ă, *coroiați, -te,* adj. (Despre ciocul unor păsări, *p. ext.,* despre nasul oamenilor) Încovoiat; cu vârful adus în jos; acvilin, coroietic. F (Despre oameni) Care are nasul încovoiat. — **Coroi** + suf. *-at.*

COROÍDĂ, *coroide,* s.f. Membrană subțire, vasculară și pigmentată a globului ocular, situată între sclerotică și retină. — Din fr. **choroïde.**

COROIDIÁN, -Ă, *coroidieni, -e,* adj. (Anat.) De coroidă, al coroidei. [Pr.: *-ro-i-di-an*] — Din fr. **choroïdien.**

COROIDÍTĂ s.f. Inflamație a coroidei, însoțită de tulburări de vedere. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **choroïdite.**

COROIÉTIC, -Ă, *coroietici, -ce,* adj. (Reg.) Coroiat. — **Coroiat** + suf. *-ic.*

COROLÁR[1], *corolare,* s.n. (Mat., Log.) Concluzie care derivă nemijlocit dintr-o teoremă. F Idee care decurge dintr-o teorie, dintr-o afirmație etc. — Din fr. **corollaire,** lat. **corollarium.**

COROLÁR[2], -Ă, *corolari, -e,* adj. (Bot.) Al corolei. — Din fr. **corollaire.**

CORÓLĂ, *corole,* s.f. Totalitatea petalelor, de obicei frumos colorate, ale unei flori, constituind învelișul floral intern la majoritatea angiospermelor. — Din fr. **corolle.**

COROMÁSLĂ, *coromâsle,* s.f. (Reg.) Cobiliță. — Din ucr. **koromyslo.**

CORÓNA s.f. Tip de descărcare electrică de forma unei aureole (coroane), care apare în jurul părților mai ascuțite ale conductoarelor aflate la înaltă tensiune. — Din fr. **coronne,** germ. **Krone.**

CORONÁL, -Ă, *coronali, -e,* adj. (Anat.; în sintagma) *Os coronal* = os care formează partea anterioară a craniului; osul frunții. — Din fr. **coronal,** lat. **coronalis.**

CORONAMÉNT, *coronamente,* s.n. **1.** Ornament terminal situat la partea superioară a unei clădiri, a unei porți etc. **2.** Partea superioară a unui chei, a unui dig, a unui zid de sprijin, executată, de obicei, din piatră fățuită. **3.** Coroană (**5**). — Din fr. **couronnement** (după *coroană*).

CORONÁR, -Ă, *coronari, -e,* adj. (Și substantivat, f.) Vas sangvin, arteră sau venă în formă de coroană în jurul unui organ pe care îl irigă. — Din fr. **coronaire.**

CORONARIÁN, -Ă, *coronarieni, -e,* adj. Care se referă la arterele coronare. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **coronarien.**

CORONARÍTĂ s.f. Inflamație a arterelor coronare ale inimii, constituind uneori cauza anghinei pectorale sau a infarctului miocardic. — Din fr. **coronarite.**

CORONER, *coroneri,* s.m. Ofițer de poliție judiciară în Marea Britanie și în SUA. [Pr.: *cárănăr*] — Din engl. **coroner.**

CORONÍȘTE s.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe sau roșietice, folosită ca nutreț (*Coronilla varia*). — **Coroană** + suf. *-işte.*

CORONÍȚĂ, *coronițe,* s.f. Diminutiv al lui *coroană* (**1**). — **Coroană** + suf. *-iță.*

CORÓNIU s.n. Element chimic ipotetic aflat în coroana solară, căruia i-au fost atribuite unele linii spectrale produse în realitate de atomii puternic ionizați ai unor elemente cunoscute. — Din fr. **coronium.**

CORONOGRÁF, *coronografe,* s.n. Instrument astronomic pentru studiul coroanei solare. — Din fr. **coronographe.**

CORONOGRAFÍE, *coronografii,* s.f. Radiografie a arterelor coronare. — Din fr. **coronographie.**

CORONÚLĂ, *coronule,* s.f. Ansamblul apendicelor care se găsesc la petalele unor corole. — Din fr. **coronule.**

COROPCÁR, *coropcari,* s.m. (Reg.) Negustor ambulant. F (Fam.) Hoinar, vagabond. — **Coropcă** (puțin folosit „ladă" < ucr.) + suf. *-ar.*

COROPÉŞNIŢĂ s.f. v. **coropişniţă.**

COROPÍŞNIŢĂ, *coropişniţe,* s.f. Insectă dăunătoare plantelor, cu corpul greoi și cu picioarele anterioare ca niște lopeți, care trăiește în pământ și care atacă, în special, culturile de grădinărie (*Gryllotalpa vulgaris*). [Var.: **coropéşniţă** s.f.] — Din bg. **konopištica.**

COROPLÁST, *coroplaşti,* s.m. Modelor de figurine din pământ ars din Grecia antică. — Din fr. **coroplaste.**

COROTÍ, *corotesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se descotorosi. — Din ucr. **korotyty.**

COROZBÍNĂ, *corozbine,* s.f. Pește de mare mărunt, viu colorat, cu capul turtit în partea superioară, cu botul scurt, cu aripioara dorsală foarte lungă și alcătuită din numeroase raze spinoase; cățel-de-mare *(Blennius sanguinolentus).* — Et. nec.

COROZIÚNE, *coroziuni,* s.f. Proces chimic sau electrochimic de degradare, exercitat la suprafața corpurilor metalice de către oxigenul din aerul umed sau de diverse substanțe chimice. F Proces de eroziune a suprafeței unor roci sub acțiunea apelor, a vântului etc. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **corrosion.**

COROZÍV, -Ă, *corozivi, -e,* adj. **1.** (Despre substanțe chimice) Care provoacă o coroziune. G *Agent coroziv* = substanță care exercită o acțiune chimică sau electrochimică pe suprafața unui material cu care vine în contact, provocând coroziunea. *Sublimat coroziv* = clorură de mercur, folosită în soluție ca dezinfectant. **2.** Fig. Mușcător, usturător, pătrunzător. [Scris și: *corosiv*] — Din fr. **corrosif,** lat. **corrosivus.**

COROZIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi coroziv. [Scris și: *corosivitate*] — Din fr. **corrosiveté.**

CORP, *corpuri,* s.n. **I. 1.** Totalitatea organelor unei ființe vii; organismul considerat ca un întreg anatomic și funcțional; trup. G Loc. adj. și adv. *Corp la corp* = (despre modul de desfășurare a luptelor) față în față, pieptiș, deschis, în luptă dreaptă; *p. ext.* înverșunat, aprig. G Expr. *A face corp cu cineva* = a se uni, a se asocia cu cineva. F Trup fără cap; trunchi. G Loc. adj. *De corp* = care se referă la trup; care se poartă direct pe piele. F Cadavru. F Denumire a unor structuri anatomice. *Corp galben.* **2.** Partea principală a unui obiect, a unei construcții, a unei mașini etc. G *Corp de casă* (sau *de case)* = parte din ansamblul unei clădiri; aripă. *Corp de iluminat* = dispozitiv în care se pot monta una sau mai multe lămpi de iluminat, permițând, la nevoie, reorientarea fluxului luminos; luminar. F Conținutul unei scrisori (fără formula de introducere și de încheiere și fără adresă); cuprinsul unei cărți. **3.** (Fiz.) Agregat de molecule, porțiune de materie cu masa diferită de zero. G *Corp străin* = particulă care se găsește într-un tot de altă natură. F (Chim.) Substanță definită (organică sau anorganică). G *Corp simplu* = substanță chimică ale cărei molecule sunt formate din atomi de același fel; element. *Corp compus* = substanță chimică ale cărei molecule sunt formate din atomii mai multor elemente. F *Corp ceresc* = astru. *Corp geometric* = corp mărginit de fețe (plane sau sferice) definite geometric. **4.** (Jur.; în sintagma) *Corp delict* = obiect care a servit sau era destinat să servească la săvârșirea unei infracțiuni; obiect care poartă urmele unei infracțiuni sau asupra căruia s-a săvârșit infracțiunea, adus în justiție ca probă materială contra acuzatului. **5.** (În sintagma) *Corp de literă* = lungimea paralelipipedului care formează piciorul literei, exprimată în puncte tipografice. **II. 1.** Totalitatea persoanelor care, prin funcție sau prin profesie, formează o unitate deosebită, legal constituită. G *Corp constituit* = colectivitate de persoane organizată, de obicei, pe baza unei legi. *Corp legislativ* (sau *legiuitor)* = totalitatea deputaților dintr-o adunare legislativă. *Corp diplomatic* = totalitatea reprezentanților diplomatici din alte state, acreditați pe lângă un stat. *Corp de balet* = ansamblu de balet. **2.** (Cu determinări introduse prin prep. „de") Mare unitate militară, cuprinzând mai multe divizii, de obicei de aceeași categorie. *Corp de aviație.* G *Corp de gardă* = clădire sau încăpere pe care o ocupă o gardă militară în timpul serviciului de pază. (În vechea organizare a armatei) *Corp de trupă* = unitate militată independentă. **3.** (În sintagma) *Corp de legi* = culegere de legi; corpus. [pl. și: (**I 3,** m.) *corpi*] — Din fr. **corps,** lat. **corpus.**

CORPOLÉNT, -Ă, *corpolenți, -te,* adj. (Despre oameni) Care are corpul mare și gras; voinic, trupeș. — Din fr. **corpulent,** lat. **corpulentus.**

CORPOLÉNŢĂ s.f. Însușirea de a fi corpolent. — Din fr. **corpulence.**

CORPORÁL, -Ă, *corporali, -e,* adj. Care ține de corp (**I 1**), privitor la corp; aplicat corpului; trupesc. G *Percheziție corporală* = percheziție făcută unei persoane pentru a vedea dacă nu ascunde sub haine, în buzunarele hainelor etc. arme sau alte obiecte cu care ar putea ataca pe cineva sau distruge ceva. *Pedeapsă corporală* = sancțiune care constă în lovituri sau în torturi aplicate unui delincvent. — Din fr. **corporel,** lat. **corporalis.**

CORPORALITÁTE s.f. Însușirea de a fi corporal, de a avea un corp. — Din fr. **corporalité.**

CORPORATÍSM s.n. Sistem economic în care statul limitează, orientează și controlează unitățile constitutive (corporațiile), în scopul eliminării concurenței și asigurării reușitei economice. — Din fr. **corporatisme.**

CORPORATÍST, -Ă, *corporatişti, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de corporatism, privitor la corporatism. **2.** S.m. și f. Adept al corporatismului. **3.** Adj. Corporativ. — **Corporatism** + suf. *-ist.*

CORPORATÍV, -Ă, *corporativi, -e,* adj. Care ține de corporații, privitor la corporații; pe bază de corporații; corporatist (**3**). — Din fr. **corporatif.**

CORPORÁŢIE, *corporaţii,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Organizație de meseriași constituită în scopul apărării intereselor și drepturilor (profesionale); breaslă (**1**); isnaf, rufet. **2.** (În unele țări, mai ales în SUA) Întreprindere mare. F Societate pe acțiuni. [Var.: **corporaţiúne** s.f.] — Din fr. **corporation.**

CORPORAŢIÚNE s.f. v. **corporaţie.**

CÓRPUS, *corpusuri,* s.n. (Livr.) Culegere sau colecție de texte, documente, inscripții, legi etc. — Din lat. **corpus.**

CORPÚSCUL, *corpusculi,* s.m. Porțiune foarte mică de materie; corp de dimensiuni foarte mici; particulă. G *Corpuscul tactil* = formațiune nervoasă microscopică, localizată în dermă, specializată în recepția excitațiilor tactile. *Corpuscul elementar* = unitate virotică, alcătuită dintr-un centru de acid nucleic înconjurat de o capsulă proteinică. [Pl. și: (n.) *corpuscule*] — Din fr. **corpuscule,** lat. **corpusculum.**

CORPUSCULÁR, -Ă, *corpusculari, -e,* adj. Care ține de corpusculi, privitor la corpusculi. G *Teorie corpusculară* = teorie care avansează teza discontinuității materiei. — Din fr. **corpusculaire.**

CORRIGÉNDA s.n. pl. Erată. — Cuv. lat.

CORSÁJ, *corsaje,* s.n. Parte a unei rochii care acoperă bustul. — Din fr. **corsage.**

CORSÁR, *corsari,* s.m. (În trecut) Corabie înarmată aflată în proprietatea particulară a unei persoane, care, cu învoirea guvernului, ataca și jefuia vasele inamice. F Comandant al unei astfel de corăbii; *p. ext.* pirat, hoț de mare. — Din it. **corsaro,** fr. **corsaire.**

CORSÉT, *corsete,* s.n. Centură elastică lată (și întărită cu balene), care servește la strângerea taliei. G *Corset gipsat* (sau *medical*) = aparat special făcut din ghips sau din alt material, care servește la imobilizarea coloanei vertebrale sau pentru a corecta unele deformații ale sistemului osos. — Din fr. **corset.**

CORSETIÉRĂ, *corsetiere,* s.f. Femeie care confecționează corsete. [Pr. *-ti-e-*] — Din fr. **corsetière.**

CÓRSO s.n. Stradă din centrul unui oraș care servește ca loc de promenadă. — Cuv. it.

CORT, *corturi,* s.n. Adăpost portativ demontabil, făcut din pânză (tare și) impermeabilă, material plastic etc., fixat pe țăruși; tabernacol. G *Foaie de cort* = bucată de pânză impermeabilă sau de material plastic, croită astfel încât să se poată face din ea un cort. G Expr. *A umbla cu cortul* = a nu avea locuință stabilă; a hoinări. F *Ca la ușa cortului* = **a)** dans popular cu mișcări vioaie, răspândit mai ales în valea Dunării; melodia după care se execută acest dans; **b)** (indică modul de exprimare sau de comportare al cuiva) grosolan, necuviincios. — Din ngr. **kórti.**

CORTÉGIU, *cortegii,* s.n. Șir de persoane care însoțesc o ceremonie, o personalitate etc.; convoi. F Fig. Șir, înșirare. — Din it. **corteggio,** fr. **cortège.**

CORTÉL[1], *corteluri,* s.n. (Reg.) Umbrelă. [Pl. și: *cortele*] — **Cort** + suf. *-el.*

CORTÉL[2], *corteluri,* s.n. (Reg.) Haină bărbătească de lână, brodată, cu mâneci din postav alb. — Et. nec.

CORTÉL[3], *corteluri,* s.n. (Reg.) Gazdă, loc de rămas peste noapte. — Din magh. **kortély.**

CORTELÁŞ, *cortelaşi,* s.m. (Reg.) Persoană care ține în gazdă elevi sau care încartiruiește soldați; elev care stă în gazdă la cineva. — **Cortel[3]** + suf. *-aș.*

CÓRTES s.n. pl. **1.** (În Evul Mediu, în Spania și Portugalia) Organe reprezentative pe stări. **2.** Denumire a parlamentului în Portugalia (până în 1911) și în Spania. [Var.: **córtesuri** s.n. pl.] — Cuv. sp.

CÓRTESURI s.n. pl. v. **cortes.**

CÓRTEX, *cortexuri,* s.n. **1.** Scoarță a unui copac. F Coajă a unui fruct. **2.** (Anat.) Partea periferică a unui organ. F Înveliș al părului, cuprins între măduva centrală și cuticula exterioară. **3.** (În sintagmele) *Cortex cerebral* = scoarță cerebrală. *Cortex suprarenal* = partea periferică a glandei suprarenale; glandă corticosuprarenală. — Din fr., lat. **cortex.**

CORTICÁL,- Ă, *corticali, -e,* adj. Care ține de scoarța sau de învelișul exterior al unui organ animal sau vegetal. F Care ține de scoarța creierului . — Din fr. **cortical.**

CORTICOÍD, *corticoizi,* s.m. (Biol.) Hormon secretat de corticosuprarenală; corticosteroid. [Pr.: *-co-id*] — Din fr. **corticoïde.**

CORTICOPLEURÍTĂ, *corticopleurite,* s.f. Congestie pulmonară localizată în zona corticală a plămânilor şi care afectează şi pleura din regiunea respectivă. [Pr.: *-ple-u-*] — Din fr. **corticopleurite.**

CORTICOSTEROÍD, *corticosteroizi,* s.m. (Biol.) Corticoid. [Pr.: *-ro-id*] — Din fr. **corticostéroïd.**

CORTICOSTERÓN, *corticosteroni,* s.m. Hormon steroid prezent în cortexul suprarenal, constituind principiul activ al acestei glande, cu rol esenţial în metabolismul glucidelor. — Din fr. **corticostéron.**

CORTICOSUPRARENÁLĂ adj. (În sintagma) *Glandă corticosuprarenală* = glandă endocrină pereche, indispensabilă vieţii, reprezentată de porţiunea corticală a gladei suprarenale, care secretă un număr mare de hormoni sterolici. — Cf. fr. c o r t i c o - s u r r é n a l e.

CORTICOTERAPÍE s.f. Tratament făcut asupra scoarţei cerebrale. — Din fr. **corticothérapie.**

CORTICOTRÓP, *corticotropi,* s.m. Hormon al lobului anterior al hipofizei, cu efect stimulator asupra funcţiei cortexului suprarenal. — Din fr. **corticotrope.**

CORTÍNĂ, *cortine,* s.f. Perdea de stofă, de catifea etc. care desparte scena de sala de spectacol şi care, prin ridicare sau prin lăsare în jos sau tragere în părţi, marchează începutul, respectiv încheierea unui spectacol sau a unui fragment din spectacol. F Perdea de metal care desparte scena de sala de spectacol şi care este folosită, în caz de incendiu, pentru a împiedica extinderea focului. — Din it. **cortina.**

CORTIZÓN, *cortizoni,* s.m. Hormon secretat de glanda corticosuprarenală, care, preparat sintetic, este folosit în tratamentul insuficienţei suprarenale, al reumatismului, al astmului, al unor infecţii etc. — Din fr. **cortisone.**

CORTULÉŢ, *cortuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *cort;* corturel. — **Cort** + suf. *-uleţ.*

CORTURÁR, -Ă, *corturari, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.; peior.) Rom care locuieşte în mod obişnuit în cort; rom nomad. — **Cort** + suf. *-ar.*

CORTURÉL, *corturele,* s.n. (Rar) Cortuleţ. — **Cort** + suf. *-urel.*

CORÚMPE vb. III v. **corupe.**

CORÚNCĂ, *corunce,* s.f. Dispozitiv folosit în industria extractivă pentru a prinde şi a extrage prăjinile sau ţevile rămase în gaura de sondă în urma unei avarii. — Et. nec.

CORUPĂTÓR, -OÁRE, *corupători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care corupe. — **Corupe** + suf. *-ător.*

CORÚPE, *corúp,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) abate de la moralitate, corectitudine, datorie,; a (se) perverti; a (se) deprava. **2.** A face ca o idee, un fenomen social, un sentiment etc. să-şi piardă integritatea, puritatea etc.; a (se) deforma; a (se) strica. [Perf. s. *corupsei,* part. *corupt.* — Var.: (înv.) **corúmpe,** (rar) **conrúpe** vb. III] — Din lat. **corrumpere** (după *rupe).*

CORÚPERE, *coruperi,* s.f. Acţiunea de *a (se) corupe* şi rezultatul ei. — V. **corupe.**

CORÚPT, -Ă, *corupţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care se abate de la morală; desfrânat, depravat, stricat. F (Despre cuvinte, termeni, fraze etc.) Deformat, stricat, alterat. — V. **corupe.**

CORUPTÍBIL, -Ă, *coruptibili, -e,* adj. (Despre oameni) Care poate fi corupt; venal. — Din fr. **corruptible,** lat. **corruptibilis.**

CORUPTIBILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi coruptibil; venalitate. — Din fr. **corruptibilité.**

CORÚPŢIE, *corupţii,* s.f. **1.** Abatere de la moralitate, de la cinste, de la datorie. **2.** Desfrânare, depravare. [Var.: (înv.) **corupţiúne** s.f.] — Din fr. **corruption,** lat. **corruptio, -onis.**

CORUPŢIÚNE s.f. v. **corupţie.**

CORVÁDĂ, *corvezi,* s.f. **1.** Muncă gratuită pe care ţăranii o prestau în folosul boierilor sau al statului. F (În trecut) Muncă obligatorie pe care o făceau soldaţii, cu rândul, în cazarmă. **2.** Fig. Obligaţie neplăcută, muncă silită. [Var.: **corvoádă** s.f.] — Din lat. **corvada** sau fr. **corvée** (refăcut după *podv(o)adă).*

CORVÉTĂ, *corvete,* s.f. **1.** Navă de război de mic tonaj, uşor armată şi cu mare mobilitate în acţiune. **2.** (Ieşit din uz) Corabie de război cu trei catarge, mai mică decât fregata şi mai mare decât bricul. — Din fr. **corvette.**

CORVÍD, *corvide,* s.n. (La pl.) Familie de păsări terestre sau arboricole, omnivore, variate ca mărime şi colorit *(Corvidae);* (şi la sg.) pasăre care face parte din această familie. — După fr. **corvidés.**

CORVOÁDĂ s.f. v. **corvadă.**

COSÁC, *cosaci,* s.m. Peşte de apă dulce din familia crapului, cu corpul turtit lateral, cu solzi mici, negri-albăstrui pe spinare şi argintii pe laturi *(Abramis ballerus).* — Din bg. **kosak.**

COSÁR, *cosari,* s.m. (Ornit.) Lopătar. — Et. nec.

COSÁŞ, *cosaşi,* s.m. **1.** Persoană care coseşte. G Compus: *cei-trei-cosaşi* = cele trei stele din constelaţia Orionului. **2.** Nume dat mai multor insecte din familia lăcustelor, care scot un ţârâit asemănător cu fâşâitul coasei. **3.** Peşte de apă dulce, semimigrator, cu corpul fusiform, gros şi cu solzi cenuşii-verzui şi albicioşi (*Ctenopharyngodon idella*). — **Coasă** + suf. *-aş.*

CÓSĂ, *cose,* s.f. Obiect protector din tablă care se introduce în interiorul unei bucle formate la capătul unui cablu. — Din fr. **cose.**

COSĂCÉL, *cosăcei,* s.m. Diminutiv al lui *cosac.* — **Cosac** + suf. *-el.*

COSCENARÍST, -Ă, *coscenarişti, -ste,* s.m. şi f. Coautor de scenariu. — **Co-** + **scenarist.**

COSCENÁRIU, *coscenarii,* s.n. Scenariu făcut de mai mulţi autori. — **Co-** + **scenariu.**

COSCIÚG s.n. v. **coşciug.**

COSECÁNTĂ, *cosecante,* s.f. (Mat.) Funcţie trigonometrică a unui unghi, egală cu secanta trigonometrică a unghiului complementar; (în triunghiul dreptunghic) raportul dintre ipotenuză şi cateta opusă unghiului. — Din fr. **cosécante.**

COSEMNÁ, *cosemnez,* vb. I. Tranz. A semna împreună cu altcineva un act, o lucrare etc. — **Co-** + **semna.**

COSEMNATÁR, -Ă, *cosemnatari, -e,* s.m. şi f. Persoană care cosemnează. — **Co-** + **semnatar** (după fr. *cosignataire*).

COSÍ, *cosesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A tăia (cu coasa sau cu o maşină agricolă) plante de nutreţ, cereale etc. F Fig. A distruge, a nimici, a omorî. **2.** Refl. A lovi, în mers, un picior de celălalt. F (Despre manşeta pantalonilor) A se roade. — Din sl. **kositi.**

COSICIOÁRĂ, *cosicioare,* s.f. Diminutiv al lui *cosiţă.* — **Cosiţă** + suf. *-ioară.*

CÓSINUS, *cosinusuri,* s.n. (Mat.) Funcţie trigonometrică a unui unghi, egală cu sinusul unghiului complementar; (într-un triunghi dreptunghic) raportul dintre cateta alăturată unghiului şi ipotenuză. — Din fr. **cosinus.**

COSINUSOÍDĂ, *cosinusoide,* s.f. Reprezentare grafică a funcţiei trigonometrice cosinus. — Din fr. **cosinusoïde.**

COSÍRE, *cosiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a cosi* şi rezultatul ei. — V. **cosi.**

COSÍRIŞTE, *cosirişti,* s.f. (Reg.) Loc care a fost cosit. — **Cosire** + suf. *-işte.*

COSÍT s.n. **1.** Faptul de *a cosi.* **2.** Timpul în care se coseşte, vremea coasei. — V. **cosi.**

COSITOÁRE, *cositori,* s.f. Maşină de cosit. — **Cosi** + suf. *-toare.*

COSITÓR[1] s.n. (Chim.) Staniu. — Din sl. **kositerŭ.**

COSITÓR[2], -OÁRE, *cositori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care coseşte. **2.** S.m. şi f. Cosaş (**1**). — **Cosi** + suf. *-tor.*

COSITORÍ, *cositoresc,* vb. IV. Tranz. A acoperi suprafaţa unui vas, a unei piese etc. de metal cu un strat subţire de cositor pentru a împiedica oxidarea; a spoi. — Din **cositor[1].**

COSITORÍRE, *cositoriri,* s.f. Acţiunea de *a cositori* şi rezultatul ei. — V. **cositori.**

COSITORÍT[1], *cosituri,* s.n. Faptul de *a cositori.* — V. **cositori.**

COSITORÍT[2], -Ă, *cositoriţi, -te,* adj. (Despre obiecte de metal) Acoperit cu un strat subţire de cositor[1]; spoit. — V. **cositori.**

COSITÚRĂ, *cosituri,* s.f. **1.** Câmp de pe care s-a cosit iarba. **2.** Cantitate de iarbă cosită; nutreţ. F Recoltă de nutreţ. **3.** Rană pe care şi-o fac la picioare animalele sau oamenii în timpul mersului, ca urmare a poziţiei sau a conformaţiei defectuoase a membrelor. — **Cosi** + suf. *-tură.*

COSÍŢĂ, *cosiţe,* s.f. **1.** Părul lung al femeilor, împletit în cozi; *p. gener.* păr. G Expr. *A împleti cosiţă albă* = a rămâne fată bătrână, nemăritată. F Şuviţă de păr. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze terminate cu un cârcel ramificat, cu flori mici, albe-albăstrui *(Vicia hirsuta).* — Din bg. **kosica.**

COSIŢÉL, *cosiţei,* s.m. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu rădăcina fibroasă, cu frunze mici, lunguiețe şi dinţate şi cu flori albe *(Sium latifolium).* — **Cosiţă** + suf. *-el.*

COSMÉTIC, -Ă, *cosmetici, -ce,* adj., s.n., s.f. **I. 1.** Adj. Care serveşte la îngrijirea pielii şi a părului. **2.** S.n. Cremă sau loţiune care serveşte la îngrijirea pielii şi a părului. **II. 1.** S.f. Arta de a îngriji în mod igienic tenul, folosind metode şi preparate adecvate; meseria cosmeticianului. F Ramură a industriei chimico-farmaceutice care se ocupă cu fabricarea cosmeticelor (**I 2**). **2.** Adj. Care ţine de cosmetică (**II 1**), privitor la cosmetică. *Laborator cosmetic.* — Din fr. **cosmétique.**

COSMETICÁLE s.f. pl. (Fam.) Produse cosmetice (**I 1**). — **Cosmetic** + suf. *-ale.*

COSMETICIÁN, -Ă, *cosmeticieni, -e,* s.m. şi f. Persoană care se îndeletniceşte cu cosmetica (**II 1**). [Pr.: *-ci-an*] — **Cosmetică** + suf. *-ian.*

COSMETIZÁ, *cosmetizez,* vb. I. Tranz. A îngriji pielea, părul etc. cu produse cosmetice (**I 1**). F Fig. (Peior.) A înfrumuseţa superficial; a masca. — **Cosmet**[ic] + suf. *-iza.* Cf. engl. c o s m e t i z e.

COSMETIZÁRE, *cosmetizări,* s.f. Acţiunea de *a cosmetiza* şi rezultatul ei. — V. **cosmetiza.**

COSMETOLÓG, -Ă, *cosmetologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în cosmetologie. — Din **cosmetologie** (derivat regresiv).

COSMETOLOGÍE s.f. Ramură a dermatologiei, care studiază probleme de estetică biologică. — Din fr. **cosmétologie.**

COSMIATRÍE s.f. Specialitate medicală care se ocupă cu înlăturarea defectelor fizice, cu menținerea frumuseții. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **cosmiatrie.**

CÓSMIC, -Ă, *cosmici, -ce,* adj. Care ține de cosmos, privitor la cosmos. G *Raze cosmice* = radiații ionizate cu mare putere de pătrundere, care străbat atmosfera în direcție aproape verticală. *Spațiu cosmic* = spațiu infinit în care se află planetele, stelele, galaxiile etc.; spațiu interplanetar; *p. ext.* spațiul din afara planetei noastre. *Radiație cosmică* = radiație corpusculară sau electromagnetică provenită din spațiul cosmic. — Din fr. **cosmique.**

COSMOBIOLOGÍE s.f. Disciplină care cercetează problemele vieții în cosmos. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **cosmobiologie.**

COSMOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază elementele și combinațiile chimice din cosmos. — Di fr. **cosmochimie**.

COSMOCRAȚÍE s.f. (Rar) Monarhie universală, preconizată de antici. — Din fr. **cosmocratie.**

COSMODRÓM, *cosmodromuri,* s.n. Teren amenajat cu platforme, rampe și instalații pentru lansarea sateliților artificiali ai Pământului și a navelor cosmice. — Din fr. **cosmodrome,** rus. **kosmodrom.**

COSMOECONOMÍE s.f. Mondoeconomie. — **Cosmos** + **economie.**

COSMOFIZIOLOGÍE s.f. Studiu al acțiunii factorilor cosmici asupra fiziologiei organismelor vii. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **cosmophysiologie.**

COSMOFOTOGRAMMETRÍE s.f. Metodă a fotogrammetriei care măsoară și reprezintă grafic mari porțiuni din suprafața terestră sau din a celorlalte planete, întocmind hărți pe baza fotografiilor luate din sateliți artificiali. — Din fr. **cosmophotogrammétrie.**

COSMOGÓNIC, -Ă, *cosmogonici, -ce,* adj. Privitor la cosmogonie. — Din fr. **cosmogonique.**

COSMOGONÍE s.f. **1.** Teorie (religioasă, filosofică sau mitică) despre originea Universului. **2.** Ramură a astronomiei care se ocupă cu studiul originii și al evoluției corpurilor cerești și al sistemelor de corpuri cerești. — Din fr. **cosmogonie.**

COSMOGRÁF, -Ă, *cosmografi, -e,* s.m. și f. Om de știință care se ocupă cu cosmografia. — Din fr. **cosmographe.**

COSMOGRÁFIC, -Ă, *cosmografici, -ce,* adj. Care ține de cosmografie, privitor la cosmografie. — Din fr. **cosmographique.**

COSMOGRAFÍE s.f. Ramură a astronomiei, care se ocupă cu descrierea corpurilor și fenomenelor cerești așa cum sunt cunoscute din observații, fără interpretare sau explicare. — Din fr. **cosmographie.**

COSMOLÓG, -Ă, *cosmologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în cosmologie. — Din fr. **cosmologue.**

COSMOLÓGIC, -Ă, *cosmologici, -ce,* adj. Care ține de cosmologie. — Din fr. **cosmologique.**

COSMOLOGÍE s.f. Ramură a astronomiei care studiază structura și evoluția cosmosului și legile generale care îl conduc. — Din fr. **cosmologie.**

COSMONAÚT, -Ă, *cosmonauți, -te,* s.m. și f. Astronaut. — Din fr. **cosmonaute.** Cf. rus. kosmonavt.

COSMONAÚTIC, -Ă, *cosmonautici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la cosmonautică, de cosmonautică. **2.** S.f. Astronautică. — Din fr. **cosmonautique.** Cf. rus. kosmonavtika.

COSMONÁVĂ, *cosmonave,* s.f. (Rar) Navă cosmică; astronavă. — **Cosmo-** (izolat din *cosmologie* etc.) + **navă** (după fr. *cosmonef,* rus. *kosmokorabl'*).

COSMONOMÍE s.f. Totalitatea legilor care guvernează Universul. — Din fr. **cosmonomie.**

COSMOPATOLÓGIC, -Ă, *cosmopatologici, -ce,* adj. De cosmopatologie. — Din fr. **cosmopathologique.**

COSMOPATOLOGÍE s.f. Studiu al acțiunii nocive a factorilor cosmici asupra organismelor vii. — Din fr. **cosmopathologie.**

COSMOPOLÍT, -Ă, *cosmopoliți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care aparține cosmopolitismului, privitor la cosmopolitism; care manifestă cosmopolitism. **2.** Care se consideră cetățean al lumii. F Care nu trăiește într-o singură țară. F (Peior.) Care este atras de tot ce este străin. F Care ține de mai multe culturi, comun mai multor țări sau tuturor țărilor; universal. F Pestriț, amestecat (prin prezența mai multor naționalități și limbi). *Oraș cosmopolit.* — Din fr. **cosmopolite.** Cf. (pt. sensul **1**) rus. kosmopolit.

COSMOPOLITÍSM s.n. **1.** Doctrină frecventă în sec. XVIII, care promova ideea cetățeniei universale. (Peior.) Concepție potrivit căreia patria e lumea întreagă, iar omul, cetățean al ei. **2.** Manieră cosmopolită (**2**) de a trăi. **3.** Admirație manifestată față de tot ce este străin. — Din fr. **cosmopolitisme.** Cf. (pt. sensul **3**) rus. kosmopolitizm.

CÓSMOS s.n. **1.** Spațiu cosmic; Univers. **2.** (La grecii antici) Universul, considerat ca un tot armonios organizat, infinit în timp și în spațiu, în opoziție cu haosul. — Din fr. **cosmos.**

COSMOTRÓN, *cosmotroane,* s.n. (Fiz.) Sincrofazotron. — Din fr. **cosmotron.**

COSÓI, (**2**) *cosoaie,* s.n. **1.** Piele netăbăcită, transparentă din care se confecționează cureluțe de cusut și de legat. **2.** Obiect dintr-o astfel de piele. — Et. nec.

COSÓR, *cosoare,* s.n. **1.** Cuțit scurt, cu vârful încovoiat, folosit în viticultură și în pomicultură. **2.** Plantă erbacee acvatică, adesea spinoasă, cu tulpină lungă și subțire, cu flori unisexuate, solitare și cu fructe ovale *(Ceratophyllum demersum).* — Din sl. **kosorĭ.**

COSORÎ, *cosorăsc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A tăia vița de vie cu cosorul (**1**). **2.** Fig. A ironiza pe cineva, a spune cuiva vorbe supărătoare, a jigni. — Din **cosor.**

COSOROÁBĂ, *cosoroabe,* s.f. (Reg.) Fiecare dintre bârnele așezate orizontal deasupra pereților casei în lungul acoperișului, pentru a susține căpriorii. [Var.: **costoroábă** s.f.] — Cf. magh. koszorú, koszorúfa.

COST[1]**,** *costuri,* s.n. Sumă de bani cheltuită pentru producerea sau cumpărarea unui bun, efectuarea unei lucrări, prestarea unui serviciu etc.; preț. G *Costul vieții* = totalitatea cheltuielilor pentru bunuri alimentare și nealimentare, pentru serviciile utilizate, necesare unei familii, într-o perioadă determinată. *Preț de cost* = (în producție) totalul cheltuielilor necesare pentru fabricarea unui bun oarecare; (în circulația mărfurilor) sumă de bani plătită pentru un bun cumpărat în scop de revânzare. G Expr. *A vinde sub cost* = a vinde o marfă cu un preț mai mic decât prețul de cost[1]. *A vinde în cost* = a vinde o marfă cu un preț egal prețului de cost[1]. — Din **costa** (derivat regresiv).

COST[2] s.n. (Reg.) Hrană, mâncare. G Expr. *A ține* (pe cineva) *în cost* = a ține (pe cineva) în pensiune. — Din germ. **Kost.**

COSTÁ, pers. 3 *cóstă,* vb. I. **1.** Intranz. A avea un preț, o valoare în bani; a prețui. F A se putea obține numai cu contravaloarea în bani; a costisi. F A fi scump. **2.** Intranz. și tranz. (Măsura valorii fiind altceva decât banii) A (se) plăti cu..., a (se) dobândi cu prețul a... G Expr. (Tranz.) *Ce mă costă?* = nu am ce pierde. *Nu mă costă (nimic)* = mi-e ușor, nu-mi cere niciun efort. — Din it. **costare.**

COSTÁL, -Ă, *costali, -e,* adj. Al coastei, care ține de coastă. — Din fr. **costal.**

COSTALGÍE, *costalgii,* s.f. Nevralgie intercostală. — Din fr. **costalgie.**

COSTARICÁN, -Ă, *costaricani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Costa Rica sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Costa Rica sau costaricanilor (**1**), referitor la Costa Rica ori la costaricani. — **Costa Rica** (n. pr.) + suf. *-an.*

COSTĂTÓR, -OÁRE, *costători, -oare,* adj. (Înv.) Costisitor. — **Costa** + suf. *-ător.*

COSTELÍV, -Ă, *costelivi, -e,* adj. **1.** (Despre ființe) Slab, uscățiv (încât i se văd coastele). **2.** (Despre nuci) Care are miezul mic și coaja greu de desfăcut. **3.** Fig. (Rar) Arid, sec, sărac. — Din bg. **kosteliv.**

COSTÍE, *costii,* s.f. (Reg.) Coastă de deal. — **Coastă** + suf. *-ie.*

COSTIÉR, -Ă, *costieri, -e,* adj. În (sau din) regiunea coastei (**3**), în legătură cu țărmul marin. G Navă costieră = navă care face curse de-a lungul coastelor. — Din fr. **costière.**

COSTISÍ, pers. 3 *costisește,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A costa (**1**). — **Costa** + suf. *-isi.*

COSTISITÓR, -OÁRE, *costisitori, -oare,* adj. Care costă mulți bani; scump. — **Costisi** + suf. *-tor.*

COSTÍȘ, -Ă, *costiși, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Înclinat, aplecat pe o coastă; pieziș, oblic, strâmb. **2.** S.f. Coastă de deal; povârniș, pantă. — **Coastă** + suf. *-iș.*

COSTIȘOÁRĂ, *costișoare,* s.f. (Rar) Costiță. — **Coastă** + suf. *-işoară.*

COSTÍȚĂ, *costițe,* s.f. Diminutiv al lui *coastă* (**1**). F Produs de mezelărie din carne de porc din regiunea mijlocie a coastelor, obținut prin sărare și afumare; costișoară. — **Coastă** + suf. *-iță.*

COSTOBÓC, *costoboci,* s.m. (La pl.) Populație traco-dacică din nord-estul Daciei, din bazinul superior și mijlociu al Prutului și Nistrului, menționată documentar în sec. I-II d.H.; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. — Din lat. **Costoboci.**

COSTOROÁBĂ s.f. v. **cosoroabă.**

COSTOTÓM, *costotomuri,* s.n. Instrument chirurgical pentru tăierea coastelor. [Pl. și: *costotome*] — Din fr. **costotome.**

CÓSTRĂȘ, *costrăși,* s.m. (Pop.) Biban. — Din sb. **kostreš.**

COSTRÉI, *costrei,* s.m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu rizom târâtor și cu flori purpurii *(Echinochloa crus-gallii).* G *Costrei mare* = plantă erbacee din familia gramineelor, cu rizom puternic și cu spiculețe roșcate, cea mai dăunătoare buruiană din culturile agricole *(Sorghum halepense).* — Cf. bg. koštrjava.

COSTÚM, *costume,* s.n. **1.** Ansamblu de piese vestimentare (sacou și pantaloni sau sacou și fustă) pentru bărbați sau pentru femei. **2.** (Cu determinări) Fel de îmbrăcăminte la anumite ocazii. **3.** (Cu determinări) Fel de îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc.; port[2]. — Din fr. **costume.**

COSTUMÁ, *costumez,* vb. I. Refl. A se îmbrăca cu un costum special pentru bal mascat, pentru ieșirea în scenă etc. — Din fr. **costumer.**

COSTUMÁRE, *costumări,* s.f. Acțiunea de *a se costuma* și rezultatul ei. — V. **costuma.**

COSTUMÁT, -Ă, *costumați, -te,* adj. Îmbrăcat cu un costum special (la bal, pe scenă etc.). G *Bal costumat* = bal la care participanții poartă costume originale (fără să fie mascați). — V. **costuma.**

COSTUMĂȚIE, *costumații,* s.f. Îmbrăcăminte specială pentru o piesă de teatru, un bal mascat etc.; fel de a se îmbrăca într-o asemenea împrejurare. [Var.: **costumațiúne** s.f.] — **Costuma** + suf. *-ație.*

COSTUMAȚIÚNE s.f. v. **costumație.**

COSTUMIÉR, -Ă, *costumieri, -e,* s.m. și f. Persoană care are în păstrare costumele actorilor unui teatru sau ale unui studio cinematografic. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **costumier.**

COȘ[1], *coșuri,* s.n. **1.** Obiect de diferite forme, făcut dintr-o împletitură de nuiele, de papură, de rafie etc., cu sau fără toarte, care servește la transportarea sau la depozitarea unor obiecte; coșarcă. G Expr. *A arunca* (sau *a da*) *la coș* = a arunca un lucru nefolositor sau lipsit de valoare. F Conținutul unui coș[1] (**1**). **2.** Unealtă de pescuit de formă ovală, cilindrică etc., făcută din împletitură de nuiele sau de mlajă și folosită la prinderea peștilor mici. **3.** (La jocul de baschet) Cerc metalic fixat perpendicular pe un panou de lemn și prevăzut cu o plasă fără fund prin care trebuie să fie trecută mingea pentru a se marca un punct; punct marcat în acest fel. **4.** Parte din instalația unei mori mici, în formă de ladă cu gura largă și fără fund, în care se toarnă grăunțele de măcinat. F Pâlnie la mașina de treierat, în care se introduc snopii. F Lada teascului în care se strivesc boabele, semințele etc. **5.** Împletitură de nuiele care se așază ca o ladă pe fundul carului, înlocuind loitrele și codârla când se transportă lucruri mărunte. **6.** Acoperământ de piele sau de pânză al unei trăsuri, care se poate ridica sau strânge. **7.** (Anat.; în sintagma) *Coșul pieptului* = cavitate toracică; torace. G Expr. (Reg.) *A fi rupt* (sau *fript) în coș* = a fi foarte flămând. *A fi tare în coș* = a fi sănătos, zdravăn. **8.** Canal îngust, izolat sau făcut în zid și trecut prin acoperișul unei case, prin care iese fumul de la sobă, de la vatră etc.; horn, hogeac. F Conductă verticală folosită la evacuarea gazelor de ardere dintr-o instalație de încălzire cu focar. — Din sl. **koši.**

COȘ[2], *coșuri,* s.n. Bubuliță purulentă care se formează pe față sau pe corp ca urmare a unei leziuni sau a unei inflamații a glandelor sebacee. — [Pl. și: (m.) *coși*] — Lat. **cossus.**

COȘÁR[1], *coșare,* s.n. Îngrăditură sau construcție de nuiele pentru adăpostirea vacilor, a oilor etc. F Construcție din împletitură de nuiele pentru păstrarea porumbului și a altor produse agricole; pătul. — Din bg., sb. **košara.**

COȘÁR[2], *coșari,* s.m. **1.** Persoană care curăță coșurile[1] (**8**) și sobele de funingine; hornar. **2.** Persoană care face coșuri[1] (**1, 5**). — **Coș[1]** + suf. *-ar.*

COȘÁRCĂ, *coșărci,* s.f. (Reg.) Coș[1] — **Coșar[1]** + suf. *-că.*

COȘÁVA s.f. art. Vânt rece, cu viteză mare, asemănător cu bora, care bate primăvara dinspre Alpii Dinarici. — Et. nec.

COȘAVERÁJ, *coșaveraje,* s.n. Raportul dintre punctele marcate și cele primite la jocul de baschet. — Din **coș[1]** (după *golaveraj).*

COȘÁRCUȚĂ, *coșărcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *coșarcă.* — **Coșarcă** + suf. *-uță.*

COȘĂRÍT s.n. Impozit care se plătea pentru fiecare coș[1] (**8**), adică pentru fiecare locuință. — **Coș[1]** + suf. *-ărit.*

COȘCÁN s.m. v. **coșcană.**

COȘCÁNĂ, *coșcane,* s.f. (Reg.) Rădăcina și partea tulpinii rămasă la suprafață după ce s-a tăiat stuful. [Var.: **coșcán** s.m.] — Et. nec.

COȘCIÚG, *coșciuge,* s.n. **1.** Sicriu. **2.** (Reg.) Coșniță de papură în patru colțuri. [Var.: **cosciúg** s.n.] — Din sl. **kovŭčegŭ** (după c o ș[1]).

COȘCODÁN, *coșcodani,* s.m. Specie de maimuță cu coada foarte lungă (*Cercopithecus*). F Fig. Om urât ca o maimuță. — Din ucr. **kočkodan.**

COȘCOGEÁ adj. invar. (Fam.) (Foarte) mare; coșcogeamite. — Din tc. **koskoca.** Cf. bg. k o s k o d ž a.

COȘCOGEÁMITE adj. invar. (Fam.) Coșcogea. [Var.: (reg.) **coșcogéme** adj. invar.] — Din bg. **koskodžamiti.**

COȘCOGÉME adj. invar. v. **coșcogeamite.**

CÓȘCOV, -Ă, *coșcovi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre pereți) Coșcovit. **2.** S.f. (Reg.) Loc gol, mai ales în malurile apelor, pe sub rădăcini, unde se ascund și unde trăiesc peștii și racii. **3.** S.f. Nămol vegetal amestecat cu bucăți de rădăcini de stuf și papură, care formează uneori mici insule plutitoare la suprafața apelor; cocioc. — Cf. rus. k o č k o v a t y j „cu ridicături, deluros, bolovănos”.

COȘCOVEÁLĂ, *coșcoveli,* s.f. Parte cojită (dintr-un perete); coșcovitură. —**Coșcovi** + suf. *-eală.*

COȘCOVÍ, pers. 3. *coșcovește,* vb. IV. Refl. (Despre tencuiala sau varul de pe pereți, despre furnirul de pe mobilă etc.) A se ridica, a se dezlipi și a se plesni din cauza căldurii, a umezelii etc.; a se coji, a se scoroji. — Din **coșcov.**

COȘCOVÍT, -Ă, *coșcoviți, -te,* adj. (Despre pereți, tencuieli, mobilă etc.) Cojit, scorojit. — V. **coșcovi.**

COȘCOVITÚRĂ, *coșcovituri,* s.f. (Rar) Coșcoveală. — **Coșcovi** + suf. *-tură.*

COȘENÍLĂ, *coșenile,* s.f. Insectă exotică din Mexic, care atacă o specie de smochin și cactuși și din care se extrage cârmâzul *(Coccus cacti);* cârmâz. — Din fr. **cochenille.**

COȘGHÉTER, *cosgheteri,* s.m. Jucător de baschet care înscrie cele mai multe coșuri (**3**) într-o etapă, într-un campionat. — Din **coș** (după *golgheter).*

COȘÍ, *coșesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre piele) A se băși̦ca, a se umfla în urma unei lovituri. G Expr. (Tranz.) *A coși în bătaie* (pe cineva) = a bate zdravăn (pe cineva). — Din **coș[2].**

COȘMÁGĂ, *coșmăgi,* s.f. (Reg.) Colibă de scânduri; baracă. — Et. nec.

COȘMÁR, *coșmaruri,* s.n. Vis urât, cu senzații de apăsare și de înăbușire. F Fig. Gând obsedant, apăsător. — Din fr. **cauchemar.**

COȘMARÉSC, -EÁSCĂ, *coșmarești,* adj. De coșmar. — După fr. **cauchemardesque.**

COȘMELÍE, *coșmelii,* s.f. (Reg.) Casă veche, mică și dărăpănată. [Var.: **cușmelíe** s.f.] — Et. nec.

CÓȘNIȚĂ, *coșnițe,* s.f. **1.** Coș[1] (**1**) mic de nuiele sau de papură, folosit la târgușieli. G Expr. *Bani de* (sau *pentru) coșniță* = sumă destinată cumpărăturilor (zilnice) pentru procurarea alimentelor. **2.** Stup făcut din papură, paie, nuiele etc. — Din sl. **košinica.**

COȘOLÍNĂ s.f. (Reg.; cu sens colectiv) Cereale cosite de verzi și date ca nutreț la vite. — Din ucr. **košelyna.**

COȘTEREÁȚĂ, *coștereațe,* s.f. (Reg.) Coteț. — Et. nec.

COȘTOROÁBĂ, *coștoroabe,* s.f. (Reg.) Cocioabă. — Contaminare între **coștereață** și **cocioabă.**

COȘULÉȚ, *coșulețe,* s.n. Diminutiv al lui *coș[1]* (**1**). — **Coș[1]** + suf. *-uleț.*

CÓT, (**I 1**) *coate,* (**I 2, 3, 4**) *coturi,* s.n., (**II**) *coți,* s.m. **I.** S.n. **1.** (Anat.; la om) Partea exterioară a articulației dintre humerus și cubitus, care unește brațul cu antebrațul. G Loc. adv. *Cot la cot* = alături; împreună. G Expr. *A da din coate* = **a)** a-și face loc împingând pe alții; **b)** a lupta (fără scrupule) pentru a ieși dintr-o încurcătură, pentru a obține o situație. *A lega cot la cot* = a lega (pe cineva) cu mâinile la spate (alături de altul). *A-și da coate* (sau *cu cotul)* = a-și face semne (cu cotul); a coti (**2**). *A băga mâinile până-n* (sau *până la) coate* = a fura mult și fără jenă. (Fam.) *A-i arăta* (sau *a-i întoarce) cuiva cotul* = a refuza pe cineva în mod batjocoritor; a nu lua în seamă, a trata cu indiferență. *Mă doare-n cot!* = puțin îmi pasă! G Compus: s.m. și f. *coate-goale* = (depr.) om sărac. F Parte a mânecii care acoperă cotul (**I 1**). F (La cal) Parte ieșită în afara articulației de la mijlocul picioarelor de dinapoi. **2.** Loc, porțiune unde un drum, o vale etc. își schimbă brusc direcția; cotitură, întorsătură. F Meandru (al unei ape curgătoare). **3.** Tub curbat în forma unui arc de cerc, folosit pentru a face legătura între două conducte cu direcții diferite. **4.** (Reg.) Colț, unghi, ungher. **II.** S.m. Veche unitate de măsură pentru lungimi egală cu 0,664 metri (în Muntenia) sau cu 0,637 metri (în Moldova), care reprezenta distanța de la cot (**I 1**) până la încheietura palmei; *p. ext.* măsură considerată, subiectiv, mare sau mică, după împrejurări. G Expr. *A scoate* (sau *a-i ieși cuiva) limba de-un cot,* se zice când cineva face un efort (fizic) peste măsură de mare. F Bucată de material textil măsurată cu această unitate de măsură. F (Reg.) Vergea de lemn sau de metal pentru măsurarea lungimii. — Lat. **cubitus.**

COTÁ, *cotez,* vb. I. Tranz. **1.** A însemna, a marca, a numerota potrivit unei anumite ordini. **2.** A stabili cursul acțiunilor, titlurilor de creanță etc. (la bursă). F A introduce valori mobiliare la bursă. F Intranz. (Despre titluri, acțiuni, hârtii) A avea o anumită valoare, un anumit curs la bursă. **3.** Fig. A aprecia, a prețui, a evalua, a considera. **4.** A înscrie pe un desen tehnic, prin linii și cifre, dimensiunile obiectului reprezentat. — Din fr. **coter.**

COTANGÉNTĂ, *cotangente,* s.f. Funcție trigonometrică a unui unghi, egală cu tangenta unghiului complementar. — Din fr. **cotangente.**

COTÁR, *cotari,* s.m. **1.** Persoană care măsoară cu cotul (**II**) dimensiunile butoaielor pentru a le calcula capacitatea. **2.** (Înv.) Slujbaș însărcinat să supravegheze măsurătorile cu cotul (**II**) ale mărfurilor vândute sau cu verificarea lungimii reglementare a cotului. **3.** Larvă a unor fluturi al cărei mers imită măsurarea cu cotul. — **Cot** + suf. *-ar.*

COTÁRE, *cotări,* s.f. Acțiunea de *a cota* și rezultatul ei; apreciere, prețuire, considerare. — V. **cota.**

COTÁRLĂ, *cotarle,* s.f. (Reg.) Câine prost și jigărit; javră, potaie. — Et. nec.

CÓTĂ, *cote,* s.f. **1.** Parte care îi revine cuiva dintr-o sumă de primit sau de dat; cotă-parte. G (Ec.) *Cota bursei* = **a)** nivelul cursului valorilor mobiliare la închiderea ultimei ședințe a bursei; **b)** lista valorilor cotate la bursă. F Parte dintr-un tot căreia i se dă o anumită destinație sau care este supusă unui anumit regim; *p. ext.* raport sau număr abstract care reprezintă această parte. G *Cote adiționale* = **a)** cote adăugate; **b)** adaosuri în cote proporționale la impozitele directe datorate statului, perceput în valoarea bugetelor administrației locale, a unor instituții publice sau pentru constituirea unor fonduri speciale. *Cotă de întreținere* = sumă de bani cu care fiecare dintre colocatari contribuie la cheltuielile comune de întreținere a imobilului respectiv. **2.** (Top.) Înălțimea în metri a unui punct de pe teren față de o suprafață de referință (de obicei, nivelul mării). G *Cota apelor* = nivelul unei ape curgătoare. **3.** Fiecare dintre valorile numerice ale dimensiunilor unui obiect reprezentat prin desen. **4.** Ansamblu de semne, simboluri, cifre, litere care indică locul unor cărți, al unor documente etc. într-o bibliotecă, într-un inventar etc. — Din fr. **cote.**

COTĂRÍ, *cotăresc,* vb. IV. Tranz. A măsura cu cotul (**II**) dimensiunile unui butoi pentru a-i calcula capacitatea. — **Cot** + suf. *-ări.*

COTĂRÍT[1], *cotărituri,* s.n. (Înv.) Faptul de *a cotări.* — V. **cotări.**

COTĂRÍT[2], *cotărituri,* s.n. (Înv.) Meseria cotarului. — **Cotar** + suf. *-it.*

COTĂRÍT[3], *cotărituri,* s.n. (Înv.) Dare impusă negustorilor care vindeau marfă cu cotul (**II**). — **Cot** + suf. *-ărit.*

COTĂRÍȚĂ, *cotărițe,* s.f. (Reg.) Coș[1] de nuiele de diferite forme. — Din sb. **kotarica.**

COTÂNGÁN, *cotângani,* s.m. (Reg.) Băiat între 14 și 17 ani; băiețandru. — Cf. magh. k a t á n g.

COTCODÁC interj. Cuvânt care imită strigătul scos de găini (după ce au ouat). — Onomatopee.

COTCODĂCEÁLĂ, *cotcodăceli,* s.f. Strigătul scos de găini (după ce au ouat sau când se sperie). — **Cotcodăci** + suf. *-eală.*

COTCODĂCÍ, *cotcodăcesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre găini; la pers. 3) A scoate sunetele caracteristice speciei (după ce au ouat); a cotcorozi. **2.** Intranz. și tranz. Fig. (Despre oameni) A vorbi fără rost; a trăncăni, a pălăvrăgi. — Din **cotcodac.**

COTCODĂCÍRE, *cotcodăciri,* s.f. Acțiunea de *a cotcodăci.* — V. **cotcodăci.**

COTCODĂCÍT, *cotcodăcituri,* s.n. Faptul de *a cotcodăci.* — V. **cotcodăci.**

COTCOROZÍ, pers. 3 *cotcorozește,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A cotcodăci (**1**). — Formație onomatopeică.

COTEÁȚĂ s.f. v. **coteț.**

COTECIÓR, *cotecioare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *coteț.* — **Coteț** + suf. *-ior.*

COTÉI, *cotei,* s.m. Câine de talie mică, cu picioarele scurte. — Din sl. **koteli.**

COTÉICĂ, *coteici,* s.f. (Rar) Cățea mică. — **Cotei** + suf. *-că.*

COTEICÚȚĂ, *coteicuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *coteică.* — **Coteică** + suf. *-uță.*

COTELÍ vb. IV v. **cotili.**

COTENEÁȚĂ, *cotenețe,* s.f. (Pop.) Coteț mic. [Var.: **cotineáță** s.f.] — Contaminare între **coteț** și **chichineață.**

COTERÍE, *coterii,* s.f. Grup restrâns de persoane care își apără reciproc interesele; gașcă, clică. — Din fr. **coterie.**

COTÉȚ, *cotețe,* s.n. Adăpost pentru păsări, porci sau câini, făcut din scânduri sau din zid. G Expr. (Ir.) *A pune* (pe cineva) *la coteț* = a pune (pe cineva) la îngrășat, a îndopa. F Fig. Închisoare. **2.** Capcană pentru prins pește în iazurile acoperite cu stuf, făcută din nuiele împletite cu papură și prevăzută cu o deschidere îngustă întoarsă înăuntru, astfel încât peștele, odată intrat în ea, să nu mai poată ieși. [Var.: **coteáță** s.f.] — Din sl. **kotĭci.**

COTÍ, *cotesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre râuri, drumuri etc.) A-și schimba direcția, a face un cot (**I 2**); (despre ființe sau vehicule) a face o cotitură, a părăsi drumul drept; a cârmi. F Tranz. (Neobișnuit) A îndrepta în altă direcție. F Tranz. A conduce pe cineva pe un drum întortocheat. **2.** Tranz. (Rar) A atinge, a lovi cu cotul (**I 1**) pentru a-și face loc. F Refl. recipr. A-și face semn (reciproc) cu cotul. — Din **cot.**

COTIDÁLĂ, *cotidale,* adj. (Geogr.; în sintagma) *Linie cotidală* = curbă care unește punctele de pe suprafața mărilor și oceanelor în care mareele au loc la aceeași oră. — Din engl. **cotidal.**

COTIDIÁN, -Ă, *cotidieni, -e,* adj., (**2**) *cotidiene,* s.n. **1.** Adj. De fiecare zi; zilnic. **2.** S.n. Gazetă care apare zilnic. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **quotidien,** lat. **quotidianus.**

COTIGÁR[1], *cotigare,* s.n. (Pop.) Căruță joasă și lungă cu care se transportă poveri. [Var.: **cotiugár** s.n.] — Contaminare între **cotigă** și **car.**

COTIGÁR[2], *cotigari,* s.m. (Pop.) Persoană care are o cotigă sau cară cu cotiga. [Var.: **cotiugár** s.m.] — **Cotigă** + suf. *-ar.*

COTÍGĂ, *cotigi,* s.f. **1.** (Pop.) Căruță mică folosită la transportarea încărcăturilor ușoare. F Car mare cu pereții metalici, întregi, folosit la transportul gunoaielor. **2.** Fiecare dintre cele două roți, de mărime inegală, legate între ele printr-o osie, pe care se reazemă grindeiul plugului; teleagă, rotilă. [Var.: **cotiúgă** s.f.] — Din ucr. **kotyha.**

COTIGÍ, *cotigesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A schimba direcția; a coti. G Expr. (Rar) *A nu mai avea încotro cotigi* = a se afla într-o situație fără ieșire. — Din **cotigă.**

COTÍL, *cotili,* s.m. Cavitate osoasă în care se articulează un alt os. — Din fr. **cotyle.**

COTILEDÓN, *cotiledoane,* s.n. **1.** Prima formațiune foliară a embrionului plantelor cu semințe, asemănătoare frunzelor, care servește la hrănirea plantei imediat după încolțire. **2.** (Anat.) Fiecare dintre cei doi lobi ai placentei. — Din fr. **cotylédone.**

COTILEDONÁT, -Ă, *cotiledonați, -te,* adj. (Despre plante) Care are unul, două sau mai multe cotiledoane (**1**). F (Substantivat, f. pl.) Nume generic dat plantelor care au cotiledoane. — Din fr. **cotylédoné.**

COTILÍ, *cotilesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla prin locuri întortocheate, cu multe cotituri. F A căuta cu de-amănuntul; a cotrobăi, a scotoci. [Var.: **cotelí** vb. IV] — Din sb. **kotiljati (se).**

COTILIÓN, *cotilioane,* s.n. Dans de bal cu ritm de marș sau de cadril, cu figuri și cu scene mimice foarte variate; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **cotillon.**

COTILOSAURIÁN, *cotilosaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile fosile înrudite cu stegocefalii; (și la sg.) animal din acest ordin. [Pr.: *-sa-u-ri-an*] — Din germ. **Kotilosaurier.**

COTINEÁȚĂ s.f. v. **coteneață.**

COTÍRE, *cotiri,* s.f. Acțiunea de *a coti.* — V. **coti.**

COTÍȘ, (**1**) adv., (**2**) *cotișe,* s.n. **1.** Adv. Întortocheat, în zigzag. **2.** S.n. (Rar) Loc cotit. — **Cot** + suf. *-iș.*

COTIȘÓR, *cotișoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *cot.* — **Cot** + suf. *-işor.*

COTÍT, -Ă, *cotiți, -te,* adj. (Despre râuri, drumuri etc.) Care face ocoluri sau are cotituri; sinuos, întortocheat. — V. **coti.**

COTITÁTE s.f. (Rar) Valoare la care se ridică partea fiecăruia dintr-un întreg. — Din fr. **quotité.**

COTITÚRĂ, *cotituri,* s.f. **1.** Cot (**I 2**). **2.** Fig. Transformare calitativă esențială, salt produs în desfășurarea unei acțiuni, a unui eveniment etc. **3.** (Rar) Ascunziș. **4.** (Pop.) Golf[2]. — **Coti** + suf. *-tură.*

COTIUGÁR[1] s.m. v. **cotigar[2].**

COTIUGÁR[2] s.n. v. **cotigar[1].**

COTIÚGĂ s.f. v. **cotigă.**

COTIZÁ, *cotizez,* vb. I. **1.** Intranz. A plăti o cotizație. **2.** Refl. recipr. (Rar) A se uni pentru a participa la o cheltuială comună. — Din fr. **cotiser.**

COTIZÁNT, -Ă, *cotizanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care cotizează (**1**). — Din fr. **cotisant.**

COTIZATÓR, -OÁRE, *cotizatori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Foaie, registru etc. în care se înscriu cotizațiile. **2.** S.m. și f. Cotizant. — **Cotiza** + suf. *-tor.*

COTIZÁȚIE, *cotizații,* s.f. Sumă fixă plătită periodic de membrii unei asociații, ai unei organizații etc.; *p. ext.* contribuție bănească la o cheltuială comună. [Var.: **cotizațiúne** s.f.] — Din fr. **cotisation.**

COTIZAȚIÚNE s.f. v. **cotizație.**

COTLÉT, *cotlete,* s.n. **1.** Sortiment de carne, împreună cu osul, tăiată din partea superioară a coastelor; antricot. **2.** (La pl.) Favoriți. — Din fr. **côtelette.**

COTLÓN, *cotloane,* s.n. **1.** Loc ferit, neumblat; ascunzătoare, ascunziș. F (Reg.) Scobitură în malul unui râu, sub nivelul apei. **2.** Construcție de zid, suport solid de fier sau înjghebare rudimentară din pietre, în care se face foc și pe care se așază cazanul la fiert. **3.** Firidă făcută în zid, sub cuptorul vetrei țărănești. G Expr. *A sta* (sau *a zăcea) pe cotlon* = a pierde vremea; a lenevi, a trândăvi. F (Rar) Adâncitură făcută în zid; firidă, ocniță. — Din magh. **katlan.**

COTLONÁȘ, *cotlonașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *cotlon.* — **Cotlon** + suf. *-aș.*

COTNÁRI s.n. Denumire dată vinului produs în podgoria Cotnari. — Din n. pr. **Cotnari.**

COTÓC, *cotoci,* s.m. (Pop.) Cotoi. — Cf. c o t o i.

COTÓI, *cotoi,* s.m. Masculul pisicii; motan, cotoc. — Probabil din ***cot** (<sl. *kotŭ* „pisică”) + suf. *-oi.*

COTOLÁN, *cotolane,* s.n. (Reg.) Știulete de porumb. — Et. nec.

COTÓN s.n. (Fir de) bumbac. — Din fr. **coton.**

COTONIZÁRE s.f. Operație chimico-mecanică prin care se dizolvă substanțele de legătură din tulpinile de in sau de cânepă în vederea obținerii fibrelor textile. — După fr. **cotonisation.**

COTONÓG, -OÁGĂ, *cotonogi, -oage,* adj. (Adesea substantivat) Bolnav de picioare, șchiop; *p. ext.* lipsit de o mână sau de un picior. — Din ucr. **kutemoha.**

COTONOGEÁLĂ, *cotonogeli,* s.f. (Fam.) Bătaie zdravănă. — **Cotonogi** + suf. *-eală.*

COTONOGÍ, *cotonogesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva; a-i rupe picioarele. **2.** Intranz. (Rar) A se îmbolnăvi de picioare; a șchiopăta. F (Despre animale) A ologi. — Din **cotonog.**

COTÓR, (**1, 2**) *cotoare,* s.n., (**3**) *cotori,* s.m. **1.** S.n. Tulpină, lujer (la legume și la plante erbacee) care susține frunzele, fructul sau florile. F Partea de jos a unei tulpini. *Cotorul viței.* F Cocean (**3**). F Rest nefolositor dintr-un obiect uzat. F (Fam.) Mătură foarte uzată. **2.** S.n. Parte, loc unde se leagă sau unde se cos foile unei cărți, ale unui registru, ale unui caiet etc. F Parte a unui chitanțier, a unui bonier etc. rămasă după ce s-au rupt jumătățile detașabile ale foilor; partea fiecărei foi care rămâne în chitanțier, bonier etc. după predarea chitanței. **3.** S.m. (Rar) Partea dinspre rădăcină a unei pene, a unei cozi sau a unui fir de păr. — Et. nec.

COTOROÁNȚĂ, *cotoroanțe,* s.f. Femeie bătrână și rea; babornițǎ. F (Pop.) Vrăjitoare. — Et. nec.

COTOROSÍ, *cotorosesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A se descotorosi. — Cf. bg. kurtulisvam.

COTOȘMÁN, *cotoșmani,* s.m. (Pop.) Cotoi, motan (mare). — Et. nec.

COTREÁNȚĂ, *cotrențe,* s.f. (Reg.) Haină veche și ruptă; zdreanță. — Din magh. **kotroncz.**

COTRENȚÓS, -OÁSĂ, *cotrențoși, -oase,* adj. (Reg.) Zdrențăros. — **Cotreanță** + suf. *-os.*

COTROBĂÍ, *cotróbăi,* vb. IV. Intranz. A căuta cu de-amănuntul răvășind lucrurile, a cerceta prin tot locul; a scotoci; a hojbăi. [Prez. ind. și: *cotrobăiesc*] — Et. nec.

COTROBĂIÁLĂ, *cotrobăieli,* s.f. Faptul de *a cotrobăi;* scotocire. [Pr.: *-bă-ia-*] — **Cotrobăi** + suf. *-eală.*

COTROBĂÍT, *cotrobăituri,* s.n. Cotrobăială. [Pr.: *-bă-it*] — V. **cotrobăi.**

COTRÓG, *cotroage,* s.n. (Reg.) Culcuș, adăpost. — Et. nec.

COTROPÍ, *cotropesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ocupa prin violență, a pune stăpânire pe un teritoriu străin în mod abuziv și brutal; a încălca, a invada. F Refl. (Rar) A se nărui, a se prăbuși. **2.** Fig. A acoperi, a cuprinde din toate părțile; a copleși. — Et. nec.

COTROPÍRE, *cotropiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cotropi;* ocupare, încălcare, invadare prin violență. — V. **cotropi.**

COTROPITÓR, -OÁRE, *cotropitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, putere, stat) care cotropește; invadator, năvălitor. **2.** Adj. Fig. Copleșitor; foarte mare, imens. — **Cotropi** + suf. *-tor.*

COTRÚȚĂ, *cotrețe,* s.f. (Reg.) Vatră mică; parte sau colț din vatră; loc gol între cuptor și perete; adâncitură sub vatră. — Din magh. **katrocz.**

COTÚRN, *coturni,* s.m. Încălțăminte cu talpă groasă de lemn, pe care o purtau în Antichitate actorii de tragedie ca să pară mai înalți. F Fig. Simbol al tragedianului. — Din fr. **cothurne,** lat. **cothurnus.**

COTUTÉLĂ, *cotutele,* s.f. Tutelă deținută de două sau de mai multe persoane. — Din fr. **cotutelle.**

COTUTÓRE, -OÁRE, *cotutori, -oare,* s.m. și f. Persoană însărcinată de o autoritate judiciară să exercite funcția de tutore împreună cu altă persoană. — Din fr. **cotuteur.**

COȚCÁR, *coțcari,* s.m. (Fam.) Șarlatan, pungaș. — **Coțcă** + suf. *-ar.*

CÓȚCĂ, *coțci,* s.f. (Reg.) Coțcărie. G Expr. *A juca cuiva o coțcă* = a înșela pe cineva. — Din sb. **kocka** „zar”.

COȚCĂRÍE, *coțcării,* s.f. (Fam.) Șarlatanie, pungășie. — **Coțcar** + suf. *-ie.*

COȚOFÁNĂ, *coțofene,* s.f. Pasăre din familia corvidelor, sedentară, de mărimea unui porumbel, cu coada lungă, cu penele de pe spate negre, lucioase, iar cu cele de pe piept și de pe partea inferioară a aripilor albe (*Pica pica*). — Cf. ucr. kucohvostyp.

COULOMB, *coulombi,* s.m. Unitate de măsură pentru sarcina electrică, egală cu cantitatea de electricitate care traversează într-o secundă secțiunea unui conductor străbătut de curent electric constant de 1 amper. [Pr.: *culómb*] — Din fr. **coulomb.**

COULOMBMÉTRU, *coulombmetre,* s.n. Voltmetru pentru măsurarea cantității de electricitate care trece printr-un circuit electric de curent continuu. [Pr.: *culombmétru*] — Din fr. **coulombmètre.**

COUNTRY adj. (În sintagma) *Muzică country* = muzică din folclorul american, provenind din cultura emigranților englezi și irlandezi. [Pr.: *cántri*] — Cuv. engl.

COVÁCI, *covaci,* s.m. (Reg.) Fierar. — Din sl. **kovačĭ.**

COVALÉNT, -Ă, *covalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care prezintă covalență. — Din germ. **kovalent.**

COVALÉNȚĂ, *covalențe,* s.f. Legătură chimică realizată prin punerea în comun a unuia sau mai multor electroni de către fiecare dintre atomii participanți. — Din germ. **Kovalenz,** fr. **covalence.**

COVÁLI, *covali,* s.m. (Reg.) Fierar. — Din ucr. **koval.**

COVARIÁNȚĂ, *covariațe,* s.f. Covariație. [Pr.: *-ri-an-*] — Din engl. **covariance.**

COVÁTĂ, *coveți,* s.f. (Reg.) **1.** Albie (**1**). **2.** Ladă de scânduri în care curge făina la moară în timpul măcinatului. **3.** Vas în care se încarcă materialul dezagregat în unele mine metalifere. — Din tc. **kovata, kuvata.**

COVARIÁȚIE, *covariații,* s.f. Variație simultană, reciproc condiționată; covarianță. [Pr.: *-ri-a-*] — Din engl. **co-variation.**

COVĂCÍE, (**2**) *covăcii,* s.f. (Reg.) **1.** Meseria covaciului; fierărie (**2**), covălie (**1**). **2.** Atelierul covaciului; fierărie[1] (**1**), covălie (**2**). — **Covaci** + suf. *-ie.*

COVĂLÍE, *covălii,* s.f. (Reg.) **1.** Covăcie (**1**). **2.** Covăcie (**2**). — **Covali** + suf. *-ie.*

COVĂSEÁLĂ, *covăseli,* s.f. (Pop.) Lapte prins sau covăsit, întrebuințat drept cuib pentru fermentarea laptelui dulce. — **Covăsi** + suf. *-eală.*

COVĂSÍ, *covăsesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A acri laptele dulce cu ajutorul unui cuib de smântână sau de covăseală. — Din bg. **kvasja,** sb. **kvasiti.**

COVĂSÍT adj. (În sintagma) *Lapte covăsit* = lapte închegat și acrit. — V. **covăsi.**

COVĂSNEÁN, -Ă, *covăsneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Covasna. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Covasna ori covăsnenilor (**1**), referitor la Covasna ori la covăsneni. — **Covasna** (n. pr.) + suf. *-ean.*

COVĂSNEÁNCĂ, *covăsnence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Covasna. — **Covăsnean** + suf. *-că.*

COVĂȚÍCĂ, *covățele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *covată.* — **Covată** + suf. *-ică.*

COVÂRȘÍ, *covârșesc,* vb. IV. Tranz. A depăși, a întrece (cu mult) în măsură, în număr, în forță etc.; *p. ext.* a copleși, a învinge. — Et. nec.

COVÂRȘITÓR, -OÁRE, *covârșitori, -oare,* adj. Care covârșește; copleșitor; *p. ext.* foarte mare, dominant, extraordinar. — **Covârși** + suf. *-tor.*

COVELÍNĂ s.f. Sulfură naturală de cupru, metalică, moale, de culoare albastră-violet, frecventă în zonele de alterare a zăcămintelor cuprifere. — Din fr. **covelline,** it. **covellina.**

COVÉRCĂ s.f. v. **covergă.**

CÓVERCOT, (**2**) *covercoturi,* s.n. **1.** Stofă fină de lână, cu țesătura deasă, folosită la confecționarea pardesielor, hainelor, taioarelor etc. **2.** Sortiment dintr-o astfel de stofă. — Din engl. **cover-coat.**

COVÉRGĂ, *covergi,* s.f. (Reg.) **1.** Coviltir. F Acoperământ de frunze, de crengi, de rogojini etc. care servește ca adăpost împotriva soarelui, a ploii etc. **2.** Nuia încovoiată. F Fiecare dintre sârmele care alcătuiesc scheletul umbrelei. [Var.: **covércă** s.f.] — Din bg. **kuverki.**

COVER-GIRL, *cover-girl,* s.f. Fată tânără, frumoasă, care apare pe coperțile revistelor. [Pr.: *cóvărgărl*] — Cuv. engl.

COVÉRTĂ, *coverte,* s.f. Puntea superioară a unei nave; punte de manevră. — Din it. **coverta.** Cf. nrg. kuvért a.

COVILTÍR, *coviltire,* s.n. Acoperiș la căruță făcut dintr-un schelet de nuiele curbate peste care se întind rogojini sau pânză groasă. — Et. nec.

COVÍȚ interj. (Reg.) Guiț. — Onomatopee.

COVIȚÁ, pers. 3 *covițǎ,* vb. I. Intranz. (Reg.) A guița. — Din **coviț.**

COVÓR, *covoare,* s.n. Țesătură groasă de lână, de bumbac etc. (cu figuri și desene de diferite culori), folosită pentru ornamentarea și confortul încăperilor. — Din rus. **kovior,** ucr. **kover.**

COVORÁȘ, *covorașe,* s.n. Diminutiv al lui *covor.* — **Covor** + suf. *-aș.*

COVRÍG, *covrigi,* s.m. Produs alimentar în formă de inel, de opt etc., preparat din făină de grâu (și presărat cu sare, susan, mac etc.). G Expr. *A se face covrig* = a se încovriga, a se încolăci. *A scoate (*sau *a ajunge, a ieși) la covrigi* = a face să devină (sau a deveni) foarte sărac. — Din bg. **kovrig.**

COVRIGÁR, *covrigari,* s.m. Persoană care face sau vinde covrigi. — **Covrig** + suf. *-ar.*

COVRIGĂRÍE, *covrigării,* s.f. Loc unde se fac și se vând covrigi. — **Covrig** + suf. *-ărie.*

COVRIGÉL, *covrigei,* s.m. Diminutiv al lui *covrig.* — **Covrig** + suf. *-el.*

COVRIGÍ, *covrigesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se încovriga. — Din **covrig.**

CÓVRU, *covruri,* s.n. (Reg.) Vizuină, bârlog, cotlon. — Cf. rus. k r o v.

COWBOY, *cowboy,* s.m. Păzitor de vite în fermele americane (din Vestul Statelor Unite ale Americii), devenit erou de literatură și de film. [Pr.: *cáuboi*] — Cuv. engl.

COXÁL, -Ă, *coxali, -e,* adj. Care aparține coapsei, referitor la coapsă. G *Os coxal* = fiecare dintre cele două oase de formă plată care formează scheletul șoldului; os iliac. — Din fr. **coxal.**

COXALGÍE s.f. **1.** Tuberculoză a articulației șoldului. **2.** Durere localizată în articulația șoldului. — Din fr. **coxalgie.**

COXARTRÓZĂ, *coxartroze,* s.f. (Med.) Artroză coxofemurală (degenerativă). — Din fr. **coxarthrose.**

CÓXĂ, *coxe,* s.f. **1.** (Anat.) Coapsă. **2.** (Zool.) Unul dintre segmentele picioarelor la artropode. — Din lat. **coxa.**

COXÍTĂ, *coxite,* s.f. (Med.) Infecție a osului coxal; *spec.* coxalgie (**1**). — Din fr. **coxite.**

COXOFEMURÁL, -Ă, *coxofemurali, -e,* adj. (Anat.; despre articulații) Care face legătura între femur și șold. — Din fr. **coxo-fémoral.**

COXOPATÍE, *coxopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile șoldului. — Din fr. **coxopathie.**

COZ adj. invar. (Reg.; despre femei frumoase) Din cale-afară, extrem de..., foarte. G (Adverbial) *Frumoasă coz.* — Din tc. **koz.**

COZERÍE, *cozerii,* s.f. (Livr.) Convorbire familiară, intimă, ușoară și plăcută. F Expunere simplă, fără pretenție. — Din fr. **causerie.**

COZEUR, *cozeuri,* s.m. Persoană care vorbește cu ușurință, știind să întrețină o conversație plăcută. [Pr.: *cozőr*] — Din fr. **causeur.**

COZONÁC, *cozonaci,* s.m. Prăjitură făcută din aluat dospit, frământat cu ouă, lapte, unt, zahăr și ingrediente. — Cf. bg. k u z u n a k.

COZONDRÁCI s.m. pl. (Fam.) Bretele pentru susținut pantalonii; pocheți. — Din germ. **Hosenträger.**

COZORÓC, *cozoroace,* s.n. Partea dinainte a chipiului sau șepcii, în formă de semicerc, care umbrește și protejează fața. [Pl. și: *cozorocuri*] — Din rus. **kozyriok.**

CRAB, *crabi,* s.m. Nume dat mai multor specii de animale crustacee marine, cu zece picioare, cu abdomenul scurt și îndoit sub cefalotoracele mare și turtit; mai cunoscută este o specie din Marea Neagră, cu carnea foarte gustoasă *(Carcinus moenas).* — Din fr. **crabe.**

CRABÓT, *craboți,* s.m. (Tehn.) Fiecare dintre proeminențele frontale ale unui manșon sau ale unui disc, prin intermediul cărora se poate realiza antrenarea în mișcarea de rotație a doi arbori. — Din fr. **crabot.**

CRAC[1] interj. Cuvânt care imită un zgomot sec (în urma unei rupturi, spărturi). — Cf. fr. c r a c.

CRAC[2]**,** *craci,* s.m. (Pop.) **1.** Piciorul omului de la coapsă până la călcâi. F Fiecare dintre cele două părți ale pantalonilor, ale ițarilor, ale salopetei, ale treningului etc. **2.** Crăcană (**I 1**). **3.** Creangă, ramură, cracă. **4.** Ramificație a unui deal; picior de deal sau de munte. **5.** Ramificație a unei ape curgătoare. — Din bg. **krak.**

CRACÁ, *crachez,* vb. I. Tranz. A descompune prin cracare o substanță organică. — Din fr. **craquer.**

CRACÁJ, *cracaje,* s.n. Cracare. — Din fr. **craquage.**

CRACÁRE, *cracări,* s.f. Procedeu industrial de descompunere, la temperaturi și presiuni înalte, a unui compus organic în molecule mai simple, folosit mai ales în industria petrolieră; cracaj. — V. **craca.**

CRACÁUER s.n. Varietate de salam semiafumat, preparat din carne de bovine, de porc și din slănină. [Pr.: *-ca-uer*] — Din germ. **Krakauer.**

CRÁCĂ, *crăci,* s.f. Ramură (mai groasă) a unui copac; creangă. G Expr. *A-și tăia craca de sub picioare* = a-și pune în primejdie situația printr-o acțiune necugetată. — Din **crac**[2]**.**

CRACOVIÁC, *cracoviace,* s.n. Dans popular polonez, cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans; cracovianâ. [Pr.: *-vi-ac*] — Din pol. **krakowiak.**

CRACOVIÁN, -Ă, *cracovieni, -e,* subst., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din orașul Cracovia. **2.** Adj. Care aparține Cracoviei sau cracovienilor (**1**), referitor la Cracovia ori la cracovieni. **3.** S.f. Cracoviac. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **cracovienne.**

CRAH, *crahuri,* s.n. Criză acută a vieții economice, manifestată îndeosebi prin scăderea foarte mare a cursului acțiunilor la bursă. F Eșecul unei politici; prăbușirea, destrămarea unor rânduieli. — Din germ. **Krach,** fr. **krach.**

CRAI, *crai,* s.m. **1.** (În basme) Împărat, rege, domnitor. G *Trei Crai de la Răsărit* = magi din Răsărit, care au vestit nașterea lui Isus. G Compus: *Crai-nou* = Luna în prima ei fază, când are forma unei seceri subțiri; lună-nouă. **2.** Bărbat ușuratic, care se ține de chefuri, de aventuri amoroase etc.; craidon. G *Crai de Curtea veche* = haimana, pungaș, derbedeu, desfrânat. — Din sl. **kralĭ.**

CRAIDÓN, *craidoni,* s.m. (Înv.) Crai (**2**). — **Crai** + **don** [Juan].

CRAILÁC, *crailâcuri,* s.n. Atitudine, comportare, faptă, viață de crai (**2**). — **Crai** + suf. *-lâc.*

CRÁINIC, -Ă, *crainici, -ce,* s.m, s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care transmite informațiile, comunicările, știrile oficiale etc. și anunță programul la o stație de radio, de televiziune sau la o manifestație; spicher. **2.** S.m. (Înv.) Persoană care anunța mulțimii poruncile suveranului sau ale autorităților; vestitor. **3.** S.m. (Reg.) Hăitaș, gonaci (la vânătoare). — Din ucr. **krajnik.**

CRAIOVEÁN, -Ă, *craioveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Craiova. **2.** Adj. Care aparține municipiului Craiova sau craiovenilor (**1**), referitor la Craiova ori la craioveni. — **Craiova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

CRAIOVEÁNCĂ, *craiovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Craiova. — **Craiovean** + suf. *-că.*

CRÁMĂ, *crame,* s.f. Clădire la o vie, unde se tescuiesc strugurii, se prepară vinul și se depozitează uneltele de lucru. F Local în care se consumă băuturi alcoolice, preparate culinare etc. într-un cadru rustic. — Cf. sb. k r a m a.

CRÁMPĂ, *crampe,* s.f. **1.** Contracție involuntară, prelungită și dureroasă a unui mușchi sau a unui grup muscular; colică. G *Crampa scriitorului* = crampă a musculaturii antebrațului și a mâinii care intervine în timpul scrierii; grafospasm. F (La pl.) Dureri acute în stomac. **2.** Unealtă de oțel cu un cioc ascuțit, fixată într-o coadă de lemn, cu ajutorul căreia se taie rocile de duritate mică și mijlocie din abataj. — Din fr. **crampe.**

CRAMPÓN, *crampoane,* s.n. **1.** Piron de oțel cu secțiune pătrată, cu care se fixează pe traverse șinele de cale ferată. **2.** Bucată mică de talpă groasă, de cauciuc sau de material plastic care se aplică pe talpa unor bocanci de sport, pentru a asigura stabilitatea jucătorilor pe teren. **3.** Rădăcină adventivă a unei plante agățătoare, prin care aceasta se prinde de copaci, de ziduri etc. — Din fr. **crampon.**

CRAMPONÁ, *cramponez,* vb. I. Refl. A se agăța cu disperare de ceva sau de cineva; *fig.* a se ține morțiș, scai de ceva sau de cineva, a nu voi să renunțe, a se strădui din toate puterile să păstreze ceva. — Din fr. **cramponner.**

CRAMPONÁJ, *cramponaje,* s.n. Utilizare a crampoanelor (**2**); fixare cu crampoanele (**2**). — Din fr. **cramponnage.**

CRAMPONÁRE s.f. Faptul de *a se crampona.* — V. **crampona.**

CRANIÁL, -Ă, *craniali, -e,* adj. Care se referă la poziția unui organ comparativ cu craniul. *Segmentul cranial al intestinului.* [*Pr.: -ni-al*] — Din germ. **kranial.**

CRANIÁN, -Ă, *cranieni, -e,* adj. Care ține de craniu, privitor la craniu. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **crânien.**

CRANIÁT, *craniate,* s.n. (La pl.) Subîncrengătură de animale vertebrate care au craniu; (și la sg.) animal din această subîncrengătură. [Pr.: *-ni-at]* — Din engl. **craniata.**

CRANIOLÓG, -Ă, *craniologi, -ge,* s.m. și f. (Med.) Specialist în craniologie. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniologue.**

CRANIOLÓGIC, -Ă, *craniologici, -ce,* adj. (Med.) De craniologie, al craniologiei. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniologique.**

CRANILOGÍE s.f. v. **craniologie.**

CRANIOLOGÍE s.f. Parte a antropologiei și a osteologiei care se ocupă cu studiul formei și al dimensiunilor craniului. [Pr.: *-ni-o-*. — Var.: **cranilogíe, cranologíe** s.f.] — Din fr. **crâniologie.**

CRANIOMÉTRIC, -Ă, *craniometrici, -ce,* adj. (Med.) De craniometrie, al craniometriei. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniométrique.**

CRANIOMETRÍE s.f. Parte a antropometriei care se ocupă cu măsurarea dimensiunilor craniului și cu determinarea indicilor cranieni. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniométrie.**

CRANIOMÉTRU, *craniometre,* s.n. Instrument asemănător unui compas, cu care se măsoară dimensiunile craniului. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniomètre.**

CRANIOTÓM, *craniotomuri,* s.n. Instrument chirurgical pentru deschiderea craniului la făt atunci când acesta nu poate fi expulzat. [Pr.: *-ni-o-*. — Pl. și: *craniotome*] — Din fr. **crâniotome.**

CRANIOTOMÍE, *craniotomii,* s.f. Tăietură chirurgicală a craniului făcută cu craniotomul. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniotomie.**

CRÁNIU, *cranii,* s.n. Ansamblul oaselor scheletului capului care adăpostește creierul la vertebrate; țeastă. F Cap descărnat de om mort; hârcă. — Din lat. **cranium.** Cf. fr. c r â n e.

CRANOLOGÍE s.f. v. **craniologie.**

CRANŢ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de un rontăit. — Onomatopee.

CRAP, *crapi,* s.m. Pește de apă dulce din familia ciprinidelor, cu solzii mari, argintii-ruginii, cu buza groasă și cu două perechi de mustăți pe falca superioară *(Cyprinus carpio).* — Din bg., sb. **krap.**

CRAPÁN, *crapane,* s.n. Dispozitiv pentru prinderea și ridicarea butoaielor sau baloturilor, format din patru lanțuri sau cabluri prinse cu câte un capăt de un inel, iar la capătul liber având cârlige. — Et. nec.

CRAPULÓS, -OÁSĂ, *crapuloși, -oase,* adj. (Rar) Care este în decădere, în stare de mizerie morală; vicios, viciat. F Hoțesc, tâlhăresc. — Din fr. **crapuleux.**

CRAS, -Ă, *crași, -se,* adj. Care nu corespunde nici celor mai modeste exigențe; ale cărui caractere negative sunt sub orice limită; extrem (în sens rău); grosolan, nerușinat. — Din fr. **crasse.**

CRĂTER, *cratere,* s.n. **1.** Partea superioară a unui vulcan, în formă de pâlnie, prin care, în timpul erupțiilor, țâșnesc vapori, gaze, cenușă etc. și se revarsă lava. **2.** Gaură în formă de pâlnie făcută de un meteorit pe suprafața Pământului. G *Crater lunar* = adâncitură rotundă de pe suprafața Lunii, a cărei formare poate fi pusă pe seama unei activități vulcanice sau a unui bombardament meteoritic; circ lunar. **3.** Vas antic mare, cu gura

largă și cu două mânere, care servea la masă pentru amestecarea vinului cu apa. [Acc. și: *cratér*] — Din fr. **cratère.**

CRATERIFÓRM, -Ă, *crateriformi, -e,* adj. (Livr.) Care are forma craterului unui vulcan. — Din fr. **cratériforme.**

CRÁTIMĂ, *cratime,* s.f. Semn grafic (-) folosit pentru a lega două sau mai multe cuvinte care se pronunță împreună, pentru a despărți cuvintele în silabe etc.; liniuță de unire. — Din ngr. **krátima.**

CRÁTIȚĂ, *cratițe,* s.f. Vas de bucătărie din tablă smălțuită, din aluminiu, din pământ etc., de formă rotundă, de obicei cu marginea de sus răsfrântă, cu două toarte, care servește pentru fiert sau prăjit mâncarea. F Conținutul acestui vas. — Et. nec.

CRATOGÉN, *cratogene,* s.n. **1.** Regiune întinsă din scoarța Pământului care într-o anumită perioadă nu a suferit mișcări de cutare, ci numai mișcări lente de ridicare sau de coborâre. **2.** Platformă. — Din fr. **cratogène.**

CRAUL s.n. Stil de înot în care înotătorul stă cu fața în jos, în poziție orizontală, mișcând alternativ brațele, concomitent cu o forfecare în plan vertical a picioarelor, iar capul iese din apă în mod ritmic, la dreapta sau la stânga, atât cât să poată respira. — Din engl., fr. **crawl.**

CRAULÍST, -Ă, *craulișt, -ste,* s.m. și f. Sportiv care înoată în stil craul. — **Craul** + suf. *-ist.*

CRÁUN adv. (Reg.; în expr.) *A umbla craun* = a umbla fără rost, haimana. — Et. nec.

CRAVAȘÁ, *cravașez,* vb. I. Tranz. A lovi, a biciui cu cravașa. — Din fr. **cravacher.**

CRAVAȘÁRE, *cravașări,* s.f. Acțiunea de *a cravașa;* biciuire. — V. **cravașa.**

CRAVÁȘĂ, *cravașe,* s.f. Vargă elastică din piele sau îmbrăcată în piele, folosită la călărie pentru îndemnarea calului la mers, alergat etc.; biciușcă (**1**). — Din fr. **cravache.**

CRAVÁTĂ, *cravate,* s.f. Accesoriu al îmbrăcămintei (bărbătești), constând dintr-o fâșie îngustă de stofă, de mătase etc. care se înnoadă la gât și ale cărei capete sunt de obicei lăsate să atârne pe piept. G (Ieșit din uz) *Cravată roșie* (sau *de pionier)* = bucată de țesătură de culoare roșie, de formă triunghiulară pe care o purtau la gât pionierii. — Din fr. **cravate.**

CRAVATIÉR, *cravatieri,* s.m. (Rar) Meseriaș care confecționează cravate; vânzător de cravate. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **cravatier.**

CRÁZĂ, *craze,* s.f. Fuziune a vocalei (sau silabei) inițiale a unui cuvânt cu vocala (sau silaba) finală a cuvântului precedent. — Din fr. **crase.**

CRĂCÁN s.n. v. **crăcană.**

CRĂCÁNĂ, *crăcane,* s.f. **I. 1.** Ramură de copac bifurcată la capăt; lemn sau alt obiect desfăcut la un capăt în două sau în mai multe brațe; fiecare ramificație a unui obiect bifurcat; crac[2]. **2.** Prăjină bifurcată la un capăt, folosită pentru a sprijini crengile prea încărcate de fructe, cumpăna fântânii etc. **3.** Pirostrie. F Unealtă făcută din trei prăjini împreunate la capătul de sus și așezate în formă de piramidă, de care se atârnă căldarea deasupra focului. **II.** Varietate de struguri cu boabe mari, albe sau negre; varietate de vin din astfel de struguri. [Var.: **crăcán** s.n.] — **Cracă** + suf. *-anã.*

CRĂCĂNÁ, *crăcănez,* vb. I. Refl. și tranz. A(-și) desface picioarele în lături. F Refl. (Despre picioare) A se întinde în lături; a se răschira, a se crăci. — Din **crăcană.**

CRĂCĂNÁT, -Ă, *crăcănați, -te,* adj. (La pl.; despre picioare) Depărtat unul de altul, întins în lături (și curbat în afară); desfăcut, răschirat; (despre oameni și animale) cu picioarele depărtate și curbate în afară; crăcit. — V. **crăcăna.**

CRĂCĂNÚȚĂ, *crăcănuțe,* s.f. Diminutiv al lui *crăcană.* — **Crăcană** + suf. *-uță.*

CRĂCÍ, *crăcesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) crăcăna. — Din **crac[2].**

CRĂCIMÁR s.m. v. **cârciumar.**

CRĂCÍT, -Ă, *crăciți, -te,* adj. (Despre oameni) Crăcănat; (despre obiecte) bifurcat. — V. **crăci.**

CRĂCIÚN, *crăciunuri,* n.pr. n. Sărbătoare creștină care celebrează, la 25 decembrie, nașterea lui Isus Hristos. G *Moș Crăciun* = personaj legendar, cu barbă mare albă, cu o mantie lungă roșie, care vine să împartă copiilor, în noaptea de Crăciun, jucării și dulciuri. — Probabil lat. **creatio, -onis** „naștere”.

CRĂCULÍȚĂ, *crăculițe,* s.f. Crăcuță. — **Cracă** + suf. *-uliță.*

CRĂCUȘÓR, *crăcușori,* s.m. Diminutiv al lui *crac[2].* — **Crac[2]** + suf. *-ușor.*

CRĂCÚȚĂ, *crăcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *cracă;* crăculiță. — **Cracă** + suf. *-uță.*

CRĂIÁSĂ, *crăiese,* s.f. (În basme) Împărătească, regină, zână. [Pr.: *cră-ia-*] — **Crai** + suf. *-easă.*

CRĂÍE, *crăii,* s.f. (În basme) Țară peste care domnește un crai (**1**); regat, împărăție, crăime (**2**). — **Crai** + suf. *-ie.*

CRĂIELÍCI, *crăielici,* s.m. (Bot.; reg.) Verigel (*Orobanche caryophyllacea*). — Din sb. **krajlic** „crăișor”.

CRĂIÉSC, -IÁSCĂ, *crăiești,* adj. (În basme) Care ține de crai (**1**), privitor la crai; regesc, împărătesc. — **Crai** + suf. *-esc.*

CRĂIÉȘTE adv. (În basme) Ca un crai (**1**); regește, împărătește. — **Crai** + suf. *-ește.*

CRĂÍME, (rar) *crăimi,* s.f. (În basme) **1.** Mulțime de crai (**1**). **2.** Crăie. — **Crai** + suf. *-ime.*

CRĂIȘÓR, *crăișori,* s.m. Diminutiv al lui *crai* (**1**); fiu de crai, de prinț. [Pr.: *că-i-*] — **Crai** + suf. *-ișor.*

CRĂȚĂR s.m. v. **creițar.**

CRĂȚĂ, *crăițe,* s.f. **I. 1.** Nume dat la două specii de plante erbacee din familia compozitelor, cu tulpina puternică și ramificată, cu frunze opuse, penat-divizate și cu flori galbene-portocalii, cu miros pătrunzător; vâzdoagă, ochește *(Tagetes erecta și patula).* **2.** Varietate de ciupercă comestibilă, a cărei pălărie este purpurie pe deasupra, iar pe dedesubt galbenă-aurie. **II.** (La pl.; art.) Dans popular românesc cu mișcare vioaie, răspândit în Oltenia; melodie după care se execută acest dans. **III.** (Rar; la jocul de cărți) Damă. [Var.: **creiță** s.f.] — **Crai** + suf. *-iță.*

CRĂNȚĂNÍ, *crănțănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A face zgomot, rozând cu dinții ceva uscat sau tare; a ronți. **2.** (Despre foarfece) A produce un zgomot caracteristic atunci când cele două lame se izbesc între ele. [Prez. ind. și: *crănțăn*] — **Cranț** + suf. *-ăni.*

CRĂPÁ, *crăp,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. (Despre obiecte) A se desface (brusc) în mai multe bucăți; a plesni din cauza gerului, a unei loviturii etc.; a se sparge. G Expr. *Unde dai și unde crapă,* se spune atunci când se obține cu totul alte rezultate decât cele scontate. *Crapă lemnele* (sau *pietrele) de ger* sau (*e un) ger de crapă lemnele* (sau *pietrele)* = e un ger strașnic, e foarte frig. **2.** Tranz. A sparge, a desface, a despica. G Expr. *A crăpa capul cuiva* = a omorî pe cineva printr-o lovitură (în cap). *A-i crăpa (*sau *a-i plesni) cuiva capul (de durere)* = a-l durea pe cineva foarte tare capul. **3.** Intranz. și refl. (Despre lucruri elastice) A se rupe (fiind prea tare întins), a plesni; (despre piele) a deveni aspru, cu crăpături. G Expr. *A-i crăpa* (sau *plesni) cuiva obrazul de rușine* = a-i fi foarte rușine, a nu mai putea de rușine. *A-i crăpa buza* (sau *măseaua) după ceva* = a avea mare nevoie de ceva. **4.** Tranz. A întredeschide. G Expr. (Refl.) *A se crăpa de ziuă* sau *a se crăpa zorii* = a se face ziuă, a se lumina. **5.** Intranz. (Ir.; despre animale și oameni) A muri. F Expr. *A crăpa de frig* (sau *de sete, de necaz* etc.) = a-i fi cuiva foarte frig (sau foarte sete, necaz etc.). **6.** Intranz. (Peior.) A mânca foarte mult, cu lăcomie (ca un animal). — Lat. **crepare.**

CRĂPÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) crăpa.* G Expr. *Crăpatul zilei* (sau *de ziuă)* = ivirea zorilor, zorii zilei. F Spargerea unei membrane din stomacul vitelor, urmată uneori de moartea animalului. — V. **crăpa.**

CRĂPÁT[2], -Ă, *crăpați, -te,* adj. **1.** Cu crăpături; plesnit. **2.** Întredeschis. **3.** (Ir.) Mort. — V. **crăpa.**

CRĂPĂCIÓS, -OÁSĂ, *crăpăcioși, -oase,* adj. (Pop.) Plin de crăpături. — **Crăpa** + suf. *-ăcios.*

CRÁPĂT s.n. (Reg.) Arșiță, dogoare. — **Crăpa** + suf. *-ăt.*

CRĂPĂTÚRĂ, *crăpături,* s.f. **1.** Deschizătură; plesnitură; spărtură, fisură. **2.** Spațiu îngust, între o ușă, o fereastră etc. (întredeschisă) și tocul respectiv; întredeschise. — Lat. **crepatura.**

CRĂPĂTURÍCĂ, *crăpăturici,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *crăpătură.* — **Crăpătură** + suf. *-ică.*

CRĂPCEÁN, *crăpceni,* s.m. Diminutiv al lui *crap;* crap mic, crăpușteanu. — Din **crap.**

CRĂPÉLNIȚĂ s.f. (Fam.; depr.) Mâncare. — **Crăpa** + suf. *-elniță.*

CRĂPUȘTEÁN, *crăpușteni,* s.m. Crăpcean. — Din **crap.**

CRĂTICIOÁRĂ, *crăticioare,* s.f. Diminutiv al lui *cratiță.* — **Cratiță** + suf. *-ioară.*

CRÂCNEÁLĂ, *crâcneli,* s.f. Crâcnire. — **Crâcni** + suf. *-eală.*

CRÂCNÍ, *crâcnesc,* vb. IV. Intranz. (Mai ales în construcții negative) A protesta prin vorbe, fără prea multă vehemență, a murmura cuvinte de protest, a se împotrivi cu vorba. [Var.: **cârcní** vb. IV] — **Cârc** + suf. *-ni.*

CRÂCNÍRE, *crâcniri,* s.f. Acțiunea de *a crâcni* și rezultatul ei; crâcneală. — V. **crâcni.**

CRÂMPÉI, *crâmpeie,* s.n. Parte ruptă, desprinsă sau rămasă din ceva; bucată, porțiune, fărâmă. F Fragment, frântură (de fraze, de gânduri etc.). — Cf. sl. kronpu „mic”.

CRÂMPEIÁȘ, *crâmpeiașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *crâmpei.* [Pr.: *-pe-iaș*] — **Crâmpei** + suf. *-aș.*

CRÂMPEIÁT, -Ă, *crâmpeiați, -te,* adj. (Rar) Făcut crâmpeie; fragmentat, fărâmițat. [Pr.: *-pe-iat*] — **Crâmpei** + suf. *-at.*

CRÁMPIȚĂ, *crâmpițe,* s.f. (Reg.) Încurcătură a firelor din urzeală; *fig.* piedică, obstacol. — Cf. c r â m p e i.

CRÂMPOȘÍE s.f. (Reg.) Soi de viță-de-vie autohton, cu struguri albi-verzui sau ruginii cu boaba rotundă; vin făcut din acești struguri. — Et. nec.

CRÂMPOȚÍ, *crâmpoțesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A tăia, a rupe, a sfâșia în bucăți inegale; a ciopârți. F A mânca fără rânduială, de ici de colo, câte puțin. — Din **crâmpot** (puțin folosit, „bucată").

CRÁNCEN, -Ă, *crânceni, -e,* adj. Cumplit, îngrozitor, înverșunat, aprig, crud, violent, nemilos; crâncenit. — Et. nec.

CRÂNCENÁ, *crâncenez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se încrâncena. — Din **crâncen.**

CRÂNCENÍE, *crâncenii,* s.f. (Înv.) Cruzime, asprime. — **Crâncen** + suf. *-ie.*

CRÂNCENÍT, -Ă, *crânceniți, -te,* adj. (Rar) Crâncen. — **Crâncen** + suf. *-it.*

CRÂNG, *crânguri,* s.n. **1.** Pădurice de arbori tineri și de lăstari. F Loc acoperit cu arbuști sau cu tufe; tufăriș, desiș. **2.** (Rar; în sintagma) *Crângul cerului* = bolta cerească, firmament. — Din sl. **krongu.**

CRÂNGULÉȚ, *crângulețe,* s.n. Diminutiv al lui *crâng;* crângușor. — **Crâng** + suf. *-uleț.*

CRÂNGUȘÓR, *crângușoare,* s.n. Crânguleț. — **Crâng** + suf. *-ușor.*

CRÁSNIC[1], *crâsnice,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă (în formă de sac), legată la colțuri de capetele curbate și încrucișate a două nuiele și fixată de o prăjină lungă; halău[1]. — Cf. bg. krăstnik.

CRÁSNIC[2], *crâsnici,* s.m. (Reg.) Paracliser, țârcovnic. — Cf. bg. krăstnik.

CRÂSTÉL s.m. v. **cristei.**

CRÂȘCÁ, *crâșc,* vb. I. Intranz. **1.** (Reg.) A scrâșni din dinți de ciudă, de mânie etc. **2.** (Despre zăpada înghețată) A scârțâi, a trosni (sub picioare). — Formație onomatopeică.

CRÂȘCÁRE, *crâșcări,* s.f. Acțiunea de *a crâșca* și rezultatul ei. F Fig. Nemulțumire, durere; nenorocire. — V. **crâșca.**

CRÂȘMÁR s.m. v. **cârciumar.**

CRÁȘMĂ s.f. v. **cârciumă.**

CRÂȘMĂREÁSĂ s.f. v. **cârciumăreasă.**

CRÂȘMĂRÍȚĂ s.f. v. **cârciumăriță.**

CRÂȘMULÍȚĂ, *crâșmulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *crâșmă;* crâșmușoară, crâșmuță. — **Crâșmă** + suf. *-uliță.*

CRÂȘMUȘOÁRĂ, *crâșmușoare,* s.f. (Pop.) Crâșmuliță. — **Crâșmă** + suf. *-ușoară.*

CRÂȘMÚȚĂ, *crâșmuțe,* s.f. (Pop.) Crâșmuliță. — **Crâșmă** + suf. *-uță.*

CRÂȘNI vb. IV v. **scrâșni.**

CREÁ, *creez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ceva ce nu exista înainte; a întemeia, a produce, a înființa; a organiza. F A inventa, a născoci; a concepe, a compune o operă literară, o bucată muzicală etc. **2.** A pregăti, a instrui pe cineva, a forma pentru o carieră sau pentru o misiune. **3.** (Teatru, în expr.) *A crea un rol* = a da viață unui personaj, a interpreta cu pricepere și originalitate un rol dintr-o piesă de teatru, dintr-un film etc. [Prez. ind. pers. 1 pl. *creăm,* ger. *creând*] — Din fr. **créer,** lat. **creare.**

CREÁNGĂ, *crengi,* s.f. **1.** Ramură a unui copac; cracă. G Expr. (Adverbial) *A umbla creangă* (sau *creanga)* = a umbla fără rost, ca o haimana. **2.** Fig. (Înv.) Ramificație a unei familii umane. — Din bg. **granka.**

CREÁNȚĂ, *creanțe,* s.f. Dreptul creditorului de a pretinde de la debitor să dea, să facă sau să nu facă ceva; (concr.) act care stabilește acest drept. [Pr.: *cre-an-*] — Din fr. **créance.**

CREANȚIÉR[1], *creanțiere,* s.n. Registru în care se ține evidența creanțelor. [Pr.: *cre-an-ți-er*] — **Creanță** + suf. *-ier.*

CREANȚIÉR[2], -Ă, *creanțieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Creditor. [Pr.: *cre-an-ți-er*] — Din fr. **créancier.**

CREÁRE, *creări,* s.f. Acțiunea de *a crea;* întemeiere, înființare; inventare. [Pr.: *cre-a-*] — V. **crea.**

CREÁSTĂ, *creste,* s.f. **1.** Excrescență cărnoasă, de obicei roșie și dințată, sau moț de pene pe care le au pe cap unele păsări. G Compus: *creasta-cocoșului* = **a)** plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori roșii sau galbene, reunite la vârful tulpinii în formă de creastă ondulată *(Celosia cristala);* **b)** numele a două specii de ferigi cu sporii dispuși pe fața interioară a frunzelor *(Polystichum braunii și lobatum);* **c)** numele unei ciuperci mari, comestibile, cu tulpina cărnoasă, groasă, foarte ramificată *(Clavaria flava).* F (Anat.) Proeminență osoasă alungită și cu marginea ascuțită. **2.** Partea cea mai de sus a unui munte, a unei case, a unui copac, a unui val de apă etc. **3.** Coamă de acoperiș. **4.** (În sintagma) *Creastă de taluz* = linia de intersecție dintre fața unui taluz și suprafața terenului natural sau a platformei unui rambleu. — Lat. **crista.**

CREATÍNĂ s.f. Substanță proteică cu rol important în mecanismul contracției musculare. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créatine.**

CREATINEMÍE, *creatinemii,* s.f. (Fiziol.) Prezența a creatinei în sânge; cantitate de creatină prezentă în sânge. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créatinémie.**

CREATINÍNĂ s.f. Derivat al creatinei, care se găsește în sânge și în urină. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créatinine.**

CREATINURÍE, *creatinurii,* s.f. (Fiziol.) Prezența a creatinei în urină; cantitate de creatină prezentă în urină. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créatinurie.**

CREATÍV, -Ă, *creativi, -e,* adj. Creator (**1**). [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créatif.**

CREATIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi creator; putere creatoare. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créativité.**

CREATÓR, -OÁRE, *creatori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care creează, care fundează ceva. **2.** S.m.art. (Bis.) Dumnezeu. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créateur,** lat. **creator.**

CREATÚRĂ, *creaturi,* s.f. (Adesea peior.) Ființă vie, făptură; om, individ. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créature,** lat. **creatura.**

CREÁȚIE, *creații,* s.f. Acțiunea de a crea opere artistice, științifice etc.; (concr.) produs (valoros) al muncii creatoare, operă creată. F Interpretare (cu măiestrie) a unui rol într-o piesă de teatru, într-un film. F (În religiile monoteiste) **a)** Actul prin care Dumnezeu a creat Universul, în mod absolut, din nimic, prin cuvântul și voința Lui; **b)** Substanța materială a Universului, opera lui Dumnezeu. [Pr.: *cre-a-.* — Var.: (înv.) **creațiúne** s.f.] — Din fr. **création,** lat. **creatio, -onis.**

CREAȚIONÍSM s.n. Teorie teologică potrivit căreia sufletul fiecărui individ provine, prin creație nemijlocită, de la Dumnezeu, afirmându-se astfel că sufletul este un principiu deosebit de trup. [Pr.: *cre-a-ți-o-*] — Din fr. **créationisme.**

CREAȚIONÍST, -Ă, *creaționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al creaționismului. [Pr.: *cre-a-ți-o*] — Din fr. **créationiste.**

CREAȚIÚNE s.f. v. **creație.**

CRÉDE, *cred,* vb. III. **1.** Tranz. A fi încredințat sau convins de un fapt, de existența sau de adevărul unui lucru. G Expr. *Cred și eu!* = se înțelege de la sine, nu e de mirare. *Ce* (sau *cum) crezi?* se zice pentru a exprima o amenințare sau o afirmare sigură. **2.** Intranz. A recunoaște dreptatea cuiva, a fi înțelegător față de durerea sau de suferința cuiva. G Expr. *A nu-i veni* (cuiva) *să creadă* sau *a nu-și crede ochilor* (sau *urechilor),* exprimă mirarea față de un lucru de necrezut. **3.** Tranz. A socoti, a fi de părere, a-și închipui, a i se părea. F A considera pe cineva altfel decât este în realitate. F Refl. A avea despre sine o părere exagerat de bună; a fi îngâmfat. **4.** Intranz. A avea încredere deplină în cineva sau în ceva; a-și pune toată nădejdea în cineva sau în ceva. **5.** Intranz. A admite existența lui Dumnezeu și a accepta dogmele bisericii; *p. ext.* a avea o anumită credință religioasă. — Lat. **credere.**

CREDÉNȚ, *credențuri,* s.n. (Reg.) Bufet. — Din germ. **Kredenz.**

CREDÍBIL, -Ă, *credibili, -e,* adj. Care poate fi crezut; verosimil. — Din lat. **credibilis.**

CREDIBILITÁTE s.f. Însușire a unui lucru de a putea fi crezut. — Din fr. **crédibilité.**

CREDINCÉR, *credinceri,* s.m. (Înv.) Om de încredere (la Curtea domnească); slujbaș cu rang de boiernaș. — **Credință** + suf. *-ar.*

CREDINCIÓS, -OÁSĂ, *credincioși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care este demn de încredere, pe care te poți bizui; devotat, fidel unei persoane; nestrămutat, statornic față de un angajament, de o idee, de o cauză. **2.** Care crede în existența lui Dumnezeu și se conformează practicilor religioase. — **Credință** + suf. *-ios.*

CREDÍNȚĂ, *credințe,* s.f. **1.** Faptul de a crede în adevărul unui lucru; convingere, siguranță, certitudine. G *Profesiune de credință* = declarație publică pe care o face cineva asupra principiilor sau convingerilor sale. **2.** (Înv.) Încredere (pe care o inspiră cineva). G Loc. adv. *În credință* = într-adevăr. G Expr. *A-și mânca credința* = a se comporta astfel încât nu mai inspiră încredere. (Înv.) *A bea* (sau *a lua, a sorbi) credință* (sau *credința)* = a gusta din mâncărurile servite domnitorului pentru a-l încredința că nu sunt otrăvite. **3.** Fidelitate, devotament, statornicie față de cineva sau de ceva. F (Reg.) Logodnă. **4.** Speranță, nădejde. **5.** Convingere despre existența lui Dumnezeu; mărturisire a acestei convingeri prin respectarea prescripțiilor bisericești; religie, cult. — Lat. *credentia.

CREDINȚÍ, *credințesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) logodi. — Din **credință.**

CRÉDIT, *credite,* s.n. **1.** Relație (economică) bănească ce se stabilește între o persoană fizică sau juridică (creditor), care acordă un împrumut de bani sau care vinde mărfuri sau servicii pe datorie, și o altă persoană fizică sau juridică (debitor), care primește împrumutul sau cumpără pe datorie; împrumut acordat (cu titlu rambursabil și condiționat de obicei de plata unei dobânzi); creanța creditorului; obligația (bănească), datoria celui creditat; (concr.) valoarea, suma de bani pe care creditorul o cedează cu titlu rambursabil debitorului său. G *Credit ipotecar* = formă de credit pe termen lung, acordat de o bancă[2] unor persoane (fizice sau juridice), în scopul construirii, achiziționării, reparării sau modernizării de proprietăți imobiliare, în care creditul este garantat cu proprietățile imobiliare respective. *Scrisoare de credit* = înscris care autorizează pe purtătorul său să primească un anumit credit. G Expr. *A da pe credit* = a vinde fără a primi banii imediat (cu plata temporar amânată). *A deschide* (cuiva) *un credit* = a

pune la dispoziția cuiva, cu respectarea formelor legale, un credit în limitele și în condițiile stabilite de mai înainte. *A face* (cuiva) *un credit* = **a)** a vinde (cuiva) marfă pe datorie; **b)** a acorda încredere cuiva, a aștepta cu încredere comportarea bună a cuiva. **2.** Sector, sferă a circulației care cuprinde relațiile de credit (**1**). **3.** Coloana din dreapta a unui cont, în care se înscriu reducerile (scăderile) de activ sau sporurile (creșterile) de pasiv. **4.** Fig. Considerație, încredere, stimă, autoritate, influență, trecere de care se bucură cineva. — Din fr. **crédit.**

CREDITÁ, *creditez,* vb. I. Tranz. **1.** A acorda sau a deschide cuiva un credit (**1**); a împrumuta pe cineva cu o sumă de bani; a vinde cuiva pe credit. **2.** A face o înregistrare în creditul unui cont. — Din fr. **créditer.**

CREDITÁRE, *creditări,* s.f. Acțiunea de *a credita* și rezultatul ei. G *Creditarea taxelor vamale* = amânarea efectuării plății taxelor vamale cu condiția prezentării de garanții și a plății unor dobânzi aferente. — V. **credita.**

CREDITÓR, -OÁRE, *creditori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre persoane fizice sau juridice) Care a creditat; (despre sume) care se înscrie în creditul unui cont. **2.** S.m. și f. Titular al unui drept de creanță; persoană sau instituție care a acordat cuiva un credit (**1**). — Din fr. **créditeur.**

CRÉDO s.n. (Bis.) **1.** Crez (**2**). **2.** A treia parte a liturghiei catolice. — Din lat. **credo.**

CREDÚL, -Ă, *creduli, -e,* adj. Care crede prea ușor, fără a cerceta mai de aproape, care se încrede lesne în cineva sau în ceva. — Din fr. **crédule,** lat. **credulus.**

CREDULITÁTE s.f. Însușirea de a fi credul, tendința de a crede orice cu ușurință, fără a cerceta mai de aproape. — Din fr. **crédulité,** lat. **credulitas, -atis.**

CREEK, *creekuri,* s.n. Curs de apă temporar în deșerturile sărate din Australia și din America de Sud. [Pr.: *cric*] — Cuv. engl.

CRÉIER, (**1, 3**) *creieri,* s.m., (**2**) *creiere* s.n. **1.** Partea cea mai importantă a sistemului nervos central la vertebrate, organ al gândirii și al conștiinței umane, care este situată în cutia craniană și compusă din trunchiul cerebral, creierul mic și emisferele cerebrale. G *Creierul mic* = parte a creierului situată în regiunea posterioară și inferioară a craniului; cerebel. *Creierul mare* = parte a creierului situată în regiunea anterioară și superioară a craniului. **2.** Fig. Minte, inteligență, judecată. F Element (persoană) care organizează și conduce o acțiune. **3.** (În expr.) *Creierii* (sau *creierul) munților* = locurile cele mai înalte și mai greu accesibile ale munților. [Var.: (înv.) **crîer** s.m.] — Lat. **c(e)rebellum.**

CREIERÁȘ, *creierași,* s.m. Creierul mic; cerebel. — **Creier** + suf. *-aș.*

CREIÓN, *creioane,* s.n. **1.** Ustensilă pentru scris sau desenat, constituită dintr-o mină neagră sau colorată, protejată de un înveliș de obicei din lemn; bețișor făcut din argilă combinată cu diferite substanțe, cu care se poate desena în diferite culori. **2.** Desen realizat în creion (**1**). **3.** Fig. Mod de a scrie, de a compune; ușurința de a scrie, de a compune ceva (valoros). **4.** Obiect în formă de creion (**1**) preparat din substanțe cosmetice, folosit ca fard. **5.** (În sintagma) *Creion luminos* = dispozitiv electronic folosit pentru introducerea datelor și informațiilor în minicalculatoare. — Din fr. **crayon.**

CREIONÁ, *creionez,* vb. I. Tranz. A executa cu creionul un desen indicând numai trăsăturile generale ale modelului; a schița. F Fig. (În literatură) A schița un portret, un caracter etc. — Din fr. **crayonner.**

CREIONÁJ, *creionaje,* s.n. Desen făcut cu creionul (**1**). — Din fr. **crayonnage.**

CREIONÁRE, *creionări,* s.f. Acțiunea de *a creiona.* — V. **creiona.**

CREIONÁȘ, *creionașe,* s.n. Diminutiv al lui *creion.* — **Creion** + suf. *-aș.*

CREIONÍST, -Ă, *creioniști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Desenator în creion (**1**). — Din fr. **crayonniste.**

CREIȚÁR, *creițari,* s.m. Monedă mică de argint, mai târziu de aramă, care a circulat în sudul Germaniei, în Austro-Ungaria, în Transilvania și în Bucovina până la sfârșitul sec. XIX, valorând a suta parte dintr-un fiorin; *p. gener.* ban, gologan (de valoare neînsemnată). [Var.: **crăițăr, crițăr** s.m.] — Din magh. **krajczár.**

CREÍȚĂ s.f. v. **crăiță.**

CREM adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoarea untului; alb-gălbui. **2.** S.n. Culoare crem (**1**). — Din fr. **crème.**

CREMALIÉRĂ, *cremaliere,* s.f. Organ de mașină având forma unei bare dințate, care angrenează o roată cilindrică dințată, servind la transformarea mișcării de rotație în mișcare de translație și invers. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **crémaillère.**

CREMATÓRIU, -IE, *crematorii,* adj., s.n. **1.** Adj. Care servește la ardere, la incinerare. **2.** S.n. Clădire amenajată cu instalații speciale, destinată incinerării cadavrelor. F Cuptor pentru arderea gunoaielor. — Din fr. **crématoire.**

CREMAȚIÚNE, *cremațiuni,* s.f. Ardere, prefacere în cenușă; incinerare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **crémation,** lat. **crematio, -onis.**

CRÉMĂ, *creme,* s.f. **1.** Preparat culinar de consistența unei paste, obținut din lapte, ouă și zahăr, cu adaos de cafea, ciocolată, vanilie etc., care se servește ca desert sau se adaugă ca ingredient la unele prăjituri. F (Cu determinări) Lichior fin. **2.** Produs obținut prin emulsionarea unor grăsimi, ceruri, gume etc. cu apă, uleiuri eterice și ingrediente, în vederea utilizării în tehnică, cosmetică sau medicină; alifie. G *Cremă de ghete* = preparat asemănător cu o alifie, pentru uns și lustruit încălțămintea din piele. **3.** Fig. Ceea ce este bun, de frunte, de calitate superioară. — Din fr. **crème.**

CRÉMENE s.f. **1.** Varietate de rocă sedimentară silicioasă, alcătuită din calcedonie, opal și cuarț, care are proprietatea să producă scântei atunci când este lovită cu obiecte de oțel. **2.** Bucățică de cremene (**1**) folosită la scăpărat cu amnarul sau, la armele vechi, pentru aprinderea prafului de pușcă. G Expr. *Cât ai da în cremene* = într-o clipă. — Din bg. **kremeni.**

CREMOMÉTRU, *cremometre,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia se măsoară cantitatea de smântână sau de alte grăsimi care se găsesc în lapte. — Din fr. **crémomètre.**

CREMÓNĂ, *cremone,* s.f. Dispozitiv metalic folosit pentru închiderea unei ferestre sau a unei uși, construit din două vergele dispuse în prelungire și acționate cu ajutorul unui mâner. — Din fr. **crémone.**

CREMÓS, -OÁSĂ, *cremoși, -oase,* adj. Cu aspect de cremă, ca o cremă. — **Cremă** + suf. *-os.*

CRÉMȘNIT, *cremșnituri,* s.n. Prăjitură preparată din foi de aluat coapte între care se pune cremă de vanilie. — Din germ. **Kremschnitte.**

CRENÁT, -Ă, *crenați, -te,* adj. (Despre frunze) Cu marginile dințate. — Din fr. **créné.**

CRENÉL, *creneluri,* s.n. **1.** Fiecare dintre deschizăturile înguste, făcute din loc în loc, în partea superioară a parapetului unui turn de apărare, a unui castel sau a unei cetăți medievale, prin care se aruncau proiectilele asupra inamicului. **2.** Deschizătură îngustă în pereții unei cazemate, ai unui adăpost sau în parapetul unei tranșee, prin care se pot observa mișcările inamicului și se pot executa trageri cu armament automat portativ. — Din engl. **crenel.** Cf. fr. créneau.

CRENELÁ, *crenelez,* vb. I. Tranz. A face, a construi creneluri într-un zid. — Din fr. **créneler.**

CRENELÁRE, *crenelări,* s.f. Acțiunea de *a crenela.* — V. **crenela.**

CRENELÁT, -Ă, *crenelați, -te,* adj. (Despre ziduri, clădiri etc.) Cu creneluri. — Din fr. **crénelé.**

CRENGĂRÁIE s.f. Crengărie. [Pr.: *-ra-ie*] — **Creangă** + suf. *-ăraie.*

CRENGĂRÍE s.f. (Rar) Desiș sau mulțime de crengi; crengăraie. — **Creangă** + suf. *-ărie.*

CRENGÓS, -OÁSĂ, *crengoși, -oase,* adj. Cu multe crengi; rămuros; crenguros. — **Creangă** + suf. *-os.*

CRENGULÍȚĂ, *crengulițe,* s.f. (Pop.) Crenguță. — **Creangă** + suf. *-uliță.*

CRENGUREÁ, *crengurele,* s.f. (Pop.) Crenguță. — **Creangă** + suf. *-urea.*

CRENGURÓS, -OÁSĂ, *crenguroși, -oase,* adj. (Rar) Crengos. — **Creangă** + suf. *-uros.*

CRENGÚȚĂ, *crenguțe,* s.f. Diminutiv al lui *creangă;* crenguliță, crengurea. — **Creangă** + suf. *-uță.*

CRENOBIOLOGÍE s.f. Ramură a limnologiei care studiază organismele vii din izvoare (minerale). [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **crénobiologie.**

CRENOLOGÍE s.f. Studiu al apelor minerale terapeutice. — Din fr. **crénologie.**

CRENOTERAPEÚT, *crenoterapeuți,* s.m. Medic specialist în crenoterapie. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **crénothérapeute.**

CRENOTERAPÍE s.f. Folosire a apelor minerale în scop terapeutic. — Din fr. **crénothérapie.**

CRÉNVURST, *crenvurști,* s.m. Produs alimentar în formă de cârnăcior, obținut din carne de vită și slănină tocate fin, introduse în intestine de oaie sau în material plastic și adesea prinse în pereche. [Var.: **crénvurșt** s.m.] — Din germ. **Krenwürstchen.**

CRÉNVURȘT s.m. v. **crenvurst.**

CREODÓNTĂ, *creodonte,* s.f. (La pl.) Subordin fosil de mamifere primitive carnivore, cu dentiția puțin specializată, cu membrele masive, prevăzute cu gheare; (și la sg.) mamifer din acest subordin. [Pr.: *cre-o-*] — Din fr. **créodonte.**

CREOFÁG, -Ă, *creofagi, -ge,* adj. Care se hrănește cu carne. [Pr.: *cre-o-*] — Din fr. **créophage.**

CREOFAGÍE s.f. Deprindere de a se hrăni cu carne. [Pr.: *cre-o-*] — Din fr. **créophagie.**

CREÓL, -Ă, *creoli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană născută în America Latină sau în colonii, urmașă a coloniștilor spanioli, portughezi sau francezi. **2.** Adj. Care aparține creolilor (**1**), privitor la creoli. F (Substantivat, f.) Varietate lingvistică formată în diferite părți ale lumii, în urma contactului dintre vorbitori ai unor limbi europene (engleza, franceza, portugheza, spaniola) cu diverse alte limbi (africane, australiene etc.). [Pr.: *cre-ol*] — Din fr. **créole.**

CREOLÍNĂ s.f. Soluție obținută dintr-un amestec de crezoli și hidrocarburi aromatice, hidroxid de sodiu și apă, folosită ca dezinfectant. [Pr.: *cre-o-*] — Din fr. **créoline.**

CREOZÓT s.n. (Chim.) Amestec de fenoli, în principal gualacol și crezoli, obținut din gudroanele de lemn sau de cărbune; lichid uleios, incolor sau galben-deschis, caustic, cu miros caracteristic. [Pr.: *cre-o-*. — Var.: **creuzót** s.n.] — Din fr. **créosote.**

CREOZOTÁ, *creozotez,* vb. I. Tranz. A impregna lemnul cu creozot pentru a-i mări rezistența. [Pr.: *cre-o-*] — Din fr. **créosoter.**

CREOZOTÁRE, *creozotări,* s.f. Acțiunea de *a creozota.* [Pr.: *cre-o-*] — V. **creozota.**

CREOZOTÁT, -Ă, *creozotați, -te,* adj. Care a fost impregnat cu creozot. [Pr.: *cre-o-*] — V. **creozota.**

CREP, (**3**) *crepuri,* s.n. **1.** Cauciuc natural, de culoare albă-gălbuie, din care se fac tălpi pentru încălțăminte. **2.** Țesătură subțire, încrețită, din fire de mătase sau de lână suprarăsucite. G *Crep satin* = țesătură cu una dintre fețe mată și cu cealaltă lucioasă. F Bucată dintr-o asemenea țesătură, de culoare neagră, care se poartă la braț, la rever sau la pălărie în semn de doliu. **3.** (La pl.) Sorturi de crep (**2**). — Din fr. **crêpe.**

CREPDEȘÍN s.n. (Text.) Crep (**2**). [Var.: **crepdeșínă** s.f.] — Din fr. **crêpe de Chine.**

CREPDEȘÍNĂ s.f. v. **crepdeșin.**

CREPÍDĂ, *crepide,* s.f. Încălțăminte în formă de sandale, purtată în Antichitate de greci și de romani. — Din fr. **crépide,** lat. **crepida.**

CREPITÁNT, -Ă, *crepitanți, -te,* adj. (Livr.) Care produce zgomote scurte și repetate; care pârâie, care trosnește. — Din fr. **crépitant.**

CREPITÁȚIE, *crepitații,* s.f. (Med.) Zgomot patologic repetat, produs de ciocnirea a două oase fracturate, de frecarea aerului când pătrunde în plămânii bolnavi etc. — Din fr. **crépitation.**

CREPÓN, (**2**) *crepoane,* s.n. **1.** Țesătură din fire răsucite în așa fel încât să se obțină încrețituri neregulate și bobițe în relief. **2.** (La pl.) Sorturi de crepon (**1**). — Din fr. **crépon.**

CREPONÁT, -Ă, *creponați, -te,* adj. (Despre țesături, hârtie etc.) Asemănător cu creponul; încrețit. — **Crepon** + suf. *-at.*

CREPS, *crepsuri,* s.n. (Înv.) Joc cu zaruri (originar din Marea Britanie). — Din fr. **creps.**

CREPÚSCUL, *crepuscule,* s.n. **1.** Perioadă de timp cu lumină slabă după asfințitul Soarelui; înserare, amurg. F Fig. Declin, sfârșit. **2.** Perioadă de timp înainte de răsăritul soarelui; aurora. **3.** Lumină slabă, semiîntuneric. — Din fr. **crépuscule,** lat. **crepusculum.**

CREPUSCULÁR, -Ă, *crepusculari, -e,* adj. Care ține de crepuscul, privitor la crepuscul. F Slab luminat, abia vizibil. — Din fr. **crépusculaire.**

CRESCĂTÓR, -OÁRE, *crescători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care crește. **2.** S.m. și f. Persoană, întreprindere sau gospodărie care se ocupă cu creșterea animalelor. F (Rar) Părinte adoptiv. — **Crește** + suf. *-ător.*

CRESCĂTORÍE, *crescătorii,* s.f. Loc special amenajat unde se cresc animale. — **Crescător** + suf. *-ie.*

CRESCÁND, -Ă, *crescânzi, -de,* adj. Care este în creștere. — V. **crește.**

CRESCÉNDO adv., (**2**) *crescendouri,* s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Crescând, sporind progresiv în intensitate. **2.** S.n. Creștere progresivă a intensității sunetelor produse de voce sau de instrumente muzicale. — Cuv. it.

CRESCÚT, -Ă, *crescuți, -te,* adj. **1.** (Despre aluat) Care și-a mărit volumul prin dospire. **2.** (Despre ființe, plante) Ajuns la un oarecare stadiu de maturizare. **3.** (Despre unele legume) Care a dat, în timpul conservării, lujeri, muguri. *Ceapă crescută.* — V. **crește.**

CRESÓN s.n. Plantă erbacee legumicolă anuală din familia brasicacee, cu flori albe mici, cultivată pentru frunzele ei folosite ca salată sau condiment; hrenițâ *(Lepidium sativum).* — Din fr. **cresson.**

CRESTÁ, *crestez,* vb. I. **1.** Tranz. A face tăieturi pe o suprafață sau pe marginea unui obiect; a efectua crestături prin așchiere, deformare plastică etc.; a tăia în ceva făcând colți, dinți. G Expr. *A cresta pe răboj* = a face o tăietură pe răboj spre a ține o socoteală; *fig.* a-și nota, a-și memora ceva. **2.** Refl. A se tăia, a se răni ușor. — Din **creastă.**

CRESTÁRE, *crestări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cresta.* — V. **cresta.**

CRESTÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) cresta.* — V. **cresta.**

CRESTÁT[2]**,** *crestați,* s.m. (Zool.; fam.) Cocoș. — Din **creastă.**

CRESTÁT[3]**, -Ă,** *crestați, -te,* adj. Cu crestături; însemnat cu tăieturi. *Frunze cu marginea crestată.* F (Despre țărmuri) Cu părți care înaintează în apă, neregulat. — V. **cresta.**

CRESTĂTÚRĂ, *crestături,* s.f. **1.** Semn făcut prin tăiere, prin crestare; tăietură. **2.** (La pl.) Procedeu al artei populare de ornamentare a lemnului prin cioplire, scrijelare sau crestare, folosit la elementele arhitectonice, la piesele de mobilier, la unelte și obiecte de uz casnic etc. — **Cresta** + suf. *-ătură.*

CRESTĂȚEÁ, *crestățele,* s.f. (Bot.) **1.** Tâlhărea *(Lactuca sagittata).* **2.** Salata-iepurelui *(Prenanthes purpurea*). — **Crestat** + suf. *-ea.*

CRESTOMATÍE s.f. v. **crestomație.**

CRESTOMAȚÍE, *crestomații,* s.f. Culegere de texte din diferiți autori, reprezentative pentru valoarea lor filologică, istorică, documentară etc.; analecte. [Var.: **crestomatíe** s.f.] — Din fr. **chrestomathie.**

CRESTÓS, -OÁSĂ, *crestoși, -oase,* adj. (Rar; despre păsări) Cu creastă (mare). — **Creastă** + suf. *-os.*

CRÉȘĂ, *creșe,* s.f. Instituție care asigură îngrijirea copiilor până la vârsta de trei ani, un număr de ore sau de zile, pe săptămână. — Din fr. **crèche.**

CRÉȘTE, *cresc,* vb. III. **1.** Intranz. (Despre oameni, animale și plante sau despre părți ale lor) A se mări treptat, a deveni mai mare ca rezultat al proceselor vitale din organism; a se dezvolta. G Expr. *Să crești mare!* formulă de salut sau de mulțumire, adresată de obicei unui copil. *A crește văzând cu ochii* = a crește neobișnuit de repede. F (Despre anumite părți ale corpului) A se reface, a se regenera. F Fig. (Despre oameni) A-și ridica nivelul profesional, cultural, etc.; a evolua. **2.** Intranz. A-și petrece copilăria, a trăi primii ani din viață (într-un loc). **3.** Tranz. A îngriji, a educa (un copil). F A prăsi, a înmulți, a îngriji animale sau păsări. F (Rar) A cultiva plante. **4.** Intranz. A se mări, a spori (ca număr, volum, intensitate, durată etc.). G Expr. *A crește inima (în piept)* sau *a-i crește* (cuiva) *inima* (sau *sufletul),* se spune când cineva simte o bucurie, o mulțumire deosebită. F Fig. (Despre corpuri în mișcare) A se vedea din ce în ce mai mare (pe măsură ce se apropie). **5.** Intranz. (Despre aluat) A se umfla, a se ridica prin dospire. **6.** Intranz. (Despre ape) A-și mări volumul, a se umfla. [Perf. s. *crescui*, part. *crescut*] — Lat. **crescere.**

CRÉȘTERE, *creșteri,* s.f. Acțiunea de *a crește.***1.** Dezvoltare, mărire treptată. **2.** Sporire, mărire a numărului, volumului, intensității, duratei etc. unui lucru, unui fenomen etc. **3.** Prăsire, înmulțire. G *Creșterea animalelor* = ramură a agriculturii care are ca obiect înmulțirea și creșterea animalelor și păsărilor, a viermilor de mătase, a peștilor și stupăritul. **4.** Educare, educație. G Loc. adj. *Fără creștere* = prost-crescut, needucat. G Expr. *Bună-creștere* = educație aleasă. — V. **crește.**

CRÉȘTET, *creștete,* s.n. **1.** Vârful capului; sinciput. G Expr. *Din* (sau *de la creștet*) *până în tălpi* sau *din tălpi până în creștet* = de sus până jos, în întregime, peste tot trupul. F Părul (din vârful) capului. F (Rar) Căpătâi. **2.** Vârf, culme, pisc, înălțime. — **Crește** + suf. *-et.*

CREȘTÍN, -Ă, *creștini, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. Care aparține creștinismului, privitor la creștinism. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană care a primit botezul și crede în Isus Hristos. **2.** (Pop.) Persoană, om, individ. — Lat. **christianus.**

CREȘTINÁ, *creștinez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face creștin (**II 1**), a (se) boteza în religia creștină. — Din **creștin.**

CREȘTINÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) creștina* și rezultatul ei. — V. **creștina.**

CREȘTINĂTÁTE s.f. **1.** Ansamblul țărilor sau popoarelor creștine (**I**). **2.** Comunitate de creștini. — **Creștin** + suf. *-ătate.*

CREȘTINÉSC, -EÁSCĂ, *creștinești,* adj. De creștin (**II 1**), privitor la creștinism. — **Creștin** + suf. *-esc.*

CREȘTINÉȘTE adv. Ca un creștin (**II 1**), în felul creștinilor. — **Creștin** + suf. *-ește.*

CREȘTINÍSM s.n. Totalitatea formelor de credință în persoana și scrierile care conțin cuvintele și învățăturile lui Isus Hristos. — **Creștin** + suf. *-ism* (după fr. *christianisme).*

CRETACÉU, -ÉE, *cretacei, -ee,* s.n., adj. **1.** S.n. Cretacic. **2.** Adj. (Despre roci) De natura cretei, format din cretă. F (Înv.) Care se referă la perioada cretacică. — Din fr. **crétacé.**

CRETÁCIC, -Ă, *cretacici, -ce*, s.n., adj. **1.** S.n. A treia și ultima perioadă a erei mezozoice, caracterizată prin depuneri de masive calcaroase, prin fauna dominată de reptile, iar flora prin gimnosperme; cretaceu. **2.** Adj. Care se referă la cretacic (**1**), care aparține cretacicului. — Din germ. **Kretazisch.**

CRETÁN, -Ă, *cretani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Creta. **2.** Adj. Care aparține Cretei sau cretanilor (**1**), privitor la Creta sau la cretani.

CRÉTĂ, *crete,* s.f. **1.** Calcar fin granular, de culoare albă-gălbuie, format din resturi microscopice de foraminifere, moluște, corali sau ca produs al unor reacții chimice între sărurile din apa mării. **2.** Bucată din cretă, în formă de creion, folosită la scris pe tablă sau pe orice suprafață de culoare (mai) închisă. — Din lat. **creta.**

CRETÍN, -Ă, *cretini, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de cretinism; imbecil, idiot. F (Om) stupid, absurd. — Din fr. **crétin.**

CRETINÍSM s.n. Boală determinată de insuficiență tiroidiană, manifestată prin înapoiere mintală și prin tulburări de dezvoltare fizică. F Tâmpenie, idioție, prostie. — Din fr. **crétinisme.**

CRETINIZÁ, *cretinizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină cretin; *p. ext.* a (se) prosti. — Din fr. **crétiniser.**

CRETINIZÁRE s.f. Faptul se *a (se) cretiniza.* — V. **cretiniza.**

CRETÓN, (**2**) *cretoane,* s.n. **1.** Ţesătură imprimată, plină, rezistentă şi deasă, fabricată mai ales din in sau din cânepă şi folosită pentru huse de mobilă, draperii etc. **2.** (La pl.) Sorturi de creton (**1**). — Din fr. **cretonne.**

CRETÓS, -OÁSĂ, *cretoşi, -oase,* adj. (Rar) Care conţine cretă (**2**), care are aspect de cretă. — **Cretă** + suf. *-os.*

CREŢ, CREAŢĂ, (**I**) *creţi, -e,* adj., (**II 1**) *creţi,* s.m., (**II 4**) *creţe,* s.f., (**II 2, 3**) *creţuri,* s.n. **I. 1.** Adj. (Despre păr, blană, lână etc.) Răsucit în inele; cârlionţ, buclat. **2.** Adj. Cu ridicături şi adâncituri; cutat, încreţit; zbârcit, ridat. **II. 1.** S.m. (Rar) Păr creţ (**1**) sau încreţit; buclă, cârlionţ. **2.** S.n. Încreţitură la o ţesătură sau la un obiect confecţionat; cută, fald. **3.** S.n. Încreţitură a pielii; zbârcitură, rid, cută. **4.** S.f. Soi de viţă-de-vie cu struguri verzi-gălbui, din care se obţin vinuri de masă. — Et. nec.

CREŢÉSC, *creţeşti,* adj. (În sintagma) *Măr creţesc* = varietate de mere autohtone, mari, turtite, cu coaja verzuie sau gălbuie acoperită parţial cu dungi roşii, cu gust acrişor şi cu aromă specifică. — **Creţ** + suf. *-esc.*

CREŢIŞOÁRĂ, *creţişoare,* s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu flori mici verzi-gălbui (*Alchemilla vulgaris*). — **Creţ** + suf. *-işoară.*

CREŢÚŞCĂ, *creţuşte,* s.f. Plantă erbacee meliferă şi medicinală din familia rozaceelor, cu flori dispuse în corimb, folosită la prepararea unui ceai diuretic *(Filipendula ulmaria).* — **Creţ** + suf. *-uşcă.*

CREUZÉT, *creuzete,* s.n. Vas fabricat dintr-un material rezistent la căldură (porţelan, şamotă, grafit etc.), folosit pentru reacţii chimice la temperaturi înalte. F Recipient în formă de oală, făcut dintr-un material refractar, în care se adună produsele de topire obţinute în procesul metalurgic. [Pr.: *cre-u-*] — Din fr. **creuset.**

CREUZÓT s.n. v. **creozot.**

CREVÁSĂ, *crevase,* s.f. Mare despicătură într-un gheţar montan. — Din fr. **crevasse.**

CREVÁT s.n. v. **crivat.**

CREVÉTE, *creveţi,* s.f. Nume dat mai multor crustacee marine comestibile; caridă. — Din fr. **crevette.**

CREZ, *crezuri,* s.n. **1.** Totalitatea principiilor sau convingerilor cuiva, concepţia despre viaţă a cuiva. **2.** Mărturisirea credinţei faţă de Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, la creştini, folosit ca simbol al credinţei comune sau ca formulă de botez. — Din **crede** (derivat regresiv).

CREZÁRE, *crezări,* s.f. **1.** Încredere. G Expr. *A da crezare* (cuiva sau la ceva) = a crede pe cineva pe cuvânt. **2.** (Înv.) Credinţă. — **Crede** + suf. *-are.*

CREZĂMÁNT, *crezăminte,* s.n. (Înv.) **1.** Crezare, încredere. G Loc. adv. *Cu crezământ* = cu adevărat, într-adevăr. G Expr. *A da* (sau *a pune*) *crezământ* = a da crezare. *A afla* (sau *a avea*) *crezământ* = a se bucura de încredere, a fi crezut. **2.** Înţelegere, faţă de cineva sau de ceva; consideraţie, milă. — **Crede** + suf. *-ământ.*

CREZÓL, *crezoli,* s.m. Substanţă chimică lichidă (metilfenol) obţinută din gudroanele de lemn şi de cărbune, folosită la prepararea bachelitei, ca antiseptic etc. — Din fr. **crésol.**

CRI interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită cântecul greierului. — Onomatopee.

CRIÁNT, -Ă, *crianţi, -te,* adj. (Livr.) Ţipător (**1**). *Culoare criantă.* [Pr.: *cri-ant*] — Din fr. **criant.**

CRIB, *criburi,* s.n. Construcţie din lemn, metal etc. care se aşază în albia unui râu pentru a proteja sorbul unei pompe care se alimentează din apa respectivă. — Din germ. **Kribbe.**

CRIBLÚRĂ, *cribluri,* s.f. Piatră dură, spartă mărunt, folosită la lucrări de asfaltare. — Din fr. **criblure.**

CRIC, *cricuri,* s.n. Aparat portativ, acţionat manual, mecanic etc. folosit pentru ridicarea unor greutăţi mari la mică înălţime prin împingere de jos în sus. — Din fr. **cric.**

CRICHÉT s.n. Joc sportiv între două echipe a câte 11 oameni care lovesc cu nişte bastoane speciale mingea, încercând s-o introducă în poarta adversarului. — Din engl., fr. **cricket.**

CRICOÍD, -Ă, *cricoizi, -de,* adj. În formă de inel. — Din fr. **cricoïde.**

CRÍDĂ, *cride,* s.f. (Reg.) Cretă. — Din ucr. **krijda.**

CRÍER s.m. v. **creier.**

CRIERGÍE s.f. (Geol.) Acţiune a îngheţului asupra solului şi rocilor de suprafaţă. [Pr.: *cri-er-*] — Din fr. **cryergie.**

CRÍGHEL, *crighele,* s.n. (Reg.) Halbă. — Din germ. **Krügel.**

CRIJÁC, *crijaci,* s.m. (Înv.) Cruciat. — Din ucr. **kryzak.**

CRÍJMĂ, *crijme,* s.f. (Reg.) Bucată de pânză nouă în care naşa înfăşoară copilul la botez, după ce este scos din cristelniţă. — Din ucr. **krijmo.**

CRÍLĂ, *crile,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părţi laterale ale unui năvod. **2.** (Reg.) Cârd, droaie de copii sau de oameni. — Din sl. **krilo** „aripă”.

CRÍMĂ, *crime,* s.f. Infracţiune care prezintă un grad ridicat de pericol social şi pe care legea o sancţionează cu pedepsele cele mai mari; *spec.* omor. G *Crimă internaţională* = infracţiune deosebit de gravă împotriva legilor şi uzanţelor războiului, precum şi împotriva păcii internaţionale şi a umanităţii. — Din fr. **crime.**

CRIMINÁL[1], *criminaluri,* s.n. (Înv.) Judecătorie, tribunal care judecă crimele; *p. ext.* puşcărie, închisoare. — Din germ. **Kriminal**[gericht].

CRIMINÁL[2], -Ă, *criminali, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care conţine o intenţie nelegiuită, care constituie o crimă, referitor la crimă; rău, dăunător. **2.** S.m. şi f. Persoană care a săvârşit o crimă; criminalist[2]. G *Criminal de război* = persoană care, în timpul unui război, se face vinovată de crime împotriva legilor şi uzanţelor războiului, precum şi împotriva păcii internaţionale şi a umanităţii. — Din fr. **criminel,** lat. **criminalis.**

CRIMINALÍST[1], -Ă, *criminalişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în criminalistică. — Din fr. **criminaliste.**

CRIMINALÍST[2], -Ă, *criminalişti, -ste,* s.m. şi f. (Înv.) Criminal[2] (**2**). — **Criminal[2]**+ suf. *-ist.*

CRIMINALÍSTICĂ s.f. Ştiinţă care se ocupă cu cercetarea mijloacelor şi cu elaborarea metodelor pentru prevenirea infracţiunilor, pentru examinarea probelor judiciare în vederea descoperirii infracţiunilor săvârşite şi a infractorilor. — Din germ. **Kriminalistik.**

CRIMINALITÁTE s.f. Săvârşire de omoruri; totalitatea infracţiunilor săvârşite pe un anumit teritoriu într-o anumită perioadă. — Din fr. **criminalité.**

CRIMINOGÉN, -Ă, *criminogeni, -e,* adj. (Rar) Care generează o crimă sau favorizează producerea ei. — Din fr. **criminogène.**

CRIMINOLÓG, -Ă, *criminologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în criminologie. — Din fr. **criminologue.**

CRIMINOLÓGIC, -Ă, *criminologici, -ce,* adj. De criminologie, al criminologiei. — Din **criminologie.**

CRIMINOLOGÍE s.f. Ştiinţă care studiază criminalitatea, cauzele ei şi găsirea metodelor pentru prevenirea şi combaterea ei. — Din fr. **criminologie.**

CRIN, *crini,* s.m. **1.** Plantă erbacee ornamentală din familia liliaceelor, cu flori albe strălucitoare, în formă de pâlnie şi cu miros foarte puternic *(Lilium candidum).* G Compuse: *crin-de-pădure* = plantă din familia liliaceelor, cu florile aplecate în jos, de culoare roşie-violetă cu pete purpurii *(Lilium martagon); crin-de-toamnă* = gen de plante decorative originare din Japonia, cu flori albe, liliachii sau albastre, care atârnă în mănunchi la vârful tulpinii *(Hosta); crin-galben* = **a)** plantă erbacee decorativă cu florile galbene-deschis *(Hemerocallis flava);* **b)** plantă erbacee cu flori mari de culoare roşie-gălbuie, cultivată ca plantă ornamentală *(Hemerocallis fulva).* **2.** Compus: *crin-de-mare* = (la pl.) clasă de echinoderme cu aspect de floare, care trăiesc fixate în zone abisale; (şi la sg.) animal din această clasă; crinoide. — Din sl. **krinŭ.**

CRINIÉRĂ, *criniere,* s.f. Creastă a unui coif din care ieşeau penajul sau alte ornamente.

CRINOÍD, *crinoide,* s.n. (Zool.) Crin-de-mare. — Din fr. **crinoïde.**

CRINOLÍNĂ, *crinoline,* s.f. Fustă lungă şi foarte largă, în formă de clopot, susţinută în interior de arcuri subţiri de oţel, la modă pe la mijlocul sec. XIX; malacof. — Din fr. **crinoline.**

CRINOVÍL s.n. Fibră sintetică obţinută prin filare din policlorură de vinil, care, ţesută sub formă de tricot şi purtată direct pe corp, se încarcă cu sarcini electrice, producând un efect terapeutic. — Denumire comercială.

CRÍNTĂ, *crinte,* s.f. Vas de lemn (în formă de albie) de care se servesc ciobanii când storc zerul din caş. — Cf. bg. k r i n i c a.

CRIOBIOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază efectele temperaturilor joase asupra organismelor vii. [Pr.: *cri-o-bi-o-*] — Din engl. **cryobiology.**

CRIOCAUTÉR, *criocautere,* s.n. Instrument pentru distrugerea unor ţesuturi patologice cutanate, prin congelare cu ajutorul zăpezii carbonice. [Pr.: *cri-o-ca-u-*] — Din fr. **cryocautère.**

CRIOFÍL, -Ă, *criofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Animal sau plantă) care trăieşte la temperaturi scăzute. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryophil.**

CRIOFÍTĂ, *criofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante format din alge, muşchi, ciuperci şi bacterii adaptate la temperaturi joase; (şi la sg.) plantă din acest grup. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryophite.**

CRIOGÉNIC, -Ă, *criogenici, -ce,* adj. **1.** De criogenie, al criogeniei. **2.** (Despre substanţe) Care produce scăderea temperaturii. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryogénique.**

CRIOGENÍE s.f. Producere artificială a frigului; realizare a temperaturilor joase. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryogénie.**

CRIOLÍT s.n. Fluorură naturală de sodiu şi aluminiu, incoloră, albă sau uşor colorată, sticloasă, folosită în metalurgie şi în industria sticlei. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryolithe.**

CRIOLOGÍE s.f. Capitol al fizicii care studiază procedeele de obținere a temperaturilor joase, proprietățile corpurilor și fenomenelor specifice care se manifestă în apropiere de zero absolut. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryologie.**

CRIÓNICĂ s.f. (Fiz.) Criologie. [Pr.: *cri-o-*] — Din engl. **cryonics.**

CRIOSCÓP, *crioscoape,* s.n. Aparat pentru determinarea greutății moleculare a unei substanțe. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryoscope.**

CRIOSCOPÍE s.f. Metodă de determinare a greutății moleculare a unei substanțe prin măsurarea coborârii temperaturii de solidificare a acelei substanțe într-un solvent. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryoscopie.**

CRIOSTÁT, *criostate,* s.n. Instalație pentru producerea sau menținerea unei temperaturi scăzute constante. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryostat.**

CRIOȘÓC, *crioșocuri,* s.n. (Med.) Șoc (**2**) la frig. [Pr.: *cri-o-*] — **Crio**[terapie] + **șoc.**

CRIOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament care folosește congelarea cu ajutorul zăpezii carbonice în afecțiuni dermice. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryothérapie.**

CRIOTRÓN, *criotroane,* s.n. Dispozitiv cu funcție de releu, alcătuit dintr-un fir supraconductor dispus în interiorul unei înfășurări electrice, folosit în construcția unor calculatoare electronice. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryotrone.**

CRIPÁLCĂ, *cripălci,* s.f. (Reg.) Cordenci la războiul de țesut. — Din bg. **krepalka.**

CRÍPTĂ, *cripte,* s.f. **1.** Construcție subterană într-un templu antic în care se păstrau obiectele de cult, arhiva, tezaurul etc. **2.** Cavou subteran, construit sub o biserică sau sub un monument. **3.** Capelă subterană folosită ca loc de înmormântare sau de păstrare a relicvelor. **4.** (Med.) Adâncitură mică în formă de tub, situată pe suprafața unei mucoase. — Din fr. **crypte,** lat. **crypta.**

CRÍPTIC, -Ă, *criptici, -ce,* adj. Ascuns, secret. G *Limbaj criptic* = limbaj obscur, sibilinic, greu accesibil. F Care prezintă ascunzători, focare de microbi. — Din fr. **cryptique.**

CRIPTOCOMUNÍST, -Ă, *criptocomuniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Partizan ocult) al unui partid comunist. — Din fr. **cryptocommuníste.**

CRIPTOCRISTALÍN, -Ă, *criptocristalini, -e,* adj. (Despre minerale și roci) Care este foarte fin cristalizat. — Din fr. **cryptocristallin.**

CRIPTOFÍTĂ, *criptofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante erbacee perene care continuă să trăiască în timpul iernii datorită rădăcinilor adânc înfipte în pământ; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **cryptophyte.**

CRIPTOGÁMĂ, *criptogame,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Grup mare de plante inferioare, lipsite de flori, care au drept caracteristică înmulțirea prin spori; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. **2.** Adj. Care aparține criptogamelor (**1**), privitor la criptogame. — Din fr. **cryptogame.**

CRIPTOGÁMIC, -Ă, *criptogamici, -ce,* adj. (Bot.) De criptogamă. — Din fr. **cryptogamique.**

CRIPTOGENÉTIC, -Ă, *criptogenetici, -ce,* adj. Care are o cauză ce nu poate fi determinată cu mijloacele actuale ale medicinei; idiopatic. — Din fr. **cryptogénétique.**

CRIPTOGRAFIÁ, *criptografiez,* vb. I. Tranz. A transpune texte, mesaje după regulile criptografiei.

CRIPTOGRÁFIC, -Ă, *criptografici, -ce,* adj. Care ține de criptografie, privitor la criptografie. — Din fr. **cryptographique.**

CRIPTOGRAFÍE, *criptografii,* s.f. **1.** Scriere secretă cu ajutorul unui cod de semne convenționale. **2.** Disciplină care se ocupă cu studiul criptogramelor. **3.** Joc distractiv constând din dezlegarea unei fraze scrise cu ajutorul unor semne, numere, desene etc. — Din fr. **cryptographie.**

CRIPTOGRÁMĂ, *criptograme,* s.f. **1.** Document, text scris cu caractere secrete, cărora li se atribuie, pe baza unui cod, valori speciale, cunoscute doar de cei inițiați. **2.** Joc distractiv constând din împărțirea cuvintelor unei fraze într-un număr exact de fragmente, care se înscriu într-o formă geometrică regulată, urmând să fie aflat modul și locul în care ele se succed. — Din fr. **cryptogramme.**

CRIPTONÍM, -Ă, *criptonimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Cu nume ascuns. **2.** S.n. Nume împrumutat, imaginar sau reprezentat prin inițiale, cu care un autor își semnează o lucrare, o operă de artă etc.; pseudonim. **3.** S.n. Lucrare semnată cu un criptonim (**2**). — Din fr. **cryptonyme.**

CRIPTORHIDÍE s.f. Anomalie congenitală caracterizată prin coborârea incompletă a unui testicul (sau a ambelor), oprindu-se în cavitatea abdominală sau în canalul inghinal. — Din fr. **cryptorchidie.**

CRISALÍDĂ, *crisalide,* s.f. Nimfa lepidopterelor, al cărei tegument are reflexe metalice. — Din fr. **chrysalide,** lat. **chrysallis, -idis.**

CRISELEFANTÍN, -Ă, *criselefantini, -e,* adj. (Despre statui) Executat din aur și din fildeș. — Din fr. **chryséléphantin.**

CRISOBERÍL s.n. Mineral transparent, de culoare verde, foarte rar, întâlnit la contactul intruziunilor granitice cu șisturile cristaline, folosit ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **chrysobéryl.**

CRISOFENÍNĂ, *crisofenine,*s.f. Colorant galben pentru bumbac, lână și mătase. — Din fr. **chrysophénine.**

CRISOGRÁF, *crisografi,* s.m. Copist care scria manuscrise cu litere de aur. — Din fr. **chrysographe.**

CRISOGRAFÍE s.f. Arta de a scrie cu litere de aur. — Din fr. **chrysographie.**

CRISOIDÍNĂ, *crisoidine,* s.f. Colorant galben obținut din anilină și întrebuințat pentru piele, hârtie, iută, tapete, lacuri etc. [Pr.: *-so-i-*] — Din fr. **chrysoïdine.**

CRISOPRÁZ s.n. Varietate de calcedonie de culoare verde. — Din fr. **chrysoprase.**

CRISOTERAPÍE s.f. Tratament cu săruri de aur, folosit în unele afecțiuni ale articulațiilor. — Din fr. **chrysothérapie.**

CRISPÁ, *crispez,* vb. I. Refl. (Despre față, degete etc.) A se contracta în mod involuntar, a se încleșta (din cauza unei tensiuni nervoase). — Din fr. **crisper,** lat. **crispare.**

CRISPÁRE, *crispări,* s.f. Acțiunea de *a se crispa;* încleștare, contractare, crispație. — V. **crispa.**

CRISPÁT, -Ă, *crispați, -te,* adj. (Despre față, degete etc.) Contractat, încleștat; (despre oameni) cu fața, degetele etc. contractate, încleștate (din cauza unei tensiuni nervoase). — V. **crispa.**

CRISPÁȚIE, *crispații,* s.f. (Rar) Crispare. — Din fr. **crispation.**

CRISTÁL, (**1**) *cristaluri*, (**2**) *cristale* s.n. **1.** Sticlă de o fabricație specială, transparentă și perfect incoloră, cu însușirea de a refracta puternic lumina, întrebuințată pentru fabricarea lentilelor optice și a unor obiecte de lux. F Obiect fabricat din cristal (**1**). **2.** Substanță minerală solidă, omogenă, cu o structură internă regulată, care se prezintă sub forma unor poliedre. G Compus: *cristal-de-stâncă* = varietate transparentă, incoloră, de cuarț, care se prezintă în cristale mari și care este folosită în industria optică, în radiotehnică, ca piatră semiprețioasă etc. **3.** (În sintagma) *Cristal lichid* = fluid care prezintă anizotropia proprietăților, mai ales a celor optice, datorită orientării ordonate a moleculelor sale, folosit în sisteme de afișaj, la traductoare optice etc. — Din fr. **cristal,** lat. **crystallus.**

CRISTALÍN, -Ă, *cristalini, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Limpede, curat, transparent, caracteristic cristalului (**2**); *fig.* ca de cristal. **2.** (Despre roci, munți etc.) Care este format din șisturi cristaline. **3.** Adj. Care se prezintă sub formă de cristale (**2**). **4.** S.n Parte a ochiului care are aspectul unei lentile transparente biconvexe, așezată îndărătul irisului și care are un rol important în acomodarea vederii la diferite distanțe. **5.** S.n. Ansamblu sau formație de șisturi cristaline dintr-o regiune. [Pl.: și: (n.) *cristalinuri*] — Din fr. **cristallin.**

CRISTALINITÁTE s.f. (Geol.) Grad de cristalizare a unei roci eruptive. — **Cristalin** + suf. *-itate.*

CRISTALÍT, *cristalite,* s.n. Monocristal de dimensiuni mici, care intră în alcătuirea unui corp policristalin. — Din germ. **Kristallite.**

CRISTALIZÁ, *cristalizez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. (Despre substanțe) A se transforma dintr-o stare gazoasă, lichidă sau solidă-amorfă în stare solidă-cristalină. **2.** Refl. și tranz. Fig. A lua sau a da o formă precisă, potrivită; a (se) închega, a (se) limpezi, a (se) clarifica. — Din fr. **cristalliser.**

CRISTALIZÁBIL, -Ă, *cristalizabili, -e,* adj. Care se poate cristaliza. — Din fr. **cristallisable.**

CRISTALIZÁRE, *cristalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cristaliza* și rezultatul ei; cristalizație. — V. **cristaliza.**

CRISTALIZÁT, -Ă, *cristalizați, -te,* adj. Care se prezintă sub formă de cristale (**2**). — V. **cristaliza.**

CRISTALIZATÓR, *cristalizatoare,* s.n. Vas de laborator sau aparat industrial folosit pentru cristalizarea substanțelor dintr-o soluție în vederea separării sau purificării substanțelor; cristalizor. — **Cristaliza** + suf. *-tor.*

CRISTALIZÁȚIE, *cristalizații,* s.f. (Rar) Cristalizare. [Var.: **cristalizațiúne** s.f.] — Din fr. **cristallisation.**

CRISTALIZAȚIÚNE s.f. v. **cristalizație.**

CRISTALIZÓR, *cristalizoare,* s.n. Cristalizator. — Din fr. **cristallisoir.**

CRISTALOGENÉZĂ s.f. **1.** Studiul condițiilor de formare a cristalelor (**2**). **2.** Formare a cristalelor în natură; cristalizare. — Cf. fr. cristallogénie.

CRISTALOGRÁF, -Ă, *cristalografi, -e,* s.m. și f. Specialist în cristalografie. — Din fr. **cristallographe.**

CRISTALOGRÁFIC, -Ă, *cristalografici, -ce,* adj. Care se referă la cristalografie, de cristalografie. — Din fr. **cristallographique.**

CRISTALOGRAFÍE s.f. Știință auxiliară a mineralografiei care se ocupă cu studiul cristalelor (**2**). — Din fr. **cristallographie.**

CRISTALOÍD, -Ă, *cristaloizi, -de,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are înfățișarea unui cristal (**2**), care seamănă cu un cristal. **2.** S.m. (Înv.) Substanță care cristalizează ușor și care, în stare de soluție, poate trece prin membrane vegetale sau animale; substanță cristalizată. [Pl. și: (n.) *cristaloide*] — Din fr. **cristalloïde.**

CRISTALOMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul formelor geometrice ale cristalelor (**2**) . — Din fr. **cristallométrie.**

CRISTÉI, *cristei,* s.m. Pasăre călătoare mai mare decât mierla, cu penajul brun-măsliniu şi cu aripile roşcate, care trăieşte pe câmp şi în stufărişul din apropierea bălţilor *(Crex crex).* G Compus: *cristei-de-baltă* = pasăre călătoare acvatică, cu aripi scurte, cu ciocul lung şi ascuţit, cu penajul brun-măsliniu *(Rallus aquaticus).* [Var.: **crâstél, cârstél** s.m.] — Din sl. **krastĕlĭ.**

CRISTÉLNIŢĂ, *cristelniţe,* s.f. (În ritualul bisericesc ortodox) Vas mare, de obicei din metal, de forma unei cupe, umplut până la jumătate cu apă, în care preotul afundă copilul la botez. — Din sl. **krŭstilĭnica.**

CRISTIÁNĂ, *cristiane,* s.f. Oprire la schi printr-o întoarcere bruscă, cu schiurile apropiate. — Din fr. **christiania.**

CRISTIANÍSM s.n. (Livr.) Creştinism. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **christianisme.**

CRIŞEÁN, -Ă, *crişeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din regiunea Crişana. **2.** Care aparţine Crişanei sau crişenilor (**1**), referitor la Crişana ori la crişeni. — **Crişana** (n.pr.) + suf. *-an.*

CRIŞEÁNCĂ, *crişence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din regiunea Crişana. — **Crişean** + suf. *-că.*

CRITÉRIU, *criterii,* s.n. **1.** Punct de vedere, principiu, normă pe baza cărora se face o clasificare, o definire, o apreciere. **2.** Probă sportivă, concurs servind de obicei la selectarea celor mai buni sportivi, dintr-o anumită ramură. — Din fr. **critérium.**

CRÍTIC, -Ă, *critici, -ce,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Care apreciază, evaluează calităţile şi defectele unor oameni, stări, fapte, opere etc. G *Aparat critic* = totalitatea notelor lămuritoare, a comentariilor etc., introduse la editarea unui text, cu scopul de a permite controlul felului în care a fost alcătuită ediţia respectivă. *Ediţie critică* = ediţie a unui text sau a unei lucrări însoţită de un aparat critic. **2.** Care se referă la un punct sau la un moment de criză, care premerge o schimbare bruscă (în rău); care poate determina o schimbare decisivă (în rău). G *Temperatură critică* = temperatura maximă la care un gaz mai poate fi lichefiat. *Stare critică* = stare a unui fluid aflat la temperatura critică, în care lichidul şi vaporii acelui fluid au aceeaşi densitate, astfel încât nu se poate spune dacă este lichid sau gaz. **II.** S.m. Specialist în problemele de artă, care analizează, interpretează şi apreciază operele artistice. **III.** S.f. Analiză, apreciere a unor opere artistice, literare, a activităţii unor persoane sau a unor colective. G *Critică literară (şi artistică)* = ramură a ştiinţei literaturii care analizează, interpretează, apreciază şi orientează fenomenul literar, artistic contemporan în lumina unei concepţii estetice. *Critică de texte* = comentarii şi discuţii asupra formei şi conţinutului unui text. G Expr. *(A fi) sub orice critică* = (a fi) de o calitate extrem de scăzută. *(A fi) mai presus de orice critică* = (a fi) la un nivel extrem de ridicat. F Articol, studiu, ansamblu de studii în care se face critică (**III**). — Din fr. **critique,** lat. **criticus.**

CRITICÁ, *crític,* vb. I. Tranz. A dezvălui lipsurile, greşelile, defectele unor persoane, ale unei opere, ale unor stări de lucruri (arătând cauzele şi indicând mijloacele de îndreptare). F A aprecia valoarea etică, artistică etc. a unei opere. F A arăta cu răutate (sau cu exagerare) părţile slabe ale unui lucru sau ale unei persoane; a comenta în chip răutăcios, născocind lipsuri şi greşeli; a bârfi. — Din fr. **critiquer.**

CRITICÁBIL, -Ă, *criticabili, -e,* adj. Care dă prilej de critică (**III**); care poate fi criticat, care merită critica. — Din fr. **critiquable.**

CRITICÁNT, -Ă, *criticanţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care este gata oricând să facă o critică. F (Persoană) care bârfeşte; bârfitor, intrigant. — Din fr. **critiquant.**

CRITICÁSTRU, *criticaştri,* s.m. (Livr.) Critic neînsemnat (şi lipsit de onestitate). — Cf. germ. Kritikaster.

CRITICÍSM s.n. **1.** Denumire dată de Kant şi de adepţii săi propriei lor doctrine filosofice, care considera analiza riguroasă a valorii şi a limitelor capacităţii de cunoaştere drept condiţie prealabilă a oricărei cercetări filosofice. **2.** Tendinţă exagerată de a critica. — Din fr. **criticisme.**

CRITICÍST, -Ă, *criticişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al criticismului. **2.** Adj. Care se referă la criticist (**1**), privitor la criticist. *Idei criticiste.* — Din germ. **Kritizist** (după *criticism*).

CRIŢÁR s.m. v. **creiţar.**

CRÍŢĂ s.f. (Reg.) Oţel. G (Adverbial; în sintagma) *Beat criţă* = din cale afară de beat, foarte beat. — Din ucr. **kryc'a.**

CRIVÁC, *crivace,* s.n. **1.** Instalaţie rudimentară folosită în trecut pentru ridicat bolovanii de sare la suprafaţă. **2.** Troliu rudimentar de lemn, acţionat manual, folosit la spălarea puţurilor de mină de mică adâncime. **3.** Piesă din scheletul unei ambarcaţiuni de care se fixează scândurile ce formează învelişul ambarcaţiunii. — Et. nec.

CRIVÁT, *crivaturi,* s.n. (Reg.) Pat. [Var.: **crevát** s.n.] — Din ngr. **krev(v)áti.**

CRÍVĂŢ, s.n. Vânt puternic şi rece care suflă iarna în Moldova şi în Câmpia Dunării dinspre Nord-Est, aducând scăderi mari de temperatură; acvilon. F (Înv. şi reg.) Nord. — Din bg. **krivec.**

CRIZANTÉMĂ, *crizanteme,* s.f. Plantă decorativă din familia compozeelor, cu frunze penat-divizate şi cu flori de culori variate, cu o inflorescenţă mare şi bogată (*Chrysanthemum indicum*). — Din fr. **chrysanthème.**

CRÍZĂ, *crize,* s.f. **1.** Fază în evoluţia unei societăţi marcată de mari dificultăţi (economice, politice, sociale etc.); perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări (adesea decisive) care se manifestă în societate. F Lipsă acută (de mărfuri, de timp, de forţă de muncă). **2.** Moment critic, culminant, în evoluţia care precedă vindecarea sau agravarea unei boli; declanşare bruscă a unei boli sau apariţia unui acces brusc în cursul unei boli cronice. *Criză de apendicită.* F Tensiune, moment de mare depresiune sufletească, zbucium. — Din fr. **crise.**

CROASÁNT, *croasanţi,* s.m. Produs de patiserie, din aluat fraged, în formă de semilună, cu diverse umpluturi.

CROÁT, -Ă, *croaţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Croaţiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Croaţiei sau croaţilor (**1**), privitor la Croaţia ori la croaţi. F (Substantivat, f.) Limba vorbită în Croaţia. [Pr.: *cro-aţ*] — Din fr. **Croate,** germ. **Kroate.**

CROÁZĂ s.f. v. **croazea.**

CROAZEÁ s.f. (Înv.) Stofă ţesută în patru iţe. [Var.: **croáză** s.f.] — După fr. **croisée.**

CROAZIÉRĂ, *croaziere,* s.f. **1.** Călătorie (de plăcere) pe mare. **2.** Regim de zbor al unei aeronave care evoluează la o viteză mai mică faţă de viteza maximă. [Pr.: *-zi-e-*] — Din fr. **croisière.**

CROBÍZI s.m. pl. Populaţie de neam tracic stabilită în sudul Dunării, în apropierea Mării Negre, în sec. V î.H. – II d.H. — Din lat. **crobyzi,** gr. **krovizi.**

CROCÁNT, -Ă, *crocanţi, -te,* adj. (Despre unele alimente) Care crănţăne când este mestecat; tare şi bine prăjit sau copt. — Din fr. **croquant.**

CROCHÉT s.n. Joc sportiv în aer liber cu bile de lemn, care, lovite cu nişte ciocănaşe cu coadă lungă, trebuie să treacă, după anumite reguli, printr-o serie de portiţe instalate pe terenul de joc. — Din fr. **croquet.**

CROCHÉTĂ, *crochete,* s.f. (Mai ales la pl.) Preparat culinar din aluat, griş, brânză, zarzavaturi etc. cu diferite ingrediente (chimion, caşcaval, mac etc.), în formă de bastonaşe sau de turtiţe prăjite în grăsime sau coapte. — Din fr. **croquette.**

CROCHÍU, *crochiuri,* s.n. Desen rapid care redă în câteva linii trăsăturile principale ale unei figuri, ale unui obiect, ale unui peisaj etc.; schiţă. — Din fr. **croquis.**

CROCODÍL, *crocodili,* s.m. **1.** Reptilă uriaşă din ordinul crocodielienilor, care trăieşte în fluviile din ţările tropicale, cu corpul turtit dorso-ventral, acoperit de plăci osoase, cu coadă lungă şi cap alungit, cu fălci lungi şi dinţi puternici *(Crocodilus niloticus).* G Expr. (Fam.) *Lacrimi de crocodil* = plâns prefăcut, ipocrit. **2.** Dispozitiv metalic fixat pe şinele de cale ferată şi folosit pentru a transmite comenzile de semnalizare, acţionând fluierul locomotivei în mers. **3.** Cleşte cu care, în laborator, se dă dopurilor de plută elasticitatea necesară folosirii lor. **4.** Clemă de forma unui cleştişor cu fălci dinţate, folosit pentru realizarea unor legături electrice temporare şi demontabile. — Din fr. **crocodile,** lat. **crocodilus.**

CROCODILIAN, *crocodilieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile mari cu o anatomie evoluată; (şi la sg.) reptilă din acest ordin. [Pr.: *-li-eni*] — Din fr. **crocodilien.**

CROHMÁL s.n. v. **crohmală.**

CROHMÁLĂ s.f. (Reg.) Scrobeală albă. [Var.: **crohmál** s.n.] — Din ucr. **krochmal.**

CROHMĂLÍ, *crohmălesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scrobi. — Din **crohmală.**

CROHMĂLÍT, -Ă, *crohmăliţi, -te,* adj. (Reg.) Scrobit. F Fig. Rigid, bătos, ţeapăn. [Var.: **crohmolít, -ă** adj.]. — V. **crohmăli.**

CROHMOLÍT, -Ă, adj. v. **crohmălit.**

CROI[1]**,** *croiuri,* s.n. Croială (**1**). — Din **croială** (derivat regresiv).

CROÍ[2]**,** *croiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A tăia un material după forma şi măsura indicată sau după un contur desenat în prealabil, pentru a obţine piese care urmează a fi asamblate în vederea confecţionării unui obiect. **2.** Tranz. A plănui, a pune la cale o lucrare care are nevoie de indicaţii, de planuri etc.; a începe un lucru sau o lucrare. F Fig. A ticlui o minciună. **3.** Tranz. A desfunda, a deschide un drum, o şosea etc., înlăturând obstacolele. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A lovi, a bate un animal sau un om cu bâtul, cu biciul (făcându-i dungi sau vânătăi pe piele). **5.** Intranz. Fig. (Fam.; în expr.) *A o croi la fugă* = a fugi în cea mai mare grabă (spre a scăpa de o primejdie). — Din sl. **krojiti.**

CROIÁLĂ, *croieli,* s.f. **1.** Felul cum este croită o haină; tăietură, croi[1]. **2.** Fig. Fel de a fi; caracter. **3.** (Înv.) Plan, arhitectură. [Pr.: *cro-ia-*] — **Croi**[2] + suf. *-eală.*

CROÍT s.n. Faptul de *a croi*[2]. — V. **croi**[2]**.**

CROITÓR, *croitori,* s.m. **1.** Bărbat care se îndeletniceşte cu croitul şi cusutul hainelor. **2.** Insectă mare, de culoare neagră, cu antene lungi, care trăieşte mai ales pe stejar, degradând lemnul (*Cerambyx cerdo*). **3.** Muşchi lung al coapsei, situat între osul iliac şi faţa internă a tibiei (prin a cărui

contracție se produce încrucișarea picioarelor). [Pr.: *cro-i-*] — **Croi**[2] + suf. *-tor*.

CROITOREÁSĂ, *croitorese,* s.f. Femeie care se îndeletnicește cu croitul și cusutul hainelor, al rochiilor etc. [Pr.: *cro-i-*] — **Croitor** + suf. *-easă.*

CROITORÍE, (**2**) *croitorii,* s.f. **1.** Meșteșugul, meseria croitorului (**1**). **2.** Atelier unde se lucrează haine, rochii etc. [Pr.: *cro-i-*] — **Croitor** + suf. *-ie.*

CROM s.n. Element chimic, metal alb, dur, casant, foarte rezistent față de agenții chimici, folosit la cromaj, la fabricarea unor oțeluri speciale, a unor compuși utilizați în vopsitorie, în tăbăcărie etc. — Din fr. **chrome.**

CROMÁ, *cromez,* vb. I. Tranz. A acoperi un obiect de metal cu un strat subțire de crom. — Din **crom**. Cf. fr. c h r o m e r.

CROMAFÍN, -Ă, *cromafini, -e,* adj. Care se colorează ușor, care prinde ușor coloranți. — Din fr. **chromaffine.**

CROMÁJ s.n. Operație industrială constând din acoperirea metalelor cu un strat de crom, pentru a le face rezistente la coroziune și la uzură sau pentru a le da un aspect frumos; cromare. — Din fr. **chromage.**

CROMÁRE, *cromări,* s.f. Acțiunea de *a croma* și rezultatul ei; cromaj. — V. **croma.**

CROMÁT[1]**,** *cromați,* s.m. Sare a acidului cromic. — Din fr. **chromate.**

CROMÁT[2]**, -Ă,** *cromați, -te,* adj. Care conține crom; acoperit cu un strat de crom. *Oțel cromat.* — V. **croma.**

CROMATÁRE s.f. Operație de acoperire a unor obiecte metalice cu o peliculă subțire, rezistentă la coroziune, compusă din cromați[1]. — Din **cromat**[1].

CROMÁTIC, -Ă, *cromatici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care se referă la culori sau la colorit. G (Fiz.) *Aberație cromatică* = defect al imaginilor obținute prin lentile, constând în formarea de irizații pe marginea imaginilor. **2.** (Muz.; în sintagmele) *Gamă cromatică* = gamă formată dintr-o serie succesivă de semitonuri. *Interval cromatic* = interval alcătuit din două sunete cu aceeași denumire (unul dintre ele fiind alterat). **II.** S.f. **1.** Arta preparării și folosirii culorilor. **2.** Ansamblu de culori într-o pictură, într-un mozaic etc.; colorit. — Din fr. **chromatique.**

CROMATÍDĂ, *cromatide,* s.f. (Biol.) Fiecare dintre cele două segmente rezultate prin diviziunea longitudinală a unui cromozom, în cursul mitozei sau meiozei și care, ulterior, se separă total pentru a da naștere cromozomilor-fii. — Din engl. **chromatid.**

CROMATÍNĂ s.f. Substanță care reprezintă componenta chimică de bază a nucleului celular la animale și la plante, având o mare afinitate pentru coloranții bazici. — Din fr. **chromatine.**

CROMATÍSM s.n. **1.** Proprietate a razelor albe de a se descompune în raze de culori diferite. F Aberație cromatică. **2.** Succesiune de mai multe sunete aflate la distanță de un semiton; structură melodică în care predomină intervale de semiton. — Din fr. **chromatisme.**

CROMATOFÓR, *cromatofori,* s.m. **1.** (Zool.) Celulă care conține pigment colorant. **2.** Corpuscul din celulele plantelor superioare și ale unor alge care conțin clorofilă sau alți pigmenți. — Din fr. **chromatophore.**

CROMATOGÉN, -Ă, *cromatogeni, -e,* adj. Care colorează, care produce materii colorante. — Din fr. **chromatogène.**

CROMATOGRÁFIC, -Ă, *cromatografici, -ce,* adj. Care aparține cromatografiei, privitor la cromatografie. — Din fr. **chromatographique.**

CROMATOGRAFÍE s.f. Procedeu fizico-chimic de separare a substanțelor dintr-o soluție, de obicei cu ajutorul trecerii soluției prin materiale poroase. — Din fr. **chromatographie.**

CROMATOPLÁST, *cromatoplaste,* s.n. Corpuscul de culoare galbenă, roșie sau portocalie care dă culoarea caracteristică rădăcinilor de morcovi sau fructelor coapte, având același rol ca și cloroplastele; cromoplast. — Din fr. **chromatoplaste.**

CROMATOPSÍE s.f. Capacitatea de a percepe distinct culorile. — Din fr. **chromatopsie.**

CRÓMIC adj. (În sintagma) *Acid cromic* = acid obținut din combinarea cromului cu oxigen și hidrogen. — Din fr. **chromique.**

CROMÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu crom. — **Crom** + suf. *-ism.*

CROMÍT, *cromiți,* s.m. Oxid natural dublu de fier și crom, cubic, metalic, negru, întâlnit în rocile eruptive. — Din fr. **chromite.**

CROMIZÁ, *cromizez,* vb. I. Tranz. A supune operației de cromizare. — Din fr. **chromiser.**

CROMIZÁRE, *cromizări,* s.f. Tratament termochimic de îmbogățire cu crom, prin difuzie, a stratului superficial al unei piese de oțel sau de fontă, în vederea sporirii rezistenței la coroziune și la uzură a acesteia. — Din **cromiza.**

CROMIZÁT, -Ă, *cromizați, -te,* adj. Care a fost supus operației de cromizare. — V. **cromiza.**

CRÓMLEH, *cromlehuri,* s.n. Monument megalitic cu caracter sacru din epoca bronzului, alcătuit din mai multe pietre verticale dispuse în cerc, la distanțe egale, în jurul unei pietre mai mari. — Din fr. **cromlech.**

CROMNÍCHEL s.n. Aliaj care conține 10-20% crom, 60-70% nichel, restul fier, folosit la construcția rezistențelor bobinate care lucrează la temperaturi înalte. — Din germ. **Chromnickel.**

CROMO- Element de compunere cu sensul de „culoare, colorat", care servește la formarea unor substantive sau a unor adjective. — Din fr. **chromo-.**

CROMOALGRAFÍE s.f. Procedeu de pregătire a unei forme de tipar multicolor prin executarea manuală a marginilor din plăci de aluminiu. [Pr.: *-mo-al-*] — Din fr. **chromoalgraphie.**

CROMOBLÁST, *cromoblaste,* s.n. Celulă a pielii care are pigmenți coloranți. — Din fr. **chromoblaste.**

CROMOCISTOSCOPÍE s.f. Examinare cu citoscopul a funcțiunii renale și a permeabilității ureterelor cu ajutorul injectării intravenoase a unei substanțe colorante care se elimină prin urină. — Din fr. **chromocystoscopie.**

CROMOFÓR, *cromofori,* s.m. Grup de atomi care, introduși în molecula unei substanțe organice, colorează acea substanță. — Din fr. **chromophore.**

CROMOFOTOGRAFÍE, (**2**) *cromofotografii,* s.f. **1.** Procedeu pentru obținerea fotografiilor în culori. **2.** (Concr.) Fotografie astfel obținută. — Din fr. **chromophotographie.**

CROMOGÉN, *cromogeni,* s.m. Combinație care conține în moleculă cromofori. — Din fr. **chromogène,** germ. **Chromogen.**

CROMOLITOGRÁFIC, -Ă, *cromolitografici, -ce,* adj. De cromolitografie, obținut prin cromolitografie. — Din fr. **chromolithographique.**

CROMOLITOGRAFÍE, (**2**) *cromolitografii,* s.f. **1.** Procedeu litografic de imprimat în mai multe culori. **2.** (Concr.) Reproducere obținută prin acest procedeu. — Din fr. **chromolithographie.**

CROMOPLÁST, *cromoplaste,* s.n. (Biol.) Cromatoplast. — Din fr. **chromoplaste.**

CROMOPROTEÍDĂ, *cromoproteide,* s.f. Proteidă colorată, în componența căreia intră un metal (fier, magneziu) cu rol esențial în funcțiile respiratorii tisulare. — Din fr. **chromoprotéide.**

CROMOPSÍE, *cromopsii,* s.f. Boală a ochiului datorită căreia obiectele necolorate sunt percepute în culori. — Din fr. **chromopsie.**

CROMOSCÓP, *cromoscoape,* s.n. **1.** Aparat optic folosit pentru reproducerea în culori a clișeelor. **2.** Cinescop folosit pentru transmisiile de televiziune în culori. — Din fr. **chromoscope.**

CROMOSFÉRĂ s.f. Strat de culoare roz, compus din gaze și din aburi incandescenți, care înconjoară Soarele și este vizibil în timpul eclipselor totale. — Din fr. **chromosphère.**

CROMOSFÉRIC, -Ă, *cromosferici, -ce,* adj. Referitor la cromosferă, al cromosferei. — Din fr. **chromosphérique.**

CROMOTERAPÍE s.f. Tratare a unor maladii prin utilizarea luminii colorate. — Din fr. **chromothérapie.**

CROMOTIPÍE, *cromotipii,* s.f. **1.** Metodă de tipărire în culori. **2.** (Concr.) Imagine colorată obținută prin acest procedeu. — Din fr. **chromotypie.**

CROMOTIPOGRAFÍE, *cromotipografii,* s.f. Procedeu de tipărire în culori cu elementele de imprimare în relief. — Din fr. **chromotypographie.**

CROMOZÓM, *cromozomi,* s.m. (Biol.) Unitate genetică, structurală, constantă, a nucleului, cu organizare și funcții proprii, cu însușire de autoreproducere și care deține informația ereditară specifică. — Din fr. **chromosome.**

CROMOZOMIÁL, -Ă, *cromozomiali, -e,* adj. (Biol.) De cromozom, al cromozomului. [Pr.: *-mi-al*] — După engl. **chromosomal.**

CRONAXÍE s.f. Timpul fiziologic minim în care are loc o excitație; timpul în care un curent electric trebuie să parcurgă un nerv, un mușchi etc., pentru a-l excita. — Din fr. **chronaxie.**

CRONC interj. Cuvânt care imită sunetele scoase de corb, de cioară etc. — Onomatopee.

CRONCÁN, *croncani,* s.m. (Reg.) Corb. — **Cronc** + suf. *-an.*

CRONCĂÍ vb. IV v. **croncăni.**

CRONCĂÍRE s.f. v. **croncănire.**

CRONCĂNÍ, *croncănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ciori, corbi etc., la pers. 3) A scoate sunete caracteristice speciei. **2.** (Despre oameni) A scoate strigăte nearmonioase, a vorbi articulând cuvintele în mod dezagreabil, gutural și nedeslușit. [Var.: **croncăí** vb. IV] — **Cronc** + suf. *-ăni.*

CRONCĂNÍRE, *croncăniri,* s.f. Acțiunea de *a croncăni* și rezultatul ei; croncănit. [Var.: **croncăíre** s.f.] — V. **croncăni.**

CRONCĂNÍT s.n. Faptul de *a croncăni;* croncănire, croncănitură; sunet strident scos de cioară, de corb etc. — V. **croncăni.**

CRONCĂNITÓR, -OÁRE, *croncănitori, -oare,* adj. Care croncănește. — **Croncăni** + suf. *-tor.*

CRONCĂNITÚRĂ, *croncănituri,* s.f. Croncănit. — **Croncăni** + suf. *-tură.*

CRÓNIC, -Ă, *cronici, -ce,* adj. (Despre boli) Care are o evoluție lentă, care are un caracter de durată. F Fig. Care se prelungește multă vreme și nu mai poate fi ușor înlăturat. — Din fr. **chronique,** lat. **chronicus.**

CRONICÁR, *cronicari,* s.m. **1.** Autor de cronici sau de letopisețe. **2.** Colaborator al unui ziar sau al unei reviste, însărcinat cu redactarea de cronici (**2**). — **Cronică** + suf. *-ar*, (**2**) și din fr. **chroniqueur.**

CRÓNICĂ, *cronici,* s.f. **1.** Lucrare cu caracter istoric, obișnuită mai ales în Evul Mediu, care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice și familiale; letopiseț, hronic. **2.** Articol de ziar sau de revistă care comentează evenimente politice, sociale și culturale de actualitate. F Scurtă comunicare oficială privind schimbări în componența guvernului, mișcări în corpul diplomatic etc. — Din lat. **chronica,** fr. **chronique.**

CRONICHÉTĂ, *cronichete,* s.f. (Rar) Minicronică. — Din fr. **chroniquette.**

CRONICITÁTE s.f. Stare cronică a unei boli, a unui bolnav. — Din fr. **chronicité.**

CRONICIZÁ, pers. 3 *cronicizează,* vb. I. Refl. (Despre boli) A deveni cronic. — **Cronic** + suf. *-iza.*

CRONICIZÁRE, *cronicizări,* s.f. Acțiunea de *a se croniciza.* — V. **croniciza.**

CRONICIZÁT, -Ă, *cronicizați, -te*, adj. (Despre boli) Care a devenit cronic. — V. **croniciza.**

CRONOFÁG, -Ă, *cronofagi, -ge,* adj. (Fam.) Consumator de timp. — **Crono- + fag.**

CRONOFOTOGRÁFIC, -Ă, *cronofotografici, -ce,* adj. Referitor la cronofotografie, care aparține cronofotografiei. — Din fr. **chronophotographique.**

CRONOFOTOGRAFÍE, *cronofotografii,* s.f. Analiză, studiu al mișcării prin fotografieri repetate la intervale scurte de timp. — Din fr. **chronophotographie.**

CRONOGRÁF[1], *cronografe,* s.n. Scriere cu caracter popular care reprezintă o sinteză a istoriei generale, alcătuită pe baza izvoarelor istorice combinate cu legende biblice și populare. *Cronograful lui Moxa.* [Var.: **hronográf** s.n.] — Din ngr. **hronográfos.**

CRONOGRÁF[2], *cronografe,* s.n. Aparat automat de precizie, prevăzut cu un mecanism de ceasornic, care înregistrează începutul și sfârșitul unei acțiuni sau al unui fenomen în desfășurare, folosit în fizică, în aviație, în sport etc. — Din fr. **chronographe.**

CRONOGRAFÍE, *cronografii,* s.f. Scriere de cronici, de cronografe[1]. — Din ngr. **hronográfia.**

CRONOGRÁM s.n. v. **cronogramă.**

CRONOGRÁMĂ, *cronograme,* s.f. **1.** Inscripție în care literele, corespunzătoare cifrelor romane, formează data. **2.** Informație dată de literele unei fraze, ale unui vers, ale unei inscripții etc. care au și o semnificație numerală, reprezentând cifre romane. **3.** Reprezentare grafică a variațiilor unui parametru în funcție de timp; historiogramă. [Var.: **cronográm** s.n.] — Din fr. **chronogramme.**

CRONOLÓGIC, -Ă, *cronologici, -ce,* adj. Care se referă la cronologie; dispus în ordinea succesiunii în timp. — Din fr. **chronologique.**

CRONOLOGÍE, *cronologii,* s.f. Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu stabilirea epocilor și a datelor; succesiune în timp a evenimentelor (istorice); sistem adoptat pentru socotirea anilor. F Listă care cuprinde o succesiune cronologică. — Din fr. **chronologie.**

CRONOMETRÁ, *cronometrez,* vb. I. Tranz. A măsura durata unei acțiuni cu ajutorul unui cronometru. — Din fr. **chronométrer.**

CRONOMETRÁJ, *cronometraje,* s.n. Cronometrare. — Din fr. **chronométrage.**

CRONOMETRÁRE, *cronometrări,* s.f. Acțiunea de *a cronometra*; cronometraj. — V. **cronometra.**

CRONOMÉTRIC, -Ă, *cronometrici, -ce,* adj. (Ca) de cronometru. — Din fr. **chronométrique.**

CRONOMETRÍE s.f. Parte a metrologiei care se ocupă cu studiul procedeelor și instrumentelor pentru măsurarea timpului; tehnica construirii de aparate pentru măsurat timpul. — Din fr. **chronométrie.**

CRONOMETRÓR, -OÁRE, *cronometrori, -oare,* s.m. și f. Persoană care măsoară timpul cu cronometrul pentru a norma procesele de muncă, pentru a determina rezultatele întrecerilor sportive etc. — Din fr. **chronométreur.**

CRONOMÉTRU, *cronometre,* s.n. Instrument de precizie care funcționează pe principiul ceasornicului, permițând măsurarea timpului până la fracțiuni de secundă (folosit la normarea proceselor de muncă, la determinarea rezultatelor în întreceri sportive etc.). — Din fr. **chronomètre.**

CRONOSCÓP, *cronoscoape,* s.n. Instrument pentru măsurarea unui scurt interval de timp, folosit în laboratoarele de fizică, de fiziologie etc. — Din fr. **chronoscope.**

CROP s.n. (Reg.; despre lichide, în expr.) *A da în crop* = a începe să se încălzească, a se încropi; a da în fiert. — Din **uncrop.**

CROS, *crosuri,* s.n. Probă sportivă de alergare pe teren variat și cu obstacole (naturale și artificiale), în care participanții trebuie să parcurgă o anumită distanță, pe un traseu dinainte stabilit, cu respectarea anumitor norme tehnice. — Din fr. **cross**[-country].

CRÓSĂ[1], *crose,* s.f. Baston curbat la un capăt, cu care este condus pucul sau mingea la hochei, polo și golf. — Din fr. **crosse.**

CRÓSĂ[2], *crose,* s.f. Smoc de pene folosit în trecut ca ornament la pălăriile femeilor sau la chipiele militarilor. — Et. nec.

CRÓSING, *crosinguri,* s.n. Construcție subterană care asigură încrucișarea a doi curenți de aer, prin trecerea unuia pe deasupra celuilalt, în galeria unei mine. — Din engl. **crossing.**

CROSÍST, -Ă, *crosiști, -ste,* s.m. și f. Atlet specializat în crosuri. — **Cros** + suf. *-ist.*

CRÓSNĂ, *crosne,* s.f. Sarcină (de lemne sau vreascuri) pe care o poartă cineva în spinare. F Mulțime de obiecte așezate în ordine. [Var.: **crósnă** s.f.] — Din bg. **krošnja.**

CRÓSSBAR s.n. Sistem de comutare prin bare comandate de relee, utilizat în telefonia automată. — Cuv. engl.

CROȘÉT s.n. v. **crosetă.**

CROȘETÁ, *croșetez,* vb. I. Tranz. A împleti manual dantele, tricoturi etc. cu croșeta. — Din fr. **crocheter.**

CROȘETÁRE, *croșetări,* s.f. Acțiunea de *a croșeta.* — V. **croșeta.**

CROȘETÁT s.n. Faptul de *a croșeta.* — V. **croșeta.**

CROȘÉTĂ, *croșete,* s.f. **1.** Ac lung de metal, de lemn, de material plastic etc. cu vârful îndoit ca un cârlig, utilizat la mașinile de tricotat sau pentru croșetat, împletit etc. **2.** Unealtă alcătuită dintr-o tijă prevăzută cu o lamă, cu ajutorul căreia se îndepărtează pământul rămas într-o formă de turnătorie. **3.** Piesă de oțel de forma unui cui, cu un cap lățit prevăzut cu găuri, utilizat la solidarizarea îmbinărilor din lemn. **4.** Paranteză dreaptă. **5.** (În arhitectura gotică, în forma *croșet*) Ornament sculptat în formă de frunză cu vârful curbat. [Var.: **croșét** s.n.] — Din fr. **crochet.**

CROȘÉU, *croșee,* s.n. Lovitură laterală scurtă, la box, dată adversarului la cap sau la corp. — Din fr. **crochet.**

CRÓȘNĂ s.f. v. **crosnă.**

CROTÁL[1], *crotali,* s.m. (Zool.) Șarpe-cu-clopoței. — Din fr. **crotale.**

CROTÁL[2], *crotale,* s.n. Castanietă. — Din ngr. **krotalon.**

CROTÁLIE, *crotalii,* s.f. Marcă metalică aplicată pe urechea animalelor ca semn de recunoaștere. — Din ngr. **krótalon** „zurgălău".

CROV, *crovuri,* s.n. Formă mică de relief cu aspect de depresiune circulară sau alungită, dezvoltată pe loess prin tasare; găvan, padină. — Din sb. **krov.**

CRÚCE, *cruci,* s.f. **I. 1.** Obiect format din două bucăți de lemn, de piatră, de metale prețioase etc. așezate perpendicular și simetric una peste alta și care constituie principalul simbol al religiei creștine, reprezentând jertfa de răscumpărare pentru oameni a lui Isus Hristos. G Expr. *A pune cruce cuiva* (sau *la ceva)* = a considera ca mort, definitiv lichidat, pierdut. *A fi cu crucea-n sân* = a fi (sau a se preface) evlavios. *Cruce de aur,* spun oamenii superstițioși când aud numele diavolului. **2.** Figură sau desen în formă de cruce (**I 1**), având diferite semnificații: într-o listă de nume de persoane arată că posesorul celui însemnat cu cruce a decedat; înaintea unui cuvânt atestă vechimea mare a cuvântului respectiv; în calendar marchează o zi de sărbătoare creștină; peste un text indică semnul anulării etc. G *Cruce roșie* = semn distinctiv al spitalelor, ambulanțelor, centrelor de asistență medicală, de prim ajutor etc. **3.** Simbol al ritualului creștin, care constă dintr-un gest (semnul crucii) făcut cu degetele la frunte, la piept și, succesiv, la cei doi umeri. G Expr. *A-și face cruce* = **a)** a executa simbolul crucii (**I 1**); **b)** a se minuna, a se mira tare. **4.** Religia, confesiunea creștină; creștinism. **5.** Termen care intră în componența numelui unor decorații, insigne etc. în formă de cruce (**I 1**). *Crucea „Sfântul Gheorghe".* **6.** Nume dat la diverse obiecte sau părți ale unor obiecte, dispuse în formă de cruce (**I 1**). G (Tehn.) *Cruce cardanică* = dispozitiv mecanic de asamblare prin articulare, permițând transmiterea mișcării circulare între doi arbori care pot forma între ei un unghi oarecare. G *Crucea căruței* = bucată de lemn pusă de-a curmezișul peste proțap. **7.** Piesă de oțel, fontă, beton etc. pentru legarea a două conducte în prelungire, din care se despart două orificii laterale perpendiculare. F Fiting cu patru intrări. **8.** (În sintagmele) *Crucea amiezii* = **a)** punct pe bolta cerească unde se află Soarele la amiază; **b)** ora 12 ziua. *Crucea nopții* = miezul nopții. G Loc. adj. și adv. *În cruce* = (așezat) cruciș, încrucișat. G Expr. *(Soarele) e cruce amiazăzi* sau *în crucea amiezii* sau *Soarele e (în) cruci* sau *(în) cruce amiazăzi* = (e) la amiază, (ne aflăm) la ora 12 din zi. F (Adverbial) Cruciș. G Expr. *A se pune cruce* = a se împotrivi unei acțiuni, a se pune de-a curmezișul spre a o zădărnici. **9.** Instrument de tortură în Antichitate, pe care osânditul îl purta adesea în spinare până la locul de execuție și pe care era apoi pironit cu cuie. G *Drumul crucii* = suită de 14 popasuri, marcate prin picturi sau sculpturi, reprezentând patimile lui Hristos de la judecata lui Pilat până la răstignire;

calvar, drumul Golgotei. G Expr. *A-şi purta crucea* = a îndura o suferinţă mare. **10.** (Pop.; art.) Constelaţia lebedei, formată din cinci stele aşezate în formă de cruce (**I 1**). **11.** (Adesea la pl.) Loc unde se întretaie două sau mai multe drumuri; răscruce, răspântie. G Expr. *A face cruce* = (despre vehicule cu orar fix) a se întâlni într-o staţie, venind din direcţii diferite. (Reg.) *A i se face* (cuiva) *calea cruce cu cineva* = a-i ieşi cuiva cineva în cale, a se încrucişa drumurile mai multor persoane. *A da cu crucea peste cineva* = a întâlni pe cineva din întâmplare, pe neaşteptate. *A i se face cuiva calea cruce* = a se deschide înaintea cuiva o răspântie; *fig.* a avea de ales între mai multe soluţii; a se ivi piedici înaintea cuiva. F (Înv.) Echipă compusă din doi până la patru soldaţi, care erau obligaţi să plătească căpeteniilor, în mod solidar, o anumită cotă de impozite. **12.** (În sintagma) *Cruce de voinic* (sau *de om)* = bărbat în toată puterea; bărbat bine făcut; voinic. **II.** (Bot.) Compuse: *crucea-pământului* = plantă erbacee meliferă din familia umbeliferelor, cu tulpina şi frunzele păroase, cu flori albe sau roz *(Heracleum sphondylium);* brânca-ursului; *crucea-voinicului* = plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori mari, albastre *(Hepatica transilvanica).* — Lat. **crux, -cis.**

CRUCÉR, *cruceri,* s.m. (Înv.) Creiţar. — Din germ. **Kreuzer** (după *cruce*).

CRUCÉTĂ, *crucete,* s.f. Platformă mică, semicirculară, din lemn sau din metal, fixată deasupra arborelui gabier al unei nave, pentru ancorarea arboretului. — Din it. **crocetta** (după *cruce*).

CRUCÍ, *crucesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se mira foarte tare de un lucru neobişnuit; a se minuna (şi a-şi face semnul crucii); a se încruci. **2.** Tranz. (Rar) A aşeza în formă de cruce; a încrucişa. — Din **cruce.**

CRUCIÁDĂ, *cruciade,* s.f. Fiecare dintre cele opt expediţii cu caracter militar, întreprinse la îndemnul Bisericii catolice de către cruciaţii din Europa Apuseană şi Centrală în Orientul Apropiat în perioada dintre 1096 şi 1270, sub motivul eliberării mormântului lui Hristos din Ierusalim de sub ocupaţia musulmanilor; *p. gener.* (în Evul Mediu) orice expediţie militară împotriva unor eretici sau a adepţilor altor religii. [Pr.: *-ci-a-*. — Var.: **cruciátă** s.f.] — Din fr. **croissade,** it. **crociata** (refăcut după *cruce*).

CRUCIÁL, -Ă, *cruciali, -e,* adj. De o importanţă capitală; hotărâtor. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **crucial.**

CRUCIÁT, *cruciaţi,* s.m. Participant la o cruciadă. [Pr.: *-ci-at*] — Din fr. **croisé** (refăcut după *cruce*).

CRUCIÁTĂ s.f. v. **cruciadă.**

CRUCIÉRĂ, *cruciere,* s.f. Acţiune de luptă dusă de una sau de mai multe nave de luptă pe căi îndepărtate de comunicaţie maritimă ale inamicului, sistematic şi pe timp mai îndelungat, în scopul dezorganizării transporturilor acestuia. [Pr.: *-ci-e-*] — Din it. **crociera.**

CRUCIFÉRĂ, *crucifere,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, cu flori alcătuite din patru sepale şi patru petale dispuse în formă de cruce (**I 1**); (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. **2.** Adj. Care ţine de crucifere (**1**), privitor la crucifere. *Plante crucifere.* — Din fr. **crucifère.**

CRUCIFICÁ, *crucífic,* vb. I. Tranz. (În Antichitate; azi fig.) A răstigni pe cruce. — Din fr. **crucifier.**

CRUCIFICÁRE, *crucificări,* s.f. Acţiunea de *a crucifica* şi rezultatul ei; răstignire pe cruce. — V. **crucifica.**

CRUCIFÍX, *crucifixe,* s.n. Reprezentare sculptată a lui Isus Hristos răstignit pe cruce. [Pl. şi: *crucifixuri*] — Din fr. **crucifix,** lat. **crucifixus.**

CRUCIFÓRM, -Ă, *cruciformi, -e,* adj. Care are formă de cruce (**I 1**). — Din fr. **cruciforme.**

CRUCÍŞ, -Ă, *crucişi, -e,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre ochi, *p. ext.*, despre oameni) Saşiu; *fig.* duşmănos. **2.** Care se întretaie, se încrucişează. G Loc. adv. *În cruciş* = în cruce. **II.** Adv. **1.** Întretăindu-se în formă de cruce (**I 1**). **2.** În direcţie piezişă; oblic. G Expr. *Şi (în) cruciş, şi (în) curmeziş* = în lung şi în lat, în toate părţile. *A se pune (în) cruciş şi (în) curmeziş* = a încerca prin toate mijloacele să se opună, să zădărnicească o acţiune. — **Cruce** + suf. *-iş.*

CRUCIŞĂTÓR, *crucişătoare,* s.n. Navă de luptă de 5 000–30 000 t, prevăzută cu cuirasă, dotată cu artilerie de calibru mijlociu şi mare şi cu rachete. — [În]**crucişa** + suf. *-ător.* (după fr. *croiseur*).

CRUCIŞĂTÚRĂ, *crucişături,* s.f. (Reg.) Încrucişare. — Din [în]**crucişa** + suf. *-ătură.*

CRUCÍT, -Ă, *cruciţi, -te,* adj. Mirat, uimit, înmărmurit. — V. **cruci.**

CRUCÍŢĂ, *cruciţe,* s.f. (Rar) Cruciuliţă (**1**). — **Cruce** + suf. *-iţă.*

CRUCIULÍŢĂ, *cruciuliţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cruce* (**I 1**); cruciţă. **2.** Cusătură artistică de mână, foarte folosită în portul naţional şi în broderia populară românească. **3.** Nume dat mai multor plante erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene *(Senecio).* — **Cruce** + suf. *-uliţă.*

CRÚCNĂ, *crucne,* s.f. Bară de oţel, cu mâner în formă de ochi, cu care se scutură zgura de pe vatra cuptorului ori cu care se amestecă baia de metal topit la fabricarea oţelului. — După germ. **Krücke.**

CRUD, -Ă, *cruzi, -de,* adj. **I. 1.** (Despre alimente) Care n-a fost (suficient) supus acţiunii focului; nefiert, nefript, necopt (suficient). **2.** (Despre fructe) Neajuns la maturitate; verde. F (Despre plante sau părţi ale lor) Care este încă în dezvoltare; fraged. F (Despre fiinţe) În vârstă fragedă, tânăr; plăpând. **3.** (Despre unele materiale) Brut, neprelucrat. **II.** Fig. **1.** (Despre fiinţe şi manifestările lor) Care simte plăcere când vede pe altul suferind; neomenos, nemilos. F Neîndurător, implacabil. **2.** Violent, sângeros, intens. *Luptă crudă.* — Lat. **crudus.**

CRUDICIÚNE, *crudiciuni,* s.f. (Reg.) Aliment care se mănâncă crud. — **Crud** + suf. *-iciune.*

CRUDITÁTE, (**2**) *crudităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi crud. **2.** (Concr.; la pl.) Fructe, legume proaspete, verdeţuri. — Din fr. **crudité.**

CRUDÚŢ, -Ă, *cruduţi, -e,* adj. (Reg.) Diminutiv al lui *crud* (**I**). — **Crud** + suf. *-uţ.*

CRUG, *cruguri,* s.n. (Înv.) **1.** Orbită a Lunii sau a unei planete. G *Crugul cerului* (sau *ceresc)* = bolta cerească. **2.** Ciclu solar (sau lunar). — Din rus., sb. **krug.**

CRÚMPENĂ, *crumpene,* s.f. (Reg.) Cartof. — Din sb. **krumpir.**

CRUNT, -Ă, *crunţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni şi manifestările lor) Care comite fapte crude; violent, inuman. F Încruntat. **2.** Care inspiră groază; înfiorător. F (Şi adv.) Fig. Foarte mult, foarte tare; straşnic, extraordinar, grozav. **3.** (Despre războaie, lovituri etc.) Sângeros, crâncen, teribil. **4.** (Înv. şi reg.) Plin de sânge; însângerat. — Lat. **cruentus.**

CRUNTÁ, *crunt,* vb. I. Refl. (Înv. şi reg.) A se încrunta. [Prez. ind. şi: *cruntez*] — Lat. **cruentare.**

CRUNTÁT, -Ă, *cruntaţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Încruntat. — V. **crunta.**

CRUP s.n. Obstrucţie a laringelui manifestată clinic prin respiraţie sufocantă şi printr-o tuse răguşită, uneori cu formare de false membrane; guşter. — Din fr. **croup.**

CRUPÁDĂ, *crupade,* s.f. Săritură a calului cu picioarele dinainte sub burtă. — Din fr. **croupade.**

CRÚPĂ, *crupe,* s.f. **1.** Regiune a corpului unor mamifere, aflată în partea superioară a trunchiului, cuprinsă între şale şi baza cozii. **2.** Regiunea dinspre coadă a cruponului (**1**). **3.** Formă de relief alcătuită din două versante care se unesc după o linie; prelungire a unui mamelon. — Din fr. **croupe.**

CRÚPE s.f. pl. (Reg.) Boabe de porumb, de orez etc. măcinate mare, folosite la prepararea unor mâncăruri. — Din ucr. **krupy.**

CRUPIÉR, *crupieri,* s.m. Angajat al unei case de jocuri de noroc, care, la masa de joc, distribuie sau adună jetoanele sau banii pierduţi şi plăteşte câştigurile jucătorilor. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **croupier.**

CRUPÓN, *crupoane,* s.n. **1.** Partea din mijloc a unei piei de tăbăcărie, mai groasă şi mai rezistentă, cuprinsă între coadă şi gât. **2.** Placă de cauciuc din care se fac tălpi pentru încălţăminte. — Din fr. **croupon.**

CRUPONÁRE, *cruponări,* s.f. Operaţia de despărţire a cruponului (**1**) de restul pieii. — Din **crupon.**

CRURÁL, -Ă, *crurali, -e,* adj. Care ţine de regiunea superioară a coapsei. *Muşchi crural.* — Din fr. **crural.**

CRUSTACÉU, *crustacee,* s.n., adj. **1.** S.n. (La pl.) Clasă de animale artropode, în general acvatice, cu corpul alcătuit din segmente acoperite cu o carapace chitinoasă; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. **2.** Adj. Care ţine de crustacee (**1**), privitor la crustacee. *Animale crustacee.* [Pl. şi: (m.) *crustacei*] — Din fr. **crustacé.**

CRÚSTĂ, *cruste,* s.f. **1.** Strat exterior care se formează, prin solidificare, uscare etc., la suprafaţa unor corpuri moi; coajă, scoarţă. F Spec. Strat anatomic protector format la suprafaţa unei plăgi care începe să se cicatrizeze. **2.** Strat îndesat, uscat şi întărit care se formează uneori la suprafaţa terenului arabil în urma ploilor, bătătoririi excesive etc. **3.** Strat solid de săruri depuse pe pereţii unui vas sau ai unei ţevi în care se află sau prin care curge un lichid conţinând săruri dizolvate. **4.** (Zool.) Înveliş impregnat cu săruri de calciu la unele nevertebrate. — Din lat. **crusta.**

CRUŞĂŢEÁ, *cruşăţele,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene-aurii şi cu frunze amărui, comestibile *(Barbarea vulgaris).* — **Cruşit** + suf. *-ea.*

CRUŞEÁLĂ s.f. (Reg.) Argăseală. — **Cruşi** + suf. *-eală.*

CRUŞÍ, *cruşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A argăsi, a tăbăci. — Din ucr. **krušyty.**

CRUŞÍN, *cruşini,* s.m. Arbust melifer cu flori albe-verzui, cu fructe la început roşii, apoi negre, din a cărui scoarţă se prepară o băutură laxativă, iar din lemn se obţine cel mai bun cărbune pentru prepararea prafului de puşcă *(Rhamnus frangula).* — Din ucr. **krušyna.**

CRUŞÍT, -Ă, *cruşiţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre pielea unui animal) Argăsit. **2.** Înroşit; *p. ext.* pătat (cu sânge). — V. **cruşi.**

CRUŞÓN, *cruşoane,* s.n. Băutură alcoolică preparată din vin şi alte băuturi, sirop de zahăr şi fructe. — Din fr. **cruchon,** rus. **kriuson.**

CRUTÓN, *crutoane,* s.n. Bucată mică de pâine prăjită (în grăsime) care se servește în supă. — Din fr. **croûton.**

CRUŢÁ, *cruţ,* vb. I. Tranz. **1.** A ierta, a scuti (de pedeapsă); a se îndura de..., a avea milă. G Expr. *A cruța viața cuiva* = a lăsa pe cineva în viață (după ce-i fusese hotărâtă moartea). **2.** A trata (pe cineva) cu înțelegere; a menaja. F A păzi, a feri. **3.** A folosi, a consuma un obiect cu prevedere; a economisi. **4.** (Înv.) A se codi, a ezita. — Et. nec.

CRUŢÁRE s.f. Faptul de *a cruța;* iertare, milă, îndurare. — V. **cruța.**

CRUŢĂTÓR, -OÁRE, *cruțători, -oare,* adj. (Rar) **1.** Milostiv, îndurător. **2.** Econom. — **Cruța** + suf. *-ător.*

CRUZÉIRO s.m. Unitate monetară în Brazilia. [Pr.: *cru-zei-*] — Din port. **cruzeiro.**

CRUZÍE, *cruzii,* s.f. (Înv.) Cruzime. — **Crud** + suf. *-ie.*

CRUZÍME, *cruzimi,* s.f. Atitudine, faptă crudă; ferocitate, bestialitate, barbarie, cruzie. — **Crud** + suf. *-ime.*

CTÍTOR, -Ă, *ctitori, -e,* s.m. și f. Persoană care ctitorește o biserică sau o mănăstire; *p. ext.* fondator al unei instituții, asociații etc. — Din sl. **ktitorŭ.**

CTITOREÁSĂ, *ctitorese,* s.f. Ctitoră. — **Ctitor** + suf. *-easă.*

CTITORÍ, *ctitoresc,* vb. IV. Tranz. A întemeia, a fonda o biserică, o mănăstire; *p. ext.* a pune bazele unei instituții, unei asociații etc. — Din **ctitor.**

CTITORICÉSC, -EÁSCĂ, *ctitoricești,* adj. (Rar) Care ține de ctitor sau de ctitorie, privitor la ctitor ori la ctitorie. — **Ctitor** + suf. *-icesc.*

CTITORÍE, *ctitorii,* s.f. Biserică, mănăstire, instituție întemeiată de un ctitor. — **Ctitor** + suf. *-ie.*

CU prep. **I.** Introduce un atribut sau un nume predicativ: **a)** indică asocierea: *casă cu livadă;* **b)** indică conținutul: *pahar cu bere;* **c)** indică o posesiune sau posesori: *mașinuță cu motor;* **d)** indică o dependență, o legătură: *rudă cu mine;* **e)** indică o însușire: *copil cu talent;* **f)** indică instrumentul: *călătorie cu avionul.* **II.** Introduce complemente indirecte: *ține cu echipa studențească.* **III.** Introduce complemente circumstanțiale: **a)** de mod: *câștiga cu acul;* **b)** formează locuțiuni modale: *cu duioșie, cu blândețe, cu ciudă, cu grijă, cu drag, cu fuga, cu binișorul;* **c)** instrumental: *desenăm cu cărbune;* **d)** sociativ: *merg cu Irina;* **e)** de cauză: *nu mai auzea nimic cu atâta gălăgie;* **f)** de timp: *nu venea cu săptămânile.* (Expr.) *Cu anul* (sau *cu ziua* etc.) = pe timp de un an (sau pe o zi etc.); **g)** cu substantivul repetat exprimă ideea de succesiune: *zi cu zi;* **h)** de relație: *e artist numai cu numele.* **IV.** Formează loc. conj. și prep.: *cu toate acestea, cu toate că, alături cu, la fel cu.* **V.** Cu valoare de conj.: *șoarecele cu pisica.* — Lat. **cum.**

CUADRÁNT s.n. v. **cvadrant.**

CUADRATÚRĂ s.f. v. **cvadratură.**

CUADRIMOTÓR s.n. v. **cvadrimotor.**

CUADROFÓNIC, -Ă, *cuadrofonici, -ce,* adj. De cuadrofonie. [Scris și: *quadrofonic*] — Din fr. **quadrophonique.**

CUADROFONÍE s.f. Tehnică de captare și redare a sunetului pe patru canale, care oferă posibilitatea unei percepții în relief; tetrafonie. [Scris și: *quadrofonie*] — Din fr. **quadrophonie.**

CUADRUPLÉX s.n. v. **cvadruplex.**

CUÁNTĂ, *cuante,* s.f. (Fiz.) Cea mai mică valoare discretă pe care o poate lua o anumită mărime fizică, toate celelalte valori ale sale fiind multipli întregi ai acestora. G *Cuantă de energie*= cantitate determinată și finită de energie care poate fi emisă sau absorbită de un sistem atomic, molecular etc. [Var.: **cvántă** s.f.] — Din fr. **quanta.**

CUÁNTIC, -Ă, *cuantici, -ce,* adj. Referitor la cuantă sau la cuantificare. G *Număr cuantic* = fiecare dintre numerele care caracterizează stările staționare ale unui atom, ale unei molecule etc. *Mecanică cuantică* = ramură a fizicii care studiază fenomenele care se petrec la scara atomilor. *Electrodinamică cuantică* = ramură a fizicii care studiază procesele elementare discontinue din câmpul electromagnetic și interacțiunea dintre câmpul electromagnetic și substanțe sau corpuri. [Var.: **cvántic, -ă** adj.] — Din fr. **quantique.**

CUANTIFICÁ, *cuantífic,*vb. I. Tranz. A stabili valorile discrete (discontinue) pe care le poate lua o anumită mărime fizică; a impune astfel de condiții unei mărimi fizice încât valorile sale să varieze în salturi (discontinuu). — După fr. **quantifier.**

CUANTIFICÁRE, *cuantificări,* s.f. Faptul de *a cuantifica.* — V. **cuantifica.**

CUÁNTUM, *cuantumuri,* s.n. Cantitate, sumă (neprecizată) la care se urcă o cheltuială, un credit etc. [Var.: **cvántum** s.n.]. — Din fr., lat. **quantum.**

CUARTÁL s.n. v. **cvartal.**

CUÁRTĂ s.f. v. **cvartă.**

CUARTÉT s.n. v. **cvartet.**

CUARŢ, (**2**) *cuarțuri,* s.n. **1.** Bioxid natural de siliciu, care se găsește în roci în stare neconsolidată (ca nisip) sau în formă de cristale hexagonale, transparente și incolore (în stare pură) sau diferit colorate (când conțin și substanțe străine), utilizat în tehnică, în industria optică, în industria materialelor refractare, la bijuterii etc. **2.** Varietate de cuarț (**1**). [Var.: **cvarț** s.n.] — Din germ. **Quarz,** fr. **quartz.**

CUARŢÍT, *cuarțite,* s.n. Rocă metamorfică alcătuită prin recristalizarea rocilor cu cuarț (nisipuri, gresii etc.), utilizată în construcții, ceramică, industria metalurgică etc. — Din fr. **quartzite,** germ. **Quartzit.**

CUARŢÓS, -OÁSĂ, *cuarțoși, -oase,* adj. Care conține cuarț. — Din fr. **quartzeux.**

CUATERNÁR, -Ă, *cuaternari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Perioadă a erei neozoice, corespunzătoare ultimelor două milioane de ani, al cărei început este marcat de accentuarea răcirii climei, culminând cu formarea unor imense calote glaciare. **2.** Adj. Care se referă la perioada cuaternarului (**1**). — Din fr. **quaternaire,** it. **quaternario,** lat. **quaternarius.**

CUB, (**1, 2**) *cuburi,* s.n., (**3**) *cubi,* adj. **1.** S.n. Corp geometric cu șase fețe pătrate, egale între ele. F (Mat.) Puterea a treia a unui număr sau a unei mărimi. **2.** Produs al înmulțirii unui număr cu sine însuși de două ori. **3.** Adj. (În sintagma) *Metru* (sau *decimetru, centimetru* etc.) *cub* = unitate de măsură pentru volume, egală cu volumul unui corp de formă cubică, având latura egală cu un metru (sau cu un decimetru etc.). — Din fr. **cube,** lat. **cubus.**

CUBÁJ, *cubaje,* s.n. Determinare a volumului unui corp, al unei încăperi etc.; volumul sau capacitatea unui corp, a unei încăperi etc. exprimate în metri cubi. — Din fr. **cubage.**

CUBANÉZ, -Ă, *cubanezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Cubei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Cubei sau cubanezilor (**1**), referitor la Cuba ori la cubanezi. — **Cuba** (n. pr.) + suf. *-ez.*

CUBATÚRĂ s.f. **1.** Aflare a laturii unui cub al cărui volum este egal cu volumul unui corp dat. **2.** Determinare prin calcul a volumului mărginit de una sau de mai multe suprafețe. — Din fr. **cubature.**

CUBÉB, *cubebi,* s.m. Arbust exotic asemănător cu piperul, din ale cărui fructe se extrag substanțe folosite în cosmetică și în farmacologie *(Piper cubeta).* — Din fr. **cubèbe.**

CUBÉLC s.m. v. **culbec.**

CÚBIC, -Ă, *cubici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De forma unui cub (**1**), privitor la cub. G *Zahăr cubic* = zahăr în formă de mici paralelipipede regulate, cu baza pătratică. F Care conține puterea a treia a unei mărimi. **2.** S.f. (Mat.) Curbă care reprezintă, într-un sistem de coordonate carteziene, o ecuație de gradul trei. — Din fr. **cubique,** lat. **cubicus.**

CUBICULÁR, *cubiculari,* s.m. Sclav care avea grijă de camera de culcare a stăpânului. F Demnitar roman care se ocupa de camera de culcare a împăraților. — Din lat. **cubicularius,** fr. **cubiculaire.**

CUBÍCULUM, *cubiculumuri,* s.n. Cameră de dormit în locuințele romane; *p. ext.* cameră sepulcrală într-o catacombă. — Din lat. **cubiculum.**

CUBILÓU, *cubilouri,* s.n. Cuptor vertical cilindric, format dintr-o manta de tablă căptușită cu cărămidă refractară, utilizat în turnătorii. — Din fr. **cubilot.**

CUBÍSM s.n. Mișcare artistică apărută la începutul sec. XX, care prezintă obiectele din realitate descompuse în cele mai simple figuri geometrice, care analizează și recompune formele în volume și planuri, încercând să exprime simultan existența obiectului ca o totalitate, cu toate fețele, punctele și liniile și să creeze un obiect estetic foarte structurat, ignorându-se perspectiva și clarobscurul. — Din fr. **cubisme.**

CUBÍST, -Ă, *cubiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține cubismului, privitor la cubism; care se conformează regulilor și formelor cubismului. **2.** S.m. și f. Adept al cubismului. — Din fr. **cubiste.**

CUBITÁL, -Ă, *cubitali, -e,* adj. Care ține de cubitus. — Din fr. **cubital.**

CÚBITUS s.n. Os lung care, împreună cu radiusul, formează scheletul antebrațului. — Din fr., lat. **cubitus.**

CUC, *cuci,* s.m. **1.** Pasăre migratoare cu pene cenușii, cu coada lungă cu pete albe, care își depune ouăle în cuiburi străine pentru a fi clocite de alte păsări și care este cunoscută prin sunetele caracteristice pe care le scoate *(Cuculus canorus).* G *Ceas cu cuc* = ceasornic de perete care, la fiecare oră, sfert, jumătate sau trei sferturi de oră, marchează timpul prin sunete care întâi imită cântecul cucului (**1**); *fig.* lucru extravagant. G Compus: (Ir.) *cuc-armenesc* = pupăză. G Expr. *Lapte de cuc* = ceva imposibil. *(A umbla) de flori de cuc* = (a umbla) fără rost. F (Adverbial) Izolat, singur, străin. G Expr. *Singur cuc* = absolut singur. **2.** Intră în compunerea unor nume de plante: *ciuboțica-cucului*, *limba-cucului* etc. **3.** (La unele jocuri de copii) Lovitură cu mingea în înălțime. — Lat. **cucus.**

CÚCĂ[1], *cuci,* s.f. Căciulă înaltă, uneori împodobită cu pene (de struț), pe care o purtau căpeteniile turcești și domnii români în timpul ceremoniilor. — Din tc. **kuka.**

CÚCĂ[2], *cuci,* s.f. (Rar) Femela cucului (**1**). — De la **cuc.**

CÚCĂ[3], *cuci,* s.f. (Reg.) Deal înalt și izolat; vârf de deal. — Et. nec.

CUCĂÍ vb. IV. Intranz. (Reg.) A moțăi. — Cf magh. k u k k a d o z.

CUCERÍ, *cuceresc,* vb. IV. **I.** Tranz. **1.** A cuprinde, a ocupa, a supune un teritoriu cu puterea armelor. F A dobândi ceva prin luptă susținută; a

câştiga. **2.** Fig. A-şi atrage simpatia, a câştiga dragostea sau bunăvoinţa cuiva. **II.** Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) supune, a (se) închina; a (se) ruga umilindu-se. — Lat. ***conquerire** *(= conquirere).*

CUCERÍE s.f. (Înv.) Cucernicie. — **Cuceri** + suf. *-ie.*

CUCERÍRE, *cuceriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cuceri* şi rezultatul ei; câştig, progres, izbândă. G Expr. (Fam.) *A face o cucerire* = a-şi atrage simpatia sau dragostea cuiva. — V. **cuceri.**

CUCERÍT, -Ă, *cuceriţi, -te,* adj. **1.** (Despre teritorii) Care a fost ocupat cu forţa armelor. **2.** (Despre trofee, titluri etc.) Câştigat. **3.** (Despre oameni) Care este atras foarte puternic de cineva sau de ceva. — V. **cuceri.**

CUCERITÓR, -OÁRE, *cuceritori, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană, popor, ţară etc. care face sau a făcut cuceriri. **2.** S.m. şi f. Bărbat sau femeie care reuşeşte să atragă simpatia sau dragostea unei persoane de sex opus. **3.** Adj. Care cucereşte (**I 2**). *Zâmbet cuceritor.* — **Cuceri** + suf. *-tor.*

CUCÉRNIC, -Ă, *cucernici, -ce,* adj. Evlavios, cuvios, religios, pios, smerit. F (Adesea substantivat) Titlu care se dă preoţilor. — **Cuceri** + suf. *-nic.*

CUCERNICÍE s.f. Evlavie, religiozitate, pietate, smerenie, cucerie. F (Însoţit de un pronume posesiv) Titlu care se dă preoţilor. — **Cucernic** + suf. *-ie.*

CUCOÁNĂ, *cucoane,* s.f. **1.** Termen de politeţe dat unei femei (măritate); doamnă. **2.** (Înv.) Fată tânără dintr-o familie domnitoare. [Var.: **cocoánă, coánă** s.f.] — Cf. ngr. k o k k ó n a.

CUCOÁRĂ s.f. v. **cocor.**

CUCÓN s.m. v. **cocon[1].**

CUCONÁŞ s.m. v. **coconaş.**

CUCONÉT, *cuconeturi,* s.n. (Fam.) (Mulţime de) cucoane (**1**), grup de doamne. [Var.: **coconét** s.n.] — **Cucoană** + suf. *-et.*

CUCONÍ, *cuconesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A se adresa cuiva cu termenul de „cucoană, cucoane". **2.** Refl. (Depr.) A-şi da aere de cucoană (sau de boier); a se îngâmfa. [Var.: **coconí** vb. IV] — Din **cucon,** (**2**) şi din **cucoană.**

CUCONÍŢĂ, *cuconiţe,* s.f. Diminutiv al lui *cucoană* (**1**). [Var.: **coconíţă, coníţă** s.f.] — **Cucoană** + suf. *-iţă.*

CUCÓR s.m. v. **cocor.**

CUCÓŞ s.m. şi n. v. **cocoş.**

CUCOŞÉŞTE adv. v. **cocoşeşte.**

CÚCOVĂ, *cucove,* s.f. (Reg.) Specie de lebădă caracterizată printr-o mică umflătură neagră la rădăcina ciocului; lebădă de vară *(Cygnus olor).* — Et. nec.

CÚCU interj. Cuvânt care imită cântecul cucului. F Strigătul copiilor când se joacă de-a v-aţi ascunselea. — Onomatopee.

CUCÚI, *cucuie,* s.n. **1.** Umflătură la cap provocată de lovirea cu un corp tare. **2.** (Reg.) Moţ de pene pe cap la unele păsări. — Lat. ***cucullius** (= *cucullus).*

CUCUIÁT, -Ă, *cucuiaţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre păsări) Moţat; (despre pui de animale cornute) căruia încep să-i crească coarnele. **2.** (Despre oameni) Cocoţat pe ceva. [Pr.: *-cu-iat*] — **Cucui** + suf. *-at.*

CUCULÁT, -Ă, *cuculaţi, -te,* adj. (Despre flori) În formă de glugă sau de capişon. — Din lat. **cucullatus.**

CUCÚLĂ, *cucule,* s.f. Veşmânt cu glugă purtat de călugării catolici, confecţionat din stofă groasă şi aspră. — Din fr. **cuculle,** lat. **cucullus.**

CÚCULEŢ, *cuculeţi,* s.m. Diminutiv al lui *cuc;* cucuţ, cucuşor. — **Cuc** + suf. *-uleţ.*

CÚCURĂ[1], *cucure,* s.f. (Înv.) Tolbă de săgeţi. — Din ngr. **kúkuron.**

CÚCURĂ[2], *cucure,* s.f. (Reg.) Parte a plugului care leagă între ele brăzdarul, cormana şi plazul. — Din magh. **kukora.**

CUCURBITACÉE, *cucurbitacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu tulpini târâtoare sau agăţătoare, cu frunze mari, cu fructul cărnos având coaja tare; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. G (Adjectival) *Plantă cucurbitacee.* — Din fr. **cucurbitacée.**

CUCURIGÁ, pers. 3 *cucurígă,* vb. I. Intranz. (Rar; despre cocoşi) A scoate sunete caracteristice speciei. [Var.: **cucurigí** vb. IV] — Din **cucurigu.**

CUCURIGÁT s.n. (Rar) Faptul de *a cucuriga;* sunete caracteristice scoase de cocoş. — V. **cucuriga.**

CUCURIGÍ vb. IV v. **cucuriga.**

CUCURÍGU interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită cântecul cocoşului. F (Substantivat, n.) Cântecul cocoşului; *p. ext.* (m.) cocoş. **2.** S.n. (Glumeţ; precedat de prepoziţia „la") Etajul cel mai înalt al unei case; mansardă; *p.ext.* galerie (la teatru). — Onomatopee.

CUCURÚZ, (**1, 3, 4**) *cucuruzi,* s.m., (**2**) *cucuruze,* s.n. (Reg.) **1.** S.m. Porumb. **2.** S.n. Porumbiştе. **3.** S.m. Fructul coniferelor; con. **4.** S.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori albe-gălbui dispuse în mici capitule *(Petasites albus).* — Cf. bg., sb. k u k u r u z, k u k u r u d z a.

CUCURUZÁŞTINĂ s.f. (Reg.) Porumbiştе. — **Cucuruz** + suf. *-aştină.*

CUCUŞÓR, *cucuşori,* s.m. Cuculeţ. — **Cuc** + suf. *-uşor.*

CUCÚTĂ, *cucute,* s.f. Plantă erbacee otrăvitoare din familia umbeliferelor, cu miros caracteristic, cu frunze mari, flori albe şi fructe brune-verzui, întrebuinţată ca medicament; dudău, buciniş *(Conium maculatum).* G Expr. (Fam.) *Doar n-am băut cucută (ca să...)* = doar n-am înnebunit (ca să...). G Compuse: *cucută-de-apă* = plantă erbacee de apă, cu flori albe dispuse în formă de umbrelă *(Cicuta virosa); cucută-de-pădure* = plantă erbacee cu frunze ascuţite şi flori albe *(Galium schultesii).* — Lat. ***cucuta** (= *cicuta).*

CUCÚŢ, *cucuţi,* s.m. (Reg.) Cuculeţ. — **Cuc** + suf. *-uţ.*

CUCUVÁIE s.f. v. **cucuvea.**

CUCUVEÁ, *cucuvele,* s.f. Pasăre răpitoare de noapte, cu penaj brun-cenuşiu şi cu ochii galbeni înconjuraţi de rozete de pene, care trăieşte pe lângă casele părăsite, prin scorburi etc.; cucuveică *(Athene noctua).* [Var.: **cucuváie** s.f.] — Din ngr. **kuk(k)uvághia.**

CUCUVÉICĂ, *cucuveici,* s.f. (Reg.) Cucuvea. — Din bg. **kukuveja.**

CUDÁLB, -Ă adj. v. **codalb.**

CÚFĂR, *cufere,* s.n. Ladă cu capac (şi cu încuietoare) care se foloseşte la păstrarea şi la transportarea diverselor obiecte. F (Pop.) Geamantan (de lemn). — Din pol., ucr. **kufer.**

CUFĂRÁŞ, *cufăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *cufăr.* — **Cufăr** + suf. *-aş.*

CUFÚND s.n. (Reg.; în loc. adv.) *De-a cufundul* = cufundându-se. — Din **cufunda** (derivat regresiv).

CUFUNDÁ, *cufúnd,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A intra sau a face să intre într-un lichid sau într-o materie moale; a (se) afunda, a (se) adânci, a (se) scufunda. **2.** Refl. A intra în adânc; a dispărea (undeva). F A prezenta o adâncitură. F (Despre ochi) A fi înfundat în orbite. F (Poetic) A se pierde (în umbră, în întuneric etc.). F Fig. (Despre aştri) A trece dincolo de orizont; a apune (după linia orizontului). F (Despre pământ) A se prăbuşi. **3.** Refl. Fig. A se lăsa absorbit de o activitate, de somn etc. **4.** Tranz. Fig. (Rar) A compromite, a distruge. [Var.: (înv.) **acufundá** vb. I] — Lat. **confundare.**

CUFUNDÁC, *cufundaci,* s.m. (Ornit.) Cufundar. — **Cufunda** + suf. *-ac.*

CUFUNDÁR, *cufundari,* s.m. Numele a două păsări palmipede, înotătoare: **a)** pasăre mai mare decât rața, cu pene negre strălucitoare, cu puncte albe pe spate, cu ciocul ascuţit şi cu aripile înguste; cufundac *(Gavia arctica);* **b)** pasăre de mărimea raţei, cu penele castanii închise pe spate şi albe pe burtă, cu un smoc de pene în formă de guleraş; bodârlău, corcodel *(Podiceps cristatus).* — **Cufunda** + suf. *-ar.*

CUFUNDÁRE, *cufundări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cufunda* şi rezultatul ei; afundare, scufundare, adâncire. — V. **cufunda.**

CUFUNDĂTÚRĂ, *cufundături,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) cufunda.* **2.** (Concr.) Loc cufundat; adâncitură, scufundătură. — **Cufunda** + suf. *-ătură.*

CÚGET, *cugete,* s.n. **1.** Capacitate de a gândi; gândire. **2.** Gând, idee, părere. F Imaginaţie, fantezie. **3.** Minte, intelect. **4.** (Înv.) Intenţie, plan, proiect. **5.** Conştiinţă. G Expr. *A-l mustra* (pe cineva) *cugetul* sau *a avea mustrări de cuget* = a fi chinuit de remuşcări, a-l chinui (pe cineva) remuşcarea, regretul. — Din **cugeta** (derivat regresiv).

CUGETÁ, *cúget,* vb. I. Intranz. A urmări o idee, a medita; a se gândi. F Refl. (Rar) A sta pe gânduri; a chibzui, a cumpăni. F A-şi da seama, a ţine seamă de..., a lua în considerare. — Lat. **cogitare.**

CUGETÁRE, *cugetări,* s.f. Acţiunea de *a cugeta* şi rezultatul ei; gândire, gând, idee. F Judecată, raţionament. F Meditaţie, reflecţie. — V. **cugeta.**

CUGETĂTÓR, -OÁRE, *cugetători, -oare,* s.m. şi f. Gânditor. — **Cugeta** + suf. *-ător.*

CUGUÁR, *cuguari,* s.m. Puma *(Felis concolor).* [Pr.: *-gu-ar*] — Din fr. **couguar.**

CÚHNE s.f. v. **cuhnie.**

CÚHNIE, *cuhnii,* s.f. (Reg.) **1.** Bucătărie. F Bucătăria principală a mănăstirilor şi cea de vară a gospodăriilor ţărăneşti. **2.** Clădire modestă; cameră sărăcăcioasă. [Var.: **cúhne, cúină, cúine, cuiníe** s.f.] — Din ucr. **kuhnja.**

CUI, *cuie,* s.n. **1.** Piesă de metal sau de lemn, formată dintr-o tijă cu vârf ascuţit şi cu un capăt numit floare, cu care se fixează între ele diferite piese, care se bate în zid sau în lemn pentru a servi ca suport etc. G (Tehn.) *Cui spintecat* = piesă de siguranţă formată dintr-o bucată de sârmă îndoită, cu un ochi la un capăt, care împiedică desfacerea piuliţelor. G Expr. *Cui pe* (sau *cu) cui se scoate* = un rău face să uiţi răul anterior. (Fam.) *A face* (sau *a tăia) cuie* = a simţi frigul, a dârdâi de frig. *A-i intra cuiva un cui în inimă* = a se strecura în sufletul cuiva o teamă, o bănuială, o îndoială, o grijă etc. *Cuiul lui Pepelea* = drept abuziv pe care şi-l ia cineva, legându-se de un pretext, pentru a stingheri pe altul. F Cuier simplu de perete. G Expr. *A-şi pune pofta în cui* = a renunţa la o dorinţă, la un lucru râvnit. **2.** Nume dat mai multor piese de metal sau de lemn asemănătoare ca formă cu un cui (**1**). — Lat. **cuneus.**

CUIB, *cuiburi,* s.n. **1.** Construcţie făcută de păsări, de unele mamifere etc. pentru a depune ouăle, a cloci şi a scoate pui. **2.** Fig. Locuinţă, sălaş; reşedinţă. **3.** Fig. (Peior.; urmat de determinări) Loc (ascuns) unde se

plănuiește și de unde se propagă o acțiune potrivnică, dușmănoasă intereselor unei colectivități. F Focar. **4.** (În sintagma) *Cuibul albinelor* = fagurii ocupați cu puiet și cu hrană, în care trăiește și se dezvoltă familia de albine. **5.** Groapă mică făcută în pământ, în care se seamănă legume sau cereale. F Mușuroi de pământ făcut, prin prășit, în jurul firelor de porumb, de cartofi etc. F Spațiu restrâns în care se dezvoltă o îngrămădire de plante de același fel. *Cuib de lăcrimioare.* **6.** Mulțime de fermenți de același fel care provoacă înăcrirea vinului, a borșului, a laptelui etc. **7.** Loc adăpostit care asigură unei arme automate condiții bune de tragere. G *Cuibul corbului* = post de observație situat în vârful catargului la anumite nave (de pescuit, de război etc.), în care stă marinarul de veghe. — Lat. ***cubium.**

CUIBÁ, pers. 3 *cuibează,* vb. I. Intranz. A-și avea, a-și așeza cuibul. — Din **cuib.**

CUIBÁR, *cuibare,* s.n. **1.** Loc pregătit în paie, în fân sau pe pământ unde păsările de curte își depun ouăle. F Instalație specială în crescătoriile de păsări de unde se strâng ouăle. F Ou care se lasă în cuibar (**1**) pentru ca păsările ouătoare să-și găsească locul. F Cuib (**1**). F Fig. Culcuș. **2.** Fig. Sălaș, locuință; cuib (**2**). — **Cuib** + suf. *-ar.*

CUIBĂRÍ, *cuibăresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre păsări) A-și face cuibul (**1**) undeva; a-și face loc în cuibar. F Fig. (Despre oameni și despre animale) A se așeza cât mai bine într-un loc; a se ghemui. F Fig. A se adăposti. F Fig. A se aciua, a se pripăși. **2.** Tranz. (Rar) A așeza găinile în cuibar. **3.** Tranz. A mușuroi porumbul, cartofii etc. — Din **cuibar.**

CUIBĂRÍRE, *cuibăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cuibări* și rezultatul ei. — V. **cuibări.**

CUIBĂRÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) cuibări;* perioadă când (se) cuibăresc păsările. — V. **cuibări.**

CUIBĂRÍT[2]**,** *cuibăriți, -te,* adj. (Despre păsări) Care și-a făcut cuib (**1**) undeva; care și-a făcut loc în cuibar. F Fig. (Despre oameni și animale) Care s-a așezat cât mai bine într-un loc; care s-a ghemuit într-un loc. F Fig. Care s-a aciuit, s-a pripășit undeva, pe lângă cineva. — V. **cuibări.**

CUIBULÉȚ, *cuibulețe,* s.n. Cuibușor. — **Cuib** + suf. *-uleț.*

CUIBUȘÓR, *cuibușoare,* s.n. Diminutiv al lui *cuib;* cuibuleț. — **Cuib** + suf. *-ușor.*

CUIÉR, *cuiere,* s.n. Suport de lemn sau de metal, mobil sau fixat în perete, prevăzut cu mai multe cârlige sau brațe, de care se atârnă diverse obiecte și accesorii de îmbrăcăminte. [Pr.: *cu-ier*] — **Cui** + suf. *-ar.*

CÚINĂ s.f. v. **cuhnie.**

CÚINE s. f. v. **cuhnie.**

CUINÍE s.f. v. **cuhnie.**

CUIRASÁ, *cuirasez,* vb. I. Tranz. **1.** A prevedea cu o cuirasă; a îmbrăca, a proteja cu o cuirasă. **2.** Fig. A întări, a fortifica, a oțeli, a înarma. [Pr.: *cu-i-*] — Din fr. **cuirasser.**

CUIRASÁRE, *cuirasări,* s.f. Acțiunea de *a cuirasa.* [Pr.: *cu-i-*] — V. **cuirasa.**

CUIRASÁT, -Ă, *cuirasați, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Navă de război de mare tonaj, protejată de o cuirasă și înarmată cu artilerie grea. **2.** Adj. (Despre nave de război) Protejat de o cuirasă și înarmat cu artilerie grea. [Pr.: *cu-i-* . — Var.: **chiurasát** s.n.] — Din fr. **cuirassé.**

CUIRÁSĂ, *cuirase,* s.f. **1.** (În trecut) Armătură formată din plăci de oțel special, cu care se blindau cuirașatele pentru a le face să reziste împotriva mijloacelor moderne de luptă. **2.** Îmbrăcăminte de piele, din zale de fier sau plăci de metal care proteja pieptul și spatele războinicilor din Antichitate și din Evul Mediu și păstrată până în sec. XIX; platoșă. [Pr.: *cu-i-*. — Var.: **chiurásă** s.f.] — Din fr. **cuirasse.**

CUIRASIÉR, *cuirasieri,* s.m. Soldat din cavalerie îmbrăcat în platoșă. [Pr.: *cu-i-ra-si-er.* — Var.: **chiurasiér** s.m.] — Din fr. **cuirassier.**

CUIȘÓR, *cuișoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *cui;* cuiuț. **2.** (La pl.) Condiment alimentar obținut prin uscare din mugurii aromatici florali ai unui arbust exotic. [Pr.: *cu-i-*] — **Cui** + suf. *-işor.*

CUIȘORÍȚĂ, *cuișorițe,* s.f. Plantă erbacee cu flori alburii sau roșcate și cu fructe capsule *(Holosteum umbellatum).* [Acc. și: *cuișóriță.* — Pr.: *cu-i-*] — **Cuișor** + suf. *-iță.*

CUIÚȚ, *cuiuțe,* s.n. (Reg.) Cuișor (**1**). [Pr.: *cu-iuț*] — **Cui** + suf. *-uț.*

CÚJBĂ, *cujbe,* s.f. **1.** Bucată de lemn bifurcată la capăt, care se fixează în pământ sau într-un zid și de care se leagă sau se atârnă, cu un lanț, ceaunul deasupra focului. **2.** (Reg.) Nuia bine răsucită și pârlită în foc, întrebuințată în loc de frânghie. — Din sb. **gužba.**

CULÁC, *culaci,* s.m. Chiabur. — Din rus. **kulak.**

CULÁNT, -Ă, *culanți, -te,* adj. Cu care te poți înțelege ușor, care dovedește amabilitate, dărnicie; amabil, generos, mărinimos, darnic. F (Înv.; despre stil) Curgător. — Din fr. **coulant.**

CULÁNȚĂ s.f. Însușirea de a fi culant; atitudine, comportare culantă. — Cf. germ. K u l a n z.

CULÁSĂ s.f. v. **chiulasă.**

CULÁSTRĂ s.f. v. **coraslă.**

CULÁTĂ, *culate,* s.f. Partea dinapoi a țevii unei arme de foc, în care se află locașul închizătorului. — Din it. **culatta.**

CÚLĂ, *cule,* s.f. **1.** (În arhitectura medievală) Turn de apărare. **2.** Locuință boierească fortificată, cu mai multe caturi, răspândită în sec. XVIII în Oltenia. F Turn boltit în palatul domnesc, în care se păstra vistieria; *p. ext.* vistierie, tezaur. **3.** (Înv.) Beci boltit; subterană. — Din tc. **kula.** Cf. bg., sb. k u l a.

CULĂCÍME s.f. (Rar) Chiaburime. — **Culac** + suf. *-ime.*

CULBÉC, *culbeci,* s.m. (Reg.) Melc. [Var.: **cubélc** s.m.] — Et. nec.

CULBUTÁ, *culbutez,* vb. I. Tranz. A descărca vagonetul prin răsturnare cu ajutorul culbutorului. — Din fr. **culbuter.**

CULBUTÁRE s.f. Acțiunea de *a culbuta* și rezultatul ei. — V. **culbuta.**

CULBUTÁT, -Ă, *culbutați, -te,* adj. (Despre vagonete) Care a fost descărcat cu culbutorul. — V. **culbuta.**

CULBUTÓR, *culbutoare,* s.n. **1.** Basculator. **2.** Element al mecanismului de distribuție, format dintr-o pârghie articulată care transmite mișcarea de la arborele cu came la supapele unui motor cu ardere internă. — Din fr. **culbuteur.**

CULCÁ, *culc,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) întinde, a (se) așeza în poziție orizontală (spre a dormi, a se odihni sau a face să adoarmă sau să se odihnească). G Expr. (Refl.) *A se culca pe-o ureche* (sau *pe urechea aceea*) = **a)** a se lăsa în nădejdea cuiva; **b)** a aștepta zadarnic să se realizeze o promisiune; **c)** a nu se sinchisi de nimic, a fi nepăsător. *Culcă-te* sau *poți să te culci pe o* (sau *pe acea*) *ureche* = ia-ți nădejdea; e în zadar să mai ai vreo speranță. F Refl. recipr. (Fam.) A avea raporturi sexuale cu cineva. F Tranz. A adăposti peste noapte; a găzdui. F A pune pe cineva să se întindă sau a se întinde la pământ cu fața în jos (în cadrul unor exerciții militare). **2.** Tranz. A pune, a așeza un obiect, o parte a corpului etc. pe ceva sau pe cineva. **3.** Tranz. (În expr.) *A culca la pământ* = a doborî; a ucide. F Refl. (Despre plante) A se pleca, a se îndoi spre pământ. — Lat. **collocare.**

CULCÁRE, *culcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) culca*; culcat. **1.** Așezare în poziție orizontală. F Momentul când cineva se duce (sau este dus) să se culce. **2.** (Adesea art., cu valoare de interjecție) Întindere la pământ a soldaților, la un ordin dat. — V. **culca.**

CULCÁT[1] s.n. Culcare. — V. **culca.**

CULCÁT[2]**, -Ă,** *culcați, -te,* adj. Așezat în poziție orizontală. — V. **culca.**

CULCÚȘ, *culcușuri,* s.n. **1.** Locul de culcare sau de adăpost al animalelor și al păsărilor. **2.** Loc (improvizat) de odihnă sau de dormit pentru oameni. F Adăpost, sălaș pentru oameni; locuință. F Ascunzătoare. **3.** (Rar) Strat moale de paie, de frunze etc. pe care se așază lucruri fragile sau alterabile. **4.** Strat din baza unei formațiuni geologice. — **Culca** + suf. *-uș.*

CULÉE, *culee,* s.f. **1.** Canal prin care curge metalul din pâlnia de turnare în cavitatea formei. **2.** Materialul solidificat în piciorul și în pâlnia de turnare. **3.** Infrastructura care se execută la capătul unui pod pentru a prelua sarcinile transmise de suprastructura acestuia și a susține calea de acces pe pod. — Din fr. **culée.**

CULEGÁR, *culegare,* s.n. Instrument de metal de forma unei cutii alungite, cu trei pereți, dintre care unul mobil, care servește tipografului să așeze una câte una literele în rânduri egale, formând textul de imprimat; vingalac. — **Culege** + suf. *-ar.*

CULEGĂTÓR, -OÁRE, *culegători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care adună recolta. **2.** S.m și f. (Cu determinări) Colecționar. *Culegător de folclor.* **3.** S.m. Zețar. **4.** S.f. Mașină de cules. — **Culege** + suf. *-ător.*

CULEGĂTORÍE, *culegătorii,* s.f. Atelier într-o întreprindere poligrafică în care se efectuează operațiile de culegere a textelor; zețărie. — **Culegător** + suf. *-ie.*

CULÉGE, *culég,* vb. III. Tranz. **1.** A aduna, a strânge cereale, fructe, flori etc. G Expr. *A culege* (pe cineva) *de pe drumuri* = a ajuta pe cineva căzut în mizerie, oferindu-i mijloace de trai și adăpost. F Fig. A dobândi, a obține, a căpăta. *A culege aplauze.* **2.** A ridica, a strânge ceva de pe jos. **3.** A aduna laolaltă; a colecționa. G Expr. *Alege până culege,* se spune despre cineva foarte pretențios, care, tot alegând, rămâne cu partea cea mai proastă. **4.** A aduna din casete literele necesare și a le așeza în culegar; a zețui. G *Mașină de cules* = mașină cu ajutorul căreia se execută operațiile de culegere și de turnat litere (monotip) sau rânduri (linotip). [Perf. s. *culesei,* part. *cules*] — Lat. **colligere.**

CULÉGERE, *culegeri,* s.f. Acțiunea de *a culege* și rezultatul ei; strângere, adunare; colecție. — V. **culege.**

CULÉS[1]**,** *culesuri,* s.n. **1.** Strângere a cerealelor, a fructelor etc.; recoltare. G Timpul când se strânge recolta. **2.** Operație de pregătire a unei forme de tipar înalt în vederea imprimării. — V. **culege.**

CULÉS[2]**, -EÁSĂ,** *culeși, -se,* adj. (Despre plante, fructe, flori etc.) Care este luat, desprins din locul unde crește; recoltat. — V. **culege.**

CULEVRÍNĂ, *culevrine,* s.f. (Înv.) Tun de tip vechi, cu țeava foarte lungă. — Din fr. **couleuvrine.**

CÚLI, *culi,* s.m. (Rar) Muncitor asiatic sau african necalificat, care lucrează (cu ziua) pentru o remunerație mică. — Din engl., fr. **coolie.**

CULÍC, *culici,* s.m. (La pl.) Gen de păsări de mlaștină cu ciocul lung și îndoit în jos, cu penajul brun-închis sau brun-ruginiu *(Numenius);* (și la sg.) pasăre din acest gen. — Et. nec.

CULINÁR, -Ă, *culinari, -e,* adj. Care ține de bucătărie, privitor la prepararea mâncării. G *Artă culinară* = pricepere deosebită, meșteșug în pregătirea și aranjarea mâncărurilor. — Din fr. **culinaire,** lat. **culinarius.**

CULIÓN, *culioane,* s.n. (Înv.) Potcap mic, rotund, de catifea, fără boruri. [Pr.: *-li-on*] — Din ngr. **kukúl(l)i.**

CULISÁ, *culisez,* vb. I. Tranz. A pune în mișcare, de obicei alternativă, o piesă mobilă de-a lungul unui canal făcut într-o bară dreaptă sau curbă. G Intranz. *Ușa culisează.* — Din fr. **coulisser.**

CULISÁRE, s.f. Acțiunea de *a culisa* și rezultatul ei; alunecare pe culise (**3**). — V. **culisa.**

CULÍSĂ, *culise,* s.f. **1.** Spațiu scenic situat în spatele decorurilor, de unde intră actorii în scenă folosit și pentru a sugera cadrul unde se petrec sau se hotărăsc unele acțiuni dramatice la care publicul nu asistă. **2.** Fig. (La pl.; peior.) Dedesupturile unor acțiuni sau ale unei stări de fapt; mașinație, înscenare, intrigă. G Loc. adv. *În culise* = în ascuns, în secret. **3.** Scobitură rectilinie de-a lungul căreia alunecă o piesă mobilă; *p. ext.* piesa care alunecă de-a lungul acestei scobituri. — Din fr. **coulisse.**

CULISÓR, *culisoare,* s.n. Piesă mobilă a mecanismului cu culisă, care efectuează o mișcare rectilinie alternativă în raport cu culisa (**3**), de-a lungul canalului interior al acesteia. — Din **culisă.** Cf. fr. coulisseau.

CULM, -Ă, *culmi, -e,* s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Carboniferul inferior din vestul Europei, caracterizat prin depozite de argilă și de gresie. **2.** Adj. Care se referă la culm (**1**). — Din fr. **Culm,** germ. **Kulm.**

CÚLME, *culmi,* s.f. **1.** Partea cea mai de sus, prelungită orizontal și ușor înclinată, a unui munte sau a unui deal; vârf, culmiș. F Punctul cel mai înalt în drumul parcurs de un corp ceresc. **2.** Fig. Gradul cel mai înalt la care se poate ajunge; apogeu. G Expr. *Culmea culmilor!* sau *asta-i culmea!* = asta întrece orice margini, e nemaipomenit. **3.** (Pop.) Prăjină lungă în casele țărănești, fixată orizontal de grinzi, de care se atârnă haine, obiecte casnice etc. — Lat. **culmen.**

CULMINÁ, pers. 3 *culminează,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre aștri) A atinge punctul de culminație. **2.** Fig. A atinge stadiul cel mai înalt al unei situații, a ajunge la apogeu. — Din fr. **culminer,** lat. **culminare.**

CULMINÁNT, -Ă, *culminanți, -te,* adj. Care culminează. G *Punct culminant* = momentul cel mai important în desfășurarea unei acțiuni, a unui fenomen etc. — Din fr. **culimant.**

CULMINÁRE s.f. Acțiunea de *a culmina* și rezultatul ei. — V. **culmina.**

CULMINÁȚIE, *culminații,* s.f. Trecere a unui astru la meridianul unui loc. G *Punct de culminație* = punctul cel mai înalt deasupra orizontului atins de un astru pe bolta cerească. — Din fr. **culmination.**

CULMINĂRÍȚĂ s.f. (Reg.) Pânză lungă și lată țesută în diferite culori, cu care se împodobesc pereții caselor țărănești pe lângă tavan. — Cf. culme.

CULMÍȘ, *culmișuri,* s.n. (Pop.) Culme (**1**). — **Culme** + suf. *-iș.*

CULMÍȚĂ, *culmițe,* s.f. Diminutiv al lui *culme* (**1**). — **Culme** + suf. *-iță.*

CULOÁR, *culoare,* s.n. **1.** Încăpere îngustă și lungă în interiorul unei clădiri, care servește ca loc de trecere între încăperile situate pe același plan. **2.** Spațiu îngust și liber de-a lungul unui vagon de cale ferată, prin care se circulă și din care se intră în compartimente. **3.** (Sport) Fiecare dintre spațiile înguste și delimitate de-a lungul unei piste de atletism sau al unui bazin de natație, pe care aleargă sau înoată un singur concurent sau o singură echipă. **4.** Spațiu delimitat pe o șosea pentru un anumit tip de circulație. **5.** (Geogr.; în sintagma) *Culoar depresionar* = depresiune alungită și îngustă, semiînchisă, care separă masive sau culmi de dealuri și munți. — Din fr. **couloir.**

CULOÁRE, *culori,* s.f. **1.** Însușire a luminii determinată de compoziția sa spectrală, care permite ochiului să perceapă în mod diferit radiațiile vizibile incidente pe retină, având aceeași intensitate, dar lungimi de undă diferite. F Proprietate a corpurilor de a absorbi inegal diferitele componente monocromatice ale luminii, modificând astfel compoziția luminii împrăștiate sau transmise de ele; aspectul colorat al corpurilor. G *Culoare caldă* = culoare aflată în prima jumătate a domeniului radiațiilor luminoase (spre infraroșu). *Culoare rece* = culoare aflată în cea de a doua jumătate a domeniului radiațiilor luminoase (spre ultraviolet). *Culoare fundamentală* = fiecare dintre culorile (roșu, galben și albastru) care nu pot fi obținute prin amestecul altor culori, dar care amestecate între ele dau toate celelalte nuanțe și culori. G Loc. adj. (Despre oameni) *De culoare* = care are pigmentație neagră, galbenă etc. G Expr. *A avea culoare* = a avea obrajii rumeni, a arăta bine. *A-și pierde culoarea* = **a)** (despre fața omului) a deveni palid; **b)** (despre țesuturi) a se decolora. **2.** Fig. Fel de a descrie sau de a prezenta pe cineva sau ceva. G *Culoare locală* = trăsăturile caracteristice ale unei țări, ale unei epoci etc., redate într-o operă literară, artistică. *Culoare istorică* = evocare a unei epoci istorice prin ceea ce are ea mai caracteristic. *Culoare politică* = apartenență la un partid politic. **3.** Substanță întrebuințată pentru a vopsi, a picta etc.; materie colorantă. **4.** Fiecare dintre cele patru categorii în care se împart cărțile de joc după culoare (**1**) și forma punctelor. [Var.: **coloáre** s.f.] — Din lat. **color, -oris,** fr. **couleur.**

CULÓGLU, *culogli,* s.m. (Înv.) Soldat pedestru (la turci). — Din tc. **kuloğlu.**

CULÓT, *culote,* s.n. Piesă izolantă montată la partea inferioară a unui tub electronic, în care sunt prinse rigid picioruşele conectate ca electrozi. — Din fr. **culot.**

CULPÁBIL, -Ă, *culpabili, -e,* adj. (Despre o persoană) Care a săvârşit un delict, care se află în culpă; vinovat. — Din fr. **coupable,** lat. **culpabilis.**

CULPABILITÁTE s.f. Situaţia unei persoane care a comis un delict; vinovăţie. — Din fr. **culpabilité.**

CULPABILIZÁ, *culpabilizez,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să se simtă vinovat. — Din fr. **culpabiliser.**

CULPABILIZÁRE s.f. Acţiunea de *a culpabiliza.* — V. **culpabiliza.**

CULPABILIZÁT, -Ă, *culpabilizaţi, -te,* adj. Care a fost considerat vinovat. — V. **culpabiliza.**

CULPÁŞ, -Ă, *culpaşi, -e,* s.m. şi f., adj. (Înv.) **1.** S.m. şi f. Persoană vinovată de o infracţiune; vinovat. **2.** Adj. Care este vinovat (de o infracţiune). *Persoană culpaşă.* — **Culpă** + suf. *-aş.*

CÚLPĂ, *culpe,* s.f. (Jur.) Greşeală care constă în îndeplinirea neconformă a unei obligaţii sau în neîndeplinirea ei; greşeală care constă în săvârşirea unui fapt păgubitor sau pedepsit de lege. F Greşeală, vină, vinovăţie. — Din lat. **culpa.**

CÚLPEŞ, -Ă, *culpeşi, -e,* adj. (Înv.) Care a săvârşit o faptă condamnabilă; vinovat. — **Culpă** + suf. *eş.*

CULT[1], *culte,* s.n. **1.** Omagiu care se aduce divinităţii prin acte religioase; manifestare a sentimentului religios prin rugăciuni şi prin acte rituale; totalitatea ritualurilor unei religii. **2.** Sentiment exagerat de admiraţie, de respect, de veneraţie, de adoraţie faţă de cineva sau de ceva. G *Cultul personalităţii* = atitudine sistematică de admiraţie (exagerată) provocată şi controlată cu privire la un conducător (sau la o personalitate), considerat ca înzestrat cu calităţi deosebite de ordin intelectual, afectiv, organizatoric etc. **3.** Religie, confesiune. — Din fr. **culte,** lat. **cultus.**

CULT[2], -Ă, *culţi, -te,* adj. **1.** Care are un nivel înalt de cultură şi de cunoştinţe; instruit. **2.** (Despre manifestări ale oamenilor) De care dă dovadă omul cult (**1**); care are caracter savant, cărturăresc. **3.** (În opoziţie cu popular; despre muzică, poezie, literatură etc.) Creat de un autor instruit. — Din lat. **cultus.**

CÚLTIC, -Ă, *cultici, -ce,* adj. (Rar) De cult[1]. — **Cult[1]** + suf. *-ic.*

CULTÍSM, *cultisme,* s.n. Afectare, bogăţie căutată, artificială a stilului. F Greşeală de limbă a cărei origine o constituie dorinţa de a se exprima mai literar, mai puţin banal. — Din fr. **cultisme.**

CULTÍST, -Ă, *cultişti, -ste,* adj. Care adoptă cultismul; de cultism. — Din fr. **cultiste.**

CULTIVÁ, *cultív,*vb. I. **1.** Tranz. A lucra pământul spre a-l face să dea roade. F A semăna plante; a îngriji şi a recolta plante agricole. **2.** Tranz. Fig. A se ocupa cu râvnă de ceva; a face să crească, să se dezvolte. F A căuta să câştige sau să menţină prietenia, bunăvoinţa, încrederea cuiva. **3.** Refl. şi tranz. A (se) instrui. — Din fr. **cultiver,** lat. **cultivare.**

CULTIVÁBIL, -Ă, *cultivabili, -e,* adj. (Despre pământ şi despre plante) Care poate fi cultivat. — Din fr. **cultivable.**

CULTIVÁRE, *cultivări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cultiva.* **1.** Lucrarea pământului. **2.** Fig. Educare, instruire, dezvoltare. — V. **cultiva.**

CULTIVÁT, -Ă, *cultivaţi, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Care se cultivă. **2.** (Despre oameni) Educat, instruit, cult. — V. **cultiva.** Cf. fr. cultivé.

CULTIVATÓR, -OÁRE, *cultivatori, -oare,* s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu cultivarea pământului, care seamănă şi îngrijeşte plante de cultură. **2.** S.n. Maşină agricolă care serveşte la mărunţirea şi afânarea pământului, la distrugerea buruienilor din culturile de plante prăşitoare etc. — Din fr. **cultivateur.**

CULTURÁL, -Ă, *culturali, -e,* adj. Care aparţine culturii (**1**), privitor la cultură, care ajută la răspândirea culturii. G *Cămin cultural* = instituţie de culturalizare, la sate, care organizează conferinţe şi spectacole artistice, popularizează cărţi şi reviste etc. — Din fr. **culturel.**

CULTURALICÉŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere cultural. — **Cultural** + suf. *-iceşte.*

CULTURALIZÁ, *culturalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) ridica din punct de vedere cultural; a (se) instrui. — **Cultural** + suf. *-iza.*

CULTURALIZÁRE, *culturalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) culturaliza* şi rezultatul ei; răspândire a culturii; instruire. — V. **culturaliza.**

CULTÚRĂ, *culturi,* s.f. **1.** Totalitatea valorilor materiale şi spirituale create de omenire şi a instituţiilor necesare pentru comunicarea acestor valori. F Faptul de a poseda cunoştinţe variate în diverse domenii; totalitatea acestor cunoştinţe; nivel (ridicat) de dezvoltare intelectuală la care ajunge cineva. G *Om de cultură* = persoană cu un nivel intelectual ridicat, care posedă cunoştinţe universale temeinice. F (Arheol.) Totalitatea vestigiilor vieţii materiale şi spirituale prin intermediul cărora se reconstituie imaginea unei comunităţi omeneşti din trecut. F Ansamblu de activităţi şi modele de comportament proprii unui grup social dat, transmisibile prin educaţie. *Cultura islamică în Spania.* **2.** Totalitatea lucrărilor agrotehnice necesare plantelor agricole pentru a se realiza producţii mari şi constante; ştiinţa, priceperea de a lucra pământul, de a îngriji plantele. G *Cultura plantelor* = ramură a agriculturii care are ca obiect cultivarea plantelor în vederea obţinerii de alimente, furaje sau materii prime. *Plante de cultură* = plante cultivate de om pentru folosul pe care îl aduc. F Teren cultivat cu un anumit fel de plante. F Creştere, prăsire a unor animale, a unor insecte etc. *Cultura viermilor de mătase.* **3.** Creştere, în laborator, a bacteriilor pentru diverse utilizări; colonie de bacterii obţinută pe această cale. **4.** (În sintagma) *Cultură fizică* = dezvoltare armonioasă a corpului prin sport şi gimnastică, atât pentru întărirea şi menţinerea sănătăţii, cât şi pentru formarea calităţilor fizice necesare în muncă, sport etc., la care se adaugă baza materială, cercetarea ştiinţifică, procesul de formare a specialiştilor; disciplină care se ocupă cu această dezvoltare; educaţie fizică. — Din fr. **culture,** lat. **cultura.**

CULTURÍSM s.n. Disciplină sportivă bazată pe exerciţii complexe, care urmăreşte dezvoltarea armonioasă şi viguroasă a corpului, dezvoltarea musculaturii etc. — **Cultură** + suf. *-ism.*

CULTURÍST, -Ă, *culturişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică culturismul. — Din fr. **culturiste,** engl. **culturist.**

CULTUROLÓG, -Ă, *culturologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în culturologie. — Din **culturologie** (derivat regresiv).

CULTUROLOGÍE s.f. Ştiinţă generală despre cultură şi civilizaţie, cu aplicare în sfera ştiinţelor sociale. — Din engl. **culturology.**

CULUCCÍU, *culuccii,* s.m. (Înv.) Paznic de noapte. — Din tc. **kullukçu.**

CUM adv., conj. **A.** Adv. **I.** *(Interogativ).* **1.** În ce mod? *Cum ai făcut de ai venit?* G Expr. *Cum şi în ce chip* sau *cum şi ce fel* = în ce fel. *A nu avea* (sau *a nu şti*) *cum* = a nu avea posibilitate de a... F (Repetat, în propoziţii enunţiative) Într-un fel oarecare. F De ce? *Cum nu m-ai înştiinţat?* G Expr. *Cum de...* = cum se face că..., cum e posibil ca... (*Da) cum (să* sau *de*) *nu!* = **a)** desigur! fireşte!; **b)** (ir.) vorbă să fie! d'a de unde! nici gând! *Apoi* (sau, pop., *păi*) *cum!* = desigur! fireşte! se înţelege! **2.** (Exprimă părerea de rău, contrarietatea, surpriza, mirarea, indignarea etc.). Se poate? adevărat să fie? **3.** Ce? poftim?. **4.** Cu cât? cu ce preţ? *Cum dai merele?* **II.** (Explicativ) Cât de (mare, mult, bine, tare etc.). *Cum îţi plac florile!* **B.** Conj. (Stabileşte raporturi de subordonare) **1.** (Introduce o completivă directă sau indirectă) *Privind în urma lor cum se duceau, rămase gânditor. G* Loc. adj. şi adv. *Nu ştiu cum* = într-un fel oarecare; (în mod) ciudat, bizar. **2.** (Introduce o propoziţie modală) *M-au văzut cum dormeam.* F (Introduce o propoziţie comparativă) Precum. *Va râde cum a râs şi altă dată.* G Expr. *Cum nu este* (sau *nu se mai află*), se spune, despre cineva sau ceva care posedă în cel mai înalt grad anumite calităţi. *Cum s-ar zice* = adică, vasăzică. **3.** (Introduce o propoziţie cauzală) Deoarece, întrucât; fiindcă. *Băiatul, cum e muncitor, va obţine nota maximă.* **4.** (Introduce o propoziţie concesivă) Cu toate că, deşi. **5.** În aşa fel, încât. *Să se facă un palat cum seamăn pe lume să nu aibă.* **6.** În măsura în care, pe cât. *Nu mă vreţi voi, cum înţeleg?* **7.** Îndată ce. F (Arată că două acţiuni se petrec aproape simultan) *Cum vor vedea că vii cu daruri, îndată vor alerga.* **8.** (Introduce o propoziţie atributivă) În care. *Din ceasul cum te-am văzut, te-am recunoscut.* **9.** (Înv.; introduce o propoziţie finală) Pentru că. *Îşi va pune toate puterile cum să-şi sfârşească slujba.* **10.** (Introduce o propoziţie subiectivă) *Cum te porţi nu e bine.* — Lat. **quomo**[do].

CUMÁN, -Ă, *cumani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Popor de neam turcic care, migrând dinspre est, la sfârşitul sec. XI s-a aşezat pe teritoriul Ţărilor Române, unde, în parte a fost asimilat de populaţia românească; persoană care face parte din acest popor. **2.** Adj. Care aparţine cumanilor (**1**), privitor la cumani. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de cumani (**1**). — Din fr. **coumanes.**

CUMARÍNĂ, *cumarine,* s.f. Produs cristalin cu miros de fân proaspăt, extras din fructele unor plante sau preparat sintetic şi folosit pentru esenţe, parfumuri şi aromatizarea tutunurilor. — Din fr. **cumarine.**

CUMÁŞ[1], (**2**) *cumaşuri,* s.n. **1.** (Înv. şi reg.) Stofă (de mătase) pentru rochii. **2.** Sort, bucată de cumaş[1]. — Cf. tc. kumaş.

CUMÁŞ[2], -Ă, *cumaşi, -e,* s.m. şi f. (Înv. şi reg.) Om de nimic, rău; poamă, pramatie. — Din tc. **kumaş.**

CUMĂTRU, -Ă, *cumetri, -e,* s.m. şi f. **1.** Naşul sau naşa în raport cu părinţii copilului botezat ori cu alte rude. **2.** Termen de adresare la ţară între bărbaţi şi femei de aceeaşi vârstă (sau mai în vârstă). F (În basme, în fabule) Termen de adresare în lumea animalelor. F P. ext. (Fam.) Bărbat sau femeie. — Din sl. **kŭmotra.**

CUMĂTRÍE s.f. v. **cumetrie.**

CUMĂTRÍŢĂ s.f. v. **cumetriţă.**

CUMÁS s.n. Băutură preparată din lapte de iapă fermentat, foarte răspândit în unele regiuni din Asia Centrală. [Var.: **cumís** s.n.] — Din rus. **kumîs.**

CUMBARÁ, *cumbarale,* s.f. (Înv.) Obuz. [Var.: **bumbará** s.f.] — Din tc. **kumbara.**

CÚMEN s.n. Amestec de hidrocarburi benzenice care se găsește în uleiul gudroanelor cărbunilor de pământ și în anumite fracțiuni de petrol. — Din fr. **cumène.**

CUMETRÉL, *cumetrei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *cumătru.* — **Cumătru** + suf. *-el.*

CUMETRÍ, *cumetresc,* vb. IV. Refl. recipr. (Pop.) A se înrudi cu cineva printr-o relație de cumetrie, a deveni cumătru (**1**) cu cineva. — Din **cumătru.**

CUMETRÍE, *cumetrii,* s.f. (Pop.) **1.** Relație de înrudire între cumetri sau cumetre; calitatea de cumătru sau de cumătră. **2.** Petrecerea, ospățul de la botez. [Var.: (reg.) **cumătríe** s.f.] — **Cumătru** + suf. *-ie.*

CUMETRÍȚĂ, *cumetrițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *cumătră.* [Var.: (reg.) **cumătríță** s.f.] — **Cumătră** + suf. *-iță.*

CUMINCIÓR, -OÁRĂ, *cuminciori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *cuminte.* — **Cuminte** + suf. *-ior.*

CUMINECÁ, *cumínec,* vb. I. Refl. și tranz. (În practicile religiei creștine) A primi sau a da cuminecătura; a (se) împărtăși, a (se) griji. F Tranz. A anula, a face să fie iertate prin cuminecătură un păcat, o greșeală. [Var.: **cuminicá** vb. I] — Lat. ***comminicare** *(= communicare).*

CUMINECÁRE, *cuminecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cumineca.* — V. **cumineca.**

CUMINECĂTÚRĂ, *cuminecături,* s.f. (În religia creștină) Ritual care constituie una dintre cele șapte taine și care constă în gustarea de către credincioși a vinului și a pâinii sfințite de preot, simbol al sângelui și al trupului lui Hristos; euharistie, împărtășanie, grijanie. F (Concr.) Vinul și pâinea care servesc în acest scop. — **Cumineca** + suf. *-ătură.*

CUMINICÁ vb. I. v. **cumineca.**

CUMÍNTE, *cuminți,* adj. **1.** Cu purtări bune; așezat, liniștit. **2.** Cu judecată; deștept, înțelept. G (Substantivat, m.) *Un nebun arunc-o piatră-n baltă și zece cuminți n-o pot scoate.* F Prevăzător, prudent. — **Cu + minte.**

CUMINȚÉNIE s.f. **1.** Calitatea de a fi cuminte, purtare bună; seriozitate, cumințe. **2.** Înțelepciune, deșteptăciune. F Prevedere, prudență. — **Cuminte** + suf. *-enie.*

CUMINȚÍ, *cumințesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) liniști, a (se) potoli; a deveni sau a face să devină mai serios, mai înțelept. — Din **cuminte.**

CUMINȚÍE s.f. (Rar) Cumințenie (**1**). — **Cuminte** + suf. *-ie.*

CUMINȚÍT, -Ă, *cumințiți, -te,* adj. Care a devenit mai așezat, mai serios; care s-a făcut mai înțelept, mai cu judecată. — V. **cuminți.**

CUMÍS s.n. v. **cumâs.**

CUMNÁT, -Ă, *cumnați, -te,* s.m. și f. Fratele sau sora unuia dintre soți în raport cu celălalt soț. F (La pl.) Persoane (femei sau bărbați) înrudite în acest fel. — Lat. **cognatus.**

CUMNĂȚÉL, *cumnăței,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *cumnat.* — **Cumnat** + suf. *-el.*

CUMNĂȚÍCĂ, *cumnățele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *cumnată.* — **Cumnată** + suf. *-ică.*

CUMNĂȚÍE s.f. (Rar) Calitatea de cumnat sau de cumnată; înrudire între cumnați și cumnate. — **Cumnat** + suf. *-ie.*

CÚMPĂNĂ, *cumpene,* s.f. **1.** Dispozitiv format dintr-o bârnă mobilă de lemn așezată pe un stâlp înalt, având legată la un capăt o greutate pentru echilibru și la celălalt o găleată, cu ajutorul căruia se scoate apa din fântână. **2.** Cântar format dintr-o pârghie cu brațe egale și o limbă care oscilează la cea mai mică aplecare a talerelor. G Expr. *A arunca (ceva) în cumpănă* = a aduce (ceva) ca argument decisiv în rezolvarea unei probleme. *A trage (greu) în cumpănă* = a avea importanță (mare). *Ai fi (*sau *a sta) în cumpănă* = a șovăi în luarea unei hotărâri. (Înv.) *A pune (*pe cineva) *în cumpănă* = a pune (pe cineva) în încurcătură. F Echilibru. G Loc. adj. și adv. (Despre arme) *În cumpănă* = în cumpănire. G Expr. *A ține (*ceva) *în cumpănă* = a ține ceva în poziție suspendată, făcând să balanseze. F Fig. Limită, măsură; moderație. *Trebuie să aibă omul, în ființa lui, buna cumpănă a înțelepciunii.* **3.** Simbol al justiției, reprezentat printr-o balanță. F Una dintre constelațiile zodiacului, reprezentată printr-o balanță. **4.** (În sintagmele) *Cumpăna apelor* sau *cumpănă de ape* = punct înalt de teren de unde apele își trag izvorul și de unde se separă, pornind la vale pe unul dintre cele două versante. *Cumpăna nopții* = miezul nopții. **5.** Nume dat unor instrumente folosite la verificarea direcției orizontale sau verticale a unui obiect; nivelă cu bulă de aer. **6.** Fig. Soartă (rea); primejdie, nenorocire; încercare la care este supus cineva. F Ploaie mare, rupere de nori. — Din sl. **konpona.**

CUMPĂNEÁLĂ, *cumpăneli,* s.f. Cumpănire, chibzuială, socotință, cumpătare. — **Cumpăni** + suf. *-eală.*

CUMPĂNÍ, *cumpănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A cântări (cu cumpăna). F A aprecia greutatea sau alte calități ale unui obiect. **2.** Tranz. A pune în stare de echilibru; a echilibra. **3.** Refl. și tranz. A (se) clătina, a (se) legăna. **4.** Tranz. și intranz. Fig. A cântări cu mintea, a chibzui, a socoti. F Refl. A sta la îndoială înainte de a lua o hotărâre; a șovăi. **5.** Refl. Fig. A lua o hotărâre; a se decide. **6.** Tranz. Fig. (Reg.) A îndemna, a sfătui. **7.** Tranz. Fig. A fi mai presus de...; a întrece; a precumpăni. — Din **cumpănă.**

CUMPĂNÍRE, *cumpăniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cumpăni* și rezultatul ei. **1.** Echilibru. G Expr. (*A ține arma) în cumpănire* = (a ține arma) de mijloc (sprijinindu-și mâna de șold). **2.** Fig. Măsură justă; chibzuială (în vorbe sau în fapte). — V. **cumpăni.**

CUMPĂNÍT, -Ă, *cumpăniți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Chibzuit, echilibrat, măsurat. — V. **cumpăni.**

CUMPĂRÁ, *cúmpăr,* vb. I. Tranz. **1.** A intra în posesiunea unui lucru, plătind contravaloarea lui cu bani. G Expr. *Cum am cumpărat-o, așa o vând* = cum mi s-a povestit mie, așa povestesc și eu altora. **2.** Fig. A câștiga pe cineva de partea sa, plătindu-l; a mitui. — Lat. **comparare.**

CUMPĂRÁRE s.f. Acțiunea de *a cumpăra* și rezultatul ei. G (Ec. pol.) *Putere de cumpărare* = capacitate de plată a unității bănești sau a populației; cantitate de mărfuri și de servicii care poate fi obținută în schimbul unei unități bănești *(putere de cumpărare a banilor)* sau care poate fi plătită de populație *(putere de cumpărare a populației)* într-o anumită perioadă. *Vânzare-cumpărare* = strămutarea proprietății unui lucru de la vânzător la cumpărător, în schimbul unui preț. — V. **cumpăra.**

CUMPĂRĂTÓR, -OÁRE, *cumpărători, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care cumpără (mărfuri). **2.** Persoană care, în virtutea unui contract de vânzare-cumpărare, dobândește, contra unei plăți, dreptul de proprietate asupra unui bun. — **Cumpăra** + suf. *-ător.*

CUMPĂRĂTÚRĂ, *cumpărături,* s.f. Faptul de a cumpăra; (concr.) obiect cumpărat; târguială. — **Cumpăra** + suf. *-ătură.*

CÚMPĂT s.n. **1.** Echilibru sufletesc, judecată dreaptă, stăpânire de sine; cumpătare. **2.** (Rar) Încercare grea la care este supus cineva. **3.** (Înv.; în expr.) *Pe sub cumpăt* = pe ascuns; cu vicleșug. — Lat. **compitus** (= *computus* „socoteală").

CUMPĂTÁ, *cumpătez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** (Rar) A (se) restrânge, a (se) modera, a (se) tempera. F Tranz. (Reg.) A cruța, a economisi; a menaja. **2.** (Înv. și reg.) A (se) îndruma; a (se) decide. — Lat. ***compitare** *(= computare).*

CUMPĂTÁRE, *cumpătări,* s.f. Măsură, moderație (la mâncare și la băutură); sobrietate. — V. **cumpătat.**

CUMPĂTÁT, -Ă, *cumpătați, -te,* adj. (Despre oameni și despre manifestările lor) Cu măsură, stăpânit, sobru, așezat. — V. **cumpătat.**

CUMPLÍT, -Ă, *cumpliți, -te,* adj. **1.** Groaznic, teribil; crud, nemilos, feroce. F (Fam.; despre mâncăruri și băuturi) Foarte bun, gustos. F (Adverbial; cu valoare de superlativ) Tare, mult, extraordinar, strașnic. **2.** (Înv.) Zgârcit. — Din **cumpli** (înv. „a ucide" <lat.).

CUMSECÁDE adj. invar., adv. **1.** Adj. invar. (Despre oameni) Cu purtări bune; de treabă, onest, cinstit. **2.** Adj., adv. (Care este) așa cum se cuvine, cum se cere, cum trebuie; potrivit, bun. — **Cum + se + cade.**

CUMSECĂDÉNIE s.f. Calitatea unui om de a fi cumsecade. — **Cumsecade** + suf. *-enie.*

CÚMUL, *cumuluri,* s.n. Deținere de către o persoană a mai multor funcții sau atribuții (remunerate) în același timp. [Acc. și: *cumúl*] — Din fr. **cumul.**

CUMULÁ, *cumulez,* vb. I. Tranz. **1.** A deține în același timp două sau mai multe funcții. **2.** A realiza un singur tot din mai multe lucruri, fapte, situații, venituri etc. — Din fr. **cumuler.**

CUMULÁRD, -Ă, *cumularzi, -de,* s.m. și f. Persoană care cumulează. — Din fr. **cumulard.**

CUMULÁRE, *cumulări,* s.f. Acțiunea de *a cumula* și rezultatul ei; cumulație. — V. **cumula.**

CUMULATÍV, -Ă, *cumulativi, -e,* adj. Care cumulează. F (Adverbial) Concomitent, în același timp, simultan. — Din fr. **cumulatif.**

CUMULÁȚIE, *cumulații,* s.f. (Rar) Cumulare. — Din lat. **cumulatio,** fr. **cumulation.**

CUMULONÍMBUS s.m. Formațiune de nori denși de culoare cenușie-plumburie, de mari dimensiuni, care se dezvoltă pe verticală de la suprafața pământului până la altitudinea de 10 000 m și care aduce furtună cu ploaie, zăpadă și grindină. — Din fr. **cumulo-nimbus.**

CUMULOSTRÁTUS s.m. Formațiune de nori compusă din cumulus și stratus. — Din fr. **cumulo-stratus.**

CÚMULUS s.m. Formațiune de nori groși, albicioși, cu aspect de grămezi izolate, al căror contur se modifică neîncetat și care apar la înălțimi de peste 1 000 m, frecvenți în anotimpul cald. — Din fr., lat. **cumulus.**

CUMVÁ adv. **1.** Într-un fel oarecare; oarecum. **2.** Din întâmplare, eventual, poate. — **Cum + va** (= *vrea).*

CUNEIFÓRM, -Ă, *cuneiformi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care este în formă de cui. G *Scriere cuneiformă* = sistem de scriere cu litere în formă de cuie săpate în piatră sau imprimate pe tăblițe de argilă, folosit de unele popoare orientale antice. **2.** S.f. Literă folosită în acest sistem de scriere. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **cunéiforme.**

CUNÉTĂ, *cunete,* s.f. **1.** Rigolă cu secțiune semicirculară, amenajată în lungul unui canal. **2** Secțiunea de curgere a unui canal navigabil. — Din fr. **cunette.**

CUNICULICULTÚRĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu creșterea iepurilor de casă. — Din fr. **cuniculiculture.**

CUNOÁȘTE, *cunósc,* vb. III. **1.** Tranz. A lua cunoștință în chip veridic de obiectele și de fenomenele înconjurătoare; a stabili în chip obiectiv natura, proprietățile unui lucru, relațiile dintre fenomene, a le da o interpretare conformă cu adevărul. **2.** Tranz. A avea sau a dobândi cunoștințe pe baza studiului, experienței; a fi luat cunoștință de ceva. **3.** Tranz. A ști, a afla cine este cineva, a identifica ceva; a fi făcut (personal) cunoștință cu cineva, a fi luat cunoștință de ceva. G Expr. *A nu cunoaște moarte* = (despre obiecte) a fi trainic, durabil. *A-și cunoaște* (sau *a nu-și cunoaște) lungul nasului* = a-și da (sau a nu-și da) seama de ce i se cuvine sau i se poate permite. *A face cunoscut* (cuiva ceva) = a da de știre, a preveni, a avertiza. F A ști felul de a fi al cuiva. G Expr. *A cunoaște lumea* = a avea experiența vieții. F A recunoaște, a identifica. F A distinge, a deosebi pe cineva sau ceva. F A avea de-a face cu ceva, a fi în deplină cunoștință de cauză. *Cunosc eu bunătatea ta.* **4.** Refl. (impers.) A se băga de seamă, a se remarca, a se descoperi. F A avea efect, a nu se întâmpla în zadar. *Pe unde a trecut, se cunoaște.* G Expr. (Tranz.) *A cunoaște ceva* = a se alege cu un profit, cu un beneficiu. **5.** Tranz. A admite ca adevărat; a nu tăgădui. **6.** Intranz. (Rar) A-și arăta recunoștința pentru ceva; a răsplăti. **7.** Tranz. A admite calitatea sau titlul cuiva. **8.** Tranz. A-și da seama de ceva; a înțelege, a ști. — Lat. pop. **connoscere** *(= cognoscere).*

CUNOÁȘTERE, *cunoașteri,* s.f. Acțiunea de *a cunoaște* și rezultatul ei. **1.** Reflectare în conștiință a realității existente independent de subiectul cunoscător. G *Teoria cunoașterii* = studiul critic al problemelor pe care le ridică determinarea originii și valorii cunoașterii. **2.** Faptul de a poseda cunoștințe, informații date asupra unui subiect, asupra unei probleme; cunoștință (**1**). — V. **cunoaște.**

CUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *cunoscători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care posedă cunoștințe speciale, temeinice într-un domeniu; expert. F (Persoană) care are un gust rafinat. — **Cunoaște** + suf. *-ător.*

CUNOSCÚT, -Ă, *cunoscuți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care se cunoaște, care se știe. F (Persoană) care poate fi ușor de recunoscut. **2.** (Persoană) care a făcut cunoștință cu cineva. F (Persoană) care se bucură de o anumită reputație, de notorietate. — V. **cunoaște.**

CUNOȘTÍNȚĂ, *cunoștințe,* s.f. **1.** Cunoaștere (**2**). G Expr. *A avea (*sau *a lua) cunoștință de ceva* = a ști, a fi informat. *A aduce (*ceva*) la cunoștința cuiva* = a informa pe cineva (despre ceva). *A aduce la cunoștința publică* = a da de știre tuturor. *În cunoștință de cauză* = cunoscând bine ceva. F Facultatea de a simți, de a primi impresii din afară. G Expr. *A-și pierde cunoștința* = a nu mai ști de sine, a leșina. (Rar) *A-și veni în cunoștință* = a se trezi din leșin. F (Rar) Minte, rațiune. **2.** (La pl.) Totalitatea noțiunilor, ideilor, informațiilor pe care le are cineva într-un domeniu oarecare. **3.** Persoană pe care vorbitorul o cunoaște. G Expr. *A face cunoștință cu cineva* = a lega relații sociale cu o persoană. (Fam.) *A face cuiva cunoștință cu cineva* = a prezenta pe cineva cuiva. **4.** (Înv.) Mulțumire, recunoștință. — **Cunoaște** + suf. *-ință* (**3** după fr. *connaissance).*

CUNUNÁ, *cunún,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se căsători religios. **2.** Tranz. (Despre preoți) A oficia slujba cununiei. F A fi naș la cununie. F (Despre părinți) A-și căsători după ritualul religios fiul sau fiica. — Lat. **coronare.**

CUNUNÁT, -Ă, *cununați, -te,* adj. Căsătorit după ritualul religios. — V. **cununa.**

CUNÚNĂ, *cununi,* s.f. **1.** Împletitură în formă circulară, făcută din flori, frunze sau ramuri (care se pune pe cap). G Expr. *A sta cunună împrejurul cuiva* = (despre un grup de persoane) a sta împrejurul cuiva, formând un cerc închis. *Cunună de raze* (sau *de lumină)* = aureolă. *Cunună de munți* (sau *de dealuri, de păduri)* = lanț, șir de munți sau de dealuri, de păduri, dispuse în cerc. **2.** Coroană care se acorda în Antichitate învingătorilor (în război și la concursurile sportive sau literare). F Fig. Glorie, faimă, renume. **3.** Coroană care se așază pe capul celor care se căsătoresc după ritualul religios. **4.** Funie, împletitură de ceapă, de usturoi etc. **5.** Grindă principală cu care se închide în partea de sus un perete de lemn și pe care se reazemă celelalte grinzi ale tavanului și ale acoperișului. — Lat. **corona.**

CUNUNÍE, *cununii,* s.f. **1.** Căsătorie (religioasă). G Loc. adj. *Cu cununie* = (despre soț sau soție) căsătorit religios. G Expr. *A lua* (pe cineva) *cu cununie* = a se căsători cu cineva religios). **2.** (Concr.) Cunună (**3**). G Expr. *A(-și) pune cununiile (pe cap)* = a (se) cununa. — **Cununa** + suf. *-ie.*

CUNUNÍȚĂ, *cununițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cunună.* **2.** (Bot.) Ciritel. — **Cunună** + suf. *-iță.*

CUPÁJ, *cupaje,* s.n. Operație de amestecare a mai multor varietăți de vin, după anumite metode, în vederea obținerii unui anumit tip de vin; cupajare. — Din fr. **coupage.**

CUPAJÁRE, *cupajări,* s.f. Cupaj. — Din **cupaj.**

CUPÁR, *cupari,* s.m. Dregător domnesc, în Evul Mediu, în Moldova, care avea funcția de ajutor al paharnicului; titlu purtat de acest dregător. — **Cupă**[1] + suf. *-ar.*

CÚPĂ[1]**,** *cupe,* s.f. **1.** Vas de băut mai mult larg decât adânc (cu picior); pahar cu picior, în formă de potir cu gura largă, din care se beau băuturi alcoolice. F Conținutul unui astfel de vas sau de pahar. F Fig. Caliciu. **2.** (Pop.) Unitate de măsură pentru lichide (mai mare de un litru). F Cană, vas având această capacitate. **3.** Trofeu în formă de cupă[1] (**1**), care se atribuie câștigătorului unei competiții sportive; *p. ext.* competiție sportivă desfășurată în vederea câștigării unui astfel de premiu. F Sistem de organizare și de desfășurare a unor competiții sportive, în care câștigătorul final este desemnat prin eliminarea succesivă a adversarilor, primind drept trofeu o cupă[1] (**3**). **4.** Piesă metalică în formă de vas deschis, montată la elevatoare și la alte mașini și în care se pot încărca materiale lichide, pulverulente, pământ sau piatră. **5.** Plantă cu tulpina foarte scurtă, care face o singură floare albastră-azurie (*Gentiana acantis*). G Compus: *cupa-vacii* = plantă agățătoare cu frunze în formă de săgeată și cu flori mari, albe, asemănătoare cu ale zorelelor (*Calystegia sepium*). — Lat. **cuppa** (cu sensuri după fr. *coupe),* (**2**) magh. **kupa.**

CÚPĂ[2]**,** *cupe,* s.f. Una dintre culorile cărților de joc (în formă de inimă de culoare roșie). — Din ngr. **kúpa.**

CÚPĂ[3]**,** *cupe,* s.f. Tăietură în croitorie; croială. — Din fr. **coupe.**

CUPEÁ s.f. v. **cupeu.**

CUPELÁȚIE s.f. Procedeu industrial de extragere a aurului și argintului din minereurile bogate în plumb, constând în topirea minereului într-un curent puternic de aer și în separarea plumbului sub formă de zgură. — Din fr. **coupellation.**

CUPÉLĂ, *cupele,* s.f. Vas confecționat dintr-un material refractar poros, folosit la extragerea metalelor prin cupelație. — Din fr. **coupelle.**

CUPERÓS, -OÁSĂ, *cuperoși, -oase,* s.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de cuperoză. — După fr. **couperosé.**

CUPERÓZĂ, *cuperoze,* s.f. Inflamație cronică a glandelor cutanate ale feței. F Nume dat vinișoarelor roșii sau vinete care apar la oamenii în vârstă în jurul nasului și pe umerii obrajilor. — Din fr. **couperose.**

CUPÉȚ, *cupeți,* s.m. (Reg.) Negustor. — Din sl. **kupĭcĭ.**

CUPÉU, *cupeuri,* s.n. **1.** Trăsură (sau, în trecut, automobil) de lux, închisă, în general cu două locuri, în care vizitiul stă în exteriorul caroseriei. **2.** Compartiment de călători într-un vagon de cale ferată. [Var.: (rar) **cupeá** s.f.] — Din fr. **coupé.**

CUPÍD, -Ă, *cupizi, -de,* adj. Apucător, avid de câștig; lacom, hrăpăreț. — Din fr. **cupide,** lat. **cupidus.**

CUPIDITÁTE s.f. Lăcomie mare de bani, sete de câștig. — Din fr. **cupidité,** lat. **cupiditas, -atis.**

CUPÍT, -Ă, *cupiți, -te,* adj. (Reg.) Zgârcit. — Din **cupi** (puțin folosit, „a strânge” < sb.).

CUPÍU, *cupiuri,* s.n. Bilet de hârtie cu imprimare specială (emis ca monedă sau ca ban cu anumită valoare nominală). — Et. nec.

CUPLÁ, *cuplez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A lega, a reuni două sau mai multe elemente într-un sistem pentru a face posibil un transfer de energie între acestea; a acupla. F Refl. recipr. Fig. (Despre oameni) A forma un cuplu, o pereche. — Din fr. **coupler.**

CUPLÁJ, *cuplaje,* s.n. **1.** Faptul de a cupla; legătură realizată între două sau mai multe circuite electrice prin rezistoare, bobine, condensatoare etc. sau prin intermediul câmpului electromagnetic variabil. **2.** Organ de mașină care face legătura între doi arbori coaxiali pentru a transmite rotația și puterea de la arborele conducător la arborele condus. **3.** Manifestație sportivă alcătuită din două sau mai multe meciuri (de același fel) care se desfășoară în continuare pe același teren. — Din fr. **couplage.**

CUPLÁRE, *cuplări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cupla* și rezultatul ei. — V. **cupla.**

CUPLÁT, -Ă, *cuplați, -te,* adj. (Tehn.) Legat, reunit într-un sistem. — V. **cupla.**

CÚPLĂ, *cuple,* s.f. Legătură între două elemente în contact, care au și posibilitatea de micșorare relativă. F Dispozitiv care leagă între ele două vehicule de cale ferată. — Din fr. **couple.**

CUPLĂTÓR, *cuplători,* s.m. Lucrător miner însărcinat cu cuplarea vagonetelor. — **Cupla** + suf. *-tor.*

CUPLÉT, *cuplete,* s.n. **1.** Scurtă piesă muzicală vocală, cu conținut vesel sau satiric, inspirat din actualitățile zilei, în care toate strofele textului se cântă cu același refren. F Cântec intercalat între scenele unui vodevil. F Secțiune intercalată între refrenele unui rondo. **2.** Poezie satirică alcătuită din mai multe strofe și un refren. **3.** Strofă a unui cântec sau a unei poezii terminată printr-un refren. — Din fr. **couplet.**

CUPLETÍST, -Ă, *cupletiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă, recită sau compune cuplete. — **Cuplet** + suf. *-ist.*

CUPLÓR, *cuploare,* s.n. (Elt.) Dispozitiv utilizat pentru conectarea a două sisteme de același fel (mașini, circuite electrice). G *Cuplor acustic* = dispozitiv care conectează terminalele unor sisteme de calcul prin intermediul rețelei telefonice. — Din engl. **coupler.**

CÚPLU, *cupluri,* s.n. **1.** Pereche formată din persoane (de sex opus). **2.** (Fiz.) Sistem compus din două forțe antiparalele. — Din fr. **couple.**

CUPÓLĂ, *cupole,* s.f. Partea de formă semisferică, poligonală sau eliptică care alcătuiește acoperământul unui dom, unei turle sau unui mare edificiu; boltă. — Din fr. **coupole.**

CUPÓN, *cupoane,* s.n. **1.** Parte a unui titlu de rentă sau a unei acțiuni bancare care se decupează la scadență pentru a-i servi titularului la încasarea dobânzii sau a dividendelor. **2.** Parte detașabilă dintr-un bilet, de pe un cotor etc. care conferă deținătorului anumite drepturi. **3.** Bucată mică de metraj, rămasă dintr-un val de material textil. — Din fr. **coupon.**

CUPRĂ, *cuprez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unor obiecte metalice cu un strat de cupru; a arămi. — Din **cupru.**

CUPRÁRE, *cuprări,* s.f. Acțiunea de *a cupra* și rezultatul ei; arămire. — V. **cupra.**

CUPRÁT, -Ă, *cuprați, -te,* adj. Acoperit cu un strat (subțire) de cupru. — V. **cupra.**

CUPRESACÉE, *cupresacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante rășinoase, cu frunze persistente, aciculare sau în formă de solzi și cu flori unisexuate mici; (și la sg.) plantă (arbore sau arbust) care face parte din această familie. — Din fr. **cupressacée.**

CÚPRIC, -Ă, *cuprici, -ce,* adj. Care conține cupru, privitor la cupru. — Din fr. **cuprique.**

CUPRIFÉR, -Ă, *cupriferi, -e,* adj. Care conține cupru. — Din fr. **cuprifère.**

CUPRÍNDE, *cuprínd,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A prinde, a apuca ceva de jur-împrejur cu mâinile sau cu brațele. F Tranz. și refl. recipr. A (se) îmbrățișa. F (Înv.) A lua prizonier; a captura. **2.** Fig. A îmbrățișa cu privirea; a vedea; a înțelege, a cunoaște. F A închide în sine; a îngloba. **3.** (Despre o haină) A fi potrivită pentru corpul cuiva. **4.** (Reg.) A bara, a bloca, a închide un drum. *I-a cuprins calea.* **II. 1.** Tranz. A acoperi din toate părțile; a învălui. **2.** Tranz. A pune stăpânire; a cuceri. F Fig. (Despre idei, mișcări sociale) A pătrunde în...; a atrage. F Fig. (Despre stări fizice sau sufletești) A apuca, a stăpâni. **3.** Refl. (Pop.) A-și mări averea; a se îmbogăți. **III.** Tranz. **1.** (Despre corpuri) A umple un spațiu cu volumul sau cu dimensiunile sale; a ocupa. **2.** (Despre numere) A include, a conține în valoarea, în mărimea pe care o reprezintă. *Numărul patru cuprinde de două ori numărul doi.* F Refl. A intra de un anumit număr de ori în alt număr. *Numărul doi se cuprinde de două ori în numărul patru.* F (Despre texte) A fi alcătuit din..., a îngloba în structura sa...; a avea în compoziția sa... F (Refl.) (Despre epoci istorice sau geologice) A se întinde pe o perioadă de... [Perf. s. *cuprinsei,* part. *cuprins.* — Var.: **coprínde** vb. III] — Lat. **comprendere** (= *comprehendere).*

CUPRÍNDERE, *cuprinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) cuprinde* și rezultatul ei. F Încadrare, atragere într-un domeniu de activitate. F (Înv.) Conținut (al unei opere). F (Rar) Interior. [Var.: **copríndere** s.f.] — V. **cuprinde.**

CUPRÍNS[1], *cuprinsuri,* s.n. **I. 1.** Conținut. *Cuprinsul cărții.* F Sumar (**II 2**). **2.** Întindere, suprafață. F Spațiu înconjurător. F (Înv.) Loc, ținut. **II.** (Înv.) **1.** Stăpânire. F (Concr.) Proprietate. **2.** Curte întărită a unui castel. [Var.: **copríns** s.n.] — V. **cuprinde.**

CUPRÍNS[2], -Ă, *cuprinși, -se,* adj. **1.** (Rar) Îmbrățișat (unul cu altul). **2.** (Pop.) Înstărit, bogat. — V. **cuprinde.**

CUPRINZĂTÓR, -OÁRE, *cuprinzători, -oare,* adj. Care cuprinde mult; care are un conținut bogat; care conține esențialul. G Expr. *Scurt și cuprinzător* = **a)** formulă prin care se arată că o expunere este redusă la esențial; **b)** fără nicio discuție, categoric, e în zadar să mai lungim vorba. [Var.: **coprinzătór, -oáre** adj.] — **Cuprinde** + suf. *-ător.*

CUPRÍSM s.n. Otrăvire provocată de consumarea unor alimente fierte sau prăjite în vase de aramă. — Din fr. **cuprisme.**

CUPRÍT s.m. Oxid natural de cupru. — Din fr. **cuprite.**

CUPRONÍCHEL s.n. Denumire dată aliajelor de cupru și nichel. — Din germ. **Kupronickel,** fr. **cupro-nickel.**

CUPRÓS, -OÁSĂ, *cuproși, -oase,* adj. (Chim.) Care conține cupru (monovalent). — **Cupru** + suf. *-os.*

CUPROXÍD, *cuproxizi,* s.m. Oxid de cupru. F Redresor folosit în radio, compus din mai multe discuri de cupru acoperite cu un strat de oxid de cupru. — Din fr. **cuproxyde.**

CÚPRU s.n. Element chimic, metal de culoare roșiatică, foarte maleabil, ductil și bun conducător de căldură și de electricitate, cu numeroase întrebuințări în industria tehnică, în fotogravură, galvanoplastie, la obținerea de aliaje etc.; aramă. — Din lat. **cuprum.**

CUPTÓR, *cuptoare,* s.n. **1.** Construcție de cărămidă, de piatră, de metal sau de lut, pentru copt pâinea și alte produse de panificație. F Cantitate de pâine, de plăcinte etc. care se poate coace o dată. F Platformă zidită în prelungirea vetrei și pe care se doarme la țară. G Expr. *A sta* (sau *a zăcea) pe cuptor* sau *a se muta de pe vatră pe cuptor* = a trândăvi. *A aduce (părinților) noră pe cuptor* = a se însura. F Despărțitură la mașina de gătit, la aragaz, în care se coc prăjituri, pâine sau se rumenesc mâncărurile. **2.** Construcție specială de încălzire, constituită dintr-o cameră cu pereți metalici căptușiți cu material refractar în vederea supunerii unui material la tratamente termice, de topire sau la alte operații tehnologice. G *Cuptor de cărămizi* = cantitate de cărămizi brute (din argilă) așezate în așa fel încât să poată fi încălzite până la incandescență de un foc central înăbușit. *Cuptor de var* = varniță. **3.** Fig. Căldură mare; arșiță. G (Pop.; în sintagma) *Luna lui cuptor* = (luna) iulie. — Lat. ***coctorium.**

CUPTORÁR, *cuptorari,* s.m. **1.** Lucrător la un cuptor (**2**). **2.** Meseriaș care face cuptoare (**1**). — **Cuptor** + suf. *-ar.*

CUPTORÁȘ, *cuptorașe,* s.n. Diminutiv al lui *cuptor* (**1**). — **Cuptor** + suf. *-aș.*

CÚPULĂ, *cupule,* s.f. Organ în formă de cupă[1] mică, aflat la baza ghindei și a altor fructe. — Din fr. **cupule,** lat. **cupula.**

CUPULIFÉRĂ, *cupulifere,* s.f. (La pl.) Familie de plante al căror fruct are cupulă; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **cupulifère.**

CUPÚRĂ, *cupuri,* s.f. Tăietură; *spec.* articol, parte dintr-un articol, anunț etc. decupate dintr-o publicație [Pr.: *cupúră*] — Din fr. **coupure.**

CUR, *cururi,* s.n. (Pop.) Șezut, popou. — Lat. **culus.**

CURÁ[1], *curez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îngriji, a trata un bolnav sau o boală. F Refl. A se supune unui tratament medical, unei cure. — Din germ. **kurieren.**

CURÁ[2], *curez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A desface frunzele sau boabele de pe știuleții porumbului. — Lat. **curare** „a îngriji, a curăța".

CURÁBIL, -Ă, *curabili, -e,* adj. Care se poate vindeca. — Din fr. **curable,** lat. **curabilis.**

CURAÇAO s.n. Băutură făcută din coji de portocale amare, din zahăr și alcool. [Pr.: *curasáo*] — Din fr. **curaçao.**

CURAGIÓS, -OÁSĂ adj. v. **curajos.**

CURÁJ s.n. Forța morală de a înfrunta cu îndrăzneală primejdiile și neajunsurile de orice fel; îndrăzneală, fermitate în acțiuni sau în manifestarea convingerilor; tărie de caracter, temeritate, bărbăție. F (Cu valoare de interjecție) Fii îndrăzneț, tare! nu te lăsa! [Var.: (pop.) **coráj** s.n.] — Din fr. **courage.**

CURAJÓS, -OÁSĂ, *curajoși, -oase,* adj. Plin de curaj; îndrăzneț, ferm. [Var.: **curagiós, -oásă** adj.] — Din fr. **courageux.**

CURAMÁ s.f. (Înv.) Colectă. — Din ngr. **kuramás.**

CURÁNT, -Ă, *curanți, -te,* adj. (În sintagma) *Medic* (sau *doctor) curant* = medicul sub a cărui directă îngrijire se află un bolnav. — Din **cura[1].**

CURÁNTĂ, *curante,* s.f. Vechi dans francez cu mișcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. F Parte dintr-o suită instrumentală. — Din fr. **courante.**

CURÁRA s.f. Substanță de origine vegetală sau animală, ori obținută prin sinteză, cu acțiune paralizantă, utilizată ca anestezic și la reanimare. — Din fr. **curare.**

CURARISÍ, *curarisesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Înv. și fam.) A (se) supune unui tratament medical; *p. ext.* a (se) vindeca. — Din ngr. **kuráro.**

CURARISÍRE, *curarisiri,* s.f. (Înv. și fam.) Acțiunea de *a (se) curarisi* și rezultatul ei. — V. **curarisi.**

CURARIZÁRE s.f. Administrare de curara. — Din **curara.**

CURÁT, -Ă, *curați, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** De pe care s-a scos murdăria, lipsit de murdărie, de praf, de pete etc. G Expr. (Substantivat) *A trece* (sau *a scrie* etc.) *pe curat* = a transcrie ceva, fără greșeală sau corectură, pe altă foaie sau pe alt caiet. F (Despre aer) Lipsit de impurități; proaspăt. F (Despre o încăpere, o casă) Bine întreținut; îngrijit. F (Despre vase) Din care se poate mânca sau bea. F (Despre ființe) Care iubește curățenia. **2.** Fig. Fără vină, decent, ireproșabil (ca ținută, comportare). **3.** Fig. Cinstit, sincer, leal. F Pur, nevinovat, cast. **4.** (Despre cer, văzduh) Fără nori; senin, clar. F (Despre apă, lacrimi, pietre prețioase etc.) Transparent, cristanlin, limpede. **5.** Pur, neamestecat. *Grâu curat.* **6.** Fig. (Despre voce, glas etc.) Sonor, clar, cristalin. **7.** Fig. Lămurit, deslușit, clar, deschis. G Expr. (Fam.) *Vorbă curată* = vorbă spusă fără înconjur, în mod categoric. **8.** Veritabil, autentic, adevărat. **9.** (În superstiții) Asupra căruia nu apasă un blestem sau o vrajă; care nu este sub influența diavolului. G Expr. *Nu-i lucru curat* = este ceva la mijloc, a intervenit ceva anormal, nefiresc. **II.** Adv. Clar, precis, întocmai, exact. — V. **cura[2].**

CURATÉLĂ, *curatele,* s.f. Instituție legală pentru ocrotirea unei persoane care are capacitatea civilă, dar care, din cauza bătrâneții, a unei boli ori infirmități fizice sau a lipsei îndelungate de la domiciliu, nu-și poate administra singură bunurile și apăra interesele și nici nu a putut să-și desemneze un reprezentant. — Din fr. **curatelle,** lat. **curatela.**

CURATÍV, -Ă, *curativi, -e,* adj. Care lecuiește, vindecă. G *Medicină curativă* = parte a medicinii care se ocupă cu tratarea și cu vindecarea bolilor. — Din fr. **curatif.**

D

D, *d,* s.m. **1.** A șasea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană ocluzivă dentală sonoră). [Pl. și (**1,** n.) *d-uri*].

DA[1] adv. Cuvânt care se folosește pentru a răspunde afirmativ la o întrebare sau pentru a exprima o afirmație, un consimțământ. G Loc. adv. *Ba da*, exprimă răspunsul afirmativ la o întrebare negativă. — Din bg., rus., sb. **da.**

DA[2], *dau,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A întinde, a înmâna cuiva ceva; a oferi. G Expr. *A da o masă, o petrecere* etc. = a oferi o masă, a organiza o petrecere etc. *A(-și) da bună ziua* (sau *bună seara*, *binețe* etc.) = a (se) saluta. F A pune cuiva ceva la dispoziție, la îndemână, a preda cuiva ceva; a-i face rost de ceva. G Loc. vb. *A da cu chirie* = a închiria. *A da cu* (sau *în) arendă* = a arenda. *A da (cu) împrumut* = a împrumuta. *A da înapoi* = a înapoia, a restitui. *A da în primire* = **a)** a preda; **b)** (fam.) a muri. **2.** A distribui ceea ce revine cuiva ca parte. G Expr. *A da ceva în* (sau *pe din) două* = a împărți în două părți egale; a înjumătăți. *A(-i) da* (cuiva) *un număr (oarecare) de ani* = a(-i) atribui (cuiva) o anumită vârstă; a aprecia (cu aproximație) câți ani mai are cineva de trăit. F A atribui, a repartiza cuiva ceva ca sarcină spre executare. *A da cuiva o problemă de rezolvat.* G Expr. *A da cuiva de lucru* = **a)** a însărcina pe cineva cu o muncă; **b)** a cere cuiva un mare efort. **3.** A încredința pe cineva în seama, în paza, în grija, pe mâna cuiva. G Expr. *A da în judecată* = a chema o persoană în fața unei instanțe judecătorești în calitate de pârât. **4.** A pune pe cineva în posesia unui lucru, a preda ceva cuiva; a-i dărui. **5.** A pune pe cineva la dispoziția cuiva. G Expr. (Pop.) *A da o fată după cineva* (sau *cuiva)* sau *a(-i) da cuiva de bărbat* (respectiv *de soție) pe cineva* = a căsători cu... **6.** A renunța la ceva sau la cineva în schimbul a..., a oferi în locul..., a schimba cu... G Expr. (Fam.) *A nu da pe cineva pe* (sau *pentru) altul,* se spune pentru a arăta că prețuim mai mult pe unul decât pe celălalt. (Refl.) *A nu se da pe cineva* = a se considera superior cuiva. (Refl.; rar) *A nu se da pentru mult* = a se declara mulțumit cu... F A oferi, a plăti. **7.** A vinde. *Cum dai merele?* **8.** A jertfi, a sacrifica. G Expr. *A-și da viața* = a-și jertfi viața din devotament (pentru cineva sau pentru ceva). *Îmi dau capul,* se spune pentru a arăta certitudinea asupra unui lucru. **9.** A arunca, a azvârli. *Să dai sticlele astea sparte la gunoi.* G Expr. *A da* (pe cineva sau ceva) *dracului* (sau *la dracu, naibii, în plata Domnului* etc.) *ori a-l da încolo* = a nu voi să știe (de cineva sau de ceva), a renunța la... *A da pe gât* (sau *peste cap)* = a bea (cu lăcomie, dintr-odată, în cantități mari). F A trimite sau a așeza pe cineva într-un loc pentru o anumită îndeletnicire. *L-a dat la școală.* F A mâna, a duce un animal la păscut. **10.** A așeza, a orienta ceva într-un anumit mod, poziție sau direcție. *Își dăduse pe ochi pălăria rotundă.* G Expr. *A da la* (sau *într-) o parte* = a îndepărta. *A da ușa* (sau *poarta* etc.) *de perete* = a împinge în lături, a deschide larg ușa (sau poarta etc.). *A da* (ceva) *peste cap* = **a)** a lucra superficial; **b)** a nimici, a distruge, a desființa. **11.** (În expr. și loc.) *A da pe piatră* = a ascuți. *A da la rindea* = a netezi cu ajutorul rindelei. *A da găuri* = a găuri. (Reg.; despre țesături) *A da în undă* = a spăla, a călca. *A da lecții* (sau *meditații)* = a preda lecții în afara orelor de școală. *A da o telegramă* = a expedia o telegramă. *A da la ziar* = a publica sau a face să se publice în ziar. *A da la lumină* (sau *la iveală*, *în vileag* etc.) = a descoperi, a arăta; a publica o scriere. *A da viață* = a naște; a făuri; *fig.* a anima, a însufleți. *A da însemnătate* = a acorda atenție. *A-și da (cu) părerea* = a-și expune punctul de vedere. *A da foc* = a aprinde. *A da bici* = a lovi cu biciul; *fig.* a grăbi, a zori. *A da la mână* = a pune la dispoziția cuiva, a înmâna cuiva ceva. *A da o luptă, o bătălie* = a purta o luptă, o bătălie; (refl.; despre lupte) a se desfășura. *A da un spectacol* = a reprezenta un spectacol. *A da* (pe cineva) *dezertor* = a face cunoscut în mod oficial că cineva este dezertor. *A da gata* = a termina, a lichida; a impresiona puternic, a cuceri (pe cineva). **12.** (Despre sol, plante, animale etc.) A produce, a face. F (Despre oameni) A produce, a crea. G Expr. *A da un chiot, un strigăt* etc. = a scoate, a emite un chiot, un strigăt etc. **13.** A provoca, a prilejui, a cauza. **14.** (Urmat de verb ca: „a cunoaște”, „a înțelege” etc. la conjunctiv sau la moduri nepredicative) A îngădui, a permite, a lăsa. G Expr. *A-i da* (cuiva) *mâna să... =* a dispune de mijloace materiale pentru a..., a avea posibilitatea să...; a-i veni (cuiva) bine la socoteală, a-i conveni (cuiva). **15.** (Despre Dumnezeu, soartă, noroc etc.) A rândui, a destina, a sorti. G Expr. *Ş-apoi dă, Doamne, bine!* = apoi a fost straşnic! *Ce-o* (sau *cum a) da târgul şi norocul* = cum se va nimeri. *(Bine că) a dat Dumnezeu!* = în sfârșit, în cele din urmă. F Intranz. (În expr.) *A da în cărți* (sau *cu cărțile)* = a prezice viitorul. **16.** (Împreună cu obiectul formează locuțiuni verbale) *A da sfaturi* = a sfătui. *A da răspuns* = a răspunde. *A-și da sfârșitul* (sau *sufletul, duhul* ori *obștescul sfârșit)* = a muri. *A da raportul* = a raporta. G Expr. *A da (un) examen* = a susține un examen în fața unui examinator; *fig.* a trece cu succes printr-o încercare. *A da seamă* (sau *socoteală)* = a răspunde de ceva. *A-și da seama* = a se lămuri, a pricepe. **II.** Intranz. **1.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „din” sau „cu”) A face o mișcare (repetată), conștientă sau reflexă. *Dă din mâini.* G Expr. *A da din umeri* = a înălța din umeri în semn de nedumerire, de neștiință, de nepăsare. *A da din gură* = a vorbi mult. F Intranz. și tranz. A o ține întruna, a nu se mai opri (din mers, din vorbă etc.). G Expr. (Intranz.; fam.) *Dă-i cu...,* se spune pentru a arăta o succesiune de acțiuni. **2.** A spăla, a unge, a vopsi, cu... **3.** A lovi, a izbi, a bate. G Expr. *A-și da cu cotul* sau (tranz.) *a-și da coate* = a (se) atinge cu cotul pentru a(-și) atrage atenția, a(-și) face semne. *A-i da* (cuiva) *peste nas* = a pune pe cineva la locul lui printr-o vorbă usturătoare. *A da* (cuiva sau la ceva) *cu piciorul* = a respinge (pe cineva sau ceva); a scăpa un prilej favorabil. G Tranz. *I-a dat o palmă.* F A trage cu o armă de foc. *Am învățat să dau cu puşca.* F A se lovi, a se atinge (de ceva), a ajunge până la... *Calul fugea de da cu burta de pământ.* **4.** (Urmat de determinări locale sau modale) A se duce către..., a o lua, a porni spre..., a apuca. G Expr. *A da încolo, încoace* (sau *pe ici, pe colo, la deal, la vale)* = a merge de colo până colo; *fig.* a se frământa, a încerca în toate chipurile. *A nu ști încotro să* (sau, tranz., *s-o) deie* (sau *dea)* = a nu ști ce să mai facă, cum să mai procedeze. (Tranz.) *A o da pe...* = a nu o aduce altfel, a o întoarce, a o schimba. F A se abate, a trece (pe la...). G Expr. *A-i da cuiva ceva în* (sau *prin) gând* (sau *cap, minte)* = a-i veni sau a-i trece cuiva ceva prin gând (sau prin cap, minte). **5.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de” sau „peste”) A ajunge la..., a găsi, a afla, a întâlni. G Expr. *A da de fund* = a ajunge până la fund; *p. ext.* a ajunge la capăt, la sfârșit. *A-i da* (cuiva) *de urmă* = a găsi pe cel căutat. *A da de dracu* = a o păți. *A da de rușine* (sau *de necaz, de primejdie* etc.) = a întâmpina o rușine (sau un necaz etc.) F Tranz. (Reg.) A prinde de veste, a băga de seamă, a observa. **6.** (Despre nenorociri, necazuri etc.) A veni peste cineva pe nepregătite; a-l surprinde. **7.** (Despre oameni) A ajunge într-un anumit punct, a nimeri într-un loc; (despre drumuri) a se uni cu alt drum, a ajunge la... F (Despre terenuri, locuri) A se întinde până la... F (Despre ferestre, uși, încăperi etc.) A avea vederea spre..., a se deschide spre... **8.** A nimeri în..., a intra, a cădea în... G Expr. *A da în gropi (de prost ce e)* = a fi foarte prost. F (Despre păr) A intra, a ajunge în... *Îi dă părul în ochi.* F (Despre lumină) A cădea într-o direcție oarecare. **9.** (În expr.) *A da în clocot* (sau *în undă)* = a începe să fiarbă, să clocotească. *A da în copt* (sau *în pârg)* = a începe să se coacă, să se pârguiască. F (Despre frunze, muguri etc.) A ieși, a se ivi, a apărea. G Expr. *A-i da* (cuiva) *lacrimile* = a i se umezi ochii, a începe să plângă. *A(-i) da* (cuiva) *sângele* = a începe să sângereze. *A da inima* (sau *duhul din cineva),* se spune despre acela care a ajuns la capătul puterilor din cauza unui efort prea mare. F (Despre lichide; determinat prin „afară” sau „pe din afară”) A se revărsa afară din vas din cauza cantității prea mari. G Expr.

(Despre lichide în fierbere) *A da în foc* = a se umfla, a curge afară din vas. **10.** (Despre anotimpuri, fenomene atmosferice etc.) A veni, a se lăsa, a se face. **11.** A începe să..., a se apuca de...; a fi pe punctul de a..., a se pregăti să... *Dă să plece.* **III. 1.** Refl. şi intranz. (Urmat de determinări locale) A se duce, a merge, a veni. G Expr. *A (se) da îndărăt* (sau *înapoi)* = a se retrage; *fig.* a se codi, a se sustrage de la ceva, a ezita. (Refl. şi tranz.) *A (se) da jos* = a (se) coborî. F Refl. A se aşeza undeva. **2.** Refl. şi intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep „la") A se năpusti, a se arunca asupra cuiva. **3.** Intranz. A se deda la..., a fi înclinat spre... **4.** Refl. (Urmat de determinări ca: „pe gheaţă", „de-a rostogolul", „în leagăn" etc.) A se deplasa într-o anumită direcţie, a aluneca, a se rostogoli, a se legăna. G Expr. *A se da în vânt după...* = a-şi da toată osteneala să obţină ceva; *fig.* a ţine foarte mult la cineva sau la ceva. **5.** Refl. A se lua cu binele pe lângă cineva, a încerca să intre sub pielea cuiva. **6.** Refl. A trece de partea sau în partea..., a se alătura cuiva, a adera la ceva. F A se acomoda cu cineva, a se lua după cineva sau după ceva. **7.** Refl. A se lăsa în voia cuiva; a se lăsa stăpânit, copleşit de... **8.** Refl. A nu opune rezistenţă; a ceda. G Expr. *A se da bătut* = a se lăsa convins; a ceda. F (Înv. şi fam.; despre armate, cetăţi, comandanţi) A se preda, a se supune. **9.** Refl. (Reg.; urmat de determinări introduse prin prep. „la" sau, rar „spre") A se apuca de..., a se pune... *S-a dat la muncă.* G Expr. *A se da în vorbă cu cineva* = a intra în vorbă cu cineva. **10.** Refl. (În expr.) *A se da drept cineva* = a voi să treacă drept altcineva. [Forme gramaticale: prez. ind. *dau, dai, dă, dăm, daţi, dau;* imperf. *dădeam* şi *dam;* perf. s. *dădui* (reg. *dedei* şi *detei);* m.m. ca perf. *dădusem* şi *dasem* (reg. *dedesem* şi *detesem);* prez. conjunctiv pers. 3 *să dea* (reg. *să deie).* — Lat. **dare.**

DA[3] conj. v. **dar**[1].

DÁBILĂ, *dabile,* s.f. (Înv.) Impozit, dare, bir. — Et. nec.

DAC, -Ă, *daci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia Daciei. **2.** Adj. Care aparţine Daciei sau dacilor (**1**), privitor la Dacia ori la daci; dacic. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de daci (**1**). — Din lat. **Dacus.**

DA CÁPO loc. adv. (Indică repetarea unei lucrări muzicale sau, *p. ext.,* a unei acţiuni, operaţii din alte domenii) De la început, din nou, încă o dată. G *Da capo al fine,* indică repetarea unei lucrări muzicale, *p. ext.* şi a altor acţiuni, de la început la sfârşit. — Din it. **da capo.**

DÁCĂ conj. **1.** (Introduce o propoziţie condiţională) În cazul că..., presupunând că..., de... *Doar dacă. Numai dacă.* **2.** (Introduce o propoziţie optativă) Numai de... *Dacă nu m-ar vedea cineva.* **3.** (Introduce o propoziţie temporală, având uneori şi o nuanţă condiţională sau cauzală) Când, în (sau din) momentul când, de îndată ce, după ce. **4.** (Introduce o propoziţie cauzală) Fiindcă, pentru că, deoarece. *Dacă nu ştia să scrie, umbla de la unul la altul.* F De vreme ce. **5.** (Introduce o propoziţie concesivă) Cu toate că, deşi. **6.** (Introduce o propoziţie interogativă indirectă) Că, de... **7.** (Cu valoare adverbială) Cu greu, abia. **8.** (În expr.) *Las' dacă* = **a)** desigur că nu; **b)** (în construcţii negative) nu mai încape îndoială că... — **De**[4] **+ că.**

DACIÁDĂ, *daciade,* s.f. (Ieşit din uz) Competiţie sportivă românească, cu caracter de masă, organizat din doi în doi ani înainte de 1989. — **Dac** + suf. *-iadă.*

DACIÁN, -Ă, *dacieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al treilea etaj al pliocenului din sud-estul Europei, caracterizat prin anumite specii de lamelibranhiate, gasteropode şi mamifere, precum şi prin nisipuri cu intercalaţii de gresii, marne şi pietrişuri, conţinând zăcăminte bogate de petrol şi de lignit. **2.** Adj. Care aparţine dacianului **(1),** privitor la dacian. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **dacien.**

DÁCIC, - Ă, *dacici, -ce,* adj. Dac (**1**). — Din lat. **dacicus.**

DACÍSM, (**2**) *dacisme,* s.n. **1.** (Livr.) Caracter specific dacilor. **2.** Element lexical din limba dacilor. — **Dac** + suf. *-ism.*

DACÍT s.n. Rocă vulcanică alcătuită din cuarţ, andezin, biotit, hornblendă, feldspat etc., de obicei cenuşie, folosită ca piatră de construcţie. — Din fr. **dacite.**

DACÍTĂ s.f. Exploziv din grupul dinamitelor, folosit în minele de cărbuni negrizutoase sau în cariere. — Din fr. **dacite.**

DACNOMANÍE s.f. Tendinţă patologică de a muşca. — Din fr. **dacnomanie.**

DACOROMÁN -Ă, *dacoromâni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (De obicei la pl.) Român din nordul Dunării. **2.** Adj. (Despre dialecte, graiuri, cuvinte) Care aparţine românilor sau privitor la românii din nordul Dunării. F (Substantivat, f.) Dialect vorbit de dacoromâni (**1**), devenit limbă naţională şi literară. — **Dac** + **român.**

DACRIOCISTÍTĂ, *dacriocistite,* s.f. Inflamaţie a sacului lacrimal. [Pr.: *-cri-o-*] — Din fr. **dacryocystite.**

DACRIORÉE s.f. Lăcrimare abundentă. [Pr.: *-cri-o-re-e*] — Din fr. **dacryorrhée.**

DACRÓN s.n. Fibră sintetică de provenienţă americană. — Cuv. engl.

DACTÍL, *dactili,* s.m. (În metrică modernă) Picior de vers format dintr-o silabă accentuată urmată de două silabe neaccentuate; (în metrica greco-latină) picior compus din trei silabe, prima lungă şi celelalte două scurte. [Pl. şi: (n.) *dactile*] — Din fr. **dactyle,** lat. **dactylus.**

DACTÍLIC, -Ă, *dactilici, -ce,* adj. (Despre versuri) Alcătuit din dactili. — Din fr. **dactylique.**

DACTILIOTÉCĂ, *dactilioteci* s.f. (Rar) Colecţie de inele sau de pietre preţioase. F Casetă, sipet pentru păstrarea inelelor sau a pietrelor preţioase. [Pr.: *-li-o-*] — Din germ. **Daktyliothek.**

DACTILOFAZÍE s.f. (Psih.) Dactilologie. — Din fr. **dactylophasie.**

DACTILOGRÁF, -Ă, *dactilografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care are ca ocupaţie de bază dactilografia. — Din fr. **dactylographe.**

DACTILOGRAFIÁ, *dactilografiez,* vb. I. Tranz. A scrie la maşina de scris. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **dactylographier.**

DACTILOGRAFIAT[1] s.n. Faptul de *a dactilografia;* dactilografiere. [Pr.: *-fi-at*] — V. **dactilografia.**

DACTILOGRAFIÁT[2] **-Ă,** *dactilografiaţi, -te,* adj. Scris la maşina de scris. [Pr.: *-fi-at*] — V. **dactilografia.**

DACTILOGRÁFIC, -Ă, *dactilografici, -ce,* adj. Care se referă la dactilografie; care se obţine prin dactilografiere. — Din fr. **dactylographique.**

DACTILOGRAFÍE s.f. Tehnica sau meseria de a scrie la maşina de scris. — Din fr. **dactylographie.**

DACTILOGRAFIÉRE, *dactilografieri,* s.f. Acţiunea de *a dactilografia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **dactilografia.**

DACTILOGRÁMĂ, *dactilograme,* s.f. Urmă lăsată de deget, folosită ca mijloc de identificare în antropometrie. — Din fr. **dactylogramme.**

DACTILOLÓGIC, -Ă, *dactilologici, -ce,* adj. Referitor la dactilologie. — De la **dactilologie.**

DACTILOLOGÍE s.f. Mijloc de comunicare între surdomuţi cu ajutorul semnelor convenţionale făcute cu degetele; dactilofazie. — Din fr. **dactylologie.**

DACTILOMEGALÍE, *dactilomegalii,* s.f. (Med.) Hipertrofie a degetelor. — Din fr. **dactylomégalie.**

DACTILOSCÓPIC, -Ă, *dactiloscopici, -ce,* adj. Privitor la dactiloscopie. — Din fr. **dactiloscopique.**

DACTILOSCOPÍE s.f. Procedeu de identificare a persoanelor pe baza amprentelor digitale, folosit în antropologie şi în medicina judiciară. — Din fr. **dactiloscopie.**

DADÁ s.n. (Livr.) Dadaism. — Din fr. [l'école] **dada.**

DADAÍSM s.n. Curent literar şi artistic apărută în 1916 în Europa, caracterizat prin negarea oricărui raport între gândire şi expresia artistică, prin ridicarea hazardului la rangul de principiu de creaţie; dada. — Din fr. **dadaïsme.**

DADAÍST, -Ă, *dadaişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Alcătuit după principiile dadaismului; privitor la dadaism. **2.** S.m. şi f. Adept al dadaismului. — Din fr. **dadaïste.**

DÁDĂ, *dade,* s.f. (Reg.) Termen de respect folosit de oamenii de la ţară pentru a se adresa unei femei mai în vârstă sau unei surori mai mari; leliţă, daică. — Din bg., sb. **dada.**

DADOFÓR, *dadofori,* s.m. Purtător de faclă în trecut. — Din ngr. **dadophóros.**

DÁFIE, *dafii,* s.f. (Reg.) Snoavă. — Din sb. **davija.**

DÁFIN, *dafini,* s.m. Mic arbore din sudul Europei, cu frunze persistente lucioase şi aromatice şi cu fructe ovale; laur *(Laurus nobilis).* G *Foi de dafin* = frunzele uscate ale acestui arbore, folosite drept condiment. F (La pl. sau, rar, în sintagma *foi de dafin)* Frunzele acestui arbore, cu care se împodobeau în Antichitate învingătorii; *fig.* glorie, succes. — Din sb. **dafina.**

DÁFNIE, *dafnii,* s.f. Gen de crustaceu de apă dulce; purice-de-apă *(Daphnia).* — Din fr. **daphnie.**

DÁGĂ, *dăgi,* s.f. (Înv.) Pumnal cu lama scurtă şi groasă, în trei muchii şi cu vârf ascuţit. — Din fr. **dague.**

DAGHEREOTÍP s.n. v. **dagherotip.**

DAGHEREOTIPÍE s.f. v. **dagherotipie.**

DAGHEROTÍP, *dagherotipuri,* s.n. (Înv.) **1.** Aparat de dagherotipie. **2.** Imagine obţinută prin dagherotipie. [Var.: **daghereotíp** s.n.] — Din fr. **daguerréotype.**

DAGHEROTIPÍE s.f. Vechi procedeu de fotografiere, care fixa imaginile cu ajutorul unei camere obscure pe o placă de cupru argintată, sensibilizată cu vapori de iod şi de brom. [Var.: **daghereotipíe** s.f.] — Din fr. **daguerréotypie.**

DAIBÓJ s.n. (Fam.; în expr.) *Pe daiboj* = pe nimica toată, pe gratis, degeaba. *A umbla cu daibojul* = a cere de pomană, a umbla cu cerşitul. — Din bg. **daj bo^e.**

DÁICĂ, *daici,* s.f. (Reg.) Dadă. — Din sb. **dajka.**

DAIRÁ s.f. v. **dairea.**

DAIREÁ, *dairele,* s.f. Instrument muzical popular oriental de percuţie, asemănător cu tamburina, format dintr-o piele de tobă întinsă pe un cerc de lemn, prevăzut în interior cu discuri metalice, şi folosit la marcarea ritmului. [Var.: **dairá** s.f.] — Din tc. **daire.**

DÁJDIE, *dăjdii,* s.f. (Înv.) Impozit, dare, bir. [Pl. şi: *dajdii*] — Din sl. **da^da.**

DÁJNIC, -Ă, *dajnici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Înv.) (Persoană) care plătea dajdie; birnic, contribuabil. — **Dajdie** + suf. *-nic.*

DAKÓTA, *dakota,* s.m. şi f. (La pl.) Populaţie amerindiană din America de Nord, care locuia în bazinul fluviului Missouri şi în prerii până aproape de Munţii Stâncoşi; (şi la sg.) persoană care făcea parte din această populaţie. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de dakota (**1**). [Var.: **dakótas** subst.] — Cuv. fr.

DAKÓTAS subst. v. **dakota.**

DALÁC, (**1**) *dalacuri,* s.n., (**2**) *dalaci* s.m. **1.** S.n. (Med.) Antrax. **2.** S.m. Plantă erbacee otrăvitoare din familia liliaceelor, cu tulpina dreaptă, terminată cu o unică floare verzuie şi cu fructul o boabă neagră-albăstrie de mărimea unui bob de mazăre; frunzele acestei plante se folosesc pentru vindecarea dalacului (**1**) *(Paris quadrifolia).* — Din tc. **dalak** „splină".

DÁLAI-LÁMA, *dalai-lama,* s.m. Titlu conferit conducătorului spiritual al ordinului monahal budist tibetan, care este şi şeful politic al statului tibetan; marele-lama. — Din fr. **dalaï-lama.**

DALÁJ, *dalaje,* s.n. Ansamblu de dale care alcătuiesc o pardoseală sau un pavaj. — Din fr. **dalage.**

DÁLĂ, *dale,* s.f. Placă poligonală subţire de piatră, marmură, beton, material plastic etc., folosită la executarea unor pardoseli, pavaje sau placaje de zidărie. F Placă de beton armat a unui planşeu, a unei bolţi etc. — Din fr. **dalle.**

DALB, -Ă, *dalbi, -e,* adj. (Rar) **1.** Alb, curat, imaculat. F Fig. Neprihănit; gingaş, graţios. **2.** Luminos, limpede; strălucitor. **3.** Atrăgător, minunat. — **De**[4] + **alb.**

DALCAÚC s.m. v. **dălcăuc.**

DÁLIE, *dalii,* s.f. Plantă decorativă din familia compozeelor, cu florile în capitule mari albe, galbene, roşii sau violete; gherghină (*Dahlia cultorum*). — Din fr. **dahlia.**

DALMÁT, -Ă, *dalmaţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Dalmaţia. **2.** Adj. Care aparţine Dalmaţiei sau dalmaţilor (**1**), privitor la Dalmaţia ori la dalmaţi. F (Substantivat, f.) Limbă romanică ce s-a vorbit în Dalmaţia. — Din fr. **dalmate.**

DALMÁTIC, -Ă, *dalmatici, -ce,* adj. Care aparţine Dalmaţiei, privitor la această regiune. G *Ţărm dalmatic* = ţărm format din pătrunderea apelor mării printre culmile paralele cu linia litorală a unor regiuni muntoase; ţărm de canale. — Din fr. **dalmatique.**

DALMÁTICĂ, *dalmatici,* s.f. **1.** Tunică romană albă cu margini de purpură. **2.** Mantie de ceremonie purtată de regii Franţei. **3.** Veşmânt liturgic catolic, cu mâneci scurte, purtat de diaconi. — Din lat. **dalmatica,** fr. **dalmatique.**

DALMAŢIÁN, -Ă, *dalmaţieni, -e,* s.m. şi f. Rasă de câini de talie mijlocie cu părul scurt de culoare albă cu numeroase pete mici negre sau maro-închis. G (Adjectival) *Câine dalmaţian.* [Pr.: *-ţi-an*] — Din fr. **dalmatien.**

DAL SÉGNO loc. adv. De la semnul indicat. [Pr.: *-nïo*] — Loc. it.

DÁLTĂ, *dălţi,* s.f. Unealtă de oţel în formă de pană tăioasă, cu sau fără mâner, folosită de fierari, dulgheri, sculptori etc. la crestat, cioplit, scobit sau tăiat. — Din sl. **dlato.**

DALTONÍSM s.n. Defect al vederii care constă în incapacitatea de a distinge culorile, în special roşul de verde. — Din fr. **daltonisme.**

DALTONÍST, -Ă, *daltonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care suferă de daltonism. — Din fr. **daltoniste.**

DAM[1]**,** *dami,* s.m. (Rar) Specie de cerb cu coarnele în formă de lopeţi; cerb-lopătar. — Din lat. **dama.**

DAM[2]**,** *damuri,* s.n. (Reg.) Bordei pentru vite. F *Dam de case* = ansamblu de clădiri măreţe, palate. — Din tc. **dam.**

DAMÁSC s.n. Ţesătură de in, bumbac, mătase, cu desene mari în relief, folosită la confecţionarea feţelor de masă, a lenjeriei de pat etc. — Din it. **damasco,** lat. (**a**)**damascus.**

DAMASCHINÁ, *damaschinez,* vb. I. Tranz. **1.** A îmbrăca în damasc. **2.** A incrusta, într-un obiect de metal sau de fildeş, firicele de aur sau de argint. — Din fr. **damasquiner.**

DAMASCHINÁJ s.n. (Rar) Procedeu oriental de incrustare a unor fire de aur sau de argint într-un alt metal sau în fildeş. — Din fr. **damasquinage.**

DAMASCHINÁRE, *damaschinări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a damaschina* şi rezultatul ei. — V. **damaschina.**

DAMASCHINÁT, -Ă, *damaschinaţi, -te,* adj. **1.** (Rar; despre mobile) Îmbrăcat în damasc. **2.** (Despre cuţite, casete etc.) Incrustat cu firicele de aur sau de argint. F (Despre oţeluri sudate) Care prezintă la suprafaţă desene în formă de vine şerpuitoare sau ramificate, asemănătoare cu cele făcute în trecut la săbiile din Damasc. — V. **damaschina.**

DÁMĂ, *dame,* s.f. **I. 1.** (Înv.) Doamnă, cucoană. G Loc. adj. *De damă* = femeiesc. **2.** (Depr.) Femeie de moravuri uşoare; prostituată. **II. 1.** (La jocul de cărţi) Fiecare dintre cele patru cărţi pe care este înfăţişată figura unei femei. **2.** (La jocul de şah) Regină. **3.** (La pl.) Joc alcătuit din puluri albe şi negre, care se mută după anumite reguli pe o tablă asemănătoare cu cea de şah. **III.** Scobitură în bordura unei ambarcaţiuni, care sprijină manşonul vâslei. — Din fr. **dame,** it. **dama.**

DAMBLÁ, *damblale,* s.f. **1.** (Pop.) Apoplexie, paralizie. F Acces de furie cu năbădăi. **2.** Fig. (Fam.) Chef, poftă, pasiune. — Din tc. **dambla.**

DAMBLAGÍ, *damblagesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop.) A paraliza. F Refl. A se afla într-o situaţie sanitară precară. — Din **damblagiu** (derivat regresiv).

DAMBLAGÍRE, *damblagiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) damblagi* şi rezultatul ei; paralizare. — V. **damblagi.**

DAMBLAGÍT, -Ă, *damblagiţi, -te,* adj. (Pop.) Paralizat. F Bolnav, cu sănătatea şubredă. — V. **damblagi.**

DAMBLAGÍU -ÍE, *damblagii,* s.m. şi f. **1.** (Pop.) Paralitic. **2.** Fig. (Fam.) Ahtiat (după ceva) — **Dambla** + suf. *-giu.*

DAMF, *damfuri,* s.n. (Fam.) Miros dezagreabil, caracteristic (de alcool) pe care îl exaltă cineva sau ceva. — Din germ. **Dampf.**

DAMIGEÁNĂ, *damigene,* s.f. Vas mare de sticlă cu gâtul scurt, îmbrăcat, de obicei, într-o împletitură de nuiele, de răchită, de papură, de material plastic etc. şi folosit la transportul sau la păstrarea unor lichide. — Din it. **damigiana.**

DAMNÁ, *damnez,* vb. I. Tranz. (Livr.; în mitologia greco-romană şi în religia creştină) A condamna la chinurile iadului. F A blestema. — Din fr. **damner,** lat. **damnare.**

DAMNÁBIL, -Ă, *damnabili, -e,* adj. (Livr.) Demn de condamnat, demn de blestemat. — Din fr. **damnable,** lat. **damnabilis.**

DAMNÁRE, *damnări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a damna.* — V. **damna.**

DAMNÁT, -Ă, *damnaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Livr.) (Om) osândit la chinurile iadului. F (Om) blestemat, care şi-a atras oprobriul opiniei publice, al societăţii. — V. **damna.**

DAMNÁŢIE s.f. v. **damnaţiune.**

DAMNAŢIÚNE, *damnaţiuni,* s.f. (Livr.; în mitologia greco-romană şi în religia creştină) Osândire la chinurile iadului. [Pr.: *-ţi-u-*. — Var.: **damnáţie** s.f.] — Din fr. **damnation,** lat. **damnatio, -onis.**

DAN, *dani,* s.m. (În artele marţiale) Grad acordat maeştrilor. — Din fr. **dan.**

DANAÍDĂ, *danaide,* s.f. Deschizătură a unei conducte, profilată astfel încât să asigure o anumită formă vânei de lichid. — Din fr. **danaïdes.**

DÁNĂ, *dane,* s.f. **1.** Zonă a unui port situată de-a lungul unui chei pentru acostarea navelor, încărcarea şi descărcarea mărfurilor. **2.** Şlep sau grup de şlepuri acostate bord la bord la aceeaşi dană (**1**). — Din ngr. **dána.**

DANCE, s.n. Gen de muzică electronică, compusă special pentru dans. [Pr.: *dens*] — Din engl. **dance.**

DANCI, *danci,* s.m. (Pop.) Copil de ţigan. — Din ţig. **den ci** „dă-mi ceva".

DÁNCING, *dancinguri,* s.n. Local de petrecere unde se dansează. [Pr.: *dénsing*] — Din engl. **dancing.**

DANDANÁ, *dandanale,* s.f. (Fam.) **1.** Întâmplare neplăcută; belea, bucluc, încurcătură. **2.** Zgomot mare, tărăboi; petrecere gălăgioasă. G (Înv.) *Clopot de dandana* = clopot de alarmă. — Din tc. **tantana.**

DANDANÁIE s.f. v. **dăndănaie.**

DANDÍSM s.n. Comportare de dandy, ţinută de dandy. [Pr.: *dendism*] — Din fr. **dandysme.**

DÁNDY, *dandy,* s.m. Tânăr elegant, îmbrăcat după ultima modă; om de o eleganţă exagerată şi uşor ridicolă. [Scris şi: *dandi.* — Pr.: *déndi*] — Din engl. **dandy.**

DANÉZ, -Ă, *danezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Danemarcei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Danemarcii sau danezilor (**1**), privitor la Danemarca ori la danezi. F (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de danezi. — Din it. **danese.**

DANG interj. (Rar; adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopot sau alt sunet metalic; bang. — Onomatopee.

DANGÁ, *dangale,* s.f. Semn (literă, cifră) făcut cu fierul roşu sau cu substanţe corozive pe pielea cailor sau a vitelor, pentru a le identifica. — Din tc. **danga.**

DÁNGĂT, *dangăte,* s.n. Sunetul prelung al clopotului; bangăt. — **Dang** + suf. *-ăt.*

DANIÁN, -Ă, *danieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al cretacicului, caracterizat prin anumite specii de lamelibranhiate, reptile etc. **2.** Adj. Care se referă la vârsta şi la etajul danianului (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **danien.**

DÁNIE, *danii,* s.f. (Înv.) Faptul de a dărui (avere, bani etc.); (concr.) dar[2], donaţie. G *Hrisov* (sau *act*) *de danie* = act prin care se întărea în scris o donaţie. G Expr. *A face danie* (cuiva) = a dărui averea (cuiva). — Din sl. **danije.**

DANS, *dansuri,* s.n. **1.** Ansamblu de mişcări ritmate, variate ale corpului omenesc, executate în ritmul unei melodii, de diferite tipuri. *Dans ritual. Dans popular. Dans de caracter. Dans de salon. Dans modern. Dans clasic* (sau *academic)* = formă de dans occidental care constituie baza tehnică a coregrafiei, a spectacolelor de balet etc. **2.** Acţiunea de a dansa. *Îi place muzica şi dansul.* **3.** (În sintagma) *Dans macabru* = temă alegorică simbolizând egalitatea în faţa morţii prin reprezentarea unui schelet cu

coasa în mână care dansează atrăgând oameni de diferite vârste şi condiţii sociale pe care îi omoară. **4.** (În sintagma) *Dansul albinelor* = mijloc de semnalizare prin care albinele, făcând anumite mişcări, îşi comunică găsirea unei surse de hrană, direcţia şi distanţa acestei surse. [Var.: (pop.) **danţ** s.n.] — Din fr. **danse.** Cf. it. d a n z a, germ. T a n z.

DANSÁ, *dansez,* vb. I. Intranz. A executa, după muzică, un dans (**1**). G Tranz. *A dansa un vals.* F Fig. A sălta în mişcări uşoare ca de dans (**1**), a se mişca necontenit, a nu avea astâmpăr. F Tranz. A executa un dans cu cineva, a lua, a invita la dans pe cineva. *A dansat toate fetele.* [Var.: (pop.) **danţá** vb. I] — Din fr. **danser.**

DANSÁNT, -Ă, *dansanţi, -te,* adj. Care se dansează. F (Despre serate, petreceri etc.) Cu dans (**1**), unde se dansează. — Din fr. **dansant.**

DANSATÓR, -OÁRE, *dansatori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care dansează. **2.** Persoană a cărei profesie este dansul (**1**). — **Dansa** + suf. *-tor.*

DANTELÁ, *dantelez,* vb. I. Tranz. A tăia, a cresta marginea unui lucru, dându-i aspectul unei dantele. — Din fr. **denteler.**

DANTELARE, *dantelări,* s.f. Acţiunea de *a dantela* şi rezultatul ei. — V. **dantela.**

DANTELÁT, -Ă, *dantelaţi, -te,* adj. Împodobit cu dantelă. F Cu marginile dinţate (sau perforate, ajustate) ca o dantelă. — V. **dantela.**

DANTÉLĂ, *dantele,* s.f. Ţesătură fină şi uşoară cu găurele, reprezentând modele variate, executată (manual sau mecanic) din fire subţiri de aţă, de mătase sau de fibre sintetice şi folosită ca garnitură la lenjerie, rochii, perdele etc.; horbotă. — Din fr. **dentelle.**

DANTELĂRIE, *dantelării,* s.f. Cantitate mare de dantele; diversitate de dantele. F Fig. Contur sinuos care seamănă cu o dantelă. — **Dantelă** + suf. *-ărie.*

DANTELÚRĂ, *danteluri,* s.f. **1.** Ornamentaţie arhitectonică constând din crestături, colţişori, zimţi etc. F *P. gener.* Margine dinţată. **2.** Totalitatea crestăturilor de pe marginea frunzelor. — Din fr. **dentelure.**

DANTELÚŢĂ, *danteluţe,* s.f. Diminutiv al lui *dantelă.* — **Dantelă** + suf. *-uţă.*

DANTÉSC, -Ă, *dantești,* adj. Care aparţine lui Dante, caracteristic operei sau concepţiei lui Dante, în genul operei lui Dante. — Din it. **dantesco,** fr. **dantesque.**

DANTOLÓG, -Ă, *dantologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în dantologie. — Din it. **dantologo.**

DANTOLOGÍE s.f. Studiul vieţii şi operei lui Dante. — Din fr. **dantologie,** it. **dantologia.**

DANTURÁ, *danturez,* vb. I. Tranz. A tăia dinţii unei roţi cu ajutorul unei freze speciale. — Din **dantură.**

DANTURÁRE, *danturări,* s.f. Acţiunea de *a dantura* şi rezultatul ei; tăiere la frezâ a dinţilor unei roţi. — V. **dantura.**

DANTÚRĂ, *danturi,* s.f. **1.** Totalitatea dinţilor unei persoane; *p. ext.* felul în care sunt aşezaţi şi alcătuiţi dinţii; dentiţie. G *Dantură falsă* = proteză dentară. **2.** Ansamblu format din dinţii unor organe de maşini sau scule (roţi dinţate, freze, broşe etc.). — Din fr. **denture.**

DANŢ s.n. v. **dans.**

DANŢÁ vb. I v. **dansa.**

DANUBIÁN, -Ă, *danubieni, -e,* adj. Din regiunea Dunării; dunărean. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **danubien.**

DAOÍSM s.n. v. **taoism.**

DAR[1] conj., adv. **A.** Conj. **I.** (Leagă propoziţii sau părţi de propoziţie adversative) **1.** (Arată o opoziţie) Cu toate acestea, totuşi. G Expr. *D-apoi (bine)* sau *dar cum să nu*, se spune ca răspuns negativ la o propunere. F Ci. *Nu că zic, dar aşa este.* **2.** (Arată o piedică) Însă. *Ascult, dar nu înţeleg.* G Expr. *Dar aş!* = însă, nici vorbă, nici gând! **3.** (Adaugă o idee nouă la cele spuse mai înainte) Mai mult decât atât, cu atât mai mult, darămite. *Munte cu munte se întâlneşte, dar om cu om.* G Expr. *D-apoi* = darămite. F (După o propoziţie optativă urmată de o construcţie negativă) Nicidecum, nici gând. G Expr. *Nici..., dar nici...* = nici..., cu atât mai puţin... F Altfel, altminteri. *Sunt om bun, dar ţi-aş arăta eu!* **II.** (În propoziţii concluzive) Prin urmare, aşadar, deci. *Revin dar la primele idei.* F (În legătură cu un imperativ, exprimă nerăbdarea, încurajarea, dojana etc.) Ci. *Dar deschide odată!* **III.** (Introduce o propoziţie interogativă) Oare? *Dar ce vreţi voi de la mine?* **IV.** (Înaintea unui cuvânt care de obicei se repetă, întăreşte întâiul acestuia) *Mă voi apuca serios de lucru, dar serios!* F (Exprimă surprinderea, uimirea, mirarea) *Dar frumos mai cânţi!* **B.** Adv. (Înv. şi reg.) Da, aşa, astfel. G Expr. (Pop.) *Păi dar* = cum altfel? F Firește, desigur; negreşit. [Var.: **da, dáră** conj.] — Et. nec.

DAR[2]**,** *daruri,* s.n. **I. 1.** Ceea ce se primeşte sau se oferă, în semn de prietenie, ca ajutor etc.; cadou. G Loc. adj. *De dar* = primit gratis, dăruit. G Loc. adv. *În dar* = fără plată, gratis; degeaba. F Plocon. F Donaţie. **2.** (Bis.) Prinos, ofrandă. G *Sfintele daruri* = pâinea şi vinul sfinţite pentru euharistie. **II. 1.** Însuşire (cu care se naşte cineva); aptitudine, vocaţie, talent. G Expr. *A avea darul să...* (sau *de a...)* = a avea puterea, posibilitatea să..., a fi în stare să..., a fi de natură să... *A avea darul vorbirii* = a vorbi frumos, a fi bun orator. (Ir.) *A avea* (sau *a lua) darul beţiei* = a fi (sau a deveni) beţiv. **2.** Avantaj, binefacere. **3.** (În concepţia creştină) Ajutor pe care îl acordă Dumnezeu omului; milă, har divin. G *Darul preoţiei* = dreptul de a exercita funcţiile preoţeşti. — Din sl. **darú.**

DARÁ, *darale,* s.f. Greutatea ambalajului, a recipientului, a vehiculului etc. în care se păstrează, se transportă sau se cântăreşte o marfă. G Expr. *Mai mare daraua decât ocaua* sau *nu face daraua cât ocaua* = prea multă osteneală pentru obţinerea unui lucru neînsemnat. — Din tc. **dara.**

DARABÁN s.m. v. **dorobanţ.**

DARABÁNĂ, *darabane,* s.f. (Înv.) **1.** Tobă (mică). G Expr. *A bate darabana* = a divulga, a da în vileag un secret; a bate toba. *A bate darabana în* (sau *pe) ceva* = a bate ritmic în ceva. *A vinde* (sau *a cumpăra) la darabană* = a vinde (sau a cumpăra) la mezat. *A face* (cuiva) *spatele darabană* = a bate zdravăn (pe cineva). **2.** Roată de transmisie făcută din lemn, folosită în anumite instalaţii de săpare a sondelor. — Din ucr., pol. **taraban.**

DARABÁNT s.n. v. **dorobanţ.**

DARÁC, *darace,* s.n. **1.** Unealtă de pieptănat şi de scărmănat lâna, cânepa sau inul, formată dintr-un sistem de piepteni cu dinţi mari de oţel, fixaţi pe un suport. **2.** Maşină alcătuită din două piese cu suprafeţe cilindrice concentrice şi cu dinţi în formă de cuie, folosită pentru scărmănatul lânii şi al altor materiale textile. [Var.: **dărác** s.n.] — Din tc. **tarak,** bg. **darak.**

DARAVÉLĂ, *daraveli,* s.f. **1.** Păţanie; încurcătură; bucluc, belea. **2.** (La pl.) Treburi, interese; afaceri (comerciale), negustorie. [Var.: **daravéră** s.f.] — Din tc. **dalavera.**

DARAVÉRĂ s.f. v. **daravelă.**

DÁRĂ conj. v. **dar**[1]**.**

DÁRĂMITE conj. (Adaugă o idee nouă la cele spuse mai înainte) Mai mult decât atâta, cu atât mai mult; dar[1], dar încă. [Var.: **dármite** conj.] — **Dar** (**ă**) + **mi** + **te.**

DÁRDĂ, *darde,* s.f. (Înv.) Suliţă scurtă, armată cu un vârf de oţel, pentru împuns sau pentru aruncat, folosită în Evul Mediu. F (Rar) Săgeată. — Din pol. **darda.**

DÁRE, *dări,* s.f. Acţiunea de *a da*[2]. G Loc. adj. (Despre oameni) *Cu dare de mână* = înstărit, bogat. F *Dare de seamă* = raport, referat asupra unei activităţi, unei gestiuni etc. într-o anumită perioadă; prezentare critică a unei scrieri literare sau ştiinţifice, recenzie; relatare (în ziare) a unor fapte, întâmplări etc. *Dare la semn* = tragere la ţintă. *Dare în judecată* = chemare a unei persoane în faţa unei instanţe judecătoreşti în calitate de pârât. *Dare la lumină* = publicare, tipărire. *Dare pe faţă* (sau *în vileag)* = divulgare, demascare. F (În Evul Mediu, la români) Nume generic pentru obligaţiile în bani sau în natură; impozit. — V. **da**[2]**.**

DÁRIE, *darii,* s.f. Plantă erbacee cu tulpină simplă, cu flori galbene dispuse în spic lung şi cu fructe capsule *(Pedicularis campestris).* — Et. nec.

DÁRMITE conj. v. **darămite.**

DARN adv. (Înv.; în loc. adv.) *În darn* = în zadar, degeaba. — Din it. **indarnó.**

DÁRNIC, -Ă, *darnici, -ce,* adj. **1.** Căruia îi place să dea, să facă daruri; generos, mărinimos. **2.** Fig. Bogat, roditor, mănos. — **Dar**[2] + suf. *-nic.*

DARWINIÁN, -Ă, *darwinieni, -e,* adj. (Rar) Darwinist. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **darwinien.**

DARWINÍSM s.n. Concepţie evoluţionistă, formulată de naturalistul englez Darwin, care explică originea şi evoluţia speciilor de animale şi de plante prin transformarea treptată a speciilor care au trăit în trecut pe pământ, ca urmare a interacţiunii dintre variabilitate, ereditate, suprapopulaţie, lupta pentru existenţă şi selecţia naturală. — Din fr. **darwinisme.**

DARWINÍST, -Ă, *darwinişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine darwinismului (**1**); (rar) darwinism. **2.** S.m. şi f. Adept al darwinismului. — Din fr. **darwiniste.**

DASCALÉCI s.m.v. **dăscălici.**

DÁSCĂL, *dascăli,* s.m. **1.** (Înv.) Învăţător (la ţară); *p. ext.* profesor. F (Rar) Om de ştiinţă; învăţat, savant. **2.** Fig. Iniţiator sau propagator al unei doctrine; îndrumător într-un anumit domeniu. **3.** Cântăreţ de biserică; diac, psalt, cantor. — Din bg., sb. **daskal.** Cf ngr. d i d á s k a l o s.

DASÚPRA adv. v. **deasupra.**

DAT[1]**, (II 2)** *daturi,* s.n. **I.** Faptul de *a da*[2]*;* (urmat de determinări introduse prin prep. „la") efectuare a anumitor operaţii de prelucrare. *Datul la rindea.* **II. 1.** Punct de plecare (condiţii efective sau ipotetice) al unei operaţii reale ori mentale. **2.** (În superstiţii) Boală care s-ar datora vrăjilor, farmecelor. **3.** (În expr.) *Aşa e datul* (cuiva) = aşa e soarta (cuiva). — V. **da**[2]**.**

DAT[2]**, -Ă,** (**I**) *daţi, -te,* adj., (**II**) *dăţi,* s.f. **I.** Adj. Pus la dispoziţie, oferit: înmânat, transmis, prezentat, dăruit. G Expr. *La un moment dat* = într-un anumit moment; în clipa aceea. *În cazul dat* = în acest caz, în cazul de faţă. *Dat fiind (că...)* = ţinând seama de... (sau că...), având în vedere (că...);

deoarece. *Dat dracului* (sau *naibii)* = deștept, isteț; șmecher, șiret. *Dat uitării* = uitat, părăsit. **II.** S.f. Momentul, împrejurarea (repetabilă) când se produce un fapt; oară, rând. G Loc. adv. *Data trecută* = cu prilejul anterior. *Data viitoare* = într-o împrejurare ulterioară. *De data aceasta* (sau *asta)* ori *de astă dată* = de rândul acesta, acum. *Pe dată ce...* (sau *cum...)* = îndată; pe loc, numaidecât. *O dată* = într-un singur caz. *Nu o dată* = de multe ori. *Încă o dată* = din nou. **III.** S.f. (Pop.) Soartă, destin. G *Cum* (sau *precum) e data* = după cum e obiceiul, datina. — V. **da[2].**

DATÁ, *datez,* vb. I. **1.** Tranz. A stabili data exactă a unui eveniment sau a unui fapt din trecut. F A pune data pe o scrisoare, pe un act etc. **2.** Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „de la", „de" sau „din") A se fi produs, a se fi făcut, a fi început să existe. — Din fr. **dater.**

DATÁBIL, -Ă, *databili, -e,* adj. Care poate fi datat. *Un document databil.* — Din fr. **datable.**

DATÁRE, *datări,* s.f. Acțiunea de *a data.* — V. **data.**

DATÁT, -Ă, *datați, -te,* adj. (Despre fapte, evenimente etc.). Căruia i s-a stabilit data. F (Despre acte, scrisori etc.) Care poartă dată. — V. **data.**

DÁTĂ, *date,* s.f. **I.** Timpul precis (exprimat în termeni calendaristici) când s-a produs sau urmează să se producă un eveniment. F Indicația acestui timp pe un act, pe o scrisoare etc. **II. 1.** (La pl.) Fapte stabilite (de știință), elemente care constituie punctul de plecare în cercetarea unei probleme, în luarea unei hotărâri etc. **2.** (Mat.) Fiecare dintre mărimile, relațiile etc. care servesc pentru rezolvarea unei probleme sau care sunt obținute în urma unei cercetări și urmează să fie supuse unei prelucrări. — Din fr. **date.**

DÁTINĂ, *datini,* s.f. **1.** Obicei păstrat din vechime, consacrat prin tradiție, caracteristic pentru o colectivitate; tradiție, uzanță. **2.** (Rar) Regulă, tipic. — Din sl. **dédina** „moștenire".

DATÍV, *dative,* s.n. Caz al declinării care exprimă destinația acțiunii unui verb, având mai ales valoare de complement indirect și răspunzând la întrebarea „cui?" G *Dativ etic* = dativul unui pronume care indică pe cel interesat în acțiune. — Din fr. **datif,** lat. **dativus.**

DATÓR, -OÁRE, *datori, -oare,* adj. **1.** Care are de plătit cuiva o datorie (bănească). G Expr. *Dator vândut* = plin de datorii. *A scoate pe cineva dator* = a-i pretinde cuiva achitarea unei sume pe care nu o datorează. F Îndatorat față de cineva pentru un serviciu, un sprijin etc. **2.** Obligat (moralicește sau prin lege, printr-o învoială) să facă ceva. — Lat. **debitorius** (după *da[2]).*

DATORÁ, *datorez,* vb. I. **1.** Tranz. A avea de plătit cuiva o sumă de bani sau, *p. ext.*, un bun; a fi dator cuiva ceva. **2.** Tranz. A avea o datorie morală sau legală față de cineva, a-i fi îndatorat pentru ceva; a fi obligat la ceva față de cineva. **3.** Refl. A avea drept cauză. [Prez. ind. și: *datoresc,* Var.: (înv.) **datorí** vb. IV] — Din **dator.**

DATORÁT, -Ă, *datorați, -te,* adj. **1.** (Despre o sumă de bani sau un bun) Care trebuie plătit, restituit cuiva. F Cuvenit. **2.** Provenit din sau de la..., cauzat, pricinuit de... F (Cu valoare de prepoziție, în forma *datorită)* Mulțumită, grație. F (Ieșit din uz) Din cauza, din pricina. [Var.: **datorít, -ă** adj.] — V. **datori.**

DATORÍ vb. IV v. **datora.**

DATORÍE, *datorii,* s.f. **1.** Sumă de bani sau orice alt bun datorat cuiva. G Loc. adv. *Pe datorie* = pe credit. G Expr. *A se băga în datorii* = a face datorii, a se îndatora. *A se îngloda* (sau *a se îneca) în datorii* = a se împrumuta cu sume mari, care nu mai pot fi restituite. **2.** Obligație legală sau morală; îndatorire. G Loc. adv. *De* (sau *din) datorie* = din obligație, pentru că trebuie. *La datorie* = acolo unde te cheamă obligațiile (de serviciu). G Expr. *A fi de datoria cuiva să... =* a fi obligația cuiva să... *A crede de datoria sa să... =* a se crede obligat să... — **Dator** + suf. *-ie.*

DATORÍNȚĂ, *datorințe,* s.f. (Înv.) Obligație (morală); îndatorire. — **Datori** + suf. *-ință.*

DATORÍT, -Ă adj. v. **datorat.**

DATÓRNIC, -Ă *datornici, -ce,* s.m. și f. **1.** Persoană care are de plătit o datorie; debitor. **2.** (Rar) Persoană care are de primit o datorie: creditor. — **Dator** + suf. *-nic.*

DÁUNĂ, *daune,* s.f. **1.** Pagubă, vătămare, prejudiciu (material sau moral). G Loc. prep. *În dauna* (cuiva sau a ceva) = în paguba, în detrimentul (cuiva sau a ceva). **2.** Despăgubire. [Pr.: *da-u-*] — Din lat. **damnum.**

DAYÁC, *dayaci,* s.m. (La pl.) Populație a insulei Kalimantan din arhipelagul Malaez; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. [Scris și: *daiac*] — Din fr. **dayak.**

DĂ interj. v. **de[2].**

DĂBĂLÁT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

DĂBĂLĂZÁ, *dăbălăzez,* vb. I. (Reg.) **1.** Tranz. (Despre animale) A lăsa să atârne în jos capul, gura sau urechile; a pleoști. **2.** Refl. (Despre oameni) A slăbi, a se moleși. — Pref. *de- +* **zăbală** (prin metateză).

DĂBĂLĂZÁT, -Ă, *dăbălăzați, -te,* adj. (Reg.; despre buze, urechi etc.) Lăsat în jos, pleoștit. [Var.: **dăbălát, -ă** adj.] — V. **dăbălaza.**

DĂBILÁR, *dăbilari,* s.m. (Înv.) Persoană care strângea biruri. — **Dabilă** + suf. *-ar.*

DĂDÁCĂ, *dădace,* s.f. Femeie angajată pentru creșterea și îngrijirea copiilor mici. G Expr. *A face pe dădaca* = a-și asuma rolul de a asista, de a îndruma și de a îngriji pe cineva, în special pe un copil. — Din ngr. **dadá,** tc. **dadı** (influențat de *neneacă, babacă, duducă* etc.).

DĂDĂCEÁLĂ, *dădăceli,* s.f. (Fam.) Faptul de a dădăci (**2**). — **Dădăci** + suf. *-eală.*

DĂDĂCÍ, *dădăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A fi dădaca unui copil, a-l îngriji în calitate de dădacă. **2.** (Fam.) A servi, a îngriji pe cineva ca pe un copil, a-l asista în orice acțiune. — Din **dădacă.**

DĂHULÁ vb. I v. **dăula.**

DĂHULÁT, -Ă, adj. v. **dăulat.**

DĂINUÍ, *dăinui,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A continua să existe, să se mențină; a ține, a dura, a persista. **2.** (Rar; despre ființe) A trăi, a exista. [Pr.: *dăi-.* — Prez. ind. și: *dăinuiesc*] — Din sb. **danovati.**

DĂINUÍRE s.f. Faptul de *a dăinui*; persistență; menținere. — V. **dăinui.**

DĂINUITÓR, -OÁRE, *dăinuitori, -oare,* adj. Care dăinuiește; durabil, trainic, persistent. [Pr.: *-nu-i-*] — **Dăinui** + suf. *-tor.*

DĂLBIÓR, -OÁRĂ, *dălbiori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *dalb.* [Pr.: *-bi-or*] — **Dalb** + suf. *-ior.*

DĂLCĂÚC, *dălcăuci,* s.m. (Pop.) Bătăuș, scandalagiu; om de nimic, haimana. F Poreclă dată agenților electorali din trecut. [Var.: **dalcaúc** s.m.] — Din tc. **dalkavuk.**

DĂLCĂÚȚ, *dălcăuți,* s.m. (Fam.) Prieten; ortac. — Et. nec.

DĂLTÍȚĂ, *dăltițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *daltă;* dăltuță. F Daltă mică folosită la cizelare și în lucrările de gravare în lemn, linoleum, piatră, celuloid, material plastic etc. — **Daltă** + suf. *-iță.*

DĂLTUÍ, *dăltuiesc,* vb. IV. Tranz. A lucra (tăind, cioplind, scobind etc.) un obiect, un material etc. cu dalta. — **Daltă** + suf. *-ui.*

DĂLTUÍRE, *dăltuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a dăltui* și rezultatul ei; săpare cu dalta în piatră, în lemn etc. — V. **dăltui.**

DĂLTUÍT, -Ă, *dăltuiți, -te,* adj. Lucrat, cioplit, sculptat cu dalta. — V. **dăltui.**

DĂLTUITÓR, -OÁRE, *dăltuitori, -oare,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care dăltuiește. [Pr.: *-tu-i-*] — **Dăltui** + suf. *-tor.*

DĂLTUITÚRĂ, *dăltuituri,* s.f. (Rar) Scobitură, crestătură făcută cu dalta. [Pr.: *-tu-i-*] — **Dăltui** + suf. *-tură.*

DĂLTÚȚĂ, *dăltuțe,* s.f. (Rar) Dăltiță. — **Daltă** + suf. *-uță.*

DĂNĂNÁIE, *dănănăi,* s.f. (Reg.) **1.** Ciudățenie, năzdrăvănie; bazaconie. **2.** Belea, pacoste, năpastă. **3.** Gălăgie, zarvă. — Din **dandanaie.**

DĂNCIÚC, *dănciuci,* s.m. Diminutiv al lui *danci.* — **Danci** + suf. *-uc.*

DĂNDĂNÁIE, *dăndănăi,* s.f. (Reg.) **1.** Tăraboi, tămbălău. **2.** Poznă, boroboață; dănănaie (**1**). [Var.: **dandanáie** s.f.] — **Dandana** + suf. *-aie.*

DĂNGĂNÍ, pers. 3 *dăngăne,* vb. IV. Intranz. (Despre clopote) A suna. [Prez. ind. și: *dăngănește*] — **Dang** + suf. *-ăni.*

DĂNGĂNÍRE, *dăngăniri,* s.f. Acțiunea de *a dăngăni* și rezultatul ei. — V. **dăngăni.**

DĂNGĂNÍT s.n. Faptul de *a dăngăni.* — V. **dăngăni.**

DĂNȚUÍ, *dănțuiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A dansa. G *Isaia dănțuiește* = numele unei cântări bisericești de la sfârșitul cununiei; *fig.* căsătorie. F Fig. A sălta. — **Danț** + suf. *-ui.*

DĂNȚUÍRE, *dănțuiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a dănțui* și rezultatul ei; dănțuit. — V. **dănțui.**

DĂNȚUÍT s.n. (Pop.) Dănțuire. — V. **dănțui.**

DĂNȚUITÓR, -OÁRE, *dănțuitori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Dansator. [Pr.: *-țu-i-*] — **Dănțui** + suf. *-tor.*

DĂOLÍ vb. IV v. **dăuli.**

DĂPĂRÁ, vb. I. v. **depăra.**

DĂRÁB, *dăraburi,* s.n. (Reg.) Bucată (**1, 2**). [Pl. și: *dărabe.* — Var.: **dărắb** s.n., **dărábă** s.f.] — Din magh. **darab.**

DĂRÁBĂ s.f. v. **dărab.**

DĂRÁC s.n. v. **darac.**

DĂRẮB s.n. v. **dărab.**

DĂRĂBÁN s.m. v. **dorobanț.**

DĂRĂBÚȚ, *dărăbuțe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *dărab.* — **Dărab** + suf. *-uț.*

DĂRĂCÍ, *dărăcesc,* vb. IV. Tranz. A scărmăna, a destrăma, a pieptăna lâna, cânepa etc. cu daracul; a da la darac, a trece prin darac. — Din **darac.**

DĂRĂCÍRE, *dărăciri,* s.f. Acțiunea de *a dărăci* și rezultatul ei; dărăcit. — V. **dărăci.**

DĂRĂCÍT[1] s.n. Dărăcire. — V. **dărăci.**

DĂRĂCÍT[2], -Ă, *dărăciți, -te,* adj. (Despre lână, cânepă) Care a fost scărmănat cu daracul. — V. **dărăci.**

DĂRĂCITÓR, -OÁRE, *dărăcitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în dărăcit, care lucrează la dărăcit. **2.** S.n. Perie cu dinți rari de oțel, folosită pentru dărăcit; darac. — **Dărăci** + suf. *-tor.*

DĂRĂCITÚRĂ s.f. Material textil dărăcit. — **Dărăci** + suf. *-tură.*

DĂRĂPÁNĂ, *dărápăn,* vb. I. **1.** Refl. (La pers. 3) A se ruina, a se distruge; *p. ext.* a se nărui, a se surpa. **2.** Tranz. (Reg.) A-și smulge părul (de jale,

de desperare).[Prez. ind. şi: *dărắpăn*] — Din bg. **drapam** „a pieptăna”, „a zgâria”.

DĂRĂPĂNÁRE s.f. Acţiunea de *a se dărăpăna;* ruinare, năruire, surpare. — V. **dărăpăna.**

DĂRĂPĂNÁT, -Ă, *dărăpănaţi, -te,* adj. (Despre construcţii) Gata să se dărâme, deteriorat; *p. ext.* năruit, surpat. — V. **dărăpăna.**

DĂRĂPĂNĂTÓR, -OÁRE, *dărăpănători, -oare,* adj. (Rar) Care ruinează, distruge. — **Dărăpăna** + suf. *-ător.*

DĂRĂPĂNĂTÚRĂ, *dărăpănături,* s.f. Construcţie dărăpănată, în ruină. — **Dărăpăna** + suf. *-ătură.*

DĂRÂMÁ, *dărắm,* vb. I. Tranz. **1.** A doborî, a culca la pământ, *fig.* a distruge, a nimici, a risipi. F Refl. A se prăbuşi, a se surpa; a se ruina, a se dărăpăna (**1**). F A demola o clădire (veche). **2.** (Rar) A rupe, a da jos ramuri, frunze dintr-un copac. F (Reg.) A cosi iarbă, cereale etc. [Var.: (reg.) **dărmá** vb. I] — Lat. ***deramare.**

DĂRÂMÁRE, *dărâmări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dărâma* şi rezultatul ei; doborâre; distrugere, nimicire, surpare, ruinare. [Var.: (reg.) **dărmáre** s.f.] — V. **dărâma.**

DĂRÂMÁT, -Ă, *dărâmaţi, -te,* adj. **1.** Prăbuşit, surpat; ruinat; *fig.* nimicit, distrus. **2.** (Despre copaci) Cu ramurile, cu frunzele rupte. [Var.: (reg.) **dărmát, -ă** adj.] — V. **dărâma.**

DĂRÂMĂTÓR, -OÁRE, *dărâmători, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care dărâmă. — **Dărâma** + suf. *-ător.*

DĂRÂMĂTÚRĂ, *dărâmături,* s.f. **1.** Zid, clădire dărâmată; ruină. F Material căzut, surpat dintr-o clădire în ruină. **2.** (La pl.) Crengi de copaci rupte şi doborâte la pământ; vreascuri. **3.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unui animal sau unui om slăbănog. [Var.: **dărmătúră** s.f.] — **Dărâma** + suf. *-ătură.*

DĂRMÁ vb. I v. **dărâma.**

DĂRMÁRE s.f. v. **dărâmare.**

DĂRMÁT, -Ă adj. v. **dărâmat.**

DĂRMĂTÚRĂ s.f. v. **dărâmătură.**

DĂRNICÍE, *dărnicii,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi darnic; generozitate, mărinimie. **2.** Fig. Abundenţă, belşug; rodnicie, fertilitate. *Dărnicia solului.* — **Darnic** + suf. *-ie.*

DĂRUÍ, *dăruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da în dar[2] ceva cuiva; a face cuiva un dar[2]; a cinsti pe cineva cu ceva. F A înzestra pe cineva cu ceva; a dota. **2.** Tranz. A da, a acorda. **3.** Tranz. şi refl. A (se) consacra, a (se) dedica (unei idei, unui scop). [Prez. ind. şi: *dắrui*] — Din sl. **darovati.**

DĂRUIÁLĂ, *dăruieli,* s.f. (Rar) Dăruire. G Loc. adj. *De dăruială* = dat în dar[2], dăruit. [Pr.: *-ru-ia-*] — V. **dărui.**

DĂRUÍNŢĂ, *dăruinţe,* s.f. (Rar) Dar[2], donaţie. — **Dărui** + suf. *-inţă.*

DĂRUÍRE, *dăruiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dărui* şi rezultatul ei; dăruială; (concr.) dar[2]. F Fig. Devotament, abnegaţie, sacrificiu. — V. **dărui.**

DĂRUITÓR, -OÁRE, *dăruitori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care face un dar[2]; *p. ext.* persoană generoasă. [Pr.: *-ru-i-*] — **Dărui** + suf. *-tor.*

DĂSCĂLÁŞ, *dăscălaşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *dascăl;* dăscălici. — **Dascăl** + suf. *-aş.*

DĂSCĂLEÁLĂ, *dăscăleli,* s.f. Faptul de a dăscăli (**2**); cicăleală, dăscălitură. — **Dăscăli** + suf. *-eală.*

DĂSCĂLÉSC, -EÁSCĂ, *dăscăleşti,* adj. (Rar) De dascăl, al dascălului, caracteristic pentru dascăl; dăscălicesc. — **Dascăl** + suf. *-esc.*

DĂSCĂLÉŞTE adv. (Rar) Ca dascălii. — **Dascăl** + suf. *-eşte.*

DĂSCĂLÍ, *dăscălesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A învăţa, a povăţui, a sfătui; *p. ext.* a mustra, a dojeni. **2.** Tranz. A bate capul (cuiva); a cicăli. **3.** Intranz. (Rar) A exercita profesia de dascăl, a funcţiona ca dascăl. — Din **dascăl.**

DĂSCĂLICÉSC, -EÁSCĂ, *dăscăliceşti,* adj. (Rar) Dăscălesc. — **Dascăl** + suf. *-icesc.*

DĂSCĂLÍCI, *dăscălici,* s.m. (Rar) Dăscălaş. [Var.: **dascaléci** s.m.] — **Dascăl** + suf. *-ici.*

DĂSCĂLÍE, (**2, 3**) *dăscălii,* s.f. (Rar) **1.** Profesiunea de dascăl. **2.** Povaţă; *p. ext.* dojană, mustrare. **3.** (Înv.) Iscusinţă, pricepere. — **Dascăl** + suf. *-ie.*

DĂSCĂLÍME s.f. (Pop.) Mulţime de dascăli (**1**), totalitatea dascălilor. F (Înv.) Elevi care urmau o şcoală de preoţi. — **Dascăl** + suf. *-ime.*

DĂSCĂLÍRE, *dăscăliri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a dăscăli* şi rezultatul ei. — V. **dăscăli.**

DĂSCĂLÍT, -Ă, *dăscăliţi, -te,* adj. (Pop.) Învăţat, povăţuit, sfătuit; (despre animale) dresat. — V. **dăscăli.**

DĂSCĂLITÚRĂ, *dăscăliturí,* s.f. (Rar) Dăscăleală. — **Dăscăli** + suf. *-tură.*

DĂSCĂLÍŢĂ, *dăscăliţe,* s.f. (Pop.) Învăţătoare (la ţară); *p. ext.* (fam.) profesoară. F Soţie de dascăl (**1**). — **Dascăl** + suf. *-iţă.*

DĂTĂTÓR, -OÁRE, *dătători, -oare,* adj. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Care dă (ceva). — **Dat[2]** + suf. *-ător.*

DĂULÁ, *dăulez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) slei de puteri; a (se) istovi, a (se) speti, a (se) prăpădi. [Pr.: *dă-u-.* — Var.: **dăhulá, dehulá** vb. I] — Et. nec.

DĂULÁRE, *dăulări,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) dăula* şi rezultatul ei. [Pr.: *dă-u-*] — V. **dăula.**

DĂULÁT, -Ă, *dăulaţi, -te,* adj. (Reg.) Sleit de puteri, istovit, speţit, prăpădit. F (Despre lucruri) Stricat, ruinat. [Pr.: *dă-u-.* — Var.: **dăhulát, -ă, dehulát, -ă** adj.] — V. **dăula.**

DĂULÍ, *dăulesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A jeli, a plânge, a boci pe cineva. [Pr.: *dă-u-.* — Var.: **dăolí** vb. IV] — Et. nec.

DĂUNÁ, *dăunez,* vb. I. Intranz. A pricinui (cuiva) o pagubă, o stricăciune; a prejudicia. [Pr.: *dă-u-*] — Din **daună.**

DĂUNÁŞ, -Ă, *dăunaşi, -e,* s.m. şi f. (Reg.) Persoană care a suferit o pierdere; păgubaş. [Pr.: *dă-u-*] — **Daună** + suf. *-aş.*

DĂUNĂTÓR, -OÁRE, *dăunători, -oare,* adj. Care dăunează; păgubitor, dăunos. F (Substantivat, m.) Organism animal sau vegetal care atacă plante, culturi agricole sau animale, provocând pagube. [Pr.: *dă-u-*] — **Dăuna** + suf. *-ător.*

DĂÚNĂZI adv. v. **deunăzi.**

DĂUNÓS, -OÁSĂ, *dăunoşi, -oase,* adj. (Rar) Dăunător; *p. ext.* lacom. [Pr.: *dă-u-*] — **Daună** + suf. *-os.*

DÁLDORĂ s.f. v. **dârdoră.**

DÁLMĂ, *dâlme,* s.f. (Reg.) Formă de relief cu aspect de deal scund, izolat şi cu vârful rotunjit. — Contaminare între **dâmb** şi **gâlmă.**

DÂMB, *dâmburi,* s.n. Formă de relief mai mică decât dealul; colină. F Ridicătură mică de pământ înălţată la marginea unui şanţ, a unei gropi etc. — Din magh. **domb.**

DÂMBOVIŢEÁN, -Ă, *dâmboviţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din judeţul Dâmboviţa. **2.** Adj. Care aparţine judeţului Dâmboviţa sau dâmboviţenilor (**1**), referitor la judeţul Dâmboviţa ori la dâmboviţeni. — **Dâmboviţa** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DÂMBOVIŢEÁNCĂ, *dâmboviţence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din judeţul Dâmboviţa. — **Dâmboviţean** + suf. *-că.*

DÂMBULÉŢ, *dâmbuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *dâmb;* dâmbuşor. — **Dâmb** + suf. *-uleţ.*

DÂMBUŞÓR, *dâmbuşoare,* s.n. Dâmbuleţ. — **Dâmb** + suf. *-uşor.*

DÁNSUL, DÁNSA, *dânşii, dânsele,* pron. pers., s.m., s.f. **1.** Pron. pers. (Ca pronume de politeţe) El, ea. G Loc. adv. (Pop.) *Ca pe dânsul* (sau ca *pe dânsa*) = straşnic, grozav. **2.** S.m. şi f. (Pop.) Soţ, soţie. **3.** S.f. pl. art. (Pop.; în superstiţii) Ielele. [Gen. -dat.: *dânsului, dânsei, dânşilor, dânselor*] — **De[4] + însul.**

DÁRĂ, *dâre,* s.f. **1.** Urmă îngustă şi continuă lăsată pe pământ, pe nisip, pe zăpadă, pe iarbă etc. de un obiect târât sau de o cantitate mică de lichid, de grăunţe etc. vărsate; *p. gener.* urmă. G Expr. (Fam.) *A face dâră prin barbă* = a face începutul, a stabili un obicei (rău), a crea un precedent. **2.** Dungă, linie; *spec.* dungă, rază de lumină. — Din sl. **dira.**

DÂRDÁLĂ, *dârdale,* s.f. (Reg.) **1.** Om flecar; *p. ext.* om de nimic. **2.** Mârţoagă, gloabă, dârloagă. G Expr. *A ajunge slugă la dârdală* = a ajunge slugă la dârloagă, v. *dârloagă.* — **Dârd**[âi] + suf. *-eală.*

DÂRDÂÍ vb. IV v. **dârdâi.**

DÂRDÂÍ, *dárdâi,* vb. IV Intranz. **1.** (Despre fiinţe) A tremura de frig, de frică etc. F (Despre dinţi) A clănţăni de frig, de frică. **2.** (Despre pământ, ferestre etc.) A se cutremura, a se clătina, a dudui. **3.** Fig. (Rar; despre oameni) A trăncăni, a flecări. [Var.: (reg.) **dârdáí** vb. IV] — Onomatopee.

DÂRDÂIÁLĂ, *dârdâieli,* s.f. Faptul de *a dârdâi;* dârdâit. [Pr.: *-dâ-ia-*] — **Dârdâi** + suf. *-eală.*

DÂRDÂÍT s.n. Dârdâială. — V. **dârdâi.**

DÁRDORĂ, *dârdori,* s.f. (Pop.) **1.** Toi (în desfăşurarea unei acţiuni, a unui proces); zor. G Expr. *A fi în dârdora însurătorii* = **a)** a ţine cu orice preţ să se însoare; **b)** a fi în plină desfăşurare a căsătoriei. **2.** Belea, bucluc, necaz. F Spaimă. [Var.: **dáldoră** s.f.] — Din bg. **dărdorja.**

DÂRJÉNIE s.f. v. **dârzenie.**

DÂRLOÁGĂ, *dârloage,* s.f. (Pop.) Cal slab, prăpădit şi bătrân; mârţoagă, gloabă, dârdală. G Expr. *A fi* (sau *a se băga, a ajunge*) *slugă la dârloagă* = a fi (sau a ajunge) sub conducerea unui om neînsemnat, nevrednic, nepriceput, a ajunge slugă la dârdală. [Var.: (rar) **dârlóg** s.m.] — Et. nec.

DÂRLÓG[1], *dârlogi,* s.m. Cureaua frâului la calul de călărie, cu care se conduce animalul; ştreang legat de căpăstru, pe care îl ţine de mână cel care duce calul de aproape, mergând alături de el. — Et. nec.

DÂRLÓG[2] s.m. v. **dârloagă.**

DÂRLOGÉL, *dârlogei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *dârlog*[1]. — **Dârlog[1]** + suf. *-el.*

DÂRMÓN, *dârmoane,* s.n. (Pop.) Ciur cu găuri mari pentru cernut seminţele (de cereale). F Conţinutul unui astfel de ciur. — Din ngr. **dromóni,** bg. **dărmon.**

DÂRMÓZ, *dârmoji,* s.m. Arbust cu frunze late, cu flori albe şi cu fructe în formă de boabe roşii-negricioase *(Viburnum lantana).* [Var.: **dârmóx** s.m.] — Et. nec.

DÂRMÓX s.m. v. **dârmoz.**

DÂRSTĂ, *dârste,* s.f. (Pop.) Piuă rudimentară acţionată de o apă curgătoare, în care se bat dimia, postavul etc. cu ajutorul unor ciocane de lemn. — Cf. bg. d r ă s t j a.

DÂRVÁLĂ, *dârvale,* s.f. (Pop.) Muncă grea şi istovitoare; corvadă. G Loc. adj. *De dârvală* = **a)** (despre oameni) care îndeplineşte muncile fizice cele mai grele, mai neplăcute; **b)** (despre haine, îmbrăcăminte) care se poartă la lucru, care poate fi rupt, murdărit; **c)** (despre cai) prost. G Expr. *A rămâne de dârvală* = a rămâne pe drumuri, a nu mai avea posibilităţi de trai. *A face* (pe cineva) *de dârvală* = a ocărî, a batjocori, a face de două parale. — Et. nec.

DÂRZ, -Ă, *dârji, -ze,* adj. (Despre fiinţe sau manifestările lor) **1.** Îndrăzneţ, curajos, cutezător. F Aprig, înverşunat. *Luptă dârză.* **2.** Neînduplecat, neclintit; *p. ext.* îndărătnic, încăpăţânat. **3.** Mândru, semeţ, ţanţoş. [Pl. şi: (m.) *dârzi*] — Din sl. **drúzú.**

DÂRZÉNIE s.f. Faptul de a fi *dârz;* fire sau manifestare dârză. **1.** Îndrăzneală, curaj, hotărâre, cutezanţă. F Înverşunare. **2.** Neînduplecare, perseverenţă; *p. ext.* îndărătnicie, încăpăţânare. **3.** Mândrie, semeţie. [Var.: (reg.) **dârjénie** s.f.] — **Dârz** + suf. *-enie.*

DÂRZÍE s.f. (Pop.) Dârzenie. — **Dârz** + suf. *-ie.*

DDT s.n. Compus chimic polihalogenat folosit ca insecticid, interzis în majoritatea ţărilor din cauza persistenţei şi a toxicităţii. [Pr.: *dedeté*] — Abr. din **diclordifeniltricloroetan.**

DE[1] conj. **I.** (Exprimă raporturi de subordonare) **1.** (Introduce o propoziţie condiţională) În cazul că, dacă. **2.** (Precedat de „şi”, introduce o propoziţie concesivă) Cu toate că, deşi, şi dacă. *Obraznicul, şi de-i cu obraz, tot fără obraz se poartă.* F Chiar dacă. **3.** (Introduce o propoziţie finală) Ca (să), pentru ca (să). **4.** (Introduce o propoziţie consecutivă) Încât, că. **5.** (În legătură cu „ce”, introduce o propoziţie cauzală) Fiindcă, pentru că. **6.** (Introduce o propoziţie subiectivă) Dacă. F Că. **7.** (Introduce o propoziţie interogativă indirectă) Dacă. **8.** (Introduce o propoziţie completivă directă sau indirectă) Să. **9.** (Introduce o propoziţie atributivă) *Are obicei de aruncă scrisorile.* **10.** (Introduce o propoziţie predicativă) În aşa fel încât, în situaţia să... **II.** (Exprimă raporturi de coordonare) **1.** (Pop.; leagă două propoziţii copulative) Şi. **2.** (În corelaţie cu sine însuşi, introduce propoziţii disjunctive) Sau... sau, ori... ori. **III.** (Introduce propoziţii optative) O, dacă... ! **IV.** (În expr.) *De ce.... de ce* sau *de ce... de aceea..., de ce... tot...* = cu cât... cu atât... — Cf. alb. d e.

DE[2] interj. **1.** Introduce afirmaţii şi replici, exprimând: **a)** nedumerire, şovăială, nesiguranţă; **b)** resemnare; **c)** nepăsare faţă de cineva. *Apoi de! ce să-ţi faci*!; **d)** supărare; **e)** ironie. **2.** (Introduce replici care exprimă o atitudine de negare sau de dezaprobare) la te uită, asta-i acum. [Var.: (reg., **1**) **dă,** (pop., **2**) **dec** interj.] — Onomatopee.

DE[3] interj. Exclamaţie cu care se îndeamnă caii la mers. — Onomatopee.

DE[4] prep. **I.** (Introduce un atribut) **1.** (Atributul exprimă natura obiectului determinat) *Spirit de iniţiativă. Vinde ţesături de cele mai noi.* F (În titlurile de nobleţe) *Ducele de Burgundia.* **2.** (Atributul exprimă materia) **a)** (Materia propriu-zisă din care este confecţionat un lucru) Făcut din... *Căsuţa lui de paiantă.* **b)** (Determinând un substantiv cu înţeles colectiv, atributul arată elementele constitutive) Compus din... *Roiuri de albine.* **3.** (Atributul arată conţinutul) Care conţine, cu. *Un pahar de apă.* **4.** (Atributul exprimă un raport de filiaţie) *Un pui de căprioară.* **5.** (Atributul arată apartenenţa) *Crengi de copac.* **6.** (Atributul arată autorul) *Un tablou de Ţuculescu.* **7.** (Atributul determinând substantive de origine verbală sau cu sens verbal arată) **a)** (Subiectul acţiunii) *Începutul de toamnă;* **b)** (Obiectul acţiunii) *Constructor de vagoane.* **8.** (Atributul exprimă relaţia) În ce priveşte. *Prieten de joacă.* **9.** (Atributul arată locul) **a)** (locul existenţei) Care se găseşte (în, la), din partea... G (În nume topice) *Filipeştii de Pădure*; **b)** (punctul de plecare în spaţiu) *Plecarea de acasă;* **c)** (atributul exprimă concomitent şi natura obiectului determinat) *Aer de munte.* **10.** (Atributul arată timpul) Care trăieşte sau se petrece în timpul..., care datează din... *Plănuiau amândoi viaţa lor de mâine.*G Loc. adj. *De zi cu zi* = zilnic. **11.** (Atributul arată proveniența) *Cizme de împrumut.* **12.** (Atributul arată destinaţia obiectului determinat) *Sală de dans.* **13.** (Atributul reprezintă termenul care în realitate este determinat de calificativul precedent) *Primi o frumuseţe de cupă.* G Loc. adj. *Fel de fel de...* = felurite. **II.** (Introduce un nume predicativ) **1.** (Numele predicativ exprimă natura obiectului determinat) *Cine e de vină?* G Expr. *A fi de...* = a avea... *Suntem de aceeaşi vârstă.* F (Numele predicativ arată materia) Făcut din... *Haina e de tergal.* F (Numele predicativ exprimă apartenenţa) *Era de-ai noştri.* **2.** (Predicatul nominal, alcătuit din verbul „a fi” şi un supin, exprimă necesitatea) *E de preferat să vii.* **III.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) **1.** (Complementul arată locul de plecare al acţiunii) Din locul... (sau dintr-un loc). *Se ridică de jos.* **2.** (Complementul arată locul unde se petrece acţiunea) În, la. **IV.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) **1.** (Complementul arată momentul iniţial al acţiunii) Începând cu... *De mâine.* **2.** (Complementul arată timpul în care se petrece acţiunea) La, cu ocazia.... *De Anul Nou merg la mama.* **3.** (Leagă elemente de acelaşi fel care se succedă în timp) După, cu: **a)** (în construcţii cu funcţie de complement circumstanţial de timp) *Zi de zi. An de an;* **b)** (în construcţii cu funcţie de complement circumstanţial de mod) *Fir de fir;* **c)** (în construcţii cu funcţie de complement circumstanţial de loc) *Casă de casă* (= în toate casele, pretutindeni); **d)** (în construcţii cu funcţie de complement direct) *Om de om* (= pe toţi oamenii); **e)** (în construcţii cu funcţie de subiect) *Trece spre miazănoapte nor de nor.* **4.** (Complementul are sens iterativ) *A văzut filmul de trei ori.* **V.** (Introduce un complement circumstanţial de cauză) Din cauza... F (Complementul este exprimat prin adjective) Din cauză că sunt (eşti etc.) sau eram (am fost etc.)... *Şi plângeam de supărată.* **VI.** (Introduce un complement circumstanţial de scop) Pentru. *Roşii de salată.* F (Complementul este exprimat printr-un verb la supin) Ca să..., pentru a... **VII.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) **1.** (În loc. adv.) *De fapt. De bună seamă.* **2.** (Complementul arată cantitatea, măsura) *Uşă înaltă de trei metri.* F (Complementul arată mijlocul de schimbare, de cumpărare sau de vânzare) În schimbul a..., cu..., pentru... **3.** (Complementul are şi sens consecutiv; în loc. adj. şi adv.) *De moarte* = îngrozitor, teribil. *De minune* = admirabil. *De mama focului* = cu mare intensitate, în gradul cel mai înalt. **4.** (Complementul determină un adjectiv sau un adverb la gradul pozitiv) *Aud cât se poate de bine.* F (Determinând un adverb la gradul comparativ, complementul exprimă termenul de comparaţie) *Mai presus de toate îmi place muzica.* **VIII.** (Introduce un complement circumstanţial de relaţie) În ce priveşte, cât despre, privitor la...: **a)** (complementul determină un adjectiv) *Bun de gură;* **b)** (complementul determină o construcţie folosită ca termen de comparaţie) *De iute, e iute ca focul;* **c)** (complementul determină un verb) *De foame aş răbda, dar mi-e somn.* **IX.** (Introduce un complement de agent) *Aceste adunări se convocau de direcţie.* **X.** (Introduce un complement indirect). **1.** (După verbe) *S-a apropiat de mine.* **2.** (După expresii verbale ca „e bine” şi după interjecţii ca „vai”) Pentru. G Expr. *A fi ceva* (sau *a nu fi nimic) de cineva* (sau *de capul cuiva)* = a avea o oarecare valoare (sau a nu avea niciuna). **3.** (După verbe ca „a lua”, „a lăsa” etc.) Ca, drept. *M-a luat de nebun.* **4.** (În legătură cu construcţii distributive) Pentru. *S-au împărţit câte trei cărţi de om.* **5.** (După adjective ca „vrednic”, „demn”, „bucuros” etc.) *Bucuros de oaspeţi.* F (Complementul este exprimat printr-un verb la infinit) *Capabil de a învăţa.* **XI.** (În construcţii cu funcţie de complement direct) **1.** (Complementul are sens partitiv) Ceva din, o parte din... *Învăţam de toate.* **2.** (Complementul este exprimat printr-un supin) În ce priveşte, cu. *Am terminat de scris.* G Expr. *A avea de* (+ supin) = a trebui să..., a voi.... **3.** (Pop.; înaintea unui verb la infinitiv) *A încetat de a plânge.* **4.** (În imprecaţii) *Bat-o Dumnezeu de babă.* **XII.** (În construcţii cu funcţie de subiect) **1.** (Pop.; construcţia prepoziţională are sens partitiv) *Scrie cu arginţel, Că de-acela-i puţintel.* **2.** (Subiectul este exprimat printr-un verb, la supin) *E uşor de văzut.* **XIII. 1.** (Face legătura dintre numeralele cardinale şi substantivele determinate) **a)** (după majoritatea numerelor cardinale de la 20 în sus) *O mie de lei;* **b)** (după numerale cu valoare nehotărâtă, ca „zeci”, „sute” etc.) *Mii de fluturi mici albaştri*; **c)** (în structura numeralelor cardinale de la 20 000 în sus, înaintea pluralului „mii”) *O sută de mii.* **2.** (Face legătura dintre articolul adjectival „cel, cea” şi numeralul ordinal, începând de la „al doilea”, „a doua”) *Celui de-al treilea Ian.* **XIV.** Element de compunere formând cuvinte care se scriu împreună, locuţiuni care se scriu în două sau mai multe cuvinte. **1.** În adverbe sau locuţiuni adverbiale, ca: *deasupra, dedesupt, de aceea, de cu seară* etc. **2.** În propoziţii sau locuţiuni prepoziţionale, ca: *despre, dintre, dinaintea, de dindărătul* etc. **3.** În conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale, ca: *de cum, de când, de vreme ce, deoarece* etc. **4.** (Rar) Formează substantive, adjective şi verbe, ca: *decurge, dedulci, demâncare, deplin.* — Lat. **de.**

DE[5] pron. rel. invar. (Pop.) Care, ce. *Omul de-l văzuşi.* — Et. nec.

DEADWEIGHT s.n. Capacitatea maximă de încărcare a unei nave comerciale, reprezentând rezervele de combustibil, de ulei şi de apă, proviziile şi încărcătura utilă (inclusiv echipajul şi pasagerii cu bagajele lor). [Pr.: *dédŭeït*] — Cuv. engl.

DEAL, *dealuri,* s.n. **1.** Formă de relief pozitivă cu înălţime nu prea mare (sub 1000 m). G Loc. adv. *La deal* = în sensul urcuşului, în sus. G Loc. prep. *(De) la deal de...* = mai sus de..., în sus de... G Expr. (Fam.) *Dă la deal, dă la vale* = se sileşte în toate chipurile, încearcă toate posibilităţile. *Greu la deal şi greu la vale* = oricum faci, e tot greu. *Ce mai la deal, la vale* = **a)** ce să mai lungim vorba de pomană, ce mai încoace şi încolo, e inutil să mai discutăm; **b)** să spunem lucrurilor pe nume. *Deal cu deal se întâlneşte, dar (încă) om cu om,* se spune cu ocazia unei întâlniri neaşteptate sau în nădejdea unei revederi posibile. **2.** (Reg.) Regiune de vii; vie, podgorie. G Zonă a ogoarelor. — Din sl. **délŭ.**

DEALER, *dealeri,* s.m. **1.** Persoană juridică (firmă) autorizată să execute tranzacţii cu valori mobiliare, cu titlu profesional, ca fapt de comerţ şi pe cont propriu. **2.** Agent de bursă. F Vânzător intermediar. **3.** (La jocul de cărţi) Persoană care împarte cărţile. [Pr.: *dílăr*] — Din engl. **dealer.**

DEAMBULATÓRIU, -IE, *deambulatorii,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar) De plimbare, care este în legătură cu plimbarea. **2.** S.n. Loc de circulaţie în

formă semicirculară, aflat în spatele altarului unei biserici romano-catolice sau gotice. [Pr.: *de-am-*] — Din fr. **déambulatoire.**

DEAMBULÁŢIE s.f. (Rar) Mers; plimbare. [Pr.: *de-am-*. — Var.: **deambulaţiúne** s.f.] — Din fr. **déambulation.**

DEAMBULAŢIÚNE s.f. v. **deambulaţie.**

DEASÚPRA adv. În partea de sus, în partea imediat superioară; sus, peste (ceva). G *Pe deasupra* = **a)** peste ceva; **b)** în plus, în afară de...; **c)** fără a adânci lucrurile, superficial. G (Cu valoare de prepoziţie, cu determinări în genitiv) *Deasupra casei.* G Expr. *A fi deasupra nevoii* = a fi scăpat de o nevoie, a fi ieşit (cu bine) dintr-un moment sau dintr-o situaţie (materială) grea, a se afla în afară de pericol. [Var.: (reg.) **dasúpra** adv.] — **De[4] + asupra.**

DEBÁCLU, *debacluri,* s.n. (Rar) Rupere şi pornire a gheţii prinse între malurile unui curs de apă; zăpor. — Din fr. **débâcle.**

DEBALASTÁ, *debalastez,* vb. I. Tranz. A descărca o navă de balast. — Pref. *de-* + **balast.**

DEBANDÁDĂ s.f. Neorânduială, dezordine; dezorientare, zăpăceală. — Din fr. **débandade.**

DEBARÁ, *debarale,* s.f. Încăpere mică, anexă într-o locuinţă, întrebuinţată pentru depozitarea obiectelor care se folosesc mai rar, a vechiturilor etc. — Din fr. **débarras.**

DEBARASÁ, *debarasez,* vb. I. Refl. A se degaja, a se descotorosi de ceva sau de cineva (care incomodează, care supără). — Din fr. **débarrasser.**

DEBARASÁRE, *debarasări,* s.f. Acţiunea de *a debarasa.* — V. **debarasa.**

DEBARASÁT, -Ă, *debarasaţi, -te,* adj. (Despre suprafeţe) Degajat. — V. **debarasa.**

DEBARASÓR, -OÁRE, *debarasori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care degajează şi curăţă mesele într-un local de consum de tacâmurile folosite, de resturile alimentare etc. — Din fr. **débarasseur.**

DEBARCÁ, *debárc,* vb. I. **1.** Intranz şi tranz. A (se) da jos, a coborî pe mal de pe o navă; *p. ext.* a coborî din tren sau din alt vehicul. F Intranz. A ataca ţărmul inamic cu trupe aduse pe nave (speciale). F (Rar; glumeţ) A descinde (într-o localitate sau într-un loc). **2.** Tranz. (Fam.) A înlătura (pe cineva) dintr-un post de conducere, de răspundere; a da afară, a concedia. — Din fr. **débarquer.**

DEBARCADÉR, *debarcadere,* s.n. Loc pe malul unei ape sau pe un chei, într-un port, amenajat special şi prevăzut cu utilaj adecvat pentru acostarea navelor, pentru îmbarcarea şi debarcarea călătorilor, a animalelor sau a unor materiale. — Din fr. **débarcadère.**

DEBARCÁRE, *debarcări,* s.f. Acţiunea de *a debarca* şi rezultatul ei. G *Staţie de debarcare* = punct final al unei călătorii. *Navă de debarcare* = navă special construită, cu prora plată şi dreaptă, pentru a permite apropierea maximă de uscat în vederea debarcării de trupe şi de materiale. — V. **debarca.**

DEBAVURÁ, *debavurez,* vb. I. Tranz. A îndepărta prin ştanţare, dăltuire, polizare etc. bavura de pe piesele matriţe, turnate, laminate etc. — Pref. *de-* + **bavură.**

DEBAVURÁRE, *debavurări,* s.f. Acţiunea de *a debavura* şi rezultatul ei. —V. **debavura.**

DEBÍL, -Ă, *debili, -e,* adj. (Despre fiinţe) Lipsit de rezistenţă la eforturi fizice şi la boli; firav, plăpând, slăbuţ. G (Substantivat) *Debil mintal* = persoană care suferă de debilitate mintală. — Din fr. **débile,** lat. **debilis.**

DEBILITÁ, *debilitez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină debil. — Din fr. **débiliter,** lat. **debilitare.**

DEBILITÁNT, -Ă, *debilitanţi, -te,* adj. Care debilitează, care slăbeşte. — Din fr. **débilitant.**

DEBILITÁRE, *debilitări,* s.f. Faptul de *a (se) debilita*; debilitate. — V. **debilita.**

DEBILITÁT, -Ă, *debilitaţi -te,* adj. Slăbit, anemiat; firav. — V. **debilita.**

DEBILITÁTE, *debilităţi,* s.f. Faptul de a fi debil; stare de slăbiciune a organismului, însoţită de scăderea rezistenţei la eforturi şi la boli, din cauza subnutriţiei, a unor boli cronice etc. G *Debilitate mintală* = dezvoltare insuficientă a inteligenţei, caracterizată prin tulburări de judecată, de perspicacitate, dificultăţi de adaptare. — Din fr. **débilité,** lat. **debilitas, -atis.**

DÉBIT[1], *debite,* s.n. **1.** Tutungerie. F (Înv.) *Debit de băuturi spirtoase* = cârciumă. **2.** (Înv.) Vânzare, desfacere continuă de mărfuri cu amănuntul. **3.** Cantitatea de fluid sau de pulbere fină care trece, într-o unitate de timp, printr-o secţiune a unei albii, a unei conducte sau a unui canal. G *Debit instalat* = valoare maximă a debitului de apă care poate fi utilizat în scopuri energetice de turbinele unei centrale hidroelectrice. F Cantitatea de material sau de obiecte produse de o maşină sau de o instalaţie într-o unitate de timp. *Debit de energie* = energie debitată de o instalaţie într-o unitate de timp. F (Med.) *Debit cardiac* = cantitatea de sânge expulzată de ventriculul stâng în aortă la fiecare contracţie a inimii sau în cursul unui minut. F (Mil.) *Debit de foc* = numărul de lovituri care poate fi tras de o gură de foc într-o anumită unitate de timp. F Fig. Flux verbal (abundent). — Din fr. **débit.**

DÉBIT[2], *debite,* s.n. **1.** Datorie pe care o are o persoană creditată. **2.** Coloană într-un registru de contabilitate sau într-un extras dintr-un asemenea registru, în care se înscriu sporurile de activ sau, respectiv, reducerile de pasiv; (concr.) sumă înscrisă în această coloană. — Din fr. **débit,** lat. **debitum.**

DEBITÁ[1], *debitez,* vb. I. Tranz. **1.** A vinde marfă cu amănuntul. **2.** A furniza o cantitate de fluid, de material pulverulent, de energie etc. F Fig. A spune, a rosti ceva (neînsemnat, plictisitor); a recita, a declama. F (Depr.) A spune minciuni. **3.** A tăia un material în bucăţi cu formele şi dimensiunile adecvate pentru folosirea sau prelucrarea lui ulterioară. — Din fr. **débiter.**

DEBITÁ[2], *debitez,* vb. I. Tranz. A înscrie o sumă în debitul[2] unui cont. — Din fr. **débiter.**

DEBITÁNT, -Ă, *debitanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care vinde într-un debit[1] (**1**). F (Înv.) Persoană care desface marfă cu amănuntul. — Din fr. **débitant.**

DEBITÁRE[1], *debitări,* s.f. Acţiunea de *a debita*[1] şi rezultatul ei. — V. **debita[1].**

DEBITÁRE[2], *debitări,* s.f. Faptul de *a debita*[2]*;* înscriere a unei sume în coloana de debit[2] a unui cont. — V. **debita[2].**

DEBITÉZĂ, *debiteze,* s.f. Piesă din material refractar prevăzută cu o deschidere prin care se trage sticla topită la fabricarea geamurilor. — Din fr. **débitèse.**

DEBITMÉTRU, *debitmetre,* s.n. Instalaţie sau instrument pentru măsurarea debitului[1] (**3**) unui fluid. — Din fr. **débitmètre.**

DEBITÓR, -OÁRE, *debitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre sume de bani) Care se găseşte la debitul[2] unui cont; datorat. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană fizică sau juridică) care datorează creditorului mărfuri sau sume de bani; datornic. — Din fr. **débiteur,** lat. **debitor.**

DEBLEIÁ, *debleiez,* vb. I. Tranz. A degaja un teren pentru realizarea unui dubleu. — Din fr. **déblayer.**

DEBLEIÉRE, *debleieri,* s.f. Acţiunea de *a debleia* şi rezultatul ei; ansamblu de operaţii efectuate pentru realizarea unui debleu. [Pr.: *-ble-ie-*] — Din **debleu** (după fr. *déblayage*).

DEBLÉU, *debleuri,* s.n. Săpătură făcută sub nivelul terenului natural pentru executarea platformei unui drum ori a unei căi ferate sau pentru construirea unui canal deschis. — Din fr. **déblai.**

DEBLOCÁ, *deblochez,* vb. I. Tranz. **1.** A degaja un drum de obstacole, de oameni, de vehicule etc. spre a-l reda circulaţiei. F A repune în funcţiune un mecanism blocat. **2.** A scoate de sub blocare bani, produse etc. **3.** A scoate un ofiţer din cadrul activ al armatei. — Din fr. **débloquer.**

DEBLOCÁRE, *deblocări,* s.f. Acţiunea de *a debloca* şi rezultatul ei. — V. **debloca.**

DEBORDÁ, *debordez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre ape curgătoare, la pers. 3) A ieşi din albie; a se revărsa; (despre lichidul dintr-un vas) a da pe din afară; (despre vase) a nu mai cuprinde conţinutul, a lăsa să curgă pe din afară; a fi prea plin. **2.** Intranz. şi tranz. A vomita. — Din fr. **déborder.**

DEBORDÁNT, -Ă, *debordanţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care se revarsă. — Din fr. **débordant.**

DEBORDÁRE, *debordări,* s.f. Acţiunea *de a deborda.* — V. **deborda.**

DEBRANŞÁ, *debranşez,* vb. I. Tranz. A întrerupe definitiv o legătură, o comunicaţie stabilită între două conducte, circuite etc.; a suprima. — Din fr. **débrancher.**

DEBRANŞÁRE, *debraşări,* s.f. Acţiunea de *a debranşa* şi rezultatul ei. — V. **debranşa.**

DEBREIÁ, *debreiez,* vb. I. Tranz. A desface legătura dintre două mecanisme cuplate printr-un ambreiaj. — Din fr. **débrayer.**

DEBREIÁJ, *debreiaje,* s.n. Debreiere. — Din fr. **débrayage.**

DEBREIÉRE, *debreieri,* s.f. Acţiunea de *a debreia* şi rezultatul ei; debreiaj. — V. **debreia.**

DEBREŢÍN, *debreţini,* s.m. Cârnat preparat dintr-un amestec de carne tocată de vită şi de porc, introdus în intestine subţiri de porc şi segmentat prin răsucirea unor bucăţi de câte circa 10 cm. — Din germ. **Debreziner.**

DEBURÁJ s.n. **1.** Deburare. **2.** Deşeurile obţinute în urma deburajului (**1**). — Din fr. **débourrage.**

DEBURÁRE s.f. Operaţia de curăţare a cardelor de impurităţile şi de fibrele scurte rămase în urma cardării; deburaj (**1**). — Cf. fr. d é b o u r r e r.

DEBURBÁJ s.n. **1.** Deburbare. **2.** Spălare a minereului. — Din fr. **débourbage.**

DEBURBÁRE, *deburbări,* s.f. Operaţia de limpezire a mustului de struguri şi de separare a lui de resturile solide; deburbaj. — Cf. fr. d é b o u r b e r.

DEBURSÁ, *debursez,* vb. I. Tranz. A cheltui, a plăti (din buzunar). — Din fr. **débourser.**

DEBUSOLÁ, *debusolez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) dezorienta. — Din fr. **déboussoler.**

DEBUSOLÁRE, *debusolări,* s.f. Acțiunea de *a (se) debusola* și rezultatul ei. — V. **debusola.**

DEBUSOLÁT, -Ă, *debusolați, -te,* adj. Dezorientat. — V. **debusola.**

DEBUȘÁ, *debușez,* vb. I. Intranz. A ieși dintr-un loc îngust, dintr-un loc acoperit. — Din fr. **déboucher.**

DEBUȘÁRE s.f. Acțiunea de *a debușa.* — V. **debușa.**

DEBUȘÉU *debușee,* s.n. **1.** Piață pe care se pot comercializa cu ușurință cantități mari de mărfuri și servicii. **2.** (În sintagma) *Debușeul podului* = debitul maxim de apă care poate curge pe sub un pod, astfel încât, de la nivelul apei până la partea de jos a podului, să mai rămână un anumit spațiu liber de siguranță. [Pl. și: *debușeuri*] — Din fr. **débouché.**

DEBÚT, *debuturi,* s.n. Început, intrare într-o profesie, într-o activitate (artistică, literară etc.); operă, lucrare care constituie acest început. — Din fr. **début.**

DEBUTÁ, *debutez,* vb. I. Intranz. A-și face debutul într-o carieră, pe scenă etc.; (despre un autor) a publica prima lucrare. — Din fr. **débuter.**

DEBUTÁNT, -Ă, *debutanți, -te,* s.m. și f. Persoană aflată la începutul unei cariere (artistice); *p. ext.* persoană fără experiență; începător, novice. — Din fr. **débutant.**

DEBYE s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a momentului electric. [Pr.: *debái.* — Abr.: *D*] — Din engl., fr. **debye.**

DEC interj. v. **de²**.

DECA- Element de compunere însemnând „zece", care servește la formarea unor substantive și adjective. — Din ngr. **déka.**

DECABRÍST, -Ă, *decabriști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Decembrist. — Din rus. **dekabrist.**

DECACÓRD, *decacorduri,* s.n. Vechi instrument muzical, asemănător cu harpa, având zece coarde. — Din fr. **décachorde.**

DECADÁL, -Ă, *decadali, -e,* adj. Care se referă la o perioadă de zece zile. — **Decadă** + suf. *-al.*

DECÁDĂ, *decade,* s.f. **1.** Perioadă de zece zile consecutive. F (Urmat de determinări în genitiv) Perioadă de zece zile consecutive dedicată unui eveniment sau unei activități de seamă. *Decada cărții.* **2.** Deceniu. — Din fr. **décade.**

DECADÉNT, -Ă, *decadenți, -te,* adj. **1.** Care se găsește în decadență, în declin. **2.** Care prezintă caracterele decadentismului; propriu decadentismului. — Din fr. **décadent.**

DECADENTÍSM s.n. **1.** Mișcare literară din a doua jumătate a sec. XIX, caracterizată prin cultivarea artificialului, a rafinamentului estet și a morbidului excesiv. **2.** Termen aplicat uneori epocilor care precedă declinul unor culturi și civilizații. — Din fr. **décadentisme.**

DECADÉNȚĂ, *decadențe,* s.f. **1.** Declin, regres. **2.** Decădere, degradare morală. **3.** Calitate inferioară a literaturii, artei etc. sau pierdere a normelor morale din creațiile unei epoci față de o perioadă anterioară. — Din fr. **décadence,** lat. **decadentia.**

DECADRÁJ, *decadraje,* s.n. Defect survenit la proiecția unui film, care constă în apariția pe ecran a două imagini vecine despărțite printr-o dungă neagră. — Din fr. **décadrage.**

DECAÉDRU, *decaedre,* s.n. Poliedru cu zece fețe. [Pr.: *-ca-e-*] — Din fr. **décaèdre.**

DECAFEINIZÁ vb. I. v. **decofeiniza.**

DECAFEINIZÁRE s.f. v. **decofeinizare.**

DECAFEINIZÁT, -Ă adj. v. **decofeinizat.**

DECAGÓN, *decagoane,* s.n. Poligon cu zece laturi. — Din fr. **décagone.**

DECAGONÁL, -Ă, *decagonali, -e,* adj. (Despre suprafețe) În formă de decagon; (despre corpuri geometrice) care are ca bază un decagon. — Din fr. **décagonal.**

DECAGRÁM, *decagrame,* s.n. Unitate de măsură pentru masă, egală cu zece grame. — Din fr. **décagramme.**

DECALÁ, *decalez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) distanța în spațiu sau în timp în raport cu ceva, de obicei în raport cu ceva stabilit inițial; a (se) produce un decalaj. F Tranz. A distanța două sau mai multe sisteme tehnice ori organe ale aceluiași sistem tehnic în vederea asigurării condițiilor optime de funcționare. — Din fr. **décaler.**

DECALÁJ, *decalaje,* s.n. Distanțare în spațiu a două obiecte în raport cu poziția inițială a unuia față de celălalt; distanțare în timp a două sau a mai multe fapte sau evenimente. F Fig. Dezacord, nepotrivire între situații, concepții, evenimente sau fapte. — Din fr. **décalage.**

DECALÁRE, *decalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) decala* și rezultatul ei; distanțare în spațiu sau în timp; rămânere în urmă; *fig.* nepotrivire, dezacord între situații, evenimente, concepții etc. — V. **decala.**

DECÁLC, *decalcuri,* s.n. **1.** Procedeu care permite decalcarea. F Hârtie obținută prin decalcare. **2.** (Lingv.) Calc (**2**). — Din fr. **décalque.**

DECALCÁ, *decalchez,* vb. I. Tranz. **1.** A copia, a transpune un desen copiat pe o hârtie transparentă, pe o altă hârtie, pe o placă, pe o stofă etc. **2.** (Lingv.) A calchia. [Prez. ind. și: *decálc*] — Din fr. **décalquer.**

DECALCÁRE, *decalcări,* s.f. Acțiunea de *a decalca* și rezultatul ei. — V. **decalca.**

DECALCIFIÁ, *decalcifiez,* vb. I. Refl. și tranz. A pierde sau a face ca organismul să piardă calciul din țesutul osos sau din dinți. F Refl. (Despre țesuturi) A-și pierde o cantitate de săruri de calciu. [Pr.: *-fi-a.* — Var.: **decalcificá** vb. I] — Din fr. **décalcifier.**

DECALCIFIÁNT, *decalcifianți,* s.m. **1.** Substanță alcătuită din acizi organici, acizi anorganici, săruri, zaharuri etc. folosită în industria pielăriei. **2.** Substanță folosită pentru micșorarea durității apelor calcaroase. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **décalcifiant.**

DECALCIFIÁT, -Ă, *decalcifiați, -te,* adj. Care a pierdut calciul, care are o cantitate insuficientă de calciu. [Pr.: *-fi-at.* — Var.: **decalcificát, -ă** adj.] — V. **decalcifia.**

DECALCIFICÁ vb. I v. **decalcifia.**

DECALCIFICÁRE s.f. v. **decalcifiere.**

DECALCIFICÁT, -Ă, adj. v. **decalcifiat.**

DECALCIFIÉRE, *decalcifieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) decalcifia* și rezultatul ei. **1.** Demineralizare a țesutului osos și a dinților, urmată de scăderea rezistenței oaselor și de deformări ale acestora. **2.** Operație de eliminare a sărurilor de calciu din pieile aflate în procesul de tăbăcire. [Pr.: *-fi-e-.* — Var.: **decalcificáre** s.f.] — V. **decalcifia.**

DECALCOMANÍE s.f. Procedeu de decorare a unor obiecte de sticlă, porțelan etc. prin transpunerea pe suprafața lor a imaginilor de pe o hârtie specială, folosită ca suport provizoriu. — Din fr. **décalcomanie.**

DECALIBRÁ, pers. 3 *decalibrează,* vb. I. Refl. (Despre țeava armelor de foc) A se lărgi în urma uzurii sau a unui accident de tragere, a-și deforma calibrul. — Pref. *de-* + **calibru.**

DECALIBRÁRE, *decalibrări,* s.f. Acțiunea de *a se decalibra* și rezultatul ei. — V. **decalibra.**

DECALIBRÁT, -Ă, *decalibrați, -te,* adj. (Despre țeava armelor de foc) Lărgit în urma uzurii sau a unui accident de tragere. — V. **decalibra.**

DECALÍTRU, *decalitri,* s.m. Unitate de măsură pentru volum egală cu zece litri. — Din fr. **décalitre.**

DECALÓG, *decaloguri,* s.n. Cele zece porunci religioase și morale din Vechiul Testament, revelate de Dumnezeu lui Moise, pe muntele Sinai. — Din fr. **décalogue.**

DECALVÁNT, -Ă, *decalvanți, -te,* adj. Care provoacă căderea părului. — Din fr. **décalvant.**

DECALVÁȚIE, *decalvații,* s.f. **1.** (Rar) Calviție. **2.** Pedeapsă, în vechiul drept, care consta în raderea părului de pe capul condamnaților. — Din fr. **décalvation,** lat. **decalvatio.**

DECAMERÓN, *decameroane,* s.n. Operă literară epică conținând povestiri narate pe parcursul a zece zile. „*Decameronul" lui Boccaccio.* — Din fr. **décaméron,** it. **decamerone.**

DECAMÉTRU, *decametri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime egală cu zece metri. F Instrument de măsură pentru lungime, format dintr-o panglică sau un lanț de zece metri, care servește la măsurători de teren. — Din fr. **décamètre.**

DECÁN, -Ă, *decani, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Membru al corpului profesoral universitar având sărcina de a conduce o facultate; grad deținut de această persoană. **2.** S.m. Persoană (aleasă dintre avocați) care conduce baroul avocaților. **3.** S.m. Persoana cea mai în vârstă sau cu vechimea cea mai mare în anumite corpuri constituite. **4.** S.m. (În Biserica catolică) Conducătorul unui decanat, care este echivalentul protopopului în Biserica ortodoxă. F (În Biserica anglicană) Conducător al unui colegiu de preoți, al unei instituții religioase sau al unui lăcaș de cult. *Decanul de Canterbury.* **5.** Decurion. — Din lat. **decanus,** germ. **Dekan.**

DECANÁL, -Ă, *decanali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De decanat; de decan. **2.** S.f. Lucrare scrisă la facultățile tehnice, echivalând cu un examen parțial. — Din fr. **décanal.**

DECANÁT, *decanate,* s.n. **1.** Demnitatea de decan; birourile unde lucrează decanul (și personalul ajutător). **2.** Organul de conducere al unei facultăți. F (În Biserica catolică) Protopopiat. — Din fr. **decanat,** lat. **decanatus.** Cf. germ. D e k a n a t.

DECANTÁ, *decantez,* vb. I. Tranz. A limpezi un lichid tulbure, în care se află particule solide în suspensie, scurgând lichidul limpezit după sedimentarea particulelor pe fundul vasului. F A curăța de impurități, a înlătura murdăria. F Fig. A limpezi, a clarifica, a lămuri. — Din fr. **décanter.**

DECANTÁRE, *decantări,* s.f. Faptul de *a decanta;* limpezirea unui lichid care conține particule solide în suspensie; decantație. — V. **decanta.**

DECANTÁȚIE, *decantații,* s.f. Decantare. — Din fr. **décantation.**

DECANTÓR, *decantoare,* s.n. Instalație hidrotehnică folosită pentru decantare în alimentarea cu apă, în procesele chimice sau hidrometalurgice. — Din fr. **décanteur.**

DECAPÁ, *decapez,* vb. I. Tranz. **1.** A curăța de acizi sau de grăsimi o suprafață metalică în vederea operațiilor ulterioare. **2.** A nivela un teren sau un pavaj de asfalt prin înlăturarea unui strat subțire de la suprafață. **3.** A

trata pieile sau blănurile cu soluții ale unor acizi sau săruri în vederea conservării lor temporare sau pentru prelucrarea ulterioară. — Din fr. **décaper.**

DECAPÁJ, *decapaje,* s.n. Decapare. — Din fr. **décapage.**

DECAPÁNT, *decapante,* s.n. Amestec de substanțe chimice cu acțiune dizolvantă asupra oxizilor, grăsimilor etc., folosit în operația de decapare. — Din fr. **décapant.**

DECAPÁRE, *decapări,* s.f. Acțiunea de *a decapa* și rezultatul ei; curățare, nivelare, decapaj. — V. **decapa.**

DECAPATÓR, *decapatori,* s.m. (Chim.) Decapant. — **Decapa** + suf. *-tor.*

DECAPITÁ, *decapitez,* vb. I. Tranz. A executa un condamnat prin tăierea capului; a tăia capul cuiva. F A separa capul bovinelor de corpul lor la abator. — Din fr. **décapiter,** lat. **decapitare.**

DECAPITALIZÁ, *decapitalizez,* vb. I. Tranz. A diminua sau a retrage capitalul. — **Des**[1] + **capitaliza.**

DECAPITALIZÁRE, *decapitalizări,* s.f. Acțiunea de *a decapitaliza* și rezultatul ei. — V. **decapitaliza.**

DECAPITÁRE, *decapitări,* s.f. Acțiunea de *a decapita* și rezultatul ei; decapitație. — V. **decapita.**

DECAPITÁT, -Ă, *decapitați, -te,* adj. Ucis, executat prin tăierea capului; căruia i s-a tăiat capul. — V. **decapita.**

DECAPITÁȚIE, *decapitații,* s.f. (Rar) Decapitare. — Din fr. **décapitation.**

DECAPÓD, *decapode,* s.n. **1.** (La pl.) Ordin de crustacee cu zece picioare; (și la sg.) crustaceu care face parte din acest ordin. **2.** (La pl.) Ordin de cefalopode care au zece tentacule și un rudiment de cochilie; (și la sg.) moluscă din acest ordin. **3.** (Tehn.; înv.) Locomotivă cu aburi cu cinci osii motoare cuplate, folosită la trenurile de marfă. — Din fr. **décapode.**

DECAPOTÁ, *decapotez,* vb. I. Tranz. A strânge sau a ridica capota unui automobil. — Din fr. **décapoter.**

DECAPOTÁBIL, -Ă, *decapotabili, -e,* adj. (Despre automobile) A cărui capotă se poate strânge sau ridica după necesitate. — Din fr. **décapotable.**

DECAPOTÁRE, *decapotări,* s.f. Acțiunea de *a decapota.* — V. **decapota.**

DECAPSULÁ, *decapsulez,* vb. I. Tranz. **1.** A separa capsulele de pe tulpinile de in recoltate și uscate, în vederea obținerii semințelor de in și a fibrelor textile; a decortica. **2.** A îndepărta, pe cale chirurgicală, membrana care învelește un organ. — Din fr. **décapsuler.**

DECAPSULÁRE, *decapsulări,* s.f. Acțiunea de *a decapsula* și rezultatul ei. — V. **decapsula.**

DECAPSULATÓR, *decapsulatoare,* s.n. Mașină cu care se efectuează decapsularea inului. — **Decapsula** + suf. *-tor.*

DECAPSULÁȚIE, *decapsulații,* s.f. Operație chirurgicală prin care se separă un organ de capsula sa. — Din fr. **décapsulation.**

DECÁR[1]**,** *decari,* s.m. Unitate de măsură pentru terenuri, egală cu zece ari. — **Deca-** + suf. *-ar.*

DECÁR[2]**,** *decari,* s.m. Carte de joc marcată cu numărul zece. — Din ngr. **dekári.**

DECARBURÁ, *decarburez,* vb. I. Tranz. A micșora procentul de carbon dintr-un aliaj al fierului; a realiza o decarburare. — Din fr. **décarburer.**

DECARBURÁRE, *decarburări,* s.f. **1.** Operație de reducere prin oxidare a conținutului de carbon din topitura metalică la elaborarea oțelului; decarburație. **2.** Micșorare a conținutului de carbon din stratul superficial al pieselor de oțel încălzite în cuptoare pentru tratamente termice. — V. **decarbura.**

DECARBURÁȚIE, *decarburații,* s.f. Decarburare. — Din fr. **décarburation.**

DECARTÁ, *decartez,* vb. I. Tranz. (La unele jocuri) A elimina din mână una sau mai multe cărți de care jucătorul nu are nevoie, pentru a primi altele mai potrivite și a face o formație câștigătoare. — De la **carte.**

DECASILÁB, -Ă, *decasilabi, -e,* adj., s.m. (Vers) care are zece silabe, despărțite de cezură în două grupe după silaba a patra sau a cincea. — Din fr. **décasyllabe.**

DECASILÁBIC, -Ă, *decasilabici, -ce,* adj. (Despre versuri) Alcătuit din zece silabe. — Din fr. **décassyllabique.**

DECASTÉR, *decasteri,* s.m. Unitate de măsură egală cu zece steri, folosită pentru volumul lemnelor. — Din fr. **décastère.**

DECASTÍL, *decastiluri,* s.n. Templu grecesc a cărui fațadă este compusă din zece coloane. — Din fr. **décastyle.**

DECATÁ, *decatez,* vb. I. Tranz. A aplica țesăturilor de lână un tratament prin supunerea lor la acțiunea aburului sau a apei fierbinți, în vederea îmbunătățirii calității și a măririi stabilității dimensionale. — Din fr. **décatir.**

DECATÁRE, *decatări,* s.f. Acțiunea de *a decata* și rezultatul ei. — V. **decata.**

DECATLÓN s.n. Probă sportivă pentru bărbați combinată din zece probe atletice, selecționate din alergări, aruncări și sărituri care se dispută în cursul a două zile consecutive și la care trebuie să participe fiecare concurent. — Din fr. **décathlon.**

DECATLONÍST, -Ă, *decatlonişti, -ste,* s.m. și f. Sportiv care participă la probele din cadrul decatlonului. — **Decatlon** + suf. *-ist.*

DECATRÓN, *decatroane,* s.n. Tub cu descărcare electrică în gaze, cu catod rece, utilizat în tehnica calculatoarelor electronice, în tehnica nucleară, a dispozitivelor de comunicație și de comandă etc. — Din fr. **décatron.**

DECAVÁ, *decavez,* vb. I. Refl. și tranz. (Fam.) A pierde sau a face să piardă toți banii, a da sau a lua (cuiva) toți banii, a rămâne sau a lăsa pe cineva fără un ban, a (se) ruina (la jocul de cărți sau la alte jocuri de noroc). — Din fr. **décaver.**

DECAVÁRE, *decavări,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) decava* și rezultatul ei. — V. **decava.**

DECAVÁT, -Ă, *decavați, -te,* adj. (Fam.) Care a pierdut toți banii (la joc). — V. **decava.** Cf. fr. d é c a v é.

DECĂDEÁ, *decád,* vb. II. Intranz. **1.** A ajunge într-o stare mai rea, a fi în declin; a regresa. F A ajunge într-o stare morală degradantă, a se degrada moralicește; a se declasa, a se deprava. **2.** (În expr.) *A decădea din drepturi* = a pierde un drept prin neîndeplinirea în termenul prevăzut de lege a unor condiții sau formalități. — Pref. *de-* + **cădea** (după fr. *déchoir).* Cf. it. d e c a d e r e.

DECĂDÉRE, *decăderi,* s.f. Faptul de *a decădea;* declin, regres. F Degradare morală; declasare, depravare. F *Decădere din drepturi* = lipsire a unei persoane de unele dintre drepturile sale civile sau politice ca urmare a săvârșirii anumitor infracțiuni. — V. **decădea.**

DECĂLÍ, *decălesc,* vb. IV. Tranz. A micșora duritatea unui metal sau a unui aliaj metalic cu ajutorul unui tratament metalurgic special. — Pref. *de-* + **căli.**

DECĂLÍRE, *decăliri,* s.f. Acțiunea de *a decăli* și rezultatul ei. — V. **decăli.**

DECĂZÚT, -Ă, *decăzuți, -te,* adj. **1.** Ajuns în stare de decădere, în declin. F Depravat, declasat, stricat. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „din") Care a pierdut un drept prin neîndeplinirea în termenul prevăzut de lege a unor condiții sau formalități. — V. **decădea.**

DECÁT adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Comparativ de inegalitate) *Era mai mare decât mine.* **2.** (Restrictiv, în construcții negative) Numai. F Expr. *N-am* (sau *n-ai* etc.) *decât să...* = **a)** singurul lucru care îmi (sau îți etc.) rămâne de făcut...; **b)** sunt (sau ești etc.) liber să..., dacă vreau (sau vrei etc.) să... *N-ai* (sau *n-are) decât!* = poți (sau poate) s-o faci (sau s-o facă), puțin îmi pasă! **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziție circumstanțială comparativă de inegalitate) *Mai mult bănuia decât știa.* **2.** (Introduce o propoziție circumstanțială de excepție) *Nu făcea altceva decât să citească.* **3.** (Introduce o propoziție circumstanțială opozițională cu nuanță comparativă) În loc să... **4.** (Pop.; adversativ) Însă, dar, numai că. — **De**[4] + **cât.**

DECEDÁ, *decedez,* vb. I. Intranz. (Despre oameni) A înceta din viață; a muri, a răposa. — Din fr. **décéder,** lat. **decedere.**

DECEDÁT, -Ă, *decedați, -te,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Mort, răposat. — V. **deceda.**

DECELÁ, *decelez,* vb. I. Tranz. A distinge, a pune în evidență existența unei substanțe aflate în cantitate foarte mică sau a unui fenomen sau proces foarte puțin intens. — Din fr. **déceler.**

DECELÁBIL, -Ă, *decelabili, -e,* adj. Care poate fi decelat. — Din fr. **décélable.**

DECELÁRE, *decelări,* s.f. Acțiunea de *a decela* și rezultatul ei. — V. **decela.**

DECELERÁȚIE, *decelerații,* s.f. Reducere a vitezei unui mobil, raportată la unitatea de timp; accelerație negativă. — Din fr. **décélération.**

DECÉMBRIE s.m. A douăsprezecea lună a anului; îndrea. [Var.: **decémvrie,** (înv.) **dechémbrie, dechémvrie** s.m.] — Din lat. **december, -bris,** fr. **décembre.**

DECEMBRÍST, -Ă, *decembriști, -ste,* s.m. și f. Nume dat revoluționarilor ruși de origine nobiliară care au organizat, la Sankt Petersburg, răscoala armată din decembrie 1825 împotriva absolutismului țarist; decabrist. G (Adjectival) *Tinerii decembriști* — **Decembrie** + sif. *-ist.* (după rus. *dekabrist).*

DECEMVÍR, *decemviri,* s.m. Fiecare dintre cei zece magistrați romani ce au alcătuit comisia care a dat Romei (în anii 451 și 450 î.H.) un cod de legi (Cele 12 Table). — Din lat. **decemvir,** fr. **décemvir.**

DECEMVIRÁL, -Ă, *decemvirali, -e,* adj. În legătură cu decemvirii, care emană de la decemviri. — Din lat. **decemviralis,** fr. **décemviral.**

DECEMVIRÁT, *decemvirate,* s.n. Formă de guvernământ politic prin care conducerea statului era exercitată de o comisie alcătuită din zece persoane (decemviri) — Din lat. **decemviratus,** fr. **décemvirat.**

DECÉMVRIE s.m. v. **decembrie.**

DECENÁL, -Ă, *decenali, -e, adj.* Care durează zece ani. F Care are loc din zece în zece ani. — Din fr. **décennal,** lat. **decenalis.**

DECÉNIU, *decenii,* s.n. Perioadă de zece ani. — Din lat. **decennium,** it. **decennio.**

DECÉNT, -Ă, *decenți, -te,* adj. Cuviincios, pudic. — Din fr. **décent,** lat. **decens, -ntis.**

DECÉNŢĂ s.f. Respect pentru bunele moravuri, bună-cuviinţă; pudoare. — Din fr. **décence,** lat. **decentis.**

DECÉPŢIE, *decepţii,* s.f. Înşelare a speranţelor cuiva, dezamăgire, deziluzie; amărăciune. [Var.: (înv.) **decepţiúne** s.f.] — Din fr. **déception,** lat. **deceptio, -onis.**

DECEPŢIONÁ, *decepţionez,* vb. I. Tranz. A înşela speranţele sau încrederea cuiva, a cauza cuiva o decepţie; a dezamăgi, a deziluziona. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din **decepţie.**

DECEPŢIONÁNT, -Ă, *decepţionanţi, -te,* adj. Care decepţionează; dezamăgitor. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Decepţiona** + suf. *-ant.*

DECEPŢIONÁT, -Ă, *decepţionaţi, -te,* adj. Care a suferit o decepţie; dezamăgire, deziluzionat. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **decepţiona.**

DECEPŢIONÍSM s.n. Atitudine pesimistă manifestată (în sec. XIX) în artă şi în literatură, prin expresia unei dezamăgiri permanente şi a unui sentiment de neîncredere faţă de progres. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Decepţiune** + suf. *-ism.*

DECEPŢIONÍST, -Ă, *decepţionişti, -ste,* adj. (Despre literatură) Care are caracterele decepţionismului; (despre oameni, în special despre scriitori; adesea substantivat) care se lasă stăpânit de decepţionism, care a adoptat decepţionismul ca atitudine în viaţă, în literatură. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Decepţiune** + suf. *-ist.*

DECEPŢIÚNE s.f. v. **decepţie.**

DECEREBRÁRE s.f. Îndepărtare a emisferelor cerebrale efectuată experimental pe animale, în scopul studierii funcţiilor diferitelor părţi ale creierului. — Cf. fr. d é c é r é b r a t i o n.

DECERNÁ, *decernez,* vb. I. Tranz. A acorda, a da, a conferi (un premiu, o decoraţie, o răsplată). [Prez. ind. şi: *decérn.* Var.: (înv.) **decérne** vb. III] — Din fr. **décerner,** lat. **decernere.**

DECERNÁRE, *decernări,* s.f. Acţiunea de *a decerna* şi rezultatul ei. — V. **decerna.**

DECÉRNE vb. III v. **decerna.**

DECÉS, *decese,* s.n. Încetare din viaţă, moarte a unei persoane. [Pl. şi: (rar) *decesuri*] — Din fr. **décès,** lat. **decessus.**

DECHÉMBRIE s.m. v. **decembrie.**

DECHÉMVRIE s.m. v. **decembrie.**

DECI[1]**-** Element de compunere savantă care intră în denumirea submultiplilor unităţilor de măsură pentru a exprima a zecea parte din întreg. — Din fr. **déci-.**

DECI[2] conj. Prin urmare, în consecinţă, drept care, aşa fiind. — **De**[4] + **aci.**

DECIBÉL, *decibeli,* s.m. Unitate de măsură a intensităţii (sau presiunii) acustice, egală cu o zecime dintr-un bel. — Din fr. **décibel.**

DECIBELMÉTRU, *decibelmetre,* s.n. Voltmetru de curent alternativ gradat în decibeli în raport cu un nivel de referinţă, utilizat ca aparat de măsură în instalaţiile electroacustice. — Din fr. **décibelmètre.**

DECÍDE, *decíd,* vb. III. **1.** Intranz. şi refl. A lua o hotărâre; a alege (între mai multe posibilităţi), a se fixa (în urma unei decizii). F Tranz. A hotărî, a soluţiona în mod definitiv. **2.** Tranz. A determina, a convinge, a îndupleca pe cineva să facă ceva. — Din fr. **décider,** lat. **decidere.**

DECIGRÁD, *decigrade,* s.n. Unitate subdivizionară de măsură, egală cu a zecea parte dintr-un grad (**1**). — Din fr. **décigrade.**

DECIGRÁM, *decigrame,* s.n. Unitate subdivizionară de măsură pentru masă, egală cu a zecea parte dintr-un gram. — Din fr. **décigramme.**

DECILÍTRU, *decilitri,* s.m. Unitate subdivizionară de măsură pentru volum, egală cu a zecea parte dintr-un litru. — Din fr. **décilitre.**

DÉCIMA[1] s.f. (În Evul Mediu, în Transilvania) Dijmă plătită Bisericii catolice de către ţăranii liberi, iobagi, târgoveţi şi micii nobili. — Cuv. lat.

DECIMÁ[2]**,** *decimez,* vb. I. Tranz. **1.** (În Roma antică şi Evul Mediu) A pedepsi o unitate militară, executând pe fiecare al zecelea soldat. **2.** (Despre războaie, epidemii etc.) A omorî oameni în număr mare. — Din fr. **décimer,** lat. **decimare.**

DECIMÁL, -Ă, *decimali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar) Zecimal. **2.** S.n. Basculă în care echilibrarea greutăţii corpurilor se realizează cu greutăţi-etalon de zece ori mai mici. — Din fr. **décimal.**

DECIMÁN, -Ă, *decimani, -e,* adj. (Despre febră) Care revine în mod intermitent la zece zile. — Din fr. **décimane.**

DECIMÁRE, *decimări,* s.f. Acţiunea de *a decima* şi rezultatul ei; ucidere în masă; decimaţie. — V. **decima.**

DECIMÁŢIE, *decimaţii,* s.f. Decimare. — Din lat. **decimatio,** fr. **décimation.**

DÉCIMĂ, *decime,* s.f. (Muz.) Interval care cuprinde zece trepte, format dintr-o octavă şi o terţă. F Treapta a zecea de la o treaptă dată. — Din it. **decima.**

DECIMÉTRIC, -Ă, *decimetrici, -ce,* adj. De ordinul decimetrului. — Din fr. **décimétrique.**

DECIMÉTRU, (**1**) *decimetri,* s.m., (**2**) *decimetre,* s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu a zecea parte dintr-un metru. **2.** S.n. Riglă gradată cu lungimea de zece centimetri. — Din fr. **décimètre.**

DECÍS, -Ă, *decişi, -se,* adj. Ferm în principiile sau în convingerile sale; hotărât. — V. **decide.**

DECISÍV, -Ă, *decisivi, -e,* adj. Care hotărăşte, care este de natură a determina o concluzie definitivă, care face să înceteze orice îndoială; hotărâtor. — Din fr. **décisif,** lat. **decisivus.**

DECISTÉR, *decisteri,* s.m. Unitate subdivizionară de măsură pentru volumul lemnelor, egală cu a zecea parte dintr-un ster. — Din fr. **décistère.**

DECÍZIE, *decizii,* s.f. **1.** Hotărâre luată în urma examinării unei probleme, a unei situaţii etc., soluţie adoptată (dintre mai multe posibile); rezoluţie. F Hotărâre luată de un organ al administraţiei de stat sau de un organ de jurisdicţie. **2.** (Rar) Calitatea de a fi ferm, hotărât; fermitate. [Var.: **deciziúne** s.f.] — Din fr. **décision,** lat. **decisio, -onis.**

DECIZIONÁL, -Ă, *decizionali, -e,* adj. Care ia decizii; de decizie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din engl. **decisional.**

DECIZIÚNE s.f. v. **decizie.**

DECK, *deckuri,* s.n. Magnetofon, casetofon etc. fără amplificator de putere. — Din engl. **deck.**

DECLAMÁ, *declám,* vb. I. Tranz. A rosti cu voce tare, cu ton şi cu gesturi adecvate, un text literar (în versuri). F (Peior.) A vorbi cu ton declamator, emfatic, retoric. — Din fr. **déclamer,** lat. **declamare.**

DECLAMÁRE, *declamări,* s.f. Faptul de *a declama;* declamaţie. — V. **declama.**

DECLAMATÍV, -Ă, *declamativi, -e,* adj. Declamator; emfatic. — Din fr. **déclamatif.**

DECLAMATIVÍSM s.n. (Rar) Caracter declamativ. — **Declamativ** + suf. *-ism.*

DECLAMATÓR, -OÁRE, *declamatori, -oare,* adj. (Despre cuvinte, expresii, stil) Pompos, bombastic, emfatic. [Var.: **declamatóriu, -ie** adj.] — Din fr. **déclamatoire.**

DECLAMATÓRIU, -IE adj. v. **declamator.**

DECLAMÁŢIE, *declamaţii,* s.f. **1.** Arta de a declama. **2.** Vorbire cu ton şi cu gesturi exagerate, teatrale, emfatice. [Var.: **declamaţiúne** s.f.] — Din fr. **déclamation,** lat. **declamatio, -onis.**

DECLAMAŢIÚNE s.f. v. **declamaţie.**

DECLANŞÁ, *declanşez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) dezlănţui, a (se) stârni, a (se) porni. **2.** Tranz. A provoca, prin comandă, intrarea rapidă în funcţie a unui mecanism sau a unui dispozitiv (înlăturând o piedică). G Refl. *Aparat care se declanşează automat.* — Din fr. **déclencher.**

DECLANŞÁRE, *declanşări,* s.f. Faptul de *a (se) declanşa*; dezlănţuire. — V. **declanşa.**

DECLANŞATÓR, -OÁRE, *declanşatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care declanşează. **2.** S.n. Dispozitiv, acţionat manual sau automat, care provoacă suprimarea unei piedici şi declanşarea mecanismelor; declanşor. [Pl. şi: (m.) *declanşatori*] — **Declanşa** + suf. *-tor.*

DECLANŞÓR, *declanşoare,* s.n. Declanşator. — Din fr. **déclencheur.**

DECLARÁ, *declár,* vb. I. **1.** Tranz. A anunţa ceva prin grai sau în scris; a spune, a afirma deschis, a face cunoscut. F A face o comunicare cu caracter oficial în faţa unei autorităţi. F A da pe faţă, a mărturisi cuiva un sentiment intim. **2.** Tranz. A considera, a califica drept...; *spec.* a pronunţa asupra cuiva o sentinţă judecătorească. *A declara pe cineva repetent.* F Refl. A mărturisi despre sine că..., a se recunoaşte ca... *Mă declar învins.* **3.** Tranz. (În expr.) *A declara război* = (despre state) a anunţa în mod oficial începerea stării de război; *fig.* a lua o atitudine ostilă, combativă faţă de cineva sau de ceva. *A declara grevă* = a anunţa în mod oficial începerea unei greve. (Jur.) *A declara apel* = a face apel. **4.** Refl. (Despre procese, fenomene) A lua naştere, a apărea, a se ivi, a începe. **5.** Refl. A lua atitudine, a se pronunţa pentru sau contra cuiva sau a ceva. — Din fr. **déclarer,** lat. **declarare.**

DECLARÁBIL, -Ă, *declarabili, -e,* adj. Care trebuie sau poate să fie declarat. — Din fr. **déclarable.**

DECLARÁNT, -Ă, *declaranţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care face o declaraţie (la ofiţerul stării civile). — Din fr. **déclarant.**

DECLARÁRE, *declarări,* s.f. Faptul de *a (se) declara;* declaraţie. — V. **declara.**

DECLARÁT, -Ă, *declaraţi, -te,* adj. Mărturisit, vădit. *Un duşman declarat.* — V. **declara.**

DECLARATÍV, -Ă, *declarativi, -e,* adj. Care conţine o declaraţie. G *Ton declarativ* = ton ferm, sentenţios, categoric. — Din fr. **déclaratif.**

DECLARATIVÍST, -Ă, *declarativişti, -ste,* adj. (Rar) Declarativ (exagerat). — **Declarativ** + suf. *-ist.*

DECLARÁŢIE, *declaraţii,* s.f. **1.** Mărturisire, afirmare deschisă a unor convingeri, opinii sau sentimente; ceea ce afirmă cineva cu un anumit prilej. G *Verb de declaraţie* = verb care denumeşte acţiunea de a vorbi sau de a gândi. F Act oficial prin care se aduce la cunoştinţă, se întăreşte o măsură luată; notificare. F Mărturie, depoziţie a unui martor. F Relatare făcută în scris de către o persoană către un organ al administraţiei de stat, prin completarea unui formular; (concr.) formularul pe care se face această

relatare. F Formă de tratat internațional. **2.** (În sintagma) *Declarație de război* = încunoștințare prealabilă și oficială făcută de un stat către alt stat cu privire la începerea războiului împotriva acestuia. [Var.: **declarațiúne** s.f.] — Din fr. **déclaration,** lat. **declaratio, -onis.**

DECLARAȚIÚNE s.f. v. **declarație.**

DECLASÁ, *declasez,* vb. I. Refl. A decădea din punct de vedere moral sau social; a se degrada. — Din fr. **déclasser.**

DECLASÁRE, *declasări,* s.f. Acțiunea de *a se declasa* și rezultatul ei. — V. **declasa.**

DECLASÁT, -Ă, *declasați, -te,* adj., s.m. și f. (Om) decăzut sub raport moral sau social. — V. **declasa.** Cf. fr. d e c l a s s é.

DECLÍC, *declicuri,* s.n. Dispozitiv format dintr-o pârghie cu un cârlig la un capăt, care permite eliberarea unei piese imobilizate în raport cu o alta. — Din fr. **déclic.**

DECLIMATÁ, *declimatez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A scoate o plantă, un animal din clima obișnuită, din condițiile climatice normale. — Din fr. **déclimater.**

DECLIMATÁRE, *declimatări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a declimata.* — V. **declimata.**

DECLÍN, *declinuri,* s.n. **1.** Coborâre a unui astru pe bolta cerului înspre apus; asfințire, scăpătare. F Fig. Sfârșitul unei glorii, al unei puteri aparținând unei persoane, unui popor, unei civilizații etc.; decădere. **2.** (Med.) Perioadă a unei boli în care simptomele clinice scad gradat în intensitate. F Perioadă a vieții caracterizată de regresiunea funcțiilor organismului, care marchează începutul senescenței. — Din fr. **déclin.**

DECLINÁ, *declín,* vb. I. **1.** Tranz. A trece un substantiv, un adjectiv, un pronume, un numeral sau un articol prin toate cazurile gramaticale. **2.** Tranz. (Rar; în expr.) *A-și declina numele, calitatea* etc. = a-și spune numele, calitatea etc.; a se prezenta. **3.** Tranz. A refuza să-și asume o sarcină, o răspundere, o funcție, a nu vrea să soluționeze un litigiu etc. **4.** Tranz. A pune la îndoială, a nu admite, a nu recunoaște competența cuiva sau a ceva. **5.** Intranz. (Rar; despre aștri) A coborî spre asfințit; a apune, a scăpăta. — Din fr. **décliner,** lat. **declinare.**

DECLINÁBIL, -Ă, *declinabili, -e,* adj. Care se poate declina (**1**). — Din fr. **déclinable,** lat. **declinabilis.**

DECLINÁRE, *declinări,* s.f. Acțiunea de *a declina* și rezultatul ei. **1.** Totalitatea modificărilor suferite de forma unui substantiv, adjectiv, pronume, numeral sau articol pentru exprimarea cazurilor la singular și la plural. F Clasă sau categorie de substantive sau de adjective care folosesc aceleași mijloace în realizarea flexiunii. **2.** (În sintagma) *Declinare de competență* = trimitere a unei pricini spre soluționare la organul de jurisdicție competent de către organul sesizat cu soluționarea ei, care constată incompetența sa. — V. **declina.**

DECLINÁT, -Ă, *declinați, -te,* adj. (Gram.; despre părți de vorbire flexibile) Trecut prin toate cazurile. — V. **declina.**

DECLINATÓR, *declinatoare,* s.n. Busolă dreptunghiulară pentru măsurarea unghiului de declinație magnetică. [Pl. și: (m.) *declinatori*] — Din fr. **déclinateur.**

DECLINATÓRIU, -ÓRIE, *declinatorii,* adj. Care respinge competența unei instanțe sau contestă o jurisdicție. F (Substantivat, n.; în sintagma) *Declinatoriu de competență* = hotărâre prin care o instanță constată necompetența ei și trimite cauza la o instanță competentă. — Din fr. **déclinatoire.**

DECLINÁȚIE, *declinații,* s.f. **1.** (Gram.; înv.) Declinare. **2.** Unghiul dintre direcția către un astru și planul ecuatorial. G *Declinație magnetică* = unghiul format într-un anumit loc de pe Pământ de meridianul magnetic cu meridianul geografic. [Var.: **declinațiúne** s.f.] — Din fr. **déclinaison,** lat. **declinatio, -onis.**

DECLINAȚIÚNE s.f. v. **declinație.**

DECLINOGRÁF, *declinografe,* s.n. Instrument care înregistrează variația declinației magnetice. — Din fr. **déclinographe.**

DECLINOMÉTRU, *declinometre,* s.n. Instrument pentru determinarea declinației magnetice. — Din fr. **déclinomètre.**

DECLIVITÁTE, *declivități,* s.f. **1.** Unghi format de o dreaptă înclinată cu planul orizontal. **2.** Înclinare a unui teren, a unei șosele sau a unei căi ferate față de planul orizontal. — Din fr. **déclivité,** lat. **declivitas, -atis.**

DECLIVOMÉTRU, *declivometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea declivității. — Din fr. **déclivomètre.**

DECLORIZÁ, *declorizez,* vb. I. Tranz. A curăța apa de clorul rămas după dezinfecția ei. — Din fr. **déchloriser.**

DECLORIZÁRE, *declorizări,* s.f. Acțiunea de *a decloriza* și rezultatul ei. — V. **decloriza.**

DECOAFÁ, *decoafez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) strica coafura, a (se) ciufuli. — Din fr. **décoiffer.**

DECÓCT, *decocturi,* s.n. Soluție apoasă obținută prin fierberea anumitor plante alimentare sau medicinale, în vederea extragerii principiilor active din acestea. [Var.: (reg.) **dicóct** s.n.] — Din germ. **Dekokt,** lat. **decoctum.**

DECÓCȚIE, *decocții,* s.f. Fierbere a unor plante alimentare sau medicinale în apă, procedeu prin care se obține un decoct; (concr.) decoct. — Din fr. **décoction,** lat. **decoctio.**

DECODÁ, *decodez,* vb. I. Tranz. A descifra un cod; a descifra un mesaj pe baza unui cod. — Din fr. **décoder.**

DECODÁJ, *decodaje,* s.n. Transformare a semnalelor de telecomunicație, inversă codajului, prin care se urmărește reproducerea semnalelor inițiale; decodare. — Din fr. **décodage.**

DECODÁRE, *decodări,* s.f. Acțiunea de *a decoda* și rezultatul ei; decodaj. — V. **decoda.**

DECODIFICÁ, *decodífic,* vb. I. Tranz. A decoda. — Pref. *de-* + **codifica.**

DECODIFICÁRE, *decodificări,* s.f. Decodare. — V. **decodifica.**

DECODIFICÁT, -Ă, *decodificați, -te,* adj. Decodat. — V. **decodifica.**

DECODÓR, *decodoare,* s.n. Circuit sau dispozitiv care efectuează decodarea. — Din fr. **décodeur,** engl. **decoder.**

DECOFEINIZÁ, *decofeinizez,* vb. I. Tranz. A extrage cofeina din boabele verzi de cafea sau din reziduurile de ceai în vederea obținerii cofeinei sau a cafelei dietetice fără cofeină. [Pr.: *-fe-i-.* — Var.: **decafeinizá** vb. I] — De la **cofeină.** Cf. fr. d é c o f é i n e r.

DECOFEINIZÁRE, *decofeinizări,* s.f. Acțiunea de *a decofeiniza* și rezultatul ei. [Pr.: *-fe-i-.* — Var.: **decafeinizáre** s.f.] — V. **decofeiniza.**

DECOFEINIZÁT, -Ă, *decofeinizați, -te,* adj. Care nu mai conține cofeină, căruia i s-a extras cofeina. [Pr.: *-fe-i-.* — Var.: **decafeinizát, -ă** adj.] — V. **decofeiniza.**

DECOFRÁ, *decofrez,* vb. I. Tranz. A demonta cofrajul în care s-a turnat o piesă, o construcție de beton etc. — Din fr. **décoffrer.**

DECOFRÁJ, *decofraje,* s.n. Decofrare. — Din fr. **décoffrage.**

DECOFRÁRE, *decofrări,* s.f. Acțiunea de *a decofra* și rezultatul ei. — V. **decofra.**

DECOLÁ, *decolez,* vb. I. Intranz. (Despre aeronave) A se desprinde de pământ sau de pe suprafața unei ape și a-și lua zborul. — Din fr. **décoller.**

DECOLÁRE, *decolări,* s.f. Acțiunea de *a decola* și rezultatul ei. — V. **decola.**

DECOLETÁ, *decoletez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra (la strung) un material de forma unei bare în piese, care, atunci când sunt gata, sunt tăiate succesiv din aceasta. **2.** A executa operația de decoletare. — Din fr. **décolleter.**

DECOLETÁRE, *decoletări,* s.f. Acțiunea de *a decoleta* și rezultatul ei. F Operație de îndepărtare a frunzelor de sfeclă la recoltarea rădăcinilor destinate fabricării zahărului. — V. **decoleta.**

DECOLMATÁ, *decolmatez,* vb. I. Tranz. A curăța canale, bazine etc. de materialul aluvionar depus de apele curgătoare. — Din fr. **décolmater.**

DECOLMATÁJ, *decolmataje,* s.n. (Franțuzism) Decolmatare. — Din fr. **décolmatage.**

DECOLMATÁRE, *decolmatări,* s.f. Acțiunea de *a decolmata* și rezultatul ei. — V. **decolmata.**

DECOLMATÁT, -Ă, *decolmatați, -te,* adj. (Despre canale, bazine etc.) Care a fost curățat de aluviuni. — V. **decolmata.**

DECOLONIZÁ, *decolonizez,* vb. I. Tranz. A înlătura regimul colonial; a acorda independență popoarelor din colonii. — Din fr. **décoloniser.**

DECOLONIZÁRE, *decolonizări,* s.f. Acțiunea de *a decoloniza* și rezultatul ei; proces social-economic de înlăturare a regimului colonial și de obținere a independenței statale a popoarelor din colonii. — V. **decoloniza.**

DECOLONIZÁT, -Ă, *decolonizați, -te,* adj. (Despre fostele colonii) Căruia i s-a acordat independența. — V. **decoloniza.**

DECOLORÁ, *decolorez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă culoarea în urma expunerii la soare, la spălat etc. F A căpăta sau a face să capete o culoare mai ștearsă, mai deschisă; *fig.* a deveni sau a face să devină insignifiant; a păli. **2.** Tranz. A înlătura total sau parțial culoarea de pe o țesătură, de pe un tablou etc. — Din fr. **décolorer,** lat. **decolorare.**

DECOLORÁNT, -Ă, *decoloranți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care decolorează (**2**). **2.** S.m. Material, substanță sau agent fizic care are proprietatea de a decolora (**2**). — Din fr. **décolorant.**

DECOLORÁRE, *decolorări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) decolora;* pierderea culorii intense. **2.** Operație care are ca scop îndepărtarea unei substanțe colorante sau colorate cu ajutorul decoloranților. — V. **decolora.**

DECOLORÁT, -Ă, *decolorați, -te,* adj. Care și-a pierdut total sau parțial culoarea; care are o culoare ștearsă, deschisă; *fig.* (despre abstracte) insignifiant, palid, șters. — V. **decolora.**

DECOLTÁ, *decoltez,* vb. I. Tranz. A răscroi mult un obiect de îmbrăcăminte (feminină) în jurul gâtului, adâncind uneori tăietura în față, în spate sau peste umeri. — Din fr. **décolleter.**

DECOLTÁT, -Ă, *decoltați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Cu decolteu (mare); (despre persoane) care poartă rochii, haine etc. cu decolteu. **2.** (Fam.) Indecent, necuviincios. — V. **decolta.**

DECOLTÉU, *decolteuri,* s.n. Partea răscroită în jurul gâtului, la o rochie, la o bluză etc. F Parte a gâtului și a umerilor la femei care rămâne descoperită prin decolteu. — Din fr. **décolleté.**

DECOMANDÁ, *decománd,* vb. I. Tranz. A anula o comandă, o invitație, un ordin; a contramanda. — Din fr. **décommander.**

DECOMANDÁRE, *decomandări,* s.f. Acțiunea de *a decomanda.* — V. **decomanda.**

DECOMANDÁT, -Ă, *decomandați, -te,* adj. **1.** (Despre comenzi, invitații, ordine) La care s-a renunțat; contramandat. **2.** (În sintagma) *Cameră decomandată* = cameră cu intrare separată. — V. **decomanda.**

DECOMPENSÁ, *decompensez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și modifice sau a-și modifica starea de echilibru funcțional. — Din fr. **décompenser.**

DECOMPENSÁRE, *decompensări,* s.f. Stare de epuizare sau de depășire a resurselor funcționale ale unui organ bolnav; decompensație. — V. **decompensa.**

DECOMPENSÁȚIE, *decompensații,* s.f. Decompensare. — Din fr. **décompensation.**

DECOMPOZÍȚIE, *decompoziții,* s.f. Determinare, prin analiză sau prin calcul, a caracteristicilor tehnice ale materiei prime folosite la confecționarea unui obiect dintr-o țesătură sau dintr-un tricot. [Var.: **decompoziţiúne** s.f.] — Din fr. **décomposition.**

DECOMPOZIȚIÚNE s.f. v. **decompoziție.**

DECOMPRESIÚNE, *decompresiuni,* s.f. **1.** Decomprimare. **2.** Reducere a presiunii din cilindrul unei mașini, al unui recipient etc. prin stabilirea unei comunicații cu mediul înconjurător. **3.** Micșorare treptată, în timp, a presiunii exercitate asupra unui scafandrier sau asupra unui echipaj submarin scufundat, la ieșirea acestuia la suprafață, pentru a evita embolia gazoasă. — Din fr. **décompression.**

DECOMPRIMÁ, *decomprím,* vb. I. Tranz. A reduce (lent) o suprapresiune; a micșora sau a anula o comprimare. — Din fr. **décomprimer.**

DECOMPRIMÁRE, *decomprimări,* s.f. Acțiunea de *a decomprima* și rezultatul ei; decompresiune. — V. **decomprima.**

DECOMUNIZÁ, *decomunizez,* vb. I. Tranz. A desființa proprietatea comună; a privatiza. — Pref. *de-* + **comuniza.**

DECONCERTÁ, *deconcertez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face pe cineva să-și piardă cumpătul, siguranța de sine; a tulbura, a zăpăci. — Din fr. **déconcerter.**

DECONCERTÁNT, -Ă, *deconcertanți, -te,* adj. (Livr.) Care deconcertează; tulburător. — Din fr. **déconcertant.**

DECONCERTÁT, -Ă, *deconcertați, -te,* adj. (Livr.) Tulburat, dezorientat, năucit. — V. **deconcerta.**

DECONECTÁ, *deconectez,* vb. I. **1.** Tranz. A suprima o conexiune a două conducte electrice. **2.** Tranz. A desface o legătură dintre o mașină sau un aparat electric și un circuit sau o rețea electrică; a decupla. **3.** Refl. Fig. A se relaxa, a se destinde, a se calma. — Din fr. **déconnecter.**

DECONECTÁNT, -Ă, *deconectanți, -te,* adj., s.n. (Medicament) care are acțiune calmantă asupra sistemului nervos central. — Din fr. **déconnectant.**

DECONECTÁRE, *deconectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deconecta* și rezultatul ei. — V. **deconecta.**

DECONGELÁ, *decongelez,* vb. I. Tranz. **1.** A topi un corp sub temperatura ambiantă. **2.** A aduce un corp congelat la starea pe care a avut-o înainte de congelare. — Din fr. **décongeler.**

DECONGELÁRE, *decongelări,* s.f. Acțiunea de *a decongela* și rezultatul ei. F Operație sau proces prin care se restabilesc proprietățile inițiale ale produselor alimentare congelate, pentru a putea fi consumate; decongelație. — V. **decongela.**

DECONGELÁȚIE, *decongelații,* s.f. Decongelare. [Var.: **decongelaţiúne** s.f.] — Din fr. **décongélation.**

DECONGELAȚIÚNE s.f. v. **decongelație.**

DECONGESTÍV, -Ă, *decongestivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care decongestionează. — Din fr. **décongestif.**

DECONSILIÁ, *deconsiliez,* vb. I. Tranz. A sfătui pe cineva să nu facă un anumit lucru. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **déconseiller** (prin apropiere de *consiliu*).

DECONSILIÉRE, *deconsilieri,* s.f. Acțiunea de *a deconsilia* și rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **deconsilia.**

DECONSOLIDÁ, *deconsolidez,* vb. I. Tranz. A face ca ceva să-și piardă soliditatea, rezistența. — Din fr. **déconsolider.**

DECONSOLIDÁRE, *deconsolidări,* s.f. Acțiunea de *a deconsolida* și rezultatul ei. F Spec. Pierdere a legăturilor solide de coeziune dintre particulele unei roci. — V. **deconsolida.**

DECONSPIRÁ, *deconspír,* vb. I. Tranz. A demasca o conspirație; a divulga un secret. F Refl. și tranz. A (se) trăda. — Din fr. **déconspirer.**

DECONSPIRÁRE, *deconspirări,* s.f. Faptul de *a (se) deconspira.* — V. **deconspira.**

DECONSPIRÁT, -Ă, *deconspirați, -te,* adj. **1.** (Despre secrete, conspirații etc.) Care a devenit cunoscut. **2.** Care a fost trădat. — V. **deconspira.**

DECÓNT, *deconturi,* s.n. Justificare amănunțită, pe bază de acte, a folosirii unei sume (primite); (concr.) document, formular cu ajutorul căruia se face justificarea unor cheltuieli. — Din fr. **décompte.**

DECONTÁ, *decontez,* vb. I. Tranz. A justifica în mod detaliat, pe bază de acte, întrebuințarea unei sume (primite). — Din fr. **décompter.**

DECONTAMINÁ, *decontaminez,* vb. I. Tranz. A elimina radioactivitatea nocivă prin îndepărtarea (spălarea, filtrarea etc.) materialelor radioactive (pulberi, picături etc.) aflate în încăperi, pe obiecte etc. — Din fr. **décontaminer.**

DECONTAMINÁRE, *decontaminări,* s.f. Acțiunea de *a decontamina* și rezultatul ei. — V. **decontamina.**

DECONTÁRE, *decontări,* s.f. Faptul de *a deconta;* operație contabilă prin care se justifică întrebuințarea unei sume primite; decont. — V. **deconta.**

DECONTRACTÁ, *decontractez,* vb. I. Refl. (Despre mușchi) A-și reveni în poziție relaxată după o contracție. F Fig. (Despre oameni) A se destinde. — Din fr. **décontracter.**

DECONTRACTÁRE, *decontractări,* s.f. Faptul de *a se decontracta.* — V. **decontracta.**

DECONTRACTÁT, -Ă, *decontractați, -te,* adj. **1.** (Despre mușchi) Care a revenit din contracție. **2.** (Despre oameni) Destins. — V. **decontracta.**

DECOPERTÁ, *decopertez,* vb. I. Tranz. A desface acoperișul unei construcții. F Spec. A dezveli un zăcământ (care se exploatează la suprafață). [Var.: **descopertá** vb. I] — Pref. *de-* + **coperta.**

DECOPERTÁRE, *decopertări,* s.f. Acțiunea de *a decoperta.* [Var.: **descopertáre** s.f.] — V. **decoperta.**

DECOPERTÁT, -Ă, *decopertați, -te,* adj. **1.** (Despre construcții) Care are acoperișul scos. **2.** (Despre zăcăminte) Care a rămas descoperit. [Var.: **descopertát, -ă** adj.] — V. **decoperta.**

DECOPÉRTĂ, *decoperte,* s.f. Decopertare. [Var.: **descopértă** s.f.] — Pref. *de-* + **copertă.**

DECÓR, *decoruri,* s.n. **1.** Ansamblu de obiecte care servesc la crearea cadrului în care se desfășoară un spectacol de teatru, balet, film. F Fig. Cadru, ambianță în care se petrece o acțiune; peisaj, tablou. **2.** Ceea ce servește pentru a decora ceva; ornament, podoabă; ornamentația interioară sau exterioară a unei clădiri, a unei săli, a unui obiect etc. — Din fr. **décor.**

DECORÁ, *decorez,* vb. I. Tranz. **1.** A împodobi o clădire, o cameră etc. cu diverse obiecte, ornamente, zugrăveli etc. **2.** A acorda, a conferi cuiva o decorație. — Din fr. **décorer,** lat. **decorare.**

DECORÁRE, *decorări,* s.f. Acțiunea de *a decora* și rezultatul ei. — V. **decora.**

DECORÁT, -Ă, *decorați, -te,* adj. **1.** Împodobit, ornat. **2.** Care a fost distins cu o decorație. — V. **decora.**

DECORATÍV, -Ă, *decorativi, -e,* adj. Care decorează; care servește la decorare; ornant, ornamental. F Care produce efecte de suprafață, exterioare, superficiale. F *Artă decorativă* = arta de a decora (**1**), cu mijloacele artelor plastice, exteriorul și interiorul unei case, al obiectelor de uz curent, al mobilierului, costumelor etc. — Din fr. **décoratif.**

DECORATIVÍSM s.n. Tendință picturală spre elemente pur decorative; exces de ornamentare. — Din fr. **décorativisme.**

DECORATIVITÁTE s.f. Caracter decorativ al unui obiect sau al unor lucrări arhitectonice. — **Decorativ** + suf. *-itate.*

DECORATÓR, -OÁRE, *decoratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care are profesia de a decora clădiri, interioare, vitrine etc. F Persoană care face decoruri pentru teatru, film etc. — Din fr. **décorateur.**

DECORÁȚIE, *decorații,* s.f. **1.** Distincție (ordin, medalie) ce se acordă cuiva pentru merite deosebite într-un anumit domeniu de activitate, pentru o faptă eroică sau pentru servicii excepționale aduse țării. **2.** (Rar) Acțiunea, arta de a decora, de a orna; (concr.) totalitatea obiectelor care servesc la împodobire, la ornamentație. [Var.: (înv.) **decoraţiúne** s.f.] — Din fr. **décoration,** lat. **decoratio, -onis.**

DECORAȚIÚNE s.f. v. **decorație.**

DECOROMANÍE s.f. (Rar) Manie pentru decoruri sau pentru decorații excesive. — Din fr. **décoromanie.**

DECORTICÁ, *decortichez,* vb. I. Tranz. **1.** A desprinde și a înlătura cojile de pe unele semințe în vederea consumului. F A curăța de coajă arborii, cu scopul de a stârpi insectele dăunătoare și ouăle lor. **2.** A îndepărta chirurgical, total sau parțial, o membrană îngroșată care învelește un organ (creier, rinichi etc.). — Din fr. **décortiquer,** lat. **decorticare.**

DECORTICÁRE, *decorticări,* s.f. **1.** Operație de desprindere și de înlăturare a cojilor de pe unele semințe în vederea consumului sau prelucrării ulterioare a acestora. F Curățare de scoarță a arborilor pentru distrugerea insectelor dăunătoare și a ouălor lor. **2.** Îndepărtare chirurgicală, totală sau parțială, a unui organ de învelișul său fibros, normal sau patologic. — V. **decortica.**

DECORTICÁT, -Ă, *decorticați, -te,* adj. (Despre semințe, fructe) Descojit[2]. — V. **decortica.**

DECORTICATÓR, *decorticatoare,* s.n. Maşină cu ajutorul căreia se realizează decorticarea (**1**). — **Decortica** + suf. *-tor.*

DECORTICÁŢIE, *decorticaţii,* s.f. (Rar) Decorticare. — Din fr. **décortication,** lat. **decorticatio.**

DECOVÍL, *decovile,* s.n. Cale ferată îngustă, provizorie, alcătuită din panouri de şine care se aşază direct pe teren şi care pot fi uşor montate sau demontate, folosită pentru exploatări locale şi temporare. F (Impr.) Tren care circulă pe o asemenea linie. F (Impr.) Cale ferată îngustă stabilă. [Pl. şi: *decoviluri*] — Din fr. **décauville.**

DECOZÍNĂ, *decozine,* s.f. Alcaloid extras din planta nemţişor, care ajută la scăderea tensiunii arteriale şi la rărirea ritmului cardiac. — Din fr. **décozine.**

DECREMÉNT, *decremente,* s.n. (Mat.) Diminuare a valorii unei mărimi variabile. — Din fr. **décrément.**

DECREPÍT, -Ă, *decrepiţi, -te,* adj. Atins de decrepitudine; ramolit. — Din fr. **décrépit,** lat. **decrepitus.**

DECREPITÁ, *decrepitez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) produce o decrepitare. — Din fr. **décrépiter.**

DECREPITÁRE, *decrepitări,* s.f. Acţiunea de *a (se) decrepita* şi rezultatul ei; rupere a cristalelor prin ridicarea bruscă a temperaturii lor, datorită dilatării inegale pe diferite direcţii. — V. **decrepita.**

DECREPITÚDINE s.f. Stare de bătrâneţe înaintată, caracterizată prin slăbire excesivă şi prin pierderea aproape totală a forţelor vitale; ramolire, ramolisment. F Fig. Decădere extremă, ruină. — Din fr. **décrépitude.**

DECRESCÉNDO adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Descrescând, scăzând treptat în intensitate; diminuendo. **2.** S.n. Scădere progresivă a intensităţii sunetelor produse cu vocea sau de un instrument muzical; parte dintr-o compoziţie muzicală cântată în acest fel. — Cuv. it.

DECRÉT, *decrete,* s.n. Act prin care se stabilesc dispoziţii generale obligatorii sau prin care se reglementează anumite situaţii juridice. — Din fr. **décret,** lat. **decretum.**

DECRETÁ, *decretez,* vb. I. Tranz. A da un decret, a hotărî, a ordona prin decret. F Fig. A declara ceva în mod sentenţios; a emite o părere categorică. — Din fr. **décréter.**

DECRETÁRE s.f. Acţiunea de *a decreta* şi rezultatul ei. — V. **decreta.**

DECRIPTÁ, *decriptez,* vb. I. Tranz. A descifra, a traduce o corespondenţă cifrată. — Din fr. **décrypter.**

DECRIPTÁRE, *decriptări,* s.f. Acţiunea de *a decripta.* — V. **decripta.**

DECRIPTÁT, -Ă, *decriptaţi, -te,* adj. (Despre texte cifrate) Al cărui înţeles este desluşit. — V. **decripta.**

DECRISPÁRE, *decrispări,* s.f. (Rar) Deconectare (psihică). — După fr. **décrispation.**

DECROMÁ, *decromez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de crom depus pe o formă de tipar. — Pref. *de-* + **croma.**

DECROMÁRE, *decromări,* s.f. Acţiunea de *a decroma.* — V. **decroma.**

DECROMÁT, -Ă, *decromaţi, -te,* adj. (Despre forme de tipar) De pe care a fost înlăturat stratul de crom depus. — V. **decroma.**

DECROŞÁ, *decroşez,* vb. I. **1.** Tranz. A desprinde ceva care a fost agăţat. **2.** Refl. (Despre maşini electrice) A se desprinde. **3.** Refl. (Despre strate geologice) A se deplasa în plan orizontal de-a lungul unei spărturi. — Din fr. **décrocher.**

DECROŞÁJ s.n. Decroşare. — Din fr. **décrochage.**

DECROŞÁRE, *decroşări,* s.f. Acţiunea de *a (se) decroşa* şi rezultatul ei. F (Geol.) Fractură în scoarţa terestră de-a lungul căreia se decroşează (**3**) stratele. — V. **decroşa.**

DECUBÎT s.n. Poziţie a corpului când este întins la orizontală. F Rană cangrenată care apare uneori la bolnavii siliţi să stea mult timp culcaţi. — Din fr. **décubitus,** lat. **decubitus.**

DECUPÁ, *decupez,* vb. I. Tranz. A tăia bucăţi dintr-o hârtie, dintr-o stofă etc. urmând linia unui desen sau conturul unui model; a tăia o parte dintr-un întreg. — Din fr. **découper.**

DECUPÁJ, *decupaje,* s.n. **1.** Decupare. **2.** Operaţie care constă în împărţirea unui scenariu cinematografic într-un anumit număr de scene, prevăzute cu indicaţiile tehnice respective. **3.** Scenariu regizoral. — Din fr. **découpage.**

DECUPÁRE, *decupări,* s.f. Acţiunea de *a decupa* şi rezultatul ei. F (Tehn.) Tăiere a unei piese în două bucăţi; tăiere a unui obiect după o formă dată. — V. **decupa.**

DECUPÁT[1] s.n. Decupare. — V. **decupa.**

DECUPÁT[2]**, -Ă,** *decupaţi, -te,* adj. Tăiat dintr-un tot, dintr-un întreg; din care s-a tăiat o parte. G *Pantofi decupaţi* = pantofi care au călcâiul descoperit, fără ştaif. — V. **decupa**. Cf. fr. d é c o u p é.

DECUPATÓR, *decupatoare,* s.n. Maşină pentru decupat. — **Decupa** + suf. *-tor.*

DECUPLÁ, *decuplez,* vb. I. Tranz. A dezlega, a desface elementele unui cuplu, ale unui sistem tehnic. F A deconecta (**2**). — Din fr. **découpler.**

DECUPLÁRE, *decuplări,* s.f. Acţiunea de *a decupla* şi rezultatul ei; dezlegare, desfacere. — V. **decupla.**

DECUPRÁ, *decuprez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de cupru depus pe stereotipe. — Pref. *de-* + **cupru.**

DECURÉNT, -Ă, *decurenţi, -te,* adj. (Despre frunze) Cu limbul continuat şi pe tulpină. — Din fr. **décurrent.**

DECÚRGE, pers. 3 *decúrge,* vb. III. Intranz. **1.** A urma, a rezulta din..., a-şi avea izvorul în... **2.** A se petrece, a se desfăşura. — Pref. *de-* + **curge** (după fr. *découler).*

DECÚRIE, *decurii,* s.f. **1.** Subunitate de cavalerie în armata romană, formată din zece soldaţi. **2.** Colegiu de mici funcţionari la Roma şi în municipiile romane. — Din lat. **decuria.**

DECURIÓN, *decurioni,* s.m. Ofiţer roman de cavalerie care comanda o decurie (**1**). [Pr.: *-ri-on*] — Din lat. **decurio, -onis.**

DECÚRS s.n. (Cu referire la o perioadă de timp, în loc. prep.) *În decurs de...* sau *în decursul...* = în curgerea..., pe durata..., în desfăşurarea... — V. **decurge.**

DECUSÁŢIE, *decusaţii,* s.f. Încrucişare în formă de X a două fascicule simetrice de fibre nervoase. — Din fr. **décussation.**

DECUSCUTÁ, *decuscutez,* vb. I. Tranz. A separa seminţele de cuscută aflate în amestec cu seminţe de lucernă, trifoi, in, cânepă etc. [Prez. ind. şi: *decuscút*] — Din fr. **décuscuter.**

DECUSCUTÁRE, *decuscutări,* s.f. Acţiunea de *a decuscuta* şi rezultatul ei. — V. **decuscuta.**

DECUSCUTATÓR, *decuscutatoare,* s.n. Maşină electromagnetică folosită pentru separarea seminţelor de cuscută de seminţele altor plante. — **Decuscuta** + suf. *-tor.*

DECUVÁ, *decuvez,* vb. I. Tranz. A trage vinul din cada de fermentaţie în butoaie. — Din fr. **décuver.**

DECUVÁJ, *decuvaje,* s.n. Tragere a vinului, după fermentare, din tocitoare în vasele în care trebuie păstrat. — Din fr. **décuvage.**

DEDÁ, *dedáu,* vb. I. Refl. **1.** A se deprinde, a se obişnui, a se familiariza (cu ceva), a se acomoda. **2.** A se consacra, a se dedica la ceva. F A se obişnui cu fapte rele; a se năravi. — Din lat. **dedere** (după *da*[2]*).*

DEDÁL, *dedaluri,* s.n. Labirint. F Fig. Încurcătură, învălmăşeală. — Din fr. **dédale.**

DEDÁT, -Ă, *dedaţi, -te,* adj. **1.** (Construit cu prep. „cu", „la", sau cu un verb la conjunctiv sau la infinitiv) Deprins, obişnuit. **2.** (Construit cu prep. „la" sau cu dativul) Care se ocupă cu...., înclinat la...; consacrat... — V. **deda.**

DEDENTÍŢIE, *dedenţii,* s.f. (Med.) Pierdere a dinţilor (la bătrâneţe). — Din fr. **dédentition.**

DEDESÚBT, (**1**) *dedesubturi,* s.n., (**2**) adv. **1.** S.n. Partea cea mai de jos, cea mai adâncă; *fig.* partea ascunsă, tăinuită. **2.** Adv. În partea de jos, din jos, jos, sub (ceva). F (Adjectival) De jos, inferior. *Etajul de dedesubt.* — **De**[4] + **de**[4] + **subt.**

DEDESÚBTUL prep. (Urmat de un genitiv) Sub, din jos. — **De**[4] + **de**[4] + **subt.**

DEDEŢÉL s.m. v. **dediţel.**

DEDICÁ, *dedíc,* vb. I. **1.** Tranz. A închina (cuiva) o operă proprie, în semn de omagiu sau de afecţiune; a hărăzi. **2.** Tranz. şi refl. A (se) consacra unei idei, unei activităţi sau unei îndeletniciri. — Din lat. **dedicare,** fr. **dédier.**

DEDICÁRE, *dedicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dedica.* — V. **dedica.**

DEDICÁT, -Ă, *dedicaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care se consacră unei îndeletniciri. — V. **dedica.**

DEDICATÓRIU, -IE, *dedicatorii,* adj. (Livr.) Care conţine o dedicaţie. — Din fr. **dédicatoire,** lat. **dedicatorius.**

DEDICÁŢIE, *dedicaţii,* s.f. Text scris pentru cineva pe o carte, pe un album etc. în semn de omagiu sau de afecţiune. [Var.: (înv.) **dedicaţiúne** s.f.] — Din lat. **dedicatio, -onis,** it. **dedicazione.**

DEDICAŢIÚNE s.f. v. **dedicaţie.**

DEDÍNĂ, *dedine,* s.f. **1.** Avere moştenită de la înaintaşi. **2.** Stăpânire feudală ereditară. — Din sl. **dedina.**

DEDÍŢĂ, *dediţe,* s.f. (Bot.) Dediţel. — Din sl. **dedica.**

DEDIŢÉL, *dediţei,* s.m. **1.** Plantă erbacee otrăvitoare, cu frunze păroase şi cu flori mari, albastre-violete, cu proprietăţi colorante şi farmaceutice; adormiţele, dediţă (*Pulsatilla pratensis).* **2.** (Zool.; în sintagma) *Dediţel-de-mare* = actiniei. [Var.: **dedeţél** s.m.] — **Dediţă** + suf. *-el.*

DEDÓI subst. Dans popular românesc, răspândit în Banat, cu mişcare rapidă; melodie după care se execută acest dans. — **De**[4] + **doi.**

DEDUBLÁ, *dedublez,* vb. I. Refl. A se împărţi în două; a căpăta (simultan sau succesiv) două stări, două aspecte sau două forme deosebite. — Din fr. **dédoubler.**

DEDUBLÁRE, *dedublări,* s.f. Acţiunea de *a se dedubla* şi rezultatul ei; împărţire în două. G *Dedublarea personalităţii* = tulburare psihică constând în disocierea personalităţii, la acelaşi individ, una normală şi alta morbidă,

fiecare dominând alternativ şi determinând caracterul comportamentului. — V. **dedubla.**

DEDUBLÁT, -Ă, *dedublaţi, -te,* adj. Dublu; (despre persoane şi manifestările lor) cu două aspecte, cu două înfăţişări diferite. — V. **dedubla.**

DEDÚCE, *dedúc,* vb. III. Tranz. **1.** A deriva, a desprinde o judecată particulară din alta generală sau un fapt din altul; a trage o concluzie, pe calea deducţiei, din două sau mai multe premise. **2.** (Fin.) A scădea din veniturile unei persoane fizice sau juridice o anumită sumă, din diferite motive. — Din lat. **deducere.** Cf. fr. d é d u i r e.

DEDÚCERE, *deduceri,* s.f. Faptul de *a deduce.* — V. **deduce.**

DEDUCTÍBIL, -Ă, *deductibili, -e,* adj. Care se poate deduce. — Din fr. **déductible.**

DEDUCTÍV, -Ă, *deductivi, -e,* adj. Care procedează prin deducţie, care foloseşte deducţia. — Din fr. **déductif,** lat. **deductivus.**

DEDÚCŢIE, *deducţii,* s.f. Formă de raţionament în care concluzia rezultă din premise; consecinţă, concluzie a unui raţionament. G *Prin deducţie* = procedeu prin care se ajunge la o concluzie. [Var.: **deducţiúne** s.f.] — Din fr. **déduction,** lat. **deductio, -onis.**

DEDUCŢIÚNE s.f. v. **deducţie.**

DEDULCÍ, *dedulcesc,* vb. IV. Refl. A se deprinde cu ceva (bun, plăcut); a prinde gust de ceva. — Pref. *de-* + **dulce.**

DEDURIZÁ, *dedurizez,* vb. I. Tranz. A efectua dedurizarea apei. — Pref. *de-* + **dur** + suf. *-iza.*

DEDURIZÁRE, *dedurizări,* s.f. (În sintagma) *Dedurizarea apei* = eliminarea din apă a sărurilor de calciu şi de magneziu, care dau apei duritate. — V. **deduriza.**

DEDÚS, -Ă, *deduşi, -se,* adj. (Despre idei, principii) Stabilit prin deducţie. — V. **deduce.**

DE FACTO loc. adv. Formulă folosită pentru a recunoaşte un fapt prin însăşi existenţa acestuia; în fapt. — Loc. lat.

DEFALCÁ, *defalc,* vb. I. Tranz. **1.** A desprinde sau a scoate una sau mai multe părţi; a împărţi un teren în loturi. **2.** A repartiza o lucrare, un proiect etc. pe etape, pe oameni etc. [Prez. ind. şi: *defalchez*] — Din fr. **défalquer,** lat. **defalcare.**

DEFALCÁRE, *defalcări,* s.f. Acţiunea de *a defalca* şi rezultatul ei. — V. **defalca.**

DEFAVOÁRE s.f. (În sintagma) *În defavoarea (*cuiva) = împotriva interesului (cuiva), în dezavantajul (cuiva). — Din fr. **défaveur.**

DEFAVORÁBIL, -Ă, *defavorabili, -e,* adj. Contrar intereselor cuiva, în dezavantajul cuiva; nefavorabil, neprielnic. — Din fr. **défavorable.**

DEFAVORIZÁ, *defavorizez,* vb. I. Tranz. A dezavantaja. — Din fr. **défavoriser.**

DEFAVORIZÁRE, *defavorizări,* s.f. Acţiunea de *a defavoriza.* — V. **defavoriza.**

DEFAVORIZÁT, -Ă, *defavorizaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) dezavantajat. — V. **defavoriza.**

DEFAZÁ, *defazez,* vb. I. Tranz. (Elt.) A realiza un defazaj. — Din **defazaj.**

DEFAZÁJ, *defazaje,* s.n. (Elt.) Diferenţa dintre fazele a două mărimi sinusoidale de aceeaşi frecvenţă. — Din fr. **déphasage.**

DEFAZÁRE, *defazări,* s.f. (Elt.) Acţiunea de *a defaza.* — V. **defaza.**

DEFAZÓR, *defazoare,* s.n. (Elt.) Cvadripol care introduce un defazaj anumit între semnalul de la ieşire şi cel de la intrare. — Din fr. **déphaseur.**

DEFĂIMÁ, *defăimez,* vb. I. Tranz. **1.** A vorbi de rău pe cineva sau a vorbi rău despre ceva; a ponegri, a calomnia. F Refl. (Rar) A se face de râs, a se compromite. **2.** (Înv.) A dispreţui, a subaprecia; a umili, a înjosi. — Din lat. ***diffamiare.**

DEFĂIMÁRE, *defăimări,* s.f. Acţiunea de *a defăima* şi rezultatul ei; bârfire, ponegrire, calomniere. F (Înv.) Dispreţ, desconsiderare; umilire, batjocură. — V. **defăima.**

DEFĂIMÁT, -Ă, *defăimaţi, -te,* adj. **1.** Bârfit, ponegrit, calomniat, blamat (**2**). **2.** (Rar) Cu reputaţie proastă, cu nume rău. F (Înv.; despre fapte) Care strică reputaţia; infamant. — V. **defăima.**

DEFĂIMĂTÓR, -OÁRE, *defăimători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care defăimează. — **Defăima** + suf. *-tor.*

DEFECÁ, *defechez,* vb. I. Tranz. **1.** A limpezi un lichid, provocând depunerea substanţelor care se află în suspensie. F A precipita albuminele dintr-o soluţie cu ajutorul unui reactiv chimic pentru a purifica soluţia. F A purifica zemurile din industria zahărului prin tratare cu lapte de var. **2.** A evacua materiile fecale din intestin. — Din fr. **déféquer,** lat. **defaecare.**

DEFECÁNT, *defecanţi,* s.m. Reactiv chimic de precipitare a substanţelor proteice din soluţii. — Din fr. **déféquant.**

DEFECÁRE, *defecări,* s.f. Acţiunea de *a defeca* şi rezultatul ei. — V. **defeca.**

DEFECATÓR, *defecatoare,* s.n. Aparat pentru limpezirea lichidelor. — Din fr. **défécateur.**

DEFECÁŢIE, *defecaţii,* s.f. Evacuare a materiilor fecale din intestin. — Din fr. **défécation,** lat. **defaecatio.**

DEFÉCT, -Ă, *defecţi, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Lipsă, scădere, imperfecţiune materială, fizică sau morală; cusur, hibă. F Deranjament, stricăciune care împiedică funcţionarea normală a unei maşini, a unui aparat. F Ceea ce nu este conform regulilor stabilite într-un anumit domeniu. F Dezavantaj, inconvenient. **2.** Adj. Care s-a defectat, s-a stricat; care are un defect (**1**). — Din lat. **defectus,** germ. **Defekt.**

DEFECTÁ, *defectez,* vb. I. Refl. (Despre mecanisme, aparate, maşini etc.) A avea o defecţiune, a nu mai funcţiona normal; a se strica. F Tranz. A produce o defecţiune la o maşină, la un aparat, la un mecanism etc. — Din **defect.**

DEFECTÁRE, *defectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) defecta* şi rezultatul ei. — V. **defecta.**

DEFECTÁT, -Ă, *defectaţi, -te,* adj. Care nu mai funcţionează normal; stricat. — V. **defecta.**

DEFECTÍV, -Ă, *defectivi, -e,* adj. (Despre cuvintele flexibile) Care are flexiunea incompletă, lipsit de unele forme gramaticale, care nu se întrebuinţează la toate formele gramaticale. — Din fr. **défectif,** lat. **defectivus.**

DEFECTOLÓG, -Ă, *defectologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în defectologie. — Din **defectologie** (derivat regresiv).

DEFECTOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul psihologic şi pedagogic al persoanelor cu deficienţe senzoriale, intelectuale etc. — Din rus. **defektologhiia.**

DEFECTOSCÓP, *defectoscoape,* s.n. Aparat folosit în defectoscopie, cu ajutorul căruia se examinează piesele metalice pentru a descoperi defectele din material. — Din fr. **défectoscope.**

DEFECTOSCOPÍE, *defectoscopii,* s.f. Ansamblu de procedee folosite pentru examinarea materialelor şi a pieselor în vederea descoperirii defectelor acestora. — Din fr. **défectoscopie.**

DEFECTUÓS, -OÁSĂ, *defectuoşi, -oase,* adj. Cu defecte (**1**), cu lipsuri. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **défectueux,** lat. **defectuosus.**

DEFECTUOZITÁTE, *defectuozităţi,* s.f. (Rar) Stare a ceea ce este defectuos, stare de defecţiune; defect. [Pr.: *-tu-o-*] — Din fr. **défectuosité,** lat. **defectuositas, -atis.**

DEFECŢIÚNE, *defecţiuni,* s.f. Deranjament, defect care împiedică buna funcţionare a unei maşini, a unui aparat, a unui mecanism, desfăşurarea normală a unei acţiuni etc. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din **defect.** Cf. fr. d é f e c t i o n, lat. d e f e c t i o, -o n i s.

DEFÉL adv. Deloc, nicidecum. — **De**[4] + **fel.**

DEFEMINIZÁ, *defeminizez,* vb. I. Tranz. A face să-şi piardă natura, aptitudinile, însuşirile de femeie. — Din fr. **défeminiser.**

DEFEMINIZÁRE, *defeminizări,* s.f. Acţiunea de *a defeminiza.* — V. **defeminiza.**

DEFEMINIZÁTĂ, *defeminizate,* adj. Care şi-a pierdut feminitatea. — V. **defeminiza.**

DEFENDÓR, *defendori,* s.m. (Rar) Pârât, acuzat. — Din fr. **défendeur.**

DEFENSÍV, -Ă, *defensivi, -e,* adj. Făcut pentru apărare, de apărare, care apără. — Din fr. **défensif.**

DEFENSÍVĂ, *defensive,* s.f. Stare sau poziţie de apărare. — Din fr. **défensive.**

DEFENSÓR, *defensori,* s.m. (Rar) Apărător. — Din fr. **défenseur,** lat. **defensor.**

DEFERÉNT, -Ă, *deferenţi, -te,* adj. Plin de deferenţă; care arată deferenţă; respectuos; condescendent. — Din fr. **déférent,** lat. **deferens, -ntis.**

DEFERÉNŢĂ s.f. Respect, stimă, consideraţie deosebită; condescendenţă. — Din fr. **déférence.**

DEFERÍ, *defér,* vb. IV. Tranz. **1.** (Determinat prin „justiţiei", „tribunalului" etc.) A trimite (pe cineva) înaintea unui organ de judecată sau de urmărire penală; a supune o cauză unui for judecătoresc. **2.** (Rar) A acorda, a conferi (o cinste, o demnitate, o distincţie). — Din fr. **déférer,** lat. **deferre.**

DEFERÍRE, *deferiri,* s.f. Acţiunea de *a deferi* şi rezultatul ei. — V. **deferi.**

DEFERIZÁ, *deferizez,* vb. I. Tranz. A îndepărta excesul de fier din apele feruginoase spre a le face proprii consumului. — Din fr. **déferriser.**

DEFERIZÁRE, *deferizări,* s.f. Acţiunea de *a deferiza* şi rezultatul ei. — V. **deferiza.**

DEFERTILIZÁ, *defertilizez,* vb. I. Tranz. A face ca un teren să devină neproductiv, a provoca pierderea fertilităţii unui teren. — Din fr. **défertiliser.**

DEFERTILIZÁRE, *defertilizări,* s.f. Acţiunea de *a defertiliza* şi rezultatul ei. — V. **defertiliza.**

DEFERTILIZÁT, -Ă, *defertilizaţi, -te,* adj. (Despre terenuri) Făcut neproductiv, nefertil. — V. **defertiliza.**

DEFERVESCÉNŢĂ s.f. Perioadă de scădere a temperaturii în cursul unei boli febrile. — Din fr. **défervescence.**

DEFETÍSM s.n. **1.** Opinie, atitudine a celui care nu are încredere în reuşita unei acţiuni; lipsă de încredere. **2.** Infracţiune care constă în lansarea, răspândirea sau publicarea, în timp de război, de zvonuri sau de

informaţii false, exagerate sau tendenţioase, relative la situaţia economică, politică şi socială a ţării. — Din fr. **défaitisme.**

DEFETÍST, -Ă, *defetişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de defetism, referitor la defetism. **2.** S.m. şi f. Partizan al defetismului. — Din fr. **défaitiste.**

DEFETIŞIZÁ, *defetişizez,* vb. I. Tranz. A face ca un obiect, o idee etc. să-şi piardă caracterul de fetiş. — Pref. *de-* + **fetişiza.**

DEFETIŞIZÁNT, -Ă, *defetişizanţi, -te,* adj. Care defetişizează. — **Defetişiza** + suf. *-ant.*

DEFETIŞIZÁRE, *defetişizări,* s.f. Acţiunea de *a defetişiza* şi rezultatul ei. — V. **defetişiza.**

DEFETIŞIZÁT, -Ă, *defetişizaţi, -te,* adj. (Despre obiecte, idei etc.) Care şi-a pierdut caracterul de fetiş. — V. **defetişiza.**

DEFIBRÁ, *defibrez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţie de mărunţire şi de desfacere în fibre a foilor de alcalicelulloză în procesul de obţinere a viscozei; a desface un material în fibre. F A transforma lemnele în fibre pentru a obţine pasta de lemn din care se fabrică hârtia sau pasta pentru plăci fibrolemnoase. — Din fr. **défibrer.**

DEFIBRÁRE, *defibrări,* s.f. Acţiunea de *a defibra* şi rezultatul ei. — V. **defibra.**

DEFIBRATÓR, *defibratoare,* s.n. Maşină, agregat care foloseşte pentru operaţia de defibrare. — **Defibra** + suf. *-tor* (după fr. *défibreur).*

DEFIBRILATÓR, *defibrilatoare,* s.n. (Med.; şi în sintagma *defibrilator cardiac)* Aparat electronic folosit în tratamentul fibrilaţiei atriale sau ventriculare. — Din fr. **défibrillateur.**

DEFICIÉNT, -Ă, *deficienţi, -te,* adj. Care are o insuficienţă organică sau mintală. F Care produce mai puţin decât trebuie, decât e planificat. F (Substantivat) Persoană lipsită de anumite facultăţi fizice sau psihice. *Un deficient mintal.* [Pr.: *-ci-ent*] —Din fr. **déficient.**

DEFICIÉNŢĂ, *deficienţe,* s.f. Scădere, lipsă, greşeală; rămânere în urmă. F Lipsă în integritatea anatomică şi funcţională a unui organ; absenţă a anumitor facultăţi fizice sau psihice. [Pr.: *-ci-en-*] — Din fr. **déficience,** lat. **deficientia.**

DEFICÍT, *deficite,* s.n. Diferenţă cu care cheltuielile întrec veniturile; *p. ext.* pierdere (bănească); lipsă. G Expr. *A fi în deficit* = a fi în pierdere, a avea cheltuieli mai mari decât veniturile. — Din fr. **déficit.**

DEFICITÁR, -Ă, *deficitari, -e,* adj. Care este în deficit. — Din fr. **déficitaire.**

DEFILÁ, *defilez,* vb. I. Intranz. (Despre trupe sau despre o mulţime) A trece în pas cadenţat în coloană (de marş) prin faţa comandanţilor sau reprezentanţilor autorităţilor, pentru a da onorul, cu ocazia unei parade, a unei serbări sau a unei inspecţii; (despre persoane, cortegii) a trece în şir (prin faţa cuiva). F Fig. A se succeda. — Din fr. **défiler.**

DEFILÁRE, *defilări,* s.f. Acţiunea de *a defila* şi rezultatul ei. — V. **defila.**

DEFILÉU, *defileuri,* s.n. Vale transversală îngustă, adâncă şi lungă, cu versanţi abrupţi, săpată de o apă curgătoare în regiunile muntoase. — Din fr. **défilé.**

DEFINÍ, *definesc,* vb. IV. Tranz. A da o definiţie. F A determina, a delimita, a stabili cu precizie, a preciza; a contura, a caracteriza pe cineva. F Refl. A se autocaracteriza. — Din fr. **définir,** lat. **definire.**

DEFINÍBIL, -Ă, *definibili, -e,* adj. Care poate fi definit. — **Defini** + suf. *-bil.*

DEFINÍRE, *definiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) defini* şi rezultatul ei; definiţie; determinare, precizare; caracterizare (a cuiva). — V. **defini.**

DEFINÍT, -Ă, *definiţi, -te,* adj. **1.** (Despre cuvinte, noţiuni) Cuprins într-o definiţie; explicat. **2.** Hotărât, precizat; determinat. G (Gram.) *Articol definit* = articol hotărât. — V. **defini.**

DEFINITÍV, -Ă, *definitivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu mai e supus modificărilor, stabilit pentru totdeauna; irevocabil, absolut, categoric. G *Hotărâre definitivă* = hotărâre a unui organ de jurisdicţie împotriva căreia nu mai există nicio cale ordinară de atac (apel, recurs). *Profesor* (sau *învăţător) definitiv* = profesor (sau învăţător) care a obţinut definitivatul. G Loc. adv. *În definitiv* = în cele din urmă, la urma urmelor. — Din fr. **définitif,** lat. **definitivus.**

DEFINITIVÁ, *definitivez,* vb. I. Tranz. A da o formă definitivă; a încheia ceva. F A face ca cineva să fie sau să rămână definitiv într-un post. — Din **definitiv.**

DEFINITIVÁRE, *definitivări,* s.f. Acţiunea de *a definitiva* şi rezultatul ei; definitivat. — V. **definitiva.**

DEFINITIVÁT s.n. Definitivare. F Examen dat în scopul obţinerii numirii definitive în învăţământul elementar sau mediu. — V. **definitiva.**

DEFINITÓRIU, -IE, *definitorii,* adj. Care defineşte, care caracterizează, de definiţie; *p. ext.* caracteristic. — Din fr. **définitoire.**

DEFINÍŢIE, *definiţii,* s.f. Operaţie de determinare a însuşirilor proprii unui lucru, unei noţiuni etc.; enunţul prin care se exprimă această operaţie. G Expr. *Prin definiţie* = prin însăşi natura lucrului, decurgând în mod necesar din totalitatea notelor sale caracteristice. — Din fr. **définition,** lat. **definitio.**

DEFLAGRÁNT, -Ă, *deflagranţi, -te,* adj. (Despre un combustibil sau un exploziv) Care arde prin deflagraţie. — Din fr. **déflagrant.**

DEFLAGRAŢIE, *deflagraţii,* s.f. Ardere explozivă a unui corp (cu flacără sau cu scântei), care se propagă cu viteză relativ mică. F Fig. (Rar) *Deflagraţie mondială* = război (mondial). — Din fr. **déflagration,** lat. **deflagratio.**

DEFLÁŢIE, *deflaţii,* s.f. **1.** Retragere din circulaţie a unei cantităţi de bancnote în timpul unei inflaţii, pentru a face să crească puterea de cumpărare a banului. **2.** Proces de răspândire prin intermediul vântului a materialului rezultat în urma eroziunii. — Din fr. **déflation.**

DEFLAŢIONÍST, -Ă, *deflaţionişti, -ste,* adj. Care aparţine deflaţiei, care se referă la deflaţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **déflationniste.**

DEFLECTÓR, *deflectoare,* s.n., adj. **I.** S.n. **1.** Dispozitiv utilizat pentru modificarea direcţiei unui curent de fluid. **2.** Dispozitiv pentru ventilaţia naturală din încăperi, montat în exteriorul clădirilor, care foloseşte energia cinetică a vântului. **II.** Adj. Care serveşte în producerea deflexiunii. — Din fr. **déflecteur.**

DEFLEGMÁ, *deflegmez,* vb. I. Tranz. A efectua o deflegmare. — Din fr. **déflegmer.**

DEFLEGMÁRE, *deflegmări,* s.f. Operaţie de condensare parţială a vaporilor rezultaţi dintr-o distilare, pentru a îndepărta o parte din componenţii grei din vapori. — V. **deflegma.**

DEFLEGMATÓR, *deflegmatoare,* s.n. Aparat cu care se realizează deflegmarea. — **Deflegma** + suf. *-tor.*

DEFLEXIÚNE, *deflexiuni,* s.f. **1.** Abatere a unui curent de fluid din direcţia lui de curgere, cu ajutorul unui deflector. **2.** Schimbare a traiectoriei unui fascicul de particule încărcate electric, care se mişcă în vid sau într-un gaz rarefiat, cu ajutorul unui câmp electric sau magnetic exterior; deviere. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **déflexion.**

DEFLOCULÁ, *defloculez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţia de defloculare. — Din fr. **defloculer.**

DEFLOCULÁRE, s.f. Transformare a unui sistem coloidal din starea de gel în starea de soluţie. — V. **deflocula.**

DEFLORÁ, *deflorez,* vb. I. Tranz. A rupe membrana himenului în urma unui act sexual, a unui examen ginecologic sau a unei intervenţii chirurgicale, a face să-şi piardă virginitatea; a dezvirgina. — Din fr. **déflorer.**

DEFLORÁRE, *deflorări,* s.f. Acţiunea de *a deflora.* — V. **deflora.**

DEFLUÍ, pers. 3 *defluieşte,* vb. IV. Intranz. (Despre mase de oameni) A ieşi dintr-un loc, dintr-un spaţiu cu o mişcare sugerând ideea de scurgere. — Din it. **defluire.**

DEFLUÍRE, *defluiri,* s.f. Răspândire în direcţii divergente a unor trupe grupate într-un spaţiu restrâns sau a unor mase de oameni. — V. **deflui.**

DEFOLIÁ, *defoliez,* vb. I. Tranz. A provoca uscarea şi căderea frunzelor cu ajutorul substanţelor chimice în vederea grăbirii coacerii şi mecanizării lucrărilor de recoltare; a desfrunzi. [Pr.: *-li-a*] — Din lat. **defoliare.**

DEFOLIÁŢIE, *defoliaţii,* s.f. Cădere înainte de vreme a frunzelor arborilor sau ale altor plante; defoliere. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **défoliation.**

DEFOLIÉRE, *defolieri,* s.f. Faptul de *a defolia;* defoliaţie. [Pr.: *-li-e-*] — V. **defolia.**

DEFORMÁ, *deformez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) modifica, a(-şi) strica forma; a (se) sluţi, a (se) urâţi, a (se) poci. F Tranz. Fig. A prezenta altfel decât este de fapt, a reproduce inexact, a denatura, a falsifica, a altera. **2.** Tranz. A modifica forma sau dimensiunile unui corp solid, fără a desprinde material din el, ci numai prin influenţa unor mişcări interioare sau exterioare. [Var.: **diformá** vb. I] — Din fr. **déformer,** lat. **deformare.**

DEFORMÁBIL, -Ă, *deformabili, -e,* adj. (Despre un corp) Care se poate deforma. — Din fr. **déformable.**

DEFORMÁNT, -Ă, *deformanţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care deformează. — Din fr. **déformant.**

DEFORMÁRE, *deformări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deforma* şi rezultatul ei; deformaţie. G *Deformare plastică* = procedeu de prelucrare a unui material, bazat pe producerea unor modificări plastice în scopul obţinerii de forme şi dimensiuni dorite. *Deformare profesională* = folosire mecanică în viaţa de toate zilele a cunoştinţelor şi a deprinderilor căpătate prin exercitarea profesiunii sale. [Var.: **diformáre** s.f.] — V. **deforma.**

DEFORMÁT, -Ă, *deformaţi, -te,* adj. Cu forma originară, naturală schimbată; urâţit, pocit. [Var.: **diformát, -ă** adj.] — V. **deforma.**

DEFORMÁŢIE, *deformaţii,* s.f. Deformare. [Var.: **deformaţiúne** s.f.] — Din fr. **déformation,** lat. **deformatio, -onis.**

DEFORMAŢIÚNE s.f. v. **deformaţie.**

DEFOSFORÁ, *defosforez,* vb. I. Tranz. A elimina fosforul din topitura metalică în procesul de elaborare a oţelului în cuptoarele cu căptuşeală bazică. — Din fr. **déphosphorer.**

DEFOSFORÁRE, *defosforări,* s.f. Acţiunea de *a defosfora* şi rezultatul ei. — V. **defosfora.**

DEFRAUDÁ, *defraudez,* vb. I. Tranz. A-şi însuşi prin fraudă banii unei instituţii publice; a delapida, a frauda. [Pr.: *-fra-u-*] — Din lat. **defraudare.** Cf. it. d e f r a u d a r e.

DEFRAUDÁRE, *defraudări,* s.f. Acțiunea de *a defrauda* și rezultatul ei; delapidare, fraudă, fraudare. [Pr.: *-fra-u-*] — V. **defrauda.**

DEFRAUDÁT, -Ă, *defraudați, -te,* adj. (Despre bani) Însușit prin fraudă; sustras, delapidat; (despre instituții sau oameni) păgubit. [Pr.: *-fra-u-*] — V. **defrauda.**

DEFRAUDATÓR, -OÁRE, *defraudatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care defraudează; delapidator. [Pr.: *-fra-u-*] — **Defrauda** + suf. *-tor.*

DEFRIȘÁ, *defrișez,* vb. I. Tranz. A înlătura (prin tăiere sau prin ardere) arborii și alte plante lemnoase spre a face un teren propriu pentru agricultură, pășunat, construcții etc. sau pentru a-l împăduri din nou; a despăduri. — Din fr. **défricher.**

DEFRIȘÁBIL, -Ă, *defrișabili, -e,* adj. Care poate fi defrișat. — **Defrișa** + suf. *-bil.*

DEFRIȘÁRE, *defrișări,* s.f. Acțiunea de *a defrișa* și rezultatul ei. — V. **defrișa.**

DEFRIȘÁT, -Ă, *defrișați, -te,* adj. (Despre terenuri) Redat agriculturii, pășunatului etc., prin tăierea și înlăturarea arborilor și a plantelor lemnoase. — V. **defrișa.**

DEFRIȘATÓR, *defrișatoare,* s.n. Mașină de defrișat. — **Defrișa** + suf. *-tor.*

DEFRIȘÓR, -OÁRE, *defrișori, -oare,* s.m. și f. Persoană care efectuează sau lucrează la defrișări. — Din fr. **défricheur.**

DEFULÁ, *defulez,* vb. I. Tranz. (Psih.) A da curs liber ideilor sau tendințelor refulate în subconștient. F (Fam.) A-și descărca sufletul. — Din fr. **défouler.**

DEFULÁRE, *defulări,* s.f. Acțiunea de *a defula* și rezultatul ei. — V. **defula.**

DEFULÁT, -Ă, *defulați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a dat curs liber ideilor sau tendințelor sale refulate înainte. — V. **defula.**

DEFÚNCT, -Ă, *defuncți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) mort, răposat, decedat. — Din lat. **defunctus,** fr. **défunt.**

DEGAJÁ, (**1**) pers. 3 *degája,* (**2, 3, 4**) *degajez,* vb. I. Tranz. **1.** A răspândi, a împrăștia, a emana căldură, miros etc.; a exala. F Refl. (Despre mirosuri, căldură etc.) A se desprinde. F A elimina, a scoate un gaz dintr-o combinație chimică. **2.** A elibera, a scăpa pe cineva de o sarcină, de o îndatorire; a elibera ceva de un obstacol. **3.** A îndepărta surplusul de material de pe o piesă pentru a înlesni o operație ulterioară sau pentru a obține o suprafață curată; a elibera un teren de diverse lucruri care stânjenesc utilizarea lui. **4.** (La fotbal, hochei etc.) A trimite mingea departe de propria poartă pentru a evita o acțiune periculoasă a adversarului. F (La scrimă) A-și desprinde floreta de floreta adversarului. — Din fr. **dégager.**

DEGAJAMÉNT, *degajamente,* s.n. **1.** Încăpere care servește ca spațiu de comunicație între încăperile unui apartament ori ale unei clădiri publice sau între interiorul unei clădiri și exteriorul ei. **2.** Porțiune situată în fundul și pe marginile scenei, care servește pentru depozitarea decorurilor, recuzitei etc. — Din fr. **dégagement.**

DEGAJÁRE, *degajări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) degaja* și rezultatul ei; răspândire, exalare; eliberare de o sarcină, de un obstacol. F Libertate în mișcări, în comportare; nonșalanță. **2.** Operație de îndepărtare a unei porțiuni de material de pe o piesă, de pe un teren etc. în vederea unei operații ulterioare. G *Unghi de degajare* = unghi pe care îl formează fața de așchiere a unei unelte de tăiat cu planul perpendicular pe suprafața pe care o prelucrează. **3.** (Concr.) Canelură circulară realizată prin așchiere la exteriorul sau în interiorul unei piese cilindrice. — V. **degaja.**

DEGAJÁT, -Ă, *degajați, -te,* adj. **1.** Eliberat de o îndatorire, de un obstacol; (despre oameni și gesturile lor) cu mare libertate în mișcări; nestânjenit, nonșalant. **2.** (Despre o coloană sau un pilastru) Situat în apropierea unui zid. — V. **degaja.**

DEGAZÁ, *degazez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta gazele dintr-un spațiu închis sau de pe o suprafață solidă. **2.** A îndepărta substanțele toxice de luptă din adăposturi, din încăperi, de pe îmbrăcăminte etc. prin ventilație sau cu ajutorul substanțelor neutralizante. — Din. fr. **dégazer.**

DEGAZÁRE, *degazări,* s.f. Acțiunea de *a degaza* și rezultatul ei. — V. **degaza.**

DEGAZATÓR, *degazatori,* s.m. Substanță cu ajutorul căreia se degazează. — **Degaza** + suf. *-tor* (după fr. *dégazeur).*

DEGAZIFICÁ, *degazífic,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta substanțele volatile din cărbuni prin distilare, la temperaturi înalte, în absența aerului. **2.** A îndepărta gazele dintr-un lichid prin agitare, împroșcare etc. **3.** A îndepărta gazele din noroiul de foraj pentru a putea fi refolosit. — Pref. *de-* + **gazifica.**

DEGAZIFICÁRE, *degazificări,* s.f. Acțiunea de *a degazifica* și rezultatul ei. — V. **degazifica.**

DEGAZOLINÁ, *degazolinez,* vb. I. Tranz. A separa, printr-un procedeu special, gazolina din gazele obținute în exploatările petroliere. — Din fr. **dégasoliner.**

DEGAZOLINÁRE, *degazolinări,* s.f. Acțiunea de *a degazolina* și rezultatul ei; operație la care sunt supuse gazele după extragerea lor din sondele de țiței și de gaze, pentru a separa și a recupera gazolina; dezbenzinare. — V. **degazolina.**

DEGAZÓR, *degazoare,* s.n. Aparat folosit pentru eliminarea gazelor din apa de alimentare a cazanelor de abur, a rețelelor termice. — Din fr. **dégazeur.**

DEGEÁBA adv. **1.** În zadar, fără niciun folos, zadarnic. **2.** Fără plată, gratis. — **De**^{4} + **geaba.**

DEGENERÁ, *degenerez,* vb. I. Intranz. **1.** A pierde total sau parțial unele însușiri morfologice sau funcționale (caracteristice genului sau speciei), în urma acțiunii unor factori de mediu sau ereditari. **2.** Fig. A se schimba, a se preface în ceva (mai) rău, (mai) grav, pierzând aspectul sau caracterul inițial; a decădea. — Din fr. **dégénérer,** lat. **degenerare.**

DEGENERÁRE, *degenerări,* s.f. Faptul de *a degenera;* decădere, stricare, degenerescență, degenerație. — V. **degenera.**

DEGENERÁT, -Ă, *degenerați, -te,* adj. Care și-a pierdut însușirile morfologice sau funcționale (caracteristice genului sau speciei). — V. **degenera.**

DEGENERATÍV, -Ă, *degenerativi, -e,* adj. Care degenerează; cu caracter de degenerescență. — Din fr. **dégénératif.**

DEGENERĂȚIE, *degenerații,* s.f. (Rar) Degenerare. — Din fr. **dégénération.**

DEGENERESCÉNT, -Ă, *degenerescenți, -te,* adj. Care este pe cale de a degenera, cu tendință spre degenerare. — Din fr. **dégénérescent.**

DEGENERESCÉNȚĂ, *degenerescențe,* s.f. Modificarea patologică regresivă, anatomică și funcțională, a unui țesut sau a unui organ, ca urmare a suprimării legăturii lor cu sistemul nervos sau cu circulația sangvină, a unei intoxicații grave a organismului sau a unui deficit de metabolism; degenerare. — Din fr. **dégénérescence.**

DEGERÁ, *déger,* vb. I. Intranz. **1.** A suferi o degerătură; a amorți de frig. **2.** (Prin exagerare) A-i fi cuiva foarte frig, a tremura de frig. **3.** (Despre plante, fructe, legume) A se strica prin înghețare; a îngheța. — Lat. **degelare.**

DEGERÁRE, *degerări,* s.f. Acțiunea de *a degera* și rezultatul ei. — V. **degera.**

DEGERÁT, -Ă, *degerați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și animale sau despre părți ale corpului lor) Cu degerături; înghețat. **2.** (Despre plante, fructe, legume) Atins, stricat de ger. — V. **degera.**

DEGERĂTÚRĂ, *degerături,* s.f. Inflamație, iritație, rană, leziune provocată de acțiunea frigului asupra țesuturilor. — **Degera** + suf. *-ătură.*

DEGERMINÁ, *degerminez,* vb. I. Tranz. A separa embrionii boabelor de cereale în procesul de obținere a mălaiului, a crupelor și a făinurilor. — Pref. *de-* + **germina** (după fr. *dégermer).*

DEGERMINÁRE, *degerminări,* s.f. Acțiunea de *a degermina* și rezultatul ei. — V. **degermina.**

DÉGET, *degete,* s.n. **1.** Fiecare dintre prelungirile mobile, alcătuite din falange, cu care se sfârșește mâna sau talpa piciorului la om ori laba la unele animale. *Îi dai un deget și-ți ia mâna toată. Sunt cinci degete la o mână și nu seamănă unul cu altul.* G Expr. *A se ascunde* (sau *a se da) după deget* = a căuta în zadar să-și ascundă o vină evidentă, a fugi de răspundere. *A ști* sau *a cunoaște* (ceva) *(ca) pe degete* = a ști sau a cunoaște ceva foarte bine. *Îi numeri* (sau *îi poți număra) pe degete* = sunt foarte puțini. *A purta* sau *a învârti, a juca* (pe cineva) *pe degete* = a face ce vrei din cineva, a duce pe cineva de nas. *A-și da cu degetul în ochi (din cauza întunericului)* = a nu vedea nimic. *A aluneca* sau *a scăpa, a (se) strecura printre degete* = a scăpa, a (se) strecura pe neobservate, pe nesimțite. *A sta cu degetul în gură* = a pierde vremea. *A pune degetul* = a aplica amprenta digitală în loc de iscălitură. *A pune degetul pe rană* = a găsi punctul sensibil al unei chestiuni. *A umbla* (sau *a păși, a merge) în vârful degetelor* = a umbla pe furiș, tiptil, fără zgomot. *A încerca marea cu degetul* = a încerca imposibilul. *A-și linge degetele* = a-i plăcea foarte mult (ceva de mâncare). *A avea* (sau *a fi) în degetul cel mic* (al cuiva) = a cunoaște foarte bine. *A nu-i putea ajunge* (cuiva) *nici la degetul cel mic* = a nu se putea compara cu cineva în privința capacității, comportării etc. **2.** Compus: *cinci-degete* = plantă erbacee târâtoare, ale cărei frunze au cinci foliole *(Potentilla reptans).* **3.** Piesă componentă a aparatelor de tăiere la cositori, secerători, combine de cereale etc., care separă și sprijină plantele în momentul tăierii. **4.** Veche unitate de măsură pentru lungimi, având aproximativ lățimea unui deget (**1**). [Var.: (pop.) **deșt** s.n.] — Lat. **digitus.**

DEGETÁR, *degetare,* s.n. **1.** Căpăcel din metal sau din material plastic, care se poartă, la cusut, pe degetul cu care se împinge acul pentru a-l feri de înțepături. **2.** Plantă erbacee veninoasă, cu frunze acoperite cu peri moi, cu flori mari, galbene sau roșii-purpurii; degetariță, degețel (**II 1**) *(Digitalis ambigua).* — **Deget** + suf. *-ar.*

DEGETÁRIȚĂ, *degetarițe,* s.f. (Bot.) **1.** Degetar (**2**). **2.** Degețel-roșu. — **Degetar** + suf. *-iță.*

DEGETĂRÚȚ, *degetăruți,* s.m. Plantă erbacee din familia primulaceelor, cu flori albastre-violete, în formă de clopot, dispuse câte 1–8 în vârful

tulpinii, care crește în regiunile muntoase *(Soldanella montana).* — **Degetar** + suf. *-uț.*

DEGETÚȚ, *degetuțe,* s.n. (Rar) Degețel (**I**). — **Deget** + suf. *-uț.*

DEGEȚÉL, *degețele,* s.n. **I.** Diminutiv al lui *deget.* **II.** (Bot.) **1.** Degetar (**2**). **2.** Compus: *degețel-roșu* = plantă erbacee foarte veninoasă, cu flori roșii-purpurii în formă de tub, din care se extrage digitalina, un puternic tonic cardiovascular (*Digitalis purpurea).* — **Deget** + suf. *-el.*

DEGHIZÁ, *deghizez,* vb. I Tranz. și refl. A (se) îmbrăca în așa fel, încât să nu poată fi recunoscut; a (se) travesti. F Tranz. Fig. A prezenta ceva sub altă formă decât cea adevărată; a ascunde, a masca, a disimula, a camufla. — Din fr. **déguiser.**

DEGHIZÁRE, *deghizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deghiza* și rezultatul ei; travestire. — V. **deghiza.**

DEGHIZÁT, -Ă, *deghizați, -te,* adj. **1.** Travestit. **2.** Fig. Mascat, camuflat. — V. **deghiza.**

DEGIVRÁ vb. I v. **dejivra.**

DEGIVRÁRE s.f. v. **dejivrare.**

DEGIVRÓR s.n. v. **dejivror.**

DEGLUTÍȚIE, *deglutiții,* s.f. Act fiziologic reflex prin care bolul alimentar trece din gură, prin esofag, în stomac; înghițire. [Var.: **deglutițiúne** s.f.] — Din fr. **déglutition.**

DEGLUTIȚIÚNE s.f. v. **deglutiție.**

DEGOMÁ, *degomez,* vb. I. Tranz. A îndepărta, total sau parțial, sericina de pe firele sau țesăturile de mătase naturală, pentru ca acestea să capete caracteristici superioare de prelucrare. — Din fr. **dégommer.**

DEGOMÁRE, *degomări,* s.f. Acțiunea de *a degoma* și rezultatul ei. — V. **degoma.**

DEGONFLÁ, *degonflez,* vb. I. Tranz. și refl. (Mai ales fig.) A (se) dezumfla. — Din fr. **dégonfler.**

DEGRÁBĂ adv. **1.** La repezeală, repede, iute. **2.** De timpuriu, curând, devreme. G Expr. *Mai degrabă* = mai ușor, mai curând. — **De[4] + grabă.**

DEGRADÁ, *degradez,* vb. I. **1.** Tranz. A înjosi. **2.** Tranz. (Mil.) A pedepsi prin luarea gradului, a lua gradele. **3.** Refl. A ajunge într-o stare de decădere. **4.** Refl. (Despre sisteme tehnice, obiecte, materiale) A se strica, a se deteriora, a se ruina. **5.** Tranz. și refl. (Despre terenuri) A deveni sau a face să devină neproductiv. — Din fr. **dégrader,** lat. **degradare.**

DEGRADÁBIL, -Ă, *degradabili, -e,* adj. Care se poate degrada. — **Degrada** + suf. *-bil.*

DEGRADÁNT, -Ă, *degradanți, -te,* adj. Care degradează; înjositor, umilitor, degradator. — Din fr. **dégradant.**

DEGRADÁRE, *degradări,* s.f. **1.** Înjosire. **2.** (Și în sintagma *degradare militară)* Pedeapsă militară care constă în luarea gradului, excluderea din armată etc. F (În sintagma) *Degradare civică* = pierdere juridică a unor drepturi cetățenești. **3.** Proces de schimbare în rău; stricare, deteriorare, ruinare. F Micșorare a valorii agricole a unui sol, a unui teren, a unui zăcământ etc. G *Degradarea solului* = totalitatea schimbărilor produse în solurile spălate intens prin apa de infiltrație, care determină schimbarea fertilității acestora. — V. **degrada.**

DEGRADÁT, -Ă, *degradați, -te,* adj. (Despre persoane) Care a pierdut gradul pe care l-a avut. F Decăzut sub raport moral sau social; înjosit; stricat, corupt, vicios. F (Despre obiecte, materiale etc.) Care și-a pierdut calitățile; stricat, deteriorat. F (Despre terenuri) Care și-a pierdut calitățile, devenit neproductiv. — V. **degrada.**

DEGRADATÓR, -OÁRE, *degradatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Degradant. **2.** S.n. Hârtie neagră decupată astfel încât să permită obținerea unei imagini cu anumite contururi la copierea filmului. — Din fr. **dégradateur.**

DEGRADÁȚIE, *degradații,* s.f. (Înv.) Degradare. — Din fr. **degradation.**

DEGRADÉ, *degradeuri,* s.n. Descreștere treptată a intensității unei culori. F (Adjectival) *Ață degrade.* [Var.: **degradéu** s.n.] — Din fr. **dégradé.**

DEGRADÉU s.n. v. **degrade.**

DEGRÁS, *degrasuri,* s.n. Amestec de grăsimi emulsionabile, folosit în industria pielăriei la ungerea pieilor pentru a le face mai suple, pliabile, cu un tușeu moale etc. — Din fr. **dégras.**

DEGRESÁ, *degresez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta petele de grăsime de pe suprafața unor obiecte (metalice) prin diverse procedee chimice. **2.** A extrage grăsimea dintr-un aliment în scopuri dietetice sau tehnologice. — Din fr. **dégraisser.**

DEGRESÁJ, *degresaje,* s.n. Degresare. — Din fr. **dégraissage.**

DEGRESÁNT, -Ă, *degresanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care degresează. **2.** S.m. Substanță întrebuințată pentru degresare. — Din fr. **dégraissant.**

DEGRESÁRE, *degresări,* s.f. Acțiunea de *a degresa* și rezultatul ei; degresaj. — V. **degresa.**

DEGRESÁT, -Ă, *degresați, -te,* adj. (Despre alimente) Căruia i s-a extras grăsimea. — V. **degresa.**

DEGRESIÚNE, *degresiuni,* s.f. Micșorare treptată, graduală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **dégression,** lat. **degressio, -onis.**

DEGRESÍV, -Ă, *degresivi, -e,* adj. Care scade, care se reduce, care descrește treptat; descrescător. — Din fr. **dégressif.**

DEGRESÓR, -OÁRE, *degresori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care degresează. **2.** S.n. Aparat cu care se face degresarea anumitor materiale. — Din fr. **dégraisseur.**

DEGREVÁ, *degrevez,* vb. I. Tranz. A scădea, a reduce sarcinile sau obligațiile impuse unei persoane fizice sau unei instituții. — Din fr. **dégrever.**

DEGREVÁNT, -Ă, *degrevanți, -te,* adj. Care degrevează. — Din fr. **dégrevant.**

DEGREVÁRE, *degrevări,* s.f. Acțiunea de *a degreva* și rezultatul ei. — V. **degreva.**

DEGREVÁT, -Ă, *degrevați, -te,* adj. Scutit, descărcat de o parte din sarcini. — V. **degreva.**

DEGRINGOLÁDĂ, *degringolade,* s.f. Prăbușire, rostogolire rapidă, cădere. F Fig. Decădere treptată, degradare progresivă, ruinare. — Din fr. **dégringolade.**

DEGROSISÓR, *degrosisoare,* s.n. Sistem de filtre alcătuit din pietriș mărunt, folosit într-o instalație de limpezire parțială, preliminară a apei, pentru reținerea impurităților de dimensiuni mari. — Din fr. **dégrossisseur.**

DEGROȘÁ, *degroșez,* vb. I. Tranz. A efectua operația de prelucrare prin așchiere a unei piese brute, spre a o aduce la dimensiunile apropiate de cele finale. — Din fr. **dégrossir** (prin apropiere de *îngroșa).*

DEGROȘÁRE, *degroșări,* s.f. Acțiunea de *a degroșa* și rezultatul ei. — V. **degroșa.**

DEGUDRONÁ, *degudronez,* vb. I. Tranz. A separa gudroanele de gazele produse la distilarea cărbunilor fosili. — Din fr. **dégoudronner.**

DEGUDRONÁRE, *degudronări,* s.f. Acțiunea de *a degudrona* și rezultatul ei. — V. **degudrona.**

DEGUDRONATÓR, *degudronatoare,* s.n. Aparat sau utilaj folosit la degudronare. — **Degudrona** + suf. *-tor.* Cf. fr. d é g o u d r o n n e u r.

DEGUSTÁ, *degúst,* vb. I. Tranz. A aprecia cu ajutorul gustului, mirosului, văzului calitățile unui produs alimentar (mai ales vin); *p. ext.* a savura. — Din fr. **déguster,** lat. **degustare.**

DEGUSTÁRE, *degustări,* s.f. Acțiunea de *a degusta* și rezultatul ei; degustație. — V. **degusta.**

DEGUSTÁȚIE, *degustații,* s.f. Faptul de a degusta; degustare. — Din fr. **dégustation.**

DEGUSTĂTÓR, -OÁRE, *degustători, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu degustarea vinurilor, lichiorurilor, fructelor și a altor produse alimentare. — **Degusta** + suf. *-ător.*

DEHIDROGENÁ, *dehidrogenez,* vb. I. Tranz. A elimina hidrogenul din molecula compușilor organici. [Var.: **deshidrogená** vb. I] — Din fr. **déshydrogéner.**

DEHIDROGENÁRE, *dehidrogenări,* s.f. Acțiunea de *a dehidrogena* și rezultatul ei. [Var.: **deshidrogenáre** vb. I] — V. **dehidrogena.**

DEHISCÉNT, -Ă, *dehiscenți, -te,* adj. (Despre fructe, antere etc.) Care se deschide spontan când ajunge la maturitate, punând în libertate semințele. — Din fr. **déhiscent,** lat. **dehiscens, -ntis.**

DEHISCÉNȚĂ s.f. (Bot.) Deschidere de la sine a unui fruct, a unei antere sau a unui sporange când ajung la maturitate. — Din fr. **déhiscence.**

DEHULÁ vb. I v. **dăula.**

DEHULÁT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DEÍCTIC, -Ă, *deictici, -ce,* adj. Care arată, care demonstrează, care întărește un sens. — Din fr. **déictique.**

DEIFICÁ, *deífic,* vb. I. Tranz. A atribui putere divină unei ființe sau unui lucru; a zeifica. [Pr.: *-de-i-*] — Din lat. **deificare,** fr. **déifier.**

DEIFICÁRE, *deificări,* s.f. Faptul de *a deifica.* [Pr.: *-de-i-*] — V. **deifica.**

DEÍSM s.n. Credință în existența unei ființe supreme, principiul și sursa oricărei realități, dar care nu intervine în ordinea naturii — Din fr. **déisme.**

DEÍST, -Ă, *deiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care susține deismul, privitor la deism. **2.** S.m. și f. Adept al deismului. — Din fr. **déiste.**

DEÎMPĂRȚÍT s.n. (Mat.) Primul termen al unei împărțiri, număr care urmează să fie împărțit la cel de-al doilea termen. — **De[4] + împărțit.**

DEÎNMULȚÍT s.n. (Mat.) Primul factor al unei înmulțiri, număr care urmează să fie înmulțit cu cel de-al doilea termen. — **De[4] + înmulțit.**

DEJÁ adv. În acest (sau acel) moment, de pe acum (sau de pe atunci), încă de pe acum (sau de pe atunci). — Din fr. **déjà.**

DEJALÉN, (**2**) *dejalenuri,* s.n. Țesătură de bumbac mercerizat, de calitate superioară, din care se confecționează cămăși bărbătești, bluze etc. **2.** Varietate din această țesătură. [Pl. și: *dejalene.* — Var.: **dejalénă** s.f.] — Cf. engl. d e l a i n e.

DEJALÉNĂ s.f. v. **dejalen.**

DÉJÀ-VU s.n. (Franțuzism) Impresie intensă, în fața unei situații prezente, de a fi fost trăită în trecut. [Pr.: *vü*] — Cuv. fr.

DEJECTÁ, *dejectez,* vb. I. Tranz. (Rar) A evacua dejecții. — Din **dejecție.**

DEJECTÁRE s.f. Acțiunea de *a dejecta.* — V. **dejecta.**

DEJÉCȚIE, *dejecții,* s.f. **1.** Evacuare a excreților din organism, în special a materiilor fecale; (concr.) materia fecală evacuată. F Apă murdară provenită din fabrici sau din gospodării, care degradează apele naturale în

care se scurge. **2.** (În sintagma) *Con de dejecţie* = formă de relief cu aspect de evantai, alcătuită din bolovănişuri, pietrişuri, nisip şi argilă depozitate de torenţi şi râuri acolo unde se produce o schimbare de pantă. [Var.: **dejecţiúne** s.f.] — Din fr. **déjection,** lat. **dejectio, -onis.**

DEJECŢIÚNE s.f. v. **dejecţie.**

DEJIVRÁ, *dejivrez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de gheaţă sau de chiciură format pe suprafeţele care vin în contact cu aerul umed şi subrăcit. [Var.: **degivrá** vb. I] — Din fr. **dégivrer.**

DEJIVRÁRE, *dejivrări,* s.f. Acţiunea de *a dejivra* şi rezultatul ei. [Var.: **degivráre** s.f.] — V. **dejivra.**

DEJIVRÓR, *dejivroare,* s.n. Instalaţie de protecţie a unui avion contra formării straturilor de gheaţă pe aripi, ampenaje, elice etc. în cursul zborului prin mase de aer umed şi subrăcit. [Var.: **degivrór** s.n.] — Din fr. **dégivreur.**

DEJOJÁRE s.f. Desprindere de apă a unui hidroavion în cursul decolării. — După fr. **déjaugeage.**

DEJUCÁ, *dejóc,* vb. I. Tranz. A zădărnici planurile sau uneltirile cuiva. [Var.: (înv.) **desjucá** vb. I] — Pref. *de-* + **juca.**

DEJUCÁRE, *dejucări,* s.f. Acţiunea de *a dejuca* şi rezultatul ei; zădărnicire. — V. **dejuca.**

DEJUGÁ, *dejúg,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate boii din jug. **2.** Intranz. Fig. (Rar) A ajunge sau a se opri undeva; a poposi, a se aşeza. — Lat. ***disjugare.**

DEJUGÁRE, *dejugări,* s.f. Acţiunea de *a dejuga;* scoaterea boilor din jug; dejugat. — V. **dejuga.**

DEJUGÁT s.n. Dejugare. — V. **dejuga.**

DEJUGĂTOÁRE, *dejugători,* s.f. (Pop.) Loc de popas unde se dejugă boii pentru a-i lăsa să se odihnească. — **Dejuga** + suf. *-ătoare.*

DEJÚN, *dejunuri,* s.n. Masa de amiază; (şi în sintagma *micul dejun)* mâncare de dimineaţă; timp al zilei când se servesc acestea. — Din **dejuna.**

DEJUNÁ, *dejunez,* vb. I. Tranz. A lua masa de prânz; a prânzi. — Din fr. **déjeuner.**

DE JURE loc. adv. De drept. [Pr.: *ĭu-*] — Loc lat.

DEJÚRNĂ adj. invar. (Despre elevi şi, înv., despre militari) De serviciu (pe timp de o zi). — Din rus. **dejurnîi.**

DEJÚRSTVĂ, *dejurstve,* s.f. (Înv.) Corp de gardă; comandament militar. [Var.: **djúrstvă** s.f.] — Din rus. **dézurstvo.**

DELABORÁ, *delaborez,* vb. I. Tranz. A demonta dintr-un loc instalaţiile, maşinile şi muniţiile devenite inutilizabile sau periculoase. — Din lat. **delaborare.**

DELABORÁRE, *delaborări,* s.f. Acţiunea de *a delabora.* — V. **delabora.**

DELABRÁ, *delabrez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A deteriora, a strica, a ruina. — Din fr. **délabrer.**

DELAOLÁLTĂ adv. (Rar) Împreună. [Pr.: *-la-o-*] — **De**[4] + **laolaltă.**

DELAPIDÁ, *delapidez,* vb. I. Tranz. A sustrage, a fura, bani sau alte bunuri din avutul statului. — Din fr. **dilapider,** lat. **dilapidare.**

DELAPIDÁRE, *delapidări,* s.f. Acţiunea de *a delapida* şi rezultatul ei; infracţiune care constă în însuşirea, folosirea sau traficarea de către un angajat, în interesul său sau al altei persoane, a unor sume de bani sau a altor bunuri aflate în gestiunea sau în administrarea sa; sustragere de bani sau de bunuri din avutul statului. — V. **delapida.**

DELAPIDATÓR, -OÁRE, *delapidatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care delapidează. — Din fr. **dilapidateur.**

DELATÓR, -OÁRE, *delatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face o delaţiune; denunţător, pârâtor. — Din fr. **délateur,** lat. **delator.**

DELAŢIÚNE, *delaţiuni,* s.f. Denunţare, denunţ; pârâ. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **délation,** lat. **delatio, -onis.**

DELĂSÁ, *delás,* vb. I. Refl. (Folosit mai ales la perf. c.) A dovedi nepăsare, neglijenţă faţă de o muncă începută, a abandona o treabă începută. — Din fr. **délaisser.**

DELĂSÁRE, *delăsări,* s.f. Faptul de *a se delăsa;* nepăsare, neglijenţă faţă de o muncă începută. — V. **delăsa.**

DELĂSĂTÓR, -OÁRE, *delăsători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se delasă; neglijent, indolent. — **Delăsa** + suf. *-tor.*

DELĂTURÁ, *delătur,* vb. I. Tranz. (Reg.) A înlătura. — **De**[4] + **latură.**

DÉLCO, *delcouri,* s.n. Cap distribuitor la motoarele cu aprindere electrică. [Var.: **delcóu** s.n.] — Din fr. **delco.**

DELCÓU s.n. v. **delco.**

DELEÁTUR s.n. Nume dat semnului de corectură tipografică prin care se indică suprimarea unei litere, a unui grup de litere etc. [Pr.: *-le-a-*] — Cuv. lat.

DELÉBIL, -Ă, *delebili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi şters. — Din fr. **délébile.**

DELECTÁ, *delectez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) desfăta, a (se) încânta, a (se) bucura. — Din fr. **délecter,** lat. **delectare.**

DELECTÁBIL, -Ă, *delectabili, -e,* adj. Plăcut, agreabil, încântător. — Din fr. **délectable,** lat. **delectabilis.**

DELECTÁRE, *delectări,* s.f. Faptul de *a (se) delecta;* desfătare, încântare; distracţie. — V. **delecta.**

DELEGÁ, *delég,* vb. I. Tranz. A transmite cuiva dreptul de a acţiona ca reprezentant al unei persoane sau al unei instituţii. F A însărcina pe cineva, pe timp limitat, cu executarea, supravegherea sau organizarea unei lucrări. — Din fr. **déléguer,** lat. **delegare.**

DELEGÁT, -Ă, *delegaţi, -te,* s.m. şi f. **1.** Persoană care a primit o delegaţie. **2.** Reprezentant sau trimis al unui stat ori al unui guvern la o conferinţă, la un congres sau la o organizaţie naţională sau internaţională. — Din fr. **délégué,** lat. **delegatus.**

DELEGATÁR, -Ă, *delegatari, -e,* adj., s.m. şi f. (Livr.) (Persoană) care deleagă, (persoană) care dă o delegaţie. — Din fr. **délégataire.**

DELEGÁŢIE, *delegaţii,* s.f. **1.** Misiune sau însărcinare de a se prezenta sau de a acţiona în numele cuiva F (Concr.) Act prin care cineva este desemnat ca delegat. **2.** Grup de persoane împuternicit cu o misiune specială. — Din fr. **délégation,** lat. **delegatio.**

DELESTÁ, *delestez,* vb. I. Tranz. A arunca lestul din corăbii, din baloane pentru a le uşura. — Din fr. **délester.**

DELESTÁRE, *delestări,* s.f. Acţiunea de *a delesta.* — V. **delesta.**

DELETÉR, -Ă, *deleteri, -e,* adj. (Livr.) Vătămător. — Din fr. **délétère.**

DELEXICALIZÁ, pers. 3 *delexicalizează,* vb. I. Tranz. şi refl. (Lingv.) A face să piardă sau a pierde conţinutul semantic. — Pref. *de-* + **lexical** + suf. *-iza.*

DELEXICALIZÁRE, *delexicalizări,* s.f. Faptul de *a (se) delexicaliza.* — V. **delexicaliza.**

DELEXICALIZÁT, -Ă, *delexicalizaţi, -te,* adj. Care nu mai are conţinut semantic. — V. **delexicaliza.**

DELFÍN[1]**,** *delfini,* s.m. **1.** Mamifer marin cu corpul în formă de fus, care atinge mărimea de trei metri, cu botul alungit, prevăzut cu numeroşi dinţi conici, şi care trăieşte în grupuri compacte în toate mările; porc-de-mare *(Delphinus delphis).* **2.** (Art.) Constelaţie din emisfera boreală, în vecinătatea Căii-Laptelui. **3.** Procedeu tehnic de înot în care sportivul, culcat cu faţa în jos, înaintează la suprafaţa apei prin mişcarea simultană şi simetrică a braţelor, dinainte spre înapoi, coordonată cu bătaia simultană în plan vertical a picioarelor. — Din lat. **delphinus,** it. **delfino.**

DELFÍN[2]**,** *delfini,* s.m. **1.** Titlu feudal purtat de unii conţi din Franţa. **2.** Titlu purtat de fiul cel mai mare al regilor Franţei, moştenitorul prezumtiv al tronului (şi suzeran al provinciei Dauphiné). — Din **delfin**[1] (după fr. *dauphin).*

DELFINÁRIU, *delfinarii,* s.n. **1.** Bazin amenajat pentru delfini[1] (**1**). **2.** Sală sau clădire care adăposteşte un delfinariu (**1**) şi în care au loc reprezentaţii cu delfini[1] (**1**). — **Delfin**[1] + suf. *-ariu.*

DELFINÍST, -Ă, *delfinişti, -ste,* s.m. şi f. Înotător în stilul delfin[1] (**3**). — Din it. **delfinista.**

DELIBÁŞĂ, *delibaşi,* s.m. (În epoca fanariotă) Şeful gărzii domneşti, căpetenia delilor. — Din tc. **delibaşa.**

DELIBERÁ, *deliberez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre membrii unei instanţe judecătoreşti, ai unei adunări legiuitoare) A chibzui în comun şi a discuta (în secret) asupra luării unei hotărâri. **2.** Tranz. A decide, a rezolva. — Din fr. **délibérer,** lat. **deliberare.**

DELIBERÁNT, -Ă, *deliberanţi, -te,* adj. Care deliberează. — Din fr. **délibérant.**

DELIBERÁRE, *deliberări,* s.f. Acţiunea de *a delibera* şi rezultatul ei; consfătuire, chibzuire; dezbatere, deliberaţie. — V. **delibera.**

DELIBERÁT, -Ă, *deliberaţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care a fost făcut în mod intenţionat, din proprie voinţă. — V. **delibera.** Cf. fr. délibéré.

DELIBERATÍV, -Ă, *deliberativi, -e,* adj. Care deliberează având dreptul de a lua o hotărâre. G *Vot deliberativ* = vot al cărui rezultat este obligatoriu. — Din fr. **délibératif,** lat. **deliberativus.**

DELIBERÁŢIE, *deliberaţii,* s.f. (Înv.) Deliberare. — Din fr. **délibération,** lat. **deliberatio.**

DELICÁT, -Ă, *delicaţi, -te,* adj. **1.** (Despre aspectul unor fiinţe sau lucruri) Fin, gingaş, graţios; *p. ext.* fragil; (despre fiinţe) plăpând, şubred, slăbuţ. F (Despre culori) Discret, atenuat, pal, estompat. **2.** (Despre lucruri) De bun-gust, delicat, fin. F (Despre mâncăruri, băuturi, parfumuri) Care este de calitate, de mare rafinament, ales. **3.** (Despre oameni şi despre manifestările lor; adesea adverbial) Plin de atenţie, de grijă; lipsit de asprime, de brutalitate. **4.** (Despre probleme, situaţii etc.) Care cere mare băgare de seamă, prudenţă, rezervă în rezolvare. — Din fr. **délicat,** lat. **delicatus.**

DELICATÉSĂ, *delicatese,* s.f. (Mai ales la pl.) Aliment fin, ales (îndeosebi prăjituri şi specialităţi culinare). — Din germ. **Delikatesse.**

DELICATÉŢĂ s.f. v. **delicateţe.**

DELICATÉŢE, (**2**) *delicateţi,* s.f. **1.** Însuşirea a ceea ce este delicat; fineţe, gingăşie; discreţie, subtilitate. **2.** Lucru, manifestare etc. delicate. [Var.: **delicatéţă** s.f.] — Din fr. **délicatesse.**

DELICIÓS, -OÁSĂ, *delicioşi, -oase,* adj. (Despre mâncăruri şi băuturi) Foarte gustos, savuros. F Fig. Extrem de plăcut, încântător, fermecător. — Din fr. **délicieux,** lat. **deliciosus.**

DELÍCIU, *delicii,* s.n. Plăcere deosebit de mare; desfătare. F Fig. (Fam.) Lucru, ființă încântătoare. — Din lat. **delicium,** fr. **délice.**

DELÍCT, *delicte,* s.n. Fapt nepermis de legea penală; infracțiune de mai mică gravitate, care se sancționează cu amendă penală sau cu închisoare corecțională. — Din lat. **delictum.** Cf. fr. d é l i t.

DELICTUÁL, -Ă, *delictuali, -e,* adj. Delictuos. [Pr.: *-tu-al*] — Cf. d e l i c t.

DELICTUÓS, -OÁSĂ, *delictuoși, -oase,* adj. (Despre fapte) Care prezintă caracterele unui delict, care ține de delict; delictual. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **délictueux.**

DELICVÉNT, -Ă s.m. și f. v. **delincvent.**

DELICVÉNȚĂ s.f. v. **delincvență.**

DELICVESCÉNT, -Ă, *delicvescenți, -te,* adj. (Despre substanțe chimice) Care absoarbe vaporii de apă din atmosferă până la solubilizare. — Din fr. **déliquescent,** lat. **deliquescens.**

DELICVESCÉNȚĂ s.f. (Chim.) Proprietate a unor substanțe solide de a fi delicvescente. F Fig. Decadență, degenerare. — Din fr. **déliquescence.**

DELIGÁȚIE s.f. Aplicație a unui bandaj, a unui aparat sau a unui medicament extern. — Din fr. **déligation.**

DELIMITÁ, *delimitez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) stabili, a (se) fixa limitele unui lucru; a (se) mărgini, a (se) limita. F A (se) contura. F Refl. A-și preciza poziția într-un anumit context. — Din fr. **délimiter,** lat. **delimitare.**

DELIMITÁBIL, -Ă, *delimitabili, -e,* adj. Care poate fi delimitat. — Din fr. **délimitable.**

DELIMITÁRE, *delimitări,* s.f. Acțiunea de *a (se) delimita* și rezultatul ei; fixare a limitelor unui lucru. — V. **delimita.**

DELIMITATÍV, -Ă, *delimitativi, -e,* adj. (Rar) Care delimitează, care servește pentru a delimita; delimitator. — **Delimita** + suf. *-ativ.*

DELIMITATÓR, -OÁRE, *delimitatori, -oare,* adj. Delimitativ. — **Delimita** + suf. *-tor.*

DELINCVÉNT, -Ă, *delincvenți, -te,* s.m. și f. Persoană care a săvârșit un delict. [Var.: **delicvént, -ă** s.m. și f.] — Din lat. **delinquens, -ntis.** Cf. fr. d é l i n q u a n t.

DELINCVÉNȚĂ, *delincvențe,* s.f. **1.** Fenomen social care constă în săvârșirea de delicte. **2.** Totalitatea delictelor săvârșite, la un moment dat, într-un anumit mediu sau de către persoane de o anumită vârstă. [Var.: **delicvénță** s.f.] — Din fr. **délinquance.**

DELINEÁVIT s.n. Cuvânt care însoțește, într-unul din colțurile de jos ale unei gravuri, numele autorului. [Pr.: *-ne-a-*] — Cuv. lat.

DELINTERSÁ, *delintersez,* vb. I. Tranz. A îndepărta, pe cale chimică sau mecanică, firele scurte de pe semințele de bumbac egrenate, înainte de decorticarea lor. — Pref. *de-* + **linters.**

DELINTERSÁRE, *delintersări,* s.f. Acțiunea de *a delintersa* și rezultatul ei. — V. **delintersa.**

DELÍR, *deliruri,* s.n. **1.** Tulburare a conștiinței, manifestată prin halucinații, aiurări, iluzii etc., întâlnită în unele boli mintale, în stări febrile etc. **2.** Fig. Stare de exaltare, de extaz, de frenezie; entuziasm excesiv. — Din fr. **délire.**

DELIRÁ, *delirez,* vb. I. Intranz. A fi în stare de delir; a aiura. — Din fr. **délirer,** lat. **delirare.**

DELIRÁNT, -Ă, *deliranți, -te,* adj. Care este în stare de delir (**1**), ca de delir. F Fig. Care se manifestă într-o formă asemănătoare delirului (**1**); excesiv, exaltat, frenetic. — Din fr. **délirant.**

DELIRÁRE, *delirări,* s.f. Acțiunea de *a delira* și rezultatul ei. — V. **delira.**

DELIRICIZÁRE, *deliricizări,* s.f. Pierdere sau înlăturare a lirismului. — Pref. *de-* + **liricizare.**

DELÍRIUM TRÉMENS loc. s.n. Criză caracterizată prin delir (**1**), halucinații vizuale sau auditive și tremurături ale feței și ale membrelor, care apare la alcoolicii cronici. [Pr.: *-ri-um*] — Loc. lat.

DELITESCÉNȚĂ, *delitescențe,* s.f. Dispariție subită a unei tumori sau a unei inflamații. — Din fr. **délitescence.**

DELÍU, -ÍE, *delii,* s.m., adj. **1.** S.m. Soldat din călărimea ușoară turcă. F (În Țara Românească și în Moldova) Soldat din corpul de călăreți înființat de Mihai Viteazul odată cu corpul beșliilor; (în perioada fanariotă) soldat din garda domnească. **2.** Adj., s.m. (Om) voinic, viteaz, îndrăzneț. **3.** Adj. Furios, vehement, nebun. — Din tc. **deli.**

DÉLNIȚĂ, *delnițe,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Parte din hotarul moșiei satului care se afla în stăpânirea ereditară a unei familii de țărani ce locuiau în satul respectiv; jirebie. **2.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Parte dintr-o anumită subîmpărțire structurală a pământului satului. *Patru delnițe de fânaț.* **3.** (Înv. și pop.) Fâșie îngustă și lungă de teren situată într-o luncă sau pe un delușor; *p. ext.* moșie, proprietate. — Cf. ucr. d i l' n y c' a.

DELÓC adv. Nicidecum. — **De[4] + loc.**

DÉLTA, *delta,* s.m. A patra literă a aflabetului grecesc (în formă de triunghi). F Fig. Simbol al adevărului; *p. ext.* adevăr. — Din gr. **délta.**

DELTÁIC, -Ă, *deltaici, -ce,* adj. Care ține de deltă, privitor la deltă. [Pr.: *-ta-ic*] — Din fr. **deltaïque.**

DELTAPLÁN, *deltaplane,* s.n. **1.** Aparat de zbor foarte ușor (de forma literei grecești delta) care poate plana în curentul dinamic de pantă sau pluti în curentul termic ascensional. **2.** Deltaplanism. — Din fr. **deltaplan.**

DELTAPLANÍSM s.n. Sport aviatic practicat cu deltaplanul (**1**); deltaplan (**2**). — Din fr. **deltaplanisme.**

DELTAPLANÍST, *deltaplaniști,* s.m. Pilot sportiv al deltaplanului. — Din fr. **deltaplaniste.**

DELTĂ, *delte,* s.f. Formă de relief rezultată din depunerea de mâl și de nisip la vărsarea unei ape curgătoare într-un lac, în mare sau în ocean, pe un teren cu panta lină, în condițiile lipsei mareelor și a acțiunii curenților litorali. — Din fr. **delta.**

DELTOÍD, -Ă, *deltoizi, -de,* adj., s.m. **1.** Adj. În formă de triunghi. **2.** S.m. Mușchi al articulației umărului, în forma literei delta, fixat pe omoplat, claviculă și capătul humerusului, care determină rotația internă și externă a brațului. — Din fr. **deltoïde.**

DELULÉȚ, *deluleț,* s.n. (Rar) Delușor. — **Deal** + suf. *-uleț.*

DELURÓS, -OÁSĂ, *deluroși, -oase,* adj. Cu multe dealuri (**1**); accidentat. — **Deal** + suf. *-os.*

DELUȘÓR, *delușoare,* s.n. Diminutiv al lui *deal;* deluț, deluleț. — **Deal** + suf. *-ușor.*

DELÚȚ, *deluțe,* s.n. (Rar) Delușor. — **Deal** + suf. *-uț.*

DELUVIÁL, -Ă, *deluviali, -e,* adj. (Despre soluri) Care este format din deluvii. [Pr.: *-vi-al*] — Din it. **deluvial.**

DELÚVIU, *deluvii,* s.n. Material sedimentar provenit din alterarea și dezagregarea rocilor, aflat în curs de scurgere sub influența apelor de șiroire pe pantele diferiților versanți. — Din lat. **diluvium.**

DELUZÓRIU, -IE, *deluzorii,* adj. (Livr.) Înșelător, iluzoriu. — Din fr. **délusoire,** lat. **delusorius.**

DEMACHIÁ, *demachiez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) șterge machiajul sau fardul. [Pr.: *-chi-a*] — Din fr. **démaquiller.**

DEMACHIÁNT, -Ă, *demachianți, -te,* adj., s.n. (Produs cosmetic) care demachiază. [Pr.: *-chi-ant.* — Pl. și: (m.) *demachianți*] — Din fr. **démaquillant.**

DEMACHÍAT[1] s.n. Demachiere. [Pr.: *-chi-at*] — V. **demachia.**

DEMACHÍAT[2], -Ă, *demachiați, -te,* adj. Cu machiajul sau fardul șters de pe obraz, ochi etc. [Pr.: *-chi-at*] — V. **demachia.**

DEMACHIÉRE, *demachieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) demachia* și rezultatul ei. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **demachia.**

DEMAGNETIZÁ, *demagnetizez,* vb. I. Tranz. și refl. A pierde sau a face ca un corp să-și piardă proprietățile magnetice. — Din fr. **démagnétiser.**

DEMAGNETIZÁNT, -Ă, *demagnetizanți, -te,* adj. Care produce demagnetizare. — Din fr. **démagnétisant.**

DEMAGNETIZÁRE, *demagnetizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) demagnetiza* și rezultatul ei. — V. **demagnetiza.**

DEMAGNETIZÁT, -Ă, *demagnetizați, -te,* adj. Care și-a pierdut proprietățile magnetice. — V. **demagnetiza.**

DEMAGNETIZÓR, *demagnetizoare,* s.n. Dispozitiv electromagnetic folosit pentru demagnetizare. — Din fr. **démagnétiseur.**

DEMAGÓG, -Ă, *demagogi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care caută să-și creeze o popularitate prin discursuri bombastice, prin promisiuni mincinoase etc. — Din fr. **démagogue.**

DEMAGÓGIC, -Ă, *demagogici, -ce,* adj. Propriu demagogilor sau demagogiei, privitor la demagogi sau la demagogie; în spiritul demagogiei. — Din fr. **démagogique.**

DEMAGOGÍE, *demagogii,* s.f. Înșelare a opiniei publice prin promisiuni mincinoase, discursuri bombastice etc., practicată de cineva pentru a-și crea popularitate; purtare de demagog. — Din fr. **démagogie.**

DEMANTELÁ, *demantelez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A demola; *fig.* a dezorganiza. — Din fr. **démanteler.**

DEMARÁ, *demarez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre autovehicule, motoare etc.) A se pune în mișcare, a porni. **2.** Tranz. A dezlega odgoanele unei corăbii (în vederea plecării). **3.** Intranz. Fig. A-și lua avânt, a porni în viteză — Din fr. **démarrer.**

DEMARÁJ, *demaraje,* s.n. **1.** Demarare. **2.** Dezlegare a odgoanelor unei corăbii (în vederea plecării). **3.** Început al unei activități. **4.** Fig. (Sport) Avânt, forță, viteză cu care se pornește într-o cursă, într-o întrecere etc. — Din fr. **démarrage.**

DEMARÁRE, *demarări,* s.f. Acțiunea de *a demara* și rezultatul ei; demaraj. — V. **demara.**

DEMARCÁ, *demarchez,* vb. I. **1.** Tranz. A însemna printr-o linie de demarcație; a delimita, a despărți, a hotărnici. **2.** Refl. (Sport) A scăpa de sub supravegherea adversarului. [Prez. ind. și: *demárc*] — Din fr. **démarquer.**

DEMARCÁJ, *demarcaje,* s.n. Demarcare. F Luare a unor pasaje dintr-o carte spre a le transpune în alta. — Din fr. **démarquage.**

DEMARCÁRE, *demarcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) demarca* și rezultatul ei. — V. **demarca.**

DEMARCÁT, -Ă, *demarcați, -te,* adj. **1.** (Despre suprafețe, spații etc.) Care este delimitat printr-o linie de demarcație. **2.** (Despre sportivi angajați într-un meci, într-o întrecere) Care a scăpat de sub urmărirea adversarului. — V. **demarca.**

DEMARCATÍV, -Ă, *demarcativi, -e,* adj. De demarcație. — Din fr. **démarcatif.**

DEMARCÁȚIE, *demarcații,* s.f. Delimitare, despărțire, separare. F Operație prin care se stabilește frontiera dintre două state sau linia despărțitoare dintre două suprafețe de teren. G *Linie de demarcație* = linie care desparte două țări sau două suprafețe de teren. [Var.: **demarcațiúne** s.f.] — Din fr. **démarcation.**

DEMARCAȚIÚNE s.f. v. **demarcație.**

DEMARÓR, *demaroare,* s.n. Mecanism, motor sau instalație cu ajutorul cărora se pornesc motoarele cu ardere internă. — Din fr. **démarreur.**

DEMASCÁ, *demásc,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A(-și) scoate masca. **2.** Fig. A (se) arăta în adevărata lumină, a(-și) da pe față planurile, acțiunile, gândurile ascunse. **3.** A descoperi inamicului, prin nerespectarea regulilor de mascare, un obiectiv sau o acțiune ascunsă. — Din fr. **démasquer.**

DEMASCÁBIL, -Ă, *demascabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi demascat. — **Demasca** + suf. *-bil.*

DEMASCÁRE, *demascări,* s.f. Acțiunea de *a (se) demasca* și rezultatul ei; dezvăluire, dare în vileag. — V. **demasca.**

DEMASCULINIZÁ, *demasculinizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde caracterele de bărbat. — Din fr. **démasculiniser.**

DEMASCULINIZÁRE, *demasculinizări,* s.f. Faptul de *a (se) demasculiniza.* — V. **demasculiniza.**

DEMASCULINIZÁT, -Ă, *demasculinizați, -te,* adj. Care și-a pierdut trăsăturile bărbătești. — V. **demasculiniza.**

DEMATERIALIZÁ, *dematerializez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să piardă sau a pierde caracteristicile materiei sau chiar materia. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **dématérialiser.**

DEMATERIALIZÁRE, *dematerializări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dematerializa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **dematerializa.**

DEMATERIALIZÁT, -Ă, *dematerializați, -te,* adj. Care a pierdut caracterele evidente ale materiei. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **dematerializa.**

DÉMĂ, *deme,* s.f. Unitate administrativ-teritorială în Grecia antică și în Imperiul Bizantin. — Din fr. **dème.**

DEMÂNCÁRE s.f. (Pop.) Mâncare, hrană, bucate; demâncat. — **De^4** + **mâncare.**

DEMÂNCÁT s.n. (Pop.) Demâncare. — **De^4** + **mâncat.**

DEMÉNT, -Ă, *demenți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. Alienat mintal, nebun. **2.** Adj. De om nebun; nebunesc. — Din fr. **dément,** lat. **demens, -ntis.**

DEMÉNȚĂ, *demențe,* s.f. Alienație mintală; nebunie. G *Demență precoce* = formă de schizofrenie care apare la tineri. *Demență senilă* = demență care progresează odată cu vârsta. F Fig. Surescitare intensă. — Din fr. **démence,** lat. **dementia.**

DEMENȚIÁL, -Ă, *demențiali, -e,* adj. Caracteristic unui nebun, care denotă nebunie. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **démentiel.**

DEMÉRS, *demersuri,* s.n. Acțiune întreprinsă (pe lângă cineva) în susținerea unei cauze; intervenție în scopul obținerii unui anumit rezultat. — **De^4** + **mers** (după fr. *démarche).*

DEMI- Element de compunere însemnând „(pe) jumătate", „(relativ) puțin", „parțial", care servește la formarea unor substantive și adjective ca: *demipensiune*

DEMILITARIZÁ, *demilitarizez,* vb. I. Tranz. A desființa total sau parțial, în urma unei convenții internaționale, forțele armate, armamentul, instalațiile și orice activitate cu caracter militar, într-o regiune, o țară etc. F A reda caracterul civil unor instituții, întreprinderi etc. militarizate. — Din fr. **démilitariser.**

DEMILITARIZÁRE, *demilitarizări,* s.f. Acțiunea de *a demilitariza* și rezultatul ei. — V. **demilitariza.**

DEMILITARIZÁT, -Ă, *demilitarizați, -te,* adj. (Despre țări, teritorii etc.) Care a fost lipsit de armată, de fortificații sau de industrie militară. G *Zonă demilitarizată* = fâșie de teritoriu (de-a lungul graniței dintre două state) în care se interzice, prin convenții internaționale, să se construiască fortificații, instalații militare etc. sau să se țină forțe armate. — V. **demilitariza.**

DEMIMÓNDĂ, *demimonde,* s.f. (Franțuzism) Demimondenă. — Din fr. **demi-monde.**

DEMIMONDÉN, -Ă, *demimondeni, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (Înv.) Femeie cu purtări ușuratice; cochetă. **2.** Adj. Care se referă la o demimondenă (**1**) sau la apucăturile ei. — Din fr. **démi-mondaine.**

DEMINÁ, *deminez,* vb. I. Tranz. A înlătura, a curăța un loc de mine explozive. — Din fr. **déminer.**

DEMINÁRE, *deminări,* s.f. Acțiunea de *a demina* și rezultatul ei. — V. **demina.**

DEMINERALIZÁ, *demineralizez,* vb. I. Tranz. A elimina componenții minerali dintr-o substanță de natură organică. F Refl. (Despre substanțe organice) A-și pierde componenții minerali. — Din fr. **déminéraliser.**

DEMINERALIZÁRE, *demineralizări,* s.f. Eliminare a componenților minerali dintr-o substanță de natură organică. F Sărăcire a organismului, mai ales a articulațiilor, de sărurile anorganice proprii. — V. **demineraliza.**

DEMIPENSIÚNE, *demipensiuni,* s.f. Pensiune în care se asigură o singură masă pe zi. — **Demi-** + **pensiune.**

DEMISÉC, *demiseci,* adj. invar. (Despre vinuri) Care are un gust intermediar între dulce și sec. — Din fr. **demi-sec.**

DEMÍSIE, *demisii,* s.f. Act, cerere (scrisă) prin care un salariat, un demnitar se retrage dintr-o funcție, dintr-o slujbă etc. [Var.: (înv.) **dimísie** s.f.] — Din fr. **démission.**

DEMISIONÁ, *demisionez,* vb. I. Intranz. A-și prezenta demisia. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **démissionner.**

DEMISIONÁR, -Ă, *demisionari, -e,* adj. Care demisionează sau a demisionat (recent). [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **démissionnaire.**

DEMISIONÁRE, *demisionări,* s.f. Acțiunea de *a demisiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **demisiona.**

DEMISIONÁT, -Ă, *demisionați, -te,* adj. (Despre oameni) Care s-a retras prin cerere dintr-o funcție, o activitate etc.; care și-a prezentat demisia. [Pr.: *-si-o-*] — V. **demisiona.**

DEMISÓL, *demisoluri,* s.n. Parte a unei clădiri situată pe jumătate sub nivelul solului, sub parter. — **Demi-** + **sol.**

DEMISTIFICÁ, *demistífic,* vb. I. Tranz. A face ca un lucru, o idee să-și piardă caracterul mistificator. F A demitiza. — După fr. **démystifier.**

DEMISTIFICÁRE, *demistificări,* s.f. Acțiunea de *a demistifica* și rezultatul ei. — V. **demistifica.**

DEMISTIFICÁT, -Ă, *demistificați, -te,* adj. Care a fost readus la ipostaza reală, după ce fusese denaturat. — V. **demistifica.**

DEMISTIFICATÓR, -OÁRE, *demistificatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care demistifică. — **Demistifica** + suf. *-tor.*

DEMÍTE, *demít,* vb. III. Tranz. A scoate pe cineva dintr-o demnitate, dintr-o funcție etc.; a destitui, a concedia. — Din fr. **démettre,** lat. **demittere.**

DEMITÉNTĂ s.f. Tentă între luminos și întunecat într-o pictură sau gravură. — Din fr. **demi-teinte.**

DEMÍTERE, *demiteri,* s.f. Acțiunea de *a demite* și rezultatul ei; destituire, concediere. — V. **demite.**

DEMITIZÁ, *demitizez,* vb. I. Tranz. A face ca un lucru, o idee să-și piardă caracterul mitic. F P. gener. A face să dispară o afirmație falsă; a demistifica. — Cf. it. d e m i t i z z a r e.

DEMITIZÁNT, -Ă, *demitizanți, -te,* adj. Care demitizează; demitizator. — **Demitiza** + suf. *-ant.*

DEMITIZÁRE, *demitizări,* s.f. Acțiunea de *a demitiza.* — V. **demitiza.**

DEMITIZÁT, -Ă, *demitizați, -te,* adj. Care și-a pierdut caracterul mitic. — V. **demitiza.**

DEMITIZATÓR, -OÁRE, *demitizatori, -oare,* adj. Demitizant. — **Demitiza** + suf. *-tor.*

DEMÍU, *demiuri,* s.f. Pardesiu gros, mai puțin călduros decât paltonul. — Din fr. [paletot de] **demi** [-saison].

DEMIÚRG, *demiurgi,* s.m. Nume dat, în filosofia lui Platon, Creatorului divin care a făurit lumea; Creatorul Universului; *p. ext.* principiu activ și creator. [Pr.: *-mi-urg*] — Din lat. **demiurgus,** fr. **demiurge.**

DEMIÚRGIC, -Ă, *demiurgici, -ce,* adj. De demiurg. [Pr.: *-mi-ur-*] — Din fr. **démiurgique.**

DEMIVOLÉU, *demivoleuri,* s.n. Lovitură (la tenis) prin care mingea este expediată imediat după contactul ei cu solul. — Din fr. **demi-volée.**

DEMIXTÁ, *demixtez,* vb. I. Tranz. A despărți în școli sau clase diferite fetele de băieți. — Pref. *de-* + **mixt.**

DEMIXTÁRE, *demixtări,* s.f. Acțiunea de *a demixta.* — V. **demixta.**

DEMIXTÁT, -Ă, *demixtați, -te,* adj. (Despre clase, școli etc.) Care grupează separat fetele și băieții. — V. **demixta.**

DEMN, -Ă, *demni, -e,* adj. **1.** Vrednic (de...). F Capabil, destoinic. **2.** Care impune respect; respectabil; rezervat, sobru. — Din lat. **dignus** (după *lemn < lignum, semn < signum* etc.).

DEMNITÁR, *demnitari,* s.m. Înalt funcționar al statului. — Din fr. **dignitaire** (după *demn).*

DEMNITÁTE, (**2**) *demnități,* s.f. **1.** Calitatea de a fi demn, atitudine demnă (**2**); autoritate morală, prestigiu. F Gravitate, măreție. **2.** Funcție sau însărcinare înaltă în stat; rang. — Din lat. **dignitas, -atis** (după *demn).*

DEMOAZÉLĂ, *demoazele,* s.f. (Înv.) Domnișoară. — Din fr. **demoiselle.**

DEMOBILIZÁ, *demobilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A lăsa la vatră trupele mobilizate, a trece armata la starea de pace. **2.** Fig. A face să slăbească forța combativă, vigoarea, tenacitatea cuiva; a descuraja. — Din fr. **démobiliser.**

DEMOBILIZÁRE, *demobilizări,* s.f. Acțiunea de *a demobiliza* și rezultatul ei. — V. **demobiliza.**

DEMOBILIZÁT, -Ă, *demobilizați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Lăsat la vatră. **2.** Fig. Cu puterea de luptă slăbită, lipsit de energie. — V. **demobiliza.**

DEMOBILIZATÓR, -OÁRE, *demobilizatori, -oare,* adj. Care demobilizează (**2**); descurajant. — **Demobiliza** + suf. *-tor.*

DEMOCRÁT, -Ă, *democrați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Adept) al democrației. **2.** Adj. Democratic. G *Democrat-creștin* = (despre partide) care adoptă principiul democrației creștine; (despre persoane) care face parte dintr-un astfel de partid. — Din fr. **démocrate.**

DEMOCRÁTIC, -Ă, *democratici, -ce,* adj. Care aparține democrației, caracteristic, propriu democrației; bazat, organizat pe principiile democrației; democrat (**2**). — Din fr. **démocratique.**

DEMOCRATÍSM s.n. Totalitatea principiilor care exprimă, garantează și asigură realizarea libertăților democratice. — Din fr. **démocratisme.** Cf. rus. d e m o k r a t i z m.

DEMOCRATIZÁ, *democratizez,* vb. I. Tranz. A reorganiza un stat, o instituție etc. pe baze democratice; a introduce un regim democratic. — Din fr. **démocratiser.**

DEMOCRATIZÁBIL, -Ă, *democratizabili, -e,* adj. Care poate fi democratizat. — **Democratiza** + suf. *-bil.*

DEMOCRATIZÁRE, *democratizări,* s.f. Acțiunea de *a democratiza* și rezultatul ei. — V. **democratiza.**

DEMOCRATÚRĂ, *democraturi,* s.f. (Livr.) Falsă democrație. — Din fr. **démocrature.**

DEMOCRAȚÍE, *democrații,* s.f. Formă de guvernare în care supremația aparține poporului — Din fr. **démocratie.**

DEMODÁ, *demodez,* vb. I. Refl. A înceta să mai fie la modă. — Din fr. **démoder.**

DEMODÁRE, *demodări,* s.f. Faptul de *a se demoda;* învechire, perimare. — V. **demoda.**

DEMODÁT, -Ă, *demodați, -te,* adj. Care nu mai este la modă; învechit, perimat. — V. **demoda.** Cf. fr. d é m o d é.

DEMODULATÓR, *demodulatoare,* s.n. Parte a unui aparat de radio în care are loc demodulația. — Din germ. **Demodulator,** fr. **démodulateur.**

DEMODULÁȚIE, *demodulații,* s.f. Separare a oscilației de frecvență joasă de unda purtătoare de înaltă frecvență. — Din germ. **Demodulation,** fr. **démodulation.**

DEMOFOBÍE s.f. Teamă patologică de mulțime. — Din fr. **démophobie.**

DEMOGRÁF, *demografi,* s.m. Specialist în demografie. — Din fr. **démographe.**

DEMOGRÁFIC, -Ă, *demografici, -ce,* adj. Care aparține demografiei, privitor la demografie. G *Factor demografic* = element constitutiv al societății, exprimat de densitatea populației, ritmul de creștere, structura și mobilitatea ei. *Explozie demografică* = accelerare a ritmului de creștere a populației. — Din fr. **démographique.**

DEMOGRAFÍE s.f. Știință care, prin metode cantitative, studiază fenomene și procese privitoare la numărul, repartiția geografică, structura, densitatea, mișcarea populației umane și compoziția ei pe grupe de vârstă, de sexe etc. — Din fr. **démographie.**

DEMOLÁ, *demolez,* vb. I. Tranz. A dărâma o construcție sau un element de construcție (desfăcând piesă cu piesă). — Din fr. **démolir.**

DEMOLÁRE, *demolări,* s.f. Acțiunea de *a demola* și rezultatul ei; dărâmare, demolițiune. — V. **demola.**

DEMOLÍȚIE s.f. v. **demolițiune.**

DEMOLIȚIÚNE, *demolițiuni,* s.f. (Rar) Demolare, dărâmare. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: **demolíție** s.f.] — Din fr. **démolition.**

DÉMON, *demoni,* s.m. **1.** Diavol, drac. F Fig. Om rău. F Ființă imaginară considerată ca spirit al răului. **2.** (În scrierile romanticilor) Personificare a eroismului, a curajului, a răzvrătirii și uneori a frumuseții fizice. F (În gândirea mitică și în poezie) Geniu al neliniștii, care stârnește dorințe, pasiuni etc. [Var.: (reg.) **dímon** s.m.] — Din ngr. **démonas.** Cf. fr. d é m o n.

DEMONETIZÁ, *demonetizez,* vb. I. Tranz. A scoate, a retrage din circulație anumite monede. **2.** Refl. (Despre monede) A se devaloriza. F Fig. A-și pierde, a-și reduce valoare; a se deprecia, a se banaliza. — Din fr. **démonétiser.**

DEMONETIZÁRE, *demonetizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) demonetiza* și rezultatul ei. — V. **demonetiza.**

DEMONIÁC, -Ă, *demoniaci, -ce,* adj. Demonic. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **démoniaque.**

DEMÓNIC, -Ă, *demonici, -ce,* adj. De demon; drăcesc, diabolic, demoniac, satanic. — Din lat. **daemonicus.**

DEMONÍE, *demonii,* s.f. (Rar) Demonism. — **Demon** + suf. *-ie.*

DEMONÍSM s.n. Credință în demoni; demonie. F Atitudine diabolică. — Din fr. **démonisme.**

DEMONIZÁ, *demonizez,* vb. I. Tranz. A da caracter demonic; a atrage de partea diavolului, a răului. — **Demon** + suf. *-iza.*

DEMONOLATRÍE s.f. Adorație a demonilor. — Din fr. **démonolâtrie.**

DEMONOLÁTRU, -Ă, *demonolatri, -e,* adj., s.m. (Persoană) care adoră demonii. — Din fr. **démonolâtre.**

DEMONOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul credințelor populare despre demoni. — Din fr. **démonologie.**

DEMONOMANÍE s.f. Formă de nebunie care constă în credința de a fi stăpânit de demon. — Din fr. **démonomanie.**

DEMONSTRÁ, *demonstrez,* vb. I. **1.** Tranz. A arăta în mod convingător, prin argumente, prin raționamente logice sau prin exemple concrete, adevărul sau neadevărul unei afirmații, al unui fapt etc.; a proba, a dovedi. F A face dovada, prin calcule și prin raționamente, a adevărului exprimat într-o teoremă, într-o formulă etc. **2.** Intranz. (Despre mulțimi de oameni) A manifesta. — Din fr. **démontrer,** lat. **demonstrare.**

DEMONSTRÁBIL, -Ă, *demonstrabili, -e,* adj. Care poate fi demonstrat. — Din fr. **démontrable,** lat. **demonstrabilis.**

DEMONSTRABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi demonstrabil. — Din fr. **démonstrabilité.**

DEMONSTRÁNT, -Ă, *demonstranți, -te,* s.m. și f. Persoană care participă la o demonstrație (**3**); manifestant. — Din rus. **demonstrant.**

DEMONSTRÁRE, *demonstrări,* s.f. Acțiunea de *a demonstra* și rezultatul ei; dovedire, argumentare. — V. **demonstra.**

DEMONSTRATÍV, -Ă, *demonstrativi, -e,* adj. **1.** Care demonstrează sau servește la o demonstrație; ilustrativ. **2.** (Despre gesturi, manifestări etc.) Care exprimă, în mod ostentativ, un sentiment, o părere etc. **3.** (În sintagmele) *Pronume demonstrativ* = pronume care arată locul în timp sau în spațiu al unui obiect față de vorbitor. *Adjectiv demonstrativ* = adjectiv care arată depărtarea sau apropierea unui obiect. — Din fr. **démonstratif,** lat. **demonstrativus.**

DEMONSTRÁȚIE, *demonstrații,* s.f. **1.** Dovedire, pe bază de argumente și de exemple concrete, a realității unui fapt; demonstrare, argumentare. F Șir de calcule, de raționamente etc. prin care se dovedește adevărul unei teoreme sau conținutul unei formule. **2.** Procedeu de adâncire deductivă a adevărului unui enunț. **3.** Manifestație publică cu caracter politic-social. **4.** Exteriorizare a unui sentiment. F *Demonstrație de forță* = concentrare și desfășurare a unor forțe militare cu scopul de a intimida. — Din fr. **démonstration,** lat. **demonstratio,** (**3**) rus. **demonstrația.**

DEMONTÁ, *demontez,* vb. I. Tranz. A desface un aparat, un mecanism, un instrument etc. în părțile lui componente. F Fig. A descuraja, a deprima, a dezorienta pe cineva; a obosi, a extenua pe cineva. — Din fr. **démonter.**

DEMONTÁBIL, -Ă, *demontabili, -e,* adj. Care poate fi demontat. — Din fr. **démontable.**

DEMONTÁRE, *demontări,* s.f. Acțiunea de *a demonta* și rezultatul ei. — V. **demonta.**

DEMONTÁT s.n. Faptul de *a demonta.* — V. **demonta.**

DEMORALIZÁ, *demoralizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde încrederea în sine; a (se) descuraja, a (se) deprima. — Din fr. **démoraliser.**

DEMORALIZÁNT, -Ă, *demoralizanți, -te,* adj. Care demoralizează; descurajant, deprimant. — Din fr. **démoralisant.**

DEMORALIZÁRE s.f. **1.** Faptul de *a (se) demoraliza;* descurajare, deprimare; demoralizație. **2.** (Înv.) Imoralitate, desfrâu, corupție. — V. **demoraliza.**

DEMORALIZÁT, -Ă, *demoralizați, -te,* adj. **1.** Descurajat, deprimat. **2.** (Înv.) Imoral. — V. **demoraliza.**

DEMORALIZATÓR, -OÁRE, *demoralizatori, -oare,* adj. Care demoralizează; demoralizant. — Din fr. **démoralisateur.**

DEMORALIZÁȚIE s.f. (Înv.) Demoralizare. — Din fr. **démoralisation.**

DÉMOS s.n. (În Grecia antică) Denumire dată păturilor de oameni liberi dintr-un oraș, cu drepturi politice depline. — Cuv. gr.

DEMORFÍSM s.n. Proces de descompunere și de distrugere a rocilor solide. — Din fr. **démorphisme.**

DEMÓTIC, -Ă, *demotici, -e,* adj. (În sintagma) *Scriere demotică* = scriere cursivă vulgară, folosită în vechiul Egipt, simplificată din scrierea hieratică. — Din fr. **démotique.**

DEMULÁ, *demulez,* vb. I. Tranz. A scoate dintr-un tipar în care a fost modelat. — Din fr. **démouler.**

DEMULÁRE, *demulări,* s.f. Acțiunea de *a demula* și rezultatul ei. — V. **demula.**

DEMÚLT adv. Cu mult timp înainte, de multă vreme. G *Mai demult* = odinioară. *De demult* = din trecut, de altădată. — **De**[4] + **mult.**

DEMULTIPLICÁ, *demultíplic,* vb. I. Tranz. A transforma cu ajutorul unui angrenaj o mișcare de rotație în altă mișcare de rotație mai înceată. — Din fr. **démultiplier** (prin apropiere de *multiplica).*

DEMULTIPLICÁRE, *demultiplicări,* s.f. Acțiunea de *a demultiplica* și rezultatul ei. — V. **demultiplica.**

DEMULTIPLICATÓR, *demultiplicatoare,* s.n. Sistem de transmisie care asigură reducerea vitezei. — Din fr. **démultiplicateur.**

DEMULTIȘÓR adv. (Pop.) Diminutiv al lui *demult.* — **Demult** + suf. *-işor.*

DEMUTIZÁ, *demutizez,* vb. I. Tranz. A educa pe surdomuți spre a înțelege limbajul oral. — Din fr. **démutiser.**

DEMUTIZÁRE, *demutizări,* s.f. Acțiunea de *a demutiza* și rezultatul ei. — V. **demutiza.**

DEMUTIZÁT, -Ă, *demutizați, -te,* adj. (Despre surdomuți) Care a fost educat pentru a înțelege limbajul oral. — V. **demutiza.**

DENÁR, *denari,* s.m. Monedă romană, de obicei de argint, în greutate de circa patru grame. — Din lat. **denarius,** it. **denaro.**

DENATALITÁTE s.f. (Rar) Scădere a natalității. — Din fr. **dénatalité.**

DENATURÁ, *denaturez,* vb. I. Tranz. **1.** A schimba (intenționat) înțelesul, natura sau caracterul unor cuvinte, al unor idei etc.; a deforma, a altera, a falsifica. **2.** A adăuga unui produs o substanță străină, spre a-l face impropriu scopurilor pentru care a fost destinat inițial. — Din fr. **dénaturer.**

DENATURÁNT, -Ă, *denaturanți, -te,* adj., s.n. (Substanță) folosită pentru denaturarea unui produs. — Din fr. **dénaturant.**

DENATURÁRE, *denaturări,* s.f. Acțiunea de *a denatura* și rezultatul ei. — V. **denatura.**

DENATURÁT, -Ă, *denaturați, -te,* adj. **1.** Lipsit de sentimente firești. F *Părinte* (sau *copil) denaturat* = părinte (sau copil) care dovedește sentimente contrare celor care caracterizează în mod normal raporturile dintre părinți și copii. **2.** Prezentat altfel decât este în realitate; falsificat, alterat. **3.** (În sintagma) *Spirt denaturat* = alcool destinat întrebuințării industriale și făcut impropriu pentru consumație, prin adăugarea unor substanțe dăunătoare sănătății. — V. **denatura.** Cf. fr. d é n a t u r é.

DENAȚIONALIZÁRE, *denaționalizări,* s.f. Trecere a unei întreprinderi sau a unei ramuri economice naționalizate în proprietate privată. [Pr.: *-ți-o-*] — După fr. **dénationaliser.**

DENAZALIZÁ, *denazalizez,* vb. I. Tranz. și refl. A pierde sau a face să-și piardă timbrul, caracterul nazal. — Din fr. **dénasaliser.**

DENAZALIZÁRE, *denazalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) denazaliza* și rezultatul ei. — V. **denazaliza.**

DENAZIFICÁ, *denazífic,* vb. I. Tranz. A supune acțiunii de denazificare. — După fr. **dénazifier.**

DENAZIFICÁRE s.f. Acțiune de desființare a nazismului (fascismului) și a urmărilor lui din viața socială, politică și economică a Germaniei. — Cf. fr. d é n a z i f i c a t i o n.

DENDRÁRIU, *dendrarii,* s.n. Parc în care sunt prezentate colecții de plante vii, în condiții naturale sau în seră. — Din rus. **dendrarii.**

DENDRÍTĂ, *dendrite,* s.f. **1.** Prelungire ramificată a protoplasmei celulei nervoase, prin care influxul nervos se propagă în regiunea opusă cilindrului ax. **2.** (La pl.) Pojghiță arborescentă, de substanță minerală, pe fisurile și planurile de stratificare ale rocilor. — Din fr. **dendrite.**

DENDRÍTIC, -Ă, *dendritici, -ce,* adj. Care aparține dendritei (**1**), cu dendrită, de dendrită. — Din fr. **dendritique.**

DENDROGRÁFIC, -Ă, *dendrografici, -ce,* adj. Care ține de dendrografie, privitor la dendrografie. — Din fr. **dendrographique.**

DENDROGRAFÍE s.f. Parte a botanicii care se ocupă cu studiul arborilor; dendrologie. — Din fr. **dendrographie.**

DENDROLÓG, -Ă, *dendrologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în dendrologie. — Din **dendrologie** (derivat regresiv).

DENDROLÓGIC, -Ă, *dendrologici, -ce,* adj. Referitor la dendrologie, care aparține dendrologiei. — Din fr. **dendrologique.**

DENDROLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea arborilor. — Din fr. **dendrologie.**

DENDROMÉTRIC, -Ă, *dendrometrici, -ce,* adj. De dendrometrie. — Din fr. **dendrométrique.**

DENDROMETRÍST, -Ă, *dendrometriști, -ste,* s.m. și f. Specialist în dendrometrie. — Din fr. **dendrométriste.**

DENDROMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea metodelor de măsurare a volumului arborilor; taxație forestieră. — Din fr. **dendrométrie.**

DENDROMÉTRU, *dendrometre,* s.n. Instrument special pentru determinarea dimensiunilor la arborii netăiați. — Din fr. **dendromètre.**

DENEGÁ, *denég,* vb. I. Tranz. (Înv.) **1.** A nega, a tăgădui. **2.** A refuza. — Din lat., it. **denegare.** Cf. fr. d é n i e r.

DENEGÁRE, *denegări,* s.f. Acțiunea de *a denega* și rezultatul ei. G *Denegare de dreptate* = refuzul justificat al unui organ de jurisdicție de a soluționa o pricină cu care a fost sesizat; denegație, tăgăduială. — V. **denega.**

DENEGÁȚIE, *denegații,* s.f. (Înv.) Denegare. — Din fr. **dénégation.**

DENICHELÁ, *denichelez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de nichel depus pe plăcile de stereotipie. — Pref. *de-* + **nichela.**

DENICHELÁRE, *denichelări,* s.f. Acțiunea de *a denichela* și rezultatul ei. — V. **denichela.**

DENICOTINIZÁ, *denicotinizez,* vb. I. Tranz. A reduce conținutul de nicotină din tutun prin trecerea ei în combinații mai puțin nocive. — Din fr. **dénicotiniser.**

DENICOTINIZÁRE, *denicotinizări,* s.f. Acțiunea de *a denicotiniza* și rezultatul ei. — V. **denicotiniza.**

DENICOTINIZÁT, -Ă, *denicotinizați, -te,* adj. (Despre tutun) Din care s-a redus conținutul de nicotină. — V. **denicotiniza.**

DÉNIE, *denii,* s.f. (În ritualul creștin ortodox) **1.** Serviciu divin compus din vecernie, utrenie și ceasul întâi, în perioada Postului Mare, mai ales în Săptămâna Patimilor. **2** Priveghere. — Din sl. [bŭ]**dénije,** sb. **denije.**

DENIÉR, *denieri,* s.m. Unitate de măsură pentru greutatea liniară a firelor și a fibrelor de mătase naturală și vegetală sau a celor sintetice, cu ajutorul căreia se apreciază finețea acestora. — Din fr. **denier.**

DENIGRÁ, *denigrez,* vb. I. Tranz. A ponegri, a defăima, a calomnia, a discredita. — Din fr. **dénigrer,** lat. **denigrare.**

DENIGRÁNT, -Ă, *denigranți, -te,* adj. Denigrator. — Din fr. **dénigrant.**

DENIGRÁRE, *denigrări,* s.f. Acțiunea de *a denigra* și rezultatul ei; ponegrire, defăimare, discreditare. — V. **denigra.**

DENIGRATÓR, -OÁRE, *denigratori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care denigrează, prin care se denigrează. **2.** S.m. și f. Persoană care denigrează. — Din lat. **denigrator,** it. **denigratore.**

DENISIPÁ, *denisipez,* vb. I. Tranz. A curăța obiectele aflate în apă de nisipul depus prin decantare; a decolmata. [Var.: **deznisipá** vb. I] — Pref. *de-* + **nisip.**

DENISIPÁRE, *denisipări,* s.f. Acțiunea de *a denisipa.* [Var.: **deznisipáre** s.f.] — V. **denisipa.**

DENISIPÁT, -Ă, *denisipați, -te,* adj. Care a fost curățat de nisipul depus prin decantare. [Var.: **deznisipát, -ă** adj] — V. **denisipa.**

DENISIPATÓR, *denisipatoare,* s.n. Bazin pentru curățarea apei, în care se reține aluviuni de dimensiuni mijlocii. — **Denisipa** + suf. *-tor.*

DENITRIFICÁRE, *denitrificări,* s.f. Reducere a azotaților și a azotiților din sol până la azot liber sau oxizi de azot datorită activității microorganismelor anaerobe, proces care duce la scăderea fertilității solurilor. — Cf. fr. d é n i t r i f i c a t i o n.

DENIVELÁ, *denivelez,* vb. I. Refl. (Despre un teren, un pavaj, un drum etc.) A-și pierde netezimea, nivelarea, prin formarea de gropi și de ridicături. — Din fr. **déniveler.**

DENIVELÁRE, *denivelări,* s.f. Acțiunea de *a denivela* și rezultatul ei. F Diferență de nivel între două unități morfologice limitrofe. F Accident de teren ridicat sau coborât pe o suprafață relativ plană. — V. **denivela.**

DENIVELÁT, -Ă, *denivelați, -te,* adj. (Despre terenuri, drumuri etc.) Care prezintă gropi sau ridicături. — V. **denivela.**

DENOMINÁL, -Ă, *denominali, -e,* adj., s.n. (Cuvânt) care este derivat de la un nume. — **Denominal** + suf. *-al.*

DENOMINALIZÁ, pers. 3 *denominalizează,* vb. I. Refl. (Despre semnele bănești) A se reduce valoarea nominală. — Pref. *de-* + **nominaliza.**

DENOMINALIZÁRE, *denominalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) denominaliza* și rezultatul ei; reducere a valorii nominale a semnelor bănești. — V. **denominaliza.**

DENOMINATÍV, -Ă, *denominativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care denumește. G *Verb denominativ* = verb derivat de la un substantiv sau de la un adjectiv. **2.** S.n. Cuvânt derivat de la un substantiv sau de la un adjectiv. — Din fr. **dénominatif,** lat. **denominativus.**

DENOMINÁȚIE, *denominații,* s.f. Denumire, numire. — Din fr. **dénomination.**

DENOTÁ, pers. 3 *denótă,* vb. I. Tranz. **1.** A dovedi (**2**), a arăta, a indica. **2.** A exprima un anumit sens. — Din fr. **dénoter,** lat. **denotare.**

DENOTÁT, *denotate,* s.n. Obiect denumit de un nume; semnificat. — Din fr. **dénoté.**

DENOTATÍV, -Ă, *denotativi, -e,* adj. (Despre sensul cuvintelor) Corespunzător denotației; precis; comun, obișnuit. F (Despre stil) Neutru, obiectiv, lipsit de conotații. — Din fr. **dénotatif.**

DENOTÁȚIE, *denotații,* s.f. **1.** (Log.) Totalitatea indivizilor la care se aplică un cuvânt; sferă. **2.** (Lingv.) Sensul stabil și analizabil în afara contextului unui cuvânt. — Din fr. **dénotation.**

DENS, -Ă, *denși, -se,* adj. (Despre corpuri, substanțe, soluții) Cu densitate mare; cu părțile componente strâns unite; compact, des. — Din fr. **dense,** lat. **densus.**

DENSIFICÁ, *densífic,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) condensa. — Din fr. **densifier.**

DENSIFICÁRE, *densificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) densifica* şi rezultatul ei. — V. **densifica.**

DENSIFICÁT, -Ă, *densificaţi, -te,* adj. Condensat. — V. **densifica.**

DENSIGRÁMĂ, *densigrame,* s.f. Scară gradată care serveşte la corelarea valorilor densităţilor exprimate în diferite unităţi de măsură. — Din fr. **densigramme.**

DENSIMÉTRIC, -Ă, *densimetrici, -ce,* adj. Referitor la densimetrie. — Din fr. **densimétrique.**

DENSIMETRÍE s.f. Ansamblul metodelor de măsurare a densităţii substanţelor, mai ales a lichidelor. — Din fr. **densimétrie.**

DENSIMÉTRU, *densimetre,* s.n. Areometru cu greutate constantă, care indică direct densitatea lichidului în care a fost cufundat. — Din fr. **densimètre.**

DENSITÁTE, *densităţi,* s.f. **1.** Mărime fizică definită prin raportul dintre masa şi volumul unui corp; masă specifică. G *Densitate relativă* = raportul dintre densitatea unui corp şi densitatea altui corp de referinţă. F Numărul de obiecte sau de fiinţe de pe o unitate de arie sau de lungime. G *Densitate de curent electric* = raportul dintre intensitatea curentului electric care trece printr-un conductor şi secţiunea transversală a acestuia. *Densitatea (medie) a populaţiei* = numărul de locuitori care revin (în medie) pe o unitate de suprafaţă a unui anumit teritoriu. *Densitatea reţelei hidrografice* = raportul dintre lungimea reţelei de râuri şi canale şi suprafaţa dată. **2.** Faptul de a fi dens; desime. — Din fr. **densité,** lat. **densitas, -atis.**

DENTÁL, -Ă, *dentali, -e,* adj., s.f. (În sintagma) *Consoană dentală* (şi substantivat, f.) = care se articulează prin apropierea vârfului limbii de dinţii incisivi superiori sau inferiori. — Din fr. **dental.**

DENTÁR, -Ă, *dentari, -e,* adj. **1.** De dinte, al dinţilor, privitor la dinţi. **2.** De dentist, care aparţine dentistului, privitor la dentist. — Din fr. **dentaire,** lat. **dentarius.**

DENTÂI num. v. **dintâi.**

DENTÍCUL, *denticule,* s.n. Element decorativ în relief de forma unui dinte, folosit la ornamentarea cornişelor. — Din fr. **denticule.**

DENTIFÓRM, -Ă, *dentiformi, -e,* adj. Care are forma unui dinte. — Din fr. **dentiforme.**

DENTÍNĂ s.f. Ţesut osos sensibil care formează coroana şi rădăcina dintelui; ivoriu. — Din fr. **dentine.**

DENTÍST, -Ă, *dentişti, -ste,* s.m. şi f. Medic specializat în dentistică; stomatolog. — Din fr. **dentiste,** germ. **Dentist.**

DENTÍSTICĂ s.f. Specialitate a medicinii care se ocupă cu bolile şi cu îngrijirea dinţilor; stomatologie. — **Dentist** + suf. *-ică.*

DENTÍŢĂ, *dentiţe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene şi cu fructe achene cu câte doi dinţi, care creşte în locuri umede *(Bidens tripartitus).* — Cf. d i n t e.

DENTÍŢIE, *dentiţii,* s.f. Totalitatea dinţilor mamiferelor, caracteristică, după structură şi număr, unui tip de regim alimentar. *Dentiţie de carnivor.* F Proces de formare şi de apariţie a dinţilor la copii şi la puii animalelor mamifere. *Dentiţie întârziată. G Dentiţie de lapte* = dentiţie formată din 20 de dinţi, care apare, la copii, între 6 luni şi 3 ani. *Dentiţie definitivă* = dentiţie formată din 8 incisivi, 4 canini, 4 premolari şi 16 molari, care apare începând de la 6–7 ani. F Modul în care sunt aşezaţi dinţii în gură. [Var.: **dentiţiúne** s.f.] — Din fr. **dentition,** lat. **dentitio, -onis.**

DENTIŢIÚNE s.f. v. **dentiţie.**

DENUCLEARIZÁ, *denuclearizez,* vb. I. Tranz. A interzice, pe baza unui tratat internaţional, producerea, stocarea, instalarea, experimentarea şi folosirea armelor nucleare într-un spaţiu, teritoriu, într-o zonă, ţară sau într-un grup de ţări. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **dénucléariser.**

DENUCLEARIZÁRE, *denuclearizări,* s.f. Acţiunea de *a denucleariza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-cle-a-*] — V. **denucleariza.**

DENUCLEARIZÁT, -Ă, *denuclearizaţi, -te,* adj. Scos de sub acţiunea armelor nucleare. [Pr.: *-cle-a-*] — V. **denuclearizare.**

DENUDÁRE, *denudări,* s.f. Denudaţie. — Cf. fr. d é n u d a t i o n.

DENUDÁŢIE, *denudaţii,* s.f. **1.** Proces complex de nivelare a scoarţei terestre, sub acţiunea agenţilor geografici externi, prin dezagregarea, alterarea şi erodarea rocilor, îndepărtarea materialelor rezultate şi acumularea lor ulterioară în regiuni mai joase; denudare. **2.** Stare a unui dinte sau a unui os dezvelit, descoperit. — Din fr. **dénudation,** lat. **denudatio.**

DENUMÍ, *denumesc,* vb. IV. Tranz. A da nume unei fiinţe sau unui lucru; a numi. F (Înv.) A desemna. — Din fr. **dénommer** (după *nume*).

DENUMÍRE, *denumiri,* s.f. Faptul de *a denumi;* numire. F Nume dat unei fiinţe sau unui lucru; cuvânt cu care numim ceva. F Element obligatoriu (alături de sediu) de identificare a unei persoane juridice (firme). — V. **denumi.**

DENÚNŢ, *denunţuri,* s.n. Informare adresată unei instanţe penale cu privire la săvârşirea unei infracţiuni de către o persoană; denunţare (**2**). — Din **denunţa** (derivat regresiv).

DENUNŢÁ, *denúnţ,* vb. I. Tranz. **1.** A aduce la cunoştinţa unei autorităţi săvârşirea unei infracţiuni; a face un denunţ. F A pârî. **2.** A comunica oficial că un contract, un act încetează de a mai fi în vigoare; a rezilia unilateral un contract. — Din fr. **dénoncer,** lat. **denuntiare.**

DENUNŢÁRE, *denunţări,* s.f. Acţiunea de *a denunţa* şi rezultatul ei. **1.** Desfacere a unui contract sau a unui tratat prin voinţa unilaterală a uneia dintre părţi. **2.** Denunţ (**2**). — V. **denunţa.**

DENUNŢĂTÓR, -OÁRE, *denunţători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care denunţă. — **Denunţa** + suf. *-ător* (după fr. *dénonciateur).*

DENUTRÍŢIE, *denutriţii,* s.f. Stare a unui organism viu în care, datorită faptului că asimilaţia este întrecută de dezasimilaţie, se produce o scădere mare în greutate. — Din fr. **dénutrition.**

DEOARECÉ conj. (Indică un raport de cauză între o propoziţie regentă şi una subordonată) Fiindcă, pentru că, de vreme ce. [Pr.: *de-oa-*] — **De**[4] + **oare** + **ce.**

DEOCAMDÁTĂ adv. Pentru moment, în mod provizoriu. — **De**[4] + **o** + **cam** + **dată.**

DEOCHEÁ, *deóchi,* vb. I. **1.** Tranz. (În superstiţii) A dăuna sănătăţii, succesului sau bunăstării cuiva printr-o privire rea sau invidioasă. **2.** Refl. A se îmbolnăvi de deochi (**2**). F Fig. (Despre vreme) A se strica. [Pr.: *de-o-.* — Var.: **diocheá** vb. I] — Din **deochi.**

DEOCHEÁT, -Ă, *deocheaţi, -te,* adj. **1.** (În superstiţii) Bolnav din cauza deochiului (**1**). **2.** Fig. Indecent, necuviincios. F Cu reputaţie proastă; compromis. F Exagerat. [Pr.: *de-o-.* — Var.: (reg.) **diocheát, -ă** adj.] — V. **deochea.**

DEOCHETÚRĂ, *deocheturi,* s.f. (Rar) Deochi (**2**). [Pr.: *de-o-.* — Var.: **diochetúră** s.f.] — **Deochea** + suf. *-ătură.*

DEÓCHI, *deochiuri,* s.n. **1.** Putere atribuită unor oameni, de a îmbolnăvi pe cei asupra cărora îşi fixează privirea (cu răutate, invidie etc.). **2.** Efectul privirii care deoache; boală pricinuită de această privire; deochetură. G Expr. *De-a deochiul* = cu admiraţie. (Astăzi, mai ales în glumă) *Să nu(-i) fie (*cuiva) *de deochi!* formulă de admiraţie pentru calităţile fizice ori pentru inteligenţa cuiva (care nu trebuie deocheat). [Var.: (reg.) **dióchi** s.n.] — **De**[4] + **ochi**[1].

DEODÁTĂ adv. **1.** Pe neaşteptate, brusc, subit. **2.** În acelaşi timp, simultan, concomitent. G Expr. (Reg.) *A fi deodată cu cineva* = a fi de aceeaşi vârstă cu cineva. **3.** (Reg.) Deocamdată. — **De**[4] + **o** + **dată.**

DEODORÁNT, -Ă, *deodoranţi, -te,* adj., s.n. (Produs cosmetic) care reduce sau elimină mirosul de transpiraţie. [Pr.: *de-o-*] — Din fr. **déodorant.**

DEONTOLÓGIC, -Ă, *deontologici, -ce,* adj. Referitor la deontologie. [Pr.: *de-on-*] — Din fr. **déontologique.**

DEONTOLOGÍE s.f. **1.** Totalitatea normelor de conduită şi obligaţiilor etice ale unei profesiuni (mai ales a celei medicale). **2.** Teorie a datoriei, a obligaţiilor morale. [Pr.: *de-on-*] — Din fr. **déontologie.**

DEOPÁRTE adv. La o oarecare depărtare de vorbitor sau de alt punct fix: într-o parte, izolat. — **De**[4] + **o** + **parte.**

DEOPOTRÍVĂ adv. În mod egal, la fel, fără deosebire. [Var.: (reg.) **dopotrívă** adv.] — **De**[4] + **o** + **potrivă.**

DEOSEBÍ, *deosebesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se diferenţia (de cineva sau de ceva), a nu (mai) fi la fel. F Tranz. A da unei fiinţe sau unui lucru o notă aparte, specifică, a face să se deosebească de alţii. **2.** Refl. A se ridica deasupra (celorlalţi); a se distinge, a se remarca, a se evidenţia. **3.** Tranz. A recunoaşte un lucru sau o fiinţă dintre altele asemenea; a desluşi, a discerne, a distinge. [Pr.: *de-o-*] — **De**[4] + **osebi.**

DEOSEBÍRE, *deosebiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) deosebi* şi rezultatul ei; lipsă de asemănare, diferenţă. G Loc. adv. *Cu deosebire* = **a)** în mod deosebit, special; **b)** mai ales. *Cu deosebire de...* = cât se poate de..., foarte... *Cu deosebire(a) că...* = cu diferenţa că... *Fără deosebire* = fără excepţie. *Spre deosebire de...* = în opoziţie, în contrast cu... [Pr.: *de-o-*] — V. **deosebi.**

DEOSEBÍT, -Ă, *deosebiţi, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este altfel, care nu este asemenea (cu altul); diferit. **2.** (La pl., precedând substantivul) Felurite, diverse. **3.** Care iese din comun; neobişnuit, special. F Distins, remarcabil. **4.** Separat, despărţit. **II.** Adv. **1.** Cât se poate de..., foarte. **2.** În afară de..., pe lângă. — V. **deosebi.**

DEPALATALIZÁ, pers. 3 *depalatalizează,* vb. I. Refl. (Fon.; despre consoane) A-şi pierde caracterul palatal. — Din fr. **dépalataliser.**

DEPALATALIZÁRE, *depalatalizări,* s.f. Faptul de *a se depalatiza.* — V. **depalatiza.**

DEPALATALIZÁT, -Ă, *depalatalizaţi, -te,* adj. (Fon.; despre consoane) Care şi-a pierdut caracterul palatal. — V. **depalataliza.**

DEPANÁ, *depanez,* vb. I. Tranz. A repune în stare de funcţionare un autovehicul, o maşină, în urma unei pene[2]; a repara. — Din fr. **dépanner.**

DEPANÁRE, *depanări,* s.f. Acțiunea de *a depana* și rezultatul ei. — V. **depana.**

DEPANATÓR, -OÁRE, *depanatori -oare,* s.m. și f. Muncitor calificat care repară autovehicule, mașini, aparate etc. aflate în pană[2]. — **Depana** + suf. *-tor.*

DEPANÓR, *depanoare,* s.n. Aparat pentru descoperirea penelor[2] la anumite sisteme tehnice, mașini etc. — Din fr. **dépanneur.**

DEPARAFINÁ, *deparafinez,* vb. I. Tranz. A înlătura hidrocarburile parafinoase solide din uleiurile minerale. — Din fr. **déparaffiner.**

DEPARAFINÁRE, *deparafinări,* s.f. Acțiunea de *a deparafina* și rezultatul ei. — V. **deparafina.**

DEPARAFINÁT, -Ă, *deparafinați, -te,* adj. Care nu mai conține parafină; curățat de parafină. — V. **deparafina.**

DEPARAIÁ vb. I v. **depareia.**

DEPARAZITÁ, *deparazitez,* vb. I. Tranz. A distruge sau a înlătura paraziții de pe plante sau de pe animale, prin metode chimice, fizice sau biologice. — **De[4]** + **parazit.**

DEPARAZITÁRE, *deparazitări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a deparazita* și rezultatul ei; distrugere a paraziților; despăduchere. **2.** (Tehn.; în sintagma) *Deparazitare radioelectrică* = înlăturare sau reducere a perturbațiilor provocate de mașini, aparate electrice în recepția cu un aparat de radiofonie sau de televiziune. — V. **deparazita.**

DEPAREIÁ, *depareiez,* vb. I. Tranz. (Filatelie) A descompleta o serie de mărci poștale. [Var.: **deparaiá** vb. I] — Din fr. **dépareiller.**

DEPAREIÉRE, *depareieri,* s.f. Acțiunea de *a depareia.* — V. **depareia.**

DEPAREIÁT, -Ă, *depareiați, -te,* adj. (Filatelie; despre serii de mărci poștale) Care a fost descompletat. — V. **depareia.**

DEPARTAJÁ, *departajez,* vb. I. Tranz. A pune capăt unui balotaj, a arbitra între două opinii. F Refl. (Despre doi adversari) A se distanța în punctaj. — Din fr. **départager.**

DEPARTAJÁRE, *departajări,* s.f. Acțiunea de *a (se) departaja* și rezultatul ei. — V. **departaja.**

DEPARTAMÉNT, *departamente,* s.n. **1.** Subdiviziune a unui minister sau a unui organism, întreprindere etc. **2.** (În SUA) Minister. **3.** (În Franța) Unitate administrativ-teritorială. — Din fr. **département.**

DEPARTAMENTÁL, -Ă, *departamentali, -e,* adj. Care ține de un departament, privitor la un departament. — Din fr. **départemental.**

DEPÁRTE adv. **1.** (Cu sens local) La mare distanță. G Loc. prep. *Departe de...* = la mare distanță de... G Expr. *Departe de mine gândul* = nici nu mă gândesc... *Până departe* = pe o distanță mare. *Pe departe* = pe ocolite, nu de-a dreptul; indirect. *Nici pe departe* = nici măcar puțin; deloc. F Într-un loc îndepărtat; în depărtare. *A plecat departe.* G Expr. *Mai departe* = dincolo de...; în continuare, înainte. *De departe* = de la mare distanță, din depărtare. *Rudă de departe* = persoană aparținând unei ramuri îndepărtate a familiei cuiva. **2.** (Cu sens temporal) Într-un moment depărtat de timpul prezent (în trecut sau în viitor). G Expr. *Mai departe,* exprimă continuarea unei acțiuni sau menținerea în timp a unei situații. *Nu mai departe* = **a)** (în legătură cu un adverb de timp) nu a trecut sau nu va trece mai mult timp decât..., nu mai târziu decât... *Nu mai departe de ieri;* **b)** (rar, întărind un pronume personal) nu altul, chiar eu (tu, el etc.). *Eu, nu mai departe, te-am văzut.* — **De[4]** + **parte.**

DEPAVÁ, *depavez,* vb. I. Tranz. A scoate pavajul. F A deteriora caldarâmul. — Din fr. **dépaver.**

DEPAVÁRE, *depavări,* s.f. Acțiunea de *a depava.* — V. **depava.**

DEPĂNÁ, *dépăn,* vb. I. Tranz. **1.** A înfășura firele textile dintr-un scul pe un mosor, pe o țeavă etc. sau de pe un fus într-un scul ori a face firele scul. G Expr. *A lua* (pe cineva) *la depănat* = a mustra, a lua din scurt (pe cineva). F Fig. A desfășura, a înșira amintiri, gânduri etc. G Refl. *Toată întâmplarea i se depăna pe dinaintea ochilor.* **2.** Fig. A parcurge (un drum, o distanță). G Expr. (Intranz.) *A depăna din picioare* = a umbla mișcând repede picioarele. [Prez. ind. și: *deápăn*] — Lat. ***depanare.**

DEPĂNÁRE, *depănări,* s.f. Acțiunea de *a depăna.* — V. **depăna.**

DEPĂNÁT[1], *depănaturi,* s.n. Faptul de *a depăna;* depănare. — V. **depăna.**

DEPĂNÁT[2], -Ă, *depănați, -te,* adj. (Despre fire) Strâns în scul, în ghem sau pe mosor. — V. **depăna.**

DEPĂNĂTÓR, -OÁRE, *depănători, -oare,* s.m., s.f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în depănat. **2.** S.n. Organ al mașinii de cusut care servește la depănarea aței pe mosorelul suveicii. **3.** S.f. Dispozitiv pe care sunt așezate sculurile la mașinile de depănat; (în industria casnică) vârtelniță. — **Depăna** + suf. *-ător.*

DEPĂNĂTÚRĂ, *depănături,* s.f. Ceea ce este depănat. — **Depăna** + suf. *-tură.*

DEPĂNUȘÁ, *depănușez,* vb. I. Tranz. A desface, manual sau mecanic, pănușile de pe știuleții de porumb. — Pref. *de-* + **pănușă.**

DEPĂNUȘĂTÓR, *depănușătoare,* s.n. Mașină pentru desfacerea pănușilor de pe știuleții de porumb. — **Depănușa** + suf. *-tor.*

DEPĂRÁ, *dépăr,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Reg.) A(-și) smulge părul de pe cap (de jale, de disperare etc.); *fig.* a (se) necăji. **2.** (Fam.) A (se) părui. [Var.: **dăpărá** vb. I] — Lat. **depilare.**

DEPĂRCIÓR adv. (Reg.) Depărtișor. — **Departe** + suf. *-ior.*

DEPĂRTÁ, *depărtez,* vb. I. **1.** Refl. A mări distanța față de locul unde se află cineva sau ceva, a se retrage din preajma cuiva sau a ceva, a se așeza sau a pleca (mai) departe. F Fig. A se înstrăina de cineva sau de ceva. **2.** Tranz. A duce, a muta ceva mai departe, a distanța de ceva; a trimite sau a ține pe cineva departe. F Fig. A înlătura pe cineva de undeva, a izgoni, a alunga. **3.** Refl. A se abate, a devia (de la subiect). — Din **departe.**

DEPĂRTÁRE, *depărtări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) depărta.* F (Concr.) Loc situat la mare distanță de vorbitor. **2.** Distanță. G Loc. adj. și adv. *Din depărtare* (sau *depărtări)* = de departe, de la mare distanță. — V. **depărta.**

DEPĂRTÁT, -Ă, *depărtați, -te,* adj. **1.** Care este departe în spațiu, care se află la (mare) distanță. **2.** Care este departe în timp de momentul actual. — V. **depărta.**

DEPĂRTĂTÓR, *depărtătoare,* s.n. Instrument chirurgical utilizat pentru îndepărtarea țesuturilor dintr-o plagă operatorie. — **Depărta** + suf. *-ător.*

DEPĂRTIȘÓR adv. Diminutiv al lui *departe;* depărcior. — **Departe** + suf. *-ișor.*

DEPĂȘÍ, *depășesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A întrece pe cineva sau ceva care merge în același sens; a lăsa în urmă. **2.** A trece peste o anumită limită, a întrece o anumită măsură, un anumit nivel. F A întrece puterile sau competența cuiva. *Această problemă mă depășește.* — Din fr. **dépasser** (după *pași).*

DEPĂȘÍRE, *depășiri,* s.f. Acțiunea de *a depăși* și rezultatul ei; trecere peste o anumită limită. F (Inform.) Obținerea, prin operație aritmetică, a unui rezultat ce nu poate fi reprezentat în memoria unui calculator. — V. **depăși.**

DEPĂȘÍT, -Ă, *depășiți, -te,* adj. **1.** Întrecut. **2.** Învechit, perimat. — V. **depăși.**

DEPENDÉNT, -Ă, *dependenți, -te,* adj. Care depinde (de cineva sau de ceva); care nu este autonom. — Din fr. **dépendant.**

DEPENDÉNȚĂ, *dependențe,* s.f. **1.** Situația de a fi dependent; stare de subordonare, de supunere. F (Jur.) Subordonare economică, politică etc. a unei țări, a unui teritoriu față de o putere străină, prin limitarea libertății naționale, a dreptului suveran de a hotărî asupra dezvoltării sale. **2.** (Mat.) Relația dintre diferitele valori ale unei variabile cărora le corespund valori ale altei variabile. **3.** Tulburare psihică manifestată prin lipsă de inițiativă, prin atașament total față de unele persoane. **4.** Stare patologică datorată obișnuinței de a consuma alcool, stupefiante, medicamente. — Din fr. **dépendance.**

DEPENDÍNȚĂ, *dependințe,* s.f. Încăpere accesorie a unei case de locuit (bucătărie, baie etc.); (la pl.) ansamblul acestor încăperi. — Din fr. **dépendances.**

DEPERSONALIZÁ, *depersonalizez,* vb. I. Tranz. A face să-și piardă personalitatea. [Var.: **despersonalizá** vb. I] — Din fr. **dépersonnaliser.**

DEPERSONALIZÁRE, *depersonalizări,* s.f. Acțiunea de *a depersonaliza* și rezultatul ei. F Simptom caracterizat prin dispariția conștiinței propriei persoane, care apare mai ales în unele boli psihice. [Var.: **despersonalizáre** s.f.] — V. **depersonaliza.**

DEPERSONALIZÁT, -Ă, *depersonalizați, -te,* adj. Care și-a pierdut personalitatea; fără personalitate. [Var.: **despersonalizát, -ă** adj.] — V. **depersonaliza.**

DEPEȘÁ, *depeșez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A expedia o depeșă; a telegrafia. — Din fr. **dépêcher.**

DEPÉȘĂ, *depeșe,* s.f. (Înv.) Înștiințare transmisă prin mijloacele cele mai rapide; (în special) telegramă. — Din fr. **dépêche.**

DEPIGMENTÁ, *depigmentez,* vb. I. Refl. A se decolora din cauza scăderii sau dispariției pigmentului melanic. — Din fr. **dépigmenter.**

DEPIGMENTÁRE, *depigmentări,* s.f. Acțiunea de *a se depigmenta* și rezultatul ei. — V. **depigmenta.**

DEPILÁ, *depilez,* vb. I. **1.** Tranz. A îndepărta părul de pe pielea pregătită pentru tăbăcit. **2.** Tranz. și refl. A(-și) îndepărta părul de pe corp sau de pe față (smulgându-l sau distrugându-l cu ajutorul razelor Roentgen, al unor pensete speciale sau al substanțelor depilatoare), în scop igienic sau estetic; a epila. — Din fr. **dépiler,** lat. **depilare.**

DEPILÁNT, -Ă, *depilanți, -te,* adj., s.n. (Substanță) care servește la depilare. — Din fr. **dépilant.**

DEPILÁRE, *depilări,* s.f. Acțiunea de *a depila* și rezultatul ei; îndepărtare a părului de pe piele. — V. **depila.**

DEPILÁT, -Ă, *depilați, -te,* adj. (Despre suprafețe ale corpului) De pe care a fost îndepărtat părul. — V. **depila.**

DEPILATÓR, -OÁRE, *depilatori, -oare,* s.n., adj. (Substanță) cu ajutorul căreia se înlătură părul de pe pielea omului; epilator. — Din fr. **dépilatoire.**

DEPILÁȚIE, *depilații,* s.f. (Rar) Depilare. [Var.: **depilațiúne** s.f.] — Din fr. **dépilation.**

DEPILAȚIÚNE s.f. v. **depilație.**

DEPÍNDE, *depínd,* vb. III. Intranz. **1.** (Despre lucruri, fapte, atitudini) A fi legat de..., a fi în funcție de..., a atârna de... G (Ca răspuns imprecis la o întrebare) *Când se termină lucrarea? — Depinde!* **2.** (Despre persoane, instituții, ținuturi etc.) A fi sub autoritatea sau sub conducerea cuiva, a fi subordonat cuiva. [Perf. s. *depinsei,* part. *depins*] — Din fr. **dépendre,** lat. **dependere.**

DEPISTÁ, *depistez,* vb. I. Tranz. A da de urma unui lucru ascuns, tăinuit, necunoscut. F (Med.) A descoperi și a cerceta cazuri de boală inaparentă. — Din fr. **dépister.**

DEPISTÁRE, *depistări,* s.f. Acțiunea de *a depista* și rezultatul ei. — V. **depista.**

DEPLANÁRE, *deplanări,* s.f. Curbare a unei secțiuni plane a unui corp elastic sub acțiunea sarcinilor exterioare. — Pref. *de-* + **plan.**

DE PLÁNO loc. adv. (Jur.) Cu drepturi depline. — Loc. lat.

DEPLANTÁ, *deplantez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate un copac dintr-un loc pentru a-l planta în altă parte. **2.** A dezgropa, a ridica minele explozive de pe un teren minat. — Din fr. **déplanter.**

DEPLANTÁRE, *deplantări,* s.f. Acțiunea de *a deplanta* și rezultatul ei. G *Deplantarea minelor* = operația de dezgropare și de ridicare a minelor explozive. — V. **deplanta.**

DEPLASÁ, *deplasez,* vb. I. **1.** Tranz. A lua ceva sau pe cineva dintr-un loc și a-l pune în altul, a-i schimba locul; a muta. F Refl. A se mișca din poziția inițială; a aluneca; a se disloca. **2.** Refl. A se duce undeva (în interes de serviciu). — Din fr. **déplacer.**

DEPLASÁBIL, -Ă, *deplasabili, -e,* adj. Care poate fi (ușor) deplasat. — Din fr. **déplaçable.**

DEPLASAMÉNT, *deplasamente,* s.n. Greutatea volumului de apă dezlocuit de o navă care plutește; greutatea totală a unei nave. — Din fr. **déplacement.**

DEPLASÁRE, *deplasări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deplasa* și rezultatul ei. G Loc. adv. *În deplasare* = în călătorie pentru interes de serviciu. — V. **deplasa.**

DEPLASÁT, -Ă, *deplasați, -te,* adj. Care nu se află la locul lui. F (Despre oameni și manifestările lor) Care nu este așa cum se cuvine în raport cu situația, cu momentul dat; nepotrivit, nelalocul lui; necuviincios. — V. **deplasa.** Cf. fr. déplacé.

DEPLASTIFIÁNT, *deplastifianți,* s.m. Material care, adăugat unei materii prime plastice, îi micșorează plasticitatea; deplastificator. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **déplastifiant.**

DEPLASTIFICATÓR, *deplastificatori,* s.m. Deplastifiant. — Cf. deplastifiant.

DEPLÁNGE, *deplắng,* vb. III. Tranz. A simți milă, părere de rău față de cineva sau de ceva; a găsi, a considera pe cineva vrednic de compătimire; a deplora. [Perf. s. *deplânsei,* part. *deplâns*] — Pref. *de-* + **plânge** (după fr. *déplorer).*

DEPLEȚIÚNE, *deplețiuni,* s.f. **1.** (Med.) Diminuare sau dispariție a unui lichid acumulat în mod patologic într-o cavitate anatomică. F Suprimare sau micșorare a unei obstrucții, a unei piedici în circulația fluidelor. **2.** Epuizare cauzată de pierderea unui lichid organic, în special a sângelui. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **déplétion,** lat. **depletio.**

DEPLIÁ, *depliez,* vb. I. Tranz. A desface ceva pliat, împăturit. [Pr.: *-pli-a*] — Din fr. **déplier.**

DEPLIÉRE, *deplieri,* s.f. Acțiunea de *a deplia* și rezultatul ei. [Pr.: *-pli-e-*] — V. **deplia.**

DEPLÍN, -Ă, *deplini, -e,* adj., adv. **1.** Adj. Întreg, complet[2] (**1**); desăvârșit, perfect. **2.** Adv. De tot, în întregime, pe de-a-ntregul, complet. F (Pop.) Așa cum trebuie, cum se cuvine. *Face slujba deplin.* — **De**[4] + **plin.**

DEPLINĂTÁTE s.f. Faptul de a fi deplin, desăvârșit; perfecțiune, plenitudine. — **Deplin** + suf. *-ătate.*

DEPLORÁ, *deplór,* vb. I. Tranz. A deplânge. — Din fr. **déplorer.**

DEPLORÁBIL, -Ă, *deplorabili, -e,* adj. Vrednic de plâns, de compătimit; care produce o impresie penibilă; jalnic, lamentabil. — Din fr. **déplorable.**

DEPLORÁȚIE, *deplorații,* s.f. (Rar) Plângere, lamentare, lamentație. F Cântec popular medieval cu subiect tragic sau religios. — Din fr. **déploration,** lat. **deploratio.**

DEPOLARIZÁ, *depolarizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împiedica sau a face să dispară polarizarea chimică a electrozilor. **2.** A face să dispară polarizarea unui fascicul de lumină. — Din fr. **dépolariser.**

DEPOLARIZÁNT, -Ă, *depolarizanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care depolarizează (**1**). **2.** S.m. Depolarizator. — Din fr. **dépolarisant.**

DEPOLARIZÁRE, *depolarizări,* s.f. Acțiunea de *a depolariza* și rezultatul ei. — V. **depolariza.**

DEPOLARIZATÓR, *depolarizatori,* s.m. Substanță care se introduce într-un element galvanic pentru a împiedica polarizarea; depolarizant (**2**). — **Depolariza** + suf. *-tor.*

DEPOLIMERIZÁ, *depolimerizez,* vb. I. Tranz. (Chim.) A supune depolimerizării. — Din fr. **dépolymériser.**

DEPOLIMERIZÁRE, *depolimerizări,* s.f. Reacție prin care un polimer trece în polimeri cu mase moleculare mai mici, sub acțiunea căldurii, a luminii, a radiațiilor, a catalizatorilor, a oxigenului. — Cf. fr. dépolymérisation.

DEPOLITIZÁ, *depolitizez,* vb. I. Tranz. A face să-și piardă caracterul politic. — Din fr. **dépolitiser.**

DEPOLITIZÁRE, *depolitizări,* s.f. Acțiunea de *a depolitiza* și rezultatul ei. — V. **depolitiza.**

DEPOLITIZÁT, -Ă, *depolitizați, -te,* adj. Care nu mai are caracter politic. — V. **depolitiza.**

DEPOLUÁ, *depoluez,* vb. I. Tranz. A reduce sau a înlătura poluarea ori sursele care o provoacă. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **dépolluer.**

DEPOLUÁNT, -Ă, *depoluanți, -te,* adj., s.m. (Produs, procedeu) care servește la depoluare. [Pr.: *-lu-ant*] — Din fr. **dépolluant.**

DEPOLUÁRE, *depoluări,* s.f. Acțiunea de *a depolua* și rezultatul ei; purificare. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **depolua.**

DEPOLUÁT, -Ă, *depoluați, -te,* adj. (Despre atmosferă, medii etc.) Din care a fost înlăturată poluarea, care a fost purificat. [Pr.: *-lu-at*] — V. **depolua.**

DEPONÉNT[1]**, -Ă,** *deponenți, -te,* adj. (În gramatica latină, despre verbe și forme verbale) Cu formă pasivă și înțeles activ. — Din fr. **déponent,** lat. **deponens, -ntis.**

DEPONÉNT[2]**, -Ă,** *deponenți, -te,* s.m. și f. Persoană care încredințează unei alte persoane un lucru în temeiul unui contract de depozit; depunător. — Din lat. **deponens, -ntis,** it. **deponente.**

DEPONTÁ, *depontez,* vb. I. Tranz. A demonta un pod militar. — Din fr. **dépointer.**

DEPOPULÁ, *depopulez,* vb. I. Tranz. (Despre calamități) A reduce numeric sau a distruge în mare parte populația unei țări, a unei regiuni. F Refl. A se reduce drastic populația unei regiuni sau a unei țări din cauza sporului migratoriu sau natural negativ. — Din lat. **depopulare.** Cf. fr. dépeupler, it. depopolare.

DEPOPULÁRE, *depopulări,* s.f. Acțiunea de *a depopula* și rezultatul ei; reducere a populației unei țări, a unei regiuni etc. — V. **depopula.**

DEPORTÁ, *deportez,* vb. I. Tranz. A trimite forțat pe cineva într-o regiune îndepărtată, într-un lagăr de concentrare, ca măsură represivă, a condamna pe cineva la exil politic. — Din fr. **déporter,** lat. **deportare.**

DEPORTÁRE, *deportări,* s.f. Acțiunea de *a deporta* și rezultatul ei. — V. **deporta.**

DEPORTÁT, -Ă, *deportați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în deportare. — V. **deporta.** Cf. fr. déporté.

DEPOSEDÁ, *deposedez,* vb. I. Tranz. A lipsi pe cineva de posesiunea unui lucru sau a unui drept. — Din fr. **déposséder.**

DEPOSEDÁRE, *deposedări,* s.f. Acțiunea de *a deposeda* și rezultatul ei. — V. **deposeda.**

DEPÓU, *depouri,* s.n. Clădire în care se adăpostesc, se întrețin și se repară locomotive, vagoane de tren sau de tramvai etc. — Din fr. **dépôt.**

DEPOZÁNT, -Ă, *depozanți, -te,* s.m. și f. (Rar) **1.** (Jur.) Martor care depune mărturie în fața judecătorului. **2.** Depunător. — Din fr. **déposant.**

DEPÓZIT, *depozite,* s.n. **1.** Loc, clădire în care se păstrează materiale de construcție, mărfuri etc.; magazie. F Formație militară care aprovizionează unitățile armatei cu materiale, muniții etc. **2.** Ceea ce se depune spre păstrare; (în special) bani sau hârtii de valoare depuse în păstrare la o instituție bancară. G Loc. adv. *În depozit* = în păstrare. F *Depozit legal* = fond de cărți constituit prin predarea obligatorie de către tipografii și edituri a unui număr de exemplare din fiecare volum tipărit marilor biblioteci publice din țară. **3.** Acumulare sedimentară de materiale provenite din dezagregarea rocilor sau de resturi ale organismelor pe fundul unui bazin acvatic ori pe uscat; sediment. — Din lat. **depositum** (cu unele sensuri după fr. *dépôt).*

DEPOZITÁ, *depozitez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune ceva în depozit (**1**). **2.** Tranz. A pune ceva la loc sigur; a lăsa, a încredința cuiva un lucru spre păstrare. **3.** Refl. A se depune, a se sedimenta. — Din **depozit.**

DEPOZITÁR, -Ă, *depozitari, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană căreia i se lasă ceva în păstrare. **2.** Intermediar căruia i se încredințează o marfă pentru vânzare în contul proprietarului. — Din fr. **dépositaire.**

DEPOZITÁRE, *depozitări,* s.f. Acțiunea de *a depozita* și rezultatul ei; înmagazinare, păstrare. — V. **depozita.**

DEPOZÍȚIE, *depoziții,* s.f. Declarație a unui martor în fața unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală cu privire la fapte ce-i sunt cunoscute personal și care aduc lămuriri în pricina respectivă; mărturie. [Var.: **depozițiúne** s.f.] — Din fr. **déposition,** lat. **depositio, -onis.**

DEPOZIȚIÚNE s.f. v. **depoziție.**

DEPRAVÁ, *depravez,* vb. I. Refl. (Despre oameni) A ajunge, a deveni depravat; a se corupe. — Din fr. **dépraver,** lat. **depravare.**

DEPRAVÁRE, *depravări,* s.f. Faptul de *a se deprava;* corupţie (**2**), blestemăţie, desfrâu, depravaţiune. — V. **deprava.**

DEPRAVÁT, -Ă, *depravaţi, -te,* adj. Decăzut din punct de vedere moral; corupt, desfrânat. — V. **deprava.**

DEPRAVAŢIÚNE, *depravaţiuni,* s.f. (Rar) Depravare. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **dépravation,** lat. **depravatio, -onis.**

DEPRECATÓRIU, -IE, *deprecatorii,* adj. (Livr.; despre formule, părţi dintr-un discurs) Care are forma unei deprecaţii. — Din fr. **déprécatoire,** lat. **deprecatorius.**

DEPRECĂŢIE, *deprecaţii,* s.f. (Livr.) Figură retorică prin care este implorat cel pe care vrem să-l înduplecăm; implorare. [Var.: **deprecaţiúne** s.f.] — Din fr. **déprécation.**

DEPRECAŢIÚNE s.f. v. **deprecaţie.**

DEPRECIÁ, *depreciez,* vb. I. **1.** Tranz. A aprecia ceva sub valoarea sa reală; *p. ext.* a nesocoti, a minimaliza valoarea unui lucru. **2.** Tranz. şi refl. A(-şi) micşora, a(-şi) pierde valoarea sau calitatea; a (se) devaloriza; a (se) degrada. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **déprécier.**

DEPRECIÁT, -Ă, *depreciaţi, -te,* adj. Care nu este apreciat la justa valoare; desconsiderat, devalorizat. F Cu valoare scăzută. [Pr.: *-ci-at*] — V. **deprecia.**

DEPRECIATÍV, -Ă, *depreciativi, -e,* adj. Care arată lipsă de consideraţie sau dispreţ, care conţine o notă de batjocură. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **dépréciatif.**

DEPRECIATÓR, -OÁRE, *depreciatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care depreciază. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **dépréciateur.**

DEPRECIÉRE, *deprecieri,* s.f. Faptul de *a (se) deprecia;* nesocotire a valorii; devalorizare. G *Depreciere monetară* = scădere a puterii de cumpărare a unei monede, cauzată de inflaţie sau de reducerea volumului de bunuri oferite spre vânzare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **deprecia.**

DEPRESÁ, *depresez,* vb. I. Tranz. **1.** A desface cu presa un ansamblu de două piese care au contact forţat. **2.** A rări puieţii crescuţi prea des, pentru a permite dezvoltarea normală a celorlalţi. **3.** A modifica proprietăţile superficiale ale minereurilor cu ajutorul depresantelor. — Din fr. **dépresser.**

DEPRESÁJ, *depresaje,* s.n. **1.** Desfacere cu ajutorul presei a unui ansamblu de două piese care au contact forţat. **2.** Acţiune de rărire a puieţilor dintr-o pepinieră. **3.** Modificare a proprietăţilor superficiale ale minereurilor cu ajutorul depresantelor. — Din fr. **dépressage.**

DEPRESÁNT, *depresante,* s.n. Reactiv folosit pentru a împiedica flotaţia unui anumit mineral dintr-un minereu. — Din fr. **dépressant,** engl. **depressant.**

DEPRÉSIE s.f. v. **depresiune.**

DEPRESIOMÉTRU, *depresiometre,* s.n. Manometru cu care se măsoară depresiunea din lucrările miniere subterane. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **dépressiomètre.**

DEPRESIONÁR, -Ă, *depresionari, -e,* adj. (În sintagma) *Zonă depresionară* = zonă din atmosferă cu presiune atmosferică scăzută, proprie formării ciclonilor. [Pr.: *-si-o-*] — **Depresiune** + suf. *-ar.*

DEPRESIÚNE, *depresiuni,* s.f. **I. 1.** Formă de relief situată la un nivel mai jos decât regiunile înconjurătoare. **2.** Vârtej de aer în care presiunea aerului este mai mică decât în regiunile vecine şi care aduce timp nefavorabil în locurile pe unde trece. **II.** Fig. (În forma *depresie*) Stare sufletească (patologică) de tristeţe (asociată cu nelinişte); descurajare, deprimare. **III.** (Ec. pol.) Fază a ciclului economic, ulterioară crizei economice, în care producţia se menţine la un nivel scăzut, iar puterea de cumpărare a populaţiei rămâne redusă. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **deprésie** s.f.] — Din fr. **dépression,** lat. **depressio, -onis.**

DEPRESÍV, -Ă, *depresivi, -e,* adj. **1.** Care provoacă starea de depresie neuropsihică sau scăderea tensiunii arteriale. **2.** De depresie (**II**). **3.** (Despre persoane) Înclinat spre tristeţe, descurajare. — Din fr. **dépressif.**

DEPRESÓR, -OÁRE, *depresori,* adj., s.n. **1.** Adj. (În sintagma) *Nerv depresor* = nerv senzitiv prin intermediul căruia excitaţiile de la receptorii nervoşi din pereţii sinusului carotidei se transmit la centrii nervoşi şi determină, pe cale reflexă, scăderea tensiunii arteriale. **2.** S.n. Substanţă capabilă să deblocheze o genă sau un grup de gene inactive dintr-un genom.— Din fr. **dépresseur.**

DEPRESURIZÁ, pers. 3 *depresurizează,* vb. I. Refl. (Despre presiunea atmosferică) A scădea, a slăbi. — Din fr. **dépressuriser.**

DEPRESURIZÁRE, *depresurizări,* s.f. Acţiunea de *a se depresuriza* şi rezultatul ei. — V. **depresuriza.** Cf. fr. d é p r e s s u r i s a t i o n.

DEPRESURIZÁT, -Ă, *depresurizaţi, -te,* adj. (Despre presiunea atmosferică) Care a slăbit, a scăzut. — V. **depresuriza.**

DEPREÚNĂ adv. Împreună. — **De**[4] + **pre** + **una.**

DEPRIMÁ, *deprim,* vb. I. Tranz. A provoca (cuiva) o stare de depresie sau de descurajare; a mâhni, a întrista, a descuraja (pe cineva). — Din fr. **déprimer.**

DEPRIMÁNT, -Ă, *deprimanţi, -te,* adj. Care deprimă; descurajant, întristător. — Din fr. **déprimant.**

DEPRIMÁRE, *deprimări,* s.f. Starea unei persoane descurajate; depresie (**II**), descurajare, mâhnire. — V. **deprima.**

DEPRIMÁT, -Ă, *deprimaţi, -te,* adj. Descurajat, abătut, demoralizat. — V. **deprima.** Cf. fr. d é p r i m é.

DEPRÍNDE, *deprind,* vb. III. **1.** Refl. şi tranz. A (se) obişnui, a (se) învăţa. F Refl. A se familiariza cu cineva. **2.** Tranz. A-şi însuşi cunoştinţe (temeinice) într-un domeniu prin învăţătură sau prin practică organizată, sistematică. F A dresa. [Perf. s. *deprinsei,* part. *deprins*] — Lat. **depre(he)ndere.**

DEPRÍNDERE, *deprinderi,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) deprinde.* **2.** Obişnuinţă, obicei. **3.** Uşurinţă căpătată de-a lungul timpului într-o îndeletnicire, profesie oarecare; pricepere, destoinicie, dexteritate. **4.** (Rar) Practică obişnuită într-o îndeletnicire, ocupaţie oarecare; exerciţiu. — V. **deprinde.**

DEPRÍNS, -Ă, *deprinşi, -se,* adj. Experimentat, învăţat, obişnuit. — V. **deprinde.**

DEPROFESIONALIZÁ, *deprofesionalizez,* vb. I. Refl. (Despre oameni sau realizări ale acestora) A-şi pierde profesionalismul. [Pr.: *-si-o*] — Pref. *de-* + **profesionaliza.**

DEPROTEINIZÁ, *deproteinizez,* vb. I. Tranz. A îndepărta proteinele din produse biologice, alimente etc. [Pr.: *-te-i-*] — Cf. engl. d e p r o t e i n i z e.

DEPROTEINIZÁT, -Ă, *deproteinizaţi, -te,* adj. (Despre alimente) Fără proteine. [Pr.: *-te-i-*] — De la **proteină.**

DEPUNĂTÓR, -OÁRE, *depunători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care depune pentru păstrare o sumă de bani, hârtii de valoare etc. — **Depune** + suf. *-ător.*

DEPUNCTÁ, *depunctez,* vb. I. Tranz. A reduce în funcţie de erori punctajul unui candidat sau concurent la o competiţie, la un examen. — Pref. *de-* + **puncta.**

DEPUNCTÁRE, *depunctări,* s.f. Acţiunea de *a depuncta* şi rezultatul ei. — V. **depuncta.**

DEPUNCTÁT, -Ă, *depunctaţi, -te,* adj. Căruia i s-a redus punctajul la o competiţie sau la un examen. — V. **depuncta.**

DEPÚNE[1]**,** *depún,* vb. III. **1.** Tranz. A lăsa un obiect din mână, punându-l undeva. G Expr. *A depune bani* (la o instituţie bancară) = a lăsa o sumă de bani (în păstrare la o instituţie bancară). *A depune mandatul* = a renunţa la o însărcinare încredinţată, invocând drept motivare imposibilitatea de a continua îndeplinirea ei. *A depune un act* (sau *o cerere, un memoriu* etc.) = a înainta, a preda forului competent un act (sau o cerere, un memoriu etc.) *A depune muncă* (sau *efort, osteneală* etc.) = a munci, a se strădui. (Rar) *A depune un examen* = a da un examen. *A depune jurământ(ul)* = **a)** (despre o parte în litigiu sau despre un martor) a se angaja să spună tot adevărul în legătură cu faptele unui proces; **b)** (despre demnitari, magistraţi, militari) a se angaja solemn să-şi îndeplinească îndatoririle cu respectarea legilor ţării. *A depune mărturie* = (despre un martor) a face declaraţii în faţa unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală în legătură cu faptele unui proces. **2.** Tranz. (Despre animale care se înmulţesc prin ouă) A elimina ouăle (la loc potrivit). **3.** Refl. (Despre substanţe solide aflate în stare de suspensie sau dizolvate într-un lichid) A se aşeza la fund, formând sedimente; a se sedimenta. [Perf. s. *depusei,* part. *depus*] — Din lat. **deponere** (cu sensurile fr. *déposer*).

DEPÚNE[2] pers. 3 *depúne,* vb. III. Intranz. (Reg.; despre vaci, bivoliţe etc.) A-şi mări ugerul (ca urmare a secreţiei abundente de lapte), a fi aproape să fete. [Perf. s. *depuse,* part. *depus*] — Lat. **deponere.**

DEPÚNERE, *depuneri,* s.f. Acţiunea de *a (se) depune*[1] şi rezultatul ei. **1.** Sumă de bani depusă la o instituţie bancară. **2.** Sediment, depozit pe o suprafaţă sau pe fundul unui vas. — V. **depune**[1]**.**

DEPURATÍV, -Ă, *depurativi, -e,* s.n., adj. (Substanţă) care favorizează eliminarea toxinelor şi a produşilor de dezasimilaţie[2]. — Din fr. **dépuratif.**

DEPURATÓR[1]**,** *depuratoare,* s.n. Substanţă care favorizează eliminarea toxinelor din organism. — Din fr. **dépuratoire.**

DEPURATÓR[2]**, -OÁRE,** *depuratori, -oare,* adj. Depurativ. G *Aparat depurator* = totalitatea organelor de excreţie prin care se face curăţarea sângelui de toxinele rezultate din activitatea organismului. — Din fr. **dépurateur.**

DEPURÁŢIE, *depuraţii,* s.f. Curăţare, purificare (mai ales a sângelui). — Din fr. **dépuration.**

DEPUTÁT, -Ă, *deputaţi, -te,* s.m. şi f. **1.** Persoană aleasă pentru a face parte, pe o anumită perioadă, dintr-un organ reprezentativ al statului. F (În România) Parlamentar, membru al Camerei Deputaţilor. **2.** (Înv.) Persoană aleasă şi trimisă într-o misiune importantă; delegat, sol. — Din fr. **député,** it. **deputato.**

DEPUTĂŢÍE, *deputăţii,* s.f. **1.** Demnitate, sarcină, funcţie de deputat (**1**). **2.** Delegaţie de deputaţi (**2**); solie. — **Deputat** + suf. *-ie.*

DERAIÁ, *deraiez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre mijloace de transport care circulă pe şine) A sări de pe şine. **2.** Fig. A vorbi aiurea, a bate câmpii, a divaga; a se abate, a devia de la subiect. [Pr.: *-ra-ia*] — Din fr. **dérailler.**

DERAIÉRE, *deraieri,* s.f. Acțiunea de *a deraia* și rezultatul ei. [Pr.: *-ra-ie-*] — V. **deraia.**

DERÁNJ, *deranjuri,* s.n. **1.** Dezordine, neorânduială. **2.** Fig. Tulburare a liniștii (cuiva), stânjenire, incomodare. — Din **deranja** (derivat regresiv).

DERANJÁ, *deranjez,* vb. I. Tranz. **1.** A strica rânduiala, ordinea unor obiecte; a răvăși, a răscoli. G Expr. *A-și deranja stomacul* = a avea o indigestie. **2.** Fig. A tulbura liniștea sau activitatea cuiva, a stânjeni, a stingheri, a incomoda pe cineva. F Refl. (În formule de politețe sau ir.) A nu se obosi să facă ceva. *Nu vă deranjați.* — Din fr. **déranger.**

DERANJAMÉNT, *deranjamente,* s.n. **1.** Perturbare în funcționarea normală a unei mașini, a unei instalații etc.; defectare. **2.** Indigestie; diaree. — Din fr. **dérangement.**

DERANJÁRE, *deranjări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deranja* și rezultatul ei. — V. **deranja.**

DERANJÁT, -Ă, *deranjați, -te,* adj. Care este în dezordine, în neorânduială; răvășit, răscolit; mutat de la loc. — V. **deranja.**

DERAPÁ, pers. 3 *derapează,* vb. I. Intranz. (Despre roți de cauciuc și despre vehicule cu asemenea roți) A aluneca într-o direcție înclinată față de direcția normală de mers. — Din fr. **déraper.**

DERAPÁJ, *derapaje,* s.n. Faptul de a derapa; derapare. — Din fr. **dérapage.**

DERAPÁRE, *derapări,* s.f. **1.** Faptul de *a derapa.* **2.** Deplasare a ancorei pe fundul apei datorită vântului, valurilor etc. care acționează asupra navei. **3.** Deplasare laterală a unui avion în timpul aterizării sau al unui viraj cu înclinare laterală prea mică. — V. **derapa.**

DERATIZÁ, *deratizez,* vb. I. Tranz. A stârpi șoarecii sau șobolanii prin otrăvire cu substanțe chimice sau prin culturi microbiene. — Din fr. **dératiser.**

DERATIZÁNT, -Ă, *deratizanți, -te,* adj., s.n. (Substanță) cu ajutorul căreia se deratizează. — **Deratiza** + suf. *-ant.*

DERATIZÁRE, *deratizări,* s.f. Acțiunea de *a deratiza* și rezultatul ei. — V. **deratiza.**

DERĂTECÁ vb. I v. **deretica.**

DERÁDERE s.f. Bătaie de joc, luare în râs; zeflemisire. — Pref. *de-* + **râdere** (după fr. *dérision*).

DERBEDÉU, *derbedei,* s.m. Om fără căpătâi, om de nimic; pierde-vară, vagabond, haimana. — Din tc. **derbeder.**

DÉRBY, *derby-uri,* s.n. **1.** Cursă specială de trap sau de galop a celor mai buni cai de trei ani, care are loc o dată pe an. **2.** Întrecere sportivă de mare importanță între două echipe, pentru stabilirea clasamentului. [Scris și: *derbi* (pl. *derbiuri*)] — Din engl., fr. **derby.**

DERDELÚȘ, *derdeluși,* s.n. Loc în pantă unde se dau copiii cu săniuța; săniuș. — Et. nec.

DERDICÁ vb. I v. **deretica.**

DERÉGE vb. III v. **drege.**

DEREGLÁ, *dereglez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să iasă sau a ieși din regimul normal, din funcționarea normală; a (se) defecta, a (se) deranja, a (se) strica. — Din fr. **dérégler.**

DEREGLÁJ, *dereglaje,* s.n. Dereglare. — Din fr. **déréglage.**

DEREGLÁRE, *dereglări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deregla* și rezultatul ei; stricare, deranjare. — V. **deregla.**

DÉREȘ, -Ă, *dereși, -e,* adj. (Reg.; despre cai; și substantivat) Cu părul roșu amestecat cu alb și negru. — Din magh. **deres.**

DERETECÁ vb. I v. **deretica.**

DERETICÁ, *derétic,* vb. I. Intranz. A face ordine și curățenie prin casă. F Tranz. A pune ceva în ordine; a aranja. [Var.: **derătecá, derdicá, deretecá** vb. I] — Lat. **de-radicare.**

DERETICÁRE, *dereticări,* s.f. Acțiunea de *a deretica* și rezultatul ei. — V. **deretica.**

DERETICÁT s.n. Faptul de *a deretica.* — V. **deretica.**

DERIVÁ, *derív,* vb. I. **1.** Intranz. (Mai ales la pers. 3) A se trage, a proveni, a rezulta din... F (Lingv.) **a)** (Despre limbă, cuvinte și sensul lor) A-și trage originea din...; (tranz.) a arăta proveniența unui cuvânt din altul. **b)** (Despre cuvinte, de obicei cu determinări introduse prin prep. „de la") A se forma cu ajutorul unui sufix sau al unui prefix. **2.** Tranz. A abate o apă curgătoare din albia ei naturală în altă albie sau într-un canal. F A îndrepta vehiculele de pe o cale de comunicație pe altă cale. F A ramifica o cale de comunicație sau un canal de la traseul principal pentru a forma un traseu secundar. **3.** Tranz. (Mat.) A calcula derivata unei funcții. **4.** Intranz. (Despre un vas plutitor) A se abate, a se depărta din drumul său normal sub acțiunea vântului sau a unui curent; a devia. — Din fr. **dériver,** lat. **derivare.**

DERIVÁRE, *derivări,* s.f. Acțiunea de *a deriva* și rezultatul ei. **1.** Provenire a unui lucru din... F (Lingv.) **a)** Provenire a unui cuvânt din altul, arătare a proveniență unui cuvânt din altul. **b)** Procedeu prin care se formează un cuvânt din altul cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor; derivație (**3**) . F (Lingv.: în sintagmele) *Derivare regresivă* (sau *inversă*) = derivare prin suprimarea unor afixe de la cuvinte deja existente. **2.** Operație folosită în calculul diferențial pentru obținerea unei derivate. — V. **deriva.**

DERIVÁT, -Ă, (**I**) *derivați, -te,* adj., (**II 1**) *derivați,* s.m., (**II 2, 3, 4**) *derivate,* s.n. **I. 1.** Adj. Care derivă (**1**) din ceva. F Format prin derivare (**1b**). **2.** (Despre cursul unei ape) Abătut din albia sa naturală. F (Despre vehicule) Abătut de pe o cale de comunicație pe alta. F (Despre căi de comunicație, canale) Abătut, ramificat din traseul principal. **II. 1.** S.m. (Chim.) Substanță preparată din alta și care de obicei păstrează structura de bază a substanței din care provine. **2.** S.n. Produs industrial obținut prin prelucrarea unei materii prime de bază. **3.** S.n. Cuvânt care derivă din alt cuvânt. **4.** S.n. Lucru care rezultă, derivă (**1**) din altul. — V. **deriva.**

DERIVÁTĂ, *derivate,* s.f. (Mat.) Limita raportului dintre creșterea funcției și creșterea variabilei, când creșterea variabilei tinde către zero. — Din fr. **derivée.**

DERIVATÍV, -Ă, *derivativi, -e,* adj. Care trage sau abate ceva în altă parte. F Med.; adesea substantivat, n.) Care se referă la evacuarea surplusului de sânge dintr-un organ bolnav, în scopul favorizării unei funcționări normale a inimii, și la evacuarea substanțelor toxice din organism. — Din fr. **dérivatif,** lat. **derivativus.**

DERIVATOGRÁF, *derivatografe,* s.n. Aparat pentru înregistrarea variației greutății unui corp supus încălzirii treptate în anumite medii ambiante. — Din fr. **dérivatographe.**

DERIVÁȚIE, *derivații,* s.f. **1.** Ramificație secundară, temporară sau permanentă, a unui curs de apă, a unei canalizări, a unui circuit electric, a unei conducte de fluid sau a unei căi de comunicație. **2.** Abatere a unui proiectil din planul de tragere, cauzată de rotația în jurul axei sale. **3.** Derivare (**1**). **4.** Operație în cadrul analizei matematice, folosită pentru a găsi derivata unei funcții. [Var.: (înv.) **derivațiúne** s.f.] — Din fr. **dérivation,** lat. **derivatio, -onis.**

DERIVAȚIÚNE s.f. v. **derivație.**

DERÍVĂ, *derive,* s.f. **1.** Unghiul dintre direcția de deplasare dorită a unui avion sau a unei nave și direcția reală de deplasare determinată de vânt (la avioane) sau de curenții maritimi (la nave). G Expr. *A merge* (sau *a fi) în derivă* = a pluti în voia vântului și a valurilor. (Rar) *A fi la deriva unei puteri* = a fi dependent de..., a fi la cheremul... **2.** (Tehn.) Abatere într-un singur sens a valorii unei mărimi față de valoarea inițială. **3.** Unghi format de direcția de tragere a unei arme cu planul de ochire, servind la tragerile indirecte. **4.** Partea fixă a ampenajului vertical al unui avion, al unui planor etc. — Din fr. **dérive.**

DERIVOMÉTRU, *derivometre,* s.n. Aparat de bord pentru măsurarea derivei (**1**) unui avion în zbor normal. — Din fr. **dérivomètre.**

DERIVÓR, *derivoare,* s.n. (Mar.) **1.** Placă de lemn sau de metal prinsă de chila unei ambarcațiuni cu pânze cu scopul de a împiedica deplasarea laterală a ambarcațiuni. **2.** Pânză pentru vreme rea, pentru furtună. — Din fr. **dériveur.**

DERIZIÚNE, *deriziuni,* s.f. (Livr.) Luare în râs, derădere. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **dérision,** lat. **derisio, -onis.**

DERIZÓRIU, -IE, *derizorii,* adj. (Despre valori) Neînsemnat, de nimic, ridicol. — Din fr. **dérisoire,** lat. **derisorius.**

DERMATALGÍE, *dermatalgii,* s.f. Nevralgie a pielii, care apare în diferite forme de reumatism, de gută etc. — Din fr. **dermatalgie.**

DERMATÍNĂ s.f. Înlocuitor sintetic al pielii, obținut prin aglomerarea cu ajutorul unui liant a fibrelor de piele naturală rezultate din măcinarea deșeurilor și folosit în industria încălțămintei și în marochinărie. — Din fr. **dermatine.**

DERMATÍTĂ, *dermatite,* s.f. **1.** Inflamație a pielii; (la pl.) nume generic dat unei grupe de maladii inflamatorii ale pielii; dermită. **2.** Boală de piele periodică, la cabaline, ce se manifestă sub formă de răni care apar vara, se închid iarna și reapar, în același loc, la revenirea căldurii. — Din fr. **dermatite.**

DERMATOFIȚÍE, *dermatofiții,* s.f. Boală de piele provocată de ciuperci microscopice parazite, localizate în pielea capului, în țesutul subcutanat și la rădăcina părului. — Din fr. **dermatophitie.**

DERMATOGRÁF *dermatografe,* s.n., adj. (Creion colorat) care are o compoziție specială și servește la machiaj. — Din fr. **dermatographe.**

DERMATOLÓG, -Ă, *dermatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în boli de piele. — Din fr. **dermatologue.**

DERMATOLÓGIC, -Ă, *dermatologici, -ce,* adj. Care aparține dermatologiei, privitor la dermatologie. — Din fr. **dermatologique.**

DERMATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul bolilor de piele. — Din fr. **dermatologie.**

DERMATÓM, *dermatomuri,* s.n. Instrument chirurgical cu care se taie fâșii subțiri de piele pentru transplantarea lor. — Din fr. **dermatome.**

DERMATOMICÓZĂ, *dermatomicoze,* s.f. Infecție provocată de ciuperci microscopice, la nivelul pielii, la unghii, păr etc. — Din fr. **dermatomycose.**

DEMATONEVRÓZĂ, *dermatonevroze,* s.f. Boală de piele provocată de anumite tulburări ale sistemului nervos. — Din fr. **dermatonévrose.**

DERMATORÉE s.f. Transpirație abundentă care apare în anumite boli febrile. — Din fr. **dermatorrhée.**

DERMATOVENEROLOGÍE s.f. Parte a medicinii care studiază bolile de piele și bolile venerice. — Din fr. **dermatovénérologie.**

DERMATÓZĂ, *dermatoze,* s.f. Nume generic dat bolilor de piele. G *Dermatoze profesionale* = boli de piele cauzate de contactul cu substanțe toxice în timpul procesului de muncă. — Din fr. **dermatose.**

DERMATOZOONÓZĂ, *dermatozoonoze,* s.f. Boală de piele foarte contagioasă, provocată de localizarea unor artropode parazitare de dimensiuni foarte reduse. — Din fr. **dermatozoonose.**

DERMĂ, *derme,* s.f. Stratul mijlociu al pielii vertebratelor, sub epidermă, conținând vase sangvine și limfatice, terminații nervoase, glande sebacee etc. — Din fr. **derme.**

DERMÍC, -Ă, *dermici, -ce,* adj. Care ține de dermă, privitor la dermă; *p. ext.* de piele, al pielii. — Din fr. **dermique.**

DERMÍTĂ, *dermite,* s.f. Inflamație a pielii provocată de diferite cauze mecanice, fizice, infecții etc.; dermatită (**1**). — Din fr. **dermite.**

DERMOGRAFÍSM s.n. Reacție particulară a pielii care, la o atingere ușoară, se umflă. — Din fr. **dermographisme.**

DERMOPUNCTÚRĂ s.f. (Med.) Metodă de acupunctură simplificată. — Din engl. **dermopuncture.**

DERMOTRÓP, -Ă, *dermotropi, -e,* adj. (Despre bacterii sau virusuri) Care se fixează pe piele. — Din fr. **dermotrope.**

DEROBÁ, *derobez,* vb. I. Refl. (Despre cai) A părăsi brusc direcția impusă de călăreț în momentul când nu poate trece de un obstacol; a se întoarce în loc. F Fig. A se sustrage, a se eschiva de la ceva. — Din fr. **dérober.**

DEROBÁRE s.f. Acțiunea de *a se deroba.* — V. **deroba.**

DEROCA, *derochez,* vb. I. Tranz. A curăța albia unui râu de mâl, de nisip etc. — Din fr. **dérocher.**

DEROCÁRE, *derocări,* s.f. Acțiunea de *a deroca* și rezultatul ei. — V. **deroca.**

DEROCÁT, -Ă, *derocați, -te,* adj. (Despre albia râurilor) Care a fost curățată de mâl, de nisip etc. — V. **deroca.**

DEROGÁ, *deróg,* vb. I. Intranz. A face o excepție de la prevederile unui act normativ sau ale unei convenții, în temeiul unui alt act. — Din fr. **déroger,** lat. **derogare.**

DEROGÁRE, *derogări,* s.f. Acțiunea de *a deroga* și rezultatul ei; excepție de la prevederile unui act normativ sau ale unei convenții, în temeiul unui alt act. — V. **deroga.**

DEROGATÓRIU, -IE, *derogatorii,* adj. Care conține o derogare, cu caracter de derogare. — Din fr. **dérogatoire,** lat. **derogatorius.**

DEROGAȚIÚNE, *derogațiuni,* s.f. (Înv.) Derogare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **dérogation.**

DERULÁ, *derulez,* vb. I. **1.** Tranz. A desface, a desfășura, a întinde ceva care a fost rulat. **2.** Tranz. A tăia furnir dintr-un buștean căruia i se dă o mișcare lentă de învârtire în fața fierăstrăului. **3.** Refl. (Despre fapte) A se desfășura.— Din fr. **dérouler.**

DERULÁRE, *derulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) derula* și rezultatul ei. — V. **derula.**

DERULATÓR, *derulatoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru rebobinarea peliculei cinematografice. — **Derula** + suf. *-tor.*

DERULÓR, *deruloare,* s.n. Mașină de derulat furnire. — Cf fr. d é r o u l e u s e.

DERUSIFICÁ, *derusífic,* vb. I. Tranz. **1.** A înlătura caracterul rusesc. **2.** A înlătura influența limbii ruse din structura cuvintelor, expresiilor etc. — Pref. *de-* + **rusifica.**

DERUTÁ, *derutez,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să se încurce, să se zăpăcească, astfel încât să nu mai știe ce să facă sau încotro s-o apuce; a dezorienta, a zăpăci. — Din fr. **dérouter.**

DERUTÁNT, -Ă, *derutanți, -te,* adj. Care derutează. — Din fr. **déroutant.**

DERUTÁRE, *derutări,* s.f. Acțiunea de *a deruta* și rezultatul ei. — V. **deruta.**

DERUTÁT, -Ă, *derutați, -te,* adj. Încurcat, zăpăcit, dezorientat. — V. **deruta.**

DERÚTĂ, *derute,* s.f. Stare de zăpăceală, de dezorientare. — Din fr. **déroute.**

DERVÍȘ, *dervișI,* s.m. Călugăr musulman. — Din tc. **derviș.**

DERVIȘÉSC, -EÁSCĂ, *dervișești,* adj. (Rar) De derviș. — **Derviș** + suf. *-esc.*

DES, DEÁSĂ, *deși, -se,* adj. **I. 1.** (Despre colectivități sau corpuri compuse din unități identice) Cu elementele, cu părțile componente apropiate, cu intervale foarte mici sau cu foarte puține goluri între părți. F (Despre țesături) Țesut strâns; bătut. **2.** (Despre părțile componente ale unei colectivități sau ale unei unități) Așezat unul lângă altul sau foarte aproape unul de altul; strâns. **3.** (Despre ploaie, ceață, umbră etc.) Compact, dens; de nepătruns. **II. 1.** (Despre întâmplări, fenomene sau acțiuni; adesea adverbial) Care se repetă de (mai) multe ori la intervale mici de timp, urmând mereu unul după altul; repetat, frecvent. F (Despre mișcări care se repetă; adesea adverbial) Repede, iute, grăbit. — Lat. **densus.**

DESACRALIZÁ, *desacralizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde caracterul sacru. — Din fr. **désacraliser.**

DESACRALIZÁRE, *desacralizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) desacraliza.* — V. **desacraliza.**

DESACRALIZÁT, -Ă, *desacralizați, -te,* adj. Care și-a pierdut caracterul sacru. — V. **desacraliza.**

DESÁG s. m. v. **desagă.**

DESÁGĂ, *desagi,* s.f. Traistă formată din două părți, care se poartă pe umăr sau pe șa. F Fiecare dintre cele două părți ale acestui obiect; *p. ext.* traistă. [Var.: **deság** s.m.] — Din ngr. **disákki**(**on**), bg. **disagi.**

DESALINIZÁ, *desalinizez,* vb. I. Tranz. A desăra; a face mai puțin sărat. — Cf. fr. d e s s a l e r.

DESALINIZÁRE, *desalinizări,* s.f. Acțiunea de *a desaliniza* și rezultatul ei; desărare. — V. **desaliniza.**

DESALINIZÁT, -Ă, *desalinizați, -te,* adj. Care a fost supus procesului de desalinizare, care este mai puțin sărat; desărat. — V. **desaliniza.**

DESÁNT, *desanturi,* s.n. **1.** Trupe special pregătite pentru a fi parașutate sau debarcate pe teritoriul inamic. **2.** Trupe de infanterie transportate, în timpul luptei, pe tancuri. — Din fr. **descente,** rus. **desant.**

DESANTÁ, *desantez,* vb. I. Tranz. A lansa un desant. — Din **desant.**

DESANTÁRE, *desantări,* s.f. Acțiunea de *a desanta.* — V. **desanta.**

DESĂGĂRÍȚĂ, *desăgărițe,* s.f. (Rar) Călugăriță care umblă cu desaga pentru a strânge daruri. — **Desagă** + suf. *-ăriță.*

DESĂGÉL, *desăgei,* s.m. (Pop.) Desăguță. — **Desag** + suf. *-el.*

DESĂGÍ, *desăgesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îndesa. — Din **desagă.**

DESĂGIÓR, *desăgiori,* (Pop.) Desăguță. — **Desag** + suf. *-ior.*

DESĂGÚȚĂ, *desăguțe,* s.f. Diminutiv al lui *desagă;* desăgel, desăgior. — **Desag** + suf. *-uță.*

DESĂRÁ, *desărez,* vb. I. Tranz. A îndepărta, total sau parțial, sarea (dintr-un aliment); a face mai puțin sărat; a desaliniza. — Pref. *de-* + **săra.**

DESĂRÁRE, *desărări,* s.f. Acțiunea de a *desăra* și rezultatul ei; desalinizare. — V. **desăra.**

DESĂRÁT, -Ă, *desărați, -te,* adj. Din care s-a eliminat, total sau parțial, sarea; desalinizat. — V. **desăra.**

DESĂRCINÁ, *desărcinez,* vb. I. Tranz. A elibera pe cineva de o îndatorire, de o misiune, dintr-o funcție. — Pref. *de-* + [în]**sărcina** (după fr. *déchanger).*

DESĂRCINÁRE, *desărcinări,* s.f. Acțiunea de *a desărcina* și rezultatul ei. — V. **desărcina.**

DESĂVÂRȘÍ, *desăvârșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A deveni sau a face să devină desăvârșit, perfect; a (se) perfecționa. **2.** Tranz. A face ca o acțiune să capete formă definitivă. F (Rar) A duce la îndeplinire; a realiza, a săvârși, a termina. — De la **desăvârșit.**

DESĂVÂRȘÍRE, *desăvârșiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) desăvârși* și rezultatul ei. G Loc. adv. *Cu desăvârșire* = cu totul, în întregime, pe deplin; absolut. — V. **desăvârși.**

DESĂVÂRȘÍT, -Ă, *desăvârșiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Perfect. **2.** (Despre fapte, stări, procese etc.) Deplin, complet, absolut. — **De**[4] + **săvârșit.**

DESCALIFICÁ, *descalífic,* vb. I. Tranz. **1.** A declara pe cineva nedemn de stima, de respectul altora (din cauza unei fapte reprobabile pe care a săvârșit-o); a dezonora. **2.** A elimina o persoană sau o echipă dintr-o competiție sportivă din cauza săvârșirii unor abateri. **3.** Refl. A-și pierde calificarea (profesională). — Pref. *de-* + **califica.**

DESCALIFICÁRE, *descalificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descalifica* și rezultatul ei. — V. **descalifica.**

DESCALIFICÁT, -Ă, *descalificați, -te,* adj. Care a suferit o descalificare; dezonorat. — V. **descalifica.**

DESCARCERÁ, *descarcerez,* vb. I. Tranz. A elibera pe cineva dintr-un blocaj cauzat de un accident rutier, cutremur etc. — Pref. *des-* + [în]**carcera.**

DESCARCERÁRE, *descarcerări,* s.f. Acțiunea de *a descarcera* și rezultatul ei. — V. **descarcera.**

DESCĂLCÁ, *descálc,* vb. I. Tranz. A înlătura cu fierul de călcat o cută sau o îndoitură a unei țesături. — Pref. *des-* + **călca.**

DESCĂLCÁRE, *descălcări,* s.f. Acțiunea de *a descălca* și rezultatul ei. — V. **descălca.**

DESCĂLECÁ, *descálec,* vb. I. Intranz. **1.** A coborî, a se da jos de pe cal. **2.** (Termen folosit mai ales de cronicari în legătură cu întemeierea Țărilor Române) A se așeza într-un loc, întemeind o țară. [Var.: **descălicá** vb. I] — Lat. ***discaballicare.**

DESCĂLECÁRE, *descălecări,* s.f. Acțiunea de *a descăleca* și rezultatul ei; coborâre de pe cal. F (Termen folosit mai ales de cronicari) Așezare,

statornicire într-un loc pentru a întemeia o țară; descălecat, descălecătoare. [Var.: **descălicáre** s.f.] — V. **descăleca.**

DESCĂLECÁT, *descălecaturi,* s.n. Descălecare. [Var.: **descălicát** s.n.] — V. **descăleca.**

DESCĂLECĂTOÁRE s.f. (Termen folosit mai ales de cronicari) Descălecare. [Var.: **descălicătoáre** s.f.] — **Descăleca** + suf. *-ătoare.*

DESCĂLECĂTÓR, *descălecători,* s.m. (Înv.) Întemeietor de țară. [Var.: **descălicătór** s.m.] — **Descăleca** + suf. *-ător.*

DESCĂLICÁ vb. I v. **descăleca.**

DESCĂLICÁRE s.f. v. **descălecare.**

DESCĂLICÁT s.n. v. **descălecat.**

DESCĂLICĂTOÁRE s.f. v. **descălecătoare.**

DESCĂLICĂTÓR s.m. v. **descălecător.**

DESCĂLȚÁ, *descálț,* vb. I. Refl. și tranz. A(-și) scoate încălțămintea din picioare. — Lat. **discalciare.**

DESCĂLȚÁRE, *descălțări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descălța* și rezultatul ei; descălțat[1]. — V. **descălța.**

DESCĂLȚÁT[1], *descălțaturi,* s.n. Descălțare. — V. **descălța.**

DESCĂLȚÁT[2], -Ă, *descălțați, -te,* adj. Care și-a scos sau căruia i s-a scos încălțămintea din picioare; desculț. — V. **descălța.**

DESCĂPĂȚÂNÁ, *descăpățânez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A decapita. — Pref. *des-* + **căpățână.**

DESCÁRCÁ, *descárc,* vb. I. Tranz. **1.** A goli, parțial sau în întregime, un vehicul de transport; a da jos încărcătura. **2.** A suprima sau a micșora forțele care acționează asupra unui corp solid, unui sistem tehnic etc. și care ar putea produce deformarea acestora. **3.** A scoate încărcătura dintr-o armă de foc. F A face să ia foc, a declanșa o armă; a trage un foc de armă. F A consuma energia înmagazinată de un acumulator electric. F Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde încărcătura electrică. F Refl. (Despre trăsnet sau furtună) A se dezlănțui. **4.** Fig. A da curs liber unor stări sufletești, a se elibera sufletește (împărtășind ceva cuiva). F Refl. A se ușura de o vină, de un păcat etc. G Expr. (Tranz.) *A-și descărca conștiința* (sau *inima)* = a-și ușura conștiința, făcând confidențe cuiva. **5.** A declara în mod oficial că o gestiune a fost corectă și că nu e nimic de imputat gestionarului. — Lat. **discarricare.**

DESCĂRCÁRE, *descărcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descărca* și rezultatul ei; descărcat. — V. **descărca.**

DESCĂRCÁT s.n. Descărcare. — V. **descărca.**

DESCĂRCĂTÓR, -OÁRE, *descărcători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care descarcă, care provoacă descărcarea; (despre acte) care eliberează de răspundere; justificativ. **2.** S.n. Dispozitiv pentru descărcarea benzii de cauciuc a unui transport în diferite puncte de pe traseul său. F Dispozitiv de descărcare prin răsturnare a vagoanelor de mină, a vagoanelor de marfă etc. **3.** S.n. (În sintagma) *Descărcător electric* = aparat de protecție a instalațiilor electrice împotriva supratensiunilor, destinat limitării valorilor acestora. — **Descărca** + suf. *-ător.*

DESCĂRCĂTÚRĂ, *descărcături,* s.f. **1.** Ceea ce se descarcă dintr-un vehicul de transport. **2.** Declanșare a unei arme de foc; zgomotul produs de aceasta. — **Descărca** + suf. *-ătură.*

DESCĂRNÁ, *descărnez,* vb. I. **1.** Refl. A slăbi, a fi foarte slab. **2.** Tranz. (În industria pielăriei) A îndepărta țesutul conjunctiv subcutanat, aderent la dermă). — Pref. *des-* + **carne** (după fr. *décharner).*

DESCĂRNÁRE, *descărnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descărna* și rezultatul ei. — V. **descărna.**

DESCĂRNÁT, -Ă, *descărnați, -te,* adj. Foarte slab, numai piele și oase. — V. **descărna.**

DESCĂTĂRĂMÁ, *descătărămez,* vb. I. Tranz. A desprinde din catarame. F Refl. (Rar) A-și scoate hainele (încheiate cu catarame). — Pref. *des-* + [în]**catarama.**

DESCĂTĂRĂMÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) descătărăma* și rezultatul ei. — V. **descătărăma.**

DESCĂTUȘÁ, *descătușez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) elibera din lanțuri sau din cătușe; *fig.* a (se) elibera dintr-o constrângere, dintr-o apăsare, din robie. — Pref. *des-* + [în]**cătușa.**

DESCĂTUȘÁRE, *descătușări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descătușa* și rezultatul ei. — V. **descătușa.**

DESCĂTUȘÁT, -Ă, *descătușați, -te,* adj. Care a fost eliberat din lanțuri, din constrângere, din apăsare etc.; dezrobit, liber. — V. **descătușa.**

DESCĂZÚT s.n. Primul termen al unei scăderi, numărul din care se scade alt număr. — **De[4]** + **scăzut.**

DESCÂLCÍ, *descâlcesc,* vb. IV. Tranz. A descurca fire de ață, de păr etc. încâlcite, încurcate. F Fig. A descurca, a lămuri, a limpezi. — Pref. *des-* + [în]**câlci.**

DESCÂLCÍRE, *descâlciri,* s.f. Acțiunea de *a descâlci* și rezultatul ei. — V. **descâlci.**

DESCÂLCÍT[1], *descâlcituri,* s.n. Faptul de *a descâlci.* — V. **descâlci.**

DESCÂLCÍT[2], -Ă, *descâlciți, -te,* adj. (Despre fire de păr, de ață etc.). Care a fost descurcat. — V. **descâlci.**

DESCÂNTÁ, *descánt,* vb. I. **1.** Intranz. A rosti descântece însoțite de anumite gesturi magice pentru a îndepărta un farmec, a vindeca de o boală etc. F Tranz. A fermeca, a vrăji (rostind descântece). **2.** Tranz. A certa, a mustra, a bate la cap. — Lat. ***discantare.**

DESCÂNTÁT, *descântaturi,* s.n. Faptul de *a descânta.* — V. **descânta.**

DESCÂNTĂTÓR, -OÁRE, *descântători, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care descântă, care face vrăji. — **Descânta** + suf. *-ător.*

DESCÂNTĂTÚRĂ, *descântături,* s.f. (Rar) Descântec. — **Descânta** + suf. *-ătură.*

DESCÁNTEC, *descântece,* s.n. Faptul de a descânta. F Formulă magică (în versuri) însoțită de gesturi, cu care se descântă; vrajă, descântătură. — De la **descânta.**

DESCENDÉNT, -Ă, *descendenți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care coboară; coborâtor. **2.** S.m. și f. Persoană care coboară din..., care se trage din...; urmaș. — Din fr. **descendant,** lat. **descendens, -ntis.**

DESCENDÉNȚĂ, *descendențe,* s.f. **1.** Înrudire în linie directă coborâtoare; filiație. **2.** (Cu sens colectiv) Posteritate, urmași. — Din fr. **descendance.**

DESCENSIÚNE, *descensiuni,* s.f. (Livr.) Coborâre, scădere. — Din lat. **descensio, -onis.**

DESCENSÍV, -Ă, *descensivi, -e,* adj. (Livr.) Descendent. — Din **descensiune.**

DESCENTRÁ, *descentrez,* vb. I. Tranz. (Despre piesele unui aparat) A face să-și piardă poziția simetrică față de centru, a deplasa astfel încât axa piesei să nu mai coincidă cu axa dată. G Refl. *Roata s-a descentrat.* — Pref. *des-* + **centra** (după fr. *décentrer).*

DESCENTRALIZÁ, *descentralizez,* vb. I. Tranz. A acorda autonomie unor instituții. — Din fr. **décentraliser.**

DESCENTRALIZÁRE, *descentralizări,* s.f. Acțiunea de *a descentraliza* și rezultatul ei. **1.** Sistem de organizare și de conducere întemeiat pe autonomie, puterea de decizie aparținând autorităților locale. **2.** Transferare în afara centrelor urbane supraaglomerate a unor unități industriale, comerciale sau a unor servicii. — V. **descentraliza.**

DESCENTRALIZÁT, -Ă, *descentralizați, -te,* adj. (Despre organele locale ale administrației de stat, ale unor instituții, organizații) Căruia i s-a acordat autonomie (administrativă). — V. **descentraliza.**

DESCENTRALIZATÓR, -OÁRE, *descentralizatori, -oare,* adj. Care descentralizează. — **Descentraliza** + suf. *-tor.*

DESCENTRÁRE, *descentrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descentra.* — V. **descentra.**

DESCENTRÁT, -Ă, *descentrați, -te,* adj. (Tehn.; despre piesele unui aparat) Care și-a pierdut poziția simetrică față de centru, care s-a deplasat în așa fel încât axa piesei nu mai coincide cu axa dată. — V. **descentra.**

DESCHEIÁ, *deschéi,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate un nasture din butonieră, a face să nu mai fie încheiat. **2.** Refl. (Despre obiecte compuse din bucăți; *p. ext.* despre bucățile care alcătuiesc un întreg) A se desface din încheieturi. [Pr.: *-che-ia.* — Var.: **deschiá** vb. I] — Lat. **disclavare.**

DESCHEIÁT, -Ă, *descheiați, -te,* adj. (Despre haine) Cu nasturii scoși din butonieră; neîncheiat; (despre persoane) cu haina neîncheiată. [Pr.: *-che-iat.* — Var.: **deschiát, -ă** adj.] — V. **descheia.**

DESCHIÁ vb. I v. **descheia.**

DESCHIABURÍ, *deschiaburesc,* vb. IV. Tranz. (În trecut) A scoate pe cineva din rândul chiaburilor. — Pref. *des-* + [în]**chiaburi.**

DESCHIABURÍRE, *deschiaburiri,* s.f. Acțiunea de *a deschiaburi* și rezultatul ei. — V. **deschiaburi.**

DESCHIÁT, -Ă adj. v. **descheiat.**

DESCHÍDE, *deschíd,* vb. III. **1.** Tranz. A da la o parte, a împinge în lături o ușă, o fereastră, un capac etc. care închide ceva. G Expr. *A(-i) deschide (cuiva) porțile* = a(-i) da (cuiva) acces (la ceva), a-i acorda (cuiva) liberă trecere. F A descoperi deschizătura de acces într-o încăpere sau într-un spațiu, dând la o parte ușa sau capacul care o închide. G Expr. *A-și deschide sufletul* (sau *inima*) = a face destăinuiri, a spune tot ce are pe suflet; a se confesa. *A deschide* (sau, refl., *a i se deschide) cuiva pofta de mâncare* = a provoca cuiva (sau a căpăta) poftă de mâncare. F A descuia. F Refl. (Despre ferestre și uși) A lăsa liber accesul sau vederea în... sau spre..., a da spre... F A îndepărta terenurile sterile situate deasupra unui zăcământ, în vederea exploatării lui. **2.** Tranz. A desface, a face să nu mai fie împreunat sau strâns. G Expr. *A deschide gura* = **a)** a îndepărta buzele și fălcile una de alta pentru a sorbi, a mânca sau a vorbi; **b)** a vorbi. *A deschide cuiva gura* = a face, a obliga pe cineva să vorbească. *A deschide ochii* = **a)** a ridica pleoapele, descoperind ochii; *p. ext.* a se deștepta din somn; **b)** a se naște. *A deschide* (sau, refl., *a i se deschide) cuiva ochii* = a face pe cineva (sau a ajunge) să-și dea seama de ceva. *A(-și) deschide ochii (bine)* = a fi foarte atent la ceva; a înțelege bine ceva. *A deschide ochii*

mari = a se mira tare de ceva. *A deschide mâna* = a desface degetele strânse în pumn; *fig.* a fi darnic. *A deschide brațele* = a întinde brațele în lături pentru a îmbrățișa pe cineva; *fig.* a primi pe cineva cu bucurie. **3.** Tranz. A desface, a dezlipi un plic, a scoate din plic, a despături o scrisoare (pentru a lua cunoștință de conținut). F A întoarce coperta (împreună cu una sau mai multe file ale) unei cărți, a unui caiet, a desface o carte sau un caiet la o anumită pagină. F A face o incizie sau o intervenție chirurgicală într-o rană, într-un organ al corpului. **4.** Refl. (Despre pământ sau formații ale lui; *p. anal.* despre valuri) A se despica, a se crăpa. F (Despre găuri sau crăpături) A se forma. F (Despre răni) A începe să sângereze sau să supureze; a înceta să mai fie închis. F (Despre flori) A-și desface petalele. F (Despre peisaje, priveliști) A se înfățișa vederii, a se desfășura. **5.** Tranz. (Adesea fig.) A săpa, a tăia, a croi un drum, o șosea, o cărare. G Expr. *A deschide cuiva carieră* = a face cuiva posibilă o carieră bună. **6.** Tranz. A porni o acțiune (juridică); a începe. G Expr. *A deschide vorba despre ceva* = a începe, a aborda un subiect. F A face prima mișcare într-o partidă de șah. F A pasa mingea unui coechipier pentru ca acesta să întreprindă o acțiune ofensivă. **7.** Tranz. A face să ia naștere, să funcționeze, a înființa, a organiza o școală, o instituție etc. **8.** Tranz. (În expr.) *A deschide o paranteză* = a pune primul dintre cele două semne care formează o paranteză; *fig.* a face o digresiune în cursul unei expuneri. **9.** Refl. (Despre culori sau obiecte colorate) A căpăta o nuanță mai apropiată de alb. F Tranz. și refl. Fig. A da sau a căpăta o înfățișare luminoasă, prietenoasă. **10.** Refl. (Despre vocale) A trece din seria vocalelor închise în seria vocalelor deschise. [Prez. ind. și: (reg.) *deschiz;* perf. s. *deschisei,* part. *deschis.* — Var.: (pop.) **deșchíde** vb. III] — Lat. **discludere.**

DESCHÍDERE, *deschideri,* s.f. **I.** Acțiunea de *a (se) deschide* și rezultatul ei. F (La șah) Mutare sau serie de mutări cu care începe o partidă. F (Sport) Pasare a mingii de către un jucător unei coechipier, pentru a întreprinde o acțiune ofensivă. G Expr. *În deschidere* = în primul meci dintr-o competiție. **II. 1.** Distanța, depărtarea dintre fălcile unei menghine, ale unui clește etc. F Distanța orizontală dintre marginile spațiului unui gol. **2.** Spațiu liber într-un zid, într-un perete etc., pentru iluminare și aerisire sau pentru circulație. F Locul unde apare sau unde se formează o deschizătură, o gaură, o intrare. **3.** Loc unde apar la suprafață rocile de adâncime în urma eroziunii scoarței pământului. G *Deschidere geologică* = loc unde apar, la suprafața pământului, rocile sau mineralele; afloriment. **4.** (Lingv.) Lărgimea canalului fonator în timpul articulării unui sunet. [Var.: (pop.) **deșchídere** s.f.] — V. **deschide.**

DESCHINGÁ, *deschíng,* vb. I. Tranz. A scoate sau a slăbi chinga. — Pref. *des-* + [în]**chinga.**

DESCHÍS, -Ă, *deschiși, -se,* adj. **1.** (Despre uși, porți, capace etc.) Dat la o parte spre a lăsa descoperită o deschizătură. **2.** (Despre încăperi, lăzi etc.) Cu ușa sau capacul neînchise sau neîncuiate. G Expr. *Aplauze la scenă deschisă* = aplauze în timpul desfășurării unui spectacol. *A avea* (sau *a ține) casă deschisă* = a avea mereu musafiri; a fi primitor. F (Despre vehicule) Neacoperit. *Camion deschis.* F (În sintagmele) *Scrisoare deschisă* = scrisoare cu conținut polemic, destinată publicității. *Vot deschis* sau *alegere deschisă* = vot sau alegere pe față, prin ridicarea mâinii. *Ședință* (sau *adunare) deschisă* = ședință (sau adunare) la care sunt invitate și persoane din afara organizației respective. **3.** Fig. (Adesea adverbial) Lipsit de ascunzișuri, de fățărnicie; franc, sincer. G Expr. *Deschis la vorbă* sau *cu sufletul deschis, cu inima deschisă* = sincer, fără ascunzișuri. *Deschis la minte* (sau *la cap)* = deștept, receptiv. *Cu pieptul deschis* = fără teamă, plin de curaj. F (Despre războaie, certuri etc.) Declarat, manifest. **4.** (Despre obiecte care se pot închide) Cu marginile (sau cu părțile componente) desfăcute, îndepărtate; care nu mai e îmbinat sau strâns. *A lăsa foarfecele deschis.* F (Despre ochi) Cu pleoapele ridicate, cu vederea liberă; *fig.* care nu doarme, care e treaz, vigilent. G Expr. *A avea ochii deschiși* = a privi cu multă atenție; a fi vigilent. F (Despre mână) Cu degetele întinse, răsfirate; *fig.* darnic. F (Despre brațe) Desfăcut în lături pentru a cuprinde ceva sau pentru a îmbrățișa pe cineva. F (Despre aripi) Desfăcut, întins pentru zbor. F (Despre răni) Care sângerează sau supurează, care nu este vindecat. **5.** (Despre terenuri) Neîngrădit, neîmprejmuit; *p. ext.* care se întinde pe o mare distanță; (despre drumuri) pe care se poate circula nestingherit, fără obstacole. G *Oraș deschis* = oraș nefortificat sau neapărat, care, potrivit dreptului internațional, nu poate fi bombardat sau atacat în timp de război. *Port deschis* = port în care au acces navele de orice naționalitate. **6.** (În sintagmele) *Vocală deschisă* = vocală pronunțată cu maxilarele mai îndepărtate decât în cazul vocalelor închise. *Silabă deschisă* = silabă terminată în vocală. **7.** (Despre circuite electrice) Care este întrerupt; (despre aparate electrice de conectare) cu contactele separate. **8.** (Despre culori) Cu nuanță mai apropiată de alb decât de negru; pal, luminos, clar. [Var.: (pop.) **deșchís, -ă** adj.] — V. **deschide.**

DESCHIZĂTÓR, -OÁRE, *deschizători, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care deschide uși, ferestre, lăzi etc. G *Deschizător de drumuri* = inițiator, inovator. **2.** S.n. Ustensilă folosită pentru desfacerea capsulelor, căpăcelelor etc. la sticlele închise ermetic; destupător. — **Deschide** + suf. *-ător.*

DESCHIZĂTÚRĂ, *deschizături,* s.f. Loc liber prin care se poate pătrunde în interiorul unui lucru sau prin care se poate vedea. — **Deschide** + suf. *-ătură.*

DESCIFRÁ, *descifrez,* vb. I. Tranz. **1.** A citi (și a înțelege) un text neciteț sau scris într-o limbă străină, cu caractere complicate ori cu semne convenționale. F A interpreta un plan, o hartă etc. F A citi și a interpreta, la prima vedere, o partitură muzicală. **2.** Fig. A înțelege ceva obscur, a-i prinde sensul; a ghici, a desluși. — Pref. *des-* + **cifră** (după fr. *déchiffrer*).

DESCIFRÁBIL, -Ă, *descifrabili, -e,* adj. Care poate fi (ușor) descifrat. — **Descifra** + suf. *-bil* (după fr. *déchiffrable).*

DESCIFRÁRE, *descifrări,* s.f. Acțiunea de *a descifra* și rezultatul ei. — V. **descifra.**

DESCÍNDE, *descínd,* vb. III. Intranz. **1.** A-și avea originea, a se trage din cineva. **2.** A se da jos, a coborî. **3.** A ajunge (și a se opri) într-un loc; a fi cazat (la un hotel, la o gazdă). **4.** (Despre organele forței publice) A se deplasa, a sosi la fața locului în vederea unei investigații sau a unei percheziții. [Perf. s. *descinsei,* part. *descins*] — Din lat. **descendere,** fr. **descendre.**

DESCÍNDERE, *descinderi,* s.f. Acțiunea de *a descinde* și rezultatul ei. F Deplasare a unui organ de urmărire penală la locul săvârșirii infracțiunii, pentru a face constatări și a strânge probe. — V. **descinde.**

DESCÍNGE, *descíng,* vb. III. Tranz. și refl. A(-și) dezlega, a(-și) desface, a(-și) scoate cureaua, brâul, cingătoarea. G Refl. *I s-a descins centura.* [Perf. s. *descinsei,* part. *descins*] — Lat. **discingere.**

DESCÍNS, -Ă, *descinși, -se,* adj. Cu brâul, cingătoarea sau cureaua dezlegată. — V. **descinge.**

DESCINTRÁ, *descintrez,* vb. I. Tranz. A îndepărta cintrele care au servit la construirea unei bolți sau a unui arc. — După fr. **décintrer.**

DESCINTRÁRE, *descintrări,* s.f. Acțiunea de *a descintra* și rezultatul ei. — V. **descintra.**

DESCLEIÁ, *descleiez,* vb. I. Tranz. **1.** A dezlipi ceea ce este lipit (cu clei). G Refl. *S-au descleiat scaunele.* **2.** A spăla și a curăța de substanțe cleioase firele de mătase naturală sau țesăturile de bumbac. — Pref. *des-* + [în]**cleia.**

DESCLEIÉRE, *descleieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) descleia* și rezultatul ei. F Operație de finisare a țesăturilor prin eliminarea apretului de încleiere aplicat pe firele de urzeală înainte de țesere. — V. **descleia.**

DESCLEȘTÁ, *descleștez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) desface, a (se) degaja dintr-o strânsoare, dintr-o încleștare. G Expr. (Tranz.) *A-i descleșta cuiva fălcile* = a face pe cineva să vorbească. (Refl.) *A i se descleșta cuiva fălcile* = a începe, în sfârșit, să vorbească. **2.** A (se) desprinde, a (se) smulge cu greu din locul unde se află fixat. — Pref. *des-* + [în]**cleșta.**

DESCLEȘTÁRE, *descleștări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descleșta* și rezultatul ei. — V. **descleșta.**

DESCLEȘTÁT, -Ă, *descleștați, -te,* adj. Desfăcut dintr-o încleștare; degajat. — V. **descleșta.**

DESCLOCÍ, *desclocesc,* vb. IV. Tranz. A face ca o cloșcă să înceteze să mai clocească. — Pref. *des-* + **cloci.**

DESCOÁSE, *descós,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) desface cusăturile. **2.** Tranz. Fig. A pune cuiva întrebări multe și insistente pentru a afla anumite lucruri; a iscodi. F A analiza amănunțit o problemă sau o situație pentru a o înțelege. [Perf. s. *descusui,* part. *descusut*] — Pref. *des-* + **coase.**

DESCOÁSERE, *descoaseri,* s.f. Acțiunea de *a (se) descoase* și rezultatul ei. — V. **descoase.**

DESCOJÍ, *descojesc,* vb. IV. Tranz. A curăța de coajă. — Pref. *des-* + **coji.**

DESCOJÍRE, *descojiri,* s.f. Acțiunea de *a descoji* și rezultatul ei. — V. **descoji.**

DESCOJÍT[1], *descojituri,* s.n. Faptul de *a descoji.* — V. **descoji.**

DESCOJÍT[2], -Ă, *descojiți, -te,* adj. Care este curățat de coajă, fără coajă. — V. **descoji.**

DESCOJITÓR, *descojitoare,* s.n. Mașină pentru decorticat boabele de cereale înainte de măcinare. — **Descoji** + suf. *-tor.*

DESCOLĂCÍ, *descolăcesc,* vb. IV. Refl. A se desface din încolăcire. — Pref. *des-* + [în]**colăci.**

DESCOLĂCÍRE, *descolăciri,* s.f. Acțiunea de *a se descolăci* și rezultatul ei. — V. **descolăci.**

DESCOLĂCÍT, -Ă, *descolăciți, -te,* adj. Care nu mai este încolăcit. — V. **descolăci.**

DESCOMPLECTÁ vb. I v. **descompleta.**

DESCOMPLECTÁRE s.f. v. **descompletare.**

DESCOMPLETÁ, *descompletez,* vb. I. Tranz. A lua ceva dintr-un tot, lăsându-l incomplet. F Refl. A nu mai fi complet. [Var.: **descomplectá** vb. I] — Pref. *des-* + **completa** (după fr. *décompléter*).

DESCOMPLETÁRE, *descompletări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descompleta* și rezultatul ei. [Var.: **descomplectáre** s.f.] — V. **descompleta.**

DESCOMPÚNE, *descompún,* vb. III. **1.** Tranz. A desface în părțile componente. F Refl. Fig. A se destrăma, a se dezmembra. **2.** Refl. (Despre materii și corpuri organice) A se altera, a se strica; a putrezi. **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se schimba în rău, fizic sau moral; (despre față, trăsături etc.) a se crispa. **4.** Tranz. (Mat.) A scrie un număr natural sub formă de produs de numere prime. [Perf. s. *descompusei,* part. *descompus*] — Pref. *des-* + **compune** (după fr. *décomposer).*

DESCOMPÚNERE, *descompuneri,* s.f. Faptul de *a (se) descompune.* F Reacție chimică în urma căreia o substanță constituită din molecule cu structură mai complicată trece în mai multe substanțe constituite din molecule cu structură mai simplă. — V. **descompune.**

DESCOMPÚS, -Ă, *descompuși, -se,* adj. **1.** Desfăcut în părțile componente. **2.** (Despre materii organice) Alterat, stricat, putrezit. **3.** Fig. Care s-a schimbat în rău, moral sau fizic; (despre fața omului) crispat. — V. **descompune.**

DESCONCENTRÁ, *desconcentrez,* vb. I. Tranz. A lăsa la vatră un ostaș con-centrat. — Pref. *des-* + **concentra.**

DESCONCENTRÁRE, *desconcentrări,* s.f. Acțiunea de *a se desconcentra* și rezultatul ei. — V. **desconcentra.**

DESCONCENTRÁT, -Ă, *desconcentrați, -te,* adj. (Despre militari concentrați) Lăsat la vatră. — V. **desconcentra.**

DESCONGESTIONÁ, *descongestionez,* vb. I. Tranz. A elibera un organ de un aflux de sânge; a face să dispară congestia. F Fig. A elibera o regiune sau o localitate de un surplus de populație; a face ca o cale de comunicație să nu mai fie aglomerată. [Pr.: *-ti-o-*] — Pref. *des-* + **congestiona** (după fr. *décongestionner).*

DESCONGESTIONÁRE, *descongestionări,* s.f. Acțiunea de *a descongestiona* și rezultatul ei; dezaglomerare. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **descongestiona.**

DESCONGESTIONÁT, -Ă, *descongestionați, -te,* adj. Care nu mai este congestionat. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **descongestiona.**

DESCONSIDERÁ, *desconsíder,* vb. I. Tranz. A nu da cuiva considerația, stima, atenția cuvenită; a disprețui. — Pref. *des-* + **considera** (după fr. *déconsidérer).*

DESCONSIDERÁRE, *desconsiderări,* s.f. Faptul de *a desconsidera;* lipsă de considerație, de stimă față de cineva; dispreț, discreditare. — V. **desconsidera.**

DESCONSIDERÁT, -Ă, *desconsiderați, -te,* adj. Disprețuit, discreditat. — V. **desconsidera.**

DESCONSIDERÁȚIE, *desconsiderații,* s.f. (Rar) Desconsiderare. [Var.: **desconsiderațiúne** s.f.] — După fr. **déconsidération.**

DESCONSIDERAȚIÚNE s.f. v. **desconsiderație.**

DESCOPERÍ, *descópăr,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua, a ridica de pe un obiect sau de pe o persoană ceea ce le acoperă. F Refl. A-și scoate pălăria, căciula etc. F Fig. A lăsa fără acoperire flancul unei unități militare pe front. F A face să nu aibă acoperire legală. F Tranz. și refl. Fig. A (se) da pe față, a (se) dezvălui, a (se) da de gol, a (se) trăda. **2.** A găsi un lucru căutat, necunoscut sau ascuns; a afla. G Expr. *A descoperi America,* se spune în bătaie de joc cuiva care face caz de un lucru știut, cunoscut de toată lumea. F A pătrunde o taină, un mister. — Lat. **disco(o)perire.**

DESCOPERÍRE, *descoperiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) descoperi* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce a fost descoperit, aflat. F Revelație. — V. **descoperi.**

DESCOPERÍT, -Ă, *descoperiți, -te,* adj. **1.** Dezvelit, neacoperit; expus vederii. F (Despre cap, *p. ext.* despre oameni) Fără pălărie, căciulă etc., cu capul gol. F (Despre plafoane) Parțial neacoperit (pentru aerisire și răcoare). F Fig. Fără apărare. *Aripa descoperită a armatei.* **2.** Fără acoperire legală; *p. ext.* (fam.) cu lipsuri financiare, fără bani. **3.** Aflat pentru prima dată. — V. **descoperi.**

DESCOPERITÓR, -OÁRE, *descoperitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face o descoperire. — **Descoperi** + suf. *-tor.*

DESCOPERTÁ vb. I v. **decoperta.**

DESCOPÉRTĂ s.f. v. **decopertă.**

DESCOTOROSÍ, *descotorosesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) degaja, a (se) elibera, a scăpa de cineva sau de ceva care supără, care incomodează; a (se) dezbăra. — Pref. *des-* + **cotorosi.**

DESCOTOROSÍRE, *descotorosiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) descotorosi* și rezultatul ei. — V. **descotorosi.**

DESCOTOȘMÂNÁ, *descotoșmânez,* vb. I. (Pop.) Tranz. și refl. A(-și) scoate hainele (prea groase și prea multe); a (se) dezbrăca de lucruri care incomodează. [Prez. ind. și: *descotoșmânesc.* — Var.: **descotoșmânî** vb. IV] — Pref. *des-* + [în]**cotoșmâna.**

DESCOTOȘMÂNÍ vb. IV v. **descotoșmâna.**

DESCOVOIÁ, *descovói,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) îndrepta un obiect încovoiat, arcuit sau curbat; a (se) dezdoi. [Pr.: *-vo-ia*] — Pref. *des-* + [în]**covoia.**

DESCOVOIÉRE, *descovoieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) descovoia* și rezultatul ei. — V. **descovoia.**

DESCREIERÁT, -Ă, *descreierați, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Lipsit de rațiune, fără minte; smintit, nebun, nesăbuit. — Pref. *des-* + **creier** + suf. *-at* (după fr. *écervelé).*

DESCRESCĂTÓR, -OÁRE, *descrescători, -oare,* adj. Care descrește; degresiv. — **Descrește** + suf. *-ător.*

DESCRESCÁND, -Ă, *descrescânzi, -de,* adj. Care descrește. — V. **descrește.**

DESCRÉȘTE, *descrésc,* vb. III. Intranz. A scădea, a se reduce, a se micșora, a se împuțina. — Pref. *des-* + **crește** (după fr. *décroître).*

DESCRÉȘTERE, *descreșteri,* s.f. Faptul de *a descrește;* scădere, reducere, micșorare, împuținare. — V. **descrește.**

DESCREȚÍ, *descrețesc,* vb. IV. Tranz. A netezi o țesătură, o haină încrețită; a desface crețurile. F Tranz. și refl. A face să nu mai fie sau a nu mai fi încruntat; *fig.* a (se) destinde, a (se) însenina. F (Rar) A deschide un obiect legat cu șnur. — Pref. *des-* + [în]**creți.**

DESCREȚÍRE, *descrețiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) descreți* și rezultatul ei. — V. **descreți.**

DESCREȚÍT, -Ă, *descrețiți, -te,* adj. Cu crețurile desfăcute, netezite. — V. **descreți.**

DESCRÍE, *descríu,* vb. III. Tranz. **1.** A prezenta, a înfățișa, a zugrăvi (prin cuvinte) pe cineva sau ceva. **2.** A trasa o linie curbă, un arc sau un arc de cerc. **3.** A parcurge o traiectorie. — Din fr. **décrire** (după *scrie).*

DESCRÍERE, *descrieri,* s.f. Acțiunea de *a descrie* și rezultatul ei. F (Concr.) Scriere sau pasaj dintr-o scriere în care este înfățișat prin enumerarea detaliilor, un aspect, un cadru, o situație etc. — V. **descrie.**

DESCRIPTÍBIL, -Ă, *descriptibili, -e,* adj. Care poate fi descris. — Din fr. **descriptible.**

DESCRIPTÍV, -Ă, *descriptivi, -e,* adj. **1.** Care descrie; care conține o descriere. **2.** (În sintagma) *Geometrie descriptivă* = ramură a geometriei care folosește metode de cercetare bazate pe reprezentarea unui punct din spațiu cu ajutorul proiecțiilor pe două planuri. — Din fr. **descriptif,** lat. **descriptivus.**

DESCRIPTIVÍSM s.n. Curent lingvistic care folosește metode mecaniciste de descriere a limbilor din punct de vedere formal și fiziologic, fără cercetarea dezvoltării lor istorice. — **Descriptiv** + suf. *-ism.*

DESCRIPTIVÍST, -Ă, *descriptiviști, -ste,* s.m. și f., adj. (Adept) al descriptivismului. — Din fr. **descriptiviste.**

DESCRÍPȚIE, *descripții,* s.f. (Rar) Descriere. F (Log.) Procedeu de descriere a unui obiect ca fiind singurul deținător al unei proprietăți. [Var.: (înv.) **descripțiúne** s.f.] — Din fr. **description,** lat. **descriptio, -onis.**

DESCRIPȚIÚNE s.f. v. **descripție.**

DESCRUCIȘÁ, *descrucișez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să nu mai fie așezat cruciș. — Pref. *des-* + [în]**crucișa.**

DESCRUCIȘÁRE, *descrucișări,* s.f. Acțiunea de *a descrucișa* și rezultatul ei. — V. **descrucișa.**

DESCRUNTÁ, *descrúnt,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A(-și) descreți fruntea; a(-și) îmblânzi privirea, expresia aspră, încruntată a feței. — Pref. *des-* + [în]**crunta.**

DESCUAMÁ, pers. 3 *descuamează,* vb. I. Refl. (Despre epidermă) A se coji în urma unei boli contagioase eruptive sau de piele. — Din fr. **desquamer,** lat. **desquamare.**

DESCUAMÁRE, *descuamări,* s.f. Faptul de *a se descuama;* fenomen patologic de cojire a epidermei. — V. **descuama.**

DESCUAMÁT, -Ă, *descuamați, -te,* adj. (Despre piele) Care s-a cojit în urma unei boli contagioase eruptive sau de piele. — V. **descuama.**

DESCUAMĂȚIE, *descuamații,* s.f. (Rar) Descuamare. F Scuamă. — Din fr. **desquamation.**

DESCUIÁ, *descúi,* vb. I. Tranz. A deschide cu cheia. [Pr. *-cu-ia*] — Lat. **discuneare.**

DESCUIÁT, -Ă, *descuiați, -te,* adj. (Despre uși, încăperi etc.) Care nu (mai) este încuiat; care a fost deschis cu cheia. F Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care se adaptează ușor la împrejurări, la situații noi; receptiv, deschis; deștept, ager. — V. **descuia.**

DESCÚLȚ, -Ă, *desculți, -e,* adj. Cu picioarele goale; descălțat. F Fig. (Substantivat) Om sărac. — Lat. ***disculceus** (= *disculceatus).*

DESCULȚÁ, *descúlț,* vb. I. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) descălța. — Lat. ***disculciare** sau din rom. **desculț.**

DESCULȚÁT, -Ă, *desculțați, -te,* adj. (Reg.) Descălțat, desculț. — V. **desculța.**

DESCUMPĂNÍ, *descumpănesc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva să-și piardă echilibrul sufletesc; a dezorienta, a dezechilibra; a zăpăci. — Pref. *des-* + **cumpăni.**

DESCUMPĂNÍRE, *descumpăniri,* s.f. Faptul de *a descumpăni;* dezorientare, dezechilibrare. — V. **descumpăni.**

DESCUMPĂNÍT, -Ă, *descumpăniți, -te,* adj. Care și-a pierdut, și-a zdruncinat echilibrul sufletesc; dezorientat, dezechilibrat. — V. **descumpăni.**

DESCURAJÁ, *descurajez,* vb. I. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă curajul, entuziasmul, speranța; a (se) demoraliza. — După fr. **décourager.**

DESCURAJÁNT, -Ă, *descurajanți, -te,* Descurajator. — **Descuraja** + suf. *-ant.*

DESCURAJÁRE, *descurajări,* s.f. Faptul de *a (se) descuraja; p. ext.* starea unei persoane care și-a pierdut curajul; deprimare, demoralizare. — V. **descuraja.**

DESCURAJÁT, -Ă, *descurajați, -te,* adj. Care și-a pierdut curajul, entuziasmul, speranța; deprimat, demoralizat. — V. **descuraja.**

DESCURAJATÓR, -OÁRE, *descurajatori, -oare,* adj. Care te face să-ți pierzi curajul; demoralizant, deprimant. — **Descuraja** + suf. *-tor.*

DESCURCÁ, *descúrc,* vb. I. **1.** Tranz. A face să nu mai fie încurcat; a descâlci. **2.** Refl. și tranz. A ieși sau a scoate pe cineva dintr-o situație încurcată, dificilă, neobișnuită. **3.** Tranz. A lămuri, a limpezi, a clarifica o problemă, o situație confuză, încurcată. — Pref. *des-* + [în]**curca.**

DESCURCĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *descurcăreți, -țe,* adj. Care știe să se descurce (**2**) (cu abilitate). — **Descurca** + suf. *-ăreț.*

DESCUSÚT, -Ă, *descusuți, -te,* adj. (Despre o cusătură; *p. ext.* despre un lucru cusut) Cu ața ruptă, destrămat în locul unde a fost cusut; a cărui cusătură este desfăcută. — V. **descoase.**

DES-DE-DIMINEÁȚĂ adv. v. **dis-de-dimineață.**

DES-DIMINEÁȚĂ adv. v. **dis-de-dimineață.**

DESEÁRĂ v. **diseară.**

DESEÁTINĂ s.f. v. **desetină.**

DESECÁ, *deséc* vb. I. Tranz. **1.** A elimina excesul de apă de la suprafața terenurilor joase în vederea cultivării lor sau din motive sanitare profilactice. **2.** A elimina apa din diferite materiale. — Pref. *de-* + **seca** (după fr. *dessécher).*

DESECĂRE, *desecări,* s.f. Acțiunea de *a deseca* și rezultatul ei. F Eliminare a surplusului de apă dintr-un teren umed pentru a-l face cultivabil sau apt pentru construcții. F Operație de eliminare mecanică a apei din cărbune. — V. **deseca.**

DESECÁT, -Ă, *desecați, -te,* adj. (Despre terenuri) Din care s-a eliminat surplusul de apă. — V. **deseca.**

DESEGREGÁȚIE, *desegregații,* s.f. Înlăturare a segregației rasiale. — Din fr. **désségrégation.**

DESÉMN s.n. v. **desen.**

DESEMNÁ[1], *desemnez,* vb. I. Tranz. A indica, a numi o persoană considerând-o cea mai potrivită pentru desfășurarea unei activități, pentru ocuparea unei demnități sau a unei funcții. F (Rar) A indica unei persoane un anumit lucru. F A numi într-o funcție. — Din fr. **désigner,** lat. **designare** (după *semn).*

DESEMNÁ[2] vb. I v. **desena.**

DESEMNÁRE, *desemnări,* s.f. Faptul de *a desemna*[1]. — V. **desemna.**

DESÉN, *desene,* s.n. **1.** Reprezentare grafică a unui obiect, a unei figuri, a unui peisaj pe o suprafață plană sau curbă, prin linii, puncte, pete, simboluri etc. **2.** Arta sau tehnica de a desena. F *Desen tehnic* (sau *liniar)* = reprezentare a obiectelor tehnice (piese, organe de mașini etc.) folosind proiecțiile orizontale și verticale la o anumită scară și indicând dimensiunile obiectului. **3.** Planul unei construcții. **4.** Ornamentația unei țesături. [Pl. și: *desenuri.* — Var.: **desémn** s.n.] — Din fr. **dessin.**

DESENÁ, *desenez,* vb. I. **1.** Tranz. A executa un desen (**1**). **2.** Refl. A apărea, a ieși în evidență; a se profila, a se contura. **3.** Tranz. Fig. (Rar) A schița, a contura o problemă, o chestiune. [Var.: **desemná,** (înv.) **desiná** vb. I] — Din fr. **dessiner.**

DESENÁRE, *desenări,* s.f. Acțiunea de *a desena* (**1**) și rezultatul ei; desenat. — V. **desena.**

DESENÁT s.n. Desenare. — V. **desena.**

DESENATÓR, -OÁRE, *desenatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care desenează; artist care practică arta desenului, în special a desenului decorativ sau tehnic. — Din fr. **dessinateur.**

DESENATÚRĂ, *desenaturi,* s.f. Proiectare și creare de mostre și desene noi pentru țesătorie. — **Desena** + suf. *-tură.*

DESENSIBILIZÁ, *desensibilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A preveni sau a înlătura sensibilitatea unei persoane față de anumite medicamente, vaccinuri, seruri etc. **2.** A micșora sensibilitatea unei emulsii fotografice. — Din fr. **désensibiliser.**

DESENSIBILIZÁNT, -Ă, *desensibilizanți, -te,* adj. Care desensibilizează. — **Desensibiliza** + suf. *-ant.*

DESENSIBILIZÁRE, *desensibilizări,* s.f. Acțiunea de *a desensibiliza* și rezultatul ei. F Metodă terapeutică prin care se previne sau se înlătură sensibilitatea unui organism față de un agent patogen sau față de medicamente, seruri, vaccinuri. — V. **desensibiliza.**

DESENSIBILIZÁT, -Ă, *desensibilizați, -te,* adj. Lipsit de sensibilitate. — V. **desensibiliza.**

DESENSIBILIZATÓR, *desensibilizatoare,* s.n. Substanță care se adaugă în soluțiile developatoare pentru a micșora sensibilitatea la lumină a emulsiilor fotografice. — Din fr. **désensibilisateur.**

DÉSEORI adv. Adeseori. [Pr.:*-se-ori*] — **Des** + **oară.**

DESÉRT, *deserturi,* s.n. Fel de mâncare, de obicei dulciuri, fructe, brânzeturi etc., care se servește la sfârșitul mesei; timpul când se servește această mâncare. — Din fr. **dessert.**

DESERTIZÁ, *desertizez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate din montură o piatră prețioasă. **2.** A efectua o desertizare. — Cf. fr. d e s s e r t i r.

DESERTIZÁRE, *desertizări,* s.f. Acțiunea de *a desertiza* și rezultatul ei. F Operație de desfacere a elementelor unui mecanism îmbinate prin sertizare. — V. **desertiza.**

DESERVÉNT, *deservenți,* s.m. (Rar) Persoană care deservește[2]. — Din fr. **desservant.**

DESERVÍ[1], *deservesc,* vb. IV. Tranz. A provoca cuiva un prejudiciu, a acționa în dauna cuiva, a nu servi cum trebuie. — Din fr. **desservir.**

DESERVÍ[2], *deservesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A presta un serviciu în folos public, a servi o colectivitate. **2.** A avea în grijă supravegherea și dirijarea funcționării unei mașini. — Din fr. **desservir,** lat. **deservire.**

DESERVÍCIU, *deservicii,* s.n. Prejudiciere (neintenționată) adusă unei persoane; contraserviciu (**2**). — Pref. *de-* + **serviciu.**

DESERVÍRE[1], *deserviri,* s.f. Acțiunea de *a deservi*[1] și rezultatul ei. — V. **deservi[1].**

DESERVÍRE[2], *deserviri,* s.f. Acțiunea de *a deservi*[2] și rezultatul ei. — V. **deservi[2].**

DESESIZÁ, *desesizez,* vb. I. Refl. (Despre autorități) A se declara incompatibil pentru cercetarea și soluționarea unui litigiu. F Tranz. A face să înceteze învestirea unui organ de jurisdicție pentru soluționarea unui litigiu, prin hotărârea unui organ jurdic superior. — Din fr. **dessaisir.**

DESESIZÁRE, *desesizări,* s.f. Faptul de *a (se) desesiza.* — V. **desesiza.**

DÉSET s.n. (Rar) **1.** Desiș de tufe sau de copăcei. **2.** Îngrămădire de oameni sau de lucruri; înghesuială, aglomerație. — **Des** + suf. *-et.*

DESETÍNĂ, *desetine,* s.f. **1.** (În sec. XV-XVIII, în Moldova) Impozit de zece la sută din produse, mai ales din recolta de la stupii de albine; zeciuială, dijmă. **2.** Măsură agrară rusească, folosită în trecut și la noi, egală cu 1,09 ha. [Acc. și: *desétină.* — Var.: (**2**) **deseátină** s.f.] — Din bg., sb. **desetina.**

DESFÁCE, *desfác,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) descompune în părțile componente. F Tranz. A face ca ceva efectuat să revină la starea anterioară. F Tranz. A anula o învoială, un contract etc. **2.** Tranz. și refl. A (se) desprinde din locul sau din legătura în care este prins, fixat. **3.** Refl. și tranz. A (se) despărți, a (se) separa de cineva sau de ceva. **4.** Tranz. A deschide un obiect, dezlegându-l, tăindu-l, ridicându-i capacul etc. F A desfășura, deschizând, întinzând, răsfirând; a despături. G Expr. *A desface patul* = a pregăti patul pentru dormit. F Refl. (Despre flori) A-și deschide petalele. **5.** Tranz. A vinde produse; a lichida prin vânzare. **6.** Intranz. (În superstiții; construit cu dativul persoanei) A înlătura vraja sau farmecul făcute asupra cuiva. — Pref. *des- +* **face.**

DESFÁCERE, *desfaceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) desface* și rezultatul ei; desfăcut[1], descompunere, despărțire, dezorganizare; anulare; vânzare. F Lichidare. — V. **desface.**

DESFĂCÚT[1] s.n. Desfacere. — V. **desface.**

DESFĂCUT[2], -Ă, *desfăcuți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte formând un tot) Descompus, desprins (în bucăți); răsfirat, împrăștiat, demontat. **2.** (Jur.) Anulat. **3.** (Despre haine) Descheiat, dezlegat. F (Despre scrisori, pachete etc.) Deschis. — V. **desface.**

DESFĂȘÁ, *desfáș,* vb. I. Tranz. A desface un copil de fașă sau, *p. ext.,* de scutecele cu care este înfășat. [Prez. ind.: *desfeși, desfașă, desfășăm* etc.] — Lat. **disfasciare.**

DESFĂȘÁRE, *desfășări,* s.f. Acțiunea de *a desfășa* și rezultatul ei. — V. **desfășa.**

DESFĂȘÁT, -Ă, *desfășați, -te,* adj. Cu fașa sau cu scutecele desfăcute. — V. **desfășa.**

DESFĂȘURÁ, *desfășór,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca un obiect să nu mai fie înfășurat sau ghemuit, a desface, a întinde în toată lungimea sau suprafața. G Refl. *Un sul de hârtie se desfășoară.* F Refl. (Despre unități militare) A trece de la o formație de marș la dispozitivul de luptă. **2.** Refl. și tranz. Fig. (Despre locuri și priveliști din natură) A (se) înfățișa, a (se) arăta treptat (în toată amploarea); a (se) întinde, a (se) așterne până departe. F Refl. (Despre fapte, evenimente etc.) A se petrece, a decurge; a evolua în fazele sale succesive. **3.** Tranz. A înfăptui o acțiune de durată, pe etape succesive și pe un plan larg. G Refl. *Ce viață trepidantă trebuie să se desfășoare acolo!* [Prez. ind. și: *desfășur*] — Pref. *des-* + [în]**fășura.**

DESFĂȘURÁRE, *desfășurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) desfășura* și rezultatul ei. F Așezare a unei suprafețe geometrice pe un plan fără deformări, rupturi, îndoiri. F (În literatură și în reprezentări scenice, în sintagma) *Desfășurarea acțiunii* = evoluția acțiunii, succesiunea diferitelor momente ale acesteia în vederea deznodământului. — V. **desfășura.**

DESFĂȘURÁT, -Ă, *desfășurați, -te,* adj. (Despre obiecte înfășurate) Întins, desfăcut. F (Despre un grup compact) Răsfirat într-o anumită ordine. F (În sintagma) *Plan desfășurat* = plan (de muncă, de activitate) defalcat pe perioade de timp. — V. **desfășura.**

DESFĂȘURĂTÓR, *desfășurătoare,* s.n. Planificare amănunțită a unei acțiuni, a unei ceremonii etc. — **Desfășura** + suf. *-tor.*

DESFÁT s.n. (Rar) Desfătare. — Din **desfăta** (derivat regresiv).

DESFĂTÁ, *desfăt,* vb. I. Refl. A-și petrece timpul într-o stare de mulțumire, de bucurie, de încântare; a petrece, a se distra; a simți o mare plăcere, a se delecta. F Tranz. A încânta, a fermeca. [Prez. ind. și: *desfătez*] — Et. nec.

DESFĂTÁRE, *desfătări,* s.f. Faptul de *a (se) desfăta;* plăcere mare; încântare, delectare; petrecere, veselie. F Desfrâu. — V. **desfăta.**

DESFĂTÁT, -Ă, *desfătați, -te,* adj. (Înv.) **1.** Desfătător. F (Despre locuri) Plăcut la vedere; deschis, larg, frumos. **2.** (Despre oameni) Bucuros, vesel; înclinat spre plăceri senzuale. — V. **desfăta.**

DESFĂTĂTÓR, -OÁRE, *desfătători, -oare,* adj. Care-ți desfată ochii sau simțurile; încântător, plăcut. — **Desfăta** + suf. *-tor.*

DESFĂTUÍ, *desfătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A sfătui pe cineva să nu facă ceea ce avea de gând; a abate, a opri de la... — Pref. *de-* + **sfătui** (după fr. *déconseiller).*

DESFĂTUÍRE, *desfătuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a desfătui* și rezultatul ei. — V. **desfătui.**

DESFĂȚÁ, *desfăț,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate fețele sau învelitorile de pânză de pe perne sau de pe plăpumi. **2.** (Reg.) A deschide, a întinde la vedere; a expune. — Pref. *des-* + [în]**fața.**

DESFĂȚÁT, -Ă, *desfățați, -te,* adj. **1.** (Despre perne sau plăpumi) Fără față. **2.** (Reg.) Larg deschis, expus vederii. — V. **desfața.**

DESFERECÁ, *desférec,* vb. I. **1.** Refl. (Despre roți, *p. ext.* despre car; la pers. 3) A pierde șinele de fier. **2.** Tranz. și refl. A (se) desface din fiare, din cătușe, din lanțuri. **3.** Refl. (Despre pietrele de moară, la pers. 3) A-și toci zimții de pe fețele interioare, între care sunt zdrobite boabele. — Pref. *des-* + **fereca.**

DESFERECÁRE, *desferecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) desfereca* și rezultatul ei. — V. **desfereca.**

DESFERECÁT, -Ă, *desferecați, -te,* adj. **1.** (Despre roți, *p. ext.* despre car) Care și-a pierdut șinele de fier. **2.** Desfăcut din fiare, din cătușe, din lanțuri. **3.** (Despre pietrele de moară) Cu zimții tociți. — V. **desfereca.**

DESFIÁ, *desfiez,* vb. I. Tranz. A anula o înfierе. [Pr.: *-fi-a*] — Pref. *des-* + [în]**fia.**

DESFIÁT, -Ă, *desfiați, -te,* adj. (Despre minori) Căruia i-a fost anulată înfierea. [Pr.: *-fi-at*] — V. **desfia.**

DESFÍD s.n. (Înv.; rar) Sfidare, înfruntare. — Din **desfide** (derivat regresiv).

DESFÍDE, *desfíd,* vb. III. Tranz. **1.** A chema, a provoca pe cineva să dovedească un lucru, știut fiind că nu va reuși. F A spune cuiva să nu este crezut sau că este considerat incapabil. **2.** A înfrunta, a nesocoti un pericol; a sfida, a brava. [Nu se folosește la timpuri trecute, la gerunziu și participiu] — Din fr. **défier,** lat. **diffidere** (după *sfida).*

DESFÍDERE, *desfideri,* s.f. (Rar) Faptul de *a desfide;* provocare, sfidare. — V. **desfide.**

DESFIÉRE, *desfieri,* s.f. Acțiunea de *a desfia.* [Pr.:*-fi-e-*] — V. **desfia.**

DESFIGURÁ, *desfigurez,* vb. I. Tranz. A strica, a urâți fața, forma, înfățișarea firească a cuiva, urâțind-o; a poci, a sluți. — După fr. **défigurer.**

DESFIGURÁRE, *desfigurări,* s.f. Faptul de *a desfigura;* urâțire, pocire, sluțire. — V. **desfigura.**

DESFIGURÁT, -Ă, *desfigurați, -te,* adj. Urâțit, pocit, sluțit, deformat. — V. **desfigura.**

DESFIINȚÁ, *desființez,* vb. I. Tranz. A face ca ceva să nu mai existe; a suprima; a distruge, a nimici. F A abroga, a anula un contract, o convenție etc. — Pref. *des-* + [în]**ființa.**

DESFIINȚÁRE, *desființări,* s.f. Acțiunea de *a desființa* și rezultatul ei; suprimare, distrugere, nimicire, înlăturare; abrogare, anulare. — V. **desființa.**

DESFIINȚÁT, -Ă, *desființați, -te,* adj. Suprimat, înlăturat; distrus, nimicit. F (Jur.) Abrogat, anulat. — V. **desființa.**

DESFIRÁ, *desfír,* vb. I. Refl. (Rar; despre fire înfășurate, *p. ext.* despre obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire) A se desfășura (**1**). — Lat. **disfilare.**

DESFOIÁ, *desfói,* vb. I. **1.** Tranz. A desprinde, a smulge petalele unei flori. **2.** Refl. (Despre flori sau boboci) A înflori, a se deschide. — Pref. *des-* + [în]**foia.**

DESFOIÁT, -Ă, *desfoiați, -te,* adj. (Despre flori) Cu petalele desprinse, căzute. — V. **desfoia.**

DESFOIÉRE, *desfoieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) desfoia* și rezultatul ei. — V. **desfoia.**

DESFRÂNÁ, *desfrânez,* vb. I. Refl. (Rar) A se deda destrăbălării, a duce o viață necumpătată, de plăceri ușoare. — Pref. *des-* + [în]**frâna.**

DESFRÂNÁRE, *desfrânări,* s.f. Faptul de *a se desfrâna,* de a fi desfrânat; destrăbălare, stricăciune, depravare. — V. **desfrâna.**

DESFRÂNÁT, -Ă, *desfrânați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Destrăbălat, corupt, depravat, imoral. — V. **desfrâna.**

DESFRÂU, *desfrâuri,* s.n. Purtare, atitudine desfrânată; corupție, depravare; imoralitate. — Pref. *des-* + **frâu.**

DESFRUNZÍ, *desfrunzesc,* vb. IV. Refl. (Despre copaci sau despre pădure) A-și pierde frunzele. F Tranz. A despuia de frunze. — Pref. *des-* + [în]**frunzi.**

DESFRUNZÍRE, *desfrunziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) desfrunzi* și rezultatul ei. — V. **desfrunzi.**

DESFRUNZÍT, -Ă, *desfrunziți, -te,* adj. Care și-a pierdut frunzele, fără frunze. — V. **desfrunzi.**

DESFUNDÁ, *desfúnd,* vb. I. Tranz. **1.** A deschide un butoi scoțându-i fundul sau dându-i cep; *p. ext.* a deschide o sticlă astupată, scoțându-i dopul; a destupa. F Refl. (Rar; despre torenți de apă) A se revărsa. **2.** A curăța sau a goli un canal; o conductă, un șanț înfundat etc. **3.** A face ca un drum, un teren să devină impracticabile din cauza ploii, a apei revărsate, a noroiului etc. **4.** A ara adânc, a desțeleni un teren, de obicei pentru pregătirea unei plantații viticole sau pomicole. — Pref. *des-* + [în]**funda.**

DESFUNDÁRE, *desfundări,* s.f. Faptul de *a (se) desfunda.* — V. **desfunda.**

DESFUNDÁT, -Ă, *desfundați, -te,* adj. **1.** (Despre butoaie, sticle sau alte recipiente închise) Cu fundul (sau capacul, dopul) scos; deschis, destupat. **2.** (Despre canale, țevi etc.) Curățat, golit de impuritățile care îl obturau. **3.** (Despre artere de circulație sau terenuri) Impracticabil (din cauza ploilor). — V. **desfunda.**

DESHĂMÁ, *deshám,* vb. I. Tranz. A scoate hamul de pe cal; a desprinde calul de la un vehicul. — Pref. *des-* + [în]**hăma.**

DESHĂMÁRE, *deshămări,* s.f. Acțiunea de *a deshăma* și rezultatul ei. — V. **deshăma.**

DESHIDRATÁ, *deshidratez,* vb. I. Tranz. și refl. (Despre corpuri) A pierde sau a face să-și piardă, total sau parțial, apa pe care o conține. — Din fr. **déshydrater.**

DESHIDRATÁNT, -Ă, *deshidratanți, -te,* s.m., adj. (Substanță) care deshidratează. — Din fr. **déshydratant.**

DESHIDRATÁRE, *deshidratări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deshidrata* și rezultatul ei; eliminare totală sau parțială a apei pe care o conține un corp în mod normal. F (Med.) Pierdere anormală a apei din țesuturile organice prin transpirație, vomă repetată sau diaree. — V. **deshidrata.**

DESHIDRATATÓR, *deshidratatoare,* s.n. Ventilator pentru uscarea fructelor și a legumelor. — **Deshidrata** + suf. *-tor.* Cf. fr. d é s h y d r a t e u r.

DESHIDROGENÁ v. **dehidrogena.**

DESHIDROGENÁRE v. **dehidrogenare.**

DESHUMÁ, *deshumez,* vb. I. Tranz. A dezgropa osemintele unui mort; a exhuma. — Pref. *des-* + [în]**huma.**

DESHUMÁRE, *deshumări,* s.f. Acțiunea de *a deshuma* și rezultatul ei; exhumare. — V. **deshuma.**

DESIGILÁ, *desigilez,* vb. I. Tranz. A deschide o încăpere sau un obiect sigilat prin scoaterea sigiliului; a despecetlui. — Pref. *de-* + **sigila.**

DESIGILÁRE, *desigilări,* s.f. Acțiunea de *a desigila* și rezultatul ei; desfacere a unui sigiliu; despecetluire. — V. **desigila.**

DESIGN s.n. **1.** Domeniu multidisciplinar interesat de ansamblul factorilor (social-economici, funcționali, tehnici, ergonomici, estetici etc.) care contribuie la aspectul și calitatea produsului de mare serie. **2.** Aspect exterior, fel în care se prezintă un lucru (din punct de vedere estetic). [Pr.: *dizáin*] — Din engl., **design.**

DESIGNÁ, *designez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A desemna[1], a indica. — Din fr. **désigner.**

DESIGNÁRE, *designări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a designa.* — V. **designa.**

DESIGNER, *designeri,* s.m. Specialist în design. [Pr.: *dizáinăr*] — Din engl. **designer.**

DESÍGUR adv. **1.** Da. **2.** Fără îndoială, cu siguranță, negreșit, bineînțeles. — **De[4]** + **sigur.**

DESÍME, *desimi,* s.f. Însușirea de a fi des, compact sau îndesat; (concr.) desiș (**2**). — **Des** + suf. *-ime.*

DESINÁ vb. I v. **desena.**

DESINCRONIZÁ, *desincronizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde sincronismul. — Pref. *de-* + **sincroniza.**

DESINÉNȚĂ, *desinențe,* s.f. Element morfologic care, adăugat la tema unui cuvânt, exprimă în flexiunea nominală cazul, numărul (la adjectiv și

genul), iar în flexiunea verbală persoana, numărul (și diateza). — Din fr. **désinence.**

DESINENȚIÁL, -Ă, *desinențiali, -e,* adj. (Lingv.) Care se referă la desinență, specific desinențelor. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **désinentiel.**

DÉSINIT s.n. Termen folosit la descrierea lucrărilor sau a manuscriselor, pentru a indica cuvintele care încheie un text. — Cuv. lat.

DESISTÁ, *desistez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A renunța la o acțiune sau la un drept care urma să fie valorificat pe cale de acțiune. — Din fr. **désister.**

DESISTÁRE, *desistări,* s.f. Acțiunea de *a desista* și rezultatul ei. — V. **desista.**

DESÍȘ, *desișuri,* s.n. **1.** Grup de arbuști, de tufe, de buruieni etc.; *p. ext.* pădure tânără foarte deasă. **2.** Fig. (Rar) Mulțime mare, îngrămădeală, îmbulzeală (de oameni). — **Des**[2] + suf. *-iș.*

DESJUCÁ vb. I v. **dejuca.**

DÉSKTOP, *desktopuri,* s.n. Imagine care apare la deschiderea calculatorului și pe care se pot vedea simbolurile programelor ce pot fi activate. — Din engl. **desktop.**

DESLUȘÍ, *deslușesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A distinge, a deosebi un sunet sau un zgomot (dintr-o larmă de zgomote); a auzi. **2.** Tranz. A distinge, a recunoaște, a observa, a vedea (în semiîntuneric sau într-un spațiu slab luminat). F (Despre lumină) A face să apară clar conturul lucrurilor. **3.** Tranz. A desprinde dintr-un complex de idei, a limpezi, a lămuri, a clarifica o problemă, o idee etc. F Refl. (Despre idei, probleme) A deveni limpede, explicit; a se clarifica. F Tranz. A explica, a da lămuriri, a face pe cineva să priceapă ceva. F Refl. A se lămuri, a se edifica (asupra unui lucru); a înțelege. — Din bg. **doslušam.**

DESLUȘÍRE, *deslușiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) deslușI* și rezultatul ei; lămurire, explicație. — V. **deslușI.**

DESLUȘÍT, -Ă, *deslușiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care se aude limpede. **2.** Care se vede precis. **3.** Pe înțeles, lămurit, răspicat. — V. **deslușI.**

DESLUȘITÓR, -OÁRE, *deslușitori, -oare,* adj. (Înv.) Care lămurește, care explică. — **DeslușI** + suf. *-tor.*

DESMÁN, *desmani,* s.m. Mamifer insectivor acvatic, de circa 20 cm lungime, cu blană prețioasă; șobolan-moscat *(Desmana moschata).* — Din fr. **desman.**

DESMÍN s.n. Alumosilicat hidratat de sodiu și de calciu, alb, gălbui sau roșiatic, sticlos, cu cristale grupate în formă de snopi, întâlnit la unele roci bazice și în filoane termale. — Din fr. **desmine.**

DESMODRÓM, -Ă, *desmodromi, -e,* adj. (Despre mecanisme) La care legăturile dintre elemente asigură o mișcare univocă și complet determinată a oricărui element condus. — Din fr. **desmodrome.**

DESOFISTICÁRE, *desofisticări,* s.f. Eliminare a sofisticării. — Pref. *de-* + **sofisticare.**

DESOLIDARIZÁ, *desolidarizez,* vb. I. Refl. A se despărți de ideile, de acțiunile, de atitudinile unor persoane sau ale unui grup de persoane; a nu mai simți, a nu mai activa solidar cu cineva; a rupe legăturile de solidaritate cu cineva. — Din fr. **désolidariser.**

DESOLIDARIZÁRE, *desolidarizări,* s.f. Faptul de *a se desolidariza.* — V. **desolidariza.**

DESOLVATÁ, *desolvatez,* vb. I. Tranz. A elimina lichidul reținut de anumite substanțe prin îmbinare. — Din fr. **désolvater.**

DESOLVATÁRE, *desolvatări,* s.f. Acțiunea de *a desolvata* și rezultatul ei. — V. **desolvata.**

DESONORIZÁNT, -Ă, *desonorizanți, -te,* adj. Care atenuează sau înlătură zgomotul. — **Desonoriza** + suf. *-ant.*

DESÓRBȚIE, *desorbții,* s.f. Îndepărtare a unei substanțe adsorbite de pe suprafața unui adsorbant. — Din germ. **Desorption,** fr. **désorption.**

DESOVIETIZÁ, *desovietizez,* vb. I. Tranz. A scoate de sub influența puterii și a ideologiei sovietice. — Pref. *de-* + **sovietiza.**

DESPACHETÁ, *despachetez,* vb. I. Tranz. A desface, a scoate un obiect din ambalajul în care se află împachetat. F A deschide, a desface un pachet, o ladă etc. pentru a scoate obiectele din interior. — Pref. *des-* + [îm]**pacheta.** Cf. fr. d é p a q u e t e r .

DESPACHETÁRE, *despachetări,* s.f. Acțiunea de *a despacheta* și rezultatul ei. — V. **despacheta.**

DESPĂDUCHEÁ, *despăduchez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) curăța de păduchi. — Pref. *des-* + **păduche.**

DESPĂDUCHÉRE, *despăducheri,* s.f. Acțiunea de *a (se) despăduchea* și rezultatul ei. — V. **despăduchea.**

DESPĂDURÍ, *despăduresc,* vb. IV. Tranz. A tăia (în mod rațional) pădurea de pe un anumit teren. F A defrișa. — Pref. *des-* + [îm]**păduri** (după fr. *déboiser*).

DESPĂDURÍRE, *despăduriri,* s.f. Acțiunea de *a despăduri* și rezultatul ei. F Defrișare. — V. **despăduri.**

DESPĂDURÍT, -Ă, *despăduriți, -te,* adj. (Despre un teren, o regiune etc.) De pe care s-au tăiat pădurile. — V. **despăduri.**

DESPĂGUBÍ, *despăgubesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A plăti cuiva sau a lua de undeva echivalentul unei pierderi (materiale, morale) suferite. — Pref. *des-* + **păgubi.**

DESPĂGUBÍRE, *despăgubiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) despăgubi* și rezultatul ei; compensare a unei pagube. F (Concr.) Sumă ce urmează a fi plătită unei persoane pentru repararea prejudiciului ce i-a fost cauzat printr-o infracțiune; dezdăunare, daună, compensație. G *Despăgubire de război* = sumă pe care un stat răspunzător de dezlănțuirea unui război de agresiune este obligat s-o plătească statului victimă a agresiunii, pentru repararea prejudiciilor cauzate. — V. **despăgubi.**

DESPĂGUBÍT, -Ă, *despăgubiți, -te,* adj. Care a primit despăgubire; dezdăunat. — V. **despăgubi.**

DESPĂIENJENÍ, *despăienjenesc,* vb. IV. Refl. (Despre ochi sau privire) A începe să zărească, să vadă bine; a se limpezi. [Pr.: *-pă-ien-*] — Pref. *des-* + [îm]**păienjeni.**

DESPĂRȚĂMÂNT, *despărțăminte,* s.n. (Înv.) Despărțitură; secție. — **Despărți** + suf. *-ământ* (după fr. *département).*

DESPĂRȚÉNIE, *despărțenii,* s.f. (Înv.) Despărțire (**2**), divorț. — **Despărți** + suf. *-enie.*

DESPĂRȚÍ, *despárt,* vb. IV. **1.** Refl. A se îndepărta de cineva sau de ceva plecând în altă parte, a părăsi, vremelnic sau definitiv, pe cineva sau ceva; (despre mai multe persoane) a se separa, plecând în direcții diferite. F Refl. Fig. A se înstrăina, a se detașa sufletește de cineva sau de ceva; a rupe legăturile cu cineva. F Refl. A se lipsi de ceva de care e legat sufletește; a renunța la... **2.** Refl. A divorța. **3.** Tranz. (Despre bariere, obstacole etc.; adesea *fig.)* A separa, a izola, a pune între... F Tranz. și refl. A (se) împărți (în două sau mai multe părți); a (se) separa, a (se) segmenta. — Lat. ***dispartire.**

DESPĂRȚÍRE, *despărțiri,* s.f. Faptul de *a (se) despărți.* **1.** Separare; momentul când cineva se desparte de altcineva sau de ceva; timpul cât cineva stă despărțit; despărțit[1]. **2.** Divorț. **3.** Diviziune, împărțire, segmentare. F (Concr.) Despărțitură. F (Înv.) Circumscripție (polițienească sau administrativă); *p. ext.* locul unde erau instalate birourile unei circumscripții. — V. **despărți.**

DESPĂRȚÍT[1] s.n. Despărțire (**1**). G *Despărțitul oilor* = desfacerea tovărășiei de stână, toamna, când se împart proprietarilor oile și produsele lor. — V. **despărți.**

DESPĂRȚÍT[2]**, -Ă,** *despărțiți, -te,* adj. **1.** Separat (unul de altul). **2.** Divorțat. **3.** Fără legătură, izolat (de ceilalți). **4.** (Înv.) Deosebit, diferit. — V. **despărți.**

DESPĂRȚITÓR, -OÁRE, *despărțitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care desparte. **2.** S.n. (În sintagma) *Despărțitor de lan* = organ al mașinilor agricole de recoltat destinat separării de restul lanului a plantelor care urmează să fie tăiate. — **Despărți** + suf. *-tor.*

DESPĂRȚITÚRĂ, *despărțituri,* s.f. **1.** Parte despărțită dintr-un vas, dintr-o încăpere, dintr-o ladă etc.; încăpere mică despărțită din una mai mare; compartiment. **2.** Construcție făcută cu scopul de a separa, de a delimita ceva. **3.** (Înv.) Grup, ceată izolată. — **Despărți** + suf. *-tură.*

DESPĂTURÁ vb. I v. **despături.**

DESPĂTURÁRE s.f. v. **despăturire.**

DESPĂTURÍ, *despăturesc,* vb. IV. Tranz. A desface ceva care fusese îndoit, strâns sau împăturit. [Var.: **despătură** vb. I] — Pref. *des-* + [îm]**pături.**

DESPĂTURÍRE, *despăturiri,* s.f. Acțiunea de *a despături* și rezultatul ei. [Var.: **despăturáre** s.f.] — V. **despături.**

DESPECETLUÍ, *despecetluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A rupe, a scoate pecețile de pe o învelitoare, o scrisoare, un pachet (pentru a desface, a deschide); a desigila. — Pref. *des-* + **pecetlui.**

DESPECETLUÍRE, *despecetluiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a despecetlui* și rezultatul ei; despecetluit. — V. **despecetlui.**

DESPECETLUÍT s.n. (Înv.) Despecetluire. — V. **despecetlui.**

DESPECIALIZÁRE, *despecializări,* s.f. Pierdere a specializării. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **déspécialisation.**

DESPERÁ vb. I v. **dispera.**

DESPERÁNT, -Ă adj. v. **disperant.**

DESPERÁRE s.f. v. **disperare.**

DESPERÁT, -Ă adj. v. **disperat.**

DESPERÁȚIE, *desperații,* s.f. (Înv.) Desperare. — Din lat. **desperatio.**

DESPERECHEÁ, *desperechez,* vb. I. Tranz. **1.** A despărți, a desface două elemente, lucruri, ființe etc. care formează o pereche. **2.** A scoate o parte dintr-o serie de lucruri care alcătuiesc o totalitate; a descompleta. — Pref. *des-* + [îm]**perechea.**

DESPERECHEÁT, -Ă, *desperecheați, -te,* adj. **1.** Despărțit, separat (de perechea lui). **2.** Care nu (mai) face parte dintr-un tot sau dintr-o serie; izolat, singher. — V. **desperechea.**

DESPERECHÉRE, *desperecheri,* s.f. Acțiunea de *a desperechea* și rezultatul ei. — V. **desperechea.**

DESPERSONALIZÁ vb. I v. **depersonaliza.**

DESPERSONALIZÁRE s.f. v. **depersonalizare.**

DESPERSONALIZÁT, -Ă adj. v. **depersonalizat.**

DESPICÁ, *despíc,* vb. I. **1.** Tranz. A tăia, a sparge de-a lungul, desfăcând în două sau în mai multe bucăți. G Expr. *A despica părul* (sau *firul) în patru* = a cerceta prea cu de-amănuntul, cu minuțiozitate exagerată. F Tranz. și refl. Fig. A (se) frânge, a (se) sfâșia. **2.** Tranz. și refl. A (se) crăpa, a (se) spinteca (pe o anumită porțiune). F Refl. (Despre muguri) A plesni, a se deschide. F Tranz. (Rar) A despărți, a separa. **3.** Tranz. A străbate de-a curmezișul (văzduhul, o mulțime compactă etc.). **4.** Tranz. Fig. A pătrunde cu perspicacitate un lucru complex; a analiza, a interpreta, a explica, a dezlega; *p. ext.* a expune amănunțit. — Lat. ***despicare.**

DESPICÁRE, *despicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) despica.* — V. **despica.**

DESPICÁT, -Ă, *despicați, -te,* adj. Tăiat, desfăcut de-a lungul; crăpat. — V. **despica.**

DESPICĂTÚRĂ, *despicături,* s.f. **1.** Tăietură, crăpătură făcută în lungime. **2.** Bucată despicată, mai ales dintr-un lemn. — **Despica** + suf. *-ătură.*

DESPIEDECÁ vb. I v. **despiedica.**

DESPIEDICÁ, *despiédic,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate piedica de la picioarele unui animal sau de la roata unui vehicul. **2.** A ridica piedica de la o armă de foc. [Var.: **despiedecá** vb. I] — Pref. *des-* + [îm]**piedica.**

DESPIEDICÁRE, *despiedicări,* s.f. Acțiunea de *a despiedica* și rezultatul ei. — V. **despiedica.**

DESPIEPTĂNÁT, -Ă, *despieptănați, -te,* adj. Cu pieptănătura desfăcută, cu părul deranjat. — Pref. *des-* + **pieptănat.**

DESPINTECÁ, *despíntec,* vb. I. Tranz. (Rar) A spinteca. — Pref. *des-* + **spinteca.**

DESPIRONÍ, *despironesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Rar) A (se) desprinde din piroane. — Pref. *des-* + **pironi.**

DESPLETÍ, *despletesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) desface din împletitură; a (se) deșira. F Refl. și tranz. A(-și) desface cosițele. F Refl. Fig. (Despre râuri, pâraie) A se răsfira. — Pref. *des-* + [îm]**pleti.**

DESPLETÍRE, *despletiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) despleti* și rezultatul ei. — V. **despleti.**

DESPLETÍT, -Ă, *despletiți, -te,* adj. **1.** Desfăcut din împletitură, neîmpletit, deșirat. **2.** (Despre femei) Cu părul neîmpletit sau desfăcut din împletitură; *p. ext.* nepieptănat, zbârlit, neîngrijit. — V. **despleti.**

DESPODOBÍ, *despodobesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) scoate podoabele. — Pref. *des- +*[îm]**podobi.**

DESPOIÁ vb. I v. **despuia.**

DESPOIÁT, -Ă adj. v. **despuiat.**

DESPOIÉRE s.f. v. **despuiere.**

DÉSPOT, *despoți,* s.m. **1.** (În Antichitate și în Evul Mediu) Conducător cu puteri discreționare; tiran. F Fig. Om excesiv de autoritar, care, în acțiunile sale, nu ține seama de alții, care vrea să-și impună cu orice preț voința. **2.** (În Imperiul Bizantin) Guvernator autonom al unei provincii, al unui ținut. [Acc. și: *despót*] — Din ngr. **despótis,** fr. **despote.**

DESPOTÁT, *despotate,* s.n. (Rar) **1.** Demnitatea de despot. **2.** Teritoriu guvernat de un despot. — Din fr. **despotat.**

DESPOTCOVÍ, *despotcovesc,* vb. IV. Refl. (Despre cai) A-și pierde potcoavele. F Tranz. A scoate unui animal potcoavele. — Pref. *des-* + **potcovi.**

DESPOTCOVÍT, -Ă, *despotcoviți, -te,* adj. Căruia i-au căzut sau i-au fost scoase potcoavele; fără potcoave. — V. **despotcovi.**

DESPÓTIC, -Ă, *despotici, -ce,* adj. (Despre o faptă, un regim, o lege) De despot, caracteristic despoților; tiranic, dictatorial, samavolnic; (despre oameni) care se comportă ca un despot; absolut, arbitrar (**2**). — Din fr. **despotique.**

DESPOTÍSM s.n. Regim politic caracterizat prin puterea nelimitată și guvernarea arbitrară, neîngrădită de nicio lege, a despotului; absolutism, tiranie, autocrație; despoție (**1**). F Fig. Comportare sau atitudine arbitrară; samavolnicie. — Din fr. **despotisme.**

DESPOTMOLÍ, *despotmolesc,* vb. IV. Tranz. A scoate un vehicul, o navă etc. din nămol; a scoate pe cineva din împotmolire. F A curăța un șanț, un bazin etc. de nămolul depus la fund. — Pref. *des-* + [îm]**potmoli.**

DESPOTMOLÍRE, *despotmoliri,* s.f. Acțiunea de *a despotmoli.* — V. **despotmoli.**

DESPOȚÍE, *despoții,* s.f. (Rar) **1.** Formă de guvernământ autocratică; despotism. **2.** Țară condusă de un despot. — **Despot** + suf. *-ie.*

DESPOVĂRÁ, *despovărez,* vb. I. Tranz. A lua sau a ușura cuiva povara. — Pref. *des-* + [îm]**povăra.**

DESPRĂFUÍ, *desprăfuiesc,* vb. IV. Tranz. A executa operația de desprăfuire. — Pref. *des-* + **prăfui.**

DESPRĂFUÍRE, *desprăfuiri,* s.f. Operație de separare și de eliminare a prafului dintr-un curent de aer sau de gaz în scopul curățirii acestora sau al recuperării solide valoroase. — V. **desprăfui.**

DESPRĂFUITÓR, *desprăfuitoare,* s.n. Aparat sau instalație folosite la desprăfuire. [Pr.: *-fu-i-*] — **Desprăfui** + suf. *-tor.*

DÉSPRE prep. **1.** (Introduce un complement indirect, un complement circumstanțial de relație sau un atribut) În legătură cu..., privitor la..., referitor la..., de... *Înțelegea că este vorba despre ei.* F (Înv.) Împotriva..., asupra... F (Pop.) După, dinspre. *Văr despre tată.* **2.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) Din partea, din regiunea, de la. F (Pop.) Spre, înspre, către. **3.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) Aproape de..., către..., înspre... *Era despre ziuă.* **4.** (Introduce un atribut) Din partea de..., dinspre... *Peretele despre curte.* **5.** (Înv.; introduce un complement de agent, indicând autorul unei acțiuni) De, de către, din partea. — **De**[4] + **spre.**

DESPREJMUÍ, *desprejmuiesc,* vb. IV. Tranz. A scoate, a desființa împrejmuirea unei curți, a unui loc etc. — Pref. *des-* + [îm]**prejmui.**

DESPREJMUÍRE, *desprejmuiri,* s.f. Acțiunea de *a desprejmui* și rezultatul ei. — V. **desprejmui.**

DESPRESURÁ, *despresór,* vb. I. Tranz. A elibera o unitate militară împresurată sau o cetate asediată, îndepărtând armata asediatoare. [Prez. ind. și: *desprésur*] — **Des**[1]**-** + [îm]**presura.**

DESPRESURÁRE, *despresurări,* s.f. Acțiunea de *a despresura* și rezultatul ei. — V. **despresura.**

DESPRÉȚ s.n. v. **dispreț.**

DESPREȚUÍ vb. IV v. **disprețui.**

DESPREȚUÍRE s.f. v. **disprețuire.**

DESPREUNÁ, *despreunez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A despărți ființe sau lucruri care sunt împreună sau unite. [Pr.: *-pre-u-*] — Pref. *des-* + [îm]**preuna.**

DESPREUNÁRE, *despreunări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a despreuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-pre-u-*] — V. **despreuna.**

DESPRIMĂVĂRÁ, pers. 3 *desprimăvărează,* vb. I. Refl. **1.** A veni primăvara, a se face primăvară. **2.** (Rar; despre elemente din natură) A lua aspect de primăvară. — Cf. p r i m ă v a r ă.

DESPRIMĂVĂRÁRE s.f. Faptul de *a se desprimăvăra.* F Trecere de la iarnă la primăvară; început de primăvară. — V. **desprimăvăra.**

DESPRIMĂVĂRÁT, -Ă, *desprimăvărați, -te,* adj. (Rar; despre elemente din natură) Care are aspect de primăvară (timpurie). — V. **desprimăvăra.**

DESPRÍNDE, *desprínd,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A desface un lucru de altul cu care este unit, prins; a separa. **2.** A rupe, a dezlipi și a scoate sau a lua ceva din locul în care a fost prins, așezat, pus. F A desface un obiect din balamalele, nasturii, copcile, șireturile etc. care îl susțin. F A lua din cui sau din cuier. **3.** A scoate din jug sau din hamuri un animal de tracțiune; a dejuga, a deshăma. **II.** Refl. **1.** A se desface și a cădea sau a se îndepărta de la locul unde era prins, fixat; a se detașa. **2.** A se desface dintr-un tot, a se separa; *p. ext.* a se contura, a se desluși. F (Despre oameni) A ieși dintr-un grup sau dintr-o mulțime, a se detașa. F (Rar) A se despărți, a se separa de cineva. **3.** Fig. A rezulta, a reieși. F A se distinge, a se înțelege, a se auzi. [Perf. s. *desprinsei,* part. *desprins*] — Pref. *des-* + **prinde.**

DESPRÍNDERE, *desprinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) desprinde* și rezultatul ei; desfacere, dezlipire, detașare. — V. **desprinde.**

DESPRÍNS, -Ă, *desprinși, -se,* adj. **1.** Care a fost desfăcut, separat, rupt, dezlipit de altceva. **2.** (Despre nasturi, capse) Descheiat. — V. **desprinde.**

DESPRIPONÍ, *despriponesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A dezlega un animal de la priponul de care fusese legat. — Pref. *des-* + **priponi.**

DESPRIPONÍRE, *despriponiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a despriponi* și rezultatul ei. — V. **despriponi.**

DESPROPRIETĂRÍ, *desproprietăresc,* vb. IV. Tranz. A lua cuiva dreptul de proprietate. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *des-* + [îm]**proprietări.**

DESPROPRIETĂRÍRE, *desproprietăriri,* s.f. Acțiunea de *a desproprietări* și rezultatul ei. [Pr.: *-pri-e-*] — V. **desproprietări.**

DESPUIÁ, *despói,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) dezbrăca în pielea goală. F A (se) desfrunzi; a lăsa sau a rămâne fără verdeață. **2.** Tranz. A-i lua cuiva tot ce are; a jefui, a prăda. **3.** Tranz. A jupui de piele. F (Rar) A curăța de coajă; a coji. **4.** Tranz. A scoate dintr-o scriere, dintr-un dosar, dintr-o publicație etc. tot ce prezintă interes, dintr-un anumit punct de vedere; a excerpta. G Expr. *A despuia scrutinul* = a scoate din urnă și a număra voturile obținute într-o alegere. [Pr.: *-pu-ia.* — Var.: **despoiá** vb. I] — Lat. **dispoliare.**

DESPUIÁT, -Ă, *despuiați, -te,* adj. **1.** Dezbrăcat, în pielea goală; *p. ext.* îmbrăcat foarte sumar sau decoltat. F (Despre copaci sau plante) Lipsit de frunze, de verdeață. **2.** Jefuit, prădat. **3.** (Despre o carte, un dosar, o publicație etc.) Din care s-a extras tot ce interesează dintr-un anumit punct de vedere, care a fost excerptat. [Pr.: *-pu-iat.* — Var.: **despoiát, -ă** adj.] — V. **despuia.**

DESPUIÉRE, *despuieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) despuia* și rezultatul ei. G *Despuierea scrutinului* = scoaterea din urnă a buletinelor de vot și numărarea lor. [Pr.: *-pu-ie-.* — Var.: **despoiére** s.f.] — V. **despuia.**

DESTABILIZÁ, *destabilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde stabilitatea. — Pref. *de-* + **stabiliza.** Cf. fr. d é s t a b i l i s e r.

DESTABILIZÁRE, *destabilizări,* s.f. Acțiunea de *a destabiliza* și rezultatul ei. — V. **destabiliza.**

DESTABILIZAT, -Ă, *destabilizați, -te,* adj. Care și-a pierdut stabilitatea. — V. **destabiliza.**

DESTABILIZATÓR, -OÁRE, *destabilizatori, -oare,* adj. Care destabilizează. — **Destabiliza** + suf. *-tor.*

DESTALINIZÁ, *destalinizez,* vb. I. A înlătura aspectele autoritare și cultul personalității, proprii regimurilor staliniste din fosta URSS și fostele țări satelite. — Din fr. **déstaliniser.**

DESTĂINUÍ, *destăinui,* vb. IV. **1.** Tranz. A spune cuiva, a da la iveală o taină, un gând ascuns; a mărturisi, a divulga. **2.** Refl. A-și da pe față gândurile sau sentimentele. F Fig. A se da pe față, a ieși la iveală; a se trăda. [Prez. ind. și: *destăinuiesc*] — Pref. *des-* + **tăinui.**

DESTĂINUÍRE, *destăinuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) destăinui* și rezultatul ei; divulgare, mărturisire. — V. **destăinui.**

DESTĂRNIȚÁ, *destărnițez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A scoate tarnița de pe un animal de călărie; a deșeua. — Pref. *des-* + [în]**tărnița.**

DESTÍN, *destine,* s.n. **1.** Soartă, viitor. **2.** Forță sau voință supranaturală despre care se crede că hotărăște în mod fatal și irevocabil tot ce se petrece în viața omului; fatalitate. — Din fr. **destin.**

DESTINÁ, *destinez,* vb. I. Tranz. **1.** A stabili, a hotărî (ceva) dinainte, în vederea unui scop; a hărăzi. **2.** A hotărî dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru; a ursi, a meni, a sorti, a predestina. — Din fr. **destiner,** lat. **destinare.**

DESTINÁRE, *destinări,* s.f. Acțiunea de *a destina* și rezultatul ei. — V. **destina.**

DESTINÁT, -Ă, *destinați, -te,* adj. **1.** Stabilit, hotărât dinainte; hărăzit. **2.** Ursit, menit, sortit, predestinat. — V. **destina.**

DESTINATÁR, -Ă, *destinatari, -e,* s.m. și f. Persoană căreia i se încredințează sau i se trimite ceva; adresant. — Din fr. **destinataire.**

DESTINATÓRIU, -IE, *destinatorii,* adj. (Livr.) Care fixează o destinație. — Din fr. **destinatoire.**

DESTINÁȚIE, *destinații,* s.f. **1.** Întrebuințare (hotărâtă dinainte). **2.** Loc, persoană către care se îndreaptă cineva sau unde se trimite ceva. — Din fr. **destination,** lat. **destinatio.**

DESTÍNDE, *destínd,* vb. III. Refl. **1.** A se desface din încordare; a se relaxa, a slăbi. F Fig. (Despre nervi sau stări de surescitare) A se liniști, a se calma, a se descărca, a se deconecta. **2.** (Despre ființe, corpul sau părți ale corpului lor) A se întinde, a se îndrepta (din închircire, din ghemuire). [Perf. s. *destinsei,* part. *destins*] — Pref. *des-* + [în]**tinde** (după fr. *détendre).*

DESTÍNDERE, *destinderi,* s.f. **1.** Faptul de *a se destinde;* slăbire, încetare a unei încordări; relaxare; *fig.* încetare a unei tensiuni nervoase, a unei stări de surescitare; de încordare; liniștire. **2.** Creștere a volumului unui gaz; expansiune, detentă. — V. **destinde.**

DESTÍNS, -Ă, *destinși, -se,* adj. Care a pierdut din încordare, care nu este întins; (despre nervi) relaxat, calmat, liniștit. — V. **destinde.**

DESTINZĂTÓR, -OÁRE, *destinzători, -oare,* adj. (Rar) Care destinde. — **Destinde** + suf. *-tor.*

DESTITUÍ, *destítui,* vb. IV. Tranz. A scoate, a îndepărta pe cineva, dintr-un post, dintr-o funcție; a revoca. — Din fr. **destituer,** lat. **destituere.**

DESTITUÍRE, *destituiri,* s.f. Acțiunea de *a destitui* și rezultatul ei; scoatere din funcție. — V. **destitui.**

DESTOIÁ, *destói,* vb. I. Tranz. (Reg.) A-și ușura inima, a-și descărca necazul; a se răzbuna. G Expr. *A-și destoia foamea* = a-și potoli foamea. — Cf. o s t o i.

DESTÓINIC, -Ă, *destoinici, -ce,* adj. (Despre oameni și acțiunile lor). **1.** Vrednic, merituos. F Isteț, îndemânatic. **2.** (Urmat de un verb la infinitiv sau la conjunctiv) Capabil; *p. ext.* în măsură (să facă ceva); competent. — Cf. sl. d o s t o i n ŭ.

DESTOINICÍE s.f. Însușirea de a fi destoinic; aptitudine, capacitate, pricepere, iscusință. — **Destoinic** + suf. *-ie.*

DESTRĂBĂLÁ, *destrăbălez,* vb. I. Refl. A duce o viață imorală, de desfrâu; a avea purtări dezmățate. — Probabil din **destrăbălat.**

DESTRĂBĂLÁRE, *destrăbălări,* s.f. Faptul de *a se destrăbăla,* de a fi destrăbălat; desfrâu, dezmăț. — V. **destrăbăla.**

DESTRĂBĂLÁT, -Ă, *destrăbălați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care duce o viață imorală; desfrânat. F (Despre purtarea, ținuta oamenilor) Care denotă imoralitate, plin de imoralitate; dezmățat. **2.** S.m. și f. Persoană desfrânată. — Et. nec.

DESTRĂMÁ, *destrám,* vb. I. **1.** Refl. (Despre țesături sau obiecte țesute) A se zdrențui prin desfacerea neregulată și ruperea firelor din cauza uzurii sau a folosirii necorespunzătoare; a se rupe. G Tranz. *A destrăma o țesătură.* F Fig. A se răsfira, a se risipi. *Niște nouraşi albi se destramă în aer.* **2.** Tranz. (Adesea fig.) A desface, a deșira un ghem, o împletitură etc. F Tranz. A desfoia, a desface, a afâna un material textil fibros pentru a separa impuritățile și a-l pregăti pentru cardare. **3.** Tranz. A mărunți semifabricatele fibroase (celuloza, maculatura etc.) în vederea transformării lor în pastă de hârtie. **4.** Tranz. și refl. (Adesea fig.) A (se) descompune, a (se) desface în elementele componente; a (se) dizolva, a (se) dezmembra, a (se) nimici; *p. ext.* a slăbi. — Pref. *des-* + **tramă.**

DESTRĂMÁRE, *destrămări,* s.f. Acțiunea de *a (se) destrăma* și rezultatul ei. — V. **destrăma.**

DESTRĂMÁT, -Ă, *destrămați, -te,* adj. **1.** Cu fire desfăcute; rărit, zdrențuit. **2.** Fig. Răsfirat, împrăștiat. **3.** (Rar) Distrus, nimicit. **4.** (Înv.) Dezordonat, dezmățat, destrăbălat. — V. **destrăma.**

DESTRĂMĂTÓR, *destrămătoare,* s.n. Mașină folosită pentru destrămarea zdrențelor, în filatură, în industria hârtiei și a celulozei. — **Destrăma** + suf. *-ător.*

DESTRĂMĂTÚRĂ s.f. (Rar) Fire sau smocuri rupte, destrămate dintr-o țesătură; zdrențe. F Ruptură, răritură. — **Destrăma** + suf. *-tură.*

DESTROIENÍ, *destroienesc,* vb. IV. Tranz. A deszăpezi. — Pref. *des-* + [în]**troieni.**

DESTROIENÍRE, *destroieniri,* s.f. Acțiunea de *a destroieni* și rezultatul ei; deszăpezire. — V. **destroieni.**

DESTROIENÍT, -Ă, *destroieniți, -te,* adj. Deszăpezit. — V. **destroieni.**

DESTRUCTÍBIL, -Ă, *destructibili, -e,* adj. Care poate fi distrus. — Din fr. **destructible.**

DESTRUCTÍV, -Ă adj. v. **distructiv.**

DESTRUCTÓR, -OÁRE, *destructori, -oare,* s.m. și f., adj. (Rar) (Persoană) care distruge. — Din fr. **destructeur.**

DESTRUCTURÁ, *destructurez,* vb. I. Tranz. A desființa structura a ceva. — Pref. *de-* + **structura.**

DESTRUCTURÁRE, *destructurări,* s.f. Acțiunea de *a destructura* și rezultatul ei. — V. **destructura.**

DESTRUCTURÁT, -Ă, *destructurați, -te,* adj. Care are structura desființată. — V. **destructura.**

DESTRUNÁ, *destrunez,* vb. I. Tranz. (Rar) A slăbi, a destinde o strună încordată (la arc, la un instrument muzical etc.) — Pref. *de-* + [în]**struna.**

DESTRUNÁRE, *destrunări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a destruna* și rezultatul ei. — V. **destruna.**

DESTÚL, -Ă, *destui, -le,* adj., adv. **1.** Adj., adv. (Care este) în cantitate suficientă, atât cât trebuie. **2.** Adj., adv. (Care este) în cantitate sau în număr mare; mult. G (Substantivat, n. pl.) *A suferit destule.* **3.** Adj., adv. (Care este) mai mult decât trebuie, prea mult. F (Cu valoare de interjecție) Ajunge! încetează!. **4.** Adv. (Urmat de un adjectiv sau de un adverb de care se leagă prin prep. „de") **a)** (Exprimă ideea de diminuare a calității pozitive indicate de adjectivul sau adverbul pe care-l însoțește) Aproape..., suficient de..., relativ... *S-au înțeles destul de bine.* **b)** (Exprimă ideea de sporire a calității negative indicate de adjectivul sau adverbul pe care-l însoțește). *Destul de puțin. Destul de rău.* — **De**[4] + **sătul.**

DESTUPÁ, *destúp,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate dopul unei sticle sau capacul unui vas înfundat. **2.** A da la o parte, a înlătura ceea ce acoperă un obiect, o gaură, o deschizătură; a descoperi, a dezveli; a deschide. G Expr. (Fam.) *A-și destupa urechile* = a asculta cu atenție, a încerca să înțeleagă exact ceea ce aude. — Pref. *de-* + [a]**stupa.**

DESTUPÁRE, *destupări,* s.f. Acțiunea de *a destupa* și rezultatul ei. — V. **destupa.**

DESTUPĂTÓR, *destupătoare,* s.n. Deschizător (**2**). — **Destupa** + suf. *-ător.*

DEȘȚELENÍ, *deșțelenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A ara adânc un teren (multă vreme) necultivat sau cultivat cu plante perene, pentru a-l însămânța. **2.** Refl. (Rar; despre copaci) A ieși din rădăcini (în urma unei lovituri, a unei furtuni etc.). — Pref. *des-* + [în]**țeleni.**

DEȘȚELENÍRE, *deșțeleniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) deșțeleni* și rezultatul ei. — V. **deșțeleni.**

DEȘȚELENÍT, -Ă, *deșțeleniți, -te,* adj. (Despre terenuri necultivate) Arat adânc în vederea însămânțării. — V. **deșțeleni.**

DESUBLIMÁ, *desublimez,* vb. I. Intranz. și tranz. (Fiz.; despre substanțe) A trece sau a face să treacă direct din stare gazoasă în stare solidă. — Din fr. **désublimer.**

DESUBLIMÁRE, *desublimări,* s.f. Acțiunea de *a desublima* și rezultatul ei. — V. **desublima.**

DESUBLIMÁT, -Ă, *desublimați, -te,* adj. Care a trecut din stare gazoasă direct în stare solidă. — V. **desublima.**

DESUÉT, -Ă, *desueți, -te,* adj. Ieșit din uz, din modă, necorespunzător spiritului vremii; perimat. [Pr.: *-su-et*] — Din fr. **désuet,** lat. **desuetus.**

DESUETÚDINE s.f. (În expr.) *A cădea în desuetudine* = a ieși din uz, a nu se mai folosi, a nu mai fi obișnuit; a se perima. [Pr.: *-su-e-*] — Din fr. **désuétude,** lat. **desuetudo, -inis.**

DESULFITÁ, *desulfitez,* vb. I. Tranz. A îndepărta dioxidul de sulf din must sau din unele vinuri. — Din fr. **désulfiter.**

DESULFITÁRE, *desulfitări,* s.f. Acțiunea de *a desulfita* și rezultatul ei. — V. **desulfita.**

DESULFITÁT, -Ă, *desulfitați, -te,* adj. (Despre must, vin) Căruia i s-a îndepărtat dioxidul de sulf. — V. **desulfita.**

DESULFURÁ, *desulfurez,* vb. I. Tranz. A elimina sulful sau compușii sulfului din unele substanțe. — Din fr. **désulfurer.**

DESULFURÁRE, *desulfurări,* s.f. Acțiunea de *a desulfura* și rezultatul ei. — V. **desulfura.**

DESULFURÁT, -Ă, *desulfurați, -te,* adj. Din care a fost eliminat sulful sau compușii lui. — V. **desulfura.**

DESZĂPEZÍ, *deszăpezesc,* vb. IV. Tranz. A curăța de zăpadă (redând circulației) un drum, un loc etc.; a destroieni. — Pref. *des-* + [în]**zăpezi.**

DESZĂPEZÍRE, *deszăpeziri,* s.f. Acțiunea de *a deszăpezi;* destroienire. — V. **deszăpezi.**

DESZĂPEZÍT, -Ă, *deszăpeziți, -te,* adj. Care a fost curățat de zăpadă (și redat circulației); destroienit. — V. **deszăpezi.**

DESZĂVORÁRE, *deszăvorâri,* s.f. Acțiunea de *a deszăvorî.* — V. **deszăvorî.**

DESZĂVORÍ, *deszăvorăsc,* vb. IV. Tranz. A da într-o parte zăvorul pentru a deschide o ușă, o poartă, o cameră etc. încuiată. — Pref. *des-* + **zăvorî.**

DESZÍCE vb. III v. **dezice.**

DESZÍCERE s.f. v. **deziceri.**

DEȘABLONIZÁ, *deșablonizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A elibera de șabloane (**2**); a desființa șabloanele (**2**). — Pref. *de-* + **șablioniza.**

DEȘÂNȚ adv. (Reg.) În mod ciudat. — Et. nec.

DEȘĂNȚÁ, *deșănțez,* vb. I. Refl. (Rar) A se destrăbăla. — Din **deșănțat** (derivat regresiv).

DEȘĂNȚÁRE, *deșănțări,* s.f. (Adesea fig.) Destrăbălare, dezmăț. — V. **deșănța.**

DEȘĂNȚÁT, -Ă, *deșănțați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) dezmățat, care încalcă limitele bunei-cuviințe. **2.** Adj., s.m. și f. (Om) dezordonat, neglijent. **3.** Adj. (Reg.; despre lucruri) Ciudat, curios, straniu. — Et. nec.

DÉȘCĂ, *dești,* s.f. (Pop.) Termen familiar cu care un soldat se adresa altui soldat mai vechi în serviciu sau, *p. gener.,* care denumea un ostaș în vârstă, cu experiență. [Pl. și: *deșce*] — Din sb. **de$ko** „băiat”.

DEȘCHÍDE vb. III v. **deschide.**

DEȘCHÍDERE s.f. v. **deschidere.**

DEȘCHÍS, -Ă adj. v. **deschis.**

DEȘELÁ[1], *deșél,* vb. I. Tranz. A îndoi, a vătăma, a frânge spinarea unui animal sau, *p. ext.,* a unui om cu poveri ori eforturi prea mari sau cu lovituri puternice; a speti. G Refl. *S-a deșelat de atâta cărătură.* — Pref. *de-* + **șale.**

DEȘELÁ[2] vb. I v. **deșeua.**

DEȘELÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) deșela*[1]. G Loc. adv. *Pe deșelate* = fără șa, fără frâu. — V. **deșela[1].**

DEȘELÁT[2], -Ă *deșelați, -te,* adj. (Despre animale, *p. ext.,* despre oameni) Care are spinarea îndoită, vătămată, frântă de poveri, de eforturi prea mari sau de lovituri; spetit; *p. ext.,* foarte obosit. — V. **deșela[1].**

DEȘELÁT[3], -Ă adj. v. **deșeuat.**

DEȘÉRT, -ÁRTĂ, (**1**) *deșerți, -arte,* adj., (**II**) *deșerturi,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu conține nimic în interior; gol. **2.** (Despre terenuri, țări, regiuni) Lipsit de vietăți și de vegetație; pustiu. F Nelocuit, nepopulat. **3.** Fig. Lipsit de temei; amăgitor. **4.** Fig. Fără rezultat; nefolositor, zadarnic. **II.** S.n. **1.** Spațiu gol; pustietate. G Loc. adv. *În deșert* = **a)** (în legătură cu privirea) în gol, fără țintă; **b)** în van, zadarnic. **2.** Regiune cu climă aridă, cu ploi extrem de puține, în care viața vegetală și animală este foarte redusă, iar populația foarte rară; pustiu; **3.** (În limbajul bisericesc; în expr.) *A lua în deșert* = a batjocori; a nesocoti. **4.** (Pop.) Partea scobită a corpului la animale cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului. — Lat. (**I**) **desertus,** (**II**) din lat. **desertum,** fr. **désert.**

DEȘERTÁ, *deșért,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A scoate întregul conținut dintr-un recipient. G Expr. *A deșerta sacul (până la fund)* = a spune tot ce știi (noutăți, glume, necazuri etc.). F A bea până la fund băutura dintr-un vas: a da pe gât o băutură. **2.** Refl. (Despre locuri populate de oameni) A deveni gol, pustiu. — Din **deșert.**

DEȘERTÁRE, *deșertări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) deșerta;* golire, deșertat[1]. — V. **deșerta.**

DEȘERTÁT[1] s.n. (Pop.) Deșertare. — V. **deșerta.**

DEȘERTÁT[2], -Ă, *deșertați, -te,* adj. (Pop.; despre recipiente) Care este gol, care nu mai conține nimic în interior. — V. **deșerta.**

DEȘERTĂCIÚNE, *deșertăciuni,* s.f. **1.** Lipsă de valoare, de folos, de importanță; zădărnicie; *p. ext.*, lucru lipsit de valoare. **2.** Preocupare pentru lucruri nefolositoare; ușurință, vanitate. — **Deșert** + suf. *-ciune.*

DEȘÉRTIC, -Ă, *deșertici, -ce,* adj. Referitor la deșerturi. — **Deșert** + suf. *-ic* (după fr. *désertique).*

DEȘERTIFICÁ, pers. 3 *deșertífică,* vb. I. Refl. A se transforma în deșert, a deveni deșert. — Din **deșertificare.**

DEȘERTIFICÁRE, *deșertificări,* s.f. Transformare a unei regiuni în deșert. — De la **deșert** (după fr. *désertification).*

DEȘÉU, *deșeuri,* s.n. Rest dintr-un material rezultat dintr-un proces tehnologic de realizare a unui anumit produs, care nu mai poate fi valorificat direct pentru realizarea produsului respectiv. — Din fr. **déchet.**

DEȘEUÁ, *deșeuez,* vb. I. Tranz. A scoate șaua de pe spinarea unui animal de călărie. [Pr.: *-șe-ua.* — Var.: **deșelá** vb. I] — Pref. *de-* + [în]**șeua.**

DEȘEUÁT, -Ă, *deșeuați, -te,* adj. (Despre animalele de călărie) Care nu are șa, căruia i s-a scos șaua. [Pr.: *-șe-uat.* — Var.: **deșelát, -ă** adj.] — V. **deșeua.**

DEȘÍ conj. (Introduce o propoziție concesivă) Cu toate că, măcar că. G (În construcții eliptice, cu valoare de complement circumstanțial concesiv) *Deși tânăr, e înțelept.* — **De[4]** + **și.**

DEȘIRÁ, *deșír,* vb. I. Refl. **1.** (Despre obiecte înșirate pe ață, în special despre mărgele) A ieși de pe ața pe care au fost înșirate (adesea căzând și împrăștiindu-se). G Tranz. *Deșiră mărgele.* **2.** (Despre ața înfășurată pe ghem sau despre gheme) A se desfășura într-un fir lung continuu. G Tranz. *Deșiră ața de pe ghem.* **3.** (Despre împletituri sau obiecte împletite) A se desface, a se destrăma. G Tranz. *A deșirat dantela.* **4.** Fig. (Despre oameni sau corpul omenesc) A se destinde (**2**) în toată lungimea lui. **5.** Fig. (Rar; despre locuri și peisaje din natură) A se desfășura în fața privitorului. — Lat. **diserrare.** Cf. ș i r.

DEȘIRÁBIL, -Ă, *deșirabili, -e,* adj. Care se poate deșira. — **Deșira** + suf. *-bil.*

DEȘIRÁRE, *deșirări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deșira* și rezultatul ei. — V. **deșira.**

DEȘIRÁT, -Ă, *deșirați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte înșirate pe ață) Care a ieșit de pe ața pe care au fost înșirate. **2.** (Despre ața înfășurată pe ghem sau despre gheme) Care s-a desfășurat într-un fir lung continuu. **3.** (Despre împletituri, țesături) Destrămat, desfăcut. **4.** Fig. (Despre manifestări ale gândirii) Fără șir; dezordonat, dezlânat. **5.** Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Excesiv de înalt și de slab. F (Despre părți ale corpului omenesc) Prea lung și slab. — V. **deșira.**

DEȘOCÁ, *deșochez,* vb. I. Tranz. (Med.) A scoate pe cineva din starea de șoc (**2**). — Pref. *des-* + **șoca.**

DEȘOCÁNT, -Ă, *deșocanți, -te,* adj. (Rar) Care deșochează. — **Deșoca** + suf. *-ant.*

DEȘOCÁRE, *deșocări,* s.f. Acțiunea de a deșoca și rezultatul ei. — V. **deșoca.**

DEȘOCÁT, -Ă, *deșocați, -te,* adj. Care a fost scos din starea de șoc. — V. **deșoca.**

DEȘOSÁ, pers. 3 *deșosează,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** (Despre dinți) A(-și) dezveli partea inferioară prin retragerea gingiei. **2.** (Despre plante) A(-și) dezveli rădăcina. — Din fr. **déchausser.**

DEȘOSÁRE, *deșosări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deșosa.* — V. **deșosa.**

DEȘOSÁT, -Ă, *deșosați, -te,* adj. **1.** (Despre dinți) Care are dezvelită partea inferioară, prin retragerea gingiei. **2.** (Despre plante) Care are rădăcina ieșită din pământ. — V. **deșosa.**

DEȘT s.n. v. **deget.**

DEȘTÉPT, -EÁPTĂ, *deștepți, -te,* adj. **1.** Care nu doarme; treaz. F Trezit din letargie, dintr-o stare de amorțeală. **2.** (Adesea substantivat) Care înțelege cu ușurință și exact ceea ce citește, aude, vede; ager la minte, inteligent. F (Fam.) Șiret, viclean, șmecher. — De la **deștepta.**

DEȘTEPTÁ, *deștépt,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) trezi din somn. F A (se) trezi din letargie, dintr-o stare de amorțeală, de visare etc.; *p. ext.* a reveni sau a face să revină la viață. **2.** Refl. (Despre sentimente, dorințe, idei etc.) A se ivi, a apărea; a se stârni, a se dezlănțui. **3.** Refl. A deveni conștient, a ajunge să înțeleagă, să-și dea seama de realități. F A deveni (mai) inteligent. — Lat. **dispectare.**

DEȘTEPTÁRE, *deșteptări,* s.f. Faptul de *a (se) deștepta;* deșteptat. F Momentul când se trezește cineva din somn. F Semnal care anunță scularea de dimineață în internate, cazărmi etc. — V. **deștepta.**

DEȘTEPTÁT s.n. Deșteptare. — V. **deștepta.**

DEȘTEPTĂCIÚNE s.f. Însușirea de a fi deștept (**2**); inteligență. F (Adesea ir.) Faptă sau vorbă de om deștept (**2**). — **Deștept**+ suf. *-ăciune.*

DEȘTEPTĂTÓR, -OÁRE, *deșteptători, -oare,* adj. Care deșteaptă din somn. G *Ceas deșteptător* (și substantivat, n.) = ceasornic care sună automat la o oră spre a deștepta pe cineva din somn. — **Deștepta** + suf. *-ător.*

DEȘTÉRNE, *deștérn,* vb. III. (Rar) **1.** Tranz. A strânge așternutul de pe pat sau fața de pe masă (cu obiectele rânduite pe ea). **2.** Refl. A se întinde, a se desfășura, a se succeda (pe dinaintea ochilor). [Var.: **diștérne** vb. III] — Pref. *des-* + [a]**șterne.**

DEȘUCHEÁT, -Ă, *deșucheați, -te,* adj. (Pop.; despre oameni, despre sentimentele și acțiunile lor; adesea substantivat) **1.** Nebun, smintit. **2.** Dezmățat, destrăbălat, imoral. — Pref. *de-* + **șucheat.**

DEȘUCHETÚRĂ, *deșucheturi,* s.f. (Rar) Faptă deșucheată. — **Deșucheat** + suf. *-ură.*

DEŞURUBÁ, *deşurubez,* vb. I. Tranz. A desface (prin învârtire) un şurub din locul în care se afla înşurubat. F A desprinde, a desface un obiect din şuruburi. — Pref. *de-* + [în]**şuruba.**

DEŞURUBÁRE, *deşurubări,* s.f. Acţiunea de *a deşuruba.* — V. **deşuruba.**

DEŞURUBÁT, -Ă, *deşurubaţi, -te,* adj. (Despre şuruburi) Desfăcut (total sau parţial) prin învârtire din locul în care se afla înşurubat. F (Despre obiecte prinse în şuruburi) Cu şuruburile (total sau parţial) scoase. — V. **deşuruba.**

DETAILÁ vb. I v. **detalia.**

DETAILÁT, -Ă adj. v. **detaliat.**

DETAILÍST, -Ă, *detailişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care vinde în detaliu, cu amănuntul, cu bucata. G (Adjectival) *Negustor detailist.* — Din fr. **détailliste.**

DETALIÁ, *detaliez,* vb. I. Tranz. A arăta, a expune, a analiza, a demonstra ceva în mod amănunţit. F Refl. (Rar) A ieşi în evidenţă, a se contura în toate amănuntele. [Pr.: *-li-a.* — Var.: **detailá** vb. I] — Din it. **dettagliare,** fr. **détailler.**

DETALIÁT, -Ă, *detaliaţi, -te,* adv., adj. (În mod) amănunţit. [Pr.: *-li-at.* — Var.: **detailát, -ă** adj.] — V. **detalia.**

DETALIÉRE, *detalieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) detalia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **detalia.**

DETÁLIU, *detalii,* s.n. Amănunt. G Loc. adv. *În detaliu* = **a)** în fiecare amănunt luat aparte; **b)** cu de-amănuntul, în mod detaliat. G Expr. *(A vinde) în detaliu* = (a vinde) în cantităţi mici, cu bucata, cu amănuntul. F Circumstanţă de amănunt în care se petrece ceva. F Lucru mărunt, lipsit de importanţă, secundar (în ansamblul celorlalte). — Din it. **dettaglio,** fr. **détail.**

DETARTRÁ, *detartrez,* vb. I. Tranz. A curăţa de tartru. — Din fr. **détartrer.**

DETARTRÁJ, *detartraje,* s.n. Detartrare. — Din fr. **détartrage.**

DETARTRÁNT, -Ă, *detartranţi, -te,* s.n., adj. (Substanţă) care detartrează. — Din fr. **détartrant.**

DETARTRÁRE, *detartrări,* s.f. Acţiunea de *a detartra.* — V. **detartra.**

DETAŞÁ, *detaşez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) desprinde, a (se) desface, a (se) separa (dintr-un ansamblu unitar). F Refl. (Sport) A se desprinde de ceilalţi concurenţi în timpul concursului, luând-o cu mult înainte. **2.** Tranz. A deplasa un angajat în mod temporar şi în interes de serviciu de la o unitate la alta sau dintr-o localitate în alta. **3.** Refl. A ieşi în evidenţă, a se evidenţia. — Din fr. **détacher.**

DETAŞÁBIL, -Ă, *detaşabili, -e,* adj. Care poate fi detaşat. — Din fr. **détachable.**

DETAŞAMÉNT, *detaşamente,* s.n. **1.** Grup de subunităţi sau de unităţi militare reunite temporar sub o comandă unică pentru a îndeplini o misiune cu caracter independent. **2.** Echipă, grup. — Din fr. **détachement.**

DETAŞÁRE, *detaşări,* s.f. Acţiunea de *a (se) detaşa.* — V. **detaşa.**

DETAŞÁT, -Ă, *detaşaţi, -te,* adj. Desprins, separat, izolat (de cineva sau de ceva). F (Sport; adverbial) În mod evident, categoric. *A câştigat detaşat cursa.* — V. **detaşa.** Cf. fr. d é t a c h é.

DETECTÁ, *detectez,* vb. I. Tranz. A identifica, a descoperi, a determina existenţa unui element care este ascuns (vederii). — Din fr. **détecter.**

DETECTÁBIL, -Ă, *detectabili, -e,* adj. Care poate fi detectat. — Din fr. **détectable.**

DETECTÁRE, *detectări,* s.f. Faptul de *a detecta.* — V. **detecta.**

DETECTÍV, *detectivi,* s.m. Agent aflat în serviciul poliţiei sau al unei persoane particulare, care culege date ori inverstighează în cazul unei persoane. — Din fr. **détective.**

DETECTIVÍSM s.n. Aptitudine sau atitudine, manieră de detectiv. — **Detectiv** + suf. *-ism.*

DETECTIVÍST, -Ă, *detectivişti, -ste,* adj. Caracteristic detectivului, referitor la detectivi; detectivistic. — **Detectiv** + suf. *-ist.*

DETECTIVÍSTIC, -Ă, *detectivistici, -ce,* adj. Detectivist. — Din germ. **detektivistisch.**

DETECTÓR, *detectoare,* s.n. Aparat sau dispozitiv folosit pentru a detecta ceva. G (În sintagmele) *Detector colorimetric* = aparat pentru determinarea concentraţiei gazelor toxice în aer. *Detector de metale* = aparat electronic pentru detectarea obiectelor metalice ascunse vederii. *Detector de proximitate* = aparat electronic care detectează apropierea unei persoane sau a unui obiect de o zonă controlată. — Din fr. **détecteur.**

DETÉCŢIE, *detecţii,* s.f. Operaţie de identificare a prezenţei unui semnal util într-o recepţie de unde electromagnetice. — Din fr. **détection.**

DETENSIONÁ, *detensionez,* vb. I. Tranz. A elimina sau a reduce tensiunea. [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *de-* + **tensiona.**

DETENSIONÁRE, *detensionări,* s.f. Acţiunea de *a detensiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **detensiona.**

DETENSIONÁT, -Ă, *detensionaţi, -te,* adj. Căruia i s-a eliminat sau i s-a redus tensiunea. [Pr.: *-si-o-*] — V. **detensiona.**

DETÉNTĂ, *detente,* s.f. **1.** (Fiz.) Expansiune. **2.** Calitate a unui sportiv prin care reuşeşte să se desprindă de la sol în înălţime sau în lungime (prin combinarea forţei şi a vitezei). — Din fr. **détente.**

DETENTÓR, *detentori,* s.m. (Jur.) Deţinător. — Din fr. **détenteur.**

DETÉNŢIE, *detenţii,* s.f. (Jur.) **1.** Reţinere a cuiva în stare de arest, pentru cercetări. **2.** Pedeapsă penală care privează pe cineva de libertate pentru o perioadă dată. **3.** (Rar) Posedare, păstrare a unui bun, fără intenţia de a deveni proprietarul lui. [Var.: **detenţiúne** s.f.] — Din fr. **détention**, lat. **detentio, -onis.**

DETENŢIÚNE s.f. v. **detenţie.**

DETERGÉNT, -Ă, *detergenţi, -te,* s.m., adj. (Produs) care (dizolvat în apă) are proprietatea de a spăla, de a curăţa, de a degresa. — Din fr. **détergent.**

DETERIORÁ, *deteriorez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) uza, a (se) strica (prin întrebuinţare îndelungată, în urma unui accident etc.). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **détériorer,** lat. **deteriorare.**

DETERIORÁRE, *deteriorări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deteriora* şi rezultatul ei; stricare, uzare. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **deteriora.**

DETERIORÁT, -Ă, *deterioraţi, -te,* adj. Uzat, stricat. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **deteriora.**

DETERMINÁ, *detérmin,* vb. I. Tranz. **1.** A condiţiona în mod necesar, a servi drept cauză pentru apariţia sau dezvoltarea unui fapt, a unui fenomen; a cauza, a pricinui. **2.** A fixa (cu precizie); a stabili, a hotărî (o dată, un termen etc.). F Spec. A preciza însuşirile unui corp, ale unei plante, ale unui fenomen (în vederea repartizării acestora în categorii). F Spec. A calcula, a deduce pe baza unor date. **3.** A face ca cineva să ia o anumită hotărâre. **4.** (Despre cuvinte sau propoziţii) A preciza sensul altui cuvânt sau altei propoziţii. *Adverbele determină verbele pe care le însoţesc.* — Din fr. **déterminer,** lat. **determinare.**

DETERMINÁBIL, -Ă, *determinabili, -e,* adj. Care poate fi determinat. — Din fr. **déterminable.**

DETERMINÁNT, -Ă, *determinanţi, -te,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care determină sau este de natură să determine ceva; hotărâtor. **2.** (Despre cuvinte sau propoziţii; adesea substantivat) Care precizează sensul altui cuvânt sau al altei propoziţii cu care este în legătură, fiind subordonat acestora. **II.** S.m. Expresie matematică ale cărei elemente sunt aşezate sub forma unui tabel şi care serveşte la rezolvarea sistemelor de ecuaţii. — Din fr. **déterminant.**

DETERMINÁRE, *determinări,* s.f. Faptul de *a determina.* F (Concr.) Cuvânt sau propoziţie care precizează sensul altui cuvânt sau al altei propoziţii cu care este în legătură, fiind subordonate acestora. — V. **determina.**

DETERMINÁT, -Ă, *determinaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost precizat, care a fost stabilit. **2.** (Despre cuvinte sau propoziţii) Al cărui sens este precizat de alt cuvânt sau de altă propoziţie. — V. **determina.** Cf. fr. d é t e r m i n é.

DETERMINATÍV, -Ă, *determinativi, -e,* adj. (Adesea substantivat, n.) Determinant. — Din fr. **déterminatif.**

DETERMINATÓR, *determinatoare,* s.n. Lucrare pe baza căreia se identifică diverse specii, genuri etc. de plante şi de animale. — **Determina** + suf. *-tor.*

DETERMINÍSM s.n. Teorie, concepţie potrivit căreia fenomenele sunt generate de înlănţuiri de cauze şi efecte, prin condiţionări şi legităţi, prin interacţiuni necesare şi repetitive. — Din fr. **déterminisme.**

DETERMINÍST, -Ă, *determinişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine determinismului, privitor la determinism. **2.** S.m. şi f. Adept al determinismului. — Din fr. **déterministe.**

DETESTÁ, *detést,* vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A nu (se) putea suferi, a (se) dispreţui profund.– Din fr. **détester,** lat. **detestari.**

DETESTÁBIL, -Ă, *detestabili, -e,* adj. Vrednic de ură, de dispreţ. F Care este foarte rău, care este cu mult sub nivelul aşteptat sau cerut. — Din fr. **détestable,** lat. **detestabilis.**

DETESTÁRE, *detestări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) detesta.* — V. **detesta.**

DETONÁ, *detonez,* vb. I. Tranz. A declanşa o explozie. F Intranz. A exploda. — Din fr. **détoner.**

DETONÁBIL, -Ă, *detonabili, -e,* adj. Detonant. — Din it. **detonabile.**

DETONÁNT, -Ă, *detonanţi, -te,* adj. Care (poate) produce o detonaţie; detonabil. — Din fr. **détoner.**

DETONATÓR, *detonatoare,* s.n. Element, dispozitiv etc. care (poate) produce detonaţia unei substanţe explozive. — Din fr. **détonateur.**

DETONÁŢIE, *detonaţii,* s.f. Explozie; zgomot produs de o explozie. — Din fr. **détonation.**

DETORSIONÁ, *detorsionez,* vb. I. Tranz. A înlătura o torsiune (**1**). [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *de-* + **torsiona.**

DETORSIONÁRE, *detorsionări,* s.f. Acţiunea de *a detorsiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **detorsiona.**

DETORSIONÁT, -Ă, *detorsionaţi, -te,* adj. Care nu mai este răsucit. [Pr.: *-si-o-*] — V. **detorsiona.**

DETORSIÚNE, *detorsiuni,* s.f. Detorsionare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **détorsion.**

DETOXIFICÁ, *detoxífic,* vb. I. Tranz. A neutraliza acțiunea produselor toxice din organism, din spațiu etc. — Din fr. **détoxifier.**

DETOXIFICÁRE, *detoxificări,* s.f. Acțiunea de *a detoxifica* și rezultatul ei. — V. **detoxifica.**

DETOXIFICÁT, -Ă, *detoxificați, -te,* adj. Care a fost supus detoxificării. — V. **detoxifica.**

DETRACÁ vb. I. Refl. (Livr.; folosit numai la timpurile compuse) A se sminti, a se țicni; a decădea din punct de vedere moral. — Din fr. **détraquer.**

DETRACÁRE, *detracări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a se detraca.* — V. **detraca.**

DETRACÁT, -Ă, *detracați, -te,* adj. (Livr.; adesea substantivat) Smintit, țicnit, dezechilibrat; decăzut din punct de vedere moral. — V. **detraca.** Cf. fr. d é t r a q u é.

DETRACTÁ, *detractez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A ponegri, a defăima pe cineva. — Din fr. **détracter.**

DETRACTÁRE, *detractări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a detracta.* — V. **detracta.**

DETRACTÓR, -OÁRE, *detractori, -oare,* s.m. și f. (Livr.) Calomniator. — Din fr. **détracteur,** lat. **detractor.**

DETRIMÉNT s.n. (În loc. prep.) *În detrimentul* (cuiva sau a ceva) = în dauna, în paguba (cuiva sau a ceva). — Din fr. **détriment,** lat. **detrimentum.**

DETRÍTIC, -Ă, *detritici, -ce,* adj. (Geol.) Clastic. — Din fr. **détritique.**

DETRÍTUS s.n. **1.** Material rezultat din fărâmițarea rocilor prin acțiunea agenților externi. **2.** Material granular mărunt rezultat în urma uzurii unui drum pietruit din cauza circulației. **3.** (Rar) Tartru dentar. — Din fr. **détritus,** lat. **detritus.**

DETRONÁ, *detronez,* vb. I. Tranz. A înlătura de la domnie, a alunga de pe tron. F (Ir.) A înlătura pe cineva dintr-o demnitate, dintr-o funcție. F A deposeda pe cineva de titlul de campion. — Din fr. **détrôner.**

DETRONÁRE, *detronări,* s.f. Acțiunea de *a detrona.* — V. **detrona.**

DETRONÁT, -Ă, *detronați, -te,* adj. Înlăturat de la domnie, alungat de pe tron. — V. **detrona.**

DETUNÁ, *detún,* vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A face un zgomot ca al tunetului; a bubui; *p. ext.* a răsuna. F Tranz. (Rar) A face să răsune. **2.** Intranz. Fig. (Despre oameni) A-și manifesta mânia în mod zgomotos. **3.** Intranz. și tranz. (La pers. 3) A trăsni. **4.** Tranz. (Adesea fig.) A zdrobi, a nimici; a nărui. — Lat. **detonare.**

DETUNÁRE, *detunări,* s.f. Acțiunea de *a detuna* (**1**) și rezultatul ei; bubuit, detunătură. — V. **detuna.**

DETUNÁT, -Ă, *detunați, -te,* adj. (Rar) Lovit de trăsnet; trăsnit. — V. **detuna.**

DETUNĂTÓR, -OÁRE, *detunători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care răsună puternic; bubuitor. **2.** S.n. Partea dindărăt a țevii unei arme de foc de infanterie, în care intră tubul cartușului. — **Detuna** + suf. *-tor.*

DETUNĂTÚRĂ, *detunături,* s.f. Zgomot puternic (ca al tunetului) produs de o explozie, de o armă de foc etc.; bubuit, detunare, detunet. — **Detuna** + suf. *-ătură.*

DETÚNET, *detunete,* s.n. (Rar) Detunătură. — **Detuna** + suf. *-et.* Cf. t u n e t.

DETURNÁ, *deturnez,* vb. I. Tranz. A întrebuința fonduri bănești (sau alte bunuri) pentru altă destinație decât cea legal prevăzută. F (Impr.) A delapida. G A sili pe cineva să schimbe sau a schimba în mod ilegal ruta, direcția de zbor a unui avion. — Din fr. **détourner.**

DETURNÁRE, *deturnări,* s.f. Faptul de *a deturna.* — V. **deturna.**

DEȚINĂTÓR, -OÁRE, *deținători, -oare,* s.m. și f. Persoană care are în păstrare bunuri materiale; persoană care posedă un lucru, un titlu, un premiu, o recompensă etc. — **Deține** + suf. *-ător.*

DEȚÍNE, *dețiín,* vb. III. Tranz. **1.** A avea în stăpânire sau în păstrare un bun material. **2.** A dispune de..., a poseda, a avea; *spec.* a poseda un titlu, un premiu etc.; a avea o funcție, un grad etc. **3.** A ține pe cineva închis (pentru cercetări sau după ce a fost condamnat). — Din fr. **détenir** (după *ține).*

DEȚÍNERE, *dețiíneri,* s.f. Acțiunea de *a deține* și rezultatul ei. — V. **deține.**

DEȚINÚT, -Ă, *deținuți, -te,* s.m. și f. Persoană ținută sub stare de arest (după ce a fost condamnată sau pentru cercetări); arestat. — V. **deține.**

DEÚNĂZI adv. (Pop.) Zilele trecute, nu de mult, acum câteva zile. [Acc. și: *deunázi* — Var.: **dăúnăzi** adv.] — **De**[4] + **una** (= *una)* + **zi.**

DÉUS EX MÁCHINA loc. s.n. Întâmplare sau persoană apărută la momentul potrivit. — Loc. lat.

DEUTÉRIU s.n. Izotop al hidrogenului, folosit drept combustibil termonuclear în reactoarele nucleare. [Pr.: *deu-*] — Din fr. **deutérium,** germ. **Deuterium,** engl. **deuterium.**

DEUTERÓN, *deuteroni,* s.n. Nucleu al atomului de deuteriu, format dintr-un proton și un neutron. [Pr.: *deu-*] — Din fr. **deutéron.**

DEUX-PIÈCES, *deux-pièces-uri,* s.n. Îmbrăcăminte feminină compusă din fustă și jachetă. [Pr.: *döpiés*] — Cuv. fr.

DEVÁLE adv. (Pop.) În jos, mai la vale; mai încolo. — **De**[4] + **vale.**

DEVALIZÁ, *devalizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A prăda, a jefui pe cineva de bunuri. — Din fr. **dévaliser.**

DEVALIZÁRE, *devalizări,* s.f. Faptul de *a devaliza.* — V. **devaliza.**

DEVALORIZÁ, *devalorizez,* vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A reduce, a face să scadă valoarea monedei sau a altor valori (în raport cu aurul); a deprecia. G Refl. *Banii se devalorizează.* — Din fr. **dévaloriser.**

DEVALORIZÁRE, *devalorizări,* s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a (se) devaloriza* și rezultatul ei; scădere a valorii; (în special) reducere de către stat a valorii monedei în raport cu aurul, argintul sau cu valutele străine. — V. **devaloriza.**

DEVALORIZÁT, -Ă, *devalorizați, -te,* adj. (Despre monede și alte valori; adesea fig.) Care și-a micșorat valoarea; depreciat. — V. **devaloriza.**

DEVÁNS, *devansuri,* s.n. Devansare. — Din **devansa** (derivat regresiv).

DEVANSÁ, *devansez,* vb. I. Tranz. **1.** A întrece pe cineva, a o lua cuiva înainte; a depăși. **2.** A săvârși sau a face să se petreacă ceva mai devreme decât era normal sau prevăzut; a grăbi (o acțiune, un fapt). — Din fr. **devancer.**

DEVANSÁRE, *devansări,* s.f. Faptul de *a devansa.* — V. **devansa.**

DEVASTÁ, *devastez,* vb. I. Tranz. A distruge, a ruina, a pustii o țară, o regiune, o casă. F A jefui, a prăda. — Din fr. **dévaster,** lat. **devastare.**

DEVASTÁRE, *devastări,* s.f. Acțiunea de *a devasta.* — V. **devasta.**

DEVASTÁT, -Ă, *devastați, -te,* adj. Distrus, ruinat, pustiit. F Jefuit, prădat. — V. **devasta.**

DEVASTATÓR, -OÁRE, *devastatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care devastează; distrugător, pustiitor. — Din fr. **dévastateur,** lat. **devastator.**

DEVĂLMÁȘ, *devălmași,* s.m. Persoană care stăpânea în devălmășie cu altele o suprafață de teren; *p. ext.* părtaș la o afacere. G (Adjectival) *Țăran devălmaș.* — **De-a valma** + suf. *-aș.*

DEVĂLMĂȘÍE, *devălmășii,* s.f. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Formă de stăpânire sau de folosire în comun a pământurilor din hotarul satului, specifică obștii sătești. F Activitate desfășurată în comun. G Loc. adv. *În devălmășie* = în comun, de-a valma. — **Devălmaș** + suf. *-ie.*

DEVELOPÁ, *developez,* vb. I. Tranz. A trata cu un reactiv chimic un film, o placă sau hârtie fotografică care au fost expuse, pentru a face să apară imaginea. F A face să apară (prin diverse procedee) semnele scrise cu cerneală simpatică. — Din fr. **développer.**

DEVELOPÁNT, -Ă *developanți, -te,* s.n. adj. (Fot.) (Substanță) cu ajutorul căreia se developează. — Din fr. **développante.**

DEVELOPÁRE, *developări,* s.f. Acțiunea de *a developa.* — V. **developa.**

DEVELOPÁT, -Ă, *developați, -te,* adj. (Despre filme, plăci sau hârtie fotografică) Tratat cu un reactiv chimic, după expunere, pentru a face să apară imaginea. — V. **developa.**

DEVELOPATÓR, *developatoare,* s.n. Substanță chimică cu ajutorul căreia se developează. F Substanță chimică folosită pentru sintetizarea coloranților fixați pe fibrele textile. — Din fr. **développateur.**

DEVENÍ, *devín,* vb. IV. Intranz. **1.** A se transforma, a se preface în...; a lua, a primi aspectul sau forma de... **2.** A începe sau a ajunge să fie; a se face. *A deveni profesor.* **3.** (Fam.; în expr.) *Cum devine cazul* (sau *chestia)* = cum stau lucrurile, ce s-a întâmplat. — Din fr. **devenir.**

DEVENÍRE, *deveniri,* s.f. Acțiunea de *a deveni.* G Loc. adv. *În devenire* = în curs de transformare, de evoluție. — V. **deveni.**

DÉVER s.n. Volumul vânzărilor de mărfuri pe o perioadă dată (exprimat în bani). G (Fam.) *Cu dever (mare)* = (despre magazine) cu vânzare intensă, cu afluență mare de cumpărători; cu vad. — Din tc. **devir.**

DEVERBÁL, *deverbale,* adj., s.n. (Lingv.) (Cuvânt) derivat de la verb. — Din fr. **déverbal.**

DEVERSÁ, *deversez,* vb. I. Tranz. A scurge surplusul de apă dintr-un râu sau dintr-un lac (de acumulare). F (Tehn.) A face să se scurgă un lichid (rezidual) într-o apă naturală. — Din fr. **déverser.**

DEVERSÁRE, *deversări,* s.f. Acțiunea de *a deversa.* — V. **deversa.**

DEVERSÓR, *deversoare,* s.n. Parte a unei construcții hidrotehnice care asigură scurgerea dirijată a surplusului de apă dintr-o amenajare hidrotehnică. — Din fr. **déversoire.**

DEVIÁ, *deviez,* vb. I. Intranz. **1.** A se abate de la o direcție dată. **2.** Fig. A se îndepărta de la subiectul în discuție; a se abate de la calea bună (comițând erori, fapte reprobabile). [Pr.: *-vi-a*] — Din fr. **dévier,** lat. **deviare.**

DEVIATÓR, -OÁRE, *deviatori, -oare,* s.m. și f. Membru al unui partid politic, care se abate de la linia politică a partidului; deviaționist. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **déviateur.**

DEVIÁȚIE, *deviații,* s.f. Abatere de la direcția dată sau normală. G (Med.) *Deviație de sept* = deformare a peretelui despărțitor al cavității nazale. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **déviation.**

DEVIAȚIONÍSM s.n. Atitudine de deviaționist. [Pr.: *-vi-a-ți-o-*] — Din fr. **déviationnisme.**

DEVIAȚIONÍST, -Ă, *deviaționiști, -ste,* s.m. și f. Deviator. [Pr.: *-vi-a-ți-o-*] — Din fr. **déviationniste.**

DEVIÉRE, *devieri,* s.f. Faptul de *a devia.* [Pr.: *-vi-e-*] — V. **devia.**

DEVINÁȚIE s.f. v. **divinație.**

DEVIRUSÁ, *devirusez,* vb. I. Tranz. A elimina din programele de operare informații, introduse intenționat sau nu, care le afectează funcționarea. — Pref. *de-* + **virusa.**

DEVIRUSÁRE, *devirusări,* s.f. Acțiunea de *a devirusa* și rezultatul ei. — V. **devirusa.**

DEVITALIZÁ, *devitalizez,* vb. I. Tranz. (Med.) A face să înceteze funcțiile vitale ale unui țesut, organ etc. *A devitaliza un dinte.* — Din fr. **dévitaliser.**

DEVITALIZÁRE, *devitalizări,* s.f. Faptul de *a devitaliza.* — V. **devitaliza.**

DEVITALIZÁT, -Ă, *devitalizați, -te,* adj. (Despre țesuturi, organe) Care nu mai are funcții vitale. — V. **devitaliza.**

DEVITAMINIZÁ, *devitaminizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde vitaminele. — Din fr. **dévitaminiser.**

DEVITRIFICÁRE s.f. Pierdere a transparenței unui obiect de sticlă din cauza acțiunii prelungite a căldurii în timpul procesului de fabricație. — După fr. **dévitrification.**

DEVÍZ, *devize,* s.n. Evaluare anticipată și amănunțită a cheltuielilor necesare pentru executarea unei lucrări proiectate. — Din fr. **devis.**

DEVÍZĂ, *devize,* s.f. Formulă care exprimă concis o idee călăuzitoare în comportarea sau în activitatea cuiva. — Din fr. **devise.**

DEVÍZE s.n. pl. Documente de credit și de plată (cambii, cecuri etc.) emise în valută străină și pe baza cărora beneficiarul obține o anumită cantitate de valută dintr-o altă țară; mijloc de plată în valută străină. — Din fr. **devises.**

DÉVLĂ, *devle,* s.f. (Fam.) Țeasta capului; căpățână; *p. ext.* cap (considerat de obicei ca sediu al inteligenței). — Cf. bg., sb. d e b e l.

DEVOLTÓR, *devoltoare,* s.n. Mașină sau transformator electric folosit pentru reducerea tensiunii electrice alternative într-o rețea, prin producerea unei tensiuni în opoziție de fază cu tensiunea rețelei. — Din fr. **dévolteur.**

DEVOLUȚIÚNE, *devoluțiuni,* s.f. (În sintagma) *Devoluțiune succesorală* = transmitere a unei averi la moștenitori. — Din fr. **dévolution.**

DEVÓN, *devoni,* s.m. Peștișor artificial de metal prevăzut cu cârlige, care servește ca momeală la prinderea peștilor răpitori. — Din fr. **devon.**

DEVONIÁN, -Ă, *devonieni, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Perioada* (sau *era) devoniană* (și substantivat, n.) = a treia (sau a patra) perioadă a erei paleozoice, caracterizată prin existența plantelor cu organizare simplă, a tuturor claselor de nevertebrate etc. **2.** Care aparține perioadei devoniene, privitor la această perioadă. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **dévonien.**

DEVORÁ, *devorez,* vb. I. Tranz. (Despre animale și, ir., despre oameni) A mânca cu lăcomie, a înghiți pe nemestecate. F Fig. A consuma, a mistui, a înghiți. *Focul a devorat casa.* G Expr. *A devora o carte* = a citi o carte de la un capăt la altul cu mare interes și fără a-și întrerupe o clipă lectura. — Din fr. **dévorer,** lat. **devorare.**

DEVORÁNT, -Ă, *devoranți, -te,* adj. (Livr.) Care devorează; *fig.* arzător, mistuitor; care nu poate fi potolit, stăpânit; devorator. — Din fr. **dévorant.**

DEVORATÓR, -OÁRE, *devoratori, -oare,* adj. Devorant. — Din fr. **dévorateur.** Cf. d e v o r a.

DEVOTÁ, *devotez,* vb. I. Refl. A se pune fără rezerve în serviciul cuiva sau a ceva; a se dedica, a se consacra în întregime. — Din lat. **devotare,** fr. **dévouer.**

DEVOTAMÉNT s.n. Atașament sincer față de o persoană sau față de o cauză și hotărârea de a o servi în orice împrejurare și fără rezerve; abnegație. — Din fr. **dévouement** (după *devota).*

DEVOTÁT, -Ă, *devotați, -te,* adj. Plin de devotament, de abnegație față de cineva sau de ceva; credincios. — V. **devota.**

DEVOȚIÚNE s.f. (Livr.) Evlavie, cucernicie. F (Rar) Devotament. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **dévotion.**

DEVRÉME adv. De timpuriu, din timp. — **De**[4] + **vreme.**

DÉXTER, -Ă, *dexteri, -e,* adj. (Latinism) Abil, îndemânatic. — Din lat. **dexter.**

DEXTERITÁTE, (**2**) *dexterități,* s.f. **1.** Abilitate, dibăcie, îndemânare (fizică). **2.** (Ieșit din uz) Obiect de învățământ (desen, muzică, caligrafie, gimnastică, gospodărie, lucru de mână) având drept scop să dezvolte însușirile artistice și îndemânarea practică a elevilor. — Din fr. **dextérité,** lat. **dexteritas, -atis.**

DEXTRÍNĂ, *dextrine,* s.f. Pulbere albă sau albă-gălbuie, amorfă, solubilă în apă, obținută prin degradarea amidonului și folosită ca material de apretare, la fabricarea unor cleiuri etc. — Din fr. **dextrine.**

DEXTRINIZÁRE, *dextrinizări,* s.f. Transformare a amidonului în dextrină. — Cf. engl. d e x t r i n i z a t i o n.

DEXTROCARDÍE s.f. Anomalie care constă în situarea inimii în (sau spre) partea dreaptă a toracelui. — Din fr. **dextrocardie.**

DEXTROGÍR, -Ă, *dextrogiri, -e,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Care rotește planul de polarizare al luminii spre dreapta. *Glucoza este dextrogiră.* — Din fr. **dextrogyre.**

DEXTRÓZĂ, *dextroze,* s.f. Tip de glucoză solubilă în apă, folosită în alimentația dietetică. — Din fr. **dextrose.**

DEZABIÉ, *dezabieuri,* s.n. Îmbrăcăminte ușoară (elegantă), purtată de femei în casă. — Din fr. **deshabillé.**

DEZABONÁ, *dezabonez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A(-și) anula un abonament. — Din fr. **désabonner.**

DEZABURÍ, *dezaburesc,* vb. IV. Tranz. A înlătura aburul de pe geamuri. — Pref. *des-* + **aburi.**

DEZABURITÓR, *dezaburitoare,* s.n. Instalație împotriva aburirii geamurilor la autoturisme. — **Dezaburi** + suf. *-tor.*

DEZABUZÁ, *dezabuzez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A face să devină sau a deveni blazat, dezamăgit. — Din fr. **désabuser.**

DEZABUZÁT, -Ă, *dezabuzați, -te,* adj. (Livr.) Persoană care și-a pierdut speranțele, entuziasmul; dezamăgit. — V. **dezabuza.**

DEZACÓRD, *dezacorduri,* s.n. Lipsă de acord, de armonie (între sunete sau, *p. ext.*, între opinii, sentimente, fenomene). — Din fr. **désaccord.**

DEZACORDÁ, *dezacordez,* vb. I. Refl. (Despre instrumente muzicale cu coarde) A-și pierde consonanța tonurilor (prin slăbirea coardelor); a se discorda. — Din fr. **désaccorder.**

DEZACORDÁRE, *dezacordări,* s.f. Faptul de *a se dezacorda.* — V. **dezacorda.**

DEZACORDÁT, -Ă, *dezacordați, -te,* adj. (Despre instrumente muzicale cu coarde) Care nu mai este acordat; discordat. — V. **dezacorda.**

DEZACTIVÁ, *dezactivez,* vb. I. Tranz. A face inactive particulele unei substanțe; a îndepărta substanțele radioactive de undeva. — Din fr. **désactiver.**

DEZACTIVÁRE, *dezactivări,* s.f. Acțiunea de *a dezactiva.* — V. **dezactiva.**

DEZACTUALIZÁ, *dezactualizez,* vb. I. Refl. A-și pierde actualitatea. [Pr.: *-tu-a-*] — Pref. *des-* + **actualiza.**

DEZACTUALIZÁRE, *dezactualizări,* s.f. Acțiunea de *a se dezactualiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **dezactualiza.**

DEZACTUALIZÁT, -Ă, *dezactualizați, -te,* adj. Care și-a pierdut actualitatea. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **dezactualiza.**

DEZAFECTÁ, *dezafectez,* vb. I. Tranz. A schimba destinația unui imobil. — Din fr. **désaffecter.**

DEZAGLOMERÁ, *dezaglomerez,* vb. I. Tranz. și refl. (Despre un loc, un spațiu) A (se) elibera de (o parte din) mulțimea înghesuită de oameni, de vehicule etc. — Pref. *des-* + **aglomera.**

DEZAGLOMERÁRE, *dezaglomerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezaglomera.* — V. **dezaglomera.**

DEZAGREABÍL, -Ă, *dezagreabili, -e,* adj. Neplăcut, supărător; penibil. [Pr.: *-gre-a-*]. — Din fr. **désagréable.**

DEZAGREGÁ, pers. 3 *dezagregă,* vb. I. Refl. (Despre corpuri) A se desface în părțile constitutive. F (Despre nucleul atomic al unui element; impr.) A se dezintegra. F Fig. (Despre o comunitate) A-și pierde cu totul coeziunea. — După fr. **désagréger.**

DEZAGREGÁBIL, -Ă, *dezagregabili, -e,* adj. Care se poate dezagrega. — **Dezagrega** + suf. *-bil.*

DEZAGREGÁRE, *dezagregări,* s.f. Acțiunea de *a se dezagrega* și rezultatul ei. — V. **dezagrega.**

DEZAGREGÁT, -Ă, *dezagregați, -te,* adj. (Despre corpuri) Desfăcut în părțile componente. F (Despre nuclee atomice; impr.) Dezintegrat. F Fig. (Despre o comunitate) Care și-a pierdut cu totul coeziunea. — V. **dezagrega.**

DEZAGREMÉNT, *dezagremente,* s.n. (Livr.) Neplăcere, neajuns. — Din fr. **désagrément.**

DEZALCOOLIZÁ, *dezalcoolizez,* vb. I. Tranz. A supune un alcoolic unui tratament pentru a-l scoate de sub dependența de alcool. — Pref. *des-* + **alcooliza.**

DEZALCOOLIZÁRE, *dezalcoolizări,* s.f. Acțiunea de *a dezalcooliza* și rezultatul ei. — V. **dezalcooliza.**

DEZAMĂGÍ, *dezamăgesc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva să-și piardă speranțele, iluziile; a dezilziona, a decepționa. — Pref. *des-* + **amăgi.**

DEZAMĂGÍRE, *dezamăgiri,* s.f. Faptul de *a dezamăgi* sau de a fi dezamăgit; deziluzie, decepție. — V. **dezamăgi.**

DEZAMĂGÍT, -Ă, *dezamăgiți, -te,* adj. Înșelat în așteptările sale; deziluzionat, decepționat. — V. **dezamăgi.**

DEZAMĂGITÓR, -OÁRE, *dezamăgitori, -oare,* adj. Care dezamăgește. — **Dezamăgi** + suf. *-tor.*

DEZAMBALÁ, *dezambalez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate ambalajul. **2.** A face ca un motor ambalat să revină la viteza nominală. F Refl. Fig. A se elibera de griji; a se retrage dintr-o acțiune, a renunța la ceva. — Din fr. **désemballer.**

DEZAMBALÁRE, *dezambalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezambala.* — V. **dezambala.**

DEZAMBALÁT, -Ă, *dezambalați, -te,* adj. Care a fost scos din ambalaj. — V. **dezambala.**

DEZAMBIGUIZÁ, *dezambiguizez,* vb. I. Tranz. și refl. A elimina sau a face să se elimine ambiguitatea unui enunț. — Din fr. **désambiguïser.**

DEZAMBIGUIZÁRE, *dezambiguizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezambiguiza* și rezultatul ei. Cf. fr. d é s a m b i g u ï s a t i o n.

DEZAMBREIÁ, *dezambreiez,* vb. I. Tranz. A scoate din ambreiaj. [Pr.: *-bre-ia*] — Pref. *des-* + **ambreia.**

DEZAMBREIÉRE, *dezambreieri,* s.f. Acțiunea de *a dezambreia.* [Pr.: *-bre-ie-*] — V. **dezambreia.**

DEZAMBREIÁT, -Ă, *dezambreiați, -te,* adj. Care a fost scos din ambreiaj. [Pr.: *-bre-iat*] — V. **dezambreia.**

DEZAMORSÁ, *dezamorsez,* vb. I. Tranz. A scoate amorsa unui proiectil (pentru a-l împiedica să explodeze). — Din fr. **désamorcer.**

DEZAMORSÁRE, *dezamorsări,* s.f. Faptul de *a dezamorsa.* — V. **dezamorsa.**

DEZANAMORFÓZĂ s.f. (Cin.) Operație prin care se restabilesc proporțiile normale ale imaginilor proiectate pe ecran. — Din fr. **désanamorphose.**

DEZANEXÁ, *dezanexez,* vb. I. Tranz. A retroceda un teritoriu. — Din fr. **désannexer.**

DEZANEXÁRE, *dezanexări,* s.f. Acțiunea de *a dezanexa.* — V. **dezanexa.**

DEZANEXÁT, -Ă, *dezanexați, -te,* adj. (Despre teritorii) Retrocedat. — V. **dezanexa.**

DEZANGAJÁ, *dezangajez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să înceteze un angajament. **2.** Refl. A se retrage dintr-un angajament, dintr-un conflict, dintr-o confruntare etc. — Din fr. **désengager.**

DEZANGAJÁRE s.f. **1.** Încetare a unui angajament. **2.** Acțiune, măsură menită să separe forțele armate opuse angrenate în incidente sau în ciocniri; situație care rezultă din această acțiune. — V. **dezangaja.**

DEZANGAJÁT, -Ă, *dezangajați, -te,* adj. Care s-a retras dintr-un angajament, o confruntare etc. — V. **dezangaja.**

DEZANGRENÁ, *dezangrenez,* vb. I. Tranz. A scoate din angrenaj. — Din fr. **désengrener.**

DEZANGRENÁT, -Ă, *dezangrenați, -te,* adj. Care a fost scos din angrenaj. — V. **dezangrena.**

DEZANGRENÁRE, *dezangrenări,* s.f. Acțiunea de *a dezangrena.* — V. **dezangrena.**

DEZAPROBÁ, *dezaprób,* vb. I. Tranz. A se declara împotriva unui lucru (spus sau făcut de cineva), a găsi rău, reprobabil (ceva spus sau făcut de cineva). — Din fr. **désapprouver** (după *aproba).*

DEZAPROBÁRE, *dezaprobări,* s.f. Acțiunea de *a dezaproba;* (concr.) cuvânt, act scris etc. prin care se dezaprobă ceva. — V. **dezaproba.**

DEZAPROBATÓR, -OÁRE, *dezaprobatori, -oare,* adj. Care dezaprobă, care exprimă dezaprobare. — Din fr. **désapprobateur.**

DEZARBORÁ, *dezarborez,* vb. I. Tranz. A demonta arborada unei nave. — Din fr. **désarborer.**

DEZARIMÁ, *dezarimez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A goli magazia unei nave de mărfuri. — Din fr. **désarimer.**

DEZARMÁ, *dezarmez,* vb. I. **1.** Tranz. A lua cuiva armele, a sili pe cineva să predea armele. **2.** Intranz. și tranz. (Despre sau cu privire la state) A(-și) lichida sau a(-și) limita forțele armate și armamentul. **3.** Tranz. Fig. A face pe cineva să renunțe la o acțiune, a pune pe cineva în imposibilitate de a riposta. — Din fr. **désarmer.**

DEZARMÁNT, -Ă, *dezarmanți, -te,* adj. Care anihilează puterea de a reacționa sau de a riposta a cuiva; care face pe cineva să renunțe la luptă, să capituleze. — Din fr. **désarmant.**

DEZARMÁRE, *dezarmări,* s.f. Acțiunea de *a dezarma;* ansamblu de măsuri privind lichidarea sau limitarea armamentelor și a forțelor armate, în primul rând a armelor de distrugere în masă. — V. **dezarma.**

DEZARMÁT, -Ă, *dezarmați, -te,* adj. **1.** Căruia i s-au luat armele, care nu mai este înarmat. **2.** Fig. Lipsit de puterea de a riposta, de a reacționa; lipsit de apărare; care nu știe să se descurce în viață, care este învins de împrejurări. — V. **dezarma.**

DEZARTICULÁ, *dezarticulez,* vb. I. **1.** Tranz. A amputa un membru sau o parte a lui la nivelul unei articulații. **2.** Refl. (Despre oase) A ieși din articulații; a se disloca. **3.** Refl. Fig. A-și pierde coeziunea, unitatea. — Din fr. **désarticuler.**

DEZARTICULÁRE, *dezarticulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezarticula;* dezarticulație. — V. **dezarticula.**

DEZARTICULÁT, -Ă, *dezarticulați, -te,* adj. **1.** (Despre oase) Ieșit, sărit din articulații; dislocat. **2.** Fig. Incapabil de mișcări coordonate; (despre mișcări) care arată, trădează lipsă de coordonare; dezordonat. **3.** (Despre membre sau părți ale lor) Amputat la nivelul unei articulații. **4.** (Rar; despre cuvinte și despre sunetele vorbirii) Rău articulat, pronunțat neclar. — V. **dezarticula.**

DEZARTICULÁȚIE, *dezarticulații,* s.f. (Rar) Dezarticulare. — Din fr. **désarticulation.**

DEZASAMBLÁ, *dezasamblez,* vb. I. Tranz. A desface un asamblaj de piese. — Din fr. **désassembler.**

DEZASAMBLÁRE, *dezasamblări,* s.f. Acțiunea de *a dezasambla.* — V. **dezasambla.**

DEZASAMBLÁT, -Ă, *dezasamblați, -te,* adj. Care a fost desfăcut în mai multe piese. — V. **dezasambla.**

DEZASIMILÁ, pers. 3 *dezasimilează,* vb. I. Refl. A suporta un proces de dezasimilație. — Din fr. **désassimiler.**

DEZASIMILÁRE, *dezasimilări,* s.f. Dezasimilație. — V. **dezasimila.**

DEZASIMILATÓR, -OÁRE, *dezasimilatori, -oare,* adj. Care contribuie la dezasimilație. — Din fr. **désasimilateur.**

DEZASIMILÁȚIE, *dezasimilații,* s.f. Proces biologic de transformare a unor substanțe complexe, specifice organismului, în alte substanțe mai simple și nespecifice, pe care organismul le elimină; catabolism, dezasimilare. — Din fr. **désassimilation.**

DEZASORTÁ, *dezasortez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca magazinele să rămână lipsite de sortimente variate de mărfuri. **2.** A desperechea (**2**). — După fr. **désassortir.**

DEZASORTÁRE, *dezasortări,* s.f. Acțiunea de *a dezasorta* și rezultatul ei. — V. **dezasorta.**

DEZASORTÁT, -Ă, *dezasortați, -te,* adj. **1.** (Despre magazine) Lipsit de sortimente variate de mărfuri. **2.** Desperecheat. — V. **dezasorta.**

DEZASTRÓS, -OÁSĂ adj. v. **dezastruos.**

DEZÁSTRU, *dezastre,* s.n. Nenorocire mare; catastrofă. — Din fr. **désastre.**

DEZASTRUÓS, -OÁSĂ, *dezastruoși, -oase,* adj. Cu caracter de dezastru, de proporțiile unui dezastru; catastrofal. [Pr.: *-tru-os.* — Var.: **dezastrós, -oásă** adj.] — Din fr. **désastreux.**

DEZAVANTÁJ, *dezavantaje,* s.n. Împrejurare neprielnică, nefavorabilă pentru cineva (în raport cu altcineva), aspect sau condiție care creează cuiva o situație de inferioritate; inconvenient. F Prejudiciu, pagubă. — Din fr. **désavantage.**

DEZAVANTAJÁ, *dezavantajez,* vb. I. Tranz. A crea cuiva un dezavantaj, a pune pe cineva pe nedrept într-o situație defavorabilă, de inferioritate (în raport cu altcineva). — Din fr. **désavantager.**

DEZAVANTAJÓS, -OÁSĂ, *dezavantajoși, -oase,* adj. Care dezavantajează, care pricinuiește un dezavantaj; defavorabil, nefavorabil, neprielnic, păgubitor. — Din fr. **désavantageux.**

DEZAVUÁ, *dezavuez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A dezaproba, a condamna spusele sau faptele cuiva. F A refuza să recunoască ceva. — Din fr. **désavouer.**

DEZAVUÁBIL, -Ă, *dezavuabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate sau trebuie să fie dezavuat. [Pr.: *-vu-a-*] — Din fr. **désavouable.**

DEZAVUÁRE, *dezavuări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a dezavua.* [Pr.: *-vu-a-*] — V. **dezavua.**

DEZAXÁ, *dezaxez,* vb. I. **1.** Tranz. A deplasa o axă din poziția ei normală. G Refl. *Osia s-a dezaxat.* **2.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se abate de la linia normală de conduită; a-și pierde echilibrul moral (și mintal). — Din fr. **désaxer.**

DEZAXÁRE, *dezaxări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezaxa* și rezultatul ei. F Fig. Dezechilibru moral (și mintal). — V. **dezaxa.**

DEZAXÁT, -Ă, *dezaxați, -te,* adj. **1.** (Despre axe) Care s-a deplasat din poziția normală. **2.** Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Dezechilibrat moral (și mintal). — V. **dezaxa.**

DEZBALOTÁRE, *dezbalotări,* s.f. Desfacere a baloturilor de paie. — Pref. *dez-* + **balotare.**

DEZBÁTE[1], *dezbát,* vb. III. Tranz. A discuta pe larg și adesea în contradictoriu o chestiune, o problemă etc. cu una sau mai multe persoane; a supune ceva discuției. F A examina o cauză, un proces (cu participarea ambelor părți). — Din fr. **débattre.**

DEZBÁTE[2], *dezbát,* vb. III. Tranz. (Pop.) **1.** A desface ceva care fusese bătut, fixat, prins în cuie; a desprinde ceva de unde fusese bătut, înțepenit (în cuie). **2.** A afâna un pământ bătut, uscat, întărit. — Pref. *dez-* + **bate.**

DEZBÁTERE, *dezbateri,* s.f. Faptul de *a dezbate[1];* analiză amănunțită, discutare, deliberare; discuție largă asupra unei probleme de interes general. — V. **dezbate[1].**

DEZBĂIERÁ, *dezbăier,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A(-și) dezlega, a(-și) desface, a(-și) deznoda băierile. [Pr.: *-bă-ie-*] — Pref. *dez-* + [îm]**băiera.**

DEZBĂRÁ, *dezbár,* vb. I. Refl. **1.** A renunța la o deprindere rea, a se lăsa, a se dezobișnui de un năravi; a se dezvăța. **2.** A reuși să scape de cineva sau de ceva care supără, incomodează; a se descotorosi. [Prez. ind. și: *dezbăr*] — Et. nec.

DEZBĂRÁRE s.f. Acțiunea de *a se dezbăra;* dezvățare. — V. **dezbăra.**

DEZBĂTÁ, *dezbát,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) trezi din beţie. F Tranz. Fig. A face pe cineva să vadă adevărata realitate. — Pref. *dez-* + [îm]**bătá.**

DEZBINÁ, *dezbín,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. recipr. A face să nu se mai înţeleagă, să se duşmănească sau a nu se mai înţelege între ei, a se duşmăni; a (se) învrăjbi. **2.** Refl. (Rar) A se desface, a se separa, a se rupe (de undeva). — Lat. **disglut(i)nare** (după *îmbina).*

DEZBINÁRE, *dezbinări,* s.f. Faptul de *a (se) dezbina;* învrăjbire, neînţelegere, discordie; conflict, ceartă. — V. **dezbina.**

DEZBINĂTÓR, -OÁRE, *dezbinători, -oare,* adj. (Rar) Care dezbină; învrăjbitor. — **Dezbina** + suf. *-ător.*

DEZBOBINÁ, *dezbobinez,* vb. I. Tranz. A desfăşura, a scoate un fir, o sârmă de pe o bobină. — Pref. *dez-* + **bobina.**

DEZBOBINÁRE, *dezbobinări,* s.f. Acţiunea de *a dezbobina.* — V. **dezbobina.**

DEZBRĂCÁ, *dezbrác,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A-şi scoate sau a scoate cuiva îmbrăcămintea cu care se află îmbrăcat; a (se) despuia. **2.** Tranz. Fig. A jefui, a prăda pe cineva (de tot ce are). — Lat. ***disbracare.**

DEZBRĂCÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) dezbrăca.* — V. **dezbrăca.**

DEZBRĂCÁT, -Ă, *dezbrăcaţi, -te,* adj. Cu hainele scoase de pe el, fără haine; gol. F (Adesea substantivat) Sărac, lipsit de mijloace materiale. — V. **dezbrăca.**

DEZBROBODÍ, *dezbrobodesc,* vb. IV. Refl. A-şi scoate, a-şi lua de pe cap broboada, basmaua, năframa etc. — Pref. *dez-* + [îm]**brobodi.**

DEZBROBODÍRE s.f. Acţiunea de *a se dezbrobodi.* — V. **dezbrobodi.**

DEZBROBODÍT, -Ă, *dezbrobodiţi, -te,* adj. Cu broboada scoasă de pe cap, cu capul fără broboadă. — V. **dezbrobodi.**

DEZBUMBÁ, *dezbúmb,* vb. I. Tranz. şi refl. (Reg.) A(-şi) descheia o haină încheiată cu nasturi; a(-şi) descheia nasturii de la o haină. — Pref. *dez-* + [îm]**bumba.**

DEZDĂUNÁ, *dezdăunez,* vb. I. Tranz. A despăgubi. [Scris şi *des-*. — Pr.: *-dă-u-*] — Pref. *dez-* + **dăuna.**

DEZDĂUNÁRE, *dezdăunări,* s.f. Acţiunea de *a dezdăuna* şi rezultatul ei; despăgubire. [Scris şi *des-*. — Pr.: *-dă-u-*] — V. **dezdăuna.**

DEZDĂUNÁT, -Ă, *dezdăunaţi, -te,* adj. Despăgubit. [Scris şi *desdăunat.* — Pr.: *-dă-u-*] — V. **dezdăuna.**

DEZDOÍ, *dezdói,* vb. IV. **1.** Tranz. A desface, a întinde, a despături un lucru îndoit. **2.** Refl. A reveni în poziţie dreaptă, întinsă (după ce a fost îndoit); a se îndrepta, a se destinde. [Prez. ind. şi: *dezdoiesc*] — Pref. *dez-* + [în]**doi.**

DEZDOÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) dezdoi.* — V. **dezdoi.**

DEZECHILIBRÁ, *dezechilibrez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă echilibrul. F Fig. A-şi pierde sau a face să-şi piardă judecata clară. **2.** Tranz. şi refl. A face să nu existe sau a nu exista echilibru (între cheltuieli şi venituri, între diverse ramuri economice etc.). — Din fr. **déséquilibrer.**

DEZECHILIBRÁRE, *dezechilibrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezechilibra* şi rezultatul ei. — V. **dezechilibra.**

DEZECHILIBRÁT, -Ă, *dezechilibraţi, -te,* adj. **1.** Care şi-a pierdut echilibrul, care nu mai are echilibru. F Fig. (Despre oameni) Care şi-a pierdut judecata clară; tulburat (mintal). **2.** Care este lipsit de proporţie justă între diversele elemente componente. — V. **dezechilibra.** Cf. fr. d é s é q u i l i b r é.

DEZECHILÍBRU s.n. Lipsă de echilibru. F Fig. Tulburare mintală; lipsă de judecată clară. — Din fr. **déséquilibre.**

DEZECHIPÁ, *dezechipez,* vb. I. Tranz. A lua înapoi unui soldat (care a terminat stagiul militar) sau unei unităţi militare echipamentul; a scoate echipamentul de pe un vas de război. F Refl. A-şi scoate echipamentul; *p. gener.* a se dezbrăca. — Pref. *dez-* + **echipa.** Cf. fr. d é s é q u i p e r.

DEZECHIPÁRE, *dezechipări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezechipa.* — V. **dezechipa.**

DEZECHIPÁT, -Ă, *dezechipaţi, -te,* adj. Care nu mai are echipament sau care are echipamentul descompletat; care nu şi-a pus (încă) echipamentul. — V. **dezechipa.**

DEZEMULSIONÁ, *dezemulsionez,* vb. I. Tranz. A separa lichidele dintr-o emulsie. [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *dez-* + **emulsiona.**

DEZEMULSIONÁNT, *dezemulsionante,* s.n. Substanţă care dezemulsionează. [Pr.: *-si-o-*] — **Dezemulsiona** + suf. *-ant.*

DEZEROIZÁ, *dezeroizez,* vb. I. Tranz. A înlătura idealizarea unor fapte, personaje etc. [Pr.: *-ro-i-*] — Pref. *dez-* + **erou** + suf. *-iza.*

DEZEROIZÁRE, *dezeroizări,* s.f. Acţiunea de *a dezeroiza.* [Pr.: *-ro-i-*] — V. **dezeroiza.**

DEZEROIZÁT, -Ă, *dezeroizaţi, -te,* adj. Care a pierdut calitatea de erou. [Pr.: *-ro-i-*] — V. **dezeroiza.**

DEZERTÁ, *dezertez,* vb. I. Intranz. (Despre militari) A părăsi în mod nejustificat unitatea din care face parte, locul în care prestează serviciul sau câmpul de luptă (trecând uneori la inamic). F Fig. A-şi părăsi îndatoririle, obligaţiile, a se sustrage de la îndeplinirea lor. — Din fr. **déserter.**

DEZERTÁRE, *dezertări,* s.f. Faptul de *a dezerta.* — V. **dezerta.**

DEZERTÓR, -OÁRE, *dezertori, -oare,* s.m. şi f. Militar care dezertează. — Din fr. **déserteur.**

DEZESPERÁNT, -Ă, *dezesperanţi, -te,* adj. Care te duce la disperare, care te face să disperi. — Din fr. **désespérant.**

DEZEŞUÁ, *dezeşuez,* vb. I. Tranz. A repune în stare de plutire o navă eşuată. [Pr.: *-şu-a*] — Din fr. **déséschouer.**

DEZEŞUÁRE, *dezeşuări,* s.f. Acţiunea de *a dezeşua.* [Pr.: *-şu-a-*] — V. **dezeşua.**

DEZEŞUÁT, -Ă, *dezeşuaţi, -te,* adj. (Despre nave) Care a fost pus în stare de plutire după o eşuare. [Pr.: *-şu-at*] — V. **dezeşua.**

DEZETATIZÁ, *dezetatizez,* vb. I. Tranz. A reduce sau a suprima controlul statului în sectoare economice; a reda proprietăţile persoanelor de la care au fost confiscate de către stat sau moştenitorilor acestora. — Pref. *dez-* + **etatiza.**

DEZGĂRDINÁ, *dezgărdinez,* vb. I. Tranz. A desprinde din gardină fundul unui butoi; *p. gener.* a desprinde, a scoate un lucru de la locul unde este fixat. — Pref. *dez-* + **gardină.**

DEZGHÉŢ, *dezgheţuri,* s.n. Topire naturală a gheţii sau a zăpezii (din cauza căldurii). — Din **dezgheţa** (derivat regresiv).

DEZGHEŢÁ, *dezghéţ,* vb. I. Refl. **1.** (Despre lichide îngheţate; la pers. 3) A redeveni lichid, a înceta de a mai fi îngheţat; (despre corpuri îmbibate cu apă îngheţată) a se muia la căldură (prin topirea lichidului pe care îl conţin). G Tranz. *Căldura a dezgheţat râul.* F (Despre fiinţe îngheţate) A se dezmorţi; a se încălzi. **2.** Fig. (Despre oameni) A-şi pierde sfiala, stângăcia, neîndemânarea; a deveni vioi, îndrăzneţ, priceput. — Lat. **disglaciare.**

DEZGHEŢÁRE, *dezgheţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezgheţa.* — V. **dezgheţa.**

DEZGHEŢÁT, -Ă, *dezgheţaţi, -te,* adj. **1.** (Despre lichide îngheţate) Care a redevenit lichid; (despre corpuri îmbibate cu apă îngheţată) care s-a muiat la căldură (prin topirea lichidului). F (Despre fiinţe îngheţate) Dezmorţit; încălzit. **2.** Fig. (Despre oameni; adesea adverbial) Isteţ, vioi, priceput. — V. **dezgheţa.**

DEZGHIOCÁ, *dezghióc,* vb. I. Tranz. A deschide, a desface şi a îndepărta învelişul anumitor fructe sau legume; a scoate un fruct din coajă sau boabele dintr-o păstaie. F A desface pănuşile sau boabele de pe ştiuletele de porumb. — Cf. g h i o a c ă.

DEZGHIOCÁRE, *dezghiocări,* s.f. Acţiunea de *a dezghioca;* dezghiocat[1]. — V. **dezghioca.**

DEZGHIOCÁT[1] s.n. Dezghiocare. — V. **dezghioca.**

DEZGHIOCÁT[2]**, -Ă,** *dezghiocaţi, -te,* adj. (Despre unele fructe sau legume) Desfăcut din coajă sau din păstăi; (despre boabele de porumb) desfăcut de pe ştiuleţi; (despre ştiuleţi) scos din pănuşi. — V. **dezghioca.**

DEZGHIOCĂTÓR, *dezghiocătoare,* s.n. Maşină pentru scoaterea seminţelor de plante leguminoase din păstăi. — **Dezghioca** + suf. *-ător.*

DEZGOLÍ, *dezgolesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A lăsa sau a rămâne gol, a(-şi) descoperi trupul sau o parte a lui; a (se) dezbrăca, a (se) despuia. — Pref. *dez-* + **goli.**

DEZGOLÍRE, *dezgoliri,* s.f. Faptul de *a dezgoli.* — V. **dezgoli.**

DEZGOLÍT, -Ă, *dezgoliţi, -te,* adj. Dezbrăcat, gol. — V. **dezgoli.**

DEZGOVEÁLĂ, *dezgoveli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a dezgovi.* — **Dezgovi** + suf. *-eală.*

DEZGOVÍ, *dezgovesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A scoate găteala de pe capul miresei şi a-i îmbrobodi capul cu maramă. — Pref. *dez-* + **govi** (reg. „a ţine de urât miresei" < sl.).

DEZGRĂDÍ, *dezgrădesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A scoate gardul care împrejmuia un loc, a lăsa (un loc) fără îngrăditură. — Pref. *dez-* + [în]**grădi.**

DEZGRĂDÍRE, *dezgrădiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a dezgrădi.* — V. **dezgrădi.**

DEZGRĂDÍT, -Ă, *dezgrădiţi, -te,* adj. (Rar) **1.** (Despre un loc) Cu gardul scos sau stricat. **2.** Desfăcut dintr-o împletitură. — V. **dezgrădi.**

DEZGROPÁ, *dezgróp,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate un cadavru sau osemintele cuiva din mormânt; a exhuma, a deshuma. F Fig. A scoate la iveală (lucruri uitate). **2.** A scoate din pământ, a aduce la suprafaţă, prin săpături, un obiect îngropat. — Pref. *dez-* + [în]**gropa.**

DEZGROPÁRE, *dezgropări,* s.f. Acţiunea de *a dezgropa;* dezgropat. — V. **dezgropa.**

DEZGROPÁT s.n. Dezgropare. — V. **dezgropa.**

DEZGÚST s.n. Aversiune pentru mâncare sau, *p. ext.*, pentru un lucru, o persoană etc.; scârbă, silă. — Pref. *dez-* + **gust** (după fr. *dégoût*).

DEZGUSTÁ, *dezgúst,* vb. I. Tranz. şi refl. A face pe cineva să-şi piardă sau a-şi pierde gustul, dorinţa pentru ceva. F Tranz. A provoca, a inspira cuiva dezgust, scârbă, aversiune. — Pref. *dez-* + **gusta** (după fr. *dégoûter*).

DEZGUSTÁT, -Ă, *dezgustaţi, -te,* adj. Cuprins de dezgust (pentru cineva sau ceva); scârbit. — V. **dezgusta.**

DEZGUSTĂTÓR, -OÁRE, *dezgustători, -oare,* adj. Care trezește dezgust; respingător, scârbos. — **Dezgusta** + suf. *-ător.*

DEZÍCE, *dezíc,* vb. III. Tranz. A contrazice, a nega, a tăgădui (o afirmație); a retracta. F Refl. A nu mai recunoaște un lucru spus, a-și retrage cuvântul. [Var.: **deszíce** vb. III] — Din fr. **dédire** (după *zice*).

DEZÍCERE s.f. Acțiunea de *a (se) dezice;* afirmație prin care se dezice ceva. [Var.: **deszícere** s.f.] — V. **dezice.**

DEZIDEOLOGIZÁ, *dezideologizez,* vb. I. Tranz. A scoate administrația, poliția, justiția, cultura etc. de sub influența unei ideologii. [Pr.: *-de-o-*] — Pref. *dez-* + **ideologie** + suf. *-iza.*

DEZIDERÁT, *deziderate,* s.n. Ceea ce ar fi de dorit să se întâmple, să se realizeze; cerință, dorință. — Din lat. **desideratum.**

DEZILÚZIE, *deziluzii,* s.f. Decepție, dezamăgire. — V. **désillusion.**

DEZILUZIONÁ, *deziluzionez,* vb. I. Tranz. A pricinui cuiva o deziluzie, a face (pe cineva) să-și piardă speranțele, încrederea, iluziile; a decepționa, a dezamăgi. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **désillusionner.**

DEZILUZIONÁT, -Ă, *deziluzionați, -te,* adj. Înșelat în așteptări; dezamăgit, decepționat. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **deziluziona.**

DEZINCRIMINÁ, *dezincriminez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A scoate de sub incriminare; a disculpa. — Pref. *dez-* + **incrimina.**

DEZINCRIMINÁRE, *dezincriminări,* s.f. (Jur.) Acțiunea de *a dezincrimina.* — V. **dezincrimina.**

DEZINCRIMINÁT, -Ă, *dezincriminați, -te,* adj. Care a fost scos de sub incriminare. — V. **dezincrimina.**

DEZINCRUSTÁ, *dezincrustez,* vb. I. Tranz. A curăța de depunerile de piatră un cazan de aburi, o instalație termică etc. — Din fr. **désincruster.**

DEZINCRUSTÁNT, *dezincrustante,* s.n. Substanță folosită pentru a împiedica depunerile de piatră în cazanele de abur, în instalațiile termice etc., sau pentru a dezincrusta un astfel de cazan, o instalație etc. — Din fr. **désinscrustant.**

DEZINCRUSTÁRE, *dezincrustări,* s.f. Faptul de *a dezincrusta.* — V. **dezincrusta.**

DEZINDIVIDUALIZÁ, *dezindividualizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să-și piardă individualitatea; a depersonaliza. [Pr.: *-du-a-*] — Pref. *dez-* + **individualiza.**

DEZINDIVIDUALIZÁRE, *dezindividualizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a dezindividualiza.* [Pr.: *-du-a-*] — V. **dezindividualiza.**

DEZINDIVIDUALIZÁT, -Ă, *dezindividualizați, -te,* adj. Care și-a pierdut individualitatea, care s-a depersonalizat. [Pr.: *-du-a-*] — V. **dezindividualiza.**

DEZINFECTÁ, *dezinfectez,* vb. I. Tranz. A distruge germenii patogeni din afara organismului, pentru a împiedica orice contaminare. — Din fr. **désinfecter.**

DEZINFECTÁNT, -Ă, *dezinfectanți, -te,* adj., s.m. (Substanță sau agent fizic) care are proprietatea de a dezinfecta. [Pl. și: (n.) *dezinfectante*] — Din fr. **désinfectant.**

DEZINFECTÁRE, *dezinfectări,* s.f. Acțiunea de *a dezinfecta* și rezultatul ei; dezinfecție. — V. **dezinfecta.**

DEZINFÉCȚIE, *dezinfecții,* s.f. Dezinfectare. — Din fr. **désinfection.**

DEZINFESTÁ, *dezinfestez,* vb. I. Tranz. A curăța de paraziți o cultură, o casă etc. — Din fr. **désinfester.**

DEZINFESTÁNT, *dezinfestanți,* s.m. (Rar) Pesticid. [Pl. și: (n.) *dezinfestante*] — Din fr. **désinfestant.**

DEZINFESTÁRE, *dezinfestări,* s.f. Acțiunea de *a dezinfesta.* — V. **dezinfesta.**

DEZINFESTÁT, -Ă, *dezinfestați, -te,* adj. Care a fost curățat de paraziți. — V. **dezinfesta.**

DEZINFLAMÁ, *dezinflamez,* vb. I. Tranz. și refl. (Med.) A (se) dezumfla (**1**). — Pref. *dez-* + **inflama.**

DEZINFLAMÁRE, *dezinflamări,* s.f. Acțiunea de *a dezinflama.* — V. **dezinflama.**

DEZINFLAMÁT, -Ă, *dezinflamați, - te,* adj. Dezumflat[2]. — V. **dezinflama.**

DEZINFORMÁ, *dezinformez,* vb. I. Tranz. A informa (în mod intenționat) greșit. — Pref. *dez-* + **informa.**

DEZINFORMÁRE, *dezinformări,* s.f. Faptul de *a dezinforma.* — V. **dezinforma.**

DEZINFORMÁT, -Ă, *dezinformați, -te,* adj. Care este greșit informat (de cei din jur). — V. **dezinforma.**

DEZINHIBÁ, *dezinhíb,* vb. I. Tranz. și refl. A face să iasă sau a ieși din starea de inhibiție. — Pref. *dez-* + **inhiba.**

DEZINHIBÁRE, *dezinhibări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezinhiba.* — V. **dezinhiba.**

DEZINHIBÁT, -Ă, *dezinhibați, -te,* adj. Care a ieșit din starea de inhibiție. — V. **dezinhiba.**

DEZINHIBÍȚIE s.f. Ieșirea din starea de inhibiție, înlăturare a inhibiției; dezinhibare. — Din fr. **desinhibition.**

DEZINSECTIZÁ, *dezinsectizez,* vb. I. Tranz. A curăța de insecte dăunătoare o locuință, un spital etc. — Din fr. **désinsectiser.**

DEZINSECTIZÁRE, *dezinsectizări,* s.f. Acțiunea de *a dezinsectiza.* — V. **dezinsectiza.**

DEZINSECTIZÁT, -Ă, *dezinsectizați, -te,* adj. Care a fost curățat de insecte dăunătoare. — V. **dezinsectiza.**

DEZINSÉCȚIE, *dezinsecții,* s.f. Distrugere a insectelor parazite (transmițătoare de boli) aflate în mediul uman. — Din fr. **désinsection.**

DEZINTEGRÁ, *dezintegrez,* vb. I. Refl. (Despre nucleele atomice) A se transforma spontan în alte nuclee atomice; (impr.) a se dezagrega. G Tranz. *A dezintegra un nucleu atomic.* — Din fr. **désintégrer.**

DEZINTEGRÁRE, *dezintegrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezintegra* și rezultatul ei. — V. **dezintegra.**

DEZINTEGRÁT, -Ă, *dezintegrați, -te,* adj. (Despre nucleele atomice) Care a suferit o dezintegrare; (impr.) dezagregat. — V. **dezintegra.**

DEZINTERÉS s.n. Lipsă de interes (față de cineva sau de ceva); indiferență, nepăsare. — Din **dezinteresa** (derivat regresiv).

DEZINTERESÁ, *dezinteresez,* vb. I. Refl. A nu manifesta niciun interes pentru cineva sau ceva, a nu-i păsa, a nu se (mai) îngriji de cineva sau de ceva. — Din fr. **désintéresser.**

DEZINTERESÁRE, *dezinteresări,* s.f. Faptul de *a se dezinteresa;* nepăsare. — V. **dezinteresa.**

DEZINTERESÁT, -Ă, *dezinterersați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu are în vedere interesul, folosul personal, care nu caută un câștig pentru sine. — V. **dezinteresa.** Cf. fr. d é s i n t é r e s s é.

DEZINTOXICÁ, *dezintóxic,* vb. I. Tranz. și refl. A scăpa, a (se) vindeca de o intoxicație. — Din fr. **désintoxiquer.**

DEZINTOXICÁRE, *dezintoxicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezintoxica.* — V. **dezintoxica.**

DEZINTOXICÁT, -Ă, *dezintoxicați, -te,* adj. Care s-a vindecat de o intoxicație. — V. **dezintoxica.**

DEZINTOXICÁȚIE, *dezintoxicații,* s.f. Dezintoxicare. — Din fr. **désintoxication.**

DEZINVÓLT, -Ă, *dezinvolți, -te,* adj. (Despre oameni) Care se mișcă, se manifestă liber, degajat; (despre manifestări ale oamenilor) care arată degajare. — Din fr. **désinvolte.**

DEZINVOLTÚRĂ s.f. Atitudine sau comportare firească, degajată, plină de îndrăzneală. — Din fr. **désinvolture.**

DEZIOTACIZÁRE, *deziotacizări,* s.f. (Rar.) Eliminare a iotacizării. — Pref. *dez-* + **iotacizare.**

DEZIRÁBIL, -Ă, *dezirabili, -e,* adj. Care corespunde dorinței, care stârnește dorință. — Din fr. **désirable.**

DEZLĂNȚUÍ, *dezlănțui,* vb. IV. Refl. și tranz. A porni sau a face să pornească cu violență, a(-și) da curs liber; a izbucni sau a face să izbucnească; a (se) declanșa. F Refl. A năvăli cu furie, a se năpusti. — Pref. *dez-* + **lanț** + suf. *-ui* (după fr. *déchaîner).*

DEZLĂNȚUÍRE, *dezlănțuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezlănțui* și rezultatul ei. — V. **dezlănțui.**

DEZLĂNȚUÍT, -Ă, *dezlănțuiți, -te,* adj. Care se manifestă cu o putere ce nu poate fi stăvilită. — V. **dezlănțui.**

DEZLÂNÁ, pers. 3 *dezlânează,* vb. I. Refl. (Rar; despre fire textile răsucite) A-și pierde aspectul răsucit; a se scămoșa. F Fig. (Despre stări sau manifestări ale oamenilor) A deveni fără șir, lipsit de logică. — Pref. *dez-* + **lână.**

DEZLÂNÁRE, *dezlânări,* s.f. Faptul de *a se dezlâna.* — V. **dezlâna.**

DEZLÂNÁT, -Ă, *dezlânați, -te,* adj. **1.** (Rar) Destrămat, rărit. **2.** Fig. Care este fără șir, fără logică; prolix. — V. **dezlâna.**

DEZLEGÁ, *dezlég,* vb. I. Tranz. **1.** A deschide ceva desfăcând legătura cu care este închis; a desface. G Expr. *A dezlega sacul* = a spune tot ce îl frământă, toate veștile pe care le știe. *A dezlega punga* = a da bani, a cheltui. F A face să nu mai fie înnodat, legat. F Tranz. și refl. A (se) desface din legături, a (se) elibera din strânsoare. G Expr. (Tranz.) *A(-i) dezlega* (sau, refl., *a i se dezlega cuiva) limba* = a face pe cineva (sau a începe singur) să vorbească, să se destăinuiască. **2.** (Mai ales în practicile religioase, în basme) A scuti de obligațiile avute sau asumate, de jurăminte etc., a da voie să nu facă un lucru. F (În religia creștină) A rosti o formulă de iertarea păcatelor. **3.** A găsi soluția unei probleme, a unei ghicitori, a unei enigme etc.; a rezolva. F A citi, a descifra (un scris neciteț). — Lat. **disligare.**

DEZLEGÁRE, *dezlegări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezlega* și rezultatul ei. F Permisiune, voie (de a face ceva). — V. **dezlega.**

DEZLEGÁT, -Ă, *dezlegați, -te,* adj. **1.** Care nu este legat, care a fost desfăcut din legături. G Expr. *A avea limba dezlegată* = a fi extrem de vorbăreț, a spune tot ce știe. **2.** Care a fost absolvit de un blestem, de păcate etc. **3.** (Despre probleme) Rezolvat. — V. **dezlega.**

DEZLEGĂTÓR, -OÁRE, *dezlegători, -oare,* s.m. și f. Persoană care dezleagă (în mod sistematic) probleme, jocuri, enigme etc. — **Dezlega** + suf. *-ător.*

DEZLIPÍ, *dezlipesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A (se) desprinde din locul unde este lipit, prins sau fixat. **2.** A se depărta sau a face să se depărteze de un loc sau de un obiect (de care se află adesea proptit). F Refl. (Adesea fig.) A se depărta de o persoană; a se despărţi. — Pref. *dez-* + **lipi.**

DEZLIPÍRE, *dezlipiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezlipi.* — V. **dezlipi.**

DEZLIPÍT, -Ă, *dezlipiţi, -te,* adj. (Despre obiecte lipite, prinse, fixate strâns de altele) Desfăcut, desprins, cu lipitura stricată. — V. **dezlipi.**

DEZLOCUÍ, pers. 3 *dezlocuiesc,* vb. IV. Tranz. (Fiz.; despre corpuri) A scoate o parte egală cu volumul său din fluidul în care a fost introdus; a disloca. — Pref. *dez-* + [în]**locui.**

DEZLOCUÍT, -Ă, *dezlocuiţi, -te,* adj. (Despre lichide) Scos de la locul pe care-l ocupa, dat la o parte şi înlocuit de un corp solid. — V. **dezlocui.**

DEZMĂŢ, *dezmăţuri,* s.n. **1.** Purtare neruşinată, dezmăţată, imorală; destrăbălare, deşănţare, dezmăţare. **2.** Fig. Debandadă, haos (**2**), anarhie. — Din **dezmăţa** (derivat regresiv).

DEZMĂŢÁ, *dezmăţ,* vb. I. Refl. (Rar) A se destrăbăla. — Din **dezmăţat** (derivat regresiv).

DEZMĂŢÁRE s.f. Dezmăţ. — V. **dezmăţa.**

DEZMĂŢÁT, -Ă, *dezmăţaţi, -te,* adj. Lipsit de ruşine, de bună-cuviinţă; destrăbălat, desfrânat, deşănţat, imoral. F Cu înfăţişare dezordonată, neglijentă. — Pref. *dez-* + **maţ** + suf. *-at* (propriu: „căruia îi atârnă zdrenţele ca maţele unei vite spintecate").

DEZMÂNIÁ, *dezmânii,* vb. I. Refl. şi tranz. (Rar) A-şi potoli sau a face să-şi potolească mânia; a (se) îmblânzi, a (se) îmbuna. [Pr.: *-ni-a.* — Prez. ind. şi: *dezmâniez*] — Pref. *dez-* + **mânia.**

DEZMEMBRÁ, *dezmembrez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) descompune, a (se) împărţi, a (se) desface în mai multe părţi; *p. ext.* a (se) desfiinţa în urma unei împărţiri. — Din fr. **démembrer.**

DEZMEMBRÁBIL, -Ă, *dezmembrabili, -e,* adj. Care poate fi desfăcut în părţile componente. — **Dezmembra** + suf. *-bil.*

DEZMEMBRÁRE, *dezmembrări,* s.f. Faptul de *a (se) dezmembra.* — V. **dezmembra.**

DEZMETECÍ vb. IV v. **dezmetici.**

DEZMETECÍRE s.f. v. **dezmeticire.**

DEZMETECÍT, -Ă adj. v. **dezmeticit.**

DEZMÉTIC, -Ă, *dezmetici, -ce,* adj. (Rar; adesea substantivat) Bezmetic. — Cf. b e z m e t i c.

DEZMETICÍ, *dezmeticesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Adesea fig.) A-şi reveni sau a face să-şi revină dintr-o stare de ameţeală, de spaimă etc.; a (se) dezmeţi. [Var.: **dezmetecí** vb. IV] — Din **dezmetic.**

DEZMETICÍRE, *dezmeticiri,* s.f. (Adesea fig.) Faptul de *a (se) dezmetici.* [Var.: **dezmetecíre** s.f.] — V. **dezmetici.**

DEZMETICÍT, -Ă, *dezmeticiţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care şi-a revenit după o ameţeală, o spaimă etc. [Var.: **dezmetecít, -ă** adj.] — V. **dezmetici.**

DEZMEŢÍ, *dezmeţesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) dezmetici. — Pref. *dez-* + [a]**meţi.**

DEZMIERDÁ, *dezmiérd,* vb. I. **1.** Tranz. A mângâia pe cineva atingându-l uşor cu palma ori spunându-i vorbe drăgăstoase; a alinta. **2.** Refl. (Rar) A se bucura de ceva; a se desfăta. F A se răsfăţa. [Var.: (reg.) **dizmierdá** vb. I] — Lat. ***dismerdare.**

DEZMIERDÁRE, *dezmierdări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezmierda* şi rezultatul ei; alintare; gest sau vorbă care dezmiardă. F Răsfăţ. [Var.: (reg.) **dizmierdáre** s.f.] — V. **dezmierda.**

DEZMIERDÁT, -Ă, *dezmierdaţi, -te,* adj. **1.** Căruia i se fac toate plăcerile, gusturile; alintat, răsfăţat. **2.** (Pop.) Plin de farmec; desfătător. [Var.: (reg.) **dizmierdát, -ă** adj.] — V. **dezmierda.**

DEZMIERDĂTÓR, -OÁRE, *dezmierdători, -oare,* adj. Care dezmiardă; mângâietor, alintător. F Care încântă, care desfată; desfătător. — **Dezmierda** + suf. *-ător.*

DEZMINŢÍ, *dezmínt,* vb. IV. **1.** Tranz. A declara că un fapt, o afirmaţie etc. nu corespunde adevărului; a nega, a contesta. F A arăta că ceva este altfel decât pare; a fi în dezacord cu... F A contrazice pe cineva. **2.** Refl. A se arăta altfel decât se credea că este, a dovedi nestatornicie în fapte sau în idei; a înşela aşteptările. F A reveni asupra celor spuse înainte; a retracta. — Pref. *dez-* + **minţi** (după fr. *démentir).*

DEZMINŢÍRE, *dezminţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezminţi* şi rezultatul ei; afirmaţie, declaraţie prin care se dezminte ceva. — V. **dezminţi.**

DEZMIRIŞTÍ, *dezmiriştesc,* vb. IV. Tranz. A ara stratul superficial de la suprafaţa pământului, după recoltare. — Pref. *dez-* + **mirişte.**

DEZMIRIŞTÍRE, *dezmiriştiri,* s.f. Acţiunea de *a dezmirişti;* dezmiriştit. — V. **dezmirişti.**

DEZMIRIŞTÍT s.n. Dezmiriştire. — V. **dezmirişti.**

DEZMIRIŞTITÓR, *dezmiriştitoare,* s.n. Maşină agricolă folosită la dezmiriştire. — **Dezmirişti** + suf. *-tor.*

DEZMORŢEÁLĂ, *dezmorţeli,* s.f. Faptul de *a (se) dezmorţi;* revenire, trezire din amorţeală; dezmorţire. F Starea celui dezmorţit. — **Dezmorţi** + suf. *-eală.*

DEZMORŢÍ, *dezmorţesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A ieşi sau a scoate din amorţeală; *fig.* a (se) trezi din inerţie, a (se) anima, a (se) însufleţi. G Expr. (Refl.) *A i se dezmorţi* (cuiva) *limba* = a i se dezlega (cuiva) limba, v. *dezlega.* **2.** Refl. (Despre lichide foarte reci) A deveni mai puţin rece. F (Despre pământ) A se dezgheţa. — Pref. *dez-* + [a]**morţi.**

DEZMORŢÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) dezmorţi;* dezmorţeală; dezgheţare; *fig.* reînviere. — V. **dezmorţi.**

DEZMORŢÍT, -Ă, *dezmorţiţi, -te,* adj. **1.** (Despre fiinţe) Ieşit din amorţeală, trezit din toropeală; *fig.* trezit din starea de pasivitate; reînviat. **2.** (Despre pământ) Dezgheţat. — V. **dezmorţi.**

DEZMOŞTENÍ, *dezmoştenesc,* vb. IV. Tranz. A lipsi pe cineva de dreptul de moştenire, a înlătura pe cineva de la o moştenire. F Fig. A priva pe cineva de un drept al său; a frustra. — Pref. *dez-* + **moşteni** (după fr. *déshériter).*

DEZMOŞTENÍRE, *dezmoşteniri,* s.f. Acţiunea de *a dezmoşteni* şi rezultatul ei. — V. **dezmoşteni.**

DEZMOŞTENÍT, -Ă, *dezmoşteniţi, -te,* adj. **1.** Care a fost înlăturat de la o moştenire. **2.** Fig. (Adesea substantivat) Lipsit de bunurile vieţii; privat de drepturi. — V. **dezmoşteni.**

DEZNAŢIONALIZÁ, *deznaţionalizez,* vb. I. Refl. (Despre grupuri etnice) A-şi pierde particularităţile naţionale. F Tranz. A face ca un grup etnic să-şi piardă particularităţile naţionale. [Pr.: *-ţi-o-*] — După fr. **dénationaliser.**

DEZNAŢIONALIZÁRE, *deznaţionalizări,* s.f. Acţiunea de *a se deznaţionaliza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **deznaţionaliza.**

DEZNAŢIONALIZÁT, -Ă, *deznaţionalizaţi, -te,* adj. (Despre grupuri etnice) Care şi-a pierdut particularităţile naţionale. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **deznaţionaliza.**

DEZNĂDĂJDUÍ, *deznădăjduiesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă orice nădejde (în rezolvarea sau îndreptarea unei situaţii); a despera. — Pref. *dez-* + **nădăjdui.**

DEZNĂDĂJDUÍRE s.f. Faptul de *a deznădăjdui; p. ext.* deznădejde. G Loc. vb. (Înv.) *A aduce* (pe cineva) *la* (sau *în) deznădăjduire* = a deznădăjdui; a exaspera. — V. **deznădăjdui.**

DEZNĂDĂJDUÍT, -Ă, *deznădăjduiţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care şi-a pierdut orice nădejde (în rezolvarea sau îndreptarea unei situaţii); desperat. **2.** (Despre sentimente, manifestări ale omului etc.) Care trădează, exprimă deznădejde; provocat de deznădejde. — V. **deznădăjdui.**

DEZNĂDÉJDE, *deznădejdi,* s.f. Stare sufletească a omului care nu mai are nicio nădejde (în rezolvarea sau îndreptarea unei situaţii); desperare. — Pref. *dez-* + **nădejde.**

DEZNISIPÁ vb. I. v. **denisipa.**

DEZNISIPÁRE s.f. v. **denisipare.**

DEZNISIPÁT, -Ă adj. v. **denisipat.**

DEZNODÁ, *deznód,* vb. I. Tranz. **1.** A desface un nod ori o aţă, o sfoară etc. fixate printr-un nod sau, *p. ext.* a desface obiectul legat în acest fel. G Expr. *A deznoda punga* (sau *băierile pungii)* = a scoate banii, a da banii; a face o cheltuială. F Fig. A clarifica, a soluţiona o situaţie încurcată, un conflict. **2.** Fig. A deşela, a speti pe cineva cu bătaia sau din cauza unor poveri prea grele. — Pref. *dez-* + [în]**noda.**

DEZNODÁRE, *deznodări,* s.f. Acţiunea de *a deznoda* şi rezultatul ei. — V. **deznoda.**

DEZNODÁT, -Ă, *deznodaţi, -te,* adj. **1.** (Despre noduri, aţe, sfori etc.) Dezlegat, desfăcut. **2.** Fig. (Fam.; despre corpul omului sau despre oameni) Înalt şi slab; deşirat. **3.** Fig. (Despre gânduri, imagini, stil etc.) Lipsit de concizie, fără şir; dezlânat. — V. **deznoda.**

DEZNODĂMÂNT, *deznodăminte,* s.n. Felul cum ia sfârşit, cum se rezolvă o situaţie, o încurcătură, un conflict etc. F Spec. Parte finală a unei compoziţii epice sau dramatice, care aduce soluţia intrigii. — **Deznoda** + suf. *-ământ* (după fr. *dénouement*).

DEZOBIŞNUÍ, *dezobişnuiesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă un obicei, un viciu; a (se) dezvăţa. — Pref. *dez-* + **obişnui** (după fr. *déshabituer).*

DEZOBIŞNUÍRE s.f. Faptul de *a dezobişnui.* — V. **dezobişnui.**

DEZOCUPÁ, *dezocúp,* vb. I. **1.** Tranz. A elibera un loc ocupat. **2.** Refl. A face liber. — Pref. *dez-* + **ocupa.**

DEZODORIZÁ, *dezodorizez,* vb. I. Tranz. A îndepărta mirosul neplăcut sau nedorit al unui corp sau de pe un corp, din aer, apă etc. — Din fr. **désodoriser.**

DEZODORIZÁNT, -Ă *dezodorizanţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) care are proprietatea de a dezodoriza; deodorant. — Din fr. **désodorisant.**

DEZODORIZÁRE, *dezodorizări,* s.f. Acţiunea de *a dezodoriza* şi rezultatul ei. — V. **dezodoriza.**

DEZODORIZATÓR, *dezodorizatoare,* s.n. Dispozitiv care conține o substanță dezodorizantă și care servește la dezodorizare. — **Dezodoriza** + suf. *-tor.*

DEZOLÁ, *dezolez,* vb. I. Tranz. A întrista, a mâhni profund; a deprima. — Din fr. **désoler.**

DEZOLÁNT, -Ă, *dezolanți, -te,* adj. Care întristează, care mâhnește profund; jalnic, deprimant, dezolator. — Din fr. **désolant.**

DEZOLÁRE, *dezolări,* s.f. Mâhnire adâncă; deprimare. F Fig. Singurătate tristă și apăsătoare; pustiu, pustietate. — V. **dezola.**

DEZOLÁT, -Ă, *dezolați, -te,* adj. Cu o stare sufletească apăsătoare, dureroasă; adânc întristat, foarte mâhnit. — V. **dezola.** Cf. fr. désolé.

DEZOLATÓR, -OÁRE, *dezolatori, -oare,* adj. (Rar) Dezolant. — **Dezola** + suf. *-tor.*

DEZONGULÁRE s.f. (Med. vet.) Desprindere și cădere a cornului copitei la animale. — Din fr. **désongler.**

DEZONOÁRE s.f. Lipsă de onoare; necinste; *p. ext.* ocară, rușine. — Din fr. **déshonneur.**

DEZONORÁ, *dezonorez,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde onoarea, a (se) face de rușine. — Din fr. **déshonorer.**

DEZONORÁNT, -Ă, *dezonoranți, -te,* adj. Care dezonorează; rușinos. — Din fr. **déshonorant.**

DEZONORÁT, -Ă, *dezonorați, -te,* adj. Care și-a pierdut onoarea; care s-a făcut de rușine. — V. **dezonora.**

DEZÓRDINE, *dezordini,* s.f. **1.** Lipsă de ordine; neorânduială. **2.** Lipsă de organizare, de disciplină; debandadă. F Tulburare (socială); revoltă, răscoală. — Pref. *dez-* + **ordine** (după fr. *désordre).*

DEZORDONÁT, -Ă, *dezordonați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este deprins cu ordinea; neglijent (în îmbrăcăminte, în muncă, în felul de viață etc.). F (Despre manifestările omului) Care arată lipsă de ordine. **2.** (Despre lucruri, încăperi, locuri) Lipsit de ordine; care se află în neorânduială. — Din fr. **désordonné.**

DEZORGANIZÁ, *dezorganizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde organizarea, funcționarea normală, bunul mers. — Din fr. **désorganiser.**

DEZORGANIZÁRE, *dezorganizări,* s.f. Faptul de *a (se) dezorganiza;* lipsă de organizare. — V. **dezorganiza.**

DEZORGANIZÁT, -Ă, *dezorganizați, -te,* adj. Care nu (mai) este organizat; care și-a pierdut organizarea, funcționarea normală. — V. **dezorganiza.**

DEZORGANIZATÓR, -OÁRE, *dezorganizatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care dezorganizează. — Din fr. **désorganisateur.**

DEZORIENTÁ, *dezorientez,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să piardă sau a-și pierde simțul orientării, siguranța direcției etc. F Fig. A face pe cineva să piardă sau a-și pierde cumpătul, siguranța de sine, judecata rece și clară; a (se) zăpăci. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **désorienter.**

DEZORIENTÁRE, *dezorientări,* s.f. Faptul de a fi dezorientat, starea celui dezorientat; nesiguranță, șovăială; descumpănire. [Pr.: *-ri-en-*] — V. **dezorienta.**

DEZORIENTÁT, -Ă, *dezorientați, -te,* adj. Care nu se poate orienta în spațiu, care nu știe exact unde se află, încotro trebuie să se îndrepte. F Fig. Care nu știe ce atitudine să ia într-o anumită situație; descumpănit. [Pr.: *-ri-en-*] — V. **dezorienta.** Cf. fr. désorienté.

DEZOSÁ, *dezosez,* vb. I. Tranz. A desprinde carnea de pe oase. — Din fr. **désosser.**

DEZOSÁRE, *dezosări,* s.f. Acțiunea de *a dezosa.* — V. **dezosa.**

DEZOSÁT, -Ă, *dezosați, -te,* adj. (Despre carne) Care a fost desprinsă de pe oase. — V. **dezosa.**

DEZOXIDÁ, *dezoxidez,* vb. I. Tranz. A îndepărta (prin diferite procedee chimice) oxigenul dintr-o substanță. — Din fr. **désoxyder.**

DEZOXIDÁNT, -Ă, *dezoxidanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care provoacă dezoxidarea, care dezoxidează. — Din fr. **désoxydant.**

DEZOXIDÁRE, *dezoxidări,* s.f. Acțiunea de *a dezoxida.* — V. **dezoxida.**

DEZOXIRIBONUCLÉIC adj. (În sintagma) *Acid dezoxiribonucleic* = acid nucleic cu rol esențial în mecanismul ereditar al celulelor vii. [Pr.: *-cle-ic*]. — Din fr. **désoxyribonucléique.**

DEZRĂDĂCINÁ, *dezrădăcinez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate o plantă din pământ cu rădăcină cu tot. **2.** Fig. A determina dispariția unei idei, a unei deprinderi etc.; a stârpi. — Pref. *dez-* + [în]**rădăcina.**

DEZRĂDĂCINÁRE, *dezrădăcinări,* s.f. Acțiunea de *a dezrădăcina.* — V. **dezrădăcina.**

DEZRĂDĂCINÁT, -Ă, *dezrădăcinați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre plante) Care a fost scos din pământ cu rădăcină cu tot. **2.** Adj., s.m. și f. P. anal. (Persoană) care și-a părăsit locul de naștere și se simte străină. F (Persoană) care nu se poate adapta (la noile condiții de mediu, de viață). — V. **dezrădăcina.**

DEZRĂSUCÍ, *dezrăsucesc,* vb. IV. Tranz. A face ca un fir sau, *p. ext.*, un obiect să nu mai fie răsucit; a desface. F Tranz. și refl. A (se) desface din depănătură. — Pref. *dez-* + **răsuci.**

DEZRĂSUCÍRE, *dezrăsuciri,* s.f. Faptul de *a (se) dezrăsuci.* — V. **dezrăsuci.**

DEZRĂSUCÍT, -Ă, *dezrăsuciți, -te,* adj. Care nu mai este răsucit; care s-a desfăcut din depănătură. — V. **dezrăsuci.**

DEZROBÍ, *dezrobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) elibera din starea de robie; *p. gener.* a (se) elibera de sub o asuprire politică sau socială. F Tranz. A elibera un stat, un popor de sub o ocupație; a asigura independența unui stat. **2.** Tranz. A elibera pe cineva din prizonierat sau dintr-o detenție nedreaptă. **3.** Tranz. Fig. A scăpa pe cineva dintr-o situație umilitoare, apăsătoare. — Pref. *dez-* + **robi.**

DEZROBÍRE, *dezrobiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezrobi* și rezultatul ei. — V. **dezrobi.**

DEZROBÍT, -Ă, *dezrobiți, -te,* adj. Care a fost eliberat din robie, *p. gener.* de sub asuprire politică sau socială, de sub o ocupație, din prizonierat etc. — V. **dezrobi.**

DEZROBITÓR, -OÁRE, *dezrobitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care dezrobește. — **Dezrobi** + suf. *-tor.*

DEZUMANIZÁ, *dezumanizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde sentimentele, a se abrutiza. — Din fr. **déshumaniser.**

DEZUMANIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) dezumaniza* și rezultatul ei. — V. **dezumaniza.**

DEZUMANIZÁT, -Ă, *dezumanizați, -te,* adj. Care și-a pierdut sentimentele. — V. **dezumaniza.**

DEZUMFLÁ, *dezúmflu,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca un obiect umflat sau un organ inflamat să-și recapete volumul normal sau să-și scadă volumul. G Refl. *Cauciucul s-a dezumflat.* G Expr. (Refl.) *A i se dezumfla buzunarele* = a rămâne fără bani, cu buzunarele goale. **2.** Refl. Fig. (Despre oameni) A-și reveni dintr-o stare de exaltare; (despre manifestări ale omului) a se potoli, a se tempera. — Pref. *dez-* + **umfla.**

DEZUMFLÁRE, *dezumflări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezumfla* și rezultatul ei; dezumflat[1]. — V. **dezumfla.**

DEZUMFLÁT[1] s.n. Dezumflare. — V. **dezumfla.**

DEZUMFLÁT[2], -Ă, *dezumflați, -te,* adj. Care nu mai e umflat, care și-a revenit la volumul normal sau care și-a micșorat volumul. F Fig. (Despre oameni sau manifestările lor) Temperat, resemnat, potolit; dezamăgit. — V. **dezumfla.**

DEZUNÍ, *dezunesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) **1.** A (se) desface, a (se) dezlipi, a (se) separa. **2.** A (se) dezbina, a (se) învrăjbi. — Din fr. **désunir.**

DEZUNÍRE, *dezuniri,* s.f. (Rar) **1.** Desfacere, dezlipire, separare. **2.** Dezbinare, neînțelegere, vrajbă. — V. **dezuni.**

DEZVĂLUÍ, *dezvălui,* vb. IV. **1.** Tranz. A face cunoscut; a arăta, a releva. F A destăinui, a divulga. **2.** Refl. A ieși în evidență, a se arăta; a se desfășura. [Prez. ind. și: *dezvăluiesc*] — Pref. *dez-* + [în]**vălui** (după fr. *dévoiler).*

DEZVĂLUÍRE, *dezvăluiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezvălui* și rezultatul ei; ceea ce (se) dezvăluie; destăinuire. — V. **dezvălui.**

DEZVĂȚ s.n. Faptul de a (se) dezvăța; dezobișnuire. — Din **dezvăța** (derivat regresiv).

DEZVĂȚÁ, *dezvăț,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde o deprindere, un obicei etc.; a (se) dezobișnui; a (se) dezbăra. — Pref. *dez-* + [în]**văța.**

DEZVELÍ, *dezvelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A îndepărta o învelitoare de pe sine sau de pe altcineva ori ceva; a (se) descoperi. F Tranz. Spec. A despacheta. F Tranz. A da jos acoperișul de pe o casă. F Tranz. A inaugura un monument, o statuie etc. (îndepărtând învelitoarea care le acoperă). **2.** Tranz. Fig. A face să apară, a lăsa să se vadă; a arăta. F Refl. (Rar) A apărea în fața cuiva; a se înfățișa. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) da în vileag; a (se) trăda. **4.** Refl. (Despre mugurii și bobocii plantelor; *p. ext.* despre plante) A se deschide. — Pref. *dez-* + [în]**veli.**

DEZVELÍRE, *dezveliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezveli.* F Operație de îndepărtare a straturilor sterile care acoperă un zăcământ, în vederea exploatării acestuia. — V. **dezveli.**

DEZVELÍT, -Ă, *dezveliți, -te,* adj. **1.** Care a fost scos din sau de sub învelitoare. **2.** (Despre monumente) Care a fost inaugurat. **3.** (Despre construcții) Care are acoperișul scos. — V. **dezveli.**

DEZVERGÁ, *dezvérg,* vb. I. Tranz. (Mar.) **1.** A desprinde o velă de pe vergă sau de pe strai[2]. **2.** A coborî vergile. — De la **vergă.**

DEZVERGÁRE, *dezvergări,* s.f. Acțiunea de *a dezverga.* — V. **dezverga.**

DEZVINOVĂȚÍ, *dezvinovățesc,* vb. IV. Refl. A-și dovedi sau a căuta să-și dovedească nevinovăția; a se dezvinui, a se disculpa. F Tranz. (Rar) A declara pe cineva nevinovat, a demonstra nevinovăția cuiva. — Pref. *dez-* + [în]**vinovăți.**

DEZVINOVĂȚÍRE, *dezvinovățiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezvinovăți;* cuvinte, argumente, probe prin care cineva (se) dezvinovățește; dezvinuire, disculpare. — V. **dezvinovăți.**

DEZVINUÍ, *dezvinuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) dezvinovăți. — Pref. *dez-* + [în]**vinui.**

DEZVINUÍRE, *dezvinuiri,* s.f. (Rar) Dezvinovățire. — V. **dezvinui.**

DEZVIRGINÁ, *dezvirginez,* vb. I. Tranz. A face ca o fată să-și piardă virginitatea; a deflora. — Pref. *dez-* + **virgin.**

DEZVIRGINÁRE s.f. Faptul de *a dezvirgina;* deflorare. — V. **dezvirgina.**

DEZVOLTÁ, *dezvólt,* vb. I. **1.** Refl. (Despre materie, fenomene) A trece prin diferite faze progresive, spre o treaptă superioară; a evolua, a se transforma. F A se extinde dobândind proporții, însemnătate, forță; a crește, a se mări. F (Despre ființe) A evolua crescând treptat (în sens fizic); a crește; (despre oameni) a evolua treptat (în ceea ce privește intelectul). **2.** Tranz. A amplifica în mod creator (o doctrină, o teorie, o idee), a completa cu idei, cu informații noi. **3.** Tranz. A expune amănunțit; a desfășura. *Oratorul dezvoltă subiectul.* **4.** Tranz. A produce, a degaja. *Unele fermentații dezvoltă căldură.* — Et. nec.

DEZVOLTÁRE, *dezvoltări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezvolta* și rezultatul ei. — V. **dezvolta.**

DEZVOLTÁT, -Ă, *dezvoltați, -te,* adj. **1.** (Despre ființe și însușirile lor) Care a ajuns la gradul normal de dezvoltare, evoluat. F Proeminent. F Ajuns într-un stadiu înaintat, superior. *Cultură dezvoltată.* **2.** Expus în mod amănunțit; amplu. *Plan dezvoltat.* — V. **dezvolta.**

DI interj. (Adesea cu „i" prelungit) Cuvânt cu care se îndeamnă la mers animalele de tracțiune, mai ales caii. [Var.: **díe** interj.] — Onomatopee.

DIABÉT, *diabeturi,* s.n. Nume dat mai multor boli metabolice și endocrine caracterizate prin poliurie sau glicozurie; boală de zahăr. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diabète.**

DIABÉTIC, -Ă, *diabetici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Caracteristic diabetului; de natura diabetului. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de diabet. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diabétique.**

DIABETOGÉN, -Ă, *diabetogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce diabet. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diabétogène.**

DIABÓLIC, -Ă, *diabolici, -ce,* adj. **1.** De diavol; care vine de la diavol; drăcesc. **2.** Care denotă cruzime, rău, crud; perfid, viclean; primejdios, funest. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diabolique,** lat. **diabolicus.**

DIÁBOLO, *diabolouri,* s.n. Jucărie formată dintr-un mosoraș subțiat la mijloc, care se aruncă în sus și se prinde pe o sforicică întinsă între două bețișoare. — Din fr. **diabolo.**

DIÁC[1], *dieci,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Scriitor de cancelaria domnească și slujbaș al vistieriei din Țările Române; grămătic, uricar; *p. ext.* copist. F Cărturar, învățat. **2.** (Reg.) Cântăreț bisericesc. — Din sl. **dijakŭ.**

DIÁC[2], *diace,* s.n. Diodă semiconductoare care permite trecerea curentului electric în ambele sensuri de conducție, sub acțiunea unei tensiuni de comandă aplicate la bornele ei. [Pr.: *di-ac*] — Din fr. **diac.**

DIACHÉNĂ, *diachene*, s.f. Fruct format din două achene lipite. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diakène.**

DIACLÁZĂ, *diaclaze,* s.f. Crăpătură formată de-a lungul unui depozit de roci prin presiune sau prin răcire. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaclase.**

DIÁCON, *diaconi,* s.m. Membru al clerului hirotonit în prima treaptă a ierarhiei bisericești. [Pr.: *di-a-*] — Din sl. **dijakonŭ.**

DIACÓNIC, *diaconice,* s.n. Loc în altar unde se păstrează veșmintele liturgice. [Pr.: *di-a-*] — Din sl. **dijakonĭnikŭ.**

DIACONÍE s.f. Calitatea, funcția de diacon; timpul cât cineva exercită această funcție. [Pr.: *di-a-*] — **Diacon** + suf. *-ie.*

DIACRÍTIC, *diacritice,* adj. (În sintagma) *Semn diacritic* (și substantivat n.) = semn grafic care dă unei litere a alfabetului o valoare specială. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diacritique.**

DIACRÓNIC, -Ă, *diacronici, -ce,* adj. (Despre metode de studiu, puncte de vedere etc.) Care privește, expune, interpretează fenomenele evolutiv, istoric. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diachronique.**

DIACRONÍE s.f. Evoluție, desfășurare istorică a unui fenomen; metodă care studiază evoluția în timp a unui fenomen. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diachronie.**

DIADÉM s.n. v. **diademă.**

DIADÉMĂ, *diademe,* s.f. Cunună din metale și pietre prețioase, purtată pe cap de suverani, de unii reprezentanți ai bisericii și, în reprezentările plastice, de anumite divinități; podoabă din diverse materiale purtată de femei pe frunte, la anumite ocazii. [Pr.: *di-a-*. — Var.: (înv.) **diadém** s.n.] — Din fr. **diadème,** lat. **diadema.**

DIADÓH, *diadohi,* s.m. **1.** Titlu purtat de generalii lui Alexandru Macedon care și-au împărțit imperiul după moartea acestuia; persoană care avea acest titlu. **2.** Titlu purtat de prințul moștenitor al Greciei moderne; persoană având acest titlu. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diadoque,** germ. **Diadoche.**

DIAFÁN, -Ă, *diafani, -e,* adj. Care lasă să străbată lumina fără să se poată distinge clar contururile; străveziu. F (Despre oameni) Cu pielea străvezie, delicată, fină. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphane.**

DIAFANIZÁ, *diafanizez,* vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A deveni sau a face să devină diafan, străveziu; a (se) subția. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphaniser.**

DIAFÍLM, *diafilme,* s.n. Film fotografic care cuprinde o succesiune de diapozitive pe o temă dată și care poate fi proiectat pe un ecran. [Pr.: *di-a-*] — Din rus. **diafilm.**

DIAFÍZĂ, *diafize,* s.f. (Anat.) Porțiunea din mijloc a unui os lung. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphyse.**

DIAFONÍE s.f. Trecere nedorită a semnalelor de pe un canal pe altul la sisteme audio cu două sau mai multe canale. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphonie.**

DIAFÓRĂ, *diafore,* s.f. Figură de stil care constă în repetarea unui cuvânt, dar cu o altă semnificație. [Pr.: *di-a-*] — Din germ. **Diaphora,** fr. **diaphore.**

DIAFORÉTIC, -Ă, *diaforetici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care provoacă transpirația. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphorétique.**

DIAFORÉZĂ, *diaforeze,* s.f. Transpirație abundentă (fiziologică sau patologică). [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphorèse.**

DIAFOTÍE s.f. (Tel.) Influență perturbatoare între semnalele de imagine corespunzătoare unor canale diferite de transmisie. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphotie.**

DIAFRAGMÁ, *diafragmez,* vb. I. Tranz. A limita deschiderea unui obiectiv fotografic cu ajutorul unei diafragme. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphragmer.**

DIAFRAGMÁRE, *diafragmări,* s.f. Acțiunea de *a diafragma.* [Pr.: *di-a-*] — V. **diafragma.**

DIAFRAGMÁT, -Ă, *diafragmați, -te,* adj. (Despre obiective fotografice) Care are deschiderea limitată cu ajutorul unei diafragme. [Pr.: *di-a-*] — V. **diafragma.**

DIAFRAGMÁTIC, -Ă, *diafragmatici, -ce,* adj. (Fot.) Referitor la diafragmă (**3**). [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphragmatique.**

DIAFRÁGMĂ, *diafragme,* s.f. **1.** Organ muscular-tendinos care separă toracele de abdomen și care participă la respirație. F Cartilaj care separă cele două nări. **2.** Membrană elastică (la microfon, telefon, gramofon etc.) care, prin vibrațiile ei, reproduce sunetele. **3.** Dispozitiv la obiectivele aparatelor fotografice, format din mai multe plăcuțe opace mobile, care limitează trecerea luminii. **4.** Dispozitiv alcătuit dintr-o membrană cu un orificiu, care, introdus într-o conductă, măsoară debitul și viteza fluidului. **5.** (Constr.) Element de rigidizare a construcției alcătuit dintr-o placă plană sau dintr-un planșeu. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphragme,** lat. **diaphragma.**

DIAGENÉTIC, -Ă, *diagenetici, -ce,* adj. (Geol.) Cu caracter de diageneză. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diagénétique.**

DIAGENÉZĂ s.f. Totalitatea transformărilor chimice, mineralogice, de structură etc. pe care le suferă sedimentele în cursul consolidării lor. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diagenèse.**

DIAGNÓSTIC, *diagnostice,* s.n. Identificarea unei afecțiuni, pe baza datelor clinice și a examenelor de laborator; diagnoză. [Pr.: *di-ag-*] — Din fr. **diagnostic.**

DIAGNOSTICÁ, *diagnostichez,* vb. I. Tranz. A stabili diagnosticul unui bolnav. [Pr.: *di-ag-*] — Din fr. **diagnostiquer.**

DIAGNOSTICÁRE s.f. Faptul de *a diagnostica.* [Pr.: *di-ag-*] — V. **diagnostica.**

DIAGNOSTICIÁN, -Ă, *diagnosticieni, -e,* s.m. și f. Medic specialist în stabilirea diagnosticului. [Pr.: *di-ag-nos-ti-ci-an*] — Din fr. **diagnosticien.**

DIAGNÓZĂ, *diagnoze,* s.f. (Rar) Diagnostic. [Pr.: *di-ag-*] — Din fr. **diagnose.**

DIAGONÁL, -Ă, *diagonali, -e,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Segment de dreaptă care unește două unghiuri (sau vârfuri) nealăturate ale unui poligon sau două vârfuri ale unui poliedru aflate pe fețe diferite. G Loc. adv. *În diagonală* = pe direcția unei drepte înclinate față de un punct de referință; de-a curmezișul. F Curea purtată de-a curmezișul pieptului la unele uniforme (militare). **2.** Porțiune de linie de cale ferată sau de tramvai care întretaie oblic mai multe linii paralele dintr-o stație, pentru a permite trecerea vagoanelor de pe o linie pe alta. **3.** Bară înclinată, pusă în curmeziș, cu rol de sprijin al unor elemente de construcție. **II.** Adj. Ca o diagonală (**I 1**); curmeziș; cruciș. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diagonal.**

DIAGRÁMĂ, *diagrame,* s.f. **1.** Reprezentare grafică schematică a unui fenomen, a unui obiect, a unei corelații între mărimi. **2.** Schemă a amplasării locurilor dintr-o sală de spectacole, din vagoane etc. **3.** Linie lăsată pe o hârtie de un aparat înregistrator, care reprezintă modul de desfășurare a unor fenomene. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diagramme.**

DIALÉCT, *dialecte,* s.n. **1.** Variantă teritorială a unei limbi, cuprinzând adesea mai multe graiuri. **2.** (Impr.) Grai. **3.** (Impr.) Limbă. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialecte,** lat. **dialectus.**

DIALECTÁL, -Ă, *dialectali, -e,* adj. (Despre cuvinte, expresii, termeni, vorbire) Caracteristic unui dialect; care aparține unui dialect; privitor la un dialect. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectal.**

DIALECTALÍSM, *dialectalisme,* s.n. Particularitate dialectală. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectalisme.**

DIALÉCTIC, -Ă, *dialectici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Proces de gândire care rezidă în analiza și discutarea argumentelor contradictorii, în scopul descoperirii adevărului; arta de a ajunge la adevăr prin dialog. **II.** Adj. Care este conform cu dialectica (**I**) sau care o confirmă; care se bazează pe dialectică; care privește fenomenele de pe pozițiile dialecticii. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectique,** lat. **dialecticus.**

DIALECTICIÁN, -Ă, *dialecticieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** (Persoană) care gândește conform cu principiile dialecticii (**II 1**). **2.** (În filosofia antică) (Persoană) care folosește arta discuției în contradictoriu. [Pr.: *di-a-lec-ti-ci-an*] — Din fr. **dialecticien.**

DIALECTOLÓG, -Ă, *dialectologi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în dialectologie. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectologue.**

DIALECTOLÓGIC, -Ă, *dialectologici, -ce,* adj. Privitor la dialecte sau la dialectologie, care aparține dialectelor sau dialectologiei. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectologique.**

DIALECTOLOGÍE s.f. Disciplină a lingvisticii care studiază dialectele și graiurile unei limbi. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectologie.**

DIALÉLĂ, *dialele,* s.f. (Log.) Definire a unei noțiuni în cerc vicios printr-o altă noțiune. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diallèle.**

DIALINGVÍSTICĂ s.f. Ramură a lingvisticii care studiază elementele lingvistice care, aparent, nu pot fi sistematizate după principii formale. [Pr.: *di-a-*] — Din engl. **dialinguistics.**

DIALIPETÁL, -Ă, *dialipetali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante cu flori) A cărei corolă are petalele separate, libere. **2.** S.f. (La pl.) Subclasă de plante dicotiledonate cu corolă dialipetală (**1**); (și la sg.) plantă care aparține acestei subclase. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialypétale.**

DIALISEPÁL, -Ă, *dialisepali, -e,* adj. (Despre plante cu flori) Al cărei caliciu are sepalele separate, libere. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialysépale.**

DIALÍZĂ, *dialize,* s.f. **1.** Proces de separare a unei substanțe cu dispersie coloidală de particulele cu dispersie moleculară, bazat pe proprietatea unor membrane de a reține numai particulele coloidale. **2.** (Med.) Tehnică de epurare a anumitor substanțe conținute în lichidele biologice. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialyse.**

DIALIZÓR, *dializoare,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se efectuează dializa. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialyseur.**

DIALÓG, *dialoguri,* s.n. **1.** Convorbire între două sau mai multe persoane. F Spec. Convorbire (cu caracter oficial) care are loc între reprezentanții a două părți, a două țări etc. F Spec. Procedeu literar specific genului epic sau dramatic, constând în alternarea replicilor personajelor. G *Linie de dialog* = semn ortografic de punctuație care indică începutul vorbirii fiecărui participant la o convorbire. **2.** Operă literară scrisă sub formă de dialog (**1**). [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialogue,** lat. **dialogus.**

DIALOGÁ, *dialoghez,* vb. I. Intranz. A întreține o conversație, a vorbi cu cineva. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialoguer.**

DIALOGÁRE, *dialogări,* s.f. Acțiunea de *a dialoga* și rezultatul ei. [Pr.: *di-a-*] — V. **dialoga.**

DIALOGÁT, -Ă, *dialogați, -te,* adj. (Despre opere literare) Compus în formă de dialog. [Pr.: *di-a-*] — V. **dialoga.**

DIAMAGNÉTIC, -Ă, *diamagnetici, -ce,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Caracterizat prin diamagnetism. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamagnétique.**

DIAMAGNETÍSM s.n. (Fiz.) Proprietate a unui corp de a avea o magnetizare de sens contrar intensității câmpului magnetic care i se aplică. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamagnétisme.**

DIAMÁNT, *diamante,* s.n. **1.** Varietate cristalină de carbon, de obicei transparentă și cu luciu puternic, având cea mai mare duritate dintre toate mineralele și folosită ca piatră prețioasă sau la diverse unelte de șlefuit, de tăiat etc.; adamant. **2.** Unealtă pentru tăiatul sticlei, alcătuită dintr-un diamant (**1**) comun fixat într-un suport metalic cu mâner. **3.** Cel mai mic corp de literă de tipar. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamant.**

DIAMANTÁT, -Ă, *diamantați, -te,* adj. **1.** (Rar) Împodobit cu diamante. **2.** (În sintagma) *Piatră diamantată* = instrument abraziv fabricat din granule de diamant încorporate într-un liant, folosit pentru șlefuirea dinților și a lucrărilor protetice dentare. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamanté.**

DIAMÁNTIC, -Ă, *diamantici, -ce,* adj. (Rar) Diamantin. [Pr.: *di-a-*] — **Diamant** + suf. *-ic.*

DIAMANTICÁLE s.f. pl. (Înv.) Bijuterii împodobite cu diamante; *p. gener.* bijuterii, pietre prețioase. [Pr.: *di-a-*] — Din ngr. **diamandiká.**

DIAMANTIFÉR, -Ă, *diamantiferi, -e,* adj. (Despre zăcăminte minerale, terenuri etc.) Care conține diamante, bogat în diamante. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamantifère.**

DIAMANTÍN, -Ă, *diamantini, -e,* adj. Strălucitor ca diamantul (**1**), asemănător cu diamantul; adamantin, diamantic. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamantin.**

DIAMETRÁL, -Ă, *diametrali, -e,* adj. Care aparține diametrului, privitor la diametru; care trece prin centrul unui cerc. G *Plan diametral* = plan care trece prin centrul unei sfere, al unui elipsoid etc. F (Adverbial) *Diametral opus* = cu desăvârșire opus, în opoziție directă cu...; de neîmpăcat. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamétral.**

DIAMÉTRU, *diametre,* s.n. **1.** Segment de dreaptă care unește două puncte ale unui cerc sau ale unei sfere, trecând prin centrul lor; lungimea acestui segment. **2.** (În sintagma) *Diametru aparent* = unghi sub care un observator vede diametrul (**1**) unui obiect depărtat, în special al unui astru. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamètre,** lat. **diametrus.**

DIAPAZÓN, *diapazoane,* s.n. **1.** Mic instrument acustic format dintr-o bară de oțel în formă de U, care vibrează la lovire, emițând de obicei nota muzicală „la" și servind la acordarea instrumentelor muzicale sau la indicarea tonului pentru un ansamblu coral. G Expr. *A fi (*sau *a se pune) la același diapazon cu cineva* = a se afla în aceeași dispoziție, în aceeași stare sufletească cu cineva; a fi (sau a se pune) de acord cu cineva. **2.** (Adesea fig.) Totalitatea sunetelor pe care le poate produce vocea omenească sau un instrument muzical, de la sunetul cel mai jos până la cel mai înalt; întindere, registru. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diapason.**

DIAPEDÉZĂ s.f. (Fiziol.) Trecere a globulelor albe prin pereții vaselor capilare, determinată de digestie sau de o infecție. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diapédèse.**

DIAPOZITÍV, *diapozitive,* s.n. Imagine fotografică pozitivă realizată pe un film sau pe o placă transparentă, care se utilizează în proiecții. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diapositive.**

DIAPROIECTÓR, *diaproiectoare,* s.n. Proiector pentru diapozitive sau diafilme. [Pr.: *di-a-pro-iec-*] — **Dia**[pozitiv] + **proiector.**

DIARÉE, *diarei,* s.f. Stare patologică manifestată prin eliminarea frecventă de materii fecale moi sau lichide. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diarrhée,** lat. **diarrhoea.**

DIARÉIC, -Ă, *diareici, -ce,* adj. Privitor la diaree, care aparține diareii, de diaree. [Pr.: *di-a-re-ic*] — Din fr. **diarrhéique.**

DIARTRÓZĂ, *diartroze,* s.f. (Anat.) Articulație mobilă dintre oase. [Pr.: *di-ar-*] — Din fr. **diarthrose.**

DIASCÓP, *diascoape,* s.n. Aparat care servește la proiecția diapozitivelor. [Pr.: *di-a-*. — Pl. și: *diascopuri*] — Din fr. **diascope.** Cf. germ. D i a s k o p, rus. d i a s k o p.

DIASCÓPIC, -Ă, *diascopici, -ce,* adj. Referitor la diascop și la proiecțiile făcute cu acest aparat. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diascopique.**

DIASISTÉM, *diasisteme,* s.n. (Lingv.) Sistem lingvistic desprins din analiza a două sisteme (graiuri, dialecte) cu similitudini parțiale; supersistem. [Pr.: *di-a-*] — Din engl. **diasystem,** fr. **diasystème.**

DIÁSPORĂ s.f. **1.** Totalitatea comunităților evreiești dispersate ca urmare a distrugerii Ierusalimului și alungării populației de către Nabucodonosor II, regele Babilonului. **2.** P. ext. Grup etnic aflat în afara granițelor țării de origine. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaspora.**

DIASTÁZĂ, *diastaze,* s.f. **1.** (Biol.) Enzimă. **2.** (Med.) Despărțire accidentală a două oase articulate, în urma unui șoc, a unui efort etc. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diastase.**

DIASTÁZIC, -Ă, *diastazici, -ce,* adj. **1.** (Biol.) Enzimatic. **2.** (Med.) De diastază; care se datorește diastazei. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diastasique.**

DIASTÍL, *diastiluri,* s.n. (Arh.) Intercolonament larg de dimensiunea a trei diametre de coloană; *p. ext.* edificiu cu astfel de intercolonament. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diastyle.**

DIÁSTOLĂ, *diastole,* s.f. (Fiziol.) Relaxare fiziologică a cavităților cardiace în timpul umplerii lor cu sângele adus de vene. [Pr.: *di-as-*] — Din fr. **diastole.**

DIASTÓLIC, -Ă, *diastolici, -ce,* adj. Care se referă la diastolă, care aparține diastolei; care are loc în timpul diastolei. [Pr.: *di-as-*] — Din fr. **diastolique.**

DIÁTĂ, *diate,* s.f. (Înv.) Testament; prevedere testamentară. [Pr.: *di-a-*. — Var.: **adiátă** s.f.] — Din ngr. **díeta.**

DIATÉCĂ, *diateci,* s.f. Colecție de diapozitive și de diafilme. [Pr.: *di-a-*] — **Dia**[film] + suf. *-tecă.*

DIATERMÁN, -Ă, *diatermani, -e,* adj. (Despre corpuri, medii) Care posedă o bună conductibilitate termică. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diathermane.**

DIATERMÍE s.f. Terapie constând în ridicarea temperaturii unor organe interne cu ajutorul curenților de înaltă frecvență. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diathermie.**

DIATÉZĂ[1], *diateze,* s.f. Categorie gramaticală verbală care exprimă raportul dintre subiect și acțiunea verbului. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diathèse.**

DIATÉZĂ[2], *diateze,* s.f. Predispoziția unei persoane de a contracta anumite boli. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diathèse.**

DIATOMÉE, *diatomee,* s.f. (La pl.) Clasă de alge microscopice monocelulare brune-gălbui, cu corpul închis între două valve silicioase, de forma unui capac de cutie; (și la sg.) algă care face parte din această clasă. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diatomée.**

DIATOMÍT s.n. Rocă sedimentară silicioasă formată mai ales din resturile cochiliilor de diatomee. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diatomite.**

DIATÓNIC, -Ă, *diatonice,* adj., s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Gamă diatonică* = gamă formată din seria succesivă a treptelor sale naturale. **2.** S.f. Structură melodică formată din tonuri şi semitonuri. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diatonique,** lat. **diatonicus.**

DIATRÍBĂ, *diatribe,* s.f. **1.** Critică violentă; *p. ext.* cuvântare polemică vehementă. **2.** Text care conţine o diatribă (**1**); lucrare care conţine o asemenea critică; pamflet. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diatribe,** lat. **diatriba.**

DIÁVOL, *diavoli,* s.m. **1.** (Bis.) Spiritul suprem al răului care ispiteşte, dezbină; drac, satana, demon, necuratul, aghiuţă. **2.** Fig. Nume dat unui copil sau, *p. ext.* unui om vioi, zglobiu, isteţ sau obraznic, rău. — Din sl. **dijavolŭ.**

DIAVOLÉSC, -EÁSCĂ, *diavoleşti,* adj. De diavol (**1**), ca de diavol, al diavolului. F Fig. Greu de suportat; cumplit. — **Diavol** + suf. *-esc.*

DIAVOLÉŞTE adv. **1.** Drăceşte. **2.** Cu multă răutate. — **Diavol** + suf. *-eşte.*

DIÁVOLIŢĂ, *diavoliţe,* s.f. (Adesea fig.) Drăcoaică (**2**). [Acc. şi: *diavolíţă*] — **Diavol** + suf. *-iţă.*

DIBÁCI, -CE, *dibaci, -ce,* adj. Îndemânatic, abil, priceput, iscusit. — Cf. sb. g i b a k.

DIBĂCÍ, *dibăcesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A potrivi lucrurile cu îndemânare, cu iscusinţă; a nimeri. **2.** A căuta cu stăruinţă. **3.** A descoperi (după multă căutare); a găsi, a dibui. — Din **dibaci.**

DIBĂCÍE, *dibăcii,* s.f. Îndemânare, abilitate, pricepere, iscusinţă. F Şiretenie, abilitate, viclenie; rafinament. — **Dibaci** + suf. *-ie.*

DIBLÁR, *diblari,* s.m. (Pop.) Lăutar care cântă din diblă; scripcar. — **Diblă** + suf. *-ar.*

DÍBLĂ, *dible,* s.f. (Pop. sau peior.) Vioară. — Cf. sb. d i p l e „cimpoi”.

DÍBLU, *dibluri,* s.n. Piesă de lemn, de plastic sau de metal introdusă în zidărie, în care se fixează un cui sau un şurub. — Din germ. **Dübel.**

DIBÓL s.n. (Inform.) Limbaj formalizat specializat în prelucrarea datelor din domeniul economic cu ajutorul calculatorului electronic. — Din engl. **dibol.**

DIBUÍ, *díbui,* vb. IV. **1.** Intranz. A merge cu nesiguranţă, şovăielnic, căutând un drum. F Tranz. şi intranz. A căuta cu nesiguranţă; a căuta pipăind prin întuneric. G Loc. adv. *Pe dibuite* = pipăind, căutând cu mâinile, fără să vadă; la întâmplare, la nimereală. **2.** Intranz. A nimeri. **3.** Tranz. A da de urma cuiva care se ascunde; a găsi, a descoperi, a afla, a dibăci. [Prez. ind. şi: *dibuiesc*] — Et. nec.

DIBUIÁLĂ, *dibuieli,* s.f. Dibuire. F Fig. Lucrare făcută de cineva fără experienţă. — **Dibui** + suf. *-eală.*

DIBUÍRE, *dibuiri,* s.f. Acţiunea de *a dibui* şi rezultatul ei; dibuială. — V. **dibui.**

DIBUÍT s.n. Faptul de *a dibui.* — V. **dibui.**

DICARBOXÍLIC, *dicarboxilici,* adj. (Chim.; în sintagma) *Acid dicarboxilic* = combinaţie chimică în a cărei moleculă există două grupări carboxil. — Din engl. **dicarboxylic.**

DICASTÉRIE, *dicasterii,* s.f. (Înv.) Tribunal bisericesc care judeca procesele de divorţ. — Din ngr. **dikastírion.**

DÍCĂ adv. v. **adică.**

DICHÍCI, *dichiciuri,* s.n. (Reg.) Cuţit de cizmărie cu care se fac desene pe talpa sau pe căputa încălţămintei. — Din magh. **dikics.**

DICHÍS, *dichisuri,* s.n. (Pop. şi fam.) **1.** (La pl.; adesea fig.) Obiecte mărunte, piese, accesorii (de mică importanţă) care completează un sistem şi ajută la buna lui funcţionare. G Loc. adv. *Cu dichis* (sau *cu tot dichisul)* = cu toate cele necesare, fără să lipsească nimic; cu grijă, ordonat. **2.** Podoabă, găteală, ornament. — Din **dichisi** (derivat regresiv).

DICHISEÁLĂ, *dichiseli,* s.f. (Pop. şi fam.) Dichisire. — **Dichisi** + suf. *-eală.*

DICHISÍ, *dichisesc,* vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A se îmbrăca îngrijit; a se găti, a se ferchezui; (peior.) a se găti excesiv. F Tranz. A potrivi ceva cu migală; a aranja (cu toate dichisurile). — Din ngr. **dikísa** (aor. lui *diikó).*

DICHISÍRE, *dichisiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a (se) dichisi* şi rezultatul ei; dichiseală. — V. **dichisi.**

DICHISÍT, -Ă, *dichisiţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.) Gătit frumos, aranjat cu gust; împodobit. — V. **dichisi.**

DICHÍU, *dichii,* s.m. (Înv.) Administrator al bunurilor unei mănăstiri; econom. — Din ngr. **díkios** (lit. *díkeos* „drept legitim”).

DICÓCT s.n. v. **decoct.**

DICOTILEDÓN, -Ă adj., s.f. v. **dicotiledonat.**

DICOTILEDONÁT, -Ă, *dicotiledonaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Al cărei embrion are două cotiledoane. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de plante cu flori al căror embrion are două cotiledoane; (şi la sg.) plantă din această clasă. [Var.: (rar) **dicotiledón, -ă** adj., s.f.] — După fr. **dicotylédone.**

DICOTÓMIC, -Ă, *dicotomici, -ce,* adj. Care se bifurcă, se împarte în două sau din două în două. [Var.: **dihotomic, -ă** adj.] — Din fr. **dichotomique.**

DICOTOMÍE, *dicotomii,* s.f. **1.** (Log.) Diviziune în două părţi a unui concept, fără ca acesta să-şi piardă înţelesul iniţial. **2.** Mod de ramificaţie a talului şi a tulpinilor unor plante în două părţi egale, care se împart la rândul lor în alte două părţi egale etc. [Var.: **dihotomíe** s.f.] — Din fr. **dichotomie.**

DICROÍSM s.n. Proprietate a unei substanţe birefringente de a absorbi selectiv şi inegal cele două raze rezultate prin refracţie. — Din fr. **dichroïsme.**

DICROMÁTIC, -Ă, *dicromatici, -ce,* adj. Cu două culori. — Din fr. **dichromatique.**

DICTÁ, *dictez,* vb. I. Tranz. **1.** A pronunţa rar şi desluşit cuvintele unei fraze, ale unui text, pentru a fi scrise sau înregistrate întocmai. **2.** A impune ceva în mod categoric, a obliga pe cineva să accepte ceva fără condiţii; a ordona. F (Despre abstracte) A îndemna, a determina la o acţiune. — Din fr. **dicter,** lat. **dictare.**

DICTAFÓN, *dictafoane,* s.n. Aparat pentru înregistrarea vorbirii, în scopul dactilografierii ulterioare a textului. — Din fr. **dictaphone.**

DICTÁNDO adj. invar., s.n. Scriere obişnuită cursivă (după dictare) pe caiete liniate cu linii paralele orizontale. G *Caiet de dictando* = caiet cu linii paralele orizontale. — Din germ. **diktando** „(scriind) după dictare”.

DICTÁRE, *dictări,* s.f. Acţiunea de *a dicta* (**1**) şi rezultatul ei. F Lucrare şcolară de control, care constă în reproducerea în scris a unui text dictat. — V. **dicta.**

DICTÁT, *dictate,* s.n. Act prin care un stat impune altui stat condiţii împotriva voinţei acestuia. — Din germ. **Diktat.**

DICTATÓR, -OÁRE, *dictatori, -oare,* s.m. şi f. **1.** S.m. (În Roma antică) Magistrat superior, ales de senat, în vreme de războaie, de răscoale etc., pe o perioadă de şase luni, cu puteri nelimitate. **2.** S.m. şi f. Conducător de stat care dispune de puteri politice nelimitate. F Fig. Persoană autoritară, care îşi impune punctul de vedere, voinţa; tiran, despot. — Din fr. **dictateur,** lat. **dictator.**

DICTATORIÁL, -Ă, *dictatoriali, -e,* adj. De dictator; autoritar; impus cu forţa. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **dictatorial.**

DICTATÚRĂ, *dictaturi,* s.f. **1.** (În Roma antică) Demnitatea, puterea, autoritatea exercitată de un dictator. **2.** Regim politic în care întreaga putere este deţinută de o persoană sau un grup de persoane, într-o manieră autoritară, arbitrară, recurgând la forţă şi coerciţie. — Din fr. **dictature,** lat. **dictatura.**

DICTÉU, *dicteuri,* s.n. (Rar) Dictare. G *Dicteu muzical* = notare a unei linii melodice după auz. — Din fr. **dictée.**

DICTÓN, *dictoane,* s.n. Expresie, sentinţă (formulată de o personalitate celebră) devenită proverb. — Din fr. **dicton.**

DÍCŢIE, *dicţii,* s.f. Modul de a pronunţa cuvintele, silabele şi sunetele. F (În teatru, cinematograf etc.) Arta de a pronunţa corect şi clar un text. [Pr.: *-ţi-u-.* — Var.: **dicţiúne** s.f.] — Din fr. **diction,** lat. **dictio, -onis.**

DICŢIONÁR, *dicţionare,* s.n. Operă lexicografică cuprinzând cuvintele unei limbi, ale unui dialect, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor etc., organizate într-o anumită ordine (de obicei alfabetică) şi explicate în aceeaşi limbă sau traduse într-o limbă străină. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **dictionnaire,** lat. **dictionarium.**

DICŢIONĂRÁŞ, *dicţionăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *dicţionar;* (depr.) dicţionar lipsit de valoare. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Dicţionar** + suf. *-aş.*

DICŢIÚNE s.f. v. **dicţie.**

DIDÁCTIC, -Ă, *didactici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la învăţământ. F Care este menit să instruiască. *Literatură didactică.* F (Peior.) Arid, sec. **2.** S.f. Parte a pedagogiei care se ocupă cu principiile, metodele şi formele de organizare a procesului de învăţământ. — Din fr. **didactique.**

DIDACTICÍSM s.n. Folosire dogmatică a principiilor şi metodelor didactice; tendinţă de a instrui cu orice preţ. — **Didactic** + suf. *-ism.*

DIDACTICÍST, -Ă, *didacticişti, -ste,* adj. Caracterizat prin didacticism; specific didacticismului. — **Didactic** + suf. *-ist.*

DIDAHÍE, *didahii,* s.f. (Bis.) Predică moralizatoare, cazanie. F P. gener. Învăţătură, morală. [Acc. şi: *didáhie*] — Din ngr. **didahí.**

DÍE interj. v. **di.**

DIECÉL, *diecei,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *diac.* [Pr.: *di-e-*] — **Diac** + suf. *-el.*

DIECEZÁN, -Ă, *diecezani, -e,* adj. (Bis.) Eparhial. [Pr.: *di-e-.* — Var.: **diocezán, -ă** adj.] — Din fr. **diocésain.**

DIECÉZĂ, *dieceze,* s.f. (Bis.) Eparhie. [Pr.: *di-e-.* — Var.: **diocéză** s.f.] — Din fr. **diocèse,** lat. **dioecesis.**

DIECÍŢĂ, *diecíţe,* s.f. (Reg.) Soţie de diac. [Pr.: *di-e-*] — **Diac** + suf. *-iţă.*

DIÉDRU, *diedre,* s.n. Figură geometrică formată din două semiplane mărginite de dreapta lor de intersecţie; porţiune de spaţiu cuprinsă între aceste semiplane. G (Adjectival) *Unghi diedru.* [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **dièdre.**

DIELÉCTRIC, -Ă, *dielectrici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. Care izolează din punct de vedere electric; izolator. G *Constantă dielectrică* = permitivitate. **2.** S.m. Material izolant din punct de vedere electric şi care se polarizează temporar când este introdus într-un câmp electric. [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **diélectrique.**

DIENCEFÁL, *diencefale,* s.n. Segment al creierului situat între trunchiul cerebral şi substanţa albă a encefalului. [Pr.: *di-en-*] — Din fr. **diencéphale.**

DIERÉZĂ, *diereze,* s.f. Disocierea în pronunţare a unui diftong în elementele lui componente. [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **diérèse,** lat. **diaeresis.**

DÍESEL, *diesele,* s.n. (În sintagma) *Motor diesel* (şi eliptic) = motor cu ardere internă la care combustibilul, pulverizat prin injectare în aerul din cilindru, se aprinde datorită temperaturii înalte a aerului comprimat. [Pr.: *dízăl*] — Din fr. **diesel,** germ. **Diesel.**

DIÉTĂ[1], *diete,* s.f. Regim alimentar care elimină sau limitează consumul unor alimente sau băuturi în scop profilactic sau terapeutic. [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **diète.**

DIÉTĂ[2], *diete,* s.f. (În Evul Mediu) Adunare politică, organ reprezentativ al claselor privilegiate. F (În unele state contemporane) Adunare legislativă. [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **diète,** lat. **dieta.**

DIETÉTIC, -Ă, *dietetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine dietei[1], privitor la dietă[1]; pe bază de dietă[1]. **2.** S.f. Ramură a medicinii care studiază problema dietei[1]. [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **diététique.**

DIETETICIÁN, -Ă, *dieteticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în dietetică. [Pr.: *di-e-te-ti-ci-an*] — Din fr. **diététicien.**

DIÉZ, *diezi,* s.m. Semn muzical convenţional pus înaintea unei note sau la începutul portativului, care arată că nota respectivă trebuie executată cu un semiton mai sus; *p. ext.* interval de un semiton cu care se ridică o notă sau un şir de note. F (Adjectival; despre note) Ridicat cu un semiton. [Pr.: *di-ez*] — Din fr. **dièse.**

DIFAMÁNT, -Ă, *difamanţi, -te,* adj. (Livr.) Care defăimează, defăimător; compromiţător pentru reputaţia cuiva. — Din fr. **diffamant.**

DIFAZÁT, -Ă, *difazaţi, -te,* adj. (Despre circuite, maşini etc. electrice) Care are două faze. — Din fr. **diphasé.**

DIFERÉND, *diferende,* s.n. Deosebire de păreri între două sau mai multe persoane, state etc.; neînţelegere, dezacord. — Din fr. **différend.**

DIFERÉNŢĂ, *diferenţe,* s.f. **1.** Ceea ce deosebeşte o fiinţă de alta, un lucru de altul. G *Diferenţă specifică* = trăsătură caracteristică a unei noţiuni, care o deosebeşte de celelalte noţiuni cuprinse în genul ei proxim. **2.** Rezultatul unei scăderi matematice. **3.** (Geogr.; în sintagma) *Diferenţă de nivel* = deosebire de altitudine între două puncte terestre. [Var.: (înv.) **diferínţă** s.f.] — Din fr. **différence,** lat. **differentia.**

DIFERENŢIÁ, *diferenţiez,* vb. I. **1.** Tranz. A stabili deosebirea între obiecte sau fiinţe. **2.** Refl. A se deosebi de altcineva sau de altceva; a diferi. **3.** Tranz. (Mat.) A calcula o diferenţială. [Pr.: *-ţi-a*] — Din fr. **différencier.**

DIFERENŢIÁL, -Ă, *diferenţiali, -e,* adj., s.n., s.f. **I.** Adj. Care face să se deosebească; care diferenţiază. G *Tarif diferenţial* = tarif care face diferenţa de preţ. F (Mat.) Referitor la diferenţe care tind către zero, care operează cu diferenţe extrem de mici. G *Ecuaţie diferenţială* = ecuaţie care conţine funcţiile căutate, derivatele lor şi variabilele independente. *Calcul diferenţial* = capitol al analizei matematice care are ca obiect studiul derivatelor şi al diferenţialelor (**II 2**). *Geometrie diferenţială* = ramură a geometriei care studiază figurile geometrice cu metodele analizei matematice. **II. 1.** S.n. Complex de roţi dinţate care, angrenându-se, permit ca două roţi care au o axă comună şi care nu sunt solidarizate să se învârtească cu viteze diferite. **2.** S.f. (Mat.) Produsul dintre derivata unei funcţii şi creşterea variabilei ei independente; suma produselor dintre derivatele parţiale ale unei funcţii şi creşterile variabilelor ei independente. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **différentiel.**

DIFERENŢIÁT, -Ă, *diferenţiaţi, -te,* adj. Care se deosebeşte, se distinge între două sau mai multe fiinţe sau lucruri; deosebit prin caracterele sale specifice. [Pr.: *-ţi-at*] — V. **diferenţia.**

DIFERENŢIÉRE, *diferenţieri,* s.f. Faptul de *a (se) diferenţia.* [Pr.: *-ţi-e-*] — V. **diferenţia.**

DIFERÍ, *difér,* vb. IV. Intranz. A se diferenţia (de altcineva sau de altceva); a se deosebi. — Din fr. **différer,** lat. **differre.**

DIFERÍNŢĂ s.f. v. **diferenţă.**

DIFERÍT, -Ă, *diferiţi, -te,* adj. **1.** (Urmează după substantivul pe care îl determină) Care diferă, care se deosebeşte (de cineva sau de ceva), care nu este asemănător (cu cineva sau cu ceva); deosebit. **2.** (La pl.; precedă substantivul pe care îl determină) Fel de fel de..., tot felul de...; variaţi, diverşi, feluriţi. — V. **diferi.**

DIFICÍL, -Ă, *dificili, -e,* adj. **1.** Care prezintă dificultăţi; greu (de făcut), anevoios, complicat, greu de rezolvat. **2.** (Despre persoane şi despre caracterul lor) Care se împacă greu cu alţii, greu de mulţumit; exigent, mofturos, capricios; susceptibil. — Din fr. **difficile,** lat. **difficilis.**

DIFICULTÁTE, *dificultăţi,* s.f. Greutate de a face ceva; anevoinţă. F Piedică, obstacol. G Expr. *A face (*sau *a crea) dificultăţi* = a pune (cuiva) piedici; a opune rezistenţă, a se împotrivi (într-o problemă). — Din fr. **difficulté,** lat. **difficultas, -atis.**

DIFICULTÓS, -OÁSĂ, *dificultoşi, -oase,* adj. (Livr.) Care este plin de dificultăţi. — Din fr. **difficultueux.**

DIFLUÉNŢĂ, *difluenţe,* s.f. Împărţire a cursului unei ape curgătoare în două braţe, la vărsarea ei în altă apă curgătoare. [Pr.: *-flu-en-*] — Din fr. **diffluence.**

DIFÓRM, -Ă, *diformi, -e,* adj. (Despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) Cu anomalii; urât, pocit, slut. F (Rar; despre materii) Inform. — Din fr. **difforme,** lat. **difformis.**

DIFORMÁ vb. I v. **deforma.**

DIFORMÁRE s.f. v. **deformare.**

DIFORMÁT, -Ă adj. v. **deformat.**

DIFORMITÁTE, *diformităţi,* s.f. Deviere, abatere de la forma normală; *p. ext.* urâţenie, sluţenie. — Din fr. **difformité,** lat. **difformitas, -atis.**

DIFRACTÁ, pers. 3 *difractă,* vb. I. Refl. şi tranz. A suferi sau a produce o difracţie. — Din fr. **diffracter.**

DIFRACTÁT, -Ă, *difractaţi, -te,* adj. Care a suferit o difracţie. — V. **difracta.**

DIFRÁCŢIE, *difracţii,* s.f. Mod de propagare a undelor de lumină, radio, acustice etc. în spatele unui obstacol, prin ocolirea marginilor lui şi prin abaterea aparentă de la traiectoria rectilinie. — Din fr. **diffraction.**

DIFTÉRIC, -Ă, *difterici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. De natura difteriei, care aparţine difteriei, privitor la difterie. G *Anghină difterică* = difterie. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) bolnavă de difterie. — Din fr. **diphtérique.**

DIFTERÍE, *difterii,* s.f. Boală contagioasă acută produsă de bacili, caracterizată prin formarea unor membrane false pe amigdale, pe faringe sau pe laringe, prin greutate în respiraţie şi la înghiţirea alimentelor, prin febră etc.; anghină difterică. — Din fr. **diphtérie.**

DIFTÍNĂ, (**2**) *diftine,* s.f. **1.** Ţesătură de bumbac, deasă şi rezistentă, cu una dintre feţe pufoasă. **2.** Sortiment de diftină (**1**). — Din fr. **duvetine.**

DIFTÓNG, *diftongi,* s.m. Pronunţare în aceeaşi silabă a unei vocale cu o semivocală; grup de două sunete format dintr-o vocală şi o semivocală care se pronunţă în aceeaşi silabă. — Din fr. **diphtongue,** lat. **diphtongus.**

DIFTONGÁ, *diftonghez,* vb. I. Refl. (Despre vocale) A se transforma în diftong. F Tranz. A articula o vocală transformând-o în diftong. — Din fr. **diphtonguer.**

DIFTONGÁRE, *diftongări,* s.f. Acţiunea de *a (se) diftonga* şi rezultatul ei. — V. **diftonga.**

DIFTONGÁT, -Ă, *diftongaţi, -te,* adj. (Despre vocale) Care a devenit diftong, rostit ca diftong. — V. **diftonga.**

DIFÚZ, -Ă, *difuzi, -e,* adj. Răspândit în toate părţile; împrăştiat, risipit. F Care este neclar, lipsit de organizare. *Stil difuz.* — Din fr. **diffus,** lat. **diffusus.**

DIFUZÁ, *difuzez,* vb. I. **1.** Tranz. A răspândi, a propaga o ştire, o idee etc. (prin viu grai, prin presă, prin radio etc.). F A distribui, a pune în vânzare o carte, o publicaţie etc. **2.** Tranz. A propaga, a răspândi, a împrăştia în toate direcţiile sunete, lumină, căldură etc. G Refl. *Razele luminoase se difuzează când trec printr-un corp translucid.* **3.** Intranz. (Despre moleculele unui corp) A pătrunde în masa altui corp cu care se află în contact. — Din fr. **diffuser.**

DIFUZÁBIL, -Ă, *difuzabili, -e,* adj. Care (se) poate difuza. — **Difuza** + suf. *-bil.*

DIFUZÁRE, *difuzări,* s.f. Acţiunea de *a (se) difuza* şi rezultatul ei; răspândire, propagare. — V. **difuza.**

DIFUZÍBIL, -Ă, *difuzibili, -e,* adj. (Despre fluide) Care difuzează (**3**) cu uşurinţă. — Din fr. **diffusible.**

DIFUZIBILITÁTE s.f. Proprietatea pe care o au unele corpuri de a difuza (**3**). — Din fr. **diffusibilité.**

DIFÚZIE s.f. v. **difuziune.**

DIFUZIÚNE, *difuziuni,* s.f. **1.** Împrăştierea în toate direcţiile a razelor unui fascicul de lumină, a undelor de radio etc. care trec printr-un mediu translucid sau care se reflectă când întâlnesc o suprafaţă cu asperităţi. **2.** Pătrunderea moleculelor unui corp în masa altui corp cu care vin în contact. [Pr.: *-zi-u-*. — Var.: **difúzie** s.f.] — Din fr. **diffusion,** lat. **diffusio, -onis.**

DIFUZÓR, (**I**) *difuzoare,* s.n., (**II**) *difuzori,* s.m. **I.** S.n. **1.** Dispozitiv (în formă de pâlnie) pentru redarea sunetelor transmise pe cale electrică şi răspândirea lor în mediul înconjurător. **2.** Dispozitiv translucid din sticlă, porţelan etc., care împrăştie uniform lumina unei lămpi. **3.** Aparat întrebuinţat la extragerea prin difuziune (**2**) a unei substanţe. **4.** Piesă a carburatorului unui motor, care pulverizează combustibilul printr-un curent de aer. **II.** S.m. Persoană care difuzează (presa). — Din fr. **diffuseur.**

DIG, *diguri,* s.n. Construcţie de piatră, de pământ sau de beton, executată în lungul malului unei ape ori îndreptată spre larg, servind la dirijarea cursului de apă sau la apărarea malurilor de acţiunea apei şi a curenţilor. — Din fr. **digue.**

DIGÁMA s.m. Semivocală cu valoare de *u* consonantic, componentă a unor diftongi, triftongi etc. [Scris şi: *digamma.* — Acc. şi: *dígama*] — Din fr. **digamma.**

DIGERÁ, *digér,* vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A mistui alimentele. [Prez. ind. şi: *digerez*] — Din fr. **digérer,** lat. **digerere.**

DIGERÁBIL, -Ă, *digerabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care se poate digera (cu uşurinţă); digestibil. — Din fr. **digérable.**

DIGERÁRE s.f. Acţiunea de *a digera;* digestie. — V. **digera.**

DIGEST, *digesturi,* s.n. Rezumat. F Publicaţie periodică ce conţine rezumate. [Pr.: *dáigest*] — Cuv. engl.

DIGÉSTE s.f. pl. Culegere care cuprinde păreri ale juriştilor antici romani asupra problemelor de drept; pandecte. — Din fr. **digeste.**

DIGESTÍBIL, -Ă, *digestibili, -e,* adj. (Rar) Digerabil. — Din fr. **digestible.**

DIGÉSTIE, *digestii,* s.f. Proces fiziologic complex prin care alimentele introduse în organism sunt transformate treptat în substanţe asimilabile; mistuire, digerare. — Din fr. **digestion,** lat. **digestio.**

DIGESTÍV, -Ă, *digestivi, -e,* adj. Referitor la digestie, care aparţine digestiei. G *Aparat* (sau *tub) digestiv* = totalitatea organelor cu ajutorul cărora se face digestia. — Din fr. **digestif.**

DÍGIT, *digiţi,* s.m. (Inform., Electron.) Cifră. — Din engl. **digit.**

DIGITÁL, -Ă, *digitali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine degetelor, care se referă la degete. G *Amprentă digitală* v. *amprentă.* **2.** Adj. (Cib.) Care este sau poate fi reprezentat prin cifre ori prin numere. **3.** Adj. (Electron.; despre aparate, dispozitive, instrumente, sisteme) Care generează, măsoară, prelucrează sau stochează semnale digitale (**2**). **4.** S.f. (Bot.) Degeţel-roşu. **5.** S.f. Substanţă extrasă din frunzele de degeţel-roşu, folosită ca tonic al aparatului circulator. — Din fr. **digital.**

DIGITALÍNĂ s.f. Substanţă extrasă din frunzele digitalei şi întrebuinţată ca întăritor cardiovascular, ca diuretic etc. — Din fr. **digitaline.**

DIGITALIZÁ, *digitalizez,* vb. I. Tranz. (Inform., Electron.) A transforma semnalele analogice în semnale digitale. — **Digital** + suf. *-iza.*

DIGITALIZÁRE, *digitalizări,* s.f. (Inform., Electron.) Acţiunea de *a digitaliza.* — V. **digitaliza.**

DIGITALIZÁT, -Ă, *digitalizaţi, -te,* adj. (Inform., Electron.; despre semnale analogice) Care a fost transformat în semnal digital. — V. **digitaliza.**

DIGITÁT, -Ă, *digitaţi, -te,* adj. (Despre frunze) Care are foliolele dispuse ca degetele unei mâini deschise. — Din fr. **digité.**

DIGITÁŢIE s.f. Tehnica repartizării degetelor pe clapele sau pe coardele instrumentelor muzicale, pe clapele maşinii de scris etc. — Din fr. **digitation.**

DIGITIGRÁD, *digitigrade,* s.n. (La pl.) Nume dat unui grup de mamifere care se sprijină în mers numai pe degete; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. G (Adjectival) *Animal digitigrad.* — Din fr. **digitigrade.**

DIGITRÓN s.n. (Electron.) Tub cu descărcare luminescentă, cu mai mulţi catozi, folosit pentru indicaţii alfanumerice în aparatura digitală de măsurare. — Din fr. **digitron.**

DIGLOSÍE s.f. **1.** (Med.) Malformaţie constând într-o limbă bifidă. **2.** Coexistenţa în aceeaşi ţară a două limbi (una savantă şi alta populară) sau a două stadii ale aceleiaşi limbi; bilingvism. — Din fr. **diglossie.**

DIGRÁF, *digrafe,* s.n. (Mat.) Graf direcţional. — Din fr. **digraphe.**

DIGRÉSIE s.f. v. **digresiune.**

DIGRESIÚNE, *digresiuni,* s.f. Abatere de la subiect, în vorbire sau în scris; excurs; parte a unei lucrări care conţine o asemenea abatere. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: (înv.) **digrésie** s.f.] — Din fr. **digression,** lat. **digressio, -onis.**

DIHÁI adv. (Pop. şi fam.; în sintagma) *Mai dihai* = mai mult, mai grozav, mai ceva, şi mai şi. — Et. nec.

DIHÁNIE, *dihănii,* s.f. **1.** Animal sălbatic; fiară, jivină. **2.** Fiinţă ciudată, monstruoasă; namilă. **3.** Fiinţă, vietate. [Pl. şi: *dihanii*] — Din sl. **dyhanije** „răsuflare".

DIHÓNIE, *dihonii,* s.f. (Reg.) Neînţelegere care degenerează în duşmănie. — Din ngr. **dihónia.**

DIHÓR, *dihori,* s.m. Mamifer carnivor de mărimea unei pisici, cu corpul lung, cu picioarele scurte şi cu blană cafenie, care se apără de duşmani răspândind un miros urât (*Putorius putorius).* [Acc. şi: *díhor*] — Probabil din sl. ***dyhorŭ.**

DIHOTÓMIC, -Ă adj. v. **dicotomic.**

DIHOTOMÍE s.f. v. **dicotomie.**

DIJMÁR, *dijmari,* s.m. Persoană care strângea dijmele; dijmuitor. — **Dijmă** + suf. *-ar.*

DIJMÁŞ, *dijmaşi,* s.m. Ţăran iobag obligat să plătească dijmă. — **Dijmă** + suf. *-aş.*

DÍJMĂ, *dijme,* s.f. (În Evul Mediu, în Ţările Române) Dare care reprezenta a zecea parte din produsele principale, percepută de stăpânii feudali de la producătorii direcţi; formă de rentă funciară feudală, care consta în cedarea de către ţăran proprietarului funciar a unei părţi din producţia obţinută de pe bucata de pământ primită de la acesta spre a fi lucrată în parte. — Din sl. **di^ma.**

DIJMĂRÍT s.n. Dare în bani care se plătea în Ţara Românească pentru stupi şi pentru porci. — **Dijmă** + suf. *-ărit.*

DIJMUÍ, *dijmuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A aduna dijma. **2.** (Fam.) A-şi face în mod abuziv parte din ceva. — **Dijmă** + suf. *-ui.*

DIJMUIÁLĂ, *dijmuieli,* s.f. (Rar) Dijmuire. [Pr.: *-mu-ia-*] — **Dijmui** + suf. *-eală.*

DIJMUÍRE, *dijmuiri,* s.f. Acţiunea de *a dijmui* şi rezultatul ei; dijmuială, dijmuit. — V. **dijmui.**

DIJMUÍT s.n. Dijmuire. — V. **dijmui.**

DIJMUITÓR, *dijmuitori,* s.m. Dijmar. [Pr.: *-mu-i-*] — **Dijmui** + suf. *-tor.*

DILATÁ, *dilát,* vb. I. Refl. **1.** (Despre unele corpuri) A-şi mări dimensiunile sub influenţa căldurii. G Tranz. *Căldura dilată corpurile.* **2.** (Despre unele părţi de organe, orificii etc.) A se mări, a se lărgi. G Tranz. *Atropina dilată pupila.* [Prez. ind. şi: *dilatez*] — Din fr. **dilater,** lat. **dilatare.**

DILATÁBIL, -Ă, *dilatabili, -e,* adj. Care se poate dilata, care poate fi dilatat. — Din fr. **dilatable.**

DILATÁNT, -Ă, *dilatanţi, -te,* adj. Dilatator. F (Substantivat) Ceea ce serveşte pentru a dilata. — Din fr. **dilatant.**

DILATÁRE, *dilatări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dilata* şi rezultatul ei. — V. **dilata.**

DILATÁT, -Ă, *dilataţi, -te,* adj. **1.** (Despre unele corpuri) Cu dimensiunile mărite sub influenţa căldurii. **2.** (Despre organe, părţi de organe, orificii etc.) Mărit, lărgit. — V. **dilata.**

DILATATÓR, -OÁRE, *dilatatori, -oare,* adj. Care dilată; dilatant. G (Anat.) *Muşchi dilatatori* = muşchi care au funcţia de a dilata deschiderile pe care le inserează. F (Substantivat, n.) Instrument chirurgical care serveşte la dilatarea unei cavităţi, a unui orificiu etc. — Din fr. **dilatateur,** lat. **dilatator.**

DILATÁŢIE, *dilataţii,* s.f. Creştere a dimensiunilor unui corp sub acţiunea căldurii; dilatare. G *Coeficient de dilataţie* = creşterea unităţii de lungime, de suprafaţă sau de volum a unui corp, raportată la 1°C de creştere a temperaturii. F (Med.) Mărire patologică sau terapeutică a diametrului unui orificiu, al unei cavităţi, a unui vas etc. — Din fr. **dilatation,** lat. **dilatatio.**

DILATOMETRÍE s.f. Procedeele de măsurare a dilataţiei corpurilor şi metodele prin care se studiază, pe baza dilataţiei, transformările fizico-chimice suferite de corpuri sub influenţa căldurii. — Din fr. **dilatométrie.**

DILATOMÉTRU, *dilatometre,* s.n. Aparat care măsoară dilataţia corpurilor. — Din fr. **dilatomètre.**

DILATÓRIU, -IE, *dilatorii,* adj. (Livr.) Care tinde la amânarea soluţionării unui litigiu. — Din fr. **dilatoire,** lat. **dilatorius.**

DILAUDÉN s.n. (Farm.) Derivat puternic al morfinei, folosit ca analgezic. [Pr.: *-la-u-*] — Denumire comercială.

DILEMÁTIC, -Ă, *dilematici, -ce,* adj. Cu caracter de dilemă; care prezintă o dilemă. — Din fr. **dilémmatique.**

DILÉMĂ, *dileme,* s.f. Raţionament cu două soluţii, dintre care trebuie aleasă una, deşi ambele duc la aceeaşi concluzie. F Alternativă care pune în dificultate. — Din fr. **dilemme,** lat. **dilemma.**

DILETÁNT, -Ă, *diletanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care manifestă preocupări într-un domeniu al artei, al ştiinţei sau al tehnicii fără a avea pregătirea profesională corespunzătoare; persoană care se ocupă de ceva din afara profesiunii sale, numai din plăcere; amator; (peior.) persoană care nu adânceşte problemele profesiunii sale. — Din fr. **dilettante.**

DILETANTÍSM s.n. Faptul de a se ocupa ca diletant de o ramură a artei, a ştiinţei sau a tehnicii. F (Peior.) Lipsă de pregătire temeinică, de seriozitate sau de aptitudini, dovedită de cineva în propriul domeniu de activitate. — Din fr. **dilettantisme.**

DILÍ, *dilesc,* vb. IV. refl. (Fam.) A înnebuni. — Din ţig. **da-** (part. *dilo*).

DILIGÉNT, -Ă, *diligenţi, -te,* adj. (Livr.) Harnic, sârguincios, zelos. — Din lat. **diligens, -ntis,** fr. **diligent.**

DILIGÉNŢĂ[1], *diligenţe,* s.f. Trăsură mare, acoperită, cu care se făcea în trecut transportul regulat de poştă şi de călători pe distanţe mai lungi; poştalion. — Din fr. **diligence.**

DILIGÉNŢĂ[2], *diligenţe,* s.f. (Livr.) Sârguinţă, osteneală; zel, promptitudine. — Din lat. **diligentia,** fr. **diligence.**

DILÍU, -ÍE, *dilii,* s.m. şi f., adj. (Fam.) (Om) aiurit, nebun. — De la **dili.**

DILUÁ, *diluez,* vb. I. **1.** Tranz. A micşora concentraţia unei soluţii. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) atenua, a (se) micşora, a slăbi. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **diluer.**

DILUÁNT, *diluanţi,* s.m. Substanţă care diluează (**1**). [Pr.: *-lu-ant*] — Din fr. **diluant.**

DILUÁRE, *diluări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dilua.* — [Pr.: *-lu-a-*] — V. **dilua.**

DILUÁT, -Ă, *diluaţi, -te,* adj. **1.** (Despre soluţii) Care e mai puţin concentrat; slab. F (Substantivat, n.) Soluţie căreia i s-a micşorat concentraţia. **2.** Fig. (Despre texte, idei, stil) Dezlânat, prolix. [Pr.: *-lu-at*] — V. **dilua.**

DILÚŢIE, *diluţii,* s.f. Raportul dintre o cantitate de soluţie şi cantitatea de substanţă dizolvată în aceasta. — Din fr. **dilution.**

DILUVIÁN, -Ă, *diluvieni, -e,* adj. Care ţine de diluviu, provenit din diluviu, de diluviu. F (Geol.; substantivat, n.) Pleistocen. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **diluvien.**

DILÚVIU, *diluvii,* s.n. **1.** Potopul biblic; *p. gener.* potop. **2.** (Geol.) Pleistocen. — Din fr., lat. **diluvium.**

DIMENSIONÁ, *dimensionez,* vb. I. Tranz. A stabili, pe bază de calcul, dimensiunile unei construcții, ale unei mașini, ale unui aparat, ale unei piese etc. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **dimensionieren.**

DIMENSIONÁL, -Ă, *dimensionali, -e,* adj. Care arată dimensiunea, privitor la dimensiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **dimensional,** fr. **dimensionnel.**

DIMENSIONÁRE, *dimensionări,* s.f. Acțiunea de *a dimensiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **dimensiona.**

DIMENSIÚNE, *dimensiuni,* s.f. **1.** Mărime (lungime, lățime sau înălțime) necesară la determinarea întinderii figurilor și a corpurilor (geometrice). G Expr. (Fam.) *A patra dimensiune* = ceva imposibil, ceva neconceput încă de mintea omenească. F Spec. Mărime fizică considerată din punctul de vedere al legăturii dintre unitatea sa de măsură și unitățile mărimilor fundamentale ale unui sistem de unități de măsură. **2.** Mărime, măsură, proporție. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **dimension,** lat. **dimensio, -onis.**

DIMÉR, *dimeri,* s.m. Compus chimic rezultat din combinarea a două molecule identice. — Din fr. **dimère.**

DIMERLÍE, *dimerlii,* s.f. (Reg.) Baniță (pentru cereale). [Var.: **dimirlíe** s.f.] — Cf. tc. d e m i r l i „de fier".

DIMÍE s.f. Țesătură groasă de lână (albă), folosită la confecționarea hainelor țărănești; aba, pănură. — Din tc. **dimi.**

DIMINEÁȚĂ, *dimineți,* s.f., adv. **1.** S.f. Partea de la început a zilei (din zori până la prânz). G Loc. adj. și adv. *De dimineață* = **a)** (care are loc) în partea de la început a zilei, în zori, (foarte) devreme; **b)** (care are loc) din momentul când începe ziua, de când se face ziuă. *Ziua bună se cunoaște de dimineață.* G Loc. adv. (Pop.) *În faptul dimineții* = în zori de zi. G Expr. *Bună dimineața!* sau (pop.) *dimineața bună!* formulă de salut, la întâlnire, în timpul dimineții. *A umbla cu bună dimineața* = **a)** a umbla cu colindul în dimineața (sau în ajunul) Crăciunului; **b)** (glumeț și ir.) a umbla fără treabă (pe la vecini). **2.** Adv. (În forma *dimineața*) În timpul dimineții (**1**). G (În forma *dimineață,* după adverbele de timp „azi", „mâine", „poimâine", „ieri", „alaltăieri") *Plouă de ieri-dimineață.* F În fiecare dimineață (**1**). F (În forma *dimineață* precedat de adverbele „mai", „foarte", „tare" și uneori de prep. „de") Mai (sau foarte) devreme. — Lat. ***demanitia**.

DIMINUÁ, *diminuez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai mic (din punct de vedere cantitativ, calitativ, intensiv etc.); a (se) micșora, a scădea. [Pr.: *-nu-a*] — Din fr. **diminuer,** lat. **diminuere.**

DIMINUÁRE, *diminuări,* s.f. Acțiunea de *a (se) diminua* și rezultatul ei; micșorare, scădere. [Pr.: *-nu-a-*] — V. **diminua.**

DIMINUÉNDO adv. (Muz.) Decrescendo. [Pr.: *-nu-en-*] — Cuv. it.

DIMINUTÍV, -Ă, *diminutivi, -e,* adj., s.n. (Cuvânt) derivat cu ajutorul unui sufix prin care se denumesc ființe, obiecte etc. considerate (în mod real sau afectiv) mai mici decât cele exprimate de cuvântul de bază. — Din fr. **diminutif.**

DIMINUTIVÁ, *diminutivez,* vb. I. Tranz. (Lingv.) A face să devină diminutiv, a forma diminutive. — Din fr. **diminutiver.**

DIMINUTIVÁL, -Ă, *diminutivali, -e,* adj. (Despre sufixe, particule) Care formează diminutive; (despre cuvinte, formații lexicale) format prin derivare cu sufixe, cu particule diminutivale. — **Diminutiv** + suf. *-al.*

DIMINUTIVÁRE, *diminutivări,* s.f. (Lingv.) Acțiunea de *a diminutiva* și rezultatul ei. — V. **diminutiva.**

DIMINUTIVÁT, -Ă, *diminutivați, -te,* adj. Care a devenit diminutiv. — V. **diminutiva.**

DIMIRLÍE s.f. v. **dimerlie.**

DIMÍSIE s.f. v. **demisie.**

DÍMON s.m. v. **demon.**

DIMÓRF, -Ă, *dimorfi, -e,* adj. Care prezintă dimorfism, caracterizat prin dimorfism. — Din fr. **dimorphe.**

DIMORFÍSM s.n. **1.** Proprietate a unei substanțe de a cristaliza în două forme deosebite. **2.** Existența a două forme distincte la una și aceeași specie de animale sau de vegetale (în funcție de sex, de sezon etc.). — Din fr. **dimorphisme.**

DIMPOTRÍVĂ adj. invar., adv. **1.** Adj. invar. Din față, din partea cealaltă, de dincolo; opus. F Fig. Potrivnic, neprielnic, nefavorabil. **2.** Adv. Din contra; cu totul altfel; invers. **3.** Adv. (Rar) Față în față. — **De^4 + împotrivă.**

DIMPREJÚR adv., adj. invar. Din jur, din vecinătate. — **De^4 + împrejur.**

DIMPREJÚRUL prep. Din jurul, din apropierea (unei ființe sau unui lucru). — **De^4 + împrejurul.**

DIMPREÚNĂ adv. Împreună (**1**). — **De^4 + împreună.**

DIN prep. **I.** (Cu sens local) **1.** (Introduce un atribut care arată locul unde se află cineva sau ceva, unde se întâmplă ceva) *Oglinda din perete.* **2.** (Introduce un complement care arată punctul de plecare) *A ieșit din casă.* F (În corelație cu prep. „în", arată succesiunea în spațiu de la un loc la altul de același fel) *Sărea din piatră în piatră.* **3.** (Introduce un complement sau un atribut care arată originea, proveniența) *Medicament extras din plante. G Din jos de...* = mai jos de...; dincolo de... *Din sus de...* = mai sus de... **II.** (Cu sens temporal) **1.** (Introduce un complement care arată momentul existenței, timpul când se petrece o acțiune) *Îl striga din mers.* **2.** (Introduce un complement care indică punctul de plecare în timp) *Din tinerețe.* **III.** (Cu sens partitiv) Dintre. *Într-una din zile.* **IV.** (Introduce un complement de cauză) *A greșit din neglijență.* **V.** (Introduce un complement de mod) *Povestește din amintire.* **VI.** (Introduce un complement instrumental) *Bate din palme.* **VII.** (Construcția prepozițională indică materia din care este făcut un lucru) *Mămăliga din făină necernută.* **VIII.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri, al unei schimbări) *Ei fac din noapte zi.* **IX.** (Pop.; introduce un complement de relație) În ce privește, în privința. *Din glume îi întrece pe toți.* — **De^4 + în.**

DINADÍNS adv. Cu un anumit scop, în mod conștient; intenționat, înadins. G *Cu dinadins(ul)* = în mod expres, în special. *Cu tot dinadinsul* = **a)** cu toată stăruința, cu orice preț; **b)** cu adevărat, în adevăr. — **De^4 + înadins.**

DINAFÁRĂ adv. (În loc. adv.) *Pe dinafară* = pe de rost, reproducând (întocmai) din memorie. — **De^4 + în afară.**

DINAÍNTE adv. **1.** (Local) În față, înainte. G Loc. adj. *De dinainte* = aflat în față. G Expr. *A (*sau *a-l) lua (*pe cineva) *gura pe dinainte* = v. *gură. A nu-i trece cuiva pe dinainte* = a acorda cuiva respect sau (prea multă) considerație. F (Adjectival) Din față, anterior. *Rândul dinainte.* F (Substantivat; în forma *dinaintea*) Jumătatea din față a corpului unui animal sau al unui om. **2.** (Temporal) De mai înainte, de mai de mult. G Loc. adj. *De dinainte* = de adineauri; de mai înainte. F Din timp, de cu vreme. — **De^4 + înainte.**

DINAÍNTEA prep. **1.** Din sau în locul aflat înaintea cuiva sau a ceva, din sau în fața cuiva sau a ceva. F (Precedat de prep. „pe") Prin fața cuiva sau a ceva. **2.** Din timpul care precedă, înainte de... *Anii dinaintea erei noastre.* — **De^4 + înaintea.**

DINÁM, *dinamuri,* s.n. Generator electric de curent continuu. — Din fr. **dynamo.**

DINÁMIC, -Ă, *dinamici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Mec.) De mișcare, de forță; privitor la mișcare, la forță. **2.** Plin de mișcare, de acțiune, activ; care este în continuă (și intensă) mișcare, evoluție; care se desfășoară rapid. G *Verb reflexiv dinamic* = verb reflexiv a cărui acțiune se face cu participarea intensă sau cu un interes special din partea subiectului. *El se gândește. Ea își amintește.* F (Despre oameni) Care dovedește forță vitală, putere de a se afirma și de a acționa; energic. **II.** S.f. **1.** Parte a mecanicii care studiază mișcarea corpurilor sub acțiunea diferitelor forțe. **2.** (Tehn.) Raport între valorile maxime și minime ale unui semnal. **3.** Dezvoltare intensă, schimbare continuă, bogăție de mișcare. G *Dinamica populației* = totalitatea schimbărilor (cantitative) care au loc în cadrul unei unități de populație. — Din fr. **dynamique.**

DINAMÍSM s.n. **1.** Putere vitală, forță de acțiune, de mișcare. **2.** Concepție filosofică, contrară mecanicismului, care explică lumea prin existența unei forțe sau a anumitor forțe care interacționează, ireductibile la materie. — Din fr. **dynamisme.**

DINAMITÁ, *dinamitez,* vb. I. Tranz. A pune dinamită (sau un alt exploziv) pentru a arunca în aer obstacole naturale, construcții dezafectate, obiective militare în timp de război etc. — Din fr. **dynamiter.**

DINAMITÁRD, -Ă, *dinamitarzi, -de,* adj. (Livr.) Anarhic, distrugător. — Din fr. **dynamitard.**

DINAMITÁRE, *dinamitări,* s.f. Acțiunea de *a dinamita.* — V. **dinamita.**

DINAMÍTĂ s.f. Exploziv detonant care are la bază nitroglicerina. — Din fr. **dynamite.**

DINAMIZÁ, *dinamizez,* vb. I. Tranz. A face să devină (mai) dinamic; a stimula. — Din fr. **dynamiser.**

DINAMIZÁRE, *dinamizări,* s.f. Acțiunea de *a dinamiza.* — V. **dinamiza.**

DINAMO-ELÉCTRIC, -Ă, *dinamo-electrici, -ce,* adj. Care transformă energia mecanică în energie electrică, privitor la această transformare. — Din fr. **dynamo-électrique.**

DINAMOGRÁF, *dinamografe,* s.n. Dinamometru înregistrator. — Din fr. **dynamographe.**

DINAMOMETRÍE s.f. Măsurare a forței (contracției musculare) cu ajutorul dinamometrului. — Din fr. **dynamométrie.**

DINAMOMÉTRU, *dinamometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea forțelor. — Din fr. **dynamomètre.**

DINAPÓI adv. **1.** În partea din urmă; în spate, înapoi, dindărăt. F (Adjectival) Care se află în spate; posterior. F (Substantivat; în forma *dinapoia)* Jumătatea din spate a corpului unui animal sau al unui om. **2.** De la spate, din urmă, dindărăt. — **De^4 + înapoi.**

DINAPÓIA prep. Înapoia, în spatele (cuiva sau a ceva), în partea din urmă (a ceva sau a cuiva), după (cineva sau ceva); dindărătul. [Pr.: *-po-ia*] — **De^4 + înapoia.**

DINÁR, *dinari,* s.m. **1.** Monedă de aur sau de argint de origine arabă, care a circulat în trecut și în Europa. **2.** Unitate monetară curentă în Algeria, Bahrein, Iordania, Iraq, Serbia, Kuweit, Libia, Tunisia, Yemen. — Din ngr. **dinárion,** fr. **dinar.**

DINÁSTIC, -Ă, *dinastici, -ce,* adj. Privitor la dinastie, care aparţine dinastiei. F (Despre oameni, curente etc.) Partizan al dinastiei. — Din fr. **dynastique.**

DINASTÍE, *dinastii,* s.f. Succesiune de suverani din aceaşi familie; familie domnitoare. F Succesiune de oameni celebri din aceeaşi familie. — Din fr. **dynastie.**

DINATRÓN s.n. (Electron.) (În sintagma) *Efect dinatron* = scădere a curentului între doi electrozi ai unui tub electronic la creşterea tensiunii dintre ei. — Din engl., fr. **dynatron.**

DÍNĂ, *dine,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a forţei, egală cu forţa care imprimă unui corp cu masa de un gram acceleraţia de un centimetru pe secundă la pătrat. — Din fr. **dyne.**

DINĂÚNTRU adv. Din interior. F (Adjectival) Care se află înăuntru, în interior. [Var.: **dinlăúntru** adv.] — **De^4 + înăuntru.**

DÍNCOACE adv. În partea aceasta, în partea dinspre vorbitor. F (Adjectival) Care se află în partea dinspre vorbitor. G Loc. adj. *De dincoace* = care se află în partea aceasta (dinspre vorbitor). G Loc. prep. *Dincoace de...* = în partea aceasta (dinspre vorbitor). *De dincoace de...* = din partea aceasta. [Acc. şi: *dincoáce*] — **De^4 + încoace.**

DÍNCOLO adv. **1.** În partea cealaltă, în partea opusă vorbitorului. G Loc. adj. *De dincolo* = care se află în cealaltă parte; care se află peste hotare. G Loc. prep. *Dincolo de...* = **a)** în partea cealaltă a...; **b)** în afară de... *Pe dincolo* = în partea cealaltă (trecând de-a curmezişul sau pe ocolite), prin cealaltă parte. F (Bis.) În lumea cealaltă, în lumea de apoi. **2.** (În corelaţie cu „ici", „colo", „aici" etc.) În altă parte. *Aici înfloreşte o floare, dincolo un copac.* G Expr. *Aşa şi pe dincolo* = aşa cum s-a spus mai sus, în felul în care se cunoaşte sau într-un fel pe care vorbitorul nu vrea să-l spună [Acc. şi: *dincólo*] — **De^4 + încolo.**

DINCOTRÓ adv. (Adesea în propoziţii interogative) Din care direcţie, de unde, din ce parte. — **De^4 + încotro.**

DINDĂRĂT adv. Dinapoi. F (Adjectival) Care se află dinapoi, în spate. — **De^4 + îndărăt.**

DINDĂRĂTUL prep. Dinapoia. — **De^4 + îndărătul.**

DINÉU, *dineuri,* s.n. Masă de seară (de gală). [Pl. şi: *dinee*] — Din fr. **dîner.**

DÍNGO, *dingo,* s.m. Specie de câine sălbatic din Australia (*Canis dingo).* — Din fr. **dingo.**

DINIOÁRE adv. (Reg.) Adineauri. [Pr.: *-ni-oa-*] — Lat. **de una hora.**

DINLĂÚNTRU adv. v. **dinăuntru.**

DINOCÉRAS, *dinoceraşi,* s.m. Mamifer fosil asemănător cu rinocerul, cu caninii foarte dezvoltaţi. — Din fr. **dinocéras.**

DINOTÉRIU s.m. Mamifer fosil proboscidian mai mare decât elefantul, cu doi fildeşi curbaţi în jos şi fixaţi pe maxilarul inferior. — Din fr. **dinothérium.**

DINOZÁUR, *dinozauri,* s.m. Reptilă fosilă uriaşă din ordinul dinozaurienilor. [Pr.: *-za-ur*] — Din fr. **dinosaure,** it. **dinosauro.**

DINOZAURIÁN, *dinozaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile fosile de dimensiuni gigantice, având unele caractere intermediare între reptile, păsări şi mamifere; (şi la sg.) animal din acest ordin. G (Adjectival) *Reptilă dinozauriană.* [Pr.: *-za-u-ri-an*] — Din fr. **dinosaurien.**

DÍNSPRE prep. **1.** (Introduce un complement care arată punctul de plecare al acţiunii) Din direcţia... **2.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) Cam spre..., aproximativ în momentul... *Dinspre seară.* **3.** (Introduce un complement indirect care arată originea, descendenţa) Din partea, după. *Văr dinspre tată.* — **De^4 + înspre.**

DINTÁI num. (De obicei precedat de „cel") Primul dintr-o serie de obiecte, fiinţe, fenomene de acelaşi fel. F (Adverbial) În primul moment, (mai) întâi. F (Adjectival) Primul ca importanţă, ca valoare, ca rang etc. dintre mai mulţi. [Var.: (reg.) **dentái** num.] — **De^4 + întâi.**

DÍNTE, *dinţi,* s.m. **1.** Fiecare dintre organele osoase mici, acoperite cu un strat de smalţ, situate în cavitatea bucală a majorităţii vertebratelor şi servind de obicei pentru a rupe, a mesteca şi a fărâmiţa alimentele; *p. restr.* fiecare dintre organele osoase mici aşezate în partea din faţă a maxilarelor. G *Dinte de lapte* = fiecare dintre dinţii care le cresc copiilor în primii ani ai vieţii şi care cad mai târziu, fiind înlocuiţi cu dinţii definitivi. G Expr. *Soare cu dinţi* = soare pe timp geros, răcoros sau ploios. *A se ţine de ceva cu dinţii* = a nu ceda cu niciun preţ, a nu renunţa nicidecum la ceva. *Înarmat până în dinţi* = v. *înarmat. A-i scoate* (cuiva) *şi dinţii din gură* = a-i lua (cuiva) tot ce are, a sărăci (pe cineva). *A-şi arăta dinţii* = a ameninţa; a se manifesta în mod nefavorabil. *Printre dinţi* = (în legătură cu verbe de declaraţie) neclar, nedesluşit (şi cu nemulţumire). *A avea un dinte împotriva* (sau *contra) cuiva* = a avea un motiv de nemulţumire, de supărare sau de duşmănie împotriva cuiva. F Compuse: *dintele-dracului* = plantă erbacee cu flori albe, roşii-purpurii sau verzui aşezate în spice *(Polygonum hydropiper); (porumb) dinte-de-cal* (sau *dintele-calului)* = varietate de porumb cu boabe mari, late şi albicioase, cu un şănţuleţ la vârf. **2.** Fiecare dintre crestăturile, zimţii, proeminenţele (ascuţite şi regulate) de pe marginea unor unelte sau piese de maşină; fiecare dintre colţii pieptenelui, ai greblei, ai grapei etc. **3.** Înălţime stâncoasă, izolată, cu pereţii abrupţi; colţ. — Lat. **dens, -ntis.**

DÍNTRE prep. **1.** (Introduce un atribut care arată locul ocupat de cineva sau de ceva între două sau mai multe obiecte) Care se află între..., în mijlocul... *Spaţiul dintre pat şi masă.* F (Introduce un complement care arată punctul de plecare) Din mijlocul... *Iese luna dintre nori.* **2.** (Introduce un atribut care arată detaşarea unui obiect din mijlocul mai multora de acelaşi fel) Printre, între, din. *Dintre sute de elevi.* **3.** (Introduce un atribut exprimând o corelaţie sau o alternanţă) Între. *Raportul dintre parte şi întreg.* **4.** (Introduce un atribut care indică răstimpul dintre două momente cunoscute) Situat între... *Momentul dintre noapte şi zi.* **5.** (Introduce un atribut care exprimă un raport de reciprocitate) Care există între... *S-au întărit legăturile dintre ei.* — **De^4 + între.**

DÍNTRU prep. (Mai ales înaintea lui „un", „al", „însul", „acest", „o dată", cu elidarea vocalei finale proprii) **1.** (Cu sens local) Din, dinspre. *Priveşte dintr-un colţ al sălii. G Dintr-acolo* = din partea aceea. **2.** (Partitiv) Din. *Vorbeşte cu unii dintre noi.* F (Indicând apartenenţa) *Facem parte dintr-o lume nouă.* **3.** (Cu sens temporal; introduce un complement circumstanţial care indică momentul plecării) De la. *Pleacă dintr-o clipă într-alta.* F (Introduce un atribut care indică timpul desfăşurării unei acţiuni) Din, petrecut în... *Mi-a povestit o întâmplare dintr-o dimineaţă de vară.* **4.** (Introduce un complement care indică originea, provenienţa) Din. *Planta se dezvoltă dintr-o sămânţă.* **5.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri) Din. *Şi-a făcut o scurtă dintr-un palton.* F (Introduce un complement indirect care arată starea de la care se trece) *Se trezeşte dintr-un somn greu.* **6.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) Cu. *A nimerit dintr-un foc (de puşcă).* G Loc. adv. *Dintr-odată* = cu o singură mişcare; pe neaşteptate; brusc, deodată. **7.** (Introduce un complement instrumental) Cu. *Are pensie şi trăieşte dintr-însa.* **8.** (Introduce un atribut care indică materia) Din. *Mănăstirea dintr-un Lemn.* **9.** (Introduce un complement circumstanţial de cauză) Din cauza. *S-a supărat dintr-o nimica toată.* — **De^4 + întru.**

DINŢÁ, *dinţez,* vb. I. Tranz. A face dinţi (**2**) pe marginea unui obiect. — Din **dinţat** (derivat regresiv) sau din **dinte.**

DINŢÁR, *dinţare,* s.n. **1.** Unealtă cu care se înclină dinţii fierăstrăului de o parte şi de alta a pânzei lui. **2.** Grătar în dreptul scocului morii. — **Dinte** + suf. *-ar.*

DINŢÁRE, *dinţări,* s.f. Acţiunea de *a dinţa* şi rezultatul ei. F (Concr.) Totalitatea dinţilor unui obiect. — **dinţa.**

DINŢÁT, -Ă, *dinţaţi, -te,* adj. Cu dinţi; crestat sau tăiat în formă de dinţi; zimţat. — **Dinte** + suf. *-at.*

DINŢĂRÍT s.n. (Glumeţ) Plată care urma să fie dată de creştini unui turc, fiindcă şi-a obosit dinţii mâncând în casa lor. — **Dinte** + suf. *-ărit* (după tc. *diş-parasi* „bani de dinţi").

DINŢĂTÚRĂ s.f. Parte dinţată a unui obiect. F Spec. Totalitatea zimţilor de pe marginea unei mărci poştale. — **Dinţa** + suf. *-ătură.*

DINŢIŞÓR, *dinţişori,* s.m. Diminutiv al lui *dinte.* — **Dinte** + suf. *-işor.*

DÍNŢURĂ, *dinţuri,* s.f. Plantă erbacee cu flori roşii sau albe dispuse în spice, care creşte prin semănături sau ierburi. (*Odontites rubra).* — **Dinte** + suf. *-ură.*

DIOCEZÁN, -Ă adj. v. **diecezan.**

DIOCÉZĂ s.f. v. **diecezã.**

DIOCHEÁ vb. I v. **deochea.**

DIOCHEÁT, -Ă adj. v. **deocheat.**

DIOCHETÚRĂ s.f. v. **deocheturã.**

DIÓCHI s.n. v. **deochi.**

DIÓDĂ, *diode,* s.f. Element al unui circuit electric cu doi electrozi, care are o rezistenţă mică faţă de un sens de trecere a curentului electric şi foarte mare faţă de sensul opus; tub electronic care are doi electrozi (dintre care unul emite electroni). G *Diodă tunel* = diodă de construcţie specială folosită ca amplificator şi generator de oscilaţii. *Diodă stabilizatoare de tensiune* = diodă folosită ca element de referinţă în stabilizatoarele de tensiune şi de curent. *Diodă (electro)luminescentă* = diodă cu emisie luminoasă la trecerea curentului electric prin ea; led. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **diode.**

DIÓIC, -Ă, *dioici, -ce,* adj. (Despre plante unisexuate) Care are florile mascule şi femele pe indivizi deosebiţi ai aceleiaşi specii. [Pr.: *di-o-ic*] — Din fr. **dioïque.**

DIONÍNĂ s.f. (Fam.) Medicament pe bază de morfină, folosit ca analgezic al tusei. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **dionine.**

DIONISIÁC, -Ă, *dionisiaci, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Sărbătorile* (sau *serbările) dionisiace* (şi substantivat, f. pl.) = serbări organizate în Grecia antică în cinstea zeului Dionysos. **2.** (În opoziţie cu *apolinic*) Care are o atitudine afectivă cu impulsuri pasionale, exaltate sau iraţionale. [Pr.: *di-o-ni-si-ac*] — Din fr. **dionysiaque.**

DIÓPTRIC, -Ă, *dioptrici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care este în legătură cu refracţia luminii, care aparţine acestei refracţii. **2.** S.f. Parte a opticii care studiază fenomenele de refracţie a luminii. [Pr.: *di-op-*] — Din fr. **dioptrique.**

DIOPTRÍE, *dioptrii,* s.f. Unitate de măsură a puterii unei lentile, având la bază puterea lentilei cu distanța focală de un metru. [Pr.: *di-op-*] — Din fr. **dioptrie.**

DIÓPTRU, *dioptre,* s.n. (Fiz.) **1.** Suprafață care separă două medii transparente cu indici de refracție diferiți. **2.** Dispozitiv sau instrument optic care determină linia de vizare spre un punct dat. [Pr.: *di-op-*] — Din fr. **dioptre.**

DIORÁM s.n. v. **dioramă.**

DIORÁMĂ, *diorame,* s.f. Tablou de mari dimensiuni (alcătuit din mai multe planuri), așezat într-o sală obscură și care, sub efectul unui joc de lumini, dă spectatorului impresia realității. F Reprezentare spațială a unei porțiuni de ecosistem, în care se expun, în muzee, animale împăiate, manechine etc. [Pr.: *di-o-*. — Var.: (înv.) **diorám** s.n.] — Din fr. **diorama.**

DIORÁMIC, -Ă, *dioramici, -ce,* adj. Care aparține unei diorame, privitor la o dioramă. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **dioramique.**

DIORÍE, *diorii,* s.f. (Înv.) Termen de plată; scadență, soroc. [Pr.: *di-o-*] — Din ngr. **dioría.**

DIORÍT, *diorite,* s.n. Rocă eruptivă grăunțoasă, cenușie-verzuie, folosită ca piatră de construcție și ca ornament. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **diorite.**

DIOXÍD, *dioxizi,* s.m. (Chim.) Bioxid. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **dioxyde,** engl. **dioxide.**

DIOXÍNĂ s.n. Grup de substanțe foarte toxice, care pot să apară în sinteza unor ierbicide, dezinfectanți etc. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **dioxine.**

DIPETÁL, -Ă, *dipetali, -e,* adj. (Despre corole) Care are două petale; (despre flori, plante) care are corola formată din două petale. — Din fr. **dipétale.**

DIPLEGÍE, *diplegii,* s.f. Paralizie bilaterală. — Din fr. **diplégie.**

DIPLOCEFÁL, -Ă, *diplocefali, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Făt monstruos) care prezintă diplocefalie. — Din fr. **diplocéphal.**

DIPLOCEFALÍE, *diplocefalii,* s.f. (Med.) Monstruozitate caracterizată prin existența a două capete pe un trunchi. — Din fr. **diplocéphalie.**

DIPLOCÓC, *diplococi,* s.m. Fiecare dintre germenii patogeni care produc pneumonia, meningita etc. — Din fr. **diplocoque.**

DIPLODÓC, *diplodoci,* s.m. Reptilă dinozauriană fosilă, amfibie, erbivoră, cu gâtul și coada foarte lungi. — Din fr., lat. **diplodocus.**

DIPLOGRÁF, *diplografe,* s.n. Mașină de scris care funcționează simultan cu două feluri de caractere. — Din fr. **diplographe.**

DIPLOÍD, -Ă, *diploide,* adj. (Biol.; despre celule organice sau organisme) Cu număr dublu de cromozomi. G *Fază diploidă* = perioadă în dezvoltarea unor organisme în care numărul de cromozomi ai celulelor obișnuite este dublu în raport cu acela al celulelor sexuale. [Pr.: *-plo-id*] — Din fr. **diploïde.**

DIPLOIDÍE s.f. (Biol.) Caracter al celulelor sau organismelor diploide. [Pr.: *-plo-i-*] — Din fr. **diploïde.**

DIPLOMÁT[1], -Ă, *diplomați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care a obținut o diplomă. — Din fr. **diplômé.**

DIPLOMÁT[2], -Ă, *diplomați, -te,* s.m. și f., s.n., adj. **I. 1.** S.m. și f. Reprezentant oficial al unui stat bucurându-se de privilegii și imunități în țara unde își îndeplinește misiunea. **2.** S.m. și f. Persoană care știe cum să trateze o afacere, cum să se comporte într-o situație (pentru a-și atinge scopurile). **3.** Adj. Care denotă calcul, abilitate (în comportare); diplomatic[2]. **II.** S.n. Prăjitură preparată dintr-o cremă aromată cu adaos de frișcă și fructe zaharisite. — Din fr. **diplomate.**

DIPLOMÁTIC[1], -Ă, *diplomatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei care cercetează diplomele și documentele oficiale vechi și le stabilește autenticitatea. **2.** Adj. (Rar) Care aparține diplomelor și documentelor oficiale vechi, privitor la aceste diplome și documente. — Din fr. **diplomatique,** lat. **diplomaticus.**

DIPLOMÁTIC[2], -Ă, *diplomatici, -ce,* adj. Referitor la diplomație sau la diplomați[2], care aparține diplomației sau diplomaților[2]. F Diplomat[2]. — Din fr. **diplomatique.**

DIPLOMAȚÍE, (**2**) *diplomații,* s.f. **1.** Activitate desfășurată de un stat prin reprezentanții săi diplomatici, în scopul realizării politicii sale externe. **2.** Comportare abilă, subtilă, șireată. **3.** Carieră, profesie de diplomat[2]. **4.** Totalitatea reprezentanților constituiți în corp diplomatic. — Din fr. **diplomatie.**

DÍPLOMĂ, *diplome,* s.f. **1.** Act oficial care certifică pregătirea profesională a unei persoane, un anumit titlu etc. **2.** Act eliberat unui premiant, unui participant la o expoziție sau la un concurs, prin care se recunoaște valoarea acestuia. **3.** (În Evul Mediu) Act prin care se acorda cuiva un titlu de noblețe, anumite privilegii etc. — Din fr. **diplôme,** lat. **diploma.**

DIPLOPÍE, *diplopii,* s.f. Tulburare a vederii care constă în perceperea dublă a imaginii unui obiect. — Din fr. **diplopie.**

DIPNÓI, *dipnoi,* s.m. (La pl.) Grup de pești care respiră atât prin branhii cât și prin plămâni; (și la sg.) pește din acest grup. G (Adjectival) *Pești dipnoi.* — Cf. fr. d i p n o é, d i p n o ï q u e .

DIPÓD, -Ă, *dipozi, -de,* adj. (Despre versuri) Care este format din două picioare metrice. — Din fr. **dipode.**

DIPODÍE s.f. Vers format din două picioare metrice. — Din fr. **dipodie.**

DIPÓL, *dipoli,* s.m. **1.** Circuit electric cu două borne de acces pentru conectarea la o rețea exterioară. **2.** (În sintagma) *Dipol electric* = **a)** sistem de două sarcini electrice apropiate, egale și de semn contrar; **b)** antenă de telecomunicații formată din două conductoare dispuse și alimentate simetric. — Din germ. **Dipol,** fr. **dipôle.**

DIPOLÁR, -Ă, *dipolari, -e,* adj. Care aparține dipolilor, privitor la dipoli. — Din fr. **dipolaire.**

DIPSOMÁN, -Ă, *dipsomani, -e,* s.m. și f. (Med.) Bolnav de dipsomanie; alcoolic. — Din fr. **dipsomane.**

DIPSOMANÍE s.f. (Med.) Nevoie patologică irezistibilă de a bea alcool; alcoolism cronic. — Din fr. **dipsomanie.**

DIPTÉR, *diptere,* s.n. **I.** (La pl.) Ordin de insecte cu o singură pereche de aripi și cu aparatul bucal adaptat pentru supt sau pentru înțepat și supt; (și la sg.) insectă din acest ordin. F (Adjectival; despre insecte) Cu două aripi. **II.** Edificiu antic înconjurat cu două șiruri de coloane. G (Adjectival) *Templu dipter.* [Var.: **diptéră** s.f.] — Din fr. **diptère.**

DIPTÉRĂ s.f. v. **dipter.**

DIPTÍC, *diptice,* s.n. Icoană sau tablou alcătuit din două piese legate între ele încât să se poată deschide și închide ca o carte. F P. gener. Operă literară sau muzicală alcătuită din două părți. [Acc. și: *díptic*] — Din fr. **diptyque.**

DIRECLÍE, *direclii,* s.f. Monedă de argint bătută în Spania, care a circulat în Țările Române în vremea lui Caragea. — Din tc. **direkli** „cu stâlpi”.

DIRÉCT, -Ă, *direcți, -te,* adj., s.f., adv. **1.** Adj. Care duce la țintă, de-a dreptul, fără ocol; drept. G *În linie directă* = din tată în fiu. **2.** S.f. Lovitură dată de un boxer cu mâna întinsă drept înainte. **3.** Adv. De-a dreptul, fără ocol. **4.** Adj. Care se face, are loc fără intermediar sau fără ascunzișuri, fățiș; nemijlocit. G *Vot direct* = vot exprimat prin participarea la urnă a fiecărui cetățean. *Impozit direct* = impozit asupra venitului sau proprietății, perceput pe baza unor roluri nominale. *Complement direct* = complement care determină un verb tranzitiv. *Vorbire directă* sau *stil direct* = procedeu sintactic și stilistic de redare fidelă a spuselor sau gândurilor cuiva. **5.** Adv. Fără intermediar, în mod nemijlocit; fără ascunzișuri, fățiș. G Expr. *A fi* (sau *a face) direct răspunzător (de ceva)* = a răspunde (sau a face să răspundă) personal și integral (de faptele sale). **6.** Adv. (În sintagma) *Mărimi direct proporționale* = mărimi al căror raport este de asemenea natură încât creșterea sau scăderea uneia de un număr de ori provoacă creșterea sau scăderea celeilalte de același număr de ori. — Din fr. **direct,** lat. **directus.**

DIRECTÍV, -Ă, *directivi, -e,* adj. **1.** (Rar) Care indică direcția, privitor la direcție. **2.** (Tehn.) Care are direcție fixă. — Din fr. **directif.**

DIRECTÍVĂ, *directive,* s.f. Instrucțiune generală dată de un organ superior celor din subordinea sa. — Din fr. **directive.**

DIRECTIVITÁTE s.f. Proprietate a unui emițător sau receptor de a radia, respectiv de a capta unde (acustice sau electromagnetice) preferențial în sau din anumite direcții. — Din fr. **directivité.**

DIRECTÓR[1], -OÁRE, *directori, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care dirijează sau conduce ceva, care indică direcția. G *Roți directoare* = roțile din față ale unui vehicul, cu ajutorul cărora se stabilește direcția de mers. *Plan director* = hartă sau plan al unei regiuni la scara de 1/20 000. *Linie directoare* = linie fixă pe care alunecă altă linie care, prin mișcarea ei în spațiu, descrie o suprafață. F Fig. Care indică linia de conduită, care îndrumează (activitatea). **2.** S.f. (Mat.) Curbă pe care se sprijină generatoarele rectilinii ale unei suprafețe riglate. **3.** S.n. (Elt.) Element care mărește directivitatea unei antene. — Din fr. **directeur,** lat. **director.**

DIRÉCTOR[2], -OÁRE, *directori, -oare,* s.m. și f. Persoană care conduce o întreprindere, o instituție, o publicație etc. sau un sector al acestora; funcție deținută de această persoană. — Din fr. **directeur,** lat. **director.**

DIRECTORÁȘ, *directorași,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *director*[2]. — **Director[2]** + suf. *-aș.*

DIRECTORÁT, *directorate,* s.n. Funcția de director[2]; perioadă cât cineva este director[2]. F (Concr.) Local unde este instalată o direcție. — Din fr. **directorat.**

DIRECTORIÁL, -Ă, *directoriali, -e,* adj. Al directorului[2], privitor la director[2]. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **directorial.**

DIRÉCȚIE, *direcții,* s.f. **I. 1.** Orientare în spațiu a unei ființe, a unui obiect, a unei acțiuni etc.; sens de desfășurare a unei acțiuni. G Loc. adv. *În toate direcțiile* = peste tot, pretutindeni. **2.** (Mat.) Proprietate comună a tuturor dreptelor paralele cu o dreaptă fixă dată. **II. 1.** Acțiunea de a conduce, de a dirija (o instituție, o întreprindere etc.); conducere. **2.** Post, funcție de director[2]; *p. ext.* durata acestei funcții. **3.** Organ de conducere a unei întreprinderi, instituții, organizații etc. G *Direcție de scenă* = regie. F Subdiviziune în sistemul de organizare a unui minister, a unui organ central etc., care conduce o anumită ramură de activitate a instituției respective. **4.**

Biroul directorului[2]. **III.** Ansamblul organelor folosite pentru conducerea unui autovehicul. F (Şi în sintagma *bară de direcţie)* Bară de oţel articulată la ambele capete de roţile unui vehicul şi care serveşte la orientarea roţilor într-o anumită direcţie. [Var.: **direcţiúne** s.f.] — Din fr. **direction,** lat. **directio, -onis.**

DIRECŢIONÁ, *direcţionez,* vb. I. Tranz. A orienta, a îndruma într-un anumit sens. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **directionner.**

DIRECŢIONÁL, -Ă, *direcţionali, -e,* adj. Care arată direcţia; care emite într-o singură direcţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **directionnel.**

DIRECŢIONÁRE, *direcţionări,* s.f. Acţiunea de *a direcţiona.* [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **direcţiona.**

DIRECŢIONÁT, -Ă, *direcţionaţi, -te,* adj. Care a fost orientat într-un anumit sens. — V. **direcţiona.**

DIRECŢIÚNE s.f. v. **direcţie.**

DIREGĂTÓR s.m. v. **dregător.**

DIREGĂTORÍE s.f. v. **dregătorie.**

DIRÉGE vb. III v. **drege.**

DIRÉPT, -EÁPTĂ adj. v. **drept.**

DIRÉS[1] s.n. v. **dres**[1].

DIRÉS[2]**, -EÁSĂ** adj. v. **dres**[2].

DIRHÁM, *dirhami,* s.m. Unitate monetară principală în Maroc. — Din fr. **dirham.**

DIRIGENŢÍE, *dirigenţii,* s.f. Îndrumare şi supraveghere a unei clase de elevi de către un diriginte; oră de clasă la care are loc în mod special această îndrumare. — **Diriginte** + suf. *-ie.*

DIRIGÍNTE, -Ă, *diriginţi, -te,* s.m. şi f. **1.** Profesor însărcinat cu dirigenţia unei clase de elevi. **2.** (În trecut) Director al unei şcoli primare rurale. **3.** Şef al unui oficiu poştal sau vamal. **4.** P. restr. Responsabil al unei farmacii. — După fr. **dirigeant.**

DIRIGUÍ, *diriguiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A conduce, a dirija. — Din lat. **dirigere** (după *cârmui).*

DIRIGUITÓR, -OÁRE, *diriguitori, -oare,* adj. (Rar; şi substantivat) Care conduce, călăuzeşte, dirijează; conducător. [Pr.: *-gu-i-*] — **Dirigui** + suf. *-tor.*

DIRIJÁ, *dirijez,* vb. I. Tranz. A conduce, a îndruma o instituţie, o organizaţie, o activitate etc. F Spec. A conduce o orchestră, un cor (în calitate de dirijor). — Din fr. **diriger.**

DIRIJÁBIL, -Ă, *dirijabili, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Aerostat de formă cilindrică, cu secţiune circulară sau ovală şi cu extremităţile alungite, prevăzut cu o nacelă pentru călători şi cu mijloace proprii de propulsie şi de mişcare în orice direcţie. **2.** Adj. Care poate fi dirijat. — Din fr. **dirigeable** (după *dirija).*

DIRIJÁRE, *dirijări,* s.f. Acţiunea de *a dirija;* conducere, îndrumare. — V. **dirija.**

DIRIJÁT, -Ă, *dirijaţi, -te,* adj. Care este supus unei acţiuni de îndrumare, conducere şi control. — V. **dirija.**

DIRIJÍSM s.n. Concepţie economică care susţine intervenţia statului în economia de piaţă. — Din fr. **dirigisme.**

DIRIJÓR, -OÁRE, *dirijori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care conduce o orchestră sau un cor. — **Dirija** + suf. *-or.*

DIRIJORÁL, -Ă, *dirijorali, -e,* adj. Care aparţine dirijorului, specific sau necesar dirijorului. — **Dirijor** + suf. *-al.*

DIRT-TRACK s.n. Cursă motociclistă cu circuit închis, care are loc pe o pistă cu zgură (şi adesea cu obstacole). [Pr.: *dărt-trec*] — Cuv. engl.

DISAMÁRĂ, *disamare,* s.f. Fruct uscat format din două samare. — Din fr. **disamare.**

DISARTRÍE s.f. (Med.) Tulburare constând în articularea defectuoasă a cuvintelor. — Din fr. **dysarthrie.**

DISC[1]**,** *discuri,* s.n. **1.** Placă circulară şi plată de o anumită greutate, pe care o aruncă atleţii discoboli la distanţă. F Probă de atletism care se practică cu acest obiect. **2.** Orice obiect de formă circulară şi plată. G *Plug cu disc* = plug cu tracţiune mecanică, a cărui parte tăietoare este constituită din una sau mai multe plăci circulare şi plate, care taie şi răstoarnă brazda. (Fiz.) *Discul lui Newton* = placă circulară împărţită în şapte sectoare colorate, reproducând culorile spectrului solar şi care, prin rotire rapidă, apare albă sau gri, demonstrând sinteza luminii albe. **3.** Semnal mobil de formă circulară care indică unui tren reducerea vitezei. **4.** Placă circulară din material plastic, care serveşte la înregistrarea şi reproducerea vocii, a sunetelor etc. cu ajutorul unui aparat special. G *Disc de frecvenţă* = disc[1] (**4**) cu înregistrări speciale, folosit la verificarea şi măsurarea caracteristicilor de redare ale pick-up-urilor. F Muzică înregistrată pe un disc[1] (**4**). **5.** (În sintagmele) *Disc intervertebral* = cartilaj fibros şi elastic aşezat între două vertebre alăturate şi contribuind la solidarizarea lor. *Hernie de disc* = hernie a unui disc intervertebral. — Din fr. **disque,** lat. **discus.**

DISC[2]**,** *discuri,* s.n. Taler (circular) de metal (preţios) pe care se strâng în biserică, de la credincioşi, bani pentru nevoile cultului sau pe care se pune agnetul (la oficierea căsătoriilor). [Var.: **díscos** s.n.] — Din sl. **disk**(**os**)**ŭ.**

DISCERNĂMÁNT s.n. Facultatea de a discerne. — Din fr. **discernement.**

DISCÉRNE, *discérn,* vb. III. Tranz. A deosebi, a distinge lucrurile unele de altele; a judeca limpede, cu pătrundere şi cu precizie. — Din fr. **discerner,** lat. **discernere.**

DISCÉRNERE s.f. Acţiunea de *a discerne.* — V. **discerne.**

DISCHETĂ, *dischete,* s.f. Disc constituind suportul magnetic al informaţiei cu care se operează în informatică. — Din fr. **disquette,** engl. **diskete.**

DISCHINEZÍE, *dischinezii,* s.f. Proces patologic caracterizat prin alterarea mecanismului de reglare a activităţii motorii a organelor contractile. G *Dischinezie biliară* = încetinire a secreţiei biliare. — Din fr. **dyscinésie.**

DISCIPLINÁ, *disciplinez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) obişnui cu spiritul de disciplină, de ordine. — Din fr. **discipliner.**

DISCIPLINÁBIL, -Ă, *disciplinabili, -e,* adj. Care poate fi disciplinat. — **Disciplina** + suf. *-bil.*

DISCIPLINÁR, -Ă, *disciplinari, -e,* adj. (Adesea adverbial) Conform cu disciplina, privitor la disciplină, urmărind disciplina sau disciplinarea. G *Pedeapsă* (sau *sancţiune) disciplinară* = sancţiune care se aplică unei persoane pentru încălcarea regulilor de disciplină a muncii din instituţia sau organizaţia în care activează. *Pe cale disciplinară* = prin pedeapsă disciplinară. — Din fr. **disciplinaire.**

DISCIPLINÁRE, *disciplinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) disciplina.* — V. **disciplina.**

DISCIPLINÁT, -Ă, *disciplinaţi, -te,* adj. Care se supune din proprie iniţiativă disciplinei şi ordinii, care manifestă spirit de disciplină. — V. **disciplina.** Cf. fr. d i s c i p l i n é.

DISCIPLÍNĂ, (**2**) *discipline,* s.f. **1.** Totalitatea regulilor de comportare şi de ordine obligatorii pentru membrii unei colectivităţi. F Ordine; spirit de ordine, deprindere cu o ordine strictă. **2.** Ramură a unei ştiinţe; *p. gener.* ştiinţă. — Din fr. **discipline,** lat. **disciplina.**

DISCÍPOL, *discipoli,* s.m. Persoană care primeşte învăţătura de la un maestru; învăţăcel, elev, ucenic. F Persoană care adoptă, urmează şi continuă doctrina, învăţătura, principiile cuiva. [Var.: **discípul** s.m.] — Din lat. **discipulus.** Cf. fr. d i s c i p l e.

DISCÍPUL s.m. v. **discipol.**

DISC-JOCKEY, *disc-jockey,* s.m. Prezentator într-o discotecă, la radio etc. de muzică uşoară şi de dans înregistrată. [Pr.: *-giókhei*] — Cuv. engl.

DÍSCO adj. invar., s.m. (Muzică) de factură modernă; după care se dansează în discoteci. — Din engl., fr. **disco.**

DISCOBÓL, -Ă, *discoboli, -e,* s.m. şi f. Atlet aruncător de disc[1]. — Din fr. **discobole,** lat. **discobolus.**

DISCOFÍL, -Ă, *discofili, -e,* s.m. şi f. Amator de muzică înregistrată pe discuri; colecţionar de discuri. — Din fr. **discophile.**

DISCOFILÍE s.f. Pasiune de a colecţiona discuri[1] (**4**). — Din fr. **discophilie.**

DISCOGRÁFIC, -Ă, *discografici, -ce,* adj. **1.** De disc[1] (**4**). **2.** De discografie (**1**). — Din fr. **discographique.**

DISCOGRAFÍE, *discografii,* s.f. **1.** Totalitatea discurilor[1] (**4**) înregistrate de un cântăreţ, de o formaţie etc. **2.** (Med.) Radiografie a unui disc intervertebral. — Din fr. **discographie,** engl. **discography.**

DISCOIDÁL, -Ă, *discoidali, -e,* adj. Care este în formă de disc[1], cu aspect de disc[1]. [Pr.: *-co-i-*] — Din fr. **discoïdal.**

DISCONFÓRT s.n. Lipsă de confort. F Stare neplăcută de nesiguranţă, de insatisfacţie. — Din engl. **discomfort.**

DISCONTINUITÁTE, *discontinuităţi,* s.f. Lipsă de continuitate; intermitenţă. F (Mat., Fiz.) Variaţie bruscă şi în salturi a valorii unei mărimi; trecere de la o valoare la alta fără parcurgerea mărimilor intermediare. [Pr.: *-nu-i-*] — Din fr. **discontinuité.**

DISCONTÍNUU, -UĂ, *discontinui, -ue,* adj. Care este lipsit de continuitate; intermitent. [Pr.: *-nu-u*] — Din fr. **discontinu,** lat. **discontinuus.**

DISCOPATÍE, *discopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile discurilor intervertebrale. — Din fr. **discopathie.**

DISCORDÁ, pers. 3 *discordează,* vb. I. **1.** Intranz. A fi în discordanţă, a nu concorda, a nu se potrivi. **2.** Refl. (Despre instrumente muzicale cu coarde) A se dezacorda. — Din fr. **discorder,** lat. **discordare.**

DISCORDÁNT, -Ă, *discordanţi, -te,* adj. Nepotrivit, distonant, nearmonios, strident. G *Strate discordante* = strate ale scoarţei Pământului ale căror suprafeţe de stratificaţie nu sunt paralele între ele. — Din fr. **discordant.**

DISCORDÁNŢĂ, *discordanţe,* s.f. Nepotrivire flagrantă între două sau mai multe elemente, fenomene etc.; distonanţă, dezacord. F (Geol.) Poziţia unor strate discordante. — Din fr. **discordance.**

DISCORDÁRE, *discordări,* s.f. Acţiunea de *a (se) discorda* şi rezultatul ei. — V. **discorda.**

DISCORDÁT, -Ă, *discordaţi, -te,* adj. **1.** (Despre instrumente muzicale cu coarde) Dezacordat. F (Despre arcuri) Care nu este întins sau încordat suficient. **2.** Fig. (Rar; despre oameni) Indispus, posomorât. — V. **discorda.**

DISCÓRDIE, *discordii,* s.f. Neînțelegere, dezbinare între oameni, colectivități etc.; disensiune, dezacord; *p. ext.* ceartă, vrajbă; dușmănie. — Din lat., it. **discordia.** Cf. fr. discorde.

DÍSCOS s.n. v. **disc[2].**

DISCOTÉCĂ, *discoteci,* s.f. **1.** Colecție de discuri[1] (**4**); *p. ext.* mobilă cu rafturi în care se păstrează astfel de colecții; încăpere special dotată pentru păstrarea și audierea discurilor[1]. **2.** Local în care se ascultă muzică modernă înregistrată și se dansează. — Din fr. **discothèque.**

DISCOUNT, *discounturi,* s.n. Rabat comercial. [Pr.: *disc-aunt*] — Cuv. engl.

DISCRÁZIC, -Ă, *discrazici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de discrazie. — Din fr. **dyscrasique.**

DISCRAZÍE, *discrazii,* s.f. Stare generală morbidă caracterizată prin tulburări ale umorilor organismului. — Din fr. **dyscrasie.**

DISCRÉDIT s.n. (Rar) Pierdere sau micșorare a prestigiului, a considerației, a influenței, a încrederii de care se bucură cineva sau ceva. — Din fr. **discrédit.**

DISCREDITÁ, *discreditez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde creditul, considerația, încrederea altora; a (se) compromite. — Din fr. **discréditer.**

DISCREDITÁRE s.f. Faptul de *a (se) discredita;* compromitere. — V. **discredita.**

DISCREDITÁT, -Ă, *discreditați, -te,* adj. Care și-a pierdut creditul, considerația, bunul renume; compromis. — V. **discredita.**

DISCREPÁNT, -Ă, *discrepanți, -te,* adj. Care arată o nepotrivire flagrantă, un dezacord evident, o mare deosebire. — Din it. **discrepante.**

DISCREPÁNȚĂ, *discrepanțe,* s.f. Nepotrivire sau deosebire flagrantă între lucruri, aspecte, fenomene etc. — Din it. **discrepanza,** lat. **discrepantia.**

DISCRÉT, -Ă, *discreți, -te,* adj. **I. 1.** (Despre oameni) Care știe să păstreze un secret ce i s-a încredințat; care este rezervat, reținut în vorbe și în acțiuni. F (Despre acțiuni, manifestări ale oamenilor) Caracteristic omului discret (**1**). F (Adverbial) Fără a atrage atenția. **2.** Fig. (Despre obiecte) Care nu atrage atenția, nu șochează. **II. 1.** (Mat.) *Mulțime discretă* = mulțime care conține numai puncte izolate. **2.** (Fiz.) Alcătuit din semnale distincte. — Din fr. **discret.**

DISCRÉȚIE s.f. **1.** Însușirea de a fi discret. G Expr. *A păstra discreția* = a nu răspândi o știre, a nu divulga un secret încredințat. F Rezervă în atitudine, reținere în vorbe și în fapte. **2.** Fig. Calitatea de a nu atrage atenția, de a nu șoca (prin aspect). **3.** (Fam.; în loc. adv. și expr.) *La discreție* = fără nicio restricție, din belșug. *La discreția cuiva* = la dispoziția cuiva. [Var.: (înv.) **discrețiúne** s.f.] — Din fr. **discrétion,** lat. **discretio, -onis.**

DISCREȚIONÁR, -Ă, *discreționari, -e,* adj. **1.** Care e lăsat la bunul-plac al cuiva; arbitrar. **2.** (Jur.) *Putere discreționară* = prerogativă recunoscută de lege în unele state unor organe de stat de a lua măsuri, fără a fi îngrădite în inițiativa lor. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **discrétionnaire.**

DISCREȚIÚNE s.f. v. **discreție.**

DISCRIMINÁ, *discriminez,* vb. I. Tranz. A separa, a face deosebire, a face distincție, a distinge. — Din lat., it. **discriminare,** fr. **discriminer.**

DISCRIMINÁNT, -Ă, *discriminanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Rar) Discriminatoriu. **2.** S.m. Expresie matematică formată din coeficienții unei ecuații de gradul doi. — Din fr. **discriminant.**

DISCRIMINÁRE, *discriminări,* s.f. Acțiunea de *a discrimina* și rezultatul ei. **1.** Deosebire, distincție netă făcută între mai multe obiecte, idei etc. **2.** Politică prin care un stat sau o categorie de cetățeni ai unui stat sunt lipsiți de anumite drepturi pe baza unor considerente nelegitime. G *Discriminare rasială* = segregație. — După fr. **discrimination,** lat. **discriminatio, -onis.**

DISCRIMINATÓRIU, -IE, *discriminatorii,* adj. Care face sau creează o discriminare; discriminant. — Din lat. **discriminator, -oris,** fr. **discriminatoire.**

DISCROMATÓP, -Ă, *discromatopi, -e,* s.m. și f. (Med.) Discromatopsic. — Din fr. **dyschromatope.**

DISCROMATÓPSIC, -Ă, *discromatopsici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) **1.** Adj. De discromatopsie. **2.** S.m. și f. Persoană care suferă de discromatopsie. — Din fr. **dyschromatopsique.**

DISCROMATOPSÍE s.f. (Med.) Incapacitate de a distinge culorile. — Din fr. **dyschromatopsie.**

DISCROMÍE, *discromii,* s.f. (Med.) Tulburare de durată în pigmentarea pielii. — Din fr. **dyschromie.**

DISCUÍ, *discuiesc,* vb. IV. Tranz. A lucra pământul (pentru mărunțirea bulgărilor, afânare, distrugerea buruienilor etc.) cu ajutorul discuitorului, al plugului cu disc[1] etc. — **Disc[1]** + suf. *-ui.*

DISCUÍRE, *discuiri,* s.f. Acțiunea de *a discui.* — V. **discui.**

DISCUITÓR, *discuitoare,* s.n. Unealtă agricolă formată dintr-o grapă cu discuri[1], folosită la discuire. [Pr.: *-cu-i-*] — **Discui** + suf. *-tor.*

DISCULPÁ, *discúlp,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) dezvinovăți. F Tranz. A recunoaște că un acuzat nu este vinovat (și a-l scoate din cauză). — Din fr. **disculper.**

DISCULPÁRE, *disculpări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a (se) disculpa;* dezvinovățire. — V. **disculpa.**

DISCÚRS, *discursuri,* s.n. Specie a genului oratoric, constând dintr-o expunere făcută în fața unui auditoriu pe o temă politică, morală etc.; cuvântare. F (Înv.) Tratare în scris a unui subiect de natură științifică sau literară. — Din fr. **discours,** lat. **discursus.**

DISCURSÍV, -Ă, *discursivi, -e,* adj. **1.** Care se realizează prin trecere logică de la premise la concluzie prin mai multe etape intermediare. **2.** (Despre memorie) Care se dispersează, se împrăștie. **3.** Care nu se supune unei continuități riguroase. — Din fr. **discursif,** lat. **discursivus.**

DISCURSIVITÁTE s.f. Caracterul discursiv (**1**) al unei idei, fraze, expuneri etc.; însușirea unei expuneri de a fi clară, explicită, de a se întemeia pe raționament. — **Discursiv** + suf. *-itate.*

DISCUTÁ, *discút,* vb. I. **1.** Intranz. A vorbi, a sta de vorbă cu cineva despre ceva; a conversa. **2.** Tranz. A analiza, a examina o lucrare, un proiect, o lege etc. în cadrul unui grup sau al unui colectiv. — Din fr. **discuter.**

DISCUTÁBIL, -Ă, *discutabili, -e,* adj. Care poate fi discutat; neconvingător, îndoielnic. — Din fr. **discutable.**

DISCUTÁRE s.f. Faptul de *a discuta.* — V. **discuta.**

DISCÚȚIE, *discuții,* s.f. **1.** Schimb de păreri, de vederi; convorbire, conversație. F Conversație animată în contradictoriu; controversă, dispută; ceartă. G Loc. adv. *Fără discuție* = fără îndoială; neîndoios, indiscutabil. G Expr. *Nu (mai) încape discuție* = desigur. **2.** Analiză, examinare, dezbatere minuțioasă a unei probleme, făcută de obicei în cadrul unui colectiv organizat. [Var.: **discuțiúne** s.f.] — Din fr. **discussion.**

DISCUȚIÚNE s.f. v. **discuție.**

DIS-DE-DIMINEÁȚĂ adv. Foarte de dimineață; în zorii zilei. [Var.: (pop.) **des-de-dimineáță, des-dimineáță** adv.] — **Dis-** + **de[4]** + **dimineață.**

DISEÁRĂ adv. În seara zilei curente; astă-seară. G *În diseară* = spre seară, pe înserat; (fiind vorba de poziția Soarelui) aproape de asfințit. [Pr.: (reg.) *desáră.* — Var.: **deseáră** adv.] — **De[4]** + **seară.**

DISECÁ, *diséc,* vb. I. Tranz. A efectua o disecție. F Fig. A analiza ceva în mod minuțios pentru a scoate în evidență caracteristici sau aspecte ascunse, necunoscute. — Din fr. **disséquer,** lat. **dissecare.**

DISECÁRE, *disecări,* s.f. Acțiunea de *a diseca* și rezultatul ei; disecție. — V. **diseca.**

DISÉCȚIE, *disecții,* s.f. Deschidere a unui organism, urmată de separarea și analizarea metodică a componentelor lui, prin mijloace chirurgicale, în scopul studierii anatomice sau al realizării unei operații; disecare. — Din fr. **dissection,** lat. **dissectio.**

DISEMINÁ, *diseminez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) împrăștia (în toate părțile), a (se) risipi. — Din **diseminare** (derivat regresiv).

DISEMINÁRE, *diseminări,* s.f. Împrăștiere, răspândire (în toate părțile). F Spec. Răspândire pe cale naturală a semințelor, fructelor, polenului etc. în momentul maturizării lor. F Răspândire în organismul unei ființe a agenților unei boli. — După fr. **dissémination.**

DISEMINÁT, -Ă, *diseminați, -te,* adj. Răspândit; împrăștiat (în toate părțile), risipit. — V. **disemina.**

DISENSIÚNE, *disensiuni,* s.f. Neînțelegere sau ceartă cauzată de nepotrivirea de interese, de păreri etc. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **dissension,** lat. **dissensio, -onis.**

DISEPÁL, -Ă, *disepali, -e,* adj. (Despre caliciu) Care are două sepale; (despre flori, plante) care are caliciul format din două sepale. — Din fr. **disépale.**

DISERTÁ, *disertez,* vb. I. Intranz. (Rar) A ține o disertație. — Din fr. **disserter.**

DISERTÁȚIE, *disertații,* s.f. Expunere științifică asupra unei probleme. F Spec. Lucrare științifică susținută în public de autor, pentru dobândirea unui grad științific. [Var.: **dizertáție** s.f.] — Din fr. **dissertation,** lat. **dissertatio.** Cf. rus. disertaţiia.

DISFAGÍE s.f. (Med.) Dificultate în înghițirea alimentelor în afecțiuni ale gurii, faringelui și esofagului. — Din fr. **dysphagie.**

DISFAZÍE s.f. (Med.) Afazie. — Din fr. **dysphasie.**

DISFONÍE s.f. (Med.) Modificare temporară sau permanentă a timbrului și intensității vocii datorită unor leziuni ale coardelor vocale, ale nervilor laringieni sau ale unor centri nervoși superiori. — Din fr. **dysphonie.**

DISFORÍE s.f. (Med.) Tulburare a dispoziției (**3**) manifestată printr-o stare (penibilă) de tristețe și frică, însoțită uneori de iritabilitate extremă și de agresivitate. — Din fr. **dysphorie.**

DISFÚNCȚIE, *disfuncții,* s.f. **1.** (Med.) Tulburare a funcției unui organ, aparat sau sistem. **2.** (Tehn.) Reducere a adaptării sau integrării unui subsistem la sistemul din care face parte. — Din germ. **Disfunktion,** it. **disfunzione.**

DISFUNCȚIONÁL, -Ă, *disfuncționali, -e,* adj. Care se referă la disfuncție. — **Disfuncție** + suf. *-onal.*

DISFUNCŢIONALITÁTE, *disfuncționalități,* s.f. Lipsă de funcționalitate. — **Disfuncţional** + suf. *-itate.*

DISGRAFÍE s.f. (Med.) Perturbare patologică a scrisului, care se deformează devenind neciteț. — Din fr. **dysgraphie.**

DISGRAVIDÍE s.f. Tulburare patologică ce apare în cursul gravidității; gestoză. — Pref. *dis-* + **gravidă** + suf. *-ie.*

DISIDÉNT, -Ă, *disidenți, -te,* s.m. și f. Persoană care are păreri sau opinii deosebite față de colectivitatea, organizația etc. din care face parte. G (Adjectival) *Grup disident.* [Var.: **dizidént, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **dissident,** lat. **dissidens, -ntis.**

DISIDÉNŢĂ, *disidențe,* s.f. Atitudine, manifestare de disident. F (Concr.) Grup de persoane cu opinii diferite de acelea ale majorității; sciziune formată prin acțiunea unui astfel de grup. [Var.: **dizidénţă** s.f.] — Din fr. **dissidence,** lat. **dissidentia.**

DISIMETRÍE, *disimetrii,* s.f. Lipsă de simetrie; asimetrie. — Din fr. **dissymétrie.**

DISIMILÁ, pers. 3 *disimilează,* vb. I. Refl. (Despre sunetele vorbirii) A suferi o disimilație. — Din fr. **dissimiler.**

DISIMILÁRE, *disimilări,* s.f. (Fon.) Faptul de *a se disimila;* disimilație. — V. **disimila.**

DISIMILÁŢIE, *disimilații,* s.f. (Fon.) Modificare sau dispariție a unui sunet dintr-un cuvânt sub influența altui sunet, identic sau asemănător (din acel cuvânt); disimilare. — Din fr. **dissimilation.**

DISIMILITÚDINE s.f. (Rar) Lipsă de asemănare; deosebire. — Din fr. **dissimilitude,** lat. **dissimilitudo, -inis.**

DISIMULÁ, *disimulez,* vb. I. Tranz. A ascunde adevărata față a unui lucru, a unei situații etc. (dându-i o aparență înșelătoare); a camufla, a masca. F Fig. A deghiza. — Din fr. **dissimuler,** lat. **dissimulare.**

DISIMULÁRE, *disimulări,* s.f. Acțiunea de *a disimula* și rezultatul ei; camuflare, mascare. — V. **disimula.**

DISIMULÁT, -Ă, *disimulați, -te,* adj. Care ascunde (sub un aspect înșelător) adevărata înfățișare a lucrurilor, a situațiilor etc. F (Despre oameni și firea lor) Închis, ascuns; fals, ipocrit. — V. **disimula.**

DISIMULATÓR, -OÁRE, *disimulatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care disimulează. — Din fr. **dissimulateur.**

DISIMULÁŢIE, *disimulații,* s.f. (Rar) Disimulare. — Din fr. **dissimulation.**

DISIPÁ, pers. 3 *disipează,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** (Tehn.) A risipi, a pierde energia sau a o elimina sub formă de căldură. **2.** A face să dispară (sau a dispărea) prin împrăștiere (norii, ceața etc.). — Din fr. **dissiper.**

DISIPÁRE, *disipări,* s.f. Acțiunea de *a disipa* și rezultatul ei. — V. **disipa.**

DISIPATÍV, -Ă, *disipativi, -e,* adj. (Tehn.; despre corpuri, sisteme tehnice, instalații) Care disipează energie sau căldură. — Din fr. **dissipatif.**

DISIPATÓR, *disipatoare,* s.n. (Tehn.) Corp, sistem tehnic sau instalație care disipează energie sau căldură. — Din fr. **dissipateur.**

DISJÚNCT, -Ă, *disjuncți, -te,* adj. Disjunctiv. G (Mat.) *Mulțimi disjuncte* = mulțimi care nu au elemente comune. — Din lat. **disjunctus.** Cf. fr. d i s j o i n t.

DISJUNCTÍV, -Ă, *disjunctivi, -e,* adj. Care separă, care deosebește, care exclude; disjunct. G *Propoziție disjunctivă* = propoziție coordonată care se află într-un raport de excludere cu coordonata ei. *Conjuncție disjunctivă* = conjuncție care leagă propoziții sau părți de propoziție disjunctive. *Judecată disjunctivă* = judecată care enunță incompatibilitatea între diverse predicate ce pot fi atribuite unuia și aceluiași subiect. — Din fr. **disjonctif,** lat. **disjunctivus.**

DISJUNCTÓR, *disjunctoare,* s.n. Întrerupător acționat automat sau prin comandă voită, care servește la protejarea circuitului de variațiile anormale ale intensității sau tensiunii electrice. — Din fr. **disjoncteur.**

DISJÚNCŢIE, *disjuncții,* s.f. **1.** Relație logică între două enunțuri care se exclud reciproc; operator logic exprimat prin termenii disjunctivi „sau", „ori" și „fie". **2.** (Med.) Desfacere, îndepărtare sau decelare a unor elemente articulate. — Din fr. **disjonction.**

DISJÚNGE, *disjúng,* vb. III. Tranz. (Jur.) A despărți două litigii care fuseseră unite, spre a le cerceta și soluționa în mod separat. F P. gener. A separa o chestiune de alta (aparținând aceluiași ansamblu). — Din lat. **disjungere.**

DISJÚNGERE, *disjungeri,* s.f. Acțiunea de *a disjunge.* — V. **disjunge.**

DISLALÍE s.f. (Med.) Greutate în pronunțarea cuvintelor. — Din fr. **dyslalie.**

DISLÉXIC, -Ă, *dislexici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de dislexie. — Din fr. **dyslexique.**

DISLEXÍE, *dislexii,* s.f. (Med.) Tulburare la citit manifestată prin modificarea cuvintelor, prin greșeli de lectură etc. — Din fr. **dyslexie.**

DISLOCÁ, *dislóc,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) mișca din locul unde se afla, a (se) deplasa, a (se) desprinde (din întregul din care face parte). F Refl. (Despre strate geologice) A-și modifica poziția inițială (orizontală). F Tranz. și refl. (Med.) A (se) deplasa (un os sau un membru) din articulații. F Tranz. A deplasa trupele dintr-un loc în altul, a le schimba dintr-o garnizoană în alta. F Tranz. A separa doi termeni ai unui grup sintactic prin introducerea între ei a unui cuvânt sau mai multor cuvinte. — Din fr. **disloquer,** lat. **dislocare.**

DISLOCÁRE, *dislocări,* s.f. Acțiunea de *a (se) disloca* și rezultatul ei; dislocație. — V. **disloca.**

DISLOCÁT, -Ă, *dislocați, -te,* adj. Care a fost mișcat, deplasat, desprins din locul în care se afla. — V. **disloca.**

DISLOCÁŢIE, *dislocații,* s.f. (Rar) Dislocare. — Din fr. **dislocation.**

DISMENORÉE, *dismenoree,* s.f. Sindrom dureros care precedă sau însoțește menstruația. — Din fr. **dysménorrhée.**

DISMENORÉIC, -Ă, *dismenoreici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de dismenoree. [Pr.: *-re-ic*] — Din fr. **dysménorrhéique.**

DISMNEZÍE s.f. (Med.) Slăbire a memoriei. — Din fr. **dysmnésie.**

DISOCIÁ, *disociez,* vb. I. Tranz. **1.** (Chim.) A scinda în mod reversibil o moleculă în molecule mai simple sau în ioni; a descompune temporar și reversibil o combinație. G Refl. *Atomii se disociază.* **2.** A despărți, a separa, a delimita între ele noțiuni, probleme, idei care formează de obicei un ansamblu unic. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **dissocier,** lat. **dissociare.**

DISOCIÁBIL, -Ă, *disociabili, -e,* adj. Care poate fi disociat. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **dissociable.**

DISOCIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi disociabil. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **dissociabilité.**

DISOCIATÍV, -Ă, *disociativi, -e,* adj. Care disociază. [Pr.: *-ci-a-*] — **Disocia(t)** + suf. *-iv.*

DISOCIÁŢIE, *disociații,* s.f. Disociere. F Rezultatul unei disocieri. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **dissociation,** lat. **dissociatio.**

DISOCIÉRE, *disocieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) disocia* și rezultatul ei; disociație. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **disocia.**

DISOLÚT, -Ă, *disoluți, -te,* adj. (Livr.) Corupt, decăzut. — Din fr. **dissolu,** lat. **dissolutus.**

DISOLUTÍV, -Ă, *disolutivi, -e,* adj. (Livr.) Care descompune, dezagregă sau degradează. — Din fr. **dissolutif.**

DISOLÚŢIE, *disoluții,* s.f. Descompunere, dezagregare; decădere, degradare. — Din fr. **dissolution.**

DISONÁNT, -Ă, *disonanți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care sună neplăcut, care produce o disonanță. — Din fr. **dissonant.**

DISONÁNŢĂ, *disonanțe,* s.f. (Muz.) Lipsă de consonanță, de armonie între sunete; asociere de sunete de înălțimi diferite. F Asociere nearmonioasă de silabe sau de cuvinte; cacofonie. F P. gener. Lipsă de armonie. — Din fr. **dissonance,** lat. **dissonantia.**

DISPARÁT, -Ă, *disparați, -te,* adj. Fără legătură cu alte lucruri de același fel; desperecheat. — Din fr. **disparate,** lat. **disparatus.**

DISPÁRE vb. III v. **dispărea.**

DISPARÉNT, -Ă, *disparenți, -te,* adj. (Rar) Care este pe cale să dispară. — **Dispărea** + suf. *-ent* (după *apărea — aparent).*

DISPARITÁTE s.f. (Livr.) Lipsă de legătură, de armonie, de potrivire între elemente. — Din fr. **disparité.**

DISPARÍŢIE, *dispariții,* s.f. Faptul de a nu mai (putea) fi văzut sau găsit; faptul de a înceta să mai existe, să mai trăiască. G Loc. vb. *A fi pe cale (*sau *în curs) de dispariție* = a fi pe punctul de a dispărea. — Din fr. **disparition.**

DISPĂREÁ, *dispár,* vb. II. Intranz. **1.** A se face nevăzut, a ieși din câmpul vizual, a nu mai putea fi văzut (deși continuă să existe), a pieri (dinaintea ochilor). F A se pierde fără urmă, a nu mai putea fi găsit. **2.** A înceta să mai existe; a se stinge, a pieri. F (Despre ființe) A muri. [Var.: **dispáre** vb. III] — Din fr. **disparaître** (după *părea).*

DISPĂRÚT, -Ă, *dispăruți, -te,* adj. **1.** De a cărui soartă nu se mai știe nimic. G Expr. *A fi dat dispărut* = (în timp de război) a fi considerat ca pierdut fără urmă. **2.** Care a încetat să mai existe, care a pierit, care s-a stins. F (Despre ființe; adesea substantivat) Mort. — V. **dispărea.** Cf. fr. d i s p a r u.

DISPÉCER, *dispeceri,* s.m. Tehnician sau sistem automat care urmărește, coordonează și reglementează operativ mersul producției dintr-o întreprindere sau, la căile ferate, supraveghează mersul trenurilor pe o anumită porțiune a liniei etc. — Din engl., fr. **dispatcher.**

DISPECERÁT, *dispecerate,* s.n. Serviciu în care își desfășoară activitatea dispecerul. — Din **dispecer.**

DISPENSÁ, *dispensez,* vb. I. **1.** Refl. A se lipsi de cineva sau de ceva; a renunța la... **2.** Tranz. A scuti pe cineva de o obligație, de o îndatorire etc. — Din fr. **dispenser,** lat. **dispensare.**

DISPENSÁBIL, -Ă, *dispensabili, -e,* adj. De care cineva se poate dispensa; pentru care se poate acorda o dispensă. — Din fr. **dispensable.**

DISPENSÁR, *dispensare,* s.n. Unitate medico-sanitară care asigură asistența populației dintr-o anumită zonă teritorială, de obicei fără spitalizare. — Din fr. **dispensaire.**

DISPENSÁRE, *dispensări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dispensa.* — V. **dispensa.**

DISPENSARIZÁ, *dispensarizez,* vb. I. Tranz. (A interna și) a îngriji pe cineva într-un dispensar. — **Dispensar** + suf. *-iza.*

DISPENSARIZÁRE s.f. Faptul de *a dispensariza.* — V. **dispensariza.**

DISPENSATÓR, -OÁRE, *dispensatori, -oare,* adj. (Rar) Care distribuie, care dă fiecăruia partea sa. — Din fr. **dispensateur,** lat. **dispensator, -oris.**

DISPÉNSĂ, *dispense,* s.f. Scutire a unei persoane de obligația îndeplinirii unor condiții legale; (concr.) act, document care atestă această scutire. — Din fr. **dispense.**

DISPEPSÍE, *dispepsii,* s.f. Tulburare a procesului de digestie (manifestată prin dureri, balonări etc.). — Din fr. **dyspepsie,** lat. **dyspepsia.**

DISPÉPTIC, -Ă, *dispeptici, -ce,* adj. Al dispepsiei, privitor la dispepsie. F (Adesea substantivat) Care suferă de dispepsie. — Din fr. **dyspeptique.**

DISPERÁ, *dispér,* vb. I. **1.** Intranz. A-și pierde orice speranță, a deznădăjdui. **2.** Tranz. (Rar) A face pe cineva să-și piardă răbdarea; a exaspera. [Prez.: ind. și: *disperez.* — Var.: **desperá** vb. I] — Din lat. **desperare.**

DISPERÁNT, -Ă, *disperanți, -te,* adj. Care provoacă disperare. [Var.: **desperánt, -ă,** adj.] — **Dispera** + suf. *-ant.*

DISPERÁRE, *disperări,* s.f. Faptul de *a dispera;* desperație. G Loc. adv. *Cu disperare* = (în mod) disperat, deznădăjduit; *fig.* (în legătură cu modul de a munci, de a se strădui etc. pentru ceva) din toate puterile, aprig. G Expr. *A duce* (sau *a împinge* pe cineva) *la disperare* = a face (pe cineva) să-și piardă nădejdea; a exaspera. [Var.: **desperáre** s.f.] — V. **dispera.**

DISPERÁT, -Ă, *disperați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Ajuns la disperare; deznădăjduit. **2.** (Despre manifestări sau atitudini) Care exprimă, care dovedesc disperare. **3.** Care provoacă disperare; care prezintă puține posibilități de scăpare; periculos, grav. [Var.: **desperát, -ă** adj.] — V. **dispera.**

DISPÉRS, *disperse,* adj. (Chim.; în sintagma) *Sistem dispers* = amestec eterogen a două sau mai multor substanțe, dintre care cel puțin una este divizată în particule foarte mici. — Din lat. **dispersus.**

DISPERSÁ, *dispersez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) împrăștia, a (se) răspândi, a (se) risipi în toate părțile. F (Chim.) A realiza o dispersie sau a fi în stare de dispersie. F Refl. (Fiz.; despre unde) A se descompune într-un spectru de unde cu frecvențe diferite. F Tranz. și refl. (În timp de război) A (se) deplasa în chip organizat (populația, instituțiile etc.) din centrele aglomerate, în regiuni mai ferite. — Din fr. **disperser.**

DISPERSÁRE, *dispersări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dispersa* și rezultatul ei; împrăștiere, răspândire. — V. **dispersa.**

DISPERSÁT, -Ă, *dispersați, -te,* adj. Împrăștiat. G *Atenție dispersată* = atenție distributivă, v. *distributiv.* — V. **dispersa.**

DISPÉRSIE, *dispersii,* s.f. **1.** Împrăștiere, răspândire, risipire. F Spec. (Chim.) Stare de împrăștiere, într-un mediu oarecare, a unei substanțe aflate în particule foarte mici. F Spec. (Fiz.) Separare a unei radiații sau a unei unde sonore în urma refracției, difracției etc. **2.** (Mat.) Repartizare a unei mulțimi de valori în jurul unei anumite valori tipice. [Var.: **dispersiúne** s.f.] — Din fr. **dispersion,** lat. **dispersio, -onis.**

DISPERSIONÁL, -Ă, *dispersionali, -e,* adj. (Rar) De dispersie. [Pr.: *-si-o-*] — Din engl. **dispersional.**

DISPERSIÚNE s.f. v. **dispersie.**

DISPERSÍV, -Ă, *dispersivi, -e,* adj. Care permite dispersia. — Din fr. **dispersif.**

DISPERSÓR, *dispersoare,* s.n. Dispozitiv care reglează amestecul combustibil într-un carburator. — **Dispersa** + suf. *-or.*

DISPLÁCE vb. III v. **displăcea.**

DISPLAY, *display-uri,* s.n. (Inform., Electron.) **1.** Dispozitiv de vizualizare folosit ca periferic la calculatoare. **2.** Afișaj optoelectronic care conține un grup de cifre, folosit la instrumentele de măsură. **3.** Caracter tipografic sau literă tipografică aldină cursivă. [Pr.: *-pléi*] — Din engl. **display.**

DISPLĂCEÁ, *displác,* vb. II. Intranz. A nu-i plăcea, a nu agrea. [Var.: **displáce** vb. III] — Din it. **dispiacere** (după *plăcea).*

DISPLĂCÚT, -Ă, *displăcuți, -te,* adj. Neplăcut, dezagreabil. — V. **displăcea.**

DISPNÉE s.f. Greutate în respirație în boli cardiace sau respiratorii; năduf. — Din fr. **dyspnée,** lat. **dyspnoea.**

DISPNÉIC, -Ă, *dispneici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Suferind) de dispnee. [Pr.:*-ne-ic*] — Din fr. **dyspnéique.**

DISPONÍBIL, -Ă, *disponibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De care se poate dispune, care nu are (momentan) o destinație precisă, care stă la dispoziție pentru a fi utilizat. F (Despre oameni) Care nu este ocupat; liber; care a fost scos (temporar) dintr-un post. **2.** S.n. Bani sau alte bunuri de care o instituție, o întreprindere, o persoană etc. poate dispune, la un moment dat, fără a afecta restul cheltuielilor sau nevoilor. — Din fr. **disponible,** lat. **disponibilis.**

DISPONIBILITÁTE, *disponibilități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi disponibil; starea a ceea ce este disponibil. **2.** (În loc. adv.) *În disponibilitate* = scos (temporar) dintr-un post. **3.** (Cont.; la pl.) Activele lichide și cele cu grad ridicat de lichiditate ale unei întreprinderi, formate din numerar și din echivalente de numerar. **4.** Lucru, bun de care se poate dispune; rezervă. **5.** (Mai ales la pl.) Stare sufletească în care sentimentele și rațiunea se manifestă libere și în plenitudinea lor. — Din fr. **disponibilité.**

DISPONIBILIZÁ, *disponibilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să fie disponibil. **2.** A concedia. — **Disponibil** + suf. *-iza.*

DISPONIBILIZAT, -Ă, *disponibilizați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) care a devenit disponibil. **2.** (Om) care a fost concediat.

DISPOZITÍV, *dispozitive,* s.n. **1.** Ansamblu de piese legate între ele într-un anumit fel (de obicei imobil), care îndeplinește o funcție bine determinată într-un sistem tehnic. G (Electron.) *Dispozitiv optoelectronic* = dispozitiv care are proprietatea de a transforma un semnal luminos într-unul electric sau invers. **2.** Dispunerea pe teren a trupelor în vederea unei acțiuni de luptă sau a unei deplasări; *p. ext.* (concr.) trupele astfel dispuse pe teren (și zona în care se află). **3.** Parte finală a unei hotărâri judecătorești, în care se arată soluția dată litigiului (și unele dispoziții accesorii). — Din fr. **dispositif.**

DISPOZÍȚIE, *dispoziții,* s.f. **1.** Prevedere obligatorie cuprinsă într-un act normativ; măsură sau hotărâre luată de un organ ierarhic superior și obligatorie pentru organul în subordine. G Loc. adv. *La dispoziție* = la îndemână. G Expr. *A fi* (sau *a sta, a se afla* etc.) *la dispoziția cuiva* = a fi gata să satisfacă dorințele, ordinele cuiva. **2.** Așezare a unor elemente într-un anumit loc, într-un anumit fel, într-o anumită ordine; alcătuire, construcție după un anumit plan. **3.** Stare sufletească (bună sau rea); *p. ext.* dorință (momentană) de a face un anumit lucru. **4.** (La pl.) Aptitudini. [Var.: **dispoziţiúne** s.f.] — Din fr. **disposition,** lat. **dispositio, -onis.**

DISPOZIȚIONÁL, -Ă, *dispoziționali, -e,* adj. (Cu caracter) de dispoziție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **dispositionnel.**

DISPOZIȚIÚNE s.f. v. **dispoziție.**

DISPRÉȚ s.n. Sentiment de desconsiderare a cuiva sau a ceva; lipsă de considerație sau de stimă față de cineva sau de ceva. G Loc. adv. *Cu dispreț* = în mod disprețuitor. [Var.: (înv.) **despréț** s.n.] — Din it. **disprezzo.**

DISPREȚUÍ, *disprețuiesc,* vb. IV. Tranz. A avea sau a manifesta dispreț față de cineva sau de ceva; a trata cu dispreț pe cineva sau ceva, a nu lua în seamă. [Var.: (înv.) **despreţuí** vb. IV] — **Dispreț** + suf. *-ui.*

DISPREȚUÍRE, *disprețuiri,* s.f. Acțiunea de *a disprețui* [Var.: (înv.) **despreţuíre** s.f.] — V. **disprețui.**

DISPREȚUÍT, -Ă, *disprețuiți, -te,* adj. Care este tratat cu dispreț; desconsiderat. — V. **disprețui.**

DISPREȚUITÓR, -OÁRE, *disprețuitori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care disprețuiește, care exprimă sau dovedește dispreț. [Pr.: *-ți-u-i-*] — **Disprețui** + suf. *-tor.*

DISPROPÓRȚIE, *disproporții,* s.f. Lipsă de proporție între mai multe elemente comparabile; deosebire, nepotrivire flagrantă. — Din fr. **disproportion.**

DISPROPORȚIONÁL, -Ă, *disproporționali, -e,* adj. Disproporționat. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **disproportionnel.**

DISPROPORȚIONALITÁTE, *disproporționalități,* s.f. Însușirea de a fi disproporțional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din germ. **Disproportionalität.**

DISPROPORȚIONÁT, -Ă, *disproporționați, -te,* adj. (Despre mai multe elemente comparabile) Lipsit de proporție; nepotrivit (de mare sau de mic). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **disproportionné.**

DISPRÓSIU s.n. Element chimic din grupul lantanidelor care se găsește în compoziția unor aliaje magnetice speciale. — Din fr. **dysprosium.**

DISPROTEINEMÍE, *disproteinemii,* s.f. (Med.) Dereglare a echilibrului proteinic. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **dysprotéinémie.**

DISPÚNE, *dispún,* vb. III. **1.** Tranz. A hotărî, a decide; a ordona. **2.** Intranz. A avea la dispoziție, a avea posibilitatea de a utiliza ceva sau pe cineva după propria dorință. **3.** Intranz. A ieși învingător într-o competiție sportivă, într-un meci; a învinge. **4.** Tranz. A așeza într-o anumită ordine; a aranja. **5.** Refl. A căpăta o bună dispoziție, a deveni vesel; a se înveseli. — Din fr. **disposer,** lat. **disponere** (după *pune).*

DISPÚNERE, *dispuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dispune* și rezultatul ei. — V. **dispune.**

DISPÚS, -Ă, *dispuși, -se,* adj. Aflat într-o situație sau într-o stare sufletească potrivită pentru a face un lucru; înclinat să..., gata să... G Expr. *A fi (bine) dispus* = **a)** a avea bună dispoziție, a fi vesel, mulțumit; **b)** a fi ușor amețit de băutură. *A fi rău (*sau *prost) dispus* = a fi într-o stare sufletească rea. — V. **dispune.**

DISPUTÁ, *dispút,* vb. I. **1.** Tranz. (Despre persoane, grupări sau colectivități; construit cu dativul pronumelui) A lupta pentru dobândirea unui lucru, pentru întâietate, a fi în concurență, în rivalitate pentru...; a rivaliza. **2.** Refl. (Despre întreceri, competiții sportive) A avea loc; a se desfășura. — Din fr. **disputer,** lat. **disputare.**

DISPUTÁBIL, -Ă, *disputabili, -e,* adj. Care poate fi disputat. — Din fr. **disputable.**

DISPUTÁRE, *dispută*ri, s.f. Faptul de *a (se) disputa* (**2**). — V. **disputa.**

DISPUTÁT, -Ă, *disputați, -te,* adj. Care dă naștere la discuții vii, controversate. *Problemă disputată.* F (Despre întreceri, competiții) Care dă naștere la o luptă vie pentru obținerea victoriei. — V. **disputa.**

DISPÚTĂ, *dispute,* s.f. **1.** Discuție în contradictoriu între două sau mai multe persoane ori grupuri de persoane; controversă; *p. ext.* ceartă. **2.** Luptă pentru întâietate, pentru tranșarea în favoarea sa a unei rivalități; *spec.* întrecere sportivă; desfășurare a unei întreceri sportive. — Din fr. **dispute.**

DISRITMICITÁTE s.f. (Rar) Lipsă de ritmicitate. — Pref. *dis-* + **ritmicitate.**

DISTÁNT, -Ă, *distanți, -te,* adj. (Despre oameni) Care este de o politețe rece și puțin comunicativă în relațiile cu ceilalți, care este rezervat; (despre atitudinea, manifestările oamenilor) care exprimă, trădează pe omul distant. — Din fr. **distant.**

DISTANȚÁ, *distanțez,* vb. I. **1.** Tranz. A lăsa o anumită distanță între două sau mai multe ființe sau lucruri; a rări. **2.** Refl. A se depărta (de un punct fix, de cineva sau de ceva); a lăsa în urmă, la o distanță (tot mai) apreciabilă (pe cineva sau ceva). F Fig. A se deosebi (în mod sensibil) de cineva în idei, în concepții etc.; a întrece, a depăși pe cineva ca valoare. — Din fr. **distancer.**

DISTANȚÁRE, *distanțări,* s.f. Faptul de *a (se) distanța.* — V. **distanța.**

DISTANȚÁT, -Ă, *distanțați, -te,* adj. Care este separat unul de altul; care se află la distanță unul de altul. — V. **distanța.**

DISTÁNȚĂ, *distanțe,* s.f. **1.** Interval care desparte două puncte în spațiu; depărtare. G Loc. adv. *La distanță* = la o oarecare depărtare. *De la distanță* = de la un punct depărtat. *Din distanță în distanță* = din loc în loc, la anumite intervale (egale). G Expr. *A ține pe cineva la distanță* = a se arăta distant față de cineva. F Interval de timp care desparte două momente, două evenimente. **2.** Fig. (Rar) Deosebire, diferență. *Distanța de la roșu la roz.* — Din fr. **distance,** lat. **distantia.**

DISTANȚIÉR, *distanțiere,* s.n. **1.** Piesă care are funcția de a menține distanța reglementară dintre două piese, două elemente etc. **2.** Instrument care servește la măsurarea distanțelor mici dintre nave. [Pr.: *-ți-er*] — **Distanță** + suf. *-ier.*

DISTÉN s.n. Silicat natural de aluminiu, de culoare albăstruie sau gălbuie și cu luciu sidefiu, utilizat ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **disthène.**

DISTÍH, *distihuri,* s.n. Unitate strofică alcătuită din două versuri cu structură metrică de obicei deosebită și cu înțeles de sine stătător. — Din fr. **distique,** lat. **distichon.**

DISTILÁ, *distilez,* vb. I. Tranz. A trece un lichid în stare de vapori prin fierbere și a condensa vaporii astfel obținuți (pentru a separa un component lichid). — Din fr. **distiller,** lat. **distillare.**

DISTILÁBIL, -Ă, *distilabili, -e,* adj. Care poate fi distilat. — Din fr. **distilable.**

DISTILÁRE, *distilări,* s.f. Acțiunea de *a distila.* — V. **distila.**

DISTILÁT, -Ă, *distilați, -te,* adj. Care a fost supus distilării; obținut prin distilare. F (Substantivat, n.) Produs obținut prin distilare. — V. **distila.**

DISTILATÓR, -OÁRE, *distilatori, -oare,* s.m. și f., s.n.. **1.** S.m. și f. Persoană calificată în operația de distilare. **2.** S.n. Aparat cu care se face distilarea. — Din fr. **distillateur.**

DISTILÁȚIE, *distilații,* s.f. Distilare. — Din fr. **distillation.**

DISTILERÍE, *distilerii,* s.f. Instalație industrială pentru distilare; întreprindere care posedă asemenea instalații. — Din fr. **distillerie.**

DISTÍNCT, -Ă, *distincți, -te,* adj. **1.** Care se deosebește prin anumite trăsături proprii de alte lucruri de același fel sau asemănătoare; deosebit, diferit. **2.** (Adesea adverbial) Clar, evident, lămurit, deslușit. — Din fr. **distinct,** lat. **distinctus.**

DISTINCTÍV, -Ă, *distinctivi, -e,* adj. Care caracterizează un lucru în mod exclusiv; prin care un lucru se distinge, diferă de altul; care servește pentru recunoaștere; caracteristic. — Din fr. **distinctif.**

DISTÍNCȚIE, *distincții,* s.f. **1.** Deosebire, diferență. *A face distincție. Fără distincție.* **2.** Finețe, eleganță în înfățișare și comportări. **3.** Decorație sau titlu care se acordă unei persoane pentru merite deosebite. [Var.: **distincțiúne** s.f.] — Din fr. **distinction,** lat. **distinctio, -onis.**

DISTINCȚIÚNE s.f. v. **distincție.**

DISTÍNGE, *distíng,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) deosebi de altcineva sau de altceva prin trăsături specifice. **2.** Refl. A se remarca, a ieși în evidență prin meritele, rezultatele, realizările sale. F Tranz. A acorda cuiva o distincție, un premiu pentru meritele sale. **3.** Tranz. A vedea limpede, lămurit; a observa. — Din fr. **distinguer,** lat. **distinguere.**

DISTÍNGERE, *distingeri,* s.f. Faptul de *a (se) distinge.* — V. **distinge.**

DISTÍNS, -Ă, *distinși, -se,* adj. **1.** Care se remarcă prin însușirile sale, care iese din comun; deosebit, remarcabil; (despre oameni) ilustru, eminent. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Plin de distincție (**2**). G (În formule de adresare) *Distinsă doamnă!* G (În formule de încheiere sau, rar, de introducere a scrisorilor) *Primiți, vă rog, distinse salutări.* — V. **distinge.**

DISTÓM, *distomi,* s.m. (Biol.) Denumire veche a unui gen de viermi paraziți de tipul gălbezei (**1**); *p. restr.* gălbează (**1**). — Din fr. **distome.**

DISTOMATÓZĂ s.f. (Med.) Boală determinată de infestarea omului cu diferiți distomi; *p. restr.* gălbează (**2**). — Din fr. **distomatose.**

DISTONÁ, pers. 3 *distonează,* vb. I. Intranz. A fi în dezacord, a nu se potrivi cu ansamblul sau cu restul. F Spec. (Despre sunete muzicale) A suna fals. — Din it. **distonare.**

DISTONÁNT, -Ă, *distonanți, -te,* adj. Care distonează; strident; fals. — **Distona** + suf. *-ant.*

DISTONÁNȚĂ, *distonanțe,* s.f. Faptul de *a distona;* caracterul a ceea ce distonează. — **Distona** + suf. *-anță.*

DISTONÁRE, *distonări,* s.f. Acțiunea de *a distona* și rezultatul ei. — V. **distona.**

DISTONÍE, *distonii,* s.f. Dereglare funcțională a sistemului nervos vegetativ. — Din fr. **dystonie.**

DISTORSIOMÉTRU, *distorsiometre,* s.n. (Electron.) Aparat pentru măsurarea distorsiunilor armonice. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **distorsiomètre.**

DISTORSIONÁ, *distorsionez,* vb. I. Intranz. (Despre aparate) A produce distorsiune (**1**). [Pr.: *-si-o-*] — De la **distorsiune.**

DISTORSIONÁRE, *distorsionări,* s.f. Acțiunea de *a distorsiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **distorsiona.**

DISTORSIONÁT, -Ă, *distorsionați, -te,* adj. Care prezintă distorsiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din **distorsiune.**

DISTORSIÚNE, *distorsiuni,* s.f. **1.** Abatere (supărătoare) a unei oscilații, a unei imagini etc. de la forma inițială. **2.** Răsucire, torsiune convulsivă a unor părți ale corpului. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **distorsion,** lat. **distorsio, -onis.**

DISTRÁ, *distrez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A petrece sau a face pe cineva să-și petreacă timpul în mod agreabil; a (se) înveseli, a (se) amuza. **2.** Tranz. (Rar) A distrage. — Din fr. **distraire.**

DISTRACTÍV, -Ă, *distractivi, -e,* adj. Care distrează (**1**); plăcut, amuzant. — Din **distracție** (după *atracție — atractiv).*

DISTRÁCȚIE, *distracții,* s.f. **1.** Ceea ce distrează, ceea ce produce destindere sufletească; amuzament, petrecere; agrement. **2.** Lipsă de atenție, de concentrare. — Din fr. **distraction,** lat. **distractio.**

DISTRÁGE, *distrág,* vb. III. Tranz. A abate atenția cuiva de la un lucru, de la o preocupare, de la o grijă etc.; a distra. [Part. *distras*] — Din fr. **distraire** (după *trage*).

DISTRÁGERE s.f. (Rar) Acțiunea de *a distrage.* — V. **distrage.**

DISTRÁT, -Ă, *distrați, -te,* adj. Care este absent la ceea ce se petrece în jurul lui, care se gândește în altă parte, la altceva. — V. **distra.**

DISTRIBUÍ, *distribui,* vb. IV. Tranz. A împărți ceva în mai multe locuri sau la mai multe persoane, dând fiecăreia una sau mai multe părți; a repartiza. — Din fr. **distribuer,** lat. **distribuere.**

DISTRIBUÍRE, *distribuiri,* s.f. Faptul de *a distribui;* împărțire, repartizare. — V. **distribui.**

DISTRIBUÍT, -Ă, *distribuiți, -te,* adj. Împărțit, repartizat. — V. **distribui.**

DISTRIBUITÓR, -OÁRE, *distribuitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care distribuie ceva. F Persoană (fizică sau juridică) care asigură distribuirea unor produse sau a unor servicii contra cost. **2.** S.n. Aparat, piesă, dispozitiv sau mașină care asigură distribuirea rațională a unui material, a combustibilului etc. [Pr.: *-bu-i-*] — **Distribui** + suf. *-tor.* Cf. fr. distributeur.

DISTRIBUTÍV, -Ă, *distributivi, -e,* adj. **1.** (În sintagmele) *Numeral distributiv* = numeral care arată repartizarea obiectelor în grupuri exprimate numeric. *Atenție distributivă* = atenție care poate fi îndreptată în mai multe direcții în același timp; atenție dispersată; *p. ext.* lipsă de concentrare; neatenție. **2.** Caracterizat prin distributivitate. — Din fr. **distributif,** lat. **distributivus.**

DISTRIBUTIVITÁTE s.f. Proprietate a unei operații matematice sau logice de a putea fi efectuată separat asupra diferiților termeni dintr-o expresie, rezultatul astfel obținut fiind același ca și în cazul când operația ar fi fost aplicată întregii expresii. — Din fr. **distributivité.**

DISTRIBÚȚIE, *distribuții,* s.f. **1.** Distribuire, repartizare; mod de distribuire, de repartizare. F Spec. Repartizarea rolurilor dintr-o piesă, dintr-o operă etc. la actori, la cântăreți; *p. ext.* ansamblul actorilor, cântăreților care joacă într-o piesă, într-o operă etc. F (Lingv.) Proprietate a unui element de a apărea sau nu în diferite contexte; totalitate a vecinătăților unui element. **2.** Ansamblul organelor unei mașini care comandă automat efectuarea diferitelor faze de funcționare a mașinii. — Din fr. **distribution,** lat. **distributio.**

DISTRIBUȚIONÁL, -Ă, *distribuționali, -e,* adj. De distribuție. G *Analiză distribuțională* = metodă de analiză specifică lingvisticii structurale bazată pe principiul descrierii distribuției elementelor lingvistice. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **distributionnel.**

DISTRÍCT, *districte,* s.n. Unitate administrativ-teritorială din unele țări, care cuprinde fie capitala țării și împrejurimile ei, fie un teritoriu care are o populație cu compoziție națională omogenă. — Din fr. **district,** lat. **districtus.**

DISTRICTUÁL, -Ă, *districtuali, -e,* adj. Care aparține districtului, privitor la district. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **districtuel.**

DISTRÓFIC, -Ă, *distrofici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine distrofiei, privitor la distrofie. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de distrofie. — Din fr. **dystrophique.**

DISTROFÍE, *distrofii,* s.f. Stare patologică constând în alterarea structurii unui ţesut, a unui organ, a unui sistem sau a organismului, în urma tulburărilor de nutriţie. — Din fr. **dystrophie.**

DISTRUCTÍV, -Ă, *distructivi, -e,* adj. Care distruge; distrugător, nimicitor. [Var.: **destructív, -ă** adj.] — Din fr. **destructif** (după *distruge).*

DISTRUGĂTÓR, -OÁRE, *distrugători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care distruge; nimicitor, distructiv. **2.** S.n. Navă de luptă de tonaj mediu şi cu viteză mare, fără cuirasă, care dispune de armament de artilerie, rachete şi torpile; contratorpilor. — **Distruge** + suf. *-ător* (după fr. *destructeur).*

DISTRÚGE, *distrúg,* vb. III. Tranz. A face să nu mai existe (stricând, spărgând, dărâmând etc.); a nimici, a ruina. F Tranz. şi refl. Fig. A face să-şi piardă sau a-şi pierde întreaga avere, întreaga sănătate, întreaga linişte sufletească etc. [Perf. s. *distrusei,* part. *distrus*] — Din it. **distruggere.**

DISTRÚGERE, *distrugeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) distruge* şi rezultatul ei; nimicire, ruinare. — V. **distruge.**

DISTRÚS, -Ă, *distruşi, -se,* adj. Nimicit, dărâmat, ruinat. F Fig. (Despre oameni) Ruinat din punct de vedere material, fizic sau moral. — V. **distruge.**

DISURÍE, *disurii,* s.f. (Med.) Eliminare dificilă a urinei, care apare la hipertrofie a prostatei, cistită etc. — Din fr. **dysurie.**

DIŞTÉRNE vb. III v. **deşterne.**

DÍTAI adj. invar. (Fam.) Care este (foarte) mare; coşcogea, ditamai. — Cf. ţig. d i t a „iată".

DÍTAMAI adj. invar. (Fam.) Care este (foarte) mare; coşcogea, ditai. — **Ditai** + **mai**[1].

DITIRÁMB, *ditirambi,* s.m. **1.** (La vechii greci şi la romani) Imn în onoarea lui Dionysos (Bachus); *p. ext.* poem liric plin de entuziasm. **2.** Fig. Elogiu exagerat, în termeni bombastici, adus cuiva. — Din fr. **dithyrambe,** lat. **dithyrambus.**

DITIRÁMBIC, -Ă, *ditirambici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine ditirambilor (**1**), privitor la ditirambi. **2.** Fig. (Despre stil, vorbire, cuvinte etc.) Plin de elogii exagerate; emfatic, retoric. — Din fr. **dithyrambique,** lat. **dithyrambicus.**

DIURÉTIC, -Ă, *diuretici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, ceai etc.) care produce sau măreşte diureza. [Pr.: *di-u-*] — Din fr. **diurétique,** lat. **diureticus.**

DIURÉZĂ, *diureze,* s.f. Producere şi eliminare a urinei; creştere a cantităţii de urină. [Pr.: *di-u-*] — Din fr. **diurèse,** lat. **diuresis.**

DIÚRN, -Ă, *diurni, -e,* adj. De zi, din timpul zilei; care are loc în timpul zilei; care durează o zi. G *Mişcare* (sau *rotaţie) diurnă* = mişcare aparentă de rotaţie a sferei cereşti (împreună cu aştrii care par fixaţi pe ea) în jurul axei polilor, care durează o zi siderală. [Pr.: *di-urn*] — Din fr. **diurne,** lat. **diurnus.**

DIÚRNĂ, *diurne,* s.f. **1.** Indemnizaţie plătită unui angajat pentru acoperirea cheltuielilor de deplasare în altă localitate în interes de serviciu. **2.** Sumă zilnică plătită unui ziler. [Pr.: *di-ur-*] — Din lat. **diurna.**

DIURNÍST, -Ă, *diurnişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Persoană angajată şi plătită cu ziua; ziler. [Pr.: *di-ur-*] — **Diurnă** + suf. *-ist.*

DIVAGÁ, *divaghez,* vb. I. Intranz. A se abate de la subiectul în discuţie; *p. ext.* a vorbi aiurea, a bate câmpii. — Din fr. **divaguer,** lat. **divagari.**

DIVAGÁRE, *divagări,* s.f. Faptul de *a divaga;* divagaţie; digresiune. — V. **divaga.**

DIVAGÁŢIE, *divagaţii,* s.f. Divagare; digresiune. — Din fr. **divagation.**

DIVÁN, *divane,* s.n. **I.** Canapea fără spătar, pe care se poate şedea sau dormi. **II. 1.** (În Imperiul Otoman) Consiliu cu atribuţii politice, administrative şi juridice, alcătuit din cei mai înalţi demnitari; (în Ţările Române) Sfat Domnesc. G *Divan ad-hoc* v. *ad-hoc.* F Adunare, şedinţă a divanului (**II 1**). F Sală, clădire în care se adunau membrii divanului (**II 1**); sediul divanului; *p. gener.* loc de adunare şi de consfătuire. **2.** (Înv.) Judecată, proces. G Expr. (Glumeţ) *A face* (cuiva) *divan pe spinare* = a bate (pe cineva). **III.** Culegere postumă de versuri aparţinând unui poet oriental. [Pl. şi: *divanuri*] — Din tc. **divan.**

DIVANÍST, *divanişti,* adj. (În sintagma) *Boier divanist* = boier divanit, v. *divanit.* — **Divan** + suf. *-ist.*

DIVANÍT, *divaniţi,* adj. (În sintagma) *Boier divanit* = (şi substantivat) boier care era membru al divanului (**II 1**); boier divanist; *p. ext.* persoană cu trecere pe lângă domnitor, făcând parte din protipendadă. — Din ngr. **ntivanítis.**

DÍVĂ, *dive,* s.f. (Adesea glumeţ sau ir.) Cântăreaţă sau artistă celebră de teatru ori de cinema. — Din it., fr. **diva.**

DIVÉRGE, pers. 3 *divérge,* vb. III. Intranz. (Despre linii geometrice, razele unui fascicul etc.) A se îndepărta, a se răsfira dintr-un punct comun în direcţii diferite. — Din fr. **diverger,** lat. **divergere.**

DIVERGÉNT, -Ă, *divergenţi, -te,* adj. **1.** (Despre linii geometrice, raze luminoase dintr-un fascicul etc.) Care se depărtează dintr-un punct comun în direcţii diferite; (despre fascicule de raze luminoase) a cărui secţiune creşte pe măsura depărtării de un punct de referinţă; (despre sisteme optice) care produce un fascicul de raze de lumină ce se depărtează unele de altele. F (Mat.; despre şiruri de numere) Care nu are o limită finită, care tinde spre infinit. **2.** Fig. (Despre păreri, concepţii, atitudini) Care se deosebesc, se contrazic între ele; care urmăresc scopuri diferite. — Din fr. **divergent,** lat. **divergens, -ntis.**

DIVERGÉNŢĂ, *divergenţe,* s.f. **1.** Deosebire, dezacord de păreri, de concepţii, de atitudini; *p. ext.* neînţelegere. G Expr. *A face (*sau *a fi în) divergenţă* = (despre o parte a unui complet de judecată) a-şi exprima sau a avea păreri deosebite de ale majorităţii asupra unei pricini judecate. **2.** Proprietatea unor linii geometrice, unor raze şi fascicule luminoase, unor sisteme optice etc. de a fi divergente. F (Mat.) Mărime a unui câmp vectorial egală cu suma derivatelor parţiale ale componentelor vectorului într-un punct dat. — Din fr. **divergence,** lat. **divergentia.**

DIVÉRS, -Ă, *diverşi, -se,* adj. **1.** Care prezintă aspecte, trăsături variate, diferite; diferit, variat, felurit. G *Fapt divers* = **a)** întâmplare banală, de toate zilele; **b)** rubrică de ziar care comentează succint evenimentele cotidiene. F (Substantivat, f. pl.) Probleme mărunte şi auxiliare care se discută într-o adunare. **2.** (La pl., precedând substantivul) Tot felul de..., diferiţi. — Din fr. **divers,** lat. **diversus.**

DIVERSIFICÁ, *diversífic,* vb. I. Tranz. A face ca un lucru, un proces, o acţiune etc. să prezinte aspecte (mai) numeroase şi (mai) variate. — Din fr. **diversifier,** lat. **diversificare.**

DIVERSIFICÁRE, *diversificări,* s.f. Faptul de *a diversifica.* — V. **diversifica.**

DIVERSIONÍSM s.n. Atitudine, manifestare cu caracter de diversiune. [Pr.: *-si-o-*] — **Diversiune** + suf. *-ism.*

DIVERSIONÍST, -Ă, *diversionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. De diversiune, cu caracter de diversiune, cu scopul de a provoca o diversiune. **2.** S.m. şi f. Persoană care provoacă sau încearcă să provoace o diversiune. [Pr.: *-si-o-*] — **Diversiune** + suf. *-ist.*

DIVERSITÁTE s.f. Caracterul sau însuşirea a ceea ce este divers; varietate, felurime. — Din fr. **diversité,** lat. **diversitas, -atis.**

DIVERSIÚNE, *diversiuni,* s.f. **1.** Încercare de a schimba cursul unei acţiuni, de a abate (prin crearea unor false probleme) intenţiile, gândurile, acţiunile sau planurile cuiva. F Spec. Acţiune de luptă astfel dusă încât să-l inducă în eroare pe inamic asupra intenţiilor reale de luptă. **2.** Acţiune politică întreprinsă cu scopul de a distrage atenţia de la problemele reale ale vieţii publice. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **diversion**, lat. **diversio, -onis.**

DIVERTÍCUL, *diverticule,* s.n. (Anat.) Cavitate saciformă ce comunică cu un canal natural. — Din fr. **diverticule.**

DIVERTISMÉNT, *divertismente,* s.n. **1.** Petrecere uşoară, agreabilă şi de scurtă durată; distracţie, amuzament. **2.** Compoziţie muzicală instrumentală cu caracter distractiv. F Suită pentru un instrument sau pentru orchestră, alcătuită dintr-o serie de piese cu caracter diferit. F Interludiu de dans, de muzică, de cântece vocale. — Din fr. **divertissement.**

DIVÍDE, *divíd,* vb. III. Tranz. şi refl. (Numai la prez.) A (se) împărţi, a (se) diviza. — Din lat. **dividere.**

DIVIDÉND, *dividende,* s.n. Parte din profitul unei societăţi pe acţiuni care revine fiecărui acţionar la sfârşitul fiecărui exerciţiu financiar, în raport cu acţiunile pe care le posedă. — Din fr. **dividende,** lat. **dividendus.**

DIVÍN, -Ă, *divini, -e,* adj. **1.** Provenit de la Dumnezeu sau de la zei, în felul lui Dumnezeu sau al zeilor; dumnezeiesc, ceresc. F Făcut de oameni în slujba sau pentru preamărirea lui Dumnezeu; bisericesc, religios. **2.** Fig. Înzestrat cu însuşiri cu totul excepţionale; minunat. *Voce divină.* — Din fr. **divin,** lat. **divinus.**

DIVINATÓRIU, -IE, *divinatorii,* adj. (Livr.) Care aparţine divinaţiei, privitor la divinaţie, bazat pe divinaţie. — Din fr. **divinatoire.**

DIVINÁŢIE, *divinaţii,* s.f. (Livr.) Ghicire a viitorului prin metode tradiţionale (preziceri, oracole, chiromanţie, astrologie). [Var.: (înv.) **devináţie** s.f.] — Din fr. **divination,** lat. **divinatio, -onis.**

DIVINITÁTE, *divinităţi,* s.f. **1.** Dumnezeu, zeu. **2.** Esenţă divină; dumnezeire. — Din fr. **divinité,** lat. **divinitas, -atis.**

DIVINIZÁ, *divinizez,* vb. I. Tranz. **1.** A iubi nespus de mult pe cineva; a adora, a idolatriza. **2.** A trece pe cineva în rândul divinităţilor, a atribui cuiva putere divină; a deifica. — Din fr. **diviniser.**

DIVINIZÁRE, *divinizări,* s.f. Faptul de *a diviniza.* — V. **diviniza.**

DIVIZÁ, *divizez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A (se) împărţi în mai multe părţi, grupuri etc. F Tranz. Spec. A efectua o împărţire aritmetică. F Tranz. Spec. A trasa diviziuni pe un instrument de măsură. **2.** A face să nu se mai înţeleagă sau a nu se mai înţelege între ei; a (se) despărţi, a (se) izola; a (se) dezbina. — Din fr. **diviser.**

DIVIZÁRE, *divizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) diviza* şi rezultatul ei. — V. **diviza.**

DIVIZÍBIL, -Ă, *divizibili, -e,* adj. Care se poate diviza. F Spec. (Despre numere întregi, polinoame etc.) Care se împarte exact (fără rest) cu alt număr, polinom etc. — Din fr. **divisible,** lat. **divisibilis.**

DIVIZIBILITÁTE s.f. Însușirea de a putea fi divizat. F Spec. Proprietatea a două numere întregi, a două polinoame etc. de a se împărți exact (fără rest) între ele. — Din fr. **divisibilité.**

DIVÍZIE, *divizii,* s.f. **1.** Mare unitate militară, constituită din mai multe regimente de arme diferite sau mai multe nave de război. F Comandamentul unei divizii (**1**). **2.** Fiecare dintre categoriile de calificare a echipelor sportive. — Din rus. **diviziia.** Cf. fr. d i v i s i o n.

DIVIZIÓN, *divizioane,* s.n. Subunitate de artilerie sau de cavalerie care corespunde unui batalion de infanterie. [Pr.: *-zi-on*] — Din rus. **divizion,** fr. **division.**

DIVIZIONÁR, -Ă, *divizionari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Monedă divizionară* = monedă reprezentând o fracțiune a unității monetare legale; *p. gener.* monedă de valoare mică; bani mărunți, mărunțiș. **2.** Adj. Care ține de o divizie (**1**), privitor la o divizie. **3.** Adj. Care are loc în cadrul unei divizii (**2**), care aparține unei divizii. **4.** S.f. Echipă care activează una dintre divizii (**2**). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **divisionnaire.**

DIVIZIÚNE, *diviziuni,* s.f. **1.** Împărțire, fragmentare, separare; (concr.) fragment sau unitate care se obține printr-o împărțire. G *Diviziunea muncii* = împărțire a activității în ramuri sau operații specializate de sine stătătoare. **2.** Spec. Operație logică de împărțire a genului în specii. **3.** Linioară care indică o anumită valoare pe scara sau pe cadranul unui instrument de măsură; valoare care corespunde acestei linioare. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **division,** lat. **divisio, -onis.**

DIVIZÓR, *divizori,* s.m. Număr întreg prin care se împarte exact alt număr întreg. G *Divizor comun* v. *comun.* F Împărțitor. — Din fr. **diviseur,** lat. **divisor.**

DIVÓRȚ, *divorțuri,* s.n. **1.** Desfacere pe cale legală a unei căsătorii. G Loc. vb. *A da divorț* = a intenta acțiune de divorț; a divorța. **2.** Fig. Nepotrivire, dezacord între două lucruri, acțiuni, idei etc. — Din fr. **divorce,** lat. **divortium.**

DIVORȚÁ, *divorțez,* vb. I. Intranz. (Despre soți) A se despărți prin divorț. F Tranz. A determina pe cineva să se despartă prin divorț. — Din fr. **divorcer** (după *divorț).*

DIVORȚÁT, -Ă, *divorțați, -te,* adj. Care a fost căsătorit și s-a despărțit legal de soție (sau de soț). — V. **divorța.**

DIVULGÁ, *divúlg,* vb. I. Tranz. A dezvălui o taină; a da în vileag ceva ascuns. F Spec. A transmite secrete de stat, economice, profesionale unei persoane neîndreptățite să le cunoască, constituind o infracțiune. — Din fr. **divulguer,** lat. **divulgare.**

DIVULGÁRE, *divulgări,* s.f. Faptul de *a divulga.* — V. **divulga.**

DIVULGATÓR, -OÁRE, *divulgatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care divulgă. — Din fr. **divulgateur,** lat. **divulgator, -oris.**

DÍXIE s.n. (Muz.) Dixieland. [Pr.: *díxi*] — Din engl. **Dixie,** fr. **dixie.**

DÍXIELAND, *dixielanduri,* s.n. Stil ritmat, bazat pe alămuri, în jazzul american; manieră de interpretare în acest stil. [Pr.: *díxilend*] — Din engl. **dixieland.**

DIXTUÓR, *dixtuoruri,* s.n. Lucrare muzicală compusă pentru zece voci sau zece instrumente; ansamblu vocal sau instrumental care execută o asemenea lucrare. [Pr.: *-tu-or.* — Pl. și: *dixtuoare.*] — Din fr. **dixtuor.**

DIZABILITÁTE, *dizabilități,* s.f. Stare fizică, psihică sau mintală, care limitează o persoană în deplasare, activitate, receptare; handicap. — Din engl. **disability.**

DIZAHARÍDĂ, *dizaharide,* s.f. Compus organic format din două molecule de monozaharide prin eliminarea dintre ele a unei molecule de apă. — Din fr. **disaccharide.**

DIZARMONÍE, *dizarmonii,* s.f. **1.** Lipsă a armoniei; discordanță. **2.** (Psih.) Tip de personalitate caracterizat printr-un dezechilibru net, cu dificultăți de adaptare. — Din fr. **disharmonie.**

DIZENTÉRIC, -Ă, *dizenterici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De dizenterie, privitor la dizenterie. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care este bolnavă de dizenterie. — Din fr. **dysentérique,** lat. **dysentericus.**

DIZENTERÍE, *dizenterii,* s.f. Boală infecțioasă contagioasă care se manifestă prin ulcerații intestinale, dureri abdominale violente și diaree cu sânge. — Din fr. **dysenterie,** lat. **dysenteria.**

DIZERTÁȚIE s.f. v. **disertație.**

DIZEUR, *dizeuri,* s.m. (Înv.) Cântăreț de muzică ușoară. [Pr.: *dizőr]* — Din fr. **diseur.**

DIZEUZĂ, *dizeuze,* s.f. (Înv.) Cântăreață de muzică ușoară. [Pr.: *dizőză*] — Din fr. **diseuse.**

DIZGRAȚIÁ, *dizgrațiez,* vb. I. Tranz. A lipsi pe cineva de bunăvoința, de favoarea de care s-a bucurat până atunci, a-i retrage favoarea. [Pr.: *-ți-a*] — Din fr. **disgracier** (după *dizgrație).*

DIZGRÁȚIE, *dizgrații,* s.f. Pierdere a favorii, a bunăvoinței, a grației unui monarh, a unei persoane influente, a unui superior. — Din it. **disgrazia.** Cf. fr. d i s g r â c e.

DIZGRAȚIÉRE, *dizgrații,* s.f. Acțiunea de *a dizgrația.* [Pr.: *-ți-e-*] — V. **dizgrația.**

DIZGRAȚIÓS, -OÁSĂ, *dizgrațioși, -oase,* adj. Lipsit de grație, de farmec, de drăgălășenie. F Dezagreabil. [Pr.: *-ți-os*] — Din it. **disgrazioso.** Cf. fr. d i s g r a c i e u x.

DIZIDÉNT, -Ă s.m. și f. v. **disident.**

DIZIDÉNȚĂ s.f. v. **disidență.**

DIZMIERDÁ vb. I v. **dezmierda.**

DIZMIERDÁRE s.f. v. **dezmierdare.**

DIZMIERDÁT, -Ă adj. v. **dezmierdat.**

DIZOLVÁ, *dizólv,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca o substanță solidă, lichidă sau gazoasă să se disperseze în altă substanță (lichidă), spre a forma împreună o soluție. G Refl. *Zahărul se dizolvă în apă.* **2.** A desființa ca persoană juridică o organizație, o asociație, o societate, o adunare etc. — Din lat. **dissolvere.** Cf. it. d i s s o l v e r e.

DIZOLVÁNT, -Ă, *dizolvanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are însușirea de a dizolva. F Fig. Care dezagregă, descompune, nimicește. **2.** S.m. Substanță (lichidă) care are însușirea de a dizolva în masa ei alte substanțe; solvent. — Din fr. **dissolvant.**

DIZOLVÁRE, *dizolvări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dizolva* și rezultatul ei. — V. **dizolva.**

DIZOLVÁT, -Ă, *dizolvați, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre substanțe) Care se află dispersat în altă substanță, cu care formează o soluție. **2.** S.m. Substanță care se dizolvă în masa altei substanțe; solvat. — V. **dizolva.**

DJ, *DJ,* s.m. Realizator, prezentator și comentator al unor programe muzicale la radio, cluburi sau discoteci. [Pr.: *digéi*] — Cuv. engl.

DJIBOUTIÁN, -Ă, *djiboutieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Republica Djibouti. **2.** Adj. Care aparține Republicii Djibouti sau djiboutienilor (**1**); privitor la Djibouti ori la djiboutieni. [Pr.: *gi-bu-*] — **Djibouti** (n.pr.) + suf. *-an.* Cf. fr. d j i b o u t i e n.

DJURSTVĂ s.f. v. **dejurstvă.**

DO, *do,* s.m. Unul dintre cele șapte sunete ale gamei muzicale, situat pe treapta întâi din gama majoră-tip. F Denumire a uneia dintre gamele muzicale (care începe cu sunetul „do"). [Pl.: *do*] — Din it. **do.**

DOÁGĂ, *doage,* s.f. **1.** Fiecare dintre bucățile de lemn (puțin încovoiate) care formează corpul unor vase strânse în cercuri. G Expr. *A-i lipsi cuiva o doagă* sau *a fi (cam) într-o doagă* = a fi trăsnit, nebun; a avea comportări anormale. **2.** Fig. Fire, mentalitate (ciudată, sucită). G Expr. *A ajunge* (sau *a veni, a cădea) în doaga cuiva* = a ajunge să se identifice (în sens rău) cu cineva în felul de a fi, de a gândi. — Lat. **doga.**

DOÁMNĂ, *doamne,* s.f. **1.** Termen de politețe pentru o femeie (căsătorită). G *Doamnă de onoare* = femeie (din aristocrație) aflată în serviciul unei prințese, al unei regine etc. F Spec. (Înv.) Soție a unui domnitor sau a unui boier. F Stăpână a unei case, a unei gospodării. **2.** Compus: (Bot.; pop.) *doamnă-mare* sau *doamna-codrului* = mătrăgună. — Lat. **dom(i)na.**

DOAR adv. **1.** (Exprimă ideea unei delimitări sau restricții) Numai. *Stai doar o clipă!* G Expr. *Doar că nu...* = aproape că..., puțin a lipsit să nu... **2.** Vezi bine, cum se știe; desigur. *Doar nu m-ai căutat!* **3.** Poate; probabil. *Va reuși doar până la urmă!* G Expr. *Fără doar și poate* = fără nicio îndoială; neapărat. F În speranța că... *L-a întrebat, doar va afla ce să facă.* G Expr. *Într-o doară* = la noroc, la întâmplare, pe nimerite. **4.** (Reg.; la începutul unei propoziții interogative) Oare? [Var.: **doáră** adv.] — Lat. **de-hora.**

DOÁRĂ adv. v. **doar.**

DOBÁȘ s.m. v. **tobaș.**

DÓBĂ s.f. v. **tobă.**

DOBÁNDĂ, *dobânzi,* s.f. **1.** Sumă de bani care trebuie plătită sau primită pentru utilizarea banilor, în cadrul unei datorii, în legătură cu un depozit etc. G Expr. *A plăti* (cuiva) *cu dobândă* = a se răzbuna cu prisosință și violență (pe cineva) pentru o pagubă sau o suferință. **2.** Câștig, folos, profit. *Mai bine cu un om vrednic la pagubă decât cu un mișel la dobândă.* F Cantitate dintr-un produs oferită (cumpărătorului) în plus. **3.** (Înv.) Pradă de război. — Din **dobândi** (derivat regresiv).

DOBÂNDÍ, *dobândesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A obține ceva prin muncă, eforturi, perseverență; a câștiga, a realiza; a face rost de ceva, a găsi, a procura ceva. F A primi, a căpăta. G Expr. *A dobândi un copil* = a i se naște cuiva un copil. **2.** (Înv.) A cuceri un oraș, o cetate etc. — Din sl. **dobyti** (**dobondon**).

DOBÂNDÍRE, *dobândiri,* s.f. Faptul de *a dobândi.* — V. **dobândi.**

DÓBERMAN, *dobermani,* s.m. Rasă de câini de talie mijlocie, cu părul scurt și lucios, de culoare neagră, maro sau gri. — Din germ. **Dobermann.**

DOBITÓC, -OÁCĂ, *dobitoci, -oace,* s.n., s.m. și f., adj. **1.** S.n. Animal patruped (domestic). **2.** S.m. și f., adj. (Peior.) (Om) care este lipsit de inteligență sau de bun-simț. — Din sl. **dobytŭkŭ.**

DOBITOCÉSC, -EÁSCĂ, *dobitocești,* adj. **1.** Care aparține dobitoacelor, privitor la dobitoace. **2.** De dobitoc (**2**), specific unui dobitoc. — **Dobitoc** + suf. *-esc.*

DOBITOCÉȘTE adv. Ca dobitoacele; prostește; fără bun-simț. — **Dobitoc** + suf. *-ește.*

DOBITOCÍE, *dobitocii,* s.f. Atitudine, comportare, faptă, vorbă de om prost sau lipsit de bun-simț. — **Dobitoc** + suf. *-ie.*

DOBORÁRE, *doborâri,* s.f. Acțiunea de a *doborî* și rezultatul ei. — V. **doborî.**

DOBORÁT, -Ă, *doborâți, -te,* adj. (Despre oameni) Învins, zdrobit, distrus (sufletește). — V. **doborî.**

DOBORÂTÓR, -OÁRE, *doborâtori, -oare,* adj. Care doboară. — **Doborî** + suf. *-tor.*

DOBORÎ, *dobór,* vb. IV. Tranz. **1.** A da jos, a culca, a răsturna, a dărâma (la pământ). **2.** A face să se desprindă și să cadă din locul unde este fixat, atârnat, agățat. F A face să cadă o ființă sau un obiect care zboară sau plutește în aer. **3.** A înfrânge, a supune, a distruge, a răpune pe cineva. F Fig. A nimici, a desființa, a târpi, a lichida o stare de lucruri, o situație etc. F Fig. A birui, a copleși. *L-a doborât suferința.* **4.** (Sport) A depăși cel mai bun rezultat anterior, a bate recordul existent. — Cf. o b o r î.

DÓBOȘ, *doboșuri,* s.n. Tort făcut din foi de aluat suprapuse, cu cremă de ciocolată între ele, foaia de deasupra având o glazură de zahăr ars. — Et. nec.

DOBOȘÁR s.m. v. **toboșar.**

DOBROGEÁN, -Ă, *dobrogeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Dobrogea. **2.** Adj. Care aparține Dobrogei sau dobrogenilor (**1**), privitor la Dobrogea ori la dobrogeni. — **Dobrogea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DOBROGEÁNCĂ, *dobrogence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Dobrogea. — **Dobrogean** + suf. *-că.*

DOBZĂLÁ, *dobzălez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A bate tare pe cineva. — Cf. magh. d o b z a n i.

DOC[1], (**2**) *docuri,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac mai groasă, din care se fac haine de vară, salopete, prelate etc. **2.** Sortiment de doc (**1**). — Din engl. **duck.**

DOC[2], *docuri,* s.n. Bazin portuar (împreună cu construcțiile și instalațiile aferente), în care vapoarele sunt încărcate, descărcate sau reparate; ansamblu de construcții, de instalații, de servicii tehnice și administrative care servesc un port; magazie într-un port, în care se depozitează cerealele și alte mărfuri. G *Doc plutitor* = instalație plutitoare servind la repararea navelor. — Din fr., engl. **dock.**

DOCÁR, *docare,* s.n. Trăsurică ușoară cu două sau cu patru roți. — Din engl., fr. **dog-cart.**

DOCĂRÁȘ, *docărașe,* s.n. Diminutiv al lui *docar.* — **Docar** + suf. *-aș.*

DOCÉNT, *docenți,* s.m. **1.** (În unele țări) Grad didactic onorific în învățământul superior, corespunzând de obicei aceluia de conferențiar; persoană care are acest grad. **2.** (În sintagma *doctor docent*) Titlu științific acordat doctorilor în științe care s-au distins printr-o activitate valoroasă; persoană care are acest titlu. — Din germ. **Dozent.**

DOCÉNȚĂ, *docențe,* s.f. Titlul, gradul sau funcția de docent; examen pentru obținerea acestui titlu sau grad. — **Docent** + suf. *-ență.*

DOCHÉR, *docheri,* s.m. Muncitor care lucrează în docuri[2], la încărcatul și descărcatul vapoarelor. — Din fr., engl. **docker.**

DOCÍL, -Ă, *docili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se supune la orice cu ușurință, fără să protesteze; supus, ascultător. — Din fr. **docile,** lat. **docilis.**

DOCILITÁTE s.f. Însușirea de a fi docil; supunere. — Din fr. **docilité,** lat. **docilitas, -atis.**

DOCIMAZÍE, *docimazii,* s.f. Examen de laborator prin care se stabilește (în medicina judiciară) starea unui organ în momentul morții. — Din fr. **docimasie.**

DOCT, -Ă, *docți, -te,* adj. Învățat, erudit, savant. — Din fr. **docte,** lat. **doctus.**

DÓCTOR, *doctori,* s.m. **1.** Persoană cu studii superioare care se ocupă cu vindecarea, tratarea sau prevenirea bolilor umane și animale; medic. **2.** Titlu științific înalt acordat de o instituție academică sau de învățământ superior; persoană care are acest titlu. **3.** (Fam.) Persoană foarte pricepută într-un domeniu. **4.** (Bot., reg.; în forma *doftor)* Arbust mediteraneean și tropical din care se extrage sabarul *(Aloë vera).* [Var.: (**1**, pop.) **dóftor** s.m.] — Din lat. **doctor,** fr. **docteur.** Cf. germ. D o k t o r.

DOCTORÁL, -Ă, *doctorali, -e,* adj. (Despre manifestările omului) Grav, solemn; pedant, afectat; încrezut, îngâmfat. — Din fr. **doctoral.**

DOCTORÁND, -Ă, *doctoranzi, -de,* s.m. și f. Persoană care își pregătește lucrarea de doctorat. — Din germ. **Doktorand.**

DOCTORANTÚRĂ s.f. (Rar) Perioada cât o persoană este doctorand; *p. ext.* doctorat. — Din **doctorand.**

DOCTORÁȘ, *doctorași,* s.m. Diminutiv al lui *doctor* (**1**); medic tânăr; (peior.) medic lipsit de valoare. [Var.: (pop.) **doftorâș** s.m.] — **Doctor** + suf. *-aș.*

DOCTORÁT, *doctorate,* s.n. Stagiu de calificare științifică superioară, efectuat după terminarea studiilor universitare, în vederea obținerii titlului de doctor (**2**); examen final, de susținere a unei lucrări, dat pentru obținerea acestui titlu; titlu de doctor (**2**) obținut în urma acestui examen. — Din fr. **doctorat.**

DOCTOREÁSĂ, *doctorese,* s.f. (Pop. și fam.) Soție de doctor (**1**); femeie care practică medicina; doctoriță. F Femeie care vindecă bolile cu mijloace empirice. [Var.: **doftoreásă** s.f.] — **Doctor** + suf. *-easă.* Cf. fr. d o c t o r e s s e.

DOCTORICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **doftoricesc.**

DOCTORICÍ vb. IV v. **doftorici.**

DOCTORÍE, *doctorii,* s.f. Preparat, substanță care se folosește pentru vindecarea, ameliorarea sau prevenirea unei boli; medicament, leac. [Var.: (pop.) **doftoríe** s.f.] — **Doctor** + suf. *-ie.*

DÓCTORIȚĂ, *doctorițe,* s.f. Femeie medic. [Acc. și: *doctoríță.* — Var.: (pop.) **dóftoriță** s.f.] — **Doctor** + suf. *-iță.*

DOCTRINÁR, -Ă, *doctrinari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține unei doctrine, privitor la o doctrină. **2.** S.m. și f. Persoană care formulează și susține o doctrină. **3.** S.m. și f. Persoană care aderă la unele păreri preconcepute, dogmatice. — Din fr. **doctrinaire.**

DOCTRÍNĂ, *doctrine,* s.f. Totalitatea principiilor unui sistem politic, științific, religios etc. F Ansamblul principiilor dintr-o ramură a cunoașterii. — Din fr. **doctrine,** lat. **doctrina.**

DOCUMÉNT, *documente,* s.n. **1.** Act prin care se adeverește, se constată sau se preconizează un fapt, se conferă un drept, se recunoaște o obligație. **2.** Text scris sau tipărit, inscripție sau altă mărturie servind la cunoașterea unui fapt real actual sau din trecut. — Din fr. **document,** lat. **documentum.**

DOCUMENTÁ, *documentez,* vb. I. Refl. A se informa amănunțit și temeinic (pe bază de documente). F Tranz. A dovedi, a susține ceva pe bază de documente. — Din fr. **documenter.**

DOCUMENTÁR, -Ă, *documentari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Cu caracter sau valoare de document. **2.** Adj., s.n. (Film sau scriere) care prezintă fapte absolut autentice. — Din fr. **documentaire.**

DOCUMENTÁRE, *documentări,* s.f. Acțiunea de *a (se) documenta.* F Documentație. — V. **documenta.**

DOCUMENTARÍST, -Ă, *documentariști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care are funcția de a face documentarea științifică într-o problemă dată; funcție ocupată de această persoană. **2.** Autor de filme documentare. — Din fr. **documentariste.**

DOCUMENTARÍSTIC, -Ă, *documentaristici, -ce,* adj. De documentarist; de documentare. — **Documentar** + suf. *-istic.*

DOCUMENTÁT, -Ă, *documentați, -te,* adj. **1.** Întemeiat pe documente, elaborat pe baza unei largi documentații; *p. ext.* bine informat. **2.** Dovedit, susținut pe bază de documente. — V. **documenta.**

DOCUMENTÁȚIE, *documentații,* s.f. Totalitatea mijloacelor de informare referitoare la o problemă sau la un domeniu de activitate; documentare. — Din fr. **documentation.** Cf. rus. d o k u m e n t a ț i i a.

DODECAÉDRIC, -Ă, *dodecaedrici, -ce,* adj. De dodecaedru, privitor la dodecaedru, care formează un dodecaedru. — Din fr. **dodécaédrique.**

DODECAÉDRU, *dodecaedre,* s.n. Poliedru cu douăsprezece fețe. F Cristal care are aspectul unui astfel de poliedru. — Din fr. **dodécaèdre.**

DODECAFÓNIC, -Ă, *dodecafonici, -ce,* adj. Care aparține dodecafonismului, privitor la dodecafonism; dodecafonist. — Din fr. **dodécaphonique.**

DODECAFONÍSM s.n. (Muz.) Tehnică de compoziție bazată pe folosirea tuturor celor douăsprezece sunete ale gamei cromatice, considerate ca având aceeași importanță și ducând la desființarea legăturilor tonale normale. — Din fr. **dodécaphonisme.**

DODECAFONÍST, -Ă, *dodecafoniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține dodecafonismului, privitor la dodecafonism; dodecafonic. **2.** S.m. și f. Compozitor care folosește dodecafonismul. — Din fr. **dodécaphoniste.**

DODECAGÓN, *dodecagoane,* s.n. Poligon cu douăsprezece laturi și douăsprezece unghiuri. — Din fr. **dodécagone.**

DODECAGONÁL, -Ă, *dodecagonali, -e,* adj. De dodecagon, privitor la dodecagon, care formează un dodecagon. — Din fr. **dodécagonal.**

DODECÁR, *dodecari,* s.m. Veche monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române în sec. XIX. — Din ngr. **dodekária** „duzină”.

DODECASILÁB, -Ă, *dodecasilabi, -e,* s.m., adj. (Vers) care are douăsprezece silabe. — Din fr. **dodécasyllabe,** lat. **duodecasyllabus.**

DODECASILÁBIC, -Ă, *dodecasilabici, -ce,* adj. (Despre versuri) Care are douăsprezece silabe. — Din fr. **dodécasyllabique.**

DÓDII s.f. pl. (Pop. și fam.; în expr.) *A vorbi* sau *a grăi (cam) în dodii* = a vorbi fără șir; a aiuri. *A lăsa (*pe cineva) *în dodiile lui* = a lăsa (pe cineva) să-și facă nestingherit toanele, capriciile. *A umbla* sau *a merge (ca) în dodii* = a umbla sau a merge în neștire, năuc. — Et. nec.

DÓFTOR s.m. v. **doctor.**

DOFTORÁȘ s.m. v. **doctoraș.**

DOFTOREÁSĂ s.f. v. **doctoreasă.**

DOFTORÍ, *doftoresc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A îngriji un bolnav (cu mijloace empirice); a doftorici. **2.** Refl. (Despre bolnavi) A se trata; a se vindeca (în urma unui tratament). — Din **doftor.**

DOFTORICÉSC, -EÁSCĂ, *doftoricești,* adj. (Pop.) De doctor; medical. [Var.: (fam.) **doctoricésc, -eáscă** adj.] — **Doftor** + suf. *-icesc.*

DOFTORICÍ, *doftoricesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A îngriji un bolnav (folosind mijloace empirice); a doftori. **2.** Refl. (Despre bolnavi) A se trata; a se vindeca (în urma unui tratament). [Var.: (fam.) **doctoricí** vb. IV] — Din **doftor.**

DOFTORÍE s.f. v. **doctorie.**

DÓFTORIȚĂ s.f. v. **doctoriță.**

DOFTOROÁIE, *doftoroaie,* s.f. (Pop.) **1.** Femeie (bătrână) care vindecă bolile cu mijloace empirice. **2.** Soție de doctor (**1**); femeie care practică medicina. — **Doftor** + suf. *-oaie.*

DOG, *dogi,* s.m. Rasă de câini de talie foarte mare, cu botul lat și turtit, cu părul scurt, des și lins. — Din fr. **dogue,** engl. **dog.**

DOGÁR, (**1**) *dogari,* s.m., (**2**) *dogare,* s.n. **1.** S.m. Meșteșugar care confecționează doage sau vase din doage; butnar. **2.** S.n. Unealtă cu lama în formă de seceră, folosită pentru făcut doage. — **Doagă** + suf. *-ar.*

DOGĂRÍE[1] s.f. Meseria dogarului; butnărie. — **Dogar** + suf. *-ie.*

DOGĂRÍE[2], (**1**) *dogării,* s.f. **1.** Atelier în care se lucrează obiecte din doage. **2.** Cantitate de obiecte lucrate din doage. — **Doagă** + suf. *-ărie.*

DÓGE, *dogi,* s.m. Titlu purtat de conducătorii politici ai unora dintre vechile republici aristocratice italiene; persoană care avea acest titlu. — Din it. **doge.**

DÓGGER s.n. (Geol.) Epoca mijlocie a jurasicului. [Pr.: *dógăr*] — Din fr., engl. **dogger.**

DOGÍ, *dogesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre butoaie, putini etc.) A avea doagele desfăcute, depărtate una de alta, rupte. G Tranz. *Uscăciunea dogește butoaiele.* **2.** Fig. (Despre voce) A suna răgușit. — Din **doagă.**

DOGÍT, -Ă, *dogiți, -te,* adj. **1.** (Despre vase făcute din doage) Cu doagele desfăcute, depărtate una de alta, desprinse din cercuri. G Expr. *Sună a dogit* = produce, la cea mai ușoară atingere, un sunet caracteristic de vas cu doagele desfăcute, plesnite. **2.** Fig. (Despre voce) Răgușit, hodorogit. — V. **dogi.**

DOGMÁTIC, -Ă, *dogmatici, -ce,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care ține de dogme, privitor la dogme; care se sprijină pe dogme. **2.** S.f. Parte a teologiei care cuprinde expunerea sistematică a adevărurilor revelate ce se referă la Dumnezeu și la acțiunea sa; tratat asupra dogmelor religioase. **3.** S.m. și f. Adept al dogmatismului; dogmatist. — Din fr. **dogmatique,** lat. **dogmaticus.**

DOGMATICÍAN, *dogmaticieni,* s.m. Specialist în dogmatică. [Pr.: *-ci-an*] — De la **dogmatică.** Cf. engl. d o g m a t i c i a n.

DOGMATÍSM s.n. **1.** Atitudine bazată pe o dogmă, respingând îndoiala și critica. **2.** Comportament al unei persoane dogmatice. — Din fr. **dogmatisme.** Cf. rus. d o g m a t i z m.

DOGMATÍST, -Ă, *dogmatiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Dogmatic (**3**). — Din fr. **dogmatiste.**

DOGMATIZÁ, *dogmatizez,* vb. I. Intranz. A vorbi, a expune pe un ton dogmatic, sentențios. — Din fr. **dogmatiser.**

DOGMATIZÁRE, *dogmatizări,* s.f. Acțiunea de *a dogmatiza.* — V. **dogmatiza.**

DÓGMĂ, *dogme,* s.f. **1.** Învățătură, teză etc. fundamentală a unei religii, care nu poate fi supusă criticii. **2.** Teză, doctrină politică, științifică etc. considerată imuabilă și impusă ca adevăr incontestabil. — Din fr. **dogme,** lat. **dogma.**

DOGOÁRE s.f. Căldură arzătoare produsă de soare, de foc sau de un obiect foarte fierbinte; dogoreală. — Din **dogori.**

DOGORÁT, -Ă adj. v. **dogorit.**

DOGORÂTÓR, -OÁRE adj. v. **dogoritor.**

DOGOREÁLĂ s.f. Faptul de *a dogori;* dogoare. — **Dogori** + suf. *-eală.*

DOGORÍ, *dogoresc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre soare, foc etc.; la pers. 3) A răspândi căldură puternică, arzătoare. F Tranz. A da cuiva o senzație de căldură arzătoare; a încinge, a înfierbânta ceva. **2.** (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) A fi aprins, încins, înfierbântat de o emoție, de boală etc. [Var.: **dogorî** vb. IV] — Din bg. **dogorja,** sb. **dogoreti.**

DOGORÍT, -Ă, *dogoriți, -te,* adj. Înfierbântat, ars; pârlit. [Var.: **dogorât, -ă** adj.] — V. **dogori.**

DOGORITÓR, -OÁRE, *dogoritori, -oare,* adj. Care dogorește; fierbinte, arzător. [Var.: **dogorâtór, -oáre** adj.] — **Dogori** + suf. *-tor.*

DOGORÎ vb. IV v. **dogori.**

DÓHOT, (**2**) *dohoturi,* s.n. (Reg.) **1.** Lichid uleios obținut prin distilarea unor materiale vegetale și folosit la ungerea osiilor carului și căruței; păcură pentru uns osiile. **2.** Sortiment de dohot (**1**). — Din ucr. **dehotĭ.**

DOHÓTNIȚĂ, *dohotnițe,* s.f. (Reg.) Vas în care se păstrează dohotul. — **Dohot** + suf. *-niță.*

DOI, DÓUĂ num. card. Număr având în numărătoare locul între unu și trei și indicat matematic prin cifrele 2 și II. G (Adjectival) *Vine cu doi prieteni.* G Loc. adv. *În* (sau *din) două vorbe* (sau *cuvinte)* = pe scurt, fără multă vorbă. *La doi pași* = aproape. G Expr. (Fam.) *(A spune) două vorbe și-un cuvânt* = (a spune) pe scurt, în puține cuvinte. (Fam.) *În doi timpi și trei mișcări* = foarte repede, imediat. G (Cu valoare de num. ord.) *Tomul doi.* G (Intră în componența num. adverbial) *A venit de două ori.* G (Intră în componența num. distributiv) *Plecau câte doi.* G (Substantivat) *Trei de doi.* G Loc. adv. *În* (sau *pe din) două* = în două bucăți, în două părți (egale). *În* (sau *pe din) două cu...* = amestecat (în părți egale) cu altceva. *Una-două* = întruna, mereu, continuu. *Cu una, cu două* = (în construcții negative) cu ușurință, repede. *Nici una, nici două* = pe neașteptate; imediat. *Din două una* sau *una din două* = ori una, ori alta; ori..., ori... G Expr. *Una și cu una fac două* = fără vorbă multă; scurt, limpede. *A nu vorbi* sau *a nu zice (nici) două* = a nu scoate o vorbă; a tăcea. F (Adjectival) *Vreo doi* = câțiva. F (Substantivat) Cifră care indică numărul definit mai sus. *A scris un doi pe tablă.* — Lat. ***dui, duae.**

DÓICĂ, *doici,* s.f. Femeie care alăptează (și îngrijește) copilul altei femei. F Dădacă. — Din bg. **dojka.**

DÓILEA, DÓUA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între întâiul și al treilea. G Loc. adj. *De-al doilea* = (despre veri) care sunt copiii verilor primari. G Loc. adv. *A doua zi* = în ziua următoare. *A doua oară* = data următoare; cu altă ocazie. *Al doilea* = după primul, pe urmă. (Pop.) *De-al doilea* = a doua oară. G Expr. *A pune* (sau *a lăsa, a trece* etc.) *ceva pe planul al doilea* = a considera ceva ca fiind de importanță secundară. [Pr.: *do-i-/ doi-*] — **Doi** + **le** + **a.**

DOÍME, *doimi,* s.f. **1.** Jumătate dintr-un întreg (împărțit în părți egale). **2.** Spec. (Muz.) Jumătate dintr-o notă întreagă. — **Doi** + suf. *-ime.*

DOINÁR, *doinari,* s.m. (Pop.) Doinaș. — **Doină** + suf. *-ar.*

DOINÁȘ, *doinași,* s.m. (Pop.) Cântăreț de doine; doinar. — **Doină** + suf. *-aș.*

DÓINĂ, *doine,* s.f. Specie a liricii populare și a folclorului muzical românesc, care exprimă un sentiment de dor, de jale, de revoltă, de dragoste etc., preluată și de poezia cultă. — Et. nec.

DOINÍ, *doinesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A cânta doine (din gură, din fluier, din frunză etc.). — Din **doină.**

DOINÍRE, *doiniri,* s.f. Faptul de *a doini;* (concr.) doină. — V. **doini.**

DOINIȘOÁRĂ, *doinișoare,* s.f. Doiniță. — **Doină** + suf. *-işoară.*

DOINITÓR, -OÁRE, *doinitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care doinește. — **Doini** + suf. *-tor.*

DOINÍȚĂ, *doinițe,* s.f. Diminutiv al lui *doină;* doinișoară. — **Doină** + suf. *-iță.*

DÓISPRECE, DÓUĂSPRECE num. card. v. **doisprezece.**

DÓISPRECELEA, DÓUĂSPRECEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DÓISPREZECE, DÓUĂSPREZECE num. card. Număr având în numărătoare locul între unsprezece și treisprezece. G (Adjectival) *Are doisprezece copii.* G (Cu valoare de num. ord.) *Secolul doisprezece.* G (Intră în componența num. adverbial) *De douăsprezece ori.* G (Intră în componența num. distributiv) *Câte doisprezece oameni.* G (Substantivat) *Trei de doisprezece.* [Var.: (reg.) **dóisprece, dóuăsprece; dóișpe, dóuășpe** num. card.] — **Doi** + **spre** + **zece.**

DÓISPREZECELEA, DÓUĂSPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al unsprezecelea și al treisprezecelea. G Expr. *În ceasul al doisprezecelea* = în ultimul moment. [Var.: (reg.) **dóisprecelea, dóuăsprecea; dóișpelea, dóuășpea** num. ord.] — **Doisprezece** + **le** + **a.**

DOISPREZECÍME, *doisprezecimi,* s.f. A douăsprezecea parte dintr-un întreg, împărțit în părți egale. — **Doisprezece** + suf. *-ime.*

DÓIȘPE, DÓUĂȘPE num. card. v. **doisprezece.**

DÓIȘPELEA, DÓUĂȘPEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DOJÁNĂ, *dojeni,* s.f. Observație cu caracter moralizator, făcută cuiva care a comis o greșeală (ușoară); mustrare, ceartă. — Din **dojeni** (derivat regresiv).

DOJENÍ, *dojenesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (recipr.) A(-și) face observații moralizatoare; a (se) mustra, a (se) certa. — Din sl. **dognati, do^enon.**

DOJENÍRE, *dojeniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dojeni* și rezultatul ei; mustrare. — V. **dojeni.**

DOJENITÓR, -OÁRE, *dojenitori, -oare,* adj. Care dojenește; care exprimă un reproș, o imputare, o nemulțumire. — **Dojeni** + suf. *-tor.*

DOL, *doluri,* s.n. (Jur.) Acțiune făcută cu rea-credință, cu viclenie, pentru a determina pe cineva să încheie un contract nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract. — Din fr. **dol,** lat. **dolus.**

DOLÁR, *dolari,* s.m. Unitate monetară în Statele Unite ale Americii, în Canada, Australia, Liberia etc. — Din engl., fr. **dollar.**

DÓLBY® s.n. Denumire comercială a unui sistem electronic de reducere a zgomotului de fond de pe benzile magnetice. — Din engl. **Dolby** [system].

DÓLCE adv. (Muz.; indică modul de executare) Delicat, cu blândețe. — Cuv. it.

DOLCÍSSIMO adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu multă duioșie. — Cuv. it.

DÓLDORA adj. invar., adv. (Umplut, plin, îndesat etc.) peste măsură, până la refuz. — Din tc. **doldur.**

DOLEÁNŢĂ, *doleanțe,* s.f. Dorință, cerere, plângere (expusă în scris sau oral). [Pr.: *-le-an-*] — Din fr. **doléance.**

DOLICOCEFÁL, -Ă, *dolicocefali, -e,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are craniul alungit din față către spate; (despre craniu) alungit din față către spate. [Var.: **dolihocefál, -ă** adj.] — Din fr. **dolichocéphale.**

DOLICOCEFALÍE s.f. Însușirea de a fi dolicocefal, faptul de a aparține tipului dolicocefal. [Var.: **dolihocefalíe** s.f.] — Din fr. **dolichocéphalie.**

DÓLIE, *dolii,* s.f. **1.** Șanț sau unghi format la intersecția a două versante de acoperiș. **2.** (Reg.) Loc în care un râu curge încet, lin. — Din sl. **dolé.**

DOLIHOCEFÁL, -Ă adj. v. **dolicocefal.**

DOLIHOCEFALÍE s.f. v. **dolicocefalie.**

DOLÍNĂ, *doline,* s.f. Formă negativă de relief carstic cu aspect de pâlnie, formată prin dizolvarea la suprafață a unor roci solubile. — Din sb. **dolina.** Cf. fr. d o l i n e.

DÓLIU, *doliuri,* s.n. **1.** Durere profundă pricinuită de moartea cuiva sau de o mare nenorocire colectivă; atitudine plină de tristețe a celui căruia i-a murit cineva. G *Zi de doliu* = zi care amintește un eveniment dureros. **2.** Semn exterior (îmbrăcăminte neagră, panglică neagră etc.) prin care cineva își exprimă doliul (**1**); perioadă cât cineva poartă asemenea semne. G Loc. adj. *De doliu* = (despre haine, culori etc.) care se folosește pentru a exprima durerea la moartea și după moartea unei rude. G Loc. adv. *În doliu* = în haine de culoare neagră (în semn de doliu **1**). — Din lat. **dolium.** Cf. fr. d e u i l.

DOLJÉAN, -Ă, *doljeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Dolj. **2.** Adj. Care aparține județului Dolj sau doljenilor (**1**); referitor la județul Dolj ori la doljeni. — **Dolj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DOLJÉANCĂ, *doljence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Dolj. — **Doljean** + suf. *-că.*

DÓLLY s.n. (Cin.) Dispozitiv pe care se instalează aparatul de filmat pentru a executa vederi panoramice. — Din fr., engl. **dolly.**

DOLMÁN, *dolmane,* s.n. Haină ofițerească scurtă, îmblănită și împodobită cu brandenburguri. F Haină bărbătească groasă, căptușită cu blană. — Din fr. **dolman,** germ. **Dolman.**

DOLMÉN, *dolmene,* s.n. Monument funerar megalitic, format dintr-o lespede mare de piatră așezată orizontal pe altele dispuse vertical. — Din fr. **dolmen.**

DOLOFÁN, -Ă, *dolofani, -e,* adj. (Despre ființe și părți ale lor) Gras, durduliu, rotofei. — Et. nec.

DOLOMÍT s.n. v. **dolomită.**

DOLOMÍTĂ s.f. **1.** Mineral format din carbonat de calciu și carbonat de magneziu, cristalizat în sistemul romboedric. **2.** Rocă cu aspect grăunțos formată din dolomită (**1**). [Var.: **dolomít** s.n.] — Din fr. **dolomite.**

DOLOMÍTIC, -Ă, *dolomitici, -ce,* adj. De dolomită, care conține dolomită, care este format din dolomită. — Din fr. **dolomitique.**

DOLOMITIZÁRE s.f. Transformare a rocilor calcaroase în dolomită prin îmbogățirea în magneziu. — După fr. **dolomitisation.**

DOLOSÍV, -Ă, *dolosivi, -e,* adj. (Jur.; despre acțiuni, contracte etc.) Făcut prin înșelăciune, cu rea-credință. — Din fr. **dolosif.**

DOM, *domuri,* s.n. **1.** Catedrală impunătoare, biserică principală în unele orașe italiene, germane etc.; *p. ext.* clădire monumentală; *p. restr.* acoperiș care îmbracă la exterior o cupolă a unei clădiri monumentale. **2.** Recipient de oțel montat la partea superioară a cazanelor orizontale de aburi. **3.** Structură geologică în formă de boltă largă, circulară sau eliptică. [Var.: (înv., **1**) **dómă** s.f.] — Din fr. **dôme.** Cf. it. d u o m o, germ. D o m.

DÓMĂ s.f. v. **dom.**

DÓMBRĂ s.f. v. **domră.**

DOMENIÁL, -Ă, *domeniali, -e,* adj. (Rar) Care aparține unui domeniu (**1**), privitor la un domeniu. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **domanial** (după *domeniu).*

DOMÉNIU, *domenii,* s.n. **1.** (În Evul Mediu) Proprietate funciară formată din rezerva seniorială, din pământurile țărănilor dependenți etc., care a constituit celula economică de bază în Europa Apuseană. **2.** Sector al unei științe, al unei arte; sferă de activitate. **3.** (Mat.) Mulțime de puncte situate pe o dreaptă, pe o suprafață, în spațiu, caracterizată prin aceea că pentru fiecare punct există o vecinătate a lui cuprinsă în mulțime și prin faptul că oricare două puncte din mulțime se pot uni printr-o linie poligonală cuprinsă în acea mulțime. **4.** (Fiz.) Interval de valori pentru care poate fi folosit un instrument dat de măsură. — Din fr. **domaine.** Cf. lat. d o m i n i u m.

DOMÉSTIC, -Ă, *domestici, -ce,* adj. **1.** (Despre animale) Care trăiește pe lângă casă, fiind folosit în anumite scopuri. **2.** Care este legat de casă, de gospodărie, de familie, specific vieții gospodărești; *p. ext.* intim, privat. — Din fr. **domestique,** lat. **domesticus.**

DOMESTICÍ, *domesticesc,* vb. IV. Tranz. A obișnui un animal sălbatic să trăiască alături de oameni (spre a le aduce anumite foloase); a îmblânzi. G Refl. *Cerbul s-a domesticit.* F Tranz. și refl. Fig. A face să devină sau a deveni mai potolit, mai sociabil. — Din **domestic.**

DOMESTICÍRE, *domesticiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) domestici* și rezultatul ei; îmblânzire. — V. **domestici.**

DOMESTICÍT, -Ă, *domesticiți, -te,* adj. Îmblânzit. — V. **domestici.**

DOMESTICITÁTE s.f. (Rar) Starea, condiția de animal domestic. — Din fr. **domesticité.**

DOMICILIÁ, *domiciliez,* vb. I. Intranz. A-și avea domiciliul undeva; a locui. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **domicilier.**

DOMICILIÁR, -Ă, *domiciliari, -e,* adj. Privitor la domiciliu; făcut la domiciliu. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **domiciliaire.**

DOMICILIÉRE s.f. Faptul de *a domicilia.* [Pr.: *-li-e-*] — V. **domicilia.**

DOMICÍLIU, *domicilii,* s.n. Casa sau locul unde locuiește cineva în mod statornic; locuință. — Din lat. **domicilium,** fr. **domicile.**

DOMINÁ, *domin,* vb. I. **1.** Tranz. A ține pe cineva sau ceva sub influența sau stăpânirea sa; a stăpâni. F Refl. A nu-și da pe față sentimentele, gândurile etc.; a se reține, a se stăpâni. **2.** Tranz. și intranz. A întrece (cu mult) prin înălțime lucrurile sau ființele înconjurătoare, a se înălța deasupra tuturor. **3.** Intranz. și tranz. A se impune prin număr sau prin intensitate; a predomina, a prevala. F Tranz. A se dovedi net superior adversarului (într-o întrecere sportivă). — Din fr. **dominer,** lat. **dominari.**

DOMINÁNT, -Ă, *dominanți, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Care domină. F (Despre însușiri, factori, trăsături etc.) Predominant, specific, caracteristic. **2.** S.f. Trăsătură caracteristică a unei lucrări, a unui proces etc. **3.** S.f. (Muz.) Treapta a cincea a modului major și a modului minor; acord compus pe această treaptă. — Din fr. **dominant.**

DOMINÁNȚĂ, *dominanțe,* s.f. Însușirea de a fi dominant; preponderență. — Din fr. **dominance.**

DOMINÁRE, *dominări,* s.f. Acțiunea de *a (se) domina.* — V. **domina.**

DOMINATÓR, -OÁRE, *dominatori, -oare,* adj. (Rar) Dominant; căruia îi place să domine, să se impună. — Din fr. **dominateur,** lat. **dominator.**

DOMINÁȚIE, *dominații,* s.f. Faptul de a domina, de a-și exercita influența sau stăpânirea; putere, stăpânire, influență exercitată asupra cuiva sau a ceva. — Din fr. **domination,** lat. **dominatio.**

DOMINICÁN[1], -Ă, *dominicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Călugăr dintr-un ordin catolic întemeiat în Franța la începutul sec. XIII. **2.** Adj. Care aparține dominicanilor[1] (**1**), privitor la dominicani[1]. — Din fr. **dominicain.**

DOMINICÁN[2], -Ă, *dominicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Dominicane sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține dominicanilor[2] (**1**), privitor la dominicani[2]. — Din fr. **dominicain.**

DOMINIÓN, *dominioane,* s.n. Denumire dată începând din a doua jumătate a sec. XIX, unor posesiuni engleze care se bucurau de o anumită independență (Canada, Australia, Noua Zeelandă). [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **dominion.**

DOMINÓ, (**1**) *dominouri,* s.n. **1.** Îmbrăcăminte de bal mascat, în formă de mantie lungă cu glugă. F Persoană care poartă la bal o asemenea îmbrăcăminte. **2.** Numele unui joc de societate care se joacă cu 28 de piese plate, dreptunghiulare, însemnate cu un număr de puncte (de la zero la șase) și pe care jucătorii le combină între ele după anumite reguli. [Acc. și: (**2**) *dómino*] — Din fr. **domino.**

DOMIRÍ vb. IV v. **dumeri.**

DOMN, *domni,* s.m. **1.** Termen de politețe pentru un bărbat. F (Fam.; la voc.) Termen impersonal de adresare care însoțește de obicei o frază exclamativă, interogativă etc. F Soț. F (Pop.) Orășean. **2.** Persoană care are autoritatea, posibilitatea de a face ceva; stăpân. **3.** Titlu purtat de suveranii Țării Românești și ai Moldovei; voievod, domnitor; persoană care purta acest titlu. **4.** Dumnezeu. F Isus Hristos. G Expr. *A da* (sau *a lăsa* pe cineva) *în plata* (sau *mila) Domnului* = a lăsa (pe cineva) în pace, a(-l) lăsa să facă ce vrea; a ignora. F (La voc.) Exclamație, invocație impersonală exprimând mirare, amărăciune, surpriză. *Doamne, ce vorbă ți-a ieșit din gură!* G Expr. *Vezi, Doamne* = chipurile, vorba vine. [Voc. (**1-3**) *domnule, dom'le,* (**4**) *doamne;* nom., voc. și (**1**) *domnu, don', dom'*] — Lat. **dom(i)nus.**

DOMNÉSC, -EÁSCĂ, *domnești,* adj. **1.** Care aparține domnului (**3**), privitor la domn; care emană de la domn; care aparține curții domnului. F Bogat, îmbelșugat; elegant. **2.** (În sintagmele) *Mere domnești* = varietate de mere mari, de culoare gălbuie-portocalie dungată cu roșu. *Măr domnesc* = soi de măr care produce asemenea mere. — **Domn** + suf. *-esc.*

DOMNÉȘTE adv. Ca un domn (**3**), ca un boier, boiereșe; *p. ext.* foarte bine. — **Domn** + suf. *-ește.*

DOMNÍ, *domnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A conduce un principat, o țară, o împărăție în calitate de domn (**3**). F Fig. A fi stăpânitor; a stăpâni. *Între noi va domni pacea.* **2.** Fig. A o duce foarte bine, a nu avea nicio grijă. **3.** Fig. (Despre o înălțime, o clădire etc.) A domina (**2**). — Din **domn.**

DOMNIALÚI pron. pers. m. v. **dumnealui.**

DOMNÍE, *domnii,* s.f. **1.** Autoritatea politică și juridică a domnului (**3**); demnitatea de domn. F Timpul cât un domn (**3**) se află la conducerea țării.

F Regiune sau populație stăpânită de un domn (**3**). **2.** Dominație, stăpânire, putere. **3.** (Înv.; formează locuțiuni pronominale cu valoare de pronume de reverență) *Vom face cum vei hotărî Domnia Ta.* F (Cu valoare de pronume al maiestății) Măria Ta. — **Domn** + suf. *-ie.*

DOMNIȘOÁRĂ, *domnișoare,* s.f. Termen de politețe pentru o fată (sau o femeie nemăritată); duduie. G *Domnișoară de onoare* = **a)** fată tânără care însoțește mireasa la cununie; **b)** fată (din aristocrație) aflată în serviciul unei prințese, al unei regine etc. F (Fam.) Fiică. — **Doamnă** + suf. *-işoară.*

DOMNIȘÓR, *domnișori,* s.m. Diminutiv al lui *domn;* (pop.) termen de politețe pentru un bărbat tânăr (necăsătorit). F Fiu (neînsurat) al stăpânului (în raport cu angajații acestuia). — **Domn** + suf. *-işor.*

DOMNIȘORÍCĂ, *domnișorele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *domnișoară.* [Pl. și: *domnișorici*] — **Domnișoară** + suf. *-ică.*

DOMNITÓR, -OÁRE, *domnitori, -oare,* s.m., adj. **I.** S.m. Domn (**3**); *spec.* titlu purtat de suveranii României între 1859 și 1881; persoană care avea acest titlu. **II.** Adj. **1.** (În sintagma) *Familie* (sau *casă) domnitoare* = dinastie. **2.** Fig. (Rar) Care domnește, stăpânește, domină. — **Domni** + suf. *-tor.*

DOMNÍȚĂ, *domnițe,* s.f. Fiică (sau soție) de domn (**3**); prințesă. F (Poetic și fam.) Termen cu care un bărbat se adresează unei femei tinere. — **Doamnă** + suf. *-iță.*

DOMÓL, -OÁLĂ, *domoli, -oale,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care se mișcă sau se face fără grabă; încet, potolit. G Expr. (Adverbial) *A o lăsa* (sau *a o lua) mai domol* = a proceda cu calm, a nu se pripi. **2.** (Despre sunete, glas) Care este cu tonul scăzut, cu intensitate redusă; lin, înfundat. F (Despre vorbe) Liniștit, blând, calm. **3.** (Despre oameni și animale) Blajin, blând, pașnic. **4.** (Despre atmosferă, climă, vânt, temperatură etc.) Temperat, moale, dulce. **5.** (Despre senzații, sentimente etc.) Care are intensitate scăzută; moderat, slab. **6.** (Despre terenuri înclinate) Care are pantă lină. — Din **domoli** (derivat regresiv).

DOMOLÍ, *domolesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face să se miște sau a se mișca mai încet. F Tranz. A înfrâna, a struni un animal. **2.** Refl. (Despre elemente sau fenomene ale naturii) A se liniști, a se potoli, a scădea în intensitate. **3.** Tranz. și refl. A (se) calma, a (se) îmblânzi, a (se) tempera. **4.** Refl. (Despre pante, dealuri etc.) A deveni mai puțin înclinat, mai lin, mai ușor de urcat. — Cf. sl. d o m o l i t i s e „a obține prin rugăciuni”, ucr. d o m o l y t y „a obține”.

DOMOLÍRE, *domoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) domoli.* — V. **domoli.**

DÓMRĂ, *domre,* s.f. Instrument muzical cu coarde, cu cutia de rezonanță circulară și cu gâtul lung, de origine rusească. [Var.: **dómbră** s.f.] — Din rus. **domra.**

DONÁ, *donez,* vb. I. Tranz. A face o donație, a dărui un bun. — Din fr. **donner,** lat. **donare.**

DONÁRE s.f. Faptul de *a dona;* donație. — V. **dona.**

DONATÁR, -Ă, *donatari, -e,* s.m. și f. Persoană căreia i se face o donație. — Din fr. **donataire,** lat. **donatarius.**

DONATÓR, -OÁRE, *donatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face o donație. G *Donator de sânge* = persoană sănătoasă care oferă o cantitate din sângele propriu pentru transfuzii. — Din fr. **donateur,** lat. **donator.**

DONÁȚIE, *donații,* s.f. Contract prin care una dintre părți transmite celeilalte proprietatea unui bun material fără să primească ceva în schimb; donare. F (Concr.) Bun material transmis printr-un astfel de contract. [Var.: (înv.) **donațiúne** s.f.] — Din fr. **donation,** lat. **donatio, -onis.**

DONAȚIÚNE s.f. v. **donație.**

DONCHIHOTÉSC, -Ă adj. v. **donquijotesc.**

DONCHIHOTÍSM s.n. v. **donquijotism.**

DONCHIJOTÉSC, -Ă adj. v. **donquijotesc.**

DONCHIJOTÍSM s.n. v. **donquijotism.**

DONCHIȘOTÉSC, -Ă adj. v. **donquijotesc.**

DONCHIȘOTÍSM s.n. v. **donquijotism.**

DONDĂÍ vb. IV v. **dondăni.**

DONDĂNÍ, *dondănesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. și tranz. A bombăni, a mormăi, a bodogăni. F A spune vorbe fără legătură. F Tranz. (Rar) A bate pe cineva la cap, a-l pisa. **2.** Tranz. A flecări, a îndruga. [Var.: **dondăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

DONICIOÁRĂ, *donicioare,* s.f. Diminutiv al lui *doniță.* — **Doniță** + suf. *-ioară.*

DÓNIȚĂ, *donițe,* s.f. **1.** Vas făcut din doage de lemn, cu toartă (și capac), cu care se cară și în care se ține apa; cofă, botă. **2.** Găleată de lemn (largă în partea de sus) în care se mulg vacile sau oile; șiștar. **3.** Conținutul unei donițe (**1, 2**). [Pl. și: *doniți*] — Din sb. **dojnica.**

DONJÓN, *donjoane,* s.n. Turnul principal, cel mai bine fortificat al unui castel medieval. — Din fr. **donjon.**

DONJUÁN, *donjuani,* s.m. Bărbat care umblă întruna după aventuri amoroase; om seducător, crai. [Pr.: *-ju-an, j* pron. și sp. *h*] — Din fr. **don Juan.**

DONJUANÉSC, -Ă, *donjuanești,* adj. (Livr.) De donjuan. [Pr.: *-ju-a-, j* pron. și sp. *h*] — **Don Juan** (n. pr.) + suf. *-esc.*

DONJUANÍSM s.n. Atitudine, caracter, faptă de donjuan. [Pr.: *-ju-a-, j* pron. și sp. *h*] — **Don Juan** (n. pr.) + suf. *-ism.*

DONÓR, -OÁRE, *donori, -oare,* s.m., adj. **1.** S.m. (Fiz.) Atom tri- sau pentavalent care, introdus într-un semiconductor, cedează electroni acceptorului. **2.** S.m. (Biol.) Individ care cedează celule, cromozomi etc. **3.** Adj. (Despre atomi) Care poate ceda electroni. — Din fr. **donneur,** engl. **donor.**

DONQUIJOTÉSC, -Ă, *donquijotești,* adj. Caracterizat prin donquijotism. [Pr. *donchiho-.* — Var.: **donchihotésc, -éscă, donchijotésc, -ă, donchișotésc, -ă** adj.] — **Don Quijote** (n.pr.) + suf. *-esc.*

DONQUIJOTÍSM s.n. (Livr.) Atitudine sau purtare caracteristică omului lipsit de simțul realității, care urmărește scopuri fantastice și irealizabile, manifestând eroism în lupta cu obstacole imaginare. [Var.: **donchihotism, donchijotísm, donchișotísm** s.n.] — Din fr. **donquichottisme.**

DOP, *dopuri,* s.n. **1.** Bucată de plută, de cauciuc, de sticlă etc. cu care se astupă deschizătura unei sticle, a unui vas îngust etc.; astupuș. G Expr. *(Mare) cât un dop* sau *dop de saca* = (despre oameni; glumeț) mic și îndesat; bondoc. **2.** Bucată de lemn care astupă deschizătura de sus a fluierului, a cavalului etc., lăsând o gaură mică prin care se suflă. **3.** Piesă de metal cu care se închide o conductă. **4.** Cerumen adunat în canalul auditiv extern al urechii, care împiedică auzul. — Cf. săs. d o p.

DOPÁ, *dopez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) administra (în mod nepermis) substanțe chimice stimulatoare spre a obține temporar mărirea randamentului fiziologic dincolo de limitele normale, într-o întrecere sportivă. — Din fr. **doper.**

DOPÁJ, *dopaje,* s.n. Dopare. — Din fr. **dopage.**

DOPÁNT, -Ă, *dopanți, -te,* adj., s.n. (Substanță stimulatoare) care sporește calitățile motrice (ale unui sportiv) — Din fr. **dopant.**

DOPÁRE, *dopări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dopa* și rezultatul ei; dopaj. — V. **dopa.**

DÓPING s.n. Substanță chimică stimulatoare folosită la dopare. F Dopaj, dopare. — Din engl., fr. **doping.**

DOPOTRÍVĂ adv. v. **deopotrivă.**

DOPUȘÓR, *dopușoare,* s.n. Diminutiv al lui *dop.* — **Dop** + suf. *-ușor.*

DOR, *doruri,* s.n. **1.** Dorință puternică de a vedea sau de a revedea pe cineva sau ceva drag, de a reveni la o îndeletnicire preferată; nostalgie. G Loc. adv. *Cu dor* = duios; pătimaș. **2.** Stare sufletească a celui care tinde, râvnește, aspiră la ceva; năzuință, dorință. **3.** Suferință pricinuită de dragostea pentru cineva (care se află departe). **4.** (Pop.) Durere fizică. *Dor de dinți.* **5.** Poftă, gust (de a mânca sau de a bea ceva). *De dorul fragilor* (sau *căpșunilor) mănânci și frunzele.* **6.** Atracție erotică. **7.** (Pop.; în loc. adv.) *În dorul lelii* = fără țintă hotărâtă, fără rost, la întâmplare. — Lat. pop. **dolus** (< *dolere* „a durea”).

DORÍ, *doresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A fi stăpânit de tendința lăuntrică de a face, de a avea sau de a dobândi ceva; a tinde, a râvni, a năzui la ceva. G Expr. *A fi de dorit* = a fi necesar, recomandabil, a se cuveni. *A lăsa de dorit* = a avea lipsuri, a nu satisface. F A avea intenția; a vrea. G Expr. *Cum dorești* (sau *dorîți* etc.), formulă prin care se lasă la aprecierea interlocutorului luarea unei hotărâri. **2.** A ține mult să vadă sau să revadă pe cineva sau ceva drag, a aștepta pe cineva sau ceva cu dor, cu nerăbdare. **3.** A simți o atracție erotică. **4.** A ura cuiva ceva. — Din **dor.**

DORIÁN, -Ă, *dorieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație stabilită în Antichitate în Pelopones, în Grecia insulară și pe coastele Asiei Mici; (și la sg.) persoană care aparține acestei populații. **2.** Adj. Care aparține dorienilor (**1**), privitor la dorieni; doric. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **dorien.**

DÓRIC, -Ă, *dorici, -ce*, adj. Dorian (**2**). G *Stil* (sau *ordin) doric* = una dintre cele trei forme arhitectonice vechi grecești, caracterizată prin coloane fără bază și prin capiteluri fără ornamente. F (Despre clădiri sau elemente arhitectonice) Construit în stil doric. — Din fr. **dorique,** it. **doricus.**

DORÍNȚĂ, *dorințe*, s.f. **1.** Stare sufletească a celui care tinde, râvnește, aspiră la ceva; năzuință, dor, aspirație. F Ceea ce constituie năzuința, aspirația cuiva. **2.** Poftă, gust (de a mânca, de a bea ceva etc.); voie. **3.** Atracție erotică. [Pl. și: *dorinți*] — **Dori** + suf. *-ință.*

DORITÓR, -OÁRE, *doritori, -oare*, adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care dorește să facă, să obțină ceva; dornic de ceva. **2.** S.f. Plantă erbacee târâtoare cu flori mici, albastre sau liliachii *(Veronica hederifolia).* — **Dori** + suf. *-tor.*

DORMÉZĂ, *dormeze*, s.f. Canapea îngustă fără spătar, de obicei cu căpătâi, pe care se poate dormi. — Din fr. **dormeuse.**

DORMÍ, *dorm*, vb. IV. Intranz. **1.** A se afla în stare de somn, a fi adormit. G Expr. *A dormi de-a-n picioarele* (sau *pe picioare)* = **a)** a fi foarte obosit, a pica de somn; **b)** a fi încet la treabă, a se mișca cu greutate. F Fig. A fi absent la ceea ce se petrece în jur. F Fig. A fi mort. **2.** A rămâne peste

noapte undeva; a mânea. **3**. Fig. A zăcea ascuns; a mocni. [Var.: (reg.) **durmí** vb. IV] — Lat. **dormire.**

DORMÍT s.n. Faptul de *a dormi*; somn. — V. **dormi.**

DORMITÁ, *dormitez*, vb. I. Intranz. A dormi uşor şi intermitent, a aţipi din când în când; a moţăi, a picoti. — Din lat. **dormitare.**

DORMITÓR, *dormitoare*, s.n. Cameră de dormit (într-o locuinţă particulară, într-o şcoală, într-o cazarmă etc.). F Mobilă adecvată pentru camera de dormit a unei locuinţe particulare. — Din lat. **dormitorium.**

DORN, *dornuri*, s.n. (Tehn.) **1.** Priboi (**1**). **2.** Unealtă de forma unei tije cilindrice sau conice, având rolul de a prinde, de a degaja, de a deplasa etc. o piesă. — Din germ. **Dorn.**

DÓRNIC, -Ă, *dornici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. Plin de dor; doritor, nerăbdător să facă, să obţină ceva. **2.** S.m. Plantă erbacee cu frunzele lungi şi înguste şi cu flori mici, albe *(Falcaria sioides)*. — **Dor** + suf. *-nic*.

DOROBÁNŢ, *dorobanţi*, s.m. (Înv.) **1.** Soldat din infanterie (cu plată). **2.** Jandarm (cu atribuţii speciale). [Var.: **darabán, darabánt, dărăbán** s.m.] — Din magh. **drabant.**

DOROBĂNŢÉSC, -EÁSCĂ, *dorobănţeşti*, adj. (Înv.) Al dorobanţilor, privitor la dorobanţi. — **Dorobanţ** + suf. *-esc*.

DOROBĂNŢÍME s.f. (Înv.) Mulţime de dorobanţi (**1**); totalitatea dorobanţilor. — **Dorobanţ** + suf. *-ime*.

DORSÁL, -Ă, *dorsali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se află în regiunea posterioară (a unei fiinţe sau a unui organ al ei), privitor la această regiune. **2.** S.f. (Geogr.) Formă complexă de relief care se întinde pe distanţă foarte mare pe fundul oceanelor, separând două bazine. — Din fr. **dorsal.**

DORSALGÍE, *dorsalgii*, s.f. (Med.) Durere în regiunea dorsală. — Din fr. **dorsalgie.**

DORSOVENTRÁL, -Ă, *dorsoventrali, -e*, adj. (Anat.; adesea adverbial) În partea dorsală şi ventrală. — **Dors**[al] + **ventral.**

DORÚŢ s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *dor*. — **Dor** + suf. *-uţ*.

DOS, *dosuri*, s.n. **1.** Partea de dindărăt a unui obiect, a unei construcţii, a unei curţi, a unei fiinţe etc. G Loc. adv. *De-a-ndoasele(a)* sau *pe de-a-ndoasele(a)* = altfel de cum trebuie, de cum e firesc, anapoda; întors invers; cu spatele înainte, de-a-ndăratele(a); *Cu dosul în sus* = invers de cum e normal, de cum trebuie; în mare dezordine. *În dos* = în lipsă, în absenţă, fără să fie de faţă. G Expr. *A scăpa pe* (sau *prin) uşa din dos* = a scăpa cu mare greutate (şi pe căi necinstite) dintr-o încurcătură. *A intra pe* (sau *prin) uşa din dos* = a obţine o favoare (pe căi necinstite, prin protecţie). *A da dos (la faţă)* sau *a da dosul* = a se retrage; a fugi, a o şterge. *A întoarce* (cuiva) *dosul* = a se întoarce cu spatele la cineva în semn de supărare; a rupe relaţiile de prietenie (cu cineva). *În dosul lucrurilor* = dincolo de aparenţe. F Şezut, fund, fese. G Expr. *A se scula* (sau *a fi* etc.) *cu dosul în sus* = a se trezi (sau a fi) indispus (fără motiv). **2.** (În sintagmele) *Dosul mâinii* (sau *palmei, labei)* = partea din afară a mâinii (sau a palmei, a labei). *Dosul limbii* = partea de dedesubt a limbii. **3.** Partea mai puţin arătoasă (neîmpodobită şi neexpusă vederii) a unui obiect. F Spec. Partea de dinăuntru a unei haine. G *Pe dos* = **a)** loc. adv. (în legătură cu obiecte de îmbrăcăminte) cu partea de dinăuntru în afară; **b)** loc. adv. altfel de cum trebuie, de cum e firesc; **c)** loc. adj. (*fig*., despre oameni) sucit, ciudat, bizar. **4.** (Pop.) Loc unde nu bate soarele; loc ferit, ascuns, adăpostit. — Lat. pop. **dossum** (= *dorsum)*.

DOSÁR, *dosare,* s.n. Totalitatea actelor referitoare la o afacere, la o problemă, la o persoană; *p. ext.* învelitoare (de carton) în care se păstrează aceste acte. G Expr. *A închide dosarul* = a pune definitiv capăt unei acţiuni judiciare, unor cercetări, unei anchete fără să fi ajuns la soluţionarea lor în fond; a clasa. *A pune la dosar* = **a)** a pune la o parte, a nu da curs (unei cereri sau unui act); **b)** a nu-i păsa (de ceva), a nu se sinchisi. — După fr. **dossier.**

DOSÍ, *dosesc*, vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A (se) sustrage vederii altora; a (se) ascunde. **2.** Tranz. (Pop. şi fam.) A fura ceva (ascunzând). **3.** Tranz. şi intranz. (Înv.) A o lua la fugă; a fugi. — Din **dos.**

DOSÍRE, *dosiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a (se) dosi* — V. **dosi.**

DOSÍT, -Ă, *dosiţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.) Ascuns, pitit. F Retras, ferit. — V. **dosi.**

DÓSNIC, -Ă, *dosnici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. (Despre locuri, străzi, clădiri etc.) Care se află mai la o parte, mai ascuns vederii; retras, lăturalnic, lăturaş, izolat. **2.** S.f. Compus: *dosnică-galbenă* = plantă erbacee cu flori galbene, dispuse în capitule *(Carpesium cernuum)*. — **Dos** + suf. *-nic*.

DOSPEÁLĂ, *dospeli*, s.f. Faptul de *a dospi*; (concr.) substanţă folosită pentru a face să dospească un aluat; plămădeală. — **Dospi** + suf. *-eală*.

DOSPÍ, pers. 3 *dospeşte*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre aluat) A se transforma într-o masă afânată, crescută sub acţiunea unui ferment sau a unei substanţe chimice specifice introduse intenţionat. **2.** (Despre alimente) A suferi un proces (natural) de fermentaţie, modificându-şi (în bine sau în rău) gustul sau aspectul. **3.** (Despre unele materii organice) A fermenta sub acţiunea unor fermenţi naturali, în condiţii specifice de căldură, umezeală etc. — Din sb. **dospeti.**

DOSPÍRE, *dospiri,* s.f. Acţiunea de *a dospi*; creştere; fermentare. — V. **dospi.**

DOSPÍT, -Ă, *dospiţi, -te,* adj. (Despre aluat) Care a crescut, s-a afânat sub acţiunea unui ferment sau a unei substanţe chimice introduse intenţionat. F (Despre alimente şi despre unele materii organice) Fermentat. — V. **dospi.**

DOSPITÓR, -OÁRE, *dospitori, -oare,* s.n., s.f. **1.** S.n. Cameră special amenajată într-o fabrică de pâine, în care este pus la dospit aluatul. **2.** S.f. Poliţă pe care se aşază cașul ca să dospească. — **Dospi** + suf. *-tor*.

DOSTOIEVSKIÁN, -Ă, *dostoievskieni, -e*, adj. De Dostoievski, al lui Dostoievski; în maniera lui Dostoievski. [Pr.: *dos-to-iev-ski-an*] — **Dostoievski** (n. pr.) + suf *-ean*.

DOTÁ, *dotez,* vb. I. Tranz. **1.** A utila o instituţie, o întreprindere etc. cu cele necesare desfăşurării activităţii; a înzestra. **2.** A pune la dispoziţia unei instituţii sau unei întreprinderi fondurile băneşti necesare desfăşurării activităţii. **3.** A da dotă unei fete. **4.** Fig. A înzestra cu calităţi intelectuale, sufleteşti. — Din fr. **doter,** lat. **dotare.**

DOTÁL, -Ă, *dotali, -e,* adj. Care ţine de dotă, privitor la dotă. — Din fr. **dotal,** lat. **dotalis.**

DOTÁRE, *dotări,* s.f. Acţiunea de *a dota*; dotaţie. — V. **dota.**

DOTÁT, -Ă, *dotaţi, -te,* adj. Înzestrat cu calităţi (intelectuale sau artistice) deosebite. — V. **dota.**

DOTÁŢIE, *dotaţii,* s.f. Dotare. F (Concr.) Mijloace materiale puse la dispoziţia cuiva prin dotare. [Var.: (înv.) **dotaţiúne** s.f.] — Din fr. **dotation,** lat. **dotatio, -onis.**

DOTAŢIÚNE s.f. v. **dotaţie.**

DÓTĂ, *dote,* s.f. Totalitatea bunurilor materiale date (cu forme legale) unei fete când se mărită; zestre. — Din fr. **dot,** lat. **dos, dotis.**

DOUĂZÉCI num. card. Număr având în numărătoare locul între nouăsprezece şi douăzeci şi unu. G (Adjectival) *Douăzeci de cărţi*. G (Cu valoare de num. ord.) *Secolul douăzeci*. G (Intră în componenţa num. adverbial) *De douăzeci de ori*. G (Intră în componenţa num. distributiv) *Câte douăzeci de maşini*. G (Substantivat) *Cinci de douăzeci*. [Pr.: *do-uă-*] — **Două** + **zeci**.

DOUĂZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al nouăsprezecelea şi al douăzeci şi unulea. [Pr.: *do-uă-*] — **Douăzeci** + **le** + **a**.

DOVÁDĂ, *dovezi,* s.f. **1.** Fapt sau lucru care arată, demonstrează ceva; probă convingătoare, mărturie. G Loc. adv. *Ca* (sau *drept) dovadă* = ca semn că..., pentru a dovedi că... G Loc. vb. *A da dovadă de...* = a dovedi, a vădi, a arăta, a manifesta. F Spec. Probă juridică. **2.** Act, document prin care se adevereşte ceva; adeverinţă. — Din **dovedi** (derivat regresiv).

DOVEDÍ, *dovedesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A arăta cu probe, cu argumente, cu mărturii existenţa sau inexistenţa unui fapt, a unei situaţii etc.; a demonstra, a proba. **2**. Tranz. şi refl. A (se) arăta, a (se) manifesta, a (se) vădi într-un anumit fel. **3.** Tranz. (Pop.) A învinge, a birui. F A întrece, a lăsa pe cineva în urmă. **4.** Tranz. şi intranz. (Pop.) A prididi, a răzbi; a termina, a isprăvi. — Din sl. **dovesti** (**dovedon**).

DOVEDÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) dovedi* şi rezultatul ei; probare, adeverire, confirmare. — V. **dovedi.**

DOVEDITÓR, -OÁRE, *doveditori, -oare*, adj. Care dovedeşte, atestă, confirmă; prin care se dovedeşte. — **Dovedi** + suf. *-tor*.

DOVLEÁC, *dovleci*, s.m. **1.** Nume dat mai multor plante din familia cucurbitaceelor cu tulpina întinsă pe pământ, cu fructe mari, sferice sau ovale, folosite în alimentaţia omului sau a animalelor; bostan *(Cucurbita)*; *p. restr.* fructul acestor plante. **2.** Fig. Cap de om (prost). — Din tc. **devlek,** (dial.) **dövlek.**

DOVLECÉL, *dovlecei,* s.m. Varietate de dovleac cu fructele comestibile, lunguiețe, aproape cilindrice; bostănel *(Cucurbita pepo oblonga); p. restr.* fructul acestei plante. — **Dovleac** + suf. *-el*.

DÓXĂ s.f. (Fam.) Minte, pricepere, deşteptăciune. — Din ngr. **dóxa.**

DOXOLOGÍE, *doxologii,* s.f. Cântare liturgică de preamărire a lui Dumnezeu sau a lui Isus Hristos. — Din ngr. **doxologhía.**

DOZÁ, *dozez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune împreună, în proporţii determinate, substanţele sau materialele care formează un amestec; *p. ext.* a distribui după o anumită măsură elementele care formează un tot. F A determina proporţia în care un element, o substanţă sau un material intră, împreună cu altele, în compoziţia unui tot. F A determina cantitatea de substanţă sau de material care produce un anumit efect într-un amestec. **2.** Fig. A folosi ceva în proporţii judicioase, bine echilibrate. — Din fr. **doser.**

DOZÁBIL, -Ă, *dozabili, -e,* adj. Care se poate doza, a cărei alcătuire poate fi dozată. — Din fr. **dosable.**

DOZÁJ, *dozaje,* s.n. **1.** Dozare. **2.** Proporţia dintre diferitele substanţe sau materiale care intră în compoziţia unui amestec. — Din fr. **dosage.**

DOZÁRE, *dozări,* s.f. Acţiunea de *a doza* şi rezultatul ei; dozaj. — V. **doza.**

DOZATÓR, *dozatoare,* s.n. Aparat sau dispozitiv care dozează. — **Doza** + suf. *-tor* (după fr. *doseur).*

DÓZĂ[1], *doze,* s.f. (Adesea fig.) Cantitate determinată dintr-o substanță, dintr-un material etc. care produce un anumit efect sau care formează împreună cu altele un amestec, un tot. — Din fr. **dose.**

DÓZĂ[2], *doze,* s.f. **1.** Cutie (metalică) izolată în interior, care servește la protecția unor elemente din instalațiile electrice. **2.** Dispozitiv care servește la redarea prin mijloace electroacustice a sunetelor înregistrate pe un disc. — Din germ. **Dose.**

DOZIMETRÍE s.f. Capitol al fizicii care studiază tehnica măsurării dozelor[1] de radiație. — Din fr. **dosimétrie.**

DOZIMÉTRU, *dozimetre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea dozelor[1] de radiație. — Din fr. **dosimètre.**

DRAC, *draci,* s.m. **1.** Ființă imaginară, de sex masculin, întruchipare a spiritului rău; diavol, demon, satana, necuratul, aghiuță. G Expr. *A fi dracul gol* (sau *împielițat*) sau *a fi drac împielițat* = **a)** a fi rău, afurisit; **b)** a fi isteț, poznaș. *Omul* (sau *salba, poama) dracului* sau *om al dracului* = **a)** om rău, ticălos; **b)** om întreprinzător, descurcăreț. *A se teme de ceva ca de dracul* (sau *ca dracul de tămâie*) = a se teme foarte tare de ceva. *A se uita la cineva ca la dracul* = a se uita la cineva cu dușmănie sau cu frică. *E tot un drac* = e totuna, e același lucru. *A avea* (sau *a fi cu) draci* sau *a avea pe dracul în el* = **a)** a fi rău dispus, enervat; **b)** a fi energic, plin de viață, neastâmpărat. *Parcă a intrat dracul în el*, se zice despre cineva mânios, agitat sau cu o energie inepuizabilă. *A băga* (pe cineva) *în draci* (sau *în toți dracii)* = a intimida, a înfricoșa (pe cineva); a face (pe cineva) să depună toate eforturile (de frică). *Trebuie să fie un drac la mijloc*, se spune când nu poate fi găsită o explicație logică a unei situații încurcate sau când se bănuiește o cauză ascunsă, greu de găsit. *Și-a băgat* (sau *și-a amestecat*) *dracul coada*, se zice când o situație care părea clară se complică dintr-odată, capătă o evoluție neașteptată. *A trage pe dracul de coadă* = a fi foarte sărac, a o duce greu. *A căuta pe dracul* = a intra singur într-o încurcătură, a-și provoca singur neplăceri. *A da de* (sau *peste*) *dracul* ori *a vedea* (sau *a-și găsi*) *pe dracul* = a o păți. *A căuta pe dracul și a găsi pe tată-său* = a ajunge într-o situație și mai rea decât aceea anterioară. *A trimite* (pe cineva) *la dracul* sau *a da dracului* = a înjura, a blestema (pe cineva), pomenind de diavol. *A trimite* (pe cineva) *de la dracul la tată-său* = a purta (pe cineva) de colo până colo. *A cere pe dracul și pe tată-său* (sau *cât dracul pe tată-său*) = a cere (pe ceva) un preț exorbitant. *A face pe dracu-n patru* sau *a face și pe dracul* = a face tot posibilul, a încerca toate mijloacele. *A da* (sau *a lăsa*) *dracului* (pe cineva *sau* ceva) = a abandona, a părăsi (pe cineva sau ceva), a renunța definitiv (la cineva sau la ceva). *A se duce dracului* = (despre persoane dezagreabile; adesea în imprecații) a se duce fără să se mai întoarcă (și într-un loc neștiut); (despre bunuri materiale) a se pierde, a se irosi. *A se duce la dracul* = a pleca unde vrea (fără să-i mai știe nimeni de urmă și fără să-i mai dorească revederea). *A-l lua dracul* (sau *dracii, mama dracului)* = a muri; a o păți. *La dracul!* formulă exclamativă de dispreț prin care se exprimă dorința de a renunța la ceva, de a se lepăda de ceva. *Pe dracul!* = (formulă exclamativă de negație) nimic! *Al dracului!* sau *ptiu, drace!* exclamații exprimând uimire, enervare, admirație. *A nu avea nici pe dracul* = a fi perfect sănătos. *Lucrul dracului* = lucru dificil, dubios, care creează neplăceri. (Glumeț și ir.) *Buruiana* (sau *iarba, tămâia) dracului* = tutun. F (În formule de generalizare extremă, cu sensul de „orice", „oriunde", „fie cine-o fi") *Face și pe dracul.* G Expr. *La dracu-n praznic* sau *la mama dracului, unde și-a înțărcat dracul copiii, unde și-a spart dracul opincile* = într-un loc (neprecizat) foarte îndepărtat. F (În expr.) *Al dracului (de...)* = **a)** foarte rău, păcătos; **b)** incomod, dificil; **c)** foarte, peste măsură de..., grozav; **d)** energic, descurcăreț, răzbătător. *(Așa) de-al dracului!* = fără niciun motiv, fiindcă așa vreau! **2**. Fig. Om plin de păcate, rău, crud; om poznaș, isteț, vioi. **3.** Compus: *drac-de-mare* = pește marin de culoare cenușie-roșiatică, cu corpul și capul comprimate lateral, a cărui primă aripioară dorsală este formată din țepi veninoși *(Trachinus draco).* — Lat. **draco,** „șarpe, balaur".

DRÁCILĂ, *dracile,* s.f. Arbust spinos cu flori galbene și cu fructe în formă de boabe roșii, cultivat adesea ca gard viu. *(Berberis vulgaris).* [Var.: (reg.) **drácină** s.f.] — Din sl. **dra$ĭ, dracije** „mărăcine".

DRÁCINĂ s.f. v. **dracilă.**

DRACÓNIC, -Ă, *draconici, -ce,* adj. (Despre legi, dispoziții etc.) Care este foarte aspru, de o severitate excesivă. — Din germ. **drakonisch.**

DRAG, -Ă, *dragi, -e,* adj., s.m. și f., s.n. **I**. Adj. **1.** Care este iubit, scump, neprețuit pentru cineva, pe care cineva îl iubește, îl prețuiește. G Loc. vb. *A prinde drag* (de cineva) = a se îndrăgosti (de cineva). G Expr. *A-i fi cuiva drag să...* = a-i plăcea cuiva mult să facă ceva, a se simți atras spre ceva. *Când ți-e lumea* (sau *viața) mai dragă*, se spune când se ivește o întâmplare nepreväzută și neplăcută într-un moment când erai liniștit, fericit. *Dragă doamne* = vorba vine, ca să zic așa; chipurile. F (Substantivat, fam.) Termen cu care te adresezi unei persoane iubite sau folosit când vorbești despre o asemenea persoană. **2**. Care exprimă iubirea, prețuirea; care este plin de afecțiune; plăcut (ochiului). *Cuvinte dragi.* G Expr. *Cu dragă inimă* = cu multă plăcere, foarte bucuros. **II**. S.m. și f. Persoană care iubește pe alta de sex opus, care se află în relații de dragoste cu aceasta; iubit(ă). **III.** S.n. (Pop.) Iubire, dragoste. G Loc. adj. *Mai mare dragul* = plăcut, frumos. G Loc. adv. *Cu (mare, mult, atâta* etc.) *drag* sau *cu tot dragul* = (foarte) bucuros, fericit. *De drag* = din (sau cu) plăcere. G Loc. prep. *De dragul...* = pentru..., din dragoste sau din prietenie pentru... G Expr. *(Ți-e) mai mare dragul* = e o mare plăcere, desfătare (să...). — Din sl. **dragŭ.**

DRAGÁ, *draghez,* vb. I. Tranz. **1.** A săpa cu draga fundul unei ape și a scoate materialul săpat. **2.** A curăța de mine marine o cale navigabilă. — Din fr. **draguer.**

DRAGÁJ s.n. Dragare. — Din fr. **dragage.**

DRAGÁRE, *dragări,* s.f. Acțiunea de *a draga*; dragaj. — V. **draga.**

DRAGAVÉI, *dragavei,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu flori mici verzui, cu frunze dințate, lungi și înguste, comestibile *(Rumex crispus).* — Et. nec.

DRÁGĂ, *drage,* s.f. **1.** Navă special amenajată sau aparatură cu care se draghează. **2.** Instrument în formă de sac sau de plasă cu care se colectează organismele vegetale sau animale de pe fundul apelor. — Din fr. **drague.**

DRÁGHINĂ, *draghini,* s.f. (Pop.) Loitră (la căruță). F Fiecare dintre lemnele lungi (de sus și de jos) ale loitrei, în care sunt fixate spetezele. [Pl. și: *draghine*] — Din ucr. **drabyna**.

DRAGLÍNĂ, *dragline,* s.f. Dispozitiv, montat pe un excavator, format dintr-un braț metalic mobil la capătul căruia atârnă o cupă manevrată cu cabluri și care servește la săpatul și încărcatul pământului. — Din fr. **dragline.**

DRAGLINÍST, -Ă, *dragliniști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează cu draglina. — **Draglină** + suf. *-ist.*

DRAGOMÁN, *dragomani,* s.m. Interpret, tălmaci oficial folosit în trecut în țările din Orient. G *Mare dragoman* = dregător în Imperiul Otoman care se ocupa de relațiile diplomatice cu statele europene. — Din ngr. **dragomános, dragumános.**

DRAGOMANLÁC s.n. Funcția îndeplinită de dragoman în trecut, în Țările Române. — **Dragoman** + suf. *-lâc.*

DRAGÓN[1], *dragoane,* s.n. Piesă anexă a armelor albe (săbii, pumnale etc.), din bumbac, mătase, piele, fixată de mânerul armei. — Din fr. **dragonne.**

DRAGÓN[2], *dragoni,* s.m. **I. 1.** Monstru fabulos, cu cap de câine sau de pisică, cu multe limbi (pe care scoate foc), cu gheare de leu, aripi de vultur și coadă lungă de șarpe. **2.** Specie de șopârlă care trăiește pe copaci în unele regiuni tropicale, având de-a lungul corpului două excrescențe ale pielii în formă de aripi *(Draco volans).* **3.** Reprezentare heraldică având profilul unui chip omenesc cu barba formată din șerpi încolăciți. **4.** (Astron.) Numele unei constelații din emisfera boreală, dispusă într-un șir lung de stele terminat cu un fel de cap; (pop.) Balaurul. **II.** Soldat din cavalerie care lupta atât călare, cât și pedestru. — Din fr. **dragon.**

DRAGÓR, (**1**) *dragori,* s.m., (**2**) *dragoare*, s.n. **1.** S.m. Muncitor care manevrează comenzile unei drage (**1**). **2.** S.n. Navă de luptă special amenajată pentru îndepărtarea minelor marine. — Din fr. **dragueur.**

DRÁGOSTE, *dragoste,* s.f. **I.** Sentiment de afecțiune pentru cineva sau ceva; *spec.* sentiment de afecțiune față de o persoană; iubire, amor. G Loc. adv. *Cu (multă) dragoste* sau *cu toată dragostea* = cu (multă) plăcere, (foarte) bucuros. G Loc. vb. *A prinde dragoste de* (sau *pentru, față de) cineva* (sau *de ceva)* = a se îndrăgosti de cineva (sau de ceva). G Expr. *A avea dragoste* = a-i plăcea să... *A se topi* (sau *a se sfârși, a muri) de dragoste pentru cineva* = a iubi pe cineva cu patimă. F (Concr.) Ființă iubită; *p. gener.* ceea ce constituie obiectul iubirii cuiva. F Legătură sexuală; relații amoroase. **II.** Plantă erbacee cu frunze în formă de lance, dințate și cu flori roz-purpurii *(Sedum fabaria).* — Din sl. **dragosti.**

DRÁHMĂ, *drahme,* s.f. **1.** Unitate monetară în Grecia modernă (înaintea introducerii monedei euro). F Monedă de argint în Grecia antică. **2.** Veche unitate de măsură pentru greutăți (cu valori variabile). — Din ngr. **drahmí**, fr. **drachme**.

DRÁIBĂR, *draibăre*, s.n. Burghiu de oțel pentru găurit lemnul. — Din germ. **Treibbohrer.**

DRÁIFUS, *draifuse*, s.n. Unealtă din fontă alcătuită din trei brațe, care servește ca suport interior în reparațiile de încălțăminte. — Din germ. **Dreifuss.**

DRAJEFIÁT, -Ă, *drajefiați, -te*, adj. (Rar) Care este prezentat sub formă de drajeu. [Pr.: *-fi-at*] — Cf. fr. d r a g é i f i e r .

DRAJÉU, *drajeuri*, s.n. **1.** Bomboană făcută dintr-o migdală, o alună, o cremă etc. acoperită cu o glazură de ciocolată sau de zahăr. **2.** Medicament în formă de pilulă, cu învelișul făcut din zahăr sau din ciocolată. — Din fr. **dragée.**

DRAJÓN, *drajoni*, s.m. Lăstar al unei plante crescut din rădăcină și din care (prin separare) se poate dezvolta o nouă plantă. — Din fr. **drageon.**

DRAJONÁ vb. I. Intranz. (Bot.; despre plante) A produce drajoni. — Din fr. **drageonner**.

DRAJONÁJ, *drajonaje*, s.n. (Bot.) Drajonare. — Din fr. **drageonnage.**

DRAJONÁRE s.f. Faptul de *a drajona;* drajonaj. — V. **drajona.**

DRAM, *dramuri,* s.n. **1.** Veche unitate de măsură pentru greutate şi capacitate, în Ţara Românească (3,18 g, respectiv 3,22 cm) şi în Moldova (3,23 g, respectiv 3,80 cm). F (Pop.) Gram. **2.** (Adesea fig.) Bucăţică, fărâmă, crâmpei, strop, pic. — Din ngr. **drámi.**

DRAMÁTIC, -Ă, *dramatici, -ce,* adj. **1.** Care ţine de dramă sau de teatru, privitor la dramă sau la teatru. G *Artă dramatică* = ansamblu de principii privitoare la interpretarea şi la punerea în scenă a unui spectacol, a unei piese. *Artist dramatic* = actor. *Gen dramatic* = gen literar care cuprinde opere scrise sub formă de dialog pentru a fi reprezentate pe scenă, cu conflict gradat din ciocnirea intereselor şi sentimentelor personajelor. *Cronică dramatică* = prezentare critică, analitică a unei reprezentaţii teatrale. F (Despre vocea cântăreţilor) Care are o sonoritate amplă, intensă, capabilă să exprime situaţii zbuciumate, de tensiune. **2.** Fig. (Despre întâmplări, împrejurări, situaţii, momente etc.) Bogat în contraste şi în conflicte; zguduitor, impresionant. G (Substantivat, n.) *Dramaticul unei situaţii.* — Din fr. **dramatique**, lat. **dramaticus.**

DRAMATÍSM s.n. **1.** Încordarea acţiunii, a situaţiei, intensitatea conflictului, profunzimea şi ciocnirea sentimentelor care caracterizează o operă (dramatică), un spectacol etc. **2.** Fig. Situaţie, împrejurare care creează o luptă între sentimente şi interese, conflicte zguduitoare etc.; tensiune. — Din fr. **dramatisme.**

DRAMATIZÁ, *dramatizez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra o operă literară (cu caracter epic) pentru a putea fi reprezentată. **2.** Fig. A face ca ceva să devină dramatic (**2**). F (Ir.) A exagera gravitatea unui eveniment, a unei situaţii; a lua în tragic. — Din fr. **dramatiser.**

DRAMATIZÁRE, *dramatizări,* s.f. Acţiunea de *a dramatiza* şi rezultatul ei. F (Concr.) Piesă de teatru creată prin prelucrarea unei opere literare (cu caracter epic). — V. **dramatiza.**

DRAMATÚRG, *dramaturgi,* s.m. Autor de piese de teatru. — După fr. **dramaturge.**

DRAMATURGÍE s.f. **1.** Totalitatea operelor dramatice care aparţin unui popor, unei epoci, unei şcoli literare, unui scriitor etc. **2.** Arta de a scrie piese de teatru, de a le pune în scenă şi de a le interpreta. **3.** Teoria, metoda şi tehnica artei teatrale. — Din fr. **dramaturgie.**

DRÁMĂ, *drame,* s.f. **1.** Specie a genului dramatic caracteristică literaturii moderne, cu caracter grav, în care se redă imaginea vieţii reale în datele ei contradictorii, în conflicte puternice şi complexe, adesea într-un amestec de elemente tragice şi comice. G *Dramă lirică* (sau *muzicală)* = (spectacol de) operă; (sens curent) creaţie de operă cu un puternic caracter dramatic. **2.** Artă dramatică. **3.** Fig. Întâmplare, situaţie nefericită, zguduitoare; nenorocire. G *Dramă pasională* = crimă sau sinucidere determinate de gelozie sau de o dragoste nefericită. G Expr. *A face dramă din ceva* = a exagera gravitatea unei situaţii. F Conflict sufletesc puternic, care produce cuiva mari suferinţe morale. — Din fr. **drame,** lat. **drama.**

DRAMOLÉTĂ, *dramolete,* s.f. Dramă scurtă, de valoare neînsemnată; melodramă siropoasă. — Din germ. **Dramolett.**

DRÁNIŢĂ, *dranițe,* s.f. Fiecare dintre scândurelele subţiri de lemn de brad, mai mari decât şindrila, cu care se acoperă unele case ţărăneşti. — Din rus. **dranița,** ucr. **dranyc´a.**

DRAPÁ, *drapez,* vb. I. **1.** Tranz. A împodobi sau a acoperi o fereastră, o uşă etc. cu o draperie; a acoperi un perete, o mobilă etc. cu stofă aranjată în cute. F A aranja un obiect de îmbrăcăminte în cute dispuse artistic. **2.** Tranz. şi refl. A (se) îmbrăca cu un veşmânt larg care cade în falduri. — Din fr. **draper.**

DRAPÁJ, *drapaje,* s.n. (Rar) Drapare. — Din fr. **drapage.**

DRAPÁRE, *drapări,* s.f. Acţiunea de *a (se) drapa* şi rezultatul ei. — V. **drapa.**

DRAPÁT, -Ă, *drapaţi, -te,* adj. **1.** Care este împodobit sau acoperit cu o draperie. **2.** Care este dispus în cute; care cade în falduri. — V. **drapa.**

DRAPÉL, *drapele,* s.n. Semn distinctiv al unui stat, al unei unităţi militare, al unei organizaţii, asociaţii etc. reprezentat printr-o bucată de pânză sau de mătase (într-una sau în mai multe culori, adesea cu o emblemă sau cu o stemă) prinsă de o lance de lemn; steag. G Expr. *A fi sub drapel* = a servi în armată. *A lupta sub drapelul cuiva* = a lupta sau a milita pentru cineva sau pentru ceva. *A ţine sus drapelul* = **a)** a milita cu tărie pentru o idee, o cauză etc.; a rămâne fidel unei cauze; **b)** a se comporta exemplar într-o acţiune, într-o împrejurare. *A ridica drapelul luptei pentru...* = a începe lupta sau acţiunea pentru... — Din it. **drappello.** Cf. fr. d r a p e a u .

DRAPERÍE, *draperii,* s.f. **1.** Perdea grea de stofă, de catifea etc., cu falduri. **2.** Veşmânt larg cu falduri care îmbracă o statuie, un personaj antic etc. — Din fr. **draperie.**

DRÁSTIC, -Ă, *drastici, -ce,* adj. Foarte aspru, foarte energic; brutal, violent, vehement. F (Despre remedii medicale) Cu efect puternic şi rapid. — Din fr. **drastique.**

DRAVIDIÁN, -Ă, *dravidieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie cu caractere intermediare între negroizi şi albi şi care locuieşte în unele regiuni din India, Sri Lanka şi Pakistan sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine dravidienilor (**1**), privitor la dravidieni. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de dravidieni (**1**). [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **dravidien.**

DRĂCĂRÍE, *drăcării,* s.f. (Pop. şi fam.) Drăcie. — **Drac** + suf. *-ărie.*

DRĂCÉSC, -EÁSCĂ, *drăcești,* adj. Care ţine de draci, privitor la draci; diavolesc, diabolic. F Fig. Greu de suportat; cumplit, infernal. — **Drac** + suf. *-esc.*

DRĂCÉŞTE adv. Ca dracii; diavoleşte. — **Drac** + suf. *-eşte.*

DRĂCÍE, *drăcii,* s.f. **1.** Ştrengărie, poznă, năzbâtie; drăcovenie, drăcărie. **2.** Faptă rea; blestemăţie. G Expr. *Ei, drăcie!* sau *ei, drăcia dracului!* exclamaţie de surpriză şi de nemulţumire. **3**. Minunăţie, ciudăţenie. **4.** Vrăjitorie, farmec. — **Drac** + suf. *-ie.*

DRĂCÍME s.f. (Rar) Mulţime de draci; totalitatea dracilor. — **Drac** + suf. *-ime.*

DRĂCOÁICĂ, *drăcoaice,* s.f. **1.** Fiinţă imaginară de sex feminin, considerată (ca şi dracul) drept întruchipare a spiritului rău. **2.** Fig. Femeie sau fată rea, plină de păcate, crudă; *spec.* fată sau femeie tânără, vioaie, isteaţă, ispititoare, care se ţine de pozne; diavoliţă. — **Drac** + suf. *-oaică.*

DRĂCÓS, -OÁSĂ, *drăcoşi, -oase,* adj. Care se ţine de drăcii; poznaş, ştrengar; plin de viaţă, de vioiciune, isteţ. — **Drac** + suf. *-os.*

DRĂCOVÉNIE, *drăcovenii,* s.f. (Fam.) Drăcie. — **Drac** + suf. *-ovenie.*

DRĂCUÍ, *drăcui,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A (se) ocărî, a (se) înjura, a (se) blestema (pomenind de dracul) [Prez. ind. şi: *drăcuiesc*] — **Drac** + suf. *-ui.*

DRĂCUÍRE, *drăcuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) drăcui.* — V. **drăcui**.

DRĂCULÉŢ, *drăculeți,* s.m. Drăcuşor. — **Drac** + suf. *-uleț.*

DRĂCUŞÓR, *drăcuşori,* s.m. Diminutiv al lui *drac;* drăculeţ. F Fig. Copil vioi, zglobiu, neastâmpărat. — **Drac** + suf. *-uşor.*

DRĂGÁICĂ, (**I 3, 4, 5, II**) *drăgaice,* s.f. **I. 1.** Sărbătoare populară închinată coacerii holdelor (la 24 iunie); Sânziene. **2.** (Art.) Dans popular jucat mai ales la Drăgaică (**I 1**); melodie după care se execută acest dans. G Expr. *A sări* (sau *a juca) drăgaica* = a sări ca un nebun, a fi neastâmpărat. **3.** Fiecare dintre fetele care (îmbrăcate bărbăteşte) execută drăgaica (**2**). **4.** Târg care se ţine la 24 iunie; *p. gener.* târg. **5.** (La pl.) Zâne rele despre care se crede că i-ar sluţi pe oameni; iele. **II.** Plantă erbacee cu frunze lungi şi înguste şi cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; sânziană *(Galium verum).* — Din bg. **dragaika.**

DRĂGĂLÁŞ, -Ă, *drăgălaşi, -e,* adj. Drăguţ, graţios, gingaş (ca înfăţişare sau comportare). — **Drag** + suf. *-ălaş.*

DRĂGĂLĂŞÉNIE, (**2**) *drăgălăşenii,* s.f. **1.** Gingăşie, graţie, drăgălăşie (în înfăţişare sau comportare). **2.** Atitudine plină de atenţie, de tandreţe faţă de cineva; gest tandru, dezmierdare. — **Drăgălaş** + suf. *-enie.*

DRĂGĂLĂŞÍE, *drăgălăşii,* s.f. (Rar) Drăgălăşenie. — **Drăgălaş** + suf. *-ie.*

DRĂGĂNÉLE s.f. pl. **I.** (Pop.) Graţii, nuri, farmec. **II.** Varietate de cireşe pietroase. — Din sb. **draganela, draganlija.**

DRĂGĂSTÓS, -OÁSĂ, *drăgăstoşi, -oase,* adj. Plin de dragoste, de tandreţe; iubitor, afectuos. — **Dragoste** + suf. *-os.*

DRĂGOSTEÁLĂ, *drăgosteli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) drăgosti;* mângâiere, dezmierdare (între două fiinţe de sex opus care se iubesc); relaţii de dragoste. — **Drăgosti** + suf. *-eală.*

DRĂGOSTÍ, *drăgostesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Pop.) A(-şi) spune cuvinte de dragoste; a (se) mângâia, a (se) dezmierda. F Refl. recipr. A întreţine, a avea relaţii de dragoste. — Din **dragoste.**

DRĂGOSTÍRE s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) drăgosti; p. ext.* dragoste. — V. **drăgosti.**

DRĂGULÉŢ, *drăguleți,* adj. (Pop.; numai la voc. sg.) Diminutiv al lui *drag; p. ext.* drăgălaş. — **Drag** + suf. *-uleț.*

DRĂGULÍCĂ, *drăgulice,* adj. (Pop.; numai la voc. sg.) Diminutiv al lui *drag*; *p. ext.* drăgălaş. — **Drag** + suf. *-ulică.*

DRĂGULÍŢĂ, *drăguliţe,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *drag; p. ext.* drăgălaş. — **Drag** + suf. *-uliță.*

DRĂGÚŢ, -Ă, *drăguți, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Drăgălaş, frumuşel, graţios (ca înfăţişare sau comportare); iubit, drag. G Expr. *A fi* sau *a se arăta,* (adverbial) *a se purta drăguț* (cu sau faţă de cineva) = a fi amabil, binevoitor (cu cineva). F (Substantivat, fam.). Termen alintător cu care te adresezi unei persoane iubite sau folosit când vorbeşti despre o asemenea persoană. **2.** S.m. şi f. (Pop.) Iubit, ibovnic, amant. — **Drag** + suf. *-uț.*

DRĂMĂLUÍ, *drămăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A drămui. — **Dram** + suf. *-ălui.*

DRĂMĂLUÍRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a drămălui* şi rezultatul ei; drămuire. — V. **drămălui.**

DRĂMUÍ, *drămuiesc,* vb. IV. Tranz. A măsura, a cântări, a socoti sau a împărți cu precizie, minuțios, un material, o substanță etc.; a drămălui. F Fig. A împărți, a alege după o matură chibzuință și în amănunt. — **Dram** + suf. *-ui.*

DRĂMUÍRE s.f. Acțiunea de *a drămui* și rezultatul ei; drămăluire. — V. **drămui.**

DRĂNGẮLĂU s.m. v. **drângălău.**

DRĂNGĂNÍ vb. IV v. **drângăni.**

DRĂNICER, *drăniceri,* s.m. Meșteșugar care face dranițe sau acoperă casele cu dranițe. — **Dranță** + suf. *-ar.*

DRÁMBĂ, *drâmbe,* s.f. Mic instrument muzical popular, alcătuit dintr-un arc de fier prevăzut cu o lamă mobilă elastică de oțel și care, fiind proptit de dinți și făcând să vibreze lama cu degetul, produce un sunet monoton, modulat prin mișcarea buzelor; drâng. F (Ir.) Vioară. — Din ucr. **drymba.**

DRÂMBÓI[1]**,** *drâmboaie,* s.n. Drâmbă (mai mare). — **Drâmbă** + suf. *-oi.*

DRÂMBOÍ[2]**,** *drâmboiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A-și manifesta supărarea, mânia; a boci în gura mare. [Var.: **drâmboiá** vb. I] — Din **drâmbă.**

DRÂMBOIÁ vb. I v. **drâmboi**[2]**.**

DRÂNG[1]**,** *drânguri,* s.n. (Reg.) Drâmbă. — Et. nec.

DRÁNG[2] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul drâmbei sau (ir.) al viorii. [Var.: **dránga** interj.] — Din **drâng.**

DRÁNGA interj. v. **drâng.**

DRÂNGĂLẮU, *drângălăi,* s.m. (Rar) Om care își pierde vremea degeaba; pierde-vară. [Var.: **drăngălău** s.m.] — Cf. d r â n g.

DRÂNGĂNÍ, *drângănesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A produce sunete discordante la un instrument (cu coarde). [Var.: **drăngăní** vb. IV] — **Drâng** + suf. *-ăni.* Cf. z d r ă n g ă n i.

DREÁVĂ, *dreve,* s.f. **1.** Fiecare dintre vergelele care trec prin mosoarele alergătorii pentru urzeală. **2.** Instrument în formă de arc cu care plăpumarul bate lâna. **3.** Chingă de șipci dispuse transversal, care întărește aripa unei mori de vânt. — Din sl. **drévo.**

DREGĂTÓR, *dregători,* s.m. (În Țara Românească și în Moldova) Demnitar la Curtea domnească cu atribuții în Sfatul domnesc, în administrație, justiție, armată; *p. gener.* conducător; înalt funcționar. [Var.: (înv. și reg.) **diregătór** s.m.] — **Drege** + suf. *-ător.*

DREGĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *dregătorești* adj. (Înv.) Care aparține dregătorului sau dregătoriei, privitor la dregători sau la dregătorie. — **Dregător** + suf. *-esc.*

DREGĂTORÍE, *dregătorii*, s.f. Demnitatea, funcția de dregător. [Var.: (înv. și reg.) **diregătoríe** s.f.] — **Dregător** + suf. *-ie.*

DRÉGE, *dreg,* vb. III. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A repara (un obiect, un mecanism etc.), aducând în starea de funcționare. F Tranz. și refl. Fig. A (se) întrema, a (se) îndrepta (de bine, de rău) după un accident, după o boală. G Expr. *A-și drege glasul* (sau *vocea)* = a tuși ușor înainte de a vorbi sau de a cânta, pentru a-și limpezi vocea. *A-și drege gustul* = a mânca sau a bea ceva plăcut, pentru a îndepărta gustul neplăcut lăsat de alimentele sau băuturile consumate anterior. F Fig. A îndrepta o greșeală, o nedreptate. F A face ca focul să ardă mai bine. **2.** Tranz. A pune ceva la cale; a aranja, a plănui. G Expr. *Face și drege* = **a)** se străduiește să rezolve, să realizeze ceva; **b)** se laudă, face caz că se străduiește să realizeze, să întreprindă ceva. **3.** Tranz. A potrivi, a îmbunătăți gustul unei mâncări. F A falsifica, a contraface o băutură. **4.** Tranz. și refl. A (se) farda, a (se) sulimeni. [Perf. s. *dresei*, part. *dres.* — Var.: (înv. și reg.) **dirége**, (înv.) **derége** vb. III] — Lat. **dirigere.**

DRÉLĂ, *drele,* s.f. Ciupercă comestibilă de forma unui cornet sau a unei urechi, care crește pe trunchiul unor arbori *(Auricularia mesenterica).* — Cf. ucr. d r e h l i.

DREN, *drenuri,* s.n. **1.** Conductă sau canal care colectează și evacuează apa de pe un teren apos, coboară nivelul unei pânze de apă din sol etc. F Strat de piatră spartă sau de pietriș așezat în spatele unui zid de sprijin sau deasupra unei bolți de pod sau de tunel, care colectează apa de infiltrație. **2.** (În forma *drenă*) Tub sau meșă de bumbac care înlesnește scurgerea secrețiilor dintr-o plagă. [Var.: **drénă** s.f.] — Din fr. **drain.**

DRENÁ, *drenez,* vb. I. Tranz. **1**. A colecta și a evacua apa de infiltrație de pe un teren, un loc etc. cu ajutorul drenurilor (**1**). F (Despre o apă curgătoare) A colecta apele provenite din ploi de pe suprafața unui teren, dintr-o rețea hidrografică etc. **2.** A face să se scurgă secrețiile dintr-o plagă cu ajutorul drenului (**2**). — Din fr. **drainer.**

DRENÁJ, *drenaje,* s.n. Drenare. F Construcție hidrotehnică destinată drenării unui teren. — Din fr. **drainage.**

DRENÁRE, *drenări,* s.f. Acțiunea de *a drena*; drenaj. F Deplasare a țițeiului dintr-un zăcământ spre gaura de sondă săpată în acea regiune. F (Med.) Tratament pentru îndepărtarea secrețiilor dintr-o plagă, cu ajutorul drenului (**2**). — V. **drena.**

DRÉNĂ s.f. v. **dren.**

DREPNEÁ, *drepnele,* s.f. Pasăre asemănătoare cu rândunica, cu penele de culoare cafenie-închisă și cu gâtul alb *(Cypselus apus).* — Lat. ***drepanella** diminutiv al lui *drepanis.*

DREPT, DREÁPTĂ, (**A, B**) *drepți, -te,* adj., (**C**) adv., (**D**) *drepturi*, s.n. (**E**) prep. **A**. Adj. **I. 1.** Care merge de la un punct la altul direct, fără abatere. G *Linie dreaptă* (și substantivat, f.) = linie care unește două puncte din spațiu pe drumul cel mai scurt. *Unghi drept* = unghi format de două drepte perpendiculare una pe alta. *Prismă dreaptă* = prismă cu muchiile laterale perpendiculare pe baze. F Fig. (Despre privire) Care este fără ascunzișuri; deschis, direct. F (Despre haine) Care are o croială simplă, fără cute, clini etc. **2.** (Despre lucruri, ființe, părți ale lor etc.) Care are o poziție verticală (față de un punct de reper). *Zid, perete drept. Om drept ca lumânarea.* G Expr. *A se ține drept* = a avea o poziție perfect verticală. (Mil.) *A lua* (sau *a sta, a se ține în) poziția de drepți* = a lua (sau a sta, a se ține în) poziție perfect verticală, stând nemișcat. (Cu valoare de interjecție) *Drepți!* formulă de comandă militară pentru luarea poziției de drepți. (Adverbial) *A călca drept* = a avea o purtare bună, cinstită. *A sta drept* = a avea o atitudine de neclintit, a fi dârz, curajos. F (Despre terenuri înclinate, forme de relief sau părți ale lor) Aproape vertical; abrupt, povârnit. F (Despre litere; adesea substantivat, f.) Care are tăietura verticală. **3.** Care are o poziție orizontală (față de un punct de reper); orizontal; plan, neted. *Câmpie dreaptă.* **4.** (În sintagma) *Complement drept* = complement direct, v. *direct.* **II.** Fig. **1.** (Despre acțiuni ale omului sau despre noțiuni abstracte) Care este, se face etc. potrivit dreptății și adevărului; întemeiat, just, cinstit, bun. G *Parte dreaptă* = parte care se cuvine în mod legal fiecăruia la o împărțeală. *Luptă dreaptă* = luptă corp la corp, fără arme, fără înșelătorii și fără ajutor străin. F (Adverbial) În conformitate cu dreptatea, just; în conformitate cu adevărul, adevărat; corect. G Expr. *Ce-i drept* = într-adevăr, cu adevărat. *Ce-i drept e drept,* se spune pentru a recunoaște un adevăr incontestabil. *Drept că...* = adevărat că... *A spune drept* = a spune adevărul; a vorbi deschis, sincer. (Substantivat) *La drept* (sau *la dreptul) vorbind* = în realitate, de fapt. **2.** (Despre oameni) Care trăiește și lucrează conform dreptății, adevărului, omeniei, binelui; cinstit, integru, cumsecade. F (În limbajul bisericesc) Cuvios, cucernic. G Expr. (Substantivat) *A se odihni cu drepții* = a fi mort. G Compus: (adesea substantivat) *drept-credincios* = care face parte din Biserica creștină ortodoxă; bun creștin. **3.** (Reg.; despre bunuri materiale) Care aparține sau se cuvine cuiva pe temeiul unei legi sau al unei recunoașteri oarecare. **4.** (Pop.; despre rude) Care este legat de cineva prin legături directe, de sânge; adevărat, bun. **B.** Adj. (În opoziție cu *stâng).* **1.** (Despre organe ale corpului). Așezat în partea opusă părții corpului omenesc în care se află inima. G Expr. *A fi mâna dreaptă a cuiva* sau *brațul drept al cuiva* = a fi cel mai intim, cel mai apropiat colaborator al cuiva; a-i fi cuiva de mare ajutor. F (Substantivat, f. sg. art.) Mâna dreaptă. F (Substantivat, m. sg. art.) Piciorul drept. **2.** Care se află de partea sau în direcția mâinii drepte (când cineva stă cu fața în direcția în care este orientat un lucru). *Aripa dreaptă a clădirii.* G (Substantivat; în locuțiuni) *Din dreapta. În dreapta. La* (sau *spre) dreapta.* G Expr. (Substantivat) *În dreapta și în stânga* sau *de-a dreapta și de-a stânga* = în ambele părți; în toate părțile, pretutindeni. *A ține dreapta* = a merge pe partea dreaptă a unui drum. **3.** Fig. (Substantivat, f. art.) Orientare politică prin care se susține libertatea individuală în materie de economie și care protejează proprietatea și diviziunile de clasă. G Loc. adj. *De dreapta* = conservator. **C.** Adv. **1.** (Urmat de determinări locale, indică direcția) În linie dreaptă, fără ocol; direct. *Merge drept la birou.* G *De-a dreptul* = fără a se abate din drum, fără înconjur; în mod direct, nemijlocit; chiar. G Loc. prep. (Substantivat) *În dreptul...* = în fața..., față în față cu... *Prin dreptul* = prin fața..., pe dinaintea... *Din dreptul...* = din fața..., de dinaintea. **2.** (Urmat de determinări locale, modale sau temporale) Tocmai, exact. *A ajuns drept la timp.* **D.** S.n. **1.** Totalitatea regulilor și normelor juridice care reglementează conduita oamenilor în relațiile sociale, într-o colectivitate politic determinată, susceptibile de a fi impuse prin forța coercitivă a statului. *Drept penal.* **2.** Știință sau disciplină care studiază dreptul (**D 1**). **3.** Putere, prerogativă legal recunoscută unei persoane de a avea o anumită conduită, de a se bucura de anumite privilegii etc.; drit. G Loc. adv. *De drept* = conform legii, în mod legitim, firesc. **4.** Răsplată, retribuție care i se cuvine cuiva pentru prestarea unei munci. **E.** Prep. **1.** (Introduce un complement indirect) În loc de..., în calitate de..., ca. *Drept cine mă iei?* G *Drept care...* = prin urmare, în concluzie, deci, așadar. **2.** (Reg.; introduce un complement circumstanțial de loc) Alături de..., lângă; în dreptul... G Expr. *A i se pune soarele drept în inimă* = a i se face foame. **3.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) Pentru, ca. *Drept încercare s-a folosit de un clește.* [Var.: (înv. și reg.) **dirépt, -eáptă** adj.] — Lat. **directus** (cu unele sensuri după fr. *droit).*

DREPTÁCI, -CE, *dreptaci, -ce,* s.m. și f., adj. (Persoană) care are predispoziția să scrie, să lucreze etc. numai cu mâna dreaptă. — **Drept** + suf. *-aci.*

DREPTÁR, *dreptare,* s.n. Riglă, echer sau orice alt instrument folosit (în construcții, în dulgherie etc.) pentru verificarea suprafețelor plane ori pentru trasarea drumurilor. — **Drept** + suf. *-ar.*

DREPTÁTE, *dreptăți,* s.f. Principiu moral și juridic care cere să se dea fiecăruia ceea ce i se cuvine și să i se respecte drepturile; echitate; faptul de a recunoaște drepturile fiecăruia și de a acorda fiecăruia ceea ce i se cuvine. G Loc. adv. *Cu* (sau *după) dreptate* = după lege, cum se cuvine, în mod just, pe drept, echitabil. *Pe bună dreptate* = pe drept cuvânt, în mod întemeiat. G Expr. *A face cuiva dreptate* = a repara o nedreptate săvârșită cuiva; a recunoaște dreptul cuiva într-o chestiune oarecare. *A avea dreptate* = a fi întemeiat în ceea ce spune sau în ceea ce face. *A da* (cuiva) *dreptate* = a recunoaște că ceea ce spune sau face (cineva) este întemeiat, îndreptățit, just. F (Pop.) Judecată. — **Drept** + suf. *-ătate.*

DREPTÚNGHI, *dreptunghiuri,* s.n. Patrulater care are toate unghiurile drepte și laturile opuse egale. F Porțiune delimitată de teren (în forma patrulaterului definit mai sus) la unele jocuri sportive. — **Drept** + **unghi** (după fr. *rectangle).*

DREPTÚNGHIC, -Ă, *dreptunghici, -ce,* adj. (Despre figuri geometrice) Care are unul sau mai multe unghiuri drepte. G (Adjectival) *Triunghi dreptunghic* = triunghi care are un unghi drept. — **Dreptunghi** + suf. *-ic.*

DREPTUNGHIULÁR, -Ă, *dreptunghiulari, -e,* adj. Care are forma unui dreptunghi. — Din **dreptunghi** (după fr. *rectangulaire).*

DRES[1]**,** (**II**) *dresuri,* s.n. (Pop.). **I.** Acțiunea de *a drege* și rezultatul ei. **II.** (Concr.) **1.** Fard, cosmetic, suliman. **2.** (La pl.) Mirodenii, condimente. **III.** (Concr.; la pl.; în forma *direse*) Denumire dată actelor de cancelarie domnească emise în Țările Române. [Var.: **dirés** s.n.] — V. **drege.**

DRES[2]**, DREÁSĂ,** *dreși, -se*, adj. (Pop.) **1.** Reparat. **2.** Sulimenit; dichisit. **3.** (Despre mâncăruri) Căruia i s-au adăugat mirodenii, condimente etc. — V. **drege.**

DRES[3]**,** *dresuri*, s.n. **1.** Ciorap-pantalon. **2.** (Sport, balet). Echipament. — Din engl. **dress.**

DRESÁ, *dresez*, vb. I. Tranz. **I.** A învăța, a obișnui, a deprinde un animal să facă, la poruncă, anumite mișcări sau să îndeplinească anumite acțiuni. F Fig. (Peior.) A învăța, a deprinde o persoană să se comporte într-un anumit fel, stabilit de mai înainte de alții. **II.** (Despre organe de stat sau reprezentanți ai acestor organe) A redacta, a încheia un act (oficial). — Din fr. **dresser.**

DRESÁJ, *dresaje,* s.n. Dresare a unui animal. — Din fr. **dressage.**

DRESÁRE, *dresări,* s.f. Acțiunea de *a dresa.* — V. **dresa.**

DRESÁT, -Ă, *dresați, -te,* adj. (Despre animale) Deprins, învățat să facă, la poruncă, anumite mișcări sau să îndeplinească anumite acțiuni. F Fig. (Peior.; despre oameni) Deprins să se comporte într-un anumit fel, stabilit de mai înainte de alții. — V. **dresa.**

DRESÓR, -OÁRE, *dresori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă (într-un circ) cu dresarea animalelor. — Din fr. **dresseur.**

DRÉSSING, *dressinguri,* s.n. Încăpere mică pentru haine; vestiar. — Cuv. engl.

DRESÚRĂ, *dresuri,* s.f. **1.** Dresare a unui animal. **2.** Număr într-un spectacol de circ realizat cu animale dresate. — Din germ. **Dressur.**

DRÉȚE, *drețe,* s.f. **1.** Plantă acvatică subtropicală cu frunze mari, dințate și violacee pe partea inferioară, cu flori mari *(Nymphaea lotus thermalis).* **2.** Plantă erbacee târâtoare din familia primulaceelor, cu flori galbene solitare, folosită în medicina populară *(Lysimachia nummularia).* — Et. nec.

DREZÍNĂ, *drezine,* s.f. Vehicul ușor, asemănător cu un vagonet, acționat cu mâna, cu pedale sau cu un motor, care servește la transporturi ușoare pe o linie ferată. — Din fr. **draisine.**

DRIÁDĂ, *driade,* s.f. Nimfă a pădurilor în mitologia greacă. [Pr.: *dri-a*-]. — Din fr. **dryade**, lat. **dryas, -adis.**

DRIBLÁ, *driblez,* vb. I. Intranz. (Sport) A conduce mingea sau pucul (cu piciorul, mâna, crosa etc.) în așa fel încât să-și înșele adversarul direct și să poată trece de el. F Tranz. A-și înșela și a-și depăși adversarul direct printr-o conducere înșelătoare a mingii sau a pucului. F P. gener. (Fam.) A păcăli, a înșela. — Din fr. **dribler.**

DRIBLÁJ, *driblaje,* s.n. Faptul de a dribla. — **Dribla** + suf. *-aj.*

DRIBLÁRE, *driblări,* s.f. Acțiunea de *a dribla* și rezultatul ei; dribling. — V. **dribla.**

DRIBLÉR, -Ă, *dribleri, -e,* s.m. și f. Jucător într-o echipă sportivă care driblează cu succes ori căruia îi place să dribleze. — Din fr. **dribbleur.**

DRÍBLING, *driblinguri,* s.n. Driblare. F Procedeu sau ansamblu de procedee tehnice folosite de un sportiv spre a-și dribla adversarul. — Din engl. **dribbling.**

DRIC, *dricuri,* s.n. **1.** Scheletul de sus al unui car (fără roți și loitre). F Cantitate de obiecte, de materiale etc. care se poate încărca pe un asemenea schelet. **2.** Vehicul special, tras de cai, care poartă mortul la groapă; car mortuar. G Expr. (Fam.) *A fi pe dric* = a fi pe sfârșite; a fi într-o situație grea; a fi gata să eșueze. **3.** Fig. (Pop.) Punct culminant al zilei, al nopții, al unui anotimp; punct culminant al unei acțiuni care se desfășoară în timp; miez, toi. — Din magh. **dërék.**

DRICÁR, *dricari,* s.m. **1.** Fabricant sau negustor de dricuri (**1**). **2.** Proprietar sau vizitiu de dricuri (**2**); antreprenor de pompe funebre. **3.** Persoană care transportă mortul la groapă; cioclu. — **Dric** + suf. *-ar.*

DRIL, (**2**) *driluri,* s.n. **1.** Țesătură deasă și groasă din fire de bumbac sau de cânepă bine răsucite, care se folosește la confecționarea îmbrăcămintei de vară, a pânzei de cort etc. **2.** Sort de dril (**1**)— Din germ. **Drill.**

DRINK, *drinkuri,* s.n. Băutură alcoolizată. — Din engl. **drink.**

DRIOPITÉC, *driopiteci,* s.m. Maimuță fosilă antropomorfă, considerată deopotrivă strămoș al maimuțelor antropoide și al hominizilor. [Pr.: *dri-o-*] — Din lat. **Dryopithecus,** denumirea științifică a maimuței.

DRÍȘCĂ, *drișe,* s.f. Unealtă a zidarului cu care se netezește tencuiala, mortarul, betonul. — Din bg. **dră^ka.**

DRIȘCUÍ, *drișcuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi tencuiala, betonul sau asfaltul cu drișca. — **Drișcă** + suf *-ui.*

DRIȘCUÍRE, *drișcuiri,* s.f. Acțiunea de *a drișcui* și rezultatul ei; drișcuit. — V. **drișcui.**

DRIȘCUÍT s.n. Drișcuire. — V. **drișcui.**

DRIT, *drituri,* s.n. (Înv.) Drept (**D 3**). — Din it. **dritto.**

DRIVE, *drive-uri,* s.n. Lovitură puternică la tenis, golf și base-ball, care imprimă mingii o viteză și o traiectorie razantă. [Pr.: *dráiv*] — Din engl. **drive.**

DRIVE-IN, *drive-in,* adj. invar., s.n. (Cinematograf, bar etc.) în aer liber unde se poate intra cu mașina. [Pr.: *dráivin*] — Cuv. engl.

DRIVÉR, *driveri,* s.m., *drivere,* s.n. **I.** S.m. Conducător de atelaj într-o cursă de trap. **II.** S.n. Crosă din lemn cu care se execută drive-uri. [Pr.: *dráivăr*] — Din engl., fr. **driver.**

DROÁGĂ, *droage,* s.f. (Reg.) Căruță mare, greoaie și hodorogită. F Roabă. — Din rus. **droga.**

DROÁIE s.f. (Fam.) Mulțime, ceată mare de oameni sau de animale. G Loc. adv. *Cu droaia* = în număr mare, cu grămada. F P. gener. Mulțime, grămadă, număr mare (din ceva). F (Adverbial) În mare număr. [Pr.: *droa-ie*] — Cf. alb. d r o e, d r o j e.

DROB[1]**,** (**1**) *drobi*, s.m., (**2, 3**) *droburi*, s.n. **1.** S.m. Bucată, bulgăre mai mare de sare; *p. gener.* bucată mare și compactă din ceva. **2.** S.n. Măruntaie de miel. F Mâncare preparată din mărunțaie de miel tocate, învelite în prapur și puse la cuptor. **3.** S.n. (Reg.) Cutia teascului de vin. — Din bg., sb. **drob.**

DROB[2]**,** *drobi,* s.m. **1.** Arbust din familia leguminoaselor, cu frunze trifoliate, cu flori galbene și cu fructele păstăi turtite *(Sarothamnus scoparius).* **2.** Nume dat mai multor arbuști din familia leguminoaselor, cu frunze trifoliate, flori albe, galbene sau roșietice și fructe păstăi *(Cytisus).* G *Drob-de-munte* = mic arbust cu ramuri lungi și subțiri acoperite cu peri aspri, cu frunze păroase pe partea inferioară și cu flori galbene *(Cytisus hirsutus).* **3.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze acoperite de peri și cu flori mici, galbene-aurii *(Neslia paniculata).* — Din rus., ucr. **drok** (confundat cu *drob*[1]*).*

DROBÍȚĂ, *drobițe,* s.f. Mic arbust din familia leguminoaselor, cu frunze lanceolate și cu flori galbene, ale cărui ramuri, fierte în apă, dau o culoare galbenă, folosită la vopsit *(Genista tinctoria).* — **Drob**[2] + suf. *-iță.*

DROBUȘÓR[1]**,** *drobușori,* s.m. Diminutiv al lui *drob*[1] (**1**). — **Drob**[1] + suf. *-ușor.*

DROBUȘÓR[2]**,** *drobușori,* s.m. Plantă erbacee cu frunze albăstrui și cu flori galbene, ale cărei frunze fermentate dau o culoare albastră, folosită la vopsit *(Isatis tinctoria).* — **Drob**[2] + suf. *-ușor.*

DROG[1]**,** *droguri,* s.n. **1.** Substanță de origine vegetală, animală sau minerală care se întrebuințează la prepararea unor medicamente și ca stupefiant. **2.** (Fam.) Medicament. — Din fr. **drogue.**

DROG[2] subst. Numele a două plante: **a)** arbust cu flori gălbui solitare, care crește prin locuri pietroase și aride *(Genista albida)*; **b)** plantă târâtoare din familia leguminoaselor, care crește prin pășuni montane *(Genista oligosperma).* — Et. nec.

DROGÁ, *droghez,* vb. I. Tranz. și refl. A administra sau a lua stupefiante; a administra sau a lua medicamente în cantități excesive. — Din fr. **droguer.**

DROGÁRE, *drogări,* s.f. Acțiunea de *a (se) droga* și rezultatul ei. — V. **droga.**

DROGHERÍE, *drogherii,* s.f. Magazin în care se vând articole de parfumerie și de toaletă, precum și unele preparate farmaceutice. — Din fr. **droguerie.**

DROGHÍST, -Ă, *droghiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Persoană calificată care servește într-o drogherie; proprietar al unei drogherii. — Din fr. **droguiste.**

DRÓJDIE, *drojdii,* s.f. **1.** Substanță dintr-un lichid care se depune pe fundul unui vas. G Expr. *A fi* (sau *a sta, a se afla* etc.) *pe drojdie* (sau *pe drojdii)* = a fi la capătul resurselor materiale, a nu mai avea aproape niciun ban. F Zaț de cafea. **2.** (Și în sintagma *rachiu de drojdie*) Rachiu făcut din

drojdie (**1**) de vin. **3.** Fig. Rămăşiţă, reminiscenţă, urmă. **4.** Fig. (La sg., cu sens colectiv; peior.) Elemente declasate, corupte ale unei societăţi; pleavă, gunoi. **5.** Nume dat unor ciuperci microscopice unicelulare care trăiesc în colonii şi de obicei produc fermentaţia alcoolică în materii zaharoase. F Preparat industrial făcut din una dintre aceste ciuperci (a berii), întrebuinţat ca ferment pentru dospirea aluatului. — Din sl. **dro^dlia**.

DROJDIOÁRĂ, *drojdioare,* s.f. Diminutiv al lui *drojdie* (**2**); drojdiuţă. [Pr.: *-di-oa-*] — **Drojdie** + suf. *-ioară.*

DROJDIÚŢĂ, *drojdiuţe,* s.f. Drojdioară. [Pr.: *-di-u-*] — **Drojdie** + suf. *-uţă.*

DROMADÉR, *dromaderi,* s.m. Cămilă cu o singură cocoaşă *(Camelus dromedarius).* [Var.: (înv.) **dromadéră** s.f.] — Din fr. **dromadaire.**

DROMADÉRĂ s.f. v. **dromader.**

DROMOFOBÍE s.f. (Med.) Teamă patologică de călătorie. — Din fr. **dromophobie.**

DROMOMANÍE, *dromomanii,* s.f. (Med.) Simptom întâlnit la unii bolnavi psihici constând din îndelungi şi repetate deplasări fără scop, din cauza unui impuls patologic de a merge; manie ambulatorie. — Din fr. **dromomanie.**

DRÓPGOL, *dropgoluri,* s.n. (La rugbi) Lovitură de picior dată în minge în momentul când aceasta atinge pământul şi care face ca mingea să treacă peste bara de sus a porţii adverse, consemnând înscrierea a trei puncte. — Din engl., fr. **dropgoal.**

DRÓPICĂ s.f. (Med.; pop.) Hidropizie. — Din ngr. **drópikas** *(= idrópikus).*

DROPICÓS, -OÁSĂ, *dropicoşi, -oase,* s.m. şi f. (Pop.) Hidropic. — **Dropică** + suf. *-os.*

DRÓPIE, *dropii,* s.f. Pasăre mare de stepă cu penajul spatelui galben-ruginiu, pieptul și vârful aripilor albe, capul și gâtul sur, a cărei carne este comestibilă *(Otis tarda).* — Din bg. **droplja.**

DROPIÓI, *dropioi,* s.m. Bărbătușul dropiei. [Pr.: *-pi-oi*] — **Dropie** + suf. *-oi.*

DROPS, *dropsuri,* s.n. Bomboană cu aspect sticlos, de diferite forme și culori, fabricată din caramel și acoperită cu un strat de zahăr cristalizat. — Din germ. **Drop(s).**

DROSOFÍLĂ, *drosofile,* s.f. (La pl.) Gen de musculițe ale căror larve trăiesc în materii aflate în stare de fermentație sau de putrefacție *(Drosophila)*; (și la sg.) muscuță din acest gen. — Din fr. **drosophile.**

DROȘCÁR, *droșcari,* s.m. (Înv. și pop.) **1.** Birjar. **2.** Meseriaș care lucrează droște. — **Droșcă** + suf. *-ar.*

DRÓȘCĂ, *droște,* s.f. (Înv. și pop.) Birjă. — Din ucr. **dro^ka.**

DROȘCÚȚĂ, *droșcuțe,* s.f. (Înv. și pop.) Birjă mică. — **Droșcă** + suf. *-uță.*

DROT, *droturi,* s.n. **1.** Arc de sârmă folosit la scaunele capitonate, la somiere etc. F Sârmă. **2.** Instrument metalic de forma unui clește lung, care, încălzit, servește la ondulatul părului. — Din magh. **drót.**

DRUG, (**1, 2**) *drugi,* s.m., (**3**) *druguri,* s.n. **1.** S.m. Bară de fier sau de lemn având diverse întrebuințări (în lucrări de construcții). F (Înv.) Lingou. **2.** S.m. Fiecare dintre cele două lemne groase, sprijinite pe câte două picioare, care alcătuiesc patul sau corpul războiului de țesut manual. **3.** S.n. Punct de broderie asemănător cu festonul, prin care se obțin pe cusătură linii (dese și) pline. — Din sb. **drug.**

DRÚGĂ, *drugi,* s.f. **1.** Fus (mare și gros) pe care se pune fuiorul de tors urzeală pentru lăicere, saci etc. F Cantitate de fuior pusă pe acest fus. **2.** (Înv.) Drug scurt. **3**. (Reg.) Știulete de porumb. — Din sb. **druga.**

DRUGHINEÁȚĂ, *drughinețe,* s.f. (Reg.) Drug (de lemn) scurt și gros. — Cf. d r u g.

DRUGSTORE, *drugstore-uri,* s.n. Magazin în care se vând produse cosmetice, farmaceutice, cărți etc. [Pr.: *drágstor*] — Cuv. engl.

DRUGULÉȚ, *druguleți,* s.m. Diminutiv al lui *drug.* — **Drug** + suf. *-uleț.*

DRUÍD, *druizi,* s.m. Preot al vechilor celți din Galia și din insulele britanice. — Din fr. **druide,** lat. **druidae.**

DRUÍDIC, -Ă, *druidici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține druizilor, privitor la druizi. — Din fr. **druidique.**

DRÚJBĂ, *drujbe,* s.f. Fierăstrău mecanic manual — Din ms. **družba** (denumire comercială).

DRUM, *drumuri*, s.n. **1.** Cale de comunicație terestră, alcătuită dintr-o bandă îngustă și continuă de teren bătătorit, pietruit, pavat sau asfaltat. G *Drumul mare* = șosea de mare circulație, care leagă localități principale. *Hoț* (sau *tâlhar) de drumul mare* = hoț care atacă oamenii în drum spre a-i jefui. *Drum-de-fier* = cale ferată. G Loc. adv. *Peste drum* = în față, vizavi. *În drum* = în mijlocul circulației; în calea tuturor; în văzul tuturor. *Pe toate drumurile* = peste tot, pretutindeni. G Expr. *A pune pe cineva pe drumuri* = a face pe cineva să meargă mai mult decât ar fi necesar pentru rezolvarea unei probleme. *A bate* (sau *a ține, a păzi) drumul* (sau *drumurile)* sau *a umbla* (sau *a fi, a sta) pe drumuri* = a umbla de colo-colo, fără rost, a umbla haimana. *A fi de pe drumuri* = a fi fără familie, fără locuință stabilă, fără rost în viață. *A rămâne* (sau *a ajunge* etc.) *pe drumuri* = a rămâne fără adăpost, fără slujbă, fără mijloace de trai; a sărăci, a scăpăta. *A lăsa* (sau *a arunca, a azvârli* etc.) (pe cineva) *pe drum* (sau *pe drumuri)* = a da (pe cineva) afară din casă sau din serviciu; a lipsi (pe cineva) de cele necesare traiului; a sărăci (pe cineva). *A aduna pe cineva de pe drumuri* = a adăposti, a ocroti pe cineva. *Pe drum* = gata să vină, să sosească, să apară, să se nască. *A sta* (sau *a se pune* etc.) *în drumul cuiva* sau *a-i sta cuiva în drum* = a se afla (sau a ieși) înaintea cuiva, împiedicându-l (să înainteze, să facă o treabă etc.); a împiedica pe cineva într-o acțiune, a i se împotrivi. *A se da din drumul cuiva* = a se da la o parte, a face cuiva loc să treacă; a înceta să mai împiedice pe cineva în acțiunile sale. *A-și face* (sau *a-și găsi, a-și croi) (un) drum (nou) în viață* = a începe o (nouă) carieră, un nou fel de viață, a-și găsi un rost; a reuși. *A-și face drum* = **a)** a înainta (prin eforturi) într-o mulțime; **b)** a se abate din cale spre a se duce undeva sau la cineva. *A apuca* (sau *a lua) alt drum* = a se ocupa de altceva, a se iniția în alt domeniu. *A ieși cuiva în drum* = a întâmpina pe cineva. *A da drumul* (cuiva sau la ceva) = **a)** a lăsa din mână; **b)** a lăsa sau a reda libertatea cuiva; a permite cuiva să intre sau să iasă; **c)** a desface o cusătură, un tiv (pentru a lărgi sau a lungi o haină). *A-și da drumul* = **a)** a se lăsa în jos, a coborî; a se avânta; **b)** a începe să povestească, să facă destăinuiri; **c)** a izbucni (într-o avalanșă de vorbe, în țipete, plâns etc.). F Parcurs; rută, itinerar; traseu, cursă (parcurse de cineva sau de ceva). *Drumul Oltului. Drum maritim.* **2.** Călătorie. G *Ultimul drum* = drumul pe care este condus un mort la groapă. G Expr. *A-și căuta* (sau *a-și vedea) de drum* = **a)** a-și continua călătoria, a merge mai departe; **b)** a nu se amesteca în treburile altuia. *Drum bun!* urare adresată cuiva care pleacă într-o călătorie. **3.** Traiectorie. — Din sl. **drumŭ.** Cf. bg., sb. d r u m.

DRUMÁR, *drumari,* s.m. **1.** (Reg.) Drumeț. **2.** Lucrător la amenajarea drumurilor. — **Drum** + suf. *-ar.*

DRUMÁȘ, *drumași,* s.m. (Înv.) Drumeț, călător. — **Drum** + suf. *-aș.*

DRUMEÁG, *drumeaguri,* s.n. Drum îngust. — **Drum** + suf. *-eag.*

DRUMÉȚ, -EÁȚĂ, *drumeți, -e,* s.m. și f. Persoană care călătorește (pe jos); călător. — **Drum** + suf. *-eț.*

DRUMEȚÍE, *drumeții,* s.f. Călătorie (făcută pe jos); excursie, turism. — **Drumeț** + suf. *-ie.*

DRÚMLIN, *drumline,* s.n. Formă de relief de origine glaciară, având un contur eliptic. [Acc. și: *drumlín*] — Din fr. **drumlin**.

DRUMMER s.m. (Muz.) Baterist. [Pr.: *drámăr*] — Cuv. engl.

DRUMUÍ, *drumuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Top.) A lega detaliile unei suprafețe de teren cu triangulația geodezică respectivă. **2.** Intranz. (Rar) A merge, a umbla pe drum. — **Drum** + suf. *-ui.*

DRUMULÉȚ, *drumulețe,* s.n. Diminutiv al lui *drum*; drumușor. — **Drum** + suf. *-uleț.*

DRUMUȘÓR, *drumușoare,* s.n. Drumuleț. — **Drum** + suf. *-ușor.*

DRUPACÉE, *drupacee,* s.f. (La pl.) Grup de pomi fructiferi cu fructele drupe; (și la sg.) pom fructifer din acest grup. — Din fr. **drupacé.**

DRÚPĂ, *drupe,* s.f. Tip de fruct cu mezocarpul cărnos (și zemos) și cu endocarpul format dintr-un singur sâmbure. — Din fr. **drupe,** lat. **drupa.**

DRÚȘCĂ, *druște,* s.f. (Reg.) Fată care însoțește mireasa la cununie și care are anumite atribuții la ceremonia nunții. — Din ucr. **dru^ka.**

DRÚZĂ, *druze,* s.f. **1.** Agregat mineral format din cristale de minerale în formele lor proprii de cristalizare, care se formează pe pereții cavităților unor roci și filoane. **2.** Cristale din oxalat de calciu, în formă de stea care apar în unele țesuturi vegetale. — Din fr. **druse**.

DRY adj. invar. (Despre băuturi) Fără zahăr. [Pr.: *drai*] — Cuv. engl.

DUÁL, *duale,* s.n. Număr gramatical care indică în unele limbi două obiecte ori ființe alcătuind de obicei o pereche. [Pr.: *du-al*] — Din fr. **duel,** lat. **dualis.**

DUALÍSM s.n. **1.** (Fil.) Folosire a două principii ireductibile, eterogene (fie în conflict, fie complementare) în analiza procesului cunoașterii sau în explicarea realității. F Credință în două zeități supreme (sau două puteri supranaturale) în opoziție, care determină existența lumii. **2.** (Impr.) Dualitate. **3**. Formă de conducere statală realizată, în 1867, printr-o uniune personală între Austria și Ungaria. [Pr.: *du-a-*] — Din fr. **dualisme.**

DUALÍST, -Ă, *dualiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Al dualismului, privitor la dualism; propriu, caracteristic dualismului. **2.** S.m. și f. Adept al dualismului (**1**). [Pr.: *du-a-*] — Din fr. **dualiste.**

DUALITÁTE, *dualități,* s.f. Calitatea, caracterul a ceea ce este dublu sau prezintă o natură dublă; coexistență a două principii sau a două elemente diferite, opuse. F Ansamblu format din două elemente diferite, opuse. [Pr.: *du-a-*] — Din fr. **dualité,** lat. **dualitas.**

DUBÁLĂ s.f. v. **dubeală.**

DUBÁS, *dubasuri*, s.n. Luntre mare care servește la pescuit și la trecerea de pe un țărm al unei ape pe celălalt. — Din rus. **dubas.**

DUBĂ[1], *dube,* s.f. Autodubă. F Vehicul închis, prevăzut cu ferestruici și gratii, cu care se transportă deținuții. F Fig. Pușcărie, temniță. — Cf. sb. d u b a k.

DÚBĂ[2], *dube*, s.f. **1.** Luntre mică de pescuit (în lacuri), construită dintr-un trunchi de copac scobit. **2.** Putină îngropată în pământ sau groapă căptușită cu lemn, în care se pun pieile la tăbăcit împreună cu tananții. — Cf. ucr. d u b „stejar, luntre”, rus. d u b k a „șalupă de stejar”.

DUBĂLÁR, *dubălari,* s.m. (Reg.) Tăbăcar. — **Dubală** + suf. *-ar.*

DUBEÁLĂ, *dubeli*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) dubi;* (concr.) argăseală. [Var.: **dubálă** s.f.] — **Dubi** + suf. *-eală.*

DUBÍ, *dubesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A tăbăci, a argăsi. G Expr. *A pune* (pe cineva) *la dubit* = a băga (pe cineva) la închisoare. **2.** Refl. (Despre in, cânepă etc.) A se muia, a se topi, a se destrăma. — Din ucr. **dubyty.**

DUBIÓS, -OÁSĂ, *dubioși, -oase,* adj. Nesigur, îndoielnic; suspect. [Pr.: *-bi-os*] — Din lat. **dubiosus.**

DUBÍRE s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) dubi.* — V. **dubi.**

DUBÍT, -Ă, *dubiți, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre piei) Argăsit, tăbăcit. **2.** (Despre in, cânepă etc.) Muiat, topit, destrămat. — V. **dubi.**

DUBITATÍV, -Ă, *dubitativi, -e,* adj. (Despre propoziții) Care exprimă o îndoială, o nehotărâre, o nesiguranță, o posibilitate sau o bănuială. — Din fr. **dubitatif,** lat. **dubitativus.**

DÚBIU, *dubii,* s.n. Îndoială, nesiguranță, lipsă de încredere. — Din lat. **dubium.**

DUBLÁ, *dublez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni de două ori mai mare; a (se) îndoi. **2**. Tranz. A reuni două materiale, punându-le unul peste altul. F A căptuși, a acoperi cu un alt material. **3.** Tranz. A face o lucrare similară cu alta existentă sau care servește aceluiași scop ca și prima. **4.** Tranz. (În teatru, la operă etc.) A înlocui pe titularul unui rol; a juca, a interpreta un rol, alternativ cu titularul lui. F (În film) A înlocui pe titularul rolului în scenele primejdioase, care cer calități fizice deosebite; a realiza dublajul unui actor. F (Sport) A se plasa înapoia coechipierilor din apărare, pentru a putea preveni contraatacurile jucătorilor din echipa

adversă. **5.** Tranz. (Despre nave) A înconjura, a ocoli un cap. — Din fr. **doubler.**

DUBLÁJ, *dublaje,* s.n. Faptul de a dubla; *spec.* înregistrare a dialogului sau a cântecului vocal dintr-un film de către o altă persoană decât titularul rolului respectiv şi cu maximum de sincronizare; înlocuire a dialogului din coloana sonoră originală a unui film cu traducerea orală. — Din fr. **doublage.**

DUBLÁRE, *dublări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dubla* şi rezultatul ei. — V. **dubla.**

DUBLÁT, -Ă, *dublaţi, -te,* adj. **1.** (Aproximativ) de două ori mai mare sau mai mult; îndoit (**II**). **2.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte, de încălţăminte) Căptuşit cu alt material. **3.** (Despre actori) Înlocuit în unele scene de alt actor. F (Despre filme) Cu dialogul din coloana sonoră originală înlocuit cu traducere orală. — V. **dubla.**

DÚBLĂ, *duble,* s.f. (Pop.) **1.** Măsură de capacitate pentru cereale egală cu un dublu-decalitru; baniţă. **2.** Pâine de două ori mai mare decât cea obişnuită. [Var.: **dúblu** s.n.] — Refăcut din **dublu**[-decalitru].

DUBLÉ s.n. (Obiect de) metal placat cu un strat subţire de aur sau de platină. — Din fr. **doublé.**

DUBLÉT, *dublete*, s.n. **1.** Al doilea exemplar al unui obiect (carte, medalie, marcă etc.), păstrat într-o colecţie. **2.** Fiecare dintre cuvintele cu acelaşi etimon, dar cu aspect fonetic şi uneori cu sens diferit, care au intrat într-o limbă dată în momente sau pe căi diferite. **3.** (Fiz.) Dipol. **4.** (Fiz.) Pereche de linii spectrale cu lungimi de undă apropiate. — Din fr. **doublet.**

DUBLÓN[1], *dubloni,* s.m. Veche monedă spaniolă de aur. — Din fr. **doublon.**

DUBLON[2] s.n. (Tipogr.) Repetare din greşeală a unei litere, a unui cuvânt, a unei linii etc. — Din fr. **doublon.**

DÚBLU[1] s.n. v. **dublă.**

DÚBLU[2], -Ă, *dubli, -e,* adj., s.m., s.f., s.n. **1.** Adj., s.m. şi f. (Cantitate) care este de două ori mai mare sau cuprinde de două ori mai mult în raport cu o cantitate dată; îndoit. G *Cuvânt* (sau *vorbă, afirmaţie* etc.) *cu dublu sens* (sau *înţeles)* = cuvânt (sau afirmaţie etc.) cu două înţelesuri, echivocă. G Compuse: *dublu-decalitru*, s.m. = unitate de măsură de capacitate pentru cereale, egală cu 20 de litri; vas având această capacitate; *dublu-decimetru* s.m. = riglă cu lungimea de 20 de centimetri; *dublu-ster* s.m. = unitate de măsură pentru volumul lemnelor, egală cu doi metri cubi. **2.** Adj. Alcătuit din două elemente sau părţi egale, identice ori asemănătoare; care are loc între două elemente; care se face în două locuri. G Expr. (Substantivat) *A da o dublă* = (la unele jocuri cu zaruri) a cădea acelaşi număr de puncte la ambele zaruri. (Adverbial) *A vedea dublu* = **a)** a vedea două imagini ale aceluiaşi obiect; a vedea tulbure; **b)** a fi ameţit de băutură. F (Substantivat, m.) *Dublu băieţi* (sau *fete, mixt)* (şi eliptic) = partidă de tenis de câmp sau de masă la care participă câte doi jucători de fiecare parte. **3.** (În sintagma) *Minge dublă* (şi substantivat, f.) = mişcare nereglementară constând (la volei şi la handbal) în atingerea mingii de către jucător de două sau de mai multe ori consecutiv în momentul primirii sau (la tenis şi la tenis de masă) în lăsarea mingii să atingă de două ori la rând aceeaşi parte a terenului sau a mesei de joc. **4.** S.n. Motiv folosit în comedie, care constă în aducerea pe scenă a două personaje identice sau asemănătoare. — Din fr. **double.**

DUBLÚRĂ, *dubluri,* s.f. **1.** Actor, cântăreţ etc. care înlocuieşte într-un spectacol pe titularul rolului. F Figurant care înlocuieşte un actor de film în scenele periculoase, la unele repetiţii, când se reglează lumina pentru filmare etc. **2.** Ţesătură (subţire), vatelină, vată, blană etc. care serveşte la căptuşirea unui obiect de îmbrăcăminte. — Din fr. **doublure.**

DUCÁL, -Ă, *ducali, -e,* adj. Care aparţine ducelui[2], privitor la duce[2]. — Din fr. **ducal.**

DUCÁT, (**1**) *ducate,* s.n., (**2**) *ducaţi*, s.m. **1.** S.n. Provincie, teritoriu, stat de sub stăpânirea unui duce[2] sau unei ducese. **2.** S.m. Monedă de aur sau de argint (la origine italiană) care a circulat în mai multe ţări din Europa, printre care şi Ţările Române. — Din it. **ducato.**

DÚCĂ[1] s.f. (De obicei precedat de prep. „de", „la", „pe") Plecare, drum, călătorie. G Expr. *A fi pe ducă* = a fi pe sfârşite; a fi pe moarte. — Din **duce[1].**

DÚCĂ[2], *duci*, s.m. (Înv.) Duce[2]. — Din ngr. **dúkas.**

DUCĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *ducăreţi, -e*, adj. (Fam.) Umblăreţ. — **Duce[1]** + suf. *-ăreţ.*

DÚCE[1], *duc*, vb. III. **I.** Tranz. **1.** A transporta ceva sau pe cineva într-un anumit loc, a lua ceva sau pe cineva dintr-un loc şi a-l pune într-altul. G Expr. *A duce* (pe cineva) *la groapă* = a conduce un mort la locul de înmormântare. **2.** A lua pe cineva cu sine spre a-l conduce, a-l îndruma, a-l introduce undeva; a conduce. G Expr. *A duce* (pe cineva) *cu vorba* (sau *cu minciuna)* = a-i promite (cuiva) mereu ceva, amânând îndeplinirea promisiunii; a înşela (pe cineva) făcându-i promisiuni mincinoase. (Fam.) *A duce* (pe cineva) *cu zăhărelul* (sau *de nas, cu cobza, cu preşul)* = a înşela, a amăgi (cu promisiuni mincinoase). *A se lăsa dus de gânduri* (*de visare* etc.) = a se lăsa cuprins, copleşit de gânduri. *A-l duce pe cineva gândul* (sau *mintea, capul*) la ceva = a-i veni cuiva ceva în minte; a se pricepe (să facă ceva); a face ceva. F Intranz. (Despre un drum) A conduce sau a ajunge într-un anumit loc, a da în... F Intranz. Fig. A avea drept rezultat. **3.** A deplasa pentru a apropia de cineva sau ceva; *p. ext.* a apropia de cineva sau ceva. *Duce lingura la gură.* **4.** A transmite veşti, vorbe, răspunsuri, salutări etc. **5.** A-şi petrece viaţa, zilele etc. într-un anumit fel; a trăi. G Expr. *A o duce în...* = a nu mai înceta cu..., a o ţine în... *A nu o (mai) duce (mult)* = a nu mai avea mult de trăit, a fi pe moarte. **6.** A îndura, a suporta, a răbda, a suferi. G Expr. *A duce grija* (cuiva sau a ceva) = **a)** a fi îngrijorat să nu (i) se întâmple ceva rău; **b)** a se interesa, a se ocupa îndeaproape (de cineva sau de ceva). *A(-i) duce dorul* = **a)** a-i fi dor de cineva; **b)** a fi dornic de ceva, a simţi lipsa unui lucru. **7.** A purta războaie, lupte, tratative etc. **8.** A depune, a presta o muncă. G Expr. *A (o) duce la capăt* (sau *la îndeplinire, la bun sfârşit)* = a îndeplini (în bune condiţii) ceva. **9.** A trage, a trasa linii. **II.** Refl. **1.** A merge, a se deplasa, a se mişca, a pleca undeva sau către cineva. G Expr. *A se duce drept* (sau *într-un suflet, glonţ, puşcă, întins)* = a merge undeva repede, fără ocol. (Pop.) *A se duce după cineva* = a se mărita. *A se tot duce* = a merge fără încetare. *A se duce cu Dumnezeu* (sau *în plata, în ştirea lui Dumnezeu, în plata Domnului)* = a merge unde vrea, unde poate, oriunde. *A se duce de râpă* = a se prăpădi, a se distruge; a se cheltui; a decădea. *Du-te-ncolo!* = exclamaţie prin care se exprimă neîncrederea faţă de ceea ce spune cineva. (În imprecaţii) *Du-te* (sau *ducă-se) dracului!* (Substantivat) *Du-te-vino* = mişcare continuă (şi intensă) încoace şi încolo. (Pop.) *Ducă-se pe pustii* = **a)** dracul; **b)** epilepsie. F A colinda, a cutreiera (fără ţintă). F A pluti pe apă sau a zbura în aer. **2.** (Despre veşti, zvonuri etc.) A se răspândi, a se împrăştia. **3.** Fig. A trece; a dispărea. **4.** A muri; a se sfârşi. **III.** Intranz. A rezista la... — Lat. **ducere.**

DÚCE[2], *duci,* s.m. **1.** Titlu purtat de conducătorul unui ducat; persoană având acest titlu. **2.** Titlu nobiliar superior marchizului şi inferior prinţului; persoană având acest titlu. F Mare senior feudal. **3.** Conducător militar la triburile germanice. — Din fr. **duc,** lat. **dux, -cis.**

DÚCERE, *duceri,* s.f. Faptul de *a (se) duce*[1]; plecare; mers. — V. **duce[1].**

DUCÉSĂ, *ducese,* s.f. Soţia unui duce[2]; stăpână a unui ducat. — **Duce[2]** + suf. *-esă* (după fr. *duchesse).* Cf. it. d u c h e s s a.

DÚCIPAL, *ducipali,* s.m. Cal sprinten, voinic, frumos. — Din sl. **du$ipalŭ.**

DÚCO s.n. **1.** Lac fabricat pe bază de nitroceluloză. **2.** Plastifiant, solvent sau colorant folosit la fabricarea lacurilor de tip duco (**1**). — Denumire comercială < engl. **Du**[pont] + **co**[lour].

DUCT s.n. (Anat.) Canal, tub. — Din lat. **ductus.**

DUCTÍL, -Ă, *ductili, -e,* adj. (Despre metale) Care se poate prelucra în fire sau în foi foarte subţiri. — Din fr. **ductile,** lat. **ductilis.**

DUCTILITÁTE s.f. Proprietate a unui metal de a putea fi prelucrat în fire sau în foi foarte subţiri. — Din fr. **ductilité.**

DUD, *duzi,* s.m. Numele a două specii de arbori cu frunzele lobate asimetric, cu fructe mici, cărnoase, albe *(Morus alba)* sau negre-roşietice *(Morus nigra)*, cu un gust dulce fad, ale căror frunze constituie hrana viermilor de mătase; agud. — Din tc. **dut.**

DÚDĂ, *dude,* s.f. Fructul dudului; agudă. — Din **dud.**

DUDÁU, *dudaie,* s.n. (Bot.; pop.) Cucută; *p. ext.* (cu sens colectiv) buruieni, bălării. — Cf. magh. d u d v a.

DUDÚCĂ, *duduci,* s.f. (Înv.) Termen de politeţe care se dădea fetelor şi femeilor tinere de la oraş sau din înalta societate. — Cf. tc. d u d u „doamnă armeancă sau grecoaică".

DUDUCÚŢĂ, *duducuţe,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *duducă.* — **Duducă** + suf. *-uţă.*

DUDUÍ, *dúdui,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pământ, clădiri, ferestre etc.; la pers. 3) A se zgudui, a se cutremura, a bubui (din cauza unor lovituri, explozii etc. repetate). **2.** Intranz. (Despre motoare, maşini etc.; *p. ext.* despre ateliere, fabrici etc.; la pers. 3) A produce un zgomot sacadat. F (Despre foc) A arde puternic şi cu zgomot. **3.** Tranz. (Înv. şi reg.) A îmboldi, a îndemna (la mers); a alunga, a goni. — Formaţie onomatopeică.

DUDÚIE, *dudui,* s.f. Domnişoară. [Pr.: *-du-ie*] — Cf. tc. d u d u.

DUDUÍT s.n. Faptul de *a dudui*; zgomot sacadat; duduitură, durduit. — V. **dudui.**

DUDUITÚRĂ, *duduituri,* s.f. Duduit. [Pr.: *-du-i-*] — **Dudui** + suf. *-tură.*

DUDUÍŢĂ, *duduiţe,* s.f. Diminutiv al lui *duduie.* — **Duduie** + suf. *-iţă.*

DUECÉNTO s.n. Cuvânt care indică arta, literatura şi în general cultura italiană din sec. XIII. [Pr.: *du-e-*] — Cuv. it.

DUÉL, *dueluri,* s.n. Luptă care se desfăşoară (după un anumit cod) între două persoane înarmate, în prezenţa unor martori şi care are drept scop tranşarea unui diferend personal. F Luptă în care artileriile celor două armate inamice trag simultan una asupra celeilalte. F Fig. Polemică vie care are loc între două persoane, două publicaţii etc. — Din fr. **duel**, lat. **duellum.**

DUELÁ, *duelez,* vb. I. Intranz. şi refl. recipr. A se lupta în duel. [Pr.: *du-e-*] — Din **duel.** Cf. it. d u e l l a r e.

DUELGÍ, *duelgesc,* vb. IV. Refl. (recipr.) (Înv.) A avea mania de a se duela. [Pr.: *du-el-*] — Din **duelgiu** (derivat regresiv).

DUELGÍU, *duelgii,* s.m. (Înv.) Persoană care are mania de a se duela, care se duelează cu orice prilej. [Pr.: *du-el-*] — **Duel** + suf. *-giu.*

DUELÍST, *dueliști,* s.m. (Rar) Persoană care se bate în duel. [Pr.: *du-e-*] — Din fr. **duelliste.**

DUÉT, *duete,* s.n. Ansamblu de două voci care cântă împreună o compoziție muzicală, fiecare executând o partidă separată; lucrare muzicală scrisă pentru acest ansamblu. — Din it. **duetto.**

DUGHEÁNĂ, *dughene,* s.f. Prăvălie mică, sărăcăcioasă. [Pl. și: *dughení*] — Din tc. **dükkân.**

DUGHÍE, *dughii,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze alungite și ascuțite la vârf, cu flori dispuse în spice, cultivată ca plantă de nutreț; nărâng *(Setaria italica).* — Et. nec.

DÚGLAS, *duglași,* s.m. Arbore din familia pinului, cu tulpina foarte înaltă și cu coroana piramidală *(Pseudotsuga menziesii*). F P. restr. Lemnul acestui arbore. — Din engl. **douglas.**

DÚGLIȘ, -Ă, *duglișI, -e,* adj., s.m. și f. (Reg.) (Om) leneș, trândav, puturos. — Cf. magh. dög.

DUH, *duhuri,* s.n. **1.** (În superstiții) Ființă supranaturală, imaterială; arătare, strigoi, stafie. G *Sfântul Duh* = una dintre cele trei ipostaze sub care este înfățișată Trinitatea divină în creștinism. F Spirit rău; drac, diavol. **2.** Suflet, spirit (al unei ființe). F (Înv.) Respirație, suflare, răsuflare. G Loc. adv. *Într-un duh* = foarte repede. G Expr. *A-și da duhul* = a muri. F (Înv.) Duhoare. **3.** Capacitate intelectuală; minte, inteligență; umor, spirit. G Loc. adj. *De duh* = spiritual, inteligent. *Cu* (sau *plin de) duh* = cu spirit, inteligent, subtil, spiritual. G Expr. *Sărac cu duhul* = prost; naiv; simplu. F Fig. Idee, aspirație. **4.** (Înv.) Caracter, fire, natură; temperament. G Loc. adv. *Cu duhul blândeții* = blând, binevoitor. F Notă caracteristică; specific. F Sens adevărat al unui text, esență; intenție. — Din sl. **duhŭ**.

DUHÁN, (**2**) *duhanuri,* s.n. (Reg.) **1.** Tutun. **2.** Sort de duhan (**1**). — Din sb. **duhan.**

DUHĂNÍ, *duhănesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Reg.) A fuma. — Din **duhan**.

DUHLÍU, -ÍE, *duhlii,* adj. (Rar) Glumeț, hazliu, spiritual. — **Duh** + suf. *-liu.*

DUHNÍ, *duhnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi un miros urât și greu; a mirosi urât, a duhori. **2.** (Rar; despre vânt) A sufla (cu putere), a răbufni, a bufni. F Tranz. Fig. A șopti, a sufla cuiva la ureche în mod neplăcut. — Din sl. **duhnonti.**

DUHOÁRE, *duhori,* s.f. Miros urât și greu; putoare. F Atmosferă viciată, aer greu (dintr-un spațiu închis). — Contaminare între **duh** și [put]**oare.**

DUHORÍ, *duhoresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duhni (**1**), a puți. — Din **duhoare.**

DUHÓVNIC, *duhovnici,* s.m. (La ortodocși) Preot care spovedește pe credincioși; confesor. F Fig. Persoană căreia cineva îi încredințează toate tainele, gândurile, intențiile sale intime. — Din sl. **duhovĭnikŭ.**

DUHOVNICÉSC, -EÁSCĂ, *duhovnicești,* adj. Al duhovnicului, privitor la duhovnic; *p. gener.* preoțesc. — **Duhovnic** + suf. *-esc.*

DUIÓS, -OÁSĂ, *duioși, -oase,* adj. **1.** Mișcător, emoționant. F Mângâietor, blând, dulce. F Sentimental, afectiv. F Iubitor. **2.** Jalnic, trist. [Pr.: *du-ios*] — Lat. ***doliosus.**

DUIOȘÍE, *duioșii,* s.f. **1.** Simțire gingașă, delicată, pornită din inimă; gingășie. **2.** Melancolie, tristețe, jale. [Pr.: *du-io-*] — **Duios** + suf. *-ie.*

DUIÚM s.n. Mulțime, grămadă, gloată, droaie (de ființe, obiecte, întâmplări etc.). G Loc. adv. *Cu duiumul* = în mare număr sau cantitate; unul după celălalt. [Pr.: *du-ium*] — Din tc. **doyum.**

DULÁMĂ, *dulame,* s.f. **1.** Haină țărănească lungă (și îmblănită), făcută din postav gros. F Haină lungă purtată în trecut de negustori, preoți etc. **2.** Haină de ceremonie purtată de domni și de boieri, făcută din stofă scumpă, adesea împodobită cu blană și cu paftale. — Din tc. **dolama.**

DULÁP, (**1, 3**) *dulapuri,* s.n., (**2**) *dulapi,* s.m. **1.** S.n. Mobilă de lemn sau de metal prevăzută cu rafturi, în care se păstrează rufe, haine, vase, cărți etc. **2.** S.m. Scândură lată și groasă. **3.** S.n. (Pop.) Scrânciob. — Din tc. **dolap.**

DULĂPÁȘ, *dulăpașe,* s.n. Dulăpior. — **Dulap** + suf. *-aș.*

DULĂPIÓR, *dulăpioare,* s.n. Diminutiv al lui *dulap*; dulăpaș. — **Dulap** + suf. *-ior.*

DULĂU, *dulăi,* s.m. Câine mare (și lățos); zăvod. — Din pol. **dołow.**

DULBÍNĂ s.f. v. **dălbină.**

DÚLCE, (**A**) *dulci,* adj., (**B 2**) *dulciuri,* s.n., (**B 1**) s.n. **A**. Adj. **I. 1.** Care are gustul caracteristic mierii sau zahărului. F Care a fost îndulcit (cu miere, cu zahăr etc.). **2.** (Despre lapte) Proaspăt; nefermentat. F (Despre brânzeturi) Care nu a fost sărat sau care a fost puțin sărat. **3.** (Despre fructe) Care este produs de un pom fructifer altoit, având gustul dulce (**A I 1**). **4.** (Despre apă) De râu, de izvor, de fântână. **II.** Fig. **1.** Frumos, drăguț, gingaș. *Zâmbet dulce.* G Expr. *A face* (cuiva) *ochi dulci* = a privi (pe cineva) cu dragoste; a curta. F (Despre miros) Aromatic, parfumat. F (Despre glas, sunete etc.) Plăcut la auz; melodios. F (Despre lumină) Puțin intens, blând, potolit. F (Despre culori) Estompat, pal. **2.** (Despre somn) Liniștit, calm, odihnitor. **3.** (Despre gesturi, acțiuni) Ușor, delicat, gingaș. **4.** (Despre terenuri) Puțin înclinat, cu pantă redusă, ușor de urcat. **5.** (Despre climă și agenți fizici) Moderat, temperat. **6.** (Despre ființe) Simpatic, plăcut la înfățișare sau în comportări. F Iubit, drag. **7.** (Despre oameni) Blând, omenos, înțelegător. F Care procură mulțumire; agreabil. F (Despre vorbe) Care place, desfată, mângâie. F (Despre gânduri exprimate, versuri etc.) De dragoste; *p. ext.* searbăd, fad. **B.** S.n. **1.** Ceea ce e plăcut, bun; ceea ce produce plăcere, bucurie. G Loc. adj. *De dulce* = (în ritualul Bisericii creștine; despre mâncăruri) care este permis numai în perioadele dintre posturi; (despre zile sau perioade) în care este îngăduit să se mănânce orice fel de aliment. G Expr. (Fam.) *A spune* (cuiva ceva) *de dulce* = a spune (cuiva) lucruri dezagreabile, a reproșa (cuiva ceva), a certa pe cineva. F Perioadă de timp cât este îngăduit credincioșilor creștini să mănânce carne. **2.** (Mai ales la pl.) Preparat dulce (**A I 1**), comestibil; desert. — Lat. **dulcis.**

DULCEÁG, -Ă, *dulcegi, -ge,* adj. **1.** (Despre mâncăruri și băuturi) Cam dulce, ușor îndulcit. F Fără gust; searbăd, fad. G Fig. *Versuri dulcege.* **2.** Fig. (Despre manifestările oamenilor) Care vrea să pară prietenos; mieros. — **Dulce** + suf. *-eag.*

DULCEÁȚĂ, (**2**) *dulcețuri,* s.f. **1.** Însușirea de a fi dulce; gustul mâncărurilor sau băuturilor dulci sau îndulcite; *p. ext.* gust plăcut al unei mâncări sau băuturi. **2.** Preparat alimentar făcut din fructe sau petale de flori fierte în sirop de zahăr. **3.** Aliment extrem de gustos; bunătate. **4.** Fig. Calitatea de a fi plăcut; ceea ce desfată pe cineva sau procură cuiva o senzație plăcută. G Loc. adv. *Cu dulceață* = cu drag; din toată inima. F Plăcere, desfătare; mulțumire sufletească, bucurie, fericire. **5.** Fig. Blândețe, bunătate, duioșie. [Pl. și: *dulcețI*] — **Dulce** + suf. *-eață.*

DULCEGĂRÍE, *dulcegării,* s.f. Vorbă, purtare, atitudine dulceagă. — **Dulceag** + suf. *-ărie.*

DULCÍCOL, -Ă, *dulcicoli, -e,* adj. (Despre animale și plante) Care trăiește în apele dulci, specific apelor dulci. — Din **dulce.**

DULCINÉE s.f. (Fam.) Femeie iubită; femeie care constituie obiectul unei iubiri ridicole. — Din fr. **dulcinée.**

DULCIȘÓR, -OÁRĂ, *dulcișori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *dulce*; destul de dulce, relativ dulce. **2.** S.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori purpurii, care crește în regiunile alpine *(Hedysarum obscurum).* — **Dulce** + suf. *-işor.*

DULGHÉR, *dulgheri,* s.m. Meseriaș care execută lemnăria unei case, a unei clădiri sau diverse alte construcții și elemente de construcție din lemn. — Din tc. **dülger.**

DULGHERÍE, (**3**) *dulgherii,* s.f. **1.** Meseria dulgherului; dulgherit. **2.** Totalitatea lucrărilor executate de dulgher. **3.** Atelierul dulgherului. — **Dulgher** + suf. *-ie.*

DULGHERÍT s.n. Dulgherie (**1**). — **Dulgher** + suf. *-it.*

DULÍE, *dulii,* s.f. Piesă metalică în care se fixează becul electric și care asigură contactul becului cu rețeaua electrică; fasung. — După fr. **douille.**

DULÚȚĂ s.f. (Reg.; în expr.) *A se duce duluță* = a fugi; a se face nevăzut. — Et. nec.

DÚMĂ s.f. (În Rusia) **1.** Denumire a adunărilor sau consiliilor boierilor (sec. X – începutul sec. XVIII). **2.** Denumire a instituției reprezentative alese, cu funcție legislativă sau consultativă, creată cu scopul asigurării tranziției de la monarhia autocrată la cea constituțională. **3.** Denumire a Camerei Inferioare a Parlamentului din Federația Rusă. — Din rus. **duma.**

DUMBĂȚ s.m. v. **dumbeț.**

DUMBÉȚ, *dumbeți,* s.m. Plantă erbacee cu frunze mici și dințate, cu flori purpurii sau albe, dispuse în formă de ciorchine la vârful tulpinii; sclipeț *(Teucrium chamaedrys).* [Var.: **dumbăț** s.m.] — Din sl. **donbĭcĭ.**

DUMBRÁVĂ, *dumbrăvi,* s.f. Pădure tânără și nu prea deasă. F Pădure de stejar. — Din sl. **donbrava.**

DUMBRÁVNIC, *dumbravnici,* s.m. Plantă erbacee cu miros caracteristic, cu frunze late, cu flori purpurii, trandafirii, roz sau albe, folosită și ca plantă medicinală și meliferă *(Melittis melissophyllum*). — Din sl. **donbravĭnŭ.**

DUMBRĂVEÁN, -Ă, *dumbrăveni, -e,* adj. Al dumbrăvii, privitor la dumbravă. — **Dumbravă** + suf. *-ean.*

DUMBRĂVEÁNCĂ, *dumbrăvence,* s.f. Pasăre migratoare cu pene albastre-verzui *(Coracias garrulus).* [Pl. și: *dumbrăvencI*] — Cf. dumbravă, dumbrăvean.

DUMBRĂVIOÁRĂ, *dumbrăvioare,* s.f. Diminutiv al lui *dumbravă.* — **Dumbravă** + suf. *-ioară.*

DUM-DÚM s.n. (În sintagma) *Glonț* (sau *proiectil) dum-dum* = proiectil de pușcă astfel fabricat încât să explodeze în momentul atingerii țintei, provocând răni grave. — Din fr. **dum-dum.**

DUMERÍ vb. IV v. **dumiri.**

DUMERÍRE s.f. v. **dumirire.**

DUMÉSNIC, -Ă, *dumesnici, -ce,* adj. (Înv.; despre animale) Domestic (**1**). — Lat. **domesticus** (sub influența sl. *domaštĭnŭ).*

DUMESNICÍ, *dumesnicesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) domestici. — Din **dumesnic.**

DUMICÁ, *dumíc,* vb. I. Tranz. (Pop.) **1.** A sfărâma, a rupe, a tăia în bucățele, a fărâmița un aliment; (în special) a mesteca în gură un aliment. **2.** A tăia pe cineva în bucăți; a ciopârți; *p. ext.* a distruge, a nimici. [Prez. ind. acc. și: *dúmic*]. — Probabil lat. ***demicare** (<*mica* „bucățică, fărâmitură").

DUMICÁT, *dumicați,* s.m. (Pop.) Bucată mică ruptă dintr-un aliment, atât cât se bagă o dată în gură; îmbucătură. — V. **dumica.**

DUMÍNECĂ s.f. v. **duminică.**

DUMINECEÁ, *duminecele,* s.f. Plantă erbacee târâtoare cu flori galbene *(Lysimachia nummularia).* — **Duminecă** + suf. *-ea.*

DUMINICÁL, -Ă, *duminicali, -e,* adj. Care are loc duminică, de duminică. — **Duminică** + suf. *-al* (după fr. *dominical).*

DUMÍNICĂ, (**1**) *duminici,* s.f., adv. **1.** S.f. Ultima (sau prima) zi a săptămânii, considerată zi de sărbătoare și de odihnă în civilizațiile creștine. G Loc. adj. *De duminică* = (despre haine) care se poartă în zilele de sărbătoare; care este de calitate (mai) bună. **2.** Adv. În cursul zilei de duminică (**1**); (art.) în fiecare duminică. [Var.: **dumínecă** s.f.] — Lat. [dies]**dominica.**

DUMIRÍ, *dumiresc,* vb. IV. Refl. și tranz. A pricepe sau a face să priceapă clar (după ce fusese nedumerit), a-și da sau a face să-și dea bine seama; a(-și) explica. [Var.: **dumerí, domirí** vb. IV] — Din bg. **domerja.**

DUMIRÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) dumiri* și rezultatul ei; lămurire, înțelegere, clarificare. [Var.: **dumeríre** s.f.] — V. **dumiri.**

DUMITRÍȚĂ, *dumitrițe,* s.f. (Bot.; pop.) Tufănică; crizantemă. — Din [Sfântul] **Dumitru** (n.pr.) + suf. *-iță.*

DUMNEALÚI, DUMNEAÉI, *dumnealor,* pron. pers. m. și f. Pronume de politețe pentru persoana a 3-a. F (Fam.) Soț, soție. [Var.: (reg.) **domnialúi** pron. pers. m., **dumneéi** pron. pers. f.] — **Domnia + lui (ei, lor).**

DUMNEASÁ pron. pers. m. și f. (Pop.) Pronume de politețe pentru persoana a 3-a singular. [Gen.-dat. *dumisale*] — **Domnia + sa.**

DUMNEATÁ pron. pers. Pronume de politețe pentru persoana a 2-a singular. [Gen.-dat. *dumitale* (abr. *d-tale*). — Var.: (înv. și reg.) **dumnetá, dumneatále** pron. pers.] — **Domnia + ta.**

DUMNEATÁLE pron. pers. v. **dumneata.**

DUMNEAVOÁSTRĂ pron. pers. Pronume de politețe pentru persoana a 2-a (singular și plural). [Var.: (pop.) **dumnevoástră** pron.] — **Domnia + voastră.**

DUMNEÉI pron. pers. f. v. **dumnealui.**

DUMNETÁ pron. pers. v. **dumneata.**

DUMNEVOÁSTRĂ pron. pers. v. **dumneavoastră.**

DUMNEZÉIE s.f. (Rar) Zeiță. — De la **Dumnezeu.**

DUMNEZEIÉSC, -IÁSCĂ, *dumnezeiești,* adj. **1.** Al lui Dumnezeu, privitor la Dumnezeu; divin. **2.** Fig. Minunat, superb, splendid. [Pr.: *-ze-iesc*] — **Dumnezeu** + suf. *-esc.*

DUMNEZEIÉȘTE adv. Minunat, superb, splendid. [Pr.: *-ze-ieș-*] — **Dumnezeu** + suf. *-ește.*

DUMNEZEÍRE s.f. Divinitate; Dumnezeu. [Pr.: *-ze-i-*] — De la **Dumnezeu.**

DUMNEZÉU, (**2**) *dumnezei,* s.m. **1.** N. pr. (În religiile monoteiste) Ființă supremă personală, cauză transcendentă primordială, principiu fundamental al existenței și ordinii universale, creator și judecător al lumii, binele absolut și principiu al mântuirii care acționează în istorie. F (În religia creștină) Dumnezeu (**1**) care este unic, dar în același timp întreit în: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. G Loc. adj. *Bătut de Dumnezeu* = năpăstuit, nenorocit. G Expr. *Încotro* (sau *unde, cum*) *te-a îndrepta Dumnezeu* = la voia întâmplării, oriunde. *(Va fi) cum va da* (sau *va vrea*) *Dumnezeu* = (va fi) cum s-o întâmpla, la întâmplare, potrivit destinului. *Cum dă Dumnezeu* = cum se întâmplă; *p. ext.* prost, rău. *A porni* (sau *a merge* etc.) *cu Dumnezeu* = a porni (sau a merge etc.) în pace, cu bine, sănătos. *Cu Dumnezeu înainte!* = noroc! succes! (la drum, într-o acțiune întreprinsă etc.). *A nu avea* (sau *a fi fără*) *niciun Dumnezeu* = a nu crede în nimic; a nu avea (sau a fi fără) niciun sens, nicio valoare, niciun gust. *A lăsa* (pe cineva) *în plata* (sau *în știrea*) *lui Dumnezeu* = a lăsa (pe cineva) în pace sau la voia întâmplării. *A (se) ruga (ca) de toți Dumnezeii* = a se ruga cu insistență; a implora. *Parcă* (sau *i se pare că*) *a apucat* (sau *a prins*) *pe Dumnezeu de (un) picior,* se spune despre cineva care are un mare și neașteptat noroc. (Purtând accentul în frază) *Dumnezeu știe!* = nu se știe! *Dumnezeule!* exclamație de spaimă, durere, deznădejde, entuziasm, mirare. *Pentru (numele lui) Dumnezeu!* exclamație de implorare, deznădejde sau dezaprobare. *Ce Dumnezeu!* exclamație de necaz, de nemulțumire. *Să dea Dumnezeu!* = (formulă de urare) să se împlinească ceea ce doresc (sau dorești etc.)! **2.** Divinitate, zeu. — Lat. **dom(i)ne deus.**

DÚMPER, *dumpere,* s.n. Basculantă la care scaunul se rotește permițând conducerea înainte și înapoi. — Din fr. **dumper.**

DUMPING, *dumpinguri,* s.n. Vânzare a mărfurilor pe piața externă la prețuri mai scăzute decât acelea de pe piața internă și mondială, practicată de unele țări în scopul înlăturării concurenților și al acaparării piețelor externe. [Pr.: *dámping*] — Din engl. **dumping.**

DÚNĂ, *dune,* s.f. Formă de relief cu aspectul unor coame paralele, apărute sub acțiunea vântului, situate pe țărmurile joase ale mărilor, pe cursul inferior al râurilor și în regiunile nisipoase. — Din fr. **dune.**

DÚNĂRE s.f. (Pop.) Apă mare; cantitate mare de apă. G Expr. *A crește dunăre* = a crește peste măsură. *Dunăre de mânios* sau *mânios dunăre* = foarte mânios sau supărat. *A se face dunăre (turbată)* = a se mânia foarte tare. — Din n. pr. **Dunăre.**

DUNĂREÁN, -Ă, *dunăreni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Al Dunării, privitor la Dunăre, din părțile Dunării. **2.** S.m. și f. Locuitor din părțile Dunării. — **Dunăre** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DUNĂREÁNCĂ, *dunărence,* s.f. Femeie din părțile Dunării. — **Dunărean** + suf. *-că.*

DUNÉȚĂ, *dunete,* s.f. Parte mai înaltă de la pupa unei nave (unde se află cabinele căpitanului și ale ofițerilor sau ale întregului echipaj). — Din fr. **dunette.**

DUNGÁ, *dunghez,* vb. I. Tranz. și refl. A face ca un obiect să aibă dungi sau a căpăta dungi. F A însemna cu dungi. — Din **dungă.**

DUNGÁT, -Ă, *dungați, -te,* adj. Cu dungi; vărgat. — **Dungă** + suf. *-at.*

DÚNGĂ, *dungi,* s.f. **1.** Linie vizibilă pe un fond de altă culoare. F Fâșie, dâră. F Cută, încrețitură, zbârcitură a pielii (de pe obraz). **2.** Muchie a unui lemn cioplit. F *Dunga pantalonului* = muchie făcută cu fierul de călcat în lungul pantalonului, în față și în spate. **3.** Margine a unor obiecte sau a unor construcții. F Spec. Marginea neascuțită a unor instrumente tăioase. **4.** Parte laterală a unui lucru; latură, coastă. G Loc. adv. *În dungă* = dintr-o parte, într-o parte. G Expr. (Fam.) *A fi într-o dungă* = a fi nebun, țicnit. *A trage clopotul într-o dungă* = a trage clopotul izbind limba de o singură parte a lui (pentru a anunța un deces, o alarmă etc.). — Din sl. **donga.**

DUNGĂȚEÁ, *dungățele,* s.f. Plantă erbacee cu frunzele formate din cinci foliole, cu flori purpurii, originară din Europa meridională *(Lotus tetragonolobus).* — **Dungat** + suf. *-ea.*

DUNGULÍȚĂ, *dunguliță,* s.f. Diminutiv al lui *dungă* (**1**); dunguță. — **Dungă** + suf. *-uliță.*

DUNGÚȚĂ, *dunguțe,* s.f. (Rar) Dunguliță. — **Dungă** + suf. *-uță.*

DÚO, *duouri,* s.n. (Muz.) Ansamblu de două instrumente care execută împreună o compoziție muzicală, fiecare având o partitură separată; lucrare pentru acest ansamblu. — Din fr. **duo.**

DUODECIMÁL, -Ă, *duodecimali, -e,* adj. Care are la bază diviziunea în 12 unități; al cărui număr de bază este 12. [Pr.: *du-o-*] — Din fr. **duodécimal.**

DUODÉN, *duodenuri,* s.n. Segmentul inițial al intestinului subțire. [Pr.: *du-o-*] — Din fr. **duodénum**, lat. **duodenum** [digitorum].

DUODENÁL, -Ă, *duodenali, -e,* adj. Al duodenului, privitor la duoden; care se formează în duoden. [Pr.: *du-o-*] — Din fr. **duodénal.**

DUODENÍTĂ, *duodenite,* s.f. Inflamație a mucoasei care căptușește duodenul. [Pr.: *du-o-*] — Din fr. **duodénite.**

DUOTRIÓDĂ, *duotriode,* s.f. Tub electronic care conține două triode. [Pr.: *du-o-tri-o-*] — Din fr. **duotriode.**

DUP interj. **1.** Cuvânt care imită mersul apăsat, tropăitul încălțămintei etc. **2.** Cuvânt care imită zgomotul înfundat produs de o izbitură, o căzătură etc. — Onomatopee.

DÚPĂ prep. **I.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) **1.** Îndărătul..., în dosul..., înapoia... *După casă se află livada.* **2.** Mai departe de..., dincolo de... *După grădina publică s-a oprit.* **3.** (Exprimă un raport de succesiune) În urma..., pe urma... *Se ridică val după val.* G Loc. adv. *Unul după altul* = pe rând, în șir, succesiv. G Expr. (În formule de politețe) *După dumneavoastră!* = (vin și eu) în urma dumneavoastră! (Pop.) *A da (o fată) după cineva* = a mărita (o fată) cu cineva. **4.** (Cu nuanță finală, după verbe de mișcare) În urma sau pe urma cuiva sau a ceva (spre a da de el, spre a-l ajunge, a-l prinde, a-l păzi, a-l îngriji etc.). *Fuge după vânat.* G Expr. *A se lua* (sau *a se ține* etc.) *după cineva* (sau *ceva)* = **a)** a urmări pe cineva (sau ceva); **b)** a nu lăsa în pace pe cineva. **5.** (Impr.) De pe. *Ia un obiect după masă.* **II.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) În urma..., trecând de… *Venea acasă după apusul soarelui.* G Loc. adv. (Și substantivat) *După-amiază* sau *după-prânz, după-masă* = în partea zilei care începe în jurul orei 12. *După-amiaza* sau *după-masa* = (aproape) în fiecare zi în cursul după-amiezii. *După aceea* (sau *aceasta, asta*) = apoi, pe urmă. *După toate...* = pe lângă toate (neajunsurile) câte s-au întâmplat. F La capătul..., la sfârșitul... odată cu împlinirea... *S-a dus după o săptămână.* F Ca rezultat al... *După multă muncă a reușit.* G Expr. *A nu avea (nici) după ce bea apă* = a fi foarte sărac. F (În loc. conj.) *După ce,* introduce o propoziție circumstanțială de timp, arătând că acțiunea din propoziția subordonată se petrece înaintea acțiunii din propoziția regentă. **III.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) **1.** Potrivit cu..., în conformitate cu...; la fel cu... *A plecat după propria lui dorință.* G Loc. conj. *După cum* (sau *cât)* = așa cum, precum. G Expr. *După cum se întâmplă* = ca de obicei. *A se da după cineva* = a căuta să fie la fel cu cineva; a se acomoda cu cineva. *A se lua după capul cuiva* (sau *după capul său)* = a urma sfatul cuiva (sau propriul său îndemn). *Dacă ar fi după mine* = dacă

E

E[1], *e,* s.m. **1.** A șaptea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală prepalatală mijlocie nerotunjită). [Pl. și: (**1,** n.) *e-uri*].

E[2] interj. Exclamație care exprimă diferite stări sufletești: **a)** reproș, enervare; **b)** plictiseală, indiferență; **c)** (repetat sau prelungit) mirare, satisfacție surpriză, admirație. — Onotamopee.

EASTMANCOLOR s.n. Procedeu de realizare a filmului color constând în suprapunerea a trei emulsii, sensibile la trei culori, pe suportul de celuloid. F Film realizat cu acest procedeu. [Pr.: *istmăncolór*] — Cuv. engl.

EBDOMADÁR, -Ă adj. v. **hebdomadar.**

EBÉN s.n. Varietate de lemn dur, greu și de culoare închisă, obținută din arbori exotici, în special din abanos, și întrebuințată la confecționarea mobilei de lux și a unor obiecte decorative. — Din fr. **ébène,** lat. **ebenus.**

EBENÍN, -Ă, *ebenini, -e,* adj. Negru ca ebeninul. — Din fr. **ébénin.**

EBENÍST, -Ă, *ebeniști, -ste*, s.m. și f. **1.** Tâmplar specializat în placarea mobilei; *p. ext.* tâmplar care execută lucrări de tâmplărie fină; artizan de mobilier. **2.** Persoană care confecționează sau vinde obiecte din lemn de abanos. — Din fr. **ébéniste.**

EBENISTERÍE s.f. **1.** Meșteșugul ebenistului. **2.** Atelierul ebenistului. — Din fr. **ébénisterie.**

EBENÍSTICĂ s.f. Tâmplărie de mare finețe. — Din **ebenist.** Cf. fr. ébénisterie.

EBONÍT s.n. v. **ebonită.**

EBONÍTĂ s.f. Material plastic obținut prin vulcanizarea cauciucului cu sulf și având, pentru proprietățile sale electroizolante și anticorozive, numeroase utilizări în industrie. [Var.: **ebonít** s.n.] — Din fr. **ébonite.**

EBOȘÁ, *eboșez,* vb. I. Tranz. A lamina un lingou în scopul suprimării, prin comprimare, a golurilor interioare sau uniformizării materialului respectiv. — Din fr. **ébaucher.**

EBOȘÁRE, *eboșări*, s.f. Acțiunea de *a eboșa* și rezultatul ei. — V. **eboșa.**

EBÓȘĂ, *eboșe,* s.f. **1.** Semifabricat obținut prin deformare plastică din lingouri. **2.** Prima formă (imperfectă) a unei opere în arta plastică. F Schiță, crochiu. — Din fr. **ébauche.**

EBOȘOÁR, *eboșoare,* s.n. **1.** Spatulă din lemn, fier sau os, cu care sculptorii modelează argila, ceara etc. **2.** Daltă folosită de olari, dulgheri etc. — Din fr. **ébauchoir.**

EBRÁIC, -Ă, *ebraici, -ce,* adj. Care aparține vechilor evrei, privitor la vechii evrei. F (Substantivat, f.) Limbă semitică vorbită de vechii evrei și folosită astăzi ca limbă oficială în Israel. [Pr.: *-bra-ic*] — Din fr. **hébraïque,** lat. **hebraicus.**

EBRAÍST, -Ă, *ebraiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în limba și cultura ebraică. — Din fr. **hébraïste.**

EBRIETÁTE s.f. Stare de beție în urma consumului (excesiv) de băuturi alcoolice; alcoolism acut. [Pr.: *-bri-e-*] — Din fr. **ébrieté,** lat. **ebrietas, -atis.**

EBULIOMÉTRU, *ebuliometre,* s.n. Aparat care servește la determinarea concentrației alcoolice a unui lichid, prin stabilirea punctului de fierbere al acestuia în comparație cu cel al apei. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **ébulliomètre.**

EBULIOSCÓP, *ebulioscoape,* s.n. (Tehn.) Ebuliometru. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **ébullioscope.**

EBULIOSCOPÍE s.f. Metodă fizico-chimică de determinare a maselor moleculare ale componentelor dizolvate dintr-o soluție, pe baza proprietății soluțiilor de a fierbe la temperaturi mai ridicate decât dizolvantul pur. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **ébullioscopie.**

EBULÍȚIE, *ebuliții,* s.f. (Livr.) Fierbere. — Din fr. **ébullition.**

ECARISÁ, *ecarisez,* vb. I. Tranz. **1.** A tăia bușteni pentru a-i transforma în scânduri groase, prismatice. **2.** A jupui pielea de pe animalele moarte. — Cf. fr. équarrir.

ECARISÁJ s.n. **1.** Operație de tratare și de prelucrare a cadavrelor de animale și a deșeurilor de la abatoare în vederea transformării lor în produse furajere sau industriale (făină de oase, clei etc.) F Întreprindere care execută această operație. F Operație de strângere a cadavrelor de animale. **2.** Acțiune de târpire a câinilor vagabonzi. — Din fr. **équarrissage.**

ECARISÁRE s.f. Acțiunea de *a ecarisa* (**1**) și rezultatul ei; operație manuală de tăiere și de fasonare a bușteni lor pentru a se obține diferite piese de lemn prismatice (grinzi, traverse etc.). — V. **ecarisa.**

ECARISÁT, -Ă, *ecarisați, -te,* adj. (Despre lemne, bușteni etc.) Tăiat în formă prismatică. — V. **ecarisa.**

ECARLÁT adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Roșu-stacojiu, vișiniu. **2.** S.n. Colorant sintetic roșu-vișiniu, folosit în industria textilă. — Din fr. **écarlate.**

ECARTAMÉNT, *ecartamente,* s.n. Distanța dintre urmele lăsate pe calea de rulare de roțile de pe aceeași osie ale unui vehicul; distanța dintre fețele interioare ale celor două șine de cale ferată. — Din fr. **écartement.**

ECARTÉ s.n. (Rar) Numele unui joc de cărți la care participă două persoane. — Din fr. **écarté.**

ECATÓMBĂ s.f. v. **hecatombă.**

ECG s.n. v. **EKG.**

ÉCHE, *eche,* s.f. Bară fixată pe axul sau pe pana cârmei unei ambarcațiuni sau a unei nave mici, servind la manevrarea acestora. — Din germ. **Ecke** „colț".

ECHÉR, *echere,* s.n. **1.** Instrument în formă de triunghi dreptunghic, folosit pentru trasarea unghiurilor drepte sau a dreptelor perpendiculare în plan ori pentru verificarea unghiurilor drepte; colțar. **2.** Instrument topografic pentru fixarea pe teren a aliniamentelor perpendiculare. — Din fr. **équerre.**

ECHI- Element de compunere însemnând „egal", cu ajutorul căruia se formează substantive sau adjective. — Din fr. **équi-,** lat. **aequi-.**

ECHICURÉNT, -Ă, *echicurenți, -te,* adj. (Despre fluide) Care curge în același sens cu altul. — **Echi-** + **curent.**

ECHIDISTÁNT, -Ă, *echidistanți, -te,* adj. **1.** (Despre puncte, drepte, planuri etc.) Care se află la distanțe egale față de un punct, de o dreaptă, de un plan sau care sunt egal distanțate între ele. **2.** Fig. Egal plasat față de părți aflate în conflict, față de tendințe, forțe, orientări politice, persoane etc. — Din fr. **équidistant,** lat. **aequidistans, -ntis.**

ECHIDISTÁNȚĂ, *echidistanțe,* s.f. (Top.) Diferența constantă de înălțime dintre cotele a două puncte situate pe două curbe de nivel. — Din fr. **équidistance.**

ECHÍDNĂ, *echidne,* s.f. Animal insectivor lung de circa 50 cm, cu corpul acoperit cu țepi și cu ciocul cornos foarte ascuțit *(Tachyglossus aculeatus).* — Din fr. **échidné.**

ECHIGRANULÁR, -Ă, *echigranulari, -e,* adj. (Despre roci, materiale etc.) Ale cărui cristale, granule au dimensiuni asproape egale. — **Echi-** + **granular.**

ECHILATERÁL, -Ă, *echilaterali, -e,* adj. (Despre triunghiuri) Care are toate laturile congruente. — Din fr. **équilatéral,** lat. **aequilateralis.**

ECHILIBRÁ, *echilibrez,* vb. I. Tranz. și refl. A aduce sau a fi în stare de echilibru; a (se) cumpăni. F Tranz. A face ca două valori, prețuri, bugete etc. să fie în proporție justă una față de cealaltă. — Din fr. **équilibrer.**

ECHILIBRÁRE, *echilibrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) echilibra* și rezultatul ei; cumpănire. **2**. (Tehn.) Eliminare sau reducere a forțelor dinamice asimetrice care se exercită asupra pieselor unui sistem tehnic, din cauza mișcării accelerate a acestora; contrabalansare. **3.** Atenuare a cuplajelor nedorite dintre circuitele unei linii de telecomunicații. — V. **echilibra.**

ECHILIBRÁT, -Ă, *echilibrați, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de echilibru. F (Despre două valori, prețuri, bugete) Just proporționat unul față de altul. **2.**

Fig. (Despre oameni) Cumpănit, ponderat, chibzuit. — V. **echilibra.** Cf. fr. *équilibré*.

ECHILIBRÍST, -Ă, *echilibriști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care s-a specializat în echilibristică. **2.** Fig. Persoană care se strecoară cu îndemânare printre dificultăți. — Din fr. **équilibriste.**

ECHILIBRÍSTICĂ s.f. **1.** Gen al artei circului care presupune păstrarea echilibrului în diferite poziții sau mișcări dificile ale corpului; număr de circ al echilibristului. **2.** Fig. Capacitatea de a se strecura cu îndemânare printre situații dificile; totalitatea eforturilor și mijloacelor utilizate pentru a ieși dintr-o situație dificilă. — Din **echilibrist.** Cf. germ. *Equilibristik*.

ECHILIBRÓR, *echilibroare,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se echilibrează țevile tunurilor. — Din fr. **équilibreur.**

ECHILÍBRU, *echilibre,* s.n. **1.** Stare de repaus a unui corp; stare staționară a unui fenomen. G *Echilibru dinamic* = echilibru determinat de două procese opuse care se desfășoară cu aceeași intensitate. G Expr. *A-și pierde echilibrul* = a fi pe punctul de a cădea, de a se prăbuși. **2.** Proprietate a unui sistem de forțe sau de alte acțiuni care au ca efect rezultant nul și, în consecință, nu modifică starea corpului ori a fenomenului asupra căruia se exercită. F Fig. Stare de liniște, de armonie, de stabilitate lăuntrică. **3.** Stare a unei balanțe economice în care părțile comparate sau raportate sunt egale. G *Echilibru bugetar* = stare a unui buget în care veniturile acoperă cheltuielile. *Echilibru economic* = stare de concordanță între elementele interdependente și toate variabilele necesare a fi corelate ale activității economice și sociale. **4.** Fig. Proporție, raport just între două lucruri opuse; stare de armonie care rezultă din aceasta. — Din fr. **équilibre,** lat. **aequilibrium.**

ECHIMÓZĂ, *echimoze*, s.f. Pată de culoare roșie-vineție, evoluând până la galben, apărută pe piele prin ieșirea sângelui la suprafață în urma unui traumatism; vânătaie, vinețeală. — Din fr. **ecchymose.**

ECHÍNĂ, *echine,* s.f. **1.** Urnă de pământ ars sau de metal în care grecii păstrau actele. **2.** Mulură convexă, specifică ordinului doric, situată imediat sub abacă. — Din fr. **échine,** it. **echino.**

ECHINGÍU s.m. v. **achingiu.**

ECHINÍD s.m. v. **echinidă.**

ECHINÍDĂ, *echinide,* s.f. (Zool.) Arici-de-mare. [Var.: **echiníd** s.m.] — Din fr. **échinide.**

ECHINÍSM s.n. Poziție anormală a labei piciorului în raport cu gamba, călcătura făcându-se numai pe vârful degetelor. — Din fr. **équinisme.**

ECHINOCÓC, *echinococi,* s.m. **1.** Vierme parazit din clasa cestodelor, care se dezvoltă ca larvă în unele organe ale rumegătoarelor, porcilor sau omului, iar ca adult în intestinul carnivorelor *(Echinococcus granulosus).* **2.** Chist hidatic provocat de echinococ (**1**). — Din fr. **échinocoque.**

ECHINOCOCÓZĂ, *echinococoze,* s.f. Boală parazitară, frecventă la om și la animale, provocată de echinococ și manifestată prin apariția unor chisturi pline cu lichid transparent în plămâni, ficat etc.; hidatioză. — Din fr. **échinococcose.**

ECHINOCȚIÁL, -Ă, *echinocțiali, -e,* adj. Referitor la echinocțiu, care aparține echinocțiului G *Punct echinocțial* = fiecare dintre cele două puncte de intersecție ale eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care se află Soarele la echinocțiu. [Pr.: *-ți-al.* — Var.: **echinoxiál, -ă** adj.] — Din fr. **équinoxial.**

ECHINÓCȚIU, *echinocții,* s.n. Fiecare dintre cele două momente ale anului (20 sau 21 martie și 22 sau 23 septembrie), când durata zilei este egală cu a nopții. [Var.: **echinóx,** *echinoxuri* s.n.] — Din lat. **aequinoctium,** fr. **équinoxe.**

ECHINODÉRM, *echinoderme,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale marine nevertebrate, cu schelet extern calcaros format din plăci, și care se deplasează cu ajutorul ambulacrelor; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din fr. **échinoderme.**

ECHINÓX s.n. v. **echinocțiu.**

ECHINOXIÁL, -Ă adj. v. **echinocțial.**

ECHIPÁ, *echipez,* vb. I. Tranz. **1.** A înzestra o navă, un avion, o armată, un soldat etc. cu cele necesare în vederea unei acțiuni, unei expediții etc. F Refl. A-și pune echipamentul; *p. gener.* a se îmbrăca. **2.** A dota cu echipament o întreprindere, o instalație etc. — Din fr. **équiper.**

ECHIPÁJ, *echipaje,* s.n. **1.** Totalitatea personalului de conducere și de deservire a unei nave, a unui avion, a unui tanc etc. **2.** Totalitatea sportivilor care se găsesc pe o ambarcațiune, un avion, un bob, o motocicletă etc. și care participă la conducerea acestora. **3.** Partea fixă sau partea mobilă a unui instrument. **4.** (Ieșit din uz) Trăsură de lux (împreună cu caii înhămați la ea). — Din fr. **équipage.**

ECHIPAMÉNT, *echipamente,* s.n. **1.** Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte, de încălțăminte și de accesorii cu care este dotat un militar, un sportiv, un excursionist, un scafandru etc. **2.** Ansamblul pieselor, dispozitivelor, aparatelor și mașinilor care deservesc un sistem tehnic. G *Echipament de bord* = ansamblu de aparate, mecanisme și instalații folosite la controlul zborului și conducerii unui avion, precum și pentru asigurarea condițiilor de confort în interiorul acestuia. *Echipament de campanie* = echipament pe care îl poartă soldații pe front sau la instrucție. — Din fr. **équipement.**

ECHIPÁRE, *echipări*, s.f. Acțiunea de *a (se) echipa* și rezultatul ei; îmbarcare; pregătire; înzestrare. — V. **echipa.**

ECHIPARTÍȚIE, *echipartiții*, s.f. Repartizare egală a unei substanțe, a unei forțe etc. între diversele componente ale unui ansamblu. — Din fr. **équipartition.**

ECHIPÁT, -Ă, *echipați, -te*, adj. Prevăzut, înzestrat cu echipamentul sau cu instrumentele necesare. — V. **echipa.**

ECHÍPĂ, *echipe*, s.f. Grup de oameni care, sub conducerea unui șef, îndeplinesc în același timp o muncă sau o acțiune comună. G *Spirit de echipă* = legătură spirituală între membrii unei echipe, care stă la baza conlucrării lor. F Grup de sportivi constituit într-o formație, în cadrul căreia se antrenează, sub conducerea unui specialist, și participă la competiții. F Fiecare dintre cele două formații care își dispută un meci (de fotbal, baschet, hochei, polo etc.). — Din fr. **équipe.**

ECHIPIÉR, -Ă, *echipieri, -e*, s.m. și f. Membru al unei echipe sportive. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **équipier.**

ECHIPOLÉNT, -Ă, *echipolenți, -te*, adj. (Rar) Care este de forțe, de valori egale. F (Despre noțiuni sau judecăți) Care exprimă în forme diferite același conținut. — Din fr. **équipollent.**

ECHIPOLÉNȚĂ s.f. (Rar) Egalitate de forțe, de puteri. F (Log.) Echivalență. — Din fr. **équipollence.**

ECHIPOTENȚIÁL, -Ă, *echipotențiali, -e*, adj. (Fiz.; despre o linie sau o suprafață) Pe care potențialul are aceeași valoare. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **équipotentiel.**

ECHISCALÁR, -Ă, *echiscalari, -e*, adj. (Mat.) Calitate a unei linii, a unei suprafețe sau a unei porțiuni din spațiu de a fi locul geometric al punctelor în care un scalar de câmp are aceeași valoare. — Din fr. **équiscalaire.**

ECHÍSTICĂ s.f. Disciplină care studiază sistematizarea și arhitectura așezărilor rurale și urbane din perspectivă istorică. — Din engl. **ekistics.**

ECHITÁBIL, -Ă, *echitabili, -e,* adj. (Despre acțiuni, idei etc.) Întemeiat pe dreptate, pe adevăr; just, drept, nepărtinitor. — Din fr. **équitable.**

ECHITÁTE s.f. **1.** Dreptate, nepărtinire. F Cinste; omenie. **2.** Principiu etic și juridic care stă la baza reglementării tuturor relațiilor sociale în spiritul dreptății, egalității și justiției, al colaborării și respectului reciproc. — Din fr. **équité,** lat. **aequitas, -atis.**

ECHITÁȚIE s.f. (Sport) Călărie. — Din fr. **équitation,** lat. **equitatio.**

ECHIUNGHIULÁR, -Ă, *echiunghiulari, -e,* adj. (Mat.) Calitate a unui fascicul de direcții sau de planuri concurente de a forma unghiuri egale între oricare două direcții sau planuri vecine. [Pr.: *-chi-un-*] — Din engl. **equiangular.**

ECHIUNITÁR, -Ă, *echiunitari, -e*, adj. (Mat.) Egal cu unitatea. [Pr.: *-chi-u-*] — Din fr. **équiunitaire.**

ECHIVALÁ, *echivalez*, vb. I. Intranz. și tranz. A avea sau a face să aibă aceeași valoare cu altceva sau cu altcineva; a fi sau a face să fie egal. F A face o echivalare (**2**). — Din fr. **équivaloir,** lat. **aequivalere.**

ECHIVALÁRE, *echivalări*, s.f. **1.** Acțiunea *de a echivala.* **2.** Recunoaștere a valabilității unor studii, examene sau diplome obținute în cadrul unei școli de alt tip sau în străinătate. — V. **echivala.**

ECHIVALÉNT, -Ă, *echivalenți, -te*, adj., s.n. **I.** Adj. (Adesea substantivat) Care are aceeași valoare, același efect, aceeași semnificație sau același sens cu altceva. F (Despre figuri geometrice) Care are aceeași arie cu altă figură, fără a fi identică cu aceasta. **II.** S.n. Mărime, număr etc. care caracterizează egalitatea sau echivalența, dintr-un anumit punct de vedere, a două efecte sau a două acțiuni. [Pl. și: (**II,** m.) *echivalenți*] — Din fr. **équivalent,** lat. **aequivalens, -ntis.**

ECHIVALÉNȚĂ, *echivalențe,* s.f. **1.** Egalitate de valoare, de semnificație, de sens; calitatea a ceea ce este echivalent. G *Examen de echivalență* = examen pentru recunoașterea, cu drepturi egale, a unei diplome (nerecunoscute de stat) sau pentru transferul de la un tip de școală la altul. F (Log.) Relație între două enunțuri care au aceeași valoare de adevăr. **2.** (Med.) Denumire dată unei crize de natură epileptică, care se manifestă sub altă formă decât cea convulsivă. **3.** (Mat.) Relație simetrică, reflexivă și tranzitivă între elementele unei mulțimi. — Din fr. **équivalence.**

ECHIVÓC, -Ă, *echivoci, -ce,* adj., *echivocuri*, s.n. **1.** Adj. Care se poate interpreta în mai multe feluri, cu două înțelesuri; neclar, confuz, ambiguu. F Suspect, îndoielnic. F (Substantivat, n.) Expresie, atitudine, situație ambiguă. **2.** S.n. Măsură a efectului perturbațiilor asupra comunicațiilor din canale, exprimând cantitatea de informație care rămâne netransmisă din cauza perturbațiilor. — Din fr. **équivoque,** lat. **aequivocus.**

ECHIVOCITÁTE s.f. (Rar) Caracter, stare echivocă. — Din it. **equivocità.**

ECLAMPSÍE, *eclampsii,* s.f. Sindrom întâlnit la femeile gravide la sfârșitul sarcinii sau imediat după expulzia fătului și manifestat prin pierderea

cunoștinței, crampe, convulsii, comă. G *Eclampsie puerilă* = boală de copii datorată tulburărilor de funcționare a glandei tiroide. — Din fr. **éclampsie.**

ECLÁMPTIC, -Ă, *eclamptici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de eclampsie, de eclampsie. — Din fr. **éclamptique.**

ECLATÁ, *eclatez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A străluci, a impresiona puternic prin strălucire. F Fig. A izbucni, a se manifesta violent, brusc. — Din fr. **éclater.**

ECLATÁNT, -Ă, *eclatanți, -te,* adj. (Livr.) Care impresionează puternic, care produce vâlvă; răsunător. — Din fr. **éclatant.**

ECLATÓR, *eclatoare,* s.n. Aparat electric folosit pentru măsurarea tensiunilor înalte, format din doi electrozi între care se produce o descărcare electrică dacă tensiunea dintre ei depășește o anumită valoare. — Din fr. **éclateur.**

ECLÉCTIC, -Ă, *eclectici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care adoptă sau susține eclectismul; caracterizat prin eclectism. — Din fr. **éclectique.**

ECLECTÍSM s.n. **1.** Îmbinare mecanică, hibridă a unor puncte de vedere ori concepții eterogene sau chiar opuse; lipsă de consecvență în convingeri, în teorii. **2.** Sistem de gândire neunitar, care, fără a se întemeia pe idei originale, alege din diverse sisteme de gândire, stiluri artistice etc. ceea ce i se pare mai bun. — Din fr. **éclectisme.**

ECLÉR, *ecleruri,* s.n. Prăjitură în formă alungită, umplută cu cremă și acoperită cu glazură de șerbet, ciocolată etc. [Pl. și: **eclere**] — Din fr. **éclair.**

ECLERÁJ, *ecleraje,* s.n. (Livr.) Iluminare artificială puternică. — Din fr. **éclairage.**

ECLERÓR, *eclerori,* s.m. (Înv.) Soldat trimis în recunoaștere pentru a cerceta poziția și mișcările inamicului; iscoadă. — Din fr. **éclaireur.**

ECLEZIÁRH, *ecleziarhi,* s.m. Cleric care are în grijă rânduiala serviciului religios într-o biserică sau într-o mănăstire. [Pr.: *-zi-arh*] — Din fr. **ecclésiarque.**

ECLEZIÁSTUL s.n. pr. art. Una dintre cărțile Vechiului Testament, care cuprinde teme disparate referitoare la înțelepciune. [Scris și: *Ecclesiastul.* — Pr.: *-zi-astul*] — Din fr. **ecclésiaste.**

ECLEZIÁSTIC, -Ă, *ecleziastici, -ce,* adj. Privitor la biserică sau la cler; bisericesc. [Pr.: *-zi-as-*] — Din fr. **ecclésiastique,** lat. **ecclesiasticus.**

ECLIMÉTRU, *eclimetre,* s.n. Instrument topografic care servește la determinarea distanței zenitale a unui punct sau a diferenței de nivel dintre două cote date. — Din fr. **éclimètre.**

ECLIPSÁ, *eclipsez,* vb. I. Tranz. **1.** (La pers. 3; despre astre) A suferi fenomenul de eclipsă (**1**). **2.** Fig. A pune, a lăsa în umbră, a întuneca, a umbri; a întrece, a depăși pe cineva (în merite, în strălucire). F Refl. (Fam.) A se face nevăzut, a pleca pe furiș; a dispărea. — Din fr. **éclipser.**

ECLIPSÁRE, *eclipsări,* s.f. Faptul de *a (se) eclipsa.* — V. **eclipsa.**

ECLÍPSĂ, *eclipse,* s.f. **1.** Dispariție totală sau parțială, de scurtă durată, a imaginii unui astru, ca urmare a interpunerii unui corp ceresc între el și observator sau a intrării lui în conul de umbră al altui corp ceresc fără lumină proprie. **2.** Intermitență a luminii unui far sau a unei geamanduri. F Instalație de semnalizare prin semnale Morse, constituită din becuri electrice așezate pe catargul unei nave. **3.** Fig. Dispariție, absență (temporară) a cuiva sau a ceva. F Întunecare temporară a cunoștinței; absență. F Scădere a forței creatoare a unei persoane. — Din fr. **éclipse,** lat. **eclipsis.**

ECLÍPTIC, -Ă, *ecliptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Cerc imaginar rezultat prin intersecția planului orbitei Pământului cu sfera cerească și care constituie traiectoria descrisă de Soare în mișcarea sa aparentă. **2.** Adj. privitor la ecliptică (**1**), raportat la ecliptică. *Coordonate ecliptice.* — Din fr. **écliptique.**

ECLÍSĂ, *eclise,* s.f. **1.** Piesă plată de metal, de lemn etc. cu care se acoperă rostul dintre două piese. **2.** (La pl.) Pereții laterali ai unui instrument cu coarde. — Din fr. **éclisse**.

ECLOZIONATÓR, *eclozionatoare,* s.n. Compartiment al incubatorului în care are loc ecloziunea (**1**). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **éclosionneur.**

ECLOZIÚNE, *ecloziuni,* s.f. **1.** Ieșire a puiului din ou în urma incubației. **2.** Fig. Ieșire la iveală; înflorire. **3.** (Med.; în forma *ecluziune*) Intervenție chirurgicală prin care o porțiune dintr-un organ, fără a fi extirpată, este scoasă din circuitul fiziologic. [Pr.: *-zi-u-* . — Var.: **ecluziúne** s.f.] — Din fr. **éclosion.**

ECLUZÁ, *ecluzez,* vb. I. **1.** Tranz. A închide cu o ecluză. **2.** Intranz. (Despre nave) A trece printr-o ecluză. — Din fr. **écluser.**

ECLÚZĂ, *ecluze,* s.f. Construcție hidrotehnică specială executată pe traseul unei căi navigabile, pentru a face legătura între două porțiuni cu niveluri diferite. G *Ecluză de salvare* = cameră metalică, de formă tronconică, montată pe corpul unui submarin, care permite ieșirea echipajului, în caz de naufragiu, fără inundarea submarinului. — Din fr. **écluse.**

ECLUZÁRE s.f. Acțiunea de *a ecluza* și rezultatul ei. — V. **ecluza.**

ECLUZÍST, -Ă, *ecluziști, -ste,* s.m. și f. Lucrător la ecluză. — **Ecluză** + suf. *-ist.*

ECLUZIÚNE s.f. v. **ecloziune.**

ECOENCEFALOGRAFÍE, *ecoencefalografii,* s.f. (Med.) Metodă de investigare a integrității sistemului nervos central prin folosirea ultrasunetelor. [Pr.: *-co-en-*] — Din fr. **écho-encéphalographie.**

ECOFEEDBACK s.n. (Biol.) Retroacțiune ecologică de natură să mențină stabilitatea ecosistemelor naturale față de diversele influențe din mediul ambiant. [Pr.: *-fídbec*] — Cuv. engl.

ECOGRÁF, *ecografe,* s.n. Aparat pentru stabilirea diagnosticului cu ajutorul ultrasunetelor. — Din fr. **échographe.**

ECOGRÁFIC, -Ă, *ecografici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la ecografie, de ecografie. — Din fr. **échographique.**

ECOGRAFÍE, *ecografii,* s.f. (Med.) Metodă de explorare a structurilor vii ale organismelor cu ajutorul reflexiei ultrasunetelor; ultrasonografie. — Din fr. **échographie.**

ECOGRÁMĂ, *ecograme,* s.f. (Med.) Diagramă obținută la ecograf. — Din fr. **échogramme,** engl. **echogram.**

ECOLALÍE s.f. Simptom al unor boli nervoase care se manifestă prin repetarea ca un ecou a cuvintelor interlocutorului. F Repetarea automată a vorbelor altuia. — Din fr. **écholalie.**

ECOLOCÁȚIE s.f. Modalitate de orientare a unor organisme în mediu cu ajutorul ultrasunetelor reflectate de anumite obstacole. — Din fr. **écholocation.**

ECOLÓG, -Ă, *ecologi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în ecologie. — Din fr. **écologue.**

ECOLÓGIC, -Ă, *ecologici, -ce*, adj. Care aparține ecologiei, privitor la ecologie. — Din fr. **écologique.**

ECOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul relațiilor dintre organisme și ambianța lor, la nivel de individ, populație sau comunitate. [Var.: **oecologíe** s.f.] — Din fr. **écologique.**

ECOLOGÍST, -Ă, *ecologiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al ecologiei; (persoană) care apără mediul ambiant. — Din fr. **écologiste.**

ECOLÓT, *ecoloturi,* s.n. Ecosondă. — Din germ. **Echolot.**

ECOMÉTRIC, -Ă, *ecometrici, -ce,* adj. Referitor la econometrie, de econometrie. — Din fr. **échométrique.**

ECOMETRÍE s.f. Operație de măsurare a nivelului unui lichid în sonde. — Din fr. **échométrie.**

ECOMÉTRU, *ecometre,* s.n. Aparat folosit pentru aprecierea adâncimii nivelului stratului de lichid în gurile de sondă, pe baza reflexiei undelor sonore. — Din fr. **échomètre.**

ECOMIMÍE s.f. Simptom al unor boli nervoase care se manifestă prin repetarea mimicii interlocutorului. — Din fr. **échomimie.**

ECONÓM, -OÁMĂ, *economi, -oame,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care face economii, care cheltuiește cu cumpătare; strângător, adunător, cumpătat. F (Peior.) Zgârcit. **2.** S.m. și f. (În trecut) Persoană însărcinată cu administrarea unei instituții, a averii cuiva etc.; administrator. F Persoană care administrează veniturile unei mănăstiri, episcopii sau mitropolii. — Din fr. **économe.**

ECONOMÁT, *economate,* s.n. Magazin în care se vând salariaților unor întreprinderi, firme, pensionari etc. produse de primă necesitate (la un preț mai scăzut). — Din fr. **économat**.

ECONOMÉTRIC, -Ă, *econometrici, -ce,* adj. (Tehn.) De econometrie. — Din fr. **économétrique.**

ECONOMETRÍE s.f. Ansamblul metodelor matematice și statistice folosite ca instrument de studiere a corelațiilor cantitative ale fenomenelor și proceselor economice. — Din fr. **économétrie.**

ECONÓMIC, -Ă, *economici, -ce,* adj. **1.** Care aparține economiei, privitor la economie; economicesc. **2.** (Și adverbial) Care cere puține cheltuieli, care permite economii; ieftin, convenabil, economicos. — Din fr. **économique**.

ECONOMICÉSC, -EÁSCĂ, *economicești,* adj. (Înv.) Economic (**1**). — **Economic** + suf. *-esc.*

ECONOMICÉȘTE adv. Din punct de vedere economic. — **Economic** + suf. *-ește.*

ECONOMICITÁTE s.f. Grad de economie. — **Economic** + suf. *-itate.*

ECONOMICÓS, -OÁSĂ, *economicoși, -oase,* adj. Economic (**2**). — Din ngr. **ikonómikos** (după *econom* și *economie).*

ECONOMÍE, (**2, 3**) *economii,* s.f. **1.** Ansamblul activităților umane desfășurate în sfera producției, distribuției și consumului bunurilor materiale și serviciilor. F *Economie națională* = totalitatea activităților și interdependențelor economice la nivel macro- și micronomic, coordonat în plan național prin mecanisme proprii de funcționare. *Economie politică* = știința administrării unor resurse și mijloace limitate, pentru satisfacerea unor necesități numeroase și nelimitate. *Economie de schimb* = economie în cadrul căreia produsele muncii iau cu precădere forma de mărfuri. *Economie naturală* = economie în care produsul activității umane este destinat consumului producătorilor. *Economie de piață* = formă de

organizare şi funcţionare a economiei în care preţul şi volumul producţiei depind, în principiu, de confruntarea dintre cerere şi ofertă. *Economie socială de piaţă* = tip de economie care îmbină principiile economiei de piaţă cu cele ale echităţii şi armoniei sociale. *Economie subterană* = tip de activităţi economice nedeclarate şi neînregistrate în contabilitatea celor care le practică, pentru a se sustrage de la plata impozitelor şi taxelor legale. F Ramură, sector de activitate (productivă). **2.** Folosire chibzuită a mijloacelor materiale sau băneşti, limitată la strictul necesar în cheltuieli; cumpătare, măsură. **3.** (Concr.; la pl.) Bani agoniseţi şi păstraţi pentru satisfacerea anumitor necesităţi. **4.** Mod de întocmire a planului sau a părţilor unei lucrări, ale unei scrieri, ale unei legi etc.; alcătuire, compoziţie. [Var.: (înv.) **iconomíe** s.f.] — Din fr. **économie.**

ECONOMISÍ, *economisesc,* vb. IV. Tranz. A folosi cu chibzuială banii sau alte mijloace materiale; a agonisi. — Din ngr. **ekonómisa** (aor. lui *ikonomó).*

ECONOMISÍRE, *economisiri,* s.f. Faptul de *a economisi.* — V. **economisi.**

ECONOMÍST, -Ă, *economişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Persoană care se ocupă cu studierea şi analiza proceselor şi fenomenelor economice; specialist în ştiinţele economice. **2.** Adept al economismului. — Din fr. **économiste,** (**2**) din rus. **ekonomist**.

ECONOMIZATÓR, *economizatoare,* s.n. Economizor. — Din **economizor,** cu schimbare de suf.

ECONOMIZÓR, *economizoare,* s.n. **1.** Instalaţie pentru încălzirea apei înainte de a o introduce în sistemul de fierbere al cazanului cu abur. **2.** Dispozitiv adaptat la carburatorul unui motor cu explozie pentru reducerea consumului de combustibil. — Din fr. **économiseur.**

ECOPRAXÍE s.f. (Med.) Reacţie patologică de imitare automată a gesturilor şi acţiunilor cuiva. — Din fr. **échopraxie.**

ECORŞÉU, *ecorşee,* s.n. Reprezentare a corpului omenesc sau a unui animal fără piele, servind sculptorilor şi pictorilor pentru studiul anatomic al musculaturii. — Din fr**. écorché.**

ECOSCÓP, *ecoscoape,* s.n. (Med.) Aparat care, utilizând ultrasunetele, vizualizează pe un ecran capul copilului înainte de naştere. — Din fr. **échoscope.**

ECOSCOPÍE, *ecoscopii,* s.f. (Med.) Imagine obţinută cu ecoscopul. — Din fr**. échoscopie.**

ECOSÉZ adj. invar. (Despre ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Cu carouri, de obicei în culori vii şi variate. — Din fr. **écossais.**

ECOSÉZĂ, *ecoseze,* s.f. Vechi dans popular scoţian cu mişcare vie; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **écossaise.**

ECOSISTÉM, *ecosisteme,* s.n. Ansamblu format din biotop şi biocenoză, în care se stabilesc relaţii strânse atât între organisme, cât şi între acestea şi factorii abiotici. — Din fr. **écosystème.**

ECOSÓNDĂ, *ecosonde,* s.f. Aparat alcătuit dintr-un emiţător, un calculator de timp şi un receptor, folosit pentru măsurarea marilor adâncimi oceanice. — Din fr. **écosonde.**

ECOSPÉCIE, *ecospecii,* s.f. (Biol.) Grup de plante sau animale format din unul sau mai multe ecotipuri, ai cărui membri se pot reproduce între ei fără ca descendenţii să degenereze. — Din engl. **ecospecies.**

ECOSTABILITÁTE s.f. (Biol.) Stabilitate a genotipului specifică soiurilor sau hibrizilor amelioraţi. — Din fr. **échostabilité.**

ECOTÍP, *ecotipuri,* s.n. Grup de plante din aceeaşi specie, cu anumite însuşiri ereditare proprii, formate în urma influenţei unor condiţii de mediu. — Din fr. **écotype.**

ECÓU, *ecouri,* s.n. **1.** Undă reflectată de un obstacol şi receptată de un observator. F Undă reflectată care poate fi percepută distinct în raport cu undele directe. **2.** Fig. Răsunet, vâlvă produsă de un eveniment, de o problemă etc. G Expr. *A se face ecoul cuiva* = a repeta, a răspândi cuvintele sau ideile cuiva. — Din fr. **écho,** lat. **echo.**

ECPAIÁ, *ecpaiele,* s.f. (Înv.) Personalul din serviciul unui mare demnitar. [Pr.: *-pa-ia*] — Cf. tc. e t b a.

ECRÁN, *ecrane,* s.n. **1.** Suprafaţă mată, de obicei albă, de pânză, de hârtie etc., dispusă vertical, pe care se proiectează imagini reale produse de aparate de proiecţie, folosită în cinematografie, în laboratoare etc.; *p. ext.* cinematograf. G *Ecran cinematografic* = ansamblu format din carcasă, ramă şi ecranul propriu-zis, confecţionat din pânză acoperită cu o soluţie specială. *Micul ecran* = televizor; *p. ext.* televiziune. *Ecran luminescent* = perete de sticlă, plan sau uşor curbat, acoperit cu un strat care devine luminescent în punctele de incidenţă cu fasciculele de radiaţii electromagnetice, folosit în tuburile catodice, în instalaţii de raxe X etc. **2.** (Tehn.) Perete sau înveliş de protecţie împotriva anumitor acţiuni fizice exterioare. — Din fr. **écran.**

ECRANÁ, *ecranez,* vb. I. Tranz. A proteja o anumită regiune din spaţiu, un sistem tehnic etc. contra unei acţiuni fizice cu ajutorul unui ecran (**2**). — Din **ecran.**

ECRANÁRE, *ecranări,* s.f. Acţiunea de *a ecrana* şi rezultatul ei. — V. **ecrana.**

ECRANIZÁ, *ecranizez,* vb. I. Tranz. A turna un film pe baza unui scenariu adaptat după o operă literară sau muzicală. — **Ecran** + suf. *-iza.*

ECRANIZÁRE, *ecranizări,* s.f. Acţiunea de *a ecraniza* şi rezultatul ei; (concr.) film realizat prin adaptarea unei opere literare. — V. **ecraniza.**

ECRAZÍTĂ s.f. Exploziv pe bază de acid picric. — Din fr. **écrasite.**

ECRÚ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoarea mătăsii naturale nealbite; bej-deschis. F (Despre mătăsuri) Care nu a fost trecut prin apă clocotită. **2.** S.n. Culoare ecru (**1**). **3.** S.n. Ţesătură din fire de mătase care au suferit un proces de degomare parţială. [Pr.: *e-crú*] — Din fr. **écru.**

ECRUISÁ, *ecruisez,* vb. I. Intranz. A modifica proprietăţile unui metal sau unui aliaj în urma unui proces de deformare plastică la rece sau la o temperatură inferioară celei la care începe recristalizarea. [Pr.: *-cru-i-*] — Din **ecruisaj** (derivat regresiv). Cf. fr. é c r o u i r.

ECRUISÁJ, *ecruisaje,* s.n. Faptul de a ecruisa. F Defecţiune a unui metal sau a unui aliaj care constă în întărirea lor în urma deformării plastice la rece. [Pr.: *-cru-i-*] — Din fr. **écrouissage.**

ECTAZÍE, *ectazii,* s.f. **1.** Dilataţia temporară sau permanentă a unui organ cavitar sau tubular. **2.** Licenţă care constă în folosirea unei silabe scurte cu valoare de silabă lungă. — Din fr. **ectasie.**

ECTÉNIE, *ectenii,* s.f. (În Biserica ortodoxă) Rugăciune de cerere sau de mulţumire rostită de către preot sau diacon, la care se răspunde prin: „Doamne miluieşte" ori „Dă, Doamne". — Din ngr. **ektenís.**

ECTÍMĂ, *ectime,* s.f. Boală infecţioasă de piele provocată de streptococi, manifestată prin pustule şi ulceraţii care se acoperă cu cruste şi lasă cicatrice. — Din fr. **ecthyma.**

ECTODÉRM, *ectoderme,* s.n. Învelişul extern al embrionului, din care se formează epiderma, sistemul nervos, organele de simţ, porţiunile anterioare şi posterioare ale tractului digestiv. F Tegumentul extern al celenteratelor. — Din fr. **ectoderme.**

ECTODÉRMIC, -Ă, *ectodermici, -ce,* adj. Care aparţine ectodermului, privitor la ectoderm. — Din fr. **ectodermique.**

ECTOENDOPARAZÍTĂ, *ectoendoparazite,* s.f. Ciupercă parazită al cărei miceliu se dezvoltă atât la suprafaţa, cât şi în interiorul plantei-gazdă. — Din fr. **ectoendoparasite.**

ECTOGENÉZĂ s.f. Teorie în biologie care absolutizează acţiunea mediului exterior asupra organismelor, negând rolul structurii interne a acestora. — Din fr. **ectogénèse.**

ECTOPARAZÍT, -Ă, *ectoparaziţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** (Purice, ploşniţă, păduche etc.) care trăieşte ca parazit pe suprafaţa corpului omului şi al animalelor. **2.** (Ciupercă parazită) al cărei miceliu se dezvoltă la suprafaţa organelor atacate. — Din fr. **ectoparasite.**

ECTÓPIC, -Ă, *ectopici, -ce,* adj. (Med.; despre organe) Care are o poziţie anormală. — Din fr. **ectopique.**

ECTOPÍE s.f. (Med.) Anomalie de poziţie a unui organ; heterotopie. — Din fr. **ectopie.**

ECTOPLÁSMĂ, *ectoplasme,* s.f. **1.** Zonă periferică a citoplasmei celulare; hialoplasmă. **2.** Substanţă spirituală pe care spiritiştii susţin că o emană mediile în timpul transei; teleplasmă. — Din fr. **ectoplasme.**

ECTROPIÓN s.n. Afecţiune oftalmologică manifestată prin întoarcerea pleoapelor în afară din cauza unei conjunctivite granuloase. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **ectropion.**

ECUADORIÁN, -Ă, *ecuadorieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Ecuador. **2.** Adj. Care aparţine Ecuadorului sau ecuadorienilor (**1**), privitor la Ecuador ori la ecuadorieni. [Pr.: *-cu-a-do-ri-an*] — Din fr. **équadorien.**

ECUATÓR s.n. **1.** (Geogr.) Linie imaginară rezultată din intersecţia suprafeţei Pământului cu planul care trece prin centrul lui, perpendicular pe axa polilor, împărţind globul terestru în două emisfere. **2.** Cercul mare al unei sfere, obţinut prin intersecţia acesteia cu un plan perpendicular pe o axă a sferei. G *Ecuator ceresc* = cerc de pe sfera cerească, obţinut prin intersecţia acesteia cu planul ecuatorial terestru. [Pr.: *-cu-a-*] — Din fr. **équateur,** lat. **aequator.**

ECUATORIÁL, -Ă, *ecuatoriali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine ecuatorului, privitor la ecuator; specific, caracteristic ecuatorului. G *Zonă ecuatorială* = zonă de circa zece grade care se întinde de o parte şi de alta a ecuatorului. *Coordonate ecuatoriale* = sistem de coordonate pentru determinarea locului unui astru pe sfera cerească. **2.** S.n. Lunetă astronomică cu un mecanism care îi permite să se rotească în jurul unei axe perpendiculare pe planul ecuatorului ceresc. [Pr.: *-cu-a-to-ri-al*] — Din fr. **équatorial.**

ECUÁŢIE, *ecuaţii,* s.f. Relaţie matematică între mai multe mărimi cunoscute şi necunoscute, valabilă numai pentru anumite valori ale mărimilor necunoscute. G *Ecuaţie chimică* = reprezentare simbolică a reacţiilor chimice cu ajutorul formulelor şi simbolurilor chimice. F Fig. Problemă dificilă, greu de rezolvat. F (Astron.) *Ecuaţia timpului* = diferenţa dintre timpul solar mijlociu şi timpul solar adevărat, care apare datorită

faptului că mișcarea Soarelui pe bolta cerească nu este uniformă. [Pr.: *-cu-a-*] — Din fr. **équation,** lat. **aequatio, -onis.**

ECUMÉNIC, -Ă, *ecumenici, -ce,* adj. Învestit cu autoritate extinsă asupra întregii Biserici creștine. — Din fr. **œcuménique.**

ECUMENÍSM s.n. Mișcare de refacere a unității universale a Bisericilor creștine, cu respectarea autonomiei lor, pe calea acordurilor și a dialogului teologic.

ECUSÓN, *ecusoane,* s.n. **1.** Ornament sculptat, pictat etc., de obicei în formă de scut, pe care sunt înfățișate inscripții, elemente heraldice etc. **2.** Plăcuță de metal, de plastic etc., având imprimate unele date despre persoana care o poartă, ca legitimație, la locul de muncă, la conferințe, congrese etc. — Din fr. **écusson.**

ECVÉSTRU, -Ă, *ecvești, -stre,* adj. De călăreț, călare; (despre opere plastice) care reprezintă o persoană călare. — Din fr. **équestre,** lat. **equestris.**

ECVIDÉU, *ecvidee,* s.n. (La pl.) Grup de mamifere imparicopitate erbivore, cu o singură copită și fără veziculă biliară; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. — Din fr. **équidés.**

ECVISETACÉE, *ecvisetacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee criptogame vasculare cu un singur gen în flora actuală (coada-calului), cu frunze mici, solzoase, concrescute într-o teacă în jurul nodurilor, și care se înmulțesc prin spori *(Equisetum);* (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **équisétacée.**

ECZEMATÓS, -OÁSĂ, *eczematoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Bolnav) de eczemă. — Din fr. **eczémateux.**

ECZÉMĂ, *eczeme,* s.f. Boală de piele, acută sau cronică, de natură infecțioasă sau alergică, caracterizată prin erupții, abcese, leziuni umede sau uscate (însoțite de mâncărimi intense). — Din fr. **eczéma.**

EDÁFIC, -Ă, *edafici, -ce,* adj. Care se referă la sol. — Din fr. **édaphique.**

EDAFÓN s.n. Totalitatea organismelor vegetale și animale care trăiesc în sol, legate de anumite condiții specifice de viață. — Din germ. **Edaphon.**

EDÁM s.n. Sortiment de brânză olandeză. — Cuv. fr.

EDÉC, *edecuri,* s.n. **1.** Odgon lung cu care se leagă de catarg sau de babalele din proră o ambarcațiune sau o navă pentru a fi remorcată de pe mal împotriva curentului unui curs de apă. G Expr. *A trage la edec* = a remorca o ambarcațiune sau o navă de pe mal cu un odgon împotriva cursului apei. *A fi la edecul cuiva* = a depinde cu totul de cineva, a fi la remorca cuiva. **2.** Lucru care se găsește de multă vreme într-o gospodărie; lucru necesar, *p. ext.*, persoană (indispensabilă) care se găsește de multă vreme undeva. — Din tc. **yedek.**

EDECÁR, *edecari,* s.m. Persoană care trage la edec (**1**). — **Edec** + suf. *-ar.*

EDECLÍU, *edeclii,* s.m. (Înv.) Slujitor (cu rang inferior) la Curtea domnească. — Din tc. **yedecli.**

EDELSCHWEIN s.n. Rasă de porci crescută mai ales pentru carne. [Pr.: *édelșvain*] — Cuv. germ**.**

ÉDELVAIS s.m. (Bot.; rar) Floare-de-colț. [Scris și: *edelweiss*] — Din germ. **Edelweiss.**

EDÉM, *edeme,* s.n. (Med.) Acumulare excesivă de lichid seros în spațiile intercelulare ale organelor și țesuturilor. G *Edem pulmonar* = afecțiune cauzată de trecerea plasmei sangvine în alveolele pulmonare. — Din fr. **oedème.**

EDÉN s.n. (În Biblie) Rai, paradis. F Fig. Loc foarte frumos, foarte plăcut, încântător. — Din fr**. éden.**

EDÉNIC, -Ă, *edenici, -ce,* adj. De rai. F Fig. Frumos, plăcut, încântător. — Din fr. **édénique.**

EDENTÁ, *edentez,* vb. I. Tranz. A rupe, a smulge dinții unei roți dințate, ai unei perii de sârmă etc. — Din fr. **édenter.**

EDENTÁT, -Ă, *edentați, -te,* adj., s.n. (Mamifer primitiv) fără dinți sau cu dinții slab diferențiați.

EDENTÁȚIE s.f. Lipsa unuia sau a mai multor dinți de pe arcadele dentare. — Cf. fr. é d e n t e r.

EDÍCT, *edicte,* s.n. **1.** (În Roma antică) Act prin care un magistrat făcea cunoscute normele de drept și formele juridice aplicate în timpul magistraturii sale. **2.** (În Antichitate și în Evul Mediu) Decret imperativ cu caracter normativ promulgat de un monarh sau de o autoritate laică sau bisericească superioară cu privire la o anumită problemă. — Din lat. **edictum,** germ. **Edikt.**

EDICTÁL, -Ă, *edictali, -e,* adj. (Rar) Privitor la un edict. — Din fr. **édictal,** lat. **edictalis.**

EDÍCUL, *edicule,* s.n. **1.** Construcție mică ridicată într-un loc public. F Construcție sau învelitoare de protecție care ferește de intemperii o lucrare de artă. **2.** Tabernacul într-un templu roman. F Nișă într-o încăpere funerară, pentru portretele morților sau pentru urne. — Din fr. **édicule,** lat. **aediculum.**

EDIFICÁ, *edífic,* vb. I. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A zidi, a ridica, a clădi (construcții monumentale). **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) lămuri, a (se) clarifica. — Din fr. **édifier,** lat. **aedificare.**

EDIFICÁRE, *edificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) edifica* și rezultatul ei. — V. **edifica.**

EDIFICATÓR, -OÁRE, *edificatori, -oare,* adj. Care edifică (**2**), care lămurește în mod convingător. — Din fr. **édificateur,** lat. **aedificator.**

EDIFÍCIU, *edificii,* s.n. Clădire publică mare, construcție impunătoare (adăpostind o instituție). — Din fr. **édifice,** lat. **aedificium.**

EDÍL, *edili,* s.m. **1.** (În Antichitatea romană) Magistrat care supraveghea edificiile și instalațiile publice, care se ocupa de aprovizionare, de organizarea jocurilor etc. **2.** (Adesea fig.) Persoană care face parte din conducerea administrativă a unui oraș; consilier municipal. — Din fr. **édile,** lat. **aedilis.**

EDILITÁR, -Ă, *edilitari, -e,* adj. Privitor la administrația sau la lucrările de interes public ale unui oraș. — Din fr. **édilitaire.**

EDILITÁTE s.f. **1.** Îngrijire a edificiilor și a lucrărilor de interes public ale unui oraș; înzestrare a unui oraș cu astfel de edificii și de lucrări. **2.** Disciplină care se ocupă cu studiul, executarea și exploatarea lucrărilor de interes public, destinate să asigure un mediu salubru și un anumit grad de confort într-o localitate. — Din fr. **édilité,** lat. **aedilitas, -atis.**

EDITÁ, *editez,* vb. I. Tranz. **1.** A efectua operațiile de tipărire și de difuzare a unei cărți sau a unei publicații. **2.** A stabili, pe baza unei cercetări amănunțite, un text în vederea publicării lui (cu adnotații critice și explicative); a îngriji apariția unei opere. — Din fr. **éditer.**

EDITÁRE, *editări,* s.f. Faptul *de a edita.* — V**. edita.**

EDITÓR, -OÁRE, *editori, -oare,* s.m. și f. Persoană (fizică sau juridică) având sarcina de a edita o carte, o revistă etc. — Din fr. **éditeur,** lat. **editor.**

EDITORIÁL, -Ă, *editoriali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține editurii sau editării, privitor la edituri sau la editare. **2.** S.n., adj. (Articol de ziar, de revistă etc., de obicei nesemnat) care exprimă părerea conducerii redacției într-o problemă actuală importantă. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **éditorial.**

EDITORIALÍST, -Ă, *editorialiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care scrie editoriale (într-un ziar, într-o revistă etc.) — Din fr. **éditorialiste.**

EDITÚRĂ, *edituri,* s.f. Instituție cu personalitate juridică, specializată în valorificarea dreptului de autor, care editează cărți, publicații periodice etc. **— Edita** + suf. *-ură.*

EDÍȚIE, *ediții,* s.f. **1.** Totalitatea exemplarelor unei opere tipărite, dintr-unul sau mai multe tiraje, pentru care s-a folosit același zaț tipografic. G *Ediție specială* = tiraj suplimentar al unui ziar publicat în afara periodicității obișnuite, cu prilejul unui eveniment important, al unei sărbători etc. *Ediție critică* = ediție a unui text (vechi, clasic etc.) stabilit prin compararea variantelor și însoțit de comentarii și de aparatul critic necesar. *Ediție definitivă* = ediție al cărei text a fost văzut de autor și considerat ca definitiv. **2.** Versiune. **3.** Competiție sportivă care are loc periodic. [Var.: **ediţiúne** s.f.] — Din fr. **édition,** lat. **editio, -onis.**

EDIȚIÚNE s.f. v. **ediție.**

EDUCÁ, *edúc,* vb. I. Tranz. A forma pe cineva prin educație; a influența în mod intenționat, sistematic și organizat dezvoltarea intelectuală, morală și fizică a copiilor și tineretului sau, *p. ext.*, a oamenilor, a societății etc. — Din fr. **éduquer,** lat. **educare.**

EDUCÁBIL, -Ă, *educabili, -e,* adj. Care poate fi educat, receptiv la educație. — Din fr. **éducable.**

EDUCABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi educabil. — **Educabil** + suf. *-itate.*

EDUCÁRE s.f. Acțiunea *de a educa* și rezultatul ei; cultivare, instruire. — V. **educa.**

EDUCÁT, -Ă, *educați, -te,* adj. Care a primit educație; manierat, politicos, civilizat. — V. **educa.**

EDUCATÍV, -Ă, *educativi, -e,* adj. Care aparține educației, privitor la educație, care contribuie la educația cuiva. — Din fr. **éducatif.**

EDUCATÓR, -OÁRE, *educatori, -oare,* adj., s.m., s.f. **1**. Adj., s.m. și f. (Persoană) care educă copiii, tineretul (în școli); profesor, învățător. **2.** S.f. Persoană cu o pregătire specială care se ocupă de educația copiilor preșcolari (în cămine și în grădinițe). — Din fr. **éducateur,** lat. **educator.**

EDUCÁȚIE s.f. **1.** Fenomen social fundamental de transmitere a experienței de viață a generațiilor adulte și a culturii către generațiile de copii și tineri, abilitării pentru integrarea lor în societate. **2.** Cunoașterea bunelor maniere și comportarea în societate conform acestora. G Loc. vb. *A face educație cuiva* = a educa pe cineva. G *Educație fizică* = ansamblu de exerciții corporale, practicate în școli și universități, destinat întreținerii calităților fizice ale organismului. [Var.: (înv.) **educaţiúne** s.f.] — Din fr. **éducation,** lat. **educatio, -onis.**

EDUCAȚIONÁL, -Ă, *educaționali, -e,* adj. Care aparține educației, învățământului, care contribuie la educația cuiva; educativ. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **educational,** fr. **éducationnel.**

EDUCAŢIÚNE s.f. v. **educație.**

EDULCORÁ, *edulcorez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A atenua; a îndulci. — Din fr. **édulcorer.**

EDULCORÁNT, -Ă, *edulcoranți, -te,* adj., s.n. (Livr.) **1.** Adj. Care atenuează, care îndulcește. **2.** S.n. Substanță care se adaugă unui medicament pentru a-l îndulci. — Din fr. **édulcorant.**

EDULCORÁT, -Ă, *edulcorați, -te,* adj. (Livr.) Atenuat, îndulcit. — V. **edulcora.**

EEG, *EEG-uri,* s.n. **1.** Electroencefalograf. **2.** Electroencefalogramă. [Pr.: *eeghé*] — Din engl. **EEG.**

EFÉB, *efebi,* s.m. (În Grecia antică) Adolescent care își făcea educația într-o efebie. F Tânăr ajuns la pubertate; adolescent. F (Azi) Tânăr de o deosebită frumusețe. — Din fr. **éphèbe,** lat. **ephebus.**

EFEBÍE, *efebii,* s.f. (În Grecia antică) Școala în care se făcea educația militară și cetățenească a tineretului. — Din fr. **éphébie.**

EFÉCT, *efecte,* s.n. **1.** Fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu aceasta; rezultat, urmare, consecință. G Expr. *A-și face efectul* = a da un anumit rezultat, a avea consecința scontată. **2.** Impresie produsă de cineva sau de ceva asupra cuiva. G Loc. adj. *De efect* = care atrage atenția, care produce o impresie puternică. G Loc. vb. *A face efect* = a impresiona. G (În sintagma) *Efect sonor* = efect produs prin mijloace electroacustice sau electronice sugerând ascultătorului senzația unui sunet real sau oferindu-i sonorități inedite. **3.** (Concr.; la pl.) Bunuri mobile. F Îmbrăcăminte militară, echipament. **4.** (La pl.) Valori negociabile (emise de stat), hârtii de valoare. *Efecte de comerț. Efecte publice.* — Din lat. **effectus** (cu unele sensuri după fr. *effet).*

EFECTÍV, -Ă, *efectivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Real[2], adevărat. **2.** S.n. Numărul de persoane care fac parte dintr-o colectivitate, mai ales dintr-o unitate sau formație militară. — Din fr. **effectif,** lat. **effectivus.**

EFECTÓR, *efectori,* s.m. (Biol; adesea adjectival) **1.** Organ care acționează sub comanda sistemului nervos central la stimuli externi sau interni primiți de organele receptoare. **2.** Substanță care modifică activitatea unor enzime. — Din fr. **effecteur**, lat. **effector.**

EFECTUÁ, *efectuez,* vb. I. Tranz. A face, a realiza, a înfăptui; a îndeplini, a executa. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **effectuer,** lat. **effetuare.**

EFECTUÁRE, *efectuări,* s.f. Acțiunea de *a efectua* și rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **efectua.**

EFECTUÁT, -Ă, *efectuați, -te,* adj. Care este realizat, înfăptuit, îndeplinit, executat. [Pr.: *-tu-at*] — V. **efectua.**

EFEDRÍNĂ s.f. Alcaloid solubil în alcool, în eter și în cloroform, ai cărui derivați, solubili în apă, se folosesc în special în tratamentul bolilor căilor respiratorii. — Din fr. **éphédrine.**

EFEMÉR, -Ă, *efemeri, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De scurtă durată; trecător, vremelnic. **2.** S.f. (La pl.) Ordin de insecte cu corpul subțire și moale, terminat cu trei filamente lungi, cu două perechi de aripi transparente, care trăiesc ca adult câteva zile sau ore, iar ca larvă (acvatică) 2-3 ani; efemeride *(Ephemera);* (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **éphémère.**

EFEMERÍDĂ, *efemeride,* s.f. **1.** Efemeră (**2**). **2.** (La pl.) Note (de ziar sau de calendar) care arată evenimentele petrecute la aceeași dată în ani diferiți. **3.** (La pl.) Lucrare, sub formă de tabele, alcătuită de un observator astronomic care anticipează fenomenele cerești ce se vor desfășura în anul următor. **4.** Fig. (La pl.) Lucruri, gânduri etc. trecătoare; știri cotidiene de mică importanță. — Din fr. **éphéméride,** lat. **ephemeris, -idis.**

EFEMERIZÁ, *efemerizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A face să devină sau a deveni efemer. — **Efemer** + suf. *-iza.*

EFEMERIZÁRE, *efemerizări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a (se) efemeriza.* — V. **efemeriza.**

EFEMINÁ, *efeminez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** (Rar) A (se) moleși, a (se) înmuia. **2.** A face să capete sau a căpăta aspect sau caracter feminin. — Din fr. **efféminer.**

EFEMINÁT, -Ă, *efeminați, -te,* adj. Cu aspect sau caracter feminin, delicat; *p. ext.* molatic, moleșit. F Iubitor de plăceri. — Din fr. **efféminé,** lat. **effeminatus.**

EFEMINÁȚIE s.f. (Rar) Caracterul celui efeminat; moliciune, slăbiciune. — Din fr. **effémination,** lat. **effeminatio.**

EFÉNDI s.m. (Înv.) Titlu onorific dat în Turcia învățaților, funcționarilor; persoană care avea acest titlu. — Din tc. **efendi.**

EFERÉNT, -Ă, *eferenți, -te,* adj. Care duce (în afară). G *Fibre nervoase eferente* = fibre nervoase prin care excitația trece de la centrii nervoși spre zonele periferice ale corpului. — Din fr. **efférent.**

EFERVESCÉNT, -Ă, *efervescenți, -te,* adj. (Despre lichide) Care dezvoltă cu putere gaze în cursul unei reacții chimice. F Fig. Agitat, frământat; clocotitor. — Din fr. **effervescent,** lat. **effervscens, -ntis.**

EFERVESCÉNȚĂ, *efervescențe,* s.f. Degajare activă și zgomotoasă a unui gaz într-o masă lichidă, datorită unei reacții chimice sau fizice. F Fig. Agitație, frământare, fierbere. — Din fr. **effervescence.**

EFÉȚ, *efeți,* s.m. (De obicei la pl.) Judecător care făcea parte dintr-un tribunal penal din Atena antică. — Din fr. **éphète.**

EFETONÍNĂ s.f. Efedrină sintetică, cu aceleași utilizări ca și cea naturală. — Din fr. **éphétonine.**

EFICÁCE adj. invar. Care produce efectul scontat, care dă un rezultat pozitiv; eficient. — Din fr. **efficace,** lat. **efficax, -acis.**

EFICACITÁTE s.f. Calitatea de a produce efectul (pozitiv) așteptat; eficiență. — Din fr. **efficacité.**

EFICIÉNT, -Ă, *eficienți, -te,* adj. Eficace. [Pr.: *-ci-ent*] — Din fr. **efficient,** lat. **efficiens, -ntis.**

EFICIENTIZÁ, *eficientizez,* vb. I. Tranz. A face să fie eficient. [Pr.: *-ci-en-*] — **Eficient** + suf. *-iza.*

EFICIENTIZÁRE, *eficientizări,* s.f. Acțiunea de *a eficientiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ci-en-*] — V. **eficientiza.**

EFICIÉNȚĂ, *eficiență,* s.f. Eficacitate. [Pr.: *-ci-en-*] — Din fr. **efficience.**

EFIGIÁL, -Ă, *efigiali, -e,* adj. Care aparține unei efigii; de efigie. [Pr.: *-gi-al*] — Din fr. **effigial.**

EFÍGIE, *efigii,* s.f. Reprezentare în relief pe monede, medalii etc. a chipului unui personaj important. F Imaginea, portretul pictat, desenat, incizat etc. al unei persoane. — Din fr. **effigie,** lat. **effigies.**

EFILÁ, *efilez,* vb. I. Tranz. și refl. (Tehn.) A (se) subția. — Din fr. **effiler.**

EFLORÁ, *eflorez,* vb. I. Tranz. A studia superficial; a frunzări o carte. — Din fr. **effleurer.**

EFLORESCÉNT, -Ă, *eflorescenți, -te,* adj. **1.** (Bot.) Care înflorește, care se află în eflorescență (**1**); *fig.* înfloritor, bogat în aspecte sau detalii. **2.** (Chim.; despre săruri) Care prezintă eflorescență (**2**). — Din fr. **efflorescent,** lat. **efflorescens, -ntis.**

EFLORESCÉNȚĂ, *eflorescențe,* s.f. **1.** Începutul înfloririi unei plante; *fig.* înflorire, dezvoltare sub aspecte bogate. **2.** Proprietate a unor săruri cristaline de a se transforma în pulbere, prin pierderea apei de cristalizare; (concr.) sare cu aspect de pulbere rezultată în acest fel. F Depozit de săruri care apare la suprafața unor roci. F Pată sau depozit cristalin de săruri alcalino-pământoase care apare pe suprafața exterioară a construcțiilor de beton sau de zidărie. **3.** (Med.) Erupție ușoară pe piele; (pop.) spuzeală. — Din fr. **efflorescence.**

EFLUÉNT, -Ă, *efluenți, -te,* adj. (Tehn.; despre lichide) Care iese dintr-o instalație. [Pr.: *-flu-ent*] — Din fr. **effluent.**

EFLÚVIU, *efluvii,* s.n. **1.** Emanație a unor corpuri, perceptibilă cu ajutorul mirosului. F Fig. Curent, flux, fluid. **2.** Descărcare electrică autonomă, de slabă luminozitate, neînsoțită de zgomot sau căldură, între electrozii aflați la o tensiune înaltă. **3.** Defect sub forma unor linii subțiri în evantai care apare la developare pe o peliculă cinematografică. — Din fr. **effluve,** lat. **effluvium.**

EFLÚX, *efluxuri,* s.n. Scurgere dintr-o masă de fluid care se găsește în stare de repaus sau în mișcare. — După it. **efflusso.**

ÉFOR, *efori,* s.m. **1.** Membru în consiliul de conducere al unei eforii; epitrop. **2.** Nume dat în Sparta antică fiecăruia dintre cei cinci magistrați cu largi și importante atribuții în politica internă și externă a statului. — Din ngr. **éforos.**

EFORÁT s.n. Colegiu din Sparta antică alcătuit din cinci efori (**2**); funcție sau instituție reprezentată de acest colegiu. — Din f**r. éphorat.**

EFORÍE, *eforii,* s.f. Nume dat unor instituții administrative de utilitate publică sau social-culturală din trecut; consiliul de conducere al acestor instituții; sediul acestor consilii; epitropie. — Din ngr. **eforía.**

EFÓRT, *eforturi,* s.n. **1.** Mobilizare a forțelor fizice sau psihice ale organismului în vederea realizării unui randament superior celui obișnuit sau pentru a învinge o dificultate; străduințe, străduință. **2.** (Fiz.) Rezultantă a forțelor interioare dintr-o secțiune a unui corp deformabil, cauzată de solicitări exterioare, de căldură etc. — Din fr. **effort.**

EFRACTÓR, -OÁRE, *efractori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a comis o efracție. — Din fr. **effracteur.**

EFRÁCȚIE, *efracții,* s.f. Spargere a zidurilor, forțare a încuietorilor sau a oricărui dispozitiv de închidere, pentru săvârșirea unei infracțiuni. [Var.: **efracțiúne** s.f.] — Din fr. **effraction.**

EFRACȚIÚNE s.f. v. **efracție.**

EFUZIOMÉTRU, *efuziometre,* s.n. Dispozitiv pentru determinarea densității gazelor, bazat pe fenomenul efuziunii (**2**). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **effusiomètre.**

EFUZIÚNE, *efuziuni,* s.f. **1.** Manifestare, exteriorizare puternică a unor sentimente pozitive. **2.** Difuziune a unui gaz printr-un înveliș poros. **3.** Proces vulcanic de revărsare a magmei sub formă de lavă la suprafața pământului și de formare a unor produse vulcanice. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **effusion,** lat. **effusio, -onis.**

EFUZÍV, -Ă, *efuzivi, -e,* adj. Vulcanic. — Din fr. **effusif.**

EFUZÓR, *efuzoare,* s.n.Tub cu secțiune crescătoare, utilizat pentru accelerarea scurgerii unui gaz. — Din **efuziune.**

EGÁL, -Ă, *egali, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial și substantivat) Care este la fel cu altul într-o anumită privință; (despre cetățeni, națiuni etc.) care au aceleași drepturi și aceleași îndatoriri. G *Fără egal* = excepțional, neasemuit, neîntrecut. G Expr. *A trata* (pe cineva sau ceva) *de la egal la egal* = a se comporta într-o împrejurare dată ca fiind în aceeași situație, pe aceeași treaptă cu partenerul său; a duce tratative cu cineva în condiții de egalitate (**2**). (Sport) *A fi egal* = a avea același număr de puncte. **2.** (Mat.) Care are aceeași valoare în aceeași unitate de măsură. G *Semn egal* (și substantivat, n.) = semn grafic format din două liniuțe paralele așezate orizontal între două expresii, care exprimă o egalitate. F (Despre figuri geometrice) Care coincide, prin suprapunere, cu o altă figură. **3.** (Despre obiecte, fenomene sau ființe, comparate cu ele însele sub diverse aspecte, stări) Neschimbat, statornic; uniform, invariabil; monoton. G Expr. (Adverbial) *A-i fi* (cuiva) *egal* = a-i conveni în aceeași măsură și o alternativă și cealaltă; a-i fi indiferent. — Din fr. **égal.**

EGALÁ, *egalez,* vb. I.Tranz., intranz. și refl. A face să fie sau a fi la fel cu altul într-o anumită privință; a face să devină sau a deveni egal. F Tranz. (Sport) A obține același număr de puncte cu altcineva. — Din fr. **égaler.**

EGALÁBIL, -Ă, *egalabili, -e,* adj. Care poate fi egalat. — Din fr. **égalable.**

EGALÁRE, *egalări,* s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *egala.* — V. **egala.**

EGALÁT, -Ă, *egalați, -te,* adj. Făcut sau devenit egal; nivelat; uniformizat. — V. **egala.**

EGALITÁR, -Ă, *egalitari, -e,* adj. Care are ca scop egalitatea civilă, politică și socială; privitor la egalitatea civilă, politică și socială; bazat pe egalitate civilă, politică și socială. — Din fr. **égalitaire.**

EGALITARÍSM s.n. Concepție socială care preconizează nivelarea, egalizarea consumului individual și a modului de trai al membrilor societății. — Din fr. **égalitarisme,** rus. **egalitarizm.**

EGALITARÍST, -Ă, *egalitariști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține egalitarismului, privitor la egalitarism, care susține egalitarismul. **2.** S.m. și f. Adept al egalitarismului. — Din fr. **égalitariste.**

EGALITÁTE, *egalități,* s.f. **1.** Faptul de a fi egal; stare a două sau a mai multor lucruri egale între ele. F Uniformitate, uniformizare. F (Sport) Situație în care mai mulți participanți realizează același număr de puncte în cadrul aceluiași concurs. **2.** Principiu potrivit căruia tuturor oamenilor și tuturor statelor sau națiunilor li se recunosc aceleași drepturi și li se impun aceleași îndatoriri, prevăzute de regula de drept; situație în care oamenii se bucură de aceleași drepturi și au aceleași îndatoriri. **3.** (Mat.) Relație între două sau mai multe cantități, elemente, termeni etc. egali; expresie a acestei relații, scrisă cu ajutorul semnului egal. — Din fr. **égalité**.

EGALIZÁ, *egalizez,* vb. I. Tranz. A face ca două sau mai multe lucruri, situații etc. să fie egale între ele în anumite privințe. F Fig. A pune pe același plan, a face să dispară diferențele; a nivela. — Din fr. **égaliser.**

EGALIZÁRE, *egalizări,* s.f. Acțiunea de *a egaliza* și rezultatul ei. — V. **egaliza.**

EGALIZATÓR, -OÁRE, *egalizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care egalizează, care produce sau determină egalizarea. **2.** S.n. Produs chimic care se adaugă în băile de vopsire pentru dispersarea, mărirea vitezei de pătrundere și fixarea colorantului. **3.** S.n. Dispozitiv care reglează presiunea într-o conductă. — Din fr. **égalisateur.**

EGALIZÓR, *egalizoare,* s.n. (Tehn.) Corector al caracteristicii de frecvență a unui sistem electroacustic. — Din fr. **égaliseur,** engl. **equalizer.**

EGEEÁN, -Ă, *egeeni, -e,* adj. Care se referă la popoarele din zona Mării Egee. [Pr.: *-ge-ean*] — Din fr. **égéen.**

EGHILÉT, *eghileți,* s.m. Șnur cu capetele împletite în metal, care împodobește uniforma unor militari. — Din fr. **aiguillette.**

EGÍDĂ, *egide,* s.f. Ocrotire, sprijin, protecție; îndrumare, îngrijire. G (În loc prep.) *Sub egida...* = sub auspiciile… — Din fr. **égide,** lat. **aegis, -idis.**

EGIPTEÁN, -Ă, *egipteni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din națiunea formată pe teritoriul Republicii Arabe Egipt. **2.** Adj. Care aparține Egiptului sau egiptenilor (**1**), privitor la Egipt ori la egipteni. F (Substantivat, f.) Limba egipteană. **3.** S.m. și f. (La pl.) Vechii locuitori ai văii și deltei Nilului, care au creat în Antichitate unul dintre principalele state ale Orientului; (și la sg.) persoană care aparținea acestor vechi populații. — **Egipt** (n. pr.) + suf. *-ean.*

EGIPTEÁNCĂ, *egiptence,* s.f. Femeie care aparține populației Republicii Arabe Egipt. — **Egiptean** + suf. *-că.*

EGIPTOLÓG, *egiptologi,* s.m. Specialist în egiptologie. — Din fr. **égyptologue.**

EGIPTOLOGÍE s.f. Ramură a orientalisticii care se ocupă cu studiul limbii, istoriei și culturii Egiptului antic. — Din fr. **égyptologie.**

EGIPȚIÁNĂ, *egipțiene,* s.f. (Mai ales la pl.) Caracter de literă tipografică caracterizată prin grosimea uniformă a tuturor trăsăturilor, prin construcție aproape geometrică și tălpile picioarelor dreptunghiulare. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **égyptienne,** germ. **Egyptienne.**

EGLINDISÍ, *eglindisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se distra, a petrece, a se amuza. — Din ngr. **eglendízo.**

EGLÓGĂ, *egloge,* s.f. Mic poem pastoral asemănător idilei; bucolică. — Din fr. **églogue,** lat. **ecloga.**

EGOCÉNTRIC, -Ă, *egocentrici, -ce,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care privește totul prin prisma intereselor și a sentimentelor personale, care se consideră centrul universului; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează o asemenea atitudine. — Din fr. **égocentrique.**

EGOCENTRÍSM s.n. Atitudine a celui care privește totul prin prisma intereselor și a sentimentelor personale; tendință de a face din sine „centrul universului"; egotism. — Din fr. **égocentrisme.**

EGOÍSM s.n. Atitudine de exagerată preocupare pentru interesele personale și de nesocotire a intereselor altora. — Din fr. **égoïsme.**

EGOÍST, -Ă, *egoiști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de egoism; determinat de egoism, care denotă egoism. — Din fr. **égoïste.**

EGOLATRÍE s.f. Manie de a se preocupa exagerat de propria persoană; supraestimare a valorii personale; egotism. — Cf. lat. e g o (după *idolatrie*).

EGOLÁTRU, -Ă, *egolatri, -e,* adj. Stăpânit de egolatrie. — Cf. lat. e g o (după *idolatru*).

EGOTÍSM s.n. Atitudine individualistă care provine din acordarea unei importanțe exagerate propriei persoane. — Din fr. **égotisme.**

EGOTÍST, -Ă, *egotiști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de egotism; determinat de egotism. — Din fr. **égotiste.**

EGRENÁ, *egrenez,* vb. I. Tranz. A separa cu ajutorul unor mașini speciale semințele de fibrele de bumbac pentru a obține puful de bumbac. — Din fr. **égrener.**

EGRENÁRE, *egrenări,* s.f. Acțiunea de *a egrena* și rezultatul ei. — V. **egrena.**

EGRENÁT s.n. Faptul de *a egrena.* — V. **egrena.**

EGRÉTĂ, *egrete,* s.f. **1.** Gen de păsări migratoare de baltă, de culoare albă, cu spatele împodobit cu un mănunchi de pene ornamentale lungi; erodiu, stârc alb *(Egretta);* pasăre care face parte din acest gen. **2.** Mănunchi de pene de egretă (**1**) sau de fire albe, folosit ca podoabă la pălării, la chipie militare, la turbane etc. **3.** Aglomerare de perișori la extremitatea superioară a fructelor. **4.** (Fiz.; în sintagma) *Descărcare în egretă* = descărcare electrică produsă sub forma unei succesiuni rapide de scântei luminoase între electrozi aflați la o tensiune înaltă. — Din fr. **aigrette.**

EGÚMEN, -Ă, *egumeni, -e,* s.m. și f. Stareț. — Din ngr. **igúmenos.**

EGUMENÍ, *egumenesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A conduce o mănăstire; a stărești. — Din **egumen.**

EGUMENÍE s.f. Funcția de egumen; timpul cât cineva îndeplinește această funcție; stărație. — **Egumen** + suf. *-ie.*

EGUTÁRE s.f. Îndepărtare a apei din cărbuni și din minereuri, în silozuri sau în grămezi expuse la aer. — După fr. **égouttage.**

EGUTÓR, *egutoare,* s.n. Cilindru gol în interior, cu o manta de sită de metal, care presează banda de material pe sita plană a cutiilor aspiratoare la mașinile de fabricat hârtie, pentru a o stoarce de apă și pentru a o netezi. — Din fr. **égouttoir.**

EH interj. Exclamație care exprimă diverse sentimente: dispreț, resemnare, dezamăgire, necaz etc. — Onomatopee.

EHÉ interj. v. **ehei.**

EHEHÉI interj. v. **ehei.**

EHÉI interj. Exclamație care exprimă diverse sentimente: admirație, bucurie, regret, nostalgie; exclamație care însoțește evocarea unor amintiri, constatarea unor fapte etc. [Var.: **ehé, ehehéi, hehéi** interj.] — Onomatopee.

EI interj. Exclamație care: **a)** introduce, însoțește, întărește sau exprimă o întrebare; **b)** exprimă sau însoțește și întărește un îndemn, o mustrare, o poruncă; **c)** exprimă mirarea; **d)** arată trecerea de la o idee la alta. — Onomatopee.

EIDÉTIC, -Ă, *eidetici, -ce,* adj **1.** Care ține de eidetism. **2.** (Psih.) Care provine din imaginație. [Pr.: *e-i-*] — Din fr. **eidétique.**

EIDETÍSM s.n. Anomalie întâlnită în special la copii, care constă în reprezentarea foarte vie a obiectelor văzute anterior, ca și cum acestea ar fi prezente. [Pr.: *e-i-*] — Din fr. **eidétisme.**

EIDOFÓR, *eidofoare,* s.n. Instalație pentru proiecția imaginilor de televiziune pe ecran cinematografic. [Pr.: *e-i-*] — Din fr. **eidophore,** engl. **eidofor.**

EINSTEINIU s.n. Element chimic transuranic, obținut pe cale artificială. [Pr.: *ai-nș-tái-ni-u*] — Din fr. **einsteinium.**

EJACULÁ, *ejaculez,* vb. I. Tranz. A elimina sperma prin canalul uretral. — Din fr. **éjaculer.**

EJACULÁRE, *ejaculări,* s.f. Acțiunea de *a ejacula* și rezultatul ei; ejaculație. — V. **ejacula.**

EJACULÁȚIE, *ejaculații,* s.f. Ejaculare; (concr.) lichid spermatic ejaculat. F Zvârlirea afară a sporilor din sporange, frecventă la unele plante. — Din fr. **éjaculation.**

EJECTÁ, *ejectez,* vb. I. Tranz. A da afară, a evacua cu putere (un fluid, un obiect etc.). — Din fr. **éjecter.**

EJECTÁBIL, -Ă, *ejectabili, -e,* adj. Care poate fi catapultat. — Cf fr. éjectable.

EJECTÓR, *ejectoare,* s.n. **1.** Aparat care servește la evacuarea unui fluid dintr-un rezervor. **2.** Dispozitiv la armele de vânătoare basculante, care, la deschiderea acestora, extrage și aruncă din țeavă tubul cartușului. **3.** Dispozitiv folosit la casetofoane pentru scoaterea casetei din locașul ei. — Din fr. **éjecteur.**

EJÉCȚIE, *ejecții,* s.f. Evacuare cu mare viteză, printr-un ajutaj, a unui curent de fluid folosit pentru propulsie. — Din fr. **éjection.**

EKG, *EKG-uri,* s.n. **1.** Electrocardiograf. **2.** Electrocardiogramă. [Pr.: *ecaghé.* —Var. **ECG** s.n.] — Din engl. **EKG.**

EL, EA, *ei, ele,* pron. pers. 3. **1.** (Ține locul persoanei despre care se vorbește) *El merge.* F (Fam.; la sg.) Soț, bărbat; soție, nevastă. **2.** (La genitiv, în formele *lui, ei, lor,* adesea precedat de „al, a, ai, ale", cu valoare posesivă) *Casa lui.* G Expr. *Ai lui* sau *ai ei* = persoane legate prin rudenie, interese comune, prietenie etc. de o anumită persoană. *Ale lui* sau *ale ei* = **a)** lucrurile personale ale cuiva; **b)** capriciile, toanele cuiva. *Lasă-l în ale lui!* **3.** (La dativ, în formele *lui, ei, îi, i, lor, le li,* cu funcție de complement indirect sau de atribut) *Prietenul îi iese înainte.* G (În forma *i*, cu valoare neutră) *Dă-i cu bere, dă-i cu vin.* **4.** (În acuzativ, în formele *îl, l, o, îi, i, le*, cu funcție de complement direct) *Cartea pe care o citesc.* G (Precedat de prepoziții, în formele *el, ea, ei, ele*) *Pe el îl caut.* G (Precedat de prepoziții, în forma *o*, cu valoare neutră) *Au mai pățit-o și alții.* [Pr.: *iel, ia, iei, iele*] — Lat. **illum, illa.**

ELABORÁ, *elaborez,* vb. I. Tranz. **1.** A realiza, a da o formă definitivă unei idei, unei doctrine, unui text de lege etc.; a alcătui[1], a întocmi; *p. ext.* a redacta. **2.** A efectua operațiile necesare pentru extragerea de metale din minereuri sau pentru obținerea unor aliaje în stare topită în vederea turnării lor. — Din fr. **élaborer,** lat. **elaborare.**

ELABORÁRE, *elaborări,* s.f. Acțiunea de *a elabora* și rezultatul ei; lucrare. — V. **elabora.**

ELAGÁJ, *elagaje,* s.n. Operație de îndepărtare a crăcilor din partea inferioară a tulpinii arborilor, aplicată în exploatările forestiere; elagare. — Din fr. **élagage.**

ELAGÁRE, *elagări,* s.f. Elagaj. — Cf. fr. élagage.

ELAMÍT, -Ă, *elamiți, -te,* s.m. și f. Persoană aparținând unei populații care a trăit în milen. III–I î.H. în Elam (provincie din sud-estul Iranului). F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de elamiți (**1**). — Din engl. **Elamite.**

ELÁN[1], *elani,* s.m. Animal rumegător nordic din familia cerbicelor, cu coarne mari, ramificate și lățite în formă de lopeți *(Alces alces).* — Din fr. **élan.**

ELÁN[2], *elanuri,* s.n. **1.** Însuflețire creatoare; avânt, entuziasm. **2.** (Sport) Complex de mișcări și de procedee executate, în vederea efectuării unei sărituri sau a unei aruncări. — Din fr. **élan.**

ELANSÁ, *elansez,* vb. I. Refl. (Livr.) A se avânta, a se repezi. — Din fr. **élancer.**

ELANSÁRE, *elansări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a se elansa* și rezultatul ei; avântare, repezire; *fig.* avânt, năzuire către ceva. — V. **elansa.**

ELANSÁT, -Ă, *elansați, -te,* adj. (Livr.) Zvelt; avântat. — V. **elansa.**

ELÁSTIC, -Ă, *elastici, -ce,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre unele obiecte) Care are proprietatea de a-și modifica forma și dimensiunile sub acțiunea unei forțe exterioare și de a reveni de la sine la forma și dimensiunile inițiale după încetarea acțiunii forțelor exterioare care l-au deformat. **2.** (Despre ființe, mișcări ale lor etc.) Mlădios, suplu; *fig.* (despre oameni) care se poate adapta ușor împrejurărilor. **II.** S.n. Produs textil executat din fire de cauciuc îmbrăcate în fire textile și folosit la confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte; gumă, gumilastic. — Din fr. **élastique.**

ELASTICITÁTE s.f. Proprietatea de a fi elastic. — Din fr. **élasticité.**

ELASTÍNĂ s.f. Substanță organică albuminoasă care intră în compoziția fibrelor elastice ale tendoanelor, ale vaselor de sânge, ale pielii etc. — Din fr. **élastine.**

ELASTOMECÁNICĂ s.f. Parte a mecanicii corpurilor solide, deformabile, care se ocupă cu studiul eforturilor și deformațiilor în corpurile elastice sub acțiunea forțelor exterioare. — Din fr. **élastomécanique.**

ELASTOMÉR, *elastomeri,* s.m. Polimer sintetic cu proprietăți plastice și elastice asemănătoare cu ale cauciucului natural. — Din fr. **élastomère.**

ELATERÍD, *elateride,* s.n. (La pl.) Familie de coleoptere cu corp alungit și scorțos; (și la sg.) insectă care face parte din această familie. — Din fr. **élatérides.**

ELDORÁDO s.n. Țară plină de bogății, încântătoare. — Din fr. **Eldorado.**

ELEAGNACÉE, *eleagnacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori și de arbuști răspândiți în Europa și în Asia, cu solzișori bruni sau argintii pe părțile aeriene; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-le-ag-*] — Din fr. **éléagnacée.**

ELEÁT, -Ă, *eleați, -te,* s.m., adj. **1.** S.m. Reprezentant al școlii filosofice grecești din Elea, întemeiată la începutul sec. V î.H. **2.** Adj. Care se referă la reprezentanții școlii din Eleea sau la concepțiile lor. [Pr.: *-le-at*] — Din fr. **éléate.**

ELEÁTIC, -Ă, *eleatici, -ce,* adj. Referitor la eleați, al eleaților. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **éléatique.**

ELEBÓR, *elebori,* s.m. Plantă erbacee cu rizomul gros și ramificat, cu flori roșii aplecate în jos; spânz (*Helleborus purpurescens*). — Din fr. **ellébore.**

ELECTÍV, -Ă, *electivi, -e,* adj. Bazat pe alegeri; care are scopul sau dreptul de a alege. — Din fr. **électif,** lat. **electivus.**

ELECTIVITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este electiv. — Din fr. **électivité.**

ELECTÓR, -OÁRE, *electori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care are mandat din partea unui grup de oameni să aleagă prin vot pe cineva. F (Înv.) Persoană care reușea să obțină un mare număr de voturi pentru partidul său. **2.** S.m. (În Imperiul Romano-German) Principe sau arhiepiscop făcând parte din colegiul care alegea pe împărat. — Din fr. **électeur,** lat. **elector.**

ELECTORÁL, -Ă, *electorali, -e,* adj. Privitor la alegeri, în vederea alegerilor. — Din fr. **électoral.**

ELECTORÁT, *electorate,* s.n. **1.** Demnitate de elector (**2**); teritoriu supus autorității unui elector. **3.** Totalitatea alegătorilor în cadrul unor alegeri. — Din fr. **électorat,** germ. **Elektorat.**

ELECTRÉT, *electreți,* s.m. Material care prezintă polarizație electrică permanentă la temperatura ambiantă, fără a fi deformat. — Din fr. **électret.**

ELÉCTRIC, -Ă, *electrici, -ce,* adj. Care aparține electricității, privitor la electricitate, care produce sau are energie legată de prezența electricității. G (Adverbial) *Aparat care funcționează electric.* G *Energie electrică* = energie proprie câmpurilor electrice, cantitate de electricitate; (impr.) electricitate (**1**). *Lumină electrică* (și substantivat, f.) = sistem de iluminație în care sursele de lumină sunt alimentate cu energie electrică. — Din fr. **électrique.**

ELECTRICIÁN, -Ă, *electricieni, -e,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană calificată care lucrează sau repară instalații, mașini, aparate etc. electrice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **électricien.**

ELECTRICITÁTE s.f. **1.** Una dintre proprietățile fizice fundamentale ale materiei, care se manifestă prin ansamblul fenomenelor legate de apariția, de mișcarea și de interacțiunea corpurilor purtătoare de sarcină electrică. F Totalitatea fenomenelor electrice. G *Electricitate atmosferică* = ansamblul fenomenelor electrice din atmosferă (fulgere, trăsnete etc.). *Electricitate animală* = energie electrică produsă de țesuturile vii. F Lumină electrică. **2.** Ramură a fizicii care se ocupă cu studiul fenomenelor electrice. — Din fr. **électricité.**

ELECTRIFICÁ, *electrífic,* vb. I. Tranz. A introduce folosirea energiei electrice, lumina electrică; a efectua lucrări de electrificare. — Din fr. **électrifier.**

ELECTRIFICÁRE, *electrificări,* s.f. Acțiunea de *a electrifica* și rezultatul ei; ansamblu de lucrări efectuate pentru introducerea și extinderea folosirii energiei electrice în diferite scopuri în toate ramurile economiei naționale, în activitatea social-culturală și în consumul casnic, pe calea sporirii producției de energie electrică. — V. **electrifica**. Cf. fr. électrification.

ELECTRIFICÁT, -Ă, *electrificați, -te,* adj. Care a fost dotat cu energie electrică, în care s-a făcut electrificarea. — V. **electrifica.** Cf. fr. électrifié.

ELECTRIZÁ, *electrizez,* vb. I. Tranz. **1.** A dezvolta, prin diverse procedee, electricitate în unele corpuri. **2.** Fig. A produce asupra cuiva o impresie puternică și bruscă; a entuziasma, a înflăcăra, a anima. — Din fr. **électriser.**

ELECTRIZÁBIL, -Ă, *electrizabili, -e,* adj. Care poate fi electrizat. — Din fr. **électrisable.**

ELECTRIZÁNT, -Ă, *electrizanți, -te,* adj. Care electrizează. — Din fr. **électrisant.**

ELECTRIZÁRE s.f. Acțiunea de *a electriza* și rezultatul ei; înflăcărare, animare. — V. **electriza.**

ELECTRIZÁT, -Ă, *electrizați, -te,* adj. **1.** (Despre unele corpuri) Care a fost supus electrizării. **2.** Fig. Asupra căruia a fost produsă o impresie puternică și bruscă. — V. **electriza.**

ELECTRO- Element de compunere însemnând „electric", „bazat pe electricitate", care servește la formarea unor substantive sau adjective. — Din fr. **électr(o)-,** germ. **elektr(o)-.**

ELECTROACUPUNCTÚRĂ s.f. Metodă de acupunctură în care acul primește impulsuri electrice; electropunctură. [Pr.: *-tro-a-*] — **Electro-** + **acupunctură.**

ELECTROACÚSTIC, -Ă, *electroacustici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a acusticii care studiază transformarea oscilațiilor acustice în oscilații

electromagnetice şi invers, precum şi metodele de măsurare corespunzătoare şi aplicaţiile tehnice ale acestei transformări. **2.** Adj. Referitor la electroacustică (**1**), de electroacustică. [Pr.: *-tro-a-*] — Din fr. **électro-acoustique,** germ. **Elektroakustik.**

ELECTROANALÍZĂ, *electroanalize,* s.f. Totalitatea metodelor electrochimice folosite în analiza chimică cantitativă; analiză electrochimică. [Pr.: *-tro-a-*] — Din germ. **Elektroanalyse,** fr. **électro-analyse.**

ELECTROANESTEZÍE, *electroanestezii,* s.f. Anestezie bazată pe folosirea curenţilor electrici. [Pr.: *-tro-a-*] — Din fr. **électro-anesthésie.**

ELECTROAPRÍNDERE, *electroaprinderi,* s.f. Aprindere printr-o scânteie electrică. [Pr.: *-tro-a-*] — **Electro-** + **aprindere.**

ELECTROBIOLÓGIC, -Ă, *electrobiologici, -ce,* adj. Referitor la electrobiologie, de electrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **électrobiologique.**

ELECTROBIOLOGÍE s.f. Studiu al apariţiei şi al efectelor fenomenelor electrice în organismele vii, în special asupra sistemului nervos şi a contracţiilor musculare. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **électrobiologie.**

ELECTROBÚZ, *electrobuze,* s.n. Autovehicul de transport în comun, acţionat de un motor electric alimentat de la un acumulator propriu (mecanic sau electric) de energie. — Din germ. **Elektrobus,** fr. **électrobus.**

ELECTROCALÓRIC, -Ă, *electrocalorici, -ce,* adj. Referitor la căldura dezvoltată sau absorbită în conductoare prin trecerea curentului electric, care apar̂ine acestei călduri. — Din germ. **Electrokalorik.**

ELECTROCAPILARITÁTE s.f. Modificare a tensiunii dintre două fluide prin aplicarea unei diferenţe de potenţial între acestea. — Din fr. **électrocapillarité.**

ELECTROCÁR, *electrocare,* s.n. Cărucior autopropulsat, acţionat de un motor electric alimentat de la o baterie de acumulatoare proprie, folosit pentru transportul de materiale pe distanţe scurte în ateliere, depozite, gări etc. — **Electro-** + **car.** Cf. engl. e l e c t r o c a r , germ. E l e k t r o k a r r e n.

ELECTROCARDIOGRÁF, *electrocardiografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se execută electrocardiogramele, înregistrându-le pe hârtie fotografică sau pe film. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardiographe,** germ. **Elektrokardiograph.**

ELECTROCARDIOGRÁFIC, -Ă, *electrocardiografici, -ce,* adj. De electrocardiografie, referitor la electrocardiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardiographique,** engl. **electrocardiographic.**

ELECTROCARDIOGRAFÍE s.f. Metodă de investigaţie a funcţiunilor inimii prin înregistrarea grafică a tensiunii şi a curenţilor electrici care însoţesc activitatea muşchiului cardiac. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardiographie,** germ. **Electrokardiographie.**

ELECTROCARDIOGRÁMĂ, *electrocardiograme,* s.f. Înregistrare grafică a tensiunii şi a curenţilor electrici care însoţesc activitatea musculară a inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardiogramme,** germ. **Elektrokardiogramm.**

ELECTROCARDIOSCÓP, *electrocardioscoape,* s.n. (Med.) Aparat care permite proiectarea electrocardiogramei pe un ecran. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardioscope.**

ELECTROCARDIOSCOPÍE, *electrocardioscopii,* s.f. (Med.) Examinare cu electrocardioscopul. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardioscopie.**

ELECTROCARÍST, *electrocarişti,* s.m. Lucrător pe electrocar. — **Electrocar** + suf. *-ist.*

ELECTROCÁSNIC, -Ă, *electrocasnici, -ce,* adj. (Despre aparate) Care este folosit în gospodărie şi este acţionat electric; electromenajer. — **Electro-** + **casnic.**

ELECTROCAÚSTICĂ s.f. Metodă de tratament prin cauterizare electrică. — Din germ. **Elektrokaustik,** fr. **électrocaustique.**

ELECTROCAUTÉR, *electrocautere,* s.n. Cauter alcătuit dintr-o tijă metalică prevăzută la extremitate cu un fir de platină, adus la incandescenţă cu ajutorul curentului electric. [Pr.: *-ca-u-*] — Din fr. **électrocautère.**

ELECTROCAUTERIZÁ, *electrocauterizez,* vb. I. Tranz. A cauteriza cu ajutorul electrocauterului. [Pr.: *-ca-u-*] — Din fr. **électrocautériser.**

ELECTROCAUTERIZÁRE, *electrocauterizări,* s.f. Acţiunea de *a electrocauteriza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ca-u-*] — V. **electrocauteriza.**

ELECTROCĂLDÚRĂ s.f. Electrotermie. — **Electro-** + **căldură.**

ELECTROCERÁMICĂ s.f. Ramură a ceramicii care se ocupă cu fabricarea, utilizarea şi cercetarea proprietăţilor materialelor ceramice folosite în electrotehnică. — Din fr. **électrocéramique.**

ELECTROCHÍMIC, -Ă, *electrochimici, -ce,* adj. Care apar̂ine electrochimiei, privitor la electrochimie. G *Analiză electrochimică* = electroanaliză. — Din fr. **électrochimique.**

ELECTROCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei fizice care studiază fenomenele de transformare a energiei chimice în energie electrică şi invers, precum şi legile acestor fenomene. — Din fr. **électrochimie.**

ELECTROCHIMOGRÁF, *electrochimografe,* s.n. (Med.) Aparat pentru înregistrarea curenţilor electrici emişi de contracţia organelor, vaselor de sânge etc. — Din engl. **electrokymograph.**

ELECTROCHIMOGRÁMĂ, *electrochimograme,* s.f. (Med.) Înregistrare grafică a conturului unui organ în activitate (inimă, vase mari etc.). [Scris şi: *electrokimogramă*] — Din engl. **electrokymogram.**

ELECTROCHIRURGÍE s.f. Chirurgie bazată pe folosirea curenţilor electrici. — Din fr. **électrochirurgie.**

ELECTROCINÉTIC, -Ă, *electrocinetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a electromagnetismului care studiază stările şi fenomenele staţionare din conductoarele electrice parcurse de curenţi electrici de conducţie. **2.** Adj. Care se referă la electrocinetică (**1**), care apar̂ine electrocineticii. — Din fr. **électrocinétique.**

ELECTROCOAGULÁ, *electrocoagulez,* vb. I. Tranz. (Med.) A distruge prin coagulare cu ajutorul curentului electric alternativ de înaltă frecvenţă ţesuturile patologice. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **électrocoaguler.**

ELECTROCOAGULÁRE, *electrocoagulări,* s.f. Acţiunea de *a electrocoagula* şi rezultatul ei. [Pr.: *-co-a-*] — V. **electrocoagula.**

ELECTROCOMUNICÁŢIE, *electrocomunicaţii,* s.f. Procedeu de comunicare la distanţă prin mijloace electromagnetice. — Din fr. **électrocommunication.**

ELECTROCONCENTRÁRE, *electroconcentrări,* s.f. (Fiz.) Concentrare a unei soluţii coloidale prin deplasarea particulelor în suspensie către anod sau catod, sub acţiunea curentului continuu. — După fr. **électroconcentration.**

ELECTROCONDUCTÓR, -OÁRE, *electroconductori, -oare,* adj. (Despre corpuri sau materiale) Care prezintă conductibilitate electrică. — **Electro-** + **conductor.**

ELECTROCORTICOGRAFÍE s.f. Tehnică de studiere a activităţii electrice a scoarţei cerebrale, care constă în aplicarea unor electrozi pe suprafaţa creierului. — Din fr. **électrocorticographie.**

ELECTROCULTÚRĂ s.f. Utilizare a curentului electric pentru dezvoltarea vegetalelor. — Din fr. **électroculture.**

ELECTROCUTÁ, *electrocutez,* vb. I. Tranz. şi refl. A omorî sau a muri prin electrocutare. — Din fr. **électrocuter.**

ELECTROCUTÁRE, *electrocutări,* s.f. Faptul de *a (se) electrocuta;* străbatere a unui organism viu de către un curent electric de intensitate capabilă să-i provoace o vătămare sau chiar moartea. — V. **electrocuta.**

ELECTRÓD, *electrozi,* s.m. Conductor electric prin care intră sau iese curentul dintr-un mediu conductor sau din vid. — Din fr. **électrode.**

ELECTRODIAGNÓSTIC, *electrodiagnostice,* s.n. Metodă de diagnostic bazată pe excitabilitatea organismului la curenţi electrici. [Pr.:*-di-ag-*] — Din fr. **électrodiagnostic.**

ELECTRODIAGNÓZĂ, *electrodiagnoze,* s.f. (Rar) Electrodiagnostic. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **électrodiagnose.**

ELECTRODIALÍZĂ, *electrodialize,* s.f. Proces de dializă produs sub acţiunea unei diferenţe de potenţial electric, electrozii fiind aşezaţi de o parte şi de alta a unei membrane, folosit la purificarea apei, la impregnarea stofelor, la tăbăcirea pieilor etc. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **électrodyalise.**

ELECTRODINÁM, *electrodinamuri,* s.n. Maşină care produce curent electric. — **Electro-** + **dinam** (după *electrodinamică).*

ELECTRODINÁMIC, -Ă, *electrodinamici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la stările şi la fenomenele legate de prezenţa câmpului electromagnetic variabil în timp; referitor la acţiunile care se exercită între conductoarele parcurse de curenţii electrici; care apar̂ine acestor stări, fenomene şi acţiuni. F (Despre instrumente de măsură) Bazat pe interacţiunea dintre două bobine parcurse de curent electric. **2.** S.f. Ramură a fizicii care se ocupă cu studiul proprietăţilor electrice şi magnetice ale materiei. — Din fr. **électrodynamique.**

ELECTRODINAMÍSM s.n. Totalitatea fenomenelor produse de un curent electric. — Din fr. **électrodynamisme.**

ELECTROENCEFALOGRÁF, *electroencefalografe,* s.n. Aparat folosit în electroencefalografie. [Pr.: *-tro-en-*] — Din fr. **électro-encéphalographe.**

ELECTROENCEFALOGRAFÍE s.f. Procedeu de studiere a activităţii electrice a creierului, bazat pe aplicarea unor electrozi pe pielea capului şi pe înregistrarea grafică, sub formă de unde, a curenţilor corespunzători acestei activităţi. [Pr.: *-tro-en-*] — Din fr. **électro-encéphalographie.**

ELECTROENCEFALOGRÁMĂ, *electroencefalograme,* s.f. Diagrama activităţii electrice a creierului obţinută cu ajutorul electroencefalografului. [Pr.: *-tro-en-*] — Din fr. **électro-encéphalogramme.**

ELECTROENERGÉTIC, -Ă, *electroenergetici, -ce,* adj. De energie electrică, referitor la energia electrică. [Pr.: *-tro-e-*] — Din fr. **électro-énergétique.**

ELECTROFÍLTRU, *electrofiltre,* s.n. Filtru electric. — Din fr. **électrofiltre.**

ELECTROFIZIOLOGÍE s.f. Ramură a fiziologiei care se ocupă cu studiul manifestărilor electrice ale organelor şi ţesuturilor (muşchi, inimă etc.). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **électrophysiologie.**

ELECTROFIZIOTERAPÍE s.f. Tratament medical prin procedee fizice acţionate electric. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **électrophysiothérapie.**

ELECTROFÓN, -Ă, *electrofoni, -oane,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre instrumente muzicale) Care se caracterizează prin transformarea oscilaţiilor electrice în sunete. **2.** S.n. (Rar) Pick-up. — Din fr. **électrophone.**

ELECTROFÓR, *electrofoare,* s.n. Dispozitiv pentru experienţe de laborator, alcătuit dintr-un disc electrizat prin frecare şi un disc metalic care poate fi electrizat prin influenţă de primul disc. — Din fr. **électrophore.**

ELECTROFOREGRÁMĂ, *electroforegrame,* s.f. Diagramă electroforetică a conţinutului proteic din plasma sângelui. — Din fr. **électrophorégramme.**

ELECTROFORÉTIC, -Ă, *electroforetici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la transmisia particulelor în medii lichide sub influenţa unui câmp electric. — Din fr. **électrophorétique,** engl. **electrophoretic.**

ELECTROFORÉZĂ, *electroforeze,* s.f. **1.** Deplasare spre electrozi a particulelor dintr-o soluţie coloidală sub acţiunea câmpului electric. **2.** (Med.) Analiză a diferitelor fracţiuni proteice din lichidele biologice pe baza electroforezei (**1**). — Din fr. **électrophorèse.**

ELECTROFOTOGRAFÍE, *electrofotografii,* s.f. **1.** Procedeu de obţinere a fotografiilor bazat pe efectul fotoelectric al luminii. **2.** Tehnică de copiere (directă sau indirectă) a materialelor tipărite, în scopul multiplicării rapide. — **Electro-** + **fotografie.**

ELECTROGÉN, -Ă, *electrogeni, -e,* adj. Care produce energie electrică prin transformarea altor forme de energie. G *Grup electrogen* = ansamblu format dintr-un motor şi unul sau mai multe generatoare electrice acţionate de acesta. — Din fr. **électrogène.**

ELECTROGEOTÉRMIC, -Ă, *electrogeotermici, -ce,* adj. Care produce electricitate pe baza energiei calorice a apelor termale. [Pr.: *-ge-o-*] — **Electro-** + **geotermic.**

ELECTROGLOTOGRÁF, *electroglotografe,* s.n. Aparat electronic care permite vizualizarea şi înregistrarea vibraţiilor glotale. — Din fr. **électroglottographe.**

ELECTROGLOTOGRÁMĂ, *electroglotograme,* s.f. Diagramă a curbelor ce reprezintă forma de undă a impulsurilor glotale înregistrate de electroglotograf. — Din fr. **électroglottogramme.**

ELECTROGLOTOSPECTROGRAFÍE s.f. Metodă de stabilire a compoziţiei armonice a semnalelor vorbirii prin analiza impulsurilor obţinute cu electroglotograful. — Din fr. **électroglottospectrographie.**

ELECTROGRÁF, *electrografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se face analiza calitativă a metalelor, a aliajelor şi a minereurilor. — Din fr. **électrographe.**

ELECTROGRAFÍE, *electrografii,* s.f. Metodă modernă de investigare a organismelor vii cu ajutorul curentului electric. — Din engl. **electrography.**

ELECTROGRAVIMETRÍE s.f. Metodă electrochimică de analiză cantitativă, care se bazează pe depunerea prin electroliză a metalului la catod şi pe cântărirea catodului înainte şi după electroliză. — Din fr. **électrogravimétrie.**

ELECTROGRAVÚRĂ s.f. Gravură pe cale electrolitică. — Din fr. **électrogravure.**

ELECTROIZOLÁNT, -Ă, *electroizolanţi, -te,* adj., s.m. (Material) care are calitatea de a izola din punct de vedere electric. [Pr.: *-tro-i-*] — Din fr. **électro-isolant.**

ELECTROLÍT, *electroliţi,* s.m. Compus chimic care, prin dizolvare sau prin topire, se disociază, scindându-se în ioni, şi care conduce curentul electric prin transportul acestor ioni. — Din fr. **électrolyte.**

ELECTROLÍTIC, -Ă, *electrolitici, -ce,* adj. Privitor la electroliză; produs prin electroliză; folosit la electroliză. — Din fr. **électrolytique.**

ELECTROLÍZĂ, *electrolize,* s.f. Descompunere a unui electrolit cu ajutorul curentului electric. — Din fr. **électrolyse.**

ELECTROLIZÓR, *electrolizoare,* s.n. Aparat cu care se obţin produse chimice pe cale electrolitică. — Din fr. **électrolyseur.**

ELECTROLUMINESCÉNŢĂ s.f. Lumină produsă de unele substanţe sub acţiunea câmpului electric. [Var.: **electroluminiscenţă** s.f.] — Din fr. **électroluminescence,** germ. **Elektrolumineszenz.**

ELECTROLUMINISCÉNŢĂ s.f. v. **electroluminescenţă.**

ELECTROMAGNÉT, *electromagneţi,* s.m. Bucată de oţel care capătă proprietăţi magnetice când, printr-un fir metalic care o înfăşoară, trece un curent electric. F Corp feromagnetic magnetizat temporar. — Din germ. **Elektromagnet.**

ELECTROMAGNÉTIC, -Ă, *electromagnetici, -ce,* adj. Privitor la electromagnetism, bazat pe electromagnetism. G *Câmp electromagnetic* = regiune din spaţiu în care se pot exercita acţiuni asupra purtătorilor de sarcină electrică sau asupra magneţilor, având două componente interdependente, şi anume câmpul electric şi câmpul magnetic. — Din fr. **électromagnétique.**

ELECTROMAGNETÍSM s.n. Ramură a electricităţii care studiază câmpul magnetic produs de sarcinile electrice în mişcare, acţiunea câmpului magnetic asupra curentului electric, undele electrice şi cele magnetice, fenomenul inducţiei electromagnetice etc. — Din fr. **électromagnétisme,** germ. **Elektromagnetismus.**

ELECTROMECÁNIC, -Ă, *electromecanici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la un dispozitiv mecanic comandat electric. F Care se referă la aplicaţiile combinate ale mecanicii şi electrotehnicii. **2.** S.f. Ramură a ingineriei care se ocupă cu aplicaţiile tehnice ale electricităţii, ale termodinamicii şi ale mecanicii. — Din fr. **électromécanique.**

ELECTROMECANOTERAPÍE s.f. Aplicare combinată în tratamentul bolnavilor a electricităţii şi a aparatelor mecanice. **—** Din fr. **électromécanothérapie.**

ELECTROMENAJÉR, -Ă, *electromenajeri, -e,* adj. (Despre aparate) Care este folosit în gospodărie şi este acţionat electric; electrocasnic. — Din fr. **électroménager.**

ELECTROMETALURGÍE s.f. Ramură a metalurgiei care foloseşte pentru elaborarea şi rafinarea metalelor şi aliajelor procedee electrolitice sau electrotermice. — Din fr. **électrométallurgie.**

ELECTROMETRÍE s.f. Metodă de analiză chimică cantitativă care foloseşte ca indicator pentru observarea sfârşitului reacţiei variaţia potenţialului electric al unui electrod cufundat în soluţia de analizat. — Din fr. **électrométrie.**

ELECTROMÉTRU, *electrometre,* s.n. Instrument electrostatic pentru măsurarea diferenţelor de potenţial electric. — Din fr. **électromètre.**

ELECTROMIOGRÁF, *electromiografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se face electromiografia. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **électromyographe.**

ELECTROMIOGRAFÍE s.f. Înregistrare a contracţiilor muşchilor scheletici cu ajutorul electromiografului. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **électromyographie.**

ELECTROMIOGRÁMĂ, *electromiograme,* s.f. (Med.) Diagramă care reprezintă curenţii electrici generaţi de activitatea musculară. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **électromyogramme.**

ELECTROMOBÍL, *electromobile,* s.n. Automobil cu motor electric. — Din germ. **Elektromobil,** fr. **électromobile.**

ELECTROMOTÓR, -OÁRE, *electromotori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate produce curent electric. G *Tensiune* (sau *forţă) electromotoare* = tensiune electrică la bornele unui generator când circuitul exterior este deschis. **2.** S.n. Motor electric. — Din fr. **électromoteur.**

ELECTRÓN, *electroni,* s.m. Particulă elementară cu cea mai mică sarcină electrică cunoscută în natură şi care intră în alcătuirea atomilor tuturor substanţelor. — Din fr. **électron.**

ELECTRONARCÓZĂ, *electronarcoze,* s.f. Narcoză produsă prin acţiunea curentului electric asupra creierului; galvanonarcoză. — Din fr. **électronarcose.**

ELECTRONAVIGÁŢIE, *electronavigaţii,* s.f. Metodă de navigaţie de coastă cu ajutorul aparatelor electrice de navigaţie. — Din fr. **électronavigation.**

ELECTRONEGATÍV, -Ă, *electronegativi, -e,* adj. (Despre unele elemente chimice) Ai cărui atomi captează cu uşurinţă electroni, transformându-se în ioni negativi. — Din fr. **électronégatif.**

ELECTRONEGATIVITÁTE s.f. Proprietate a elementelor chimice de a fi electronegative. — Din fr. **électronégativité,** engl. **electronegativity.**

ELECTRÓNIC, -Ă, *electronici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine electronilor sau electronicii, privitor la electroni sau la electronică. **2.** S.f. Ştiinţă care studiază fenomenele legate de mişcarea în diferite medii a particulelor încărcate electric, interacţiunea dintre aceste particule, producerea lor etc., precum şi construcţia şi studiul dispozitivelor şi aparatelor care funcţionează pe baza acestor fenomene. F Ramură a tehnicii care se ocupă cu producerea dispozitivelor, aparatelor etc. electronice (**1**). — Din fr. **électronique.**

ELECTRONÍST, -Ă, *electronişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în electronică. — **Electron**[ică] + suf. *-ist.*

ELECTRONIZÁ, *electronizez,* vb. I. Tranz. A dota cu mijloace electronice. — De la **electronică.**

ELECTRONIZÁRE, *electronizări,* s.f. Acţiunea de *a electroniza* şi rezultatul ei. — V. **electroniza.**

ELECTRONIZÁT, -Ă, *electronizaţi, -te,* adj. Care a fost dotat cu mijloace electronice. — V. **electroniza.**

ELECTRONOGRÁF, *electronografe,* s.n. (Med.) Aparat pentru electronografii. — Din fr. **électronographe.**

ELECTRONOGRÁFIC, -Ă, *electronografici, -ce,* adj. (Med.) De electronografie, referitor la electronografie. — Din engl. **electronographic.**

ELECTRONOGRAFÍE, *electronografii,* s.f. (Med.) **1.** Metodă de investigare a câmpurilor electrice din corpul uman, precum şi a modificărilor

acestora, în condiţii de boală. **2.** (Concr.) Imagine a câmpurilor electrice din corpul uman; clişeu cu această imagine. — Din engl. **electrography.**

ELECTRONOMICROSCOPÍE, *electronomicroscopii,* s.f. Metodă de studiere a preparatelor histologice cu ajutorul microscopului electronic. — Cf. fr. é l e c t r o n - m i c r o s c o p i e**.**

ELECTRONOPUNCTÚRĂ s.f. Metodă terapeutică de stimulare a punctelor active ale corpului prin atingere cu un electrod care primeşte impulsuri electrice. — **Electron**[ică] + [acu]**punctură.**

ELECTRONVÓLT, *electronvolţi,* s.m. Unitate de măsură a energiei, egală cu energia dobândită de un electron accelerat la o diferenţă de potenţial de un volt. — Din fr. **électron-volt.**

ELECTROÓPTIC, -Ă, *electrooptici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. (Despre dispozitive) Care cuprinde o parte electrică şi una optică. **2.** S.f. Teoria electromagnetică a luminii. [Pr.: *-tro-op-*] — Din fr. **électro-optique.**

ELECTROOSMÓTIC, -Ă, *electroosmotici, -ce,* adj. Privitor la electroosmoză. [Pr.: *-tro-os-*] — Din fr. **électro-osmotique.**

ELECTROOSMÓZĂ s.f. Trecere a unui lichid printr-o membrană poroasă sub acţiunea unei diferenţe de potenţial electric dintre cele două feţe ale membranei. [Pr.: *-tro-os-*] — Din fr. **électro-osmose.**

ELECTROPATOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al leziunilor şi bolilor provocate de electricitatea industrială şi de cea atmosferică. — Din fr. **électropathologie.**

ELECTROPORŢELÁN s.n. Varietate de porţelan folosit la confecţionarea izolatoarelor pentru liniile de distribuţie a curentului electric şi de telecomunicaţii. — **Electro-** + **porţelan.**

ELECTROPOZITÍV, -Ă, *electropozitivi, -e,* adj. (Despre unele elemente chimice) Ai cărui atomi cedează cu uşurinţă electroni, transformându-se în ioni pozitivi. — Din fr. **électropositif.**

ELECTROPOZITIVITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a elementelor chimice de a fi electropozitive. — Din fr. **électropositivité.**

ELECTROPRELUCRÁRE s.f. Prelucrare a metalelor prin folosirea directă a energiei electrice. — **Electro-** + **prelucrare.**

ELECTROPUNCTÚRĂ s.f. Metodă de acupunctură în care acul primeşte impulsuri electrice; electroacupunctură. — Din fr. **électroponcture.**

ELECTROSCÓP, *electroscoape,* s.n. Aparat care serveşte la punerea în evidenţă a stării de electrizare a unui corp şi a felului sarcinii electrice a unui corp. — Din fr. **électroscope.**

ELECTROSCÓPIC, -Ă, *electroscopici, -ce,* adj. Care este în legătură cu electroscopia, care aparţine electroscopiei. — Din fr. **électroscopique.**

ELECTROSCOPÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul electroscoapelor şi al aplicaţiilor lor. — Din fr. **électroscopie.**

ELECTROSECURITÁTE s.f. Protecţie împotriva electrocutării. — **Electro-** + **securitate.**

ELECTROSÓMN s.n. (Med.) Somn artificial provocat cu ajutorul curentului electric, utilizat în tratamentul unor boli psihice şi nervoase. — **Electro-** + **somn.**

ELECTROSTÁTIC, -Ă, *electrostatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la sarcinile electrice aflate în stare de repaus. G *Maşină electrostatică* = generator electric care funcţionează pe baza fenomenului de electrizare. **2.** S.f. Ramură a fizicii care studiază fenomenele ce însoţesc sarcinile electrice aflate în repaus. — Din fr**. électrostatique.**

ELECTROSTIMULÁRE s.f. Stimulare a ţesuturilor vii prin impulsuri electrice. — **Electro-** + **stimulare**. Cf. fr. é l e c t r o s t i m u l a t i o n .

ELECTROSTRICŢIÚNE s.f. Deformare a unui dielectric sub acţiunea câmpului electric. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **électrostriction.**

ELECTROŞÓC, *electroşocuri,* s.n. (Med.) Metodă de tratament care constă în trecerea curentului electric prin creier. — Din fr. **électrochoque.**

ELECTROTÉHNIC, -Ă, *electrotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a ştiinţei care studiază fenomenele electrice şi magnetice din punctul de vedere al aplicării lor în tehnică. F Ramură a tehnicii care se ocupă cu aplicaţiile fenomenelor electrice şi magnetice, precum şi cu proiectarea, construcţia şi exploatarea utilajului respectiv. **2.** Adj. Care aparţine electrotehnicii (**1**), privitor la aplicarea tehnică a fenomenelor electrice şi magnetice. — Din fr. **électrotechnique.**

ELECTROTERÁPIC, -Ă, *electroterapici, -ce,* adj. De electroterapie, referitor la electroterapie. — Din fr. **électrothérapique.**

ELECTROTERAPÍE s.f. Tratament medical bazat pe acţiunea curenţilor electrici ca agenţi terapeutici ai anumitor boli. — Din fr. **électrothérapie.**

ELECTROTÉRMIC, -Ă, *electrotermici, -ce,* adj. Care aparţine electrotermiei, care se referă la electrotermie. — Din fr. **électrothermique.**

ELECTROTERMÍE s.f. Parte a electrotehnicii care se ocupă cu utilizarea energiei electromagnetice pentru obţinerea căldurii necesare unor operaţii tehnologice sau pentru încălzit; electrocăldură. — Din fr. **électrothermie.**

ELECTROTÍPIC, -Ă, *electrotipici, -ce,* adj. Referitor la electrotipie; executat prin electrotipie. — Din fr**. électrotypique.**

ELECTROTIPÍE s.f. Reproducere de gravuri cu ajutorul electrolizei. — Din fr. **électrotypie.**

ELECTROTOMÍE s.f. Secţionare a ţesuturilor cu ajutorul curenţilor electrici. — Din fr. **électrotomie.**

ELECTROTÓNUS s.n. Modificare a excitabilităţii unui ţesut viu (nerv sau muşchi) în cursul trecerii prin ţesutul respectiv a unui curent electric continuu. **—** Din fr. **électrotonus.**

ELECTROTROPÍSM s.n. Orientare a organismelor în anumite direcţii sub influenţa curentului electric; galvanotropism. — Din fr. **électrotropisme.**

ELECTROTRAUMATÍSM, *electrotraumatisme,* s.n. (Med.) Electrocutare. — **Electro-** + **traumatism.**

ELECTROVALÉNŢĂ, *electrovalenţe,* s.f. Legătură chimică stabilită între ioni cu sarcini electrice de semn contrar, datorită forţelor de atracţie dintre aceştia. — Din fr. **électrovalence.**

ELÉCTRUM s.n. Aur nativ care conţine o mare cantitate de argint, de culoare galbenă-deschis până la albă-argintie, maleabil şi ductil. — Din fr. **électrum.**

ELECŢIÚNE, *elecţiuni,* s.f. (Rar) Alegere. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **élection,** lat. **electio, -onis.**

ELEFÁNT, *elefanţi,* s.m. Numele a două animale mamifere din ordinul proboscidienilor, cele mai mari animale terestre de azi, cu pielea groasă şi aspră, cu nasul modificat într-o trompă mobilă şi cu colţi foarte lungi de fildeş *(Elephas maximus* şi *Loxodonta africana).* — Din fr. **éléphant,** lat. **elephantus.**

ELEFANTIÁZIS s.n. Boală caracterizată prin dezvoltarea exagerată a membrelor inferioare sau a organelor genitale, care sunt deformate printr-un edem enorm. [Pr.: *-ti-a-*. — Var.: **elefantiázǎ** s.f.] — Din fr. **éléphantiasis.**

ELEFÁNTIC, -Ă, *elefantici, -ce,* adj. (Rar) Care este în legătură cu elefanţii; de elefant. — Din fr. **éléphantique.**

ELEFANTÍN, -Ă, *elefantini, -e,* adj. (Rar) Care se aseamănă cu un elefant. F Care este propriu elefantului. — Din fr. **éléphantin.**

ELEGÁNT, -Ă, *eleganţi, -te,* adj. **1.** (Despre îmbrăcăminte) Făcut cu gust, frumos; (despre oameni) care se distinge prin armonia şi bunul gust al îmbrăcămintei. **2.** (Adesea adverbial) Care se deosebeşte prin armonia formei, prin îmbinarea plăcută a elementelor, printr-o sobrietate plină de gust. F Fig. Plin de tact, lipsit de brutalitate. — Din fr. **élégant,** lat. **elegans, -ntis.**

ELEGÁNŢĂ s.f. Calitatea de a fi elegant, de a avea sau de a fi făcut cu gust, cu rafinament, cu graţie. F Distincţie în limbaj, în stil etc. — Din fr. **élégance,** lat. **elegantia.**

ELEGIÁC, -Ă, *elegiaci, -ce,* adj. Care are caracterele elegiei; *p. ext.* melancolic, nostalgic, trist, jalnic. F (Despre poeţi) Care scrie elegii sau lucrări cu caracter de elegie. [Pr.: *-gi-ac*] — Din fr. **élégiaque,** lat. **elegiacus.**

ELEGÍE, *elegii,* s.f. **1.** Specie a poeziei lirice în care sunt exprimate sentimente de melancolie, de tristeţe, de jale; *p. ext.* plângere, jeluire. **2.** Compoziţie muzicală cu caracter melancolic, trist. — Din fr. **élégie,** lat. **elegia.**

ELÉI interj. (Pop.) Exclamaţie prin care se interpelează ascultătorul. — Formaţie onomatopeică.

ELEKTRÓN s.n. Aliaj dur şi uşor de aluminiu şi magneziu. — Probabil din germ.

ELEMÉNT, *elemente,* s.n., (**2**) *elemenţi*, s.m. **1.** Parte componentă a unui întreg; parte care contribuie la formarea unui întreg. F Piesă sau ansamblu de piese care formează o construcţie. **2.** S.m. *Spec.* Fiecare dintre piesele componente ale unui radiator de calorifer. **3.** Persoană care face parte dintr-o colectivitate. **4.** (În filozofia antică) Fiecare dintre cele patru aspecte fundamentale ale materiei (foc, apă, aer, pământ) despre care se credea că stau la baza tuturor corpurilor şi fenomenelor naturii. F Fenomen al naturii care se manifestă ca o forţă puternică. **5.** Mediu în care trăieşte o fiinţă. F Mediu în care cineva se simte bine. **6.** (Chim.) Substanţă care nu poate fi descompusă în alte substanţe mai simple prin mijloace fizice sau chimice obişnuite şi care poate forma, prin combinare chimică, diverse substanţe compuse. **7.** Pilă electrică; fiecare celulă a unei pile electrice. **8.** Principiu de bază, noţiune fundamentală a unei discipline. — Din fr. **élément,** lat. **elementum.**

ELEMENTÁR, -Ă, *elementari, -e,* adj. **1.** De bază, esenţial, fundamental. F (Despre cărţi, manuale etc.) Care cuprinde elementele de bază ale unei ştiinţe. G *Învăţământ elementar* = prima treaptă a învăţământului public, cu caracter obligatoriu, unde se predau elementele de bază ale principalelor discipline. **2.** Puţin complicat; simplu, uşor; rudimentar. F Primitiv. **3.** Care ţine de natură şi de fenomenele ei. — Din fr. **élémentaire,** lat. **elementarius.**

ELEMENTARITÁTE s.f. (Livr.) Caracter elementar. — **Elementar** + suf. *-itate.*

ELÉN, -Ă, *eleni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine Greciei antice sau populaţiei ei, privitor la Grecia antică sau la populaţia ei; elinesc. F (Substantivat, f.; în forma *elină)* Limba greacă veche. **2.** S.m. şi f. Persoană

care făcea parte din populația Greciei antice. [Var.: **elín, -ă** adj.] — Din ngr. **Éllin,** lat. **Hellenes.**

ELENÍSM s.n. **1.** Perioadă din istoria popoarelor din bazinul Mării Mediterane, cuprinsă între moartea lui Alexandru Macedon și sfârșitul sec. I î.H. **2.** Termen care denumește cultura Greciei antice și influențele exercitate de ea. — Din fr. **hellénisme,** germ. **Hellenismus.**

ELENÍST, -Ă, *elenişti, -ste,* s.m. și f. Specialist în studiul limbii și culturii Greciei antice și epocii elenistice; *p. gener.* specialist în studiul limbii și culturii grecești. — Din fr. **helléniste,** germ. **Hellenist.**

ELENÍSTIC, -Ă, *elenistici, -ce,* adj. Care aparține elenismului, privitor la elenism. — Din fr. **hellénistique.**

ELERÓN, *eleroane,* s.n. Fiecare dintre aripioarele de comandă ale cârmei transversale a unui avion, prin manevrarea cărora se realizează mișcările în zbor ale avionului. — Din fr. **aileron.**

ELEȘTÉU s.n. v. **heleșteu.**

ELEUTERÍE, (**2**) *eleuterii,* s.f. **1.** Guvernare liberă a unui stat din Grecia antică. **2.** (La pl.) Serbări care se celebrau în cinstea unei victorii. [Pr.: *-le-u-*] — Din fr. **éleuthérie.**

ELÉV, -Ă, *elevi, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care învață într-o școală sau care este instruită de cineva; școlar. **2.** Persoană care urmează în concepții și în acțiuni pe maestrul său; discipol, învățăcel, adept. — Din fr. **élève.**

ELEVÁT, -Ă, *elevați, -te,* adj. (Despre stil, limbaj etc.; *p. ext.* despre oameni și manifestările lor) Nobil, superior, rafinat. — Din fr. **élevé.**

ELEVATÓR[1], *elevatoare,* s.n. **1.** Instalație care servește la transportarea materialelor (grele) pe direcție verticală sau aproape verticală și pe distanțe relativ mici. **2.** Unealtă cu care se prind și se manevrează prăjinile de foraj, burlanele etc. în exploatările petroliere sau în lucrările de explorare. **3.** (Med.) Instrument folosit pentru îndepărtarea unor elemente dure din țesuturi. — Din fr. **élévateur,** germ. **Elevator.**

ELEVATÓR[2], -OÁRE, *elevatori, -oare,* adj. Care ridică; care servește la ridicat. — Din fr. **élévatoire.**

ELEVATORÍST, *elevatoriști,* s.m. Muncitor care lucrează la elevator[1] (**1**). **Elevator[1]** + suf. *-ist.*

ELEVÁȚIE, *elevații,* s.f. **1.** Reprezentare grafică, la o scară dată, a fețelor exterioare ale unei construcții, mașini etc. **2.** Parte a unui zid, a unei pile sau a unei culee de pod situată deasupra terenului. **3.** Fig. Însușirea de a fi elevat. — Din fr. **élévation,** lat. **elevatio.**

ELEVÉZĂ, *eleveze,* s.f. Aparat metalic folosit pentru creșterea artificială a puilor și a bobocilor. — Din fr. **éleveuse.**

ELF, *elfi,* s.m. (În mitologia popoarelor germanice) Ființă supranaturală imaginată ca un pitic, binevoitor sau răuvoitor, care simbolizează forțele naturii (apa, focul, pământul etc.). — Din fr. **elfe,** germ. **Elf.**

ELIBERÁ, *eliberez,* vb. I. Tranz. **1.** A da libertate, a pune în stare de libertate; a înlătura oprimarea (națională, politică, socială); a dezrobi, a descătușa, a emancipa. G Refl. *Popoarele coloniale s-au eliberat.* F Refl. (Despre militari) A fi lăsat la vatră. F Refl. (Despre atomi) A se desprinde dintr-o moleculă, rămânând în stare liberă. **2.** A scoate dintr-o funcție. **3.** A da cuiva (la cerere) un act, un document oficial etc. F A preda o marfă. **4.** A face liberă o încăpere, un teren etc.; a goli, a evacua. — Din lat. **eliberare.**

ELIBERÁRE, *eliberări,* s.f. Acțiunea de *a (se) elibera* și rezultatul ei; liberare. — V. **elibera.**

ELIBERATÓR, -OÁRE, *eliberatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care eliberează; dezrobitor, liberator. — **Elibera** + suf. *-tor.*

ELÍCE, *elice,* s.f. **1.** Organ de mașină (având forma unor aripi sau a unor lopeți fixate pe un ax rotativ) care servește la punerea în mișcare a unui avion, a unei nave etc. **2.** Linie curbă care taie sub un unghi constant generatoarele unui cilindru sau ale unui con. — Din fr. **hélice,** lat. **helix, -icis.**

ELICOÍD, *elicoide,* s.n. (Mat.) **1.** Suprafață obținută prin deplasarea pe o elice a unei drepte, a unui triunghi etc. **2.** Curbă generată de rotirea unei parabole obișnuite în jurul unui cerc. — Din fr. **hélicoïde.**

ELICOIDÁL, -Ă, *elicoidali, -e,* adj. În formă de elice. [Pr.: *-co-i-*] — Din fr. **hélicoïdal.**

ELICOPTÉR, *elicoptere,* s.n. Aparat de zburat cu motor, a cărui susținere și mișcare sunt asigurate de una sau mai multe elice care se rotesc în jurul unor axe aproape verticale, și care poate ateriza pe un spațiu extrem de redus ori se poate menține în aer într-un punct fix. [Var.: **helicoptér** s.n.] — Din fr. **hélicoptère.**

ELICOPTERÍST, *elicopterişti,* s.m. (Rar) Pilot de elicopter. — **Elicopter** + suf. *-ist.*

ELICOSTÁT, *elicostate,* s.n. Aparat de zburat prevăzut cu o elice de susținere și completat printr-un mic balon. — Din fr. **hélicostat.**

ELIDÁ, *elidez,* vb. I.Tranz. A înlătura, în scris sau în vorbire, vocala finală a unui cuvânt înaintea vocalei inițiale a cuvântului următor. — Din fr. **élider,** lat. **elidere.**

ELIDÁRE, *elidări,* s.f. Acțiunea de *a elida* și rezultatul ei. — V. **elida.**

ELIDÁTĂ, *elidate,* adj. (Lingv.; despre vocala finală a unui cuvânt) Care a dispărut înaintea vocalei inițiale a cuvântului următor. — V. **elida.**

ELIGIBÍL, -Ă, *eligibili, -e,* adj. Care întrunește condițiile spre a fi ales într-o funcție sau într-un organ reprezentativ. — Din fr. **éligibile,** lat. **eligibilis.**

ELIGIBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi eligibil. — Din fr. **éligibilité.**

ELIMINÁ, *elímin,* vb. I. Tranz. A îndepărta, a înlătura, a exclude (dintr-o colectivitate, dintr-un ansamblu); *spec.* a da pe un elev afară din școală. F A îndepărta din plămâni aerul (în procesul respirației); a expira. — Din fr. **éliminer,** lat. **eliminare.**

ELIMINÁRE, *eliminări,* s.f. Acțiunea de *a elimina* și rezultatul ei; înlăturare, îndepărtare. G Expr. *A proceda prin eliminare* = a căuta să descopere ceva înlăturând, pe rând, elementele nerelevante în scopul obținerii esențialului. — V. **elimina.**

ELIMINATÓR, -OÁRE, *eliminatori, -oare,* adj. (Rar) Eliminatoriu. — Din fr. **éliminateur.**

ELIMINATÓRIU, -IE, *eliminatorii,* adj. Care elimină, care atrage eliminarea; eliminator. F (Despre probele unui concurs) Care aduce excluderea din examen a concurenților mai slabi. — Din fr. **éliminatoire.**

ELÍN, -Ă adj. v. **elen.**

ELÍNDĂ, *elinde,* s.f. Grindă metalică la excavatoarele cu cupe sau la drage, care susține lanțul fără sfârșit. — Din fr. **élinde.**

ELINÉSC, -EÁSCĂ, *elinești,* adj. Elen. — **Elin** + suf. *-esc.*

ELINÉȘTE adv. În limba elină. — **Elin** + suf. *-ește.*

ELÍNICĂ s.f. (Înv.) Limba elină. — Din ngr. **elliniki.**

ELINVÁR s.n. Aliaj de oțel, crom și nichel, cu elasticitate constantă la temperatura de lucru, folosit în construcția unor instrumente de măsură de precizie. — Din **el**[asticitate] + **invar**[iabilă].

ELIOFÓB, -Ă adj., s.m. și f. v. **heliofob.**

ELIPÓRT s.n. v. **heliport.**

ELÍPSĂ, *elipse,* s.f. **1.** Locul geometric al punctelor dintr-un plan pentru care suma distanțelor la două puncte fixe, numite focare, este constantă. **2.** (Figură de stil care constă în) omiterea din vorbire sau din scris a unor elemente care se subînțeleg sau care nu sunt absolut necesare pentru înțelesul comunicării. — Din fr. **ellipse,** lat. **ellipsis.**

ELIPSOGRÁF, *elipsografe,* s.n. Instrument care servește la desenarea elipselor.— Din fr. **ellipsographe.**

ELIPSOÍD, *elipsoide,* s.n. Suprafață închisă ale cărei secțiuni plane sunt elipse și care are trei planuri de simetrie, perpendiculare două câte două, care se intersectează după trei axe de simetrie. [Pl. și: (m.) *elipsoizi*] — Din fr. **ellipsoïde.**

ELIPSOIDÁL, -Ă, *elipsoidali, -e,* adj. Care are forma unui elipsoid. [Pr.: *-so-i-*] Din fr. **ellipsoïdal.**

ELÍPTIC, -Ă, *eliptici, -ce,* adj. **1.** În formă de elipsă (**1**). **2.** Care conține o elipsă (**2**). — Din fr. **elliptique.**

ELIPTICITÁTE s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este eliptic. — Din fr. **ellipticité.**

ELISABETÁN, -Ă, *elisabetani, -e,* adj. Care aparține domniei reginei Elisabeta I a Angliei, privitor la această epocă, specific acestei epoci. *Teatrul elisabetan. Stil elisabetan.* — Din fr. **élisabéthain.**

ELITÁR, -Ă, *elitari, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care aparține elitei (sociale), referitor la elită (socială), de elită (socială). **2.** (Despre unele teorii, doctrine) Care atribuie elitei rolul conducător în viața socială. — Din fr. **élitaire.**

ELÍTĂ, *elite,* s.f. Grup de persoane care reprezintă ceea ce este mai bun, mai valoros, mai ales într-o comunitate, o societate etc. F Ceea ce este mai bun, mai demn de a fi ales. G Loc. adj. *De elită* = ales, deosebit, distins. — Din fr. **élite.**

ELITÍSM s.n. Concepție, doctrină care susține rolul determinant al elitei în societate. — Din fr. **élitisme,** engl. **elitism.**

ELITÍST, -Ă, *elitişti, -ste,* adj. De elită; care favorizează elita. — Din fr. **élitiste,** engl. **elitist.**

ELÍTRĂ, *elitre,* s.f. Fiecare dintre cele două aripi externe sau anterioare, tari și impregnate cu chitină, ale insectelor coleoptere. — Din fr. **élytre.**

ELITROTOMÍE, *elitrotomii,* s.f. (Med.) Incizie a peretelui vaginal. — Din fr. **élytrotomie.**

ELIXÍR, *elixire,* s.n. **1.** Băutură cu proprietăți miraculoase pe care o căutau, în Evul Mediu, alchimiștii pentru a obține viață veșnică; *p. ext.* (azi) băutură scumpă, aleasă. **2.** (Fam.) Soluție alcoolică cu conținut variabil de zahăr și cu diverse esențe sau extracte de plante medicinale (servind ca medicament). [Pr.: *-gzir*] — Din fr. **élixir.**

ELIZÉU s.n. Loc unde cei vechi credeau că se duc sufletele oamenilor virtuoși. G (Adjectival) *Câmpiile elizee.* — Din fr. **Élysée,** lat. **Elysium.**

ELIZIÚNE, *eliziuni,* s.f. Suprimare a vocalei finale a unui cuvânt când cuvântul următor începe tot cu o vocală. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **élision,** lat. **elisio, -onis.**

ELOCÍNȚĂ s.f. v. **elocvență.**

ELOCUŢIÚNE, *elocuțiuni,* s.f. **1.** Mod de a exprima gândirea prin cuvinte. F Alegerea și așezarea cuvintelor într-un discurs. **2.** Parte a retoricii care tratează despre stilul unui discurs. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **élocution,** lat. **elocutio, -onis.**

ECLOCVÉNT, -Ă, *elocvenți, -te,* adj. Care are darul de a expune frumos și convingător. F (Adesea adverbial) Plin de înțeles; grăitor, demonstrativ, expresiv, semnificativ. — Din fr. **éloquent,** lat. **eloquens, -ntis.**

ELOCVÉNŢĂ s.f. Însușirea de a fi elocvent; arta de a vorbi frumos, emoționant, convingător. F Expresivitate. [Var.: (înv.) **elocínță** s.f.] — Din fr. **éloquence,** lat. **eloquentia.**

ELODIÓN, *elodioane,* s.n. Instrument muzical asemănător cu armoniul. [Pr.: *-di-on*] — Din fr. **élodion.**

ELOGIÁ, *elogiez,* vb. I. Tranz. A aduce elogii, a lăuda (în cuvinte entuziaste), a preamări. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **élogier.**

ELOGIÉRE, *elogieri,* s.f. Acțiunea de *a elogia* și rezultatul ei. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **elogia.**

ELOGIÓS, -OÁSĂ, *elogioși, -oase,* adj. Care elogiază, laudativ. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **élogieux.**

ELÓGIU, *elogii,* s.n. Discurs prin care este preamărit cineva; laudă deosebită adusă cuiva, apreciere foarte favorabilă. — Din fr. **éloge,** it. **elogio.**

ELONGÁT, -Ă, *elongați, -te,* adj. (Bot.; despre unele organe) Care crește în lungime, care se alungește față de forma primară. — Din fr. **élongé,** lat. **elongatus.**

ELONGÁŢIE, *elongații,* s.f. **1.** Valoare momentană a unei mărimi oscilatorii. **2.** Distanța unghiulară dintre doi aștri în raport cu pământul. **3.** Extensie accidentală sau terapeutică a unui ligament ori nerv; leziune produsă de această extensie. — Din fr. **élongation,** lat. **elongatio.**

ELOXÁRE, *eloxări,* s.f. Procedeu electrochimic de obținere a unui strat de oxid pe suprafața pieselor de aluminiu în vederea protecției împotriva coroziunii. — După fr. **éloxage.**

ELOXÁT, -Ă, *eloxați, -te,* adj. (Despre aluminiu, piese din aluminiu) Tratat împotriva oxidării. — Din fr. **éloxé.**

ELUÁNT, *eluanți,* s.m. Solvent care servește la eluare; developant. [Pr.: *-lu-ant*] — Din fr. **éluant.**

ELUÁRE, *eluări,* s.f. Proces de dizolvare și de separare a substanțelor dintr-o coloană cromatografică fixate pe un mediu absorbant, prin spălarea ei cu eluanți; eluțiune. [Pr.: *-lu-a-*] — Cf. fr. *éluer*.

ELUCIDÁ, *elucidez,* vb. I.Tranz. A clarifica, a desluși, a limpezi, a lămuri o problemă până atunci confuză. — Din fr. **élucider,** lat. **elucidare.**

ELUCIDÁRE, *elucidări,* s.f. Acțiunea de *a elucida* și rezultatul ei; lămurire, deslușire, explicare. — V. **elucida.**

ELUCUBRÁNT, -Ă, *elucubranți, -te,* adj. Aberant, absurd. — Din fr. **élucubrant.**

ELUCUBRÁŢIE, *elucubrații,* s.f. Combinație haotică de elemente absurde; aberație. F Divagație. [Var.: **elucubraţíune** s.f.] — Din fr. **élucubration.**

ELUCUBRAŢIÚNE s.f. v. **elucubrație.**

ELUDÁ, *eludez,* vb. I. Tranz. A ocoli, a evita, a ignora intenționat. — Din fr. **éluder,** lat. **eludere.**

ELUDÁRE, *eludări,* s.f. Acțiunea de *a eluda* și rezultatul ei. — V. **eluda.**

ELUŢIÚNE, *eluțiuni,* s.f. Eluare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **élution.**

ELUVIÁL, -Ă, *eluviali, -e,* adj. (Despre soluri) Care s-a diferențiat prin eluvionare. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **éluvial.**

ELUVIONÁRE, *eluvionări,* s.f. **1.** Acțiunea de formare a eluviilor. **2.** Spălare spre adâncime a unor elemente componente din straturile superioare ale solului sub acțiunea apei de precipitații infiltrate în sol. [Pr.: *-vi-o-*] — După fr. **éluvionnement.**

ELÚVIU, *eluvii,* s.n. Produse ale alterării exogene a rocilor, acumulate pe loc și caracterizate prin lipsa stratificației și prin nesortarea materialului. — Din fr. **éluvium.**

ELUVIÚNE, *eluviuni,* s.f. Proces de formare a eluviilor; produse ale acestui proces. [Pr.: *-vi-u-*] — Din fr. **éluvion.**

ELVÉTIC, -Ă, *elvetici, -ce,* adj. (Rar) Elvețian. — Din fr. **helvétique.**

ELVEŢIÁN, -Ă, *elvețieni, -e,* s.m. și f., adj., **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Elveției sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Elveției sau elvețienilor (**1**), privitor la Elveția ori la elvețieni; elvetic. [Pr.: *-ți-an*] — **Elveția** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ELVEŢIÁNCĂ, *elvețience,* s.f. Femeie care face parte din populația Elveției sau este originară de acolo. [Pr.: *-ți-an-*] — **Elveţian** + suf. *-că.*

ELZEVÍR, *elzevire,* s.n. Tip de literă subțire cu talpa triunghiulară. F Ediție imprimată sau publicată de unii dintre membrii vestitei familii de tipografi olandezi Elzévir. — Din fr. **élzevir.**

EMACIÁŢIE, *emaciații,* s.f. Emaciere. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **émaciation.**

EMACIÉRE, *emacieri,* s.f. Slăbire pronunțată care apare în faza finală a bolilor cronice; cașexie, emaciație. [Pr.: *-ci-e-*] — Cf. fr. *émacier*.

EMÁIL, (**2**) *emailuri,* s.n. **1.** Masă sticloasă obținută prin topire sau prin sinterizare, constituită în special din siliciu și din bariu, care se aplică pe suprafața unor obiecte metalice sau ceramice, pentru a le proteja împotriva coroziunii, a le îmbunătăți rezistența mecanică, a realiza izolarea lor electrică, în scop decorativ etc.; smalț, glazură. **2.** Obiect emailat sau sort de email (**1**). **3.** Peliculă obținută pe bază de rășini, care au în conținutul lor pigmenți. — Din fr. **émail.**

E-MAIL, (**2**) *e-mailuri,* s.n. **1.** Poștă electronică. **2.** Mesaj transmis prin poșta electronică. [Pr.: *iméil/ímeil*] — Cuv. engl.

EMAILÁ, *emailez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unui obiect cu email (**1**); a smălțui. — Din fr. **émailler.**

EMAILÁJ s.n. Emailare. — Din fr. **émaillage.**

EMAILÁRE, *emailări,* s.f. Acțiunea de *a emaila* și rezultatul ei; smălțuire. — V. **emaila.**

EMAILÁT, -Ă, *emailați, -te,* adj. Acoperit cu email (**1**); smălțuit. — V. **emaila.**

EMAILÓR, -OÁRE, *emailori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în lucrări de emailare; smălțuitor. — Din fr. **émailleur.**

EMANÁ, *emán,* vb. I. **1.** Tranz. A emite, a degaja, a răspândi un gaz, vapori, un miros etc.; a exala. **2.** Intranz. A proveni, a veni de la...; a izvorî, a-și avea originea. — Din fr. **émaner,** lat. **emanare.**

EMANÁRE, *emanări,* s.f. Acțiunea de *a emana* și rezultatul ei. — V. **emana.**

EMANATÍSM s.n. Teorie a neoplatonismului care explică sursa și structura realității prin emanații dintr-un principiu suprem transcendent; emanaționism. — Din germ. **Emanatism,** fr. **émanatisme.**

EMANÁŢIE, *emanații,* s.f. **1.** Emitere, degajare (de gaze, de vapori, de mirosuri etc.); (concr.) ceea ce se degajează, ceea ce se emană. G (Geol.) *Emanație vulcanică* = **a)** emitere de produse gazoase legate de activitatea vulcanică; **b)** produs al acestei activități, reprezentat prin bioxid de carbon, hidrogen, amoniac, hidrogen sulfurat, clor, azot, oxigen etc. **2.** Gaz radioactiv obținut prin dezintegrarea radiului, toriului sau actiniului. [Var.: (înv.) **emanaţiúne** s.f.] — Din fr. **émanation,** lat. **emanatio, -onis.**

EMANAŢIONÍSM s.n. Emanatism. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **emanație.**

EMANAŢIÚNE s.f. v. **emanație.**

EMANCIPÁ, *emancipez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A(-și) câștiga sau a face să-și câștige independența; a (se) elibera (**1**). F Refl. (Despre copii și adolescenți) A se elibera de prejudecăți, constrângeri, convenții sociale etc. **2.** Tranz. (În unele state) A scoate un minor de sub tutela părintească sau a tutorelui și a-i acorda, înainte de a ajunge la majorat, o parte din drepturile unui major. — Din fr. **émanciper,** lat. **emancipare.**

EMANCIPÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) emancipa* și rezultatul ei, emancipație. — V. **emancipa.**

EMANCIPÁT, -Ă, *emancipați, -te,* adj. **1.** Care nu mai depinde de cineva sau de ceva, care a devenit liber, independent. F (Despre copii și adolescenți) Care și-a luat unele libertăți nepotrivite cu vârsta lui; cu purtări libertine. **2.** (În unele state) Scos înainte de majorat de sub autoritatea părintească sau a tutorelui. — V. **emancipa.**

EMANCIPÁŢIE s.f. (Înv.) Emancipare. — Din fr. **émancipation,** lat. **emancipatio.**

EMARGINÁT, -Ă, *emarginați, -te,* adj. (Despre frunze, petale etc.) Care este puțin crestat la vârf. — Din fr. **émarginé.**

EMASCULÁ, *emasculez,* vb. I. Tranz. (Rar) A castra. F Tranz. și refl. A face sau a deveni impotent. — Din fr. **émasculer.**

EMASCULÁŢIE, *emasculații,* s.f. (Rar) Castrare. F Impotență. — Din fr. **émasculation.**

EMBARGÓ, *embargouri,* s.n. **1.** Interzicere de către un stat a exportului sau importului de mărfuri ori a capitalurilor într-o sau dintr-o țară, ca sancțiune pentru încălcarea unor reguli sau principii de drept internațional sau ca mijloc de presiune politică. **2.** Reținere de către un stat a navelor comerciale sau de mărfuri altui stat aflate pe teritoriul său (în condițiile în care a survenit un conflict între statele respective). — Din fr. **embargo.**

EMBATÍC, *embaticuri,* s.n. (Înv.) Formă de arendare a unei proprietăți pe termen foarte lung, în intervalul căruia arendașul beneficia de toate drepturile de proprietate. — Din ngr. **embatíkion.**

EMBATICÁR, -Ă, *embaticari, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care arenda o proprietate cu embatic; titularul dreptului de embatic. — **Embatic** + suf. *-ar.*

EMBLEMÁTIC, -Ă, *emblematici, -ce,* adj. De emblemă, care ține de emblemă. — Din fr. **emblématique.**

EMBLÉMĂ, *embleme,* s.f. Obiect, imagine (însoțită de o deviză) care poartă în mod convențional un anumit înțeles, care simbolizează o anumită idee. F Simbol; figură alegorică. — Din fr. **emblème,** lat. **emblema.**

EMBÓL s.n. v. **embolus.**

EMBOLÍE, *embolii,* s.f. Obstruare bruscă a unui vas sangvin sau limfatic. — Din fr. **embolie.**

EMBOLÍT s.n. Minereu bogat în argint. — Din germ. **Embolit.**

EMBÓLUS, *embolusuri,* s.n. Cheag de sânge, celulă grasă sau corp străin care obstruează un vas sangvin, provocând o embolie. [Var.: **emból** s.n.] — Din fr. **embolus.**

EMBRIOCARDÍE s.f. Ritm cardiac patologic apărut în miocarditele grave, caracterizat prin accelerarea bătăilor inimii şi prin egalizarea pauzelor şi a tonalităţilor celor două zgomote ale ei; ritm fetal. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryocardie.**

EMBRIOGENÉZĂ s.f. Proces de transformare succesivă a ovulului fecundat şi a embrionului până la ecloziune sau naştere; dezvoltare embrionară. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryogenèse.**

EMBRIOLÓG, -Ă, *embriologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în embriologie. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryologue.**

EMBRIOLÓGIC, -Ă, *embriologici, -ce,* adj. Care aparţine embriologiei, referitor la embriologie. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryologique.**

EMBRIOLOGÍE s.f. Parte a biologiei care se ocupă cu studiul embrionului în toate fazele dezvoltării lui, de la formarea celulei-ou până la ecloziune sau naştere. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryologie.**

EMBRIÓN, *embrioni,* s.m. **1.** Produsul concepţiei în primele trei luni de viaţă la om. F (Bot.) Corp multicelular situat în interiorul seminţei, din care se formează plantula. **2.** Fig. Început al unui lucru, al unei acţiuni etc.; prima fază a dezvoltării unui proces. [Pr.: *-bri-on*] — Din fr. **embryon.**

EMBRIONÁR, -Ă, *embrionari, -e,* adj. **1.** De embrion, privitor la embrion, ca un embrion. G *Dezvoltare embrionară* = embriogeneză. **2.** Fig. Abia născut, abia ivit, în germene; la începutul existenţei, dezvoltării. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryonnaire.**

EMBRIONÁT, -Ă, *embrionaţi, -te,* adj. Cu embrion. [Pr.: *-bri-o*] — Din **embrion.**

EMBRIOTOMÍE, *embriotomii,* s.f. Tăiere a fetusului mort în interiorul uterului matern, când nu este posibilă o naştere normală. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryotomie.**

ÉMDEN s.n. Rasă de gâşte de culoare albă, de 7–10 kg. — Cuv. germ.

EMENAGÓG, *emenagoge,* s.n. Medicament care provoacă, care favorizează menstruaţia. — Din fr. **emménagogue.**

EMENDÁ, *emendez,* vb. I. Tranz. A corecta, a îndrepta, a îmbunătăţi (un text); a amenda[2]. — Din lat. **emendare,** fr. **émender.**

EMENDÁNDA s.n. pl. Corecturi (tipografice) la un text. — Cuv. lat.

EMENDÁŢIE, *emendaţii,* s.f. Faptul de *a emenda.* — Din lat. **emendatio,** fr. **émendation.**

EMÉRGE, pers. 3 *emérge*, vb. III. Intranz. (Fiz.; despre corpuri, radiaţii etc.) A părăsi un sistem de medii. — Din fr. **émerger.**

EMERGÉNT, -Ă, *emergenţi, -te,* adj. (Despre un corp, o radiaţie etc.) Care părăseşte un sistem de medii. — Din fr. **émergent,** lat. **emergens, -ntis.**

EMERGÉNŢĂ, *emergenţe,* s.f. Însuşire a unui fascicul de radiaţii de a părăsi un sistem de medii. — Din fr. **émergence.**

EMERÍ s.n. (Rar) Şmirghel. — Din fr. **émeri.**

EMERÍT, -Ă, *emeriţi, -te,* adj. **1.** (Ieşit din uz) Calificativ cuprins în titlul de onoare acordat unui artist, unui profesor, unui medic etc. care s-a distins în mod deosebit în activitatea sa. **2.** Experimentat, versat, priceput. — Din fr. **émérite,** lat. **emeritus.**

EMERSIÚNE, *emersiuni,* s.f. **1.** Ieşire a unui corp la suprafaţa unui lichid. **2.** Ieşire parţială a unui corp ceresc din conul de umbră al altui corp ceresc sau din spaţiul aflat în dreptul altui corp ceresc. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **émersion,** lat. **emersio, -onis.**

EMETÍC s.n. Tartrat de antimoniu şi potasiu, folosit în industria textilă ca mordant, la prepararea lacurilor şi în medicină (ca vomitiv); *p. ext.* orice substanţă care provoacă vărsături; vomitiv. — Din fr. **émétique,** lat. **emeticus.**

EMETRÓP, -Ă, *emetropi, -e,* adj., s.m. şi f. Persoană care are vederea normală. — Din fr. **emmétrope.**

EMETROPÍE s.f. Vedere normală, proprietate a ochiului de a vedea normal. — Din fr. **emmétropie.**

EMFÁTIC, -Ă, *emfatici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Plin de emfază; nenatural, pretenţios, bombastic, umflat. — Din fr. **emphatique.**

EMFÁZĂ s.f. Atitudine nenaturală, pretenţioasă; afectare în scris, în vorbire, în comportare. F (Med.) Atitudine lipsită de naturaleţe, în dezacord cu realitatea, prezentă la psihopaţi, paranoici, schizofrenici etc. — Din fr. **emphase,** lat. **emphasis.**

EMFITEÓZĂ, *emfiteoze,* s.f. Contract pe termen lung cu drept de ipotecă pe proprietatea închiriată sau arendată. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **emphytéose.**

EMFIZÉM, *emfizeme,* s.n. Sindrom care se datorează infiltrării de aer în interstiţiile ţesutului conjunctiv al unui organ. G *Emfizem pulmonar* = dilatare excesivă şi permanentă a plămânilor datorită atrofiei şi ruperii septurilor dintre alveole, precum şi pierderii elasticităţii. — Din fr. **emphysème.**

EMFRAXÍE, *emfraxii,* s.f. Obstrucţie a unui organ canalicular. — Din fr. **emphraxis.**

EMICÍCLU s.n. v. **hemiciclu.**

EMIGRÁ, *emigrez,* vb. I. Intranz. A-şi părăsi patria pentru a se stabili (definitiv sau temporar) în altă ţară; a se expatria. — Din fr. **émigrer,** lat. **emigrare.**

EMIGRÁNT, -Ă, *emigranţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care emigrează; emigrat. — Din fr. **émigrant.**

EMIGRÁRE, *emigrări,* s.f. Acţiunea de *a emigra* şi rezultatul ei; expatriere, emigraţie. — V. **emigra.**

EMIGRÁT, -Ă, *emigraţi, -te,* s.m. şi f., adj. Emigrant. — V. **emigra.** Cf. fr. émigré.

EMIGRAŢIÚNE, *emigraţii,* s.f. **1.** Situaţia în care se găseşte o persoană emigrată. **2.** Timpul cât cineva este emigrat. **3.** Totalitatea persoanelor emigrate din aceeaşi ţară, în acelaşi loc, într-o anumită perioadă. **4.** (Rar) Emigrare. [Var.: **emigraţiúne** s.f.] — Din fr. **émigration,** lat. **emigratio, -onis.**

EMIGRAŢIÚNE s.f. v. **emigraţie.**

EMINAMÉNTE adv. În gradul cel mai înalt, prin excelenţă, cu deosebire. — Din fr. **éminemment.**

EMINÉNT, -Ă, *eminenţi, -te,* adj. Care se distinge prin calităţi (intelectuale) deosebite; excepţional, superior, remarcabil, excelent. — Din fr. **éminent,** lat. **eminens, -ntis.**

EMINÉNŢĂ, *eminenţe,* s.f. (Urmat de un pronume posesiv) Titlu onorific conferit cardinalilor şi (în trecut) episcopilor catolici. G *Eminenţă cenuşie* = colaborator apropiat al unui conducător de stat, demnitar etc. care acţionează din umbră, fără a se face observat. — Din fr. **éminence,** lat. **eminentia.**

EMINESCIÁN, -Ă, *eminescieni, -e,* adj. Care aparţine lui Eminescu, privitor la Eminescu, în genul operei lui Eminescu. [Pr.: *-ci-an*] — **Eminescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

EMINESCIANÍSM s.n. Ceea ce este specific gândirii şi operei eminesciene. F Tendinţă de a prelua şi cultiva teme, motive etc. eminesciene. [Pr.: *-ci-a-*] — **Eminescian** + suf. *-ism.*

EMINESCOLÓG, *eminescologi,* s.m. Specialist în eminescologie. — Din **eminescologie** (derivat regresiv).

EMINESCOLOGÍE s.f. Studiul vieţii şi operei lui Eminescu. — De la **Eminescu** (după *dantologie).*

EMÍR, *emiri,* s.m. **1.** Titlu dat descendenţilor lui Mahomed; persoană având acest titlu. **2.** Titlu dat unui guvernator, unui şef de stat sau unui comandant de oşti în unele ţări musulmane; persoană având acest titlu. — Din fr. **émir.**

EMIRÁT, *emirate,* s.n. **1.** Stat condus de un emir (**2**). **2.** Funcţia, demnitatea de emir (**2**). — Din fr. **émirat.**

EMIRIÁN, -Ă, *emirieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populaţia Emiratelor Arabe Unite sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Emiratelor Arabe Unite sau emirienilor (**1**), privitor la Emiratele Arabe Unite ori la emirieni. [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **Emirian.**

EMISÁR, (**I**) *emisari,* s.m., (**II**) *emisare,* s.n. **I.** S.m. Trimis al unei organizaţii politice sau al unui stat, cu o misiune (secretă); *p. gener.* persoană trimisă undeva cu o misiune oarecare. **II.** S.n. **1.** Apă care colectează apele murdare provenite de la întreprinderi, aşezări umane etc., vărsându-le apoi într-o apă mai mare. **2.** Curs de apă permanent care se scurge dintr-un lac. — Din fr. **émissaire.**

EMISFÉRĂ, *emisfere,* s.f. **1.** (Geom.) Jumătate dintr-o sferă. **2.** Fiecare dintre cele două jumătăţi ale sferei cereşti sau terestre, mărginite de ecuatorul ceresc, respectiv de ecuatorul terestru, şi de meridianul de referinţă. **3.** (Anat.; în sintagma) *Emisfere cerebrale* = cele două jumătăţi simetrice ale creierului mare. — Din fr. **hémisphère,** lat. **hemisphaerium.**

EMISFÉRIC, -Ă, *emisferici, -ce,* adj. În formă de emisferă. — Din fr. **hémisphérique.**

EMÍSIE s.f. v. **emisiune.**

EMISIÚNE, *emisiuni,* s.f. **1.** (În forma *emisie*) Creare şi punere în circulaţie a semnelor băneşti de către banca centrală a unui stat; emitere. F Punere în circulaţie a unei noi serii de mărci poştale sau retipărirea la o anumită dată a unei serii mai vechi. **2.** (În forma *emisie*) Producere, de către un corp sau un dispozitiv, a unor gaze, a unor unde etc. care se pot propaga în mediul înconjurător. **3.** Program transmis prin radio sau prin televiziune într-o ordine dinainte stabilită. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **emísie** s.f.] — Din fr. **émission,** lat. **emissio, -onis.**

EMISÍV, -Ă, *emisivi, -e,* adj. Referitor la emisie; care are proprietatea de a emite (radiaţii, lumină); emiţător (**1**). — Din fr. **émissif.**

EMISTÍH, *emistihuri,* s.n. Fiecare dintre cele două jumătăţi ale unui vers (despărţite prin cezură). — Din fr. **hémistiche,** lat. **hemistichium.**

EMITÁNŢĂ, *emitanţe,* s.f. (Fiz.) Radianţă. — Din fr. **émittance.**

EMÍTE, *emít,* vb. III. Tranz. **1.** A enunţa, a exprima, a lansa o părere, o teorie etc. F A transmite, a anunţa. **2.** A elabora un act normativ. F A pune

în circulație o bancnotă, o hârtie de valoare etc. **3.** A produce gaze, radiații etc. care se pot propaga în mediul înconjurător. — Din lat. **emittere.** Cf. fr. émettre.

EMITÉNT, -Ă, *emitenți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care emite hârtii de valoare, bancnote etc. **2.** S.m. (Lingv.) Emițător. **3.** S.m. Organism (stat, companie publică sau privată, organism internațional) care lansează un împrumut. — Din lat. **emittens, -ntis,** it. **emittente.**

EMÍTERE, *emiteri,* s.f. Faptul de *a emite.* — V. **emite.**

EMITÓR, *emitori,* s.m. (Electron.) Electrod al unui tranzistor. — Din engl. **emitter.**

EMIȚĂTÓR, -OÁRE, *emițători, -oare,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care emite; emisiv. G *Post emițător* = post de radioemisie. **2.** S.n. Dispozitiv, aparat sau instalație care emite unde sonore ori electromagnetice sau impulsii de curent. G *Emițător radio* = radioemițător. **3.** S.m. (Lingv.) Persoană care emite un enunț lingvistic. — **Emite** + suf. *-ător* (după fr. *émetteur).*

EMOLIÉNT, -Ă, *emolienți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a muia țesuturile congestionate sau înăsprite. **2.** S.n. Medicament care înmoaie pielea și mucoasele. *Lanolina este un emolient.* F Substanță grasă folosită la finisarea produselor textile pentru a le da moliciune, suplețe și luciu. [Pr.: *-li-ent*] — Din fr. **émollient,** lat. **emolliens, -ntis.**

EMOLUMÉNT, *emolumente,* s.n. Profit, avantaj. — Din lat. **emolumentum,** fr. **émolument.**

EMONCTÓRIU, *emonctorii,* s.n. Organ sau deschizătură naturală a corpului prin care se elimină secrețiile sau umorile. — Din fr. **émonctoire.**

EMONCȚIÚNE, *emoncțiuni,* s.f. Eliminare a umorilor superflue. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **émonction.**

EMONDÁ, *emondez,* vb. I. Tranz. A tăia ramurile de pe trunchiurile arborilor în perioada de creștere pentru a stimula dezvoltarea lor în înălțime. — Din fr. **émonder.**

EMONDÁJ, *emondaje,* s.n. **1.** Operație de tăiere a ramurilor de pe trunchiurile arborilor în perioada de creștere pentru a stimula dezvoltarea lor în înălțime; emondare, emondație. **2.** (Med.) Intervenție chirurgicală constând în înlăturarea exostozelor și osteofitelor epifizelor. — Din fr. **émondage.**

EMONDÁRE, *emondări,* s.f. Emondaj. — V. **emonda.**

EMONDÁȚIE, *emondații,* s.f. Emondaj. — Din fr. **émondation.**

EMONDÓR, *emondoare,* s.n. Unealtă folosită la emondaj. — Din fr. **émondoir.**

EMOTÍV, -Ă, *emotivi, -e,* adj. **1.** Care se referă la emoție sau la afectivitate; afectiv, emoțional. **2.** Care se emoționează ușor; sensibil, impresionabil. — Din fr. **émotif.**

EMOTIVÍSM s.n. Teorie conform căreia propozițiile moralei nu descriu stări de fapt, ci exprimă sau provoacă sentimente și atitudini ce au legătură cu istoria folosirii cuvintelor. — Din fr. **émotivisme.**

EMOTIVITÁTE s.f. Faptul de a se emționa ușor; stare emotivă; însușirea de a fi emotiv; impresionabilitate. — Din fr. **émotivité.**

EMÓȚIE, *emoții,* s.f. Reacție afectivă de intensitate mijlocie și de durată relativ scurtă, însoțită adesea de modificări în activitățile organismului, oglindind atitudinea individului față de realitate; *p. gener.* orice reacție afectivă. [Var.: (înv.) **emoțiúne** s.f.] — Din fr. **émotion,** it. **emozione.**

EMOȚIONÁ, *emoționez,* vb. I. Tranz. A produce, a cauza, a provoca o emoție; a impresiona. F Refl. A fi cuprins de o emoție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **émotionner.**

EMOȚIONÁL, -Ă, *emoționali, -e,* adj. Care este propriu emoțiilor; provocat de o emoție; care produce o emoție; emotiv. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **émotionnel.**

EMOȚIONÁNT, -Ă, *emoționanți, -te,* adj. Care emoționează; mișcător, tulburător. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **émotionnant.**

EMOȚIONÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) emționa* și rezultatul ei; tulburare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **emoționa.**

EMOȚIONÁT, -Ă, *emoționați, -te,* adj. Cuprins de emoție. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **emoționa.**

EMOȚIÚNE s.f. v. **emoție.**

EMPATÍE s.f. **1.** (Fil.) Formă de intuire a realității prin identificare afectivă. **2.** Tendință a receptorului de a trăi afectiv, prin transpunere simpatetică, viața eroilor din opere literare, filme etc. — Din fr. **empathie,** engl. **empathy.**

EMPIRÉU s.n. **1.** (În mitologia greco-romană) Partea cea mai de sus a bolții cerești, unde își aveau lăcașul zeii; reședința zeilor. **2.** (În Evul Mediu; în teologia creștină) Al șaptelea cer, lăcașul lui Dumnezeu și al sufletelor celor mântuiți. — Din fr. **empyrée,** it. **empireo.**

EMPÍRIC, -Ă, *empirici, -ce,* adj. Bazat (numai) pe experiență; care privește empirismul, care are la bază empirismul. G *Formulă empirică* = formulă obținută din încercările de a interpreta datele experimentale, fără suport teoretic. *Medicină empirică* = tratament al bolilor numai pe bază de experiență și de cazuri antecedente. — Din fr. **empirique,** lat. **empiricus.**

EMPIRIOCRÍTIC, -Ă, *empiriocritic, -ce,* adj. Care ține de empiriocriticism, propriu empiriocriticismului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din rus. **empiriokritik.**

EMPIRIOCRITICÍSM s.n. Formă pozitivistă a empirismului orientată spre eliminarea elementelor apriorice și dualiste; machism. [Pr.: *-ri-o-*] — Din rus. **empiriokritițizm.**

EMPIRIOMONÍSM s.n. Variantă a empiriocriticismului potrivit căreia realitatea fizică nu ar fi decât „experiența socialmente organizată a omenirii”. [Pr.: *-ri-o-*] — Din rus. **empirimonizm.**

EMPIRIOSIMBOLÍSM s.n. (Fil.) Variantă a empiriocriticismului care consideră reprezentările și noțiunile ca simboluri ale senzațiilor noastre. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **empiriosymbolisme.**

EMPIRÍSM s.n. Teorie epistemiologică potrivit căreia informația autentică despre lume trebuie obținută prin mijloace a posteriori, astfel încât nimic nu poate fi gândit fără să fi fost mai întâi simțit. G *Empirism logic* = variantă a neopozitivismului care admite numai enunțurile logice verificabile în mod nemijlocit prin percepțiile fiecărui subiect în parte. — Din fr. **empirisme.**

EMPIRÍST, -Ă, *empiriști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de empirism. **2.** S.m. și f. Adept al empirismului. — Din fr. **empiriste.**

EMPLÁSTRU, *emplastre,* s.n. Preparat farmaceutic solid, plastic, care are în compoziția sa săruri de plumb, rășini, cauciuc, medicamente și care se aplică pe piele pentru izolarea rănilor sau fixarea pansamentelor; plasture. — Din lat. **emplastrum.**

EMPÓRIU, *emporii,* s.n. Târg, port, agenție comercială în țară străină. — Din fr. **emporium,** ngr. **emparion.**

ÉMU, *emu,* s.m. Pasăre terestră de talie mare, originară din Australia, asemănătoare cu struțul, dar lipsită de creastă *(Dromiceius novaehollandiae).* [Acc. și: *emú*] — Din fr. **emu,** germ. **Emu.**

EMÚL, *emuli,* s.m. Persoană care se străduiește să egaleze sau să întreacă pe cineva într-un domeniu de activitate. — Din fr. **émule,** lat. **aemulus.**

EMULÁȚIE, *emulații,* s.f. Sentiment, dorință, strădanie de a egala sau de a întrece pe cineva într-un domeniu de activitate; întrecere. [Var.: **emulațiúne** s.f.] — Din fr. **émulation,** lat. **aemulatio, -onis.**

EMULAȚIÚNE s.f. v. **emulație.**

EMULGATÓR, *emulgatori,* s.m. Substanță chimică folosită la obținerea emulsiilor; emulsiv (**2**), emulsionant. F Substanță chimică folosită pentru îndepărtarea grăsimilor din produsele textile. — Din germ. **Emulgator.**

EMÚLSIE, *emulsii,* s.f. Amestec dispers format din două lichide insolubile unul în celălalt. F Strat sensibil la acțiunea luminii, depus pe plăcile și pe filmele fotografice. — Din fr. **émulsion.**

EMULSIONÁ, *emulsionez,* vb. I. Intranz. și tranz. A forma sau a prepara o emulsie. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **émulsionner.**

EMULSIONÁBIL, -Ă, *emulsionabili, -e,* adj. (Chim.) Care poate fi transformat în emulsie. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **émulsionnable.**

EMULSIONÁNT, *emulsionante,* s.n. Emulgator. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **émulsionnant.**

EMULSIONÁRE, *emulsionări,* s.f. Acțiunea de *a emulsiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **emulsiona.**

EMULSÍV, -Ă, *emulsivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre semințe) Din care se extrage uleiul. **2.** S.n. Emulgator. — Din fr. **émulsif.**

EMULSÓR, *emulsoare,* s.n. Aparat care servește la obținerea emulsiilor. — Din fr. **émulseur.**

ENANTÉM, *enanteme,* s.n. Erupție care apare pe mucoase în unele boli contagioase. — Din fr. **énanthème.**

ENANTIOMORFÍE s.f. (Fiz.) Proprietate a unor substanțe de a cristaliza în două forme, dintre care una este imaginea simetrică a celeilalte în raport cu un plan; enantiomorfism. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **énantiomorphie.**

ENANTIOMORFÍSM s.n. (Fiz.) Enantiomorfie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **énantiomorphisme,** engl. **enantiomorphism.**

ENANTIOTROPÍE s.f. (Chim.) Proprietate a unor substanțe de a prezenta diferite structuri cristaline în aceeași stare de agregare, fiecare dintre acestea fiind stabilă în anumite intervale de temperatură și presiune. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **énantiotropie,** engl. **enantiotropy.**

ENARGÍT s.n. Mineral întâlnit în zăcăminte hidrotermale de cupru. — Din germ. **Enargit.**

ENARMÓNIC, -Ă, *enarmonici, -ce,* adj. (Despre sunete) De aceeași înălțime, dar cu denumiri, notații diferite. — Din fr. **enharmonique.**

ENARMONÍE, *enarmonii,* s.f. Raportul dintre sunete cu aceeași înălțime, dar cu notații diferite. — Din fr. **enharmonie.**

ENCÁRPĂ, *encarpe,* s.f. Ghirlandă de flori, de fructe în relief, folosită ca ornamentație la construcțiile antice. — Din fr. **encarpe.**

ENCAÚSTIC, -Ă, *encaustici, -ce,* s.f., s.m. **1.** S.f. (La vechii greci) Procedeu de pictură în care culorile se foloseau diluate cu ceară. **2.** S.m. Preparat pe bază de ceară folosit la impregnarea statuilor de marmură sau de ipsos pentru a le da un aspect catifelat sau pentru a le feri de umezeală. — Din fr. **encaustique.**

ENCEFÁL, *encefale,* s.n. Parte a sistemului nervos central care cuprinde creierul mare, pedunculii cerebrali şi bulbul rahidian. — Din fr. **encéphale.**

ENCEFÁLIC, -Ă, *encefalici, -ce,* adj. Care aparţine encefalului, privitor la encefal. — Din fr. **encéphalique.**

ENCEFALÍNĂ s.f. (Biol.) Proteină din creier cu acţiune calmantă asupra durerilor. — Din fr. **encéphaline.**

ENCEFALÍTĂ, *encefalite,* s.f. Boală cauzată de inflamarea acută sau cronică a encefalului. G *Encefalită letargică* = boală contagioasă gravă, provocată de un virus transmis prin musca ţeţe şi manifestată prin somnolenţă persistentă şi progresivă; boala somnului. — Din fr. **encéphalite.**

ENCEFALOGRAFÍE s.f. Metodă de examinare radiografică a encefalului, folosită în diagnosticul unor boli nervoase; (concr.) radiografie a encefalului. — Din fr. **encéphalographie.**

ENCEFALOÍD, -Ă, *encefaloizi, -de,* adj. Care are sinuozităţi şi o consistenţă asemănătoare cu a encefalului. — Din fr. **encéphaloïde.**

ENCEFALOMIELÍTĂ, *encefalomielite,* s.f. Inflamaţie a creierului şi a măduvei spinării, care prezintă simptome atât de encefalită, cât şi de mielită. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **encéphalomyélite.**

ENCEFALOPATÍE, *encefalopatii,* s.f. Denumire generică pentru afecţiunile organice ale creierului; boală a creierului. — Din fr. **encéphalopathie.**

ENCEFALÓZĂ, *encefaloze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru o afecţiune cerebrală degenerativă. — Din fr. **encéphalose.**

ENCHIMÓZĂ, *enchimoze,* s.f. Răspândire de sânge în vasele de la suprafaţa pielii, fără să fi fost provocată de o lovitură exterioară. — Din fr. **enchymose.**

ENCÍCLICĂ, *enciclice,* s.f. **1.** (În Biserica catolică) Scrisoare a Papei către bisericile, clerul şi credincioşii din toate ţările sau dintr-o anumită ţară, conţinând o problemă de doctrină sau de actualitate. **2.** Scrisoare adresată bisericilor dintr-un teritoriu dat. **3.** Scrisoare a oricărui episcop către bisericile şi credincioşii săi. — Din fr. **encyclique.**

ENCICLOPÉDIC, -Ă, *enciclopedici, -ce,* adj. Care are caracter de enciclopedie; *p. ext.* vast, cuprinzător. — Din fr. **encyclopédique.**

ENCÍCLOPEDÍE, *enciclopedii,* s.f. **1.** Tip de lucrare lexicografică de proporţii diferite care tratează sistematic termeni de bază (nume comune şi proprii), noţiuni din toate domeniile sau dintr-un singur domeniu, fie în ordine alfabetică, fie pe probleme sau pe ramuri. **2.** Ansamblu multilateral de cunoştinţe omeneşti. G (Fam.) *Enciclopedie ambulantă* = persoană care are cunoştinţe multe, diverse şi exacte. — Din fr. **encyclopédie.**

ENCICLOPEDÍSM s.n. **1.** Sistemul şi principiile enciclopediştilor (mai ales ale celor francezi din sec. XVIII). **2.** Erudiţie vastă, multilaterală. — Din fr. **encyclopédisme.**

ENCICLOPEDÍST, -Ă, *enciclopedişti, -ste,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. pl. Nume dat gânditorilor, savanţilor şi scriitorilor francezi precursori ai Revoluţiei Franceze de la sfârşitul sec. XVIII, care au colaborat la editarea unei enciclopedii. **2.** Adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care are cunoştinţe enciclopedice. — Din fr. **encyclopédiste.**

ENCLÁVĂ, *enclave,* s.f. **1.** Fragmente de roci de altă natură înglobate în masa rocilor eruptive. **2.** Teritoriu de mici dimensiuni având o populaţie puţin numeroasă, aflat în apropierea graniţei dintre două state, în interiorul unuia, dar aparţinând celuilalt. **3.** Situare geografică a unui stat sau teritoriu înconjurat total de spaţiul altui stat. — Din fr. **enclave.**

ENCLÍTIC, -Ă, *enclitici, -ce,* adj. (Despre cuvinte) Care este legat de un cuvânt precedent, cu care alcătuieşte o unitate, fiind lipsit de accent propriu. G *Articol enclitic* = articol hotărât care se ataşează la sfârşitul unui cuvânt. — Din fr. **enclitique,** lat. **encliticus.**

ENCLÍZĂ, *enclize,* s.f. Ataşare a unui cuvânt, a unei silabe sau a altui element neaccentuat la cuvântul precedent; postpunere. — Din fr. **enclise,** germ. **Enklise.**

ENCOMIÁSTIC, -Ă, *encomiastici, -ce,* adj. Cu caracter laudativ, elogios. [Pr.: *-mi-as-*] — Din **encomion.**

ENCOMIÓN, *encomioane,* s.n. (Livr.) Cuvântare de laudă, elogiu în onoarea cuiva. [Pr.: *-mi-on*] — Din ngr. **enkómion.**

ENCONDRÓM, *encondroame,* s.n. Tumoare, excrescenţă cartilaginoasă care se dezvoltă pe un os. — Din fr. **enchondrome.**

ENDARTERÍTĂ, *endarterite,* s.f. Inflamaţie a arterei care poate produce obstruarea acesteia. — Din fr. **endartérite.**

ENDECAGÓN, *endecagoane,* s.n. Poligon cu unsprezece laturi (şi tot atâtea unghiuri). — Din fr. **(h)endécagone.**

ENDECASILÁB, *endecasilabi,* s.m. Vers care are unsprezece silabe. — Din fr. **(h)endécasyllabe,** lat. **hendecasillabus.**

ENDECASILÁBIC, *endecasilabice,* adj. (Despre versuri) Care are unsprezece silabe. — Din fr. **(h)endécasyllabique.**

ENDÉMIC, -Ă, *endemici, -ce,* adj. (Despre plante sau animale) Care trăieşte numai pe un anumit teritoriu; (despre unele boli) care are cauze locale, specifice unei anumite regiuni); care are caracter permanent în anumite regiuni. — Din fr. **endémique.**

ENDEMICITÁTE s.f. (Biol.) Caracter endemic; endemism. — Din fr. **endémicité,** engl. **endemicity.**

ENDEMÍE, *endemii,* s.f. Prezenţă într-o comunitate a unei boli infecţioase sau de nutriţie sub formă de cazuri sporadice semnalate o perioadă îndelungată de timp. — Din fr. **endémie.**

ENDEMÍSM s.n. (Biol.) Fenomen constând în existenţa unor specii, genuri, familii exclusiv pe un teritoriu determinat, relativ limitat. F Caracter endemic; endemicitate. — Din fr. **endémisme,** engl. **endemism.**

ENDEMOEPIDÉMIC, -Ă, *endemoepidemici, -ce,* adj. Care se referă la boli infecţioase prezente în mod endemic într-o populaţie, dar care pot provoca uneori izbucniri epidemice. [Pr.: *-mo-e-*] — **Endemie** + **epidemic.**

EN DETÁIL loc. adj., loc. adv. (Care este) în cantităţi mici, cu bucata, cu amănuntul. [Pr.: *ăndetái*] — Loc. fr.

ENDOBLÁST s.n. (Biol.) Endoderm. — Din fr. **endoblaste,** engl. **endoblast.**

ENDOCÁRD, *endocarduri,* s.n. Membrană subţire care căptuşeşte cavităţile şi valvulele inimii. — Din fr. **endocarde.**

ENDOCÁRDIC, -Ă, *endocardici, -ce,* adj. (Med.) De endocard. — Cf. fr. endocarditique.

ENDOCARDÍTĂ, *endocardite,* s.f. Boală care constă în inflamarea endocardului cauzată de unii agenţi patogeni. — Din fr. **endocardite.**

ENDOCÁRP, *endocarpuri,* s.n. Stratul intern al pericarpului care protejează sămânţa unor fructe. — Din fr. **endocarpe.**

ENDOCRÁNIU, *endocranii,* s.n. Faţa internă a cutiei craniene. — Din fr. **endocrâne** (după *craniu).*

ENDOCRÍN, -Ă, *endocrini, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Glandă endocrină* = glandă care îşi varsă direct în sânge secreţiile ce conţin hormoni; glandă cu secreţie internă. **2.** Care aparţine glandelor endocrine, privitor la glandele endocrine. — Din fr. **endocrine.**

ENDOCRINOLÓG, -Ă, *endocrinologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în endocrinologie. — Din **endocrinologie** (după *bacteriologie – bacteriolog).*

ENDOCRINOLOGÍE, s.f. Ramură a biologiei şi a medicinii care studiază hormonii, glandele şi ţesuturile cu secreţie internă şi funcţiile lor, aflate în condiţii normale sau patologice. — Din fr. **endocrinologie.**

ENDOCRINOTERAPÍE s.f. Tratament medical făcut cu substanţe extrase din glandele endocrine. — Din fr. **endocrinothérapie.**

ENDODÉRM, *endoderme,* s.n. **1.** Foiţa interioară a embrionului animalelor superioare, din care provin tubul digestiv şi glandele anexe. **2.** Strat unicelular interior al peretului corpului la celenterate. **3.** (Biol.) Strat celular intern al scoarţei tulpinii şi rădăcinii, lipsit de spaţii intercelulare. — Din fr. **endoderme.**

ENDODÉRMIC, -Ă, *endodermici, -ce,* adj. Care ţine de endoderm, referitor la endoderm. — Din fr. **endodermique.**

ENDOENZÍMĂ, *endoenzime,* s.f. Enzimă intracelulară a cărei eliberare nu are loc decât după distrugerea mecanică a celulelor. [Pr.: *-do-en-*] — Din fr. **endoenzyme.**

ENDOESTEZÍE s.f. Sentiment, sensibilitate interioară. [Pr.: *-do-es-*] — Din fr. **endoesthésie.**

ENDOFAZÍE s.f. (Psih.) Trăire interioară a actului vorbirii; limbaj interior. — Din fr. **endophasie.**

ENDOGAMÍE s.f. **1.** Contractare obligatorie a căsătoriilor în interiorul unei comunităţi sau al unui grup social, practicată la unele populaţii primitive. **2.** (Biol.) Unire a doi gameţi formaţi în acelaşi organism. — Din fr. **endogamie.**

ENDOGÉN, -Ă, *endogeni, -e,* adj. **1.** (Despre fenomenele geologice) Provocat de forţe care provin din interiorul Pământului şi care conduc la apariţia denivelărilor scoarţei. **2.** (Med.) Care ia naştere, care se datorează unor cauze din interiorul organismului. — Din fr. **endogène.**

ENDOGENÉZĂ s.f. Producere a celulelor în interiorul altor celule. — Din fr. **endogenèse.**

ENDOLÍMFĂ s.f. Lichid care se află în labirintul urechii interne. — Din fr. **endolymphe.**

ENDOMETRÍTĂ, *endometrite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a mucoasei uterine. — Din fr. **endométrite.**

ENDOMÉTRU, *endometre,* s.n. (Anat.) Mucoasă uterină. — Din fr. **endomètre,** engl. **endometrium.**

ENDOMITÓZĂ, *endomitoze,* s.f. (Biol.) Formă a mitozei în care multiplicarea cromozomilor nu este însoţită de diviziunea nucleului. — Din engl. **endomitosis.**

ENDOMORFÍSM s.n. Totalitatea schimbărilor suferite de rocile eruptive la contactul cu alte roci şi prin asimilarea acestora. — Din fr. **endomorphisme.**

ENDONAZÁL, -Ă, *endonazali, -e,* adj. (Anat.) Al mucoasei nazale; referitor la interiorul nasului. — Din fr. **endonasal.**

ENDOPARAZÍT, -Ă, *endoparaziți, -te,* s.f., s.m., adj. **1.** S.f. Ciupercă parazită al cărei miceliu se dezvoltă în interiorul țesuturilor plantei-gazdă, provocând boli grave. **2.** S.m. și f., adj. (Animal) care trăiește ca parazit în organele interne ale corpului omenesc și al animalelor. — Din fr. **endoparasite.**

ENDOPLASMÁTIC, -Ă, *endoplasmatici, -ce,* adj. (Biol.) De endoplasmă, referitor la endoplasmă. — Din fr. **endoplasmatique.**

ENDOPLÁSMĂ s.f. Partea internă sau centrală a celulei la organismele monocelulare, înconjurată de ectoplasmă. — Din fr. **endoplasme.**

ENDOPLÁSTĂ s.f. Masă protoplasmatică care formează nucleul celulei infuzorilor. — Din fr. **endoplaste.**

ENDOREÍC, -Ă, *endoreici, -ce,* adj. (Geogr.) Lipsit de scurgere. *Regiune endoreică.* [Pr.: *-re-ic*] — Din fr**. endoréique.**

ENDOSCHELÉT s.n. (Biol.) Schelet osos intern caracteristic vertebratelor. — Cf. engl. endoskeleton**.**

ENDOSCÓP, *endoscoape,* s.n. Aparat prevăzut cu sisteme optice și de iluminat cu care se face endoscopia. — Din fr**. endoscope.**

ENDOSCÓPIC, -Ă, *endoscopici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la endoscopie. — Din fr. **endoscopique,** engl. **endoscopic.**

ENDOSCOPÍE s.f. Metodă de examinare pe viu a unui organ cavitar sau tubular cu ajutorul endoscopului. — Din fr. **endoscopie.**

ENDOSMÓZĂ s.f. Pătrundere a unui fluid prin osmoză, în spațiul mărginit de o membrană semipermeabilă. — Din fr. **endosmose.**

ENDOSPÉRM, *endosperme,* s.n. Țesut vegetal situat în vecinătatea embrionului, în care se înmagazinează substanțele de rezervă necesare creșterii embrionului. — Din fr. **endosperme,** germ. **Endesperm.**

ENDOTÉLIU, *endotelii,* s.n. Epiteliu care căptușește o cavitate închisă a corpului. — Din fr. **endothélium.**

ENDOTÉRM, -Ă, *endotermi, -e,* adj. Endotermic. — Din germ. **endoterm.**

ENDOTÉRMIC, -Ă, *endotermici, -ce,* adj. (Despre unele fenomene fizice sau chimice) Care se produce cu absorbție de căldură din mediul înconjurător; endoterm. — Din fr. **endothérmique.**

ENDOTERMÍE s.f. (Chim.) Reacție care se efectuează prin absorbție de căldură. — Din fr. **endothermie.**

ENDOTOXÍNĂ, *endotoxine,* s.f. Substanță toxică a cărei eliberare nu are loc decât odată cu dezintegrarea celulei în care se află. — Din fr. **endotoxine.**

ENEACÓRD s.n. Liră cu nouă coarde, folosită de vechii greci. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **ennéacorde.**

ENEÁDĂ s.f. (Rar) Reunire de nouă lucruri asemănătoare sau de nouă persoane. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **ennéade.**

ENEAGÓN, *eneagoane,* s.n. Poligon cu nouă laturi (și tot atâtea unghiuri); [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **ennéagone.**

ENEASILÁB, *eneasilabi,* s.m., adj. (Vers) compus din nouă silabe. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **ennéasyllabe.**

ENEÓDĂ, *eneode,* s.f. Tub electronic cu nouă electrozi, utilizat în radioreceptoarele cu modulație de frecvență. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **ennéode.**

ENEOLÍTIC s.n. Ultima fază a neoloticului, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră, de os etc. și a uneltelor și podoabelor de aramă. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **énéolithique.**

ENERGÉTIC, -Ă, *energetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la producerea și la folosirea diferitelor forme de energie. G *Sistem energetic* = ansamblu de instalații organizat unitar în scopul producerii transportului și distribuției energiei electrice pe un anumit teritoriu. **2.** S.f. Ramură a fizicii care studiază fenomenele produse în sistemele fizice din punctul de vedere al transformărilor de energie dintr-o formă în alta; ramură a tehnicii care se ocupă cu studiul surselor și al posibilităților tehnico-economice de exploatare și de utilizare a diferitelor forme de energie. — Din fr. **énergétique.**

ENERGETÍSM s.n. Curent filosofic idealist inițiat la sfârșitul sec. XIX, care a încercat să înlăture noțiunea de materie, înlocuind-o cu aceea de energie, considerată ca substanță unică a lumii, rupând astfel mișcarea de materie. — Din fr. **énergétisme,** rus. **energhetizm.**

ENERGETÍST, -Ă, *energetiști, -ste,* adj., s.m. (Adept) al energetismului. — Din fr. **énergétiste.**

ENÉRGIC, -Ă, *energici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Plin de vigoare, de energie (**2**); hotărât, viguros; care oglindește, exprimă energie (**2**). F (Despre medicamente) Cu acțiune promptă, puternică și imediată; eficace. — Din fr. **énergique.**

ENERGÍE, *energii,* s.f. **1.** Capacitate a unui sistem (fizic) de a efectua lucru mecanic la trecerea dintr-o stare dată în altă stare. **2.** Forță, putere, tărie, vigoare, capacitate de a acționa. F Fermitate, hotărâre în atitudini, în acțiuni. — Din fr. **énergie,** lat. **energia.**

ENERGIZÁNT, -Ă, *energizanți, -te,* adj., s.n. (Produs, factor) care dă energie, care stimulează un proces metabolic. — Din fr. **énergisant.**

ENERGOFÁG, -Ă, *energofagi, -ge,* adj. Care este mare consumator de energie. — **Energo-** + *-fag.*

ENERGOINTENSÍV, -Ă, *energointensivi, -e,* adj. (Despre procese tehnologice) Mare consumator de energie. — **Energ**[ie] + **intensiv**.

ENERGOMÉTRU, *energometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru analiza pulsului arterial. — Din fr. **énergomètre.**

ENERGUMÉN, *energumeni,* s.m. (În superstiții) Om posedat de diavol. F Fig. Om agitat, exaltat. — Din fr. **énergumène.**

ENERVÁ, *enervez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde calmul, a-și ieși sau a scoate pe cineva din fire; a (se) înfuria, a (se) irita; a (se) indispune. — Din fr. **énerver.**

ENERVÁNT, -Ă, *enervanți, -te,* adj. Care enervează; agasant, supărător, iritant. — Din fr. **énervant.**

ENERVÁRE, *enervări,* s.f. Acțiunea de *a (se) enerva* și rezultatul ei; tensiune nervoasă caracterizată prin neliniște, nerăbdare, agitație, iritare, înfuriere. — V. **enerva.**

ENERVÁT, -Ă, *enervați, -te,* adj. În stare de iritare; scos din fire; nervos, iritat. — V. **enerva.**

ENESCIÁN, -Ă, *enescieni, -e,* adj. De Enescu, al lui Enescu; în maniera lui Enescu. [Pr.: *-ci-an*] — **Enescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

ENGLÉZ, -Ă, *englezi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Marii Britanii sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Marii Britanii sau englezilor (**1**), privitor la Marea Britanie ori la englezi; englezesc; *p. ext.* britanic. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de englezi. — Din ngr. **englézos,** it. **inglese.**

ENGLEZÉSC, -EÁSCĂ, *englezești,* adj. Care aparține englezilor sau Marii Britanii, privitor la englezi sau la Marea Britanie; englez. — **Englez** + suf. *-esc.*

ENGLEZÉȘTE adv. Ca englezii, în limba engleză. G Expr. *A o șterge* (sau *a pleca) englezește* = a pleca repede și pe neobservate. — **Englez** + suf. *-ește.*

ENGLEZOÁICĂ, *englezoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Marii Britanii sau este originară de acolo. — **Englez** + suf. *-oaică.*

ENGÓBĂ, *engobe,* s.f. Pastă servind la acoperirea pieselor de ceramică cu un strat care ascunde culoarea naturală a lutului. [Var.: **angóbă** s.f.] — Din fr. **engobe,** germ. **Engobe.**

ENGOLPIÓN, *engolpioane,* s.n. Iconiță rotundă sau ovală lucrată dintr-un metal prețios, cu chipul Mântuitorului sau al Sfintei Fecioare, pe care o poartă arhiereii la gât. [Pr.: *-pi-on*] — Din ngr. **enkólpion.**

ENGRÁMĂ, *engrame,* s.f. (Psih.) Urmă lăsată de un excitant asupra sistemului nervos. — Din fr. **engramme,** germ. **Engramme.**

ENIGMÁTIC, -Ă, *enigmatici, -ce,* adj. Care constituie sau ascunde o enigmă; greu de înțeles; tainic, misterios. — Din fr. **énigmatique,** lat. **aenigmaticus.**

ENÍGMĂ, *enigme,* s.f. Lucru greu de înțeles, nelămurit, ascuns; taină, mister[1]. F Ghicitoare, șaradă. — Din fr. **énigme,** lat. **aenigma.**

ENIGMÍSTIC, -Ă, *enigmistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Totalitatea jocurilor distractive bazate pe încifrarea și descifrarea cuvintelor (rebus, monoverbe, criptograme etc.) **2.** Adj. Cu caracter de enigmă; de enigmistică (**1**). — Din **enigmă.**

ENOLÁZĂ s.f. (Chim.) Enzimă cu rol catalizator în fermentația alcoolică. — Din fr. **énolase.**

ENOLÓG, *enologi,* s.m. Specialist în enologie. [Var.: **oenológ** s.m.] — Din fr. **oenologue.**

ENOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu vinificația și cu studiul produselor derivate ale viei și ale vinului. [Var.: **oenologíe** s.f.] — Din fr. **oenologie.**

ENORIÁȘ, -Ă, *enoriași, -e,* s.m. și f. Membru al unei parohii. [Pr.: *-ri-aș*] — **Enorie** + suf. *-aș.*

ENORÍE, *enorii,* s.f. Parohie. — Din ngr. **enoría.**

ENÓRM, -Ă, *enormi, -e,* adj. Foarte mare, imens, uriaș, colosal. F (Adverbial) **a)** Foarte mult; **b)** (urmat de determinări adjectivale introduse prin prep. „de", formează superlativul acestora) extrem de..., extraordinar de... — Din fr. **énorme,** lat. **enormis.**

ENORMITÁTE, *enormități,* s.f. Caracterul a ceea ce este enorm. F Lucru de necrezut, exagerare. F Absurditate, prostie; extravaganță. — Din fr. **énormité,** lat. **enormitas, -atis.**

ENÓT, *enoți,* s.m. Animal cu blană prețioasă, asemănător cu un câine *(Nyctereutes prociyonoides).* — Et. nec.

ENOTÉHNICĂ s.f. Ramură a enologiei care studiază metodele de preparare și de conservare a vinurilor. — Din fr. **oenotechnique.**

ENTALPÍE s.f. (Fiz.) Mărime termodinamică de stare a unui sistem fizic egală cu diferența dintre energia internă și lucrul mecanic efectuat de un sistem. — Din fr. **enthalpie,** engl. **enthalpy.**

ENTELEHÍE s.f. Noțiune filosofică indicând perfecțiunea ca scop lăuntric al dezvoltării tuturor lucrurilor. — Din fr. **entéléchie.**

ENTERALGÍE, *enteralgii,* s.f. Durere acută de intestine. — Din fr. **entéralgie.**

ENTERECTAZÍE, *enterectazii,* s.f. Dilatare a intestinului. — Din fr. **entérectasie.**

ENTERECTOMÍE, *enterectomii,* s.f. Rezecție a unei părți din intestin. — Din fr. **entérectomie.**

ENTÉRIC, -Ă, *enterici, -ce,* adj. Intestinal. — Din fr. **entérique.**

ENTERÍTĂ, *enterite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a intestinului subțire, cauzată de infecții, intoxicații sau alergii. — Din fr. **entérite.**

ENTEROANASTOMÓZĂ, *enteroanastomoze,* s.f. Operație chirurgicală prin care se stabilește o legătură între două anse intestinale, pentru a ocoli o tumoare sau altă piedică din tranzitul intestinal. [Pr.: *-ro-a-*] — Din fr. **entéro-anastomose.**

ENTEROBACTÉRIE, *enterobacterii,* s.f. Nume generic dat germenilor saprofiți care constituie flora intestinală normală a organismului, precum și germenilor patogeni care intră prin intestinul subțire, înmulțindu-se și provocând diferite afecțiuni. — Din fr. **entérobactérie.**

ENTEROCHINÁZĂ, *enterochinaze,* s.f. Enzimă prezentă în sucul intestinal, care activează acțiunea secreției pancreatice. — Din fr. **entérokinase.**

ENTEROCÓC, *enterococi,* s.m. (Biol.) Microb prezent în intestin. — Din fr. **entérocoque.**

ENTEROCOLÍTĂ, *enterocolite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a intestinului subțire și a celui gros, provocată de germeni patogeni. — Din fr. **entérocolite.**

ENTEROGASTRÍTĂ, *enterogastrite,* s.f. Gastroenterită. — Din fr. **entérogastrite.**

ENTEROGASTRÓN s.n. v. **enterogastronă.**

ENTEROGASTRÓNĂ, *enterogastrone,* s.f. Hormon duodenal cu acțiune inhibitoare asupra secreției și motilității gastrice. [Var.: **enterogastrón** s.n.] — Din fr. **entérogastrone.**

ENTEROHEMORAGÍE, *enterohemoragii,* s.f. Hemoragie intestinală. — Din fr. **entéro-hémorragie.**

ENTEROLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul tractului intestinal. — Din fr. **entérologie.**

ENTEROMÓRF, -Ă, *enteromorfi, -e,* adj. (Anat.) Care are formă de intestin. — Din fr. **entéromorphe.**

ENTEROPATÍE, *enteropatii*, s.f. Boală a intestinelor. — Din fr. **entéropathie.**

ENTEROTOMÍE, *enterotomii,* s.f. Operație chirurgicală executată pe intestin. — Din fr. **entérotomie.**

ENTIMÉMĂ, *entimeme,* s.f. Formă prescurtată de silogism, în care una dintre premise sau concluzia nu este exprimată, ci subînțeleasă. — Din fr. **enthymème,** lat. **enthymema.**

ENTITÁTE, *entități,* s.f. **1.** (Fil.) Existență sau realitate determinată. **2.** (În filosofia scolastică) Esență a unui lucru, existentă distinct, independent de acesta. **3.** (Inform.) Totalitatea caracteristicilor unui obiect reprezentate sub formă de informații. — Din fr. **entité,** lat. **entitas, -atis.**

ENTOMOFÁG, -Ă, *entomofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Animal) care se hrănește cu insecte. — Din fr. **entomophage.**

ENTOMOFÍL, -Ă, *entomofili, -e,* adj. (Despre plante) La care polenizarea se face prin intermediul insectelor. — Din fr. **entomophile.**

ENTOMOLÓG, -Ă, *entomologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în entomologie; entomologist. — Din **entomologie** (derivat regresiv). Cf. germ. Entomolog, it. entomologo.

ENTOMOLÓGIC, -Ă, *entomologici, -ce,* adj. Care aparține entomologiei, privitor la entomologie. — Din fr. **entomologique.**

ENTOMOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul insectelor. — Din fr. **entomologie,** germ. **Entomologie.**

ENTOMOLOGÍST, -Ă, *entomologiști, -ste,* s.m. și f. Entomolog. — Din fr. **entomologiste.**

ENTOMOSTRACÉU, *entomostracee,* s.n. (La pl.) Grup de crustacee inferioare mici, fără apendice abdominal și cu branhii; (și la sg.) crustaceu care face parte din acest grup. — Din fr. **entomostracé.**

ENTÓRSĂ, *entorse,* s.f. Leziune traumatică a unei articulații provocată de executarea bruscă a unei mișcări dincolo de limitele fiziologice, fără a fi urmată de o deplasare permanentă a oaselor sau a ligamentelor. — Din fr. **entorse.**

ENTOZOÁR, *entozoare,* s.n. (La pl.) Nume generic dat animalelor care trăiesc ca parazite în interiorul unei viețăți; (și la sg.) animal din această categorie. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **entozoaire.**

ENTRÁTĂ, *entrate,* s.f. (Muz.) Introducere. — Din it. **entrata.**

ENTRÓPIC, -Ă, *entropici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la entropie. — Din fr. **entropique.**

ENTROPÍE, *entropii,* s.f. **1.** Mărime de stare termică a sistemelor fizice, care crește în cursul unei transformări ireversibile a lor și rămâne constantă în cursul unei transformări reversibile. **2.** Mărime fundamentală în teoria informației, care indică cantitatea de informație raportată la un element al mesajului transmis. **3.** P. gener. Măsură care indică gradul de organizare a unui sistem. — Din fr. **entropie.**

ENTROPIÓN s.n. Inversiune a pleoapei, însoțită de iritația conjunctivei și a corneii. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **entropion.**

ENTUZIÁSM, *entuziasme,* s.n. Stare de însuflețire puternică însoțită de exteriorizarea bucuriei; avânt, înflăcărare; pasiune (în vorbire), exaltare. [Pr.: *-zi-asm*] — Din fr. **enthousiasme.**

ENTUZIASMÁ, *entuziasmez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) însufleți, a (se) înflăcăra. [Pr.: *-zi-as-*] — Din fr. **enthousiasmer.**

ENTUZIASMÁT, -Ă, *entuziasmați, -te,* adj. Cuprins de entuziasm. [Pr.: *-zi-as-*] — V. **entuziasma.**

ENTUZIÁST, -Ă, *entuziaști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de entuziasm, gata să se devoteze unei idei, unei cauze; care dovedește entuziasm, care se entuziasmează ușor. [Pr.: *-zi-ast*] — Din fr. **enthousiaste.**

ENUCLEÁRE, *enucleări,* s.f. Extirpare a unei formații organice circumscrise sau a unei tumori prin separare de țesuturile înconjurătoare; enucleație. [Pr.: *-cle-a-*] — Cf. fr. énucléer.

ENUCLEÁȚIE, *enucleații,* s.f. Enucleare. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **énucléation.**

ENUMERÁ, *enúmăr,* vb. I. Tranz. A număra succesiv, unul câte unul, a numi rând pe rând elementele unui tot; a înșira. [Pz. ind. și: *enúmer*] — Din fr. **énumérer,** lat. **enumerare.**

ENUMERÁRE, *enumerări,* s.f. Acțiunea de *a enumera* și rezultatul ei; înșirare, enumerație. — V. **enumera.**

ENUMERATÍV, -Ă, *enumerativi, -e,* adj. Care conține o enumerare, privitor la o enumerare. — Din fr. **énumératif.**

ENUMERÁȚIE, *enumerații,* s.f. **1.** Enumerare. **2.** Figură de stil care constă în înșiruirea unor argumente, fapte etc. privitoare la aceeași împrejurare sau temă. F (Înv.) Parte a unui discurs care precedă peroația și în care se recapitulează argumentele expuse anterior. — Din fr. **énumération,** lat. **enumeratio.**

ENÚNȚ, *enunțuri,* s.n. **1.** Formulare a datelor unei probleme, a unei judecăți; formulă prin care se exprimă ceva. **2.** (Log.) Ceea ce poate fi calificat drept adevărat sau fals. — Din **enunța** (derivat regresiv).

ENUNȚÁ, *enúnț,* vb. I. Tranz. A formula, a exprima, a expune o idee, o teorie etc. — Din fr. **énoncer.**

ENUNȚÁRE, *enunțări,* s.f. Acțiunea de *a enunța* și rezultatul ei — V. **enunța.**

ENUNȚIATÍV, -Ă, *enunțiativi, -e,* adj. Care conține o enunțare. G *Propoziție enunțiativă* = propoziție care exprimă o constatare, prezentând o acțiune sau o stare ca reală. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **énonciatif,** lat. **enuntiativus.**

ENURÉZIS s.n. Boală care se manifestă prin pierderea necontrolată a urinei, în general în timpul somnului; incontinență urinară. — După fr. **énurèse.**

ENZIMÁTIC, -Ă, *enzimatici, -ce,* adj. (Chim.) Referitor la enzime; care se face cu ajutorul unei enzime. — Din fr. **enzymatique,** engl. **enzymatic.**

ENZÍMĂ, *enzime,* s.f. Compus organic de natură proteică, prezent în celule vii, care catalizează procesele de sinteză și de degradare din organismele animalelor, plantelor și microorganismelor, producând și păstrând energie; ferment. — Din fr. **enzyme.**

ENZIMOLOGÍE s.f. Ramură a biochimiei care se ocupă cu studiul enzimelor și al modului lor de acțiune. **—** Din germ. **Enzymologie,** fr. **enzymologie.**

ENZOÓTIC, -Ă, *enzootici, -ce,* adj. (Med. vet.) Care are caracter de enzootie. [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **enzootique**, engl. **enzootic.**

ENZOOTÍE s.f. Răspândire a unei boli infectocontagioase la animale pe un anumit teritoriu sau în cadrul unui grup limitat. [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **enzootie.**

EOANTRÓP, *eoantropi,* s.m. Gen de maimuțe antropoide fosile, foarte asemănătoare cu omul. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **eoanthropus.**

EOCÉN, -Ă, *eoceni, -e,* s.n. **1.** S.n. Epocă geologică cuprinsă în prima parte a perioadei paleogene, caracterizată mai ales prin existența numuliților, lameli-branhiatelor, gasteropodelor, echinidelor și mamiferelor. **2.** Adj. Care se referă la epoca eocenului (**1**). [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éocène.**

EOLIÁN, -Ă, *eolieni, -e,* adj. Care este acționat sau produs de vânt. F *Formație eoliană* = formație geologică a cărei origine se datorează acțiunii de transport, de sedimentare sau de eroziune a vântului. *Energie eoliană* = energia cinetică a maselor de aer atmosferic aflate în mișcare relativă față de suprafața terestră. [Pr.: *e-o-li-an*] — Din fr. **éolien.**

EOLÍT, *eolite,* s.n. Piatră din epoca preistorică, grosolan cioplită şi folosită ca primă unealtă. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éolithe.**

EOLÍTIC, -Ă, *eolitici, -ce,* adj. Care aparţine epocii pietrei cioplite, privitor la epoca pietrei cioplite. F (Substantivat, n.) Epoca pietrei cioplite. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éolithique.**

EOLOTRÓP, -Ă, *eolotropi, -e,* adj. (Despre unele corpuri, substanţe etc.) Care nu prezintă proprietăţi fizice identice în toate direcţiile. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éolotrope.**

EOLOTROPÍE, *eolotropii,* s.f. Proprietate a unui corp de a fi eolotrop. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éolotropie.**

EÓN, *eoni,* s.m. **1.** (Fil.; la gnostici) Fiecare dintre multiplele emanaţii, ipostaze, forme de manifestare ale divinităţii supreme unice. **2.** (Geol.) Diviziune a timpului geologic de cel mai înalt grad. [Pr.: *e-on*] — Din fr. **éon.**

EOZÍNĂ, *eozine,* s.f. Colorant roşu strălucitor, folosit la fabricarea cernelii roşii, în bacteriologie ca substanţă de contrast, la sensibilizarea plăcilor fotografice, în cosmetică, în industria alimentară etc. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éosine.**

EOZINOFÍL, -Ă, *eozinofili, -e,* adj. Care fixează eozina. F (Despre leucocite) Care are o granulaţie de tipul eozinei. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éosinophile.**

EOZINOFILÍE s.f. Creştere excesivă a numărului de granulaţii eozinofile din sânge, întâlnită în unele alergii sau boli parazitare. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éosinophilie.**

EOZINOPENÍE s.f. Scădere sub valorile normale a granulaţiilor eozinofile din sânge, întâlnită în unele boli infecţioase. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éosionopénie.**

EPÁCTĂ, *epacte,* s.f. Număr de zile care trebuie adăugat unui an lunar pentru a-l face să concorde cu anul solar. — Din fr. **épacte.**

EPAGÓG, *epagogi,* s.m. Arbitru care reglementa anumite chestiuni maritime la vechii greci. — Din fr. **épagogue.**

EPAGÓGIC, -Ă, *epagogici, -ce,* adj. (În filosofia lui Aristotel; despre silogisme) Inductiv. — Din fr. **épagogique.**

EPANALÉPSĂ, *epanalepse,* s.f. Figură retorică constând în repetarea unuia sau mai multor cuvinte sau în reluarea cuvântului iniţial la sfârşitul versului sau al frazei. — Din fr. **épanalepse.**

EPANDÁJ s.n. Operaţie de răspândire a apelor murdare pe un teren cultivabil după decantarea lor, în scopul epurării biologice naturale a acestor ape. — Din fr. **épandage.**

EPANÓDĂ, *epanode,* s.f. Procedeu retoric constând în reluarea detaliată a fiecărui cuvânt sau grup de cuvinte dintr-un vers. — Din fr. **épanode.**

EPANŞÁMENT, *epanşamente,* s.n. Acumulare de lichide în anumite ţesuturi sau zone ale organismului. — Din fr. **épanchement.**

EPARHIÁL, -Ă, *eparhiali, -e,* adj. Care aparţine unei eparhii, privitor la o eparhie; diecezan. [Pr.: *-hi-al*] — **Eparhie** + suf. *-al.*

EPARHÍE, *eparhii,* s.f. Unitate teritorială bisericească, condusă de un episcop; episcopie, dieceză. — Din ngr. **eparhía.**

EPARVÉN, *eparvene,* s.n.Tumoare osoasă care se formează uneori pe partea interioară a gleznei la cai sau, mai rar, la boi; os mort. — Din fr. **éparvin.**

EPATÁ, *epatez,* vb. I. Tranz. A uimi, a impresiona prin purtare, atitudine sau ţinută neobişnuită, extravagantă. — Din fr. **épater.**

EPATÁNT, -Ă, *epatanţi, -te,* adj. Care epatează; uluitor, uimitor. — Din fr. **épatant.**

EPATÁRE, *epatări,* s.f. Acţiunea de *a epata* şi rezultatul ei; uluire, uimire. — V. **epata.**

EPÁVĂ, *epave,* s.f. Navă scufundată sau eşuată. F Fig. Persoană ajunsă într-o stare fizică sau morală mizerabilă, om distrus, ruinat (fizic sau moral). — Din fr. **épave.**

EPECÍE, *epecii,* s.f. Folosire a indivizilor unei specii ca substrat de către indivizii altei specii. — Din fr. **épecie.**

EPENDÍM, *ependime,* s.n. Epiteliu care căptuşeşte canalul rahidian, trunchiul cerebral şi ventriculii cerebrali. — Din fr. **épendyme.**

EPÉNGLU, *epengluri,* s.n. Exerciţiu de zbor aviatic compus dintr-un număr de viraje executate la un unghi de 180° pe panta de urcare şi de coborâre, urmate de coborâre în zbor şi aterizare. — Din fr. **épingle.**

EPENTÉTIC, -Ă, *epentetici, -ce,* adj. (Despre sunete, forme lexicale) Apărut prin epenteză. — Din fr. **épenthétique.**

EPENTÉZĂ, *epenteze,* s.f. Fenomen fonetic constând din apariţia în interiorul unui cuvânt a unui sunet nou. — Din fr. **épenthèse,** lat. **epenthesis.**

EPIBÁT, *epibaţi,* s.m. Soldat care făcea parte din marina grecească. — Din fr. **épibate,** ngr. **epibátis.**

ÉPIC, -Ă, *epici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care exprimă, în formă de naraţiune, idei, sentimente, acţiuni etc. ale eroilor unei întâmplări reale sau imaginare. G *Gen epic* = unul dintre cele trei genuri literare, care cuprinde diverse specii de naraţiuni în versuri şi în proză, dezvăluind cu o relativă obiectivitate portretul fizic şi moral al personajelor, faptele lor, relaţiile lor cu mediul înconjurător. F Fig. Demn de o epopee; de proporţii vaste; grandios. **2.** S.f. Totalitatea operelor literare aparţinând genului epic. — Din fr. **épique,** lat. **epicus.**

EPICÁRD, *epicarduri,* s.n. Învelişul extern al inimii. — Din fr. **épicarde.**

EPICÁRP, *epicarpuri,* s.n. Membrană externă, subţire, constituită dintr-unul sau din două straturi de celule, care acoperă fructul unei plante; exocarp, pieliţă. — Din fr. **épicarpe.**

EPICÉN, *epicene,* adj. (Despre substantive nume de fiinţe) Care are aceeaşi formă pentru indicarea ambelor sexe. — Din fr. **épicène,** lat. **epicoenus.**

EPICÉNTRU, *epicentre,* s.n. Proiecţia pe suprafaţa scoarţei terestre a focarului unui cutremur unde intensitatea undei seismice este maximă. — Din fr. **épicentre.**

EPICHERÉMĂ, *epichereme,* s.f. Silogism prescurtat, având una dintre premise sau ambele entimeme. — Din fr. **épichérème,** lat. **epicherema.**

EPICICLOÍDĂ, *epicicloide,* s.f. Curbă plană descrisă de un punct al unui cerc care se rostogoleşte fără alunecare pe un alt cerc fix. — Din fr. **épicycloïde.**

EPICÍCLU, *epicicluri,* s.n. Cerc care se rostogoleşte fără să alunece în exteriorul şi în planul unui cerc de bază fix. — Din fr. **épicycle.**

EPICITÁTE s.f. (Rar) Caracter epic. — **Epic** + suf. *-itate.*

EPICONTINENTÁL, -Ă, *epicontinentali, -e,* adj. (Despre mări, regiuni etc.) Situat la marginea sau în interiorul unui continent. G (Geol.) *Depozit epicontinental* = depozit constituit din roci depuse pe platforma continentală sau pe fundul mărilor. — Din it. **épicontinentale.**

EPICOTÍL, *epicotile,* s.n. Parte a tulpinii cuprinsă între cotiledoane şi primele frunze. — Din fr. **épicotyle.**

EPICURÉIC, -Ă, *epicureici, -ce,* adj. Care ţine de epicurism; epicurian (**1**). G *Şcoala epicureică* = şcoală filosofică iniţiată de Epicur, a cărei activitate s-a desfăşurat mai multe secole. [Pr.: *-re-ic*] — Din germ. **epikureisch.**

EPICUREÍSM s.n. v. **epicurism.**

EPICURÉU, -ÉE, *epicurei, -ee,* adj., s.m. şi f. Epicurian. — Din lat. **epicureus.**

EPICURIÁN, -Ă, *epicurieni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de epicurism, care aderă la epicurism; epicureic, epicureu. **2.** S.m.şi f. Adept al epicurismului; epicureu. F (Fam.) Persoană care caută plăcerile alese, rafinate, spirituale; (depr.) persoană înclinată spre plăceri. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **épicurien.**

EPICURÍSM s.n. **1.** Concepţie etică a lui Epicur şi a discipolilor săi bazată pe teoria fericirii raţionale a individului. **2.** Curent de reconsiderare a ideilor lui Epicur în Renaştere şi în filosofia iluministă şi materialistă din sec. XVII–XVIII. [Var.: **epicureísm** s.n.] — Din fr. **épicurisme.**

EPIDÉMIC, -Ă, *epidemici, -ce,* adj. (Despre unele boli) Cu caracter de epidemie; contagios, molipsitor. — Din fr. **épidémique.**

EPIDEMÍE, *epidemii,* s.f. Extindere a unei boli contagioase într-un timp scurt, prin contaminare, la un număr mare de persoane dintr-o localitate, regiune etc.; molimă. — Din fr. **épidémie,** lat. **epidemia.**

EPIDEMIOLÓG, -Ă, *epidemiologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Medic specialist în epidemiologie. [Pr.: *-mi-o-*] — Din **epidemiologie** (derivat regresiv).

EPIDEMIOLÓGIC, -Ă, *epidemiologici, -ce,* adj. Referitor la epidemiologie, de epidemiologie. G *Aviz epidemiologic* = aviz care atestă absenţa sau prezenţa contaminării cu o boală contagioasă. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **épidémiologique.**

EPIDEMIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii şi a igienei care studiază cauzele şi natura epidemiilor, precum şi mijloacele de prevenire şi combatere a acestora. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **épidémiologie.**

EPIDÉRMĂ, *epiderme,* s.f. **1.** Epiteliu care acoperă corpul omului şi al animalelor superioare, având la animalele nevertebrate un singur strat de celule, iar la vertebrate mai multe straturi. **2.** Ţesut vegetal exterior de protecţie al plantelor, format de obicei dintr-un singur strat de celule. — Din fr. **épiderme,** lat. **epidermis.**

EPIDÉRMIC, -Ă, *epidermici, -ce,* adj. Care aparţine epidermei, privitor la epidermă, de natura epidermei. — Din fr. **épidermique.**

EPIDERMIZÁRE, *epidermizări,* s.f. Acoperire a unei plăgi cicatrizate cu epidermă (**1**). — Din **epidermă.**

EPIDERMOFIŢÍE, *epidermofiţii,* s.f. Boală de piele provocată de localizarea în epidermă a unor ciuperci microscopice. — Din fr. **épidermophytie.**

EPIDERMOLÍZĂ s.f. Sensibilitate puternică a epidermei, caracterizată prin formarea de bule cu conţinut seros. — Din fr. **épidermolyse.**

EPIDIASCÓP, *epidiascoape,* s.n. Aparat de proiecţie a imaginilor fixe de pe obiecte opace sau transparente. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **épidiascope.**

EPIDÍCTIC, -Ă, *epidictici, -ce,* adj. Care serveşte la o demonstraţie. — Din fr. **épidictique.**

EPIDÓT s.n. Silicat natural de calciu, aluminiu și fier, monoclinic, verde, foarte sticlos, folosit ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **épidote.**

EPIFENOMÉN, *epifenomene,* s.n. Fenomen secundar care însoțește un alt fenomen esențial, fără să-l influențeze. — Din fr. **épiphénomène.**

EPIFENOMENALÍSM s.n. Concepție filosofică după care conștiința este un simplu epifenomen al proceselor neurofiziologice. — Din fr. **épiphénoménalisme.**

EPIFÍT, -Ă, *epifiți, -te,* adj. (Despre plante; și substantivat) Care trăiește fixat pe altă plantă fără a fi parazit, aceasta servindu-i numai ca sprijin. — Din fr. **éphiphyte.**

EPIFÍZĂ, *epifize,* s.f. **1.** Capătul oaselor lungi, format din țesut spongios. **2.** (Și în sintagma, *glandă epifiză)* Glandă pineală. — Din fr. **épiphyse.**

EPIFONÉM, *epifoneme,* s.n. Exclamație sentențioasă prin care se termină un discurs, o povestire. — Din fr. **épiphonème.**

EPIFÓRĂ, *epifore,* s.f. Figură de stil care constă în repetarea unui cuvânt sau a unor cuvinte la sfârșitul propozițiilor, frazelor sau al unor strofe; epistrofă. — Din fr. **épiphora.**

EPIFRÁZĂ, *epifraze,* s.f. Figură de stil prin care se adaugă unei fraze ce pare terminată una sau mai multe părți în care se dezvoltă o idee accesorie. — Din fr. **épiphrase.**

EPIGASTRALGÍE s.f. Durere în regiunea epigastrului. — Din fr. **épigastralgie.**

EPIGÁSTRIC, -Ă, *epigastrici, -ce,* adj. Care ține de epigastru, privitor la epigastru. — Din fr. **épigastrique.**

EPIGÁSTRU, *epigastre,* s.n. Partea superioară a abdomenului, cuprinsă între coaste și ombilic. — Din fr. **épigastre.**

EPIGENÉTIC, -Ă, *epigenetici, -ce,* adj. (Despre un depozit de minerale) Care este mai recent decât rocile în care se găsește. — Din fr. **épigénétique.**

EPIGENÉZĂ s.f. **1.** Concepție biologică după care embrionul se formează treptat, prin diferențieri succesive de părți noi, pe baza informației genetice. **2.** Proces de depunere a unor minerale după formarea rocilor în care se găsesc. — Din fr. **épigénèse.**

EPIGLÓTĂ, *epiglote,* s.f. Membrană fibrocartilaginoasă așezată în partea superioară a laringelui, care astupă glota în momentul înghițirii, pentru a împiedica pătrunderea alimentelor pe căile respiratorii. — Din fr. **épiglotte.**

EPIGÓN, *epigoni,* s.m. Scriitor (de valoare minoră) care imită mijloacele de expresie specifice unui mare scriitor, unui curent sau unei școli literare de prestigiu. F Urmaș, succesor (lipsit de valoare). — Din germ. **Epigone,** fr. **épigone.**

EPIGÓNIC, -Ă, *epigonici, -ce,* adj. Al epigonilor, caracteristic epigonismului. — **Epigon** + suf. *-ic.*

EPIGONÍSM s.n. Atitudine, manifestare a epigonilor. — Din fr. **épigonisme.**

EPIGRÁF, *epigrafe,* s.n. Scurt fragment, de obicei dintr-o operă celebră, în versuri sau în proză, pus la începutul unei cărți sau al unui capitol pentru a indica în mod concis ideea artistică a lucrării sau a capitolului respectiv; moto[2]. F Scurtă inscripție pe fațada unei construcții, a unui monument, a unui edificiu antic etc. — Din fr. **épigraphe.**

EPIGRAFÍE s.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea și cu interpretarea inscripțiilor vechi, făcute de obicei pe piatră, metal, lemn etc. — Din fr. **épigraphie.**

EPIGRAFÍST, -Ă, *epigrafiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în epigrafie. — Din fr. **épigraphiste.**

EPIGRAMÁTIC, -Ă, *epigramatici, -ce,* adj. Care are caracter de epigramă; satiric, caustic, înțepător. — Din fr. **épigrammatique,** lat. **epigrammaticus.**

EPIGRÁMĂ, *epigrame,* s.f. Specie a poeziei lirice, de proporții reduse, care satirizează elementele negative ale unui caracter omenesc, ale unei situații etc. și se termină printr-o poantă ironică. — Din fr. **épigramme,** lat. **epigramma.**

EPIGRAMÍST, -Ă, *epigramiști, -ste,* s.m. și f. Autor de epigrame. — **Epigramă** + suf. *-ist.*

EPILÁ, *epilez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) depila. — Din fr. **épiler.**

EPILÁRE, *epilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) epila* și rezultatul ei; depilare. — V. **epila.**

EPILATÓR, -OÁRE, *epilatori, -oare,* adj., s.n. Depilator. — Din fr. **épilatoire.**

EPILÁȚIE, *epilații,* s.f. Operație de smulgere a firelor de păr (cu ajutorul unei pensete etc.). — Din fr. **épilation.**

EPILEPSÍE, *epilepsii,* s.f. Boală a sistemului nervos, caracterizată prin crize convulsive intermitente, însoțite de pierderea cunoștinței, de halucinații senzoriale și de alte tulburări psihice; pedepsie, boala copiilor, ducă-se-pe-pustii. — Din fr. **épilepsie,** lat. **epilepsia.**

EPILÉPTIC, -Ă, *epileptici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Cu caracter de epilepsie; asemănător cu manifestările epilepsiei; năbădăios. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) bolnavă de epilepsie. — Din fr. **épileptique,** lat. **epilepticus.**

EPILÓG, *epiloguri,* s.n. Parte finală a unor lucrări literare în care autorul rezumă concluziile, subliniază anumite idei din operă și face cunoscută pe scurt evoluția viitoare a personajelor sale; încheiere. F Fig. Sfârșit al unei situații, al unei acțiuni, al unei întâmplări etc. — Din fr. **épilogue,** lat. **epilogus.**

EPILOGÁ, *epiloghez,* vb. I. Tranz. (Rar) A încheia, a termina. F A găsi de spus ceva în plus la orice. — Din fr. **épiloguer.**

EPILOGÁL, -Ă, *epilogali, -e,* adj. (Rar) Cu caracter de epilog. — **Epilog** + suf. *-al.*

EPIMÓNĂ, *epimone,* s.f. Comorație (**2**). — Din fr. **épimone.**

EPINEFRÍNĂ s.f. (Farm.) Adrenalină. — Din fr. **épinéphrine.**

EPINGEÁ s.f. v. **ipingea.**

EPIPLÓCĂ, *epiploce,* s.f. Concatenație. — Din fr. **épiploque.**

EPIPLÓN, *epiploane,* s.n. Ligament peritoneal care unește viscerele, permițându-le o mișcare limitată. — Din fr. **épiploon.**

EPIROGENÉTIC, -Ă, *epirogenetici, -ce,* adj. (Despre mișcări tectonice) Care are caracter oscilatoriu și care determină, de obicei, ridicarea unor blocuri continentale; epirogenic. — Din germ. **epirogenetisch.**

EPIROGENÉZĂ s.f. Proces de ridicare a unor porțiuni mari din scoarța terestră deasupra nivelului mării, datorată mișcărilor tectonice oscilatorii și care are drept rezultat formarea unor suprafețe continentale. — Din fr. **épirogenèse.**

EPIROGÉNIC, -Ă, *epirogenici, -ce,* adj. Epirogenetic. — Din fr. **épirogénique.**

EPISCÉNIU, *episcenii,* s.n. Construcție asemănătoare unui etaj, situată deasupra scenei în teatrul antic. — Din fr. **épiscénium.**

EPÍSCOP[1], *episcopi,* s.m. Grad înalt în ierarhia bisericească creștină, imediat inferior mitropolitului sau arhiepiscopului; persoană care are acest grad (și conduce o eparhie). [Acc. și: *episcóp*] — Din ngr. **episkopos,** lat. **episcopus.**

EPISCÓP[2], *episcoape,* s.n. Aparat care servește la proiecția figurilor de pe cărți, de pe fotografii sau de pe alte obiecte netransparente. F Dispozitiv optic folosit la tancuri, care permite cercetarea câmpului prin ferestrele de observare. — Din germ. **Episkop.**

EPISCOPÁL, -Ă, *episcopali, -e,* adj. Care aparține episcopului[1] sau episcopiei, privitor la episcop[1] sau la episcopie. — Din fr. **épiscopal,** lat. **episcopalis.**

EPISCOPÁT, *episcopate,* s.n. Rangul, demnitatea, funcția de episcop[1]; timpul cât este în funcție un episcop[1]; episcopie. — Din fr**. épiscopat,** lat. **episcopatus.**

EPISCOPÍE, *episcopii,* s.f. Teritoriu asupra căruia se extinde autoritatea unui episcop[1]; eparhie. F Reședința episcopului; episcopat. — Din ngr. **episkopía.**

EPISILOGÍSM, *episilogisme,* s.n. Silogism dintr-o serie de silogisme, care are ca premisă concluzia silogismului anterior. — Din fr. **épisyllogisme.**

EPISÓD, *episoade,* s.n. **1.** Acțiune secundară într-o operă narativă, având un rol relativ independent; parte relativ independentă a unei narațiuni. F Parte a acțiunii în teatrul antic, delimitată prin intervențiile corului și corespunzând actului din dramaturgia modernă. **2.** Frază muzicală de importanță secundară, intercalată între principalele părți ale unei compoziții pentru a aduce o variație. **3.** Întâmplare în viața cuiva. [Var.: **epizód** s.n.] — Din fr. **épisode.**

EPISÓDIC, -Ă, *episodici, -ce,* adj. Care ține de un episod; secundar, întâmplător, incidental. — Din fr. **épisodique.**

EPISTÁT, *epistați,* s.m. (Înv.) **1.** Cel mai mic grad de ofițer de poliție; persoană care avea acest grad. **2.** Administrator, intendent, logofăt, vechil. [Var.: **ipistát** s.m.] — Din ngr. **epistátis.**

EPISTÁXIS s.n. Hemoragie nazală. — Din fr. **épistaxis.**

EPISTEMOLÓGIC, -Ă, *epistemologici, -ce,* adj. Referitor la epistemologie, care aparține epistemologiei. — Din fr. **épistémologique.**

EPISTEMOLOGÍE s.f. **1.** Parte a filosofiei care studiază procesul cunoașterii așa cum se desfășoară în cadrul științelor; teorie a cunoașterii științifice. **2.** (Impr.) Gnoseologie. — Din fr. **épistémologie.**

EPISTÍL, *epistiluri,* s.n. (Arhit.) Arhitravă. — Din fr. **épistyle.**

EPISTOLÁR, -Ă, *epistolari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Privitor la modul, la arta de a scrie scrisori; scris, compus în stil de scrisoare. **2.** S.n. Colecție de scrisori (publicate). — Din fr. **épistolaire,** lat. **epistolaris.**

EPÍSTOLĂ, *epistole,* s.f. **1.** (Rar) Scrisoare. **2.** Specie literară în versuri aparținând poeziei didactice, în care se tratează un subiect filosofic, moral, artistic etc. sub formă de scrisoare. — Din lat. **epistola.**

EPISTOLÍE, *epistolii,* s.f. (Înv.) Scrisoare. — Din ngr. **epistolí.**

EPISTRÓFĂ, *epistrofe,* s.f. Repetiție a unui cuvânt la sfârșitul unei fraze; epiforă. — Din fr. **épistrophe.**

EPITÁF, *epitafuri,* s.n. **1.** Inscripție funerară, în versuri sau în proză, cuprinzând elogiul defunctului sau o sentință morală; *p. ext.* placă cu o inscripție funerară. F Poezie epigramatică având ca pretext moartea (imaginară) a unei persoane. **2.** Obiect de cult care constă dintr-o bucată de stofă pe care este brodată o scenă reprezentând punerea în mormânt a lui Isus Hristos; aer[2] (**2**). — Din ngr. **epitáfion,** fr. **épitaphe.**

EPITALÁM, *epitalamuri,* s.n. Cântec de nuntă sau mic poem compus în cinstea mirilor cu prilejul oficierii căsătoriei. — Din fr. **épithalame,** lat. **epithalamium.**

EPITELIÁL, -Ă, *epiteliali, -e,* adj. Care aparține epiteliului, privitor la epiteliu. [Pr.: *-li-al*] — Din fr. **épithélial.**

EPITELIÓM, *epitelioame,* s.n. (Med.) Tumoare malignă a epiteliului, carcinom. [Pr.: *-li-om.* — Pl. și: *epiteliomuri*] — Din fr. **épithéliome, épithélioma.**

EPITÉLIU, *epitelii,* s.n. Țesut format dintr-unul sau din mai multe straturi de celule de diverse forme, care alcătuiește învelișul pielii, al mucoaselor, al canalelor excretoare ale glandelor etc. — Din fr. **épithélium.**

EPITELIZÁRE, *epitelizări,* s.f. Acoperire cu epiteliu a unei plăgi traumatice sau operatorii. — Din **epiteliu.**

EPITERMÁL, -Ă, *epitermali, -e,* adj. Care reprezintă stadiul final al procesului hidrotermal de depunere a mineralelor din soluții magmatice fierbinți, când se formează minereuri de aur, argint, stibiu, mercur etc. — Din fr. **épithermal.**

EPITÉT, *epitete,* s.n. Determinant expresiv pus pe lângă un substantiv sau pe lângă un verb pentru a scoate în evidență mai nuanțat o trăsătură a obiectului sau a acțiunii și pentru a da mai multă expresivitate artistică creației respective. F Calificativ elogios sau injurios dat cuiva. — Din fr. **épithète,** lat. **epitheton.**

EPITÉTIC, -Ă, *epitetici, -ce,* adj. (Despre stil) Care are multe epitete, încărcat cu epitete. — Din fr. **épithétique.**

EPITRAHÍL s.n. v. **patrafir.**

EPÍTROP, *epitropi,* s.m. **1.** Tutore. **2**. (Reg.) Administrator al unui bun, în special al averii unei biserici; efor. [Acc. și: *epitróp*] — Din ngr. **epítropos.**

EPITROPÍE, *epitropii,* s.f. **1.** Tutelă. F Îngrijire. **2.** (Reg.) Consiliu de epitropi (**2**); instituție condusă de un consiliu de epitropi; eforie. **3.** Funcția de epitrop. — **Epítrop** + suf. *-ie.*

EPÍU, *epiuri,* s.n. Dig de piatră sau de nuiele, construit transversal, cu un capăt încastrat în mal, pentru a regulariza cursul apei, a-i micșora lățimea sau a apăra malurile de eroziuni. — Din fr. **épi.**

EPIZEÚXIS s.n. Reluare a unui cuvânt, fără o topică specifică. [Pr.: *-zeu-u-*] — Din fr. **épizeuxis.**

EPIZOÁR, *epizoare,* s.n. (La pl.) Nume generic dat animalelor care trăiesc, ca parazite, pe pielea altor animale; (și la sg.) animal care face parte din această categorie. [Pr. *-zo-ar*] — Din fr. **épizoaire.**

EPIZÓD s.n. v. **episod.**

EPIZÓNĂ, *epizone,* s.f. Ansamblul șisturilor cristaline formate în condițiile unui metamorfism regional slab. — Din fr. **épizone.**

EPIZOÓTIC, -Ă, *epizootici, -ce,* adj. Referitor la epizootie. [Pr. *-zo-o-*] — Din fr. **épizootique.**

EPIZOOTÍE, *epizootii,* s.f. Extinderea unei boli contagioase într-un timp scurt, prin contaminare, la un număr mare de animale dintr-o localitate, regiune etc.; bolează, epidemie, molimă. [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **épizootie.**

EPOCÁL, -Ă, *epocali, -e,* adj. Menit să marcheze o epocă; de mare răsunet, de o valoare covârșitoare; memorabil. — **Epocă** + suf. *-al.* Cf. germ. e p o c h a l .

ÉPOCĂ, *epoci,* s.f. **1.** Perioadă în dezvoltarea istoriei sau a unui domeniu de activitate, care se deosebește de celelalte prin anumite evenimente caracteristice, însemnate; eră (**2**). G Expr. *A face epocă* = a atrage atenția, a face vâlvă, a se impune la un moment dat; a marca o modă. **2.** Timp în care se repetă, periodic, același lucru în aceleași condiții. *Epoca topirii zăpezilor.* **3.** Subdiviziune a unei perioade geologice. [Acc. și: *epócă.* — Var.: (înv.) **épohă** s.f.] — Din fr. **époque.**

EPÓDĂ, *epode,* s.f. **1.** (În teatrul antic grec) Partea a treia și ultima a cântecului unui cor, după strofă și antistrofă. **2.** Poezie lirică compusă din distihuri. — Din fr. **épode,** lat. **epodos.**

ÉPOHĂ s.f. v. **epocă.**

EPOLÉT, *epoleți,* s.m. Bandă de stofă care se prinde pe umerii uniformelor și pe care se aplică de obicei însemnele gradului, ale specialității etc. — Din fr. **épaulette.**

EPONÍM, -Ă, *eponimi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Magistrat care, în Antichitate, dădea numele său anului. **2.** Adj. Care dă numele său unui oraș, unei regiuni etc. — Din fr. **éponyme.**

EPONIMÍE s.f. Funcția de eponim. — Din fr. **éponymie.**

EPÓNJ s.n. Țesătură moale cu fire buclate pe una dintre fețe sau pe amândouă fețele, din care se fac prosoape, halate de baie etc. — Din fr. **éponge** „burete”.

EPOPÉE, *epopei,* s.f. Poem epic de mari dimensiuni în versuri, în care se povestesc fapte eroice, legendare sau istorice, dominate adesea de personaje extraordinare sau supranaturale; epos; *p. ext.* producție epică de mare amploare. F Șir de fapte eroice și glorioase. — Din fr. **épopée.**

EPOPÉIC, -Ă, *epopeici, -ce,* adj. Referitor la epopee, care are caracter de epopee. [Pr.: *-pe-ic*] — Din it. **epopeico.**

ÉPOS, *eposuri*, s.n. Epopee. F Povestire. — Din germ. **Epos.**

EPRUBÉTĂ, *eprubete,* s.f. Tub mic de sticlă cu pereții subțiri și rezistenți, închis la un capăt, folosit în laborator. — Din fr. **éprouvette** (după *probă).*

EPRUVÉTĂ, *epruvete,* s.f. Piesă de probă confecționată dintr-un anumit material, pentru a fi supusă unor încercări în vederea determinării materialului respectiv. — Din fr. **épruvette.**

EPUIZÁ, *epuizez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) termina, a (se) sfârși, a (se) isprăvi, un bun material (consumând, vânzând etc.). **2.** Tranz. A lămuri complet, a discuta în toate amănuntele, a isprăvi de studiat o problemă. **3.** Tranz. și refl. A (se) istovi, a (se) slei, a (se) extenua. [Pr.: *-pu-i-*] — Din fr. **épuiser.**

EPUIZÁBIL, -Ă, *epuizabili, -e,* adj. Care se poate epuiza. [Pr.: *-pu-i-*] — Din fr. **épuisable.**

EPUIZÁNT, -Ă, *epuizanți, -te,* adj. Care epuizează, obosește pe cineva; extenuant, istovitor. [Pr.: *-pu-i-*] — Din fr. **épuisant.**

EPUIZÁRE, *epuizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) epuiza*; terminare, isprăvire. **2.** Operație de îndepărtare cu ajutorul pompelor a apelor din interiorul unei săpături sau al unui batardou în vederea executării unor lucrări de construcții. **3.** Pierdere a capacității funcționale a unui organ, a unui sistem sau a întregului organism în urma unei solicitări excesive; extenuare, oboseală, uzură. [Pr.: *-pu-i-*] — V. **epuiza.**

EPUIZÁT, -Ă, *epuizați, -te,* adj. **1.** Terminat, sfârșit, isprăvit. **2.** Istovit, sleit, slăbit, extenuat. [Pr.: *-pu-i-*] — V. **epuiza.**

EPURÁ, *epurez,* vb. I. Tranz. **1.** A curăța un amestec, o soluție etc. de substanțele sau de corpurile nefolositoare sau dăunătoare. **2.** Fig. A îndepărta elementele necorespunzătoare dintr-o instituție, întreprindere, organizație etc. — Din fr. **épurer.**

EPURÁRE, *epurări,* s.f. Acțiunea de *a epura*; epurație, curățire, purificare. G *Epurarea apei* = operație de îndepărtare din apele potabile, industriale, de canal etc. a substanțelor care le fac improprii anumitor întrebuințări. — V. **epura.**

EPURATÍV, -Ă, *epurativi, -e,* adj. Capabil să curețe; purificator. — Din fr. **épuratif.**

EPURATÓR, *epuratoare,* s.n. Aparat sau instalație care servește la epurarea materialelor solide sau gazoase. — Din fr. **épurateur.**

EPURÁȚIE, *epurații,* s.f. Epurare. — Din fr. **épuration.**

EPÚRĂ, *epure,* s.f. Desen liniar care reprezintă în proiecții diferitele părți ale unei mașini, ale unei case etc. F Reprezentare grafică precisă în scopul rezolvării unei probleme cu ajutorul construcțiilor geometrice. F Diagramă. — Din fr. **épure.**

EQUUS s.m. Gen de mamifere imparicopitate, având ca reprezentanți actuali calul, măgarul, zebra etc., caracterizate prin talie mare, dinți lungi, existența unui singur deget. [Pr.: *écvus*] — Cuv. lat.

ERADICÁ, *eradíchez,* vb. I. Tranz. A smulge din rădăcini, a dezrădăcina; *p. ext.* a stârpi, a desființa. [Prez. ind. și: *eradíc*] — Din lat., it. **eradicare.**

ERADICÁRE, *eradicări,* s.f. Acțiunea de *a eradica* și rezultatul ei. — V. **eradica.**

ERÁTĂ, *erate,* s.f. Listă la sfârșitul unei cărți în care sunt semnalate și îndreptate greșelile de tipar sau de fond. — Din fr., lat. **errata.**

ERÁTIC, -Ă, *eratici, -ce,* adj. Care nu este fix. G *Bloc eratic* sau *stâncă eratică* = bloc de piatră adus mai ales de ghețari și așezat în regiuni cu care nu are nimic comun din punct de vedere geologic. — Din fr. **erratique,** lat. **erraticus.**

ÉRĂ, *ere,* s.f. **1.** Perioadă istorică ce începe cu data unui anumit eveniment sau fapt, real sau legendar, de la care se pornește numărătoarea anilor. **2.** Epocă (**1**). **3.** Cea mai mare subdiviziune a timpului geologic. — Din fr. **ère,** lat. **aera.**

ERBACÉE, *erbacee,* adj., s.f. (Plantă) care are tulpina subțire, fragedă, moale și apoasă, de obicei verde. — Din fr. **herbacé,** lat. **herbaceus.**

ERBICÍD, *erbicide,* s.n. Substanță chimică folosită pentru distrugerea buruienilor dăunătoare agriculturii. — Din fr. **herbicide.**

ERBICIDÁ, *erbicidez,* vb. I. Tranz. A trata un teren agricol cu erbicide. — Din **erbicid.**

ERBICIDÁRE, *erbicidări,* s.f. Acțiunea de *a erbicida.* — V. **erbicida.**

ERBICIDÁT, -Ă, *erbicidați, -te,* adj. Care a fost tratat cu erbicide. — V. **erbicida.**

ÉRBIU s.n. Element chimic din familia pământurilor rare, metal alb-argintiu. — Din fr. **erbium,** germ. **Erbium.**

ERBIVÓR, -Ă, *erbivori, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se hrăneşte numai cu plante. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de mamifere care se hrănesc numai cu plante; (şi la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **herbivore.**

ERBORIZÁ, *erborizez,* vb. I. Tranz. A culege plante (pentru studiu). [Scris şi: *herboriza*] — Din fr. **herboriser.**

ERBORIZÁRE, *erborizări,* s.f. Acţiunea de *a erboriza.* — V. **erboriza.**

ERCULEÁN, -Ă adj. v. **herculean.**

ERÉCT, -Ă, *erecţi, -te,* adj. (Despre plante sau despre tulpina lor) Ridicat drept în sus; vertical. — Din lat. **erectus.**

ERECTÍL, -Ă, *erectili, -e,* adj. Referitor la erecţie, capabil de erecţie. — Din fr. **érectile.**

ERECTÓR, -OÁRE, *erectori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Anat.; despre muşchi) Care serveşte la ridicarea anumitor organe. **2.** S.n. Maşină de lucru folosită la ridicarea şi la aşezarea în poziţie definitivă a pieselor prefabricate grele. — Din fr. **érecteur.**

ERÉCŢIE, *erecţii,* s.f. Umflare a anumitor ţesuturi organice, îndeosebi a corpurilor cavernoase ale organelor genitale. — Din fr. **érection.**

ERÉDE, *erezi,* s.m. (Livr.) Moştenitor. — Din lat. **heres, -dis,** it. **erede.**

EREDITÁR, -Ă, *ereditari, -e,* adj. **1.** (Despre particularităţi fizice sau psihice) Care se transmite prin ereditate (**1**). **2.** (Despre un bun, un privilegiu etc.) Care se transmite prin moştenire, care se moşteneşte; moştenit. — Din fr. **héréditaire,** lat. **hereditarius.**

EREDITÁTE, *eredităţi,* s.f. **1.** Însuşire a vieţuitoarelor de a transmite urmaşilor caracterele genetice specifice fiecărei specii. **2.** (Jur.) Moştenire, succesiune. **3.** Proprietate a unui lucru sau a unui fenomen de a depinde de acţiunile momentane, precum şi de stările succesive anterioare. — Din fr. **hérédité,** lat. **hereditas, -atis.**

EREDOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază problemele eredităţii. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **hérédobiologie.**

EREDOPATÍE, *eredopatii,* s.f. Afecţiune moştenită sau transmisibilă ereditar. — Din fr. **hérédopathie.**

EREDOSÍFILIS s.n. (Med.) Denumire improprie pentru sifilisul congenital. — Din fr. **hérédosyphilis.**

EREMÍT, *eremiţi,* s.m Pustnic, sihastru, schimnic. [Var.: **eremít** s.m.] — Din fr. **érémite.**

EREMÍTIC, -Ă, *eremitici, -ce,* adj. Referitor la eremit, al eremitului. — Din fr. **érémitique.**

EREPSÍNĂ, *erepsine,* s.f. Ferment al sucului intestinal care ajută la descompunerea protidelor. — Din fr. **érepsine.**

ERÉS, *eresuri,* s.n. Credinţă în forţe miraculoase, supranaturale; concepţie falsă (transformată în deprindere); prejudecată; superstiţie; eroare. F Fig. Ceea ce se abate de la concepţiile comune (ale unei societăţi); *p. ext.* rătăcire, păcat. — Din sl. **eresĭ.**

ERÉTE, *ereţi,* s.m. Gen de păsări răpitoare de zi, asemănătoare cu ulii, cu corpul zvelt, ciocul scurt şi foarte încovoiat şi cu câte un disc de pene pe părţile laterale ale capului *(Circus);* pasăre din acest gen. — Et. nec.

ERÉTIC, -Ă, *eretici, -ce,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Adept, susţinător, propovăduitor al unei erezii. — Din sl. **eretikŭ.**

ERETÍSM s.n. **1.** (Med.; în sintagma *Eretism cardiac* = stare de hiperexcitabilitate cardiacă, întâlnită mai ales la tineri, care se manifestă prin puls rapid şi neregulat. **2.** Fig. Exaltare, pasiune puternică. — Din fr. **éréthisme.**

EREUTOFOBÍE, *ereutofobii,* s.f. Fenomen patologic care se manifestă prin roşirea feţei; eritrofobie. [Pr.: *-re-u-*] — Din fr. **éreuthophobie.**

EREZÍE, *erezii,* s.f. **1.** Doctrină sau credinţă religioasă care ia naştere în sânul unei biserici, abătându-se de la dogmele consacrate, şi care este condamnată de biserica respectivă. **2.** Fig. Greşeală, eroare, rătăcire. — Din fr. **hérésie,** lat. **haeresis.**

ERG[1], *ergi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură tolerată pentru energie, lucru mecanic şi căldură, egală cu lucrul mecanic efectuat de o forţă de o dină când acesta îşi deplasează punctul de aplicaţie cu un cm. — Din fr. **erg.**

ERG[2], *erguri,* s.n. Deşert de nisip cu dune, caracteristic Saharei, format de obicei în porţiunile mai coborâte ale scoarţei Pământului. — Din fr. **erg.**

ERGÁN s.n. Material ceramic folosit la confecţionarea pieselor izolatoare pentru curenţii de înaltă frecvenţă. — Din fr. **ergan.**

ERGASTERÍE, *ergasterii,* s.f. Atelier meşteşugăresc (cu mulţi sclavi) la Atena. — Din fr. **ergasterie.**

ERGASTOPLÁSMĂ s.f. (Biol.) Formaţiune citoplasmatică în care circulă substanţele metabolice. — Din fr. **ergastoplasme.**

ERGOCALCIFERÓL s.m. Vitamina D_2. — Denumire comercială.

ERGOGRÁF, *ergografe,* s.n. Aparat care înregistrează grafic activitatea musculară. — Din fr. **ergographe.**

ERGOMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu determinarea eforturilor fizice (musculare) prin măsurarea lucrului mecanic efectuat. — Din fr. **ergométrie.**

ERGOMÉTRU, *ergometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea lucrului mecanic. — Din fr. **ergomètre.**

ERGÓNĂ, *ergone,* s.f. Nume generic dat unor substanţe organice (enzime, hormoni, vitamine) din constituţia celulelor vii, a căror acţiune constă în stimularea funcţiilor celulare. — Din fr. **ergones.**

ERGONÓMIC, -Ă, *ergonomici, -ce,* adj. Referitor la ergonomie. — Din fr. **ergonomique.**

ERGONOMÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul condiţiilor de muncă în vederea realizării unei adaptări optime a omului la acestea. — Din fr. **ergonomie.**

ERGONOMÍST, -Ă, *ergonomişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în ergonomie. — Din fr. **ergonomiste,** engl. **ergonomist.**

ERGOSTERÍNĂ s.f. (Farm.) Ergosterol. — Din fr. **ergostérine.**

ERGOSTERÓL, *ergosteroli,* s.m. Substanţă prezentă în diverse ţesuturi animale şi vegetale, a cărei activare, prin iradiere cu raze ultraviolete, produce vitamina D_2; ergosterină. — Din fr. **ergostérol.**

ERGOTAMÍNĂ s.f. (Farm.) Alcaloid extras din secara-cornută. — Din fr., engl. **ergotamine.**

ERGOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament a unor boli psihice în care munca manuală depusă de bolnav constituie factorul activ al vindecării. — Din fr. **ergothérapie.**

ERGOTÍNĂ, *ergotine,* s.f. Substanţă otrăvitoare extrasă din cornul-secarei, care provoacă tulburări nervoase, digestive, cardiace etc. şi se foloseşte în medicină ca hemostatic, mai ales în hemoragiile uterine; ergotoxină. — Din fr. **ergotine.**

ERGOTÍSM[1] s.n. Manie de a şicana, de a sâcâi, de a agasa. — Din fr. **ergotisme.**

ERGOTÍSM[2] s.n. Boală provocată de consumarea cerealelor atacate de cornul-secarei; intoxicaţie cu ergotină. — Din fr. **ergotisme.**

ERGOTOXÍNĂ, *ergotoxine,* s.f. (Farm.) Ergotină. — Din fr. **ergotoxine.**

ÉRHĂ s.f. (Reg.) Piele de viţel foarte subţire, bine tăbăcită, care se aplică pe bundiţe şi pe care se brodează flori. — Din pol. **jercha,** magh. **irha.**

ERIJÁ, *erijez,* vb. I. Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") A-şi atribui fără nici un drept o situaţie, un rol care conferă autoritate, a se da drept..., a voi să treacă drept... — Din fr. **ériger.**

ERIJÁRE s.f. Acţiunea de *a se erija* şi rezultatul ei. — V. **erija.**

ERIJÁT, -Ă, *erijaţi, -te,* adj. (Despre oameni; urmat de determinări introduse prin prep. „în") Care îşi atribuie fără nici un drept o situaţie, un rol care conferă autoritate, care se dă drept..., care vrea să treacă drept... — V. **erija.**

ERINACEÍD, *erinaceide,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere insectivore, cu corpul acoperit cu ţepi *(Erinaceidae);* (şi la sg.) animal care face parte din această familie. — Din fr. **érinacéidé.**

ERÍNII n. pr. f. pl. Divinităţi ale infernului, la greci, reprezentate ca nişte femei cu părul răvăşit, împletit cu şerpi, şi corespunzând, la romani, furiilor. — Din fr. **érinnyes.**

ERISIFACÉE, *erisifacee,* s.f. (La pl.) Familie de ciuperci parazite care provoacă la unele plante diverse boli; (şi la sg.) ciupercă din această familie. — Din fr. **érisifacées.**

ERÍSTIC, -Ă, *eristici, -ce,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj. Care aparţine eristicii, referitor la eristică. G *Şcoala eristică* = nume dat şcolii filosofice din Megara, datorată înclinării ei spre controverse. **2.** S.f. Artă a disputei, a controversei, care foloseşte argumente subtile sau recurge la artificii sofisticate. **3.** S.m. şi f. Adept al eristicii. — Din fr. **éristique.**

ERITÉM, *eriteme,* s.n. Roşeaţă în formă de pete, care apare pe pielea corpului în diferite boli. — Din fr. **érythème.**

ERITEMATÓS, -OÁSĂ, *eritematoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de eritem. — Din fr. **érithémateux.**

ERITREMÍE, *eritremii,* s.f. (Med.) Poliglobulie. — Din fr. **érythrémie.**

ERITRÍNĂ, *eritrine,* s.f. Antibiotic izolat din eritrocitele mamiferelor, cu efect, mai ales, asupra bacteriilor difterice. — Din fr. **érythrine.**

ERITROBLÁST, *eritroblaşti,* s.m. Globulă roşie primitivă, cu nucleu, care dă naştere hematiei. — Din fr. **érythroblaste.**

ERITROBLASTÓZĂ, *eritroblastoze,* s.f. Boală caracterizată prin apariţia în sânge a eritroblaştilor. — Din fr. **érythroblastose.**

ERITROCÍT, *eritrocite,* s.n. (Anat.) Hematie. — Din fr. **érythrocyte.**

ERITROCITÓZĂ s.f. (Med.) Poliglobulie. — Din fr. **érythrocytose.**

ERITRODERMÍE, *eritrodermii,* s.f. Boală manifestată prin roşeaţa generalizată a pielii, vezicule, edeme etc. — Din fr. **érythrodermie.**

ERITROFOBÍE, *eritrofobii,* s.f. (Med.) Ereutofobie. — Din fr. érythrophobie.

ERITROMICÍNĂ s.f. (Farm.) Antibiotic activ mai ales în infecţiile stafilococice puternice. — Din fr. **érythromycine.**

ERITROPOIÉZĂ s.f. Proces de formare a globulelor roşii (eritrocite); hematopoieză. — Din fr. **érythropoïèse.**

ERITROPSÍNĂ, *eritropsine,* s.f. Proteină de culoare roşie, legată de vitamina A, prezentă în unele celule ale retinei şi care, sub acţiunea luminii, îşi schimbă culoarea spre galben-palid. — Din fr. **érythropsine.**

ERIZIPÉL, *erizipele,* s.n. Boală infecţioasă şi contagioasă datorată unui streptococ, care se manifestă prin inflamarea şi înroşirea unei porţiuni delimitate a pielii, localizată cel mai adesea la faţă şi la membre; brâncă, orbalţ. — Din fr. **érysipèle,** lat. **erysipelas.**

ERMENÉUTIC, -Ă s.f., adj. v. **hermeneutic.**

ERMÉTIC, -Ă, *ermetici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care închide perfect sau care este perfect închis; care nu lasă să pătrundă sau să iasă nimic. **2.** Fig. Greu de înţeles G *Poezie ermetică* = poezie caracterizată prin ermetism. — Din fr. **hermétique.**

ERMETÍSM s.n. Tendinţă în literatură, mai ales în poezie, de a folosi, uneori cu ostentaţie, un limbaj obscur, dificil, criptic. — Din fr. **hermétisme.**

ERMETIZÁ, *ermetizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face ermetic, de neînţeles. — Din fr. **hermétiser.**

ÉRMIT s.m. v. **eremit.**

ERMITÁJ, *ermitaje,* s.n. **1.** Locuinţa unui eremit; *p. ext.* loc retras. **2.** Mic palat izolat sau casă singuratică la ţară. **3.** Pavilion izolat în parcul unui castel. — Din fr. **ermitage.**

EROÁRE, *erori,* s.f. **1.** Cunoştinţă, idee, părere, opinie greşită; ceea ce e greşit; greşeală. G Expr. *A induce* (pe cineva) *în eroare* = a înşela, a amăgi. **2.** Falsă reprezentare asupra unei situaţii de fapt ori asupra existenţei unui act normativ. G *Eroare judiciară* = stabilire greşită a faptelor dintr-un proces penal, care duce la pronunţarea unei condamnări nedrepte. **3.** Diferenţa dintre valoarea reală a unei mărimi şi valoarea calculată a acestei mărimi. — Din fr. **erreur,** lat. **error, -oris.**

ERODÁ, pers. 3 *erodează,* vb. I. Tranz. şi refl. A produce sau a suferi o eroziune; a (se) roade. — Din fr. **éroder.**

ERODÁRE, *erodări,* s.f. Acţiunea de *a (se) eroda* şi rezultatul ei; eroziune. — V. **eroda.**

ERÓDIU, *erodii,* s.m. (Ornit.) Egretă. — Din sl. **erodii.**

ERÓIC, -Ă, *eroici, -ce,* adj. Care ţine de erou, caracteristic eroilor, cu calităţi de erou; *p. ext.* măreţ, grandios. F (Despre opere literare, artistice) Care are drept subiect faptele unor eroi. [Pr.: *-ro-ic*] — Din fr. **héroïque,** lat. **heroicus.**

EROICÉŞTE adv. (Înv.) Ca un erou. [Pr.: *-ro-i-*] — **Eroic** + suf. *-eşte.*

EROICÓMIC, -Ă, *eroicomici, -ce,* adj. Care este în acelaşi timp eroic şi comic. G *Poem eroicomic* = gen de poem epic care tratează un subiect comic în forma unei epopei. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **héroï-comique.**

EROÍNĂ, *eroine,* s.f. **1.** Femeie care se distinge prin curaj, vitejie şi abnegaţie în diverse împrejurări. **2.** Femeie care reprezintă personajul principal dintr-o operă literară. F Femeie care este personajul principal al unei întâmplări, care atrage, într-o anumită împrejurare atenţia asupra ei. — Din fr. **héroïne,** lat. **heroine.**

EROÍSM s.n. Capacitatea de a săvârşi fapte mari; vitejie; fel de a acţiona specific unui erou; spirit eroic, bravură. — Din fr. **héroïsme.**

ERONÁT, -Ă, *eronaţi, -te,* adj. Greşit, inexact, neadevărat, incorect (**1**). — Din fr. **erroné.**

ÉROS s.n. (Livr.) Ansamblul dorinţelor sexuale, considerate din punct de vedere psihanalitic; libido. — Din fr. **éros.**

ERÓTIC, -Ă, *erotici, -ce,* adj. Privitor la dragoste, de dragoste, propriu dragostei. F (Despre opere literare) Care conţine sentimente de dragoste; care cântă, care exprimă dragostea. F (Substantivat, f.) Totalitatea compoziţiilor literare închinate dragostei. F Predispus, înclinat spre senzualism; senzual. — Din fr. **érotique.**

EROTÍSM s.n. Atitudine erotică; exagerare a sentimentului erotic; senzualitate. — Din fr. **érotisme.**

EROTOMÁN, -Ă, *erotomani, -e,* adj., s.m. şi f. Obsedat sexual. — Din fr. **érotomane.**

EROTOMANÍE s.f. Stare patologică care se caracterizează prin predominarea obsesiilor sexuale; obsesie sexuală. — Din fr. **érotomanie.**

ERÓU, *eroi,* s.m. **1.** Persoană care se distinge prin vitejie şi prin curaj excepţional în războaie, prin abnegaţie deosebită în alte împrejurări grele ori în muncă. F Ostaş căzut pe câmpul de luptă. **2.** Personaj principal al unei opere literare. F Personaj principal al unei întâmplări; persoană care, într-o anumită împrejurare, atrage atenţia asupra sa. **3.** (În mitologia greco-romană) Semizeu, persoană născută dintr-o zeitate şi o fiinţă pământeană, înzestrată cu puteri supraomeneşti sau care a devenit celebră prin faptele sale deosebite. — Din fr. **héros,** lat. **heros.**

EROZIÚNE, *eroziuni,* s.f. **1.** Proces complex de roadere şi săpare a scoarţei terestre prin acţiunea unor agenţi externi; rezultatul acestui proces, erodare. F Proces de roadere a corpurilor pe (sau prin) care curge un fluid. **2.** Ulceraţie uşoară, superficială a pielii sau a mucoaselor, cauzată de agenţi fizici, chimici, mecanici sau apărută în urma unei inflamaţii; excoriaţie. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **érosion,** lat. **erosio, -onis.**

EROZÍV, -Ă, *erozivi, -e,* adj. Care roade, care are proprietatea de a provoca o eroziune. — Din fr. **érosif.**

ERPETOLÓG, -Ă, *erpetologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist naturalist care se ocupă cu studiul reptilelor. — Cf. fr. e r p é t o l o g i s t e.

ERPETOLÓGIC, -Ă, *erpetologici, -ce,* adj. Care aparţine erpetologiei, referitor la erpetologie. — Din fr. **erpétologique.**

ERPETOLOGÍE s.f. Parte a ştiinţelor naturii care se ocupă cu studierea reptilelor. — Din fr. **erpétologie.**

ERUCTÁ, *eructez,* vb. I. Intranz. (Med.) A râgâi. — Din fr. **éructer.**

ERUCTÁŢIE, *eructaţii,* s.f. Acţiunea de *a eructa* şi rezultatul ei; eliminare pe cale bucală a gazelor din stomac; râgâială, râgâit. — Din fr. **éructation.**

ERUDÍT, -Ă, *erudiţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care posedă cunoştinţe temeinice şi vaste în urma unor studii îndelungate; savant, învăţat. F (Despre opere ştiinţifice) Care conţine cunoştinţe vaste şi aprofundate. — Din fr. **érudit,** lat. **eruditus.**

ERUDÍŢIE, *erudiţii,* s.f. Cunoaştere temeinică a uneia sau a mai multor ştiinţe; cultură vastă. [Var.: (înv.) **erudiţiúne** s.f.] — Din fr. **erudition,** lat. **eruditio.**

ERUDIŢIÚNE s.f. v. **erudiţie.**

ERÚPE, pers. 3 *erúpe,* vb. III. Intranz. (Despre lavă, magmă, petrol) A face erupţie, a ieşi afară, a se revărsa cu putere; a ţâşni; a izbucni. F (Despre vulcani) A azvârli cu putere afară lava; (despre sonde) a azvârli cu putere afară ţiţeiul. **2.** (Despre pete, băşicuţe etc. caracteristice unor boli) A apărea, a se forma. — Din lat. **erumpere** (după *rupe*).

ERÚPERE, *eruperi,* s.f. Acţiunea de *a erupe* şi rezultatul ei. — V. **erupe.**

ERUPTÍV, -Ă, *eruptivi, -e,* adj. **1.** Cu privire la o erupţie (**1**), care provine dintr-o erupţie; de origine vulcanică. F Fig. (Despre oameni şi manifestările lor) Nestăpânit, impetuos; violent. **2.** (Despre o boală) Însoţit de apariţia unei erupţii (**2**), care se manifestă printr-o erupţie. — Din fr. **éruptif.**

ERUPTIVÍSM s.n. Ansamblu de fenomene care conduc la producerea erupţiei magmei în scoarţa terestră. — Din fr. **éruptivisme.**

ERÚPŢIE, *erupţii,* s.f. **1.** Ieşire bruscă şi violentă din pământ a unui gaz, a ţiţeiului, a lavei etc.; *p. gener.* ţâşnire, izbucnire. **2.** Apariţia unor pete, a unor băşicuţe, plăci, pustule etc. pe piele sau pe mucoase, constituind simptomul unor boli (contagioase); (concr.) totalitatea acestor pete, plăci, pustule etc. apărute. [Var.: **erupţiúne** sf.] — Din fr. **éruption,** lat. **eruptio, -onis.**

ERUPŢIÚNE s.f. v. **erupţie.**

ERZÁŢ, *erzaţuri,* s.n. Surogat, înlocuitor (mai ales de cafea). — Din germ. **Ersatz.**

ESAVERÁJ, *esaveraje,* s.n. Diferenţa dintre punctele înscrise şi cele primite la jocul de rugbi. — Din **eseu** (după *golaveraj*).

ESCÁDRĂ, *escadre,* s.f. Mare unitate de nave de luptă a forţelor maritime militare. F Mare unitate militară de aviaţie. — Din fr. **escadre.**

ESCADRÍLĂ, *escadrile,* s.f. Subunitate a forţelor aeriene militare, formată din câteva patrule. — Din fr. **escadrille.**

ESCADRÓN, *escadroane,* s.n. Subunitate a unui regiment de cavalerie, corespunzând unei companii de infanterie sau unei baterii de artilerie. [Var.: **scadrón** s.n.] — Din rus. **eskadron,** fr. **escadron.**

ESCALADÁ, *escaladez,* vb. I. Tranz. A se căţăra pe un zid sau pe un alt obstacol înalt, pentru a trece de partea cealaltă; *p. ext.* a sări peste un obstacol. — Din fr. **escalader.**

ESCALADÁRE, *escaladări,* s.f. Acţiunea de *a escalada* şi rezultatul ei; escaladă. F Fig. Extindere treptată a unei acţiuni, a unui conflict etc.; escaladă. — V. **escalada.**

ESCALÁDĂ, *escalade,* s.f. Escladare; suire, căţărare; ascensiune. F Fig. Extindere treptată a unei acţiuni, a unei conflict etc., escaladare. — Din fr. **escalade.**

ESCALATÓR, *escalatoare,* s.n. Scară rulantă folosită pentru circulaţia oamenilor (în metrouri, în magazine etc.). — Din fr., engl. **escalator.**

ESCÁLĂ, *escale,* s.f. Oprire prevăzută în itinerarul unui vapor sau al unui avion pentru aprovizionare, pentru debarcarea sau îmbarcarea pasagerilor etc. F Localitate de oprire în cursul unei călătorii cu vaporul sau cu avionul. — Din fr. **escale.**

ESCALÓP, *escalopuri,* s.n. Preparat culinar făcut din bucăţi subţiri de muşchi de viţel sau din peşte. — Din fr. **escalope.**

ESCAMOTÁ, *escamotez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să dispară ceva fără să se bage de seamă, a ascunde ceva cu iscusinţă. F Fig. A denatura, a falsifica. **2.** A introduce trenul de aterizare al unei aeronave în locurile anume construite în corpul ei, pentru a micşora rezistenţa la înaintare a avionului în timpul zborului. [Var.: **scamotá** vb. I] — Din fr. **escamoter.**

ESCAMOTÁBIL, -Ă, *escamotabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi escamotat, care se poate escamota (**1**). **2.** (Despre trenul de aterizare al unui avion) Care poate fi tras în aripă sau în fuzelaj. — Din fr. **escamotable.**

ESCAMOTÁRE, *escamotări,* s.f. Acţiunea de *a escamota* şi rezultatul ei. — V. **escamota.**

ESCAPÁDĂ, *escapade,* s.f. Ieşire, uneori nepermisă şi ascunsă, de scurtă durată, cu scopul de a petrece; aventură; petrecere organizată cu acest prilej. — Din fr. **escapade.**

ESCÁRĂ, *escare,* s.f. Crustă negricioasă care se formează în urma mortificării unor ţesuturi superficiale ale organismului. — Din fr. **escarre.**

ESCÁRPĂ, *escarpe,* s.f. Baraj antitanc realizat prin săparea de taluzuri în versanţii îndreptaţi spre inamic, pentru a mări panta şi a împiedica trecerea tancurilor. — Din fr. **escarpe.**

ESCARPÉN, *escarpeni,* s.m. Pantof de damă cu toc înalt, nedecupat, foarte decoltat. — Din fr. **escarpin.**

ESCATOLÓGIC, -Ă, *escatologici, -ce,* adj. Referitor la escatologie; de escatologie. — Din fr. **eschatologoque.**

ESCATOLOGÍE s.f. Totalitatea concepţiilor religioase referitoare la soarta finală a lumii şi a omului. — Din fr. **eschatologie.**

ESCAVATÓR s.n. v. **excavator.**

ESCHÍLĂ, *eschile,* s.f. Bucată mică, aşchie desprinsă dintr-un os fracturat. — Din fr. **esquille.**

ESCHIMÓS, -Ă, *eschimoşi, -se,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie indigenă, de tip mongoloid, care trăieşte în regiunile arctice din America, Europa şi Asia; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine eschimoşilor (**1**), privitor la eschimoşi. F (Substantivat, f.) Limbă amerindiană vorbită de eschimoşi — Din fr. **esquimau.**

ESCHIVÁ, *eschivez,* vb. I. Refl. A se sustrage de la îndeplinirea unei obligaţii; a se da în lături, a se feri. F A se retrage pe furiş. — Din fr. **esquiver.**

ESCHIVÁRE, *eschivări,* s.f. Acţiunea de *a se eschiva* şi rezultatul ei. — V. **eschiva.**

ESCHÍVĂ, *eschive,* s.f. Procedeu tehnic de apărare folosit în box, care constă în aplecarea laterală a capului sau îndoirea picioarelor, pentru a lăsa lovitura adversarului să treacă pe alături sau pe deasupra. — Din fr. **esquive.**

ESCORTÁ, *escortez,* vb. I. Tranz. **1.** A însoţi un deţinut pentru a-l împiedica să fugă. **2.** A însoţi o persoană care deţine un post înalt pentru a o păzi sau pentru a-i fi de folos. **3.** (Despre nave sau avioane) A însoţi (în timp de război) vapoare, avioane etc. de transport sau de comerţ (pentru a le apăra contra atacurilor inamice). — Din fr. **escorter.**

ESCORTÁRE, *escortări,* s.f. Acţiunea de *a escorta* şi rezultatul ei; însoţire, păzire. — V. **escorta.**

ESCÓRTĂ, *escorte,* s.f. **1.** Pază alcătuită din oameni înarmaţi care însoţesc pe deţinuţi pentru a-i împiedica să fugă; oamenii care alcătuiesc această pază. **2.** Grup de oameni care însoţesc pe înalţii demnitari pentru a-i păzi sau pentru a le fi de folos. **3.** Grup de nave sau de avioane militare care însoţesc (în timp de pace) o navă sau un avion în care călătoresc persoane oficiale importante sau (în timp de război) vapoarele, avioanele etc. de transport sau de comerţ (pentru a le apăra contra atacurilor inamice). — Din fr. **escorte.**

ESCORTÓR, *escortoare,* s.n. Navă sau avion cu misiune de escortare. — Din fr. **escorteur.**

ESCRÓC, -OÁCĂ, *escroci, -oace,* s.m. şi f. Persoană care înşală pe alţii şi îşi însuşeşte, prin mijloace frauduloase bunuri străine; pungaş, şarlatan. — Din fr. **escroc.**

ESCROCÁ, *escrochez,* vb. I.Tranz. A obţine, a dobândi prin mijloace frauduloase bunuri străine, a înşela; a săvârşi o escrocherie. — Din fr. **escroquer.**

ESCROCÁRE, *escrocări,* s.f. Acţiunea de *a escroca* şi rezultatul ei. — V. **escroca.**

ESCROCHERÍE, *escrocherii,* s.f. Infracţiune care constă în înşelarea unei persoane prin mijloace frauduloase în scopul obţinerii unor profituri; faptă de escroc; înşelăciune, pungăşie, şarlatanie. — Din fr. **escroquerie.**

ESCÚDO, *escudo,* s.m. Denumire a unităţii băneşti din Portugalia. — Cuv. port.

ESCULÁP, *esculapi,* s.m. (Rar) Medic[1]. — Din fr. **esculape.**

ESCULÍNĂ s.f. Substanţă extrasă din scoarţa unui castan exotic şi folosită ca febrifug şi antinevralgic. — Din fr. **esculine.**

ESEÍST, -Ă, *eseişti, -te,* s.m. şi f. Autor de eseuri. — Din fr. **essayiste.**

ESEÍSTIC, -Ă, *eseistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine eseului, privitor la eseu, specific eseului. **2**. S.f. Arta de a scrie eseuri; literatura eseurilor. — Din fr. **essayistique.**

ESÉNŢĂ, *esenţe,* s.f. **1.** Ceea ce exprimă principalul şi stabilul din obiecte şi din fenomene, natura lor internă, ascunsă, latura lor care nu este dată sau perceptibilă nemijlocit; ceea ce poate fi cunoscut numai trecând de forma exterioară a lucrurilor, pătrunzând în adâncul lor cu ajutorul gândirii. G Loc. adv. *În esenţă* = în ceea ce este fundamental; în ultimă analiză. **2**. Lichid volatil cu miros aromatic puternic, extras din plante sau preparat sintetic şi folosit în farmacie, în parfumerie sau pentru uzul casnic, mai ales în alimentaţie. F Substanţă concentrată care, diluată (cu apă), dă un produs alimentar. **3.** Varietate de arbori care alcătuiesc o pădure. F Varietate de lemn. — Din fr. **essence,** lat. **essentia.**

ESENŢIÁL, -Ă, *esenţiali, -e,* adj. Care constituie partea cea mai importantă a unei probleme sau a unui lucru; care ţine de esenţă (**1**), privitor la esenţă; de prim ordin, fundamental, principal. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **essentiel,** lat. **essentialis.**

ESENŢIALITÁTE s.f. (Livr.) Parte esenţială; caracter esenţial. [Pr.: *-ţi-a-*] — Din fr. **essentialité.**

ESÉU, *eseuri,* s.n. **1.** Studiu de proporţii restrânse asupra unor teme filosofice, literare sau ştiinţifice, compus cu mijloace originale, fără pretenţia de a epuiza problema. **2.** (Sport; la rugbi) Încercare. **3.** Probă preliminară de mărci poştale pe hârtie şi în culori diferite în vederea alegerii prototipului definitiv al întregului tiraj. — Din fr. **essai.**

ESOFÁG, *esofage,* s.n. Segment al tubului digestiv cuprins între faringe şi stomac, prin care trec alimentele înghiţite. [Pl. şi: *esofaguri*] — Din fr. **oesophage.**

ESOFAGIÁN, -Ă, *esofagieni, -e,* adj. De esofag, referitor la esofag. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **oesophagien.**

ESOFAGÍSM s.n. Spasm al esofagului care apare la bolnavii de tetanos, în isterie, turbare etc. — Din fr. **oesophagisme.**

ESÓPIC, -Ă, *esopici, -ce,* adj. Referitor la Esop, care aparţine lui Esop; *p. ext.* neclar, mai puţin clar, ambiguu, sibilinic. — Din fr. **ésopique.**

ESPADÓN, *espadoane,* s.n. Sabie mare cu două tăişuri, care se mânuia cu ambele mâini, folosită mai ales în sec. XV-XVI. — Din fr. **espadon.**

ESPADRÍLĂ, *espadrile,* s.f. Încălţăminte cu feţele de pânză şi cu talpă de sfoară sau dintr-un material uşor. — Din fr. **espadrille.**

ESPERANTÍSM s.n. Doctrină a partizanilor limbii esperanto. — Din fr. **espérantisme.**

ESPERANTÍST, -Ă, *esperantişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se ocupă de studiul limbii esperanto; specialist în esperanto. — Din fr. **espérantiste.**

ESPERÁNTO s.n. Limbă artificială, formată din elemente de vocabular şi de gramatică împrumutate din cele mai răspândite limbi europene, creată cu scopul de a deveni limbă internaţională. — Din fr. **espéranto.**

ESPINGÓLĂ, *espingole,* s.f. Armă de foc primitivă din bronz, montată pe un pivot. — Din fr. **espingole.**

ESPLANÁDĂ, *esplanade,* s.f. **1.** Suprafaţă (plantată cu arbori, iarbă şi flori) aflată, de obicei, în faţa unei clădiri importante sau a unui ansamblu arhitectural. **2.** Stradă largă având în mijlocul ei alei bogat plantate cu arbori, iarbă şi flori. — Din fr. **esplanade.**

ESPRÉSSO, *espresso,* s.n. Cafea concentrată, preparată într-un aparat special. — Din it. **espresso.**

EST s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, aflat în partea unde răsare Soarele, opus vestului; loc pe orizont unde răsare Soarele; *p. ext.* regiune situată în locul unde răsare Soarele; răsărit[1], orient. — Din fr. **Est.**

ESTACÁDĂ, *estacade,* s.f. **1.** Punte fixă construită la ţărmul unei ape mari, către larg, pentru a realiza legătura cu vapoarele care nu pot acosta la chei. F Platformă aşezată pe picioare înalte pentru a realiza comunicaţia între două puncte situate deasupra solului sau între un punct de pe sol şi altul situat la înălţime. F Construcţie din bare de lemn, de metal sau de beton armat, la intrarea într-un port sau la gura unui fluviu, pentru a micşora lăţimea apei în acel loc. **2.** Baraj construit de-a curmezişul unui curs de apă sau la intrarea într-un port maritim pentru protejarea contra minelor, corpurilor plutitoare etc. — Din fr. **estacade.**

ESTÉR, *esteri,* s.m. Combinaţie organică rezultată prin eliminarea unei molecule de apă între un alcool şi un acid organic sau un acid anorganic oxigenat. — Din fr. **ester.**

ESTERIFICÁ, *esterífic,* vb. I. Tranz. A produce o esterificare. — Cf. engl. esterify.

ESTERIFICÁRE, *esterificări,* s.f. Reacţie reversibilă dintre un acid şi un alcool, cu formare de ester şi eliminare de apă. — După fr. **estérification.**

ESTÉT, -Ă, *esteţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care aderă la concepţiile estetismului, adept al estetismului; estetizant. — Din fr. **esthète.**

ESTÉTIC, -Ă, *estetici, -ce,* s.f., s.n., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care studiază legile şi categoriile artei, considerată ca forma cea mai înaltă de creare şi de receptare a frumosului; ansamblu de probleme privitoare la esenţa artei, la raporturile ei cu realitatea, la metoda creaţiei artistice, la criteriile şi genurile artei. **2**. S.n. art. Ansamblul însuşirilor şi al fenomenelor studiate de estetică (**1**). **3.** Adj. Care aparţine esteticii (**1**), privitor la estetică; care priveşte frumosul, care corespunde cerinţelor esteticii; frumos. — Din fr. **esthétique.**

ESTETICIÁN, -Ă, *esteticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în estetică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **esthéticien.**

ESTETÍSM s.n. Concepție asupra artei și literaturii, care subordonează esteticii toate valorile, exagerând rolul contemplației și al formei de realizare. — Din fr. **esthétisme.**

ESTETIZÁNT, -Ă, *estetizanți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de estetism, privitor la estetism. **2.** S.m. și f. Estet. — Din (**1**) **estetism,** (**2**) **estetică.**

ESTEZIOLOGÍE s.f. (Psih.) Studiu al fenomenelor senzoriale. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **esthésiologie.**

ESTEZIOMETRÍE, *esteziometrii,* s.f. (Metodă de) măsurare a sensibilității tactile prin stabilirea distanței minime la care vârfurile esteziometrului, aplicate pe piele, determină două senzații distincte. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **esthésiométrie.**

ESTEZIOMÉTRU, *esteziometre,* s.n. Aparat în formă de compas cu care se efectuează esteziometriile. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **esthésiomètre.**

ÉSTIC, -Ă, *estici, -ce,* adj. Care este (de) la est; răsăritean. — Din **est.**

ESTIMÁ, *estimez,* vb. I. Tranz. A evalua (cu aproximație), a aprecia mărimea, valoarea etc. pe baza unor date incomplete. — Din fr. **estimer,** lat. **aestimare.**

ESTIMÁBIL, -Ă, *estimabili, -e,* adj. Care poate fi estimat; evaluabil. F Care poate fi luat în seamă; apreciabil. — Din fr. **estimable.**

ESTIMÁRE, *estimări,* s.f. Acțiunea de *a estima* și rezultatul ei; evaluare (aproximativă), estimație. — V. **estima.**

ESTIMÁT, *estimate,* s.n. Valoare aproximativă cu care se înlocuiește valoarea exactă a unei mărimi atunci când măsurarea experimentală a acesteia este afectată de erori. — V. **estima.**

ESTIMATÍV, -Ă, *estimativi, -e,* adj. Care conține evaluarea unui lucru, care se referă la o evaluare, care a fost sau este determinat prin estimare; estimatoriu. — Din fr. **estimatif.**

ESTIMATÓRIU, -IE, *estimatorii,* adj. (Rar) Estimativ. — Din fr. **estimatoire.**

ESTIMÁȚIE, *estimații,* s.f. Estimare. [Var.: **estimațiúne** s.f.] — Din fr. **estimation,** lat. **aestimatio, -onis.**

ESTIMAȚIÚNE s.f. v. **estimație.**

ESTÍMĂ, *estime,* s.f. Determinare a punctului în care se află o navă pe glob, ținând seama numai de drumul și de viteza acesteia. — Din fr. **estime.**

ESTÍMP adv. (Pop.) În acest an. [Acc. și: *éstimp*] — Lat. **istum tempus.**

ESTÍV, -Ă, *estivi, -e,* adj. Estival. — Din fr. **estive.**

ESTIVÁL, -Ă, *estivali, -e,* adj. De vară, din timpul verii; estiv. — Din fr. **estival.**

ESTIVÁȚIE, *estivații,* s.f. Stare de viață latentă prin care trec vara unele animale din regiuni calde și secetoase. — Din fr. **estivation.**

ESTOMPÁ, *estompez,* vb. I. Tranz. A trece cu estompa peste un desen pentru a potrivi intensitatea umbrelor și trecerea gradată la lumină; *p. ext.* a atenua, a umbri, a slăbi intensitatea unei culori sau a unor contururi. F Tranz. și refl. Fig. A (se) face vag, imprecis, a (se) învălui, a (se) diminua. — Din fr. **estomper.**

ESTOMPÁRE, *estompări,* s.f. Acțiunea de *a (se) estompa* și rezultatul ei. — V. **estompa.**

ESTOMPÁT, -Ă, *estompați, -te,* adj. Cu conturul șters, ale cărui umbre sunt atenuate; *fig.* pierdut în umbră, vag, imprecis. — V. **estompa.**

ESTÓMPĂ, *estompe,* s.f. Sul mic de hârtie, de piele sau de alt material moale, cu care se atenuează, se șterge conturul unui desen executat în creion, în cărbune sau în pastel, pentru a potrivi umbrele. — Din fr. **estompe.**

ESTÓN, -Ă, *estoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Estoniei sau este originară de acolo; estonian. **2.** Adj. Care aparține Estoniei sau estonienilor (**1**), privitor la Estonia ori la estonieni. F (Substantivat, f.) Limba estonă. — Din (n. pr.) **Estonia** (derivat regresiv).

ESTONIÁN, -Ă, *estonieni, -e,* adj., s.m. și f. Eston. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **estonien.**

ESTORCÁ vb. I v. **extorca.**

ESTORCÁRE s.f. v. **extorcare.**

ESTRÁDĂ, *estrade,* s.f. **1.** Platformă (demontabilă) de dimensiuni mici, adesea improvizată, într-o sală sau în aer liber, pe care se desfășoară reprezentații artistice. G Loc. adj. *De estradă* = (despre muzică, concerte, spectacole) distractiv, ușor și variat; (despre teatre) care dă spectacole cu program distractiv, ușor și variat. F Platformă ridicată față de nivelul unei săli, pe care este așezată masa prezidiului, catedra etc. **2.** Gen muzical ușor, distractiv, cuprinzând mici piese vocale și instrumentale cu caracter dansant. — Din fr. **estrade.**

ESTRADIÓL, *estradioli,* s.m. Hormon secretat de ovar, folosit în cancerul de prostată. [Pr.: *-di-ol*] — Din fr. **oestradiol.**

ESTRADÍSTIC, -Ă, *estradistici, -ce,* adj. Care aparține estradei (**2**), referitor la estradă, de estradă. — **Estradă** + suf. *-istic.*

ESTRÁL, -Ă, *estrali, -e,* adj. De estru, privitor la estru. G *Ciclu estral* = ansamblul modificărilor periodice ale uterului și ale vaginului. — Din fr. **oestral.**

ESTRIÓL, *estrioli,* s.m. Hormon secretat de placentă, care se extrage din urina gravidelor. [Pr.: *-tri-ol*] — Din fr. **oestriole.**

ESTROGÉN, -Ă, *estrogeni, -e,* adj., s.m. (Hormon) care provoacă fenomene caracteristice estrului. [Pl. și: (n.) *estrogene*] — Din fr. **oestrogène.**

ESTRÓNĂ, *estrone,* s.f. Hormon derivat din estriol, care se extrage din urina animalelor femele gravide. — Din fr. **oestrone.**

ESTROPIÁ, *estropiez,* vb. I. Tranz. A schilodi, a mutila. [Pr.: *-pi-a*] — Din fr. **estropier.**

ESTROPIÁT, -Ă, *estropiați, -te,* adj. Schilodit, schilod, mutilat; *p. ext.* neputincios, slab, infirm. [Pr.: *-pi-at*] — V. **estropia.**

ESTROPIÁȚIE, *estropiații,* s.f. Estropiere. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **estropiation.**

ESTROPIÉRE, *estropieri,* s.f. Acțiunea de *a estropia* și rezultatul ei; estropiație. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **estropia.**

ÉSTRU, *estre,* s.n. Fază a ciclului sexual la femelele mamifere, în care mucoasa uterului permite fixarea oului fecundat. — Din fr. **oestre.**

ESTUÁR, *estuare,* s.n. Gură largă, în formă de pâlnie, în zona de vărsare a unor fluvii mari, pe țărmurile afectate de maree puternice. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **estuaire,** lat. **aestuarium.**

EȘAFÓD, *eșafoduri,* s.n. Platformă construită în Evul Mediu în piețe publice, pe care erau executați condamnații la moarte; *p. ext.* condamnare la moarte, mai ales prin tăierea capului. [Pl. și: *eșafoade*] — Din fr. **échafaud.**

EȘAFODÁJ, *eșafodaje,* s.n. **1.** Construcție provizorie alcătuită din bare de lemn sau de metal legate între ele, pentru a susține o platformă cu materiale, instalații, muncitori etc. în timpul executării unei construcții. **2.** Fig. Ansamblu de date, de argumente, de exemple etc. pe care se bazează o operă, o concepție, o ipoteză, o teorie. — Din fr. **échafaudage.**

EȘALÓN, *eșaloane,* s.n. **1.** Fiecare dintre elementele componente ale dispozitivului unei unități militare, destinate să îndeplinească o misiune de luptă; parte a unei coloane militare aflate în marș. **2.** Unitate de transport (tren, coloană de mașini etc.). — Din fr. **échelon.**

EȘALONÁ, *eșalonez,* vb. I. Tranz. **1.** A dispune, a repartiza un întreg în mai multe părți la intervale succesive dinainte stabilite. F (Fin.) A repartiza o sumă de bani în așa fel, încât plata să se efectueze pe rând și la date succesive, dinainte fixate. **2.** (Mil.) A dispune trupele pe eșaloane. — Din fr. **échelonner.**

EȘALONÁRE, *eșalonări,* s.f. Acțiunea de *a eșalona* și rezultatul ei. — V. **eșalona.**

EȘANTIÓN, *eșantioane,* s.n. **1.** Cantitate mică luată dintr-un produs, pentru a examina felul, calitatea sau valoarea produsului; probă, mostră. **2.** (Rad.) Impuls foarte scurt care definește semnalul din care provine la un moment dat. [Pr.: *-ti-on*] — Din fr. **échantillon.**

EȘANTIONÁ, *eșantionez,* vb. I. Tranz. **1.** (Rad.) A lua mostre la intervale prestabilite dintr-un semnal, în vederea unor procesări ulterioare. **2**. A alege persoanele reprezentative (statistic) care urmează a fi anchetate într-o investigație (sociologică). [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **échantillonner.**

EȘANTIONÁJ, *eșantionaje,* s.n. (Rar) Eșantionare. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **échantillonnage.**

EȘANTIONÁRE, *eșantionări,* s.f. Acțiunea de *a eșantiona.* [Pr.: *-ti-o-*] — V. **eșantiona.**

EȘANTIONÁT, -Ă, *eșantionați, -te,* adj. Care a fost ales ca eșantion. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **eșantiona.**

EȘAPAMÉNT, *eșapamente,* s.n. Ansamblul organelor care asigură evacuarea gazelor arse dintr-un motor cu ardere internă sau a gazelor și a aerului din unele pompe pentru servicii auxiliare, precum și reducerea zgomotului. — Din fr. **échappement.**

EȘÁRFĂ, *eșarfe,* s.f. **1.** Fâșie de lână, de mătase etc. care se înfășoară în jurul gâtului (mai ales de femei) ca podoabă. **2.** Fâșie de stofă sau de mătase purtată în diagonală pe piept sau ca un brâu, semn al unei funcții (înalte) sau al unei demnități. **3.** Bandă de stofă, de pânză etc. care se poartă pe după gât ca să susțină o mână bandajată sau fracturată. [Var.: **eșárpă** s.f.] — Din fr. **écharpe.**

EȘÁRPĂ s.f. v. **eșarfă.**

EȘÉC, *eșecuri,* s.n. Înfrângere, insucces, neizbândă, nereușită într-o acțiune. — Din fr. **échec.**

EȘICHIÉR, *eșichiere.* s.n. **1.** Dispunere a unor obiecte pe două sau mai multe rânduri, cu intervale uniforme între ele. **2.** Dispozitiv în care trupele unei unități, așezate masat în careuri, sunt despărțite prin intervale egale. [Pr.: *-chi-er*] — Din fr. **échiquier.**

EȘUÁ, *eșuez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre vapoare; la pers. 3) A se așeza voit sau a se împotmoli în nisip sau într-un loc unde apa are o adâncime

redusă. **2.** Fig. A suferi un eșec, a da greș, a nu reuși, a nu izbuti. [Pr.: *-șu-a*] — Din fr. **échouer.**

EȘUÁRE, *eșuări,* s.f. Acțiunea de *a eșua* și rezultatul ei. [Pr.: *-șu-a-*] — V. **eșua.**

ETÁJ, *etaje,* s.n. **1.** Fiecare dintre părțile unei clădiri de deasupra parterului, cuprinzând încăperile situate pe același plan orizontal; cat, nivel. **2.** Parte dintr-o mașină de forță în care se produce o variație a vitezei sau a presiunii fluidului. **3.** Parte a unui amplificator electric în care se produce una dintre amplificări. **4.** Complex de strate bine individualizate petrografic și faunistic, corespunzând celei mai mici diviziuni a timpului geologic. **5.** (Bot.; în sintagma) *Etaj de vegetație* = zonă de vegetație cu anumite condiții proprii, determinate de modificările regimului termic și hidric pe verticală. — Din fr. **étage.**

ETAJÁ, *etajez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) așeza în rânduri suprapuse, în etaje. — Din fr. **étager.**

ETAJÁRE, *etajări,* s.f. Acțiunea de *a (se) etaja* și rezultatul ei. — V. **etaja.**

ETAJÁT, -Ă, *etajați, -te,* adj. (Despre clădiri) Cu etaje. — V. **etaja.**

ETAJÉRĂ, *etajere,* s.f. Mobilă formată dintr-unul sau din mai multe rafturi suprapuse, pe care se așază cărți sau diferite obiecte. — Din fr. **étagère.**

ETALÁ, *etalez,* vb. I. Tranz. A expune (cu ostentație) ceva pentru a fi privit sau admirat. — Din fr. **étaler.**

ETALÁJ, *etalaje,* s.n. **1.** Etalare. **2.** Partea inferioară, în formă de trunchi de con, a cuvei unui furnal. — Din fr. **étalage.**

ETALÁRE, *etalări*, s.f. Acțiunea de *a etala* și rezultatul ei; etalaj (**1**). — V. **etala.**

ETALÓN, *etaloane,* s.n. Mărime, greutate etc. acceptată oficial în știință, în tehnică sau în relațiile economice și care servește ca unitate de bază într-un sistem de măsurare. G *Etalon de aur* (sau *de argint)* = unitate-tip a valorilor monetare. *Etalon al prețurilor* = prețuri impuse de lege printr-un etalon monetar. F Model perfect al unei măsuri-tip, confecționat cu mare precizie și acceptat oficial spre a servi ca bază de comparație. F Fig. Ceea ce poate servi drept model (de urmat). — Din fr. **étalon.**

ETALONÁ, *etalonez,* vb. I. Tranz. **1.** A grada scara unui instrument de măsură; a verifica gradarea unui instrument de măsură. F A marca, a fixa valoarea reală a mărimii de măsurat; a compara direct o măsură-model cu un etalon, a stabili un etalon. **2.** A uniformiza planurile și secvențele dintr-un film din punctul de vedere al densității optice și al culorii. — Din fr. **étalonner.**

ETALONÁRE, *etalonări,* s.f. Acțiunea de *a etalona* și rezultatul ei. — V. **etalona.**

ETALONÁT, -Ă, *etalonați, -te,* adj. **1.** (Despre instrumente de măsură) Care a fost prevăzut cu o scară gradată; a cărui scară gradată a fost verificată. **2.** (Despre măsuri și instrumente de măsură) Care a fost comparat cu un etalon. — V. **etalona.**

ETALONÓR, *etalonori,* s.m. Tehnician specialist în operații de etalonare. — Din fr. **etalonneur.**

ETAMBÓU, *etambouri,* s.n. **1.** Element de rezistență al scheletului unei nave, amplasat la pupă și care susține cârma. G *Tub etambou* = tub montat la pupa navei, prin care trece axul elicei. **2.** Element de rezistență din scheletul unui avion, situat la extremitatea din spate a fuzelajului. — Din fr. **étambot.**

ETAMBRÉU, *etambreuri,* s.n. Deschidere făcută în puntea unei nave pentru trecerea unui catarg sau în bordaj, la pupă, pentru trecerea axului cârmei. — [Pl. și: *etambreie*] — Din fr. **étambrai.**

ETAMÍNĂ, (**2**) *etamine,* s.f. **1.** Țesătură de bumbac sau de mătase cu împletitură rară. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. — Din fr. **étamine.**

ETÁN s.m. Hidrocarbură aciclică saturată, incoloră și fără miros, care se găsește în gazele de sondă și de rafinărie, folosită la prepararea etenei, drept combustibil și ca agent frigorigen. — Din fr. **éthane.**

ETANÓL, *etanoli,* s.m. Alcool etilic. — Din fr. **éthanol.**

ETÁNȘ, -Ă, *etanși, -e,* adj. (Despre aparate, recipiente etc.) Care este perfect închis, nepermițând să pătrundă sau să iasă un fluid. — Din fr. **étanche.**

ETANȘÁ, *etanșez,* vb. I. Tranz. A face operațiile necesare pentru a obține etanșeitatea unui aparat, a unui recipient etc. — Din fr. **étancher.**

ETANȘÁRE, *etanșări,* s.f. Acțiunea de *a etanșa* și rezultatul ei. — V. **etanșa.**

ETANȘEITÁTE, *etanșeități,* s.f. Proprietate a unui aparat, a unui recipient etc. de a fi etanș. [Pr.: *-șe-i-*] — Din fr. **étanchéité.**

ETANȘÓR, *etanșoare,* s.n. Ansamblul organelor și părților unui sistem tehnic, care asigură etanșeitatea într-o zonă de asamblare. — Din **etanșa.**

ETÁPĂ, *etape,* s.f. **1.** Interval de timp, stadiu în dezvoltarea unui proces, caracterizat, de obicei, prin evenimente importante; fază. **2.** Distanță străbătută de o unitate în marș într-un anumit timp. **3.** Porțiune determinată dintr-o competiție sportivă de mare fond, care trebuie parcursă fără oprire. F Interval de timp în ciclul anual de antrenament. F Fiecare dintre părțile unei competiții sportive care se dispută pe o durată mai mare de timp. — Din fr. **étape.**

ETAPIZÁ, *etapizez,* vb. I. Tranz. A împărți în mai multe etape. — **Etapă** + suf. *-iza.*

ETAPIZÁRE, *etapizări,* s.f. Acțiunea de *a etapiza.* — V. **etapiza.**

ETAPIZÁT, -Ă, *etapizați, -te,* adj. Care a fost împărțit în etape. — V. **etapiza.**

ETÁTE s.f. Vârstă. G Loc. adj. *În etate* = bătrân. — Din lat. **aetas, -atis.**

ETATÍSM s.n. Teorie conform căreia rolul statului este primordial în organizarea și administrarea vieții economice și sociale. — Din fr. **étatisme.**

ETATIZÁ, *etatizez,* vb. I. Tranz. A trece un bun, o întreprindere sau o proprietate particulară în proprietatea ori în administrarea statului. — Din fr. **étatiser.**

ETATIZÁRE, *etatizări,* s.f. Acțiunea de *a etatiza* și rezultatul ei. — V. **etatiza.**

ETATIZÁT, -Ă, *etatizați, -te,* adj. Care a trecut în administrarea statului. — V. **etatiza.**

ET CÉTERA loc. adv. (Arată că enumerarea ar putea fi continuată) Și alții, și altele, și ceilalți, și așa mai departe. [Scris și: *et caetera.* — Abr.: *etc.* — Var.: **etétera** adv.] — Din lat. **et caetera.**

ETÉNĂ, *etene,* s.f. Hidrocarbură nesaturată cu o dublă legătură în moleculă, gazoasă, inflamabilă, obținută din gazele de cocserie, gazele de cracare și prin descompunerea termică a etanului și a propanului, constituind o materie primă importantă pentru producerea polietilenei, a alcoolului etilic, a cauciucului sintetic etc.; etilenă. — Din fr. **éthène.**

ETÉR, (**1, 2**) *eteri,* s.m., (**3**) *eteruri,* s.n. **1.** S.m. Combinație organică lichidă, incoloră, foarte volatilă și inflamabilă, cu miros aromatic specific, obținută din alcooli sau din fenoli, cu numeroase folosiri în industrie. **2.** S.m. Substanță ipotetică (a cărei existență nu este admisă de fizica modernă) având proprietăți fizice contradictorii, care ar umple întregul spațiu și ale cărei oscilații ar constitui undele electromagnetice. **3.** S.n. Fig. Aer, atmosferă, cer, văzduh. **4.** S.n. (În concepția unor filosofi antici) Al cincilea element al Universului (alături de foc, apă, pământ și aer), din care sunt alcătuite corpurile cerești. — Din fr. **éther,** lat. **aether.**

ETERÁT, -Ă, *eterați, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are mirosul eterului (**1**). F Fig. Subtil, diafan, fin. **2.** S.m. Combinație rezultată prin evaporarea soluțiilor eterice ale unor compuși organici micști. — Din fr. **éthéré.**

ETÉRIC, -Ă, *eterici, -ce,* adj. **1.** Care are proprietăți asemănătoare eterului (**1**). G *Ulei eteric* = substanță uleioasă, volatilă, cu miros puternic, care se extrage din florile, fructele sau frunzele plantelor parfumate și care se folosește în industria parfumurilor și în cea alimentară. **2.** Fig. Subtil, fin; inconsistent. — Din germ. **ätherisch.**

ETERÍA n. pr. f. Nume dat unei organizații politice secrete, cu ramificații și în Țările Române, înființată la începutul sec. XIX de patrioții greci pentru eliberarea Greciei de sub stăpânirea otomană. F Mișcarea revoluționară a grecilor din 1821 împotriva turcilor. — Din ngr. **etería** „societate”.

ETERÍST, *eteriști,* s.m. Participant la mișcarea revoluționară a grecilor din 1821; membru sau partizan al eteriei. — **Eterie** + suf. *-ist.*

ETERIZÁ, *eterizez,* vb. I. Tranz. A anestezia cu eter (**1**). — Din fr. **éthériser.**

ETÉRN, -Ă, *eterni, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care există dintotdeauna, care nu va înceta niciodată să existe; nepieritor, veșnic. — Din lat. **aeternus.**

ETERNÍT s.n. (Constr.) Azbociment. — Din germ. **Eternit,** fr. **éternit.**

ETERNITÁTE s.f. Faptul de a fi etern (**1**); existență infinită în timp; durată nelimitată, veșnicie. F (Prin exagerare) Perioadă foarte lungă. — Din fr. **éternité,** lat. **aeternitas, -atis.**

ETERNIZÁ, *eternizez,* vb. I. Tranz. A face să dureze fără sfârșit, să dăinuiască veșnic, să rămână în amintirea posterității. — Din fr. **éterniser.**

ETERNIZÁRE s.f. Acțiunea de *a eterniza* și rezultatul ei. — V. **eterniza.**

ETERNIZÁT, -Ă, *eternizați, -te,* adj. Care a devenit etern. — V. **eterniza.**

ETEROCLÍT, -Ă, *eterocliți, -te,* adj. **1.** Alcătuit din elemente disparate, eterogene. **2.** Neobișnuit, anormal; ciudat, bizar. [Var.: **heteroclít, -ă** adj.] — Din fr. **hétéroclite,** lat. **heteroclitus.**

ETERODÍNĂ s.f. v. **heterodină.**

ETERODÓX, -Ă adj. v. **heterodox.**

ETERODOXÍE s.f. v. **heterodoxie.**

ETEROFÓN, -Ă adj. v. **heterofon.**

ETEROFONÍE s.f. v. **heterofonie.**

ETEROGÉN, -Ă, *eterogeni, -e,* adj. **1.** (Despre elementele unui întreg) Diferit, felurit, deosebit; (despre un întreg) compus din elemente diferite. F Cu origine sau proveniență deosebită. **2.** (Înv.; în sintagma) *Substantiv eterogen* = substantiv neutru. — Din fr. **hétérogène.**

ETEROGENITÁTE s.f. Însușirea de a fi eterogen. — **Eterogen** + suf. *-itate.* — Cf. fr. h é t é r o g é n é i t é.

ETEROGRÉFĂ s.f. v. **heterografă.**

ETEROMÁN, -Ă, *eteromani, -e,* s.m. și f. Persoană care suferă de eteromanie. — Din fr. **étheromane.**

ETEROMANÍE, *eteromanii,* s.f. Formă de toxicomanie care constă în consumarea repetată de cantități crescânde de eter etilic în scopul obținerii unei stări de excitație psihică. — Din fr. **étheromanie.**

ETEROMÓRF, -Ă adj. v. **heteromorf.**

ETERONÍM, -Ă adj. v. **heteronim.**

ETERONÓM, -Ă adj. v. **heteronom.**

ETERONOMÍE s.f. v. **heteronomie.**

ETEROPROTEÍDĂ s.f. v. **herteroproteidă.**

ETEROSFÉRĂ s.f. v. **heterosferă.**

ETEROSUGÉSTIE s.f. v. **heterosugestie.**

ETIÁJ, *etiaje,* s.n. Nivel de referință al unui curs de apă, stabilit pe baza nivelurilor minime anuale pe o perioadă îndelungată de observație și în raport cu care se măsoară cotele apelor. [Pr.: *-ti-aj*] — Din fr. **étiage.**

ÉTIC, -Ă, *etici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Studiul teoretic al principiilor și concepțiilor de bază din orice domeniu al gândirii și activității practice. **2.** S.f. Ansamblu de norme în raport cu care un grup uman își reglează comportamentul pentru a deosebi ce este legitim și acceptabil în realizarea scopurilor; morală. **3.** Adj. Privitor la etică (**1**), de etică, bazat pe etică, conform cu etica; moral. — Din fr. **éthique,** lat. **ethicus.**

ETICHETÁ, *etichetez,* vb. I. Tranz. **1**. A aplica o etichetă pe un obiect. **2.** Fig. A califica pe cineva sau ceva așa cum se cuvine sau cum crede că se cuvine. — Din fr. **étiqueter.**

ETICHETÁRE, *etichetări,* s.f. Acțiunea de *a eticheta* și rezultatul ei. — V. **eticheta.**

ETICHETÁT, -Ă, *etichetați, -te,* adj. Prevăzut cu o etichetă. — V. **eticheta.**

ETICHÉTĂ, *etichete,* s.f. **1.** Bucată de hârtie, de carton etc. care se aplică sau se leagă de pachete, sticle etc. și pe care se indică conținutul, prețul, posesorul, destinația etc. **2.** Fig. Titlu, nume, calificativ sub care se prezintă sau figurează cineva sau ceva, ascunzând natura adevărată. **3.** Fig. Norme de comportare riguros stabilite la curțile monarhilor, în relațiile diplomatice; *p. ext.* reguli convenționale de comportare (politicoasă), folosite în viața de toate zilele. — Din fr. **étiquette.**

ETICIÁN, -Ă, *eticieni, -e,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu etica, specialist în etică. [Pr. *-ci-an*] — **Etică** + suf. *-ian*.

ETÍL, *etili,* s.m. Radical organic monovalent obținut din etan, prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **éthyle.**

ETILÁ, *etilez,* vb. I. Tranz. A efectua o etilare. — Din **etil.**

ETILÁRE, *etilări,* s.f. **1.** Introducere a unui radical etil într-o moleculă organică. **2.** Tratare a benzinei cu etil fluid în vederea obținerii benzinei antidetonante. — V. **etila.**

ETILÉNĂ, *etilene,* s.f. (Chim.) Etenă. — Din fr. **éthylène.**

ETILENGLICÓL, *etilenglicoli,* s.m. (Chim.) Glicol. — Din fr. **éthylène-glycol.**

ETILENOXÍD, *etilenoxizi,* s.m. Oxid de etilenă. — **Etilenă** + **oxid.**

ETÍLIC, -Ă, *etilici, -ce,* adj. Care conține etil; pe bază de etil. G *Alcool etilic* = alcool. *Eter etilic* = eter (**1**). — Din fr. **éthylique.**

ETILÍSM s.n. Alcoolism. — Din fr. **éthylisme.**

ETIMOLÓG, -Ă, *etimologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în etimologie; etimologist (**1**). — Din **etimologie** (derivat regresiv).

ETIMOLÓGIC, -Ă, *etimologici, -ce,* adj. Care aparține etimologiei, privitor la etimologie; bazat pe etimologie. G *Ortografie etimologică* = ortografie în care principiile scrierii cuvintelor se bazează pe etimologia lor. — Din fr. **éthymologique,** lat. **etymologicus.**

ETIMOLOGÍE, *etimologii,* s.f. **1.** Stabilire a originii unui cuvânt prin explicarea evoluției lui fonetice și semantice. **2.** Ramură a lingvisticii care studiază originea cuvintelor unei limbi. F (Gram.; înv.) Morfologie. **3.** Etimon. G *Etimologie multiplă* = proveniență a unui cuvânt din două sau din mai multe surse diferite. *Etimologie populară* = modificare a formei sau a sensului unui cuvânt (recent intrat în limbă) sub influența unui cuvânt mai cunoscut cu care prezintă asemănări de formă și uneori de sens. — Din fr. **étymologie,** lat. **etymologia**.

ETIMOLOGÍSM s.n. Tendință de a reforma limba literară, apropiind forma actuală a cuvintelor de o formă mai veche a ei, pretinsă a fi mai corectă. — Din fr. **étymologisme.**

ETIMOLOGÍST, -Ă, *etimologiști, -ste,* s.m. și f. **1.** Etimolog. **2.** Partizan al ortografiei etimologice. — Din fr. **étymologiste.**

ETIMÓN, *etimoane,* s.n. Cuvânt (de obicei dintr-o limbă străină) din care provine un anumit cuvânt al unei limbi; etimologie (**3**). — Din fr. **étymon.**

ETIOLÁ, *etiolez,* vb. I. Tranz. A da naștere unei etiolări. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **étioler.**

ETIOLÁRE, *etiolări,* s.f. Fenomen care apare la plantele crescute în întuneric, manifestat prin alungirea tulpinilor, micșorarea și albirea frunzelor etc., din cauza lipsei de clorofilă. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **etiola.**

ETIOLÓGIC, -Ă, *etiologici, -ce,* adj. Care aparține etiologiei, privitor la etiologie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **étiologique.**

ETIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază cauzele și factorii care determină apariția diverselor boli. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **étiologie.**

ETIOPIÁN, -Ă, *etiopieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Etiopiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Etiopiei sau etiopienilor (**1**), privitor la Etiopia ori la etiopieni. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de etiopieni. [Pr.: *-ti-o-pi-an*] — Din fr. **éthiopien.**

ETIRÁ, *etirez,* vb. I.Tranz. A efectua o etirare; a alungi, a întinde, a trage. — Din fr. **étirer.**

ETIRÁRE, *etirări,* s.f. (Tehn.) **1.** Operație de tragere a metalelor în fire; trefilare. **2**. Operație de întindere a fibrelor sintetice în scopul orientării macromoleculelor și al creșterii rezistenței lor. — V. **etira.**

ETIRÁT, -Ă, *etirați, -te,* adj. Care este alungit, întins. — V. **etira.**

ETMOÍD, *etmoide,* s.n. Os mic nepereche al craniului, străbătut de numeroase orificii traversate de nervii olfactivi și situat în scobitura osului frontal, formând o parte din scheletul nasului. — Din fr. **ethmoïde.**

ETNÁRH, *etnarhi*, s.m. Comandant al unei etnarhii. — Din fr. **ethnarque.**

ETNARHÍE, *etnarhii,* s.f. Provincie a Imperiului Roman, Bizantin sau Otoman. — Din fr. **ethnarchie.**

ÉTNIC, -Ă, *etnici, -ce,* adj. Referitor la apartenența la un popor; privitor la formele de cultură și de civilizație specifice unui popor. G *Nume etnic* = nume de popor. *Grup etnic* = parte a populației dintr-o societate vorbind aceeași limbă, împărtășind aceleași atitudini, comportamente, trăsături mentale etc. ca produs al originii și tradiției culturale comune. — Din fr. **ethnique,** lat. **ethnicus.**

ETNICÍSM s.n. Tendință a unor grupări literare românești de la începutul sec. XX de a subordona aspectele etice și estetice celor etnice. — **Etnic** + suf. *-ism.*

ETNICITÁTE s.f. Ansamblul particularităților etnice specifice unui popor, unei culturi. — Din engl. **ethnicity.**

ETNÍE, *etnii,* s.f. Comunitate etnică. — Din fr. **ethnie.**

ETNOBOTÁNIC, -Ă, *etnobotanici, -ce,* s.f. adj. **1.** S.f. Studiu al denumirilor populare ale plantelor. **2.** Adj. De etnobotanică (**1**), referitor la etnobotanică (**1**). — Din fr. **ethnobotanique.**

ETNOCENTRÍSM s.n. Tendință de a considera valorile și modelele culturale ale propriului grup ca fiind superioare celor ale altor grupuri. — Din fr. **ethnocentrisme,** engl. **ethnocentrism.**

ETNOCULTURÁL, -Ă, *etnoculturali, -e,* adj. De etnocultură. — **Etnocultură** + suf. *-al.*

ETNOCULTÚRĂ, *etnoculturi,* s.f. Cultură populară tradițională. — Din fr. **ethnoculture.**

ETNOFOLCLÓRIC, -Ă, *etnofolclorici, -ce,* adj. Privitor la folclorul unui popor. — **Etno**[grafic] + **folcloric.**

ETNOGENÉZĂ s.f. Etnogenie. — Din fr. **ethnogenèse.**

ETNOGENÍE s.f. Ramură a antropologiei care studiază originea și filiația raselor și a popoarelor, formarea etnolingvistică a unui popor; etnogeneză. — Din fr. **ethnogénie.**

ETNOGRÁF, -Ă, *etnografi, -e,* s.m. și f. Specialist în etnografie. — Din fr. **ethnographe.**

ETNOGRÁFIC, -Ă, *etnografici, -ce,* adj. Care aparține etnografiei, privitor la etnografie. — Din fr. **ethnographique**.

ETNOGRAFÍE s.f. Știință care clasifică popoarele lumii, studiază compoziția, originea și răspândirea lor, urmărește evoluția culturii lor materiale și spirituale, moravurile și particularitățile felului lor de viață, legăturile cultural-istorice reciproce. — Din fr. **ethnographie.**

ETNOLINGVÍSTICĂ s.f. Disciplină a lingvisticii care studiază limbajul ca o funcție a culturii. — Din fr. **ethnolinguistique.**

ETNOLÓG, -Ă, *etnologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în etnologie. — Din fr. **ethnologue.**

ETNOLÓGIC, -Ă, *etnologici, -ce,* adj. Care aparține etnologiei, privitor la etnologie. — Din fr. **ethnologique.**

ETNOLOGÍE s.f. Știință care studiază caracteristicile fiecărei etnii în scopul determinării liniilor directoare ale structurii și evoluției popoarelor. — Din fr. **ethnologie.**

ETNOMUZICOLÓG, -Ă, *etnomuzicologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în etnomuzicologie. — Din fr. **ethnomusicologue.**

ETNOMUZICOLOGÍE s.f. Ramură a muzicologiei care cercetează culturile muzicale ale popoarelor sau culturile muzicale de tip arhaic. — Din engl. **ethnomusicology,** fr. **ethnomusicologie.**

ETNONÍM, *etnonime,* s.n. Nume de popor. — Din fr. **ethnonyme.**

ETNOPEDAGÓGIC, -Ă, *etnopedagogici, -ce,* adj. De etnopedagogie. — Din **etnopedagogie.**

ETNOPEDAGOGÍE s.f. Orientare în pedagogia de la începutul sec. XX care are în vedere educația întregului popor. — **Etno**[logie] + **pedagogie.**

ETNOPSIHOLOGÍE s.f. Ramură a antropologiei care studiază viața unui popor și producțiile sale în raport cu însușirile lui psihologice specifice. — Din fr. **ethnopsychologie.**

ETNOSOCIOLOGÍE s.f. Disciplină a sociologiei care interpretează fenomenele sociale mai ales cu ajautorul datelor etnologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **ethnosociologie.**

ETOCRAȚÍE s.f. Guvernare fundată numai pe principiile moralei. — Din fr. **ethocratie.**

ETÓLĂ, *etole,* s.f. **1.** Podoabă alcătuită dintr-o fâșie de lână sau de mătase ornamentată cu o cruce, purtată de preoții catolici în timpul serviciului religios. **2.** Fâșie lată de blană, purtată de femei în jurul gâtului sau al umerilor. — Din fr. **étole.**

ETOLÓG, *etologi,* s.m. Specialist în etologie. — Din fr. **éthologue.**

ETOLOGÍE s.f. **1.** Disciplină care are ca obiect studiul moravurilor, al obiceiurilor popoarelor. **2.** Ramură a biologiei moderne care studiază comportamentul, modul de viață al animalelor și plantelor din punctul de vedere al dinamicii lor, urmărind interacțiunile dintre indivizi în cadrul aceleiași specii sau populații. — Din fr. **éthologie.**

ÉTOS s.n. **1.** Ansamblu de trăsături specifice unui grup social sau unei epoci; fizionomie morală, moralitate. **2.** Specific cultural al unei colectivități. [Scris și: *ethos*] — Din lat. **ethos,** gr. **éthos.**

ETRÁVĂ, *etrave,* s.f. Element de rezistență care închide corpul unei nave la proră și cu care nava își deschide drumul la înaintarea prin apă. — Din fr. **étrave.**

ETRIÉR, *etriere,* s.n. **1.** Piesă în formă de U utilizată pentru asamblarea barelor de tracțiune ale vehiculelor, ca mâner pentru pârghiile de acționare ale întrerupătoarelor electrice etc. **2.** Element de armătură transversală care înconjoară armătura longitudinală la construcțiile de beton armat. [Pr.: *-tri-er*] — Din fr. **étrier.**

ETRÚSC, -Ă, *etrusci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Persoană aparținând unei populații care a trăit în milen. I î.H. în unele regiuni ale Peninsulei Italice și care, după ce a exercitat o puternică influență asupra Romei până în sec. I î.H., a fost complet romanizată; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care se referă la etrusci (**1**), care aparține etruscilor. F (Substantivat, f.) Limba etruscă. — Din fr. **étrusque.**

ETRUSCOLÓG, *etruscologi,* s.m. Specialist în etruscologie. — Din fr. **étruscologue.**

ETRUSCOLOGÍE s.f. Studiul culturii și civilizației etrusce. — Din fr. **étruscologie.**

ETUFÁ, *etufez,* vb. I. Tranz. A efectua o etufare. — Din fr. **étouffer.**

ETUFÁRE, *etufări,* s.f. Acțiunea de *a etufa* și rezultatul ei; operație care constă în distrugerea nimfei fluturelui de mătase prin introducerea gogoșilor destinate filării într-un cuptor special, la o temperatură de circa 80°. — V. **etufa.**

ETUÍ, *etui-uri,* s.n. Cutiuță sau toc din piele, stofă, carton, material plastic etc., în care se păstrează unele obiecte (mici și fragile) pentru a le proteja și care are forma adaptată acestor obiecte. [Pr.: *e-tüi*] — Din fr. **étui.**

ETÚVĂ, *etuve,* s.f. Aparat metalic format dintr-o incintă etanșă, folosit pentru sterilizare și deparazitare prin mijloace chimice și fizice, pentru menținerea la o temperatură ridicată a unor substanțe sau piese. — Din fr. **étuve.**

EȚÉTERA adv. v. **et cetera.**

EU, pron. pers. 1, s.n. **I.** Pron. pers. 1 sg. **1.** (La nominativ, ține locul numelui persoanei care vorbește, cu funcțiune de subiect) *Eu merg.* G (În formule de introducere din actele oficiale) *Eu, X, declar...* **2.** (La dativ, în formele *mie, îmi, mi*) *Poveștile isprăvilor lui încă nu mi le-a spus.* G (Indică posesiunea) *Îmi recitesc pagina din urmă.* G (Intră în compunerea verbelor construite cu dativul pronumelui personal) *Sărut mâna mătușii, luându-mi ziua bună.* G (Cu valoare de dativ etic) *Aici mi-ai fost?* **3.** (La acuzativ, în formele *mine, mă, m-) Oamenii mă laudă.* G (Intră în compunerea verbelor reflexive construite cu acuzativul pronumelui personal) *M-am trezit târziu.* **4.** (Urmat de *unul, una* la diferite cazuri, exprimă ideea de izolare) *Mie unuia nu-mi trebuie.* **II.** S.n. (Fil.; Psih.) Nucleu al personalității; (la Freud) instanța conștientă a psihicului care echilibrează forțele cărora le este supus individul; totalitatea impulsurilor instinctive și a relațiilor cu lumea exterioară. [Pr.: (**I**) *ieu.* — (**I**) Dat. *mie, îmi, mi;* acuz. *mine, mă, m-.* — Var.: (pop., **I**) **io** pron. pers. 1 sg.] — (**I**) Lat. **ego, mihi, me,** (**II**) calc după fr. [le] *moi,* germ. [das] *Ich.*

EUCALÍPT, *eucalipți,* s.m. Gen de arbori giganți, tropicali și subtropicali, cu flori mici verzi și frunze persistente, din frunzele și scoarța cărora se extrag uleiuri eterice folosite în farmacie și în parfumerie, iar lemnul, rezistent și dur, se folosește în construcții *(Eucalyptus);* arbore din acest gen. [Pr.: *e-u-*] — Din fr., lat. **eucalyptus.**

EUCALIPTÓL s.m. Substanță uleioasă obținută din frunzele de eucalipt, utilizată ca antiseptic al căilor respiratorii. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eucalyptol.**

EUCARIÓTĂ, *eucariote,* s.f. (Biol.) Plantă sau animal evoluat care are nucleu tipic, separat prin membrană. [Pr.: *e-u-ca-ri-o-*] — Din engl. **eucaryote.**

EUCLÁZ s.n. Mineral rar, din familia silicaților, cu o compoziție foarte apropiată de cea a berilului. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euclase.**

EUCLIDIÁN, -Ă, *euclidieni, -e,* adj. Referitor la geometria lui Euclid sau la principiile acesteia. [Pr.: *e-u-cli-di-an*] — Din fr. **euclidien.**

EUDEMONÍSM s.n. Doctrină morală care consideră că scopul conduitei umane este fericirea. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eudémonisme.**

EUDEMONÍST, -Ă, *eudemoniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al eudemonismului. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eudémoniste.**

EUDIOMÉTRU, *eudiometre,* s.n. Aparat electric alcătuit dintr-un tub de sticlă gradat, cu doi electrozi de platină, folosit la analiza volumetrică a gazelor sau la sinteza anumitor substanțe gazoase cu ajutorul descărcărilor electrice. [Pr.: *e-u-di-o-*] — Din fr. **eudiomètre.**

EUDÍST, -Ă, *eudiști, -ste,* s.m. și f. Membru al unei congregații catolice instituite în sec. XVII. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eudiste.**

EUFEMÍSM, *eufemisme,* s.n. Cuvânt sau expresie care, în vorbire sau în scris, înlocuiește un cuvânt sau o expresie neplăcută, jignitoare, necuviincioasă sau obscenă, respectând paralelismul de sens. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphémisme.**

EUFEMÍSTIC, -Ă, *eufemistici, -ce,* adj. Privitor la eufemism, propriu, caracteristic eufemismului; care constituie un eufemism. [Pr.: *e-u-*] — Din **eufemism** (după *aforism – aforistic*). Cf. germ. euphemistisch.

EUFÓNIC, -Ă, *eufonici, -ce,* adj. Care produce eufonie; privitor la eufonie. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphonique.**

EUFONÍE, *eufonii,* s.f. Succesiune armonioasă de vocale și de consoane, care are drept efect o impresie acustică plăcută. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphonie,** lat. **euphonia.**

EUFÓNIU, *eufonii,* s.n. Instrument muzical de alamă, folosit de obicei la acompaniament. [Pr.: *e-u-*] — Din it. **eufonio.**

EUFORBIACÉE, *euforbiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, lemnoase și erbacee, ale căror fructe (capsule, bace sau drupe), cu numeroase semințe, conțin uleiuri grase; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *e-u-for-bi-a-*] — Din fr. **euphorbiacée.**

EUFÓRIC, -Ă, *euforici, -ce,* adj. De euforie, care se referă la euforie, care provoacă euforia. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphorique.**

EUFORÍE, *euforii,* s.f. Stare care se manifestă printr-o senzațaie de bună dispoziție exagerată, de optimism nemotivat și care apare în unele boli nervoase sau este provocată de unele substanțe narcotice; *p. ext.* beatitudine. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphorie.**

EUFORIZÁNT, -Ă, *euforizanți, -te,* adj. Care produce euforie. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphorisant.**

EUFUÍSM s.n. (Livr.) Manieră stilistică similară gongorismului spaniol sau manierismului italian folosită în proza elisabetană și barocă. [Pr.: *e-u-fu-ism*] — Din engl. **euphuism.**

EUFUÍSTIC, -Ă, *eufuistici, -ce,* adj. (Livr.; despre stil) Prețios, pompos, bombastic. [Pr.: *e-u-fu-is-*] — Din engl. **euphuistic.**

EUGENÉTICĂ s.f. Eugenie. [Pr.: *e-u-*] — Din germ. **Eugenetik.**

EUGENÉZIC, -Ă, *eugenezici, -ce,* adj. Care aparține eugeneticii, referitor la eugenetică. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eugénésique.**

EUGÉNIC, -Ă, *eugenici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la eugenie. [Pr.: *e-u-*] — Din engl. **eugenic.**

EUGENÍE s.f. Disciplină care studiază aplicarea practică a biologiei eredității în ameliorarea genetică a individului; ansamblul metodelor care stau la baza acestei discipline. [Pr.: *e-u-*] — Din lat. **eugenia**. Cf. fr. eugénisme.

EUGLÉNĂ, *euglene,* s.f. Protozoar flagelat oval-alungit, de apă dulce, care posedă cromatofori cu clorofilă *(Euglena viridis).* [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euglène.**

EUHARÍSTIC, -Ă, *euharistici, -ce,* adj. De euharistie, privitor la euharistie. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eucharistique.**

EUHARISTÍE, *euharistii,* s.f. (Bis.) Taină și act de venerație în cele mai multe Biserici creștine, constând în împărtășirea cu pâine și vin a credincioșilor; cuminecătură, împărtășanie, grijanie. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eucharistie,** lat. **eucharistia.**

EUHEMERÍSM s.n. Doctrina lui Euhemeros (sec. IV-III î.H.), potrivit căreia zeii nu sunt decât oameni de seamă divinizați. [Pr.: *e-u-*. — Var.: **evhemerísm** s.n.] — Din fr. **évhémérisme.**

EUMENÍDE s.f. pl. Nume eufemistic dat eriniilor, furiilor. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euménides.**

EUNÚC, *eunuci,* s.m. (La turci) Bărbat castrat care făcea serviciul de paznic (al haremului) la curtea sultanului; hadâmb, famen. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eunuque,** lat. **eunuchus.**

EUPATRÍD, *eupatrizi,* s.m. Membru al aristocrației gentilice în Atica. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eupatrides.**

EUPEPSÍE, *eupepsii,* s.f. Digestie ușoară. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eupepsie.**

EUPÉPTIC, -Ă, *eupeptici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care ușurează digestia. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eupeptique.**

EUPLOÍD, *euploide,* s.n. (Biol.) Organism ale cărui celule somatice conțin un număr de cromozomi egal cu numărul de bază al celulei sau cu un multiplu al acestuia. [Pr.: *e-u-plo-id*] — Din fr. **éuploide,** engl. **euploid.**

EUPNÉE s.f. Respirație bună, normală. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eupnée.**

EURIBÁR, -Ă, *euribari, -e,* adj., s.m. și f. (Animal) care suportă variații mari ale presiunii hidrostatice din mediul acvatic. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eurybare.**

EURIBIÓNT, -Ă, *euribionți, -te,* adj. (Despre organisme) Care suportă variații mari ale condițiilor de mediu. [Pr.: *e-u-ri-bi-ont*] — Din fr. **eurybionte.**

EURIHALÍN, -Ă, *eurihalini, -e,* adj. (Despre organisme acvatice) Care suportă variații mari ale salinității. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euryhalin.**

EURÍP, *euripe,* s.n. Canal artificial care separa, la romani, arena și animalele sălbatice de spectatori, în circuri. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euripe,** lat. **euripus.**

EURÍSTIC, -Ă, *euristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre procedee metodologice) Care servește la descoperirea unor cunoștințe noi. **2.** S.f. Metodă de studiu și de cercetare bazată pe descoperirea de fapte noi; arta de a duce o dispută cu scopul de a descoperi adevărul. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euristique.**

EURITÉRM, -Ă, *euritermi, -e,* adj. (Despre organisme) Care suportă variații mari ale temperaturii din mediul extern. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eurytherme.**

EURÍTMIC, -Ă, *euritmici, -ce,* adj. Privitor la euritmie, care are un ritm armonios. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eurythmique.**

EURITMÍE, *euritmii,* s.f. **1.** Armonie de sunete, de linii, de mișcări etc. (în muzică, în dans, în vorbire etc.). **2.** Funcționare regulată a unei activități organice ritmice. **3**. (Med.) Ritm regulat al pulsului. [Pr. *-e-u-*] — Din fr. **eurythmie,** it. **euritmia.**

ÉURO[1]- Element de compunere cu semnificația „în sau din Europa”, „specific Europei”. [Pr. *-e-u-*] — Din fr. **euro-.**

ÉURO[2], *euro,* s.m. Monedă unică europeană începând cu anul 2002, care a înlocuit monedele naționale din 12 țări ale Uniunii Europene. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euro.**

EUROATLÁNTIC, -Ă, *euroatlantici, -ce,* adj. Care aparține țărilor membre ale Alianței Atlanticului de Nord, referitor la această alianță și la aceste țări. [Pr.: *e-u-ro-a-*] — **Euro-** + **atlantic.**

EUROCÉNT, *eurocenți,* s.m. Monedă divizionară reprezentând a suta parte dintr-un euro. [Pr.: *e-u-*] — **Euro-** + **cent.**

EURODOLÁR, *eurodolari,* s.m. Dolar american depus în bănci situate în afara teritoriului sau legislației SUA și utilizat pentru tranzacții în Europa. [Pr.: *e-u-*] — Din engl., fr. **eurodollar.**

EUROOBLIGAȚIÚNE, *euroobligațiuni,* s.f. (Ec.) Obligațiune emisă și comercializată pe piețele europene. [Pr.: *e-u-ro-o-*] — **Euro-** + **obligațiune.**

EUROPARLAMENTÁR, *europarlamentari,* s.n. Membru în Parlamentul european. [Pr.: *e-u-*] — **Euro[1]-** + **parlamentar.** Cf. it. europarlamentare.

EUROPEÁN, -Ă, *europeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Europei. **2.** Adj. Care aparține Europei sau europenilor (**1**), privitor la Europa ori la europeni; europenesc. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **européen.**

EUROPEÁNCĂ, *europence,* s.f. Femeie care face parte din populația Europei. [Pr.: *e-u-*] — **European** + suf. *-că.*

EUROPENÉSC, -EÁSCĂ, *europenești,* adj. (Înv.) European. [Pr.: *e-u-*] — **European** + suf. *-esc.*

EUROPENÉȘTE adv. Ca europenii (**1**). [Pr.: *e-u-*] — **European** + suf. *-ește.*

EUROPENIZÁ, *europenizez,* vb. I. Refl. și tranz. A adopta sau a face să adopte îmbrăcămintea, obiceiurile, purtările caracteristice europenilor. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **européaniser.**

EUROPENIZÁRE s.f. Acțiunea de *a europeniza* și rezultatul ei. [Pr.: *e-u-*] — V. **europeniza.**

EURÓPIU s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **europium.**

EUROSCÉPTIC, *eurosceptici,* s.m. Persoană, în special politician britanic, care se opune Uniunii Europene sau numai sporirii puterilor ei. [Pr.: *e-u-*] — Din engl. **Euro-sceptic.**

EUSEMÍE, *eusemii,* s.f. Totalitatea simptomelor favorabile în evoluția unei boli. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eusémie.**

EUSTÍL, *eustiluri,* s.n. Colonadă în care coloanele sunt distanțate între ele prin spații proporționate după diametrele lor. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eustyle.**

EUTANASIÁ, *eutanasiez,* vb. I. Tranz. A provoca o eutanasie. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euthanasier.**

EUTANASÍE s.f. **1.** Moarte fără dureri. **2.** Metodă de provocare (de către medic) a unei morți precoce nedureroase unui bolnav incurabil, pentru a-i curma o suferință îndelungată și grea. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euthanasie.**

EUTANASIÉRE s.f. Faptul de *a eutanasia.* [Pr.: *e-u-*] — V. **eutanasia.**

EUTÉCTIC, -Ă, *eutectici, -ce,* adj. (Despre amestecuri chimice) Care se topește sau se solidifică la o temperatură constantă, inferioară punctului de topire a fiecăruia dintre constituenți. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutectique.**

EUTECTOÍD, *eutectoide,* s.n. Aliaj sub formă de amestec mecanic a două sau a mai multor faze solide rezultate prin cristalizarea lor simultană, la temperatură constantă. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutectoïde.**

EUTEXÍE, *eutexii,* s.f. Fenomen prezentat de un amestec a cărui temperatură de fuziune constantă este mai joasă decât aceea a altui amestec făcut în alte proporții. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutexie.**

EUTOCÍE, *eutocii,* s.f. Naștere normală, fără complicații. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutocie.**

EUTRÓFIC, -Ă, *eutrofici, -ce,* adj. (Despre copii) Care este hrănit bine; care este dezvoltat normal. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutrophique.**

EUTROFÍE, *eutrofii,* s.f. Dezvoltare armonioasă a organismului, ca urmare a unei bune nutriții a țesuturilor. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutrophie.**

EV, *evuri,* s.n. (Livr.) Perioadă din istoria omenirii cu anumite trăsături specifice. G *Evul Mediu* = perioadă din istoria omenirii cuprinsă între Antichitate și epoca modernă. [Pl. și: (m.) *evi*] — Din lat **aevum.**

EVACUÁ, *evacuez,* vb. I. Tranz. **1.** A lăsa liber, a goli, a părăsi în masă un imobil, o localitate, o regiune etc.; a elibera (**4**). **2.** A lua măsuri de îndepărtare, a scoate, în chip organizat, dintr-un loc și a duce în altul oameni, bunuri etc. F A scoate dintr-o zonă periculoasă populația, animalele, bunurile spre a preveni distrugerea lor. **3.** A elimina gazele nefolositoare din cilindrul unui motor cu ardere internă. F A elimina reziduurile rezultate dintr-un proces tehnologic. **4.** A elimina fecalele din intestine. [Pr.: *-cu-a*] — Din fr. **évacuer,** lat. **evacuare.**

EVACUÁBIL, -Ă, *evacuabili, -e,* adj. Care poate fi evacuat. [Pr.: *-cu-a-*] — **Evacua** + suf. *-bil.*

EVACUÁRE, *evacuări,* s.f. Acțiunea de *a evacua* și rezultatul ei. F Fază din ciclul motoarelor cu ardere internă sau al turbinelor cu gaze, în care gazele de ardere sunt evacuate din mașină după ce au efectuat lucrul mecanic. [Pr.: *-cu-a-*] — V. **evacua**.

EVADÁ, *evadez,* vb. I. Intranz. (Despre deținuți) A fugi din închisoare sau de sub pază; *p. ext.* (fam.) a fugi, a scăpa. — Din fr. **évader,** lat. **evadere.**

EVADÁRE, *evadări,* s.f. Acțiunea de *a evada* și rezultatul ei. — V. **evada.**

EVADÁT, -Ă, *evadați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a fugit din închisoare sau de sub pază. — V. **evada.**

EVALUÁ, *evaluez,* vb. I. Tranz. A determina, a stabili prețul, valoarea, numărul, cantitatea etc.; a calcula, a socoti. F A prețui, a estima. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **évaluer.**

EVALUÁBIL, -Ă, *evaluabili, -e,* adj. Care poate fi evaluat; estimabil. [Pr.: *-lu-a-*] — Din fr. **évaluable.**

EVALUÁRE, *evaluări,* s.f. Acțiunea de *a evalua* și rezultatul ei; socoteală, calcul; apreciere, prețuire. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **evalua.**

EVALUÁT, -Ă, *evaluați, -te,* adj. A cărui valoare, cantitate etc. a fost stabilită. [Pr.: *-lu-at*] — V. **evalua.**

EVANESCÉNT, -Ă, *evanescenți, -te,* adj. (Rar) Care se pierde, care dispare treptat. — Din fr. **évanescent.**

EVANESCÉNȚĂ, *evanescențe,* s.f. (Rar) Dispariție lentă; estompare treptată. — Din fr. **évanescence.**

EVANGHELIÁR, *evangheliare,* s.n. **1.** Carte care cuprinde cele patru Evanghelii; tetraevanghel. **2.** Carte de slujbă care conține pericope din cele patru Evanghelii, citite în cadrul liturghiei sau cu alte ocazii și aranjate în funcție de sărbătoarea Sfintelor Paști. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **évangéliaire,** lat. **evangeliarium.**

EVANGHÉLIC, -Ă, *evanghelici, -ce,* adj. **1.** Privitor la Evanghelie, caracteristic pentru Evanghelie; din Evanghelie. **2.** (Adesea substantivat) Care ține de cultul luteran. — Din fr. **évangélique,** lat. **evangelicus.**

EVANGHÉLIE, *evanghelii,* s.f. **1.** Vestea cea bună despre împărăția lui Dumnezeu și despre mântuire, mesajul sau conținutul acesteia cuprins în predica și învățătura lui Isus Hristos. **2.** Tradiția orală a predicii lui Isus; istoria vieții pământene a Fiului lui Dumnezeu întrupat; predica și învățătura lui Isus spuse în primele patru cărți ale Noului Testament, atribuite celor patru evangheliști, fiecare cuprinzând Evanghelia (**1**) în întregime, dar prezentată într-un mod propriu autorului. F Evangheliar. G Expr. *Literă* (sau *cuvânt*) *de evanghelie* = lucru absolut sigur, mai presus de îndoială. *A-și băga* (sau *vârî*) *capul* (*sănătos* sau *teafăr, zdravăn* etc.) *sub evanghelie* = a-și cauza singur neplăceri, încurcături. F Fiecare dintre capitolele din această carte, care se citesc în timpul serviciului divin. [Var.: (pop.) **vanghélie** s.f.] — Din sl. **evangelije.**

EVANGHELÍST, *evangheliști,* s.m. **1.** (În Noul Testament) Propovăduitor al Evangheliei, activitatea sa fiind asociată funcției sacerdotale. **2.** Fiecare

dintre cei patru autori care au consemnat Evanghelia lui Hristos: Matei, Marcu, Luca şi Ioan. [Var.: (pop.) **vanghelíst** s.m.] — Din sl. **evangelistŭ.**

EVANGHELIZÁ, *evanghelizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A converti la creştinism. — Din fr. **évangéliser,** lat. **evangelizare.**

EVANTÁI, *evantaie,* s.n. Obiect pliabil, în formă de semicerc, executat din hârtie, mătase, pene etc., folosit mai ales de femei pentru a-şi face vânt şi a se apăra de căldură. G Loc. adj. şi adv. *În evantai* = în formă de raze care pornesc dintr-un punct şi formează un semicerc. [Var.: **evantáliu** s.n.] — Din fr. **éventail.**

EVANTÁLIU s.n. v. **evantai.**

EVAPORÁ, *evápor,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) transforma (un lichid) în vapori; a (se) vaporiza. F A (se) transforma în vapori numai la suprafaţă, la temperaturi inferioare temperaturii sale de fierbere. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se face nevăzut; a dispărea. [Prez. ind. şi: *evaporez*] — Din fr. **évaporer,** lat. **evaporare.**

EVAPORÁBIL, -Ă, *evaporabili, -e,* adj. (Despre lichide) Care se poate evapora (uşor). — Din fr. **évaporable.**

EVAPORÁRE, *evaporări,* s.f. Acţiunea de *a (se) evapora* şi rezultatul ei. — V. **evapora.**

EVAPORATÓR[1], *evaporatoare,* s.n. **1.** Aparat care serveşte la concentrarea soluţiilor prin evaporare. **2.** Parte componentă a unei instalaţii frigorifice în care se evaporă lichidul de răcire, producând frigul. — Din fr. **évaporateur,** germ. **Evaporator.**

EVAPORATÓR[2], -OÁRE, *evaporatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează la evaporator[1] (**1**). — **Evapora** + suf. *-tor.*

EVAPORÁŢIE s.f. (Fiz.) Evaporare. — Din fr. **évaporation.**

EVAPORIMÉTRU, *evaporimetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei de evaporare a apei. — Din fr. **évaporimètre.**

EVAZÁ, *evazez,* vb. I. Tranz. A lărgi progresiv, spre extremitatea deschisă, cavitatea unui obiect sau anumite articole de îmbrăcăminte. — Din fr. **évaser.**

EVAZÁRE, *evazări,* s.f. Acţiunea de *a evaza* şi rezultatul ei; lărgire progresivă efectuată la extremitatea unui obiect sau la anumite articole de îmbrăcăminte. — V. **evaza.**

EVAZÁT, -Ă, *evazaţi, -te,* adj. (Mai ales despre fuste) Care are jumătatea inferioară mai largă decât jumătatea superioară; în formă de trapez. — V. **evaza.** Cf. fr. évasé.

EVAZIONÍST, -Ă, *evazionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se sustrage de la obligaţiile fiscale. [Pr.: *-zi-o-*] — **Evaziune** + suf. *-ist.*

EVAZIÚNE, *evaziuni,* s.f. **1.** (În sintagma) *Evaziune fiscală* = sustragere prin orice mijloace de la plata impozitelor, taxelor şi a altor sume datorate bugetelor de stat de către persoanele fizice şi juridice, care realizează venituri impozabile, conform reglementărilor fiscale. **2.** (Rar) Evadare. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **évasion,** lat. **evasio, -onis.**

EVAZÍV, -Ă, *evazivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care exprimă o atitudine vagă, neprecisă; ocolit. — Din fr. **évasif.**

EVECŢIÚNE, *evecţiuni,* s.f. Inegalitate periodică în mişcarea Lunii, produsă de acţiunea Soarelui. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **évection,** lat. **evectio, -onis.**

EVENIMÉNT, *evenimente,* s.n. **1.** Întâmplare importantă, fapt de mare însemnătate. **2.** (În teoria informaţiei) Orice fenomen local şi instantaneu sau stare locală şi instantanee. **3.** (Mat.) Noţiune de bază din domeniul teoriei probabilităţilor, care exprimă producerea sau neproducerea unui fenomen în cadrul unui experiment. — Din fr. **événement.**

EVENIMENŢÍAL, -Ă, *evenimenţiali, -e,* adj. **1.** Care se mărgineşte la descrierea evenimentelor (**1**). **2.** Care se referă la descrierea evenimentelor (**1**). [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **événementiel.**

EVENTÍV, -Ă, *eventivi, -e,* adj. (Gram.; în sintagma) *Verb reflexiv eventiv* (şi substantivat, n.) = verb reflexiv care arată că în starea subiectului se produce o schimbare, că subiectul se transpune în altă stare decât aceea în care se găsea. — Din fr. **éventif.**

EVENTRAŢIE, *eventraţii,* s.f. Ieşire sub piele a viscerelor învelite în sacul peritoneal, care apare în urma unui traumatism sau a unei operaţii. — Din fr. **éventration.**

EVENTUÁL, -Ă, *eventuali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care poate să se întâmple; posibil, probabil. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **éventuel.**

EVENTUALITÁTE, *eventualităţi,* s.f. Situaţie care s-ar putea ivi, caz posibil; împrejurare viitoare posibilă. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **éventualité.**

EVERSIÚNE, *eversiuni,* s.f. **1.** (Livr.) Răsturnare; ruinare. **2.** (Med.) Ieşire a unei membrane din cavitatea ei naturală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **éversion,** lat. **eversio, -onis.**

EVGHENICÓS, -OÁSĂ, *evghenicoşi, -oase,* adj. (Înv.) Nobil. — Din ngr. **evghenikós.**

EVGHENÍE, *evghenii,* s.f. (Înv.) Boierie, nobleţe. F (În epoca fanariotă, urmat de un adjectiv posesiv) Formulă politicoasă de adresare către un boier. — Din ngr. **evghenía.**

EVHEMERÍSM s.n. v. **euhemerism.**

EVICŢIÚNE, *evicţiuni,* s.f. (Jur.) Pierdere totală sau parţială, a posesiei ori a dreptului de proprietate asupra unui lucru dobândit prin cumpărare, partaj etc., în favoarea unei terţe persoane, căreia îi este recunoscut legal un drept real asupra unui lucru. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **éviction,** lat. **evictio, -onis.**

EVIDÉNT, -Ă, *evidenţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este atât de clar încât nu mai trebuie dovedit; vădit, neîndoielnic. — Din fr. **évident,** lat. **evidens, -ntis.**

EVIDÉNŢĂ, (**2**) *evidenţe,* s.f. **1.** Faptul de a fi evident, caracterul a ceea ce este evident; certitudine. G Expr. *A scoate* (sau *a pune*) *în evidenţă* = a scoate la iveală, a sublinia. **2.** Activitate care asigură informarea permanentă şi precisă despre situaţia dintr-un anumit domeniu prin înregistrarea şi controlul proceselor, fenomenelor, lucrurilor, bunurilor, persoanelor etc. din punct de vedere cantitativ şi calitativ. — Din fr. **évidence,** lat. **evidentia,** it. **evidenza.**

EVIDENŢIÁ, *evidenţiez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A ieşi sau a scoate în evidenţă; a (se) deosebi, a (se) distinge, a (se) remarca. **2.** Tranz. A recunoaşte oficial meritele sau succesele obţinute în muncă de cineva. [Pr.: *-ţi-a*] — Din **evidenţă.**

EVIDENŢIÁT, -Ă, *evidenţiaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care s-a distins, s-a remarcat; căruia i s-au recunoscut oficial meritele sau succesele în muncă. [Pr.: *-ţi-at*] — V. **evidenţia.**

EVIDENŢIÉRE, *evidenţieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) evidenţia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-e-*] — V. **evidenţia.**

EVÍNGE, *evíng,* vb. III. Tranz. A face pe cineva să sufere o evicţiune. — Din lat. **evincere** (după *învinge).*

EVIRÁŢIE, *eviraţii,* s.f. (Rar) Castrare. — Din fr. **éviration.**

EVISCERÁ, *eviscerez,* vb. I. Tranz. A scoate organele din cavitatea abdominală şi toracică la animalele tăiate pentru consum. — Din fr. **éviscérer.**

EVISCERÁRE, *eviscerări,* s.f. Acţiunea de *a eviscera.* — V. **eviscera.**

EVITÁ, *evít,* vb. I. Tranz. A căuta să scape de...; a se feri de...; a ocoli. F A împiedica; a îndepărta, a înlătura. *O reparaţie mică poate evita pagube mari.* — Din fr. **éviter,** lat. **evitare.**

EVITÁBIL, -Ă, *evitabili, -e,* adj. Care poate fi evitat. — Din fr. **évitable,** lat. **evitabilis.**

EVITABILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este evitabil. — **Evitabil** + suf. *-itate.*

EVITÁRE, *evitări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a evita.* **2.** Poziţie (determinată de direcţia prorei) pe care o ia o navă sub acţiunea vântului şi a curenţilor. **3.** Manevră efectuată de o navă pentru întoarcere sau pentru a ocoli o altă navă sau un obstacol. — V. **evita.**

EVLÁVIE, *evlavii,* s.f. Religiozitate profundă, exteriorizată printr-o scrupuloasă îndeplinire a practicilor bisericeşti; cucernicie. F Fig. Comportare respectuoasă şi admirativă faţă de cineva sau de ceva. — Din ngr. **evlávia.**

EVLAVIÓS, -OÁSĂ, *evlavioşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de evlavie; cucernic. [Pr.: *-vi-os*] — **Evlavie** + suf. *-os.*

EVOCÁ, *evóc,* vb. I. Tranz. A aduce în conştiinţă fapte, evenimente, împrejurări etc. trecute; a zugrăvi prin cuvinte imaginea unui lucru cunoscut, dar petrecut demult. — Din fr. **évoquer,** lat. **evocare.**

EVOCÁBIL, -Ă, *evocabili, -e,* adj. Care merită să fie evocat. — Din fr. **évocable.**

EVOCÁRE, *evocări,* s.f. Faptul de *a evoca*; amintire, aducere-aminte, evocaţie. F (Concr.) Compoziţie literară în care se evocă ceva. — V. **evoca.**

EVOCATÍV, -Ă, *evocativi, -e,* adj. Evocator. — Din lat. **evocativus.**

EVOCATÓR, -OÁRE, *evocatori, -oare,* adj. Care are darul de *a evoca*, de a da viaţă, de a rechema în amintire; evocativ. — Din fr. **évocateur,** lat. **evocatorius.**

EVOCÁŢIE, *evocaţii,* s.f. (Rar) Evocare. F Trimitere a unei cauze spre judecare la altă instanţă. — Din lat. **evocatio,** fr. **évocation.**

EVOLUÁ, *evoluez,* vb. I. Intranz. **1.** A trece printr-o serie de transformări, prin diferite faze progresive, spre o treaptă superioară; a se dezvolta; a se transforma. F A-şi urma cursul; a se desfăşura. *Boala evoluează normal.* F (Sport) A susţine un meci; a juca. **2.** A se deplasa cu mişcări largi (circulare). [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **évoluer.**

EVOLUÁRE, *evoluări,* s.f. Acţiunea de *a evolua* şi rezultatul ei; evoluţie. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **evolua.**

EVOLUÁT, -Ă, *evoluaţi, -te,* adj. Care a ajuns, prin faze succesive, la un stadiu superior de dezvoltare. F Dezvoltat din punct de vedere intelectual. [Pr.: *-lu-at*] — V. **evolua.**

EVOLÚTĂ, *evolute,* s.f. (Mat.) Curbă, loc geometric al centrelor de curbură ale unei curbe date; desfăşurată. — Din germ. **Evolute.**

EVOLUTÍV, -Ă, *evolutivi, -e,* adj. **1.** Care se dezvoltă treptat şi neîntrerupt. **2.** Care ţine de evoluţie (**1, 2**). — Din fr. **évolutif.**

EVOLÚŢIE, *evoluţii,* s.f. **1.** Dezvoltare. **2.** Desfăşurare, curs. **3.** Deplasare prin mişcări largi (circulare). **4.** (Biol.) Proces prin care, pornind de la cele mai primitive organisme, s-a ajuns la diversitatea de astăzi a lumii vii. — Din fr. **évolution,** lat. **evolutio.**

EVOLUŢIONÍSM s.n. **1.** Teorie conform căreia speciile sunt rezultatul unui proces continuu de evoluţie, care a început odată cu formarea primei celule. **2.** (În sens restrâns) Teoria lui Lamarck, Darwin etc. despre evoluţia speciilor de plante şi de animale, despre transformarea lor unele într-altele; transformism. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **évolutionnisme.**

EVOLUŢIONÍST, -Ă, *evoluţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1**. Adj. Privitor la evoluţionism (**1**), care are la bază evoluţionismul. **2.** S.m. şi f. Adept al evoluţionismului (**1**). [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **évolutionniste.**

EVRÉICĂ, *evreice,* s.f. Femeie care face parte din neamul evreilor. — Din rus. **evreika.**

EVREIÉSC, -IÁSCĂ, *evreieşti,* adj. Care aparţine evreilor, privitor la evrei; izraelit. [Pr.: *-vre-iesc*] — **Evreu** + suf. *-esc.*

EVREIÉŞTE adv. În felul evreilor, ca evreii; în limba ebraică. [Pr.: *-vre-ieş-*] — **Evreu** + suf. *-eşte.*

EVRÉU, *evrei,* s.m. (La pl.) Populaţie de etnie şi religie iudaică (mozaică), descendentă din vechii locuitori ai Palestinei şi din alte populaţii care au adoptat iudaismul; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie; izraelit. F Populaţia majoritară a statului Israel; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. — Din sl. **evreinŭ.**

ÉVRICA interj. (Livr.) Exclamaţie de bucurie folosită mai ales la rezolvarea unei probleme dificile. — Din ngr. **évrika.**

EVÚLSIE s.f. v. **evulsiune.**

EVULSIÚNE, *evulsiuni,* s.f. (Livr.) Smulgere; scoatere, extracţie. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: **evúlsie** s.f.] — Din fr. **évulsion,** lat. **evulsio, -onis.**

EX- Element de compunere cu sensul de „afară de" sau „fost", care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. — Din lat. **ex.**

EXA- v. **hexa-.**

EX ABRUPTO loc. adv. Dintr-o dată, brusc, pe nepregătite. [Pr.: *ecsabrúpto*] — Loc. lat.

EXACERBÁ, *exacerbez,* vb. I. Tranz. A intensifica, a accentua, a exagera sentimente, dureri etc. — Din fr. **exacerber,** lat. **exacerbare.**

EXACERBÁRE, *exacerbări,* s.f. Acţiunea de *a exacerba* şi rezultatul ei; exacerbaţie. — V. **exacerba.**

EXACERBÁT, -Ă, *exacerbaţi, -te,* adj. Intensificat, accentuat, exagerat. — V. **exacerba.**

EXACERBĂŢIE, *exacerbaţii,* s.f. (Rar) Intensificare a unei dureri, a unei pasiuni etc.; exacerbare. — Din fr. **exacerbation.**

EXÁCT, -Ă, *exacţi, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este conform cu realitatea, care este în deplină concordanţă cu adevărul. G *Ştiinţe exacte* = ştiinţe în care formulările se pot prezenta în formă matematică. F Care reproduce întocmai un model, care redă întocmai originalul. **2.** Punctual. **II.** Adv. **1.** În concordanţă cu realitatea. *Spune exact ce s-a întâmplat.* F Tocmai, chiar. *Avem exact nouă sute.* **2.** În conformitate cu un program, fără abatere, cu punctualitate. [Pr.: *eg-zact*] — Din fr. **exact,** lat. **exactus.**

EXACTITÁTE, *exactităţi,* s.f. Calitatea de a fi exact; exactitudine. G Loc. adv. *Cu exactitate* = precis. [Pr.: *eg-zac-*] — **Exact** + suf. *-itate.*

EXACTITÚDINE, *exactitudini,* s.f. Exactitate. [Pr.: *eg-zac-*] — După fr. **exactitude.**

EXAÉDRU s.n. v. **hexaedru.**

EX AEQUO loc. adv. La egalitate. [Pr.: *ecsécvo*] — Loc. lat.

EXAGERÁ, *exagerez,* vb. I. Tranz. A prezenta un fapt în dimensiuni mărite faţă de realitate, a da proporţii, a amplifica peste măsură; a deforma realitatea prin mărirea proporţiilor unui fapt. — Din fr. **exagérer,** lat. **exaggerare.**

EXAGERÁRE, *exagerări,* s.f. Acţiunea de *a exagera* şi rezultatul ei; exageraţie; exces (**1**). — V. **exagera.**

EXAGERÁT, -Ă, *exageraţi, -te,* adj. Care nu se potriveşte cu realitatea, depăşind proporţiile ei. F (Despre oameni) Care exagerează importanţa reală a unor fapte. F Care depăşeşte limita normală; excesiv, abuziv. F (Adverbial; legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. „de", formează superlativul) Prea, din cale afară de... — V. **exagera.**

EXAGERÁŢIE, *exageraţii,* s.f. (Rar) Exagerare. — Din fr. **exagération,** lat. **exaggeratio.**

EXAGÓN s.n. v. **hexagon.**

EXALÁ, *exál,* vb. I. Tranz. **1.** A emite, a împrăştia, a degaja vapori, mirosuri etc.; a emana (**1**). **2.** Fig. A exterioriza, a manifesta, a exprima. [Pr.: *eg-za-*] — Din fr. **exhaler,** lat. **exhalare.**

EXALÁRE, *exalări,* s.f. Acţiunea de *a exala*; exalaţie. [Pr.: *eg-za-*] — V. **exala.**

EXALÁŢIE, *exalaţii,* s.f. Exalare; miasmă, duhoare; abureală. [Pr.: *eg-za-*] — Din fr. **exchalation,** lat. **exhalatio.**

EXALTÁ, *exált,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) înflăcăra peste măsură; a (se) entuziasma. **2.** Tranz. (Rar) A slăvi, a proslăvi, a glorifica. [Pr.: *eg-zal-*] — Din fr. **exalter,** lat. **exaltare.**

EXALTÁRE, *exaltări,* s.f. **1.** Entuziasm, încântare, înflăcărare, duse la paroxism. **2.** (Rar) Slăvire, proslăvire, glorificare. [Pr.: *eg-zal-*] — V. **exalta.**

EXALTÁT, -Ă, *exaltaţi, -te,* adj. **1.** Entuziasmat, înflăcărat, aprins peste măsură, până la paroxism; exagerat. **2.** (Fam.) Ieşit din minţi, surescitat. [Pr.: *eg-zal-*] — V. **exalta.**

EXÁMEN, *examene,* s.n. **1.** Mijloc de verificare şi de apreciere a cunoştinţelor dobândite de elevi, de studenţi, de candidaţi pentru ocuparea unui loc, a unui post etc. G *Examen de diplomă* = examen susţinut în faţa unei comisii speciale, după absolvirea unei instituţii de învăţământ superior, în vederea obţinerii diplomei. F Probă, încercare prin care se verifică trăinicia, temeinicia unui lucru, a unei situaţii etc. **2.** Cercetare amănunţită a unui lucru sau a unei fiinţe, în vederea ajungerii la o justă cunoaştere a lor. G *Examen medical* = cercetare de către medic a unui bolnav pentru a pune diagnosticul şi pentru a stabili tratamentul. [Pr.: *eg-za-*] — Din fr., lat. **examen.**

EXAMÉTRU s.m. v. **hexametru.**

EXAMINÁ, *examinez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta, a studia amănunţit ceva sau pe cineva. F A cerceta un bolnav pentru a pune diagnosticul şi pentru a stabili tratamentul. **2.** A supune un elev, un student, un candidat la un post etc. la o probă de verificare şi de apreciere a cunoştinţelor; a asculta; a chestiona, a întreba. [Pr.: *eg-za-*] — Din fr. **examiner,** lat. **examinare.**

EXAMINÁRE, *examinări,* s.f. Acţiunea de *a examina* şi rezultatul ei. [Pr.: *eg-za-*] — V. **examina.**

EXAMINATÓR, -OÁRE, *examinatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care examinează. [Pr.: *eg-za-*] — Din fr. **examinateur,** lat. **examinator.**

EXANTÉM, *exanteme,* s.n. Erupţie care apare pe piele în unele boli contagioase, ca rujeola, scarlatina etc. [Pr.: *eg-zan-*] — Din fr. **exanthème.**

EXANTEMÁTIC, *exantematice,* adj. (În sintagma) *Tifos exantematic* = boală infecţioasă şi epidemică gravă, care se manifestă prin temperatură foarte ridicată, convulsii şi erupţii pe piele. [Pr.: *eg-zan-*] — Din fr. **exanthématique.**

EXARÁŢIE, *exaraţii,* s.f. Eroziune glaciară. — Din germ. **Exaration.**

EXÁRH, *exarhi,* s.m. **1.** Comandant al unei unităţi de cavalerie în armata romană. F Guvernator bizantin din Italia şi din Africa de Nord. **2.** (În Biserica ortodoxă) Mitropolit delegat de patriarhul din Constantinopol să conducă sau să îndrume treburile bisericeşti dintr-o provincie ori dintr-o ţară; persoană care deţinea această demnitate. **3.** Arhiereu însărcinat cu inspecţia şi controlul mănăstirilor dintr-o eparhie. — Din ngr. **íxarhos.**

EXARHÁT, *exarhate,* s.n. Teritoriu asupra căruia se întinde autoritatea unui exarh (**2**). F Funcţia, demnitatea de exarh (**2**). — Din fr. **exarchat** (după *exarh*).

EXASPERÁ, *exasperez,* vb. I. Tranz. A irita, a enerva peste măsură; a scoate din sărite, a agasa. [Pr.: *eg-zas-*] — Din fr. **exaspérer,** lat. **exasperare.**

EXASPERÁNT, -Ă, *exasperanţi, -te,* adj. Care exasperează; înnebunitor. [Pr.: *eg-zas-*] — Din fr. **exaspérant.**

EXASPERÁRE, *exasperări,* s.f. Acţiunea de *a exaspera* şi rezultatul ei. G Loc. adv. *Până la exasperare* = până la ultima limită. [Pr.: *eg-zas-*] — V. **exaspera.**

EXASPERÁT, -Ă, *exasperaţi, -te,* adj. Iritat, enervat peste măsură. [Pr.: *eg-zas-*] — V. **exaspera.**

EX-CAMPIÓN, -OÁNĂ, *ex-campioni, -oane,* s.m. şi f. Fost campion. [Pr.: *-pi-on*] — **Ex-** + **campion.**

EX CÁTHEDRA loc. adj., loc. adv. De la înălţimea catedrei; pe un ton doctoral, dogmatic. [Pr.: *ec catedra*] — Loc. lat.

EXCAVÁ, *excavez,* vb. I. Tranz. A săpa făcând o cavitate în pământ (cu ajutorul unui excavator). — Din fr. **excaver.**

EXCAVÁRE, *excavări,* s.f. Acţiunea de *a excava* şi rezultatul ei; excavaţie. — V. **excava.**

EXCAVATÓR, *excavatoare,* s.n. Maşină de lucru autopropulsată, de mare capacitate, întrebuinţată pentru săpat şi încărcat pământul, la diferite lucrări de terasament, în exploatările miniere etc. [Var.: **escavatór** s.n.] — Din fr. **excavateur,** cf. rus. ekskavator.

EXCAVATORÍST, -Ă, *excavatorişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor calificat care lucrează cu excavatorul. — **Excavator** + suf. *-ist.*

EXCAVÁŢIE, *excavaţii,* s.f. 1. Groapă, cavitate în suprafaţa Pământului sau în adâncime, creată în urma unui fenomen natural sau executată artificial în scopul realizării unor construcţii (fundaţii, terasamente, canale, tuneluri etc.) F Săpătură. **2.** (Med.) Cavitate patologică formată într-un organ. [Var.: **excavaţiune** s.f.] — Din fr. **excavation.**

EXCAVAŢIÚNE s.f. v. **excavaţie.**

EXCEDÁ, *excedez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A întrece măsura, nivelul obișnuit, a depăși valoarea; *p. ext.* a copleși, a covârși. — Din fr. **excéder,** lat **excedere.**

EXCEDÉNT, *excedente,* s.n. Cantitate care depășește o anumită limită, care rămâne după satisfacerea tuturor necesităților; surplus, prisos. F (Ec.) Diferență pozitivă dintre un venit, pe de o parte, și o plată sau cheltuială, pe de altă parte, înscrise într-o balanță ori într-un buget. — Din fr. **excédent,** lat. **excedens, -ntis.**

EXCEDENTÁR, -Ă, *excedentari, -e,* adj. Care este în plus, care întrece un anumit nivel sau un anumit plafon dinainte stabilit. F (Fin.; despre buget, balanță etc.) Care are un excedent. — Din fr. **excédentaire.**

EXCELÁ, *excelez,* vb. I. Intranz. A se deosebi, a se remarca, a se distinge în mod deosebit (într-un domeniu). — Din fr. **exceller,** lat. **excellere.**

EXCELÉNT, -Ă, *excelenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care excelează; deosebit, admirabil, minunat, excepțional. — Din fr. **excelent,** lat. **excellens, -ntis.**

EXCELÉNȚĂ s.f. **1.** Titlu acordat ambasadorilor sau (în unele țări) marilor demnitari de stat. **2.** (În loc.) *Prin excelență* = în cel mai înalt grad; mai ales, cu deosebire; eminamente. — Din fr. **excellence,** lat. **excellentia.**

EXCÉNTRIC, -Ă, *excentrici, -ce,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care iese din limitele obișnuitului; original; neobișnuit, ciudat, bizar, extravagant. **2.** (Mat.; despre un punct) Care se află în afara centrului unei figuri; (la pl.; despre figuri geometrice, piese etc.) care nu au un centru comun. **II.** S.n. Organ de mașină în formă de disc, fixat pe un arbore rotativ și servind la transformarea mișcării circulare în mișcare rectilinie și invers. — Din fr. **excentrique.**

EXCENTRICITÁTE, *excentricități,* s.f. **1.** Originalitate; ciudățenie, bizarerie, extravaganță. **2.** (Mat.) Calitatea unui punct de a se găsi în afara centrului unei figuri. F Distanța dintre centrele sau axele de rotație a două piese excentrice. F Defect de asamblare a două piese care în mod normal trebuie să fie concentrice sau trebuie să aibă o axă comună. — Din fr. **excentricité.**

EXCEPTÁ, *exceptez,* vb. I. Tranz. A lăsa deoparte, a nu cuprinde, a nu socoti; a exclude. — Din fr. **excepter.**

EXCEPTÁRE s.f. Acțiunea de *a excepta* și rezultatul ei. — V. **excepta.**

EXCÉPȚIE, *excepții,* s.f. **1.** Abatere de la regula generală; ceea ce nu se supune normei generale. G Expr. *Cu excepția...* = afară de... *Fără excepție* = fără deosebire. **2.** Abatere îngăduită de lege de la aplicarea anumitor norme juridice. **3.** Mijloc de apărare într-un litigiu, tinzând fie la amânarea soluționării acestuia, fie la înlăturarea pretențiilor reclamantului, fără a se intra în examinarea litigiului. — Din fr. **exception,** lat. **exceptio.**

EXCEPȚIONÁL, -Ă, *excepționali, -e,* adj. **1.** Care face, care constituie o excepție, care iese din comun; deosebit. **2.** Foarte bun, excelent, extraordinar, remarcabil, grozav (**3**). F (Adverbial; cu determinări introduse prin prep. „de", formează superlativul) Foarte, extraordinar. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **exceptionnel.**

EXCERPTÁ, *excerptez,* vb. I. Tranz. A extrage un anumit material dintr-un text, dintr-o lucrare etc. în vederea studierii lui, a întocmirii unei lucrări științifice etc. — Din fr. **excerpte.**

EXCERPTÁRE, *excerptări,* s.f. Acțiunea de *a excerpta* și rezultatul ei. — V. **excerpta.**

EXCÉRPTE s.n. pl. Pasaje sau termeni scoși dintr-o lucrare; *p. ext.* lucrare care conține asemenea pasaje. — Din lat. **excerpta.**

EXCÉS, *excese,* s.n. **1.** Exagerare, abuz; *p. ext.* lipsă de cumpătare, de măsură. G Expr. *Exces de zel* = zel exagerat. **2.** (În unele state) Act de violență, săvârșit de unul dintre soți față de celălalt, de natură a constitui motiv de divorț. — Din fr. **excès,** lat. **excessus.**

EXCESÍV, -Ă, *excesivi, -e,* adj. Care depășește limita normală; exagerat; abuziv. F (Adverbial; cu determinări introduse prin prep. „de", formează superlativul) Din cale afară de..., nespus de..., foarte, prea. — Din fr. **excessif.**

EXCIPIÉNT, -Ă, *excipienți, -te,* adj., s.n. (Substanță sau amestec de substanțe) care este inactiv față de organism și în care se încorporează diferite medicamente. [Pr.: *-pi-ent*] — Din fr. **excipient.**

EXCITÁ, *excít,* vb. I. Tranz. **1**. A provoca (prin mijloace fizice, chimice sau biologice) intrarea în acțiune a unei celule, a unui țesut sau a unui organ. **2.** A ațâța, a întărâta. F A provoca, a stârni o senzație, un sentiment. **3.** A produce un câmp magnetic util într-o mașină electrică sau într-un aparat electric; a produce un surplus de energie. — Din fr. **exciter,** lat. **excitare.**

EXCITÁBIL, -Ă, *excitabili, -e,* adj. Care poate fi (ușor) excitat. — Din fr. **excitable,** lat. **excitabilis.**

EXCITABILITÁTE s.f. (Biol.) Capacitate a substanței vii de a reacționa în mod specific la acțiunea mediului extern și intern. — Din fr. **excitabilité.**

EXCITÁNT, -Ă, *excitanți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care excită; excitator (**1**). **2.** S.n. Substanță care stimulează capacitatea funcțională a organismului; ceea ce provoacă o excitație. — Din fr. **excitant.**

EXCITÁRE, *excitări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a excita* și rezultatul ei; excitație. **2.** Aplicare a unei mărimi de comandă (tensiune electrică, curent electric etc.) la intrarea unui aparat sau a unui dispozitiv comandat. — V. **excita.**

EXCITÁT, -Ă, *excitați, -te,* adj. Asupra căruia s-a exercitat o excitație. — V. **excita.**

EXCITATÓR, -OÁRE, *excitatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar) Excitant (**1**). **2.** S.n. Generator auxiliar de curent continuu folosit pentru alimentarea înfășurării de excitație a altor mașini electrice. [Var.: (**2**) **excitatoáre** s.f.] — Din fr. **excitateur**, lat. **excitator.**

EXCITÁȚIE, *excitații,* s.f. **1.** Excitare. **2.** Proces fiziologic care se manifestă prin activitatea funcțională (contracție, secreție sau generare de impulsuri) a unei celule, a unui țesut sau a unui organ, ca răspuns la un factor stimulativ intern sau extern. **3.** Solenația sau curentul electric al înfășurării de excitație a unei mașini electrice sau a unui aparat electric. **4.** Producere a câmpului magnetic inductor util în mașinile electrice, în unele aparate electrice și instrumente electrice. — Din fr. **excitation,** lat. **excitatio.**

EXCITRÓN, *excitroane*, s.n. (Fiz.) Ignitron. — Din fr., engl. **excitron.**

EXCIZÁ, *excizez,* vb. I. Tranz. A extirpa. F A scobi (în lemn sau în alt material). — Din fr. **exciser.**

EXCIZÁRE s.f. Acțiunea de *a exciza* și rezultatul ei. — V. **exciza.**

EXCÍZIE, *excizii,* s.f. Extirpare a unei porțiuni de țesut sau de organ. F Tăiere, scoatere a unui fragment dintr-un material sau dintr-o piesă. [Acc. și: *excízie*] — Din fr. **excision.**

EXCLAMÁ, *exclám,* vb. I. Tranz. A rosti ceva cu ton ridicat (și prelungit), ca urmare a unei stări afective puternice; a striga. — Din fr. **exclamer,** lat. **exclamare.**

EXCLAMÁRE, *exclamări,* s.f. Acțiunea de *a exclama* și rezultatul ei; exclamație. G *Semnul exclamării* = semn de punctuație, întrebuințat după o interjecție, după un vocativ sau după o propoziție exclamativă sau imperativă. — V. **exclama.**

EXCLAMATÍV, -Ă, *exclamativi, -e,* adj. Care exprimă o exclamație. *Ton exclamativ.* G *Propoziție exclamativă* (și substantivat, f.) = propoziție care exprimă o stare afectivă. — Din fr. **exclamatif.**

EXCLAMÁȚIE, *exclamații,* s.f. Cuvânt, propoziție sau frază rostite cu un ton ridicat (și prelungit), pentru a exprima o stare afectivă puternică; strigăt, exclamare. — Din fr. **exclamation,** lat. **exclamatio.**

EXCLÚDE, *exclúd,* vb. III. Tranz. A înlătura, a da afară, a elimina, a îndepărta, a excepta. F Refl. recipr. (Despre două elemente) A se respinge ca fiind incompatibile, contrare. — Din lat. **excludere.**

EXCLÚDERE, *excluderi,* s.f. Acțiunea de *a exclude* și rezultatul ei; dare afară, înlăturare, excluziune (**1**). F Prevedere a unei polițe de asigurare sau a unui titlu aplicabilă în caz de neacoperire. — V. **exclude.**

EXCLÚS, -Ă, *excluși, -se,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre persoane) Îndepărtat, eliminat, dat afară, scos dintr-o organizație, dintr-o instituție. **2.** Adv. Imposibil, inadmisibil, de neadmis. — V. **exclude.**

EXCLUSÍV, -Ă, *exclusivi, -e,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre noțiuni abstracte) Care se exclude unul pe altul, care este incompatibil cu altceva. F Care se referă, se limitează la un singur lucru. *Pasiune exclusivă pentru șah.* **2.** Adv. Cu excluderea oricăror altor posibilități, exceptând. F Numai (și numai). F În afară de... *Până la 1 aprilie exclusiv.* — Din fr. **exclusif,** lat. **exclusivus.**

EXCLUSIVÍSM s.n. **1.** Atitudinea celui care refuză să ia în considerație părerile sau ideile altora. **2.** Caracterul a ceea ce este exclusiv. — Din fr. **exclusivisme.**

EXCLUSIVÍST, -Ă, *exclusiviști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care are o atitudine de exclusivism, care manifestă exclusivism. — Din fr. **exclusiviste.**

EXCLUSIVITÁTE, *exclusivități,* s.f. Stare a două lucruri care se exclud între ele; situația, calitatea a ceea ce este exclusiv. F Drept exclusiv la o acțiune. G Loc. adv. *În exclusivitate* = cu excluderea tuturor celorlalți sau celorlalte; exclusiv.— Din fr. **exclusivité.**

EXCLUZIÚNE, *excluziuni,* s.f. **1.** Excludere, interdicție. **2**. (Log.) Relație care există între două propoziții care nu pot fi simultan adevărate. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **exclusion.**

EXCOGITÁȚIE, *excogitații,* s.f. (Livr.) Efort de gândire. — Din fr. **excogitation,** lat. **excogitatio.**

EXCOMUNICÁ, *excomúnic,* vb. I.Tranz. A exclude pe cineva dintr-o comunitate religioasă. — Din lat. **excommunicare,** fr. **excommunier.**

EXCOMUNICÁRE, *excomunicări,* s.f. Acțiunea de *a excomunica* și rezultatul ei; excludere temporară sau definitivă dintr-o comunitate religioasă (creștină, mozaică etc.) pentru abateri de la canoane sau dogme. — V. **excomunica.**

EXCORIÁ, pers. 3 *excoriază,* vb. I.Tranz. și refl. (Despre piele) A (se) jupui ușor. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **excorier,** lat. **excoriare.**

EXCORIÁȚIE, *excoriații,* s.f. (Med.) Julitură, eroziune, excoriere. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **excoriation.**

EXCORIÉRE, *excorieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) excoria* și rezultatul ei; excoriație. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **excoria.**

EXCORPORÁȚIE, *excorporații,* s.f. Act prin care un episcop declară că un preot nu face parte din dieceza sa. — Din fr. **excorporation.**

EXCREMÉNT, *excremente,* s.n. Materie rezultată din digestie, care se elimină din corpul oamenilor sau al animalelor prin anus; (materii) fecale; murdărie (**1**). — Din fr. **excrément,** lat. **excrementum.**

EXCRESCÉNȚĂ, *excrescențe,* s.f. Formațiune rezultată în urma unei creșteri tisulare în exces, realizând denivelări pe anumite suprafețe (polip, vegetații, neg. etc.). — Din lat. **excrescentia.** Cf. fr. excroissance.

EXCRETÁ, *excretez,* vb. I.Tranz. A elimina prin excreție, a evacua din organism, în urma proceselor biochimice, substanțe devenite inutile sau vătămătoare. — Din fr. **excréter.**

EXCRETÓR, -OÁRE, *excretori, -oare,* adj. Care se referă la excreție. *Canal excretor. Glandă excretoare. Aparat excretor.* — Din fr. **excréteur.**

EXCRÉȚIE, *excreții,* s.f. Faptul de *a excreta;* proces de eliminare a produșilor rezultați din procesele de dezasimilație ale organismului animal. F Substanță eliminată de organism ca rezultat al proceselor biochimice. — Din fr. **excrétion,** lat. **excretio.**

EXCÚRS, *excursuri,* s.n. (Livr.) **1.** Abatere, deviere de la subiect pentru a lămuri o problemă secundară; digresiune. **2.** Disertație sub formă de digresiune, făcută cu ocazia comentării unui pasaj dintr-un autor (antic). — Din lat. **excursus.**

EXCÚRSIE, *excursii,* s.f. Plimbare sau călătorie făcută, de obicei în grup, pe jos sau cu un mijloc de transport, în scop educativ, recreativ etc. [Var.: **excursiúne** s.f.] — Din fr. **excursion,** lat. **excursio.**

EXCURSIONÍST, -Ă, *excursioniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face o excursie. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **excursionniste.**

EXCURSIÚNE s.f. v. **excursie.**

EXECRÁ, *execrez,* vb. I. Tranz. (Franțuzism) A detesta, a urî, a disprețui; a avea oroare, repulsie, scârbă de... — Din fr. **exécrer,** lat. **execrari.**

EXECRÁBIL, -Ă, *execrabili, -e,* adj. Respingător, detestabil, dezgustător, oribil. — Din fr. **exécrable,** lat. **execrabilis.**

EXECRÁȚIE, *execrații,* s.f. (Rar) Oroare, repulsie. F Persoană sau lucru care provoacă această reacție. — Din fr. **exécration.**

EXECUTÁ, *execút,* vb. I. **1.** Tranz. A face, a confecționa, a fabrica, a prelucra, a efectua. **2.** Refl. A face ceea ce i s-a spus. **3.** Tranz. A face exerciții de gimnastică sau figuri de balet. F A cânta o bucată muzicală la un instrument. **4.** Tranz. A sili pe debitor să-și îndeplinească obligațiile. F A aduce la îndeplinire o hotărâre judecătorească, un act al autorității, o măsură etc. F Refl. A se supune, a da ascultare.F A supune un condamnat la pedeapsa cu moartea; a aduce la îndeplinire o hotărâre judecătorească de condamnare la moarte. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécuter.**

EXECUTÁBIL, -Ă, *executabili, -e,* adj. Care poate fi executat. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécutable.**

EXECUTÁNT, -Ă, *executanți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care execută, care îndeplinește ceva; executor. [Pr.: *eg-ze-*] —Din fr. **exécutant.**

EXECUTÁRE, *executări,* s.f. Acțiunea de *a (se) executa* și rezultatul ei; îndeplinire, execuție. G *Executarea bugetului* = adunarea veniturilor unui buget și folosirea acestora pentru acoperirea cheltuielilor aprobate în buget. F Îndeplinire a unei obligații (prevăzută de lege, de un contract, de o hotărâre etc.) a unui organ de jurisdicție. G *Executarea pedepsei* = aducere la îndeplinire a hotărârii prin care cel trimis în judecată penală a suferit o condamnare. [Pr.: *eg-ze-*] — V. **executa.**

EXECUTÍV, -Ă, *executivi, -e,* adj. Care are sarcina de a executa dispozițiile organelor superioare. G (În organizarea unor state) *Putere executivă* = sistem de organe compus din guvern și din întreg aparatul administrativ, în frunte cu șeful statului, reprezentând una dintre celei trei puteri fundamentale ale statului prevăzute de principiul separației puterilor. *Organ executiv* (și substantivat, n.) = organ care exercită puterea executivă într-un stat. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécutif.**

EXECUTÓR, -OÁRE, *executori, -oare,* adj. Executant. G (Substantivat) *Executor testamentar* = persoană însărcinată printr-un testament cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor acestuia. *Executor judecătoresc* = funcționar de stat însărcinat cu îndeplinirea unor acte de procedură și cu executarea unor hotărâri judecătorești. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécuteur,** lat. **executor, -oris.**

EXECUTÓRIU, -IE, *executorii,* adj. (Jur.) Care trebuie executat, care trebuie pus în aplicare. G *Hotărâre executorie* = hotărâre care poate fi executată de îndată. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécutoire,** lat. **executorius.**

EXECÚȚIE, *execuții,* s.f. **1.** Faptul de a executa; executare. **2.** Încasare forțată a unei datorii pe cale judecătorească sau prin mijloace fiscale. **3.** Aducere la îndeplinire a unei hotărâri judecătorești de condamnare la moarte. **4.** Ducere la îndeplinire a unei hotărâri judecătorești referitoare la evacuarea unei locuințe, la atribuirea copiilor în caz de divorț etc. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécution.**

EXÉDRĂ, *exedre,* s.f. **1.** Sală de primire în casele romane. **2.** Anexă în formă de semicerc a unei construcții, care are în interior scaune, de-a lungul zidului. F Construcție în semicerc într-un parc. — Din lat. **exedra,** fr. **exèdre.**

EXEGÉT, *exegeți,* s.m. Persoană care practică exegeza; specialist în exegeză. — Din fr. **exégète.**

EXEGÉTIC, -Ă, *exegetici, -ce,* adj. Care explică, interpretează; care ține de exegeză, privitor la exegeză, care se bazează pe exegeză. — Din fr. **exégétique.**

EXEGÉZĂ, *exegeze,* s.f. Interpretare, comentare, explicare istorică și filologică a unui text literar, religios, juridic. — Din fr. **exégèse.**

EXEMPLÁR[1], *exemplare,* s.n. Fiecare obiect dintr-o serie de obiecte identice reproduse după un model comun. F Reprezentant al unei categorii de ființe sau de obiecte asemănătoare, luat izolat. [Pr.: *eg-zem-*] — Din fr. **exemplaire,** lat. **exemplarium.**

EXEMPLÁR[2], -Ă, *exemplari, -e,* adj. Care poate servi drept exemplu prin calitățile sale deosebite; pilduitor. F Care are un caracter drastic, servind ca avertisment. *Pedeapsă exemplară.* [Pr.: *eg-zem-*] — Din fr. **exemplaire,** lat. **exemplaris.**

EXEMPLARITÁTE, s.f. Caracterul unui lucru corect, exemplar[2]. [Pr.: *eg-zem-*] — Din fr. **exemplarité.**

EXEMPLIFICÁ, *exemplific,* vb. I. Tranz. A lămuri, a demonstra, a ilustra prin exemple. [Pr.: *eg-zem-*] — Din it. **esemplificare** (după *exemplu*).

EXEMPLIFICÁRE, *exemplificări,* s.f. Acțiunea de *a exemplifica* și rezultatul ei. [Pr.: *eg-zem-*] — V. **exemplifica.**

EXÉMPLU, *exemple,* s.n. **1.** Ceea ce servește drept model, ceea ce servește pentru a ilustra ceva; persoană care, prin calitățile sale, poate servi drept model; pildă. G Expr. *A da* (sau *a fi) exemplu* = a se purta astfel încât să trezească și în alții dorința de a-l imita, a constitui un model demn de urmat. *A da de* (sau *ca*) *exemplu* = a atrage atenția asupra unor persoane, a unor lucruri etc., pentru a îndemna pe alții să le imite. *A urma exemplul* (cuiva) sau *a lua* (pe cineva sau ceva) *de* (sau *drept*) *exemplu* = a imita (pe cineva sau ceva). **2.** Caz sau fapt tipic care întrunește caracteristicile unei categorii întregi, citat pentru a lămuri, a sprijini o idee, o demonstrație. G Loc. adv. *De exemplu* = de pildă, bunăoară. [Pr.: *eg-zem-*] — Din fr. **exemple,** lat. **exemplum.**

EXERCITÁ, *exércit,* vb. I. Tranz. **1.** A practica, a îndeplini o profesie, o funcție etc. **2.** A face să fie simțit, a valorifica un drept, un privilegiu, o influență etc. [Pr.: *eg-zer-*] — Din lat. **exercitare.**

EXERCITÁRE, *exercitări,* s.f. Acțiunea de *a exercita* și rezultatul ei. [Pr.: *eg-zer-*] — V. **exercita.**

EXERCÍȚIU, *exerciții,* s.n. **1.** Acțiune fizică sau intelectuală, făcută sistematic și repetat, în scopul dobândirii sau perfecționării unor deprinderi sau abilități. F Instruire a militarilor pentru mânuirea armelor și executarea acțiunilor de luptă. F Temă servind ca mijloc pentru însușirea de cunoștințe într-un anumit domeniu. **2.** (Despre un funcționar, o persoană oficială; în sintagma) *În exercițiul funcțiunii* = în timpul îndeplinirii sarcinilor de serviciu. **3.** (Ec.; în sintagma) *Exercițiu bugetar* = perioadă egală cu anul bugetar pentru care se elaborează, se aprobă, se execută și se raportează bugetul. [Pr.: *eg-zer-*] — Din fr. **exercice,** lat. **exercitium.**

EXERÉZĂ, *exereze,* s.f. (Med.) Ablațiune. — Din fr. **exérèse.**

EXÉRGĂ, *exerge,* s.f. Mic spațiu gol pe o medalie, destinat să fie acoperit cu o inscripție. F Inscripție, nume, dată etc. gravate pe o medalie. — Din fr. **exergue.**

EXERSÁ, *exersez,* vb. I. Intranz. și tranz. A face exerciții. [Pr.: *eg-zer-*] — Din fr. **exercer.**

EXERSÁRE, *exersări,* s.f. Acțiunea de *a exersa* și rezultatul ei. [Pr.: *eg-zer-*] — V. **exersa.**

EXFOLÍA, *exfoliez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) coji. F A (se) scutura, a (se) desfrunzi. **2.** Tranz. A lamina în foi subțiri. [Pr.: *-li-a*] — Din lat. **exfoliare,** fr. **exfolier.**

EXFOLIÁȚIE, *exfoliații,* s.f. **1.** (Med.) Desprindere sub formă de lamele subțiri a straturilor superficiale ale pielii, ale unui os, cartilaj sau tendon necrozat. **2.** Cădere treptată a scoarței copacilor în mici bucățele. F Desprindere de foi subțiri de la suprafața unui metal. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **exfoliation.**

EXFOLIÉRE, *exfolieri,* s.f. **1.** (Tehn.) Fenomen de fisurare și de desprindere a unor straturi subțiri de la suprafața unui material, a unei piese etc. **2.** (În sintagma) *Exfolierea scoarței ramurilor* = boală a pomilor fructiferi și a arborilor de pădure, care se manifestă prin înnegrirea scoarței și prin apariția crăpăturilor neregulate; cojire; desfrunzire. [Pr.: *-li-e-*] — V. **exfolia.**

EXHAUSTÍV, -Ă, *exhaustivi, -e*, adj. (Livr.) Care epuizează un subiect; complet, în întregime. [Pr.: *-ha-us-*] — Din fr. **exhaustif.**

EXHAUSTIVITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi exhaustiv; metodă exhaustivă. [Pr.: *-ha-us-*] — **Exhaustiv** + suf. *-itate.*

EXHAUSTÓR, *exhaustoare,* s.n. **1.** Ventilator folosit la evacuarea forțată a gazelor, a suspensiilor de particule solide din aer etc. dintr-o încăpere, dintr-o nișă, dintr-o exploatare minieră subterană etc. **2.** Dispozitiv pentru alimentarea carburatorului. [Acc. și: *exhaústor.* — Pr.: *-ha-us-*] — Din fr. **exhausteur.**

EXHIBÁ, *exhíb,* vb. I. Tranz. (Livr.) A arăta ceva în public (în mod ostentativ), a etala, a se făli cu ceva. [Prez. ind. și: *exhibez*] — Din fr. **exhiber,** lat. **exhibere.**

EXHIBITÓRIU, -IE, *exhibitorii,* adj. (Livr.) De exhibiție. — Din fr. **exhibitoire.**

EXHIBÍȚIE, *exhibiții,* s.f. Faptul de a arăta ceva în public (în mod ostentativ), etalare, expunere ostentativă. F (La pl.) Jonglerii, scamatorii (la circ). [Var.: **exhibițiúne** s.f.] — Din fr. **exhibition,** lat. **exhibitio, -onis.**

EXHIBIȚIONÍSM s.n. **1.** Mania, înclinarea de a face exhibiții. **2.** (Med.) Deviație a comportamentului sexual, îndeosebi la bărbați, care constă în expunerea în public a organelor genitale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **exhibitionnisme.**

EXHIBIȚIONÍST, -Ă, *exhibiționiști, -ste,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană care practică exhibiționismul. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **exhibitionniste.**

EXHIBIȚIÚNE s.f. v. **exhibiție.**

EXHUMÁ, *exhumez,* vb. I.Tranz. A dezgropa osemintele unui mort, a deshuma un cadavru. — Din fr. **exhumer,** lat. **exhumare.**

EXHUMÁRE, *exhumări,* s.f. Acțiunea de *a exhuma* și rezultatul ei; dezgropare. — V. **exhuma.**

EXÍGE, *exíg,* vb. III. Tranz. (Livr.) A cere imperios, a necesita. — Din lat. **exigere,** fr. **exiger.**

EXIGÉNT, -Ă, *exigenți, -te,* adj. Care pretinde multă grijă, strictețe, corectitudine de la alții (și de la sine însuși) în privința îndeplinirii unei datorii; pretențios. — Din fr. **exigeant,** lat. **exigens, -ntis.**

EXIGÉNȚĂ, *exigențe,* s.f. Faptul de a fi exigent; ceea ce pretinde cineva de la altul (și de la sine însuși); pretenție, cerință, exiguitate. F Nevoie, trebuință, necesitate. — Din fr. **exigence,** lat. **exigentia.**

EXIGÍBIL, -Ă, *exigibili, -e,* adj. (Despre obligații bănești) A cărei executare poate fi cerută de îndată de către creditor. — Din fr. **exigible.**

EXIGIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi exigibil. — Din fr. **exigibilité.**

EXIGUITÁTE, *exiguități,* s.f. (Livr.) Exigență. [Pr.: *-gu-i-*] — Din fr. **exiguïté,** lat. **exiguitas, -atis.**

EXÍGUU, -UĂ, *exigui, -ue,* adj. (Livr.) **1.** Exigent. **2.** Foarte mic, nesemnificativ; insuficient. [Pr.: *-gu-u*] — Din fr. **exigu,** lat. **exigŭus.**

EXÍL, *exiluri,* s.n. **1.** (În unele state) Pedeapsă, îndeosebi cu caracter politic, constând în obligarea unei persoane de a părăsi țara al cărei cetățean este; surghiun. F Părăsire voluntară sau impusă, a țării de baștină din motive politice, religioase sau economice. **2.** Situație în care se găsește o persoană exilată. [Pr.: *eg-zil*] — Din fr. **exil,** lat. **exsilium.**

EXILÁ, *exilez,* vb. I. Tranz. A condamna la exil, a pedepsi cu trimiterea în exil; a surghiuni. F Refl. A se retrage, a se izola, a pleca de bunăvoie (din localitatea de baștină sau din țară). [Pr.: *eg-zi-*] — Din fr. **exiler.**

EXILÁRE, *exilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) exila.* [Pr.: *eg-zi-*] — V. **exila.**

EXILÁRH, *exilarhi,* s.m. Șeful politic al evreilor aflați în captivitatea babilonică. — Din fr. **exilarque.**

EXILÁT, -Ă, *exilați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Pedepsit cu exilul, izgonit sau plecat din țara sa, aflat în exil; surghiunit. F Fig. Retras, izolat. [Pr.: *eg-zi-*] — V. **exila.**

EXÍNĂ, *exine,* s.f. (Bot.) Membrană protectoare externă a grăuntelui de polen. — Din fr. **exine.**

EXISTÁ, *exist,* vb. I. Intranz. A fi, a se afla, a se găsi în realitate; a trăi, a se manifesta. [Pr.: *eg-zis-*] — Din fr. **exister,** lat. **existere.**

EXISTÉNT, -Ă, *existenți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care există, se află, trăiește; care se manifestă. **2.** S.n. (Fil.) Manifestare concretă a existenței; ceea ce există. **3.** S.n. (Jur.) Orice categorie de bunuri aparținând cuiva la o anumită dată. [Pr.: *eg-zis-*] — Din fr. **existant** (după *existență).*

EXISTÉNȚĂ, *existențe,* s.f. **1.** Faptul de a exista, de a fi real; categorie filozofică care se referă la natură, materie, la tot ceea ce există independent de conștiință, de gândire. F Viață considerată în durata și conținutul ei. F Durată (a unei situații, a unei instituții). **2**. Condițiile, mijloacele materiale necesare vieții. F Viață; mod de viață, fel de trai. [Pr.: *eg-zis-*] — Din fr. **existence,** lat. **existentia.**

EXISTENȚIÁL, -Ă, *existențiali, -e,* adj. Privitor la existență, care ține de existență. [Pr.: *eg-zis-ten-ți-al*] — Din fr. **existentiel.**

EXISTENȚIALÍSM s.n. Titulatură aplicată unor filosofii care evidențiază și justifică importanța existenței individuale și caracterul ei ireductibil. [Pr.: *eg-zis-ten-ți-a-*] — Din fr. **existentialisme,** germ. **Existentialismus.**

EXISTENȚIALÍST, -Ă, *existențialiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține existențialismului, privitor la existențialism. **2.** S.m. și f. Adept al existențialismului. [Pr.: *eg-zis-ten-ți-a-*] — Din fr. **existentialiste.**

ÉXIT-POLL, *exit-polluri,* s.n. Sondaj electoral efectuat la ieșirea de la vot a alegătorilor. — Cuv. engl.

EXITUS s.n. (Livr.) Moarte, sfârșit. — Cuv. lat.

EXÎNSCRÍE, *exînscriu,* vb. III. Tranz. A construi o figură geometrică în afara alteia astfel încât unele puncte ale celei dintâi să fie tangente la a doua. — **Ex-** + **înscrie.**

EX-LÍBRIS, *ex-librisuri,* s.n. Vinietă aplicată pe o carte, purtând numele unei biblioteci, a bibliofilului sau o deviză. — Din fr. **ex-libris,** lat. **ex libris** [meis].

EXMATRICULÁ, *exmatriculez,* vb. I.Tranz. A exclude un elev, un student dintr-o școală sau dintr-o facultate. — Din germ. **exmatrikulieren.**

EXMATRICULÁRE, *exmatriculări,* s.f. Acțiunea de *a exmatricula* și rezultatul ei; ștergere din matricolă; eliminare definitivă. — V. **exmatricula.**

EX-MINÍSTRU, *ex-miniștri,* s.m. Fost ministru. — **Ex-** + **ministru.**

EXOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază prezența și particularitățile formelor de viață în cosmos. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **exobiologie.**

EXOCÁRP, *exocarpuri,* s.n. (Bot.) Epicarp. — Din fr. **exocarpe.**

EXOCRÍN, -Ă, *exocrini, -e,* adj. Care are secreție externă. G *Glandă exocrină* = glandă al cărei conținut se elimnină printr-un canal excretor. — Din fr. **exocrine.**

EXÓD, *exoduri,* s.n. **1.** Emigrare în masă a unei populații, evacuare, refugiere (în timp de război, cataclisme etc.); plecare în număr mare (dintr-o regiune în alta, de la sat la oraș etc.). **2.** Parte finală a unei tragedii grecești, cuprinzând deznodământul și ieșirea din scenă în cortegiu a actorilor. — Din fr. **exode.**

EXODÉRM, *exoderme,* s.n. Țesut vegetal de protecție, format din celule mari poliedrice, situate sub epiderma rădăcinii. — Din fr. **exoderme.**

EXOELECTRÓN, *exoelectroni,* s.m. Electron produs prin exoemisie. [Pr.: *-so-e-*] — Din fr. **exo-electron.**

EXOEMÍSIE, *exoemisii,* s.f. Emisie de electroni de către suprafețele corpurilor supuse în prealabil unei acțiuni (prelucrare mecanică, iradiere etc.). [Pr.: *-so-e-*] — Din fr. **exoémission.**

EXOFTÁLMIC, -Ă, *exoftalmici, -ce,* adj. (Med.; despre ochi) Bulbucat; (despre oameni) suferind de exoftalmie. — Din fr. **exophtalmique.**

EXOFTALMÍE, *exoftalmii,* s.f. Proeminență accentuată a globilor oculari în afara orbitelor, constituind un simptom al anumitor boli. — Din fr. **exophtalmie.**

EXOGÁM, -Ă, *exogami, -e,* adj. (Despre oameni) Care practică exogamia; (despre organisme) care prezintă exogamie. — Din fr. **exogame,** engl. **exogamy.**

EXOGAMÍE, *exogamii,* s.f. **1.** Lege fundamentală a ginții matriarhale, conform căreia căsătoriile între membrii aceleiași ginți erau interzise. **2.** Căsătorie între parteneri care nu aparțin aceluiași grup social. **3.** (Biol.) Fuzionare a gameților în afara organismului. — Din fr. **exogamie.**

EXOGÉN, -Ă, *exogeni, -e,* adj. **1.** (Med.) Care se formează, se dezvoltă la exterior; care se datorează unor cauze din afara organismului. **2.** (Despre procese geologice) Care rezultă, care se datorează unor cauze din afara Pământului și în special energiei solare captate de planetă. — Din fr. **exogène.**

EXOGÍRĂ, *exogire,* s.f. Gen fosil de lamelibranhiate cu valvele inegale și umboanele răsucite în spirală, existent în jurasicul superior. — Din fr. **exogyre.**

EXOMORFÍSM s.n. Totalitatea transformărilor pe care le suferă rocile din vecinătatea unui punct eruptiv sub influența temperaturii și soluțiilor fierbinți. — Din fr. **exomorphisme.**

EXONDÁ, *exondez,* vb. I. Refl. (Despre formații geologice) A fi supus procesului de exondare. — Din fr. **exonder.**

EXONDÁRE, *exondări,* s.f. Proces de ridicare deasupra nivelului mării a unor suprafețe din scoarța Pământului, din cauza mișcărilor tectonice. — V. **exonda.**

EXONERÁ, *exonerez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) elibera (total sau parțial), de o datorie, de o obligație, de o sarcină. — Din fr. **exonérer,** lat. **exonerare.**

EXONERÁRE, *exonerări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a (se) exonera* și rezultatul ei; eliberare de răspundere a unei persoane care nu-și execută obligația (prevăzută de lege sau de un contract) din cauze străine de voința sa. — V**. exonera.**

EXORBITÁNT, -Ă, *exorbitanți, -te,* adj. Care întrece cu mult limita normală (în privința prețului, a pretențiilor cuiva etc.); excesiv. — Din fr. **exorbitant,** lat. **exorbitans, -ntis.**

EXORBITÁNȚĂ, *exorbitanțe,* s.f. Caracterul a ceea ce este exorbitant; scumpire sau scumpete excesivă. — Din fr. **exorbitance.**

EXORCÍSM s.n. Ceremonie rituală însoțită de rugăciuni, descântece etc. pentru alungarea demonilor din trupul unui posedat. — Din fr. **exorcisme.**

EXORCÍST, -Ă, *exorciști, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care săvârșește actul de exorcism. — Din lat. **exorcista,** fr. **exorciste.**

EXORCIZÁ, *exorcizez,* vb. I. Tranz. A rosti rugăciuni, descântece pentru a alunga demonii din trupul unui posedat. — Din fr. **exorciser,** lat. **exorcisare.**

EXORCIZÁRE, *exorcizări,* s.f. Acțiunea de *a exorciza* și rezultatul ei; eliberare de diavol prin rugăciuni, descântece etc. — V. **exorciza.**

EXÓRDIU, *exordii,* s.n. Prima parte a unui discurs care, enunțând sumar conținutul acestuia, urmărește câștigarea atenției și bunăvoinței auditoriului; *p. ext.* introducere, prefață la o carte, la un articol etc. — Din lat. **exordium.**

EXORTÁ, *exortez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A înflăcăra, a îndemna o persoană sau o colectivitate (prin cuvinte). — Din fr. **exhorter,** lat. **exhortari.**

EXORTÁRE, *exortări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a exorta* și rezultatul ei; înflăcărare. — V. **exorta.**

EXORTATÍV, -Ă, *exortativi, -e,* adj. (Livr.) Care înflăcărează, îndeamnă (prin cuvinte) o persoană sau o colectivitate. — Din fr. **exhortatif.**

EXORTÁȚIE, *exortații,* s.f. (Livr.) Cuvântare, discurs prin care se urmărește dezlănțuirea unor sentimente, acțiuni etc.; încurajare, îndemn, imbold, înflăcărare, exortare. — Din lat. **exhortatio,** fr. **exortation.**

EXOSCHELÉT, *exoschelete,* s.n. (Biol.; la nevertebrate) Schelet (osos) extern. — Din fr. **exosquelette,** engl. **exoskeleton.**

EXOSFÉRĂ, *exosfere,* s.f. Strat atmosferic situat la o altitudine de peste 500 km deasupra Pământului, în care gazele ce compun aerul sunt disociate și rarefiate. — Din fr. **exosphère.**

EXOSFÉRIC, -Ă, *exosferici, -ce,* adj. (Geogr.) De exosferă, al exosferei. — Din fr. **exosphérique.**

EXOSMÓZĂ, *exosmoze,* s.f. Fenomen de trecere a unui fluid, prin osmoză, din spațiul mărginit de o membrană semipermeabilă în cel din afara ei. — Din fr. **exosmose.**

EXOSTÓZĂ, *exostoze,* s.f. Excrescență osoasă traumatică sau inflamatorie care provoacă șchiopătarea și anchilozarea articulațiilor la om și la cal. — Din fr. **exostose.**

EXOSTÓZICĂ, *exostozice,* adj. (În sintagma) *Boală exostozică* = dezvoltare patologică a oaselor în punctele de osificare activă, apărută în timpul creșterii acestora. — Din **exostoză.**

EXOTÉRIC, -Ă, *exoterici, -ce,* adj. (Despre doctrine filosofice sau ritualuri religioase) Destinat direct publicului. — Din fr. **exotérique.**

EXOTÉRM, -Ă, *exotermi, -e,* adj. (Fiz.) Exotermic. — Din fr. **exotherme.**

EXOTÉRMIC, -Ă, *exotermici, -ce,* adj. (Despre procese fizice sau chimice) Care se produce cu degajare de căldură; exoterm. — Din fr. **exothermique.**

EXÓTIC, -Ă, *exotici, -ce,* adj. Care se află în zone foarte îndepărtate și care impresionează prin aspectele neobișnuite, ciudate; care provine dintr-o asemenea regiune, care aparține, care este propriu acestor țări. [Pr.: *eg-zo-*] — Din fr. **exotique,** lat. **exoticus.**

EXOTÍSM s.n. Însușirea de a fi exotic. F Tendință în arta și în literatura europeană, mai ales în cea romantică, de a descrie priveliști și obiceiuri din țări exotice. [Pr.: *eg-zo-*] — Din fr. **exotisme.**

EXOTOXÍNĂ, *exotoxine,* s.f. Substanță toxică, de natură proteică, secretată de unele specii microbiene în mediile în care se dezvoltă și care produce stări toxicoinfecțioase la om și la animale. — Din fr. **exotoxine.**

EXPANDÁT, -Ă, *expandați, -te*, adj. (Despre unele alimente, materiale etc.) Cu structură spongioasă. — Cf. engl. expanded.

EXPANSÍBIL, -Ă, *expansibili, -e,* adj. Care tinde să ocupe un spațiu sau o suprafață din ce în ce mai mare; *spec.* (despre gaze) care se poate dilata. — Din fr. **expansible.**

EXPANSIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi expansibil. — Din fr. **expansibilité.**

EXPANSIONÍSM s.n. Atitudine prin care se urmărește extinderea politică și economică asupra unui teritoriu străin; politică de expansiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **expansionisme**. Cf. rus. ekspansionizm, germ. Expansionism.

EXPANSIONÍST, -Ă, *expansioniști, -ste,* adj. Care aparține expansionismului, privitor la expansionism. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **expansioniste.** Cf. rus. ekspansionist, germ. Expansionist.

EXPANSIÚNE, *expansiuni,* s.f. **1.** Creștere a volumului unui sistem fizico-chimic; creștere a volumului unui gaz; extindere pe un spațiu a unui gaz; detentă (**1**). **2.** Extindere a influenței și dominației economice și politice a unei puteri asupra unor țări și popoare străine; acaparare de teritorii, de sfere de influență (adesea cu ajutorul forței). F (Impr.) Dezvoltare economică impetuoasă. **3.** Fig. Expansivitate, comunicativitate, exuberanță, vioiciune. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **expansion,** lat. **expansio, -onis.**

EXPANSÍV, -Ă, *expansivi, -e,* adj. Care are tendința de a-și împărtăși deschis și spontan impresiile și sentimentele; vioi, exuberant, comunicativ, deschis. — Din fr. **expansif.**

EXPANSIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi expansiv; manifestare a acestei însușiri, exuberanță. — Din fr. **expansivité.**

EXPATRIÁ, *expatriez,* vb. I. Refl. A emigra. [Pr.: *-tri-a*] — Din fr. **expatrier.**

EXPATRIÁT, -Ă, *expatriați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care se expatriază. [Pr.: *-tri-at*] — V. **expatria.**

EXPATRIÉRE, *expatrieri,* s.f. Acțiunea de *a se expatria* și rezultatul ei; emigrare, emigrație. [Pr.: *-tri-e-*] — V. **expatria.**

EXPECTATÍVĂ, *expectative,* s.f. Așteptare bazată pe anumite drepturi, promisiuni, probabilități sau calcule; neintervenție în anumite chestiuni sau situații și așteptarea unui moment potrivit; expectație. — Din fr. **expectative.**

EXPECTÁȚIE, *expectații,* s.f. (Livr.) Așteptare; expectativă. — Din fr. **expectation**, lat. **exspectatio.**

EXPECTORÁ, *expectorez,* vb. I. Tranz. A elimina prin tuse, a da afară pe gură mucozitățile, flegma care se formează pe căile respiratorii. — Din fr. **expectorer,** lat. **expectorare.**

EXPECTORÁNT, -Ă, *expectoranți, -te,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care ușurează expectorația (**2**). — Din fr. **expectorant.**

EXPECTORÁRE, *expectorări,* s.f. Acțiunea de *a expectora* și rezultatul ei; expectorație. — V. **expectora.**

EXPECTORÁȚIE, *expectorații,* s.f. **1.** Secreție patologică a căilor respiratorii, eliminată prin tuse; spută, flegmă. **2.** Eliminare prin tuse a produselor patologice din plămâni sau din călile respiratorii superioare; expectorare. — Din fr. **expectoration.**

EXPEDIÁ, *expediez,* vb. I. Tranz. **1.** A trimite prin poștă, prin mesagerii etc. scrisori, bani, pachete etc. la o anumită adresă. **2.** (Fam.) A îndepărta pe cineva, a se debarasa, a se descotorosi de cineva. **3.** A executa repede și superficial o lucrare. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **expédier.**

EXPEDIÉNT, *expediente,* s.n. Mijloc ingenios cu ajutorul căruia se poate face față unei situații grele; *p. ext.* mijloc improvizat, adesea ilicit, prin care se procură bani. [Pr.: *-di-ent*] — Din fr. **expédient.**

EXPEDIÉRE, *expedieri,* s.f. Acțiunea de *a expedia* și rezultatul ei; expediție, trimitere. [Pr.: *-di-e-*] — V. **expedia.**

EXPEDITÍV, -Ă, *expeditivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care rezolvă cu ușurință lucrurile; prompt, iute. — Din fr. **expéditif.**

EXPEDITÓR, -OÁRE, *expeditori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană fizică sau juridică) având sarcina de a expedia scrisori, pachete, bani etc.; trimițător. — Din fr. **expéditeur.**

EXPEDÍȚIE, *expediții,* s.f. **1.** Călătorie de explorare lungă (și anevoioasă) făcută de un grup organizat în regiuni îndepărtate, cu scopuri științifice, comerciale etc. **2.** Campanie militară agresivă pentru cucerirea unui teritoriu străin, îndepărtat de propria țară. **3.** Expediere. G *Condică de expediție* = registru în care se înregistrează zilnic lista corespondenței expediate de o instituție sau de o întreprindere. — Din fr. **expédition,** lat. **expeditio.**

EXPEDIȚIONÁR, -Ă, *expediționari, -e,* adj. Care efectuează o expediție (**1**), care se află într-o expediție. G *Corp* (sau *armată*) *expediționar(ă)* = totalitatea trupelor care participă la o expediție (**2**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **expéditionnaire.**

EXPERIÉNȚĂ, *experiențe,* s.f. **1.** Totalitatea cunoștințelor pe care oamenii le dobândesc în mod nemijlocit despre realitatea înconjurătoare în procesul practicii social-istorice, al interacțiunii materiale dintre om și lumea exterioară. **2.** Verificare a cunoștințelor pe cale practică, prin cercetarea fenomenelor din realitatea înconjurătoare. F Experiment. G Expr. *A face o experiență* = a face o încercare. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **expérience,** lat. **experientia.**

EXPERIMÉNT, *experimente,* s.n. Procedeu de cercetare în știință, care constă în provocarea intenționată a unor fenomene în condițiile cele mai propice pentru studierea lor și a legilor care le guvernează; observație provocată, experiență (**2**). — Din lat. **experimentum.**

EXPERIMENTÁ, *experimentez,* vb. I. Tranz. A încerca, a verifica prin experiență. — Din fr. **expérimenter,** lat. **experimentare.**

EXPERIMENTÁL, -Ă, *experimentali, -e,* adj. (Adesea adverbial) De experiență, bazat pe experiență, rezultat din experiență; cu titlu de încercare. — Din fr. **expérimental,** lat. **experimentalis.**

EXPERIMENTALÍSM s.n. Folosire a experimentului, a documentului ca principal mijloc de cunoaștere, de creație. — Din engl. **experimentalism.**

EXPERIMENTÁRE, *experimentări,* s.f. Acțiunea de *a experimenta* și rezultatul ei. — V. **experimenta.**

EXPERIMENTÁT, -Ă, *experimentați, -te,* adj. Care posedă multă experiență într-un domeniu, priceput; *p. ext.* care a trecut prin multe încercări; încercat. — V. **experimenta.**

EXPERIMENTATÓR, -OÁRE, *experimentatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face experiențe științifice. — Din fr. **expérimentateur.**

EXPÉRT, -Ă, *experți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană care posedă cunoștințe temeinice și experiență într-un anumit domeniu; specialist de mare clasă. F Spec. Persoană competentă într-un anumit domeniu, numită de un organ de stat sau de părțile interesate pentru a face o expertiză. **2.** Adj. (Inform.; în sintagma) *Sistem expert* = program de exploatare inteligentă a unei baze de date caracteristice unui domeniu particular de aplicație. — Din fr. **expert,** lat. **expertus.**

EXPERTIZÁ, *expertizez,* vb. I. Tranz. A supune expertizei. — Din **expertiză** + suf. *-iza.*

EXPERTIZÁRE, *expertizări,* s.f. Acțiunea de *a expertiza.* — V. **expertiza.**

EXPERTIZÁT, -Ă, *expertizați, -te,* adj. Care a fost supus expertizei. — V. **expertiza.**

EXPERTÍZĂ, *expertize,* s.f. **1.** Cercetare cu caracter tehnic făcută de un expert, la cererea unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală ori a părților, asupra unei situații, probleme etc. a cărei lămurire interesează soluționarea cauzei. F (Concr.) Raport întocmit de un expert asupra cercetărilor făcute. **2.** (Med.; în sintagma) *Expertiză medicală* = **a)** stabilire, în urma unui examen medical, a capacității de muncă în condițiile solicitărilor fizice și psihice din diferite profesii; **b)** consultație sau autopsie efectuată de medicul legist în cazuri de rănire, accident, viol, otrăvire, omor etc. — Din fr. **expertise.**

EXPIÁ, *expiez,* vb. I. Tranz. (Livr.) **1.** A ispăși o greșeală, o vină etc. **2.** A înceta de a mai trăi, de a mai fi în viață; a sucomba, a deceda, a muri. [Pr.: *-pi-a*]— Din fr. **expier,** lat. **expiare.**

EXPIÁBIL, -Ă, *expiabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi ispășit. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **expiable.**

EXPIATÓR, -OÁRE, *expiatori, -oare,* adj. (Livr.) Care poate șterge, ispăși, răscumpăra o greșeală; ispășitor. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **expiatoire,** lat. **expiatorius.**

EXPIÁȚIE, *expiații,* s.f. (Livr.) Faptul de a expia; ispășire. [Pr.: *-pi-a-*. — Var.: **expiațiúne** s.f.] — Din fr. **expiation,** lat. **expiatio, -onis.**

EXPIAȚIÚNE s.f. v. **expiație.**

EXPIÉRE, *expieri,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a expia* și rezultatul ei; expiație, ispășire. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **expia.**

EXPIRÁ, *expír,* vb. I. **1.** Tranz. A elimina din plămâni aerul (în procesul respirației). **2.** Intranz. (Despre un contract, o convenție etc.; la pers. 3) A înceta să mai fie valabil. **3.** Intranz. (Despre un termen, o perioadă de timp etc.; la pers. 3) A se împlini, a se termina. **4.** Intranz. Fig. A muri, a pieri. — Din fr. **expirer,** lat. **expirare.**

EXPIRÁRE, *expirări,* s.f. Faptul de *a expira;* expirație, săvârșire; împlinire. F Scadență a unui termen. — V. **expira.**

EXPIRATÓR, -OÁRE, *expiratori, -oare,* adj. Care ajută, care servește la expirare. G (Lingv.) *Accent expirator* = accent bazat pe intensificarea expirării la pronunțarea silabei accentuate. — Din fr. **expirateur.**

EXPIRÁȚIE, *expirații,* s.f. Act fiziologic prin care se elimină din plămâni aerul inspirat; expirare. — Din fr. **expiration,** lat. **expiratio.**

EXPLETÍV, -Ă, *expletivi, -e,* adj. (Despre cuvinte) Care este de prisos din punctul de vedere al înțelegerii conținutului unui enunț. — Din fr. **explétif,** lat. **expletivus.**

EXPLICÁ, *explíc,* vb. I. Tranz. A face să fie mai ușor de înțeles; a lămuri. F A expune, a preda o lecție, o temă etc. **2.** Intranz. și tranz. (Despre axiome, principii, legi științifice) A servi drept lămurire, a constitui o justificare, a reprezenta o motivare a unui fenomen, a unei proprietăți etc. **3.** Refl. A-și motiva acțiunile, vorbele etc.; a se justifica. F Refl. și tranz. A înțelege, a pricepe, a găsi sau a constitui o explicație. F Tranz. și refl. recipr. (Despre două sau mai multe persoane) A (se) lămuri asupra unei chestiuni (în litigiu), a limpezi o situație cu scopul de a înlătura un conflict. — Din fr. **expliquer,** lat. **explicare.**

EXPLICÁBIL, -Ă, *explicabili, -e,* adj. Care poate fi explicat. — Din fr. **explicable.**

EXPLICÁRE, *explicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) explica* și rezultatul ei; lămurire. — V. **explica.**

EXPLICÁT, -Ă, *explicați, -te,* adj. Care a fost prezentat astfel încât să poată fi (ușor) înțeles. — V. **explica.**

EXPLICATÍV, -Ă, *explicativi, -e,* adj. Care explică; explicator. G *Notă explicativă* = explicație, de obicei în josul paginii, în care se dau relații în legătură cu textul sau cu un cuvânt din text. *Dicționar explicativ* = dicționar în care sunt explicate sensurile și întrebuințarea cuvintelor. — Din fr. **explicatif.**

EXPLICATÓR, -OÁRE, *explicatori, -oare,* adj. (Înv.) Explicativ. — Din fr. **explicateur**, lat. **explicator.**

EXPLICÁȚIE, *explicații,* s.f. **1.** Lămurire, clarificare a unei probleme (dificile), a unui fenomen etc. G Expr. *A cere cuiva explicații* = a cere cuiva socoteală. A *avea o explicație cu cineva* = a discuta cu cineva cu scopul de a se lămuri asupra unui lucru, pentru a înlătura un conflict etc. F Predare a unei lecții, expunere a unei teme. **2.** Cauză. — Din fr. **explication,** lat. **explicatio.**

EXPLICÍT, -Ă, *expliciți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este exprimat limpede; deslușit, lămurit, clar. F (Despre o funcție matematică) Care este egal cu o anumită expresie ce conține numai variabilele independente. — Din fr. **explicite,** lat. **explicitus.**

EXPLICITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este explicit; limpezime, claritate. — Din fr. **explicité.**

EXPLOATÁ, *exploatez,* vb. I.Tranz. **1.** A folosi, a pune în valoare o resursă; a extrage o substanță utilă, un material folositor etc. în vederea realizării unor obiective economice. **2.** A-și însuși fără plată din rezultatele muncii altuia. F A aservi pe plan economic și politic alt stat. **3.** A asupri, a prigoni, a oprima, a împila. **4.** Fig. A trage folos (în mod abuziv) din ceva, a profita de ceva. *A exploata slăbiciunile cuiva.* — Din fr. **exploiter.**

EXPLOATÁBIL, -Ă, *exploatabili, -e,* adj. (Despre bunuri naturale) Care poate fi exploatat. — Din fr. **exploitable.**

EXPLOATABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea unui bun de a putea fi exploatat. — Din fr. **exploitabilité.**

EXPLOATÁRE, (**4**) *exploatări,* s.f. Acțiunea de *a exploata* și rezultatul ei. **1.** Însușirea fără echivalent a unei părți din munca producătorilor nemijlociți de către cei ce dispun de mijloace de producție. **2.** Exploatație. **3.** Totalitatea lucrărilor de punere în valoare a unui bun natural sau a unui sistem tehnic. F Totalitatea operațiilor care constituie procesul tehnologic de extragere a substanțelor minerale utile, a rocilor, a țițeiului sau a gazelor. G *Exploatare la zi* = metodă de extragere a substanțelor minerale utile în care procesul tehnologic se efectuează sub cerul liber; carieră. **4.** Loc de unde se exploatează o substanță utilă, un material folositor. **5.** Fig. Faptul de a profita, de a trage folos în mod abuziv. — V. **exploata.**

EXPLOATÁT, -Ă, *exploatați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suportă o exploatare (**1**), care își vinde forța de muncă. **2.** Adj. Care este asuprit, oprimat, prigonit, împilat. **3.** Adj. (Despre terenuri, mine, păduri etc.) De unde se exploatează o substanță utilă, un material folositor; care se află în exploatare. — V. **exploata.**

EXPLOATATÓR, -OÁRE, *exploatatori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care exploatează munca altuia, însușindu-și fără echivalent o parte din produsul acestei munci. **2.** (Persoană) care exploatează o mină, o pădure, o moșie etc. — **Exploata** + suf. *-tor* (după fr. *exploiteur).*

EXPLOATÁȚIE, *exploatații,* s.f. **1.** Unitate economică, întreprindere care exploatează terenuri, păduri, mine etc.; exploatare. **2.** Terenul, pădurea, mina etc. care se află în exploatarea unității de mai sus. — Din fr. **exploitation.**

EXPLODÁ, *explodez,* vb. I.Tranz. **1.** (Despre explozive, proiectile, reactoare nucleare, vase etc.; la pers. 3) A se descompune violent sub acțiunea căldurii sau a unui factor mecanic, dezvoltând brusc căldură și gaze sub presiune, care produc zguduituri, bubuituri puternice și efectuare rapidă de lucru mecanic; a face explozie. F Tranz. A provoca o explozie. F (Despre aparate care funcționează cu gaze sub presiune) A se sfărâma din cauza presiunii interioare. **2.** (Despre vulcani) A erupe brusc, a expulza lavă, bombe vulcanice, gaze etc. **3.** Fig. A interveni brusc și violent în discuție; a izbucni. — Din it. **esplodere,** lat. **explodere**. Cf. fr. e x p l o s e r.

EXPLODÁRE, *explodări,* s.f. Acțiunea de *a exploda* și rezultatul ei; explozie. — V. **exploda.**

EXPLODÓR, *explodoare,* s.n. Explozor. — Din engl. **exploder.**

EXPLORÁ, *explorez,* vb. I. Tranz. A cerceta o țară sau o regiune necunoscută sau puțin cunoscută, cu scopul de a face descoperiri sau studii științifice. F A cerceta posibilitățile de exploatare a unui zăcământ. F (Fam.) A cerceta, a căuta în... — Din fr. **explorer,** lat. **explorare.**

EXPLORÁBIL, -Ă, *explorabili, -e,* adj. Care poate fi explorat. — Din fr. **explorable.**

EXPLORÁRE, *explorări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a explora* și rezultatul ei; explorație. **2.** Complex de cercetări geologice care, în funcție de obiectul studiat și obiectivul urmărit, are drept scop stabilirea limitelor, a condițiilor de zăcământ, precizarea structurii, a calității unui corp de substanță minerală utilă etc. **3.** Examen clinic sau de laborator efectuat pentru stabilirea diagnosticului unei boli. — V. **explora.**

EXPLORÁT, -Ă, *explorați, -te,* adj. (Despre țări sau regiuni necunoscute sau mai puțin cunoscute) Care este cercetat cu scopul de a cunoaște. F (Despre zăcăminte) Căruia i se cercetează posibilitățile de exploatare. — V. **explora.**

EXPLORATÓR, -OÁRE, *exploratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care explorează. — Din fr. **explorateur,** lat. **explorator.**

EXPLORÁȚIE, *explorații,* s.f. (Rar) Explorare. — Din fr. **exploration,** lat. **exploratio.**

EXPLOZIBÍL, -Ă, *explozibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate exploda; exploziv (**1**). **2.** S.n. Exploziv (**2**). — Din fr. **explosible.**

EXPLÓZIE, *explozii,* s.f. **1.** Reacție chimică sau fizică foarte rapidă, violentă, însoțită de efecte mecanice, sonore, termice, luminoase etc., provocate de descompunerea substanțelor explozive pe care le conține un dispozitiv de distrugere; explodare, detonație, fulminație. F Proces de descompunere a substanțelor explozive și de transformare a lor în alți compuși, mai simpli, însoțit de dezvoltare mare de căldură, lumină, zgomot și de efectuare de lucru mecanic într-un timp foarte scurt. F (Impr.) Ardere a amestecului de combustibil și aer din cilindrul unui motor cu ardere internă. G *Motor cu explozie* = motor la care arderea combustibilului se face într-un timp foarte scurt și este provocată de o scânteie. **2.** (În sintagma) *Explozie vulcanică* = ieșire bruscă a lavei, a bombelor vulcanice și a gazelor unui vulcan. **3.** Trecere bruscă a unui fenomen de la vechea lui calitate la una nouă, prin distrugerea calității vechi. **4.** Fig. Manifestare bruscă, izbucnire neașteptată și puternică, dar de scurtă durată, a unei acțiuni, a unui sentiment etc. **5.** (Fon.) Ieșire bruscă a aerului, în momentul rostirii unor sunete, după ce acesta a fost oprit de un obstacol (limbă, dinți, buze etc.). — Din fr. **explosion,** lat. **explosio.**

EXPLOZIMÉTRU, *explozimetre,* s.n. Aparat electronic pentru semnalizarea pericolului de explozie în medii cu gaze și vapori inflamabili. — Din engl. **explosimeter.**

EXPLOZITIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi exploziv. — **Exploziv** + suf. *-itate.*

EXPLOZÍV, -Ă, *explozivi, -e,* adj, s.n. **1.** Adj. Care poate exploda, care provoacă explozie; explozibil (**1**), fulminant. G *Sunet* (sau *consoană*) *exploziv(ă)* (și substantivat, f.) = consoană care produce, la deschiderea bruscă a canalului bucal, o explozie (**5**); sunet sau consoană ocluzivă. F (Despre aparate, mașini etc.) Care acționează prin explozia unor substanțe speciale cu care este încărcat. F Fig. Susceptibil de a declanșa consecințe grave. **2.** S.n. Substanță sau amestec de substanțe care, sub acțiunea căldurii sau a unui factor mecanic, are proprietatea de a se descompune brusc și violent, cu dezvoltare de căldură, lumină și gaze, provocând o creștere mare a presiunii la locul exploziei; explozibil (**2**). — Din fr. **explosif.**

EXPLOZÓR, *explozoare,* s.n. Aparat special pentru aprinderea capselor electrice detonante. — Din fr. **exploseur.**

EXPONÁT, *exponate,* s.n. Obiect expus în cadrul unei expoziții, unui muzeu etc. — Din rus. **eksponat.**

EXPONÉNT, -Ă, *exponenți, -te,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană sau grup social care reprezintă și apără o idee, un curent etc.; reprezentant. **2.** S.m. (Mat.) Semn în cifre sau în litere scris sus, cu caractere mai mici, la dreapta unui număr sau a unei mărimi matematice, pentru a arăta puterea la care se ridică acestea. — Din germ. **Exponent,** lat. **exponens, -ntis.**

EXPONENȚIÁL, -Ă, *exponențiali, -e,* adj. (Mat.) Care are un exponent (**2**) variabil, nedeterminat sau necunoscut. F (Despre funcții) A cărei variabilă independentă apare într-un exponent. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **exponentiel.**

EXPONOMETRÍE s.f. **1.** Capitol al opticii fotografice care se ocupă cu studiul duratei de expunere a materialelor fotografice. **2.** Tehnică a construirii și folosirii exponometrelor. — Din **exponometru.** Cf. fr. exposométrie.

EXPONOMÉTRU, *exponometre,* s.n. Instrument folosit pentru stabilirea duratei corecte de expunere la lumină a unui film sau a unei plăci fotografice. — Din rus. **eksponometr,** germ. **Exponometer.** Cf. fr. exposemètre.

EXPÓRT, *exporturi,* s.n. Faptul de a exporta; vânzare de bunuri materiale și servicii către persoanele fizice și juridice dintr-o altă țară; exportare. F (Concr.) Totalitatea mărfurilor exportate. G *Export invizibil* = vânzare de servicii în (sau la) alte țări. *Export de capital* = plasare de capitaluri în alte țări. — Din germ. **Export.**

EXPORTÁ, *expórt,* vb. I.Tranz. A vinde în afara țării mărfuri care au fost produse, preparate, completate sau reparate în țară; *p. ext.* a vinde servicii cumpărătorilor din alte țări. — Din fr. **exporter,** lat. **exportare.**

EXPORTÁBIL, -Ă, *exportabili, -e,* adj. (Despre mărfuri) Care se poate exporta. — Din fr. **exportable.**

EXPORTÁRE, *exportări,* s.f. Acțiunea de *a exporta* și rezultatul ei; export. — V. **exporta.**

EXPORTATÓR, -OÁRE, *exportatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, firmă, țară etc.) care exportă. — Din fr. **exportateur.**

EXPOZÁNT, -Ă, *expozanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană, țară etc.) care prezintă, expune ceva (la o expoziție). — Din fr. **exposant.**

EXPOZÉU, *expozeuri,* s.n. Prezentare dezvoltată, amănunțită și sistematică, expusă oral sau scris, a unor fapte, a unei situații, a unor idei etc.; dare de seamă, expunere. — Din fr. **exposé.**

EXPOZITÍV, -Ă, *expozitivi, -e,* adj. În care se spune; care explică. F (Despre o lecție, un text etc.) Prezentat în forma unei expuneri, a unei narațiuni. G *Metodă expozitivă* = metodă de predare în învățământ, care constă în prezentarea conținutului lecției în forma unei expuneri. F (Despre ton) Rece, sec. — Din engl. **expositive.**

EXPOZÍȚIE, *expoziții,* s.f. **1.** Prezentare organizată, publică, a unor obiecte selecționate, pentru a pune în lumină specificul unei activități, realizările unui artist etc. sau în scop instructiv. **2.** Loc sau clădire special amenajate unde sunt expuse aceste obiecte. **3.** Parte a unei opere literare, în special dramatice, situată la începutul acesteia, în care se schițează datele fundamentale ale acțiunii, personajele etc. [Var.: **expoziţiúne** s.f.] — Din fr. **exposition,** lat. **expositio, -onis.**

EXPOZIȚIONÁL, -Ă, *expoziționali, -e,* adj. Al expoziției (**1**); cu caracter de expoziție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **expositional.**

EXPOZIȚIÚNE s.f. v. **expoziție.**

EXPRÉ adj. v. **expres²**.

EXPRÉS¹, -Ă, *expreși, -se,* adj. (În sintagmele) *Tren expres* (și substantivat, n.) = tren care merge cu viteză mare, oprindu-se numai în stațiile importante. *Scrisoare (recomandată) expresă* sau *colet expres* = scrisoare sau colet care ajunge la destinație mai repede, în schimbul unei suprataxe. *Bufet expres* (și substantivat, n.) = bufet în care se servesc, foarte repede și la prețuri populare, micul dejun, cina sau numai aperitive, gustări, minuturi. [Pl. și: (substantivat, n.) *expresuri*] — Din fr. **express.**

EXPRÉS², -Ă, *expreși, -se,* adj. Care este exprimat clar, care nu lasă niciun fel de îndoială. F (Adverbial) Special pentru...; precis, anume. [Var.: **expré** adj.] — Din fr. **exprès,** lat. **expressus.**

EXPRÉSIE, *expresii,* s.f. **1.** Exprimare. F Construcție concisă care exprimă, de obicei în mod figurat, o idee. F Cuvânt. **2.** Fig. Manifestare, redare a ideilor, a sentimentelor etc. prin fizionomie, gesturi. F Înfățișare care reflectă starea sufletească a omului; reflectarea stării interioare a cuiva (în privire, pe figură). **3.** Grup de numere, litere etc. legate între ele prin simboluri de operații matematice (adunare, înmulțire etc.). [Var.: **expresiúne** s.f.] — Din fr. **expression,** lat. **expressio, -onis.**

EXPRESIONÍSM s.n. Curent artistic și literar apărut în Germania la începutul sec. XX, care pune accent pe intensitatea expresiei. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **expressionnisme.**

EXPRESIONÍST, -Ă, *expresioniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de expresionism, care reprezintă expresionismul. **2.** S.m. și f. Adept al expresionismului. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **expresionniste.**

EXPRESIÚNE s.f. v. **expresie.**

EXPRESÍV, -Ă, *expresivi, -e,* adj. (Despre cuvinte, gesturi etc.) Care exprimă plastic, sugestiv, elocvent gândirea, sentimentele. F (Despre opere de artă) Care evocă în imagini vii. F (Despre ochi, față etc.) Care reflectă în mod pregnant, cu putere stări interioare. — Din fr. **expressif.**

EXPRESIVITÁTE s.f. Calitatea, capacitatea de a fi expresiv; exprimare vie, clară, plastică. — Din fr. **expressivité.**

EXPRIMÁ, *exprím,* vb. I.Tranz. A expune, a formula, a manifesta, prin cuvinte sau prin gesturi, păreri, idei, sentimente, impresii etc. F Refl. A reda în cuvinte. — Din fr. **exprimer,** lat. **exprimere.**

EXPRIMÁBIL, -Ă, *exprimabili, -e,* adj. Care poate fi exprimat. — Din fr. **exprimable.**

EXPRIMÁRE, *exprimări,* s.f. Acțiunea de *a (se) exprima* și rezultatul ei; formulare a unor idei sau sentimente; expresie. F Comunicare prin cuvinte; vorbire; pronunțare a unor cuvinte. — V. **exprima.**

EXPROPRIÁ, *expropriez,* vb. I.Tranz. A trece o proprietate (teren, construcție) a unei persoane fizice sau juridice în proprietatea statului pentru nevoi de interes public (prin acordarea unei despăgubiri). [Pr.: *-pri-a*] — Din fr. **exproprier.**

EXPROPRIÁT, -Ă, *expropriați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre bunuri) Care a fost luat prin expropriere. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a fost supusă exproprierii. [Pr.: *-pri-at*] — V. **expropria.**

EXPROPRIATÓR, -OÁRE, *expropriatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care expropriază (**2**). [Pr.: *-pri-a-*] — Din fr. **expropriateur.**

EXPROPRIÉRE, *exproprieri,* s.f. Acțiunea de *a expropria* și rezultatul ei. [Pr.: *-pri-e-*] — V. **expropria.**

EXPÚLSIE, *expulsii,* s.f. **1.** Împingere în afară a unui gaz, a unui lichid etc. **2.** Eliminare din organism a unui produs fiziologic, patologic, a unui corp străin etc. — Din fr. **expulsion,** lat. **expulsio.**

EXPULZÁ, *expulzez,* vb. I. Tranz. A obliga pe cineva (printr-un act al puterii de stat) să părăsească teritoriul unei țări. F A da, a împinge afară, a sili să iasă. — Din fr. **expulser,** lat. **expulsare.**

EXPULZÁRE, *expulzări,* s.f. Acțiunea de *a expulza* și rezultatul ei. — V. **expulza.**

EXPUNCȚIÚNE, *expuncțiuni,* s.f. Terminare, încheiere. F Marcare a unei anulări printr-un punct (pus deasupra sau dedesubtul unei litere, unui cuvânt etc.); scoatere a unor cuvinte, litere etc. dintr-un text. [Pr.: *-ți-u-*] — Din lat. **expunctio, -onis,** fr. **exponction.**

EXPÚNE, *expún,* vb. III. **1.** Tranz. A prezenta, a reda prin cuvinte, a face cunoscut; a relata; a explica. **2.** Tranz. A așeza la vedere; a arăta. F (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A așeza un obiect, un material etc. în așa fel încât să se poată exercita asupra lui o acțiune, o influență etc. **3.**

Tranz. şi refl. A pune sau a se afla într-o situaţie periculoasă. **4.** Tranz. A supune acţiunii luminii un film, o placă fotografică etc. pentru a obţine un clişeu, o fotografie etc. — Din lat. **exponere** (după *pune*).

EXPÚNERE, *expuneri,* s.f. Acţiunea de *a (se) expune* şi rezultatul ei. F Relatare; (concr.) ceea ce se expune, se relatează, se explică; naraţiune, povestire. G *Expunere de motive* = explicare, prezentare a unui proiect de act normativ, cu sublinierea soluţiilor noi, mai importante, şi a motivării acestora. — V. **expune.**

EXPURGÁ, *expúrg,* vb. I.Tranz. A elimina dintr-o carte pasajele care sunt sau par a fi incompatibile cu anumite principii morale. — Din fr. **expurger,** lat. **expurgare.**

EXPURGÁRE, *expurgări,* s.f. Acţiunea de *a expurga* şi rezultatul ei; expurgaţie. — V. **expurga.**

EXPURGÁŢIE, *expurgaţii,* s.f. Expurgare. — Din fr. **expurgation.**

EXSANGUINOTRANSFÚZIE s.f. v. **exsangvinotransfuzie.**

EXSÁNGUU, -UĂ, *exsangui, -ue,* adj. (Livr.; despre ţesuturi) Care este lipsit de sânge; (despre obraji, faţă) palid, cadaveric. [Pr.: *-gu-u*] — Din fr. **exsangue,** lat. **exsanguis.**

EXSANGVINOTRANSFÚZIE, *exsangvinotransfuzii,* s.f. (Med.) Înlocuire (totală) a sângelui prin transfuzie. [Var.: **exganguinotransfúzie** s.f.] — Din fr. **exsanguino-transfusion.**

EXSICATÓR, *exsicatoare,* s.n. Aparat de sticlă folosit în laborator pentru uscarea sau păstrarea în stare uscată a substanţelor cu ajutorul compuşilor higroscopici. — Din fr. **exsiccateur.**

EXSUDÁNT, -Ă, *exsudanţi, -te,* adj., s.m. (Substanţă) care provoacă transpiraţie. — Din fr. **exsudant.**

EXSUDÁT, *exsudate,* s.n. Lichid bogat în albumină, fibrinos, hemoragic sau seros, ieşit din vasele sangvine, limfatice sau din ţesuturi, în urma unui

F

proces patologic, microbian, bacterian sau a intervenției unui factor chimic, fizic sau traumatic. — Din fr. **exsudat.**

EXSUDĂȚIE, *exsudații,* s.f. **1.** Transpirație, asudare. **2.** Apariție la suprafața unui strat de asfalt a excesului de bitum sau de gudron. — Din fr. **exsudation.**

EXTÁTIC, -Ă, *extatici, -ce,* adj. (Rar) Care este în extaz; care ține de extaz, caracteristic extazului; fermecat, încântat, extaziat. — Din fr. **extatique.**

EXTÁZ, *extaze,* s.n. **1.** Expresie a cunoașterii nemijlocite a realităților divine; act de trăire supremă a comuniunii de iubire cu Dumnezeul personal. F (Med.) Stare nervoasă în care bolnavul, urmărit de idei fixe și de exaltare mintală, este lipsit de senzații și incapabil de mișcări voluntare. **2.** Stare excesivă de însuflețire, admirație profundă; adorație, venerație. — Din fr. **extase.**

EXTAZIÁ, *extaziez,* vb. I. Tranz. și refl. A cuprinde sau a fi cuprins, stăpânit de extaz (**2**). [Pr.: *-zi-a*] — Din fr. (**s'**)**extasier.**

EXTAZIÁT, -Ă, *extaziați, -te,* adj. Căzut în extaz, plin de admirație, cuprins de extaz; *p. ext.* încântat, fermecat. [Pr.: *-zi-at*] — V. **extazia.**

EXTAZIÉRE, *extazieri,* s.f. Faptul de *a (se) extazia.* [Pr.: *-zi-e-*] — V. **extazia.**

EXTEMPORÁL, *extemporale,* s.n. Probă scrisă, neanunțată, de obicei din lecția curentă, dată elevilor pentru verificarea periodică a cunoștințelor; lucrare de control. — Din germ. **Extemporale,** lat. **extemporalis.**

EXTEMPORANÉU, -ÉE, *extemporanei, -ee,* adj. (Livr.) **1.** Care se produce imediat, pe loc. **2.** (Med.; despre medicamente) Care este preparat sau administrat fără întârziere. — Din lat. **extemporaneus,** fr. **extemporané.**

EXTENSÍBIL, -Ă, *extensibili, -e,* adj. Care se poate extinde, care poate fi alungit fără a se rupe. — Din fr. **extensible.**

EXTENSIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi extensibil; posibilitate de extindere, de mărire. — Din fr. **extensibilité.**

EXTÉNSIE s.f. v. **extensiune.**

EXTENSIÚNE, *extensiuni,* s.f. **1.** Dezvoltare, creștere; amplificare, extindere. F Proces prin care un cuvânt își lărgește înțelesul. F (Log.) Sferă. **2.** (În forma *extensie*) Alungire sau întindere a unui membru sau a trunchiului anatomic în caz de luxații sau de fracturi. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **exténsie** s.f.] — Din fr. **extension,** lat. **extensio, -onis.**

EXTENSÍV, -Ă, *extensivi, -e,* adj. **1.** Referitor la extindere, bazat pe cantitate, pe spațiu. G *Agricultură* (sau *cultură*) *extensivă* = agricultură (sau cultură) care își bazează sporirea producției pe mărirea suprafețelor cultivate. **2.** Care are proprietatea de a (se) extinde. — Din fr. **extensif.**

EXTENSOGRÁF, *extensografe,* s.n. Aparat care înregistrează variația viscozității unui aluat de o anumită consistență. — Din fr. **extensographe.**

EXTENSÓR, -OÁRE, *extensori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are rolul de a întinde. G (Anat.) *Mușchi extensor* (și substantivat, m.) = mușchi de suprafață care ajută la întinderea diferitelor părți ale corpului, în special a membrelor. **2.** S.n. Aparat de gimnastică pentru dezvoltarea mușchilor, format dintr-unul sau din mai multe arcuri de oțel sau din benzi de cauciuc cu capetele prinse în două mânere, care trebuie întinse cu mâinile. — Din fr. **extenseur.**

EXTENUÁ, *extenuez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) obosi peste măsură; a (se) istovi, a (se) epuiza. [Pr.: *-nu-a*] — Din fr. **exténuer,** lat. **extenuare.**

EXTENUÁNT, -Ă, *extenuanți, -te,* adj. Care extenuează; istovitor, epuizant, sleit[2], sfârșit[2]. [Pr.: *-nu-anț*] — Din fr. **exténuant.**

EXTENUÁRE, *extenuări,* s.f. Acțiunea de *a (se) extenua* și rezultatul ei; stare de slăbiciune extremă a corpului; istovire, epuizare. [Pr.: *-nu-a-*] — V. **extenua.**

EXTENUÁT, -Ă, *extenuați, -te,* adj. Extrem de obosit; istovit, epuizat, sleit[2], sfârșit[2]. [Pr.: *-nu-at*] — V. **extenua.**

EXTERIÓR, -OÁRĂ, *exteriori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este în afară, care este din afară, aflat dincolo de o limită; extern. G *Comerț exterior* = totalitatea importurilor și exporturilor unei țări. **2.** S.n. Partea din afară a unui lucru; fațadă. F Mod de a se prezenta al unei persoane ca fizionomie, îmbrăcăminte, comportare etc.; ținută, înfățișare, aspect, alură. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **extérieur,** lat. **exterior.**

EXTERIORITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este exterior. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **extériorité.**

EXTERIORIZÁ, *exteriorizez,* vb. I. Tranz. și refl. A comunica, a exprima, a manifesta gânduri, sentimente etc. prin cuvinte, gesturi, fizionomie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **extérioriser.**

EXTERIORIZÁRE, *exteriorizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) exterioriza* și rezultatul ei; exprimare, manifestare exterioară. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **exterioriza.**

EXTERITORIÁL, -Ă, *exteritoriali, -e,* adj. Care se bucură de dreptul de exteritorialitate, supus principiului exteritorialității. [Pr.: *-ri-al*] — Din **exteritorialitate** (după *punctualitate — punctual).* Cf. germ. exterritorial, rus. eksterritorial'nâi.

EXTERITORIALITÁTE s.f. Regim special de care se bucură anumite persoane, precum și sediile oficiilor diplomatice aflate într-un stat străin, prin prezumția că ele se află pe teritoriul statului lor național. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **exterritorialité.** Cf. germ. Exterritorialität.

EXTERMINÁ, *extérmin,* vb. I. Tranz. A face să piară în întregime, a distruge complet, a nimici; a ucide, a masacra, a stârpi în masă. — Din fr. **exterminer,** lat. **exterminare.**

EXTERMINÁNT, -Ă, *exterminanți, -te,* adj. Care extermină. — Din fr. **exterminant.**

EXTERMINÁRE, *exterminări,* s.f. Acțiunea de *a extermina* și rezultatul ei; stârpire, masacrare; exterminațiune. — V. **extermina.**

EXTERMINÁT, -Ă, *exterminați, -te,* adj. Distrus, nimicit, stârpit în masă. — V. **extermina.**

EXTERMINATÓR, -OÁRE, *exterminatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care extermină; nimicitor, distrugător. — Din fr. **exterminateur,** lat. **exterminator.**

EXTERMINAȚIÚNE, *exterminațiuni,* s.f. (Rar) Exterminare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **extermination,** lat. **exterminatio, -onis.**

EXTÉRN, -Ă, *externi, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care se află așezat în afară; din afară, exterior; străin. G *Politică externă* = totalitatea metodelor și mijloacelor pe care le folosește un stat în vederea atingerii anumitor obiective pe plan internațional. (Mat.) *Unghi extern* = unghi format de o latură a unui triunghi cu prelungirea altei laturi; unghi format de două drepte tăiate de o secantă și aflat în afara dreptelor. **2.** (Despre medicamente) Care se aplică numai pe suprafața corpului. **II.** S.m. și f. **1.** Elev, ucenic care locuiește și ia masa în afara școlii sau a locului unde învață (meseria). **2.** Student în medicină care, în urma unui examen, este admis să facă practică în spital. — Din fr. **externe,** lat. **externus.**

EXTERNÁ, *externez,* vb. I. Tranz. A elibera din spital un bolnav (însănătoșit). — Din **extern.**

EXTERNÁRE, *externări,* s.f. Acțiunea de *a externa.* — V. **externa.**

EXTERNÁT, -Ă, *externați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care a ieșit din spital. **2.** S.n. Școală ai cărei elevi locuiesc și iau masa în afara acestei unități de învățământ. **3.** S.n. Stagiu de practică în spital la care sunt admiși studenții în medicină după trecerea unui examen; denumirea acestui examen. — V. **externa.**

EXTEROCEPTÍV, -Ă, *exteroceptivi, -ve,* adj. (Anat.; despre căile sensibilității) Care transmite centrilor nervoși stimuli din mediul extern. — Din fr. **extéroceptif.**

EXTEROCEPTÓR, *exteroceptori,* s.m. (Anat.) Organ din sistemul nervos central care recepteaza stimuli din mediul extern. — Din fr. **extérocepteur.**

EXTINCTÍV, -Ă, *extinctivi, -e,* adj. Care duce la înlăturarea efectelor unui act juridic. — Din fr. **extinctif.**

EXTINCTÓR, -OÁRE, *extinctori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a stinge. **2.** S.n. Aparat care servește la stingerea incendiilor; stingător. — Din fr. **extincteur,** lat. **extinctor.**

EXTÍNCȚIE, *extincții,* s.f. Stingere, slăbire (a unei acțiuni, a unei oscilații etc.). F Micșorare sau anulare a intensității unui fascicul de lumină. [Var.: **extincțiúne** s.f.] — Din fr. **extinction.**

EXTINCȚIÚNE s.f. v. **extincție.**

EXTÍNDE, *extínd,* vb. III. Tranz. și refl. A face să ocupe sau a ocupa un spațiu mai mare decât cel inițial; a (se) lărgi (ca sferă de acțiune); a (se) întinde, a (se) mări. — Din lat. **extendere** (după *întinde*).

EXTÍNDERE, *extinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) extinde* și rezultatul ei; întindere, mărire, lărgire. — V. **extinde.**

EXTINGÍBIL, -Ă, *extingibili, -e,* adj. Care poate fi stins; *spec.* (despre acțiuni judiciare) care trebuie stins. — Din fr. **extinguible,** lat. **exstinguibilis** (după *stinge*).

EXTIRPÁ, *extírp,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate, a înlătura pe cale chirurgicală un organ sau o porțiune dintr-un organ (bolnav); a exciza. **2.** Fig. A distruge complet; a nimici, a stârpi. [Prez. ind. și: *extirpez*] — Din fr. **extirper,** lat. **exstirpare.**

EXTIRPÁBIL, -Ă, *extirpabili, -e,* adj. (Med.) Care poate fi extirpat. — Din fr. **extirpable.**

EXTIRPÁRE, *extirpări,* s.f. Acțiunea de *a extirpa* și rezultatul ei; extirpație, excizie. — V. **extirpa.**

EXTIRPATÓR, -OÁRE, *extirpatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care extirpă. **2.** S.n. Mașină agricolă care servește la distrugerea rădăcinilor buruienilor și la afânarea stratului superficial al solului. — Din fr. **extirpateur,** lat. **extirpator.**

EXTIRPÁȚIE, *extirpații,* s.f. Extirpare. — Din fr. **extirpation.**

EXTISPÍCIU, *extispicii,* s.n. Cercetare a măruntaielor păsărilor pentru prezicerea viitorului. — Din lat. **extispicium.**

EXTORCÁ, *extorchez,* vb. I. Tranz. A obține ceva cu forța, prin amenințări, violență, șantaj etc. [Var.: **estorcá** vb. I] — Din fr. **extorquer,** lat. **extorquere.**

EXTORCÁRE, *extorcări,* s.f. Acțiunea de *a extorca* și rezultatul ei; extorsiune. [Var.: **estorcáre** s.f.] — V. **extorca.**

EXTORSIÚNE, *extorsiuni,* s.f. (Rar) Extorcare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **extorsion,** lat. **extorsio, -onis.**

EXTRA- Element de compunere însemnând: **a)** „afară (de)", „(în) afară", „deosebit (de)", care servește la formarea unor adjective; **b)** „superior", „ultra-", „foarte" și care servește la formarea unor adjective. — Din fr. **extra-**, lat. **extra.**

ÉXTRA adj. invar. Care este de calitate superioară. *Vin extra. Mazăre extra.* — Din fr. **extra-,** lat. **extra.**

EXTRAATMOSFÉRIC, -Ă, *extraatmosferici, -ce,* adj. De dincolo de atmosfera terestră. [Pr.: *-tra-at-*] — Din fr. **extra-atmosphérique.**

EXTRABUGETÁR, -Ă, *extrabugetari, -e,* adj. Care nu este înscris în buget, care se face în afara bugetului. — Din fr. **extra-budgétaire.**

EXTRACELULÁR, -Ă, *extracelulari, -e,* adj. Care se află în afara celulelor, care nu ține de celule. — Din fr. **extracellulaire.**

EXTRACONJUGÁL, -Ă, *extraconjugali, -e,* adj. Referitor la relațiile din afara căsătoriei; adulterin; extramarital. — Din fr. **extraconjugal.**

EXTRACONSTITUȚIONÁL, -Ă, *extraconstituționali, -e,* adj. În afara prevederilor constituției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **extraconstitutionnel.**

EXTRACONTÁBIL, -Ă, *extracontabili, -e,* adj. (Despre calcule, situații, lucrări etc.) Care se efectuează pe baza unor date procurate pe alte căi decât cea contabilă. — **Extra-** + **contabil.**

EXTRACORPORÁL, -Ă, *extracorporali, -e,* adj. Care se află în afara corpului. — **Extra-** + **corporal.**

EXTRÁCT, *extracte,* s.n. **1.** (Ieșit din uz) Copie a unui act, scoasă dintr-un registru (de stare civilă). **2.** Substanță sau amestec de substanțe chimice preparat prin concentrarea până la un anumit grad a produselor extrase din diferite materii vegetale sau animale, proaspete sau uscate. — Din lat. **extractus,** germ. **Extrakt.**

EXTRACTÍV, -Ă, *extractivi, -e,* adj. Care servește la extragerea unor substanțe utile. G *Industrie extractivă* = totalitatea ramurilor industriale în cadrul cărora se extrag din natură minereuri, cărbuni, țiței etc. — Din fr. **extractif.**

EXTRACTÓR, -OÁRE, *extractori, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care extrage sau ajută la extragerea anumitor substanțe sau corpuri. **II.** S.n. **1.** Aparat cu ajutorul căruia se efectuează o extracție (**2**). F Aparat cu care se extrage mierea din faguri. **2.** Utilaj de construcții folosit pentru extragerea din pământ a piloților, în vederea reutilizării lor la alte lucrări. **3.** Dispozitiv al închizătorului unei arme de foc, care extrage din țeavă tubul-cartuș sau tubul proiectilului. — Din fr. **extracteur.**

EXTRÁCȚIE, *extracții,* s.f. **1.** Extragere. **2.** Operație de aducere la suprafață a minereului, a materialelor și a personalului, prin puțuri verticale sau înclinate care fac legătura cu diferite planuri ale minei. **3.** Îndepărtare a unui corp străin introdus în organism; *spec.* extragerea unei măsele sau a unui dinte. **4.** (Livr.) Origine, proveniență. — Din fr. **extraction,** lat. **extractio.**

EXTRACURÉNT s.n. (Fiz.) Curent electric datorat autoinducției. — Din fr. **extra-courant.**

EXTRADÓS, *extradosuri,* s.n. **1.** Suprafața exterioară convexă a unui arc sau a unei bolți. **2.** Fața convexă a unei palete de turbină sau fața superioară a unei aripi de avion. — Din fr. **extrados.**

EXTRADOTÁL, -Ă, *extradotali, -e,* adj. (Despre averea soției) Care este în afară de zestre. — Din fr. **extra-dotal.**

EXTRADÚR, -Ă, *extraduri, -e,* adj. Foarte dur. — **Extra-** + **dur.**

EXTRAESTÉTIC, -Ă, *extraestetici, -ce,* adj. Aflat sau considerat în afara esteticului. [Pr.: *-tra-e-*] — **Extra-** + **estetic.**

EXTRAFÍN, -Ă, *extrafini, -e,* adj. De o calitate superioară; foarte fin, extraordinar de bun. — Din fr. **extrafin.**

EXTRAFÓR s.n. Panglică (foarte) rezistentă folosită în croitorie. — Din fr. **extra-fort**.

EXTRAGALÁCTIC, -Ă, *extragalactici, -ce,* adj. Care se află în afara galaxiei noastre. — Din fr. **extragalactique,** engl. **extragalactic.**

EXTRÁGE, *extrág,* vb. III. Tranz. **1**. A scoate o substanță dintr-un material, a separa o substanță de alta prin diferite procedee. F A scoate un corp din locul în care s-a format sau în care a fost introdus. **2.** (Mat.; în expr.) *A extrage rădăcina pătrată* (sau *cubică* etc.) = a calcula rădăcina pătrată (sau cubică etc.) a unui număr dat. — Din lat. **extrahere** (după *trage).*

EXTRÁGERE, *extrageri,* s.f. Acțiunea de *a extrage* și rezultatul ei; extracție. — V. **extrage.**

EXTRAGRAMATICÁL, -Ă, *extragramaticali, -e,* adj. Situat în afara gramaticii. — Din fr. **extragrammatical.**

EXTRAJUDICIÁR, -Ă, *extrajudiciari, -e,* adj. (Despre o probă sau despre o procedură) Care se desfășoară sau se administrează în afara unui organ de jurisdicție. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **extrajudiciaire.**

EXTRALEGÁL, -Ă, *extralegali, -e,* adj. În afara legalității. — Din fr. **extralégal.**

EXTRALINGVÍSTIC, -Ă, *extralingvistici, -ce,* adj. Situat în afara limbii. — Din fr. **extralinguistique.**

EXTRAMARITÁL, -Ă, *extramaritali, -e,* adj. (Livr.) Extraconjugal. — Din engl. **extramarital.**

EXTRANEITÁTE s.f. **1.** Caracter străin al unui element cuprins într-un raport juridic, necesitând aplicarea unei legi naționale. **2.** Situația juridică a unei persoane care se află într-o țară străină. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **extranéité.**

EXTRANÉU, -ÉE, *extranei, -ee,* adj. (Livr.) Din afară, străin. — Din lat. **extraneus.**

EXTRANUCLEÁR, -Ă, *extranucleari, -e,* adj. (Biol.) Care este localizat în afara nucleului, în citoplasmă. [Pr.: *-cle-ar*] — Din fr. **extranucléaire,** engl. **extranuclear.**

EXTRAORDINÁR, -Ă, *extraordinari, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este cu totul deosebit, care iese din comun; neobișnuit, nemaipomenit, formidabil, excepțional; (despre oameni) dotat cu calități deosebite, excepționale; (despre lucruri, situații etc.) foarte bun. **2.** (Despre legi, măsuri, funcții etc.) Care depășește cadrul unei reguli, unei măsuri obișnuite. — Din fr. **extraordinaire,** lat. **extraordinarius.**

EXTRAPARLAMENTÁR, -Ă, *extraparlamentari, -e,* adj. Care nu face parte din parlament; din afara parlamentului. — Din fr. **extraparlementaire.**

EXTRAPERITONEÁL, -Ă, *extraperitoneali, -e,* adj. Situat în afara peritoneului. [Pr.: *-ne-al*] — Din fr. **extrapéritonéal.**

EXTRAPLÁT, -Ă, *extraplați, -te,* adj. (Despre obiecte) Foarte plat. — Din fr. **extra-plat.**

EXTRAPLEURÁL, -Ă, *extrapleurali, -e,* adj. Situat în afara pleurei. [Pr.: *-ple-u-*] — Din fr. **extrapleural.**

EXTRAPOLÁ, *extrapolez,* vb. I. Tranz. A face o extrapolare. —Din fr. **extrapoler.**

EXTRAPOLÁRE, *extrapolări,* s.f. **1.** (Mat.) Metodă de determinare aproximativă a unei funcții continue pentru valori situate în afara unui interval de valori cunoscute; extrapolație. **2.** (Fil.) Extindere ipotetică a unei noțiuni, legi, teorii etc. de la un domeniu la altul; trecere de la o idee la alta, mai complexă, cu o sferă mai largă etc. — V. **extrapola.**

EXTRAPOLÁȚIE, *extrapolații,* s.f. Extrapolare. — Din fr. **extrapolation.**

EXTRAPROFESIONÁL, -Ă, *extraprofesionali, -e,* adj. Care nu aparţine domeniului profesiunii unei persoane. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **extraprofessionnel,** engl. **extraprofessional.**

EXTRAREGLEMENTÁR, -Ă, *extrareglementari, -e,* adj. Care este în afara regulamentului. — Din fr. **extraréglementaire.**

EXTRARETINIÁN, -Ă, *extraretinieni, -e,* adj. (Anat.) Din afara retinei. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **extrarétinien.**

EXTRÁS, *extrase,* s.n. **1.** Fragment, pasaj scos dintr-o scriere. G Loc. adv. *În extras* = reprodus fragmentar, parţial. **2.** Articol sau studiu scos dintr-o revistă, dintr-un volum omagial sau din altă publicaţie colectivă şi machetat separat sub formă de broşură. **3.** (Cont.; în sintagma) *Extras de cont* = document care conţine copia operaţiilor efectuate, într-o anumită perioadă, într-un cont. **4.** Reproducere a unei părţi dintr-un înscris sau dintr-un registru. — V. **extrage.**

EXTRASENSÍBIL, -Ă, *extrasensibili, -e,* adj. (Despre oameni) Extrem de sensibil (**1**). F (Despre organism) Care reacţionează instantaneu la cea mai uşoară excitaţie exterioară. — Din fr. **extrasensible.**

EXTRASENZORIÁL, -Ă, *extrasenzoriali, -e,* adj. Care este perceput pe alte căi decât cele senzoriale normale. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **extrasensoriel.**

EXTRASEZÓN s.n. Timpul din afara sezonului (de referinţă). — **Extra-** + **sezon.**

EXTRASÍSTOLĂ, *extrasistole,* s.f. Contracţie prematură a inimii care alterează ritmul normal al bătăilor cardiace. — Din fr. **extrasystole.**

EXTRASTATUTÁR, -Ă, *extrastatutari, -e,* adj. Care este în afară de statut. — Din fr. **extrastatutaire.**

EXTRAŞCOLÁR, -Ă, *extraşcolari, -e,* adj. În afara programului şi activităţii şcolare. — **Extra-** + **şcolar.**

EXTRATERÉSTRU, -Ă, *extratereştri, -stre,* adj., s.m. şi f. (Fiinţă) care se află în afara globului terestru. — Din fr. **extraterrestre.**

EXTRATERITORIÁL, -Ă, *extrateritoriali, -e,* adj. Care este în afara teritoriului unui stat. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **extraterritorial.**

EXTRATERITORIALITÁTE s.f. Regim special aplicat în relaţiile reciproce dintre state, referitor la privilegiile sau imunităţile acordate unor persoane ori instituţii străine, care sunt tratate ca şi când s-ar afla pe teritoriul naţional. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **extraterritorialité.**

EXTRAURBÁN, -Ă, *extraurbani, -e,* adj. Care se află în afara oraşului. [Pr.: *-tra-ur-*] — **Extra-** + **urban.**

EXTRAUTERÍN, -Ă, *extrauterini, -e,* adj. Situat în afara cavităţii uterine. G *Sarcină extrauterină* = sarcină anormală în care oul fecundat se dezvoltă în afara cavităţii uterine. [Pr.: *-tra-u-*] Din fr. **extra-utérin.**

EXTRAVAGÁNT, -Ă, *extravaganţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care caută cu orice preţ să iasă din comun; excentric. F Neobişnuit, ciudat, bizar. — Din fr. **extravagant.**

EXTRAVAGÁNŢĂ, *extravaganţe,* s.f. Purtare, ţinută, atitudine ieşite din comun; faptă lipsită de judecată; excentricitate, ciudăţenie, bizarerie. — Din fr. **extravagance.**

EXTRAVAZÁ, pers. 3 *extravazează,* vb. I. Refl. (Despre sânge, umori etc.) A se vărsa afară din canalele sale. — Din fr. **extravaser.**

EXTRAVAZÁRE, *extravazări,* s.f. Faptul de *a se extravaza*; *spec.* trecere a plasmei sangvine din vase în spaţiile interstiţiale, determinând apariţia edemelor. — V. **extravaza.**

EXTRAVERSIÚNE, *extraversiuni,* s.f. Înclinaţie psihologică specială către lucrurile exterioare, din afara eului propriu şi adaptarea la ambianţa socială. [Pr.: *-si-u-*. Var.: **extroversiúne** s.f.] — Din fr. **extraversion.**

EXTRAVERTÍT, -Ă, *extravertiţi, -te,* adj. (În sintagma) *Tip extravertit* = tip psihologic caracterizat prin proiectarea tendinţelor psihice interioare asupra lumii înconjurătoare, prin exteriorizarea sentimentelor; sociabilitate. F (Despre oameni) Care este de tip extrovertit. [Var.: **extrovertít, -ă** adj.] — Din fr. **extraverti.**

EXTRAVILÁN, -Ă, *extravilani, -e,* adj., s.n. (Teritoriu) aflat în afara spaţiului construit sau pe cale de construire al unei localităţi. — Cf. fr. extra-ville.

EXTRĂDÁ, *extrădez,* vb. I. Tranz. A preda pe cineva urmărit sau condamnat altui stat, la cerere, în condiţiile prevăzute de convenţiile internaţionale; a săvârşi o extrădare. — Din fr. **extrader.**

EXTRĂDÁRE, *extrădări,* s.f. Acţiunea de *a extrăda* şi rezultatul ei; predare de către un stat altui stat a unui infractor care se găseşte pe teritoriul său, spre a fi judecat sau spre a-şi executa pedeapsa. — V. **extrăda.**

EXTRÉM, -Ă, *extremi, -e,* adj., s.f., s.m., s.n. **I.** Adj. **1.** Foarte mare, exagerat. G Loc. adv. *La extrem* = până la ultima limită, peste măsură. F (Adverbial; urmat de determinări introduse prin prep. „de", formează superlativul) Foarte, prea, extraordinar de... **2.** Foarte grav. F (Despre mijloace terapeutice, soluţii, remedii etc.) Foarte energic, întrebuinţat numai în împrejurări deosebit de grave; radical, drastic. **3.** Aşezat în punctul cel mai îndepărtat, la capăt, la vârf, la margine. **4.** (Mat.) Care are cea mai mare sau cea mai mică dintre valorile pe care le poate avea o mărime. **II.** S.f. **1.** Margine, limită, capăt (foarte îndepărtat). G Expr. *A trece de la* (sau *a cădea dintr-)o extremă la* (sau *într-)alta* = a trece de la o atitudine (exagerată) la alta opusă (dar tot exagerată). F *Extremă dreaptă* (sau *stângă)* = partid sau fracţiune politică dintr-un partid, dintr-o adunare etc., care se situează pe poziţii extremiste de dreapta (sau de stânga); parte ultraradicală, exagerată de dreapta (sau de stânga) a spectrului politic. **2.** Valoarea cea mai mare sau cea mai mică a unei mărimi. **3.** Jucător care ocupă locul lateral cel mai înaintat din stânga sau din dreapta într-o echipă de fotbal, de handbal sau de hochei. **III.** (Mat.) **1.** S.m. Primul şi ultimul termen al unei proporţii. **2.** S.n. Maximul sau minimul unei funcţii. — Din fr. **extrême,** lat. **extremus.**

EXTREMÁLĂ, *extremale,* s.f. (Mat.) Funcţie care realizează extremul unei funcţionale. — Din fr. **extrémale.**

EXTREMÍSM s.n. Atitudine, a unor curente, mişcări, persoane politice care, pe baza unor opinii, idei, păreri exagerate, unilaterale, extreme, urmăresc prin măsuri violente sau radicale să impună programul lor. — Din fr. **extrémisme.**

EXTREMÍST, -Ă, *extremişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de extremism, care depăşeşte limitele normale, moderate; privitor la teoriile, ideile, opiniile, metodele, măsurile etc. împinse la extrem. **2.** S.m. şi f. Adept al extremismului. — Din fr. **extrémiste.**

EXTREMITÁTE, *extremităţi,* s.f. Limită, parte extremă, punct final. F Parte terminală, periferică a unui organ sau a corpului. — Din fr. **extrémité.**

EXTRINSÉC, -Ă, *extrinseci, -ce,* adj. **1.** Care vine din afară, care nu provine din esenţa lucrurilor. **2**. (Anat.; despre organe) Situat în afara locului normal. — Din fr. **extrinsèque.**

EXTROFÍE, *extrofii,* s.f. Defect de conformaţie al unui organ care este astfel întors, încât faţa sa internă devine externă. — Din fr. **extrophie.**

EXTROSPECTÍV, -Ă, *extrospectivi, -e,* adj. (Psih.; despre oameni) Care observă trăirile psihice ale altora. — Din engl. **extrospective.**

EXTROSPÉCŢIE, *extrospecţii,* s.f. (Psih.) Observare a fenomenelor din afara eului, a trăirilor psihice ale altuia. — Din fr., engl. **extrospection.**

EXTROVERSIÚNE s.f. v. **extraversiune.**

EXTROVERTÍT, -Ă adj. v. **extravertit.**

EXTRUDÁRE, *extrudări,* s.f. Procedeu de prelucrare a materialelor (metale, mase plastice) prin deformare plastică, constând în trecerea forţată a materialului, supus unei forţe de compresiune, printr-o matriţă de formă adecvată; extruziune. — Cf. fr. extrusion.

EXTRUZIÚNE, *extruziuni,* s.f. Extrudare. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **extrusion.**

EXUBERÁNT, -Ă, *exuberanţi, -te,* adj. **1.** Care îşi manifestă sentimentele prin numeroase demonstraţii exterioare; foarte vioi; expansiv. **2.** (Rar) Abundent, îmbelşugat. — Din fr. **exubérant,** lat. **exuberans, -ntis.**

EXUBERÁNŢĂ, *exuberanţe,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi exuberant; manifestare a acestei însuşiri; expansivitate. **2.** (Rar) Bogăţie, belşug, abundenţă; varietate. — Din fr. **exubérance,** lat. **exuberantia.**

EXULCERÁŢIE, *exulceraţii,* s.f. (Med.) Ulceraţie superficială, uşoară. — Din fr. **exulcération.**

EXULTÁ, *exúlt,* vb. I. Intranz. A simţi o mare bucurie, a fi foarte fericit. [Pr.: *eg-zul-*] — Din fr. **exulter,** lat. **exsultare.**

EXULTÁNT, -Ă, *exultanţi, -te,* adj. Care exultă, foarte vesel. [Pr.: *eg-zul-*] — Din fr. **exultant.**

EXULTÁRE, *exultări,* s.f. Acţiunea de *a exulta* şi rezultatul ei; exultaţie. [Pr.: *eg-zul-*] — V. **exulta.**

EXULTÁŢIE, *exultaţii,* s.f. Exultare. [Pr.: *eg-zul-*] — Din fr. **exultation.**

EXUVIÁBIL, -Ă, *exuviabili, -e,* adj. (Despre animale) Care îşi schimbă pielea. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **exuviable.**

EZERÍNĂ, *ezerine,* s.f. Alcaloid extras din seminţele unei plante leguminoase, utilizat în tratamentul glaucomului, parezelor intestinale etc. — Din fr. **ésérine.**

EZITÁ, *ezít,* vb. I. Intranz. şi tranz. A sta la îndoială în luarea unei hotărâri; a şovăi, a se codi, a pregeta. — Din fr. **hésiter,** lat. **haesitare.**

EZITÁNT, -Ă, *ezitanţi, -te,* adj. Care ezită; şovăitor, nehotărât. — Din fr. **hésitant.**

EZITÁRE, *ezitări*, s.f. Faptul de *a ezita*; şovăială, nehotărâre, codeală, codire. — V. **ezita.**

EZOTÉRIC, -Ă, *ezoterici, -ce,* adj. (Despre doctrine, ritualuri etc.) Care poate fi înţeles numai de cei iniţiaţi; ascuns, secret. — Din fr. **ésotérique.**

EZOTERÍSM s.n. Transmitere a unei doctrine, a unui ritual etc. numai unui număr restrâns de iniţiaţi. — Din fr. **ésotérisme.**

F, *f,* s.m. **1.** A opta literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană fricativă labiodentală surdă). [Pr.: *ef, fe, fî.* — Pl. şi: (**1,** n.) *f-uri*].

FA[1], *fa,* s.m. (Muz.) Treapta a patra din gama majoră tip; sunetul şi notaţia corespunzătoare acestei trepte. F Una dintre cheile muzicale. — Din it. **fa.**

FA[2] interj. Termen cu care cineva se adresează la ţară unei persoane de sex feminin. [Var.: **fă** interj.] — Scurtat din **fa**[tă] şi influenţat de **mă.**

FABIÁN, -Ă, *fabieni, -e,* adj., s.m. şi f. (Adept) al fabianismului. [Pr.: *-bi-an*] — Din engl. **Fabian** [Society].

FABIANÍSM s.n. Doctrină care preconiza trecerea treptată, pe calea reformelor, de la capitalism la socialism. [Pr.: *-bi-a-*] — Din engl. **fabianism,** fr. **fabianisme.**

FABRICÁ, *fábric*, vb. I. Tranz. A produce diferite bunuri în serie şi în cantităţi mari, prelucrând materia primă într-o fabrică, într-o uzină etc. F P. gener. (Fam.) A face, a confecţiona, a realiza. F Fig. A născoci, a plăsmui, a inventa. — Din fr. **fabriquer,** lat. **fabricare.**

FABRICÁNT, -Ă, *fabricanţi, -te*, s.m. şi f. Proprietar şi conducător al unei fabrici; industriaş. F Persoană care fabrică ceva. — Din fr. **fabricant.**

FABRICÁRE s.f. Acţiunea de *a fabrica.* — V. **fabrica.**

FABRICÁT, *fabricate*, s.n. Marfă produsă într-o fabrică, într-o uzină etc. — Din germ. **Fabrikat.**

FABRICÁŢIE, *fabricaţii*, s.f. Proces tehnologic de producere a mărfurilor într-o fabrică, într-o uzină etc.; producţia unei asemenea unităţi industriale. — Din fr. **fabrication,** lat. **fabricatio.**

FÁBRICĂ, *fabrici*, s.f. Întreprindere industrială care foloseşte un sistem de maşini şi de instalaţii tehnice în vederea executării operaţiilor de transformare a materiei prime în produse finite, în serie şi în cantităţi mari. G Expr. (Fam.) *A lua* (pe cineva) *în fabrică* = a certa, a reproşa, a cere socoteală (cuiva); a bate (pe cineva). *A intra în fabrica cuiva* = a fi certat de cineva, a i se reproşa, a i se cere socoteală; a fi bătut de cineva. [Pl. şi: (pop.) *fábrici*] — Din fr. **fabrique,** rus. **fabrika,** germ. **Fabrik.**

FABRICITÁTE s.f. (Livr.) Capacitate a omului de a crea, de a produce bunuri. — **Fabrica** + suf. *-itate.*

FABULÁ, *fabulez*, vb. I. Tranz. A imagina fapte, întâmplări etc. prezentându-le drept reale sau posibile; *p. ext.* a minţi. — Din fr. **fabuler.**

FABULÁRE, *fabulări*, s.f. Faptul de *a fabula.* — V. **fabula.**

FABULÁŢIE, *fabulaţii*, s.f. **1.** Poveste alegorică; *p. ext.* povestire cuprinsă într-o operă literară, afabulaţie. **2.** Figură retorică prin care se redă ca real ceva imaginar. **3.** Prezentare a unor fapte, întâmplări imaginare ca reale; *p. ext.* minciună. — Din fr. **fabulation,** lat. **fabulatio.**

FÁBULĂ, *fabule*, s.f. Scurtă povestire alegorică, de obicei în versuri, în care autorul, folosind procedeul personificării animalelor, plantelor şi lucrurilor, satirizează anumite moravuri, deprinderi, mentalităţi cu scopul de a le îndrepta. F Istorisire, prezentare a unei fapte imaginare ca reală; *p. ext.* minciună. F (Rar) Subiect al unei opere literare. — Din lat. **fabula.**

FABULÍST, -Ă, *fabulişti, -ste*, s.m. şi f. Autor de fabule. — Din fr. **fabuliste.**

FABULÍSTIC, -Ă, *fabulistici, -ce*, adj. De fabulă; de fabulist. — **Fabulist** + suf. *-ic.*

FABULÓS, -OÁSĂ, *fabuloşi, -oase*, adj. **1.** (Despre sume de bani, preţuri, averi) Care depăşeşte orice închipuire; enorm, extraordinar. **2.** Care aparţine lumii fabulelor, a legendelor, a mitologiei; fantastic, minunat. **3.** (Adesea substantivat, n.) Imaginar, ireal. — Din fr. **fabuleux,** lat. **fabulosus.**

FÁCE, *fac*, vb. III. **A.** Tranz. **I. 1.** A întocmi, a alcătui, a făuri, a realiza, a fabrica un obiect. *Face un gard.* F A procura un obiect, dispunând confecţionarea lui de către altcineva. *Îşi face pantofi.* **2.** A construi, a clădi; a ridica, a aşeza. *Face o casă. Face fânul stoguri.* **3.** A găti, a prepara, a pregăti un aliment, o mâncare. **4.** A compune, a scrie, a crea o operă literară; a executa, a realiza o operă artistică. **5.** A stabili o lege, o convenţie, o înţelegere. **6.** A câştiga, a agonisi, a strânge bani, avere. **7.** A pregăti ceva într-un anumit scop. *Îşi face bagajele.* G Expr. *A face focul* = a aţâţa, a aprinde focul. F A aranja (părul, sprâncenele, buzele, unghiile etc.). **II. 1.** (Despre femei) A naşte. G Expr. (Pop. şi fam.) *De când l-a făcut mă-sa* sau *de când mă-sa l-a făcut* = de când s-a născut, dintotdeauna. F (Despre soţi) A procrea. F (Despre mamifere) A făta. F (Despre păsări) A oua. **2**. (Despre pomi) A produce, a da roade; (despre plante) a scoate, a da muguri, frunze, flori etc. **3.** (Despre fiinţe şi plante) A căpăta, a dobândi; a-i apărea. *A făcut o bătătură.* F A se îmbolnăvi de... *A făcut scarlatină.* **4.** (În expr.) *A face ochi* = **a)** (despre puii unor animale) a putea deschide ochii (la câteva zile după naştere); **b)** (fam., despre oameni) a se trezi, a se scula din somn. *A face burtă* (sau) *pântece* = a se îngrăşa. *A face genunchi* = (despre pantaloni) a se deforma (de multă purtare) în dreptul genunchilor. **III. 1.** A întocmi, a potrivi lucrurile astfel ca să...; a da cuiva posibilitatea de a... *Ce-a făcut, ce-a dres, că a reuşit...* **2.** A determina, a convinge. *Nu l-au putut face să se însoare.* **3.** A obliga, a sili, a constrânge, a pune pe cineva să... *Nu mă face să plec.* **4.** A predispune la ceva; a îndemna. *Timpul urât îl face trist.* **IV. 1.** A determina sau a ajuta pe cineva sau ceva să-şi schimbe starea iniţială, să ajungă într-o anumită situaţie. *L-a făcut om.* G Expr. *A face* (sau, refl., *a se face) bine* (sau *sănătos)* = a (se) însănătoşi, a (se) vindeca. **2.** A preface, a schimba, a transforma în... *Faceţi din piatră aur.* G Expr. *A face din ţânţar armăsar* = a exagera mult. *A face* (cuiva) *coastele pântece* (sau *spinarea cobză)* = a bate (pe cineva) tare. *A face noaptea* (sau *din noapte) zi* = a nu dormi, a rămâne treaz toată noaptea. *A face* (sau, refl., *a se face) praf* = a (se) distruge, a (se) nimici. **3.** A zice, a spune (despre cineva sau cuiva) că este..., a califica; a învinui, a acuza pe cineva de... *L-a făcut măgar.* G Expr. *A face* (pe cineva) *cum îi vine la gură* = a ocărî sau a certa (pe cineva) rău, fără a-şi alege cuvintele, a batjocori (pe cineva). *A face* (pe cineva) *cu ou şi cu oţet* v. *oţet.* **V. 1.** A săvârşi, a făptui, a comite. *A făcut o eroare.* G Expr. *Face ce face şi...* = încearcă prin toate mijloacele şi izbuteşte să...; nu ştiu cum procedează că...; vorba e că... *A nu avea ce face* (sau *ce să facă)* = **a)** a nu avea o ocupaţie; **b)** a nu-i rămâne cuiva nimic de schimbat într-o situaţie, a nu avea posibilitatea să se împotrivească, să obiecteze, să ajute cu ceva; a nu avea încotro; **c)** se spune despre cineva (sau cuiva) care comite sau este pe punctul să comită o imprudenţă, o prostie, o gafă. *A nu avea ce face cu...* = a nu avea (nicio) nevoie de..., a nu-i trebui; a nu-i folosi, a nu-i servi la nimic. *Ce (mai) faci?* = cum îţi merge? cum o (mai) duci? *A face totul* sau *a face tot posibilul* (sau *în toate chipurile, posibilul şi imposibilul) să* (sau *ca să)...* = a depune toate eforturile (pentru a realiza ceva). (Exprimând surpriza neplăcută şi purtând accentul în frază) *Ce face!?* = cum?! cum se poate (una ca asta)?! *Ce (tot) faci* (sau *ce ai făcut) de...?* = ce ţi s-a întâmplat că...? care e cauza că...? *Ce-i de făcut* (cu cineva sau cu ceva)? = cum să se procedeze (cu cineva sau cu ceva)? *N-am făcut nimic* = **a)** nu am realizat nimic, nu m-am ales cu nimic; **b)** nu sunt vinovat, nu am comis ceea ce mi se impută. *Văzând şi făcând* = procedând conform situaţiei, împrejurărilor, fără un plan dinainte stabilit. *A avea a* (sau *de-a*) *face cu cineva* (sau *cu ceva)* = **a)** a avea ceva comun cu cineva (sau cu ceva), a exista anumite relaţii între...; **b)** a o păţi, a suporta consecinţele faptelor sale. *Ce are a face?* = ce legătură este (între un lucru şi altul)? ce interesează? şi ce-i cu asta? *N-are a face!* = nu interesează! n-are importanţă! (Refl.) *S-a făcut!* = ne-am înţeles! s-a aranjat! fii fără grijă! **2.** A provoca, a da naştere la..., a cauza, a pricinui. *A făcut o încurcătură.* G Expr. *Nu face nimic!* = (formulă de politeţe cu care se răspunde celui ce-şi cere scuze pentru un neajuns sau o supărare pricinuită fără voie) nu are nicio importanţă! *A i-o face (bună* sau *lată* sau *cu vârf)* sau *a-i face* (cuiva) *una (şi bună)* = a pricinui cuiva un rău, un neajuns. *A(-şi) face inimă rea* (sau *sânge rău)* = a (se) supăra, a (se) consuma. *A-şi face gânduri* (sau *griji)* = a se îngrijora. F A arăta, a manifesta, a acorda. *I-a făcut toate onorurile.* **3.** A aduce la îndeplinire; a realiza, a îndeplini, a împlini. *Şi-a făcut datoria.* G Expr. *A face (un) târg* (sau *târgul)* = a cădea de acord, a încheia o tranzacţie (comercială). F A juca (un meci). **4.** A exercita, a practica o meserie. *Face avocatură.* F A studia, a urma un curs sau o formă de învăţământ. *Face medicina.* **5.** (Cu complementul „semn") A atrage cuiva atenţia printr-un gest; a da cuiva să înţeleagă ceva printr-un semn. (Cu elipsa complementului) *Face din cap că a înţeles.* G Expr. *A face* (cuiva) *cu degetul* = a ameninţa (pe cineva) cu degetul arătător. *A face* (cuiva) *cu ochiul* = **a)** a face (cuiva) un semn simbolic (închizând şi deschizând un ochi); **b)** a atrage, a îmbia. **6.** A parcurge, a străbate un drum sau o distanţă. *A făcut 2 kilometri.* **7.** A petrece, a parcurge un interval de timp. *Cu el şi-a făcut veacul.* **B.** Intranz. **I. 1.** A proceda; a acţiona; a se comporta. *Fă cum ştii.* F Refl. (În construcţii interogative) A se descurca într-un anumit fel. *Ce se face acum?* **2.** A-i merge cuiva bine (sau rău), a o duce bine (sau rău). **3.** (În superstiţii, determinat prin „a bine", „a rău", „a ploaie" etc.) A prevesti, a cobi. *Porcul face a ploaie.* **4.** (Pop.; în superstiţii) A vrăji, a fermeca; a descânta. *I-a făcut de boală.* **II. 1.** A valora, a preţui; a costa. *Cât fac pantofii?* **2.** (La pers. 3; cu valoare impersonală) A fi vrednic (de a...), a merita (să...). *Scump, dar face!* **3.** (Fam.; în expr.) *Nu face pentru...* = **a)** nu e potrivit, nu corespunde pentru...; **b)** nu e de prestigiul cuiva, nu cadrează cu... **III. 1.** A se îndrepta, a merge, a porni (către sau spre...); a o coti (spre...). *Am făcut la dreapta.* F Refl. (Fam.) A se abate, a se duce (sau a veni), a se apropia. *Fă-te încoace!* **2.** A zice, a spune. *Am să te cert, făcea el.* **C.** Refl. **I. 1.** (Despre zi, noapte, întuneric etc.) A se produce, a se ivi, a se lăsa. G Expr. *A i se face* (cuiva) *negru* (sau *roşu* etc.) *înaintea ochilor* = a nu mai vedea, a i se face rău (din cauza supărării, a mâniei); a se supăra, a se mânia foarte tare. F Impers. (Pop.) A i se părea cuiva că vede sau că aude ceva sau pe cineva (în vis sau în imaginaţie). *Se făcea că vede un palat.* **2.** (Despre drumuri, văi etc.) A se desfăşura, a se deschide (înaintea ochilor). *Se făcea o vale lungă.* **3.** (Despre senzaţii sau sentimente; construit cu dativul pronumelui) A se naşte, a se produce (în cineva) deodată, a fi cuprins de... *I s-a făcut frică.* F A fi cuprins de o dorinţă nestăpânită pentru ceva, a simţi dorul de... *I s-a făcut de ducă.* **4.** (Pop.) A se întâmpla. *Ce s-a făcut cu el?* G Expr. *Ce s-a făcut* (cineva)? = ce a devenit? cum s-a descurcat? *Cum se face că...* (sau *de...)?* = cum e posibil ca...? **II. 1.** A ajunge, a deveni. *Copilul*

s-a făcut mare. G Loc. vb. *A se face galben* = a se îngălbeni. *A se face vânăt* = a se învineți. *A se face roșu* = a se înroși, a se îmbujora. G Expr. *A se face stăpân pe ceva* = a lua un lucru în stăpânire cu forța sau fără a-i aparține. *A se face în două* = (despre drumuri, rețele etc.) a se bifurca, a se despărți, a se ramifica. F A ajunge la numărul de..., la un total de... *Ceata se face de două sute de oșteni.* F A îmbrățișa cariera de..., a deveni. *Se face muncitor metalurgist.* F Intranz. A îndeplini o treabă sau o funcție ocazională. F (Determinat prin „la loc", „din nou", „iarăși" etc.) A redeveni. *S-a făcut din nou om.* **2.** A se preface, a simula. *Se face că pleacă.* F Intranz. A-și lua înfățișarea de…, a se arăta, a-și da aere de... *Face pe nevinovata.* — Lat. **facere.**

FÁCERE, *faceri*, s.f. Acțiunea de *a (se) face* și rezultatul ei. G *Facere de bine* = binefacere. F (În concepțiile religioase) Crearea lumii de către Dumnezeu. G *Facerea* sau *Cartea facerii* = prima carte din Vechiul Testament și prima dintre cele cinci cărți ale lui Moise care alcătuiesc Biblia ebraică; geneza. F Construire, zidire. F Naștere. — V. **face.**

FACEȚÍE, *fațeții,* s.f. (Rar) Snoavă. — Din fr. **facétie.**

FACEȚIÓS, -OÁSĂ, *facețioși, -oase*, adj. (Rar) Glumeț, poznaș. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **facétieux.**

FÁCHIE, *fachii*, s.f. (Rar) Făclie alcătuită dintr-un mănunchi de stuf uscat sau de fâșii de lemn, unse cu un material inflamabil. — Lat. **fac(u)la.**

FACHÍR, *fachiri*, s.m. **1.** Ascet musulman ori hindus care trăiește din mila semenilor și se supune, public, unor privațiuni sau suferințe fizice. **2.** Prestidigitator, hipnotizator, îmblânzitor etc. de animale (originar din India). — Din fr. **fakir.**

FACHIRÍSM s.n. Ansamblu de fapte aparent extraordinare săvârșite de fachiri; arta de a săvârși asemenea fapte; *p. ext.* scamatorie. — Din fr. **fakirisme.**

FACIÁL, -Ă, *faciali, -e,* adj. (Anat.) Care aparține feței, privitor la față; care afectează fața. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **facial.**

FÁCIES, *faciesuri*, s.n. **1.** Aspect caracteristic al feței în cursul unei boli, al unei stări emotive etc.; *p. gener.* fizionomie. **2.** Aspect al unei culturi arheologice în ce are ea mai caracteristic. **3.** Totalitatea particularităților mineralogice și paleontologice ale unui depozit sedimentar, care caracterizează condițiile de formare a acestuia. [Pr.: *-ci-es*] — Din lat. **facies,** fr. **faciès.**

FACÍL, -Ă, *facili, -e,* adj. Care se face, se produce fără greutate, cu puține eforturi. *Muncă facilă.* F Care pare făcut, realizat cu puține eforturi, cu ușurință; *p. ext.* superficial, ușor. *Versuri facile.* F Care se acomodează ușor, care este ușor de mulțumit. *Caracter facil.* — Din fr. **facile,** lat. **facilis.**

FACILITÁ, *facilitez*, vb. I. Tranz. A înlesni, a ușura îndeplinirea unei acțiuni, producerea unui fenomen etc. — Din fr. **faciliter.**

FACILITÁRE, *facilitări*, s.f. Acțiunea de *a facilita* și rezultatul ei; înlesnire, ușurare. — V. **facilita.**

FACILITÁTE, *facilități*, s.f. Însușire a ceea ce este facil; însușirea de a realiza, de a face ceva fără mari eforturi, cu ușurință. F (La pl.) Înlesniri făcute cuiva. *Facilități de plată.* — Din fr. **facilité,** lat. **facilitas, -atis.**

FÁCLĂ, *facle*, s.f. Băț (la un capăt cu câlți îmbibați cu o substanță inflamabilă) care servește la luminat, mai ales la procesiuni sau la cortegii; torță. F (Rar) Făclie. — Din bg. **fakla.**

FACÓNDĂ s.f. (Franțuzism) Ușurință de a vorbi; elocință. — Din fr. **faconde.** Cf. lat. f a c u n d i a.

FACSÍMIL, *facsimile*, s.n. Reproducere exactă a unui text, a unei semnături, a unui desen sau a unei picturi cu ajutorul fotografiei, al fototipiei, prin copiere manuală etc. [Acc. și: *facsimil*] — Din fr. **fac-similé,** lat. **fac simile.**

FACTÁJ, *factaje,* s.n. Distribuire a scrisorilor, banilor, coletelor etc. la domiciliul destinatarilor. — Din fr. **factage**.

FACTÍCE adj. invar. (Livr.) Artificial, nefiresc, prefăcut. *Râs factice.* — Din fr. **factice.**

FACTITÍV, -Ă, *factitive*, adj. (În sintagma) *Verb (tranzitiv) factitiv* (și substantivat, n.) = verb tranzitiv care arată că subiectul determină pe cineva să îndeplinească o acțiune; verb cauzativ. — Din fr. **factitif.**

FACTOLÓGIC, -Ă, *factologici, -ce,* adj. Care se caracterizează prin factologie. — Din **factologie.**

FACTOLOGÍE s.f. Aglomerare de date și fapte într-o operă științifică ori literară, adesea fără interpretarea semnificației lor. — Cf. rus. f a k t o l o g i i a.

FÁCTOR, *factori*, s.m. **I. 1.** Element, condiție, împrejurare care determină apariția unui proces, a unei acțiuni, a unui fenomen. **2.** (Mat.) Fiecare dintre elementele unui produs. G *Factor prim* = fiecare dintre numerele prime prin care se împarte exact un număr dat. *Factor comun* = număr prin care se divide oricare dintre termenii unei sume de numere. **3.** Mărime a cărei valoare intră prin multiplicare într-o relație care caracterizează un sistem fizico-chimic sau tehnic. **4.** Mărime caracteristică pentru un sistem tehnic, un material etc., stabilită prin raportul a două mărimi diferite. **II.** Funcționar al poștei care duce corespondența la destinație; poștaș. [Acc. și: (**II**) *factór*] — Din fr. **facteur,** lat. **factor.**

FACTORIÁL, *factoriale*, adj. (Mat.; în sintagma) *Produs factorial* (și substantivat, n.) = produs obținut prin înmulțirea numerelor întregi și succesive începând de la 1 și până la numărul respectiv. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **factorielle.**

FACTORÍE, *factorii*, s.f. Punct de schimb (comercial) pe un teritoriu nou descoperit în Africa, Asia și America; *spec.* punct unde se cumpără vânatul și se aprovizionează vânătorii din regiunile nordice izolate. — Din rus. **faktoria.**

FÁCTORIȚĂ, *factorițe*, s.f. Poștăriță. [Acc. și: *factoríță*] — **Factor** + suf. *-iță.*

FACTORIZÁ, *factorizez*, vb. I. Tranz. (Mat.) A descompune în factori un număr sau o expresie algebrică. — Din fr. **factoriser.**

FACTORIZÁRE, *factorizări*, s.f. Acțiunea de *a factoriza.* — V. **factoriza.**

FACTORIZÁT, -Ă, *factorizați, -te*, adj. (Mat.; despre numere sau expresii algebrice) Care a fost descompus în factori. — V. **factoriza.**

FACTÓTUM, *factotum,* s.m. (Livr.) Persoană care (într-o instituție, într-o organizație etc.) inițiază, hotărăște și rezolvă (aproape) toate problemele care se ivesc. — Din fr. **factotum,** lat. **fac totum.**

FACTURÁ, *facturez*, vb. I. Tranz. A întocmi factura[2] pentru o marfă. — Din fr. **facturer.**

FACTURÁRE s.f. Acțiunea de *a factura* și rezultatul ei. — V. **factura.**

FACTÚRĂ[1], *facturi*, s.f. Structură, constituție (intelectuală, psihică, morală etc.). F Caracter, aspect exterior, specific al unei opere de artă plastică. F Ansamblul mijloacelor de expresie care determină specificul unei opere literare sau muzicale. — Din fr. **facture,** lat. **factura.**

FACTÚRĂ[2], *facturi,* s.f. Act justificativ privind vânzările și cumpărările de mărfuri, lucrările executate și serviciile prestate, precum și mărfurile lăsate în păstrare; formular tipărit pe care se întocmește un astfel de act. — Din fr. **facture.**

FACTURIÉR, *facturiere*, s.n. Carnet care cuprinde formulare pentru facturi[2]. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **facturier.**

FACȚIONÁR, -Ă, *facționari, -e*, adj. De facțiune. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **factionnaire.**

FACȚIÓS, -OÁSĂ, *facțioși, -oase*, adj. (Livr.) Care face parte dintr-o facțiune; *p. ext.* care urmărește să provoace tulburări și manifestări împotriva puterii existente. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **factieux,** lat. **factiosus.**

FACȚIÚNE, *facțiuni,* s.f. Grup de persoane unite pe baza unor interese politice comune (și care de obicei se manifestă prin violență); partidă. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **faction,** lat. **factio, -onis.**

FÁCULĂ, *facule*, s.f. Parte mai strălucitoare de pe discul solar. — Din fr. **facule.**

FACULTÁTE, *facultăți*, s.f. **1.** Capacitate, posibilitate, însușire morală sau intelectuală a cuiva; aptitudine. F Însușire, capacitate pe care o are un fenomen, un obiect, un sistem etc. de a acționa, a se dezvolta, a realiza ceva. **2.** Unitate didactică și administrativă în cadrul unei instituții de învățământ superior, condusă de un decan și cuprinzând mai multe catedre pentru pregătirea studenților și a doctoranzilor într-un anumit domeniu de specialitate. — Din fr. **faculté,** lat. **facultas, -atis.**

FACULTATÍV, -Ă, *facultativi, -e*, adj. Care este lăsat la alegerea, la voia cuiva, care nu este obligatoriu; benevol. — Din fr. **facultatif.**

FAD, -Ă, *fazi, -de*, adj. **1.** (Despre mâncăruri) Fără gust; searbăd, insipid. **2.** Fig. Lipsit de expresie, plat, searbăd, insipid, anost. *Stil fad.* — Din fr. **fade.**

FADING, *fadinguri*, s.m. **1.** Variație (slăbire sau accentuare) în timp a sunetelor unui aparat de radiorecepție, provocată de schimbările condițiilor de propagare a undelor prin atmosferă și stratosferă. **2.** Modificare a culorii unei țesături sub acțiunea apei, a luminii etc. [Pr.: *féding*] — Din engl., fr. **fading.**

FÁDO, *fadouri*, s.n. Nume dat unui gen de cântece populare portugheze. [Acc. și: *fadó.* — Pr.: *fádu*] — Din port., fr. **fado.**

FAETÓN, *faetoane*, s.n. **1.** Trăsură înaltă, ușoară, cu patru roți și cu capotă pentru scaunul din față, putând transporta 6–8 persoane. **2.** Vehicul ușor, cu două roți, pe arcuri, cu o singură banchetă pentru persoane, tras de un cal; șaretă. [Pr.: *-fa-e-*] — Din fr. **phaéton.**

FAG, *fagi*, s.m. Arbore înalt cu coaja netedă, alburie sau cenușie și cu lemnul tare, cu frunze ovale, netede, lucioase, cu perișori fini pe margini *(Fagus silvatica).* — Lat. **fagus.**

FAGACÉE, *fagacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori și arbuști cu frunze alterne, cu flori mici, unisexuate, dispuse în amenți, și cu fructele achene; (și la sg.) arbore sau arbust din această familie. — Din fr. **fagacées.**

FAGOCÍT, *fagocite*, s.n. Celulă sangvină a organismelor animale care apără organismul de infecție, digerând elementele străine pătrunse în el. [Pl. și: (m.) *fagociți*] — Din fr. **phagocyte.**

FAGOCITÓZĂ, *fagocitoze*, s.f. (Biol.) Proces de înglobare și de digerare a bacteriilor și a altor corpuri străine din organism de către fagocite. — Din fr. **phagocytose.**

FAGÓT, *fagoturi*, s.n. Instrument muzical de suflat din lemn, cu registru grav, având forma unui tub lung prevăzut cu un tub suplimentar, îndoit la capăt (prin care se suflă), și cu un sistem de clape. [Pl. și: (m.) *fagoți*] — Din it. **fagotto,** germ. **Fagott.**

FAGOTÍST, -Ă, *fagotiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care cântă la fagot. — Din it. **fagottista.**

FÁGUR s.m. v. **fagure.**

FÁGURE, *faguri*, s.m. Strat de ceară format din celule mici hexagonale, produs de albinele lucrătoare, în stup, pentru a-și depune mierea și ouăle. [Var.: **fágur** s.m.] — Lat. ***favulus.**

FAIANȚÁ, *faianțez*, vb. I. Tranz. A acoperi ceva cu plăci de faianță. [Pr.: *fa-ian-*] — Din **faianță.**

FAIANȚÁR, *faianțari*, s.m. Muncitor specializat în faianțare; faianțator. [Pr.: *fa-ian-*] — **Faianță** + suf. *-ar.*

FAIANȚÁRE, *faianțări*, s.f. Acțiunea de *a faianța*. [Pr.: *fa-ian-*] — V. **faianța.**

FAIANȚATÓR, -OÁRE, *faianțatori, -oare*, s.m. și f. Muncitor calificat în operația de faianțare; faianțar. [Pr.: *fa-ian-*] — **Faianța** + suf. *-tor.*

FAIÁNȚĂ, *faianțe*, s.f. Produs ceramic (sub formă de plăci) cu masa albă, poroasă, acoperită cu smalț, asemănător cu porțelanul, fabricat prin ardere dintr-un amestec de caolin, feldspat, cuarț etc.. F Obiect de olărie făcut din acest produs ceramic (adesea colorat). — Din fr. **faïence,** it. **faenza.**

FÁIMĂ s.f. Renume, reputație (bună sau rea) de care se bucură cineva ori ceva. F (Rar) Veste neașteptată, surprinzătoare; zvon. — Din lat. **fama** (după *defăima).*

FAIMÓS, -OÁSĂ, *faimoși, -oase*, adj. Care a devenit extrem de cunoscut (prin însușirile sau defectele sale, prin faptele sale etc.); vestit, celebru, renumit. — Din fr. **fameux,** lat. **famosus** (după *faimă).*

FAIN, -Ă, *faini, -e,* adj. (Reg. și fam.) Care este de foarte bună calitate. F Frumos, minunat. — Din germ. **fein.**

FAIR adj. invar., adv. (Care este) corect, onest. [Pr.: *fer*] — Cuv. engl.

FAIRPLAY s.n. Acceptare loială a regulilor (într-un joc, într-un sport, în afaceri). G (Adjectival) *Nu a avut o comportare fairplay*. [Pr.: *férplei*] — Cuv. engl.

FALACIÓS, -OÁSĂ, *falacioși, -oase,* adj. (Livr.) Înșelător, amăgitor. — Din lat. **fallaciosus,** fr. **fallacieux.**

FALAITÁR, *falaitari*, s.m. Călăreț pe unul dintre caii înaintași înhămați la o trăsură domnească sau boierească de ceremonie și care ținea caii de dârlogi. — Din rus. **foreitor,** germ. **Vorreiter.**

FALÁNGĂ[1]**,** *falange*, s.f. **1.** Fiecare dintre oasele mici, alungite, care alcătuiesc scheletul degetelor. **2.** (În Grecia antică) Formațiune de infanteriști înarmați cu lănci, dispuși în rânduri compacte și având centrul și aripa dreaptă mai puternice. F Fig. Grup compact și omogen de oameni care luptă împreună pentru același scop. **3.** Grupare politică paramilitară de tip fascist . **4.** (În concepția lui Fourier) Celulă social-economică primară formată din 1 500–2 000 de oameni care trebuia să funcționeze ca o asociație bazată pe îndeletniciri agricole. — Din fr. **phalange.**

FALÁNGĂ[2]**,** *falange*, s.f. Sul de lemn de care se legau, în Evul Mediu, picioarele celor condamnați să fie bătuți la tălpi; *p. ext.* bătaie la tălpi aplicată acestor condamnați. — Din ngr. **fálangas.**

FALANGÍST, *falangiști*, s.m. Membru al falangei[1] (**3**). — Din fr. **phalangiste.**

FALANSTÉR, *falanstere*, s.n. (În concepția lui Ch. Fourier) Mare edificiu cu corpuri de clădiri ce comunică între ele, în care urma să trăiască o falangă[1] (**4**). — Din fr. **phalanstère.**

FALANSTERIÁN, -Ă, *falansterieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al falansterianismului. **2.** Adj. Care aparține falansterului sau falansterianismului, privitor la falanster sau la falansterianism. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **phalanstérien.**

FALANSTERIANÍSM s.n. Doctrină socială utopică (aparținând lui Ch. Fourier). [Pr.: *-ri-a-*] — **Falansterian** + suf. *-ism.*

FÁLĂ s.f. **1.** Trufie, îngâmfare; orgoliu. **2.** Motiv de a se mândri cu ceva sau cu cineva; mândrie. G Loc. vb. (Pop.) *A-i fi cuiva fală* (cu cineva sau cu ceva) = a se mândri (cu cineva sau cu ceva). **3.** Strălucire, măreție; pompă[2]. **4.** Glorie, faimă, renume. — Din sl. **hvala.**

FALBALÁ, *falbalale*, s.f. (Înv.) Fâșie mai lată (de stofă, dantelă etc.) care împodobea de jur împrejur partea de jos a unei rochii. — Din fr. **falbala.**

FÁLCĂ, *fălci*, s.f. **1.** Fiecare dintre cele două oase ale feței în care sunt fixați dinții; (la oameni) maxilar; (la animale) mandibulă. G Expr. *Cu o falcă în cer și (cu) alta* (sau *una) în pământ* = **a)** (în basme) cu gura enormă, larg deschisă pentru a înghiți tot ce-i iese în cale; **b)** foarte furios, gata să se certe cu violență. F Partea inferioară a obrazului. F (La insecte și crustacee) Maxilă. **2.** (Tehn.) Element al unui dispozitiv sau al unei mașini, care servește la prinderea unui obiect, a unui material etc., la sfărâmarea ori deformarea unui material etc. — Refăcut din **fălci** (pl. înv. al lui *falce* < lat. **falx, -cis**).

FÁLCE, *fălci*, s.f. Veche unitate de măsură pentru suprafețe agricole, folosită în Moldova, echivalentă cu circa un hectar și jumătate. — Lat. **falx, -cis.**

FALCONÉT, *falconete*, s.n. (Înv.) Tun de calibru redus. — Din it. **falconetto.**

FALCONIFÓRM s.n. v. **falconiformă.**

FALCONIFÓRMĂ, *falconiforme*, s.f. (La pl.) Ordin de păsări răpitoare de zi, cu corpul puternic, aripi lungi, cu ciocul gros și încovoiat, care se hrănesc cu pradă vie; (și la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. [Var.: **falconifórm** s.n.] — Din fr. **falconiforme.**

FALD, *falduri*, s.n. Cută formată de o haină largă, o stofă, o pânză etc. care atârnă. [Var.: **fáldur** s.m.] — Din ucr. **fald.**

FÁLDUR s.m. v. **fald.**

FALÉRN s.n. Vin de calitate superioară produs în trecut în Campania. — Din fr. **falerne.**

FALÉT, *faleturi*, s.n. (Înv.) Atelaj compus din patru cai înhămați la o trăsură, cei doi cai dinainte fiind încălecați de câte un vizitiu. — Cf. f a l a i t a r.

FALÉZĂ, *faleze,* s.f. **1.** Mal înalt și abrupt al unei mări sau al unui lac. **2.** Fâșie de teren special amenajată pentru plimbare de-a lungul unei faleze (**1**). — Din fr. **falaise.**

FALIÁ, *faliez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) dizloca în falie. — Din fr. **failler.**

FÁLIE, *falii*, s.f. (Geol.) Dislocație apărută în scoarța Pământului, ca urmare a mișcărilor tectonice verticale, care desparte două grupuri de strate; fractură. — Din fr. **faille.**

FALIÉRE, *falieri,* s.f. (Geol.) Formare de falii în scoarța Pământului. [Pr.: *-li-e-*] — De la **falie.**

FALIMÉNT, *falimente*, s.n. Stare de insolvabilitate a unei persoane fizice sau juridice, stabilită prin hotărâre judecătorească; *fig.* ruină, eșec total. G Expr. *A da faliment* = **a)** a nu-și mai putea face plățile (în calitate de comerciant, industriaș etc.); **b)** a da greș, a nu reuși într-o acțiune; a se prăbuși. — Din germ. **FallIment,** it. **fallimento.**

FALIMENTÁR, -Ă, *falimentari, -e,* adj. (Despre întreprinderi comerciale, industriale etc.) Care se află în stare de faliment; insolvabil. F Fig. Care se află într-o situație dezastruoasă, care a suferit un eșec total. — **Faliment** + suf. *-ar.*

FALÍT, -Ă, *faliți, -te*, adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în stare de faliment; (om) insolvabil. F Fig. (Persoană) care a suferit un eșec total, care s-a compromis din punct de vedere politic sau moral. — Din it. **fallito.**

FÁLNIC, -Ă, *falnici, -ce*, adj. Care impune prin proporții, grandoare; măreț, impunător, grandios; care impune prin aspect, frumusețe, ținută; semeț, mândru. F Vestit, renumit. — **Fală** + suf. *-nic.*

FALS, -Ă, (**I**) *falși, -se*, adj., (**II**) *falsuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care este contrar adevărului; mincinos, neîntemeiat; care are numai aparența adevărului, autenticității; imitat, artificial. G (Anat.) *Coastă falsă* = fiecare dintre cartilajele situate dedesubtul sternului, prin intermediul căruia se articulează coastele pe stern. *Ușă* (sau *fereastră) falsă* = ușă (sau fereastră) aparentă, care nu poate fi folosită, făcută numai pentru simetria cu ansamblul. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Prefăcut, fățarnic, ipocrit. **3.** (Muz.; despre sunete, voce etc.) Incorect ca intonație; distonant. G (Adverbial) *Cântă fals.* **II.** S.n. (Jur.) Infracțiune săvârșită prin alterarea adevărului într-un act scris, prin adaosuri sau ștersături făcute cu rea-credință, prin imitarea semnăturii, denaturarea conținutului, substituire de persoane etc. G Expr. *A se înscrie în fals* = a ataca un act în fața justiției ca neautentic, contrafăcut; a contesta formal valabilitatea unei declarații. [Var.: (**I**) **falș, -ă** adj.] — Din lat. **falsus,** it. **falso.**

FALSÉT, *falsete*, s.n. Registrul cel mai înalt al vocii masculine. F Executare falsă a unei compoziții muzicale (sau a unui fragment al acesteia). — Din it. **falsetto.**

FALSIFICÁ, *falsific*, vb. I. Tranz. **1.** A alcătui, a confecționa un lucru asemănător cu altul, cu scopul de a înșela; a plăsmui; a contrafface. F Spec. (Jur.) A comite un fals (**II**). **2.** A prezenta ceva altfel decât este în realitate; a denatura, a deforma, a altera. [Var.: (pop.) **falșificá** vb. I] — Din fr. **falsifier,** lat. **falsificare.**

FALSIFICÁRE, *falsificări*, s.f. Acțiunea de *a falsifica* și rezultatul ei; contrafacere. [Var.: (pop.) **falșificáre** s.f.] — V. **falsifica.**

FALSIFICÁT, -Ă, *falsificați, -te,* adj. Imitat, schimbat, transformat etc. astfel încât să pară autentic, cu scopul de a înșela. [Var.: (pop.) **falșificát, -ă** adj.] — V. **falsifica.**

FALSIFICATÓR, -OÁRE, *falsificatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care comite un fals (**II**). [Var.: **falșificatór, -oáre** s.m. și f.] — Din fr. **falsificateur.**

FALSITÁTE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este fals, mincinos, neautentic; lipsă de adevăr. **2.** Atitudine, comportare fățarnică; ipocrizie, fățărnicie, prefăcătorie. [Var.: (pop.) **falşitáte** s.f.] — Din it. **falsità,** lat. **falsitas, -atis.**

FALŞ, -Ă adj. v. **fals.**

FALŞIFICÁ vb. I v. **falsifica.**

FALŞIFICÁRE s.f. v. **falsificare.**

FALŞIFICÁT, -Ă adj. v. **falsificat.**

FALŞIFICATÓR, -OÁRE s.m. şi f. v. **falsificator.**

FALŞITÁTE s.f. v. **falsitate.**

FALŢ, *falţuri*, s.n. **1.** Clește de formă specială, folosit la tragerea pe calapod a feţelor încălţămintei. **2.** Fiecare dintre bucăţile mici de piele care cad în urma prelucrării pieilor la maşina de fălţuit. **3.** Tăietură, scobitură făcută pe marginea unei scânduri, a unei ţigle etc., pentru a permite îmbinarea cu altă scândură, ţiglă etc. cu o tăietură corespunzătoare. F Îndoitură făcută de-a lungul marginii unei foi de tablă subţire, pentru a permite îmbinarea cu altă foaie; *p. ext.* îmbinare astfel realizată. **4.** (Poligr.) Bentiţă de pânză sau de hârtie rezistentă de care se lipesc planşele intercalate într-un volum. — Din germ. **Falz**[eisen].

FALÚN, *falune,* s.n. (Geol.) Depozit necimentat format (în zona litorală a mărilor) din cochiliile de moluşte. — Din fr. **falun.**

FAMÁT, -Ă, *famaţi, -te,* adj. (În sintagma) *Rău famat* = care are o reputaţie proastă; deocheat. — Din fr. [mal] **famé.**

FAMÉLIC, -Ă, *famelici, -ce,* adj. (Livr.) Înfometat, flămând. — Din fr. **famélique,** lat. **famelicus.**

FÁMEN, *fameni*, s.m. (Înv.) Bărbat castrat; *spec.* eunuc. F Fig. Bărbat decăzut din punct de vedere moral. — Refăcut din **fameni** (pl. lui *famăn* înv. „bărbat castrat” < lat. ***feminus** < *femina).*

FAMILIÁL, -Ă, *familiali, -e,* adj. Care aparţine familiei (**1**), privitor la familie; destinat familiei. [Pr.: *-li-al*] — Din fr. **familial.**

FAMILIÁR, -Ă, *familiari, -e,* adj. **1.** (Despre exprimare, limbaj, stil) Care este folosit în (sau apropiat de) vorbirea obişnuită; simplu, fără pretenţii. F (Despre atitudini, comportări etc.; *p. ext.* despre oameni) Simplu, prietenos, apropiat; *p. ext.* care este fără respectul cuvenit, ireverenţios. **2.** Care este bine cunoscut, obişnuit cuiva. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **familier,** lat. **familiaris.**

FAMILIARÍSM, *familiarisme*, s.n. Atitudine de intimitate exagerată între membrii unui colectiv; familiaritate (**2**). [Pr.: *-li-a-*] — **Familiar** + suf. *-ism.*

FAMILIARITÁTE, *familiarităţi*, s.f. **1.** Comportare, atitudine simplă, prietenoasă, cordială. **2.** Familiarism; (la pl.) gesturi, cuvinte etc. care sunt îngăduite numai între prieteni foarte apropiaţi. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **familiarité,** lat. **familiaritas, -atis.**

FAMILIARIZÁ, *familiarizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) obişnui, a (se) deprinde cu ceva sau cu cineva prin contact mai îndelungat, prin practică, prin adaptare etc. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **familiariser.**

FAMILIARIZÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) familiariza.* [Pr.: *-li-a-*] — V. **familiariza.**

FAMÍLIE, *familii,* s.f. **1.** Formă socială de bază, realizată prin căsătorie, care uneşte pe soţi (părinţi) şi pe descendenţii acestora (copiii necăsătoriţi). G *Aer de familie* = fizionomie caracteristică, ansamblu de trăsături comune unui grup de persoane înrudite prin sânge. *Nume de familie* v. *nume.* **2.** Totalitatea persoanelor care se trag dintr-un strămoş comun; neam, descendenţă. F *Familie de albine* = totalitatea albinelor dintr-un stup, alcătuită din matcă, albine lucrătoare şi trântori. **3.** Fig. Grup larg de oameni, de popoare etc. cu interese şi idealuri comune. **4.** Categorie sistematică în botanică şi în zoologie, inferioară ordinului, care cuprinde mai multe genuri de organisme cu caractere comune. **5.** Grup de cuvinte, derivate şi compuse, formate de la acelaşi cuvânt de bază. F Grup de limbi care provin dintr-o limbă comună iniţială. — Din lat. **familia,** it. **famiglia** (cu unele sensuri după fr. *famille).*

FAMILÍST, -Ă, *familişti, -ste*, s.m. şi f. (Fam.) Persoană căsătorită, persoană care şi-a întemeiat o familie (**1**). — **Familie** + suf. *-ist.*

FAN, *fani*, s.m. Admirator entuziast, pasionat, al unei vedete, al unei mişcări artistice etc.; simpatizant. — Din engl., fr. **fan.**

FANÁ, *fanez,* vb. I. Refl. (Despre flori şi legume; *p. ext.* despre oameni) A-şi pierde prospeţimea; a se trece, a se ofili, a se veşteji. — Din fr. **faner.**

FANÁL, *fanale*, s.n. (Înv.) Felinar mare. — Din fr. **fanal.**

FANÁR, *fanare*, s.n. (Înv.) Felinar. [Var.: **fânár** s.n.] — Din ngr. **fanári.**

FANARAGÍU, *fanaragii*, s.m. (Înv.) Persoană care aprindea şi stingea felinarele de pe străzi; lampagiu. — Din tc. **fenarğı.**

FANARIÓT, -Ă, *fanarioţi, -te*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Grec din păturile înstărite care locuia în cartierul Fanar din Constantinopol; *spec.* demnitar al Porţii Otomane ori dregător sau domn în Ţările Române care provenea din această pătură greacă înstărită. G *Epoca fanarioţilor* = perioadă din istoria României cuprinsă între anii 1711 (în Moldova) şi 1716 (în Ţara Românească) şi 1821. **2.** Adj. Care aparţine fanarioţilor (**1**), privitor la fanarioţi; caracteristic fanarioţilor; fanariotic. [Pr.: *-ri-ot*] — Din ngr. **fanarióts.**

FANARIÓTIC, -Ă, *fanariotici, -ce,* adj. (Rar) Fanariot. [Pr.: *-ri-o-*] — **Fanariot** + suf. *-ic.*

FANARIOTÍSM s.n. (Rar) Dominaţie, stăpânire a domnilor fanarioţi. F Fig. Ipocrizie, fățărnicie. [Pr.: *-ri-o-*] — **Fanariot** + suf. *-ism.*

FANARIOTIZÁ, *fanariotizez*, vb. I. Refl. A adopta, a-şi însuşi obiceiurile, limba, cultura grecească (din epoca fanarioţilor). [Pr.: *-ri-o-*] — **Fanariot** + suf. *-iza.*

FANÁT, -Ă, *fanaţi, -te*, adj. (Despre flori şi legume; *p. ext.* despre oameni) Care şi-a pierdut prospeţimea; trecut[2], ofilit, veştejit. — V. **fana.**

FANÁTIC, -Ă, *fanatici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Om) dominat de fanatism. **2.** Adj. (Despre manifestările oamenilor) Care exprimă, trădează fanatism. — Din fr. **fanatique,** lat. **fanaticus.**

FANATÍSM, *fanatisme,* s.n. Zel excesiv pentru o religie. F Ataşament exagerat, pentru o convingere, o idee etc., dublat de o totală intoleranţă faţă de adversari. — Din fr. **fanatisme.**

FANDÁ, *fandez*, vb. I. Intranz. (Sport) A face un pas mare înainte, lateral, oblic sau înapoi, îndoind unul dintre picioare de la genunchi şi ţinând celălalt picior perfect întins, cu toată talpa pe pământ, astfel încât centrul de greutate al corpului să se afle pe direcţia deplasării efectuate. — Din fr. **fendre.**

FANDÁNGO, *fandango,* s.n. Vechi dans spaniol cu acompaniament de chitară şi de castaniete; melodie după care se execută acest dans. — Din fr., sp. **fandango.**

FANDÁRE, *fandări*, s.f. Acţiunea de *a fanda* şi rezultatul ei. — V. **fanda.**

FANDOSEÁLĂ, *fandoseli*, s.f. (Fam.) Atitudine afectată, plină de pretenţii; moft, fason, sclifoseală, fasoleală, fandosire. — **Fandosi** + suf. *-eală.*

FANDOSÍ, *fandosesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A avea o comportare afectată, plină de mofturi, de pretenţii; a se fasoli, a se izmeni. — Din ngr. **fandásu, fandázome** (aor. lui *fandázone*).

FANDOSÍRE, *fandosiri*, s.f. (Fam.) Faptul de *a se fandosi;* fandoseală. — V. **fandosi.**

FANDOSÍT, -Ă, *fandosiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Fam.) (Persoană) care are o comportare afectată, plină de mofturi, de pretenţii; fasolit, izmenit. — V. **fandosi.**

FANERÍT s.n. Material constituit din foi de placaj de lemn impregnate cu răşină de bachelită şi presate, folosit pentru confecţionarea carcaselor de aparate electrotehnice, de radio şi de televizoare; lignofoliu. — Din engl. **phanerite.**

FANEROGÁMĂ, *fanerogame,* s.f. (La pl.) Grup de plante cu flori care se înmulţesc prin seminţe; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup. G (Adjectival) *Plantă fanerogamă.* — Din fr. **phanérogame.**

FANFÁRĂ, *fanfare*, s.f. **1.** Ansamblu muzical (militar) format din persoane care cântă la instrumente de suflat (din alamă) şi de percuţie. **2.** (Rar) Instrument muzical de suflat din alamă (cu sunete naturale). **3.** (Înv.) Compoziţie muzicală executată de o fanfară (**1**) sau la un instrument de suflat. — Din fr. **fanfare.**

FANFARÓN, -OÁNĂ, *fanfaroni, -oane*, s.m. şi f., adj. (Persoană) care face caz de calităţi închipuite, care se laudă cu meritele sale; lăudăros. — Din fr. **fanfaron.**

FANFARONÁDĂ, *fanfaronade*, s.f. Laudă de sine zgomotoasă şi exagerată pentru calităţi închipuite; lăudăroşenie. — Din fr. **fanfaronnade.**

FANIÓN, *fanioane*, s.n. Steguleţ care serveşte de obicei pentru semnalizări (în armată, la căile ferate etc.). [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **fanion.**

FANÓN, *fanoane*, s.n. **1.** Fiecare dintre lamele cornoase fixate de maxilarul superior al balenelor. **2.** Îndoitură a pielii de pe marginea inferioară a gâtului, la bovine şi la unele rase de ovine; salbă. — Din fr. **fanon.**

FANTÁSC, -Ă, *fantaşti, -ste*, adj. (Livr.) Ciudat, bizar. *Spirit fantasc.* — Din fr. **fantasque.**

FANTASÍE s.f. v. **fantezie.**

FANTASMAGÓRIC, -Ă, *fantasmagorici, -ce,* adj. Care are aspectul unei fantasmagorii, care aparţine fantasmagoriei; ireal, fantastic. — Din fr. **fantasmagorique.**

FANTASMAGORÍE, *fantasmagorii,* s.f. Imagine fantastică, ireală, vedenie produsă de o minte tulburată. F Idee bizară; aberaţie, elucubraţie. — Din fr. **fantasmagorie.**

FANTÁSMĂ, *fantasme*, s.f. **1.** Stafie, nălucă, arătare, fantomă. **2.** Fig. Imagine, priveliște neclară, ireală. F Închipuire fără o bază reală, produs al imaginaţiei; iluzie, himeră. — Din ngr. **fándasma.**

FANTÁST, -Ă, *fantaşti, -ste*, s.m. şi f. (Livr.) Persoană dominată de idei fantastice, ireale sau nerealizabile. — Din germ. **Phantast.**

FANTÁSTIC, -Ă, *fantastici, -ce*, adj. **1.** Care nu există în realitate; creat, plăsmuit de imaginaţie; ireal, fantasmagoric, fabulos. F *Literatură fantastică* = gen de literatură bazată pe convenţia agresiunii iraţionalului şi supranaturalului în lumea reală. **2.** Care pare o plăsmuire a imaginaţiei; *p. ext.* extraordinar, grozav, de necrezut. G (Adverbial) *Produs fantastic de*

scump. **3.** (Despre oameni) Ale cărui idei sau fapte au un caracter fantezist, bizar. — Din fr. **fantastique,** lat. **phantasticus.**

FANTAZÁ, *fantazez*, vb. I. Intranz. (Livr.) A plăsmui fantasme (**2**). **2.** A spune lucruri imaginate. — De la **fantezie.**

FANTAZÁRE, *fantazări*, s.f. Acțiunea de *a fantaza.* — V. **fantaza.**

FANTAZÍE s.f. v. **fantezie.**

FÁNTĂ, *fante*, s.f. **1.** (Tehn.) Deschidere sau crăpătură îngustă (într-un perete). **2.** (În forma *fentă)* Tăietură făcută perpendicular într-o țesătură. *Fentă la o fustă.* [Var.: **féntă** s.f.] — Din fr. **fente.**

FÁNTE, *fanți,* s.m. **1**. (Fam. și peior.) Bărbat (tânăr) afemeiat. **2.** Carte de joc reprezentând figura unui tânăr; valet. — Din it. **fante.**

FANTEZÍE, *fantezii*, s.f. **1.** Capacitate omenească de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepțiilor, a reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior; *p. ext.* imagine produsă de această facultate; imaginație; reverie. F Spec. Imaginație specifică unui creator (în artă, literatură, știință etc.). F Produs al imaginației; plăsmuire, născocire. **2.** Gust, înclinare, dorință ieșită din comun, ciudată (a cuiva). **3.** Compoziție muzicală instrumentală de formă liberă, având un caracter de improvizație și de virtuozitate. [Var.: (rar) **fantasíe, fantazíe** s.f.] — Din fr. **fantaisie.**

FANTEZÍST, -Ă, *fanteziști, -ste*, adj. **1.** Care nu are nimic comun cu realitatea, care este un produs al imaginației. **2.** (Despre oameni) Care este (sau se lasă) dominat de idei fantastice, ireale ori nerealizabile. **3.** (Despre manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care este lipsit de orice bază reală, care trădează pe omul fantezist (**2**). — Din fr. **fantaisiste.**

FANTOMÁTIC, -Ă, *fantomatici, -ce*, adj. Cu aspect de fantomă, ca o fantomă. F Fig. Care are o existență incertă, care nu există în realitate. — Din fr. **fantomatique.**

FANTÓMĂ, *fantome*, s.f. Arătare, nălucă, stafie, strigoi, fantasmă,. F Fig. Ceea ce are o existență fictivă. G (Adjectival) *Guvern fantomă.* — Din fr. **fantôme.**

FANTÓȘĂ, *fantoșe*, s.f. (Livr.; adesea fig.) Marionetă. — Din fr. **fantoche.**

FAPT, (**1, 2**) *fapte*, (**4**) *fapturi*, s.n. **1.** Întâmplare sau împrejurare reală, lucru petrecut în realitate. *Fapt istoric.* G Loc. adv. și adj. *De* (sau *în) fapt* = (care este) în realitate, efectiv. G Expr. *Fapt e că...* = nu e mai puțin adevărat că..., adevărul e că..., în orice caz. F Fenomen. *Fapte de limbă.* **2.** Acțiune săvârșită de cineva; faptă. G Expr. *Fapt împlinit* = acțiune care s-a încheiat, care nu mai poate fi schimbată; situație definitivă. **3.** (Pop.; în legătură cu unele momente ale zilei; urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Început. *Faptul zilei. În fapt de seară.* **4**. (Pop.; în superstiții) Farmec, vrajă. — Lat. **factum.**

FÁPTĂ, *fapte,* s.f. Acțiune săvârșită, act îndeplinit de cineva; fapt; ispravă. G *Fapte de arme* = acte de eroism militar. G Loc. adv. (Înv.) *În faptă* = în realitate, de fapt. — Lat. **facta** (pl. lui *factum)* devenit sg. f.

FÁPTIC adj. Care se referă la fapte, la întâmplări sau la împrejurări, care înregistrează faptele (fără a le comenta). *Material faptic.* — **Fapt** + suf. *-ic.* Cf. germ. f a k t i s c h, rus. f a k t i c e s k i i.

FAR, *faruri*, s.n. **1**. Construcție înaltă prevăzută cu o sursă de lumină puternică, pentru semnalarea la distanță a punctelor importante situate de-a lungul liniilor de navigație maritimă. **2.** Corp de iluminat (la automobile, locomotive etc.) care proiectează lumina într-o anumită direcție sub forma unui fascicul divergent. — Din fr. **phare,** lat. **pharus,** it. **faro.**

FARÁD, *farazi*, s.m. Unitate de măsură a capacității electrice (în sistemul de unități de măsură metru-kilogram-secundă-amper), egală cu capacitatea unui conductor care acumulează o sarcină de un coulomb sub o tensiune de un volt. — Din fr**. farad.**

FARÁDIC, -Ă, *faradici, -ce,* adj. (Ieșit din uz; în sintagma) *Curent faradic* = curent electric alternativ produs prin inducție electromagnetică. — Din fr. **faradique,** germ. **faradisch.**

FARADIZÁRE, *faradizări*, s.f. (Med.) Tratament prin curenți de inducție. — După fr. **faradisation.**

FARADMÉTRU, *faradmetre*, s.n. Instrument pentru măsurarea capacității electrice, în limite restrânse. — Din fr. **faradmètre,** engl. **faradmeter.**

FARAFASTÂC, *farafastâcuri*, s.n. (Fam. și peior.; de obicei la pl.) **1.** Podoabă sau ornament fără valoare, inutil. **2.** Moft, capriciu, fason. — Cf. ngr. f a r a f á s „fanfaron".

FARANDÓLĂ, *farandole*, s.f. Numele unui dans popular provensal, vechi, cu mișcare rapidă, în care dansatorii, ținându-se de mână în lanț, descriu spirale și cercuri; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **farandole.**

FARAÓN, *faraoni*, s.m. **1.** Titlu pe care îl purtau vechii regi ai Egiptului; persoană care avea acest titlu. F (Fam., ir. sau glumeț) Rom. **2.** (Înv.) Numele unui joc de cărți. — Din fr. **pharaon.**

FARAÓNIC, -Ă, *faraonici, -ce*, adj. (Rar) Care aparține faraonilor, privitor la faraoni. — Din fr. **pharaonique.**

FÁRBĂ, *fărburi*, s.f. (Reg.) Vopsea; culoare. — Din germ. **Farbe.**

FARD, *farduri*, s.n. Produs cosmetic alb, roșu, verde, albastru etc. pentru colorat tenul, ochii și buzele; dres[1], suliman, boia, boială. — Din fr. **fard.**

FARDÁ, *fardez*, vb. I.Tranz. și refl. A(-și) da cu fard; a (se) sulimeni, a (se) boi[1]. — Din fr. **farder.**

FARDÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) farda* și rezultatul ei; boire, sulimenire. — V. **farda.**

FARDÁT[1], *fardaturi*, s.n. Faptul de *a (se) farda.* — V. **farda.**

FARDÁT[2], -Ă, *fardați, -te*, adj. (Despre ten, buze, ochi; *p. ext.* despre oameni) Dat cu fard; sulimenit. — V. **farda.**

FARÉTRĂ, *faretre*, s.f. (Rar) Tolbă de săgeți. — Din lat. **pharetra.**

FARFARÁ, *farfarale,* s.f. (Fam. și peior.) Flecar, palavragiu; persoană care duce vorba de colo-colo, care deformează conținutul spuselor cuiva și le transmite astfel altora. — Din tc. **farfara.**

FARFASÍT, -Ă, *farfasiți, -te*, adj., s.m. și f. (Reg.) (Om) mofturos, năzuros. — Et. nec.

FARFURĂRÍE s.f. (Rar) Mulțime de farfurii; totalitatea farfuriilor (cuiva); *p. ext.* diverse obiecte de menaj din porțelan, faianță etc. — **Farfurie** + suf. *-ărie.*

FARFURÍE, *farfurii*, s.f. **1.** Obiect de faianță, de porțelan etc., de obicei de formă rotundă, cu marginile puțin ridicate și cu fundul plat sau adâncit, în care se servește mâncarea. **2.** (Înv.) Porțelan. G (Fam.; în sintagma) *Farfurie zburătoare* = obiect zburător neidentificat. — Din tc. **farfuri** (lit. *fağfuri),* ngr. **farfuri.**

FARFURIOÁRĂ, *farfurioare*, s.f. Diminutiv al lui *farfurie* (**1**); farfuriuță. [Pr.: *-ri-oa-*] — **Farfurie** + suf. *-ioară.*

FARFURIÚȚĂ, *farfuriuțe*, s.f. Farfurioară. [Pr.: *-ri-u-*] — **Farfurie** + suf. *-uță.*

FARÍN adj. invar. (Despre zahăr sau alte produse alimentare) Care se prezintă sub formă de pudră. — Din fr. **farine** „făină".

FARINACÉU, -CÉE, *farinacei, -cee*, adj. (Rar) Ca făina. — Din fr. **farinacé,** lat. **farinaceus.**

FARINGÁL, -Ă, *faringali, -e*, adj. Care aparține faringelui, privitor la faringe. F (Despre sunete; și substantivat, f.) Care se articulează în faringe. — Din fr. **pharyngal.**

FARÍNGE, *faringe*, s.n. (Anat.) Canal membranos și musculos de forma unei pâlnii cu vârful în jos, care urmează cavității bucale și prin care aerul trece în trahee, iar alimentele, în esofag. — Din it. **faringe.** Cf. fr. p h a r y n x.

FARINGIÁN, -Ă, *faringieni, -e*, adj. Care aparține faringelui, privitor la faringe; localizat în faringe. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **pharyngien.**

FARINGÍSM s.n. (Med.) Iritație a faringelui. — Din fr. **pharyngisme.**

FARINGÍTĂ, *faringite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a mucoasei faringelui. — Din fr. **pharyngite**.

FARINGOLARINGÍTĂ, *faringolaringite*, s.f. Boală care constă în inflamarea concomitentă a faringelui și a laringelui. — Din fr. **pharyngo-laryngite.**

FARINGOSCÓP, *faringoscoape*, s.n. Instrument cu ajutorul căruia se examinează faringele. — Din fr. **pharyngoscope.**

FARINGOSCOPÍE, *faringoscopii,* s.f. Examinare a faringelui cu ajutorul faringoscopului. — Din fr. **pharyngoscopie.**

FARISÉIC, -Ă, *fariseici, -ce*, adj. Ipocrit, fățarnic, prefăcut. [Pr.: *-se-ic*] — Din fr. **pharisaïque** (după *fariseu).*

FARISEÍSM s.n. Ipocrizie, fățărnicie, duplicitate. — Din fr. **pharisaïsme** (după *fariseu).*

FARISÉU, *farisei*, s.m. **1.** Membru al unei grupări minoritare active în cadrul iudaismului palestinian până la căderea Ierusalimului, a cărui trăsătură distinctivă era respectarea strictă a Legii scrise și a vechilor tradiții orale iudaice. **2.** Fig. Om ipocrit, fățarnic, prefăcut. — Din sl. **fariseĭ.**

FARMACEÚTIC, -Ă, *farmaceutici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține farmaciei, privitor la farmacie. **2.** S.f. Ramură a medicinei care studiază prepararea, clasificarea, acțiunea etc. substanțelor medicamentoase; farmacologie. — Din fr. **pharmaceutique,** lat. **pharmaceuticus.**

FARMACÍE, *farmacii*, s.f. **1.** Știință care se ocupă cu prepararea, păstrarea, controlul și distribuirea medicamentelor. **2.** Unitate specializată în care se păstrează, se distribuie, se vând și uneori se prepară medicamente; potică[1], spițerie. — Din fr. **pharmacie,** lat. **pharmacia.**

FARMACÍST, -Ă, *farmaciști, -ste*, s.m. și f. Persoană calificată care se ocupă cu prepararea, controlul, distribuirea sau vinderea medicamentelor. — **Farmacie** + suf. *-ist.* Cf. it. f a r m a c i s t a.

FARMACODINAMÍE s.f. Ramură a farmacologiei care studiază efectul medicamentelor asupra organismului. — Din fr. **pharmacodynamie.**

FARMACOLÓG, -Ă, *farmacologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care se ocupă cu studiul farmacologiei, specialist în farmacologie. — Din fr. **pharmacologue.**

FARMACOLÓGIC, -Ă, *farmacologici, -ce*, adj. Care aparține farmacologiei, care se referă la farmacologie. — Din fr. **pharmacologique.**

FARMACOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul originii, proprietăţilor fizice şi chimice, compoziţiei, clasificării şi acţiunii terapeutice a medicamentelor asupra organismului. — Din fr. **pharmacologie.**

FARMACOPÉE, *farmacopei*, s.f. Tratat care cuprinde datele oficiale privind descrierea şi formulele de preparare a medicamentelor, precum şi modul lor de conservare şi de utilizare. — Din fr. **pharmacopée.**

FARMACOTERAPÍE s.f. Terapie bazată pe medicamente. — Din fr. **pharmacothérapie.**

FARMACOVIGILÉNŢĂ s.f. Vigilenţă faţă de efectele nocive ale medicamentelor (luate în exces) asupra organismului. — Din fr. **pharmacovigilance.**

FARMAZÓN, -OÁNĂ, *farmazoni, -oane*, s.m. şi f. (Pop.) Vrăjitor. F Fig. Om şiret, viclean. — Din rus. **farmazon.**

FARMAZONÍE, *farmazonii*, s.f. (Pop.) Vrajă, farmec (vrăjitoresc). — **Farmazon** + suf. *-ie.*

FÁRMEC, *farmece*, s.n. **1.** (În basme şi în superstiţii) Acţiunea de a vrăji şi rezultatul ei; transformare miraculoasă a lucrurilor (în urma unor vrăji); mijloc magic folosit pentru o asemenea transformare; vrajă, vrăjitorie. G Loc. adv. *Ca prin farmec* = într-un mod miraculos, pe neaşteptate, dintr-odată. **2.** Ansamblu de calităţi (frumuseţe, graţie etc.) care încântă, atrage pe cineva. *Farmecul pădurii.* F Desfătare, plăcere, încântare pe care o simte cineva în faţa unui lucru fermecător. — Lat. **pharmacum.**

FARNIÉNTE s.n. (Livr.) Inactivitate, lenevie, trândăvie (totală). [Pr.: *-ni-en-*] — Cuv. it.

FÁRSĂ, *farse*, s.f. **1.** Comedie în care sunt cultivate îndeosebi comicul uşor, de situaţie, bufoneria, intriga amuzantă şi replica spirituală. **2.** Faptul de a păcăli pe cineva cu scopul de a se amuza; mijloc folosit în acest scop; păcăleală, festă. — Din fr. **farce.**

FARSÓR, -OÁRE, *farsori, -oare*, s.m. şi f. Persoană lipsită de seriozitate, care se ţine de păcăleli. F Persoană care caută să treacă drept alta decât este în realitate (prin minciuni, înşelătorie); impostor. — Din fr. **farceur.**

FASCÍCOL s.n. v. **fascicul.**

FASCÍCOLĂ s.f. v. **fasciculă.**

FASCÍCUL, *fascicule*, s.n. Grup format din mai multe elemente de acelaşi fel, aşezate în formă de mănunchi. G (Mat.) *Fascicul de drepte* = totalitatea dreptelor care trec printr-un punct fix. F (Fiz.) Mănunchi de raze luminoase sau vizuale cu secţiune bine delimitată; ansamblu de particule aflate în mişcare ordonată. F (Anat.) Grup de fibre care au acelaşi traiect şi aceeaşi distribuţie. F (Bot.) Ţesut vegetal conducător format din fibre lemnoase şi liberiene. [Var.: **fascícol** s.n.] — Din fr. **fascicule,** lat. **fasciculus.**

FASCICULÁT, -Ă, *fasciculaţi, -te*, adj. Dispus în formă de fascicul, de mănunchi, de tufă. *Rădăcină fasciculată.* — Din fr. **fasciculé.**

FASCÍCULĂ, *fascicule*, s.f. Fiecare dintre părţile unei opere unice care se publică în etape succesive (urmând a fi reunite într-un tot după apariţia integrală a lucrării). F Broşură conţinând o parte, un capitol dintr-un roman publicat în fragmente succesive; *p. gener.* broşură. F Coală de tipografie făltuită. [Var.: **fascícolă** s.f.] — Din fr. **fascicule.**

FÁSCIE[1], *fascii*, s.f. **1.** (La pl.) Mănunchi de nuiele de mesteacăn, legat cu o curea în jurul unei securi şi purtat de lictorii care însoţeau pe unii magistraţi romani. **2.** Fascină. — Din lat. **fascis.**

FÁSCIE[2], *fascii*, s.f. (Anat.) Foiţă care acoperă muşchii sau alte structuri anatomice. — Din lat. **fascia.**

FASCINÁ, *fascinez*, vb. I. Tranz. **1.** A atrage pe cineva în mod irezistibil cu privirea. **2.** A produce cuiva o impresie deosebită prin însuşiri (atrăgătoare) ieşite din comun; a captiva. — Din fr. **fasciner,** lat. **fascinare.**

FASCINÁNT, -Ă, *fascinanţi, -te*, adj. Care fascinează, care captivează; captivant, seducător, fascinator. — Din fr. **fascinant.**

FASCINÁRE, *fascinări*, s.f. Acţiunea de *a fascina* şi rezultatul ei. — V. **fascina.**

FASCINÁT, -Ă, *fascinaţi, -te,* adj. Încântat, captivat, sedus. — V. **fascina.**

FASCINATÓR, -OÁRE, *fascinatori, -oare*, adj. Fascinant. — Din fr. **fascinateur,** lat. **fascinator, -oris.**

FASCINÁŢIE, *fascinaţii*, s.f. Atracţie irezistibilă pe care o provoacă cineva sau ceva prin însuşiri ieşite din comun. [Var.: **fascinaţiúne** s.f.] — Din fr. **fascination,** lat. **fascinatio.**

FASCINAŢIÚNE s.f. v. **fascinaţie.**

FASCÍNĂ, *fascine*, s.f. Legătură de nuiele sau de ramuri subţiri, legat din loc în loc cu sârmă, uneori umplut cu piatră, moloz sau pământ, folosit la întărirea terasamentelor, la construirea digurilor sau a drumurilor în regiunile mlăştinoase şi la alte lucrări făcute în terenurile desfundate; fascie[1]. [Var.: **faşínă** s.f.] — Din it. **fascina,** fr. **fascine.**

FASCÍSM s.n. Ideologie apărută în Europa după Primul Război Mondial, caracterizându-se prin naţionalism extremist, misticism, violenţă, cultul forţei, intoleranţă faţă de alte partide, promovarea rasismului etc.; regim politic instaurat pe baza acestui curent. — Din it. **fascismo,** fr. **fascisme.**

FASCÍST, -Ă, *fascişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine fascismului, privitor la fascism. **2.** S.m. şi f. Partizan, adept al fascismului. — Din it. **fascista,** fr. **fasciste.**

FASCIZÁ, *fascizez*, vb. I. Tranz. A introduce, a propaga fascismul; a educa în spiritul ideologiei fasciste; a instaura un regim politic de tip fascist. — Din it. **fascizzare.**

FASCIZÁRE s.f. Acţiunea de *a fasciza* şi rezultatul ei. — V. **fasciza.**

FASÓLE s.f. **1.** Plantă erbacee anuală din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole mari, păroase, cu flori albe, alb-verzui, roz sau roşii, cultivată pentru păstăile şi pentru seminţele sale folosite în alimentaţie *(Phaseolus vulgaris).* **2.** Păstaia fasolei (**1**), de culoare verde sau galbenă; fiecare dintre boabele care se află în interiorul acestei păstăi. **3.** Mâncare preparată din păstăile (cu boabe) sau din boabele de fasole (**1**). [Var.: (reg.) **făsúle, fasúle** s.f.] — Din ngr. **fasóli.**

FASOLEÁLĂ, *fasoleli*, s.f. (Fam.) Fandosire. — **Fasoli** + suf. *-eală.*

FASOLÍ, *fasolesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se fandosi. — Probabil din [a face] **fasoane** (şi apropiat prin etimologie pop. de *fasole*).

FASOLÍCĂ s.f. Diminutiv al lui *fasole.* — **Fasole** + suf. *-ică.*

FASOLÍRE, *fasoliri*, s.f. (Fam.) Acţiunea de *a se fasoli* şi rezultatul ei. — V. **fasoli.**

FASOLÍT, -Ă, *fasoliţi, -te,* adj. (Fam.) Fandosit, sclifosit, răsfăţat. — V. **fasoli.**

FASÓN, *fasoane*, s.n. **1.** Modul cum este făcut un lucru; formă (a unei haine, a unei pălării); croială, model. F Modul cum arată o persoană (din punctul de vedere al îmbrăcămintei). **2.** Fig. (Fam.; la pl.) Nazuri, mofturi, fandoseli. — Din fr. **façon.**

FASONÁ, *fasonez*, vb. I. Tranz. A da unui obiect o anumită formă (în urma unui proces de prelucrare). F Fig. (Rar) A forma, a modela caracterul, personalitatea etc. cuiva. — Din fr. **façonner.**

FASONÁJ s.n. (Rar) Fasonare. — Din fr**. façonnage.**

FASONÁRE, *fasonări*, s.f. Acţiunea de *a fasona;* fasonat[1], fasonaj. — V. **fasona.**

FASONÁT[1] s.n. Fasonare. — V. **fasona.**

FASONÁT[2], -Ă, *fasonaţi, -te*, adj. (Despre obiecte) Căruia i s-a dat, care a căpătat o anumită formă (în urma unui proces de prelucrare). F Fig. (Fam.) Care face nazuri, fasoane. — V. **fasona.**

FASONATÓR, -OÁRE, *fasonatori, -oare*, s.m. şi f. Lucrător care fasonează. — **Fasona** + suf. *-tor.*

FAST[1] s.n. Splendoare, măreţie, pompă[2], lux, strălucire. — Din fr. **faste**.

FAST[2], -Ă, *faşti, -ste*, adj. (Despre zile, împrejurări, evenimente) Favorabil, fericit (pentru cineva). — Din fr. **faste,** lat. **fastus.**

FAST-FOOD, *fast-fooduri,* s.n. Restaurant cu un număr limitat de produse care nu necesită o preparare laborioasă şi care pot fi consumate pe loc sau luate la pachet. [Pr.: *fastfúd*] — Cuv. engl.

FASTIDIÓS, -OÁSĂ, *fastidioşi, -oase*, adj. (Livr.) Plicticos, plictisitor, anost, searbăd. [Pr.: *-di-os*]. — Din fr. **fastidieux,** lat. **fastidiosus.**

FASTUÓS, -OÁSĂ, *fastuoşi, -oase*, adj. (Livr.) Plin de fast[1]; măreţ, splendid, bogat. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **fastueux,** lat. **fastuosus.**

FASÚLE s.f. v. **fasole**.

FÁSUNG, *fasunguri*, s.n. (Tehn.) Dulie. — Din germ. **Fassung.**

FAŞĂ, *feşe*, s.f. **1.** Bucată lungă şi îngustă de pânză cu care se înfăşoară strâns copiii mici, peste scutece. G Expr. *Din* (sau *în) faşă* = (de) pe vremea când era copil mic; *p. ext.* de când se ştie, de la început. *Abia ieşit din faşă* = foarte tânăr. **2.** Fâşie lungă şi îngustă de tifon cu care se bandajează rănile. [Pl. şi: *feşi*] — Lat. **fascia.**

FAŞÍNĂ s.f. v. **fascină.**

FAŞIONÁBIL, -Ă, *faşionabili, -e,* adj. (Rar) Care aparţine modei lumii elegante, privitor la această modă. [Pr.: *-şi-o-*] — Din fr. **fashionable.**

FATÁL, -Ă, *fatali, -e,* adj. **1.** Care are urmări nenorocite pentru cineva sau ceva; care pricinuieşte moartea; funest. *Greşeală fatală. Lovitură fatală.* F Nefericit, nenorocit, trist. *Deznodământ fatal.* **2.** Care se consideră că este fixat de destin; care nu poate fi înlăturat; inevitabil. **3.** Care provoacă o atracţie irezistibilă (şi nefericită). *Femeie fatală.* — Din fr. **fatal,** lat. **fatalis.**

FATALÍSM s.n. Doctrină care consideră că toate evenimentele din viaţa oamenilor sunt dinainte determinate şi că totul se desfăşoară sub forţa implacabilă a destinului sau a providenţei divine. F Atitudinea omului fatalist. — Din fr. **fatalisme.**

FATALÍST, -Ă, *fatalişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine fatalismului, care se referă la fatalism, care se întemeiază pe fatalism. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care crede în fatalitate, în puterea absolută a destinului. — Din fr. **fataliste.**

FATALITÁTE, *fatalităţi*, s.f. **1.** Forţă supranaturală, voinţă divină care determină în mod prestabilit şi implacabil mersul lucrurilor şi viaţa oamenilor; soartă, destin, fatum. F Ceea ce este de neînlăturat, inevitabil. **2.** Concurs de împrejurări nefericite (care nu poate fi evitat). — Din fr. **fatalité,** lat. **fatalitas, -atis.**

FATALMÉNTE adv. În mod fatal, inevitabil. — Din it. **fatalmente,** fr. **fatalement.**

FÁTA MORGÁNA loc. s.f. Fenomen optic frecvent în regiunile calde, datorită căruia imaginile obiectelor aflate la (sau dincolo de) orizont apar ca și cum s-ar reflecta într-o apă. F Fig. Apariție înșelătoare, iluzie trecătoare. — Cuv. it.

FÁTĂ, *fete*, s.f. **1.** Persoană de sex feminin, nemăritată. G *Fată în casă* = fată (tânără) angajată ca femeie de serviciu într-o gospodărie. *Fată bătrână* = fată trecută de vârsta de măritat și care a rămas necăsătorită. F Fecioară, virgină. **2.** (În raport cu părinții) Fiică. — Lat. **feta.**

FATÍDIC, -Ă, *fatidici, -ce,* adj. (Livr.) Hotărât de soartă; profetic; *p. ext.* aducător de nenorocire. — Din fr. **fatidique,** lat. **fatidicus.**

FATIGABILITÁTE s.f. (Rar) (Tendință spre) oboseală; coeficient de oboseală. — Din fr. **fatigabilité.**

FATUITÁTE s.f. (Livr.) Îngâmfare, înfumurare (care ascunde prostia). [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **fatuité,** lat. **fatuitas, -atis.**

FÁTUM s.n. (Livr.) Destin irevocabil, fatalitate, soartă. — Cuv. lat.

FAȚÁDĂ, *fațade*, s.f. Fiecare dintre părțile exterioare verticale ale unei clădiri, ale unui monument; *spec.* partea dinspre stradă sau partea unde se găsește intrarea principală a unei clădiri. G Loc. adj. *De fațadă* = de formă, pentru a salva aparențele. — Din fr. **façade** (refăcut după *față).*

FÁȚĂ, *fețe*, s.f. **I. 1.** Partea anterioară a capului omului și a unor animale, formată din oasele faciale, maxilarul superior și inferior, acoperite de mușchii faciali; chip, figură. G Loc. adj. *Din față* = care se află înainte. *De față* = care se află prezent; care aparține prezentului. G Loc. adv. *În față* = **a)** înainte; **b)** direct, fără înconjur, fără menajamente. *Din față* = dinainte. *De față* = în prezența cuiva. *Pe față* = direct, fără înconjur, fără menajamente; fără să se ferească. *Față în față* = unul înaintea (sau împotriva) celuilalt. G Loc. prep. *În fața* (cuiva sau a ceva) = înaintea (cuiva sau a ceva). *Din fața* = dinaintea (cuiva sau a ceva). *De față cu...* = în prezența... *Față cu...* (sau *de...*) = **a)** în raport cu..., în ceea ce privește; **b)** pentru; **c)** având în vedere. G Expr. *A(-i) cânta* (cuiva) *cucul în* (sau *din...*) *față* = (în superstiții) a-i merge (cuiva) bine. *A fi de față* = a fi prezent, a asista. *A scăpa cu fața curată* = a scăpa cu bine dintr-o situație dificilă. *A face față* (cuiva sau la ceva) = a rezista; a corespunde unei probe, unei sarcini. *A pune (de) față* (sau *față în față*) = a confrunta; a compara. *A (se) da pe față* = a (se) descoperi, a (se) demasca. *A-și întoarce fața (de la...)* = a nu mai vrea să știe de... *A privi* (sau *a vedea, a zări* pe cineva) *din față* = a privi (sau a vedea, a zări) în întregime figura cuiva. *Om* (sau *taler) cu două fețe* = om ipocrit, fățarnic. *A-l prinde* (pe cineva) *la față* = (despre haine, culori) a-i sta bine, a i se potrivi. F Expresie a feței (**I 1**); mină, fizionomie. G Expr. *A schimba* (sau *a face*) *fețe(-fețe)* = **a)** a-și schimba subit fizionomia, culoarea obrazului (de jenă, rușine etc.); **b)** a se simți foarte încurcat la auzul sau la vederea unor lucruri sau situații neplăcute; a se tulbura, a se zăpăci; **c)** (despre mătăsuri) a-și schimba reflexele, culorile. *A prinde față* = a se îndrepta după o boală. F Obraz. **2.** Partea anterioară a corpului omenesc și a unor animale. *Au căzut cu fața la pământ.* **3.** (Pop.; determinat prin „de om" sau „pământeană") Om. **4**. Persoană, personaj. *Fețe simandicoase.* G *Față bisericească* = reprezentant al bisericii. **II. 1.** (Mat.) Fiecare dintre suprafețele plane care mărginesc un poliedru; fiecare dintre planele care formează un diedru. **2.** Suprafață (în special a Pământului, a apei). G Expr. *La fața locului* = acolo unde s-a întâmplat (sau se va întâmpla) ceva. **3.** Înfățișare, aspect. F Partea de deasupra, expusă vederii și mai aleasă, a unor articole alimentare de vânzare. **4.** Culoare. G Expr. *A-i ieși* (unei pânze, unei stofe) *fața* (la soare, la spălat etc.) = a se decolora. **5.** Partea lustruită, poleită, finisată atent etc. a unui obiect. G Expr. *A da față* (unui lucru) = a lustrui, a polei, a netezi, a face să arate frumos (un lucru). F Partea finită, expusă vederii, a unei țesături (în opoziție cu dosul ei). **6**. (În sintagmele) *Față de masă* = material textil, plastic etc. folosit spre a acoperi o masă (când se mănâncă sau ca ornament). *Față de pernă* (sau *de plapumă*) = învelitoare de pânză în care se îmbracă perna (sau plapuma). **7.** Prima pagină a fiecărei file. F (Înv. și pop.) Pagină. **8.** Fațadă. **9**. (În sintagma) *Fața dealului* (sau *a muntelui* etc.) = partea dealului (sau a muntelui etc.) orientată spre soare sau spre miazăzi. — Lat. pop. **facia** *(< facies).*

FAȚETÁ, *fațetez,* vb. I. Tranz. A șlefui, a tăia în fațete. — Din fr. **facetter.**

FAȚETÁRE, *fațetări*, s.f. Acțiunea *de a fațeta;* fațetat. — V. **fațeta.**

FAȚETÁT[1] s.n. Fațetare. — V. **fațeta.**

FAȚETÁT[2]**, -Ă,** *fațetați, -te*, adj. Care a fost tăiat, șlefuit în fațete. — V. **fațeta.**

FAȚÉTĂ, *fațete*, s.f. **1.** Fiecare dintre fețele (șlefuite ale) unei pietre prețioase, ale unei sticle, ale unui metal etc. F Fig. Fiecare dintre aspectele unei probleme, ale unei lucrări, care împreună alcătuiesc un ansamblu. **2.** (În sintagma) *Fațetă de cuțit* = teșitură a muchiei tăietoare la cuțitele de prelucrare prin așchiere. **3.** (Tipogr.) Placă de fontă care servește ca fundament pentru un clișeu sau pentru o placă de stereotipie. — Din fr. **facette** (refăcut după *față*).

FÁULT, *faulturi*, s.n. (La unele jocuri sportive) Act nesportiv (lovire intenționată, trântire, împingere etc.) comis de un jucător asupra adversarului și sancționat de arbitru. [Pr.: *fa-ulf*] — Din engl. **fault.**

FAULTÁ, *faultez*, vb. I. Tranz. (Sport) A comite un fault. [Pr.: *fa-ul-*] — V. **fault.**

FAULTÁRE, *faultări*, s.f. Acțiunea de *a faulta* și rezultatul ei. [Pr.: *fa-ul-*] — V. **faulta.**

FÁUN, *fauni*, s.m. Zeu al fecundității din mitologia romană; (sens curent) divinitate romană campestră, protectoare a câmpiilor, pădurilor și turmelor, înfățișată ca un bărbat cu coarne și cu picioare de țap. — Din lat. **faunus.**

FÁUNĂ s.f. Totalitatea speciilor de animale de pe glob, dintr-o regiune, dintr-o epocă geologică etc. [Pr.: *fa-u-*] — Din fr. **faune.**

FAUNÍSTIC, -Ă, *faunistici, -ce,* adj. De faună. [Pr.: *fa-u-*] — **Faună** + suf. *-istic.*

FÁUR[1] s.m. (Pop.) Februarie. — Din **făurar**[1] (derivat regresiv).

FÁUR[2]**,** *fauri*, s.m. **1.** (Înv.) Fierar. **2.** Denumire dată insectelor din familia *elateridelor,* cu corpul lunguieț și subțire, păros, de culoare castanie. — Lat. **faber, -bri.**

FAURMÁUR s.m. (Pop.) Meștergrindă. [Pr.: *fa-ur-ma-ur*] — Et. nec.

FAVÉLĂ, *favele,* s.f. Cartier de case sărăcăcioase din America Latină. — Din sp. **favela.**

FAVOÁRE, *favoruri*, s.f. Avantaj acordat cuiva, cu preferință față de alții; dovadă deosebită de bunăvoință față de cineva; hatâr. G *Bilet de favoare* = bilet pe baza căruia se poate intra, gratuit sau cu reducere, la un spectacol. G Expr. *În favoarea* (cuiva) = în avantajul, în folosul (cuiva). [Var.: (înv.) **favór** s.n.] — Din fr. **faveur.**

FAVÓR s.n. v. **favoare.**

FAVORÁBIL, -Ă, *favorabili, -e,* adj. **1.** (Despre acțiuni, fenomene, împrejurări etc.) Care este în favoarea cuiva sau a ceva, care avantajează pe cineva sau ceva. **2.** (Despre oameni) Binevoitor față de cineva sau de ceva. — Din fr. **favorable,** lat. **favorabilis.**

FAVORÍT, -Ă, *favoriți, -te,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. Care este preferat de cineva, pe care cineva îl place mai mult. *Mâncare favorită.* **II.** S.m. și f. **1**. Persoană iubită sau prețuită cu predilecție de cineva. F Spec. Persoană care se bucură de protecția unui suveran sau a unui om influent (și care trage profituri de pe urma acestei situații). F Spec. (La f.) Amantă a unui monarh, a unui nobil etc. **2.** Participant la o competiție, la un concurs, considerat cu cele mai mari șanse de reușită. **III.** S.m. (Mai ales la pl.) Păr lăsat să crească de o parte și de alta a obrazului unui bărbat. [Pl. și: (**III**, n.) *favorite*] — Din fr. **favori, -ite,** it. **favorito,** (**III**) și rus. **favorit.**

FAVORITÍSM, *favoritisme*, s.n. Acordare abuzivă și nemeritată de favoruri; (la pl.) favoruri acordate cuiva în mod abuziv și nemeritat. — Din fr. **favoritisme.**

FAVORIZÁ, *favorizez*, vb. I. Tranz. **1.** A fi favorabil, prielnic, a înlesni ivirea unui eveniment, desfășurarea sau realizarea unei acțiuni etc.; a avantaja. **2.** A acorda cuiva un avantaj; a acorda favoruri în mod abuziv și nemeritat. — Din fr. **favoriser.**

FAVORIZÁNT, -Ă, *favorizanți, -te,* adj. Care favorizează. — Din fr. **favorisant.**

FAVORIZÁRE s.f. Acțiunea de *a favoriza* și rezultatul ei. — V. **favoriza.**

FÁVUS, *favusuri*, s.n. (Med.) Dermatoză localizată la pielea capului, produsă de o ciupercă microscopică. — Din fr. **favus.**

FAX, *faxuri,* s.n. Metodă de transmitere a materialelor grafice (texte, fotografii etc.) pe liniile de comunicație telefonice. — Cuv. engl.

FAZÁN, *fazani,* s.m. **1.** Pasăre de mărimea unei găini, cu coada lungă și ascuțită, al cărei bărbătuș se distinge printr-un penaj frumos și viu colorat, vânată pentru carnea ei gustoasă *(Phasianus colchicus).* **2.** (Arg.) Naiv, fraier. G Expr. (Fam.) *A pica de fazan* = a fi păcălit (din naivitate). — Din rus. **fazan.** Cf. fr. f a i s a n.

FAZANERÍE, *fazanerii*, s.f. Crescătorie de fazani. — **Fazan** + suf. *-erie.*

FÁZĂ, *faze*, s.f. Fiecare dintre etapele distincte din evoluția unui proces din natură sau din societate; fiecare dintre stările succesive ale unei transformări. F Fiecare dintre aspectele succesive pe care le iau Luna și unele planete, determinate de orientarea pe care o au față de Pământ părțile din suprafața lor iluminate de Soare. F Fiecare dintre circuitele componente ale unui sistem de circuite electrice. F (Fiz.) Argument al unei mărimi care variază sinusoidal în timp și care caracterizează mărimea în orice moment. G Expr (Fam.) *A fi pe fază* = (a fi atent și) a acționa prompt, la momentul potrivit. — Din fr. **phase.**

FAZITRÓN, *fazitroane*, s.n. Tub electronic care realizează modulații ale oscilațiilor de înaltă frecvență. — Din fr. **phasitron.**

FAZMÉTRU, *fazmetre*, s.n. Instrument care servește la măsurarea diferenței de fază între mărimi electrice de aceeași frecvență. — Din fr. **phasemètre.**

FAZOTRÓN, *fazotroane*, s.n. (Fiz.) Sincrociclotron. — Din fr., engl. **phasotron,** germ. **Phasotron,** rus. **fazotron.**

FĂ interj. v. **fa.**

FĂCĂLEŢ, *făcălețe*, s.n. Băţ gros şi neted, întrebuinţat la mestecatul mămăligii, la întinderea foii de aluat etc.; melesteu, vergea. — Cf. magh. f a k a l á n.

FĂCĂLUÍ, *făcăluiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A amesteca frecând şi zdrobind (cu o lingură de lemn) unele legume fierte, îndeosebi fasolea (pentru a le face piure). — Cf. f ă c ă l e ţ.

FĂCĂLUÍRE, *făcăluiri*, s.f. (Reg.) Acţiunea de *a făcălui* şi rezultatul ei. — V. **făcălui.**

FĂCĂLUÍT[1] s.n. (Reg.) Faptul de *a făcălui.* — V. **făcălui.**

FĂCĂLUÍT[2]**, -Ă,** *făcăluiţi, -te,* adj. (Reg.; despre unele legume fierte) Zdrobit, frecat, făcut piure. — V. **făcălui.**

FĂCĂTÓR, -OÁRE, *făcători, -oare*, adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care face, creează, realizează ceva. G Compuse: *făcător-de-bine* = binefăcător. *Făcător-de-rele* = răufăcător. — **Face** + suf. *-ător.*

FĂCĂTÚRĂ, *făcături*, s.f. (Pop.; în superstiţii) Farmec, vrajă (făcută cuiva); mijloc întrebuinţat de vrăjitoare în farmecele sale. — **Face** + suf. *-ătură.*

FĂCĂU, *făcaie*, s.n. Roată de moară cu fus vertical; *p. ext.* moară mică având o astfel de roată, folosită pe apele de munte. — Et. nec.

FĂCLÍE, *făclii*, s.f. Lumânare mare (de ceară); faclă. F Fig. Flacără, văpaie; căldură. *Făclia culturii.* — Din sb. **faklja,** bg. **faklija.**

FĂCLIÉR, *făclieri*, s.m. (Rar) **1.** Persoană care fabrică sau vinde făclii. **2.** (Adesea fig.) Purtător de făclii. [Pr.: *-cli-er*] — **Făclie** + suf. *-ar.*

FĂCLIOÁRĂ, *făclioare*, s.f. Diminutiv al lui *făclie;* făcliuţă. [Pr.: *-cli-oa-*] — **Făclie** + suf. *-ioară.*

FĂCLIÚŢĂ, *făcliuţe*, s.f. Făclioară. [Pr.: *-cli-u-*] — **Făclie** + suf. *-uţă.*

FĂCÚT[1] s.n. **1.** Acţiunea de *a face* şi rezultatul ei. **2.** (Pop.; în superstiţii) Farmec, vrajă (făcută cuiva). **3.** (Pop.) Destin, soartă. — V. **face.**

FĂCÚT[2]**, -Ă,** *făcuţi, -te*, adj. **1.** (Despre băuturi) Falsificat, dres. **2.** (În expr.) *Parcă-i (un) lucru făcut* (sau substantivat, *un făcut),* se spune pentru a exprima surprinderea că un lucru se întâmplă contrar aşteptărilor. **3.** (Fam.) Beat. — V. **face.**

FĂGÁŞ, *făgaşe,* s.n. Urmă adâncă (şi îngustă) săpată în pământ de şuvoaiele apelor de ploaie sau lăsată de roţile unui vehicul. F Scobitură săpată pe întreaga lungime a frontului minier de abataj, pentru a uşura desprinderea ulterioară a rocii. F Fig. Direcţie, drum. *Şi-a orientat cercetările pe un nou făgaş.* [Pl. şi: *făgaşuri.* — Var.: (reg.) **hăugáş, hogáş, văgáş** s.n.] — Din magh. **vágás.**

FĂGĂDÁU, *făgădaie*, s.n. (Reg.) Han; ospătărie, cârciumă. — Din magh. **fogadó.**

FĂGĂDUÍ, *făgăduiesc*, vb. IV. Tranz. A promite cuiva că va face un anumit lucru. — Din magh. **fogadni.**

FĂGĂDUIÁLĂ, *făgăduieli*, s.f. Faptul de *a făgădui;* promisiune, făgăduinţă. [Pr.: *-du-ia-*] — **Făgădui** + suf. *-eală.*

FĂGĂDUÍNŢĂ, *făgăduinţe*, s.f. Făgăduială. G *Pământul* (sau *Ţara*) *făgăduinţei* = nume dat, în Biblie, Palestinei; *p. gener.* ţinut bogat, mănos, fericit. — **Făgădui** + suf. *-inţă.*

FĂGĂRĂŞEÁN, -Ă, *făgărăşeni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Făgăraş. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Făgăraş sau făgărăşenilor (**1**), referitor la municipiul Făgăraş ori la făgărăşeni. — **Făgăraş** (n.pr.) + suf. *-ean.*

FĂGĂRĂŞEÁNCĂ, *făgărăşence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Făgăraş. — **Făgărăşean** + suf. *-că.*

FĂGÉT, *făgete*, s.n. Pădure de fag. — **Fag** + suf. *-et.*

FĂGEŢÉL s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *făget.* — **Făget** + suf. *-el.*

FĂINÁRE s.f. Boală a plantelor provocată de unele ciuperci parazite şi caracterizată prin apariţia la suprafaţa organelor atacate a unui strat făinos, alb-cenuşiu. [Pr.: *fă-i-*] — Din **făină.**

FĂÍNĂ, (**2**) *făinuri,* s.f. **1.** (De obicei urmat de determinări care arată felul) Pulbere obţinută prin măcinarea boabelor de cereale sau a altor seminţe de plante şi folosită în alimentaţie. G Expr. *Altă făină se macină acum la moară* = s-a schimbat situaţia, lucrurile nu mai sunt cum au fost. **2.** Pulbere obţinută prin măcinarea anumitor materiale. G *Făină animală* = produs obţinut din cadavre de animale, resturi de la fabricile de conserve, sânge etc., sterilizat, folosit mai ales pentru hrana puilor, a păsărilor ouătoare şi a porcilor. *Făină de peşte* = produs sub formă de pulbere obţinut din peşti inferiori şi necomestibili sau din diferite resturi de la fabricile de conserve de peşte, folosit pentru hrana porcilor, a păsărilor etc. *Făină de oase* = pulbere fină obţinută prin măcinarea oaselor şi folosită ca supliment valoros în hrana animalelor şi ca îngrăşământ în agricultură. — Lat. **farina.**

FĂINÓS, -OÁSĂ, *făinoşi, -oase*, adj. **1.** Care are aspectul sau consistenţa făinii (**1**). F (Despre fructe) Fără zeamă, uscăcios; mălăieţ. **2.** Preparat din făină. G *Paste făinoase* (şi substantivat, f. pl.) = produse alimentare preparate din făină, apă, uneori şi ouă. [Pr.: *fă-i-*]. — Lat. **farinosus.** Cf. f ă i n ă.

FĂLĂLĂÍ, pers. 3 *fălălăieşte,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre frunze, mătăsuri, obiecte de îmbrăcăminte) A foşni. — Formaţie onomatopeică.

FĂLCÁRIŢĂ s.f. (Med.; pop.) Tetanos (la copii). — **Falcă** + suf. *-ariţă.*

FĂLCEÁ, *fălcele*, s.f. Fiecare dintre: **a)** cele două tălpi ale saniei; **b)** cele două braţe ale vatalelor de la războiul de ţesut; **c)** cele două scândurele între care intră limba meliţei; **d)** stinghiile de lemn care leagă între ele scândurile care formează fundul carului; **e)** cele două stinghii laterale ale cârceiei carului prin care se leagă tânjala de proţap (când se înjugă patru boi); **f)** cele două braţe de lemn ale piscului (la car); **g)** cele două sau patru braţe laterale care constituie corpul afetului unui tun sau al unui obuzier. — **Falcă** + suf. *-ea.*

FĂLCÓS, -OÁSĂ, *fălcoşi, -oase*, adj. (Adesea substantivat) Care are fălci mari. F (Reg.) Mâncăcios. — **Falcă** + suf. *-os.*

FĂLÍ, *fălesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se arăta mândru de cineva sau de ceva; a se mândri, a se lăuda. F (Peior.) A se arăta plin de sine, îngâmfat; a se îngâmfa. **2.** Tranz. (Înv.) A preamări, a slăvi. — Din sl. **hvaliti.**

FĂLITÓR, -OÁRE, *fălitori, -oare*, adj., s.m. şi f. (Înv.) (Persoană) care linguşeşte, (om) linguşitor. — **Făli** + suf. *-tor.*

FĂLNICÍE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi falnic. — **Falnic** + suf. *-ie.*

FĂLÓS, -OÁSĂ, *făloşi, -oase*, adj. (Pop.) **1.** Mândru (de cineva sau de ceva). **2.** (Peior.) Semeţ, îngâmfat. **2.** Impunător, măreţ, impozant. F (Înv.) Glorios; slăvit. — **Fală** + suf. *-os.*

FĂLOŞÍ, *făloşesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) A se făli, a se îngâmfa. — Din **fălos.**

FĂLOŞÍE, *făloşii*, s.f. (Reg.) Îngâmfare. — **Fălos** + suf. *-ie.*

FĂLTICENEÁN, -Ă, *fălticeneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Fălticeni. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Fălticeni sau fălticenenilor (**1**), privitor la Fălticeni ori la fălticeneni. — **Fălticeni** (n.pr.) + suf. *-ean.*

FĂLTICENEÁNCĂ, *fălticenence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Fălticeni. — **Fălticenean** + suf. *-că.*

FĂLŢUÍ, *fălţuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A prelucra cu falţul pieile tăbăcite pentru a le reduce şi a le uniformiza grosimea. **2.** A face unor scânduri, ţigle etc. un falţ (care să permită îmbinarea lor). F A executa îmbinarea unor piese de tablă cu ajutorul falţului. **3.** A îndoi şi a împături o coală de hârtie sau o tipăritură (în vederea manipulării, păstrării sau a broşării ori a legării). — Din germ. **falzen.**

FĂLŢUÍRE s.f. Acţiunea de *a fălţui;* fălţuit[1]. — V. **fălţui.**

FĂLŢUÍT[1] s.n. Fălţuire. — V. **fălţui.**

FĂLŢUÍT[2]**, -Ă,** *fălţuiţi, -te*, adj. **1.** (Despre piei tăbăcite) Care şi-a redus şi şi-a uniformizat grosimea în urma prelucrării cu falţul. **2.** (Despre unele materiale de construcţie) Care are falţ, prevăzut cu falţ. **3.** (Despre colile unei tipărituri) Îndoit şi împăturit (în vederea broşării sau a legării). — V. **fălţui.**

FĂLŢUITÓR, -OÁRE, *fălţuitori, -oare*, s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. Persoană calificată în operaţiile de fălţuire. **2.** S.n. Unealtă cu care se fălţuieşte. [Pr.: *-ţu-i-*] — **Fălţui** + suf. *-tor.*

FĂPTÁŞ, -Ă, *făptaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care a comis o faptă condamnabilă, de obicei un delict, o infracţiune; făptuitor. — **Faptă** + suf. *-aş.*

FĂPTUÍ, *făptuiesc*, vb. IV. Tranz. A face, a săvârşi ceva; *spec.* a comite un delict, o infracţiune. — **Fapt** + suf. *-ui.*

FĂPTUÍRE, *făptuiri*, s.f. Acţiunea de *a făptui* şi rezultatul ei. — V. **făptui.**

FĂPTUITÓR, -OÁRE, *făptuitori, -oare*, s.m. şi f. **1.** Făptaş. **2.** Persoană care făptuieşte, realizează ceva. [Pr.: *-tu-i-*] — **Făptui** + suf. *-tor.*

FĂPTÚRĂ, *făpturi*, s.f. **1.** Fiinţă, vietate, creatură. F Trup; *p. ext.* înfăţişare fizică, aspect exterior, statură. **2.** Natură, fire; lume, univers. — Lat. **factura.**

FĂRĂŞ, *fărașe*, s.n. Obiect casnic în formă de lopată cu coadă scurtă, în care se adună cu mătura gunoiul, se strânge jarul etc. [Var.: **foráş** s.n.] — Din tc. **faraş.**

FÁRĂ prep., conj. **I.** Prep. **1.** (Introduce complemente circumstanţiale de mod şi atribute, conţinând ideea de excludere) Lipsit de... *Om fără necazuri.* F (În legătură cu cuvinte care arată cantitatea sau măsura, indicând cât lipseşte până la o măsură deplină) *Este ora zece fără cinci minute.* F (În operaţii aritmetice de scădere) Minus, mai puţin. *Patru fără doi.* **2.** (Introduce complemente circumstanţiale sociative negative) *Pot eu să trăiesc şi fără tine.* F (Introduce complemente circumstanţiale instrumentale negative) *A scos cuiele fără cleşte.* **II.** (Urmat de o propoziţie circumstanţială de mod sau de un infinitiv care îi ţine locul, are valoarea unei negaţii) *A ascultat fără să răspundă nimic.* F (Urmat de o propoziţie concesivă sau de un infinitiv care îi ţine locul) Deşi nu..., cu toate că nu... *Fără să fie desăvârşit, e mulţumitor.* **2.** (Reg.; după negaţie, cu sens adversativ) Ci, dar. F (Înv.; adverbial) Decât, (în) afară de...; exceptând pe... — Lat. **foras** „afară”.

FĂRĂDELÉGE, *fărădelegi*, s.f. (Înv. şi pop.) Faptă rea; nelegiuire, ticăloşie, mişelie. [Var.: **fărdelége** s.f.] — **Fără** + **de**[4] + **lege** (după sl. *bezakonije).*

FĂRÂMÁ, *fărấm*, vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) sfărâma, a (se) sparge, a (se) zdrobi, a (se) frânge. G Expr. (Tranz.) *A-şi fărâma capul* = a se chinui să rezolve o problemă dificilă, a-şi bate capul. F A (se) distruge, a (se) nimici. [Var.: **fărmá** vb. I] — Din **fărâmă.**

FĂRÂMÁRE s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) fărâma* şi rezultatul ei. [Var.: **fărmáre** s.f.] — V. **fărâma.**

FĂRÂMÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) fărâma.* — V. **fărâma.**

FĂRÂMÁT[2]**, -Ă,** *fărâmaţi, -te*, adj. (Pop.) Sfărâmat, spart, zdrobit, frânt. F Nimicit, distrus. [Var.: **fărmát, -ă** adj.] — V. **fărâma.**

FĂRÁMĂ, *fărâme*, s.f. Bucată mică rămasă din ceva (după ce s-a sfărâmat, s-a spart, s-a rupt etc.); fiecare dintre bucăţelele în care s-a împărţit un obiect (în urma sfărâmării, spargerii, ruperii). G Expr. *A (se) face (mici* sau *mii de) fărâme* = a (se) sfărâma. — Cf. alb. thërrime.

FĂRÂMĂTÓR, *fărâmătoare*, s.n. Dispozitiv sau maşină pentru sfărâmarea unor materiale. — **Fărâma** + suf. *-ător.*

FĂRÂMĂTÚRĂ, *fărâmături*, s.f. (Reg.) Sfărâmătură; fărâmă (de pâine). [Var.: **fărâmitúră, fărmătúră** s.f.] — **Fărâmă** + suf. *-tură.*

FĂRÂMÉLE s.f. pl. (Rar; în expr.) *A tăia fărâmele* = a tăia în bucăţi mici. — **Fărâmă** + suf. *-ele.*

FĂRÂMÍCĂ, *fărâmici*, s.f. (Pop.) Fărâmiţă. — **Fărâmă** + suf. *-ică.*

FĂRÂMICIÓS, -OÁSĂ, *fărâmicioşi, -oase*, adj. Care se sfărâmă sau se poate sfărâma uşor; sfărâmicios. — **Fărâma** + suf. *-icios.*

FĂRÂMITÚRĂ s.f. v. **fărâmătură.**

FĂRÂMIŢÁ, *fărâmiţez*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) preface în fărâmiţe, a (se) sfărâma în componente foarte mici. — Din **fărâmiţă.**

FĂRÂMIŢÁRE, *fărâmiţări*, s.f. Acţiunea de *a (se) fărâmiţa* şi rezultatul ei. — V. **fărâmiţa.**

FĂRÂMIŢÁT[1] s.n. Fărâmiţare. — V. **fărâmiţa.**

FĂRÂMIŢÁT[2]**, -Ă,** *fărâmiţaţi, -te,* adj. Care s-a prefăcut în fărâmiţe, care s-a sfărâmat în componente foarte mici. — V. **fărâmiţa.**

FĂRÂMÍŢĂ, *fărâmiţe*, s.f. Diminutiv al lui *fărâmă;* fărâmică. — **Fărâmă** + suf. *-iţă.*

FĂRDELÉGE s.f. v. **fărădelege.**

FĂRMÁ vb. I v. **fărâma.**

FĂRMÁRE s.f. v. **fărâmare.**

FĂRMÁT, -Ă adj. v. **fărâmat.**

FĂRMĂCÁ vb. I v. **fermeca.**

FĂRMĂCÁT, -Ă adj. v. **fermecat.**

FĂRMĂCĂTÓR, -OÁRE adj. v. **fermecător.**

FĂRMĂTÚRĂ s.f. v. **fărâmătură.**

FĂRŞERÓT, -Ă, *fărşeroţi, -te,* s.m. şi f. Nume dat aromânilor din Albania. — Din **Frashëri** (nume de localitate în Albania).

FĂRTÁT s.m. v. **fârtat.**

FĂSÚLE s.f. v. **fasole.**

FĂŞÍE s.f. v. **fâşie.**

FĂT, *feţi,* s.m. **1.** Produs de concepţie din uterul mamiferelor, din momentul când începe a avea mişcări proprii şi formele caracteristice speciei şi până când se naşte; fetus. **2.** (Pop.) Fecior, fiu; băiat, copil. G (Pop.) *Fătul meu*, formulă cu care un bătrân se adresează cu afecţiune, bunăvoinţă etc. unui tânăr. F Compuse: *Făt-Frumos* = băiat, tânăr sau bărbat deosebit de frumos. (Pop.) *Făt-logofăt* = copil cu însuşiri (fizice) deosebite. — Lat. **fetus.**

FĂTÁ, pers. 3 *fátă*, vb. I. Tranz. (Despre animale mamifere) A naşte, a face pui. — Lat. **fetare.**

FĂTÁRE, *fătări,* s.f. Acţiunea de *a făta;* fătat. — V. **făta.**

FĂTÁT s.n. Fătare. — V. **făta.**

FĂTĂLẮU, *fătălăi*, s.m. (Pop.) Hermafrodit. F (Peior. şi glumeţ) Băiat căruia îi place mai mult compania fetelor, care este timid sau are apucături de fată. — **Fată** + suf. *-ălău.*

FĂTĂTOÁRE, (**1**) *fătătoare*, adj., (**2**) *fătători*, s.f. **1.** Adj. (Despre femelele animalelor mamifere) Care este aptă să fete. F (Pop.; substantivat, f.) Organ genital al unor femele. **2.** S.f. (Pop.) Loc unde fată animalele. — **Făta** + suf. *-ătoare.*

FĂTÓI, *fătoaie*, s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *fată;* fată robustă, voinică, care seamănă mai mult a bărbat. — **Fată** + suf. *-oi.*

FĂTÚCĂ, *fătuci*, s.f. (Pop.) Fetiţă. — **Fată** + suf. *-ucă.*

FĂTÚŢĂ, *fătuţe*, s.f. (Pop.) Fetiţă. — **Fată** + suf. *-uţă.*

FĂŢÁRNIC, -Ă, *făţarnici, -ce,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor; adesea substantivat) Lipsit de sinceritate; prefăcut, ipocrit, fals. — **Făţare** (înv. „făţărnicie" < *faţă)* + suf. *-nic.*

FĂŢĂRÍ, *făţăresc*, vb. IV. Refl. (Înv.) A se preface, a se făţărnici. — Din **făţare** (înv. „făţărnicie" < *faţă).*

FĂŢĂRÍE, *făţării*, s.f. (Înv.) Făţărnicie. — **Făţări** + suf. *-ie.*

FĂŢĂRNICÉŞTE adv. (Înv.) În mod făţarnic, prefăcut; ca un om făţarnic. — **Făţarnic** + suf. *-eşte.*

FĂŢĂRNICÍ, *făţărnicesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se preface, a se făţări. — Din **făţarnic.**

FĂŢĂRNICÍE, *făţărnicii*, s.f. Lipsă de sinceritate (în purtare, atitudini etc.); purtare, atitudine prefăcută, ipocrită; prefăcătorie, ipocrizie, falsitate, făţărie. — **Făţarnic** + suf. *-ie.*

FĂŢÍŞ, -Ă, *făţişi, -e*, adj. (Adesea adverbial) Care se face, se manifestă, se spune etc. pe faţă, deschis, direct. — **Faţă** + suf. *-iş.*

FĂŢUÍ, *făţuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A netezi, a lustrui suprafaţa unui obiect (prin cioplire, prin frecare etc.); *p. gener.* a da aspect frumos (suprafeţei) unui lucru. F Spec. A netezi tencuiala aplicată pe un element de construcţie. **2.** (În industria tăbăcăriei) A curăţa pielea de ultimele impurităţi rămase după cenuşărit. **3.** Fig. (Pop.) A pălmui pe cineva. — **Faţă** + suf. *-ui.*

FĂŢUIÁLĂ, *făţuieli*, s.f. **1.** Făţuire. **2.** Fig. (Pop.) Pălmuire; bătaie dată cuiva (peste faţă). **3.** (Concr.) Strat subţire de mortar, bine netezit, care formează faţa unei tencuieli. [Pr.: *-ţu-ia-*] — **Făţui** + suf. *-eală.*

FĂŢUÍRE, *făţuiri*, s.f. Acţiunea de *a făţui* şi rezultatul ei; făţuială, făţuit[1]. — V. **făţui.**

FĂŢUÍT[1] s.n. Făţuire. — V. **făţui.**

FĂŢUÍT[2]**, -Ă,** *făţuiţi, -te,* adj. (Despre obiecte) Cu suprafaţa netezită, lustruită, cu aspect frumos; (despre suprafaţa unei construcţii) cu tencuiala netezită. — V. **făţui.**

FĂŢUITÓR, -OÁRE, *făţuitori, -oare*, s.m., s.f., s.n. **1.** S.m. şi f. Persoană care făţuieşte. **2.** S.n. Rindea specială folosită pentru făţuirea sau pentru îndreptarea feţei scândurilor sau a pieselor de lemn. **3.** S.f. Unealtă cu care se întinde şi se netezeşte tencuiala aruncată cu mistria pe zid; drişcă. **4.** S.n. Cuţit puţin curbat, cu două mânere, care serveşte, în tăbăcărie, la făţuirea manuală a pielor. [Pr.: *-ţu-i-*] — **Făţui** + suf. *-tor.*

FĂURÁR[1] s.m. (Pop.) Februarie. [Pr.: *fă-u-*] — Lat. **febr(u)arius.**

FĂURÁR[2]**,** *făurari*, s.m. (Înv.) Fierar. F (Fig.) Făuritor, creator. *Făurar de frumuseţe.* [Pr.: *fă-u-*] — **Faur** + suf. *-ar.*

FĂURĂRÍE[1]**,** *făurării*, s.f. (Înv.) **1.** Atelierul fierarului; fierărie[1]. **2.** Meşteşugul fierarului; fierărie[1]. [Pr.: *fă-u-*] — **Făurar**[2] + suf. *-ie.*

FĂURĂRÍE[2] s.f. (Înv.) Mulţime de obiecte, de piese din fier; fierărie[2]. [Pr.: *fă-u-*] — **Faur**[2] + suf. *-ărie.*

FĂURÍ, *făuresc*, vb. IV. Tranz. **1.** A crea, a face, a realiza. **2.** Spec. (Înv.) A prelucra (prin forjare cu ciocanul) un metal; *p. ext.* a fabrica. [Pr.: *fă-u-*] — Din **faur**[2].

FĂURÍRE s.f. Acţiunea de *a făuri* şi rezultatul ei; creare, înfăptuire, construire. [Pr.: *fă-u-*] — V. **făuri.**

FĂURÍŞTE, *făurişti*, s.f. (Reg.) Atelierul fierarului; fierărie[1]. [Pr.: *fă-u-*] — **Faur**[2] + suf. *-işte.*

FĂURITÓR, -OÁRE, *făuritori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care făureşte, creează, înfăptuieşte, construieşte ceva; creator. [Pr.: *fă-u-*] — **Făuri** + suf. *-tor.*

FĂZĂNÍŢĂ, *făzăniţe*, s.f. Femela fazanului. — **Fazan** + suf. *-iţă.*

FÂL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de fâlfâitul aripilor unei păsări. — Onomatopee.

FÂLFĂÍ vb. IV v. **fâlfâi.**

FÂLFÂÍ, pers. 3 *fấlfâie*, vb. IV. **1.** Intranz. (Despre păsări) A da din aripi, producând zgomotul caracteristic care însoţeşte zborul. **2.** Intranz. şi tranz. A (se) legăna, a flutura o pânză, un steag, o batistă etc. în bătaia vântului sau prin mişcarea mâinii. **3.** Intranz. (Despre flăcări) A pâlpâi. [Var.: **fâlfăí** vb. IV] — **Fâl** + **f**[âl] + suf. *-âi.*

FÂLFÂÍRE, *fâlfâiri*, s.f. Acţiunea de *a fâlfâi* şi rezultatul ei; zgomot caracteristic zborului unei păsări; fluturare, fâlfâit, fâlfâitură. — V. **fâlfâi.**

FÂLFÂÍT s.n. Fâlfâire. — V. **fâlfâi.**

FÂLFÂITÓR, -OÁRE, *fâlfâitori, -oare*, adj. Care fâlfâie. [Pr.: *-fâ-i-*] — **Fâlfâi** + suf. *-tor.*

FÂLFÂITÚRĂ, *fâlfâituri*, s.f. (Rar) Fâlfâire. [Pr.: *-fâ-i-*] — **Fâlfâi** + suf. *-tură.*

FÂN s.n. Iarbă cosită şi uscată, servind ca nutreţ pentru vite; fânaţ. — Lat. **fenum.**

FÂNÁR s.n. v. **fanar.**

FÂNÁŢ, *fânaţe*, s.n. (Pop.) **1**. Fâneaţă. **2**. Fân. [Pl. şi: *fânaţuri*] — Lat ***fenacium.**

FÂNĂRÍE, *fânării,* s.f. (Pop.) **1.** Fâneaţă. **2.** Loc unde se fac clăile sau căpiţele de fân. **3.** Şură, magazie unde se păstrează fânul. — **Fân** + suf. *-ărie.*

FÂNEÁŢĂ, *fâneţe*, s.f. Teren pe care creşte (în mod natural sau prin cultivare) iarba pentru fân; fânărie, fânaţ. — **Fân** + suf. *-eaţă.*

FÂNIŞÓR s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *fân.* — **Fân** + suf. *-işor.*

FÂNOÁSĂ, *fânoase*, s.f. (Înv.) Unealtă agricolă cu tracţiune animală, servind la întoarcerea fânului. — **Fân** + suf. *-oasă* (după fr. *faneuse).*

FÂNTÂIOÁRĂ s.f. v. **fântânioară.**

FÂNTÂNÁR, *fântânari*, s.m. Persoană care face, repară sau întreţine fântâni. — **Fântână** + suf. *-ar.*

FÂNTÁNĂ, *fântâni*, s.f. **1.** Construcţie alcătuită dintr-o groapă cilindrică sau prismatică (cu pereţii pietruiţi) cu ghizduri împrejur, săpată în pământ până la nivelul unui strat de apă şi care serveşte la alimentarea curentă cu apă în mediul rural; puţ. G Expr. *A căra apă la fântână* = a întreprinde o acţiune zadarnică, a depune o muncă inutilă. F Construcţie de zid, de piatră etc. care adăposteşte o sursă de apă (venită prin conductă), servind la distribuirea apei sau ca element arhitectonic decorativ (în parcuri, pe străzi etc.). **2.** (Reg.) Izvor. [Pl. şi: (rar) *fântâne*] — Lat. **fontana.**

FÂNTÂNEÁ, *fântânele*, s.f. (Rar) Fântâniţă. — **Fântână** + suf. *-ea.*

FÂNTÂNÉL, *fântânei*, s.m. Specie de păstrăv cu un colorit frumos, care trăieşte în apele limpezi şi reci de munte *(Salvelinus fontinalis).* — **Fântână** + suf. *-el.*

FÂNTÂNIOÁRĂ, *fântânioare*, s.f. (Rar) Fântâniţă. [Var.: **fântâioáră** s.f.] — **Fântână** + suf. *-ioară.*

FÂNTÂNÍŢĂ, *fântâniţe*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *fântână;* fântânea, fântânioară. — **Fântână** + suf. *-iţă.*

FÂRNÂI, *fârnâi*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A vorbi pe nas; a fonfăi, a fornăi. F A produce un zgomot caracteristic când respiră, din cauza nasului înfundat. — Formaţie onomatopeică.

FÂRNÂÍRE, *fârnâiri*, s.f. (Reg.) Acţiunea de *a fârnâi* şi rezultatul ei; fârnâit[1]. — V. **fârnâi.**

FÂRNÂÍT[1], *fârnâituri*, s.n. (Reg.) Faptul de *a fârnâi.* — V. **fârnâi.**

FÂRNÂÍT[2], -Ă, *fârnâiţi, -te*, adj. (Reg.) (Adesea substantivat) Care vorbeşte pe nas; fonf, fonfăit, fornăit[2]. F Care produce un zgomot caracteristic când respiră, din cauza nasului înfundat. — V. **fârnâi.**

FÂRŞÍT s.n. v. **sfârşit[1].**

FÂRTÁI, *fârtaie*, s.n. (Reg.) Sfert. — Din magh. **fertály.**

FÂRTÁT, *fârtaţi*, s.m. (Pop.) Prieten nedespărţit al cuiva, legat de el prin jurământ până la moarte; frate de cruce. F Tovarăş, ortac. F Termen cu care se adresează cineva unui prieten sau cuiva căruia ţine să-i arate prietenie. [Var.: **fârtát** s.m.] — Din ***frătat** (< *frate* + suf. *-at*, după sl. *pobratim* < *bratŭ* „frate").

FÂS interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul şuierător produs de un gaz care iese cu presiune printr-un orificiu strâmt. **2.** S.n. Sunet produs astfel. — Onomatopee.

FÁSĂ, *fâse*, s.f. Nume dat mai multor specii de păsări migratoare mici (asemănătoare cu ciocârlia), de culoare cafenie-cenuşie, cu pântecele albicios, care aleargă mişcându-şi în permanenţă coada *(Anthus).* — Et. nec.

FÂSĂÍ vb. IV v. **fâsâi.**

FÂSĂIÁLĂ s.f. v. **fâsâială.**

FÂSĂÍRE s.f. v. **fâsâire.**

FÂSĂÍT s.n. v. **fâsâit.**

FÂSĂITÚRĂ s.f. v. **fâsâitură.**

FÂSÂÍ, *fâsâi*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre gaze) A produce un zgomot şuierător şi surd la ieşirea cu presiune printr-un orificiu strâmt. **2.** (Despre unele fiinţe) A sufla (pe nas) cu putere, a scoate (pe nas) sunete şuierătoare. *Gâscanul fâsâie.* [Var.: **fâsăí** vb. IV] — **Fâs** + suf. *-âi.*

FÂSÂIÁLĂ, *fâsâieli*, s.f. Faptul de *a fâsâi;* zgomot şuierător produs de ieşirea unui gaz printr-un orificiu strâmt; fâsâit, fâsâitură. [Pr.: *-sâ-ia-*. — Var.: **fâsăiálă** s.f.] — **Fâsâi** + suf. *-eală.*

FÂSÂÍRE, *fâsâiri*, s.f. (Rar) Acţiunea de *a fâsâi* şi rezultatul ei. [Var.: **fâsăíre** s.f.] — V. **fâsâi.**

FÂSÂÎT, *fâsâituri*, s.n. Fâsâială. [Var.: **fâsăít** s.n.] — V. **fâsâi.**

FÂSÂITÚRĂ, *fâsâituri,* s.f. Fâsâială. [Pr.: *-sâ-i-*. — Var.: **fâsăitúră** s.f.] — **Făsâi** + suf. *-tură.*

FÂSTÁC s.m. v. **fistic.**

FÂSTÂCEÁLĂ s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) fâstâci;* zăpăceală. — **Fâstâci** + suf. *-eală.*

FÂSTÂCÍ, *fâstâcesc*, vb. IV. Refl. şi tranz. (Fam.) A-şi pierde sau a face să-şi piardă cumpătul în faţa unei situaţii neaşteptate; a (se) intimida, a (se) zăpăci. — Probabil din **fâstâc.**

FÂSTÂCÍRE, *fâstâciri*, s.f. Acţiunea de *a (se) fâstâci* şi rezultatul ei. — V. **fâstâci.**

FÂSTÂCÍT, -Ă, *fâstâciţi, -te*, adj. Tulburat, zăpăcit; intimidat. — V. **fâstâci.**

FÂŞ[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de mişcarea frunzelor, a hârtiei etc. — Onomatopee.

FÂŞ[2], *fâşuri*, s.n. **1.** Material impermeabil subţire, folosit pentru confecţionarea hainelor de ploaie. **2.** Haină de ploaie confecţionată din acest material. — Din **fâş[1].**

FÂŞÁI vb. IV v. **fâşâi.**

FÂŞĂIÁLĂ s.f. v. **fâşâială.**

FÂŞĂI, *fâşâi*, vb. IV. Intranz. A produce zgomotul caracteristic frunzelor mişcate de vânt, al hârtiei răsfoite, al mişcării unei ţesături de mătase etc. [Var.: **fâşăí, fâşíf** vb. IV] — **Fâş[1]** + suf. *-âi.*

FÂŞÂIÁLĂ, *fâşâieli*, s.f. Fâşâire; fâşâit. [Pr.: *-şâ-ia-*. — Var.: **fâşăiálă** s.f.] — **Fâşâi** + suf. *-eală.*

FÂŞÂÍRE, *fâşâiri*, s.f. Acţiunea de *a fâşâi;* fâşâială; fâşâit. — V. **fâşâi.**

FÂŞÂÍT s.n. Faptul de *a fâşâi;* zgomot produs de frunzele mişcate de vânt, de iarba tăiată de coasă, de hârtia răsfoită, de mişcarea unei ţesături de mătase; fâşâitură. [Var.: **fâşíít** s.n.] — V. **fâşâi.**

FÂŞÂITÓR, -OÁRE, *fâşâitori, -oare*, adj. (Rar) Care fâşâie. [Pr.: *-şâ-i-*] — **Fâşâi** + suf. *-tor.*

FÂŞÂITÚRĂ, *fâşâituri*, s.f. Fâşâit. [Pr.: *-şâ-i-*. — Var.: **fâşiitúră** s.f.] — **Fâşâi** + suf. *-tură.*

FÂŞÍE, *fâşii*, s.f. **1.** Bucată lungă şi îngustă (de material textil, de piele etc.), tăiată sau ruptă dintr-o bucată mai mare. **2.** Suprafaţă lungă şi îngustă de teren. [Var.: **fâşíe** s.f.] — **Faşă** + suf. *-ie.*

FÂŞÍÍ vb. IV v. **fâşâi.**

FÂŞÍÍT s.n. v. **fâşâit.**

FÂŞIITÚRĂ s.f. v. **fâşâitură.**

FÂŞIOÁRĂ, *fâşioare*, s.f. Diminutiv al lui *fâşie.* [Pr.: *-şi-oa-*] — **Fâşie** + suf. *-ioară.*

FÂŞNEÁŢĂ, *fâşneţe*, adj., s.f. (Fam.) (Fată, femeie) iute, sprintenă, neastâmpărată, vioaie. — **Fâş[1]** + suf. *-neaţă.*

FÂŢ interj. Cuvânt care imită o mişcare (continuă). [Var.: *fâţa* interj.] — Onomatopee.

FÁŢA interj. v. **fâţ.**

FÁŢĂ, *fâţe*, s.f. **1.** (Reg.) Nume dat speciilor de peşte mic (care înoată repede). **2.** (Fam.) Femeie care se fâţâie. — Din **fâţâi** (derivat regresiv).

FÂŢÂÍ, *fâţâi,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. (Pop. şi fam.; despre animale, păsări) A mişca repede coada (într-o parte şi în alta). **2.** Refl. A se mişca încoace şi încolo, fără astâmpăr sau fără rost; a se foi[2]. — **Fâţ** + suf. *-âi.*

FÂŢÂIÁLĂ, *fâţâieli*, s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de *a (se) fâţâi;* umblet fără rost, agitat, dintr-un loc într-altul; fâţâit. [Pr.: *-ţâ-ia-*] — **Fâţâi** + suf. *-eală.*

FÂŢÂÍT s.n. Fâţâială. — V. **fâţâi.**

FÂŢIŞOÁRĂ, *fâţişoare*, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *fâţă.* — **Fâţă** + suf. *-işoară.*

FEBLÉŢE s.f. (Fam.) Înclinaţie, slăbiciune, atracţie pe care o simte cineva pentru o persoană, o activitate etc. F Ceea ce constituie obiectul înclinaţiei, slăbiciunii, atracţiei cuiva. — Din fr. **faiblesse.**

FÉBRĂ s.f. **1.** Temperatură ridicată a corpului, care constituie reacţia organismului la un agent infecţios, toxic etc.; temperatură, căldură, arşiţă, fierbinţeală. F (Urmat de determinări arătând felul bolii) Nume dat mai multor boli care se manifestă prin temperatură ridicată. G *Febră aftoasă* v. *aftoasă. Febră recurentă* v. *recurent. Febră musculară* = stare de oboseală generală care apare în urma unor eforturi fizice deosebite. **2.** Fig. Emoţie, nelinişte, încordare (înaintea sau la timpul producerii unui eveniment). — Din lat. **febris,** it. **febbre.**

FEBRICITÁ, *febricitez*, vb. I. Intranz. A avea febră (**1**). — Din fr. **fébriciter.**

FEBRICITÁTE s.f. Tendinţă de a face febră. — Din fr. **fébricité.**

FEBRIFÚG, -Ă, *febrifugi, -ge*, adj., s.n. (Substanţă, medicament) care înlătură sau reduce febra; antipiretic, antifebril. — Din fr. **fébrifuge,** lat. **febrifugia.**

FEBRÍL, -Ă, *febrili, -e,* adj. **1.** (Med.) Care se manifestă prin febră (**1**), cu febră. *Stare febrilă.* **2.** Fig. (Adesea adverbial) Încordat, înfrigurat, agitat; intens, viu. *Aşteptare febrilă. Muncă febrilă.* — Din fr. **fébrile,** lat. **febrilis.**

FEBRILITÁTE s.f. Încordare, înfrigurare; activitate intensă, vie. — Din fr. **fébrilité.**

FEBRUÁR s.m. v. **februarie.**

FEBRUÁRIE s.m. A doua lună a anului; faur[1], făurar[1]. [Pr.: *-bru-a-*. — Var.: (înv.) **február** s.m.] — Din lat. **februarius.**

FECÁL, -Ă, *fecale*, adj. (În sintagma) *Materie* (sau *substanţă* ori *produs*) *fecală* (ori *fecal*) (şi substantivat, f. pl.) = rest din alimentele incomplet sau deloc digerate eliminate prin anus; excrement. — Din fr. **fécal.**

FECALOÍD, -Ă, *fecaloizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are aspect de fecale. **2.** S.n. Vomisment având mirosul şi aspectul de fecale. — Din fr. **fécaloïde.**

FECALÓM, *fecaloame*, s.n. (Med.) Aglomerare patologică de fecale condensate în colon sau rect. — Din fr. **fécalome.**

FECIOÁRĂ, *fecioare*, s.f. **1.** Fată (tânără) care nu a avut niciodată relaţii sexuale cu un bărbat; virgină. G (Adjectival; pop.) *Fată fecioară* = fată mare, de măritat. F Fig. (Adjectival) Pur, curat. **2.** N. pr. art. (Bis.) Maica Domnului. **3.** N. pr. Constelaţie zodiacală din regiunea ecuatorială a cerului, în care se află Soarele la echinocţiul de toamnă. F Unul dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului. — Lat. ***fetiola** sau din **fată** + suf. *-ioară.*

FECIÓR, *feciori*, s.m. **1.** Fiu; băiat (în raport cu părinţii săi). **2.** Bărbat tânăr, neînsurat; flăcău. **3.** Servitor la casele boiereşti; valet, camerier,

lacheu. G *Fecior boieresc* = slujbaș pe moșia unui boier, care supraveghea munca la câmp; vătaf, isprăvnicel, logofăt. [Var.: (reg.) **ficiór** s.m.] — Lat. ***fetiolus** sau din **făt** + suf. *-ior*.

FECIORÁȘ, *fecioraș*, s.m. Diminutiv al lui *fecior*. — **Fecior** + suf. *-aș*.

FECIORÉLNIC, -Ă, *feciorelnici, -ce*, adj. (Ca) de fecioară (**1**), specific fecioarei; *fig.* neprihănit, nepătat, nevinovat, cast, fecioresc[1]. — **Fecioară** + suf. *-elnic*.

FECIORÉNIE s.f. (Rar) Caracter feciorelnic. — **Fecioară** + suf. *-enie*.

FECIORÉSC[1], -EÁSCĂ, *fecioreşti*, adj. Care aparține fecioarei (**1**), privitor la fecioară; *p. ext.* feciorelnic. — **Fecioară** + suf. *-esc*.

FECIORÉSC[2], -EÁSCĂ, *fecioreşti*, adj. Care aparține feciorilor (**2**), privitor la feciori, specific feciorilor. *Dans fecioresc.* F (Substantivat, f., art.) Nume dat mai multor dansuri populare în care băieții execută unele figuri de virtuozitate; melodie după care se execută aceste dansuri. — **Fecior** + suf. *-esc*.

FECIORÉȘTE[1] adv. Ca fecioarele (**1**); *p. ext.* în mod feciorelnic. — **Fecioară** + suf. *-ește*.

FECIORÉȘTE[2] adv. Ca feciorii (**2**), în felul feciorilor. — **Fecior** + suf. *-ește*.

FECIORÍ, *fecioresc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A-și trăi perioada de flăcău sau de fată. — De la **fecior.**

FECIORÍCĂ, *feciorele*, s.f. Mică plantă erbacee târâtoare, cu flori galbene-verzui *(Herniaria glabra)*. — **Fecioară** + suf. *-ică*.

FECIORÍE[1] s.f. Calitatea de a fi fecioară (**1**); castitate, virginitate, fetie; *p. ext.* curățenie morală (proprie unei fecioare). — **Fecioară** + suf. *-ie*.

FECIORÍE[2] s.f. Timpul cât cineva este fecior (**2**); epoca din viață petrecută ca fecior. — **Fecior** + suf. *-ie*.

FECÚLĂ, (**2**) *fecule,* s.f. **1.** Amidon extras din turberculii de cartofi, din rădăcinile de manioc etc., folosit în alimentație. **2.** Sortiment de feculă (**1**). [Acc. și: *féculă*] — Din fr. **fécule,** lat. **faecula**.

FECULÉNT, -Ă, *feculenți, -te*, adj. Care conține feculă; *p. ext.* hrănitor. — Din fr. **féculent.**

FECULÉNȚĂ s.f. Calitatea unei substanțe feculente. — Din fr. **féculence.**

FECÚND, -Ă, *fecunzi, -de*, adj. **1.** (Biol.) Care este apt să se reproducă; (sens curent) care se înmulțește ușor și repede; prolific. F (Despre pământ, terenuri) Care dă multe roade, care produce mult; roditor, productiv, fertil, mănos. **2.** Fig. (Despre idei, imaginație etc.) Bogat. **3.** Fig. (Despre oameni) Care scrie, compune, produce, publică mult, care are capacitatea de a da, ușor și repede, opere de creație, producții artistice sau științifice. — Din fr. **fécond,** lat. **fecundus.**

FECUNDÁ, *fecundez*, vb. I. Tranz. A provoca o fecundație, a face să procreeze. — Din fr. **féconder,** lat. **fecundare.**

FECUNDÁRE, *fecundări,* s.f. Acțiunea de *a fecunda* și rezultatul ei; fecundație, fecundat[1]. — V. **fecunda.**

FECUNDÁT[1] s.n. Faptul de *a fecunda*. — V. **fecunda.**

FECUNDÁT[2], -Ă, *fecundați, -te*, adj. În care crește o nouă ființă. — V. **fecunda.**

FECUNDÁȚIE, *fecundații*, s.f. (Biol.) Fenomen de unire a două celule sexuale de sex diferit, din care rezultă o singură celulă-ou, ce asigură un nou reprezentant al speciei; fecundare, fecundat[1]. — Din fr. **fécondation** (după *fecunda).*

FECUNDITÁTE s.f. Capacitate a animalelor și a plantelor de a se reproduce și de a da descendenți normal dezvoltați. F Capacitatea unui teren de a produce (multe) roade; rodnicie, fertilitate. F Fig. Capacitatea cuiva de a scrie, de a compune, de a publica mult, de a activa intens și pe planuri diverse. — Din fr. **fécondité,** lat. **fecunditas, -atis.**

FEDELÉȘ, *fedeleșuri*, s.n. Butoiaș mic, de forme diferite, în care țăranii își țin apa când lucrează la câmp. G Expr. (Adverbial) *A lega fedeleș* = a lega strâns și bine ca să nu poată scăpa; a lega cobză. [Acc. și: *fédeleș*. — Pl. și: *fedeleșe*] — Din magh. **fedeles.**

FÉDER, *federe*, s.n. Mică proeminență prevăzută în lungul muchiei unei piese de lemn sau de metal, care intră în nutul corespunzător al altei piese pentru a asigura o îmbinare perfectă; lambă. — Din germ. **Feder.**

FEDERÁL, -Ă, *federali, -e*, adj. Care aparține unei federații (de state), privitor la o federație (de state); care se prezintă sub forma unei federații; federativ. — Din fr. **fédéral.**

FEDERALÍSM s.n. Concepție și acțiune politică și juridică în vederea grupării mai multor state într-o federație. — Din fr. **fédéralisme.**

FEDERALÍST, -Ă, *federaliști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține federalismului, privitor la federalism. **2.** S.m. și f. Adept al federalismului. — Din fr. **fédéraliste.**

FEDERALIZÁ, pers. 3 *federalizează*, vb. I. Refl. (Despre state) A se constitui într-o federație. — Din fr. **fédéraliser.**

FEDERALIZÁRE, *federalizări*, s.f. Acțiunea de *a se federaliza* și rezultatul ei. — V. **federaliza.**

FEDERÁT, *federați*, s.m. (Mai ales la pl.). **1.** Persoană care făcea parte din populațiile așezate la granițele Imperiului Roman și care se angaja să apere aceste granițe în schimbul unor avantaje. **2.** Membru al gărzii naționale în timpul Comunei din Paris. — Din lat. **foederatus,** fr. **fédéré.**

FEDERATÍV, -Ă, *federativi, -e*, adj. Privitor la o federație, constituit între-o federație, care se întemeiază pe sistemul de organizare în federație; federal. — Din fr. **fédératif.**

FEDERÁȚIE, *federații*, s.f. **1.** Uniune a mai multor state autonome (care își păstrează propria organizare) în cadrul unui stat unitar, cu un guvern central și cu organe de stat comune. **2.** Uniune formată din mai multe organizații care urmăresc scopuri comune. **3.** Organ care îndrumă și controlează activitatea dintr-o anumită ramură sportivă. — Din fr. **fédération.**

FÉDERVAIS s.n. Pulbere de steatit care se pune în mănuși și în pantofi sau ghete pentru ca acestea să fie îmbrăcate ori încălțate mai ușor. — Din germ. **Federweiss.**

FÉE, *fee*, s.f. (Livr.) Zână. — Din fr. **fée.**

FEEDBACK, *feedbackuri,* s.n. (Cib., Psih.) Retroacțiune (**1**) care se manifestă la nivelul a diferite sisteme (biologice, tehnice etc.) în scopul menținerii stabilității și echilibrului lor față de influențe exterioare; retroacțiune inversă, conexiune inversă, cauzalitate inelară, lanț cauzal închis. [Pr.: *fídbec*] — Cuv. engl.

FEÉRIC, -Ă, *feerici, -ce*, adj. Cu aspect sau caracter de feerie, minunat, încântător. — Din fr. **féerique.**

FEERÍE, *feerii*, s.f. **1.** Privelişte nespus de frumoasă, încântătoare, ca în basme. **2.** Reprezentație teatrală, de circ etc., cu personaje și tematică mitică, cu montare și costumație pline de culoare și de strălucire și cu numeroase trucaje și efecte scenice. [Pr.: *fe-e-*] — Din fr. **féerie.**

FEL, *feluri*, s.n. **1**. Posibilitate de a fi, de a acționa etc. **2.** Soi, varietate, gen, mod, sort (dintr-un produs). G Loc. adj. *Fel de fel* sau *de tot felul* = diferit, variat, felurit. G Loc. adv. *Nici un fel de...* = deloc. *La fel* = deopotrivă, asemenea, egal, întocmai, aidoma. G Expr. *De felul meu* (sau *tău, său* etc.) = **a)** din fire, ca temperament; **b)** din punctul de vedere al originii, al provenienței; **c)** de profesiune, de meserie. *De fel din...* = de neam, de origine, de loc, originar din... *În felul cuiva* = într-un mod propriu cuiva. *Un fel de...* = un lucru asemănător cu..., ceva care vrea să fie sau să pară... *A face felul* (cuiva) = **a)** a omorî, a distruge (pe cineva); **b)** a cauza (cuiva) un rău; **c)** (pop. și fam.) a dezvirgina. F (Reg.) Chef, poftă. **3.** Obicei, datină, tradiție. **4.** Sortiment de mâncare sau de băutură. — Din magh. **féle.**

FELÁH, *felahi,* s.m. Țăran stabil din țările arabe ale Orientului Apropiat și din nordul Africii. — Din fr. **fellah.**

FÉLCER, -Ă, *felceri, -e*, s.m. și f. (Înv. și pop.) Persoană cu o pregătire medicală medie, care asistă pe medic; agent sanitar. — Din germ. **Feldscher,** rus. **fel'dšer,** magh. **felcser.**

FÉLCERIȚĂ, *felcerițe*, s.f. (Înv. și pop.) Femeie cu o pregătire medicală medie, care asistă pe medic; felceră. [Acc. și: *felceríță*] — **Felcer** + suf. *-iță*.

FÉLDERĂ s.f. v. **ferdelă.**

FELDMAREȘÁL, *feldmareșali*, s.m. Cel mai înalt grad militar în armatele (de uscat ale) unor țări (Germania, Rusia, Anglia etc.); persoană care deține acest grad. [Acc. și: *féldmareșal*] — Din germ. **Feldmarschall,** fr. **feldmaréchal,** rus. **fel'dmaršal.**

FÉLDSPAT, *feldspați,* s.m. Nume generic dat unor minerale cu compoziție și aspect divers (silicați de potasiu, de sodiu și de calciu), alcătuind numeroase roci eruptive și metamorfice. — Din germ. **Feldspat,** fr. **feldspath.**

FELDSPÁTIC, -Ă, *feldspatici, -ce*, adj. Care conține feldspat, de natura feldspatului. — Din fr. **feldspathïque.**

FELDSPATOÍD, *feldspatoizi*, s.m. Mineral cu compoziție asemănătoare feldspatului. — Din fr. **feldspathoide.**

FÉLDWEBEL, *feldwebeli*, s.m. Plutonier în armata germană. [Pr.: *-băl.* — Acc. și: *feldwébel.* — Scris și: *feldwabăl*] — Din germ. **Feldwebel.**

FÉLE, *fele*, s.f. (Reg.) Măsură de capacitate pentru lichide, egală cu circa trei sferturi de litru; *p. ext.* conținutul acestei măsuri. — Din magh. **felé.**

FELEGEÁN, *felegene*, s.n. (Înv.) Ceașcă (turcească) de cafea neagră, fără toartă (fixată într-un suport); *p. ext.* conținutul acestei cești. [Var.: **filigeán** s.n.] — Din tc. **filcān.**

FELÉNDREȘ s.n. (Înv.) Sortiment de postav fin (de Flandra). [Acc. și: *felendréș*] — Cf. pol. f e l e n d y s h, germ. f l a n d r i s c h.

FELEȘÁG, *feleșaguri*, s.n. (Reg.) Fel de a fi, de a se manifesta; fire, caracter, obicei. [Var.: **feliușág** s.n.] — Din magh. **feleség.** Cf. f e l.

FELEȘTIÓC, *feleștiocuri*, s.n. (Reg.) Pământuf cu care se unge osia căruței sau bocancii. — Et. nec.

FELIÁ, *feliez,* vb. I. Tranz. A tăia în felii. — Din felie.

FELÍBRU, *felibri*, s.m. Membru al unei grupări literare din sudul Franței, care lupta pentru dezvoltarea limbii și literaturii provensale. — Din fr. **félibre.**

FELICITÁ, *felícit*, vb. I. Tranz. A adresa cuiva cuvinte de laudă pentru un succes obținut; a exprima cuiva urări de fericire cu prilejul unui eveniment important, al unei aniversări etc., a gratula. F Refl. (Fam.) A se socoti mulțumit, satisfăcut, fericit (pentru rezultatul obținut, pentru atitudinea avută etc.). [Var.: (înv.) **fericitá** vb. I] — Din fr. **féliciter.**

FELICITÁRE, *felicitări*, s.f. Acțiunea de *a felicita* și rezultatul ei. F (Concr.) Ilustrată (special imprimată) prin care cineva este felicitat. — V. **felicita.**

FELÍDĂ, *felide*, s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore cu corpul mlădios, cu coada lungă și cu gheare de obicei retractile; (și la sg.) animal din această familie; felină. — Din fr. **félidés.**

FELÍE, *felii*, s.f. Bucată (cu suprafața plană) tăiată dintr-un întreg (de obicei dintr-un aliment). — Din ngr. **feli.**

FELIÉRE, *felieri*, s.f. Acțiunea de *a felia*. — V. **felia.**

FELÍN, -Ă, *felini, -e*, s.f., adj. **1**. S.f. (La pl.) Familie de animale mamifere carnivore, cu corpul zvelt, mlădios, gâtul scurt, capul rotund, coadă lungă, cu gheare, din care fac parte pisica, leul etc.; (și la sg.) animal care face parte din această familie. **2.** Adj. Care aparține felinelor (**1**), privitor la feline. **3.** Adj. Fig. Suplu, grațios. *Mers felin.* — Din fr. **félin,** lat. **felinus.**

FELINÁR, *felinare*, s.n. Dispozitiv pentru luminat, portativ sau fix, alimentat cu petrol și prevăzut cu un glob de sticlă ce adăpostește flacăra produsă de un fitil aprins; fanar. — Cf. tc. f e n e r.

FELINITÁTE s.f. Suplețe, agerime, grație (în mișcări). — Din fr. **félinité.**

FELIOÁRĂ, *felioare*, s.f. Diminutiv al lui *felie;* feliuță. [Pr.: *-li-oa-*] — **Felie** + suf. *-oară.*

FELIURÍME s.f. v. **felurime.**

FELIURÍT, -Ă adj. v. **felurit.**

FELIUȘÁG s.n. v. **feleșag.**

FELIÚȚĂ, *feliuțe*, s.f. Felioară. [Pr.: *-li-u-*] — **Felie** + suf. *-uță.*

FELÓN, *feloane*, s.n. Pelerină scurtă pe care preotul o îmbracă (pe cap) peste celelalte veșminte, când oficiază slujba. — Din sl. **felonŭ.**

FELONÍE s.f. (Livr.) Act de trădare, lipsă de loialitate de care se făcea vinovat vasalul față de seniorul său. F P. gener. Trădare, infidelitate. — Din fr. **félonie.**

FELÚCĂ, *feluci*, s.f. Corabie mică și îngustă, prevăzută cu pânze și cu lopeți, folosită în Marea Mediterană. — Din fr. **félouque,** it. **feluca.**

FELURÍ, *feluresc*, vb. IV. Refl. (Înv.) A se diferenția, a varia. — Din **fel.**

FELURÍME, *felurimi*, s.f. Diversitate, varietate (de obiecte, ființe, fenomene etc.). G Loc. adv. (Înv.) *În felurimi* sau (neobișnuit) *pe felurime* = în diferite feluri. [Var.: (înv. și reg.) **feliuríme** s.f.] — **Fel** + suf. *-ime.*

FELURÍT, -Ă, *feluriți, -te*, adj. Variat, divers; diferit, deosebit (de altceva). [Var.: (reg.) **feliurít, -ă** adj.] — V. **feluri.**

FEMÉIE, *femei*, s.f. **1.** Persoană adultă de sex feminin; muiere. **2.** Persoană de sex feminin căsătorită. F (Pop.; urmat de determinări în genitiv sau de un adjectiv posesiv) Soție, nevastă. [Pr.: *-me-ie*] — Lat. **familia** „familie”.

FEMEIÉSC, -IÁSCĂ, *femeiești*, adj. Feminin. [Pr.: *-me-iesc*] — **Femeie** + suf. *-esc.*

FEMEIÉȘTE adv. Ca femeile, în felul femeilor; muierește. [Pr.: *-me-ieș-*] — **Femeie** + suf. *-ește.*

FEMEIÚȘCĂ, *femeiuști*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *femeie.* **2.** Femeie drăguță, vioaie, plină de temperament. F Femeie ușoară, neserioasă. **3.** Femelă. [Pr.: *-me-iuș-*] — **Femeie** + suf. *-ușcă.*

FEMÉLĂ, *femele*, s.f. Animal de sex femeiesc; femeiușcă (**3**). F (Adjectival; despre organe ale plantelor) Care produce fructul. — Din fr. **femelle,** lat. **femella.**

FEMININ, -Ă, *feminini, -e*, adj. De femeie (**1**), care aparține sau este specific femeilor, privitor la femei; femeiesc, muieresc. G *Gen feminin* (și substantivat, n.) = gen gramatical care cuprinde numele cu forma atribuită numelor de ființe de sex femeiesc. — Din fr. **féminin,** lat. **femininus.**

FEMINÍSM s.n. Mișcare socială care susține egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul în toate sferele de activitate. — Din fr. **féminisme,** rus. **feminizm.**

FEMINÍST, -Ă, *feminiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Persoană) care susține drepturile femeii, care apără drepturile ei, care aderă la feminism. — Din fr. **féministe.**

FEMINITÁTE s.f. Ansamblu de trăsături care constituie specificul caracterului feminin. — Din fr. **féminité.**

FEMINIZÁ, *feminizez*, vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta însușiri specific feminine, a (se) accentua feminitatea cuiva. — Din fr. **féminiser.**

FEMINIZÁRE, *feminizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) feminiza* și rezultatul ei. — V. **feminiza.**

FEMÚR, *femururi*, s.n. Os lung care formează scheletul coapsei, de la genunchi până la șold. [Pl. și: *femure*] — Din fr. **fémur.**

FEMURÁL, -Ă, *femurali, -e*, adj. Care aparține femurului, privitor la femur. — Din fr. **fémoral** (după *femur).*

FENAZÓNĂ, *fenazone*, s.f. (Farm.) Antipirină. — Din fr. **phénazone.**

FENÉC, *feneci*, s.m. Animal carnivor din Sahara asemănător cu vulpea *(Fennecus zerda).* — Din fr. **fennec.**

FÉNIC adj. (În sintagma) *Acid fenic* = fenol (**1**). — Din fr. **phénique.**

FENÍCE s.m. v. **Phoenix.**

FENICIÁN, -Ă, *fenicieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană (de origine semitică) care aparținea populației Feniciei. **2.** Adj. Care aparține Feniciei sau fenicienilor (**1**), privitor la Fenicia ori la fenicieni. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de fenicieni (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **phénicien.**

FENÍCUL, *feniculi*, s.m. Plantă erbacee înaltă, cu frunze penate, cu flori mici, galbene, ale cărei semințe conțin un ulei eteric folosit în alimentație și farmacie *(Foeniculum vulgare).* — Din lat. **Foeniculum** [vulgare], denumirea științifică a plantei.

FENÍL, *fenili*, s.m. (Chim.) Radical organic monovalent, rezultat din benzen prin înlăturarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **phényle.**

FENILAMÍNĂ s.f. (Chim.) Anilină. — Din fr. **phénylamine.**

FENILÉN, *fenileni*, s.m. (Chim.) Radical organic bivalent, rezultat din benzen prin înlăturarea a doi atomi de hidrogen. [Pl. și (n.): *fenilene*] — Din fr. **phénylène.**

FÉNIX s.m. v. **Phoenix.**

FENOBARBITÁL s.n. (Farm.) Luminal. — Din fr. **phénobarbital.**

FENÓL, (**2**) *fenoli*, s.m. (Chim.) **1.** Compus organic derivat din benzen prin înlocuirea unui atom de hidrogen cu un hidroxil, folosit în farmacie și în industrie; acid fenic. **2.** Nume generic dat derivaților obținuți din hidrocarburile aromatice prin înlocuirea unuia sau a mai multor atomi de hidrogen din nucleu prin grupa hidroxil. — Din fr. **phénol.**

FENOLÁT, *fenolați*, s.m. Sare a unui fenol obținută prin înlocuirea hidrogenului din grupa hidroxil cu un metal. — Din fr. **phénolate.**

FENÓLIC, -Ă, *fenolici, -ce*, adj. (Chim.) De fenoli; care conține fenoli. — Din fr. **phénolique.**

FENOLÓGIC, -Ă, *fenologici, -ce*, adj. De fenologie. — Din fr. **phénologique.**

FENOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază influența factorilor meteorologici asupra dezvoltării plantelor, a vieții păsărilor etc. — Din fr. **phénologie.**

FENOMÉN, *fenomene*, s.n. **1.** Manifestare exterioară a esenței unui lucru, unui proces etc., care este accesibilă, perceptibilă în mod nemijlocit. **2.** Proces, transformare, evoluție, efect etc. din natură și din societate. F Fapt. **3.** Aspect, întâmplare, ființă, obiect care surprinde (prin calități, noutate etc.). — Din fr. **phénomène.**

FENOMENÁL, -Ă, *fenomenali, -e*, adj. **1.** Care aparține fenomenelor, privitor la fenomene, de natura fenomenelor. **2.** (Adesea adverbial) Care posedă o însușire într-un grad atât de mare, încât provoacă uimire, uluiește; extraordinar. — Din fr. **phénoménal.**

FENOMENALÍSM s.n. Concepție filosofică după care omul poate cunoaște numai latura exterioară a fenomenelor, nu esența lucrurilor, a proceselor etc. — Din rus. **fenomenalizm,** fr. **phénoménalisme.**

FENOMENALÍST, -Ă, *fenomenaliști, -ste*, adj., s.m. și f. **1**. Adj. (Despre concepții, doctrine) Care este bazat pe fenomenalism. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care aderă la fenomenalism, care susține fenomenalismul. — **Fenomenal** [ism] + suf. *-ist.*

FENOMENALITÁTE s.f. Faptul de a fi fenomenal. — Din fr. **phénoménalité.**

FENOMENOLÓG, *fenomenologi*, s.m. Filosof adept al fenomenologiei. — Din fr. **phénoménologue.**

FENOMENOLÓGIC, -Ă, *fenomenologici, -ce*, adj. **1.** Care aparține fenomenologiei, privitor la fenomenologie, care are la bază fenomenologia. **2.** Care se limitează la descrierea fenomenelor, care privește fenomenele. *Studiu fenomenologic.* — Din fr. **phénoménologique.**

FENOMENOLOGÍE s.f. **1.** Curent în filosofie care își propune să studieze fenomenele conștiinței prin prisma orientării și a conținutului lor, făcând abstracție de omul real, de activitatea lui psihică concretă și de mediul social. **2.** (La Hegel) Teorie filosofică în care se afirmă primatul conștiinței asupra existenței și se încearcă în mod rațional descrierea procesului dezvoltării conștiinței. **3.** Studiu descriptiv al unui ansamblu de fenomene, așa cum se manifestă ele în timp și spațiu. — Din fr. **phénoménologie.**

FENOPLÁST, *fenoplaste,* s.n. (Chim.) Masă plastică produsă pe bază de fenol. [Var.și: **fenoplástă** s.f.] — Din fr. **phénoplaste.**

FENOPLÁSTĂ s.f. v. **fenoplast.**

FENOTÍP s.n. (Biol.) Ansamblu de însușiri și caractere care se manifestă în mod vizibil la un individ și care este determinat de baza ereditară și de condițiile de mediu. — Din fr. **phénotype.**

FENOTÍPIC, -Ă, *fenotipici, -ce*, adj. (Biol.) De fenotip. — Din fr. **phénotypique.**

FENTÁ, *fentez*, vb. I. Tranz. (Sport) A deruta pe adversar prin fente[1]; *p. ext.* a păcăli, a minți, a înșela. — Din fr. **feinter.**

FÉNTĂ[1], *fente*, s.f. (Sport) Procedeu tehnic care cuprinde un complex de mișcări, executat rapid, în scopul inducerii în eroare a adversarului și al obținerii unui avantaj asupra acestuia. — Din fr. **feinte.**

FÉNTĂ[2] s.f. v. **fantă.**

FER s.n. v. **fier.**

FERALUMÍNIU s.n. v. **feroaluminiu.**

FERÁTĂ, *ferate*, adj. (În sintagma) *Cale* (sau *linie) ferată* = drum special amenajat prevăzut cu șine, pe care circulă trenurile; drum-de-fier. — Din fr. [voie] **ferrée.**

FERĂSTRĂU s.n. v. **fierăstrău.**

FERĂSTRUÍ vb. IV v. **fierăstrui.**

FERĂSTRÚIE s.f. v. **ferestruie.**

FERĂSTRUÍRE s.f. v. **fierăstruire.**

FERĂSTRUÍT, -Ă adj. v. **fierăstruit.**

FÉRBER, *ferbere*, s.n. (Înv.) Numele unui joc de cărți. — Din germ. **Färbel.**

FÉRCHEȘ, -Ă, *fercheși, -e*, adj. (Pop. și fam.; despre oameni) Care are un aspect îngrijit; care se îmbracă cu grijă, elegant; gătit, dichisit. — Et. nec.

FERCHEZUÍ, *ferchezuiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A da sau a căpăta un aspect îngrijit; a (se) îmbrăca cu grijă, elegant; a (se) găti, a (se) dichisi. — Cf. f e r c h e ș.

FERCHEZUIÁLĂ, *ferchezuieli*, s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) ferchezui.* [Pr.: *-zu-ia-*] — V. **ferchezui.**

FERCHEZUÍT, -Ă, *ferchezuiți, -te*, adj. (Pop. și fam.; despre oameni) Care are un aspect îngrijit; care se îmbracă cu grijă, elegant; gătit, dichisit. — V. **ferchezui.**

FÉRDELĂ, *ferdele*, s.f. (Reg.) Măsură de capacitate pentru cereale, egală cu circa 20 de litri; *p. ext.* conținutul acestei măsuri. [Var.: **félderă** s.f.] — Din săs. **fyrdel.**

FEREÁLĂ s.f. **1.** Faptul de *a (se) feri;* ferire. F Pază, precauție, băgare de seamă, circumspecție. **2.** Loc unde cineva este ferit de primejdie; adăpost. — **Feri** + suf. *-eală.*

FEREÁSTRĂ, *ferestre*, s.f. **1.** Deschizătură de formă regulată lăsată în peretele unei clădiri, al unui vehicul etc. pentru a permite să intre aerul și lumina; ansamblu format dintr-un cadru fix și din cercevele în care se fixează geamuri, montat în deschizătura amintită; ansamblu format de această deschizătură, împreună cu cercevelele care o încadrează și cu geamul fixat în cercevele. G *Fereastră oarbă* v. *orb.* G Expr. *A arunca banii pe fereastră* = a cheltui în mod exagerat, a fi risipitor. **2.** Loc în care se întâlnește un puț de mină cu o rampă subterană. **3.** Fig. (Fam.) Oră liberă intercalată între două ore de curs în programul zilnic al unui profesor sau al unui student. — Lat. **fenestra.**

FERECÁ, *férec*, vb. I. Tranz. **1.** A acoperi, total sau parțial, cu metal un obiect de lemn, spre a-i da rezistență și durabilitate; a întări un obiect (de lemn) prin legături metalice. F A îmbrăca un obiect cu plăci din metal prețios, a împodobi ceva cu aur, argint sau pietre scumpe. **2.** A lega cu fiare, cu lanțuri, în obezi etc. un om arestat sau condamnat; a încătușa. **3.** A încuia, a zăvorî o ușă, o încăpere. F Refl. (Despre oameni) A se închide sau a se izola în casă, fără să (mai) vadă pe nimeni. **4.** A bate cu ciocanul pietrele de moară spre a le face crestături, șanțuri, zimți. F A face zimți pe muchea unei monede; a zimțui. — Lat. **fabricare** (apropiat de *fier).*

FERECÁRE, *ferecări*, s.f. Acțiunea de *a fereca* și rezultatul ei; ferecat[1]. — V. **fereca.**

FERECÁT[1] s.n. Ferecare. — V. **fereca.**

FERECÁT[2], -Ă, *ferecați, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte de lemn) Acoperit total sau parțial) cu metal; întărit prin legături metalice. F Îmbrăcat sau împodobit cu plăci din metal prețios sau cu pietre scumpe. **2.** (Despre oameni) Legat cu fiare, cu lanțuri, în obezi (după ce a fost arestat sau condamnat). **3.** (Despre uși, încăperi) Încuiat, zăvorât. **4.** Prevăzut cu crestături, șanțuri, zimți. — V. **fereca.**

FERECĂTÚRĂ, *ferecături*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a fereca;* (concr.) legătură sau îmbrăcăminte de metal aplicată unui obiect pentru a-l fereca. — **Fereca** + suf. *-ătură.*

FEREDÉU, *feredeie*, s.n. (Reg.) Cadă pentru îmbăiat; local public pentru făcut baie. F Stațiune balneară. — Din magh. dial. **feredö** (lit. *fürdö).*

FEREDUÍ, *fereduiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A îmbăia. — Din magh. dial. **feredni** (lit. *fürdeni).*

FEREDUÍRE, *fereduiri*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a feredui* și rezultatul ei. — V. **feredui.**

FÉREGĂ s.f. v. **ferigă.**

FEREGEÁ, *feregele,* s.f. **1.** Manta ori pelerină din stofă fină și subțire sau din mătase, purtată odinioară de boieri sau de soțiile lor peste îmbrăcămintea obișnuită. **2.** Văl cu care femeile musulmane își acoperă fața. — Din tc. **ferāce.**

FERENTÁR, *ferentari*, s.m. Soldat din vechea pedestrime ușoară. — Din lat. **ferentarius.**

FERESTÍCĂ s.f. v. **ferestrică.**

FERĂSTRĂU s.n. v. **fierăstrău.**

FERESTRÍCĂ, *ferestrici*, s.f. (Înv.) Ferestruică. [Var.: **ferestícă** s.f.] — **Fereastră** + suf. *-ică.*

FERESTRUÍ vb. IV v. **fierăstrui.**

FERESTRÚICĂ, *ferestruici*, s.f. Diminutiv al lui *fereastră* (**1**); ferestruie, ferestrică. F Gaură mică asemănătoare cu o fereastră; spărtură, deschizătură. [Var.: (reg.) **ferestúică** s.f.] — **Fereastră** + suf. *-uică.*

FERESTRÚIE, *ferestrui*, s.f. Ferestruică. [Var.: **ferestúie, ferăstrúie** s.f.] — **Fereastră** + suf. *-uie.*

FERESTRUÍRE s.f. v. **fierăstruire.**

FERESTRUÍT adj. v. **fierăstrui.**

FERESTUÍ vb. IV v. **ferestrui.**

FERESTÚICĂ s.f. v. **ferestruică.**

FERESTÚIE s.f. v. **ferestruie.**

FERESTUÍRE s.f. v. **fierăstruire.**

FERESTUÍT, -Ă adj. v. **fierăstruit.**

FÉRFELIȚĂ s.f. v. **ferfeniță.**

FERFENIȚÁ vb. I v. **ferfeniți.**

FÉRFENIȚĂ s.f. (Pop. și fam.) Zdreanță. G Loc. vb. *A (se) face* sau *a (se) rupe ferfeniță* = a (se) rupe tare, a (se) distruge; a (se) ferfeniți. F (Adverbial) În zdrențe, numai zdrențe. *S-a întors ferfeniță.* [Var.: (reg.) **férfeliță** s.f.] — Cf. ucr. f e r f é l ć a .

FERFENIȚÍ, *ferfenițesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Pop. și fam.) A (se) zdrențui, a (se) sfâșia. [Var.: **ferfeniță** vb. I] — Din **ferfeniță.**

FERFENIȚÍRE, *ferfenițiri*, s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) ferfeniți* și rezultatul ei. — V. **ferfeniți.**

FERFENIȚÍT[1] s.n. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) ferfeniți.* — V. **ferfeniți.**

FERFENIȚÍT[2], -Ă, *ferfenițiți, -te,* adj. (Pop. și fam.) Sfâșiat în bucăți, zdrențuit; ferfenițos. — V. **ferfeniți.**

FERFENIȚÓS, -OÁSĂ, *ferfenițoși, -oase*, adj. (Pop. și fam.) Ferfeniț**it[2]**; îmbrăcat cu astfel de haine; zdrențăros. — **Ferfeniță** + suf. *-os.*

FERÍ, *feresc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) păzi de o primejdie, de o greșeală, de un risc; a (se) apăra. G Absol. (În construcții exclamative) *Doamne ferește! Feerească Dumnezeu!* F Refl. A evita să întâlnească pe cineva, să fie văzut de cineva; a se ascunde; a fugi. **2.** Refl. și tranz. A (se) da deoparte, a (se) trage înapoi (pentru a evita ceva). — Et. nec.

FERIBÓT, *feriboturi*, s.n. Navă special amenajată pentru a transporta oameni, vehicule etc. de pe un mal pe celălalt al unei ape. — Din fr., engl. **ferry-boat.**

FÉRIC, -Ă, *ferici, -ce,* adj. (Despre substanțe) Care are în compoziția sa fier trivalent. *Acid feric. Oxid feric.* — Din fr. **ferrique.**

FERÍCE adj. invar., s.f. **1.** Adj. invar. Fericit. G Expr. *Ferice de mine* (sau *de tine* etc.)! = ce fericit sunt (sau ești etc.)! **2.** S.f. (Înv.) Fericire. G Expr. *A-l bate* (pe cineva) *fericea,* se spune despre un om sau unui om norocos. — Lat. **felix, -icis.**

FERICÍ, *fericesc*, vb. IV. **1**. Tranz. A considera pe cineva fericit. F Refl. (Fam.) A se socoti mulțumit, satisfăcut (pentru cele făcute); a se felicita. F (Rar) A felicita. F (Înv.) A slăvi, a glorifica. **2.** Tranz. și refl. A face sau a deveni fericit. — Din **ferice.**

FERICIANÚRĂ, *fericianuri*, s.f. Compus chimic rezultat din combinarea fierului, a cianogenului și a unui metal. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **ferricyanure.**

FERICÍRE, *fericiri*, s.f. Stare de mulțumire sufletească intensă și deplină. G Loc. adv. *Din fericire* = printr-un concurs de împrejurări favorabile. — V. **ferici.**

FERICÍT, -Ă, *fericiți, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care se află într-o stare de deplină mulțumire sufletească. **2.** Adj. Care aduce fericire, provoacă mulțumire; care este bun, favorabil. **3.** S.m. Primul grad de sfințenie acordat cuiva de sinod sau de papă. — V. **ferici.**

FERICITÁ vb. I v. **felicita.**

FERICITÓR, -OÁRE, *fericitori, -oare*, adj. Care produce fericire. — **Ferici** + suf. *-tor.*

FERÍGĂ, *ferigi*, s.f. Nume dat mai multor specii de criptogame vasculare cu frunze mari și dințate, pe dosul cărora se găsesc sporangi cu spori. [Acc. și: *férigă.* — Var.: (reg.) **féregă** s.f.] — Lat. **filix, -icis.**

FERIMAGNÉTIC, -Ă, *ferimagnetici, -ce,* adj. De ferimagnetism. — Din germ. **ferrimagnetisch,** engl. **ferrimagnetic.**

FERIMAGNETÍSM s.n. (Fiz.) Magnetism al feritelor. — Din engl. **ferri-magnetism.**

FERÍRE, *feriri*, s.f. Faptul de *a (se) feri;* fereală. — V. **feri.**

FERÍT, -Ă, *feriți, -te*, adj. Pus, aflat la adăpost; *p. ext.* (despre locuri, regiuni etc.) puțin cunoscut, izolat, ascuns. F (Despre ochi, privire) Care ezită să privească pe interlocutor în față. — V. **feri.**

FERÍTĂ, *ferite,* s.f. Compus al unor metale bivalente cu oxizi de fier, având proprietăți magnetice superioare și conductibilitate electrică redusă. — Din fr. **ferrite.**

FERM, -Ă, *fermi, -e*, adj. **1.** (Despre oameni) Plin de siguranță și de hotărâre; intransigent; (despre manifestări ale oamenilor) care denotă siguranță, hotărâre, tranșant, neșovăitor. **2.** (Despre tranzacții comerciale, comenzi etc.) Stabilit în mod hotărât, la un preț determinat și la un anume termen, asupra cărora nu se mai poate reveni. — Din fr. **ferme.**

FERMÁTA s.f. (Muz.) Coroană. — Cuv. it.

FÉRMĂ[1], *ferme*, s.f. **1.** Exploatație agricolă cu profil vegetal, zootehnic sau mixt, compusă din terenuri, efective de animale, amenajări și dotări speciale care servesc producției. **2.** Subunitate agricolă administrativă în gestiune proprie. — Din fr. **ferme.**

FÉRMĂ[2], *ferme,* s.f. Ansamblu format din bare de lemn, de metal sau de beton armat, destinat să susțină acoperișul unei construcții. — Din fr. **ferme.**

FERMECÁ, *fármec,* vb. I. Tranz. **1**. A încânta, a desfăta; a atrage, a ademeni (prin însușiri, aspect, manifestări etc.). **2**. (În basme și în superstiții) A face cuiva vrăji, a lega, a transforma etc. pe cineva prin vrăji. [Var.: (pop.) **fărmăcá** vb. I] — Din **farmec.**

FERMECÁRE, *fermecări,* s.f. Faptul de *a fermeca*. — V. **fermeca.**

FERMECÁT, -Ă, *fermecați, -te,* adj. **1**. Plin de încântare, cuprins de admirație. **2**. (În basme și în superstiții) Aflat sub puterea unei vrăji; vrăjit. [Var.: (pop.) **fărmăcát, -ă** adj.] — V. **fermeca.**

FERMECĂTÓR, -OÁRE, *fermecători, -oare,* adj. **1**. Care place, farmecă, încântă; încântător, desfătător. **2**. (În basme și în superstiții; adesea substantivat) Care face farmece, care vrăjește. [Var.: (pop.) **fărmăcătór, -oáre** adj.] — **Fermeca** + suf. *-ător.*

FERMECĂTORÍE, *fermecătorii,* s.f. (Pop.) Faptul de a face farmece sau vrăji; îndeletnicirea celui care face vrăji; vrăjitorie, vrajă. — **Fermecător** + suf. *-ie.*

FERMENEÁ, *fermenele,* s.f. Haină scurtă făcută din stofă brodată cu fir sau cu mătase, uneori căptușită cu blană, pe care o purtau în trecut boierii peste anteriu; scurteică îmblănită cu blană de oaie, purtată de țărani. — Din tc. **fermene.**

FERMÉNT, *fermenți,* s.m. (Biol.) Substanță proteică produsă de celule vii sau de microorganisme, care dirijează prin cataliză reacțiile de sinteză și de degradare din organismele animalelor, plantelor și microorganismelor, având un rol fundamental în reglarea proceselor metabolice; enzimă. — Din fr. **ferment,** lat. **fermentum.**

FERMENTÁ, pers. 3 *fermentează,* vb. I. Intranz. A se afla în stare de fermentație, transformându-se în alte substanțe sau descompunându-se, alterându-se. — Din fr. **fermenter,** lat. **fermentare.**

FERMENTÁBIL, -Ă, *fermentabili, -e,* adj. Care poate fermenta (ușor). — Din fr. **fermentable.**

FERMENTÁRE, *fermentări,* s.f. Acțiunea de *a fermenta* și rezultatul ei; fermentație. — V. **fermenta.**

FERMENTÁT[1] s.n. Faptul de *a fermenta*. — V. **fermenta.**

FERMENTÁT[2], -Ă, *fermentați, -te,* adj. Care a suferit un proces de fermentație. — V. **fermenta.**

FERMENTATÍV, -Ă, *fermentativi, -e,* adj. Care poate fermenta sau produce o fermentație. — Din fr. **fermentatif.**

FERMENTÁȚIE, *fermentații,* s.f. Proces de transformare, de descompunere, de alterare a substanțelor organice sub acțiunea fermenților produși de microorganisme; fermentare. **F** Substanță fermentată. — Din fr. **fermentation,** lat. **fermentatio.**

FERMIÉR, -Ă, *fermieri, -e,* s.m. și f. Proprietar sau arendaș al unei ferme[1]. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **fermier.**

FERMITÁTE s.f. Însușirea de a fi ferm, starea a ceea ce este ferm; stabilitate; hotărâre neclintită, tărie morală, statornicie. — **Ferm** + suf. *-itate* (după fr. *fermeté).*

FÉRMIU s.n. Element chimic transuranic, produs pe cale artificială. — Din fr. **fermium.**

FERMOÁR, *fermoare,* s.n. Dispozitiv pentru încheiat obiecte de îmbrăcăminte, genți, serviete etc., format din două șiruri de lame (fixate pe o șuviță de pânză, de piele etc.) așezate față în față, care se îmbucă reciproc cu ajutorul unei mici piese făcute să alunece între ele. **F** Închizător de os, de metal etc. la un colier, la un album etc. — Din fr. **fermoir.**

FEROALIÁJ, *feroaliaje,* s.n. Aliaj de fier cu unul sau mai multe elemente (metale sau metaloizi). [Pr.: *-ro-a-li-aj*] — Din fr. **ferro-alliage.**

FEROALUMÍNIU s.n. Aliaj de fier și aluminiu. [Var.: **feralumíniu** s.n.] — Din fr. **ferro-aluminium.**

FERÓCE adj. invar. Crud, nemilos, sălbatic, violent, sângeros. F Care exprimă sau trădează cruzime, sălbăticie, violență. *Privire feroce.* — Din fr. **féroce,** lat. **ferox, -cis.**

FEROCIANÚRĂ, *ferocianuri,* s.f. Compus chimic rezultat prin combinarea (în alte proporții decât la fericianură a) fierului, a cianogenului și a unui metal. — Din fr. **ferrocyanure.**

FEROCITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este feroce; cruzime, sălbăticie, violență. **F** Faptă crudă, sălbatică, violentă. — Din fr. **férocité,** lat. **ferocitas, -atis.**

FEROCRÓM s.n. Aliaj de fier și crom. — Din germ **Ferrochrom,** engl. **ferrochrome.**

FERODÓ s.n. v. **ferodou.**

FERODÓU, (**2**) *ferodouri,* s.n. (Tehn.) **1.** Metalazbest. **2.** Piesă fabricată din ferodou (**1**).[Var.: **ferodó** s.n.] — Din fr., engl. **ferrodo.**

FEROMAGNÉTIC, -Ă, *feromagnetici, -ce,* adj. (Despre metale) Care prezintă feromagnetism (**1**). — Din fr. **ferromagnétique.**

FEROMAGNETÍSM s.n. **1**. Proprietate a unor metale de a fi atrase puternic de câmpul magnetic și de a căpăta astfel o magnetizare permanentă, intensă și de același sens cu câmpul magnetic. **2**. Ansamblul fenomenelor feromagnetice. — Din fr. **ferromagnétisme.**

FEROMÓN, *feromoni,* s.m. (Biol.) Hormon eliminat mai ales de insecte, ca mijloc de semnalizare. — Din engl. **pheromone,** fr. **phéromone.**

FERONERÍE, *feronerii,* s.f. Lucrare artistică executată din fier prin ciocănire sau prin deformare la cald, din care rezultă grilaje ornamentale, balustrade etc. — Din fr. **ferronnerie.**

FERÓS, -OÁSĂ, *feroși, -oase,* adj. (Despre substanțe) Care are în compoziția sa fier bivalent. *Oxid feros.* **F** (Despre materiale) Care conține fier. — Din fr. **ferreux.**

FEROTIPÍE s.f. Procedeu de reproducere fotografică în care materialul sensibil este format dintr-o emulsie de colodiu aplicată pe o tablă smălțuită. — Din fr. **ferrotypie.**

FEROVIÁR, -Ă, *feroviari, -e,* adj., s.m. și f. **1**. Adj. (Despre întreprinderi, instalații, transporturi) De cale ferată, în legătură cu calea ferată, care se face pe calea ferată. **2**. S.m. și f., adj. (Muncitor, funcționar, salariat) de la căile ferate. [Pr.: *-vi-ar*] — Din fr. **ferroviaire,** it. **ferroviario.**

FERPÁR, *ferpare,* s.n. Anunț sau scrisoare de tip special prin care se anunță nașterea, logodna, căsătoria sau (mai ales) decesul cuiva. — Din fr. **faire-part.**

FERTÍL, -Ă, *fertili, -e,* adj. (Despre terenuri, pământ) Care dă (multe) roade, care produce mult; roditor, productiv, fecund, mănos. — Din fr. **fertile,** lat. **fertilis.**

FERTILITÁTE s.f. **1.** Însușire a pământului de a produce multe roade, de a asigura din belșug plantelor cultivate apa și substanțele nutritive de care au nevoie; rodnicie, fecunditate. **2.** Capacitate de a procrea. — Din fr. **fertilité,** lat. **fertilitas, -atis.**

FERTILIZÁ, *fertilizez*, vb. I. Tranz. A mări fertilitatea unui teren (prin îngrășăminte, irigații etc.). — Din fr. **fertiliser.**

FERTILIZÁBIL, -Ă, *fertilizabili, -e,* adj. (Despre terenuri, pământ) A cărui fertilitate poate fi mărită. — Din fr. **fertilisable.**

FERTILIZÁRE s.f. Acțiunea de *a fertiliza* și rezultatul ei. — V. **fertiliza.**

FERTILIZÁT, -Ă, *fertilizați, -te*, adj. A cărui fertilitate a fost mărită. — V. **fertiliza.**

FERUGINÓS, -OÁSĂ, *feruginoși, -oase,* adj. Care conține oxizi de fier. *Apă feruginoasă.* — Din fr. **ferrugineux.**

FERVÉNT, -Ă, *fervenți, -te,* adj. (Despre oameni) Care pune pasiune în ceea ce face, care lucrează cu ardoare; înflăcărat, pasionat, zelos. F Care exprimă, trădează înfocare, pasiune, zel. *Dragoste fervență.* — Din fr. **fervent,** lat. **fervens, -ntis.**

FERVÍD, -Ă, *fervizi, -de*, adj. (Livr.) Arzător; strălucitor. — Din lat. **fervidus.**

FERVOÁRE s.f. Ardoare, înfocare, pasiune. — Din fr. **ferveur,** lat. **fervor, -oris.**

FES, *fesuri*, s.n. Acoperământ al capului pentru bărbați, de forma unui trunchi de con, făcut din pâslă sau postav (roșu) și adesea împodobit cu un ciucure, purtat mai ales de musulmani. G Expr. (Fam.) *Interesul poartă fesul*, se spune la adresa celui care face anumite acțiuni numai pentru a dobândi avantaje. *A-i turti* (cuiva) *fesul* = **a)** a face o mare prostie; **b)** a face de râs pe cineva. F Căciuliță croșetată sau calotă de fetru purtată (de femei și de copii) pe vârful capului. — Din tc. **fes.**

FÉSĂ, *fese*, s.f. Fiecare dintre cele două părți posterioare, cărnoase, ale corpului omenesc ori al unor animale; bucă. — Din fr. **fesse.**

FESFESÉLE s.f. pl. (Reg.) Zorzoane, podoabe (mărunte). — Din tc. **fesfese** (lit. *vesvese*).

FESIÉR, -Ă, *fesieri, -e*, adj. Care aparține feselor, din regiunea feselor. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **fessier.**

FÉSTĂ, *feste*, s.f. Păcăleală, farsă. G Expr. *A face* (sau *a juca* etc.) *o festă* sau *festa* (cuiva) = a păcăli (pe cineva). — Din it. **festa.**

FESTÍN, *festinuri*, s.n. (Livr.) Banchet bogat, somptuos. — Din fr. **festin.**

FESTÍV, -Ă, *festivi, -e,* adj. De sărbătoare, pentru sărbătoare; sărbătoresc; măreț, somptuos, maiestuos. — Din lat. **festivus,** it. **festivo.**

FESTIVÁL, *festivaluri*, s.n. Manifestare artistică (muzicală, teatrală etc.) cu program variat și caracter festiv. — Din fr. **festival.**

FESTIVALIÉR, -Ă, *festivalieri, -e*, adj. De festival. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **festivalier.**

FESTIVALÍST, -Ă, *festivaliști, -ste*, s.m. și f. (Rar) Participant la un festival. — **Festival** + suf. *-ist.*

FESTIVÍSM s.n. Caracter exagerat festiv. — **Festiv** + suf. *-ism.*

FESTIVÍST, -Ă, *festiviști, -ste*, adj. Care denotă festivism. — **Festiv** + suf. *-ist.*

FESTIVITÁTE, *festivități*, s.f. Serbare cu caracter solemn, de obicei pentru celebrarea unui eveniment important. — Din fr. **festivité,** lat. **festivitas, -atis.**

FESTÓN, *festoane*, s.n. Broderie (în formă de mici semicercuri) cu care se tivește marginea unui obiect de pânză. F Ornament arhitectonic care imită o astfel de broderie. — Din fr. **feston.**

FESTONÁ, *festonez*, vb. I. Tranz. A tivi, a împodobi cu feston. — Din fr. **festonner.**

FESTONÁRE, *festonări*, s.f. Acțiunea de *a festona* și rezultatul ei. — V. **festona.**

FESTONÁT, -Ă, *festonați, -te*, adj. Tivit, împodobit cu feston. — V. **festona.**

FÉȘNIC s.n. v. **sfeșnic.**

FEȘTÁNIE s.f. v. **sfeștanie.**

FEȘTELÍ, *feștelesc*, vb. IV. **1**. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) murdări, a (se) mânji. **2.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o feșteli* = a o păți, a intra într-o încurcătură; a se face de râs. — Cf. magh. festeni „a vopsi, a zugrăvi”.

FEȘTELÍRE, *feșteliri*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) feșteli* și rezultatul ei. — V. **feșteli.**

FEȘTELÍT, -Ă, *feșteliți, -te*, adj. (Reg.) Murdărit, mânjit, pătat. — V. **feșteli.**

FEȘTELITÓR, -OÁRE, *feștelitori, -oare*, adj., s.m. și f. (Reg.) (Persoană) care scrie urât sau prost, care mâzgălește. — **Feșteli** + suf. *-tor.*

FEȘTÍLĂ, *feștile*, s.f. Fitil (de lumânare, de lampă, de opaiț); *p. ext.* lumânare. — Din sl. **svěštilo.**

FETÁL, -Ă, *fetali, -e*, adj. (Anat.) Referitor la fetus; de făt (**1**). — Din fr. **fœtal.**

FETÉSC, -EÁSCĂ, *fetești,* adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) Care aparține fetei, privitor la fată. **2.** S.f. Numele a două soiuri autohtone de viță-de-vie, care produc vinuri de calitate superioară; *p. ext.* vin produs din strugurii acestor două soiuri de viță-de-vie. *Fetească albă. Fetească neagră.* — **Fată** + suf. *-esc.*

FETÍ, *fetesc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A petrece ca fată timpul de când iese la horă până când se mărită. — Din **fată.**

FETÍCĂ, *fetici,* s.f. **1.** (Pop. și fam.) Fetiță. **2.** Plantă erbacee cu flori mici, albe-albăstrui, ale cărei frunze, de formă ovală, sunt consumate ca salată *(Valerianella olitoria).* — **Fată** + suf. *-ică.*

FETÍD, -Ă, *fetizi, -de*, adj. Care exală un miros puternic și respingător. — Din fr. **fétide,** lat. **foetidus.**

FETIDITÁTE s.f. Starea a ceea ce este fetid, miros puternic și respingător exalat de cineva sau de ceva. — Din fr. **fétidité.**

FETÍE s.f. (Pop.) **1.** Timpul pe care cineva îl petrece ca fată. **2.** Feciorie[1], virginitate. — **Fată** + suf. *-ie.*

FETÍȘ, *fetișuri*, s.n. Obiect considerat purtător de forță magică sau formă materială a unui spirit, fiind venerat ca atare. F Fig. Idee, principiu etc. care constituie obiectul unei adorații oarbe, iraționale. [Pl. și: *fetișe*] — Din fr. **fétiche.**

FETIȘCÁNĂ, *fetișcane*, s.f. Fată între vârsta copilăriei și a adolescenței; fată tânără. — **Fată** + suf. *-işcană.*

FETIȘÍSM s.n. Formă rudimentară de religie, bazată pe cultul fetișurilor. F Fig. Venerație exagerată, lipsită de discernământ, față de o idee, de un principiu etc. — Din fr. **fétichisme.**

FETIȘÍST, -Ă, *fetișiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține fetișismului, privitor la fetișism. **2.** S.m. și f. Adept al fetișismului. — Din fr. **fétichiste.**

FETIȘIZÁ, *fetișizez*, vb. I. Tranz. A transforma în fetiș, a venera ca pe un fetiș. — **Fetiș** + suf. *-iza*. Cf. germ. fetischisieren, rus. fetișizirovat'.

FETIȘIZÁNT, -Ă, *fetișizanți, -te*, adj. Care fetișizează. — **Fetișiza** + suf. *-ant.*

FETIȘIZÁRE, *fetișizări*, s.f. Acțiunea de *a fetișiza* și rezultatul ei. — V. **fetișiza.**

FETIȘOÁRĂ, *fetișoare*, s.f. (Pop. și fam.) Fetiță. — **Fată** + suf. *-işoară.*

FETÍȚĂ, *fetițe*, s.f. Diminutiv al lui *fată;* fată mică, fată tânără; fetișoară, fetică. F Fiică tânără (în raport cu părinții ei). — **Fată** + suf. *-iță.*

FETOMATÉRN, -Ă, *fetomaterni, -e*, adj. (Med.) Privitor la fetus și la mamă. — **Fet**[us] + **matern.**

FÉTRU s.n. Pâslă fină și deasă, din lână sau din păr de animal, folosită la confecționarea pălăriilor. — Din fr. **feutre.**

FÉTUS, *fetuși*, s.m. (Anat.) Făt (**1**). — Din lat., fr**. foetus.**

FEȚIȘOÁRĂ, *fețișoare*, s.f. Diminutiv al lui *față*. — **Față** + suf. *-işoară.*

FEÚD s.n. v. **feudă.**

FEUDÁL, -Ă, *feudali, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Membru al clasei stăpânitoare în feudalism; mare proprietar de pământ. **2.** Adj. Care aparține feudalului (**1**) sau feudalismului, privitor la feudal sau la feudalism, specific feudalismului. G *Orânduire feudală* = feudalism. [Pr.: *fe-u-*] — Din it. **feudale,** fr. **féodal.**

FEUDALÍSM s.n. **1.** Ansamblul raporturilor, întemeiate pe fidelitatea personală, dintre suzeran și vasal, cel dintâi asigurându-i celui din urmă protecție și o sursă de venit, iar vasalul fiind obligat față de suzeran cu sprijin militar și participare la adunările de judecată. **2.** Organizare social-economică în cadrul căreia baza relațiilor o constituie feudalismul (**1**). [Pr.: *fe-u-*] — Din it. **feudalismo,** fr. **féodalisme.**

FEUDALITÁTE s.f. Feudalism. [Pr.: *fe-u-*] — Din it. **feudalità,** fr. **féodalité.**

FEUDALIZÁ, *feudalizez*, vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A face să devină sau a deveni feudal. [Pr.: *fe-u-*] — **Feudal** + suf. *-iza.*

FEUDALIZÁRE, *feudalizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) feudaliza* și rezultatul ei. — V. **feudaliza.**

FEUDALIZÁT, -Ă, *feudalizați, -te*, adj. Care a devenit feudal. — V. **feudaliza.**

FEÚDĂ, *feude*, s.f. (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Moșie, domeniu pe care vasalul le primea în stăpânire de la seniorul său, în schimbul anumitor obligații; fief. [Acc. și: *féudă.* — Var.: (înv.) **feúd** s.n.] — Din it. **feudo.**

FEZÁBIL, -Ă, *fezabili, -e*, adj. Care se poate face; realizabil, posibil. — Din fr. **faisable.**

FEZABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi fezabil; caracter realizabil al unui lucru. G *Studiu de fezabilitate* = studiu al unui proiect sau al unei investiții din punctul de vedere al posibilităților tehnice de realizare și al rentabilității— Din fr. **faisabilité.**

FEZANDÁ, *fezandez*, vb. I. Tranz. A supune carnea vânată procesului de fezandare. F Refl. (Despre carnea vânată) A căpăta frăgezime și un anumit gust în urma fezandării. — Din fr. **faisender.**

FEZANDÁRE s.f. Proces de frăgezire a cărnii de vânat prin menținerea la o temperatură scăzută sau prin expunere la vânt timp de câteva zile; fezandat[1]. — V. **fezanda.**

FEZANDÁT[1] s.n. Faptul de *a fezanda*; fezandare. — V. **fezanda.**

FEZANDÁT[2], -Ă, *fezandați, -te*, adj. (Despre carnea de vânat) Care a căpătat, prin fezandare, o anumită frăgezime și aromă. — V. **fezanda.**

FI, *sunt*, vb. IV. Intranz. **A.** (Verb predicativ) **1.** A exista, a avea ființă. *A fi sau a nu fi.* G Expr. *De când sunt* (sau *ești* etc.) = (în legătură cu o negație) de când mă aflu (sau te afli etc.) pe lume, dintotdeauna; niciodată. *E ce* (sau *cum) e* sau *a fost ce* (sau *cum) a fost, dar...* = să zicem că se poate! treacă-meargă!. **2.** A se afla, a se găsi într-un anumit loc, la o anumită persoană. *Cine-i acolo?* F A-și avea originea, a se trage din..., a proveni. *De unde ești?* **3.** A trăi, a viețui, a o duce; (despre lucruri, situații, acțiuni etc.) a dura, a dăinui, a ține. *Vechi obiceiuri care sunt și astăzi.* G Expr. *Cât e lumea și pământul* = totdeauna; (în construcții negative) niciodată. G (Impers.; urmat de determinări temporale, fixează momentul unei acțiuni, sugerează trecerea timpului etc.) *Era într-o seară. E mult de atunci.* **4.** A se îndeplini, a se întâmpla, a se petrece, a avea loc. *Mi-a spus cum a fost.* G Expr. *Ce-o fi, o fi!* exprimă indiferența, neputința sau resemnarea cuiva în fața unei situații. *Fie!* = **a)** accept să se facă așa cum spui; **b)** merită, nu e păcat! *O fi!* = se poate, posibil (dar eu n-aș crede)! *Așa a fost să fie* = așa a trebuit să se întâmple, era inevitabil ca lucrurile să se petreacă în alt fel. (Fam.) *Este?* = nu-i așa (că am dreptate, că se confirmă ce spun)? **5.** A avea prețul...; a costa, a valora. *Cât sunt vinetele?* **6.** (În superstiții, ghicitori etc.) A însemna, a prevesti, a fi semn că... *Ce e când ți se bate tâmpla*? G Expr. *A nu fi bine* (sau *a bună)* = a prevesti ceva rău. **B.** (Cu funcție copulativă) **1.** (Formează, împreună cu numele predicativ, predicatul) *El este vesel.* G Expr. *A fi bine de cineva* sau *a-i fi cuiva bine* = a se găsi într-o situație favorabilă, a avea parte de liniște, de mulțumire. *A fi cu cineva* = a fi de partea cuiva, a sprijini pe cineva (într-o dispută). **2.** (Construit cu dativul; împreună cu un nume predicativ, exprimă o stare sau o acțiune arătate de numele predicativ respectiv) *Mi-e prieten.* G Expr. *Ce mi-e* (sau *ți-e* etc.)… = ce importanță are, ce folos decurge din... (Fam.) *Ți-o* (sau *i-o* etc.) *fi* = ajunge! destul! **3.** (În construcții impersonale, cu subiectul logic în dativ; în legătură cu noțiuni exprimând un sentiment, o senzație, o stare sufletească) A simți. *Mi-a fost greu.* G Loc. vb. *A-i fi cuiva drag* (cineva sau ceva) = a-i plăcea, a îndrăgi, a iubi. G Expr. *Mi-e* (sau *ți-e* etc.) = (urmat de un infinitiv, un supin sau o propoziție secundară cu verbul la conjunctiv) îmi pasă, îmi vine (greu sau ușor); port grija, sunt interesat. *Mi-e* (sau *ți-e* etc.)

că... (sau *să nu...)* = mă tem (sau te temi etc.) că... (sau să nu...). **4.** (Impers.; urmat de un verb la infinitiv sau la conjunctiv sau urmat ori precedat de o noțiune temporală) A urma (să se facă), a trebui (să se facă). *Când a fost să plece.* **5.** (De obicei impers.; la imperfect și urmat de un verb la conjunctiv) A avea posibilitatea, ocazia să...; a se afla pe punctul de a..., a nu mai lipsi mult până să... *Era să moară.* **6.** (Impers.; urmat de un supin) A putea, a trebui, a considera că este cazul să..., a se cuveni. *E ceva de făcut.* **C.** (Verb auxiliar) **I.** (Construit cu un participiu, servește la formarea diatezei pasive) *Faptele sunt cunoscute.* **II.** (Construit cu un participiu invariabil, formează timpuri compuse ale diatezei active). **1.** (Cu viitorul I formează viitorul anterior) *Voi fi terminat.* **2.** (Cu condiționalul prezent formează perfectul condițional-optativului) *N-ar mai fi plecat.* **3.** (Cu conjunctivul prezent formează perfectul conjunctivului) *Să fi spus.* **4.** (Cu infinitivul formează perfectul infinitivului) *Se poate lăuda a fi învățat totul.* **5.** (Cu viitorul I sau cu perfectul conjunctivului formează prezumtivul prezent și perfect) *Să se fi aflând mulți în lume?* **III.** (Construit cu un participiu invariabil sau cu un gerunziu, servește la alcătuirea unor forme perifrastice de perfect compus, mai mult ca perfect sau imperfect) *Te-ai fost dus.* [Forme gramaticale: prez. ind. *sunt* (fam. și pop. *îs,* prescurtat *-s), ești* (pr. *ieşti), este* (pr. *ieste*, prescurtat *e, îi, i*), *suntem* (acc. și: *suntém*); imperf. *eram* (pr. *ieram*); perf. s. *fui* (reg. *fusei*); m.m. ca perf. *fusesem;* conjunctiv *să fiu;* imper. pers. 2 sg. *fii* (negativ *nu fi*); part. *fost*] — Lat. **sum, *fui, *fire** *(= fieri).*

FIÁBIL, -Ă, *fiabili, -e*, adj. (Despre componente, aparate, instalații, echipamente) Care prezintă siguranță în funcționare (în condiții date și într-un timp dat). [Pr.: *fi-a-*] — Din fr. **fiable.**

FIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi fiabil; siguranță în exploatare. [Pr.: *fi-a-*] — Din fr. **fiabilité.**

FIÁCRU, *fiacre*, s.n. (Înv.) Trăsură de piață; birjă. [Pr.: *fi-a-*] — Din fr. **fiacre.**

FIÁRĂ, *fiare*, s.f. Animal sălbatic mare; bestie. F Fig. Om extrem de rău, de crud, de violent. — Lat. **fera.**

FIÁSCO s.n. Eșec total într-o acțiune întreprinsă; insucces, nereușită. — Din it. [far] **fiasco.**

FÍBRĂ, *fibre*, s.f. **1.** Fir subțire, netors, de proveniență vegetală, animală sau minerală ori produs pe cale sintetică, folosit de obicei ca materie primă la fabricarea țesăturilor. G *Fibră sintetică* = fibră obținută prin filare din soluții sau din topituri ale polimerilor sintetici. **2.** Celulă vegetală alungită situată în țesutul lemnos. **3.** Formație anatomică alungită, care reprezintă celule modificate sau prelungiri celulare și care alcătuiește țesuturile animale. **4.** (Tehn.; în sintagma) *Fibră optică* = fibră de sticlă cu compoziție specială, folosită pentru transmiterea informațiilor. — Din fr. **fibre,** lat. **fibra.**

FIBRILÁ, pers. 3 *fibrilează*, vb. I. Intranz. (Med.) A prezenta fibrilație. — Din fr. **fibriller.**

FIBRILÁR, -Ă, *fibrilari, -e*, adj. Care aparține unei fibre (**3**), cu aspect de fibră (fină). — Din fr. **fibrillaire.**

FIBRILÁRE, *fibrilări*, s.f. Faptul de *a fibrila.* — V. **fibrila.**

FIBRILÁȚIE, *fibrilații,* s.f. (Med., Fiziol.) Fiecare dintre contracțiile (neregulate ale) unei fibre sau ale unui grup de fibre musculare. — Din fr. **fibrillation.**

FIBRÍLĂ, *fibrile*, s.f. **1.** (Anat.) Element constitutiv al unei fibre; element constitutiv al țesutului conjunctiv, care dă fibrei musculare un aspect striat. **2.** Parte constitutivă a unor fibre textile. — Din fr. **fibrille.**

FIBRÍNĂ s.f. Proteină de culoare albă-cenușie, care se găsește în sânge și în limfă și care provine din fibrinogen, în timpul coagulării sângelui. — Din fr. **fibrine.**

FIBRINOGÉN s.n. Substanță organică proteică dizolvată în plasmă, care se transformă în fibrină în timpul coagulării sângelui. — Din fr. **fibrinogène.**

FIBROADENÓM, *fibroadenoame*, s.n. Tumoare de natură benignă, localizată de obicei la sân sau la uter. [Pr.: *-bro-a-*] — **Fibrom** + **adenom** (după fr. *adénofibrome).*

FIBROCARTILAGINÓS, -OÁSĂ, *fibrocartilaginoși, -oase* adj. (Anat.) Cu structură de fibrocartilaj. — Din fr. **fibrocartilagineux.**

FIBROCARTILÁJ, *fibrocartilaje,* s.n. (Anat.) Țesut cartilaginos de tip fibrilar. — Din fr. **fibrocartilage.**

FIBROCÍT, *fibrocite*, s.n. Celulă fundamentală a țesutului conjunctiv. — Din fr. **fibrocyte.**

FIBROLEMNÓS, -OÁSĂ, *fibrolemnoși, -oase*, adj. Care este constituit din fibre de lemn. — **Fibro**[s] + **lemnos.**

FIBRÓM, *fibroame*, s.n. Tumoare benignă formată mai ales în țesutul conjunctiv fibros și localizată de obicei la sân, la uter și la intestin. — Din fr. **fibrome.**

FIBROMATÓS, -OÁSĂ, *fibromatoși, -oase*, adj. (Med.; despre țesuturi) Care prezintă fibre (**3**) dure. — Din **fibromatoză.**

FIBROMATÓZĂ s.f. (Med.) Dezvoltare de fibroame în diverse țesuturi sau organe. — Din fr. **fibromatose.**

FIBRÓS, -OÁSĂ, *fibroși, -oase*, adj. Alcătuit (în mare parte) din fibre, cu aspect de fibre. G *Țesut fibros* = țesut conjunctiv elastic, care are rolul de a susține elementele mobile ale organelor. — Din fr. **fibreux.**

FIBROSCÓP, *fibroscoape*, s.n. (Med.) Instrument pentru studierea cavităților interne. — Din fr. **fibroscope.**

FÍBULĂ, *fibule*, s.f. **1**. Agrafă (ornamentală) de metal, folosită în Antichitate pentru a încheia un veșmânt. **2**. (Anat.) Peroneu. [Acc. și: *fibúlă*] — Din lat. **fibula.**

FICÁT, *ficați,* s.m. Glandă-anexă a tubului digestiv, situată în partea dreaptă a abdomenului, sub diafragmă, formată din patru lobi și din vezicula biliară, care îndeplinește diferite funcții fiziologice importante în organism. G Expr. (Fam.) *A-l roade* (sau *a-l seca* etc. pe cineva) *la ficați* = **a)** a simți o durere fizică puternică; **b)** (despre griji, necazuri) a necăji, a frământa, a chinui (pe cineva). *A-l ustura* (pe cineva) *la ficați* = **a)** a simți o durere fizică puternică; **b)** a produce (cuiva) un sentiment puternic de mânie, de regret, de ciudă etc. *A-i înghețа* (cuiva) *ficații* = a se înspăimânta. — Lat. **ficatum** (izolat din sintagma *jecur ficatum* „ficat de gâscă îngrășată cu smochine").

FICĂȚÉL, *ficăței*, s.m. Diminutiv al lui *ficat.* — **Ficat** + suf. *-el.*

FICIÓR s.m. v. **fecior.**

FICOMICÉTĂ, *ficomicete,* s.f. (La pl.) Clasă de ciuperci saprofite sau parazite inferioare, având micheliul format din filamente continue; (și la sg.) ciupercă din această clasă. — Din fr. **phycomycètes.**

FICTÍV, -Ă, *fictivi, -e*, adj. Care nu există în realitate, care nu aparține realității, care este plăsmuit sau există doar în mod convențional; imaginar; fals. — Din fr. **fictif.**

FICȚIONALÍSM s.n. (Fil.) Concepție filosofică potrivit căreia oamenii folosesc categoriile ca și cum ar fi adevărate, deoarece ele se dovedesc utile în practică. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fictionalisme.**

FICȚIÚNE, *ficțiuni*, s.f. Reprezentare produsă de imaginația cuiva și care nu corespunde realității sau nu are corespondent în realitate; plăsmuire a imaginației; născocire. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **fiction,** lat. **fictio, -onis.**

FÍCUS, *ficuși*, s.m. Plantă exotică lemnoasă cu frunzele mari, groase, totdeauna verzi și strălucitoare, cultivată la noi ca plantă ornamentală de interior *(Ficus elastica).* — Din lat. **ficus.**

FIDEÁ s.f. Pastă făinoasă (industrială), în formă de fire lungi și subțiri (prezentate mai ales sub formă de gheme). — Din ngr. **fidés.**

FIDEICOMÍS, *fideicomisuri,* s.n. (Jur.) Dispoziție testamentară prin care testatorul dispune ca moștenitorul sau legatarul său să remită unei terțe persoane averea pe care o lasă. [Pr.: *fi-dei-*] — Din fr. **fidéicomis.**

FIDEÍSM s.n. Concepție potrivit căreia cunoașterea celor divine nu se poate realiza decât prin credință. — Din fr. **fidéisme.**

FIDEÍST, -Ă, *fideiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de fideism, privitor la fideism; caracteristic fideismului. **2.** S.m. și f. Adept al fideismului. — Din fr. **fidéiste.**

FIDEIUSIÚNE s.f. Contract prin care o persoană se angajează în fața creditorului să execute obligația debitorului în cazul când acesta nu ar executa-o el însuși în termen. [Pr.: *-iu-si-u-*] — Din fr. **fidéjussion,** lat. **fidejussio, -onis.**

FIDÉL, -Ă, *fideli, -e*, adj. **1.** Statornic în sentimente, în convingeri etc.; foarte devotat, credincios. **2.** Care reproduce, urmează cu exactitate un model, o normă, un obicei; care păstrează (ceva) întocmai. *Traducere fidelă.* F (Adverbial) În mod exact, cu exactitate. — Din fr. **fidèle,** lat. **fidelis.**

FIDELITÁTE s.f. **1.** Statornicie în convingeri, în sentimente, în atitudine etc.; devotament, credință. **2.** Precizie, exactitate în prezentarea sau în reproducerea realității, a unui text, a unui model etc. **3.** (Tehn.; în sintagma) *Înaltă fidelitate* = calitate a unor aparate electroacustice de a reda cât mai fidel semnale sonore (înregistrate); hi-fi. — Din fr. **fidélité,** lat. **fidelitas, -atis.**

FÍDER, *fidere*, s.n. **1.** Linie de transmisie a semnalului de înaltă frecvență de la emițător la antenă sau de la antenă al receptor. **2.** Element al rețelelor electrice de distribuție constituit din una sau din mai multe linii aeriene sau din cabluri subterane. [Scris și: *feeder*] — Din engl., fr. **feeder.**

FIDUCIÁR, -Ă, *fiduciari, -e*, adj. Care are o valoare fictivă, convențională. G *Monedă fiduciară* = hârtie-monedă având o valoare convențională și putere de circulație numai în interiorul unei țări. *Circulație fiduciară* = circulație a monedei fiduciare. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **fiduciaire,** lat. **fiduciarius.**

FÍE[1] conj. **1.** (În corelație cu sine însuși sau cu „or" și „sau", introduce o propoziție disjunctivă, exprimând nu numai alternanța sau opoziția, ci și o nuanță de condiție) Ori... ori... **2.** (Urmat de „și" introduce o propoziție concesivă) Chiar (și), măcar. — Lat. **fiat.**

FÍE[2] s.f. (Înv.; azi pop., urmat de un adj. pos. sg.) Fiică. *A fost fie-sa pe la noi.* — Lat. **filia.**

FIECÁRE pron. nehot. (Indică ființele sau lucrurile luate în parte dintr-un grup sau dintr-o categorie) Și unul, și altul; oricare. G (Adjectival) *Fiecare*

om. [Pr.: *fi-e-*. — Gen.-dat. *fiecăruia, fiecăreia.* — Var.: (înv. şi pop.) **fieşcáre, fieştecáre, fiştecáre** pron. nehot.] — **Fie**[1] + **care.**

FIECÉ adj. pron. nehot. (Înv.) Care este, se socoteşte, se întâmplă, se ia etc. fiecare în parte, în fiecare zi etc.; fitece. *Fiece om. Fiece zi.* [Pr.: *fi-e-*. — Var.: **fieşcé, fieştecé** adj. pron. nehot.] — **Fie**[1] + **ce.**

FIECÍNE pron. nehot. (Înv.) Fiecare, oricare fiinţă; fitecine. [Pr.: *fi-e-*. — Var.: **fieşcíne, fieştecíne** pron. nehot.] — **Fie**[1] + **cine.**

FIECÚM adv. (Înv.) Într-un fel sau altul, în oricare fel; oricum. [Pr.: *fi-e-*] — **Fie**[1] + **cum.**

FIÉF, *fiefuri*, s.n. (În Evul Mediu) Feudă; drept de proprietate asupra unei feude. F Fig. Zonă de influenţă absolută sau preponderentă. *Fief electoral.* — Din fr. **fief.**

FIER, (**2, 3**) *fiare*, s.n. **1.** Element chimic, metal greu, de culoare cenuşie, maleabil, ductil, cu proprietăţi feromagnetice, care, aliat cu carbonul sau cu alte elemente, se foloseşte pe scară largă în industrie; (impr.) oţel (moale). G *Epoca fierului* (sau *de fier*) = perioadă caracterizată prin introducerea şi generalizarea folosirii fierului, în milen. II î.H., cu efecte revoluţionare în domeniul confecţionării uneltelor şi a armelor şi în producţia de mărfuri, în comerţ şi în dezvoltarea structurilor sociale şi politice. G Loc. adj. *De fier* = tare, puternic, rezistent; neînduplecat; riguros, sever. G Expr. *A-i trece* (sau *a-i da* cuiva) *un fier (ars* sau *roşu) prin inimă* = a avea o senzaţie intensă şi bruscă de durere, de spaimă etc. **2.** Numele mai multor unelte, instrumente etc. sau părţi ale lor făcute din oţel ori din fontă; **a)** (adesea determinat prin „de călcat") aparat electric folosit la călcatul rufelor sau al hainelor; **b)** (adesea determinat prin „de frizat") instrument de forma unui cleşte care serveşte la ondulatul părului; **c)** (adesea determinat prin „de plug") fiecare dintre cuţitele plugului; **d)** cleşte cu care se scot cărbunii din foc; **e)** (adesea determinat prin „roşu") unealtă, vergea sau bucată de fier înroşită în foc, pentru arderea unor răni sau însemnarea vitelor cu marca proprietarului; **f)** lamă sau ascuţiş de armă tăioasă; *p. ext.* sabie. G Expr. *A trece prin ascuţişul fierului* = a tăia, a omorî, a pustii, a trece pe sub ascuţişul sabiei. F Bucată de oţel (în formă de drug). F *Fier vechi* = obiecte de metal uzate, care nu mai pot fi utilizate şi care se adună spre a fi retopite. G Expr. *A arunca* (ceva) *la fier vechi* = a scoate din uz, a nu mai acorda nicio importanţă unui lucru. **3.** (La pl.) Lanţuri, cătuşe cu care sunt legaţi prizonierii, deţinuţii. F Piedică de cai făcută dintr-un lanţ. [Var.: **fer** s.n.] — Lat. **ferrum.**

FIERĂRÍE[1]**,** (**1**) *fierării*, s.f. **1.** Atelier în care fierarul prelucrează la cald fierul sau alt metal; făurărie[1], făurişte. **2.** Meşteşugul fierarului; făurărie[1]. — **Fierar** + suf. *-ie.*

FIERĂRÍE[2]**,** *fierării*, s.f. **1.** Magazin unde se vând obiecte fabricate din fier sau din alt metal. **2.** (Cu sens colectiv) Obiecte şi semifabricate din oţel sau din fontă; făurărie[2], fierărit. — **Fier** + suf. *-ărie.*

FIERĂRÍT s.n. Meşteşugul fierarului; fierărie[2] (**2**). — **Fierar** + suf. *-it.*

FIERĂSTRĂU, *fierăstraie*, s.n. **1.** Unealtă sau maşină-unealtă prevăzută cu o lamă, o bandă sau un disc de oţel (cu dinţi ascuţiţi), pusă în mişcare manual sau pe cale mecanică şi folosită pentru tăiatul unor materiale (lemne, metale etc.). **2.** Instrument muzical alcătuit dintr-o lamă de metal care se freacă cu un arcuş pentru a emite sunete. [Var.: (**1**) **ferăstrău, ferestrău, herăstrău** s.n.] — **Firiz** + suf. *-ău* (prin apropiere de *fier*).

FIERĂSTRUÍ, *fierăstruiesc*, vb. IV. Tranz. A tăia ceva cu fierăstrăul. [Var.: **ferestruí, ferestuí, ferăstruí** vb. IV] — Din magh. **fürészelni** (prin apropiere de *fierăstrău*).

FIERĂSTRUÍRE, *fierăstruiri*, s.f. Acţiunea de *a fierăstrui* şi rezultatul ei. [Var.: **ferestuíre, ferăstruíre** s.f.] — V. **fierăstrui.**

FIERĂSTRUÍT, -Ă, *fierăstruiţi, -te*, adj. Crestat, tăiat, retezat cu fierăstrăul. [Var.: **ferestuít, -ă, ferăstruít, -ă** adj.] — V. **fierăstrui.**

FIERBĂTÓR, (**1**) *fierbători*, s.m., (**2**) *fierbătoare*, s.n. **1.** S.m. Muncitor industrial care execută operaţiile de fierbere în cadrul extragerii sau prelucrării unor materii prime. **2.** S.n. (Tehn.) Aparat sau instalaţie care serveşte la fierberea unor lichide; plonjor. — **Fierbe** + suf. *-ător.*

FIÉRBE, *fierb*, vb. III. **1.** Intranz. şi tranz. A trece sau a face să treacă (un lichid) în stare de vapori, prin formarea, sub acţiunea căldurii, în întreaga masă a lichidului, a unor bule de vapori care se ridică la suprafaţă. G Intranz. (Subiectul e vasul în care clocoteşte un lichid) *Ceainicul fierbe.* G Expr. (Intranz.) *A se amesteca* (sau *a umbla, a-şi băga nasul*) *unde nu-i fierbe oala* = a interveni acolo unde nu are ce căuta, în probleme care nu-l privesc. F Intranz. (Despre unele lichide şi amestecuri) A fi în stare de efervescenţă (din cauza fermentării). F Intranz. Fig. (Despre apa unui râu, a unei mări etc.) A se agita puternic, a face valuri mari şi zgomotoase. **2.** Intranz. (Despre alimente) A fi introdus într-un lichid care fierbe (**1**), pentru a deveni bun de mâncat. F Tranz. A supune un corp acţiunii fierberii apei. *Fierb rufele.* **3.** Intranz. Fig. (Despre oameni) A fi cuprins de o mare frământare, a fi în tensiune, a fi agitat. F Tranz. A necăji, a chinui pe cineva, a ţine pe cineva într-o stare de agitaţie, de tensiune. F Tranz. (Rar) A pune la cale, a pregăti în mod febril (şi în ascuns) o acţiune (reprobabilă); a coace. **4.** Intranz. Fig. (Despre spaţii din natură) A vui, a răsuna, a clocoti de zgomot. [Perf. s. *fiersei*, part. *fiert*] — Lat. **fervere.**

FIÉRBERE, *fierberi*, s.f. Acţiunea de *a fierbe* şi rezultatul ei. F Fig. Stare de agitaţie, de nelinişte puternică, de aşteptare încordată. — V. **fierbe.**

FIERBINCIÓR, -OÁRĂ, *fierbinciori, -oare*, adj. Diminutiv al lui *fierbinte;* aproape fierbinte. — **Fierbinte** + suf. *-ior.*

FIERBÍNTE, *fierbinţi,* adj. **1.** Care are o temperatură ridicată, care răspândeşte o căldură puternică; foarte cald, arzător. **2.** Fig. (Despre sentimente şi manifestări ale oamenilor; adesea adverbial) Foarte puternic, adânc, aprins, înfocat. F (Rar; despre culori) Aprins, viu. — Lat. **fervens, -ntis.**

FIERBINŢEÁLĂ, *fierbinţeli,* s.f. **1.** Temperatură ridicată (a aerului), căldură dogoritoare (răspândită de razele soarelui, de aerul înfierbântat etc.); arşiţă. F Fig. Stare de trăire intensă, de însufleţire, de tensiune. **2.** (Pop.) Febră, temperatură. —**Fierbinte** + suf. *-eală.*

FIÉRE s.f. **1.** Lichid amar, de culoare galbenă-verzuie, secretat de ficat; bilă[1]. G Expr. *A vărsa fiere*, se zice despre o persoană plină de necaz, de ciudă, de mânie (care se manifestă cu violenţă). F Fig. Amărăciune, supărare, necaz. **2.** (Şi în sintagma *băşica fierii)* Vezicula biliară. G Expr. *A-i crăpa* (sau *plesni) cuiva fierea (de necaz)* = a fi necăjit, mânios, invidios etc. la culme. **3.** Compus: *fierea-pământului* = **a)** plantă erbacee medicinală cu flori roşietice, rar albe, cu gust amar *(Erythraea centaurium);* **b)** plantă erbacee inferioară, cu talul târâtor, având pe partea inferioară rudimente de frunză *(Marchantia polymorpha); fiere-de-urs* = numele a doi arbuşti tropicali şi mediteraneeni din care se extrage saburul: **a)** arbust înalt de 3-4 m, cu frunze mari şi flori violacee dispuse într-un spic *(Aloë ferox);* **b)** arbust înalt de 1 m, ramificat, cu frunze dispuse în rozetă *(Aloë succotrina).* — Lat. ***fele** *(= fel).*

FIERT[1] s.n. Faptul de *a fierbe.* — V. **fierbe.**

FIERT[2]**, FIÁRTĂ,** *fierţi, -te*, adj. **1.** (Despre lichide sau despre solide aflate într-un lichid) Care a fost supus fierberii. F (Despre alimente) Preparat prin fierbere. G Expr. (Fam.) *A o face fiartă* = a comite o eroare; a nu izbuti; a se face de râs. **2.** Fig. Necăjit, supărat, amărât. — V. **fierbe.**

FIERTÚRĂ, *fierturi*, s.f. **1.** Mâncare sau băutură preparată prin fierbere. **2.** Fierbere, clocot. — **Fiert** + suf. *-ură.*

FIERTURÍCĂ, *fierturici,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *fiertură.* — **Fiertură** + suf. *-ică.*

FIÉSC, FIÁSCĂ, *fieşti*, adj. (Rar) Filial. — **Fiu** + suf. *-esc.*

FIÉSTĂ, *fieste*, s.f. Serbare, sărbătoare (populară) în ţările de limbă spaniolă. [Pr.: *fi-es-*] — Din sp. **fiesta.**

FIEŞCÁRE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIEŞCÉ adj. pron. nehot. v. **fiece.**

FIEŞCÍNE pron. nehot. v. **fiecine.**

FIEŞTECÁRE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIEŞTECÉ adj. pron. nehot. v. **fiece.**

FIEŞTECÍNE pron. nehot. v. **fiecine.**

FIEÚNDE adv. (Înv.) Oriunde; pretutindeni. [Pr.: *fi-e-*] — **Fie**[1] + **unde.**

FÍFTY-FÍFTY adv. Pe jumătate, pe din două, în două părţi egale. — Cuv. engl.

FIGURÁ, *figurez*, vb. I. **1.** Intranz. A fi prezent undeva, a lua parte la ceva. F A se afla înregistrat, înscris pe o listă etc. **2.** Tranz. (Rar) A înfăţişa ceva (în artele plastice). **3.** Tranz. (înv.; construit cu dativul) A-şi închipui, a-şi imagina. — Din fr. **figurer.**

FIGURÁNT, -Ă, *figuranţi, -te*, s.m. şi f. **1.** Persoană care joacă într-o piesă de teatru sau într-un film, destinat să întregească ambianţa scenică. F Persoană care deţine un rol neînsemnat într-o anumită împrejurare sau situaţie. — Din fr. **figurant.**

FIGURÁRE s.f. Acţiunea de *a figura* şi rezultatul ei. — V. **figura.**

FIGURÁT, -Ă, *figuraţi, -te*, adj. (Despre cuvinte, expresii sau despre sensul lor) Folosit cu alt înţeles decât cel obişnuit, propriu, de obicei pentru obţinerea unor efecte stilistice. G (Substantivat, n.) *La figurat* = într-un sens deosebit de cel propriu. F (Despre stil, limbă etc.) Care conţine (multe) figuri poetice; figurativ. — Din fr. **figuré,** lat. **figuratus.**

FIGURATÍV, -Ă, *figurativi, -e*, adj. **1.** Care conţine (multe) figuri de stil; figurat. **2.** (Despre unele arte) Care se bazează pe reprezentarea plastică şi uşor identificabilă a fiinţelor şi obiectelor din realitate. F P. gener. Care constituie reprezentarea unui lucru. *Plan figurativ.* — Din fr. **figuratif.**

FIGURÁŢIE, *figuraţii*, s.f. Ansamblul figuranţilor (într-o reprezentaţie, într-un film etc.). G Expr. *A face figuraţie* = a avea rol de figurant. — Din fr. **figuration,** lat. **figuratio.**

FIGÚRĂ, *figuri*, s.f. **1.** Înfăţişare a feţei, a obrazului cuiva; chip, faţă, obraz. G Expr. *A face figură bună* (sau *rea)* = a face o impresie bună (sau

rea) celor din jur. (Fam.) *A face* (cuiva) *figura* = a face (cuiva) o farsă sau o surpriză neplăcută. *A face figură de...* = a avea aerul de..., a fi considerat (sau a ține să fie considerat) drept... **2.** Imagine plastică a unei ființe sau a unui obiect, redată prin desen, pictură, sculptură etc. G *Figură geometrică* = reprezentare plană ori în spațiu a unor suprafețe, corpuri, drepte, segmente, unghiuri sau a altor elemente geometrice. F (La jocul de cărți) Carte care reprezintă diverse personaje (valet, damă etc.). F (La șah) Fiecare dintre piesele de joc, având forme caracteristice. F Grămadă de nisip, de pietriș etc., care a fost clădită în formă de corp geometric regulat, pentru a i se putea calcula mai ușor volumul. **3.** Persoană; (în special) persoană purtătoare a unor caractere individuale sau sociale proprii; tip, personalitate. **4.** (În sintagmele) *Figură de stil* (sau *poetică)* = procedeu stilistic prin care se modifică înțelesul propriu al unui cuvânt sau se asociază cuvintele în așa fel încât sensurile vechi să se îmbogățească, pentru a da mai multă forță imaginii sau expunerii prezentate. *Figură etimologică* = construcție sintactică în care se alătură două cuvinte înrudite etimologic (de obicei un verb și un substantiv) sau apropiate din punct de vedere semantic. *„Și-a trăit traiul" reprezintă o figură etimologică.* (Log.) *Figură silogistică* = formă de silogism specificată de poziția termenului mediu în premise. **5.** Poziție sau ansamblu de poziții și de mișcări la dans, la balet, la scrimă, la patinaj etc. — Din fr. **figure,** lat. **figura.**

FIGURÍNĂ, *figurine*, s.f. Statuetă de marmură, de bronz, de porțelan etc.; bibelou. — Din fr. **figurine.**

FÍICĂ, *fiice*, s.f. Persoană de sex feminin, considerată în raport cu părinții săi; fată. — **Fie**[2] + suf. *-ică.*

FIÍNDCĂ conj. (Arată legătura cauzală dintre afirmația din propoziția regentă și cea din propoziția subordonată) Pentru că, deoarece; de vreme ce. — **Fiind** *(< fi)* + **că.**

FIINȚÁ, *ființez*, vb. I. Intranz. A exista; a-și desfășura activitatea. [Pr.: *fi-in-*] — Din **ființă.**

FIINȚÁRE, *ființări*, s.f. Existență, viață, ființă (**2**). [Pr.: *fi-in-*]. — V. **ființa.**

FIÍNȚĂ, *ființe,* s.f. **1.** Tot ceea ce are viață (și se mișcă); viețuitoare, vietate. F Spec. Om; persoană. **2.** Existență; viață. G *În ființă* = **a)** (loc. adj.) existent; **b)** (loc. adv.) în realitate, aievea. G Expr. *A da ființă* = **a)** a da viață, a naște; **b)** a realiza, a făuri, a concretiza. **3.** (Fil.) Temei necesar, autosuficient, perfect, etern, identificat cu Binele și Dumnezeu; cea mai generală proprietate a oricărei realități, formând obiectul cercetării metafizice. — **Fi** + suf. *-ință.*

FILÁ, *filez*, vb. I. **1.** Tranz. A răsuci fibrele dintr-un material textil (bumbac, cânepă etc.) pentru a-l transforma în fire; a toarce. **2.** Tranz. A răsfira în mână, încet și una câte una, cărțile de joc (astfel încât să se vadă numai inițialele din colțul din stânga de sus). **3.** Tranz. A tăia într-un anumit fel șuvițe dintr-un păr prea des. **4.** Tranz. A desfășura lent lanțul ancorei, o parâmă etc. (în momentul acostării sau plecării navei). **5.** Intranz. (Despre lămpi cu fitil) A arde rău, pâlpâind și scoțând fum. **6.** Tranz. A urmări în mod discret pe cineva (fără ca cel urmărit să observe). — Din fr. **filer,** lat. **filare.**

FILACTÉRĂ, *filactere*, s.f. **1.** Talisman purtat de vechii evrei, constând dintr-un pergament pe care erau scrise versetele din „Tora". **2.** Banderolă conținând scurte texte caracteristice personajelor interpretate de către actorii medievali. [Var.: **filactériu** s.n.] — Din fr. **phylactère.**

FILACTÉRIU s.n. v. **filacteră.**

FILÁDĂ, *filade*, s.f. Broșură, carte de proporții reduse. — Din ngr. **filláda.**

FILALÍU s.n. (Înv.) Pânză foarte fină și subțire din care se făceau șervete, cămăși etc. — Et. nec.

FILAMÉNT, *filamente*, s.n. **1.** Formație în formă de fir lung și subțire a unor celule din țesuturile animale sau vegetale. F Spec. Picioruşul sau codița staminei. **2.** Fir metalic foarte subțire din interiorul becurilor electrice sau al tuburilor electronice, care devine incandescent la trecerea curentului electric. — Din fr. **filament,** lat. **filamentum.**

FILAMENTÓS, -OÁSĂ, *filamentoși, -oase*, adj. Care are filamente (**1**), format din filamente; cu aspect de filamente. — Din fr. **filamenteux.**

FILANTRÓP, -OÁPĂ, *filantropi, -oape*, s.m. și f. Persoană care face acte de filantropie; om darnic, generos (cu cei săraci). — Din fr. **philanthrope.**

FILANTRÓPIC, -Ă, *filantropici, -ce,* adj. Care ține de filantropie sau de filantrop, privitor la filantropie sau la filantrop. — Din fr. **philanthropique.**

FILANTROPÍE s.f. Acțiune de binefacere întreprinsă în folosul oamenilor săraci. — Din fr. **philanthropie.**

FILANTROPÍSM s.n. **1.** (Rar) Filantropie. **2.** Curent pedagogic întemeiat în a doua jumătate a sec. XVIII pe baza principiilor lui Rousseau. — **Filantropie** + suf. *-ism.*

FILÁRE, *filări*, s.f. Acțiunea de *a fila* și rezultatul ei. — V. **fila.**

FILÁRIA s.f. v. **filarie.**

FILÁRIE, *filarii*, s.f. Nume dat mai multor viermi lungi și subțiri ca o ață, care trăiesc paraziți la oameni și animale *(Filaria).* [Pr.: *-ri-e.* — Var.: *filária* s.f.] — Din lat. **Filaria** [bancrofti], denumirea științifică a viermelui.

FILARIÓZĂ s.f. Boală provocată prin localizarea în organism a filariei și care se manifestă prin abcese, umflarea membrelor inferioare etc. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **filariose.**

FILARMÓNIC, -Ă, *filarmonici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la activitatea de răspândire a culturii muzicale prin concerte, recitaluri, spectacole muzicale. G *Societate filarmonică* = (în trecut) asociație de muzicieni, profesioniști sau amatori. **2.** S.f. Instituție al cărei scop este cultivarea și răspândirea muzicii prin concerte, recitaluri, spectacole muzicale etc. F Orchestră simfonică aparținând unei astfel de instituții. — Din fr. **philharmonique.**

FILARMONÍST, -Ă, *filarmoniști, -ste*, s.m. și f. (Rar) Membru al unei orchestre filarmonice. — **Filarmon**[ică] + suf. *-ist.*

FILÁT[1] s.n. Faptul de *a fila.* — V **fila.**

FILÁT[2]**, -Ă,** *filați, -te*, adj. (Despre fibrele textile) Care a fost răsucit și transformat în fire; tors[3]. — V. **fila.**

FILATÉLIC, -Ă, *filatelici, -ce*, adj. Care aparține filateliei, privitor la filatelie; de filatelist. — Din fr. **philatélique.**

FILATELÍE s.f. Colecționare (și studiere) a mărcilor poștale. — Din fr. **philatélie.**

FILATELÍST, -Ă, *filatelişti, -ste*, s.m. și f. Persoană care se ocupă cu filatelia, colecționar de mărci poștale. — Din fr. **philatéliste.**

FILATÓR, -OÁRE, *filatori, -oare*, s.m. și f. Muncitor specializat în filarea fibrelor textile. — Din fr. **filateur.**

FILATÚRĂ, *filaturi*, s.f. Unitate industrială care se ocupă cu transformarea fibrelor textile în fire; torcătorie; întreprindere în care se desfășoară această transformare. — Din fr. **filature.**

FÍLĂ, *file*, s.f. Fiecare dintre foile care alcătuiesc un caiet, o carte etc. formată din două pagini; *p. ext.* pagină. G Expr. *A cerceta* (o lucrare) *filă cu filă* = (a cerceta, a verifica o lucrare) amănunțit, de la un capăt la altul, cu mare atenție. — Din ngr. **fílon.**

FÍLDEȘ, (**1**) *fildeși*, s.m., (**2**) *fildeșuri*, s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre colții unui elefant. **F** (Înv.) Elefant. **2.** S.n. Substanță osoasă de culoare albă din care sunt alcătuiți colții de elefant și din care se fac diferite obiecte ornamentale, de toaletă etc.; ivoriu; *p. restr.* obiect confecționat dintr-o astfel de substanță. G *Fildeș animal* (sau *artificial)* = substanță asemănătoare cu fildeșul (**2**), obținută prin macerarea oaselor de animale în clorură de var. *Fildeș vegetal* = material foarte dur, extras din semințele unor palmieri, servind la fabricarea nasturilor. — Din tc. **fildișI.**

FILDEȘÍU, -ÍE, *fildeșii*, adj. (Rar) Alb ca fildeșul (**2**). — **Fildeș** + suf. *-iu.*

FILÉ, *fileuri*, s.n. Carne de calitate superioară din lungul șirei spinării unei vite, unui porc sau unui pește; preparat alimentar pregătit din astfel de carne. G (Adjectival) *Mușchi file.* — Din fr. **filet.**

FÍLER[1]**,** *fileri*, s.m. Monedă divizionară în Ungaria, valorând a suta parte dintr-un forint. — Din magh. **filer.**

FILÉR[2] s.m. Material pulverulent (praf de calcar, de var stins, negru de fum etc.) folosit pentru a mări consistența, adezivitatea și stabilitatea termică a unor materiale. — Din fr., engl. **filler.**

FILÉT, *filete,* s.n. **1.** Șanț elicoidal prelucrat pe suprafața exterioară sau interioară a unei piese cilindrice ori conice, servind la asamblarea prin înșurubare a piesei; ghivent. **2.** Termen generic pentru formațiuni filiforme. [Pl. și: (**1**) *fileturi*] — Din fr. **filet.**

FILETÁ, *filetez*, vb. I. Tranz. A realiza filete la o piesă. — Din fr. **fileter.**

FILETÁRE, *filetări*, s.f. Acțiunea de *a fileta.* — V. **fileta.**

FILETÁT, -Ă, *filetați, -te*, adj. (Despre piese tehnice) Care are filet, prevăzut cu filet. — V. **fileta.**

FILÉU, *fileuri*, s.n. Produs textil cu ochiuri în formă de pătrate, de romburi etc., care servește la confecționarea unor perdele, a unor plase de pescuit, a unor sacoșe etc.; plasă[1]. F Săculeț făcut dintr-o astfel de rețea, care servește la transportarea cu mâna a unor cumpărături; sacoșă. F Plasă la tenis, volei etc. F Rețea de ață subțire folosită pentru strângerea și menținerea într-un anumit fel a părului pieptănat. [Pl. și: *filee*] — Din fr. **filet.**

FILFIZÓN, *filfizoni*, s.m. (Fam.) Tânăr cu pretenții de eleganță și cu preocupări neserioase. — Probabil alterare din fr. **vive le son** [du canon], refrenul unui cântec revoluționar francez.

FILIÁL, -Ă, *filiali, -e,* adj. (Despre sentimente) De fiu, specific unui fiu; fiesc. [Pr.: *-li-al*] — Din fr. **filial.**

FILIÁLĂ, *filiale*, s.f. **1.** Instituție, întreprindere, asociație, organizație condusă și controlată de o unitate centrală. **2.** Întreprindere controlată de altă întreprindere, cunoscută ca societate-mamă. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **filiale.**

FILIÁȚIE, *filiații*, s.f. **1.** Legătură de rudenie între copii și părinți, descendență; *p. gener.* legătură de rudenie în linie dreaptă. F Fig. Legătură între lucruri, întâmplări, fenomene etc. care derivă unele din celelalte. [Pr.: *-li-a-.* — Var.: **filiațiúne** s.f.] — Din fr. **filiation.**

FILIAȚIÚNE s.f. v. **filiație.**

FILIÉRĂ, *filiere*, s.f. **1.** Placă de oțel perforată prin care se trage în fire (sau în bare) un material (metalic) ductil. F Piesă de metal cilindrică, având fundul prevăzut cu orificii, prin care se trage în fire soluția de mătase artificială sau de fibre textile obținută pe cale chimică. **2.** Dispozitiv folosit pentru tăierea unui filet (**1**). **3.** Fig. Succesiune de mijloace, de trepte, de etape etc. care intervin până la un anumit rezultat. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **filière.**

FILIFÓRM, -Ă, *filiformi, -e*, adj. Care are forma unui fir. — Din fr. **filiforme.**

FILIGEÁN s.n. v. **felegean.**

FILIGRÁN, *filigrane*, s.n. **1.** Lucrătură artistică de orfevrărie, asemănătoare ca aspect cu o dantelă, realizată din fire subțiri de aur, de argint etc. sudate între ele. **2.** Marcă transparentă imprimată în timpul procesului de fabricație în structura unei hârtii. [Var.: **filigránă** s.f.] — Din fr. **filigrane.**

FILIGRANÁ, *filigranez*, vb. I. Tranz. **1.** A prelucra un metal prețios sub formă de filigran (**1**). **2.** A aplica un filigran (**2**) în timpul fabricării hârtiei. — Din fr. **filigraner.**

FILIGRANÁRE, *filigranări,* s.f. Acțiunea de *a filigrana* și rezultatul ei. — V. **filigrana.**

FILIGRANÁT, -Ă, *filigranați, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte de orfevrărie) Lucrat în filigran (**1**). **2.** (Despre hârtie) Cu filigran (**2**). — V. **filigrana.**

FILIGRÁNĂ s.f. v. **filigran.**

FILIGRANÍST, *filigraniști,* s.m. Specialist în filigrane (**1**). — **Filigran** + suf. *-ist.*

FILIGRANOLÓG, -Ă, *filigranologi, -ge*, s.m. și f. Specialist în filigranologie. — Din **filigranologie** (derivat regresiv).

FILIGRANOLOGÍE s.f. Cercetare a filigranelor (**2**). — Din it. **filigranologia.**

FILIGRANOSCÓP, *filigranoscoape*, s.n. Baie mică de sticlă în care se umezesc timbrele pentru a le studia filigranul. — Din fr. **filigranoscope.**

FILIMÍCĂ, *filimele,* s.f. Plantă erbacee decorativă și medicinală, cu miros plăcut și puternic, cu flori galbene-aurii sau galbene-roșietice *(Calendula officinalis).* [Pl. și: *filimici*] — Et. nec.

FILIÓQUE s.n. Formulă dogmatică exprimând dubla purcedere a Duhului Sfânt de la Tatăl și de la Fiul. [Pr.: *fi-li-ó-cve*] — Cuv. lat.

FILÍPICĂ, *filipice*, s.f. (Livr.) Discurs violent și cu caracter acuzator, rostit împotriva unei persoane. — Din fr. **philippique.**

FILIPINÉZ, -Ă, *filipinezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Filipine sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Filipine ori filipinezilor (**1**), referitor la Filipine ori la filipinezi. — **Filipine** (n. pr.) + suf. *-ez.*

FILISTEÁN, *filisteni*, s.m. Persoană care făcea parte dintr-o populație antică stabilită în sec. XIII-XII î.H. în sudul Palestinei, pe țărmul Mării Mediterane. — Din fr. **Philistins.**

FILISTÍN, *filistini*, s.m. (Livr.) Om mulțumit de sine, fățarnic, laș, mărginit. — Din fr. **philistin.**

FILISTINÍSM s.n. (Livr.) Concepție sau atitudine de filistin. — Din fr. **philistinisme.**

FILM, *filme*, s.n. **1.** Bandă flexibilă de celuloid, transparentă și subțire, acoperită cu un strat de material sensibil la acțiunea luminii, pe care se formează o imagine fotografică și care se folosește în fotografie, în radiografie etc. F (Cin.) Peliculă lungă pe care sunt înregistrate pe cale fotografică și în momente succesive imagini statice sau în mișcare, precum și sunete, pentru a fi apoi proiectate pe un ecran. **2.** Gen de artă constând din realizarea și proiectarea pe un ecran cinematografic a unui film (**1**); creație cinematografică. **3.** Strat subțire dintr-un material lichid, solid sau gazos, întins pe suprafața unui obiect solid sau lichid; peliculă. **4.** (Fig.) Desfășurare, prezentare. — Din fr. **film.**

FILMÁ, *filmez*, vb. I. Tranz. A înregistra imagini succesive pe o peliculă cinematografică sau pe un suport magnetic; a cinematografia. — Din fr. **filmer.**

FILMÁRE, *filmări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a filma* și rezultatul ei. **2.** (În sintagmele) *Filmări combinate* = procedee cinematografice bazate pe folosirea unor aparate de filmat și pe procese de prelucrare speciale, în scopul obținerii celor mai diverse efecte. *Filmare inversă* = procedeu de filmare combinată constând în inversarea ordinii cronologice a tuturor evenimentelor din secvență. — V. **filma.**

FILMFONOGRÁF, *filmfonografe*, s.n. Aparat folosit în studiourile cinematografice pentru redarea înregistrărilor de pe diferite benzi în faza finală a realizării unui film. — Din engl. **film phonographe.**

FÍLMIC, -Ă, *filmici, -ce*, adj. De film; cinematografic. — Din fr. **filmique,** engl. **filmic.**

FILMOGRAFÍE, *filmografii,* s.f. Totalitatea filmelor realizate de un producător, interpret, regizor etc. — Din fr. **filmographie.**

FILMOLÓGIC, -Ă, *filmologici, -ce*, adj. De filmologie. — Din fr. **filmologique.**

FILMOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază arta cinematografică și legăturile ei cu societatea. — Din fr. **filmologie.**

FILMOTÉCĂ, *filmoteci*, s.f. **1.** Colecție de filme cinematografice clasate într-o ordine sistematică. **2.** Loc special amenajat pentru păstrarea filmelor cinematografice. — Din fr. **filmothèque.**

FILO- Element de compunere însemnând „prieten", „iubitor", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **philo-.**

FILODÉNDRON, *filodendroni*, s.m. Plantă decorativă originară din regiunile ecuatoriale, cu rădăcini aeriene și cu frunze mari, late și adânc crestate *(Monstera deliciosa).* [Acc. și: *filodendrón*] — Din fr. **philodendron.**

FILODÓRMĂ, *filodorme*, s.f. Sumă de bani pretinsă în mod ilegal de cineva în schimbul unui avantaj; filotim (**2**). — Din ngr. **filodórima.**

FILOGENÉTIC, -Ă, *filogenetici, -ce*, adj. (Biol.) Care aparține filogeniei, privitor la filogenie. — Din fr. **phylogénétique.**

FILOGENÉZĂ s.f. (Biol.) Filogenie. — Din fr. **phylogenèse.**

FILOGENÍE s.f. **1.** Procesul evoluției formelor organice ori a unui grup de animale sau de plante în cursul dezvoltării istorice a lumii vii; filogeneză. **2.** Ramură a biologiei care cercetează filogenia (**1**). — Din fr. **phylogénie.**

FILOGENÍST, -Ă, *filogeniști, -ste*, s.m. și f. Specialist în filogenie (**2**). — Din fr. **phylogéniste.**

FILOLÓG, -Ă, *filologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în filologie. — Din fr. **philologue.**

FILOLÓGIC, -Ă, *filologici, -ce,* adj. Care aparține filologiei sau filologului, privitor la filologie sau la filolog. G (Adverbial) *Studiază filologic un text.* — Din fr. **philologique.**

FILOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul culturii scrise a popoarelor, în special cu studiul textelor vechi și al operelor literare din punctul de vedere al limbii, al influențelor suferite, al modului în care s-au transmis și al autenticității, precum și cu editarea lor. — Din fr. **philologie.**

FILOMÉLĂ, *filomele*, s.f. (Înv.) Privighetoare. — Din fr. **philomèle.**

FILÓN, *filoane*, s.n. Corp geologic tabular format în crăpăturile scoarței Pământului prin injecția și consolidarea magmei sau prin depunerea unor minerale din soluții hidrotermale; vână. — Din fr. **filon.**

FILONICHÍE, *filonichii*, s.f. (Înv.) Discuție aprinsă; ceartă, dispută. — Din ngr. **filonikía.**

FILOSÓF, -OÁFĂ, *filosofi, -oafe,* s.m. și f. **1.** Persoană care se ocupă sistematic cu studiul filosofiei, care are ca profesie filosofia; persoană care are o concepție filosofică proprie; gânditor. **2.** (Pop.) Om învățat, priceput în toate; *spec.* astrolog. **3.** Persoană care are o atitudine înțeleaptă față de viață. [Var.: **filozóf, -oáfă** s.m. și f.] — Din ngr. **philósophos,** fr. **philosophe.**

FILOSOFÁ, *filosofez*, vb. I. Intranz. (Fam.) A face reflecții asupra vieții și problemelor ei. [Var.: **filozofá** vb. I] — Din fr. **philosopher,** lat. **philosophari.**

FILOSOFÁLĂ, *filosofale*, adj. (În sintagma) *Piatră filosofală* = **a)** substanță imaginară despre care alchimiștii credeau că are forța miraculoasă de a transforma metalele în aur; **b)** *fig.* lucru imposibil de aflat; lucru, descoperire de o importanță capitală. [Var.: **filozofálă** adj.] — Din fr. **philosophale.**

FILOSOFÁRE, *filosofări*, s.f. Faptul de *a filosofa*. [Var.: **filozofáre** s.f.] — V. **filosofa.**

FILOSÓFIC, -Ă, *filosofici, -ce*, adj. Care aparține filosofiei, privitor la filosofie, caracteristic filosofului; care dovedește, exprimă înțelepciune. [Var.: **filozófic, -ă** adj.] — Din fr. **philosophique.**

FILOSOFICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere filosofic; în mod filosofic; ca un filosof. [Var.: **filozoficéște** adv.] — **Filosofic** + suf. *-ește.*

FILOSOFÍE, *filosofii*, s.f. **1.** Știință constituită dintr-un ansamblu închegat de noțiuni și idei, care interpretează și reflectă realitatea sub aspectele ei cele mai generale; concepție generală despre lume și viață. **2.** Totalitatea concepțiilor și a principiilor metodologice care stau la baza unei discipline sau a unei științe. **3.** (Rar) Atitudine (înțeleaptă) față de întâmplările vieții; mod specific de a privi problemele vieții. **4.** (Fam.) Lucru greu de făcut, problemă greu de rezolvat. [Var.: **filozofie** s.f.] — Din ngr. **philosophia,** fr. **philosophie.**

FILÓTIM, -Ă, *filotimi, -e,* adj., s.n. (Înv.) **1.** Adj. (Despre oameni) Generos, darnic, galanton. **2.** S.n. Filodormă. [Acc. și: *filotím*] — Din ngr. **filótimos.**

FILOTIMÍE s.f. (Înv.) **1**. Dărnicie, generozitate. **2**. Ambiția de a dobândi stima și prețuirea oamenilor. — Din ngr. **filotimia.**

FILOXÉRĂ, *filoxere*, s.f. **1.** Insectă parazită care distruge rădăcina și frunzele viței-de-vie *(Phylloxera vastatrix).* **2.** Boală a viței-de-vie provocată de filoxeră (**1**). — Din fr. **phylloxéra.**

FILOZÓF s.m. și f. v. **filosof.**

FILOZOFÁ vb. I. v. **filosofa.**

FILOZOFÁLĂ adj. v. **filosofală.**

FILOZOFÁRE s.f. v. **filosofare.**

FILOZÓFIC, -Ă adj. v. **filosofic.**

FILOZOFICÉȘTE adv. v. **filosoficește.**

FILOZOFÍE s.f. v. **filosofie.**

FILTRÁ, *filtrez*, vb. I. Tranz. **1.** (Tehn.) A separa părțile omogene dintr-un amestec eterogen cu ajutorul unui filtru[1]; a trece un fluid printr-un filtru[1] sau prin alt mediu permeabil pentru a-l curăța de impurități, de microbi etc. **2.** (Fiz.) A împiedica trecerea printr-un mediu a unora dintre componentele monocromatice ale luminii incidente. F Refl. (În limbaj curent; despre lumină) A pătrunde, a se strecura (printr-o fereastră, o crăpătură etc.). **F** A selecta dintr-un complex de oscilații cu frecvențe diferite oscilațiile care au frecvențe cuprinse între anumite limite. — Din fr. **filtrer.**

FILTRÁBIL, -Ă, *filtrabili, -e*, adj. Care poate fi filtrat. G *Virus filtrabil* = virus foarte mic, care trece prin filtrele[1] cele mai fine și care nu se poate vedea la microscopul obișnuit. — **Filtra** + suf. *-bil.*

FILTRÁJ, *filtraje*, s.n. Filtrare. F Operație prin care se selectează o parte din informația înregistrată într-un computer. — Din fr. **filtrage.**

FILTRÁNT, -Ă, *filtranți, -te,* adj. Care filtrează, care servește la filtrare. — Din fr. **filtrant.**

FILTRÁRE, *filtrări*, s.f. Acțiunea de *a (se) filtra;* filtraj. — V. **filtra.**

FILTRÁT, -Ă, *filtrați, -te*, adj., s.n. **1.** Adj. Care a (fost) trecut prin filtru[1] sau prin alt mediu permeabil. **2.** S.n. Lichid sau soluție care a fost filtrată și nu mai conține materii eterogene sau în suspensie. — V. **filtra.**

FILTRÁȚIE, *filtrații,* s.f. Filtrare. — Din fr. **filtration.**

FÍLTRU[1], *filtre,* s.n. **1.** (Tehn.) Dispozitiv, aparat sau instalație care separă, cu ajutorul unui material filtrant, un fluid de particulele solide aflate în suspensie în masa lui. G *Hârtie (de) filtru* = hârtie poroasă, specială, fabricată din bumbac pur, care servește ca material filtrant. **2.** (Fiz.) Placă de sticlă colorată folosită la unele instrumente optice pentru filtrare. F Sistem de circuite electrice, sonore etc. cu care se selectează, dintr-un complex de oscilații cu frecvențe diferite, oscilațiile cu frecvențele cuprinse între anumite limite. **3.** Aparat electric cu ajutorul căruia se filtrează cafeaua; *p. ext.* cafea obținută în acest fel. **4.** (În sintagma) *Filtru total* = control efectuat de organele de poliție pe o arteră de circulație, la toate vehiculele. [Pl. și: *filtruri*] — Din fr. **filtre.** Cf. it. filtro.

FÍLTRU[2], *filtre*, s.n. (Livr.) Băutură căreia i se atribuie puteri miraculoase, printre care și aceea de a inspira iubire. — Din fr. **philtre.**

FILȚ, (**3**) *filțuri*, s.n. **1.** Pâslă fină făcută din păr de iepure, care servește la confecționarea pălăriilor. **2.** Țesătură specială făcută din lână împâslită și folosită la fabricarea filtrelor[1], ca izolator fonic etc. **3.** Obiect confecționat din filț (**1**). — Din germ. **Filz.**

FIN[1], -Ă, *fini, -e*, adj. **1.** Care este foarte mic; (mic și) delicat, plăcut la aspect, gingaș. F (Despre țesături) Foarte subțire (și străveziu). **2.** De (cea mai) bună calitate (în ceea ce privește materialul și execuția). F (Rar; despre metale) Curat, pur, neamestecat. **3.** Fig. (Despre gânduri, idei) Subtil, ingenios; (despre organe de simț sau simțuri) care percepe cele mai mici nuanțe; ager, sensibil. F (Despre zâmbet) Abia perceptibil. F (Despre oameni) Cu purtări alese. — Din fr. **fin.**

FIN[2], -Ă, *fini, -e*, s.m. și f. Persoană considerată în raport cu nașii săi (de botez sau de cununie). — Lat. ***filianus.**

FINÁL, -Ă, *finali, -e*, adj., s.n., s.f. **1.** Adj. Care reprezintă sfârșitul, încheierea, care marchează ultima fază (a unei lucrări, a unui proces, a unei acțiuni, a unui eveniment etc.); care se află în urmă, la sfârșit. F (Substantivat, f.) Ornament tipografic care se plasează la sfârșitul unei cărți, al unui capitol etc. F (Substantivat, f.) Sunet de la sfârșitul unui cuvânt, al unei propoziții etc. **2.** S.n. Încheiere, sfârșit al unei acțiuni, al unei întâmplări, al unei lucrări etc. **3.** S.f. Ultima fază a unei competiții sportive, a unui concurs artistic, științific etc. cu caracter eliminatoriu, în care învingătorul devine câștigătorul oficial. **4.** Adj. (Lingv.; despre propoziții, complemente, conjuncții) Care indică scopul, finalitatea. — Din fr. **final,** lat. **finalis.**

FINALÍSM s.n. (Fil.) Doctrină care explică evenimentele din diferite domenii și din întregul univers prin cauze finale. — Din fr. **finalisme.**

FINALÍST, -Ă, *finaliști, -ste*, s.m. și f., adj. **1**. S.m. și f. Sportiv sau echipă care participă la disputarea unei finale (**3**). **2.** S.m. și f. Adept al finalismului. **3.** Adj. Care aparține finalismului, privitor la finalism. — Din fr. **finaliste.**

FINALITÁTE s.f. Scop pentru realizarea căruia se desfășoară o acțiune sau o activitate. F Tendință sau orientare a cuiva sau a ceva spre un anumit scop. — Din fr. **finalité.**

FINALIZÁ, *finalizez*, vb. I. Tranz. A duce, a realiza ceva până la sfârșit; a încheia ceva prin atingerea scopului. — **Final** + suf. *-iza.*

FINALIZÁRE, *finalizări*, s.f. Acțiunea de *a finaliza* și rezultatul ei. — V. **finaliza.**

FINALIZÁT, -Ă, *finalizați, -te,* adj. (Despre lucrări) Terminat, dus până la capăt. — V. **finaliza.**

FINALMÉNTE adv. În cele din urmă. — Din fr. **finalement,** it. **finalmente.**

FINANCIÁR, -Ă, *financiari, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de organizarea finanțelor, privitor la finanțe, la circulația banilor, a creditului etc.; *p. ext.* bănesc. G *Operație financiară* = activitate întreprinsă pe piața financiară în scopul furnizării de capitaluri proprii sau de împrumut pe termen lung. *Sistem financiar* = ansamblul instituțiilor bancare și de credit la nivel macroeconomic. *Administrație financiară* = instituție guvernamentală însărcinată cu gestionarea resurselor financiare ale serviciilor publice centrale și locale. **2.** S.m. și f. Specialist în operații financiare (**1**). **3.** S.m. și f. Persoană care deține capital financiar. [Pr.: *-ci-ar*] – Din fr. **financier.** Cf. it. finanziario.

FINANȚÁ, *finanțez*, vb. I. Tranz. A întreține sau a susține cu bani o persoană, o instituție, o întreprindere etc. F (Fam.) A împrumuta pe cineva cu bani. — Din fr. **financer.**

FINANȚÁRE, *finanțări*, s.f. Acțiunea de *a finanța* și rezultatul ei. F Alocare de fonduri din surse particulare, ale bugetului de stat sau de la organisme și instituții internaționale, în scopul creării și funcționării unei întreprinderi, unui organism sau pentru aplicarea unei politici economice. G *Finanțare internă* = alocare de fonduri din sursele proprii ale unei întreprinderi. *Finanțare externă* = alocare de fonduri pentru finanțarea întreprinderii prin aporturile unor persoane sau instituții străine de aceasta, prin majorări de capital și prin împrumuturi. — V. **finanța.**

FINANȚÁTOR, -OÁRE, *finanțatori, -oare*, s.m. și f., adj. (Persoană) care finanțează pe cineva, o instituție, o întreprindere etc. — **Finanța** + suf. *-tor*.

FINÁNȚĂ s.f. v. **finanțe.**

FINÁNȚE s.f. pl. **1.** Totalitatea mijloacelor bănești care se găsesc la dispoziția unui stat, a unei persoane fizice sau juridice. G *Om de finanțe* = **a)** specialist în probleme financiare; **b)** deținător de capitaluri. (La sg.) *Marea finanță* = deținătorii marilor capitaluri financiare. F Totalitatea mijloacelor bănești ale unei întreprinderi. F (Fam.) Averea în bani a unei persoane particulare. **2.** Știință care studiază modul de constituire și de repartizare a fondurilor exprimate în formă bănească, precum și fluxurile bănești și relațiile de natură economică implicate în acest proces. (**1**). [Var.: **finánță** s.f.] — Din fr. **finance,** it. **finanza.**

FINANȚÍST, *finanțiști,* s.m. Specialist în domeniul finanțelor. — Din fr. **financiste.**

FÍNE s.n. Sfârșit. G Loc. adv. *În fine* = **a)** în sfârșit; **b)** în concluzie. — Din it. **fine,** fr. **fin, enfin.**

FINÉT, (**2**) *fineturi*, s.n. **1.** Țesătură pufoasă de bumbac din care se confecționează mai ales obiecte de lenjerie. **2.** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din finet (**2**). — Din fr. **finette.**

FINÉȚE, (**2**) *finețuri*, s.f. **1.** Însușire a ceea ce este fin[1], delicat, plăcut la aspect, foarte subțire sau de foarte bună calitate. F Raportul dintre lungimea unui fir textil și greutatea lui, care indică finețea (**1**) firului respectiv. F Cantitatea de metal prețios dintr-un aliaj, care exprimă finețea (**1**) aliajului. **2.** Mărime ce caracterizează calitatea reproducerii detaliilor într-o imagine. **3.** Fig. Subtilitate, ingeniozitate. F (La pl.) Rafinament. — Din fr. **finesse.**

FINÍ, *finesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A sfârși, a isprăvi, a termina. — Din fr. **finir,** lat. **finire.**

FINISÁ, *finisez*, vb. I. Tranz. A executa ultimele operații asupra unui produs sau a unei lucrări, pentru a le da forma sau aspectul definitiv. — Din fr. **finir** (după *finisaj).*

FINISÁJ, *finisaje*, s.n. Finisare. — Din fr. **finissage.**

FINISÁRE, *finisări*, s.f. Acțiunea de *a finisa* și rezultatul ei; finisaj. — V. **finisa.**

FINISÁT, -Ă, *finisați, -te*, adj. (Despre produse, lucrări etc.) Care a căpătat formă definitivă datorită finisării. — V. **finisa.**

FINISÓR, -OÁRE, *finosori, -oare*, s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în operațiile de finisare. **2.** S.n. Mașină care se folosește pentru executarea îmbrăcămintei de asflat sau de beton a șoselelor. — Din fr. **finisseur.**

FÍNIȘ, *finișuri*, s.n. Parte finală a unei curse sportive, parcursă cu efort maxim în vederea obținerii unei performanțe cât mai bune. — Din engl., fr. **finish.**

FINÍT, -Ă, *finiți, -te*, adj. **1.** Care are o existență limitată. F (Substantivat, n.) Categorie filosofică ce se referă la stările relative ale materiei, care au o existență limitată și se pot transforma unele într-altele. **2.** (Despre produse, mărfuri etc.) Care a trecut prin toate fazele de prelucrare. — V. **fini.** Cf. fr. fini, it. finito.

FINITÍSM s.n. Concepție metafizică care susține că universul este mărginit. — Din fr. **finitisme.**

FINLANDÉZ, -Ă, *finlandezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Finlandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Finlandei sau finlandezilor (**1**), privitor la Finlanda ori la finlandezi. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de finlandezi (**1**). — Din fr. **finlandais,** it. **finlandese.**

FÍNO-ÚGRIC, -Ă, *fino-ugrici, -ce*, adj. **1.** (În sintagma) *Limbă fino-ugrică* = (la pl.) familie de limbi din nordul și din centrul Europei și din nordul Asiei, din care fac parte finlandeza, maghiara etc.; (și la sg.) limbă aparținând

acestei familii. **2.** Care aparţine limbilor fino-ugrice, privitor la aceste limbi. *Studii fino-ugrice.* — După fr. **finno-ougrien,** germ. **finnisch-ugrisch.**

FIÓLĂ, *fiole*, s.f. Flacon (mic) de sticlă, cu gâtul strâmt, închis ermetic, în care se păstrează de obicei medicamente (în special lichide sau pulberi sterile injectabile); ampulă. [Pr.: *fi-o-*] — Din fr. **fiole.**

FIÓNC s.n. v. **fiong.**

FIÓNG, *fionguri*, s.n. (Înv. şi reg.) Fundă (făcută din panglici cu ciucuri) purtată de femei ca podoabă (pe cap). [Var.: **fiónc** s.n.] — Din ngr. **fiónkos,** tc. **fiyonga.**

FIÓR, *fiori*, s.m. Senzaţie (uşoară) de frig (însoţită de tremur); *p. ext.* emoţie vie provocată de un sentiment puternic (mai ales de frică); zguduire nervoasă. [Pr.: *fi-or.* — Pl. şi: *fioruri*] — Lat. **febris.**

FIÓRD, *fiorduri,* s.n. Golf marin îngust, sinuos şi intrat adânc în uscat, cu maluri abrupte şi înalte. [Pr.: *fi-ord*] — Din fr. **fjord.**

FIORÍN s.m. v. **florin.**

FIORÍNT s.m. v. **florin.**

FIORITÚRĂ, *fioriturі*, s.f. Ornament muzical constând dintr-o notă sau dintr-un grup de note, indicate de obicei cu semne muzicale mai mici decât cele obişnuite, care se adaugă la fraza muzicală principală pentru a o înfrumuseţa. [Pr.: *fi-o-*] — Din it. **fioritura.**

FIORÓS, -OÁSĂ, *fioroşi, -oase*, adj. Care inspiră spaimă, frică, groază; înspăimântător, groaznic, îngrozitor. G (Legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. „de", formează superlativul absolut) *Fioros de urât.* F (Adverbial) În mod înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *fi-o-*] — **Fior** + suf. *-os.*

FIR, *fire*, s.n. **1.** Produs de formă lungă şi subţire, obţinut prin toarcerea manuală sau mecanizată a unor fibre textile; *p. restr.* fibră textilă. G *Fir cu plumb* = dispozitiv pentru determinarea sau verificarea direcţiei verticale, format dintr-o sfoară subţire având atârnată la un capăt o greutate metalică. *Firul apei* = linie imaginară de la suprafaţa unui curs de apă, care uneşte punctele de viteză maximă ale acestuia. G Expr. *A se ţine* (sau *a sta, a atârna) (numai) într-un fir de aţă* (sau *de păr)* = **a)** a fi pe punctul de a se rupe; **b)** a fi în mare primejdie sau aproape de moarte. *Fir conducător* (sau *călăuzitor)* = direcţie de urmat; linie (de conduită). F Fig. Idee, tendinţă care apare cu consecvenţă de-a lungul unei acţiuni, al unei opere etc.; mod de desfăşurare (neîntreruptă) a unei acţiuni, a unui proces etc. **2.** Sârmă de telefon, de telegraf etc., alcătuită din două, uneori din trei conductoare subţiri, izolate şi de obicei răsucite; *p. gener.* orice corp solid în care lungimea este cu mult mai mare în raport cu dimensiunea secţiunii transversale. **3.** Şuviţă subţire de aur, de argint etc., de forma unui fir (**1**), folosită la cusături artistice. **4.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Fiecare dintre elementele, de forma unui fir (**1**) lung şi subţire, care alcătuiesc părul, iarba etc.; *p. ext.* exemplar dintr-o specie de plante erbacee de acelaşi fel; (în special) floare dintr-o specie de flori de acelaşi fel. G Loc. adv. *Fir cu* (sau *de) fir* = bucată cu bucată. *De-a fir a păr* sau *de-a firu-n păr, din fir până-n aţă* = cu de-amănuntul, cu minuţiozitate. F Bob, grăunte (de nisip, de mac etc.). G Loc. adv. *Fir cu fir* = fiecare bob în parte, bob cu bob. F Fig. (Rar) Fărâmă, pic. — Lat. **filum.**

FIRÁV, -Ă, *firavi, -e*, adj. Care are o constituţie delicată; slăbuţ, plăpând, gingaş. F Fig. (Cam) slab din punctul de vedere al calităţii, al temeiniciei. *Argumentaţie firavă.* [Acc. şi: *fírav*] — Din *sl. **chyravŭ*** „bolnăvicios" *(< chyra* „boală"), apropiat de *fir.*

FÍRE, *firi*, s.f. **1.** Natura înconjurătoare; lumea. G Loc. adv. *Peste fire* = extraordinar; în cel mai înalt grad. **2.** Structură psihică şi morală a unei fiinţe; caracter, temperament. **3.** Minte, cuget; cumpăt. G Loc. adj. *În toată firea* = ajuns la dezvoltare deplină, matur; în deplinătatea facultăţilor mintale, serios. G Expr. *A-şi veni în fire* = a-şi reveni (după un şoc, o emoţie puternică, un leşin). *A scoate* (pe cineva) *din fire* = a enerva (pe cineva), a înfuria, a scoate din sărite, din răbdări. *A-şi ţine* (sau *a-şi păstra) firea* = a se stăpâni, a-şi păstra cumpătul. *A-şi pierde firea* sau *a se pierde cu firea* = a nu se mai putea stăpâni, a-şi pierde cumpătul. *A se prăpădi cu firea* = a face tot posibilul; a se strădui; a se consuma foarte mult sufleteşte. — V. **fi.**

FIRÉSC, -EÁSCĂ, *fireşti,* adj. **1.** Care este conform legilor naturii; al naturii, din natură. **2.** Care este conform aşteptărilor, cum era normal să fie; obişnuit, normal; natural. F (Substantivat, n.) (Situaţie, împrejurare, comportare plină de) naturaleţe. — **Fire** + suf. *-esc.*

FIRÉŞTE adv. Natural, bineînţeles; negreşit, desigur. — **Fire** + suf. *-eşte.*

FIRÉT, (**3**) *fireturi*, s.n. **1.** Broderie cusută cu fir de aur sau de argint. **2.** (Rar) Fir de aur sau de argint folosit la cusături şi la broderii. **3.** (La pl.) Haine împodobite cu firet (**1**). — **Fir** + suf. *-et.*

FIRÉZ s.n. v. **firiz.**

FIREZÁR, *firezari*, s.m. (Entom.) Prunar[1] *(Rhynchites cupreus).* — **Firez** + suf. *-ar.*

FIRFIRÍC, *firfirici,* s.m. Monedă mică de argint, a cărei valoare a variat în timp şi în spaţiu; băncuţă. [Var.: **firfiríg** s.m., **firfirícă** s.f.] — Et. nec.

FIRFIRÍCĂ s.f. v. **firfiric.**

FIRFIRÍG s.m. v. **firfiric.**

FIRICÉL, *firicele*, s.n. Diminutiv al lui *fir;* firişor, firuţ. — **Fir** + suf. *-icel.*

FIRICÍCĂ, *firicele*, s.f. Plantă erbacee cu peri lânoşi, frunze lanceolate şi flori strânse mănunchi la vârful tulpinii *(Filago germanica).* — **Fir** + suf. *-icică.*

FIRÍDĂ, *firide*, s.f. Adâncitură de forma unei ferestre oarbe prevăzută într-un zid, în peretele unei sobe etc., cu scop utilitar sau decorativ; *p. ext.* deschizătură îngustă într-un zid. — Din bg. **firida.**

FIRIMITÚRĂ, *firimituri*, s.f. Bucăţică de pâine, de obicei rămasă după ce se taie sau se rupe pâinea; *p. gener.* bucată foarte mică dintr-un aliment. [Var.: **firmitúră** s.f.] — **Fărâmă** + suf. *-ătură* (după *fir).*

FIRÍŞCĂ s.f. v. **firuşcă.**

FIRIŞÓR, *firişoare*, s.n. Firicel. — **Fir** + suf. *-işor.*

FIRITISEÁLĂ, *firitiseli,* s.f. (Fam.) Felicitare adresată cuiva; *p. ext.* petrecere la care se aduc cuiva felicitări. [Var.: (înv.) **hiritiseálă** s.f.] — **Firitisi** + suf. *-eală.*

FIRITISÍ, *firitisesc,* vb. IV (Fam.) A felicita. [Var.: (înv.) **heretisí, hiritisí** vb. IV] — Din ngr. **hiritizó.**

FIRITISÍRE, *firitisiri,* s.f. (Fam.) Faptul de *a firitisi;* felicitare. [Var.: (înv.) **hiritisíre** s.f.] — V. **firitisi.**

FIRÍZ, *firize*, s.n. (Reg.) Fierăstrău de mână. [Pl. şi: *firizuri.* — Var.: **firéz** s.n.] — Din magh. **fürész.**

FIRMAMÉNT, *firmamente,* s.n. Boltă cerească; cer[2]. — Din fr. **firmament,** lat. **irmamentum.**

FIRMÁN, *firmane*, s.n. (Înv.) Ordin emis de sultan (prin care erau numiţi sau maziliţi guvernatorii şi domnii depinzând de Imperiul Otoman). — Din tc. **fermān.**

FÍRMĂ, *firme,* s.f. **1.** Inscripţie executată pe un zid, pe o placă etc., aşezată la intrarea unui magazin, a unei întreprinderi etc. şi pe care este indicată denumirea, destinaţia, caracterul acestora; *p. ext.* placă, panou cuprinzând această inscripţie (adesea însoţită sau încadrată de motive şi desene ornamentale, lumini etc.). **2.** Numele sau denumirea sub care un comerciant este înmatriculat în registrul comerţului şi sub care semnează; *p. gener.* termen generic pentru unităţi de afaceri, indiferent de forma juridică a acestora. — Din germ. **Firma.**

FIRMITÚRĂ s.f. v. **firimitură.**

FIRMULÍŢĂ, *firmuliţe*, s.f. Diminutiv al lui *firmă.* — **Firmă** + suf. *-uliţă.*

FÍRNIS, *firnisuri,* s.n. Soluţie făcută din ulei vegetal sau din răşini şi oxizi metalici, folosită la prepararea vopselelor şi a chitului sau drept grund pentru lemnărie. — Din germ. **Firnis.**

FIRÓS, -OÁSĂ, *firoşi, -oase*, adj. Care conţine (multe) fire, cu aspect de fire. — **Fir** + suf. *-os.*

FIROSCÓS, -OÁSĂ, *firoscoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Fam. şi pop.; adesea ir.) (Om) priceput la toate, învăţat şi deştept. — **Filosof** + [din] **fire scos.**

FIRÚŞCĂ s.f. (Bot.; reg.; în compusul) *Firuşca-şopârlelor* = mică plantă erbacee, cu flori brune-violete dispuse în spice, care creşte în păşuni alpine *(Poa alpina).* [Var.: **firíşcă** s.f.] — **Fir** + suf. *-uşcă.*

FIRÚŢ, -Ă, *firuţe*, s.n., s.f. **1.** S.n. (Reg.) Firicel. **2.** S.f. Numele mai multor plante erbacee din familia gramineelor, foarte răspândite în vegetaţia pajiştilor naturale *(Poa).* — **Fir** + suf. *-uţ.*

FÍSĂ, *fise*, s.f. Mică placă de metal, de os, de material plastic etc., care, în baza unei convenţii, poate înlocui monede sau poate servi ca marcă de plată în localurile de consumaţie, la jocurile de cărţi etc.; jeton. F (Piesă metalică în formă de) monedă care, introdusă în mecanismul unui automat, declanşează funcţionarea acestuia. *Fisă de telefon.* G (Fam.; în expr.) *A-i pica* (sau *cădea) cuiva fisa* = a înţelege repede despre ce este vorba. — Din ngr. **físa.**

FÍSC s.n. **1.** Instrument administrativ al statului, reglementat prin norme juridice, care stabileşte şi administrează impozitele şi taxele ce se cuvin statului de la contribuabili. **2.** Instituţie a administraţiei de stat care se ocupă cu stabilirea, încasarea, urmărirea silită şi administrarea impozitelor şi taxelor cuvenite statului. — Din fr. **fisc,** it. **fisco.**

FISCÁL, -Ă, *fiscali, -e*, adj. Care aparţine fiscului, privitor la fisc, de fisc. G *Agent fiscal* = **a)** funcţionar al administraţiei financiare locale sau centrale; **b)** bancă sau companie care acţionează printr-o înţelegere cu alte corporaţii. *Cod fiscal* = lege care reglementează impozitele şi taxele, precizând persoanele care trebuie să le plătească, precum şi modul de calcul şi de plată al acestora. — Din fr. **fiscal.**

FISCALÍSM s.n. Politică financiară constând în perceperea de la populaţie, prin diverse sisteme fiscale, a unor impozite şi taxe exagerate. — **Fiscal** + suf. *-ism.*

FISCALITÁTE s.f. Ansamblul legilor, reglementărilor şi modalităţilor de impozitare. — Din fr. **fiscalité.**

FISIBILITÁTE s.f. Proprietate a lemnului de a crăpa sau a se despica de-a lungul unei suprafeţe paralele cu fibrele, la lovirea în această direcţie cu ajutorul unei pene. — Din fr. **fissibilité.**

FISIONÁ, *fisionez*, vb. I. Tranz. A diviza, a scinda un nucleu atomic în mai multe fragmente (cu mase de valori comparabile). [Pr.: *-si-o-*] — Din **fisiune.**

FISIONÁBIL, -Ă, *fisionabili, -e*, adj. (Despre nuclee atomice) Care poate fi fisionat, care se poate fisiona. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **fissionable.**

FISIONÁRE, *fisionări*, s.f. Acțiunea de *a fisiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **fisiona.**

FISIÚNE, *fisiuni*, s.f. Fenomen spontan sau indus de scindare a unui nucleu atomic greu în mai multe produse cu mase cinetice foarte mari. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **fission.**

FISTÍC, (**1**) *fistici*, s.m., (**2**) s.n. **1.** Arbore din țările calde cu flori mici de culoare verde și cu fructe conținând sâmburi comestibili *(Pistacia vera).* **2.** Fruct al fisticului (**1**), cu sâmburele verde, uleios și plăcut la gust. [Var.: (**2**) **fâstắc** s.m.] — Din tc. **fıstıc,** ngr. **fistíki.**

FISTICHÍU, -ÍE, *fistichii*, adj. **1.** (Înv.) De culoarea fisticului (**2**); verde-gălbui. **2.** (Pop. și fam.) Fig. Curios, ciudat; extravagant. — Din tc. **fıstıkî.**

FÍSTULĂ, *fistule*, s.f. (Med.) Canal format accidental sau în urma unei operații, care comunică spre interior cu o glandă sau cu o cavitate naturală ori patologică și care drenează în afară secrețiile acestora; ulcerație adâncă într-un țesut al organismului. — Din fr. **fistule.**

FISTULÓS, -OÁSĂ, *fistuloși, -oase*, adj. Care are fistule, care formează o fistulă, cu aspect de fistulă. — Din fr. **fistuleux.**

FISURÁ, *fisurez*, vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a căpăta fisuri. — Din fr. **fissurer.**

FISURÁRE, *fisurări*, s.f. Acțiunea de *a (se) fisura* și rezultatul ei. — V. **fisura.**

FISURÁT, -Ă, *fisurați, -te,* adj. (Despre corpuri solide) Care are fisuri. — V. **fisura.**

FISÚRĂ, *fisuri,* s.f. **1.** Discontinuitate de forma unei crăpături mici, la suprafața sau în interiorul unei piese, a unui material etc. provenită în urma unei solicitări sau în cursul elaborării. **2.** (Geol.) Crăpătură sau deschizătură tabulară într-o rocă, nedepășind câțiva metri lățime și cu lungimea uneori de ordinul kilometrilor. **3.** (Med.) Șanț ori crăpătură normală sau patologică pe suprafața unui organ. — Din fr. **fissure,** lat. **fissura.**

FIȘÁ, *fișez,* vb. I. Tranz. A extrage pe fișe însemnări dintr-o lucrare (științifică) scrisă, în vederea documentării, a elaborării unei opere etc. F A extrage pe fișe datele bibliografice fundamentale privitoare la o carte sau la un periodic, pentru a le așeza în catalogul bibliotecii, a întocmi o bibliografie etc. — Din **fișă.**

FÍȘĂ, *fișe*, s.f. **1.** Foaie (mică) de hârtie sau de carton folosită pentru a face însemnări în cursul unei documentări sau în vederea elaborării unei lucrări; conținutul unei fișe. F (În biblioteci) Foaie de carton de format unitar pe care se trec datele bibliografice fundamentale privitoare la o carte sau la o publicație periodică. F *Fișă personală* = act în care se trec datele personale ale unui salariat. *Fișă de sănătate* = document în care se trec date în legătură cu sănătatea cuiva. *Fișă de evidență* = foaie volantă folosită în lucrările de evidență contabilă pentru urmărirea sistematică a fiecărui mijloc economic, proces sau sursă sub aspectul creșterii, al diminuării și al existenței soldului la o anumită dată. *Fișă tehnologică* = (formular care conține) totalitatea indicațiilor privitoare la fazele unui anumit proces de producție. **2.** (Tehn.) Piesă de la capătul unui cordon de rețea, care se introduce într-o priză, într-un cuplu etc. spre a stabili legătura cu o linie electrică, telefonică etc. — Din fr. **fiche.**

FÍȘCĂ, *fiști*, s.f. (Reg.) Biciușcă; *p. ext.* lovitură dată cu biciușca. — Formație onomatopeică.

FIȘÉT, *fișete,* s.n. Dulap metalic folosit pentru păstrarea în siguranță a unor acte, dosare, documente etc. — Din fr. **fichet.**

FIȘÍC, *fișicuri*, s.n. **1.** Teanc de monede metalice așezate una peste alta și înfășurate în hârtie sub forma unui cilindru. **2.** (Rar) Cornet de hârtie pentru bomboane, alune etc. — Din tc. **fişek.**

FIȘIÉR, *fișiere,* s.n. **1.** Colecție de fișe organizate într-un anumit fel. F (În biblioteci) Catalog. **2.** Dulap sau cutie în care se păstrează fișe. **3.** (Inform.) Colecție de date de același tip grupate sub un nume și reprezentate pe un suport (discuri, benzi magnetice etc.). [Pr.: *-și-er*] — Din fr. **fichier.**

FIȘÍU, *fișiuri*, s.n. (Înv.) Batic subțire de mătase. — Din fr. **fichu.**

FIȘTECÁRE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIȘTÉICĂ, *fișteici*, s.f. (Reg.) Bucată de pământ lungă și îngustă; fâșie de pământ (arabil). — Et. nec.

FIT s.n. (Fam.; în expr.) *A trage la fit* = a lipsi de la datorie, în special de la orele de școală; a chiuli. — Cf. rus. kvit, germ. quitt.

FITECÉ adj. pron. nehot. (Pop.) Fiecare, fiece. — **Fie**[1] + **te** + **ce.**

FITECÍNE pron. nehot. (Pop.) Fiecine. — **Fie**[1] + **te** + **cine.**

FITÍL, *fitiluri*, s.n. **1.** Fir de bumbac răsucit sau țesut, în formă de sfoară, șiret, panglică sau tub, care se introduce, spre a fi aprins, în mijlocul lumânărilor, într-un lichid inflamabil din aparatele de iluminat etc. F Fir de bumbac răsucit sau țesut care servește, împreună cu cremenea și amnarul, la aprins. **2.** Șnur muiat într-o substanță inflamabilă, servind în trecut la transmiterea focului pentru aprinderea încărcăturilor la armele de foc, iar azi pentru aprinderea încărcăturilor de exploziv în mine, în cariere etc.; tub făcut din metal sau dintr-un material textil și umplut cu material inflamabil, servind în același scop. G Expr. (Fam.) *A băga* (sau a vârî*) un fitil* (sau *fitiluri)* = a provoca intrigi, discordie. — Din tc. **fitil.**

FITILÍ, *fitilesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A instiga pe cineva. — De la **fitil.**

FITILÍST, -Ă, *fitiliști, -ste*, adj., s.m. și f. (Fam.) (Om) intrigant. — **Fitili** + suf. *-ist.*

FÍTING, *fitinguri*, s.n. Piesă de legătură de formă tubulară folosită la îmbinarea țevilor, a armăturilor etc. — Din germ. **Fitting**.

FÍTNESS s.n. Ansamblu de exerciții de educație fizică desfășurate în general în săli prevăzute cu aparate speciale, practicate pentru a obține o bună formă fizică. — Cuv. engl.

FITOBIOLÓGIC, -Ă, *fitobiologici, -ce*, adj. De fitobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **phytobiologique.**

FITOBIOLOGÍE s.f. Biologie vegetală. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **phytobiologie.**

FITOCENÓTIC, -Ă, *fitocenotici, -ce*, adj. De fitocenoză. — Din fr. **phytocénose.**

FITOCENÓZĂ, *fitocenoze*, s.f. Comunitate de plante care trăiesc într-un anumit mediu și sunt condiționate de anumiți factori fizici, geografici și biologici. — Din fr. **phytocénose.**

FITOCHIMÍE s.f. Studiul proceselor chimice care au loc în plante. — Din fr. **phytochimie.**

FITOCÍD, -Ă, *fitocizi, -de,* adj., s.n. (Substanță) care produce moartea plantelor sau a organelor lor. — Din fr. **phytocide.**

FITOFÁG, -Ă, *fitofagi, -ge,* adj., s.m. (Animal) care se hrănește cu plante (producând pagube). — Din fr. **phytophage.**

FITOFARMACEÚTIC, -Ă, *fitofarmaceutici, -ce*, adj. Care aparține fitofarmaciei, privitor la fitofarmacie. [Pr.: *-ce-u-*] — Din fr. **phytopharmaceutique.**

FITOFARMACÍE s.f. **1.** Domeniu al farmaciei care se ocupă cu prepararea produselor destinate protejării plantelor împotriva paraziților. **2.** Știința preparării medicamentelor pe baza plantelor medicinale. — Din fr. **phytopharmacie.**

FITOFIZIOLOGÍE s.f. Fiziologie a plantelor. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **phytophysiologie.**

FITOGÉN, -Ă, *fitogeni, -e*, adj. (Geol.; despre roci) De origine vegetală. — Din fr. **phytogène.**

FITOGEOGRÁFIC, -Ă, *fitogeografici, -ce*, adj. De fitogeografie. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **phytogéographique.**

FITOGEOGRAFÍE s.f. Ramură a biogeografiei care studiază distribuția speciilor de plante și a comunităților pe care acestea le alcătuiesc; geografia plantelor. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **phytogéographie.**

FITOHORMÓN, *fitohormoni*, s.m. Substanță prezentă în plante care stimulează înflorirea, creșterea și dezvoltarea acestora. — Din fr. **phytohormone.**

FITOPARAZÍT, *fitoparaziți*, s.m. Parazit al unei plante. — Din fr. **phytoparasite.**

FITOPATOGÉN, -Ă, *fitopatogeni, -e,* adj., s.m. (Agent fizic, chimic etc.) care provoacă îmbolnăvirea plantelor. — Din fr. **phytopathogène.**

FITOPATOLÓG, -Ă, *fitopatologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în fitopatologie. — Din **fitopatologie** (derivat regresiv).

FITOPATOLÓGIC, -Ă, *fitopatologici, -ce*, adj. De fitopatologie. — Din fr. **phytopathologique.**

FITOPATOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază bolile plantelor, agenții care le produc și metodele de combatere și de prevenire a îmbolnăvirilor. — Din fr. **phytopathologie.**

FITOPLANCTÓN s.n. Totalitatea organismelor vegetale din plancton, servind ca hrană pentru diferite animale acvatice. — Din fr. **phytoplancton.**

FITOSANITÁR, -Ă, *fitosanitari, -e*, adj. Care se referă la măsuri de protecție a plantelor împotriva dăunătorilor și a bolilor. — Din fr. **phytosanitaire.**

FITOTÉHNIC, -Ă, *fitotehnici, -ce*, adj. Care aparține fitotehniei, privitor la fitotehnie. — Din fr. **phytotechnique.**

FITOTEHNÍE s.f. Știință care se ocupă cu tehnica culturii plantelor agricole, în scopul obținerii unei producții cât mai bogate și de calitate superioară. — Din fr. **phytotechnie.**

FITOTERAPEÚT, -Ă, *fitoterapeuți, -te*, s.m. și f. Specialist în fitoterapie. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **phytothérapeute.**

FITOTERÁPIC, -Ă, *fitoterapici, -ce,* adj. (Med.) Care este folosit în fitoterapie; de fitoterapie. — Din fr. **phytothérapique.**

FITOTERAPÍE s.f. **1.** Ramură a fitopatologiei care se ocupă cu mijloacele de prevenire și de combatere a bolilor, a paraziților și a dăunătorilor plantelor cultivate. **2.** (Med.) Prevenirea și combaterea bolilor cu ajutorul plantelor (sub formă de ceaiuri, extracte etc.). — Din germ. **Phytotherapie,** fr. **phytothérapie.**

FITOTÓXIC, -Ă, *fitotoxici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care are o acțiune toxică asupra plantelor. [Pl. și: (m.) *fitotoxici*] — Din fr. **phytotoxique.**

FITOTOXÍNĂ, *fitotoxine,* s.f. (Bot.) Toxină vegetală. — Din germ. **Phytotoxin,** engl. **phitotoxin.**

FITOTRÓN, *fitotroane,* s.n. Instalație specială de mari dimensiuni în care se cultivă plante sub lumină, temperatură, umiditate etc. dirijate, în scopuri experimentale. — Din fr. **phytotron.**

FITUÍ, *fituiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) consuma[1], a (se) termina. — **Fit** + suf. *-ui.*

FÍȚE s.f. pl. (În expr.) *A face fițe* = a se arăta mofturos; a se lăsa rugat. — Et. nec.

FIȚUÍCĂ, *fițuici,* s.f. Bucată mică de hârtie pe care se fac diferite însemnări. F Nume disprețuitor dat unei gazete fără însemnătate. — Cf. germ. F i t s c h e n „fleac, mărunțiș".

FIU, *fii*, s.m. **1.** Persoană de sex bărbătesc, considerată în raport cu părinții săi; copil[1], fecior, băiat. F (La voc.) Termen afectuos cu care se adresează cineva mai în vârstă unei persoane mai tinere de sex bărbătesc. **2.** Fig. Cetățean, membru al unei colectivități (de care acesta se simte foarte atașat). — Lat. **filius.**

FIULÉȚ, *fiuleți*, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *fiu;* fiuț. [Pr.: *fi-u*-] — **Fiu** + suf. *-(u)leț.*

FIUT interj. (Rar) Exclamație prin care se sugerează plecarea sau dispariția rapidă a cuiva sau a ceva. — Onomatopee.

FIÚȚ, *fiuți,* s.m. (Pop.) Fiuleț. — **Fiu** + suf. *-uț.*

FIVE O'CLÓCK, *five o'clockuri,* s.n. Ceai servit la ora cinci după-amiază, însoțit de o gustare. **F** Reuniune amicală făcută după-amiaza (în jurul orei cinci). [Pr.: *faĭv voclóc*] — Expr. engl.

FIX, -Ă, *ficși, -xe,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu-și schimbă locul sau poziția; nemișcat, neclintit. F Care este solidar cu un element la care se află atașat. *Șurub fix.* F Care rămâne oprit asupra unui anumit punct. *Privire fixă.* F Care nu se schimbă, nu variază; stabil. *Preț fix.* G *Idee fixă* = idee care preocupă permanent pe cineva, care îl împiedică să se gândească la altceva; obsesie. **2.** (Despre ore) Precis, exact. — Din fr. **fixe,** lat**. fixus.**

FIXÁ, *fixez,* vb. I. Tranz. **1.** A așeza ceva (rar pe cineva) într-un loc determinat, astfel încât să nu mai poată fi mișcat, clintit. F A se uita țintă la cineva sau la ceva; a pironi cu privirea. F Refl. A se stabili, a se statornici undeva. **2.** A stabili un termen, o oră, un preț etc. anumit; a determina. F Refl. A se hotărî, a se decide. **3.** (Chim.) A aduce un corp într-o stare din care să nu se mai schimbe, a împiedica să se volatilizeze. **4.** A trata cu un reactiv chimic materialele fotografice developate, pentru a le face insensibile la acțiunea luminii. **5.** A face ca un colorant să pătrundă în structura fibrei textile sau a pieii, astfel încât fibra sau pielea să nu se mai decoloreze (ușor). F A acoperi un desen cu un fixativ. — Din fr. **fixer.**

FIXÁBIL, -Ă, *fixabili, -e*, adj. Care se poate fixa. — Din fr. **fixable.**

FIXÁJ s.n. Fixare (a unui material fotografic). — Din fr. **fixage.**

FIXÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) fixa* și rezultatul ei. — V. **fixa.**

FIXÁT, -Ă, *fixați, -te,* adj. Imobil, nemișcat, neclintit. F Hotărât, decis. — V. **fixa.**

FIXATÍV, -Ă, *fixativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre substanțe, soluții) Care fixează. **2.** S.n. Soluție incoloră de rășină cu eter, alcool sau benzină, cu care se acoperă desenele executate cu cărbune, creion sau pastel pentru a le feri de ștergere. F Fixator. F Soluție care contribuie la menținerea coafurii. — Din fr. **fixatif.**

FIXATÓR, *fixatori*, s.m. Substanță sau amestec de substanțe chimice cu care se face insensibil la lumină materialul fotografic expus și developat; fixativ. F Substanță care fixează vopseaua în structura fibrei textile sau a pieii. F Substanță care asigură conservarea unor structuri celulare în vederea studierii lor la microscop. — Din fr. **fixateur.**

FÍXING s.n. Operație de stabilire a cursurilor valutare sau a prețului aurului la bursă. — Din engl. **fixing.**

FIXÍSM s.n. Concepție biologică care neagă procesul evoluției lumii vii și care consideră că speciile de animale și de plante sunt invariabile în decursul întregii istorii a Pământului. — Din fr. **fixisme.**

FIXÍST, -Ă, *fixiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține fixismului, privitor la fixism. **2**. S.m. și f. Adept al fixismului. — Din fr. **fixiste.**

FIXITÁTE s.f. Starea, caracterul, însușirea a ceea ce este fix; nemișcare, neclintire; imobilitate; stabilitate. — Din fr. **fixité.**

FÍZIC, -Ă, *fizici, -ce*, adj., s.n., s.f. **1**. Adj. Care se referă la corpul ființelor vii, în special la activitatea mușchilor, care aparține corpului ființelor vii, în special activității musculare. F Care aparține simțurilor. *Plăceri fizice.* **2.** S.n. Aspectul exterior al unei persoane; constituție naturală a unei persoane. **3.** Adj. Care aparține materiei, privitor la materie; material; concret. G *Geografie fizică* = ramură a geografiei având ca obiect studiul naturii suprafeței terestre și a mediului geografic. **4.** S.f. Știință fundamentală din ciclul științelor naturii care studiază proprietățile și structura materiei, formele mișcării ei și legile generale ale fenomenelor naturii anorganice, precum și transformările reciproce ale acestor forme de mișcare. F Manual care cuprinde elementele acestei științe. **5.** Adj. Care aparține fizicii (**4**), privitor la fizică. — Din fr. **physique.**

FIZICALÍSM s.n. Concepție neopozitivistă potrivit căreia limbajul fizicii trebuie să fie limbajul tuturor științelor. — Din fr. **physicalisme.**

FIZICALÍST, -Ă, *fizicaliști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al fizicalismului. — Din fr. **physicaliste.**

FIZICÉȘTE adv. Sub raportul fizic (**1**); în ce privește fizicul (**2**). — **Fizic** + suf. *-ește.*

FIZICIÁN, -Ă, *fizicieni, -e*, s.m. și f. Persoană care se ocupă cu studiul fizicii (**4**), specialist în fizică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **physicien.**

FIZIOCRÁT, *fiziocrați*, s.m. Adept al fiziocrației. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiocrate.**

FIZIOCRÁTIC, -Ă, *fiziocratici, -ce,* adj. Care aparține fiziocrației, privitor la fiziocrație. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiocratique.**

FIZIOCRATÍSM s.n. Fiziocrație. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiocratisme.**

FIZIOCRAȚÍE s.f. Doctrină economică din sec. XVIII care susține că agricultura constituie unica sursă de bogăție. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiocratie.**

FIZIOGNOMÓNIC, -Ă, *fiziognomonici, -ce*, adj. Referitor la fiziognomonie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiognomonique.**

FIZIOGNOMONÍE s.f. Tendință de a determina caracterul omului după înfățișarea lui fizică, îndeosebi după fizionomia lui. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiognomonie.**

FIZIOLÓG, -Ă, *fiziologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care se ocupă cu fiziologia, specialist în fiziologie; fiziologist. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiologue.**

FIZIOLÓGIC, -Ă, *fiziologici, -ce*, adj. Care aparține fiziologiei, privitor la fiziologie. G *Ser fiziologic* = lichid preparat steril din apă și sare care imită compoziția serului sangvin și care se injectează în organism sub formă de perfuzii sau ca dizolvant al unor medicamente. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiologique.**

FIZIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază funcțiile organismului viu (animal sau vegetal). F Manual care cuprinde elementele acestei științe. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiologie.**

FIZIOLOGÍST, -Ă, *fiziologiști, -ste*, s.m. și f. (Rar) Fiziolog. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiologiste.**

FIZIONÓMIC, -Ă, *fizionomici, -ce*, adj. (Livr.) Referitor la fizionomie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr**. physionomique.**

FIZIONOMÍE, *fizionomii*, s.f. **1.** Totalitatea trăsăturilor feței cuiva care determină expresia ei particulară; chip. G *Joc de fizionomie* = mimică. **2.** Fig. Caracter distinctiv, înfățișare particulară (a unei epoci, a unei colectivități umane etc.). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physionomie.**

FIZIONOMÍST, -Ă, *fizionomiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care are (sau pretinde că are) însușirea de a cunoaște caracterul oamenilor după trăsăturile feței lor. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physionomiste.**

FIZIOPATOLÓG, *fiziopatologi,* s.m. Specialist în fiziopatologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **fiziopatologie** (derivat regresiv).

FIZIOPATOLÓGIC, -Ă, *fiziopatologici, -ce*, adj. Care aparține fiziopatologiei, privitor la fiziopatologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiopathologique.**

FIZIOPATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază modul de producere a bolilor. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiopathologie.**

FIZIOTERAPEÚT, -Ă, *fizioterapeuți, -te,* s.m. și f. Specialist în fizioterapie. [Pr.: *-zi-o-te-ra-pe-ut*] — Din **fizioterapeutică** (derivat regresiv).

FIZIOTERÁPIC, -Ă, *fizioterapici, -ce*, adj. Referitor la fizioterapie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiothérapique.**

FIZIOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament medical cu ajutorul agenților fizici (aer, lumină, apă, electricitate etc.). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiothérapie.**

FLÁCĂRĂ, *flăcări*, s.f. **1.** Masă liberă de gaze care iese dintr-un corp solid sau dintr-un lichid aprins și care arde cu dezvoltare de căldură și de lumină; parte luminoasă mobilă care se înalță ca o limbă de foc dintr-un corp aprins; pară[1], văpaie; flamă. G Expr. *A fi în flăcări* = a arde puternic, a fi cuprins de flăcări. **2.** Fig. Înflăcărare, pasiune; căldură; strălucire. [Pl. și: *flacări, flacăre*] — Lat. ***flaccula** *(= facula).*

FLACÍD, -Ă, *flacizi, -de*, adj. (Rar) Flasc. F (Despre tulpini) Crescut drept, dar care cu timpul se îndoaie dintr-o cauză oarecare. — Din lat. **flaccidus.**

FLACÓN, *flacoane*, s.n. Sticluță (închisă ermetic) în care se țin medicamente, parfumuri etc.; conținutul unei asemenea sticluțe. — Din fr. **flacon.**

FLACONÁȘ, *flaconașe*, s.n. Diminutiv al lui *flacon.* — **Flacon** + suf. *-aș.*

FLAGÉL, (**1, 2**) *flageluri,* s.n., (**3, 4**) *flageli*, s.m. **1.** S.n. (Rar) Bici; mănunchi de nuiele folosit pentru flagelări. **2.** S.n. Fig. Calamitate, dezastru; *spec.* boală, epidemie, molimă. **3.** S.m. Filament mobil protoplasmatic la unele protozoare și la spermatozoizi care servește ca

organ de locomoție. **4.** S.m. Excrescență care ia naștere din tulpină și se extinde la suprafața pământului, dând frunze și rădăcini și înflorind abia în al doilea an. [Pl. și: (n.) *flagele*] — Din lat. **flagellum.**

FLAGELÁ, *flagelez*, vb. I. Tranz. A bate tare cu biciul, cu vergelele etc.; a biciui. F Fig. A critica, a satiriza cu asprime cu vorba sau în scris. — Din fr. **flageller,** lat. **flagellare.**

FLAGELÁRE, *flagelări*, s.f. Acțiunea de *a flagela* și rezultatul ei; biciuire. F Pedeapsă aplicată în Antichitate și în Evul Mediu; practică rituală ascetică în diverse religii; flagelație. — V. **flagela.**

FLAGELÁT, *flagelate*, s.n. (La pl.) Clasă de protozoare, cu organizare relativ simplă, caracterizate prin prezența unuia sau a mai multor flageli și, la unele specii, cu cromatofori cu clorofilă; (și la sg.) protozoar din această clasă. — Din fr. **flagellate.**

FLAGELATÓR, -OÁRE, *flagelatori, -oare*, adj. (Rar) Care flagelează. — Din fr. **flagellateur.**

FLAGELÁȚIE, *flagelații,* s.f. Flagelare. — Din lat. **flagellatio,** fr. **flagellation.**

FLAGRÁNT, -Ă, *flagranți, -te*, adj. Care sare în ochi; izbitor, evident. G *Flagrant delict* = infracțiune descoperită în momentul săvârșirii ei sau înainte ca efectele ei să se fi consumat. — Din fr. **flagrant.**

FLAGRÁNȚĂ s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este flagrant; evidență, fapt incontestabil. — Din fr. **flagrance.**

FLÁIER, *flaiere*, s.n. Mașină special construită pentru a toarce fire groase, transformând benzile de fibre textile în semitorturi înfășurate pe mosoare. [Pr.: *fla-ier*] — Din germ. **Flyer.**

FLAIMÓC, *flaimoci,* s.m. (Pop.) Prostănac, neghiob, nătărău. — Et. nec.

FLAJEOLÉT s.n. v. **flajolet.**

FLAJOLÉT, *flajolete*, s.n. **1.** Mic instrument de suflat, de lemn sau de metal, asemănător cu flautul, folosit în orchestre și în fanfare. **2.** Sunet armonic produs de instrumentele cu coarde, prin atingere foarte ușoară a coardei cu degetul în anumite puncte precise (la jumătate, la o treime, la un sfert etc.). [Pl. și: (m.) *flajoleți.* — Var.: **flajeolét** s.n.] — Din fr. **flageolet.**

FLAMÁND, -Ă, *flamanzi, -de*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Flandrei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Flandrei sau flamanzilor (**1**), privitor la Flandra ori la flamanzi. F (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de flamanzi (**1**). — Din fr. **flamand.**

FLÁMĂ, *flame*, s.f. Flacără. — Din fr. **flamme,** lat. **flamma.**

FLAMBÁ, *flambez*, vb. I. Tranz. **1**. A trece un obiect neinflamabil prin flacără în scopul sterilizării. **2.** A încovoia un corp solid (în formă de bară, tub, placă), supunându-l acțiunii unor sarcini exterioare. — Din fr. **flamber.**

FLAMBÁJ, *flambaje*, s.n. **1.** Flambare. **2.** Încovoiere a unui corp în formă de bară supus acțiunii unor sarcini exterioare, când efortul atinge o anumită valoare critică. — Din fr. **flambage.**

FLAMBÁRE, *flambări*, s.f. Acțiunea de *a flamba* și rezultatul ei; flambaj. — V. **flamba.**

FLAMBOAIÁNT, -Ă, *flamboaianți, -te*, adj. (Despre stilul gotic) Caracterizat prin complicarea, îmbogățirea și delicatețea decorului, ale cărui contururi sugerează forma flăcării. [Pr.: *-boa-iant*] — Din fr. **flamboyant.**

FLAMÉNCO s.n. Dans popular andaluz. — Din sp. **flamenco.**

FLAMÍN, *flamini*, s.m. Preot cu atribuții speciale în vechea Romă, care slujea fie trei zeități principale, fie alte 12 divinități mai mici. — Din fr. **flamine,** lat. **flamen, -inis.**

FLAMÍNGO, *flamingi*, s.m. Pasăre migratoare de apă, de mărimea unei berze, cu gâtul și cu picioarele foarte lungi și cu pene de culoare albă cu nuanțe roz *(Phoenicopterus ruber).* — Din germ. **Flamingo.**

FLÁMURĂ, *flamuri,* s.f. **1.** Steag, drapel. F Pavilion triunghiular purtând culorile naționale sau emblema marinei unei țări, folosit pe navele de război. **2.** Pavilion triunghiular folosit în codul internațional de semnale pentru semnalizarea cifrelor. — Din ngr. **flámmuron.**

FLAN, *flanuri,* s.n. Fel de prăjitură cu cremă și fructe. [Pl. și: *flane*] — Din fr. **flan.**

FLANÁ, *flanez*, vb. I. Intranz. (Livr.) A hoinări. — Din fr. **flâner.**

FLANC, *flancuri*, s.n. **1.** Extremitatea din stânga sau din dreapta a unei formațiuni sau a unui dispozitiv de luptă. G Loc. adj. (Mil.) *De flanc* = dintr-o parte. G Loc. adv. *În flanc (câte unul)* = unul în spatele altuia. **2.** Fiecare dintre cele două părți laterale ale peretului abdominal, cuprinse între ultima coastă și șold. F Fiecare dintre cele două porțiuni laterale ale peretelui abdominal la animale. **3.** Fiecare dintre cele două porțiuni laterale ale unui filet, ale unui dinte de angrenaj etc. **4.** Foaie de carton special, folosită în poligrafie pentru prepararea, prin presare, a matrițelor de stereotipie. **5.** Nume dat panourilor care servesc la alcătuirea decorurilor. — Din fr. **flanc.**

FLANCÁ, *flanchez*, vb. I. Tranz. **1.** A apăra, a sprijini, a proteja flancul unei unități militare; a ataca dintr-o parte. F Fig. A însoți pe cineva (pentru a-l păzi). **2.** (Despre un grup de clădiri) A mărgini de o parte și de alta. — Din fr. **flanquer.**

FLANCÁRE, *flancări*, s.f. Acțiunea de *a flanca* și rezultatul ei; încadrare pe flancuri. — V. **flanca.**

FLANCGÁRDĂ, *flancgărzi,* s.f. Unitate sau subunitate militară care se deplasează de o parte sau de alta a forțelor principale, servind ca element de siguranță. — Din fr. **flanc-garde.**

FLANEÁ s.f. v. **flanelă.**

FLANÉL s.n. v. **flanelă.**

FLANÉLĂ, *flanele*, s.f. **1.** Țesătură ușoară de lână sau de bumbac, moale și pufoasă. **2.** Îmbrăcăminte de lână (mai rar de bumbac), tricotată în formă de pieptar sau de cămașă scurtă. **3.** Pulover. [Var.: (pop.) **flaneá** s.f., **flanél** s.n.] — Din fr. **flanelle.**

FLANELÚȚĂ, *flaneluțe*, s.f. Diminutiv al lui *flanelă.* — **Flanelă** + suf. *-uță.*

FLÁNGER, *flangere,* s.n. Aparat electronic realizat cu linii de întârziere, folosit pentru obținerea unor efecte sonore speciale în muzica modernă. [Pr.: *-jer*] — Din engl. **flanger.**

FLÁNȘĂ, *flanșe,* s.f. **1.** Bordură la capătul unei piese, făcând sau nu corp comun cu piesa, care constituie organul de legătură, de obicei prin șuruburi, cu o altă piesă. **2.** Piesă plată care servește la îmbinarea etanșă în prelungire sau de ramificație a unor piese, conducte etc. — Din germ. **Flansche.**

FLASC, -Ă, *flasci, -ce,* adj. Moale, fleșcăit[2]. F Fig. Fără vigoare, fără forță, lipsit de energie. F (Tehn.; despre corpuri solide) Fără rezistență la turtire, la răsucire sau la încovoiere. — Din fr. **flasque.**

FLASH, *flash-uri,* s.n. Tub electric care produce o luminație puternică de scurtă durată, folosit în arta fotografică, în construcția laserelor etc. F Informație importantă transmisă cu prioritate. F (Cin.) Plan foarte scurt. [Pr.: *fleș*] — Din engl. **flash.**

FLASHBACK, *flashbackuri,* s.n. (Cin.) Inserție care înfățișează o scurtă acțiune secundară plasată în trecut. F Secvență retrospectivă intercalată într-o operă literară. [Pr.: *fléșbec*] — Din engl. **flash-back.**

FLAȘNETÁR, *flașnetari*, s.m. Muzicant ambulant care cântă din flașnetă. — **Flașnetă** + suf. *-ar.*

FLAȘNÉTĂ, *flașnete*, s.f. Mică orgă mecanică portativă, acționată prin învârtirea unei manivele; caterincă, minavet. — Din germ. **Flaschnett.**

FLATÁ, *flatez*, vb. I. Tranz. A măguli. — Din fr. **flatter.**

FLATÁRE, *flatări*, s.f. Acțiunea de *a flata* și rezultatul ei; flaterie. — V. **flata.**

FLATERÍE, *flaterii*, s.f. Flatare. — Din fr. **flatterie.**

FLATULÉNȚĂ s.f. Acumulare excesivă de gaze în stomac și în intestine. F Evacuare frecventă, abundentă și necontenită, a gazelor din intestine. — Din fr. **flatulence.**

FLAUȘÁT, -Ă, *flaușați, -te,* adj. (Despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Care are aspect pufos, care este scămoșat. — Cf. germ. F l a u s c h.

FLÁUT, *flaute*, s.n. Instrument muzical de suflat alcătuit dintr-un cilindru îngust de lemn sau de metal, prevăzut cu găuri și cu clape. G *Flaut piccolo* = flaut de dimeniuni mai mici, care emite sunete foarte înalte; piculină. [Pr.: *fla-ut.* — Pl. și: (m.) *flauți*] — Din it. **flauto.**

FLAUTÍST, -Ă, *flautiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care cântă la flaut. [Pr.: *fla-u-*] — **Flaut** + suf. *-ist.* Cf. it. f l a u t i s t a.

FLAVÓNĂ, *flavone*, s.f. Substanță cristalină, incoloră, extrasă din florile unor plante și folosită în industria coloranților și a medicamentelor. — Din fr. **flavone.**

FLAX s.n. Țesut conjunctiv elastic format din tendoane, cartilaje, cordoane neurovasculare etc., care se elimină din carne la prepararea conservelor de carne și a mezelurilor. — Din germ. **Flechse.**

FLĂCĂÍ, *flăcăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A trăi ca flăcău (neînsurat); a-și petrece tinerețea ca flăcău. — Din **flăcău.**

FLĂCĂIÁNDRU, *flăcăiandri*, s.m. Flăcău mai tânăr; adolescent, flăcăuan. [Pr.: *-că-ian-*. — Var.: **flăcăuándru** s.m] — **Flăcău** + suf. *-andru.*

FLĂCĂIÁȘ, *flăcăiași*, s.m. Diminutiv al lui *flăcău;* flăcăuș. [Pr.: *-că-iaș.* — Var.: **flăcăuáș** s.m] — **Flăcău** + suf. *-aș.*

FLĂCĂÍME s.f. (Rar) Mulțime de flăcăi. — **Flăcău** + suf. *-ime.*

FLĂCĂRÁIE s.f. (Rar) **1.** Flacără mare; vâlvătaie, pălălaie, flăcărie. **2.** Flăcări produse de arderea hidrogenului degajat din corpuri în descompunere și care apar uneori pe pământ, mai ales deasupra locurilor mocirloase. — **Flacără** + suf. *-aie.*

FLĂCĂRÍE s.f. (Rar) Flăcăraie. — **Flacără** + suf. *-ie.*

FLĂCĂRÚIE, *flăcărui*, s.f. Flacără mică. — **Flacără** + suf. *-uie.*

FLĂCĂU, *flăcăi*, s.m. Tânăr neînsurat; fecior, june. G *Flăcău tomantic* (sau *stătut)* = bărbat care a trecut de prima tinerețe și nu s-a însurat. — Cf. sl. c h l a k ŭ „holtei".

FLĂCĂUÁN, *flăcăuani*, s.m. (Reg.) Flăcăiandru. [Pr.: *-că-uan*] — **Flăcău** + suf. *-an.*

FLĂCĂUÁNDRU s.m. v. **flăcăiandru.**

FLĂCĂUÁŞ s.m. **flăcăiaş.**

FLĂCĂÚŞ, *flăcăuşi*, s.m. (Rar) Flăcăiaş. — **Flăcău** + suf. *-uş.*

FLĂMÁND, -Ă, *flămânzi, -de*, adj. (Adesea substantivat) Care simte senzaţia de foame, căruia îi este foame; înfometat, famelic. — Et. nec.

FLĂMÂNZÁRE, *flămânzări*, s.f. (Reg.; la unele animale) Partea scobită a corpului cuprinsă între ultima coastă şi osul şoldului; deşert. — **Flămânzi** (pl. lui *flămând)* + suf. *-are.*

FLĂMÂNZÍ, *flămânzesc,* vb. IV. Intranz. A fi flămând, a sta multă vreme nemâncat, a răbda, a suferi de foame. F Tranz. A ţine pe cineva nemâncat. — Din **flămând.**

FLĂMÂNZÍCĂ, *flămânzele*, s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina şi frunzele păroase şi cu florile galbene *(Draba nemorosa).* — **Flămând** + suf. *-ică.*

FLĂMÂNZÍLĂ s.m. şi f. (Pop. şi fam.) Om veşnic flămând. — **Flămând** + suf. *-ilă.*

FLĂMÂNZÍRE, *flămânziri*, s.f. Acţiunea de *a flămânzi* şi rezultatul ei. — V. **flămânzi.**

FLĂMÂNZÍT, -Ă, *flămânziţi, -te*, adj. Care nu a mâncat de multă vreme; înfometat, hămesit (de foame). — V. **flămânzi.**

FLEAC[1], *fleacuri*, s.n. **1.** Lucru de mică importanţă, neînsemnat; bagatelă. F Om de nimic, secătură. **2.** (La pl.) Vorbe de clacă; nimicuri, palavre. — Et. nec. Cf. f l e c.

FLEAC[2] s.n. v. **flec.**

FLEÁNCĂ s.f. (Fam.) Gură (ca organ al vorbirii). G Expr. *Ţine-ţi* (sau *închide-ţi, tacă-ţi) fleanca!* = taci! nu mai vorbi fără socoteală! [Var.: **fleoáncă, fleoárcă** s.f.] — Et. nec.

FLEÁNDRĂ s.f. v. **fleandură.**

FLEÁNDURĂ, *flenduri*, s.f. Obiect de îmbrăcăminte rupt, stricat; zdreanţă, buleandră. [Var.: **fleándră** s.f.] — Cf. săs. f l a n d e r.

FLEAŞC interj. Cuvânt care redă sunetul produs la lovirea unui corp moale (şi elastic). [Var.: **fleoşc** interj.] — Onomatopee.

FLEÁŞCĂ s.f. **1.** Materie moale, fără consistenţă; fleşcăială. F Fig. Om moale, lipsit de energie, molâu. **2.** (Pop.) Palmă, lovitură dată cu palma. — Cf. f l e a ş c.

FLEBÍTĂ, *flebite*, s.f. Boală care constă în inflamarea peretelui venelor, urmată de obicei de astuparea venei respective. — Din fr. **phlébite.**

FLEBOLOGÍE s.f. (Med.) Studiul bolilor sistemului venos şi al tratamentului lor. — Din fr. **phlébologie.**

FLEBOTOMÍE, *flebotomii*, s.f. Secţionare a unei vene pentru a extrage sânge, a introduce o sondă etc.; venesecţie. — Din fr. **phlébotomie.**

FLEC, *flecuri*, s.n. Petic aplicat pe tocul încălţămintei. [Var.: **fleac** s.n.] — Din germ. **Fleck.**

FLECÁR, -Ă, *flecari, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care vorbeşte multe, care spune fleacuri[1]; limbut, guraliv, palavragiu. — **Fleac**[1] + suf. *-ar.*

FLECĂREÁLĂ, *flecăreli*, s.f. Vorbărie fără rost, vorbă de clacă; flecărie, pălăvrăgeală. — **Flecări** + suf. *-eală.*

FLECĂRÍ, *flecăresc*, vb. IV. Intranz. şi tranz. A spune fleacuri[1]; a trăncăni. — Din **flecar.**

FLECĂRÍE, *flecării*, s.f. (Rar) Flecăreală. — **Flecări** + suf. *-ie.*

FLECUÍ[1], *flecuiesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) A se muia, a se fleşcăi, a se sfărâma; a se moleşi. — Et. nec.

FLECUÍ[2], *flecuiesc*, vb. IV. Tranz. A pune flecuri la încălţăminte. — **Flec** + suf. *-ui.*

FLECUÍT, -Ă, *flecuiţi, -te*, adj. Muiat, fleşcăit; moleşit. — V. **flecui**[1].

FLECULÉŢ, *fleculeţe*, s.n. Flecuşteţ. — **Fleac**[1] + suf. *-uleţ.*

FLECUŞTÉŢ, *flecuşteţe*, s.n. Diminutiv al lui *fleac*[1]*;* fleculeţ. — Din **fleac**[1]**.**

FLEGMÁTIC, -Ă, *flegmatici, -ce*, adj. Cu caracter nepăsător, cu sânge rece; imperturbabil, calm, liniştit, placid. G *Tip flegmatic* = unul dintre cele patru tipuri de temperament din clasificarea lui Hipocrat, caracterizat prin echilibru, stăpânire de sine şi lipsă de mobilitate; persoană cu sistem nervos puternic, echilibrat, lucid, rece. — Din fr. **flegmatique.**

FLEGMATÍSM s.n. Caracter flegmatic; atitudinea omului flegmatic. — **Flegmat**[ic] + suf *-ism.*

FLEGMAZÍE, *flegmazii*, s.f. Inflamaţie internă. — Din fr. **phlegmasie.**

FLÉGMĂ, *flegme*, s.f. **1.** Mucozitate vâscoasă, purulentă, provenind din diferite părţi ale aparatului respirator şi eliminată prin tuse sau vomă; expectoraţie. **2.** Fire a omului nepăsător, cu sânge rece; nepăsare, calm, indiferenţă, răceală. — Din fr. **flegme.**

FLEGMÓN, *flegmoane*, s.n. Inflamaţie purulentă acută a ţesutului conjunctiv subcutanat, cauzată de o infecţie cu stafilococi sau cu streptococi. — Din fr. **phlegmon.**

FLÉICĂ, *fleici*, s.f. Bucată de carne de pe pântecele bovinelor, care se consumă de obicei friptă la grătar. — Din germ. **Flecken.**

FLENCĂNÍ, *flencănesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A vorbi multe şi fără rost; a trăncăni. — **Fleancă** + suf. *-ăni.*

FLÉNDERIŢĂ, *flenderiţe,* s.f. (Reg.) Îmbrăcăminte subţire, uşoară (şi uzată). — **Fleandură** + suf. *-iţă.*

FLENDURÍT, -Ă, *flenduriţi, -te*, adj. (Fam.; despre îmbrăcăminte) Zdrenţuit. — **Fleandură** + suf. *-it.*

FLENDURÓS, -OÁSĂ, *flenduroşi, -oase*, adj. Îmbrăcat în haine rupte; zdrenţăros. — **Fleandură** + suf. *-os.*

FLEOÁNCĂ s.f. v. **fleancă.**

FLEOÁRCĂ s.f. v. **fleancă.**

FLEOŞ, FLEOÁŞĂ, *fleoşi, fleoaşe*, adj. (Rar) Moleşit, fleşcăit. — Formaţie onomatopeică.

FLEOŞC interj. v. **fleaşc.**

FLER s.n. Simţ de orientare rapidă într-o împrejurare sau într-o situaţie dificilă; perspicacitate. — Din fr. **flair.**

FLÉŞĂ, *fleşe*, s.f. **1.** Acoperiş foarte înalt, în formă de piramidă sau de con, folosit, mai ales în Evul Mediu, la construcţiile monumentale ale bisericilor. **2.** Partea din spate a afetului unui tun. **3**. Procedeu ofensiv la scrimă, constând din deplasarea energică şi rapidă a corpului înainte. — Din fr. **flèche.**

FLEŞCĂÍ, *fleşcăiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot caracteristic umblând prin noroi, prin apă etc. **2.** Refl. (Despre fructe) A se muia; *fig.* (despre oameni) a se moleşi. — **Fleaşc** + suf. *-ăi.*

FLEŞCĂIÁLĂ, *fleşcăieli*, s.f. Fleaşcă. [Pr.: *-că-ia-*] — **Fleşcăi** + suf. *-eală.*

FLEŞCĂÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) fleşcăi.* — V. **fleşcăi.**

FLEŞCĂÍT[2]**, -Ă,** *fleşcăiţi, -te,* adj. Moale, fără consistenţă; *fig.* (despre oameni) moleşit. — V. **fleşcăi.**

FLEŞCĂRÁIE s.f. Noroi mult amestecat cu apă şi cu zăpadă. — **Fleaşcă** + suf. *-ăraie.*

FLEŢ, -EÁŢĂ, *fleţi, -e,* adj., s.m. şi f. (Fam.) (Om) naiv, bleg, nedescurcăreţ. — Et. nec.

FLEURÓN, *fleuroni*, s.m. Ornament sculptat, în formă de floare sau de frunză stilizată, folosit mai ales în arhitectura gotică. [Pr.: *fle-u-*] — Din fr. **fleuron.**

FLEXÍBIL, -Ă, *flexibili, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a se îndoi, de a se încovoia uşor (şi de a-şi reveni la forma iniţială); elastic, mlădios. **2.** Adj. (Gram.) Care are flexiune (**2**); flexionar. **3.** S.n. Grup de lamele flexibile (**1**) din cupru, folosit în legăturile electrice. — Din fr. **flexible,** lat. **flexibilis.**

FLEXIBILITÁTE s.f. Calitate, însuşire a ceea ce este flexibil. — Din fr. **flexibilité.**

FLEXIBILIZÁ, *flexibilizez*, vb. I. Tranz. A face flexibil. — **Flexibil** + suf. *-iza.*

FLEXIBILIZÁRE, *flexibilizări*, s.f. Acţiunea de *a flexibiliza.* — V. **flexibiliza.**

FLEXIBILIZÁT, -Ă, *flexibilizaţi, -te*, adj. Care a devenit flexibil. — V. **flexibiliza.**

FLEXIONÁ, *flexionez*, vb. I. **1.** Refl. A se încovoia, a se îndoi. **2.** Tranz. A schimba terminaţiile cuvintelor după gen, număr, caz şi persoană. [Pr.: *-xi-o-*] — Din **flexiune.**

FLEXIONÁR, -Ă, *flexionari, -e*, adj. **1.** Care se îndoaie, care se încovoaie. **2.** Care are flexiune (**2**); flexibil. [Pr.: *-xi-o-*] — După fr. **flexionnel.**

FLEXIÚNE, *flexiuni*, s.f. **1.** Încovoiere, îndoire; mlădiere. F Mişcare de îndoire a unui segment al corpului pe un alt segment situat deasupra sa. **2**. Totalitatea schimbărilor pe care le suferă forma unui cuvânt pentru a exprima diferite raporturi gramaticale. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **flexion,** lat. **flexio, -onis.**

FLEXÓR, *flexori*, adj. (În sintagma) *Muşchi flexor* = muşchi care determină îndoirea unor membre. — Din it. **flessore** (după *flexiune).*

FLEXÚRĂ, *flexuri*, s.f. **1**. (Geol.) Deformare a stratelor scoarţei Pământului, rezultată prin îndoire şi denivelare, cu păstrarea continuităţii lor. **2.** Formaţiune anatomică curbată. — Din fr. **flexure.**

FLIC-FLÁC s.n. (Gimnastică) Răsturnare prin săritură înainte sau înapoi. — Din fr., engl. **flic-flac.**

FLICTÉNĂ, *flictene*, s.f. Băşicuţă plină cu lichid care se formează la suprafaţa pielii în arsurile uşoare. — Din fr. **phlyctène.**

FLIGÓRN, *fligornuri*, s.n. Instrument muzical de suflat, cu clape, făcut din alamă şi folosit mai ales în fanfare. — Din germ. **Flügelhorn.**

FLINT s.n. Varietate de silice. G *Sticlă flint* = sticlă optică cu indice de refracţie relativ mare, fabricată dintr-un amestec de silicaţi de plumb şi de potasiu. — Din germ. **Flint,** engl. **flint.**

FLÍNTĂ, *flinte*, s.f. Puşcă cu fitil, cu ţeavă lungă, cocoş şi cremene, folosită în trecut; sâneaţă. — Din magh. **flinta.** Cf. germ. F l i n t e.

FLINTULÍŢĂ, *flintuliţe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *flintă.* — **Flintă** + suf. *-uliţă.*

FLÍPPER, *flippere,* s.n. Mic levier la jocuri mecanice, care aruncă bila în joc. F Jocul propriu-zis. [Pr.: *flipăr*] — Din engl., fr. **flipper.**

FLIRT, *flirturi*, s.n. Conversaţie uşoară, cu aluzii de dragoste, între un bărbat şi o femeie. F Legătură de dragoste lipsită de profunzime,

nestatornică; aventură sentimentală. F Persoană cu care cineva întreține o astfel de legătură. — Din fr. **flirt.**

FLIRTÁ, *flirtez,* vb. I. Intranz. A fi în flirt cu cineva. — Din fr. **flirter.**

FLIȘ, *flișuri*, s.n. (Geol.) Ansamblu de terenuri constituite din conglomerate, gresii, argilă și marnă, sedimentate într-o mare în timpul când fundul acesteia se găsea într-o continuă ridicare spre a deveni un lanț muntos. — Din fr. **flysch.**

FLIT[1], *fliturі*, s.n. (Reg.) Bot; *spec.* râtul porcului. — Et. nec.

FLIT[2] s.n. Insecticid folosit împotriva muștelor, țânțarilor, puricilor etc. — Denumire comercială.

FLOÁRE, *flori*, s.f. **I. 1**. Parte a plantei care cuprinde organele de reproducere sexuată și care are de obicei o corolă frumoasă și variat colorată. G (La sg. cu înțeles colectiv) *Salcâmi plini de floare.* G Loc. adj. *În floare* = (despre plante) înflorit, în perioada înfloririi; *fig.* (despre oameni) în toată strălucirea, în plină putere, frumos, zdravăn. *În floarea vârstei* = tânăr. G Expr. *Floare la ureche* = lucru de puțină importanță sau gravitate, foarte ușor de rezolvat. *De florile mărului* sau de *flori de cuc* = în zadar, degeaba, gratuit. *Copil din flori* = copil nelegitim, bastard. *A strânge degetele floare* = a strânge degetele cap la cap. **2.** Orice plantă (erbacee) care face flori (**I 1**) colorate. **3.** Compuse: *floarea-soarelui* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu floare mare, galbenă, îndreptată spre soare, cultivată pentru semințele ei oleaginoase; sora-soarelui *(Helianthus annuus);* (reg.) *floarea-brumei* = brândușă; (reg.) *floare-domnească* = **a)** garoafă; **b)** garofiță-de-munte; *floare-de-colț* sau *floarea-reginei, floarea-doamnei* = mică plantă erbacee, cu frunzele albicioase, pufoase și ascuțite, dispuse în jurul inflorescenței, care crește pe crestele stâncoase ale munților; albumeală, albumiță, edelvais *(Leontopodium alpinum); floare-de-leac* = plantă cu flori galbene-aurii, cultivată ca plantă decorativă *(Ranunculus repens); floarea-Paștelui* = mică plantă erbacee a cărei tulpină face o singură floare, de culoare albă sau roz *(Anemone nemorosa); flori-de-paie* = plantă originară din Australia, cu flori dispuse în capitule de diferite culori, care par uscate ca paiele; imortele *(Helichrysum bracteatum).* **II.** P. anal. **1.** Desen, broderie, cusătură în formă de floare (**I 1**). **2**. Strat de mucegai care se formează la suprafața vinului, a laptelui acru etc. **3.** (Chim.; în sintagma) *Floare de pucioasă* (sau *de sulf)* = pulbere de pucioasă, produsă prin sublimarea sulfului. **4.** Extremitatea caracterelor tipografice care poartă semnul grafic ce urmează a fi imprimat. F Extremitatea lățită a cuiului (care se lovește cu ciocanul). F (În sintagma) *Floarea cheii* = partea cheii care intră în broască sau în lacăt. **III.** Fig. Partea cea mai aleasă, cea mai de seamă; frunte, elită, spumă, cremă. G (Cu sens superlativ, prin repetarea cuvântului ca atribut) *Era floarea florilor.* **IV.** (Înv.) Culoare. — Lat. **flos, -ris.**

FLOC, *floci*, s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Smoc mic de păr, de lână sau de mătase. F (Spec.; de obicei la pl.) Fir de păr din regiunea pubisului. [Pl. și: (n.) *floace*] — Lat. **floccus.**

FLOCĂÍ, *flocăiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A smulge părul de pe animale vii; a jumuli penele, fulgii păsărilor vii; *fig.* a bate zdravăn, a părui. — **Floc** + suf. *-ăi.*

FLOCÓS, -OÁSĂ, *flocoși, -oase*, adj. (Despre animale sau despre obiecte de îmbrăcăminte făcute din blană) Cu păr des, lung și moale, cu smocuri de păr dese și moi; mițos. — **Floc** + suf. *-os.*

FLOCOȘÉL, *flocoșei*, s.m. Ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă de culoare ruginie, gălbuie sau alburie, prevăzută cu numeroși ghimpi pe partea inferioară *(Hydnum repandum*). — **Flocos** + suf. *-el.*

FLOCOȘÍ, *flocoșesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Fam.) A (se) scămoșa. — Din **flocos.**

FLOCOȘÍCĂ, *flocoșele*, s.f. **1.** Plantă erbacee din familia gramineelor, acoperită cu peri moi, cu frunze lungi, cu flori alburii sau roșietice *(Holcus lanatus).* **2.** (La pl.) Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze lanceolate și flori albe-gălbui *(Filago arvensis).* **3.** (La pl.) Plantă erbacee cu frunzele și tulpina păroase și flori mari roșii-purpurii *(Lychius coronaria).* — **Flocoasă** + suf. *-ică.*

FLOCOȘÍRE, *flocoșiri*, s.f. (Fam.) Scămoșare. — V. **flocoși.**

FLOCOȘÍT, -Ă, *flocoșiți, -te*, adj. (Fam.) Scămoșat[2]. — V. **flocoși.**

FLOCÚL, *floculi*, s.m. Nor alcătuit din vapori de calciu sau de hidrogen, situat în cromosferă, în apropiere de petele solare. — Din fr. **flocculi.**

FLOCUȘÓR, *flocușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *floc.* — **Floc** + suf. *-ușor.*

FLOGÍSTIC, -Ă, *flogistici, -ce*, adj., s.n. **1.** Adj. Referitor la ardere, provenind din ardere. **2.** S.n. Substanță inexistentă, imaginată de alchimiști pentru a explica arderea. — Din fr. **phlogistique.**

FLOGOPÍT s.n. Mică magneziană asemănătoare cu biotitul, variat colorată, cu luciu sticlos și sidefiu, utilizată ca izolant termic și electric. — Din fr. **phlogopite.**

FLORÁL, -Ă, *florali, -e*, adj. Care ține de floare, privitor la floare. F Care înfățișează o floare; în formă de floare. — Din fr. **floral.**

FLORÁR, (**1**) *florari*, s.m., (**2**) s.m., (**3**) *florare*, s.n. **1.** S.m. Persoană care cultivă sau vinde flori. **2.** S.m. Numele popular al lunii mai[4]. **3.** S.n. Instrument confecționat din lemn, tablă sau celuloid, care prezintă curbe variate, folosit de desenatori pentru trasarea curbelor plane. [Var.: (**2**) **florér** s.m.] — **Floare** + suf. *-ar.*

FLÓRĂ s.f. Totalitatea plantelor care trăiesc într-o anumită regiune a globului, într-o anumită perioadă geologică sau într-un anumit mediu. G *Floră microbiană* = totalitatea microorganismelor vegetale dintr-un mediu natural, din cavitatea bucală, din intestin etc. — Din fr. **flore.**

FLORĂREÁSĂ, *florărese,* s.f. Cultivatoare sau vânzătoare de flori; buchetieră. — **Florar** + suf. *-easă.*

FLORĂRÍE, *florării*, s.f. **1.** Magazin de desfacere a florilor. **2.** Grădină sau seră unde se cultivă flori (în scopuri comerciale). — **Floare** + suf. *-ărie.*

FLOREÁL s.n. A opta lună a calendarului republican francez (20 aprilie – 20 mai). [Pr.: *-re-al*] — Din fr. **floréal.**

FLOREÁN, -Ă, *floreni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. (Ornit.) Florinte. **2.** Adj. (Rar; despre vite) Bălțat; cu pete. — **Floare** + suf. *-ean.*

FLORENTÍN, -Ă, *florentini, -e*, adj. (În sintagmele) *Stil florentin* = stil arhitectonic rezultat din combinarea stilului antic cu stilurile bizantin și roman. *Pălărie florentină* (și substantivat, f.) = pălărie de damă (din împletitură de pai) cu boruri largi, împodobită cu flori. — Din fr. **florentin.**

FLORÉR s.m. v. **florar**.

FLORÉTĂ, *florete*, s.f. **1.** Armă albă sportivă, cu lamă lungă și flexibilă, în patru muchii, cu gardă și mâner, folosită la exercițiile de scrimă. **2.** Probă de scrimă cu floreta (**1**). — Din fr. **fleuret** (după *floare).*

FLORETÍST, -Ă, *floretiști, -ste*, s.m. și f. Sportiv care practică sportul cu floreta. — **Floretă** + suf. *-ist.* Cf. fr. fleurettiste.

FLORIBÚND, -Ă, *floribunzi, -de*, adj. Care are multe flori, care înflorește abundent. — Din lat. **floribundus.**

FLORICEÁ, -ÍCĂ, *floricele*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *floare* (**I 1**); florișoară. **2.** (La pl.; și în sintagmele *floricele boabe* sau *floricele de porumb)* Boabe de porumb prăjite, umflate și crăpate, care seamănă cu niște flori mici albe; cocoșei, cocoși. — **Floare** + suf. *-icea, -icică.*

FLORÍCOL, -Ă, *floricoli, -e*, adj. Referitor la floricultură. F (Despre plante ornamentale) Care are flori. F (Despre insecte) Care trăiește pe flori. — Din fr. **floricole.**

FLORICULTÓR, -OÁRE, *floricultori, -oare*, s.m. și f. Specialist în floricultură. — De la **floare** (după *agricultor, horticultor).*

FLORICULTÚRĂ s.f. Ramură a horticulturii care cuprinde cultura plantelor ornamentale. — Din fr. **floriculture.**

FLORÍD, -Ă, *florizi, -de*, adj. (Despre boli) Care este în plină evoluție. — Din lat. **floridus.**

FLORIFÉR, -Ă, *floriferi, -e*, adj. Care produce flori. — Din fr. **florifère.**

FLORÍI n. pr. f. pl. Sărbătoare creștină, care evocă intrarea lui Hristos în Ierusalim, sărbătorită în duminica dinaintea Paștelui; Duminica Floriilor. — Lat. ***florilia** *(= Floralia).*

FLORILÉGIU, *florilegii,* s.n. Culegere antologică de fragmente literare; crestomație. — Din it. **florilegio,** fr. **florilège.**

FLORÍN, *florini*, s.m. **1.** Denumire a unor monede de aur și de argint care au circulat și în Țările Române până în sec. XIX; fiorin. **2.** Unitate bănească în Olanda, până la introducerea monedei unice europene; gulden. [Var.: (înv., **1**) **fiorín, fiorínt** s.m.] — Din germ. **Florin,** fr. **florin,** it. **fiorino.**

FLORÍNTE, *florinți*, s.m. Pasăre mică cu ciocul gros și roșiatic, cu penele măslinii și cu bărbia și gușa gălbui; florean, brotăcel *(Carduelis chloris chloris).* — Et. nec.

FLORÍST, -Ă, *floriști, -ste*, s.m. și f. (Rar) Persoană care confecționează și vinde flori artificiale sau care vinde flori naturale. — Din fr. **fleuriste** (după *floare).*

FLORÍSTIC, -Ă, *floristici, -ce*, adj. Referitor la floră. — Din germ. **floristisch,** fr. **floristique.**

FLORIȘOÁRĂ, *florișoare*, s.f. (Rar) Floricea (**1**). — **Floare** + suf *-işoară.*

FLORÍU, -ÍE, *florii,* adj. **1.** (Rar) Plin de flori; înflorit. **2.** (Pop.; despre animale) Cu pete albe. — **Floare** + suf. *-iu.*

FLOROGLUCÍNĂ s.f. Substanță chimică cristalină, solubilă în alcool și în eter, folosită ca developator în fotografie și ca intermediar în sinteza unor rășini, coloranți etc. — Din fr. **phloroglucine.**

FLOTÁ, *flotez*, vb. I. Tranz. A îndepărta prin decantare substanțele care plutesc la suprafața unui lichid. — Din fr. **flotter.**

FLOTÁBIL, -Ă, *flotabili, -e*, adj. **1.** (Despre corpuri) Care poate pluti la suprafața unui lichid; plutitor (**1**). **2.** (Despre ape curgătoare) Care permite deplasarea plutelor. — Din fr. **flottable.**

FLOTABILITÁTE s.f. **1.** Însușire a unui corp de a pluti la suprafața unui lichid sau la o anumită adâncime. **2.** Raportul dintre volumul părții nescufundate și volumul total al unui corp plutitor. **3.** Proprietate a minereurilor de a putea fi separate prin flotație. — Din fr. **flottabilité.**

FLOTÁNT, -Ă, *flotanți, -te*, adj. **1.** Care plutește, plutitor. F (Substantivat, m.pl.) Corpuri plutitoare transportate pe apele râurilor sau ale canalelor. **2.** (Despre oameni) Care este stabilit temporar în mod legal într-o localitate. — Din fr. **flottant.**

FLOTÁRE, *flotări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a flota* și rezultatul ei; flotație. F Trecere a unui fir dintr-un sistem textil (urzeală sau bătătură) peste două sau mai multe fire din celălalt sistem, la fabricarea țesăturilor ornamentale. **2.** Fiecare dintre mișcările ritmice de gimnastică în care corpul, întins aproape de pământ, este ridicat și coborât prin extensiunea și îndoirea brațelor aflate cu palmele pe sol; flotație (**2**). — V. **flota.**

FLOTÁȚIE, *flotații*, s.f. **1.** Procedeu de separare a mineralelor utile din minereuri sau a cărbunilor din steril. **2.** Flotare (**2**). — Din fr. **flottation.**

FLÓTĂ, *flote*, s.f. **1.** Totalitatea navelor fluviale, maritime sau aeriene ale unui stat. F Totalitatea marilor unități navale ori aeriene afectate unei regiuni sau unui anumit scop sub o conducere unică. **2.** Soluție sau suspensie de coloranți sau de alte substanțe chimice, folosită în operațiile de finisare a materialelor textile (albire, vopsire etc.). **3.** Bazin de tăbăcire cu zemuri concentrate, în care pieile se țin nemișcate un timp îndelungat, după ce au parcurs șirurile de bazine de pretăbăcire. — Din fr. **flotte.**

FLOTÍLĂ, *flotile*, s.f. **1**. Unitate de nave militare care acționează pe fluvii și pe lacuri, uneori și pe mări, în vecinătatea litoralului; mare unitate militară navală. **2.** (Înv.; adesea determinat prin „de aviație") Unitate în aviația militară, corespunzând regimentului din armata de uscat. — Din fr. **flottille.**

FLOTÓR, *flotoare*, s.n. Nume dat unor obiecte care plutesc la suprafața apei, destinate să efectueze măsurători sau reglaje ori să susțină la suprafață corpuri submersibile; plutitor. G *Flotor de hidroavion* = fiecare dintre cele două dispozitive etanșe și umplute cu aer, fixate de aripi și de fuzelaj, care asigură plutirea unui hidroavion. — Din fr. **flotteur.**

FLU adj. invar., s.n. **1**. Adj. invar. (Despre îmbrăcăminte) Vaporos. **2.** Adj. invar. (Despre imagini)) Cu contururi imprecise, estompate. **3.** S.n. Efect fotografic care dă evanescență contururilor. [Scris și: *flou*] — Din fr. **flou.**

FLUÁJ, *fluaje*, s.n. Variație continuă și lentă a eforturilor unitare și a deformațiilor materiale supuse la solicitări continue de durată lungă. [Pr.: *flu-aj*] — Din fr. **fluage.**

FLUCTUÁ, pers. 3 *fluctuează*, vb. I. Intranz. A fi schimbător; a oscila, a varia[2]. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **fluctuer,** lat. **fluctuare.**

FLUCTUÁNT, -Ă, *fluctuanți, -te*, adj. Care are fluctuații; schimbător, nestatornic, nesigur; nehotărât, ezitant. [Pr.: *-tu-ant*] — Din fr. **fluctuant,** lat. **fluctuans, -ntis.**

FLUCTUÁRE, *fluctuări*, s.f. Acțiunea de *a fluctua* și rezultatul ei; fluctuație. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **fluctua.**

FLUCTUÁȚIE, *fluctuații*, s.f. Abatere foarte mică, întâmplătoare și temporară față de o anumită stare; fluctuare. F Schimbare neîntreruptă, oscilație, mutare dintr-un loc în altul. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **fluctuation,** lat. **fluctuatio.**

FLÚDĂ, *flude*, s.f. (Înv.) Țesătură fină și transparentă, întrebuințată ca văl. — Din ngr. **flúda.**

FLÚDOR s.n. Material de lipit în formă de tub subțire de aliaj de staniu. — Et. nec.

FLUÉNT, -Ă, *fluenți, -te*, adj. (Despre vorbire, frază etc.) Curgător, cursiv; limpede. [Pr.: *flu-ent*] — Din fr. **fluent.**

FLUÉNȚĂ, *fluențe*, s.f. Însușirea de a fi fluent. [Pr.: *flu-en-*] — Din fr. **fluence.**

FLUÍD, -Ă, *fluizi, -de*, adj., s.n. **1**. Adj. (Despre corpuri) Cu coeziune slabă între molecule. **2.** S.n. Corp sau lichid gazos care își schimbă forma sub acțiunea unei forțe foarte mici. **3.** S.n. Fig. Suflu, impuls, curent; emanație. — Din fr. **fluide,** lat. **fluidus.**

FLUIDÁL, -Ă, *fluidali, -e*, adj. (Geol.; despre roci) Cu aspect de fluid. [Pr.: *flu-i-*] — Din germ. **fluidal.**

FLUÍDIC, -Ă, *fluidici, -ce*, adj. (Rar) Caracteristic unui fluid sau unei mișcări fluide. [Pr.: *flu-i-*] — Din fr. **fluidique.**

FLUIDIFIÁNT, s.n. Substanță care mișcorează viscozitatea unui fluid cu care se amestecă; fluidizant. [Pr.: *flu-i-di-fi-ant*] — După fr. **fluidifiant.**

FLUIDIFICÁ, *fluidífic,* vb. I. Tranz. A mări fluiditatea unui corp; a face ca un corp să devină fluid. [Pr.: *flu-i-*] — După fr. **fluidifier.**

FLUIDIFICÁRE, *fluidificări*, s.f. Faptul de *a fluidifica.* [Pr.: *flu-i-*] — V. **fluidifica.**

FLUIDITÁTE s.f. **1.** Stare, însușire a ceea ce este fluid, curgător. **2.** Fig. Schimbare, curgere; posibilitate de a se mlădia; flexibilitate, mlădiere. [Pr.: *flu-i-*] — Din fr. **fluidité.**

FLUIDIZÁ, *fluidizez,* vb. I. Tranz. A efectua o fluidizare. [Pr.: *flu-i-*] — Din fr. **fluidiser.**

FLUIDIZÁNT, -Ă, *fluidizante*, adj. Care fluidizează. [Pr.: *flu-i-*] — **Fluidiza** + suf. *-ant.*

FLUIDIZÁRE, *fluidizări*, s.f. Acțiunea de *a fluidiza* și rezultatul ei; procedeu industrial de trecere forțată a unui fluid printr-un strat de pulbere cu o viteză convenabilă pentru a aduce sistemul solid-fluid într-o stare pseudolichidă cu proprietăți asemănătoare lichidelor. [Pr.: *flu-i-*] — V. **fluidiza.**

FLUIDIZÁT, -Ă, *fluidizați, -te*, adj. Care a devenit fluid (**1**). [Pr.: *flu-i-*] — V. **fluidiza.**

FLUIDIZÓR, *fluidizoare*, s.n. Aparat folosit pentru fluidizare. [Pr.: *flu-i-*] — **Fluidiza** + suf. *-or.*

FLÚIER, *fluiere*, s.n. **1.** Instrument muzical popular de suflat, alcătuit dintr-un tub subțire de lemn prevăzut cu găuri. **2.** Instrument mic, mai ales de metal, cu care se fluieră; fluierătoare. **3.** (Tehn.) Dispozitiv cu ajutorul căruia se pot emite diferite sunete, făcând să treacă prin el un curent de gaze sau de aburi, întrebuințat mai ales pentru semnalizare. **4.** Șuierătură, fluierătură. **5.** (Pop.) Gambă; tibia. [Pr.: *flu-ier*] — Cf. alb. f l o e r e.

FLUIERÁ, *flúier*, vb. I. Intranz. **I. 1.** A emite un sunet asemănător cu al fluierului (**1**) sau o combinație (melodică) de sunete, suflând printre buze sau printre degetele băgate în gură. G Compus (Pop. și fam.): *fluieră-vânt* s.m. și f. = om care își pierde vremea, care umblă haimana. F (Despre unele păsări) A scoate sunete asemănătoare cu ale fluierului (**1**). F Tranz. (La spectacole, manifestări sportive etc.) A-și manifesta dezaprobarea sau aprobarea prin fluierături. **2.** A cânta din fluier (**1**). **3.** A emite sunete ascuțite întrebuințând un instrument special, mai ales pentru semnalizare. **II.** (Despre vânt, furtună , vijelie etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ascuțit și puternic; a șuiera. [Pr.: *flu-ie-*] — Din **fluier.**

FLUIERÁR, *fluierari*, s.m. **1.** Persoană care cântă din fluier (**1**); fluieraș (**2**). **2.** (Reg.) Meșter care face fluiere (**1**). **3.** Nume dat mai multor păsări care emit sunete ca ale fluierului (**1**), dintre care cea mai cunoscută are capul și spatele negru cu pete galbene-aurii, ciocul lung și subțire și picioarele lungi *(Charadrius pluvialis).* [Pr.: *flu-ie-*] — **Fluier** + suf. *-ar.*

FLUIERÁȘ, (**1**) *fluierașe*, s.n., (**2**) *fluieraşi*, s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *fluier.* **2.** S.m. Fluierar (**1**). [Pr.: *flu-ie-*] — **Fluier** + suf. *-aș.*

FLUIERÁT s.n. Faptul de *a fluiera.* [Pr.: *flu-ie-*] — V. **fluiera.**

FLUIERĂTÓR, -OÁRE, *fluierători, -oare*, adj., s.f. **1.** Adj. Care fluieră. **2.** S.f. Fluier (**2**). **3.** S.f. Plantă erbacee cu flori galbene-verzui și cu fructe bace roșii *(Tamus communis).* [Pr.: *flu-ie-*] — **Fluier** + suf. *-ătură.*

FLUOMÉTRU, *fluometre*, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea debitelor de fluide. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluomètre.**

FLUÓR s.n. Element chimic, gaz foarte activ, de culoare galbenă-verzuie, cu miros înăbușitor, care face parte din grupa halogenilor. [Pr.: *flu-or*] — Din fr. **fluor.**

FLUORESCEÍNĂ s.f. Colorant organic fluorescent, obținut din rezorcină și acid ftalic. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorescéine.**

FLUORESCÉNT, -Ă, *fluorescenți, -te*, adj. Care prezintă fluorescență; bazat pe fluorescență. G *Tub fluorescent* = izvor de lumină bazat pe principiul descărcării electrice într-un amestec de gaze și vapori de mercur aflat într-un tub de sticlă. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorescent.**

FLUORESCÉNȚĂ, *fluorescențe*, s.f. Proprietatea pe care o au unele substanțe de a emite lumină cât timp sunt iradiate cu radiații luminoase sau ultraviolete. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorescence.**

FLUORFOSGÉN s.n. Substanță toxică sufocantă de luptă. [Pr.: *flu-or-*] — Din fr. **fluorphosgène.**

FLUORHÍDRIC adj. (În sintagma) *Acid fluorhidric* = acid format prin combinarea fluorului cu hidrogenul, care se prezintă sub formă de gaz incolor, toxic și care atacă, în soluție apoasă, majoritatea metalelor și sticla. [Pr.: *flu-or-*] — Din fr. **fluorhydrique.**

FLUORIMÉTRU, *fluorimetre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea concentrațiilor slabe ale substanțelor fluorescente. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorimètre.**

FLUORÍNĂ s.f. Fluorură naturală de calciu, care se găsește sub formă de cristale cubice, transparente, incolore sau de culoare verde, galbenă, roz, violet. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorine.**

FLUORIZÁ, *fluorizez*, vb. I. Tranz. A adăuga fluor în apa potabilă sau a aplica în mod repetat fluorură de sodiu în scopul reducerii frecvenței și al prevenirii cariilor dentare. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluoriser.**

FLUORIZÁRE, *fluorizări*, s.f. Acțiunea de *a fluoriza* și rezultatul ei. [Pr.: *flu-o-*] — V. **fluoriza.**

FLUOROGRAFÍE s.f. Procedeu fotografic de gravură pe sticlă, realizat cu ajutorul acidului fluorhidric. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorographie.**

FLUOROSCÓP, *fluoroscoape*, s.n. Aparat folosit pentru determinarea vizuală a intensității fluorescenței. F Ecran fluorescent care transformă radiațiile invizibile în radiații vizibile. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluoroscope.**

FLUORÓZĂ, *fluoroze*, s.f. Intoxicație cronică cu fluor, provocată de prezența acestuia în cantități prea mari în apa de băut. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorose.**

FLUORURÁT, -Ă, *fluorurați, -te*, adj. (Chim.) Care conține fluor. [Pr.: *flu-o-*] — Din **fluorură.**

FLUORÚRĂ, *fluoruri*, s.f. Compus al fluorului cu un element chimic sau cu un radical organic; sare a acidului fluorhidric. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorure.**

FLUȘTURÁ, *flúștur*, vb. I. Tranz. (Pop.) A flutura (**4**). — Et. nec.

FLUȘTURÁTEC, -Ă adj. v. **flușturatic.**

FLUȘTURÁTIC, -Ă, *flușturatici, -ce*, adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) nestatornic, nebunatic, zvăpăiat; ușuratic, fluturatic. [Var.: **flușturátec, -ă** adj.] — **Fluștura** + suf. *-atic.*

FLUTTER s.n. Pulsație accelerată. G *Flutter arterial* = afecțiune cardiacă manifestată printr-un ritm rapid și regulat, determinat de contracțiile frecvente și regulate ale atriilor. [Pr.: *flátăr*] — Din engl. **flutter.**

FLÚTUR s.m. v. **fluture.**

FLUTURÁ, *flútur*, vb. I. **1.** Intranz. (Despre insecte, păsări etc.) A mișca, a bate din aripi; *p. ext.* a zbura. **2.** Intranz. (Despre steaguri, haine, plete etc.) A se mișca, a se legăna în vânt; a fâlfâi. **3.** Intranz. (Reg.; cu determinările „din cap" sau „din coarne") A mișca, a scutura, a da din cap sau (despre vite) din coarne. G Compus (Pop. și fam.): *flutură-vânt* s.m. și f. = om neserios, nestatornic, derbedeu, vagabond. **4.** Tranz. A mișca un obiect încoace și încolo, a agita în aer, a face să fâlfâie; a fluștura. F A învârti prin aer (amenințător) o sabie, un băț etc. — Din **fluture.**

FLUTURÁRE, *fluturări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a flutura* și rezultatul ei; fâlfâire, fluturat. **2.** Oscilație a structurilor elastice ale unui avion, produsă de forțele aerodinamice. — V. **flutura.**

FLUTURÁȘ, *fluturași*, s.m. **1.** Diminutiv al lui *fluture;* fluturel. **2.** (La pl.) Fluture (**2**). **3.** Bandă de hârtie care cuprinde un text menit să înlocuiască, să rectifice sau să completeze un pasaj dintr-o lucrare. — **Fluture** + suf. *-aș.*

FLUTURÁT s.n. Fluturare. — V. **flutura.**

FLUTURÁTEC, -Ă adj. v. **fluturatic.**

FLUTURÁTIC, -Ă, *fluturatici, -ce*, adj., s.m. și f. (Rar) Flușturatic. [Var.: **fluturátec, -ă** adj.] — **Flutura** + suf. *-atic.*

FLUTURĂTÓR, -OÁRE, *fluturători, -oare*, adj. Care flutură. — **Flutura** + suf. *-ător.*

FLÚTURE, *fluturi*, s.m. **1.** Nume generic dat insectelor din ordinul lepidopterelor, care au corpul bombat sau alungit și catifelat, patru aripi membranoase, acoperite cu solzi mărunți de culori diferite și un aparat bucal adaptat pentru supt, a căror larvă este o omidă. G Compuse: *fluture-de-mătase* = fluture a cărui larvă produce firele de mătase; vierme-de-mătase *(Bombix mori); fluture-alb* sau *fluture-de-varză* = albiliță; *fluture-roșu* = fluture cu aripi roșii și cu baza aripilor neagră *(Vanessa urticae).* F Fig. (Fam.; la pl.) Idei curioase și extravagante; toane. **2.** (La pl.) Disc de metal mic și sclipitor, care se coase ca ornament pe unele obiecte de îmbrăcăminte (femeiești); fluturaș, paietă. **3.** (Tehn.) Disc care se rotește în jurul unui diametru și care, montat într-o conductă, servește la reglarea cantității de carburant care intră într-un carburator. **4.** (Sport) Procedeu tehnic de înot caracterizat prin mișcarea simetrică și simultană a brațelor, asemănător cu fluturarea unor aripi; probă de înot în care se folosește acest procedeu. [Var.: **flútur** s.m.] — Probabil lat. ***flutulus.** Cf. alb. fluturë.

FLUTURÉL, *fluturei*, s.m. **1.** Fluturaș (**1**). **2.** (La pl.) Plantă erbacee ornamentală, cu flori reunite în capitule mari, galbene în partea superioară, purpurii la bază *(Gaillardia aristata).* — **Fluture** + suf. *-el.*

FLUVIÁL, -Ă, *fluviali, -e*, adj. Care aparține unui fluviu, privitor la un fluviu; care se face pe un fluviu. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **fluvial,** lat. **fluvialis.**

FLUVIATÍL, -Ă, *fluviatili, -e*, adj. (Bot.; despre plante) De apă curgătoare. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **fluviatile,** lat. **fluviatilis.**

FLUVIOMÉTRIC, -Ă, *fluviometrici, -ce*, adj. Referitor la măsurarea variației debitului și nivelului unei ape curgătoare [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **fluviométrique.**

FLUVIOMÉTRU, *fluviometre*, s.n. Aparat cu care se măsoară variațiile de nivel ale apei unui fluviu. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **fluviomètre.**

FLÚVIU, *fluvii*, s.n. Apă curgătoare mare, care se varsă în mări sau în oceane. F Fig. Șuvoi; debit mare. — Din lat. **fluvius.**

FLUX, *fluxuri*, s.n. **1.** Fază de ridicare periodică a nivelului apei oceanelor sau a mărilor deschise, în cadrul fenomenului de maree, sub influența mișcării de rotație a Pământului și a atracției Lunii și a Soarelui. F Fig. Revărsare puternică, șuvoi; val[1], năvală. G *Flux verbal* = afluență (precipitată), torent de cuvinte în vorbirea cuiva. **2.** (Fiz.) Curent de particule. G *Flux de căldură* = energie termică transferată dintr-o suprafață dată în unitatea de timp. *Flux luminos* = cantitatea de lumină pe care o emite un izvor de lumină într-o unitate de timp. *Flux electric* = produsul dintre inducția electrică și aria suprafeței perpendiculare pe ea pe care o străbate. *Flux magnetic* = produsul dintre inducția magnetică și aria suprafeței perpendiculare pe ea pe care o străbate. *Densitate de flux* = fluxul raportat la unitatea de arie. **3.** (În sintagmele) *Flux tehnologic* = circulația continuă a materiei prime, a semifabricatelor etc. în succesiunea operațiilor dintr-un proces tehnologic. *Producție în flux* = formă de organizare superioară a producției, în cadrul căreia produsele se obțin în condiții de adâncă divizare a procesului tehnologic. *Flux de informație* = raportul dintre cantitatea de informație și timpul în care ea este transmisă. — Din fr. **flux.**

FLUXIÚNE, *fluxiuni*, s.f. (Med.) Concentrare a sângelui sau a altor lichide în anumite țesuturi, din cauza unei inflamații. G *Fluxiune periodică* = numele unei boli de ochi la cai. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **fluxion.**

FLUXMÉTRU, *fluxmetre*, s.n. Instrument pentru măsurarea fluxului luminos sau a fluxului magnetic. — Din fr. **fluxmètre.**

FOAC, *foaci*, s.m. Pește cu corpul alungit, cu capul prelung și curbat și cu aripile roșietice *(Squalius leuciscus).* — Et. nec.

FOÁIE, *foi*, s.f. **1.** Frunză. F Compus: *foaie-grasă* = numele a două plante erbacee cu frunze cărnoase, cu flori albastre-violete ori albe cu pete galbene *(Pinguicula vulgaris* și *alpina).* F Sepală sau petală. **2.** Bucată dintr-un material cu una dintre dimensiuni foarte mică în raport cu celelalte două. **3.** Bucată dreptunghiulară de hârtie (de scris); filă a unei cărți, a unui registru sau a unui caiet. G *Foaie volantă* = **a)** tipăritură pe o singură față care se difuzează cu un prilej deosebit; **b)** filă de hârtie izolată. G Expr. *A întoarce foaia* sau *a o întoarce pe foaia cealaltă* = a-și schimba atitudinea sau purtarea față de cineva, devenind mai aspru. F (Urmat de determinări) Adeverință, dovadă oficială care atestă un drept, o obligație etc. G *Foaie de drum* = bilet (individual sau colectiv) plătit de autoritatea care-l eliberează și pe baza căruia se poate face o călătorie cu trenul. (Înv.) *Foaie de zestre* (sau *dotală)* = act care consemnează zestrea unei fete sau a unei femei căsătorite. **4.** (Înv.) Ziar, revistă. F *Foaie de titlu* = pagina de la începutul unei publicații, pe care este imprimat titlul (și subtitlul) complet al unei cărți, numele autorului, locul și data apariției, editorul sau editura care publică lucrarea. **5.** Lățimea unei pânze; bucată de pânză întrebuințată în toată lățimea ei la confecționarea unei haine. G *Foaie de cort* = material gros impermeabil, din care se confecționează corturi sau alte obiecte de protecție. F (La pl.) Fustă. **6.** Strat de aluat, subțiat cu vergeaua, din care se fac plăcinte, tăiței etc. [Pr.: *foa-ie*] — Lat. **folia** (pl., devenit sg., al lui *folium),* (**4**) după fr. **feuille.**

FOAIÉR, *foaiere*, s.n. Încăpere a unui teatru, în afara sălii de spectacol, destinată recreerii spectatorilor în timpul pauzelor dintre acte. [Pr.: *foa-ier*] — Din fr. **foyer.**

FOÁLE, *foale*, s.n. **1.** Aparat care servește la comprimarea și la suflarea aerului cu ajutorul unei camere cu burduf de piele cu pereți plisați, acționată prin mânere sau printr-un sistem de pârghii. F Burduful plisat al unor instrumente muzicale (acordeon, armonică etc.). F Sac primitiv făcut din pielea unor animale; burduf. **2.** (Reg., fam.) Abdomen. [Var.: (**1**) **foi** s.m.] — Lat. **follis.**

FOÁME s.f. **1.** Stare funcțională periodică a organismului care se manifestă prin senzația nevoii de a mânca. **2.** Fig. Dorință nestăvilită, poftă lacomă; lăcomie. — Lat. **fames, -is.**

FOÁMETE s.f. Lipsă mare, generală și prelungită de hrană. — Cf. foame.

FOÁRFEC s.m. v. **foarfecă.**

FOÁRFECĂ, *foarfeci,* s.f. **1.** Unealtă sau mașină-unealtă pentru tăiat, acționată manual sau mecanic, compusă din două lame tăioase suprapuse, având fiecare câte un mâner inelar și fiind unite între ele la mijloc cu un șurub. F Săritură care se execută ridicând picioarele unul după altul, ca mișcarea lamelor unei foarfeci, practicată în unele sporturi. **2.** (Ec.; în sintagma) *Foarfeca* sau *foarfecele prețurilor* = decalaj între diferite prețuri. **3.** Nod marinăresc format din două sau din trei bucle, folosit la legarea unei parâme. **4.** (Bot.; în compusul) *Foarfeca-bălții* = plantă acvatică (submersă), cu frunze rigide dințate, cu flori albe, deschise la suprafața apei *(Stratiotes aloides).* — [Var.: **foárfece** (pl. *foarfece*) s.n., **foárfec** s.m.] — Lat. **forfex, -icis.**

FOÁRFECE s.n. v. **foarfecă.**

FOÁRTE adv. **1.** (Ca determinativ pe lângă un adjectiv sau un adverb; ajută la formarea superlativului absolut) *Foarte frumos. Foarte bine.* G (Așezat după adjectiv, înv.) *Supărat foarte.* G (Ca determinativ pe lângă o locuțiune adjectivală sau adverbială) *Foarte de dimineață.* G (Ca determinativ pe lângă un substantiv care exprimă o însușire) *E foarte copil pentru vârsta lui.* **2.** (Pop.; ca determinativ pe lângă un verb și așezat înaintea lui) Mult, tare. *Prăjiturile foarte îi plăceau.* G (În legătură cu „a mulțumi", azi mai ales ir.) *Îți foarte mulțumesc de așa serviciu.* G (Pop.; așezat după verb) *Se mânie foarte.* G (Pop.; așezat între auxiliar și participiu) *Băile de nămol mi-au foarte priit.* — Lat. **forte.**

FOBÍE, *fobii*, s.f. Stare patologică de neliniște și de frică obsedantă, lipsită de o cauză obiectivă sau precisă. F Repulsie, antipatie pentru ceva. — Din fr. **phobie.**

FOBÚRG, *foburguri*, s.n. Suburbie. — Din fr. **faubourg.**

FOC[1], *focuri*, s.n. **I. 1.** Ardere violentă cu flacără și cu dezvoltare de căldură; (concr.) materie în curs de ardere. G (În exclamații sau imprecații; adesea glumeț sau fam.) *Se făcu frumoasă, arz-o focul.* G *Foc de artificii* = ardere de materii inflamabile care produc jerbe de flăcări colorate. G Expr. *A lua foc* = a se aprinde. *A pune pe cineva pe foc* = a cere cuiva ceva cu prea mare stăruință; a insista prea mult ca cineva să acționeze într-un anumit sens. *A se arunca* (sau *a intra) în foc* (pentru cineva sau ceva) = a-și expune viața (pentru cineva sau ceva). *A lua focul cu mâna altuia* sau *a scoate castanele din foc cu mâna altuia* = a pune pe altcineva să întreprindă o acțiune primejdioasă, a fugi de răspundere, lăsând munca pe seama altuia. *A(-și) pune* sau *a(-și) băga mâna în foc* (pentru cineva) = a garanta pentru faptele, pentru cinstea cuiva. *A lua* (sau *a prinde) foc cu gura* sau *a mânca foc* (pentru cineva) = a face tot posibilul, a fi gata la orice sacrificii (în favoarea cuiva), a apăra cu tărie pe cineva. *Harnic* (sau *iute* etc.) *(de mănâncă) foc* = foarte harnic (sau iute etc.). *A se face* (sau *a se mânia, a se supăra) foc (și pară)* = a se înfuria, a turba de mânie. G (Ajută la formarea superlativului absolut, ținând locul lui „foarte") *Jucării frumoase foc.* G Expr. *De mama focului* = strașnic, grozav. F Arderea din vatră, cuptor, sobă etc., făcută prin degajare de căldură. F Fig. Lumină roșiatică, asemănătoare cu flăcările. F Fig. Strălucire (a unei pietre scumpe, a unui metal prețios etc.). F Dispozitiv de ardere (la o lampă). **2.** Incendiu. G Expr. *A trece* (o țară, un oraș etc.) *prin foc și sabie* = a incendia, a distruge cu forța armată. **3.** Împușcătură; *p. ext.* salvă, tir. G *Armă de foc* = armă care folosește pulbere explozivă. *Foc!* = comandă militară pentru începerea unei trageri. G Expr. *A deschide focul* = a începe să tragă cu arma. *A fi* (sau *a sta) între două focuri* = a fi încolțit din două părți. F Fig. Luptă, război. **4.** Lumină, far sau flacără care reprezintă un anumit semnal în navigația pe apă. **II.** Fig. **1.** Entuziasm, avânt, înflăcărare. G Loc. adj. *(Plin) de foc* = înfocat, înflăcărat, aprins. G Loc. adv. *Cu foc* = cu înflăcărare, cu entuziasm, cu aprindere. G Expr. (Urmat de un genitiv) *În focul...* = în momentele de mare intensitate, în faza culminantă a unei acțiuni. **2.** Agilitate, vioiciune, neastâmpăr. **3.** Durere, chin, jale, necaz. G Expr. *A-și vărsa focul* = a se destăinui, a-și descărca sufletul, a-și spune durerea; a-și descărca nervii, a se răcori. *A-și scoate un foc de la inimă* = **a)** a se răzbuna pe cineva; **b)** a scăpa de o suferință. F Nenorocire, pacoste, urgie. G Expr. (Fam.) *N-o fi foc* = nu e nicio nenorocire. — Lat. **focus.**

FOC[2], *focuri*, s.n. Pânză triunghiulară susținută de bompres la prora unei nave. — Din fr. **foc.**

FOCÁL, -Ă, *focali, -e*, adj. (Fiz.) Privitor la focarul lentilelor sau al oglinzilor. G *Distanță focală* = distanța dintre centrul unei lentile și focarul său. — Din fr. **focal.**

FOCALIZÁ, *focalizez,* vb. I. Tranz. A face să treacă printr-un singur punct toate razele unui fascicul. — Din fr. **focaliser.**

FOCALIZÁRE, *focalizări,* s.f. Acțiunea de *a focaliza* și rezultatul ei. F Concentrarea într-un focar a razelor de unde sau de particule în mișcare. F Operația de reglare a unui instrument optic, astfel ca imaginea să fie văzută clar. — V. **focaliza.**

FOCÁR, *focare*, s.n. **1.** Punct în care se întâlnesc razele convergente reflectate sau refractate de un sistem optic (lentilă, oglindă etc.) pe care au căzut raze paralele. G *Focar real* = punctul în care se strânge un fascicul de lumină convergent, obținut prin reflexia pe o oglindă sau prin refracția printr-o lentilă a unui fascicul luminos paralel. *Focar virtual* = punctul din care par că izvorăsc razele unui fascicul de lumină divergent, obținut prin trecerea unui fascicul luminos paralel printr-o lentilă divergentă. **2.** (Geom.) Fiecare dintre cele două puncte din planul unei curbe ale căror distanțe până la punctele curbei dau o sumă, o diferență sau un produs constant. F Fiecare dintre cele două puncte ale căror distanțe până la punctele unei suprafețe dau o sumă, o diferență sau un produs constant. **3.** Parte a cuptoarelor, a cazanelor de abur sau a instalațiilor de încălzit în care se produce arderea combustibilului. **4.** (Geol.; în sintagmele) *Focar magmatic* = bazin magmatic. *Focar seismic* = hipocentru. **5.** Fig. Izvor, sediu principal, punct de concentrare și de răspândire (a unor acțiuni, idei, sentimente etc.). **6.** (Med.; în sintagma) *Focar de infecție* = centru al unui proces inflamator, loc în care se colectează puroiul; loc de unde se pot răspândi microbi ce provoacă infecții; *p. ext.* loc murdar, neîngrijit. **7.** (Înv. și pop.) Fochist. — **Foc[1]** + suf. *-ar* (după fr. *foyer).*

FÓCĂ, *foci*, s.f. Nume dat mai multor genuri de mamifere acvatice, carnivore, cu capul rotund, cu corpul alungit și cu picioarele în formă de lopeți, care trăiesc mai ales în regiunile polare *(Phoca);* animal care face parte din unul dintre acele genuri. — Din fr. **phoque,** lat. **phoca.**

FOCHÍST, *fochiști*, s.m. Muncitor calificat care asigură arderea combustibilului într-un focar (**3**); focar (**7**). — Din it. **f(u)ochista.**

FOCOMELÍE s.f. (Med.) Anomalie congenitală constând în atașarea directă a labelor mâinilor și picioarelor la trunchi. — Din fr. **phocomélie.**

FOCOMÉTRIC, -Ă, *focometrici, -ce*, adj. (Fiz.) Referitor la focometrie. — Din fr. **focométrique.**

FOCOMETRÍE s.f. (Fiz.) Capitol al opticii care se ocupă cu determinarea distanței focale a sistemelor optice. — Din fr. **focométrie.**

FOCOMÉTRU, *focometre*, s.n. Aparat folosit pentru determinarea poziției focarelor și a punctelor principale ale unei lentile sau ale unei oglinzi. — Din fr. **focomètre.**

FOCÓS, -OÁSĂ, *focoși, -oase*, adj., s.n. **1.** Adj. Plin de foc[1] (**II 1**); înfocat, înflăcărat. **2.** Adj. (Rar) Roșu ca focul[1]; aprins. **3.** S.n. Dispozitiv de aprindere a încărcăturii explozive (la grenade, bombe, mine etc.). — **Foc[1]** + suf. *-os.*

FOCȘĂNEÁN, -Ă, *focșăneni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Focșani. **2.** Adj. Care aparține municipiului Focșani sau focșănenilor (**1**), privitor la municipiul Focșani ori la focșăneni. — **Focșani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

FOCȘĂNEÁNCĂ, *focșănence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Focșani. — **Focșănean** + suf. *-că.*

FOCȘÓR s.n. v. **focușor.**

FOCULÉȚ, *foculețe*, s.n. Focușor. — **Foc[1]** + suf. *-uleț.*

FOCUȘÓR, *focușoare*, s.n. Diminutiv al lui *foc*[1] (**I 1**); foculeț. [Var.: **focșór** s.n.] — **Foc[1]** + suf. *-ușor.*

FÓDRĂ, *fodre*, s.f. Căptușeală din scânduri aplicată pe pereții care separă încăperile unei nave. — Din it. **fodra.**

FOFÂRLÍCA s.f. art. (În expr.) *A umbla cu fofârlica* = a face șmecherii, înșelăciuni; a încerca să înșele pe cineva. — Et. nec.

FOFEÁZĂ, *fofeze*, s.f. Nume dat mai multor obiecte în formă de aripă sau de brațe: **a)** aripa unei ferestre, a unei uși sau a unei porți; **b)** fiecare dintre brațele care poartă scaunele unui scrânciob; **c)** fiecare dintre aripile unei mori de vânt; **d)** fiecare dintre tălpile războiului de țesut; **e)** fiecare dintre lopățelele de lemn pe care se întinde tortul când se pune pe vârtelniță; **f)** fiecare dintre aripile unei grape articulate. G Expr. *A umbla ca o fofează* = a umbla repede. [Pl. și: *fofezi*] — Et. nec.

FOFÉLNIȚĂ, *fofelnițe*, s.f. **1.** Fiecare dintre cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței, pe care sunt așezate cele patru fofeze. **2.** Cuțitul meliței. **3.** Fig. Gură (ca organ al vorbirii). — **Fofează** + suf. *-elniță.* Cf. v â r t e l n i ț ă.

FOFILÁ, *fofilez*, vb. I. Refl. A se strecura neobservat, cu dibăcie; a pătrunde, a se introduce undeva pe furiș; *fig.* a obține o situație bună prin înșelătorie. F Fig. A se sustrage de la o îndatorire; a se eschiva. — Din fr. **faufiler.**

FOFLÉNCHI interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp; tronc! zdrang! — Onomatopee.

FOFOLÓG, -OÁGĂ, *fofologi, -oage*, s.m. și f., adj. (Pop.) (Persoană) care evită să facă eforturi; om greoi, leneș, indolent. — Formație onomatopeică.

FÖHN, (**2**) *föhnuri*, s.n. **1.** Vânt cald, uscat și puternic, care bate primăvara dinspre crestele alpine ale munților din Elveția și Austria spre văi, grăbind topirea zăpezilor. **2.** Uscător electric pentru păr. [Pr.: *fön*] — Din fr. **foehn,** germ. **Föhn.**

FOI[1] s.m. v. **foale.**

FOÍ[2], *foiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. (Despre o colectivitate, o mulțime) A se mișca, a umbla încoace și încolo; a mișuna, a forfoti, a fojgăi. F (Despre un loc, o încăpere etc.) A fi plin de lume care mișună. **2.** Refl. A nu sta locului, a umbla de colo până colo, a se mișca întruna; a se fâțâi. F A se răsuci de pe o parte pe alta, a se mișca, a se agita în loc (căutându-și o poziție comodă). F Fig. A se codi. **3.** Tranz. A face să se înfoaie un obiect de îmbrăcăminte în jurul corpului. — Lat. ***follire** *(= follere)* sau din **foale.**

FOIÁLĂ, *foieli*, s.f. Faptul de *a (se) foi*[2]*;* mișcare de colo până colo; forfotă, foire; forfoteală. [Pr.: *fo-ia-*] — **Foi[2]** + suf. *-eală.*

FOICÍCĂ, *foicele*, s.f. Diminutiv al lui *foaie* (**1**). [Pr.: *fo-i-*] — **Foaie** + suf. *-icică.*

FOILETÁ, *foiletez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A răsfoi, a frunzări. [Pr.: *fo-i-*] — Din fr. **feuilleter** (după *foaie).*

FOILETÓN, *foiletoane*, s.n. Articol (de literatură, de știință, de artă) sau fragment de roman inserat în partea de jos a paginilor unui ziar, unei reviste etc.; spațiu rezervat în partea de jos a unui ziar pentru o rubrică ce apare cu regularitate cu acest gen de articole. G *Roman-foileton* = roman care se publică pe fragmente într-o serie de numere consecutive ale unui periodic. F Articol de ziar cu caracter satiric care tratează teme de actualitate. [Pr.: *fo-i-*] — Din fr. **feuilleton** (după *foaie).*

FOILETONÍST, -Ă, *foiletoniști, -ste*, s.m. și f. Persoană care scrie foiletoane la o gazetă. [Pr.: *fo-i-*] — Din fr. **feuilletoniste** (după *foaie).*

FOILETONÍSTIC, -Ă, *foiletonistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la foileton. **2.** S.f. Arta de a scrie foiletoane. **3.** S.f. Totalitatea foiletoanelor unui autor. [Pr.: *fo-i-*] — **Foiletonist** + suf. *-ic.*

FOIÓS, -OÁSĂ, *foioși, -oase*, adj., s.n. **1.** Adj. (Despre arbori) Care are frunze late și căzătoare și face parte din încrengătura angiospermelor. F (Substantivat, f. pl.) Denumire dată unor specii de arbori și de arbuști care

au astfel de frunze. **2.** S.n. Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului animalelor rumegătoare, în care trece hrana după cea de-a doua rumegare. [Pr.: *fo-ios*] — **Foaie** + suf. *-os,* (**2**) după fr. **feuillet.**

FOÍRE, *foiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) foi*[2] și rezultatul ei; forfotă, foială. — V. **foi**[2].

FOIȘÓR, *foișoare*, s.n. **1.** Terasă deschisă (ridicată mult deasupra pământului), cu acoperișul susținut de stâlpi sau de coloane; cerdac, pridvor. **2.** Construcție izolată în curtea sau în grădina unei case; pavilion, chioșc. F Turn. G (Înv.) *Foișor de foc* = turn de observație pentru incendii. [Pr.: *fo-i-*] — Din magh. **folyosó.**

FOITÁJ, *foitaje*, s.n. Aluat franțuzesc. [Pr.: *fo-i-*] — Din fr. **feuilletage** (după *foaie).*

FOÍȚĂ, s.f. Diminutiv al lui *foaie.* **1.** Foaie subțire de hârtie. G *Foiță de țigară* = bucată mică de hârtie specială, foarte subțire, de formă dreptunghiulară, în care se învelește tutunul pentru a face o țigară. F (La pl.; fam., ieșit din uz) Cărți de joc; *p. ext.* joc de cărți. F Foaie subțire de hârtie roșie, care se folosea în loc de fard. F Foaie subțire de metal. **2.** Frunzuliță. **3.** (Biol.); în sintagma) *Foițe embrionare* = straturile de celule (endodermul, ectodermul și mezodermul) ale embrionului în stadiul de gastrulă. — **Foaie** + suf. *-iță.*

FOJGĂÍ, *fojgăiesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre vietăți care se găsesc în mare număr pe un spațiu mic și se mișcă neîncetat) A foi[2], a mișuna (cu zgomot). [Var.: **foșcăí** vb. IV] — Cf. f o ș ă i.

FOJGĂIÁLĂ, *fojgăieli*, s.f. (Reg.) Fojgăire. — **Fojgăi** + suf. *-eală.*

FOJGĂITÚRĂ, *fojgăituri*, s.f. (Reg.) Fâșâit, foșnet. [Pr.: *-gă-i-*. — Var.: **foșcăitúră** s.f.] — **Fojgăi** + suf. *-tură.*

FOL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă zgomotul produs de oamenii fără dinți când mestecă. — Onomatopee.

FOLCLÓR s.n. **1.** Totalitatea creațiilor artistice, literare, muzicale, plastice etc., a obiceiurilor și a tradițiilor populare ale unei țări sau ale unei regiuni. **2.** Știință care se ocupă cu creațiile artistice, obiceiurile și tradițiile populare. — Din fr., engl. **folklore**.

FOLCLÓRIC, -Ă, *folclorici, -ce*, adj. Care aparține folclorului, privitor la folclor; folcloristic. — Din fr. **folklorique.**

FOLCLORÍSM s.n. Tendință de a exagera elementul folcloric în artă și literatură sau în lucrări teoretice. — **Folclor** + suf. *-ism.* Cf. fr. f o l k l o r i s m e.

FOLCLORÍST, -Ă, *folcloriști, -ste*, s.m. și f. Persoană care se ocupă cu culegerea și cu studierea materialului folcloric; specialist în folcloristică. — Din fr. **folkloriste.**

FOLCLORÍSTIC, -Ă, *folcloristici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Folcloric. **2.** S.f. Știință care se ocupă cu studiul sistematic al folclorului. — **Folclor** + suf. *-istic.* Cf. germ. f o l k l o r i s t i s c h, F o l k l o r i s t i k.

FOLFĂÍ, *folfăiesc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A vorbi sau a mesteca greu (cum fac bătrânii care nu au dinți); a molfăi, a morfoli. — **Fol** + **f**[ol] + suf. *-ăi.*

FOLÍA s.f. Vechi dans de origine portugheză, cu mișcare rapidă și inegală, care se dansează cu acompaniament de castaniete; melodie după care se execută acest dans. — Cuv. port.

FOLIACÉU, -CÉE, *foliacei, -cee*, adj. Care seamănă cu o frunză, de consistența și de culoarea unei frunze. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **foliacé,** lat. **foliaceus.**

FOLIÁNT, *foliante*, s.n. Carte de dimensiuni mari, de obicei formată din coli îndoite o singură dată, cu paginația în folio (**1**). [Pr.: *-li-ant*] — Din germ. **Foliant.**

FOLIÁT, -Ă, *foliați, -te*, adj. **1.** Care are frunze, cu foi. **2.** (Chim.) Dispus în lame subțiri. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **folié.**

FOLIÁȚIE, *foliații*, s.f. **1.** Mod de așezare a frunzelor în mugure. **2.** Proprietate a unor roci de a se desface ușor de pe anumite suprafețe paralele. [Pr.: *-li-a-*. — Var.: **foliațiúne** s.f.] — Din fr. **foliation.**

FOLIAȚIÚNE s.f. v. **foliație.**

FOLÍCUL, *foliculi*, s.m. Nume generic dat formațiunilor anatomice de dimensiuni reduse în formă de săculeț. — Din fr. **follicule.**

FOLICULÁR, -Ă, *foliculari, -e*, adj. Privitor la foliculi, care este în legătură cu foliculii. G *Hormon folicular* = foliculină. — Din fr. **folliculaire.**

FOLÍCULĂ, *folicule*, s.f. Fruct uscat de tipul capsulei, format dintr-o singură carpelă îndoită în formă de cornet. — Din fr. **follicule.**

FOLICULÍNĂ s.f. Hormon secretat de glandele sexuale feminine; preparat medical care conține acest hormon. — Din fr. **folliculine.**

FOLICULÍTĂ, *foliculite*, s.f. Boală de piele caracterizată prin apariția unor bășicuțe pline cu puroi la rădăcina unui fir de păr. — Din fr. **folliculite.**

FÓLIE[1]**,** *folii*, s.f. Foaie subțire din material plastic din care se confecționează pelerine, umbrele etc. — Din germ. **Folie,** it. **foglia.**

FOLÍE[2]**,** *folii*, s.f. (Fam.) Veselie (zgomotoasă), grozăvie, nebunie (plină de satisfacții); (concr.) lucru grozav, extrem de plăcut, care produce o impresie vie. — Din fr. **folie.**

FÓLIO, *folioure,* s.n. **1.** Format de hârtie sau de carte obținut prin îndoirea colii de hârtie o singură dată. **2.** Filă de registru, de carte sau de manuscris numerotată o singură dată, pe o singură față, pentru ambele pagini. [Pr.: *-li-o*] — Din lat. [in]**folio,** fr. **folio.**

FOLIÓLĂ, *foliole*, s.f. Fiecare dintre frunzulițele care intră în alcătuirea unei frunze compuse. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **foliole,** lat. **foliolum.**

FÓLIU, *folii*, s.n. Curbă geometrică a cărei formă este asemănătoare cu aceea a unei frunze. — Din fr. **folium.**

FOLK s.n., adj. invar. **1.** S.n. Stil în muzica ușoară contemporană care folosește motive din muzica populară. **2.** Adj. invar. Care aparține folkului (**1**). — Din engl. **folk.**

FOLKÍST, -Ă, *folkiști, -ste*, s.m. și f. (Fam.) Cântăreț de muzică folk. — **Folk** + suf. *-ist.*

FOLÓS, *foloase*, s.n. Câștig moral sau material; avantaj, profit, haznă, folosință. G Loc. adj. și adv. *În* (sau *spre, pentru) folosul cuiva* = în interesul, în avantajul, spre binele cuiva. *Cu folos* = în mod avantajos, cu profit. *De folos* = folositor, avantajos. G Expr. *Ce folos?* = la ce bun? degeaba. — Din ngr. **ófelos.**

FOLOSÍ, *folosesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A face uz (de ceva); a utiliza, a întrebuința. G Refl. (Urmat de o determinare introdusă prin prep. „de") *Mă folosesc de dicționar.* **2.** Intranz. (Construit cu dativul) A fi de folos, a ajuta (cuiva); a servi. **3.** Refl. A avea, a trage folos (din ceva); a profita (de ceva). — Din **folos**.

FOLOSÍNȚĂ, *folosințe*, s.f. **1.** Dreptul de a folosi un bun. **2.** (Înv.) Folos. — **Folosi** + suf. *-ință.*

FOLOSÍRE, *folosiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) folosi* și rezultatul ei; întrebuințare. — V. **folosi.**

FOLOSÍT, -Ă, *folosiți, -te*, adj. Care a fost întrebuințat; care s-a degradat, deteriorat (prin întrebuințare îndelungată); întrebuințat, uzat. — V. **folosi.**

FOLOSITÓR, -OÁRE, *folositori, -oare*, adj. Care aduce folos, care este de folos, care servește unui scop (bun); util. — **Folosi** + suf. *-tor.*

FOLOȘTÍNĂ, *foloștine*, s.f. (Pop.) **1.** Rămășiță de la vegetale fierte, de la boabe de struguri tescuite etc. **2.** Zăpadă care cade în fulgi mari. — Et. nec.

FON, *foni*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru nivelul de intensitate al unui sunet, apreciat după senzația auditivă pe care o produce acesta. — Din fr. **phone.**

FONATÓR, *fonatoare*, adj. (Fon.; în sintagma) *Organ* (sau *aparat) fonator* = organ (sau aparat) care produce sunetele vorbirii. — Din fr. **phonateur.**

FONAȚIÚNE, *fonațiuni*, s.f. Ansamblul fenomenelor care produc vocea. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **phonation.**

FONCIÉRĂ, *fonciere*, s.f. (Înv.) Impozit care se plătea pentru proprietățile agricole. [Pr.: *-ci-e-*] — Din fr. **foncière.**

FOND, *fonduri*, s.n. **I. 1.** (În corelație cu *formă)* Conținut. G *Articol de fond* = articol care tratează o problemă actuală importantă; editorial. *Fond lexical principal* sau *fondul principal (de cuvinte)* = partea esențială a vocabularului unei limbi, caracterizată printr-o mare stabilitate, cuprinzând toate cuvintele cu mare frecvență care denumesc, de obicei, noțiuni fundamentale și care sunt, în general, cuvinte vechi, cu numeroase derivate și cu multe expresii și locuțiuni. G Loc. adv. *În fond* = în realitate, de fapt. **2.** Totalitatea trăsăturilor esențiale ale caracterului unei persoane (sub aspectul lor pozitiv). **3.** Culoare de bază a unui tablou, a unei țesături etc. pe care se conturează desenele sau figurile; câmp. F Desen executat pe un suport opac, care servește drept decor în desfășurarea desenelor animate. F Ansamblul desenelor sau ornamentelor care se imprimă cu o culoare mată pe suprafața hârtiei, folosite la tipărirea acțiunilor și a altor hârtii de valoare. **4.** Nume dat unor probe sportive care se desfășoară pe distanțe mari și care necesită o deosebită rezistență fizică. **5.** (Fiz.) Radiație greu de înlăturat sau inevitabilă, cu caracter parazit, în prezența căreia se efectuează o experiență sau o măsurare. **II. 1.** Valoare materială reprezentată prin bani sau prin alte bunuri economice acumulate sau rezervate pentru un anumit scop. G *Fond de acumulare* v. *acumulare.* G Expr. (Fam.) *A fi în fonduri* = a avea bani. **2.** Totalitatea bunurilor sau a valorilor de bază dintr-un domeniu al culturii. G *Fond de cărți* = totalitatea cărților pe care le posedă o bibliotecă. — Din fr. **fond.**

FONDÁ, *fondez*, vb. I. Tranz. A pune bază; a întemeia, a înființa, a institui, a crea. F A întemeia afirmații, idei, teorii etc. pe argumente, pe probe. [Var.: **fundá** vb. I] — Din fr. **fonder,** lat. **fundare.**

FONDÁL s.n. v. **fundal.**

FONDÁNT, -Ă, *fondanți, -te*, adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care se moaie, care se topește ușor. **2.** S.m. Substanță sau amestec de substanțe care se adaugă la topirea unui amestec de materiale pentru a coborî punctul de topire al acestora sau pentru a separa impuritățile, formând cu acestea o zgură la suprafața topiturii. **3.** S.f. Bomboană preparată dintr-o umplutură moale cu nucă, zahăr, diferite arome etc., acoperită cu o glazură asemănătoare cu șerbetul. G (Adjectival) *Bomboană fondantă.* **4.** S.m. Medicament care ajută la reducerea unei inflamații. — Din fr. **fondant.**

FONDÁRE, *fondări*, s.f. Acțiunea de *a se fonda* și rezultatul ei; întemeiere, înființare, instituire, creare. [Var.: **fundáre** s.f.] — V. **fonda.**

FONDÁT, -Ă, *fondați, -te*, adj. Bazat (pe ceva), întemeiat (**1**). [Var.: **fundát, -ă** adj.] — V. **fonda.**

FONDATÓR, -OÁRE, *fondatori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care fondează ceva; întemeietor, ctitor. [Var.: **fundatór, -oáre** adj., s.m. și f.] — Din fr. **fondateur.**

FONDÍST, -Ă, *fondiști, -ste*, s.m. și f. Sportiv specializat în probele atletice de fond (**I 4**). — **Fond** + suf. *-ist.*

FONDÚ, *fondu-uri*, s.n. Procedeu cinematografic constând din întunecarea continuă a imaginii la sfârșitul unui cadru sau din apariția continuă a imaginii din întuneric. [Pr.: *-fõdí*] — Din fr. **fondu.**

FONDUE, *fondue,* s.f. Preparat culinar tipic elvețian din sorturi de cașcaval topit în vin. [Pr.: *fõdú*] — Cuv. fr.

FONÉM, *foneme*, s.n. Cea mai mică unitate sonoră a limbii, care are funcțiunea de a diferenția cuvintele între ele, precum și formele gramaticale ale aceluiași cuvânt. F (În trecut) Sunet. — Din fr. **phonème.**

FONEMÁTIC, -Ă, *fonematici, -ce*, adj. Fonologic. — Din fr. **phonématique.**

FONÉMIC, -Ă, *fonemici, -ce*, adj. (Lingv.) Privitor la fonem. — Din fr. **phonémique.**

FONÉTIC, -Ă, *fonetici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a lingvisticii care studiază producerea, structura acustică, transmiterea, audiția și evoluția sunetelor limbajului articulat. G *Fonetică generală* = ramură a foneticii care studiază sunetele în general, fără să se oprească la o limbă anumită. *Fonetică descriptivă* (sau *statică)* = ramură a foneticii care se ocupă cu descrierea și clasificarea sunetelor vorbirii în general sau ale unei limbi anumite într-o perioadă determinată. *Fonetică istorică* (sau *evolutivă)* = ramură a foneticii care studiază sunetele unei limbi sau ale unui grup de limbi înrudite în dezvoltarea lor, încercând să stabilească legile după care au loc modificările fonetice. *Fonetică experimentală* (sau *instrumentală)* = ramură a foneticii care studiază sunetele articulate cu ajutorul unor aparate speciale și al unor mijloace tehnice. *Fonetică sintactică* = studiul modificărilor fonetice suferite de un cuvânt sub influența cuvintelor vecine cu care se găsește în relații sintactice. *Fonetică funcțională* = fonologie. **2.** Adj. Relativ la sunetele unei limbi; care ține de fonetică (**1**), privitor la fonetică. G *Ortografie fonetică* = ortografie bazată pe principiul scrierii cuvintelor după cum se pronunță. — Din fr. **phonétique.**

FONETICIÁN, -Ă, *foneticieni, -e*, s.m. și f. Persoană specializată în fonetică; fonetist. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **phonéticien.**

FONETÍSM, *fonetisme*, s.n. **1.** Totalitatea sunetelor unui sistem fonetic. **2.** Mod specific de a pronunța un anumit sunet sau un cuvânt. — Din fr. **phonétisme.**

FONETÍST, -Ă, *fonetiști, -ste*, s.m. și f. **1.** Fonetician. **2.** Adept al ortografiei fonetice. — **Fonet**[ică] + suf. *-ist.*

FONF, FOÁNFĂ, *fonfi, foanfe*, adj. (Despre oameni) Care vorbește pe nas, care pronunță nazal; care vorbește cu dificultate; fonfăit, fârnăit^{2}, fornăit^{2}. — Formație onomatopeică.

FONFĂÍ, *fónfăi,* vb. IV. Intranz. A vorbi pronunțând cuvintele nazal, ca un fonf; a fârnâi, a fornăi (**2**). — **Fonf** + suf. *-ăi.*

FONFĂÍT, -Ă, *fonfăiți, -te*, adj. (Despre oameni) Fonf; (despre cuvinte sau sunete) rostite nazal, ca de un fonf. — V. **fonfăi.**

FONIATRÍE s.f. Disciplină medicală care studiază tulburările și afecțiunile vocii. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **phoniatrie.**

FONIÁTRU, -Ă, *foniatri, -e*, s.m. și f. Specialist în foniatrie. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **phoniatre.**

FÓNIC, -Ă, *fonici, -ce*, adj. **1.** Constituit din sunete; privitor la sunete. **2.** (Despre consoane) Care se pronunță cu vibrarea coardelor vocale; sonor. — Din fr. **phonique.**

FONÍE s.f. (Rar) Calitate a sunetelor limbii rezultată din vibrarea coardelor vocale în timpul emisiunii lor; sonoritate (a sunetelor limbii). — Din fr. **phonie.**

FONOABSORBÁNT, -Ă, *fonoabsorbanți, -te*, adj. (Despre materiale) Care are proprietatea de a absorbi sunetele. [Pr.: *-no-ab-*] — Din engl. **phonoabsorbant.**

FONOCARDIOGRÁF, *fonocardiografe*, s.n. Aparat care transformă vibrațiile sonore ale inimii în semnale electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **phonocardiographe.**

FONOCARDIOGRÁMĂ, *fonocardiograme*, s.f. Înregistrare grafică a vibrațiilor sonore ale inimii cu ajutorul fonocardiografului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **phonocardiogramme.**

FONOGRÁF, *fonografe*, s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea și reproducerea mecanică a sunetelor. — Din fr. **phonographe.**

FONOGRÁFIC, -Ă, *fonografici, -ce*, adj. Referitor la fonograf. — Din fr. **phonographique.**

FONOGRÁMĂ, *fonograme*, s.f. Mesaj transmis prin telefon și înregistrat automat sau în scris. F Înregistrare a unor vibrații sonore pe bandă de hârtie fotografică, bandă de magnetofon, disc, peliculă cinematografică, CD etc. cu mijloace electrice, mecanice etc. — Din fr. **phonogramme.**

FONOGRÁMIC, -Ă, *fonogramici, -ce*, adj. Care ține de fonogramă, privitor la fonogramă; constituit din fonograme. — **Fonogramă** + suf. *-ic.*

FONOIZOLÁNT, -Ă, *fonoizolanți, -te*, adj. Care izolează fonic. [Pr.: *-no-i-*] — **Fon**[ic] + **izolant.**

FONOIZOLÁRE, *fonoizolări*, s.f. Izolare fonică. [Pr.: *-no-i-*] — **Fon**[ic] + **izolare.**

FONOLÓG, -Ă, *fonologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Persoană specializată în fonologie. — Din fr. **phonologue.**

FONOLÓGIC, -Ă, *fonologici, -ce*, adj. Care ține de fonologie sau de foneme, privitor la fonologie; fonematic. — Din fr. **phonologique.**

FONOLOGÍE s.f. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul sunetelor limbii din punctul de vedere al valorii lor funcționale, stabilind sistemele de foneme ale unui idiom și caracterul diferitelor variante; fonetică funcțională. F (Înv.) Fonetică. — Din fr. **phonologie.**

FONOMÉTRIC, -Ă, *fonometrici, -ce*, adj. De fonometrie. — Din fr. **phonométrique.**

FONOMETRÍE, *fonometrii*, s.f. Măsurare a intensității sunetelor. — Din fr. **phonométrie.**

FONOMÉTRU, *fonometre*, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea intensității sunetelor. — Din fr. **phonomètre.**

FONOMÍMIC, -Ă, *fonomimici, -ce*, adj. (În sintagma) *Metodă fonomimică* = metodă de predare a alfabetului prin descrierea repetată a sunetului cu ajutorul gesturilor, al mimicii etc. — Din it. **fonomimico.**

FONOMIMÍE s.f. Descriere a sunetelor vorbirii prin gesturi (la surdomuți). — Din it. **fonomimia.**

FONÓN, *fononi*, s.m. Particulă fictivă asociată vibrațiilor care se propagă prin masa unui corp cristalin, având frecvențe comparabile cu cele ale sunetelor. — Cf. fr. phone.

FONOTECÁRE, *fonotecări*, s.f. Selecționare și racordare a părților utile ale fonogramelor înregistrate pe bandă de magnetofon sau pe film cinematografic. — Din **fonotecă.**

FONOTÉCĂ, *fonoteci*, s.f. **1.** Colecție de înregistrări sonore pe discuri, pe benzi de magnetofon, CD-uri etc., care se folosește la sonorizarea unor producții artistice (în cinematografie, televiziune etc.). **2.** Mobilă sau încăpere special amenajată în care este depozitată o astfel de colecție. — Din fr. **phonothèque.**

FONT, *fonturi,* s.n. Caracter grafic utilizat în scrierea cu ajutorul calculatorului; set de caractere (cifre, litere, simboluri) conceput în același stil grafic. — Din engl. **font.**

FONTANÉLĂ, *fontanele*, s.f. Spațiu neosificat între oasele craniului la nou-născuți (**1**); moalele capului. — Din fr. **fontanelle,** lat. **fontanella.**

FÓNTĂ, (**2**) *fonte*, s.f. **1.** Aliaj de fier, de carbon și de alte elemente, produs în furnale înalte; tuci (**1**). **2.** Varietate de fontă (**1**). — Din fr. **fonte.**

FOR, (**2**) *foruri*, s.n. **1.** Piață publică în Roma antică, unde era concentrată viața social-politică, religioasă și economică a orașului și unde se judecau procesele. **2.** Autoritate, instanță, organ de stat. **3.** (În sintagma) *For interior* = conștiință. — Din lat. **forum,** (**3**) fr. **for.**

FORÁ, *forez*, vb. I. Intranz. A săpa găuri de sondă în vederea cercetării structurilor geologice, a explorării sau a exploatării unor zăcăminte de substanțe minerale utile. — Din fr. **forer,** lat. **forare.**

FORÁBIL, -Ă, *forabili, -e*, adj. (Despre roci) Care poate fi forat (ușor); care poate fi dislocat prin foraj. — Din fr. **forable.**

FORABILITÁTE s.f. Proprietate a rocilor de a fi ușor dislocate prin forare. — Din fr. **forabilité.**

FORÁIBĂR, *foraibăre*, s.n. Dispozitiv de metal în formă de șurub îndoit în unghi drept, prevăzut cu filet pe unul dintre brațe, cu care se blochează o ușă, o fereastră etc. — Din germ. **Vorreiber.**

FORÁJ, *foraje*, s.n. **1.** Ansamblul operațiilor care se efectuează pentru a realiza o sondă; forare. **2.** Ansamblul operațiilor de fărâmare sau de așchiere a rocilor din pragul găurii de sondă, care se execută în vederea adâncirii acesteia. **3.** (Rar) Gaură de sondă. — Din fr. **forage.**

FORÁMEN, *foramene*, s.n. Deschizătură, orificiu (anatomic) de dimensiuni foarte mici. — Din lat., fr. **foramen.**

FORAMINIFÉR, *foraminifere*, s.n. (La pl.) Nume dat unui ordin de animale unicelulare marine din încrengătura protozoarelor, care au corpul învelit într-o cochilie calcaroasă, alcătuită din una sau din mai multe camere comunicând între ele; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. F (Adjectival; despre roci, strate, formații geologice etc.) Care conține foraminifere. — Din fr. **foraminifère.**

FORÁRE, *forări*, s.f. Acțiunea *de a fora* și rezultatul ei; operație de săpare a găurilor de sondă și a celor de mină; foraj. — V. **fora.**

FORÁȘ s.n. v. **făraș.**

FORĂÍ, pers. 3 *fórăie,* vb. IV. Intranz. (Despre animale) A sufla cu forță aer pe nări, a respira zgomotos; a sforăi. — Formație onomatopeică.

FORBÁN, *forbani*, s.m. (Rar) Pirat, corsar; om care nu respectă nicio lege. G *Forban literar* = plagiator. — Din fr. **forban.**

FÓRCEPS, *forcepsuri*, s.n. Instrument de obstetrică folosit la extragerea fătului viu în cazul nașterilor dificile. — Din fr. **forceps.**

FORDÍSM s.n. Sistem de organizare în flux continuu a producției de masă, bazat pe divizarea și simplificarea amănunțită a operațiilor de muncă, pe folosirea benzilor rulante etc. — **Ford** (n. pr.) + suf. *-ism.*

FÓREHAND, *forehanduri,* s.n. Lovitură executată cu partea exterioară a rachetei sau a paletei de tenis. [Var.: **fórhend** s.n. — Pr. *forhend*] — Cuv. engl.

FORESTIÉR, -Ă, *forestieri, -e,* adj. Privitor la păduri; de pădure; în legătură cu exploatările de păduri; silvic. G *Perdea forestieră* = plantație de pădure, îngustă și lungă, destinată mai ales prevenirii și combaterii procesului de eroziune. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **forestier.**

FORÉZĂ, *foreze*, s.f. Mașină de forat. — Din fr. **foreuse.**

FOREZÍE, *forezii,* s.f. Transportare a indivizilor unei specii de către indivizii altei specii, fără ca între cele două organisme să existe relații de parazitism. — Din fr. **phorésie.**

FORFAIT, *forfait-uri*, s.n. Neprezentare a unui concurent sau a unei echipe la o probă, fază sau etapă a unei competiții sportive, fapt care atrage după sine penalizarea. [Var.: *forfét* s.n.] — Din fr., engl. **forfait.**

FORFĂÍ, *fórfăi*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A forfoti. [Prez. ind. și: *forfăiesc*] — Formație onomatopeică.

FORFECÁ, *foárfec*, vb. I. **1.** Tranz. A tăia în bucăți cu foarfeca sau cu alt obiect tăios. **2.** Tranz. Fig. A cerceta o operă literară sau științifică cu o minuțiozitate exagerată, cu scopul de a o critica și de a o pune într-o lumină defavorabilă. F A critica aspru, a mustra cu severitate. F (Rar) A bate. **3.** Intranz. Fig. A vorbi mereu, fără încetare (bârfind, clevetind); a bodogăni. — Lat. **forficare.**

FORFECÁR, *forfecari*, s.m. Gândac negru, lipsit de aripi posterioare, dăunător pentru vița-de-vie *(Lethrus cephalotes*). — **Foarfecă** + suf. *-ar.*

FORFECÁRE, *forfecări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a forfeca* și rezultatul ei; forfecătură. **2.** Solicitare simplă a unei piese, a unei bare, a unui arbore etc. prin acțiunea unor forțe opuse care acționează transversal. — V. **forfeca.**

FORFECĂTÚRĂ, *forfecături*, s.f. Forfecare; *fig.* muștruluială, bătaie. — **Forfeca** + suf. *-ătură.*

FORFECÚȚĂ, *forfecuțe*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *foarfecă;* foarfecă (**1**) mică (pentru tăiat unghiile). **2.** Pasăre mică, cu penele cărămizii, cu ciocul puternic având vârfurile încrucișate ca niște foarfeci *(Loxia curvirostra).* — **Foarfecă** + suf. *-uță.*

FORFÉT s.n. v. **forfait.**

FORFETÁR, -Ă, *forfetari, -e*, adj. (Despre tarife, taxe, impozite etc.) Care este dinainte stabilit la o sumă globală și invariabilă. — Din fr. **forfaitaire.**

FÓRFOT s.n. v. **forfotă.**

FÓRFOTĂ s.f. Mișcare grăbită și zgomotoasă de colo până colo; forfoteală, foială. G Expr. (Adverbial) *A umbla forfota* = a umbla grăbit (și fără rost) de colo până colo; a forfoti. [Var.: **fórfot** s.n.] — Din **forfoti** (derivat regresiv).

FORFOTEÁLĂ, *forfoteli*, s.f. Forfotă. — **Forfoti** + suf. *-eală.*

FORFOTÍ, *forfotesc*, vb. IV. Intranz. **1**. A umbla de colo până colo grăbit, iute; a foi[2], a furnica, a roi, a mișuna, a forfăi. **2.** A fierbe cu zgomot înăbușit; a clocoti încet, potolit. — Formație onomatopeică.

FORFOTITÓR, -OÁRE, *forfotitori, -oare*, adj. Care forfotește. — **Forfoti** + suf. *-tor.*

FÓRHEND s.n. v. **forehand.**

FÓRINT, *forinți*, s.m. Monedă divizionară în Ungaria. — Din magh. **forint.**

FORJÁ, *forjez*, vb. I. Tranz. A lucra, a prelucra un metal sau un aliaj prin deformare plastică, la cald sau la rece, cu ajutorul unui ciocan sau al unei prese. — Din fr. **forger.**

FORJÁBIL, -Ă, *forjabili, -e*, adj. (Despre metale sau aliaje) Care poate fi forjat. — Din fr. **forgeable.**

FORJABILITÁTE s.f. Proprietate a unui metal sau a unui aliaj metalic de a se deforma plastic la cald sau la rece sub acțiunea unor forțe de lovire (ciocan) sau de presare. — Din **forjabil** + suf. *-itate.*

FORJÁR, *forjari*, s.m. Forjor. — **Forjă** + suf. *-ar.*

FORJÁT, -Ă, *forjați, -te*, adj. (Despre metale sau aliaje) Lucrat prin forjare. G *Fier forjat* = oțel lucrat cu ciocanul în diferite forme și întrebuințat în ornamentație. — V. **forja.**

FÓRJĂ, *forje*, s.f. **1.** Instalație simplă, fixă sau mobilă, pentru încălzirea metalelor în vederea forjării lor la cald. G *Forjă de câmp* = forjă portativă cu vatră de fontă și cu un ventilator acționat cu piciorul prin intermediul unei pedale. **2.** Cantitate de metal care se încălzește o dată la forjă (**1**). **3.** Forjărie. — Din fr. **forge.**

FORJĂRÍE, *forjării*, s.f. Atelier în care se execută operații de forjare, prin deformare plastică, la cald sau la rece; forjă (**3**). [Var.: **forjeríe** s.f.] — **Forjă** + suf. *-ărie*. Cf. fr. f o r g e r i e .

FORJERÍE s.f. v. **forjărie.**

FORJÓR, *forjori*, s.m. Muncitor care lucrează la forjă (**1**); *p. gener.* fierar. — Din fr. **forgeur.**

FORMÁ, *formez*, vb. I. Tranz. **1.** A da ființă și formă unui lucru; a face. F Refl. A lua ființă, a lua naștere. **2.** A educa, a crește. **3.** (Despre mai multe elemente) A alcătui, a compune. F A constitui, a reprezenta. **4.** (Tehn.) A confecționa forme de turnătorie, a îndeplini operația de formare (**2**). — Din fr. **former,** lat. **formare.**

FORMÁL, -Ă, *formali, -e*, adj. **1.** Privitor la formă, care ține de formă, de aparență. F (Adverbial) În aparență. **2.** Formulat precis; categoric, expres. **3.** Pătruns de formalism; făcut de formă (**7**). **4.** (Despre unele acte juridice) Care necesită anumite forme pentru a fi socotit legal și valabil. — Din fr. **formel,** lat. **formalis.**

FORMALDEHÍDĂ, *formaldehide*, s.f. Produs gazos folosit la fabricarea rășinilor, a unor coloranți, medicamente, explozive, tananți, ca dezinfectant etc.; aldehidă formică. — Din fr. **formaldéhyde.**

FORMALÍNĂ, *formaline*, s.f. (Farm.) Formol. — Din fr. **formaline.**

FORMALÍSM s.n. **1.** Orientare estetică ce acordă preeminență formei operei, în detrimentul conținutului. **2.** Atitudine caracterizată prin respectarea strictă a formei în dauna fondului problemelor. F Atitudine conformistă, exagerat de protocolară. — Din fr. **formalisme.**

FORMALÍST, -Ă, *formaliști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** (Persoană) care dă dovadă de formalism (**1**). **2.** (Persoană) a cărei activitate este pătrunsă de formalism (**2**). F (Persoană) cu atitudine de politețe protocolară, ceremonioasă, exagerată și uneori nesinceră. — Din fr. **formaliste.**

FORMALITÁTE, *formalități*, s.f. Condiție de formă impusă de o dispoziție legală pentru îndeplinirea și valabilitatea unui act juridic. F Cerință impusă de regulile de politețe. — Din fr. **formalité.**

FORMALIZÁ, *formalizez,* vb. I. **1**. Tranz. A realiza o formalizare (**1**). **2.** Refl. A se supăra, a se simți jignit de nerespectarea unor reguli (neînsemnate) de politețe. — Din fr. **formaliser.**

FORMALIZÁRE, *formalizări*, s.f. **1.** (Log.) Procedeu prin care se dau regulile de formare a enunțurilor și de derivare a lor unele din altele. **2.** Supărare, jignire pricinuită de nerespectarea unor reguli (neînsemnate) de politețe. — V. **formaliza.**

FORMÁNT, *formanți*, s.m. (Fon.) Zonă de maximă relevanță a unui spectru acustic. F Element constitutiv al unei entități lingvistice complexe (sunet, cuvânt, sintagmă, propoziție etc.). — Din fr. **formante.**

FORMÁR, *formari*, s.m. Formator (**1**). — **Formă** + suf. *-ar.*

FORMÁRE, *formări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) forma* și rezultatul ei; formație (**1**). F Pregătire, instruire, educare; creare. **2.** Operație de confecționare și de asamblare a părților constitutive și a miezurilor care alcătuiesc o formă de turnătorie. — V. **forma.**

FORMÁT[1], *formate*, s.n. Ansamblul dimensiunilor care caracterizează forma și mărimea unui corp plat; *p. gener.* dimensiune. F Totalitatea dimensiunilor unei tipărituri în funcție de modul în care sunt împăturite colile de tipar care o alcătuiesc; dimensiunile zațului pe o pagină. — Din fr. **format.**

FORMÁT[2], -Ă, *formați, -te*, adj. Instruit, educat, pregătit. F Maturizat; matur. — V. **forma.**

FORMATÁ, *formatez,* vb. I. Tranz. A pregăti un disc magnetic pentru a putea fi folosit de calculator. — Din engl. **format.**

FORMATÁRE, *formatări,* s.f. Acțiunea de *a formata* și rezultatul ei. — V. **formata.**

FORMATÍV, -Ă, *formativi, -e*, adj. Care formează aptitudini, deprinderi prin educație. — Din fr. **formatif.**

FORMATÓR, -OÁRE, *formatori, -oare*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Muncitor calificat care confecționează forme de turnătorie; formar. **2.** Adj. Care are capacitatea, posibilitatea de a forma. — **Forma** + suf. *-tor.*

FORMÁȚIE, *formații*, s.f. **1.** Alcătuire, întocmire, organizare, constituire. **2.** (Geol.) Strat de roci caracterizate prin anumite particularități ale constituției lor și care s-au format în anumite condiții geologice dintr-o anumită perioadă de timp. **3.** Mod de dispunere a militarilor pentru un anumit scop. **4.** Ansamblu, echipă artistică. **5.** Componența unei echipe sportive; echipă sportivă. F Modul de dispunere (în coloană sau în linie) a unui grup de sportivi. **6.** Combinație de cifre, de figuri sau de poziții la unele jocuri sportive, distractive sau de noroc (șah, loto, pronosport etc.). [Var.: **formațiúne** s.f.] — Din fr. **formation,** lat. **formatio, -onis.**

FORMAȚIÚNE s.f. v. **formație.**

FÓRMĂ, *forme*, s.f. **1.** (Fil.; în corelație cu *conținut*) Categorie care desemnează structura internă și externă a unui conținut, modul de organizare a elementelor din care se compune un obiect sau un proces. G *Forme ale conștiinței sociale* = forme distincte ale vieții spirituale ale

societății, care se deosebesc prin obiectul lor specific, prin funcția lor socială specifică și prin modul specific de reflectare a existenței sociale (filosofia, morala, arta, știința etc.). F Normă morală care trebuie respectată. F (Geom., Fiz., Tehn.) Aspectul unei figuri în care nu se ține seamă de mărimea ei. **2.** Înfățișare, aspect (exterior), contur, siluetă. G Expr. *A fi în formă* = a fi, a se găsi în cele mai bune condiții (fizice și intelectuale). F (Sport) Stare de maximă capacitate de efort a organismului, obținută prin antrenament, disciplină, viață sportivă etc. **3.** (Geogr.; în sintagma) *Formă de relief* = denivelare a suprafeței pământului, rezultat al interacțiunii agenților geografici interni și externi. **4.** Totalitatea mijloacelor de exprimare a conținutului unei opere artistice. F Totalitatea mijloacelor de expresie (melodie, ritm, armonie etc.) care redau conținutul unei compoziții muzicale; structura unei compoziții muzicale. **5.** Fel, chip, mod. **6.** Mod de organizare, de conducere politică, socială etc. G *Formă de guvernământ* = mod de organizare și de funcționare a conducerii statului. **7.** Dispoziție de procedură (care poate atrage anularea unui act sau a unei hotărâri judecătorești). G Loc. adv. *De* (sau, rar, *pentru) formă* = de ochii lumii, pentru a salva aparențele; formal (**1**). **8.** (Lingv.) Învelișul sonor al unui cuvânt prin care se exprimă sensul, valoarea sau funcția gramaticală a acestuia. **9.** Vas, tipar, model care servește pentru a da unor materiale o anumită înfățișare, un anumit aspect exterior. F (Tehn.) Piesă prevăzută cu o cavitate de o anumită configurație în care se toarnă un material și care reprezintă negativul obiectului obținut prin turnare. F (Tipogr.) Pagină de zaț completată de jur împrejur cu material de albitură și închisă într-o ramă metalică, gata pentru a fi introdusă în mașina de tipar. — Din fr. **forme,** lat. **forma.**

FORMIÁT, *formiați*, s.m. Sare a acidului formic. [Pr.: *-mi-at*] — Din fr. **formiate.**

FÓRMIC, -Ă, *formici, -ce*, adj. (În sintagmele) *Acid formic* = acid organic corosiv, lichid, incolor, volatil, care se găsește în corpul furnicilor roșii, în frunzele de urzică etc. și care se prepară și pe cale chimică, având întrebuințări în industria textilă, farmaceutică și în tăbăcărie. *Aldehidă formică* v. *aldehidă*. — Din fr. **formique.**

FORMIDÁBIL, -Ă, *formidabili, -e*, adj. Care uimește prin însușiri neobișnuite; extraordinar, uluitor, colosal. — Din fr. **formidable,** lat. **formidabilis.**

FORMÓL s.n. Soluție apoasă de formaldehidă, cu miros puternic, întrebuințată ca dezinfectant și ca antiseptic; formalină. — Din fr. **formol.**

FORMOLIZÁ, *formolizez*, vb. I. Tranz. **1.** A dezinfecta cu formol. **2.** A fixa țesuturile animale cu formol. — Din **formol.**

FORMOLIZÁRE, *formolizări,* s.f. **1.** Dezinfectare cu formol a unei încăperi și a obiectelor contaminate cu microorganisme patogene. **2.** Tratare a unui cadavru cu o soluție de formol pentru a conserva structura celulelor, a țesuturilor și a organelor. — V. **formoliza.**

FORMULÁ, *formulez*, vb. I. Tranz. A da o formă precisă unui gând, unei idei, unei hotărâri etc.; a exprima prin cuvinte, a enunța. — Din fr. **formuler.**

FORMULÁR, *formulare*, s.n. **1.** Imprimat cu mai multe spații albe, care se completează în vederea întocmirii unui act, a unui tabel etc. **2.** Broșură sau volum care cuprinde formulele uzuale dintr-o ramură a unei științe; culegere de formule. — Din fr. **formulaire.**

FORMULÁRE, *formulări*, s.f. Acțiunea de *a formula* și rezultatul ei. — V. **formula.**

FORMULARÍSTIC, -Ă, *formularistici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Cu formular (**1**); de formular (**1**). **2.** S.f. Activitate legată de realizarea și folosirea formularelor. — **Formular** + suf. *-istic.*

FORMÚLĂ, *formule*, s.f. **1.** Enunț precis al regulii de urmat pentru efectuarea unei anumite operații; expresie precisă, generală și invariabilă a unei idei, a unei relații, a unei legi etc. (care se poate aplica mai multor cazuri particulare). F Frază-tip folosită oral în anumite ocazii sau în scris la redactarea unor acte, sentințe etc. G *Formulă de politețe* = formă convențională de exprimare sau de adresare, consacrată prin uz. **2.** (Mat.) Relație, în general simbolică, care exprimă o proprietate cu caracter general și care servește la rezolvarea problemelor de același gen. **3.** Expresie în simboluri chimice care reprezintă compoziția calitativă și cantitativă a moleculei unei substanțe. **4.** Parolă. **5.** Mijloc, soluție. — Din fr. **formule,** lat. **formula.**

FORNĂÍ, *fórnăi*, vb. IV. Intranz. (Rar) **1.** A sforăi. **2.** A fonfăi, a fârnâi. — Formație onomatopeică.

FORNĂIÁLĂ, *fornăieli*, s.f. (Rar) Fornăit[1]. [Pr.: *-nă-ia-*] — **Fornăi** + suf. *-eală*.

FORNĂÍT[1] s.n. Faptul de *a fornăi;* fornăială. — V. **fornăi.**

FORNĂÍT[2], -Ă, *fornăiți, -te*, adj. Fonf; fârnâit[2]. — V. **fornăi.**

FORPÍC, *forpice*, s.n. Compartiment etanș la prora unei nave, destinat să limiteze invadarea apei și în care se păstrează lanțul ancorei, vopsele, odgoane etc. — Din germ. **Vorpick.** Cf. engl. f o r e p e a k.

FORSÍȚIA, *forsiții*, s.f. Arbust ornamental cu flori galbene, dispuse pe toată lungimea ramurilor și care apar înaintea frunzelor *(Forsythia).* [Pr.: *-ți-a.* — Var.: **forzíția** s.f.] — Din lat. **Forsythia,** denumirea științifică a arbustului.

FORSTERÍT s.n. Silicat natural de magneziu din grupa olivinei, cristalizat în sistemul rombic, cenușiu-gălbui, sticlos. — Din fr. **forstérite.**

FÓRȘPAN, *forșpanuri*, s.n. (Cin.) Film alcătuit, în scopuri publicitare, din secvențe extrase dintr-un film de lung-metraj. [Acc. și: *forșpán.* — Pl. și: *forșpane*] — Din germ. **Vorspan.**

FORT, *forturi*, s.n. Lucrare de fortificație construită din zidărie, cu contur poligonal, care face parte dintr-un sistem de întărituri și care este menită să apere un centru important sau o linie strategică. — Din fr. **fort.**

FORTĂREÁȚĂ, *fortărețe,* s.f. Loc important din punct de vedere militar, puternic întărit, pregătit pentru apărare de lungă durată în caz de asediu. G *Fortăreață zburătoare* = denumire dată în timpul celui de al Doilea Război Mondial unor avioane de bombardament foarte mari. — După fr. **forteresse.**

FÓRTE adj. invar., adv. **1.** Adj. invar. (Livr.) Tare, puternic. G Expr. *A se face forte* = a face toate eforturile pentru a reuși într-o acțiune, a se declara capabil, în stare să depășească o încercare dificilă. **2.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu sonoritate intensă, puternică; tare. G *Forte fortissimo* = extrem de tare. — Din it. **forte,** lat. **fortis.**

FORTIFIÁNT, -Ă, *fortifianți, -te*, adj., s.n. (Medicament) întăritor; tonic. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **fortifiant.**

FORTIFICÁ, *fortífic*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face ca organismul să fie mai puternic, mai rezistent; a (se) întări, a (se) oțeli. **2.** Tranz. A întări un loc prin lucrări de fortificație. — Din lat. **fortificare,** fr. **fortifier.**

FORTIFICÁRE, *fortificări*, s.f. Acțiunea de *a (se) fortifica* și rezultatul ei. — V. **fortifica.**

FORTIFICÁT, -Ă, *fortificați, -te*, adj. **1.** (Despre oameni) Cu organismul întărit. **2.** (Despre locuri, localități) Întărit printr-un sistem de fortificație. — V. **fortifica.**

FORTIFICÁȚIE, *fortificații,* s.f. Construcție militară de apărare împotriva mijloacelor de luptă ale inamicului și pentru a înlesni acțiunea de observare și de folosire a mijloacelor de luptă proprii. — Din fr. **fortification,** lat. **fortificatio.**

FORTÍSSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu cea mai mare intensitate sau putere; foarte tare. — Cuv. it.

FORTRÁN s.n. (Inform.) Primul limbaj de programare de nivel înalt, utilizat în aplicațiile tehnico-științifice. — Din engl., fr. **fortran.**

FORTUÍT, -Ă, *fortuiți, -te*, adj. (Livr.) Venit pe neașteptate; neprevăzut, inopinat; întâmplător. — Din fr. **fortuit,** lat. **fortuitus.**

FORTÚNA n.pr. (Livr.) Soartă, destin; noroc, șansă. — Cuv. lat.

FORȚÁ, *forțez*, vb. I. Tranz. **1.** A determina cu forța pe cineva la ceva; a sili, a constrânge, a obliga. F Refl. A-și da osteneala, a se strădui, a face un efort. **2.** A mânui cu violență un mecanism, o închizătoare etc., deteriorându-le; a sfărâma, a sparge. G Expr. *A forța ușa cuiva* = a intra cu sila în casa cuiva. *A forța* (cuiva) *mâna* = a constrânge (pe cineva) să facă ceva. *A forța nota* = a întrece măsura în comportarea față de cineva; a exagera. F A supune la un efort prea mare o mașină, un animal etc. F (Mil.) A trece peste un obstacol în ciuda rezistenței opuse de inamic. — Din fr. **forcer,** it. **forzare.**

FORȚAMÉNTE adv. În chip necesar; obligatoriu; forțat. — Din fr. **forcément.** Cf. it. f o r z a t a m e n t e.

FORȚÁRE, *forțări*, s.f. Acțiunea de *a (se) forța* și rezultatul ei; silire, spargere, stricare. — V. **forța.**

FORȚÁT, -Ă, *forțați, -te*, adj. **1.** Făcut sau impus cu forța, prin constrângere. G *Aterizare forțată* = aterizare impusă de forța împrejurărilor. **2.** Realizat printr-o acțiune violentă, printr-un efort, cu învingerea unor dificultăți. F (Despre uși, lacăte) Deschis cu forța. **3.** (Despre zâmbete, gesturi etc.) Silit, nenatural, nefiresc; artificial, fals. — V. **forța**.

FÓRȚĂ, *forțe*, s.f. **I. 1.** Capacitate pe care o au ființele vii de a depune un efort, de a executa acțiuni fizice prin încordarea mușchilor; putere fizică, vigoare, tărie. G *Tur de forță* v. *tur.* **2.** Tărie, putere. F Energie (morală). F Aptitudine, capacitate, putință de a realiza ceva. G Loc. adj. *De forță* = foarte capabil. **3.** Persoană înzestrată cu putere și cu energie, care acționează intens într-un anumit domeniu de activitate. **4.** (De obicei la pl. și urmat de determinarea „armată") Totalitatea unităților militare ale unui stat; armată. G *Forțe militare* = subunitățile, unitățile, marile unități și formațiile care intră în compunerea forțelor armate. *Forță vie* = termen prin care se denumește în mod obișnuit pe câmpul de luptă personalul militar. **5.** (Ec.; în sintagma) *Forță de muncă* = capacitatea de muncă a omului, totalitatea aptitudinilor fizice și intelectuale ale omului puse în funcțiune pentru crearea bunurilor economice; *p. ext.* totalitatea persoanelor care dispun de capacitate de muncă. **II. 1.** Energie existentă în natură. F (Fiz.) Acțiune care, exercitată de un sistem fizic asupra altuia, îi schimbă starea de repaus sau de mișcare sau îl deformează; *spec.* acțiune mecanică care

schimbă starea de mișcare a unui corp; mărime dirijată care reprezintă această acțiune. **2.** (Fiz.; înv.) Energie. G *Forță motoare* = energie folosită pentru punerea în mișcare a corpurilor. *Forță de tracțiune* = forță exercitată de un vehicul motor (locomotivă, navă, tractor etc.) asupra unei mașini sau a unui vehicul pe care îl remorchează. **III. 1.** Putere de constrângere, violență. G Loc. adv. *Cu forța* = în mod forțat, cu sila. *Prin forța împrejurărilor* = constrâns de motive obiective. **2.** (În sintagma) *Caz de forță majoră* = situație în care cineva nu poate acționa sau proceda așa cum ar dori, din cauza unor constrângeri. — Din fr. **force,** it. **forza.**

FÓRUM, *forumuri*, s.n. Adunare, întrunire (de mare amploare și importanță). — Din lat., fr. **forum.**

FORZATO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Puternic; accentuat. [Pr.: *forțáto*] — Cuv. it.

FÓRZAȚ, *forzațuri*, s.n. Foaie dublă de hârtie groasă, albă sau colorată, care face legătura dintre blocul de carte și scoarțe. [Pl. și: *forzațe*] — Din germ. **Vorsatz.**

FORZÍȚIA s.f. v. **forsiția.**

FÓSĂ, *fose,* s.f. **1**. Depresiune, șanț sau orificiu de pe suprafața unei structuri anatomice. **2.** (Geogr.; în sintagma) *Fosă abisală*, v. *abisal.* **3**. (De obicei urmat de determinările „orchestrei" sau „de orchestră") Spațiu aflat sub avanscenă, destinat de obicei orchestrei; loja orchestrei. — Din fr. **fosse,** lat., it. **fossa.**

FOSĂIÁLĂ, *fosăieli*, s.f. Fâsâială. [Pr.: *-să-ia-*] — **Fosăi** + suf. *-eală.*

FOSÉTĂ, *fosete,* s.f. (Anat.) Gropiță (**2**). — Din fr. **fossette.**

FOSFÁT, *fosfați,* s.m. Nume generic dat sărurilor acidului fosforic rezultate prin reacția acestuia cu o bază. G *Fosfat de calciu* = sare de calciu a acidului fosforic, folosită ca îngrășământ agricol. *Fosfat de sodiu* = sare de sodiu a acidului fosforic, întrebuințată la dedurizarea apei și în analize chimice. — Din fr. **phosphate.**

FOSFATÁ, *fosfatez*, vb. I. Tranz. **1.** A îngrășa cu fosfați terenurile de cultură. **2.** A adăuga fosfat de calciu în mustul de struguri, pentru a activa fermentația și pentru a mări procentul de acool în vin. **3.** A acoperi obiectele de oțel sau de fontă cu un strat de fosfat cristalin (pentru a le proteja contra agenților corosivi). — Din **fosfat.** Cf. fr. phosphater.

FOSFATÁRE, *fosfatări*, s.f. Acțiunea de *a fosfata* și rezultatul ei. — V. **fosfata.**

FOSFATÁZĂ, *fosfataze*, s.f. Enzimă care participă la toate procesele organice fundamentale. — Din fr. **phosphatase.**

FOSFÁTIC, -Ă, *fosfatici, -ce*, adj. (Chim.) Cu fosfat. — Din fr. **phosphatique.**

FOSFATÍDĂ, *fosfatide*, s.f. Substanță din clasa lipidelor în a cărei moleculă intră fosforul, prezentă mai ales în țesutul nervos. — Din fr. **phosphatide.**

FOSFÉNĂ, *fosfene*, s.f. Tulburare vizuală (sub formă de scântei) ce apare în afecțiuni oftalmologice sau în urma unor excitații mecanice ale retinei. — Din fr. **phosphène.**

FOSFÍT, *fosfiți*, s.m. Sare a acidului fosforos. — Din fr. **phosphite.**

FÓSFOR s.n. Element chimic otrăvitor, ușor inflamabil, care se găsește în natură mai ales sub formă de fosfați, în organismul animal, în guano și în solurile fertile. [Acc. și: *fosfór*] — Din fr. **phosphore.**

FOSFORÁT, -Ă, *fosforați, -te*, adj. Care conține fosfor. — Din fr. **phosphoré.**

FOSFORESCÉNT, -Ă, *fosforescenți, -te,* adj. Care poate produce fosforescență. — Din fr. **phosphorescent.**

FOSFORESCÉNȚĂ, *fosforescențe*, s.f. Proprietate a unor compuși chimici de a emite lumină ca urmare a iradierii lor prealabile; calitatea de a lumina în întuneric; *p. ext.* sclipire. — Din fr. **phosphorescence.**

FOSFÓRIC, -Ă, *fosforici, -ce*, adj. **1.** (În sintagma) *Acid fosforic* = acid oxigenat al fosforului, întrebuințat la obținerea de îngrășăminte mixte, la acidularea unor băuturi răcoritoare etc. **2.** Fig. Luminos, strălucitor, fosforescent. — Din fr. **phosphorique.**

FOSFORÍSM s.n. Intoxicație cronică cu fosfor, caracterizată prin faptul că oasele devin sfărâmicioase și se fracturează ușor. — Din fr. **phosphorisme.**

FOSFORÍT, *fosforite*, s.n. Fosfat natural de calciu, folosit la prepararea îngrășămintelor. — Din fr. **phosphorite.**

FOSFORÓS, -OÁSĂ, *fosforoși, -oase*, adj. (În sintagmele) *Acid fosforos* = acid anorganic al fosforului, solubil în apă, în alcool și în eter, folosit ca reducător puternic în chimia analitică. *Anhidridă fosforoasă* = trioxid de fosfor. — Din fr. **phosphoreux.**

FOSFOROSCÓP, *fosforoscoape*, s.n. Instrument pentru măsurarea duratei de emisie a luminii prin fosforescență. — Din fr. **phosphoroscope.**

FOSFÚRĂ, *fosfuri*, s.f. Combinație a fosforului cu un metal, folosită la combaterea rozătoarelor. — Din fr. **phosphure.**

FOSGÉN s.n. Compus chimic sub formă de gaz incolor, ușor lichefiabil, cu miros sufocant, puternic iritant al ochilor, foarte toxic, folosit în industria coloranților, medicamentelor etc. și ca gaz de luptă. — Din fr. **phosgène.**

FOSÍL, -Ă, *fosili, -e*, s.f., adj. **1.** S.f. Rest sau urmă de organism animal sau vegetal din trecutul geologic, conservat în depozite sedimentare. F (Ir.) Bătrân (cu idei și atitudini învechite). **2.** Adj. (Despre organisme, formații geologice etc.) Care a existat, care s-a format în trecutul geologic al Pământului. — Din fr. **fossile,** lat. **fossilis.**

FOSILIFÉR, -Ă, *fosiliferi, -e*, adj. (Geol.; despre roci) Cu fosile (**1**). — Din fr. **fossilifère.**

FOSILIZÁ, *fosilizez*, vb. I. Refl. (Adesea fig.) A se transforma în fosilă. — Din fr. **fossiliser.**

FOSILIZÁRE, *fosilizări*, s.f. Acțiunea de *a se fosiliza* și rezultatul ei; ansamblu de fenomene fizice, chimice și biologice care conduc la conservarea resturilor și urmelor de organisme în scoarța Pământului. — V. **fosiliza.**

FOST, -Ă, *foști, -ste*, adj. (Despre oameni) Care a avut o calitate, o funcție, un rang, un nume etc. pe care nu-l mai are. F De altădată, de pe vremuri, de odinioară. F (Despre lucruri) Care a aparținut în trecut cuiva; care și-a pierdut vechea destinație. F (Substantivat, n.; neobișnuit) Ceea ce s-a petrecut în trecut; faptele trecute. — V. **fi.**

FOSTERÍT, *fosterite*, s.n. Grup de rășini folosit la impregnarea izolației înfășurărilor electrice. — Din fr. **fostérite.**

FOȘÁI, pers. 3 *fóșăie*, vb. IV. Intranz. A fâșâi. [Prez. ind. și: *foșăiesc*] — Formație onomatopeică.

FOȘCĂÍ vb. IV v. **fojgăi.**

FOȘCĂITÚRĂ s.f. v. **fojgăitură.**

FOȘNÁI vb. IV v. **foșni.**

FÓȘNET, *foșnete*, s.n. Sunet ușor produs de mișcarea sau de frecarea frunzelor, a mătăsii, a hârtiei etc.; foșnire, foșnitură, freamăt. F Susur. — **Foșni** + suf. *-et.*

FOȘNÍ, *foșnesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. A produce un sunet ușor prin mișcare sau prin frecare. F (Rar) A foi, a mișuna. [Var.: **foșnăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

FOȘNÍRE, *foșniri*, s.f. Acțiunea de *a foșni* și rezultatul ei; foșnitură, foșnit, foșnet. — V. **foșni.**

FOȘNÍT s.n. (Rar) Foșnire. — V. **foșni.**

FOȘNITÓR, -OÁRE, *foșnitori, -oare*, adj. Care foșnește. — **Foșni** + suf. *-tor.*

FOȘNITÚRĂ, *foșnituri*, s.f. Foșnet. — **Foșni** + suf. *-tură.*

FOT, *foți*, s.m. Unitate de măsură reprezentând iluminarea unei suprafețe de un centimetru pătrat care primește fluxul de un lumen. — Din fr. **phot.**

FÓTĂ, *fote*, s.f. **1.** Piesă a costumului popular românesc (bogat ornamentată) purtată de femei, formată dintr-o țesătură dreptunghiulară de lână care se petrece în jurul corpului, ținând locul fustei, sau din două bucăți de stofă acoperind partea din față a corpului (ca un șorț) și pe cea din spate. **2.** (Rar) Șorț purtat de cârciumari, de ospătari etc. — Din tc. **fota.**

FÓTBAL s.n. Joc sportiv cu mingea între două echipe de câte 11 jucători, fiecare dintre jucători căutând să introducă mingea în poarta celeilalte echipe, lovind-o cu piciorul sau cu oricare altă parte a corpului, în afară de mâini. — Din engl., fr. **football.**

FOTBALÍST, -Ă, *fotbaliști, -ste*, s.m. și f. Persoană care practică fotbalul. — **Fotbal** + suf. *-ist.*

FOTBALÍSTIC, -Ă, *fotbalistici, -ce*, adj. Care aparține fotbalului, care se referă la fotbal; de fotbal. — **Fotbal** + suf. *-istic.*

FOTÉL s.n. v. **fotoliu.**

FOTÍȚĂ, *fotițe*, s.f. Diminutiv al lui *fotă*. — **Fotă** + suf. *-iță.*

FOTO- Element de compunere cu sensul „al luminii, datorită luminii" sau „fotografic", servind la formarea unor substantive. — Din fr. **photo-.**

FOTOALERGÍE, *fotoalergii*, s.f. (Med.) Sensibilitate alergică la lumină. [Pr.: *-to-a-*] — Din engl. **photoallergy.**

FOTOAMATÓR, *fotoamatori*, s.m. Fotograf amator. [Pr.: *-to-a-*] — **Foto-** + **amator.**

FOTOAPARÁT, *fotoaparate*, s.n. Aparat fotografic. [Pr.: *-to-a-*] — Din rus. **fotoapparat.**

FOTOAUTOTRÓF, -Ă, *fotoautotrofi, -e*, adj., s.f. (Bot.) (Plantă) care se hrănește prin fotosinteză; fotosintetizant. [Pr.: *-to-a-u-*] — Din engl. **photoautotrophic.**

FOTOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază efectele luminii asupra organismelor vii. [Pr.: *-bi-o*] — Din fr. **photobiologie**.

FOTOCÁMERĂ, *fotocamere*, s.f. Aparat folosit pentru efectuarea de fotograme terestre. — Din rus. **fotokamera.**

FOTOCARTÁRE, *fotocartări*, s.f. Tehnica întocmirii planurilor și a hărților topografice, după fotograme, cu ajutorul aparatelor fotogrammetrice. — **Foto-** + **cartare.**

FOTOCARTOGRÁF, *fotocartografe*, s.n. Aparat fotogrammetric pentru realizarea automată a hărților pe bază de fotograme. — Din fr. **photocartographe.**

FOTOCARTOGRAFIÉRE, *fotocartografieri*, s.f. Întocmire de hărţi cu ajutorul fotogramelor. [Pr.: *-fi-e-*] — De la **fotocartograf.**

FOTOCATALIZATÓR, -OÁRE, *fotocatalizatori, -oare*, adj. Care facilitează fotocataliza. — **Foto-** + **catalizator.**

FOTOCATALÍZĂ, *fotocatalize*, s.f. Cataliză selectivă produsă de lumină. — Din fr. **photocatalyse.**

FOTOCATÓD, *fotocatozi*, s.m. Catod a cărui emisie de electroni se face prin efect fotoelectric. — Din fr. **photocathode.**

FOTOCELÚLĂ, *fotocelule*, s.f. Celulă fotoelectrică. — Din fr. **photocellule.**

FOTOCERÁMICĂ s.f. Aplicare de ornamente pe obiecte de porţelan cu ajutorul fotografierii speciale. — Din fr. **photocéramique.**

FOTOCHÍMIC, -Ă, *fotochimici, -ce*, adj. Care ţine de fotochimie, relativ la fotochimie. G *Reacţie fotochimică* = transformare chimică a substanţelor sub acţiunea luminii. — Din fr. **photochimique.**

FOTOCHIMÍE s.f. Parte a chimiei care studiază efectele razelor ultraviolete, vizibile şi infraroşii asupra substanţelor chimice. — Din fr. **photochimie.**

FOTOCLÚB, *fotocluburi*, s.n. Club de fotoamatori. — **Foto-** + **club.**

FOTOCOAGULÁRE, *fotocoagulări*, s.f. (Med.) Coagulare a sângelui cu raze laser. [Pr.: *-co-a-*] — **Foto-** + **coagulare** (după engl. *photocoagulation).*

FOTOCOAGULATÓR, *fotocoagulatoare*, s.n. (Med.) Dispozitiv laser pentru determinarea coagulării sângelui. [Pr.: *-co-a-*] — Din engl. **photocoagulator.**

FOTOCOAGULOGRÁF, *fotocoagulografe*, s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea automată a coagulării sângelui. [Pr.: *-co-a-*] — Din **fotocoagulare** (după *electrocardiograf).*

FOTOCOLOGRAFÍE s.f. Procedeu de tipărire în care se foloseşte ca formă de tipar un strat de gelatină sensibilizat la acţiunea luminii şi transformat într-un clişeu imprimabil prin reproducere fotomecanică; heliotipie. — Din fr. **photocollographie**.

FOTOCOLÓR s.n. Sistem de fotografiere în culori. **— Foto-** + **color**[a].

FOTOCOLORIMÉTRU, *fotocolorimetre*, s.n. Aparat cu ajutorul căruia se analizează calitatea coloranţilor. — Din fr. **photocolorimètre.**

FOTOCOMPOZÍŢIE, *fotocompoziţii,* s.f. Compoziţie (**8**) în fotografie. — **Foto-** + **compoziţie.**

FOTOCONDUCTIBILITÁTE s.f. Conductibilitate electrică a semiconductoarelor, produsă prin iluminarea suprafeţei acestora; fotoconducţie, fotoconductivitate, efect fotoconductiv. — Din fr. **photoconductibilité**.

FOTOCONDUCTÍV adj. (În sintagma) *Efect fotoconductiv* = fotoconductibilitate. — Din fr. **photoconductif.**

FOTOCONDUCTIVITÁTE s.f. (Fiz.) Fotoconductibilitate. — Din fr. **photoconductivité.**

FOTOCONDUCTÓR, -OÁRE, *fotoconductori, -oare*, adj. (Fiz.) Care prezintă conductibilitate suplimentară sub acţiunea luminii. — Din fr. **photoconducteur,** engl. **photoconductor.**

FOTOCONDÚCŢIE s.f. Fotoconductibilitate. — Din fr. **photoconduction.**

FOTOCOPIÁ, *fotocopiez,* vb. I. A face o fotocopie. [Pr.: *-pi-a*] — Din fr. **photocopier.**

FOTOCOPIATÓR, *fotocopiatoare,* s.n. Aparat cu care se execută fotocopii; xerox. [Pr.: *-pi-a-*] — **Fotocopia** + suf. *-tor.*

FOTOCÓPIE, *fotocopii*, s.f. Copie fotografică (pozitiv, mai rar negativ) a unui document, text, a unei fotografii, fotograme etc.; copie la un aparat de tip xerox. — Din fr. **photocopie.**

FOTOCOPIÉR, *fotocopiere*, s.n. (Rar) Fotocopiator. [Pr.: *-pi-er*] — Din germ. **Photokopier.**

FOTOCRÓM, -Ă, *fotocromi, -e*, adj. Care îşi schimbă culoarea sub acţiunea luminii; fotocromatic. — Din **fotocromie** (derivat regresiv).

FOTOCROMÁTIC, -Ă, *fotocromatici, -ce*, adj. Fotocrom. — **Fotocrom** + suf. *-atic.*

FOTOCROMÍE s.f. (Impr.) Fotografie în culori. — Din fr. **photochromie.**

FOTOCROMOGRAFÍE s.f. **1.** Procedeu de fotografiere în culori sau de reproducere fotografică a tablourilor în culori. **2.** Fotografie obţinută prin acest procedeu. — Din fr. **photochromographie.**

FOTOCROMOTIPOGRAFÍE s.f. **1.** Procedeu de reproducere a culorilor pentru ilustrarea cărţilor, a revistelor, a afişelor etc. — Din fr. **photochromotypographie.**

FOTOCROMOXILOGRAFÍE s.f. Procedeu de tipărire multicoloră cu clişee gravate în lemn, care sunt confecţionate prin reproducere fotografică. F Stampă colorată obţinută prin acest procedeu. — Din fr. **photochromoxilographie.**

FOTOCRÓNICĂ, *fotocronici*, s.f. Cronică fotografică. — **Foto-** + **cronică.**

FOTOCRONOGRÁF, *fotocronografe*, s.n. Aparat fotografic folosit la înregistrarea automată a fotografiilor luate în serie. — Din fr. **photochronographe.**

FOTOCULEGERE, *fotoculegeri*, s.f. Procedeu fotografic de culegere a unui text în vederea tipăririi. — **Foto-** + **culegere.**

FOTOCUPLÓR, *fotocuploare*, s.n. (Electron.) Optocuplor. — Din fr. **photocoupleur.**

FOTODERMATÓZĂ, *fotodermatoze*, s.f. Boală de piele provocată de expunerea la razele solare. — Din fr. **photodermatose.**

FOTODEZINTEGRÁRE, *fotodezintegrări*, s.f. Dezintegrare a unui nucleu atomic în urma absorbţiei unui foton de raze X sau Y de mare energie. — **Foto-** + **dezintegrare**. Cf. fr. photodésintégration.

FOTODIÓDĂ, *fotodiode*, s.f. **1.** Diodă a cărei funcţionare este dependentă de intensitatea fluxului luminos care cade asupra sa. **2.** Celulă fotoelectrică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **photodiode.**

FOTODOCUMÉNT, *fotodocumente,* s.n. Document fotografic. — Din fr. **photodocument.**

FOTOELASTICIMETRÍE s.f. (Fiz.) Metodă de măsurare optică a tensiunilor din masa unui corp. [Pr.: *-to-e-*] — Din fr. **photoélasticimétrie.**

FOTOELASTICIMÉTRU, *fotoelasticimetre*, s.n. (Fiz.) Aparat folosit în fotoelasticimetrie. [Pr.: *-to-e-*] — Din fr. **photoélasticimètre.**

FOTOELASTICITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a unor materiale transparente de a-şi modifica indicele de refracţie sub acţiunea deformaţiilor elastice. — Din fr. **photoélasticité.**

FOTOELÉCTRIC, -Ă, *fotoelectrici, -ce*, adj. **1.** (Despre emisiunea de electroni din metale) Provocat de incidenţa radiaţiei luminoase. G *Efect fotoelectric extern* = emisie de electroni de pe suprafaţa metalelor sau a semiconductoarelor, sub acţiunea iluminării. *Efect fotoelectric intern* = creşterea conductibilităţii electrice a unui semiconductor sub acţiunea iluminării. **2.** Referitor la efectul fotoelectric extern sau intern; bazat pe aceste efecte. G *Celulă fotoelectrică* = dispozitiv bazat pe efectul fotoelectric, cu ajutorul căruia energia luminoasă se transformă în energie electrică; fotodiodă, fotocelulă. [Pr.: *-to-e-*] — Din fr. **photoélectrique.**

FOTOELECTRICITÁTE s.f. Fenomen de emitere de electroni de către un material, sub acţiunea luminii. F Disciplină care se ocupă cu studiul fenomenelor fotoelectrice. — Din fr. **photoélectricité.**

FOTOELECTRÓN, *fotoelectroni*, s.m. Electron emis prin efect fotoelectric. — Din fr. **photoélectron.**

FOTOELEMÉNT, *fotoelemente*, s.n. Dispozitiv semiconductor care transformă energia luminii incidente în energie electrică; pilă sau celulă fotovoltaică. — Din fr. **photo-élément.**

FOTOEMÍSIE s.f. (Fiz.) Emisie de fotoelectroni. [Var.: **fotoemisiúne** s.f.] — Din fr. **photo-émission,** engl. **photoemission.**

FOTOEMISIÚNE s.f. v. **fotoemisie.**

FOTOENERGÉTICĂ s.f. Ramură a biologiei care studiază influenţa energiei radiante a soarelui asupra activităţii vitale a organismelor vegetale şi animale. — Din fr. **photoénergétique.**

FOTOFÍNIŞ, *fotofinişuri*, s.n. Aparat care înregistrează automat ordinea sosirii concurenţilor într-o probă sportivă. — Din fr., engl. **photo-finish.**

FOTOFÓB, -Ă, *fotofobi, -e*, adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de fotofobie. — Din **fotofobie** (derivat regresiv).

FOTOFOBÍE, *fotofobii*, s.f. Sensibilitate exagerată (până la aversiune) a ochiului la lumină, întâlnită în unele boli oculare, în meningite etc. — Din fr. **photophobie.**

FOTOFÓN, *fotofoane*, s.n. Aparat care transmite sunetele prin intermediul unei raze de lumină. — Din fr. **photophone.**

FOTOFONÍE s.f. Transmitere a sunetelor prin intermediul razelor luminoase. — Din fr. **photophonie.**

FOTOFÓR, -Ă, *fotofori, -e*, adj. Care poartă, care are o sursă de lumină. — Din fr. **photophore.**

FOTOFORÉZĂ, *fotoforeze*, s.f. Mişcare a particulelor microscopice sub acţiunea unei iluminări puternice. — Din fr. **photophorèse.**

FOTOGÉN, -Ă, *fotogeni, -e*, adj. Care produce şi răspândeşte lumină. — Din fr. **photogène.**

FOTOGÉNIC, -Ă, *fotogenici, -ce*, adj. Care impresionează bine placa fotografică. F (Despre oameni) Care are calităţi potrivite pentru a fi reproduse în mod avantajos în fotografie sau în film. — Din fr. **photogénique.**

FOTOGENÍE s.f. Însuşirea de a fi fotogenic. — Din fr. **photogénie.**

FOTOGRÁF, -Ă, *fotografi, -e*, s.m. şi f. Persoană care fotografiază; specialist în tehnica fotografică. — Din fr. **photographe.**

FOTOGRAFIÁ, *fotografiez*, vb. I. Tranz. A fixa imaginea unui obiect, a unei persoane, a unui peisaj etc. pe o placă sau pe un film fotografic cu ajutorul unui aparat fotografic; a realiza o fotografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **photographier.**

FOTOGRAFIÁT[1] s.n. Faptul de *a fotografia*. [Pr.: *-fi-at*] — V. **fotografia.**

FOTOGRAFIÁT[2]**, -Ă,** *fotografiaţi, -te*, adj. Reprodus prin procedee fotografice, a cărui imagine a fost fixată prin fotografie. [Pr.: *-fi-at*] — V. **fotografia.**

FOTOGRÁFIC, -Ă, *fotografici, -ce*, adj. Care ţine de fotografie, privitor la fotografie; care serveşte pentru a fotografia. G *Hârtie fotografică* = hârtie

specială acoperită cu un strat sensibil la acțiunea radiațiilor luminoase, pe care se obțin copiile fotografice pozitive prin copierea negativelor. *Aparat fotografic* = dispozitiv optic (format din obiectiv, diafragmă, obturator, declanșator, cameră obscură, caseta filmului, vizor etc.) cu ajutorul căruia se fotografiază. F Obținut pe cale fotografică. — Din fr. **photographique.**

FOTOGRAFÍE, *fotografii*, s.f. **1.** Imagine pozitivă a unei ființe, a unui obiect, a unui peisaj etc. fixată pe hârtie fotografică și obținută prin fotografiere. F Tehnica fotografierii. **2.** (Cin.; în sintagma) *Fotografie de platou* = fotografie (**1**) executată în timpul realizării unui film pentru asigurarea racordului dintre cadre și secvențe, pentru publicitate etc. — Din fr. **photographie.**

FOTOGRAFIÉRE, *fotografieri*, s.f. Acțiunea de *a fotografia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **fotografia.**

FOTOGRÁMĂ, *fotograme*, s.f. **1.** Fotografie specială (luată din avion sau din puncte înalte), care îndeplinește condiția de a oferi o perspectivă centrală, pe baza căreia se pot face măsurători precise asupra obiectului reprodus și care se folosește mai ales în topografie și în cartografie. **2.** Porțiune a unei pelicule cinematografice care conține o imagine (statică) completă. — Din fr. **photogramme.**

FOTOGRAMMÉTRIC, -Ă, *fotogrammetrici, -ce*, adj. Care aparține fotogrammetriei, care se referă la fotogrammetrie. — Din fr. **photogrammétrique.**

FOTOGRAMMETRÍE s.f. Ramură a topografiei care studiază principiile, metodele și procedeele de determinare a formei și a dimensiunilor obiectelor pe baza fotogramelor. — Din fr. p**hotogrammétrie.**

FOTOGRAMMETRÍST, -Ă, *fotogrammetriști, -ste*, s.m. și f. Specialist în fotogrammetrie. — Din engl. **photogrammetrist.**

FOTOGRAMMÉTRU, (**1**) *fotogramametre*, s.n., (**2**) *fotogrammetri*, s.m. **1.** S.n. Aparat cu care se iau fotograme. **2.** S.m. Tehnician care se ocupă cu operații de fotogrammetrie. — Din germ. **Photogrammeter,** fr. **photogrammètre.**

FOTOGRAVÚRĂ, (**2**) *fotogravuri*, s.f. **1.** Procedeu fotografic cu care se pot obține clișee în vederea imprimării planșelor în tipografie. **2.** Gravură obținută prin acest procedeu. **3.** Heliogravură. — Din fr. **photogravure.**

FOTOHÁRTĂ, *fotohârți*, s.f. Hartă realizată pe baza fotogramelor. — **Foto-** + **hartă** (după fr. *photocarte).*

FOTOÎNTRERUPĂTÓR, *fotoîntrerupătoare*, s.n. (Elt.) Fotoreleu. — **Foto-** + **întrerupător**.

FOTOLITOGRÁFIC, -Ă, *fotolitografici, -ce*, adj. Care aparține fotolitografiei, referitor la fotolitografie. — Din fr. **photolithographique.**

FOTOLITOGRAFÍE, (**2**) *fotolitografii*, s.f. **1.** Procedeu de executare a formelor de tipar prin fotografiere pe o piatră litografică sau pe o placă metalică. **2.** Imagine reprodusă prin această metodă. — Din fr. **photolithographie.**

FOTÓLIU, *fotolii*, s.n. Scaun mare, de obicei capitonat, cu rezemători pentru brațe. G *Fotoliu-pat* = fotoliu extensibil care poate fi folosit ca pat. F Loc situat în prima jumătate a unei săli de spectacol. G *Fotoliu de orchestră* v. *orchestră*. [Var.: (rar) **fotél** s.n.] — Din fr. **fauteuil.** Cf. pol. f o t e l.

FOTOLÍZĂ, *fotolize*, s.f. Descompunere chimică a unor substanțe sub acțiunea luminii. — Din fr. **photolyse.**

FOTOLUMINESCÉNT, -Ă, *fotoluminescenți, -te*, adj. Cu fotoluminescență. [Var.: **fotoluminiscént**] — Din fr. **photoluminescent.**

FOTOLUMINESCÉNȚĂ, *fotoluminescențe,* s.f. (Fiz.) Denumire comună dată fluorescenței, fosforescenței și altor fenomene asemănătoare, în care se produce o emisiune de lumină prin iluminarea prealabilă a substanței emițătoare sau prin iradierea ei cu radiații ultraviolete ori cu raze X. [Var.: **fotoluminiscéntă**] — Din fr. **photoluminescence.**

FOTOLUMINISCÉNT, -Ă, adj. v. **fotoluminescent.**

FOTOLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **fotoluminescență.**

FOTOMECÁNIC, -Ă, *fotomecanici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Reproducere fotomecanică* = procedeu de imprimare în care se folosesc și clișee fotosensibile. **2.** S.f. Tipărire făcută prin fotografierea planșei tipografice. — Din fr. **photomécanique.**

FOTOMETALOGRAFÍE s.f. Procedeu de imprimare a hărților și a desenelor, constând în transpunerea acestora pe o placă de zinc sensibilizată. — Din fr. **photométallographie.**

FOTOMETALOGRAFÍST, -Ă, *fotometalografiști, -ste*, s.m. și f. Specialist în fotometalografie. — **Fotometalografie** + suf. *-ist.*

FOTOMETEÓR, *fotometeori*, s.m. Efect luminos care apare în atmosferă în anumite condiții datorită reflexiei, refracției, difracției și difuziei luminii. [Pr.: *-te-or*] — Din engl. **photometeor.**

FOTOMÉTRIC, -Ă, *fotometrici, ce*, adj. Care se referă la fotometrie; considerat din punctul de vedere al fotometriei; al fotometrului. — Din fr. **photométrique.**

FOTOMETRÍE s.f. Parte a opticii care se ocupă cu măsurarea mărimilor caracteristice radiațiilor luminoase. — Din fr. **photométrie.**

FOTOMÉTRU, *fotometre*, s.n. Instrument care servește la măsurarea intensității surselor de lumină. — Din fr. **photomètre.**

FOTOMICROGRÁFIC, -Ă, *fotomicrografici, -ce*, adj. De microfotografie; microfotografic. — Din fr. **photomicrographique.**

FOTOMICROGRAFÍE, *fotomicrografii,* s.f. Microfotografie. — Din fr. **photomicrographie.**

FOTOMICROSCOPÍE, *fotomicroscopii*, s.f. Înregistrare fotografică a preparatelor microscopice. — Din fr. **photomicroscopie.**

FOTOMITRALIÉRĂ, *fotomitraliere*, s.f. Aparat folosit pentru verificarea, prin fotografiere, a preciziei tragerilor din avion. [Pr.: *-li-e-*] — **Foto-** + **mitralieră.**

FOTOMODÉL, *fotomodele,* s.n. Persoană care pozează ca model fotografic. — Din fr. **photomodèle.**

FOTOMONTÁJ, *fotomontaje*, s.n. **1.** Ansamblu de fotografii și de fragmente de fotografii reunite cu scopul de a obține un nou clișeu fotografic. **2.** Montaj de fotografii cu tematică unitară, expuse pe unul sau mai multe panouri. — Din fr. **photomontage.**

FOTOMOZAÍC, *fotomozaicuri*, s.n. Ansamblu de fotografii sau de fotograme dispuse într-un tablou unic. — **Foto-** + **mozaic.**

FOTOMULTIPLICATÓR, *fotomultiplicatoare*, s.n. Dispozitiv bazat pe fenomenul de fotoemisie, utilizat pentru amplificarea fluxurilor luminoase. — Din fr. **photomultiplicateur.**

FOTÓN, *fotoni*, s.m. (Fiz.) Particulă elementară a radiației electromagnetice cu masă de repaus și sarcină electrică nule. — Din fr. **photon.**

FOTONASTÍE, *fotonastii*, s.f. Mișcare a petalelor sau a frunzelor provocată de variația intensității luminii. — Din fr. **photonastie.**

FOTÓNIC, -Ă, *fotonici, -ce*, adj. (Fiz.) De foton. — Din fr. **photonique.**

FOTOOBIECTÍV, *fotoobiective*, s.n. Obiectiv fotografic. [Pr.: *-to-o-*] — Din germ. **Photoobjektiv.**

FOTOPERIODÍSM s.n. Ansamblu de reacții ale organismelor (în special ale plantelor) față de lungimea zilelor. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **photopériodisme.**

FOTOPÍLĂ, *fotopile*, s.f. (Elt.) Fotoelement. — Din fr. **photopile.**

FOTOREÁCȚIE, *fotoreacții*, s.f. Reacție chimică produsă sub acțiunea luminii. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **photoréaction.**

FOTORECEPTÓR, *fotoreceptori*, s.m. (Biol.) Celulă cu pigmenți fotosensibili. — Din fr. **photorécepteur.**

FOTORELÉU, *fotorelee*, s.n. Dispozitiv electronic care închide un circuit sub acțiunea luminii; fotoîntrerupător. — **Foto-** + **releu.**

FOTOREPORTÁJ, *fotoreportaje*, s.n. Suită de fotografii, însoțite de un scurt text explicativ care prezintă un eveniment sau unele aspecte (actuale) din viața economică, culturală etc. — Din fr. **photoreportage,** rus. **fotoreportaj.**

FOTOREPÓRTER, -Ă, *fotoreporteri, -e*, s.m. și f. Fotograf specialist în instantanee pentru reportaje. — **Foto-** + **reporter.**

FOTOREPRODÚCERE, *fotoreproduceri*, s.f. Ansamblu de operații prin care se execută pe cale fotografică, după un original, negativele și pozitivele necesare obținerii clișeelor pentru tipar. — **Foto-** + **reproducere.**

FOTOREZISTÍV, -Ă, *fotorezistivi, -e*, adj. Care se referă la dependența rezistenței electrice a conductoarelor sau a semiconductoarelor de iluminarea suprafeței lor. — Din fr. **photoresistif.**

FOTOREZISTÓR, *fotorezistoare*, s.n. Dispozitiv semiconductor a cărui conducție variază în raport cu iluminarea. — Din engl. **photoresistor.**

FOTOSCULPTÚRĂ, *fotosculpturi*, s.f. Procedeu de executare a statuilor, a busturilor etc., înregistrându-se fotografic din mai multe părți conturul corpului de sculptat și reproducându-se mecanic acest contur în material plastic. F Sculptură realizată prin acest procedeu. — Din fr. **photosculpture.**

FOTOSENSÍBIL, -Ă, *fotosensibili, -e*, adj. (Despre substanțe sau materiale fotografice) Care este sensibil la lumină. — Din fr. **photosensible.**

FOTOSENSIBILITÁTE s.f. Sensibilitate la lumină. F Sensibilitate crescută a organismului, în special a pielii, față de radiațiile luminoase. — Din fr. **photosensibilité.**

FOTOSENSIBILIZÁRE, *fotosensibilizări*, s.f. Apariție a unei sensibilități deosebite față de acțiunea radiațiilor luminoase și ultraviolete, determinată de unele substanțe. — După fr. **photosensibilisation.**

FOTOSFÉRĂ s.f. Stratul vizibil, intens luminos al Soarelui sau al unei stele. — Din fr. **photosphère.**

FOTOSFÉRIC, -Ă, *fotosferici, -ce*, adj. Care se referă la fotosferă. — Din fr. **photosphérique.**

FOTOSINTÉTIC, -Ă, *fotosintetici, -ce*, adj. (Bot.) De fotosinteză. — Din fr. **photosynthétique.**

FOTOSINTETIZÁNT, -Ă, *fotosintetizanți, -te*, adj., s.f. (Bot.) Fotoautotrof. — De la **fotosinteză.**

FOTOSINTETIZATÓR, -OÁRE, *fotosintetizatori, -oare*, adj. (Bot.) Care contribuie la fotosinteză. — De la **fotosinteză.**

FOTOSINTÉZĂ, *fotosinteze*, s.f. Asimilație clorofiliană. — Din fr. **photosynthèse.**

FOTOTACTÍSM, *fototactisme*, s.n. Deplasare a unor organisme vegetale inferioare, mobile (alge verzi, flagelate) după direcția razelor de lumină dintr-un mediu inegal luminat. — Din fr. **phototactisme.**

FOTOTAXÍE, *fototaxii*, s.f. Reacție a protoplasmei la lumină. — Din fr. **phototaxie.**

FOTOTÉCĂ, *fototeci*, s.f. Colecție de fotografii sau fotograme organizată sistematic pentru cercetări, studii etc. F Spațiu (sală, dulap, ladă etc.) în care se păstrează astfel de colecții. — Din fr. **photothèque.**

FOTOTELEGRÁF, *fototelegrafe*, s.n. Echipament destinat producerii și recepției, însoțite de înregistrare, a mesajelor corespunzătoare imaginilor statice transmise prin fototelegrafie. — Din fr. **phototélégraphe.**

FOTOTELEGRÁFIC, -Ă, *fototelegrafici, -ce*, adj. De fototelegrafie. — Din fr. **phototélégraphique.**

FOTOTELEGRAFÍE s.f. Transmitere la distanță a fotografiilor, a desenelor, a unor texte scrise etc. cu ajutorul telegrafiei. — Din fr. **phototélégraphie.**

FOTOTEODOLÍT, *fototeodolite*, s.n. Aparat constituit dintr-un teodolit și un aparat fotografic special montat pe acesta, utilizat la obținerea fotogramelor terestre. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **photothéodolite**.

FOTOTERÁPIC, -Ă, *fototerapici, -ce*, adj. (Med.) De fototerapie. — Din fr. **photothérapique.**

FOTOTERAPÍE, *fototerapii*, s.f. Tratament prin radiații luminoase, indicat în unele boli de piele, în rahitism, tuberculoză osoasă etc. — Din fr. **photothérapie.**

FOTOTIPÍE (**2**), *fototipii*, s.f. **1.** Procedeu de fotografie la care stratul fotosensibil se aplică pe o placă de cupru. **2.** Reproducere obținută prin acest procedeu. — Din fr. **phototypie.**

FOTOTIRISTÓR, *fototiristoare*, s.n. (Electron.) Tiristor comandat prin intermediul unui impuls luminos. — Din engl. **photothyristor.**

FOTOTOPOGRAFÍE s.f. Ramură a fotogrammetriei care se ocupă cu ridicări topografice ale unor porțiuni restrânse din suprafața terestră. — Din germ. **Phototopographie,** fr. **phototopographie.**

FOTOTRANZISTÓR, *fototranzistoare*, s.n. Dispozitiv semiconductor sensibil la lumină. — Din engl. **phototransistor.**

FOTOTRÓPIC, -Ă, *fototropici, -ce*, adj. (Biol.; despre organisme) Care își realizează nutriția cu ajutorul luminii solare. — Din engl. **phototropic.**

FOTOTROPÍE s.f. Fototropism (**2**). — Din fr. **phototropie.**

FOTOTROPÍSM s.n. **1.** Mișcare de îndreptare a organelor vegetale spre sursa de lumină; heliotropism. **2.** Schimbare reversibilă a culorii unui corp sub acțiunea luminii, revenirea la culoarea inițială făcându-se lent, la întuneric; fototropie. — Din fr. **phototropisme,** germ. **Phototropismus.**

FOTOVOLTÁIC, -Ă, *fotovoltaici, -ce*, adj. **1**. (În sintagma) *Efect fotovoltaic* = apariție a unei tensiuni electromotoare într-o joncțiune semiconductoare sau într-un contact metal-semiconductor sub incidența unui flux luminos. **2.** (În sintagma) *Pilă* (sau *celulă) fotovoltaică* = fotoelement. [Pr.: *-ta-ic*] — Din fr. **photovoltaïque.**

FOTOZINCOGRAFÍE s.f. Procedeu de reproducere a unei fotografii prin copierea pe o placă de zinc. — Din fr. **photozincographie.**

FOULARD s.n. Mașină pentru impregnarea țesăturilor textile cu soluții de coloranți sau de apret. [Pr.: *fulár*] — Cuv. fr.

FOURIERÍSM s.n. Sistem utopic politic și social creat de Ch. Fourier și de discipolii lui în prima jumătate a sec. XIX. [Pr.: *fu-ri-e-*] — Din fr. **fouriérisme.**

FOVÍSM s.n. Curent apărut în pictura franceză, la începutul sec. XX, ca reacție împotriva disocierii impresioniste a tonurilor, folosind culoarea pură, distribuită în pete mari, uneori violente. — Din fr. **fauvisme.**

FOX, *focși*, s.m. Foxterier. — Din fr., engl. **fox.**

FOXTERIÉR, *foxterieri*, s.m. Rasă de câini de casă, rezistenți și iuți, cu urechi scurte, cu picioare drepte, buni vânători de animale din vizuini; fox. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **foxterrier.**

FÓXTROT, *foxtroturi*, s.n. Dans modern de origine americană, cu ritm sincopat și cu mișcare vioaie sau lentă, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. — Din engl. **foxtrot.**

FRAC, *fracuri*, s.n. Haină bărbătească de ceremonie din stofă neagră, în față scurtă până la talie, iar în spate terminată cu două cozi lungi și înguste. — Din fr. **frac.**

FRACTURÁ, *fracturez*, vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a suferi o fractură. — Din fr. **fracturer.**

FRACTURÁT, -Ă, *fracturați, -te*, adj. (Despre oase, *p. ext.* despre membrele corpului) Rupt[2], frânt. — V. **fractura.**

FRACTÚRĂ, *fracturi*, s.f. **1.** (Med.) Ruptură a unui os sau a unui cartilaj, *p. ext.* a unui membru al corpului. **2.** (Tehn.) Suprafață neregulată rezultată la ruperea sau la spargerea unui obiect. F (Geol.) Falie. — Din fr. **fracture,** lat. **fractura.**

FRÁCȚIE, *fracții*, s.f. (Uneori urmat de determinarea „ordinară") Simbol sau număr care reprezintă raportul a două numere întregi. G *Fracție zecimală* = fracție al cărei numitor este o putere a lui 10. F Raport a două expresii matematice. — Din fr. **fraction,** lat. **fractio.**

FRACȚIONÁ, *fracționez,* vb. I. Tranz. A împărți un întreg în mai multe părți, a reduce în fracțiuni, a divide; a transforma unul sau mai mulți întregi în factori. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fractionner.**

FRACȚIONÁR, -Ă, *fracționari, -e*, adj. (Mat.) Care conține o fracție sau se compune din fracții; care are forma unei fracții. G *Număr fracționar* = număr care poate fi scris sub forma câtului a două numere întregi. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fractionnaire.**

FRACȚIONÁRE, *fracționări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a fracționa*. **2.** Separare a unor componenți dintr-un lichid sau dintr-o substanță gazoasă prin distilare fracționată, cristalizare fracționată etc. **3.** Procedeu de construcție a unei aeronave din subansambluri și ansambluri parțiale. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **fracționa.**

FRACȚIONÁT, -Ă, *fracționați, -te*, adj. Divizat în fracțiuni; îmbucătățit. G *Distilare fracționată* = acțiunea de a izola dintr-un amestec lichidele cu puncte de fierbere diferite, colectându-le în mod separat după temperaturile lor de fierbere. *Cristalizare fracționată* = proces de separare a substanțelor dintr-un amestec folosind diferența lor de solubilitate într-un dizolvant. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **fracționa.**

FRACȚIONÍSM s.n. Acțiune dusă de o fracțiune (**2**). [Pr.: *-ți-o-*] — **Fracțiune** + suf. *-ism*. Cf. (pt. sens) rus. фракционност'.

FRACȚIONÍST, -Ă, *fracționiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de fracționism, privitor la fracționism. **2.** S.m. și f. Adept al fracționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — **Fracțiune** + suf. *-ist*. Cf. (pt. sens) rus. фракционист.

FRACȚIÚNE, *fracțiuni*, s.f. **1.** Parte distinctă dintr-un întreg, dintr-un tot; frântură, fragment. **2.** Grupare de membri în cadrul unui partid politic, care se împotrivește liniei generale a partidului sau se desolidarizează într-o anumită problemă. **3.** Grup format din reprezentanții unui partid politic în parlament. **4.** Porțiune din lichidul obținut prin distilarea unui amestec de lichide ridicat la o anumită temperatură sau porțiune solidă obținută prin cristalizare fracționată dintr-o soluție. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **fraction,** lat. **fractio, -onis.**

FRAG[1]**,** *fragi*, s.m. Mică plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpină scurtă, cu frunze distribuite în rozetă, cu flori albe și cu fructe mici, conice, roșii sau albicioase, comestibile *(Fragaria vesca)*. G Compus: *frag-de-câmp* = căpșun. — Din **fragă** (derivat regresiv).

FRAG[2] s.m. v. **fragă.**

FRÁGĂ, *fragi*, s.f. **1.** Partea comestibilă a fragului[1] (considerată în mod greșit drept fruct), compusă din receptaculul cărnos și roșu pe suprafața căruia se găsesc presărate fructele. **2.** Compus: *fragă-tătărească* = plantă erbacee cu frunze dințate, cu flori așezate la subsuoara frunzelor și cu fructe roșii *(Blitum virgatum)*. **2.** (Reg.; uneori determinat prin „de pom") Dudă. [Var.: **frag** s.m.] — Lat. **fraga.**

FRÁGED, -Ă, *fragezi, -de*, adj. **1.** (Despre plante) Crescut de puțină vreme; tânăr, crud. F (Despre legume, carne etc.) Care provine de la plante sau de la animale tinere, fierbe repede și se sfărâmă ușor cu dinții. F (Despre culoarea verde) Ca a plantelor tinere; delicat. **2.** (Despre ființe) Tânăr; gingaș, plăpând. G *Vârstă fragedă* = vârsta copilăriei. *Tinerețe fragedă* = epocă în care cineva este foarte tânăr. F (Despre obraji, mâini) Cu piele fină, delicată. — Lat. ***fragidus** *(= fragilis)*.

FRAGÍL, -Ă, *fragili, -e*, adj. (Despre materiale) Care se sparge, se sfărâmă, se frânge ușor sub acțiunea unor solicitări exterioare, a unor tensiuni interne etc. F Gingaș, firav, delicat. — Din fr. **fragile,** lat. **fragilis.**

FRAGILITÁTE s.f. Însușirea de a fi fragil. — Din fr. **fragilité.**

FRAGMÉNT, *fragmente*, s.n. Bucată, parte, frântură, fracțiune dintr-un tot. F Spec. parte izolată dintr-o scriere sau rest dintr-o operă pierdută ori neterminată. — Din fr. **fragment,** lat. **fragmentum.**

FRAGMENTÁ, *fragmentez*, vb. I. Tranz. A împărți, a tăia, a rupe în fragmente; a îmbucătăți. — Din fr. **fragmenter.**

FRAGMENTÁR, -Ă, *fragmentari, -e*, adj. Care reprezintă unul sau mai multe fragmente; incomplet, în fragmente. — Din fr. **fragmentaire.**

FRAGMENTÁRE, *fragmentări*, s.f. Acțiunea de *a fragmenta* și rezultatul ei; împărțire în bucăți, îmbucătățire, fragmentație. — V. **fragmenta.**

FRAGMENTÁȚIE, *fragmentații*, s.f. Fragmentare. [Var.: **fragmentațiúne** s.f.] — Din fr. **fragmentation.**

FRAGMENTAȚIÚNE s.f. v. **fragmentație.**

FRAGRÁNT, -Ă, *fragranți, -te*, adj. (Rar) Mirositor, parfumat. — Din fr. **fragrant,** lat. **fragrans, -ntis.**

FRAGRÁNȚĂ, *fragranțe*, s.f. (Rar) Miros plăcut. — Din fr. **fragrance.**

FRAHT, *frahturi*, s.n. **1.** Document comercial care însoțește o încărcătură sau o marfă transportată pe căile ferate sau aeriene și în care se

menționează mărfurile, expeditorul și destinatarul, stația de destinație și taxele respective; scrisoare de trăsură. **2.** Taxă plătită pentru transportul de mărfuri (pe căile ferate sau aeriene). — Din germ. **Fracht.**

FRAI adj. invar., adv. (Rar) Liber. — Din germ. **frei.**

FRÁIER, -Ă, *fraieri, -e*, s.m. și f., adj. (Om) prost, care nu știe să se descurce, să profite (într-o anumită împrejurare). [Pr.: *fra-ier*] — Din germ. **Freier** „pretendent (la mâna cuiva)”.

FRAMÉE, *framei*, s.f. (În Evul Mediu, la popoarele germanice) Lance de luptă de înălțimea unui om, cu vârful în forma unei frunze de laur, ascuțit și tăios. — Din fr. **framée.**

FRANC[1], *franci*, s.m. **1.** Denumire dată unității monetare în Franța, Belgia, Elveția înainte de introducerea monedei euro, dar și în alte țări. **2.** (Înv.) Unitate monetară în România; leu[2]. F (Azi, la pl.) Valoare bănească nedeterminată; bani, avere. — Din fr. **franc.**

FRANC[2], *franci*, s.m. Denumire dată portaltoiului obținut din sămânța soiurilor cultivate (la măr, păr, cireș etc.) care fac parte din aceeași specie cu altoiul. — Din fr. **franc.**

FRANC[3], -Ă, *franci, -ce*, adj. (Despre oameni) Care are un caracter sincer, loial, cinstit; care spune pe față, deschis, ceea ce gândește; (despre înfățișarea sau manifestările cuiva) care trădează un astfel de caracter. F (Despre acțiuni) Loial, cinstit. [Var.: **franș, -ă** adj.] — Din fr. **franc.**

FRANC[4], -Ă, *franci, -ce*, s.m. pl., adj. **1.** S.m. pl. Uniune de triburi din grupul germanilor apuseni, care trăiau în sec. III pe cursul inferior și mijlociu al Rinului și care, în sec. V, au cucerit aproape toată Galia și au creat statul franc. **2.** Adj. Care aparține francilor[4] (**1**), privitor la franci[4]. — Din fr. **franc.**

FRANCÁ, *franchez*, vb. I. Tranz. **1.** A plăti anticipat taxele pentru transportul unui colet sau al unui bagaj. **2.** A timbra o scrisoare. — Din it. **francare.**

FRANCÁRE, *francări*, s.f. Acțiunea de *a franca* și rezultatul ei. — V. **franca.**

FRANCÁT, -Ă, *francați, -te*, adj. (Despre mărfuri, bagaje etc.) Cu taxele de transport plătite anticipat; (despre scrisori) cu mărcile poștale aplicate. — V. **franca.**

FRANCATÚRĂ, *francaturi*, s.f. Ansamblul mărcilor poștale și al ștampilelor aplicate pe o corespondență. — **Franca** + suf. *-tură.*

FRANCEÍNĂ, *franceine*, s.f. (La pl.) Clasă de coloranți cu mare stabilitate la lumină, care vopsesc mătasea în diferite nuanțe de roșu; (și la sg.) colorant din această clasă. — Din fr. **francéine.**

FRANCÉZ, -Ă, *francezi, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Franței sau este originară de acolo; franțuz. **2.** Adj. Care aparține Franței sau francezilor (**1**), privitor la Franța ori la francezi; franțuzesc. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de francezi. — Din it. **francese,** fr. **français.**

FRANCHÉȚĂ s.f. v. **francheță.**

FRANCHÉȚE s.f. Faptul de a-și spune deschis gândurile; calitatea de a fi franc[3]; sinceritate. [Var.: **franchéță** s.f.] — Din it. **franchezza.**

FRANCISCÁN, -Ă, *franciscani, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Călugăr membru al unuia dintre ordinele catolice fondate de Francesco d'Assisi la începutul sec. XIII. **2.** Adj. Care ține de fondate (**1**). — Din fr. **franciscain.**

FRANCÍSCĂ, *francișe*, s.f. Armă albă de lovire și tăiere de forma unei securi, folosită mai ales de franci[4] în Evul Mediu. — Din fr. **francisque.**

FRÁNCIU s.n. Element chimic radioactiv, ultimul din familia metalelor alcaline, descoperit pe cale artificială. — Din fr. **francium.**

FRANCÍZĂ, *francize,* s.f. Dreptul acordat de o întreprindere cu renume unei alte întreprinderi prin care aceasta din urmă poate să exploateze drepturile de proprietate intelectuală sau industrială ale francizorului, în schimbul unei contribuții financiare, în scopul producerii sau livrării de bunuri sau al prestării de servicii. — Din fr. **franchise.**

FRANCIZÓR, *francizori,* s.m. Persoană sau instituție care acordă o franciză, o concesiune. — Din fr. **franchiseur.**

FRANCMASÓN, *francmasoni*, s.m. Membru al unei organizații (loji) francmasonice; adept la francmasonilor; mason. — Din fr. **franc-mason.**

FRANCMASONERÍE s.f. Asociație de elite, non-profit, liber consimțită, universală, secretă, care aderă la o anumită explicație metafizică a lumii, de obicei cu caracter ezoteric și care are o orientare filantropică și activează pentru ameliorarea calității vieții atât pe plan material, cât și moral, ca și pentru progresul individual și social; masonerie. — Din fr. **franc-maçonnerie.**

FRANCMASÓNIC, -Ă, *francmasonici, -ce,* adj. Care ține de francmasonerie, privitor la francmasonerie; care are legătură cu francmasoneria; masonic. — Din fr. **franc-maçonnique.**

FRÁNCO adv., adj. invar. Termen internațional desemnând exceptarea, scutirea de la plata unor taxe. F Francat. — Din fr., it. **franco.**

FRANCOFÍL, -Ă, *francofili, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) care aprobă, admiră, iubește tot ce este franțuzesc sau vine de la francezi. — Din fr. **francophile.**

FRANCOFÓN, -Ă, *francofoni, -e*, adj., s.m. și f. (Vorbitor) de limba franceză. — Din fr. **francophone.**

FRANCOFONÍE s.f. Ansamblul politico-cultural al popoarelor care folosesc ca limbă oficială sau ca limbă de comunicare internațională limba franceză. — Din fr. **francophonie.**

FRANCTIRÓR, *franctirori*, s.m. (Înv.) Soldat care, fără să facă parte din armata regulată, primea însărcinări în timpul unui război. F (În timpul celui de-al Doilea Război Mondial) Partizan care a participat voluntar la luptele de rezistență din Franța împotriva invadatorilor. — Din fr. **franc-tireur.**

FRANJ, *franjuri*, s.n. **1.** Fiecare dintre firele de bumbac, mătase, lână etc. care atârnă unul lângă altul ca ornament, la marginea unei perdele, fețe de masă, stofe, a unui obiect de îmbrăcăminte etc. **2.** (Fiz.; în forma *franjă*) Fiecare dintre dungile alternativ luminoase și întunecoase obținute pe un ecran prin fenomenul interferenței luminii. [Var.: **frânjă** s.f.] — Din fr. **frange.**

FRÁNJĂ s.f. v. **franj**.

FRANJURÁ, *franjurez,* vb. I. Tranz. A ornamenta cu franjuri. Cf. fr. franger.

FRANJURÁT, -Ă, *franjurați, -te*, adj. Cu franjuri; în formă de franjuri. — **Franjuri** (pl. al lui *franj)* + suf. *-at.*

FRÁNKLIN, *franklini*, s.m. Unitate de măsură a sarcinii electrice. — Din fr. **franklin.**

FRANȘ, -Ă adj. v. **franc[3].**

FRANȚÚȘCĂ, *franțușe*, s.f. (Înv.) Franțuzoaică. — **Franțuz** + suf. *-că*. Cf. pol. francuzka.

FRANȚÚZ, *franțuzi*, s.m. (Pop.) Francez. — Din rus. **franțuz.**

FRANȚUZÉSC, -EÁSCĂ, *franțuzești,* adj. Francez (**2**). G *Aluat franțuzesc* = aluat pentru prăjituri, pregătit cu unt și lucrat special pentru a deveni fraged și a se desface în foi; foitaj. F (Substantivat, f.) Limba franceză. — **Franțuz** + suf. *-esc.*

FRANȚUZÉȘTE adv. Ca francezii, în felul francezilor; în limba franceză. — **Franțuz** + suf. *-ește.*

FRANȚUZÍ, *franțuzesc*, vb. IV. Refl. (Înv. și fam.) A imita servil obiceiurile franceze, a întrebuința în mod nejustificat cuvinte și expresii franceze. F Tranz. A introduce, fără necesitate, în limbă cuvinte și expresii franceze. — Din **franțuz.**

FRANȚUZÍRE, *franțuziri*, s.f. (Rar) Faptul de a introduce în limbă cuvinte și expresii franceze inutile și nepotrivite. — V. **franțuzi.**

FRANȚUZÍSM, *franțuzisme*, s.n. Cuvânt, expresie împrumutate din limba franceză de o altă limbă și neasimilate de aceasta. — **Franțuz** + suf. *-ism.*

FRANȚUZÍT, -Ă, *franțuziți, -te*, adj. (Adesea substantivat) Care imită obiceiurile franceze și folosește, fără a fi necesar, cuvinte și expresii franceze. — V. **franțuzi.**

FRANȚUZOÁICĂ, *franțuzoaice*, s.f. Femeie care face parte din populația Franței sau este originară de acolo; franțușcă. — **Franțuz** + suf. *-oaică.*

FRANZELÁR, *franzelari*, s.m. Persoană care face sau vinde franzele. — **Franzelă** + suf. *-ar.*

FRANZÉLĂ, *franzele*, s.f. Pâine albă de formă lunguiață; jimblă. — Din ngr. **frantzóla.**

FRANZELĂREÁSĂ, *franzelărese*, s.f. Femeie care face sau vinde franzele; soția franzelarului. — **Franzelar** + suf. *-easă.*

FRANZELĂRÍE, *franzelării*, s.f. Brutărie unde se fac sau prăvălie unde se vând franzele. — **Franzelă** + suf. *-ărie.*

FRANZELÚȚĂ, *franzeluțe*, s.f. Diminutiv al lui *franzelă*. F Chiflă. — **Franzelă** + suf. *-uță.*

FRAPÁ, *frapez*, vb. I. Tranz. **1.** A se impune atenției cuiva prin caracteristici izbitoare; a impresiona puternic, a bate la ochi. **2.** A răci șampania sau alte băuturi alcoolice cu ajutorul gheții. — Din fr. **frapper.**

FRAPÁNT, -Ă, *frapanți, -te*, adj. Care frapează; bătător la ochi, izbitor, șocant. — Din fr. **frappant.**

FRAPÁT, -Ă, *frapați, -te*, adj. (Despre băuturi) Răcit cu gheață. — V. **frapa.**

FRAPIÉRĂ, *frapiere*, s.f. Vas special, de obicei de aluminiu (așezat pe un suport), folosit pentru răcirea cu gheață a băuturilor. [Pr.: *-pi-e-*] — Din **frapa** (după *fructieră, supieră* etc.).

FRÁSIN, *frasini*, s.m. Arbore cu tulpina dreaptă, cilindrică, cu coroana rară, frunze compuse, flori unisexuate lipsite de corolă și fructe alungite, cu lemnul elastic, folosit în industrie *(Fraxinus excelsior).* — Lat. **fraxinus.**

FRÁTE, *frați*, s.m. **1.** Persoană de sex masculin considerată în raport cu altă persoană (indiferent de sex), născută din aceiași părinți sau numai din același tată ori din aceeași mamă; frățâne. G *Frate bun* (sau *adevărat, drept* sau, reg., *dulce*) = fiecare dintre frații născuți din același tată și din aceeași mamă în raport unii cu alții. *Frați de lapte* = copii care au supt la aceeași doică. *Frate de mână* = băiat care servește mireasa în timpul nunții. *Frate de cruce* = fârtat. F (La pl.) Nume dat copiilor (în cazul când se află între ei și băieți) născuți din aceiași părinți sau numai din același tată ori din aceeași mamă. **2.** Termen familiar, prietenesc, cu care cineva se

adresează unei persoane (indiferent de sex). **3.** Titlu pe care şi-l dau călugării între ei. F Grad în ierarhia călugărească dat unui călugăr care nu este cleric şi care ajută la treburile gospodăreşti; călugăr care are acest grad. **4.** Lăstar care se formează la subsuoara frunzelor cerealelor păioase din nodurile de la baza tulpinii. **5.** (Bot.; în compusul) *Fratele-priboiului* = plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu flori purpurii-violacee, care creşte prin păduri sau locuri pietroase, umede şi umbroase *(Gerranium silvaticum).* — Lat**. frater, -tris.**

FRATÉRN, -Ă, *fraterni, -e*, adj. Frăţesc. — Din lat. **fraternus.**

FRATERNITÁTE, *fraternităţi*, s.f. Legătură strânsă, frăţească între persoane, între colectivităţi, între popoare etc.; frăţie, frăţietate. — Din fr. **fraternité,** lat. **fraternitas, -atis.**

FRATERNIZÁ, *fraternizez,* vb. I. Intranz. A manifesta sentimente frăţeşti faţă de cineva; a intra în strânsă prietenie cu cineva; a face cauză comună cu cineva. F (Despre militari sau despre unităţi militare angajate în războaie nedrepte) A face cauză comună cu adversarul (ca protest împotriva războiului). — Din fr. **fraterniser.**

FRATERNIZÁRE, *fraternizări*, s.f. Acţiunea de *a fraterniza* şi rezultatul ei; înfrăţire, unire. — V. **fraterniza.**

FRATRICÍD, -Ă, *fratricizi, -de*, s.m. şi f., s.n., adj. **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care şi-a ucis fratele sau sora. **2.** S.n. Omor de frate sau de soră. **3.** Adj. Care constituie o crimă faţă de un frate, o soră sau faţă de semenii săi. — Din fr. **fratricide,** lat. **fratricida.**

FRATRÍE, *fratrii*, s.f. **1.** Subdiviziune a triburilor greceşti. **2.** Grupare mare de plante înrudite genetic. — Din fr. **phratrie.**

FRAUDÁ, *fraudez*, vb. I. Tranz. A săvârşi o fraudă; a defrauda. [Pr.: *fra-u-*] — Din fr. **frauder,** lat. **fraudare.**

FRAUDÁRE, *fraudări*, s.f. Acţiunea de *a frauda.* [Pr.: *fra-u-*] — V. **frauda.**

FRÁUDĂ, *fraude*, s.f. (Jur.) Săvârşirea cu rea-credinţă, pentru a obţine foloase, a unor acte de atingere a drepturilor altuia (păgubitoare pentru altă persoană); hoţie. F Sumă sustrasă prin înşelăciune, prin defraudare. [Pr.: *fra-u-*] — Din fr. **fraude,** lat. **fraus, fraudis.**

FRAUDULÓS, -OÁSĂ, *frauduloşi, -oase*, adj. (Despre acţiuni) Făcut cu înşelăciune, bazat pe fraudă, pe rea-credinţă. [Pr.: *fra-u-*] — Din fr. **frauduleux,** lat. **fraudulosus.**

FRAZÁ, *frazez*, vb. I. Intranz. (Muz.) A scoate în evidenţă, la executarea unei bucăţi, ritmul frazei muzicale; a face să se desprindă în mod distinct părţile care compun ideea muzicală. — Din fr. **phraser.**

FRAZÁRE, *frazări*, s.f. Acţiunea de *a fraza* şi rezultatul ei. — V. **fraza.**

FRÁZĂ, *fraze*, s.f. **1.** Unitate sintactică alcătuită din două sau mai multe propoziţii, care se află în raport de coordonare sau de subordonare, exprimând una sau mai multe judecăţi. F Fel de exprimare. **2.** (În sintagma) *Frază muzicală* = unitate muzicală alcătuită dintr-o succesiune de sunete cu un sens expresiv propriu. — Din fr. **phrase,** lat. **phrasis.**

FRAZEOLÓG, -Ă, *frazeologi, -ge*, s.m. şi f. (Rar) Persoană care se exprimă în fraze meşteşugite, dar lipsite de conţinut. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **phraséologue.**

FRAZEOLÓGIC, -Ă, *frazeologici, -ce*, adj. Care ţine de frazeologie, privitor la frazeologie. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **phraséologique.**

FRAZEOLOGÍE, *frazeologii*, s.f. **1.** Totalitatea îmbinărilor frazeologice proprii unei limbi. **2.** Disciplină a lingvisticii care studiază unităţile frazeologice din limbă. **3.** Mod propriu unei limbi sau unui scriitor de a construi frazele. **4.** Fig. Vorbărie fără conţinut, care ascunde sărăcia de idei; vorbe goale şi umflate; pălăvrăgeală. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **phraséologie.**

FRĂGÁR, *frăgari*, s.m. (Reg.) Dud. — **Frag**[1] + suf. *-ar.*

FRĂGEZÍ, *frăgezesc*, vb. IV. Refl. şi tranz. (Despre anumite alimente, în special despre carne, aluaturi etc.) A deveni sau a face să devină fraged. — Din **fraged.**

FRĂGEZÍME s.f. Însuşirea de a fi fraged. F Prospeţime, gingăşie, fineţe, delicateţe. — **Fraged** + suf. *-ime.*

FRĂGEZÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) frăgezi* şi rezultatul ei. — V. **frăgezi.**

FRĂGULIŢĂ, *frăguliţe,* s.f. **1**. (Pop.) Frăguţă. **2**. Mică plantă erbacee cu flori galbene-verzui, cu miros slab de mosc *(Adoxa moschatellina).* — **Fragă** + suf. *-uliţă.*

FRĂGUŞOÁRĂ, *frăguşoare*, s.f. (Pop.) Frăguţă. — **Fragă** + suf. *-uşoară.*

FRĂGÚŢĂ, *frăguţe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *fragă;* frăguliţă (**1**), frăguşoară. — **Fragă** + suf. *-uţă.*

FRĂMÁNT s.n. (Rar) Frământare. — Din **frământa** (derivat regresiv).

FRĂMÂNTÁ, *frământ*, vb. I. **1.** Tranz. A preface aluatul într-o masă omogenă, apăsându-l şi amestecându-l. G Expr. *A frământa pământul* = a bate pământul cu picioarele prin lovituri puternice şi repetate. F A lovi îndelung şi repetat (cu pumnii sau cu picioarele) o persoană trântită la pământ, a călca în picioare. **2.** Tranz. Fig. A examina îndelung şi în detaliu o idee, un plan etc. F (Despre stări sufleteşti, sentimente etc.) A nelinişti, a preocupa. F Tranz. şi refl. A-şi supune mintea la eforturi. F Tranz. şi refl. A (se) mişca puternic; a (se) agita. F Refl. (Despre fiinţe) A umbla încolo şi încoace, a nu avea astâmpăr. F Tranz. A învârti, a răsuci un obiect în mână. G Expr. *A-şi frământa mâinile* = a manifesta o mare nelinişte, o tulburare prin frecarea puternică a mâinilor. — Lat. ***fragmentare.**

FRĂMÂNTÁRE, *frământări*, s.f. Acţiunea de *a (se) frământa* şi rezultatul ei; frământat[1], frământ. **1.** Umblet, neastâmpăr; *p. ext.* agitaţie, tulburare (cauzate de mişcări sociale). **2.** Nelinişte sufletească, zbucium, chin. — V. **frământa.**

FRĂMÂNTÁT[1] s.n. Frământare. — V. **frământa.**

FRĂMÂNTÁT[2]**, -Ă,** *frământaţi, -te*, adj. **1.** (Despre aluat) Preparat prin frământare. **2.** Fig. Cuprins de nelinişte; zbuciumat, agitat. — V. **frământa.**

FRĂMÂNTĂTÓR, *frământătoare*, s.n. Maşină pentru frământat aluatul. — **Frământa** + suf. *-ător.*

FRĂNCUŞÓR, *frăncuşori*, s.m. Diminutiv al lui *franc*[1]. — **Franc**[1] + suf. *-uşor.*

FRĂSINÉL, *frăsinei*, s.m. Plantă erbacee medicinală şi ornamentală, cu flori mari, albe sau trandafirii, plăcut mirositoare *(Dictamnus fraxinella).* G Expr. *A umbla (de) frunza frăsinelului* = a umbla fără niciun rost, fără niciun scop, a fi haimana; a hoinări. — **Frasin** + suf. *-el.*

FRĂSINÉT, *frăsineturi*, s.n. Pădure de frasini. — Lat. **fraxinetum.**

FRĂSINÍCĂ, *frăsinici,* s.f. (Bot.) Specie de frasin. — **Frasin** + suf. *-ică.*

FRĂSUÍ, *frăsuiesc*, vb. IV. **1.** Refl. şi intranz. (Reg.) A se plânge; a se boci, a se văicări. **2.** Refl. (Pop. şi fam.) A umbla sau a se agita fără rost. — Din ucr. **frasuvaty.**

FRĂŢÁN s.m. v. **frăţâne.**

FRĂŢÁNE, *frăţâni*, s.m. (Pop.; urmat de un adjectiv posesiv) Frate. [Var.: **frăţán** s.m.] — **Frate** + suf. *-âne.*

FRĂŢÉSC, -EÁSCĂ, *frăţeşti,* adj. Propriu legăturii dintre fraţi, de frate, ca de frate; fratern; afectuos, devotat. — **Frate** + suf. *-esc.*

FRĂŢÉŞTE adv. În mod frăţesc, ca un frate, ca fraţii, cu dragoste frăţească. G Expr. *A împărţi* (ceva) *frăţeşte* = a împărţi în părţi egale, în mod loial. — **Frate** + suf. *-eşte.*

FRĂŢÍCĂ s.m. (Fam.; la voc.) Termen familiar cu care cineva se adresează unui băiat. — **Frate** + suf. *-ică.*

FRĂŢÍE, *frăţii,* s.f. **1.** Legătură de rudenie dintre fraţi; frăţietate. F Iubire frăţească, sentimente ca de frate. **2.** Prietenie strânsă; fraternitate. **3.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Termen care desemna o instituţie juridică folosită în special pentru transmiterea averii în cazul lipsei succesorilor legitimi— **Frate** + suf. *-ie.*

FRĂŢIETÁTE s.f. (Înv.) Fraternitate; frăţie. [Pr.: *-ţi-e-*] — **Frăţie** + suf. *-tate.*

FRĂŢIÓR, *frăţiori*, s.m. Diminutiv al lui *frate.* F (La vocativ) Termen familiar, prietenesc, cu care te adresezi unui bărbat. [Pr.: *-ţi-or*] — **Frate** + suf. *-ior.*

FRÂNÁ, *frânez*, vb. I. Tranz. A încetini sau a opri mersul unui vehicul cu ajutorul frânei. F Fig. A ţine în loc, a împiedica, a opri dezvoltarea, cursul sau manifestarea unei acţiuni, a unui proces, a unui sentiment. — Din fr. **freiner** (după *frână, înfrâna).*

FRÂNÁR, *frânari*, s.m. Muncitor la căile ferate însărcinat cu manevrarea frânei de mână. — **Frână** + suf. *-ar.*

FRÂNÁRE, *frânări*, s.f. **1.** Acţiunea de *a frâna* şi rezultatul ei; frânat. **2.** Inhibiţie. — V. **frâna.**

FRÂNÁT s.n. Frânare (**1**). — V. **frâna.**

FRÁNĂ, *frâne*, s.f. Dispozitiv folosit pentru încetinirea vitezei sau pentru oprirea mişcării unui vehicul. F Fig. Ceea ce ţine în loc cursul sau dezvoltarea unui proces în desfăşurare, a unei acţiuni, a unui sentiment etc.; piedică, obstacol. — Din fr. **frein** (după *frâne,* pl. lui *frâu).*

FRÂNC, -Ă, *frânci, -ce*, s.m. şi f. (Adesea adjectival) Nume generic dat în trecut la noi occidentalilor de origine latină. — Lat. **Francus.**

FRÂNCÚŞĂ, *frâncuşe,* s.f. Varietate de struguri româneşti cu boabe mici, neuniforme şi rare, din care se obţin vinuri albe de masă. — **Frânc** + suf. *-uşă.*

FRÁNGE, *frâng*, vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) rupe (în două) prin lovire, îndoire sau apăsare puternică. F A fractura un os, *p. ext.* un membru al corpului. G Expr. *A-şi frânge gâtul* = **a)** a muri într-un accident; **b)** a-şi compromite situaţia prin întreprinderi riscante. *A frânge* (cuiva) *gâtul* = a omorî pe cineva. *A-şi frânge mâinile* = a-şi împreuna mâinile şi a-şi îndoi cu putere degetele (ca expresie a durerii, a deznădejdii etc.). *A frânge* (sau, refl., *a i se frânge) cuiva inima* = a (se) mâhni peste măsură; a (se) înduioşa până la lacrimi. F Refl. (Despre o masă de apă, despre valuri) A se lovi (de mal, de stânci etc.), împrăştiindu-se în valuri mici. F Tranz. şi refl. Fig. A (se) îndoi, a (se) apleca de mijloc. **3.** Tranz. Fig. A înfrânge, a învinge; a birui (în luptă). — Lat. **frangere.**

FRÁNGERE, *frângeri*, s.f. Acţiunea de *a (se) frânge;* rupere prin îndoire, lovire sau apăsare puternică; frântură. — V. **frânge.**

FRÂNGHÍE[1], *frânghii*, s.f. Fir lung și gros făcut din mai multe fibre vegetale sau din fire animale, precum și din fibre sintetice, răsucite una în jurul alteia; funie. [Acc. și: (reg.) *frắnghie*] — Lat. **fimbria.**

FRÂNGHÍE[2] s.f. v. **frenghie.**

FRÂNGHIÉR, *frânghieri*, s.m. Persoană care confecționează frânghii[1] sau obiecte din frânghie[1]; persoană care vinde frânghii[1] sau obiecte făcute din frânghie[1]. [Pr.: *-ghi-er*] — **Frânghie** + suf. *-ar.*

FRÂNGHIERÍE[1] s.f. Meseria de frânghier. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Frânghier** + suf. *-ie.*

FRÂNGHIERÍE[2], *frânghierii*, s.f. Local în care se confecționează sau se vând frânghii[1] și obiecte făcute din frânghie[1]. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Frânghie[1]** + suf. *-erie.*

FRÂNGHIERÍT s.n. (Rar) Totalitatea frânghiilor[1] necesare la pescuit. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Frânghie[1]** + suf. *-ărit.*

FRÂNGHIOÁRĂ, *frânghioare*, s.f. (Rar) Frânghiuță. [Pr.: *-ghi-oa-*] — **Frânghie** + suf. *-ioară.*

FRÂNGHIÚȚĂ, *frânghiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *frânghie*[1]; frânghioară. [Pr.: *-ghi-u-*] — **Frânghie[1]** + suf. *-uță.*

FRÂNT, -Ă, *frânți, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte) Rupt[2] (în două) prin îndoire, lovire sau apăsare puternică. F (Despre oase sau membre) Fracturat. F Spart, zdrobit, stricat. G Expr. *A nu avea (nicio) para frântă* = a nu avea niciun ban. **2.** (Despre linii sau lucruri asemănătoare cu o linie) Care prezintă unghiuri, îndoituri, întorsături. **3.** (Despre oameni) Îndoit de mijloc. **4.** Fig. Zdrobit de oboseală; sleit, extenuat. G Expr. *Beat frânt* = foarte beat, beat mort. **5.** Fig. Învins, înfrânt. — V. **frânge.**

FRÂNTÚRĂ, *frânturi*, s.f. **1**. Frângere; ceea ce se obține frângând sau rupând ceva; bucată desprinsă de la locul ei sau rămasă dintr-un întreg îmbucătățit. G Expr. *Frântură de limbă* = vorbire încălcită; *p. ext.* frază încălcită, alcătuită din cuvinte greu de rostit. F Porțiune dintr-un întreg; fracțiune (**1**). **2.** (Pop.) Fractură. **3.** (Rar) Spărtură. — Lat. ***franctura** *(= fractura)* sau **frânt** + suf. *-ură.*

FRÂU, *frâie*, s.n. Totalitatea curelelor, împreună cu zăbala, care se pun pe capul și în gura unui cal (de călărie) spre a-l supune și a-l putea mâna. G Loc. adj. *Fără frâu* = neînfrânat, lăsat (prea) liber; dezmățat. G Expr. *A-și pune frâu limbii* (sau *gurii*) sau *a-și pune frâu la limbă* = a vorbi cumpătat, cu prudență; a se reține de la vorbă. *A ține* (pe cineva) *în frâu* = a domoli avântul sau pornirile cuiva. *A ține* (pe cineva) *în șapte* (sau *nouă*) *frâie* = a supraveghea (pe cineva) de aproape, a nu-i lăsa nicio libertate. *A da* (cuiva sau la ceva) *frâu liber* (sau *slobod*) = a lăsa în voie. *A pune (în) frâu* = a stăvili; a înfrâna, a stăpâni. F Fig. (Cu pl. *frâne*) Conducere politică. [Pl. și: *frâne,* (rar) *frâuri*] — Lat. **frenum.**

FRÂULÉȚ, *frâulețe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *frâu.* [Pr.: *frâ-u-*] — **Frâu** + suf. *-uleț.*

FREÁMĂT, *freamăte*, s.n. **1.** Zgomot surd produs de frunzele mișcate de vânt, de valurile mării etc.; fremătare. F Murmur de voci înnăbușite sau nedeslușite. F Zgomot, larmă. **2.** Fig. Fior, înfiorare. [Var.: (reg.) **hreámăt** s.n.] — Lat. **fremitus.**

FREÁTIC, -Ă, *freatici, -ce*, adj. (Despre ape sau pânze de ape subterane) Care se găsește pe primul strat impermeabil de la suprafața Pământului și care alimentează izvoarele, fântânile etc., influențând formarea și proprietățile solului. [Pr.: *fre-a-*] — Din fr. **phréatique.**

FREATOBIOLOGÍE s.f. Știință care studiază organismele din apa freatică. [Pr.: *fre-a-to-bi-o-*] — **Freatic** + **biologie.**

FRECÁ, *frec*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca forțat pe suprafața unui corp cu care este în contact. **2.** Tranz. A amesteca îndelung un aliment apăsând cu putere, pentru a obține o masă omogenă și pufoasă. F A șterge un obiect apăsând în toate direcțiile cu un corp aspru sau moale pentru a-i îndepărta murdăria sau pentru a-l face să strălucească; a lustrui, a curăța. **3.** Tranz. A frecționa. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate. G Expr. *A freca* (cuiva) *ridichea* = a mustra pe cineva; a bate. F A fi prea exigent, a obliga pe cineva la eforturi prea mari; a examina riguros. — Lat. **fricare.**

FRECÁRE, *frecări*, s.f. Acțiunea de *a (se) freca;* frecuș, frecătură (**1**). F (Fiz.) Fenomen care se produce la interacțiunea a două corpuri aflate în contact; forță pe care o exercită un corp asupra altuia când acesta se freacă de el; fricțiune (**1**). — V. **freca.**

FRECÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) freca.* — V. **freca.**

FRECÁT[2], -Ă, *frecați, -te*, adj. (Despre unele alimente) Amestecat astfel încât să devină o masă omogenă și pufoasă. F Curățat prin frecare. — V. **freca.**

FRECĂTÚRĂ, *frecături*, s.f. **1.** Frecare. **2.** Loc care poartă urma unei frecări. **3.** Fig. Mustrare aspră. **4.** Fig. (La pl.) Divergențe, neînțelegeri (surde); frecușuri, fricțiuni. — Lat. **fricatura.**

FRECĂȚÉI s.m. pl. (Reg.) Aluat nedospit frecat mărunt în palmă sau ras pe răzătoare, care se fierbe în supă. — **Frecat[2]** + suf. *-ei.*

FRÉCȚIE, *frecții,* s.f. (Med.) Frecare a unei părți a corpului cu un lichid revulsiv. — Cf. f r e c a.

FRECȚIONÁ, *frecționez*, vb. I. Tranz. A face cuiva o frecție, a freca. [Pr.: *-ți-o-*. — Var.: **fricționá** vb. I] — Din fr. **frictionner** (după *freca*).

FRECȚIONÁRE, *frecționări*, s.f. Acțiunea de *a frecționa.* [Pr.: *-ți-o-*. — Var.: **fricționáre** s.f.] — V. **frecționa.**

FRECÚȘ, *frecușuri*, s.n. Frecare. G Expr. (Fam.) *A trage cuiva un frecuș* = a mustra sau a bate pe cineva. F Fig. (La pl.) Divergențe, neînțelegeri (surde); frecături. — **Freca** + suf. *-uș.*

FRECVÉNT, -Ă, *frecvenți, -te*, adj. Care se întâmplă des[2], la intervale de timp scurte; des[2]; obișnuit. — Din lat. **frequens, -ntis.**

FRECVENTÁ, *frecventez*, vb. I. Tranz. A merge des[2], sistematic, cu regularitate într-un anumit loc. F Spec. A vizita deseori pe cineva. — Din lat. **frequentare,** fr. **fréquenter.**

FRECVENTÁRE, *frecventări*, s.f. Acțiunea de *a frecventa* și rezultatul ei. — V. **frecventa.**

FRECVENTATÍV, -Ă, *frecventativi, -e*, adj. (Gram.; rar) Iterativ. — Din lat. **frequentativus,** fr. **fréquentatif.**

FRECVENTATÓR, -OÁRE, *frecventatori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care frecventează ceva sau pe cineva. — **Frecventa** + suf. *-tor.*

FRECVÉNȚĂ, *frecvențe*, s.f. **1.** Repetare deasă și regulată a unei acțiuni, a unui fapt. F (În învățământ) Participare a studenților sau a elevilor la cursuri. **2.** (Fiz.) Mărime care arată de câte ori se produce un fenomen într-o unitate de timp. G *Curent de înaltă* (sau *de joasă*) *frecvență* = curent electric care își schimbă sensul de un număr mare (sau mic) de ori într-o unitate de timp. **3.** (Fon.; în sintagma) *Frecvență fundamentală* = primă armonică a unui semnal complex; fundamentală. — Din lat. **frequentia,** fr. **fréquence.**

FRECVENȚMÉTRU, *frecvențmetre*, s.n. Instrument pentru măsurarea frecvenței unei mărimi care variază periodic. — Din fr. **fréquencemètre.**

FREDONÁ, *fredonez*, vb. I. Tranz. A cânta încet (fără cuvinte); a cânta cu gura închisă, a îngâna o melodie. — Din fr. **fredonner.**

FREDONÁRE, *fredonări*, s.f. Faptul de *a fredona.* — V. **fredona.**

FREDONÁT, -Ă, *fredonați, -te*, adj. (Despre cântece, melodii) Cântat încet, îngânat. — V. **fredona.**

FREGÁTĂ, *fregate*, s.f. **1.** (În trecut) Vas de război cu trei catarge, dotat cu numeroase tunuri instalate pe ambele borduri și destinat serviciului de recunoaștere și de pază. F (Azi) Tip de navă rapidă de escortă. **2.** Gen de păsări palmipede marine, zvelte, cu corpul mic și cu coada și aripile foarte mari, care trăiesc în regiunea mărilor tropicale și se hrănesc cu pești *(Fregata);* pasăre care face parte din acest gen. — Din fr. **frégate,** it. **fregata.**

FREMĂTÁ, *freámăt*, vb. I. Intranz. **1**. (Despre frunze; *p. ext.* despre copaci și păduri, despre valurile mării; la pers. 3) A produce freamăt. **2.** (Despre oameni) A se înfiora, a vibra, a palpita; (despre colectivități) a se agita. — Din **freamăt.**

FREMĂTÁRE, *fremătări*, s.f. Acțiunea de *a fremăta* și rezultatul ei; freamăt. — V**. fremăta.**

FREMĂTĂTÓR, -OÁRE, *fremătători, -oare*, adj. Care freamătă, tremură, vibrează; fremătos. — **Fremăta** + suf. *-ător.*

FRENCH-CANCAN s.n. Cancan[2]. [Pr.: *frenchi-cancán*] — Cuv. fr.

FRENÉTIC, -Ă, *frenetici, -ce*, adj. Care se află în stare de frenezie, care exprimă o asemenea stare. F (Și adverbial) Puternic; pasionat. — Din fr. **frénétique.**

FRENEZÍE, *frenezii*, s.f. Stare de excitare excesivă, de pasiune nestăpânită, violentă. G Loc. adv. *Cu frenezie* = ca în delir; frenetic, pasionat. — Din fr. **frénésie.**

FRENGHÍE, *frenghii*, s.f. (Înv.) Brocart. [Var.: **frânghíe** s.f.] — Din tc. **frengi.**

FRÉNIC, -Ă, *frenici, -ce*, adj. Care este în legătură cu diafragma. G *Nerv frenic* (și substantivat, m.) = nerv motor principal al diafragmei. — Din fr. **phrénique.**

FRENOLÓGIC, -Ă, *frenologici, -ce*, adj. Referitor la frenologie; de frenologie. — Din fr. **phrénologique.**

FRENOLOGÍE s.f. Teorie conform căreia există o corelație între caracterul și funcțiile intelectuale ale individului, pe de o parte, și conformația craniului, pe de altă parte. — Din fr. **phrénologie.**

FREÓN, *freoni*, s.m. (Chim.) Compus organic al fluorului utilizat în special ca agent frigorific. [Pr.: *fre-on*] — Din fr. **fréon.**

FRÉSCĂ, *fresce*, s.f. **1.** Tehnică de a picta cu culori dizolvate în apă de var pe un zid cu tencuiala încă udă. F Pictură murală decorativă, de dimensiuni mari, realizată prin această tehnică. **2.** Fig. Operă literară de dimensiuni mari, care înfățișează tabloul de ansamblu al unei epoci, al unei societăți etc. — Din fr. **fresque.**

FRÉSCO s.n. Țesătură din fire subțiri de lână, uni sau cu efecte de culori, întrebuințată mai ales pentru confecționarea îmbrăcămintei de vară. — Din it. **fresco.**

FREŞ adj. (Fam.; despre oameni) Care nu este obosit, vioi; *p. restr.* (despre înfățișarea lor) care exprimă prospețime, sănătate, tinerețe. — Din fr**. fraîche.**

FRETÁ, *fretez*, vb. I. Tranz. **1.** A asambla două piese metalice prin strângere, fie prin contracția piesei cuprinzătoare, care a fost încălzită înainte de asamblare, fie prin dilatarea piesei cuprinse, care a fost răcită în prealabil. F A asambla două tuburi metalice coaxiale, astfel încât tubul exterior să strângă tubul interior. **2.** A asambla mai multe piese sau a consolida un obiect prin strângere cu o fretă sau cu un bandaj exterior; a cercui. — Din fr. **fretter.**

FRETÁJ, *fretaje*, s.n. Ansamblu constituit din două sau din mai multe tuburi coaxiale, montate forțat unul în altul. — Din fr. **frettage.**

FRETÁRE, *fretări*, s.f. Acțiunea de *a freta* și rezultatul ei. — V. **freta.**

FRÉTĂ, *frete*, s.f. **1.** Tub sau inel metalic montat la exteriorul unei piese tubulare sau al unui ansamblu de piese, pentru a le consolida. **2.** Fir metalic înfășurat pe un tub sau pe un ansamblu de piese pentru a le mări rezistența. **3.** Piesă de metal în formă de inel sau de elice, care înconjoară barele armăturii longitudinale ale unei piese de beton armat. — Din fr. **frette.**

FREUDIÁN, -Ă, *freudieni, -ne,* adj. Care aparține freudismului, referitor la freudism. [Pr.: *froi-dian*] — Din fr. **freudien.**

FREUDÍSM s.n. Concepție psihologică a lui Sigmund Freud și a adepților săi [Pr.: *froi-dism*] — Din fr. **freudisme.**

FREZ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoarea fragilor; roz, roșiatic. **2.** S.n. Culoare frez (**1**). — Din fr. **fraise.**

FREZÁ[1], *frezez*, vb. I. Tranz. A prelucra prin așchiere un material cu freza[1]. G *Mașină de frezat* = mașină-unealtă destinată prelucrării prin așchiere a suprafețelor plane sau profilate ale pieselor cu ajutorul unei scule așchietoare; freză[1] (**2**). — Din fr. **fraiser.**

FREZÁ[2] vb. I v. **friza[1].**

FREZÁRE[1], *frezări*, s.f. Acțiunea de *a freza*[1] și rezultatul ei; frezat[1]. — V. **freza[1]**.

FREZÁRE[2] s.f. v. **frizare.**

FREZÁT[1] s.n. Frezare[1]. — V. **freza[1].**

FREZÁT[2] s.n. v. **frizat.**

FRÉZĂ[1], *freze*, s.f. **1.** Unealtă așchietoare cu unul sau cu mai multe tăișuri, dispuse simetric în jurul unui ax și având o mișcare de rotație, folosită la prelucrarea metalelor, a lemnului și a altor materiale dure; frezor[1]. G *Frează-modul* = freză profilată, utilizată la prelucrarea roților dințate. **2.** Mașină de frezat. **3.** Mașină agricolă având organul activ format dintr-un ax rotitor prevăzut cu gheare și cuțite, care taie și mărunțește pământul. **4.** (Urmat de determinarea „rutieră") Mașină de lucru rutieră folosită pentru scarificarea, mărunțirea și amestecarea cu lianți a stratului superficial de pământ, la executarea drumurilor. — Din fr. **fraise.**

FRÉZĂ[2], *freze*, s.f. Pieptănătură bărbătească; frizură. — Din **freza[2]** (derivat regresiv).

FRÉZĂ[3], *freze*, s.f. Guler cu mai multe pliuri care se purta la gât în sec. XVI–XVII. — Din fr. **fraise.**

FRÉZIE, *frezii*, s.f. Plantă ornamentală cu flori plăcut mirositoare, colorate în diverse nuanțe (pale), dispuse în inflorescențe terminale pe tije subțiri și ușor curbate *(Freesia).* — Din lat. **Freesia,** denumirea științifică a freziei.

FREZMAȘÍNĂ, *frezmașini*, s.f. Mașină la care se adaptează freza[1] (**1**) și care o pune în mișcare. — Din germ. **Fräsmaschine.**

FREZÓR[1], *frezoare*, s.n. Freză[1] (**1**). — Din fr. **fraisoir.**

FREZÓR[2], -OÁRE, *frezori, -oare*, s.m. și f. Muncitor care lucrează la o mașină de frezat. — Din fr. **fraiseur.**

FRIÁBIL, -Ă, *friabili, -e*, adj. (Despre materiale) Care se fărâmițează, se sparge ușor. [Pr.: *fri-a-*] — Din fr. **friable,** lat. **friabilis.**

FRIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi friabil. [Pr.: *fri-a-*] — Din fr. **friabilité.**

FRICATÍV, -Ă, *fricativi, -e*, adj. (În sintagma) *Consoană fricativă* (și substantivat, f.) sau *sunet fricativ* = consoană sau sunet la a căror pronunțare canalul fonator se strâmtează astfel încât aerul să se poată scurge tot timpul emisiunii; consoană constrictivă sau sunet constrictiv. — Din fr. **fricatif.**

FRÍCĂ s.f. Stare de adâncă neliniște și de tulburare, provocată de un pericol real sau imaginar; lipsă de curaj, teamă, înfricoșare. G Loc. adj. *Fără frică* = neînfricat; curajos. G Loc. adv. *Cu frică* = cu teamă, temându-se. *Fără (nicio) frică* = cu curaj. *Nici de frică* = nicidecum, deloc. G Expr. *A băga* (cuiva) *frica în oase* = a înfricoșa (pe cineva). *A duce frica cuiva* (sau *a ceva*) = **a)** a-i fi teamă de cineva sau de ceva; **b)** a-i fi teamă să nu i se întâmple cuiva ceva rău. *A fi cu frica în spate* (sau *în sân*) = a fi într-o continuă stare de neliniște, de teamă. *A ști de frica cuiva* = a asculta pe cineva, fiindu-i frică de el. — Cf. gr. p h r i k ē.

FRICHINÍ, *frichinesc*, vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. A se mișca încoace și încolo fără rost; a se fâțâi. **2.** Tranz. A purta de colo până colo pe cineva, a sâcâi. — Et. nec.

FRICÓS, -OÁSĂ, *fricoși, -oase*, adj. (Adesea substantivat) Care se lasă ușor cuprins de frică. — **Frică** + suf. *-os.*

FRÍCȚIE s.f. v. **fricțiune.**

FRICȚIONÁ vb. I. v**. frecționa.**

FRICȚIONÁRE s.f. v. **frecționare.**

FRICȚIÚNE, *fricțiuni*, s.f. **1.** (Fiz.) Frecare. **2.** Fig. Neînțelegere, ceartă, divergență între două persoane sau două grupuri de persoane; frecătură. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: (**2**) **frícție** s.f.] — Din fr. **friction.**

FRÍDERIC, *friderici*, s.m. Monedă de aur prusiană, care a circulat și în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din germ. **Friedrichs**[dor].

FRIG, (**2**) *friguri*, s.n. **1.** Temperatură scăzută a mediului ambiant, care dă senzația de rece. F Senzație de rece provocată de temperatura joasă a mediului. **2.** (La pl.) Temperatură ridicată a unui bolnav; tremur cauzat de senzația de rece, care precedă uneori o stare febrilă; frisoane. F Malarie. F Fig. Stare de neliniște, de agitație puternică; emoție. [Var.: (pop., **2**) **frígură** s.f.] — Lat. **frigus, -oris.**

FRIGANEÁ, *friganele*, s.f. Felie de pâine albă muiată în lapte și ouă, apoi prăjită în grăsime. [Var.: **frigăneá** s.f.] — Din ngr. **frighaniá.**

FRIGÁRE, *frigări*, s.f. **1.** Vergea de fier sau de lemn ascuțită la un capăt, în care se înfige carnea spre a o frige deasupra jăraticului; țiglă[2]. G Loc. adj. și adv. *La frigare* = fript în frigare deasupra jăraticului. **2.** (Bot.; la pl.) Plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu tulpina ramificată de la bază și acoperită cu peri lungi și aspri, cu flori mari violete-purpurii, folosită în medicina populară *(Gerranium palustre).* — **Frige** + suf. *-are.*

FRIGĂNEÁ s.f. v. **friganea.**

FRIGĂRÚICĂ, *frigăruici,* s.f. Frigăruie. — **Frigare** + suf. *-uică.*

FRIGĂRÚIE, *frigărui*, s.f. Carne tăiată în bucăți mici și friptă în frigare; frigăruică. — **Frigare** + suf. *-uie.*

FRÍGE, *frig,* vb. III. **1.** Tranz. A prepara un aliment (în special carne sau pește) prin expunere directă la acțiunea focului (în frigare, pe grătar etc.); *p. ext.* a prăji în tigaie. G Compus: (fam.) *frige-linte* s.m. invar. = om avar, zgârcit, harpagon. **2.** Tranz. și refl. A(-și) provoca o durere vie, o arsură la atingerea cu focul sau cu un obiect foarte fierbinte; a (se) arde. G Expr. (Tranz.) *A frige* (pe cineva) *la inimă* sau *a-i frige* (cuiva) *inima* = a provoca cuiva o durere vie, usturătoare; a provoca cuiva o mare suferință morală. F (Despre alți agenți decât căldura; adesea fig.) A provoca o senzație usturătoare (asemănătoare cu cea cauzată de o arsură). **3.** Intranz. (Despre corpuri fierbinți) A iradia căldură mare; a dogori. **4.** Refl. Fig. (Fam.) A se păcăli, a se înșela, a rămâne păgubaș. [Perf. s. *fripsei*, part. *fript*] — Lat. **frigere.**

FRIGIÁN, -Ă, *frigieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Frigia. **2.** Adj. Care aparține Frigiei sau frigienilor (**1**), privitor la Frigia ori la frigieni. G *Bonetă frigiană* = bonetă purtată în Antichitate de sclavii eliberați și adoptată în timpul Revoluției Franceze din 1789-1794 ca simbol al libertății. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **phrygien.**

FRIGÍD, -Ă, *frigizi, -de*, adj. Care suferă de frigiditate. — Din fr. **frigide,** lat. **frigidus.**

FRIGIDÁRIUM s.n. Sală în termele romane destinată instalației și practicării băilor reci. [Pr.: *-ri-um*] — Cuv. lat.

FRIGIDÉR, *frigidere*, s.n. Aparat de construcție specială, izolat termic, echipat cu un agregat frigorigen, destinat răcirii și păstrării temporare a alimentelor și a produselor ușor alterabile. — Din fr. **frigidaire.**

FRIGIDITÁTE s.f. Indiferență (sau aversiune) față de actul sexual. — Din fr. **frigidité,** lat. **frigiditas, -atis.**

FRIGORÍE, *frigorii*, s.f. Unitate de măsură a frigului, egală cu o calorie. — Din fr. **frigorie.**

FRIGORIFÉR, -Ă, *frigoriferi, -e*, adj. (Despre un sistem fizico-chimic sau tehnic) Care transferă frigul. G *Lanț frigorifer* = serie de instalații frigorifice prin care se asigură conservarea și transportul la rece al alimentelor. *Agent frigorifer* = agent frigorific care transferă frig la un mediu ce trebuie răcit de la un mediu care se află la o temperatură mai joasă. F (Substantivat, n.; impr.) Clădire sau încăpere prevăzută cu instalații de răcire sub temperatura mediului înconjurător și folosită pentru conservarea unor cantități mari de alimente, medicamente etc.; instalație frigorifică. — Din fr. **frigorifère.**

FRIGORÍFIC, -Ă, *frigorifici, -ce*, adj. Care ține de frig, privitor la frig; care servește la producerea frigului. G *Agent frigorific* = substanță sau amestec de substanțe care produce sau transferă frig. *Instalație frigorifică* = sistem tehnic alcătuit dintr-un agregat frigorigen, o încăpere răcită, o instalație de comandă și de control și dispozitive anexe, utilizat pentru răcire. — Din fr. **frigorifique,** lat. **frigorificus.**

FRIGORIGÉN, -Ă, *frigorigeni, -e*, adj. (Despre sisteme fizico-chimice) Care poate produce frig. G *Agent frigorigen* = substanță cu putere de

vaporizare mare, care absoarbe căldura. *Instalație frigorigenă* (sau *agregat frigogen*) = parte componentă a unei instalații frigorifice, în care, prin consum de energie, agentul frigorigen își modifică continuu starea de agregare, producând frig. — Din fr. **frigorigène.**

FRIGOTÉHNICĂ s.f. Ramură a tehnicii care studiază mijloacele și instalațiile de producere a frigului și procedeele utilizării practice a acestuia. — **Frig** + **tehnică** (după germ. *Kältetechnik).*

FRIGOTEHNÍST, *frigotehniști*, s.m. Specialist în frigotehnică. — **Frigotehni**[că] + suf. *-ist.*

FRIGOTERAPÍE s.f. Folosire a temperaturilor joase în tratarea unor boli. — Din fr. **frigothérapie.**

FRIGULÉȚ, *frigulețe*, s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *frig;* frig mare. — **Frig** + suf. *-uleț.*

FRÍGURĂ s.f. v. **frig.**

FRIGURÍCĂ, *frigurele*, s.f. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu tulpina foarte ramificată, cu frunze ovale și cu flori roșii sau albe *(Erythraea pulchella).* **2.** Fierea-pământului. — **Friguri** (pl. lui *frig*) + suf. *-ică.*

FRIGURÓS, -OÁSĂ, *friguroși, -oase*, adj. **1.** (Despre locuințe) Care se încălzește greu și insuficient, care nu păstrează căldura, care nu apără de frig. F Care are o temperatură scăzută, care răspândește frig; rece. **2.** (Despre ființe) Care rezistă greu la frig, care nu suportă bine frigul. F Înfrigurat. — Lat. **frigorosus.**

FRINGILÍD, *fringilide*, s.n. (La pl.) Familie de păsări cântătoare cu cioc conic și scurt; (și la sg.) pasăre care face parte din această familie. — Din fr. **fringilidés.**

FRIPÓN, *friponi*, s.m. (Livr.) Șarlatan, hoț, escroc. — Din fr. **fripon.**

FRIPT, -Ă, *fripți, -te*, adj., s.f. art. **1.** Adj. (Despre alimente) Care a fost gătit prin expunere directă la acțiunea focului; *p. ext.* prăjit. G Expr. *A mânca* (pe cineva) *fript* = a distruge, a da gata (pe cineva). *A face* (cuiva) *zile fripte* = a necăji pe cineva (zi de zi); a hărțui, a șicana. **2.** Adj. (Despre ființe) Ars, rănit prin acțiunea focului sau a unui obiect fierbinte. F Fig. Chinuit. **3.** S.f. art. Numele unui joc de copii în care unul dintre jucători încearcă să lovească peste palme pe celălalt, iar acesta și le ferește în ultimul moment. — V. **frige.**

FRIPTÚRĂ, *fripturi*, s.f. Fel de mâncare constând din carne friptă pe grătar, în frigare sau în tigaie. — Lat. *__frictura.__

FRIPTURÍCĂ, *fripturici,* s.f. Diminutiv al lui *friptură.* — **Friptură** + suf. *-ică.*

FRIPTURÍSM s.n. (Fam.) Goană după posturi și avantaje materiale. — **Friptură** + suf. *-ism.*

FRISÓN, *frisoane*, s.n. Succesiune de tremurături convulsive și ritmice, însoțită de o senzație puternică de frig, care se manifestă de obicei înainte de o criză febrilă sau în timpul unei boli febrile. — Din fr. **frisson.**

FRÍȘCĂ[1] s.f. Strat de smântână proaspătă, care se ridică la suprafața laptelui nefiert după câteva ore de la mulgere și care, bătută cu telul, devine spumoasă. F Smântână bătută cu zahăr și servită ca desert sau ca garnitură la prăjituri. — Et. nec.

FRÍȘCĂ[2]**,** *frișt*i, s.f. (Pop.) **1.** Nuia, vergea. **2.** Fig. Femeie tânără, zglobie, atrăgătoare, șmecheră și ușor neserioasă. — Din magh. **fricska.**

FRITEUZĂ, *friteuze,* s.f. Aparat pentru prăjit alimente. [Pr.: *fritőză*] — Din fr. **friteuse.**

FRIULÁN, -Ă, *friulani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația din provincia Friuli–Venezia Giulia (nord-estul Italiei) sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține provinciei Friuli–Venezia Giulia sau friulanilor (**1**), care se referă la provincia Friuli–Venezia Giulia ori la friulani. F (Substantivat, f.) Ramură a limbii retoromane vorbită de friulani. [Pr.: *fri-u-*] — Din fr. **frioulan.**

FRIVÓL, -Ă, *frivoli, -e*, adj. (Despre oameni) Care este preocupat de lucruri neserioase, care umblă după plăceri ușoare; ușuratic. F (Despre lucruri, fapte, atitudini) Lipsit de seriozitate, de temeinicie, de importanță. — Din fr. **frivole,** it. **frivolo.**

FRIVOLITÁTE, (**2**) *frivolități*, s.f. **1.** Însușire a ceea ce este frivol; neseriozitate. **2**. (La pl.) Lucruri, fapte, cuvinte, purtări ușuratice, neserioase. — Din fr. **frivolité.**

FRIZ s.n. v. **friză**[1]**.**

FRIZÁ[1]**,** *frizez*, vb. I. Tranz. și refl. (Azi rar) A(-și) încreți, a(-și) ondula părul (cu fierul sau prin alte mijloace); a (se) coafa. [Var.: **frezá** vb. I] — Din fr. **friser.**

FRIZÁ[2] vb. I. Tranz. A fi pe punctul de a atinge ridicolul, nebunia etc. — Din fr. **friser**.

FRIZÁRE, *frizări*, s.f. (Azi rar) Acțiunea de *a (se) friza* și rezultatul ei; frizat. [Var.: **frezáre** s.f.] — V. **friza**[1]**.**

FRIZÁT s.n. (Azi rar) Frizare. [Var.: **frezát** s.n.] — V. **friza**[1]**.**

FRÍZĂ[1]**,** *frize*, s.f. **1.** (În arhitectura clasică) Parte componentă a antablamentului, cuprinsă între arhitravă și cornișă, de obicei împodobită cu picturi, basoreliefuri, caneluri etc. F Ornament în formă de bandă orizontală cu picturi sau reliefuri în jurul unui vas, al unei săli, al unui sarcofag etc. **2.** Piesă îngustă de cherestea, folosită la fabricarea lamelor de parchet, a chenarelor de uși, a lambriurilor. F Chenar care înconjoară o pardoseală de parchet în lungul pereților, făcut din piese mai mari decât lamele parchetului. **3.** Ramă masivă de lemn în care se prind tăbliile unei uși. [Var.: **friz** s.n.] — Din fr. **frise.**

FRÍZĂ[2]**,** *frize*, s.f. Rasă de oi de culoară albă, cu coada scurtă, crescută pentru producția de lapte. — Din germ. **Friser.**

FRIZÉR, *frizeri*, s.m. Lucrător care se ocupă cu bărbieritul sau cu tunsul părului; bărbier. F Coafor. — Din fr. **friseur.**

FRIZERÍE, *frizerii*, s.f. Atelier pentru tuns, pentru ras sau pentru frizat; bărbierie (**2**). — **Frizer** + suf. *-ie.*

FRIZERÍȚĂ, *frizerițe*, s.f. Lucrătoare care se ocupă cu bărbieritul, cu tunsul sau cu ondulatul părului. — **Frizer** + suf. *-iță.*

FRIZÓN, *frizoane*, s.n. Fibră textilă provenită din straturile exterioare ale gogoșilor de mătase, de pe care nu poate fi trasă, reprezentând un deșeu. — Din fr. **frison.**

FRIZÚRĂ, *frizuri*, s.f. Frezã[2]. — Din fr. **frisure.**

FRÓNDĂ, *fronde*, s.f. Nume dat revoltelor din Franța, la mijlocul sec. XVII, ca urmare a politicii de întărire a absolutismului regal și a fiscalității excesive. F Fig. Opoziție neprincipială, răzvrătire cu caracter de persiflare pornită din motive personale. — Din fr. **fronde.**

FRONDEUR, *frondeuri*, s.m. Partizan al frondei. [Pr.: *frondőr.* — Var.: **frondór** s.m.] — Din fr. **frondeur.**

FRONDÓR s.m. v. **frondeur.**

FRONSÉU, *fronseuri,* s.n. Cută a unei rochii, a unei cămăși etc. menținută printr-un fir. — Din fr. **froncis.**

FRONT, *fronturi*, s.n. **1.** Loc unde se dau lupte militare în timp de război; totalitatea forțelor militare care operează pe câmpul de luptă sub o comandă unică. G Expr. *A rupe* (sau a *sparge*) *frontul* = a rupe linia de apărare a inamicului, a pătrunde forțat în linia de apărare a acestuia. F Parte din teatrul de operații al unui stat aflat în stare de război, pusă sub comandă unică. F Mare unitate operativă, compusă din mai multe armate. **2.** Formație de militari, școlari, sportivi etc. aliniați cot la cot, cu fața la persoana care dă îndrumări, comenzi etc. G Loc. adv. *În front* = așezat în linie, în poziție de drepți sau pe loc repaus. **3.** Fig. Grup de forțe solidare, organizat în vederea unei lupte comune pentru realizarea unui scop; *p. ext.* sectorul unde se duce o astfel de luptă. **4.** Porțiune dintr-un zăcământ de substanțe minerale utile, deschisă printr-o lucrare minieră, unde se efectuează săpăturile. **5.** Plan vertical în care sunt situate fațada unei clădiri sau fațadele unui ansamblu de clădiri. F Latură a unei parcele, care coincide cu alinierea căii de circulație. **6.** (Met.) Zonă de tranziție între două mase de aer diferite, caracterizată prin schimbări meteorologice bruște, cu consecințe directe asupra mersului vremii. G *Front atmosferic* = zonă de contact între două mase de aer cu gradient termic ridicat. **7.** (Fiz.; în sintagma) *Front de undă* = ansamblul punctelor până la care ajunge o oscilație la un moment dat. — Din fr. **front.**

FRONTÁL, -Ă, *frontali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ține de regiunea frunții. F (Substantivat, n.; rar) Parte proeminentă a unui obiect. **2.** Adj. Din față, așezat în față. G *Abataj frontal* = abataj al minereului făcut pe un front foarte lung în direcția filonului; *p. ext.* locul unde se execută o astfel de operație. **3.** Adj. Referitor la front (**6**). **4**. S.n. Os al craniului care formează fruntea și o parte din orbite. — Din fr. **frontal.**

FRONTALIÉR, -Ă, *frontalieri, -e,* adj. Care ține de frontieră, referitor la frontieră; care se produce la frontieră. — Din fr. **frontalier.**

FRONTALITÁTE s.f. (În sintagma) *Legea frontalității* = canon în sculptura antică prin care se impunea reprezentarea din față și strict simetrică a corpului în raport cu planul median ce trece prin șaua nasului, stern și ombilic. — Din fr. **frontalité.**

FRONTIÉRĂ, *frontiere*, s.f. Linie naturală sau convențională care desparte teritoriul unui stat de teritoriul altor state sau de întinderi de apă care nu fac parte din teritoriul său; graniță, hotar. [Pr.: *-ti-e-*. — Var.: (înv.) **fruntárie** s.f.] — Din fr. **frontière.**

FRONTISPÍCIU, *frontispicii,* s.n. **1.** Partea superioară a fațadei principale a unui edificiu; *p. ext.* fațada principală a unui edificiu. **2.** Prima pagină a unei cărți, care, pe lângă titlu, poartă adesea numele autorului, gravuri simbolizând cuprinsul lucrării etc. F Partea de sus de pe prima pagină a unui ziar, cuprinzând titlul și unele indicații. — Din fr. **frontispice,** lat. **frontispicium.**

FRONTOGENÉZĂ, *frontogeneze*, s.f. Proces meteorologic care, în cazul convergenței a două mase de aer, formează o zonă cu temperatură mai mare și cu umiditate. — Din fr. **frontogénèse.**

FRONTOLÍZĂ, *frontolize,* s.f. (Met.) Proces de destrămare a fronturilor atmosferice. — Din fr. **frontolyse.**

FRONTÓN, *frontoane*, s.n. **1.** Element de formă triunghiulară, mărginit de o cornișă, care încoronează fațada unui edificiu. **2.** Element de arhitectură,

alcătuit dintr-o cornișă curbă sau frântă, care se găsește deasupra intrării unui edificiu, deasupra unei uși etc. — Din fr. **fronton.**

FROTÍR s.n. Țesătură specială de bumbac, care absoarbe apa ușor, folosită pentru prosoape, halate de baie etc. — Cf. fr. frotté.

FROTÍU, *frotiuri*, s.n. **1.** Picătură de sânge, suspensie de microbi etc. întinse în strat subțire și omogen pe o lamă de sticlă pentru a putea fi examinate la microscop. **2.** (Pict.) Strat subțire de culoare care lasă să se vadă în transparență firele pânzei. — Din fr. **frottis.**

FRUCT, *fructe*, s.n. **1.** Produs care apare și se dezvoltă din pistilul unei flori fecundate și care conține semințele. G *Fructe zaharate* (sau *zaharisite)* = fructe întregi sau părți de fructe sau de plante îmbibate cu sirop de zahăr și cu glucoză și acoperite, de obicei, cu o crustă de zahăr. **2.** Produse vegetale care servesc ca hrană. **3.** Fig. Produs, profit, rezultat material sau moral al unei acțiuni, al unei activități sau al unei situații; rod. [Var.: **frúctă** s.f.] — Din lat. **fructus.**

FRUCTÁR, *fructari*, s.m. (Rar) Vânzător de fructe. — **Fruct** + suf. *-ar.*

FRÚCTĂ s.f. v. **fruct.**

FRUCTĂRÍE, *fructării*, s.f. (Rar) Prăvălie unde se vând fructe. — **Fruct** + suf. *-ărie.*

FRUCTIÉRĂ, *fructiere*, s.f. Vas în care se pun fructele pe masă. [Pr.: *-ti-e-*] — **Fruct** + suf. *-ieră* (după fr. *fruitière*).

FRUCTIFÉR, -Ă, *fructiferi, -e*, adj. (Despre pomi) Care produce fructe comestibile; roditor. F (Despre organele unei plante) Care poartă fructele. — Din fr. **fructifère.**

FRUCTIFICÁ, *fructífic*, vb. I. **1.** Intranz. (Despre sume de bani, capitaluri) A aduce venit, a spori prin dobânzile adăugate. **2.** Tranz. Fig. A folosi cu profit o valoare, o situație, o ocazie oarecare. — Din fr. **fructifier,** lat. **fructificare.**

FRUCTIFICÁRE, *fructificări*, s.f. Acțiunea de *a fructifica* și rezultatul ei; fructificație; valorificare. — V. **fructifica.**

FRUCTIFICÁȚIE, *fructificații*, s.f. **1.** Fructificare. F Proprietate a plantelor de a produce fructe; proprietate a pomilor fructiferi și a viței-de-vie de a da lăstari fertili. **2.** Totalitatea organelor reproducătoare la criptogame. **3.** Perioadă în care se formează fructele. — Din fr. **fructification.**

FRUCTÍNĂ, *fructine*, s.f. Produs de cofetărie preparat din vafele cu umplutură de cremă de fructe. — **Fruct** + suf. *-ină.*

FRUCTÓZĂ s.f. Substanță organică dulce, care se găsește în nectarul florilor, în fructele dulci și în miere și care, împreună cu glucoza, formează zaharoza; levuloză. — Din. fr. **fructose.**

FRUCTUÓS, -OÁSĂ, *fructuoși, -oase*, adj. Care dă rezultate bune; folositor, profitabil, avantajos. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **fructueux,** lat. **fructuosus.**

FRUGÁL, -Ă, *frugali, -e*, adj. (Despre mese, prânzuri) Alcătuit din bucate puține (și simple). — Din fr. **frugal,** lat. **frugalis.**

FRUGALITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este frugal. — Din fr. **frugalité,** lat. **frugalitas, -atis.**

FRUGIFÉR, -Ă, *frugiferi, -e*, adj. Care dă roade, fructe. — Din fr. **frugifère.**

FRUGIVÓR, -Ă, *frugivori, -e,* adj., s.m. și f. (Animal) care se hrănește în special cu fructe. — Din fr. **frugivore.**

FRUMÓS, -OÁSĂ, *frumoși, -oase*, adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat; despre ființe și părți ale lor, despre lucruri din natură, obiecte, opere de artă etc.) Care place pentru armonia liniilor, mișcărilor, culorilor etc.; care are valoare estetică; estetic. G *Arte frumoase* = pictură, sculptură, gravură (în trecut și arhitectură, poezie, muzică, dans). F (Substantivat, f. pl. art.) Ielele. **2.** Care place, care trezește admirație din punct de vedere moral. G Expr. (Substantivat) *A lua* (pe cineva) *cu frumosul* = a trata (pe cineva) blajin, cu menajamente. **3.** (Despre timp) Senin, calm (din punctul de vedere al stării atmosferei). **4.** (Despre lucruri sau fapte) Important, considerabil, remarcabil. **II.** Adv. **1.** În mod plăcut, armonios, estetic. **2.** Potrivit, bine; așa cum se cuvine. G Expr. *A sta* (sau *a ședea*) *frumos* = (despre obiecte de îmbrăcăminte) a i se potrivi (cuiva), a-i veni bine; (despre purtări) a fi așa cum trebuie, cum se cere. *A face frumos* = (despre câini) a sta sluj. *A fi frumos* (din partea cuiva) = a se cuveni, a fi cuviincios; a fi lăudabil. **III.** S.n. Categorie fundamentală a esteticii prin care se reflectă însușirea omului de a simți emoție în fața operelor de artă, a fenomenelor și a obiectelor naturii etc. și care are ca izvor obiectiv dispoziția simetrică a părților obiectelor, îmbinarea specifică a culorilor, armonia sunetelor etc. — Lat. **formosus.**

FRUMSÉȚE s.f. v. **frumusețe.**

FRUMUSÉȚE, (**2**) *frumusețí*, s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este frumos. G Loc. adj. *De toată frumusețea* = deosebit de frumos; minunat. **2.** (Concr.) Obiect, faptă, lucru frumos. G (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" capătă valoarea superlativului „foarte frumos") *O frumusețe de casă.* F Femeie foarte frumoasă. [Var.: (pop.) **frumséțe** s.f.] — **Frumos** + suf. *-ețe.*

FRUMUȘÉL, -ÍCĂ, *frumușei, -ele*, adj. Diminutiv al lui *frumos.* F (Adverbial) Cu frumosul, bine, lin, calm; fără prea multă vorbă. — **Frumos** + suf. *-el, -ică.*

FRUNTÁR, *fruntare*, s.n. **1.** Grindă principală care mărginește prispa în partea de sus și pe care se sprijină grinzile secundare ale casei. **2.** Catapetesamă. **3.** Curea care leagă cele două părți laterale ale căpețelei și care trece peste fruntea calului. — Lat. **frontale** sau **frunte** + suf. *-ar.*

FRUNTÁRIE s.f. v. **frontieră.**

FRUNTÁȘ, -Ă, *fruntași, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care este în frunte într-un domeniu de activitate și care poate servi drept exemplu. **2.** S.m. și f. Denumire a gradului militar dintre ostaș și caporal; persoană care are acest grad. — **Frunte** + suf. *-aș.*

FRUNTĂȘÍE, *fruntășii*, s.f. (Înv.) Faptul de a fi fruntaș (**1**). — **Fruntaș** + suf. *-ie.*

FRÚNTE, *frunți*, s.f. **1.** (La oameni) Partea superioară a feței, formată din osul frontal, cuprinsă între sprâncene și păr și mărginită lateral de tâmple; (la animale) partea dinainte a capului, imediat deasupra ochilor. **2.** Cap; față, chip. **3.** Fig. (Adesea articulat) Tot ce este mai bun, mai ales, mai de seamă, ceea ce este de calitate superioară; persoană care se distinge, care se relevă primul (dintre alții). G Loc. adj. *De frunte* = care ocupă locul întâi, care este de primul rang. G Loc. adv. *În frunte* sau (loc. prep.) *în fruntea* cuiva (sau a ceva) = în față, înainte (față de cineva sau de ceva); *fig.* în locul întâi, de cinste, de conducere. F Lichid obținut la începutul unei distilări fracționate. — Lat. **frons, -ntis.**

FRUNZÁR, *frunzare*, s.n. **1.** Desiș format din crengile pline de frunze ale unui copac sau ale unor tufe. **2.** Umbrar făcut din crengi bogate. **3.** Frunze uscate, servind ca așternut sau nutreț pentru vite. [Pl. și: (m.) *frunzari*] — **Frunză** + suf. *-ar.*

FRÚNZĂ, *frunze*, s.f. **1.** Organ vegetal al plantei, care îi servește la respirație, la transpirație și la asimilație, format, de obicei, dintr-o foaie verde (limb) prinsă de tulpină printr-o codiță (pețiol). G Loc. adv. *Ca frunza și ca iarba* = numeros. G Expr. *A tăia frunză la câini* = a nu avea nicio ocupație serioasă, a pierde vremea fără treabă; a trândăvi. **2.** Compus: *frunză-de-potcă* = plantă erbacee cu frunze de un verde strălucitor și cu flori verzui *(Chenopodium murale).* **2.** (În sintagma) *Frunze de ferigă* = boală a tomatelor, provocată de un virus și manifestată prin îngustarea foliolelor, care devin aproape filiforme, luând înfățișarea frunzelor de ferigă. — Lat. **frondia** *(< frons, -ndis).*

FRUNZĂREÁLĂ, *frunzăreli*, s.f. Frunzărire. — **Frunzări** + suf. *-eală.*

FRUNZĂRÍ, *frunzăresc*, vb. IV. Tranz. A întoarce repede foile unei cărți, ale unui dosar etc., cercetându-le în fugă; a citi superficial, a răsfoi; a foileta. — **Frunză** + suf. *-ări.*

FRUNZĂRÍME s.f. (Rar) Frunziș. — **Frunză** + suf. *-ărime.*

FRUNZĂRÍRE, *frunzăriri*, s.f. Acțiunea de *a frunzări* și rezultatul ei; frunzăreală. — V. **frunzări.**

FRUNZĂTÚRĂ, *frunzături*, s.f. (Rar) Frunziș. — **Frunză** + suf. *-ătură.*

FRUNZÉT s.n. Frunziș. — **Frunză** + suf. *-et.*

FRUNZÍCĂ, *frunzici*, s.f. (Rar) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-ică.*

FRUNZÍȘ, *frunzișuri*, s.n. Mulțime de frunze, frunzele unuia sau ale mai multor copaci; frunzet, frunzărime, frunzătură. — **Frunză** + suf. *-iș.*

FRUNZIȘOÁRĂ, *frunzișoare*, s.f. Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-işoară.*

FRUNZÍȚĂ, *frunzițe*, s.f. (Pop.) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-iță.*

FRUNZÓS, -OÁSĂ, *frunzoși, -oase*, adj. Cu frunze multe și dese. — **Frunză** + suf. *-os.*

FRUNZÚCĂ, *frunzuci*, s.f. (Pop.) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-ucă.*

FRUNZULEÁNĂ, *frunzulene*, s.f. (Pop.) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-uleană.*

FRUNZULÍCĂ, *frunzulici*, s.f. (Pop.) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-ulică.*

FRUNZULÍȚĂ, *frunzulițe*, s.f. Diminutiv al lui *frunză;* frunzișoară, frunzulică, frunzuleană, frunzucă, frunzică, frunziță, frunzuță, foiță. — **Frunză** + suf. *-uliță.*

FRUNZÚȚĂ, *frunzuțe*, s.f. (Pop.) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-uță.*

FRUPT, *frupturi*, s.n. Produsul în lapte al animalelor mulgătoare; derivate ale laptelui. F Mâncare de lapte, ouă, carne, pește sau derivate ale lor, de la care creștinii ortodocși sunt opriți în timpul posturilor. G Loc. adj. și adv. *De frupt* = de dulce. — Lat. **fructus.**

FRUST, -Ă, *fruști, -ste*, adj. **1.** (Despre monede și medalii sau despre relieful sculpturilor) Șters de uzura vremii, tocit. **2.** Fig. Brut, neprelucrat, natural, simplu, rudimentar. — Din fr. **fruste.**

FRUSTÉȚE s.f. (Rar) Însușirea de a fi frust (**2**). — **Frust** + suf. *-ețe.*

FRUSTRÁ, *frustrez*, vb. I. Tranz. A lipsi pe cineva (în special statul sau o instituție a lui) de un drept sau de un bun; a păgubi; *p. ext.* a înșela. — Din fr. **frustrer,** lat. **frustrari.**

FRUSTRÁRE, *frustrări*, s.f. Acțiunea de *a frustra* și rezultatul ei. — V. **frustra.**

FRUSTRATÓR, -OÁRE, *frustratori, -oare*, s.m. și f., adj. (Persoană) care frustrează; păgubitor; *p. ext.* înșelător. — **Frustra** + suf. *-ator.*

FRUSTRĂȚIE, *frustrații,* s.f. (Rar) Frustrare. — Din fr. **frustration.**

FRUTESCÉNT, -Ă, *frutescenți, -te*, adj. (Despre tulpini) Care se întărește fără a ajunge însă la totală lignificare. — Din fr. **frutescent.**

FTALÁT, *ftalați*, s.m. Sare sau ester al acidului ftalic. — Din fr. **phtalate.**

FTALEÍNĂ, *ftaleine*, s.f. (La pl.) Clasă de combinații organice obținute prin condensarea anhidridei ftalice cu fenoli; (și la sg.) substanță din această clasă. — Din fr. **phtaléine.**

FTÁLIC, -Ă, *ftalici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid ftalic* = acid organic care se prezintă sub formă de cristale albe, puțin solubile în apă și alcool, insolubile în cloroform, folosit în industria maselor plastice. F Care conține acid ftalic. *Anhidridă ftalică.* — Din fr. **phtalique.**

FTÍZIC, -Ă, *ftizici, -ce*, adj., s.m. și f. Bolnav de ftizie; tuberculos, tebecist, ofticos, atacat. — Din fr. **phtisique,** lat. **phtisicus.**

FTIZÍE, *ftizii*, s.f. Tuberculoză pulmonară; oftică, atac. — Din fr. **phtisie,** lat. **phtisis.**

FTIZIOLÓG, -Ă, *ftiziologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în ftiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **phtisiologue**.

FTIZIOLÓGIC, -Ă, *ftiziologici, -ce*, adj. De ftiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **phtisiologique.**

FTIZIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei interne care se ocupă cu studiul tuberculozei pulmonare. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **phtisiologie.**

FTORI- num. ord. v. **vtori.**

FUCOÍDĂ, *fucoide,* s.f. Urmă de alge sau de viermi vizibilă pe suprafața ori în interiorul unor strate de argilă sau marne. — Din fr. **fucoïdes.**

FUCOXANTÍNĂ, *fucoxantine*, s.f. Pigment de culoare brună, care se găsește în algele brune. — Din fr. **fucoxanthine.**

FÚCSIA adj. invar. v. **fucsie.**

FÚCSIE, *fucsii,* s.f., adj. invar. **1.** S.f. (Bot.) Cercelus. **2.** Adj. invar. (În forma *fucsia*) De culoarea florilor acestei plante. [Acc. și: *fucsíe* — Var.: **fúcsia** adj. invar.] — Din fr. **fuchsia.**

FUCSÍNĂ s.f. Substanță colorantă roșie, folosită la vopsirea pieilor, a țesăturilor și, în histologie, la colorarea preparatelor microscopice. [Scris și: *fuxină*] — Din fr. **fuchsine.**

FÚCUS s.m. Denumire dată algelor brune din genul *Fucus*, al căror tal este prins de stâncile din apa mărilor prin crampoane fixatoare. — Din lat. *fucus,* denumirea științifică a algei.

FUDÚL, -Ă, *fuduli, -e*, adj. Îngâmfat, mândru, încrezut, arogant. G Expr. (Glumeț) *Fudul de-o ureche* = surd. — Din tc. **fodul.**

FUDULÍ, *fudulesc*, vb. IV. Refl. A se făli, a se mândri; a se furlandisi, a se împăuna. F A deveni fudul, îngâmfat. — Din **fudul.**

FUDULÍE, (**2**) *fudulii*, s.f. **1.** Faptul de a fi fudul. **2.** (Pop.) Testicul al unor animale. — **Fudul** + suf. *-ie.*

FÚFĂ, *fufe*, s.f. **1.** (Iht.) Plevușcă. **2.** (Depr.) Femeie ușoară, neserioasă. — Et. nec.

FUGÁCI, -CE, *fugaci, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. (Despre cai) Bun alergător, iute la fugă; fugar. F (Substantivat, m.) Cal. **2.** Adj. Fig. (Livr.) Trecător, fugitiv. **3.** S.m. Nume dat mai multor specii de păsări migratoare de mărimea unui porumbel, cu picioarele lungi și foarte iuți, bune alergătoare. — Lat. **fugax, -acis.** Cf. fr. fugace.

FUGACITÁTE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este fugaci (**2**). **2.** (Fiz.) Valoare corectată a presiunii unui gaz real, pentru ca acesta să poată fi descris ca un gaz perfect. — Din fr. **fugacité.**

FUGÁR, -Ă, *fugari, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, ființă) care a fugit dintr-un loc (pe ascuns) pentru a scăpa de o primejdie, de o constrângere, de o situație grea sau penibilă; dezertor, evadat, fugit. **2.** Adj. Care trece repede, fără a putea fi reținut; fugitiv, nestatornic, trecător. F Care nu se oprește mult asupra unui lucru. **3.** Adj. (Despre cai) Fugaci. F (Substantivat, m.) Cal. — **Fugi** + suf. *-ar.*

FUGÁREȚ, -Ă, *fugareți, -e*, adj. (Reg.) Care fuge repede, ușor. — **Fugi** + suf. *-areț.*

FUGÁRNIC, -Ă, *fugarnici, -ce*, adj. (Rar) Fugitiv, nestatornic. F (Substantivat) Animal (în special cal) care fuge, care este silit să fugă. — **Fugar** + suf. *-nic.*

FUGÁSĂ, *fugase*, s.f. **1.** Încărcătură mare de exploziv îngropată în pământ sau instalată sub apă, în scopul nimicirii forței vii și a tehnicii de luptă a inamicului. **2.** Recipient încărcat cu substanțe toxice de luptă, cu amestec incendiar etc., folosit pentru distrugerea diferitelor obiective prin explozie. — Din fr. **fougasse.**

FUGÁTO s.n. Episod dintr-o lucrare muzicală scris în formă de fugă[2]. — Cuv. it.

FÚGĂ[1], *fugi*, s.f. **1.** Deplasare cu pași mari și repezi; alergare, goană. G Loc. adv. *Din* (sau *în) fugă* sau (reg.) *de-a fuga* = în timp ce fuge, fugind; *p. ext.* în grabă, în treacăt, fără o examinare mai atentă. *Pe fugă* = repede, grăbit. *Cu fuga* = imediat, fără amânare. *În fugă* (sau *în fuga*) *mare* = fugind foarte repede. *În fuga calului* (sau *cailor*) = în galop. *Într-o fugă* = fugind tare și fără oprire. G Expr. *A pune* (sau *a lua*) *pe cineva pe* (sau *la*) *fugă* = a goni, a alunga, a fugări. *A o lua* (sau *a o rupe*) *la fugă* sau *a o rupe de-a fuga* = a porni în goană. *A (o) ține numai (într-)o fugă* = a alerga întruna, fără întrerupere. *O fugă (bună de cal)* = o distanță nu prea mare, cât poate fugi, fără oprire, un om sau un cal. F (Adverbial; în forma *fuga)* Repede, degrabă. **2.** Părăsire grabnică (și uneori pe ascuns) a unui loc pentru a scăpa de o constrângere sau de o primejdie. **3.** (Min.) Înclinare spre axa galeriei a montanților unei armături sau ai unui cadru în formă de trapez. — Lat. **fuga.**

FÚGĂ[2], *fugi*, s.f. Gen și formă muzicală polifonică pe două sau mai multe voci, constând în expunerea imitativă a una, două sau, mai rar, trei teme după un plan tonal-armonic precis. — Din it. **fuga.**

FUGĂRÍ, *fugăresc*, vb. IV. Tranz. A urmări pe cineva fugind în urma lui, a pune pe fugă[1]; a goni, a alerga. F Refl. recipr. (Despre două sau mai multe ființe) A fugi unul după altul. — **Fugă[1]** + suf. *-ări.*

FUGĂRÍRE, *fugăriri*, s.f. Acțiunea de *a (se) fugări* și rezultatul ei. — V. **fugări.**

FUGĂTÓR, -OÁRE, *fugători, -oare*, adj. (Rar) **1.** Care fuge mult sau repede. **2.** Care trece repede, care are o existență efemeră. — **Fugi** + suf. *-ător.*

FUGHÉTĂ, *fughete*, s.f. (Muz.) Fugă[2] de proporții mai reduse, având un caracter mai liber. — Din it. **fughetta.**

FUGÍ, *fug,* vb. IV. Intranz. **1.** A se deplasa cu pași repezi, a se mișca iute într-o direcție, a merge în fugă[1]; a alerga, a goni. G Expr. *A-i fugi* (cuiva) *pământul de sub picioare*, se spune când cineva își pierde echilibrul și este gata să cadă sau, *fig.*, când cineva se simte pierdut, când își pierde cumpătul. F (Despre lapte și despre alte lichide) A da în foc (când fierbe). F (Urmat de determinări introduse prin prep. „după") A urmări în fugă[1], a alerga pe urmele cuiva pentru a-l ajunge, pentru a-l prinde. G Expr. *A-i fugi* (cuiva) *ochii după cineva* = a nu-și mai putea lua ochii de la cineva, a privi insistent, cu admirație, cu dor; a-i plăcea de cineva. *A-i fugi* (cuiva) *ochii pe ceva* = a nu-și putea fixa privirea pe ceva (din cauza strălucirii sau a unei îmbinări de culori). **3.** Fig. (Despre vreme sau despre unități de timp) A trece repede, a se scurge rapid. **4.** Fig. (Despre peisaje din natură) A se perinda prin fața ochilor cuiva care trece în viteză (călare sau într-un vehicul). **5.** A părăsi în grabă (și pe ascuns) un loc pentru a scăpa de o primejdie, de o constrângere; (despre un deținut) a evada; (despre un ostaș) a dezerta. G Expr. *A fugi în lume* = a pleca de acasă (fără să se știe unde). F (Despre îndrăgostiți) A-și părăsi pe ascuns familia, plecând să trăiască împreună. F A se depărta, a se retrage dintr-un loc. G Expr. (Fam.) *Fugi de-aici!* = **a**) pleacă!; **b**) nu mai spune! *Fugi de-acolo!* = da' de unde! nici gând să fie așa! F (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A se sustrage, a se eschiva, a evita. G Expr. *A fugi printre* (sau *dintre*) *degete* = **a**) (despre obiecte) a-i aluneca cuiva ceva din mână; **b**) (despre persoane) a se strecura cu dibăcie dintr-o împrejurare, a nu se lăsa prins. — Lat. pop. **fugire** (= *fugere*).

FUGÍT, -Ă, *fugiți, -te*, adj. Care a fugit, care a scăpat. F (Substantivat) Dezertor, evadat, fugar. — V. **fugi.**

FUGITÍV, -Ă, *fugitivi, -e*, adj. **1.** Care trece repede, care este de scurtă durată; trecător, fugar, fugarnic. **2.** Sumar; rapid; superficial. — Din fr. **fugitif,** lat. **fugitivus.**

FUGÓS, -OÁSĂ, *fugoși, -oase*, adj. (Rar) Care are o fire iute; aprig, impetuos. — Din fr. **fougueux.**

FUGOZITÁTE s.f. (Rar) Impetuozitate; ardoare. — **Fugos** + suf. *-itate*.

FUGPAPIER s.n. Hârtie gumată folosită pentru înnădirea furnirelor. [Pr.: *fugpapír*] — Cuv. germ.

FUGUÍ, *fuguiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A înnădi furnire prin rosturi drepte. **2.** A îndrepta muchiile unei piese de lemn prin rindeluire. — Cf. germ. f ü g e n.

FUGUÍRE, *fuguiri*, s.f. Acțiunea de *a fugui* și rezultatul ei. — V. **fugui.**

FUGÚȚĂ, *fugușe*, s.f. Diminutiv al lui *fugă*[1]. F (Adverbial, în forma *fuguța*) Degrabă, fuga! G Expr. *A da fuguța* = a se duce repede; a fugi. *Fuga-fuga* = foarte repede, repede de tot. — **Fugă**[1] + suf *-uță*.

FÜHRER, *führeri,* s.m. Titlu purtat de Adolf Hitler (din 1934), având sensul de conducător; *p. ext.* conducător. [Pr.: *fürăr*] — Cuv. germ.

FUIÓR, *fuioare*, s.n. Mănunchi de cânepă, de in, meliță și dărăcit, gata de tors; *p. ext.* mănunchi de borangic sau de lână. G Expr. (Pop.) *A-și lua ale trei fuioare* = a pleca; a-și lua catrafusele. *A ține fuior cu cineva* = a nu se lăsa intimidat de cineva. F Pânză de cânepă sau de in. [Pr.: *fu-ior*] — Et. nec.

FUIORÁȘ, *fuioașe*, s.n. Diminutiv al lui *fuior.* [Pr.: *fu-io-*] — **Fuior** + suf. *-aș.*

FUITUIÁLĂ, *fuituieli*, s.f. **1.** (Înv. și reg.) Material folosit în exploatările miniere la astuparea găurilor de mină. **2.** (Înv.) Umplutură făcută din cârlți, cârpe, hârtie, care se băga în pușcă sau în pistol peste alice sau peste pulbere. [Pr.: *-tu-ia-*. — Var.: **fultuiálă** s.f.] — **Fuitui** (reg. „a îndesa" < magh.) + suf. *-eală*.

FUITUITÓR, *fuituitoare*, s.n. Baston de lemn cu care se împing cartușele de exploziv și fuituiala în găurile de mină. [Pr.: *-tu-i-*. — Var.: **fultuitór** s.n.] — **Fuitui** (reg. „a îndesa" < magh.) + suf. *-tor*.

FUL, *fuluri*, s.n. Figură la jocul de pocher, formată dintr-un brelan și o pereche. — Din fr., engl. **full.**

FULÁ, *fulez*, vb. I. Intranz. (Despre un corp în rotație) A se roti neregulat, având, pe lângă mișcarea de rotație, și o mișcare pendulară. — Din fr. **fouler.**

FULÁR, *fulare*, s.n. **1.** Fâșie dreptunghiulară dintr-o țesătură sau dintr-o împletitură de lână, de mătase etc., care se poartă în jurul gâtului. **2.** Țesătură ușoară de mătase pentru rochii, cravate etc. — Din fr. **foulard.**

FULARDÁ, *fulardez*, vb. I. Tranz. A îmbiba țesăturile cu soluții sau dispersii de colorant și mase de apret. — Din fr. **foularder.**

FULARDÁRE, *fulardări*, s.f. Acțiunea de *a fularda* și rezultatul ei. — V. **fularda.**

FULÁRE, *fulări*, s.f. Acțiunea de *a fula;* mișcare pendulară față de un plan perpendicular pe axa de rotație a unui corp rotitor; bătaie frontală. — V. **fula.**

FULÉU, *fulee*, s.n. **1.** Alergare în pas mare, mâinile mișcându-se în ritmul picioarelor. **2.** Distanța parcursă de un cal din momentul când se desprinde de pământ și până îl atinge din nou, marcată de două urme succesive ale aceluiași picior. — Din fr. **foulée.**

FULG, *fulgi*, s.m. **1.** Pană subțire, de mărime mijlocie, pe jumătate moale și mătăsoasă, care crește pe pântecele păsărilor și printre penele mai mari. G Loc. adj. *Ca fulgul* = foarte ușor. G Expr. *A bate* (pe cineva) *de-i merg* (sau *să-i meargă*) *fulgii* = a bate tare (pe cineva). *Ca fulgul pe apă* = la voia întâmplării. **2.** Asociere de mici cristale albe de apă, de formă hexagonală, care se formează iarna în atmosferă și care, căzând pe pământ, alcătuiesc zăpada. **3.** (La pl.) Crăpături interne, grupate și fine, care se formează mai ales în lingourile sau în piesele de oțel aliat cu nichel și cu cromnichel. **4.** (La pl.) Produs alimentar sub formă de foițe subțiri, obținut din boabe de ovăz decorticat, din porumb, fasole sau cartofi tăiați fin. — Et. nec.

FULGARÍN, *fulgarine*, s.n. Manta, pardesiu de ploaie, confecționat dintr-un material impermeabil; impermeabil. — Denumire comercială.

FÚLGER, *fulgere*, s.n. **1.** Fenomen atmosferic care constă într-o descărcare electrică luminoasă produsă între doi nori sau în interiorul unui nor. G *Ședință* (sau *miting*) *fulger* = ședință (sau miting) care se convoacă pe loc cu ocazia unui eveniment important. *Telegramă fulger* = telegramă transmisă (în schimbul unei suprataxe) mai repede decât telegramele obișnuite. G Loc. adj. și adv. *Ca fulgerul* (sau *ca un fulger*) = cu iuțeala fulgerului, iute, scurt; subit. G *Fulger globular* = fulger cu aspectul unui glob de foc de culoare albă-albăstruie sau roșiatică, care se deplasează relativ încet sub influența curenților de aer, dispărând brusc, cu sau fără explozie. G *Fulger electronic* = bliț. **2.** Lumină, sclipire puternică și trecătoare; scăpărare, străfulgerare. — Lat. **fulger** *(= fulgur, -is*).

FULGERÁ, *fúlger*, vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A se produce fulgere în atmosferă. G Expr. *A tuna și a fulgera* = (despre oameni; și la pers. 1) a face scandal; a trânti și a bufni. **2.** Intranz. Fig. A scânteia, a luci, a sclipi (ca un fulger). F A se ivi sau a trece repede (ca fulgerul). **3.** Tranz. Fig. A izbi pe cineva doborându-l cu o lovitură rapidă și puternică. F A arunca asupra cuiva o privire iute și tăioasă; a țintui, a străpunge cu privirea. — Lat. pop. **fulgerare** *(= fulgurare).*

FULGERÁRE, *fulgerări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a fulgera* și rezultatul ei; lumină ca de fulger; scânteiere, lucire, fulgerătură. **2.** Fig. Senzație, durere scurtă și violentă. **3.** Fig. Durată scurtă; clipă, moment. — V. **fulgera.**

FULGERÁT, -Ă, *fulgerați, -te*, adj. Lovit, atins de fulger. — V. **fulgera.**

FULGERÁTÓR, -OÁRE, *fulgerători, -oare*, adj. **1.** Iute (ca fulgerul), rapid. **2.** Fig. (Despre privire) Rapid; pătrunzător. — **Fulgera** + suf. *-ător.*

FULGERÁTÚRĂ, *fulgerături*, s.f. (Rar) Faptul de a fulgera; fulger, fulgerare. — **Fulgera** + suf. *-ătură.*

FULGERÉȘTE adv. (Rar) Iute ca fulgerul. — **Fulger** + suf. *-ește.*

FULGUÍ, pers. 3 *fulguiește*, vb. IV. Intranz. A ninge cu fulgi rari. — **Fulg** + suf. *-ui.*

FULGUIÁLĂ, *fulguieli*, s.f. Ninsoare cu fulgi rari; fulguire, fulguit. [Pr.: *-gu-ia-*] — **Fulgui** + suf. *-eală.*

FULGUÍRE, *fulguiri*, s.f. Acțiunea de *a fulgui* și rezultatul ei; fulguială, fulguit. — V. **fulgui.**

FULGUÍT s.n. Faptul de *a fulgui;* fulguială, fulguire. — V. **fulgui.**

FULGULÉȚ, *fulguleți*, s.m. Diminutiv al lui *fulg.* — **Fulg** + suf. *-uleț.*

FULGURÁNT, -Ă, *fulguranți, -te*, adj. Înconjurat de fulgere. F (Adesea fig.) Care împrăștie o lumină vie și de scurtă durată. — Din fr. **fulgurant,** lat. **fulgurans, -ntis.**

FULGURÁȚIE, *fulgurații,* s.f. **1.** Iluminație bruscă a cerului neînsoțită de tunet, produsă de o descărcare electrică în regiunile înalte ale atmosferei. **2.** (Med.; în sintagma) *Fulgurație electrică* = metodă de tratare a rănilor prin aplicare de scântei electrice de înaltă frecvență. [Var.: **fulguráțiúne** s.f.] — Din fr. **fulguration,** lat. **fulguratio, -onis.**

FULGURAȚIÚNE s.f. v. **fulgurație.**

FULGURÍT, *fulgurite*, s.n. Formație tubulară care ia naștere prin topirea rocilor sub acțiunea trăsnetelor. — Din fr. **fulgurite.**

FÚLIE, *fulii*, s.f. (Bot.) Narcisă. F Podoabă de pietre prețioase în forma acestei flori. — Din tc. **fulya.**

FÚLL-TIME adj. invar., adv. (Englezism) (Care este angajat) cu norma întreagă. [Pr.: *ful-taïm*] — Cuv. engl.

FULMICOTÓN s.n. Exploziv puternic, obținut prin acțiunea acidului azotic asupra celulozei. — Din fr. **fulmicoton.**

FULMINÁNT, -Ă, *fulminanți, -te*, adj. Care produce explozie; exploziv. F Fig. Amenințător; violent; ațâțător, provocator. — Din fr. **fulminant.**

FULMINÁT, *fulminați*, s.m. Sare a acidului fulminic. G *Fulminat de mercur* = sare de mercur a acidului fulminic, exploziv detonant, foarte toxic, care se prezintă sub forma unui praf cenușiu, cu gust metalic. — Din fr. **fulminate.**

FULMINÁȚIE, *fulminații,* s.f. Descompunere cu detonație a unei substanțe explozive; explozie. — Din fr. **fulmination.**

FULMÍNIC adj. (În sintagma) *Acid fulminic* = izomer al acidului cianic care, împreună cu metalele, formează săruri explozive. — Din fr. **fulminique.**

FULTUIÁLĂ s.f. v. **fuituială.**

FULTUITÓR s.n. v. **fuituitor.**

FUM, *fumuri*, s.n. **I. 1.** Suspensie de particule solide într-un mediu gazos, produsă în cursul arderii incomplete a materialelor combustibile (sau, artificial și intenționat, cu ajutorul unor substanțe chimice). F Fig. Încețoșare, tulbureală, amețeală (provocată de alcool). **2.** Cantitate de fum (**I 1**) pe care fumătorul o trage dintr-odată din țigară sau din pipă. **3.** (Înv.) Gospodărie, considerată ca o grupare în jurul vetrei; familie, casă. **4.** Fig. (La pl.) Îngâmfare; pretenții nejustificate, gărgăuni. **II.** Canal cotit, în interiorul unei sobe, prin care circulă gazele calde înainte de a ieși pe coș. — Lat. **fumus.**

FUMÁ, *fumez*, vb. I. Intranz. și tranz. A aspira, a trage fumul de tutun din țigară sau din pipă; a bea (tutun), a duhăni. — Lat. **fumare** (înțelesul după fr. *fumer*).

FUMAGÍNĂ, *fumagine*, s.f. Boală a unor arbori de pădure, a viței-de-vie și a unor pomi fructiferi provocată de o ciupercă din clasa ascomicetelor și manifestată ca un înveliș negru, prăfos, asemănător cu funinginea, care apare pe părțile atacate. — Din fr. **fumagine.**

FUMÁR, *fumare*, s.n. Deschizătură făcută în acoperișul caselor de la țară, pentru a permite ieșirea fumului din sobe; hogeag, bageacă. — Lat. **fumarium.**

FUMÁRIC adj. (În sintagma) *Acid fumaric* = acid organic nesaturat, produs intermediar în metabolismul glucidelor și al acizilor grași. — Din fr. **fumarique.**

FUMARÓLĂ, *fumarole*, s.f. Produs gazos (hidrogen, azot, clor, oxigen, oxizi de carbon etc.) cu temperatură ridicată, emis de vulcani prin cratere și prin crăpături sau degajat din curgerile de lavă; degajarea acestor gaze. — Din fr. **fumerolle,** it. **fumarola.**

FUMÁT[1] s.n. Faptul de *a fuma.* F Deprinderea, obiceiul de a fuma. — V. **fuma.**

FUMÁT[2]**, -Ă,** *fumați, -te*, adj. (Fam.; despre informații, știri) Răsuflat, știut; perimat. — V. **fuma.**

FUMĂRÁIE s.f. Fumărie. [Pr.: *-ra-ie*] — **Fum** + suf. *-ăraie*.

FUMĂRÁR, *fumărari*, s.m. (Înv.) Persoană care încasa fumăritul. — **Fumar** + suf. *-ar*.

FUMĂRÍE s.f. Cantitate mare de fum; fumăraie, fumegai**.** — **Fum** + suf. *-ărie*.

FUMĂRÍT s.n. Dare percepută în Țara Românească și în Moldova, în sec. XVII, pe fiecare coș de fum al caselor țărănești, respectiv pe fiecare casă. — **Fum** + suf. *-ărit*.

FUMĂRÍȚĂ, *fumărițe*, s.f. Mică plantă erbacee din familia papaveraceelor, cu flori purpurii sau albe, cu gust amar și cu fructe globuloase *(Fumaria officinalis).* — **Fum** + suf. *-ăriță*.

FUMĂTÓR, -OÁRE, *fumători, -oare*, s.m. și f. Persoană care fumează. — **Fuma** + suf. *-ător*.

FUMEGÁ, pers. 3 *fúmegă*, vb. I. Intranz. **1.** A scoate fum, a arde înăbușit, fără flacără și cu fum. F (Despre lămpi, lumânări, sobe etc.) A arde defectuos, eliminând fum. **2.** A scoate aburi. — Lat. **fumigare.**

FUMEGÁI s.n. (Reg.) Fumărie. — **Fumega** + suf. *-ai*.

FUMEGÁRE, *fumegări*, s.f. Acțiunea de *a fumega* și rezultatul ei. — V. **fumega.**

FUMEGĂRÍE s.f. Faptul de a fumega. — **Fumega** + suf. *-ărie*.

FUMEGÓS, -OÁSĂ, *fumegoși, -oase*, adj. Care scoate fum sau aburi. — **Fumega** + suf. *-os*.

FUMIGÁNT, *fumiganți*, s.m. Substanță (gazoasă) toxică folosită pentru fumigație. G (Adjectival) *Substanță fumigantă.* — Din fr. **fumigant.**

FUMIGÁȚIE, *fumigații*, s.f. Operație de afumare cu diverse substanțe în scopul distrugerii unor paraziți, pentru dezinfecție, parfumarea aerului într-un spațiu închis (prin arderea lemnului de santal) sau în scopuri terapeutice. — Din fr. **fumigation,** lat. **fumigatio.**

FUMIGÉN, -Ă, *fumigeni, -e*, adj. (Chim.; despre unele substanțe) Care, în contact cu aerul, produce fum abundent sau ceață. G *Lumânare fumigenă* = tub care conține o substanță fumigenă folosită mai ales la camuflarea unui obiectiv militar. — Din fr. **fumigène.**

FUMIVÓR, -Ă, *fumivori, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care absoarbe fumul. **2.** S.n. Dispozitiv folosit pentru alimentarea cu aer suplimentar a unui focar de cazan, în vederea îmbunătățirii arderii combustibilului. — Din fr. **fumivore.**

FUMIZÁ, *fumizez*, vb. I. Intranz. A produce fum artificial cu ajutorul substanțelor chimice în aparate speciale. — **Fum** + suf. *-iza*.

FUMIZÁRE, *fumizări*, s.f. Acțiunea de *a fumiza* și rezultatul ei. F Acoperire a unui obiectiv (militar) cu fum sau cu ceață artificială, în scopul camuflării lui. — V. **fumiza.**

FUMOÁR, *fumoare*, s.n. Încăpere, mai ales lângă sălile de spectacol, în care se poate fuma. [Var.: **fumuár** s.n.] — Din fr. **fumoir.**

FUMUÁR s.n. v. **fumoar.**

FUMUÍ, pers. 3 *fumuiește*, vb. IV. Intranz. impers. (Rar) A se înfățișa cu un aspect tulbure, ca de fum. — **Fum** + suf. *-ui*.

FUMUIÁG, *fumuiage*, s.n. (Rar) Șomoiog. [Pr.: *-mu-iag*] – Contaminare între **fum** și **șomoiog.**

FUMURÍU, -ÍE, *fumurii,* adj. De culoarea fumului; cenușiu, întunecat. F Fig. Posomorât, mohorât. — **Fum** + suf. *-uriu* (după *alburiu, timpuriu* etc.).

FUMURÓS, -OÁSĂ, *fumuroși, -oase*, adj. (Înv., rar) Înfumurat. — **Fumuri** (pl. lui *fum*) + suf. *-os*.

FUNAMBÚL, -Ă, *funambuli, -e*, adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care merge sau dansează pe sârmă. — Din fr. **funambule.**

FUNAMBULÉSC, -ÉSCĂ, *funambulești*, adj. (Rar) Echilibristic, acrobatic. F Bizar, excentric, extravagant. — Din fr. **funambulesque.**

FUNCIÁR, -Ă, *funciari, -e*, adj. Care se referă la proprietatea particulară asupra pământului sau la averi imobiliare. G *Fond funciar* = totalitatea suprafețelor de teren (inclusiv terenurile acoperite de ape) aflate între granițele unei țări, ale unei unități administrativ-teritoriale sau aparținând unei unități agricole. *Impozit funciar* = impozit pe care îl plătește cineva pentru un teren care se află în proprietatea sa. *Carte funciară* = registru oficial în care se inventariază toate proprietățile de pământ individuale din cuprinsul unei regiuni, menționându-se numele proprietarului, suprafața terenului și vecinătățile; carte funduară. F Fig. Care aparține naturii, firii cuiva; de bază. [Pr.: *-ci-ar*] — După fr. **foncier.**

FUNCIARMÉNTE adv. În mod funciar. F În mod esențial, cu desăvârșire, absolut. [Pr.: *-ci-ar-*] — Din fr. **foncierement** (după *funciar).*

FÚNCTOR, *functori*, s.m. (Log.) Operator logic. — Din fr. **functeur.**

FÚNCȚIE, *funcții*, s.f. **1.** Activitate administrativă pe care o prestează cineva în mod regulat și organizat într-o instituție, în schimbul unui salariu; serviciu, slujbă, post[2]. F Grad pe care îl deține cineva într-o ierarhie administrativă. **2.** Sarcină, rol; destinație. **3.** (În forma *funcțiune*) (Gram.) Rolul sintactic pe care îl îndeplinește un cuvânt într-o propoziție. **4.** (În forma *funcțiune*) Ansamblu de proprietăți chimice ale unui compus, determinat de o anumită grupă de atomi din moleculă. **5.** (În forma *funcțiune*) (Fiziol.) Activitate proprie a fiecărui organ, aparat, țesut din organismele vii ale viețuitoarelor. **6.** (Mat.) Mărime variabilă care depinde de una sau de mai multe mărimi variabile independente. **7**. (În forma *funcțiune*) (Log.) Operație care, prin aplicare asupra unui argument îi conferă acestuia o valoare corespunzătoare. **8**. (În expr.) *A fi în funcție de...* = a depinde de.. [Var.: **funcțiúne** s.f.] — Din fr. **fonction,** lat. **fonctio, -onis.** Cf. it. f u n z i o n e.

FUNCȚIONÁ, *funcționez,* vb. I. Intranz. A-și îndeplini funcția, rolul. F A fi în funcție, a se afla în stare de funcționare. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionner** (după *funcție).*

FUNCȚIONÁL, -Ă, *funcționali, -e*, adj. **1.** Care ține de o funcție, privitor la o funcție. G *Maladie funcțională* = boală care afectează buna funcționare a unui organ. *Analiză funcțională* = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul diferitelor clase de funcții și al relațiilor dintre ele. **2.** Util, practic. F Care îndeplinește condițiile pentru a fi folosit. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionnel** (după *funcție).*

FUNCȚIONALÍSM s.n. Concept în arhitectura sec. XX, extins și în artele aplicate (în special mobiliar) și în produsele industriale (design), care are în vedere în primul rând primatul funcției, și socotește forma ca o consecință a acesteia. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionnalisme** (după *funcțional).*

FUNCȚIONALITÁTE s.f. Calitatea de a fi funcțional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionnalité** (după *funțional).*

FUNCȚIONÁR, -Ă, *funcționari, -e*, s.m. și f. Persoană care ocupă o funcție publică; persoană care îndeplinește o muncă cu caracter administrativ. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionnaire** (după *funcție).*

FUNCȚIONÁRE, *funcționări*, s.f. Acțiunea de *a funcționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **funcționa.**

FUNCȚIONARÍSM s.n. Tendință birocratică de a considera problemele din punct de vedere individual, nu general; atitudine indiferentă, lipsită de interes și de devotament față de muncă; birocratism, birocrație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionnarisme** (după *funcționar).*

FUNCȚIONĂRÁȘ, *funcționărași,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *funcționar;* (depr.) funcționar lipsit de importanță, fără valoare, mic în grad. [Pr.: *-ți-o-*] — **Funcționar** + suf. *-aș*.

FUNCȚIONĂRÉSC, -EÁSCĂ, *funcționărești*, adj. **1.** Care aparține funcționarilor, care se referă la funcționari. **2.** Birocratic. [Pr.: *-ți-o-*] — **Funcționar** + suf. *-esc*.

FUNCȚIONĂRÍME s.f. Număr mare de funcționari; totalitatea funcționarilor. [Pr.: *-ți-o-*] — **Funcționar** + suf. *-ime*.

FUNCȚIÚNE s.f. v. **funcție.**

FUND, *funduri*, s.n. **1.** Partea de jos a unui vas, formând baza lui; cantitate de materii, lichide etc. rămasă pe această parte a vasului. F Fiecare dintre cele două fețe plane (mobile) și opuse ale unui butoi sau ale altui recipient. F Taler de lemn pe care se răstoarnă mămăliga, se toacă zarzavaturile etc.; cârpător. **2.** (Fam.) Șezut, dos. **3.** Partea de jos, închisă, a unei cavități naturale; limita de jos. G *Fund de ochi* = totalitatea membranelor interne ale ochiului, accesibile examenului oftalmoscopic, în urma căruia pot fi identificate unele boli oculare. G Expr. *A se da la fund* = **a)** a se lăsa în adâncul apei, a se cufunda; **b)** a dispărea din viața publică, a se retrage; **c)** a se ascunde pentru a scăpa de sub urmărire. F Partea cea mai depărtată (considerată în linie orizontală) a unui loc. G Expr. *Fundul fundului* = punct foarte depărtat; locul cel mai adânc; extremitate pe orizontală sau pe verticală. F (Cu determinări indicând o regiune) Punct foarte depărtat de un centru politic sau cultural. F Partea dinapoi a unui vehicul. **4.** Parte a unor obiecte confecționate care se opune deschizăturii. G *Sac fără fund* = **a)** om lacom, nesățios; **b)** loc unde se găsește întotdeauna ceva, unde nu se epuizează ceea ce se găsește acolo. F Partea opusă deschizăturii la unele obiecte confecționate. — Lat. **fundus.**

FUNDÁ vb. I. v. **fonda.**

FUNDÁC, (**I**) *fundaci*, s.m., (**II**) *fundacuri*, s.n. **I.** S.m. (Ornit.) Cufundar. **II.** S.n. **1.** Așternut de paie pe care se ridică stogurile. **2.** Fundătură. — **Fund** + suf. *-ac*.

FUNDÁL, *fundaluri*, s.n. **1.** (În artele plastice) Fond al unui tablou sau al unui panou sculptat, din care se detașează elementele principale ale compoziției. **2.** Câmp arhitectonic sau natural pe care se proiectează o construcție. F Pânză, decor care acoperă fundul unei scene de teatru, în direcția opusă sălii. [Pl. și: *fundale.* — Var.: **fondál** s.n.] — Din it. **fondale** (după *fund*[1]*).*

FUNDAMÉNT, *fundamente*, s.n. **1.** Element de construcție sau ansamblu de astfel de elemente prin intermediul cărora se sprijină o construcție, o lucrare etc.; fundație, bază, temelie. F Placă de metal a preselor de imprimat, pe care se așază formele tipografice; planșetă de lemn pe care se păstrează sau se transportă formele tipografice. **2.** Fig. Element care servește de sprijin, pe care se întemeiază ceva; bază, temei, temelie. — Din fr. **fondement,** lat. **fundamentum.**

FUNDAMENTÁ, *fundamentez*, vb. I. Tranz. A pune baze temeinice unei idei, unei teorii, unui program etc.; a stabili, a consolida; a demonstra cu argumente științifice. — Din **fundament.** Cf. germ. f u n d a m e n t i e r e n.

FUNDAMENTÁL, -Ă, *fundamentali, -e*, adj. **1.** De bază, principal, esențial. **2.** (Fon.; substantivat, f.) Frecvență fundamentală. — Din fr. **fondamental,** lat. **fundamentalis.**

FUNDAMENTALÍSM s.n. **1.** Mișcare protestantă exclusivistă, fondată la începutul sec. XX în America, militând împotriva secularizării și liberalismului în învățământul teologic. **2.** Tendința de a menține nealterată doctrina de bază a învățăturii creștine, punând accentul pe interpretarea literală a Bibliei. **3.** (În islam) Mișcare religioasă și politică cu scopul de a restabili adevărata comunitate islamică, prin întoarcerea la tradiția nealterată a islamului și neexcluzând nici războiul, nici atentatul criminal pentru atingerea scopului. **4.** Mod conservator de a gândi în opoziție cu tendințele liberale și moderniste. — Din fr. **fondamentalisme.**

FUNDAMENTALÍST, -Ă, *fundamentaliști, -ste,* s.m. și f., adj. (Adept) al fundamentalismului. — Din fr. **fondamentaliste.**

FUNDAMENTÁRE, *fundamentări*, s.f. Acțiunea de *a fundamenta* și rezultatul ei. — V. **fundamenta.**

FUNDÁRE s.f. v. **fondare.**

FUNDARISÍ, *fundarisesc*, vb. IV. Intranz. A lăsa ancora să cadă în vederea ancorării sau afurcării unei nave. — **Fund**[1] + suf. *-arisi.*

FUNDARISÍRE, *fundarisiri*, s.f. Acțiunea de *a fundarisi* și rezultatul ei. — V. **fundarisi.**

FUNDÁȘ, *fundași*, s.m. Jucător din apărarea unei echipe de fotbal, de rugbi etc., care acționează în imediata apropiere a porții proprii (la fotbal), a liniei de țintă (la rugbi) etc.; apărător. — **Fund**[1] + suf. *-aș.*

FUNDÁT, -Ă adj. v. **fondat.**

FUNDATÓR, -OÁRE adj., s.m. și f. v. **fondator.**

FUNDĂȚIE, *fundații*, s.f. **1.** Element sau ansamblu de elemente de construcție care servește ca suport sau ca bază de susținere a unei construcții, a unui utilaj, a unei mașini etc.; fundament, bază, temelie. F (La pl.) Ramură a tehnicii care se ocupă cu proiectarea și cu executarea fundațiilor. **2.** Strat de teren natural pe care se sprijină o construcție cu o bază foarte mare; strat de material așternut pe patul unui drum, peste care se aplică îmbrăcămintea rutieră. **3.** Persoană juridică de drept privat, înființată printr-o donație sau printr-un legat testamentar, prin care o persoană fizică sau juridică constituie un patrimoniu destinat realizării unui scop, ideal de interes public. F Fond constituit pentru întreținerea unei activități de interes public. [Var.: **fundațiúne** s.f.] — Din fr. **fondation,** lat. **fundatio, -onis.**

FUNDAȚIÚNE s.f. v. **fundație.**

FÚNDĂ, *funde*, s.f. Nod în forma aripilor unui fluture, făcut dintr-o fâșie de mătase, de pânză etc. și servind ca podoabă; *p. ext.* panglică.— Din ngr. **fúnda.**

FUNDĂTÚRĂ, *fundături*, s.f. Stradă, drum, uliță care se înfundă, fiind închisă la un capăt prin construcții sau printr-un taluz; fundac. — [În]**funda** + suf. *-ătură.*

FUNDÍȚĂ, *fundițe,* s.f. Diminutiv al lui *fundă.* — **Fundă** + suf. *-iță.*

FUNDUÁRĂ, *funduare*, adj. (Înv.; în sintagma) *Carte funduară* = carte funciară, v. *funciar*. [Pr.: *-du-a-*] — Cf. lat. f u n d u s, germ. F u n d u s „proprietate (de teren)”.

FUNDÚC, *funduci*, s.m. Monedă veche turcească de aur, care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII; funducliu. — Din tc. **findık.**

FUNDUCLÍU, *funduclii*, s.m. Funduc. — Cf. f u n d u c.

FUNÉBRU, -Ă, *funebri, -e*, adj. De înmormântare. G *Marș funebru* = melodie solemnă și tristă, compusă mai ales în ton minor, care se cântă de obicei la înmormântări. F Trist, jalnic, lugubru. — Din fr. **funèbre,** lat. **funebris.**

FUNERÁLII s.n. pl. Ceremonie fastuoasă a înmormântării sau a incinerării unei personalități. — Din fr. **funérailles,** lat. **funeralia.**

FUNERÁR, -Ă, *funerari, -e*, adj. Care ține de funeralii, privitor la funeralii; de înmormântare. G *Urnă funerară* = vas în care se păstrează cenușa unui mort incinerat. *Piatră funerară* sau *monument funerar* = lespede sau monument care se așază pe un mormânt. — Din fr. **funéraire,** lat. **funerarius.**

FUNÉST, -Ă, *funești, -ste*, adj. Care aduce nenorocire, moarte; fatal. F Trist, funebru, sinistru. — Din fr. **funeste,** lat. **funestus,** it. **funesto.**

FÚNGĂ, *fungi*, s.f. Parâmă din grupul manevrelor curente ale unei nave cu pânze care se folosește la ridicarea și la coborârea unei vele. — Cf. it. f i o n c o.

FUNGI s.m. pl. (Bot.; rar) Ciuperci. — Din lat. **fungi.**

FUNGÍBIL, -Ă, *fungibili, -e*, adj. (Jur.; despre lucruri) Care poate fi înlocuit cu altul de același fel, de aceeași calitate și aceeași cantitate, în cazul când formează obiectul unei obligații. — Din fr. **fongible,** lat. **fungibilis.**

FUNGICÍD, -Ă, *fungicizi, -de*, adj., s.n. (Substanță) care se utilizează pentru combaterea ciupercilor vătămătoare plantelor. — După fr. **fongicide.**

FUNGÍDĂ, *fungide*, s.f. (La pl.) Grup de plante inferioare fără clorofilă, care se hrănesc cu substanțe organice gata preparate; ciuperci; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. — Din lat. **fungidus.**

FUNGIFÓRM, -Ă, *fungiformi, -e*, adj. În formă de ciupercă. G *Papile fungiforme* = papile asemănătoare cu niște ciuperci, care se găsesc pe limbă, reprezentând receptori gustativi. — După fr. **fongiforme.**

FUNGISTÁTIC, -Ă, *fungistatici, -ce*, adj., s.n. (Substanță) care oprește dezvoltarea ciupercilor. — După fr. **fongistatique.**

FUNÍCUL, *funiculi*, s.m. (Biol.) Fir care fixează ovulul de placentă. — Din fr. **funicule,** lat. **funiculus.**

FUNICULÁR, *funiculare*, s.n., adj. **1.** S.n. Mijloc de transport aerian format din unul sau din mai multe cabluri suspendate pe stâlpi, pe care circulă cabinele cu pasageri și cărucioarele cu materiale, folosit în regiunile muntoase greu accesibile. **2.** Adj. (În sintagma) *Poligon funicular* = construcție grafică de forma unei linii poligonale, care servește, în mecanică, la studiul unui sistem de forțe. — Din fr. **funiculaire.**

FUNICULARÍST, -Ă, *funiculariști, -ste*, s.m. și f. Muncitor care asigură funcționarea funicularului. — **Funicular** + suf. *-ist.*

FÚNIE, *funii*, s.f. **1.** Frânghie[1]. G *Funie de ceapă* (sau *de usturoi)* = împletitură, cunună de ceapă sau de usturoi. G Expr. *Drept ca funia în traistă* (sau *în sac)* = strâmb, răsucit; *fig.* nedrept, necinstit. *A vorbi de funie în casa spânzuratului* = a vorbi despre un lucru care poate supăra pe cineva dintre cei de față, dacă este interpretat ca o aluzie la el. *A (i) se apropia* sau *a-i ajunge* (cuiva), *a i se strânge funia de* (sau *la) par*, se spune despre cei ajunși într-o situație extrem de dificilă. *A juca pe funie* = a umbla pe funie, făcând diferite figuri; *fig.* a fi abil, dibaci. **2.** Veche unitate de măsură de lungime (a cărei valoare a variat după epoci) cu care se măsura pământul. **3.** (În sintagma) *Funie de moșie* (sau *de pământ*) = suprafață de teren de dimensiuni reduse, având de obicei forma unei fâșii înguste. **4.** Împletitură din paie sau din talaș, utilizată la confecționarea miezurilor lungi la formele pentru turnare. — Lat. **funis.**

FUNIGÉL, *funigei*, s.m. (De obicei la pl.) Fir al unui anumit soi de păianjeni mici, care se vede plutind în aer în zilele senine de toamnă. — Et. nec.

FUNÍNGINE, *funingini*, s.f. Materie neagră sau neagră-brună, rezultată din arderea incompletă a corpurilor organice, alcătuită mai ales din cărbune, care se depune pe partea interioară a coșurilor, a sobelor etc. — Lat. **fuligo, -inis.**

FUNINGINÓS, -OÁSĂ, *funinginoși, -oase*, adj. Cu funingine, plin de funingine. — **Funingine** + suf. *-os.*

FUNIOÁRĂ, *funioare*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *funie.* [Pr.: *-ni-oa-*] — **Funie** + suf. *-ioară.*

FUNT s.m. v. **pfund.**

FUR, *furi*, s.m. (Înv.) Hoț, tâlhar. — Lat. **fur, furis.**

FURÁ, *fur*, vb. I. Tranz. **1.** A-și însuși pe ascuns sau cu forța un lucru care aparține altcuiva; a lua ceva fără niciun drept de la cineva, păgubindu-l; a hoți, a jefui, a prăda. G Loc. adj. *De furat* = care a fost luat prin furt. G Loc. adv. *Pe furate(le)* = prin furt, prin răpire, prin hoție. G Expr. *A fura* (pe cineva) *cu ochiul* = a privi pe cineva pe furiș (cu dragoste). *A fura* (cuiva) *o sărutare* (sau *un sărut)* = a săruta pe furiș sau prin surprindere, fără voia persoanei respective. *A fura meseria* (cuiva) = a-și însuși pe apucate o meserie de la cineva (văzând cum o face și imitându-l). *A fura inima* (cuiva) = a fermeca, a încânta pe cineva. *A fura* (cuiva) *ochii* (sau *vederile)* = a orbi pe cineva; *fig.* a fi îndrăgostit. F A răpi pe cineva. F Fig. A lua pe neașteptate, pe nesimțite; a cuprinde. G Expr. *A-l fura* (pe cineva) *somnul* = a adormi. *A-l fura* (pe cineva) *gândurile* = a cădea pradă gândurilor, a medita îndelung. F Refl. (Neobișnuit) A pleca pe furiș; a fugi. **2.** Fig. A fermeca, a vrăji. [Formă gramaticală: (în loc.) *furate, furatele*] — Lat. **furare.**

FURÁJ, *furaje*, s.n. Produs de origine vegetală, animală sau minerală, folosit pentru hrana vitelor; nutreț, masă verde. G *Furaje combinate* = nutrețuri complexe obținute pe cale industrială, prin amestecarea diferitelor leguminoase, concentrate, reziduuri industriale, săruri minerale etc., prezentate sub formă de uruială și de granule. — Din fr. **fourrage.**

FURAJÁ, *furajez,* vb. I. Tranz. **1.** A tăia și a conserva nutreț; a prepara furaje. **2.** A hrăni animalele cu furaj. — De la **furaj.**

FURAJÁRE, *furajări*, s.f. Acțiunea de *a furaja* și rezultatul ei. — V. **furaja.**

FURAJÁT, -Ă, *furajați, -te*, adj. (Despre animale) Care este hrănit cu furaje. — V**. furaja.**

FURAJÉR, -Ă, *furajeri, -e*, adj. (Despre semințe, plante sau unele produse sau reziduuri industriale) Care se întrebuințează ca hrană pentru vite. G *Plante furajere* = grup de plante cultivate sau sălbatice cu valoare nutritivă mare, folosite pentru hrana animalelor. — Din fr. **fourrager.**

FURAJÓR, *furajori*, s.m. (Înv.) Soldat de cavalerie care făcea aprovizionarea unității cu furaje . — Din fr. **fourrageur.**

FURÁN s.m. Combinație chimică organică lichidă, obținută la distilarea rășinilor de conifere și folosită ca important intermediar în sintezele de

G

G, *g*, s. m. **1.** A noua liter a alfabetului limbii române. **2.** Consoană notată cu această literă (semiocluzivă prepalatală sonoră când este urmată de *e* sau *i*; ocluzivă palatală sonoră în grupurile *ghi* și *ghe*; ocluzivă velară sonoră în toate celelalte poziții). [Pr.: *ge*, *ghe*, *g*. Pl. *i* (1, n.) *g-uri*].

GA interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită strigătul de bucurie. – Onomatopee.

GABĂR, *gabare*, s. f. Ambarcațiune mare, servind, de obicei, la transbordarea pe punte a unor materiale orimărfuri de pe o navă care nu poate acosta în raza portului. – Din fr. **gabare**, it. **gabarra**.

GABARDÍN s. f. Stofă fină de lână cu legătură diagonală, care prezintă dungi paralele înclinate pe ambele fețe. – Din fr. **gabardine**. – Cf. sp. *gabardina*, germ. *Gabardine*.

GABARÍT, *gabarite*, s. n. Șablon în alcătuirea unui contur, format din linii drepte sau curbe, trebuie să se cuprindă dimensiunile unui profil; contur, format din linii drepte sau curbe, care limitează dimensiunile maxime ale profilului unui obiect, ale unei construcții etc. – F. greutate care depășește limita maximă admisă sau peste cea normală. – Din fr. **gabarit**.

GABARÍTIC, -Ă, *gabaritici*, *-ce*, adj. Referitor la gabarit; de gabarit. – **Gabarit** + suf. *-ic*.

GABĂL, *gabele*, s. f. Impozit care se percepea pe sare, în Franța medievală. – Din fr. **gabelle**.

GĂBIE, *gabii*, s. f. Platformă orizontală fixată în vârful unui catarg și folosită ca post de observație sau (la navele cu pânze) ca loc de unde se manevrează parâmele. – Din fr. **gabie**, it. **gabbia**.

GABIER, *gabieri*, s. m. Marinar care face serviciul de veghe pe gabie și care asigură, la navele cu pânze, manevrarea parâmelor, vergelelor etc. [Pr.: *-bi-er*] – Din fr. **gabier**. – Cf. it. *gabbiere*.

GABIÓN, *gabioane*, s. n. Coș de nuiele sau din plasă de sârmă umplut cu pământ, cu pietriș etc., care servește la apărarea malurilor de valuri, la construirea barajelor etc. [Pr.: *-bi-on*] – Din fr. **gabion**.

GABLÓNZ, *gablonzuri*, s. n. Cristal (1) special cu irizații, folosit la fabricarea unor obiecte de podoabă ieftine; *p. ext.* obiect de podoabă care are asemenea cristale. [Pr.: *gablon*] – Din n. pr. **Gablonz**.

GABONÉZ, -Ă, *gabonezi*, *-e*, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Gabon sau este originară de acolo. **2.** Adj. care aparține Gabonului sau gabonezilor (1), privitor la Gabon sau la gabonezi. – Din fr. **gabonais**.

GABRIOLÉT s. n. v. **cabriolet**.

GABRÓU, *gabrouri*, s. n. Rocă eruptivă cu structură granulară, folosită în construcții. [Scris și: *gabbro*. Var.: **gabru** s. n.] – Din germ. **Gabbro**, fr., it. **gabbro**.

GABRÚ s. n. v. **gabro**.

GABROVE`N, *gabroveni*, s. m. (Înv.) Persoană care făcea și vindea cuie. – **Gabrovo** (n. pr.) + suf. *-ean*.

GACI s. m. pl. Pantaloni largi din pânză albă, care fac parte din portul popular specific în regiunea Oltului. – Et. nec.

GADGET, *gadgeturi*, s. n. (Englezism) Obiect mic, ingenios construit, de valabilă utilitate nesemnificativă. [Pr.: *gâgăt*] – Din engl. **gadget**.

GĂDÍN, *gadine*, s. f. (Pop.) Animal slăbatic; jivină, dihanie. – Din bg. **gadina**.

GADOLINÍT s. n. Mineral anhidru sau ușor hidratat conținând pământuri rare. – Din fr. **gadolinite**.

GADOLÍNIU s. n. Element chimic din grupul lantanidelor. – Din fr. **gadolinium**.

GĂL, -I, s. m. Persoană care făcea parte din populația de origine celtică a vechii Irlande din Scoția. – Din fr. **Gaël**.

GĂLIC s. f. Limbă indo-europeană, ramură a celteii insulare, vorbită în Marea Britanie (Scoția și Irlanda). – Din engl. **gaelic**, fr. **gaelique**.

GĂFUI, *gafez*, vb. I. Intranz. A face o gafă (3). – Din fr. **gaffer**.

GĂFUIRE s. f. Faptul de a gafa. – V. **gafa**.

GĂF, *gafe*, s. f. **1.** Piesă metalică în formă de cârlig, fixată pe o prăjină, folosită la acostarea unei ambarcațiuni, la ținerea depărtată a acesteia de mal etc. **2.** Cârlig montat la capătul unui dispozitiv de ridicat cu care se prinde sarcina. **3.** Gest, atitudine sau vorbă nepotrivită, care poate constitui o indelicatețe sau o jignire neintenționată adusă cuiva. – Din fr. **gaffe**.

GAFEÚR, *gafeuri*, s. m. Gafist. [Pr.: *gafÖr*] – Din fr. **gaffeur**.

GAFEÚZĂ, *gafeuze*, s. f. Femeie care face gafe (3). [Pr.: *gafÖz*] – Din fr. **gaffeuse**.

GAFÍST, -Ă, *gafiști*, *-ste*, s. m. și f. Persoană care face gafe (3); (franuzism) gafeur. – **Gaf** + suf. *-ist*.

GAG, *gaguri*, s. n. Efect comic într-un film sau într-o piesă de teatru, care rezultă dintr-o asociere surprinzătoare de situații contrastante. – Din fr., engl. **gag**.

GAGÃ adj. invar. (Fam.) Ramolit. – Din fr. **gaga**.

GAGARÍNIT s. n. Mineral care conține elemente din familia pământurilor rare. – Din rus. **gagarinit**.

GAGÁT s. n. (Min.) Jais. – Din germ. **Gagat**.

GAGÍC, *gagici*, s. m. (Fam.) Amant, iubit. – Din **gagică** (derivat regresiv).

GAGÍCĂ, *gagici*, s. f. (Fam.) Amantă, iubită. [Pl. *i*: *gagice*] – Din ig. **gaği** „(femeie) nemaiîncă”.

GAGÍST, -Ă, *gagiști*, *-ste*, s. m. și f. (Teatru din uz) Actor angajat temporar (în cântec și leat). – F. (La m.) Muzicant angajat cu leafă într-o fanfară militară. – Din fr. **gagiste**.

GAGÚ, *gagii*, s. m. **1.** Om, persoană, tip, individ. **2.** Iubit, amant. – **Gag**[ică] + suf. *-u*.

GAÍAC s. m. v. **guaiac**.

GAIACÉL s. n. Medicament cu acțiune antiseptică, extras din rășina de guaiac și folosit ca expectorant. – Din fr. **gaïacol**.

GAIBĂRÍCE s. f. pl. (Fam.) Picioare (prea lungi); gambe, gambe. – Cf. *gaibe*.

GÂIBE s. f. pl. (Fam.) Picioare (prea lungi); gambarace, gambe. – Cf. *gaid*.

GÂIC, *gâici*, s. f. **1.** Bandă (țesută) de stofă cusută în talie, la spatele hainelor, pentru a strânge la mijloc talia sau în scop decorativ. **2.** Fiecare dintre bentițele de stofă sau de nurcă fixate în talie la unele haine, prin care se petrece cordonul, cureaua, cingătoarea. – F. Cheotoare la o haină, făcută din același sau din alt material. – F. Șiret cusut la o haină pentru a o putea agăța în cui; atârnătoare, agățătoare. – Cf. rus. *gaika* „plăcuță de metal cu găuri pentru a lega două obiecte; piuliță”.

GÂID, *gâlde*, s. f. **1.** (Reg.) Cârlig pentru poi. **2.** Numele unui dans popular cu acompaniament de cimpoi. **3.** Fig. (La pl.) Picioare (prea lungi); gambarace, gambe. – Din bg., sb. **gajda**.

GÂIE, *gâi*, s. f. Nume dat mai multor păsări pițoare de zi, asemănătoare cu uliul, cu ciocul corbiat, cu gheare puternice și cu coada bifurcată (*Milvus*). – G. Expr. *Se ține gaie după* (sau *de*) *cineva*, se zice despre o persoană de care nu poți scăpa. *Mă-a* (sau *te-a* etc.) *luat gaia* = am (sau ai etc.) păcătuit. – F. *De-a puia-gaia* v. *puia*. – Et. nec.

GÂJÃ, *gâște*, s. f. **1.** Pasăre mare, cu corpul, de mărimea unei cioare, cu penajul brun-roșcat, cu dungi albastre închise pe aripi, cu coada neagră, care poate imita sunetele scoase de alte păsări (*Garrulus glandarius*). – *Gâște de munte* = alunar. **2.** Epitet dat uneia persoane care vorbește mult și fără rost. [Pr.: *gâ-ște*] – Cf. bg., sb. *galica*.

G`IZE subst. pl. (Min.) Roci silicioase poroase iu oare, constituite din granule de cuar idin organisme silicioase. Din fr. **gaize.**

GAJ, *gajuri,* s.n. **1.** Contract accesoriu, unilateral, constitutiv de drepturi reale, conform c ruia un debitor garanteaz achitarea ndatoririlor sale contractuale prin remiterea unui bun mobil creditorului. **2.** Garanie format din bunuri care fac obiectul unui gaj (1); amanet, zbog. F Obiect depus, la unele jocuri de societate, de c tre cel care a fcut o greal icare se rscumpr prin executarea unei pedepse hazlii. F Asigurare, garanie moral dat cuiva. Din fr. **gage.**

GAL[1], *gali,* s.m. Persoan care f cea parte din populaia vechii Galii. Din lat. **Gallus.**

GAL[2], *gali,* s.m. Unitate pentru m surarea acceleraiei, egal cu 1 centimetru pe secund la p trat. Din fr. **gal.**

GAL`CTIC, -, *galactici, -ce,* adj. Care aparine galaxiei, privitor la galaxie (n special la Calea-Lactee). Din fr. **galactique.**

GALACTOM TRU, *galactometre,* s.n. (Tehn.) Lactometru. Din fr. **galactomètre.**

GALACTOR E s.f. (Med.) Secreie excesiv de lapte n timpul sau dup ncetarea alptrii. Din fr. **galactorrhée.**

GALACT Z s.f. Substan cu proprieti asemntoare glucozei, care se g sete n natur n diverse combinaii, intrnd in structura unor compuiazota idin creier. Din fr. **galactose.**

GALAL T s.n. Mas plastic cornoas obinut din cazein ifolosit la fabricarea unorobiecte uzuale sau a unorpiese tehnice (izolante electrice). Din fr. **galalithe.**

GAL`NT, -, *galani, -te,* adj. **1.** (Despre b rbai imanifestrile lor) Curtenitor fa de femei; *p. ext.* politicos, atent, plcut, tandru. **2.** (Despre oameni) Darnic, generos. Din fr. **galant.**

GALANT`R, *galantare,* s.n. Vitrina unui magazin n care sunt expuse mostre din mrfurile acestuia. Din **galanterie** (derivat regresiv).

GALANTER E, *galanterii,* s.f. **1.** Atitudine plin de curtoazie, de tandree, de amabilitate fa de femei. F (La pl.) Cuvinte curtenitoare adresate unei femei. **2.** (Cu sens colectiv) Obiecte mrunte de mbrcminte (mnui, cravate, fulare etc.); magazin n care se desfac asemenea mrfuri. Din fr. **galanterie.**

GALANT M, -O`M adj.v. **galanton.**

GALANTOM`E s.f.v. **galantonie.**

GALANT N, -O`N, *galantoni, -oane,* adj. (Fam.; despre oameni) Darnic, generos, galant. [Var.: **galantm, -oám** adj.] Din fr. **galant homme.**

GALANTON`E s.f. (Rar) Dmnicie, generozitate. [Var.: **galantomíe** s.f.] **Galanton** + suf. *-ie.*

GALA NUL s.n. art. Dans popular cumi care rapid, executatnumai de brbai; melodie corespunztoare acestui dans. Et. nec.

GALAX`E, *galaxii,* s.f. Ansamblu vast de stele, praf cosmic ialte obiecte cereti, avnd diverse forme imrimi, meninute mpreun de atracia gravitaional. Din fr. **galaxie.**

G`L[1], *gale,* s.f. **1.** Spectacol (sau irde spectacole) cu caracter solemn, srbtoresc, la care particip , de obicei, persoane oficiale. *Gala filmului rom nesc.* G Loc. adj. *De gal* = de srbtoare, solemn. **2.** (În sintagma) *Gal de box* = competiie sportiv la care au loc maimulte meciuri de box. Din fr. **gala.**

G`L[2], *gale,* s.f. Excrescen provocat de nepturile unor insecte pe frunzele stejarului sau ale altor plante. Din fr. **galle,** lat. **galla.**

G`LB, (1) *galburi,* s.n. (Arhit.) **1.** Curbur a unui capitel, a unei consolee tc.; *p. ext.* contur grai os al unui element de arhitectur sau de sculptur. **2.** Parte a fusului unei coloane arcuite spre exterior, pentru a evita iluzia de strangulare. [Var.: **gálb** s.f.] Din fr. **galbe.**

G`LB s.f.v. **galb.**

G`LBEN, -, *galbeni, -e,* adj., s.n., s.m., s.f. **1.** Adj. De culoarea aurului, a lmiii etc. *Friguri galbene* = boal contagioas rspndit n rile tropicale, transmis de o specie de nari icaracterizat prin febr iprin colorarea pieliin galben. *Rasa galben* = grup de popoare asiatice cu pielea de culoare galben-brun. G Expr. (*A se face* sau *a fi*) *galben ca ceara* = (a deveni) foarte palid din cauza unei emoii sau a unei boli. (Substantivat, n.) *A ise face* (cuiva) *galben naintea ochilor* = a-i veni (cuiva) ameeal, a ise face ru. F (Despre fa a omului sau despre alte pri ale corpului su; *p. ext.* despre oameni) Palid. F (Despre prul oamenilor) Blond. F (Despre prul sau culoarea calului) Şarg. **2.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului solar, situat ntre portocaliu i verde. F Substan , colorant, pigment care are culoarea descris maisus. G *Galben de cadmiu* = sulfur de cadmiu folosit ca pigment galben-oranj n pictur. *Galben de crom* = pigment galben-nchis folosit la vopselele de ulei. *Galben de zinc* = colorant galben-deschis folosit pentru obinerea verdelui. **3.** S.m. Nume dat maimultor monede strine de aur, de valori variabile, care au circulat in Trile Romne n Evul Mediu. **4.** S.f. (În sintagma) *Galben de Odobeti* = soide vi -de-vie cu boabele struguribor galbene-verzui. [Var.: (pop.) **gálbin, -** adj., s.n., s.m.] Lat. **galbinus.**

G`LBIN, - adj., s.n., s.m. v. **galben.**

GAL N s.f. Sulfur natural de plumb, folosit ca redresor la aparatele de radio fr lmpi, la prepararea unor vopsele etc. Din fr. **galène.**

GAL NIC, -, *galenici, -ce,* adj. (Despre unele preparate farmaceutice) Care poate fi administrat direct bolnavilor sau poate servi la prepararea unorreete. Din fr. **galénique.**

GALEN`SM s.n. Veche teorie medical conform c reia bolile arficauzate de ruperea echilibrului dintre umori. Din fr. **galénisme.**

GAL NI sm. pl. Papuci (cu talp) de lemn. Din ngr. **galóntsa.**

GALEOPIT C, *galeopiteci,* s.m. Mamifer insectivor din sud-estul Asiei, care poate plana (*Galeopithecus*). [Pr.: *-le-o-*] Din fr. **galéopithèque.**

GAL R, *galere,* s.f. Veche nav comercial sau militar, prevzut cu v sle ip nze icare era mult de obiceide sclavi sau de condamnai la munca silnic. Din fr. **galère.**

GALER E, *galerii,* s.f. **1.** Coridor subteran n form de tunel care permite accesul minerilor la z cmnt ing duie executarea lucrrilor miniere. **2.** Canal subteran de comunicaie care face legtura ntre dou puncte ale uneilucrri hidrotehnice. **3.** Coridor subteran (adesea ramificat) spat de animale pentru a le servi ca adpost. **4.** Coridor lung (i boltit) situat n interiorul sau n afara unei cldiri, servind ca element de legtur sau ca loc de plimbare. **5.** Muzeu sau secie a unui muzeu n care sunt expuse opere de pictur i de sculptur. F Serie de tablouri expuse; *p. ext.* serie de portrete descrise ntr-o oper (literar). **6.** Magazin n care se vnd opere de art; *p. gener.* (la pl.) magazin cu caracter universal. **7.** Balcon situat la ultimul nivel al unei sli de spectacol; (fam.) publicul de la acest balcon; *p. ext.* publicul care se manifest zgomotos la un spectacol, la o adunare, la o ntrunire etc. G Expr. *A face galerie* = a manifesta zgomotos n semn de aprobare, de ncurajare (n cursul unui spectacol, al unei ntreceri sportive etc.). **8.** Bar de lemn sau de metal de care se atrn perdelele. **9.** Tav de metal care se pune n faa sobeica s nu cad crbuni i din sob pe dumea. Din fr. **galerie.** Cf. it. *galleria,* germ. *Galerie.*

G`LEŞ, -, *gale i, -e,* adj. (Despre ochi sau privire; *p. ext.* despre oameni; adesea adverbial). **1.** Drg stos, duios. **2.** Melancolic, trist. [Var.: (reg.) **gáli, -** adj.] Din bg. **kaleš.**

GAL T[1], *gale i,* s.m. **1.** Fragment dintr-o roc sau dintr-un mineral, lefuit i rotunjit prin aciunea mrii, a torenilor, a ghearilor etc. **2.** Rol care permite o micare prin rostogolire. **3.** (Text.) Pies cu care se ntinde firul de mtase artificial la ieirea din baia de filare. **4.** (Tehn.) Bobin inelar. **5.** (Tehn.) Seciune a unui comutator rotativ. Din fr. **galet.**

GAL T[2] s.m. v. **galet.**

GAL T, *galete,* s.f. Pesmet de form paralelipipedic, pe care l mnnc marinarii, osta iiafai n campanie etc. [Var.: **galét** s.m.] Din fr. **galette.**

G`LF D, -, *galfezi, -de,* adj. (Reg.) Palid (din cauza unei boli). Et. nec.

GALI RD, *galiarde,* s.n. (Mar.) Fiecare dintre extremitile punii superioare a uneinave. [Pr.: *-li-ard*] Din fr. **gaillard.**

GALI RD, *galiarde,* s.f. Vechi dans francez cu rimi vioi. F Parte dintr-o suit instrumental care urmeaz dup pavan. Din fr. **gaillarde.**

G`LIC[1] adj. (În sintagma) *Acid galic* = acid organic aromatic, astringent, extras din gogoile de ristic idin coaja de stejar, folosit la fabricarea cernelii negre, a coloranilor ia unor medicamente. Din fr. **gallique.**

G`LIC[2], *-, galici, -ce,* adj. Care aparine galilor[1], privitor la gali[1]. *Rzboaiele galice.* G *Cocoul galic* = emblem (reprezentnd un cocoo) care simbolizeaz Frana. F (Substantivat, f.) Limba celilor vorbit de gali[1]. Din lat. **Gallicus.**

GALIC`N, -, *galicani, -e,* adj., s.m. i f. **1.** Adj. Care aparine galicanismului, privitor la galicanism. **2.** S.m. i f. Adept al galicanismului. Din fr. **gallican.**

GALICAN`SM s.n. Doctrin politico-religioas care apra libertile organizatorice ale Bisericii catolice din Frana opus fa de papalitate. Din fr. **gallicanisme.**

GALIC`N, -, *galicieni, -e,* s.m. i f., adj. **1.** S.m. i f. Persoan originar sau locuitor din Galicia (nord-vestul Spaniei). **2.** Adj. Care aparine Galiciei sau galicienilor (1), privitor la Galicia ori la galicieni. F (Substantivat, f.) Limb indo-european, ramura romanic, vorbit n Galicia. [Pr.: *-si-an*] **Galicia** (n. pr.) + suf. *-an.*

GALIC`SM, *galicisme,* s.n. Expresie sau construcie proprie limbii franceze idificilor imposibil de tradus n alt limb. Din fr. **gallicisme.**

GALIF RM, *galiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de psri tericole sau arboricole; (i la sg.) pas re din acest ordin. Din fr. **galliforme.**

GALIMAT S s.n. (Livr.) Vorbire sau scriere greoaie, confuz. [Pr.: *-ti-as.* Acc. i *galimátias.* Var.: **galimatíe** s.f.] Din fr. **galimatias.**

GALIMAT`E s.f.v. **galimatias.**

GALINAC E, *galinacee*, s.f. (La pl.) Subordin de p s ri al c rui tip principal este g ina; (ila sg.) pas re care face parte din acest subordin. Din fr. **gallinacé.**

GALI N, *galbane*, s.n. **1.** Nav cu p nze fobsit n trecut de spanioli n r zboi ipentru transportul m rfurilor. **2.** Ornamentaie (n lemn) montat la prora unor nave cu p nze. **3.** (Tipogr.) Plan et de metal sau de lemn pe care se a az r ndurile de litere culese. [Pr.: *-lion*] Din ngr. **ghalena,** fr., it. **galion.**

GALI T , *galiote*, s.f. Corabie u oar , cu fundul plat icu dou catarge, folosit n trecut ndeosebi de olandezi. [Pr.: *-liо-*] Din fr. **galiote.**

G`LIŞ, - adj. v. **gale .**

G`LIŢ , *galie*, s.f. (Reg.) Pas re de curte; or tanie. Din bg., sb. **galica.**

GALIŢI N, - , *galieni, -e*, s.m. if., adj. **1.** S.m. if. Persoan originar sau bcuitor din Galia (regiune istoric din nordul-estul Carpailor). **2.** Adj. Care aparine Galiei sau galienilor (**1**), care se refer la Galia ori la galieni. [Pr.: *-i-an*] **Galia** (n.pr.) + suf. *-an*.

G`LIU s.n. Element chimic, metal moale, ductil, de culoare cenuie, folosit la fabricarea materialelor semiconductoare ica lichid termometric. Din fr. **gallium .**

G`LO- Element de compunere nsemn nd „galic", „francez", care servete la formarea unor substantive iadjective. Din fr. **gallo-.**

GALOF B, - , *galofobi, -e*, adj., s.m. if. (Persoan) care manifest ostilitate fa de tot ceea ce aparine sau provine de la francezi. Din fr. **gallophobe.**

GALOFOBE s.f. Ostilitate fa de tot ceea ce aparine sau provine de la francezi. Din fr. **gallophobie.**

GALOM`N, - , *galomani, -e*, adj., s.m. if. (Persoan) care admir f r rezerve (iadesea f r spirit critic) tot ceea ce aparine sau provine de la francezi. Din fr. **gallomanie.**

GALOMANE s.f. Admiraie f r rezerve (if r spirit critic) pentru tot ceea ce aparine sau provine de la francezi. Din fr. **gallomanie.**

GALON[1], *galoane*, s.n. Şiret, panglic ori band de metal prins pe epoleii sau pe mnecile unei uniforme pentru a indica gradul persoanei care o poart . F Şiretde l n , dem tase sau fircusutcă podoab pehaine, pe p lrii etc. Din fr. **galon.**

GALON[2], *galoane*, s.n. **1.** Unitate de m sur pentru capacitate folosit n rile de limb englez iegal cu circa patru litri. **2.** (Rar) Sticl mare n care se p streaz b uturi. [Pl. i: (m.) *galoni*] Din fr. **gallon.**

GALON`T, - , *galonai, -te*, adj. Împodobit cu galoane[1]. F (Substantivat, m. ; ir.) Ofier; *p. gener.* gradat[1]. **Galon** + suf. *-at*. Cf. fr. galonné.

GALOP, *galopuri*, s.n. **1.** Mersul cel mai rapid al calului, constnd dintr-o succesiune de salturi. **2.** Dans foarte rapid, cu mic rin doi timpi icu un rim sacadat; melodie dup care se execut acest dans. Din fr. **galop,** it. **galoppo.**

GALOP`, *galopez*, vb. I. Intranz. (Despre cai) A alerga n galop; (despre oameni) a c lri un cal care aleag n galop. F (Despre motoare) A funciona neuniform , cu variaii mari (i brute) ale vitezei. Din fr. **galoper.**

GALOP`D , *galopade*, s.f. (Rar) Curs , alergare n galop. Din fr. **galopade.**

GALOP`NT, - , *galopanți, -te*, adj. **1.** În galop, repede. **2.** (Despre boli) Cu evoluie rapid . Din fr. **galopant.**

GALOP`RE, *galopări*, s.f. Faptul de a galopa. V. **galopa.**

GALOROM`N, - , *galromani, -e*, s.m. if., adj. **1.** S.m. if. Persoan care f cea parte dintr-o populaie rezultat din amestecul galilor[1] cu romanii, dup cucerirea Galiei de c tre romani. **2.** Adj. Care aparine galromanilor (**1**), privitor la galromani. Din fr. **Gallo-romain** (dup *romain*). Cf. germ. gallorom anisch.

GALOROM`NIC, - , *galromanici, -ce*, adj. Galroman (**2**). **Gal-** + **romanic.**

GAL Ş, *galși*, s.m. Înc l minte de cauciuc purtat peste pantofi ori peste ghete, pentru a le proteja de umezeal sau de noroi. Din fr. **galoche.**

GALOŞ`RE, *galoșări*, s.f. Operaie de mbr care n piele sau n cauciuc a p rii de ps a unui obiect de nc l minte; *p. ext.* ntreprinderea de piele sau cauciuc cu care se execut aceast operaie. Din **galoș .**

GALV`NIC, - , *galvanici, -ce*, adj. Care aparine galvanismului, privitor la galvanism. G *Element galvanic* = pil electrochimic . Din fr. **galvanique.** Cf. it. galvanico.

GALVAN`SM s.n. **1.** Aciunea unor curenielectrici asupra organismelor ia organelor vii. **2.** Curent electric produs cu ajutorul pilelor electrochimice; curent electric continuu. Din fr. **galvanisme.**

GALVANIZ`, *galvanizez*, vb. I. Tranz. **1.** A acoperi o pies metalic cu un strat subire de zinc, prin cufundare ntr-o baie de zinc topit, spre a o face mai rezistent la coroziune; *p. gener.* a acoperi o pies metalic cu un strat subire din alt metal, depus prin electroliz . **2.** (Fiziol.) A excita un esut sau un organ al corpului printr-un curent electric continuu, n scopuri terapeutice sau experimentale. F Fig. A nsufleii, a stimula pe cineva. Din fr. **galvaniser.**

GALVANIZ`RE, *galvanizări*, s.f. Aciunea de *a galvaniza* i rezultatul ei. V. **galvaniza.**

GALVANIZ`T, - , *galvanizați, -te*, adj. (Despre piese metalice) Acoperit cu un strat de zinc sau, *p. gener.*, cu un strat din alt metal spre a mri rezistena piesei la coroziune. V. **galvaniza.**

GALVANOCAUT R, *galvanocautere*, s.n. Instrument chirurgical pentru cauterizri, pus n funcie cu ajutorul curentului electric continuu. [Pr.: *-ca-u-*] Din fr. **galvanocautère.**

GALVANOCAUTERIZ`RE, *galvanocauterizări*, s.f. (Med.) Cauterizare prin mijloace electrotermice. [Pr.: *-ca-u-*] Dup fr. **galvanocautérisation.**

GALVANOM TRU, *galvanometre*, s.n. Instrument cu care se msoar intensitatea unui curent electric continuu slab. Din fr. **galvanomètre.**

GALVANONARC Z , *galvanonarcoze*, s.f. (Med.) Electronarcoz . Din fr. **galvanonarcose.**

GALVANOPL`STIC, - , *galvanoplastici, -ce*, adj. Privitor la galvanoplastie, care aparine galvanoplastiei; obinut prin galvanoplastie. Din fr. **galvanoplastique.**

GALVANOPLASTIE s.f. Procedeu tehnic de reproducere n relief a obiectelor, constnd n acoperirea lor sau a tiparului lor cu un strat de metal depus prin electroliz . Din fr. **galvanoplastie.**

GALVANOSCOP, *galvanoscoape*, s.n. Instrument care indic prezena ntr-un circuit a unui curent electric continuu slab. Din fr. **galvanoscope.**

GALVANOSTEGIE s.f. Procedeu tehnic de depunere pe cale electrolitic a unui strat metalic aderent pe un obiect metalic, mpotriva coroziunii sau n scop decorativ. Din fr. **galvanostégie.**

GALVANOSTEREOTIPIE s.f. Totalitatea procedeelor de reproducere a formelor de tipar nalt prin galvanoplastie. [Pr.: *-ste-re-o-*] Din fr. **galvanostéréotypie.**

GALVANOT HNIC s.f. Parte a metalurgiei electrice care se ocup cu galvanoplastia i galvanostegia. Din fr. **galvanotechnique.**

GALVANOTERAPIE s.f. Tratament medical cu ajutorul curentului electric continuu. Din fr. **galvanothérapie.**

GALVANOTIPIE s.f. Procedeu tehnic de reproducere a planelor tipografice ia gravurilor cu ajutorul unui multiplicator pe cale electrolitic de un strat de cupru iapoi ntrit cu un strat de staniu, nichel sau fier. Din fr. **galvanotypie.**

GALVANOTROPISM, *galvanotropisme*, s.n. (Biol.) Electrotropism . Din fr. **galvanotropisme.**

G`MA, (1) *game*, s.m., s.f. **1.** S.m. A treia liter a alfabetului grecesc (folosit adesea ica simbol n matematic , fizic etc.). **2.** S.f. (Fiz.; n sintagma) *Raze* (sau *radiaie*) *gama* = radiaie emis de corpurile radioactive, av nd o putere de p trundere extrem de mare. **3.** S.f. (Fiz.) Unitate de m sur a masei egal cu o milionime de gram. Din fr. **gamma.**

GAMAGLOBULIN , *gamaglobuline*, s.f. (Biol.) Protein din plasma sangvin a persoanelor imune. Din fr. **gammaglobuline.**

G`M , *game*, s.f. **1.** Succesiune melodic , ascendent sau descendent , care cuprinde toate sunetele unei scri muzicale, lund numele notei cu care ncepe. **2.** Fig. (Pict.) Serie de tonuri i de culori dispuse ntr-o succesiune armonioas . **3.** Fig. Serie, grup, succesiune de obiecte, de fenomene, de situaii care alctuiesc un tot (armonios). *Gama lung de sortimente.* Din fr. **gamme.**

G`MB , *gambe*, s.f. (La oameni) Parte a piciorului de la genunchi pn la labe ; (la cai) parte a membrelor posterioare cuprins ntre ncheietura genunchiului i copit . Din lat. **gamba.**

GAMB T, *gambete*, s.n. Pies metalic de legtur n unele organe ale utilajului de manevr la exploatrile petroliere. Din fr. **gambette.**

GAMB T , *gambete*, s.f. Plrie b ob teasc din fetru tare, cu calota oval i borurile u or rsfrnte; melon. Din npr. **Gambetta.**

GAMBIN, - , *gambieni, -e*, s.m. if., adj. **1.** S.m. if. Persoan care face parte din populaia Gambiei sau este originar de acolo. **2.** Adj. Care aparine Gambiei sau gambienilor (**1**), referitor la Gambia ori la gambieni. [Pr.: *-bian*] **Gambia** (n.pr.) + suf. *-an*.

GAMBIR s.m. Numele a dou plante agricole subtropicale, din ale c ror frunze se obine un extract folosit ca astringent (*Ourouparia* i *Uncaria gambir*). Din lat. [Ourouparia i Uncaria] **gambir,** denumirea tiinific a plantelor.

GAMBIT, *gambituri*, s.n. Sacrificare a unui pion al sau a altei piese la nceputul unei partide de ah pentru obinerea unui avantaj n atac. Din fr. **gambit.**

GAM L , *gamele*, s.f. Vas metalic adnc n care soldaii afai n campanie, la aplicaii etc. iprimesc poria de mncare. Din fr. **gamelle.**

GAMÉT, *gameți*, s.m. Denumire generică pentru celulele sexuale ale animalelor și plantelor. – Din fr. **gamète**.

GAMETÁNGIU, *gametangii*, s.m. (Bot.) Structură vegetală în care sunt produși gameții. – Cf. fr. gamétange.

GAMETOFÍT, *gametofiți*, s.m. Una dintre cele două generații din ciclul de dezvoltare a plantelor sexuate. – Din fr. **gamétophyte**.

GAMETOGENÉZĂ, *gametogeneze*, s.f. (Biol.) Proces de formare a gameților. – Din fr. **gamétogenèse**.

GAMOPETÁL, -Ă, *gamopetali, -e*, adj. (Despre corola unor flori, *p. ext.* despre flori) Cu petalele unite; (despre plante) care are florile cu petalele unite. ◆ (Substantivat, f.) Plantă sau floare cu petalele unite. – Din fr. **gamopétale**.

GAMOSEPÁL, -Ă, *gamosepali, -e*, adj. (Despre caliciul unor flori, *p. ext.* despre flori) Cu sepalele unite; (despre plante) care are florile cu sepalele unite. ◆ (Substantivat, f.) Plantă sau floare cu sepalele unite. – Din fr. **gamosépale**.

GANÁȘ s.n. v. **ganașă**.

GANÁȘĂ, *ganașe*, s.f. (Zool.) Fiecare dintre cele două ramuri ale mandibulei la animale. [Var.: **ganáș** s.n.] – Din fr. **ganache**.

GÁNG, *ganguri*, s.n. Loc de trecere aflat sub o construcție, sub bolta unei case. ◆ Coridor, galerie, culoar. – Din germ. **Gang**.

GÁNGĂ, *gange*, s.f. Materie minerală (inutilizabilă) conținută sau legată strâns de minereurile metalice sau nemetalice utile. – Din fr. **gangue**.

GANGLIÓN, *ganglioni*, s.m. Formație anatomică de formă sferică sau alungită, alcătuită dintr-o masă de celule și situată pe traiectul unui nerv sau al unui vas limfatic; momiță[1]. [Pr.: *-gli-on*] – Din fr. **ganglion**.

GANGLIONÁR, -Ă, *ganglionari, -e*, adj. Care aparține ganglionilor, privitor la ganglioni; cu ganglioni. [Pr.: *-gli-o-*] – Din fr. **ganglionnaire**.

GANGLIOPLEGÍC, -Ă, *gangliopiegici, -ce*, adj., s.n. (Medicament) care împiedică temporar transmiterea influxului nervos prin ganglionii vegetativi superiori și periferici, utilizat în preanestezie și în tratamentul tensiunii arteriale.

GANGRENÁ vb. I v. **cangrena**.

GANGRENÁRE s.f. v. **cangrenare**.

GANGRENÁT, -Ă adj. v. **cangrenat**.

GANGRÉNĂ s.f. v. **cangrenă**.

GANGRENÓS, -OÁSĂ adj. v. **cangrenos**.

GÁNGSTER, *gangsteri*, s.m. Membru al unei bande de răufăcători; *p. gener.* bandit, răufăcător. – Din fr., engl. **gangster**.

GANGSTERÉSC, -Ă, *gangsterești*, adj. De gangster. – **Gangster** + suf. *-esc*.

GANGSTERÍSM s.n. Fapt, comportare de gangster; banditism organizat sau escrocherie în stil mare; *p. gener.* hoție, tâlhărie. – Din fr. **gangstérisme**.

GÁNGUR s.m. v. **grangur**.

GANOÍD, *ganoizi*, s.m. (La pl.) Ordin de pești cu scheletul parțial cartilaginos, cu pielea fără solzi sau acoperită de discuri osoase, cu coada împărțită în două părți inegale; (și la sg.) pește din acest ordin. – Din fr. **ganoïde**.

GAOLEÁN, *gaoleani*, s.m. Plantă furajeră din familia gramineelor, asemănătoare cu porumbul, cu semințe bogate în proteine și grăsimi (*Sorghum chinense*). [Pr.: *ga-o-le-*] – Din rus. **gaolean**, fr. **gaolian**.

GARÁ, *garez*, vb. I. Tranz. A pune la adăpost într-un garaj, într-un depou etc. un autovehicul, un tramvai etc. ◆ A manevra un tren, o locomotivă etc. pe o linie de garaj. – Din fr. **garer**.

GARÁFĂ s.f. v. **carafă**.

GARAGÁȚĂ s.f. v. **caragață**.

GARÁJ, *garaje*, s.n. **1.** Clădire sau încăpere (special amenajată) pentru adăpostirea (întreținerea ori repararea) autovehiculelor. **2.** (În sintagma) *Linie de garaj* = linie ferată pe care sunt dirijate vagoanele când trebuie să staționeze mai mult vreme într-o gară sau care face legătura între locul de încărcare și descărcare a vagoanelor și liniile pe care circulă efectiv trenurile. – Din fr. **garage**.

GARAJÍST, *garajiști*, s.m. Lucrător într-un garaj, care se ocupă cu întreținerea și repararea automobilelor. – Din fr. **garagiste**.

GARÁNT, -Ă, *garanți, -te*, s.m. și f. Persoană sau instituție care garantează cu averea sa pentru cineva sau ceva. – Din fr. **garant**.

GARANTÁ, *garantez*, vb. I. Tranz. și intranz. A da cuiva siguranța că va avea ceva; a asigura (cuiva ceva); a răspunde de valabilitatea, de calitatea unui obiect. ◆ A se angaja să mențină în stare de bună funcționare, pe o durată determinată, un aparat, un mecanism etc. vândut. ◆ A răspunde pentru faptele sau pentru comportarea altuia, a da asigurări că ... ◆ Intranz. A-și lua răspunderea cu averea sa că datoria făcută de altul va fi achitată conform obligațiilor stabilite. – Din fr. **garantir**.

GARANTÁRE s.f. Faptul de a *garanta*. – V. **garanta**.

GARANTÁT, -Ă, *garantați, -te*, adj. (Despre mărfuri) A cărui valabilitate, calitate, funcționare etc. sunt asigurate de acela care a vândut marfa. ◆ (Adverbial; fam.) Sigur, neîndoielnic. – V. **garanta**.

GARÁNȚĂ, *garanțe*, s.f. (Bot.; rar) Roibă. – Din fr. **garance**.

GARÁNȚIE, *garanții*, s.f. Obligație în virtutea căreia o persoană sau instituție răspunde de ceva; mijloc legal prin care se asigură executarea unei obligații (materiale); (concr.) ceea ce servește drept asigurare că o obligație luată va fi ținută. ◆ Loc. vb. *A lua pe garanție* = a garanta. ◆ Expr. *Pe garanția cuiva* = pe răspunderea cuiva. *A da garanție* = a da asigurări că un lucru va fi îndeplinit. *A prezenta garanție de...* = a se prezenta astfel încât să trezească încrederea, să ofere siguranță. – Din fr. **garantie**, it. **garanzia**.

GARANȚÍNĂ s.f. Materie colorantă roșie, extrasă din rădăcinile garanței. – Din fr. **garancine**.

GARÁRE s.f. Acțiunea de *a gara*. – V. **gara**.

GÁRĂ, *gări*, s.f. Ansamblu de construcții, instalații, amenajări etc. situat pe o linie ferată, unde opresc trenurile pentru urcarea și coborârea călătorilor și pentru încărcarea și descărcarea mărfurilor. ◆ *Gară maritimă* (sau *fluvială*) = ansamblu de construcții, instalații, amenajări etc. situat pe cheiul unui port maritim (sau fluvial), destinat îmbarcării și debarcării călătorilor și a bagajelor. – Din fr. **gare**.

GARD, *garduri*, s.n. **1.** Construcție de lemn, de metal, de zidărie etc. care împrejmuiește o curte, un teren, o grădină etc. ◆ *Gard viu* = plantație deasă de arbuști, de forma unui gard (**1**), care servește la împrejmuirea unui loc sau ca element decorativ. ◆ Expr. *A nimeri* (sau *a da*) *(ca Ieremia) cu oiștea-n gard* = a spune un lucru nepotrivit, a face o gafă, o prostie. *A lega* (pe cineva) *la gard* = a prosti, a păcăli (pe cineva). *A sări peste garduri* = a avea o comportare imorală, a umbla după aventuri amoroase. *A sări peste* (sau *dincolo de*) *gard* = a depăși limita admisă (prin atitudinea, faptele sale). *A lega* (ceva) *la* (sau *de*) *gard* = a abandona, a renunța (la ceva). **2.** Împletitură de nuiele, de trestie etc. cu care se face un baraj de-a curmezișul unei ape curgătoare pentru prinderea peștelui. **3.** (Sport) Fiecare dintre obstacolele în formă de gard (**1**) de la unele probe atletice de alergări; (la pl.) probă atletică în care se folosesc aceste obstacole. – Cf. alb. gardh, sl. gradŭ.

GÁRDĂ, *gărzi*, s.f. **1.** Pază, supraveghere efectuată într-o unitate militară, într-o instituție civilă etc.; (concr.) persoană sau grup de persoane care asigură această pază. ◆ *Gardă de onoare* = **a)** subunitate militară care prezintă onorurile unei persoane oficiale; **b)** pază simbolică instituită în semn de respect la ocazii solemne; grup de persoane care fac această pază. *Gardă personală* = grup de persoane însărcinat cu paza vieții unui demnitar. (În trecut) *Gardă civică* (sau *națională*) = unitate compusă din voluntari, care asigura paza și liniștea într-un oraș. ◆ Loc. adj. *De gardă* = **a)** care este însărcinat cu paza, cu supravegherea, cu îngrijirea. *Soldat, medic de gardă*; **b)** care este de serviciu, deschis în afara orelor de funcționare obișnuite. *Farmacie de gardă*. ◆ Poziție a brațelor și a corpului luată de un boxer, de un luptător etc. pentru a para loviturile adversarului sau pentru a ataca. ◆ Expr. *A se pune în gardă* = **a)** (la scrimă) a lua poziția de apărare sau de atac; **b)** a-și lua toate măsurile de precauție spre a nu fi surprins de un lucru neplăcut. (La jocul de șah) *Gardă* sau (rar) *gardă la regină* = avertisment dat partenerului că regina este amenințată. *Garda veche* (sau *vechea gardă*) = cei care au participat în trecut la o acțiune socială, politică etc. **2.** Apărătoare metalică montată între mânerul și lama unei săbii, unei spade etc. ◆ *Garda trăgaciului* = piesă de protecție a trăgaciului la armele de foc. – Din fr. **garde**.

GARDÉNIE, *gardenii*, s.f. Gen de plante lemnoase tropicale și subtropicale, cu frunze verzi persistente, cu flori mari, albe, cu miros plăcut, care se cultivă și la noi ca plantă decorativă (*Gardenia*). – Din fr. **gardénia**.

GÁRDEN-PÁRTY, *garden-party-uri*, s.n. Petrecere, recepție mondenă organizată în aer liber, în special în parcuri. [Pr.: *gard'n parti*] – Din engl. **garden party**.

GARDERÓB s.n. v. **garderobă**.

GARDERÓBĂ, *garderobe*, s.f. **1.** (Înv.; în forma *garderob*) Loc special amenajat în sălile de spectacole, în localurile publice etc., unde se pot lăsa în păstrare paltoanele, pălăriile etc. **2.** S.f. Totalitatea costumelor păstrate în depozitul unui teatru. **3.** S.f. Întreaga îmbrăcăminte pe care o posedă cineva. **4.** S.n. Dulap în care se păstrează haine, obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc. [Var.: (înv.) **garderób** (pl. *garderoburi*) s.n.] – Din fr. **garde-robe**.

GARDEROBIÉR, -Ă, *garderobieri, -e*, s.m. și f. Persoană care are în grijă o garderobă publică sau garderoba unui teatru. [Pr.: *-bi-er*] – **Garderob(ă)** + suf. *-ier*.

GARDIÁN, *gardieni*, s.m. Persoană însărcinată cu paza sau cu supravegherea unui local, a unei instituții, a unui oraș etc.; paznic, strajă. [Pr.: *-di-an*] – Din fr. **gardien**.

G`RDIN, *gardini*, s.f. **1.** Ş nule f cut la capetele din interior ale doagelor unui butoi, n care se fixeaz fundul sau capacul. F Por iunea de doag dintre cap tul de sus i nule ul n care se fixeaz fundul. **2.** (Rar) Borul l riei. Cf. germ. *Gargel*.

GARD ST, *gardisti*, sm. (Înv. i trecut) **1.** Agent de poli ie care f cea de paz pe str zile unuiora ; sergent de strad . **2.** Legionar. [Var.: (1) **vardíst** sm.] *Gardi* + suf. *-ist*.

GARF, *garfuri*, s.n. Bucat de carne de porc din por iunea prim ebr vertebre. Et. nec.

GARG`R, *gargare*, s.f. **1.** Cl tire a gurii i a g tului cu un lichid dezinfectant; gargariseal ; (concr.) lichid dezinfectant folosit n acest scop. **2.** Fig. (Peior.) Relatare nedeslu it sau f r ir, f r logic , lipsit de con inut. Din ngr. **gharghára**.

GARGARISE`L, *gargariseli*, s.f. Gargar . **Gargarisi** + suf. *-eal*.

GARGARIS, *gargarisesc*, vb. IV. Refl. A face gargar . F Tranz. i refl. Fig. (Peior.) A vorbi nedeslu it sau f r ir, f r logic . Din ngr. **ghargharízo**.

GARGARISM, *gargarisme*, s.n. Medicament lichid folosit pentru gargar . Din fr. **gargarisme**.

GARG I, *garguie*, s.n. Jgheab sau burlan scurt pentru scurgerea apei de pe balcoane, de obicei bogat ornamentat. Din fr. **gargouille**.

GARG S, *garguse*, s.f. (Mil.) S cule de p nz cu nc rc tura de praf de pu c folosit la tunurile de calibru mare. Din fr. **gargousse**.

GARLIN, *garline*, s.n. (Mar.) Par m sau cablu de s rm , folosit pentru manevrare n port. Cf. fr. *grelin*.

G`RMOND s.n. Corp de liter de tipar egal cu 10 puncte tipografice. Din germ. **Garmond**.

GARN T, *garnete*, s.f. (Text.) Ma in de destr matde eurile de fire de l n cardat . Din engl. **garnett**.

GARNIER IT s.n. Silicat hidratat natural de nichel, de culoare verde-albastruie. [Pr.: *-nie-*] Din fr. **garniérite**.

GARNISJ s.n. Strat de material ezat pe suprafa a unui obiect, a unei construc ii etc. pentru a le proteja. F Strat de m rcini, de nuiele sau de alt material pus pe fundul sau pe pere ii an urilor de scurgere a unui torent pentru a mpiedica eroziunile. Din fr. **garnissage**.

GARNIS, *garnisesc*, vb. IV. Tranz. A completa un lucru cu accesorii sau podoabe; a mpodobi, a orna. Dup fr. **garnir**.

GARNISIRE s.f. Ac iunea de a *garnisi* i rezultatul ei. V. **garnisi**.

GARNIT R, *garnituri*, s.f. **1.** Accesoriu folosit pentru a mpodobi sau a completa un lucru. F Adaos de legume, salat etc., care se serve te la friptur . **2.** Pies sau ansamblu de piese demontabile care completeaz , nt resc sau protejeaz o pies , mic orndu-i uzura; pies care asigur mbinarea perfect a dou elemente prin care circul un fluid. **3.** Grup de mai multe lucruri de acela i gen care mpreun formeaz un ansamblu unitar. F Totalitatea uneltelor, sculelor, pieselor etc. de acela i fel folosite ntr-un atelier sau ntr-o exploatare. F Totalitatea pieselor de acela i gen ale uneia sau mai multe ma ini. G *Garnitur de litere* = serie de litere i de semne cu caractere tipografice identice, cuprinz nd toate corpurile caracterului respectiv. F Ansamblu format din locomotiva i vagoanele unui tren. **4.** Totalitatea juc torilor care alc tuiesc o echip sportiv ; formasie. Din fr. **garniture**.

G`RNI, *garnie*, s.f. Vas de metal cu care se transport lapte i alte lichide. Din sb. **grnac**, pol. **garniec**, rus. **garnec**.

GARNIZO`N, *garnizoane*, s.f. **1.** Unitate sau ansamblu de unit i de institu ii militare stabilite ntr-o localitate sau (n timp de r zboi) ntr-un loc nt ritpentru a-l ap ra; *p. ext.* localitate n care sunt stabilite aceste unit i i institu ii. **2.** Conducere a unei garnizoane (1). Din fr. **garnison**.

GARO`F, *garofe*, s.f. Plant erbacee ornamental cu frunze opuse i liniare, cu flori de culori diverse i cu miros specific, pl cut (*Dianthus caryophyllus*). G Compuse: *garofa-de-c mp* (sau *s batic*) = garofi (2); *garofa-de-munte* = plant cu frunze lanceolate, cu flori pl cut mirositoare, albe sau roz, cu peri purpurii (*Dianthus superbus*). Din ngr. **gharúfalo**.

GAROFI, *garofie*, s.f. **1.** Diminutivul lui *garofa*. **2.** Plant erbacee cu frunze lanceolate i flori purpurii; garofa-de-c mp (*Dianthus carthusianorum*). **3.** Plant erbacee ornamental cu tulpina ramificat , cu flori mari, ro ii, albe sau pestrie (*Dianthus chinensis*). **4.** (În compusele) *Garofi-de-munte* = plant erbacee cu flori mari, purpurii (*Dianthus compactus*); *garofia-Pietrei-Craiului* = plant erbacee a c rei tulpin de 10–20 cm poart o singur floare purpurie br zdat radial de dungi mai nchise (*Dianthus callizonus*). **Garofa** + suf. *-i*.

GAR U, *garouri*, s.n. Band sau tub, de obicei din cauciuc, care serve te la nt rirea temporar a circula iei s ngelui ntr-o regiune a corpului (mai ales la bra), pentru a preveni sau a nl tura o hemoragie. Din fr. **garrot**.

GARS N, *garsoni*, sm. (Le it din uz) Bobat sau t n rcan care servea ntr-un restaurant. Din fr. **garçon**.

GARSONIER, *garsoniere*, s.f. Locuin ntr-o cl dire mai mare, compus de obicei dintr-o singur camer ibaie, uneori i buc t rie. [Pr.: *-nie-*] Din fr. **garçonnière**.

GASTEROP D, *gasteropode*, s.n. (La pl.) Clas de moluste cu trupul ad postit ntr-o cochilie, care se mic cu ajutorul unui picior cu mos, situat sub p ntece; (i la sg.) animal care face parte din aceast clas . [Var.: **gastrop d** s.n.] Din fr. **gastéropodes, gastropodes**.

GASTRALGIE, *gastralgii*, s.f. Durere de stomac (de natur nervoas). Din fr. **gastralgie**.

GASTRECTOMIE, *gastrectomii*, s.f. (Med.) Rezec ia stomacului. Din fr. **gastrectomie**.

G`STRIC, -, *gastrici, -ce*, adj. Care aparine stomacului, privitor la stomac. G *Suc gastric* = suc secretat de glandele stomacale, cu ajutorul c ruia se face digestia. Din fr. **gastrique**.

GASTRIN, *gastrine*, s.f. (Biochim.) Substan secretat de mucoasa gastric din regiunea pilonic . Din fr. **gastrine**.

GASTRIT, *gastrite*, s.f. Boal care const n inflama ia mucoasei stomacului i care se manifest prin dureri abdominale, balonri, greuri, v rs turi etc. Din fr. **gastrite**.

GASTROENTERIT, *gastroenterite*, s.f. Boal care const n inflama ia simultan a mucoasei stomacului i a intestinelor i care se manifest prin diaree, dureri abdominale etc. [Pr.: *-tro-en-*] Din fr. **gastro-entérite**.

GASTROENTEROLOG, -, *gastroenterologi, -ge*, s.m. i f. (Rar la f.) Specialist n gastroenterologie. [Pr.: *-tro-en-*] Din fr. **gastro-entérologue**.

GASTROENTEROLOGIE s.f. Ramur a medicinii care studiaz fiziologia i patologia tubului digestiv. [Pr.: *-tro-en-*] Din fr. **gastro-entérologie**.

GASTROINTESTIN`L, -, *gastrointestinali, -e*, adj. Care ine de stomac i de intestine, privitor la stomac i la intestine. [Pr.: *-tro-in-*] Din fr. **gastro-intestinal**.

GASTRON M, -O`M, *gastronomi, -oame*, sm. i f. (Rar la f.) Persoan c reia i place mncarea aleas i care tie s-o apreciezе. Din fr. **gastronome**.

GASTRONOMIC, -, *gastronomici, -ce*, adj. Care aparine gastronomului sau gastronomiei, privitor la gastronom sau la gastronomie. Din fr. **gastronomique**.

GASTRONOMIE s.f. Arta de a prepara mncurile sau nsu irea de a le aprecia calitatea, gustul. Din fr. **gastronomie**.

GASTROPOD s.n. v. **gasteropod**.

GASTROSC P, *gastroscoape*, s.n. Aparat medical care serve te la gastroscopie. Din fr. **gastroscope**.

GASTROSCOPIE, *gastroscopii*, s.f. Examen vizual al interiorului stomacului cu ajutorul gastroscopului (introdus n stomac prin esofag). Din fr. **gastroscopie**.

GASTROTOMIE, *gastrotomii*, s.f. Opera ie chirurgical care const n deschiderea stomacului. Din fr. **gastrotomie**.

GASTRUL`IE s.f. (Biol.) Proces de transformare a blastulei n gastrul . Din fr. **gastrulation**.

GASTR L s.f. (Biol.) Stadiu n dezvoltarea embrionului la animalele pluricelulare. Din fr. **gastrula**.

G`Ş, *ga e*, s.f. (Mar.) Ochide din ensiuni mari, executat la capul unei parme. Din fr. **gâche**.

G`ŞC, *g ti*, s.f. (Fam.) Grup restrns de oameni, uni i ntre ei prin preocup ri, mai ales n vederea sv ririi unor aciuni reprobabile; grup de oameni care se afl la periferia societ ii. G Expr. *A (se) sparge ga ca* = a (se) risipi, a (se) destr ma o cas rdie, o clic . Et. nec.

G`ŞPER, *ga peri*, s.m. (Fam.) Ţigan. Din n. pr. **Gaşper** (= *Gaspar*).

G`ŞPERIŢ, *ga perie*, s.f. (Fam.) Ţiganc . **Gaşper** + suf. *-i*.

GAT, *gaturi*, s.n. (Reg.) Z gaz de piatr ridicat de-a curmezi ul unei ape curg toare (prin care se nchide calea pe tibru). Din magh. **gát**.

G`TA adj. invar. (Adesea adverbial) **1.** (Despre lucruri) A c rui confec ionare, construire, realizare s-a ndeplinit; ispr vit, terminat, sf rit. G *Haine (de) gata* = haine confec ionate care se pot cump ra direct din magazin. G Loc. adv. *(Pe) de (-a) gata* = f r s munceasc , pe nemuncite, din munca altuia. G Expr. *A da gata* = **a)** a ispr vi, a lichida ceva; **b)** a chinui, a distruge pe cineva; **c)** a z p ci, a ului pe cineva. *A veni (sau a sosi) la de-a gata* = a profita de ceva f cut de altul. F Care a luat fin , a c p tat existen . F (Cu valoare de adverb sau de interjec ie) Ajunge! destul! **2.** Care a f cut toate preg tirile pentru ceva; preg tit. F Dispus s ... , n stare s ... **3.** Care este aproape s ..., pe punctul de a ... Cf. alb. *gat*.

G`TER, *gatere*, s.n. Fier str un mecanic; pag r. Din germ. **Gatter**.

GATERIST, *gateri ti*, sm. Muncitor care lucreaz la gatere. **Gater** + suf. *-ist*.

GAUCHO, *gaucho*, sm. P zitor de vite n pampasul argentinian. [Pr.: *gáu-čo*] Cuv. sp.

G`ULEITER, *gauleiteri*, s.m. Conduc tor al unui district din Germania nazist sau al unui teritoriu ocupat de Germania nazist . [Pr.: *-lai-t r*] Din germ. **Gauleiter.**

GAULLISM s.n. Doctrin politic a generalului francez Charles de Gaulle; regim (politic) bazat pe aceast doctrin . [Pr.: *golism*] Din fr. **gaullisme.**

GAULLIST, - , *gaulli ti, -ste*, adj., s.m. if. (Adept) al gaullismului. [Pr.: *golist*] Din fr. **gaulliste.**

G`UR , *g uri*, s.f. Scobitur , ad ncitur , sp rtur ivit de la sine sau anume f cut ntr-un corp, ntr-un material, n p m nt etc.; cavitate, bort . G *Gaura cheii* = orificiu prin care se bag cheia n broasc . G Expr. *Gaur de arpe* = loc ferit care serve te cuiva ca ascunz toare. (Pop.) *Doar nu s-o face gaur -n cer* = nu va fi o pagub prea mare. (Astron.) *Gaur neagr* = relicv de dimensiuni reduse a unei stele masive, format prin pr bu ire gravita ional , caracterizat prin densitate foarte mare i for de atrac ie uria i absorbant . [Pr.: *ga-u-*] Lat. ***avula** (< *cavus*).

GAUSS, *gau i*, s.m. Unitate de m sur a induc iei magnetice n sistemul electromagnetic C.G.S. (centimetru, gram, secund). Din fr. **gauss.**

GAV`J, *gavaje*, s.n. (Med.) Hr nire cu ajutorul sondei gastrice. Din fr. **gavage.**

GAVAN S, *gavanoase*, s.n. (Reg.) Borcan (pentru dulcea); vas de lut sm luit; oal (pentru vin). Din tc. **kavanoz.**

GAVANOȘ I. s.n. v. **g v no el.**

GAV T , *gavote*, s.f. Veche dans francez n doi timpi, cu mi care moderat ; melodie dup care se execut acest dans. F Parte dintr-o suit instrumental care folose te ca model aceast melodie. Din fr. **gavotte.**

GAY, *gay*, s.m. Homosexual. [Pr.: *ghei*] Din engl., fr. **gay.**

GAZ[1] s.n. Țes tur foarte sub ire. Din fr. **gaze.**

GAZ[2], *gaze*, s.n. **1.** Nume generic dat corpurilor fluide cu densitate redus , incolore, u or deformabile i expansibile, care, din cauza coeziunii moleculare slabe, nu au o form proprie stabil i tind s ocupe ntregul volum pe care l au la dispozi e. G *Gaz perfect* (sau *ideal*) = gaz (ipotetic) extrem de rarefiat, la care produsul dintre presiune i volum r m ne constant la orice temperatur . *Gaz aerian* (sau *de iluminat*) = gaz combustibil ob inut prin distilarea huilei la temperaturi nalte. *Gaz lichefiat* = amestec de gaze combustibile u or lichefiabile, ob inut prin extragerea direct din gaze de sond sau prin distilare din unele produse petroliere, p strat n stare lichid n butelii. *Gaz nobil* = fiecare dintre elementele chimice situate n grupa a opta principal a sistemului periodic al elementelor, inclusiv heliu, caracterizate prin iner ia lor chimic . *Gaz solid* = combina ie solid de molecule de gaz metan i de ap , care se g se te n special n zonele unde p m ntul este nghe at p n la mari ad ncimi. *Gaze naturale* = gaze combustibile care eman din p m nt. **2.** (La pl.) Nume dat unor substan e gazoase toxice sau asfixiante folosite n r zboi. **3.** (La pl.) Emana ii gazoase ale stomacului sau ale intestinelor. **4.** Petrol lampant. G Expr. (Fam.) *Doar n-am b ut gaz*, se spune ca r spuns negativ la o propunere nepotrivit ; nici nu m g ndesc! *A arde gaz* (sau *gazul*) *degeaba* = a nu face nimic, a pierde vremea de poman . Din fr. **gaz.**

GAZ`, *gazez*, vb. I. Tranz. **1.** A expune un spa iu limitat ac iunii unor gaze toxice pentru distrugerea anumitor organisme vii d un toare (parazi, oareci, insecte). **2.** A lansa gaze toxice ntr-o zon n timp de r zboi pentru a distruge n mas ; a expune o persoan sau un grup de persoane ac iunii gazelor toxice ntr-o nc pere nchis pentru a le ucide. Din fr. **gazer.**

GAZ`RE, *gaz ri*, s.f. Ac iunea de *a gaza* i rezultatul ei. V. **gaza.**

GAZ`T, - , *gaza i, -te*, adj. (Adesea substantivat) Intoxicat, asfixiat cu gaze. V. **gaza.** Cf. fr. **gazé.**

GAZBET N s.n. Beton poros, folosit ca izolant termic. Din germ. **Gasbeton.**

G`ZD , *gazde*, s.f. **1.** Persoan care prime te pe cineva la sine (d ndu-i ad post); cel care ine pe cineva la sine n schimbul unei chirii (i cu ntre inere pl tit); st p nul unei case n raport cu oaspe ii s i, amfitrion. F Organism pe care (sau n care) tr ie te un animal parazit aflat n stare larvar sau adult . **2.** Locuin ocupat de cineva n calitate de oaspete sau de chiria . **3.** (Reg.) Ț ran bogat; chiabur, bog tan. G Loc. adj. *De gazd (mare)* = din oameni boga i. Din magh. **gazda.**

GAZEIFIC` vb. I v. **gazifica.**

GAZEIFIC`RE s.f. v. **gazificare.**

GAZ L, *gazeluri*, s.n. Poezie (oriental) cu form fix alc tuit din disti huri i care de obicei nt dragostea i vinul. Din fr. **ghazel.**

GAZ L , *gazele*, s.f. Nume dat mai multor genuri de mamifere rumeg toare din familia antilopei, cu corpul suplu, cu picioarele lungi, cu coarne n form de lir i cu ochii mari, care tr iesc n stepele i de erturile africane i asiatice; animal care face parte din unul dintre aceste genuri. Din fr. **gazelle.**

GAZET`R, - , *gazetari, -e*, s.m. if. Persoan care lucreaz n redac ia unei gazete, care scrie ca profesionist articole ntr-o gazet ; ziarist, jurnalist. **Gazet** + suf. *-ar.*

GAZ T , *gazete*, s.f. Publica ie periodic av nd, de obicei, apari e zilnic , care con ine tiri, informa ii politice, sociale, culturale etc. (de actualitate); ziar, jurnal. G (Ie it din uz) *Gazet de perete* = panou, vitrin etc., plasate de obicei n cadrul unei ntreprinderi, institu ii sau organiza ii, unde se afi au articole (i desene, fotografii) referitoare la activitatea unit ii respective sau la probleme generale. Din fr. **gazette**, it. **gazzetta.**

GAZET R`Ș, *gazet ra i*, s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *gazetar*; gazetar ne nsemnat, f r experien , f r valoare. **Gazetar** + suf. *-a* .

GAZET R SC, -E`SC , *gazet re ti*, adj. Care apar ine gazet riei sau gazetarului, privitor la gazet rie sau la gazetar, specific gazet riei sau gazetarului; jurnalistic, ziaristic. **Gazetar** + suf. *-esc.*

GAZET R E s.f. Profesiunea de gazetar; domeniu de activitate al gazetarului; ziaristic , jurnalistic . **Gazetar** + suf. *-ie.*

GAZIF R, - , *gaziferi, -e*, adj. (Despre z c minte) Care con ine gaz[2]. Din fr. **gazifère.**

GAZIFIC`, *gazific*, vb. I. Tranz. **1.** A transforma un combustibil solid sau lichid ntr-un combustibil gazos cu o compozi ie chimic diferit de aceea a substan ei din care provine. **2.** A dispersa un lichid n masa unui gaz[2] (pentru a extrage ie ul prin erup ie). [Var.: **gazeificá** vb. I] **Gaz[2]** + suf. *-ifica* (dup fr. *gazéifier*).

GAZIFIC`RE, *gazific ri*, s.f. Ac iunea de *a gazifica* i rezultatul ei. [Var.: **gazeificáre** s.f.] V. **gazifica.**

GAZOANALIZAT R, *gazoanalizatoare*, s. n. (Tehn.) Aparat pentru analiza gazelor. [Pr.: *-zo-a-*] **Gaz** + **analizator.**

GAZOD CT, *gazoducte*, s. n. Conduct pentru transportul gazelor la distan e (mari). Din fr. **gazoduc** (dup *apeduct*).

GAZOG N, *gazogene*, s. n. Aparat sau instala ie folosit pentru transformarea unui combustibil solid n gaz[2] combustibil. Din fr. **gazogène.**

GAZOL N s.f. Produs lichid combustibil, ob inut prin lichefierea gazului[2] de sond . Din fr. **gazoline.**

GAZOM TRU, *gazometre*, s.n. **1.** Aparat cu care se m soar cantitatea de gaz[2] care trece printr-o conduct . **2.** Rezervor n care se nmagazineaz gazul[2] de iluminat produs de o uzin , pentru a fi distribuit consumatorilor. Din fr. **gazomètre.**

GAZ N s.n. Iarb care se ud i se cose te des pentru a fi men inut scurt , deas i mereu verde; suprafa de teren pe care se afl asemenea iarb (mai ales pentru unele competi ii sportive). Din fr. **gazon.**

GAZON`, *gazonez*, vb. I. Tranz. A acoperi un teren cu gazon. Din fr. **gazonner.**

GAZON`RE, *gazon ri*, s.f. Ac iunea de *a gazona* i rezultatul ei. V. **gazona.**

GAZON`T, - , *gazona i, -te*, adj. (Despre locuri, terenuri) Acoperit cu gazon. V. **gazona.**

GAZ RNIȚ , *gazornie*, s.f. **1.** Lamp primitiv de petrol. **2.** Bidon pentru p stratpetrolul. Din **gaz[2]** (dup *p corni*).

GAZ S, -O`S , *gazo i, -oase*, adj. Care are structura gazului[2], care este format din gaz[2]. F (Despre lichide) care con ine dizolvat, sub presiune, un anumit gaz[2]. Din fr. **gazeux.**

GAZOSC P, *gazoscoape*, s.n. Aparat pentru detectarea prezen ei gazelor inflamabile n galeriile subterane din mine. Din fr. **gazoscope.**

GAZOTR N, *gazotroane*, s.n. Tub electronic cu gaz, cu desc rcare n arc, folosit ca diod redresoare pentru tensiuni mari. Din rus. **gazotron.**

G BJ˝, *g bjesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A prinde pe cineva care a fugit, care s-a ascuns; a pune m na pe cineva; a nh a, a g bui. F A fura. Cf. g bui.

G BJ RE, *g bjiri*, s.f. (Pop.) Ac iunea de *a g bji* i rezultatul ei. V. **g bji.**

G BU˝, *g buiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A g bji. Cf. rus. gabat, ucr. habaty.

G BU RE, *g buiri*, s.f. (Pop.) Ac iunea de *a g bui* i rezultatul ei. V. **g bui.**

G G Ț , *g g u i, -e*, s.m. if. Persoan prost nac , toant . Et. nec.

G G Z, - , *g g uzi, -e*, s.m. if., adj. **1.** S.m. if. Persoan care apar ine unei popula ii de origine turc , av nd religie cre tin , care locuie te n Rom nia (Dobrogea), n sudul Republicii Moldova, Ucraina, Bulgaria, Turcia. **2.** Adj. Care apar ine g g uzilor (**1**), privitor la g g uzi. Din tc. **gagavuz.**

G ET`N s.n. v. **g itan.**

G ET N`T, - adj. v. **g itnat.**

G IN`[1], pers. 3 *g ineaz* , vb. I. Refl. (Despre p s ri) A-i lepda g inaul; a se g in a. [Pr.: *g -i-*] Din **g ina** (derivat regresiv).

G IN`[2], *g inez*, vb. I. Intranz. (Pop.; despre oameni) A l ncezi; a boli. [Pr.: *g -i-*. Var.: **g iní** vb. IV] Din **g in .**

G **N`R**, *g nari*, s.m. **1.** V nz tor de g inisau, *p.gener.*, de p s ri de curte vii. **2.** (Fam.) Ho de g ini; *p.gener.* ho de lucruri m runte, borfa . F Persoan care se ocup de afaceri ilicite m runte. [Pr.: *g -i-*] G **in** + suf. *-ar*.

G **N`Ţ**, *g ina i*, s.m. Excrement de pas re. [Pr.: *g -i-*. Pl. i: (n.) *g ina uri*] Lat. [stercus] **gallinaceum**.

G **N** , *g ini*, s.f. Specie de pas re dom estic , crescut pentru carne i ou (*Gallus domestica*); pas re care face parte din aceast specie; *p.restr.* fem ela coco ului. G Expr. *A se culca (odat) cu g inile* = a se culca foarte devrem e. *C nt g ina n cas* , se zice c nd ntr-o c snicie cuv ntul hot r tor l are fem eia. F Compuse: *g in -s batic* (sau *-de-m unte*) = fem ela coco ului-de-m unte; (Entom.) *g ina-lui-Dum nezeu* = buburuz . Lat. **gallina**.

G **N RE`S** , *g in rese*, s.f. P zitoare, ngrijitoare de g ini, g in ri ; fem eie care vinde g ini. [Pr.: *g -i-*] G **inar** + suf. *-eas* .

G **N RI**[1], *g in rii*, s.f. Cresc torie de g inisau, *p.gener.*, de p s ri de curte; loc unde se in g inile (pe l ng o gospod rie). [Pr.: *g -i-*] G **in** + suf. *- rie*.

G **N RI**[2], *g in rii*, s.f. (Fam.) Furt de g ini; *p. gener.* furt de lucruri m runte. F Afacere ilicit m runt . [Pr.: *g -i-*] G **inar** + suf. *-ie*.

G **N RŢ** , *g in rie*, s.f. (Rar) G in reas . [Pr.: *g -i-*] G **inar** + suf. *-i* .

G **N Ţ`**, pers. 3 *g in eaz* , vb. I. Refl. (Despre p s ri) A se g ina[1]. [Pr.: *g -i-*. Var.: **g iniá** vb. I] D in **g ina** .

G **N´** vb. IV v. **g ina**[2].

G **NIŢ`** vb. Iv. **g in a**.

G **N Ş** , *g inu e*, s.f. **1.** D im inutiv al lui *g in* . **2.** Num ele m ai m ultor p s ris lbatice de m unte sau de balt . G Com puse: *g inu -de-balt* = pas re m igratoare acvatic , cu penajnegru, cu o pat ro ie de piele goal n frunte i cu picioarele verzui (*Gallinula chloropus*); (Entom.) *g inu -de-sear* = c r bu . **3.** (Astron.; art.) C lo ca-cu-Pui. **4.** (La pl.) Plant veninoas cu tulpina lung i sub ire, cu flori m ici albe, situate n v rful tulpinii (*Isopyrum thalictroides*). **5.** Plant din fam ilia rozaceelor cu tulpina scurt i cu flori albe (*Pothentilla m icroutha*). [Pr.: *g -i-*. Pl. i: *g inu i*] G **in** + suf. *-u* .

G **IT`N**, *g itane*, s.n. **1.** Fir de m etal sau iret (m pletit ori r sucit) de l n , m tase etc., cusut ca ornam ent la unele obiecte de m br c m inte. G Expr. (Fam.; adverbial) *A merge g itan* = (despre ac iuni, activit i) a m erge, a decurge, a evolua bine. **2.** (Înv.) Îm pletitur f cut din g itane (**1**), care nlocuia plato a n oastea M oldovei din Evul M ediu. [Pr.: *g -i-*. Var.: **g ietán** s.n.] D in tc. **gaytan**.

G **IT N`R**, *g it nari*, s.m. (Înv.) Fabricant sau negustor de g itane (**1**). [Pr.: *g -i-*] G **itan** + suf. *-ar*.

G **IT N`T**, - , *g it na i*, *-te*, adj. (Înv.) Îm podobit cu g itane (**1**). [Pr.: *g -i-*. Var.: **g ietnát**, - adj.] G **itan** + suf. *-at*.

G **IT N R**, *g it n rii*, s.f. (Înv.) Local n care se f ceau sau se vindeau g itane. [Pr.: *g -i-*] G **itnar** + suf. *-ie*.

G **IT N´**, *g it nesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A r suci, a m pletig itane (**1**). F Refl. Fig. (Despre iarb) A se r suci la v rf. [Pr.: *g -i-*] D in g **itan**.

G **L G`** s.f. Zgom ot puternic (de glasuri, de m a ini etc.); larm , h rm laie, t r boi. [Var.: (reg.) **h l gíe** s.f.] Et. nec.

G **L GI S**, **-O`S** , *g l gio i*, *-oase*, adj. Care face (m ult) g l gie; zgom otos. [Pr.: *-gi-os*] G **l gie** + suf. *-os*.

G **L M Z**, *g l m oaze*, s.n. (Reg.) Cocolo , bo (dintr-un m aterial solid). [Var.: **golom z** s.n.] Et. nec.

G **L ŢE`N**, - , *g l eni*, *-e*, s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Persoan originar sau locuitor din m unicipiul sau jude ul Gala i. **2.** Adj. Care apar ine m unicipiului sau jude ului Gala i or ig l enilor (**1**), privitor la m unicipiul sau la jude ul Gala i or ila g l eni. **3.** S.f. (La pl.) Plant ornam ental din fam ilia prim ulaceelor, cu flori roz sau purpurii; prim ul (*Prim ula obconica*). **Gala i** (n.pr.) + suf. *-ean*.

G **L ŢE`NC** , *g l ence*, s.f. Fem eie originar sau locuitoare din m unicipiul sau jude ul Gala i. G **l ean** + suf. *-c* .

G **LBE`Z** , *g lbeze*, s.f. **1.** Vierm e parazit care tr ie te n c ile biliare ale ovinelor i bovinelor (*Fasciola hepatica*). **2.** Boal de ficat a ovinelor i a bovinelor, provocat de g lbeaz (**1**). **3.** Num ele a patru specii de plante parazite din fam ilia cucutei: **a)** *Cuscuta trifolii*; **b)** torel (*Cuscuta campestris*); **c)** torel (*Cuscuta epithym um*); **d)** torel (*Cuscuta europea*). Cf. alb. **kël'bazë**, **gël'bazë**.

G **LBEJE`L** s.f. (Pop.) Paliditate, paloare (a fe ei). G **beji** + suf. *-eal* .

G **LBEJ´**, *g lbejesc*, vb. IV. Refl. (Pop.) A deveni palid, tras la fa . D in **g lbeaz** (cu sensul dup *galben*).

G **LBEJ`T**, - , *g lbeji*, *-te*, adj. (Pop.) Palid, tras la fa . V. **g lbeji**.

G **LBEN`RE** s.f. v. **g lbinare**.

G **LBEN`Ş**, *g lbena i*, s.m. (Pop.) G lbior (**2**). **Galben** + suf. *-a* .

G **LBEN`TEC**, - adj. v. **g lbenatic**.

G **LBEN`TIC**, - , *g lbenatici*, *-ce*, adj. (Rar) G lbui. [Var.: **g lbenátec**, - adj.] **Galben** + suf. *-atic*.

G **LBENE`**, *g lbenele*, s.f. **1.** Plant erbacee cu tulpina groas , cu frunze lanceolate i din ate i cu flori galbene (*Rorippa am phibia*). **2.** (La pl.) Plant erbacee cu tulpina p roas n partea de jos, cu frunze palm ate i cu flori galbene-aurii (*Ranunculus pedatus*). G *G lbenele de p dure* = plant erbacee cu tulpina acoperit de peri i cu flori galbene-aurii (*Ranunculus aureus*). **3.** (La pl.) Num ele a trei plante erbacee din fam ilia prim ulaceelor: **a)** plant cu tulpina dreapt , cu frunzele ovale acoperite cu peri i cu flori galbene (*Lysim achia punctata*); **b)** plant cu tulpina dreapt , cu frunze ovale-lungui e i cu flori galbene dispuse n panicule term inale (*Lysim achia vulgaris*); **c)** dre e (*Lysim achia num m ularia*). **Galben** + suf. *-ea*.

G **LBENE`L** , (**2**) *g lbenel*, s.f. (Pop.) **1.** Paliditate, paloare (a fe ei). **2.** Vopsea galben (extras din diverse plante). G **beni** + suf. *-eal* .

G **LBEN´**, *g lbenesc*, vb. IV. Intranz., tranz. i refl. (Înv. i pop.) A (se) ng lbení. [Var.: **g lbiní** vb. IV] D in **galben**.

G **LBEN`T**, - , *g lbenii*, *-te*, adj. (Înv. i pop.) Îng lbenit. V. **g lbeni**.

G **LBEN`U**, **-E**, *g lbenii*, adj. (Rar) G lbui. F Palid (la fa). **Galben** + suf. *-iu*.

G **LBEN Ş**, *g lbenu uri*, s.n. Partea central , sferic , de culoare galben , a oului de pas re i de reptil , bogat n substan e nutritive. **Galben** + suf. *-u* .

G **LBEN Ş** , *g lbenu e*, s.f. (La pl.) Plant din fam ilia rozaceelor, cu tulpina ascendent , paniculat ram ificat n partea superioar (*Potentilla chrysantha*). De la **g lbenu** .

G **LBIN`RE**, *g lbin ri*, s.f. **1.** (Med.; pop.) Icter. **2.** (Rar) Culoare galben a fe ei; paliditate. **3.** Plant erbacee cu tulpina ram ificat spre v rf, cu frunze u or din ate i cu flori purpurii (*Serratula tinctoria*). [Var.: **g lbenáre** s.f.] D in **galbin**.

G **LBIN´** vb. IV v. **g lbeni**.

G **LBINCI S**, **-O`S** , *g lbincio i*, *-oase*, adj. (Pop.) Galben, palid (la fa). **Galben** + suf. *-cios*.

G **LBINŢ** , *g lbinie*, s.f. Plant erbacee din fam ilia labiatelor, cu frunzele pe iolate i flori galbene-aurii (*Galeobdolon luteum*). **Galben** + suf. *-i* .

G **LBI R**, **-O`R** , *g lbiori*, *-oare*, adj., s.m. (Pop.) **1.** Adj. D im inutiv al lui galben (**1**). F B lai, blond. **2.** S.m. D im inutiv al lui *galben* (**3**); g lbena . [Pr.: *-bi-or*] **Galben** + suf. *-ior*.

G **LB`U**, **-E**, *g lbii*, adj. (Pop.) G lbui. F B lai, blond. **Galben** + suf. *-iu*.

G **LB I**, **- IE**, *g lbui*, adj. Care are o culoare apropiat de galben; g lbenatic, g lbeniu, g lbiu. **Galben** + suf. *-ui*.

G **LE`T** , *g le i*, s.f. **1.** Vas de lem n, de m etal etc. de form a unui trunchi de con cu baza m are n partea superioar , cu toart , folosit pentru transportul (i p strarea) unor lichide, unor m ateriale granulare sau pulverulente etc.; con inutul acestui vas; c ldare. G Expr. *A ploua* (sau *a turna*) *cu g leata* = a ploua foarte tare, toren ial. **2.** Veche m sur de capacitate pentru lapte, cereale etc., a c rei valoare a variat n tim p, pe regiuni i pe substan e; con inutul acestei m suri. **3.** D ijm n gr ne care se percepea n Evul M ediu, n Ţ rile Rom ne. Lat. **galleta**.

G **LIG`N**, *g ligani*, s.m. (Peior. i fam.) B rbat sau b iat foarte nalt; gligan, lungan. Cf. g ligan.

G **L ŞC** , *g lu te*, s.f. Preparat culinar de form (relativ) sferic , f cut din aluat, din gri , br nz , carne tocat etc. [Pl. i: *g lu ti*] D in rus. **galu ka**.

G **M`N**, *g m ani*, s.m. (Pop.) B rbat foarte m nc cios; m nc u. Et. nec.

G **M LI**, *g m lii*, s.f. Parte ngro at n form de sfer m ic de la cap tul unui ac, al unui chibrit etc. D in m agh. **gom oly**.

G **O`CE**, *g oci*, s.f. **1.** Coaja tare a oului. **2.** Fiecare dintre jum t ile unei coji de nuc , de ghind sau de alte fructe. [Pr.: *g -oa-*] Et. nec.

G **R FIO`R** , *g r fioare*, s.f. D im inutiv al lui *garaf* . **Garaf** + suf. *-ioar* .

G **RDIN`R**, *g rdinare*, s.n. Unealt de dog rie cu care se execut m anual gardinile (**1**). **Gardin** + suf. *-ar*.

G **RDU´**, *g rduiesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A ngr di, a m prejmui un loc, un teren cu gard (**1**). **Gard** + suf. *-ui*.

G **RDU`T**, - , *g rduii*, *-te*, adj. (Rar; despre locuri, terenuri) Îm prejm uit cu gard (**1**). V. **g rdui**.

G **RDUL Ţ**, *g rdule e*, s.n. D im inutiv al lui *gard*. **Gard** + suf. *-ule* .

G **RDUR`RIŢ** , *g rdurarie*, s.f. Arbust spinos, otr vitor, cu frunze lanceolate i flori ro ii-violete, cultivat pentru a form a garduri vii (*Lycium halim ifolium*). **Garduri** (pl. lui *gard*) + suf. *-ari* .

GÅRG RIŢ ,*g rg rie*, s.f. Num e dat mai multor insecte coleoptere, de obicei mici, cu corpul sferic sau oval, care atac unele plante cultivate. [Acc. i: *g rg í*] Cf. sb. g rgarica.

G RG N, *g rg uni*, s. m. **1.** Viespe mare, de p dure, cu ac foarte veninos, care produce un puternic zgomot specific atunci c nd zboar ; b rz un *(Vespa crabro)*. **2.** Fig. (La pl.) Preten ii nejustificate, fumuri. G *Expr. A ficu* (sau *a avea) g rg uni n* (sau *la*) *cap* = a avea idei ciudate, anormale, extravagante; a fi extrem de ncrezut. *A scoate* (cuiva) *g rg unii (din cap)* = a face (pe cineva) s renun e la idei le ciudate, anormale, extravagante pe care le are. [Var.: **g rg úne** s.m.] Et. nec.

G RG NE s.m.v. **g rg un.**

G S LNIŢ 1, *g selnie*, s. f. Fluture mic, de culoare ro ie-cenu ie cu cercuri albe, ale c rui larve rod fagurii de miere; molia-stupilor *(Galleria mellonella)*. Din bg. **g senica** „omid " (dup derivatele n *-elni*).

G S LNIŢ 2, *g selnie*, s.f. (Fam .) Situa ie de efect g sit ie xploatat de cineva (ntr-o oper literar , de critic etc.). **G si** + suf. *-elni* .

G S´, *g sesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A da de (sau peste) ceva sau cineva (din nt mplare sau c ut nd anume); a descoperi, a afla. G Expr. (Fam .) *A - i g sibeleaua* = a se afla ntr-o situa ie nepl cut , a avea necazuri. (Intranz.) *Ţiaig si!* = a ! de unde! nicig nd! *A - ig si* (sau, refl., *a se g si*) *s ...* = a-i veni (pe nea teptate) ntr-un moment nepotrivit) s ..., a se apuca s ... (Reg.) *A (-i) g si* (cuiva) *dreptate* = a (-i) face (cuiva) dreptate. G (Loc. vb.) *A - ig si om ntul* (sau *moartea*) = a muri. F Tranz. irefl. A nt hipe cineva sau a se nt hi cu cineva. G Expr. (Tranz.) *A - ig si omul* (sau *na ul, popa)* = a da de cineva pe care nu-l po i n ela sau birui, care te oblig s te comporicum se cuvine. *S te g sesc s n tos!* formul de salut la desp rire. F A descoperi o nou metod , un nou preparat, un nou aparat etc. (n urma unor cercet ri i studii prealabile). **2.** Tranz. (Despre suferin e fizice sau despre moarte) A cuprinde, a surprinde (pe nea teptate) pe cineva. G Expr. *Ce te-a g sit (de...)?* = (exprim reprobul) ce ai? ce is-a nt mplat (de...)? ce te-a apucat? **3.** Refl. A se afla undeva, a fi; a se afla ntr-o anumit situa ie, m prejurare etc.; a se prezenta ntr-un anumit fel. **4.** Tranz. A fi de p rere c ...; a socoti, a crede c ... Cf. sl. *g asiti „a stinge"*.

G S´RE s.f. Ac iunea de *a (se) g si* i rezultatul ei. V. **g si.**

G S´T s. n. Faptul de *a g si*. G (Pop.) *Bun g sit!* formul de salut la nt lnire. V. **g si.**

G SIŢ R, -O`RE, *g sitori, -oare*, s.m. i f. Persoan care a g sit un obiect pierdut. **G si** + suf. *-tor*.

G T` vb. Iv. **g ti.**

G T`T,- adj. v. **g ti[2].**

G TE`L , *g teli*, s.f. Faptul de *a (se) g ti*; (concr.) ceea ce serve te cuiva spre a (se) g ti, spre a (se) mpodobi. **G ti** + suf. *-eal* .

G T J, *g teje*, s.n. Creang subire i uscat care serve te la aprinderea focului; vreasc. Cf. sl. *g tí*.

G T´, *g tesc*, vb. IV. **1.** Refl. i tranz. A (se) mbrca (frumos); a (se) mpodobi. **2.** Refl. i tranz. A figata de..., a (se) preg ti (pentru o ac iune). **3.** Tranz. A face, a prepara m ncare (prin fierbere, pr jire etc.). **4.** Tranz. i intranz. (Reg.) A sf ri, a termina, a isprvi. **5.** Tranz. (Reg.) A omor, a ucide, a nimici. [Var.: (reg.) **g tá** vb. I] Din **gata.** Cf. alb. *g atit*.

G TRE s.f. Ac iunea de *a (se) g ti* i rezultatul ei; g tit[1]. V. **g ti.**

G TT[1] s.n. Ac iunea de *a (se) g ti*, g tire; (n special) preparare a m ncii. V. **g ti.**

G TT[2], - , *g tii, -te*, adj. **1.** Care este mbrcat frumos, ngrijit, dichisit, mpodobit. **2.** (Despre m nc ruri) Care este preparat, preg tit (la foc). **3.** (Reg.) Sf rit, isprvit. [Var.: (reg.) **g tát, -** adj.] V. **g ti.**

G UN S, -O`S , *g uno i, -oase*, adj. (Despre copaci sau trunchiuri de copaci) Care este g urit, gol, m ncat pe din untru; scorburos. F (Despre nuci) Care este f r miez; sec. F (Pop.; despre din i, m sele) Cariat (ntr-un stadiu avansat). F Fig. (Despre ac iuni, manifest ri ale oamenilor) Care este lipsit de con inut, de tem ei. [Pr.: *g -u-*] **G un** (nv. „gaur mic " < lat.) + suf. *-os*.

G UNOŞ T R s.f.v. **g uno itur .**

G UNOŞ´, *g uno esc*, vb. IV. Tranz. irefl. (Rar) A face s devin sau a deveni g unos. [Pr.: *g -u-*] Din **g unos.**

G UNOŞIŢ R , *g uno ituri*, s.f. (Rar) Gaur , scobitur ; scorbur . [Pr.: *g -u-*. Var.: **g uno túr** s.f.] **G uno i** + suf. *-tur* .

G URE`,-Ţ , *g urele*, s.f. Diminutiv al lui *gaur ; g urice*. F (La pl.) Fel de broderie pe o pnz din care s-au scos din loc n loc c teva fire. [Pr.: *g -u-*] **Gaur** + suf. *-ea, -ic* .

G UR´, *g uresc*, vb. IV. Tranz. A face o gaur (cu ajutorul unui instrument, a unei unelte etc.); a perfora. F Refl. A se strica, a se degrada n urma g uririi. [Pr.: *g -u-*] Din **gaur .**

G URŢE, *g urnci*, s.f. G urea. [Pr.: *g -u-*] **Gaur** + suf. *-ice*.

G URRE, *g urui*, s.f. Ac iunea de *a (se) g ui* i rezultatul ei; g urit[1]. [Pr.: *g -u-*] V. **g ui.**

G URT[1] s.n. G urire. [Pr.: *g -u-*] V. **g ui.**

G URT[2], - , *g urii, -te*, adj. Care are una sau mai multe g uri, prev zut cu una sau mai multe g uri; n care s-a f cut o gaur ; care e plin de g uri; perforat[2]. F Care s-a stricat, s-a degradat form nd g uri. [Pr.: *g -u-*] V. **g ui.**

G V`N, *g vane*, s.n. (Pop.) **1.** Scobitur , adncitur pe care o prezint un obiect. F Orbita ochiului. **2.** Obiect sau parte a unui obiect care prezint o scobitur ; (n special) strachin sau blid (de lemn); con inutul unui astfel de vas. Cf. bg., sb. *vagan* .

G V NOŞ L, *g v no ele*, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *gavanos*. [Var.: **gavano ól** s.n.] **Gavanos** + suf. *-el*.

G VOZD´, *g vozdesc*, vb. IV. Tranz. irefl. (Reg.) A *(se)* nghesui, a (se) ngr mdi. F Refl. A se ascunde, ghemuindu-se. Din sl. **g vozditi** „a bate cu cuie".

G VOZDIŢ, - , *g vozdii, -te*, adj. (Reg.) Înghesuit, ngr mdit; ascuns. V. **g vozdi.**

G Z`R, *g zari*, s m. V nz tor (ambulant) de petrol lampant. **Gaz[2]** + suf. *-ar*.

G Z RIE, *g z rii*, s.f. Loc unde se vinde petrol lampant. **Gaz[2]** + suf. *- rie*.

G ZDO`IE, *g zdoaie*, s.f. (Înv. i reg.) **1.** Stp na casei (n raport cu oaspe ii sau cu chiria ii si); gospodin . **2.** Chiburoaic . [Pr.: *-doa-ie*] **Gazd** + suf. *-oaie*.

G ZDOI, *g zdoi*, s m. (Pop.) Augmentativ al lui *gazd* . **Gazd** + suf. *-oi*.

G ZDU´, *g zduiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A prinde pe cineva n casa sa o anumit vreme, d ndu-i ad post (im ncare). **2.** Intranz. A rm ne (s bcuiasc) is m n nce) c tva timp n casa cuiva. **Gazd** + suf. *-ui*.

G ZDURE, *g zduiri*, s.f. Ac iunea de *a g zdui* i rezultatul ei. V. **g zdui.**

G´C´ vb. IV v. **ghici.**

G´DE, *g zi*, s m. (Pop.) C lu; gealat. Et. nec.

G´DIL`, *gádil*, vb. I. Tranz. **1.** A produce, prin atingeri u oare asupra unor p ri ale corpului, o senza ie particular , care provoac cuiva un r s convulsiv nest pnit. F Refl. A fi sensibil la asemenea atingeri (reac ion nd printr-un r s convulsiv). **2.** Fig. A produce cuiva o senza ie pl cut , o pl cere; a flata (n mod exagerat) pe cineva. [Var.: **g dí** vb. IV] Din bg. **g delmi je** „m g dil".

G´DIL`RE, *g dil ri*, s.f. Ac iunea de *a (se) g dila* i rezultatul ei; g dilat. V. **g dila.**

G´DIL`T s.n. G dilare. V. **g dila.**

G´DIL T R, -O`RE, *g dil tori, -oare*, adj. Care g dil ; care produce o senza ie pl cut . [Var.: **g dilit r, -oáre** adj.] **G dila** + suf. *- tor*.

G´DIL T R , *g dil turi*, s.f. G dilare; senza ie particular provocat cuiva prin g dilare. [Var.: **g dilitúr** s.f.] **G dila** + suf. *- tur* .

G´DIL´ vb. IV v. **g dila.**

G´DILŢI s.n. (Pop. i fam .) G dil tur . G Expr. *A avea g dilicila limb* = a vorbi (prea) mult, a nu se putea abine s nu vorbeasc . **G dila** + suf. *-ici*.

G´DILICI S, -O`S , *g dilicio i, -oase*, adj. (Pop. i fam .; despre oameni) Care se g dil u or. **G dili** + suf. *-icios*.

G´DILIŢ R, -O`RE adj. v. **g dil tor.**

G´DILIŢ R s.f.v. **g dil tur .**

G´F´, *gáfi*, vb. IV. Intranz. A respira des i greu (n urma unor eforturi, a unei boli etc.). F Fig. (Despre locomotive, ma ini etc.) A produce un zgomot caracteristic, nfundat i greoi. Form a ie onomatopeic .

G´F´IL , *g fieli*, s.f. G f it. [Pr.: *-f -ia-*] **G fi** + suf. *-eal* .

G´F´RE, *g f iri*, s.f. Ac iunea de *a g f i* i rezultatul ei. V. **g f i.**

G´F´T s.n. Faptul de *a g f i*; (zgomot caracteristic provocat de o) r sufl are deas igura; g f ial . V. **g f i.**

G´F´IŢ R, -O`RE, *g f itori, -oare*, adj. (Despre respira ie, voce etc.) Cu g fieli. [Pr.: *-f -i-*] **G fi** + suf. *-tor*.

G´G´, pers. 3 *gágie*, vb. IV. Intranz. (Despre g te sau ra e) A scoate strig te caracteristice speciei. Form a ie onomatopeic . Cf. *ga [ga]*.

G´G´RE, *g g iri*, s.f. Ac iunea de *a g g i* i rezultatul ei; strig t caracteristic scos de g te (idra e); g g it, g g iitur . V. **g g i.**

G´G´T, *g g ituri*, s.n. Faptul de *a g g i*; strig t caracteristic scos de g te (idra e); g g itur , g g ire. V. **g g i.**

G´G´IŢ R , *g g ituri*, s.f. G g it. [Pr.: *-g -i-*] **G g i** + suf. *-tur* .

G´G´LŢE, *g g lici*, s.f. (Pop. i fam .) Obiect sau fiin de dimensiuni reduse. Et. nec.

G´L interj. (De obicei repetat) Cuv ntcare imit sunetul produs de lichide care curg dintr-un vas (cu g tul str mt) sau care alunec pe g t. Onomatopee.

GÁLC , g lci, s.f. (Pop.) **1.** Inflamare a ganglionilor de la g t sau a amigdalelor; (concr.) umfl tur rezultat n urma acestei inflam ri; *p.gener.* umfl tur (sub piele). **2.** Fig. Nod sau por iune mai ngro at care apare la firele textile (toarse). Din bg. **gl ki.**

G´LCE`V , g lcevi, s.f. (Pop.) Ceart (zgomotoas , aprins); situa ie creat n raporturile dintre dou sau mai multe persoane n urma unor certuri; sfad . Din bg. **g lcava.**

G´LCEV´, g lcevesc, vb. IV. Refl. recipr. (Înv. i pop.) A se certa, a se ciorov i. Din g lceav .

G´LCEV´RE, g lceviri, s.f. (Înv. i pop.) Faptul de a se g lcevi; ceart , ne n elegere. V. g lcevi.

G´LCEVIİT R, -O`RE, g lcevitori, -oare, adj., s.m. i f. (Pop.) (Om) certre . G lcevi + suf. -tor.

G´LG´´, gâlg i, vb. IV. **1.** Intranz. (Despre lichide, la pers. 3) A curge cu zgomot dintr-un vas (cu g tul str mt) sau c nd alunec pe g t etc.; *p. gener.* a curge provoc nd un zgomot ritmic. **2.** Tranz. (Reg.) A sorbi o b utur cu nghi ituri mari (i cu zgomot). G lg [ ] + suf. - i.

G´LG´I`L , g lg ieli, s.f. G lg ire. [Pr.: -g -ia-] G lg i + suf. -eal .

G´LG´RE, g lg iri, s.f. Faptul de a g lg i; zgomot caracteristic produs de un lichid care curge dintr-un vas (cu g tul str mt) sau care alunec pe g t etc.; g lg it, g lg ial , g lg itur . V. g lg i.

G´LG´T s.n. G lg ire. V. g lg i.

G´LG´IT R, -O`RE, g lg itori, -oare, adj. Care g lg ie. [Pr.: -g -i-] G lg i + suf. -tor.

G´LG´IT R , g lg ituri, s.f. G lg ire. [Pr.: -g -i-] G lg i + suf. -tur .

GÁLM , g lme, s.f. (Pop.) **1.** D mb, movil . **2.** Umfl tur , g lc , bolf (de natur patologic). Din sl. **chlŭmŭ.**

G´ND, g nduri, s.n. **1.** Proces de g ndire sau rezultatul procesului de g ndire; idee, cuget, cugetare. *Îi treceau multe g nduri prin cap.* G Expr. *A fr m nta* (sau *a ap sa* etc. pe cineva) *g ndul* = a preocupa, a obseda (pe cineva) o idee. *A - i lua* (sau *a - i muta*) *g ndul* = a nu se mai g ndi; a renun a la orice speran . *Ca g ndul* = extrem de repede. (*Dus* sau *c zut* etc.) *pe g nduri* = absorbit de ceva intim, nelegat de realitatea imediat . *A sta pe* (sau *la*) *g nduri* = a chibzui, a reflecta (mult); a ov i. *A pune* (pe cineva) *pe g nduri* = a ngrijora (pe cineva). *A - i face* (sau *a intra* etc. *la*) *g nduri* = a se ngrijora. *A -i sta g ndul la ceva* = a fi preocupat de ceva. **2.** Închipuire, imagina ie, fantezie; inspira ie. *G ndul l purta departe.* **3.** Loc considerat ca sediu al cuget rii; minte; memorie. *I-a ie it din g nd.* G Expr. *Nici cu g ndul n-am g ndit* = nici nu m -am a teptat la asta, n-am crezut c se va nt mpla aceasta. *C nd cu g ndul n-ai g ndi* = c nd nici nu te a tep i. *A -i da* (sau *a -i trece, a -i veni*) *cuiva* (*ceva*) *prin* (sau *n*) *g nd* = a -i veni cuiva brusc o idee. **4.** Inten ie, plan. *A venit cu g nd bun.* G Expr. *A - i pune n g nd* = a lua hot r rea s ... *A pune* (*cuiva*) *g nd r u* = a avea inten ii rele fa de cineva. *A -l bate* (sau *a -l pa te* etc.) *g ndul* = a inten iona, a pl nui s ... **5.** Convingere, p rere. **6.** Voie, dorin , plac. *Toate s-au f cut dup g ndul lui.* Din magh. **gond.**

G´ND`C, g ndaci, s.m. **1.** Nume generic dat insectelor din ordinul coleopterelor sau al altor insecte asem n toare cu coleopterele. G Compuse: *g ndac-de-cas* (sau *-de-buc t rie, -negru*) = vab[1]; *g ndac-de-frasin* (sau *g ndacul-frasinului*) = cantarid ; *g ndac-de-mai* = c r bu ; *g ndac-de-f in* = morar; *g ndac-de-Colorado* = insect coleopter de culoare galben-portocalie, cu dungi longitudinale, negre pe elitre, d un toare cartofilor (*Leptinotarsa decemlineata*). **2.** (De obicei determinat prin „de m tase") Vierme-de-m tase. Cf. sb. **gundelj.**

G´ND C L, g nd cei, s.m. Diminutiv al lui *g ndac* (**1**). G ndac + suf. *-el.*

G´ND´, g ndesc, vb. IV. **1.** Intranz. i refl. A - i forma o idee despre un lucru, a p trunde ceva cu mintea; a reflecta, a medita, a cugeta, a chibzui la ceva. G Expr. *A da* (*cuiva*) *de g ndit* = a obliga (pe cineva) s mediteze, s se ntrebe, s discear n . F Intranz. i tranz. A concepe, a crea ceva (abstract sau concret). **2.** Refl. i intranz. A se ngriji, a-i p sa de ceva sau de cineva. **3.** Tranz. i intranz. A -i trece cuiva prin minte (c ...); a crede, a socoti (c ...). **4.** Tranz i refl. A lua n considerare (c ...), a - i da seama (c ...). **5.** Refl. A inten iona (s ...). F Tranz. (Reg.) A dori, a spera. Din **g nd.**

G´ND´RE, g ndiri, s.f. **1.** Facultate superioar a creierului omenesc, care reflect n mod generalizat realitatea obiectiv prin no iuni, judec i, teorii etc. G *G ndire lateral* v. lateral. **2.** Factor ideal care constituie reflectarea realit ii obiective; spirit, con tiin . **3.** Idee, g nd (**1**), cuget; meditare, reflec ie. **4.** Imagina ie, fantezie. V. g ndi.

G´NDIR´SM s.n. Curent filosofic din Rom nia, de orientare existen ialist-ortodox , format n jurul revistei „G ndirea" n primele decen. ale sec. XX. G ndirea (n.pr.) + suf. *-ism*.

G´NDIR´ST, - , g ndiri ti, -ste, adj., s.m. i f. **1.** Adj. Care apar ine g ndirismului, privitor la g ndirism, specific g ndirismului. **2.** S.m. i f. Adept al g ndirismului. G ndirea (n.pr.) + suf. *-ist.*

G´ND´T[1] s.n. Faptul de *a (se) g ndi.* G Loc. adv. *Pe g ndite* = (bine) socotit, chibzuit. V. g ndi.

G´ND´T[2], - , g ndii, -te, adj. Care a fost (bine) p truns cu mintea; (bine) socotit, chibzuit. V. g ndi.

G´NDIİT R, -O`RE, g nditori, -oare, adj., s.m. i f. **1.** Adj. Care este cufundat n g nduri, predispus la medita ie; ng ndurat, meditativ. F Absent; distrat. **2.** S.m. i f. Persoan care reflecteaz asupra problemelor vie ii; filosof. F Spec. Filosof. G ndi + suf. *-tor.*

G´NG´N´E, g ng nii, s.f. Nume generic dat insectelor (sau, *p. gener.* animalelor) mici. Din sl. **gongnanije.**

GÁNGAV, - , g ngavi, -e, adj., s.m. i f. (Persoan) care vorbe te greu, nedeslu it i mpiedicat, repet nd silabele; g ng vit, b lb it. [Acc. i: *g ngáv*] Din sl. **gongnavŭ.**

G´NG VE`L , g ng veli, s.f. Faptul de *a (se) g ng vi*; defect de vorbire al omului g ngav; g ng vie, b lb ial . G ng vi + suf. *-eal .*

G´NG V´, g ng vesc, vb. IV. Intranz. i refl. A vorbi nedeslu it, greu i mpiedicat, repet nd silabele; a (se) b lb i. F Tranz. i intranz. A exprima, a formula cu greutate o idee. Din g ngav.

G´NG V´E, g ng vii, s.f. Defect de vorbire al omului g ngav; g ng veal . G ngav + suf. *-ie.*

G´NG V´RE, g ng viri, s.f. Ac iunea de *a (se) g ng vi* i rezultatul ei. V. g ng vi.

G´NG V´T, - , g ng vii, -te, adj. (Adesea substantivat) G ngav. V. g ng vi.

G´NGUR´, g nguresc, vb. IV. **1.** Intranz. i tranz. (Despre copiii mici) A scoate sunete disparate, nc nearticulate n cuvinte. **2.** Intranz. (Despre porumbei i turturele; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice speciei. [Var.: (**2**) **gunguní, gunguri** vb. IV] Forma ie onomatopeic .

G´NGUR´RE, g nguriri, s.f. Faptul de *a g nguri*; g ngurit. V. g nguri.

G´NGUR´T s.n. Sunete disparate, nearticulate n cuvinte, scoase de copiii mici; sunete caracteristice scoase de porumbei i de turturele, g ngurire. V. g nguri.

G´NJ, g nji, s.n. (Pop.) Nuia foarte flexibil trecut prin foc i apoi r sucit , care se folose te ca fr nghie. [Pl. i: (m.) *g nji*] Et. nec.

G´NS`C, g nsaci, s.m. (Pop.) G scan. Din bg. **g sak.**

G´RB`CI, g rbace, s.n. Bici f cut din mai multe curele mpletite (uneori cu v rfurile plumbuite) sau din v n de bou. F Lovitur dat cu acest bici. Din tc. **kirba** , bg. **g rbač.**

GÁRBIİ , g rbie, s.f. **1.** (Pop.; la animale) Greab n, grumaz; (la oameni) ceaf . G Expr. *A muia* (*cuiva*) *g rbia* = a nfr nge (cuiva) trufia, a obliga s se supun . **2.** Plant erbacee cu tulpina acoperit cu solzi i cu flori mari, violete (*Limodorum abortivum*). Din bg. **g rbica,** sb. **grbica.**

GÁRBOV, - , g rbovi, -e, adj. (Despre oameni) Care are spinarea ncovoiat (de b tr ne e); g rbovit. Din bg. **g rbav.**

G´RBOV´, g rbovesc, vb. IV. Refl. (Despre oameni) A deveni g rbov; a se coc r ja. G Tranz. fact. *Anii l-au g rbovit.* Din g rbov.

G´RBOV´T, - , g rbovii, -te, adj. (Despre oameni) Care este g rbov; coc r at. V. g rbovi.

G´RGÁR, g rg re, s.n. Unealt folosit la pescuitul marin prin ncercuirea i adunarea bancurilor de hamsii, stavrizi, scrumbii etc. Et. nec.

GÁRL , g rle, s.f. **1.** Ap curg toare (mai mic); bra al unei ape curg toare. G Expr. (Fam.) *A se duce pe g rl* = a se pierde, a se risipi. *A da pe g rl* = a arunca, a risipi. F (Adverbial) În mare cantitate, din belug. **2.** Depresiune alungit (i sinuoas) aflat n lunca unei ape curg toare i care, acoperit de ap , leag de obicei un r u de lacurile sau de b l ile din jurul acestuia. Din bg. **g rlo.**

G´RL`CI, g rliciuri, s.n. **1.** Intrare (str mt) ntr-un beci, ntr-o pivni . **2.** (Rar) Intrare (ngust) ntr-o colib , ntr-un cavou, ntr-o pe ter . [Pl. i: *g rlice*] Din sb. **grlič** „g t de sticl ".

G´RL´[1], g rlie, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *g rl* . G rl + suf. *-i* .

GÁRLIİ[2], g rlie, s.f. Specie de g sc s lbatic de talie mic , cu carnea gustoas (*Anser albifrons*). Et. nec.

G´RNE`Ţ s.f. v. g rni .

G´RN Ţ, g rne i, s.m. (Reg.) Par (mai gros) f cut de obicei din lemn de stejar. Din g rni .

GÁRNIİ , g rnie, s.f. (Reg.) Arbore nrudit cu stejarul, cu tulpina dreapt , a c rei scoar are la exterior un strat solzos, cu frunze mari, lungi, f r pe iol (*Quercus frainetto*). [Var.: **g rneá** s.f.] Din bg., sb. **granica.**

G´RNIİ T, g rni ituri, s.n. (Reg.) P dure n care predomin g rni a. [Pl. i: *g rni ete*] G rni + suf. *-et.*

G´SC`N, g scani, s.m. B rb tu ul g tei; g nsac. G sc + suf. *-an.*

G´SC`R, *g scari*, s.m. (Rar) B rbat sau b iat care p ze te g tele. – **G sc** + suf. *-ar*.

G´SC`RI Ţ, *g scarie*, s.f. **1.** Numele a dou plante perene cu tulpina i frunzele acoperite cu peri, cu flori mici, albe (*Arabis alpina* i *hirsuta*). **2.** Plant din familia cruciferelor cu frunzele spatulate sau oblonge (*Arabidiopsis thaliana*). – **G sc** + suf. *-ari* .

GÁSC , *g te*, s.f. Pas re domestic de talie mare, de obicei cenu ie pe spate i pe laturi i alb pe piept, cu g tul lung, crescut pentru carnea, untura i fulgii ei (*Anser domesticus*). ◊ *G sc s lbatic* = specie mai mic de g sc , v nat pentru carne (*Anser anser*). ◊ Expr. *A strica orzul pe g te* = a d rui, a sacrifica ceva util, pre ios, bun pentru cineva care nu tie s pre uiasc cele primite. ♦ (Fam.) Epitet depreciativ dat unei femei sau unei fete credule sau proaste. – Din bg. **g ska.**

G´SC RIŢ , *g sc rie*, s.f. (Rar) Femeie sau fat care p ze te g tele. – **G scar** + suf. *-i* .

G´SCULIŢ , *g sculie*, s.f. Diminutiv al lui *g sc* . – **G sc** + suf. *-uli* .

G´T, *g turi*, s.n. **1.** Parte a corpului (la om i la unele animale) care une te capul cu trunchiul; grumaz, g tan; *p. ext.* g tlej. ◊ Expr. *A se arunca* (sau *a se ag a* etc.) *de g tul cuiva* = **a)** a m br i a (cu c ldur) pe cineva; **b)** a cople i, a obosi pe cineva cu manifest rile de dragoste. *A-i rupe* (sau *a-i fr nge*) *g tul* = **a)** a se accidenta (grav) sau a muri n urma unui accident; **b)** a-i pierde situa ia (bun) n urma unor gre eli, a fi arestat, condamnat n urma s v r irii unei fapte ilegale. *A str nge de g t* (pe cineva) = **a)** a sugruma (pe cineva); **b)** *fig.* a constr nge. *A lua* (sau *a nh a*) *de g t* (pe cineva) = a n f ca (pe cineva), a cere socoteal (cu violen), a brutaliza. (Fam.) *A face g t* = a avea preten ii (ne ntemeiate); a face g l gie, scandal. *A da* (o b utur) *pe g t* = a bea repede (dintr-o singur nghi itur sau din c teva nghi ituri). *A fi s tul p n n g t* = a fi dezgustat, a nu mai putea suporta (n continuare). *A-i sta* (sau *a i se opri*) *n g t* = **a)** a nu putea nghi i; **b)** a nu se putea m p ca cu ceva sau cu cineva, a nu putea suferi. ♦ Cantitate de b utur care se poate bea dintr-o singur nghi itur . **2.** Parte a unor obiecte, a unor piese etc. care prezint asem nare cu g tul (**1**). ◊ *Prun cu g t* = prun g tan , v. *g tan* (**2**). – Din sl. **glŭtŭ** „nghi itur ".

G´T`R, *g tare*, s.n. Curea lat a hamului, care se trece peste g tul calului; hamut. – **G t** + suf. *-ar*.

G´TIŞ R, *g tioare*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *g t*. – **G t** + suf. *-ior*.

GÁTIŢ , *g tie*, s.f. (Reg.) G tlej. – **G t** + suf. *-i* .

G´TL`N, **-** , *g tane*, s.n., adj. **1.** S.n. (Înv. i reg.) G t (**1**). **2.** Adj. (În sintagma) *Prun g tan* (i substantivat, f.) = varietate de prune alungite la unul dintre capete; prun cu g t. – **G lt** (nv. „*g t*" < sl.) + suf. *-an*.

G´TL J, *g tlejuri*, s.n. Partea interioar a g tului (**1**), cuprinz nd faringele cu esofagul i laringele cu traheea; beregat , g ti , nghi itoare. – **G lt** (nv. „*g t*" < sl.) + suf. *-ej*.

G´T S, -O`S , *g to i*, *-oase*, adj. (Rar) Cu g tul (**1**) lung. – **G t** + suf. *-os*.

G´TU´, *gâtui*, vb. IV. **1.** Tranz. A str nge pe cineva de g t (i a-l omor prin sufocare); a sugruma. **2.** Refl. A se ngusta, a se mic ora pe o anumit por iune, ntr-o anumit zon . – **G t** + suf. *-ui*.

G´TUIRE, *g tuiri*, s.f. Ac iunea de *a (se) g tui* i rezultatul ei; sugrumare. – V. **g tui**.

G´TUIT R , *g tuituri*, s.f. Parte, zon , por iune mai ngust din ceva. [Pr.: *-tu-i-*] – **G tui** + suf. *-tur* .

GÁZ , *g ze*, s.f. Nume generic dat insectelor mici zbur toare. – Probabil form a ie onomatopeic .

G´ZULIŢ , *g zulie*, s.f. Diminutiv al lui *g z* ; g zu . – **G z** + suf. *-uli* .

G´Z Ţ , *g zu e*, s.f. G zuli . – **G z** + suf. *-u* .

GE`BA adv. (Pop.) În zadar, zadarnic, degeaba. – Din tc. **caba.**

GEAC, *geacuri*, s.n. (Mar.) Pavilion na ional ridicat la prora navelor militare. [Var.: **jack** s.n.] – Din engl. **jack.**

GE`C , *geci*, s.f. Jachet scurt p n n talie. [Var.: **giác** s.f.] – Din **giac t** (pronun area cuv. engl. *jacket*).

GEAL`T, *geala i*, s.m. **1.** (Înv.) C l u, g de. **2.** (De obicei peior. sau fam.) Om voinic, zdrav n (i violent). – Din tc. **cell t.**

GE`L , *geale*, s.f. Dispozitiv mecanic folosit n opera ia de s pare a sondelor de petrol. – Et. nec.

GEALÁU, *geal ie*, s.n. Rindea (mare). [Pl. i: *geal uri*] – Din magh. **gyal** .

GEAM, *geamuri*, s.n. **1.** Plac de sticl care se fixeaz n pervazurile (ori cercevelele) ferestrelor sau ale u ilor i care permite luminii s str bat n interiorul unei nc peri. ♦ Bucat de sticl care se fixeaz n rama ceasornicelor, a ochelarilor etc. **2.** P. gener. Fereastr . – Din tc. **cam** .

GEAM`L , *geamale*, s.f. P pu foarte mare care reprezenta un trup de femeie cu dou capete i patru m ini, folosit n trecut n spectacolele populare de b lci. – Din tc. **cemal** [oyunu].

GEAMAND`N s.n. v. **geamantan.**

GEAMAND R , *geamanduri*, s.f. Corp plutitor f cut din tabl , din lemn etc. ancorat pe fundul unei ape, care indic diverse restric ii de naviga ie, de noto etc. – Cf. ngr. **simadhúra.**

GEAMANT`N, *geamantane*, s.n. Cuf r portabil din piele, carton, material plastic etc., n care se pun lucrurile necesare pentru c l torie; valiz . [Var.: (reg.) **geamandán** s.n.] – Din tc. **camadan**, ngr. **tzamandáni.**

GEAMANT N`Ş, *geamant na e*, s.n. Diminutiv al lui *geamantan*. – **Geamantan** + suf. *-a* .

GE`M N, **-** , *gemeni*, *-e*, adj. **1.** Adj., s.m. i f. Fiin care a fost n scut odat cu alt fiin i de c tre aceea i mam sau femel . **2.** N. pr. m. (La pl.) Constela ie zodiacal din emisfera boreal , format din dou stele principale (numite Castor i Polux) i un num r de stele mai pu in str lucitoare. ♦ Unul dintre semnele zodiacului. **3.** Adj. (Despre plante) Care are dou tulpini crescute din aceea i r d cin ; (despre fructe) crescute lipite c te dou . **4.** Adj. (Anat.; n sintagma) *Mu chii gemeni* = mu chi, dispu i pereche, ai gambei. [Var.: (rar) **gémen**, **-** adj.] – Lat. **geminus.**

GE`M T, *gemete*, s.n. Sunet nearticulat emis de o fiin care sim te o durere (fizic sau moral). ♦ Fig. Freamăt, murmur, vuiet (al unor elemente ale naturii). [Var.: **gém t**, **gémet** s.n.] – Lat. **gemitus.**

GEAMBAR`LE s.f. pl. v. **geamparale.**

GEAMB`Ş, *geamba i*, s.m. (Înv.) Persoan care vindea cai sau mijlocea v nzarea cailor. – Din tc. **cambaz.**

GEAMBAŞ E, *geamba ii*, s.f. (Înv.) Geamba l c. – **Geamba** + suf. *-ie*.

GEAMBAŞLÁC, *geamba l curi*, s.n. (Înv.) Meseria de geamba ; geamba ie. – Din tc. **cambazlık.**

GEAMBL`C, *geamblacuri*, s.n. Ansamblu format din mai multe scripe i fic i i o ram , montat pe turla unei sonde. – Probabil din n. pr. **James Blake** (numele unei firme engleze ti, care figura pe dispozitivul de pe turla sondelor), apropiat prin etimologie popular de *geam* .

GEAMG U, *geamgii*, s.m. Persoan care monteaz sau vinde geamuri. – Din tc. **camcı.**

GEAM E, *geamii*, s.f. L ca de cult la musulmani; moschee. – Din tc. **cãmi.**

GEAMLÁC, *geaml curi*, s.n. Perete format din geamuri fixate pe un schelet metalic sau de lemn. ♦ Coridor, verand , nc pere nchis spre exterior cu un astfel de perete. – Din tc. **camlık.**

GEAMPAR`LE s.f. pl. **1.** Numele unui dans popular rom nesc cu mi care vioaie; melodie dup care se execut acest dans. ♦ Fig. (Rar) Tril, c ntec (melodios) al unei p s ri. **2.** (Înv.) Castaniete. [Var.: **geambarále** s.f. pl.] – Din tc. **çalpara.**

GE`N , *gene*, s.f. **1.** Fiecare dintre firi oarele de p r de pe marginea unei pleoape. ◊ Expr. *A (-i) da* (cuiva) *ochii* (sau *pleoapele*) *n gene* (sau *gean -n gean*), se spune despre o persoan care este gata s a ipeasc , s adoarm . *A privi printre gene* = a privi cu ochii ntredeschi i. **2.** (Înv.) Pleoap (a ochiului). **3.** Fig. Dung , f ie ngust de lumin ; f ie de deal, de nor etc. luminat . – Lat. ***genna** (= **gena** „obraz, pleoap ").

GE`NT , *gen i*, s.f. Obiect din piele, din p nz , din material plastic etc. de form dreptunghiular , av nd n interior una sau mai multe desp r ituri, care serve te la transportarea cu m na a unor acte, c r i, caiete etc.; serviet . ♦ Po et . – Din tc. **anta.**

GEAR, *gearuri*, s.n. (Înv.) Şal oriental (indian); postav oriental fin, cu flori cusute de m n . – Din tc. **cãr.**

G CKO s.m. Familie de op rle din rile calde (*Gecko*); op rl din aceast familie. – Din fr., engl. **gecko.**

GEL, *geluri*, s.n. (Chim.) Substan coloidal cu consisten v scoas i nsu iri specifice deopotriv lichidelor i solidelor. – Din fr. **gel.**

GELAT N , *gelatine*, s.f. **1.** Substan proteic coloidal preparat prin hidroliza par ial a colagenului din oase, cartilaje etc., cu diferite utiliz ri practice. **2.** Produs de cofet rie preparat din sirop de fructe sau dintr-o crem dulce, nchegat cu foi de gelatin (**1**). **3.** Piele crud preg tit pentru a fi t b cit . – Din fr. **gélatine.**

GELATINIZ`, *gelatinizez*, vb. I. Tranz. i refl. A (se) transforma n gelatin ; a (se) m biba cu gelatin . – Cf. fr. **gélatinifier.**

GELATINIZ`RE, *gelatiniz ri*, s.f. Ac iunea de *a (se) gelatiniza* i rezultatul ei. – V. **gelatiniza.**

GELATIN S, -O`S , *gelatino i*, *-oase*, adj. Ca gelatina (**1**), de gelatin , care con ine gelatin , cu aspect de gelatin . – Din fr. **gélatineux.**

GEL`ŢIE s.f. Varia ia limitei de curgere real a gelului din noroaiele de foraj n func ie de timp. – Din fr. **gélation**, engl. **gelation.**

GEL P, *gelepi*, s.m. Negustor oriental din Evul Mediu care cump ra vite din Ţ rile Rom ne pentru a le vinde la Constantinopol. – Din tc. **celep.**

GELIFICÁ, *gelífic*, vb. I. Tranz. A transforma o soluţie coloidală într-un gel. – După fr. **gélifier**.

GELIFICÁRE, *gelificări*, s.f. Faptul de *a gelifica*. – V. **gelifica**.

GELÍV, -Ă, *gelivi, -e*, adj. (Despre roci sau alte materiale) Care se dezagregă relativ uşor sub acţiunea îngheţurilor şi a dezgheţurilor repetate. – Din fr. **gélif**.

GELIVÁŢIE s.f. (Geol.) Degradare a rocilor de la suprafaţa pământului în urma variaţiilor de temperatură. – Din fr. **gélivation**.

GELIVITÁTE s.f. (Tehn.) Proprietate a unor materiale poroase de a se degrada sau distruge sub acţiunea alternativă a îngheţului şi a dezgheţului. – Din fr. **gélivité**.

GELIVÚRĂ, *gelivuri*, s.f. Crăpătură adâncă în lungimea tulpinii arborilor provocată de îngheţ. – Din fr. **gélivure**.

GELÓS, -OÁSĂ, *geloşi, -oase*, adj. **1.** Care suferă de gelozie (**1**), cuprins de gelozie; care manifestă gelozie. ♦ Care ţine mult la ceva şi se teme să nu-l piardă. **2.** (Rar) Invidios, pizmaş. – Din it. **geloso**.

GELÓZĂ s.f. (Biol.) Agar-agar. – Din fr. **gélose**.

GELOZÍE, *gelozii*, s.f. **1.** Sentiment chinuitor şi obsedant provocat de bănuiala sau certitudinea că fiinţa iubită este necredincioasă. **2.** (Rar) Invidie, pizmă. – Din it. **gelosia**.

GELUÍ, *geluiesc*, vb. IV. Tranz. A netezi cu gealăul suprafaţa unei piese de lemn; *p. gener.* a rindelui. – Din magh. **gyalulni**.

GELUÍRE, *geluiri*, s.f. Acţiunea de *a gelui* şi rezultatul ei. – V. **gelui**.

GELUÍT, -Ă, *geluiţi, -te*, adj. Netezit cu gealăul; *p. gener.* rindeluit. – V. **gelui**.

GEM, *gemuri*, s.n. Produs alimentar obţinut prin fierberea fructelor (întregi) cu zahăr până la gelificarea siropului. – Din engl. **jam**.

GÉMĂ, *geme*, s.f. Nume generic pentru orice piatră preţioasă translucidă. ♦ Bijuterie sau obiect de artă făcut dintr-o piatră preţioasă sau semipreţioasă pe care sunt gravate figuri ori motive decorative. ♦ (Adjectival; în sintagma) *Sare gemă* = sare de bucătărie cristalizată, extrasă ca atare dintr-o salină; halit[2]. – Din fr. **gemme**, lat. **gemma**.

GEMĂNÁRE, *gemănări*, s.f. Furculiţă (**2**). – De la **geamăn**.

GEMĂNÁRIŢĂ, *gemănariţe*, s.f. (Bot.) Bujorel (**2**) (*Orchis papilionacea*). – **Geamăn** + suf. *-ariţă*.

GÉMĂT s.n. v. **geamăt**.

GEMĂTÓR, -OÁRE, *gemători, -oare*, adj. (Rar) Care geme. – **Geme** + suf. *-tor*.

GÉME, *gem*, vb. III. Intranz. **1.** (Despre fiinţe) A scoate sunete nearticulate ca urmare a unei dureri (fizice sau morale). ♦ Fig. (Despre elemente ale naturii) A freamăta, a murmura, a vui. **2.** Fig. A fi plin, încărcat peste măsură. – Lat. **gemere**.

GEMELÁR, -Ă, *gemelari, -e*, adj. (Med.) Cu gemeni. *Sarcină gemelară.* – Din fr. **gémellaire**.

GÉMEN, -Ă adj. v. **geamăn**.

GÉMET s.n. v. **geamăt**.

GEMINÁT, -Ă, *geminaţi, -te*, adj. Îngemănat, împerecheat. ♦ (Lingv.) *Consoană geminată* = consoană rezultată prin geminaţie (**2**). – Din fr. **géminé**, lat. **geminatus**.

GEMINÁŢIE, *geminaţii*, s.f. **1.** Îmbinare în perechi; împerechere. **2.** (Lingv.) Lungire a unei consoane, pronunţată cu o durată mai mare decât cea obişnuită. – Din fr. **gémination**, lat. **geminatio**.

GEMÚLĂ, *gemule*, s.f. **1.** (Bot.) Parte a embrionului vegetal, rudiment de tulpină. ♦ (Zool.) Organ prin care se înmulţesc spongierii. **2.** (Genet.) Particulă celulară ipotetică în care se concentrează proprietăţile organismului, asigurând transmiterea lor la descendenţi. **3.** (Anat.) Excrescenţă protoplasmatică mică pe ramurile unei dendrite la punctul de contact cu sinapsa. – Din fr. **gemmule**.

GEMULÉŢ, *gemuleţe*, s.n. Diminutiv al lui *geam*. – **Geam** + suf. *-uleţ*.

GEMÚT s.n. Faptul de *a geme*; geamăt. – V. **geme**.

GEN, *genuri*, s.n. **1.** Fel, soi, tip (pe care le reprezintă un obiect, o fiinţă, un fenomen etc.). ♦ Fel de a fi al cuiva. **2.** Diviziune obţinută prin clasificarea creaţiilor artistice după formă, stil, temă. ♦ *Pictură de gen* = pictură care înfăţişează aspecte ale vieţii cotidiene. ♦ Fiecare dintre diviziunile fundamentale în care se împart operele literare şi care cuprind creaţiile asemănătoare prin modul de a reprezenta realitatea. *Genul epic. Genul liric. Genul dramatic. Genul oratoric.* **3.** Categorie gramaticală bazată pe distincţia dintre fiinţe şi obiecte, precum şi dintre fiinţele de sex masculin şi cele de sex feminin. **4.** (Biol.) Categorie sistematică, subordonată familiei, care cuprinde una sau mai multe specii înrudite de plante sau de animale. **5.** (Log.) Clasă de obiecte care au note esenţiale comune şi cuprind cel puţin două specii. ♦ *Gen proxim* = gen (**5**) care este cel mai apropiat de noţiunea de definit. – Din lat. **genus, -eris**.

GENÁT, *genaţi*, adj. (Rar; despre ochi) Cu gene lungi. – De la **geană**.

GÉNĂ, *gene*, s.f. (Genet.) Segment al macromoleculei de ADN format dintr-o anumită secvenţă de nucleotide, care acţionează ca o unitate funcţională şi conţine informaţia genetică. – Din fr. **gène**.

GENEALÓGIC, -Ă, *genealogici, -ce*, adj. Care aparţine genealogiei, privitor la genealogie. [Pr.: *-ne-a-*] – Din fr. **généalogique**.

GENEALOGÍE, *genealogii*, s.f. Urmărire sistematică a filiaţiei existente între membrii unei familii (marcante), făcută pentru a stabili originea şi gradul lor de înrudire. ♦ Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu întocmirea unor astfel de filiaţii şi legături pentru familiile domnitoare, nobiliare etc. [Pr.: *-ne-a-*] – Din fr. **généalogie**, lat. **genealogia**.

GENEALOGÍST, -Ă, *genealogişti, -ste*, s.m. şi f. (Rar) Persoană specializată în genealogie. [Pr.: *-ne-a-*] – Din fr. **généalogiste**.

GENERÁ, pers. 3 *generează*, vb. I. Tranz. A produce, a determina, a da naştere la... – Din it., lat. **generare**.

GENERÁL[1], *generali*, s.m. Denumire generică pentru gradele de ofiţeri superioare gradului de colonel; persoană care are un astfel de grad. [Var.: **ghenerár, ghinărár** s.m.] – Din fr. **général**. Cf. rus. **gheneral**.

GENERÁL[2], -Ă, *generali, -e*, adj. **1.** Care este comun tuturor (sau marii majorităţi a) fiinţelor sau obiectelor dintr-o anumită categorie. ♦ (Substantivat, n.) Ceea ce este comun tuturor (sau marii majorităţi a) fiinţelor sau obiectelor dintr-o anumită categorie; *spec.* categorie filosofică reflectând trăsăturile esenţiale comune obiectelor dintr-o clasă. ♦ (Despre un fenomen sau o situaţie) Care priveşte pe toţi, care cuprinde pe toţi, la care participă toţi (sau marea majoritate). **2.** Care priveşte ceva în ansamblu, în trăsăturile fundamentale, care se ocupă în liniile mari de ceva. ♦ *Cultură generală* = cultură bazată pe cunoaşterea elementelor fundamentale ale creaţiilor din diferite domenii ale ştiinţei şi artei. ♦ Loc. adv. *În general* = în liniile mari; fără referire la un caz anumit. **3.** Care se întâmplă, care există pe o întindere mare, care cuprinde o arie foarte largă sau totul. **4.** Care are toată răspunderea în conducerea unei anumite diviziuni dintr-o instituţie, dintr-o întreprindere etc. *Director general.* – Din fr. **général**, lat. **generalis**.

GENERALISÍM, *generalisimi*, s.m. Comandant suprem al forţelor armate din unele ţări. – Din it. **generalissimo**, fr. **généralissime**.

GENERALÍST, -Ă, *generalişti, -ste*, s.m. şi f. Medic specialist în medicină generală. ♦ Medic internist. – Din fr. **généraliste**.

GENERALITÁTE, *generalităţi*, s.f. **1.** Caracterul sau însuşirea a ceea ce este general[2]. **2.** (La pl.) Idei generale sintetice, privitoare la un anumit domeniu. ♦ Idei generale care nu au o legătură directă cu subiectul tratat, discutat etc. – Din fr. **généralité**, lat. **generalitas, -atis**.

GENERALIZÁ, *generalizez*, vb. I. **1.** Tranz. A da o formulare sau o expresie sintetică mai multor situaţii particulare care au unele trăsături comune; a extinde mintal însuşirile comune unui grup de obiecte sau de fenomene asupra tuturor obiectelor şi fenomenelor din clasa respectivă. **2.** Tranz. şi refl. A face să fie sau a deveni general[2]; a (se) extinde sfera de aplicare. ♦ Refl. (Despre boli) A se extinde în întregul organ sau organism. ♦ Tranz. A considera (de obicei fără temei) o întâmplare, o situaţie ca fiind generală. – Din fr. **généraliser**.

GENERALIZÁRE, *generalizări*, s.f. Acţiunea de *a (se) generaliza* şi rezultatul ei. ♦ Operaţie logică prin care se trece de la noţiuni cu o sferă mai restrânsă şi un conţinut mai bogat la noţiuni cu o sferă mai largă şi un conţinut mai restrâns. – V. **generaliza**.

GENERALIZÁT, -Ă, *generalizaţi, -te*, adj. Căruia i s-a dat un caracter de generalitate, care a devenit general[2]. – V. **generaliza**.

GENERALIZATÓR, -OÁRE, *generalizatori, -oare*, adj. Care (se) generalizează. – Din fr. **généralisateur**.

GENERALMÉNTE adv. (Rar) În general, de obicei. – Din fr. **généralement**, it. **generalmente**.

GENERÁRE, *generări*, s.f. Acţiunea de *a genera* şi rezultatul ei. – V. **genera**.

GENERATÍV, -Ă, *generativi, -e*, adj. Care generează. ♦ *Gramatică generativă* = gramatică ce tinde să stabilească regulile de formare a frazelor corecte într-o limbă. – Din engl. **generative**, fr. **génératif**.

GENERATIVÍSM s.n. Curent lingvistic având ca bază teoria generativă. – Din engl. **generativism**.

GENERATIVÍST, -Ă, *generativişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Referitor la generativism, de generativism. **2.** S.m. şi f. Specialist în generativism. – Din engl. **generativist**.

GENERATÓR, -OÁRE, *generatori, -oare*, adj., s.f., s.n. **I.** Adj. Care generează, produce, determină ceva. **II.** S.f. Linie dreaptă care generează prin deplasarea în spaţiu (pe o traiectorie curbă) o suprafaţă conică, cilindrică etc. **III.** S.n. **1.** Aparat, maşină sau instalaţie care serveşte la producerea unei forme de energie, folosind energie de o altă formă. ♦ *Generator cuantic* = generator sau amplificator de radiaţii electromagnetice care funcţionează pe baza fenomenului de emisie stimulată a radiaţiilor. *Generator de zgomot* = dispozitiv electronic care produce o tensiune de

zgomot (de obicei aleator) spre a fi folosit n m sur tori. *Generator de aeroioni* = aeroionizator. **2.** Aparat sau instala ie care serve te la producerea unui fluid sau a unei suspensii fluide. Din fr. **générateur**, lat. **generator, -oris.**

GENER`ŢIE, *genera ii,* s.f. **1.** Totalitatea oamenilor care au aproximativ aceea i vârst . G Expr. *Din genera ie n genera ie* = din tat n fiu; de la o epoc la alta (p n la noi). F Perioad de timp care desparte v rsta tat lui de cea a fiului. **2.** Totalitatea animalelor domestice care apar in aceleia i specii sau rase i care s-au n scut n acela i an. **3.** (În sintagma) *Teoria genera iei spontanee* = teorie naiv conform c reia din materii minerale sau organice n descompunere pot lua na tere unele organisme vii n mod spontan. Din fr. **génération,** lat. **generatio.**

G NERE s.n. (În loc. adv.) *În genere* = n general; n mod obi nuit, de obicei. Din it. [in] **genere.**

GEN RIC, - , *generici, -ce,* adj. Care apar ine unei categorii ntregi, privitor la o categorie ntreag (de fiin e, obiecte, fenomene); care cuprinde toate cazurile de acela i fel. F (Substantivat, n.) Partea de la nceputul sau de la sf r itul unui film, n care sunt indicate titlul i numele principalilor realizatori ai acestuia. Din fr. **générique.**

GENER S, -O`S , *genero i, -oase,* adj. (Despre oameni i manifest rile lor) Care este gata s ajute n mod dezinteresat pe al ii; m rinimos; darnic. F Însufle it de sentimente alese, de idei progresiste. F Fig. Bogat, fertil. *Regiune generoas .* Din fr. **généreux,** lat. **generosus.**

GENEROZIT`TE s.f. Calitatea omului generos; m rinimie; d rnicie, munificen . Din fr. **générosité.**

GEN TIC, - , *genetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S. f. Ştiin a eredit ii i a variabilit ii organismelor, care se ocup cu studiul mecanismelor de nregistrare codificat a informa iei ereditare, de replicarea i modificarea sa prin muta ii, recombinare etc. **2.** Adj. Care apar ine geneticii (1) sau genezei, privitor la genetic sau la genez . Din fr. **génétique.**

GENETICI N, - , *geneticieni, -e,* s.m. i f. Specialist n genetic . [Pr.: -ci-an] Din fr. **généticien.**

GEN Z , *geneze,* s.f. Proces de na tere i de formare a unei fiin e sau a unui lucru; na tere, origine. F Ansamblu de fapte, de mprejur ri, de elemente care au concurat la formarea unui lucru. *Geneza unui roman.* F Prima carte a „Vechiului Testament" i prima dintre cele cinci c r i care alc tuiesc Biblia ebraic (Tora). Din fr. **genèse.**

GENI L, - , *geniali, -e,* adj. Înzestrat cu geniu; de geniu, care dovede te genialitate. [Pr.: -ni-al] Din fr. **génial.**

GENIALIT`TE s.f. Caracterul sau nsu irea unui geniu; oria ceea ce este genial. [Pr.: -ni-a-] Din fr. **génialité.**

G NIC, - , *genici, -ce,* adj. (Genet.) Referitor la gene, al genelor. **Gen** + suf. *-ic.*

GENIST, *geni ti,* s.m. Militar din trupele de geniu (III). **Geniu** + suf. *-ist.*

GENIT`L, - , *genitali, -e,* adj. (Biol.) Referitor la procreare i la organele de reproducere. G *Aparat genital* = ansamblu de organe care ndeplinesc func ia de reproducere la om i la animal. Din fr. **génital,** lat. **genitalis.**

GENIT V, *genitive,* s.n. (Gram.) Caz al declin rii care indic dependen a, apartenen a, posesiunea i ndepline te func ia de atribut. Din fr. **génitif,** lat. **genitivus** [casus].

GENITIV`L, - , *genitivali, -e,* adj. Care se afl n cazul genitiv, care are valoarea cazului genitiv; care se refer la cazul genitiv. **Genitiv** + suf. *-al.*

GENIT R, *genitori,* s.m. (Biol.) Fiecare dintre organismele parentale deosebite ntre ele, care prin ncruci are dau na tere unui nou individ. Din fr. **géniteur.**

GENITO-URIN`R, - , *genito-urinari, -e,* adj. (Anat.) Care se refer la ansamblul de organe de reproducere i urinare, care apar ine acestui ansamblu. Din fr. **génito-urinaire.**

G NIU, *genii,* s.n. **I. 1.** Cea mai nalt treapt de nzestrare spiritual a omului, caracterizat printr-o activitate creatoare a c rei rezultate au o mare nsemn tate; persoan care are o asemenea nzestrare. G Loc. adj. *De geniu* = genial. **2.** Fire, natur , caracter specific. **II.** (Mitol.; azi n stilul poetic) Spirit protector; duh (bun sau r u). **III.** Arm militar care cuprinde trupe specializate pentru executarea lucr rilor de fortifica ii, de drumuri, de poduri etc. Din lat. **genius,** fr. **génie.**

GENOC D, *genocide,* s.n. Infrac iune s v r it n scopul de a distruge deliberat i sistematic, n ntregime sau n parte, o colectivitate sau un grup na ional, rasial, religios sau politic. [Pl. i: *genociduri*]. Din fr. **génocide.**

GEN L s.n. Substan chimic organic , folosit ca developator fotografic. Din fr. **génol.**

GEN M, *genomuri,* s.n. (Genet.) Totalitatea genelor prezente n cromozomii unui organism sau n setul haploid de cromozomi, care con ine informa ia genetic necesar form rii unui organism. [Pl. i: *genoame,* (m.) *genomi*] Din fr. **génome.**

GENOTIP, *genotipuri,* s.n. (Genet.) Constitu ia ereditar a unui organism reprezentat de totalitatea fondului de gene prezent n genomul s u. Din fr. **génotype.**

GENTIL, - , *gentili, -e,* adj. (Despre oameni i manifest rile lor) Amabil, politicos, curtenitor, ndatoritor. F (Înv.) Dr gu , pl cut, nostim . Din fr. **gentil,** it. **gentile.**

GENTIL ŢE s.f. Purtare, atitudine, fapt gentil ; vorbe amabile, pline de curtenie; amabilitate. Din it. **gentilezza.**

GENTILIC, - , *gentilici, -ce,* adj. Care apar ine gintei, privitor la gint . Din lat. **gentilicius.**

GENTIL M, *gentilomi,* s.m. (În Evul Mediu, n Apusul Europei) Nobil, aristocrat. F Fig. Om cu comport ri alese, irepro abile. Din fr. **gentilhomme.**

GENTLEMAN, *gentlemeni,* s.m. B rbat cu maniere alese, irepro abile, cu caracter distins. [Pr.: géntlmen] Cuv. engl.

GENTULIŢ , *gentulie,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *geant* [1]; gentu . **Geant** [1] + suf. *-uli .*

GENT Ţ, *gentu e,* s.f. Gentuli . **Geant** [1] + suf. *-u .*

GENŢIANAC E, *gen ianacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee cu frunze alterne sau opuse i flori solitare sau n buchet, r sp ndite mai ales n zona muntoas (alpin); (i la sg.) plant din aceast familie. [Pr.: -i-a-] Din fr. **gentianacée.**

GENŢI N , *gen iane,* s.f. Nume generic dat mai multor specii de plante erbacee montane, cu flori de obicei mari, decorative, albastre sau galbene, cu corola rotat sau n form de clopot; ghin ur (*Gentiana*). [Pr.: -i-a-. Var.: **ghin ián** s.f.] Din fr. **gentiane,** lat. **gentiana.**

GENUFLEXI NE, *genuflexiuni,* s.f. Îndoire a genunchilor (executat de obicei n cursul unui exerci iu de gimnastic). [Pr.: -xi-u-] Din fr. **génuflexion.**

GENU N, - , *genuini, -e,* adj. Natural, veritabil, pur. Din lat. **genuinus.**

GENULI R s.f. (Mil.) **1.** Diferen de nivel ntre planul de a ezare al unui t r g tor i nivelul liniei de ochire. **2.** Diferen de nivel ntre nivelul platformei de tragere i partea inferioar a crenelului, n lucr rile de fortifica ii. [Pr.: -li-e-] Din fr. **genouillère.**

GEN NCHE s.m. v. **genunchi.**

GENUNCH R, *genunchere,* s.n. (Reg.) Suman sau pieptar (din piele de miel) lung p n la genunchi. **Genunchi** + suf. *-ar.*

GEN NCHI, *genunchi,* s.m. **1.** Parte a piciorului (la oameni i la unele animale) care cuprinde regiunea articula iei femurului cu tibia (incluz nd i rotula). G *În genunchi* = cu picioarele ndoite din genunchi i cu gambele a ezate pe p m nt. *Pe genunchi* = pe por iunea anterioar a picioarelor, imediat mai sus de genunchi (1). G Expr. *Cu genunchii la gur* = ghemuit, str ns. *A c dea n genunchi (naintea cuiva)* = a se l sa cu genunchii (1) la p m nt (naintea cuiva) n semn de umilin , de respect sau pentru rug ciune; *p. ext.* a ruga pe cineva n mod insistent, c lduros, cu umilin . *A ise t ia cuiva genunchii* = a avea senza ia c nu se mai poate ine pe picioare (de emo ie). F Lovitur dat cuiva cu genunchiul (1). **2.** Deformare a pantalonilor n dreptul genunchilor (1). [Var.: (reg.) **genúnche** s.m.] Lat. **genuc(u)lum** (= *geniculum*).

GENUNCHI R , *genunchiere,* s.f. Împletitur de l n , de bumbac, bandaj special etc. cu care se acoper genunchiul (1) pentru a-l proteja (la sport sau la anumite munci). [Pr.: -chi-e-] **Genunchi** + suf. *-ier .*

GEN NE, *genuni,* s.f. Pr pastie ad nc , abis, h u [1]. Et. nec.

GEOBOT`NIC, - , *geobotanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S. f. Ramur a botanicii care se ocup cu studiul r sp ndirii i evolu iei plantelor pe suprafa a globului terestru. F Disciplin care studiaz nveli ul vegetal din punctul de vedere al componen ei i al legilor care ac ioneaz n botanic . **2.** Adj. Referitor la geobotanic , de geobotanic . [Pr.: ge-o-] Din fr. **géobotanique.**

GEOBOTANIST, - , *geobotani ti, -ste,* s.m. i f. Specialist n geobotanic . [Pr.: ge-o-] Din fr. **géobotaniste.**

GEOCANCEROLOGIE s.f. Disciplin care studiaz evolu ia cancerului n interdependen cu alimenta ia i clima (2). [Pr.: ge-o-] Din fr. **géocancérologie.**

GEOC NTRIC, - , *geocentrici, -ce,* adj. Privitor la centrul P m ntului; care are P m ntul drept centru. G *Sistem geocentric* = geocentrism. *Mi care geocentric* = mi care aparent a unui astru mprejurul P m ntului, considerat ca centru. [Pr.: ge-o-] Din fr. **géocentrique.**

GEOCENTRISM s.n. Concep ie potrivit c reia P m ntul, considerat imobil, se afl n centrul Universului, iar Soarele, planetele i stelele se rotesc n jurul lui; sistem geocentric. [Pr.: ge-o-] Din fr. **géocentrisme.**

GEOCHIMIC, - , *geochimici, -ce,* adj. Referitor la geochimie, de geochimie. [Pr.: ge-o-] Din fr. **géochimique.**

GEOCHIMIE s.f. Ştiin care studiaz r sp ndirea i deplasarea elementelor chimice care alc tuiesc scoara P m ntului. [Pr.: ge-o-] Din fr. **géochimie.**

GEOCHIMIST, -, *geochimiti, -ste,* s.m. i.f. Specialist în geochimie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géochimiste.**

GEOCRIOLOGIE s.f. Ramur a geografiei fizice care studiaz zonele de înghe ale scoar ei terestre. [Pr.: *ge-o-cri-o-*] Din fr. **géocryologie.**

GEOD, *geode,* s.f. **1.** Agregat de minerale formate prin depunere în cavit ile rocilor, începând de la periferia golurilor spre centru. **2.** (Med.) Cavitate patologic în diverse esuturi. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géode.**

GEODEPRESIUNE, *geodepresiuni,* s.f. (Geol.) Depresiune tectonic primar, rezultat din mi c rile scoar ei terestre. [Pr.: *ge-o-de-pre-siu-ne*] Geo [bgic] + **depresiune.**

GEOD Z, -, *geodezi, -e,* s.m. i.f. Specialist în geodezie. [Pr.: *ge-o-*] Din **geodezie** (derivat regresiv).

GEOD ZIC, -, *geodezici, -ce,* adj. Care aparine geodeziei, privitor la geodezie. G *Punct geodezic* = punct de pe suprafa a terestr a c rui poziie este stabilit exact prin coordonate geografice (constituind baza pentru m surători noi). *Linie geodezic* = curb a unei suprafe e pe care distan a dintre dou puncte este mai scurt dec t pe oricare alt curb care trece prin acelea i puncte. *Triunghi geodezic* = triunghiale c rui v rfuri sunt puncte geodezice. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géodésique.**

GEODEZIE s.f. Știin aplicat care se ocup cu studiul formei i al dimensiunilor P mântului, cu tehnica m sur rii i a reprezent rii cartografice sau numerice a suprafe ei lui pe porini determinate. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géodésie.**

GEODIM TRU, *geodimetre,* s.n. Instrument pentru m surarea pe cale electrooptic a distan elor în geodezie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géodimètre.**

GEODINMIC, -, *geodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplin care studiaz modific rile scoar ei terestre sub ac iunea diferiilor agen i. **2.** Adj. De geodinamic (**1**). [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géodynamique.**

GEOFIT, *geofite,* s.f. Plant peren care, în condiii defavorabile, continu s supravie uiasc numai prin organele subp mântene. G (Adjectival) *Plant geofit.* [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géophytes.**

GEOFIZIC, -, *geofizici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Știin care studiaz structura i propriet ile fizice ale globului terestru. **2.** Adj. Care aparine geofizicii (**1**), privitor la geofizic. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géophysique.**

GEOFIZICIAN, -, *geofizicieni, -e,* s.m. i.f. Specialist în geofizic. [Pr.: *ge-o-fi-zi-cian*] Din fr. **géophysicien.**

GEOFON, *geofoane,* s.n. **1.** Aparat construit dup principiul seismografului, care recep ioneaz undele sonore ce se propag în straturile superficiale ale scoar ei terestre. **2.** Aparat acustic folosit la detectarea pierderilor de ap din conductele îngropate. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géophone.**

GEOFOTOGRAMMETRIE s.f. Metod a fotogrammetriei care se ocup cu m surarea, determinarea i reprezentarea grafic sau fotografic a unor porini din suprafa a terestr. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géophotogrammétrie.**

GEOGENIC, -, *geogenici, -ce,* adj. Care aparine geogeniei, privitor la geogenie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géogénique.**

GEOGENIE s.f. Parte a geologiei ia cosmogoniei care studiaz originea i formarea P mântului. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géogénie.**

GEOGNOZIE s.f. Disciplin care studiaz mineralele, rocile i resturile faunei i florei care alc tuiesc globul terestru. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géognosie.**

GEOGRAF, *geografi, -e,* s.m. i.f. Specialist în geografie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géographe,** lat. **geographus.**

GEOGRAFIC, -, *geografici, -ce,* adj. Care aparine geografiei, privitor la geografie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géographique.**

GEOGRAFIE s.f. Știin care studiaz i descrie nveli ul terestru, cu toate elementele sale, din punct de vedere fizic, economic, etnografic etc. G *Geografie lingvistic* = metod de cercetare pe teren a grupurilor unei limbi, în care fenomenele de limb înregistrate sunt cartografiate. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géographie,** lat. **geographia.**

GEOID s.n. Corp geometric care reprezint forma teoretic a P mântului, redus la nivelul oceanelor, prelungit i sub continente, i care servete drept suprafa de referin pentru lucr rile de nivelment. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géoïde.**

GEOLOG, *geologi, -ge,* s.m. i.f. (Rar la f.) Specialist în geologie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géologue.**

GEOLOGIC, -, *geologici, -ce,* adj. Care aparine geologiei, privitor la geologie. F Str vechi. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géologique.**

GEOLOGIE s.f. Știin care studiaz evoluia fizic i organic a scoarei p mânte ti. F Manual în care se studiaz aceast știin . [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géologie.**

GEOMAGNETIC, -, *geomagnetici, -ce,* adj. Care aparine magnetismului terestru sau geomagnetismului, privitor la magnetismul terestru sau la geomagnetism. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géomagnétique.**

GEOMAGNETISM s.n. Ramur a geofizicii care studiaz magnetismul terestru. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géomagnétisme.**

GEOMECANIC s.f. Studiul legilor mecanice dup care se produc modific rile scoar ei terestre. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géomécanique.**

GEOMETRIC, -, *geometrici, -ce,* adj. **1.** Care aparine geometriei, privitor la geometrie. G *Loc geometric* = totalitatea punctelor dintr-un spaiu definite printr-o proprietate comun. *Medie geometric* = r d cina p tratat extras din produsul a dou numere. *Desen geometric* = desen executat f r a ine seama de perspectiv. **2.** Care are forma figurilor din geometrie; regulat; schematic. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géométrique,** lat. **geometricus.**

GEOMETRIE s.f. Ramur a matematicii care studiaz formele i proprietile corpurilor, precum i raporturile lor spaiale. F Manual în care se studiaz aceast știin . F Structur, aspect regulat, simetric pe care l are o construcie, un obiect, un sistem etc. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géométrie,** lat. **geometria.**

GEOMETRIZA, *geometrizez,* vb. I. Tranz. A da o form geometric, a aranja în form geometric; a raporta la geometrie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géométriser.**

GEOMETRIZARE, *geometrizri,* s.f. Aciunea de a geometriza. [Pr.: *ge-o-*] V. **geometriza.**

GEOMETRIZAT, -, *geometrizai, -te,* adj. Care a primit o form geometric; care e raportat la geometrie. [Pr.: *ge-o-*] V. **geometriza.**

GEOMETROGRAFIE s.f. (Mat.) Studiul grafic al solu iei celei mai simple a unei probleme de geometrie elementar. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géométrographie.**

GEOMETRU, *geometri,* s.m. **1.** Specialist în geometrie. **2.** Topograf. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géomètre,** lat. **geometra.**

GEOMORFOGENIE s.f. Studiul originii formelor de relief ale uscatului terestru. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géomorphogénie**

GEOMORFOLOG, *geomorfologi, -ge,* s.m. i.f. (Rar la f.) Specialist în geomorfologie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géomorphologue.**

GEOMORFOLOGIC, -, *geomorfologici, -ce,* adj. Care aparine geomorfologiei, privitor la geomorfologie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géomorphologique.**

GEOMORFOLOGIE s.f. Știin care studiaz genezele i caracteristicile formelor de relief, modul lor de grupare i rspndire pe suprafaa P mântului. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géomorphologie.**

GEONOMIC, -, *geonomici, -ce,* adj. De geonomie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géonomique.**

GEONOMIE s.f. Totalitatea disciplinelor care studiaz legile fizice în legtur cu P mântul. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géonomie.**

GEOPOLITIC, -, *geopolitici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Doctrin social-politic, aprut la sfâritul sec. XIX i începutul sec. XX, care susine c politica unui stat este determinat de situarea sa geografic. **2.** Adj. Referitor la geopolitic (**1**). [Pr.: *ge-o-*] Din germ. **Geopolitik.**

GEOPOTENIAL s.n. Potenialul forelor de atracie a maselor P mântului; potenial terestru. [Pr.: *ge-o-*] Din engl. **geopotential.**

GEORAM, *georame,* s.f. Înc pere sferic pe a c rei fa interioar este reprezentat în relief scoara terestr în scopul studierii ei. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géorama,** engl. **georama.**

GEORGIAN, -, *georgieni, -e,* s.m. i.f., adj. **1.** S.m. i.f. Persoan care face parte din populaia Georgiei sau este originar de acolo; gruzin. **2.** Adj. Care aparine Georgiei sau georgienilor (**1**), privitor la Georgia sau la georgieni; gruzin. [Pr.: *-gian*] **Georgia** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. *géorgien.*

GEOSFER, *geosfere,* s.f. Parte constitutiv a globului terestru. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géosphère.**

GEOSFERIC, -, *geosferici, -ce,* adj. Referitor la geosfer, de geosfer. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géosphérique.**

GEOSINCLIN L, *geosinclinale,* s.n. Regiune depresionar, alungit în timp a scoarei terestre, cu dimensiuni de la zeci sau sute de kilometri, caracterizat printr-o intens activitate tectonic. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géosynclinal.**

GEOSTAIONAR, -, *geostaionari, -e,* adj. (Despre sateliii artificiali) Care se mic pe o orbit circular de la Vest la Est, având perioada de revoluie un jurul P mântului de 24 de ore i rmânând totdeauna deasupra aceluia i punct de pe suprafaa terestr. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géostationnaire,** engl. **geostationary.**

GEOTACTISM s.n. (Biol.) Ansamblul fenomenelor prezentate de protoplasma din celulele anumitor plante, sub influena gravitaiei; geotaxie. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géotactisme.**

GEOTAXIE, *geotaxii,* s.f. (Biol.) Geotactism. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géotaxie.**

GEOTECTONIC, -, *geotectonici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramur a geologiei care studiaz structura scoarei terestre i cauzele mi cri ori deformri pe care le sufer aceasta; tectonic. **2.** Adj. Care aparine geotectonicii (**1**), privitor la geotectonic. [Pr.: *ge-o-*] Din rus. **gheotektonika.** Cf. germ. Geotektonik.

GEOTEHNIC, -Ă, *geotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă aplicată care studiază comportarea terenurilor din punctul de vedere al stabilităţii şi al rezistenţei lor. **2.** Adj. Referitor la geotehnică. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géotechnique.**

GEOTERMAL, -Ă, *geotermali, -e,* adj. **1.** (Despre ape subterane) Cu temperaturi mai ridicate decât cele ale apelor de suprafaţă. **2.** (Despre energie) Care este obţinută prin utilizarea apelor subterane fierbinţi sau a energiei termice naturale a scoarţei terestre. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géothermal.**

GEOTERMIC, -Ă, *geotermici, -ce,* adj. Care aparţine căldurii din interiorul scoarţei Pământului, privitor la această căldură. ◊ *Treaptă geotermică* = distanţă pe verticală, spre interiorul scoarţei terestre, la care se înregistrează creşterea succesivă a temperaturii cu câte 1°C. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géothermique.**

GEOTERMIE s.f. **1.** Căldura internă a Pământului. **2.** Disciplină a geofizicii care studiază regimul termic al Pământului. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géothermie.**

GEOTERMOMETRU, *geotermometre,* s.n. Termometru pentru măsurarea temperaturii solului. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géothermomètre.**

GEOTROPIC, -Ă, *geotropici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la geotropism. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géotropique.**

GEOTROPISM s.n. Creştere orientată a plantelor sau a unor părţi ale acestora sub influenţa forţei gravitaţionale. [Pr.: *ge-o-*] Din fr. **géotropisme.**

GEPID, -Ă, *gepizi, -de,* s.m. şi f. pl. Persoană care făcea parte dintr-o populaţie germanică originară din Scandinavia, care, în sec. III, a migrat spre sud, fiind stabilită temporar, şi în Dacia. Din fr. **Gépides,** lat. **Gepidae, -arum.**

GER, *geruri,* s.n. Temperatură atmosferică foarte scăzută (specifică perioadei din toiul iernii); frig foarte mare. Lat. **gelu.**

GERĂ, *gerez,* vb. I. Tranz. A administra numerele sau în bloc alţiuia. [Var.: **gira** vb. I] Din fr. **gérer.**

GERAHI, *gerahi,* s.m. (Înv.) Chiriaş. Din tc. **cerrâh.**

GERANIACEE, *geraniacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu frunze păroase şi flori viu colorate; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ni-a-*] Din fr. **géraniacées.**

GERANIOL s.n. Alcool component principal al uleiului de trandafiri. [Pr.: *-ni-ol*] Din fr. **géraniol.**

GERĂNIU s.m. (În sintagma) *Ulei de geraniu* = ulei eteric cu miros de trandafir obţinut din unele specii de plante şi utilizat în parfumerie. [Var.: **geránium** s.n.] Din fr. **géranium.**

GERĂNIUM s.n. v. **geraniu.**

GERĂNT, -Ă, *gerenţi, -te,* s.m. şi f. (Rar) Persoană căreia i-a fost încredinţată administrarea unei afaceri, a unei întreprinderi etc. [Var.: **girânt, -ă** s.m. şi f.] Din fr. **gérant.**

GERĂR s.m. (Pop.) Ianuarie. Din **ger,** după *ianuarie*].

GERĂRE, *gerări,* s.f. (Rar) Acţiunea de a *gera* şi rezultatul ei. V. **gera.**

GERBERĂ, *gerbere,* s.f. Plantă ornamentală din familia compozitelor, cu flori diverse colorate (*Gerbera Jamesonii*). [Acc. şi: *gérber*] Din lat. **Gerbera** [Jamesonii], denumirea ştiinţifică a plantei.

GERĂT s.n. v. **gerriu.**

GERG, *gerguri,* s.n. (Înv.) Jargon. Din it. **gergo.**

GERGEVEA s.f. v. **cercevea.**

GERIATRIE s.f. Ansamblu de mijloace preconizate pentru întârzierea apariţiei senilităţii. [Pr.: *-ri-a-*] Din fr. **gériatrie.**

GERID, *geriduri,* s.n. (Înv.) Numele unui joc turcesc în care călăreţii aruncau, din galop, un băţ în formă de suliţă spre adversar, ipe care acesta trebuia să-l prindă tot din goana calului. Fără în formă de suliţă folosit în acest joc. [Var.: **gerít** s.n.] Din tc. **cirid.**

GERMĂN, *germani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Denumire dată unor popoare indo-europene care au locuit, în Antichitate, în centrul, vestul şi nordul Europei; (şi la sg.) persoană aparţinând unuia dintre aceste popoare. **2.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Germaniei sau este originară de acolo. **3.** Adj. Care aparţine Germaniei sau germanilor (**1, 2**), privitor la Germania sau la germani; nemţesc. F (Substantivat, f.) Limba germană. Din lat. **Germanus.**

GERMĂNIC, -Ă, *germanici, -ce,* adj. Care aparţine sau care este caracteristic germanilor şi popoarelor înrudite cu germanii, privitor la germani şi la popoarele înrudite cu ei. ◊ *Limbi germanice* = grup de limbi indo-europene vorbite în centrul şi în nordul Europei, extinse cu timpul şi în alte regiuni. *Popoare germanice* = denumire a unor triburi vechi din care se trag germanii, englezii, scandinavii etc. *Filologie germanică* = studiul limbilor şi literaturilor germanice. Din fr. **germanique,** lat. **germanicus.**

GERMANISM, *germanisme,* s.n. Cuvânt, construcţie etc. specifice limbii germane, împrumutate de o altă limbă fără să fie asimilate de aceasta. Din fr. **germanisme.**

GERMANIST, -Ă, *germanişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în germanistică. Din fr. **germaniste.**

GERMANISTICĂ s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul (comparativ al) limbilor şi literaturilor germanice. Din germ. **Germanistik.**

GERMĂNIU s.n. Element chimic, semimetal, de culoare cenuşiu-deschis, folosit la fabricarea pieselor semiconductoare, a redresoarelor etc. Din fr. **germanium,** germ. **Germanium.**

GERMANIZĂ, *germanizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să adopte sau a adopta limba, obiceiurile etc. germane. Din fr. **germaniser.**

GERMANIZĂRE, *germanizări,* s.f. Faptul de a (se) *germaniza*. V. **germaniza.**

GERMANOFIL, -Ă, *germanofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care aprobă, admiră, iubeşte totdeauna ceea ce este german sau provine de la germani. Din fr. **germanophile.**

GERMANOFOB, -Ă, *germanofobi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care dezaprobă, urăşte totdeauna ceea ce este german sau ce provine de la germani. Din fr. **germanophobe.**

GERMĂNOR s.m. (Rar) Martie. Formă românizată a fr. **Germinal.**

GERMEN, *germeni,* s.m. **1.** Formaţiune iniţială în dezvoltarea fiinţelor vii; ou fecundat; embrionul plantei. ◊ Loc. adj. şi adv. *În germene* = (care se află) într-un stadiu iniţial, înainte de a se dezvolta. F Microb. **2.** Fig. Principiu, element, cauză din care se dezvoltă ceva. [Var.: **gérmene** s.m.] Din lat. **germen.**

GERMENE s.m. v. **germen.**

GERMICID, *germicide,* s.n. Substanţă, agent care distruge germenii patogeni. [Pl. şi: (m.) *germicizi*] Din fr. **germicide.**

GERMINĂ, pers. 3 *germinează,* vb. I. Intranz. (Despre germeni, *p. ext.* despre plante) A începe să se dezvolte, să încolţească, să se înmulţească, să pornească un nou ciclu de vegetaţie (în condiţii favorabile). F (Despre o materie organică sau un organ) A trece de la viaţa activă la viaţa latentă sau embrionară. Din lat. **germinare.**

GERMINAL s.m. A patrulea anotimp al anului, de la 21 martie la 18 aprilie, în calendarul adoptat în timpul Revoluţiei Franceze din 1789–1794. Din fr. **germinal.**

GERMINĂRE, *germinări,* s.f. Acţiunea de a *germina* şi rezultatul ei; încolţire. V. **germina.**

GERMINATIV, -Ă, *germinativi, -e,* adj. Care aparţine germinaţiei, privitor la germinaţie; care poate să germineze sau să facă să germineze. Din fr. **germinatif.**

GERMINATOR, -OARE, *germinatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate germina sau care poate face să germineze. **2.** S.n. Aparat, instalaţie etc. care determină procentul de germinaţie al diferitelor semine; aparat, instalaţie etc. cu care se obţine germinarea artificială a unor semine. Din fr. **germinateur.**

GERMINAŢIE, *germinaţii,* s.f. Proces fiziologic de trecere a unui germen de la viaţa latentă la viaţa activă, care duce la naşterea unei plante sau a unui organ vegetal. Din fr. **germination,** lat. **germinatio.**

GEROIGIENĂ s.f. Igienă (2) a moduluide viaţă al bătrânilor. [Pr.: *-ro-i-gi-e-*] **Gero**[ntologie] + **igienă.**

GERONTOCRAŢIE s.f. Sistem de guvernare în care puterea politică sau conducerea aparţine bătrânilor. Din fr. **gérontocratie.**

GERONTOLOG, -Ă, *gerontologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în gerontologie şi geriatrie. Din fr. **gérontologue.**

GERONTOLOGIC, -Ă, *gerontologici, -ce,* adj. Referitor la gerontologie şi geriatrie, de gerontologie şi geriatrie. Din fr. **gérontologique.**

GERONTOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază problemele biologice, psihologice, sociale şi economice ale persoanelor în vârstă. Din fr. **gérontologie.**

GEROS, -OASĂ, *geroşi, -oase,* adj. (Despre vreme, zile etc.) Foarte friguros, extrem de rece. **Ger** + suf. *-os.*

GEROVITĂLĂ s.n. (Farm.) Soluţie pe bază de procaină folosită ca medicament pentru întârzierea proceselor de îmbătrânire la oameni. **Gero**[ntologie] + **vitală.**

GERUIEŞTE, pers. 3 *geruieşte,* vb. IV. Intranz. A se face, a fi foarte frig, a se lăsa ger. **Ger** + suf. *-ui.*

GERUIEL, *geruieli,* s.f. Frig mare (specific iernii). F (Pop.; concr.) Promoroacă, chiciură. [Pr.: *-ru-ia-*] **Geruit** + suf. *-eală.*

GERUIRE, *geruiri,* s.f. Acţiunea de a *geruit* şi rezultatul ei. V. **geruit.**

GERUIT, -Ă, *geruiţi, -te,* adj. Cu ger, îngheţat. V. **geruit.**

GERULEŢ, *geruleţe,* s.n. (Farm.) Diminutivul lui *ger*. **Ger** + suf. *-uleţ.*

GERUNDIV, *gerundive,* s.n. (În limba latină) Adjectiv verbal cu sens pasiv, derivat de la tema gerunziului; (în limba franceză) una dintre formele participiului prezent, precedate de prepoziţia „en". Din fr. **gérondif,** lat. **gerundivum.**

GERUNDIVAL, -Ă, *gerundivale,* adj. Care este construit cu gerundivul; care conţine un gerundiv. **Gerundiv** + suf. *-al.*

GERUNZI L, - , *gerunziale,* adj. Care este construit cu gerunziul; care con ine un gerunziu. [Pr.: *-zi-al*] Gerunziu + suf. *-al.*

GER NZIU, *gerunzii,* s.n. Mod verbal care exprim o ac iune n desf urare, f r referire la autorul i la momentul ac iunii. Din lat. **gerundium.**

GERUS A s.f. art. Sfatul b tr nilor n Grecia antic . Cuv. gr.

GEST, *gesturi,* s.n. **1.** Mi care a m inii, a capului etc. care exprim o idee, un sentiment, o inten ie, nlocuind uneori cuvintele sau d nd mai mult expresivitate vorbirii. **2.** Fapt sau purtare dictat de un anumit scop, de anumite interese, av nd o anumit semnifica ie etc. Din fr. **geste,** lat. **gestus.**

GESTALT SM s.n. Concep ie n psihologia din sec. XX, care accentueaz principiul integralit ii fenomenelor psihice; configura ionism . [Pr.: *ghe- tal-*] Din fr. **gestaltism e.**

GESTALT ST, - , *gestalti ti, -ste,* s.m . i f., adj. (Adept) al gestaltismului. [Pr.: *ghe- tal-*] Din fr. **gestaltiste.**

GESTAP n.pr.n. Poli ia secret politic din Germania nazist . [Pr.: *ghestapo;* Var.: **Gestap u** n.pr.] Din germ . **Gestapo.**

GESTAP U n.pr.n. v. **Gestapo.**

GEST IE s.f. Perioad din via a organismului unor femele, care ine de la fecundarea ovulului p n la na terea f tului. Din fr. **gestation,** lat. **gestatio.**

G STIC s.f. Ansamblu de gesturi folosite de un actor n interpretarea unui rol ori n recitarea sau n lectura unei opere poetice. **Gest** + suf. *- ic* .

GESTICUL , *gesticulez* vb. I. Intranz. A face mai multe gesturi (cu m inile) n timpul vorbirii sau pentru a exprima ceva. Din fr. **gesticuler,** lat. **gesticulari.**

GESTICUL RE, *gesticul ri,* s.f. Ac iunea de *a gesticula* i rezultatul ei; gesticula ie. V. **gesticula.**

GESTICUL IE, *gesticula ii,* s.f. Gesticulare. Din fr. **gesticulation,** lat. **gesticulatio.**

GESTION , *gestionez,* vb. I. Tranz. A avea n gestiune bunurile, fondurile unei ntreprinderi, institu ii etc. [Pr.: *-ti-o-*] Din **gestiune.**

GESTION R, - , *gestionari, -e,* adj., s.m . i f. **1.** Adj. Care ine de o gestiune, privitor la o gestiune, care asigur o gestiune. **2.** S.m . i f. Persoan ns rcinat cu o gestiune. [Pr.: *-ti-o-*] Din fr. **gestionnaire.**

GESTION RE, *gestion ri,* s.f. Ac iunea de *a gestiona* i rezultatul ei. [Pr.: *-ti-o-*] V. **gestiona.**

GESTI NE, *gestiuni,* s.f. Administrare a bunurilor unei ntreprinderi, institu ii sau persoane; r spunderea p str rii bunurilor i a m nuirii fondurilor unei ntreprinderi, institu ii sau persoane; ansamblu de opera ii privind primirea, p strarea i eliberarea unor bunuri materiale apar in nd altcuiva; (concr.) totalitate a bunurilor ncredin ate cuiva n vederea administr rii lor. [Pr.: *-ti-u-*] Din fr. **gestion,** lat. **gestio, -onis.**

GEST Z s.f. Totalitatea manifest rilor patologice ap rute n cursul sarcinii unei femei; disgravidie. Din germ . **Gestose.**

GESTU L, - , *gestuali, -e,* adj. Care se exprim prin gesturi; referitor la gesturi. [Pr.: *-tu-al*] Din fr. **gestuel.**

GET, - , *ge i, -te,* s.m . i f., adj. **1.** S.m . i f. (La pl.) Nume dat de greci dacilor; (i la sg.) persoan care f cea parte din popula ia b tina a Daciei. **2.** Adj. Care apar ine ge ilor, care se refer la ge i. *Triburi gete.* Din fr. **gétes,** lat. **Getae, -arum .**

GET-BEG T adj. invar. (Pop.; despre oameni) Autentic, adev rat, neao . Din tc. **cet-beced.**

G TIC, - , *getici, -ce,* adj. Care apar ine ge ilor, privitor la ge i. Din fr. **gétique,** lat. **geticus.**

GETIN X s.n. Material izolant constituit din foi de h rtie impregnate cu bachelit i presate, utilizat n electrotehnic . Denumire comercial .

G TTER s.n. (Tehn.) Substan folosit pentru men inerea vidului n tuburile electronice. [Pr.: *ghét r*] Din engl., fr. **getter.**

GEVRE , *gevrele,* s.f. (Înv.) Batist de m tase sau de p nz cu broderie. Din tc. **evre.**

GHAN Z, - , *ghanezi, -e,* s.m . i f., adj. **1.** S.m . i f. Persoan care face parte din popula ia Ghanei sau este originar de acolo. **2.** Adj. Care apar ine Ghanei sau ghanezilor (**1**), privitor la Ghana ori la ghanezi. [Pr.: *ga-*] **Ghana** (n.pr.) + suf. *-ez.*

GHE B s.f. v. **gheb**[1].

GHE R , *gheare,* s.f. **1.** Forma iune cornoas ascu it , curbat , crescut la v rful degetelor unor reptile, p s ri i mamifere, servind mai ales la ap rare i la atac. G Expr. (Fam .) *A fi lung n* (sau *la, de*) *gheare* = a avea obiceiul s fure. *A - i scoate* (sau *a - i ar ta*) *ghearele* = a - i ar ta fondul ascuns i r u al firii. *A fi* (sau *a c dea, a nc pea* etc.) *n ghearele* (sau *gheara*) *cuiva* = a fi (sau a ajunge etc.) n posesia, n puterea sau sub autoritatea absolut a cuiva, la discre ia cuiva; a fi prins (i inut nchis). *A pune gheara* (pe cineva) = a pune st p nire (pe cineva); a prinde (pe cineva). *A fi* (sau *a se zbate*) *n ghearele mor ii* = a fi grav bolnav, aproape de moarte. **2.** (Tehn.) Pies asem n toare cu o ghear (**1**), care serve te la apucat, mpiedicat etc. Et. nec.

GHE T , *ghete,* s.f. Înc l minte confec ionat din piele sau din materiale sintetice care imit pielea, acoperind piciorul p n deasupra gleznei. Din it. **ghetta** „ghetr ”.

GHE , (**2**) *ghe uri,* s.f., adj. invar. **1.** S.f. Ap aflat n stare solid , n urma nghe rii. G Expr. *A se da cu patinele pe ghea* = a patina[2]. *A (se) sparge* sau *a (se) rupe ghea a* = a disp rea sau a face s dispar atmosfera ori senza ia de jen existent la un moment dat; a (se) nl tura primele dificult i n bunul mers al unei ac iuni. F (Reg.) Grindin , piatr . **2.** S.f. (La pl.) Întinderi mari de ghea (**1**) aflate pe uscat sau pe ap . G Loc. adj. *De ghea* = indiferent, nep s tor, nesim itor. **3.** S.f. Senza ie nepl cut de r ceal , provocat de fric , emo ie etc. **4.** S.f. Plant erbacee cu flori mici, albe, roz sau ro ii, av nd frunzele acoperite cu papile albe care seam n cu cristalele de ghea (**1**) (*Mesembryanthemum crystallynum*). **5.** S.f. Plant erbacee cu tulpina c rnoas , ramificat , cu frunze ovale-rotunde i cu flori numeroase, albe, mai rar roz sau ro ii (*Begonia semperflorens*). **6.** Adj. invar. (În sintagm a) *Bani ghea* = bani n numerar, pl ti i pe loc, bani lichizi, bani pe in. Lat. **glacia** (= *glacies*).

GHEB[1], (**1,2**) *gheburi,* s.n, (**3**) *ghebe,* s.f. **1.** S.n. Cocoa (la om). **2.** S.n. Ridic tur de teren n form de gheb (**1**). **3.** S.f. (În forma *gheab*) Specie de ciuperci comestibile cu piciorul g lbui sau brun, av nd de jur- mprejur un inel alb, i cu p l ria galben -brun (*Armillaria mellea*). G *Gheab -de-brad* = ciuperc comestibil cu p l ria alb , sub ire, c rnoas i cu piciorul lung i sub ire (*Lepiota clypeolaria*). G *Gheab -de-p dure* = ciuperc comestibil cu p l ria ro iatic ori brun , cartilaginoas (*Collybia longipes*). [Var.: **gheáb** s.f.] Probabil lat. ***gibbus** (form metatezat a lui **gibb(u)lus* < *gibbus*).

GHEB[2] s.n. v. **gheb .**

GH B , *ghebe,* s.f. Manta r neasc lung , mpodobit cu g itane. [Var.: **gheb** s.n., **ghebeá** s.f.] Din tc. **kebe.**

GHEBE s.f. v. **gheb .**

GHEB S, -O S , *ghebo i, -oase,* s.m . i f., adj. (Persoan) care are cocoa ; coco at. F Care are spatele adus, ncovoiat, g rbovit. **Gheb**[1] + suf. *-os.*

GHEBOȘ , *ghebo ez,* vb. I. Refl. (Despre oameni) A se apleca (temporar) de spate, a se ncovoia (din cauza greut ii, a unei dureri etc.); a deveni cu spatele arcuit, ncovoiat, g rbovit (din cauza b tr ne ii, a unei boli etc.); a se coco a. [Var.: **ghebo í** vb. IV] Contaminare ntre **ghebos** i **coco a.**

GHEBOȘ RE, *ghebo ri,* s.f. Ac iunea de *a se ghebo a* i rezultatul ei. V. **ghebo a.**

GHEBOȘ T[1] s.n. Faptul de *a se ghebo a.* V. **ghebo a.**

GHEBOȘ T[2]**, - ,** *ghebo a i, -te,* adj. (Despre oameni) Care are spinarea adus , ncovoiat , g rbovit (din cauza greut ii pe care o poart , a durerii, a b tr ne ii etc.). F (Rar) Coco at. [Var.: **ghebo ít, -** adj.] V. **ghebo a.**

GHEBOȘ vb. IV v. **ghebo a.**

GHEBOȘ T, - adj. v. **ghebo at**[2].

GHE N s.f. Iad, infern. Din sl. **geena.**

GH IȘ , *ghei e,* s.f. Dansatoare i c nt rea japonez . [Acc. i : *gheí*] Din fr. **geisha.**

GH IZER, *gheizere,* s.n. Izvor intermitent de ap fierbinte i de vapori, de origine vulcanic , care arunc apa, la intervale egale, p n la mare n l ime, sub forma unei coloane. Din fr., engl. **geyser.**

GHEIZER T s.n. (Geol.) Depozit silicos provenit din precipitarea apei gheizerelor. Din fr. **geysérite.**

GHEL R, *ghelirturi,* s.n. (Înv.) C tig ob inut f r munc . Din tc. **gelir.**

GHEM[1], *gheme,* s.n. **1.** Obiect de form (relativ) sferic , rezultat prin dep narea unor fire (de a , de l n etc.). G Expr. *A face ghem* = **a)** a dep na n form de ghem [1] (**1**); **b)** a face mototol. Loc. vb. *A se face* (sau *a sta*) *ghem* = a se ghemui. **2.** Al treilea compartiment al stomacului rumeg toarelor. [Pl. i: *ghemuri*] Lat. ***glemus** (= *glomus*).

GHEM[2], *ghemuri,* s.n. Fiecare dintre punctele c tigate de un juc tor de tenis (dup mai multe erori ale adversarului), n limitele unui set. [Scris i: *game.* Pr.: *gheim*] Din engl. **game.**

GHEMOT C, *ghemotoace,* s.n. Obiect (flexibil, maleabil) mototolit n form de ghem [1] (**1**); cocolo . [Var.: **gheomot c** s.n.] De la **ghem**[1].

GHEMU , *ghemuiesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se face, a se str nge ca un ghem [1] (**1**), a se nghemui. **2.** Refl. i tranz. A (se) str nge n num r mare pe un spa iu redus; a (se) nghesui. **Ghem**[1] + suf. *-ui.*

GHEMU RE, *ghemuiri,* s.f. Ac iunea de *a (se) ghemui* i rezultatul ei. V. **ghemui.**

GHEMU T[1]**,** *ghemuituri,* s.n. Faptul de *a (se) ghemui.* V. **ghemui.**

GHEMU T[2]**, - ,** *ghemuii, -te,* adj. **1.** Str ns, f cut (ca un) ghem [1] (**1**). **2.** Care se afl n num r mare pe un spa iu redus; nghesuit[2]. V. **ghemui.**

GHEMUL Ţ, *ghemule e*, s.n. Diminutiv al lui *ghem*¹; ghemu or. Ghem¹ + suf. *-ule* .
GHEMUŞ R, *ghemu oare*, s.n. (Rar) Ghemule . Ghem¹ + suf. *-u or*.
GHENER`R s.m. v. **general¹**.
GHEOMOT C s.n. v. **ghemotoc**.
GHEONO`IE s.f. v. **ghionoaie**.
GHEP`RD, *ghepar̦zi*, s.m. Mamifer carnivor s lbatic cu capul mic i rotund, coada lung , picioare nalte, cu blana de culoare g lbuie cu pete mici, ntunecate, specific stepelor din Africa i din sudul Asiei (*Acinonyx jubatus*). Din fr. **guépard**.
GHERD`N, *gherdane*, s.n. (Înv.) Şirag de m rgele, de m rg ritare, de pietre scumpe sau de galbeni. [Var.: **ghiordán** s.n.] Din tc. **gerdan** „g t", **gerdanlık** „colier".
GHERD`P, *gherdapuri*, s.n. Loc ngust i st ncos de pe cursul unei ape; loc de pe cursul unei ape cu c deri de ap periculoase pentru naviga ie. Din tc. **girdab**.
GHER T , *gherete*, s.f. **1.** Construc ie mic (de lemn) n care se poate ad posti o santinel , un paznic etc. **2.** Construc ie mic , cu o singur nc pere, f cut din materiale u oare, n care se v nd alimente, ziare etc.; chio c, tonet . Din fr. **guérite**.
GHERGH F, *gherghefuri*, s.n. Cadru de lemn sau de metal pe care se ntinde o es tur pentru a fi brodat sau firele de urzeal pentru eserea covoarelor; *p. ext.* es tur ntins pe acest cadru. Din tc. **gergef**.
GHERGHIN , *gherghine*, s.f. Plant erbacee peren cu tulpina nalt , cu flori mari, de culori i forme variate, cultivat ca plant decorativ ; dalie (*Dahlia cultorum*). Din germ. **Georgine**.
GHERGHIR, *gherghire*, s.n. (Reg.) Beci sau camer boltit (cu obloane metalice) n care se ascundeau n trecut obiectele de pre spre a fi cru ate de incendiu sau de jaf. Din tc. **k rgir** „cl dire de piatr ".
GHERID N, *gheridoane*, s.n. M su rotund cu unul sau cu trei picioare. Din fr. **guéridon**.
GHER L , *gherile*, s.f. Denumire dat r zboiului de partizani n Spania i n rile Americii Latine; *p. ext.* mic trup de partizani. [Var.: **guerílă** s.f.] Din fr. **guérilla**, sp. **guerrilla**.
GH RL , *gherle*, s.f. (Pop. i fam.) Închisoare. Din n. pr. **Gherla**.
GHERME`, *ghermele*, s.f. Pies prismatic de lemn n care se fixeaz n zid rie pentru a nlesni prinderea n cuie sau n uruburi a tocului unei u i sau al unei ferestre. Et. nec.
GHERMES T, *ghermesuturi*, s.n. (Înv.) Numele unei es turi fine de m tase. [Var.: **ghermeşít** s.n.] Din tc. **germsud**.
GHERMEŞ T s.n. v. **ghermesut**.
GHER C, *gherocuri*, s.n. (Rar) Redingot . Din germ. **Gehrock**.
GHES, *ghesuri*, s.n. (În expr.) *A da (cuiva) ghes* = **a)** a da (cuiva) o lovitur u oar (cu cotul); **b)** a ndemna, a stimula, a mboldi, a zori (s ntreprind ceva). Et. nec.
GHEŞ FT, *ghe efturi*, s.n. (Fam.) Afacere m runt (necinstit). Din germ. **Gesch ft**.
GHEŞEFT`R, *ghe eftari*, s.m. (Fam.) Persoan care face ghe efturi, care umbl dup ghe efturi. **Ghe eft** + suf. *-ar*.
GHET s.n. v. **ghetou**.
GHET U, *ghetouri*, s.n. **1.** Cartier al unui ora n care erau constr n i s tr iasc evreii din unele ri. **2.** Loc unde o minoritate tr ie te separat de restul societ ii. [Var.: **ghet** s.n.] Din it., fr. **ghetto**, germ. **Getto**.
GH TR , *ghetre*, s.f. **1.** Înveli toare de postav, de fetru etc. care acoper glezna i partea de deasupra a nc l mintei lor b rb te ti. **2.** F ie de piele care serve te la protec ia gleznei muncitorilor metalurgi ti, n timpul lucrului. Din fr. **guêtre**.
GHET Ţ , *ghetu e*, s.f. Diminutiv al lui *gheat* . **Gheat** + suf. *-u* .
GHEŢ`R¹, *ghe are*, s.n. (Înv.) R citor. **Ghea** + suf. *-ar* (dup fr. *glacière*).
GHEŢ`R², *ghe ari*, s.m. Mas de ghea format n regiunile alpine i n cele polare i care, de obicei, se deplaseaz lent sub influen a gravita iei. ◊ *Ghe ar plutitor* = aisberg. **Ghea** + suf. *-ar* (dup fr. *glacier*).
GHEŢ RIE, *ghe rii*, s.f. Loc special amenajat n care se depoziteaz iarna blocuri de ghea natural , pentru a fi folosite n cursul verii. ♦ Fig. Camer , loc uin extrem de friguroas . **Ghea** + suf. *-rie*.
GHEŢ S, -O`S , *ghe o i, -oase*, adj. (Rar) Plin de ghea ; rece ca ghea a. **Ghea** + suf. *-os*.
GHEŢ Ş, *ghe u uri*, s.n. Polei¹. ♦ Loc acoperit cu un strat de ghea alunecos, pe care se dau copiii iarna. **Ghea** + suf. *-u* .
GHEUNO`IE s.f. v. **ghionoaie**.
GHIA R, *ghiauri*, s.m. Denumire dispre uitoare dat n trecut de turci persoanelor de alt religie dec t cea mahomedan . Din tc. **g vur**.

GHIBELIN, *ghibelini*, s.m. (În sec. XII–XV) Membru al unei grup ri politice din Italia, care sprijinea pe mp ra ii germani n lupta acestora mpotriva puterii papale i a guelfilor. Din it. **ghibellino**. Cf. fr. **gibelin**.
GHIBIRD C, *ghibirdici*, s.m. (Reg.) Copil sau om scund. Et. nec.
GHIB RŢ, *ghibori*, s.m. Pe te de ap dulce, de culoare verde-m sliniu, cu capul scurt i cu aripile dorsale contopite, terminate cu ghimpi (*Acerina cernua*). [Var.: **ghig r** s.m.] Et. nec.
GHIBORŢ`Ş, *ghibora i*, s.m. Diminutiv al lui *ghibor*. **Ghibor** + suf. *-a* .
GHICEL C s.n. v. **ghigilic**.
GHIC˝, *ghicesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A descoperi, a afla, a n elege ceva (mai mult intuitiv sau prin deduc ie); a intui, a prevedea, a ntrez ri. ◊ Loc. adv. *Pe ghicite* = la nt mplare sau n mod intuitiv. ♦ A dezlega o ghicitoare. **2.** (În supersti ii) A prezice cuiva viitorul. [Var.: (reg.) **g cí** vb. IV] Et. nec.
GHIC RE, *ghiciri*, s.f. Ac iunea de *a ghici* i rezultatul ei. V. **ghici**.
GHIC T s.n. Faptul de *a ghici*. V. **ghici**.
GHICIT R, -O`RE, *ghicitori, -oare*, s.m., s.f. **1.** S.m. i f. Persoan care se ndeletnice te cu prezicerea viitorului. **2.** S.f. Specie a literaturii populare, de obicei n versuri, n care se prezint sub form metaforic un obiect, o fiin sau un fenomen, cer ndu-se identificarea acestora prin asocieri logice; cimilitur . **Ghici** + suf. *-tor*.
GHID, - , (1) *ghizi, -de*, s.m. i f., (2) *ghiduri*, s.n. **1.** S.m. i f. Persoan care conduce i ndrum un grup de turi ti, un grup de vizitatori ai unei expozi ii etc., d ndu-le explica iile necesare; c l uz , cicerone. **2.** S.n. Carte cuprinz nd informa ii de c l torie, h r i, planuri, ndrum ri etc. necesare unui turist pentru orientarea ntr-o ar , ntr-o regiune, ntr-un muzeu etc. **3.** S.n. (În sintagma) *Ghid de unde* = mediu n care are loc propagarea ghidat a unui fascicul de unde electromagnetice. Din fr. **guide**.
GHID`, *ghidez*, vb. I. **1.** Tranz. i refl. A (se) c l uzi, a (se) conduce, a (se) orienta. **2.** Tranz. A imprima o anumit mi care unei piese, unui mecanism etc. (cu ajutorul ghidajului). Din fr. **guider**.
GHID`J, *ghidaje*, s.n. **1.** Faptul de *a (se) ghida*. **2.** Dispozitiv mecanic fix al unui mecanism, care permite deplasarea unei piese mobile doar ntr-o anumit direc ie i ntre anumite limite. Din fr. **guidage**.
GHID`RE s.f. Ac iunea de *a (se) ghida* i rezultatul ei. V. **ghida**.
GHIDI interj. (De obicei repetat; exprim mustr ri, amenin ri etc.) Ia te uit ...! ce mai...! Din tc. **gidi**.
GHID N, *ghidoane*, s.n. Bar de o el curbat la capete, fixat transversal pe furca ro ii directoare a unei biciclete, a unei motociclete, a unui scuter, ac ionat de m inile conduc torului i servind la men inerea sau la schimbarea direc iei vehiculului respectiv. Din fr. **guidon**.
GHIDR`N, *ghidrani*, s.m. Varietate de cai cu p rul ro cat, de talie mijlocie, folosit la trac iune i c l rie. Et. nec.
GHIDRIN, *ghidrini*, s.m. Pe te mic din apele dulci i s rate, care are pe spate, naintea not toarei dorsale, trei spini oso i (*Gasterosteus aculeatus*). Et. nec.
GHIDR P , *ghidrope*, s.f. Fr nghie legat de nacela unui balon i l sat s se t rasc pe sol pentru a men ine balonul la o anumit n l ime constant . Din fr. **guiderope**.
GHID Ş, - , *ghidu i, -e*, adj. (Fam.; adesea substantivat) Care face ghidu ii, care manifest , tr deaz o atitudine de treng rie; pozna . **Ghidi** + suf. *-u* .
GHIDUŞ`R, *ghidu ari*, s.m. (Rar) Om ghidu . **Ghidu** + suf. *-ar*.
GHIDUŞIE, *ghidu ii*, s.f. (Fam.) Pozn , glum , fars . **Ghidu** + suf. *-ie*.
GHIERS s.n. v. **viers**.
GHIFTU˝, *ghiftuiesc*, vb. IV. Tranz i refl. (Fam.) A da s m n nce sau a m nca extrem de mult, excesiv; a (se) ndopa, a (se) mbuiba. Et. nec.
GHIFTUIRE, *ghiftuiri*, s.f. (Fam.) Ac iunea de *a (se) ghiftui* i rezultatul ei. V. **ghiftui**.
GHIFTUIT, - , *ghiftuii, -te*, adj. (Fam.) Care a m ncat extrem de mult, excesiv; ndopat², mbuibat. V. **ghiftui**.
GHIGILIC, *ghigilice*, s.n. (Înv.) Scufie (de noapte). [Var.: **ghicelíc** s.n.] Din tc. **gecelik**.
GHIG RŢ s.m. v. **ghibor**.
GHIGOS˝, *ghigosesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A ndesa, a ngr mdi. ♦ A bate (tare) pe cineva. Et. nec.
GHIJO`G , *ghijoage*, s.f. (Reg.) Cal b tr n i slab; m roag . Probabil contaminare ntre **ghiuj** i **m roag** .
GHILD , *ghilde*, s.f. **1.** Asocia ie economic , politic i religioas , constituit n Apusul Europei, la nceputul Evului Mediu. **2.** Asocia ie de negustori (pe bresle), constituit n Europa, n Evul Mediu. Din fr. **guilde**, germ. **Gilde**.
GHILE`L , *ghileli*, s.f. (Reg.) Faptul de *a ghili*; ghilit¹. **Ghili** + suf. *-eal* .
GHILEM LE s.f. pl. v. **ghilimele**.

GHILÍ, *ghilesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A înălbi o pânză prin muierea în apă și întinderea repetată la soare. – Din ucr. **bilyty**.

GHILIMÉLE s.f. pl. Semn de punctuație în formă de două mici unghiuri sau de două mici virgule dispuse paralel, care închid între ele citate, o vorbire directă, titluri de opere ori nume de instituții, cuvinte cărora li se dă un sens (stilistic) special sau asupra cărora vorbitorul vrea să insiste; traducerea ori sensul unui cuvânt; semnele citării. [Var.: **ghileméle**, (rar) **ghiliméte** s.f. pl.] – Din fr. **guillemets**.

GHILIMÉTE s.f. pl. v. **ghilimele**.

GHILÍRE, *ghiliri*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a ghili* și rezultatul ei. – V. **ghili**.

GHILÍT¹ s.n. (Reg.) Ghileală. – V. **ghili**.

GHILÍT², **-Ă**, *ghiliți, -te*, adj. (Reg.; despre pânză) Care a fost albit (prin muierea în apă și întinderea repetată la soare). – V. **ghili**.

GHILOSÍ, *ghilosesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) A se spăla mult cu săpun; *p. ext.* a se găti, a se dichisi, a se ferchezui. – Cf. **ghili**.

GHILOSÍT, **-Ă**, *ghilosiți, -te*, adj. (Reg.) Spălat bine cu săpun; *p. ext.* gătit, dichisit, ferchezuit. – V. **ghilosi**.

GHILÓȘ s.n. v. **ghioș**.

GHILOȘÁ vb. I v. **ghioșa**.

GHILOȘÁRE s.f. v. **ghioșare**.

GHILOTINÁ, *ghilotinez*, vb. I. Tranz. A executa pe cineva prin decapitare cu ghilotina. – Din fr. **guillotiner**.

GHILOTINÁRE, *ghilotinări*, s.f. Acțiunea de *a ghilotina*. – V. **ghilotina**.

GHILOTÍNĂ, *ghilotine*, s.f. **1.** Instrument de execuție a celor condamnați la moarte prin decapitare. ♦ Pedeapsă cu moartea prin ghilotinare. **2.** Instrument prevăzut cu o lamă ascuțită, care servește la tăierea foilor de tablă, de carton, de hârtie etc. – Din fr. **guillotine**.

GHIMBÉR s.m. Plantă erbacee din regiunile tropicale, cu rizom aromatic bogat în uleiuri eterice (*Zingiber officinale*). [Var.: **ghimbír** s.m.] – Din magh. **gyömbér**.

GHIMBÍR s.m. v. **ghimber**.

GHIMERLÍE s.f. v. **ghimirlie**.

GHIMÍE, *ghimii*, s.f. (Înv.) Corabie (mică). – Din tc. **gemi**.

GHIMIRLÍE, *ghimirlii*, s.f. **1.** Fierăstrău cu pânza îngustă. **2.** Casă mică și sărăcăcioasă. [Var.: **ghimerlíe** s.f.] – Et. nec.

GHIMPĂRÍȚĂ, *ghimpărițe*, s.f. Mică plantă erbacee cu frunze foarte ascuțite și cu flori verzi (*Crypsis aculeata*). – **Ghimpe** + suf. *-ariță*.

GHIMPÁT, **-Ă**, *ghimpați, -te*, adj. Care are ghimpi, prevăzut cu ghimpi. ◊ *Sârmă ghimpată* = sârmă pe care sunt fixate alte bucăți de sârmă, scurte și ascuțite. – **Ghimpe** + suf. *-at*.

GHÍMPE, *ghimpi*, s.m. **I. 1.** Fiecare dintre prelungirile tari și ascuțite care cresc pe tulpina, pe ramurile sau pe alte părți ale unor plante; spin¹. ◊ Expr. *A avea* (sau *a simți*) *un ghimpe la* (sau *în*) *inimă* (sau *în cuget*) = a avea un necaz, o supărare sau o nemulțumire (nedestăinuită nimănui). *A sta* (sau *a ședea ca*) *pe ghimpi* = a nu mai avea răbdare, a fi extrem de nerăbdător. **2.** Fiecare dintre epii care acoperă corpul unor animale (în special corpul ariciului). **II. 1.** (Bot.; pop.) Scaiete. **2.** Compus: *ghimpe-pădure* = arbust totdeauna verde, cu ramurile lățite și terminate printr-un spin, cu flori mici, verzi și cu fructe în formă de boabe roșii (*Ruscus aculeatus*). **III.** (Art.) Numele a două dansuri populare românești; melodie după care se execută fiecare dintre aceste dansuri. – Cf. alb. **gjëmp**.

GHIMPÓS, **-OÁSĂ**, *ghimpoși, -oase*, adj. **1.** Cu ghimpi; epos, spinos. **2.** Fig. (Rar) Sarcastic, caustic, ironic. – **Ghimpe** + suf. *-os*.

GHIN, *ghinuri*, s.n. **1.** Daltă cu tăiș semicircular, folosită de dogari și rotari. **2.** Cuțit cu lama curbată în formă de unghie, cu care se cioplește lemnul (în timpul sculptării lui). **3.** Cazma îndoită pe amândouă laturile. – Et. nec.

GHINĂRÁR s.m. v. **general**¹.

GHINDÁR, *ghindari*, s.m. (Bot.; reg.) Stejar. – **Ghindă** + suf. *-ar*.

GHÍNDĂ, *ghinde*, s.f. **1.** Fructul stejarului (sau al altor copaci înrudiți). **2.** (La jocul de cărți) Treflă. – Lat. **glans, -ndis**.

GHINDÚRĂ, *ghinduri*, s.f. (Pop.) Ganglion; umflătură mică (de natură patologică). – Lat. **glandula**.

GHINIÓN, *ghinioane*, s.n. Întâmplare, conjunctură nefavorabilă pentru cineva; nenoroc, neșansă. [Pr.: *-ni-on*] – Din fr. **guignon**.

GHINIONÍST, **-Ă**, *ghinioniști, -ste*, s.m. și f., adj. (Persoană) care are ghinion, care este urmărit de ghinion. [Pr.: *-nio-*] – **Ghinion** + suf. *-ist*.

GHINT, *ghinturi*, s.n. **1.** Șanț în formă de spirală, făcut pe suprafața interioară a țevii unor arme de foc, pentru a imprima proiectilului o mișcare de rotație necesară menținerii stabilității acestuia pe o traiectorie dată. **2.** Cui sau piron cu capul lat și proeminent. – Din pol. **gwint**, ucr. **gvint**.

GHINTUÍ, *ghintuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A prevedea cu ghinturi (1) țeava unei arme de foc, a executa ghinturile la o țeavă a unei arme de foc. **2.** A fereca cu ghinturi (2) un buzdugan, o ghioagă etc. – **Ghint** + suf. *-ui*.

GHINTUÍRE, *ghintuiri*, s.f. Acțiunea de *a ghintui* și rezultatul ei. – V. **ghintui**.

GHINTUÍT¹, *ghintuituri*, s.n. Faptul de *a ghintui*. – V. **ghintui**.

GHINTUÍT², **-Ă**, *ghintuiți, -te*, adj. Care are ghinturi, prevăzut cu ghinturi. – V. **ghintui**.

GHINTULÉȚ, *ghintulețe*, s.n. Diminutiv al lui *ghint*. – **Ghint** + suf. *-uleț*.

GHINȚ, *ghințuri*, s.n. Unealtă de cizmărie cu ajutorul căreia se lărgește încălțămintea. – Et. nec.

GHINȚIÁNĂ s.f. v. **gențiană**.

GHINȚÚRĂ, *ghințure*, s.f. (Bot.; pop.) Gențiană. – Cf. **gențiană**.

GHIOÁGĂ, *ghioage*, s.f. **1.** Armă veche de luptă, alcătuită dintr-un fel de ciomag (de lemn sau de fier) cu capătul bombat și ghintuit. ♦ P. gener. Ciomag, bâtă, măciucă. **2.** Capătul bombat, de obicei ghintuit, al unei ghioage (1). – Et. nec.

GHIÓB, *ghioburi*, s.n. (Reg.) Putină (de brânză). – Cf. magh. **döböny**.

GHIOBULÉȚ, *ghiobulețe*, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *ghiob*. – **Ghiob** + suf. *-uleț*.

GHIÓC¹, *ghioci*, s.m. (Bot.; reg.) Albăstrea. – Et. nec.

GHIÓC², *ghiocuri*, s.n. Gen de melci cu cochilia mare, ovală, cu aspect de porțelan, care trăiesc în mările calde (*Cypraea*); *p. restr.* cochilia acestor melci, folosită ca ornament sau pentru preziceri asupra viitorului cuiva. ◊ Expr. *A da cu ghiocul* sau *a căta* (cuiva) *în ghioc* = a ghici (cuiva) cu ajutorul ghiocului. – Lat. ***clocca** (= *cochlea*).

GHIOCEÁR, *ghioceari*, s.m. (Reg.) Vizitiu al unui ghioci. – **Ghioci** + suf. *-ar*.

GHIOCÉL, *ghiocei*, s.m. Mică plantă erbacee perenă cu frunze liniare, cu o singură floare, albă, în formă de clopoțel, aplecată în jos, care înflorește primăvara foarte timpuriu; aior (*Galanthus nivalis*). [Pr.: *ghio-*] – Cf. **ghioc**¹.

GHIÓCI, *ghiociuri*, s.n. Căruță astfel construită încât să poată fi lungită la nevoie. – Din tc. **göç** „mutare, emigrare".

GHIÓL, *ghioluri*, s.n. Lac sau baltă (mare) cu fundul plin de mâl. – Din tc. **göl**.

GHIÓLD, *ghiolduri*, s.n. (Reg.) Ghiont. – Probabil contaminare între **ghiont** și **bold**.

GHIONDÁR, *ghiondere*, s.n. Prăjină care servește pentru a pune în mișcare o ambarcațiune mică, împingând cu ea în fundul apelor puțin adânci, sau cu care se mână peștele spre plasă, cu care se construiesc gardurile pentru prinderea peștelui etc. – Din tc. **gönder**.

GHIONOÁIE, *ghionoaie*, s.f. (Ornit.; pop.) Ciocănitoare. [Pr.: *ghio-*. – Pl. și: *ghionoi*. – Var.: **gheonoáie**, **gheunoáie** s.f.] – Cf. alb. **gjon** „cucuvea".

GHIONOÍ, *ghionoaie*, s.n. Târnăcop a cărui parte metalică este ascuțită la unul dintre capete și în formă de ciocan la celălalt capăt. [Pr.: *ghio-*] – Et. nec.

GHIONT, *ghionți*, s.m. Lovitură dată cuiva cu pumnul sau cu cotul (pentru a-l îmbrânci, a-i atrage atenția etc.); ghiold, brânci². [Pl. și: (n.) *ghionturi*] – Et. nec.

GHIONTÍ, *ghiontesc*, vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (-și) da ghionți; a (se) îmbrânci. – Din **ghiont**.

GHIONTÍRE, *ghiontiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) ghionti* și rezultatul ei. – V. **ghionti**.

GHIONTÍT, *ghiontituri*, s.n. Faptul de *a (se) ghionti*. – V. **ghionti**.

GHIORĂÍ vb. IV v. **chiorăi**.

GHIORĂIÁLĂ s.f. v. **chiorăială**.

GHIORĂÍT s.n. v. **chiorăit**.

GHIORĂITÚRĂ s.f. v. **chiorăitură**.

GHIORDÁN s.n. v. **gherdan**.

GHIORDÉL, *ghiordele*, s.n. Găleată făcută din lemn sau din pânză impermeabilă, folosită la bordul unei nave. – Et. nec.

GHIORDÚM, *ghiordumuri*, s.n. (Înv.) Numele unui joc de cărți. – Din tc. **gördum**.

GHIORLÁN, *ghiorlani*, s.m. (Reg.) Țopârlan, bădăran. – Probabil de la **ghiorăi**.

GHIORȚ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care bea un lichid cu înghițituri mari sau de intestinele goale. – Onomatopee.

GHIORȚĂÍ, pers. 3 *ghiorțăie*, vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.; despre intestine) A chiorăi. – **Ghiorț** + suf. *-ăi*.

GHIÓȘ, *ghioșuri*, s.n. Ornament gravat format din linii fine, drepte sau ondulate, folosit la împodobirea unor obiecte de sticlă sau de metal. ♦ Desen complex format din linii apropiate și încrucișate dispuse geometric, folosit pentru realizarea fondului unor hârtii cu valoare nominală. [Var.: **ghilóș** s.n.] – Din fr. **guilloches**.

GHIOȘÁ, *ghioșez*, vb. I. Tranz. A executa un ghioș. [Pr.: *ghio-*. – Var.: **ghiloșá**] – Din fr. **guillocher**.

GHIOȘÁRE, *ghioșări*, s.f. Acțiunea de *a ghioșa* și rezultatul ei. [Pr.: *ghi-o-*. – Var.: **ghiloșáre**] – V. **ghioșa**.

GHIŞ, *ghipe*, s.f. Dalt subire, folosit la gravarea pe piatră litografice sau pe plăci metalice. [Pr.: *ghi-o*-] Din fr. **guilbche.**

GHITURA s.f. art. (În loc. adv.) *Cu ghitura* = în număr, în cantitate mare; fără nicio deosebire; cu grămada. Din tc. **götür.**

GHIOZDĂN, *ghiozdane*, s.n. Obiect din piele, din material plastic, din carton presat etc., de formă dreptunghiulară, având de obicei în interior mai multe despărțituri, folosit de colari pentru a-i transporta (pe spate) cărțile, caietele. F Serviet. [Var.: (înv.) **ghizdán** s.n.] Din tc. **cezdán.**

GHIOZDĂNAŞ, *ghiozdănaşe*, s.m. Diminutivul lui *ghiozdan*; ghiozdănel. **Ghiozdan** + suf. *-aş*.

GHIOZDĂNEL, *ghiozdănele*, s.n. Ghiozdănaş. **Ghiozdan** + suf. *-el*.

GHIPCĂNI, *ghipcani*, s.m. (Reg.) Măroagă, gâbă. Et. nec.

GHIPS, (2) *ghipsuri*, s.n. **1.** Sulfat natural hidratat de calciu, incolor sau divers colorat, cu aspect sticlos, sidefos ori mătăsos, cu duritate mică, având numeroase utilizări în industrie. G. Expr. *A pune ghips* = a imobiliza un membru sau o parte a corpului (care prezintă o fractură sau o fisură) cu ajutorul unui pansament făcut din ghips (1). **2.** Obiect sau ornament arhitectonic făcut din ghips (1). [Var.: **gipsu** s.n.] Din germ. **Gips**, fr. **gypse**, lat. **gypsum.**

GHIPSOTECĂ, *ghipsoteci*, s.f. **1.** Colecție de statuete și de plăci ornamentale din ghips. **2.** Loc special amenajat pentru păstrarea ghipsotecii (1). [Var.: **gipsotéc** s.f.] Din fr. **gypsothèque.**

GHIRC s.f. Specie de grâu bogat în gluten (*Triticum durum*). Din ucr. **hyrka.**

GHIRIN s.m. Plantă erbacee cu fructe pedunculate, care crește prin locurile sărate în regiunea mediteraneană (*Halimane pedunculata*). [Acc. nec.] Et. nec.

GHIRLĂNDĂ, *ghirlande*, s.f. Împletitură decorativă în formă de lanț sau de cunună, făcută din frunze, flori (și fructe). F Element ornamental, în arhitectură și în artele decorative, având aspectul uneia dintre împletituri. [Pl. și: (pop.) *ghirlănzi*. Var.: (înv.) **ghirlánt** s.f.] Din fr. **guirlande.**

GHIRLĂNT s.f.v. **ghirlandă.**

GHIŞEU, *ghişee*, s.n. Fier struct. orizontal prin deschizătura special amenajată în ușa sau în peretele unui birou, prin care publicul poate lua contact direct cu funcționarii unei instituții. [Var.: (rar) **ghiét** s.n.] Din fr. **guichet.**

GHIŢĂR s.f.v. **chitară.**

GHIŢĂRIST, -ă- s.m. și f. v. **chitarist.**

GHIUL, *ghiuri*, s.n. Bară de lemn sau de metal, fixată cu un capăt de partea inferioară a arborelui din pupa unei nave cu pânze, de care se leagă marginea de jos a velei. Din fr. **gui.**

GHIUDEM s.n.v. **ghiuden.**

GHIUDENI, *ghiudenuri*, s.n. Cărnat uscat, presat și foarte condimentat, făcut din carne de oaie, de capră sau de vacă. [Var.: **ghiudém** s.n.] Din tc. **göden.**

GHIUJ, *ghiuji*, s.m. (Reg.) Om bătrân (îmbătrânit, neputincios). Cf. alb. *gjysh* „bunic".

GHIUL, *ghiuluri*, s.n. (Înv. și reg.) Masiv din aur (cu pietre prețioase). Din tc. **kül.**

GHIULE`, *ghiulele*, s.f. Proiectil sferic folosit la tunurile de tip vechi, cu eava neghintuită; (prin confuzie) obuz. Din tc. **güle.**

GHIURGHIULUŢ, -E, *ghiurghiuleți*, adj. (Reg.) Roșu-deschis, trandafiriu. Din tc. **gülgül.**

GHIVECI, (1) *ghivece*, (2) *ghiveciuri*, s.n. **1.** Vas de pământ ars, de material plastic etc., de formă tronconică, folosit pentru plantarea (în casă) florilor. G. *Ghiveci nutritiv* = amestec de pământ, nisip, mușchi, îngrășăminte chimice etc., în care se plantează răsadurile de legume. **2.** Mâncare preparată din totfelul de legume, cu sau fără carne. F Fig. (Peior.) Creație literară, muzicală etc. eterogenă, lipsită de valoare. Din tc. **güveç.**

GHIVENT, *ghiveturi*, s.n. Șanț elicoidal regulat făcut pe suprafața interioară sau exterioară a unei piese cilindrice ori conice, care permite înșurubarea acesteia cu o piesă similară; filet. Din germ. **Gewinde.**

GHIZD, *ghizduri*, s.n. **1.** Perete făcut din bârne, piatră, tuburi etc., cu care se căptușește o fântână pe dinăuntru. **2.** Împrejmuire de piatră, de bârne etc. în jurul unei fântâni de la sol în sus; colac. Cf. sl. *gyzda* „podoabă".

GHIZDĂNA s.n.v. **ghizdan.**

GHIZDAV, -Ă, *ghizdavi, -e*, adj. (Înv.) Frumos; grațios, plăcut. Din sl. *gyzdavŭ*.

GHIZDEA`, *ghizdele*, s.f. (Pop.) Diminutivul lui *ghizd*. **Ghizd** + suf. *-ea*.

GHIZDEI, *ghizdei*, s.m. Plantă perenă de nutreț, cu frunze trifoliate, cu flori galbene (*Lotus corniculatus*). Et. nec.

GÎSC s.f.v. **gâscă.**

GÎRDIA s.f. (Zool.) Lamblie (*Giardia intestinalis*). [Pr.: *gi-ar-dia*] Din lat. **Giardia** [*intestinalis*], denumirea științifică a giardiei.

GIARDIAZ s.f. (Med.) Lambliază. [Pr.: *-di-a-*] Din fr. **giardiase.**

GIBEREL`N, *gibereline*, s.f. Substanță vegetală cu acțiune stimulatoare asupra creșterii plantelor folosită pentru a facilita aclimatizarea și dezvoltarea unor plante de cultură. Din fr. **gibbérelline.**

GIBON, *giboni*, s.m. Gen de mamifere antropoide cu membrele anterioare foarte lungi, fără coadă, cu blană neagră sau cenușie, care trăiesc în pădurile tropicale din Asia, Sumatra, Java etc. (*Hylobates*); animal care face parte din acest gen. Din fr. **gibbon.**

GIBOZITATE s.f. Deformare a coloanei vertebrale, care se manifestă printr-o curbură cu proeminența dorsală; cifoză, cocoașă. Din fr. **gibbosité.**

GIG, *gigiuri*, s.n. Ambarcațiune sportivă cu scaune rulante, folosită la nivelarea canotajului. Din engl. **gig.**

GIGACALORIE, *gigacalorii*, s.f. (Fiz.) Unitate de măsură egală cu un miliard de calorii. Din fr. **gigacalorie.**

GIGANT, *gigan*ți, s.m. (Adesea adjectival) Ființă (reală sau din basme și credințe) de proporții uriașe; uriaș. F Construcție, întreprindere etc. uriașă. F Fig. Persoană care se remarcă prin calități excepționale. Din it. **gigante**, lat. **gigas, -ntis.** Cf. germ. **gigant.**

GIGANTESC, -Ă, *giganteș*ti, adj. Gigantic. Din fr. **gigantesque.**

GIGANTIC, -Ă, *gigantici, -ce*, adj. De proporții uriașe; enorm, colosal, gigantesc. **Gigant** + suf. *-ic*. Cf. germ. *gigantisch*.

GIGANTISM s.n. **1.** Însușirea, calitatea de a fi gigantic. **2.** Boală endocrină care constă în creșterea excesivă în lungime a corpului sau a unor părți ale lui. Din fr. **gigantisme.**

GIGANTIZEZ, *gigantizez*, vb. I. Tranz. (Rar) A da proporții de gigant. Din **gigant.**

GIGANTIZĂRE, *gigantizări*, s.f. (Rar) Faptul de a *gigantiza*. V. **gigantiza.**

GIGANTOGRAFIE s.f. (Tipogr.) Procedeu de reproducere în format mare, prin proiecție, a unuia câte unia inițialelor mai mici. Din fr. **gigantographie.**

GIGĂ s.f. Vechi dans vioiu și vesel, de origine engleză; melodie după care se execută acest dans. F Ultima parte a vechii suite instrumentale. Din fr. **gigue**, it. **giga.**

GIGEA adj. invar. (Fam.; în limbajul copiilor) Frumos, drăguț. Din tc. **cici.**

GIGOL, *gigoli*, s.m. Bărbat cu moravuri dubioase întreținut de o femeie mai în vârstă decât el. [Pr.: *ji-gol*] Din fr. **gigolo.**

GILBERT, *gilberți*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură (tolerată) a tensiunii magnetice în magnetomotoare. [Pr.: *jilber*. Abr.: *Gb*] Din engl., fr. **gilbert.**

GILL-BOX *gill-boxuri*, s.n. (Text.) Tren de laminare folosit în filatura de lână pieptănată. [Scris și: *gibox*] Din engl. **gillbox.**

GILOTĂJ s.n. (Tipogr.) Acoperirea cu un strat protector a clișeelor zincografice. Din fr. **gillotage.**

GIMNĂSTICĂ, *gimnastici*, s.f. Sportiv care activează în domeniul gimnasticii. Din fr. **gymnaste.**

GIMNĂSTIC, -Ă, *gimnastici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Ansamblu de exerciții fizice care contribuie la dezvoltarea armonioasă a corpului omenesc, la corectarea unor deficiențe sau care constituie o ramură sportivă. **2.** Adj. Care ține de gimnastică (1), privitor la gimnastică. G. *Pas gimnastic* = mers cadențat și vioi, care se execută după anumite reguli, de obicei la deplasarea în grup. Din fr. **gymnastique.**

GIMNAZIAL, -Ă, *gimnaziali, -e*, adj. Care aparține gimnaziului, privitor la gimnaziu. [Pr.: *-zi-al*] **Gimnaziu** + suf. *-al*.

GIMNAZIER, *gimnazieri*, s.m. (Înv.) Gimnazist. [Pr.: *-zier*] **Gimnaziu** + suf. *-ar*.

GIMNAZIST, -Ă, *gimnaziști, -ste*, s.m. și f. (Înv.) Elev de gimnaziu. **Gimnaziu** + suf. *-ist*.

GIMNAZIU, *gimnazii*, s.n. **1.** (În Grecia antică) Școală în care tinerii absolveau inițial pălestrei și deveneau educație fizică și intelectuală. **2.** Școală care cuprinde clasele V–VIII. **3.** (În unele țări) Liceu. Din lat. **gymnasium**, fr. **gymnase.**

GIMNOSPERME, *gimnosperme*, s.f. (La pl.) Diviziune a fanerogamelor cuprinzând plantele ale căror semințe se dezvoltă pe o carpel deschis; (la sg.) plantă care face parte din această diviziune. G. (Adjectival) *Plante gimnosperme*. Din fr. **gymnosperme.**

GIN, (2) *ginuri*, s.n. **1.** Băutură alcoolică obținută prin distilarea mustului fermentat de cereale, în care s-au pus boabe de ienupăr. **2.** Sort, porție de gin (1). Din engl., fr. **gin.**

GINANDRIE s.f. **1.** (Med.) Masculinizare a femeii datorită lipsei hormonilor estrogeni și dominanței celor androgeni. **2.** (Bot.) Formă sub care se prezintă, la unele flori, androceul înfrățit, datorată concreșterii staminelor ipistilului. Din fr. **gynandrie.**

GINECU, *ginecee*, s.n. **1.** Apartament rezervat femeilor în casele antice grecești. **2.** Loc rezervat femeilor în vechile biserici creștine. **3.** (Bot.) Pistilul unei flori. Din fr. **gynécée**, lat. **gynaeceum.**

GINECOL G, -, *ginecolgi, -ge*, s.m. if. (Rar la f.) Medic specializat n ginecologie. G (Adjectival) *Medic ginecolog*. Din fr. **gynécologue.**

GINECOL GIC, -, *ginecolgici, -ce*, adj. Care aparine ginecologiei, privitor la ginecologie. Din fr. **gynécologique.**

GINECOLOGIE s.f. Ramur a tiinei medicale care se ocup cu funciile i bolile aparatului genital feminin. Din fr. **gynécologie.**

GÎNERE, *gineri*, s.m. **1.** Soul uneia dintre femei, considerat n raport cu prinii acesteia. **2.** (Pop.) Mire. Din lat. **gener, -eri.**

GINERI, *gineresc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A-i da cuiva pe fiica sa de soie (f cndu-i ginere). Din **ginere.**

GINERIC s.m. (Fam.) Diminutivul lui *ginere*. **Ginere** + suf. *-ic*.

GINERIE s.f. (Rar) Calitatea, situaia de ginere. **Ginere** + suf. *-ie*.

GINIŞTR, *ginetre*, s.f. Mic arbust cu frunze lanceolate i cu flori galbene (*Genista ovata*). Din it. **ginestra.**

GÎNGAŞ, -, *ginga i, -e*, adj. **1.** (Despre fiine i obiecte) Plin de gingie; delicat, fin[1]. F (Despre manifestrile fiinelor) Plin de delicatee (sufleteasc); sensibil. **2.** (Despre oameni i animale) Mofluz, dificil la mncare. F (Despre plante) Care nu rezist la frig sau la cldur excesiv. **3.** (Despre lucruri, aciuni etc.) Care cere mult pricepere pentru a putea fi dus la bun sfrit; anevoios, dificil. [Acc. i: *gingá*] Din magh. dial. **dsingás.**

GINGIE, *gingii*, s.f. **1.** Calitatea ceea ce este gingaş, plpnd, fragil, delicat, fin[1]; fragezime, graie, delicatee. F Manifestare plin de delicatee, de sensibilitate, de duioie. **2.** Însuirea unei plante de a nu putea rezista frigului sau cldurii excesive. **Ginga** + suf. *-ie*.

GÎNGEN s.f.v. **gingie.**

GINGIE, *gingii*, s.f. Ţesutul care nvelete rdcinile i o parte din corpul dinilor i alm selelor. [Var.: (nv. i reg.) **gíngen, gíngin** s.f.] Lat. **gingiva.**

GÎNGIN s.f.v. **gingie.**

GINGIRIC, *gingirici*, s.f. Mic pete marin, asemntor cu scrumbia de Dunre (*Clupeonella delicatula*). Et. nec.

GINGIRLIE, *gingirlii*, adj. (Înv.; n sintagma) *Cafea gingirlie* = cafea turceasc cu cai mac. Cf. tc. cicili „drgu, nostim".

GINGIVAL, -, *gingivali, -e*, adj. Care aparine gingiei, privitor la gingie. Din fr. **gingival.**

GINGIVIT, *gingivite*, s.f. Boal care const n inflamaia gingiilor. Din fr. **gingivite.**

GINI, *ginesc*, vb. IV. Tranz. (Arg.) A observa, a vedea, a zri. Et. nec.

GINS NG s.m. Plant din familia araliaceelor originar din China, folosit pentru proprietile ei terapeutice deosebite; rdcina-vieii (*Panax*). Din fr., engl. **ginseng.**

GINT, *gini*, s.f. Grup de oameni care provin dintr-un strmo comun, formnd unitatea de producie fundamental a comunei primitive; form de organizare social propriei unui asemenea grup de oameni. F (Livr.) Neam; origine. G (Jur.) *Dreptul gintilor* = dreptul internaional. Din lat. **gens, -ntis.**

GIOARSE, *gioarse*, s.f. (Fam.) Haina uzat; *p. gener.* obiect uzat. Cf. cioarse.

GIOCOS adv. (Muz.; ca indicaie de executare) Vesel, cu veselie. [Pr.: *gio-zo*] Cuv. it.

GIOC, *gioace*, s.n. (La jocul de arice) Cantitatea de arice pe care trebuie s o pun la un joc fiecare juctor. G Expr. (Pop. i fam.) *A face (sau a da) puiu de gioc* = **a)** a ctiga toate aricele adversarului; **b)** a fura, a terpeli. Din tc. **cl** „totalitate".

GIOLAR, *giolari*, s.m. (Înv.) Juctor (priceput) de arice. **Giol** + suf. *-ar*.

GIONAT, *gionate*, s.n. (Rar) Picior (de om). Et. nec.

GIPS s.n.v. **ghips.**

GIPSOTEC s.f.v. **ghipsotec.**

GIR, *giruri*, s.n. **1.** Semn tur pe o cambie prin care proprietarul cambiei dispune plata sumei înscrise pe document cutreo anumit persoan ia o dat anumit. **2.** Mijloc, act prin care cineva garanteaz pentru acinile, cinstea, angajamentele etc. cuiva. Din it. **gira,** germ. **Giro.**

GIRA[1], *girez*, vb. I. Tranz. A-i da girul, a garanta printr-un gir (o cambie). Din germ. **girieren.**

GIRA[2] vb. Iv. **gera.**

GIRAF, *girafe*, s.f. **1.** Gen de mamifere rumegtoare cu gtul i picioarele de dinainte lungi, cu capul mic, cu blana alb i cu pete brune, care triesc n Africa (*Giraffa*); animal care face parte din acest gen. **2.** Suport care permite deplasarea unui microfon (n scenele n care actorii, cntreii etc. se mic n scen). Din it. **giraffe.**

GIRANDOL, *girandole*, s.f. **1.** Candelabru cu mai multe brae. **2.** (La pl.) Cercei cu diamante. Din fr. **girandole.**

GIRANT[1], *girani, -te*, s.m. if. Persoan care gireaz[1] (o cambie). Din it. **girante,** germ. **Girant.**

GIRANT[2], - s.m. if. v. **gerant.**

GIRAT`R, *giratari*, s.m. Persoan n favoarea creia este girat[1] o cambie. Din it. **giratario.**

GIRATORIU, -IE, *giratorii*, adj. (Despre o micare) De rotaie, circular. G *Sens giratoriu* = sens de circulaie la o intersecie, ntr-o pia etc., potrivit cruia un vehicul este obligat s fac o rotaie de la dreapta la stnga. Din fr. **giratoire.**

GIRAŢIE, *giraii*, s.f. (Tehn.) Micare circular, de rotaie. Din fr. **giration.**

GIRAVION, *giravioane*, s.n. Nume generic dat aeronavelor cu aripile avnd o micare giratorie. [Pr.: *-vion*] Din fr. **giravion.**

GIRE`D, *girezi*, s.f. (Reg.) Şir, stog (de gru, de paie etc.). Et. nec.

GIROCLINOM TRU, *giroclinometre*, s.n. Clinometru giroscopic. Din fr. **gyroclinomètre.**

GIROCOMP`S, *girocompase*, s.n. Girodirecional. Din fr. **gyrocompas.**

GIRODINĂ, *girodine*, s.f. Giravion la care sustentaia n aer este asigurat de un rotor plasat independent de elice. Din fr. **girodyne.**

GIRODIRECŢIONA`L, *girodirecionale*, s.n. Instrument de bord care indic, n grade, direcia avionului; girocompas. [Pr.: *-i-o-*] **Giro** [scop] + **direcional.**

GIROFAR, *girofaruri*, s.n. Far rotativ cu sclipiri, montat pe unele autovehicule prioritare (de poliie, de salvare etc.). Din fr. **gyrophare.**

GIROMETRU, *girometre*, s.n. Instrument care nregistreaz grafic viteza unghiular a unui avion. Din fr. **gyromètre.**

GIRONDIN, *girondini*, s.m. Membru al unei grupri politice din Frana n timpul Revoluiei de la 1789–1794, care, prelund puterea, s-a situat pe poziii moderate, mpotriva exceselor revoluiei. Din fr. **Girondin.**

GIROORIZONT, *giroorizonturi*, s.n. Aparat de bord giroscopic, care indic nclinarea longitudinal i lateral a avionului. [Pr.: *-ro-o-*] Din fr. **gyrohorizon.**

GIROPILOT, *giropiloi*, s.m. (Nav.) Pilot automat. Din fr. **gyropilote.**

GIROPLA`N, *giroplane*, s.n. Autogir prevzut cu un rotor cu patru pale i cu arip fix de avion. Din fr. **gyroplane.**

GIROSCOP, *giroscoape*, s.n. **1.** Aparat care, antrenat de o micare de rotaie n jurul uneia din tre axe, se poate stabili deplasa nct s nu modifice direcia axei sale de rotaie. **2.** Dispozitiv care asigur stabilitatea i orientarea n spaiu a unui avion, a unui submarin etc. Din fr. **gyroscope.**

GIROSCOPIC, -, *giroscopici, -ce*, adj. Care aparine giroscopului, privitor la giroscop. G *Compas giroscopic* = aparat care indic unui avion direcia n grade, util navei de nord ul geografic etc. Din fr. **gyroscopique.**

GIROVERTICA`L, *giroverticale*, s.n. Giroscop cu axa de rotaie vertical. Din fr. **gyrovertical.**

GIRUETĂ, *giruete*, s.f. Instrument meteorologic cu care se determin direcia i intensitatea vntului. [Pr.: *-ru-e-*] Din fr. **girouette.**

GÎRUŞ, *gîrtuuri*, s.n. (Anat.; n sintagma) *Gîrtul cerebral* = circumvoluiune. Din lat. **gyrus.**

GISMENT, *gisemente*, s.n. Unghi format de axa unui avion cu direcia c tre un post de emisie terestru. Din fr. **gisement.**

GIŢĂ`N, *gitane*, s.f. (Livr.) Ţiganc (din Spania). Din sp. **gitana,** fr. **gitane.**

GIUBEA`, *giubele*, s.f. (Înv.) Hain lung i larg din postav (fin), adesea cptuit cu blan, purtat, n trecut, de boieri. F Hain larg i lung de postav purtat de preoi, n unele locuri, de mirani. Din tc. **cppe.**

GIUBELEŢ, *giubelue*, s.f. (Înv.) Diminutivul lui *giubea*. **Giubea** + suf. *-u*.

GIUGIULEA`L, *giugiuleli*, s.f. (Fam.) Faptul de a *(se) giugiuli*; mngiere, dezmierdare. **Giugiuli** + suf. *-eal*.

GIUGIULI, *giugiulesc*, vb. IV. Tranz. i refl. recipr. (Fam.) A (se) dezmierda, a (se) mngia. [Var.: **gugiuli** vb. IV] Et. nec.

GIULGI s.n.v. **giulgiu.**

GIULGIU, *giulgiuri*, s.n. Pnz subire ifin care se aterne peste ceva, care acoper ceva. F Pnz cu care se acoper mortul; linoliu. [Var.: **gíulgi** s.n.] Din magh. **gyolcs.**

GIUMBAŞ, *giumbuuri*, s.n. (Rar) Giumbuluc. Din tc. **cmb.**

GIUMBUŞLIC, *giumbuuri*, s.n. Fapt, atitudine, vorb care nvesel te, distreaz; caraghioslc, ghidu ie, giumbu ; (peior.) glum de prost gust. Din tc. **cmblk.**

GIURGIN, *giurgine*, s.f. (Înv.) Dans de origine turceasc (cu figuri i gesturi caraghioase). G Expr. *A juca* (pe cineva) *giurgina* = a n ela, a p cli, a amgi (pe cineva). Din tc. **curcuna.**

GIURGIUVE s.f.v. **cercevea.**

GIURGIUVEAN, -, *giurgiuveni, -e*, s.m. if., adj. **1.** S.m. Persoan originar sau locuitor din municipiul oraul Giurgiu. **2.** Adj. Care aparine municipiului sau judeului Giurgiu ori giurgiuvenilor (**1**), referitor la

m unicipiul sau jude ul Giurgiu ori la giurgiuveni. **Giurgiu** (n. pr.) + suf. *-ean*.

GIURGIUVE`NC , *giurgiuvence*, s.f. Femeie originar sau locuitoare din municipiul sau jude ul Giurgiu. **Giurgiuvean** + suf. *-c* .

GIUVAIR, *giuvaiere*, s.n. Obiect de podoab f cut (cu art) din metal pre ios (i pietre scumpe); bijuterie. F Fig. Obiect de mare valoare (artistic); persoan cu deosebite calit i. [Pl. i: *giuvaieruri*. Var.: **juvaér** s.n.] Din tc. **cevahir** (pl. lui *cevher*).

GIUVAIERGERE`S , *giuvaiergerese*, s.f. Negustoreas de giuvaieruri. [Pr.: *-va-ier-*] **Giuvaierger**[ie] + suf. *-eas* .

GIUVAIERGER`E, (2) *giuvaiergerii*, s.f. **1.** Arta giuvaiergerilului; lucrare f cut de giuvaiergiu. **2.** Atelierul sau pr v lia giuvaiergiului. [Pr.: *-va-ier-*] **Giuvaiergiu** + suf. *- rie*.

GIUVAIERG`U, *giuvaiergii*, s.m. Persoan care face sau vinde bijuterii; bijutier. [Pr.: *-va-ier-*. Var.: **juvaiergíu** s.m.] Din tc. **cevahirci**.

GIUVAIERIC`LE s.f. pl. (Înv.) Bijuterii. [Pr.: *-va-ie-*] Din ngr. **dzsovairká**.

GIVR`J s.n. v. **jivraj**.

GIVR`T, - adj. v. **jivrat**.

GLAB L , *glabele*, s.f. Regiune anatomic situat la rd cina nasului, ntre arcadele spr ncenelor. Din fr. **glabelle**.

GL`BRU, - **,** *glabri*, *-e*, adj. (Bot.; despre plante sau organe vegetale) Care este lipsit de peri oripe suprafa . Din fr. **glabre**.

GLACIL, - **,** *glaciali*, *-e*, adj. **1.** Referitor la ghea , rece ca ghea a, care nghea . **2.** Fig. (Despre ac iuni, manifest riale oamenilor) Lipsit de orice c ldur , bun voin , prietenie; distant, rece. [Pr.: *-cial*] Din fr. **glacial**, lat. **glacialis**.

GLACIR, - **,** *glaciari*, *-e*, adj. **1.** (În sintagma) *Peribad* (sau *epoc , er*) *glaciar* = peribad din era cuaternar (sau p. gener., dintr-o alt er) n care ghe arii ocupau regiuni foarte ntinse pe p m nt in care alternau intervalele reci cu cele calde. F Care aparine acestei peribade, privitor la aceast peribad . **2.** Provenit din topirea ghe arilor; rezultat num a ac iunii ghe arilor. *Lac glaciar. Eroziune glaciar* . [Pr.: *-ciar*] Din fr. **glaciaire**.

GLACIŢIE, *glacia ii*, s.f. Interval rece din perioada glaciar , caracterizat prin dezvoltarea intens a ghe arilor; *p. ext.* proces de intens dezvoltare a ghe arilor, caracteristic acestui interval. [Pr.: *-cia-*. Var.: **glacia ióne** s.f.] Din fr. **glaciation**.

GLACIAŢI NE s.f. v. **glacia ie**.

GLACIOL G, - , *glaciobgi*, *-ge*, s.m. i f. (Rar la f.) Specialist n glaciologie. [Pr.: *-cio-*] Din fr. **glaciologue**.

GLACIOL GIC, - , *glaciobgici*, *-ce*, adj. Care aparine glaciologiei, privitor la glaciologie. [Pr.: *-cio-*] Din fr. **glaciologique**.

GLACIOLOGIE s.f. Disciplin care se ocup cu studiul ghe arilor. [Pr.: *-cio-*] Din fr. **glaciologie**.

GL`CIS, *glacisuri*, s.n. (Geol.) Teren neted n pant u oar . Din fr. **glacis**.

GLADIAT R, *gladiatori*, s.m. (În Roma antic) Bobat (sclav) care se lupta n aren cu un alt lupt tor sau cu fiare s batice. [Pr.: *-dia-*] Din fr. **gladiateur**, lat. **gladiator, -oris**.

GLADIL , *gladiole*, s.f. Plant erbacee ornamental cu tulpina nalt , cu frunze lungi n form de sabie i cu flori mari de diferite culori (*Gladiolus hybridus*). [Pr.: *-dio-*] Din germ. **Gladiole**. Cf. lat. *gladiolus*.

GL`DIŞ, *gladi i*, s.m. Arbore cu frunze ascu ite i cu flori albe (*Acer tataricum*). [Var.: **gl díci** s.m.] Din sb. **gladiš**.

GL`DIUM, *gladiumuri*, s.n. Sabie cu dou t i uri, folosit de romani. Din lat. **gladius**.

GLAF, *glafuri*, s.n. **1.** Sp tur f cut cu dalta n lungul sau mprejurul unei cobane. **2.** Element de construc ie din lemn, din marmur sau din beton, folosit la c ptu irea p r ii inferioare a golului unei ferestre. **3.** Muchia finisat a deschiderii f cute ntr-un perete. Din bg. **glah**.

GLAG LE s.f. v. **glagore**.

GLAGOLITIC, - , *glagolitici*, *-ce*, adj. (În sintagmele) *Alfabet glagolitic* sau *scriere glagolitic* = alfabet ntocmit dup modelul literelor majuscule grece ti i folosit n unele scrieri slave bisericeti. *Liter glagolitic* = liter care aparine alfabetului glagolitic. Din fr. **glagolitique**.

GLAG RE s.f. (Pop.) Minte, pricepere. [Var.: **glag le** s.f.] Din sl. **glagolí** „numele literei chirilice g".

GL`MNIC , *glamnice*, s.f. (Pop.) Şervet r sucit n form de colac, pe care l pun femeile pe cre tet c nd car pe cap greut i. Din bg. **glavnik**.

GLAND, *glanduri*, s.n. (Anat.) Porunea terminal a penisului. Din fr. **gland**.

GL`ND , *glande*, s.f. Organ anatomic n form de tub care produce o secre ie, conduc nd-o n exteriorul organismului, n s nge, n limf etc. Din fr. **glande**.

GLANDUL`R, - , *glandulari*, *-e*, adj. Care aparine glandelor, privitor la glande, care are aspectul sau constitu ia unei glande; glandulos. Din fr. **glandulaire**.

GLAND L , *glandule*, s.f. Gland mic . Din fr. **glandule**, lat. **glandula**.

GLANDUL S, -O`S , *glandub i*, *-oase*, adj. Glandular. Din fr. **glanduleux**.

GLANŢ, *glan uri*, s.n. Lustrul pielii sau blanii finisate (i acoperite cu un strat de lac). F (Înv.) Piele acoperit cu un strat de lac. Din germ. **Glanz**.

GLAS, *glasuri*, s.n. **1.** Ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; facultate specific omului de a emite sunete articulate; voce. G. Loc. adv. *Într-un glas* = (to i) deodat ; n unanimitate. G. Expr. *A da glas* = **a)** a striga; **b)** a exprima (oral sau n scris). *A ridica* (sau *a n la*) *glasul* = a vorbi, a r spunde cu un ton ridicat, tare, r stit; a protesta. *A c p ta* (sau *a prinde*) *glas* = a c p ta curaj, a- i reveni (ia ncepe s vorbeasc). *A-i pieri* (cuiva) (sau *a i se stinge, a- i pierde*) *glasul* = a nu mai putea s vorbeasc , s r spund ; a nu mai avea ce r spunde. F (La pl.) Murmur sau vuiet produs de mai multe persoane (care vorbesc concomitent). F Ciripit sau c ntec al p s rilor. F Strig t produs de unele animale. **2.** Fig. Zgomot produs de vânt, de o ap etc.; sunet produs de un instrument muzical sau de un obiect sonor. **3.** Fig. (Înv.) Veste, tire. **4.** Denumire dat sc rii muzicale n cântarea bisericeasc r s ritean . F Fiecare dintre cele opt moduri fundamentale dup care se execut c nt rile bisericeti. Din sl. **glasü**.

GLAS`, *glasez*, vb. I. Tranz. **1.** A acoperi o pr jitur , o bomboan , un fruct sau o m ncare cu o glazur (1); a glazura. **2.** A da lustru sau apret unui obiect (de piele). Din fr. **glacer**.

GLAS`RE, *glas ri*, s.f. Ac iunea de a *glasa*. V. **glasa**.

GLAS`T, - **,** *glasa i*, *-te*, adj. **1.** (Despre pr jituri, bomboane, fructe, orez, paste f inoase etc.) Acoperit cu o glazur (1). **2.** (Despre obiecte din piele) Lustruit; apretat. V. **glasa**.

GLASU s.n. Cubare clar i transparent aplicat (n pictur) pe o cubare mai dens i servind la redarea clarobscurului. Din fr. **glacis**.

GL`SNIC , *glasnice*, s.f. (Înv.) Vocal . **Glas** + suf. *-nic* .

GL`SNOST s.n. Proces de transparen n via a politic sovietic , n viziunea lui M.S. Gorbaciov. Cuv. rus.

GL`SPAPIR s.n. Hârtie special mai groas pe care a fost lipit un strat de sticl pisat i care se folose te la lefuitul lemnului, metalelor etc. [Acc. i: *glaspapír*] Din germ. **Glaspapier**.

GL`STR , *glaste*, s.f. Ghiveci (cu p m nt) n care cresc plante ornamentale (cu flori); vas special (cu ap) n care se p streaz florile plantelor decorative, vaz . Din ngr. **ghlástra**.

GL`SVAND, *glasvanduri*, s.n. **1.** Perete interior alc tuit din panouri de sticl montate pe un cadru de lemn sau de metal. **2.** U pliant , cu geamuri, care separ dou înc peri. Din germ. **Glaswand**.

GLAUC M, *glaucoame*, s.n. Boal de ochi caracterizat prin creterea tensiunii oculare, dureri oculare intense i grave tulburi de vedere. [Pl. i: *glaucoame*] Din fr. **glaucome**, lat. **glaucoma**.

GLAUCONIT s.n. Silicat complex de fier i aluminiu. Din fr. **glauconite**.

GLAZUR`, *glazurez*, vb. I. Tranz. **1.** A glasa (1). **2.** A emaila, a smalui. Din **glazur** .

GLAZUR`RE, *glazur ri*, s.f. (Rar) Ac iunea de a *glazura*. V. **glazura**.

GLAZ R , *glazuri*, s.f. **1.** Strat subire de zah r ars, de ciocolat , de erbet etc. cu care se acoper unele pr jituri, bomboane, fructe etc., pentru a le da un gust i un aspect mai pl cut. F Strat subire i transparent cu care se acoper orezul, unele paste f inoase etc. pentru a le da un aspect mai fumos i pentru a nu se lipi la fiert sau la pr jit. **2.** Email, smal pentru produse ceramice. Din germ. **Glasur**.

GL DI CI s.m. v. **ghadi**.

GL DIŢ , *gl die*, s.f. Arbore asem n tor cu salc mul, cu ramuri spinoase, flori mici verzui i fructe p sti, cultivat pentru perdelele de protec ie, n parcuri etc.; p lit c[2] (*Gleditschia triacanthos*). Cf. lat. *Gleditschia*, denumirea tiin ific a plantei.

GL SCI R, *gl sciare*, s.n. Diminutivul lui *glas* (1); *spec.* glas (1) de copil; glsu . **Glas** + suf. *-cior*.

GL SUI, *gl suiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. i tranz. (Înv.; azi poetic i fig.) A vorbi, a spune. F Intranz. (Despre texte scrise; la pers. 3) A conine, a exprima. **2.** Tranz. (Rar) A c nta, a intona. **Glas** + suf. *-ui*.

GL SURE, *gl suiri*, s.f. (Înv.) Ac iunea de a *gl sui* i rezultatul ei. G. Loc. adv. *Într-o gl suire* = cu to ii; de comun acord. V. **gl sui**.

GL SUIŢ R, -O`RE, *gl suitori*, *-oare*, adj. (Înv.; despre p s ri) C nt tor. [Pr.: *-su-i-*] **Gl sui** + suf. *-tor*.

GL S Ţ s.n. (Rar) Glscior. **Glas** + suf. *-u* .

GL VO`C s.f. v. **zglavoc**.

GLEI s.n. (Geol.) Strat de n mol de culoare cenu ie sau v n t-verzuie, format sub unele soluri m linoase. Din engl. **gley**.

GLEIZ`RE s.f. Proces de reducere a oxizilor de fier din sol în condiții de anaerobioză, create de un exces de umiditate. [Pr.: *gle-i-*] Dup fr. **gleiser.**

GLENOID, -Ă, *glenoizi, -de,* adj. (Despre unele cavități ale corpului) Care permite articularea oaselor. Din fr. **glénoïde.**

GLET, *gleturi,* s.n. Strat subțire de var sau de ipsos aplicat peste tencuială, pentru a obține o suprafață netedă de zugrăveală sau de vruială. Din germ. **Glett** [putz].

GLEZNĂ, *glezne,* s.f. **1.** Parte a membrului inferior care cuprinde porțiunea articulației tibiei cu tarsul. ♦ Proeminențe osoase formate în această regiune. ♦ Parte a membrului inferior situată deasupra articulației tibiei cu tarsul. **2.** Parte a picioruului unor animale cuprinsă între fluier și chiță. Din sl. **glezniŭ, glezna.**

GLEZNIERĂ, *glezniere,* s.f. Bandă (elastică) de bumbac, de lână sau din fibre sintetice, folosită de balerini, sportivi etc. pentru protecția gleznelor. [Pr.: *-nie-*] **Glezn** + suf. *-ieră.*

GLEZNIȘOARĂ, *gleznișoare,* s.f. Diminutivul lui *glezn*. **Glezn** + suf. *-ișoară.*

GLIADĂ, *gliadine,* s.f. Protein vegetală. [Pr.: *gli-a-*] Din it. **gliadina,** fr. **gliadine.**

GLICEMIE s.f. Prezența glucozei în sângele din organismul uman; cantitate de glucoză aflată în sânge. Din fr. **glycémie.**

GLICERIDĂ, *gliceride,* s.f. (Chim.) Ester alcătuit din glicerină și acizi grași, prezent în grăsimile animale și vegetale. Din fr. **glycéride.**

GLICERINĂ s.f. Alcool cu aspect de lichid uleios, incolor, inodor, dulceag, extras din grăsimi sau fabricat sintetic, având diverse întrebuințări în industrie, în medicină și în cosmetică. Din fr. **glycérine.**

GLICEROFOSFAT, *glicerofosfați,* s.m. (Farm.) Sare a acidului glicerofosforic, folosită ca medicament. Din fr. **glycérophosphate.**

GLICEROFOSFORIC adj. (În sintagma) *Acid glicerofosforic* = combinație a acidului fosforic cu glicerină. Din fr. **glicérophosphorique.**

GLICEROL s.n. (Chim.) Glicerină. Din fr. **glycérol.**

GLICINĂ, *glicine,* s.f. Arbust decorativ agățător, având foliaj semănător cu cel al salcâmului, albastre sau violete și parfumate (*Wistaria sinensis*). Din fr. **glycine.**

GLICOCOL, *glicocoli,* s.m. (Biol.) Aminoacid simplu, prezent în numeroase proteine. Din fr. **glycocolle.**

GLICOGEN, *glicogeni,* s.m. (Biol.) Polizaharid având o structură asemănătoare cu amidonul, care se găsește în ficat și în mușchi. Din fr. **glycogène.**

GLICOGENETIC, -Ă, *glicogenetici, -ce,* adj. (Biochim.) Referitor la glicogeneză. Din fr. **glycogénétique.**

GLICOGENEZĂ s.f. (Biochim.) Glicogenogeneză. Din fr. **glycogenèse.**

GLICOGENOGENEZĂ s.f. (Biochim.) Proces de formare a glicogenului în ficat; glicogeneză. Din fr. glycogénogenèse.

GLICOGENOLIZĂ s.f. (Biochim.) Transformare a glicogenului în glucoză. Din fr. **glycogenolyse,** engl. **glycogenolysis.**

GLICOL, *glicoli,* s.m. Alcool cu aspect de lichid incolor, siropos, dulce, folosit ndeosebi ca dizolvant; etilenglicol. Din fr. **glycol.**

GLICOLIZĂ s.f. (Biochim.) Proces de descompunere a glucozei, în cadrul metabolismului general. Din fr. **glycolyse.**

GLICOMETRU, *glicometre,* s.n. Areometru folosit pentru determinarea cantității de zahăr dintr-un lichid; glucometru. Din fr. **glycomètre.**

GLICOPROTEIDĂ, *glicoproteide,* s.f. (Biochim.) Proteină care conține în molecula sa glucide. Din fr. **glycoprotéides.**

GLICOZIDĂ, *glicozide,* s.f. Substanță de natură vegetală care conține în structura ei hidrați de carbon. Din fr. **glycoside.**

GLICOZURIE, *glicozurii,* s.f. Prezență (normală sau patologică) a glucozei în urină; cantitate de glucoză aflată în urină. Din fr. **glycosurie.**

GLIE, *glii,* s.f. **1.** Pământ; ogor; fig. patrie. ♦ Expr. *Sub glie* = în mormânt. **2.** Brazdă de pământ (cu iarbă cu tot, cât se poate desprinde odată cu hârleul). Et. nec.

GLIGĂN, *gligani,* s.m. **1.** (Înv. și reg.) Porc mistreț. **2.** Fig. (Pop. și fam.) Gligan. Din bg. **gligan.**

GLIOM, *gliomuri,* s.n. Tumoare localizată la nivelul sistemului nervos. [Pr.: *gli-om*] Din fr. **gliome.**

GLIPTICĂ, -E, *gliptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Arta de a grava figuri sau motive decorative pe o piatră prețioasă sau semiprețioasă sau pe mulaje pentru monede și medalii. **2.** Adj. Care aparține gliptici (1), privitor la gliptică. Din fr. **glyptique.**

GLIPTOGENEZĂ s.f. (Geol.) Proces de nivelare a scoarței Pământului sub acțiunea agenților externi. Din fr. **glyptogenèse.**

GLIPTOTECĂ, *gliptoteci,* s.f. Colecție de pietre prețioase sau semiprețioase gravate; *p. ext.* muzeu (sau secție într-un muzeu) în care se păstrează asemenea colecții. Din fr. **glyptothéque,** germ. **Glyptothek.**

GLIS`A, *glisez,* vb. I. Intranz. **1.** (Mai ales despre piese tehnice) A aluneca, a se deplasa de-a lungul altei piese (printr-o frecare minimă). **2.** (Despre hidroaviane) A aluneca la suprafața apei. Din fr. **glisser.**

GLIS`ĂRE, *glisări,* s.f. Faptul de a *glisa*. ♦ V. **glisa.**

GLISIER, *glisiere,* s.f. Bară fixă, netedă, de-a lungul căreia alunecă o piesă, un element mobil etc. [Pr.: *-si-e-*] Din fr. **glissière.**

GLIS`OR, *glisoare,* s.n. (Tehn.) Cursor. Din fr. **glissoir.**

GLISS`ANDO adv., s.n. **1.** Adv. (Muz.; indică modul de executare a unei lucrări) Prin trecerea continuă și treptată de la un sunet la altul. **2.** S.n. Lucrare muzicală cântată astfel. Din it. **glissando.**

GLOB, (**1, 2**) *globuri,* s.n., (**3**) *globi,* s.m. **1.** S.n. Corp sferic sau sferoidal. ♦ Spec. Corp sferic, de sticlă sau de porțelan, montat la o lampă sau la un bec. ♦ Spec. (Și în sintagmele *glob terestru, p. mântesc* sau *geografic*) Obiect sferic pe a cărui suprafață exterioară este reprezentat aspectul continentelor, mărilor și oceanelor așa cum arată ele în realitate. ♦ *Glob ceresc* = obiect sferic pe a cărui suprafață exterioară este reprezentat aspectul bolții cerești. **2.** S.n. Planeta locuită de oameni; Pământul. **3.** S.m. (În sintagma) *Glob ocular* (sau *al ochiului*) = parte a ochiului, de formă sferoidală, adăpostită în orbită. Din fr. **globe,** lat. **globus.**

GLOBĂL, -Ă, *globali, -e,* adj. Care ia în considerare toate elementele unui ansamblu, care rezultă prin însumarea tuturor elementelor de acela fel; total. Din fr. **global.**

GLOBALITĂȚE s.f. Caracter global, de ansamblu. **Global** + suf. *-ități* (după engl. *globality*).

GLOBALIZĂ, *globalizez,* vb. I. Tranz. **1.** A reuni într-un tot elemente disparate. **2.** A judeca o problemă, o situație etc. în ansamblu. Din fr. **globaliser.**

GLOBALIZĂRE s.f. Acțiunea de *a globaliza*; fenomen de transformare a lumii într-o unitate, care se manifestă la scară întregului glob, prin mijloace specifice. ♦ V. **globaliza.**

GLOBE-TROTTER, *globe-trotteri,* s.m. Persoană care face înconjurul lumii pe jos. [Pr.: *globtotăr*] Din engl. **globe-trotter.**

GLOBEZ, *globesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A aplica cuiva o globă (**2**). **2.** (Înv.) A prăda, a jefui. Din **globă.**

GLOBIGERINĂ, *globigerine,* s.f. (La pl.) Gen de foraminifere cu cochilia perforată și împărțită în mai multe camere sferice; (și la sg.) animalcul care aparține acestui gen. Din fr. **globigérine.**

GLOBINĂ, *globine,* s.f. (Biol.) Substanță organică, care, împreună cu hemul, formează hemoglobina. Din fr. **globine.**

GLOBIRE, *globiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a globi* și rezultatul ei. V. **globi.**

GLOBULĂR, -Ă, *globulari, -e,* adj. **1.** Care are formă de glob; sferic. **2.** Spec. Care aparține globulelor sângelui, referitor la globulele sângelui. Din fr. **globulaire.**

GLOBULĂ, *globule,* s.f. Mic corp de formă sferică. ♦ Spec. Fiecare dintre particulele (sferice) care alcătuiesc sau care se găsesc în diverse lichide organice. ♦ *Globul roșie* = celulă care intră în compoziția sângelui și care conține hemoglobină; hematie, eritrocit. *Globul alb* = celulă care intră în compoziția sângelui, având rol în procesul de apărare a organismului; leucocit. Din fr. **globule,** lat. **globulus.**

GLOBULINĂ, *globuline,* s.f. Proteină care se găsește în plasma sangvină, în lapte, în vegetale. Din fr. **globuline.**

GLOBULOS, -OASĂ, *globuloși, -oase,* adj. Care are formă de globule, compus din globule. Din fr. **globuleux.**

GLOBOȘOR, *globușoare,* s.n. (Rar) Diminutivul lui *glob*. **Glob** + suf. *-ușor.*

GLOCKENSPIEL s.n. Instrument de percuție alcătuit din lame metalice a căror ezate pe un suport, care, lovite cu ciocănele de lemn, scot sunete asemănătoare cu clinchetul clopoțelului; joc de clopoței. [Pr.: *glocănpil*] Din germ. **Glockenspiel.**

GLOD, *gloduri,* s.n. **1.** Noroi[1]; loc, teren, drum noroios. **2.** Bulgăre de pământ uscat sau înghețat. ♦ (**1**) Cf. magh. galád, (**2**) rus. gluda.

GLOD`Ş, *glbda i,* s.m. Lucr tor care execut transportul i depozitarea s rii din sal in la suprafa . **Glbd** + suf. *-a* .

GLOD R`IE s.f. (Pop.) Glbd rie. [Pr.: *-ra-ie*] **Glbd** + suf. *- rie*.

GLOD RIE s.f. (Pop.) Noroi mare; bc, drum etc. noroios sau glbduros; glbd rie. **Glbd** + suf. *- rie*.

GLOD´, pers. 3. *glbde te,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A freca, a roade, a n epa (o parte a corpului), producnd o senzaie neplcut, durere etc. Din sb., rus. **glbdati.** Cf. glod.

GLODIRE, *glbdiri,* s.f. (Pop.) Aciunea de *a glbdi* i rezultatul ei. V. **glbdi.**

GLODOR S, -O`S adj. v. **glbduros.**

GLOD S, -O`S adj. v. **glbduros.**

GLODUR`RIŢ , *glbduriie,* s.f. Plant peren asem n toare arbu tibr, cu flori mici nuscule *(Camphorosma monspeliaca).* **Glbdur**[os] + suf. *-arie* .

GLODUR S, -O`S , *glbduro i, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Noros. **2.** Cu glbduri (2). [Var.: **glbdor s, -oás ,** (reg.) **glbd s, -oás** adj.] **Glbd** + suf. *-os.*

GLOMER L s.n. v. **glbmerul .**

GLOMERUL`R, - , *glbmerulari, -e,* adj. Care aparine glbmerulelor, privitor la glbmerule, format din glbmerule, cu glbmerule. **Glbmerul** + suf. *-ar.*

GLOMER L , *glbmerule,* s.f. **1.** Agregat de p mnt de mici dimensiuni, format prin alipirea unor particule elementare ale solului. **2.** Formaiune anatomic cu aspect de ghem, alctuit din tuburi glandulare, vase de s nge, nervi etc. **3.** Tip de fruct format prin creterea laolalt a mai multor fructe provenite din flori independente; tip de inflorescen n care florile par a fi prinse la acelai nivel de o ax . [Var.: **glbmerúl** s.n.] Din fr. **glbmérule.**

GL NTE s.n. v. **glbn .**

GLONŢ, *glban e,* s.n. Mic proiectil de o el, de aram sau de plumb, pentru unele arme de foc. F (Adverbial) Extrem de repede. *Se duce glbn .* [Var.: **gl nte** s.n.] Et. nec.

GL RIE, *glbrii,* s.f. Onoare, mrire, slav adus unei persoane, unui eveniment etc.; faim , renume obinut de cineva sau de ceva pentru fapte or i pentru nsuiri excepionale. F Persoan de mare valoare. Din lat., it. **glbria.**

GLORIFIC`, *glbrific,* vb. I. Tranz. A preamri, a slvi. Din fr. **glbrifier,** lat. **glbrificare.**

GLORIFIC`RE, *glbrificri,* s.f. Aciunea de *a glbrifica* i rezultatul ei; preamrire, slvire. V. **glbrifica.**

GLORI S, -O`S , *glbrio i, -oase,* adj. Plin de glorie; care aduce glorie. [Pr.: *-ri-os*] Din fr. **glbrieux,** lat. **glbriosus.**

GLOS`, *glbsez,* vb. I. Tranz. A explica un cuvnt sau o mbinare de cuvinte (dintr-un text); a adnota un text. Din fr. **glbser** (dup *glbs*).

GLOS`R, *glbsare,* s.n. List sau colecie de cuvinte regionale, nvechite sau puin cunoscute, nsoite de explicaia lor, conceput ca operaie anexe ori independent. F (nv.) Dicionar, vocabular. Din lat. **glbssarium,** fr. **glbssaire.**

GLOS`RE, *glbsri,* s.f. Aciunea de *a glbsa* i rezultatul ei. V. **glbsa.**

GLOSAT R, -O`RE, *glbsatori, -oare,* s.m. if. Persoan care glbseaz un text. Din fr. **glbssateur.**

GL S , *glbse,* s.f. **1.** Explicarea sensului unui pasaj sau a unui cuvnt dintr-o scriere; *spec.* comentariu sau not explicativ fcut pe marginea unui text. F (La pl.) Totalitatea cuvintelor care alctuiesc un glbsar. **2.** Form fix de poezie n care fiecare strof , ncepnd de la cea de-a doua, comenteaz succesiv cte un vers din prima strof , versul comentat repetndu-se la sfritul strofei respective, iar ultima strof reproduce n ordine invers versurile primei strofe. Din lat. **glbssa.** Cf. fr. glose, it. glossa, germ. Glosse.

GLOS M, *glbseme,* s.n. (Lingv.) Numedat n teoria glbsematic unitii minimale a limbii. Din fr. **glbssme.**

GLOSEM`TIC s.f. Ramur a lingvisticii structuraliste care aplic teoria pozitivismului logic, considernd limba ca un sistem de relaii interne, ca obiect n sine. Din fr. **glbssématique.** Cf. engl. glossematics, germ. Glossematik.

GLOST , *glbsite,* s.f. Inflamaie a limbii, care nsoete de obicei anumite boli. Din fr. **glbssite.**

GLOSOFARINGI N, - , *glbsofaringieni, -e,* adj. (Anat.) Care aparine limbii i faringelui, referitor la limb i faringe. [Pr.: *-gi-an*] Din fr. **glbssopharyngien.**

GLOSOLALIE s.f. (Med.) Limbaj neinteligibil n unele boli mintale, alctuit din silabe i cuvinte fr sens. Din fr. **glbssolalie.**

GLOT`L, - , *glbtali, -e,* adj. Care aparine glbtei, privitor la glbt , din regiunea glbtei. Din fr. **glbttal.**

GLOT`Ş, *glbta i,* s.m. (În Evul Mediu n Ţrile Rom ne) Soldat pedestra care fcea parte dintr-o glbat (3). **Glbat** + suf. *-a* .

GL T , *glbte,* s.f. Orificiu al laringelui cuprins ntre cele dou coarde vocale. Din fr. **glbtte.**

GLUCID , *glucide,* s.f. Substan organic natural care conine carbon, hidrogen i oxigen, reprezentnd un constituent fundamental al materiei vii iavnd un rol important n metabolism; hidrat de carbon, carbohidrat. Din fr. **glucide.**

GLUCINIU s.n. (Chim.) Beriliu. Din fr. **glucinium .**

GLUCOCORTICOID, *glucocorticoizi,* s.m. (Biol.) Hormon secretat de glanda corticosuprarenal , cu rol n reglarea metabolismului glucidelor, lipidelor i protidelor, precum i n celalapei ialelectroliilor. Din fr. **glucocorticode.**

GLUCOMETRIE s.f. Dozarea glucozei n mustul strugurilor sau n derivatele lui. Din fr. **glucométrie.**

GLUCOM TRU, *glucometre,* s.n. Glicometru. Din fr. **glucomètre.**

GLUCONIC adj. (În sintagma) *Acid gluconic* = acid obinut din glucoz , cu numeroase utilizri n medicin . Din fr. **gluconique.**

GLUCOZ s.f. Substan zaharoas cristalizat , de culoare alb , care se gsete n miere, n fructe, n plante, n organism sau se prepar pe cale industrial , avnd numeroase folosiri n industrie i n farmacie. Din fr. **glucose.**

GLUCOZID , *glucozide,* s.f. Nume generic pentru compui i glucozei din plante. Din fr. **glucoside.**

GL G , *glugi,* s.f. **1.** Obiect de mbrcminte n form de pung conic (ata at unui palton, unei canadiene etc.), care acoper capul. **2.** Stiv conic de snopi, de cocenie de porumb etc. Cf. bg. gugla.

GL M[1], *glume,* s.f. Vorb de haz sau scurt poveste plin de haz (i cu un final neateptat), care provoac rsul i veselie. G. Loc. adv. *În glum* = fr nicio intenie serioas; fr rutate. *Fr glum* = n mod serios. *Nu glum !* = cu adevrat, serios. G. Expr. *A se ntrece* (sau *a merge prea departe) cu gluma* = a-i permite prea mult, a ntrece limita admis n atitudini, comportare. *A lsa gluma (la o parte)* = a vorbi serios. *A lua* (ceva) *n glum* = a nu lua (ceva) n serios, a nu da importan ; a subestima. *A nu ti* (sau *a nu nelege*) *de glum* , se spune (ca reproi) despre cineva care se supr cnd se glumete cu el. *A nu-i arde* (cuiva) *de glum* = a fi indispus, suprat, nec jit. *Nu-i (de) glum* = e lucru serios, ngrijortor. F Fapt hazlie; p cleal . Din sl. **glumŭ,** bg. **gluma.**

GL M[2], *glume,* s.f. (Bot.) Bractee situat la baza fiecruia dintre spiculeele alunei plante graminee. Din fr. **glume.**

GLUM L , *glumele,* s.f. (Bot.) Frunzioar verde care acoper fiecare floare a unui spiculeel de graminee. Din fr. **glumelle.**

GLUM Ţ, -E`Ţ , *glumei, -e,* adj. (Despre oameni) Care face multe glume, c ruia i place s fac glume; vesel, pozna , haz tu. F (Despre manifestri ale oamenilor, ntmplri, glume etc.) Care provoac rsul; hazliu. Din bg. **glumec.**

GLUM´, *glumesc,* vb. IV. Intranz. A spune glume[1]; a vorbi n glum , fr intenii serioase. G. Expr. *A nu glumi cu...* = **a)** a lua n considerare cu toat seriozitatea; **b)** a nu ar tanicin i felde ng duin , a nu face nicio concesie. *Nu-i de glumit cu...* = trebuie luat n serios, trebuie privit cu toat seriozitatea. Din sl. **glumiti sen.** Cf. glum[1].

GLUTAMIN , *glutamine,* s.f. (Chim.) Substan care se gsete n unele plante, se formeaz n esuturi i n snge i are rol important n metabolismul celulelor din esuturi. Din fr. **glutamine.**

GLUTEIN , *gluteine,* s.f. Protein constituent a glutenului. Din fr. **glutéine.**

GLUT N s.n. Substan proteic dens , vscoas , moale i elastic , prezent n boabele i n finaua cerealelor. Din fr., lat. **gluten.**

GLUTIN S, -O`S , *glutino i, -oase,* adj. Care conine gluten, care are aspect de gluten. Din fr. **glutineux.**

GLUT N, *glutoni,* s.m. Animal mamifer carnivor cu blana de culoare brun-deschis, rspndit din cmpiile de Cercul Polar nordic *(Gulo luscus).* Din fr. **glouton.**

GNAIS, *gnaisuri,* s.n. Roc metamorfic compus din cuar, feldspai mic . Din germ. **Gneiss,** fr. **gneiss.**

GNATOSTOM, *gnatostomi,* s.m. (La pl.) Subncreng tur de vertebrate acvatice i terestre cu flci mobile; (i la sg.) animal din aceast subncreng tur . Din germ. **Gnathostomen,** engl. **gnathostoms.**

GNOM, *gnomi,* s.m. Spirit despre care se credea c bcuie te n interiorul pmntului, p zind bogiile luiascunse. Din fr. **gnome.**

GN MIC, - *gnomici, -ce,* adj. **1.** (Despre scrieri) Care cuprinde maxime, sentine, reflecii, sfaturi morale. G. *Poezie gnomic* = poezie din Grecia (din Roma) antic , autori ai unor opere gnomice (1). **2.** (Lingv.; despre unele timpuri verbale) Care indic aciunea sub form general sau care se ndeplinete indiferent de timp. Din fr. **gnomique.**

GNOMON, *gnomoane,* s.n. Instrument antic folosit pentru a determina meridianul locului, constituind cel mai vechi tip de cadran solar. Din fr. **gnomone.**

GNOSEOLOGIC, - , *gnoseologici, -ce,* adj. Care se refer la gnoseologie, care aparine gnoseologiei. [Pr.: *-se-o-*] Din **gnoseologie.**

GNOSEOLOGIE s.f. (Ie it din uz) Epistemologie. [Pr.: *-se-o-*] Din germ. **Gnoseologie.**

GNOSTIC, -Ă, *gnostici, -ce,* adj., s.m. i.f. **1.** Adj. Care aparine gnosticismului, privitor la gnosticism. **2.** S.m. i.f., adj. Adept al gnosticismului. Din fr. **gnostique.**

GNOSTICISM s.n. Curent filosofic-religios care caut s mbine teologia cre tin cu filosofia elenistic t rzie i cu unele religii orientale, sus in nd posibilitatea uneicunoa terimistice. Din fr. **gnosticisme.**

GNOZĂ s.f. (Psih.) Recunoa tere a obiectelor cu ajutorul organelor de sim. Din fr. **gnosie,** engl. **gnosis.**

GNU, *gnu,* s.m. Specie de antilop african *(Connochaetes gnu).* Din fr. **gnou.**

GOANĂ, *goane,* s.f. **1.** Deplasare cu pa i mari i repezi; urm rire n fug. G. Loc. vb. *A pune* (pe cineva) *pe goan* sau *a lua* (pe cineva) *la goan* = a goni; a fugări. F. Vitez mare cu care se deplaseaz un vehicul; grab mare cu care se deplaseaz o fiin. **2.** Vân toare (cu gonaci i câini); hait. **3.** (Rar) Prigoan, persecu ie. **4.** (Pop.) Împerechere a vaciicu taurul. Din **goni** (derivat regresiv).

GOÂNG, *goange,* s.f. (Pop.) Insect (mic), gângănie. G. Expr. (Glume) *A spune goange* = a spune fleacuri, minciuni. *A se ine de goange* = a fi neserios, a face fanfaronade, glume (nepotrivite). Probabil formă ie onomatopeică.

GOARNĂ, *goarne,* s.f. Instrument muzical de suflat din alam, folosit mai ales în armată; trompet, trâmbi a. Din rus. **gorn.**

GOBELIN, *goblenuri,* s.n. Tapiserie, broderie sau estur artistic f cut din fire colorate, reprezentând o imagine plastic. Din fr. [manufacture des] **Gobelins** (n.pr.).

GOBLIZÂN s.m. v. **cobilzan.**

GODAC, *godaci,* s.m. (Pop.) Purcel (până la un an); godin[1], god nac. Cf. sl. godŭ „an" i rom. god nac.

GODAVIL s.n. v. **godevil.**

GODĂNAC, *god naci,* s.m. (Reg.) Godac. Din bg. **godinak.**

GODĂU s.n. v. **godin[2].**

GODĂCI, *godete,* s.f. Vas mic în care se amestec culorile pentru pictur. Din fr. **godet.**

GODEU, *godeuri,* s.n. **I. 1.** Cup de elevator. **2.** Mic recipient din material izolant, folosit pentru realizarea unor legături electrice. **II.** Falduri la o rochie, la o draperie etc. Din fr. **godet.**

GODEVIL, *godeviluri,* s.n. Dispozitiv pentru ghidarea unui instrument sau a unui aparat în interiorul evilor de extrac ie sau al unor conducte la explorările petroliere. [Var.: **godavíl** s.n.] Din engl. **go-devil.**

GODIE, *godiez,* vb. I. Intranz. (Mar.) A v slici ajutorul unei rame a ezate la pupa, f când ca barca s nainteze în zigzag. [Pr.: *-di-a*] Din fr. **godiller.**

GODEU, *godeie,* s.f. (Mar.) Ram[2] lung care servește la godiere. Din fr. **godille.**

GODIRE, *godiri,* s.f. Ac iunea de *a godia.* [Pr.: *-di-e-*] V. **godia.**

GĂDIN[1], *godini,* s.m. (Reg.) Godac. Et. nec. Cf. godac.

GODIN[2], *godinuri,* s.n. Sobă de fier (cilindric) folosit la nc lzit. [Var.: **godén** s.n.] Din fr. **Godin** (n.pr.).

GĂDINĂ, *godine,* s.f. (Reg.) Specie de pepene galben cu coaja lucioas. Et. nec.

GODRAN, *godroane,* s.n. Ornament în relief format din proeminen e ovale alungite, dispuse pe un element de arhitectur, pe un vas etc. Din fr. **godron.**

GODRONAT, -Ă, *godronați, -te,* adj. (Despre elemente de arhitectur, vase etc.) Care are godroane. Din fr. **godronné.**

GOELAND, *goelanzi,* s.m. (Ornit.; rar) Pescăru. [Pr.: *go-e-*] Din fr. **goéland.**

GOELETĂ, *goelete,* s.f. Navă cu p nze av nd dou punți la pupa catargului. [Pr.: *go-e-*] Din fr. **goélette.**

GOETHEAN, -Ă, *goetheeni, -e,* adj. De Goethe, al lui Goethe; în maniera lui Goethe. [Pr.: *gö-te-an*] **Goethe** (n.pr.) + suf. *-an.*

GOFRA, *gofiez,* vb. I. Tranz. A imprima rânduri de cute paralele (i ondulate) pe o estur, pe o tabl, pe o hârtie etc. F. Aplica pe o estur un desen imprimat în relief. Din fr. **gaufrer.**

GOFRAJ, *gofraje,* s.n. Serie de cute paralele (i ondulate) aplicate pe o estur, pe o tabl, pe o hârtie etc. F. Efect de finisare a unor estături, constând în aplicarea de desene imprimate în relief. Din fr. **gaufrage.**

GOFRARE, *gofr ri,* s.f. Ac iunea de *a gofra* i rezultatul ei. V. **gofra.**

GOFRĂTURĂ[1], *gofraturi,* s.n. Faptul de *a gofra.* V. **gofra.**

GOFRAT[2], -Ă, *gofra i, -te,* adj. (Despre o estur, o tabl, o hârtie) Pe care s-au imprimat cute paralele (i ondulate) ori desene în relief. V. **gofra.**

GOFRURĂ, *gofreuri,* s.n. (Arhit.) Ornament constituit din adâncituri cu contur ulpătrat, alăturate i dispuse în iruri paralele. Din fr. **gaufré.**

GOG, *gogi,* s.m. (Reg.) Bâtaie sau tânăr prost. Cf. n.pr. Gogu.

GOGĂLĂȚ interj. Cuvânt care imită zgomotul f cut de cineva care nghite repede, cu lacomie un aliment sau un lichid. Onomatopee.

GOGEAMITE adj. invar. v. **cogeamite.**

GOGÂRLĂ, *gogârle,* s.f. (Pop. i fam.) A fi suferind, bolnăvicios (o perioadă mai lungă), fără prezența simptomelor clare ale bolii de care i fără a c dea la pat; a purta o boal pe picioare (timp mai îndelungat). Et. nec.

GOGÂRIE, *gogâirii,* s.f. (Pop. i fam.) Faptul de *a gogâi.* V. **gogâi.**

GOGLAZE s.f. pl. (Înv.) Vorbe frumoase (i goale) spuse cuiva; afirma ii, declara ii lipsite de sens i valoare, de consisten. [Var.: **gogléze** s.f. pl.] Et. nec.

GOGLAZI s.f. pl. v. **gogleze.**

GOGOAȘĂ, *gogoi,* s.f. **1.** Produs rotund de patiserie f cut din aluat dospit i prăjit în grăsime, peste care se presar zah r. F. Fig. (Mai ales la pl.) Minciuni (evidente). **2.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", care arată felul) Excrescen sferic (de mărimea unei alune) care se formează pe ramurile unor specii de stejar. **3.** Înveli protector format din fire (mătăsoase), în care are loc transformarea larvelor unor insecte în nimfe. G. *Gogoa de mătase* = gogoa[3]) a viermelui de mătase; cocon[2]. **4.** Nume dat unor obiecte umflate i sferice. [Pl. i: *gogoa e.* Var.: (reg.) **gugoá** s.f.] Cf. cocoa.

GOGOLAN, *gogolbaie,* s.n. (Pop. i fam.) Mic obiect (maleabil) de form sferic. Et. nec.

GOGOMÂNE, -Ă, *gogomani, -e,* s.m., adj. (Fam. i depr.) (Om) prost nărăvaș, nătărău. [Var.: **gugumán, -ă** s.m., adj.] Cf. gog.

GOGOMĂNIE, *gogomănii,* s.f. (Fam. i depr.) Prostie, neghiobie (comis de cineva). [Var.: **gugumănie** s.f.] **Gogoman** + suf. *-ie.*

GOGONAT, -Ă, *gogonați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte, păr i de obiecte etc.) Care are o form (relativ) sferic, umflat; gogonel. **2.** Fig. (Mai ales despre minciuni, gafe) Mare, exagerat. **Gogon** (reg. „mic obiect sferic") + suf. *-at.*

GOGONEA, *gogonele,* s.f. (Mai ales la pl.) Păt ele ro ii, neajunse la maturitate, de culoare verde sau verde-ro iatic, din care se fac murături. **Gogon** (reg. „mic obiect sferic") + suf. *-ea.*

GOGONEL, -EA, *gogonei, -e,* adj. Gogonat. G. *Prune gogonele* = varietate de prune mici i sferice. **Gogon** (reg. „mic obiect sferic") + suf. *-el.*

GOGORIȚĂ, *gogorițe,* s.f. Fin imaginar cu care sunt speria i copiii. F. Fig. Amenin are mincinoas, nentemeiat (care nconcearcă s sperie, s intimideze pe cineva). [Acc. i: *gogoríță*] Et. nec.

GOGOȘAR, *gogoșari,* s.m. **1.** Specie de ardei gras cu fructe mari, cărnoase, sferic-turtite, de culoare ro ie sau verde; *p. restr.* fructul acestei plante. **2.** (Rar) Vânzător de gogoși. F. Fig. Om mincinos, arlatan. **Gogoa** + suf. *-ar.*

GOGOȘEA, *gogoșele,* s.f. Diminutivul lui *gogoa.* [Var.: (reg.) **gugoșéa** s.f.] **Gogoa** + suf. *-ea.*

GOGRĂZ s.n. v. **grogren.**

GOGRĂZĂ s.f. v. **grogren.**

GOL[1], *goluri,* s.n. (La unele sporturi) Introducere a mingii în poarta echipei adverse; punct marcat astfel. Din engl. **goal.**

GOL[2], -Ă (I) *goi, goale,* adj., (II) *goluri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni) Care nu are pe corp (sau pe o parte a corpului) niciun fel de mbr c minte. G. Expr. (*A fi*) *cu coatele goale* = **a)** (a fi) cu haina rupt în coate; **b)** (a fi) mbr cat sărăcios; (a fi) sărac. *Adevărul gol-golu* = adevărul spus direct, fără menajamente; adevărul evident, de necontestat. *Minciun goală* = minciună evident. F. Care are haine puține, care este sărăcios (sau prea u or) mbr cat; *p. ext.* sărac. G. Expr. *A lăsa* (pe cineva) *gol* = a părăsi (pe cineva) de tot ce are. F. (Despre păsări sau alte animale) Golaș (1). F. (Despre copaci, crengi) Care este lipsit de frunze. F. (Despre perete) Care nu are agă at sau lipit nimic pe el. **2.** (Despre suprafe e, terenuri, regiuni) Care nu este acoperit cu vegeta ie, cu case etc. sau care este fără fâne e, pustiu. F. Care nu are acoperiș sau nu este acoperit. G. Expr. *Sub cerul gol* = **a)** fără adăpost; **b)** afară, în aer liber. *Pe pământul gol* sau *pe sc ndura goală* = fără ternut, direct pe pământ sau pe sc ndurile patului. **3.** (Despre alimente) Care nu este asociat, combinat cu nimic altceva; simplu. *Pâine goală.* **4.** (Despre recipiente, spa ii închise etc.) Care nu conține nimic în interior; de ert. G. (Substantivat) *Sunet gol.* G. Expr. *Cu mâna goală* = **a)** fără niciun dar, fără niciun ban; **b)** care nu are (sau neavând) nicio arm asupra sa. *Pe inima goală* sau *pe stomacul gol* = fără s fâ ncat ceva înainte; pe nemâncate. F. (Despre corpuri) Care are o cavitate în interior. **5.** Fig. Care este fără temei, fără fond; nentemeiat. **II.** S.n. Spa iu liber, cavitate (în interiorul unui corp); vid. G. *Gol de aer* = zonă din atmosfer unde o aeronav nu întâlne te un curent de aer descendent. *Gol de producție* = stagnare temporară a producției. G. Loc. adv. *În gol* = **a)** în abis sau prin aer (îndreptându-se cu viteză în jos); **b)** cu privirea fix, fără int ; **c)** fără folos, zadarnic. G. Expr. *A umple un gol* = a completa o lips ,

a satisface o nevoie reală. *A simți un gol la* (sau *în*) *stomac* = a avea o senzație neplăcută de la stomac din cauza foamei. *A (se) da de gol* = a (se) trăda, a (se) demasca. ◊ (În superstiții) *A (-i) ieși (cuiva) cu gol(ul)* = a ieși înaintea cuiva cu un vas gol (prevestindu-i prin aceasta un insucces). ♦ Loc lipsit de vegetație, de așezări. – Din sl. **golŭ**.

GOLÁN, *golani*, s.m. (Peior.) **1.** Om fără ocupație, care bate toată ziua drumurile fără să facă nimic util; derbedeu. **2.** (Adesea adjectival) Om sărac, zdrențăros, care nu are cu ce se îmbrăca. – **Gol**² + suf. -*an*.

GOLÁNCĂ, *golance*, s.f. (Peior.) Fată sau femeie neserioasă, care bate toată ziua drumurile fără să facă nimic util. – **Golan** + suf. -*că*.

GOLÁȘ, -Ă, *golași, -e*, adj. **1.** (Despre păsări) Care este lipsit de pene (pe întregul corp sau pe o parte a lui); (despre animale) care este lipsit de păr; gol². ♦ (Înv.; despre oameni) Gol² (I 1). **2.** (Despre copaci, crengi) Care este lipsit de frunze; gol². **3.** (Despre suprafețe, terenuri, regiuni) Care este lipsit de vegetație; gol². – **Gol**² + suf. -*aș*.

GOLAVERÁJ, *golaveraje*, s.n. Raportul sau diferența dintre golurile marcate și cele primite de o echipă la unele jocuri sportive, care departajează între ele două echipe aflate la egalitate de puncte. – Din fr. **goal-average**.

GOLĂNÉL, *golănei*, s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *golan*. – **Golan** + suf. -*el*.

GOLĂNÉSC, -EÁSCĂ, *golănești*, adj. Care aparține golanului, specific golanului, de golan. – **Golan** + suf. -*esc*.

GOLĂNÉȘTE adv. În felul golanilor, ca golanii. – **Golan** + suf. -*ește*.

GOLĂNÉȚ, -EÁȚĂ, *golăneți, -e*, s.m. și f. (Rar) Persoană îmbrăcată prost, sărăcăcios sau sumar. – **Golan** + suf. -*eț*.

GOLĂNÍE, *golănii*, s.f. Faptă, vorbă, atitudine de golan. – **Golan** + suf. -*ie*.

GOLĂNÍME s.f. Mulțime de golani, totalitatea golanilor. – **Golan** + suf. -*ime*.

GOLĂTÁTE s.f. (Rar) Goliciune; sărăcie. – **Gol**² + suf. -*ătate*.

GOLDÁN, *goldani*, s.m. Varietate de prun originar din Grecia (*Prunus insititia*). – Din **goldană** (derivat regresiv).

GOLDÁNĂ, *goldane*, s.f. Fructul goldanului, de formă aproape sferică, cu pielița subțire și cu miezul galben, zemos și dulce. – Et. nec.

GOLF¹ s.n. **1.** Joc sportiv, între două sau patru persoane, care constă în introducerea unei mingi mici și dure în mai multe găuri succesive (aflate pe un teren special) prin lovirea ei cu o crosă. **2.** (În sintagma) *Pantaloni golf* = pantaloni largi, legați strâns dedesubtul genunchiului. – Din engl., fr. **golf**.

GOLF², *golfuri*, s.n. Parte a unui ocean, a unei mări sau a unui lac care pătrunde în uscat. – Din fr. **golfe**.

GOLGHETÉR, *golgheteri*, s.m. Sportiv care marchează cele mai multe goluri în cursul unei competiții sportive. – Din engl. **goal-getter**.

GOLÍ, *golesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A scoate sau a consuma în întregul conținut dintr-un vas, recipient, spațiu etc.; a deșerta. ♦ Refl. pas. (Despre vase, recipiente, spații etc.) A rămâne gol², fără ființe, pustiu. **2.** Refl. (Fam.; despre ființe) A evacua fecalele sau urina. – Din **gol**².

GOLIÁRD, *goliarzi*, s.m. Poet medieval de limbă latină, rătăcitor, care cânta bucuria de a trăi. [Pr.: -*li-ard*] – Din fr. **goliard**.

GOLIÁRDIC, -Ă, *goliardici, -ce*, adj. Caracteristic goliarzilor, de goliard. [Pr.: -*li-ar*-] – **Goliard** + suf. -*ic*.

GOLICÍCĂ, *golicele*, s.f. Plantă glabră cu frunzele sinuos dințate (*Myagrum perfoliatum*). – **Gol** + suf. -*icică*.

GOLICIÚNE, *goliciuni*, s.f. **1.** Starea omului gol²; *p. ext.* părțile goale ale trupului. ♦ Starea omului sărac. **2.** Starea unui loc gol², lipsit de vegetație, sărac, pustiu. **3.** Fig. Aspectul real (neplăcut, crud) al unui lucru, al unei situații etc. – **Gol**² + suf. -*iciune*.

GOLÍRE, *goliri*, s.f. Acțiunea de *a (se) goli* și rezultatul ei; deșertare. – V. **goli**.

GOLOGÁN, *gologani*, s.m. (În trecut) Monedă de aramă (în valoare de 10 bani); *p. gener.* (sens curent) monedă de mică valoare; ban. – Et. nec.

GOLOGĂNÍ, *gologănesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A înșela pe cineva luându-i banii, gologanii. – Din **gologan**.

GOLOMÁȚ s.m. v. **golomoz**¹.

GOLOMÓZ¹ s.m. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu flori roșietice sau violete, cultivată ca plantă furajeră (*Dactylis glomerata*). [Var.: **golomăț** s.m.] – Et. nec.

GOLOMÓZ² s.n. v. **gălmoz**.

GOLÚȚ, -Ă, *goluți, -e*, adj. Diminutiv al lui *gol*². – **Gol**² + suf. -*uț*.

GOMÁJ s.n. (Tehn.) Blocare a segmenților în canalele din piston, ca urmare a depunerii reziduurilor de ardere. – Din fr. **gommage**.

GÓMĂ¹, *gome*, s.f. **1.** Tumoare nodulară infecțioasă sau parazitară, care apare pe piele, în ficat etc. **2.** Secreție mucilaginoasă produsă de unele plante sub acțiunea bacteriilor parazite. – Din fr. **gomme**.

GÓMĂ² s.f. (Cu sens colectiv) Persoane care aparțin lumii elegante, societății cu pretenții de distincție; (fam.) eleganță excesivă, pretențioasă (în vestimentație). – Cf. **gomă**¹.

GOMENÓL s.n. Lichid medicamentos uleios, incolor sau gălbui, de natură vegetală, întrebuințat ca antiseptic (al căilor nazale). – Din fr. **goménol**.

GOMÓS, -OÁSĂ, *gomoși, -oase*, s.m. și f., adj. (Fam.) (Persoană) care se remarcă printr-o eleganță excesivă (și plină de pretenții). – Din fr. **gommeux**.

GONÁCI, *gonaci*, s.m. **1.** (Pop.) Hăitaș². **2.** (Rar) Cal sprinten, care fuge repede. **3.** Călăreț ușor înarmat în vechea armată, care de obicei îndeplinea misiuni de cercetare. – **Goni** + suf. -*aci*. Cf. bg. **gonač**.

GONÁDĂ, *gonade*, s.f. Glandă sexuală sau reproducătoare care produce gameți și secretă hormoni. – Din fr. **gonade**.

GONADOTRÓP, *gonadotropi*, adj. (Biol.) (În sintagma) *Hormon gonadotrop* = hormon secretat de hipofiză, cu acțiune stimulatoare asupra glandelor sexuale. – Din fr. **gonadotrope**.

GONÁȘ, *gonași*, s.m. (Rar) Hăitaș². – **Goni** + suf. -*aș*.

GONDOLÁ¹, *gondolez*, vb. I. Tranz. A bomba (o tablă, un placaj etc.). – Din fr. **gondoler**.

GONDOLÁ², *gondolez*, vb. I. Refl. (Rar) A se mișca unduindu-se. – Din **gondolă**.

GONDOLÁRE¹, *gondolări*, s.f. Acțiunea de *a gondola*¹. – V. **gondola**¹.

GONDOLÁRE², *gondolări*, s.f. Acțiunea de *a se gondola*². – V. **gondola**².

GONDÓLĂ, *gondole*, s.f. **1.** Barcă lungă, puțin adâncă, cu fundul plat, cu prora și pupa ridicate și încovoiate, manevrată cu o singură vâslă, folosită la Veneția. **2.** Raft, suport în formă de gondolă (**1**) pe care este așezată marfa într-un magazin cu autoservire. **3.** Nacelă în care se află motorul unui dirijabil. – Din it. **gondola**, fr. **gondole**.

GONDOLÉTĂ, *gondolete*, s.f. (Rar) Gondolă mică. – Din it. **gondoletta**.

GONDOLIÉR, *gondolieri*, s.m. Barcagiu care conduce o gondolă (**1**). [Pr.: -*li-er*] – Din it. **gondoliere**.

GONDOLIÉRĂ, *gondoliere*, s.f. Cântec al gondolierilor. [Pr.: -*li-e*-] – Din **gondolier**.

GONFALÓN, *gonfaloane*, s.n. Steag de război în Evul Mediu, cu partea liberă despicată în trei sau patru cozi. – Din fr. **gonfalon**.

GONFALONIÉR, *gonfalonieri*, s.m. **1.** Purtătorul steagului sau insignelor unui stat, unui oraș, unei instituții în vechile republici italiene. **2.** Numele unor magistrați superiori din vechile republici italiene. – Din it. **gonfaloniere**.

GONFLÁ, *gonflez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) umfla (**1**). ♦ Refl. (Despre cavități anatomice) A-și mări volumul prin îmbibare cu un lichid organic. – Din fr. **gonfler**.

GONFLÁBIL, -Ă, *gonflabili, -e*, adj. (Despre obiecte cu pereții elastici sau plianți) Care se poate umfla (**1**). – **Gonfla** + suf. -*bil*.

GONFLÁNT s.n. Substanță care poate fi absorbită de un material coloidal provocând umflarea acestuia. – Din fr. **gonflant**.

GONFLÁRE, *gonflări*, s.f. Umflare. – V. **gonfla**.

GONFLÁT, -Ă, *gonflați, -te*, adj. Umflat. – V. **gonfla**.

GONG, *gonguri*, s.n. Disc de metal care, lovit cu un ciocănel special, produce un sunet caracteristic, fiind întrebuințat ca instrument muzical sau de chemare, de semnalizare. ♦ Sunet emis (ca semnal) de acest disc. – Din fr., engl. **gong**.

GONGÓRIC, -Ă, *gongorici, -ce*, adj. Care aparține gongorismului, privitor la gongorism, specific gongorismului. – Din fr. **gongorique**.

GONGORÍSM s.n. Stil afectat, prețios, excesiv metaforic, care caracterizează unele producții literare. – Din fr. **gongorisme**.

GONÍ, *gonesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A fugi după cineva, a urmări în fugă (pentru a prinde, pentru a face să se grăbească etc.); a fugări; *spec.* a alunga vânatul spre locul de pândă al vânătorilor. ◊ Refl. recipr. *Păsările se goneau printre ramuri.* ♦ Fig. (Înv.) A urmări (o țintă, un ideal). **2.** Tranz. A alunga, a izgoni. **3.** Intranz. A alerga, a fugi. **4.** Refl. și intranz. (Despre vitele cornute) A se împerechea pentru reproducere. – Din sl. **goniti**.

GONÍDIE, *gonidii*, s.f. Celulă verde a algelor care trăiește în simbioză cu anumite ciuperci, formând împreună licheni. – Din fr. **gonidie**.

GONIOMÉTRIC, -Ă, *goniometrici, -ce*, adj. Care aparține goniometriei, privitor la goniometrie. [Pr.: -*ni-o*-] – Din fr. **goniométrique**.

GONIOMETRÍE s.f. Ramură a geometriei aplicate care se ocupă cu studiul unghiurilor și cu măsurarea valorii lor. ♦ Tehnică a măsurării valorii unghiurilor cu ajutorul goniometrului. [Pr.: -*ni-o*-] – Din fr. **goniométrie**.

GONIOMÉTRU, *goniometre*, s.n. Instrument care servește la măsurarea valorii unghiurilor. [Pr.: -*ni-o*-] – Din fr. **goniomètre**.

GONÍRE, *goniri*, s.f. Faptul de *a (se) goni*; alungare. – V. **goni**.

GONITOR, -OARE, *gonitori, -oare*, s.m. și f., adj. (Vită cornută) care are vârsta la care se poate împerechea (în vederea reproducerii). – Goni + suf. *-tor*.

GÓNIE, *gonie*, s.f. Insectă coleopteră cu aripile negre și abdomenul galben, care înoată învârtindu-se foarte repede la suprafața apei (*Gyrinus natator*). – Goni + suf. *-ie*.

GONOCIT, *gonocite*, s.n. (Biol.) Celulă germinală. – Din engl. **gonocyte**.

GONOCOC, *gonococi*, s.m. Microb patogen care provoacă blenoragia. – Din fr. **gonocoque**.

GONOREE s.f. (Med.) Blenoragie. – Din fr. **gonorrhée**.

GOPAC, *gopacuri*, s.n. Numele unui dans popular ucrainean cu mișcări energice, sărituri și fandări; melodie după care se execută acest dans. – Din ucr. **hopak**.

GORDIAN, *gordiene*, adj. (În sintagma) *Nod gordian* = dificultate extrem de mare, greu sau imposibil de rezolvat. [Pr.: *-di-an*] – Din fr. [noeud] **gordien**.

GORDAN s.m. Soi autohton de viță-de-vie, cu boabele strugurilor ovoide, verzi-gălbui (cu puncte ruginii), folosit mai ales la producerea vinului. – Et. nec.

GORGAN, *gorgane*, s.n. Movilă înaltă deasupra unui mormânt străvechi. – Cf. rus. **kurgan**.

GORGONĂ, *gorgone*, s.f. Monstru din mitologia greacă, cu înfățișare de femeie cu șerpi în loc de păr, a cărei privire împietrea orice ființă. ♦ Ornament arhitectural reprezentând capul unui astfel de monstru. – Din lat. **Gorgona**, fr. **Gorgones**.

GORILĂ, *gorile*, s.f. Maimuță antropoidă de circa doi metri, care trăiește în pădurile Africii Ecuatoriale (*Gorilla gorilla*). – Din fr. **gorille**. Cf. it. gorilla, germ. Gorilla.

GORJEAN, -Ă, *gorjeni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din județul Gorj. **2.** Adj. Care aparține județului Gorj sau gorjenilor (**1**), privitor la județul Gorj ori la gorjeni. – **Gorj** (n.pr.) + suf. *-ean*.

GORJEANCĂ, *gorjence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Gorj. – **Gorjean** + suf. *-că*.

GÓRNIC, *gornici*, s.m. (Reg.) **1.** Pădurar; pândar. **2.** (Entom.) Croitor. – Probabil din sl. ***gorĭnikŭ** (< *gora* „munte, pădure").

GORNIST, *gorniști*, s.m. Soldat (sau persoană) care cântă din goarnă; trompetist. – Din rus. **gornist**.

GORUN, *goruni*, s.m. Specie de stejar cu trunchiul drept, cu frunze ovale, lobate pe margine și cu fructul o ghindă (*Quercus petraea*). – Din bg., sb. **gorun**.

GORUNET, *goruneturi*, s.n. Goruniș, gorunişte. – **Gorun** + suf. *-et*.

GORUNIȘ, *gorunișuri*, s.n. Pădure de goruni sau în care predomină gorunii; mulțime de goruni; gorunet, gorunişte. – **Gorun** + suf. *-iș*.

GORUNIȘTE, *goruniști*, s.f. Goruniș. – **Gorun** + suf. *-iște*.

GOSPODAR, *gospodari*, s.m., adj. **1.** S.m. Om care posedă o gospodărie. **2.** S.m., adj. (Om) care dovedește pricepere, chibzuială în conducerea unei gospodării sau a unor activități publice. **3.** S.m. (Reg.) Soț (în raport cu soția sa). **4.** S.m. (Înv.) Domnitor. – Din bg., sb. **gospodar**.

GOSPODĂRESC, -EASCĂ, *gospodărești*, adj. **1.** Care aparține sau este specific unui gospodar priceput. **2.** (Rar) Conjugal. – **Gospodar** + suf. *-esc*.

GOSPODĂREȘTE adv. Ca gospodarii (buni); cu chibzuială, cu pricepere. – **Gospodar** + suf. *-ește*.

GOSPODĂRI, *gospodăresc*, vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. A conduce sau a face treburile unei gospodării sau, *p. ext.*, ale unei instituții, organizații etc. **2.** Refl. și tranz. fact. A întemeia sau a face pe cineva să-și întemeieze o gospodărie (prin căsătorie); a (se) căpătui. – Din **gospodar**.

GOSPODĂRIE, *gospodării*, s.f. **1.** Totalitatea bunurilor care constituie averea (imobilă) a unui locuitor, îndeosebi de la țară (și a familiei sale); casă[1]. ♦ Unitate formată dintr-o locuință și din persoanele (înrudite) care o locuiesc, trăind în comun; persoanele (înrudite) care locuiesc împreună, având buget comun și valorificând în comun bunurile dobândite prin munca lor. **2.** Activitate casnică (a gospodinei); menaj. **3.** (Ieșit din uz) Unitate de producție agricolă, de prestări de servicii etc. (de stat, cooperatistă sau particulară). **4.** Conducere, administrare a unui bun, a unei instituții (publice) etc.; instituție sau ansamblu de instituții care asigură această conducere, administrare. *Gospodărie comunală.* – **Gospodar** + suf. *-ie*.

GOSPODĂRIOARĂ, *gospodărioare*, s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *gospodărie* (**1**). [Pr.: *-ri-oa-*] – **Gospodărie** + suf. *-ioară*.

GOSPODĂRIRE, *gospodăriri*, s.f. Acțiunea de *a (se) gospodări*; administrare, conducere. – V. **gospodări**.

GOSPODĂRIT, -Ă, *gospodăriți, -te*, adj. (Despre oameni) Care și-a întemeiat o gospodărie (**1**) sau care își conduce cu pricepere, cu chibzuială gospodăria. – V. **gospodări**.

GOSPODĂROS, -OASĂ, *gospodăroși, -oase*, adj. (Despre oameni) Care dovedește pricepere și chibzuință în conducerea unei gospodării, a unei instituții, organizații etc. – **Gospodar** + suf. *-os*.

GOSPODINĂ, *gospodine*, s.f. Femeie care se ocupă cu treburile gospodăriei, ale casei familiale; casnică. ♦ Femeie pricepută în treburile gospodăriei, ale casei familiale. ◊ (Adjectival) *Femeie foarte gospodină.* ♦ Stăpâna unei gospodării. – Din sl. **gospodynĭ**.

GOSTAT, *gostaturi*, s.n. (Ieșit din uz) Gospodărie (agricolă) de stat. – **Go**[spodărie agricolă de] **stat**.

GOȘTINAR, *goștinari*, s.m. Slujbaș însărcinat cu încasarea goștinei. – **Goștină** + suf. *-ar*.

GÓȘTINĂ, *goștini*, s.f. (În Evul Mediu în Țara Românească și în Moldova) Dare care se percepea pe oi, porci sau vaci. – Et. nec.

GOT, *goți*, s.m. (La pl.) Popor migrator germanic, originar din Scandinavia, care s-a stabilit în sec. III pe teritoriul dintre Carpați și Don; (și la sg.) persoană aparținând acestui neam. – Din fr. **Goths**, lat. **Gothus**.

GOTCAN, *gotcani*, s.m. (Ornit.; reg.) Cocoș-de-munte. – **Gotcă** + suf. *-an*.

GÓTCĂ, *gotce*, s.f. (Reg.) Femeiușcă a cocoșului-de-munte; găină-sălbatică. ◊ *Roșu ca* (sau *cum e*) *gotca* sau *roșu gotcă* = foarte roșu. – Din ucr. **gotka**.

GÓTIC, -Ă, *gotici, -ce*, adj. Al goților, privitor la goți. ◊ *Scriere gotică* sau *litere gotice, alfabet gotic* = scriere, litere sau alfabet cu caractere ascuțite, întrebuințate, în Evul Mediu, în Apusul Europei, astăzi mai ales în Germania. *Stil gotic* = stil arhitectural apărut în sec. XII în Europa occidentală, caracterizat prin predominarea formelor arhitectonice înalte și zvelte, prin arcuri ogivale, contraforturi, vitralii și un număr mare de sculpturi în piatră. *Artă gotică* = formă de artă răspândită în Europa începând din sec. XII. ♦ (Construit) în stil gotic. – Din fr. **gothique**, lat. **gothicus**.

GOZ, *gozuri*, s.n. (Reg.; cu sens colectiv) Resturi nefolositoare de materii vegetale; *p. gener.* gunoi, murdărie. [Var.: **gózură** s.f.] – Din magh. **gaz**.

GÓZURĂ s.f. v. **goz**.

GRABĂ s.f. Tendință, intenție, dorință de a face ceva sau de a ajunge undeva cât mai repede; iuțeală, viteză (mare) cu care se face ceva; zor[1], grăbire. ◊ Loc. adv. *În grabă* sau *în grabă mare* = grabnic, repede. – Din **grăbi** (derivat regresiv).

GRABEN, *grabene*, s.n. Porțiune scufundată a scoarței terestre, de formă alungită și mărginită de falii paralele. – Din germ. **Graben**, fr. **graben**.

GRÁBNIC, -Ă, *grabnici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Care se grăbește, care arată grabă; care se întâmplă repede, pe neașteptate; care nu poate aștepta, nu poate întârzia, care trebuie făcut fără întârziere. *Mers grabnic. Moarte grabnică. Treabă grabnică.* – **Grabă** + suf. *-nic*.

GRAD, *grade*, s.n. **1.** Nume dat mai multor unități de măsură pentru diverse mărimi (variabile), în cadrul unor sisteme sau scări de reper. *Grad centezimal. Grad de latitudine.* ◊ *Grad de libertate* = indice care arată posibilitățile de mișcare ale (elementelor) unui sistem mecanic. **2.** (Mat.) Exponentul sau suma exponenților mărimilor literale a unui monom; cel mai mare dintre exponenții monoamelor care alcătuiesc un polinom. ◊ *Ecuație de gradul întâi* (sau *al doilea* etc.) = ecuație a cărei necunoscută e la puterea întâi (sau a doua etc.). **3.** Fiecare dintre diviziunile în care se împarte un sistem sau o scară de reper, de măsură. **4.** Valoare a unei mărimi, considerată în raport cu o valoare de referință. ◊ *Grad alcoolic* = fiecare dintre procentele de alcool pur din volumul unui lichid alcoolic. **5.** Etalon sau criteriu de apreciere a felului cum se realizează un proces tehnic, o însușire a unui material etc. **6.** (În sintagma) *Grad de comparație* v. *comparație*. **7.** (Urmat de determinări) Treaptă, nivel, stadiu (într-un proces, într-o situație etc. dat). ◊ *Grad de rudenie* = raportul de apropiere între rude. ◊ Loc. adv. *În ultimul grad* = în stadiul cel mai avansat, cel mai grav. **8.** Fiecare dintre treptele sistemului de organizare a unor instituții; fiecare dintre treptele ierarhiei unor funcții; *p. ext.* loc pe care îl ocupă cineva în ierarhia unor funcții; persoană care ocupă o anumită funcție în această ierarhie. – Din fr. **grade**, lat. **gradus**, germ. **Grad**.

GRADA, *gradez*, vb. I. Tranz. **1.** A marca gradele (**3**), a împărți în grade (un instrument sau o scară de măsură). **2.** A repartiza, a împărți, a eșalona în raport cu o scară, cu un punct de reper, cu un etalon. ◊ Expr. *A grada o pedeapsă* = a fixa o pedeapsă în raport cu gravitatea culpei. – Din **grad** (după fr. *graduer*).

GRADARE, *gradări*, s.f. Acțiunea de *a grada* și rezultatul ei. – V. **grada**.

GRADAT[1], *gradați*, s.m. Militar care are un grad inferior celui de ofițer. – Din fr. **gradé**.

GRADAT[2], -Ă, *gradați, -te*, adj. **1.** (Despre aparate, instrumente etc.) Împărțit în grade (**3**). **2.** Care suie sau coboară treptat, care are loc, se produce într-o succesiune ascendentă sau descendentă. – V. **grada**.

GRADAȚIE, *gradații*, s.f. **1.** Creștere sau descreștere treptată, progresivă, înaintare succesivă (a unui proces, a unui fenomen, a unei acțiuni etc.). **2.** Fiecare dintre diviziunile care se găsesc pe suportul unui instrument de măsură cu scări gradate. **3.** Figură de stil constând în trecerea treptată, ascendentă sau descendentă, de la o idee la alta. ♦

(Pict.) Trecere treptat de la o nuan la alta. **4.** Fiecare dintre treptele de ncadrare pe care se afl un salariat n cadrul gradului su, acordat pe baza vechimii n serviciu ia aportului n munc ; *p. ext.* sporde salariu care corespunde fiec reia dintre aceste trepte. Din fr. **gradation**, lat. **gradatio.**

GR`DEL s.n. P nz alb de bumbac cu dungi longitudinale, folosit pentru lenjerie. Din germ. **Gradel.**

GRAD N, *gradene*, s.n. **1.** Treapt nalt , a ezat la baza unuiedificiu. **2.** Fiecare dintre treptele unuiam fiteatru, stadion etc., pe care sunta ezate b ncile sau scaunele. [Pl. i: *gradenuri*] Din fr. **gradin.**

GRADI NT, *gradieni*, s.m. **1.** (Mat.) Varia ie pe unitatea de lungime a uneim rimi scalare. **2.** Varia ia unuielement meteorologic (temperatur , presiune) n funcie de distan . F M rime care indic cre terea medie a temperaturii spre centrul P m ntului. **3.** M rime variabil a unor factori ecologici. [Pr.: *-dient*] Din fr. **gradient.**

GRADI R, *gradiere*, s.n. Construcie folosit la r cirea apei necesare instala iilor energetice. [Pr.: *-di-er*] Din germ. **Gradier** [*werk*].

GRAD`N , *gradine*, s.f. Dalt special din o elfolosit la cioplirea unor rocipentru realizarea unor elemente de construcie decorative. [Acc. i: *grádin*] Din it. **gradina.**

GRADU`L[1], *graduale*, s.n. Muz.) C ntgregorian n liturghia catolic . F Carte de c ntece pentru liturghie la catolici. [Pr.: *-du-al*] Din it., lat. **graduale.**

GRADU`L[2], - , *graduali, -e*, adv. Care cre te sau descre te treptat. [Pr.: *-du-al*] Din fr. **graduel**, engl. **gradual.**

GRAF[1], *grafi*, s.m. (Rar) Conte (german). Din germ. **Graf.**

GRAF[2], *grafuri*, s.n. (Mat.) Ansamblu a dou mulimidisjuncte, ntre care s-a stabilito coresponden . G *Teoria grafurilor* = disciplin care studiaz propriet ile iaplica iile grafurilor. [Pl. i: *grafe*] Din fr. **graphe**, engl. **graph.**

GRAFF TI s.n.pl. (Arheol.) Inscripie sau desen executatprin zgriere pe monumentele antice. F (Sens curent) Inscripii sau desene zgriate pe pere i. Din it. **graffito.**

GR`FIC, - , *grafici, -ce*, adj., s.n., s.f. **I.** Adj. **1.** Referitor la metoda de a reprezenta prin desen (linii, puncte, figuri etc.) o m rime, varia ia unei m rimi sau raportul dintre dou sau mai multe m rimi variabile; care aparine acesteimetode. **2.** Care ine de sau privitor la felul n care se realizeaz o tip ritur . **II. 1.** S.n. Reprezentare prin desen a uneim rimi, a variaiei uneim rimi sau a raportului dintre dou sau mai multe m rimi variabile; reprezentare prin linii, figurigeometrice, h rietc. a unordate din diverse domeniide activitate. **2.** S.f. Ramur a arteiplastice la baza c reia se afl desenulde sine st tor icare folosete diverse procedee tehnice idiferite materiale. Din fr. **graphique.**

GRAF M, *grafeme*, s.n. Semn vizualalunuisunet. Din fr. **graphème.**

GRAFICI N, - , *graficieni, -e*, s.m. i.f. Persoan care se ocup cu grafica. [Pr.: *-ci-an*] **Grafic** ( ) + suf. *-ian.*

GRAF`E, *grafii*, s.f. Mod de redare n scris a cuvintelor; scriere. F Fel specific de a scrie alcuiva; scris[1]. F Linie specific a unui desen, care caracterizeaz pe autorullui. Din fr. **graphie.**

GRAF`T s.n. Carbon natural aproape pur, cristalizat n sistemul hexagonal, de culoare cenu ie-neagr i cu luciu metalic, av nd numeroase utiliz ri n industrie. Din fr. **graphite.**

GRAFIT IZ`, *grafitizez*, vb. I. Tranz. A separa grafitul din combina iile chimice ale carbonului. **Grafit** + suf. *-iza.* Cf. germ. *graphitieren.*

GRAFIT IZ`RE, *grafitizri*, s.f. Ac iunea de a *grafitiza*. V. **grafitiza.**

GRAFIT IZ`T , *grafitizate*, adj. (Despre font) Care a fostpurificat prin separarea grafitului. V. **grafitiza.**

GRAFIT S, -O`S , *grafitoi, -oase*, adj. Care conine grafit, cu aspect de grafit. Din fr. **graphiteux.**

GRAFOF N, *grafofane*, s.n. Fonograf la care sunetele erau nregistrate pe cilindri. Din fr. **graphophone.**

GRAFOL G, - , *grafologi, -ge*, s.m. i.f. Persoan care se ocup cu grafologia. Din fr. **graphologue.**

GRAFOL GIC, - , *grafologici, -ce*, adj. Care aparine grafologiei, privitor la grafologie. Din fr. **graphologique.**

GRAFOLOGI E s.f. Studiulparticularit ilor individuale ale scrisului, pentru stabilirea autenticit ii unor acte, a unor isc lituri, a caracterului unei persoane etc. Din fr. **graphologie.**

GRAFOM`N, - , *grafomani, -e*, adj., s.m. i.f. (Om) stp nit de grafomanie. F Reclamagiu[1]. Din **grafomanie** (derivat regresiv).

GRAFOMANI E s.f. Tendin patologic de a scrie mult if r rost. Din fr. **graphomanie.**

GRAFOM TRU, *grafometre*, s.n. Instrument pentru m surarea unghiurilor de pe teren, folosit n ridicarea de planuri. Din fr. **graphomètre.**

GRAFOSP`SM, *grafospasme*, s.n. (Med.) Crampa scriitorului. Din engl. **graphospasm.**

GRAF-PL TTER, *graf-plottere*, s.n. (Electron., Inform.) Dispozitiv periferic prin intermediul c ruia se poate genera o imagine grafic pe un suportmaterial; plotter. [Pr.: *-plo-ter*] Din engl. **graph-plotter.**

GRAH`M s.n. (În sintagma) *Pine (de) graham* = pine dietetic f cut din f in integral (f r sare). [Acc. i: *gráham*] Din germ. **Graham** [brot].

GRAI, *graiuri*, s.n. **1.** Glas, voce. G Loc. adv. *Într-un grai* = ntr-un glas, to ideodat. G Expr. *A prinde* (sau *a da*) *grai* = a ncepe sau a se hotr s vorbeasc . *A-i pieri* (sau *a-i pierde*) *graiul* = a nu maiputea s vorbeasc (de emoie, de fric etc.), a amui; a nu maiaveace s spun . **2.** Facultatea de a vorbi. G Loc. adv. *Prin viu grai* = oral. **3.** Limb . F Felde a vorbi. **4.** Unitate lingvistic subordonat dialectului, caracteristic pentru o regiune maipu in ntins ; *p. ext.* dialect. **5.** (Rar) Vorb , cuv nt. Din **gri i** (derivat regresiv).

GR`IF R s.n.v. **graifer.**

GR`IFER, *graifere*, s.n. **1.** Organ alunorma inide cusut care are rolul de a prinde, de a deplasa etc. a a. **2.** Ben (de transportat, de ridicat) prev zut cu cablu. [Var.: *grái r* s.n.] Din germ. **Greifer.**

GRAJD, *grajduri*, s.n. Construcie sau nc pere specialam enajat pentru ad postirea animalelorbr domestice mari. Din sl. **grad.**

GRAM, *grame*, s.n. Unitate de m sur pentru masa (origreutatea) unui corp, egal cu a mia parte dintr-un kilogram. G *Gram-for* = unitate de m sur pentru for , egal cu a mia parte dintr-un kilogram-for . Din fr. **gramme.**

GRAM`J, *gramaje*, s.n. Mas (origreutate), exprimat n grame, pe care o are sau trebuie s o aib o parte dintr-un material. Din fr. **grammage.**

GRAM`TIC, *gramatici*, s.m. Gramatician. Din ngr. **ghrammatik s**, lat. **grammaticus.**

GRAMATICAL, - , *gramaticali, -e*, adj. Care aparine gramaticii, privitor la gramatic . Din fr. **grammatical**, lat. **grammaticalis.**

GRAMATICALIZ`, pers. 3 *gramaticalizeaz* , vb. I. Refl. (Despre cuvinte cu sens lexical) A ajunge s exprime o relaie gramatical , s capete rolul unuiinstrument gramatical. Din fr. **grammaticaliser.**

GRAMATICALIZ`RE, *gramaticalizri*, s.f. Faptulde *a se gramaticaliza*. V. **gramaticaliza.**

GRAM`TIC , *gramatici*, s.f. Ansamblu de reguli cu privire la modificarea formelorcuvintelor ila mbinarea lor n propoziii; ramur a lingvisticiicare studiaz structura gramatical a unei limbi sau, *p. ext.*, elementele constitutive ale uneilimbi. F Manualcare studiaz aceste elemente. Din lat. **grammatica.**

GRAMATICIAN, - , *gramaticieni, -e*, s.m. i.f. Persoan specializat n studiii de gramatic ; autor de manuale, tratate sau studii de gramatic ; gramatic. [Pr.: *-ci-an*] **Gramatic** + suf. *-ian* (dup fr. *grammairien*).

GRAMIR , *gramire*, s.f. Balan special n form de sfert de cerc folosit n industria h rtiei ia celulozeila determinarea gramajului. [Pr.: *-mi-e-*] **Gram** + suf. *-ier .*

GRAMIN E, *graminee*, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee (tar lemnoase) monocotiledonate, cu r d cina fasciculat , cu tulpina format din noduri iinternoduri, cu inflorescen a n form de spic; (ila sg.) plant care face parte din aceast familie. Din fr. **graminée.**

GRAMOF N, *gramofane*, s.n. Aparat pentru reproducerea sunetelor nregistrate pe o plac , prev zut cu o doz de redare cu ac icu o p hie de rezonan . Din fr. **gramophone**, germ. **Grammophon.**

GR`MOL , *gramole*, s.f. Dispozitiv pentru fr m ntarea iomogenizarea mecanizat a aluatului. Din it. **gramola.**

GRAN`T[1], *granai*, s.m. Plant erbacee aromatic cu frunze lobate icu flori albe sau galbene (*Chrysanthemum parthenium*) Et. nec.

GRAN`T[2], *granate*, s.n. Silicat natural de calciu, de magneziu, de fier, de mangan, de aluminiu sau de crom, ntrebuinat ca piatr de lefuit sau, n stare pur (de culoare ro ie), ca piatr semipreioas . Din germ. **Granat.**

GRAN`T s.f.v. **grenad .**

GRAND LOCV NT, *grandilocveni, -te*, adj. (Despre stil, exprimare, expresii etc.) Plin de emfaz ; pompos, umflat, bombastic. Din fr. **grandiloquent.**

GRAND LOCV NI s.f. Folosire afectat de cuvinte sau de fraze bombastice, umflate. Din fr. **grandiloquence.**

GRAND I S, -O`S , *grandioi, -oase*, adj. Mre , impun tor (prin proporiile sale). [Pr.: *-di-os*] Din fr. **grandiose**, it. **grandioso.**

GRAND IOZIT`TE, *grandiozit i*, s.f. (Înv.) Grandoare, m reie. [Pr.: *-di-o-*] **Grandios** + suf. *-itate.*

GRAND O`RE, *grandori*, s.f. Aspectm re , maiestuos, falnic, impun tor; m reie, grandiozitate. Din fr. **grandeur.**

GRAND OM`N, - , *grandomani, -e*, s.m. i.f. Persoan care sufer de grandomanie; megaloman. Din **grandomanie** (derivat regresiv).

GRANDOMANIE s.f. Mania de a se crede om nsemnat, valoros, de a-i acorda o importan nejustificat ; megalomanie. Cf. fr. grand, rom. manie.

GR`NGOR sm. v. **grangur.**

GR`NGUR, *granguri*, s.m. **1.** Pas re cu nt toare migratoare, cu penele galbene-aurii pe corp i negre pe aripi i pe coad (la b rbat) ori de culoare verzuie pe corp, cu p ntecele alb i aripile sure (la femel) (*Oriolus oriolus*). **2.** (Peior.) Persoan care ocup o pozi ie social sau politic nalt ; tab. [Var.: (pop.) **gángur, grángor, grángure** s.m.] Lat. **galbulus** (= *galbulus*).

GR`NGURE sm. v. **grangur.**

GR`NIC, *granice*, s.n. **1.** Big special folosit pe lepuri. **2.** Trofeu folosit n opera ia de foraj. Din germ. **Kranich.**

GRANÍT, (2) *granituri*, s.n. **1.** Roc eruptiv foarte dur, granubas, folosit n construc ii. **2.** Varietate dintr-o astfel de roc . Din fr. **granite.**

GRANÍTIC, -, *granitici, -ce*, adj. Care este format din granit, care are nf i area (i tria) granitului. Din fr. **granitique.**

GRANITIZ`RE s.f. Proces natural de formare a rocilor granitice. Dup fr. **granitisation.**

GR`NI , *granie*, s.f. Limit care desparte dou state; frontier, hotar, limit teritorial. G *Peste* (sau *dincolo de*) *grani* = n str in tate. F P. gener. Fig. Limit, margine. Din bg., sb. **granica.**

GRANIV R, -, *granivori, -e*, adj., s.m. if. (Pas re) care se hr ne te cu semin e i grune. Din fr. **granivore.**

GRANODIORÍT, (2) *granodiorite*, s.n. **1.** Roc granular cu structur intermediar ntre granit i diorit, folosit ca piatr de pavaj i de construc ie. **2.** Varietate dintr-o astfel de roc . [Pr.: *-dio-*] Din fr. **granodiorite.**

GRANUL`, *granulez*, vb. I. Tranz. A transforma n granule un material compact sau pulverulent. Din fr. **granuler.**

GRANUL`R, -, *granulari, -e*, adj. Care se compune din granule, care are aspectul de granule, cu granule; granulos. Din fr. **granulaire.**

GRANUL`RE, *granul ri*, s.f. Ac iunea de *a granula* i rezultatul ei. V. **granula.**

GRANUL`T, -, *granula i, -te*, adj. Care a fost transformat n granule; compus din granule; care are aspectul de granule. V. **granula.** Cf. fr. granulé.

GRANULATÓR, *granulatoare*, s.n. Ma in folosit pentru granularea (i sortarea) materialelor pulverulente. Din fr. **granulateur.**

GRANUL`IE, *granula ii*, s.f. **1.** Structura n granule a unui material granular. **2.** Leziune organic format din mici tumori, care apar mai ales la suprafa a membranelor mucoase i seroase. Din fr. **granulation.**

GRAN L , *granule*, s.f. **1.** Particul solid mic care intr n componen a unui corp solid cu structur eterogen sau care rezult din sf rmarea, t ierea etc. unui corp solid. **2.** Pastil con in nd un amestec de substan e medicamentoase ncorporate ntr-o mas zaharoas . Din fr. **granule.**

GRANULÍE s.f. Form grav de tuberculoz acut, generalizat din cauza r spndirii pe cale sangvin a bacilului Koch n diverse organe; tifobacilo z . Din fr. **granulie.**

GRANUL T s.n. **1.** Roc metamorfic istoas i grunuoas , asem n toare cu gnaisul. **2.** Argil artificial ob inut prin arderea granulelor de argil n cuptoare speciale i folosit ca material de construc ie. Din fr. **granulite.**

GRANULOCÍT, *granulocite*, s.n. Leucocite cu mai multe nuclee. Din fr. **granulocyte.**

GRANULOCITÓZ , *granulocitoze*, s.f. (Med.) Creterea num rului de granulocite sangvine peste valoarea normal . Din fr. **granulocytose.**

GRANUL M, *granulame*, s.n. Mic tumoare inflamatorie cronic , de form nodular , circumscris , de dimensiuni reduse, ap rut n urma acumul rii unui num r variat de celule fagocite mari. F Ţesut inflamator care apare la rd cina unui dinte n urma unui abces cronic. Din fr. **granulome.**

GRANULOM TRIC, -, *granulometrici, -ce*, adj. Care aparine granulometriei, privitor la granulometrie. Din fr. **granulométrique.**

GRANULOMETRÍE s.f. Determinare a granulozit ii unui material granular. Din fr. **granulométrie.**

GRANUL S, -O`S , *granulo i, -oase*, adj. Granular. Din fr. **granuleux.**

GRANULOZIT`TE, *granulozit i*, s.f. Structura unui material granular din punctul de vedere al repartiiei procentuale a granulelor componente dup m rimea lor. Din fr. **granulosité.**

GR`P 1, *grape*, s.f. Uneal agricol n form de gr tar cu din i, cu discuri, cu roi stelate etc. folosit la m run irea, afnarea i netezirea p m ntului arat, la acoperirea semin elor etc.; boroan . G Expr. *A se ine grap de cineva* = a nso i pretutindeni pe cineva. Cf. alb. grep, gërepë „undi, c rlig de undi".

GR`P 2, *grape*, s.f. Tip de inflorescen n form de ciorchine. Din fr. **grappe.**

GRAPIN , *grapine*, s.f. Mic ancor cu patru bra e. Din fr. **grappin.**

GRAPTOLÍT, *graptolii*, s.m. (La pl.) Clas de animale fosile care tr iau n colonii marine (*Graptolithina*); (i la sg.) animal din aceast clas . Din fr. **graptolite,** germ. **Graptolithen.**

GRAS, -, *gra i, -se*, adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care are sub piele un strat gros de grsime; care are forme pline, rotunde; dolofan, durduliu, rotofei. *Om gras.* G *Ţesut gras* = esut adipos. F Fig. (Fam.; despre c tigurile ne ti, sume de bani) Mare, nsemnat. **2.** Care conine mult grsime; cu mult grsime; gtit cu mult grsime. *Carne grasă.* **3.** (În sintagma) *Acid gras* = acid care se combin cu glicerina, formnd grsimi. **4.** (Despre fructe) Plin, crnos; (despre iarb) cu firul gros i plin de sev . **5.** (Despre p mnt) Fertil, roditor. **II.** S.f. (În sintagma) *Gras de Cotnari* = specie de vi -de-vie cu strugurii avnd boabele dese, neomogene, galbene-verzui cu pete ruginii, din care se produce un vin alb superior. **III. 1.** Adj., s.f. (Caracter sau liter tipografic) care are conturul mai gros decta literele obinuite. **2.** Adj. (Despre texte) Care este cules cu caractere grase (**III 1.**). Lat. **grassus** (= *crassus*).

GRASEIÁ , *graseiez*, vb. I. Intranz. A pronun a sunetul „r" n mod uvular sau velar (ca francezii). [Pr.: *-se-ia*] Din fr. **grasseyer.**

GRASEIÁT, -, *graseia i, -te*, adj. Cu sunetul „r" pronun at n mod uvular sau velar (ca francezii). [Pr.: *-se-iat*] V. **graseia.**

GRASEIÉRE, *graseieri*, s.f. Ac iunea de *a graseia* i rezultatul ei. [Pr.: *-se-ie-*] V. **graseia.**

GRAS T, *grasete*, s.n. Regiune a membrului posterior la animalele mari, avnd ca baz rotula i esuturile moi din jur. Din fr. **grasset.**

GRAT N s.n. Preparat culinar (acoperit cu pesmet) copt n cuptor. Din fr. **gratin.**

GR`TIE, *gratii*, s.f. Fiecare dintre vergelele care se a az (paralel) n tocul (sau n fa a) u ilor, ferestrelor, vitrinelor etc., alc tuind mpreun un ansamblu fix sau semimobil, care servete ca m sur de siguran sau ca motiv arhitectonic. Lat. ***gratis** (= *cratis*).

GRATIFIC`, *gratific*, vb. I. Tranz. A acorda cuiva o gratifica ie, o favoare sau o r splat . F Fig. A atribui cuiva ceva. Din fr. **gratifier,** lat. **gratificare.**

GRATIFIC`RE, *gratific ri*, s.f. Ac iunea de *a gratifica* i rezultatul ei. V. **gratifica.**

GRATIFICÁ IE, *gratifica ii*, s.f. Sum de bani ce se acord unui angajat peste salariu (ca recompens). Din fr. **gratification,** lat. **gratificatio.**

GRATIN`, *gratinez*, vb. I. Tranz. A acoperi un element cu rumenicu pesmet i a le coace n cuptor. Din fr. **gratiner.**

GRATIN`RE, *gratin ri*, s.f. Ac iunea de *a gratina* i rezultatul ei. V. **gratina.**

GRATIN`T, -, *gratina i, -te*, adj. (Despre preparate culinare) Acoperit cu pesmet (copt). V. **gratina.**

GR`TIS adj. invar., adv. F r plat, f r bani, n mod gratuit. G *Pe gratis* = **a)** f r plat ; **b)** *fig.* f r motiv, n mod nejustificat. Din fr. **gratis,** lat. **gratis.**

GRATITÚDINE, *gratitudini*, s.f. Recunotin . Din fr. **gratitude,** lat. **gratitudo, -inis.**

GRATUÍT, -, *gratuii, -te*, adj. Care nu cost nimic, care este dat sau primit f r nici o plat . F Fig. Care se dovedete inutil, nejustificat. Din fr. **gratuit,** lat. **gratuitus.**

GRATUITÁ TE, *gratuit i*, s.f. Însu irea de a fi gratuit, de a nu costa nimic. F (Concr.) Obiect (mai ales de cri) oferit n mod gratuit unei persoane de c tre institu ia sau ntreprinderea n care se elaboreaz sau se confecioneaz astfel de obiecte. F Fig. (La sg.) Inutilitate, zdrnicie sau netemeinicie a unei aciuni, a unei fapte etc.; (la pl.) fapte, vorbe, atitudini care se dovedesc inutile sau nejustificate. [Pr.: *-tu-i-*] Din fr. **gratuité,** lat. **gratuitas, -atis.**

GRATUL`, *gratulez*, vb. I. Tranz. i refl. recipr. (Rar) A (se) felicita; a (se) luda. Din lat. **gratulari,** it. **gratulare.**

GRATUL`RE, *gratul ri*, s.f. (Rar) Felicitare. V. **gratula.**

GRATUL`IE, *gratula ii*, s.f. (Rar) Felicitare. Din lat. **gratulatio.**

GRAÚ , *gra iez*, vb. I. Tranz. A acorda unui condamnat iertarea, parial sau total, n executarea pedepsei, printr-un act emis de efii statului. [Pr.: *-i-a*] Din fr. **gracier.** Cf. it. graziare.

GR IE, *gra ii*, s.f. **1.** Drglenie, finee, ginie demonstrate de o fiin nmicri, atitudini etc.; atracie particular pe care o provoac cineva sau ceva prin aspect, micare etc.; farmec. G (În mitologia roman) *Cele trei gra ii* sau *gra iile* = cele trei zeie considerate ca personificri ale frumuseii i ginii feminine. G Expr. (Peior.) *A face gra ii* = **a)** a c uta s par fermec tor prin gesturi i atitudini afectate; **b)** a- i manifesta n mod nejustificat nemulumirea, a face nazuri. **2.** Bun voin , preferin , favoare de care se bucur cineva. G Expr. *A intra n gra iile cuiva* = a c tiga ncrederea, bun voina cuiva. F (Bis.) Dar acordat de Dumnezeu omului

pentru mântuirea lui; har. G *Anul de grație ...*, formulă emfatică pentru indicarea unui an calendaristic. **3.** (Cu valoare de prepoziție) Datorită. Din lat. **gratia.**

GRAȚIERE, *grațieri*, s.f. Acțiunea de *a grația* și rezultatul ei. [Pr.: -ți-e-] V. **grația.**

GRAȚIOS, -OASĂ, *grațioși, -oase*, adj. **1.** Plin de grație (1), de gingășie, de farmec. **2.** (Înv.) Binevoitor, prietenos. [Pr.: -ți-os] Din lat. **gratiosus,** it. **grazioso.** Cf. fr. gracieux.

GRAȚIOZITATE, *grațiozități*, s.f. (Rar; la sg.; adesea ir.) Politețe plină de bunăvoință; amabilitate; atitudine curtenitoare. F (La pl.) Atitudini, vorbe, fapte pline de afectare; *p. ext.* năzuri, moșturi. [Pr.: -ți-o-] Din lat. **gratiositas, -atis,** it. **grazioșità.**

GRĂUR, *grăuri*, s.m. Pasăre migratoare cu ciocul ascuțit de culoare gălbuie și cu pene negre-verzui cu pete albe (*Sturnus vulgaris*). F (Adjectival; despre cai) Care are culoarea cenușie (mpestrițată cu pete albe). [Var.: (pop.) **grăure** s.m.] Lat. **graculus.**

GRĂURE s.m. v. **grăur.**

GRAV, -Ă, *grави, -e*, adj. **1.** Care este extrem de important prin consecințele neplăcute pe care le poate avea, care poate aduce urmările; *p. ext.* important. F (Despre boli, răni) Periculos, primejdios; care poate provoca moartea. **2.** (Despre oameni, despre figura, privirea sau manifestările lor) Foarte serios, sever; solemn. **3.** (Despre voce, sunete, ton, timbru) Care se află la registrul cel mai jos; jos, profund, adânc, gros. **4.** (În sintagma) *Accent grav* = accent (orientat oblic de la stânga la dreapta) purtat numai de unele limbi de o vocală deschisă. Din fr. **grave,** lat. **gravis.**

GRAVĂ, *gravez*, vb. I. Tranz. A executa prin săpare, șpanare, zgâriere etc. imagini, ornamente, litere etc. într-un material, cu ajutorul unor instrumente sau al unor mijloace tehnice speciale, pentru a obține un clișeu de imprimare sau în scop decorativ. Din fr. **graver.**

GRAVĂRE, *gravări*, s.f. Acțiunea de *a grava* și rezultatul ei; gravură. V. **grava.**

GRAVĂT, -Ă, *gravați, -te*, adj. Care a fost supus operației de gravare. V. **grava.**

GRAVE adv. (Muz.; indică modul de executare a unei lucrări) Rar, largo. F (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală creată în acest tempo. [Pr.: gră-] Cuv. it.

GRAVĂL, *gravele*, s.f. (Med.) Litiază urinară. Din fr. **gravelle.**

GRAVEL s.n. (Constr.) Granulit (2). Dup engl. **gravel.**

GRAVID, -Ă, *gravizi, -de*, adj., s.f. (Femeie) care poartă în sine fătul în cavitatea uterină; (femeie) însărcinată, (femeie) boroasă. Din lat. **gravidus,** fr. **gravide.**

GRAVIDĂ s.f. Graviditate. Din fr. **gravidie.**

GRAVIDITATE s.f. Starea femeii gravide din momentul concepției și până la nașterea lui; starea de sarcină. Din lat. **graviditas, -atis,** fr. **gravidité.**

GRAVIMETRIC, -Ă, *gravimetrici, -ce*, adj. Care aparține gravimetriei, privitor la gravimetrie. Din fr. **gravimétrique.**

GRAVIMETRIE s.f. **1.** Disciplină a geofizicii care studiază distribuția geografică a câmpului de gravitație. **2.** Metodă chimică prin care se determină cantitatea unui element dintr-un amestec prin separarea lui cu ajutorul unui reactiv. Din fr. **gravimétrie,** germ. **Gravimetrie.**

GRAVIMETRU, *gravimetre*, s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea accelerației gravitaționale. Din fr. **gravimètre.**

GRAVITA, *gravitez*, vb. I. Intranz. A fi sau a se mișca în câmpul de gravitație al unui corp. F Fig. A evolua, a avea loc, a tri în jurul sau în vecinătatea (sub influența) cuiva sau a ceva. Din fr. **graviter.**

GRAVITATE s.f. **1.** Aspect extrem de important prin consecințele neplăcute, primejdioase pe care le poate avea. **2.** Seriozitate, severitate, sobrietate extremă (în manifestări, atitudini etc.). **3.** (Rar) Greutate; asprime. **4.** (Împr.) Gravitație. Din fr. **gravité,** lat. **gravitas, -atis.**

GRAVITAȚIE s.f. (Fiz.) Forță de atracție reciprocă a tuturor corpurilor din Univers, dependentă de masa și de poziția lor relativă; gravitație (4). G *Câmp de gravitație* = spațiul în care un corp își exercită atracția asupra altor corpuri. *Centru de gravitație* = **a)** punctul de aplicație al rezultantei forțelor de gravitație exercitate asupra părților care alcătuiesc un corp; **b)** *fig.* loc în jurul (sub influența) căruia evoluează, tinde să tindă cineva sau ceva. Din fr. **gravitation.**

GRAVITAȚIONAL, -Ă, *gravitaționali, -e*, adj. Care aparține gravitației, care se referă la gravitație, de gravitație. [Pr.: -ți-o-] Din fr. **gravitationnel.**

GRAVITON, *gravitoni*, s.m. (Fiz.) Particulă ipotetică, considerată a fi cuanta câmpului de gravitație. Din engl. **graviton.**

GRAVOR, *gravori*, s.m. Specialist în gravură, persoană care se ocupă cu gravura. Din fr. **graveur.**

GRAVURĂ, (3) *gravuri*, s.f. **1.** Gravare. **2.** Genealogăție în care imaginea artistică este obținută prin reproducerea după o placă pe a cărei suprafață a fost trasat sau gravat desenul, înadâncime sau în relief. F Artă sau tehnică gravorului. **3.** Placă de cupru, de piatră etc. pe care s-a gravat o imagine spre a fi reprodusă; *p. ext.* imaginea reprodusă după o astfel de placă. Din fr. **gravure.**

GRAZIOSO adv. (Muz.; indică modul de executare a unei lucrări) Cu o anumită grație. [Pr.: -ți-o-] Cuv. it.

GRĂBI, *grăbesc*, vb. IV. Refl., intranz. și tranz. A acționa sau a face pe cineva să acționeze (mai) repede; a-și ului sau a face să-și ușeze mișcările, mersul. F Tranz. A face ca o treabă, un fenomen etc. să se întâmple, să se săvârșească mai repede; a urgenta, a zori, a ului, a accelera, a devansa. F Refl. A acționa, a face ceva prea în grabă și fără prea multă chibzuială; a se pripi. Din bg. **grabja** (se).

GRĂBIRE s.f. Acțiunea de *a (se) grăbi*; grabă. G Loc. adv. (Înv.) *Cu (mare) grăbire* = grabnic, repede. V. **grăbi.**

GRĂBIT, -Ă, *grăbiți, -te*, adj. (Despre oameni) Care se grăbește, care merge foarte repede (pentru a ajunge undeva la timp). V. **grăbi.**

GRĂDEA, *grădele*, s.f. (Reg.) Nuia din care se împletesc unele garduri; *p. ext.* (la pl.) gard împletit din nuiele. [Var.: **grădél** s.f.] Refăcut din **grădele** (pl. lui *grădel* < sb. *gradelja*).

GRĂDĂL s.f. v. **grădea.**

GRĂDINĂR, *grădinari*, s.m. Persoană care se ocupă de cultivarea unei grădini. **Grădin-** + suf. *-ar.*

GRĂDINĂ, *grădini*, s.f. **1.** Suprafață de teren arabil, de obicei îngrădită, pe care se cultivă legume, flori sau pomi fructiferi, în vederea obținerii unor produse; grădinărie. G Expr. *O grădină de om* = om plăcut, simpatic. **2.** Suprafață de teren plantată (și amenajată cu alei, bănci etc.) care servește ca loc de agrement sau care are rol decorativ. G *Grădină botanică* = instituție (științifică) dotată cu o suprafață de teren pe care sunt cultivate (în scopul prezentării și studierii) colecții de plante. *Grădină zoologică* = instituție (științifică) dotată cu o suprafață de teren pe care sunt crescute (spre a fi expuse publicului sau studiate) animale din diverse regiuni ale Pământului. F *Grădină de var* = restaurant amenajat în timpul verii în aer liber. **3.** (În sintagmele) (Ieșit din uz) *Grădină de copii* = grădiniță (de copii). *Grădină sezonieră* = grădină de copii care funcționează în mediul rural în timpul muncilor agricole. Din bg., sb. **gradina.**

GRĂDINĂRESĂ, *grădinărese*, s.f. Femeie care se ocupă de cultivarea unei grădini; soție de grădinar. **Grădinar** + suf. *-easă.*

GRĂDINĂRESC, -EȘTI, *grădinărești*, adj. Care aparține grădinarului sau grădinăritului, privitor la grădinar sau la grădinărit. **Grădinar** + suf. *-esc.*

GRĂDINĂRI, *grădinăresc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A se ocupa de cultivarea unei grădini. Din **grădinar.**

GRĂDINĂRIE, (2) *grădinării*, s.f. **1.** Grădinărit. **2.** Grădină (1). **Grădinar** + suf. *-ie.*

GRĂDINĂRIT s.n. Ocupație, profesia grădinarului; grădinărie. V. **grădinări.**

GRĂDINIȚĂ, *grădinițe*, s.f. Diminutivul lui *grădină*; grădinuță. G *Grădiniță (de copii)* = instituție pentru educarea și instruirea copiilor preșcolari; grădină de copii. **Grădin-** + suf. *-iță.*

GRĂDINUȚĂ, *grădinuțe*, s.f. (Rar) Grădiniță. **Grădin-** + suf. *-uță.*

GRĂDIȘTE, *grădiști*, s.f. Rând (alungit) de tărâțe format în lungul unui ru, datorită schimbării cursului de vreme sau a meandrelor lui. Din sl. **gradište** „castru".

GRĂI, *grăiesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A zice, a spune; a vorbi. Din bg. **graja,** sb. **grájati.**

GRĂITOR, -OARE, *grăitori, -oare*, adj. Care grăiește; (în special) convingător, elocvent, concludent. *Dovadă grăitoare.* [Pr.: gră-i-] **Grăi-** + suf. *-tor.*

GRĂJDĂRIE, *grăjdării*, s.m. Băiat care se ocupă de îngrijirea animalelor adăpostite într-un grajd. **Grajd** + suf. *-ar.*

GRĂMADĂ, *grămezi*, s.f. **1.** Cantitate mare de obiecte, de materiale strânse oricum unele lângă altele (unele peste altele); îngrămădire. F (Adverbial) În mare cantitate (într-un loc), formând o grămadă (1). G Expr. *A face (sau a se pune) grămadă* = a face (sau a se pune etc. pe cineva) *grămadă (jos)* = a doborî; *p. ext.* a omorî (pe cineva). **2.** Cantitate, număr mare de ființe (strânse, aflate într-un loc); mulțime. F Spec. Îngrămădire organizată de jucători la rugbi; meleu. Din sl. **gramada.**

GRĂMEZĂ, *grămezi*, s.f. (Pop.) Îngrămădeală. **Grămădi** + suf. *-eală.*

GRĂMĂDI, *grămădesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) îngrămădi. Din **grămadă.**

GRĂMĂDIRE, *grămădiri*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) grămădi* și rezultatul ei; îngrămădire. V. **grămădi.**

GRĂMĂJOARĂ, *grămăjoare*, s.f. Diminutivul lui *grămadă* (1); grămăjuță. **Grămadă** + suf. *-oară.*

GRAMAJE, *gramaje*, s.f. (Pop.) Gramaj. [Pr.: *-ja-je*] **Gramaj** + suf. *-aje*.

GRAMATIC, *gramatici*, s.m. Secretar sau scriitor într-o cancelarie (domnească sau boierească). F (fr.) Lingvist; gramatician. Din ngr. **ghrammatik s**.

GRAMATICIE, *gramaticii*, s.f. (Înv.) Cancelarie. **Gramatic** + suf. *-ie*.

GRANICER, *graniceri*, s.m. Militar instruit pentru paza la graniță unei ri; cordona. **Granic** + suf. *-ar*.

GRANICERESC, -EASCĂ, *granicereşti*, adj. Care aparține granicerilor, privitor la granicieri. G. ~ *ținut graniceresc* = regiune de graniță a Imperiului Habsburgic, aici reîncuibându-se bucurându-se de anumite privilegii în schimbul supravegherii iaprii hotarelor. **Granicer** + suf. *-esc*.

GRAP, *grapez*, vb. I. Tranz. A mpunge, a afna ia netezi cu grapa[1] pământul arat (acoperind semințele); a boroni. Din **grap**[1].

GRAPĂ, *grape*, s.f. Grapat. V. **grapa**.

GRAPĂT s.n. Faptul de a grapa; grapare, grapat, boronit. V. **grapa**.

GRAPĂTOR, *grapători*, s.f. (Rar) Grapat. **Grapa** + suf. *-tor*.

GRAŞ, adv. Dificil, anevoie. G. Expr. *Tot ~ grăpi* = cu mare greutate, anevoie. **Graş** + suf. *-i*.

GRĂSAN, -Ă, *grăsani, -e*, adj. (Depr. sau glume; adesea substantivat) Augmentativ al lui **gras** (I 1). **Gras** + suf. *-an*.

GRĂSIME, (1) *grăsimi*, s.f. 1. Substanță unsuroasă răspândită în esuturile animale și în plante, formând, la om și la unele animale, primul strat de sub piele, care acoperă mușchii. 2. Pată de grăsime (1). 3. Starea, însușirea unei fiine grase (I 1). **Gras** + suf. *-ime*.

GRĂSULIU, -IE, *grăsunii*, adj. Cam gras (I 1), destul de gras. **Gras** + suf. *-uliu*.

GRĂSUN, -Ă, *grăsuni, -e*, adj., s.m. 1. Adj. Grăsuț. 2. S.m. Porcșor (până la un an). Probabil lat. ***grassonis**. Cf. gras.

GRĂȚUI, *grățuiesc, -ire*, adj. Diminutival lui **gras** (I 1); dolofan, durduliu, grăsun. **Gras** + suf. *-uț*.

GRĂTAR, *grătare*, s.n. 1. Ansamblu de bare metalice paralele orânduite sau plăcă de tablă găurită, folosit pentru mărirea suprafeței de încălzire a cenușii (sau din) instalațiile de ardere, pentru separarea de impurități a unor materii prime, pentru împiedicarea pătrunderii corpurilor străine într-o instalație hidrotehnică, pentru separarea bucăților mari de minereuri după mărime etc. 2. Ustensil din metal pe care se frige carne, pește, ciuperci etc.; *p. ext.* friptură astfel preparată. G. Loc. adj. *La grătar* = (despre carne, pește, ciuperci etc.) fript pe grătar (2). 3. Obiect alcătuit din bare de lemn sau de fier paralele, servind drept terasă pentru talpa încălțămintei. 4. Partea de deasupra ieslei, în formă de scară înclinată fixată de-a lungul peretelui, în care se pune fânul. 5. (Tehn.) Grilă (1). Probabil lat. ***gratarium** (< **gratis* = *cratis*).

GRĂUNCIOR, *grăuncioare*, s.n. Diminutival lui *grăunte*. [Pr.: *gră-un-ci-*] **Grăunte** + suf. *-cior*.

GRĂUNTE, *grăunți*, s.m. 1. Sămânța unor plante, mai ales a cerealelor; bob[1], boabă. G. Expr. *A ține grăunte de mutar* = foarte mic. 2. Mic obiect asemănător cu un grăunte (1), izolat dintr-o masă de obiecte asemănătoare sau desprins dintr-un obiect mai mare. *Grăunte de sare*. 3. Cristal metalic de formă neregulată care rezultă dintr-un cristal elementar în urma solidificării sau a tratamentelor termice. [Var.: **grăún** s.n., **grăún** s.f.] Refăcut din pl. **grăunți** (< lat. **granuceum*).

GRĂUNȚ s.n. v. **grăunte**.

GRĂUNȚĂ s.f. v. **grăunte**.

GRĂUNȚOS, -OASĂ, *grăunțoși, -oase*, adj. Cu grăunțe, care are aspect de grăunțe; granulos. [Pr.: *gră-un-*] **Grăunțe** (pl. lui **grăunte** sau **grăunte**) + suf. *-os*.

GRĂNAR, (1, 2) *grânare*, s.n., (3) *grânari*, s.m. 1. S.n. Magazie de cereale; hambar, jitniță. 2. S.n. Fig. Regiune sau țară care produce grâne din abundență și care aprovizionează cu ele și alte țări sau alte regiuni. 3. S.m. (Înv.) Negustor de cereale. **Grâne** (pl. lui **grâu**) + suf. *-ar*.

GRÂU, (1) s.m., (2) *grâne*, s.n. 1. S.m. Gen de plante erbacee din familia gramineelor, cu rădăcină adâncă, cu frunzele lanceolate, cu inflorescența în formă de spic, din ale cărora boabe se face făină (*Triticum*); plantă care face parte din acest gen. F.S.m. Și a acestei plante. 2. S.n. (Adesea la pl.) Semințe, lan, holdă de grâu (1) sau, *p. gener.*, de cereale. F. (La pl.) Cereale sub formă de boabe. Pl. i: (2) *grâie*. Lat. **granum**.

GRĂȚUL s.m. Grâu sorturi (1). [Pr.: *gră-u-*] **Grâu** + suf. *-uleț*.

GRĂUȘOR s.m. 1. Diminutival lui *grâu*; grâuleț. 2. (Bot.; pop.) Untișor. [Pr.: *gră-u-*] **Grâu** + suf. *-uș*, *-or*.

GREȚA, *grețez*, vb. I. Tranz. (Mar.) A echipa o navă cu greamentul necesar. [Pr.: *gre-a*] Din fr. **gréer**.

GREȚĂBAN, *grețăbene*, s.n. Regiune a corpului unor animale (mari) situată între gât și spinare. F. P. anal. Coamă a unui munte. [Pl. i: (m.) *grețăbeni*] Din sl. **grebeni** „piepteni".

GREȚĂRIE, *grețării*, s.f. Acțiunea de a *greța* și rezultatul ei. [Pr.: *gre-a-*] V. **greța**.

GREȚĂT, -Ă, *grețați, -te*, adj. (Despre nave) Care a fost echipat cu greamentul necesar. [Pr.: *gre-at*] V. **greța**.

GREȚĂ, *grețuri*, s.f. 1. Senzație neplăcută, adesea însoțită de vărsături, reprezentând reacția unor receptori nervoși din cavitatea abdominală la diverși agenți. 2. Fig. Sentiment de scârbă, de dezgust, de silă față de cineva sau de ceva. **Greu** + suf. *-ață*.

GREBĂNĂ, *grebăne*, s.n. Curea a hamului care se trece peste greabănul calului. **Greabăn** + suf. *-ă*.

GREBĂNOS, -OASĂ, *grebănoși, -oase*, adj. Cu greabăn proeminent. F (Despre oameni) Care are spatele adus, încovoiat, cocoșat. **Greabăn** + suf. *-os*.

GREBLA, *greblez*, vb. I. Tranz. A aduna, a strânge ceva cu grebla; a lucra, a nivela un teren cu grebla. Din **grebl**.

GREBLĂRE, *greblări*, s.f. Acțiunea de a *grebla*; greblat. V. **grebla**.

GREBLĂTURI, *greblături*, s.n. Greblare. V. **grebla**.

GREBLĂ, *greble*, s.f. 1. Unealtă sau mașină agricolă cu ajutorul căreia se strâng paiele, fânul etc. sau cu care se mișcă sau escaladează pământ, se nivelează solul etc. 2. Construcție orientată transversal pe un curs de apă, servind la oprirea bușteni lor. Din bg. **greblo**.

GREC, GREACĂ, *greci*, s.m., adj. 1. S.m. Persoană care face parte din populația Greciei sau este originară de acolo. 2. Adj. Grecesc. F (Substantivat, f.) Limba greacă. Lat. **graecus**.

GRECESC, -EASCĂ, *grecești*, adj. Care aparține Greciei sau grecilor (1), privitor la Grecia sau la greci; grec. **Grec** + suf. *-esc*.

GREȘIT, adv. Cam greșit, în felul grecilor; în limba greacă. G. Expr. *A edea* (sau *a ședea*) *grecește* = a ședea (sau a ședea etc.) cu genunchii la gură; a ședea (sau a ședea) cu picioarele încrucișate sub corp; a ședea turcește. **Grec** + suf. *-ește*.

GRECISM, *grecisme*, s.n. Cuvânt, expresie sau construcție care au fost împrumutate din limba greacă, fără a fi fost asimilate. F. Influența limbii (și culturii) grecești asupra altei limbi (și culturi). Din fr. **grécisme**.

GRECIZA, *grecizez*, vb. I. Tranz. și refl. A face să-și însușească sau a-și însuși limba, obiceiurile etc. grecilor, a (se) asimila grecilor. **Grec** + suf. *-iza*. Cf. fr. *gréciser*.

GRECIZARE s.f. Acțiunea de a *(se) greciza*. V. **greciza**.

GRECOAICĂ, *grecoaice*, s.f. Femeie care face parte din populația Greciei sau este originară de acolo. **Grec** + suf. *-oaică*.

GRECOCATOLIC, -Ă, *greco-catolici, -ce*, adj., s.m. și f. (1) Adj. Care ține de Biserica unită, privitor la Biserica unită. 2. Adj., s.m. și f. (Persoană) care aderă la Biserica unită. **Grec** + **catolic**.

GRECOMAN, *grecomani*, s.m. (Peior.) Partizan fanatic al grecilor. Din **grecomanie** (derivat regresiv).

GRECOMANIE s.f. Manie de a imita obiceiurile, limba etc. grecilor, de a suscita în toți cele venite de la greci. Din fr. **grécomanie**.

GRECOORIENTAL, -Ă, *greco-orientali, -e*, adj., s.m. și f. (1) Adj. Care ține de religia ortodoxă, privitor la religia ortodoxă; ortodox, greco-răsăritean. 2. S.m. și f. Persoană care aderă la religia ortodoxă; ortodox, greco-răsăritean. [Pr.: *-ri-en*] **Grec** + **oriental**.

GRECOORIENTĂLIȚE, *greco-orientăliți, -e*, adj., s.m. și f. (Rar) Ortodox, greco-oriental. **Grec** + **răsăritean**.

GRECOROMAN, -Ă, *greco-romani, -e*, adj. Care ține de epoca vechii Grecii și a Imperiului Roman, privitor la vechea Grecie și la Imperiul Roman. G. *Lupte greco-romane* v. *lupt*. Din fr. **gréco-romain**.

GRECOTEI, *grecotei*, s.m. (Peior.) Grec. Din **grec**.

GRECUȘOR, *grecușori*, s.m. (Peior.) Diminutival lui *grec*. **Grec** + suf. *-uș*, *-or*.

GREDER, *gredere*, s.n. Mașină folosită pentru diverse operații de construire și întreținere a drumurilor, îndeosebi pentru nivelări. Din engl. **grader**.

GREEMENT, *greamente*, s.n. Ansamblu format din catargele, velele și parâmele unei nave sau ale unei bărci luate împreună. [Pr.: *gre-e-*] Din fr. **gréement**.

GREF, *grefuri*, s.n. Vechi măsură de lungime egală cu a șaisprezecea parte dintr-un cot. [Pl. i: (m.) *grefi*] Din bg. **greh**.

GREFĂ[1], *grefez*, vb. I. Tranz. (Med.) A face o grefă[2], a aplica o grefă[2]. Din fr. **greffer**.

GREFĂRE, *grefări*, s.f. Acțiunea de a *grefa* și rezultatul ei. V. **grefa**.

GREFĂ[1], *grefe*, s.f. Serviciu din cadrul unei instanțe judecătorești, care întocmește, păstrează, comunică etc. actele de procedură. Din fr. **greffe**.

GREFĂ[2], *grefe*, s.f. 1. Fragment de esut sau organ transplantat dintr-o regiune într-alta a corpului aceluiași individ sau de la un organism la altul; grefon, transplant. 2. Operație de refacere a unui esut sau a unui organ cu ajutorul unei grefe[2] (1). Din fr. **greffe**.

GREFI R,- , *grefieri, -e,* s.m . i f. Func ionar judec toresc ns rcinat cu nregistrarea dezbaterilor instan ei, cu redactarea hot r rilor, cu ntocm irea, p strarea i com unicarea actelor de procedur . [Pr.: *-fi-er*] D in fr. **greffier.**

GREF N, *grefoane,* s.n. (M ed.) G ref [2] (1). D in fr. **greffon.**

GREG`R,- , *gregari, -e,* adj. (D espre anim ale) C are tr ie te n grupuri com pacte, n turm e, cete, c rduri. G *Instinct gregar* = instinct care determ in unele anim ale s tr iasc , s migreze etc. n turm e, cete, c rduri. (F ig.) *Spirit* (sau *instinct*) *gregar* = atitudine de supunere oarb ; spirit de turm . D in fr. **grégaire,** lat. **gregarius.**

GREGAR SM s.n. (R ar) Stare a anim alelor care tr iesc n turm ; (fig.) instinct, spirit gregar. D in fr. **grégarism e.**

GREGHET N, *greghetini,* s.m . Plant erbacee peren cu frunze palm ate i lobate, cu flori m ari, albastre, liliachii sau albe *(G eranium pratense).* Et. nec.

GREGORI N,- *gregorieni, -e,* adj. (În sintagm ele) *C alendar gregorian* = calendar ntocm it la sf r itul sec. XVI din ordinul papei G rigore al XIII-lea i adoptat n prezent de toate rile Europei. *C nt gregorian* = c nt liturgic n Biserica rom ano-catolic codificat de papa G rigore I cel M are. [Pr.: *-ri-an*] D in fr. **grégorien.**

GR IER, *greieri,* s.m . (La pl.) G en de insecte cu corpul scurt i gros, cu antene lungi i cu ochi m ari, cu picioarele posterioare adaptate la s rit, care produc un sunet ascu it i p trunz tor prin frecarea elitrelor *(G ryllus);* (i la sg.) insect care face parte din acest gen. [Pr.: *gre-ier.* Var.: **gréiere,** (reg.) **grier** s.m .] Lat. ***gryllolus** (< *gryllus).*

GREIER`Ş, *greiera i,* s.m . G reieru . [Pr.: *gre-ie-*] **G reier** + suf. *-a* .

GR IERE s.m . v. **greier.**

GREIER L, *greierei,* s.m . G reieru . [Pr.: *gre-ie-*. Var.: (reg.) **grierél** s.m .] **G reier** + suf. *-el.*

GREIER Ş, *greieru i,* s.m . D im inutiv al lui *greier;* greiera , greierel. [Pr.: *gre-ie-*] **G reier** + suf. *-u* .

GRE ME s.f. (Înv.) **1.** G reutate (I 1). **2.** M ulim e (de fiin e); *spec.* grosul unei arm ate. **G reu** + suf. *-im e.*

GREJ s.n., adj. invar. **1.** S.n. Fir de m tase natural brut . **2.** Adj. invar. (D espre firele de m tase natural sau despre m tasea natural) C are are culoarea natural . D in fr. **grége.**

GREN, *grenuri,* s.n. (M et.) Intensificare brusc i tem porar a v ntului, nso it uneori de ploaie. D in fr. **grain** [de vent].

GREN` adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Ro u-nchis. **2.** S.n. C uloare ro ie-nchis. D in fr. **grenat.**

GREN`D , *grenade,* s.f. **1.** Proiectil u or, alc tuit dintr-un corp m etalic alungit, o nc rc tur exploziv i un focos, care se arunc cu m na sau cu un dispozitiv special. **2.** O biect de form a unei grenade (1), folosit la probele atletice de arunc ri; *p. ext.* prob atletic practicat cu acest obiect. [Var.: (pop.) **granát** s.f.] D in fr. **grenade.** C f. it. g r a n a t a, germ . G r a n a t e.

GRENADI N,- *,grenadieni, -e,* s.m . i f., adj. **1.** S.m . i f. Persoan care face parte din popula ia statului G renada sau este originar de acolo. **2.** Adj. C are apar ine G renadei sau grenadienilor (1), referitor la G renada ori la grenadieni. [Pr.: *-di-an*] **G renada** (n.pr.) + suf. *-ean.*

GRENADI R, *grenadieri,* s.m . **1.** Soldat infanterist care ac iona cu grenada (1). **2.** (În trecut, n unele ri) Soldat infanterist dintr-o unitate de elit . [Pr.: *-di-er.* Var.: (2) **grenadír** s.m .] D in fr. **grenadier.** C f. germ . G r e n a d i e r.

GRENAD N , *grenadine,* s.f. (R ar) Fir de m tase natural folosit la fabricarea dantelelor. F Ţes tur sub ire i transparent , de bum bac sau de m tase, din care se confec ioneaz rochii de var , perdele etc. D in fr. **grenadine.**

GRENAD R s.m . v. **grenadier.**

GRE I, -O`IE, *greoi, -oaie,* adj. C are se m i c , se desf oar sau porne te greu, ncet. F Fig. Lipsit de vioiciune, de suple e. F Fig. (D espre limb , stil etc.) Înc rcat, com plicat, confuz. **G reu** + suf. *-oi.*

GREP, *grepuri,* s.n. G repfrut. Prescurtare din **grepfrut.**

GR PFRUT, *grepfruturi,* s.n. Fruct citric de culoare galben , m ai m are dec t portocala, cu gust pl cut, acri or-am rui, produs de un arbore subtropical; grep. [Scris i: *grape-fruit*] D in engl., fr. **grape-fruit.**

GRES`, *gresez,* vb. I. Tranz. A unge piesele cu m i care relativ i n contact ale unui m ecanism , ale unei m a ini etc., pentru a reduce frecarea, uzura sau nc lzirea lor ori pentru a le proteja m potriva unor agen i externi. D in fr. **graisser.**

GRES`J, *gresaje,* s.n. Ac iunea de *a gresa* i rezultatul ei; ungere, gresare. D in fr. **graissage.**

GRES`RE, *gres ri,* s.f. G resaj. V. **gresa.**

GRES`T,- , *gresa i, -te,* adj. (D espre piesele cu m i care relativ i n contact ale unui m ecanism , ale unei m a ini etc. sau, *p. ext.* despre m ecanism e, m a ini etc.) C are a fost uns. V. **gresa.**

GR SIE, *gresii,* s.f. **1.** Roc sedim entar foarte dur , form at prin cim entarea nisipurilor cu diverse m ateriale. **2.** C ute f cut din gresie (1). **3.** O l rie dur i opac , av nd la baz o argil plastic . [Var.: **grézie** s.f.] C f. a l b. g ë r e s ë.

GRES R, (1) *gresoare,* s.n., (2) *gresori,* s.m . **1.** S.n. D ispozitiv al unei m a ini care serve te la gresaj; ung tor. **2.** S.m . M uncitor care efectueaz opera iile de gresare. D in fr. **graisseur.**

GREŞ, (rar) *gre uri,* s.n. (Înv. i reg.; azi m ai ales n loc. i expr.) G re eal . G Loc. adv. *F r gre* = n m od perfect, f r a com ite vreo eroare. G Expr. *A da gre* = **a)** a nu nim eri inta, obiectivul ochit; **b)** a nu izbuti ntr-o ac iune, ntr-o ntreprindere. (Înv.) *A-i da* (cuiva) *gre* = a-i im puta (cuiva) ceva, a g si vinovat (pe cineva). (R eg.) *A nu avea gre* = a nu constitui o gre eal , a nu aduce v t m are, a fi n m erit. D in **gre i** (derivat regresiv).

GREŞE`L , *gre eli,* s.f. Fapt , ac iune etc. care constituie o abatere (con tient sau involuntar) de la adev r, de la ceea ce este real, drept, norm al, bun (i care poate atrage dup sine un r u, o nepl cere); eroare; (concr.) ceea ce rezult n urm a unei astfel de fapte, ac iuni etc. G Loc. adv. *F r gre eal* = perfect. *D in gre eal* = f r voie, involuntar, neinten ionat. **G re i** + suf. *-eal* .

GREŞ˘, *gre esc,* vb. IV. **1.** Intranz. A com ite o gre eal ; *p. ext.* a se n ela. F Intranz. i tranz. A nu nim eri inta, obiectivul ochit; a da gre . **2.** Tranz. A executa ceva gre it, r u. F A lua un lucru drept altul; a ncurca, a confunda. G Expr. *A gre i drum ul* (sau *calea*) = a (se) r t ci; *p. ext.* a se abate de la regulile m orale, de conduit . **3.** Intranz. A se face vinovat de ceva fa de cineva, a face cuiva un r u, un neajuns; *p. ext.* a p c tui. D in sl. **grěšiti.**

GREŞ T,- , *gre ii, -te,* adj. **1.** (Înv. i reg.) C are este vinovat pentru o gre eal s v r it . **2.** Eronat, incorect, inexact. V. **gre i.**

GREŢ S,-O`S , *gre o i, -oase,* adj. **1.** C are provoac grea ; sc rbos, dezgust tor. **2.** (R ar) C ruia i se face u or grea . **G rea** + suf. *-os.*

GREU, GREA, *grei, grele,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** C are apas cu greutate asupra suprafe ei pe care st ; care are greutate (m are); care c nt re te m ult. *C orp greu.* G *A ur greu* = aur m asiv. *A rtilerie grea* = artilerie care are n dotarea unit ilor sale tunuri i obuziere de m are calibru. *Industrie grea* = totalitatea ram urilor industriale care produc n general m ijloace de produc ie. (Sport) *C ategorie grea* = categorie n care intr boxerii, lupt torii, halterofilii etc. cu cea m ai m are greutate. G Expr. *Pas greu* = m om ent dificil, ini iativ plin de greut i. *Bani grei* = sum m are de bani. *C uv nt greu* = cuv nt decisiv. **2.** C are este m pov rat, ngreuiat, nc rcat. *Sac greu.* G *Fam ilie* (sau *cas*) *grea* = fam ilie num eroas i greu de ntre inut. F (Pop.; la f.) G ravid . F (D espre nori) D e culoare neagr , aduc tor de ploaie i de furtun . **II.** Adj. **1.** (D espre p r iale corpului) C are pare c apas (din cauza oboselii, bolii, st rii sufle te ti etc.). *A re capul greu.* G Expr. *A-i fi* (cuiva) *inim a grea* = a fi ngrijorat, ndurerat; a avea presim iri rele. *A avea m n grea* = **a)** a lovi tare cu palm a sau cu pum nul; **b)** (fam .; despre m edici) a lucra ne ndem natic, grosolan, produc nd dureri pacien ilor. **2.** (D espre alim ente) C are produce u or indigestie; care se asim ileaz cu greutate. **3.** (D espre m irosuri) C are produce o senza ie de nepl cere, de insuficien respiratorie etc.; (despre aer) care m iroase r u; nc rcat; *p. ext.* ap s tor, copl itor. G *A tm osfer grea* = atm osfer ap s toare care preced declan area unei furtuni, unei pl oi toren iale; *fig.* situa ie ncordat , plin de griji, de certuri etc. F (D espre som n) Ad nc. **4.** (D espre ntuneric, cea etc.) D ens, com pact. **III.** Adj. **1.** C are se face cu greutate, care cere eforturi m ari; anevoios. *M unc grea.* F (D espre drum uri) C are se parcurge cu dificultate. F C are se n elege, se nva cu eforturi deosebite. *Poezie grea.* **2.** (D espre suferin e, necazuri, m prejur ri etc.) C are se suport cu m ari suferin e, cu m are greutate; (despre boli) care aduce m ari suferin e i se vindec cu m are greutate sau nu se m ai vindec ; grav. G *Zile grele* sau *via grea* = trai plin de priva iuni i de necazuri. *Lovitur grea* = lovitur m oral dureroas . G Expr. (Adverbial) *G reu la deal cu boii m ici sau greu la deal i greu la vale,* se spune c nd cineva este silit s fac fa unei situa ii dificile cu posibilit i (m ateriale) reduse. F (D espre insulte, pedepse etc.) Serios, grav. G *Vorb grea* = insult , jignire. **IV.** Adv. **1.** C u greutate (m are), cu toat greutatea. *S-a l sat greu.* G Expr. *A-i c dea* (cuiva) *greu la stom ac* = a-i produce (cuiva) indigestie. F M ult (din punctul de vedere al greut ii, cantit ii). *C nt re te greu.* **2.** În m od dificil, anevoios, cu dificultate, cu trud ; anevoie. *M unce te greu.* G Expr. *A-i fi greu* (s) ... = a sim i dificultatea ini ierii unei ac iuni. *A-i veni* (cuiva) *greu* (s ...) = a-i fi nepl cut (s ...), a-i displ cea; a se jena (s ...). *A-i fi greu* (de cineva sau de ceva) = **a)** a-i fi sil , a fi s tul (de cineva sau de ceva); **b)** a se ru ina (de cineva sau de ceva). *A-i fi* (sau *a o duce*) *greu* = a tr i n lipsuri m ateriale, a avea o situa ie m aterial precar . F Încet (i nepl cut). *O rele trec greu.* **3.** R u, grav, tare. *E greu bolnav* . G Expr. *A ofta* (sau *a suspina*) *greu* = a ofta (sau a suspina) din ad ncul inim ii, profund (de durere, necaz etc.). *A pl ti greu* = **a)** a pl ti scum p, cu m ari sacrificii; **b)** a nu pl ti la tim p. **V.** S.n. **1.** G reutate,

dificultate; m prejurare dificil ; impas. G Loc. adv. *Din greu* = **a)** cu mult efort, nt mpin nd mari dificult i; **b)** ad nc, profund. *La greu* = c nd este vorba de o treab anevoioas . *A greu* = cu neplcere. G Expr. *Acu-igreul* = a sosit momentul decisiv. *A da de greu* = a nt mpina dificult i. **2.** Povar , sarcin ; *p. ext.* partea cea mai grea, cea mai dificil a unei munci, a unei situa ii etc. **3.** Partea mai numeroas dintr-un ansamblu de elemente; gros. *Greularmatei.* Lat. **gravis** (= *gravis*).

GREUN`TIC, - , *greunatici, -ce,* adj. (Reg.; despre oameni) Corpolent i greoi n mi cri. [Pr.: *gre-u-*] Î**n**greuna + suf. *-atic.*

GREUT`TE, *greut i,* s.f. **I. 1.** Ap sare pe care o exercit un corp asupra unei suprafe e (orizontale) pe care se sprijin ; nsu irea unui corp de a fi greu; for care se exercit asupra unui corp sau cu care un corp este atras de P m nt; greime. G *Greutate specific* = greutate a unit ii de volum dintr-un anumit corp; m rime care indic , n procente, raportul n care se afl o parte a unei colectivit i fa de ntreaga colectivitate; *fig.* valoare proprie a unui lucru. *Centru de greutate* v. *centru. Greutate atomic* = num r care arat de c te ori atomul unui element este mai greu dec t 12-a parte din masa atomului de carbon. *Greutate molecular* = num rul care sum greut ile atomice ale elementelor dintr-o molecule. **2.** Corp, obiect etc. av nd o mas (relativ) mare (ic rat de cineva sau de ceva). F Fig. Senza ie de ap sare (fiziologic sau moral), de oboseal , de nelini te. G Expr. *A ise lua* (sau *a-ic dea* cuiva) *o greutate de pe inim* = a sc pa de o mare grij . **3.** Bucat de metal de form caracteristic i cu masa etalonat , care serve te la stabilirea maselor greut ilor altor corpuri (prin c ntrire). F Bucat de metal sau de alt material, care ndeplinete anumite func ii ntr-un mecanism. **4.** Halter . F Obiect metalic de form sferic , folosit la probele atletice de aruncri; *p. ext.* prob sportiv n care se arunc acest obiect. **II. 1.** Dificultate, piedic n realizarea unui lucru. G Loc. adv. *Cu (mare) greutate* = (foarte) greu. **2.** (Fam.) Influen , trecere, putere. F Putere de convingere; valoare documentar . **3.** Gravitate; asprime. *Greutatea unei pedepse.* [Pr.: *gre-u-*] **Greu** + suf. *- tate.*

GREV`, *grevez,* vb. I. Tranz. i intranz. A mpov ra (o proprietate) cu ipoteci, (un buget) cu cheltuieli; a supune ceva unor condi ii grele. Din fr. **grever.**

GREV`RE, *grev ri,* s.f. Ac iunea de *a greva* i rezultatul ei. V. **greva.**

GR V , *greve,* s.f. Încetare voluntar i colectiv a lucrului de c tre salaria i pentru a ob ine satisfacerea unor revendicri (economice, sociale, politice). G *Greva foamei* = refuzul de a m nca n semn de protest. Din fr. **grève.**

GREV`ST, - , *grevi ti, -ste,* s.m. i f., adj. **1.** S.m. i f. Persoan care particip la o grev . **2.** Adj. Care aparine grevei, privitor la grev . Din fr. **gréviste.**

GR ZIE s.f. v. **gresie.**

GRI, (2) *gniuri,* adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Cenu iu. **2.** S.n. Culoare gri (1). Din fr. **gris.**

GRIDDIPM TRU, *griddipmetre,* s.n. (Elt.) Aparat compus dintr-un undametru cu absorb ie i cu oscilator calibrat n frecven . Din engl. **grid-dip meter.**

GR ER s.m. v. **greier.**

GRIER L s.m. v. **greierel.**

GRIF`, *grifez,* vb. I. Tranz. A marca arborii cu ajutorul grifei. Din fr. **griffer.**

GRIF`RE, *grifri,* s.f. Ac iunea de *a grifa* i rezultatul ei. V. **grifa.**

GRIF`T, - , *grifa i, -te,* adj. (Despre arbori) Care a fost marcat cu grifa. V. **grifa.**

GRIF , *grife,* s.f. **1.** Instrument cu o lam tioas , cu ajutorul c ruia se marcheaz scoar arborii din p duri pentru diverse lucrri silvice. **2.** Dispozitiv n form de ghear dubl , care imprim filmului o micare intermitent n aparatele de filmat. Din fr. **griffe.**

GRIF N, *grifoni,* s.m. **1.** Monstru mitologic cu corp de leu, cu aripi, cap i gheare de vultur i cu urechile de cal. F Motiv decorativ reprezentnd acest monstru. **2.** Ras de c ini de v toare cu p rul aspru i los. Din fr. **griffon.**

GRIJ`NIE, *grijanii,* s.f. (Bis.; pop.) Cuminectur , mp rt anie. **Grij** + suf. *-anie.*

GR J , *grij,* s.f. **1.** Team sau nelinite pricinuit de o eventual primejdie sau nt mplare neplcut ; ngrijorare. G Expr. *A intra la grij* = a ncepe s fie ngrijorat. F Cauza ngrijorrii cuiva. **2.** Interes deosebit, preocupare pentru cineva sau ceva, aten ie acordat unei fiin e, unei probleme etc. G Loc. vb. *A (nu) avea grij* (de cineva sau de ceva) = a (nu) se ngriji (de cineva sau de ceva); a (nu) supraveghea, a (nu) p zi (pe cineva sau ceva). G Expr. *A avea grij* (*s ...*) = a b ga de seam , a fi atent (*s ...*). *A da* (sau *a l sa*) *n grija* (cuiva) = a da (sau a l sa) n directa supraveghere (a cuiva); a ncredina. Din bg. **griža.**

GRIJ`, *grijesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz., intranz. i refl. A (se) ngriji (de cineva sau de ceva). **2.** Tranz. i refl. (Bis.) A (se) mp rt i, a (se) cumineca. Din bg. **grižĭ se.**

GRIJ T s.n. (Pop.) Faptul de *a (se) grij .* V. **grijit.**

GRIJIT R, -O`RE, *grijitori, -oare,* adj. (Reg.) Grijuliu. **Grij** + suf. *-tor.*

GR JNIC, - , *grijnici, -ce,* adj. (Înv.) Grijuliu. **Grij** + suf. *-nic.*

GRIJUL U, -E, *grijuli,* adj. (Despre fiine i manifestrile lor) Plin de aten ie, de grij fa de cineva sau de ceva; atent, grijnic, grijitor; prudent, prevztor. F (Reg.) Îngrijit, ordonat. [Var.: (reg.) **grijulív,** - adj.] Din bg. **grižliv.**

GRIJUL V, - adj. v. **grijuliu.**

GRIL`J, *grilaje,* s.n. Gardule f cute din vergele de fier, din stinghii (ncruciate) de lemn, din plas de srm etc., care se monteaz la o fereastr , la u etc. [Pl. i: *grilajuri*] Din fr. **grillage.**

GR L , *grile,* s.f. **1.** Electrod n form de sit sau de spiral , intercalat ntre anodul i catodul unui tub electronic sau ntre alidoi electrozi, prin deschiderile c ruia poate trece un flux de electroni sau de ioni; gr tar (5), sit . **2.** Panou format din z brele paralele, montat n fa a uneiu i, a unei ferestre etc. **3.** (Mil.) Obstacol f cut din bare de o el, a ezat n fa a sau n spatele anului unei fortifica ii sau la deschiderile unei cazemate. **4.** Pr jitur n form de gril (2), preparat din aluat iuns cu sirop de zah r sau miere. **5.** Careu de cuvinte ncruciate Din fr. **grille.**

GRILL, *grilluri,* s.n. Gr tar (pentru fripturi). [Scris i: *gril*] Din engl. **grill,** fr. **gril.**

GRIM`, *grimez,* vb. I. Refl. i tranz. A (se) machia pentru scen sau pentru film n conformitate cu fizionomia cerut de rolul interpretat; *p. gener.* a (se) machia. Din fr. **grimer.**

GRIM`RE, *grim ri,* s.f. Ac iunea de *a (se) grima.* V. **grima.**

GRIM`S , *grimase,* s.f. Schimonosire voit sau spontan a fe ei (care exprim o anumit stare sufleteasc). F Fig. Aparen n el toare, mincinoas ; disimulare. Din fr. **grimace.**

GRIM`T, - , *grimai, -te,* adj. (Mai ales despre actori) Machiat. V. **grima.**

GR M , *grime,* s.f. Machiaj (pentru actori). Din **grima** (derivat regresiv).

GRIME`, *grimele,* s.f. (Reg.) Basma cu care femeile (de la ar) i acoper capul. Din tc. **demre.**

GRIMEL T , *grimelue,* s.f. (Reg.) Diminutivul lui *grimea.* **Grimele** (pl. lui *grimea*) + suf. *-u .*

GRIM R, - s.m. i f. v. **grimeur.**

GRIMEUR, - , *grimeuri, -e,* s.m. i f. Specialist care se ocup cu grimarea actorilor; machior. [Pr.: *grimör.* Var.: **grimér,** - s.m. i f.] Din fr. **grimeur.**

GRIND, *grinduri,* s.n. Mic ridictur de teren de form alungit , rezultat din depunerile aluvionare ale unei ape curgtoare sau ale mrii. Din sl. **grendi.**

GR ND , *grinzi,* s.f. Element de construc ie din lemn, oel, beton armat etc., cu lungime mare n raport cu celelalte dimensiuni, folosit de obicei la asigurarea rezisten ei unei construc ii. Din sl. **grenda.**

GRIND I, *grindei,* s.m. **1.** Parte component a plugului cu traciune animal , pe care se monteaz trupia, cuitul lung i coarnele. **2.** Grind mic (fixat la o construc ie de-a curmeziul i orizontal). F Bucat de lemn care intr n alctuirea unor instrumente, mecanisme etc. **Grind** + suf. *-ei.* Cf. bg. gredel, sb. gredelj.

GRIND L, *grindei,* s.m. Pete mic, asemntor cu iparul, de culoare verde-g lbuie, cu pete mari, negre; molan (*Nemachilus barbatulus*). Din s s. **grendel** (= germ. *Grundel*).

GRINDIN`, pers. 3 *grindin ,* vb. I. Intranz. impers. (Rar) A c dea grindin . Din **grindin** . Cf. lat. grandinare.

GR NDIN , *grindine,* s.f. Precipita ie atmosferic alctuit din particule de ghea av nd forma unor pietricele; piatr . F Fig. Ceea ce vine, cade, n v lete n mare cantitate. *O grindin de l custe.* F Fig. (Adverbial) În mare cantitate (iunul dup altul). *S ge ie c dea grindin .* [Pl. i: *grindini*] Lat. **grando, -inis.**

GRIND Ş, *grindiuri,* s.n. Totalitatea grinzilor unui acoperi , ale unui tavan etc. **Grind** + suf. *-i .*

GRINDUL T , *grindulie,* s.f. Grindu . **Grind** + suf. *-uli .*

GRIND T , *grindue,* s.f. Diminutivul lui *grind* ; grinduli . **Grind** + suf. *-u .*

GRINOT`, *grinotez,* vb. I. Tranz. A decupa o tabl cu poanson ul de-a lungul unui contur (trasat). Din fr. **grignoter.**

GRIP`, *gripez,* vb. I. **1.** Refl. i intranz. (Despre piese de motoare i despre motoare; la pers. 3) A se bloca n timpul funcionrii. G Tranz. fact. *Ungerea defectuoas a gripat motorul.* **2.** Refl. i tranz. fact. A (se) mboln vide grip . Din fr. **gripper.**

GRIP`L, - , *gripali, -e,* adj. Care aparine gripei, privitor la grip , care provoac gripa. Din fr. **grippal.**

GRIP`RE, *grip ri,* s.f. Ac iunea de *a (se) gripa* i rezultatul ei. V. **gripa.**
GRIP`T, - , *gripa i, -te,* adj. **1.** (Despre piese de motoare i despre motoare) Care s-a blocat n cursul func ion rii. **2.** Bolnav de grip . V. **gripa.** Cf. fr. **grippé.**
GR P , *gripe,* s.f. Boal infecto-contagioas , de natur viotic , localizat la nivelul aparatului respirator, care se manifest prin stare general proast , febr , inflama ia c ilor respiratorii superioare, dureri musculare i de cap etc. F P. gener. Nume dat unor afec iuni sezoniere care se manifest prin febr i catar nazal sau bronhial. Din fr. **grippe,** germ. **Grippe.**
GR PC , *gripci,* s.f. Unealt care serve te la cur area doagelor (vechi), a grinzilor etc. Din bg. **ogrobka.**
GRIS s.n. v. **gri.**
GRIS`I s.n. v. **grisaille.**
GRIS`ILLE, *grisaille-uri,* s.n. Pictur monocrom (de obicei n tonuri de gri), care d impresia reliefului ia sculpturii; camaieu (**1**). [Pr.: *grizái.* Var.: **grisái** s.n.] Din fr. **grisaille.**
GRIŞ s.n. Produs alimentar granular, ob inut din boabe de gr u sau de alte cereale. [Var.: **gris** s.n.] Din germ. **Griess.**
GRIV, - , *grivi, -e,* adj. (Pop.; despre c ini, p s ri etc.) P tat cu alb i negru; pestri, grivei. F (Substantivat) C ine sau c ea cu blana de culoare pestri . G Expr. *(E) departe griva de iepure,* se spune cuiva care se afl departe de adev r. Din bg. **griv.**
GRIV`N, *grivani,* s.m. (Zool.; reg.) H rciog. **Griv** + suf. *-an.*
GRIV I, *grivei,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Griv. **Griv** + suf. *-ei.*
GRIZ`, *grizez,* vb. I. Tranz. i refl. (Livr.) A (se) mb ta (u or); a (se) ame i. Din fr. **griser.**
GRIZ`RE, *griz ri,* s.f. (Livr.) Ac iunea de *a (se) griza* i rezultatul ei. V. **griza.**
GRIZ`T, - , *griza i, -te,* adj. (Livr.) Care s-a mb tat (u or); ame it. V. **griza.**
GRIZON`NT, - , *grizonan i, -te,* adj. (Despre p r) Care ncepe s nc run easc ; c runt, sur, gri. Din fr. **grisonnant.**
GRIZ s.n. Amestec natural gazos, inflamabil i explozibil, n care predomin metanul i care se degaj n timpul lucr rilor miniere. Din fr. **grisou.**
GRIZUMETR E s.f. Procedeu prin care se determin con inutul de metan din grizuul dintr-o min . Din fr. **grisoumétrie.**
GRIZUM TRU, *grizumetre,* s.n. Aparat care determin con inutul de metan din gazul existent ntr-o min . Din fr. **grisoumètre.**
GRIZUSC P, *grizuscoape,* s.n. (Min.) Aparat care arat dac procentul de metan din atmosfera unei exploat ri subterane a atins limita periculoas . Din fr. **grisouscope.**
GRIZUT N s.f. (Min.) Exploziv antigrizutos pe baz de azotat de amoniu. Din fr. **grisoutine.**
GRIZUT S, -O`S , *grizuto i, -oase,* adj. Care con ine grizu. Din fr. **grisouteux.**
GR ZZLY, *grizzly,* s.m. Ras de urs brun, de talie mare, agresiv, care tr ie te n America de Nord *(Ursus arctos* sau *horribilis).* Cuv. engl.
GRO`P , *gropi,* s.f. Gaur , cavitate (mai adnc) n p m nt. G Expr. *A da n gropi (de prost ce e),* se spune despre un om foarte prost. F Morm nt; *p. ext.* moarte. G Expr. *A s pa (cuiva) groapa* = a unelti (mpotriva cuiva). *A fi cu un picior n groap* = a fi aproape de moarte. Cf. alb. **gropë.**
GRO`Z s.f. **1.** Emo ie puternic i violent provocat de un lucru nfior tor, de un pericol mare, de o nenorocire etc. F (Concr.) Persoan sau lucru care ngroze te. **2.** Fig. (În sintagma) *O groaz (de...)* = o mulime, o cantitate mare (de...). Din sl. **groza.**
GRO`ZNIC, - , *groaznici, -ce,* adj. **1.** Care insufl groaz (prin aspect, manifest ri, consecin e); grozav, nfrico tor, nsp im nt tor, ngrozitor, abominabil. **2.** Care este extrem de puternic, de violent, de intens. *Durere groaznic .* F (Adverbial) Tare, mult; foarte, extrem de... Din bg. **grozen.**
GROB, - , *grobi, -e,* adj. (Livr.) Aspru, dur, grosolan, grobian. Din germ. **grob.**
GROBI N, - , *grobieni, -e,* adj. (Despre oameni) Prost-crescut; necioplit, grosolan, b d ran, mitocan. [Pr.: *-bi-an*] Din germ., pol. **grobian.**
GROF, *grofi,* s.m. (Reg.) Titlu de conte purtat n trecut de marii latifundiari din Ungaria. Din magh. **gróf.**
GROF SC, -E`SC , *grofe ti,* adj. (Reg.) Care apar ine grofilor, privitor la grofi. **Grof** + suf. *-esc.*
GROF Ţ , *grofie,* s.f. (Reg.) Fic sau so ie de grof. **Grof** + suf. *-i .*
GROFO` E, *grofoaie,* s.f. (Reg.; de obicei depr.) Mare latifundiar maghiar sau german (av nd titlul de contes); so ie de grof. **Grof** + suf. *-oaie.*
GROG, (**2**) *groguri,* s.n. **1.** B utur preparat din rom, coniac sau rachiu amestecat cu ap fierbinte ndulcit i cu l m ie. **2.** Por ie dintr-o astfel de b utur . Din fr., engl. **grog.**
GROGGY adj. invar. (Despre boxeri) Care a pierdut controlul luptei pentru c teva momente n urma loviturilor primite; *p. gener.* (despre sportivi sau echipe sportive) Ame it n urma unor ac iuni presante ale adversarilor. [Pr.: *gr ghi*] Cuv. engl.
GROGR N , *grogrene,* s.f. Panglic textil folosit n croitorie pentru nt riri, finisaje etc. [Var.: **gogrén** s.n., **gogrén** s.f.] Din fr. **gros-grain.**
GROH interj. (De obicei repetat) Cuv nt care imit sunetele caracteristice scoase de porc. Onomatopee.
GROH , pers. 3 *gr h ie,* vb. IV. Intranz. (Despre porci; adesea fig.) A scoate sunete caracteristice speciei. **Groh** + suf. *- i.*
GROH RE, *groh iri,* s.f. Ac iunea de *a groh i* i rezultatul ei. V. **groh i.**
GROH T, *groh ituri,* s.n. Faptul de *a groh i;* sunet caracteristic, gros i sacadat, pe care l scot porcii; groh itur . V. **groh i.**
GROH T R, -O`RE, *groh itori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care groh ie. **2.** S.n. (Pop.) Batoz (de p ioase). [Pr.: *-h -i-*] **Groh i** + suf. *-tor.*
GROH T R , *groh ituri,* s.f. Groh it. [Pr.: *-h -i-*] **Groh i** + suf. *-tur .*
GR HOT, *grohote,* s.n. (Reg.) Grohoti . Probabil forma ie onomatopeic .
GROHOT`Ş, *grohoti uri,* s.n. Îngr m dire de fragmente de roc colturoase, de dimensiuni variabile, rezultate din dezagregarea st ncilor i rostogolite de pe mun i sau aduse de ghe ari; *p. ext.* roc sedimentar format din acest material. F Loc, teren acoperit cu acest material. **Grohot** + suf. *-i .*
GROM s.m. v. **groom.**
GROM VNIC, *gromovnice,* s.n. Carte popular cu caracter astrologic, care cuprinde preziceri privind soarta omului i starea vremii pe baza interpret rii tunetelor i fulgerelor n raport cu zodia n care ele se produc. Din sl. **gromovĭnŭ.**
GROOM, *groomi,* s.m. (Livr.) Lacheu, valet (t n r). [Pr.: *grum .* Var.: **grom** s.m.] Din engl., fr. **groom.**
GROP, *gropuri,* s.n. Colet mic cu bani, cecuri n moned str in etc., care se expediaz prin po t . Din it. **groppo.**
GROP`N, *gropane,* s.n. (Reg.) Augmentativ al lui *groap .* **Groap** + suf. *-an.*
GROP`R, *gropari,* s.m. **1.** Persoan care se ocup cu s parea de gropi pentru mor minte. **2.** (Entom.) Necrofor. **Groap** + suf. *-ar.*
GROP RE`S , *grop rese,* s.f. (Rar) So ie de gropar. **Gropar** + suf. *-eas .*
GROP Ş, *gropi uri,* s.n. Loc plin de gropi. **Groap** + suf. *-i .*
GROP T, - , *gropii, -te,* adj. (Reg.; despre locuri, terenuri) Care are (multe) gropi. Din **groap .**
GROP Ţ , *gropie,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *groap ;* gropu oar . **2.** Mic ad ncitur care se formeaz n obrajii unor oameni c nd r d sau pe care o au unii oameni (gra i) n b rbie, la m ini etc. **Groap** + suf. *-i .*
GR PNIŢ , *gropnie,* s.f. **1.** Înc pere situat ntre pronaosul i naosul unei biserici, care ad poste te morm intele ctitorilor. **2.** Cavou, cript , morm nt sau cimitir situate l ng o biseric . Din bg. **grobnica** (influen at de *groap).*
GROPUŞO`R , *gropu oare,* s.f. Gropi (**1**). **Groap** + suf. *-u oar .*
GROS[1], GRO`S , *gro i, groase,* adj., adv., s.n., s.m. **I.** Adj. **1.** (Despre corpuri cilindrice) Care are diametrul sau circumferin a mai mari dec t dimensiunile obi nuite. *Trunchi gros.* G *Intestinul gros* = parte a tubului digestiv cu sec iunea mai mare cuprins ntre ileon i anus. F (Despre fiin e sau despre p r i ale corpului lor) Dezvoltat mult n l ime. F (Pop.; la f.) Gravid , ns rcinat . **2.** Care are un volum mare, care dep e te prin volum dimensiunile obi nuite; volum inos. *Carte groas .* G Expr. *Gros la pung* = bogat. F (Despre litere) Care este mai lat dec t literele obi nuite. **3.** Mare, n sens vertical, de la suprafa n ad ncime sau de la suprafa p n la baz . *Strat gros.* G Expr. *Gros la* (sau *de*) *obraz* = **a)** obraznic; **b)** nesim it. *Gros la piele* sau *cu pielea groas* = nesim it. *Gros la* (sau *n*) *ceaf* sau *cu ceafa groas* = b d ran. F Care este esut din fire groase (**I 1**). *Hain groas .* **4.** (Despre fluide) Care curge sau se mpr tie greu; dens. F Fig. (Despre ntuneric, umbr , cea etc.) Ad nc, compact. **II.** Adj. Fig. **1.** (Despre voce, glas, sunete, adesea adverbial) Ad nc, grav. **2.** (Înv.) Grosolan, b d ran; incult; care tr deaz pe omul b d ran sau incult. **III.** Adv. **1.** (Pop. i fam.) Mult, din plin, din belug. *C tig gros.* **2.** (Înv.) În liniii mari, superficial, n mod grosolan. **IV.** S.n. **1.** Partea cea mai numeroas dintr-o colectivitate, dintr-un ansamblu de obiecte, de fenomene (de acela i fel); greu. G Loc. adv. *Din gros* = n cantitate mare, din belug. **2.** (Pop. i fam.) Închisoare. **V.** S.m. (Reg.) Bu tean, trunchi; b rn (groas). Lat. **grossus.**
GROS[2], *gro i,* s.m. M sur folosit n comer pentru m rfuri sub form de obiecte mici de acela i fel, egal cu 12 duzini, adic 144 de buc i. G *Mic gros* = depozit care livreaz m rfuri n cantit i comerciale. Din germ. **Gros.**

GROSCIR, -O`R, *groscióri, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Grosu. **2.** S.n. (Pop.) Sm nt na care se formeaz deasupra laptelui (de vac) neffert. [Var.: **gro cir, -oár** adj., s.n.] **Gros** + suf. *-cior*.

GROSIR, -, *grosíeri, -e*, adj. Care este lipsit de fine e; care este f cut f r grij , f r fine e. F Fig. Care este lipsit de educa ie, de cultur , de bune maniere. [Pr.: *-si-er*] Din fr. **grossier.**

GROSIME, *grosíme*, s.f. Diametrul sec iunii transversale a unui corp cilindric; dimensiunea unui corp în sens orizontal, pe sec iune transversal ; dimensiunea unui corp în sens vertical; distan a dintre fe ele unui corp, unui strat. **Gros** + suf. *-ime*.

GROSISM NT, *grosisménte*, s.n. Raportul dintre unghiul sub care se vede un obiect cu ajutorul unui instrument optic i unghiul sub care se vede acela i obiect cu ochiul liber. Din fr. **grossissement.**

GROSOL`N, -, *grosolâni, -e*, adj. **1.** (Despre oameni i manifest rile lor) Lipsit de delicate e; nepoliticos, necioplit. **2.** (Despre obiecte) Insuficient prelucrat sau prelucrat în mod sumar, primitiv; brut, necizelat. Din it. **grossolano.**

GROSOL NIE, *grosolníi*, s.f. Fapt , vorb , atitudine de om grosolan; fire de om grosolan; mojicie, b d rnie, mitoc nie. **Grosolan** + suf. *-ie*.

GROSOM`N, *grosomâni*, s.m. (Înv.) **1.** Om gras i greoi. **2.** Om grosolan. **Gros** + suf. *-oman*.

GROS-PLAN, *gros-planuri*, s.n. (Cin.) Mod de încadrare în tehnica film rii, în care fotograma cuprinde numai un detaliu sau fa a personajului. [Pr.: *gropl n*] Din fr. **gros-plan.**

GR SSOM DO loc. adv. În caracteristicile cele mai generale, judec nd în ansamblu; sumar. Loc. lat.

GROSUL`R s.n. (Min.) Varietate de granat. Din fr. **grossulaire.**

GROS Ţ, -, *grosúi, -e*, adj. Diminutiv al lui *gros*; destul de gros; groscior. **Gros** + suf. *-u*.

GROŞ, *groşi*, s.m. Moned austriac de argint, care a circulat în trecut i în Moldova; moned de argint emis de unii domnii ai Moldovei. Din germ. **Groschen,** pol. **grosz.**

GROŞCIR, -O`R adj., s.n. v. **groscior.**

GROŞŢ, *groşie*, s.f. **1.** Moned austriac de argint, care a circulat în Ţ rile Române. **2.** Moned polonez de aram , care a circulat în Ţ rile Române. [Acc. i: *gr i*] **Groş** + suf. *-i*.

GR Ţ, *groţe*, s.f. (Livr.) Pe ter . Din fr. **grotte.**

GROTESC, -, *grotésti*, adj., s.n. **1.** Adj. Care este de un comic excesiv prin aspectul caricatural, neobi nuit de caraghios; ridicol, burlesc; bizar. G. (Substantivat, n.) *Grotescul unei situa ii*. F. (Substantivat, n.) Categorie, ipostaz estetic reflectând realitatea în forme fantastice, bizare, disproporionate, caricaturale. **2.** S.n. Corp de liter de tipar f r picioru e, format din arce i segmente de dreapt de aceea i grosime. Din fr. **grotesque.**

GROZ`M, *grozáme*, s.f. Mic arbust cu flori galbene, din ramurile c ruia se fac m turi (*Genista sagittalis*). Et. nec.

GROZ`V, -, *grozávi, -e*, adj. **1.** Care produce groaz (prin aspect, manifestri, consecin e); groaznic, ngrozitor. **2.** Care este extrem de puternic, de violent, de intens, de mare. *Vânt grozav*. F. (Adverbial) Tare, mult; foarte, extrem de ... **3.** Care iese cu totul din comun prin calit ile sale; remarcabil; excep ional. G. Expr. *A se crede grozav* = a avea o p rere exagerat de bun despre sine. F. Curajos. G. Expr. (Substantivat) *A face pe grozavul* = a se lauda, a se m ndri (în mod nejustificat) cu calit ile sale, a se groz vi. Din bg. **grozav.**

GROZ VNIE, *groz vénii*, s.f. (Pop. i fam.) **1.** Faptul de a fi groaznic; aspect groaznic, situa ie groaznic . **2.** (Concr.) Lucru sau fiin nfrico toare. **3.** Faptul de a ie i cu totul din comun prin calit ile sale; însu irea unui lucru cu deosebite calit i; groz vie. **4.** (Concr.) Lucru sau fiin care întrune te calit i deosebite, ie ite din comun; groz vie. **5.** Fig. Num r, cantitate mare; mulime (de...). **Grozav** + suf. *-enie*.

GROZ VI, *groz vi*, vb. IV. Refl. (Fam. i depr.) A avea o impresie exagerat de bun despre propriile însu iri (i a face caz de ele); a se lauda. Din **grozav.**

GROZ VIE, *groz vii*, s.f. **1.** Faptul de a fi groaznic, de a inspira groaz . F. Fapt , situa ie, întâmplare ngrozitoare; oroare, urgie. **2.** (Concr.) Lucru sau fiin nfrico toare. **3.** Faptul de a ie i în eviden prin calit ile sale; însu irea deosebit a unui lucru; groz venie. **4.** (Concr.) Lucru sau fiin care întrune te calit i speciale, neobi nuite; groz venie. **Grozav** + suf. *-ie*.

GROZ VIRE, *groz viri*, s.f. (Fam. i depr.) Ac iunea de *a se groz vi* i rezultatul ei. V. **groz vi.**

GRUI, *gruiuri*, s.n. (Reg.) **1.** Pisc sau coast de deal. **2.** Deal mic; colin 1, delu or, movil . [Pl. i: *gruie*] Et. nec.

GR IE, *gruie*, s.f. **1.** Macara folosit la bordul navelor pentru ridicarea unor elemente ale navei (tor i, ancore, scrid de bord etc.). **2.** Suport mobil care poart camera de luat vederi i pe operator, pentru înregistrarea unor imagini în mi care. Din fr. **grue.**

GRUIŢ, *gruie e*, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *grui*. [Pr.: *gru-ie*] **Grui** + suf. *-e*.

GRUMÎ`Z, *grumâji*, s.m. **1.** (Pop.) Gât; *p. restr.* cerbice, ceaf . G. Expr. *A-i pleca grumazul* (în fa a cuiva) = a se umili; a se l sa robit. *A-i îndoi grumazul* = a renun a la lupt , a se socoti învins. *A pune piciorul pe grumazul cuiva* = a robi, a subjuga pe cineva. **2.** (Rar) Gâtlej. **3.** (Rar) Partea mai îngust a unor obiecte, asem n toare cu gâtul (1). [Pl. i: (înv.) *grumazi*] Cf. alb. gurmaz, gërmaz.

GRUMJ R, *grumâjere*, s.n. (Rar) Parte a armurii care apr gâtul. **Grumaz** + suf. *-ar*.

GRUND, *grunduri*, s.n. **1.** Primul strat de material special aplicat pe suprafa a unei piese, a unui obiect, a unui element de construc ie care urmeaz s fie finisat. **2.** Strat de vopsea alb care se aplic pe pânz, pe cartonul sau pe sc ndura pe care se picteaz . **3.** Strat de mortar aplicat pe zid rie, servind ca suport pentru tencuiala vizibil . Din germ. **Grund.**

GRUNDUI, *grunduiesc*, vb. IV. Tranz. A aplica un strat de grund pe suprafa a unui obiect. **Grund** + suf. *-ui*.

GRUNDUIRE, *grunduiri*, s.f. Ac iunea de *a grundui* i rezultatul ei. V. **grundui.**

GRUNDUIT, -, *grunduii, -te*, adj. Pe suprafa a c reia s-a aplicat un strat de grund. V. **grundui.**

GRUNJ S, -O`S, *grunjós, -oase*, adj. Cu bulg ri, care este în form de bulg ri sau are aspectul de bulg ri; grunzuros. **Grunz** + suf. *-os*.

GRUNŢUR S, -O`S adj. v. **grunzuros.**

GRUNZ, *grunji*, s.m. Bucat dintr-o materie tare i sfr micioas ; bulg re. F. Spec. Bulg re de noroi nghe at. [Pl. i: (n.) *grunzuri*] Cf. alb. grundë.

GRUNZUR S, -O`S, *grunzurós, -oase*, adj. Grunjos. [Var.: **grunur s, -oás** adj.] **Grunz** + suf. *-uros*.

GRUP, *grupuri*, s.n. **1.** Ansamblu de obiecte, de animale sau de plante asem n toare, aflate la olalt . F. Ansamblu de obiecte, de piese etc. de acela i fel, reunite pe baza caracteristicilor func ionale i/sau tuind un tot. *Grup electrogen*. G. *Grup sanitar* = nc pere prev zut cu closet, chiuvet (i, uneori, cu cad de baie). **2.** Ansamblu de persoane reunite (în mod stabil sau temporar) pe baza unei comunit i de interese, de concep ii etc.; grup , colectiv. G. Loc. adv. *În grup* = mai mult i la olalt , în colectiv. *În grupuri de c te...* = c te (at ia)..., deodat . G. Expr. *Grupuri-grupuri* = (în) mai multe grup ri, aduna i. F. Spec. Fract iune politic ; grupare format din reprezentan i ai unui partid sau ai unui curent politic. **3.** (Ec.) Asociere între dou societ i, pe baza anumitor aranjamente. **4.** (Mat.) Mulime de elemente în care fiec reia perechi de elemente îi corespunde un element din aceea i mulime, în care este adev rat asociativitatea oricare ar fi elementele mul imii, în care exist un element neutru i un element opus lui i de compunere a mul imii. Din fr. **groupe.**

GRUP`, *grupez*, vb. **1.** Tranz. i refl. A (se) aduna la un loc, a (se) reuni ntr-un grup. ◆ Tranz. A comasa. **2.** Refl. A se al tura unei mi c ri, unui curent, unui conduc tor (mili nd pentru o idee). **3.** Tranz. A mp ri, a repartiza n grupuri. – Din fr. **grouper.**

GRUP`J, *grupaje*, s.n. Faptul de a grupa; fel n care sunt aranjate articolele pe o pagin de ziar sau de revist ; (concr.) informa ii privitoare la probleme nrudite, grupate laolalt ntr-o publica ie periodic . – **Grupa** + suf. *-aj*. Din fr. **groupage.**

GRUP`RE, *grup ri*, s.f. Ac iunea de *a (se) grupa* i rezultatul ei; (concr.) ceea ce se grupeaz laolalt . – V. **grupa.**

GRUP`T, - , *grupa i, -te*, adj. Care formeaz grupe; str ns (la un loc), adunat. – V. **grupa.**

GRUP , *grupe*, s.f. **1.** Colectiv restr ns de oameni, subordonat unei forme organizatorice mai largi. ◆ Unitate administrativ dintr-o ntreprindere sau dintr-o institu ie, bazat pe specializare, pe diviziunea muncii. ◆ Cea mai mic subunitate militar de instruc ie i de lupt . ◆ (Rar) Grup (**2**). **2.** Subdiviziune (n tiin e) care cuprinde elemente cu tr s turi comune. ◇ *Grup sangvin* = fiecare dintre categoriile de clasificare a s ngelui, ntemeiat pe ansamblul de caracteristici ale globulelor ro ii i ale plasmei sangvine. ◆ Spec. Fiecare dintre subm p r irile care rezult din a ezarea elementelor chimice n sistemul periodic, grup nd elementele cu propriet i nrudite. – Din fr. **groupe.**

GRUP T, *grupete*, s.n. Grup format din mai multe note muzicale scurte care se execut ntr-o singur m sur (mpreun cu nota principal). – Din it. **gruppetto.**

GRUPUL Ţ, *grupule e*, s.n. Diminutiv al lui *grup*; grupu or. – **Grup** + suf. *-ule* .

GRUPUŞ R, *grupu oare*, s.n. Grupule . – **Grup** + suf. *-u or*.

GRUS s.n. (Constr.) Varietate de criblur . – Din germ. **Grus.**

GRUZ N, - , *gruzini, -e*, s.m. i f., adj. Georgian. – Din rus. **gruzin.**

GUAI C, *guaiaci*, s.m. Arbore exotic important pentru lemnul i extractele lui, folosite n medicin (*Guaiacum officinale*). [Var.: **gaiác** s.m.] – Din engl. **guayaco.**

GUANID N s.f. Substan chimic organic solid , solubil n ap , folosit la fabricarea unor medicamente, a unor r ini sintetice etc. – Din fr. **guanidine.**

GUAN N s.f. (Chim., Biol.) Baz azotat purinic , prezent n esuturi animale i derivate organice. – Din fr. **guanine.**

GU`NO s.n. Îngr m nt organic natural, bogat n fosfor (i n azot), care se g se te n mari cantit i n America de Sud, provenit din acumularea excrementelor i a cadavrelor de p s ri, de lilieci din pe teri, a cadavrelor unor animale marine etc. – Din fr. **guano.**

GUAR`NA s.f. **1.** Lian care cre te n Brazilia (*Paullinia cupana*). **2.** Past preparat din semin e de guarana (**1**) folosit ca antinevralgic i ca astringent n tratamentul dizenteriei. – Din fr. **guarana.**

GUAR`NI, (**1**, **3**) *guarani*, s.m., s.f., adj. invar. **1.** S.m. i f. Popula ie indian din Paraguay i Bolivia; (i la sg.) persoan care face parte din aceast popula ie. **2.** Adj. invar. Care apar ine guaranilor (**1**), referitor la guarani. ◆ (Substantivat, f.) Limb amerindian vorbit n Brazilia, Argentina, Bolivia i Paraguay, unde este i limb oficial al turi de spaniol . **3.** S.m. Moned n Paraguay. – Din fr. **Guarani.**

GUARD, *guarzi*, s.m. (Înv.) Soldat sau, *p. ext.*, ofier, agent ns rcinat cu paza. – Din it. **guardia.**

GUARDAM`N, *guardamane*, s.n. (Mar.) Ap r toare de m n folosit de velarii la cusutul velelor, f cut din piele i av nd ntre degetul mare i podul palmei un disc metalic cu care se mpinge acul. – Din it. **guardamano.**

GUAŞ s.n. v. **gua** .

GU`Ş , (**2**) *gua e*, s.f. **1.** Culoare preparat din pigmen i minerali, gum arabic i ap , folosit n pictur . **2.** Tablou executat cu gua (**1**). [Var.: **gua** s.n.] – Din fr. **gouache.**

GUATEMAL Z, - , *guatemalezi, -e*, s.m. i f., adj. **1.** S.m. i f. Persoan care face parte din popula ia Guatemalei sau este originar de acolo. **2.** Adj. Care apar ine Guatemalei sau guatemalezilor (**1**), privitor la Guatemala ori la guatemalezi. – **Guatemala** (n.pr.) + suf. *-ez*.

G BAV, - , *gubavi, -e*, adj. (Reg.) Bolnav, vicios; lipsit de putere, slab. – Din sb. **gubav** „lepros".

G B , *gube*, s.f. (Reg.) Saric ; suman (mi os). – Din magh. **guba.**

GUB RNIE, *gubernii*, s.f. Unitate teritorial-administrativ n vechea Rusie. [Acc. i: *gubernie*] – Din rus. **gubernija.**

GUDR N, *gudroane*, s.n. Lichid v scos de culoare nchis , cu miros specific, care se ob ine prin distilarea uscat a unor materii organice; catran. – Din fr. **goudron.**

GUDRON`, *gudronez*, vb. I. Tranz. A unge, a acoperi cu gudron. – Din fr. **goudronner.**

GUDRON`J, *gudronaje*, s.n. Gudronare. – Din fr. **goudronnage.**

GUDRON`RE, *gudron ri*, s.f. Ac iunea de *a gudrona* i rezultatul ei; gudronaj. – V. **gudrona.**

GUDRON`T, - , *gudrona i, -te*, adj. Care este uns, acoperit cu gudron. – V. **gudrona.**

GUDRONAT R, *gudronatoare*, s.n. Ma in folosit pentru gudronaj. – **Gudrona** + suf. *-tor*.

GUDUR`, *gúdur*, vb. I. Refl. **1.** (Despre c ini; la pers. 3) A- i manifesta bucuria sau ata amentul fa de om prin diferite mi c ri (d nd t rcoale i din coad). **2.** Fig. (Depr.; despre oameni) A se ploconi, a se umili f r demnitate n fa a cuiva, a lingu i pe cineva (pentru a-i ob ine favorurile). – Cf. alb. **gudulis.**

GUELF, *guelfi*, s.m. (În sec. XII-XV) Membru al unei grup ri politice din Italia, care sprijinea pe papi mpotriva mp ra ilor germani i a ghibelinilor. – Din it. **guelfo**, fr. **guelfe.**

GUER L s.f. v. **gheril** .

GUGIUL´ vb. IV v. **giugiuli.**

GUGIUM`N, *gugiumane*, s.n. C ciul de samur purtat , n trecut, de domni i de boieri, ca semn al demnit ii lor. – Din tc. **g cem n.**

GUGO`Ş s.f. v. **gogoa** .

GUGOŞE` s.f. v. **gogo ea.**

GUGUM`N, - s.m., adj. v. **gogom an.**

GUGUM N E s.f. v. **gogom nie.**

GUGUŞTI C, *gugu tiuci*, s.m. Specie de turturea de culoare cenu ie-brun pe spate i pe p ntece, cu o dung neagr pe g t (*Streptopelia decaocto*). ◆ (Fam.) Epitet dat unei persoane naive, u or de n elat. – Din bg. **guguštuk.**

GUIN E, *guinee*, s.f. Veche moned englez (de aur), a c rei valoare a variat n timp. [Pr.: *gu-i-*] – Din engl. **guinea**, fr. **guinée.**

GUINEE`N, - , *guineeni, -e*, s.m. i f., adj. **1.** S.m. i f. Persoan care face parte din popula ia Guineei sau este originar de acolo. **2.** Adj. Care apar ine Guineei sau guineenilor (**1**), privitor la Guineea sau la guineeni. [Pr.: *gu-i-*] – **Guineea** (n.pr.) + suf. *-ean*.

GUINEOBISSAU`N, - , *guineobissauani, -e*, s.m. i f., adj. **1.** S.m. i f. Persoan care face parte din popula ia Republicii Guineea-Bissau sau este originar de acolo. **2.** Adj. Care apar ine Republicii Guineea-Bissau sau guineobissauanilor (**1**), privitor la Guineea-Bissau sau la guineobissauani. [Pr.: *gu-i-*] – **Guineea-Bissau** (n.pr.) + suf. *-an*.

GUINEOECUATORI N, - , *guineoecuatorieni, -e*, s.m. i f., adj. **1.** S.m. i f. Persoan care face parte din popula ia Guineei Ecuatoriale sau este originar de acolo. **2.** Adj. Care apar ine Guineei Ecuatoriale sau guineoecuatorienilor (**1**), privitor la Guineea Ecuatorial sau la guineoecuatorieni. [Pr.: *gu-i-*]. – **Guineea Ecuatorial** (n.pr.) + suf. *-an*.

GUI interj. (Adesea repetat) Cuv nt care imit sunetul scos de porci; covi. – Onomatopee.

GUI`, pers. 3 *guí* , vb. I. Intranz. (Despre porci; adesea fig.) A scoate sunete caracteristice speciei; a covia. [Pr.: *gu-i-*] – Din **gui.**

GUI`RE, *gui ri*, s.f. Ac iunea de *a guia* i rezultatul ei. [Pr.: *gu-i-*] – V. **guia.**

GUI`T s.n. Faptul de a guia; sunet specific scos de porci (c nd sunt fl m nzi, speria i etc.); gui tur . [Pr.: *gu-i-*] – V. **guia.**

GUI T R , *gui turi*, s.f. Guiat. [Pr.: *gu-i-*] – **Guia** + suf. *- tur* .

GUJ N, *gujoane*, s.n. (Constr.) Bar de o el a ezat paralel cu axa drumului, la rosturile transversale de dilata ie ale pl an eelor unei m br c minte de beton vibrat. – Din fr. **goujon.**

G LAG, (**2**) *gulaguri*, s.n. **1.** Organism sovietic ns rcinat cu administrarea lag relor de reeducare prin munc , destinate adversarilor politici din toate categoriile sociale i na ionale. **2.** Sistem concentra ionar sau represiv n URSS i n ricu un regim totalitar.

G LAŞ, *gula uri*, s.n. Tocan de carne cu cartofi sau cu g lu te de f in . – Din magh. **gulyás.**

G LDEN, *gulden*, s.m. **1.** Moned de aur sau de argint, care a circulat n mai multe ri din Europa. **2.** Principala unitate monetar din Olanda nainte de introducerea monedei euro. – Din fr. **gulden.**

G LER, *gulere*, s.n. **1.** Parte a unor obiecte de m br c minte care acoper de jur- mprejur g tul sau cu care se termin o hain la g t. ◇ Expr. *A lua* (sau *a apuca*) pe cineva) *de guler* = **a)** a prinde, a duce etc. (pe cineva) cu for a; **b)** a cere cuiva socoteal pentru cele f cute. ◆ ◆ ie de p nz , de obicei scrobit , care se pune n jurul g tului (la b rba i), prinz ndu-se (cu butoni, nasturi) de c m a . **2.** Spum care se formeaz la gura paharului de bere. **3.** Por iune dintr-o pies cilindric , conic etc. cu diametrul mai mare dec t restul piesei. – Din magh. **gallér.**

GULER`Ş, *gulera e*, s.n. Diminutiv al lui *guler* (**1**); *spec.* mic guler detaşabil care se pune (ca garnitur) la o rochie, la o uniform etc. – **Guler** + suf. *-a* .

GULER`T, - , *gulera i, -te*, adj., s.m. i f. **1.** Adj., s.m. i f. (Peior.) (Persoan) care poart guler (scrobit). ◆ (Func ionar, militar) care este

m br cat n uniform ; *fig.* (persoan) av nd o atitudine arogant , sfid toare. **2.** Adj. (Despre animale) Care are o dung alb n jurul g tului. Din **guler**.

GULFSTREAM s.n. Curent cald care porne te din Oceanul Atlantic (Golful Mexic), trece pe la sudul Floridei i se ramific spre vestul Europei. [Pr.: *gálfstrim*] Cuv. engl.

GUL E, *gulii*, s.f. Plant erbacee legumicol cu frunze mari, din ate i cu tulpina ngro at , sferoidal , comestibil (*Brassica oleracea gongylodes*). F (Reg.) Nap porcesc. Din bg. **gulija**.

GUM `, *gumez*, vb. I. Tranz. A aplica un strat de gum (1) sau de cauciuc pe suprafa a unui obiect. F A aplica un strat de clei, lipici etc. pe dosul unei etichete, unei m rci po tale etc., n vederea lipirii acestora pe ceva. Din **gum** .

GUM `J, *gumaje*, s.n. Gumare. Dup fr. **gommage**.

GUM `RE, *gum ri*, s.f. Ac iunea de *a guma* i rezultatul ei; gumaj. V. **guma**.

GUM `T, - , *guma i*, *-te*, adj. Acoperit cu gum (1), cu cauciuc, cu clei, cu lipici etc. V. **guma**.

G M , *gume*, s.f. **1.** Substan v scoas , secretat de unele plante sau ob inut pe cale sintetic , av nd proprietatea de a se nt ri n contact cu aerul, folosit n industrie. G *Gum arabic* v. *arabic*. **2.** (Pop.) Şiret elastic sau f ie elastic fabricate din gum (1); elastic. **3.** Mic obiect de cauciuc folosit la tergerea urmelor de creion sau de cerneal de pe h rtie; radier . **4.** (În sintagma) *Gum de mestecat* = past de mestecat, aromatizat , ob inut din gum (1). Dup fr. **gomme**, it. **gomma**. Cf. lat. gummi, germ. Gummi.

GUM L`STIC, *gum ilastice*, s.n. (Pop.) Elastic. Dup fr. **gomme élastique**.

GUNGUN´ vb. IV v. **g nguri**.

GUNGUR´ vb. IV v. **g nguri**.

GUN I[1], *gunoaie*, s.n. **1.** (La sg. cu sens colectiv) Resturi murdare sau inutile care se arunc . **2.** Balig amestecat cu paiele care au servit vitelor drept a ternut, ntrebuin at ca ngr m nt agricol organic. **3.** Fir de pai, scam , murd rie etc. care se depune pe haine, care cade n lichide etc. **4.** Epitet dat unui om de nimic; lep d tur . Din sl. **gnoĭ**.

GUNO[2], *gunoiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A ngr a p m ntul cu gunoi[1] (2). **2.** Tranz. i refl. (Despre p s ri) A - i depune excrementele (murd rind ceva). **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A sl bi extrem de mult (de boal , de munc). Din **gunoi**[1].

GUNOI R, - , *gunoieri*, *-e*, s.m. i f. Persoan din serviciul salubrit ii publice care ridic periodic gunoiul[1] depozitat n curi i pe str zi. [Pr.: *-no-ier*] **Gunoi**[1] + suf. *-ar*.

GUNOI S, -O`S , *gunoi i*, *-oase*, adj. (Rar) Plin de gunoi[1]; murdar. [Pr.: *-no-ios*] **Gunoi**[1] + suf. *-os*.

GUNO RE, *gunoiri*, s.f. Gunoit[1]. V. **gunoi**[2].

GUNO ŞTE, *gunoi ti*, s.f. **1.** Gr mad de gunoi[1]; loc unde se str ng gunoaiele[1]. **2.** Teren agricol ngr at cu gunoi[1]. Din sl. **gnoište**. Cf. gunoi[1].

GUNO T[1] s.n. Faptul de *a (se) gunoi*[2]; gunoire. V. **gunoi**[2].

GUNO T[2], **-** , *gunoi i*, *-te*, adj. (Despre terenuri agricole) Care este ngr at cu gunoi[1]. V. **gunoi**[2].

GURAL U, -E adj. v. **guraliv**.

GURAL V, - , *guralivi*, *-e*, adj., s.m. i f. (Persoan) care vorbe te mult, ntruna; limbut, vorb re . [Var.: (reg.) **guralíu, -ie** adj.] Din bg. **govorliv** (dup *gur*).

G R , *guri*, s.f. **I. 1.** Cavitate din partea anterioar (i inferioar) a capului oamenilor i animalelor, prin care alimentele sunt introduse n organism; *p. restr.* buzele i deschiz tura dintre ele; buze. G Loc. adv. *Gur -n gur* = foarte aproape unul de cel lalt. G Expr. *A (-i) da* (cuiva) *o gur* = a s ruta (pe cineva). *Cu sufletul la gur* = **a)** abia mai put nd respira (de emo ie sau de oboseal); **b)** foarte bolnav, aproape de moarte. *A uita de la m n p n la gur* = a uita repede, a fi uituc. *Parc se bat lupii la gura lui*, se spune despre cineva care m n nc lacom sau vorbe te repede. *A se duce (ca) pe gura lupului* = a disp rea. *A scoate* (sau *a sc pa ca) din gura lupului* = a (se) salva dintr-o mare primejdie. *A ipa* (sau *a striga* etc.) *ca din* (sau *ca n) gur de arpe* = a ipa din r sputeri, dezn d jduit. *A se zv rcolica n gur de arpe* = a se zbate cu disperare. *A avea gura moale* (sau *tare*) sau *a fi moale* (sau *tare*) *n* (sau *de*) *gur* = (despre cai) a se supune u or (sau greu) la mic rile ce i se fac cu fr ul. G Compuse: *gur -casc* (sau *-c scat*) = persoan care- i pierde vremea n zadar sau care dovede te neglijen , dezinteres condamnabil; persoan care st absent , care nu n elege ce i se spune; *gur -de-lup* = **a)** defect congenital de conforma ie a fe ei omului, const nd dintr-o desp r tur la buza i la gingia superioar i n cerul gurii, i n comunicarea cavit ii bucale cu fosele nazale; **b)** ochi dublu al unei par me; **c)** unealt cu care se ndoaie tabla groas ; *gura-leului* = plant erbacee ornamental cu flori de diverse culori, asem n toare cu o gur (I 1) (*Antirrhinum majus*); *gura-lupului* = plant erbacee cu flori vinete-violete, av nd o margine alb sau g lbuie (*Scutellaria altissima*). F S rutare, s rut. **2.** Gura (I 1) considerat ca organ cu care cineva se hr ne te. G Expr. *A pune* (sau *a lua, a b ga) ceva n gur* = a m nca (pu in). *A i se face gura pung* = a avea o senza ie de astringen din cauza unor alimente acre introduse n gur . *A da* (cuiva) *mur -n gur* = a-i da (cuiva) ceva de-a gata, f r s fac cel mai mic efort. *De-ale gurii* = (lucruri de) m ncare. F Îmbuc tur , sorbitur , nghititur . G Expr. *Nici o gur de ap* = nimic. F Membru de familie care trebuie hr nit. **3.** Gura (I 1) considerat ca organ al vorbirii; cioban . G Expr. *A t cea din gur* = a nu (mai) vorbi nimic. *A nchide* (sau *a astupa) cuiva gura* = a face pe cineva s nu mai vorbeasc , a pune pe cineva n situa ia de a nu mai putea spune nimic. *A lua cuiva vorba din gur* = **a)** a spune tocmai ceea ce voia s zic altul n clipa respectiv ; **b)** a ntrerupe pe cineva c nd vorbe te. *A i se muia* (cuiva) *gura* = a nu mai avea curajul s vorbeasc ; a schimba, a atenua tonul i con inutul celor spuse. *A-l lua* (pe cineva) *gura pe dinainte* sau *a-l sc pa gura* = a dest inui ceva f r voie, a spune ceva ce n-ar fi trebuit s spun . *A avea gura* (sau *a fi gur) spart* = a nu putea ine un secret, a dezv lui orice secret. *A fi slobod la gur* = a vorbi mult i f r sfial , dep ind uneori limitele bunei-cuviin e. *A fi cu gura mare* = a fi cert re . *A avea o gur c to ur* = a vorbi mult i tare. *A- i p zi* (sau *ine* etc.) *gura* = a- i impune t cere; a fi prudent n tot ce vorbe te. *A (-i tot) da din gur* (sau *cu gura*) sau *a-i umbla* (ori *a-i merge, a-i toca* etc.) *gura* (*ca o meli , ca o moar stricat* sau *hodorogit* sau *ca o pup z*) = a vorbi repede i f r ntrerupere; a flec ri. *A fi bun de gur* = (adesea peior.) a vorbi mult i cu u urin , a se pricepe s - i pledeze cauza, s conving . *A fi r u de gur* (sau *gur rea*) = **a)** a b rfi, a fi intrigant; **b)** a prevesti (cuiva) ceva r u, nefavorabil. *A (nu) se uita n* (sau *la*) *gura cuiva* = a (nu) ine seam de ceea ce spune cineva, a (nu) crede pe cineva. *A vorbi* (sau *a zice, a spune* etc.) *cu jum tate de gur* (sau *cu gura jum tate*) = a vorbi (sau a zice etc.) nehot r t, f r convingere. *E numai gura de el*, se spune despre cineva care prom ite, dar nu se ine de cuv nt, sau care se laud cu multe, dar nu face nimic. *A-i umbla* (cuiva) *vorba prin gur* = a nu g si cuv ntul potrivit pentru a exprima ceva (dar a fi pe punctul de a-l g si). *A trece* (sau *a umbla, a fi purtat) din gur n gur* = (despre vorbe, c ntece etc.) a (se) transmite de la om la om, din genera ie n genera ie. G Compus: *gur -spart* = om flecar, limbut, care nu poate ine un secret. F Ceea ce spune cineva; vorb , spus , m rturisire. G Expr. *Gura lumii* = vorbe, b rfeli, scorneli. *Gura satului* (sau *a mahalalei*) = (persoan care n scoce te) vorbe, b rfeli, intrigi. *A intra n gura lumii* (sau *a satului, a mahalalei*) = a ajunge s fie vorbit de r u. *A te lua dup gura cuiva* = a ac iona (n mod gre it) dup sfatul cuiva. *A se pune* (sau *a sta) cu gura pe cineva* = a insista mult pe l ng cineva pentru a-l convinge s fac un lucru; a cic li pe cineva. F G las, grai. G Expr. *Nu i se aude gura*, se zice despre un om t cut, lini tit, potolit. *C t l ine* (sau *l ia) gura* sau *n gura mare* = foarte tare, din r sputeri. *A nu avea gur* (*s r spunzi* sau *s spui ceva*) = a nu avea putin a sau curajul (de a mai r spunde sau de a mai spune *ceva*). F G l gie, ip t, ceart . G Loc. vb. *A sta* (sau *a s ri, a ncepe) cu gura pe* (sau *la*) *cineva* = a certa pe cineva, a se r sti la cineva. G Expr. *A da gur la c ini* = a striga la c ini s nu mai latre. F Persoan care vorbe te; vorbitor. G Expr. *Gurile rele* = b rfitorii. **4.** Gura (I 1) considerat ca organ al c nt rii. **II.** Deschiz tur a unui obiect, a unei nc peri etc., prin care intr , se introduce, se vars , iese etc. ceva, prin care se stabile te o comunica ie etc. *Gura vasului. Gura c m ii. Gur de canal. Gura fluviului.* G *Gur de ham* = ham primitiv, format numai din cureaua de pe piept i din cea care se petrece pe dup g tul calului. *Gur de ap* = instala ie care serve te pentru a lua ap dintr-o re ea de distribu ie. *Gur de incendiu* = gur de ap la care se monteaz un furtun pentru luarea apei sub presiune n caz de incendiu. *Gur de foc* = nume generic pentru armele de foc (grele). *Gur artificial* = aparat compus, n general, dintr-un difuzor montat ntr-o incint acustic , de form i dimensiuni astfel alese, nc t caracteristicile acustice s fie asem n toare cu acelea ale gurii umane. G Expr. *A lega gura p nzei* = **a)** a nnoda capetele firelor de urzeal nainte de a ncepe esutul; **b)** a se nst ri. *A prins p nza gur* = s-a f cut nceputul. *A se afla* (sau *a trimite pe cineva) n gura tunului* = a fi expus (sau a expune pe cineva) la un mare pericol. Lat. **gula** „g tlej, g t”.

GUR ´, pers. 3 *gúr ie*, vb. IV. Intranz. (Rar; despre unele p s ri) A scoate sunete caracteristice speciei. **Gur** + suf. *-i*.

G REŞ, - , *gure i*, *-e*, adj. (Despre oameni) Guraliv; (despre p s ri) care ciripe te mult (i vesel). **Gur** + suf. *-e* .

GURG I, *gurguie*, s.n. **1.** Partea din v rf a opincii, str ns cu nojie. **2.** Partea mai str mt , n form de cioc, de la gura urciorului[1]. **3.** V rful s nului; sf rc, mamelon. **4.** V rful unui deal sau al unui munte. Cf. lat. gurgulio „beregat ”.

GURGUI, *gurguiez*, vb. IV. Refl. (Înv.) A se ng m fa, a se fuduli. Din **gurgui.**

GURGUIT, -, *gurguia i, -te*, adj. Care are form a unui gurgui, uguiat ca un gurgui. [Pr.: *-gu-iat*] V. **gurguia.**

GUR ST, -, *guri ti, -ste*, s.m. if. (Fam.) Solist vocal. **Gur** + suf. *-ist.*

GUR Ţ, *gurie*, s.f. Diminutiv al lui *gur*. F S rut. **Gur** + suf. *-i*.

GURLU, pers. 3 *gúrluie*, vb. IV. Intranz. (Despre unele p s ri, mai ales despre porumbei i turturele) A scoate sunete caracteristice speciei. Form a ie onomatopeic .

GURLU RE, *gurluiri*, s.f. Ac iunea de *a gurlui* i rezultatul ei. V. **gurlui.**

GURLU T s.n. Faptul de *a gurlui*; sunete caracteristice scoase de unele p s ri, mai ales de porumbei i de turturele. V. **gurlui.**

GURM ND, -, *gurmanzi, -de*, adj., s.m. if. (Persoan) care consum (n cantitate mare) i apreciaz m nc rurile bine g tite, produsele de bun calitate. Din fr. **gourmand.**

G RM, *gurme*, s.f. Boal infec ioas a m njilor i a cailor tineri, manifestat prin febr , catar nazal i abcese ale unor ganglioni. Din fr. **gourme.**

G RN, *gurne*, s.f. (Mar.) Parte curb a carenei care leag fundul cu pere ii verticali ai unei nave. Cf. engl. **gurney.**

G RU, *guru*, s.m. (Livr.) (În tradi ia hindus) Înv tor sau maestru spiritual, n special cel care acord ini ierea unor ucenici; *p. ext.* persoan care ini iaz discipolii n tehnicile de realizare a des v r irii. F În elept, filosof, mentor spiritual; *p. restr.* preot al diverselor secte hinduse. Din engl. **guru**, fr. **gourou.**

GUR T s.n. (Reg.) Past alimentar f cut din f in de hric i de gr u, cu adaos de br nz , lapte i ou . Et. nec.

GUS U, *guseuri*, s.n. (Constr.) Plac de o el care serve te la prinderea barelor ce se unesc ntr-un nod al unei grinzi. Din fr. **gousset.**

GUST, *gusturi*, s.n. I. Sim prin care organismul prime te (cu ajutorul limbii i mucoasei bucale) informa ii asupra propriet ilor chimice ale unor substan e cu care vine n contact; senza ie produs de o substan (alimentar) prin excitarea limbii i mucoasei bucale; proprietatea unor substan e (alimentare) de a provoca aceast senza ie. G Loc. adj. *Cu gust* = gustos. F *F r (niciun) gust* = lipsit de gust bun; fad. G Expr. *A da de* (sau *a afla*) *gustul* (*unui lucru*) = a ncepe s -i plac (un lucru). II. Fig. **1.** Capacitatea de a n elege sau de a aprecia frumosul (n natur , n art). G Loc. adj. *De gust* = (despre oameni) cu sim estetic sau artistic dezvoltat; (despre manifest ri, realiz ri ale oamenilor) care exprim , arat un asemenea sim . *F r* (sau *lipsit de*) *gust* = (despre oameni) lipsit de sim estetic; (despre manifest ri sau realiz ri ale oamenilor) ur t. *De prost gust* = **a)** care arat lipsa sim ului estetic; **b)** nepotrivit, penibil, jenant. G Loc. adv. *Cu gust* = cu pricepere, n mod estetic. **2.** Înclina ie, predispozi ie, pornire. F Preferin . **3.** Pl cere, dorin , poft . Lat. **gustus.**

GUST, *gust*, vb. I. I. Tranz. i intranz. **1.** A lua pu in dintr-o m ncare sau dintr-o b utur spre a le afla gustul. **2.** A m nca sau a bea n cantit i mici, spre a- i potoli (pentru pu in timp) foamea, setea sau pofta; *p. gener.* a m nca. II. Tranz. Fig. **1.** A avea parte, a se bucura de ceva. **2.** A pre ui, a-i pl cea cuiva ceva. Lat. **gustare.**

GUST R s.m. (Pop.) Luna august. **Gust** (reg. „august" < rom. *august*) + suf. *-ar.*

GUST RE, *gust ri*, s.f. **1.** Faptul de *a gusta*. **2.** (Concr.) M ncare (rece, luat n fug , n cantitate mic , ntre mesele obi nuite). V. **gusta.**

GUSTAT V, -, *gustativi, -e*, adj. (Fiziol.) Care apar ine gustului (I), privitor la gust, care provoac senza ia de gust. Din fr. **gustatif.**

GUST R C s.f. Diminutiv al lui *gustare* (2). **Gustare** + suf. *-ic* .

GUST T R, -O RE, *gust tori, -oare*, s.m. if. Persoan care gust ceva. **Gusta** + suf. *- tor.*

GUST S, -O S, *gusto i, -oase*, adj. (Despre m nc ruri i b uturi) Care are gust bun, pl cut. **Gust** + suf. *-os.*

GUŞ T, -, *gu a i, -te*, adj., s.m. if. (Persoan) care are gu (3). **Gu** + suf. *-at.*

G Ş, *gu i*, s.f. **1.** (La p s ri) Por iune mai dilatat , n form de pung , a esofagului, n care alimentele stau c tva timp nainte de a trece n stomac. G Compus: *gu a-porumbului* (sau *-porumbelului*) = **a)** plant erbacee cu frunze opuse i ascu ite, cu flori albe-verzui, cu fructul n form de bobie neagr (*Cucubalus baccifer*); **b)** plant erbacee cu flori albe, cu fructul o capsul (*Silene cucubalus*); **c)** odolean. **2.** (La animalele amfibii) Pielea de sub maxilarul inferior, care ajut , mpreun cu mu chii respectivi, la respira ie. F (La reptile) B rbie. **3.** (La oameni) Umfl tur patologic format n partea anterioar a g tului prin m rirea glandei tiroide; boal care provoac aceast umfl tur . **4.** Cut de gr sime care atrn sub b rbie la unele persoane. **5.** (Fam.) G t. F G tlej. G Expr. *A r de din gu* = a r de afectat, for at. *A vorbi din gu* = **a)** a vorbi gros; **b)** a vorbi afectat. **6.** Partea de sub g ta unei bl ni sau a unei piei. **7.** (În sintagma) *Gu de conduct* = cut care se formeaz uneori la curbarea unei evi. Lat. **geusiae.**

G ŞTER, (I) *gu teri*, s.m., (II, III) *gu tere*, s.n. I. S.m. Specie de op rl de culoare verde, cu coada lung , care se hr ne te cu insecte (*Lacerta viridis*). II. S.n. (Reg.) G tlej; esofag. F Om u or. III. S.n. (Med.; pop.) Crup. Din bg., sb. **gušter.**

GUŞUL Ţ, *gu ulie*, s.f. Diminutiv al lui *gu* . **Gu** + suf. *-uli* .

GUTAP RC s.f. Substan plastic i izolant , extras din latexul frunzelor unei plante tropicale, av nd numeroase ntrebuin ri n tehnic , n medicin etc. Din fr. **gutta-percha.**

GUT ŢIE, *guta ii*, s.f. (Bot.) Eliminare a apei din plante prin frunze, n cursul nop ii. Din fr. **guttation.**

G T [1] s.f. **1.** Boal provocat de depunerea s rurilor acidului uric n regiunea unor articula ii, care se manifest prin umfl turi ale articula iilor, nso ite de dureri violente; podagr . **2.** (Reg.) Apoplexie; paralizie. (1) Din fr. **goutte**, (2) lat. **gutta** „pic tur ".

G T [2], *gute*, s.f. Fir sub ire din material plastic, de care se leag c rligul undiei. Din engl. **gut.**

GUT S, -O S, *guto i, -oase*, adj., s.m. if. (Persoan) care sufer de gut [1]. **Gut** [1] + suf. *-os*. Cf. fr. **goutteux.**

GUT I, *gutui*, s.m. Pom fructifer cu frunze mari i groase, cu flori albe-roz i cu fructe mari, galbene, acoperite cu puf; m r-gutui (*Cydonia oblonga*). Et. nec.

GUT IE, *gutui*, s.f. Fructul gutuiului; alm ioar , m r-gutuie. [Pr.: *-tu-ie*] Din **gutui.**

GUTUN R s.n. v. **guturai.**

GUTUR I, *guturaiuri*, s.n. Boal contagioas (cu caracter epidemic) provocat de virusuri, care const n inflamarea acut a mucoasei nazale, fiind nso it de o bogat secre ie apoas ; coriz . [Pl. i: *guturaie*. Var.: (reg.) **gutunár** s.n.] Lat. ***gutturalium** (< **guttur** „g t, g tlej").

GUTUR L, -, *gutura li, -e*, adj. **1.** Adj. (Despre sunete sau voce) Care este emis din fundul g tului. **2.** (Despre consoane) Velar. F (Substantivat, f.) *Consoana „k" este o gutural* . Din fr. **guttural.**

GUV RN, *guverne*, s.n. Organ central al statului care exercit puterea executiv ; cabinet, consiliu de mini tri. Din **guverna** (derivat regresiv).

GUVERN, *guvernez*, vb. I. Tranz. A conduce, a administra, a dirija un stat, un popor. F (Rar) A conduce, a ndruma conduita cuiva. F (Gram.) A impune, a cere un anumit caz, o anumit construc ie. Din fr. **gouverner.**

GUVERNAMENT L, -, *guvernamentali, -e*, adj. Care apar ine guvernului, privitor la guvern, care eman de la guvern; care reprezint sau care sus ine guvernul. Din fr. **gouvernemental.**

GUVERN NT, -, *guvernan i, -te*, adj., s.m., s.f. **1.** Adj. (Persoan) care guverneaz . **2.** S.f. Femeie angajat pentru cre terea i educarea n familie a copiilor (mai ales pentru nv area unei limbi str ine). Din fr. **gouvernant.**

GUVERN RE, *guvern ri*, s.f. Ac iunea de *a guverna*; perioad n care un guvern i exercit activitatea. V. **guverna.**

GUVERNAT R, *guvernatori*, s.m. **1.** (În unele state) Persoan care conduce, n numele efului statului, o unitate administrativ-teritorial mai mare sau un teritoriu dependent, o colonie. **2.** Persoan care conduce o institu ie de credit depinz nd de o autoritate central . **Guverna** + suf. *-tor.*

GUVERN MÂNT, (2) *guvern minte*, s.n. **1.** (În sintagma) *Form de guvern m nt* = form de conducere politic a unui stat. **2.** (În unele state) Unitate teritorial-administrativ condus de un mputernicit al efului statului. Din fr. **gouvernement.**

GUVERN R, *guvernori*, s.m. (Rar) Persoan ns rcinat n trecut cu educa ia unui t n r nobil sau a unui fiu de suveran. Din fr. **gouverneur.**

GUV D, *guvizi*, s.m. Nume generic dat unor specii de pe ti mici, cu capul mare, l t, i cu corpul sub iat spre coad (*Gobius*). G *Guvid mare* = strunghil. Din ngr. **guvídi.**

GUYAN Z, -, *guyanezi, -e*, s.m. if., adj. **1.** S.m. if. Persoan care face parte din popula ia Guyanei sau este originar de acolo. **2.** Adj. Care apar ine Guyanei sau guyanezilor (1), privitor la Guyana ori la guyanezi. **Guyana** (n.pr.) + suf. *-ez.*

GUZ, *guzi*, s.m. Nume dat unor animale roz toare (mari). Din magh. **g z .**

GUZG N, *guzgani*, s.m. Şobolan. Cf. **guz.**

GUZL R, *guzlari*, s.m. Persoan care c nt la guzl . **Guzl** + suf. *-ar.*

G ZL, *guzle*, s.f. Instrument muzical popular specific popoarelor slave, f cut dintr-o cutie de lemn plat , cu una sau mai multe coarde. Din sb. **gusle**, fr. **guzla.**

H

H, *h,* s.m. **1.** A zecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (fricativă laringală, velară sau palatală). G *Ora H* = oră secretă, legată de momentul în care trupele pornesc la atac; moment stabilit pentru începerea unei acțiuni. [Pr.: *haș, hî.* — Pl. și: (**1,** n.) *h-uri*].

HA interj. **1.** Exclamație care exprimă: surprindere; mulțumire; satisfacție (răutăcioasă). **2.** (Fam.) Poftim? ce? cum? F Nu-i așa? n-am dreptate? **3.** (Repetat) Cuvânt care imită râsul în hohote. — Onomatopee.

HABÁN, -Ă, *habani, -e,* s.m. și f. Membru al unei secte baptiste ai cărei adepți au emigrat și în Transilvania în sec. XVI. — Din germ. **Habaner.**

HABÁNĂ adj. (În sintagma) *Ceramică habană* = tip de ceramică fină, smălțuită, cu fond alb, ornamentată cu motive cinegetice, realizată de olarii din Transilvania în sec. XVII. — Et. nec.

HABANÉRĂ, *habanere,* s.f. Numele unui dans popular de origine cubaneză, cu mișcare moderată și figuri ritmice caracteristice; melodie după care se execută acest dans. — Din sp., fr. **habanera.**

HABÁR s.n. **1.** (În expr.) *A nu avea habar (de* sau *despre* ceva) = **a)** a nu ști nimic, a nu avea nicio idee despre ceva; **b)** a nu-și face griji, a nu-i păsa de ceva. **2.** (Reg.; în expr.) *Cum (ți-)e habarul?* = cum (îți) merge? cum stau lucrurile? — Din tc. **haber,** „veste, informație”.

HABEAS CORPUS loc. s.n. (În legislația unor țări) Drept care garantează libertatea individuală și îngrădește arestările și reținerea arbitrară a persoanei. [Pr.: *há-be-as cór-pus*] — Expr. lat.

HABITÁCLU, *habitacluri,* s.n. **1.** Locaș special al busolei pe o navă; suport nemagnetic al busolei marine. F Calotă de alamă care acoperă busola. **2.** Spațiu amenajat într-un automobil, într-o aeronavă etc. (pentru echipaj, călători, poștă etc.). [Pl. și: *habitacle*] — Din fr. **habitacle.**

HABITÁT, *habitate,* s.n. Ansamblu de condiții oferite vieții de un biotop; loc care oferă condiții corespunzătoare de viață pentru o anumită specie de plantă sau de animal. — Din fr. **habitat.**

HABITUÁL, -Ă, *habituali, -e*, adj. (Rar) Obișnuit, frecvent. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **habituel**.

HABITÚDINE, *habitudini*, s.f. (Livr.) Obișnuință, deprindere, obicei. — Din lat. **habitudo, -inis,** fr. **habitude.**

HÁBITUS s.n. **1.** Aspect fizic exterior al unui individ, care poate da indicații asupra stării de sănătate, a existenței unei predispoziții morbide sau a unei boli. **2.** Aspect exterior specific pe care îl capătă cristalele prin dezvoltarea diferită a fețelor. — Cuv. lat.

HABÓCA s.f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu haboca* = cu sila, cu forța. — Et. nec.

HABÓTNIC, -Ă, *habotnici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care respectă cu scrupulozitate prescripțiile religiei; bigot. — Din rus. **habadnik** „membru al sectei religioase evreiești «Habad»”.

HABOTNICÍE s.f. Faptul de a fi habotnic; purtare sau deprindere de habotnic; zel exagerat pentru respectarea prescripțiilor religiei; bigotism. — **Habotnic** + suf. *-ie.*

HABSBÚRGIC, -Ă, *habsburgici, -ce,* adj. Al dinastiei Habsburg sau al Imperiului Austro-Ungar condus de împărații din dinastia Habsburg, privitor la această dinastie sau la acest imperiu. — **Habsburg** (n. pr.) + suf. *-ic.*

HAC[1], (**2**) *hacuri,* s.n. **1.** (În expr.) *A-i veni* (cuiva sau la ceva) *de hac* = a găsi modalitatea, sistemul de a învinge, de a face inofensiv pe cineva sau ceva care supără ori provoacă nemulțumiri. **2.** (Înv.) Salariu, leafă. — Din tc. **hak.**

HAC[2], *hacuri,* s.n. (Reg.) Cui de fier care se bate iarna în talpa încălțămintei sau la potcoavele cailor, ca să nu alunece. — Din ucr. **hak.**

HACANÁ adv. (Arg.; la comparativ) Mai la o parte, în lături. [Var.: **acaná** adv.] — Din țig. **hacana.**

HACIÉNDA, *haciende,* s.f. Mare proprietate agricolă din America Latină hispanică. [Pr.: *a-si-en-*] — Cuv. sp.

HÁCHIȚĂ, *hachițe,* s.f. (La pl.; în expr.) *A avea hachițe* sau *a-l apuca* (pe cineva), *a-i veni* (cuiva) *hachițele* = a avea toane, capricii, istericale. [Acc. și: *hachíțe*] — Et. nec.

HACKER, *hackeri,* s.m. Persoană care încearcă să obțină, în mod ilegal, controlul unui sistem de securitate, computer sau rețea, cu scopul de a avea acces la informații confidențiale sau avantaje materiale. [Pr.: *hécăr*] — Cuv. engl.

HADARÁG s.m. v. **hădărag.**

HADÂMB, *hadâmbi,* s.m. (Înv.) Eunuc. — Din tc. **hadim.**

HÁDES n.pr. n. (Livr.) Infern. — Din fr. **hadès.**

HADRÓN, *hadroni,* s.m. (Fiz.) Particulă cu masă superioară sau egală cu protonul supusă unei interacțiuni electromagnetice și gravitaționale foarte slabe. — Din engl., fr. **hadron.**

HADROZÁUR, *hadrozauri*, s.m. Specie de dinozaur care a trăit în urmă cu 70–75 de milioane de ani. [Scris și: *hadrosaur*] — Din engl. **hadrosaur.**

HÁFNIU s.n. Element chimic, metal rar, asemănător cu oțelul, care se găsește în minereurile de zirconiu și care se întrebuințează în electrotehnică; celțiu. [Pr.: *-ni-u*]— Din fr. **hafnium,** germ. **Hafnium.**

HAGÁDĂ, *hagade,* s.f. Povestire însoțită de cântece tradiționale ebraice, referitoare la exodul evreilor din Egipt. — Din germ. **Haggada.**

HAGIALÂC, *hagialâcuri*, s.n. Pelerinaj făcut de un creștin sau de un musulman la locurile sfinte. — Din tc. **hacılık.**

HAGIOGRÁF, *hagiografi,* s.m. Autor care scrie despre viețile sfinților. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagiographe.**

HAGIOGRÁFIC, -Ă, *hagiografici, -ce*, adj. Care aparține hagiografiei, privitor la hagiografie, de hagiografie; hagiologic. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagiographique.**

HAGIOGRAFÍE s.f. Ramură a teologiei care se ocupă cu viețile sfinților; hagiologie. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagiographie.**

HAGIOLÓGIC, -Ă, *hagiologici, -ce,* adj. Hagiografic. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagiologique.**

HAGIOLOGÍE s.f. Hagiografie. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagiologie.**

HAGIONÍM, *hagionime*, s.n. (Livr.) Nume de sfânt. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagionyme**.

HAGÍU, *hagii,* s.m. Creștin sau musulman care a fost în hagialâc. — Din tc. **hacı.**

HAHALÉRĂ, *hahalere,* s.f. (Fam.) Persoană lipsită de scrupule, fără caracter, neserioasă; pramatie. — Et. nec.

HAHÁM, *hahami*, s.m. **1.** Persoană care taie vite și păsări după prescripții rituale mozaice. **2.** (Înv.) Rabin. — Din tc. **haham.**

HAI interj., s.n. (Fam.) **I.** Interj. **1.** Cuvânt care exprimă un îndemn la o acțiune (comună) cu interlocutorul. **2.** (Cu funcție de imperativ, corespunzând unor verbe de mișcare) Vino! veniți! să mergem! F (Repetat, cu accentul frazei pe al doilea element) Cuvânt care exprimă ideea unei înaintări încete sau anevoioase. **3.** Exclamație care exprimă: regret, admirație, o întrebare. **4.** (Repetat) Ba bine că nu! **II.** S.n. (Fam. și arg.) Hărmălaie; scandal. G Expr. *A face (un) hai* = a face scandal în semn de protest, de reproș etc. [Var.: (reg.) **ai** interj.] — Onomatopee.

HAID interj. v. **haide.**

HÁIDA interj. v. **haide.**

HAIDAMÁC, *haidamaci,* s.m. (Fam.) **1.** Derbedeu, bătăuș, tâlhar, haidău (**2**). **2.** Om zdravăn, vlăjgan, lungan. — Din tc. **haydamak.**

HAIDĂU, *haidăi*, s.m. (Reg.) **1.** Păzitor de vite (mari). **2.** Haidamac (**1**). **3.** (Art.) Dans fecioresc dintr-un ciclu de dansuri populare românești din jurul

Aiudului, cu mişcare moderată; melodie după care se execută acest dans. — Din magh. **hajtó** „mânător, gonaci”.

HÁIDE interj. **1.** Exclamaţie care exprimă un îndemn (la o acţiune). G (Cu ton de comandă, exprimând nerăbdarea vorbitorului; adesea repetat) *Haide, haide, vino mai repede!* F Exclamaţie care exprimă încercarea de a îmbuna pe cineva. **2.** (Cu funcţie de imperativ, corespunzând unor verbe de mişcare) Vino! veniţi! să mergem! G (Împrumutând desinenţe verbale de pers. 1 şi 2 pl.) *Haidem la plimbare. Haideţi la dans.* G (Adverbial, în compuse) *Haide-hai, haida-hai, haide-ha* = încet, anevoios. G (Marchează începutul unei acţiuni) *Luă toporul şi haide la treabă.* **3.** (În expr.) *Haida-de!*, exclamaţie prin care se respinge o părere sau se dezaprobă o comportare; aş! *Haide-haide* sau *haide-hai,* se spune când mustrăm cu indulgenţă pe cineva care nu ia în seamă sfaturile sau avertismentele noastre. [Var.: **háida, haid, áida, áide** interj.] — Din tc. **haydi,** bg. **haide,** ngr. **áide.**

HÁIDOŞ, -Ă, *haidoşi, -e*, adj. (Reg.; adesea substantivat) Zdravăn, voinic, chipeş. [Var.: **háitoş, -ă** adj.] — Cf. h a i d ă u.

HAIDÚC, *haiduci*, s.m. **1.** Răzvrătit împotriva ordinii stabilite, care, trăind singur sau în cete în păduri, jefuia pe bogaţi şi ajuta pe săraci; haramin. **2.** (Înv.) Soldat mercenar. — Din bg., sb. **hajduk.**

HAIDUCÉL, *haiducei*, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *haiduc.* — **Haiduc** + suf. *-el.*

HAIDUCÉSC, -EÁSCĂ, *haiduceşti*, adj. De haiduc. — **Haiduc** + suf. *-esc.*

HAIDUCÉŞTE adv. Ca haiducii. — **Haiduc** + suf. *-eşte.*

HAIDUCÍ, *haiducesc*, vb. IV. Intranz. A duce viaţă de haiduc. F Refl. A se face haiduc. — Din **haiduc.**

HAIDUCÍE, *haiducii*, s.f. **1.** Formă de luptă a haiducilor (**1**), frecventă la sfârşitul Evului Mediu în Ţările Române şi în Peninsula Balcanică. **2.** Viaţă sau îndeletnicire de haiduc (**1**). **3.** Purtare, deprindere de haiduc (**1**). — **Haiduc** + suf. *-ie.*

HAIHÚI, -IE, *haihui*, adj. (Adesea substantivat) Zăpăcit, năuc, zănatic. F (Adverbial; determinând verbe ca „a umbla”, „a porni” etc.) Fără rost, fără ţintă, fără grijă, razna. — Din tc. **hayhay.**

HAIKÚ, *haikuuri*, s.n. Poezie japoneză alcătuită din trei versuri, primul şi ultimul din cinci silabe, al doilea din şapte. — Din fr. **haiku,** engl. **haikku.**

HÁILAIF s.n. v. **high-life.**

HAIMANÁ, *haimanale,* s.f. Om de nimic, fără căpătâi, derbedeu, vagabond. G Expr. (Adverbial) *A umbla haimana* = a umbla fără rost, a hoinări, a vagabonda. — Din tc. **haymana.**

HAIMANALÁC, *haimanalâcuri,* s.n. Faptul de a hoinări ca o haimana; hoinăreală, vagabondaj. — **Haimana** + suf. *-lâc.*

HAÍN, -Ă, *haini, -e*, adj. **1**. Rău la inimă, fără milă, crud, hapsân, câinos. **2.** (Înv.) Trădător, sperjur, necredincios. — Din tc. **hain.**

HÁINĂ, *haine,* s.f. **1.** (La pl.) Termen generic pentru obiectele de îmbrăcăminte (în special) bărbăteşti. G *Un rând de haine* = un costum bărbătesc complet, alcătuit din pantaloni, sacou (şi vestă). F (La sg.) Îmbrăcăminte bărbătească pentru partea de sus a corpului; sacou. F Veşmânt lung şi larg care acoperă tot trupul. F Palton. G Expr. *A(-şi) da şi haina de pe el* = a face sau a fi dispus să facă orice sacrificiu (pentru a obţine ceea ce doreşte). **2.** (Biol.; în sintagma) *Haină de nuntă* = înfăţişare deosebită pe care o capătă masculii unor peşti, batracieni sau păsări în perioada împerecherii. — Din bg. **halina,** sb. **háljina.**

HAINÍ, *hainesc,* vb. IV. Refl. **1.** A pribegi; *p. ext.* a se înstrăina. **2.** A deveni hain, rău, necruţător; a se înrăi. [Pr.: *ha-i-*. — Var.: **hăiní** vb. IV] — Din **hain.**

HAINÍE, *hainii,* s.f. **1.** Răutate, cruzime, câinoşenie; duşmănie. **2.** (Înv.) Trădare; răzvrătire. [Pr.: *ha-i-*] — **Hain** + suf. *-ie.*

HAINÍT, -Ă, *hainiţi, -te*, adj. (Rar) Care a devenit hain. [Pr.: *ha-i-*] — V. **haini.**

HAINLÂC, *hainlâcuri*, s.n. (Înv.) Răzvrătire. [Pr.: *ha-in-*] — Din tc. **hāinlik** „perfidie”.

HAIÓS, -OÁSĂ, *haioşi, -oase,* adj. (Fam.) Plin de haz, amuzant, simpatic, nostim. [Pr.: *ha-ios*] — **Hai** + suf. *-os.*

HAIT[1] interj. Exclamaţie care exprimă o surpriză neplăcută, un sentiment de teamă, o poruncă, ideea unei mişcări repezi sau neaşteptate etc. [Var.: **haiti** interj.] Onomatopee.

HAIT[2]**,** *haituri,* s.n. (Reg.) Iaz artificial creat prin colectarea, cu ajutorul unui baraj, a apelor de munte; barajul cu care se deschide sau se închide acest iaz pentru a da drumul plutelor; *p. ext.* unda de apă care duce plutele. — Din ucr. **hat'.**

HÁITĂ, *haite*, s.f. **1.** Grup de câini, de lupi etc. care umblă împreună (după pradă). F Fig. Bandă (de răufăcători). **2.** (Înv.) Vânătoare (cu gonaci şi câini); goană. **3.** (Reg.) Cătea (rea); *p. ext.* câine (rău). F Epitet dat unei femei rele sau desfrânate. — Din magh. **hajtó.**

HAITI interj. v. **hait**[1].

HAITIÁN, -Ă, *haitieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Haiti sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Haiti sau haitienilor (**1**), privitor la Republica Haiti ori la haitieni. [Pr.: *ha-i-ti-*] — **Haiti** (n.pr.) + suf. *-an.*

HAITÍC, *haiticuri*, s.n. (Reg.) Haită de lupi. — Din magh. **hajtek.**

HAITÍŞ, *haitişe*, adj. (Reg.; despre picioare) Cu conformaţie defectuoasă, cu linia pulpelor curbată. F (Adverbial) În poziţie strâmbă, sucită. — Cf. magh. h a j l i t a n i.

HÁITOŞ, -Ă adj. v. **haidoş.**

HAL s.n. Stare rea, situaţie vrednică de plâns. G Loc. adv. *În aşa hal (că)...* = în aşa măsură (că)... *Într-un hal...* sau *într-un hal fără (de) hal* = în cea mai proastă stare. G Expr. *A nu avea hal să...* = a nu fi în stare, a nu putea să... — Din tc. **hal.**

HALAGEÁ, *halagele,* s.f. (Reg.) **1.** Tărăboi, gălăgie. **2.** Păţanie. — Et. nec.

HALÁJ s.n. Remorcare a unei ambarcaţiuni, a unei plute, a unui şlep etc., executată pe canale, fluvii sau râuri, cu mijloace mecanice, cu oameni sau cu animale. G *Drum* (sau *zonă*) *de halaj* = traseu de-a lungul unei ape rezervat acestui fel de tracţiune. — Din fr. **halage.**

HALÁL interj. Exclamaţie care exprimă admiraţia; bravo! G Expr. (Fam.) *Halal mie* (sau *ţie* etc.) sau *halal să-mi* (sau *să-ţi* etc.) *fie!* = bravo! te felicit! să-ţi fie de bine! — Din tc. **halal.**

HALALÁIE s.f. v. **hălălaie.**

HALANDÁLA adv. v. **alandala.**

HALASTÁNCĂ s.f. v. **alestâncă.**

HALÁT, *halate,* s.n. **1.** Haină lungă de pânză, de molton etc. care se poartă în timpul lucrului, din motive de igienă sau pentru a proteja îmbrăcămintea. **2.** Haină comodă, lungă şi largă, care se poartă în casă. G *Halat de baie* = halat confecţionat dintr-o ţesătură absorbantă şi care se îmbracă după baie. F Haină lungă şi largă purtată de orientali. — Din bg., rus. **halat.**

HÁLĂ[1]**,** *hale,* s.f. **1.** Clădire amenajată, cu instalaţiile necesare, unde se vând alimente (îndeosebi carne); piaţă acoperită. **2.** Sală de dimensiuni foarte mari, amenajată ca atelier în fabrici sau pentru manifestaţii sportive, culturale, expoziţii etc. — Din fr. **halle,** germ. **Halle.**

HÁLĂ[2]**,** *hale,* s.f. (Reg.) **1.** Vijelie. **2.** Monstru, dihanie, arătare. **3.** (La pl.) Păsări de curte. — Din sb., bg. **hala.**

HALĂU, *halăie,* s. n. (Reg.) Crâsnic (de pescuit). — Din magh. **háló.**

HÁLBĂ, *halbe,* s.f. Cană specială pentru bere, având o capacitate de o jumătate de litru; *p. ext.* cantitatea de bere dintr-o astfel de cană. — Din germ. **Halbe.**

HALCÁ, *halcale,* s.f. (Înv.) **1.** Verigă, cerc (de metal). F Scoabă sau legătură de fier la ziduri. **2.** Cerc de fier prin care se arunca, din galop, sulița la jocul oriental numit gerid; *p. ext.* jocul însuşi. — Din tc. **halka.**

HÁLCĂ, *hălci,* s.f. Bucată mare de carne sau (mai rar) din alt aliment; hartan. — Din magh. **halk.**

HÁLDĂ, *halde,* s.f. Loc unde se depozitează sterilul şi deşeurile inutilizabile provenite din lucrările miniere, de la prepararea minereurilor sau din uzinele metalurgice; *p. ext.* materialul depozitat pe acest loc. — Din germ. **Halde.**

HALDÉU, *haldei*, s.m. Poreclă dată de călugări preoţilor de mir. F Termen peiorativ pentru evrei. — Din sl. **halŭdĕĭnŭ.**

HALEÁLĂ s.f. (Fam.) Faptul de a mânca (cu lăcomie); (concr.) ceea ce se mănâncă, mâncare. — **Hali** + suf. *-eală.*

HALEBÁRDĂ, *halebarde,* s.f. Armă medievală în formă de lance cu un vârf de fier ascuţit, prevăzut pe o parte cu o secure, iar pe partea opusă cu un cârlig. [Var.: **alebárdă** s.f.] — Din fr. **hallebarde.**

HALEBARDIÉR, *halebardieri,* s.m. Soldat înarmat cu o halebardă. [Pr.: *-di-er.* — Var.: **alebardiér** s.m.]— Din fr. **hallebardier.**

HALÉNĂ s.f. Aer care iese din plămâni prin expiraţie. — Din fr. **haleine.**

HALF, *halfi,* s.m. (Rar; la fotbal) Mijlocaş. — Din engl. **half.**

HALF-TIME s.n. Repriză sportivă. [Pr.: *haftáim*] — Cuv. engl.

HALÍ, *halesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A mânca (repede şi cu lăcomie). — Din ţig. **halo.**

HALÍCE s.f. v. **alică.**

HALIEÚTIC, -Ă, *halieutici, -ce,* adj., s. f. **1.** Adj. De halieutică; pescăresc. **2.** S.f. Arta pescuitului; pescuit. F Tratat de pescuit. [Pr.: *-li-e-*] — Din lat. **halieutica,** fr. **halieutique.**

HALIMÁ, *halimale*, s.f. Povestire, întâmplare complicată, cu multe peripeţii. F Fig. (Fam.) Situaţie încurcată, amestecătură, confuzie. — Din ngr. **halimá** (<tc.).

HALÍT[1] s.n. (Fam.) Faptul de *a hali.* — V. **hali.**

HALÍT[2] s.n. Sare gemă. — Din fr. **halite.**

HALÓ, *halouri,* s.n. **1.** Fenomen optic care constă în apariţia unor inele luminoase în jurul Soarelui sau al Lunii care se datorește reflexiei, refracţiei şi dispersiei luminii în cristalele de gheaţă aflate în atmosferă la mari înălţimi; cearcăn (**2**). **2.** Zonă luminoasă care încercuieşte imaginea fotografică a unui punct strălucitor. [Var.: **halóu** s.n.] — Din fr. **halo.**

HALOCROMÍE s.f. (Chim.) Fenomen de colorare a unor compuşi organici când se trasformă în săruri. — Din fr. **halochromie.**

HALOFÍL, -Ă, *halofili, -e,* adj. (Biol.; despre unele organisme) Care se dezvoltă în mediu sărat. — Din fr. **halophile.**

HALOFÍTĂ, *halofite,* s.f., adj. (Plantă) adaptată condiţiilor de viaţă pe solurile sărate. — Din fr. **halophyte.**

HALOGÉN, -Ă, *halogeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Nume generic pentru elementele fluor, clor, brom, iod şi astatiniu, care se pot combina direct cu metalele, dând săruri. **2.** Adj. Care dă naştere la săruri. — Din fr. **halogène.**

HALOGENÁ, *halogenez*, vb. I. Tranz. A supune o substanţă reacţiei de halogenare. — Din fr. **halogéner.**

HALOGENÁRE, *halogenări*, s.f. Reacţie chimică de introducere a halogenilor în molecula unui compus organic. — V. **halogena.**

HALOGENÚRĂ, *halogenuri,* s.f. Compus al unui halogen cu un alt element chimic, cu un radical organic sau anorganic. — Din fr. **halogénure.**

HALOÍD, -Ă, *haloizi, -de,* adj. (Chim.; despre săruri) Care este compus dintr-un halogen şi un metal. [Pr.: *-lo-id*] — Din fr. **haloïde.**

HALOIZÍT s.n. Silicat natural hidratat de aluminiu din grupa mineralelor argiloase, alb sau divers colorat, cu luciu mat. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **halloysite.**

HALOMÉTRU, *halometre*, s.n. (Ind.) Areometru folosit la stabilirea concentraţiei de săruri anorganice solubile a substanţelor zaharate. — Din fr. **halomètre.**

HALOMÓRF, -Ă, *halomorfi, -e*, adj. (Geol.; despre sol) Bogat în sare. — Din fr. **halomorphe.**

HALÓN s.n. Gaz incolor, inodor şi rău conducător de electricitate, folosit la extinctoare. — Din fr. **halon.**

HALOPLANCTÓN, *haloplanctonuri*, s.n. Plancton care trăieşte şi se dezvoltă în ape sărate de diferite concentraţii. — Din engl. **haloplancton.**

HALÓR, *halori,* s.m. (Mar.) Muncitor care lucrează la halajul navelor. — Din fr. **haleur.**

HALÓU s.n. v. **halo.**

HALT interj. Stai! opreşte! — Cuv. germ.

HÁLTĂ, *halte*, s.f. **1.** Punct de oprire reglementară (de scurtă durată) a trenurilor personale pentru deservirea traficului de călători; gară mică. **2.** Oprire, popas. **3.** Scurtă oprire a trupelor în marş, pentru odihnă, ajustarea echipamentului şi verificarea tehnicii de luptă. — Din germ. **Halte**[stelle], fr. **halte.**

HALTÉRĂ, *haltere*, s.f. **1.** Aparat de atletică grea, alcătuit din două rânduri de discuri sau sfere metalice de diferite greutăţi, fixate la capetele unei bare; greutate. **2.** (La pl.) Ramură sportivă care constă în ridicarea halterelor (**1**). [Acc. şi: (**1**) *hálteră*] — Din fr. **haltère.**

HALTEROFÍL, -Ă, *halterofili, -e*, s.m. şi f. Persoană care practică sportul cu haltere. — Din fr. **haltérophile.**

HALTEROFILÍE s.f. (Ieşit din uz) Sportul cu halterele. — Din fr. **haltérophilie.**

HALUCINÁNT, -Ă, *halucinanţi, -te*, adj. Care provoacă halucinaţii; *fig.* care impresionează puternic, impresionant, grandios, uluitor. — Din fr. **hallucinant.**

HALUCINÁT, -Ă, *halucinaţi, -te*, s.m. şi f. Persoană care are halucinaţii. — Din fr. **halluciné,** lat. **hallucinatus.**

HALUCINATÓRIU, -IE, *halucinatorii,* adj. **1.** Care provoacă halucinaţii; halucinant. **2.** Care ţine de halucinaţie. — Din fr. **hallucinatoire.**

HALUCINÁŢIE, *halucinaţii,* s.f. Tulburare psihică constând în perceperea unui obiect sau a unui fenomen fără ca acesta să existe în realitate. F Produs al acestei stări; nălucire, vedenie. — Din fr. **hallucination,** lat. **hallucinatio.**

HALUCINOGÉN, -Ă, *halucinogeni, -e*, adj., s.n. (Substanţă, medicament) care provoacă halucinaţii. — Din fr. **hallucinogène.**

HALUCINÓZĂ, *halucinoze*, s.f. (Med.) Stare patologică caracterizată prin halucinaţii recunoscute de bolnav ca stări anormale. — Din fr. **hallucinose.**

HALVÁ, (**2**) *halvale,* s.f. **1.** Produs alimentar dulce, cu o mare valoare nutritivă, preparat din tahân sau din seminţe de floarea-soarelui şi din zahăr, eventual cu adaos de alviţă. **2.** Sortiment de halva (**1**). — Din tc. **halva.**

HALVAGÍU, *halvagii,* s.m. (Înv.) Persoană care prepară sau care vinde halva. — Din tc. **halvacı.**

HALVIŢÁR s.m. v. **alviţar.**

HALVÍŢĂ s.f. v. **alviţă.**

HAM[1] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui. — Onomatopee.

HAM[2]**,** *hamuri*, s.n. Ansamblu de curele (sau de frânghii) cu care se înhamă calul sau alte animale (de tracţiune) la un vehicul. G *Gură de ham* = ham rudimentar format numai din curelele de la pieptul şi gâtul calului şi din cele două şleauri. G Expr. *A trage în* (sau *la) ham* = a trăi o viaţă grea; a munci din greu. F (Precedat de prepoziţii) Tracţiune (cu cai). *Are cai buni la ham.* — Din magh. **hám.**

HAMÁC, *hamacuri*, s.n. Pânză (de vele) sau plasă dreptunghiulară de sfoară, care se întinde orizontal între doi stâlpi, doi copaci etc. şi care serveşte ca pat mobil sau ca leagăn. [Pl. şi: *hamace*] — Din fr. **hamac.**

HAMÁDĂ, *hamade*, s.f. Podiş în deşerturile din zonele intertropicale, în special în Sahara, acoperit cu pietre colţuroase, rezultat al dezagregării. — Din fr. **hamada.**

HAMADRIÁDĂ, *hamadriade*, s.f. (În mitologia greacă) Nimfă a pădurii, care se năştea şi murea odată cu arborii în care îşi avea sălaşul. [Pr.: *-dri-a-*] — Din fr. **hamadryade.**

HAMÁL, *hamali*, s.m. Muncitor care transportă poveri (în porturi şi în gări). G Expr. *(A munci) ca un hamal* = (a munci) din greu, până la istovire. — Din tc. **hamal.**

HAMALÁC s.n. **1.** (Înv.) Meseria hamalului; muncă de hamal. **2.** Fig. Fam. Muncă grea, istovitoare. — Din tc. **hamallık**.

HAMBÁR, *hambare*, s.n. **1.** Magazie în care se păstrează diferite produse agricole, în special cereale; grânar, jitniţă. F Magazie mică (în podul morii) în care se toarnă cerealele date ca plată pentru măcinat. **2.** (Reg.) Ladă mare de lemn, în care se păstrează făina, mălaiul sau cerealele. **3.** Loc pe un vapor unde se depozitează mărfurile transportate; cală. [Var.: **ambár** s.n.] — Din magh. **hambár,** bg. **hambar.**

HÁMBURGER, *hamburgeri*, s.m. Chiftea plată prăjită care se serveşte într-o chiflă. [Pr.: *hamburgăr*] — Din fr., engl. am. **hamburger.**

HAMÉI s.m. Plantă erbacee agăţătoare cu flori galbene-verzui, ale cărei inflorescenţe femele aromatice şi amare se întrebuinţează la fabricarea berii *(Humulus lupulus).* [Var.: **hămei** s.m.] — Din sl. **chmelĭ.**

HAMGÉR s.n. v. **hanger.**

HÁMIŞ, -Ă, *hamişi, -e*, adj. (Reg.) Şiret, viclean, fals, prefăcut; răutăcios. — Din magh. **hamis.**

HAMÍT, -Ă, *hamiţi, -te,* s.m. şi f. (La pl.) Grup de popoare din nordul şi estul Africii, înrudite prin limbă şi prin trăsături fizice; (şi la sg.) persoană aparţinând acestui grup. — Din fr. **Chamites.**

HAMÍTIC, -Ă, *hamitici, -ce,* adj. Care aparţine vechilor hamiţi. G *Limbi hamitice* = grup de limbi vorbite în nordul şi estul Africii. — Din fr. **hamitique.**

HAMÍTO-SEMÍTIC, -Ă, *hamito-semitici, -e,* adj. (În sintagma) *Limbă hamito-semitică* (şi substantivat, f.) = limbă care face parte dintr-o familie de limbi vorbite în nordul şi estul Africii, în Peninsula Arabică şi în statele de la nordul acesteia. — Din engl. **hamito-semitic**, fr. **chamito-sémitique.**

HAMLETIZÁ, *hamletizez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A face din orice lucru o dilemă. — **Hamlet** (n. pr.) + suf. *-iza.*

HAMSÍE, *hamsii,* s.f. Mic peşte marin de culoare argintie, cu gura mare, care trăieşte în Marea Neagră, Marea Mediterană şi Oceanul Atlantic *(Engraulis encrasicholus).* — Din ngr. **ha(m)psi.**

HÁMSTER, *hamsteri,* s.m. Mamifer din familia rozătoarelor, de talia unui şobolan, cu blana de diferite culori; hârciog *(Cricetus ericetus).* — Din germ. **Hamster,** engl. **hamster.**

HAMÚT, *hamuturi*, s.n. (Înv.) Gâtar (la ham). — Din bg. **hamut,** rus. **homut.**

HAN[1]**,** *hani*, s.m. Titlu purtat, în Evul Mediu, de conducătorii mongoli şi preluat de suveranii multor ţări din Orient; persoană care avea acest titlu; han-tătar. — Din tc. **hān.**

HAN[2]**,** *hanuri*, s.n. Local cu ospătărie unde se pot adăposti peste noapte drumeţii (cu caii şi căruţele lor). — Din tc. **han.**

HANÁP s.n. Cupă din lemn, metal etc. bogat ornamentată, folosită în Evul Mediu pentru băut. — Din fr. **hanap.**

HANÁT, *hanaturi,* s.n. Stat, teritoriu condus de un han. — **Han**[1] + suf. *-at.*

HANÁMĂ, *hanâme*, s.f. (Înv.) Femeie din aristocraţia turcă. — Din tc. **hanem.**

HÁNDBAL s.n. Joc sportiv de echipă, în care jucătorii, aruncând mingea cu mâna, încearcă să o introducă în poarta echipei adverse. — Din germ. **Handball,** fr., engl. **hand-ball.**

HANDBALÍST, -Ă, *handbalişti, -ste*, s.m. şi f. Persoană care practică handbalul. — **Handbal** + suf. *-ist.*

HANDBALÍSTIC, -Ă, *handbalistici, -ce*, adj. Care se referă la handbal, care aparţine handbalului. — **Handbal** + suf. *-istic.*

HANDICÁP, *handicapuri*, s.n. **1.** (Sport) Punctaj acordat unui concurent mai slab. F Totalitatea punctelor cu care o echipă a fost pusă în inferioritate de echipa adversă. **2.** Fig. Greutate, piedică intervenită în munca cuiva. **3.** Deficienţă senzorială, motorie, mintală sau orice altă infirmitate a unei persoane. — Din engl., fr. **handicap.**

HANDICAPÁ, *handicapez*, vb. I. Tranz. **1.** A avea sau a-şi crea (printr-o manevră) un avantaj asupra unui adversar, într-o întrecere, într-o competiţie sportivă. **2.** Fig. A stânjeni activitatea cuiva, a pune pe cineva în stare de inferioritate. — Din fr. **handicaper.**

HANDICAPÁRE, *handicapări*, s.f. Acţiunea de *a handicapa* şi rezultatul ei. — V. **handicapa.**

HANDICAPÁT, -Ă, *handicapaţi, -te*, adj., s.m. şi f. **1.** (Persoană) care are o infirmitate. **2.** (Persoană, echipă etc.) care este în dezavantaj într-o întrecere (sportivă). — V. **handicapa.**

HANDRALÁU s.m. v. **hăndrălău.**

HANG, (**2**) *hanguri*, s.n. **1.** (În expr.) *A ţine hangul* = **a)** a acompania o melodie; **b)** *fig.* a însoţi, a întovărăşi; **c)** *fig.* a ţine partea cuiva, aprobând tot ce face şi ce spune; a face pe placul cuiva, a cânta cuiva în strună. **2.** (Reg.) Nume dat unor instrumente sau unor părţi ale instrumentelor muzicale care servesc pentru a ţine acompaniamentul. — Din magh. **hang** „sunet, ton, glas”.

HANGÁN, *hangani*, s.m. Soi de porumb de munte cu ştiuletele mare şi cu bobul galben-roşcat. — Din n. pr. **Hangu.**

HANGÁR, *hangare*, s.n. Construcţie amplasată în apropierea pistei de decolare şi aterizare, destinată adăpostirii, reparării, reviziei şi întreţinerii avioanelor. — Din fr. **hangar.**

HANGÉR, *hangere,* s.n. Pumnal mare, încovoiat. [Pl. şi: *hangeruri.* — Var.: **hamgér** s.n.] — Din tc. **hancer.**

HANGIOÁICĂ, *hangioaice,* s.f. (Rar) Hangiţă. — **Hangiu** + suf. *-oaică.*

HANGÍŢĂ, *hangiţe*, s.f. Soţie de hangiu; femeie care ţine un han[2]; hangioaică. — **Hangiu** + suf. *-iţă.*

HANGÍU, *hangii*, s.m. Persoană care ţine un han[2]. — Din tc. **hancı.**

HANORÁC, *hanorace,* s.n. Haină scurtă confecţionată din pânză deasă, de obicei impermeabilă, şi prevăzută cu glugă, folosită în anumite competiţii sportive sau în excursii. — Din fr. **anorak.**

HÁNSĂ, *hanse,* s.f. Asociaţie, companie comercială occidentală în Evul Mediu. — Din germ. **Hansa,** fr. **hanse.**

HANSEÁTIC, -Ă, *hanseatici, -ce,* adj. Privitor la hansă, al hansei, de hansă. [Pr.: *-se-a-*] — Din germ. **hanseatisch,** fr. **hanséatique.**

HAN-TĂTÁR, *han-tătari,* s.m. (Înv. şi pop.) Han (al tătarilor). G Expr. *Din vremea lui han-tătar* = de demult, străvechi. F (Fam.) Dracul, naiba. — **Han[1]** + **tătar.**

HANTÉLĂ, *hantele*, s.f. Greutate din metal de 1–5 kg, compusă din două sfere unite între ele printr-un mâner, folosită în gimnastică. — Din germ. **Hantel.**

HÁNTRU, *hantri*, s.m. Unitate de măsură convenţională, care reprezintă echivalentul energetic corespunzător executării cu tractorul a unei arături normale pe o suprafaţă de un hectar de teren. — **H**[ectar] + **a**[rătură] + **n**[ormală] + **tr**[actor].

HÁNŢĂ, *hanţe*, s.f. (Pop.) **1.** Obiect de îmbrăcăminte uzat, zdrenţuit, de proastă calitate. **2.** Fig. Gură (care vorbeşte mult şi fără rost). G Expr. *Bun de hanţă* = flecar, vorbăreţ, guraliv. — Cf. ucr. b a n c a „mârţoagă”.

HANZÉLĂ, *hanzele*, s.f. Instalaţie de fabricat bomboane, caramele, având ca elemente principale o maşină de rolat, un dispozitiv de ştanţare şi o pompă cu care se introduce umplutura. — Et. nec.

HÁOS s.n. **1.** Stare primitivă, de neorganizare, în care, după cum presupuneau cei vechi, s-ar fi aflat materia înainte de apariţia universului cunoscut de om; (în unele concepţii teogonice) spaţiu nemărginit, cufundat în beznă şi umplut de „neguri”, în care s-ar fi găsit, într-un amestec confuz, elementele şi materia înainte de organizarea lumii; stare de dezordine, primordială a materiei. F Personificare a acestui spaţiu nemărginit sub forma unei divinităţi. **2.** Fig. Stare generală de mare confuzie, dezordine mare, învălmăşeală, neorganizare. [Var.: (înv.) **cáos** s.n.] — Din fr., lat. **chaos.**

HAÓTIC, -Ă, *haotici, -ce,* adj. **1.** De haos, care aminteşte haosul. **2.** Fig. Extrem de confuz, de dezorganizat etc. — Din fr. **chaotique.**

HAP[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de apucarea sau de înghiţirea rapidă a ceva. — Onomatopee.

HAP[2], *hapuri*, s.n. (Pop. şi fam.) Medicament preparat în formă de pastilă sau de caşetă, pentru a putea fi înghiţit uşor. G Expr. *A înghiţi* (sau *a face pe cineva să înghită) un hap* (ori *hapul)* = a suporta (sau a face pe cineva să suporte) ceva neplăcut. — Din tc. **hap.**

HÁPCĂ, *hăpci*, s.f. Cârlig de undiţă de 8–10 cm, folosit la pescuitul somnului. G Expr. (Fam.) *A lua cu hapca* = a lua cu forţa, în mod abuziv. — Din bg. **hapka.**

HAPCIÚ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de strănut. [Acc. şi: *hapciu*] — Onomatopee.

HÁPLE s.m. v. **haplea.**

HÁPLEA s.m. (Pop. şi fam.) **1.** Om nătărău, prostănac. **2.** Om lacom la mâncare. [Var.: **háple** s.m.] — Din bg. **hapljo.**

HAPLOFÁZĂ, *haplofaze*, s.f. (Biol.) Fază haploidă. — Din fr. **haplophase.**

HAPLOÍD, -Ă, *haploizi, -de,* adj. (Biol.; în sintagma) *Fază haploidă* = stare în care se află celulele sexuale în nucleele cărora există o jumătate din numărul de cromozomi caracteristic celulelor somatice; haplofază. — Din fr. **haploïde.**

HAPLOIDÍE s.f. (Biol.) Stare a organismelor haploide. [Pr.: *-plo-i-*] — Din fr. **haploïdie.**

HAPLOLOGÍE, *haplologii,* s.f. (Lingv.) Suprimare prin disimilaţie totală a unei silabe identice sau asemănătoare cu o silabă vecină din acelaşi cuvânt sau din cuvinte învecinate. *Prin haplologie, „cucoane” devine „coane”.* — Din fr. **haplologie.**

HAPPENING, *happeninguri,* s.n. (Englezism) Spectacol spontan, improvizat. [Pr.: *hépăning*] — Cuv. engl.

HAPPY-END, *happy-enduri,* s.n. Sfârşit, epilog fericit al (acţiunii) unei opere dramatice, cinematografice etc. [Pr.: *hépiend*] — Din engl. **happy-end**[ing].

HAPSÂN, -Ă, *hapsâni, -e,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Rău la inimă, hain, câinos. **2.** Lacom (de bani, de mâncare etc.); avid, rapace. [Var.: **hapsín, -ă** adj.] — Cf. magh. h a b z s i.

HAPSÍN, -Ă adj.v. **hapsân.**

HAR, (**2**) *haruri,* s.n. **1.** (În religia creştină) Graţie divină acordată omului. G Expr. (Cu sensul religios atenuat sau pierdut) *Har Domnului!* exclamaţie prin care cineva îşi exprimă satisfacţia pentru reuşita unui lucru; slavă Domnului! F Puterea sacramentală a preoţilor de a oficia actele de cult. **2.** Calitate, însuşire, dispoziţie naturală care face pe cineva sau ceva vrednic de admiraţie; *p. ext.* talent, vocaţie. **3.** (Înv.) Răsplată acordată cuiva ca un semn de bunăvoinţă, ca o favoare deosebită. — Din sl. **chari.**

HARABÁ, *harabale,* s.f. (Reg.) Căruţă mare folosită pentru transportul grânelor şi al altor poveri; *p. ext.* cantitatea care intră într-o astfel de căruţă. — Din tc. **araba.**

HARABABÚRĂ, *harababuri*, s.f. Dezordine, învălmăşeală, încurcătură; gălăgie, scandal. [Var.: **arababúră** s.f.] — Cf. tc. a n a b a b u l l a.

HARABAGÍE s.f. (Reg.) Cărăuşie. — **Harabagiu** + suf. *-ie.*

HARABAGÍU, *harabagii,* s.m. (Reg.) Căruţaş. — Din tc. **arabacı.**

HARABÁIE s.f. v. **hărăbaie.**

HARÁC s.m. v. **arac.**

HARACHÍRI s.n. Sinucidere prin spintecarea pântecelui, practicată în Japonia, în special de samurai, în caz de înfrângere, dezonoare sau de condamnare la moarte. — Din fr. **hara-kiri.**

HARÁCI, *haraciuri*, s.n. Tribut anual pe care ţările vasale îl plăteau Imperiului Otoman. F Tribut, dare. F Una dintre cele patru rate în care se achitau dările. — Din tc. **haraç.**

HARÁG s.m. v. **arac**.

HARAIMÁN s.n. (Reg.) Gălăgie, tărăboi, zarvă. — Et. nec.

HARÁM, (**1**) *haramuri,* s.n. (Reg.) **1.** Vită slabă, prăpădită. **2.** Jaf, pradă. G Loc. adj. şi adv. *De haram* = (lăsat) la voia întâmplării, fără stăpân, expus jafului. G Loc adv. *De haram* = de pomană, degeaba; pe nedrept. G Expr. *Haramul haram se face* sau *(de) haram vine, (de) haram se duce* ori *de haram a fost, de haram s-a dus* = lucrul câştigat pe nedrept se pierde precum s-a dobândit. *Haram că...* = păcat că...; degeaba... *Haram de...* = vai de... — Din tc. **haram** „ilicit, prohibit”.

HARAMBĂŞĂ, *harambaşi,* s.m. (Înv. şi reg.) Căpitan de hoţi sau de haiduci. — Din tc. **haram-başı.**

HARAMÍN, *haramini*, s.m. (Înv. şi reg.) Haiduc (**1**). F Om rău. — Din tc. **harami,** bg., sb. **haramija.**

HARÁNCĂ, *harance*, s.f. (Reg.) Femeie rea, afurisită. — Et. nec.

HARÁP s.m. v. **arap.**

HÁRA-PÁRA s.f., adv. (Fam.; în expr.) *A face (o) hara-para* = a face, a provoca o învălmăşeală, o vânzoleală; a face harcea-parcea. — Formaţie onomatopeică.

HARÁPNIC, *harapnice*, s.n. (Reg.) Bici mare împletit din cânepă sau din curele, cu codiriştea scurtă şi cu şfichi de mătase la vârf (ca să pocnească tare). — Din pol. **harapnik.**

HARBÚZ, *harbuji*, s.m. (Reg.) Pepene verde. [Var.: **arbúz** s.m.] — Din ucr. **harbuz.**

HARBUZĂRÍE, *harbuzării*, s.f. (Reg.) Pepenărie. [Var.: **arbuzărie** s.f.] — **Harbuz** + suf. *-ărie.*

HARBUZÉSC, -EÁSCĂ, *harbuzeşti,* adj. (Reg.; în sintagmele) *Pere harbuzeşti* = pere zemoase, gălbui, foarte dulci. *Păr harbuzesc* = păr care face astfel de pere. — **Harbuz** + suf. *-esc.*

HÁRCEA-PÁRCEA adv. (Fam.; în expr.) *A face* (pe cineva sau ceva) *harcea-parcea* = a tăia (pe cineva sau ceva) în bucăţi, a face fărâme; a distruge, a nimici. — Din tc. **parça-parça** „bucată cu bucată”.

HÁRCHINĂ, *harchine*, s.f. (Reg.) Bucată mare (de mămăligă, de slănină etc.). [Var.: **hârşchină** s.f.] — Et. nec.

HARD, *harduri,* s.n. Hardware. — Abr. din **hard**[ware].

HARD-BACK s.n. Ediţie simplă, cartonată, a unei cărţi. [Pr.: *hardbek*] — Din engl. **hard-back.**

HARDDISK, *hardiskuri,* s.n. Dispozitiv care conţine unul sau mai multe discuri rigide (acoperite cu un material care permite înregistrarea magnetică a datelor), capuri de citire sau scriere şi un motor de antrenare

a discurilor, aflate într-o carcasă de protecție, și care este folosit la stocarea în cantitate mare a datelor dintr-un calculator; hard. — Din engl. **hard-disk.**

HÁRDPAN s.n. Strat impermeabil pe care nu-l pot străbate rădăcinile plantelor, format din hidroxizi de fier și alți coloizi care se precipită. — Din engl. **hard pan**.

HARD ROCK, (**2**) *hard rock-uri,* s.n. **1.** Stil în muzica ușoară și de jazz cu sonorități puternice, obsedante. **2.** Cântec în stil hard rock (**1**). — Din engl. **hard rock.**

HARDUGHÍE, *hardughii*, s.f. (Pop.) Clădire, încăpere etc. mare (veche și dărăpănată); șandrama (**1**). — Din ngr. **hartopiia.**

HARDUGHÍT, -Ă, *hardughiți, -te,* adj. (Despre obiecte) Care este hodorogit, rablagit. — **Hardughie** + suf. *-it.*

HÁRDWARE s.n. (Cib.) Structură fizică a unui sistem de calcul electronic; echipamentul propriu-zis; hard. [Pr.: *hárdu̯er*] — Cuv. engl.

HARÉCI interj. (Înv.) Strigăt cu care conducătorul unei licitații închidea licitația. [Var.: **aréci** interj.] — Din tc. **hareç.**

HARÉM, *haremuri*, s.n. Totalitatea cadânelor unui mahomedan poligam. F Parte a casei rezervată cadânelor. — Din tc. **harem.**

HÁRES s.n. Hârtie presată impregnată cu rășini fenolice, folosită ca material electroizolant. — Din germ. **Harex.**

HARETÍSM s.n. Concepție sociologică în care se preconiza ridicarea stării materiale și culturale a satului prin activitatea extrașcolară a învățătorilor. — [Spiru] **Haret** (n. pr.) + suf. *-ism.*

HÁRFĂ s.f. v. **harpă.**

HARGHITEÁN, -Ă, *harghiteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Harghita. **2.** Adj. Care aparține județului Harghita ori harghitenilor (**1**), referitor la județul Harghita sau la harghiteni. — **Harghita** (n.pr.) + suf. *-ean.*

HARGHITEÁNCĂ, *harghitence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Harghita. — **Harghitean** + suf. *-că.*

HÁRHĂT, *harhăte,* s.n. (Reg.) Hărmălaie. — Formație onomatopeică.

HARMALÁIE s.f. v. **hărmălaie.**

HARMĂSÁR s.m. v. **armăsar.**

HARNAȘÁ, *harnașez*, vb. I. Tranz. (Rar) A înhăma, a înșeua un cal. — Din fr. **harnacher.**

HARNAȘAMÉNT, *harnașamente*, s.n. Totalitatea obiectelor necesare la înhămarea, înșeuarea și conducerea calului. — Din fr. **harnachement.**

HARNAȘÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a harnașa* și rezultatul ei. — V. **harnașa.**

HÁRNIC, -Ă, *harnici, -ce*, adj. Care muncește mult și cu râvnă, care lucrează iute și cu spor; vrednic. F (Pop.) Capabil, destoinic. — Din sl. **harĭnŭ.*

HARPAGÓN, *harpagoni*, s.m. Om avar, zgârcit; zgârie-brânză. [Var.: **arpagón** s.m.] — Din fr. **harpagon.**

HÁRPĂ, *harpe*, s.f. Instrument muzical format dintr-o ramă mare triunghiulară, pe care sunt fixate coarde diferite ca lungime și ca acordaj (dispuse într-o cutie de rezonanță și o consolă) și care sunt puse în vibrație prin ciupire cu degetele de la ambele mâini. [Var.: **hárfă, árpă, árfă** s.f.] — Din fr. **harpe,** germ. **Harfe.**

HÁRPIE, *harpii*, s.f. **1.** (În mitologia greacă) Monstru fabulos, reprezentat sub forma unei femei înaripate, cu trup și cu gheare de vultur, personificând furtunile și moartea. F Fig. Femeie hrăpăreață, arțăgoasă și rea; zgripțuroaică. **2.** Specie de vultur din America de Sud. [Acc. și: *harpíe*] — Din fr. **harpie.**

HARPÍST, -Ă, *harpiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la harpă. — Din fr. **harpiste.**

HARPÓN, *harpoane*, s.n. Unealtă în formă de lance, constituită dintr-o bară metalică sau de lemn și un vârf metalic în formă de săgeată, prinsă cu o frânghie lungă și groasă și întrebuințată la vânarea balenelor, a rechinilor etc. — Din fr. **harpon.**

HARPONIÉR, *harponieri*, s.m. Pescar care folosește harponul. [Pr.: *-ni-er*] — **Harpon** + suf. *-ier.*

HARPSICÓRD s.n. (Livr.) Clavecin. [Scris și: *harpsichord*] — Din engl. **harpsichord.**

HÁRȘ interj. v. **hârșt.**

HARȘÁ, *harșale*, s.f. (Înv.) Pătură fină de lână (sau bucată de stofă sau de alt material) împodobită cu diverse cusături și ornamente, care se punea pe cal, sub șa. — Din tc. **haşa.**

HÁRȘCHINĂ s.f. v. **harchină.**

HARTÁN, *hartane,* s.n. **1.** Bucată mare de carne; halcă. **2.** (Rar) Zdreanță, ruptură (dintr-un obiect de îmbrăcăminte). [Pl. și: *hartanuri.* — Var.: **hărtán** s.n.] — Et. nec.

HÁRTĂ, *hărți*, s.f. Reprezentare grafică în plan orizontal a suprafeței pământului (totală sau parțială), generalizată și micșorată conform unei anumite scări de proporție și întocmită pe baza unei proiecții cartografice. G (În sintagmele) *Harta fusurilor orare* = hartă care indică limitele reale ale fusurilor orare. *Hartă geologică* = hartă pe care este reprezentată răspândirea diferitelor formații geologice. *Hartă hidrologică* = hartă pe care sunt reprezentate repartiția proprietăților fizice și chimice și condițiile de zăcământ ale apelor subterane. *Hartă lingvistică* = hartă rezultată din cartografierea faptelor de limbă. *Hartă sinoptică* = hartă făcută din 6 în 6 ore în care se înscriu principalele elemente meteorologice. *Hartă de anomalii* = hartă care indică abaterile (actuale) ale unor elemente meteorologice, față de valorile medii multianuale. — Din ngr. **hártis.**

HARTOÍ, *hartoiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A da la o parte, a cârmi din drum carul, sania etc. F Refl. (Despre sănii) A aluneca într-o parte. [Var.: **hartuí** vb. IV] — Din magh. **fartolni.**

HARTUÍ vb. IV v. **hartoi.**

HARȚ s.n. v. **harță.**

HARȚÁG s.n. v. **arțag.**

HÁRȚĂ s.f. Încăierare; ceartă. F (Înv.) Ciocnire între avangărzi sau între (mici) grupuri militare potrivnice. [Var.: **hart** s.n.] — Din magh. **harc.**

HARȚĂGÓS, -OÁSĂ adj. v. **arțăgos.**

HARȚI s.m. pl. (În religia ortodoxă) Perioadă din an când este permis să se mănânce de frupt miercurea și vinerea. [Var.: **hárță** s.f., **hárți** s.m. pl.] — Din ngr. **Artzi**[vurtzi].

HARUSPÍCIU, *haruspicii*, s.m. (În Roma antică) Preot despre care se credea că poate prezice viitorul prin examinarea măruntaielor animalelor jertfite. — Din lat. **haruspex, -picis,** fr. **haruspice.**

HÁSCĂ s.f. (Reg.) Bucată de piele care se pune la cizmă pentru a lărgi căputa. — Din pol. **haska.**

HASMAȚÚCHI s.m. **1.** Plantă erbacee plăcut mirositoare, cu flori albe, cultivată ca plantă culinară *(Anthriscus cerefolium).* **2.** (Reg.) Plantă erbacee cu flori albe, rar gălbui, dispuse în mici umbele *(Anthriscus silvestris).* [Var.: **asmațúchi, asmățúi** s.m., **haşmaciúcă** s.f.] — Et. nec.

HÁSPEL, *haspeluri,* s.n. **1.** Mașină folosită la finisarea țesăturilor și a pieilor. **2.** Mașină care trece firele de pe țevi sau de pe bobine pe sculuri, pentru a forma pachete de bumbac. — Din germ. **Haspel.**

HASTÁȚI s.m. pl. Numele soldaților veterani, înarmați cu lance, care formau prima linie dintr-o legiune romană. — Din lat. **hastati.**

HÁȘCĂ, *hăști*, s.f. (Reg.) Copac uscat, cu trunchiul găunos; trunchi găunos de copac. — Cf. ucr. chaščа „tufiș”.

HAȘÉ, (**2**) *haşeuri*, s.n. **1.** Conservă preparată sub formă de pastă din ficat, carne de porc și slănină. **2.** Sortiment de haşe (**1**). [Var.: **haşéu** s.n.] — Din fr. **haché.**

HAȘÉU s.n. v. **haşe.**

HAȘÍȘ s.n. Substanță narcotică extrasă din vârfurile înflorite ale unei specii de cânepă exotică *(Cannabis indica)*, folosită ca excitant psihic, care, consumată sistematic, dă toxicomanii grave. — Din fr. **haschisch.**

HAȘIȘÍSM s.n. Ansamblu de tulburări provocate de intoxicația cu hașiș. — Din fr. **haschischisme.**

HAȘMACIÚCĂ s.f. v. **hasmaţuchi.**

HÁȘMĂ, *haşme*, s.f. Plantă erbacee cu bulb, cu frunze cilindrice și cu flori albe, roz sau albastre, care se prezintă în inflorescențe sferice *(Allium ascalonicum).* — Din magh. **hagyma** „ceapă”.

HAȘURÁ, *haşurez*, vb. I. Tranz. A acoperi cu haşuri o porțiune dintr-un desen, dintr-o hartă etc. — Din fr. **hachurer.**

HAȘURÁRE, *haşurări*, s.f. Acțiunea de *a haşura* și rezultatul ei. — V. **haşura.**

HAȘURÁT, -Ă, *haşurați, -te,* adj. Acoperit cu haşuri. — V. **haşura.**

HAȘURATÓR, *haşuratoare*, s.n. Instrument care servește la trasarea haşurilor. — **Haşura** + suf. *-tor.* Cf. fr. hachurateur.

HAȘÚRĂ, *haşuri*, s.f. Fiecare dintre liniile (negre), paralele sau întretăiate, egale ca grosime și trasate la distanțe egale pe o porțiune de desen sau de gravură, pentru a marca semitonurile sau umbrele pe o hartă sau pe un desen tehnic, pentru a da anumite indicații etc. — Din fr. **hachure.**

HAT, *haturi*, s.n. Fâșie îngustă de pământ nearat care desparte două ogoare sau două terenuri agricole aparținând unor gospodării diferite; răzor[1], hotar. G Expr. *A fi într-un hat* (cu cineva) = a fi vecin (cu cineva). F (Reg.) Câmp nelucrat; pârloagă, țelină[2]. — Cf. ucr. hat „zăgaz”.

HATAIÁ s.f. (Înv.) Numele unei stofe fine de mătase. [Pr.: *-ta-ia*] — Din tc. **hatayî.**

HATÁR, *hatâruri*, s.n. (Pop. și fam.) **1.** Plăcere, poftă, plac. G Expr. *Pentru* (sau *de, în*) *hatârul* (cuiva sau a ceva) = de dragul (cuiva sau a ceva); pentru a face plăcere (cuiva). (Înv.) *De hatârul* (unui lucru) = mulțumită, datorită, grație (unui lucru). **2.** Favoare, concesie; serviciu. G Expr. *A face* (cuiva) *un hatâr* = a acorda (cuiva) o favoare; a satisface (cuiva) o dorință sau un capriciu. — Din tc. **hatır.**

HÁTIE, *hatii*, s.f. (Reg.) Îngrămădire de nuiele, pietre, bolovani etc. executată pentru a amenaja cursul unei ape sau pentru a stăvili revărsarea ei. — **Hat** + suf. *-ie.*

HATIŞERÍF, *hatişerifuri,* (Înv.) s.n. Ordin sau decret emis de sultan, de un mare demnitar otoman sau de un domn al Ţărilor Române. — Din tc. **hattı-şerif.**

HATMÁN, *hatmani,* s.m. (În Evul Mediu) **1.** Boier de divan în Moldova, care era însărcinat de domn cu comanda întregii oşti, având în acelaşi timp şi funcţia de pârcălab şi portar al Sucevei; mare spătar; titlu purtat de acest boier. **2.** Titlu purtat de marii comandanţi ai oştilor polone şi ai celor căzăceşti; persoană având acest titlu. [Acc. şi: *hátman*] — Din pol. **hetman.**

HATMANÍE s.f. v. **hătmănie.**

HATÓRICĂ, *hatorice,* adj. (În sintagma) *Coloană hatorică* = coloană, în arhitectura veche egipteană, având capitelul decorat cu patru capete, aparţinând zeiţei Hathor. — Din fr. **hathorique.**

HAŢ interj. Cuvânt care indică o mişcare bruscă şi neaşteptată, făcută pentru a prinde sau a apuca pe cineva sau ceva. — Onomatopee.

HAŢEGÁN, -Ă, *haţegani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Haţeg. **2.** Adj. Care aparţine Haţegului sau haţeganilor (**1**), privitor la Haţeg ori la populaţia lui. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular românesc, în ritm alert, răspândit în sudul Transilvaniei care se joacă în perechi; melodie după care se execută acest dans. — **Haţeg** (n. pr.) + suf. *-an.*

HAŢEGÁNCĂ, *haţegance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Haţeg. — **Haţegan** + suf. *-că.*

HAU interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui sau urletul lupului. — Onomatopee.

HAUSTÓR, *haustori*, s.m. Organ vegetal asemănător cu o ventuză, cu ajutorul căruia unele plante parazite îşi absorb hrana din plantele pe care parazitează. [Pr.: *ha-us-*] — După fr. **haustorie.**

HAVÁ, *havez*, vb. I. Tranz. A săpa cu haveza făgaşe într-un zăcământ în curs de exploatare pentru a uşura desprinderea materialului din masiv. — Din fr. **haver.**

HAVAIÁNĂ, *havaiene,* s.f. Instrument muzical cu coarde asemănător cu chitara, cu sunetul melodios, lin şi tărăgănat. [Pr.: *-va-ia-*] — Din fr. [guitare] **hawaienne.**

HAVAÍU, -ÍE, *havaii,* adj. (Înv.) Azuriu. — Din tc. **havāi.**

HAVÁJ, *havaje,* s.n. (Min.) Havare. — Din fr. **havage.**

HAVALEÁ, *havalele,* s.f. Îndatorire constând din prestarea de zile de clacă, podvezi etc., pe care o aveau ţăranii pe vremea clăcii. F Prestaţie în bani sau în natură făcută în contul haraciului. — Din tc. **havale.**

HAVÁN, -Ă, *havani, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De culoare maro-deschis (ca aceea a tutunului). **2.** S.f. Ţigară de foi fabricată din tutun de calitate superioară, provenit din Cuba; *p. gener.* ţigară de foi. **3.** S.f. Plută de mare alcătuită din trunchiuri de brad dispuse în forma unei ţigări de foi şi legate cu cabluri. — Din fr. **havane.**

HAVÁRE, *havări*, s.f. Acţiunea de *a hava* şi rezultatul ei. — V. **hava.**

HAVÁT s.n. (În sintagma) *Maşină de havat* = havezǎ. — V. **hava.**

HAVATÓR, *havatori*, s.m. Miner care practică havajul. — **Hava** + suf. *-tor.*

HAVÉZĂ, *haveze*, s.f. Maşină construită special pentru tăiatul straturilor de cărbune sau de minereu dintr-o mină.— Din fr. **haveuse.**

HAVRĂ, *havre,* s.f. (Înv.; adesea peior.) Sinagogă; *p. ext.* comunitate evreiască. — Din tc. **havra.**

HAVÚZ, *havuzuri,* s.n. Bazin de apă descoperit, construit în parcuri, în scuaruri etc., din piatră sau din beton, de obicei cu fântână arteziană în interior; fântână arteziană. [Pl. şi: *havuze*] — Din tc. **havuz.**

HAWAIIAN, -Ă, *hawaiieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia insulelor Hawaii sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine insulelor Hawaii sau hawaiienilor (**1**), privitor la Hawaii ori la hawaiieni. F (Substantivat, f.) Limbă din grupul polinezian, vorbită în insulele Hawaii. [Scris şi: *havaiian*] — Din fr. **Hawaiien.**

HAZ s.n. **1.** Stare de bună dispoziţie, de voioşie; veselie. G *Vorbe de haz* = vorbe spirituale, glume. G Expr. *A face haz* = a se veseli, a petrece glumind; (cu determinări introduse prin prep. „de") a face glume pe seama cuiva, a-şi bate joc, a râde de cineva sau de ceva. *A face haz de necaz* = a-şi ascunde necazul, făcând glume sau simulând voia bună. F Calitatea cuiva de a înveseli pe cei din jur prin firea sa veselă, prin glume sau prin vorbe spirituale. G Expr. *A fi cu haz* = a fi plin de duh, a avea umor. **2.** (Înv.) Plăcere, bucurie (pe care o simte cineva sau pe care o faci cuiva). G Expr. *A face haz* (de cineva sau de ceva) = a-i plăcea de cineva sau de ceva. *A nu face haz de cineva* (sau de ceva) = a nu da importanţă cuiva (sau unui lucru), a nu lua în seamă. **3.** Calitatea cuiva de a plăcea (prin veselie, spirit, farmec etc.). G Loc. adj. şi adv. *Cu haz* = plăcut, nostim. G Expr. (Ir.) *Ştii că ai* (sau *are) haz?* = ştii că-mi placi (sau că-mi place)? ştii că eşti (sau că e) bine? — Din tc. **haz.**

HAZÁRD, *hazarduri,* s.n. Împrejurare sau concurs de împrejurări (favorabile sau nefavorabile) a căror cauză rămâne în general necunoscută; *p. ext.* întâmplare neprevăzută. F Soartă, destin. G *Joc de hazard* = joc de noroc. — Din fr. **hasard.**

HAZARDÁ, *hazardez*, vb. I. Refl. A întreprinde o acţiune (riscantă) bazându-se pe întâmplare şi pe noroc; a risca, a se expune, a se aventura. — Din fr. **hasarder.**

HAZARDÁRE s.f. Acţiunea de *a se hazarda.* — V. **hazarda.**

HAZARDÁT, -Ă, *hazardaţi, -te,* adj. Periculos, riscant, cu rezultate nesigure. — V. **hazarda.**

HAZLÁU, -ÁIE adj. v. **hazliu.**

HAZLÍU, -ÍE, *hazlii,* adj. **1.** Spiritual, plin de haz, de umor; vesel. **2.** Atrăgător, plăcut, simpatic, nostim. [Var.: (rar) **hazláu, -áie, hazulíu, -íe** adj.] — **Haz** + suf. *-liu.*

HAZNÁ, *haznale,* s.f. **1.** Bazin subteran de dimensiuni relativ mici, folosit pentru colectarea şi decantarea apelor impurificate provenite dintr-un număr mic de gospodării; *p. ext.* latrină. **2.** (Înv.) Clădire sau încăpere a vistieriei în care se păstrau un tezaur, o sumă mai mare de bani sau alte lucruri de preţ; *p. gener.* vistierie. — Din tc. **hazine, hazne.**

HÁZNĂ, *hazne*, s.f. (Reg.) Folos. — Din magh. **haszon.**

HAZULÍU, -ÍE adj. v. **hazliu.**

HĂ interj. (Pop.) **1.** (De obicei repetat) Cuvânt care redă râsul, mai ales râsul forţat. **2.** (Repetat) Cuvânt care redă plânsul. **3.** Exclamaţie care exprimă mirare, neîncredere. **4.** Cuvânt care exprimă o afirmaţie. [Var.: **hî, hi** interj.] — Onomatopee.

HĂBĂÚC, -Ă, *hăbăuci, -ce*, adj. (Reg.; adesea substantivat) Năuc, buimac, zăpăcit; *p. ext.* prost; nebun. G Expr. (Adverbial) *A o lua* (sau a *umbla) hăbăuca* = a porni la întâmplare, fără o ţintă precisă, a o lua razna. — Contaminare între magh. dial. **habóka** şi **năuc.**

HĂBĂUCÍ, *hăbăucesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) zăpăci, a (se) năuci. [Pr.: *-bă-u-*] — Din **hăbăuc.**

HĂBÚC, *hăbuci,* s.m. (Reg.) Bucată. G Expr. *A (se) rupe* sau *a (se) face hăbuc(i)* = a (se) rupe în bucăţi, a (se) distruge; a (se) încurca, a (se) încâlci. F (Adjectival) Rupt în bucăţi, distrus; încurcat, încâlcit. — Et. nec.

HĂBUCÍ, *hăbucesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strica; a rupe, a distruge. — Din **hăbuc.**

HĂCI s.n. (Reg.; în loc adv.) *Cât hăciul* = nicidecum, deloc. [Var.: **hâci** s.n.] — Cf. tc. hıık.

HĂCUÍ, *hăcuiesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A tăia în bucăţi (mici); a toca mărunt; a sfârteca, a ciopârţi. — Din germ. **hacken.**

HĂCUÍRE, *hăcuiri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a hăcui* şi rezultatul ei. — V. **hăcui.**

HĂDĂRÁG, *hădăragi,* s.m. (Reg.) **1.** Lemnul gros şi mobil al îmblăciului cu care se bat cerealele. **2.** Piesă de lemn sprijinită pe piatra de moară, care scutură teica, lăsând să cadă boabele din coşul morii; hădărău. **3.** Fiecare dintre lemnele de care trag pescarii la năvod. **4.** Mânerul de lemn cu care se învârteşte râşniţa. [Var.: **hadarág** s.m.] — Cf. magh. hadaró.

HĂDĂRÁU, *hădăraie*, s.n. Hădărag (**2**). — Din magh. **hadaró.**

HĂI[1] interj. **1.** (Reg.) Termen familiar cu care te adresezi cuiva; bre, fă. **2.** Strigăt cu care se îndeamnă sau cu care se mână boii şi vacile. — Onomatopee.

HĂÍ[2], *hăiesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A îndemna boii sau vacile la mers. F A striga pentru a stârni vânatul. — Din **hăi**[1].

HĂIMĂNÍ, *hăimănesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A umbla haimana, a hoinări. — Din **haimana.**

HĂINÁR, *hăinari*, s.m. (Înv.) Negustor de haine. — **Haine** + suf. *-ar.*

HĂINĂRÍE, (**1**) *hăinării,* s.f. **1.** (Rar) Magazin în care se vând haine gata confecţionate. **2.** Cantitate mare de haine. — **Hainǎ** + suf. *-ărie.*

HĂINÍ vb. IV v. **haini.**

HĂINIŞOÁRĂ, *hăinişoare,* s.f. (Rar) Hăinuţă. — **Hainǎ** + suf. *-işoară.*

HĂINÚŢĂ, *hăinuţe,* s.f. Diminutiv al lui *haină*; hăinişoară. — **Hainǎ** + suf. *-uţă.*

HĂÍRE, *hăiri*, s.f. (Rar) Acţiunea de *a hăi*[2] şi rezultatul ei; strigăt de îndemn pentru vite; hăit[1] — V. **hăi**[2].

HĂIS interj. Strigăt cu care se mână boii înjugaţi pentru a merge spre stânga. G Loc. adj. *Din* (sau *de) hăis* (sau *hăisa)* = (despre o vită înjugată) din stânga. G Expr. (Adverbial sau substantivat) *A face hăis* (sau *hăisa)* = a cârmi la stânga. *A trage (sau a fi) unul la hăis şi celălalt la cea* sau *a zice unul hăis şi celălalt cea,* se spune despre doi oameni care nu se înţeleg. *A trage hăisa* = a nu fi de acord cu alţii. [Var.: **hâisa** interj.] — Cf. sb. ais.

HÂISA interj. v. **hăis.**

HĂÎT[1], *hăituri*, s.n. (Reg.) Hăire. — V. **hăi**[2].

HĂÍT[2], **-Ă** adj. v. **hâit.**

HĂITÁR, *hăitari*, s.m. (Reg.) Hăitaş[2]. — **Haită** + suf. + *-ar.*

HĂITÁŞ[1], *hăitaşe,* s.n. (Reg.) Acţiunea de stârnire a vânatului. — Din magh. **hajtás.**

HĂITÁŞ[2], *hăitaşi*, s.m. Om care, făcând gălăgie mare, stârneşte vânatul din ascunzători şi îl goneşte spre vânători; gonaci. — **Haită** + suf. *-aş.*

HĂITUÍ, *hăituiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A stârni, a goni vânatul spre vânători. **2.** Tranz. A goni, a mâna animalele domestice. F Fig. A urmări, a

fugări pe cineva (ca pe un animal sălbatic), pentru a-i face rău. **3.** Tranz. A cutreiera, a străbate o regiune, un loc, urmărind pe cineva. — Din magh. **hajtani.**

HĂITUIÁLĂ, *hăituieli*, s.f. Acțiunea de *a hăitui* și rezultatul ei; goană după vânat. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Hăitui** + suf. *-ea1ă.*

HĂITÚȘCĂ, *hăituște,* s.f. (Fam.) Fată cu purtări rele, desfrânate. — **Haită** + suf. *-uș1că.*

HĂLĂCIÚGĂ, *hălăciugi,* s.f. (Reg.) **1.** Tufiș, desiș de mărăcini, de lăstari etc. **2.** Păr zbârlit, ciufulit. — Et. nec.

HĂLĂDUÍ, *hălăduiesc*, vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A trăi undeva în voie, în libertate, în liniște; *p. ext.* a locui. **2.** (Înv.) A scăpa cu viață (de o primejdie). **3.** (Reg.) A izbuti, a reuși. — Din magh. **haladni** „a propăși, a merge mai departe”.

HĂLĂGÍE s.f. v. **gălăgie.**

HĂLĂLÁIE, *hălălăi,* s.f. (Pop.) Hărmălaie. [Var.: **halalăie** s.f.] — Din **hălălăi.**

HĂLĂLĂÍ, *hălălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A face gălăgie, larmă. — Formație onomatopeică.

HĂLDÁN s.m. v. **aldan.**

HĂLPĂÍ, *hălpăi*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca sau a bea repede și cu lăcomie. — Cf. bg. ḥlapam, sb. hlapiti.

HĂMĂÍ, pers. 3 *hămăie*, vb. IV. Intranz. (Despre câini) A lătra. [Prez. ind. și: *hămăiește.* — Var.: **hâmâí** vb. IV] — **Ham1** + suf. *-ăi.*

HĂMĂIÁLĂ, *hămăieli*, s.f. Faptul de *a hămăi*; lătrat (al mai multor câini deodată), hămăit, hămăitură. [Pr.: *-mă-ia-*] — **Hămăi** + suf. *-ea1ă.*

HĂMĂÍT, *hămăituri*, s.n. Lătrat, hămăială, hămăitură. — V. **hămăi.**

HĂMĂITÚRĂ, *hămăituri*, s.f. Lătrat, hămăială, hămăit. [Pr.: *-mă-i-*] — **Hămăi** + suf. *-tu1ră.*

HĂMÉI s.m. v. **hamei.**

HĂMESEÁLĂ s.f. (Fam.) Foame mare, lihneală; slăbiciune din cauza foamei. [Var.: **hămiseálă** s.f.] — **Hămesi** + suf. *-ea1ă.*

HĂMESÍ, *hămesesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A flămânzi peste măsură, a fi lihnit de foame. — Cf. alb. hamï s.

HĂMESÍT, -Ă, *hămesiți, -te,* adj. (Fam.) **1.** Foarte flămând, mort de foame; lihnit. **2.** Lacom, nesățios, nesăturat. [Var.: **hămisít, -ă, hemesít, -ă** adj.] — V. **hămesi.**

HĂMISEÁLĂ s.f. v. **hămeseală.**

HĂMISÍT, -Ă adj. v. **hămesit.**

HĂMIȘLÍU, -ÍE, *hămișlii*, adj. (Reg.) Viclean, șiret. G Expr. (Substantivat*) A se juca de-a hămișliul* = a face pe șiretul. — **Hamiș** + suf. *-liu.*

HĂMUÍ, *hămuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A istovi un animal punându-l să tragă prea mult la ham[2]. — **Ham[2]** + suf. *-ui.*

HĂMURĂRÍE, (**1**) *hămurării*, s.f. (Rar) **1.** Locul unde se fac sau unde se vând hamuri. **2.** Meseria celui care face hamuri. — **Ham[2]** + suf. *-ărie.*

HĂNDRĂLẮU, *händrălăi*, s.m. (Depr.) Flăcău care umblă după fete. G Expr. (Adverbial) *A umbla händralău* = a umbla de colo până colo fără nicio treabă; a hoinări. [Var.: **handralắu** s.m.] — Cf. magh. vándorló.

HĂPĂÍ, *hăpăi*, vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mânca înghițind repede și cu zgomot. **2.** (Rar) A vorbi repede și fără șir (mâncând cuvintele). [Prez. ind. și: *hăpăiesc*] — **Hap[1]** + suf. *-ăi.*

HĂRĂBÁIE, *hărăbăi*, s.f. (Pop.) Casă, încăpere, curte etc. de dimensiuni mari. F Vehicul mare. [Pr.: *-ba-ie.* — Var.: (reg.) **harabáie** s.f.] — Din tc. **harabe.**

HĂRĂCÍ vb. IV v. **arăci.**

HĂRĂCÍT s.n. v. **arăcit.**

HĂRĂGÍ vb. IV v. **arăci.**

HĂRĂGÍT s.n. v. **arăcit.**

HĂRĂNÍ vb. IV v. **hrăni.**

HĂRĂȚÍ, *hărățesc*, vb. IV. **1.** Tranz. (Reg.) A aținea, a întârâta (un câine). **2.** Refl. recipr. (Înv.; despre două armate dușmane) A se hărțui. — Et. nec.

HĂRẮU s.m. v. **hârău.**

HĂRĂZÍ, *hărăzesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A stabili, a hotărî (ceva) dinainte, în vederea unui scop; a destina (**1**). F (Înv.) A dedica, a închina. **2.** (Înv.) A face cuiva un dar, o cinste, o donație; a acorda un drept, un privilegiu, un titlu, o distincție. — Din sl. **harizati.**

HĂRĂZÍRE, *hărăziri,* s.f. Acțiunea de *a hărăzi* și rezultatul ei. — V. **hărăzi.**

HĂRĂZÍT, -Ă, *hărăziți, -te*, adj. **1.** Stabilit, hotărât dinainte; destinat (**1**). **2.** (Înv.) Devotat, credincios, fidel. — V. **hărăzi.**

HĂRCĂÍT s.n. v. **hârcâit.**

HĂRCĂTÍ vb. IV v. **hărhăti.**

HĂRHĂLÁIE s.f. (Reg.) Hărmălaie. — Contaminare între **harhăt** și **hărmălaie.**

HĂRHĂTÍ, *hărhătesc*, vb. IV Intranz. (Reg.; despre mai multe persoane) A vorbi deodată, a face larmă. F Refl. recipr. A se certa. [Var.: **hărcătí** vb. IV] — Din **harhăt.**

HĂRMĂLÁIE s.f. Zgomot mare, larmă (de strigăte, de glasuri); gălăgie, zarvă, tărăboi, hălălaie, hărhălaie. [Var.: **harmalăie** s.f.] — Formație onomatopeică.

HĂRNICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *hărnicei, -ele,* adj. Hărnicuț. — **Harnic** + suf. *-el.*

HĂRNICÍ, *hărnicesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se arăta harnic, a se face, a deveni harnic, sârguincios. **2.** Tranz. A stimula, a îndemna la lucru. **3.** Intranz. A lucra cu zel, a munci cu hărnicie. — Din **harnic.**

HĂRNICÍE s.f. Zel în muncă, spor la lucru; sârguință, vrednicie; destoinicie. — **Harnic** + suf. *-ie.*

HĂRNICÚȚ, -Ă, *hărnicuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *harnic*; hărnicel. — **Harnic** + suf. *-uț.*

HĂRSÍT, -Ă adj. v. **hârsit.**

HẮRȘIE s.f. v. **hârșie.**

HĂRȘNÍ, *hărșnesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) **1**. A reteza, a tăia ceva (dintr-o lovitură scurtă). **2.** A fura ceva (foarte repede, cu abilitate). [Var.: **hărștí, hârșní** vb. IV] — Din **harș.**

HĂRȘTÍ vb. IV v. **hărșni.**

HĂRTÁN s.n. v. **hartan.**

HĂRTĂNÁȘ, *hărtănașe*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *hartan*. — **Hartan** + suf. *-aș.*

HĂRTĂNÍ, *hărtănesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) face bucăți; a (se) ferfeni, a (se) sfâșia, a (se) zdrenți. — Din **hartan.**

HĂRTĂNÍT, -Ă, *hărtăniți,-te*, adj. (Pop.) **1.** Care este făcut bucăți; ferfenițit[2], sfâșiat, zdrențuit. **2.** (Rar) Îmbrăcat în haine zdrențăroase; zdrențuit. — V. **hărtăni.**

HĂRȚÁȘ, *hărțași*, s.m. (Înv.) Soldat care începea lupta, harța. — **Harță** + suf. *-aș.*

HĂRȚĂGÓS, -OÁSĂ adj. v. **arțăgos.**

HĂRȚUÍ, *hărțuiesc*, vb. IV. **1**. Tranz. A necăji pe cineva cu tot felul de neplăceri, probleme, întrebări etc., a nu lăsa în pace pe cineva; a cicăli, a sâcâi, a pisa. F (Reg.) A întârâta un câine. **2.** Tranz. A desfășura atacuri scurte și repetate asupra inamicului cu scopul de a-i provoca panică și de a nu-i permite deplasarea, pregătirea unor acțiuni de luptă, aprovizionarea etc. **3.** Refl. recipr. A purta discuții repetate și contradictorii cu cineva, a se lua la ceartă sau la bătaie; a se încăiera. [Var.: **hârțuí** vb. IV] — **Harță** + suf. *-ui.*

HĂRȚUIÁLĂ, *hărțuieli*, s.f. Faptul de *a (se) hărțui.* [Pr.: *-țu-ia-*] — **Hărțui** + suf. *-ea1ă.*

HĂRȚUÍRE, *hărțuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) hărțui* și rezultatul ei. — V. **hărțui.**

HĂRȚUÍT, -Ă, *hărțuiți, -te*, adj. Care nu este lăsat în pace, care este tras în toate părțile, care este cicălit, sâcâit, pisat; frământat, neliniștit, agitat. [Var.: **hârțuít, -ă** adj.] — V. **hărțui.**

HĂT adv. (Pop.; însoțește adjective, adverbe și locuțiuni adverbiale cu sens local sau temporal, dându-le valoare de superlativ) De tot, mult, tare, foarte. *Până hăt departe.* G Expr. *Hăt și bine* = mult și bine, fără sfârșit. — Din ucr. **het'.**

HĂTĂLẮU, *hătălăi*, s.m. (Reg.; peior.) Om, flăcău mușeratic; hăndrălău. — Et. nec.

HĂTCĂÍ, *hătcăiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A huidui. [Var.: **hâtcâí** vb. IV] — Cf. sb. hajkati.

HĂTÍ, *hătesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A zăgăzui, a baricada, a opri cursul unei ape, trecerea pe un drum etc. — Din ucr. **hatyty.**

HĂTMĂNEÁSĂ, *hătmănese*, s.f. (Înv.) Nevastă de hatman. — **Hatman** + suf. *-easă.*

HĂTMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *hătmănești*, adj. Privitor la hatman, al hatmanului; care ține de hătmănie. — **Hatman** + suf. *-esc.*

HĂTMĂNÍE, *hătmănii*, s.f. Titlu purtat de hatman, demnitate sau rang de hatman; puterea sau conducerea hatmanului. F Organ suprem de conducere și de organizare a oștirii. [Var.: **hatmanía** s.f.] — **Hatman** + suf. *-ie.*

HĂȚ[1], *hățuri,* s.n. **1.** Parte a hamului alcătuită din curele (sau frânghii) lungi, prinse de inelele căpețelei, cu ajutorul cărora se mână caii înhămați. G Expr. *A ține* (pe cineva sau ceva) *în hățuri* = a ține din scurt pe cineva sau ceva; a struni, a stăpâni. *A lua hățurile în mână* = a prelua conducerea, dând dovadă de autoritate (într-o întreprindere, o afacere etc.). *A scăpa hățurile din mână* = a pierde conducerea sau inițiativa (într-o întreprindere, o afacere etc.), a nu mai putea stăpâni spiritele. **2.** (Reg.) Laț, juvăț, șreang de care este spânzurat cineva. — Cf. haț.

HĂȚ[2] interj. v. **hâț.**

HĂȚĂȘ[1], *hățași,* s.m. Cal care se mână cu ajutorul hățurilor, înhămat alături de un lăturaș. — **Hăț[1]** + suf. *-aș.*

HĂȚĂȘ[2], *hățașuri,* s.n. (Reg.) **1.** Cărare făcută de fiarele sălbatice prin pădure. **2.** Drum râpos, abrupt, cu coaste repezi. [Pl. și: *hățașe*] — Et. nec.

HĂȚÍ, *hățesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A zgâlțâi, a smuci pe cineva. — Din **hăț[1].**

HĂŢÍŞ, *hăţişuri,* s.n. Loc plin cu mărăcini, cu arbuşti spinoşi etc., desiş greu de străbătut; pădure mică şi foarte deasă, cu mulţi lăstari tineri şi arbuşti; sihlă. F Cărare prin pădurile de munte. — Et. nec.

HĂŢUÍ, *hăţuiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A mâna caii (cu ajutorul hăţurilor). F Fig. A frâna, a stăpâni. — **Hăţ**[1] + suf. *-ui.*

HĂU[1]**,** *hăuri,* s.n. Prăpastie adâncă; abis, genune, adânc (**II**). G Expr. (Pop.) *Cât (e) hăul* = niciodată; cu nici un preţ. — Et. nec.

HĂU[2]**,** *hăuri*, s.n. Hăuit. — Din **hăui** (derivat regresiv).

HĂUGÁŞ s.n. v. **făgaş.**

HĂUÍ vb. IV v. **aui.**

HĂUIÁLĂ s.f. v. **auială.**

HĂUÍT s.n. v. **auit.**

HĂULÍ, *hăulesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre oameni) A chiui (**1**). F (Despre voce, zgomote etc.) A răsuna prelung; a hăui, a hui. F Tranz. (Rar) A cânta ceva (prelung, chiuind). [Pr.: *hă-u-*] — Formaţie onomatopeică.

HĂULÍRE, *hăuliri*, s.f. (Pop.) Acţiunea de *a hăuli* şi rezultatul ei; chiuit, hăulit. [Pr.: *hă-u-*] — V. **hăuli.**

HĂULÍT, *hăuliturі*, s.n. (Pop.) Hăulire. [Pr.: *hă-u-*] — V. **hăuli.**

HĂULITÚRĂ, *hăuliturі,* s.f. (Pop.) Chiuitură. [Pr.: *hă-u-*] — **Hăuli** + suf. *-tură.*

HÂC interj. Sunet pe care-l scoate cineva când sughite sau când i se opreşte brusc respiraţia. — Onomatopee.

HÂCÂÍ, *hâcâi*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A răsufla greu; a icni. — **Hâc** + suf. *-âi.*

HÂCÍ[1] interj. v. **hâş.**

HÂCÍ[2] s.n. v. **hăci.**

HÂD, -Ă, *hâzi, -de*, adj. Foarte urât, slut. — Cf. ucr. h y d.

HÂDOŞÉNIE, *hâdoşenii*, s.f. Urâţenie mare, sluţenie; hâzenie. F (Concr.) Persoană foarte urâtă. — Contaminare între **hâd** şi **hidoşenie.**

HÂÍ, *hâiesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se apleca într-o parte; a deveni strâmb; a se înclina. F Tranz. şi refl. A (se) prăvăli; a (se) nărui. — Cf. magh. h a j o l n i .

HÂÍT, -Ă, *hâiţi, -te*, adj. (Pop.) Aplecat, lăsat, prăvălit într-o parte; strâmb. F Surpat, prăbuşit. [Var.: **hăít, -ă** adj.] — V. **hâi.**

HÁLPAV, -Ă adj. v. **hulpav.**

HÁLPOV, -Ă adj. v. **hulpav.**

HÂMÂÍ vb. IV v. **hămăi.**

HÂNDÍCHI s.n. v. **hindichi.**

HÂNSÁR, *hânsari*, s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Ostaş călare fără leafă care era răsplătit din prada luată de la duşmani. — Et. nec.

HÂNŢÁU, *hânţaie,* s.n. (Pop.) Bancă cu cleşte de fixare, asemănătoare cu scăunoaia, pe care rotarul fixează bucăţile de lemn din care face spiţele. — Et. nec.

HÂR interj. **1.** Cuvânt care imită mârâitul câinilor. G Expr. *Că(-i) hâr, că(-i) mâr* sau *hâr încoace, hâr încolo*, se zice când cineva se încurcă în explicaţii neconvingătoare, mincinoase. **2.** Cuvânt care imită zgomotul produs de unele mecanisme vechi (defecte). — Onomatopee.

HÁRĂ, *hâre*, s.f. (Reg.) Ceartă, neînţelegere, zâzanie (pentru lucruri mărunte). G Loc. adv. *De-a hâra* = cu spirit de contradicţie, cu dorinţa de a face cuiva în ciudă. — Din **hârâi** (derivat regresiv).

HÂRĂU, *hârăi*, s.m. (Reg.) Specie de uliu. [Var.: **hărău** s.m.] — Et. nec.

HÂRÂÍ, *hârâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre mecanisme stricate; la pers. 3) A scoate un zgomot dogit. **2.** Intranz. (Despre organele respiratorii; *p. ext.* despre persoane) A scoate sunete aspre, de obicei din cauza unei boli; a respira greu, a hârcâi. F (Peior.) A vorbi neclar, mormăit. F A sforăi. **3.** Intranz. (Despre câini; la pers. 3) A mârâi. **4.** Refl. recipr. A se certa, a se ciondăni. F Tranz. (Fam.) A întărâta, a irita pe cineva. **5.** Refl. (Rar) A se freca, a se lovi cu zgomot de ceva. — **Hâr** + suf. *-âi.*

HÂRÂIÁLĂ, *hârâieli*, s.f. Zgomot răguşit produs de o respiraţie grea; hârcâială, hârcâit, hârâitură; tuse (din piept). [Pr.: *-râ-ia-*] — **Hârâi** + suf. *-eală.*

HÂRÂÍT[1]**,** *hârâituri*, s.n. Zgomot produs de frecarea unui obiect de altul, de un mecanism stricat, de organele respiratorii bolnave etc. — V. **hârâi.**

HÂRÂÍT[2]**, -Ă,** *hârâiţi, -te*, adj. **1.** (Despre glas, vorbire, sunete) Care hârâie; hârâitor. **2.** (Despre mecanisme, obiecte etc.) Stricat, hodorogit, uzat. — V. **hârâi.**

HÂRÂITÓR, -OÁRE, *hârâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre glas, vorbire, sunet) Care hârâie; hârâit**2**. **2.** S.f. Jucărie cu care se produce (prin rotirea unui dispozitiv) un zgomot specific, dogit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Hârâi** + suf. *-tor.*

HÂRÂITÚRĂ, *hârâituri,* s.f. **1.** Hârâială; vorbire răguşită, însoţită de o respiraţie greoaie, de om bolnav. **2.** Mârâit de câine. [Pr.: *-râ-i-*] — **Hârâi** + suf. *-tură.*

HÂRB, *hârburi,* s.n. **1.** (Pop.) Ciob, spărtură. **2.** Vas (de bucătărie) vechi, uzat, spart sau de proastă calitate; *p. gener.* orice lucru lipsit de valoare, vechi, stricat. **3.** Fig. Om bătrân, bolnav, neputincios. — Cf. bg. h ъ r b e l .

HÂRBÁR, -Ă, *hârbari, -e,* adj. (Pop.; despre câini) Fără stăpân; de pripas. F Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Fără căpătâi, hoinar, vagabond, hârbareţ. — **Hârb** + suf. *-ar.*

HÂRBÁREŢ, -Ă, *hârbareţi, -e,* adj. (Reg.) **1.** Care gustă din toate mâncărurile; pofticios. **2.** Fără căpătâi, haimana; hârbar. — **Hârb** + suf. *-areţ.*

HÂRBUÍ, *hârbuiesc*, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) preface în hârburi; a (se) hodorogi, a (se) uza, a (se) strica. — **Hârb** + suf. *-ui.*

HÂRBUÍT, -Ă, *hârbuiţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Prefăcut în hârburi; stricat, uzat, hodorogit. — V. **hârbui.**

HÂRBŬŢ, *hârbuţe*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *hârb.* — **Hârb** + suf. *-uţ.*

HÁRCĂ, *hârci*, s.f. **1**. Craniu (de mort); ţeastă. **2**. Epitet depreciativ dat unei femei bătrâne, urâte şi rele. — Din ucr. **hyrka.**

HÂRCÂÍ vb. IV v. **hârcâi.**

HÂRCÂÍ, *hârcâi*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A respira cu greutate, scoţând zgomote răguşite şi hârâitoare; a hârâi. [Var.: **hârcăí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică.

HÂRCÂIÁLĂ, *hârcăieli*, s.f. (Pop.) Hârâială. [Pr.: *-câ-ia-*] — **Hârcâi** + suf. *-eală.*

HÂRCÂÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a hârcâi;* hârâială. [Var.: **hărcăít** s.n.] — V. **hârcâi.**

HÂRCIÓG, *hârciogi*, s.m. Mamifer rozător cu blană frumoasă, pufoasă, roşcată-cafenie, cu coada scurtă şi cu două pungi de amândouă părţile ale gurii, care servesc la transportul proviziilor în galeriile subterane unde hibernează; grivan *(Cricetus cricetus).* — Din magh. **hörcsög.**

HÂRDĂIÁŞ, *hârdăiaşe*, s.n. Diminutiv al lui *hârdău.* [Pr.: *-dă-ia-ş*] — **Hârdău** + suf. *-aş.*

HÂRDÁU, *hârdaie*, s.n. Vas făcut din doage de lemn, dintre care două pot fi mai lungi şi găurite, servind ca toarte, folosit la păstrarea sau la transportarea lichidelor; ciubăr. G Expr. *A turna* (pe cineva) *la hârdău* (sau *la hârdăul lui Petrache)* = a băga (pe cineva) la închisoare, a aresta (pe cineva). F Conţinutul vasului descris mai sus. — Din magh. **hordó.**

HÂRJÂÍ vb. IV v. **hârşâi.**

HÂRJÂÍT s.n. v. **hârşâit.**

HÂRJÂITÚRĂ s.f. v. **hârşâitură.**

HÂRJOÁNĂ, *hârjoane*, s.f. Încăierare în joacă; hârjoneală. — Din **hârjoni** (derivat regresiv).

HÂRJONEÁLĂ, *hârjoneli,* s.f. Hârjoană. — **Hârjoni** + suf. *-eală.*

HÂRJONÍ, *hârjonesc*, vb. IV. Refl. recipr. A se încăiera cu cineva în glumă. — Cf. magh. h o r s o l n i .

HÂRLĂUÁN, -Ă, *hârlăuani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din oraşul Hârlău. **2.** Adj. Care aparţine oraşului Hârlău sau hârlăuanilor (**1**), referitor la oraşul Hârlău ori la hârlăuani. — **Hârlău** (n.pr.) + suf. *-an.*

HÂRLĂUÁNCĂ, *hârlăuance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din oraşul Hârlău. — **Hârlăuan** + suf. *-că.*

HÂRLÉŢ, *hârleţe*, s.n. (Reg.) Cazma. F Lopată. — Din sl. **gylĭcĭ.**

HÂRLOSTEÁ, *hârlostele*, s.f. Plan înclinat de scânduri acoperit cu o ţesătură de lână scămoşată, care serveşte la reţinerea firişoarelor de aur din nisipurile aurifere spălate cu apă. — Et. nec.

HÂRSÍ, *hârsesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) **1.** A nu se îndura să cheltuiască; a se zgârci, a se scumpi. **2.** A se deprinde (cu necazurile, cu nevoile); a se hârşâi (**2**). — Et. nec.

HÂRSÍT, -Ă, *hârsiţi, -te*, adj. (Reg.) Lacom de câştig, avid de bani, cărpănos; *p. ext.* rău, lipsit de înţelegere. [Var.: **hărsít, -ă** adj.] — V. **hârsi.**

HÂRŞ interj. v. **hârşti.**

HÂRŞÂÍ, *hârşâi*, vb. IV. **1.** Intranz. A se freca de ceva, producând zgomot. F Tranz. (Rar) A scrijeli, a zgâria. **2**. Refl. A se deprinde (cu necazurile, cu nevoile); a se hârsi. [Var.: **hârşíi, hârjâí, hârşcâí** vb. IV] — **Hârş** + suf. *-âi.*

HÂRŞÂÍRE, *hârşâiri*, s.f. Acţiunea de *a (se) hârşâi* şi rezultatul ei; hârşâit, hârşâitură. [Var.: **hârşiíre** s.f.] — V. **hârşâi.**

HÂRŞÂÍT s.n. Faptul de *a (se) hârşâi*; zgomot produs prin frecarea unui obiect de altul; hârşâire, hârşâitură. [Var.: **hârşiít, hârjâít, hârşcâít** s.n.] — V. **hârşâi.**

HÂRŞÂITÚRĂ, *hârşâituri*, s.f. **1.** Tăietură însoţită de un zgomot caracteristic. **2.** Hârşâit. [Pr.: *-şâ-i-*. — Var.: **hârşcâitúră, hârjâitúră** s.f.] — **Hârşâi** + suf. *-tură.*

HÂRŞCÂÍ vb. IV v. **hârşâi.**

HÂRŞCÂÍT s.n. v. **hârşâit.**

HÂRŞCÂITÚRĂ s.f. v. **hârşâitură.**

HÁRŞIE, *hârşii,* s.f. (Reg.) Blană (neagră) de miel, cu lâna creaţă şi mărunţă, din care se fac căciuli, gulere etc. sau cu care se îmblănesc hainele. [Var.: **hărşie** s.f.] — Cf. magh. h a s k e r, h a s k á r t y a „piele de pe burtă”.

HÂRŞÍÍ vb. IV v. **hârşâi.**

HÂRŞÍÍRE s.f. v. **hârşâire.**

HÂRȘIÍT s.n. v. **hârșâit.**

HÂRȘNÍ vb. IV v. **hărșni.**

HÂRȘOVEÁN, -Ă, *hârșoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Hârșova. **2.** Adj. Care aparține Hârșovei sau hârșovenilor (**1**), referitor la orașul Hârșova ori la hârșoveni. — **Hârșova** (n.pr.) + suf. *-ean.*

HÂRȘOVEÁNCĂ, *hârșovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Hârșova. — **Hârșovean** + suf. *-că.*

HÂRȘTI interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de frecarea sau de zgârierea suprafeței aspre a două obiecte. F Cuvânt care imită zgomotul produs prin spintecarea cu putere a aerului (lovind, plesnind, retezând etc. ceva). [Var.: **harș, hârș** interj.] — Onomatopee.

HÂRTÁU, *hârtaie*, s.n. (Reg.) Bucată lungă de pământ. — **Hart**[an] + suf. *-ău.*

HÂRTÍE, *hârtii,* s.f. **1.** Produs industrial special pentru scris, tipărit, desenat, împachetat etc., fabricat din celuloză, cu sau fără adaos de fibre sau de materiale de umplutură, în formă de foi subțiri și întinse. G Expr. *A pune* (sau a *așterne) ceva pe hârtie* = a scrie, a redacta ceva. **2.** Foaie de hârtie (**1**) (scrisă sau tipărită). **3.** Act, document, scrisoare etc. cu caracter oficial. **4.** Ban de hârtie (**1**), bancnotă. *Cinci hârtii de câte o sută.* G *Hârtie de valoare* = înscris care atestă participarea la formarea unui capital sau la acordarea unui împrumut și care dă proprietarului sau posesorului său dreptul de a primi dividende sau de a încasa dobândă. *Hârtie-monedă* = bani de hârtie. **5.** (Sport) Categorie de greutate în box, la juniori, între 45 și 48 kg. — Din sl. **chartija.**

HÂRTIOÁRĂ, *hârtioare,* s.f. Diminutiv al lui *hârtie* (**2**); hârtiuță. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Hârtie** + suf. *-oară.*

HÂRTIÚȚĂ, *hârtiuțe*, s.f. Hârtioară. [Pr.: *-ti-u-*] — **Hârtie** + suf. *-uță.*

HÂRTÓP, *hârtoape*, s.n. **1.** Adâncitură, groapă pe un drum. **2.** Scobitură lungă și adâncă, de forma unei râpe prăpăstioase, formată de apă. [Pl. și: *hârtopuri.* — Var.: (pop.) **vârtóp** s.n.] — Din sl. **vrŭtŭpŭ.**

HÁRȚĂ s.f. v. **harți.**

HÂRȚI[1] interj. (În expr.) *Hârți încoace* (sau *încolo*)*, scârți încolo,* exprimă o încercare nereușită de a urni din loc un lucru greu. — Onomatopee.

HÁRȚI[2] s.m. pl. v. **harți.**

HÂRȚOÁGĂ, *hârțoage,* s.f. (Depr.) Hârtie scrisă, document, act (vechi sau fără valoare). [Var.: **hârțóg** s.n.] — Din **hârtie.**

HÂRȚÓG s.n. v. **hârțoagă.**

HÂRȚUÍ vb. IV v. **hărțui.**

HÂRȚUÍT, -Ă adj. v. **hărțuit.**

HÂRZÓB, *hârzoabe,* s.n. (Reg.) **1.** Funie groasă folosită la coborârea sau la ridicarea greutăților din adâncime. G Expr. (Ir.) (*A se crede*) *coborât cu hârzobul din cer* = (a se crede) mult superior celor din jur, a (fi) mândru, îngâmfat. *A cădea cu hârzobul din cer* = a veni, a pica pe neașteptate; a se realiza de la sine. **2.** Ladă care în trecut servea drept scenă și în spatele căreia păpușarul mânuia păpușile; lada păpușilor. **3.** Coșuleț din ramuri de brad, în care se păstrează peștii prinși în apele de munte. — Din bg. **vărzop** „legătură”.

HÂȘ interj. Cuvânt cu care se alungă găinile sau alte păsări (de curte). [Var.: **câș, hâci** interj.] — Onomatopee.

HÂȘÂÍ, *hâșâiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A alunga o pasăre cu strigătul „hâș”. [Var.: **hâșăí, cășăí** vb. IV] — **Hâș** + suf. *-âi.*

HÂTCÂÍ vb. IV v. **hătcăi.**

HÁTRU, -Ă, *hâtri, -e*, adj., s.m. și f. (Reg.) **1.** (Om) glumeț, mucalit, poznaș. **2.** (Om) isteț, deștept. F (Om) șiret, viclean. — Din ucr. **chytryj.**

HÂȚ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o mișcare bruscă și rapidă, când cineva apucă, smucește sau trage ceva. G Expr. *Hâț în sus, hâț în jos* sau *hâț în dreapta, hâț în stânga*, arată încercările numeroase și diverse pe care le face cineva pentru a îndeplini o acțiune sau pentru a scăpa dintr-o situație neplăcută. [Var.: **hăț** interj.] — Onomatopee.

HÁȚA interj. (De obicei repetat; adesea cu valoare de verb) Cuvânt care arată mișcări ritmice repetate, întrerupte sau legănate. F Cuvânt care arată o înaintare greoaie, înceată. — Formație onomatopeică.

HÂȚÂÍ, *hâțâi*, vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) hâțâna. — **Hâț** + suf. *-âi.*

HÂȚÂNÁ, *hâțân*, vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) scutura puternic; a (se) zgâlțâi; a (se) hâțâi. F A (se) mișca încoace și încolo; a (se) legăna, a (se) balansa. — Din **hâț.**

HÂZÉNIE, *hâzenii,* s.f. (Pop.) Hâdoșenie; (concr.) persoană hâdă. — **Hâd** + suf. *-enie.*

HÂZÍ, *hâzes*c, vb. IV. Refl. (Pop.) A deveni hâd. — Din **hâd.**

HE interj. v. **hei.**

HEAVY MÉTAL s.n. Muzică rock cu intensități sonore excesive și punere în scenă șocantă. [Pr.: *hévi métăl*] — Cuv. engl.

HEBDOMADÁR, -Ă, *hebdomadari, -e*, adj., s.n. (Publicație) care apare o dată pe săptămână; săptămânal. [Var.: **ebdomadár, -ă** adj., s.n.] — Din fr. **hebdomadaire.**

HEBEFRÉNIC, -Ă, *hebefrenici, -ce*, adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de hebefrenie. — Din fr. **hébéphrénique.**

HEBEFRENÍE, *hebefrenii*, s.f. Boală psihică, formă de schizofrenie, care apare la pubertate. — Din fr. **hébéphrénie.**

HEBELOGÍE s.f. Psihologia adolescenței. — Din fr. **hébélogie.**

HEBETÚDINE, *hebetudini,* s.f. Stare maladivă de toropeală, din care cauză bolnavul este cufundat într-o amorțire generală, fără delir sau halucinații. — Din lat. **hebetudo, -inis,** fr. **hébétude.**

HEBOÍD, -Ă, *heboizi, -de,* adj. (Despre bolnavi) Care se manifestă în special prin tendința de comitere a unor acte antisociale. [Pr.: *-bo-id*] — Din fr. **héboïde.**

HEC interj. (Reg.) Cuvânt care imită sughițul. — Onomatopee.

HECATÓMBĂ, *hecatombe,* s.f. Jertfă religioasă (de o sută de animale) care se făcea în Antichitate la greci și la romani. F Denumirea sărbătorii în care se făceau asemenea jertfe. F Fig. Masacru, măcel; grămadă de cadavre. [Var.: **ecatómbă** s.f.] — Din fr. **hécatombe.**

HÉCELĂ, *hecele,* s.f. (Reg.) Darac. — Din magh. **ecselő.**

HECHT s.n. Formă sub care se prezintă pielea animalelor după eliminarea părților cu structura prea rară, pentru a putea fi folosită la croit. [Pr.: *hehț*] — Cuv. germ**.**

HECTÁR, *hectare*, s.n. Unitate de măsură pentru suprafețe agrare, egală cu aria unui pătrat cu latura de 100 de metri. [Scris și (prescrutat): *ha*] — Din fr. **hectare.**

HÉCTIC, -Ă, *hectici, -e,* adj. (Med.; despre febră) Lent și continuu (cu mari oscilații). — Din fr. **hectique.**

HECTIZÍE, *hectizii,* s.f. Friguri continue. — Din fr. **hectisie.**

HECTOGRÁF, *hectografe*, s.n. Șapirograf. — Din fr. **hectographe,** germ. **Hektograph.**

HECTOGRÁM, *hectograme*, s.n. Unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 100 de grame. — Din fr. **hectogramme,** germ. **Hektogramm.**

HECTOLÍTRIC, -Ă, *hectolitrici, -ce,* adj. **1.** Măsurat în hectolitri. **2.** (În sintagma) *Greutate hectolitrică* = masa unui hectolitru de material granulos; greutatea unui hectolitru de cereale. — **Hectolitru** + suf. *-ic.*

HECTOLÍTRU, *hectolitri,* s.m. Unitate de măsură pentru volume, egală cu 100 de litri, folosită mai ales pentru măsurarea cerealelor. [Abr.: *hl*] — Din fr. **hectolitre,** germ. **Hektoliter.**

HECTOMÉTRIC, -Ă, *hectometrici, -ce*, adj. Care se referă la hectometru; măsurat în hectometri. — Din fr. **hectométrique.**

HECTOMÉTRU, *hectometri*, s.m. Unitate de măsură pentru distanță, egală cu 100 de metri. [Abr.: *hm*] — Din fr. **hectomètre,** germ. **Hektometer.**

HECTOWÁTT, *hectowați*, s.m. Unitate de măsură a puterii, egală cu 100 de wați. — Din fr. **hectowatt,** germ. **Hektowatt.**

HÉDER, *hedere*, s.n. Parte componentă a combinelor de cereale, constituită dintr-o platformă care are în față aparatul de tăiere, despărțitoarele de lan, un transportor, rabatorul și mecanismele de acționare ale acestora. — Din rus. **heder,** engl. **header.**

HEDONÍSM s.n. Concepție care proclamă plăcerea drept binele suprem, iar dorința de a o obține, principiu al comportamentului; cultul plăcerii. — Din fr. **hédonisme.**

HEDONÍST, -Ă, *hedoniști, -ste*, s.m. și f., adj. (Adept) al hedonismului. — Din fr. **hédoniste.**

HEDONÍSTIC, -Ă, *hedonistici, -ce*, adj. Hedonist. — Din fr. **hédonistique.**

HEGELIÁN, -Ă, *hegelieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la filosofia lui Hegel. **2.** S.m. și f. Adept al filosofiei lui Hegel. [Pr.: *-ghe-li-an*] — Din fr. **hégélien.**

HEGELIANÍSM s.n. Doctrina lui Hegel și a adepților săi; școala lui Hegel. [Pr.: *-ghe-li-a-*] — Din fr. **hégelianisme.**

HEGEMÓN, -Ă, *hegemoni, -e,* s.m. și f., adj. Conducător; (persoană) care reprezintă forța principală, conducătoare. [Var.: **heghemón, -ă,** s.m. și f., adj.] — Din lat. **hegemon.**

HEGEMÓNIC, -Ă, *hegemonici, -ce,* adj. De hegemonie, cu caracter de hegemonie. [Var.: **heghemónic, -ă** adj.] — Din germ. **hegemonisch.**

HEGEMONÍE s.f. Faptul de a avea rolul de conducere; supremație, dominație, de obicei a unui grup social față de altul sau a unui stat față de alte state. [Var.: **heghemoníe** s.f.] — Din fr. **hégémonie.**

HEGEMONÍSM s.n. Supremație politică a unui grup social față de altul sau a unui stat asupra altor state; tendință de hegemonie. [Var.: **heghemonísm** s.n.] — **Hegemon** + suf. *-ism.*

HEGHEMÓN, -Ă, s.m. și f., adj. v. **hegemon.**

HEGHEMÓNIC, -Ă adj. v. **hegemonic.**

HEGHEMONÍE s.f. v. **hegemonie.**

HEGHEMONÍSM s.n. v. **hegemonism.**

HEGÍRĂ s.f. Data plecării lui Mahomed de la Mecca la Medina (16 iulie 622), considerată ca începutul erei musulmane. — Din fr. **hégire.**

HEHÉ interj. v. **hei.**

HEHÉI interj. v. **ehei.**

HEI[1] interj. **1.** Exclamație care exprimă o chemare sau prin care se atrage cuiva atenția. **2.** Exclamație care exprimă: voie bună, satisfacție, plăcere, admirație, nerăbdare, rezervă, contrarietate, surprindere, regret etc. F (Adesea repetat) Exclamație care lasă să se înțeleagă că lucrurile sunt mult mai complicate decât par sau decât le crede cineva. [Var.: **he, hehé** interj.] — Onomatopee.

HÉI[2], *heiuri,* s.n. (Reg.) Dependință, acaret. — Din magh. **hely** „loc”.

HEIMATLÓS, *heimatloși*, s.n. (Jur.) Apatrid. [Pr.: *hai-*] — Din germ. **Heimatlos.**

HELÁNCĂ s.f. Țesătură sintetică supraelastică; obiect confecționat dintr-o astfel de țesătură. — Din fr., it. **helanca.**

HÉLBET interj. (Înv.) Se înțelege! las' pe mine! fii fără grijă! — Din tc. **elbet.**

HELCÓZĂ, *helcoze*, s.f. (Med.) Ulcerație. — Din fr. **helcose.**

HELCOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al ulcerațiilor. — Din fr. **helcologie.**

HELCOMÉTRU, *helcometre,* s.n. Aparat de gimnastică folosit pentru dezvoltarea forței musculare, care funcționează pe principiul învingerii rezistenței unei greutăți reglabile, ridicată și coborâtă cu ajutorul unor scripeți. — Din fr. **helcomètre.**

HELEȘTÉU, *heleșteie*, s.n. Bazin cu apă sau iaz special amenajat pentru creșterea și reproducerea peștilor. [Var.: **eleștéu** s.n.] — Din magh. **halastó.**

HÉLGE, *helgi*, s.f. (Zool.; reg.) Hermină. G Expr. *Alb ca* (sau *cum e*) *helgea* = foarte alb. — Din magh. **hölgy** „doamnă”.

HELIÁC, -Ă, *heliaci, -ce*, adj. (Livr.; despre aștri) Care răsare sau apune odată cu soarele. [Pr.: *-li-ac*] — Din fr. **héliaque.**

HELIÁNT, *helianți*, s.m. (Livr.) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). [Pr.: *-li-ant*] — Din fr. **hélianthe.**

HELIANTÍNĂ s.f. (Chim.) Metiloranj. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **hélianthine.**

HELIÁST, *heliaști,* s.m. Membru al unui cunoscut tribunal din Atena, care-și ținea ședințele în aer liber la răsăritul soarelui. [Pr.: *-li-asf*] — Din fr. **héliaste.**

HÉLICE s.f. v. **elice.**

HELICÓN, *helicoane*, s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu tuba, folosit în fanfarele militare, alcătuit dintr-un tub încovoiat în formă de spirală, prin care trec capul și mâna dreaptă a instrumentistului și cu care sunt emise tonuri grave. — Din fr. **hélicon.**

HELICOPTÉR s.n. v. **elicopter.**

HELIO- Element de compunere însemnând „privitor la Soare, la lumina Soarelui”, „care aparține Soarelui”, care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **hélio-.**

HELIOCENTRÁLĂ, *heliocentrale*, s.f. Centrală electrică solară. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliocentrale.**

HELIOCÉNTRIC, -Ă, *heliocentrici, -ce*, adj. Care aparține heliocentrismului, referitor la heliocentrism; care are Soarele drept centru. G *Sistemul heliocentric* = teorie fundamentată de Copernic, conform căreia Soarele se află în centrul sistemului nostru planetar, iar Pământul și celelalte planete se rotesc în jurul său; heliocentrism. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliocentrique.**

HELIOCENTRÍSM s.n. Sistemul heliocentric. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliocentrisme.**

HELIOCROMÍE s.f. (Poligr.) Tipar adânc, policrom. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliochromie.**

HELIODÓR s.n. Varietate galbenă, transparentă de beril, care conține puțin oxid de fier și este o piatră prețioasă. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliodore.**

HELIOFÍL, -Ă, *heliofili, -e,* adj. (Despre plante) Iubitor de lumină, care se îndreaptă către lumină; care crește în regiuni puternic însorite. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliophile.**

HELIOFIZIOTERÁPIC, -Ă, *heliofizioterapici, -ce,* adj. Care se referă la fizioterapia solară. [Pr.: *-li-o-fi-zi-o-*] — **Helio-** + **fizioterapic.**

HELIOFÓB, -Ă, *heliofobi, -e*, adj. s.m. și f. **1.** (Med.) Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de heliofobie. **2.** Adj. (Despre plante) Care nu suportă lumina solară, care crește în regiuni umbrite. [Pr.: *-li-o-*. — Var.: **eliofób, -ă** adj., s.m. și f.] — Din **heliofobie** (derivat regresiv).

HELIOFOBÍE, *heliofobii*, s.f. (Med.) Fobie de lumină solară. — Din fr. **héliophobie.**

HELIOGRÁF, *heliografe,* s.n. Nume dat mai multor aparate, servind la: **a)** reproducerea, prin copiere, a desenelor executate pe hârtie de calc cu ajutorul unei hârtii speciale impregnate cu o soluție sensibilă la lumină, developarea făcându-se cu vapori de amoniac; **b)** transmiterea semnalelor luminoase prin dirijarea, cu ajutorul unei oglinzi, a reflectării razelor solare; **c)** măsurarea puterii calorice a Soarelui și înregistrarea perioadelor din zi cu timp însorit; **d)** fotografierea Soarelui. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliographe.**

HELIOGRÁFIC, -Ă, *heliografici, -ce*, adj. Referitor la heliografie. G *Hârtie heliografică* = hârtie specială, sensibilă la acțiunea luminii, pe care se copiază la heliograf desene făcute pe hârtie de calc. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliographique.**

HELIOGRAFÍE s.f. **1.** Reproducere în mai multe exemplare a unei imagini cu ajutorul heliografului. **2.** Procedeu de tipar care folosește clișee pe plăci de cupru obținute pe cale fotochimică și acoperite cu un strat de granule foarte fine de asfalt. F (Înv.) Heliogravură (**1**). **3.** (Rar) Descriere a Soarelui. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliographie.**

HELIOGRAVÓR, *heliogravori,* s.m. Lucrător specialist în heliogravură. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliograveur.**

HELIOGRAVÚRĂ, *heliogravuri*, s.f. **1.** Ansamblu de procedee fizice și chimice cu care se execută clișeele de cupru pentru imprimarea heliografică; heliografie. F Gravură obținută printr-un astfel de procedeu. **2.** Procedeu fotomecanic de gravare a formelor de tipar adânc; fotogravură. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliogravure.**

HELIOLITOGRAFÍE, *heliolitografii,* s.f. Procedeu litografic în care formele de tipar sunt obținute prin reproducere fotografică. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliolithographie.**

HELIOMARÍN, -Ă, *heliomarini, -e*, adj. (Despre tratamente medicale) Care utilizează acțiunea simultană a razelor solare și a aerului de mare. [Pr.: *-li-o*] — Din fr. **héliomarin.**

HELIOMÉTRIC, -Ă, *heliometrici, -ce*, adj. De heliometru; făcut cu heliometrul. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliométrique.**

HELIOMÉTRU, *heliometre*, s.n. Instrument optic pentru determinarea diametrului aparent al Soarelui și al planetelor sau a distanței unghiulare dintre două stele. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **heliomètre.**

HELIÓN, *helioni,* s.m. Nucleu al atomului de heliu. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **hélion.**

HELIOPLASTÍE, *helioplastii,* s.f. Procedeu de gravură fotografică prin care se obțin planșe gravate în relief. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliоplastie.**

HELIOSCÓP, *helioscoape,* s.n. Aparat sau dispozitiv optic care se atașează la o lunetă pentru a proteja vederea în timpul observării discului solar. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **hélioscope.**

HELIOSTÁT, *heliostate*, s.n. Instrument alcătuit dintr-un sistem optic, pus în mișcare de un mecanism de ceasornic, folosit pentru a transmite un fascicul de raze solare într-o direcție determinată. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliostat.**

HELIOTACTÍSM s.n. (Biol.) Heliotropism. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotactisme.**

HELIOTÉHNIC, -Ă, *heliotehnici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Tehnică de utilizare a energiei solare prin transformarea luminii naturale în curent electric cu ajutorul fotopilelor. **2.** Adj. De heliotehnică (**1**). [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotechnique.**

HELIOTEHNICIÁN, -Ă, *heliotehnicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în heliotehnică (**1**). [Pr.: *-li-o-teh-ni-ci-an*] — **Helio-** + **tehnician.**

HELIOTERÁPIC, -Ă, *helioterapici, -ce,* adj. Referitor la helioterapie; care ține de helioterapie. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliothérapique.**

HELIOTERAPÍE, *helioterapii*, s.f. Tratament care constă în expunerea corpului omenesc la acțiunea razelor solare ultraviolete, folosit în rahitism, reumatism, tuberculoză osoasă, unele boli de piele etc.; baie de soare. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliothérapie.**

HELIOTÉRM, -Ă, *heliotermi, -e,* adj. Heliotermic. [Pr.: *-li-o-*] — Din **heliotermic** (derivat regresiv).

HELIOTÉRMIC, -Ă, *heliotermici, -ce,* adj. Care se referă la heliotermie, care este caracteristic pentru acest fenomen. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliothermique.**

HELIOTERMÍE, *heliotermii,* s.f. Fenomen fizic care constă în păstrarea mai mult timp a căldurii înmagazinate în apa sărată a unor lacuri comparativ cu regiunile învecinate, datorită prezenței la suprafața lacurilor a unui strat izolator de apă dulce, care împiedică iradierea căldurii în atmosferă. [Pr.: *-li-o-*] — Din **heliotermic.**

HELIOTIPÍE, *heliotipii*, s.f. Fotocolografie. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotypie.**

HELIOTRÓP, (**1, 2**) *heliotrope*, s.n., (**3**) *heliotropi,* s.m. **1.** S.n. Materie colorantă folosită la vopsitul bumbacului. **2.** S.n. Varietate de calcedonie, de culoare verde-închis sau roșie cu pete galbene strălucitoare, folosită ca piatră semiprețioasă din care se fac obiecte ornamentale. **3.** S.m. Numele unei plante aromatice, cu frunze ovale, cu flori de culoare albă sau albastru-deschis, folosite în industria parfumului *(Heliotropium europaeum).* F Ulei eteric extras din planta de mai sus. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotrope.**

HELIOTRÓPIC, -Ă, *heliotropici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la heliotropism; de heliotropism. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotropique.**

HELIOTROPÍNĂ, *heliotropine,* s.f. Substanță chimică cristalină extrasă din heliotrop (**3**), cu miros de violete, utilizată în industria parfumurilor și în cosmetică. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotropine,** germ. **Heliotropin.**

HELIOTROPÍSM s.n. Proprietate pe care o au unele plante de a se îndrepta spre soare sau spre altă sursă de lumină; fototropism. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotropisme.**

HELIÓZĂ, *helioze*, s.f. (Livr.) Insolație. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliose.**

HELIOZINCOGRAFÍE, *heliozincografii*, s.f. Procedeu de reproducere a hărților și a desenelor, care constă în trecerea desenului pe o placă de zinc granulat. F (Concr.) Reproducere obținută prin acest procedeu. [Pr.: *-li-o-*] — **Helio-** + **zincografie.**

HELIPÓRT, *heliporturi,* s.n. Aeroport de dimensiuni reduse, construit special pentru elicoptere. — Din fr. **éliport.**

HELIPÓT, *helipoturi*, s.n. (Elt.) Potențiometru de precizie, la care variația totală a valorii se obține printr-un număr mare de rotații. — Din fr. **hélipot.**

HÉLIU s.n. Element chimic din familia gazelor nobile, rar, inert, incolor, inodor și ușor, care se găsește în cantități mici în atmosferă și se folosește la umplerea baloanelor dirijabile, fiind neinflamabil. — Din fr. **hélium.**

HELMÍNT, *helminți*, s.m. (Med.) Nume generic al viermilor paraziți. — Din fr. **helminthe.**

HELMINTIÁZĂ, *helmintiaze*, s.f. Infestare cu viermi paraziți intestinali, întâlnită mai ales la copii. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **helminthiase.**

HELMÍNTIC, -Ă, *helmintici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la helminți, de helminți. — Din fr. **helmintique.**

HELMINTOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază viermii paraziți și mijloacele de combatere a lor. — Din fr. **helminthologie.**

HELMINTOSPORIÓZĂ, *helmintosporioze*, s.f. Boală a plantelor provocată de unele ciuperci parazite, manifestată prin apariția pe frunze a unor pete brune, în dreptul cărora țesuturile se rup. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **helminthosporiose.**

HELOFÍTĂ, *helofite,* s.f., adj. (Plantă de mlaștină) cu rizomul în apă sau în nămol, intermediară între plantele terestre și cele de apă. — Din fr. **hélophyte.**

HELVÉT, *helveți,* s.m. Persoană care aparține unui trib celtic, care trăia în Antichitate în partea de nord-vest a Elveției de azi. — Din lat. **Helvetii.**

HELVÉTIC, -Ă, *helvetici, -ce,* adj. Care aparține Confederației Helvetice, referitor la Confederația Helvetică. — Din fr. **hélvetique.**

HEM, *hemuri,* s.n. Nucleu al hemoglobinei și al altor pigmenți respiratori celulari, de care se leagă un ion de fier. — Din fr. **hème.**

HEMANGIÓM, *hemangioame,* s.n. Anomalie vasculară (congenitală) care constă dintr-o aglomerare de vase capilare nou formate și care se prezintă ca o pată roșie-violacee de dimensiuni variate, localizată pe mâini, pe față, pe buze etc. [Pr.: *-gi-om*] — Din fr. **hémangiome.**

HEMARTRÓZĂ, *hemartroze*, s.f. Acumulare de sânge într-o articulație, cauzată de lovituri, fracturi, boli de sânge, scorbut etc. — Din fr. **hémarthrose.**

HEMATEMÉZĂ, *hematemeze*, s.f. Hemoragie pe traiectul tubului digestiv, eliminată pe gură, frecventă în ulcer și în cancerul gastric. — Din fr. **hematémèse.**

HEMÁTIC, -Ă, *hematici, -e*, adj. (În sintagma) *Organ hematic* = organ care produce globule roșii. — Din fr. **hématique.**

HEMATÍE, *hematii*, s.f. Celulă sangvină de culoare roșie, datorită hemoglobinei pe care o conține; globulă roșie, eritrocit. — Din fr. **hématie.**

HEMATIMETRÍE, *hematimetrii,* s.f. (Med.) Numărătoare a hematiilor. — Din fr. **hématimétrie.**

HEMATIMÉTRU, *hematimetre*, s.n. Aparat folosit pentru numărarea globulelor (roșii) din sânge. — Din fr. **hématimètre.**

HEMATÍNĂ, *hematine*, s.f. Pigment care provine din sânge și conține fier. — Din fr. **hématine.**

HEMATÍT s.n. Oxid natural de fier foarte dur, de culoare roșie sau brună, cu luciu semimetalic. — Din fr. **hématite.**

HEMATOCÉL, *hematocele*, s.n. Tumoare formată printr-o revărsare de sânge într-un țesut celular. — Din fr. **hématocèle.**

HEMATOCHERATÓZĂ, *hematocheratoze,* s.f. Dezvoltare excesivă a stratului cornos din epidermă. — Din fr. **hematokératose.**

HEMATOCRÍT, *hematocrite*, s.n. **1.** Aparat care permite separarea prin centrifugare a elementelor celulare din plasmă, pentru stabilirea gradului de diluție sau de concentrare a sângelui; hematoglobinometru. **2.** Volumul procentual de hematii dintr-o probă de sânge. — Din fr. **hematocrite.**

HEMATOCRÓM s.n. (Biol.) Pigment roșu, portocaliu al unor alge. — Din engl. **h(a)ematochrome.**

HEMATODERMÍE, *hematodermii*, s.f. (Med.) Nume generic al afecțiunilor sistemului hematopoietic însoțite de leziuni cutanate. — Din engl. **hematodermie.**

HEMATOFÁG, -Ă, *hematofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Animal) care se hrănește cu sângele altui animal. — Din fr. **hématophage.**

HEMATOFAGÍE, *hematofagii,* s.f. **1.** (Med.) Fagocitoză a hematiilor. **2.** Faptul de a se hrăni cu sânge. — Din fr. **hematophagie.**

HEMATOFOBÍE, *hematofobii*, s.f. Stare patologică care constă într-o teamă morbidă de sânge. — Din fr. **hematophobie.**

HEMATOGÉN, -Ă, *hematogeni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre unele medicamente) Care produce sânge, care face să crească numărul globulelor roșii din sânge. **2.** S.n. Produs alimentar concentrat, obținut prin amestecarea sângelui cu lapte și cu diferite substanțe aromatizate și folosit ca tonic puternic în anemii pernicioase, slăbiciune anormală etc. — Din fr. **hématogène.**

HEMATOGLOBINOMÉTRU, *hematoglobinometre,* s.n. Hematocrit. — Din fr. **hématoglobinomètre.**

HEMATOLÓG, -Ă, *hematologi, -oge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în hematologie. — Din fr. **hématologue.**

HEMATOLÓGIC, -Ă, *hematologici, -ce*, adj. Referitor la hematologie, care aparține hematologiei. — Din fr. **hématologique.**

HEMATOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei și a medicinii care se ocupă cu studiul morfologiei, fiziologiei și patologiei sângelui și al organelor hematopoietice. — Din fr. **hématologie.**

HEMATÓM, *hematoame,* s.n. Tumoare care conține o aglomerare de sânge închistat, provocată de ruperea spontană sau traumatică a vaselor sangvine. — Din fr. **hématome.**

HEMATOMETRÍE, *hematometrii*, s.f. Examinare a sângelui în vederea determinării tipurilor și proporției diferitelor elemente constitutive, precum și a cantității de hemoglobină. — Din fr. **hématométrie.**

HEMATOPOIÉTIC, -Ă, *hematopoietici, -ce*, adj. Care se referă la hematopoieză. — Din fr. **hématopoiétique.**

HEMATOPOIÉZĂ s.f. Proces de formare și de maturație a celulelor sangvine. — Din fr. **hématopoièse.**

HEMATOPORFIRÍNĂ s.f. Substanță provenită din hem prin eliminarea fierului și care apare ca produs de descompunere a hemoglobinei în sânge și în urină. — Din fr. **hematoporphyrine.**

HEMATOSCÓP, *hematoscoape*, s.n. Instrument folosit pentru dozarea hemoglobinei în sânge. — Din fr. **hématoscope.**

HEMATOSCOPÍE, *hematoscopii*, s.f. (Med.) Examinare a sângelui la microscop. — Din fr. **hématoscopie.**

HEMATOSPECTROSCOPÍE, *hematospectroscopii,* s.f. (Med.) Examinare a sângelui cu ajutorul spectroscopului. — Din fr. **hématospectroscopie.**

HEMATOSPERMÍE, *hematospermii*, s.f. (Med.) Prezență a sângelui în spermă; hemospermie. — Din fr. **hématospermie.**

HEMATOTERAPÍE, *hematoterapii*, s.f. (Med.) Hemoterapie. — Din fr. **hématothérapie.**

HEMATOXILÍNĂ s. f. Substanță incoloră, solubilă în alcalii și insolubilă în apă, alcool și eter. — Din fr. **hématoxyline.**

HEMATÓZĂ, *hematoze,* s.f. Transformare a sângelui venos în sânge arterial prin eliminarea bioxidului de carbon și prin fixarea oxigenului din aerul inspirat; oxigenare (**2**). — Din fr. **hématose.**

HEMATOZOÁR, *hematozoare*, s.n. Sporozoar parazit, care trăiește în hematii la om și în tubul digestiv al țânțarului anofel și care este agentul patogen al malariei *(Plasmodium malariae).* [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **hématozoaire.**

HEMATÚRIC, -Ă, *hematurici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de hematurie. — Din fr. **hématurique.**

HEMATURÍE, *hematurii*, s.f. Prezență a sângelui sau a hematiilor în urină, întâlnită în unele afecțiuni renale, vezicale, uretrale etc. — Din fr. **hématurie.**

HEMERALÓP, -Ă, *hemeralopi, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de hemeralopie; nictalop. — Din fr. **héméralope.**

HEMERALOPÍE, *hemeralopii*, s.f. Slăbire sau pierdere a vederii în condiții de iluminare redusă, datorită absenței vitaminei A; cecitate nocturnă. — Din fr. **héméralopie.**

HEMEROLÓG, *hemerologi*, s.m. Autor de calendare; persoană care studiază probleme legate de calendare. — Din fr. **hémérologue.**

HEMEROLÓGIC, -Ă, *hemerologici, -ce,* adj. (Rar) De hemerologie. — Din fr. **hémérologique.**

HEMEROLOGÍE s.f. (Rar) Știința și arta de a alcătui calendare. — Din fr. **hémérologie.**

HEMEROTÉCĂ, *hemeroteci,* s.f. (Rar) Bibliotecă de publicații periodice; secție de periodice a unei biblioteci. — Din fr. **hémérothèque.**

HEMESÍT, -Ă adj. v. **hămesit.**

HEMIALGÍE, *hemialgii,* s.f. (Med.) Durere limitată la o singură parte a corpului. [Pr.: *-mi-al-*] — Din fr. **hémialgie.**

HEMIANESTEZÍE, *hemianestezii*, s.f. Pierdere a sensibilității unei jumătăți laterale a corpului. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **hémianesthésie.**

HEMIANOPSÍE, *hemianopsii,* s.f. Slăbire sau pierdere a vederii într-o jumătate a fiecărei retine, întâlnită în unele boli nervoase, nepermițând ochilor să cuprindă decât o parte din câmpul vizual. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **hémianopsie.**

HEMIATROFÍE, *hemiatrofii,* s.f. (Med.) Atrofie limitată la o jumătate a corpului sau a unui organ. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **hemiatrophie.**

HEMICELULÓZĂ, *hemiceluloze*, s.f. Polizaharidă complexă, larg răspândită la plantele superioare. — Din fr. **hémicellulose.**

HEMICÍCLU, *hemicicluri,* s.n. Spațiu mare sau construcție în formă de semicerc pentru săli de cursuri, de spectacole etc. [Var.: **emicíclu** s.n.] — Din fr. **hémicycle.**

HEMICRANÍE, *hemicranii,* s.f. Durere a unei jumătăți a capului, constituind unul dintre simptomele migrenei. — Din fr. **hémicrânie.**

HEMICRIPTOFÍTĂ, *hemicriptofite,* adj., s.f. (Plantă perenă) la care mugurii de reînnoire apar în dreptul suprafeței solului sau sub stratul de frunze moarte sau de mușchi care acoperă pământul. — Din fr. **hémicryptophyte.**

HEMICRISTALÍN, -Ă, *hemicristalini, -e,* adj. (Despre roci vulcanice) Care are structura parțial cristalizată. — Din fr. **hémicristallin.**

HEMIELÍTRĂ, *hemielitre*, s.f. (Entom.) Aripă a unor insecte jumătate chitinoasă, jumătate membranoasă. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **hémielytre.**

HEMIFONÍE s.f. Incapacitate de a vorbi cu glas tare. — Din fr. **hémiphonie.**

HEMIMÉL, -Ă, *hemimeli, -e,* s.m. și f. (Med.) Monstru care prezintă hemimelie. — Din fr. **hémimèle.**

HEMIMELÍE, *hemimelii*, s.f. (Med.) Malformație congenitală caracterizată prin absența (extremităților) unui membru. — Din fr. **hémimélie.**

HEMIMETÁBOLĂ, *hemimetabole*, adj. (Entom.; despre insecte) Cu metamorfoză incompletă (fără stadiul de nimfă). — Din fr. **hémimétabole.**

HEMÍNĂ, *hemine,* s.f. Substanță organică produsă prin încălzirea hemoglobinei cu clorură de sodiu și acid acetic, folosită în medicina judiciară pentru identificarea petelor de sânge. — Din fr. **hémine.**

HEMIÓN, *hemioni*, s.m. Măgar sălbatic de mărimea catârului, care trăiește în Mongolia. [Pr.: *-mi-on*] — Din fr. **hémione.**

HEMIOPÍE, *hemiopii*, s.f. (Med.) Afecțiune a vederii datorată căreia bolnavul percepe numai o parte a obiectelor pe care le privește. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **hémiopie.**

HEMIPARESTEZÍE, *hemiparestezii,* s.f. (Med.) Parestezie a unei jumătăți a corpului. — Din fr. **hémiparesthésie.**

HEMIPARÉZĂ, *hemipareze*, s.f. Diminuare a forței, vitezei și amplitudinii mișcărilor voluntare într-una din jumătățile corpului, din motive organice sau funcționale. — Din fr. **hémiparésie** (după *pareză*).

HEMIPLÉGIC, -Ă, *hemiplegici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) bolnavă de hemiplegie. — Din fr. **hémiplégique.**

HEMIPLEGÍE, *hemiplegii,* s.f. Paralizie a unei jumătăți a corpului, datorată lezării unei părți a căii nervoase motorii. — Din fr. **hémiplégie.**

HEMIPTÉR, *hemiptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu prima pereche de aripi parțial chitinizată și cu a doua membranoasă; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin; heteropter. — Din fr. **hémiptère.**

HEMISTÍH s.n. v. **emistih.**

HEMOCIANÍNĂ, *hemocianine*, s.f. Proteină de culoare albastră, conținând cupru, prezentă în hemolimfa unor protozoare și a crustaceelor. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **hémocyanine.**

HEMOCÍT, *hemocite*, s.n. (Biol.) Denumire generică pentru celula sangvină. — Din fr. **hémocyte.**

HEMOCITOMÉTRU, *hemocitometre*, s.n. (Med.) Dispozitiv de măsurare a hematiilor. — Din fr. **hémocytomètre.**

HEMOCULTÚRĂ, *hemoculturi*, s.f. Cultivare și identificare a unor germeni patogeni din sânge prin însămânțarea sângelui pe un mediu de cultură. — Din fr. **hémoculture.**

HEMODIAGNÓSTIC, *hemodiagnostice*, s.n. Diagnostic pus în urma studierii analizelor sângelui. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **hémodiagnostic.**

HEMODIALÍZĂ, *hemodialize,* s.f. (Med.) Dializă a sângelui. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **hémodialyse.**

HEMODIALIZÓR, *hemodializori,* s.m. (Med.) Rinichi artificial. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **hémodialyseur.**

HEMODINÁMICĂ s.f. **1.** Circulație a sângelui în aparatul vascular. **2.** Capitol al fiziologiei care studiază circulația sângelui în organism. — Din fr. **hémodynamique.**

HEMODINAMOMÉTRU, *hemodinamometre,* s.n. (Med.) Instrument pentru măsurarea presiunii sângelui. — Din fr. **hémodynamomètre.**

HEMOFÁG, -Ă, *hemofagi, -ge*, adj. (Biol.) **1.** (Despre animale) Care se hrănește cu sânge. **2.** (Despre celule) Care distruge globulele roșii din sânge. — Din fr. **hémophage.**

HEMOFILÍE, *hemofilii*, s.f. Boală ereditară, transmisă de mamă numai băieților, care constă într-o predispoziție spre hemoragie, cauzată de prelungirea timpului de coagulare a sângelui. — Din fr. **hémophilie.**

HEMOGÉNIC, -Ă, *hemogenici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** (Med.) Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hemogenie. **2.** Adj. Referitor la hemogenie. — Din fr. **hémogénique.**

HEMOGENÍE, *hemogenii*, s.f. Boală a sângelui, mai frecventă la femei, caracterizată prin scăderea numărului trombocitelor, purpură hemoragică, creșterea timpului de sângerare etc. — Din fr. **hémogènie.**

HEMOGLOBÍNĂ s.f. Substanță organică feruginoasă care constituie materia colorantă a globulelor roșii din sângele vertebratelor și care, datorată proprietății sale de a se oxida și de a se reduce cu ușurință, are rol în procesul respirator. — Din fr. **hémoglobine.**

HEMOGLOBINEMÍE s.f. (Med.) Prezență a hemoglobinei în sânge datorată distrugerii globulelor roșii; cantitate de hemoglobină prezentă în sânge datorată distrugerii globulelor roșii. — Din fr. **hémoglobinémie.**

HEMOGLOBINOMETRÍE, *hemoglobinometrii,* s.f. (Med.) Determinare a cantității de hemoglobină din sânge. — Din fr. **hémoglobinométrie.**

HEMOGLOBINOMÉTRU, *hemoglobinometre*, s.n. Aparat cu ajutorul căruia se poate determina cantitatea de hemoglobină din sânge. — Din fr. **hémoglobinomètre.**

HEMOGLOBINOPATÍE, *hemoglobinopatii,* s.f. (Med.) Nume generic al bolilor ereditare datorate hemoglobinei anormale. — Din fr. **hémoglobinopathie.**

HEMOGLOBINURÍE, *hemoglobinurii,* s.f. Simptom care constă în apariția hemoglobinei în urină. — Din fr. **hémoglobinurie.**

HEMOGRÁMĂ, *hemograme*, s.f. Examen de laborator care stabilește compoziția sângelui (numărul de hematii, leucocite și trombocite dintr-un milimetru cub de sânge, procentul diferitelor tipuri de leucocite și conținutul în hemoglobină al hematiilor); (concr.) buletin care cuprinde rezultatul unui astfel de examen de laborator. — Din fr. **hémogramme.**

HEMOLÍMFĂ, *hemolimfe*, s.f. Lichid organic care are aceleași proprietăți cu ale sângelui și care se găsește în aparatul circulator al nevertebratelor. — Din fr. **hémolymphe.**

HEMOLÍTIC, -Ă, *hemolitici, -ce*, adj. (Med.) Care produce hemoliză. — Din fr. **hémolytique.**

HEMOLÍZĂ, *hemolize,* s.f. Distrugere patologică a globulelor roșii din sânge și trecerea lor în plasmă. — Din fr. **hémolyse.**

HEMOLIZÍNĂ, *hemolizine*, s.f. Substanță de origine vegetală, animală sau de natură imună, caracterizată prin proprietatea de a descompune și dizolva globulele roșii, eliberând hemoglobina. — Din fr. **hémolysine.**

HEMOMÉTRU, *hemometre,* s.n. Aparat folosit pentru dozarea hemoglobinei din sânge. — Din fr. **hémomètre.**

HEMOPÁTIC, -Ă, *hemopatici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la hemopatie. — Din fr. **hémopathique.**

HEMOPATÍE, *hemopatii,* s.f. Denumire generică dată bolilor sângelui. — Din fr. **hémopathie.**

HEMOPOIÉZĂ s.f. (Med.) Hematopoieză. [Pr.: *-po-ie-*] — Din fr. **hémopoièse.**

HEMOPTÍZIC, -Ă, *hemoptizici, -ce,* adj., s.m. și f. (Bolnav) de hemoptizie. — Din fr. **hémopthysique.**

HEMOPTIZÍE, *hemoptizii*, s.f. Eliminare de sânge prin tuse, provocată de o hemoragie a căilor respiratorii, mai ales în cazurile de tuberculoză pulmonară. — Din fr. **hémoptysie.**

HEMORÁGIC, -Ă, *hemoragici, -ce*, adj. Cu caracter de hemoragie; provocat de hemoragie. — Din fr. **hémorragique.**

HEMORAGÍE, *hemoragii,* s.f. **1.** Scurgere abundentă de sânge, internă sau externă, în urma ruperii sau tăierii peretului unui vas sangvin; hemoree. G *Hemoragie intestinală* = enterohemoragie. *Hemoragie nazală* = epistaxis. **2.** Fig. Curgere, pierdere de capital. — Din fr. **hémorragie.**

HEMORÉE, *hemoree,* s.f. Hemoragie. — Din fr. **hémorrhée.**

HEMOROÍD, *hemoroizi,* s.m. Dilatație varicoasă internă sau externă a venelor din regiunea rectului, manifestată prin dureri și hemoragii, apărând mai ales la cei ce duc o viață sedentară; trânji. — Din fr. **hémorroïdes.**

HEMOROIDÁL, -Ă, *hemoroidali, -e,* adj. Referitor la hemoroizi. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hémorroidal.**

HEMOSIDERÍNĂ, *hemosiderine*, s.f. Pigment bogat în fier, prezent în ficat. — Din fr. **hémosidérine.**

HEMOSIDERÓZĂ, *hemosideroze*, s.f. Boală care se manifestă prin depunerea hemosiderinei în diverse organe (ficat, plămâni etc.). — Din fr. **hémosidérose.**

HEMOSPERMÍE, *hemospermii*, s.f. (Med.) Hematospermie. — Din fr. **hémospermie.**

HEMOSTÁTIC, -Ă, *hemostatici, -ce,* adj., s.n. (Agent mecanic, fizic sau chimic) care are însușirea de a opri o hemoragie. — Din fr. **hémostatique.**

HEMOSTÁZĂ, *hemostaze,* s.f. Oprire a unei hemoragii (prin procedee medicale sau chirurgicale), mai ales în timpul unei intervenții chirurgicale. — Din fr. **hémostase.**

HEMOTERAPÍE, *hemoterapii*, s.f. Administrare de sânge în scop terapeutic. — Din fr. **hémothérapie.**

HEMOTORÁX s.n. (Med.) Acumulare de sânge în cavitatea pleurală. — Din fr. **hémothorax.**

HEMOTOXÍE, *hemotoxii*, s.f. Otrăvire a sângelui. — Din fr. **hémotoxie.**

HEMOTOXÍNĂ, *hemotoxine,* s.f. (Med.) Substanță care exercită o acțiune nocivă asupra globulelor roșii. — Din fr. **hémotoxine.**

HEMOTRÓP, -Ă, *hemotropi, -e,* adj. (Biol.; despre virusuri) Care se fixează de predilecție pe celulele sangvine. — Din fr. **hémotrope.**

HEMOVACCINÁRE, *hemovaccinări,* s.f. Inoculare de sânge sau de plasmă sangvină în piele. — Cf. fr. h é m o v a c c i n a t i o n .

HENDIÁDĂ, *hendiade,* s.f. Figură de stil care constă în înlocuirea unui substantiv însoțit de un atribut prin două substantive sau a unui atribut adjectival cu unul substantival. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr., lat. **hendiadys.**

HENGHÉR s.m. v. **hingher.**

HENOTEÍSM s.n. Formă primitivă de religie, care face trecerea de la politeism la monoteism, în care una dintre divinitățile adorate devine principalul obiect de cult. — Din germ. **Henotheismus,** fr. **hénothéisme.**

HÉNRY s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a inductivității. — Din fr. **henry.**

HENȚ, *hențuri,* s.n. (La fotbal) Atingere nereglementară a mingii cu mâna de către un jucător de câmp în suprafața de joc, atrăgând după sine o penalizare. — Din engl. **hands.**

HEPÁR s.n. Medicament preparat din extract de ficat, cu acțiune stimulatoare asupra hematopoiezei, având proprietatea de a regenera celula hepatică. — Din fr. **hépar.**

HEPARÍNĂ, *heparine*, s.f. Medicament care are proprietatea de a împiedica coagularea sângelui și care este folosit în cazul infarctului miocardic, al flebitelor etc. — Din fr. **héparine.**

HEPARINURÍE, *heparinurii*, s.f. (Med.) Prezența heparinei în urină; cantitate de heparină prezentă în urină. — Din fr. **héparinurie.**

HEPATALGÍE, *hepatalgii*, s.f. (Med.) Durere de ficat. — Din fr. **hépatalgie.**

HEPÁTIC, -Ă, *hepatici, -ce,* adj. Care aparține ficatului, referitor la ficat, care provine de la ficat. — Din fr. **hépatique.**

HEPATICÉE, *hepaticee*, s.f. (La pl.) Familie de plante criptogame cu frunze numai de o parte a tulpinii sau fără frunze; (și la sg.) plantă din această familie. — Din lat. **hepaticeae.**

HEPATÍTĂ, *hepatite*, s.f. Denumire generică dată afecțiunilor inflamatorii de natură virotică, microbiană sau toxică ale ficatului. — Din fr. **hépatite.**

HEPATOGÉN, -Ă, *hepatogeni, -e*, adj. (Med.) Care este produs de ficat. — Din fr. **hépatogène.**

HEPATOGRAFÍE, *hepatografii,* s.f. (Med.) Radiografie a ficatului. — Din fr. **hépatographie.**

HEPATOLÓG, -Ă, *hepatologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în hepatologie. — Din **hepatologie** (derivat regresiv).

HEPATOLÓGIC, -Ă, *hepatologici, -ce*, adj. (Med.) Referitor la hepatologie, care ține de hepatologie. — Din fr. **hépatologique.**

HEPATOLÓGIE s.f. Disciplină a medicinei interne care se ocupă cu studiul anatomiei, fiziologiei și patologiei ficatului. — Din fr. **hépatologie.**

HEPATÓM, *hepatoame,* s.n. (Med.) Tumoare hepatică (malignă). — Din fr. **hépatome.**

HEPATOMEGALÍE, *hepatomegalii*, s.f. Mărire a dimensiunilor ficatului, întâlnită în sifilis, ciroză, tuberculoză etc. — Din fr. **hépatomégalie.**

HEPATOPANCREÁS, *hepatopancrease*, s.n. Glandă digestivă la unele nevertebrate care cumulează funcțiile ficatului și ale pancreasului. [Pr.: *-cre-as*] — Din fr. **hépatopancréas.**

HEPATOPATÍE, *hepatopatii*, s.f. (Med.) Nume generic al bolilor ficatului. — Din fr. **hépatopathie.**

HEPATOPTÓZĂ, *hepatoptoze*, s.f. (Med.) Cădere a ficatului. — Din fr. **hépatoptôse.**

HEPATORAGÍE, *hepatoragii*, s.f. (Med.) Hemoragie hepatică. — Din fr. **hépatorragie.**

HEPATOTOXÍNĂ, *hepatotoxine*, s.f. (Med.) Toxină exogenă sau endogenă cu efect nociv asupra ficatului. — Din fr. **hépatotoxine.**

HEPTACÓRD, *heptacorduri,* s.n. Liră cu șapte coarde la vechii greci. — Din fr. **heptacorde.**

HEPTAÉDRIC, -Ă, *heptaedrici, -ce,* adj. În formă de heptaedru. [Pr.: *-ta-e-*] — Din fr. **hetaédrique.**

HEPTAÉDRU, *heptaedre*, s.n. Corp geometric cu șapte fețe. — Din fr. **heptaèdre.**

HEPTAGÓN, *heptagoane,* s.n. Poligon cu șapte laturi și cu șapte unghiuri. — Din fr. **heptagone.**

HEPTAGONÁL, -Ă, *heptagonali, -e*, adj. În formă de heptagon. — Din fr. **heptagonal.**

HEPTAMÉTRU, *heptametre*, s.n. Vers alcătuit din șapte picioare. — Din fr. **heptamètre.**

HEPTÁN, *heptani*, s.m. Hidrocarbură saturată din clasa parafinelor, cu șapte atomi de carbon în moleculă, care se prezintă ca un lichid inflamabil, folosită drept carburant. — Din fr. **heptane.**

HEPTATLÓN s.n. Complex de șapte probe atletice selecționate din alergări, sărituri și aruncări. — **Hepta**[edru] + [pent]**atlon.**

HEPTEMIMÉR, -Ă, *heptemimeri, -e*, adj. (Despre cezura unui vers) Care se află după a șaptea jumătate de picior. — După fr. **hepthémimère.**

HEPTÓDĂ, *heptode*, s.f. Tub electronic cu vid care are șapte electrozi. — Din fr. **heptode**, germ. **Heptode.**

HERÁLD, *heralzi,* s.m. Dregător la curțile suveranilor din Evul Mediu, care avea sarcina de a purta insignele monarhilor sau ale principilor, de a anunța începutul turnirelor și numele învingătorilor, de a transmite declarațiile de război etc. — Din lat. **heraldus.** Cf. fr. h é r a u t.

HERÁLDIC, -Ă, *heraldici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu studiul stemelor statelor, cu blazoanele caselor domnitoare, familiilor nobiliare, orașelor etc. **2.** Adj. Care aparține heraldicii (**1**), privitor la heraldică. — Din fr. **héraldique.**

HERALDÍST, *heraldiști,* s.m. Specialist în heraldică. — Din fr. **héraldiste.**

HERĂSTRĂU s.n. v. **fierăstrău.**

HERB, *herburi*, s.n. (Înv.) Stemă a unei țări, blazon al unei familii nobiliare etc. F Fig. Origine, neam nobil. [Var.: **hierb** s.n.] — Din pol. **herb.**

HERBÁR s.n. v. **ierbar**[1].

HERCÍNIC, -Ă, *hercinici, -ce*, adj. (În sintagma) *Orogeneza hercinică* = totalitatea mișcărilor de cutare a scoarței Pământului manifestate din devonian până în permian, în urma cărora s-au format o serie de munți. F Care s-a format prin (sau în) orogeneza hercinică. — Cf. fr. h e r c y n i e n.

HERCULEEÁN, -Ă, *herculeeni, -e*, adj. Asemenea lui Hercule, caracteristic lui Hercule; foarte puternic; voinic. [Pr.: *-le-ean.* — Var.: **erculeán, -ă** adj.] — Din fr. **herculéen.**

HÉREFORD s.pr. n. Rasă de taurine de culoare roșcată pe tot corpul, cu excepția capului, abdomenului și extremităților picioarelor. [Pr.: *herford*]— Din engl. **hereford.**

HERETISÍ vb. IV v. **hiritisi.**

HERGHELEGÍU, *herghelegii,* s.m. Păzitor, îngrijitor al unei herghelii. — Din tc. **hergeleci.**

HERGHELÍE, *herghelii,* s.f. **1.** Crescătorie de cai, alcătuită din animale de reproducție și din exemplare de diferite vârste, care cresc sau pasc laolaltă; loc unde se află această crescătorie. F (Fam.) Termen de ocară pentru o femeie prea vorbăreață. **2.** Grup mare de cai de o anumită categorie. — Din tc. **hergele.**

HÉRING, *heringi*, s.m. Pește marin asemănător cu scrumbia, lung de circa 20 cm, cu spinarea verde-albăstrie și cu laturile argintii *(Clupea harengus).* — Din germ. **Hering.**

HERMAFRODÍT, -Ă, *hermafrodiți, -te,* adj. (Despre plante și animale) Care are organe de reproducere atât masculine, cât și feminine pe același individ; androgin, bisexuat, bisexual. F (Substantivat) Om având caractere specifice ambelor sexe; fătălău. — Din fr. **hermaphrodite.**

HERMAFRODITÍSM s.n. Prezența organelor sexuale de ambele sexe la același individ; bisexualitate, androginie. — Din fr. **hermaphroditisme.**

HÉRMĂ, *herme,* s.f. Stâlp de piatră amplasat de-a lungul drumurilor, la răspântii și la intrarea în casele grecești, având săpat în partea superioară capul lui Hermes, zeul comerțului. — Din n. pr. **Hermes.**

HERMELÍNĂ, *hermeline,* s.f. (Zool.; înv.) Hermină. — Din magh. **hermelin.**

HERMENÉUTIC, -Ă, *hermeneutici, -ce,* adj. Cu caracter de hermeneutică; referitor la hermeneutică. [Var.: **emenéutic, -ă** adj.] — Din fr. **herméneutique.**

HERMENÉUTICĂ s.f. Știința și arta interpretării textelor vechi, în special biblice; știința exegezei. F Știința sau metoda interpretării fenomenelor culturii spirituale. [Var.: **ermenéutică** s.f.] — Din fr. **herméneutique,** germ. **Hermeneutik.**

HERMINÁT, -Ă, *herminați, -te*, adj. (Despre găini) Cu penajul alb mărginit cu negru la coadă și la aripi și negru mărginit cu alb la gât. — Din fr. **herminé.**

HERMÍNĂ, *hermine*, s.f. Animal carnivor asemănător cu nevăstuica, având blana cafenie vara, albă, fină și lucioasă iarna; hermelină, cacom, helge *(Mustela erminea).* F Blana prelucrată sau haina făcută din blana acestui animal. — Din fr. **hermine.**

HERNIÁR, -Ă, *herniari, -e,* adj. Care este în legătură cu hernia. [Pr.: *-ni-ar*] — Din fr. **herniaire.**

HERNÍE, *hernii*, s.f. **1.** Umflătură formată prin ieșirea totală sau parțială a unui organ din cavitatea sa naturală printr-un orificiu natural sau artificial; *spec.* ieșire a intestinului subțire din peritoneu; vătămătură, surpătură, boșorogeală. G *Hernie de disc* = ieșire a nucleului cartilaginos din discul intervertebral. **2.** (Bot.; în sintagma) *Hernia verzei* = boală a verzei provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția pe rădăcina plantei atacate a unor tumori galbene, apoi brune. — Din fr. **hernie,** lat. **hernia.**

HEROÍDĂ, *heroide,* s.f. Epistolă în versuri, în care se celebrează un erou sau un personaj celebru. *Heroidele lui Ovidiu.* — Din fr. **héroïde.**

HEROÍNĂ s.f. Medicament derivat din morfină, cu acțiune analgezică și stupefiantă, mai toxic decât morfina. — Din fr. **héroïne.**

HEROINOMÁN, -Ă, *heroinomani, -e*, s.m. și f. Persoană care se droghează cu heroină. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **héroïnomane.**

HEROINOMANÍE, *heroinomanii,* s.f. (Med.) Drogare cu heroină. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **héroïnomanie.**

HÉRPES, *herpesuri,* s.n. Boală de piele virotică cu caracter recidivant, care se manifestă prin apariția, de obicei în jurul buzelor, al nasului sau al organelor genitale, a unor grupuri de băsicuțe pline cu lichid. — Din fr. **herpès,** lat. **herpes.**

HERPÉTIC, -Ă, *herpetici, -ce*, adj. De natura herpesului. — Din fr. **herpétique.**

HÉRSĂ, *herse*, s.f. Grătar metalic care închidea intrarea cetăților medievale, servind ca barieră auxiliară a porții. — Din fr. **herse.**

HERTZ, *hertzi*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru frecvență, egală cu frecvența unei mișcări periodice a cărei perioadă este de o secundă; ciclu pe secundă. [Pr.: *herț*] — Din germ. **Hertz,** fr. **hertz.**

HERTZIÁN, -Ă, *hertzieni, -e*, adj. Referitor la undele electromagnetice radio. G *Undă* (sau *rază) hertziană* = undă electromagnetică prin care se fac transmisiile radiofonice. *Cablu hertzian* = sistem de transmisie a mesajelor prin unde hertziene. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **hertzien.**

HÉRȚOG s.m (Înv.) Duce, voievod. — Din germ. **Herzog.**

HERÚL, -Ă, *heruli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană dintr-un neam germanic din uniunea de triburi a goților. **2.** Adj. Care se referă la heruli (**1**), care aparține herulilor. — Din fr. **Hérules.**

HERUVÍC, *heruvice*, s.n. Numele unui imn bisericesc ortodox. — Din ngr. [imnos] **heruvikós, heruvikón.**

HERUVÍM, *heruvimi*, s.m. Înger care urmează ierarhic după arhangheli. — Din sl. **cherŭvimu.**

HESPERÍDĂ, *hesperide,* s.f. Fruct asemănător cu baca, moale, care conține uleiuri eterice. — Din fr. **hespéridées.**

HESPERÓRNIS s.m. Pasăre fosilă acvatică, asemănătoare cu pinguinul, cu aripile reduse la două palete, care a trăit în cretacic și care face trecerea de la reptile la păsări. — Din fr. **hesperornis.**

HESSIÁN s.n. Țesătură de iută cu legătură de pânză, folosită în tapițerie, la confecționarea sacilor și ca ambalaj. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **hessian.**

HETAÍRĂ, *hetaire*, s.f. Nume dat curtezanelor din Grecia antică. — Din fr. **hétaïre.**

HETAIRÍSM s.n. Denumire dată raporturilor sexuale extraconjugale ale bărbaților cu femei de moravuri ușoare. [Pr.: *-ta-i-*] — Din fr. **hétaïrisme.**

HETEROAUXÍNĂ, *heteroauxine,* s.f. Hormon vegetal de creștere, care se găsește în drojdii, porumb etc. [Pr.: *-ro-a-u-*] — Din fr. **hétéroauxine.**

HETEROCÍCLIC, -Ă, *heterociclici, -ce,* adj. (Chim.; despre compuși organici) Care are în ciclu, pe lângă atomi de carbon, și atomi ai altor elemente. — Din fr. **hétérocyclique.**

HETEROCÍCLU s.n. Compus organic ciclic care conține, pe lângă atomi de carbon, și atomi de azot, sulf, oxigen etc. — Din fr. **hétérocycle.**

HETEROCLÍT, -Ă adj. v. **eteroclit.**

HETEROCROMÍE, *heterocromii*, s.f. (Med.) Anomalie congenitală caracterizată prin colorarea diferită a irisurilor. — Din fr. **hétérochromie.**

HETEROCROMOZÓM, *heterocromozomi*, s.m. (Biol.) Cromozom sexual; heterozom. — Din fr. **hétérochromosome.**

HETERODINÁRE s.f. (Rad.) Operație de amestec, într-un element neliniar, a unor semnale cu frecvențe diferite în scopul obținerii unei translații de frecvență. — Cf. engl. h e t e r o d y n e.

HETERODÍNĂ, *heterodine,* s.f. Generator electronic cu ajutorul căruia se produc oscilații de înaltă frecvență. [Var.: **eterodínă** s.f.] — Din fr. **hétérodyne.**

HETERODÓNT, -Ă, *heterodonți, -te,* adj., s.m. (Animal) care are dinții diferențiați în canini, incisivi, molari etc. — Din fr. **hétérodont.**

HETERODÓX, -Ă, *heterodocși, -xe,* adj. Care se îndepărtează de la o doctrină sau de un punct de vedere, în special în materie de religie. [Var.: **eterodóx, -ă** adj.] — Din fr. **hétérodoxe.**

HETERODOXÍE s.f. Concepție care se abate de la doctrina oficială a Bisericii ortodoxe [Var.: **eterodoxíe** s.f.] — Din fr. **hétérodoxie.**

HETEROFILÍE, *heterofilii,* s.f. Fenomen care constă în existența frunzelor de forme diferite pe aceeași plantă. — Din fr. **hétérophilie.**

HETEROFÓN, -Ă, *heterofoni, -e,* adj. Care este în legătură cu heterofonia. [Var.: **eterofón, -ă** adj.] — Din fr. **hétérophone.**

HETEROFONÍE, *heterofonii*, s.f. Deviere incidentală de la linia melodică de bază în cazul suprapunerii a două sau a mai multor voci care intonează aceeași melodie. [Var.: **eterofonía** s.f.] — Din fr. **hétérophonie.**

HETEROGÁM, -Ă, *heterogami, -e*, adj. (Despre plante) Care are două sau mai multe feluri de flori. — Din fr. **hétérogame.**

HETEROGAMÍE, *heterogamii*, s.f. Formă de înmulțire sexuală prin unirea a doi gameți diferiți ca formă, mărime și structură; anizogamie. — Din fr. **hétérogamie.**

HETEROGONÍE s.f. (Biol.) **1.** Formare pe același individ a două sau trei tipuri de flori diferite din punctul de vedere al androceului. **2.** Însușire a unor specii de a prezenta una sau mai multe reproduceri patogenetice urmate de una sexuală. — Din fr. **hétérogonie.**

HETEROGRÉFĂ, *heterografe*, s.f. (Med.) Operație de refacere a unui țesut sau a unui organ în care grefonul provine de la o altă specie; heteroplastie. [Var.: **eterográfă** s.f.] — Din fr. **hétérogreffe.**

HETEROMÉR, -Ă, *heteromeri, -e*, adj. (Biol.; despre organisme) Care este format din diferiți constituenți morfologici, anatomici etc. — Din fr. **hétéromère.**

HETEROMETÁBOLĂ, *heterometabole*, adj. (Despre insecte) Care are metamorfoză incompletă, fără stadiul de nimfă; hemimetabolă. — Din fr. **hétérométabole.**

HETEROMÓRF, -Ă, *heteromorfi, -e,* adj. (Despre unele substanțe) Care are două sau mai multe forme cristaline diferite. F (Despre unele animale) Care prezintă, în cursul dezvoltării, mai multe aspecte morfologice. — Din fr. **hétéromorphe.**

HETEROMORFÍE, *heteromorfii,* s.f. **1.** Heteromorfism. **2**. (Bot.) Sterilitate a florilor generată de existența deosebirilor de lungime între stil și stamine. — Din fr. **hétéromorphie.**

HETEROMORFÍSM s.n. Calitatea a ceea ce este heteromorf; heteromorfie (**1**). — Din fr. **hétéromorphisme.**

HETERONÍM, -Ă, *heteronimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre opere literare) Publicat sub alt nume decât cel al autorului. F (Despre autori) Care scrie sub nume diferite. **2.** S.n. (Lingv.) Corespondent al unui cuvânt într-o altă limbă. **3.** S.n. Substantiv care are pereche pentru sexul opus. [Var.: **eteronim, -ă** adj.] — Din fr. **hétéronyme.**

HETERONÓM, -Ă, *heteronomi, -e*, adj. Care se supune unei legi venite din exterior, străină fenomenului respectiv. [Var.: **eteronón, -ă** adj.] — Din fr. **hétéronome.**

HETERONOMÍE s.f. Însușire de a fi heteronom. [Var.: **eteronomíe** s.f.] — Din fr. **hétéronomie.**

HETEROPLÁSTIC, -Ă, *heteroplastici, -ce,* adj. (Med.) Care se referă la heteroplastie. — Din fr. **hétéroplastique.**

HETEROPLASTÍE, *heteroplastii*, s.f. (Med.) Heterografă. — Din fr. **hétéroplastie.**

HETEROPLAZÍE, *heteroplazii*, s.f. Formare a unui țesut anormal în organism. — Din fr. **hétéroplasie.**

HETEROPROTEÍDĂ, *heteroproteide*, s.f. (Biol.) Substanță organică compusă dintr-o proteină și o substanță neproteică. [Var.: **eteroproteídă** s.f.] — Din fr. **hétéroprotéide.**

HETEROPTÉR, *heteroptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu prima pereche de aripi pe jumătate chitinizată și în rest membranoasă, iar cu a doua pereche în întregime membranoasă; (și la sg.) insectă din acest ordin; hemipter. — Din fr. **hétéroptère.**

HETEROSEXUÁL, -Ă, *heterosexuali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă atracție pentru indivizi de același sex; pederast. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **hétérosexuel.**

HETEROSEXUALITÁTE s.f. Sexualitate a unui heterosexual. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **hétérosexualité.**

HETEROSFÉRĂ s.f. (Geogr.) Strat al atmosferei situat deasupra homosferei, în care predomină gazele ușoare. [Var.: **eterosféră** s.f.] — Din fr. **hétérosphere.**

HETEROSUGESTIE, *heterosugestii,* s.f. Sugestie provocată unei persoane sau unui grup de către altă persoană. — Cf. fr. h é t é r o s u g g e s t i o n.

HETEROTAXÍE s.f. (Med.) Poziție anormală sau modificare a poziției unui organ anatomic. — Din fr. **hétérotaxie.**

HETEROTERAPÍE, *heteroterapii,* s.f. (Med.) Tratament al unei boli cu mijloace specifice alteia. — Din fr. **hétérothérapie.**

HETEROTÉRM, -Ă, *heterotermi, -e,* adj. (Biol.; despre animale) Care se caracterizează prin heterotermie. — Din fr. **hétérotherme.**

HETEROTERMÍE s.f. Fenomen care constă în pierderea sezonieră a capacității de încălzire, caracteristic animalelor care hibernează. — Din fr. **hétérothermie.**

HETEROTÓPIC, -Ă, *heterotopici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la heterotopie. — Din fr. **hétérotopique.**

HETEROTOPÍE, *heterotopii,* s.f. (Med.) Ectopie. — Din fr. **hétérotopie.**

HETEROTRANSPLÁNT, *heterotransplanturi*, s.n. (Med.) Transplant recoltat de la un alt individ. — Din fr. **hétérotransplant.**

HETEROTRÓF, -Ă, *heterotrofi, -e*, adj., s.m. și f. (Organism) care se hrănește numai cu substanțe organice, neavând capacitatea de a sintetiza

substanțele organice din cele anorganice. — Din fr. **hétérotrophe,** germ. **heterotroph.**

HETEROTROFÍE s.f. Mod de hrănire a organismelor heterotrofe. — Din fr. **hétérotrophie.**

HETEROZIGÓT, *heterozigoți,* s.m. (Biol.) Organism diploid cu două gene diferite, una normală și una transformată prin mutație. — Din fr. **hétérozygote.**

HETERÓZIS s.n. Creștere a vitalității, a puterii de adaptare, a productivității etc. în urma încrucișării dintre două soiuri de plante sau dintre două rase de animale cu ereditate diferită. — Cf. germ. h e t e r ö z i s c h.

HETEROZÓM, *heterozomi*, s.m. (Biol.) Heterocromozom. — Din fr. **hétérosome.**

HEVÉA s.m. Arbore exotic din regiunile tropicale, înalt și lipsit de ramuri la partea inferioară, din care se extrage cauciucul *(Hevea brasiliensis).* — Din fr. **hévéa.**

HEXACLORBENZÉN s.m. Compus chimic obținut prin substituirea atomilor de hidrogen din benzen cu atomi de clor, întrebuințat la combaterea mălurii grâului. — Din fr. **héxachlorobenzène.**

HEXACLORCICLOHEXÁN s.m. Compus chimic sintetic, amestec de mai mulți izomeri, folosit ca insecticid; analcid. — Din fr. **hexachlorocyclohexane.**

HEXACORALIÉR, *hexacoralieri*, s.m. (La pl.) Subclasă de celenterate marine, solitare sau adunate în colonii, cu șase tentacule; (și la sg.) animal care face parte din această subclasă. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **hexacoralliaire.**

HEXACÓRD, *hexacorduri*, s.n. **1.** Liră cu șase coarde la vechii greci. **2.** Ansamblu de șase trepte succesive ale unei scări muzicale. — Din fr. **hexacorde.**

HEXAÉDRIC, -Ă, *hexaedrici, -ce*, adj. Referitor la hexaedru. — Din fr. **hexaédrique.**

HEXAÉDRU, *hexaedre,* s.n. Poliedru cu șase fețe. [Var.: **exaédru** s.n.] — Din fr. **hexaèdre.**

HEXAGÓN, *hexagoane,* s.n. Poligon cu șase laturi și cu șase unghiuri. [Var.: **exagón** s.n.] — Din fr. **hexagone,** lat. **hexagonus.**

HEXAGONÁL, -Ă, *hexagonali, -e,* adj. În formă de hexagon; care ține de hexagon. G *Sistem hexagonal* = sistem de cristalizare cu un ax de simetrie de gradul șase. — Din fr. **hexagonal.**

HEXAMETAFOSFÁT s.m. Polimer al metafosfatului de sodiu, folosit la dedurizarea apelor și în industria petrolieră. — Din fr. **hexamétaphosphate.**

HEXAMETILENTETRAMÍNĂ s.f. Substanță chimică folosită ca antiseptic în infecțiile renale și intestinale și în industria rășinilor sintetice; urotropină. — Din fr. **hexaméthylènetétramine.**

HEXAMÉTRU, *hexametri,* s.m. (În versificația latină și elenă) Vers dactilic de șase picioare, în care dactilul ocupă locul al cincilea, folosit în compoziții epice, în special în epopei, legende eroice, satire și scrisori. [Var.: **examétru** s.m.] — Din fr. **hexamètre,** lat. **hexameter.**

HEXAMOTÓR, *hexamotoare*, adj., s.n. (Avion) cu șase motoare. — Din fr. **hexamoteur.**

HEXÁN, *hexani*, s.m. Hidrocarbură saturată, volatilă, incoloră, insolubilă în apă, cu miros specific, care se obține prin distilare din petrol și care este folosită ca dizolvant. — Din fr. **hexane.**

HEXAPÓD, -Ă, *hexapozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are șase picioare. **2.** S.n. (La pl.) Clasă de insecte cu șase picioare; *p. ext.* denumire mai veche dată insectelor; (și la sg.) insectă care face parte din această clasă. — Din fr. **hexapode.**

HEXAREACTÓR, *hexareactoare,* adj., s.n. (Avion) propulsat de șase turboreactoare. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **hexaréacteur.**

HEXÁSTIC, -Ă, *hexastici, -ce,* adj. Compus din șase versuri. — Din fr. **hexastique.**

HEXASTÍL, *hexastiluri,* s.n. Edificiu sau monument cu șase coloane la fațadă. — Din fr. **hexastyle.**

HEXAVALÉNT, -Ă, *hexavalenți, -te*, adj. (Despre radicali sau elemente chimice) Care are valența șase. — Din fr. **hexavalent.**

HEXÓDĂ, *hexode,* s.f. Tub electronic cu vid, care are șase electrozi. — Din fr. **hexode,** germ. **Hexode.**

HEXÓZĂ, *hexoze,* s.f. Nume generic dat monozaharidelor cu șase atomi de carbon în moleculă. — Din fr. **hexose.**

HI[1] interj. Strigăt cu care se îndeamnă caii la mers. — Onomatopee.

HI[2] interj. v. **hă.**

HIACÍNT[1]**,** *hiacinturi*, s.n. Piatră semiprețioasă de culoare roșie sau portocalie, varietate nobilă de zirconiu. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyacinthe,** lat. **hyacinthus.**

HIACÍNT[2] s.m. v. **iacint.**

HIÁDĂ, *hiade*, s.f. (Mitol.) Nimfă a norilor încărcați de ploaie. [Pr.: *hi-a-*] — Din n. pr. **Hyades.**

HIALÍN, -Ă, *hialini, -e,* adj. Care are aspectul, transparența sticlei. G *Țesut hialin* = țesut rezultat din transformarea patologică a substanței țesutului conjunctiv într-o masă sticloasă, omogenă. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyalin.**

HIALINÓZĂ, *hialinoze,* s.f. Transformare patologică a țesutului conjunctiv în țesut hialin, frecventă în bolile de inimă, de rinichi etc. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyalinose.**

HIALÍTĂ, *hialite*, s.f. **1.** Varietate de opal care are transparență. **2.** Sticlă neagră de Boemia. **3.** Inflamație a corpului vitros al ochiului. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyalite.**

HIALOGRÁF, *hialografe*, s.n. Instrument cu dispozitive reglabile, cu ajutorul căruia se pot desena mecanic perspective. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyalographe.**

HIALOÍD, -Ă, *hialoizi, -de*, adj. **1.** (Livr.) Care are aspect sticlos. **2.** (Anat.; în sintagmele) *Umoare hialoidă* = lichid transparent care umple fundul globului ocular. *Membrană hialoidă* = membrană subțire care învelește corpul vitros. [Pr.: *hi-a-lo-id*] — Din fr. **hyaloïde.**

HIALOPLÁSMĂ, *hialoplasme,* s.f. (Anat.) Ectoplasmă. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyaloplasme.**

HIÁT, *hiaturi,* s.n. **1.** Intâlnire a două vocale pronunțate succesiv în silabe diferite, acestea făcând parte fie din același cuvânt, fie din cuvinte diferite. **2.** Fig. Discontinuitate, pauză, întrerupere, gol. [Pr.: *hi-at.* — Var.: **hiátus** s.n.] — Din fr., lat. **hiatus.**

HIÁTUS s.n. v. **hiat.**

HÍBĂ, *hibe,* s.f. (Fam.) Defect, cusur. — Din magh. **hiba.**

HIBERNÁ, *hibernez,* vb. I. Intranz. (Despre unele animale; adesea fig.) A petrece iarna în hibernare. — Din fr. **hiberner,** lat. **hibernare.**

HIBERNÁCUL, *hibernaculi,* s.m. (Bot.) Mugure metamorfozat și caduc, care constituie partea de rezistență în timpul iernii a unor plante acvatice. — Din fr. **hibernacle.**

HIBERNÁL, -Ă, *hibernali, -e*, adj. Caracteristic iernii. — Din fr. **hibernal,** lat. **hibernalis.**

HIBERNÁRE, *hibernări*, s.f. Acțiunea de *a hiberna* și rezultatul ei; stare de amorțeală, de viață latentă (asemănătoare cu somnul), în care petrec unele animale iarna, când metabolismul este încetinit și temperatura corpului scăzută; hibernație. G *Hibernare artificială* = hibernoterapie. — V. **hiberna.**

HIBERNÁȚIE, *hibernații*, s.f. (Rar) Hibernare. — Din fr. **hibernation.**

HIBERNOTERAPÍE, *hibernoterapii*, s.f. Stare de hibernare realizată pe cale artificială în scop terapeutic sau în unele intervenții chirurgicale. — Din fr. **hibernothérapie.**

HIBÍSCUS, *hibiscuși*, s.m. Arbore tropical din familia malvaceelor. — Din fr. **hibiscus.**

HIBRÍD, -Ă, *hibrizi, -de,* s.m., adj. **1.** S.m., adj. (Organism) provenit din încrucișarea a doi indivizi de specii, de soiuri, de genuri sau de rase diferite. **2.** Adj. Fig. (Despre realizări, idei, fapte) Alcătuit din elemente disparate; lipsit de armonie. — Din fr. **hybride,** lat. **hybrida.**

HIBRIDÁ, *hibridez,* vb. I.Tranz. A obține un hibrid prin procesul de hibridare; a încrucișa prin hibridare două plante, două specii etc.; a hibridiza. — Din fr. **hybrider.**

HIBRIDÁRE, *hibridări*, s.f. Acțiunea de *a hibrida* și rezultatul ei; proces, spontan sau provocat artificial, de încrucișare sexuată sau vegetativă între doi indivizi de specii, de soiuri sau de rase diferite; hibridizare. — V. **hibrida.**

HIBRIDÁȚIE s.f. (Rar) Hibridare. — Din fr. **hybridation.**

HIBRIDITÁTE, *hibridități*, s.f. Însușirea de a fi hibrid, caracterul a tot ceea ce este hibrid. — Din fr. **hybridité.**

HIBRIDIZÁ, *hibridizez*, vb. I.Tranz. A hibrida.— Din germ. **hybridisieren.**

HIBRIDIZÁRE, *hibridizări,* s.f. Acțiunea de *a hibridiza* și rezultatul ei; hibridare. — V. **hibridiza.** Cf. rus. g h i b r i d i z a ț i i a.

HICĂÍ, *hicăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate, a chinui un câine. — Et. nec.

HICLEÁN, -Ă adj. v. **viclean.**

HICLENÍE, *hiclenii,* s.f. (Înv.) Denumire dată în vechiul drept românesc trădării, feloniei. — **Hiclean** + suf. *-ie.*

HÍCORI, *hicori,* s.m. Arbore din America de Nord, asemănător cu nucul, din al cărui lemn, greu, foarte tare și flexibil, se fac diverse obiecte, mai ales schiuri *(Carya ovata).* — Din fr. **hickory.**

HICSÓS, *hicsoși,* s.m. (La pl.) Triburi nomade asiatice care au invadat Egiptul și l-au stăpânit în sec. XVIII-XVI î.H. — Din fr. **Hyksos.**

HIDÁLGO, *hidalgo,* s.m. Titlu purtat, în Evul Mediu, de unii nobili spanioli; persoană care purta acest titlu. — Din fr., sp. **hidalgo.**

HIDARTRÓZĂ, *hidartroze,* s.f. Acumulare de lichid (purulent sau seros) în articulații. — Din fr. **hydarthrose.**

HIDÁTIC, *hidatice*, adj. (În sintagma) *Chist hidatic* = tumoare benignă plină cu lichid, provocată de dezvoltarea în unele organe (ficat, plămâni etc.) a larvelor de tenie; echinococoză. — Din fr. **hydatique.**

HIDATÍDĂ s.f. (Biol.) Formă larvară a teniei echinococ. — Din fr. **hydatide.**

HIDATIÓZĂ, *hidatioze*, s.f. Contaminare a unui organism cu larvele care provoacă chisturile hidatice, manifestată prin apariția acestor chisturi în diferite organe. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **hydatiose.**

HIDATÓDĂ, *hidatode*, s.f. Formație epidermică a frunzelor, având formă și structură diferite, cu funcția de a elimina apa sub formă de picături. — Din fr. **hydatode.**

HIDÓS, -OÁSĂ, *hidoși, -oase,* adj. Foarte urât, înfiorător la vedere sau prin comportări; slut, dezgustător, scârbos, hâd. — Din fr. **hideux.**

HIDOȘÉNIE, *hidoșenii*, s.f. Faptul de a fi hidos; urâțenie foarte mare, sluțenie. — **Hidos** + suf. *-enie.*

HIDRACARIÁN, *hidracarieni*, s.m. (La pl.) Acarieni de origini diferite, adaptați la viața acvatică; (și la sg.) animal care face parte din această categorie. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **hydracarien.**

HIDRACÍD, *hidracizi*, s.m. Acid compus dintr-un halogen sau un metaloid din grupa oxigenului și unul sau doi atomi de hidrogen. — Din fr. **hydracide.**

HIDRADENÓM, *hidradenoame*, s.n. (Med.) Adenom sudoripar. — Din fr. **hydradénome.**

HIDRAGÓG, -Ă, *hidragogi, -ge*, adj., s.n. (Medicament) care are efect de purgativ puternic. — Din fr. **hydragogue.**

HIDRAMNIÓS, *hidramniosuri*, s.n. Prezență a unei mari cantități de lichid în amnios. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **hydramnios.**

HIDRÁNT, *hidranți,* s.m. Dispozitiv la conductele de distribuție a apei sub presiune, care permite deschiderea și închiderea unuia sau a mai multor furtunuri în același timp. [Pl. și: (n.) *hidrante*] — Din fr. **hydrante,** germ. **Hydrant.**

HIDRARGILÍT s.m. Hidroxid natural de aluminiu, de obicei alb, care este un important minereu de aluminiu. — Din fr. **hydrargylite.**

HIDRARGÍR s.n. (Chim.) Mercur. — Din fr. **hydrargyre.**

HIDRARGIRÍSM s.n. Intoxicație provocată de vaporii sau sărurile de mercur. — Din fr. **hydrargyrisme.**

HIDRARGIRÓZĂ, *hidrargiroze*, s.f. Boală provocată de intoxicarea cu mercur, care se manifestă prin inflamația și hemoragia gingiilor, dureri și contracții ale mușchilor, tulburări psihice etc. — Din fr. **hydrargyrose.**

HIDRÁT, *hidrați*, s.m. **1.** Compus chimic anorganic solid, de obicei sare, cristalizat cu una sau cu mai multe molecule de apă de cristalizare. **2.** Denumire improprie pentru hidroxid. **3.** (În sintagma) *Hidrat de carbon* = glucide, zaharuri. — Din fr. **hidrate.**

HIDRATÁ, pers. 3 *hidratează*, vb. I. Refl. (Despre substanțe chimice) A se combina cu apă. F (Despre corpuri solide) A absorbi apă prin adeziune. — Din fr. **hydrater.**

HIDRATÁBIL, -Ă, *hidratabili, -e,* adj. Care se poate hidrata. — Din fr. **hydratable.**

HIDRATÁNT, -Ă, *hidratanți, -te*, adj. Care hidratează. — Din fr. **hydratant.**

HIDRATÁRE, *hidratări,* s.f. Acțiunea de *a se hidrata* și rezultatul ei. F Interacțiune între particulele unei substanțe dizolvate și moleculele de apă, însoțită de degajare de căldură. F (Med.) Introducere de apă în organism, care se efectuează în caz de hemoragii, vărsături etc. — V. **hidrata.**

HIDRATÁT, -Ă, *hidratați, -te*, adj. (Despre substanțe chimice) Care s-a combinat cu apa. F (Despre corpuri solide) Care a reținut apa în interiorul său prin adeziune. — V. **hidrata.**

HIDRAÚLIC, -Ă, *hidraulici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Știință care studiază legile de echilibru și de mișcare ale lichidelor și aplicarea lor în tehnică. **2.** Adj. Care aparține hidraulicii (**1**), referitor la hidraulică. G *Presă hidraulică* = presă al cărei mecanism este alcătuit dintr-un cilindru cu piston acționat de apă sub presiune. — Din fr. **hydraulique.**

HIDRAZÍDĂ, *hidrazide,* s.f. Substanță cristalină, derivat al hidrazinei, incoloră, cu caracter bazic, solubilă în apă, care se folosește în diferite sinteze organice și ca medicament. — Din fr. **hydrazide.**

HIDRAZÍNĂ, *hidrazine,* s.f. Combinație chimică a azotului cu hidrogenul, care se prezintă ca un lichid incolor ce fumegă în aer și se folosește ca antioxidant, reducător, combustibil pentru rachete etc. — Din fr. **hydrasine.**

HIDRAZOBENZÉN s.m. Derivat al hidrazinei, care se prezintă sub formă de cristale incolore cu miros de camfor și care este folosit ca insecticid. — Din fr. **hydrazobenzène.**

HIDRAZÓNĂ, *hidrazone*, s.f. Substanță organică rezultată din condensarea hidrazinei cu aldehidă sau cetonă. — Din fr. **hydrazone.**

HÍDRĂ, *hidre*, s.f. **1.** (La pl.) Gen de celenterate cu corpul de forma unui sac, care au, la un capăt, gura înconjurată de 6-8 tentacule și, la celălalt capăt, un fel de disc cu care se fixează pe un suport *(Hydra)*; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. **2.** (Mitol.) Monstru fabulos închipuit ca un șarpe uriaș cu mai multe capete, care, tăiate, creșteau la loc. [Var.: **ídră** s.f.] — Din fr. **hydre,** lat. **hydra.**

HIDREMÍE, *hidremii,* s.f. Creștere a cantității de plasmă sangvină, întâlnită în hemoragii mari, în anemii grave etc. — Din fr. **hydrémie.**

HÍDRIC, -Ă, *hidrici, -e,* adj. **1.** Care aparține apei, care se referă la apă, care provine din apă. **2.** (În sintagma) *Regim hidric* = regim medical în care se recomandă numai consumarea (unei cantități mari) de apă. — Din fr. **hydrique.**

HIDRO- Element de compunere cu sensul „(care se referă la) apă", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **hydro-**.

HIDROACÚSTIC, -Ă, *hidroacustici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a acusticii care se ocupă cu producerea și propagarea sunetelor în apă. **2.** Adj. Referitor la hidroacustică. [Pr.: *-dro-a-*] — Din fr. **hydroacoustique.**

HIDROAMELIORÁRE, *hidroameliorări,* s.f. Totalitatea lucrărilor de îmbunătățiri funciare care au scopul să mențină în sol un raport favorabil între apă și ceilalți factori ai fertilității solului pe terenurile cu exces sau cu deficit de apă; hidroameliorație. [Pr.: *-dro-a-me-li-o-*] — **Hidro-** + **ameliorare** (după fr. *hydroamélioration*).

HIDROAMELIORATÍV, -Ă, *hidroameliorativi, -e,* adj. Referitor la ansamblul de lucrări hidrotehnice de ameliorare a solului. [Pr.: *-dro-a-me-li-o-*] — **Hidro-** + **ameliorativ.**

HIDROAMELIORATÓR, -OÁRE, *hidroamelioratori, -oare*, s.m. și f. Specialist în hidroameliorații. [Pr.: *-dro-a-me-li-o-*] — Din fr. **hydroaméliorateur.**

HIDROAMELIORÁȚII s.f. pl. Totalitatea lucrărilor de îmbunătățiri funciare care au scopul să mențină în sol un raport favorabil între apă și ceilalți factori ai fertilității solului pe terenurile cu exces sau cu deficit de apă. [Pr.: *-dro-a-me-li-o-*] — **Hidro-** + **amelioрație.**

HIDROAVIÁȚIE s.f. Mijloc de locomoție aeriană cu hidroavioane. [Pr.: *-dro-a-vi-a-*] — Din fr. **hydroaviation.**

HIDROAVIÓN, *hidroavioane*, s.n. Avion înzestrat cu dispozitive de amerizare, care înlocuiesc trenul de aterizare și care îi permit să plutească pe apă. [Pr.: *-dro-a-vi-on*] — Din fr. **hydroavion.**

HIDROBICICLÉTĂ, *hidrobiciclete*, s.f. Ambarcațiune sportivă de agrement construită cu un mecanism propulsat cu pedale, prin intermediul căruia este acționată pentru a înainta pe apă. — **Hidro-** + **bicicletă.**

HIDROBIOLÓG, -Ă, *hidrobiologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în hidrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **hidrobiologie** (derivat regresiv).

HIDROBIOLÓGIC, -Ă, *hidrobiologici, -ce,* adj. Care se referă la hidrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Cf. engl. h y d r o b i o l o g i c a l .

HIDROBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază viața animală și vegetală din mediul acvatic, precum și toate procesele care au loc în apă. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **hydrobiologie,** germ. **Hidrobiologie.**

HIDROBIÓN, *hidrobioane,* s.n. Vas din tablă sau din lemn, de dimensiuni variabile, utilizat pentru transportul peștilor vii. [Pr.: *-bi-on*] — Et. nec.

HIDROBÚZ, *hidrobuze*, s.n. Navă de mic tonaj, folosită de obicei pentru transportul pasagerilor de-a lungul coastei mării. — **Hidro-** + [auto]**buz.**

HIDROCARBONÁT, *hidrocarbonați*, s.m. Substanță organică constituită din carbon, hidrogen și oxigen, în care hidrogenul și oxigenul se găsesc în același raport ca în molecula de apă; carbohidrat. — Din fr. **hydrocarbonate.**

HIDROCARBÚRĂ, *hidrocarburi,* s.f. Combinație chimică alcătuită din carbon și hidrogen. — Din fr. **hydrocarbure.**

HIDROCEFÁL, -Ă, *hidrocefali, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hidrocefalie. — Din fr. **hydrocéphale.**

HIDROCEFALÍE, *hidrocefalii*, s.f. Afecțiune caracterizată prin acumularea excesivă de lichid cefalorahidian în membranele creierului, însoțită de atrofia acestuia, iar la copii și de creșterea progresivă a cutiei craniene, incomplet osificată. — Din fr. **hydrocéphalie.**

HIDROCELULÓZĂ, *hidroceluloze,* s.f. Compus chimic obținut prin hidroliza parțială a celulozei sub acțiunea acizilor minerali. — Din fr. **hydrocellulose.**

HIDROCENTRÁLĂ, *hidrocentrale*, s.f. Centrală hidroelectrică. — Din fr. **hydrocentrale.**

HIDROCÉNTRU, *hidrocentre*, s.n. Regiune geografică bogată în ape și energie hidraulică. — Din fr. **hydrocentre.**

HIDROCHÍMIC, -Ă, *hidrochimici, -ce*, adj. Referitor la hidrochimie. — Din fr. **hydrochimique.**

HIDROCHIMÍE s.f. Disciplină care studiază proprietățile chimice ale apelor. — Din fr. **hydrochimie.**

HIDROCHIMÍST, -Ă, *hidrochimiști, -ste*, s.m. și f. Specialist în hidrochimie. — Din fr. **hydrochimiste.**

HIDROCHINÓNĂ s.f. Substanță chimică organică obținută prin reducerea chinonei și folosită ca revelator în fotografie. — Din fr. **hydroquinone,** germ. **Hydrochinon.**

HIDROCICLÓN, *hidrocicloane*, s.n. Aparat de sortare și de concentrare a materialelor granulare, în care separarea granulelor se face sub acțiunea forței centrifuge, exercitată de un curent de apă. — Din fr. **hydrocyclone.**

HIDROCINEMÁTICĂ s.f. Ramură a hidrodinamicii care studiază mișcarea fluidelor, independent de forțele care se exercită asupra lor. — **Hidro-** + **cinematică.**

HIDROCÓRĂ, *hidrocore*, adj., s.f. (Plantă) ale cărei fructe sau semințe sunt adaptate pentru răspândirea prin intermediul apei. — Din fr. **hydrochore.**

HIDROCORÍE s.f. Mod de răspândire a semințelor prin intermediul apei, caracteristic plantelor hidrocore. — Din fr. **hydrochorie.**

HIDROCORTIZON s.n. Hormon secretat de glandele suprarenale, care, preparat sintetic, are acțiune antiinflamatorie și antialergică; cortizon. — Din fr. **hydrocortisone.**

HIDROCOSMÉTICĂ s.f. Ramură a cosmeticii care folosește cu predilecție apa și preparatele cosmetice hidratante. — Din fr. **hydrocosmétique.**

HIDROCULTÚRĂ s.f. Cultură a plantelor (industriale) prin menținerea rădăcinilor în soluții nutritive sau în apă, renunțându-se la folosirea pământului; hidroponică. — Din fr. **hydroculture,** germ. **Hydrokultur.**

HIDROCÚȚIE, *hidrocuții,* s.f. (Med.) Sincopă survenită ca urmare a contactului brusc cu apa rece. — Din fr. **hydrocution.**

HIDRODINÁMIC, -Ă, *hidrodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** Ramură a hidromecanicii care studiază legile de mișcare ale fluidelor. **2.** Adj. Care se referă la legile mișcării fluidelor. — Din fr. **hydrodynamique.**

HIDROELÉCTRIC, -Ă, *hidroelectrici, -ce,* adj. (Despre instalații) Care transformă energia hidraulică în energie electrică. G *Centrală hidroelectrică* = ansamblu de instalații, clădiri și amenajări în care se produce energie electromagnetică prin transformarea din alte forme de energie; hidrocentrală. F (Despre centrale electrice) Care folosește debitul și căderea unui râu sau al unui fluviu. [Pr.: *-dro-e-*] — Din fr. **hydroélectrique.**

HIDROELEVATÓR, *hidroelevatoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru ridicarea și îndepărtarea apei și a noroiului din săpăturile executate cu mijloace hidromecanice. [Pr.: *-dro-e-*] — Din fr. **hydro-élévateur.**

HIDROENERGÉTIC, -Ă, *hidroenergetici, -ce,* adj. Referitor la energia care se produce cu ajutorul apei. [Pr.: *-dro-e-*] — **Hidro-** + **energetic.**

HIDROENERGÍE s.f. Energie produsă de apa în mișcare; energie hidraulică. [Pr.: *-dro-e*] — Din fr. **hydroénergie.**

HIDROFÍL, -Ă, *hidrofili, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care absoarbe apa în mare cantitate; care se îmbibă ușor cu apă; care are afinitate pentru apă, avid de apă. **2.** Adj., s.f. (Bot.) (Plantă) la care florile se polenizează în apă sau la suprafața apei; hidrogamă. — Din fr. **hydrophile.**

HIDROFILÍE s.f. Proprietate a unei substanțe de a fi hidrofilă. — Din fr. **hydrophilie.**

HIDROFILIZÁ, *hidrofilizez,* vb. I. Tranz. A trata un material pentru a deveni hidrofil. — Din fr. **hydrophiliser,** engl. **hydrophilize.**

HIDROFILIZÁRE, *hidrofilizări*, s.f. Acțiunea de *a hidrofiliza.* — V. **hidrofiliza.**

HIDROFILIZÁT, -Ă, *hidrofilizați, -te*, adj. (Despre materiale) Care a fost tratat pentru a deveni hidrofil. — V. **hidrofiliza.**

HIDROFINÁRE, *hidrofinări,* s.f. Operația de eliminare prin hidrogenare catalitică a sulfului sau a unor compuși care conțin sulf din unele produse petroliere. — Cf. engl. hydrofining.

HIDROFÍTĂ, *hidrofite*, adj., s.f. (Plantă) adaptată la viața acvatică (dulce sau sărată). — Din fr. **hydrophite.**

HIDROFÓB, -Ă, *hidrofobi, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Chim.) Care nu se combină cu apa sub nicio formă; care nu se îmbibă de apă, care nu are afinitate pentru apă; hidrofug. **2.** S.m. și f. (Med.) Persoană care suferă de hidrofobie. — Din fr. **hydrophobe.**

HIDROFOBÍE, *hidrofobii,* s.f. **1.** (Chim.) Însușire a unei substanțe de a fi hidrofobă. **2.** (Med.) Teamă patologică de contactul corporal cu apa. F Aversiune pentru consumarea apei sau a altor lichide, caracteristică unor boli ca turbarea, meningita, tetanosul, isteria etc. — Din fr. **hydrophobie.**

HIDROFOBIZÁT, -Ă, *hidrofobizați, -te*, adj. (Rar) Impermeabilizat. — De la **hidrofob.**

HIDROFÓN, *hidrofoane*, s.n. Aparat utilizat pentru semnalizarea sub apă cu ajutorul sunetelor, format din microfoane acționate electromagnetic. — Din fr. **hydrophone.**

HIDROFÓR, *hidrofoare,* s.n. Instalație care asigură presiunea necesară în rețeaua de distribuție a apei dintr-un cartier, dintr-o clădire înaltă etc. — Din fr. **hydrophore.**

HIDROFTÁLMIC, -Ă, *hidroftalmici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hidroftalmie. — Din fr. **hydrophtalmique.**

HIDROFTALMÍE s.f. Stare patologică care constă în întinderea globului ocular din cauza unei presiuni interioare prea puternice. — Din fr. **hydrophtalmie.**

HIDROFÚG, -Ă, *hidrofugi, -ge,* adj. Hidrofob (**1**). — Din fr. **hydrofuge.**

HIDROFUGÁRE, *hidrofugări*, s.f. Operație de finisare a țesăturilor care are ca scop micșorarea capacității de umezire a acestora, realizându-se fie prin apretare, fie prin modificarea structurii chimice a fibrelor. — Cf. fr. hydrofugation.

HIDROGÁMĂ, *hidrogame,* adj., s.f. (Bot.) Hidrofil (**2**). — Din fr. **hydrogamme.**

HIDROGÉL, *hidrogeluri*, s.n. (Chim.) Gel în care mediul de dispersie este apa. — Din fr. **hydrogel.**

HIDROGÉN s.n. Element chimic gazos mult mai ușor decât aerul, incolor, inodor, insipid și inflamabil, care, combinat cu oxigenul în anumite proporții, formează o moleculă de apă. G *Hidrogen fosforat* = combinație a fosforului cu hidrogenul, care se prezintă ca un gaz incolor, foarte toxic; fosfină. *Hidrogen greu* = deuteriu. *Hidrogen sulfurat* = combinație a sulfului cu hidrogenul, care se prezintă ca un gaz incolor, cu miros de ouă stricate, toxic; acid sulfhidric. — Din fr. **hydrogène.**

HIDROGENÁ, *hidrogenez,* vb. I. Tranz. A introduce hidrogen în molecula unei combinații chimice. — Din fr. **hydrogéner.**

HIDROGENÁRE, *hidrogenări*, s.f. Acțiunea de *a hidrogena* și rezultatul ei. — V. **hidrogena.**

HIDROGENÁT, -Ă, *hidrogenați, -te,* adj. (Chim.) Combinat cu hidrogenul; care conține hidrogen. — Din fr. **hydrogéné.**

HIDROGENERATÓR, *hidrogeneratoare,* s.n. Generator electric, în general de curent alternativ, acționat de un motor hidraulic. — **Hidro-** + **generator.**

HIDROGENOLÍZĂ, *hidrogenolize,* s.f. Reacție simultană de hidrogenare și de rupere a unei catene de atomi de carbon. — Cf. hidrogenare.

HIDROGEOLÓG, -Ă, *hidrogeologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în hidrogeologie. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **hydrogéologue.**

HIDROGEOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul distribuției, al regimului dinamicii și genezei apelor subterane. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **hydrogéologie.**

HIDROGLISÓR, *hidroglisoare*, s.n. Ambarcațiune cu fundul plat, puțin cufundată în apă, care se mișcă extrem de repede, fiind pusă în mișcare de o elice aeriană. — Din fr. **hydroglisseur.**

HIDROGRÁD, *hidrograde,* s.n. (Geogr.) Unitate de măsură a nivelului apelor curgătoare, egală cu a zecea parte din amplitudinea maximă. — **Hidro-** + **grad.**

HIDROGRÁF, -Ă, *hidrografi, -e*, s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Specialist în hidrografie. **2.** S.n. Grafic care indică variația nivelului sau debitului unui curs de apă, egală cu a zecea parte din amplitudinea maximă. — Din fr. **hydrographe.**

HIDROGRÁFIC, -Ă, *hidrografici, -ce*, adj. Care aparține hidrografiei, care se referă la hidrografie. G *Bazin hidrografic* = regiune, zonă din care își adună afluenții o apă curgătoare mai mare. — Din fr. **hydrographique.**

HIDROGRAFÍE s.f. **1.** Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul apelor de suprafață dintr-o regiune. F Totalitatea apelor curgătoare și stătătoare ale unei regiuni. **2.** Știință care se ocupă cu elaborarea hărților marine. F Totalitatea hărților care reprezintă o mare sau un ocean. — Din fr. **hydrographie.**

HIDROIZOHÍPSĂ, *hidroizohipse,* s.f. (Geol.) Curbă obținută prin unirea punctelor cu același nivel hidrostatic subteran la straturile acvifere cu nivel liber. [Pr.: *-dro-i-*] — Din fr. **hydroisohypse.**

HIDROIZOLÁ, *hidroizolez*, vb. I.Tranz. A izola pentru a împiedica sau reduce infiltrarea sau orice altă acțiune a apei asupra unei construcții. [Pr.: *-dro-i-*] — **Hidro-** + **izola.**

HIDROIZOLÁRE, *hidroizolări*, s.f. Acțiunea de *a hidroizola* și rezultatul ei. [Pr.: *-dro-i-*] — V. **hidroizola.**

HIDROIZOLÁT, -Ă, *hidroizolați, -te*, adj. (Despre construcții) Care este protejat împotriva acțiunilor apei. [Pr.: *-dro-i-*] — V. **hidroizola.**

HIDROIZOLÁȚIE, *hidroizolații,* s.f. Hidroizolare. — **Hidro-** + **izolație.**

HIDROLÁZĂ, *hidrolaze,* s.f. Enzimă care catalizează reacțiile de hidroliză. — Din fr. **hydrolase.**

HIDROLÍTIC, -Ă, *hidrolitici, -ce*, adj. Care se obține prin hidroliză. — Din fr. **hydrolytique.**

HIDROLÍZĂ, *hidrolize*, s.f. **1.** Reacție chimică între ionii unei sări și ionii apei, care formează un acid slab sau o bază slabă. **2.** Reacție chimică între un compus organic și apă, produsă în prezența unui catalizator. — Din fr. **hydrolyse.**

HIDROLOCATÓR, *hidrolocatoare,* s.n. (Mar.) Aparat hidroacustic care determină direcția și distanța unui obiect aflat sub apă, prin intermediul ultrasunetelor; sonar. — Din engl. **hydrolocator.**

HIDROLÓG, -Ă, *hidrologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în domeniul hidrologiei. — Din fr. **hydrologue.**

HIDROLOGÍC, -Ă, *hidrologici, -ce,* adj. Care aparține hidrologiei, care se referă la hidrologie. G *Bilanț hidrologic* = raportul dintre cantitatea de apă primită și cea cedată pe un teritoriu într-un anumit timp din precipitații atmosferice, din scurgerea apei la suprafață și din evaporare. *Regim hidrologic* = variație în timp a unei cantități de apă care trece printr-o secțiune a unui râu. — Din fr. **hydrologique.**

HIDROLOGÍE s.f. Ştiinţă care studiază proprietăţile generale ale apelor de la suprafaţa scoarţei terestre, legile generale care dirijează procesele din hidrosferă, influenţa reciprocă dintre hidrosferă, atmosferă, litosferă şi biosferă, precum şi prognoza evoluţiei elementelor hidrologice, în vederea folosirilor raţionale în economie. — Din fr. **hydrologie.**

HIDROMANÍE s.f. (Med.) Tulburare psihică caracterizată prin tendinţa de sinucidere prin înec. — Din fr. **hydromanie.**

HIDROMASÁJ, *hidromasaje,* s.n. Masaj făcut cu ajutorul apei în mişcare. — Din fr. **hydromassage.**

HIDROMECÁNIC, -Ă, *hidromecanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care studiază legile echilibrului şi ale mişcării fluidelor, precum şi acţiunea corpurilor solide cu care vin în contact. **2.** Adj. Care aparţine hidromecanicii (**1**), care se referă la hidromecanică. — Din fr. **hydromécanique.**

HIDROMECANIZÁRE, *hidromecanizări*, s.f. Ansamblul procedeelor de mecanizare, cu ajutorul curenţilor de apă, a lucrărilor de excavare, transportare şi depunere a materialelor rezultate, aplicat în exploatările din cariere, în mine, la construcţia de terasamente, diguri, canale etc. — **Hidro-** + **mecanizare.** Cf. fr. hydromécanisation.

HIDROMECANIZÁT, -Ă, *hidromecanizaţi, -te*, adj. Care este realizat prin hidromecanizare. — Din **hidromecanizare.**

HIDROMÉL, (**2**) *hidromeluri*, s.n. **1.** Băutură alcoolică obţinută prin fermentaţia alcoolică a mierii de albine cu apă; mied; mursă[1]. **2.** Sort de hidromel (**1**). — Din fr. **hydromel.**

HIDROMETALURGÍE s.f. Ramură a metalurgiei care se ocupă cu extragerea metalelor din minereuri cu ajutorul soluţiilor apoase, prin solubilizare, filtrare, precipitare etc. — Din fr. **hydrométallurgie.**

HIDROMETEÓR, *hidrometeori*, s.m. Produs de condensare a vaporilor de apă din atmosferă. [Pr.: *-te-or*] — Din fr. **hydrométéore,** germ. **Hidrometeore.**

HIDROMETEOROLÓGIC, -Ă, *hidrometeorologici, -ce,* adj. Referitor la hidrometeorologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **hydrométéorologique.**

HIDROMETEOROLOGÍE s.f. Disciplină care studiază circulaţia apei în atmosferă. [Pr.: *-te-o-*] — Din germ. **Hydrometeorologie.**

HIDROMETRÍC, -Ă, *hidrometrici, -ce,* adj. Privitor la hidrometrie, care aparţine hidrometriei. — Din fr. **hydrométrique.**

HIDROMETRÍE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu determinarea cantitativă a debitului unui curs de apă, cu studiul metodelor tehnice pentru determinarea vitezei, a adâncimii unui curs de apă, a unui strat de apă subteran sau a apei dintr-o conductă, în vederea realizării proiectelor de construcţie hidrotehnică şi a planului de gospodărire a apelor. — Din fr. **hydrométrie.**

HIDROMÉTRU, *hidrometre,* s.n. **1.** Aparat pentru măsurarea densităţii şi a vitezei de curgere a lichidelor. **2.** Manometru metalic cu scara gradată în unităţi de coloană de apă, cu care se măsoară nivelul unui curs de apă. — Din fr. **hydromètre.**

HIDROMINERÁL, -Ă, *hidrominerali, -e,* adj. Referitor la apele minerale. — Din fr. **hydrominéral.**

HIDROMODÚL, *hidromodule*, s.n. Debit de apă exprimat în litri pe secundă, necesar în timpul unui sezon pentru irigarea suprafeţei de un hectar, calculat pentru fiecare cultură agricolă. [Pl. şi: (m.) *hidromoduli*] — Din fr. **hydromodule.**

HIDROMONITÓR, *hidromonitoare,* s.n. Instalaţie pentru săparea pământului, formată dintr-o conductă metalică prin care se proiectează o vână de apă sub presiune. — Din fr. **hydromoniteur,** germ. **Hydromonitor.**

HIDRONEFRÓTIC, -Ă, *hidronefrotici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la hidronefrază. — Din fr. **hydronephrotique.**

HIDRONEFRÓZĂ, *hidronefroze*, s.f. Acumulare de urină în rinichi datorată unui obstacol pe ureter. — Din fr. **hydronéphrose.**

HIDRONÍM, *hidronime,* s.n. Cuvânt care denumeşte o apă. — Din fr. **hydronyme.**

HIDRONIMÍE s.f. Totalitatea numelor de ape (dintr-o regiune). — Din fr. **hydronymie.**

HIDRÓNIU, *hidronii*, s.m. Ion rezultat din unirea protonului cu o moleculă de apă. — Din fr. **hydronium.**

HIDROPÁT, -Ă, *hidropaţi, -te,* adj. Care tratează bolile prin hidroterapie. — Din fr. **hydropathe.**

HIDROPATÍE, *hidropatii*, s.f. Hidroterapie. — Din fr. **hydropathie.**

HIDROPEDÉZĂ s.f. Transpiraţie abundentă. — Din fr. **hydropédèse.**

HIDRÓPIC, -Ă, *hidropici, -ce*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hidropizie; hidropicos. — Din fr. **hydropique.**

HIDROPICÓS, -OÁSĂ, *hidropicoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Înv.) Hidropic. [Var.: **idropicós, -oásă** adj., s.m. şi f.] — **Hidropic** + suf. *-os.*

HIDROPIZÍE, *hidropizii,* s.f. Boală cauzată de acumularea patologică de apă în cavităţile naturale ale corpului sau în ţesuturi; dropică. [Var.: **idropizíe** s.f.] — Din fr. **hydropisie,** lat. **hydropisis.**

HIDROPLANÁ, pers. 3 *hidroplanează*, vb. I. Intranz. (Despre hidroavioane) A se deplasa plutind la suprafaţa apei. — Din fr. **hydroplaner.**

HIDROPLANÁRE, *hidroplanări,* s.f. Deplasare a unui hidroavion pe apă prin autopropulsie aerodinamică. — **Hidro-** + **planare.** Cf. fr. hydroplanage.

HIDROPNEUMÁTIC, -Ă, *hidropneumatici, -ce*, adj., s.n. (Aparat) care funcţionează cu ajutorul apei sau al unui lichid ori gaz comprimat. [Pr.: *-pne-u-*] — Din fr. **hydropneumatique.**

HIDROPNEUMOTORÁX s.n. (Med.) Pneumotorax spontan caracterizat prin prezenţa de lichid în cavitatea pleurală. [Pr.: *-pne-u-*] — Din fr. **hydropneumothorax.**

HIDROPÓNICĂ s.f. Cultură legumicolă sau floricolă în soluţii nutritive sau pe un substrat de pietriş sau de nisip prin care circulă permanent apă cu îngrăşăminte chimice. — Din fr. **hydroponique.**

HIDRORÉE, *hidroree*, s.f. (Med.) Scurgere cronică a unui lichid seros. — Din fr. **hydrorrhée.**

HIDROSADENÍTĂ, *hidrosadenite,* s.f. Inflamaţie a glandelor sudoripare, de obicei a celor de la subsuoară, care evoluează sub forma unor abcese adânci. — Din fr. **hydrosadénite.**

HIDROSCÁLĂ, *hidroscale,* s.f. Aeroport pe apă destinat decolării sau amerizării hidroavioanelor, pe care se află instalaţiile necesare manevrării, adăpostirii şi întreţinerii acestora. — Din fr. **hydroscale.**

HIDROSEPARATÓR, *hidroseparatoare,* s.n. Instalaţie de separare acţionată cu ajutorul unui curent de apă şi folosită la prepararea mecanică a cărbunilor. — **Hidro-** + **separator.**

HIDROSFÉRĂ s.f. Învelişul de apă al globului terestru, alcătuit din oceane, mări, lacuri, gheţari, ape curgătoare, ape subterane, zăpezi şi gheţuri. — Din fr. **hydrosphère,** germ. **Hydrosphäre.**

HIDROSÓL, *hidrosoluri*, s.n. Sistem coloidal solubil în care mediul de dispersie este apa. — Din fr. **hydrosol.**

HIDROSOLÚBIL, -Ă, *hidrosolubili, -e*, adj. (Despre substanţe) Care se dizolvă în apă. — Din fr. **hydrosoluble.**

HIDROSONICITÁTE s.f. Ramură a fizicii care studiază transmiterea energiei prin unde elastice în medii lichide. — **Hidro-** + **sonicitate.**

HIDROSTÁTIC, -Ă, *hidrostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a hidromecanicii care studiază legile echilibrului fluidelor şi ale corpurilor scufundate în ele. **2.** Adj. Care se referă la echilibrul fluidelor.G *Balanţă hidrostatică* = balanţă cu care se determină densitatea corpurilor prin cântărirea lor mai întâi în aer, iar apoi cufundate într-un lichid. — Din fr. **hydrostatique.**

HIDROTÉHNIC, -Ă, *hidrotehnici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu folosirea apei şi cu proiectarea şi executarea lucrărilor de folosire a apei, a energiei hidraulice şi a lucrărilor de prevenire a distrugerilor provocate de ape. **2.** Adj. Privitor la hidrotehnică (**1**), care aparţine hidrotehnicii. — Din fr. **hydrotechnique,** germ. **Hydrotechnik.**

HIDROTEHNICIÁN, -Ă, *hidrotehnicieni, -e*, s.m. şi f. Specialist în hidrotehnică. [Pr.: *-ci-an*] — **Hidrotehnică** + suf. *-ian.*

HIDROTERAPEÚT, *hidroterapeuţi*, s.m. Specialist în hidroterapie. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **hydrothérapeute.**

HIDROTERÁPIC, -Ă, *hidroterapici, -ce*, adj. Care se referă la hidroterapie, care aparţine hidroterapiei, de hidroterapie. — Din fr. **hydrothérapique.**

HIDROTERAPÍE, *hidroterapii,* s.f. Folosire terapeutică a apei sub formă de băi, duşuri, aburi etc. la diferite temperaturi; hidropatie. — Din fr. **hydrothérapie.**

HIDROTERMÁL, -Ă, *hidrotermali, -e*, adj. Care se referă la ape fierbinţi, provenite prin răcirea topiturilor magmatice. G (Geol.) *Proces hidrotermal* sau *fază hidrotermală* = ultima etapă a consolidării magmatice. — Din fr. **hydrothermal.**

HIDROTERMOTERAPÍE, *hidrotermoterapii*, s.f. Tratament cu ape termale. — Din fr. **hydrothermothérapie.**

HIDROTIMETRÍE, *hidrotimetrii,* s.f. Măsurare a densităţii unei ape. — Din fr. **hydrotimétrie.**

HIDROTIPÍE, *hidrotipii*, s.f. Procedeu de realizare a fotografiilor în culori, folosit mai ales la copierea filmelor cinematografice în culori cu matriţe în relief, care se colorează cu coloranţi solubili în apă. — Din fr. **hydrotypie.**

HIDROTROPÍSM, *hidrotropisme,* s.n. Mişcare de orientare a rădăcinilor plantelor superioare şi a miceliilor de ciuperci spre locurile mai umede ale solului. — Din fr. **hydrotropisme.**

HIDROXÍD, *hidroxizi*, s.m. Compus chimic anorganic a cărei moleculă conţine în structura sa una sau mai multe grupe hidroxil. — Din fr. **hydroxyde.**

HIDROXÍL, *hidroxili,* s.m. Radical monovalent format dintr-un atom de hidrogen şi un atom de oxigen; oxidril. — Din fr. **hydroxyle.**

HIDROZOÁR, *hidrozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de celenterate marine şi de apă dulce, care trăiesc solitare sau în colonii; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **hydrozoaire.**

HIDRÚRĂ, *hidruri*, s.f. Combinaţie a hidrogenului cu alte elemente chimice. G (Chim.) *Hidrură de bor* = boran. — Din fr. **hydrure.**

HIÉNĂ, *hiene*, s.f. Mamifer carnivor asemănător cu câinele, cu blana cenuşie tărcată, cu gâtul gros, cu urechile golaşe şi cu picioarele anterioare mai lungi decât cele posterioare, care trăieşte în Africa şi în Asia şi care se hrăneşte mai ales cu cadavre *(Hyaena hyaena).* F Fig. Om ticălos, nemernic, mizerabil. [Pr.: *hi-e-*] — Din fr. **hyène,** lat. **hyaena.**

HIENÍDĂ, *hienide,* s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore din care face parte hiena; (şi la sg.) animal din această familie. [Pr.: *hi-e-*] — Din fr. **hyénidés.**

HIERÁTIC, -Ă, *hieratici, -ce,* adj. **1.** Care ţine de lucruri sfinte. **2.** (În sintagma) *Scriere hieratică* = scriere cursivă şi simplificată a hieroglifelor. **3.** (În artă; despre concepţii, orientări, realizări etc.) Care reprezintă sau susţine reprezentarea personajelor în atitudini convenţionale, solemne, rigide, conform regulilor fixate de canoanele religioase. [Pr.: *hi-e-*] — Din fr. **hiératique,** lat. **hieraticus.**

HIERATÍSM s.n. Spirit sau sistem hieratic; caracterul a ceea ce este hieratic. [Pr.: *hi-e-*] — Din fr. **hiératisme.**

HIERB s.n. v. **herb.**

HIEROFÁNT, *hierofanţi*, s.m. Preot antic grec care iniţia pe neofiţi în mistere şi în oracole. [Pr.: *hi-e-*] — Din fr. **hierophante.**

HIEROGLÍFĂ, *hieroglife*, s.f. Semn sau caracter din scrierea vechilor egipteni, care reprezenta noţiunile prin figuri stilizate de fiinţe şi de obiecte. F Fig. (ir.) Scris neciteţ, indescifrabil. [Pr.: *-hi-e-*. — Var.: **ieroglífă** s.f.]. — Din fr. **hiéroglyphe.**

HIEROGLÍFIC, -Ă, *hieroglifici, -ce*, adj. Scris cu hieroglife. F Fig. (Ir.; despre scris) Care este neciteţ, indescifrabil, greu de înţeles. [Pr.: *hi-e-*. — Var.: **ieroglífic, -ă** adj.] — Din fr. **hieroglyphique,** lat. **hieroglyphicus.**

HÍFĂ, *hife,* s.f. Filament din celule care alcătuieşte miceliul unei ciuperci. — Din fr. **hyphe.**

HI-FI s.f. invar., adj. invar. **1.** S.f. invar. High fidelity. **2.** Adj. invar. De înaltă fidelitate. [Pr.: *haifi, hifi*] — Cuv. engl.

HIGH FIDELITY s.n. invar., adj. invar. (Echipament de) înregistrare şi de redare sonoră de înaltă fidelitate. [Pr.: *hai*] — Cuv. engl.

HIGH-LIFE s.n. Denumire dată înaltei societăţi. F (Adjectival) De elită. [Pr.: *háĭlaĭf*] — Cuv. engl.

HIGH-TÉCH s.n. High tehnology. [Pr.: *haĭtéc*] — Abr. de la **high technology**.

HIGH TECHNÓLOGY s.f. Denumire generală pentru tehnologia avansată mai ales în domeniul electronicii, în industria de tehnică de calcul şi telecomunicaţii. [Pr.: *haĭ*] — Cuv. engl.

HIGIÉNĂ s.f. v. **igienă.**

HIGIÉNIC, -Ă adj. v. **igienic.**

HIGIENÍST, -Ă s.m. şi f. v. **igienist.**

HIGROFÍL, -Ă, *higrofili, -e,* adj. (Despre plante) Care caută umiditatea, care se dezvoltă în condiţii de mare umiditate. — Din fr. **hygrophile.**

HIGROFÍTĂ, *higrofite*, adj., s.f. (Plantă) care se dezvoltă în locuri cu exces de umiditate. — Din fr. **hygrophyte.**

HIGROGRÁF, *higrografe*, s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea gradului de umiditate a aerului din atmosferă. — Din fr. **hygrographe.**

HIGROGRÁMĂ, *higrograme*, s.f. Diagramă care reprezintă variaţia umidităţii aerului. — Din fr. **hygrogramme.**

HIGROLOGÍE s.f. Disciplină care studiază umiditatea aerului. — Din fr. **hygrologie.**

HIGRÓMĂ, *higrome,* s.f. Inflamaţie a pungilor seroase de sub piele, în dreptul unei articulaţii. — Din fr. **hygroma.**

HIGROMÉTRIC, -Ă, *higrometrici, -ce,* adj. Care ţine de higrometrie, referitor la higrometrie. — Din fr. **hygrométrique.**

HIGROMETRÍE s.f. Ramură a meteorologiei care se ocupă cu descrierea metodelor şi a aparatelor utilizate în determinarea umidităţii aerului atmosferic. — Din fr. **hygrométrie.**

HIGROMÉTRU, *higrometre*, s.n. Aparat cu care se măsoară umiditatea atmosferei sau a altor medii gazoase. — Din fr. **hygromètre.**

HIGROSCÓP, *higroscoape*, s.n. Instrument folosit pentru studierea variaţiei umidităţii aerului atmosferic. — Din fr. **hygroscope.**

HIGROSCOPÍC, -Ă, *higroscopici, -ce,* adj. Care are calitatea de a absorbi umiditatea din aer. — Din fr. **hygroscopique.**

HIGROSCOPICITÁTE s.f. Proprietate a unui corp de a fi higroscopic. — Din fr. **hygroscopicité.**

HIGROSCOPÍE s.f. (Rar) Higrometrie. — Din fr. **hygroscopie.**

HIGROSTÁT, *higrostate*, s.n. Aparat pentru controlul şi supravegherea umidităţii relative a aerului. — Din fr. **hygrostat.**

HIL, *hiluri,* s.n. **1.** (Anat.) Porţiune la suprafaţa unui organ pe unde pătrund vasele sangvine şi nervii. **2.** (Bot.) Cicatrice aflată pe învelişul seminţei, în locul unde aceasta s-a desprins de picioruşul ovulului. — Din fr. **hile,** lat. **hilum.**

HILÁR[1], -Ă, *hilari, -e*, adj. (Anat.) Care se referă la hil, care aparţine hilului. — Din fr. **hilaire.**

HILÁR[2], -Ă, *hilari, -e*, adj. Ilariant (**1**). [Var.: **ilár, -ă** adj.] — Din fr. **hilaire,** lat. **hilaris.**

HILARIÁNT, -Ă adj. v. **ilariant.**

HILARITÁTE s.f. Explozie de râs colectivă la auzul sau la vederea unui lucru amuzant, caraghios. [Var.: **ilaritáte** s.f.] — Din fr. **hilarité,** lat. **hilaritas, -atis.**

HILÉA s.f. Denumire a pădurilor tropicale umede. — Et. nec.

HILÓŢI s.m. pl. v. **iloţi.**

HILOZOÍSM s.n. Teorie potrivit căreia întreaga materie ar fi vie, însufleţită, având capacitatea de a simţi şi de a gândi. — Din fr. **hylozoïsme.**

HILOZOÍST, -Ă, *hilozoişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al hilozoismului. — Din fr. **hylozoïste.**

HÍMEN, *himene*, s.n. Membrană care închide, parţial, vaginul la virgine. [Acc. şi: *himén*] — Din fr., lat. **hymen.**

HIMENOPTÉR, *himenoptere*, s.n. (La pl.) Ordin care cuprinde insecte cu două perechi de aripi membranoase, cu metamorfoză completă, femelele având la vârful abdomenului un ac cu venin, şi care trăiesc adesea organizate în colonii; (şi la sg.) insectă care face parte din acest ordin. — Din fr. **hyménoptère.**

HIMÉRĂ, *himere*, s.f. **1.** Închipuire fără temei, fantezie irealizabilă; iluzie, fantasmă. **2.** Monstru în mitologia antică greacă, cu cap de leu, cu corp de capră, cu aripi de pasăre de pradă şi cu coadă de şarpe; *p. ext.* motiv decorativ reprezentând un astfel de monstru. **3.** (Bot.; în sintagma) *Himeră de altoire* = plantă ale cărei ţesuturi sunt diferite din punct de vedere genetic. **4.** (Biol.) Organism produs prin fuziunea a doi sau mai mulţi zigoţi distincţi. — Din fr. **chimère,** it. **chimera,** lat. **Chimaera.**

HIMÉRIC, -Ă, *himerici, -ce,* adj. Care se bazează pe himere (**1**); lipsit de orice temei real; iluzoriu. F (Şi adverbial) Ca de himeră, fantastic. — Din fr. **chimérique** (după *himeră).*

HÍNDI s.f. Limbă indo-europeană din ramura indo-iraniană, grupul indic, astăzi limbă oficială în India. — Din fr., engl. **hindi.**

HINDÍCHI, *hindichiuri*, s.n. (Reg.) Şanţ; tranşee. [Var.: **hândíchi** s.n.] — Din tc. **hendek.**

HINDUÍSM s.n. Credinţă religioasă apărută în India în sec. V-IV î.H., care reprezintă o îmbinare a brahmanismului cu elemente budiste, propunând o nouă cale de mântuire prin iubire şi dăruire, accesibilă oricui. — Din fr. **hindouisme,** germ. **Hinduismus.**

HINDUÍST, -Ă, *hinduişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al hinduismului. — Din fr. **hindouiste.**

HINDÚS, -Ă, *hinduşi, -se*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Denumire folosită în trecut pentru populaţia din India. **2.** Adj. Care aparţine Indiei sau hinduşilor (**1**), privitor la India sau la hinduşi. **3.** Adj., s.m. şi f. Hinduist. — Din fr. **hindou.**

HINDUSTÁNĂ s.f. Limbă indo-iraniană, vorbită în India şi în Pakistan. G (Adjectival) Limba hindustană. — Din fr. **hindoustani.**

HINGHÉR, *hingheri*, s.m. Persoană, în serviciul de ecarisaj, care se ocupă cu prinderea câinilor fără stăpân; hoher (**1**). [Var.: (înv.) **henghér** s.m.] — Din săs. **hoenger** (=germ. *Henker*).

HINGHERÍ, *hingheresc,* vb. IV. Tranz. A se ocupa cu prinderea câinilor fără stăpân. F (Fam.) A chinui. — Din **hingher.**

HÍNTERLAND, *hinterlanduri*, s.n. **1.** Regiune relativ rigidă din punct de vedere tectonic, situată în spatele unui sistem muntos cutat. **2.** Teritoriu care gravitează spre un centru economic. **3.** Regiune învecinată cu un teritoriu ocupat, folosită ca bază a unor acţiuni expansioniste. **4.** Colonie sau ţară slab dezvoltată dependentă economic de metropolă. — Din germ. **Hinterland.**

HINTÉU, *hinteie*, s.n. (Reg.) Trăsură, caleaşcă (închisă). — Din magh. **hintó.**

HIOÍD, *hioide,* adj. (În sintagma) *Os hioid* (şi substantivat, n.) = os mic în formă de potcoavă, aşezat în partea anterioară şi superioară a gâtului, între baza limbii şi laringe. [Pr.: *hi-o-*] — Din fr. **hyoïde.**

HÍOLĂ s.f. (Reg.; în loc. adv.) *În hiolă* = târând după sine, împingând cu sine. — Et. nec.

HIPARIÓN, *hiparioni*, s.m. Gen fosil de ecvide, considerat strămoş al calului, care avea la membre câte un deget funcţional. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **hipparion.**

HIPER- Element de compunere însemnând „peste, excesiv de...", folosit la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr. **hyper-,** germ. **hyper-(Hyper-).**

HIPERACIDITÁTE, s.f. (Şi în sintagma *hiperaciditate gastrică*) Creşterea excesivă a acidului clorhidric din secreţia gastrică, întâlnită la gastrite, ulcer duodenal etc.; hiperclorhidrie. — **Hiper-** + **aciditate.**

HIPERACUZÍE, *hiperacuzii*, s.f. Acuitate auditivă ieşită din comun. — Din fr. **hyperacousie.**

HIPERALGÉZIC, -Ă, *hiperalgezici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de hiperalgezie. — Din fr. **hyperalgésique.**

HIPERALGEZÍE, *hiperalgezii*, s.f. (Med.) Sensibilitate exagerată la durere; hiperalgie. — Din fr. **hyperalgésie.**

HIPERALGÍE, *hiperalgii,* s.f. (Med.) Hiperalgezie. — Din fr. **hyperalgie.**

HIPERBÁT, *hiperbate,* s.n. **1.** Figură de stil constând în schimbarea, prin dislocări, a topicii normale. **2.** Adaos pe care îl face scriitorul sau vorbitorul după încheierea unui anunţ. [Var.: **hiperbátă** s.f.] — Din fr. **hyperbate.**

HIPERBÁTĂ s.f. v. **hiperbat.**

HIPÉRBOLĂ, *hiperbole,* s.f. **1.** (Mat.) Curbă reprezentând locul geometric al punctelor dintr-un plan pentru care diferenţa distanţelor faţă de două puncte fixe, numite focare, este constantă. **2.** Figură de stil care constă în exagerarea dimensiunilor, efectului unui fapt, importanţei unui personaj etc. [Var.: **ipérbolă** s.f.] — Din fr. **hyperbole.**

HIPERBÓLIC, -Ă, *hiperbolici, -ce,* adj. **1.** (Mat.) De forma hiperbolei (**1**). **2.** Care are caracterul hiperbolei (**2**), cu hiperbole. F Exagerat. [Var.: **iperbólic, -ă** adj.] — Din fr. **hyperbolique,** lat. **hyperbolicus.**

HIPERBOLIZÁ, *hiperbolizez,* vb. I. Tranz. A exagera dimensiunile, importanţa etc. unui lucru, unui fapt etc. — **Hiperbolă** + suf. *-iza.*

HIPERBOLIZÁRE, *hiperbolizări,* s.f. Acţiunea de *a hiperboliza* şi rezultatul ei. — V. **hiperboliza.**

HIPERBOLIZÁT, -Ă, *hiperbolizaţi, -te,* adj. Care este foarte exagerat. — V. **hiperboliza.**

HIPERBOLOÍD, *hiperboloizi*, s.m. (Mat.) Suprafaţă rezultată din revoluţia unei hiperbole în jurul uneia dintre axele sale. — Din fr. **hyperboloïde.**

HIPERBOREEÁN, -Ă, *hiperboreeni, -e,* adj. Care se află, care trăieşte în extremitatea de miazănoapte a globului pământesc. [Pr.: *-re-ean*] — Din fr. **hyperboréen.**

HIPERBORÉU, -ÉE, *hiperborei, -ee*, adj., s.m. şi f. (Persoană) din regiunea extremului nordic; *p. gener.* (persoană) de la nord; hiperboreean. — Din fr. **hyperborée.**

HIPERCALCEMÍE, *hipercalcemii,* s.f. (Med.) Creştere anormală a cantităţii de calciu în sânge; cantitate de calciu anormal de mare prezentă în sânge. — Din fr. **hypercalcémie.**

HIPERCARACTERIZÁRE, *hipercaracterizări*, s.f. Cumul de mijloace morfologice folosit pentru evidenţierea unei singure valori lexicale sau gramaticale. — **Hiper-** + **caracterizare.**

HIPERCHERATÓZĂ, *hipercheratoze,* s.f. Îngroşare fiziologică sau patologică a stratului cornos al pielii. — Din fr. **hyperkératose.**

HIPERCHINEZÍE, *hiperchinezii*, s.f. Activitate exagerată efectuată de muşchii scheletici sau de muşchii netezi ai unui organ cavitar. — Din fr. **hyperkinésie.**

HIPERCLORHIDRÍE s.f. Hiperaciditate. — Din fr. **hyperclorhydrie.**

HIPERCORÉCT, -Ă, *hipercorecţi, -te*, adj. (Lingv.; despre forme gramaticale, cuvinte, grafii etc.) Care este eronat din cauză că i s-a aplicat, prin analogie, o regulă lingvistică valabilă pentru alte situaţii; care conţine o greşeală izvorâtă din teama de a nu greşi. — Din fr. **hypercorrect.**

HIPERCORECTITÚDINE, *hipercorectitudini*, s.f. (Lingv.) Greşeală de limbă care constă în folosirea de forme hipercorecte, datorită efortului conştient al vorbitorilor de a se conforma mecanic normelor limbii literare; hiperurbanism. — **Hiper-** + **corectitudine.**

HIPERÉMIC, -Ă, *hiperemici, -ce*, adj. Privitor la hiperemie, de hiperemie; care prezintă fenomene de hiperemie. — Din **hiperemie.**

HIPEREMÍE, *hiperemii,* s.f. (Med.) Aflux de sânge într-un organ sau într-o anumită regiune a corpului. — Din fr. **hyperémie.**

HIPEREMOTÍV, -Ă, *hiperemotivi, -e,* adj. Foarte emotiv, excesiv de impresionabil. — **Hiper-** + **emotiv.**

HIPEREMOTIVITÁTE s.f. Emotivitate excesivă, bolnăvicioasă. — Din fr. **hyperémotivité.**

HIPERESTEZÍE, *hiperestezii*, s.f. Sensibilitate exagerată a unui organ de simţ. — Din fr. **hyperesthésie.**

HIPEREXCITABILITÁTE s.f. Excitabilitate excesivă, patologică. — **Hiper-** + **excitabilitate.**

HIPERFOLICULINÍE s.f. Secreţie exagerată de foliculină. — Din fr. **hyperfolliculinie.**

HIPERFRECVÉNŢĂ, *hiperfrecvenţe*, s.f. (Fiz.) Frecvenţă corespunzătoare microundelor. — Din fr. **hyperfréquence.**

HIPERFÚNCŢIE, *hiperfuncţii,* s.f. (Med.) Activitate exagerată a unui organ, aparat sau ţesut. [Var.: **hiperfuncţiúne** s.f.] — Din fr. **hyperfonction.**

HIPERFUNCŢIÚNE s.f. v. **hiperfuncţie.**

HIPERGLICEMÍE s.f. (Med.) Creştere exagerată a concentraţiei de glucoză din sânge, frecventă în diabetul zaharat. — Din fr. **hyperglycémie.**

HIPERHIDRÓZĂ, *hiperhidroze,* s.f. Hipersecreţie a glandelor sudoripare. — Din fr. **hyperhidrose.**

HIPERINFLÁŢIE, *hiperinflaţii,* s.f. Situaţie de accelerare rapidă a inflaţiei. — Din engl. **hyperinflation.**

HIPERINSULINÍSM s.n. Boală endocrină cauzată de secreţia excesivă de insulină. — Din fr. **hyperinsulinisme.**

HIPERÍTĂ s.f. v. **iperită.**

HIPERMÁRKET, *hipermarketuri,* s.n. Supermarket foarte mare. — Din engl. **hypermarket.**

HIPERMENORÉE, *hipermenoree*, s.f. Menstruaţie foarte abundentă, întâlnită la începutul menopauzei, în unele boli endocrine sau uterine etc. — Din fr. **hyperménorrhé.**

HIPERMETRÓP, -Ă, *hipermetropi, -e*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hipermetropie. — Din fr. **hypermétrope.**

HIPERMETROPÍE, *hipermetropii*, s.f. Defect de vedere care se datoreşte faptului că focarul imaginii este situat dincolo de retină; hipermetropism. — Din fr. **hypermétropie.**

HIPERMETROPÍSM s.n. (Med.) Hipermetropie. — Din fr. **hypermétropisme.**

HIPERMÉTRU, *hipermetri,* s.m. Vers antic cu o silabă suplimentară care, în rostire, se elimină înaintea cuvântului următor, dacă acesta începe cu o vocală. — Din fr. **hypermètre.**

HIPERMNEZÍE, *hipermnezii,* s.f. Excitaţie excesivă, patologică a memoriei. — Din fr. **hypermnésie.**

HIPERNEFRÓM s.f. (Med.) Tumoare a rinichiului. G *Hipernefrom medular* = tumoare localizată în glanda medulosuprarenală. — Din fr. **hypernéphrome.**

HIPERÓN, *hiperoni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară cu masă mai mare decât masa protonului. — Din fr. **hypéron.**

HIPERÓNIC, -Ă, *hiperonici, -ce*, adj. (Fiz.) De hiperon. — **Hiperon** + suf. *-ic.*

HIPEROSMÍE, *hiperosmii*, s.f. Sensibilitate excesivă a simţului mirosului. — Din fr. **hyperosmie.**

HIPEROSTÓZĂ, *hiperostoze*, s.f. (Med.) Dezvoltare anormală a unei zone osoase. — Din fr. **hyperostose.**

HIPERPARATIROIDÍSM s.n. Boală manifestată prin decalcifierea generalizată a oaselor şi prin depuneri de săruri de calciu în piele şi în diverse organe, determinată de secreţia excesivă de hormon paratiroidian. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hyperparathyroïdisme.**

HIPERPARAZÍT, -Ă, *hiperparaziţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Parazit al altor paraziţi) care atacă plantele şi animalele. — Din fr. **hyperparasite.**

HIPERPLAZÍE, *hiperplazii*, s.f. Creştere excesivă a unui ţesut, datorită înmulţirii rapide a celulelor. — Din fr. **hyperplasie.**

HIPERPROSEXÍE s.f. (Psih.) Concentrare exagerată a atenţiei. — Din engl. **hyperprosexia.**

HIPERPROTEINEMÍE, *hiperproteinemii*, s.f. (Med.) Creştere exagerată a cantităţii de proteine din sânge; cantitate de proteine care depăşeşte concentraţia normală în sânge. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **hyperprotéinémie.**

HIPERSECRÉŢIE, *hipersecreţii,* s.f. Secreţie exagerată a unei glande. — Din fr. **hypersécrétion.**

HIPERSENSÍBIL, -Ă, *hipersensibili, -e*, adj. Excesiv de sensibil. — Din fr. **hypersensible.**

HIPERSENSIBILITÁTE s.f. Sensibilitate exagerată. — Din fr. **hypersensibilité.**

HIPERSENSIBILIZÁ, *hipersensibilizez*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) sensibiliza foarte mult. — Din fr. **hypersensibiliser.**

HIPERSENSIBILIZÁRE s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) hipersensibiliza* şi rezultatul ei. **2.** Tratament al emulsiilor fotografice pentru mărirea sensibilităţii. — V. **hipersensibiliza.**

HIPERSOMNÍE, *hipersomnii*, s.f. (Med.) Tendinţă de somn prelungit; somnolenţă. — Din fr. **hypersomnie.**

HIPERSÓNIC, -Ă, *hipersonici, -ce,* adj. **1.** (Despre viteze) Care depăşeşte viteza supersonică. **2.** (Despre aparate de zbor) Care atinge o viteză hipersonică (**1**). *Avion hipersonic.* — Din fr. **hypersonique,** engl. **hypersonic.**

HIPERSÚNET, *hipersunete*, s.n. (Fiz.) Ultrasunet de frecvenţă foarte înaltă. — **Hiper-** + **sunet** (după engl. *hypersound*).

HIPERSUSTENTÁŢIE, *hipersustentaţii*, s.f. Mărire a sustentaţiei avioanelor cu ajutorul unor dispozitive manevrabile sau automate, montate la bordurile aripilor sau pe ampenaje. — Din fr. **hypersustentation.**

HIPERTENSIÚNE s.f. Creştere trecătoare sau constantă a presiunii sângelui în sistemul arterial sau în cel venos, datorită unor stări nervoase, boli renale, cardiovasculare, endocrine etc.; hipertonie (**3**). [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **hypertension.**

HIPERTENSÍV, -Ă, *hipertensivi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hipertensiune. — Din fr. **hypertensif.**

HIPERTERMÁL, -Ă, *hipertermali, -e*, adj. (Despre ape minerale) Cu temperatură foarte ridicată. — **Hiper-** + **termal.**

HIPERTERMÍE s.f. Creştere anormală a temperaturii corpului. — Din fr. **hyperthermie.**

HIPERTIMÍE s.f. (Med.) Creştere exagerată a bunei dispoziţii în stările maniacale. — Din fr. **hyperthymie.**

HIPERTIROIDIÁN, -Ă, *hipertiroidieni, -e*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hipertiroidie. [Pr.: *-ro-i-di-an*] — Din fr. **hypertyroïdien.**

HIPERTIROIDÍE s.f. Boală endocrină care se datoreşte secreţiei excesive a hormonilor tiroidieni şi care se manifestă prin creşterea glandei tiroide, slăbire, ridicarea metabolismului bazal etc.; hipertiroidism. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hyperthyroïdie.**

HIPERTIROIDÍSM s.n. Hipertiroidie. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hyperthyroïdisme.**

HIPERTÓNIC, -Ă, *hipertonici, -ce*, adj. (Despre soluţii) Care are o presiune osmotică superioară unei alte soluţii. — Din fr. **hypertonique.**

HIPERTONÍE, *hipertonii*, s.f. **1.** Stare a unei soluţii hipertonice. **2.** Creştere a tonusului muşchilor scheletici sau ai diferitelor organe interne şi a sistemului nervos vegetativ. **3.** Hipertensiune. — Din fr. **hypertonie.**

HIPERTRICÓZĂ s.f. (Med.) Hirsutism. — Din fr. **hypertrichose.**

HIPERTROFIÁ, pers. 3 *hipertrofiază,* vb. I. Refl. (Despre organe şi ţesuturi) A-şi mări volumul în mod anormal ca urmare a unei funcţii nutritive exagerate sau a unui proces patologic. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **hypertrophier.**

HIPERTRÓFIC, -Ă, *hipertrofici, -ce,* adj. (Med.) Care prezintă hipertrofie. — Din fr. **hypertrophique.**

HIPERTROFÍE, *hipertrofii*, s.f. Dezvoltare excesivă a volumului unui organ sau al unui ţesut fără înmulţirea celulelor acestuia, datorită unei funcţii nutritive exagerate ori din cauza unui proces patologic. — Din fr. **hypertrophie.**

HIPERTROFIÉRE s.f. (Med.) Acţiunea de *a (se) hipertrofia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **hipertrofia.**

HIPERSENSIBILIZÁT, -Ă, *hipersensibilizaţi, -te*, adj. Care a devenit foarte sensibil. — V. **hipersensibiliza.**

HIPERURBANÍSM, (**2**) *hiperurbanisme*, s.n. **1.** Hipercorectitudine. **2.** Formă de hiperurbanism (**1**). — Din fr. **hyperurbanisme.**

HIPERVITAMINÓZĂ, *hipervitaminoze,* s.f. Tulburare a organismului datorită administrării exagerate a unor vitamine, în special a vitaminelor A sau D. — Din fr. **hypervitaminose.**

HIP-HÓP s.n. Mişcare socioculturală contestatară a tineretului urban cu stil de muzică şi dans propriu, conturată la sfârşitul anilor ’70 din sec. XX la New York. — Din engl. **hip-hop.**

HIPIÁTRIC, -Ă, *hipiatrici, -ce,* adj. Referitor la bolile cailor, de hipiatrie. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **hippiatrique.**

HIPIATRÍE s.f. Studiul bolilor la cai. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **hippiatrie.**

HÍPIC, -Ă, *hipici, -ce*, adj. De cai, referitor la cai, la care participă cai (de curse). — Din fr. **hippique.**

HIPIOT, -Ă, *hipioţi, -te,* s.m. şi f. Adept al mişcării şi al modului de viaţă hippy. G (Adjectival) Tânăr hipiot. [Pr.: *-pi-ot*] — Cf. h i p p y.

HIPÍSM[1] s.n. Sport practicat cu cai (de curse). — Din fr. **hippisme.**

HIPISM[2] s.n. (Rar) Fenomenul hippy. [Scris şi: *hippysm*. — Pr.: *hipízm*] — Cf. h i p p y.

HIPNAGÓGIC, -Ă, *hipnagogici, -ce,* adj. Referitor la stările care conduc la somn, care sunt intermediare între veghe şi somn. — Din fr. **hypnagogique.**

HIPNOGÉN, -Ă, *hipnogeni, -e,* adj., s.n. (Substanţă, medicament) care provoacă somnul. — Din fr. **hypnogène.**

HIPNONARCÓZĂ, *hipnonarcoze,* s.f. (Med.) Narcoză obţinută prin hipnoză profundă. — Din germ. **Hypnonarkose.**

HIPNOPEDÍE s.f. Ansamblu de procedee care permit memorarea în timpul somnului. — Din fr. **hipnopédie.**

HIPNOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament prin hipnoză. — Din engl. **hypnotherapy.**

HIPNÓTIC, -Ă, *hipnotici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Substanţă) care provoacă un somn artificial; hipnotizant, soporific, somnifer. **2.** Adj. Provocat de hipnoză. **3.** Adj. Fig. Captivant, fascinant. — Din fr. **hypnotique.**

HIPNOTÍSM s.n. Totalitatea fenomenelor caracteristice hipnozei; totalitatea procedeelor practicate pentru provocarea hipnozei şi pentru aplicaţiile ei terapeutice. — Din fr. **hypnotisme.**

HIPNOTIZÁ, *hipnotizez*, vb. I. Tranz. A aduce pe cineva în stare de hipnoză. F A exercita o atracţie puternică; a captiva, a fascina, a fermeca. — Din fr. **hypnotiser.**

HIPNOTIZÁNT, -Ă, *hipnotizanţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea fig.) Care hipnotizează. **2.** Adj., s.n. Hipnotic (**1**). — **Hipnotiza** + suf. *-ant.*

HIPNOTIZÁRE, *hipnotizări*, s.f. Acţiunea de *a hipnotiza* şi rezultatul ei. — V. **hipnotiza.**

HIPNOTIZÁT, -Ă, *hipnotizaţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care este în stare de hipnoză. F Fig. Captivat, fascinat. — V. **hipnotiza.**

HIPNOTIZATÓR, -OÁRE, *hipnotizatori, -oare*, s.m. şi f. adj. (Persoană) care hipnotizează, care provoacă hipnoza; hipnotizor. — **Hipnotiza** + suf. *-tor* (după fr. *hypnotiseur).*

HIPNOTIZÓR, -OÁRE, *hipnotizori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Rar) Hipnotizator. — Din fr. **hypnotiseur.**

HIPNÓZĂ, *hipnoze*, s.f. Stare asemănătoare cu somnul, provocată artificial prin sugestie, în timpul căreia controlul conştient şi contactul cu realitatea slăbesc, trăirile şi acţiunile celui hipnotizat fiind supuse voinţei hipnotizatorului. F Fig. Fascinaţie. — Din fr. **hypnose.**

HIPO[1]**-** Element de compunere cu sensul „mai puţin, sub”, care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr. **hypo-.**

HIPO[2]**-** Element de compunere cu sensul „referitor la cai”, care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr. **hippo-.**

HIPOACIDITÁTE s.f. Scădere a acidităţii gastrice sub valorile normale, întâlnită în unele boli de stomac. [Pr.: *-po-a-*] — Din fr. **hypoacidité.**

HIPOACUZIC, -Ă, *hipoacuzici, -ce*, adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de hipoacuzie. [Pr.: *-po-a-*] — Din fr. **hypoacousique.**

HIPOACUZÍE, *hipoacuzii,* s.f. Slăbire a acuităţii auzului. [Pr.: *-po-a-*] — Din fr. **hypoacousie.**

HIPOALGEZÍE, *hipoalgezii*, s.f. (Med.) Scădere a sensibilităţii la durere. [Pr.: *-po-al-*] — Din fr. **hypoalgésie.**

HIPOAZOTÍDĂ s.f. Dioxid de azot. [Pr.: *-po-a-*] — Din fr. **hypoazotide.**

HIPOBÁRIC, -Ă, *hipobarici, -ce*, adj. (Fiz.) Care are o presiune inferioară celei atmosferice. — Din engl. **hypobaric.**

HIPOCALCEMÍE, *hipocalcemii*, s.f. (Med.) Scădere anormală a calciului din sânge. — Din fr. **hypocalcémie.**

HIPOCÁMP, *hipocampi*, s.m. **1.** Animal fabulos, din mitologia greacă, cu cap şi corp de cal, cu două picioare şi cu coadă de peşte, care trăgea carul lui Neptun. **2.** (Iht.) Cal-de-mare. — Din fr. **hippocampe.**

HIPOCÁUST, *hipocauste,* s.n. (La romani) Instalaţie de încălzire cu aer cald. F Canal subteran care servea la acest fel de încălzire. [Pr.: *-caust*] — Din fr. **hypocauste.**

HIPOCAUSTÍC, -Ă, *hipocaustici, -ce*, adj. De hipocaust, care aparţine hipocaustului, referitor la hipocaust. — Din fr. **hypocaustique.**

HIPOCENTÁUR, *hipocentauri*, s.m. (În mitologia greacă) Centaur. [Pr.: *-ta-ur*] — Din fr. **hippocentaure,** lat. **hippocentaurus.**

HIPOCÉNTRU, *hipocentre*, s.n. Centrul subteran al unui cutremur de pământ, situat acolo unde au avut loc deplasări de straturi. [Pl. şi: (m.) *hipocentri*] — Din fr. **hypocentre.**

HIPOCHINEZÍE, *hipochinezii*, s.f. (Med.) Scădere a capacităţii de mişcare. [Scris şi: *hipokinezie*] — Cf. germ. H y p o k i n e s e.

HIPOCICLOÍDĂ, *hipocicloide*, s.f. Curbă plană descrisă de un punct de pe circumferinţa unui cerc care se rostogoleşte, fără să alunece, în interiorul unui cerc cu baza fixă. — Din fr. **hypocycloïde.**

HIPOCÍCLU, *hipocicluri,* s.n. Cerc care se rostogoleşte fără alunecare în interiorul unui cerc de bază fix. — Din fr. **hypocycle.**

HIPOCLOREMÍE, *hipocloremii,* s.f. (Med.) Scădere anormală a cantităţii de clor din sânge; cloropenie. — Din fr. **hypochlorémie.**

HIPOCLORHIDRÍE, *hipoclorhidrii* s.f. (Med.) Scădere a acidităţii sucului gastric sub valorile normale. — Din fr. **hypochlorhydrie.**

HIPOCLORÍT, *hipocloriţi*, s.m. Sare a acidului hipocloros, care se obţine prin acţiunea clorului asupra hidroxizilor puternic bazici sau pe cale electrolitică. G *Hipoclorit de sodiu* = sare de sodiu a acidului hipocloros, folosită ca dezinfectant şi ca decolorant; apă de javel. *Hipoclorit de potasiu* = sare de potasiu hipocloros. — Din fr. **hypochlorite.**

HIPOCLORÓS, *hipocloroşi*, adj. (În sintagma) *Acid hipocloros* = acid obţinut prin acţiunea clorului asupra unei suspensii de oxid de mercur în apă, folosit ca decolorant. — Din fr. **hypochloreux.**

HIPOCÓNDRU, *hipocondre,* s.n. Regiune a peretului abdominal la mamifere şi la păsări, situată la dreapta şi la stânga regiunii epigastrice, sub ultimele coaste. — Din fr. **hypocondre.**

HIPOCORÍSTIC, -Ă, *hipocoristici, -ce*, adj., s.n. (Despre cuvinte sau despre sufixe; adesea substantivat) Care exprimă mângâiere, sentimente de afecţiune; dezmierdător, alintător, tandru. — Din fr. **hypocoristique.**

HIPOCOTÍL, *hipocotile*, s.n. Porţiune din tulpina unei plantule cuprinsă între cotiledoane şi baza rădăcinii. — Din fr. **hypocotyle.**

HIPOCRÁTIC, -Ă, *hipocratici, -ce*, adj. **1.** Care aparţine hipocratismului, privitor la hipocratism. **2.** (Despre degete) Îngroşat mult la capăt, cu unghia lăţită şi încovoiată. — Din fr. **hippocratique.**

HIPOCRATÍSM s.n. **1.** Sistem de tratament care are la bază concepţia lui Hipocrat. **2.** (Anat.; în sintagma) *Hipocratism digital* = anomalie care constă

în îngroşarea extremităţilor degetelor, cu bombarea unghiilor. — Din fr. **hippocratisme.**

HIPOCRISTALÍN, -Ă, *hipocristalini, -e,* adj. (Despre structura rocilor eruptive) Care este alcătuit din cristale şi din sticlă. — Din fr. **hypocristalin.**

HIPOCROMÍE, *hipocromii*, s.f. (Med.) Scădere a pigmentaţiei pielii. — Din fr. **hypochromie.**

HIPODÉRM s.n. Strat profund al pielii, situat sub dermă, bogat în ţesut adipos. — Din fr. **hypoderme.**

HIPODERMÍC, -Ă, *hipodermici, -ce*, adj. (Anat.) Subcutanat. — Din fr. **hypodermique.**

HIPODERMÓZĂ, *hipodermoze*, s.f. Boală parazitară a animalelor rumegătoare mari, provocată de larvele unei muşte care se localizează în straturile profunde ale pielii. — Din fr. **hypodermose.**

HIPODRÓM, *hipodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru desfăşurarea concursurilor hipice, prevăzut cu tribune pentru spectatori. — Din fr. **hippodrome.**

HIPOERGÍE, *hipoergii*, s.f. (Med.) Reducere a capacităţii organismului de a reacţiona la diverşi antigeni. [Pr.: *-po-er-*] — Din fr. **hypoergie.**

HIPOESTEZÍE, *hipoestezii,* s.f. Diminuare a sensibilităţii cutanate, întâlnită în unele boli nervoase. [Pr.: *-po-es-*] — Din fr. **hypoesthésie.**

HIPOFÁG, -Ă, *hipofagi, -ge,* adj. Care se hrăneşte cu carne de cal. — Din fr. **hippophage.**

HIPOFAGÍE s.f. Hrănire cu carne de cal. — Din fr. **hippophagie.**

HIPOFIZÁR, -Ă, *hipofizari -e,* adj. Care aparţine hipofizei, privitor la hipofiză. — Din fr. **hypophysaire.**

HIPOFÍZĂ, *hipofize*, s.f. (Şi în sintagma *glandă hipofiză*) Glandă endocrină cu funcţii multiple, situată la baza creierului şi având o mare influenţă asupra creşterii organismului, dar şi asupra celorlalte glande, în special a glandelor sexuale şi a tiroidei; adenohipofiză. — Din fr. **hypophyse.**

HIPOFOLICULINÍSM s.n. (Med.) Disfuncţie hormonală cu scăderea foliculinei. — Din fr. **hypofolliculinisme.**

HIPOFÓN, -Ă, *hipofoni, -e,* adj. Referitor la hipofonie. — Din fr. **hypophone.**

HIPOFONÍE, *hipofonii*, s.f. (Fon.) Amuţire a unui sunet. — Din fr. **hypophonie.**

HIPOFOSFÁT, *hipofosfaţi*, s.m. Sare a acidului hipofosforic. — Din fr. **hypophosphate.**

HIPOFOSFÍT, *hipofosfiţi,* s.m. Sare a acidului hipofosforos. — Din fr. **hypophosphite.**

HIPOFOSFÓRIC, *hipofosforici,* adj. (În sintagma) *Acid hipofosforic* = acid oxigenat al fosforului cristalin. — Din fr. **hypophosphorique.**

HIPOFOSFORÓS, *hipofosforoşi,* adj. (În sintagma) *Acid hipofosforos* = acid oxigenat al fosforului, folosit ca agent reducător. — Din fr. **hypophosphoreux.**

HIPOFÚNCŢIE, *hipofuncţii,* s.f. Diminuare a activităţii unui organ, a unui sistem, a unei funcţii. [Var.: **hipofuncţiúne** s.f.] — Din fr. **hypofonction.**

HIPOFUNCŢIÚNE s.f. v. **hipofuncţie.**

HIPOGALACTÍE, *hipogalactii,* s.f. (Med.) Diminuare a secreţiei glandei mamare. — Din fr. **hypogalactie.**

HIPOGÁSTRIC, -Ă, *hipogastrici, -ce*, adj. Care aparţine hipogastrului, privitor la hipogastru. — Din fr. **hypogastrique.**

HIPOGÁSTRU, *hipogastre,* s.n. Regiune a abdomenului situată sub regiunea ombilicală. — Din fr. **hypogastre.**

HIPOGÉN, -Ă, *hipogeni, -e,* adj. (Despre roci, procese geologice etc.) Care îşi are originea în interiorul pământului. — Din fr. **hypogène.**

HIPOGÉU, -ÉE, *hipogei, -ee,* s.n. adj. **1.** S.n. (În Antichitate) Construcţie subterană alcătuită din mai multe încăperi, cu destinaţie mai ales funerară. **2**. Adj. (Zool., Bot.) Care trăieşte sub pământ. — Din fr. **hypogée.**

HIPOGLICEMIÁNT, -Ă, *hipoglicemianţi, -te,* adj. Care provoacă hipoglicemie. [Pr.: *-mi-ant*] — Din fr. **hypoglycémiant.**

HIPOGLICEMÍE, *hipoglicemii,* s.f. (Med.) Scădere sub valorile normale a concentraţiei de glucoză din sânge. — Din fr. **hypoglycémie.**

HIPOGLÓS, *hipogloşi*, adj. (În sintagma) *Nerv hipoglos* = nerv situat dedesubtul limbii. — Din fr. **hypoglosse.**

HIPOGRÍF, *hipogrifi,* s.m. Animal fabulos din mitologie, jumătate cal, jumătate vultur. — Din fr. **hippogriffe.**

HIPOHIDRÓZĂ, *hipohidroze,* s.f. (Med.) Diminuare importantă a secreţiei sudorifice; absenţă a transpiraţiei. — Din fr. **hypohidrose.**

HIPOLÓG, -Ă, *hipologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în hipologie. — Din fr. **hippologue.**

HIPOLÓGIC, -Ă, *hipologici, -ce,* adj. (Zool.) De hipologie. — Din fr. **hippologique.**

HIPOLOGÍE s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu anatomia şi cu fiziologia calului, cu descrierea şi cu clasificarea raselor de cai, precum şi cu metodele de întreţinere, de ameliorare şi de dresare a cailor. — Din fr. **hippologie.**

HIPOMANŢÍE s.f. Practică a prezicerii la vechii celţi, care se făcea după nechezatul şi după mişcările unor cai sacri. — Din fr. **hippomancie.**

HIPOMENORÉE, *hipomenoree,* s.f. Menstruaţie redusă cantitativ, întâlnită în unele boli endocrine, la începutul sau la sfârşitul menopauzei. — Din fr. **hypoménorrhée.**

HIPOMETRÍE s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu clasificarea cailor după anumite măsurători. — Din fr. **hippométrie.**

HIPOMETRÓP, -Ă, *hipometropi, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de hipometropie; miop. — Din fr. **hypométrope.**

HIPOMETROPÍE, *hipometropii,* s.f. (Med.) Miopie. — Din fr. **hypométropie.**

HIPOMÉTRU, *hipometre*, s.n. Aparat pentru măsurat dimensiunile părţilor corpului la animale (mai ales la cai). — Din germ. **Hippometer.**

HIPOMNEZÍE, *hipomnezii*, s.f. (Med.) Slăbire a memoriei. — Din fr. **hypomnésie.**

HIPOMOBÍL, -Ă, *hipomobili, -e,* adj. (Despre vehicule, tracţiune etc.) Pus în mişcare de cai. — Din fr. **hippomobile.**

HIPONASTÍE, *hiponastii,* s.f. Mişcare provocată de creşterea mai rapidă a suprafeţei dorsale a unui organ vegetal plat (frunză, petală) decât a celei ventrale, care devine astfel concavă. — Din fr. **hyponastie.**

HIPOPATOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază defectele şi bolile cailor. — Din fr. **hippopathologie.**

HIPOPEPSÍE, *hipopepsii,* s.f. (Med.) Digestie gastrică insuficientă. — Din fr. **hypopepsie.**

HIPOPLAZÍE, *hipoplazii,* s.f. Dezvoltare incompletă sau insuficientă a unui organ sau a unui ţesut. — Din fr. **hypoplasie.**

HIPOPOTÁM, *hipopotami*, s.m. Mamifer erbivor nerumegător, mare şi greoi, cu capul mare, labele scurte, cu pielea groasă şi fără păr, care trăieşte în fluviile şi în lacurile din Africa Ecuatorială (*Hippopotamus amphibius).* — Din fr. **hippopotame.**

HIPOPROTEINEMÍE, *hipoproteinemii*, s.f. (Biol.) Diminuare a cantităţii de proteine din sânge. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **hypoprotéinémie.**

HIPORCHÉMĂ, *hiporcheme,* s.f. Cântec însoţit de dans, în cinstea zeului Apolo sau a zeiţei Artemis. — Din fr. **hyporchème.**

HIPOSCÉNIU, *hiposcenii*, s.n. Zid care susţinea, în Antichitate, scena unui teatru deasupra orchestrei. F Parte a orchestrei care se afla în faţa acestui zid. — Din fr. **hyposcénium.**

HIPOSECRÉŢIE, *hiposecreţii,* s.f. Diminuare a secreţiei unei glande sub valorile normale. — Din fr. **hyposécrétion.**

HIPOSENSIBILITÁTE, *hiposensibilităţi,* s.f. (Med.) Sensibilitate scăzută. — Din fr. **hyposensibilité.**

HIPOSTÁZĂ, *hipostaze*, s.f. Stagnare a sângelui în vasele capilare ale membrelor inferioare ale corpului sau în plămânii bolnavilor care au stat mult timp în pat. — Din fr. **hypostase.**

HIPOSTÍL, *hipostiluri,* s.n. Încăpere mare din palatele sau templele egiptene, cu plafonul susţinut de coloane. G (Adjectival) *Sală hipostilă.* — Din fr. **hypostyle.**

HIPOTALÁMUS, *hipotalamusuri*, s.n. Formaţie cenuşie a creierului, care corespunde părţii inferioare a diencefalului, având rol important în reglarea superioară a funcţiilor vegetative ale organismului. — Din fr. **hypothalamus.**

HIPOTÁXA s.f. (Lingv.) Subordonare sintactică. — Din fr. **hypotaxe.**

HIPOTEHNÍE s.f. Creşterea şi dresarea calului. — Din fr. **hippotechnie.**

HIPOTENSIÚNE s.f. Scădere trecătoare sau menţinere constată a tensiunii arteriale sub valorile normale, în stări de şoc sau în condiţii obişnuite; hipotonie (**2**). [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **hypotension.**

HIPOTENSÍV, -Ă, *hipotensivi, -e,* adj., s.m şi f., s.n. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hipotensiune. **2.** S.n. Medicament care provoacă scăderea tensiunii arteriale, utilizat în tratamentul hipertensiunii arteriale. — Din fr. **hypotensif.**

HIPOTERMÁL, -Ă, *hipotermali, -e*, adj. Care se referă la prima etapă a depunerii mineralelor din soluţii fierbinţi. — Din fr. **hypothermal.**

HIPOTERMÍE s.f. (Med.) Scădere sub limita normală a temperaturii corpului. — Din fr. **hypothermie.**

HIPOTIMÍE, *hipotimii*, s.f. (Med.) Diminuare a tonusului afectiv (în stările depresive). — Din fr. **hypothymie.**

HIPOTIPÓZĂ, *hipotipoze,* s.f. Figură de stil care sugerează prin intermediul epitetelor şi al comparaţiei imagini vizuale foarte vii. [Var.: **ipotipóză** s.f.] — Din fr. **hypotypose.**

HIPOTIROIDIÁN, -Ă, *hipotiroidieni, -e*, adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de hipotiroidie. [Pr.: *-ro-i-di-an*] — Din fr. **hypotyroïdien.**

HIPOTIROIDÍE, *hipotiroidii*, s.f. Stare patologică cauzată de reducerea secreţiei tiroide şi manifestată clinic prin mixedem la adulţi şi cretinism la copii; hipotiroidism. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hypothyroïdie.**

HIPOTIROIDÍSM s.n. Hipotiroidie. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hypothyroïdisme.**

HIPOTÓNIC, -Ă, *hipotonici, -ce*, adj. (Despre o soluție) Care are o presiune osmotică inferioară altei soluții. G *Ser hipotonic* = ser a cărui concentrație moleculară este inferioară celei sangvine. — Din fr. **hypotonique.**

HIPOTONÍE, *hipotonii*, s.f. **1.** Stare a unei soluții hipotonice. F Diminuare a tonusului muscular. **2.** (Med.) Hipotensiune. — Din fr. **hypotonie.**

HIPOTRACȚIÚNE, *hipotracțiuni*, s.f. Tracțiune care se face cu ajutorul cailor. [Pr.: *-ți-u-*] — **Hipo**^{2}- + **tracțiune.**

HIPOTROFÍE, *hipotrofii*, s.f. Dezvoltare insuficientă a volumului unui organ sau a unui țesut, din cauza unei proaste nutriții ori a unui proces maladiv. — Din fr. **hypotrophie.**

HIPOVITAMINÓZĂ, *hipovitaminoze,* s.f. Tulburare funcțională sau organică cauzată de insuficiența în alimentație a uneia sau a mai multor vitamine. — Din fr. **hypovitaminose.**

HIPOXEMÍE, *hipoxemii,* s.f. (Med.) Scădere a presiunii și a cantității de oxigen din sângele arterial. — Din fr. **hypoxémie.**

HIPPY, *hippy* s.m., adj. invar. **1.** S.m. Tânăr nonconformist, cu părul lung, cu vestimentație neconvențională, făcând parte dintr-o mișcare contestatară apărută în anii '60 în SUA, care respingea societatea de consum și promova libertatea moravurilor și nonviolența. **2.** Adj. invar. Caracteristic unui hippy (**1**). *Modă hippy.* [Scris și: *hipi.* — Pr.: *hípi*] — Cuv. engl.

HIPSOCRÓM, -Ă, *hipsocromi, -e,* adj. (Med.; despre anemie) În care scade cantitatea de hemoglobină. — Din fr. **hypsochrome.**

HIPSOCROMÍE s.f. **1.** (Med.) Diminuare a pigmentației pielii. **2.** Proces de deschidere a culorii ca rezultat al modificării structurii unei substanțe prin introducerea unui substituent în molecula corpului colorant. [Var.: **ipsocromíe** s.f.] — Din fr. **hypsochromie.**

HIPSOGRAFÍE s.f. Ramură a geomorfologiei care se ocupă cu descrierea reliefului după altitudine. — Din fr. **hypsographie.**

HIPSOMÉTRIC, -Ă, *hipsometrici, -ce,* adj. Referitor la hipsometrie. — Din fr. **hypsométrique.**

HIPSOMETRÍE s.f. Ramură a geodeziei care se ocupă cu măsurarea și analiza altitudinilor reliefului continental și oceanic. — Din fr. **hypsométrie.**

HIPSOMÉTRU, *hipsometre*, s.n. Instrument pentru determinarea altitudinii unui loc prin măsurarea variației temperaturii de fierbere a apei. — Din fr. **hypsomètre.**

HIPSOTERAPÍE, *hipsoterapii,* s.f. (Med.) Tratarea unor boli prin folosirea climatului de altitudine. — Din fr. **hypsothérapie.**

HIPÚRIC, *hipurici,* adj. (În sintagma) *Acid hipuric* = derivat al acidului benzoic, prezent în vegetale, care se elimină din organism prin urină. — Din fr. **hippurique.**

HIPURÍT, *hipuriți,* s.m. Gen fosil de lamelibranhiate care au trăit în cretacic, intrând în compoziția calcarelor; animal din acest gen. — Din fr. **hippurite.**

HIRITISÉALĂ s.f. v. **firitiseală.**

HIRITISÍ vb. IV. v. **firitisi.**

HIRITISÍRE s.f. v. **firitisire.**

HIROTONÍ, *hirotonesc*, vb. IV Tranz. A hirotonisi. — Din **hirotonie** (derivat regresiv).

HIROTONÍE, *hirotonii,* s.f. Hirotonisire. — Din sl. **hirotonija.**

HIROTONÍRE, *hirotoniri*, s.f. Acțiunea de *a hirotoni* și rezultatul ei; hirotonisire, hirotonie. — V. **hirotoni.**

HIROTONISÍ, *hirotonisesc*, vb. IV. Tranz. A ridica un diacon la rangul de preot; *p. ext.* a face pe cineva diacon, arhiereu etc. după canoanele Bisericii creștine; a hirotoni. [Var.: **hirotonosí** vb. IV] — Din sl. **herotonisati.**

HIROTONISÍRE, *hirotonisiri,* s.f. Acțiunea de *a hirotonisi* și rezultatul ei; hirotonie, hirotonire. — V. **hirotonisi.**

HIROTONISÍT, *hirotonisiți*, adj. (Despre diaconi) Ridicat la treapta preoției; hirotonit. — V. **hirotonisi.**

HIROTONÍT, *hirotoniți*, adj. Hirotonisit. — V. **hirotoni.**

HIROTONOSÍ vb. IV v. **hirotonisi.**

HIRSÚT, -Ă, *hirsuți, -te*, adj. **1.** Cu părul și cu barba neîngrijite. **2.** Fig. Aspru, grosolan. F Posac, ursuz, taciturn. **3.** (Bot.; despre frunze, tulpini) Prevăzut cu peri lungi, rigizi; hispid. — Din fr. **hirsute,** lat. **hirsutus.**

HIRSUTÍSM s.n. Creștere anormală de păr pe față, pe corp și pe membre, în special la femei, din cauza unor tulburări endocrine; hipertricoză. — Din fr. **hirsutisme.**

HÍRTĂ, *hirte*, s.f. (Reg.) Unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu un sfert de pogon. — Din germ. **Viertel.**

HIRUDINÉU, *hirudinee*, s.n. (La pl.) Clasă de viermi din încrengătura anelidelor, cu corpul segmentat, turtit dorso-ventral, cu câte o ventuză la extremități, care trăiesc în apă dulce și sug sânge *(Hirudinea)*; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pl. și: (m.) *hirudinei*] — Din fr. **hirudinée.**

HIRUDINIZÁRE, *hirudinizări*, s.f. Aplicare de lipitori pe corp în scop terapeutic. — Din **hirudineu.**

HIRÚRG s.m. v. **chirug.**

HIRURGICÁL, -Ă adj. v. **chirurgical.**

HIRURGÍE s.f. v. **chirurgie.**

HISPÁNIC, -Ă, *hispanici, -ce,* adj. Spaniol. — Din fr. **hispanique.**

HISPANÍSM, *hispanisme,* s.n. Cuvânt, expresie luată din limba spaniolă; fel de a vorbi propriu limbii spaniole. — Din fr. **hispanisme.**

HISPANÍST, -Ă, *hispaniști, -ste*, s.m. și f. Specialist în studiul limbii și literaturii spaniole. — Din fr. **hispaniste.**

HISPANÍSTICĂ s.f. Disciplină care studiază limba și culturile spaniole. — Din germ. **Hispanistick.**

HISPANÓFIL, -Ă, *hispanofili, -e,* s.m. și f. Admirator a tot ce este de origine spaniolă sau de proveniență spaniolă. — Din fr. **hispanophile.**

HISPÍD, -Ă, *hispizi, -de,* adj. (Bot.) Hirsut (**3**). — Din fr. **hispide,** lat. **hispidus.**

HISTAMÍNĂ, *histamine*, s.f. Amină prezentă în țesuturile vegetale și animale, cu acțiune puternic dilatatoare asupra vaselor sangvine, având un rol important în apariția proceselor alergice. — Din germ. **Histamin,** fr. **histamine.**

HISTAMINEMÍE, *histaminemii*, s.f. (Fiziol.) Prezență a histaminei în sânge; cantitate de histamină prezentă în sânge. — Din fr. **histaminémie.**

HISTAMÍNIC, -Ă, *histaminici, -ce*, adj. (Biol.) Referitor la histamină, de histamină. — Din fr. **histaminique.**

HISTAMINURÍE, *histaminurii,* s.f. (Med.) Prezență a histaminei în urină, cantitate de histamină prezentă în urină. — Din fr. **histaminurie.**

HISTERALGÍE, *histeralgii*, s.f. (Med.) Durere uterină. — Din fr. **hysteralgie.**

HISTERECTOMÍE, *histerectomii*, s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a uterului. — Din fr. **hystérectomie.**

HISTERÉZIS s.n. (Fiz.) Fenomen cu caracter ireversibil care constă în faptul că succesiunea stărilor unei substanțe, determinate de variația unui parametru, diferă de succesiunea stărilor determinate de variația în sens contrar a aceluiași parametru. — Din fr. **hystérésis.**

HISTEROGRAFÍE, *histerografii,* s.f. (Med.) Radiografie a uterului. — Din fr. **hystérographie.**

HISTEROLOGÍE s.f. (Med.) Disciplină care se ocupă cu bolile uterine. — Din fr. **hystérologie.**

HISTEROMÉTRU, *histerometre,* s.n. (Med.) Instrument folosit pentru a sonda, a măsura sau a redresa uterul. — Din fr. **hystéromètre.**

HISTEROPTÓZĂ, *histeroptoze,* s.f. (Med.) Cădere a uterului. — Din fr. **hystéroptose.**

HISTERORAGÍE, *histeroragii*, s.f. (Med.) Hemoragie uterină. — Din fr. **hystérorrhagie.**

HISTEROSCOPÍE, *histeroscopii*, s.f. (Med.) Examinare vizuală a cavității uterine cu ajutorul unui instrument special. — Din fr. **hystéroscopie.**

HISTEROTOMÍE, *histerotomii*, s.f. Intervenție chirurgicală constând în deschiderea uterului, în vederea extragerii fătului în caz de naștere dificilă. — Din fr. **hystérotomie.**

HISTIDÍNĂ s.f. Aminoacid foarte răspândit în natură, care intră în structura majorității proteinelor și care este prezent în cantități relativ mari în hemoglobină. — Din fr. **histidine.**

HISTIOCÍT, *histiocite*, s.n. Celulă stelată din țesutul conjunctiv, având un rol determinant în cicatrizarea rănilor și în apărarea organismului față de infecții. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **histiocyte.**

HISTOAUTORADIOGRAFÍE, *histoautoradiografii*, s.f. Metodă modernă de studiu al preparatelor histologice, în care se utilizează o peliculă radiografică marcată cu izotopi radioactivi, fixată în secțiune. [Pr.: *-to-a-u-to-ra-di-o-*] — Din fr. **histoautoradiographie.**

HISTOCHÍMIC, *histochimici, -ce*, adj. De histochimie. — Din fr. **histochimique.**

HISTOCHIMÍE s.f. Ramură a histologiei care studiază, cu ajutorul unor coloranți, structura chimică a celulelor și a țesuturilor organismului. — Din fr. **histochimie.**

HISTOFIZIOLOGÍE s.f. Ramură a histologiei și a fiziologiei care studiază funcțiile celulei și ale țesuturilor organismului. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **histophysiologie.**

HISTOGÉN, -Ă, *histogeni, -e,* adj. (Biol.) Care dă naștere la țesuturi noi. — Din fr. **histogène.**

HISTOGENÉZĂ, *histogeneze,* s.f. Proces de formare a țesuturilor în cursul dezvoltării embrionare a animalelor și plantelor. — Din fr. **histogenèse.**

HISTOGRÁMĂ, *histograme*, s.f. Grafic care reprezintă prin dreptunghiuri o distribuție statistică (matematică). — Din fr. **histogramme.**

HISTOÍD, -Ă, *histoizi, -de,* adj. (Med.) Care seamănă cu un țesut. [Pr.: *-to-id*] — Din fr. **histoïde.**

HISTOLÍZĂ, *histolize*, s.f. Dezorganizare a unui țesut organic. — Din fr. **histolyse.**

HISTOLÓG, -Ă, *histologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în histologie. — Din **histologie** (derivat regresiv).

HISTOLÓGIC, -Ă, *histologici, -ce*, adj. De histologie, privitor la histologie. — Din fr. **histologique.**

HISTOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază țesuturile organice, celulele, formațiunile necelulare și structura lor microscopică. — Din fr. **histologie.**

HISTOMONÓZĂ, *histomonoze*, s.f. Boală parazitară a păsărilor, în special a puilor de curcă, provocată de un protozoar care se localizează în intestin și în ficat. — Din fr. **histomonose.**

HISTOPATOLÓGIC, -Ă, *histopatologici, -ce*, adj. De histopatologie. — Din fr. **histopathologique.**

HISTOPATOLOGÍE s.f. Ramură a histologiei care studiază aspectul microscopic al organelor sau al țesuturilor bolnave. — Din fr. **histopathologie.**

HISTORIOGRÁMĂ, *historiograme*, s.f. (Statist.) Grafic care consemnează evoluția în timp a unui fenomen; cronogramă. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **historiogramme.**

HISTOTERAPÍE, *histoterapii,* s.f. Tratament efectuat cu ajutorul unor țesuturi organice conservate la rece; terapie tisulară. — Din fr. **histothérapie.**

HISTOTÓM, *histotomuri,* s.n. Instrument folosit pentru disecția țesuturilor. — Din fr. **histotome.**

HISTOTÓXIC, -Ă, *histotoxici, -ce*, adj., s.n. (Substanță) care distruge țesuturile. — Din fr. **histotoxique.**

HISTRIÓN, *histrioni,* s.m. **1.** Actor de comedie la greci și la romani; bufon. **2.** Măscărici, comediant lipsit de talent. F Fig. Om ipocrit, perfid, șarlatan. [Pr.: *-tri-on.* — Var.: **istrión** s.m.] — Din fr. **histrion,** lat. **histrio, -onis.**

HISTRIÓNIC, -Ă, *histrionici, -ce*, adj. Caracteristic histrionilor, referitor la histrioni. F Fig. Ipocrit, fals, șmecher. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **histrionique.**

HIT, *hituri*, s.n. Șlagăr care, în urma unei promovări susținute, obține un succes comercial deosebit și apare în topuri. — Din engl. **hit.**

HITIÓN, -OÁNĂ, *hitioni, -oane,* adj. (Reg.; despre vite) Slab, prăpădit, jigărit. [Pr. *-ti-o-*] — Din magh. **hitvány** „subțire, rău”.

HITÍT, -Ă, *hitiți, -te,* s.m. și f. adj. **1.** S.m. și f. Populație de limbă indo-europeană care a pătruns în milen. II î.H. în Asia Mică; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține hitiților (**1**), privitor la hitiți. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de hitiți. — Din fr. **hittite.**

HITLERÍSM s.n. Doctrina național-socialistă elaborată de Hitler, întemeiată pe pangermanism și rasism. — Din fr. **hitlérisme.**

HITLERÍST, -Ă, *hitleriști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al hitlerismului. — **Hitler** (n. pr.) + suf. *-ist.*

HIV s.n. Virusul imunodeficienței umane care provoacă SIDA. — Abr. din engl. **H**[uman] **I**[mmunodeficiency] **V**[irus].

HÎ interj. v. **hă.**

HLAMÍDĂ, *hlamide,* s.f. **1.** Mantie amplă de stofă albă sau roșie, prinsă cu o agrafă pe umăr, purtată de vechii greci și romani în călătorii, la festivități etc. **2.** Mantie purpurie purtată de împărații și arhiereii bizantini. — Din (**1**) fr. **chlamyde,** (**2**) sl. **hlamida.**

HLEAB, *hleaburi*, s.n. (Reg.) Lucru rău, stricat, vechi. — Cf. ucr. chljabaty „a se clătina, a fi hodorogit”.

HLEI, *hleiuri,* s.n. (Reg.) Pământ argilos. — Din ucr. **hlej.**

HLEIÓS, -OÁSĂ, *hleioși, -oase*, adj. (Reg.; despre terenuri) Lutos, clisos. [Pr.: *hle-ios*] — **Hlei** + suf. *-os.*

HLIZÍ, *hlizesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A râde mult, prostește, fără rost. F A se hârjoni, a cocheta. **2.** A se mira, a se holba. — Cf. bg. hlezjase.

HLIZÍT, -Ă, *hliziți, -te*, adj. (Fam.) Care râde mult, prostește, fără rost. — V. **hlizi.**

HLUJÁN, *hlujeni*, s.m. (Reg.) Tulpină a unor plante erbacee mari; cocean de porumb (după ce s-au cules știuleții). — **Hluj** (reg. „tulpină”, et. nec.) + suf. *-an.*

HM interj. Cuvânt care exprimă neîncredere, rezervă, nemulțumire. — Onomatopee.

HO interj. **1.** Strigăt cu care sunt oprite vitele, mai ales caii. F (Fam.; de obicei la adresa unui vorbitor) Destul! stai! oprește-te! F (Rar) Strigăt cu care se îndeamnă vitele la mers. **2.** (Repetat; cu accentul frazei pe al doilea element) Exclamație prin care se întăresc spusele cuiva. — Onomatopee.

HOÁNGHINĂ, *hoanghine*, s.f. (Rar) Hoașcă. — Et. nec.

HOÁRDĂ, *hoarde*, s.f. **1.** Grupare în care erau organizate popoarele nomade mongole primitive. **2.** Ceată, bandă de oameni care prădă și pustiesc; *p. ext.* armată cotropitoare. [Var.: **hórdă, oárdă** s.f.] — Din pol. **horda,** rus. **orda.**

HOÁSPĂ, *hoaspe*, s.f. (Reg.) Înveliș al grăuntelui de cereale, al bobului de fasole, de mazăre etc. — Et. nec.

HOAȘCĂ, *hoaște,* s.f. (Fam.) Denumire injurioasă dată unei femei bătrâne și rele; hoanghină. — Din ucr. **haška** „viperă”.

HOBÁN, *hobane,* s.n. Coardă, de obicei din sârmă de oțel, care servește la legătura aripilor cu fuzelajul unui avion. F Coardă pentru susținerea catargelor. — Din fr. **hauban.**

HOBÂC, *hobâcuri,* s.n. Groapă, scufundătură pe un drum, făcută de ape. — Et. nec.

HÓBBY, *hobby-uri,* s.n. Îndeletnicire plăcută, în afara preocupărilor profesionale, exercitată în timpul liber. [Scris și: *hoby*] — Din engl. fr. **hobby.**

HOBBYÍST, *hobbyiști*, s.m. Persoană care are un hobby. — Din engl. **hobbyist.**

HÓBOT, *hobote*, s.n. (Reg.) Basma purtată de mireasă; văl de mireasă. — Din sl. **hobotŭ.**

HÓCHEI s.n. Joc sportiv pe gheață sau pe iarbă, în care jucătorii, servindu-se de o crosă, caută să introducă în poarta echipei adverse un puc sau o minge. — Din fr., engl. **hockey.**

HOCHEÍST, *hocheiști*, s.m. Jucător de hochei. — **Hochei** + suf. *-ist.*

HOCHETÓN, *hochetonuri,* s.n. Vestă de pânză groasă, pe care o purtau ostașii și mai ales arcașii medievali. — Din fr. **hoqueton.**

HOCHÍM, *hochimuri*, s.n. (Înv.) Ordin scris din partea sultanului. — Din tc. **hŭkŭm.**

HOCHPARTÉR, *hochpartere,* s.n. Parter înalt. [Pr.: *hohparter*] — Cuv. germ.

HÓCUS-PÓCUS s.n. Formulă folosită de scamatori; *p. ext.* scamatorie. — Din lat. **hoc** [est op]**us, hoc**[est **cor**]**pus.**

HODÍNĂ s.f. v. **odihnă.**

HODINÍ vb. IV v. **odihni.**

HODINÍT, -Ă adj. v. **odihnit.**

HODOLEÁN s.m. v. **odolean.**

HODOMÉTRU, *hodometre*, s.n. Aparat care servește la măsurarea unui drum parcurs. — Din fr. **hodomètre.**

HODORÓG[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea sau de ciocnirea unor obiecte tari, de mersul zdruncinat al unui vehicul etc. [Var.: **hodorónc** interj.] — Onomatopee.

HODORÓG[2]**, -OÁGĂ,** *hodorogi, -oage,* s.n., s.m., s.f. **1.** S.n. (Fam.) Lucru (de obicei vehicul) învechit, stricat, hodorogit, care face zgomot la orice mișcare. **2.** (Fam.) S.m. și f. Persoană bătrână, neputincioasă, ramolită. **3.** S.f. art. (Pop.) Dans popular românesc din sudul Transilvaniei cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. — Din **hodorogi** (derivat regresiv).

HODOROGEÁLĂ, *hodorogeli*, s.f. (Fam.) Faptul de *a hodorogi*; zgomot produs de obiecte lovite între ele sau răsturnate, de mersul zdruncinat al unui vehicul (hodorogit) etc. — **Hodorogi** + suf. *-eală.*

HODOROGÍ, *hodorogesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Intranz. (Despre vehicule uzate, vechi; la pers. 3) A face zgomot (mare) în mers; a hurui. F A face zgomot cotrobăind undeva. **2.** Intranz. Fig. A vorbi mult, tare și fără rost. **3.** Refl. (Despre lucruri) A se uza, a se strica, a se dărăpăna, a se hârbui. F Fig. (Despre oameni) A se șubrezi, a se ramoli de boală sau de bătrânețe. — Din **hodorog**[1].

HODOROGÍT, -Ă, *hodorogiți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care funcționează prost; uzat, stricat, hârbuit. **2.** Fig. (Despre persoane) Șubrezit, ramolit de boală sau de bătrânețe. F (Despre voce) Răgușit. [Var.: **odorogít, -ă** adj.] — V. **hodorogi.**

HODORÓNC interj. v. **hodorog**[1].

HODORÓNC-TRÓNC interj. Exclamație folosită când cineva face un lucru nepotrivit, neașteptat sau când spune o vorbă deplasată. — **Hodoronc** + **tronc.**

HOGÁȘ s.n. v. **făgaș.**

HÓGE, *hogi,* s.m. Preot sau, *p. ext.,* învățător, dascăl la musulmani. [Var.: **hógea** s.m.] — Din tc. **hoca.**

HÓGEA s.m. v. **hoge.**

HOGEÁC, *hogeacuri*, s.n. **1.** (Reg.) Coș (la o casă); horn, fumar. **2.** (Înv.; în forma *ogeac*) Numele unui corp de trupă; loc sau local unde stătea acest corp. [Var.: **hogeág, ogéac** s.n.] — Din tc. **ocak.**

HOGEÁG s.n. v. **hogeác.**

HOHÉR, *hoheri,* s.m. (Reg.) **1.** Hingher. **2.** Călău. — Din magh. **hóhér.**

HÓHOT, *hohote,* s.n. Izbucnire zgomotoasă de râs sau de plâns. G Expr. *A plânge* (sau *a râde*) *cu hohot* (sau *în hohote*) = a plânge (sau a râde) foarte tare, zgomotos. F Fig. Zgomot puternic (cu ecou). — Cf. rus. hohot.

HOHOTÍ, *hohotesc,* vb. IV. Intranz. A izbucni zgomotos în râs sau în plâns; a râde sau a plânge tare, zgomotos. F Fig. (Despre o vale, o pădure etc.) A răsuna puternic și prelung; a vui. — Din sl. **hohotati.**

HOHOTÍRE, *hohotiri*, s.f. Faptul de *a hohoti*; hohotit. — V. **hohoti.**

HOHOTÍT s.n. Hohotire. — V. **hohoti.**

HOHOTITÓR, -OÁRE, *hohotitori, -oare,* adj. (Despre râs sau despre plâns) Cu hohote. — **Hohoti** + suf. *-tor.*

HOINÁR, -Ă, *hoinari, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care umblă mult și fără țintă, fără căpătâi. — **Hoină** (= *oină*) + suf. *-ar.*

HOINĂREÁLĂ, *hoinăreli*, s.f. Faptul de *a hoinări.* — **Hoinări** + suf. *-eală.*

HOINĂRÍ, *hoinăresc*, vb. IV. Intranz. A umbla, a călători mult și fără țintă, fără rost. — Din **hoinar.**

HOIT, *hoituri*, s.n. **1.** Cadavru (mai ales al unui animal) intrat în descompunere; mortăciune, stârv, leș[1]. **2.** Fig. (Pop.) Om mare, gras și greoi în mișcări. — Din magh. dial. **holt** (= *halott*).

HOITÁR, *hoitari,* s.m. Specie de vultur mic, de culoare albă-gălbuie, cu vârful aripilor negre, cu capul golaș, care se hrănește cu hoituri, excremente și insecte *(Neophron percnopterus).* — **Hoit** + suf. *-ar.*

HOJBĂÍ, *hójbăi*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A cotrobăi, a scotoci. — Contaminare între **hojma** și **bojbăi** (= *bâjbâi*).

HÓJMA adv. (Reg.) Mereu. [Var.: **hójmă** adv.] — Din ucr. **hozma.**

HOJMALĂU, *hojmalăi*, s.m. (Reg.) Om voinic, înalt (și prost). [Var.: **hojmălău** s.m.] — Et. nec.

HÓJMĂ adv. v. **hojma.**

HOJMĂLĂU s.m. v. **hojmalău.**

HOL, *holuri*, s.n. Încăpere (de trecere) care face legătura între intrare și celelalte camere ale apartamentului, clădirii etc. — Din fr., engl. **hall.**

HOLBÁ, *holbez*, vb. I. Tranz. A face ochii mari, a-i deschide larg (de mirare, uimire, spaimă etc.). F Refl. A se uita la cineva sau la ceva cu ochii măriți de curiozitate, de spaimă etc.; a se zgâi. — Lat. **volvere.**

HOLBÁRE, *holbări,* s.f. Acțiunea de *a (se) holba* și rezultatul ei. — V. **holba.**

HOLBÁT, -Ă, *holbați, -te,* adj. (Despre ochi) Care este larg deschis, boldit, zgâit, bulbucat, boboșit, bolboșat; (despre ființe) cu ochii larg deschiși. — V. **holba.**

HÓLBURĂ s.f. v. **volbură.**

HÓLDĂ, *holde,* s.f. Câmp semănat cu același fel de plante (în special cereale); (mai ales la pl.) semănăturile de pe acest câmp, mai ales de grâu; lan. — Din magh. **hold** „iugăr".

HÓLDING, *holdinguri,* s.n. Societate care deține o cantitate suficientă din acțiunile altor societăți pentru a putea exercita controlul asupra lor. — Din engl., fr. **holding.**

HOLDÍȚĂ, *holdițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *holdă.* — **Holdă** + suf. *-iță.*

HOLDUP, *holdupuri,* s.n. Jaf asupra unei bănci, a unui tren care transportă bani etc., efectuat sub amenințarea cu arma; tâlhărie. [Pr.: *hóldap*] — Cuv. engl.

HOLÉNDER, *holendere*, s.n. **1.** Filtru pentru vin, constând dintr-un vas cu fundul alcătuit din saci de filtrare. **2.** Denumire generică dată unor instalații de rafinare, de înălbire, de spălare etc., mai ales în industria hârtiei. **3.** Piuliță care strânge două capete de țeavă, înșurubându-se într-unul din ele. **4.** Mașină folosită la operațiile de cojire, șlefuire și polizare a cerealelor în procesul de fabricație a crupelor. [Var.: **holéndru** s.n.] — Din germ. **Holländer.**

HOLÉNDRU s.n. v. **holender.**

HOLÉRĂ, *holere*, s.f. **1.** Boală epidemică gravă, adesea mortală, provocată de o bacterie și caracterizată prin crampe stomacale foarte dureroase, vărsături și diaree, care duc la o puternică deshidratare a organismului. G Expr. *A da holera în cineva* = a se speria foarte tare, a intra spaima în cineva. **2.** Boală infecțioasă a păsărilor, cu evoluție gravă, provocată de un microb; pasteureloză. **3.** Epitet dat unei ființe urâte și rele. — Din lat. **cholera,** ngr. **choléra,** ucr. **holera.**

HOLÉRCĂ, *holerci,* s.f. (Reg.) **1.** Rachiu de proastă calitate. **2.** Pahar care conține o anumită cantitate de holercă (**1**). [Var.: **horílcă, horíncă** s.f.] — Din ucr. **horilka** (după *holeră*).

HOLÉRIC, -Ă, *holerici, -ce*, adj. s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la holeră (**1**). **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de holeră (**1**). — Din fr. **cholerique** (după *holeră*).

HOLERÍNĂ, *holerine,* s.f. Formă ușoară de holeră, manifestată numai prin diaree. — Din fr. **cholerine** (după *holeră*).

HOLÍSM s.n. (Fil.) Concepție care susține ireductibilitatea întregului la suma părților, în sensul că anumite caracteristici ale acestuia nu pot fi explicate în termenii proprietăților și relațiilor componentelor. — Din fr. **holisme.**

HÓLMIU s.n. Element chimic din grupul pământurilor rare, care formează o serie de săruri de culoare galbenă. — Din fr. **holmium,** germ. **Holmium.**

HOLOÁNGĂR, *holoangări*, s.m. (Reg.) Persoană care se ocupa în trecut cu extragerea clandestină a aurului din mine. — Cf. germ. Handlanger „pălmaș".

HOLOCÁUST, *holocausturi*, s.n. **1.** (În Antichitate) Jertfă adusă zeilor, în care animalul sacrificat era ars în întregime. F Fig. Ofrandă, sacrificiu. **2.** Spec. Totalitatea persecuțiilor și exterminarea sistematică a evreilor din Europa de către naziști și aliații lor; *p. ext.* exterminare a altor grupuri etnice, mai ales romi. **3.** (În prezent) Ucidere în masă pe motive religioase, politice etc. [Pr.: *-ca-ust.* — Var.: **olocáust** s.n.] — Din fr. **olocauste.**

HOLOCÉN, -Ă, *holoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima epocă a perioadei cuaternare; aluviu. **2.** Adj. Care se referă la holocen (**1**). — Din fr. **holocène.**

HOLOCRISTALÍN, -Ă, *holocristalini, -e,* adj. (Despre structura rocilor intruzive și metamorfice) Care este în întregime cristalizat. — Din fr. **holocristallin.**

HOLOFRÁSTIC, -Ă, *holofrastici, -ce*, adj. (Despre limbi) În care o gândire, o frază se exprimă printr-un singur cuvânt. — Din fr. **holophrastique.**

HOLOGAMÍE, *hologamii*, s.f. (Biol.) Fuzionare a doi indivizi unicelulari nediferențiați sexual. — Din engl. **hologamy.**

HOLOGRÁFIC, -Ă, *holografici, -ce*, adj. De holografie. — Din fr. **holographique.**

HOLOGRAFÍE, *holografii*, s.f. Procedeu de înregistrare a imaginii spațiale a unui obiect, care folosește lumina laserului atât pentru înregistrarea, cât și pentru privirea hologramei. — Din fr. **holographie.**

HOLOGRÁMĂ, *hologrami,* s.f. Placă fotografică pe care sunt înregistrate, sub forma unor dungi fine și paralele, atât amplitudinile undelor luminoase care vin de la un obiect, cât și fazele acestor unde. — Din fr. **hologramme.**

HOLOMETÁBOLĂ, *holometabole,* adj. (Despre insecte) Care are metamorfoză completă, trecând prin stadiile de larvă, nimfă și adult. — Din fr. **holométabole.**

HOLOPARAZÍT, -Ă, *holoparaziți, -te,* adj., s.m. și f. (Plantă lipsită de clorofilă) care trăiește parazitar pe o altă plantă, din care extrage hrana necesară. — Din fr. **holoparasite.**

HOLOTURÍD, *holoturide*, s.n. (La pl.) Clasă de animale marine fără schelet sau cu scheletul redus la plăci calcaroase tegumentare și cu o coroană de tentacule în jurul gurii; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **holothuride**.

HOLOTÚRIE, *holoturii,* s.f. Echinoderm cu corpul moale și alungit; castravete-de-mare. — Din fr. **holothurie,** lat. **holothuria.**

HOLTÉI[1], *holtei*, s.m. Bărbat necăsătorit; burlac, becher, celibatar. F (Rar) Tânăr bun de însurat; flăcău. — Din ucr. **holtjaj.**

HOLTEÍ[2], *holteiesc*, vb. IV. Intranz. (Înv. și reg.) A trăi necăsătorit; a-și petrece viața de holtei[1]; a burlăci. — Din **holtei[1].**

HOLTEIÁȘ, *holteiași*, s.m. Diminutiv al lui *holtei*[1]. [Pr.: *-te-iaș*] — **Holtei[1]** + suf. *-aș.*

HOLTEÍE s.f. (Înv. și reg.) Viață de holtei[1]; timpul cât cineva este holtei[1]; burlăcie. — **Holtei[1]** + suf. *-ie.*

HOMÁR, *homari*, s.m. Crustaceu marin cu zece picioare, comestibil, asemănător cu racul *(Homarus vulgaris).* — Din fr. **homard.**

HOMELESS, *homeless,* s.m. (Englezism) Persoană fără locuință. [Pr.: *hăumles*] — Cuv. engl.

HOMEOMORFÍSM s.n. **1.** (Mat.) Funcție care aplică unul pe altul două spații. **2.** (Fiz.) Fenomen referitor la analogiile formelor cristaline ale unor compuși. [Pr.: *-me-o-*. — Var.: **omeomorfísm** s.n.] — Din fr. **homéomorphisme.**

HOMEOPÁT, -Ă, *homeopați, -te*, s.m. și f. Medic specialist în homeopatie; adept al homeopatiei. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéopathe.**

HOMEOPÁTIC, -Ă, *homeopatici, -ce,* adj. De homeopatie, privitor la homeopatie. G *Doză homeopatică* = medicament prescris în cantitate foarte mică. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéopathique.**

HOMEOPATÍE s.f. Doctrină terapeutică bazată pe administrarea în doze foarte mici a substanțelor care, în doze mari, ar provoca simptomele bolii respective. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéopathie.**

HOMEOSTÁT, *homeostate*, s.n. Sistem cibernetic cu autoorganizare pe principiul căutării statistice a regimului de funcționare stabilă. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéostat.**

HOMEOSTÁZĂ, *homeostaze,* s.f. Proprietate a organismului de a menține, în limite foarte apropiate, constantele mediului intern; homeostazie. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéostase.**

HOMEOSTAZÍE s.f. (Biol.) Homeostază. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéostasie.**

HOMEOTÉRM, -Ă, *homeotermi, -e*, adj., s.m. și f. (Organism) care își păstrează temperatura internă constantă, indiferent de variațiile temperaturii externe. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéotherme.**

HOMEOTERMÍE s.f. Proprietate a unor animale de a fi homeoterme. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéothermie.**

HOMÉRIC, -Ă, *homerici, -ce*, adj. Al lui Homer, privitor la Homer, în genul epopeilor lui Homer; *p. ext.* de proporții neobișnuite, grandioase. G *Râs homeric* = râs puternic, zgomotos. [Var.: **oméric, -ă** adj.] — Din fr. **homérique,** lat. **homericus.**

HOMICÍD[1], -Ă, *homicizi, -de*, adj. s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană care a omorât (premeditat) pe cineva; ucigaș, asasin. **2.** Adj. Care provoacă (sau poate provoca) moartea cuiva; cu care se poate ucide, ucigaș. — Din fr. **homicide.**

HOMICÍD[2], *homicide*, s.n. Omor, crimă, asasinat. [Pl. și: *homiciduri*] — Din fr. **homicide.**

HOMINÍD, *hominizi*, s.m. (La pl.) Familie de primate cuprinzând omul și precursorii săi fosili din perioada cuaternară *(Hominidae)*; (și la sg.) reprezentant al acestei familii. — Din fr. **hominide.**

HOMINIZÁRE s.f. Proces de transformare psihofiziologică a hominidelor superioare în *Homo sapiens.* — După fr. **hominisation.**

HOMOCÉNTRIC, -Ă, *homocentrici, -ce,* adj. **1**. (Despre fascicule de lumină) Ale cărui raze trec toate printr-un singur punct. **2.** (Mat.; despre cercuri) Care au același centru. — Din fr. **homocentrique.**

HOMOCÉNTRU, *homocentre,* s.n. (Mat.) Centru comun mai multor cercuri. [Var.: **omocéntru** s.n.] — Din fr. **homocentre.**

HOMOCRÓM, -Ă, *homocromi, -e,* adj. Care manifestă homocromie. — Din fr. **homochrome.**

HOMOCROMÍE s.f. Adaptare a unor specii de animale, prin culoare și forma corpului, la mediul în care trăiesc, folosită ca mijloc de apărare. — Din fr. **homochromie.**

HOMOCRÓN, -Ă, *homocroni, -e,* adj. (Rar) Simultan, concomitent, sincronic. — Din fr. **homochrone.**

HOMOMÓRF, -Ă, *homomorfi, -e*, adj. (Despre substanțe) Care are aceeași formă. — Din fr. **homomorphe.**

HOMOMORFÍSM s.n. (Mat.) Corespondență univocă între două mulțimi dotate cu aceeași structură algebrică. [Var.: **omomorfísm** s.n.] — Din fr. **homomorphisme.**

HOMOPTÉR, *homoptere*, s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu două perechi de aripi asemănătoare, membranoase; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. — Din fr. **homoptère.**

HOMOSEXUÁL, -Ă, *homosexuali, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă atracție pentru indivizi de același sex; pederast. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **homosexuel.**

HOMOSEXUALITÁTE s.f. Sexualitate a unui homosexual; pederastie, inversiune sexuală, invertire sexuală. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **homosexualité.**

HOMOSFÉRĂ s.f. Strat al atmosferei situat între suprafața Pământului și altitudinea de 90 km, caracterizat prin proporție constantă de azot și oxigen. [Var.: **omosféră** s.f.] — Din fr. **homosphère.**

HOMOZIGÓT, *homozigoți*, s.m. Organism alcătuit dintr-un singur tip de gameți. — Din fr. **homozygote.**

HOMÚNCULUS, *homunculuși*, s.m. Omuleț artificial pe care alchimiștii pretindeau că au reușit să-l fabrice; *p. ext.* om foarte mic de statură, nedezvoltat, pipernicit. — Din lat. **homunculus,** fr. **homuncule.**

HON, *honuri,* s.n. Ustensilă aşchietoare alcătuită dintr-un corp rotativ de oțel pe care sunt fixate mai multe pietre abrazive și care este utilizată la finisarea suprafețelor cilindrice interioare ale pieselor metalice. — Din engl. **hone.**

HONDRĂNÍ, *hondrănesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A flecări. — Din magh. **hadarni.**

HONIPSÍ, *honipsesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A mistui. G Expr. *A nu putea honipsi pe cineva* = a nu simpatiza, a nu putea suferi pe cineva. — Din ngr. **hónevsa, -psa** (aor. lui *honévo*).

HONÓRIS CÁUSA loc. adj. (Despre titlul științific de doctor) Onorific (**1**). [Pr.: *-za*] — Loc. lat.

HONUÍ, *honuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi suprafața interioară cilindrică a unei piese cu ajutorul unei mașini speciale. G *Mașină de honuit* = mașină-unealtă dotată cu 3-12 bare abrazive, care, printr-o mișcare de rotație și una rectilinie, netezește suprafața interioară cilindrică a unor piese metalice. — **Hon** + suf. *-ui.*

HONUÍRE, *honuiri*, s.f. Acțiunea de *a honui* și rezultatul ei; honuit. — V. **honui.**

HONUÍT s.n. Honuire. — V. **honui.**

HONVÉD, *honvezi*, s.m. Nume purtat de soldații din infanteria maghiară în Evul Mediu și de soldații din armata pedestră austro-ungară. — Din magh. **honvéd** „militar teritorial".

HOP, (**I**) interj., (**II**) *hopuri,* s.n. **I.** Interj. **1.** Exclamație care însoțește o săritură peste un obstacol, ridicarea unei greutăți, căderea, aruncarea sau scăparea (din mână a) unui lucru. G Expr. *Nu zice hop până n-ai sărit* (sau *până nu treci*) *șanțul* = nu te bucura înainte de a vedea rezultatul, sfârșitul. **2.** (Cu valoare verbală; exclamație care sugerează sosirea neașteptată a cuiva) Iată că vine! F Exclamație care sugerează intervenirea neașteptată a unui fapt, a unei întâmplări. **3.** Exclamație care exprimă o surpriză (neplăcută). **II.** S.n. **1.** Ridicătură sau groapă în drum (peste care vehiculele trec zdruncinându-se). F Fig. (Fam.) Dificultate, obstacol, greutate pe care cineva o are de întâmpinat. **2.** Săritură, zguduitură a unui vehicul peste un obstacol. [Var.: **hópa, hópai, hup** interj.] — Onomatopee.

HÓPA interj. v. **hop.**

HÓPAI interj. v. **hop.**

HÓPA-MITÍCĂ, *hopa-mitică*, s.m. Păpușă din celuloid, care revine întotdeauna în poziție verticală, deoarece are centrul de greutate situat la bază. — **Hopa + Mitică** (n.pr.).

HOPĂÍ, *hópăi,* vb. IV. Intranz. A spune, a striga „hop" (sărind, săltând). F Tranz. A sălta. — **Hop** + suf. *-ăi.*

HOPLÍT, *hopliți*, s.m. Soldat pedestru echipat cu armament greu, la vechii greci. — Din fr. **hoplite.**

HOPLOMÁC, *hoplomaci,* s.m. Gladiator care era echipat cu arme grele, la vechii greci. — Din fr. **hoplomaque,** lat. **hoplomachus.**

HOPLOMAHÍE s.f. Întrecere între gladiatori înarmați cu arme grele, la vechii greci. — Din fr. **hoplomachie.**

HOPURÓS, -OÁSĂ, *hopuroși, -oase,* adj. (Rar; despre drumuri sau terenuri) Plin de hopuri. — **Hop** + suf. *-os.*

HOR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă zgomotul produs de cel care sforăie. [Var.: **horc** interj.] — Onomatopee.

HORÁIȚĂ, *horaițe*, s.f. (Reg.) Drum format în mod natural, prin circulație, între casele unei localități rurale. [Pr.: *-ra-i-*] — Et. nec.

HÓRĂ, *hore*, s.f. **1.** Dans popular românesc cu ritm domol, în care jucătorii se prind de mână, formând un cerc închis; cerc format de cei care execută acest dans; melodie după care se execută acest dans. **2.** (Pop.) Petrecere țărănească la care se dansează jocuri populare. G Expr. *A ieși la horă* = a intra (la vârsta cuvenită) în rândul fetelor și al flăcăilor care joacă la horă. *A se găti ca de horă* = a se îmbrăca foarte frumos, cu hainele de sărbătoare. **3.** (Astron.; reg.; art.) Coroana boreală. [Pl. și: *hori*] — Din bg. **horo.**

HORĂÍ, *hórăi*, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre oameni) A sforăi. — **Hor** + suf. *-ăi.*

HORĂÍT s.n. (Reg.) Sforăială. — V. **horăi.**

HORĂITÚRĂ, *horăituri*, s.f. (Reg.) Sforăială. [Pr.: *-ră-i-*] — **Horăi** + suf. *-tură.*

HÓRBODĂ s.f. v. **horbotă.**

HÓRBOT s.n. v. **horbotă.**

HÓRBOTĂ, *horbote,* s.f. (Reg.) Dantelă. [Var.: **hórbodă, órbotă** s.f., (rar) **hórbot** s.n.] — Din pol. **forbot.**

HORBOȚÍCĂ, *horboțele*, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *horbotă.* — **Horbotă** + suf. *-ică.*

HORC interj. v. **hor.**

HORCĂÍ, *hórcăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre muribunzi) A respira greu și cu zgomot. **2.** (Reg.) A sforăi. [Var.: **horcăní** vb. IV] — **Horc** + suf. *-ăi.*

HORCĂIÁLĂ, *horcăieli,* s.f. Horcăit. — **Horcăi** + suf. *-eală.*

HORCĂÍT s.n. Faptul de *a horcăi*; zgomotul produs de cel care horcăie; horcăială, horcăitură. — V. **horcăi.**

HORCĂITÚRĂ, *horcăituri*, s.f. Horcăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Horcăi** + suf. *-tură.*

HORCĂNÍ vb. IV v. **horcăi.**

HÓRDĂ s.f. v. **hoardă.**

HORÉȚ, *horețe,* s.n. (Reg.) Împletitură de nuiele în formă de coș cilindric, folosită la păstrarea în apă a peștelui prins. — Et. nec.

HOREZEÁN, -Ă, *horezeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Horezu. **2.** Adj. Care aparține orașului Horezu sau horezenilor (**1**), privitor la orașul Horezu ori la horezeni. — **Horezu** (n.pr.) + suf. *-ean.*

HOREZEÁNCĂ, *horezence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Horezu. — **Horezean** + suf. *-că.*

HORHĂÍ, *hórhăi*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla în neștire, a rătăci, a cutreiera (pe drumuri necunoscute sau prin întuneric). — Et. nec.

HORÍ, *horesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. (Pop.) A cânta un cântec, de obicei o horă (din gură sau din fluier); *p. ext.* a doini. **2.** Intranz. A juca hora. — Din **horă.**

HORÍLCĂ s.f. v. **holercă.**

HORÍNCĂ s.f. v. **holercă.**

HORÍȘTE, *horiști*, s.f. (Reg.) Rotocol mare de fân, adunat din poloage ori risipit din căpițe ca să se usuce; horitură. — **Horă** + suf. *-iște.*

HORITÓR, -OÁRE, *horitori, -oare*, s.m. și f. (Reg.) Persoană care horește (**1**). — **Hori** + suf. *-tor.*

HORITÚRĂ, *horituri*, s.f. (Reg.) Horiște. — **Hori** + suf. *-tură.*

HORMÍSM s.n. Concepție psihologică potrivit căreia orice comportament este dirijat către un scop de un impuls instinctual. — Din engl. **hormisme.**

HORMÓN, *hormoni*, s.m. Substanță secretată de glandele endocrine sau de alte țesuturi, care stimulează și coordonează activitatea anumitor organe sau a întregului organism. — Din fr. **hormone.**

HORMONÁL, -Ă, *hormonali, -e,* adj. Care se referă la hormoni, de hormoni. — Din fr. **hormonal.**

HORMONOGENÉZĂ s.f. (Biol.) Sinteză a hormonilor în organism; hormonopoiezã. — Din fr. **hormonogenèse.**

HORMONOLOGÍE s.f. Ramură a endocrinologiei care studiază originea, structura şi activitatea hormonilor. — Din fr. **hormonologie.**

HORMONOPOIÉZĂ s.f. (Med.) Hormonogeneză. [Pr.: *-po-ie-*] — Din fr. **hormonopoièse.**

HORMONOTERAPÍE, *hormonoterapii,* s.f. Tratament cu hormoni aplicat în diverse boli. — Din fr. **hormonothérapie**.

HORMONURÍE s.f. (Med.) Prezenţă a hormonilor în urină; cantitate de hormoni prezentă în urină. — Din fr. **hormonurie.**

HORN, *hornuri*, s.n. **1.** Parte a coşului de fum la o casă, constituită din canalul îngropat în zidărie (şi din porţiunea ieşită în afară prin acoperiş); *p. ext.* întregul coş de fum al unei case. **2.** Partea de deasupra vetrei ţărăneşti prin care trece fumul în pod sau direct afară; coş (la clădiri). **3.** (Alpinism) Spaţiu îngust dintre doi pereţi de stâncă paraleli şi înalţi. **4.** (Geol.) Relief cu aspect de piramidă triunghiulară caracteristic regiunilor alpine, care se formează în urma intersectării pereţilor circurilor glaciare. — Din ucr. **horn.**

HORNÁR, *hornari*, s.m. Coşar[2] (**1**). — **Horn** + suf. *-ar.*

HORNBLÉNDĂ, *hornblende*, s.f. Mineral în formă de cristale de culoare verde sau brun-închis, cu luciu sticlos, format din silicaţi de magneziu, fier, calciu, aluminiu şi alte metale. — Din germ. **Hornblende,** fr. **hornblende.**

HORNBLENDÍT, *hornblendiţi*, s.m. Rocă grăunţoasă alcătuită în special din hornblendă. — Din fr. **hornblendite.**

HORNÉŢ, *horneţe*, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *horn*; coş (la o casă). — **Horn** + suf. *-eţ.*

HORNPIPE s.n. **1.** Instrument muzical arhaic, cu ancie dublă, făcut din corn de animale. F Fluierul de la cimpoi. **2.** Dans popular scoţian dansat după o melodie cântată la cimpoi. [Pr.: *hórnpaip*] — Cuv. engl.

HORODÍNCA s.f. art. Numele unui dans popular, cu mişcare vioaie, de origine ucraineană; melodie după care se execută acest dans. — Din ucr. **horodjanka.**

HOROPSÍ vb. IV v. **oropsi.**

HOROPSÍT, -Ă adj. v. **oropsit.**

HOROSCÓP, *horoscoape*, s.n. Tablou cu poziţiile astrelor în momentul unui eveniment sau al naşterii unei persoane, pe baza căruia astrologii fac deducţii şi interpretări asupra trăsăturilor de caracter, a evoluţiei evenimentului sau persoanei. — Din fr. **horoscope.**

HORP interj (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul pe care îl face cineva când soarbe dintr-o dată şi repede. — Onomatopee.

HORPĂÍ, *hórpăi*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A sorbi cu zgomot mâncarea, mai ales lichidele. [Pres. ind. şi: *horpăiesc*] — **Horp** + suf. *-ăi.*

HORPĂIÁLĂ, *horpăieli*, s.f. Faptul de *a horpăi.* [Pr.: *-pă-ia-*] — **Horpăi** + suf. *-eală.*

HÓRROR, *horror,* s.n., adj. invar. **1.** S.n. Gen de filme caracterizat prin atmosferă şi teme macabre, prin violenţă, agresivitate etc. **2.** Adj. care este conceput să provoace groază, oroare, teamă. — Cuv. engl.

HORST, *horsturi,* s.n. Regiune a scoarţei terestre mărginită de falii, care a rămas ridicată după scufundarea regiunilor vecine. — Din germ. **Horst.**

HORŞÁF, *horşafuri*, s.n. (Reg.) Ciorbă de prune afumate sau de vişine; un fel de compot cu multă zeamă. — Din tc. **hoşaf.**

HORTATÍV, -Ă, *hortativi, -e,* adj. (Gram.; despre forme verbale sau despre propoziţii) Care exprimă un îndemn, de îndemn. — Din lat. **hortativus.**

HORTÉNSIE, *hortensii*, s.f. Plantă ornamentală cu flori mari, fără miros, de culoare roz, violetă sau albă *(Hydrangea opuloides).* — Din fr. **hortensia.**

HORTÍCOL, -Ă, *horticoli, -e,* adj. Care aparţine horticulturii, privitor la horticultură. — Din fr. **horticole.**

HORTICULTÓR, -OÁRE, *horticultori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu horticultura. — Din fr. **horticulteur.**

HORTICULTÚRĂ s.f. Ramură a agronomiei care cuprinde pomicultură, legumicultură, floricultură şi viticultură. — Din fr. **horticulture.**

HORTIVITÍCOL, -Ă, *hortiviticoli, -e,* adj. De hortiviticultură. — **Horti**[col] + **viticol.**

HORTIVITICULTÚRĂ s.f. Domeniu al agronomiei consacrat studiului cultivării pomilor fructiferi şi viţei-de-vie. — **Horti**[cultură] + **viticultură.**

HORŢÍŞ, -Ă, *horţişi, -e,* adj. (Reg.; adesea adverbial) Pieziş. — **Horţi** (reg. „a muta ceva din loc") + suf. *-iş.*

HÓSTIE, *hostii*, s.f. **1.** Jertfă adusă zeilor, la greci şi la romani. F Jertfă (de obicei un animal) adusă lui Dumnezeu. **2.** Azimă pe care catolicii o folosesc la împărtăşanie. — Din lat. **hostia,** fr. **hostie.**

HOŞTÍNĂ s.f. v. **boştină.**

HOT adj. (Despre modul de executare propriu jazzului din anii 1926–1930) Caracterizat printr-o sonoritate amplă, expresie vibrantă, tensionată şi prin exuberanţă. [Pr.: *hat*] — Cuv. engl.

HOTÁR, *hotare*, s.n. **1.** Linie de demarcaţie care desparte o ţară de alta; frontieră, graniţă. G *Piatră de hotar* = piatră, stâlp prin care se indică un hotar. F Linie care desparte o proprietate de alta sau o aşezare de alta. **2.** Fig. Limită, margine, capăt, sfârşit. **3.** Moşie, proprietate (mare); *p. ext.* regiune, ţară. F (Reg.) Teritoriu în proprietatea (locuitorilor) unei comune. — Din magh. **határ.**

HOTÁRNIC, -Ă, *hotarnici, -ce*, adj. (Înv.) Care se referă la hotarele unei moşii. G *Inginer hotarnic* = agronom care se ocupa cu măsurătoarea moşiilor. — **Hotar** + suf. *-nic.*

HÓTĂ, *hote,* s.f. Construcţie de zidărie, de metal sau de sticlă, aşezată deasupra unei surse de substanţe nocive gazoase pentru a le colecta şi a le evacua, printr-un coş sau printr-un canal de ventilaţie. F Aparat electrocasnic prevăzut cu filtre pentru a absorbi aburul şi mirosurile. — Din fr. **hotte.**

HOTĂRÁRE, *hotărâri,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) hotărî;* fermitate în conduita, în atitudinea cuiva; ceea ce hotărăşte cineva; decizie. G Loc adj. (Rar) *De hotărâre* = ferm, neşovăitor. G Loc. adv. *Cu hotărâre* sau *cu toată hotărârea* = în mod hotărât, fără şovăială. *Cu hotărâre* = fără îndoială, sigur. **2.** Dispoziţie a unei autorităţi. G *Hotărâre judecătorească* = act al unei instanţe judecătoreşti dat în soluţionarea unui litigiu. *Hotărâre definitivă* = hotărâre judecătorească împotriva căreia nu mai există căi ordinare de atac (apel sau recurs). **3.** Act adoptat de organele de conducere ale unor organizaţii, partide etc. în urma unor dezbateri şi a aprobării date de majoritatea membrilor prezenţi. — V. **hotărî.**

HOTĂRÁT, -Ă, *hotărâţi, -te,* adj. **1.** Care este ferm în hotărârea luată; decis. **2.** (Adesea adverbial) Indiscutabil, neîndoios, sigur. G Expr. *Hotărât lucru* = în mod categoric, sigur. **3.** (Gram.; în sintagma) *Articol hotărât* = articol a cărui funcţiune principală este să arate că obiectul denumit de substantivul pe care îl determină este cunoscut de vorbitor sau individualizat; articol definit. — V. **hotărî.**

HOTĂRÂTÓR, -OÁRE, *hotărâtori, -oare,* adj. Care hotărăşte sau are puterea de a decide; decisiv, determinat. F De importanţă capitală; crucial. — **Hotărî** + suf. *-tor.*

HOTĂRÎ, *hotărăsc*, vb. IV. **I. 1.** Tranz. şi refl. A alege (între mai multe posibilităţi), a lua sau a face să ia o hotărâre; a (se) decide. F Tranz. (Rar; construit cu dativul) A porunci cuiva să facă ceva. **2.** Tranz. A stabili, a fixa o dată, un termen etc. **3.** Tranz. A destina, a meni pe cineva pentru ceva. **II.** Tranz. (Înv.) A stabili limitele unui teritoriu, a pune hotar. F Refl. A se mărgini cu..., a fi vecin cu... — Din **hotar.**

HOTĂRNICÍ, *hotărnicesc,* vb. IV. Tranz. A pune sau a constitui hotar unei proprietăţi, unei regiuni etc.; a delimita o proprietate, o regiune etc. de alta. — Din **hotarnic.**

HOTĂRNICÍE, *hotărnicii*, s.f. Fixare, pe bază de măsurări, a hotarelor unei regiuni, a unei proprietăţi etc. — **Hotarnic** + suf. *-ie.*

HOTDOG, *hotdogi,* s.m. Crenvurşt fiert, servit cu muştar, într-un corn fierbinte. — Cuv. engl.

HOTÉL, *hoteluri*, s.n. Clădire mare cu multe camere sau apartamente mobilate, care se închiriază de obicei cu ziua (călătorilor). [Pl. şi: *hotele.* — Var.: **otél** s.n.] — Din fr. **hôtel.**

HOTELIÉR, -Ă, *hotelieri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care ţine, administrează un hotel; proprietar al unui hotel. **2.** Adj. Care aparţine hotelurilor, privitor la hoteluri. *Întreprindere hotelieră.* [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **hôtelier.**

HOTENTÓT, -Ă, *hotentoţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Popor din familia de limbă boşimană, răspândit în trecut în estul şi în sudul Africii, iar azi în câteva regiuni din Namibia, Botswana şi Republica Africa de Sud; (şi la sg.) persoană care aparţine acestui popor. **2.** Adj. Care aparţine hotentoţilor, privitor la hotentoţi. F (Substantivat, f.) Limba hotentoţilor (**1**). — Din fr. **hottentot.**

HÓTLINE s.f. **1.** Linie telefonică în direct, folosită în perioade de criză diplomatică. **2.** Linie telefonică permiţând clienţilor accesul direct la o companie care furnizează anumite servicii. **3.** Linie telefonică pentru convorbiri confidenţiale despre probleme personale. [Pr.: *hotlaĭn*] — Cuv. engl.

HOTNÓG, *hotnogi*, s.m. (În Moldova în sec. XVI–XVIII) Comandant peste o sută de ostaşi; sutaş; persoană care avea acest grad. — Din magh. **hadnagy** „sublocotenent".

HOŢ, HOÁŢĂ, *hoţi, hoaţe*, s.m. şi f. **1.** Persoană care fură. F (Adjectival) Care fură; (cu sens atenuat) viclean. **2.** (Fam.) Om ştrengar, şiret. — Et. nec.

HOŢÉSC, -EÁSCĂ, *hoţeşti*, adj. De hoţ. — **Hoţ** + suf. *-esc.*

HOŢÉŞTE adv. Ca hoţii; *p. ext.* pe ascuns, pe furiş; hoţeş. G Expr. *A frige (carnea) hoţeşte* = a frige (carnea) înăbuşit, acoperind cu jăratic. — **Hoţ** + suf. *-eşte.*

HOŢÍ, *hoţesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duce o viaţă de hoţ. F Tranz. A fura. — Din **hoţ.**

HOŢÍE, *hoţii*, s.f. Faptul de a fura, de a trăi din furturi; faptă săvârşită de hoţ, furt, furtişag. F Fraudă. — **Hoţ** + suf. *-ie.*

HOȚÍȘ adv. (Rar) Hoțește. — **Hoț** + suf. *-iș.*

HOȚÍT s.n. (Rar) Faptul de *a hoți.* — V. **hoți.**

HOȚOÁICĂ, *hoțoaice,* s.f. Femeie care fură; hoață. F (Fam.) Ștrengăriță, hoțomancă. — **Hoț** + suf. *-oaică.*

HOȚOMÁN, -Ă, *hoțomani, -e,* s.m. și f. Augmentativ al lui *hoț.* F Om ticălos, șarlatan. F (Fam.) Om ștrengar, șmecher, poznaș. — **Hoț** + suf. *-oman.*

HOȚOMÁNCĂ, *hoțomance*, s.f. (Fam.) Ștrengăriță; hoțoaică. — **Hoțoman** + suf. *-că.*

HOȚOMĂNÉȘTE adv. (Rar) Ca hoțomanii. — **Hoțoman** + suf. *-ește.*

HOȚOMĂNÍE, *hoțomănii,* s.f. Faptă sau purtare de hoțoman; tâlhărie, hoție. F Înșelătorie, șarlatanie; șmecherie. — **Hoțoman** + suf. *-ie.*

HOUSE s.m. **1.** Curent muzical apărut la începutul anilor ’80 la Chicago, care are la bază muzica soul disco. **2.** Stil de dans rapid realizat inițial prin adăugarea de sunete ritmice electronice la înregistrările disco și ulterior de fragmente repetitive sau sunete sintetizate. [Pr.: *haȕs*] — Cuv. engl.

HRAM, *hramuri*, s.n. **1.** Patronul unei biserici creștine; *p. ext.* serbarea patronului unei biserici. **2.** (Pop.; în expr.) *Ce hram porți* (ori *poartă)* sau *ții* (ori *ține*)? = ce fel de om ești (sau este)? — Din sl. **hramŭ.**

HRÁNĂ s.f. Tot ceea ce servește la nutriția omului, a animalelor sau a plantelor; nutriment; *p. restr.* mâncare, bucate. G Compus: *hrana-vacii* = plantă erbacee de nutreț, cu tulpină păroasă, cu frunze opuse și cu flori albe, mici (*Spergula arvensis*). [Pl.: (rar) *hrane.* — Gen.-dat.: *hranei*] — Din sl. **hrana.**

HRĂNÍ, *hrănesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Adesea fig.) A da cuiva să mănânce sau a mânca; a (se) nutri, a (se) alimenta. G Expr. (Refl.) *A se hrăni cu vânt* = a nu avea ce mânca; a mânca foarte puțin, a ciuguli. **2.** Refl. Fig. (Reg.; despre vinuri) A deveni tare datorită vechimii. [Var.: (pop.) **hărăní** vb. IV] — Din sl. **hraniti.**

HRĂNÍRE, *hrăniri*, s.f. Acțiunea de *a (se) hrăni* și rezultatul ei; alimentare. — V. **hrăni.**

HRĂNÍT, -Ă, *hrăniți, -te,* adj. **1.** (În sintagma) *Bine hrănit* = gras, rotofei. **2.** (Reg.; despre vin) Devenit tare prin vechime. — V. **hrăni.**

HRĂNITÓR, -OÁRE, *hrănitori, -oare*, adj. Care hrănește bine; nutritiv. — **Hrăni** + suf. *-tor.*

HRĂPĂREȚ, -EÁȚĂ, *hrăpăreți, -e*, adj. Care încearcă prin orice mijloace să se îmbogățească; lacom de avere, avid de câștig; rapace. — **Hrăpi** + suf. *-ăreț.*

HRĂPÍ vb. IV v. **răpi.**

HRĂPÍRE s.f. v. **răpire.**

HREÁMĂT s.n. v. **freamăt.**

HREAN s.m. Plantă legumicolă din familia cruciferelor, cu tulpina subterană cilindrică, groasă, albă (folosită în alimentație drept condiment), cu frunzele mari și cu flori albe *(Armoracia rusticana).* G Expr. *A trăi* (sau *a se deprinde) ca viermele în hrean* = a trăi, a duce o viață amărâtă, plină de privațiuni. — Din sl. **hrěnŭ.**

HREÁPCĂ, *hrepci*, s.f. (Reg.) Greblă mică aplicată la coasă ca să așeze în brazdă grânele cosite; *p. ext.* coasă prevăzută cu o astfel de greblă. — Din ucr. **hrabky.**

HRENÍȚĂ, *hreniță*, s.f. **1.** Plantă erbacee, aspră la pipăit, cu frunze cu lobi dințați și cu flori mici, albe *(Lepidium campestre*). **2.** Plantă erbacee cu flori albe, mici, ale cărei frunze se întrebuințează ca salată; creson *(Lepidium sativum).* [Acc. și: *hréniță*] **— Hrean** + suf. *-iță.*

HRENTUÍ, *hrentuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se strica; a se hodorogi. F A se împrăștia, a se risipi. — Et. nec.

HRENTUÍT, -Ă, *hrentuiți, -te*, adj. (Reg.) Stricat, uzat, dărăpănat. — V. **hrentui.**

HREPCUÍ, *hrepcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A cosi cu hreapca. — **Hreapcă** + suf. *-ui.*

HRIB, *hribi,* s.m. Ciupercă comestibilă, cu pălăria de culoare brună-gălbuie și cu piciorul alb, gros; mânătarcă *(Boletus edulis).* — Din ucr. **hryb.**

HRÍNCĂ, *hrínci,* s.f. (Reg.) Felie mare de mămăligă sau de pâine. — Din ucr. **hrinka.**

HRINCÚȚĂ, *hrincuțe*, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *hrincă.* — **Hrincă** + suf. *-uță.*

HRISÓV, *hrisoave,* s.n. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Act domnesc care servea, ca titlu de proprietate, de privilegiu etc.; ispisoc. — Din ngr. **hrisóvuilon** „bulă de aur”.

HRISTOITÍE s.f. (Înv.) Viață sau comportare evlavioasă, conformă cu morala (creștină). [Pr.: *-to-i-*] — Din ngr. **hristoíthia.**

HRIȘCÁR, *hrișcari,* s.m. Gândac mic, asemănător cu cărăbușul, care apare în perioada când se seamănă hrișca *(Rhizotrogus solstitialis).* — **Hrișcă** + suf. *-ar.*

HRÍȘCĂ s.f. Plantă erbacee meliferă, cu frunze triunghiulare, cu flori roz, roșii sau albe și cu semințe mici, lunguiețe și negricioase *(Fagopyrum esculentum); p.ext.* (colectiv) semințele acestei plante, care se folosesc pentru hrana oamenilor și a animalelor. — Din ucr. **hrecka.**

HRÓNIC, *hronice,* s.n. (Înv.) Cronică (**1**). — Din ngr. **hronikón.**

HRONICÁR, *hronicari*, s.m. (Înv.) Cronicar (**1**). — **Hronic** + suf. *-ar.*

HRONOGRÁF s.n. v. **cronograf[1].**

HRÚBĂ, *hrube*, s.f. Încăpere sau galerie subterană care servește la depozitarea produselor (alimentare). F Cavitate subterană (zidită și boltită) care servește ca loc de trecere. F Un fel de casă primitivă cu acoperișul de pământ; bordei îngropat. — Din ucr. **hruba.**

HTONIÁN, -Ă, *htonieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la divinitățile subpământene. **2.** S.m. și f. Divinitate subpământeană. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **chthonien.**

HTÓNIC, -Ă, *htonici, -ce*, adj. (Livr.) Htonian. [Scris și: *chtonic*] — Din germ. **chtonisch,** engl. **chtonic.**

HUBLÓU, *hublouri*, s.n. Mică deschizătură de formă circulară, care se închide ermetic, făcută în peretele unei nave sau al unui avion, pentru aerisire și luminat. — Din fr. **hublot.**

HUCEÁG, *huceaguri*, s.n. (Reg.) Pădure mică, tânără și deasă; tufiș, crâng, huci. — Din ucr. **hušča**k.

HUCI, *huciuri*, s.n. (Reg.) Huceag. G Expr. *A umbla huci-marginea* = a umbla fără rost, fără țintă. — Din ucr. **husca** „desiș”.

HUCIUÍ, *huciuiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A alunga găinile. — Formație onomatopeică.

HÚDĂ, *hude,* s.f. (Reg.) Gaură, spărtură (în zid, în gard etc.). — Cf. sl. h a d ŭ „cale, potecuță”.

HUDICIOÁRĂ, *hudicioare,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *hudiță*. — **Hudiță** + suf. *-ioară.*

HÚDIȚĂ, *hudițe*, s.f. (Reg.) Ulicioară. [Acc. și: *hudíță.* — Pl. și: *hudiți*] — **Hudă** + suf. *-iță.*

HUDUBÁIE, *hudubăi*, s.f. (Reg.) **1.** Casă mare; încăpere foarte spațioasă. **2.** Ființă monstruoasă, fantastică; monstru. [Pr.: *-ba-ie*] — Et. nec.

HUDUBLEÁJĂ, *hudubleje*, s.f. (Reg.) Pasăre mare (răpitoare). — Et. nec.

HUDUDÓI, *hududoaie,* s.n. (Reg.) Vale strâmtă și adâncă. — Din sb. **hudoudolje.**

HUDULÉȚ s.n. v. **huludeț.**

HUGHENÓT, -Ă, *hughenoți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Nume dat adepților din Franța ai curentului protestant calvin din sec. XVI-XVIII. **2.** Adj. Care aparține hughenoților (**1**), privitor la hughenoți — Din fr. **huguenot.**

HUHURÁ, *húhur*, vb. I. Intranz. (Reg.) **1**. (Despre bufnițe; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei. **2.** A chiui. — Formație onomatopeică.

HUHURÉZ, *huhurezi,* s.m. Numele a două păsări răpitoare de noapte, asemănătoare cu bufnița, fără smocuri de pene pe cap, care scot un strigăt caracteristic și trăiesc în scorburi de copaci; ciuhurez *(Strix aluco și urelensis).* G Expr. *A sta ca un huhurez* (sau *ca huhurezul)* = a sta singur, părăsit. *A se scula ca huhurezii* = a se scula foarte devreme dimineața. [Var.: (reg.) **huréz** s.m.] — **Huhura** + suf. *-ez.*

HUÍ, pers. 3 *huiește,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A răsuna prelung; a vui. — Formație onomatopeică.

HUIÁLĂ, *huieli,* s.f. (Reg.) Vâjâit prelung; vuiet. [Pr.: *-hu-ia*] — **Hui** + suf. *-ală.*

HUIDEÓ interj. (Pop.) Strigăt cu care se alungă porcii; *p. ext.* strigăt de ocară la adresa cuiva; huo. G Expr. (Substantivat) *A lua pe cineva* (sau *a da cuiva) cu huideo* = a huidui (pe cineva). [Pr. și: *húideo.* Acc. și: *húideo* — Var.: **uideó** interj.] — Cf. bg., sb. u j d o.

HUIDUÍ, *húidui,* vb. IV. Tranz. A alunga pe cineva strigând „huideo”, a batjocori violent pe cineva cu ocări și cu fluierături: a hătcăi. [Prez. ind. și: *huiduiesc*] — **Huideo** + suf. *-ui.*

HUIDUIÁLĂ, *huiduieli*, s.f. Acțiunea de *a huidui* și rezultatul ei; huiduitură. [Pr.: *-du-ia-*] — **Huidui** + suf. *-ală.*

HUIDUITÚRĂ, *huiduituri,* s.f. Huiduială. [Pr.: *-du-i-*] — **Huidui** + suf. *-tură.*

HUIDÚMĂ, *huidume*, s.f. (Fam.) Persoană mare și grasă; matahală. — Et. nec.

HÚIET, *huiete,* s.n.Vuiet. [Var.: **úiet** s.n.] — **Hui** + suf. *-et.*

HUÍLĂ, (**2**) *huile,* s.f. **1.** Cărbune natural negru, compact, dur, sfărâmicios și lucios, întrebuințat drept combustibil, precum și în industrie, la fabricarea cocsului metalurgic, la extragerea gazului de iluminat și a gudroanelor. — Din fr. **houille.**

HUIȚÁ, *huiț*, vb. I. Refl. (Reg.) A se da în leagăn, în scrânciob. **2.** Sortiment de huilă. [Pr.: *hu-i-*] — Din **huiț** (reg. „scrânciob”, puțin folosit, et. nec.).

HÚLĂ[1], *hule,* s.f. (Pop.) Ocară, injurie; ponegrire, calomnie; blasfemie. — Din sl. **hula.**

HÚLĂ[2], *hule,* s.f. Mișcare ondulatorie a suprafeței mării, urmând după o furtună sau după o briză puternică; *p. ext.* furtună pe mare. — Din fr. **houle.**

HÚLĂ[3], *hule*, s.f. (Reg.) Surpătură de munte sau de deal; *p. ext.* drum printr-o scobitură de deal; drum care urcă pe o coastă foarte piezișă. — Et. nec.

HULÍ, *hulesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A spune vorbe de ocară sau de batjocură la adresa cuiva, a ocărî pe cineva; *p. ext.* a vorbi de rău, a calomnia, a defăima. — Din sl. **huliti.**

HULIGÁN, *huligani*, s.m. Persoană care comite acte de huliganism. — Din rus. **huligan.**

HULIGÁNIC, -Ă, *huliganici, -ce*, adj. De huligan, specific huliganilor sau huliganismului, care ține de huligani sau de huliganism. — **Huligan** + suf. *-ic.*

HULIGANÍSM, (**2**) *huliganisme,* s.n. **1.** Tulburare a ordinii și moralei publice prin manifestări care arată lipsă de cuviință sau de respect față de regulile de convietuire socială. **2.** Faptă huliganică. — **Huligan** + suf. *-ism.*

HULÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a huli* și rezultatul ei; calomniere. — V. **huli.**

HULITÓR, -OÁRE, *hulitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care hulește; calomniator. **— Huli** + suf. *-tor.*

HÚLPAV, -Ă, *hulpavi, -e,* adj. (Reg.; adesea adverbial) Foarte lacom la mâncare; mâncăcios. [Var.: **hálpav, -ă, hálpov, -ă** adj.] — Cf. bg. h l a p a m, sb. h l a p i t i.

HÚLPE s.f. v. **vulpe.**

HULTÁN s.m. v. **vultan.**

HULTUÍ vb. IV v. **altoi[2].**

HULÚB, *hulubi*, s.m., adj. (Reg.) **1.** S.m. (Ornit.; reg.) Porumbel. G *Hulub de stepă* = pasăre din ordinul columbiformelor, de mărimea unui porumbel, de culoare galbenă-brună, cu pete sure pe spate *(Syrrhaptes paradoxus*). **2.** Adj. (Despre animale) Cu părul sau cu penele cenușii, asemănătoare cu ale porumbelului sălbatic. — Din ucr. **holub.**

HULUBÁȘ, *hulubași,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *hulub*; hulubel. — **Hulub** + suf. *-aș.*

HULÚBĂ, *hulube*, s.f. Fiecare dintre cele două prăjini prinse de crucea căruței, a trăsurii etc., între care se înhamă calul. [Var.: **ulúbă** s.f.] — Din ucr. **holoblja.**

HULUBĂRÍE, *hulubării*, s.f. (Reg.) Adăpost pentru hulubi; porumbar[2]. — **Hulub** + suf. *-ărie.*

HULUBÉL, *hulubei*, s.m. (Reg.) Hulubaș. — **Hulub** + suf. *-el.*

HULUBÍȚĂ, *hulubițe*, s.f. Diminutiv al lui *hulub.* **1.** (Reg.) Porumbiță. **2.** Denumire populară dată mai multor specii de ciuperci, de obicei comestibile, cu pălăria de diferite culori vii și atrăgătoare, cu carnea albă, cu gustul dulce-acrișor și cu mirosul plăcut *(Russula).* — **Hulub** + suf. *-iță.*

HULUDÉȚ, *huludețe*, s.n. Fusul țevii de la suveica războiului casnic de țesut. [Var.: **huduléț** s.n.] — Et. nec.

HULUÍ vb. IV v. **hurui.**

HULUÍT, -Ă adj. v. **huruit[2].**

HÚMĂ, (**2**) *hume,* s.f. **1.** Numele popular al argilei întrebuințate la spoitul caselor. **2.** Sortiment de humă (**1**). — Din bg. **huma.**

HUMĂRÍE, *humării*, s.f. (Rar) Loc de unde se scoate humă. — **Humă** + suf. *-ărie.*

HUMERÁL, -Ă, *humerali, -e*, adj. (Anat.) Care aparține humerusului, referitor la humerus. — Din fr. **huméral.**

HÚMERUS s.n. Os lung, pereche, cuprins între umăr și cot, formând scheletul brațului. — Din fr. **humérus,** lat. **humerus.**

HÚMIC, -Ă, *humice,* adj. (Despre sol) Bogat în humus. — Din fr. **humique.**

HUMIFICÁRE s.f. Transformare în humus a materialului organic din sol. — Din fr. **humification.**

HUMOÁRE s.f. v. **umoare.**

HUMÓR s.n. v. **umor.**

HUMOREÁN, -Ă, *humoreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Gura Humorului. **2.** Adj. Care aparține orașului Gura Humorului sau humorenilor (**1**), referitor la orașul Gura Humorului ori la humoreni. — **Humor** (n.pr.) + suf. *-ean.*

HUMOREÁNCĂ, *humorence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Gura Humorului. — **Humorean** + suf. *-că.*

HUMORÉSCĂ s.f. Mică compoziție instrumentală cu caracter sprinten și glumeț. — Din germ. **Humoreske,** fr. **humoresque.**

HUMORÍST, -Ă s.m. și f. v. **umorist.**

HUMÓS, -OÁSĂ, *humoși, -oase,* adj. (Rar) Care conține humă, cu humă. — **Humă** + suf. *-os.*

HUMUÍ, *humuiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A unge, a lipi, a da cu humă. — **Humă** + suf. *-ui.*

HÚMUS s.n. Amestec de substanțe organice amorfe aflat în sol, care îi condiționează fertilitatea și care este rezultat din transformarea materialului vegetal sub acțiunea microorganismelor. — Din fr., lat. **humus,** germ. **Humus.**

HUN, *huni*, s.m. Persoană dintr-un neam mongolic care, în sec. IV–V, a pătruns până în Apusul Europei, trecând și pe teritoriul românesc. — Din fr. **Huns,** lat. **Hunni.**

HUNEDOREÁN, -Ă, *hunedoreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Hunedoara. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Hunedoara ori hunedorenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Hunedoara ori la hunedoreni. — **Hunedoara** (n. pr.) + suf. *-ean.*

HUNEDOREÁNCĂ, *hunedorence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Hunedoara. — **Hunedorean** + suf. *-că.*

HUNTER, *hunteri*, s.m. Cal de vânătoare, bun săritor la obstacole. [Pr.: *hánter*] — Din engl., fr. **hunter.**

HÚO interj. Strigăt care exprimă indignarea, revolta sau aversiunea față de cineva sau de ceva; huideo. G Expr. *A lua* (pe cineva) *cu huo* = a huidui (pe cineva). — Onomatopee**.**

HUP interj. v. **hop.**

HURÁL, *hurale,* s.f. Fiecare dintre organele locale ale puterii de stat în Mongolia. G *Marele hural* = parlamentul mongol. — Din rus. **hural.**

HURDLER s.m. Alergător în proba de garduri [Pr.: *hárdlăr*] — Cuv. engl.

HURDUCÁ, *hurdúc*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A se mişca încoace şi încolo cu putere, a (se) clătina, a (se) scutura, a (se) zgâlţâi, a (se) zdruncina. **2.** Intranz. (Reg.) A face zgomot mare; a hurui. [Var.: **urducá** vb. I] — Formaţie onomatopeică.

HURDUCÁRE, *hurducări*, s.f. Acţiunea de *a (se) hurduca* şi rezultatul ei. — V. **hurduca.**

HURDUCĂÍ, *hurdúcăi*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. şi refl. A (se) clătina, a (se) scutura (tare); a (se) zdruncina, a (se) zgudui. **2.** Intranz. A face zgomot, a hodorogi. — Formaţie onomatopeică.

HURDUCĂIÁLĂ, *hurducăieli,* s.f. (Pop.) Hurducătură. [Pr.: *-că-ia-*] — **Hurducăi** + suf. *-ală*.

HURDUCĂTÚRĂ, *hurducături,* s.f. (Pop.) Zdruncinătură, zguduire; zgomot produs de ceva care (se) hurducă; hurducăială. — **Hurduca** + suf. *-ătură*.

HURDUÍ, *hurduiesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A hurui. — Formaţie onomatopeică.

HURDUITÚRĂ, *hurduituri,* s.f. (Reg.) Huruitură. [Pr.: *-du-i-*] — **Hurdui** + suf. *-tură*.

HURDÚZ-BURDÚZ adv. (Rar) Ca un obiect care, atârnat de ceva, se bălăbăneşte; *p. ext.* legat burduf. — Onomatopee.

HURÉZ s.m. v. **huhurez.**

HURICÁN, *huricane*, s.n. Furtună puternică, uragan în insulele Antile. — Din engl., fr. **hurricane.**

HURÍE, *hurii*, s.f. (În religia musulmană) Fecioară deosebit de frumoasă promisă de Mahomed credincioşilor în paradis. F P. ext. Fecioară sau femeie foarte frumoasă. — Din tc. **huri**. Cf. fr. h o u r i.

HURMÚZ, (**1**) *hurmuzuri*, s.n., (**2**) *hurmuzi*, s.m. **1.** S.n. Mărgea de sticlă imitând mărgăritarul; (la pl.) şirag de astfel de mărgele. **2.** S.m. Arbust ornamental cu flori trandafirii şi cu fructe bace albe de mărimea cireşelor *(Symphoricarpus albus).* — Din n. pr. tc. **Hurmuz.**

HURÓN, *huroni*, s.m. (La pl.) Trib de amerindieni care locuia în trecut la marginea lacurilor Huron şi Ontario; (şi la sg.) persoană care făcea parte din acest trib. — Din fr. **Huron.**

HURSÚZ, -Ă adj. v. **ursuz.**

HURSUZLÁC s.n. v. **ursuzlâc.**

HÚRTĂ s.f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu hurta* = cu grămada, cu toptanul. *La hurtă* = la întâmplare, fără alegere. [Var.:**vúrtă** s.f.] — Din ucr. **hurt.**

HURUÍ, pers. 3 *húruie*, vb. IV. **1.** Intranz. A face un zgomot ca acela care se aude când umblă o căruţă, când se rostogoleşte un butoi sau când cad mai multe obiecte tari unul peste altul; a hurdui; a hodorogi. **2.** Refl. (Reg.) A se dărâma, a se surpa, a se nărui. [Var.: **huluí, uruí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică.

HURUIÁLĂ, *huruieli*, s.f. Huruitură. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Hurui** + suf. *-ală*.

HURUÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) hurui*; huruitură. — V. **hurui.**

HURUÍT[2]**, -Ă,** *huruiţi, -te,* adj. (Reg.) Dărâmat, surpat (cu zgomot mare). [Var.: **huluít, -ă** adj.] — V. **hurui.**

HURUITÓR, -OÁRE, *huruitori, -oare*, adj. (Rar) Care huruie. [Pr.: *-ru-i-*] — **Hurui** + suf. *-tor*.

HURUITÚRĂ, *huruituri*, s.f. Zgomot produs de ceva care huruie; huruială, huruit[1], hurduitură. [Pr.: *-ru-i-*. — Var.: **uruitúră** s.f.] — **Hurui** + suf. *-tură*.

HUSÁR, *husari*, s.m. Ostaş din cavaleria maghiară în Evul Mediu. — Din magh. **huszár.**

HÚSĂ, *huse*, s.f. Învelitoare de stofă, de pânză, de material plastic etc. cu care se acoperă mobilele, unele aparate, maşini sau materiale spre a le proteja, a le feri de praf, umezeală etc. — Din fr. **housse.**

HUSĂRÉSC, -EÁSCĂ, *husăreşti,* adj. (Înv.) Care se referă la husari, care aparţine husarilor; de husar. — **Husar** + suf. *-esc*.

HUSĂRÉŞTE adv. (Înv.) Ca husarii. — **Husar** + suf. *-eşte*.

HUSĂRÍME s.f. (Înv.) Mulţime de husari. — **Husa**r + suf. *-ime*.

HÚSĂŞ, *husăşi*, s.m. (Înv. şi reg.) Numele unei vechi monede ungureşti de argint, care a circulat şi la noi, mai ales în Transilvania, în veacul trecut. [Var.: (reg.) **húsoş** s.m.] — Din magh. **huszas.**

HÚSCĂ, (**2**) *huşti*, s.f. **1.** (Reg.) Sare obţinută prin fierberea apei de izvoare sau de bălţi sărate. **2.** Calup de sare. — Din ucr. **huska** [soly].

HUSÍT, -Ă, *husiţi, -te*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine husitismului, privitor la husitism. **2.** S.m. şi f. Adept al husitismului. — Din fr. **hussite.**

HUSITÍSM s.n. Mişcare religioasă şi social-politică, fondată la începutul sec. XV de Jan Hus, îndreptată împotriva Bisericii catolice şi a arbitrariului seniorilor feudali germani. — Din fr. **hussitisme.**

HÚSOS s.m. v. **husăş.**

HUŞEÁN, -Ă, *huşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Huşi. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Huşi sau huşenilor (**1**), privitor la municipiul Huşi ori la huşeni. — **Huşi** (n. pr.) + suf. *-ean*.

HUŞEÁNCĂ, *huşence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Huşi. — **Huşean** + suf. *-că*.

HÚŞTE s.f. pl. Tărâţele care rămân în fundul putinei cu borş după acrirea acestuia; drojdie de borş. — Din ucr. **husca.**

HUŞTI interj. **1.** Cuvânt care sugerează mişcarea făcută de cineva sau de ceva care iese sau dispare repede, se strecoară repede undeva. **2.** Strigăt cu care se alungă păsările de curte. — Onomatopee.

HUŞTIULIÚC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs prin căderea unui corp greu în apă. — Onomatopee.

HUTUPÍ, *hutupesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca cu lăcomie (şi urât); a înfuleca. — Et. nec.

HÚŢA interj. (Adesea repetat) Cuvânt care însoţeşte datul în leagăn, în scrânciob etc. G Expr. *A (se) da huţa* (sau *de-a huţa)* = a (se) legăna, a (se) balansa. [Var.: **úţa** interj.] — Formaţie onomatopeică.

HUŢÁN, -Ă, *huţani, -e,* adj., s.m. şi f. (Reg.) **1.** Adj. Huţănesc. G *Cal huţan* = cal de munte foarte rezistent, răspândit în nordul Moldovei. **2.** S.m. şi f. Huţul. — **Huţ**[ul] + suf. *-an*.

HUŢÁNCĂ, *huţănci,* s.f. (Reg.) Femeie huţulă. — **Huţan** + suf. *-că*.

HUŢĂNÉSC, -EÁSCĂ, *huţăneşti,* adj. (Reg.) Al huţulului (**1**), de huţul; huţan (**1**). — **Huţan** + suf. *-esc*.

HUŢÚL, -Ă, *huţuli, -e*, s.m. şi f., adj. **1**. S.m. şi f. (La pl.) Populaţie slavă din regiunea muntoasă de la izvoarele Siretului şi Ceremuşului din Carpaţii Păduroşi, din Munţii Maramureşului şi din regiunea Obcinelor Bucovinei şi care vorbeşte un dialect ucrainean; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie; huţan (**2**). **2**. Adj. Care aparţine huţulilor (**1**), privitor la huţuli. — Din ucr. **hucul.**

HUŢÚLCA s.f. art. Numele unui dans popular românesc; melodie după care se execută acest dans. **— Huţul** + suf. *-că*.

HUŢULÍNCA s.f. art. Numele unui dans românesc; melodie după care se execută acest dans. — Cf. h u ţ u l c a .

HUŢUŢÁ, *huţúţ*, vb. I. Tranz. (Reg.) A legăna (un copil mic). — Din **huţa.**

HUZDÚP interj. (Reg.) Cuvânt care imită căderea rapidă a unui corp greu. — Onomatopee.

HUZDUPÁ, *huzdúp*, vb. I. Tranz. (Reg.) A mânca lacom (şi urât). — Din **huzdup.**

HUZMÉT, *huzmeturi,* s.n. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) **1.** Dar omagial, plocon; *p. gener.* dar. **2.** Slujbă, funcţie; *p. ext.* rang. **3.** Venitul unor dări, ca vinăriciul, oieritul etc., sau venitul ocnelor şi al vămilor. — Din tc. **hizmet.**

HUZMETÁR, *huzmetari*, s.m. (Înv.) Persoană care lua în arendă un huzmet (**3**). — **Huzmet** + suf. *-ar*.

HUZÚR s.n. Trai comod şi lipsit de griji; *p. ext.* viaţă de trândăvie şi de îmbuibare. — Din tc. **hūzur.**

HUZURÍ, *huzuresc*, vb. IV. Intranz. A trăi comod, în belşug şi în trândăvie. F A fi lipsit de griji; a se simţi foarte mulţumit, a o duce bine. — Din **huzur.**

HYBRIS s.n. Mândrie nemăsurată a unui individ, supraapreciere în confruntarea cu destinul (considerate ca surse ale tragicului în teatrul antic grecesc). [Pr.: *hübris, hibris*] — Cuv. gr.

I

I[1], *i,* s. m. **1.** A unsprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (cea mai închisă vocală, nerotunjită, din seria anterioară). G Expr. *A (nu) pune punctul pe i* = a (nu) reda esențialul într-o discuție, a (nu) sublinia faptele semnificative. [Pl. și: (**1,** n.) *i-uri*].

I[2] interj. (Adesea prelungit sau repetat) Exclamație care exprimă surprindere, mulțumire, admirație, dezaprobare etc. — Onomatopee.

IA interj. **1.** Cuvânt prin care se atrage atenția ascultătorului asupra unui îndemn care i se va adresa; ian! **2.** Iată! iacă[1]! uite! vezi! ian! G Expr. *Ia așa* = numai așa, fără nicio intenție precisă. **3.** Arată indiferența față de ceea ce urmează. **4.** Introduce un răspuns. *Unde te duci? – Ia, până la colț.* — Cf. bg. j a.

IABRÁȘ, -Ă adj. v. **abraș.**

IAC, *iaci,* s.m. Mamifer rumegător din Tibet, mai mic decât bivolul, cu corpul masiv, acoperit de păr lung de culoare brună și cu o cocoașă pe ceafă (*Poephagus grunniens*). — Din fr. **yack.**

IACÁ[1] s.f. (Înv.) Soi de tutun de cea mai bună calitate. – Et. nec.

IACÁ[2], *iacale,* s.f. (Înv.) Guler de haină femeiască. G Expr. (Fam.) *A fețeli* (cuiva) *iacaua* = a face de rușine (pe cineva). — Din tc. **yaka.**

IÁCA[3] interj. v. **iacă[1].**

IÁCĂ[1] interj. **1.** Ia! iată! uite! vezi! F Ascultă! *Iacă ce-mi zicea el.* **2.** Deodată, pe neașteptate. **3.** Exprimă mirare, contrarietate, protest. [Var.: **iáca, iácătă** interj.] — **Ia + că.**

IÁCĂ[2] s.f. (Înv. și reg.) Bunică. — Din ngr. **ghiaghiá** (după *bunică*).

IÁCĂTĂ interj. v. **iacă[1].**

IACÍNT, *iacinți,* s.m. (Livr.) Zambilă. [Var.: **hiacínt** s.m.] — Din fr. **jacinthe.**

IACNÍE s.f. v. **iahnie.**

IACOBÍN, *iacobini,* s.m., adj. **1.** S.m. Membru al Clubului Iacobinilor, reprezentând aripa republicană intransigentă, în perioada Revoluției Franceze; *p. ext.* democrat cu idei foarte avansate. **2.** S.m. Călugăr dominican. **3.** Adj. Care aparține iacobinilor (**1**), privitor la iacobini. — Din fr. **jacobin.**

IACOBINÍSM s.n. Doctrina iacobinilor (**2**). — Din fr. **jacobinisme.**

IACTÁNT, -Ă, *iactanți, -te,* adj. (Livr.) Înfumurat, îngâmfat. — Din lat. **jactans, -ntis.**

IAD, (**2**) *iaduri,* s.n. **1.** (În multe religii) Loc în care sufletele păcătoșilor sunt supuse la chinuri veșnice pentru a-și ispăși păcatele din timpul vieții; infern, gheenă. **2.** Fig. Situație chinuitoare, greu de suportat. — Din sl. **jadŭ.**

IÁDĂ, *iede,* s.f. Puiul de sex feminin al caprei. — Din **ied.**

IÁDEȘ, *iadești,* s.n. Os, în formă de furcă, de la pieptul păsărilor, format din oasele claviculelor sudate în partea inferioară. F Rămășag care începe prin ruperea acestui os. — Din tc. **yades.**

IAHNÍE, *iahnii,* s.f. Mâncare scăzută, preparată din legume (mai ales din fasole boabe), din pește sau din carne. [Var.: **iacníe** s.f.] — Din tc. **yahni,** bg. **iahnija.**

IAHT, *iahturi,* s.n. **1.** Navă mică și elegantă, cu pânze sau cu propulsie mecanică, pentru un număr mic de pasageri, folosită pentru călătorii de agrement. **2.** Ambarcațiune sportivă cu vele folosită pentru regate. — Din fr. **yacht.**

IÁHTING s.n. Sport nautic practicat cu ambarcațiuni cu vele. [Scris și: *yachting, iachting*] — Din engl., fr. **yachting.**

IÁHTMAN, *iahtmani,* s.m. Sportiv care practică iahtingul. [Scris și: *yachtman.* — Var.: **iáhtmen**] — Din fr. **yachtman,** engl. **yachtsman.**

IÁHTMEN s.m. v. **iahtman.**

IALOMIȚEÁN, -Ă, *ialomițeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Ialomița. **2.** Adj. Care aparține județului Ialomița sau ialomițenilor (**1**), privitor la județul Ialomița ori la ialomițeni. — **Ialomița** (n. pr.) + suf. *-ean.*

IALOMIȚEÁNCĂ, *ialomițence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Ialomița. — **Ialomițean** + suf. *-că.*

IÁLOVIȚĂ, *ialovițe,* s.f. (Înv. și reg.) Vacă mare și grasă. — Din bg., sb. **jalovica.**

IÁMA s.f. art. (În expr.) *A da iama* = a da năvală, a se repezi. *A da iama prin...* = a risipi, a distruge (un bun). — Din tc. **yama.**

IAMB, *iambi,* s.m. Picior de vers compus din două silabe, dintre care, în prozodia antică, prima este scurtă și a doua lungă, iar în prozodia modernă, prima este neaccentuată, iar cea de-a doua accentuată. — Din fr. **iambe,** lat. **iambus.**

IÁMBIC, -Ă, *iambici, -ce,* adj. Care aparține iambilor, privitor la iambi; scris în iambi. G *Metru iambic* = sistem de versificație care are la bază iambul. — Din fr. **iambique,** lat. **iambicus.**

IAN interj. (Pop.) Ia! (**1, 2**). — **Ia** + **ni** (= *ne*).

IANICÉR s.m. v. **ienicer.**

IANUÁR s.m. v. **ianuarie.**

IANUÁRIE s.m. Prima lună a anului, având 31 de zile; gerar; sărindar. [Pr.: *-nu-a-*. — Var.: **ianuár** s.m.] — Din sl. **ijanuarij.**

IÁPĂ, *iepe,* s.f. **1.** Femela calului. G Expr. *A bate șaua (ca) să priceapă* (sau *să înțeleagă*) *iapa* = a da să se înțeleagă ceva în mod indirect, a face aluzie la ceva. **2.** (Reg.) Tălpig (la războiul de țesut). — Lat. **equa.**

IAPRÁC s.m. (Iht.; reg.) Somn mic. — Din tc. **yaprak** „foaie, frunză”.

IAR adv., conj. **I.** Adv. **1.** Încă o dată, din nou; iarăși. **2.** De asemenea, la fel. **II.** Conj. **1.** (Adversativ) Dar, însă. **3.** (Copulativ) Și. [Var.: **iáră** adv., conj.] — Et. nec.

IÁRĂ adv., conj. v. **iar.**

IÁRĂȘI adv. Iar (**I**). — **Iară** + **și.**

IÁRBĂ, (**2**) *ierburi*, s.f. **1.** Nume generic dat plantelor erbacee, anuale sau perene, cu părțile aeriene verzi, subțiri și mlădioase, folosite pentru hrana animalelor. G Expr. *Paște, murgule, iarbă verde* = va trebui să aștepți mult până ți se va împlini ceea ce dorești. *Din pământ, din iarbă verde* = cu orice preț, neapărat. F Nutreț verde, proaspăt cosit. **2.** Buruieni de tot felul. G *Iarbă rea* = **a)** buruiană otrăvitoare; **b)** *fig.* om rău, primejdios. **3.** Pajiște. **4.** Compuse: *iarbă-de-mare* = plantă erbacee cu frunze liniare și cu flori verzi, care crește pe fundul mării și ale cărei frunze uscate sunt folosite în tapițerie; zegras (*Zostera marina*); *iarba-broaștei* = mică plantă acvatică, cu frunze rotunde, lucitoare, care (datorită pețiolului lung) plutesc la suprafața apei, și cu flori albe (*Hydrocharis morsus-ranae*); *iarba-ciutei* = plantă perenă din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule (*Doronicum austriacum*); *iarba-fiarelor* = **a)** plantă erbacee veninoasă, cu frunze opuse, acoperite cu peri, cu flori albe-gălbui (*Cynanchum vincetoxicum*); **b)** (în basme) iarbă cu putere miraculoasă, cu ajutorul căreia se poate deschide orice ușă încuiată; *p. ext.* putere supranaturală, care poate ajuta să obții ceva greu de obținut; *iarba-găii* = plantă erbacee cu frunze dințate, acoperite cu peri aspri, cu flori galbene (*Picris hieracioides*); *iarbă-creață* = izmă-creață; *iarbă-deasă* = plantă erbacee cu tulpini subțiri, cu frunze înguste și flori verzi, dispuse în panicule (*Poa nemoralis*); *iarbă-grasă* = plantă erbacee cu tulpina ramificată și întinsă pe pământ, cu frunze cărnoase, lucioase și flori galbene (*Portulaca oleracea*); *iarbă-mare* = plantă erbacee cu tulpina păroasă și ramificată, cu frunze mari și flori galbene (*Inula helenium*); *iarbă-albă* = plantă erbacee ornamentală cu frunzele vărgate cu linii verzi și albe-roșietice sau gălbui (*Phalaris arundinacea*); *iarba-cănăraşului* = plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunzele plane, cu flori verzui și semințele gălbui; mei-lung, meiul-

canarilor (*Phalaris canariensis*); *iarbă-albastră* = plantă erbacee cu frunzele îngrămădite la baza tulpinii și cu flori violete (*Molinia coerulea*); *iarba-bivolului* = plantă erbacee cu flori verzui sau brune (*Juncus buffonius*); *iarba-câmpului* = plantă erbacee cu tulpinile noduroase și cu flori verzui-alburii sau violet-deschis (*Agrostis stolonifera*); *iarbă-neagră* = **a)** plantă erbacee cu frunze dințate și cu flori brune-purpurii pe dinafară și galbene-verzui pe dinăuntru (*Scrophularia alata*); **b)** arbust cu frunze mici liniare și flori trandafirii sau albe (*Calluna vulgaris*); *iarba-osului* = mic arbust cu tulpini ramificate, cu frunze opuse și cu flori galbene (*Helianthemum nummularium*); *iarbă-roșie* = plantă erbacee cu tulpina roșiatică, cu frunze nedivizate, anceolate și cu flori galbene dispuse în capitule; (pop.) cârligioasă (*Bidens cernuua*); *iarba-șarpelui* = **a)** plantă erbacee cu frunze lanceolate, păroase, cu flori albastre, rar roșii sau albe (*Echium vulgare*); **b)** plantă cu tulpina păroasă, cu flori albastre sau roșietice (*Veronica latifolia*); **c)** broscariță; *iarba-șopârlelor* = plantă erbacee cu rizom gros, cărnos, cu tulpina terminată în spic, cu frunze ovale și flori mici, albe-roz (*Polygonum viviparum*); *iarbă-stelată* = plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze pe fața superioară și pe margini păroase și cu flori liliachii (*Sherardia arvensis*); *iarbă-de-Sudan* = plantă cu tulpina înaltă, cu frunze lungi, cultivată ca plantă furajeră (*Sorghum halepense*). **5.** Praf de pușcă. — Lat. **herba.**

IARMARÓC, *iarmaroace,* s.n. Târg ținut la date fixe; bâlci. — Din ucr. **jarmarok.**

IÁRNĂ, *ierni,* s.f. **1.** Anotimpul cel mai friguros, care urmează după toamnă și precedă primăvara, cuprins între solstițiul de la 22 decembrie și echinocțiul de la 21 martie. G Loc. adj. *De iarnă* = necesar în timpul iernii; care se face iarna. Loc. adv. *De cu iarnă* = fiind încă iarnă. F (Adverbial; în forma *iarna*) În timpul iernii. **2.** Fig. An. — Lat. **hiberna** [tempora].

IAROVIZÁ, *iarovizez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre plante) A trece prin stadiul de iarovizare. **2.** Tranz. A supune semințele procesului de iarovizare. — Din rus. **iarovizirovať.**

IAROVIZÁRE, *iarovizări,* s.f. **1.** Unul dintre stadiile de dezvoltare individuală a plantelor, care urmează imediat după germinație și care se desfășoară, în afară de alte condiții, la o temperatură specifică fiecărei plante. **2.** Procedeu agrotehnic de tratare a semințelor plantelor de cultură înainte de însămânțare, care face ca plantele să răsară mai devreme, să se dezvolte mai repede și să dea recolte mai bogate. — V. **iaroviza.** Cf. rus. i a r o v i z a ț i i a.

IARTAGÁN s.n. v. **iatagan.**

IÁSCĂ s.f. Nume dat mai multor ciuperci parazite în formă de copită de cal, uscate și tari, care cresc pe trunchiul arborilor și care, tratate special, erau folosite, în trecut, la aprins focul sau, în medicina populară, ca hemostatic (*Fomes* și *Phellinus*). G Expr. *A se face iască* = **a)** a se usca; **b)** a slăbi foarte mult. — Lat. **esca** „hrană; medicament”.

IASOMÍE, *iasomii,* s.f. Mic arbust originar din India, cu ramuri lungi și verzi, cu flori albe plăcut mirositoare, cultivat la noi prin parcuri și grădini (*Jasminum officinale*). F Lemnul arbustului descris mai sus. F *Iasomie sălbatică* = arbust mic, cu ramurile colțuroase, cu frunzele puțin încovoiate și obtuze, cu flori galbene, plăcut mirositoare, cultivat uneori ca plantă decorativă (*Jasminum fretticans*). — Din ngr. **ghiasemí.**

IAȘMÁC, *iașmace,* s.n. (Înv.) Văl cu care turcoaicele își acopereau fața. — Din tc. **yaşmak.**

IATÁC, *iatacuri,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Cameră (mică) de culcare; dormitor, budoar. **2.** (Înv.) Pat. [Var.: **ietác** s.n.] — Din tc. **yatak.**

IATAGÁN, *iatagane,* s.n. Sabie turcească, de lungime mijlocie, cu lama curbă și lată, cu două tăișuri. [Var.: **iartagán** s.n.] — Din tc. **yatağan.**

IÁTĂ interj. **1.** Ia! iacă[1]! uite! vezi! **2.** Deodată, pe neașteptate, fără veste. — Din bg. **eto.**

IATRALÍPT, *iatralipți,* s.m. (Înv.) Medic care trata bolnavii cu ajutorul alifiilor și frecțiilor. — Din fr. **iatralipte.**

IATROCHIMÍE s.f. Parte a alchimiei care aplica chimia în medicină, considerând procesele fiziologice numai ca fenomene chimice. — Din fr. **iatrochimie.**

IATROFÍZICĂ s.f. (Med.) Concepție materialist-mecanicistă care explică toate procesele fiziologice numai prin legi ale fizicii. — Din fr. **iatrophysique,** engl. **iatrophysics.**

IATROGÉN, -Ă, *iatrogeni, -e,* adj. (Med.) De iatrogenie, produs prin iatrogenie. — Din fr. **iatrogène.**

IATROGENÍE, *iatrogenii,* s.f. (Med.) Stare psihică produsă sau agravată pe cale psihogenă de către medic, ca urmare a unei manevre defectuoase sau a unui tratament medical greșit. — Din fr. **iatrogénie.**

IATROMANȚÍE s.f. Prezicere a bolilor de care va suferi cineva, a evoluției și tratamentului. — Din fr. **iatromancie.**

IAURGERÍE, *iaurgerii,* s.f. Prăvălie unde se prepară sau se vând iaurt și alte produse lactate. [Pr.: *ia-ur-*] — **laurgiu** + suf. *-ărie.*

IAURGÍU, *iaurgii,* s.m. Persoană care prepară sau vinde iaurt (și alte produse lactate). [Pr.: *ia-ur-*] — Din tc. **yoğurtçu.**

IAÚRT, (**2**) *iaurturi,* s.n. **1.** Produs lactat cu un gust acid plăcut și cu aromă specifică, preparat din lapte de vacă, de oaie, de bivoliță sau de capră, prin fermentare cu bacterii lactice din adaosul de maia. **2.** Sortiment de iaurt (**1**). — Din tc. **yoğurt.**

IAVÁȘ adv. (Fam.; în loc.) *Iavaș-iavaș* = încet, binișor, fără grabă. — Din tc. **yavaş.**

IAVAȘÁ, *iavașale,* s.f. Instrument în formă de clește sau de laț, folosit pentru stăpânirea animalelor, prin strângerea buzei superioare sau urechii, când sunt supuse la anumite tratamente dureroase. — Din tc. **yavaş.**

IAZ, *iazuri,* s.n. **1.** Lac artificial format prin stăvilirea cu baraj de pământ sau prin abaterea unui curs de apă și destinat creșterii peștilor ori folosit pentru irigații, morărit etc. **2.** Lac mic natural, format în albia unui râu, prin adunarea apei într-o adâncitură de teren. **3.** Zăgaz (la un heleșteu). — Din sl. **jazŭ.**

IAZÍG, -Ă, *iazigi, -ge,* s.m. și f., adj. (La pl.) Triburi sarmatice stabilite în sec. II d.H. în Câmpia Tisei, la hotarele de vest ale Daciei; (și la sg.) persoană din acest trib. — Din fr. **Iazyges.**

IÁZMĂ, *iezme,* s.f. (Pop.) Arătare urâtă și rea, nălucă, vedenie. F Fig. Persoană slabă, cu înfățișare respingătoare. — Et. nec.

IBÁNCĂ, *ibânci,* s.f. (Reg.) Pătură (care se așterne pe spinarea cailor). — Et. nec.

IBÉRIC, -Ă, *iberici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** Persoană originară sau locuitor din Iberia. **2.** Adj. Care aparține Iberiei ori ibericilor (**1**), privitor la Iberia ori la iberici. — Din fr. **ibérique,** it. **iberico.**

IBÉRIS, *iberiși,* s.m. Plantă erbacee ornamentală din familia cruciferelor, cu flori de diferite culori, dispuse în racem la vârful ramificațiilor; (pop.) limbușoară. *(Iberis umbellata).* — Din fr. **ibéris.**

IBÉRO-AMERICÁN, -Ă, *ibero-americani, -e,* adj. Latinoamerican. — Din fr. **ibéro-américain.**

IBEROROMÁNIC, -Ă, *iberoromanici, -ce,* adj. (Despre limbi, dialecte) Care se vorbește în Peninsula Iberică. — Cf. fr. i b é r o - r o m a n i n.

ÍBEX, *ibecși,* s.m. Gen de capră sălbatică cu coarne mari și curbate *(Capra ibex).* — Din lat. [Capra] **ibex,** denumirea științifică a animalului.

IBÍDEM adv. (Cu privire la un text deja citat) În același loc, tot acolo, în aceeași lucrare. [Abr.: *ibid., ib.*] — Cuv. lat.

ÍBIS, *ibiși,* s.m. Pasăre asemănătoare cu barza, de culoare albă *(Threskionis aethiopica)* sau roșie *(Guara rubra),* cu cioc lung și curbat în jos, cu penajul alb sau roșu pe corp și negru pe cap și pe coadă, care trăiește în țările calde și se hrănește cu insecte. — Din fr., lat. **ibis.**

IBÓVNIC, -Ă, *ibovnici, -ce,* s.m. și f. (Pop.) Iubit[2]. — Din sl. **ljubovinikŭ.**

IBOVNICÉL, *ibovnicei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *ibovnic.* — **Ibovnic** + suf. *-el.*

IBOVNICÚȚĂ, *ibovnicuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ibovnică.* — **Ibovnică** + suf. *-uță.*

IBRÍC, *ibrice,* s.n. Vas cilindric, de metal, cu cioc și cu coadă lungă, care servește îndeosebi la fiert cafeaua, ceaiul etc. F Vas de metal sau de pământ în formă de urcior, uneori ornamentat, în care se ține apa. — Din tc. **ibrık.**

IBRICÉL, *ibricele,* s.n. Diminutiv al lui *ibric.* — **Ibric** + suf. *-el.*

IBRIȘÍM s.n. v. **ibrișin.**

IBRIȘIMGÍU, *ibrișimgii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau negustor de ibrișin. — Din tc. **ibrışimci.**

IBRIȘÍN, *ibrișine,* s.n. Fir de ață albă sau colorată, răsucită, din bumbac sau din mătase, înfășurat pe un sul subțire de carton și întrebuințat la cusut, la brodat ori la împletit. G Expr. (Reg.) *A-i trage* (cuiva) *un ibrișin pe la nas* = a ironiza. F Papiotă. [Var.: **ibrișím** s.n.] — Din tc. **ibrışim.**

IBÚM s.n. Lege la vechii evrei, potrivit căreia văduva fără copii trebuia să se căsătorească cu fratele soțului ei. — Din fr. **ibum.**

IC, *icuri,* s.n. (Reg.) Pană de despicat lemne. — Din magh. **ék** (lit. **ék**).

ÍCEA adv. v. **ici.**

ICE TEA s.n. Ceai cu gheață. [Pr.: *aĭsti*] — Cuv. engl.

ICHI, *ichiuri,* s.n. (La jocul de arșice) Arșic mai mare (și plumbuit) cu care se lovesc celelalte arșice în timpul jocului. — Din tc. **yek.**

ICHILÍC, *ichilici,* s.m. **1.** Veche unitate de măsură de capacitate, egală cu 50 de dramuri. **2.** Monedă de argint turcească, care a circulat în Țările Române, în prima jumătate a sec. XIX. — Din tc. **ikilik.**

ICI adv. (Pop.) Aici. G *(Pe) ici, (pe) colo* sau *ici și colo* ori *ici și ici, ba ici, ba colo* = din loc în loc, la distanțe mari. [Var.: **ícea** adv.] — Lat. ***hic-ce.**

ICIOGLÁN, *icioglani,* s.m. (Înv.) Copil de casă, paj (la sultani și la domnii români). [Var.: **iciolán** s.m.] — Din tc. **içoğlan.**

ICIOLÁN s.m. v. **icioglan.**

ICNEÁLĂ, *icneli,* s.f. Icnet. — **Icni** + suf. *-eală.*

ÍCNET, *icnete,* s.n. Geamăt scurt și adânc; icneală, icnitură. — **Icni** + suf. *-et.*

ICNÍ, *icnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A geme, a gâfâi adânc şi scurt (din cauza efortului, a unei izbiri, a durerii). **2.** A produce sunetele caracteristice sughiţului, vomitării etc. — Din bg. **iknah.**

ICNÍRE, *icniri,* s.f. Faptul de *a icni;* geamăt scurt. — V. **icni.**

ICNITÚRĂ, *icnituri,* s.f. Icnet. — **Icni** + suf. *-tură.*

ICÓANĂ, *icoane,* s.f. **1.** Termen generic pentru orice imagine creştină sacră (reprezentându-l pe Isus Hristos, pe Maica Domnului, un sfânt sau scene cu teme religioase) realizată în diferite tehnici şi folosită ca obiect de cult. F P. ext. (Înv.) Tablou, desen, ilustraţie. **2.** Fig. Imagine, chip. — Din sl. **ikona.**

ICÓN, *iconuri,* s.n. (Inform.) Mic simbol grafic afişat pe ecranul calculatorului, care permite efectuarea rapidă a unei comenzi speciale. — Cuv. engl.

ICONÁR, *iconari,* s.m. **1.** Persoană care se ocupă cu pictarea icoanelor. **2.** (Rar) Persoană care vinde icoane. — **Icoană** + suf. *-ar.*

ICÓNIC, -Ă, *iconici, -ce,* adj. Referitor la imagine, care aparţine imaginii. F Care are caracter de reproducere figurativă. F (Despre semne) Asemănător cu realitatea pe care o indică. — Din fr. **iconique,** engl. **iconic.**

ICONÍŢĂ, *iconiţe,* s.f. Diminutiv al lui *icoană.* — **Icoană** + suf. *-iţă.*

ICONOCLÁSM s.n. Curent religios apărut sub influenţa islamului, dar şi a iudaismului, care interzicea reprezentarea lui Hristos şi a sfinţilor în icoane sau fresce şi adorarea lor, motivând că în acest fel se revenea la idolatrie. — Din fr. **iconoclasme.**

ICONOCLÁST, -Ă, *iconoclaşti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Partizan al iconoclasmului; *fig.* persoană care refuză recunoaşterea autorităţii, îndeobşte consacrată, a unei valori, concepţii, personalităţi. **2.** Adj. Care aparţine iconoclaştilor (**1**), privitor la iconoclaşti. — Din fr. **iconoclaste.**

ICONOCLASTÍE s.f. Caracter iconoclast; condiţie, atitudine de iconoclast. — Din fr. **iconoclastie.**

ICONODÚL, -Ă, *iconoduli, -e,* s.m. şi f. Adept al cultului icoanelor. — Din fr. **iconodule.**

ICONOGRÁF, -Ă, *iconografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu iconografia. — Din fr. **iconographe.**

ICONOGRÁFIC, -Ă, *iconografici, -ce,* adj. Care aparţine iconografiei, privitor la iconografie. — Din fr. **iconographique.**

ICONOGRAFÍE, (**3**) *iconografii,* s.f. **1.** Disciplină care se ocupă cu studiul operelor realizate în arta plastică; studiu al operelor de acest fel privitoare la un anumit subiect. **2.** Totalitatea imaginilor legate de o anumită temă, perioadă, problemă, localitate etc. **3.** Colecţie de portrete ale oamenilor celebri. — Din fr. **iconographie.**

ICONOLATRÍE s.f. (Livr.) Adoraţie a icoanelor — Din fr. **iconolâtrie.**

ICONOLÁTRU, -Ă, *iconolatri, -e,* s.m. şi f. (Livr.) Persoană care se închină la icoane. — Din fr. **iconolâtre.**

ICONOLÓG, -Ă, *iconologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în iconologie. — Din **iconologie** (derivat regresiv).

ICONOLOGÍE s.f. **1.** Ştiinţă care are ca scop interpretarea simbolurilor, figurilor alegorice, emblemelor etc. **2.** Disciplină care se ocupă cu descifrarea şi interpretarea semnificaţiei imaginii. **3.** Ramură a paleontologiei care studiază urmele (de locomoţie) lăsate de vertebrate pe unele sedimente. — Din fr. **iconologie.**

ICONOMÉTRU, *iconometre,* s.n. **1.** Vizor cu ajutorul căruia se poate observa corectitudinea încadrării imaginii unui obiect care urmează să fie fotografiat. **2.** (Med.) Aparat pentru măsurarea asimetriei imaginii retiniene dintre cei doi ochi. — Din fr. **iconomètre.**

ICONOMÍE s.f. v. **economie.**

ICONOSCÓP, *iconoscoape,* s.n. Tub electronic cu ecran fotosensibil care era folosit pentru transmiterea imaginilor în televiziune. — Din fr. **iconoscope.**

ICONOSTÁS, *iconostase,* s.n. **1.** Catapeteasmă. **2.** Pupitru în biserică, pe care se pune o icoană. — Din sl. **ikonostasŭ.**

ICONOSTRÓF, *iconostroafe,* s.n. Instrument optic cu ajutorul căruia se obţine imaginea răsturnată a unui obiect. — Din fr. **iconostrophe.**

ÍCOS, *icose,* s.n. Cântare bisericească la slujba utreniei. [Acc. şi: *icós.* — Pl. şi: *icoase*] — Din ngr. **íkos.**

ICOSAÉDRU, *icosaedre,* s.n. Poliedru cu douăzeci de feţe. — Din fr. **icosaèdre.**

ICOSÁR, *icosari,* s.m. (Înv.) **1.** Irmilic. **2.** Cercel sau salbă confecţionată din icosari (**1**). [Var.: **icusár** s.m.] — Din ngr. **ikosári.**

ICOSITETRAÉDRU, *icositetraedre,* s.n. Poliedru cu douăzeci şi patru de feţe plane. — Din fr. **icositétraèdre.**

ÍCRĂ, *icre,* s.f. (Mai ales la pl.) **1.** Denumire generică pentru ovulele de peşte. G *Icre negre* = icre de culoare cenuşiu-închis sau neagră, produse de morun, nisetru sau păstrugă; caviar. *Icre de Manciuria* = icre de culoare roşie-portocalie, produse de unii peşti din mările Extremului Orient. **2.** (Pop.) Partea moale a pulpei piciorului. — Din sl. **ikra.**

ICRIŞOÁRĂ, *icrişoare,* s.f. Diminutiv al lui *icră.* — **Icră** + suf. *-işoară.*

ÍCTER, *ictere,* s.n. Boală a ficatului şi a veziculei biliare, care se caracterizează prin coloraţia galbenă a pielii şi a mucoaselor bolnavului, provocată de impregnarea acestora cu pigmenţi biliari; gălbinare. — Din ngr. **íkteros.** Cf. lat. icterus, fr. ictère.

ICTÉRIC, -Ă, *icterici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de icter. — Din fr. **ictérique.**

ICTERIGÉN, -Ă, *icterigeni, -e,* adj. (Med.) Care provoacă sau răspândeşte icterul. — Din fr. **ictérigène.**

ÍCTUS, *ictusuri,* s.n. **1.** Intensificare a pronunţării în versificaţia antică, care marca partea cea mai reliefată a unei măsuri metrice. **2.** (Muz.) Partea cea mai reliefată a unui motiv melodic, asupra căreia cade accentul. **3.** (Med.) Stare patologică, manifestată brusc şi intens, însoţită de căderea corpului; şoc. G *Ictus apoplectic* = apoplexie. *Ictus epileptic* = criză de epilepsie, manifestată prin pierderea bruscă a cunoştinţei şi prin convulsii. — Din lat., fr. **ictus.**

ICUSÁR s.m. v. **icosar.**

ÍDE s.f. pl. Nume dat zilei a cincisprezecea din lunile martie, mai, iulie şi octombrie şi zilei a treisprezecea din celelalte luni din calendarul roman. — Din fr. **ides,** lat. **idus.**

IDEÁ, *ideez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A imagina, a concepe scheme, planuri etc. care urmează să fie aplicate. [Pr.: *-de-a*] — Din it. **ideare.**

IDEÁL, -Ă, (**1, 2**) *ideali, -e,* adj., (**3**) *idealuri,* s.n. **1.** Adj. Care atinge perfecţiunea; perfect, desăvârşit. **2.** Adj. Care ţine de domeniul ideilor, privitor la gândire; care există numai în mintea, în închipuirea omului; spiritual, imaterial. **3.** S.n. Model, normă, ţel suprem care determină felul şi caracterul comportamentului indivizilor sau al grupurilor sociale; reprezentare a acestui ţel. [Pr.: *-de-al*] — Din fr. **idéal,** lat. **idealis.**

IDEALÍSM s.n. **1.** Atitudine exprimată prin urmărirea dezinteresată a unui ideal social, moral, estetic. **2.** (Fil.) Concepţie potrivit căreia doar spiritul are existenţă reală, celelalte domenii fiind descrise ca reprezentări ale spiritului. **3.** (Rar) Caracterul omului idealist (**2**). [Pr.: *-de-a-*] — Din fr. **idéalisme.**

IDEALÍST, -Ă, *idealişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine idealismului (**1**), privitor la idealism. F (Substantivat) Adept al idealismului (**1**). **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care aspiră spre un ideal; *p. ext.* (om) lipsit de simţul realităţii, de spirit practic. [Pr.: *-de-al-*] — Din fr. **idéaliste.**

IDEALÍSTIC, -Ă, *idealistici, -ce,* adj. (Rar) **1.** (Fil.) Propriu doctrinei idealiste. **2.** Care aspiră spre un ideal; *p. ext.* lipsit de simţul realităţii, de spirit practic. [Pr.: *-de-a-*] — **Idealist** + suf. *-ic.*

IDEALITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea a ceea ce este ideal. [Pr.: *-de-a-*] — Din fr. **idéalité.**

IDEALIZÁ, *idealizez,* vb. I. Tranz. A atribui unui lucru sau unei fiinţe calităţi excepţionale. [Pr.: *-de-a-*] — Din fr. **idéaliser.**

IDEALIZÂNT, -Ă, *idealizanţi, -te,* adj. (Rar) Care idealizează. [Pr.: *-de-a-*] — Din fr. **idéalisant.**

IDEALIZÁRE, *idealizări,* s.f. Acţiunea de *a idealiza* şi rezultatul ei; încercarea de a atribui unei fiinţe sau unui lucru însuşiri deosebite. F Transfigurare, în cadrul unei opere de artă, a realităţii, în vederea realizării unui ideal estetic. [Pr.: *-de-a-*] — V. **idealiza.**

IDEÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a idea.* [Pr.: *-de-a-*] — V. **idea.**

IDÉAT, -Ă, *ideaţi, -te,* adj. (Rar) Imaginat. [Pr.: *-de-at*] — V. **idea.**

IDEÁTIC, -Ă, *ideatici, -ce,* adj. Referitor la idei, de idei. [Pr.: *-de-a-*] — Din **ideaţie.**

IDEATÍV, -Ă, *ideativi, -e,* adj. (Rar) **1.** Care generează idei. **2.** Ideatic. [Pr.: *-de-a-*] — Din engl. **ideative.**

IDEÁŢIE s.f. Proces (psihic) de formare şi de înlănţuire a ideilor. [Pr.: *-de-a-*] — Din fr. **idéation.**

IDÉE, *idei,* s.f. **1.** Termen generic pentru diferite forme ale cunoaşterii logice; noţiune, concept. **2.** Principiu, teză cuprinzătoare, teză fundamentală, concepţie, gândire, fel de a vedea. F Opinie, părere, gând, convingere, judecată. G Expr. *A (nu) avea idee* = a (nu) avea cunoştinţe (sumare), a (nu) fi informat (despre ceva). *Ce idee!* = exclamaţie de dezaprobare. *Dă-mi o idee* = ajută-mă cu o sugestie sau să găsesc o soluţie. F Intenţie, plan, proiect. F Concepţie de bază care determină conţinutul unei opere literare, artistice sau ştiinţifice; elaborare originală a gândirii în domeniul literar, artistic sau ştiinţific. **3.** (În expr.) *Idee fixă* = imagine, gând delirant izolat, intens şi durabil, lipsit de raţiune. F Teamă, grijă cu privire la ceva, panică. G Expr. (Fam.) *A băga* (pe cineva) sau *a intra la (o) idee* (sau *la idei*) = a face să se îngrijoreze, să se teamă sau a se îngrijora, a se teme. **4.** (În expr.) *O idee (de...)* = o cantitate mică, redusă etc. *O idee mai mare.* — Din fr. **idée,** lat. **idea.**

ÍDEM adv. (Folosit în lucrări, indicaţii bibliografice şi acte administrative pentru evitarea repetării unor date, titluri, citate etc.) Acelaşi, la fel, tot aşa. [Abr.: *id.*] — Cuv. lat.

IDÉNTIC, -Ă, *identici, -ce,* adj. Care coincide întru totul cu ceva sau cu cineva; la fel cu altceva sau cu altcineva; aidoma, întocmai. — Din fr. **identique,** lat. **identicus.**

IDENTIFICÁ, *identífic,* vb. I. Tranz. A constata, a stabili identitatea unei persoane sau a unui lucru; a recunoaşte. F A considera mai multe noţiuni, obiecte, fiinţe etc. diferite ca fiind identice. F Refl. A se transpune în situaţia cuiva, a simţi sau a acţiona aşa cum ar face-o altul, a deveni acelaşi cu... — Din fr. **identifier,** lat. **identificare.**

IDENTIFICÁBIL, -Ă, *identificabili, -e,* adj. Care poate fi identificat, recunoscut. — **Identifica** + suf. *-bil.* Cf. fr. identifiable.

IDENTIFICÁRE, *identificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) identifica* şi rezultatul ei. — V. **identifica.**

IDENTIFICÁT, -Ă, *identificaţi, -te,* adj. Căruia i s-a constatat, stabilit identitatea; recunoscut. — V. **identifica.**

IDENTIFICĂŢIE s.f. Proces psihic prin care o persoană se confundă cu o altă persoană. — Din fr. **identification.**

IDENTITÁR, -Ă, *identitari, -e,* adj. Care ţine de identitate, care conferă identitate. — Din fr. **identitaire.**

IDENTITÁTE, *identităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi identic cu sine însuşi. G *Principiul identităţii* = principiu fundamental al gândirii care impune ca formele logice să păstreze unul şi acelaşi sens în decursul aceleiaşi operaţii. F Asemănare, similitudine perfectă. **2.** Ansamblu de date prin care se identifică o persoană. **3.** (Mat.) Relaţie de egalitate în care intervin elemente variabile, adevărată pentru orice valori ale acestor elemente. — Din fr. **identité,** lat. **identitas, -atis.**

IDEOGENÍE s.f. Formare a ideilor. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéogénie.**

IDEOGRÁFIC, -Ă, *ideografici, -ce,* adj. Care aparţine ideografiei, privitor la ideografie; care este scris cu ideograme. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéographique.**

IDEOGRAFÍE, *ideografii,* s.f. Sistem de scriere cu ajutorul ideogramelor. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéographie.**

IDEOGRÁMĂ, *ideograme,* s.f. Semn grafic care notează un cuvânt nu prin litere, ci prin desemnarea noţiunii şi care este folosit în unele limbi. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéogramme.**

IDEOLÓG, -Ă, *ideologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Persoană care formulează, apără şi reprezintă ideologia unor categorii sociale, unor curente etc. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéologue.**

IDEOLÓGIC, -Ă, *ideologici, -ce,* adj. Care aparţine ideologiei, privitor la ideologie; care exprimă ideologia cuiva. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéologique.**

IDEOLOGICÉŞTE adv. (Rar) Din punctul de vedere al ideologiei filosofice, morale, religioase etc. [Pr.: *-de-o-*] — **Ideologic** + suf. *-eşte.*

IDEOLOGÍE, *ideologii,* s.f. Totalitatea ideilor şi concepţiilor filosofice, morale, religioase etc. care reflectă, într-o formă teoretică, interesele şi aspiraţiile unor categorii într-o anumită epocă. F P. restr. Totalitatea ideilor şi concepţiilor care constituie partea teoretică a unui curent, a unui sistem etc. F Ştiinţă care are ca obiect de cercetare studiul ideilor, al legilor şi al originii lor. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéologie.**

IDÍL s.n. v. **idilă.**

IDÍLĂ, *idile,* s.f. Specie de poezie lirică şi erotică din sfera poeziei bucolice, în care este prezentată, în formă optimistă sau idealizată, viaţa şi dragostea în cadrul rustic; bucolică. F Iubire curată, naivă şi tinerească între persoane de sex opus. [Var.: (înv.) **idíl** s.n.] — Din fr. **idylle.** Cf. germ. Idyll.

IDÍLIC, -Ă, *idilici, -ce,* adj. Care se petrece ca într-o idilă; bucolic, pastoral. F (Despre natură) Câmpenesc, rustic; singuratic. F (Despre sentimente) Simplu, naiv. F (Despre poeţi) Care scrie idile. — Din fr. **idyllique.** Cf. germ. idyllisch.

IDILÍSM s.n. **1.** Caracteristică a ceea ce este idilic; caracter rustic-idealizat al unei opere literare sau al unei literaturi. **2.** Caracter romanţios, sentimental al unei opere de artă. **3.** Preferinţă pentru elemente idilice. – **Idilă** + suf. *-ism.*

IDILIZÁ, *idilizez,* vb. I. Tranz. A vedea sau a reda un fapt de viaţă mai frumos sau mai bun decât este în realitate, a prezenta ceva în mod idilic. — **Idilă** + suf. *-iza.* Cf. germ. idyllisieren.

IDILIZÁRE, *idilizări,* s.f. Acţiunea de *a idiliza* şi rezultatul ei. — V. **idiliza.**

IDILIZÁT, -Ă, *idilizaţi, -te,* adj. Care este prezentat idilic; înfrumuseţat. — V. **idiliza.**

IDIOBLÁST, *idioblaste,* s.n. (Bot.) Celulă vegetală, fără clorofilă, care apare izolată printre celule de alt tip. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idioblaste,** engl. **idioblast.**

IDIOBLÁSTIC, -Ă, *idioblastici, -ce,* adj. (Geol.; despre roci) Cu formă de cristalizare proprie. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **idioblastic.**

IDIOCROMÁTIC, -Ă, *idiocromatici, -ce,* adj. (Geol.; despre minerale) Cu idiocromatism. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiochromatique,** germ. **idiochromatisch.**

IDIOCROMATÍSM s.n. Proprietate a unor minerale de a avea o anumită culoare, caracteristică lor. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiochromatisme.**

IDIOCROMOZÓM, *idiocromozomi,* s.m. (Biol.; rar) Nume dat cromozomilor de sex. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **idiochromosome.**

IDIOGLOSÍE, *idioglosii,* s.f. (Med.) Tulburare de vorbire manifestată prin substituirea cuvintelor prin sunete fără sens. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idioglossie.**

IDIOGRÁMĂ, *idiograme,* s.f. (Biol.) Reprezentare grafică a morfologiei individuale a cromozomilor unui individ. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiogramme,** engl. **idiogram.**

IDIOLALÍE, *idiolalii,* s.f. (Med.) Tulburare de vorbire constând în pronunţarea neinteligibilă a unor cuvinte. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **idiolalia.**

IDIOLÉCT, *idiolecte,* s.n. (Lingv.) Ansamblu al particularităţilor verbale ale unui vorbitor. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **idiolect.**

IDIÓM, *idiomuri,* s.n. Termen general care denumeşte o unitate lingvistică (limbă, dialect sau grai). [Pr.: *-di-om*] — Din fr. **idiome.**

IDIOMÁTIC, -Ă, *idiomatici, -ce,* adj. Care aparţine unui idiom, privitor la un idiom. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiomatique.**

IDIOMATÍSM, *idiomatisme,* s.n. Idiotism. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiomatisme.**

IDIOMÓRF, -Ă, *idiomorfi, -e,* adj. (Despre minerale) Care prezintă forme cristalografice specifice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiomorphe.**

IDIOMORFÍSM s.n. Proprietate a unui mineral de a apărea, datorită structurii lui interne şi compoziţiei chimice, delimitat de forme cristalografice plane. [Pr.: *-di-o-*] — **Idiomorf** + suf. *-ism.*

IDIOPÁTIC, -Ă, *idiopatici, -ce,* adj. Care aparţine idiopatiei, privitor la idiopatie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiopathique.**

IDIOPATÍE, *idiopatii,* s.f. Boală independentă de alte boli ale organismului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiopathie.**

IDIOPLÁSMĂ, *idioplasme,* s.f. Substanţă celulară ipotetică, cu rol deosebit în procesele ereditare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idioplasme.**

IDIOSINCRAZÍE, *idiosincrasii,* s.f. Reacţie proprie unor indivizi, caracterizată prin sensibilitate sau intoleranţă la unele medicamente, alimente, mirosuri etc. şi care se manifestă, de obicei, prin urticarie. [Pr.: *-di-o-;* scris şi: *idiosincrasie*] — Din fr. **idiosyncrasie.**

IDIOSTÍL, *idiostiluri,* s.n. (Lingv.) Stil individual. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiostyle.**

IDIÓT, -OÁTĂ, *idioţi, -oate,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de idioţie; tâmpit, cretin, imbecil. **2.** Adj. (Despre manifestări ale oamenilor) Care manifestă, care denotă nerozie, stupiditate etc. [Pr.: *-di-ot*] — Din fr. **idiot.**

IDIOTÍP, *idiotipuri,* s.n. (Biol.) **1.** Totalitate a materialului genetic din celulă. **2.** Genotip. **3.** Constituent determinant antigenic situat în regiunea variabilă a moleculei de imunoglobulină. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **idiotipe.**

IDIOTÍSM, *idiotisme,* s.n. Expresie sau construcţie caracteristică unei limbi, care nu poate fi tradusă în altă limbă cuvânt cu cuvânt. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiotisme.**

IDIOTIZÁ, *idiotizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) imbeciliza, a (se) tâmpi, a (se) îndobitoci. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiotiser.**

IDIOTIZÁRE, *idiotizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) idiotiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-di-o-*] — V. **idiotiza.**

IDIOTRÓFIC, -Ă, *idiotrofici, -ce,* adj. (Biol.) Care se caracterizează prin idiotrofism. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiotrophique.**

IDIOTROFÍSM, *idiotrofisme,* s.n. (Biol.) Proprietate pe care o au unele organisme de a-şi asigura propria nutriţie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiotrophisme.**

IDIOŢÉNIE, *idioţenii,* s.f. **1.** Lipsă totală de inteligenţă; *p. ext.* atitudine, faptă sau vorbă prostească; neghiobie, nerozie, tâmpenie, idioţie (**2**). **2.** Idioţie (**1**). [Pr.: *-di-o-*] — **Idiot** + suf. *-enie.*

IDIOŢÍE, (**2**) *idioţii,* s.f. **1.** Debilitate mintală congenitală maximă, caracterizată prin incapacitatea însuşirii vorbirii şi a deprinderilor elementare, nivelul intelectual neatingând pe cel al unui copil normal, de doi ani; idioţenie (**2**). **2.** Idioţenie (**1**). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiotie.**

ÍDIŞ s.n. Limbă indo-europeană din ramura germanică de vest, rezultată din fuziunea unor elemente diferite (germane, ebraice, slave) şi considerată corespondentul germanic al iudeospaniolei. G (Adjectival) *Limba idiş.* — Din fr. **yiddish,** germ. **jüdisch.**

ÍDO s.f. Limbă internaţională, formată prin simplificarea limbii esperanto. — Din fr. **ido.**

ÍDOL, *idoli,* s.m. Divinitate păgână; (concr.) chip, figură, statuie reprezentând o asemenea divinitate şi constituind, în religiile politeiste, obiecte de cult religios. F Fig. Fiinţă sau lucru care reprezintă obiectul unui cult sau al unei mari iubiri. — Din sl. **idolŭ.**

IDOLÁŞ, *idolaşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *idol.* — **Idol** + suf. *-aş.*

IDOLÁTRIC, -Ă, *idolatrici, -ce,* adj. Cu caracter de idolatrie. — Din fr. **idolâtrique.**

IDOLATRÍE s.f. (În religiile politeiste) Adorare a idolilor, închinare la idoli. F Fig. Adoraţie; iubire exagerată. — Din fr. **idolâtrie.**

IDOLATRIZÁ, *idolatrizez,* vb. I. Tranz. A slăvi pe cineva sau ceva ca pe un idol, a iubi cu pasiune; a adora; a iubi în mod exagerat. — **Idolatru** + suf. *-iza* (după fr. *idolâtrer*).

IDOLATRIZÁRE s.f. Faptul de *a idolatriza.* — V. **idolatriza.**

IDOLÁTRU, -Ă, *idolatri, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se închină la idoli. F Fig. (Persoană) care iubeşte pe cineva sau ceva cu pasiune, în mod exagerat, peste măsură. — Din fr. **idolâtre.**

ÍDOLIŢĂ, *idolițe,* s.f. (Rar) Divinitate păgână feminină; (concr.) chip, figură, statuie reprezentând o asemenea divinitate. — **Idol** + suf. *-iță.*

IDONEÍSM s.n. Curent filosofic epistemologic relativist şi neoraționalist care îşi confruntă permanent principiile cu experiența. — Din fr. **idoneisme.**

ÍDRĂ s.f. v. **hidră.**

IDROPICÓS, -OÁSĂ adj., s.m. şi f. v. **hidropicos.**

IDROPIZÍE s.f. v. **hidropizie.**

ÍE, *ii,* s.f. **1.** Bluză femeiască caracteristică portului național românesc, confecționată din pânză albă de bumbac, de in sau de borangic şi împodobită la gât, la piept şi la mâneci cu cusături alese, de obicei în motive geometrice, cu fluturi, cu mărgele etc. **2.** (Înv. şi pop.) Parte a corpului la unele animale, reprezentată printr-o îndoitură a pielii. — Lat. [vestis] **linea.**

IED, *iezi,* s.m. Puiul (de sex bărbătesc al) caprei sau al căprioarei. — Lat. **haedus.**

IÉDERĂ, *iedere,* s.f. Specie de arbust târâtor sau agățător, cu frunze verzi strălucitoare şi cu flori mici, galbene-verzui, adesea cultivat ca plantă decorativă (*Hedera helix*). G *Iederă albă* = arbust cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze pieloase şi cu flori albe-gălbui, aglomerate în capitule (*Daphne blagayana*). — Lat. **hedera.**

IEDÚŢ, *ieduți,* s.m. Diminutiv al lui *ied;* iezişor. — **Ied** + suf. *-uț.*

IÉFTEN, -Ă adj. v. **ieftin.**

IÉFTIN, -Ă, *ieftini, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care are un preț (relativ) mic, care nu costă scump; convenabil. G Expr. (Adverbial) *A scăpa ieftin* = a scăpa dintr-o situație dificilă fără urmări serioase sau neplăceri (prea mari). **2.** Fig. Lipsit de originalitate; comun, banal; trivial. *Glumă ieftină.* [Var.: **iéften, -ă** adj.] — Din ngr. **efthinós.**

IEFTINĂTÁTE s.f. Calitatea de a fi ieftin; situație caracterizată prin prețuri ieftine. — **Ieftin** + suf. *-ătate.*

IEFTINÍ, *ieftinesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) vinde cu preț mai mic decât înainte; a (se) reduce costul, prețul (mărfurilor, serviciilor, lucrărilor etc.). — V. **ieftin.**

IEFTINÍRE, *ieftiniri,* s.f. Faptul de *a (se) ieftini.* — V. **ieftini.**

IEFTINÍT, -Ă, *ieftiniți, -te,* adj. (Despre mărfuri, lucrări, servicii etc.) Cu preț redus. — V. **ieftini.**

IEFTIÓR, -OÁRĂ, *ieftiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *ieftin.* [Pr.: *-ti-or*] — **Ieftin** + suf. *-ior.*

IELCOVÁN, *ielcoveni,* s.m. (Ornit.; reg.) Pescăruş. — Din tc. **yelkovan.**

IÉLE s.f. pl. (Mai ales art.) Ființe imaginare din mitologia populară românească, înfățişate ca niște fete frumoase, îmbrăcate în alb, care apar numai noaptea, vrăjind, prin cântecul şi prin jocul lor, pe bărbați, asupra cărora au puteri nefaste; frumoasele, mândrele, dânsele, şoimanele, vântoasele, drăgaicele. — Din **ele** (pl. f. al lui *el*).

IENIBAHÁR s.n. Fructele mici, rotunde şi maro-negricioase, ale unei plante exotice *(Myrthus pimenta),* care se folosesc drept condiment; *p. ext.* planta care produce aceste fructe. — Din tc. **yenibahār.**

IENICÉR, *ieniceri,* s.m. Soldat din corpul de elită al vechii infanterii turceşti, recrutat la început dintre prizonierii de război, iar mai târziu dintre copiii turciți ai populațiilor creştine. [Var.: (înv.) **ianicér** s.m.] — Din tc. **yeniçeri.**

IENICERÉSC, -EÁSCĂ, *ienicerești,* adj. Care aparține ienicerilor, privitor la ieniceri; caracteristic ienicerilor. — **Ienicer** + suf. *-esc.*

IENICERÍME s.f. (Rar) Armata ienicerilor; mulțime de ieniceri. — **Ieniceri** + suf. *-ime.*

IENÚPĂR, *ienuperi,* s.m. Arbust răşinos, foarte ramificat, cu frunzele totdeauna verzi, în formă de ace, şi cu fructele de culoare neagră-albăstruie; jneapăn (**2**) *(Juniperus communis).* — Lat. **juniperus.**

IENÚPERĂ, *ienupere,* s.f. Fructul ienupărului (folosit în industria farmaceutică şi la prepararea unor băuturi spirtoase). [Var.: (reg.) **iníperă** s.f.] — Din **ienupăr.**

IEPŞOÁRĂ, *iepşoare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *iapă.* [Var.: **iepuşoáră** s.f.] — **Iapă** + suf. *-şoară.*

IEPŞÚNĂ, *iepşune,* s.f. (Reg.) Iapă tânără (şi grasă). — Cf. i a p ă.

IEPURÁN, *iepurani,* s.m. Augmentativ al lui *iepure.* — **Iepure** + suf. *-an.*

IEPURÁR, *iepurari,* s.m. Pasăre răpitoare înrudită cu vulturul, care se hrănește de obicei cu iepuri (*Aquila chrysaetos*). — **Iepure** + suf. *-ar.*

IEPURÁRIȚĂ s.f. (Med. vet.) Tumoră osoasă care se formează la marginea exterioară a jaretului calului. — **Iepure** + suf. *-ariță.*

IEPURÁŞ, *iepuraşi,* s.m. Diminutiv al lui *iepure;* puiul iepurelui. — **Iepure** + suf. *-aş.*

IÉPURE, *iepuri,* s.m. Gen de mamifere din ordinul rozătoarelor, cu urechile lungi, cu doi dinți incisivi suplimentari pe falca superioară, cu picioarele dinapoi mai lungi decât cele dinainte şi cu coada foarte scurtă; animal din acest gen, vânat pentru carnea şi blana lui. G Expr. *Nu ştii de unde sare iepurele* = nu poți să ştii de unde îți vine soluționarea unei probleme. — Lat. **lepus, -oris.**

IEPURÉSC, -EÁSCĂ, *iepurești,* adj. De iepure, privitor la iepure. — **Iepure** + suf. *-esc.*

IEPURÉŞTE adv. Ca iepurii; *p. ext.* cu frică, cu prudență etc. G Expr. *A dormi iepureşte* = a dormi foarte uşor, sculându-se la cel mai mic zgomot. F Repede. — **Iepure** + suf. *-eşte.*

IEPURÍME s.f. Mulțime de iepuri; totalitatea iepurilor. — **Iepure** + suf. *-ime.*

IEPUROÁICĂ, *iepuroaice,* s.f. Femela iepurelui. — **Iepure** + suf. *-oaică.*

IEPURÓI, *iepuroi,* s.m. Augmentativ al lui *iepure;* iepure mascul. — **Iepure** + suf. *-oi.*

IEPUŞOÁRĂ s.f. v. **iepşoară.**

IER, *ieruri,* s.n. Numele a două litere din alfabetul chirilic; vocală scurtă notată cu aceste litere — Din sl. **jerŭ.**

IERÁRH, *ierarhi,* s.m. (Bis.) Arhiereu. — Din bg. **ierarh.**

IERÁRHIC, -Ă, *ierarhici, -ce,* adj. Conform ierarhiei, pe baza unei ierarhii. G Loc. adv. *Pe cale ierarhică* = în ordinea indicată de ierarhie. — Din fr. **hiérarchique.**

IERARHÍE, *ierarhii,* s.f. Sistem de subordonare a elementelor, a gradelor, a funcțiilor, a autorităților etc. inferioare față de cele superioare. — Din fr. **hiérarchie.**

IERARHIZÁ, *ierarhizez,* vb. I. Tranz. A aşeza în ordine ierarhică; a stabili o ierarhie. — Din fr. **hiérarchiser.**

IERARHIZÁRE, *ierarhizări,* s.f. Acțiunea de *a ierarhiza* şi rezultatul ei. — V. **ierarhiza.**

IERBÁR[1]**,** *ierbare,* s.n. Colecție de plante uscate, presate între foi de hârtie (sugativă), păstrate în cutii sau în mape etichetate şi orânduite pe grupe sistematice, constituind un material pentru studiile de botanică; mapă specială în care se păstrează o astfel de colecție. [Var.: (rar) **herbár** s.n.] — **Iarbă** + suf. *-ar* (după fr. *herbier).*

IERBÁR[2]**,** *ierbare,* s.n. Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului rumegătoarelor; rumen[1]. — **Iarbă** + suf. *-ar.*

IERBĂLÚŢĂ, *ierbăluțe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze ascuțite şi aspre spre margine şi cu flori violete dispuse în spice mici *(Phalaris arundinacea).* — **Iarbă** + suf. *-ăluță.*

IERBĂRÍE, *ierbării,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Plante ierboase (crescute spontan); bălării, buruieni. **2.** (Înv.) Provizie de praf de puşcă; depozit, magazie în care se păstra praful de puşcă. — **Iarbă** + suf. *-ărie.*

IERBĂRÍT s.n. Impozit perceput în Țara Românească, în sec. XVII-XVIII, de la negustorii de vite şi de la măcelari; împozit perceput pentru păşunatul vitelor. — **Iarbă** + suf. *-ărit.*

IERBÓS, -OÁSĂ, *ierboşi, -oase,* adj. **1.** Acoperit cu iarbă, bogat în iarbă. **2.** (Despre plante) Erbacee. — Lat. **herbosus** sau **iarbă** + suf. *-os.*

IERBULIŢĂ, *ierbulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *iarbă;* ierbuță. — **Iarbă** + suf. *-uliță.*

IERBÚŢĂ, *ierbuțe,* s.f. (Reg.) Ierbuliță. — **Iarbă** + suf. *-uță.*

IEREMIÁDĂ, *ieremiade,* s.f. (Livr.) Plângere, tânguire (fără sfârşit). [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **jérémiade.**

IERI adv. **1.** În ziua precedentă (față de cea în curs); în ajun. G *Ieri-noapte* (sau *-dimineață, -seară* etc.) = în noaptea (sau dimineața, seara etc.) premergătoare celei de astăzi. *De azi, de ieri* sau *de ieri, de alaltăieri* = de curând, de puțină vreme. *(Mai* sau *ca) ieri-alaltăieri* sau *mai* (ori *ca*) *ieri* = de curând, zilele trecute. G Expr. *A căuta ziua de ieri* = a căuta ceva ce nu mai există, ce nu mai poate fi găsit. **2.** În trecut (de obicei în trecutul apropiat). — Lat. **heri.**

IERMONÁC s.m. v. **ieromonah.**

IERNÁ, *iernez,* vb. I. Intranz. A-şi petrece iarna undeva. F Tranz. A adăposti şi a hrăni vitele în timpul iernii. — Lat. **hibernare** sau din **iarnă.**

IERNÁT, *iernaturi,* s.n. Faptul de *a ierna;* iernatic. — V. **ierna.**

IERNÁTIC, -Ă, *iernatici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. (Ca) de iarnă, caracteristic iernii. **2.** S.n. (Pop.) Iernat. F (Concr.) Adăpost pentru oi în timpul iernii. **3.** S.n. (Pop.) Hrană, nutreț pentru animale în timpul iernii. **4.** S.n. Loc de adăpost pentru nave în timpul iernii. — **Iarnă** + suf. *-atic.*

IERNĂTÓR, *iernătoare,* s.n. Bazin străbătut la fund de un curent permanent de apă, în care se pun toamna peştii scoşi din heleşteie. — **Ierna** + suf. *-ător.*

IERODIÁCON, *ierodiaconi,* s.m. Călugăr cu funcție de diacon. [Pr.: *-di-a-*] — Din sl. **ijerodijakonŭ.**

IEROGLÍFĂ s.f. v. **hieroglifă.**

IEROGLÍFIC, -Ă adj. v. **hieroglific.**

IEROMONÁH, *ieromonahi,* s.m. Călugăr cu funcție de preot. [Var.: (rar) **iermonác** s.m.] — Din sl. **ijeromonahŭ.**

IERTÁ, *iert,* vb. I. Tranz. **1.** A scuti pe cineva de o pedeapsă, a trece cu vederea vina, greșeala cuiva, a nu mai considera vinovat pe cineva. G Expr. *A-l ierta* (pe cineva) *Dumnezeu* = a muri (după o boală grea). *Dumnezeu să-l ierte,* spun cei evlavioși când vorbesc despre un mort. *Doamne, iartă-mă!* spune cel căruia i-a scăpat (sau era să-i scape) o vorbă nepotrivită, necuviincioasă. F A scuza. G Loc. adj. *De neiertat* = condamnabil. G Expr. *Ba să mă ierți!,* formulă cu care contrazici pe cineva; nici vorbă! **2.** A scuti, a dispensa pe cineva de o obligație. **3.** (Pop. și fam.) A permite, a da voie să... G Expr. (Reg.) *Nu-i iertat* = este interzis. — Lat. **libertare.**

IERTÁRE, *iertări,* s.f. Acțiunea de *a ierta* și rezultatul ei; iertăciune. F Scuză. G Expr. *Să avem iertare!* = **a)** să ne scuzați! **b)** cred că nu ai dreptate! — V. **ierta.**

IERTÁT s.n. Faptul de *a ierta.* — V. **ierta.**

IERTĂCIÚNE, *iertăciuni,* s.f. (Înv. și pop.) Iertare. G Expr. *Să fie cu iertăciune,* formulă prin care se cer cuiva scuze pentru un act nepotrivit; nu vă supărați! *A-și lua iertăciune* = a cere iertare de la rude și de la prieteni pe patul de moarte. F (Rar) Îngăduință, permisiune. — **Iertа** + suf. *-ăciune.*

IERTĂTÓR, -OÁRE, *iertători, -oare,* adj. Care iartă ușor. — **Iertа** + suf. *-ător.*

IERÚNCĂ, *ierunci,* s.f. Pasăre cu penele brune-roșcate împestrițate cu pene albe, negre și cenușii, cu un cerc roșu în jurul ochilor și cu un moț pe cap, vânată pentru carne *(Tetrastes bonasia);* brădioară. — Cf. sl. j a r e n b ĭ.

IÉSLE, *iesle,* s.f. Jgheab în care se dă de mâncare vitelor (în grajd). — Din sl. **jasli.**

IEST, IÁSTĂ, *iești, ieste,* adj. dem. (Reg.) Acest. [Gen. -dat. sg. *iestui, iestei;* gen. -dat. pl. *iestor.* — Var.: (când urmează după substantiv) **iésta, iásta** adj. dem. (gen.-dat. sg. *iestuia, iesteia;* gen.-dat. pl. *iestora*] — Lat. ***istus, ista** (= *iste, -a*).

IÉSTA, IÁSTA adj. dem. v. **iest.**

IEȘEÁN, -Ă, *ieșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Iași. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Iași ori ieșenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Iași ori la ieșeni. — **Iași** (n. pr.) + suf. *-ean.*

IEȘEÁNCĂ, *ieșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Iași. — **Ieșean** + suf. *-că.*

IEȘÍ, *ies,* vb. IV. Intranz. **1.** A părăsi un loc, o încăpere, un spațiu închis, limitat, plecând afară; a trece din interior în exterior. G Expr. *A ieși afară* = a defeca (**2**). *A-i ieși* (cuiva) *înainte* sau *a ieși în calea cuiva* = a întâmpina pe cineva. F A se duce, a pleca de acasă. **2.** A se ivi, a apărea, a se face văzut sau auzit. G Expr. *A ieși în relief* = **a)** a fi mai în afară decât cele din jur, a fi proeminent; **b)** a se remarca, a se releva. *A-i ieși* (cuiva) *ochii din cap* (sau *sufletul*), se zice când cineva depune un efort extrem de mare. F (Despre semănături) A răsări, a crește. F A se naște din..., a-și trage originea; a proveni. **3.** A părăsi o poziție, o situație, o stare; a se desprinde, a se elibera. G Expr. *A-și ieși din sărite* (sau *din fire, din răbdări, din pepeni, din țâțâni, din balamale)* = a se enerva foarte tare, a se mânia. F A se abate de la o hotărâre, de la o decizie etc.; a încălca, a nu respecta. **4.** A ajunge, a izbuti, a reuși (într-un anumit fel). *A ieșit primul.* G Loc. vb. *A ieși biruitor* (sau *învingător*) = a birui, a învinge. G Expr. *A-i ieși* (cuiva ceva) *după plac* = a-i reuși (ceva cuiva) așa cum a dorit. *Cum o ieși, (numai) să iasă,* exprimă indiferența sau resemnarea față de un rezultat (nefavorabil) așteptat. F A promova, a avansa, a ajunge. *A ieșit ofițer.* **5.** A rezulta de pe urma unui efort, a unei activități etc.; a obține un câștig material. F (Despre calcule, socoteli) A da rezultat (bun), a se încheia cu o concluzie. **6.** A se decolora; a se spălăci. — Lat. **exire.**

IEȘÍND, *ieșinduri,* s.n. Ieșitură. — V. **ieși.**

IEȘÍRE, *ieșiri,* s.f. **I. 1.** Acțiunea de *a ieși* și rezultatul ei. G *Registru de intrare și ieșire* = registru în care se înscriu hârtiile oficiale sosite sau expediate (într-o întreprindere sau instituție). G Expr. *Ieșire la lumină* = apariție, publicare a unei scrieri. F Anulare, ștergere dintr-o evidență (spre a trece în alta). F Fig. Soluție aplicată pentru a scăpa dintr-o situație grea. **2.** Atac, năvală (din interiorul unei fortificații etc. spre inamic). F Fig. Manifestare necontrolată, violentă (prin vorbe) față de cineva sau ceva; critică violentă (și nedreaptă). **II.** (Concr.) **1.** Loc. (amenajat) prin care se iese dintr-o încăpere, dintr-o curte etc. **2.** Parte a unei rețele electrice, a unui element de automatizare a unui sistem de transmisiune etc. pe unde sunt transferate, spre exterior, puterea sau semnalul, pe unde se leagă cu un circuit exterior etc. **3.** (Electron.) Punct al unui sistem sau aparat prin care un semnal este transferat spre exterior; output (**1**). **4.** (Inform.) Transferul informației din memoria calculatorului spre exterior; output (**2**). — V. **ieși.**

IEȘÍT[1] s.n. Faptul de *a ieși.* — V. **ieși.**

IEȘÍT[2], -Ă, *ieșiți, -te,* adj. **1.** Scos în relief; proeminent. **2.** (În expr.) *Ieșit de soare* (sau *la spălat)* = decolorat. **3.** (În expr.) *Ieșit din minți* = nebun. — V. **ieși.**

IEȘITÚRĂ, *ieșituri,* s.f. (Înv.) Partea ieșită în afară (la o construcție, la o piesă etc.); proeminență, ieșind. — **Ieși** + suf. *-tură.*

IETÁC s.n. v. **iatac.**

IETĂCÉL, *ietăcele,* s.n. Diminutiv al lui *iatac.* — **Ietac** + suf. *-el.*

IEZĂTÚRĂ, *iezături,* s.f. Baraj (de pământ, de piatră etc.) construit de-a curmezișul unei văi pentru a stăvili apa și a forma un iaz. — **Iezi** + suf. *-ătură.*

IÉZER, *iezere,* s.n. Lac adânc (de munte). — Din sl. **jezerŭ.**

IEZÍ, *iezesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A stăvili o apă prin construirea unui baraj. F Refl. (Despre ape) A se aduna, alcătuind un iaz. — Din sb. **jaziti.**

IEZIȘÓR, *iezișori,* s.m. (Rar) Ieduț. — **Ied** + suf. *-işor.*

IEZUÍT, *iezuiți,* s.m. **1.** Membru al unui ordin de călugări catolici, întemeiat în 1534 de călugărul spaniol Ignațiu de Loyola cu rol important în Contrareformă și în modernizarea Bisericii. F (Adjectival) Care aparține iezuiților, care se referă la iezuiți; care provine de la iezuiți. *Atitudine iezuită.* **2.** Fig. Om ipocrit, intrigant, viclean. — Din fr. **jésuite,** germ. **Jezuit.**

IEZUÍTIC, -Ă, *iezuitici, -ce,* adj. Care aparține iezuiților sau iezuitismului, privitor la iezuiți sau la iezuitism. F Fig. Ipocrit, viclean, perfid. — Din fr. **jésuitique.**

IEZUITÍSM s.n. Concepție morală, religioasă și politică a iezuiților. F Fig. Lipsă de principii morale în alegerea mijloacelor pentru atingerea scopurilor; ipocrizie, perfidie. [Pr.: *-zu-i*] – Din fr. **jésuitisme.**

IEZUȘÓR, *iezușoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *iaz* (**1**). — **Iaz** + suf. *-uşor.*

IFIFLÍU, -ÍE, *ififlii,* adj. (Reg. și fam.) Care a rămas fără nici un ban; lefter. — Din tc. **hafıfli** „ușor”.

ÍFOS, *ifose,* s.n. (Fam.) Mândrie neîntemeiată; orgoliu, înfumurare. G Loc. adv. *Cu ifos* = emfatic, arogant, umflat. G Expr. *A-și da ifose* = a se crede (fără temei) om important, valoros; a se îngâmfa. — Din ngr. **ífos.**

IFOSÁRD, -Ă, *ifosarzi, -de,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care își dă ifose. — **Ifos** + suf. *-ard.*

ÍGA interj. v. **inga.**

IGHEMONICÓN, *ighemonicoane,* s.n. (Înv.) **1.** Demnitate, mândrie (emfatică). **2.** Fast, lux, somptuozitate. — Din ngr. **ighemonikón.**

IGHEMONICÓS, -OÁSĂ, *ighemonicoși, -oase,* adj. (Înv.) De neam nobil, boieresc. — Din ngr. **ighemonikós.**

IGIÉNĂ s.f. **1.** Ramură a medicinei care elaborează normele de apărare a sănătății oamenilor și formele de aplicare a acestor norme pe baza studierii interdependenței și interacțiunii dintre om și mediul înconjurător, a condițiilor de trai, precum și a relațiilor sociale și de producție. **2.** Ansamblu de reguli și de măsuri pentru păstrarea sănătății. [Pr.: *-gi-e-.* — Var.: **higiénă** s.f.] — Din fr. **hygiène.**

IGIÉNIC, -Ă, *igienici, -ce,* adj. Conform cu normele de igienă. [Pr.: *-gi-e-.* — Var.: **higiénic, -ă,** adj.] — Din fr. **hygiénique.**

IGIENÍST, -Ă, *igieniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Medic) specialist în igienă (**1**). [Pr.: *-gi-e-.* — Var.: **higieníst, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **hygiéniste.**

IGIENIZÁ, *igienizez,* vb. I. Tranz. A face să devină igienic. [Pr.: *-gi-e-*] — **Igienă** + suf. *-iza.*

IGIENIZÁRE, *igienizări,* s.f. Acțiunea de *a igieniza* și rezultatul ei. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **igieniza.**

IGIENIZÁT, -Ă, *igienizați, -te,* adj. Care a devenit igienic. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **igieniza.**

ÍGLIȚĂ, *iglițe,* s.f. **1.** Croșetă. **2.** Unealtă de metal sau de lemn, de formă alungită și plată, cu vârful ascuțit și scobită la ambele capete, pe care se deapănă ața și care servește la împletirea plaselor, la înnodarea ochiurilor etc.; navetă[1] (**1**). — Din bg. **iglica.**

IGLÚ, *igluuri,* s.n. Colibă făcută din blocuri de gheață sau zăpadă, construită de eschimoși în regiunile polare. — Din fr. **iglou.**

IGNÁM s.m. v. **ignamă.**

IGNÁMĂ, *igname,* s.f. Plantă exotică cu tuberculi foarte mari, bogați în amidon și comestibili *(Cardum gairdneri* sau *Discorea balatas).* [Var.: **ignám** s.m.] — Din fr. **igname.**

IGNÁR, -Ă, *ignari, -e,* adj. (Livr.) Incult, ignorant. — Din fr. **ignare.**

IGNÁT s.m. (Pop.) Nume dat zilei de 20 decembrie, în care țăranii obișnuiesc să-și taie porcii îngrășați în vederea sărbătorilor de iarnă. G Expr. *Nu se îngrașă porcul la ignat* = nu se poate face un lucru serios în ultimul moment. — Din sl. **Ignatije.**

IGNIFÚG, -Ă, *ignifugi, -ge,* adj. (Despre materiale) Care se aprinde și arde foarte greu sau care nu arde deloc, împiedicând propagarea focului. — Din fr. **ignifuge.**

IGNIFUGÁ, *ignifughez,* vb. I. Tranz. A acoperi sau a impregna un material combustibil (în special lemnos sau textil) cu materiale ignifuge, pentru a-l

proteja contra acțiunii focului și a-i mări rezistența la ardere. — Din fr. **ignifuger.**

IGNIFUGÁRE s.f. Acțiunea de *a ignifuga* și rezultatul ei. — V. **ignifuga.**

IGNIPUNCTÚRĂ s.f. (Med.) Aplicare a unor puncte de foc pe un țesut cu ajutorul cauterului. — Din fr. **ignipuncture.**

IGNITÓR, *ignitoare,* s.n. (Elt.) Electrod de aprindere la un ignitron. — Din fr. **igniteur,** engl. **ignitor.**

IGNITRÓN, *ignitroane,* s.n. (Elt.) Tub redresor cu un singur anod, cu descărcare în vapori de mercur și cu un electrod auxiliar de aprindere; excitron. — Din engl., fr. **ignitron.**

IGNITUBULÁR, -Ă, *ignitubulari, -e,* adj. (Tehn.; despre cazane) Prevăzut cu un cilindru prin care trec mai multe tuburi străbătute de flacără pentru vaporizarea apei. — Din fr. **ignitubulaire.**

IGNÍȚIE s.f. (Tehn.) Procedeu de aprindere prin intermediul unui ignitor; (impr.) aprindere (la automobil). — Din fr. **ignition.**

IGNÓBIL, -Ă, *ignobili, -e,* adj. (Livr.) Josnic, infam, mârșav, abject. — Din fr. **ignoble,** lat. **ignobilis.**

IGNOMINÍE, *ignominii,* s.f. (Livr.) Josnicie, infamie, mârșăvie. — Din fr. **ignominie,** lat. **ignominia.**

IGNORÁ, *ignór,* vb. I. Tranz. **1.** A nu ști, a nu cunoaște ceva. **2.** A neglija în mod voit ceva sau pe cineva, a nu lua în seamă, a trece cu vederea, a face abstracție de... [Prez. ind. și: *ignorez*] — Din fr. **ignorer,** lat. **ignorare.**

IGNORÁNT, -Ă, *ignoranți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) incult, fără cunoștințe elementare; neștiutor — Din fr. **ignorant.**

IGNORÁNȚĂ s.f. **1.** Lipsă de cunoștințe (elementare), de învățătură; incultură. **2.** (Înv.) Faptul de a ignora, de a nu ști ceva. — Din fr. **ignorance.**

IGNORÁRE, *ignorări,* s.f. Faptul de *a ignora.* — V. **ignora.**

IGNORÁT, -Ă, *ignorați, -te,* adj. **1.** Care nu este cunoscut. **2.** Care nu este luat în seamă. — V. **ignora.**

IGNORÁTIO ELÉNCHI loc. s.f. Eroare logică constând în substituirea involuntară sau sofistică a tezei de demonstrat printr-o altă teză. [Pr.: *-ți-o-*] — Loc. lat.

IGRASÍE s.f. Umezeală persistentă a pereților de zidărie ai unei construcții, datorată apei reținute în porii materialelor din care sunt executați. G Expr. (Fam. și arg.) *A avea igrasie la cap* (sau *la mansardă)* = a fi prost, zăpăcit sau nebun. – Din ngr. **igrasía.**

IGRASIÓS, -OÁSĂ, *igrasioși, -oase,* adj. (Despre pereți) Care are igrasie; umed. [Pr.: *-si-os*] — **Igrasie** + suf. *-os.*

IGUÁNĂ, *iguane,* s.f. (La pl.) Gen de șopârle mari din America de Sud, în regiunile tropicale și subtropicale, viu colorate, cu o creastă dințată pe spate, vânate pentru carnea și pentru oăule lor *(Iguana);* (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **iguane.**

IGUANODÓN, *iguanodoni,* s.m. (La pl.) Gen de reptile fosile uriașe, bipede, din ordinul dinozaurienilor, cu corpul terminat printr-o coadă enormă, care le servea drept sprijin în timpul șederii pe loc; (și la sg.) animal care făcea parte din acest gen. — Din fr. **iguanodon.**

ÍHA interj. (Adesea cu finala prelungită) Strigăt de mirare sau de bucurie. — Onomatopee.

IHNEUMÓN, *ihneumoni,* s.m. Mic mamifer carnivor din Africa și din Asia tropicală, cu coada lungă, amintind de nevăstuică, ușor de domesticit, utilizat la distrugerea șerpilor și a șoarecilor și considerat animal sfânt de vechii egipteni *(Herpestes ichneumon).* [Pr.: *-ne-u-*] – Din fr. **ichneumon.**

IHNEUMONÍD, *ihneumonide,* s.n. (La pl.) Familie de insecte himenoptere cu abdomenul lung și pedunculat, ale căror larve parazitează alte insecte *(Pimpla);* (și la sg.) insectă care face parte din această familie. [Pr.: *-ne-u-*] — Din fr. **ichneumonidés.**

IHTIOCÓL s.n. Clei de pește folosit la limpezirea vinurilor. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyocolle.**

IHTIOFÁG, -Ă, *ihtiofagi, -ge,* adj. Care se hrănește cu pește. [Pr.: *-ti-o-*] — După fr. **ichtyophage.**

IHTIOFAGÍE s.f. Faptul de a se hrăni cu pește. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtiophagie.**

IHTIOFÁUNĂ s.f. Totalitatea speciilor de pești care se găsesc în apele de pe un anumit teritoriu sau de pe întreg globul pământesc. [Pr.: *-ti-o-fa-u-*] — Din fr. **ichtiofaune.**

IHTIOGRAFÍE s.f. Ihtiologie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyographie.**

IHTIÓL s.n. Produs obținut prin distilarea șisturilor bituminoase și folosit în medicină ca antiseptic, antipruriginos etc. [Pr.: *-ti-ol*] — Din fr. **ichtyol.**

IHTIOLÍT, *ihtioliți,* s.m. Pește fosil, pietrificat. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyolithe.**

IHTIOLÓG, -OGĂ, *ihtiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în ihtiologie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyologue,** germ. **Ichthyolog.**

IHTIOLÓGIC, -Ă, *ihtiologici, -ce,* adj. Care aparține ihtiologiei, privitor la ihtiologie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyologique.**

IHTIOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studierea peștilor; ihtiografie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyologie.**

IHTIOMÓRF, -Ă, *ihtiomorfi, -e,* adj. Cu formă sau aspect de pește. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyomorphe.**

IHTIOPATOLOGÍE s.f. Ramură a ihtiologiei care studiază bolile peștilor. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyopathologie.**

IHTIÓRNIS, *ihtiornișI,* s.m. Pasăre fosilă de mărimea unui porumbel, cu aripi bine dezvoltate. [Pr.: *-ti-or-*] — Din fr. **ichtyornis.**

IHTIOZÁUR, *ihtiozauri,* s.m. (La pl.) Gen de reptile fosile marine uriașe, cu corpul asemănător cu al peștilor; (și la sg.) animal care făcea parte din acest gen. [Pr.: *-ti-o-za-ur*] — Din fr. **ichtyosaure.**

IHTIÓZĂ s.f. Boală de piele caracterizată prin uscarea și descuamarea tegumentelor sub formă de lamele sau de solzi de pește. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyose.**

IHTIÓZIC, -Ă, *ihtiozici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de ihtioză. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyosique.**

IIȘOÁRĂ, *iișoare,* s.f. Diminutiv al lui *ie.* — **Ie** + suf. *-ișoară.*

IKEBÁNA, *ikebane,* s.f. Tehnică artistică de aranjare a florilor (în vase) după anumite principii; *p. ext.* aranjament al florilor după această tehnică. — Din fr. **ikébana,** engl. **ikebana.**

ILÁR, -Ă v. **hilar**.

ILARIÁNT, -Ă, *ilarianți, -te,* adj. **1.** Care stârnește râsul (general); hazliu, ilar. **2.** (În sintagma) *Gaz ilariant* = protoxid de azot, folosit ca anestezic general. [Pr.: *-ri-ant.* — Var.: **hilariánt, -ă** adj.] — Din fr. **hilarant** (influențat de *ilaritate).* Cf. lat. h i l a r a n s, - n t i s.

ILARITÁTE s.f. v. **hilaritate.**

ILATÍV, -Ă, *ilativi, -e,* adj., s.n. (Livr.) Concluziv. — Din fr. **illatif.**

ILĂU, *ilaie,* s.n. (Reg.) Nicovală. [Var.: **iléu** s.n.] — Din magh. **ülö.**

ILEÁNĂ, *ilene,* s.f. Insectă coleopteră mare, de culoare verde și arămie cu pete albe, care se hrănește cu sucul florilor *(Cetonia aurata).* — Cf. n. pr. I l e a n a.

ILEGÁL, -Ă, *ilegali, -e,* adj. **1.** Care nu este în conformitate cu legea, care încalcă legea. **2.** Care nu este recunoscut, admis de lege, aprobat de autoritățile unei țări, care desfășoară în ascuns o activitate (politică); *p. ext.* care servește acestei activități; conspirativ, clandestin. — Din fr. **illégal.**

ILEGALÍST, -Ă, *ilegaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care activează în ilegalitate. F Membru al unui partid ilegal. — **Ilegal** + suf. *-ist.*

ILEGALITÁTE, *ilegalități,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este ilegal; faptă ilegală. **2.** Situație ilegală în care se află o persoană. — Din fr. **illégalité.**

ILEGALIZÁ, *ilegalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A declara ilegal; a trece în ilegalitate. — **Ilegal** + suf. *-iza.*

ILEGALIZÁRE, *ilegalizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a ilegaliza* și rezultatul ei. — V. **ilegaliza.**

ILEGÍTIM, -Ă, *ilegitimi, -e,* adj. (Livr.) Care nu este legitim; care nu este îndreptățit, întemeiat; nelegitim. — Din fr. **illégitime.**

ILEGITIMITÁTE s.f. (Livr.) Lipsă de legitimitate; caracter nelegitim. — Din fr. **illégitimité.**

ILEÍTĂ, *ileite,* s.f. (Med.) Afecțiune inflamatorie a ileonului. — Din fr. **iléite.**

ILEOCOLÍTĂ, *ileocolite,* s.f. (Med.) Inflamație a ileonului și a colonului. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **iléo-colite.**

ILEÓN, *ileonuri,* s.n. Porțiunea terminală a intestinului subțire. [Pr.: *-le-on*] — Din fr. **iléon.**

ILEOSTOMÍE, *ileostomii,* s.f. (Med.) Operație prin care se realizează un anus contra naturii la nivelul ileonului. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **iléostomie.**

ILÉU s.n. v. **ilău.**

ILÉUS, *ileusuri,* s.n. (Med.) Ocluziune intestinală. [Pr.: *-le-us*] — Din fr. **iléus.**

ILFOVEÁN, -Ă, *ilfoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Ilfov. **2.** Adj. Care aparține județului Ilfov sau ilfovenilor (**1**), privitor la județul Ilfov ori la ilfoveni. — **Ilfov** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ILFOVEÁNCĂ, *ilfovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Ilfov. — **Ilfovean** + suf. *-că.*

ILIÁC, -Ă, *iliaci, -ce,* adj. Care este așezat în partea de mijloc a corpului, în regiunea șoldurilor. G *Os iliac* (și substantivat, n.) = fiecare dintre cele două oase care formează partea anterioară și laterală a bazinului. [Pr.: *-li-ac*] — Din fr. **iliaque,** lat. **iliacus.**

ILÍC, *ilice,* s.n. Pieptar (țărănesc) fără mâneci, cu revere, încheiat în față, confecționat de obicei din postav roșu sau negru ori din dimie albă (și împodobit cu găitane). — Din tc. **yelek.**

ILICÉL, *ilicele,* s.n. Diminutiv al lui *ilic.* — **Ilic** + suf. *-el.*

ILICÍT, -Ă, *iliciți, -te,* adj. Interzis de lege, contrar unei legi sau unei norme; *p. ext.* necinstit. — Din fr. **illicite,** lat. **illicitus.**

ILICITÁTE s.f. Caracter ilicit; faptă, acțiune ilicită; ilegalitate. — **Ilicit** + suf. *-itate.*

ILIMITÁT, -Ă, *ilimitați, -te,* adj. (Rar) Nemărginit. — Din fr. **illimité,** lat. **illimitatus.**

ILIÓN, *ilionuri,* s.n. Unul dintre oasele care formează osul iliac. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **ilion.**

ILÍR, -Ă, *iliri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechii Ilirii sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Iliriei sau ilirilor (**1**), privitor la Iliria ori la iliri. F (Substantivat, f.) Limbă indo-europeană vorbită în vechea Ilirie. — Din n. pr. **Iliria** (derivat regresiv).

ILÍȘ, *ilișuri,* s.n. Impozit care se percepea în Moldova, în Evul Mediu, asupra cerealelor. — Din magh. **élés** „gustare”.

ILIZÍBIL, -Ă, *ilizibili, -e,* adj. Care nu se poate citi; neciteț, indescifrabil. — Din fr. **illisible.**

ILIZIBILITÁTE s.f. Caracter ilizibil al scrisului. — Din fr. **illisibilité.**

ILLIÚM s.n. Aliaj conținând nichel, crom, fier, cupru, anticoroziv, rezistent la temperaturi înalte, folosit în construirea aparatelor chimice. — Din fr. **illium.**

ILMENÍT s.n. Oxid natural de fier și de titan, care se găsește în unele șisturi cristaline. — Din fr. **ilménite.**

ILÓGIC, -Ă, *ilogici, -ce,* adj. Care nu este conform cu logica, care contrazice logica; absurd. — Din fr. **illogique.**

ILOGICITÁTE s.f. (Rar) Lipsă de logică, caracter ilogic. — Din fr. **illogicité.**

ILOGÍSM s.n. (Rar) Caracterul a ceea ce este ilogic. — Din fr. **illogisme.**

ILÓT, *iloți,* s.m. **1.** (În vechea Spartă) Persoană care nu avea niciun fel de drepturi cetățenești, cu o situație socială intermediară între omul liber și sclav, aparținând statului și putând fi împrumutată proprietarilor de pământ. F Persoană exploatată, asuprită. **2.** (Rar) Om degradat, decăzut. — Din fr. **ilote.**

ILOTÍSM s.n. (Livr.; în Antichitate) Condiție, stare a unui ilot. F Fig. Stare de asuprire, de ignoranță. — Din fr. **ilotisme.**

ILUMINÁ, *iluminez,* vb. I. **1.** Tranz. A (produce și a) răspândi lumină (artificială) într-o încăpere, pe o stradă etc. **2.** Refl. Fig. (Despre față, ochi etc. sau despre oameni) A străluci de bucurie, de mulțumire etc.; a se bucura, a se înveseli. — Din fr. **illuminer,** lat. **illuminare.**

ILUMINÁRE, *iluminări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ilumina* și rezultatul ei. — V. **ilumina.**

ILUMINÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) ilumina.* F Tehnica (producerii și a) răspândirii luminii (artificiale). G *Iluminat de avertizare* = lumină intermitentă care se declanșează pentru a atrage atenția asupra funcționării defectuoase a unor sisteme, instalații, aparate. *Iluminat de siguranță* = sistem de lămpi electrice, cu generator propriu, care asigură iluminarea în cazul întreruperii alimentării prin rețeaua electrică publică. — V. **ilumina.**

ILUMINÁT[2]**, -Ă,** *iluminați, -te,* adj. **1.** (Despre încăperi, străzi, orașe etc.) Luminat cu lumină artificială. **2.** Fig. (Despre oameni) Mulțumit, fericit; *p. ext.* inspirat; (despre față, ochi etc.) care exprimă o astfel de stare. — V. **ilumina.**

ILUMINATÓR, -OÁRE, *iluminatori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care iluminează (**1**). **2.** S.m. și f. (Rar) Iluminist (**1**). — **Ilumina** + suf. *-tor.*

ILUMINÁȚIE, *iluminații,* s.f. Iluminare puternică a unui oraș, a unei străzi etc. cu ocazia unei sărbători, a unei festivități; luminație. [Var.: **iluminațiúne** s.f.] — Din fr. **illumination,** lat. **illuminatio.**

ILUMINAȚIÚNE s.f. v. **iluminație.**

ILUMINÍSM s.n. **1.** Perioadă din gândirea europeană (sec. XVIII) reprezentând emanciparea culturală a noii clase burgheze în ascensiune, prin accentuarea rațiunii și experienței, neîncrederea față de autoritatea tradițională, cristalizarea idealurilor societății liberale și democratice; luminism[2]. **2.** Concepție religioasă care susține existența inspirațiilor directe de la divinitate. — Din fr. **illuminisme.**

ILUMINÍST, -Ă, *iluminiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al iluminismului; luminist[2], iluminator. **2.** Adj. Care aparține iluminismului, privitor la iluminism; luminist[2]. — Din fr. **illuministe.**

ILUSTRÁ, *ilustrez,* vb. I. **1.** Tranz. A lămuri mai bine o problemă prin exemple, prin fapte, prin gesturi. F A reprezenta (printr-un desen, printr-o imagine etc.). **2.** Refl. A se remarca, a se distinge într-un anumit domeniu. **3.** Tranz. A împodobi cu ilustrații o carte, un text etc. — Din fr. **illustrer,** lat. **illustrare.**

ILUSTRÁRE, *ilustrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ilustra* și rezultatul ei. — V. **ilustra.**

ILUSTRÁT, -Ă, *ilustrați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu ilustrații. **2.** S.f., adj. (Carte poștală) care are pe una dintre fețe o imagine (fotografiată sau desenată). — V. **ilustra.** Cf. fr. i l l u s t r é.

ILUSTRATÍV, -Ă, *ilustrativi, -e,* adj. Care ilustrează, exemplifică; demonstrativ. — **Ilustrat** + suf. *-iv.* Cf. it. i l l u s t r a t i v o, germ. i l l u s t r a t i v.

ILUSTRATIVÍSM s.n. **1.** Calitatea a ceea ce este ilustrativ; caracter ilustrativ. **2.** Tendință (exagerată) de a folosi exemplificările. — Din fr. **illustrativisme.**

ILUSTRATÓR, -OÁRE, *ilustratori, -oare,* s.m. și f. Artist plastic care execută ilustrațiile unei cărți, ale unei reviste etc.; desenator de carte. — Din fr. **illustrateur.**

ILUSTRÁȚIE, *ilustrații,* s.f. **1.** Imagine desenată sau fotografiată destinată să explice sau să completeze un text. G *Ilustrație de carte* = gen al graficii prin care se prezintă tipuri sau momente esențiale ale unui text literar, având, uneori, și rol ornamental. **2.** (În sintagma) *Ilustrație muzicală* = **a)** acompaniament, fond muzical sau efecte sonore care însoțesc un film mut, un spectacol de teatru, o evocare literară etc.; **b)** (la pl.) fragmente sau bucăți muzicale executate ca exemplificări la o expunere de specialitate. [Var.: **ilustrațiúne** s.f.] — Din fr. **illustration,** lat. **illustratio.**

ILUSTRAȚIÚNE s.f. v. **ilustrație.**

ILUSTRÍSIM, -Ă, *ilustrisimi, -e,* adj. (Ca titlu de onoare sau termen respectuos de adresare pentru unii prelați catolici) Mărit, slăvit. — Din it. **illustrissimo,** fr. **illustrissime.**

ILÚSTRU, -Ă, *iluștri, -stre,* adj. Strălucit, celebru, vestit prin calitățile sale deosebite. — Din fr. **illustre,** lat. **illustris.**

ILÚZIE, *iluzii,* s.f. **1.** Percepție falsă a unui obiect prezent înaintea ochilor, determinată de legile de formare a percepțiilor sau de anumite stări psihice sau nervoase. **2.** Fig. Situație în care o aparență sau o ficțiune este considerată drept realitate; speranță neîntemeiată, dorință neîndeplinită; închipuire fără o bază reală, amăgire; himeră. G Expr. *A(-și) face iluzii* = a nădăjdui sau a face să nădăjduiască lucruri irealizabile; a (se) amăgi. *A-și pierde iluziile* = a rămâne dezamăgit. [Var.: (înv.) **iluziúne** s.f.] — Din fr. **illusion,** lat. **illusio, -onis.**

ILUZIONÁ, *iluzionez,* vb. I. Refl. și tranz. A(-și) face iluzii; a (se) amăgi. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **illusionner.**

ILUZIONÁBIL, -Ă, *iluzionabili, -e,* adj. Care poate fi iluzionat. [Pr.: *-zi-o-*] — **Iluziona** + suf. *-bil.*

ILUZIONÁRE, *iluzionări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) iluziona.* F Fig. Închipuire, visare. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **iluziona.**

ILUZIONÍSM s.n. **1.** Profesiunea iluzionistului; spectacol, număr prezentat de iluzionist; scamatorie. **2.** Ansamblu de procedee tehnice în artele plastice menite să creeze iluzia realității până la confundarea operei de artă cu obiectul reprezentat. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **illusionnisme.**

ILUZIONÍST, -Ă, *iluzioniști, -ste,* s.m. și f. Scamator. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **illusionniste.**

ILUZIÚNE s.f. v. **iluzie.**

ILUZÓRIC, -Ă, *iluzorici, -ce,* adj. (Rar) Iluzoriu — **Iluzoriu** + suf. *-ic.*

ILUZÓRIU, -IE, *iluzorii,* adj. Care nu poate fi realizat, care nu există în realitate; care amăgește, înșelător, amăgitor, himeric. — Din fr. **illusoire,** lat. **illusorius.**

IM[1]**,** *imuri,* s.n. (Reg.) Noroi, murdărie. — Lat. **limus.**

IM[2]**-** v. **in**[1].

IMACULÁT, -Ă, *imaculați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care este fără pată; foarte curat; neatins. — Din fr. **immaculé,** lat. **immaculatus.**

IMAGINÁ, *imaginez,* vb. I. Tranz. A-și închipui ceva; *p. ext.* a concepe, a crea, a inventa, a născoci. — Din fr. **imaginer,** lat. **imaginari.**

IMAGINÁBIL, -Ă, *imaginabili, -e,* adj. Care poate fi imaginat, închipuit (cu ușurință). — Din fr. **imaginable,** lat. **imaginabilis.**

IMAGINÁR, -Ă, *imaginari, -e,* adj. **1.** Care există numai în imaginație; închipuit, fictiv, ireal. F (Substantivat, n.) Domeniu al imaginației. **2.** (Mat.; despre numere) Care reprezintă rădăcina pătrată a unui număr real negativ. — Din fr. **imaginaire,** lat. **imaginarius.**

IMAGINÁRE, *imaginări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a(-și) imagina* și rezultatul ei. — V. **imagina.**

IMAGINÁT, -Ă, *imaginați, -te,* adj. Care este închipuit. F Conceput, creat. — V. **imagina.**

IMAGINATÍV, -Ă, *imaginativi, -e,* adj. Dotat cu o imaginație vie. — Din fr. **imaginatif.**

IMAGINÁȚIE, *imaginații,* s.f. Capacitate omenească de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepțiilor, reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior; *p. ext.* reprezentare produsă de această facultate; închipuire, fantezie. [Var.: (rar) **imaginațiúne** s.f.] — Din fr. **imagination,** lat. **imaginatio, -onis.**

IMAGINAȚIÚNE s.f. v. **imaginație.**

IMÁGINĂ s.f. v. **imagine.**

IMÁGINE, *imagini,* s.f. **1.** Reflectare de tip senzorial a unui obiect în mintea omenească sub forma unor senzații, percepții sau reprezentări; *spec.* reprezentare vizuală sau auditivă; (concr.) obiect perceput prin simțuri. **2.** Reproducere a unui obiect obținută cu ajutorul unui sistem optic; reprezentare plastică a înfățișării unei ființe, a unui lucru, a unei scene din viață etc., obținută prin desen, pictură, sculptură etc. F Reflectare artistică a realității prin sunete, cuvinte, culori etc., în muzică, în literatură, în arte plastice etc. **3.** (Fiz.) Figură obținută prin unirea punctelor în care se întâlnesc razele de lumină sau prelungirile lor reflectate sau refractate. [Var.: (rar) **imágină** s.f.] — Din lat. **imago, -inis** (cu sensuri după fr. *image*).

IMAGÍSM s.n. Tendință în poezia și proza modernă de a sugera mesajul prin imagini (vizuale sau auditive) și nu discursiv. F Ansamblu de imagini existent într-o creație literară imagistică. — Din engl. **imagism,** fr. **imagisme.**

IMAGÍST, -Ă, *imagişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al imagismului. — Din engl. **imagist.**

IMAGÍSTIC, -Ă, *imagistici, -ce,* adj. Privitor la imagini, de imagini, cu imagini. F (Substantivat, f.) Gen de poezie sau de proză în care predomină imaginile; ansamblu de imagini care există în asemenea creaţii. — Din fr. **imagistique.**

IMÁGO s.f. Nume generic pentru stadiul adult al insectelor. — Din fr. **imago.**

IMAGOLOGÍE s.f. Ramură a sociopsihologiei care cercetează sistematic reprezentările pe care le au popoarele sau clasele sociale despre ele însele. — Din fr. **imagologie.**

IMÁM, *imami,* s.m **1.** (În islamul sunnit) Recitator în cadrul rugăciunii colective. F Conducător spiritual al unei şcoli. **2.** (În islamul şiit) Căpetenia comunităţii, fiind moştenitor al substanţei divine, care-l face infailibil. [Var.: **imán** s.m.] — Din tc. **imām.**

IMAMÁT, *imamate,* s.n. Stat musulman condus de un imam. — Din fr. **imamat.**

IMAMBAIALDÍ s.n. Mâncare rece pregătită din pătlăgele vinete împănate. — Din tc. **imambayıldı.**

IMAMEÁ, *imamele,* s.f. Capătul ciubucului, prin care se trage fumul. — Din tc. **imāme.**

IMÁN s.m. v. **imam.**

IMANÉNT, -Ă, *imanenţi, -te,* adj. **1.** Care este propriu naturii obiectului, care acţionează din interiorul obiectului, condiţionat de esenţa obiectului; intrinsec. **2.** (În concepţia idealistă) Care există şi acţionează prin sine însuşi, nedeterminat de o cauză din afară. G *Filosofia* (sau *şcoala*) *imanentă* = filosofie care afirmă că existenţa, realitatea reprezintă conţinutul conştiinţei. — Din fr. **immanent,** lat. **immanens, -ntis.**

IMANENTÍSM s.n. (Fil.) Doctrină idealist-subiectivă care susţine că realitatea este reprezentată exclusiv de proiecţia conştiinţei. — Din fr. **immanentisme.**

IMANENTÍST, -Ă, *imanentişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al imanentismului. — Din fr. **immanentiste.**

IMANÉNŢĂ, *imanenţe,* s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este imanent. — Din fr. **immanence,** lat. **immanentia.**

IMÁŞ, *imaşuri,* s.n. Teren necultivat pe care creşte iarbă, folosit pentru păşunat; izlaz, păşune, suhat. — Din magh. **nyomás.**

IMATERIÁL, -Ă, *imateriali, -e,* adj. Care există numai în conştiinţă; spiritual; *p. ext.* lipsit de formă precisă, de contur, de consistenţă. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **immatériel,** lat. **immaterialis.**

IMATERIALÍSM s.n. (Fil.) Concepţie filosofică idealistă după care realitatea există numai ca percepţii sau ca idei. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **immatérialisme.**

IMATERIALÍST, -Ă, *imaterialişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Fil.) (Adept) al imaterialismului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **immatérialiste.**

IMATERIALITÁTE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este imaterial. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **immatérialité.**

IMATERIALIZÁ, *imaterializez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face imaterial, a deveni imaterial. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **immatérialiser.**

IMATERIALIZÁRE, *imaterializări,* s.f. Acţiunea de *a (se) imaterializa.* [Pr.: *-ri-a-*] — V. **imaterializa.**

IMATERIALIZÁT, -Ă, *imaterializaţi, -te,* adj. Care a devenit imaterial. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **imaterializa.**

IMATÚR, -Ă, *imaturi, -e,* adj. Care nu s-a dezvoltat complet, care nu a ajuns la maturitate. — Din fr. **immature.**

IMATURITÁTE s.f. Stare a ceea ce este imatur. — Din fr. **immaturité.**

IMBATÁBIL, -Ă, *imbatabili, -e,* adj. Care nu poate fi întrecut, învins; de neînvins, invincibil. — Din fr. **imbattable.**

IMBECÍL, -Ă, *imbecili, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) cu capacităţi mintale foarte reduse; neghiob, tâmpit. **2.** Adj. Care trădează, demonstrează imbecilitate (**1**). — Din fr. **imbécile,** lat. **imbecillus.**

IMBECILITÁTE, (**2**) *imbecilităţi,* s.f. **1.** Deficienţă mintală gravă, caracterizată prin incapacitatea de a depăşi nivelul intelectual al vârstei preşcolare; idioţenie, tâmpenie. **2.** Comportare sau vorbă de imbecil sau de om necugetat; prostie, inepţie, neghiobie. — Din fr. **imbécillité,** lat. **imbecilitas, -atis.**

IMBECILIZÁ, *imbecilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A aduce sau a ajunge în stare de imbecilitate; a (se) tâmpi, a (se) îndobitoci, a (se) idiotiza. — **Imbecil** + suf. *-iza.*

IMBECILIZÁRE, *imbecilizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) imbeciliza* şi rezultatul ei. — V. **imbeciliza.**

IMBECILIZÁT, -Ă, *imbecilizaţi, -te,* adj. Care a fost adus sau care a ajuns în stare de imbecilitate. — V. **imbeciliza.**

IMBÉRB, *imberbi,* adj. (Livr.; adesea substantivat) Căruia nu i-a apărut încă barba; *p. ext.* (peior.) tânăr. — Din fr. **imberbe,** lat. **imberbis.**

IMBIBÍŢIE, *imbibiţii,* s.f. **1.** (Livr.) Îmbibare cu un lichid. **2.** (Biol.) Proces fizico-chimic de pătrundere a apei în celulele vegetale, în ţesuturi etc. — Din fr. **imbibition.**

IMBLOCÁŢIE s.f. Mod de îngropare a celor excomunicaţi, prin acoperirea lor cu pământ şi cu pietre, în mijlocul unui câmp. — Din fr. **imblocation.**

IMBÓLD, *imbolduri,* s.n. Ceea ce stimulează la o acţiune; îndemn, stimulent, impuls, bold. — Din **îmboldi** (derivat regresiv; modificat după *impuls*).

IMBRICÁ, *imbrichez,* vb. I. Tranz. A suprapune parţial, asemenea solzilor de peşte, ţiglele sau şindrilele de pe un acoperiş. — Din fr. **imbriquer.**

IMBRICÁT, -Ă, *imbricaţi, -te,* adj. Suprapus parţial ca şindrilele, ţiglele sau solzii de peşte. — Din fr. **imbriqué,** lat. **imbricatus.**

IMBRICÁŢIE, *imbricaţii,* s.f. Ornament sculptat în relief, pictat sau traforat, care imită solzii de peşte sau ţiglele de pe un acoperiş. — Din fr. **imbrication.**

IMBRIFÚG, -Ă, *imbrifugi, -ge,* adj. (Despre materiale) Care nu poate fi pătruns de ploaie. — Din fr. **imbrifuge.**

IMBROGLIO, *imbroglioure,* s.n. **1.** Piesă de teatru sau episod dramatic cu acţiune sau intrigă complicată, voit confuză şi cu deznodământ surprinzător şi clarificator. **2.** (Rar) Încurcătură. [Pr.: *-bró-li-o*] — Cuv. it.

IMBROHÓR, *imbrohori,* s.m. Persoană trimisă de sultan în Ţările Române cu înalte misiuni politice. — Din tc. **imbrohor.**

IMEDIÁT, -Ă, *imediaţi, -te,* adv., adj. **1.** Adv. Fără întârziere, numaidecât, îndată. **2.** Adj. Care urmează să se producă fără întârziere; care este de primă necesitate sau urgenţă; aflat la o distanţă foarte mică de cineva sau de ceva. [Pr.: *-di-at*] — Din fr. **immédiat,** lat. **immediatus.**

IMEDIATÉŢE s.f. (Rar) Caracter imediat al unei acţiuni, al unui fapt. F Urgenţă. [Pr.: *-di-a-*] — **Imediat** + suf. *-eţe* (după fr. *immédiateté*).

IMEMORÁBIL, -Ă, *imemorabili, -e,* adj. Care este foarte îndepărtat în timp. — Din fr. **immémorable,** lat. **immemorabilis.**

IMEMORIÁL, -Ă, *imemoriali, -e,* adj. Care este dintr-o epocă foarte îndepărtată; străvechi. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **immémorial.**

IMÉNS, -Ă, *imenşi, -se,* adj. Care este extraordinar de mare, de numeros, de intens, de important; colosal, enorm. F (Adverbial; cu determinări introduse prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ) Foarte, extraordinar. — Din fr. **immense,** lat. **immensus.**

IMENSITÁTE, *imensităţi,* s.f. Însuşirea a ceea ce este imens; ceea ce copleşeşte prin proporţiile sale uriaşe, prin numărul, intensitatea, importanţa extraordinară. F Întindere uriaşă, spaţiu imens. — Din fr. **immensité,** lat. **immensitas, -atis.**

IMÉRGE, *imérg,* vb. III. Tranz. (Tehn.) A scufunda parţial sau total un corp într-un mediu fluid; a imersa. — Din fr. **immerger,** engl. **immerge.**

IMERGÉNT, -Ă, *imergenţi, -te,* adj. (Despre raze luminoase) Care străbate un mediu oarecare. — Din fr. **immergent.**

IMÉRGERE, *imergeri,* s.f. (Tehn.) Acţiunea de *a imerge.* — V. **imerge.**

IMERGÍBIL, -Ă, *imergibili, -e,* adj. (Tehn.) Care poate fi imers. — **Imerge** + suf. *-bil.*

IMÉRS, -Ă, *imerşi, -se,* adj. (Tehn.) Care este scufundat în lichid. — V. **imerge.**

IMERSÁ, *imersez,* vb. I. Tranz. (Rar) A imerge. — Din **imers.**

IMERSÁRE, *imersări,* s.f. (Rar) Scufundare. — V. **imersa.**

IMERSÁT, -Ă, *imersaţi, -te,* adj. Care este scufundat în lichid. — V. **imersa.**

IMÉRSIE s.f. v. **imersiune.**

IMERSIÚNE s.f. **1.** Afundare parţială sau totală a unui corp într-un lichid; stare a unui corp afundat într-un lichid. **2.** Pătrundere a unui corp ceresc în conul de umbră al altui corp ceresc. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: **imérsie** s.f.] — Din fr. **immersion,** lat. **immersio, -onis.**

IMIGRÁ, *imigrez,* vb. I. Intranz. A veni într-o ţară străină pentru a se stabili aici. — Din fr. **immigrer,** lat. **immigrare.**

IMIGRÁNT, -Ă, *imigranţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care imigrează. — Din fr. **immigrant,** lat. **immigrans, -ntis.**

IMIGRÁRE, *imigrări,* s.f. Acţiunea de *a imigra* şi rezultatul ei; imigraţie. — V. **imigra.**

IMIGRÁŢIE, *imigraţii,* s.f. Imigrare; *p. ext.* situaţia, starea celui imigrat. F Totalitatea imigrărilor dintr-o perioadă dată. — Din fr. **immigration.**

IMINÉU, *iminei,* s.m. Pantofi cu vârful ascuţit, purtaţi în trecut de ţărani; pantofi de modă turcească, cu căputa înconjurând călcâiul, făcuţi din marochin şi purtaţi în trecut de boieri. — Din tc. **yemeni.**

IMINÉNT, -Ă, *imineţi, -te,* adj. Care este gata să se producă, să se întâmple (şi nu se poate amâna sau evita); inevitabil. — Din fr. **imminent,** lat. **imminens, -ntis.**

IMINÉNŢĂ s.f. Faptul de a fi iminent; starea unui lucru sau a unei situaţii iminente. — Din fr. **imminence,** lat. **imminentia.**

IMISCÍBIL, -Ă, *imiscibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi amestecat. — Din fr. **immiscible.**

IMISCIBILITÁTE s.f. (Livr.) Calitatea de a fi imiscibil. — Din fr. **immiscibilité.**

IMITÁ, *imit,* vb. I. Tranz. **1.** A adopta întocmai felul de gândire, de comportare etc. al cuiva; a lua pe cineva ca exemplu. F A reproduce felul de a vorbi, de a cânta sau gesturile caracteristice ale cuiva. **2.** A lua ca model opera sau felul de a lucra al unui artist, al unui scriitor etc. F A reproduce cu fidelitate; a copia. — Din fr. **imiter,** lat. **imitari.**

IMITÁBIL, -Ă, *imitabili, -e,* adj. Care poate fi imitat. — Din fr. **imitable,** lat. **imitabilis.**

IMITÁRE, *imitări,* s.f. Acțiunea de *a imita* și rezultatul ei; imitație. — V. **imita.**

IMITATÍV, -Ă, *imitativi, -e,* adj. Care imită (sunete). — Din fr. **imitatif,** lat. **imitativus.**

IMITATÓR, -OÁRE, *imitatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care imită pe cineva sau ceva. — Din fr. **imitateur.**

IMITÁȚIE, *imitații,* s.f. Imitare. F (Concr.) Obiect copiat după un model; copie. F Reluare, repetare a unei teme sau a unui motiv muzical pe diferite trepte de înălțime. [Var.: (rar) **imitațiúne** s.f.] — Din fr. **imitation,** lat. **imitatio, -onis.**

IMITAȚIÚNE s.f. v. **imitație.**

IMIXTIÚNE, *imixtiuni,* s.f. Amestec nemotivat și nedorit în treburile altuia. [Pr.: *-ti-u-*] — Din fr. **immixtion,** lat. **immixtio, -onis.**

IMN, *imnuri,* s.n. Poezie sau cântec solemn compus pentru preamărirea unei idei, a unui eveniment, a unui erou (legendar) etc. F Spec. Cântec religios de preamărire a divinității. F Spec. Cântec solemn apărut odată cu formarea statelor naționale și adoptat oficial ca simbol al unității naționale sau de stat. — Din fr. **hymne,** lat. **hymnus.**

ÍMNIC, -Ă, *imnici, -ce,* adj. Cu caracter de imn, de natura imnului; festiv. — Din fr. **hymnique.**

IMÓBIL[1]**,** *imobile,* s.n. Clădire, casă (mare). — Din fr. **immeuble** (modificat după lat. *immobilis*).

IMOBÍL[2]**, -Ă,** *imobili, -e,* adj. **1.** Care stă în nemișcare; neclintit, fix. **2.** Imobiliar. — Din fr. **immobile,** lat. **immobilis.**

IMOBILIÁR, -Ă, *imobiliari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Despre bunuri materiale) Care nu poate fi transportat; imobil[2]. **2.** Adj. Care se ocupă de bunuri imobile[1]. *Agenție imobiliară.* [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **immobilier.**

IMOBILÍSM s.n. Atitudine de opoziție sistematică și permanentă față de orice inovație, invenție, progres etc.; închistare. — Din fr. **immobilisme.**

IMOBILÍST, -Ă, *imobiliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al imobilismului. — Din fr. **immobiliste.**

IMOBILITÁTE s.f. Stare de nemișcare, de neclintire totală. — Din fr. **immobilité.**

IMOBILIZÁ, *imobilizez,* vb. I. Tranz. A aduce pe cineva sau ceva în stare de nemișcare, de neclintire, a face să nu se mai poată mișca, să nu mai poată acționa. F A investi mari disponibilități într-o întreprindere, într-o afacere (scoțându-le din circuitul normal). — Din fr. **immobiliser.**

IMOBILIZÁRE, *imobilizări,* s.f. Acțiunea de *a imobiliza* și rezultatul ei. — V. **imobiliza.**

IMOBILIZÁT, -Ă, *imobilizați, -te,* adj. (Despre ființe sau părți ale corpului) Care nu se poate mișca. F (Despre bunuri materiale) Care nu este folosit, valorificat (acolo unde trebuie). — V. **imobiliza.**

IMORÁL, -Ă, *imorali, -e,* adj. Care este contrar moralei, care calcă principiile ei, care nu are niciun principiu moral. — Din fr. **immoral.**

IMORALÍSM s.n. Teorie care contestă valoarea normelor și judecăților morale. — Din fr. **immoralisme.**

IMORALÍST, -Ă, *imoraliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al imoralismului. — Din fr. **immoraliste.**

IMORALITÁTE, (**2**) *imoralități,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este imoral. **2.** Comportare, faptă, vorbă imorală. — Din fr. **immoralité.**

IMORTALIZÁ, *imortalizez,* vb. I. Tranz. A face ca o persoană, o acțiune sau o operă să trăiască veșnic în memoria oamenilor; a face nemuritor. — Din fr. **immortaliser.**

IMORTALIZÁRE, *imortalizări,* s.f. Acțiunea de *a imortaliza* și rezultatul ei. — V. **imortaliza.**

IMORTÉLĂ, *imortele,* s.f. (Mai ales la pl.) Numele a două plante erbacee: **a)** siminoc; **b)** flori-de-paie. G *Imortelă galbenă* = plantă erbacee ornamentală cu tulpina dreaptă și flori galbene *(Helichrysum orientale).* — Din fr. **immortelle.**

IMÓS, -OÁSĂ, *imoși, -oase,* adj. (Reg.) Murdar, mânjit, plin de noroi. — Lat. **limosus** sau **im** + suf. *-os.*

IMPACIÉNT, -Ă, *impacienți, -te,* adj. (Livr.) Nerăbdător; neliniștit, îngrijorat. [Pr.: *-ci-ent*] — Din fr. **impatient,** lat. **impatiens, -ntis.** Cf. it. impaziente.

IMPACIENTÁ, *impacientez,* vb. I. Refl. A-și pierde răbdarea, a deveni nerăbdător. F A se îngrijora, a se neliniști. [Pr.: *-ci-en-*] — Din fr. **impatienter.**

IMPACIENTÁRE, *impacientări,* s.f. (Rar) Stare a celui impacientat; nerăbdare. F Neliniște, impaciență. [Pr.: *-ci-en-*] — V. **impacienta.**

IMPACIENTÁT, -Ă, *impacientați, -te,* adj. (Livr.) Nerăbdător. F Neliniștit, îngrijorat. [Pr.: *-ci-en-*] — V. **impacienta.**

IMPACIÉNȚĂ s.f. (Livr.) Nerăbdare. F Neliniște, îngrijorare. [Pr.: *-ci-en-*] — Din fr. **impatience,** lat. **impatientia.** Cf. it. impazienza.

IMPÁCT, *impacturi,* s.n. **1.** Ciocnire a două sau mai multor corpuri. **2.** Influență, înrâurire a unei idei, a unei lucrări etc. asupra unei persoane, asupra evenimentelor etc. **3.** Șoc; surpriză. — Din fr. **impact,** lat. **impactus.**

IMPACTÁRE, *impactări,* s.f. (Med.) Menținere în contact strâns a două suprafețe, a două fragmente de oase fracturate. *Impactare dentară. Impactare osoasă.* — Din fr. **impaction.**

IMPACTÓR, *impactoare,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru impactarea fragmentelor osoase prin prinderea în șuruburi. — Din fr. **impacteur.**

IMPALPÁBIL, -Ă, *impalpabili, -e,* adj. Care nu poate fi pipăit; *p. ext.* de dimensiune, intensitate etc. foarte mică; minuscul, imperceptibil. — Din fr. **impalpable.**

IMPALPABILITÁTE s.f. (Rar) Calitatea a ceea ce este impalpabil. — Din fr. **impalpabilité.**

IMPALUDÁRE, *impaludări,* s.f. Apariția și înmulțirea cazurilor de malarie într-un teritoriu. — După fr., engl. **impaludation.**

IMPÁR, -Ă, *impari, -e,* adj. (Despre numere întregi) Care nu este divizibil cu doi; care este fără soț. — Din lat. **impar.** Cf. fr. impair.

IMPARÁBIL, -Ă, *imparabili, -e,* adj. (Sport; despre lovituri, goluri etc.) Care nu poate fi parat. — Din fr. **imparable.**

IMPARDONÁBIL, -Ă, *impardonabili, -e,* adj. De neiertat. — Din fr. **impardonnable.**

IMPARICOPITÁT, -Ă, *impericopitați, -te,* adj. (Despre animale) Care are un număr impar de degete; imparidigitat. F (Substantivat, n. pl.) Ordin de mamifere erbivore care prezintă această caracteristică; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din **copitat** (după *imparidigitat* etc.).

IMPARIDIGITÁT, -Ă, *imparidigitați, -te,* adj. (Rar) Imparicopitat. — Din fr. **imparidigité.**

IMPARIPENÁT, -Ă, *imparipenați, -te,* adj. (Despre frunzele compuse) Care prezintă perechi de frunzulițe de o parte și de alta a unui ax comun, iar în vârf o frunzuliță nepereche. — Din fr. **imparipenné.**

IMPARISILÁBIC, -Ă, *imparisilabici, -ce,* adj. (Despre substantive și adjective) A cărui temă nu are același număr de silabe în cursul declinării. — Din fr. **imparisyllabique.**

IMPARITÁTE s.f. Însușirea, calitatea de a fi impar; inegalitate, nepotrivire. — Din fr. **imparité.**

IMPARTAJÁBIL, -Ă, *impartajabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi împărțit, partajat. — Din fr. **impartageable.**

IMPARȚIÁL, -Ă, *imparțiali, -e,* adj. Capabil să facă o apreciere justă, obiectivă; nepărtinitor, obiectiv, drept. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **impartial.**

IMPARȚIALITÁTE s.f. Calitatea de a fi imparțial; nepărtinire, obiectivitate. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **impartialité.**

IMPÁS, *impasuri,* s.n. Situație dificilă în care se află cineva și din care nu știe cum să iasă. — Din fr. **impasse.**

IMPASÍBIL, -Ă, *impasibili, -e,* adj. Nepăsător, indiferent. — Din fr. **impassible,** lat. **impassibilis.**

IMPASIBILITÁTE s.f. Nepăsare, indiferență. — Din fr. **impassibilité,** lat. **impassibilitas, -atis.**

IMPECÁBIL, -Ă, *impecabili, -e,* adj. Care este fără cusur, ireproșabil, perfect, desăvârșit. — Din fr. **impeccable,** lat. **impeccabilis.**

IMPECABILITÁTE s.f. (Rar) Calitatea sau starea a ceea ce este impecabil; perfecțiune, desăvârșire. — Din fr. **impeccabilité.**

IMPEDÁNȚĂ, *impedanțe,* s.f. Mărime electrică egală cu câtul dintre valoarea efectivă a tensiunii electrice aplicate unui anumit circuit și valoarea efectivă a intensității curentului electric absorbit de circuit. F (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre presiunea sonoră a unui sistem acustic și fluxul acustic corespunzător. — Din fr. **impédance,** germ. **Impedanz.**

IMPEDIMÉNT, *impedimente,* s.n. Piedică, obstacol în calea realizării unei intenții. — Din lat. **impedimentum.** Cf. it. impedimento.

IMPENETRÁBIL, -Ă, *impenetrabili, -e,* adj. **1.** Care nu lasă să treacă ceva prin el. F Prin care nu se poate pătrunde cu privirea; de nepătruns. F Fig. De neînțeles, de nepătruns; ascuns. *Sentimente impenetrabile.* F Fig. Care își ascunde gândurile sau sentimentele; care nu trădează stările sufletești. *Persoană, fizionomie impenetrabilă.* **2.** (Fiz.) Care ocupă un asemenea spațiu încât exclude de acolo prezența oricărui alt corp. — Din fr. **impénétrable,** lat. **impenetrabilis.**

IMPENETRABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este impenetrabil. — Din fr. **impénétrabilité.**

IMPENETRÁNT, -Ă, *impenetranți, -te,* adj. (Livr.) Care nu este penetrant. — Din fr. **impénétrante.**

IMPENITÉNT, -Ă, *impenitenți, -te,* adj. (Livr.) Care nu se căiește, care nu are remușcări. — Din fr. **impénitent.**

IMPENITÉNȚĂ s.f. (Livr.) Lipsă de căință, de remușcări. — Din fr. **impénitence.**

IMPERATÍV, -Ă, *imperativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ordonă; poruncitor. G *Mod imperativ* (și substantivat, n.) = mod verbal personal prin care se exprimă un ordin, o interdicție, un sfat, un îndemn, o rugăminte etc. a subiectului. *Propoziție imperativă* = propoziție care exprimă un ordin, un îndemn, o rugăminte etc. **2.** S.n. Necesitate categorică și necondiționată; obligație. G *Imperativ categoric* = principiu (enunțat de Kant) după care obligația morală are un caracter absolut, necondiționat, spre deosebire de cerințele condiționate ale vieții cotidiene. — Din fr. **impératif,** lat. **imperativus.**

IMPERÁTOR, *imperatori,* s.m. Titlu onorific care se conferea generalilor romani de către soldați sau de către senat după repurtarea unei mari victorii; persoană care purta acest titlu. — Din lat. **imperator.**

IMPERCEPTÍBIL, -Ă, *imperceptibili, -e,* adj. Care nu poate fi perceput; *p. ext.* care este abia perceptibil, care trece aproape neobservat, insesizabil. — Din fr. **imperceptible.**

IMPERCEPTIBILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este imperceptibil. — Din fr. **imperceptibilité.**

IMPERFÉCT, -Ă, *imperfecți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Lipsit de perfecțiune; cu defecte, cu lipsuri. G *Timp imperfect* (și substantivat, n.) = timp verbal care aparține modului indicativ și care exprimă o acțiune din trecut, neterminată în momentul la care se referă vorbirea. — Din lat. **imperfectus.** Cf. fr. i m p a r f a i t.

IMPERFECTÍBIL, -Ă, *imperfectibili, -e,* adj. Care nu este perfectibil. — Din fr. **imperfectible.**

IMPERFECTÍV, *imperfective,* adj. (Despre aspectul verbelor; și substantivat, n.) Care arată că acțiunea verbului este în desfășurare sau se repetă, fără să indice termenul sau rezultatul ei. — Din fr. **imperfectif.**

IMPERFECȚIÚNE, *imperfecțiuni,* s.f. Stare a ceea ce este imperfect; defect, scădere, cusur. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **imperfection,** lat. **imperfectio, -onis.**

IMPERFORÁT, -Ă, *imperforați, -te,* adj. (Anat.; despre unele organe) Care are orificiile închise, obturate. — Din fr. **imperforé.**

IMPERFORÁȚIE s.f. (Anat.) Lipsă a orificiului natural al unui organ. — Din fr. **imperforation.**

IMPERIÁL, -Ă, *imperiali, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. Care aparține împăratului sau imperiului, care se referă la împărat sau la imperiu; împărătesc. **II.** S.f. Etaj (acoperit) al unor vehicule de transport în comun. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **impérial,** lat. **imperialis.**

IMPERIALÍSM s.n. Tendință a unui stat dezvoltat de a-și extinde influența politică, economică și culturală asupra altor state mai puțin dezvoltate, impunându-le propriile legi. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **impérialisme.**

IMPERIALÍST, -Ă, *imperialiști, -ste,* adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține imperialismului sau marilor capitaliști, care se referă la imperialism sau la marii capitaliști. **2.** S.m. Mare capitalist; adept al imperialismului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **impérialiste.**

IMPERIÓS, -OÁSĂ, *imperioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care este neapărat necesar, care cere o rezolvare imediată. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **impérieux,** lat. **imperiosus.**

IMPERIOZITÁTE s.f. (Livr.) Caracter imperios; urgență [Pr.: *-ri-o-*] — După it. **imperiosità.**

IMPÉRIU, *imperii,* s.n. **1.** Stat monarhic condus de un împărat; împărăție. **2.** Teritoriu cuprinzând un stat dominant (marea metropolă) și posesiunile lui coloniale. **3.** (În loc.) *Sub imperiul...* = dominat, influențat de..., determinat de... — Din lat. **imperium.**

IMPERMEÁBIL, -Ă, *impermeabili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care nu lasă să treacă prin el un fluid. **2.** S.n. Manta, haină de ploaie confecționată dintr-un material impermeabil (**1**); fulgarin. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **imperméable,** lat. **impermeabilis.**

IMPERMEABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi impermeabil, starea a ceea ce este impermeabil. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **imperméabilité.**

IMPERMEABILIZÁ, *impermeabilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face sau a deveni impermeabil. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **imperméabiliser.**

IMPERMEABILIZÁRE, *impermeabilizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) impermeabiliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-me-a-*] — V. **impermeabiliza.**

IMPERMEABILIZÁT, -Ă, *impermeabilizați, -te,* adj. Care a devenit impermeabil, care este impermeabil. [Pr.: *-me-a-*] — V. **impermeabiliza.**

IMPERMUTÁBIL, -Ă, *impermutabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi permutat, transferat. — Din fr. **impermutable.**

IMPERSONÁL, -Ă, *impersonali, -e,* adj. Care nu se referă la nicio persoană; *fig.* lipsit de personalitate. F (Despre verbe, forme și construcții verbale) Care exprimă o acțiune ce nu este atribuită niciunei persoane, care nu are subiect propriu-zis și se întrebuințează numai la persoana a treia singular. — Din fr. **impersonnel,** lat. **impersonalis.**

IMPERSONALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este impersonal. — Din fr. **impersonnalité.**

IMPERSONALIZÁ, *impersonalizez,* vb. I. Tranz. A face ca stilul să devină impersonal, obiectiv. — Din engl. **impersonalize.**

IMPERSONALIZÁRE, *impersonalizări,* s.f. Faptul de *a impersonaliza.* — V. **impersonaliza.**

IMPERSONALIZÁT, -Ă, *impersonalizați, -te,* adj. Care a devenit impersonal. — V. **impersonaliza.**

IMPERTINÉNT, -Ă, *impertinenți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) obraznic. — Din fr. **impertinent,** lat. **impertinens, -ntis.**

IMPERTINÉNȚĂ, *impertinențe,* s.f. Obrăznicie; insolență, nerușinare. — Din fr. **impertinence.**

IMPERTURBÁBIL, -Ă, *imperturbabili, -e,* adj. Care nu poate fi tulburat de nimic; care denotă stăpânire de sine; liniștit, calm, flegmatic, placid. — Din fr. **imperturbable,** lat. **imperturbabilis.**

IMPERTURBABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi imperturbabil, starea omului imperturbabil. — Din fr. **imperturbabilité.**

IMPESTÁ, *impestez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A molipsi de ciumă sau de altă boală contagioasă. **2.** A răspândi un miros urât. **3.** Fig. A corupe. — Din it. **impestare,** fr. **empester.**

IMPETIGINÓS, -OÁSĂ, *impetiginoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de impetigo. — Din fr. **impétigineux.**

IMPETÍGO s.n. Boală de piele contagioasă manifestată prin apariția unor pustule cu tendință de extindere, care se acoperă de cruste groase gălbui. — Din fr. **impétigo.**

IMPETRÁȚIE s.f. (Livr.) Acțiune, intervenție prin care cineva obține o favoare, un beneficiu. — Din lat. **impetratio,** fr. **impétration.**

IMPETUÓS, -OÁSĂ, *impetuoși, -oase,* adj. Care dovedește o forță sau se manifestă ca o forță de nestăpânit; năvalnic, tumultuos. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **impétueux,** lat. **impetuosus.**

IMPETUOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi impetuos. [Pr.: *-tu-o-*] — Din fr. **impétuosité.**

IMPIEGÁT, -Ă, *impiegați, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care organizează și controlează mișcarea trenurilor într-o gară. **2.** (Ieșit din uz) Funcționar de stat de grad inferior. [Var.: **împiegát, -ă** s.m. și f.] — Din it. **impiegato.**

IMPIETÁ, *impietez,* vb. I. Intranz. A interveni în treburile altuia, nesocotindu-i drepturile; a leza. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **empiéter.**

IMPIETÁTE, *impietăți,* s.f. Lipsă de respect față de ceva considerat sfânt; *p. gener.* atitudine jignitoare, lipsită de respect față de cineva sau de ceva care merită întreaga considerație; sacrilegiu. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **impiété,** lat. **impietas, -atis.**

IMPÍU, -ÍE, *impii,* adj. (Livr.) Care este lipsit de evlavie (religioasă) sau de afecțiune plină de respect. — Din lat. **impius,** fr. **impie.**

IMPLACÁBIL, -Ă, *implacabili, -e,* adj. Care nu poate fi înduplecat, atenuat, îmblânzit; neîndurător, inexorabil. — Din fr. **implacable,** lat. **implacabilis.**

IMPLACABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi implacabil. — Din fr. **implacabilité.**

IMPLÁNT, *implanturi,* s.n. (Med.) Material natural sau artificial implantat în organism. — Din fr. **implant.**

IMPLANTÁ, *implantez,* vb. I. Tranz. A introduce pe cale chirurgicală și în scop terapeutic, în țesutul subcutanat sau în mușchi, un medicament sau un țesut străin care se resoarbe treptat. F A stabili, a fixa, a așeza. — Din fr. **implanter.**

IMPLANTÁRE, *implantări,* s.f. Acțiunea de *a implanta* și rezultatul ei. — V. **implanta.**

IMPLANTÁȚIE, *implantații,* s.f. Implantare. — Din fr. **implantation.**

IMPLANTOLOGÍE s.f. Disciplină medicală care studiază implanturile și transplanturile de organe în chirurgia generală, în stomatologie etc. — Din fr. **implantologie.**

IMPLEMENTÁ, *implementez,* vb. I. Tranz. A pune în practică, în funcțiune, a aplica; a integra; a îndeplini, a realiza. — După engl. **implement.**

IMPLEMENTÁRE, *implementări,* s.f. Acțiunea de *a implementa.* — V. **implementa.**

IMPLEMENTÁT, -Ă, *implementați, -te,* adj. Care a fost aplicat, care a fost îndeplinit; care a fost integrat. — V. **implementa.**

IMPLICÁ, *implic,* vb. I. Tranz. **1.** (La pers. 3) A atrage după sine, a include; a avea ceva drept consecință. **2.** A amesteca pe cineva într-o afacere neplăcută sau necinstită, într-un proces etc. — Din fr. **impliquer,** lat. **implicare.**

IMPLICÁRE, *implicări,* s.f. Acțiunea de *a implica* și rezultatul ei. — V. **implica.**

IMPLICÁT, -Ă, *implicați, -te,* adj. **1.** Care este inclus. **2.** Care este amestecat într-o acțiune (neplăcută, necinstită). — V. **implica.**

IMPLICĂȚIE, *implicații,* s.f. Idee, fapt decurgând în mod implicit din altul sau apărând ca o consecință imediată a acestuia. F (Log.) Relație între două concepte în care adevărul ori falsitatea unui concept atrage după sine cu necesitate adevărul ori falsitatea celuilalt concept. — Din fr. **implication,** lat. **implicatio.**

IMPLICÍT, -Ă, *impliciți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este inclus, conținut în altceva (fără a mai fi exprimat direct); care se înțelege de la sine. — Din fr. **implicite,** lat. **implicitus.**

IMPLORÁ, *implór,* vb. I. Tranz. A ruga pe cineva insistent, cu disperare (și cu umilință). — Din fr. **implorer,** lat. **implorare.**

IMPLORÁRE, *implorări,* s.f. Acțiunea de *a implora* și rezultatul ei; implorație, rugăminte, cerere insistentă, fierbinte, disperată. — V. **implora.**

IMPLORATÓR, -OÁRE, *imploratori, -oare,* adj. Care imploră; care exprimă implorarea. — Din fr. **implorateur.**

IMPLORĂȚIE, *implorații,* s.f. (Rar) Implorare. [Var.: **implorațiúne** s.f.] — Din fr. **imploration.**

IMPLORAȚIÚNE s.f. v. **implorație.**

IMPLÓZIE, *implozii,* s.f. **1.** Fenomen opus exploziei, care constă în pătrunderea rapidă a aerului într-un spațiu închis fără aer, când pereții acestuia sunt distruși. **2.** (Lingv.) Prima fază a articulării unei consoane ocluzive, care constă în închiderea totală a organului fonator. — Din fr. **implosion.**

IMPLOZÍV, -Ă, *implozivi, -e,* adj. (Lingv.) Care se referă la implozie, relativ la implozie, articulat prin implozie. *Consoană implozivă.* – Din fr. **implosif.**

IMPLÚVIU, *impluvii,* s.n. Bazin amenajat în atriumul locuințelor romane, în care era colectată apa de ploaie. — Din lat. **impluvium.**

IMPOLITÉȚĂ s.f. v. **impolitețe.**

IMPOLITÉȚE, (**2**) *impoliteți,* s.f. **1.** Lipsă de politețe. **2.** Faptă, atitudine sau comportare nepoliticoasă; necuviință, mojicie, bădărănie. [Var.: **impolitéță** s.f.] — Din fr. **impolitesse.**

IMPONDERÁBIL, -Ă, *imponderabili, -e,* adj. Care nu are greutate; care se află în stare de imponderabilitate. F Fig. Imperceptibil; subtil, insesizabil. — Din fr. **impondérable.**

IMPONDERABILITÁTE s.f. Caracterul sau starea unui corp a cărui greutate se reduce datorită ieșirii sale din câmpul gravitației terestre sau se anulează datorită intervenției unei forțe de sens contrar. — Din fr. **impondérabilité.**

IMPOPULÁR, -Ă, *impopulari, -e,* adj. Care nu se bucură de simpatia, de aprobarea poporului; nepopular. — Din fr. **impopulaire.**

IMPOPULARITÁTE s.f. Lipsă de popularitate a cuiva sau a ceva; nepopularitate. — Din fr. **impopularité.**

IMPÓRT, *importuri,* s.n. Totalitatea operațiilor cu caracter comercial prin care se introduc într-o țară mărfuri produse și cumpărate din alte țări. G Loc. adj. *De import* = **a)** care este importat; **b)** *fig.* străin de realitățile locale. G *Cotă de import* = practică protecționistă care stabilește o limită cantitativă dintr-un produs care poate fi importat. F (Concr.) Totalitatea mărfurilor importate de o țară. G (Inform.) *Import de date* = transfer de date (informații) dintr-un program în altul. — Din **importa**[1] (derivat regresiv). Cf. germ. Import.

IMPORTÁ[1]**,** *impórt,* vb. I. Tranz. A aduce în țara proprie mărfuri străine prin cumpărare sau prin schimb; *p. ext.* a cumpăra servicii din alte țări. F Fig. A prelua obiceiuri, mode etc. străine. — Din fr. **importer.**

IMPORTÁ[2]**,** pers. 3 *impórtă,* vb. I. Tranz. și intranz. A prezenta importanță, interes pentru cineva. — Din fr. **importer.**

IMPORTÁBIL, -Ă, *importabili, -e,* adj. Care poate fi importat; care este permis, admis să fie importat. — Din fr. **importable.**

IMPORTÁNT, -Ă, *importanți, -te,* adj. Care are însemnătate, valoare; însemnat. F (Despre persoane) De vază; remarcabil, ilustru. F (Ir.) Care se crede om de seamă; plin de aroganță, îngâmfat. — Din fr. **important.**

IMPORTÁNȚĂ s.f. Faptul de a fi important, caracterul unui lucru important; însemnătate; semnificație. G Loc. adv. *Cu importanță* = cu convingerea (nejustificată) că spune sau face ceva important; cu înfumurare. G Expr. *A-și da importanță* = a se îngâmfa, a se crede om de seamă, superior. *Plin de importanță* = înfumurat, îngâmfat, încrezut. — Din fr. **importance.**

IMPORTÁRE, *importări,* s.f. Acțiunea de *a importa*[1]. — V. **importa**[1]**.**

IMPORTÁT, -Ă, *importați, -te,* adj. (Despre mărfuri) Adus în propria țară prin cumpărare sau prin schimb. — V. **importa**[1]**.**

IMPORTATÓR, -OÁRE, *importatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană fizică sau juridică care se ocupă cu importul. **2.** Adj. Care importă[1]. *Țară importatoare de bumbac.* — Din fr. **importateur.**

IMPORTAȚIÚNE, *importațiuni,* s.f. (Înv.) Lucru, bun importat. — Din fr. **importation.**

IMPORTÚN, -Ă, *importuni, -e,* s.m. și f., adj. (Livr.) (Persoană) care importunează. — Din fr. **importun,** lat. **importunus.**

IMPORTUNÁ, *importunez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A plictisi sau a stingheri pe cineva cu insistențele sau cu prezența sa. — Din fr. **importuner.**

IMPORTUNITÁTE s.f. (Livr.) Insistență, atitudine, prezență care plictisește sau stinghерește pe cineva. — Din fr. **importunité,** lat. **importunitas, -atis.**

IMPOSÍBIL, -Ă, *imposibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care nu e posibil, care nu se poate îndeplini; irealizabil. F Extrem de greu, de dificil. *O muncă imposibilă.* F (Fam.; despre oameni) Nesuferit, insuportabil. **2.** S.n. Ceea ce este (aproape) cu neputință de realizat. G Expr. *A face imposibilul* = a face tot ceea ce îi stă în putință pentru a realiza ceva. F (Adverbial) Cu neputință, în niciun caz, cu niciun preț. — Din fr. **impossible,** lat. **impossibilis.**

IMPOSIBILITÁTE, s.f. Caracterul sau situația a ceea ce este imposibil; faptul de a nu putea face ceva; neputință. — Din fr. **impossibilité,** lat. **impossibilitas, -atis.**

IMPOSTÁȚIE s.f. (Muz.) Pregătire, antrenare a vocii (înainte de a cânta); vocalizare. — Din it. **impostazione.**

IMPÓSTĂ, *imposte,* s.f. Plan orizontal ieșit în relief față de nivelul zidăriei, servind de obicei ca sprijin pentru o boltă, un arc etc. — Din fr. **imposte,** it. **imposta.**

IMPOSTÓR, -OÁRE, *impostori, -oare,* s.m. și f. Persoană care caută să înșele, profitând de necunoștința sau de buna-credință a oamenilor; șarlatan, mincinos. F Persoană care, prin minciuni și prefăcătorie, își arogă o falsă identitate (și competență), vrând să pară ceea ce nu este; farsor. — Din fr. **imposteur,** lat. **impostor.**

IMPOSTÚRĂ, *imposturi,* s.f. Acțiune, faptă de impostor; șarlatanie, înșelătorie. — Din fr. **imposture,** lat. **impostura.**

IMPOTÉNT, -Ă, *impotenți, -te,* adj. Lipsit de vigoare; neputincios. F Spec. (Despre bărbați) Inapt pentru săvârșirea actului sexual. — Din fr. **impotent,** lat. **impotens, -ntis.**

IMPOTÉNȚĂ s.f. Lipsă de vigoare; neputință. F Spec. Stare (patologică) a unui bărbat inapt pentru săvârșirea actului sexual. — Din fr. **impotence,** lat. **impotentia.**

IMPOZÁBIL, -Ă, *impozabili, -e,* adj. Care poate fi sau care este supus la plata unui impozit. — Din fr. **imposable.**

IMPOZÁNT, -Ă, *impozanți, -te,* adj. Care impune respect sau admirație prin înfățișare, ținută, comportare; impunător, mândru. — Din fr. **imposant.**

IMPÓZIT, *impozite,* s.n. Prelevare obligatorie, fără prestație și nerambursabilă, efectuată de către administrația publică pentru satisfacerea necesităților de interes general; dare. G *Impozit direct* = impozit stabilit în mod nominal în sarcina persoanelor fizice și juridice, având ca bază de impozitare veniturile sau averea acestora. *Impozit indirect* = impozit inclus în prețul de vânzare al unor bunuri materiale și servicii, vărsat la bugetul de stat de către agenții economici, dar suportat de consumatori. F (În trecut) Bir. — Din lat. **impositum** (cu sensul fr. *impôt*).

IMPOZITÁ, *impozitez,* vb. I. Tranz. A impune (**3**). F A prevedea perceperea unui impozit. — Din **impozit.**

IMPOZITÁRE, *impozitări,* s.f. Acțiunea de *a impozita.* — V. **impozita.**

IMPRACTICÁBIL, -Ă, *impracticabili, -e,* adj. **1.** (Despre drumuri) Pe care nu se poate circula; stricat, desfundat. **2.** Care nu poate fi pus în practică, care nu se poate aplica. — Din fr. **impraticable** (după *practică*).

IMPRACTICABILITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este impracticabil. — Din fr. **impracticabilité.**

IMPRECĂȚIE, *imprecații,* s.f. Blestem; ocară. F Figură de stil care conține un blestem. — Din fr. **imprécation,** lat. **imprecatio.**

IMPRECÍS, -Ă, *imprecizi, -se,* adj. Care este lipsit de precizie; vag, nesigur. — Din fr. **imprécis.**

IMPRECÍZIE, *imprecizii,* s.f. Lipsă de precizie. — Din fr. **imprécision.**

IMPREGNÁ, *impregnez,* vb. I. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A (se) îmbiba cu o substanță (lichidă) pentru a căpăta impermeabilitate, rezistență etc. — Din fr. **imprégner,** lat. **impraegnare.**

IMPREGNÁBIL, -Ă, *impregnabili, -e,* adj. Care poate fi impregnat. — Din fr. **imprégnable.**

IMPREGNABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi impregnabil. — Din fr. **imprégnabilité.**

IMPREGNÁNT, -Ă, *impregnanți, -te,* adj., s.n. (Produs chimic) care impregnează. — Din **impregna.**

IMPREGNÁRE, *impregnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) impregna* și rezultatul ei; îmbibare. — V. **impregna.**

IMPREGNÁT, -Ă, *impregnați, -te,* adj. Îmbibat cu o substanță (lichidă) spre a căpăta anumite însușiri. — V. **impregna.**

IMPREGNĂȚIE s.f. (Geol.) Distribuție neregulată a unor substanțe minerale în masa rocilor. — Din fr. **imprégnation.**

IMPREGNÓL s.n. Substanță de culoare albă, obținută din parafină, care se folosește la impregnarea materialelor textile. — **Impregna** + suf. *-ol.*

IMPRESÁR, *impresari,* s.m. Persoană care se ocupă de angajamentele, de contractele unui actor, ale unui cântăreț etc. și organizează spectacole, turnee artistice. — Din fr. **imprésario,** it. **impresario.** Cf. germ. Impresario.

IMPRESARIÁL, -Ă, *impresariali, -e,* adj. (Rar) De impresar sau de impresariat. [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **impressarial.**

IMPRESARIÁT, *impresariate,* s.n. Instituție care mijlocește sau organizează reprezentații teatrale, concerte etc. [Pr.: *-ri-at*] — Din **impresar.**

IMPRESCRIPTÍBIL, -Ă, *imprescriptibili, -e,* adj. Care nu se prescrie, care rămâne valabil totdeauna. — Din fr. **imprescriptible.**

IMPRESCRIPTIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi imprescriptibil. — Din fr. **imprescriptibilité.**

IMPRÉSIE, *impresii,* s.f. Efect lăsat în conștiința omului de lucruri sau de întâmplări din jurul lui cu care vine în contact; (la pl.) gânduri, imagini întipărite în memorie. G Expr. *A da* (sau *a face, a lăsa) impresia că...* = **a)** a determina pe cineva să-și formeze o părere despre cineva sau ceva; **b)** a părea că... *A face* (sau *a produce) impresie* (asupra cuiva) = a atrage atenția (cuiva) asupra sa sau asupra actelor sale, a face efect, a impresiona. *(A fi) sub impresia...* = (a fi) stăpânit de imaginile sau de amintirile unei întâmplări trăite. F Senzație; părere. G Expr. *A avea impresia că...* = a bănui, a crede, a presupune că... F (La pl.) Puncte de vedere, aprecieri (fugitive) asupra unui fapt, asupra unei întâmplări etc. F (În forma *impresiune)* Urmă, amprentă a desenului papilar al degetelor, palmelor și tălpilor picioarelor. [Var.: (înv.) **impresiúne** s.f.] — Din fr. **impression,** lat. **impressio, -onis.**

IMPRESIONÁ, *impresionez,* vb. I. Tranz. **1.** A produce o impresie puternică asupra cuiva; a emoționa, a mișca. **2.** (Despre lumină) A acționa asupra substanței sensibile de pe o placă, de pe un film sau de pe o hârtie fotografică, dând naștere unui proces chimic datorită căruia se înregistrează o imagine. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionner.**

IMPRESIONÁBIL, -Ă, *impresionabili, -e,* adj. Care poate fi ușor impresionat; (despre oameni) sensibil, emotiv. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionnable.**

IMPRESIONABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi impresionabil; sensibilitate, emotivitate. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionnabilité.**

IMPRESIONÁNT, -Ă, *impresionanți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care produce o impresie puternică; emoționant, tulburător; uluitor. F Impunător, impozant. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionnant.**

IMPRESIONÁRE, *impresionări,* s.f. Acțiunea de *a impresiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **impresiona.**

IMPRESIONÁT, -Ă, *impresionați, -te,* adj. **1.** Mișcat, emoționat. **2.** (Despre materiale fotografice) Care a suferit schimbări chimice sub acțiunea luminii. [Pr.: *-si-o-*] — V. **impresiona.**

IMPRESIONÍSM s.n. Mișcare artistică apărută în a doua jumătate a sec. XIX, caracterizată prin renunțarea la contururile precise, la detalii, la clarobscur spre a reda cât mai sugestiv lumina (în pictură), prin modelarea fragmentară a suprafețelor (în sculptură), printr-o mare libertate a formelor, lărgirea cadrului tonal și subiectivitatea coloritului (în muzică), prin tendința de a reda impresii fugitive, și cele mai intime nuanțe personale (în literatură). [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionnisme.**

IMPRESIONÍST, -Ă, *impresioniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține impresionismului, privitor la impresionism. **2.** S.m. și f. Adept al impresionismului; creator care aparține impresionismului. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionniste.**

IMPRESIÚNE s.f. v. **impresie.**

IMPRÉSSUM s.n. (Rar) Numele, firma tipografiei (care apare imprimată) pe o carte tipărită. — Cuv. lat.

IMPREVIZÍBIL, -Ă, *imprevizibili, -e,* adj. Care nu poate fi prevăzut. — Din fr. **imprévisible.**

IMPREVIZIBILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este imprevizibil. — Din fr. **imprévisibilité.**

IMPRIMÁ, *imprím,* vb. I. Tranz. **1.** A face, a lăsa urme prin apăsare, deformare etc.; a întipări. F A înregistra sunete pe o bandă, pe un disc etc. **2.** A tipări. F A aplica, a fixa pe o țesătură desene colorate. **3.** Fig. A comunica; a transmite. F A impune, a determina. — Din fr. **imprimer.**

IMPRIMÁBIL, -Ă, *imprimabili, -e,* adj. De imprimat; care se poate imprima. — Din fr. **imprimable.**

IMPRIMÁNTĂ, *imprimante,* s.f. (Inform.) Echipament utilizat pentru tipărirea informației stocate în format electronic într-o formă direct interpretabilă de către utilizator (texte, imagini grafice etc.). — Din fr. **imprimante.**

IMPRIMÁRE, *imprimări,* s.f. Acțiunea de *a imprima* și rezultatul ei. — V. **imprima.**

IMPRIMÁT, -Ă, *imprimați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este tipărit. F (Despre țesături) Pe care sunt aplicate, fixate desene colorate. **2.** S.n. Formular-tip folosit în întreprinderi și instituții pentru întocmirea de acte oficiale; publicație cu caracter administrativ (adresă, registru etc.) folosită în întreprinderi și instituții. **3.** S.n. (La pl.) Publicații tipărite; tipărituri. — V. **imprima.** Cf. fr. imprimé.

IMPRIMÁTUR s.n. Autorizație indicând bunul de tipar pe o corectură. — Cuv. lat.

IMPRIMERÍE, *imprimerii,* s.f. Tipografie. F Atelier, secție dintr-o întreprindere textilă în care se imprimă țesături. — Din fr. **imprimerie.**

IMPRIMÉU, *imprimeuri,* s.n. Țesătură imprimată cu modele colorate. F Desen aplicat pe o țesătură. — Din fr. **imprimé.**

IMPROBÁBIL, -Ă, *improbabili, -e,* adj. Care nu se poate proba, care nu poate fi dovedit, care nu este sigur. F Care are puține șanse de a se produce, puțin probabil; incert, nesigur. — Din fr. **improbable.**

IMPROBABILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este improbabil. — Din fr. **improbabilité.**

IMPROBÁNT, -Ă, *improbanți, -te,* adj. Care nu probează ceva, care nu are valoare de probă; incert, nesigur. — Din fr. **improbant.**

IMPROBITÁTE, *improbități,* s.f. (Livr.) Lipsă de probitate. — Din fr. **improbité.**

IMPROMPTU, *impromptu-uri,* s.n. Compoziție muzicală instrumentală (pentru pian) cu caracter de improvizație și de obicei lirică. [Pr.: *empromtü*] — Din fr. **impromptu.**

IMPROPRIETÁTE, *improprietăți,* s.f. Lipsă de proprietate în folosirea unui termen, a unei construcții. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **impropriété,** lat. **improprietas, -atis.**

IMPRÓPRIU, -IE, *improprii,* adj. **1.** (Despre cuvinte, expresii etc.; adesea adverbial) Care nu este propriu, potrivit, corect sau indicat. **2.** Necorespunzător, nerecomandabil, neindicat (pentru ceva). — Din fr. **impropre,** lat. **improprius.**

IMPROVIZÁ, *improvizez,* vb. I. Tranz. A compune, a alcătui (ocazional) repede, pe nepregătite o poezie, un discurs, o compoziție muzicală etc.; a face, a confecționa, a construi ceva la repezeală (și provizoriu), din ce se găsește la îndemână. — Din fr. **improviser.**

IMPROVIZÁRE, *improvizări,* s.f. Acțiunea de *a improviza* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce se improvizează. — V. **improviza.**

IMPROVIZÁT[1] s.n. Faptul de *a improviza.* — V. **improviza.**

IMPROVIZÁT[2]**, -Ă,** *improvizați, -te,* adj. **1.** Compus, alcătuit repede și fără o pregătire prealabilă. **2.** Care îndeplinește o funcție, care face o acțiune ocazional și fără a avea pregătirea necesară. — V. **improviza.**

IMPROVIZATÓR, -OÁRE, *improvizatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care improvizează; care are însușirea de a improviza. — Din fr. **improvisateur.**

IMPROVIZATÓRIC, -Ă, *improvizatorici, -ce,* adj. (Rar) Care ține de improvizație. — **Improvizator** + suf. *-ic.*

IMPROVIZÁȚIE, *improvizații,* s.f. Faptul de a improviza; (concr.) ceea ce se improvizează. F Executare a unei compoziții muzicale, pe care interpretul o creează pe măsură ce o cântă; compoziție muzicală creată în acest fel. F Lucru făcut la repezeală, pe moment. — Din fr. **improvisation.**

IMPRUDÉNT, -Ă, *imprudenți, -te,* adj. (Adesea adverbial și substantivat) Care acționează fără prudență; care demonstrează lipsă de prudență; nesocotit. — Din fr. **imprudent,** lat. **imprudens, -ntis.**

IMPRUDÉNȚĂ, *imprudențe,* s.f. Lipsă de prudență; nesocotință; neprevedere. F Faptă, vorbă etc. nesocotită, riscantă. — Din fr. **imprudence,** lat. **imprudentia.**

IMPÚBER, -Ă, *impuberi, -e,* adj. (Livr.) Care nu a atins vârsta pubertății. — Din fr. **impubère,** lat. **impubes, -eris.**

IMPÚDIC, -Ă, *impudici, -ce,* adj. Lipsit de pudoare, de rușine; nerușinat, necuviincios. — Din fr. **impudique,** lat. **impudicus.**

IMPUDICITÁTE s.f. Impudoare. — Din fr. **impudicité.**

IMPUDOÁRE s.f. Lipsă de pudoare, de rușine; atitudine, faptă, vorbă lipsită de rușine; nerușinare, impudicitate. — Din fr. **impudeur.**

IMPÚLS, *impulsuri,* s.n. **1.** Îndemn, stimulent, avânt (în realizarea unei acțiuni); (Fiziol.) mișcare bruscă și momentană, determinată de acțiunea stimulenților nervoși și orientată spre executarea unui anumit act. **2.** Mărime fizică egală cu produsul dintre masa și viteza unui corp în mișcare. **3.** Variație bruscă, intensă și de scurtă durată a unei mărimi variabile; impulsie. *Impulsul curentului electric.* — Din lat. **impulsus.**

IMPÚLSIE, *impulsii,* s.f. **1.** Tendință, pornire spontană, involuntară, adesea cu caracter imperios, provocată de un factor psihologic, emoțional. F (Med.) Forță irezistibilă, nesupusă controlului voinței, care îi determină pe unii bolnavi mintal la efectuarea unei acțiuni violente, periculoase pentru ei sau pentru persoanele din jur, ori la exprimarea unor cuvinte adeseori imorale sau injurioase. **2.** Mișcare imprimată unui corp de o forță exterioară.

3. Impuls (**3**). [Var.: (rar) **impulsiúne** s.f.] — Din fr. **impulsion,** lat. **impulsio, -onis.**

IMPULSIONÁ, *impulsionez,* vb. I. Tranz. A da impuls, a produce un impuls; a stimula, a îndemna, a îmboldi. F A imprima o mișcare. [Pr.: *-si-o-*] — **Impuls** + suf. *-iona.* Cf. fr. i m p u l s e r.

IMPULSIONÁRE s.f. Faptul de *a impulsiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **impulsiona.**

IMPULSIÚNE s.f. v. **impulsie.**

IMPULSÍV, -Ă, *impulsivi, -e,* adj. Care este înclinat să acționeze sub influența primului impuls; violent, nestăpânit, nestăvilit. — Din fr. **impulsif.**

IMPULSIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi impulsiv; nestăpânire, violență. — Din fr. **impulsivité.**

IMPULSÓR, *impulsoare,* s.n. (Tehn.) Rotor de pompă centrifugă. — Din fr. **impulseur.**

IMPUNĂTÓR, -OÁRE, *impunători, -oare,* adj. Care impresionează (prin dimensiuni, calități etc.); măreț, falnic, impozant, grandios. — **Impune** + suf. *-ător.*

IMPÚNE, *impún,* vb. III. **1.** Tranz. A face ca o idee, o măsură, o directivă etc. să fie acceptate și urmate; a face necesară îndeplinirea unei acțiuni; a constrânge pe cineva să accepte, să facă ceva; a obliga. **2.** Intranz. A insufla cuiva respect, stimă, teamă etc. F Tranz. A face ca cineva să devină respectat, stimat sau temut. F Refl. A căpăta prestigiu, a se afirma; a învinge, a birui. **3.** Tranz. A supune pe cineva la plata unui impozit. [Perf. s. *impusei,* part. *impus*] — Din lat. **imponere** (refăcut după *pune;* cu sensuri după fr. *imposer*).

IMPÚNERE, *impuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) impune* și rezultatul ei. F (Fin.) Operație fiscală care constă în stabilirea persoanei, a termenului și a sumei ce urmează să fie plătită statului ca impozit; (concr.) impozit. — V. **impune.**

IMPUNITÁTE s.f. Apărare de pedeapsă a unui infractor determinată de anumite împrejurări speciale, prevăzute de lege. — Din fr. **impunité,** lat. **impunitas, -atis.**

IMPUPÁRE s.f. (Biol.) Trecere din stadiul de larvă în stadiul de pupă[2]. — **Im[2]-** + **pupă[2].**

IMPÚR, -Ă, *impuri, -e,* adj. **1.** Care nu este pur; murdar. F Fig. Corupt, murdar. **2.** (Chim.) Amestecat cu altă substanță (nevaloroasă). — Din fr. **impur,** lat. **impurus.**

IMPURIFICÁ, *impurífic,* vb. I. Tranz. (Rar) A murdări; a polua. — **Im[2]-** + **purifica.**

IMPURIFICÁRE, *impurificări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a impurifica.* — V. **impurifica.**

IMPURIFICÁT, -Ă, *impurificați, -te,* adj. Care a devenit impur. — V. **impurifica.**

IMPURITÁTE, *impurități,* s.f. **1.** Lipsă de puritate, de curățenie. F Stare a unui mediu cu toxicitate ridicată, cu microbi etc. **2.** Corp sau substanță străină care se găsește în masa altui corp sau a unui material (și a cărei prezență determină modificarea proprietăților materialului). — Din fr. **impureté,** lat. **impuritas, -atis.**

IMPÚS, -Ă, *impuși, -se,* adj. Care trebuie urmat întocmai; care trebuie făcut, îndeplinit; obligatoriu. — V. **impune.**

IMPUTÁ, *impút,* vb. I. Tranz. și refl. impers. **1.** A (i se) reproșa, a (i se) atribui cuiva fapte, atitudini, gesturi nepotrivite, condamnabile. **2.** A face pe cineva răspunzător de o pagubă adusă unei instituții, întreprinderi (unde lucrează), obligându-l la despăgubiri. — Din fr. **imputer,** lat. **imputare.**

IMPUTÁBIL, -Ă, *imputabili, -e,* adj. Care poate fi imputat cuiva. — Din fr. **imputable.**

IMPUTABILITÁTE s.f. (Jur.) Situație în care se găsește o persoană căreia i se atribuie săvârșirea cu intenție a unei fapte pedepsite de legea penală. — Din fr. **imputabilité.**

IMPUTÁRE, *imputări,* s.f. Acțiunea de *a (se) imputa* și rezultatul ei; reproș, mustrare, învinuire. F (Concr.) Imputație. — V. **imputa.**

IMPUTÁȚIE, *imputații,* s.f. Faptul de a atribui cuiva o vină; învinovățire; măsură prin care se dispune reținerea din câștigul unui angajat a despăgubirilor pentru paguba cauzată de acesta instituției sau întreprinderii unde lucrează; (concr.) sumă care trebuie plătită pentru această pagubă; imputare. — Din fr. **imputation,** lat. **imputatio.**

IMPUTRESCÍBIL, -Ă, *imputrescibili, -e,* adj. (Tehn.; despre materiale) Care nu putrezește. — Din fr. **imputrescible.**

IMPUTRESCIBILITÁTE s.f. (Tehn.) Calitatea unui material de a fi imputrescibil. — Din fr. **imputrescibilité.**

IMPUTRESCIBILIZÁ, *imputrescibilizez,* vb. I. Tranz. A trata materiale textile cu substanțe de protecție împotriva microorganismelor care pot produce degradări biochimice atât fibrelor textile naturale, cât și celor artificiale. — **Imputrescibil** + suf. *-iza.*

IMPUTRESCIBILIZÁRE, *imputrescibilizări,* s.f. Acțiunea de *a imputrescibiliza* și rezultatul ei. — V. **imputrescibiliza.**

IMPUTRESCIBILIZÁT, -Ă, *imputrescibilizați, -te,* adj. (Despre materiale textile) Care au fost tratate cu substanțe de protecție împotriva microorganismelor. — V. **imputrescibiliza.**

IMUÁBIL, -Ă, *imuabili, -e,* adj. Care rămâne veșnic același, care nu se schimbă; permanent, constant, imutabil. [Pr.: *-mu-a-*] — Din fr. **immuable.**

IMUABILITÁTE s.f. Calitatea a ceea ce este imuabil; permanență, fixitate, imutabilitate. [Pr.: *-mu-a-*] — Din fr. **immuabilité.**

IMÚN, -Ă, *imuni, -e,* adj. Care prezintă imunitate; care nu poate contracta o anumită boală infecțioasă. — Din fr. **immun,** lat. **immunis.**

IMÚND, -Ă, *imunzi, -de,* adj. (Livr.; adesea fig.) Foarte murdar; dezgustător la înfățișare. — Din fr. **immonde,** lat. **immundus.**

IMUNDICITÁTE s.f. (Livr.; adesea fig.) Murdărie foarte mare; imundiție. — Din fr. **immondicité.**

IMUNDIȚÍE s.f. (Livr.; adesea fig.) Imundicitate. — Din it. **immondizia.**

IMUNITÁR, -Ă, *imunitari, -e,* adj. (Biol.) Cu caracter de imunitate. — Din fr. **immunitaire.**

IMUNITÁTE s.f. **1.** Rezistență a organismului față de acțiunea agenților patogeni sau a produșilor toxici ai acestora. **2.** (În societatea medievală) Privilegiu acordat sau recunoscut la cerere de către monarh seniorului de a judeca, de a strânge impozite, de a ridica oastea etc. pe domeniile lui în folos propriu. **3.** Ansamblu de drepturi sau de privilegii de care se bucură unele categorii de persoane. G *Imunitate parlamentară* = dreptul membrilor unui organ legislativ de a nu fi urmăriți, învinuiți și trimiși în judecată pe durata mandatului decât cu aprobarea organului legislativ. *Imunitate diplomatică* = totalitatea drepturilor de care se bucură în țara în care au fost acreditați sau prin care trec spre acea țară reprezentanții și misiunile diplomatice, familiile lor, personalul administrativ. — Din fr. **immunité,** lat. **immunitas, -atis.**

IMUNIZÁ, *imunizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face sau a deveni imun în urma unui tratament sau prin faptul că a avut în trecut aceeași boală la care este expus în prezent. — Din fr. **immuniser.**

IMUNIZÁNT, -Ă, *imunizanți, -te,* adj. Care imunizează. — Din fr. **immunisant.**

IMUNIZÁRE, *imunizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) imuniza* și rezultatul ei. — V. **imuniza.**

IMUNIZÁT, -Ă, *imunizați, -te,* adj. Care a devenit imun. — V. **imuniza.**

IMUNOCHÍMIC, -Ă, *imunochimici, -ce,* adj. Privitor la imunochimie, de imunochimie. — Din engl. **immunochemical.**

IMUNOCHIMÍE s.f. Ramură a biochimiei care se ocupă cu studiul naturii chimice a imunității în vederea preparării de vaccinuri și seruri purificate. — Din fr. **immunochimie.** Cf. engl. i m m u n o c h e m i s t r y.

IMUNODEPRESÍV, -Ă, *imunodepresivi, -e,* adj. (Med.) Imunosupresiv. — Din fr. **immunodépressif.**

IMUNOELECTROFORÉZĂ s.f. (Med.) Adaptare a tehnicii electroforetice la studiile imunochimice. [Pr.: *-no-e-*] — Din engl. **immunoelectrophoresis.**

IMUNOGÉN, -Ă, *imunogeni, -e,* adj. (Biol.; despre substanțe) Care are proprietatea de a da imunitate (**1**). — Din fr. **immunogène.**

IMUNOGENÉTIC, -Ă, *imunogenetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a geneticii care studiază complexitatea proceselor de imunitate (**1**). **2.** Adj. Care ține de imunogenetică (**1**). — Din fr. **immunogénétique,** engl. **immunogenetic**(**s**).

IMUNOGLOBULÍNĂ, *imunoglobuline,* s.f. (Biol.) Substanță proteică prezentă în sângele persoanelor imune. — Din engl. **immunoglobulin.**

IMUNOLÓGIC, -Ă, *imunologici, -ce,* adj. (Biol.) Care aparține imunologiei, de imunologie. — Din fr. **immunologique,** engl. **immunologic.**

IMUNOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul reacțiilor organismului față de agenții infecțioși și de produsele lor toxice. — Din fr. **immunologie.**

IMUNOPATOLÓG, -Ă, *imunopatologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în imunopatologie. — Din **imunopatologie** (derivat regresiv).

IMUNOPATOLOGÍE s.f. Ramură a imunologiei care studiază imunitatea organismului în relație cu boala. — Din engl. **immunopathology.**

IMUNOPROFILAXÍE, *imunoprofilaxii,* s.f. Prevenire a unei boli contagioase prin imunizare cu vaccinuri, seruri specifice etc. — Din fr. **immunoprophylaxie.**

IMUNOSUPRÉSIE s.f. (Med.) Scădere sau diminuare a imunității organismului după iradiere, droguri, toxine microbiene. — Din engl. **immunosuppression.**

IMUNOSUPRESÍV, -Ă, *imunosupresivi, -e,* adj. (Med.; despre substanțe, tratamente etc.) Care inhibă procesele imunogenetice; imunodepresiv. — Din engl. **immunosuppressive.**

IMUNOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament care constă în administrarea de seruri și vaccinuri care conțin anticorpi specifici bolii respective. — Din fr. **immunothérapie.**

IMUNOTRANSFÚZIE, *imunotransfuzii,* s.f. (Med.) Transfuzie de sânge recoltat de la donatori vaccinați în prealabil contra unor boli infecțioase. — Din fr. **immunotransfusion.**

IMUTÁBIL, -Ă, *imutabili, -e,* adj. Imuabil. — Din lat. **immutabilis.**

IMUTABILITÁTE s.f. (Rar) Imuabilitate. — Din fr. **immutabilité,** lat. **immutabilitas, -atis.**

IN[1]- Element de compunere cu sens negativ şi privativ, formând substantive, adjective, verbe. [Var.: **im[2]-**] — Din fr., lat. **in-.**

IN[2] (**1**) s.m., (**2**) *inuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee textilă şi oleaginoasă, cu tulpina subţire, ramificată în partea superioară, fibroasă, cu frunze mici, înguste şi cu flori albastre sau albe, care are numeroase utilizări *(Linum usitatissimum); p. restr.* sămânţa acestei plante. G *In galben* = plantă erbacee cu flori galbene *(Linum flavum).* **2.** S.n. Fir obţinut prin prelucrarea inului[2] (**1**); *p. ext.* pânză făcută din aceste fire. — Lat. **linum.**

INABÍL, -Ă, *inabili, -e,* adj. Neîndemânatic, stângaci; neabil. — Din fr. **inhabile,** lat. **inhabilis.**

INABILITÁTE s.f. Lipsă de abilitate; stângăcie. — Din fr. **inhabilité.**

INABORDÁBIL, -Ă, *inabordabili, -e,* adj. Care nu poate fi abordat; inaccesibil, neabordabil. — Din fr. **inabordable.**

INACCEPTÁBIL, -Ă, *inacceptabili, -e,* adj. Care nu poate fi acceptat, admis; neacceptabil. — Din fr. **inacceptable.**

INACCEPTÁRE s.f. Refuz de a accepta; neacceptare, respingere. — După fr. **inacceptation.**

INACCESÍBIL, -Ă, *inaccesibili, -e,* adj. Care nu este accesibil, la care nu poţi ajunge; neaccesibil, inabordabil. F Care nu poate fi înţeles. — Din fr. **inaccessible,** lat. **inaccessibilis.**

INACCESIBILITÁTE s.f. Însuşirea sau starea de a fi inaccesibil. — Din fr. **inaccessibilité.**

INACOMODÁBIL, -Ă, *inacomodabili, -e,* adj. Care nu se poate acomoda cu o situaţie, cu o persoană etc.; inadaptabil. — Din fr. **inaccommodable.**

INACORDÁBIL, -Ă, *inacordabili, -e,* adj. Care nu se poate acorda sau atribui. — Din fr. **inaccordable.**

INACTÍV, -Ă, *inactivi, -e,* adj. **1.** Care nu activează, care este lipsit de activitate; care nu face nimic; pasiv. **2.** (Chim.; despre substanţe, elemente) Care nu reacţionează. — Din fr. **inactif.**

INACTIVÁ, *inactivez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să devină inactiv; a anihila, a suprima. **2.** (Chim.) A face să nu reacţioneze; a neutraliza. — Din fr. **inactiver.**

INACTIVÁRE, *inactivări,* s.f. Acţiunea de *a inactiva* şi rezultatul ei. — V. **inactiva.**

INACTIVÁT, -Ă, *inactivaţi, -te,* adj. Care a devenit inactiv. — V. **inactiva.**

INACTIVÍSM s.n. (Rar) Accentuare a atitudinii inactive; mod de viaţă care evită contactul cu lumea exterioară. — Din germ. **Inaktivismus.**

INACTIVITÁTE s.f. Lipsă de activitate; pasivitate. — Din fr. **inactivité.**

INACTUÁL, -Ă, *inactuali, -e,* adj. Care nu este actual; neactual. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **inactuel.**

INACTUALITÁTE s.f. Lipsă de actualitate; însuşirea sau starea de a fi inactual. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **inactualité.**

INACŢIÚNE s.f. Lipsă a oricărei acţiuni. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **inaction.**

INACUZÁBIL, -Ă, *inacuzabili, -e,* adj. Care nu poate fi acuzat; nevinovat. — Din fr. **inaccusable.**

INADAPTÁBIL, -Ă, *inadaptabili, -e,* adj. Care nu se poate obişnui, acomoda cu o situaţie nouă; inacomodabil. — Din fr. **inadaptable.**

INADAPTABILITÁTE s.f. Faptul de a fi inadaptabil; neadaptabilitate. — **Inadaptabil** + suf. *-itate.*

INADAPTÁRE, *inadaptări,* s.f. Imposibilitate de adaptare; neadaptare. — După fr. **inadaptation.**

INADAPTÁT, -Ă, *inadaptaţi, -te,* adj. Care nu s-a adaptat; neadaptat. — Din fr. **inadapté.**

INADECVÁRE s.f. Lipsă de adecvare; nepotrivire. — După fr. **inadéquation.**

INADECVÁT, -Ă, *inadecvaţi, -te,* adj. Care nu corespunde, nu este potrivit; nepotrivit, neadecvat. — Din fr. **inadéquat.**

INADERÉNT, -Ă, *inaderenţi, -te,* adj. Care nu aderă; neaderent. — Din fr. **inadhérent.**

INADERÉNŢĂ, *inaderenţe,* s.f. Imposibilitate de a adera; neaderenţă. — **Inader**[ent] + suf. *-enţă.*

INADMISÍBIL, -Ă, *inadmisibili, -e,* adj. Care nu poate fi admis, primit, acceptat; neadmisibil. — Din fr. **inadmissible.**

INADMISIBILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este inadmisibil. — Din fr. **inadmissibilité.**

INADVERTÉNT, -Ă, *inadvertenţi, -te,* adj. Lipsit de atenţie; neatent, distrat. F Care nu se potriveşte, nu corespunde; greşit. — Din fr. **inadvertant.**

INADVERTÉNŢĂ, *inadvertenţe,* s.f. Lipsă de atenţie; (concr.) greşeală comisă din neatenţie. F Nepotrivire. — Din fr. **inadvertance.**

INALIENÁBIL, -Ă, *inalienabili, -e,* adj. (Despre drepturi, bunuri) Care nu poate face obiectul unui act de înstrăinare. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **inaliénable.**

INALIENABILITÁTE s.f. Calitate a unui drept sau a unui bun de a fi inalienabil. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **inaliénabilité.**

INALIENÁRE, *inalienări,* s.f. (Jur.) Situaţia, starea a ceea ce este inalienabil, imposibilitate de alienare. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **inaliénation.**

INALTERÁBIL, -Ă, *inalterabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu se alterează, nu se strică; nealterabil. — Din fr. **inaltérable.**

INALTERABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi inalterabil. — Din fr. **inaltérabilité.**

INAMÍC, -Ă, *inamici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** S.m. şi f. Statul beligerant adversar în caz de război; *p. ext.* forţele armate şi cetăţenii acestui stat. F Duşman în viaţa de fiecare zi. **2.** Adj. Care aparţine statului beligerant adversar sau cetăţenilor săi. F Duşmănos, ostil. [Var.: (înv.) **inimíc, -ă** adj., s.m. şi f.] — Din lat. **inimicus** (după *amic*).

INAMISÍBIL, -Ă, *inamisibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu se poate pierde; care rămâne. F Care nu ţi se poate lua. — Din lat. **inamissibilis,** fr. **inamissible.**

INAMOVÍBIL, -Ă, *inamovibili, -e,* adj. **1.** (Despre funcţionarii publici) Care nu poate fi transferat, înlocuit sau destituit din funcţie fără anumite garanţii legale. F (Despre o funcţie) Din care nu poate fi destituit cineva. **2.** (Despre piese, organe de maşini etc.) Care nu poate fi deplasat din locul în care este montat. — Din fr. **inamovible.**

INAMOVIBILITÁTE s.f. Faptul, calitatea sau dreptul de a fi inamovibil. — Din fr. **inamovibilité.**

INANALIZÁBIL, -Ă, *inanalizabili, -e,* adj. Care nu poate fi analizat; neanalizabil. — Din fr. **inanalysable.**

INANIMÁT, -Ă, *inanimaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Neînsufleţit, neanimat; care este fără viaţă prin structura sau esenţa lui. — Din fr. **inanimé.**

INANITÁTE s.f. (Rar) Deşertăciune, vanitate, zădărnicie. — Din fr. **inanité.**

INANÍŢIE s.f. Stare patologică a organismului, manifestată prin pierdere în greutate, scăderea forţei fizice, ameţeli etc. şi cauzată de lipsa cronică de hrană. — Din fr. **inanition,** lat. **inanitio.**

INAPELÁBIL, -Ă, *inapelabili, -e,* adj. (Jur.) Care nu poate fi schimbat, modificat; cu caracter definitiv. — Din it. **inappellabile.**

INAPETÉNŢĂ s.f. Lipsă de poftă de mâncare, întâlnită în multe boli febrile, digestive, cronice etc.; anorexie. F *Fig.* Lipsă de interes. — Din fr. **inappétence.**

INAPLICÁBIL, -Ă, *inaplicabili, -e,* adj. Care nu poate fi pus în practică; neaplicabil. — Din fr. **inapplicable.**

INAPLICABILITÁTE s.f. Imposibilitate de a fi pus în practică; neaplicabilitate. — Din fr. **inapplicabilité.**

INAPRECIÁBIL, -Ă, *inapreciabili, -e,* adj. Care, datorită calităţilor deosebite, nu poate fi preţuit, evaluat; inestimabil. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **inappréciable.**

INÁPT, -Ă, *inapţi, -te,* adj. Nepotrivit pentru o anumită sarcină, slujbă etc.; lipsit de putere, de forţa (fizică) de a face ceva. — Din fr. **inapte.**

INAPTITÚDINE s.f. Lipsă de aptitudine; nepricepere. — Din fr. **inaptitudine.**

INÁRIŢĂ, *inariţe,* s.f. Numele a două plante erbacee acvatice, asemănătoare cu inul[2] cu florile verzui; ţintar (**2**) (*Najas minor* şi *marina*). — **In[2]** + suf. *-ariţă.*

INARMONÍE s.f. (Rar) Lipsă de armonie. — Din fr. **inharmonie.**

INARTICULÁBIL, -Ă, *inarticulabili, -e,* adj. Care nu poate fi articulat; care nu poate fi exprimat clar, uşor. — Din fr. **inarticulable.**

INASIMILÁBIL, -Ă, *inasimilabili, -e,* adj. Care nu poate fi asimilat, care nu se asimilează (uşor); neasimilabil. — Din fr. **inassimilable.**

INASORTÁBIL, -Ă, *inasortabili, -e,* adj. Care nu poate fi asortat (la culoare, mărime etc.) — Din fr. **inassortable.**

INATACÁBIL, -Ă, *inatacabili, -e,* adj. Care nu poate fi atacat, contestat; neatacabil. — Din fr. **inattaquable.**

INAUDÍBIL, -Ă, *inaudibili, -e,* adj. Care nu se poate auzi (uşor); *p. ext.* imperceptibil. F Care se aude cu mare dificultate. [Pr.: *-a-u-*] — Din fr. **inaudible.**

INAUGURÁ, *inaugurez,* vb. I. Tranz. A deschide în mod solemn activitatea unui aşezământ, a unei expoziţii, a unui local etc.; *p. gener.* a marca începutul într-o activitate, într-un domeniu. F Spec. A dezveli (în mod solemn) un monument. — Din fr. **inaugurer,** lat. **inaugurare.**

INAUGURÁL, -Ă, *inaugurali, -e,* adj. De inaugurare, privitor la o inaugurare. — Din fr. **inaugural.**

INAUGURÁRE, *inaugurări,* s.f. Acţiunea de *a inaugura* şi rezultatul ei. — V. **inaugura.**

INAUGURATÓR, -OÁRE, *inauguratori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care inaugurează o expoziţie, un local etc. — Din fr. **inaugurateur.**

INAUTÉNTIC, -Ă, *inautentici, -ce,* adj. Care nu este autentic; neautentic. [Pr.: *-a-u-*] — Din fr. **inauthentique.**

INAUTENTICITÁTE s.f. Lipsă de autenticitate. [Pr.: *-a-u-*] — Din fr. **inauthenticité.**

INAVUÁBIL, -Ă, *inavuabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi mărturisit; *p. ext.* ruşinos, nedemn. [Pr.: *-vu-a-*] — Din fr. **inavouable.**

INĂRÍŢĂ, *inărițe,* s.f. Pasăre mică înrudită cu sticletele, cu fruntea roşie, guşa neagră şi pieptul roz, care se hrăneşte mai ales cu semințe de in[2]; ţintar (**2**) *(Carduelis flammea).* — **In[2]** + suf. *-ăriță.*

INC, *incuri,* s.n. (Reg.) Poftă de râs, de joc, de zburdălnicii. — Et. nec.

ÍNCA adj. v. **incas.**

INCALCULÁBIL, -Ă, *incalculabili, -e,* adj. Care nu poate fi calculat, apreciat (atât e de mare); necalculabil; imens, considerabil. — Din fr. **incalculable.**

INCALIFICÁBIL, -Ă, *incalificabili, -e,* adj. Care nu poate fi calificat (atât e de rău); care întrece orice măsură. — **In[1]-** + **calificabil.** Cf. fr. inqualifiable, it. inqualificabile.

INCANDESCÉNT, -Ă, *incandescenți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care se află în stare de incandescență. — Din fr. **incandescent,** lat. **incandescens, -ntis.**

INCANDESCÉNŢĂ s.f. (Adesea fig.) Stare a unui corp care, datorită temperaturii ridicate, emite lumină (şi radiaţii infraroşii). G *Lampă cu incandescență* = lampă electrică în care lumina este produsă cu ajutorul încălzirii electrice a unui fir metalic la temperaturi înalte şi într-un spaţiu vid. — Din fr. **incandescence.**

INCANTATÓRIU, -IE, *incantatorii,* adj. (Livr.) Cu caracter de incantaţie. — Din fr. **incantatoire.**

INCANTÁŢIE, *incantații,* s.f. Formulă magică, cântată sau recitată (pentru a obţine un efect supranatural). F Fig. (Stare de) încântare; farmec, delectare. — Din fr. **incantation.**

INCAPÁBIL, -Ă, *incapabili, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este capabil să facă ceva; *p. ext.* nepriceput. F Lipsit de capacitatea legală de a se bucura de anumite drepturi. — Din fr. **incapable.**

INCAPACITÁTE s.f. Lipsă de capacitate, imposibilitate de a face ceva; *p. ext.* nepricepere. F Stare, situaţie a unei persoane care nu are capacitatea legală de a se bucura de anumite drepturi. — Din fr. **incapacité.**

INCARBONIZÁRE s.f. Ansamblu de procese de natură fizică, chimică sau biologică, în cursul căruia substanţele organice vegetale depuse pe fundul unui bazin de sedimentare se îmbogăţesc în carbon, transformându-se în cărbuni. [Var.: **încarbonizáre** s.f.] — **În** + **carbonizare.**

INCARCERÁŢIE s.f. **1.** (Livr.) Încarcerare. **2.** (Med.) Strangulare a unei hernii. — Din fr. **incarcération.**

INCARNÁ, *incarnez,* vb. I. Refl. şi tranz. **1.** A (se) întrupa; a (se) transforma în om. F Fig. A lua sau a da o formă concretă, reală. F Tranz. A juca un rol într-o piesă. **2.** (Despre unghii) A creşte în carne. [Var.: **încarná** vb. I] — Din fr. **incarner,** lat. **incarnare.**

INCARNÁRE, *incarnări,* s.f. Acţiunea de *a (se) incarna* şi rezultatul ei; incarnaţie. [Var.: **încarnáre** s.f.] — V. **incarna.**

INCARNÁT, -Ă, *incarnați, -te,* adj. **1.** Care a luat formă materială, reală; întrupat. **2.** (În sintagma) *Unghie incarnată* = unghie care creşte în carne; onixis. [Var.: **încarnát, -ă** adj.] — V. **incarna.**

INCARNÁŢIE, *incarnații,* s.f. Incarnare. — Din fr. **incarnation.**

INCÁS, -Ă, *incaşi, -se,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte dintr-un trib indian din America de Sud. **2.** Adj. Care aparţine incaşilor (**1**), privitor la incaşi. [Var.: **ínca** adj., **incáş, -ă** s.m. şi f., adj.] — Din fr. **incas, inca.**

INCASÁBIL, -Ă, *incasabili, -e,* adj. Care nu se sparge (uşor). — Din fr. **incassable.**

INCÁSO s.n. Modalitate de plată în schimburile economice internaţionale care constă într-o obligaţie de plată a cumpărătorului, asumată prin contract, contra documente comerciale transmise de banca beneficiarului plăţii la banca plătitorului. — Din it. **incasso.**

INCASTELÚRĂ s.f. (Med. vet.) Deformare a copitei la animale. [Var.: **încastelúră** s.f.] — Din fr. **encastelure.**

INCÁŞ, -Ă s.m. şi f., adj. v. **incas.**

INCAVÁŢIE, *incavații,* s.f. (Rar) Adâncitură relativ largă, executată la suprafaţa unei piese prin deformare plastică. — Din engl. **incavation.**

INCENDIÁ, *incendiez,* vb. I. Tranz. A da foc, a provoca un incendiu (cu scopul de a distruge). F Fig. A aţâţa la război, la revoltă, a îndemna la acţiuni violente. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **incendier.**

INCENDIÁR, -Ă, *incendiari, -e,* adj. Care provoacă (sau poate provoca) un incendiu. F Fig. Care aţâţă, îndeamnă la acţiuni violente. [Pr.: *-di-ar*] — Din fr. **incendiaire,** lat. **incendiarius.**

INCENDIÁT, -Ă, *incendiați, -te,* adj. Care a suferit un incendiu. [Pr.: *-di-at*] — V. **incendia.**

INCENDIATÓR, -OÁRE, *incendiatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care provoacă un incendiu. F Fig. Persoană care îndeamnă la acţiuni violente; instigator, provocator. [Pr.: *-di-a-*] — **Incendia** + suf. *-tor.*

INCENDIÉRE, *incendieri,* s.f. Acţiunea de *a incendia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **incendia.**

INCÉNDIU, *incendii,* s.n. Foc mare care cuprinde (şi distruge parţial sau total) o clădire, o pădure etc.; pârjol. — Din lat. **incendium.** Cf. it. incendio, fr. incendie.

INCÉRT, -Ă, *incerți, -te,* adj. Care nu este cert; nesigur, îndoielnic; schimbător. — Din lat. **incertus.**

INCERTITÚDINE, *incertitudini,* s.f. Lipsă de certitudine; nesiguranţă, îndoială, ezitare. — Din fr. **incertitude,** lat. **incertitudo, -inis.**

INCESÍBIL, -Ă, *incesibili, -e,* adj. (Jur.; despre bunuri) Care nu poate fi cedat. — Din fr. **incessible.**

INCESIBILITÁTE s.f. (Jur.) Calitate a unui bun de a fi incesibil. — Din fr. **incessibilité.**

INCÉST, *incesturi,* s.n. Infracţiune care constă în întreţinerea de relaţii sexuale între părinţi şi copii sau între fraţi şi surori. — Din fr. **inceste,** lat. **incestus.**

INCESTUÓS, -OÁSĂ, *incestuoşi, -oase,* adj. Cu caracter de incest, vinovat de incest. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **incestueux,** lat. **incestuosus.**

INCH, *inchi,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 2,54 cm, folosită în Marea Britanie şi în Statele Unite ale Americii. [Pr.: *inč*] — Cuv. engl.

INCHIETÚDINE s.f. (Livr.) Nelinişte. [Pr.: *-chi-e-*] – Din fr. **inquiétude,** lat. **inquietudo, -inis.**

INCHIZITÓR, *inchizitori,* s.m. Judecător din tribunalul ecleziastic al Inchiziţiei. F Fig. Anchetator aspru. — Din fr. **inquisiteur.**

INCHIZITORIÁL, -Ă, *inchizitoriali, -e,* adj. De Inchiziţie sau de inchizitor, privitor la Inchiziţie sau la inchizitor. F Fig. Foarte crud, foarte aspru. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **inquisitorial.**

INCHIZÍŢIE s.f. Instituţie a Bisericii catolice, creată la sfârşitul sec. XII şi începutul sec. XIII, însărcinată cu apărarea credinţei creştine şi reprimarea ereziei. — Din fr. **inquisition,** lat. **inquisitio.**

INCIDÉNT, -Ă, *incidenți, -te,* s.n., adj. **I.** S.n. **1.** Întâmplare neaşteptată (şi neplăcută) care apare în desfăşurarea unei acţiuni. G *Incident de frontieră* = ciocnire armată între unităţi grănicereşti care aparţin unor state limitrofe. F Greutate, dificultate. **2.** Obiecţie (secundară şi neaşteptată) ridicată în cursul unui proces de una dintre părţi. **II.** Adj. **1.** (Despre cuvinte sau propoziţii) Care este intercalat între părţile unei propoziţii sau fraze. **2.** (Fiz.; în sintagma) *Rază incidentă* = rază de lumină care cade pe suprafaţa unui corp sau pe suprafaţa care separă două medii. — Din fr. **incident.**

INCIDENTÁL, -Ă, *incidentali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care intervine întâmplător; accidental. — Din fr. **incidentel.**

INCIDÉNŢĂ, *incidențe,* s.f. **1.** Întâlnire a razelor de lumină, a fasciculelor de lumină, a particulelor etc. între ele sau cu suprafeţele corpurilor. G *Punct de incidenţă* = punct în care o rază de lumină întâlneşte un corp sau suprafaţa de separare a două medii. *Unghi de incidenţă* = unghi format de raza incidentă cu perpendiculara în punctul de incidenţă. **2.** (Med.) Totalitatea cazurilor de îmbolnăvire provocate de o anumită boală infecţioasă pe o perioadă dată, raportată la totalul populaţiei. **3.** (Biol.) Prezenţă a unui caracter, normal sau patologic, într-o populaţie oarecare, cercetată într-o anumită perioadă. — Din fr. **incidence.**

INCINERÁ, *incinerez,* vb. I. Tranz. A arde un cadavru sau altă substanţă organică, prefăcându-le în cenuşă. — Din fr. **incinérer,** lat. **incinerare.**

INCINERÁRE, *incinerări,* s.f. Acţiunea de *a incinera* şi rezultatul ei; incinerație. — V. **incinera.**

INCINERÁŢIE, *incinerații,* s.f. Incinerare. — Din fr. **incinération.**

INCÍNTĂ, *incinte,* s.f. **1.** Spaţiu (mare) închis în interiorul unei construcţii. **2.** Suprafaţă de teren înconjurată din toate părţile de construcţii, de amenajări. **3.** În sintagma) *Incintă acustică* = casetă de lemn de construcţie specială în care sunt fixate unul sau mai multe difuzoare în scopul ameliorării caracteristicilor acustice ale acestora; boxă. — Din fr. **enceinte.**

INCIPIÉNT, -Ă, *incipienți, -te,* adj. Care se află la început; începător. [Pr.: *-pi-ent*] — Din lat. **incipiens, -ntis,** it. **incipiente.**

ÍNCIPIT, *incipituri,* s.n. Formulă introductivă dintr-o carte tipărită sau dintr-un manuscris antic ori medieval, care cuprindea titlul lucrării şi numele autorului. — Din lat. [hic] **incipit** „aici începe”.

INCISÍV[1], *incisivi,* s.m. (Şi în sintagma *dinţi incisivi)* Fiecare dintre dinţii laţi, cu rădăcinile neramificate, aflaţi în planul anterior al arcadelor dentare, sus şi jos, şi folosiţi pentru tăierea alimentelor. — Din fr. **incisive.**

INCISÍV[2] -Ă, *incisivi, -e,* adj. Pătrunzător; tăios, muşcător. *Stil incisiv.* — Din fr. **incisif.**

INCISIVITÁTE, *incisivități,* s.f. Însuşirea de a fi incisiv[2], pătrunzător, tăios, muşcător. — **Incisiv** + suf. *-itate.*

INCITÁ, *incít,* vb. I. Tranz. A aţâţa, a întărâta; a instiga la... — Din fr. **inciter,** lat., it. **incitare.**

INCITÁBIL, -Ă, *incitabili, -e,* adj. Care poate fi incitat. — Din fr. **incitable.**

INCITABILITÁTE s.f. Stare de incitare; însuşirea a ceea ce este incitabil. — Din fr. **incitabilité.**

INCITÁNT, -Ă, *incitanți, -te,* Care incită, incitator; incitativ. — Din fr. **incitant.**

INCITÁRE, *incitări,* s.f. Acțiunea de *a incita* și rezultatul ei; ațâțare, întărâtare, instigare, incitație. — V. **incita.**

INCITÁT, -Ă, *incitați, -te,* adj. Ațâțat, întărâtat, instigat. — V. **incita.**

INCITATÍV, -Ă, *incitativi, -e,* adj. (Rar) Incitant. — Din fr. **incitatif.**

INCITATÓR, -OÁRE, *incitatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care incită; instigator. — Din fr. **incitateur.**

INCITĂȚIE, *incitații,* s.f. Incitare. — Din fr. **incitation,** lat. **incitatio.**

INCIZÁ, *incizez,* vb. I. Tranz. A face o incizie; a ornamenta cu ajutorul inciziilor. — Din fr. **inciser.**

INCIZÁRE, *incizări,* s.f. Acțiunea de *a inciza;* (concr.) incizie (**3**). — V. **inciza.**

INCÍZIE, *incizii,* s.f. **1.** (Med.) Tăietură, secționare făcută într-un țesut cu bisturiul sau cu un alt instrument chirurgical. **2.** Tăietură făcută în scoarța unui arbore, cu scopul de a opri și de a dirija o cantitate mai mare de substanțe nutritive către inflorescențe, provocând astfel o creștere mai mare a fructelor și grăbirea coacerii lor. **3.** Tehnică de ornamentare a unui obiect din lut, piatră, metal prin zgârierea în adâncime cu ajutorul unui instrument special; ornament astfel rezultat. — Din fr. **incision,** lat. **incisio.**

INCIZÚRĂ, *incizuri,* s.f. **1.** (Anat.) Adâncitură pe suprafața unei structuri anatomice. **2.** (Med.) Incizie (**1**). **3.** (Tehn.) Crăpătură, crestătură. — Din fr. **incisure.**

INCLASÁBIL, -Ă, *inclasabili, -e,* adj. Care nu se poate clasa. — Din fr. **inclassable.**

INCLEMÉNT, -Ă, *inclemenți, -te,* adj. (Livr.) Neiertător. — Din fr. **inclément.**

INCLEMÉNȚĂ s.f. (Livr.) Neîndurare. — Din fr. **inclémence.**

INCLINOGRÁMĂ, *inclinograme,* s.f. Grafic în care se reprezintă proiecția pe plan orizontal a poziției axei unei sonde, incluzând variația înclinării sondei cu adâncimea și variația azimutului corespunzător. — Din engl. **inclinogram.**

INCLINOMETRÍE s.f. Operație de măsurare și înregistrare a poziției în spațiu a unei găuri de sondă. — Din fr. **inclinométrie.**

INCLINOMÉTRU, *inclinometre,* s.n. **1.** Aparat pentru măsurarea și înregistrarea poziției unei găuri de sondă. **2.** Instrument care servește la măsurarea unghiurilor de înclinare a unei nave în raport cu orizontul. **3.** Instrument care indică direcția magnetismului Pământului. — Din fr. **inclinomètre,** engl. **inclinometer.**

INCLÚDE, *includ,* vb. III. Tranz. A cuprinde, a conține, a înghloba. — Din lat. **includere.**

INCLÚDERE, *includeri,* s.f. Acțiunea de *a include* și rezultatul ei; cuprindere, înglobare. — V. **include.**

INCLÚS, -Ă, *incluși, -se,* adj. Care este cuprins, conținut, înglobat. — V. **include.**

INCLUSÍV adv. Împreună cu...; și cu... F Și cel din urmă (dintr-o serie de numere, de date etc.) — Din fr. **inclusif.**

INCLUZIÚNE, *incluziuni,* s.f. **1.** Particulă de material străin conținută în masa unui corp solid. F Defect de fabricație al unei piese, constând în prezența în masa metalică a unor particule izolate. **2.** (Mat.) Relație între două mulțimi prin care se exprimă faptul că orice element al primei mulțimi îi aparține și celeilalte. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **inclusion,** lat. **inclusio, -onis.**

INCOAGULÁBIL, -Ă, *incoagulabili, -e,* adj. Care nu se coagulează sau nu poate fi coagulat. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **incoagulable.**

INCOAGULABILITÁTE s.f. (Med.) Lipsă de coagulare. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **incoagulabilité.**

INCOATÍV, -Ă, *incoativi, -e,* adj., s.n. (Verb) Care exprimă începutul unei acțiuni. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **inchoatif,** lat. **inchoativus.**

INCOERCÍBIL, -Ă, *incoercibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi constrâns. F (Fiz.) Care nu poate fi reținut, comprimat într-un recipient. [Pr.: *-co-er-*] — Din fr. **incoercible.**

INCOERCIBILITÁTE s.f. (Livr.) Imposibilitatea de a constrânge, de a stăpâni. [Pr.: *-co-er-*] — Din fr. **incoercibilité.**

INCOERÉNT, -Ă, *incoerenți, -te,* adj. (Despre oameni) Lipsit de logică în gândire, în exprimare, în manifestări; (despre manifestările oamenilor) lipsit de logică. [Pr.: *-co-e-*. — Var.: **incoherént, -ă** adj.] — Din fr. **incohérent.**

INCOERÉNȚĂ, *incoerențe,* s.f. Lipsă de legătură logică (în gândire, în exprimare sau acțiune). [Pr.: *-co-e-*. — Var.: **incoherénță** s.f.] — Din fr. **incohérence.**

INCÓGNITO adj. invar., adv. (În legătură cu o persoană aflată în călătorie) Fără să fie cunoscut; în ascuns; cu nume fals. — Din fr., it. **incognito.**

INCOGNOSCÍBIL, -Ă, *incognoscibili, -e,* adj. (Fil.) Care nu poate fi cunoscut de rațiunea omenească (deși se presupune că există în realitate). — Din fr. **incognoscible.**

INCOGNOSCIBILITÁTE s.f. (Fil.) Însușirea sau starea de a fi incognoscibil. — Din fr. **incognoscibilité.**

INCOHERÉNT, -Ă adj. v. **incoerent.**

INCOHERÉNȚĂ s.f. v. **incoerență.**

INCOLINÍSM, *incolinisme,* s.n. (Biol.) Formă de conviețuire a două organisme în care unul folosește gazda numai ca adăpost. — Din fr. **incolinisme.**

INCOLÓR, -Ă, *incolori, -e,* adj. Care nu are culoare, care nu e colorat. F Fig. Fără personalitate, fără strălucire; șters, searbăd. — Din fr. **incolore,** lat. **incolor.**

INCOMBUSTÍBIL, -Ă, *incombustibili, -e,* adj. (Despre corpuri) Care nu poate fi ars, care nu este combustibil; necombustibil. — Din fr. **incombustible.**

INCOMBUSTIBILITÁTE s.f. Proprietate a unui corp de a fi incombustibil. — Din fr. **incombustibilité.**

INCOMENSURÁBIL, -Ă, *incomensurabili, -e,* adj. **1.** Care nu poate fi măsurat; foarte mare, nemăsurat, nelimitat. F Care nu poate fi evaluat, care este foarte valoros. **2.** (Mat.; despre mărimi) A căror măsură nu poate fi exprimată de un număr rațional. — Din fr. **incommensurable.**

INCOMENSURABILITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi incomensurabil (**1**) din cauza dimensiunilor foarte mari. F Imposibilitate de evaluare din cauza valorii prea mari. **2.** (Mat.) Caracteristică a unor mărimi de a fi incomensurabile (**2**). — Din fr. **incommensurabilité.**

INCOMESTÍBIL, -Ă, *incomestibili, -e,* adj. Care nu este bun de mâncat; necomestibil. — Din fr. **incomestible.**

INCOMÓD, -Ă, *incomozi, -de,* adj. **1.** (Despre lucruri, adesea adverbial) Care nu este comod, care stânjenește. **2.** (Despre ființe) Care deranjează, supără, stinghерește, indispune. — Din fr. **incommode,** lat. **incommodus.**

INCOMODÁ, *incomodez,* vb. I. Tranz. A tulbura liniștea cuiva; a deranja, a stingheri, a stânjeni. — Din fr. **incommoder,** lat. **incommodare.**

INCOMODÁNT, -Ă, *incomodanți, -te,* adj. Supărător, jenant. — Din fr. **incommodant.**

INCOMODÁRE s.f. Acțiunea de *a incomoda* și rezultatul ei. — V. **incomoda.**

INCOMODITÁTE s.f. Lipsă de comoditate. F Neplăcere, jenă. — Din fr. **incommodité.**

INCOMPARÁBIL, -Ă, *incomparabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu se poate compara cu nimic (prin însușiri); fără pereche, fără seamăn, neasemănat, extraordinar; necomparabil. — Din fr. **incomparable,** lat. **incomparabilis.**

INCOMPATÍBIL, -Ă, *incompatibili, -e,* adj. Care nu poate exista simultan cu altceva, care nu este compatibil cu altceva; necompatibil. F (Despre funcții, profesii etc.) Care se află în raport de incompatibilitate față de alta. **3.** (Mat.; despre sisteme de ecuații sau inecuații) Care nu are soluții.— Din fr. **incompatible.**

INCOMPATIBILITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi incompatibil; nepotrivire, necompatibilitate. **2.** (Jur.) Starea de nepotrivire între două funcții, profesii sau sarcini, care face ca o persoană să nu le poată exercita ori ocupa în același timp. **3.** (Med.) Termen folosit de obicei în legătură cu transfuziile de sânge pentru a arăta o nepotrivire de grupă sangvină. **4.** (Mat.) Caracteristică a unui sistem de ecuații sau inecuații de a fi incompatibil. **5.** (Biol.) Incapacitate a gameților masculini și feminini de a fuziona pentru a forma un zigot viabil. — Din fr. **incompatibilité.**

INCOMPETÉNT, -Ă, *incompetenți, -te,* adj. Care nu este competent; care nu are dreptul de a face ceva; necompetent. F (Despre un organ de stat) Care nu are competența de a judeca, cerceta sau rezolva o anumită problemă. — Din fr. **incompétent.**

INCOMPETÉNȚĂ, *incompetențe,* s.f. Lipsă de competență. [Var.: **incompetínță** s.f.] — Din fr. **incompétence.**

INCOMPETÍNȚĂ s.f. v. **incompetență.**

INCOMPLÉCT, -Ă adj. v. **incomplet.**

INCOMPLÉT, -Ă, *incompleți, -te,* adj. Care nu este complet, întreg; căruia îi lipsește una sau mai multe dintre părțile sale componente; cu lipsuri, necomplet. [Var.: **incompléct, -ă** adj.] — Din fr. **incomplet.**

INCOMPREHENSÍBIL, -Ă, *incomprehensibili, -e,* adj. Care nu este comprehensibil, care nu poate fi înțeles, cuprins cu mintea; de neînțeles. — Din fr. **incompréhensible.**

INCOMPREHENSIBILITÁTE s.f. Lipsă de înțelegere; caracterul a ceea ce este incomprehensibil. — Din fr. **incompréhensibilité.**

INCOMPREHENSIÚNE s.f. (Livr.) Incapacitate de a înțelege sau de a fi înțeles. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **incompréhension.**

INCOMPREHENSÍV, -Ă, *incomprehensivi, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate înțelege; neînțelegător. — Din fr. **incompréhensif.**

INCOMPRESÍBIL, -Ă, *incompresibili, -e,* adj. (Fiz.) Care nu este compresibil, care nu se poate comprima sub acțiunea unei presiuni exterioare; necompresibil. — Din fr. **incompressible.**

INCOMPRESIBILITÁTE s.f. Însușirea unui corp de a fi incompresibil; necompresibilitate. — Din fr. **incompressibilité.**

INCOMUNICÁBIL, -Ă, *incomunicabili, -e,* adj. **1.** Care nu trebuie sau nu poate fi comunicat; intransmisibil. **2.** (Rar) Inexprimabil. — Din fr. **incommunicable.**

INCOMUNICABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea de a fi incomunicabil. — Din fr. **incommunicabilité.**

INCOMUTÁBIL, -Ă, *incomutabili, -e,* adj. (Mat.) Care nu poate fi comutat. — Din fr. **incommutable.**

INCOMUTABILITÁTE s.f. (Mat.) Însușirea de a fi incomutabil. — Din fr. **incommutabilité.**

INCONCEPTÍBIL, -Ă, *inconceptibili, -e,* adj. (Livr.) Care este de neconceput; imposibil. — Din it. **inconcettibile.**

INCONCILIÁBIL, -Ă, *inconciliabili, -e,* adj. (Despre idei, concepții etc.) Care nu poate fi conciliat; de neîmpăcat, neconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **inconciliable.**

INCONÉL s.m. Aliaj pe bază de nichel, rezistent la temperaturi înalte și coroziune, folosit în construcția reactoarelor nucleare, la motoarele rachetelor etc. — Din fr., engl. **Inconel.**

INCONFORMÍSM s.n. (Rar) Nonconformism. — **In[1]- + conformism.**

INCONFÓRT s.n. Lipsă de confort. — Din fr. **inconfort.**

INCONFORTÁBIL, -Ă, *inconfortabili, -e,* adj. Neconfortabil. — Din fr. **inconfortable.**

INCONFUNDÁBIL, -Ă, *inconfundabili, -e,* adj. Care este bine individualizat, care nu poate fi confundat, de neconfundat. — **In[1]- + confundabil.**

INCONGELÁBIL, -Ă, *incongelabili, -e,* adj. Care nu poate fi congelat, care nu îngheață. — Din fr. **incongelable.**

INCONGRUÉNT, -Ă, *incongruenți, -te,* adj. Care nu este congruent, care nu se potrivește, care nu este în concordanță cu ceva; nepotrivit, neconcordant. [Pr.: *-gru-ent*] — Din lat. **incongruens, -ntis,** it. **incongruente.**

INCONGRUÉNȚĂ, *incongruențe,* s.f. Faptul de a fi incongruent; nepotrivire, neconcordanță, dezacord. [Pr.: *-gru-en-*] — Din it. **incongruenza,** lat. **incongruentia.**

INCONSECVÉNT, -Ă, *inconsecvenți, -te,* adj. Lipsit de consecvență, care își schimbă ideile, concepțiile etc.; schimbător, instabil, inconstant, nestatornic, neconsecvent. — Din fr. **inconséquent,** lat. **inconsequens, -ntis.**

INCONSECVÉNȚĂ, *inconsecvențe,* s.f. Lipsă de consecvență în idei sau în acțiuni; neconsecvență, instabilitate, inconstanță. — Din fr. **inconséquence,** lat. **inconsequentia.**

INCONSISTÉNT, -Ă, *inconsistenți, -te,* adj. Care este lipsit de consistență, de soliditate; neconsistent; fără tărie; slab, moale. — Din fr. **inconsistant.**

INCONSISTÉNȚĂ s.f. **1.** Lipsă de consistență, de soliditate. **2.** (Log.) Caracteristică a unei mulțimi de enunțuri care implică logic o contradicție sau are consecințe contradictorii. — Din fr. **inconsistance.**

INCONSOLÁBIL, -Ă, *inconsolabili, -e,* adj. Care nu poate fi consolat; nemângâiat, neconsolabil, neconsolat. — Din fr. **inconsolable,** lat. **inconsolabilis.**

INCONSTÁNT, -Ă, *inconstanți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care nu este constant; schimbător, nestatornic, instabil, ușuratic. — Din fr. **inconstant.**

INCONSTÁNȚĂ, *inconstanțe,* s.f. Lipsă de constanță; nestatornicie. — Din fr. **inconstance.**

INCONSUMÁBIL, -Ă, *inconsumabili, -e,* adj. Care nu poate sau nu trebuie să fie consumat; de nemâncat, necomestibil. — Din fr. **inconsommable.**

INCONȘTIÉNT, -Ă, *inconștienți, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu este conștient, care nu știe ce face, care și-a pierdut cunoștința (ca urmare a unei stări patologice). **2.** (Adesea adverbial) Care nu are o atitudine conștientă față de realitatea înconjurătoare; fără minte, fără judecată. F (Despre fenomene psihice) Care scapă conștiinței, de care omul nu-și dă seama; involuntar, automat, instinctiv. **II.** S.n. **1.** (Psih.; la Freud) Instinctele reprimate ale persoanei și dorințele, ideile, imaginile asociate lor și inaccesibile direct conștiinței. **2.** (Fil.; la E. von Hartmann) Principiu unic față de care conștiința este numai o manifestare. [Pr.: *-și-ent*] — Din fr. **inconscient** (după *conștient*).

INCONȘTIÉNȚĂ s.f. **1.** Lipsă sau pierdere a cunoștinței, care apare în diferite boli neuropsihice. **2.** Lipsa unei atitudini conștiente, raționale față de realitatea înconjurătoare; stare sufletească în care omul nu-și dă seama de actele sale. [Pr.: *-și-en-*] — Din fr. **inconscience** (după *inconștient).*

INCONTESTÁBIL, -Ă, *incontestabili, -e,* adj. Care nu poate fi contestat, care nu poate fi pus la îndoială; de netăgăduit, indiscutabil, sigur, necontestabil. F (Adverbial) Fără îndoială, fără discuție, indiscutabil. — Din fr. **incontestable.**

INCONTESTABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este incontestabil. — Din fr. **incontestabilité.**

INCONTINÉNT, -Ă, *incontinenți, -te,* adj. Care este lipsit de moderație, care este nereținut; violent. F Desfrânat. F Care suferă de incontinență. — Din fr. **incontinent.**

INCONTINÉNȚĂ s.f. Lipsă de continență, eliminare involuntară a urinei sau a materiilor fecale, neputință de a reține urina sau materiile fecale. F Neputință de a-și înfrâna unele dorințe sau acțiuni. F Fig. (Fam.) Logoree, limbuție. — Din fr. **incontinence,** lat. **incontinentia.**

INCONTÍNUU adv. v. **încontinuu.**

INCONVENÁBIL, -Ă, *inconvenabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este convenabil; neconvenabil. — Din fr. **inconvenable.**

INCONVENIÉNT, *inconveniente,* s.n. Neajuns, dezavantaj; dificultate, obstacol, piedică. [Pr.: *-ni-ent*] — Din fr. **inconvénient,** lat. **inconveniens, -ntis.**

INCONVERTÍBIL, -Ă, *inconvertibili, -e,* adj. Care nu este convertibil; neconvertibil. — Din fr. **inconvertible.**

INCOORDONÁRE s.f. **1.** Lipsă de coordonare (**1**); necoordonare. **2.** (Med.) Lipsă de coordonare a mișcărilor, cauzată de leziuni ale sistemului nervos sau de stări patologice ale aparatului locomotor; necoordonare. — Din fr., engl. **incoordination.**

INCORÉCT, -Ă, *incorecți, -te,* adj. **1.** Care nu este corect; greșit, eronat, inexact, necorect. **2.** Necinstit, neonest, înșelător. — Din fr. **incorrect.**

INCORECTITÚDINE, *incorectitudini,* s.f. Lipsă de corectitudine; purtare sau faptă incorectă; necinste, șarlatanie, înșelătorie, incorecțiune, necorectitudine. F (La pl.) Părți greșite dintr-o lucrare, dintr-un desen etc. — **In[1]- + corectitudine.**

INCORECȚIÚNE, *incorecțiuni,* s.f. (Înv.) Incorectitudine. [Pr.: *-ți-u-*]— Din fr. **incorrection.**

INCORIGÍBIL, -Ă, *incorigibili, -e,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care nu poate fi îndreptat, corijat, care persistă în greșeli. — Din fr. **incorrigible.**

INCORIGIBILITÁTE s.f. (Rar) Neputință de a se corija, de a se îndrepta; însușirea sau starea a ceea ce este incorigibil. — Din fr. **incorrigibilité.**

INCORPORÁ vb. I v. **încorpora.**

INCORPORÁBIL, -Ă adj. v. **încorporabil.**

INCORPORÁRE s.f. v. **încorporare.**

INCORPORÁȚIE s.f. v. **încorporație.**

INCORUPTÍBIL, -Ă, *incoruptibili, -e,* adj. Care nu poate fi corupt; integru, onest, cinstit. — Din fr. **incorruptible,** lat. **incorruptibilis.**

INCORUPTIBILITÁTE s.f. Calitate a celui care nu se lasă corupt; integritate, cinste exemplară, onestitate. — Din fr. **incorruptibilité,** lat. **incorruptibilitas, -atis.**

ÍNCOT s.n. v. **încot.**

INCREÁT s.n. (Livr.) Ceea ce preexistă formei în care urmează să se constituie la un moment dat. F Ceea ce este etern. [Pr.: *-cre-at*] — Din fr. **increé.**

INCREDÍBIL, -Ă, *incredibili, -e,* adj. Care este de necrezut. — Din it. **incredibile,** lat. **incredibilis.**

INCREDIBILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi incredibil. — Din fr. **incrédibilité,** it. **incredibilità.**

INCREDÚL, -Ă, *increduli, -e,* adj. Care nu crede ușor ceva, care este greu de convins; neîncrezător. — Din fr. **incrédule,** lat. **incredulus.**

INCREDULITÁTE s.f. Însușirea de a nu fi credul; lipsă de încredere; neîncredere. — Din fr. **incrédulité.**

INCREMÉNT s.n. (Rar) Creștere, adaos, spor. — Din lat. **incrementum.**

INCREMENTÁL, -Ă, *incrementali, -e,* adj. (Rar) Care se referă la un increment. — **Increment** + suf. *-al.*

INCRIMINÁ, *incriminez,* vb. I. Tranz. A învinui o persoană de săvârșirea unei crime; *p. gener.* a învinovăți, a acuza. [Var.: **încriminá** vb. I.] — Din fr. **incriminer.**

INCRIMINÁBIL, -Ă, *incriminabili, -e,* adj. Care poate fi incriminat, acuzat. — Din fr. **incriminable.**

INCRIMINÁRE, *incriminări,* s.f. Acțiunea de *a incrimina* și rezultatul ei; *p. gener.* învinuire, învinovățire, acuzație, incriminație. [Var.: **încrimináre** s.f.] — V. **incrimina.**

INCRIMINÁT, -Ă, *incriminați, -te,* adj. Care este acuzat de crimă; care a dat naștere la o învinuire; care este pedepsit de lege; acuzat. F (Substantivat) Persoană învinuită de o crimă. [Var.: **încriminát, -ă** adj.] — V. **incrimina.**

INCRIMINATÓR, -OÁRE, *incriminatori, -oare,* adj. Care incriminează; acuzator. [Var.: **încriminatór, -oáre** adj.] — **Incrimina** + suf. *-tor.*

INCRIMINÁȚIE, *incriminații,* s.f. Incriminare. [Var.: **incriminaţiúne** s.f.] — Din fr. **incrimination.**

INCRIMINAȚIÚNE s.f. v. **incriminație.**

INCRUSTÁ, *incrustez,* vb. I. **1.** Tranz. A împlânta ornamente pe suprafața unui obiect; a împodobi un obiect cu ornamente înfipte în masa acestuia. **2.** Refl. (Despre săruri dizolvate) A se depune sub formă de crustă pe pereții interiori ai unei conducte, ai unui recipient, ai unui rezervor etc. [Var.: **încrustá** vb. I] — Din fr. **incruster,** lat. **incrustare.**

INCRUSTÁRE, *incrustări,* s.f. Acțiunea de *a (se) incrusta* și rezultatul ei; (concr.) incrustație (**2**). [Var.: **încrustáre** s.f.] — V. **incrusta.**

INCRUSTÁT, -Ă, *incrustați, -te,* adj. (Despre obiecte) Împodobit, acoperit cu ornamente înfipte pe suprafață. F (Despre ornamente) Înfipt pe suprafața unui obiect. [Var.: **încrustát, -ă** adj.] — V. **incrusta.**

INCRUSTÁȚIE, *incrustații,* s.f. **1.** Procedeu de fixare în suprafața unui material a altui material, de obicei mai prețios. **2.** Ornament înfipt pe suprafața unui obiect. **3.** Crustă de săruri care s-au depus, în anumite condiții, pe suprafața unui corp. [Var.: **încrustáție,** (înv.) **încrustațiúne** s.f.] — Din fr. **incrustation.**

IN-CUÁRTO adj. invar., s.n. v. **in-quarto.**

INCÚB s.m. Spirit rău despre care se crede că chinuiește oamenii (mai ales femeile) în timpul somnului. — Din fr. **incube.**

INCUBÁ, *incubez,* vb. I. Tranz. (Med.) A infiltra un agent patogen în organism, pentru a urmări reacția organismului la acesta. — Din fr. **incuber.**

INCUBÁRE, *incubări,* s.f. (Med.) Acțiunea de *a incuba* și rezultatul ei. — V. **incuba.**

INCUBÁT, -Ă, *incubați, -te,* adj. (Med.; despre organisme) În care a fost infiltrat un agent patogen, pentru a urmări reacția. — V. **incuba.**

INCUBATÓR, *incubatoare,* s.n. Instalație special amenajată, de clocire artificială, pentru asigurarea condițiilor de temperatură, umiditate etc., necesare dezvoltării embrionului păsărilor; cloșcă artificială. F Cameră special amenajată în care se poate asigura dezvoltarea, în condiții optime, a copiilor născuți prematur. — Din fr. **incubateur.**

INCUBÁȚIE, *incubații,* s.f. **1.** Proces de dezvoltare, naturală sau artificială, a embrionului de păsări sub influența anumitor factori fizici (temperatură, umiditate etc.). **2.** Timpul cuprins între primul contact al organismului cu microbii sau cu virusurile unei boli și primele simptome ale bolii provocate de aceștia. [Var.: **incubațiúne** s.f.] — Din fr. **incubation,** lat. **incubatio, -onis.**

INCUBAȚIÚNE s.f. v. **incubație.**

INCULCÁ, *incúlc,* vb. I. Tranz. A întipări în mintea cuiva, prin repetare, o idee, o concepție etc. — Din fr. **inculquer,** lat. **inculcare.**

INCULCÁRE s.f. Acțiunea de *a inculca* și rezultatul ei; întipărire. — V. **inculca.**

INCULPÁ, *incúlp,* vb. I. Tranz. A învinui, a acuza pe cineva (în fața unei instanțe judecătorești). — Din fr. **inculper,** lat. **inculpare.**

INCULPÁRE s.f. Acțiunea de *a inculpa* și rezultatul ei; acuzare, învinuire. — V. **inculpa.**

INCULPÁT, -Ă, *inculpați, -te,* s.m. și f. Persoană acuzată de o culpă; pârât, acuzat, învinuit. — V. **inculpa.** Cf. fr. i n c u l p é.

INCÚLT, -Ă, *inculți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are o lipsă de cultură elementară, (om) necultivat; *p. restr.* agramat. — Din fr. **inculte,** lat. **incultus.**

INCULTÚRĂ s.f. Lipsă de cultură a unui om; cultură insuficientă. — Din fr. **inculture.**

INCUMBÁ, pers. 3 *incúmbă,* vb I. Intranz. (Despre sarcini, obligații) A se impune, a reveni cuiva. — Din fr. **incomber,** lat. **incumbere.**

INCUNÁBUL, *incunabule,* s.n. Exemplar dintr-o carte tipărită în primii ani ai introducerii tiparului (înainte de anul 1500); *p. ext.* carte foarte veche (și prețioasă). — Din fr. **incunable,** lat. **incunabulum.**

INCURÁBIL, -Ă, *incurabili, -e,* adj. (Despre boli) Care nu poate fi vindecat, fără leac; (despre ființe) care suferă de o boală nevindecabilă, *p. ext.* de un defect moral ce nu (mai) poate fi vindecat. — Din fr. **incurable.**

INCURABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este incurabil. — Din fr. **incurabilité.**

INCURBÁ, *incurbez,* vb. I. Tranz. (Rar) A curba, a îndoi. — Din fr. **incurver** (după *curba*).

INCÚRIE, *incurii,* s.f. (Livr.) Neglijență, neîngrijire. — Din fr. **incurie,** lat. **incuria.**

INCURSIÚNE, *incursiuni,* s.f. **1.** (Mil.) Acțiune de cercetare, de mică amploare, executată prin surprindere pe teritoriul inamicului de către un grup de militari, în scopul obținerii unor informații, distrugerii unor obiective, capturării de prizonieri, de documente etc. F (Sport) Pătrundere în porțiunea de teren a adversarului. **2.** Fig. Cercetare, studiu făcut de cineva într-un subiect străin de preocupările obișnuite, de tema tratată. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **incursion,** lat. **incursio, -onis.**

INCÚSĂ, *incuse,* adj., s.f. (Medalie, monedă veche) care are o față în relief, iar cealaltă scobită. — Din fr. **incuse.**

IN-CVÁRTO adj. invar., s.n. v. **in-quarto.**

INDAMÍNĂ, *indamine,* s.f. (Chim.) Colorant organic albastru sau albastru-verzui. — Din fr., engl. **indamine.**

INDÁN, *indani,* s.n. (Chim.) Hidrocarbură obținută din gudroane, insolubilă în apă, solubilă în dizolvanți organici. — Din engl. **indan.**

INDANTRÉN, *indantreni,* s.m. (Chim.) Colorant sintetic albastru, folosit în imprimarea textilă. [Var.: **indantrónă** s.f.[— Din fr. **indanthrène,** engl. **indanthrone.**

INDANTRÓNĂ s.f. v. **indantren.**

INDECÉNT, -Ă, *indecenți, -te,* adj. Care calcă sau contrazice legile decenței; lipsit de pudoare; necuviincios, nerușinat, impudic, licențios. — Din fr. **indécent,** lat. **indecens, -ntis.**

INDECÉNȚĂ, *indecențe,* s.f. Lipsă de decență, de bună-cuviință; vorbă, faptă, purtare necuviincioasă; necuviință, nerușinare. — Din fr. **indécence,** lat. **indecentia.**

INDECÍS, -Ă, *indeciși, -se,* adj. Care nu este decis, care stă la îndoială; nehotărât, șovăielnic, nedecis. — Din fr. **indécis.**

INDECÍZIE, *indecizii,* s.f. Lipsă de decizie; nehotărâre, șovăială. [Var.: **indeciziúne** s.f.] — Din fr. **indécision.**

INDECIZIÚNE s.f. v. **indecizie.**

INDECLINÁBIL, -Ă, *indeclinabili, -e,* adj. (Gram.) Care nu se declină; nedeclinabil. — Din fr. **indéclinable,** lat. **indeclinabilis.**

INDEFINÍBIL, -Ă, *indefinibili, -e,* adj. Care nu poate fi definit, care nu se poate explica; nedeterminat, neprecis, nelămurit, nedefinibil. — **In[1]-** + **definibil.**

INDEFINISÁBIL, -Ă, *indefinisabili, -e,* adj. (Rar) Nedefinibil. — Din fr. **indéfinissable.**

INDEFINÍT, -Ă, *indefiniți, -te,* adj. Care nu este definit, care nu are limite sau margini determinate; nedefinit, nelămurit. F (Gram.) Nehotărât. — Din fr. **indéfini,** lat. **indefinitus.**

INDEFORMÁBIL, -Ă, *indeformabili, -e,* adj. (Rar) Nedeformabil. — Din fr. **indéformable.**

INDEFRIȘÁBIL, -Ă, *indefrișabili, -e,* adj. (Rar) Nedefrișabil. — Din fr. **indéfrichable.**

INDEHISCÉNT, -Ă, *indehiscenți, -te,* adj. (Despre fructe) Care nu se deschide spontan la maturitate, spre a pune în libertate semințele. — Din fr. **indéhiscent.**

INDEHISCÉNȚĂ s.f. Însușire a fructelor indehiscente. — Din fr. **indéhiscence.**

INDELÉBIL, -Ă, *indelebili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi șters din amintire, care nu se poate uita; de nești. — Din fr. **indélébile,** lat. **indelebilis.**

INDELEBILITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi indelebil. — Din fr. **indélébilité.**

INDELICÁT, -Ă, *indelicați, -te,* adj. (Rar) Nedelicat. — Din fr. **indélicat.**

INDELICATÉȚĂ s.f. v. **indelicatețe.**

INDELICATÉȚE, *indelicateți,* s.f. Lipsă de delicatețe; vorbă, faptă, purtare jignitoare, grosolană; nedelicatețe. [Var.: **indelicatéță** s.f.] — Din fr. **indélicatesse.**

INDÉMN, -Ă, *indemni, -e,* adj. (Jur.) Care nu a suferit pagube, pierderi etc. — Din fr. **indemne.**

INDEMNITÁTE, *indemnități,* s.f. (Rar) Indemnizație (**1**). — Din fr. **indemnité,** lat. **indemnitas, -atis.**

INDEMNIZÁ, *indemnizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A despăgubi (pe cineva) de cheltuieli. — Din fr. **indemniser.**

INDEMNIZÁRE, *indemnizări,* s.f. (Rar) Indemnizație (**1**). [Var.: **îndemnizáre** s.f.] — V. **indemniza.**

INDEMNIZÁȚIE, *indemnizații,* s.f. **1.** Sumă de bani care se acordă cuiva în afara salariului, destinată să acopere cheltuielile făcute de un angajat în scopul îndeplinirii unei sarcini de serviciu; indemnizare. F Despăgubire pentru un prejudiciu, pentru o pagubă suferită etc.; indemnitate. F Contravaloarea în bani a unei plăți în natură. **2.** Alocație bănească care nu are caracter de salariu. [Var.: **îndemnizáție** s.f.] — Din fr. **indemnisation.**

INDEMONSTRÁBIL, -Ă, *indemonstrabili, -e,* adj. Nedemonstrabil. — Cf. fr. i n d é m o n t r a b l e.

INDEMONSTRABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea a ceea ce este indemonstrabil. — Cf. fr. i n d é m o n t r a b i l i t é.

INDENTÁȚIE, *indentații,* s.f. (Geogr.) Adâncitură, crestătură (a coastei marine) cu aspect de mușcătură. — Din fr. **indentation.**

INDEPENDÉNT, -Ă, *independenți, -te,* adj. Care nu depinde de cineva sau de ceva; (despre un popor, un stat) care se bucură de independență, liber[2], autonom. G Loc. prep. *Independent de…* = fără a ține seamă de…, indiferent de… **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Care se bizuie pe puterile proprii, cu inițiativă personală. — Din fr. **indépendant.**

INDEPENDÉNȚĂ s.f. **1.** Situație a unui stat sau a unui popor care se bucură de suveranitate națională; stare de neatârnare și drept de a rezolva liber (cu respectarea drepturilor altor state și a principiilor dreptului

internațional) problemele sale interne și externe, fără amestec din afară; autonomie. **2.** Situație a unei persoane care judecă lucrurile și acționează în mod independent, neinfluențată de alții. — Din fr. **indépendance.**

INDEROGÁBIL, -Ă, *inderogabili, -e,* adj. (Jur.; despre legi, regulamente etc.) Care nu permite derogări. — **In**[1]**-** + **derogabil.**

INDESCIFRÁBIL, -Ă, *indescrifrabili, -e,* adj. (Despre un text sau despre scrisul cuiva) Care nu se poate descifra; de neînțeles, nedescifrabil, neciteț, ilizibil. — Din fr. **indéchiffrable.**

INDESCRIPTÍBIL, -Ă, *indescriptibili, -e,* adj. Care nu poate fi descris sau exprimat în cuvinte, de nedescris. — Din fr. **indescriptible.**

INDESTRUCTÍBIL, -Ă, *indestructibili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi distrus, dărâmat, nimicit; trainic, rezistent. — Din fr. **indestructible.**

INDESTRUCTIBILITÁTE, *indestructibilități,* s.f. Calitatea, caracterul de a fi indestructibil. — Din fr. **indestructibilité.**

INDEȘIRÁBIL, -Ă, *indeșirabili, -e,* adj. (Despre țesături, tricotaje etc.) Care nu se poate deșira (ușor); nedeșirabil. — Din fr. **indéchirable.**

INDETERMINÁBIL, -Ă, *indeterminabili, -e,* adj. Care nu poate fi determinat; de nedeterminat; nedeterminabil. — Din fr. **indéterminable,** lat. **indeterminabilis.**

INDETERMINÁRE, *indeterminări,* s.f. Lipsă de determinare; nedeterminare. — Din fr. **indétermination.**

INDETERMINÍSM s.n. Concepție filosofică opusă determinismului, care afirmă că oamenii dispun de o libertate absolută a voinței. — Din fr. **indéterminisme.**

INDETERMINÍST, -Ă, *indeterminiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al indeterminismului. — Din fr. **indéterministe.**

ÍNDEX, (**1**) *indexuri,* s.n., (**2**) *indecși,* s.m. **1.** S.n. Listă alfabetică sau pe materii pusă la sfârșitul sau la începutul unei cărți sau apărută în volum separat, cuprinzând materiile, autorii sau cuvintele conținute în ea, cu indicarea paginilor (și a volumelor) unde se găsesc; indice (**5**). G *Index bibliografic* = lucrare de îndrumare bibliografică, cuprinzând lista principalelor scrieri privitoare la o problemă, însoțită uneori de adnotări asupra conținutului lor. G Expr. *A pune la index* = **a)** a trece o carte în lista cărților interzise; **b)** *fig.* (fam.) a socoti, a trata pe cineva ca nedemn, nevrednic sau primejdios. **2.** S.m. Degetul arătător. [Acc. și: (**2**) *indéx*] — Din lat., fr. **index.**

INDEXÁ, *indexez,* vb. I. Tranz. **1.** A întocmi un index (**1**). **2.** A introduce un cuvânt, un autor etc. într-un index (**1**). **3.** (Economie) A corela variațiile unei valori, cu valoarea elementului de referință. F Spec. A corela salariile cu nivelul prețurilor. — Din fr. **indexer.**

INDEXÁRE, *indexări,* s.f. Acțiunea de *a indexa* și rezultatul ei. — V. **indexa.**

INDEXÁT, -Ă, *indexați, -te,* adj. **1.** (Despre cuvinte, autori etc.) Care a fost introdus într-un index. **2.** (Despre salarii) Care a fost corelat cu nivelul creșterii prețurilor. — V. **indexa.**

INDEZIRÁBIL, -Ă, *indezirabili, -e,* adj. Care nu este dorit; nedorit, neplăcut. — Din fr. **indésirable.**

INDIÁN[1] s.n. Țesătură de bumbac subțire și fină, albită, vopsită sau imprimată, din care se confecționează obiecte de lenjerie. [Pr.: *-di-an.* — Var.: **indiánă** s.f.] — Din fr. **indienne.**

INDIÁN[2]**, -Ă,** *indieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Indiei sau este originară de acolo. F (Impr.) Persoană care face parte din populația indigenă a Americii; amerindian. **2.** Adj. Care aparține Indiei sau indienilor (**1**), privitor la India ori la indieni; indic. F (Impr.) Care aparține populației indigene a Americii, privitor la această populație. F (Substantivat, f.) Limba indiană. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **indien.**

INDIÁNĂ[1]**,** *indiene,* s.f. Prăjitură umplută cu frișcă și acoperită cu glazură de ciocolată. [Pr.: *-di-a-*] — Cf. germ. I n d i a n e r [krapfen].

INDIÁNĂ[2] s. f. v. **indian**[1].

INDIÁNCĂ, *indience,* s.f. **1.** Femeie care face parte din populația Indiei sau este originară de acolo. **2.** (Impr.) Femeie care face parte din populația autohtonă a Americii. — **Indian** + suf. *-că.*

INDIANÍSM, (**2**) *indianisme,* s.n. **1.** Disciplină care se ocupă cu studiul limbilor vorbite în India. **2.** Idiotism propriu limbilor vorbite în India. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **indianisme.**

INDIANÍST, -Ă, *indianiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu studiul limbilor și civilizației din India. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **indianiste.**

INDIANÍSTICĂ s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul limbii și al civilizației Indiei de dinaintea venirii europenilor. — Din germ. **Indianistik.**

ÍNDIC, -Ă, *indici, -ce,* adj. (Rar) Indian[2] (**2**). — Din lat. **indicus.**

INDICÁ, *indíc,* vb. I. Tranz. **1.** A arăta pe cineva sau ceva; a face cunoscut, a semnala. **2.** A recomanda, a prescrie (tratamente, medicamente etc.). — Din fr. **indiquer,** lat. **indicare.**

INDICÁN s.n. Substanță organică ce se găsește în indigo (**3**). — Din fr. **indican.**

INDICANEMÍE, *indicanemii,* s.f. (Med.) Prezență a indicanului în sânge; cantitate de indican prezentă în sânge. — Din fr. **indicanémie.**

INDICANURÍE, *indicanurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a indicanului în urină; cantitate de indican prezentă în urină. — Din fr. **indicanurie.**

INDICÁRE, *indicări,* s.f. Acțiunea de *a indica* și rezultatul ei; arătare, semnalare; recomandare. — V. **indica.**

INDICÁT, -Ă, *indicați, -te,* adj. Care este arătat, desemnat, anunțat, hotărât, menit. F Care este potrivit, corespunzător. *Medicament indicat.* — V. **indica.**

INDICATÍV, -Ă, *indicativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar) Care indică, care îndrumă. **2.** Adj. (Gram.; în sintagma) *Mod indicativ* (și substantivat, n.) = mod personal care exprimă, de obicei, o acțiune prezentată de către vorbitor ca reală. **3.** S.n. Tot ceea ce servește pentru a indica ceva. **4.** S.n. Denumire convențională atribuită unităților millitare, comandanților și unor ofițeri din statele-majore în scopul păstrării secretului și pentru a nu fi recunoscute de inamic. **5.** S.n. Semnal de identificare la începutul sau sfârșitul programului (de radio și de televiziune). G *Indicativ de apel* = apelativ convențional format din litere sau cifre al unei stații de radioemisie care permite ca aceasta să fie identificată de alte stații sau să fie chemată. — Din fr. **indicatif,** lat. **indicativus.**

INDICATÓR, -OÁRE, *indicatori, -oare,* adj., s.n., s.m. **I. 1.** Adj. Care indică, care face cunoscut. **II. 1.** S.n. Aparat, instrument, dispozitiv care servește la indicarea anumitor mărimi, fenomene, informații etc. G *Indicator de pantă* = inclinometru. *Indicator de acord* = ochi magic. **2.** S.n. Semnal, simbol etc. care servește la indicarea direcției, distanței sau etapelor unui drum. **3.** S.m. Expresie numerică cu ajutorul căreia se caracterizează cantitativ un fenomen social-economic din punctul de vedere al compoziției, structurii, schimbării în timp, al legăturii reciproce cu alte fenomene etc. **4.** S.n. Text tipărit care servește ca îndrumător într-un anumit domeniu. *Indicator de prețuri.* **5.** S.m. Substanță cu ajutorul căreia se determină caracterul acid sau bazic al altei substanțe ori sfârșitul unei reacții chimice. — Din fr. **indicateur.**

INDICAȚIÚNE, *indicații,* s.f. Îndrumare, lămurire, recomandare; indiciu, informație. [Var.: **indicațiúne** s.f.] — Din fr. **indication,** lat. **indicatio, -onis.**

INDICAȚIÚNE s.f. v. **indicație.**

ÍNDICE, (**1, 2, 3, 4**) *indici,* s.m., (**5**) *indice,* s.n. **1.** S.m. Număr, literă sau simbol literal așezat la dreapta sau la stânga (mai sus sau mai jos) față de un număr sau de o literă, cărora le precizează valoarea sau înțelesul. F Cifră din planul economic al statului, al unei întreprinderi sau al unei instituții care arată nivelul de producție cantitativ și calitativ ce trebuie realizat. **2.** S.m. Fapt, indicație care, sub forma unui număr, a unei formule sau a unei expresii, înfățișează aspectul unui fenomen, al unei acțiuni, al unei situații etc. G (Fiz.) *Indice de refracție* = mărime optică ce caracterizează materialele transparente, definită ca raportul dintre sinusurile unghiurilor de incidență și cele de refracție ale unei raze de lumină care pătrunde din vid în mediul respectiv. (Biol.) *Indice antropometric* = raport procentual între diferitele dimensiuni ale corpului omenesc. **3.** S.m. Semn convențional cu care se notează un domeniu de cunoștințe sau o anumită problemă într-un sistem de clasificare după conținut a publicațiilor. *Indice de clasificare zecimală.* **4.** S.m. Ac mobil al unui aparat sau instrument care arată pe o scară gradată valoarea mărimii măsurate. **5.** S.n. Index (**1**). — Din it., fr. **indice,** lat. **index, -dicis.**

INDICÍBIL, -Ă, *indicibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu se poate spune; inexprimabil, inefabil. — Din fr. **indicible.**

INDÍCIU, *indicii,* s.n. Semn (aparent) după care se deduce existența unui lucru, a unui fenomen etc. F Particularitate, semnalment, manifestare, dovadă concretă după care se poate recunoaște un obiect, o ființă sau un fenomen. F (Jur.) Faptă, împrejurare, situație, care, privită în legătură cu alte fapte, împrejurări sau situații, poate servi ca probă într-un proces. — Din lat. **indicium** (cu sensuri după fr. *indice*).

INDICȚIÚNE, *indicțiuni,* s.f. (Livr.) Convocare pentru o zi anumită a unui conciliu; indicație pentru o anumită zi. G *Indicțiune romană* = perioadă de cincisprezece ani care separa în vechea Romă, începând cu domnia împăratului Constantin, două majorări extraordinare de impozite. F Perioadă convențională de cincisprezece ani. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **indiction,** lat. **indictio, -onis.**

INDIFERÉNT, -Ă, *indiferenți, -te,* adj. **1.** Care nu arată niciun fel de interes (pentru cineva sau ceva); nepăsător, impasibil. **2.** Care nu prezintă nicio însemnătate, care nu trezește interes. G Loc. conj. *Indiferent dacă...* = fără a acorda importanță faptului că...; fie că... G Loc. prep. *Indiferent de...* = fără a ține seamă de..., oricare ar fi... — Din fr. **indifférent,** lat. **indifferens, -ntis.**

INDIFERENTÍSM s.n. (Rar) Atitudine de nepăsare, de indiferență. — Din fr. **indifférentisme.**

INDIFERÉNŢĂ s.f. Starea, atitudinea celui indiferent; lipsă de interes faţă de cineva sau de ceva; nepăsare, impasibilitate, insensibilitate; răceală. — Din fr. **indifférence,** lat. **indifferentia.**

INDIGÉN, -Ă, *indigeni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care este originară dintr-o anumită ţară, născută într-o anumită ţară, de baştină; băştinaş, autohton, pământean. **2.** Adj. (Despre animale, plante, mărfuri etc.) Care creşte sau se produce în propria ţară. — Din fr. **indigène,** lat. **indigenus.**

ÍNDIGENÁ, *indigenez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A încetăţeni. — Din **indigen.**

INDIGENÁRE, *indigenări,* s.f. (Înv.) Recunoaştere a dreptului de încetăţenire. — V. **indigena.**

INDIGENÁT, *indigenate,* s.n. (Înv.) Dreptul de încetăţenire într-un stat; naturalizare, împământenire. F Calitatea a ceea ce este indigen. — Din fr. **indigénat.**

INDIGÉNŢĂ s.f. (Livr.) Lipsă, sărăcie. — Din fr. **indigence,** lat. **indigentia.**

INDIGÉST, -Ă, *indigeşti, -ste,* adj. Care nu poate fi (uşor) digerat, mistuit. F Fig. (Despre scrieri) Greu de înţeles; confuz. — Din fr. **indigeste,** lat. **indigestus.**

INDIGÉSTIE, *indigestii,* s.f. Tulburare a digestiei provocată de unele excese alimentare, de frig, de unele stări nervoase etc. şi manifestată prin indispoziţie, greţuri, vărsături, diaree etc. — Din fr. **indigestion,** lat. **indigestio.**

INDIGNÁ, *indignez,* vb. I. Refl. şi tranz. A fi cuprins sau a stârni indignare; a (se) necăji, a (se) supăra. — Din fr. **indigner,** lat. **indignari.**

INDIGNÁRE, *indignări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) indigna.* **2.** Revoltă sufletească amestecată cu amărăciune, mânie şi dispreţ, provocată de o faptă nedemnă, nedreaptă sau ruşinoasă; indignaţiune. — V. **indigna.**

INDIGNÁT, -Ă, *indignaţi, -te,* adj. Care este cuprins de indignare; revoltat. — V. **indigna.**

INDIGNAŢIÚNE, *indignaţiuni,* s.f. (Înv.) Indignare. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **indignation,** lat. **indignatio, -onis.**

INDIGÓ, (**1, 3, 4**) *indigouri,* s.n., (**2**) adj. invar. **1.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, cuprinsă între albastru şi violet. **2.** Adj. invar. Care are culoarea descrisă mai sus. **3.** S.n. Materie colorantă albastru-închis, extrasă din frunzele mai multor plante tropicale sau obţinută sintetic din anilină sau din acid antranilic şi folosită pentru vopsirea lânii şi a bumbacului. **4.** S.n. Hârtie-carbon folosită la copiere; plombagină. [Var.: **indigóu** s.n.] — Din fr. **indigo.**

INDIGOFÉRĂ, *indigofere,* s.f. (La pl.) Gen de plante din familia leguminoaselor, cu numeroase specii răspândite în ţările calde, din care se extrage indigoul (**3**) *(Indigofera);* (şi la sg.) plantă din acest gen. — Din lat. **Indigofera,** denumirea ştiinţifică a indigoferei.

INDIGOSÓL, *indigosoli,* s.m. (Chim.) Colorant pe bază de indigo (**3**) cu care se imprimă sau se colorează orice fibră în soluţie neutră. — Din fr., engl. **indigosol.**

INDIGOTIÉR, *indigotieri,* s.m. Numele unor arbuşti şi subarbuşti tropicali din frunzele cărora se extrage indigoul (**3**). [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **indigotier.**

INDIGÓU s.n. v. **indigo.**

INDIRÉCT, -Ă, *indirecţi, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu este direct, care se produce, apare sau se obţine prin mijlocirea cuiva sau a ceva. **2.** (Lingv.; în sintagmele) *Stil indirect* sau *vorbire indirectă* = procedeu sintactic de redare a spuselor sau gândurilor cuiva prin subordonarea comunicării faţă de un verb sau de un alt cuvânt de declaraţie, caracterizat prin prezenţa în număr mare a elementelor de relaţie, prin lipsa afectivităţii etc. *Complement indirect* = parte de propoziţie asupra căreia se răsfrânge în chip indirect (**1**) acţiunea verbului. *Propoziţie completivă indirectă* = propoziţie care îndeplineşte în frază funcţia de complement indirect. **3.** (Fin.; în sintagma) *Impozit indirect* = impozit inclus în preţul anumitor obiecte de consum. **4.** (Mil.; în sintagma) *Tragere indirectă* = tragere asupra unor ţinte care nu se văd, dirijată cu ajutorul unor calcule matematice. — Din fr. **indirect,** lat. **indirectus.**

INDISCERNÁBIL, -Ă, *indiscernabili, -e,* adj. (Rar) Care nu se poate discerne de un lucru de acelaşi fel; care nu poate fi înfăţişat precis. — Din fr. **indiscernable.**

INDISCIPLINÁBIL, -Ă, *indisciplinabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi disciplinat. — Din fr. **indisciplinable.**

INDISCIPLINÁT, -Ă, *indisciplinaţi, -te,* adj. Nedisciplinat. — Din fr. **indiscipliné.**

INDISCIPLÍNĂ s.f. Lipsă de disciplină; nesupunere; *p. ext.* dezordine. — Din fr. **indiscipline.**

INDISCRÉT, -Ă, *indiscreţi, -te,* adj. Care nu este discret, care caută să afle şi să se amestece în mod nedelicat şi cu curiozitate în secretele cuiva (împărtăşindu-le şi altora). F Care este lipsit de discreţie, de rezervă, de reţinere în relaţiile cu oamenii. — Din fr. **indiscret,** lat. **indiscretus.**

INDISCRÉŢIE, *indiscreţii,* s.f. Faptul de a destăinui secretele încredinţate de cineva; *p. ext.* lipsă de măsură în vorbă, lipsă de discernământ. F Faptă lipsită de delicateţe, de rezervă; nedelicateţe, grosolănie. [Var.: **indiscreţiúne** s.f.] — Din fr. **indiscrétion,** lat. **indiscretio, -onis.**

INDISCREŢIÚNE s. f. v. **indiscreţie.**

INDISCUTÁBIL, -Ă, *indiscutabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate stârni obiecţii; incontestabil, neîndoielnic, evident, sigur. — Din fr. **indiscutable.**

INDISOLÚBIL, -Ă, *indisolubili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi desfăcut, rupt, destrămat, care este de nezdruncinat. — Din fr. **indissoluble,** lat. **indissolubilis.**

INDISOLUBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi indisolubil. — Din fr. **indissolubilité.**

INDISPENSÁBIL, -Ă, *indispensabili, -e,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care este absolut necesar, neapărat trebuincios. **2.** S.m. pl. Izmene. — Din fr. **indispensable.**

INDISPENSABILITÁTE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este indispensabil. — Din fr. **indispensabilité.**

INDISPONÍBIL, -Ă, *indisponibili, -e,* adj. Care nu poate fi disponibil, care nu poate fi folosit după voie, care nu este liber. F (Jur.; despre un lucru sau despre un drept) De care nu se poate dispune. F (Despre maşini) Care nu este în stare să funcţioneze. — Din fr. **indisponible.**

INDISPONIBILITÁTE, *indisponibilităţi,* s.f. Faptul de a fi indisponibil; situaţia unui lucru sau a unei fiinţe de care nu se poate dispune. — Din fr. **indisponibilité.**

INDISPOZÍŢIE, *indispoziţii,* s.f. **1.** Lipsă de voie bună, de dispoziţie; supărare, mâhnire (trecătoare). **2.** Stare a celui uşor bolnav; boală uşoară. [Var.: **indispoziţiúne** s.f.] — Din fr. **indisposition.**

INDISPOZIŢIÚNE s.f. v. **indispoziţie.**

INDISPÚNE, *indispún,* vb. III. Tranz. şi refl. A(-şi) strica buna dispoziţie; a (se) supăra, a (se) mâhni (în mod trecător), a (se) întrista. [Perf. s. *indispusei,* part. *indispus*] — Din fr. **indisposer** (după *pune*).

INDISPÚNERE, *indispuneri,* s.f. Faptul de *a (se) indispune.* — V. **indispune.**

INDISPÚS, -Ă, *indispuşi, -se,* adj. Care nu este bine dispus, care este supărat, mâhnit. F Care nu se simte bine, care este uşor bolnav. F (Fam.; despre femei) Care este în perioada de menstruaţie. — V. **indispune.** Cf. fr. indisposé.

INDISTÍNCT, -Ă, *indistincţi, -te,* adj. Care nu se poate distinge bine, care este neclar. — Din fr. **indistinct,** lat. **indistinctus.**

ÍNDIU s.n. Element chimic, metal maleabil, alb-argintiu, care se găseşte în cantităţi mici în blendă şi care este folosit la acoperirea suprafeţelor metalice, în unele aliaje etc. [Var.: **índium** s.n.] — Din fr. **indium.**

ÍNDIUM s.n. v. **indiu.**

INDIVÍD, -Ă, *indivizi, -de,* s.m. şi f. **1.** Persoană privită ca unitate distinctă faţă de alte persoane; ins. F (Peior.) Om necunoscut, suspect sau vrednic de dispreţ. **2.** Fiinţă de origine animală sau vegetală privită ca unitate distinctă a speciei din care face parte; exemplar dintr-o categorie de fiinţe. — Din fr. **individu,** lat. **individuum.**

INDIVIDUÁL, -Ă, *individuali, -e,* adj. **1.** Care este propriu unui individ; personal, specific. F Care priveşte sau aparţine unui singur exemplar dintr-o categorie de lucruri sau de fiinţe. **2.** Care este executat de individ. *Muncă individuală.* F (Adverbial) În mod izolat, fiecare în parte, fiecare pentru sine. [Pr.: *-du-al*] — Din fr. **individuel.**

INDIVIDUALÍSM s.n. **1.** Denumire generică pentru concepţiile etice care iau ca punct de plecare individul izolat, independent de societate. **2.** Atitudine a celui care subordonează interesele obşteşti celor personale, care este preocupat exclusiv de propria persoană. [Pr.: *-du-a-*] — Din fr. **individualisme.**

INDIVIDUALÍST, -Ă, *individualişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care se izolează de interesele, de preocupările colective; (adept) al individualismului; *p. ext.* (om) egoist. **2.** Adj. Care se referă la individualism, care aparţine individualismului. [Pr.: *-du-a-*] — Din fr. **individualiste.**

INDIVIDUALITÁTE, *individualităţi,* s.f. **1.** Totalitatea particularităţilor specifice unui individ sau unei persoane, care deosebesc un individ de altul sau o persoană de alta. **2.** Persoană cu însuşiri morale sau intelectuale deosebite; personalitate. [Pr.: *-du-a-*] — Din fr. **individualité.**

INDIVIDUALIZÁ, *individualizez,* vb. I. Tranz. A scoate în evidenţă trăsăturile specifice ale unei persoane, ale unui fapt, ale unei situaţii etc. F A considera pe cineva sau ceva în mod individual, a-i da un caracter propriu, făcându-l să se deosebească de ceilalţi. F A determina un lucru prin caracterele sale individuale. [Pr.: *-du-a-*] — Din fr. **individualiser.**

INDIVIDUALIZÁNT, -Ă, *individualizanţi, -te,* adj. (Rar) Individualizator. [Pr.: *-du-a-*] — **Individualiza** + suf. *-ant.*

INDIVIDUALIZÁRE, *individualizări,* s.f. Acţiunea de *a individualiza* şi rezultatul ei. F Adaptarea şi aplicarea unei concepţii, a unei legi etc. la cazuri particulare. F Întruchipare a ideii artistice în imagini concrete,

individuale; întruchipare a unei tendințe, a unei relații (sociale) etc. în figuri individuale tipice. [Pr.: *-du-a-*] — V. **individualiza.**

INDIVIDUALIZÁT, -Ă, *individualizați, -te,* adj. Care este conturat prin trăsături specifice. [Pr.: *-du-a-*] — V. **individualiza.** Cf. fr. individualisé.

INDIVIDUALIZATÓR, -OÁRE, *individualizatori, -oare,* adj. Care individualizează; (rar) individualizant. [Pr.: *-du-a-*] — **Individualiza** + suf. *-tor.*

INDIVÍZ, -Ă, *indivizi, -e,* adj. (Jur.; despre bunuri) Care se găsește în stare de indiviziune. F (Despre oameni) Care posedă o proprietate în indiviziune. — Din fr. **indivis,** lat. **indivisus.**

INDIVIZÍBIL, -Ă, *indivizibili, -e,* adj. Care nu este divizibil, care nu poate fi divizat, împărțit; de neîmpărțit, nedivizibil. — Din fr. **indivisible,** lat. **indivisibilis.**

INDIVIZIBILITÁTE s.f. Faptul de a fi indivizibil; însușire a unui lucru de a fi indivizibil; nedivizibilitate. — Din fr. **indivisibilité.**

INDIVIZIÚNE s.f. (Jur.) Drept de proprietate pe care două sau mai multe persoane îl au, pe cote-părți, asupra unor bunuri privite ca o totalitate nedivizată. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **indivision.**

INDOCÍL, -Ă, *indocili, -e,* adj. (Rar) Care nu este docil; nesupus, neînțelegător. — Din fr. **indocile.**

INDOCILITÁTE s.f. (Rar) Lipsă de docilitate, de supunere; neascultare, nesupunere. — Din fr. **indocilité.**

INDO-EUROPEÁN, -Ă, *indo-europeni, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Limbi indo-europene* (și substantivat, f. sg.) = familie de limbi reprezentând continuarea unei limbi neatestate, dar reconstituită, în esență, cu ajutorul metodei comparativ-istorice. **2.** S.m. (La pl.) Denumire dată unui grup de populații care trăiau prin milen. III î.H. în Asia Centrală, de unde au emigrat mai târziu spre vest și sud-vest; (și la sg.) persoană aparținând acestui grup. **3.** Adj. Care aparține limbilor indo-europene sau populațiilor care vorbeau aceste limbi, privitor la aceste limbi. — Din fr. **indo-européen.**

INDO-EUROPENÍSTICĂ s.f. Știință care se ocupă cu studiul limbilor indo-europene. — Cf. germ. Indoeuropäistik.

INDO-IRANIÁN, -Ă, *indo-iranieni, -e,* adj. (În sintagma) *Limbi indo-iraniene* = grup de limbi al familiei indo-europene, din care face parte sanscrita, limba literară clasică a Indiei, precum și grupul iranian. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **indo-iranien.**

INDÓL, *indoli,* s.m. **1.** (Chim.) Compus chimic obținut din indigo și gudroanele cărbunelui de pământ, de culoare albă, cristalizat și folosit în industria cosmetică, în chimie ca reactiv etc. **2.** (Med.) Produs rezultat prin degradarea triptofanului din alimente sub acțiunea bacteriilor intestinale, eliminat prin materiile fecale și contribuind împreună cu scatolul la mirosul specific al acestora. — Din germ. **Indol,** fr., engl. **indole.**

INDOLÉNT, -Ă, *indolenți, -te,* adj. Care este lipsit de energie; nepăsător, apatic; leneș, trândav. — Din fr. **indolent,** lat. **indolens, -ntis.**

INDOLÉNȚĂ, *indolențe,* s.f. Lipsă de energie; nepăsare, apatie; lene, trândăvie. — Din fr. **indolence,** lat. **indolentia.**

INDOLÍNĂ, *indoline,* s.f. (Chim.) Substanță albastră obținută prin hidrogenarea indolului (**1**), folosită în industria coloranților. — Din germ. **Indolin,** fr., engl. **indoline.**

INDONEZIÁN, -Ă, *indonezieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Indoneziei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Indoneziei sau indonezienilor (**1**), privitor la Indonezia ori la indonezieni. F (Substantivat, f.) Limba indoneziană. G *Limbi indoneziene* = familie de limbi vorbite în sud-estul Asiei și în Malaysia. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **indonésien.**

INDOOR adj. invar. (Despre competițiile sportive) Care se desfășoară în sală, pe teren acoperit. [Pr.: *indór*] — Cuv. engl.

INDRIȘAÍM s. m. v. **indrușaim.**

INDRUȘAÍM, *indrușaimi,* s.m. **1.** Plantă agățătoare decorativă din familia leguminoaselor, cu flori roșii, violete sau albe; sângele-voinicului (*Lathyrus odoratus*). **2.** (Reg.) Mușcată. [Var.: **indrișaím** s.m.] — Din tc. **itirşahi, itrișahi.**

INDUBITÁBIL, -Ă, *indubitabili, -e,* adj. Neîndoios, cert, sigur. — Din fr. **indubitable,** lat. **indubitabilis.**

INDÚCE, *indúc,* vb. III. Tranz. **1.** A împinge, a îndemna pe cineva să facă un lucru. G Expr. *A induce în eroare* = a înșela, a amăgi. F (Log.) A face un raționament inductiv. **2.** A produce un câmp electric prin inducție electromagnetică. [Part. *indus*] — Din lat. **inducere** (cu sensuri după fr. *induire*).

INDÚCERE, *induceri,* s.f. Acțiunea de *a induce* și rezultatul ei. — V. **induce.**

INDUCTÁNȚĂ, *inductanțe,* s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică unui circuit electric sau unei perechi de circuite electrice alăturate, egală cu raportul dintre fluxul magnetic care străbate suprafața mărginită de conturul unuia dintre circuite și intensitatea curentului electric care produce acest flux; inductivitate. — Din fr. **inductance.**

INDUCTÍV, -Ă, *inductivi, -e,* adj. Care procedează prin inducție (**1**), care se bazează pe inducție. G *Metodă inductivă* = metodă de cercetare care procedează prin ridicarea de la particular la general, prin urmărirea trecerii de la efect la cauză. — Din fr. **inductif.**

INDUCTIVITÁTE, *inductivități,* s.f. (Fiz.) Inductanță. — Din fr. **inductivité.**

INDUCTOMÉTRU, *inductometre,* s.n. (Elt.) Aparat pentru măsurarea curenților de inducție. — Din fr. **inductomètre.**

INDUCTÓR, -OÁRE, *inductori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre procese fizice) Care produce sau influențează un alt proces, cu care evoluează concomitent. *Forță inductoare.* **2.** S.n. Organ al unei mașini electrice, al unui aparat electric etc. care produce fluxuri magnetice inductoare. **3.** S.n. Mic generator de curent alternativ, cu magneți permanenți, acționat manual și folosit în instalațiile telefonice pentru producerea semnalului de apel. — Din fr. **inducteur.**

INDÚCȚIE, *inducții,* s.f. **1.** Formă fundamentală de raționament, care realizează trecerea de la particular la general. **2.** Producere sau influențare a unui fenomen de către un alt fenomen altfel decât printr-o acțiune mecanică nemijlocită. G *Inducție magnetică* = mărime fizică vectorială care, împreună cu intensitatea câmpului magnetic, determină macroscopic starea magnetică a câmpului electromagnetic din corpuri. *Inducție electrică* = mărime fizică vectorială care, împreună cu intensitatea câmpului electric, determină macroscopic starea electrică a câmpului electromagnetic din corpuri. *Inducție electromagnetică* = fenomen de apariție a unei tensiuni electromotoare într-un circuit străbătut de un flux magnetic variabil. *Inducție electrostatică* = separare a sarcinilor electrice și redistribuire a lor pe suprafața unui conductor, datorată acțiunii unui câmp electric; electrizare prin influență[1] (**2**). **3.** Mecanism nervos prin care o stare de excitație sau de inhibiție aflată într-un centru nervos favorizează sau determină apariția stării opuse într-un alt centru nervos. — Din fr. **inducton,** lat. **inductio.**

INDULGÉNT, -Ă, *indulgenți, -te,* adj. Care manifestă indulgență; care iartă ușor; iertător, îngăduitor, tolerant. — Din fr. **indulgent,** lat. **indulgens, -ntis.**

INDULGÉNȚĂ, (**2**) *indulgențe,* s.f. **1.** Atitudine îngăduitoare față de greșeli; toleranță, îngăduință, bunătate. **2.** Iertare totală sau parțială a păcatelor pe care Biserica catolică o acordă credincioșilor ei în schimbul unei sume de bani; (concr.) document ce conține textul rugăciunilor care trebuie spuse pentru a obține această iertare. — Din fr. **indulgence,** lat. **indulgentia.**

INDÚLT s.n. Privilegiu acordat de papă, care conferă puteri excepționale. — Din fr. **indult,** lat. **indultum.**

INDUPLICÁT, -Ă, *induplicați, -te,* adj. (Despre frunze) Cu marginile îndoite înăuntru. — Din fr. **indupliqué.**

INDURÁ, pers. 3 *indurează,* vb. I. Refl. (Med.; despre țesuturi) A se întări. — Din fr. **indurer.**

INDURÁȚIE, *induрații,* s.f. (Med.) Proces patologic caracterizat prin creșterea consistenței unui țesut sau a unui organ. F Bătătură. — Din fr. **induration.**

INDÚS, -Ă, *induși, -se,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre fenomene fizice) Care este produs sau influențat de un alt proces fizic cu care evoluează concomitent. F (Despre tensiuni electromotoare și curenți electrici) Care se produce prin inducție electromagnetică. **2.** S.n. Parte componentă a unui sistem electromagnetic în care se produc tensiunile electromotoare induse de câmpul magnetic al inductorului. — V. **induce.**

INDUSTRIÁL, -Ă, *industriali, -e,* adj. Care ține de industrie sau se bazează pe industrie, care este produs de (sau în) industrie; cu o industrie dezvoltată. G *Chimie industrială* = ramură a chimiei care se ocupă cu aplicarea procedeelor chimice în tehnica fabricației. *Plante industriale* = grup de plante agricole cultivate în vederea prelucrării lor. [Pr.: *-tri-al*] — Din fr. **industriel.**

INDUSTRIALÍSM s.n. **1.** Orientare în gândirea economică care preconizează dezvoltarea industriei și ridicarea acesteia la nivelul de ramură principală a economiei. **2.** Teorie economică care acordă preponderență industriei în activitatea economică. [Pr.: *-tri-a-*] — Din fr. **industrialisme.**

INDUSTRIALIZÁ, *industrializez,* vb. I. Tranz. **1.** A dezvolta industria; a da unei țări un caracter industrial, a face să treacă la marea industrie mecanizată. F A introduce tehnica mașinistă în locul tehnicii manuale; a mecaniza. **2.** A promova metode, procedee (tehnice, organizatorice) industriale în diverse ramuri. [Pr.: *-tri-a-*] — Din fr. **industrialiser.**

INDUSTRIALIZÁRE, *industrializări,* s.f. Acțiunea de *a industrializa* și rezultatul ei; proces de transformare a unei țări agrare într-o țară industrială dezvoltată din punct de vedere economic prin crearea marii industrii mecanizate. F Prelucrare industrială a unor materii prime, transformarea lor în produse industriale. F Aplicarea unor metode, procedee (tehnice, organizatorice etc.) specific industriale în alte ramuri. [Pr.: *-tri-a-*] — V. **industrializa.**

INDUSTRIÁŞ, *industriaşi,* s.m. Proprietar, conducător al unei întreprinderi industriale; fabricant, industrios. F (Înv.) Meseriaş, meşteşugar. [Pr.: *-tri-aş*] — **Industrie** + suf. *-aş.*

INDÚSTRIE, *industrii,* s.f. **1.** Ramură a producţiei materiale şi a economiei naţionale, în cadrul căreia au loc, pe scară largă, activităţile de exploatare a bunurilor naturale şi de transformare a acestora, precum şi a altora, în mijloace de producţie şi în bunuri de consum. **2.** (Cu determinări) Subdiviziune a industriei (**1**), cuprinzând un domeniu limitat de activitate. *Industrie textilă. Industrie extractivă.* — Din fr. **industrie,** lat. **industria.**

INDUSTRIÓS, -OÁSĂ, *industrioşi, -oase,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Harnic, sârguincios; laborios. F Iscusit, îndemânatic. **2.** S.m. Industriaş. [Pr.: *-tri-os*] — Din fr. **industrieux,** lat. **industriosus.**

INEÁŢĂ, *ineţe,* s.f. Numele a două plante care cresc prin livezi, fâneţe, păşuni etc.: **a)** plantă erbacee cu flori albe; inişor *(Linum catharticum);* **b)** plantă erbacee cu tulpini numeroase, cu flori albastre *(Linum austriacum).* — **In**^{2} + suf. *-eaţă.*

INECHITÁBIL, -Ă, *inechitabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este echitabil, neechitabil, nedrept, inic. — Din fr. **inéquitable.**

INECHITÁTE, *inechităţi,* s.f. Nedreptate, injustiţe, neechitate, inicvitate. — Din fr. **iniquité** (după *echitate*).

INECHIVÁLVĂ, *inechivalve,* adj. (Zool.; în sintagma) *Cochilie inechivalvă* = cochilie formată din două valve inegale. — Din fr. **inéquivalve,** engl. **inequivalve.**

INECUÁŢIE, *inecuaţii,* s.f. Inegalitate între două expresii algebrice, care este valabilă numai pentru anumite valori date variabilelor. [Pr.: *-cu-a-*] — Din fr. **inéquation.**

INEDÍT, -Ă, *inediţi, -te,* adj. Care nu a mai fost publicat, care se publică pentru prima oară. F Fig. Necunoscut mai înainte; nou, neobişnuit. — Din fr. **inédit,** lat. **ineditus.**

INEFÁBIL, -Ă, *inefabili, -e,* adj. Care nu poate fi exprimat în cuvinte; inexprimabil. — Din fr. **ineffable,** lat. **ineffabilis.**

INEFABILITÁTE s.f. (Rar) Caracter inefabil. — Din fr. **ineffabilité.**

INEFICÁCE adj. invar. Care nu este eficace, care nu produce efectul dorit; slab, fără efect. — Din fr. **inefficace,** lat. **inefficax, -acis.**

INEFICACITÁTE s.f. Faptul de a nu fi eficace, lipsă de eficacitate. — Din fr. **inefficacité.**

INEFICIÉNT, -Ă, *ineficienţi, -te,* adj. Neeficient. [Pr.: *-ci-ent*] — **In**^{1}**-** + **eficient.**

INEFICIÉNŢĂ s.f. Lipsă de eficienţă; neeficienţă. [Pr.: *-ci-en-*] — **In**^{1}**-** + **eficienţă.**

INEGÁL, -Ă, *inegali, -e,* adj. Care nu este egal, care nu este la fel; neegal. F Care vădeşte o lipsă de echilibru între forţe, valori etc. *Luptă inegală.* F Schimbător, nestabil; neconstant. *Caracter inegal.* F Care nu e neted; neuniform. — Din fr. **inégal.**

INEGALÁBIL, -Ă, *inegalabili, -e,* adj. Care nu poate fi egalat, care nu poate fi comparat cu nimic, cu nimeni (prin calităţile pe care le posedă); neegalabil. — Din fr. **inégalable.**

INEGALITÁTE, *inegalităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi inegal, lipsă de egalitate; neegalitate; disproporţie; imparitate. **2.** Relaţie matematică între două mărimi sau expresii care arată că una este mai mare sau mai mică decât cealaltă; neegalitate. — Din fr. **inégalité.**

INEGALIZÁ, *inegalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face inegal. — **Inegal** + suf. *-iza.*

INÉL, *inele,* s.n. **1.** Cerc mic de metal (preţios, cu pietre scumpe) care se poartă ca podoabă pe deget. G *Inel de logodnă* = verighetă. G Expr. *Tras (ca) prin(tr-un) inel* = cu talia subţire; zvelt. G *Inelul lui Saturn* = cerc luminos care înconjoară planeta Saturn. **2.** Obiect în formă de cerc, având diverse întrebuinţări practice; verigă, belciug. F (La pl.) Aparat de gimnastică format din două cercuri atârnate fiecare de câte o frânghie la o anumită distanţă de pământ şi la care gimnastul execută exerciţii ţinându-se de ele; *p. ext.* probă sportivă care se execută la acest aparat. **3.** Arteră de circulaţie, cu traseu circular sau poligonal, care înconjoară o localitate şi leagă capetele şoselelor exterioare care conduc la această localitate. **4.** (La pl.) Zone inelare concentrice care se observă într-o secţiune transversală făcută în tulpina sau rădăcina plantelor lemnoase şi care indică vârsta acestora şi creşterea lor în grosime. F Striuri concentrice pe solzii, operculele şi alte formaţiuni osoase ale peştilor, care permit evaluarea vârstei acestora. **5.** Fiecare dintre segmentele din care este alcătuit corpul unor viermi. — Lat. **anellus.**

INELÁJ, *inelaje,* s.n. Operaţie de fixare a unor inele cleioase pe trunchiul arborilor pentru a bara calea insectelor sau a omizilor care urcă la coroană. — **Inel** + suf. *-aj.*

INELÁR, -Ă, *inelari, -e,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care are aspectul unui inel (**1**). **2.** S.m. Fluture dăunător, de culoare galbenă-cafenie, care depune ouă în formă de inel (**1**) pe ramurile pomilor fructiferi şi ale stejarilor şi a cărui larvă provoacă mari pagube *(Malacosoma neustria).* **3.** S.n. Degetul aflat între degetul mijlociu şi cel mic, pe care se poartă, de obicei, inelul. **4.** S.m. (Rar) Fabricant sau vânzător de inele. — **Inel** + suf. *-ar.*

INELÁT, -Ă, *inelaţi, -te,* adj. **1.** (Despre păr) În formă de inel (**1**), cu inele; buclat, cârlionţat. F (Rar; despre degete) Împodobit cu inele (**1**). **2.** Care este format din inele. G *Viermi inelaţi* = viermi al căror corp este alcătuit dintr-un şir de inele (**5**). — **Inel** + suf. *-at.*

INELEGÁNT, -Ă, *ineleganţi, -te,* adj. Care nu este elegant în vorbire, în purtare etc.; neelegant. — Din fr. **inélégant.**

INELEGÁNŢĂ, *ineleganţe,* s.f. Lipsă de eleganţă, de fineţe, de tact în vorbire, în purtare; vorbă sau comportare lipsită de fineţe, de tact; neeleganţă. — Din fr. **inélégance.**

INELIGÍBIL, -Ă, *ineligibili, -e,* adj. Care nu este eligibil, care nu are calităţile cerute de lege pentru a putea fi ales; neeligibil. — Din fr. **inéligible.**

INELIGIBILITÁTE s.f. Stare a unei persoane ineligibile; neeligibilitate. — Din fr. **inéligibilité.**

INELUCTÁBIL, -Ă, *ineluctabili, -e,* adj. (Livr.) Care este de neînlăturat, care nu poate fi împiedicat; inevitabil, neeluctabil. — Din fr. **inéluctable,** lat. **ineluctabilis.**

INELUCTABILITÁTE s.f. (Livr.) Faptul de a fi ineluctabil. — Din fr. **inéluctabilité.**

INELÚŞ, *ineluşe,* s.n. Diminutiv al lui *inel.* — **Inel** + suf. *-uş.*

ÎNEMĂ s.f. v. **inimă.**

INÉPT, -Ă, *inepţi, -te,* adj. Prost, stupid, tâmpit. — Din fr. **inepte,** lat. **ineptus.**

INEPŢÍE, *inepţii,* s.f. Faptă sau vorbă prostească, stupidă; prostie, stupiditate, absurditate. — Din fr. **ineptie.**

INEPUIZÁBIL, -Ă, *inepuizabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi epuizat, care nu se termină niciodată, neepuizabil; *p. ext.* extrem de abundent, de bogat. [Pr.: *-pu-i-*] — Din fr. **inépuisable.**

INERÉNT, -Ă, *inerenţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care face parte integrantă din ceva, care constituie un element nedespărţit de un lucru sau de o fiinţă, care aparţine în mod firesc la ceva. — Din fr. **inhérent,** lat. **inhaerens, -ntis.**

INERÉNŢĂ s.f. Calitatea a ceea ce este inerent. — Din fr. **inhérence.**

INÉRM, -Ă, *inermi, -e,* adj. (Despre plante) Lipsit de spini, de ţepi. F (Despre animale) Lipsit de ace, fără dinţi ascuţiţi. — Din fr. **inerme.**

INÉRT, -Ă, *inerţi, -te,* adj. **1.** Nemişcat, fără viaţă, neînsufleţit. F Inactiv din fire, lipsit de vigoare, de vioiciune, moale, molâu. **2.** (Fiz.; despre corpuri) Care are inerţie; (despre masa corpurilor) care se referă la inerţie. **3.** (Chim.; despre elemente sau substanţe) Lipsit de reactivitate faţă de alte elemente sau alte substanţe. — Din fr. **inerte,** lat. **iners, -tis.**

INERŢIÁL, -Ă, *inerţiali, -e,* adj. (Fiz.; despre un sistem de referinţă) În raport cu care se verifică principiul inerţiei (**1**). — **Inerţie** + suf. *-al.* Cf. germ. Inertial [bezugsystem].

INERŢÍE, *inerţii,* s.f. **1.** (Fiz.) Proprietate a corpurilor de a-şi păstra starea de repaus sau de mişcare în care se află atât timp cât nu sunt supuse acţiunii unei forţe exterioare. **2.** Proprietate a unui sistem fizico-chimic sau tehnic de a reacţiona slab sau cu întârziere la acţiunea factorilor externi. **3.** Fig. Tendinţa unei persoane sau a unei colectivităţi de a rămâne în repaus, în inactivitate; lipsă de energie, indolenţă, apatie. **4.** (Med.; în sintagma) *Inerţie uterină* = lipsă de contracţie şi retractare a muşchiului uterin după naştere. — Din fr. **inertie,** lat. **inertia.**

INERVÁ, pers. 3 *inervează,* vb. I. Tranz. (Despre nervi) A produce o stare de excitare a unui organ sau a unui ţesut. — Din fr. **innerver.**

INERVÁRE, *inervări,* s.f. Acţiunea de *a inerva* şi rezultatul ei. F Inervaţie. — V. **inerva.**

INERVAŢÍE, *inervaţii,* s.f. **1.** Ansamblul formaţiunilor nervoase periferice, care constituie aparatul nervos al unui ţesut sau al unui organ; inervare. **2.** Activitate fiziologică caracteristică nervilor. — Din fr. **innervation.**

INESENŢIÁL, -Ă, *inesenţiali, -e,* adj., s.n. (Rar) Neesenţial. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **innessentiel.**

INESTÉTIC, -Ă, *inestetici, -ce,* adj. Care nu este estetic; neestetic, urât. — Din fr. **inesthétique.**

INESTIMÁBIL, -Ă, *inestimabili, -e,* adj. Care nu poate fi preţuit, de neprecut, inapreciabil, neestimabil, foarte valoros. — Din fr. **inestimable,** lat. **inaestimabilis.**

INEVALUÁBIL, -Ă, *inevaluabili, -e,* adj. (Livr.) De neprecut; inestimabil. [Pr.: *-lu-a-*] — Din fr. **inévaluable.**

INEVITÁBIL, -Ă, *inevitabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi evitat, care este de neînlăturat, de neocolit; ineluctabil, fatal. — Din fr. **inévitable,** lat. **inevitabilis.**

INEVITABILITÁTE s.f. Faptul de a fi inevitabil. — Din fr. **inévitabilité.**

INEXÁCT, -Ă, *inexacţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este exact; neadevărat, neexact, greşit, incorect. F (Despre oameni) Care nu este punctual. — Din fr. **inexact.**

INEXACTITÁTE, *inexactități,* s.f. Lipsă de exactitate, neexactitate; (concr.) afirmație inexactă, greșeală, eroare, neadevăr. F Lipsă de punctualitate. — **In**[1]**-** + **exactitate** sau **inexact** + suf. *-itate.*

INEXCITÁBIL, -Ă, *inexcitabili, -e,* adj. (Rar) Neexcitabil. — Din fr. **inexcitable.**

INEXCITABILITÁTE s.f. (Rar) Neexcitabilitate. — Din fr. **inexcitabilité.**

INEXIGÍBIL, -Ă, *inexigibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi pretins. — Din fr. **inexigible.**

INEXIGIBILITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea a ceea ce este inexigibil. — Din fr. **inexigibilité.**

INEXISTÉNT, -Ă, *inexistenți, -te,* adj. Care nu există; neexistent, nul (**1**). F Fig. (Despre oameni) Care nu se face remarcat, lipsit de importanță, de valoare; șters, neglijabil. — Din fr. **inexistant.**

INEXISTÉNȚĂ s.f. Faptul de a nu exista; lipsă de existență; neexistență. — Din fr. **inexistence.**

INEXORÁBIL, -Ă, *inexorabili, -e,* adj. Care nu poate fi înduplecat, neînduplecat, implacabil. — Din fr. **inexorable,** lat. **inexorabilis.**

INEXORABILITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este inexorabil. — Din fr. **inexorabilité.**

INEXPERIÉNȚĂ s.f. (Rar) Lipsă de experiență, de deprindere; neexperiență. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **inexpérience,** lat. **inexperientia.**

INEXPERIMENTÁT, -Ă, *inexperimentați, -te,* adj. (Despre persoane) Căruia îi lipsește experiența, nedeprins; care are experiență insuficientă, neexperimentat. F Care nu a fost încă experimentat; neîncercat. — Din fr. **inexpérimenté.**

INEXPIÁBIL, -Ă, *inexpiabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi ispășit; de neispășit. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **inexpiable.**

INEXPLICÁBIL, -Ă, *inexplicabili, -e,* adj. Care nu se poate explica, neexplicabil; de neînțeles; *p. ext.* ciudat, curios, straniu, bizar. — Din fr. **inexplicable,** lat. **inexplicabilis.**

INEXPLOATÁBIL, -Ă, *inexploatabili, -e,* adj. Care nu se poate exploata, neexploatabil. — Din fr. **inexploitable.**

INEXPLORÁBIL, -Ă, *inexplorabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi explorat, cercetat, analizat; neexplorabil. — Din fr. **inexplorable.**

INEXPLORÁT, -Ă, *inexplorați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu a fost explorat, cercetat, analizat; necercetat, neexplorat. — Din fr. **inexploré.**

INEXPLOZÍBIL, -Ă, *inexplozibili, -e,* adj. Care nu este explozibil, care nu poate face explozie; neexplozibil. — Din fr. **inexplosible.**

INEXPRESÍV, -Ă, *inexpresivi, -e,* adj. Care este lipsit de expresivitate; neexpresiv, șters. — Din fr. **inexpressif.**

INEXPRIMÁBIL, -Ă, *inexprimabili, -e,* adj. Care nu poate fi redat prin cuvinte; de nespus; indicibil, neexprimabil, inefabil. — Din fr. **inexprimable.**

INEXPUGNÁBIL, -Ă, *inexpugnabili, -e,* adj. (Despre locuri fortificate) Care nu poate fi cucerit; de neînvins. — Din fr. **inexpugnable,** lat. **inexpugnabilis.**

INEXPUGNABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea sau starea a ceea ce este inexpugnabil. — Din fr. **inexpugnabilité.**

INEXTENSÍBIL, -Ă, *inextensibili, -e,* adj. Care nu se poate extinde; neextensibil. — Din fr. **inextensible.**

INEXTENSIBILITÁTE s.f. (Rar) Calitate a ceea ce este inextensibil. — Din fr. **inextensibilité.**

IN EXTÉNSO loc. adv. Pe larg, în detaliu; în întregime. — Loc. lat.

INEXTINGÍBIL, -Ă, *inextingibili, -e,* adj. Care nu poate fi stins; care nu încetează. — Din fr. **inextinguible** (după *stinge*).

IN EXTRÉMIS loc. adv. **1.** Silit de împrejurări, neavând altă posibilitate; în ultimă instanță. **2.** Pe patul de moarte, în ultimul moment al vieții. — Loc. lat.

INEXTRICÁBIL, -Ă, *inextricabili, -e,* adj. (Rar; despre situații, întâmplări etc.) Foarte încurcat și complicat; de neînțeles, de nelămurit. — Din fr. **inextricable,** lat. **inextricabilis.**

INFAILÍBIL, -Ă, *infailibili, -e,* adj. Care nu poate greși, care nu se poate înșela; perfect, desăvârșit, fără cusur. [Pr.: *-fa-i-*] — Din fr. **infaillible.**

INFAILIBILITÁTE s.f. Faptul de a fi infailibil; natura, caracterul sau starea a ceea ce este infailibil. [Pr.: *-fa-i-*] — Din fr. **infaillibilité.**

INFÁM, -Ă, *infami, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care merită disprețul societății, care trebuie înfierat; ticălos, josnic, mârșav. F Fig. Oribil, groaznic. — Din fr. **infâme,** lat. **infamis.**

INFAMÁ, *infamez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A acuza pe nedrept; a defăima. — Din lat., it. **infamare.**

INFAMÁNT, -Ă, *infamanți, -te,* adj. Care atrage înfierarea publică, care aruncă asupra cuiva dezonoarea, dezaprobarea, oprobriul; rușinos, degradant, dezonorant, infamator. — Din fr. **infamant,** it. **infamante.**

INFAMÁRE, *infamări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a infama*; defăimare. — V. **infama.**

INFAMATÓR, -OÁRE, *infamatori, -oare,* adj. Infamant, calomniator, defăimător. — Din it. **infamatore.**

INFAMÍE, *infamii,* s.f. Caracterul a ceea ce este infam; (concr.) faptă sau vorbă infamă; ticăloșie, josnicie, mârșăvie. G Expr. *A țintui* (sau *a pune* pe cineva) *la stâlpul infamiei* = a supune (pe cineva) oprobriului public; a condamna, a înfiera (pe cineva). — Din fr. **infamie,** lat. **infamia.**

INFÁNTE, -Ă, *infanți, -te,* s.m. și f. Titlu dat copiilor regelui Spaniei (și al Portugaliei), în afară de primul născut; persoană care poartă acest titlu. — Din sp. **infante.** Cf. it. infante.

INFANTÉRIE s.f. Una dintre armele de bază, caracterizată prin faptul că duce lupta pe jos; pedestrime. G *Infanterie moto* = infanterie dotată cu autovehicule pentru transportul personalului și al tehnicii de luptă în timpul deplasărilor. *Infanterie marină* = parte din forțele maritime care luptă pe uscat în sprijinul unităților de marină. — Din rus. **infanteriia,** fr. **infanterie.**

INFANTERÍST, *infanteriști,* s.m. Militar din infanterie; pedestru, pedestraș, pifan, odivoi. — Din rus. **infanterist.**

INFANTICÍD, -Ă, *infanticizi, -de,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Părinte) care își ucide propriul copil. **2.** S.n. (Jur.) Ucidere a propriului copil; pruncucidere. F Ucidere a unui copil. — Din fr. **infanticide,** lat. **infanticidium.**

INFANTÍL, -Ă, *infantili, -e,* adj. Care ține de copii, pentru copii, referitor la copii, al copiilor. G *Paralizie infantilă* = poliomielită. F Fig. Copilăresc, pueril, neserios. — Din fr. **infantile,** lat. **infantilis.**

INFANTILÍSM s.n. Anomalie în dezvoltarea corporală și psihică, caracterizată prin persistența, la vârsta adultă, a unor trăsături morfologice și funcționale specifice copilăriei. — Din fr. **infantilisme.**

INFÁRCT, *infarcte,* s.n. Boală care constă în distrugerea unui organ sau a unei părți dintr-un organ ca urmare a astupării unei artere sau a unei vene terminale. G *Infarct miocardic* = boală datorată producerii infarctului în miocard, în urma obstruării unei ramuri a arterei coronare. — Din fr. **infarctus,** germ. **Infarkt.**

INFATIGÁBIL, -Ă, *infatigabili, -e,* adj. (Livr.) Neobosit, zelos. — Din fr. **infatigable.**

INFATUÁ, *infatuez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înfumura, a (se) îngâmfa. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **infatuer.**

INFATUÁRE, *infatuări,* s.f. Acțiunea de *a (se) infatua;* îngâmfare, înfumurare. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **infatua.**

INFATUÁT, -Ă, *infatuați, -te,* adj. Plin de sine însuși, îngâmfat, înfumurat. [Pr.: *-tu-at*] — Din fr. **infatué.** Cf. it. infatuato.

INFÉCT, -Ă, *infecți, -te,* adj. **1.** (Despre mirosuri) Greu, urât, puturos, rău; (despre aer) stricat, viciat, greu. **2.** (Despre obiecte) Cu aspect respingător, neîngrijit, murdar, urât, de calitate proastă; rău. **3.** (Despre oameni și manifestările lor) Cu caracter josnic, mârșav, oribil. — Din fr. **infect,** lat. **infectus.**

INFECTÁ, *infectez,* vb. I. **1.** Refl. A contracta o infecție (**1**), a face o infecție, a se umple cu substanțe sau germeni vătămători. **2.** Tranz. A transmite microbi, a răspândi substanțe vătămătoare etc.; a contamina. F Fig. A corupe, a strica moralicește. — Din fr. **infecter.**

INFECTÁNT, -Ă, *infectanți, -te,* adj. Care provoacă infecție; infecțios. — Din fr. **infectant.**

INFECTÁRE, *infectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) infecta* și rezultatul ei. — V. **infecta.**

INFECTÁT, -Ă, *infectați, -te,* adj. Care prezintă infecție (**1**); care este contaminat cu substanțe sau germeni vătămători. — V. **infecta.**

INFECTOCONTAGIÓS, -OÁSĂ, *infectocontagioși, -oase,* adj. (Despre boli) Care se răspândește ușor, care contaminează. [Pr.: *-gi-os*] — **Infect** + **contagios.**

INFÉCȚIE, *infecții,* s.f. **1.** Proces rezultat din pătrunderea și dezvoltarea în organism a unor agenți patogeni (paraziți, microbi sau virusuri) și din reacția țesuturilor la acest atac, manifestată prin inflamații, supurații, cangrene etc. **2.** Miros urât, duhoare, putoare, miasmă. F Fig. Contagiune morală. [Var.: **infecțiúne** s.f.] — Din fr. **infection.**

INFECȚIÓS, -OÁSĂ, *infecțioși, -oase,* adj. (Despre boli) Provocat de o infecție; care se transmite de la o ființă la alta, care produce infecție; molipsitor, contagios, infectant. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **infectieux.**

INFECȚIOZITÁTE, *infecțiozități,* s.f. Capacitate a unui germen de a pătrunde într-un organism receptiv, de a se menține și înmulți în așa fel încât transmiterea de la organismul invadat la altul să se poată face cu ușurință. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **infectiosité.**

INFECȚIÚNE s.f. v. **infecție.**

INFERÁ, *inferez,* vb. I. Intranz. A trage o concluzie generală din mai multe fapte particulare. — Din fr. **inférer.**

INFERÉNȚĂ, *inferențe,* s.f. Operație logică de trecere de la un enunț la altul și în care ultimul enunț este dedus din primul. — Din fr. **inférence.**

INFERIÓR, -OÁRĂ, *inferiori, -oare,* adj. **1.** Care este așezat dedesubt sau mai jos. F (Despre ape curgătoare sau despre regiuni de pe cursul lor) Situat mai aproape de vărsare decât de izvor. **2.** Care este din punct de vedere numeric mai mic decât altul. **3.** Care are un rang, o funcție sau un

grad mai mic decât altul. F (Substantivat) Subaltern, subordonat (într-o funcție). **4.** Care este de calitate mai proastă, valorează mai puțin sau are importanță mai mică decât altul. G (În vechea organizare a școlii) *Curs inferior* = ciclu de învățământ cuprinzând primele patru clase ale liceului. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **inférieur,** lat. **inferior.**

INFERIORITÁTE, *inferiorități,* s.f. Faptul de a fi inferior; stare a ceea ce este inferior; slăbiciune, scădere, dezavantaj (în comparație cu altceva). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **infériorité.**

INFÉRN s.n. **1.** Loc unde sălășluiesc sufletele celor păcătoși, după moarte, supuse la chinuri veșnice; iad, gheenă, tartar; hades, orc. **2.** Fig. Loc de dezordine și de confuzie; viață plină de chinuri, mizerabilă; situație chinuitoare, greu de suportat, tortură sufletească. [Pl. și: (rar) *infernuri, inferne*] — Din lat. **infernus.**

INFERNÁL, -Ă, *infernali, -e,* adj. Referitor la infern, din infern; drăcesc, diabolic. G *Mașină infernală* = bombă cu mecanism de ceasornic, folosită de teroriști pentru a săvârși atentate. F Fig. Înspăimântător, groaznic, teribil. — Din fr. **infernal,** lat. **infernalis.**

INFERTÍL, -Ă, *infertili, -e,* adj. **1.** Nefertil. **2.** (Med.) Steril, sterp. — Din fr. **infertile.**

INFERTILITÁTE s.f. **1.** Însușirea sau starea a ceea ce este infertil (**1**). **2.** (Med.) Imposibilitate a femeii de a concepe un făt viu sau viabil; (impr.) sterilitate. — Din fr. **infertilité.**

INFESTÁ, pers. 3 *infestează,* vb. I. Tranz. A bântui, a pustii, a nimici; a invada. — Din fr. **infester.**

INFESTÁRE, *infestări,* s.f. Acțiunea de *a infesta* și rezultatul ei. F Infestație (**1**). — V. **infesta.**

INFESTÁȚIE, *infestații,* s.f. **1.** Contaminare a unui organism cu paraziți vegetali sau animali, ducând la apariția unei stări patologice specifice; infestare. **2.** Pătrundere a unor insecte dăunătoare în cereale și în produsele rezultate din prelucrarea acestora, provocând degradarea produselor. — Din fr. **infestation.**

INFIDÉL, -Ă, *infideli, -e,* adj. **1.** Care nu este fidel; nestatornic, necredincios în sentimente, care își calcă angajamentele față de cineva, nefidel; (despre soți) care calcă credința conjugală. **2.** Inexact, care nu exprimă sau respectă adevărul, realitatea. — Din fr. **infidèle,** lat. **infidelis.**

INFIDELITÁTE, (**2**) *infidelități,* s.f. **1.** Lipsă de fidelitate, de credință; nestatornicie în sentimente, nefidelitate; *spec.* încălcare a credinței conjugale. **2.** (Concr.) Faptă care dovedește nestatornicia în dragoste. **3.** Inexactitate, neadevăr. — Din fr. **infidélité,** lat. **infidelitas, -atis.**

INFILTRÁ, *infiltrez,* vb. I. Refl. (Despre lichide, la pers. 3) A pătrunde și a curge, a trece, a străbate, a se strecura treptat într-un mediu poros. F Tranz. și refl. Fig. A pătrunde sau a face să pătrundă undeva, a (se) strecura pe nesimțite, neobservat. [Var.: **înfiltrá** vb. I] — Din fr. **infiltrer.**

INFILTRÁRE, *infiltrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) infiltra* și rezultatul ei; infiltrație. [Var.: **înfiltráre** s.f.] — V. **infiltra.**

INFILTRÁT[1], *infiltrate,* s.n. **1.** (Și în sintagma *infiltrat TBC*) Leziune incipientă a tuberculozei pulmonare, datorată reactivării unor focare vechi de infecție tuberculoasă sau localizării recente a unei noi infecții. **2.** Acumulare într-un organ sau într-un țesut a leucocitelor sau a altor celule ca reacție la pătrunderea unor agenți infecțioși, traumatici, alergici etc. — Din fr. **infiltrat,** germ. **Infiltrat.**

INFILTRÁT[2], -Ă, *infiltrați, -te,* adj. **1.** Care a pătruns undeva (neobservat). **2.** (În sintagma) *Țesut infiltrat* = țesut în care s-au acumulat elemente celulare pentru a combate un agent vătămător (microbian). — V. **infiltra.**

INFILTRÁȚIE, *infiltrații,* s.f. **1.** Infiltrare. F Pătrundere a apei în roci sau în pământ sub influența gravitației, a forțelor capilare, a presiunii hidrostatice, prin pori, găuri, crăpături etc. F Pătrundere într-un mediu a unui fluid. F Cantitate de apă provenită din precipitațiile atmosferice care pătrunde în pământ. **2.** Pătrundere și localizare a unui agent vătămător într-o celulă, într-un țesut sau într-un organ; boală provocată de acest agent. [Var.: **infiltrațiúne, înfiltráție** s.f.] — Din fr. **infiltration.**

INFILTRAȚIÚNE s.f. v. **infiltrație.**

INFÍM, -Ă, *infimi, -e,* adj. Extrem de mic; minuscul, neînsemnat. — Din fr. **infime,** lat. **infimus.**

INFINÍT, -Ă, (**1, 3**) *infiniți, -te,* adj., s.m., (**2**) *infinituri,* s.n. **1.** Adj. Care nu are margini, limite; nesfârșit[2], nemărginit, nemăsurat; *p. ext.* foarte mare, considerabil. G (Adverbial) *Infinit mai valoros decât...* **2.** S.n. Categorie care exprimă natura absolută a materiei, proprietatea ei de a fi nelimitată în spațiu și în timp și inepuizabilă pentru cunoaștere; ceea ce nu are sau pare că nu are limită în spațiu sau în timp; nesfârșit[1]. G Loc. adv. *La infinit* = în chip nelimitat, fără încetare. **3.** S.m. (Mat.) Mărime variabilă care poate lua valori mai mari decât orice mărime dată. — Din lat. **infinitus,** fr. **infini.**

INFINITÁTE, *infinități,* s.f. Cantitate, număr foarte mare de... — Din fr. **infinité,** lat. **infinitas, -atis.**

INFINITEZIMÁL, -Ă, *infinitezimali, -e,* adj. **1.** Foarte mic, minuscul, infim. **2.** (Mat.; despre mărimi variabile) Care tinde către zero. G *Calcul infinitezimal* = calcul care operează cu mărimi infinitezimale. — Din fr. **infinitésimal.**

INFINITÍSM s.n. Concepție metafizică care admite că universul este infinit. — **Infinit** + suf. *-ism.*

INFINITÍV, *infinitive,* s.n. (Gram.; adesea adjectival) Mod nepersonal, considerat drept forma-tip a verbului și care denumește acțiunea exprimată de verb fără referire la nuanțele ei modale, temporale sau personale. — Din fr. **infinitif,** lat. **infinitivus.**

INFINITIVÁL, -Ă, *infinitivali, -e,* adj. Care privește infinitivul, care ține de infinitiv, care provine din infinitiv. — **Infinitiv** + suf. *-al.*

INFÍRM, -Ă, *infirmi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are o infirmitate; schilod, neputincios, invalid, beteag. — Din fr. **infirme,** lat. **infirmus.**

INFIRMÁ, *infirm,* vb. I. Tranz. A anula, a respinge, a declara nevalabil, a dovedi ca neadevărat, nefundat. F A desființa un act (sau o măsură) ca fiind nelegal sau netemeinic; a invalida. — Din fr. **infirmer,** lat. **infirmare.**

INFIRMÁBIL, -Ă, *infirmabili, -e,* adj. Care poate fi infirmat. — Din fr. **infirmable.**

INFIRMÁRE, *infirmări,* s.f. Acțiunea de *a infirma* și rezultatul ei; invalidare. — V. **infirma.**

INFIRMATÍV, -Ă, *infirmativi, -e,* adj. (Jur.) Care anulează (o sentință). — Din fr. **infirmatif.**

INFIRMERÍE, *infirmerii,* s.f. Local sau încăpere unde se îngrijesc sau se examinează bolnavii și care funcționează pe lângă formațiuni militare, internate etc. — Din fr. **infirmerie.**

INFIRMIÉR, -Ă, *infirmieri, -e,* s.m. și f. Persoană calificată care îngrijește bolnavii la infirmerie. F Persoană din personalul sanitar auxiliar care lucrează într-un spital, într-o policlinică, într-un dispensar. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **infirmier.**

INFIRMITÁTE, *infirmități,* s.f. Starea celui infirm; defect fizic congenital sau dobândit în urma unui accident, a unei boli etc.; beteșug, betegeală, betegie; invaliditate. F Fig. Slăbiciune morală, imperfecțiune. — Din fr. **infirmité,** lat. **infirmitas, -atis.**

INFÍX, *infixe,* s.n. Element fonetic (de obicei consoană) care se inserează în rădăcina unui cuvânt și are o valoare morfologică. — Din fr. **infixe.**

INFLAMÁ, pers. 3 *inflamează,* vb. I. Refl. (Med.; despre o parte a corpului, un organ) A suferi o inflamație; a se umfla. — Din lat. **inflammare,** fr. **enflammer.**

INFLAMÁBIL, -Ă, *inflamabili, -e,* adj. Care se aprinde ușor, care ia foc și arde repede. F (Chim.) Care produce, la o temperatură relativ joasă, gaze sau vapori care împreună cu aerul atmosferic pot da un amestec de combustibil. — Din fr. **inflammable.**

INFLAMABILITÁTE s.f. Proprietate a unei substanțe, a unui corp de a fi inflamabil. — Din fr. **inflammabilité.**

INFLAMÁRE, *inflamări,* s.f. Acțiunea de *a se inflama* și rezultatul ei; inflamație. — V. **inflama.**

INFLAMÁT, -Ă, *inflamați, -te,* adj. (Despre o parte a corpului, un organ) Care a suferit un proces de inflamație; umflat. — V. **inflama.**

INFLAMATÓR, -OÁRE, *inflamatori, -oare,* adj. Care se manifestă printr-o inflamație; care provoacă o inflamație. — Din fr. **inflammatoire.**

INFLAMÁȚIE, *inflamații,* s.f. Proces patologic datorat unui excitant chimic, fizic și mai ales microbian și manifestat prin durere, temperatură, înroșirea și umflarea locului bolnav; umflătură. [Var.: **inflamațiúne** s.f.] — Din fr. **inflammation,** lat. **inflammatio.**

INFLAMAȚIÚNE s.f. v. **inflamație.**

INFLÁȚIE, *inflații,* s.f. Fenomen specific perioadelor de criză economică, constând în deprecierea banilor de hârtie aflați în circulație ca urmare fie a emiterii unei mase bănești peste nevoile reale ale circulației, fie a reducerii volumului producției și circulației mărfurilor, fapt care duce la scăderea puterii de cumpărare a banilor. [Var.: **inflațiúne** s.f.] — Din fr. **inflation.**

INFLAȚIONÍST, -Ă, *inflaționiști, -ste,* adj. Care are caracter de inflație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **inflationniste.**

INFLAȚIÚNE s.f. v. **inflație.**

INFLEXÍBIL, -Ă, *inflexibili, -e,* adj. Care nu poate fi îndoit; neflexibil, tare, nemlădios. F Fig. Neimpresionabil; neînduplecat, ferm, intransigent. — Din fr. **inflexible,** lat. **inflexibilis.**

INFLEXIBILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este inflexibil; neflexibilitate. F Fig. Fermitate, tărie, intransigență. — Din fr. **inflexibilité.**

INFLEXIÚNE, *inflexiuni,* s.f. **1.** Schimbare a înălțimii unui sunet; schimbare a tonului, a accentului în vorbire sau în cânt; ușurința cuiva de a-și schimba tonul. **2.** (Mat.; în sintagma) *Punct de inflexiune* = punct în care curba își schimbă sensul concavității. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **inflexion,** lat. **inflexio, -onis.**

INFLICȚIÚNE, *inflicțiuni,* s.f. Pedeapsă. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **infliction,** lat. **inflictio, -onis.**

INFLÍGE, *inflig,* vb. III. Tranz. (Rar) A pedepsi. — Din fr. **infliger.**

INFLORESCÉNŢĂ, *inflorescenţe,* s.f. Ansamblu de flori dispuse pe un ax sau pe un complex de axe în diferite moduri, specifice diferitelor familii de plante cărora le aparţine. F Totalitate a florilor dispuse pe un lujer. — Din fr. **inflorescence.**

INFLUÉNT, -Ă, *influenţi, -te,* adj. Care are trecere, influenţă; puternic. — Din fr. **influent.**

INFLUENŢÁ, *influenţez,* vb. I. Tranz. şi intranz. A exercita o influenţă asupra unei fiinţe sau a unui lucru; a înrâuri. G Refl. recipr. *Două forţe care se influenţează reciproc.* – Din fr. **influencer.**

INFLUENŢÁBIL, -Ă, *influenţabili, -e,* adj. Care poate fi influenţat cu uşurinţă. — Din fr. **influençable.**

INFLUENŢÁRE, *influenţări,* s.f. Acţiunea de *a influenţa* şi rezultatul ei. — V. **influenţa.**

INFLUÉNŢĂ[1]**,** *influenţe,* s.f. **1.** Acţiune exercitată asupra unui lucru sau asupra unei fiinţe, putând duce la schimbarea lor; înrâurire. F Spec. Acţiune pe care o persoană o exercită asupra alteia (deliberat, pentru a-i schimba caracterul, evoluţia, sau involuntar, prin prestigiul, autoritatea, puterea de care se bucură). **2.** (Fiz.; în sintagma) *Electrizare prin influenţă* = separare a sarcinilor electrice şi redistribuirea lor pe suprafaţa unui conductor, datorată acţiunii unui câmp electric; inducţie electrostatică. [Var.: **influénţie, influínţă** s.f.] — Din fr. **influence.**

INFLUÉNŢĂ[2]**,** *influenţe,* s.f. (Înv.) Nume dat unei boli epidemice asemănătoare cu gripa; *p. gener.* gripă. — Din fr., it. **influenza,** germ. **Influenza.**

INFLUÉNŢIE s.f. v. **influenţă**[1]**.**

INFLUÍNŢĂ s.f. v. **influenţă**[1]**.**

INFLÚX, *influxuri,* s.n. **1.** (Fiziol.; în sintagma) *Influx nervos* = propagare a unei excitaţii de-a lungul unei fibre nervoase. **2.** (Fiz.) Numărul de particule (produse de acceleratoare) care trec prin unitatea de arie a unei suprafeţe perpendiculare pe direcţia de mişcare a particulelor. — Din fr. **influx.**

IN-FÓLIO, adj. invar., (**2**) *in-foliuri,* s.n. **1.** Adj. invar. (Despre formatul unei cărţi) În care coala de hârtie este îndoită în două, formând patru pagini. **2.** S.n. Carte care are acest format. [Pr.: *-li-o*] — Loc. lat.

INFÓRM, -Ă, *informi, -e,* adj. Care nu are o formă determinată sau un contur precis, fără formă; care este lucrat grosolan, care are forma nepotrivită, brută, dizgraţioasă. F Fig. Imperfect, nedesăvârşit. — Din fr. **informe,** lat. **informis.**

INFORMÁ, *informez,* vb. I. Tranz. A da cuiva informaţii despre ceva sau despre cineva, a face cunoscut; a înştiinţa. F Refl. A căuta să se pună la curent cu ceva, a lua, a strânge informaţii, a se interesa, a se iniţia, a se documenta, a se edifica. — Din fr. **informer,** lat. **informare.**

INFORMÁL, -Ă, *informali, -e,* adj. **1.** (În sociologie; despre relaţii sociale) Care se desfăşoară în absenţa determinărilor şi cadrelor instituţionale, oficiale, formale; neoficial, neprotocolar, familiar. **2.** (Despre pictura abstracţionistă) Caracterizat prin lipsa oricărei organizări a materiei picturale; abstract. F (Despre pictori) Care practică arta informală sau abstractă. — Din engl. **informal,** fr. **informel.**

INFORMÁRE, *informări,* s.f. Acţiunea de *a (se) informa* şi rezultatul ei. — V. **informa.**

INFORMÁT, -Ă, *informaţi, -te,* adj. Care a primit sau şi-a procurat informaţii; care s-a documentat prin cercetări amănunţite. — V. **informa.**

INFORMÁTICĂ s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul prelucrării informaţiei (**3**) cu ajutorul sistemelor automate de calcul. — Din fr. **informatique.**

INFORMATICIÁN, -Ă, *informaticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în informatică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **informaticien.**

INFORMATÍV, -Ă, *informativi, -e,* adj. Care are rolul de a informa, care serveşte ca informator, de informaţie. — Din fr. **informatif.**

INFORMATÓR, -OÁRE, *informatori, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care dă sau culege informaţii. **2.** S.m. şi f. Persoană care oferea informaţii pentru instituţia securităţii, în regimul comunist din România. **3.** Adj. Care dă, procură informaţii. — Din fr. **informateur.**

INFORMÁŢIE, *informaţii,* s.f. **1.** Comunicare, veste, ştire care pune pe cineva la curent cu o situaţie. **2.** Lămurire asupra unei persoane sau asupra unui lucru; totalitatea materialului de informare şi de documentare; izvoare, surse. **3.** Fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoştinţele prealabile, cuprinse în semnificaţia unui simbol sau a unui grup de simboluri (text scris, mesaj vorbit, imagini plastice, indicaţie a unui instrument etc.). G *Teoria informaţiei* = teoria matematică a proprietăţilor generale ale surselor de informaţie, ale canalelor de transmisie şi ale instalaţiilor de păstrare şi de prelucrare a informaţiilor. **4.** (Biol.; în sintagma) *Informaţie genetică* = totalitate a materialului genetic dintr-o celulă capabilă să creeze secvenţe de aminoacizi care, la rândul lor, formează proteine active. — Din fr. **information,** lat. **informatio.**

INFORMAŢIONÁL, -Ă, *informaţionali, -e,* adj. Care conţine sau dă informaţii, de informaţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din **informaţie.**

ÍNFRA[1] adv. (În notaţia bibliografică) Dedesubt, mai jos, mai departe. — Cuv. lat.

INFRA[2]**-** Element de compunere însemnând „dedesubt, sub", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din lat. **infra,** fr. **infra-.**

INFRAACÚSTIC, -Ă, *infraacustici, -ce,* adj. (Fiz.; despre vibraţii acustice) A cărei frecvenţă se află sub limita inferioară a domeniului de audibilitate. — Din fr. **infra-acoustique.**

INFRACTÓR, -OÁRE, *infractori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care a comis o infracţiune. — Din fr. **infracteur,** lat. **infractor.**

INFRACŢIONÁL, -Ă, *infracţionali, -e,* adj. Referitor la o infracţiune, cu caracter de infracţiune. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Infracţiune** + suf. *-al.*

INFRACŢIONALITÁTE s.f. Totalitatea infracţiunilor săvârşite pe un anumit teritoriu într-o anumită perioadă de timp; criminalitate. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Infracţional** + suf. *-itate.*

INFRACŢIÚNE, *infracţiuni,* s.f. Faptă care prezintă pericol social, constând în încălcarea unei legi penale, în săvârşirea, cu vinovăţie, a unei abateri de la legea penală, şi care este sancţionată de lege. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **infraction,** lat. **infractio, -onis.**

INFRAMICRÓB, *inframicrobi,* s.m. Microorganism de dimensiuni foarte reduse, puţin evoluat şi incomplet organizat, care nu-şi poate realiza singur metabolismul şi care se găseşte ca parazit obligatoriu în celula vie. — **Infra**[2]**-** + **microb.**

INFRAMICROBIÁN, -Ă, *inframicrobieni, -e,* adj. Care aparţine inframicrobilor, referitor la inframicrobi, de inframicrobi. [Pr.: *-bi-an*] — **Inframicrob** + suf. *-ian.* Cf. fr. inframicrobien.

INFRAMICROBIOLÓG, -Ă, *inframicrobiologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în inframicrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **inframicrobiologie** (derivat regresiv).

INFRAMICROBIOLOGÍE s.f. Disciplină a biologiei care se ocupă cu studiul inframicrobilor; virusologie. [Pr.: *-bi-o-*] — **Infra**[2]**-** + **microbiologie.**

INFRARÓŞU, -IE, *infraroşii,* adj., s.n. **1.** Adj. (În sintagma) *Radiaţii infraroşii* = radiaţii electromagnetice invizibile, penetrante, cu efect termic pronunţat, situate în spectru între limita roşie a domeniului luminii vizibile şi microundele radioelectrice. **2.** S.n. Domeniu spectral al radiaţiilor infraroşii, situat între limita roşie a spectrului vizibil şi radiaţiile hertziene. — **Infra**[2]**-** + **roşu** (după fr. *infrarouge).*

INFRASONÓR, -Ă, *infrasonori, -e,* adj. Referitor la infrasunete, care aparţine infrasunetelor. — Din fr. **infra-sonore.**

INFRASTRUCTURÁL, -Ă, *infrastructurali, -e,* adj. Referitor la infrastructură, al infrastructurii. — **Infrastructură** + suf. *-al* (după it. *infrastrutturale).*

INFRASTRUCTÚRĂ, *infrastructuri,* s.f. **1.** Ansamblul elementelor care susţin partea principală a unei construcţii, care o fixează de teren şi care transmite acestuia forţele. **2.** Ansamblul instalaţiilor de la sol necesare pentru decolarea, aterizarea, adăpostirea şi întreţinerea avioanelor. **3.** Sistem de relaţii între elementele fundamentale ale unui macrosistem (social). — Din fr. **infrastructure.**

INFRASÚNET, *infrasunete,* s.n. Vibraţie mecanică a unui mediu neperceputâ de urechea omului (ci numai cu ajutorul simţului tactil), care se propagă sub formă de unde, ca şi sunetele, dar având o frecvenţă mai mică decât a acestora. — **Infra**[2]**-** + **sunet** (după fr. *infra-son).*

INFRAVIRÁL, -Ă, *infravirali, -e,* adj. (Biol.) Referitor la infravirus. — De la **infravirus.**

INFRAVÍRUS, *infravirusuri,* s.n. (Biol.) Nume dat unor acizi nucleici deveniţi autonomi şi presupuşi a fi capabili să determine anumite afecţiuni. [Pl. şi: *intraviruşi*] — Din fr. **infravirus.**

INFRUCTUÓS, -OÁSĂ, *infructuoşi, -oase,* adj. Care nu dă rezultatele aşteptate, care nu dă roade; zadarnic, inutil, nefructuos. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **infructueux,** lat. **infructuosus.**

INFUNDÍBUL, *infundibule,* s.n. (Anat.) Canal în formă de pâlnie care se află în diferite organe. — Din fr., lat. **infundibulum.**

INFUZÁ, *infuzez,* vb. I. Tranz. A turna apă clocotită peste o plantă medicinală pentru a obţine o infuzie. — Din fr. **infuser.**

INFUZÁRE, *infuzări,* s.f. Acţiunea de *a infuza* şi rezultatul ei; infuzie. — V. **infuza.**

INFUZÍBIL, -Ă, *infuzibili, -e,* adj. (Despre unele materiale) Care nu se poate topi sau care se topeşte extrem de greu din cauza temperaturii sale de topire foarte înalte. — Din fr. **infusible.**

INFÚZIE, *infuzii,* s.f. **1.** Soluţie apoasă obţinută dintr-o plantă prin opărirea ei cu apă clocotită, în scopul extragerii principiilor active pe care le conţine; medicament astfel obţinut. **2.** Încrucişare a unei rase neameliorate cu o rasă ameliorată timp de una sau două generaţii. [Var.: **infuziúne** s.f.] — Din fr. **infusion,** lat. **infusio, -onis.**

INFUZIÚNE s.f. v. **infuzie.**

INFUZÓR[1], *infuzori,* s.m. (La pl.) Clasă de protozoare care au corpul acoperit de cili, cu ajutorul cărora se deplasează; ciliat; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Var.: **infuzóriu** s.m.] — Din fr. **infusoire,** lat. **infusorius.**

INFUZÓR[2], *infuzoare,* s.n. Recipient de metal, de porţelan etc. cu capac, în care se prepară infuziile. — Din fr. **infusoir.**

INFUZÓRIU s.m. v. **infuzor[1].**

ÍNGA interj. (Pop.) Iată! uită-te! [Var.: **iga!** interj.] — Et. nec.

INGAMBAMÉNT, *ingambamente,* s.n. Procedeu poetic cerut de necesităţi prozodice sau de dorinţa de a scoate în relief anumite cuvinte, care constă în trecerea unei părţi de frază ori propoziţie sau a unor cuvinte dintr-un vers în versul următor. — Cf. fr. e n j a m b e m e n t.

INGENIÓS, -OÁSĂ, *ingenioşi, -oase,* adj. **1.** Care are mult spirit inventiv, multă agerime de minte; iscusit, dibaci. **2.** Care este alcătuit, elaborat cu inventivitate, cu măiestrie, cu iscusinţă etc. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **ingénieux,** lat. **ingeniosus.**

INGENIOZITÁTE, *ingeniozităţi,* s.f. Calitatea de a fi ingenios; inventivitate, măiestrie, iscusinţă, dibăcie; (concr.) procedeu, lucru etc. ingenios. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **ingéniosité.**

INGENUITÁTE, *ingenuităţi,* s.f. Simplitate, naturaleţe împletită cu sinceritate şi naivitate; puritate, candoare (în comportări). [Pr.: *-nu-i-*] — Din fr. **ingénuité,** lat. **ingenuitas, -atis.**

INGÉNUU, -UĂ, *ingenui, -ue,* adj., s.f. **1.** Adj. Care vădeşte simplitate, naturaleţe împletită cu sinceritate şi cu naivitate, plin de ingenuitate; candid. **2.** S.f. Rol, personaj, eroină care reprezintă o fată inocentă, pură, candidă; *p. ext.* persoană ingenuă. [Pr.: *-nu-u*] — Din lat. **ingenuus,** fr. **ingénu.**

INGERÁ, *ingerez,* vb. I. Tranz. A înghiţi alimente. — Din fr. **ingérer,** lat. **ingerere.**

INGERÁBIL, -Ă, *ingerabili, -e,* adj. Care poate fi ingerat, înghiţit. — Din fr. **ingérable.**

INGERÁRE, *ingerări,* s.f. Acţiunea de *a ingera* şi rezultatul ei; ingestie. — V. **ingera.**

INGERÍNŢĂ, *ingerinţe,* s.f. Amestec ilegal, intervenţie în treburile unei persoane sau în viaţa unui stat, tinzând la ştirbirea libertăţii şi a independenţei de acţiune şi la impunerea unui anumit punct de vedere. — Din fr. **ingérence.**

INGÉSTIE, *ingestii,* s.f. Înghiţire, introducere pe cale bucală a alimentelor sau a altor substanţe în stomac. — Din fr. **ingestion.**

INGHINÁL, -Ă, *inghinali, -e,* adj. Care aparţine abdomenului, referitor la abdomen, care se găseşte în regiunea abdominală; de la vintre, de la stinghii. [Var.: **inguinál, -ă** adj.] — Din fr. **inguinal.**

INGINÉR, -Ă, *ingineri, -e,* s.m. şi f. Specialist cu o pregătire tehnică şi teoretică obţinută într-un institut de învăţământ superior, care prestează o activitate tehnică de proiectare, de cercetare, de organizare şi de conducere a proceselor tehnologice dintr-o întreprindere; titlu deţinut de această persoană. — Din it. **ingegnere.** Cf. rus. i n j e n e r, fr. i n g é n i e u r, germ. I n g e n i e u r.

INGINERÁŞ, *ingineraşi,* s.m. Diminutiv al lui *inginer;* (peior.) inginer (tânăr) insuficient pregătit sau incapabil. — **Inginer** + suf. *-aş.*

INGINERÉSC, -EÁSCĂ, *ingineresti,* adj. Care aparţine inginerului sau ingineriei, privitor la inginer sau la inginerie, de inginer. — **Inginer** + suf. *-esc.*

INGINERÍE, *inginerii,* s.f. **1.** Profesia inginerului. **2.** (În sintagma) *Inginerie genetică* = modificare a structurii genetice a unui organism prin introducerea de gene noi, aparţinând unor organisme din aceeaşi specie sau din specii diferite, prin inserarea de gene sintetizate artificial sau prin reorganizarea materialului genetic propriu. — **Inginer** + suf. *-ie.*

INGRÁT, -Ă, *ingraţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu-şi manifestă recunoştinţa pentru serviciile şi avantajele primite, (om) nerecunoscător. **2.** Adj. Fig. Care nu răsplăteşte, nu satisface, nu corespunde eforturilor făcute; care produce mai puţin decât trebuie; dezavantajos; *p. ext.* anevoios, greu. — Din fr. **ingrat,** lat. **ingratus.**

INGRATITÚDINE, *ingratitudini,* s.f. Însuşirea de a fi ingrat; purtarea, atitudinea omului ingrat; nerecunoştinţă. — Din fr. **ingratitude,** lat. **ingratitudo, -inis.**

INGREDIÉNT, *ingrediente,* s.n. Substanţă care intră ca accesoriu în compoziţia unui medicament, a unui aliment etc., fie pentru a-i conferi anumite calităţi, ca material de umplutură într-un produs etc.; ingredienţă. [Pr.: *-di-ent*] — Din fr. **ingrédient.**

INGREDIÉNŢĂ, *ingredienţe,* s.f. (Înv.) Ingredient. [Pr.: *-di-en-*] — **Ingredient** + suf. *-enţă.*

INGRESIÚNE, *ingresiuni,* s.f. Înaintare a mării în unele porţiuni mai coborâte ale continentelor, în special prin gurile fluviilor, formând adesea golfuri. — Din fr. **ingression,** lat. **ingressio, -onis.**

INGUINÁL, -Ă adj. v. **inghinal.**

INGURGITÁ, *ingurgitez,* vb. I. Tranz. A înghiţi (mai ales un aliment). [Var.: **îngurgitá** vb. I.] — Din fr. **ingurgiter.**

INGURGITÁRE, *ingurgitări,* s.f. Faptul de *a ingurgita;* (rar) ingurgitaţie. [Var.: **îngurgitáre** s.f.] — V. **ingurgita.**

INGURGITÁŢIE, *ingurgitaţii,* s.f. (Rar) Ingurgitare. — Din fr. **ingurgitation.**

INHALÁ, *inhalez,* vb. I. Tranz. A absorbi pe căile respiratorii vapori, gaze sau lichide, a trage în piept, a inspira gaze, vapori etc. — Din fr. **inhaler,** lat. **inhalare.**

INHALÁRE, *inhalări,* s.f. Faptul de *a inhala.* — V. **inhala.**

INHALATÓR, *inhalatoare,* s.n. **1.** Aparat care furnizează piloţilor de avion oxigenul necesar unei respiraţii normale în condiţiile zborului la înălţimi mari, unde presiunea aerului este scăzută. **2.** Aparat cu care se face o inhalaţie. — Din fr. **inhalateur.**

INHALÁŢIE, *inhalaţii,* s.f. Acţiunea de *a inhala;* absorbţie pe căile respiratorii a unor vapori, gaze etc. în scopuri curative. — Din fr. **inhalation,** lat. **inhalatio.**

INHIBÁ, *inhíb,* vb. I. **1.** Tranz. A frâna, a împiedica, a încetini un proces fiziologic, o reacţie chimică etc. **2.** Refl. A se abţine, a se reţine, a se stăpâni. — Din fr. **inhiber,** lat. **inhibere.**

INHIBÁNT, -Ă, *inhibanţi, -te,* adj. Care inhibă; inhibitor. — **Inhiba** + suf. *-ant.*

INHIBÁRE, *inhibări,* s.f. Faptul de *a (se) inhiba;* inhibiţie. — V. **inhiba.**

INHIBÁT, -Ă, *inhibaţi, -te,* adj. **1.** (Despre acţiuni, procese fiziologice, reacţii chimice etc.) Care este frânat, împiedicat, încetinit în desfăşurare. **2.** (Despre oameni) Care nu se manifestă spontan, care se abţine; reţinut. — V. **inhiba.**

INHIBITÍV, -Ă, *inhibitivi, -e,* adj. Inhibitor. — Din fr. **inhibitif.**

INHIBITÓR, -OÁRE, *inhibitori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Care inhibă, inhibitiv. **2.** S.m. Substanţă chimică care, adăugată în proporţii mici, poate încetini sau chiar împiedica anumite reacţii chimice. F Preparat sau tratament care frânează sau împiedică dezvoltarea unui agent patogen, un proces fiziologic etc. — Din fr. **inhibiteur.**

INHIBÍŢIE, *inhibiţii,* s.f. **1.** Proces fundamental al activităţii nervoase, opus excitaţiei, care se manifestă prin diminuarea, frânarea sau suprimarea efectelor excitaţiei. **2.** (Chim.) Fenomen de oprire, de întârziere sau de micşorare a vitezei de desfăşurare a unei reacţii chimice cu ajutorul inhibitorilor. — Din fr. **inhibition,** lat. **inhibitio.**

INHUMÁŢIE, *inhumaţii,* s.f. (Rar) Înhumare. — Din fr. **inhumation.**

INÍC, -Ă, *inici, -ce,* adj. (Livr.) Care nu este echitabil; inechitabil, nedrept. — Din fr. **inique,** lat. **iniquus.**

INICUITÁTE s.f. v. **inicvitate.**

INICVITÁTE, *inicvităţi,* s.f. (Livr.) Inechitate. [Var.: **inicuitáte** s.f.] — Din fr. **iniquité,** lat. **iniquitas, -atis.**

INÍE, *inii,* s.f. (Reg.) Apă amestecată cu gheaţă; sloi de gheaţă, mare şi sfărâmicios, care pluteşte pe apă. — Din sl. **inije.**

INIMAGINÁBIL, -Ă, *inimaginabili, -e,* adj. Care întrece orice închipuire, care nu se poate imagina, de neînchipuit, extraordinar, neimaginabil. — Din fr. **inimaginable.**

ÍNIMĂ, *inimi,* s.f. **I. 1.** Organ intern musculos central al aparatului circulator, situat în partea stângă a toracelui, care are rolul de a asigura, prin contracţiile sale ritmice, circulaţia sângelui în organism, la om şi la animalele superioare; cord[1]. F Piept. **2.** (Pop.) Stomac, burtă, pântece, rânză. G Expr. *A (mai) prinde (la) inimă* = a scăpa de senzaţia de slăbiciune după ce a mâncat, a se (mai) întrema, a (mai) căpăta putere. *Pe inima goală* = cu stomacul gol, fără să fi mâncat ceva. *A (se) simţi greu la inimă* = a-i fi greaţă, a-i veni să verse. **3.** (La cărţile de joc) Cupă[2]. **4.** Piesă sau organ de maşină care are o formă asemănătoare cu o inimă (**I 1**). **II.** Fig. **1.** Inima (**I 1**) considerată ca sediu al sentimentelor umane: **a)** (În legătură cu bucurii, plăceri) *I s-a bucurat inima când a auzit vestea cea bună.* G Loc. adv. *După* (sau *pe*) *voia* (sau *pofta*) *inimii* = după plac, nestingherit, cum îi e dorinţa. *Cu* (sau *din*) *toată inima* sau *cu dragă inimă* = cu tot sufletul, cu foarte mare şi sinceră plăcere. G Expr. *A râde inima în cineva* sau *a-i râde cuiva inima* = a fi bucuros, satisfăcut, mulţumit. *A unge* (pe cineva) *la inimă* = a face (cuiva) plăcere; a încânta, a bucura (pe cineva). *Cât îi cere* (cuiva) *inima* = atât cât vrea, cât poftește, cât are plăcere. *A-i merge* (cuiva ceva) *la inimă* = a-i plăcea (ceva) foarte mult. *A-şi călca pe inimă* = a renunţa la propriul punct de vedere, la propria opinie sau plăcere. *(A fi) cu inima uşoară* = (a fi) fără griji, bine dispus, cu conştiinţa împăcată. **b)** (În legătură cu suferinţe, dureri, necazuri) *Îl doare la inimă când vede atâta risipă.* G Expr. *A seca* (sau *a arde, a frige* pe cineva) *la inimă* = a provoca (cuiva) o durere morală, o supărare mare. *A i se rupe* (sau *a-i rupe* cuiva) *inima* = a-i fi milă de cineva. *A i se topi inima* = a suferi foarte tare. *A se sfârşi la inimă* = a se îmbolnăvi, a muri de durere, a fi copleşit de durere. *A avea ceva pe inimă* = a fi chinuit de un gând neîmpărtăşit, a avea o taină în suflet. *A-şi răcori inima* = a spune ce are pe suflet, a-şi descărca sufletul. *A pune* (ceva) *la inimă* = a se supăra (pentru ceva) mai mult decât merită. *A-*

i strica (cuiva) *inima* = a-i spulbera (cuiva) buna dispoziție, a indispune (pe cineva), a mâhni (pe cineva). *A rămâne cu inima friptă* = a rămâne mâhnit, dezolat, îndurerat. *Parcă mi-a trecut* (sau *mi-a dat cu) un fier ars (*sau *roșu) prin inimă,* se spune când cineva primește pe neașteptate o veste tristă sau când îl cuprinde o durere fizică în mod brusc. *Inimă albastră* = suflet trist, îndurerat; tristețe, melancolie, mâhnire, deprimare; furie, ciudă, mânie, necaz. *Inimă rea* = mâhnire, durere, amărăciune. *A-și face* (sau *a-i face* cuiva) *inimă rea* = a se mâhni (sau a mâhni pe cineva). **c)** (În legătură cu sentimente de iubire) *Inima-mi zboară la tine.* G Expr. *A avea* (pe cineva) *în* (sau *la) inimă* = a iubi (pe cineva). *A-i rămâne* (cuiva) *inima la...* = a rămâne cu gândul la cineva sau la ceva care i-a plăcut. *A avea tragere de inimă* (pentru...) sau *a-l trage* (pe cineva) *inima să...* = a se simți atras să facă ceva. **d)** (În legătură cu bunătatea sau răutatea cuiva, în loc. și în expr.) *Inimă dreaptă* = om drept, cinstit, corect. *Inimă de aur* = om bun. *Slab de inimă* = milos, impresionabil, influențabil. *Cu inimă* = bun, milos, înțelegător, uman. *A avea inimă bună* (sau *de aur)* sau *a fi bun la inimă* (sau *cu inima bună)* = a fi bun, milos, înțelegător, darnic. *A avea inima deschisă* = a fi sincer, cinstit. *A spune de la* (sau *din) inimă* = a spune cu toată sinceritatea, fără reticențe, a vorbi deschis, fără rezerve. *A avea inima largă* = a fi mărinimos, milos, darnic. *A se muia la inimă* sau *a (i) se înmuia* (cuiva) *inima* = a deveni bun, milos; a se înduplleca. *A nu-l lăsa pe cineva inima să...,* se spune când cineva nu-și poate opri pornirile bune, acțiunile generoase. *(A fi om) de inimă* = (a fi om) bun, săritor. *A fi fără inimă* sau *a fi rău* (sau *câinos, negru) la inimă* = a fi rău, înrăit. *(A avea) inimă haină* (sau *sălbatică)* = (a fi) crud, neînțelegător, dușmănos, rău. *(A avea) inimă de piatră* (sau *împietrită*) = (a fi) nesimțitor, rău, fără suflet, rece. *A i se împietri cuiva inima* = a deveni insensibil la orice durere sau bucurie, a fi lipsit de omenie. **e)** (În legătură cu instincte sau presimțiri) *Îmi spune inima că s-a întâmplat o nenorocire.* **f)** (În legătură cu curajul, cu îndrăzneala sau cu energia, cu puterea de voință sau de acțiune a cuiva) *Înfruntă pericolul cu inimă rece.* G *Cu inimă* = (loc. adv.) energic, cu viață; (loc. adj. și adv.) inimos, curajos; pasionat. G Expr. *A(-și) pierde inima* = a-și pierde curajul, speranța, a se descuraja. *A-și lua inima în dinți* = a-și face curaj, a se hotărî să întreprindă ceva. *A-i veni (*cuiva) *inima la loc,* se spune când cineva își recapătă calmul, echilibrul și curajul după un moment de emoție sau de spaimă. *A (mai) prinde (la) inimă* = a căpăta (din nou) putere, curaj, a se restabili sufletește, a nu-i mai fi teamă. *A-i ține cuiva inima* = a încuraja, a consola pe cineva. *A i se face* (cuiva) *inima cât un purice* = a-i fi (cuiva) frică de ceva; a se descuraja. *A i se tăia inima* = a-și pierde curajul. **2.** Inima (**I 1**) considerată ca centru și simbol al vieții sufletești. *L-am șters din inimă.* G Loc. adv. *Din inimă* sau *din toată inima, din adâncul inimii* = din tot sufletul, cu toată puterea sufletească. G Expr. *(A fi) cu inima împăcată* = (a fi) cu conștiința împăcată, liniștită, curată. **III.** Fig. **1.** Caracter, fire. *Seamănă cu tatăl lui la chip și la inimă.* **2.** Ființă, om, individ. *Înflăcărarea a cuprins toate inimile.* **IV.** P. anal. **1.** Mijloc, centru, interior. G Expr. (Ir.) *A rupe inima târgului* = **a)** a cumpăra ce este mai prost, a face o afacere proastă; **b)** a impresiona cu ceva foarte tare. **2.** Piesă sau element de construcție care ocupă un loc central într-un sistem tehnic sau într-un element al acestuia. G *Inima carului* (sau *a căruței)* = partea din mijloc a carului (sau a căruței), care leagă osia de dinainte cu cea de dinapoi. **3.** Partea din interior a unei plante, a unei legume, a unui fruct; miez. **4.** Partea cea mai importantă, esențială a unui lucru. [Pl. și: (înv.) *inime.* — Var.: **ínemă** s.f.] — Lat. **anima.**

INIMÍC, -Ă adj., s.m. și f. v. **inamic.**

INIMICÍȚIE, *inimicități,* s.f. (Livr.) Dușmănie, vrăjmășie, ură. — Din lat. **inimicitia.**

INIMIOÁRĂ, *inimioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *inimă;* inimucă, inimuță. **2.** Mistrie mică, ascuțită, folosită la netezirea formelor de turnătorie. — **Inimă** + suf. *-ioară.*

INIMITÁBIL, -Ă, *inimitabili, -e,* adj. Care nu poate fi (ușor) imitat; neimitabil. — Din fr. **inimitable.**

INIMÓI, *inimoaie,* s.n. (Reg.) Inima carului. — **Inimă** + suf. *-oi.*

INIMÓS, -OÁSĂ, *inimoși, -oase,* adj. **1.** Curajos; viteaz. **2.** Bun, mărinimos, generos. **3.** Care suferă, care se consumă pentru ceva mai mult decât ar trebui; pasionat. **4.** (Rar) Făcut cu toată inima. — **Inimă** + suf. *-os.*

INIMOȘÍE s.f. Însușirea celui inimos. — **Inimos** + suf. *-ie.*

INIMÚCĂ, *inimuci,* s.f. (Rar) Inimioară. — **Inimă** + suf. *-ucă.*

INIMÚȚĂ, *inimuțe,* s.f. (Rar) Inimioară. — **Inimă** + suf. *-uță.*

ININTELIGÍBIL, -Ă, *ininteligibili, -e,* adj. Care nu se poate înțelege; neclar, neinteligibil, confuz. — Din fr. **inintelligible.**

INIÓN, *inioni,* s.m. Protuberanță externă a osului occipital, considerată reper în măsurătorile antropometrice. [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **inione.**

INÍPERĂ s.f. v. **ienupără.**

INIȘÓR s.m. Diminutiv al lui *in*^{2}. G Compus: *inișor-de-alior* = linariță. F Ineață (**a**). — **In**^{2} + suf. *-ișor.*

ÍNIȘTE, *iniști,* s.f. Teren cultivat cu in^{2}; cultură de in^{2}. — **In**^{2} + suf. *-iște.*

ÍNIȚĂ s.f. (Bot.; reg.) Torțel. — **In**^{2} + suf. *-iță.*

INIȚIÁ, *inițiez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) introduce într-un domeniu de activitate în care nu a lucrat; a da cuiva sau a căpăta primele cunoștințe. **2.** Tranz. A face începutul, a pune bazele unei acțiuni, a organiza o mișcare, o activitate. [Pr. *-ți-a*] — Din fr. **initier,** lat. **initiare.**

INIȚIÁL, -Ă, *inițiali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care este la început, de la început; începător. **2.** S.f. Litera cu care se începe un cuvânt. F Abreviere a prenumelui (și a numelui) unei persoane, formată din inițiale (**2**). [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **initial.**

INIȚIÁT, -Ă, *inițiați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care posedă cunoștințe suficiente într-un domeniu; cunoscător. [Pr.: *-ți-at*] — V. **iniția.** Cf. fr. initié.

INIȚIÁTIC, -Ă, *inițiatici, -ce,* adj. **1.** Care ține de inițiere. **2.** Care poate fi înțeles numai de cei inițiați; ezoteric. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **initiatique,** it. **iniziatico.**

INIȚIATÍVĂ, *inițiative,* s.f. Faptul de a propune, de a organiza sau de a începe o acțiune, antrenând după sine și pe alții; însușirea celui care îndrăznește sau este dispus să întreprindă cel dintâi ceva, din îndemn propriu. G Expr. *Din proprie inițiativă* = fără a fi îndemnat sau silit de altul. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **initiative.**

INIȚIATÓR, -OÁRE, *inițiatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care inițiază ceva, care are inițiativă într-o acțiune; promotor. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **initiateur.**

INIȚIÉRE, *inițieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) inița* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-e-*] — V. **inița.**

INJECTÁ, *injectez,* vb. I. **1.** Tranz. A introduce, cu ajutorul seringii, un medicament lichid într-un organism. F A introduce, sub presiune, în masa unui material sau într-un spațiu închis, un fluid sau o suspensie de corp pulverulent. **2.** Refl. (Despre ochi) A se colora ușor în roșu; a se înroși, a se congestiona. — Din fr. **injecter,** lat. **injectare.**

INJECTÁBIL, -Ă, *injectabili, -e,* adj. Care poate fi injectat. — Din fr. **injectable.**

INJECTÁRE, *injectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) injecta* și rezultatul ei. — V. **injecta.**

INJECTÁT, -Ă, *injectați, -te,* adj. (Despre ochi) Congestionat, roșu. — V. **injecta.** Cf. fr. injecté.

INJECTÓR, *injectoare,* s.n. **1.** Aparat care servește la injectarea combustibilului lichid sau pulverulent în camera de ardere a unui motor cu ardere internă sau care, la instalațiile cu focar, servește la amestecarea combustibilului cu aerul carburant și la suflarea acestui amestec în focar. **2.** Aparat care servește la alimentarea cu apă a cazanelor de abur în care apa este antrenată de un curent de abur sub presiune; dispozitiv folosit la unele turbine hidraulice. — Din fr. **injecteur.**

INJÉCȚIE, *injecții,* s.f. **1.** Introducere, pe cale intravenoasă, intramusculară etc., sub presiune, a unui medicament în stare lichidă în țesuturile sau în umorile organismului cu ajutorul unei seringi; *p. ext.* lichidul introdus în acest mod. **2.** Introducere sub presiune a unui fluid sau a suspensiilor unui corp pulverulent într-un material sau într-un spațiu închis. [Var.: **injecțiúne** s.f.] — Din fr. **injection.**

INJECȚIÚNE s.f. v. **injecție.**

INJONCȚIÚNE, *injoncțiuni,* s.f. (Rar) Presiune, intervenție puternică făcută asupra cuiva; ordin precis, formal. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **injonction.**

INJURIÁ, *injuriez,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva o injurie; a insulta, a jigni. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **injurier.**

INJURIÁT, -Ă, *injuriați, -te,* adj. Căruia i s-a adus o injurie. [Pr.: *-ri-at*] — V. **injuria.**

INJÚRIE, *injurii,* s.f. **1.** Infracțiune care constă în atingerea onoarei sau reputației unei persoane prin cuvinte, gesturi sau acte jignitoare; insultă, jignire (gravă), invectivă. **2.** (Rar) Acțiune cu efect vătămător. — Din lat. **injuria.** Cf. fr. injure.

INJURIÓS, -OÁSĂ, *injurioși, -oase,* adj. Care conține o injurie (**1**) sau care are caracter de injurie; insultător, jignitor. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **injurieux,** lat. **injuriosus.**

INJÚST, -Ă, *injuști, -ste,* adj. Care nu este just; nedrept, nejust. — Din fr. **injuste,** lat. **injustus.**

INJUSTÉȚE, *injustețí,* s.f. Lipsă de justețe; nedreptate; inexactitate, neadevăr. — **In**^{1}**-** + **justețe** sau **injust** + suf. *-ețe.*

INJUSTÍȚIE, *injustiții,* s.f. (Rar) Nedreptate. — Din fr. **injustice,** lat. **injustitia.**

IN MEMÓRIAM loc. adj., loc. adv. În memoria, în amintirea (cuiva sau a ceva). — Loc. lat.

IN NUCE loc. adj., loc. adv. Scurt și cuprinzător; în forma cea mai restrânsă. — Loc. lat.

INOBSERVÁBIL, -Ă, *inobservabili, -e,* adj. Care nu poate fi observat (decât cu greu); neobservabil. — Din fr. **inobservable,** lat. **inobservabilis.**

INOCÉNT, -Ă, *inocenți, -te,* adj. Curat la suflet, căruia nu i se poate imputa nimic; care exprimă nevinovăție; candid. F (Ir.) Naiv, simplu; ignorant. — Din fr. **innocent,** lat. **innocens, -ntis.**

INOCENTÁ, *inocentez,* vb. I. Tranz. A declara nevinovat, a dezvinovăți. — Din fr. **innocenter.**

INOCÉNȚĂ, *inocențe,* s.f. Curățenie sufletească, nevinovăție; candoare. F (Ir.) Naivitate, simplitate; ignoranță. — Din fr. **innocence,** lat. **innocentia.**

IN-OCTÁVO, adj. invar., (**2**) *in-octavouri*, s.n. **1.** Adj. invar. (Despre formatul unei cărți) În care coala de hârtie este împărțită în opt, formând 16 pagini. **2.** S.n. Carte care are acest format. — Loc. lat.

INOCUITÁTE s.f. (Med.) Însușire a unui agent fizic, chimic, biologic de a nu fi un pericol pentru organism. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **innocuité.**

INOCULÁ, *inoculez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce în organism o substanță, un ser, un vaccin pentru precizarea diagnosticului unei boli, experiențe, imunizare etc. **2.** Fig. A introduce (treptat, pe neobservate) în mintea cuiva anumite concepții, idei etc. [Var.: **înoculá** vb. I] — Din fr. **inoculer.**

INOCULÁBIL, -Ă, *inoculabili, -e,* adj. Care se poate inocula. — Din fr. **inoculable.**

INOCULÁRE, *inoculări,* s.f. Acțiunea de *a inocula* și rezultatul ei; inoculație. — V. **inocula.**

INOCULÁT, -Ă, *inoculați, -te,* adj. (Despre seruri, substanțe, vaccinuri) Introdus în organism. — V. **inocula.**

INOCULÁȚIE, *inoculații,* s.f. Inoculare. — Din fr. **inoculation.**

INODÓR, -Ă, *inodori, -e,* adj. Care nu emană miros; fără miros. — Din fr. **inodore,** lat. **inodorus.**

INOFENSÍV, -Ă, *inofensivi, -e,* adj. Care nu face rău; nevătămător, neofensiv. — Din fr. **inoffensif.**

INOFENSIVITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi inofensiv. — **Inofensiv** + suf. *-itate.*

INOMBRÁBIL, -Ă, *inombrabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi numărat; nenumărat. — Din fr. **innombrable.**

INOPERÁNT, -Ă, *inoperanți, -te,* adj. Lipsit de efect sau de rezultat; fără urmare, neoperant. — Din fr. **inopérant.**

INOPINÁT, -Ă, *inopinați, -te,* adj., adv. **1.** Adj. La care nu te gândești; neprevăzut, neașteptat[2]. **2.** Adv. Pe neașteptate. — Din fr. **inopiné,** lat. **inopinatus.**

INOPORTÚN, -Ă, *inoportuni, -e,* adj. Care nu este sau nu se întâmplă la timpul oportun; nepotrivit, neoportun. F (Despre oameni) Care incomodează; neplăcut; plictisitor. — Din fr. **inopportun,** lat. **inopportunus.**

INOPORTUNÁ, *inoportunez,* vb. I. Tranz. și intranz. (Fam.) A importuna. — Din **inoportun.**

INOPORTUNITÁTE s.f. Faptul de a fi inoportun; neoportunitate. — Din fr. **inopportunité.**

INOPOZÁBIL, -Ă, *inopozabili, -e,* adj. (Despre un act juridic) Care nu poate fi invocat față de alte persoane și în alte cazuri decât cele determinate de lege; neopozabil. — Din fr. **inopposable.**

INOPOZABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi inopozabil; neopozabilitate. — Din fr. **inopposabilité.**

INORÓG, *inorogi,* s.m. Animal fabulos cu corp de cal și corn în frunte; licorn. F (Rar) Rinocer. [Var.: **inoróh** s.m.] — Din sl. **inorogŭ.**

INORÓH s.m. v. **inorog.**

INOSPITALIÉR, -Ă, *inospitalieri, -e,* adj. Care nu este ospitalier; neospitalier, neprimitor, rece. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **inhospitalier.**

INOVÁ, *inovez,* vb. I. Intranz. A face o inovație. F Tranz. A introduce modificări, a face înnoiri în ceva; a înnoi. — Din fr. **innover,** lat. **innovare.**

INOVÁRE, *inovări,* s.f. Acțiunea de *a inova* și rezultatul ei; înnoire, inovație. — V. **inova.**

INOVATÓR, -OÁRE, *inovatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care realizează o inovație; (persoană) care inovează ceva. — Din fr. **innovateur.**

INOVÁȚIE, *inovații,* s.f. Noutate, schimbare, modificare. F Rezolvare a unei probleme de tehnică sau de organizare a muncii cu scopul îmbunătățirii (productivității) muncii, perfecționării tehnice etc. [Var.: (înv.) **inovațiúne** s.f.] — Din fr. **innovation,** lat. **innovatio, -onis.**

INOVAȚIÚNE s.f. v. **inovație.**

INÓX s.n. Metal sau aliaj cu proprietăți inoxidabile; *p. ext.* obiect din acest material. — Din fr. **inox.**

INOXIDÁBIL, -Ă, *inoxidabili, -e,* adj. (Despre substanțe) Care nu se poate combina cu oxigenul; (despre metale sau aliaje) care este rezistent la oxidare în contact cu aerul sau cu apa, care nu ruginește, neoxidabil. — Din fr. **inoxydable.**

IN-PLÁNO, adj. invar., (**2**) *in planouri,* s.n. **1.** Adj. invar. (Despre formatul unei cărți sau al unui ziar) În care coala de hârtie nu este împărțită, alcătuind o filă sau două pagini. **2.** S.n. Carte sau ziar care are acest format. — Loc. lat.

ÍNPUT, *inputuri,* s.n. **1.** (Electron.) Intrare (**1**). **2.** (Inform.) Intrare (**2**). — Cuv. engl.

IN-QUÁRTO, adj. invar., (**2**) *in-quartouri,* s.n. **1.** Adj. invar. (Despre formatul unei cărți sau al unei file dintr-o carte) În care coala de hârtie imprimată este împărțită în patru, formând patru foi sau opt pagini. **2.** S.n. Carte care are acest format. [Var.: **in-cuárto, in-cvárto** adj. invar., s.n.] — Din fr. **in-quarto.**

INS, *inși,* s.m. Individ, persoană, om. G *Tot insul* = fiecare; toți oamenii. — Lat. **ipsus** (*= ipse).*

INSALUBRITÁTE s.f. Caracterul sau starea a ceea ce este insalubru. — Din fr. **insalubrité.**

INSALÚBRU, -Ă, *insalubri, -e,* adj. Care este dăunător sănătății prin nerespectarea regulilor de igienă; nesănătos. — Din fr. **insalubre,** lat. **insalubris.**

INSANITÁTE, *insanități,* s.f. (Livr.) **1.** Nebunie. **2.** Faptă sau vorbă de om nebun. — Din fr. **insanité.**

INSATISFÁCȚIE, *insatisfacții,* s.f. Nemulțumire, neplăcere, nesatisfacție. — Din fr. **insatisfaction.**

INSAȚIÁBIL, -Ă, *insațiabili, -e,* adj. Care nu se poate sătura (cu nimic), nesățios, lacom. [Pr.: *-ți-a-*] — Din lat. **insatiabilis,** fr. **insatiable.**

INSAȚIABILITÁTE s.f. Insațietate. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **insatiabilité.**

INSAȚIETÁTE s.f. (Rar) Faptul sau însușirea de a fi insațiabil; insațiabilitate. [Pr.: *-ți-e-*] — **In[1]-** + **saţietate.**

INSCRIPTÍBIL, -Ă, *inscriptibili, -e,* adj. Care poate fi înscris într-un perimetru, într-o suprafață, într-un cerc sau într-o sferă dată. — Din fr. **inscriptible.**

INSCRÍPȚIE, *inscripții,* s.f. **1.** Text scurt, de obicei gravat sau sculptat pe piatră, pe metal sau în lemn, pentru a consacra memoria unei persoane, a unui eveniment etc. **2.** Înscriere, înregistrare, înmatriculare. [Var.: **inscripţiúne** s.f.] — Din fr. **inscription,** lat. **inscriptio, -onis.**

INSCRIPȚIONÁ, *inscripționez,* vb. I. Tranz. A înregistra, a înscrie; a înmatricula. — **Inscripţie** + suf. *-ona.*

INSCRIPȚIÚNE s.f. v. **inscripție.**

INSCULPÁ, *insculpez,* vb. I. Tranz. A marca obiectele de metal prețios cu poansonul. — Din fr. **insculper.**

INSCULPÁRE, *insculpări,* s.f. Acțiunea de *a insculpa* și rezultatul ei. — V. **insculpa.**

INSECTÁR, *insectare,* s.n. Colecție de insecte conservate prin anumite procedee și clasate după anumite criterii; cutie specială în care se păstrează o astfel de colecție. — Din fr. **insectarium.**

INSÉCTĂ, *insecte,* s.f. (La pl.) Clasă de artropode cu corpul diferențiat în cap, torace și abdomen, cu tegumentul chitinizat și cu trei perechi de picioare; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. G *Insecte dăunătoare* = insecte care atacă plantele, animalele și oamenii sau produsele vegetale și animale. — Din fr. **insecte.**

INSECTICÍD, -Ă, *insecticizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ucide insectele. **2.** S.n. Substanță chimică, naturală sau sintetică, folosită pentru combaterea insectelor dăunătoare sau parazite. G *Insecticid remanent* = substanță toxică persistentă un timp oarecare după aplicare, acționând în continuare asupra insectelor. — Din fr. **insecticide.**

INSECTIFÚG, -Ă, *insectifugi, -ge,* adj., s.n. **1.** Adj. Care îndepărtează insectele. **2.** S.n. Substanță care, prin miros, gust, culoare sau altă proprietate, îndepărtează insectele dăunătoare. — Din fr. **insectifuge.**

INSECTIVÓR, -Ă, *insectivori, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Animal) care se hrănește cu insecte. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de mamifere, de talie în general mică, a căror hrană principală o constituie insectele; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **insectivore.**

INSECTOFUNGICÍD, -Ă, *insectofungicizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. Care combate insectele dăunătoare și ciupercile parazite. **2.** S.n. Substanță chimică folosită pentru combaterea insectelor dăunătoare și a ciupercilor parazite. — **Insectă** + **fungicid.**

INSECURITÁTE s.f. Stare de nesiguranță, lipsă de securitate. — Din fr. **insécurité.**

INSECUTÓR, *insecutori,* s.m. Gladiator care lupta cu retiarii. — Din lat. **insecutor.**

INSEMINÁ, *inseminez,* vb. I. Tranz. (Biol.) A fecunda, a însămânța (pe cale artificială). — Din fr. **inséminer.**

INSEMINÁRE, *inseminări,* s.f. (Biol.) Introducere a lichidului seminal masculin în căile genitale feminine; fecundare. G *Inseminare artificială* = fecundare fără act sexual, practicată în cazul animalelor domestice pentru ameliorarea raselor, iar în cazul oamenilor, atunci când fertilizarea naturală nu este posibilă. — V. **insemina.**

INSENSÍBIL, -Ă, *insensibili, -e,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Lipsit de sensibilitate; nesimțitor; *fig.* care nu este impresionat (de nimic), nepăsător, rece, impasibil. **2.** Care nu se poate percepe cu simțurile; imperceptibil. — Din fr. **insensible,** lat. **insensibilis.**

INSENSIBILITÁTE s.f. Lipsa sensibilității generale sau parțiale, întâlnită în unele boli nervoase sau psihice ori provocată cu ajutorul unor substanțe anestezice. F Lipsă de sensibilitate, nesensibilitate, *p. ext.* de emotivitate,

de impresionabilitate; *fig.* nepăsare, indiferență, răceală. — Din fr. **insensibilité,** lat. **insensibilitas, -atis.**

INSENSIBILIZÁ, *insensibilizez,* vb. I. Tranz. A face să nu simtă nicio durere, a face insensibil; a amorți. — Din fr. **insensibiliser.**

INSEPARÁBIL, -Ă, *inseparabili, -e,* adj. Care nu se poate separa, despărți de ceva sau de cineva, strâns unit sau legat; de nedespărțit. — Din fr. **inséparable,** lat. **inseparabilis.**

INSERÁ, *inserez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce, a adăuga, a include un adaos într-un text, într-un șir de numere, într-un tabel etc.; a introduce o informație într-un ziar. **2.** A fixa, a așeza o piesă într-un locaș din interiorul altei piese sau între alte două piese. **3.** (Tehn.) A introduce un material în masa altui material. — Din fr. **insérer,** lat. **inserare.**

INSERÁBIL, -Ă, *inserabili, -e,* adj. Care se poate insera; de inserat. — Din fr. **insérable.**

INSERÁRE, *inserări,* s.f. Acțiunea de *a insera* și rezultatul ei; anunț, informație într-un jurnal; inserție (**1**). — V. **insera.**

INSERÁT, -Ă, *inserați, -te,* adj. Care este introdus, adăugat într-un text, într-o serie. — V. **insera.**

INSÉRT, *inserturi,* s.n. Inserție (**1**). F Spec. Cadru fix sau scurtă scenă animată inclusă în acțiunea unui film. [Pl. și: *inserte*] — Din engl., fr. **insert,** it. **inserto.**

INSÉRȚIE, *inserții,* s.f. **1.** Inserare; (concr.) ceea ce se inserează. **2.** Legare, fixare. **3.** (Anat.) Locul de fixare pe os a capătului terminal al unui mușchi. **4.** Strat de material (metalic sau textil) inclus în structura altui material sau cuprins între fețele de contact pentru a-i mări rezistența. — Din fr. **insertion,** lat. **insertio.**

INSESIZÁBIL, -Ă, *insesizabili, -e,* adj. **1.** Care nu poate fi sesizat, nesesizabil; *p. ext.* imperceptibil. **2.** (Jur.; despre lucruri sau despre drepturi) Care nu poate fi urmărit de către creditorii titularului lucrului sau dreptului. — Din fr. **insaisissable.**

INSESIZABILITÁTE s.f. Însușire a unui drept sau a unui lucru de a fi insesizabil (**2**). — Din fr. **insaisissabilité.**

INSIDIÓS, -OÁSĂ, *insidioși, -oase,* adj. Care caută să înșele; viclean, perfid, șiret. F (Med.; despre o boală) Care apare pe nesimțite, fără manifestări vizibile. F (Despre gaze de luptă) Care își manifestă acțiunea asupra organismului mai târziu. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **insidieux.**

INSÍGNĂ, *insigne,* s.f. Mic obiect, de diverse forme, purtat pe piept sau la șapcă, la bască etc. și care indică, prin imagini simbolice sau indicații grafice, apartenența cuiva la o organizație, la un club etc. — Din fr. **insigne,** lat. **insigne.**

INSIGNIFIÁNT, -Ă, *insignifianți, -te,* adj. (Livr.) Care nu înseamnă nimic, fără însemnătate; neînsemnat, neimportant. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **insignifiant.**

INSIGNIFIÁNȚĂ, *insignifianțe,* s.f. (Livr.) Lipsă de însemnătate. [Pr.: *-fi-an-*. — Var.: **însignifiénță** s.f.] — Din fr. **insignifiance.**

INSIGNIFIÉNȚĂ s.f. v. **insignifianță.**

INSINUÁ, *insinuez,* vb. I. **1.** Tranz. A strecura cu dibăcie o aluzie, o idee calomnioasă, răutăcioasă. **2.** Tranz. și refl. A (se) strecura undeva pe nesimțite; a (se) infiltra. [Pr.: *-nu-a*] — Din fr. **insinuer,** lat. **insinuare.**

INSINUÁNT, -Ă, *insinuanți, -te,* adj. Care (se) insinuează; insinuator. [Pr.: *-nu-ant*] — Din fr. **insinuant.**

INSINUÁRE, *insinuări,* s.f. Acțiunea de *a (se) insinua* și rezultatul ei; aluzie calomnioasă, răutăcioasă; strecurare, pătrundere, infiltrare, insinuație. [Pr.: *-nu-a-*] — V. **insinua.**

INSINUATÓR, -OÁRE, *insinuatori, -oare,* adj. (Rar) Insinuant. [Pr.: *-nu-a-*] — Din fr. **insinuateur.**

INSINUÁȚIE, *insinuații,* s.f. (Rar) Insinuare. [Pr.: *-nu-a-*] — Din fr. **insinuation.**

INSIPÍD, -Ă, *insipizi, -de,* adj. (Despre corpuri chimice, substanțe etc.) Fără gust; (despre alimente) fad, searbăd. F Fig. Fără spirit, fără haz, anost. — Din fr. **insipide.**

INSIPIDITÁTE, *insipidități,* s.f. (Rar) Calitatea a ceea ce este insipid. — Din fr. **insipidité.**

INSISTÁ, *insíst,* vb. I. Intranz. A stărui, a persista, a persevera într-o acțiune; *spec.* a se ruga insistent pentru ceva. F A scoate în evidență, în relief; a accentua, a sublinia, a reliefa. — Din fr. **insister,** lat. **insistere.**

INSISTÉNT, -Ă, *insistenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Stăruitor, perseverent. — Din fr. **insistant,** it. **insistente.**

INSISTÉNȚĂ, *insistențe,* s.f. Stăruință, perseverență. F Rugăminte, cerere insistentă. — Din fr. **insistance,** it. **insistenza.**

INSOCIÁBIL, -Ă, *insociabili, -e,* adj. (Rar) Care nu este sociabil; nesociabil, neprietenos. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **insociable,** lat. **insociabilis.**

INSOCIABILITÁTE, *insociabilități,* s.f. (Rar) Caracterul celui care este insociabil; nesociabilitate. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **insociabilité.**

INSOLÁȚIE, *insolații,* s.f. **1.** Stare patologică provocată de expunerea îndelungată a corpului la acțiunea razelor solare și care se manifestă prin febră, dureri de cap, amețeli, greață, delir etc. (putând provoca moartea). F Vătămare provocată pomilor tineri prin excesul de căldură. **2.** Iluminare a unei suprafețe de razele solare. **3.** Tratament prin expunere la soare. — Din fr. **insolation,** lat. **insolatio.**

INSOLÉNT, -Ă, *insolenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Obraznic, impertinent; nerușinat; necuviincios. — Din fr. **insolent,** lat. **insolens, -ntis.**

INSOLÉNȚĂ, *insolențe,* s.f. Obrăznicie, impertinență, nerușinare; atitudine, faptă sau vorbă obraznică, necuviincioasă. — Din fr. **insolence,** lat. **insolentia.**

INSOLÍT, -Ă, *insoliți, -te,* adj. Care surprinde prin caracterul său neobișnuit; neuzitat. — Din fr. **insolite,** lat. **insolitus.**

INSOLÚBIL, -Ă, *insolubili, -e,* adj. **1.** (Despre substanțe) Care nu este solubil, care nu se poate dizolva (într-un anumit lichid). **2.** Fig. Fără soluție, de nerezolvat. — Din fr. **insoluble,** lat. **insolubilis.**

INSOLUBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi insolubil. — Din fr. **insolubilité.**

INSOLUBILIZÁ, *insolubilizez,* vb. I. Tranz. A face ca o substanță să devină insolubilă. — Din fr. **insolubiliser.**

INSOLUBILIZÁRE, *insolubilizări,* s.f. Acțiunea de *a insolubiliza.* — V. **insolubiliza.**

INSOLUBILIZÁT, -Ă, *insolubilizați, -te,* adj. Care a devenit insolubil. — V. **insolubiliza.**

INSOLVÁBIL, -Ă, *insolvabili, -e,* adj. Care nu este solvabil, care nu-și poate plăti datoriile, care se află în situația de insolvabilitate; nesolvabil, falit. — Din fr. **insolvable.**

INSOLVABILITÁTE s.f. Situația unui debitor de a fi în incapacitate de plată a datoriilor scadente. — Din fr. **insolvabilité.**

INSOMNIÁC, -Ă, *insomniaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Persoană) care suferă de insomnie. **2.** Adj. Care provoacă insomnie. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **insomniaque.**

INSOMNÍE, *insomnii,* s.f. Tulburare a mecanismului de reglare a centrului nervos somn-veghe, care determină reducerea duratei și a profunzimii somnului și care este întâlnită în astenii, boli psihice, nevroze etc. — Din fr. **insomnie.**

INSONDÁBIL, -Ă, *insondabili, -e,* adj. (Despre ape sau despre adâncimea lor) Care nu poate fi sondat (fiind foarte adânc); nesondabil. F Fig. Cu neputință de cercetat sau de clarificat; de nepătruns. — Din fr. **insondable.**

INSONDABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este insondabil. — Din fr. **insondabilité.**

INSONÓR, -Ă, *insonori, -e,* adj. (Tehn.) **1.** Lipsit de sonoritate. **2.** (Despre materiale) Care amortizează sunetele; fonoizolant. — Din fr. **insonore.**

INSONORITÁTE s.f. (Tehn.) **1.** Lipsă de sonoritate. **2.** Izolare fonică. — Din fr. **insonorité.**

INSONORIZÁ, *insonorizez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A izola fonic; a reduce intensitatea zgomotelor dintr-un spațiu închis. — Din fr. **insonoriser.**

INSONORIZÁNT, -Ă, *insonorizanți, -te,* adj. (Tehn.) Care nu transmite unde sonore. F (Despre materiale) Fonoizolant. — Din fr. **insonorisant.**

INSONORIZÁRE, *insonorizări,* s.f. Totalitatea operațiilor și măsurilor luate pentru a reduce intensitatea zgomotelor dintr-un spațiu închis. — După fr. **insonorisation.**

IN SPE loc. adj., loc. adv. În viitor. — Loc. lat.

INSPECTÁ, *inspectez,* vb. I. Tranz. A controla, a verifica activitatea unei persoane, a unei instituții etc. pe baza unei însărcinări speciale; *p. ext.* a examina, a cerceta amănunțit și cu atenție ceva. — Din fr. **inspecter,** lat. **inspectare.**

INSPECTÁRE, *inspectări,* s.f. Acțiunea de *a inspecta* și rezultatul ei; control, verificare; *p. ext.* examinare, cercetare. — V. **inspecta.**

INSPÉCTOR, -OÁRE, *inspectori, -oare,* s.m. și f. Persoană împuternicită să inspecteze. — Din rus. **inspector.** Cf. lat. i n s p e c t o r, fr. i n s p e c t e u r.

INSPECTORÁT, *inspectorate,* s.n. **1.** Serviciu care are sarcina de a inspecta activitatea unor unități subordonate; localul în care funcționează un asemenea serviciu. **2.** Funcția de inspector; perioadă de timp în care cineva își exercită această funcție. — Din fr. **inspectorat.**

INSPÉCȚIE, *inspecții,* s.f. Control, verificare autorizată a unei activități, a executării unor dispoziții etc. — Din fr. **inspection,** lat. **inspectio.**

INSPIRÁ, *inspír,* vb. I. **1.** Intranz. A inhala aer în plămâni. **2.** Tranz. Fig. A provoca cuiva un anumit gând, un anumit sentiment etc.; a sugera. F Spec. A provoca cuiva avântul creației artistice. **3.** Refl. Fig. (Cu determinări introduse prin prep. „din", „de la") A lua idei, sugestii de undeva sau de la cineva; a se orienta, a se ghida, a se conduce după... — Din fr. **inspirer,** lat. **inspirare.**

INSPIRÁRE, *inspirări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) inspira* și rezultatul ei. — V. **inspira.**

INSPIRÁT, -Ă, *inspirați, -te,* adj. Cuprins, pătruns de inspirație (**2**). G Expr. *A fi bine (*sau *rău) inspirat* = a avea o idee, o inițiativă, bună sau rea. — V. **inspira.** Cf. fr. i n s p i r é.

INSPIRATÓR, -OÁRE, *inspiratori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ajută inspiraţia aerului în plămâni. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care inspiră (**2**) pe cineva; *p. ext.* îndrumător, sfătuitor. — Din fr. **inspirateur.**

INSPIRÁŢIE, *inspiraţii,* s.f. **1.** Inhalare a aerului în plămâni, primul timp al respiraţiei. **2.** Fig. Stare de tensiune creatoare, forţă creatoare. **3.** Fig. Gând, idee spontană. [Var.: **inspiraţiúne** s.f.] — Din fr. **inspiration,** lat. **inspiratio.**

INSPIRAŢIÚNE s.f. v. **inspiraţie.**

INSTABÍL, -Ă, *instabili, -e,* adj. **1.** (Despre sisteme fizico-chimice, tehnice, despre obiecte) Care nu prezintă stabilitate, nestabil. **2.** Fig. Variabil; schimbător; nestatornic. — Din fr. **instable,** lat. **instabilis.**

INSTABILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este instabil; nestatornicie, nestabilitate, inconsecvenţă, inconstanţă. — Din fr. **instabilité,** lat. **instabilitas, -atis.**

INSTALÁ, *instalez,* vb. I. **1.** Tranz. A monta, a aşeza o instalaţie, o aparatură tehnică, o maşină etc. **2.** Tranz. şi refl. A (se) aşeza, a (se) stabili într-un loc. **3.** Tranz. A pune pe cineva (cu oarecare solemnitate) într-un post de răspundere. — Din fr. **instaler.**

INSTALÁRE, *instalări,* s.f. Acţiunea de *a (se) instala* şi rezultatul ei. — V. **instala.**

INSTALÁT, -Ă, *instalaţi, -te,* adj. **1.** (Despre maşini, aparate, instalaţii etc.) Aşezat, montat, fixat. **2.** (Despre persoane) Stabilit într-un loc. F Pus într-un post de răspundere. — V. **instala.**

INSTALATÓR, -OÁRE, *instalatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană specializată în lucrările de montare şi de reparare a unor instalaţii tehnico-sanitare, conducte, aparate. — Din fr. **installateur.**

INSTALÁŢIE, *instalaţii,* s.f. **1.** Faptul de a (se) instala. **2.** Ansamblu de construcţii, de maşini etc. montate astfel încât să formeze un tot în scopul executării unei anumite funcţiuni sau operaţii în procesul de producţie. G *Instalaţie electrică* = ansamblu unitar de conductoare, aparate, maşini etc. destinate producerii sau utilizării energiei electrice. [Var.: **instalaţiúne** s.f.] — Din fr. **installation.**

INSTALAŢIÚNE s.f. v. **instalaţie.**

ÍNSTANT adj. invar. Instantaneu, rapid. F (Despre mâncăruri sau băuturi) Care se prepară repede, de obicei prin dizolvarea unui concentrat. — Cuv. engl.

INSTANTANEITÁTE s.f. Însuşirea a ceea ce este instantaneu. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **instantanéité.**

INSTANTANÉU, -ÉE, *instantanei, -ee,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care se produce brusc şi se desfăşoară rapid; pe moment. **2.** S.n. Imagine sau fotografie obţinută printr-o expunere foarte scurtă. **3.** Adj. (Fiz.; despre mărimi) Care se referă la un anumit moment sau care este definit pentru un anumit moment. — Din fr. **instantané.**

INSTÁNŢĂ, *instanţe,* s.f. (Şi în sintagma *instanţă judecătorească)* Organ de jurisdicţie însărcinat cu soluţionarea litigiilor dintre persoanele fizice sau dintre acestea şi persoanele juridice. G Expr. *În ultimă instanţă* = în cele din urmă, până la urmă, nemaiavând altă cale. — Din fr. **instance,** lat. **instantia.**

INSTAURÁ, *instaurez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune bazele unui regim, unui sistem politic, unui guvern etc.; a institui. **2.** A introduce pentru prima oară (un obicei, o modă etc.); a stabili. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **instaurer,** lat. **instaurare.**

INSTAURÁRE, *instaurări,* s.f. Acţiunea de *a instaura* şi rezultatul ei; instituire, stabilire. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **instaura.**

INSTAURÁT, -Ă, *instauraţi, -te,* adj. Care este statornicit, stabilit, instituit. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **instaura.**

INSTAURATÓR, -OÁRE, *instauratori, -oare,* s.m. şi f. Întemeietor, fondator, ctitor. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **instaurateur.**

INSTAURÁŢIE s.f. (Rar) Instaurare; întemeiere. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **instauration.**

INSTIGÁ, *instíg,* vb. I. Tranz. A îndemna, a incita, a provoca (la acţiuni duşmănoase, violente). — Din fr. **instiguer,** lat. **instigare.**

INSTIGÁRE, *instigări,* s.f. Acţiunea de *a instiga* şi rezultatul ei; îndemn la violenţă; instigaţie, întărâtare, provocare, incitare. — V. **instiga.**

INSTIGÁT, -Ă, *instigaţi, -te,* adj. Aţâţat, îndemnat la acţiuni duşmănoase; întărâtat, incitat. — V. **instiga.**

INSTIGATÓR, -OÁRE, *instigatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care instigă; aţâţător, provocator, incitator. — Din fr. **instigateur,** lat. **instigator, -oris.**

INSTIGÁŢIE, *instigaţii,* s.f. (Rar) Instigare. [Var.: **instigaţiúne** s.f.] — Din fr. **instigation,** lat. **instigatio, -onis.**

INSTIGAŢIÚNE s.f. v. **instigaţie.**

INSTILÁ, *instilez,* vb. I. Tranz. A administra picătură cu picătură un medicament lichid în scopuri terapeutice sau profilactice, a face o instilaţie; a pica[1]. — Din fr. **instiller,** lat. **instillare.**

INSTILÁRE, *instilări,* s.f. (Med.) Acţiunea de *a instila;* instilaţie. — V. **instila.**

INSTILATÓR, *instilatoare,* s.n. Instrument care serveşte la instilaţii. — Din fr. **instillateur.**

INSTILÁŢIE, *instilaţii,* s.f. Administrare a unui medicament lichid picătură cu picătură într-o cavitate a unui organ bolnav, în scopuri terapeutice sau profilactice. [Var.: **instilaţiúne** s.f.] — Din fr. **instillation,** lat. **instillatio, -onis.**

INSTILAŢIÚNE s.f. v. **instilaţie.**

INSTÍNCT, *instincte,* s.n. Complex de reflexe înnăscute, necondiţionate, proprii indivizilor dintr-o anumită specie şi care le asigură dezvoltarea organismului, alimentarea, reproducerea, apărarea. — Din fr. **instinct,** lat. **instinctus.**

INSTINCTÍV, -Ă, *instinctivi, -e,* adj. **1.** Care ţine de instinct, instinctual. **2.** (Adesea adverbial) Făcut din instinct, pe negândite; inconştient. — Din fr. **instinctif.**

INSTINCTIVITÁTE s.f. Caracter instinctiv; guvernare de către instincte. — Din fr. **instinctivité.**

INSTINCTUÁL, -Ă, *instinctuali, -e,* adj. Instinctiv (**1**). [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **instinctuel.**

INSTITUÍ, *instítui,* vb. IV. Tranz. A înfiinţa, a întemeia, a funda (prin lege); a stabili. — Din fr. **instituer,** lat. **instituere.**

INSTITUÍRE, *instituiri,* s.f. Faptul de *a institui;* înfiinţare, întemeiere, fundare. — V. **institui.**

INSTITÚT, *institute,* s.n. **1.** Instituţie în care se fac cercetări ştiinţifice de specialitate. F Instituţie de învăţământ superior (universitar) în care se pregătesc cadre cu calificare superioară în diferite specialităţi. F (Concr.) Local în care funcţionează astfel de instituţii. **2.** (În trecut) Şcoală particulară de grad secundar, de obicei cu internat. **3.** (Înv.) Instituţie (**2**). — Din fr. **institut,** lat. **institutum.**

INSTITUTÓR, -OÁRE, *institutori, -oare,* s.m. şi f. (În trecut) Învăţător (la oraş); (sens curent) cadru didactic în învăţământul primar sau preşcolar, care are (şi) studii superioare. — Din fr. **instituteur,** lat. **institutor.**

INSTITÚŢIE, *instituţii,* s.f. **1.** Organ sau organizaţie care desfăşoară activităţi cu caracter social, cultural, administrativ etc. **2.** Formă de organizare a raporturilor sociale, potrivit normelor juridice stabilite pe domenii de activitate; institut (**3**). *Instituţia căsătoriei.* **3.** Organizaţie care desfăşoară o activitate de interes internaţional. [Var.: **instituţiúne** s.f.] — Din fr. **institution,** lat. **institutio, -onis.**

INSTITUŢIONÁL, -Ă, *instituţionali, -e,* adj. Care aparţine unei instituţii, privitor la o instituţie (socială); care se face în cadrul unei instituţii; organizat oficial. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **institutionnel.**

INSTITUŢIONALÍSM s.n. Doctrină economică apărută în decen. 3 şi 4 ale sec. XX, care consideră că instituţiile, înţelese în sens larg (statul, proprietatea privată, familia, concurenţa, tehno-structura etc.) influenţează decisiv ansamblul economic şi creşterea economică. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din germ. **Instituzionalismus.**

INSTITUŢIONALIZÁ, *instituţionalizez,* vb. I. Tranz. A face să dobândească un caracter instituţional, oficial; a oficializa. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **institutionnaliser.**

INSTITUŢIONALIZÁRE, *instituţionalizări,* s.f. Acţiunea de *a instituţionaliza.* [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **instituţionaliza.**

INSTITUŢIONALIZÁT, -Ă, *instituţionalizaţi, -te,* adj. Care a primit caracter instituţional, oficial. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **instituţionaliza.**

INSTITUŢIÚNE s.f. v. **instituţie.**

INSTRUCTÁJ, *instructaje,* s.n. Îndrumare, instruire, pregătire dată unei persoane sau unui colectiv în vederea desfăşurării unei activităţi; totalitatea îndrumărilor date prin această instruire. — Din rus. **instruktaj.**

INSTRUCTÍV, -Ă, *instructivi, -e,* adj. Care instruieşte; plin de învăţăminte, de informaţii utile. — Din fr. **instructif.**

INSTRÚCTOR, -OÁRE, *instructori, -oare,* s.m. şi f. Persoană competentă care instruieşte pe alţii. — Din fr. **instructeur,** rus. **instruktor.**

INSTRÚCŢIE s.f. **1.** Proces şcolar de transmitere şi de însuşire a cunoştinţelor; învăţătură; învăţământ; instrucţiune (**2**). **2.** Activitate de pregătire teoretică şi practică a militarilor. **3.** (Jur.) Activitate de cercetare a cauzelor penale. G *Judecător de instrucţie* = (în unele ţări) magistrat însărcinat cu cercetarea cauzelor penale. — Din fr. **instruction.**

INSTRUCŢIÚNE, *instrucţiuni,* s.f. **1.** Indicaţie dată cuiva cu privire la îndeplinirea unui lucru. **2.** Instrucţie (**1**). **3.** (La pl.) Îndrumări date de către conducerea unui organ ierarhic superior organelor administrative în subordine; textul sau broşura care cuprinde aceste îndrumări. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **instruction,** lat. **instructio, -onis.**

INSTRUÍ, *instruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) pregăti într-un domeniu; a învăţa, a se cultiva. **2.** Tranz. A pregăti ostaşii pentru însuşirea teoriei şi practicii militare. **3.** Tranz. (Jur.) A cerceta, a ancheta, a analiza (culegând probe, mărturii). — Din fr. **instruire,** lat. **instruere.**

INSTRUÍRE, *instruiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) instrui* şi rezultatul ei, cultivare. — V. **instrui.**

INSTRUÍT, -Ă, *instruiți, -te,* adj. **1.** Învățat[2], cult[2], cultivat. **2.** (Mil.) Care și-a însușit cunoștințe de teorie și practică militară. — V. **instrui.** Cf. fr. instruit.

INSTRUMÉNT, *instrumente,* s.n. **1.** Unealtă sau aparat adecvat executării unei anumite operații. F Aparat construit pentru a produce sunete muzicale. **2.** Fig. Persoană, forță, lucru, fapt de care se servește cineva pentru atingerea unui scop. **3.** (În sintagmele) *Instrument gramatical* = cuvânt cu funcțiune exclusiv gramaticală și care nu se poate întrebuința singur în vorbire, ci numai împreună cu cuvintele pe care le leagă, exprimând raporturi sintactice; unealtă gramaticală. *Instrument de ratificare* = document special prin care se ratifică un tratat internațional. — Din fr. **instrument,** lat. **instrumentum.**

INSTRUMENTÁ, *instrumentez,* vb. I. Tranz. **1.** A aranja o bucată muzicală pe (grupuri de) instrumente. F (Impr.) A executa o bucată muzicală la unul sau la mai multe instrumente. **2.** A efectua o instrumentație (**3**). — Din fr. **instrumenter.**

INSTRUMENTÁL, -Ă, *instrumentali, -e,* adj. **1.** Care se execută cu ajutorul instrumentelor. **2.** (Gram.; în sintagma; și substantivat, n.) *Complement circumstanțial instrumental* = complement circumstanțial care arată mijlocul prin care se realizează o acțiune. — Din fr. **instrumental.**

INSTRUMENTALÍSM s.n. Concepție filosofică potrivit căreia noțiunile, categoriile și teoriile științifice nu reflectă realitatea obiectivă, fiind numai niște instrumente pentru săvârșirea unor acțiuni utile individului. — Din fr. **instrumentalisme.** Cf. rus. instrumentalizm.

INSTRUMENTALÍST, -Ă, *instrumentaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al instrumentalismului. — Din engl., germ. **instrumentalist.**

INSTRUMENTÁR, *instrumentare,* s.n. Totalitatea instrumentelor necesare într-o anumită activitate. — **Instrument** + suf. *-ar.*

INSTRUMENTÁȚIE, *instrumentații,* s.f. **1.** Repartizare a sonorităților unei compoziții orchestrale pe diferite instrumente. **2.** Ramură a științei muzicale care se ocupă cu descrierea particularităților instrumentelor. **3.** Operație de extragere, cu ajutorul unor dispozitive speciale, a unei unelte sau a unei piese rămase accidental într-un puț de petrol. — Din fr. **instrumentation.**

INSTRUMENTÍST, -Ă, *instrumentiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă (ca profesionist) la un instrument muzical (într-un ansamblu). — Din fr. **instrumentiste.**

INSUBMERSÍBIL, -Ă, *insubmersibili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi scufundat; nesubmersibil. — Din fr. **insubmersible.**

INSUBORDONÁRE, *insubordonări,* s.f. Nesupunere la ordinele autorităților superioare; indisciplină, neascultare, nesubordonare. — **In[1]- + subordonare** (probabil după fr. *insubordination*).

INSUBORDONÁT, -Ă, *insubordonați, -te,* adj. Care nu este disciplinat; nesupus, nesubordonat, recalcitrant. — Din fr. **insubordonné.**

INSUCCÉS, *insuccese,* s.n. Lipsă de succes; nereușită, înfrângere, eșec. — Din fr. **insuccès.**

INSUFICIÉNT, -Ă, *insuficienți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este suficient, de ajuns (cantitativ), care nu satisface (calitativ); nesatisfăcător; nemulțumitor. F (Substantivat, m.) Calificativ sub limita de trecere (la un examen). [Pr.: *-ci-ent*] — Din lat. **insufficiens, -ntis,** it. **insufficiente.**

INSUFICIÉNȚĂ, *insuficiențe,* s.f. Stare, situație a ceea ce este insuficient. F Incapacitate funcțională a unui organ sau scădere, stare deficitară a unei funcțiuni complexe a organismului. G *Insuficiență cardiacă* = incapacitate a miocardului de a mai asigura un debit cardiac suficient în raport cu nevoile organismului. [Pr.: *-ci-en-*] — Din lat. **insufficientia,** it. **insufficienza.**

INSUFLÁ, *insúflu,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce sub presiune gaze, vapori sau substanțe pulverulente într-o incintă pentru a îmbunătăți desfășurarea proceselor care se produc în instalația respectivă. **2.** Fig. A provoca cuiva un anumit gând, un anumit sentiment etc.; a inspira (**2**). F (Înv.) A însufleți, a îmbărbăta. — Din fr. **insuffler.**

INSUFLÁRE, *insuflări,* s.f. Acțiunea de *a insufla* și rezultatul ei. — V. **insufla.**

INSUFLÁȚIE, *insuflații,* s.f. Introducere sub presiune a unui gaz sau a unei substanțe pulverulente într-o cavitate a organismului în scop terapeutic sau pentru stabilirea diagnosticului. — Din fr. **insufflation,** lat. **insufflatio.**

INSULÁR, -Ă, *insulari, -e,* adj. Care se află pe o insulă; de insulă, caracteristic unei insule. F (Substantivat) Locuitor al unei insule. — Din fr. **insulaire,** lat. **insularis.**

ÎNSULĂ, *insule,* s.f. Porțiune de uscat înconjurată de apă, situată fie într-un ocean, mare sau lac, fie în albia unei ape curgătoare. G *Insulă plutitoare* = v. *plutitor.* F Fig. Grup de obiecte de același fel care se diferențiază de mediul înconjurător. — Din lat. **insula.**

INSULÍNĂ s.f. Hormon secretat de pancreas, cu acțiune hipoglicemiantă. — Din fr. **insuline.**

INSULÍȚĂ, *insulițe,* s.f. Diminutiv al lui *insulă.* — **Insulă** + suf. *-iță.*

INSULTÁ, *insúlt,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva o insultă; a ofensa, a jigni. — Din fr. **insulter,** lat. **insultare.**

INSULTÁRE, *insultări,* s.f. Acțiunea de *a insulta* și rezultatul ei; insultă. — V. **insulta.**

INSULTÁT, -Ă, *insultați, -te,* adj. Căruia i s-a adus o insultă; jignit, ofensat. — V. **insulta.**

INSÚLTĂ, *insulte,* s.f. Cuvânt sau faptă injurioasă la adresa cuiva; ofensă, jignire, injurie. — Din fr. **insulte.**

INSULTĂTÓR, -OÁRE, *insultători, -oare,* adj. Care insultă; jignitor, ofensator, injurios. — **Insulta** + suf. *-ător.*

INSUPORTÁBIL, -Ă, *insuportabili, -e,* adj. Care nu poate fi suportat sau este greu de suportat; (despre oameni) cu caracter nesuferit, urâcios, supărător. — Din fr. **insupportable.**

INSURÉCȚIE, *insurecții,* s.f. Formă de luptă armată, având ca scop înlăturarea regimului politic existent sau a unei armate ocupante. — Din fr. **insurrection,** lat. **insurrectio.**

INSURECȚIONÁL, -Ă, *insurecționali, -e,* adj. De insurecție, caracteristic insurecției, al insurecției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **insurrectionnel.**

INSURGÉNT, -Ă, *insurgenți, -te,* s.m. și f. Persoană care participă la o insurecție. F Spec. Nume dat coloniștilor americani care s-au ridicat împotriva Angliei în sec. XVIII. — Din lat. **insurgens, -ntis,** germ. **Insurgent,** engl., fr. **insurgents.**

INSURGÉNȚĂ, *insurgențe,* s.f. Insurecție; răscoală. — Din fr. **insurgence.**

INSURMONTÁBIL, -Ă, *insurmontabili, -e,* adj. (Despre obstacole, dificultăți etc.) Care nu poate fi trecut; care nu poate fi depășit; de neînvins. — Din fr. **insurmontable.**

INTABULÁ, *intabulez,* vb. I. Tranz. A înscrie definitiv un drept de proprietate sau un drept real imobiliar în cartea funciară. — Din germ. **intabulieren.**

INTABULÁRE, *intabulări,* s.f. Acțiunea de *a intabula* și rezultatul ei. — V. **intabula.**

INTABULÁT, -Ă, *intabulați, -te,* adj. (Despre drepturi de proprietate) Înscris în cartea funciară. — V. **intabula.**

INTÁCT, -Ă, *intacți, -te,* adj. Neatins, neștirbit, întreg; *p. ext.* (despre ființe) teafăr, nevătămat. — Din fr. **intact,** lat. **intactus.**

INTÁLIE s.f. Piatră dură, gravată în adâncime, folosită mai ales la inele ca sigiliu. — Din fr. **intaille.**

INTANGÍBIL, -Ă, *intangibili, -e,* adj. Care nu poate fi atins, de neatins; care trebuie să rămână intact. — Din fr. **intangible.**

INTÁRSIE, *intarsii,* s.f. Tehnică folosită la ornamentarea mobilierului, care constă din incrustarea în lemn a unor plăcuțe din os, fildeș, sidef etc. sau din lemn de altă culoare; ornament realizat prin această tehnică. — Din it. **intarsio.**

INTEGRÁ, *integrez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) include, a (se) îngloba, a (se) încorpora, a (se) armoniza într-un tot. **2.** Tranz. (Mat.) A calcula dintr-o funcție dată altă funcție a cărei derivată este funcția dată. F A calcula soluția unei ecuații diferențiale sau a unei ecuații cu derivate parțiale. — Din fr. **intégrer,** lat. **integrare.**

INTEGRÁBIL, -Ă, *integrabili, -e,* adj. Care poate fi integrat. — Din fr. **intégrable.**

INTEGRÁL, -Ă, *integrali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Întreg, complet. G *Făină integrală* = făină brută obținută prin măcinarea grâului. *Pâine integrală* = pâine fabricată din făină integrală. **2.** Adj. (În sintagmele) *Calcul integral* = capitol al analizei matematice care studiază integralele. *Ecuație integrală* = ecuație în care se efectuează o integrare asupra funcției necunoscute. **3.** S.f. (Mat.) Funcție care se obține prin integrarea unei funcții date, a unei ecuații diferențiale sau a unei ecuații cu derivate parțiale. F Simbol matematic folosit pentru a indica operația de integrare. — Din fr. **intégral.**

INTEGRALÍST, -Ă, *integraliști, -ste,* adj., s.m. și f. Student care a trecut toate examenele unui an (într-o singură sesiune). — Din it. **integralista.**

INTEGRALITÁTE s.f. Stare, situație a ceea ce este întreg, complet. F Proprietatea unei expresii diferențiale de a admite o integrală. F Însușirea de a constitui un întreg (care nu poate fi redus la suma părților sale componente), un sistem; caracter de sistem. — Din fr. **intégralité.**

INTEGRAMĂ, *integrame,* s.f. Joc distractiv, asemănător cuvintelor încrucișate, în care definițiile concise sunt cuprinse în pătrățelele ce despart cuvintele cu care se completează un careu. — Din fr. **intégramme.**

INTEGRÁNT, -Ă, *integranți, -te,* adj. (În sintagma) *Parte integrantă* = parte care intră în mod necesar în componența unui tot. — Din fr. [partie] **intégrante.**

INTEGRÁRE, *integrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) integra* și rezultatul ei; integrație. **2.** Fuzionare a unor întreprinderi economice. **3.** (Mat.) Calculul unei integrale; obținerea integralei unei ecuații diferențiale sau cu derivate parțiale. — V. **integra.**

INTEGRÁT, -Ă, *integraţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Inclus, înglobat într-un tot. **2.** S.n. (Electron.; şi în sintagma *circuit integrat*) Microcircuit în care un număr de elemente de circuit sunt asociate inseparabil şi interconectate electric astfel încât, pentru specificare, testare, întreţinere şi vânzare, formează un tot indivizibil. — V. **integra.**

INTEGRATÓR, -OÁRE, *integratori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Aparat) care efectuează calculul numeric al integralelor unei ecuaţii diferenţiale. **2.** S.n. Circuit electric caracterizat printr-o constantă de timp ce determină viteza cu care acest circuit răspunde la semnalele aplicate. — Din fr. **intégrateur.**

INTEGRÁŢIE, *integraţii,* s.f. (Rar) Integrare. — Din fr. **intégration.**

INTEGRÍSM s.n. Atitudine, opinie a celor care doresc să menţină integral un sistem doctrinar dat (în special religios). — Din fr. **intégrisme.**

INTEGRÍST, -Ă, *integrişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al integrismului. — Din fr. **intégriste.**

INTEGRITÁTE s.f. **1.** Însuşirea de a fi integru; cinste, probitate; incoruptibilitate. **2.** Însuşirea de a fi sau de a rămâne intact, întreg. **3.** (În sintagma) *Integritate teritorială* = principiu de bază al dreptului internaţional potrivit căruia fiecare stat are dreptul să-şi exercite deplin şi nestingherit suveranitatea asupra teritoriului său. — Din fr. **intégrité.**

INTEGROMÉTRU, *integrometre,* s.n. Aparat pentru calcularea ariei unei figuri plane, a volumului unei figuri de revoluţie etc. — Din fr. **intégromètre.**

INTÉGRU, -Ă, *integri, -e,* adj. Cinstit, onest, corect; incoruptibil. — Din fr. **intègre.**

INTEGUMÉNT, *integumente,* s.n. (Biol.) Înveliş al ovulului. — Din fr., lat. **integumentum.**

INTELÉCT, *intelecte,* s.n. Capacitatea de a gândi, de a cunoaşte, de a avea o activitate raţională, de a opera cu noţiuni; minte, gândire, raţiune. — Din fr. **intellect,** lat. **intellectus.**

INTELECTUÁL, -Ă, *intelectuali, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine intelectului, care se referă la activitatea minţii, la intelect. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care, prin preocupări sau profesie, foloseşte creator intelectul; persoană a cărei principală sursă de existenţă o formează munca intelectuală. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **intellectuel,** lat. **intellectualis.**

INTELECTUALICÉŞTE adv. Ca intelect; din punct de vedere intelectual. [Pr.: *-tu-a-*] — **Intelectual** + suf. *-icească.*

INTELECTUALÍSM s.n. **1.** Concepţie care absolutizează rolul intelectului, subapreciind rolul motivaţiei, sentimentelor, voinţei în activitatea umană. **2.** Doctrină potrivit căreia procesele afective şi volitionale se reduc la cele intelectuale. **3.** Doctrină care reduce actul moral la cunoaştere, considerând că înţelegerea binelui implică săvârşirea lui. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **intellectualisme.**

INTELECTUALITÁTE s.f. **1.** Categorie socială neomogenă formată din oameni pentru care munca intelectuală reprezintă sursa principală de existenţă. **2.** Totalitatea intelectualilor; mulţime de intelectuali; inteligenţă (**2**). [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **intellectualité,** germ. **Intellektualität.**

INTELIGÉNT, -Ă, *inteligenţi, -te,* adj. Înzestrat cu inteligenţă; deştept, ager la minte, pătrunzător. F Care denotă inteligenţă (**1**). — Din fr. **intelligent,** lat. **intelligens, -ntis.**

INTELIGÉNŢĂ, *inteligenţe,* s.f. **1.** Capacitatea de a înţelege uşor şi bine, de a sesiza ceea ce este esenţial, de a rezolva situaţii sau probleme noi pe baza experienţei acumulate anterior; deşteptăciune. G *Inteligenţă artificială* = domeniu al informaticii care dezvoltă sisteme tehnice capabile să rezolve probleme dificile legate de inteligenţa umană. F Persoană inteligentă. **2.** (În forma *intelighenţie*) Totalitatea intelectualilor; intelectualitate (**2**). [Var.: **inteligínţă, intelighénţie** s.f.] — Din fr. **intelligence,** lat. **intelligentia,** germ. **Intelligenz,** rus. **inteligenciia.**

INTELIGHÉNŢIE s.f. v. **inteligenţă.**

INTELIGÍBIL, -Ă, *inteligibili, -e,* adj. **1.** Care poate fi înţeles cu ajutorul gândirii logice; clar, limpede. **2.** (Fil.) Care poate fi cunoscut numai de raţiune, de gândire, independent de cunoaşterea senzorială. — Din fr. **intelligible.**

INTELIGIBILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi inteligibil. — Din fr. **intelligibilité.**

INTELIGÍNŢĂ s.f. v. **inteligenţă.**

INTEMPERÁNT, -Ă, *intemperanţi, -te,* adj. (Livr.) Excesiv, necumpătat. — Din fr. **intempérant.**

INTEMPERÁNŢĂ, (**2**) *intemperanţe,* s.f. (Livr.) **1.** Necumpătare, netemperanţă. **2.** Faptă necumpătată. — Din fr. **intempérance,** lat. **intemperantia.**

INTEMPERÁT, -Ă, *intemperaţi, -te,* adj. (Livr.) Nestăpânit, dezlănţuit, netemperat. — Din fr. **intempéré.**

INTEMPERÍE, *intemperii,* s.f. Stare atmosferică neprielnică, dăunătoare; vreme rea (cu ploaie, vânt, viscol). — Din fr. **intempérie,** lat. **intemperies.**

INTEMPESTÍV, -Ă, *intempestivi, -e,* adj. Care se produce pe neaşteptate, la timp nepotrivit; neaşteptat şi nedorit, neprevăzut, inoportun. — Din fr. **intempestif,** lat. **intempestivus.**

INTEMPESTIVITÁTE s.f. (Livr.) Caracter intempestiv. — Din fr. **intempestivité.**

INTENDÁNT s.m. v. **intendent.**

INTENDÉNT, -Ă, *intendenţi, -te,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. (În unele ţări) Persoană însărcinată cu îngrijirea sau administrarea unei instituţii, a unei case etc. **2.** S.m. (În trecut) Ofiţer din serviciul intendenţei. [Var.: **intendánt** s.m.] — Din fr. **intendant,** lat. **intendens, -ntis.**

INTENDÉNŢĂ, *intendenţe,* s.f. (În trecut) Serviciu din cadrul armatei care asigură aprovizionarea trupelor cu hrană şi cu echipament. [Var.: **itindénţie** s.f.] — Din fr. **inténdance,** it. **intendenza.**

INTÉNS, -Ă, *intenşi, -se,* adj. Foarte tare, viu, puternic. — Din fr. **intense.**

INTENSIFICÁ, *intensífic,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face mai intens, mai puternic, mai viu; a (se) înteţi, a (se) întări, a (se) mări. — După fr. **intensifier.**

INTENSIFICÁRE, *intensificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) intensifica* şi rezultatul ei. — V. **intensifica.**

INTENSIFICÁT, -Ă, *intensificaţi, -te,* adj. Mărit, întărit. — V. **intensifica.**

INTENSIFICATÓR, -OÁRE, *intensificatori, -oare,* adj. Care intensifică. — **Intensifica** + suf. *-tor.*

INTENSITÁTE, *intensităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi intens; grad de tărie, de putere, de forţă. **2.** (Fiz.) Valoarea anumitor mărimi. G (Fon.) *Accent de intensitate* = accent caracterizat prin forţa mecanică cu care se rosteşte un sunet. **3.** (Ec.; în sintagma) *Intensitatea muncii* = gradul de încordare al muncii, căruia îi corespunde un anumit consum de energie musculară şi nervoasă a lucrătorului. — Din fr. **intensité.**

INTENSIÚNE s.f. (Log.) Ansamblul proprietăţilor comune obiectelor ce alcătuiesc clasa referenţială; conţinut. [Pr.: *-si-u-*] — Din engl. **intension.**

INTENSÍV, -Ă, *intensivi, -e,* adj. **1.** Care are (o mare) intensitate; care se face în ritm viu, încordat. G *Agricultură intensivă* = agricultură care foloseşte mijloace tehnice performante, de mare productivitate. *Cultură intensivă* = cultură care se face după regulile agriculturii intensive. **2.** (Despre mărimi caracteristice unui sistem fizic) Care, prin compunerea mai multor sisteme identice, îşi păstrează valoarea neschimbată. — Din fr. **intensif.**

INTENTÁ, *intentez,* vb. I. Tranz. A introduce, a porni o acţiune (juridică). — Din fr. **intenter.**

INTENTÁRE, *intentări,* s.f. Acţiunea de *a intenta* şi rezultatul ei. — V. **intenta.**

INTÉNŢIE, *intenţii,* s.f. Dorinţă, gând de a face, de a întreprinde ceva; proiect, plan. G Loc. adv. *Cu intenţie* = intenţionat, înadins. *Fără intenţie* = involuntar. G Loc. conj. *Cu intenţia să...* (sau, loc. prep., *cu intenţia de a...*) = cu gândul, în dorinţa de a... G Expr. *A face cuiva proces de intenţie* = a învinui pe cineva de gânduri pe care nu le-a avut. *A avea intenţii serioase (cu)...* = **a)** a fi decis să realizeze ceea ce şi-a propus; **b)** a fi decis să contracteze o căsătorie. F (Jur.) Formă a vinovăţiei unei persoane care îşi dă seama de caracterul ilicit al faptei sale, prevăzându-i şi dorindu-i sau acceptându-i efectele. [Var.: **intenţiúne** s.f.] — Din fr. **intention,** lat. **intentio, -onis.**

INTENŢIONÁ, *intenţionez,* vb. I. Tranz. A avea intenţia; a plănui, a dori, a proiecta, a avea de gând. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **intentionner.** Cf. it. intenzionare.

INTENŢIONÁL, -Ă, *intenţionali, -e,* adj. (Despre fapte penale) Săvârşit cu intenţie; deliberat. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **intentionnel.**

INTENŢIONALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este intenţionat, deliberat. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **intentionnalité.**

INTENŢIONÁT, -Ă, *intenţionaţi, -te,* adj. Cu intenţie, cu un anumit gând; anume plănuit, voit, deliberat. G Expr. *Bine* (sau *rău) intenţionat* = (despre oameni) cu intenţii, cu planuri bune (sau rele). [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **intenţiona.** Cf. fr. intentionné.

INTENŢIÚNE s.f. v. **intenţie.**

INTER[1]- Element de compunere însemnând „între", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din lat. **inter,** fr. **inter-.**

INTER[2], *interi,* s.m. Jucător din înaintarea unei echipe de fotbal sau de handbal, care ocupă locul din dreapta sau din stânga centrului înaintaş. — Din fr. **inter** (abreviere din *intérieur*).

INTERACTÍV, -Ă, *interactivi, -e,* adj. Care se referă la interacţiune, care are caracter de interacţiune. — Din engl. **interactive.**

INTERACŢIONÁ, *interacţionez,* vb. I. Intranz. şi refl. A fi în raport de interacţiune; a se condiţiona reciproc. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din **interacţiune.**

INTERACŢIÚNE, *interacţiuni,* s.f. **1.** Formă de legătură a obiectelor, a fenomenelor etc., manifestată printr-o influenţare, condiţionare sau acţiune cauzală reciprocă. **2.** (Fiz.) Acţiune reciprocă între două sau mai multe corpuri, sisteme fizice, fenomene etc. F Formă de legătură între corpuri, realizată fie direct, fie prin intermediul câmpurilor fizice. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **interaction.**

INTERALIÁT, -Ă, *interaliați, -te,* adj. Comun mai multor aliați, stabilit sau existent între aliați. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **interallié.**

INTERARTICULÁR, *interarticulari, -e,* adj. (Med.) Dintre articulații. — Din fr. **interarticulaire.**

INTERASISTÉNȚĂ, *interasistențe,* s.f. **1.** Asistență reciprocă (în școli, universități). **2.** (Rar) Întrajutorare. — **Inter[1]-** + **asistență.**

INTERASTRÁL, -Ă, *interastrali, -e,* adj. Care se găsește între aștri, dintre aștri. — Din fr. **interastral.**

INTERATÓMIC, -Ă, *interatomici, -ce,* adj. Care se află sau care se exercită între doi sau mai mulți atomi. — Din fr. **interatomique.**

INTERATRÁCȚIE s.f. (Biol.) Atracție reciprocă. — Din fr. **interattraction.**

INTERBÉLIC, -Ă, *interbelici, -ce,* adj. Dintre două războaie (mai ales dintre cele două războaie mondiale). — **Inter[1]-** + **belic** (< lat. *bellicus).*

INTERCALÁ, *intercalez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) introduce ceva într-un șir, a (se) adăuga între altele, a (se) așeza ceva printre... — Din fr. (**s'**)**intercaler,** lat. **intercalare.**

INTERCALÁR, -Ă, *intercalari, -e,* adj. (În sintagma) *Cultură intercalară* = cultura unei plante timpurii printre rândurile de plante târzii ale unei alte culturi. — Din fr. **intercalaire.**

INTERCALÁRE, *intercalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) intercala* și rezultatul ei; intercalație (**1**). — V. **intercala.**

INTERCALÁT, -Ă, *intercalați, -te,* adj. Care este introdus, adăugat, așezat printre. — V. **intercala.**

INTERCALÁȚIE, *intercalații,* s.f. **1.** Intercalare. **2.** Rocă sterilă într-un zăcământ. — Din fr. **intercalation.**

INTERCAPILÁR, -Ă, *intercapilari, -e,* adj. (Anat.) Care este situat între vasele capilare. — Din fr. **intercapillaire.**

INTERCARDINÁL, *intercardinale,* adj. (În sintagma) *Punct intercardinal* = fiecare dintre cele patru direcții aflate între punctele cardinale principale, care servesc la determinarea mai precisă a unui punct de pe glob. — Din engl. **intercardinal.**

INTERCEDÁ vb. I v. **intercede.**

INTERCÉDE, *intercéd,* vb. III. Intranz. (Rar) A interveni, a stărui în favoarea cuiva. [Var.: **intercedá** vb. I] — Din fr. **intercéder.**

INTERCÉDERE, *intercederi,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a intercede.* — V. **intercede.**

INTERCELULÁR, -Ă, *intercelulari, -e,* adj. Care se află între celulele unui țesut. — Din fr. **intercellulaire.**

INTERCEPTÁ, *interceptez,* vb. I. Tranz. A prinde, a reține un obiect în timpul mișcării lui. F A surprinde și a controla o convorbire telefonică, o corespondență etc. — Din fr. **intercepter.**

INTERCEPTÁRE, *interceptări,* s.f. Acțiunea de *a intercepta* și rezultatul ei; intercepție. — V. **intercepta.**

INTERCEPTÁT, -Ă, *interceptați, -te,* adj. Care este prins, reținut. F Care este surprins, controlat, sesizat. — V. **intercepta.**

INTERCÉPȚIE, *intercepții,* s.f. Interceptare. F (Sport) *Joc de intercepție* = sistem de joc care se bazează pe interceptarea mingii pe care adversarii și-o pasează între ei. — Din fr. **interception.**

INTERCESIÚNE, *intercesiuni,* s.f. (Rar) Intervenție în favoarea cuiva; mijlocire. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **intercession.**

INTERCHINÉZĂ, *interchineze,* s.f. Stare de repaus a nucleului între două diviziuni succesive. [Var.: **intercinéză** s.f.] — Din fr. **intercinèse.**

INTERCINÉZĂ s.f. v. **interchineză.**

INTERCLÚBURI adj. invar. (Despre partide sportive, competiții) Care este disputat între cluburi. — Din engl. **interclub.**

INTERCOLONAMÉNT, *intercolonamente,* s.n. Distanță între două coloane, stâlpi sau pilaștri aparținând aceluiași edificiu. — Din fr. **entrecolonnement** (refăcut după lat. *intercolomnium).*

INTERCÓM s.n. (Tehn.) Interfon. — Din engl. **intercom.**

INTERCOMUNÁL, -Ă, *intercomunali, -e,* adj. Referitor la mai multe comune; dintre mai multe comune. — Din fr. **intercommunal.**

INTERCOMUNICÁȚIE s.f. Comunicație între două sau mai multe puncte; conexiune. F Conversație între doi sau mai mulți interlocutori. — Din fr. **intercommunication.**

INTERCONDIȚIONÁ, pers. 3 *intercondiționează,* vb. I. Refl. și intranz. (Despre fenomene, procese, elemente ale unui sistem etc.) A fi într-un raport de interdependență. [Pr.: *-ți-o-*] — **Inter[1]-** + **condiționa.**

INTERCONDIȚIONÁRE, *intercondiționări,* s.f. Interdependență. [Pr.: *-ți-o-*] — **Inter[1]-** + **condiționare.**

INTERCONECTÁ, *interconectez,* vb. I. Tranz. A stabili căi de transferare a energiei electromagnetice între două sau mai multe sisteme care funcționau înainte independent unele de altele. — Din fr. **interconnecter.**

INTERCONECTÁRE, *interconectări,* s.f. Acțiunea de *a interconecta* și rezultatul ei. — V. **interconecta.**

INTERCONECTÁT, -Ă, *interconectați, -te*, adj. Care stabilește conexiuni între mai multe elemente care funcționau înainte independent unele de altele. — V. **interconecta.**

INTERCONEXIÚNE, *interconexiuni,* s.f. **1.** Legătură stabilită între mai multe rețele electrice prin intermediul unor linii de transport de energie electrică; interconectare. **2.** Ansamblul mijloacelor tehnice necesare pentru realizarea interconexiunii (**1**) unor sisteme energetice. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **interconnexion.**

INTERCONFESIONÁL, -Ă, *interconfesionali, -e,* adj. Care se referă la relația dintre mai multe confesiuni sau religii; care are loc între mai multe confesiuni sau religii. [Pr.: *-și-o-*] — Din fr. **interconfessionnel.**

INTERCONSONÁNTIC, -Ă, *interconsonantici, -ce,* adj. (Fon.) Care este plasat între două consoane. — Din fr. **interconsonnantique.**

INTERCONTINENTÁL, -Ă, *intercontinentali, -e,* adj. Care se află sau are loc între două sau mai multe continente. — Din fr. **intercontinental.**

INTERCOOPERATÍST, -Ă, *intercooperatiști, -ste,* adj. Care are loc între cooperative; care se referă la relațiile dintre cooperative. — **Inter[1]-** + **cooperatist.**

INTERCOSTÁL, -Ă, *intercostali, -e,* adj. Care se referă la spațiul dintre două coaste, așezat între coaste; (despre dureri, nevralgii) localizat în regiunea dintre coaste. — Din fr. **intercostal.**

INTERCURÉNT, -Ă, *intercurenți, -te,* adj. (Rar) Care survine în timpul desfășurării altui proces (mai ales o boală). — Din fr. **intercurrent.**

INTERDENTÁL, -Ă, *interdentali, -e,* adj. Între (sau dintre) dinți. — **Inter[1]-** + **dental.** Cf. fr. interdentaire.

INTERDEPARTAMENTÁL, -Ă, *interdepartamentali, -e,* adj. Care se stabilește, care are loc între departamente diferite. F Care coordonează activitatea diferitelor departamente. — Din fr. **interdépartemental.**

INTERDEPENDÉNT, -Ă, *interdependenți, -te,* adj. Care este (strâns) legat sau condiționat de alt lucru, fenomen sau proces cu care se află în dependență reciprocă. — Din fr. **interdépendant.**

INTERDEPENDÉNȚĂ, *interdependențe,* s.f. Legătură și condiționare reciprocă între obiecte, fenomene, procese etc. F Categorie a dialecticii care desemnează totalitatea formelor de legătură dintre obiectele și fenomenele naturii, ale societății și ale gândirii. — Din fr. **interdépendance.**

INTERDÍCT, *interdicte,* s.n. Pedeapsă dată în Evul Mediu de Biserica catolică, prin care se interzicea temporar unei biserici, unei regiuni sau unei țări să oficieze cultul divin sau să participe la el. — Din lat. **interdictum.**

INTERDÍCȚIE, *interdicții,* s.f. **1.** Prevedere legală prin care se interzice săvârșirea anumitor fapte sau acte. **2.** Măsură legală sau judecătorească aplicată unui răufăcător sau unui alienat mintal, care constă în interzicerea exercitării anumitor acte juridice. **3.** Stare în care se află aceste persoane. [Var.: **interdicțiúne** s.f.] — Din fr. **interdiction,** lat. **interdictio, -onis.**

INTERDICȚIÚNE s.f. v. **interdicție.**

INTERDIGITÁL, -Ă, *interdigitali, -e,* adj. Între (sau dintre) două degete. — Din fr. **interdigital.**

INTERDISCIPLINÁR, -Ă, *interdisciplinari, -e,* adj. Care aparține mai multor discipline, care stabilește relații între ele. F (Despre domenii ale științei) Care este fundamentat pe transferul de concepte și metodologii între două sau mai multe discipline. — Din fr. **interdisciplinaire.**

INTERDISCIPLINARITÁTE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este interdisciplinar. **2.** Transfer de concepte și metodologie dintr-o disciplină (**2**) în alta. — Din fr. **interdisciplinarité.**

INTERÉS, *interese,* s.n. **1.** Preocupare de a obține un succes, un avantaj; râvnă depusă într-o acțiune pentru satisfacerea anumitor nevoi. **2.** Avantaj, folos, câștig, profit. G Loc. adj. *De interes general* (sau *public)* = de importanță socială, util colectivității. G Expr. *A-și face interesele* = a fi preocupat numai de treburile personale. **3.** Dobândă. G (Jur.) *Daune interese* = despăgubire bănească pentru repararea unui prejudiciu. **4.** Orientare activă și durabilă, dorință arzătoare de a cunoaște și de a înțelege pe cineva sau ceva. **5.** Înțelegere și simpatie față de cineva sau de ceva; grijă, solicitudine. **6.** Ceea ce atrage, trezește atenția; atracție. [Pl. și: (rar) *interesuri*] — Din it. **interesse,** rus. **interes,** germ. **Interesse.**

INTERESÁ, *interesez,* vb. I. **1.** Tranz. A stârni, a trezi interesul cuiva; a reține atenția cuiva. G Expr. *Ce te interesează?* = ce-ți pasă? ce importanță are? ce te privește? F A face pe cineva părtaș la o acțiune, la un câștig. **2.** Refl. (Cu determinări introduse prin prep. „de", mai rar „la") A arăta interes pentru cineva sau ceva, a avea grijă, simpatie. F A căuta să afle, a se informa. — Din fr. (**s'**)**intéresser,** it. **interessare.**

INTERESÁNT, -Ă, *interesanți, -te,* adj. Care interesează, care prezintă sau trezește interes; demn de atenție. F Care atrage atenția; puțin obișnuit, ciudat, bizar, aparte. — Din fr. **intéressant.**

INTERESÁRE, *interesări,* s.f. Faptul de *a (se) interesa.* — V. **interesa.**

INTERESÁT, -Ă, *interesați, -te,* adj. **1.** Care are un interes special. **2.** Care urmărește numai avantaje personale. **3.** Plin de interes, de curiozitate. — V. **interesa.** Cf. fr. intéressé, it. interessato.

INTERFAȚÁRE, *interfațări,* s.f. (Electron.) Interconectare a părților unui sistem sau a unor aparate astfel încât ele să își poată îndeplini funcția în mod corect coordonat. — De la **interfață[2].**

INTERFÁȚĂ[1], *interfețe,* s.f. Suprafață de separare a componenților dintr-un amestec chimic, existenți ca faze distincte. — **Inter[1]-** + **față.**

INTERFÁȚĂ[2], *interfețe,* s.f. (Electron.) Dispozitiv care convertește semnalele electronice astfel încât două aparate sau sisteme să poată comunica între ele. — Din engl., fr. **interface** (după *față).*

INTERFÁZIC, -Ă, *interfazici, -ce,* adj. Dintre faze. — Din fr. **interphasique,** engl. **interphasic.**

INTERFERÁ, pers. 3 *interferează,* vb. I. Intranz. (Despre unde) A produce fenomenul interferenței; *p. gener.* a se suprapune, a se încrucișa, a se combina. — Din fr. **interférer.**

INTERFERÉNT, -Ă, *interferenți, -te,* adj. **1.** (Despre fenomene, întâmplări, fapte etc.) Care se încrucișează, se suprapune. **2.** (Fiz.; despre unde) Care prezintă fenomenul de interferență (**2**). — Din fr. **interférent.**

INTERFERÉNȚĂ, *interferențe,* s.f. **1.** Întâlnire, încrucișare, combinare a două sau mai multe fenomene, întâmplări, fapte etc. **2.** Fenomen de suprapunere și de compunere a efectelor a două (sau a mai multor) mișcări vibratorii provenite din surse diferite; intensificare (sau slăbire reciprocă) a intensității undelor prin suprapunerea lor. — Din fr. **interférence.**

INTERFERENȚIÁL, -Ă, *interferențiali, -e,* adj. De interferență. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **interférentiel.**

INTERFEROMÉTRIC, -Ă, *interferometrici, -ce,* adj. De interferometrie. — Din fr. **interférométrique.**

INTERFEROMETRÍE, *interferometrii,* s.f. Ansamblul metodelor de măsurare a unor mărimi fizice, care se bazează pe fenomenul de interferență. — Din fr. **interférométrie.**

INTERFEROMÉTRU, *interferometre,* s.n. Instrument optic folosit pentru determinarea unor mărimi cu ajutorul fenomenelor de interferență. F Aparat pentru măsurarea vitezei de propagare a undelor sonore și ultrasonore, precum și a absorbției acestora într-un anumit mediu. — Din fr. **interféromètre.**

INTERFERÓN, *interferoni,* s.m. (Biochim.) Glicoproteină sintetizată în celulele animale după o infecție virală, având proprietăți antivirale. — Din engl. **interferon,** fr. **interféron.**

INTERFLÚVIU, *interfluvii,* s.n. Porțiune de teren cuprinsă între două văi, care, după unitatea de relief pe care se dezvoltă, se numesc pod, câmp, culme, creastă etc. — Din fr. **interfluve** (după *fluviu).*

INTERFOLIÁ, pers. 3 *interfoliază,* vb. I. Tranz. A intercala file albe între paginile tipărite ale unei cărți. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **interfolier.**

INTERFOLICULÁR, -Ă, *interfoliculari, -e,* adj. Între (dintre) foliculi. — **Inter[1]-** + **folicular.**

INTERFOLIÉRE, *interfolieri,* s.f. Acțiunea de *a interfolia.* [Pr.: *-li-e-*] — V. **interfolia.**

INTERFÓN, *interfoane,* s.n. Sistem telefonic cu difuzor, folosit în interiorul unui grup de clădiri, al unei clădiri sau al unui apartament. — Din fr. **interphone.**

INTERGALÁCTIC, -Ă, *intergalactici, -ce,* adj. Între (dintre) galaxii. — Din engl. **intergalactic,** fr. **intergalactique.**

INTERGLACIÁR, -Ă, *interglaciari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Interglaciație. F Depozit apărut în timpul unei interglaciații. **2.** Adj. (Despre perioade geologice) Cuprins între două glaciații, care se referă la interglaciație, care aparține interglaciației. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **interglaciaire.**

INTERGLACIÁȚIE, *interglaciații,* s.f. Interval de timp cu climă caldă în pleistocen, cuprins între două glaciații; interglaciar. [Pr.: *-ci-a-.* — Var.: **interglaciațiúne** s.f.] — Din **interglaciar.**

INTERGLACIAȚIÚNE s.f. v. **interglaciație.**

INTERIMÁR, -Ă, *interimari, -e,* s.m., adj. (Persoană) care exercită provizoriu o funcție în locul titularului; ad-interim. — Din fr. **intérimaire.**

INTERIMÁT, *interimate,* s.n. Situația celui care exercită în mod provizoriu o funcție în locul titularului; perioadă de timp în care cineva exercită această funcție. — Din fr. **intérimat.**

INTERINDIVIDUÁL, -Ă, *interindividuali, -e,* adj. Referitor la raporturile dintre indivizi. [Pr.: *-du-al*] — Din fr. **interindividuel.**

INTERINSTITUȚIONÁL, -Ă, *interinstituționali, -e,* adj. Care are loc între instituții, care se referă la relațiile dintre instituții. [Pr.: *-ți-o-*] — **Inter-[1]** + **instituțional.**

INTERIÓR, -OÁRĂ, *interiori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este situat înăuntrul unui spațiu limitat; intern. F Fig. Care se referă la partea morală, sufletească a omului; care nu se manifestă în afară; lăuntric. **2.** S.n. Partea dinăuntru a unui obiect, a unui spațiu circumscris (și închis), a unei încăperi (împreună cu mobilierul); *spec.* mobilierul sau aranjamentul unei locuințe, al unei camere etc. G Loc. adv. *În interior* = înăuntru, pe dinăuntru. F Tablou care reprezintă partea dinăuntru a unei camere sau, uneori, scene de familie. F (Cin.; la pl.) Scene care se petrec în casă. *Se filmează interioarele.* F Fig. Structura morală, sufletească a omului. **3.** S.n. Post telefonic funcționând printr-o centrală care leagă liniile exterioare cu posturile telefonice din camerele, birourile etc. unei clădiri, instituții etc. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **intérieur,** lat. **interior, -oris.**

INTERIORITÁTE, *interiorități,* s.f. Caracterul a ceea ce este interior. F Subiectivitate. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **intériorité.**

INTERIORIZÁ, *interiorizez,* vb. I. **1.** Tranz. A reflecta în conștiință, prin prisma propriei sensibilități, fenomene ale realității exterioare. **2.** Refl. A-și înăbuși manifestările exterioare; a se refugia în trăiri interioare. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **intérioriser.**

INTERIORIZÁRE, *interiorizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) interioriza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **interioriza.**

INTERIORIZÁT, -Ă, *interiorizați, -te,* adj. **1.** Care este reflectat în conștiința cuiva. **2.** (Despre oameni) Care-și înăbușă manifestările exterioare, care se refugiază în trăiri interioare. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **interioriza.**

INTERJÉCȚIE, *interjecții,* s.f. Parte de vorbire neflexibilă de tip special, care exprimă sentimente și manifestări de voință sau care imită sunete și zgomote. — Din fr. **interjection,** lat. **interjectio, -onis.**

INTERJUDEȚEÁN, -Ă, *interjudețeni, -e,* adj. Care are loc între județe, care privește mai multe județe. — **Inter[1]-** + **județean.**

INTERLINIÁ, *interliniez,* vb. I. Tranz. A despărți prin interlinii. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **interligner** (după *linia*).

INTERLINIÁR, -Ă, *interliniari, -e,* adj. Care este scris sau tipărit între rânduri. [Pr.: *-ni-ar.* — Var.: **interlinéar, -ă** adj.] — Din fr. **interlinéaire.**

INTERLÍNIE, *interlinii,* s.f. Spațiu alb care se lasă între două rânduri de litere scrise sau tipărite ori între două linii ale portativului muzical. — Din fr. **interligne** (după *linie*).

INTERLÓCK s.n. **1.** Mașină de tricotat cu două rânduri de ace pe un singur cilindru. F Tricot indesirabil. **2.** (Cin.) Sistem de înregistrare sincronă a imaginii și sunetului aferent. — Din engl., fr. **interlock.**

INTERLOCUTÓR, -OÁRE, *interlocutori, -oare,* s.m. și f. Persoană care participă la o discuție, la o conversație. — Din fr. **interlocuteur.**

INTERLOCÚȚIE s.f. v. **interlocuțiune.**

INTERLOCUȚIÚNE, *interlocuțiuni,* s.f. (Jur.) Hotărâre judecătorească care precedă sentința finală a unui proces. [Var.: **interlocúție** s.f.] — Din fr. **interlocution.**

INTERLÓP, -Ă, *interlopi, -e,* adj. Care are o reputație proastă; rău famat, dubios, suspect. F Care aparține traficului ilegal. — Din fr. **interlope.**

INTERLÚDIU, *interludii,* s.n. Episod muzical care face legătura între două momente mai importante ale unei opere muzicale; *p. ext.* piesă muzicală care leagă între ele două momente ale unei lucrări dramatice. — Din it. **interludio,** fr. **interlude.**

INTERMEDIÁ, *intermediez,* vb. I. Tranz. A fi intermediar, a servi ca intermediar (într-o tranzacție); a mijloci, a înlesni. [Pr.: *-di-a*] — Din **intermediu** sau **intermediar.**

INTERMEDIÁR, -Ă, *intermediari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se află cuprins între elementele extreme ale unei mulțimi, care este (relativ) la mijloc; care face trecerea de la ceva la altceva. **2.** S.m. și f. Persoană fizică sau juridică având atribuția de a asigura o mijlocire între părțile unei tranzacții. **3.** Persoană care mijlocește o înțelegere între două părți adverse; mijlocitor. [Pr.: *-di-ar*] — Din fr. **intermédiaire,** it. **intermediario.**

INTERMÉDIU, *intermedii,* s.n. **1.** Ceea ce se află la mijloc, între alte elemente. G Loc. prep. *Prin intermediul (cuiva* sau *a ceva)* = prin mijlocirea, cu ajutorul (cuiva sau a ceva). **2.** Mică lucrare dramatică (de obicei comică), muzicală ori coregrafică, executată ca moment de divertisment în antracte. — Din it. **intermedio,** fr. **intermède.**

INTERMETÁLIC, -Ă, *intermetalici, -ce,* adj. (În sintagma) *Compus intermetalic* = compus format din componentele unui aliaj. — Din fr. **intermétallique.**

INTERMÉZZO, *intermezzouri,* s.n. **1.** Divertisment muzical care se intercalează într-o reprezentație teatrală. **2.** Episod orchestral independent într-o operă. **3.** Mică piesă instrumentală de formă liberă. [Pr.: *-mẹ́ț-o*] — Cuv. it.

INTERMINÁBIL, -Ă, *interminabili, -e,* adj. Care nu se (mai) termină, foarte lung sau exagerat de lung; nesfârșit. F De dimensiuni foarte mari, exagerat de mare. — Din fr. **interminable,** lat. **interminabilis.**

INTERMINISTERIÁL, -Ă, *interministeriali, -e,* adj. Care are loc între mai multe ministere, care privește diferite ministere. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **interministériel.**

INTERMITÉNT, -Ă, *intermitenți, -te,* adj. Care încetează și reîncepe la anumite intervale, care acționează cu întreruperi; discontinuu. F (Adverbial) Din când în când, la anumite intervale. — Din fr. **intermittent,** lat. **intermittens, -ntis.**

INTERMITÉNȚĂ, *intermitențe,* s.f. Întrerupere, lipsă de continuitate în desfășurarea unei acțiuni, a unui proces etc.; discontinuitate. G Loc. adv. *Cu intermitență* = în mod intermitent. — Din fr. **intermittence.**

INTERMODULÁȚIE s.f. (Fiz.) Distorsiune a unui semnal electric în cursul transferării lui printr-un circuit, caracterizată prin apariția unor frecvențe rezultate din combinarea diverselor componente ale semnalului. — Din fr. **intermodulation.**

INTERMOLECULÁR, -Ă, *intermoleculari, -e,* adj. Care se află între molecule. *Spațiu intermolecular.* F Care are loc între mai multe molecule. *Proces intermolecular.* — Din fr. **intermoléculaire.**

INTERMUSCULÁR, -Ă, *intermusculari, -e,* adj. (Anat.) Situat între mușchi. — Din fr. **intermusculaire.**

INTÉRN, -Ă, *interni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se află înăuntrul unui obiect, al unei ființe, al unui spațiu etc., care este în interior. G *Organe interne* = organe situate în cavitățile abdominală și toracică. *Boli interne* = bolile organelor din interiorul corpului. *Motor cu ardere internă* = motor care folosește energia unui combustibil ars în interiorul cilindrului. *Unghiuri interne* = fiecare dintre cele două perechi de unghiuri situate în interiorul a două drepte paralele tăiate de o secantă și aflate de aceeași parte a secantei. G Loc. adj. *De* (sau *pentru*) *uz intern* = **a)** (despre medicamente) care se ia oral; **b)** (despre cărți, documente, acte etc.) care poate fi consultat numai în condiții speciale în interiorul unei instituții. **2.** S.m. și f., adj. (Elev sau ucenic) care locuiește într-un internat sau la locul unde învață meseria. **3.** S.m. și f. Student în medicină admis pe bază de concurs să facă practică la un spital; medic angajat (prin concurs) la un spital. — Din fr. **interne,** lat. **internus.**

INTERNÁ, *internez,* vb. I. Tranz. **1.** A instala un bolnav într-un spital pentru tratament; a spitaliza. G Refl. *S-a internat pentru operație.* **2.** A sili pe cineva să stea (închis) într-un ospiciu, într-o școală de corecție, într-un lagăr etc., pentru a-l ține sub supraveghere, pentru a-l reeduca etc. — Din fr. **interner.**

INTERNÁRE, *internări,* s.f. Acțiunea de *a (se) interna* și rezultatul ei. F (Concr.) Document pe baza căruia cineva se poate interna într-un spital. — V. **interna.**

INTERNÁT, *internate,* s.n. **1.** Așezământ școlar în care elevii primesc locuință și întreținere. **2.** Stagiu de practică efectuat în spitale și în clinici de studenții în medicină din ultimii ani. — Din fr. **internat.**

INTERNAȚIONÁL, -Ă, *internaționali, -e,* adj. Care are loc între mai multe națiuni, care angajează sau privește mai multe țări, privitor la raporturile dintre națiuni, la care participă reprezentanții mai multor state; care are o importanță ce depășește granițele unei singure țări. G *Limbă internațională* = limbă națională cu largă circulație în afara granițelor unei națiuni și folosită în mod oficial, mai ales în relațiile diplomatice. *Drept internațional* = totalitatea normelor de drept care reglementează raporturile dintre state. F (Substantivat) Sportiv care reprezintă țara sa într-o competiție internațională. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **international.**

INTERNAȚIONALÍSM s.n. **1.** Solidaritate, colaborare, cooperare liber-consimțită între națiuni, popoare, țări etc. egale în drepturi, în scopul sprijinului reciproc. **2.** Doctrină potrivit căreia diversele interese naționale trebuie să fie subordonate unui interes general, supranațional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **internationalisme.**

INTERNAȚIONALÍST, -Ă, *internaționaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care are caracterul internaționalismului, care aplică principiile internaționalismului, care aparține internaționalismului. **2.** S.m. și f. Adept al internaționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **internationaliste.**

INTERNAȚIONALIZÁ, *internaționalizez,* vb. I. Tranz. A face să dobândească un caracter internațional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **internationaliser.**

INTERNAȚIONALIZÁRE, *internaționalizări,* s.f. Acțiunea de *a internaționaliza.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **internaționaliza.**

INTERNAÚT, -Ă, *internauți, -te,* s.m. și f. Persoană conectată la internet, care utilizează frecvent internetul. — Din engl. **internaut.**

INTERNÉT s.n. Rețea internațională de calculatoare, formată prin interconectarea rețelelor locale și globale, destinată să faciliteze schimbul de date și informații în diverse domenii. — Abr. din engl. **Inter**[national] **Net**[work].

INTERNÍST, -Ă, *interniști, -ste,* s.m. și f. Medic specialist în boli interne. G (Adjectival) *Medic internist.* – Din germ. **Internist.**

INTERNÓD, *internoduri,* s.n. Porțiune a tulpinii unor plante cuprinsă între două noduri. — Din germ. **Internodium,** it. **internodio** (după *nod*).

INTERNÚNCIU s.m. v. **internunțiu.**

INTERNÚNȚIU, *internunții,* s.m. Nunțiu (papal) ad-interim. [Var.: **internúnciu** s.m.] — Din lat. **internuntius** „sol", it. **internunzio.**

INTEROCCIDENTÁL, -Ă, *interoccidentali, -e,* adj. Care are loc între statele din Occident (îndeosebi din Occidentul European). — **Inter[1]-** + **occidental.**

INTEROCEÁNIC, -Ă, *interoceanici, -ce,* adj. Care este între două oceane; care leagă două oceane. — Din fr. **interocéanique.**

INTEROCEPTÍV, -Ă, *interoceptivi, -e,* adj. (Biol.; despre senzații) Care ia naștere în urma acțiunii impulsurilor de la nivelul organelor interne. — Din fr. **interoceptif.**

INTEROCEPTÓR, *interoceptori,* s.m. (Fiziol.) Terminație nervoasă senzitivă localizată în organele interne. — Din fr. **interocepteur,** engl. **interoceptor.**

INTEROCULÁR, -Ă, *interoculari, -e,* adj. Interpupilar. — Din fr. **interoculaire.**

INTEROGÁ, *interoghez,* vb. I. Tranz. A pune cuiva întrebări insistente; a chestiona; *spec.* a pune întrebări unui martor sau unui inculpat, a supune la un interogatoriu. F A examina, a chestiona un elev, un student, un candidat. — Din fr. **interroger,** lat. **interrogare.**

INTEROGÁRE, *interogări,* s.f. Acțiunea de *a interoga* și rezultatul ei; întrebare, examinare, chestionare, interogație. — V. **interoga.**

INTEROGATÍV, -Ă, *interogativi, -e,* adj. Care exprimă o întrebare; întrebător. — Din fr. **interrogatif.**

INTEROGATÓRIU, *interogatorii,* s.n. Totalitatea întrebărilor puse de judecător unei părți implicate într-un proces și a răspunsurilor date de aceasta, care contribuie la rezolvarea cazului; (concr.) act în care sunt consemnate aceste întrebări și răspunsuri. — Din fr. **interrogatoire.**

INTEROGÁȚIE, *interogații,* s.f. Interogare. G (În sintagma) *Interogație retorică* = procedeu retoric constând în adresarea unor întrebări, fără a solicita un răspuns, ci pentru a comunica o idee, o atitudine. [Var.: **interogațiúne** s.f.] — Din fr. **interrogation,** lat. **interrogatio.**

INTEROGAȚIÚNE s.f. v. **interogație.**

INTEROPERABILITÁTE s.f. Capacitatea unor structuri militare (de regulă ce țin de două sau mai multe state) de a coopera eficient pentru îndeplinirea unor misiuni. — **Inter[1]-** + **operabilitate.**

INTERORGÁNIC, -Ă, *interorganici, -ce,* adj. Privitor la mai multe organe; dintre organe. — Din fr. **interorganique.**

INTEROSÓS, -OÁSĂ, *interosoși, -oase,* adj. (Anat.) Situat între oase. — Din fr. **interosseux.**

INTERPARLAMENTÁR, -Ă, *interparlamentari, -e,* adj. Care privește mai multe parlamente; care reunește membrii mai multor parlamente. — Din fr. **interparlementaire.**

INTERPELÁ, *interpelez,* vb. I. Tranz. A cere cuiva să dea un răspuns, să dea socoteală asupra unui fapt; *spec.* a cere explicații (în parlament) unui membru al guvernului asupra modului de rezolvare a unor probleme, a unor acte etc. — Din fr. **interpeller,** lat. **interpellare.**

INTERPELÁRE, *interpelări,* s.f. Faptul de *a interpela;* (concr.) conținutul unei interpelări; interpelație. — V. **interpela.**

INTERPELATÓR, -OÁRE, *interpelatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face o interpelare. — Din fr. **interpellateur.**

INTERPELÁȚIE, *interpelații,* s.f. (Rar) Interpelare. [Var.: **interpelațiúne** s.f.] — Din fr. **interpellation,** lat. **interpellatio.**

INTERPELAȚIÚNE s.f. v. **interpelație.**

INTERPENETRÁȚIE, *interpenetrații,* s.f. Pătrundere reciprocă, întrepătrundere a două sau a mai multe elemente, substanțe, fenomene etc. — Din fr. **interpénétration.**

INTERPLANETÁR, -Ă, *interplanetari, -e,* adj. Care este situat între planete, care are loc între planete. — Din fr. **interplanétaire.**

INTERPÓL s.n. Nume dat organizației internaționale de poliție criminală. — Din fr. **Interpol.**

INTERPOLÁ, *interpolez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce, a intercala într-un text cuvinte sau fraze care nu aparțin originalului, pentru a-l explica, a-l completa etc. **2.** (Mat.) A intercala într-un șir de valori cunoscute una sau mai multe mărimi determinate sau estimate. — Din fr. **interpoler,** lat. **interpolare.**

INTERPOLÁRE, *interpolări,* s.f. Acțiunea de *a interpola* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce se interpolează; interpolație. — V. **interpola.**

INTERPOLÁT, -Ă, *interpolați, -te,* adj. (Despre pasaje, capitole, cuvinte) Intercalat, inserat (într-un text). F (Despre un text) În care au fost introduse interpolări. — V. **interpola.**

INTERPOLATÓR, -OÁRE, *interpolatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care interpolează (**1**) un text. — Din fr. **interpolateur,** lat. **interpolator.**

INTERPOLÁȚIE, *interpolații,* s.f. (Rar) Interpolare. [Var.: **interpolațiúne** s.f.] — Din fr. **interpolation,** lat. **interpolatio, -onis.**

INTERPOLAȚIÚNE s.f. v. **interpolație.**

INTERPRÉT, -Ă, *interpreți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care traduce pe loc și oral ceea ce spune cineva în altă limbă, mijlocind astfel înțelegerea dintre două sau mai multe persoane; translator, tălmaci. **2.** Fig. Persoană care exprimă năzuințele unei colectivități; persoană care face cunoscute voința, dorința, sentimentele cuiva; exponent, reprezentant. **3.** Persoană care interpretează un rol într-un spectacol, o bucată muzicală, o poezie etc. — Din fr. **interprète,** lat. **interpres, -etis.**

INTERPRETÁ, *interpretez,* vb. I. Tranz. **1.** A da un anumit înțeles, o anumită semnificație unui lucru; *spec.* a comenta și a explica un text (vechi). **2.** A reda prin mijloace adecvate conținutul unei opere muzicale, dramatice, literare etc.; a juca un rol într-o piesă, într-un film etc., a executa o lucrare muzicală. — Din fr. **interpréter,** lat. **interpretari.**

INTERPRETÁBIL, -Ă, *interpretabili, -e,* adj. Care se poate interpreta; *p. ext.* echivoc. — Din fr. **interprétable.**

INTERPRETÁRE, *interpretări,* s.f. Acțiunea de *a interpreta* și rezultatul ei; comentare, explicare, explicație, interpretațiune. — V. **interpreta.**

INTERPRETARIÁT s.n. Activitatea, meseria de interpret. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **interprétariat.**

INTERPRETATÍV, -Ă, *interpretativi, -e,* adj. Care servește la interpretare, care poate fi interpretat; care explică. — Din fr. **interprétatif.**

INTERPRETATÓR, -OÁRE, *interpretatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care interpretează, explică, comentator; exeget. — Din fr. **interprétateur.**

INTERPRETAȚIÚNE, *interpretațiuni,* s.f. (Înv.) Interpretare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **interprétation,** lat. **interpretatio, -onis.**

INTERPROFESIONÁL, -Ă, *interprofesionali, -e,* adj. Care interesează mai multe profesii. F Care se bazează pe transferul de tehnici și metode între două sau mai multe profesii. [Pr.: *-si-o-*] — **Inter[1]-** + **profesional** (după fr. *interprofessionnel*).

INTERPSIHOLOGÍE s.f. Domeniu al psihologiei sociale care studiază relațiile dintre indivizi în condițiile imitației considerate ca lege a vieții psihice. — Din fr. **interpsychologie.**

INTERPÚNE, *interpún,* vb. III. Refl. A interveni ca mijlocitor între două persoane (spre a le face să ajungă la o înțelegere); a mijloci. F A se amesteca în relațiile dintre două persoane. F Tranz. A pune ceva între... — Din lat. **interponere** (după *pune*).

INTERPÚNERE, *interpuneri,* s.f. Faptul de *a (se) interpune.* — V. **interpune.**

INTERPUPILÁR, -Ă, *interpupilari, -e,* adj. Care se află între centrele optice ale celor două cristaline ale ochilor omului; interocular. *Distanță interpupilară.* — **Inter[1]-** + **pupilar.**

INTERPÚS, -Ă, *interpuși, -se,* s.m. și f. Persoană care intervine, ca mijlocitor, între alte două persoane (spre a le face să ajungă la o înțelegere, spre a le ușura o tranzacție etc.); mijlocitor. — V. **interpune.**

INTERRAIONÁL, -Ă, *interraionali, -e,* adj. Care privește mai multe raioane, care ține de mai multe raioane; care are loc între mai multe raioane. [Pr.: *-ra-io-*] — **Inter[1]-** + **raional.** Cf. rus. mejraionnîi.

INTERREGIONÁL, -Ă, *interregionali, -e,* adj. Care privește mai multe regiuni, care ține de mai multe regiuni; care are loc între mai multe regiuni. [Pr.: *-gi-o-*] — **Inter[1]-** + **regional.**

INTERRÉGN, *interregnuri,* s.n. Interval de timp în care un monarh nu-și poate exercita autoritatea. — Din fr. **interrègne,** lat. **interregnum.**

INTERSCHIMBÁBIL, -Ă, *interschimbabili, -e,* adj. (Despre elementele unui sistem tehnic) Care se poate schimba, care se poate înlocui unul cu altul. — **Inter[1]-** + **schimba** + suf. *-bil* (după fr. *interchangeable).*

INTERSCHIMBABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi interschimbabil; (franțuzism) interșanjabilitate. — **Inter[1]-** + **schimbabilitate** (după fr. *interchangeabilité*).

INTERSECTÁ, *intersectez,* vb. I. Refl. (Despre linii, drumuri etc.) A face o intersecție; a se întretăia, a se încrucișa. G Tranz. *Dreaptă care intersectează două paralele.* — Din fr. **intersecter.**

INTERSECTÁRE, *intersectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) intersecta.* – V. **intersecta.**

INTERSÉCȚIE, *intersecții,* s.f. **1.** Loc unde se încrucișează două drumuri; întretăiere. **2.** (Mat.) Mulțimea punctelor comune a două linii, a două suprafețe ori volume; totalitatea elementelor comune a două mulțimi. — Din fr. **intersection,** lat. **intersectio.**

INTERSEXUALITÁTE s.f. (Biol.) Formă a hermafroditismului care constă în schimbarea sexului la organismele adulte sau pe cale de maturizare. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **intersexualité.**

INTERSÍSTOLĂ, *intersistole,* s.f. (Med.) Timpul dintre sistola auriculelor și cea a ventriculelor inimii. — Din fr. **intersystole.**

INTERSPÁȚIU, *interspații,* s.n. (Rar) Spațiu liber sau distanță între două obiecte, două piese etc. — **Inter[1]-** + **spațiu.**

INTERSTADIÁL, -Ă, *interstadiale,* s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Interval de climă mai caldă de durată relativă în cadrul unei glaciații, în timpul regresiunii ghețarilor; interstadiu. **2.** Adj. Referitor la interstadial (**1**). [Pr.: *-di-al*] — Din germ. **Interstadial,** engl. **interstadial.**

INTERSTÁDIU, *interstadii,* s.n. (Geol.) Interstadial (**1**). — Din fr. **interstade.**

INTERSTÁTAL, -Ă, *interstatali, -e,* adj. Care privește mai multe state, care are loc între mai multe state. — **Inter[1]-** + **statal.**

INTERSTELÁR, -Ă, *interstelari, -e,* adj. Care este (așezat) între stele; privitor la spațiul dintre stele. — Din fr. **interstellaire.**

INTERSTIȚIÁL, -Ă, *interstițiali, -e,* adj. Care se află într-un interstițiu, care provine dintr-un interstițiu sau se referă la interstițiu. F *Țesut interstițial* = țesut conjunctiv care se află între elementele în funcție ale unui organ, formând masa lui principală. F (Despre leziuni, inflamații) Care s-a localizat în țesutul conjunctiv al unui organ. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **interstitiel.**

INTERSTÍȚIU, *interstiții,* s.n. Spațiu (gol) situat între părțile unui corp sau ale unui sistem de corpuri aflate unul lângă altul pe o anumită porțiune din suprafața lor, fără a se atinge; luft. — Din fr. **interstice,** lat. **interstitium.**

INTERȘANJÁBIL, -Ă, *interșanjabili, -e,* adj. Interschimbabil. — Din fr. **interchangeable.**

INTERȘANJABILITÁTE s.f. Interschimbabilitate. — Din fr. **interchangeabilité.**

INTERȘCOLÁR, -Ă, *interșcolari, -e,* adj. Care are loc între mai multe școli; privitor la mai multe școli. — Din fr. **interscolaire** (după *școală*).

INTERTÍP, *intertipuri,* s.n. Mașină tipografică de cules și de turnat litere în rânduri, care are matrițe cu dinți tăiați pe toată grosimea lor (și cu care se poate culege de la distanță, prin transmitere telegrafică). — Din fr. **intertype.**

INTERTRÍGO s.n. Iritație a cutelor naturale ale pielii; opăreală. — Din fr. **intertrigo.**

INTERTROPICÁL, -Ă, *intertropicali, -e,* adj. Care este situat între cele două tropice. — Din fr. **intertropical.**

INTERUMÁN, -Ă, *interumani, -e,* adj. Între (dintre) oameni. — Din engl. **interhuman.**

INTERURBÁN, -Ă, *interurbani, -e,* adj. Care are loc între două sau mai multe orașe; care leagă două sau mai multe orașe; care este situat între două sau mai multe orașe; care servește mai multe localități. F (Substantivat, n.) Telefon care stabilește legătura între două localități. — Din fr. **interurbain** (după *urban*).

INTERVÁL, *intervale,* s.n. **1.** Distanță în timp între două fenomene, între două perioade, între două evenimente consecutive; răstimp. **2.** Distanță în spațiu între două puncte, între două lucruri. F (Mat.) Ansamblu de puncte, de numere cuprinse între două valori date. **3.** Raportul de înălțime între două sunete muzicale. — Din fr. **intervalle,** lat. **intervallum.**

INTERVALOMÉTRU, *intervalometre,* s.n. Dispozitiv mecanic atașat la un aparat fotografic automat care reglează timpul dintre două expuneri succesive. — Din engl. **intervalometer.**

INTERVENÍ, *intervín,* vb. IV. Intranz. **1.** A veni între..., a veni la mijloc, a intra în acțiune; *spec.* a lua cuvântul, a intra în vorbă. F A se amesteca spre a mijloci o împăcare, o înțelegere etc., a face un demers în favoarea cuiva sau pentru ceva; a stărui pe lângă o persoană influentă spre a obține ceva în favoarea cuiva sau a sa. **2.** A se ivi, a surveni, a se întâmpla. *A interveni o schimbare.* — Din fr. **intervenir,** lat. **intervenire.**

INTERVÉNȚIE, *intervenții,* s.f. **1.** Faptul de a interveni într-o acțiune, într-un proces, într-o discuție etc. F Invazie armată sau amestec al unui stat în treburile interne ale altui stat sau ale altui popor. F (Med.; și în sintagma *intervenție chirurgicală*) Operație. **2.** Acțiune, efort, demers făcut pentru a obține ceva, mai ales o favoare. — Din fr. **intervention,** lat. **interventio.**

INTERVENȚIONÍSM s.n. **1.** Amestec al unui stat în afacerile interne ale altui stat (cu scopul de a-l subordona sau de a schimba orânduirea). **2.** Orientare de politică economică constând în intervenția statului în scopul dirijării economiei în funcție de obiectivele stabilite. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **interventionnisme.**

INTERVENȚIONÍST, -Ă, *intervenționiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, stat etc.) care participă la o intervenție armată, care susține sau practică intervenționismul. **2.** Adj. Care aparține intervenționismului, care este specific intervenționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **interventionniste.**

INTERVERSIÚNE, *interversiuni,* s.f. Intervertire; răsturnare (a unei ordini). [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **interversion.**

INTERVERTEBRÁL, -Ă, *intervertebrali, -e,* adj. (Anat.) Care este situat între vertebre. — Din fr. **intervertébral.**

INTERVERTÍ, *intervertesc,* vb. IV. Tranz. A schimba ordinea, locul elementelor dintr-o serie dată. — Din fr. **intervertir,** lat. **intervertere.**

INTERVERTÍRE, *intervertiri,* s.f. Acțiunea de *a interverti* și rezultatul ei. — V. **intervieva.**

INTERVIEVÁ, *intervievez,* vb. I. Tranz. A lua cuiva un interviu. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **interviewer.**

INTERVIEVÁRE, *intervievări,* s.f. Acțiunea de *a intervieva.* [Pr.: *-vi-e-*] — V. **intervieva.**

INTERVÍU, *interviuri,* s.n. Convorbire între o personalitate politică, culturală etc. și un ziarist, în cursul căreia acesta îi pune întrebări spre a afla părerile personalității în diverse probleme (de actualitate), în vederea publicării lor în presă sau a difuzării lor la radio și televiziune; *p. ext.* text al

acestei convorbiri, apărut în presă sau difuzat prin radio și televiziune. — Din engl., fr. **interview.**

INTERVOCÁLIC, -Ă, *intervocalici, -ce,* adj. (Despre unul sau mai multe sunete) Care se află între două vocale, dintre două vocale. — Din fr. **intervocalique.**

INTERZÍCE, *interzíc,* vb. III. Tranz. A opri pe cineva de la ceva, a nu permite să (se) facă ceva, a ordona să nu (se) facă ceva; a prohibi. — Din fr. **interdire** (după *zice).*

INTERZÍCERE, *interziceri,* s.f. Acțiunea de *a interzice* și rezultatul ei; prohibire. — V. **interzice.**

INTERZÍS, -Ă, *interzișí, -se,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este oprit, care nu este permis. **2.** S.m. și f. Persoană căreia i s-a ridicat, prin hotărâre judecătorească, exercitarea drepturilor sale; persoană pusă sub interdicție. — V. **interzice.**

INTERZONÁL, -Ă, *interzonali, -e,* adj. Situat între două zone; care are loc între două zone. — Din fr., germ. **interzonal.**

INTESTÍN[1], *intestine,* s.n. Parte a tubului digestiv, la oameni și la mamifere situată între stomac și anus, fiind alcătuită din două părți distincte; mat. — Din fr. **intestin,** lat. **intestinum.**

INTESTÍN[2], -Ă, *intestini, -e,* adj. Care se petrece într-un organism social; intern, lăuntric. *Frământări intestine.* — Din fr. **intestin,** lat. **intestinus.**

INTESTINÁL, -Ă, *intestinali, -e,* adj. Care aparține intestinului[1], care se referă la intestin[1], care se produce sau se află în intestin[1]; enteric. — Din fr. **intestinal.**

ÍNTIM, -Ă, *intimi, -e,* adj. **1.** Care constituie partea esențială, profundă, a unui lucru, a unei probleme etc.; lăuntric. F Fig. Strâns, apropiat. *Contactul intim dintre două limbi.* **2.** (Despre oameni; adesea substantivat) Legat de cineva printr-o prietenie strânsă, prin relații foarte apropiate. F (Despre relațiile dintre oameni) Familiar, apropiat, prietenos, afectuos, cordial. **3.** Care se referă la viața particulară sau familială a cuiva; personal, secret. F Caracteristic unui mediu restrâns, unui cadru limitat, familial; care are loc într-un cadru restrâns. [Acc. și: *intím*] — Din fr. **intime,** lat. **intimus.**

INTIMÁ, *intimez,* vb. I. Tranz. (Jur.) **1.** A notifica, a face cunoscut, a pune în vedere. **2.** A chema în judecată, a cita în fața unei instanțe superioare. — Din fr. **intimer,** lat. **intimare.**

INTIMÁRE, *intimări,* s.f. (Jur.) Acțiunea de *a intima* și rezultatul ei; avertizare. — V. **intima.**

INTIMÁT, -Ă, *intimați, -te,* s.m. și f. Parte într-un proces care se află în situația unui pârât în caz de recurs sau în altă cale de atac. — V. **intima.** Cf. fr. intimé.

INTIMIDÁ, *intimidez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni timid; a insufla cuiva sau a simți teamă, frică; a (se) speria; a (se) încurca, a (se) zăpăci, a (se) fâstâci. — Din fr. **intimider.**

INTIMIDÁBIL, -Ă, *intimidabili, -e,* adj. Care poate fi intimidat (ușor). — Din fr. **intimidable.**

INTIMIDÁRE, *intimidări,* s.f. Faptul de *a (se) intimida.* — V. **intimida.**

INTIMIDÁT, -Ă, *intimidați, -te,* adj. Cuprins de timiditate; care exprimă timiditatea; speriat; încurcat, zăpăcit. — V. **intimida.**

INTIMÍSM s.n. Tendință a unor artiști de a exprima în operele lor sentimente cu caracter strict personal. — Din fr. **intimisme.**

INTIMÍST, -Ă, *intimiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Artist care exprimă în creația sa sentimente cu caracter strict personal, intime; partizan al intimismului. **2.** Adj. Care exprimă sentimente intime, cu caracter personal. *Poezie intimistă.* — Din fr. **intimiste.**

INTIMITÁTE, (**3**) *intimități,* s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este intim; prietenie bazată pe legături strânse. G Expr. *A trăi (*sau *a fi) în intimitatea cuiva* = a avea legături strânse (de prietenie) cu cineva, a face parte dintre cunoștințele apropiate ale cuiva. F Profunzime, adâncime (a unui sentiment, a unui gând etc.). **2.** Cadru limitat, cerc restrâns, familial. **3.** (La pl.) Lucruri, chestiuni personale. — Din fr. **intimité.**

INTIMIZÁ, *intimizez,* vb. I. Tranz. A crea o ambianță intimă. — **Intim** + suf. *-iza.*

INTIMIZÁRE, *intimizări,* s.f. Acțiunea de *a intimiza* și rezultatul ei. — V. **intimiza.**

INTITULÁ, *intitulez,* vb. I. Tranz. A da, a pune un titlu unei scrieri; a numi într-un anumit fel pe cineva sau ceva. F Refl. A purta un titlu; a se numi. [Var.: (pop.) **întitulá** vb. I] — Din fr. **intituler,** lat. **intitulare.**

INTITULÁRE, *intitulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) intitula* și rezultatul ei; titlu, nume. [Var.: (pop.) **întituláre** s.f.] — V. **intitula.**

INTITULÁT, -Ă, *intitulați, -te,* adj. Purtând numele, denumit, numit. [Var.: (pop.) **întitulát, -ă** adj.] — V. **intitula.**

INTOLERÁBIL, -Ă, *intolerabili, -e,* adj. Care nu se poate tolera sau suporta; de neîngăduit, de nesuferit, netolerabil. — Din fr. **intolérable,** lat. **intolerabilis.**

INTOLERÁNT, -Ă, *intoleranți, -te,* adj. Care nu e tolerant; neîngăduitor, netolerant. — Din fr. **intolérant.**

INTOLERÁNȚĂ, *intoleranțe,* s.f. **1.** Lipsă de toleranță, de îngăduință; neîngăduință, netoleranță. **2.** Incapacitate organică de a suporta anumite medicamente. — Din fr. **intolérance.**

INTONÁ, *intonez,* vb. I. Tranz. **1.** A cânta începutul unui cântec, a da tonul pentru începerea unui cântec; *p. gener.* a executa un cântec, o melodie solemnă; a cânta. **2.** A accentua, a rosti cu un anumit ton un cuvânt, o frază. [Var.: (pop.) **întoná** vb. I] — Din it. **intonare.**

INTONÁRE, *intonări,* s.f. Acțiunea de *a intona* și rezultatul ei. [Var.: (pop.) **întonáre** s.f.] — V. **intona.**

INTONÁȚIE, *intonații,* s.f. **1.** (Muz.) Emitere (corectă) a înălțimii unui sunet. **2.** Variație de înălțime a vocii în timpul vorbirii, interpretării unui text etc.; inflexiune, ton, accent. [Var.: (rar) **intonațiúne** s.f.] — Din fr. **intonation.**

INTONAȚIONÁL, -Ă, *intonațional, -e,* adj. Referitor la intonație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din germ. **intonational.**

INTONAȚIÚNE s.f. v. **intonație.**

INTOXICÁ, *intóxic,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) introduce în organism substanțe toxice care duc la otrăvirea lui; a (se) otrăvi. F Fig. (Fam.) A (se) plictisi peste măsură; a agasa sau a fi agasat. — Din fr. **intoxiquer,** lat. **intoxicare.**

INTOXICÁRE, *intoxicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) intoxica* și rezultatul ei; otrăvire. — V. **intoxica.**

INTOXICÁT, -Ă, *intoxicați, -te,* adj. (Despre ființe) Care s-a otrăvit în urma introducerii în organism a unor substanțe toxice. — V. **intoxica.**

INTOXICÁȚIE, *intoxicații,* s.f. Stare patologică provocată de introducerea sau acumularea în organism a unor substanțe toxice; otrăvire. [Var.: (rar) **intoxicațiúne** s.f.] — Din fr. **intoxication.**

INTOXICAȚIÚNE s.f. v. **intoxicație.**

INTRA[1]- Element de compunere însemnând „în", „între", care servește la formarea unor adjective și substantive. — Din fr. **intra-,** lat. **intra.**

INTRÁ[2], *íntru,* vb. I. Intranz. **I.** (Despre ființe) **1.** A trece din afară înăuntru, a merge dintr-un loc deschis într-unul închis (sau considerat ca atare); a se introduce, a se băga. G Expr. *A intra în spital* = a se interna. *(Parcă) a intrat în pământ* = a dispărut fără urmă. *A intra în pământ (de rușine)* = a-i fi foarte rușine. **2.** Fig. A pătrunde, a se vârî, a ajunge la... *A intra în amănunte.* G Expr. *A-i intra cuiva în voie* = a-i face cuiva (toate) gusturile, a-i face pe plac. (Fam). *A(-i) intra cuiva (pe) sub piele* = a câștiga bunăvoința cuiva prin fel de fel de mijloace. **3.** A participa, a se băga, a se amesteca; a lua parte la o activitate. G Expr. *A intra într-o belea* (sau *încurcătură, impas, necaz*) = a avea de îndurat un necaz (sau o încurcătură etc.). *A intra în horă* = a începe să ia parte la o acțiune. *A intra în vorbă cu cineva* = **a)** a începe o discuție cu cineva; **b)** (pop.) a lega relații de prietenie, de dragoste cu o persoană de sex opus. *A intra de serviciu* = a începe garda la o unitate militară, la un spital etc. *A intra în război* (sau *în luptă, în acțiune* etc.) = a începe războiul (sau lupta etc.). F A ajunge, a apuca (sau a fi pe punctul să ajungă, să apuce) o vârstă, o epocă etc. **4.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „în" sau „la") A îmbrățișa o îndeletnicire; a se angaja într-o slujbă. **5.** A adera, a se înscrie, a fi admis într-o organizație, într-o asociație etc. **II.** (Despre lucruri, fenomene, idei etc.) **1.** A pătrunde, a se înfige, a se băga; a străbate. *Acul intră în pânză. Lumina intră pe fereastră.* **2.** Fig. A-și face loc, a se strecura; a ajunge în... G Loc. vb. *A intra boala în cineva* (sau *în oasele cuiva*) = a se îmbolnăvi. *A intra frica* (sau *groaza, spaima*) *în cineva* (sau *în oasele, în inima cuiva*) = a se înfricoșa, a se îngrozi. G Expr. *N-a intrat vremea* (sau *n-au intrat zilele*) *în sac* = mai este timp, n-a trecut vremea. *A intra în* (sau *sub*) *stăpânirea cuiva* = a ajunge în puterea cuiva. *A-i intra* (cuiva ceva) *în sânge* = a deveni un obicei, un act reflex, o necesitate. *A intra în sufletul cuiva* = **a)** a plictisi pe cineva cu amabilitățile sau cu insistențele; **b)** a deveni drag cuiva. **3.** A avea loc; a încăpea. *Cartea intră în servietă.* F (Mat.) A se cuprinde de un anumit număr de ori în alt număr. **4.** (Despre materiale) A fi necesar, a trebui într-o anumită proporție spre a realiza un anumit produs. *La acest palton intră stofă multă.* F A face parte integrantă (din ceva). **5.** (În expr.) *A intra la spălat* = (despre țesături sau obiecte textile) a-și micșora dimensiunile prin spălare. *A intra la apă* = **a)** (despre țesături sau obiecte textile) a-și micșora dimensiunile la muierea în apă; **b)** (despre oameni) a ajunge într-o situație neplăcută, grea. **6.** (Despre o lege, un pact etc.; în expr.) *A intra în vigoare* = a căpăta putere, a deveni aplicabil. **7.** A începe executarea unei părți dintr-o bucată muzicală. [Var.: (pop.) **întrá** vb. I] — Lat. **intrare.**

INTRAATÓMIC, -Ă, *intraatomici, -ce,* adj. Care există, care se petrece în interiorul atomului. [Pr.: *-tra-a-*] — Din fr. **intra-atomique.**

INTRACARPÁTIC, -Ă, *intracarpatici, -ce,* adj. Situat în interiorul arcului munților Carpați. — **Intra[1]-** + **carpatic.**

INTRACELULÁR, -Ă, *intracelulari, -e,* adj. Care se află, care se petrece în interiorul celulei. — Din fr. **intracellulaire.**

INTRACEREBRÁL, -Ă, *intracerebrali, -e,* adj. Care se află sau se petrece în interiorul creierului. — Din fr. **intracérébral.**

INTRACOLINÁR, -Ă, *intracolinari, -e,* adj. Care este situat între coline; dominat de jur-împrejur de coline. — **Intra[1]-** + **colinar.**

INTRACONTINENTÁL, -Ă, *intracontinentali, -e,* adj. Situat în interiorul unui continent. — Din fr., engl. **intracontinental.**

INTRACRANIÁN, -Ă, *intracranieni, -e,* adj. (Anat.) În craniu. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **intracrânien.**

INTRÁDĂ, *intrade,* s.f. Introducere în ritm de marş a unei compoziţii muzicale din sec. XVI–XVII; *p. gener.* scurtă uvertură. — Din it. **entrata,** germ. **Intrade,** engl. **intrada.**

INTRADÉRMIC, -Ă, *intradermici, -ce,* adj. (Anat.) Situat în dermă. — Din fr. **intradermique.**

INTRADERMOREÁCŢIE, *intradermoreacţii,* s.f. Reacţie imună folosită pentru stabilirea diagnosticului în bolile infecţioase sau pentru a cerceta susceptibilitatea organismului faţă de agenţi toxici, faţă de antibiotice etc. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **intradermo-réaction.**

INTRADÓS, *intradosuri,* s.n. Faţa interioară (concavă) a unei bolţi, a unui arc, a unei construcţii etc. — Din fr. **intrados.**

INTRADUCTÍBIL, -Ă, *intraductibili, -e,* adj. Care nu poate fi tradus dintr-o limbă în alta. — **In[1]-** + **traductibil.** Cf. fr. i n t r a d u i s i b l e.

INTRADUCTIBILITÁTE s.f. Caracter intraductibil. — **Intraductibil** + suf. *-itate.*

INTRAGEOSINCLINÁL, *intrageosinclinale,* s.n. (Geol.) Fosă alungită şi adâncită a unui geosinclinal în care se acumulează sedimente. [Pr.: *-ge-o-*] — **Intra[1]-** +**geosinclinal.**

INTRAGLANDULÁR, -Ă, *intraglandulari, -e,* adj. Care se află, care se petrece în interiorul glandelor. — **Intra[1]-** + **glandular.**

INTRAMAGMÁTIC, -Ă, *intramagmatici, -ce,* adj. (Geol.) Din interiorul magmei; care s-a consolidat în adâncimea scoarţei terestre. — **Intra[1]-** + **magmatic.**

INTRAMOLECULÁR, -Ă, *intramoleculari, -e,* adj. Care se află sau se petrece în interiorul moleculelor. — Din fr. **intramoléculaire.**

INTRAMONTÁN, -Ă, *intramontani, -e,* adj. (Despre depresiuni, regiuni, drumuri etc.) Care se află înconjurat de munţi, care are loc între munţi. — Din germ. **intramontan.**

INTRAMUSCULÁR, -Ă, *intramusculari, -e,* adj. Care se află sau se produce în masa musculară. — Din fr. **intramusculaire.**

INTRANAZÁL, -Ă, *intranazali, -e,* adj. Care se introduce prin nas. — Din fr. **intranasal.**

INTRANSIGÉNT, -Ă, *intransigenţi, -te,* adj. Care nu se abate de la o anumită linie adoptată, care nu acceptă concilieri sau compromisuri; incoruptibil. — Din fr. **intransigeant.**

INTRANSIGÉNŢĂ s.f. Însuşirea de a fi intransigent; atitudine intransigentă. — Din fr. **intransigeance,** it. **intransigenza.**

INTRANSMISÍBIL, -Ă, *intransmisibili, -e,* adj. Care nu poate fi transmis; netransmisibil. — Din fr. **intransmissible.**

INTRANUCLEÁR, -Ă, *intranucleari, -e,* adj. (Fiz.) Din interiorul nucleului. [Pr.: *-cle-ar*] — Din engl. **intranuclear.**

INTRANZITÍV, -Ă, *intranzitivi, -e,* adj., s.n. (Gram.) (Verb) care nu poate fi construit cu un complement direct din cauză că acţiunea lui nu se exercită în mod nemijlocit asupra unui obiect. — Din fr. **intransitif,** lat. **intransitivus.**

INTRANZITIVITÁTE s.f. Însuşirea, calitatea unui verb intranzitiv. — Din fr. **intransivité.**

INTRAOCULÁR, -Ă, *intraoculari, -e,* adj. Din interiorul ochiului. *Tensiune intraoculară.* [Pr.: *-tra-o-*] — Din fr. **intra-oculaire.**

INTRAPELVIÁN, -Ă, *intrapelvieni, -e,* adj. (Anat.) Din interiorul bazinului (**3**). [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **intrapelvien.**

INTRARAHIDIÁN, -Ă, *intrarahidieni, -e,* adj. Din interiorul coloanei vertebrale. *Lichid intrarahidian.* [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **intrarachidien.**

INTRÁRE, *intrări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a intra* şi rezultatul ei; loc (special amenajat) prin care se trece din afară înăuntru; permisiune, încuviinţare (de a intra[2]); intrat. F Partea de la început a unei localităţi, a unei suprafeţe circumscrise etc. **2.** Momentul intervenţiei unei voci, a unui instrument sau a unor grupuri de instrumente în desfăşurarea unei acţiuni muzicale. **3.** Stradă mică (înfundată la un capăt); fundătură. **4.** (Cont.) Valoare care se înregistrează în patrimoniul unei instituţii sau întreprinderi; încasare. **5.** Înregistrare a adreselor, cererilor etc. sosite la o instituţie. **6.** (Electron.) Punct al unui sistem sau al unui aparat prin care un semnal este introdus în acestea; input (**1**). **7.** (Inform.) Ansamblul influenţelor, informaţiilor care parvin unui sistem (organism, mecanism) şi răspunsul unui element sau al întregului sistem la acestea; input (**2**). [Var.: (pop.) **întráre** s.f.] — V. **intra[2].**

INTRÁT s.n. Faptul de *a intra;* (concr.) intrare (**1**). — V. **intra[2].**

INTRATÁBIL, -Ă, *intratabili, -e,* adj. (Cu) care nu se poate trata; netratabil. — Din it. **intrattabile.** Cf. fr. i n t r a i t a b l e.

INTRATORÁCIC, -Ă, *intratoracici, -ce,* adj. (Anat.) Din cavitatea toracică. — Din fr. **intrathoracique.**

INTRAURBÁN, -Ă, *intraurbani, -e,* adj. Care se află sau are loc în interiorul unui oraş. [Pr.: *-tra-ur-*] — **Intra[1]-** + **urban.** Cf. it. i n t r a u r b a n o.

INTRAUTERÍN, -Ă, *intrauterini, -e,* adj. Care are loc, care este în cavitatea uterină. [Pr.: *-tra-u-*] — Din fr. **intra-utérin.**

INTRAVASCULÁR, -Ă, *intravasculari, -e,* adj. (Anat.) În (sau din) interiorul vaselor sangvine. — Din fr. **intravasculaire.**

INTRAVENÓS, -OÁSĂ, *intravenoşi, -oase,* adj. (Despre injecţii, tratamente) Care se face în venă. — Din fr. **intraveineux,** it. **intravenoso.**

INTRAVILÁN, *intravilane,* s.n. Zonă care cuprinde suprafaţa construită şi construibilă a unui oraş sau a unui sat. G (Adjectival) *Teren, spaţiu intravilan.* — **Intra[1]-** + **vilan** (< lat. *villanus).*

INTRAZONÁL, -Ă, *intrazonali, -e,* adj. Care se află ori se formează în cadrul aceleiaşi zone. — Din engl. **intrazonal.**

INTRĂTÚRĂ, *intrături,* s.f. Adâncitură făcută sau existentă într-un zid, într-o stâncă etc. — **Intra[2]** + suf. *-ătură.*

INTRÁND, *intrânduri,* s.n. Parte adâncită în zidul unei construcţii, la o parcelă de teren etc.; adâncitură, scobitură. — V. **intra[2].**

INTREPÍD, -Ă, *intrepizi, -de,* adj. (Livr.) Care nu dă înapoi în faţa greutăţilor, care înfruntă pericolul; brav, curajos, îndrăzneţ, cutezător. — Din fr. **intrépide,** lat. **intrepidus.**

INTREPIDITÁTE s.f. (Livr.) Însuşirea celui intrepid; curaj, cutezanţă, îndrăzneală. — Din fr. **intrépidité.**

INTRIGÁ, *intríg,* vb. I. **1.** Tranz. (La pers. 3) A deştepta curiozitatea, îngrijorarea, suspiciunea cuiva, punându-l pe gânduri. **2.** Intranz. (Înv.) A face sau a băga intrigi (**1**); a unelti, a complota. — Din fr. **intriguer,** it. **intrigare.**

INTRIGÁNT, -Ă, *intriganţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care face sau bagă intrigi (**1**). — Din fr. **intrigant.**

INTRIGÁT, -Ă, *intrigaţi, -te,* adj. Care este nerăbdător să afle sau să ştie ceva care îl îngrijorează, faţă de care are suspiciuni. — V. **intriga.**

ÍNTRIGĂ, *intrigi,* s.f. **1.** Acţiune (ascunsă) care foloseşte mijloace nepermise pentru realizarea unui scop; uneltire. **2.** Schemă generală de fapte şi de acţiuni care reprezintă subiectul unor opere literare. — Din fr. **intrigue.**

INTRINSÉC, -Ă, *intrinseci, -ce,* adj. Care constituie partea lăuntrică, proprie şi esenţială a unui lucru; care există prin sine însuşi (independent de relaţiile sale cu alt lucru). — Din fr. **intrinsèque,** lat. **intrinsecus.**

INTRODÚCE, *introdúc,* vb. III. Tranz. **1.** A face ca cineva sau ceva să intre, să pătrundă în ceva, undeva; a băga, a vârî. F A include, a adăuga, a îngloba. F Refl. A intra undeva (cu forţa sau pe furiş). **2.** A face ca o persoană să fie primită de cineva sau să fie admisă într-o organizaţie, într-o asociaţie etc. F A ajuta pe cineva să se iniţieze într-un domeniu de activitate. **3.** A pune în practică; a institui, a stabili (un obicei, o practică etc.). [Perf. s. *introdusei,* part. *introdus*] — Din lat. **introducere.** Cf. fr. i n t r o d u i r e.

INTRODÚCERE, *introduceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) introduce* şi rezultatul ei. **1.** Băgare, vârâre. F Includere, inserare, înglobare; punere în practică. **2.** Capitol al unei lucrări sau parte de la începutul ei, în care se prezintă, în linii generale, intenţiile acesteia, elementele sau noţiunile fundamentale necesare înţelegerii ei; introducţie. F Partea de la început a unei compoziţii (artistice), a unei scrisori etc. **3.** Lucrare ştiinţifică în care se expun noţiunile generale, elementare sau pregătitoare ale unui domeniu de cunoştinţe. — V. **introduce.**

INTRODUCTÍV, -Ă, *introductivi, -e,* adj. Care serveşte ca introducere; de (la) început. — Din fr. **introductif.**

INTRODÚCŢIE, *introducţii,* s.f. (Înv.) Introducere; început. — Din fr. **introduction,** lat. **introductio.**

INTRODÚS, -Ă, *introduşi, -se,* adj. (Despre oameni) Care are relaţii cu multă lume. F Care cunoaşte bine şi amănunţit o problemă. — V. **introduce.**

INTROGRESIÚNE, *introgresiuni,* s.f. (Biol.) Formare de noi specii prin hibridare. [Pr.: *-si-u-*] — Din engl. **introgression.**

INTROIÉCŢIE, *introiecţii,* s.f. (Psih.) Act psihic de asimilare a eului unei alte persoane la propriul eu, manifestat prin imitarea inconştientă a comportamentului acelei persoane. [Pr.: *-tro-iec-*. — Var.: **introiecţiúne** s.f.] — Din fr. **introjection,** it. **introiezione.**

INTROIECŢIÚNE s.f. v. **introiecţie.**

INTROMÍSIE s.f. v. **intromisiune.**

INTROMISIÚNE s.f. (Rar) Acţiunea de a introduce în..., de a pune în... [Var.: **intromísie** s.f.] — Din fr. **intromission.**

INTROSPECTÁ, *introspectez,* vb. I. Refl. A-şi observa propriile trăiri psihice. — Din fr. **introspecter.**

INTROSPECTÁRE, *introspectări,* s.f. Acţiunea de *a se introspecta;* introspecţie. — V. **introspecta.**

INTROSPECTÍV, -Ă, *introspectivi, -e,* adj. Care se foloseşte de introspecţie, bazat pe introspecţie, care ţine de introspecţie, care se referă la introspecţie. — Din fr. **introspectif.**

INTROSPÉCȚIE, *introspecții,* s.f. Observare și interpretare a propriilor stări și dispoziții mentale și emoționale; autoobservare. — Din fr. **introspection.**

INTROVERSIÚNE s.f. (Psih.) Orientare către propriile gânduri și trăiri, în opoziție cu preocuparea pentru lumea exterioară. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **introversion.**

INTROVERTÍT, -Ă, *introvertiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care este concentrat sau obsedat de propriile trăiri interioare. — Din fr. **introverti.**

INTRÚS, -Ă, *intruși, -se,* s.m. și f., adj. (Persoană) care se introduce undeva sau la cineva fără a avea vreo calitate, fără a fi chemată, poftită sau dorită; nepoftit, inoportun. — Din fr. **intrus.**

INTRUZIÚNE, *intruziuni,* s.f. **1.** Faptul de a (se) introduce fără drept într-o societate, într-o funcție etc. **2.** Proces de pătrundere și de solidificare a magmei în crăpăturile scoarței terestre sau de-a lungul suprafețelor cu rezistență slabă. F (Concr.) Corp de roci formate în urma acestui proces. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **intrusion.**

INTRUZÍV, -Ă, *intruzivi, -e,* adj. (Despre roci eruptive) Care s-a format prin intruziune. — Din fr. **intrusif.**

INTUBÁ, *intubez,* vb. I. Tranz. (Med.) A supune un bolnav acțiunii de intubație. — Din fr. **intuber.**

INTUBÁRE, *intubări,* s.f. Acțiunea de *a intuba* și rezultatul ei. — V. **intuba.**

INTUBÁȚIE, *intubații,* s.f. (Med.) Introducere a unei sonde într-un organ tubular în scopul aplicării unor substanțe medicamentoase, anestezice sau în scopul golirii de conținutul patologic; intubare. — Din fr. **intubation.**

INTUÍ, *intuiesc,* vb. IV. Tranz. A înțelege sau a sesiza ceva prin intuiție; a pătrunde repede în esența problemelor, a fenomenelor etc. pe baza unor cunoștințe temeinice și a experienței anterior acumulate. — Din it. **intuire,** lat. **intueri.**

INTUÍRE, *intuiri,* s.f. Faptul de *a intui.* — V. **intui.**

INTUITÍV, -Ă, *intuitivi, -e,* adj. Care se bazează pe intuiție, pe cunoașterea nemijlocită a realității prin observarea directă a obiectelor sau fenomenelor. G *Metodă intuitivă* = metodă folosită în pedagogie, care îmbină prezentarea teoretică a problemelor cu observarea directă a obiectelor sau fenomenelor. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **intuitif,** it. **intuitivo.**

INTUÍȚIE, *intuiții,* s.f. **1.** Capacitatea conștiinței de a descoperi, pe cale rațională (în mod spontan), esența, sensul unei probleme, al unui obiect. F Principiu didactic conform căruia procesul predării și însușirii cunoștințelor trebuie să pornească de la reflectarea senzorială nemijlocită a obiectelor și fenomenelor studiate. **2.** Descoperire bruscă, neașteptată, a unui adevăr, a unei soluții etc. F Inspirație, presentiment. F Pătrundere instinctivă în esența unui lucru. — Din fr. **intuition,** it. **intuizione.**

INTUIȚIONÍSM s.n. Curent filosofic care opune rațiunii intuiția, concepută ca o facultate analoagă cu instinctul, cu simțul artistic sau cu revelația divină, considerând că aceasta ar pătrunde nemijlocit în esența obiectelor. [Pr.: *-tu-i-ți-o-*] — Din fr. **intuitionnisme.**

INTUIȚIONÍST, -Ă, *intuiționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al intuiționismului. [Pr.: *-tu-i-ți-o-*] — Din fr. **intuitioniste.**

INTUMESCÉNT, -Ă, *intumescenți, -te,* adj. (Med.) (Despre țesuturi) Care începe să se umfle, care prezintă o tumefacție; umflat. — Din fr. **intumescent.**

INTUMESCÉNȚĂ, *intumescențe,* s.f. (Med.) Organ sau porțiune de organ umflată. — Din fr. **intumescence.**

INUMÁN, -Ă, *inumani, -e,* adj. Care nu este uman; neomenos, crud, feroce, neuman. F Care nu este caracteristic sau propriu oamenilor; *p. ext.* de proporții monstruoase. — Din fr. **inhumain,** lat. **inhumanus.**

INUNDÁ, *inúnd,* vb. I. Tranz. **1.** (Despre ape; la pers. 3) A ieși din matcă și a se revărsa peste maluri; a acoperi o întindere de pământ (revărsându-se peste maluri); a se revărsa, a îneca, a potopi; *p. ext.* a pătrunde în cantitate mare într-o sondă petrolieră, într-o mină, într-o locuință. **2.** A face să pătrundă o cantitate de apă într-un strat petrolifer, pentru a produce mărirea presiunii interne a zăcământului. **3.** Fig. (Despre sudoare, lacrimi, lumină etc.; la pers. 3) A umple, a acoperi din abundență; a năpădi, a uda; a copleși. — Din fr. **inonder,** lat. **inundare.**

INUNDÁBIL, -Ă, *inundabili, -e,* adj. Care poate fi inundat, care e supus inundării sau în pericol să fie inundat. — Din fr. **inondable.**

INUNDÁRE, *inundări,* s.f. Acțiunea de *a inunda* și rezultatul ei; revărsare, înecare. — V. **inunda.**

INUNDÁT, -Ă, *inundați, -te,* adj. Acoperit cu apă, sub apă; înecat. — V. **inunda.**

INUNDÁȚIE, *inundații,* s.f. Faptul de a inunda; acoperire a unei porțiuni de uscat cu o mare cantitate de apă (provenită din revărsarea apelor, din ploi); cantitate mare din apa râurilor sau a fluviilor revărsată peste maluri, din cauza creșterii debitului de apă în urma topirii bruște a zăpezilor sau a abundenței ploilor. — Din fr. **inondation,** lat. **inundatio.**

INUTÍL, -Ă, *inutili, -e,* adj. Care nu este folositor, care nu este util, care nu servește la nimic; nefolositor, neutil. F (Adverbial) De prisos, zadarnic, fără folos, degeaba. — Din fr. **inutile,** lat. **inutilis.**

INUTILITÁTE s.f. Lipsă de utilitate; neutilitate, zădărnicie. — Din fr. **inutilité,** lat. **inutilitas, -atis.**

INUTILIZÁBIL, -Ă, *inutilizabili, -e,* adj. Care nu poate fi folosit; de neîntrebuințat, neutilizabil. — Din fr. **inutilisable.**

INUZITÁT, -Ă, *inuzitați, -te,* adj. (Rar) Care nu este întrebuințat, care nu se folosește; neîntrebuințat, neuzitat. — Din fr. **inusité,** lat. **inusitatus.**

INVADÁ, *invadez,* vb. I. Tranz. **1.** A intra prin violență (și cu mari forțe) pe un teritoriu străin (pustiind, prădând); a cotropi, a năpădi. F Fig. A pune stăpânire pe...; a cuprinde, a copleși. **2.** (Despre plante și animale dăunătoare sau parazite) A apărea undeva rapid și masiv (producând mari pagube sau neajunsuri); a năpădi. — Din lat., it. **invadere.**

INVADÁRE, *invadări,* s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a invada* și rezultatul ei; cotropire, invazie. — V. **invada.**

INVADÁT, -Ă, *invadați, -te,* adj. Care a fost cuprins (repede și violent); împresurat, năpădit. — V. **invada.**

INVADATÓR, -OÁRE, *invadatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, armată, stat etc.) care invadează un teritoriu străin; năvălitor, cotropitor. — **Invada** + suf. *-tor.*

INVAGINÁ, pers. 3 *invaginează,* vb. I. Refl. (Med.; despre porțiuni ale intestinelor) A se întoarce spre interior prin invaginație. — Din fr. **invaginer.**

INVAGINÁȚIE, *invaginații,* s.f. (Med.) Formă de ocluziune intestinală produsă prin pătrunderea unui segment intestinal în segmentul imediat următor. — Din fr. **invagination.**

INVALÍD, -Ă, *invalizi, -de,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are o infirmitate (din cauza căreia este inaptă de muncă); infirm, mutilat, schilod. — Din fr. **invalide,** lat. **invalidus.**

INVALIDÁ, *invalidez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A constata și a declara nevalabile anumite acte de procedură; a declara nevalabilă alegerea membrilor organelor reprezentative sau împuternicirea delegaților la conferințe sau la congrese interne ori internaționale; a infirma. — Din fr. **invalider.**

INVALIDÁBIL, -Ă, *invalidabili, -e,* adj. Care poate sau trebuie să fie invalidat. — Din fr. **invalidable.**

INVALIDÁRE, *invalidări,* s.f. Acțiunea de *a invalida* și rezultatul ei; anulare, infirmare. — V. **invalida.**

INVALIDITÁTE, *invalidități,* s.f. **1.** Starea celui invalid; infirmitate. **2.** (Jur.) Lipsă de validitate (a unui act, a unui mandat etc.). — Din fr. **invalidité.**

INVÁR s.n. Oțel aliat cu mult nichel, caracterizat printr-o dilatare foarte mică și folosit la fabricarea instrumentelor și a aparatelor de precizie. — Din fr. **invar.**

INVARIÁBIL, -Ă, *invariabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este variabil, care nu se schimbă; neschimbător, nevariabil, constant, fix, neschimbat. F Spec. (Gram.; despre cuvinte) Care este lipsit de flexiune; neflexibil. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **invariable.**

INVARIABILITÁTE, *invariabilități,* s.f. Faptul de a fi invariabil; caracterul a ceea ce este invariabil. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **invariabilité.**

INVARIÁNT, -Ă, *invarianți, -te,* adj., s.m. (Mărime, relație, proprietate etc.) care rămâne neschimbată în urma aplicării sau intervenției unei transformări. [Pr.: *-ri-ant.* — Var.: **invariántă** s.f.] — Din fr. **invariant.**

INVARIÁNTĂ s.f. v. **invariant.**

INVÁZIE, *invazii,* s.f. **1.** Intrare neașteptată, năvălire a unei armate inamice într-o țară (cu scopul de a o cuceri, de a o subjuga); cotropire, invadare; *p. ext.* năvălire, venire neașteptată și în număr mare a cuiva sau a ceva într-un anumit loc. **2.** Apariție rapidă și masivă, cu caracter de calamitate, într-o regiune, a unor specii de plante sau de animale dăunătoare sau parazite. **3.** (Med.) Stadiu în evoluția ciclică a unei boli infecțioase, care durează de la apariția primelor semne de boală până la instalarea fenomenelor clinice caracteristice. — Din fr. **invasion,** lat. **invasio.**

INVAZÍV, -Ă, *invazivi, -e,* adj. (Med.) Cu caracter de invazie. — Din engl. **invasive.**

INVECTIVÁ, *invectivez,* vb. I. Tranz. (Rar) A spune invective la adresa cuiva; a insulta. — Din fr. **invectiver.**

INVECTÍVĂ, *invective,* s.f. Expresie violentă, jignitoare, ofensatoare, vorbă de ocară la adresa cuiva; injurie. F Procedeu stilistic care constă în folosirea expresiei violente, agresive, în scopuri polemice sau satirice. — Din fr. **invective,** lat. **invectivae.**

INVECTIVÁRE, *invectivări,* s.f. Acțiunea de *a invectiva* și rezultatul ei. — V. **invectiva.**

INVENTÁ, *inventez,* vb. I. Tranz. **1.** A crea, a realiza ceva nou care nu a existat până atunci, a imagina pentru prima dată; a face o descoperire tehnică. **2.** A prezenta drept adevărate lucruri imaginare, care nu există, neadevărate; a scorni, a născoci; *p. ext.* a minți. [Prez. ind. și: *invént*] — Din fr. **inventer.**

INVENTÁR, *inventare,* s.n. Listă, catalog, registru, document în care sunt enumerate (și descrise cantitativ și valoric) toate bunurile care se află, la un moment dat, într-o gospodărie, într-o instituție, într-un magazin etc.; *p. ext.* totalitatea acestor bunuri. G *Inventar viu* = totalitatea vitelor și păsărilor dintr-o gospodărie. *Inventar mort* = totalitatea uneltelor, a mașinilor, a mijloacelor de transport aparținând unei gospodării sau întreprinderi. G Loc. vb. *A face inventarul* = a inventaria. F P. gener. Listă exactă, amănunțită; înșirare, enumerare (a unor fapte, a unor întâmplări etc.). — Din fr. **inventaire,** lat. **inventarium.**

INVENTÁRE, *inventări,* s.f. Acțiunea de *a inventa* și rezultatul ei; născocire, scornire. — V. **inventa.**

INVENTARIÁ, *inventariez,* vb. I. Tranz. A face, a întocmi un inventar; a înregistra, a trece în inventar; a inventoria. [Pr.: *-ri-a*] — Din it. **inventariare.**

INVENTARIÉRE, *inventarieri,* s.f. Acțiunea de *a inventaria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **inventaria.**

INVENTATÓR, -OÁRE, *inventatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a realizat o invenție (**1**); inventor. — **Inventa** + suf. *-tor* (după fr. *inventeur*).

INVÉNTICĂ s.f. Disciplină care studiază sistematic procesul invenției și condițiile stimulării creativității. — Din **inventa** (după *didactică*).

INVENTÍV, -Ă, *inventivi, -e,* adj. (Despre oameni, mintea lor etc.) Care poate inventa, care are talentul de a inventa; ingenios, ager. — Din fr. **inventif.**

INVENTIVITÁTE, *inventivități,* s.f. Însușirea de a fi inventiv; imaginație creatoare, ingeniozitate. — **Inventiv** + suf. *-itate.*

INVENTÓR, *inventori,* s.m. (Înv.) Inventator. — Din fr. **inventeur.**

INVENTORIÁ, *inventoriez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A inventaria. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **inventorier.**

INVÉNȚIE, *invenții,* s.f. **1.** Rezolvare sau realizare tehnică dintr-un domeniu al cunoașterii care prezintă noutate și progres față de stadiul cunoscut până atunci; (concr.) obiect, sistem tehnic etc. inventat. **2.** Afirmație care susține ca adevărate lucruri inexistente, imaginare, mincinoase; *p. ext.* minciună. **3.** Căutarea și alegerea ideilor și argumentelor adecvate într-un discurs sau a ideilor și temelor corespunzătoare într-o creație artistică. **4.** (Muz.; în forma *invențiune*) Mică piesă muzicală în stil contrapunctic, imitativ, specifică barocului. [Var.: **invenţiúne** s.f.] — Din fr. **invention,** lat. **inventio, -onis.**

INVENȚIÚNE s.f. v. **invenție.**

ÍNVERS, -Ă, *inverși, -se,* adj. (Adesea adverbial) Care este, se face într-un sens opus direcției inițiale sau firești, de la sfârșit către început; făcut pe dos, de-a-ndoaselea. G (Mat.) *Raport invers (proporțional)* = raport între două mărimi, cantități, valori care depind în așa fel una de cealaltă încât, dacă una se mărește de un număr de ori, cealaltă scade de același număr de ori. *Mărimi* (sau *valori* etc.) *invers proporționale* = mărimi (sau valori etc.) care se află în raport invers proporțional. *Cantități (*sau *mărimi, numere*) *inverse* = cantități (sau mărimi, numere) al căror produs este egal cu unitatea. — Din fr. **inverse,** lat. **inversus.**

INVERSÁ, *inversez,* vb. I. Tranz. A schimba ordinea inițială sau normală, firească; a face (ceva) invers; a întoarce pe dos; a răsturna. — Din fr. **inverser.**

INVERSÁRE, *inversări,* s.f. Acțiunea de *a inversa* și rezultatul ei; inversiune. — V. **inversa.**

INVÉRSIE s.f. v. **inversiune.**

INVERSIÚNE, *inversiuni* s.f. **1.** Inversare. F Schimbare a ordinii obișnuite a anumitor cuvinte în frază (pentru a obține efecte stilistice). F (Mat.) Transformare a unei figuri prin schimbarea punct cu punct a pozițiilor punctelor figurii. F (Med.) Așezare a organelor într-o poziție inversă față de cea normală. **2.** (În forma *inversie*) Procedeu de transformare directă a unui negativ fotografic în pozitiv. **3.** (În sintagma) *Inversiunea zaharozei* = proces de transformare a zaharozei în glucoză prin hidroliză. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: **invérsie** s.f.] — Din fr. **inversion,** lat. **inversio, -onis.**

INVERSÓR, *inversoare,* s.n. Dispozitiv pentru inversarea sensului mișcării organelor mobile ale unei mașini, ale unui vehicul etc. — Din fr. **inverseur.**

INVERTÁZĂ, *invertaze,* s.f. (Biol.) Enzimă produsă de drojdia de bere și de mucoasa intestinală și care transformă zahărul în glucoză și în fructoză; invertină. — Din fr. **invertase,** germ. **Invertase.**

INVERTÍ, *invertesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A realiza, a face o inversiune (simetrică); a schimba, a transforma. **2.** (Chim.) A transforma zahărul în glucoză și fructoză cu ajutorul invertazei sau al unor acizi diluați. — Din fr. **invertir.**

INVERTÍNĂ s.f. (Biol.) Invertază. — Din fr. **invertine.**

INVERTÍRE, *invertiri,* s.f. Acțiunea de *a inverti* și rezultatul ei; schimbare, transformare. G *Invertire sexuală* = homosexualitate. — V. **inverti.**

INVERTÍT, *invertiți,* s.m. (Livr.) Homosexual. — Din fr. **inverti.**

INVERTÓR, *invertoare,* s.n. (Elt.) Mutator care transformă curentul electric continuu în curent electric alternativ. — Din rus. **invertor.**

INVESTÍ, *investesc,* vb. IV. Tranz. A plasa, a aloca, a cheltui un fond, un capital, diverse mijloace materiale într-o întreprindere; a face o investiție. — Din fr. **investir,** lat. **investire.**

INVESTIGÁ, *investighez,* vb. I. Tranz. A face investigații; a cerceta. — Din lat., it. **investigare.**

INVESTIGÁRE, *investigări,* s.f. Acțiunea de *a investiga* și rezultatul ei; investigație. — V. **investiga.**

INVESTIGATÍV, -Ă, *investigativi, -e,* adj. (Livr.) Cu caracter de investigare. — Din engl. **investigative.**

INVESTIGATÓR, -OÁRE, *investigatori, -oare,* adj. Care face investigații, care cercetează. — Din fr. **investigateur,** lat. **investigator.**

INVESTIGÁȚIE, *investigații,* s.f. Cercetare, studiere minuțioasă, efectuată sistematic, cu scopul de a descoperi ceva. [Var.: (înv.) **investigaţiúne** s.f.] — Din fr. **investigation,** lat. **investigatio.**

INVESTIGAȚIÚNE s.f. v. **investigație.**

INVESTÍRE, *investiri,* s.f. Acțiunea de *a investi* și rezultatul ei. — V. **investi.**

INVESTÍT, -Ă, *investiți, -te,* adj. (Despre valori bănești) Plasat, folosit într-o afacere, într-o întreprindere etc. — V. **investi.**

INVESTITÓR, -OÁRE, *investitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană fizică sau juridică) care face o investiție. — **Investi** + suf. *-tor.*

INVESTÍȚIE, *investiții,* s.f. **1.** Plasare de capitaluri în întreprinderi industriale, agricole, comerciale etc., cu scopul obținerii de profituri; (concr.) capitalul plasat. **2.** Alocare (de către stat) a unei sume și a altor mijloace materiale pentru crearea de noi fonduri fixe, pentru lărgirea, reutilarea și modernizarea celor existente; (concr.) suma alocată, fondurile alocate. [Var.: **investiţiúne** s.f.] — Din germ. **Investion,** rus. **investiția.**

INVESTIȚIÚNE s.f. v. **investiție.**

INVETERÁT, -Ă, *inveterați, -te,* adj. (Livr.; despre oameni) În care s-a înrădăcinat un anumit defect; (despre defecte, vicii etc.) înrădăcinat. [Var.: **înveterát, -ă** adj.] — Din fr. **invétéré.** Cf. lat. inveteratus, it. inveterato.

INVIDIÁ, *invidiez,* vb. I. Tranz. **1.** A fi stăpânit de invidie față de cineva, a privi cu invidie pe cineva sau reușita, bunăstarea, calitățile altuia; a pizmui. **2.** A dori, a râvni, a pofti ceva ce aparține altuia. [Pr.: *-di-a*] — Din it. **invidiare.**

INVIDIÁT, -Ă, *invidiați, -te,* adj. Care provoacă invidie; pizmuit. [Pr.: *-di-at*] — V. **invidia.**

INVÍDIE, *invidii,* s.f. Sentiment egoist de părere de rău, de necaz, de ciudă, provocat de succesele sau de situația bună a altuia; pizmă. — Din it., lat. **invidia.**

INVIDIÉRE s.f. Faptul de *a invidia.* [Pr.: *-di-e-*] — V. **invidia.**

INVIDIÓS, -OÁSĂ, *invidioși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care simte invidie, stăpânit de invidie, care trădează invidia; pizmaș. **2.** S.m. și f. Om invidios (**1**). [Pr.: *-di-os*] — Din it. **invidioso,** lat. **invidiosus.**

INVINCÍBIL, -Ă, *invincibili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi învins; de nebiruit, imbatabil, neînfrânt. — Din fr. **invincible,** lat. **invincibilis.**

INVINCIBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi invincibil. — Din fr. **invincibilité.**

INVIOLÁBIL, -Ă, *inviolabili, -e,* adj. Care nu poate fi violat, încălcat, atins. F Care se află în mod legal apărat de orice urmărire, de orice atingere, de orice încălcare sau de orice pedepsire. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **inviolable,** lat. **inviolabilis.**

INVIOLABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi inviolabil. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **inviolabilité.**

INVITÁ, *invít,* vb. I. Tranz. A ruga pe cineva să se prezinte undeva sau să participe la ceva; a chema; a convoca; a pofti. F A soma. *Te invit să ieși.* — Din fr. **inviter,** lat. **invitare.**

INVITÁRE, *invitări,* s.f. Acțiunea de *a invita* și rezultatul ei. — V. **invita.**

INVITÁT, -Ă, *invitați, -te,* s.m. și f. Persoană chemată, poftită să se prezinte undeva sau să participe la ceva; musafir, oaspete. — V. **invita.** Cf. fr. invité.

INVITĂȚIE, *invitații,* s.f. Faptul de a invita sau de a fi invitat; chemare; convocare; poftire. F (Concr.) Document special tipărit, bilet sau scrisoare scurtă prin care cineva este invitat undeva. [Var.: **invitaţiúne** s.f.] — Din fr. **invitation,** lat. **invitatio.**

INVITAȚIÚNE s.f. v. **invitație.**

IN VÍTRO loc. adj. și adv. (În legătură cu modul de experimentare a unui proces fiziologic, biofizic etc.) În afara organismului viu; în laborator. — Loc. lat.

IN VÍVO loc. adj. și adv. (În legătură cu modul de experimentare a unui proces fiziologic, biofizic etc.) În interiorul organismului viu. — Loc. lat.

INVIZÍBIL, -Ă, *invizibili, -e,* adj. Care nu se vede sau nu se poate vedea; (de) nevăzut; nevizibil. F (Prin exagerare sau glumeț) Extrem de mic. G *Ac invizibil* (și substantivat, n.) = ac de păr subțire și mic. — Din fr. **invisible,** lat. **invisibilis.**

INVIZIBILITÁTE s.f. Starea, însuşirea a ceea ce este invizibil; nevizibilitate. — Din fr. **invisibilité,** lat. **invisibilitas, -atis.**

INVOCÁ, *invóc,* vb. I. Tranz. **1.** A chema în ajutor (mai ales o divinitate). **2.** A cita ceva în favoarea sa, a se referi la ceva ce poate servi cuiva ca argument în susţinerea unei afirmaţii. — Din fr. **invoquer,** lat. **invocare.**

INVOCÁRE, *invocări,* s.f. Acţiunea de *a invoca* şi rezultatul ei. — V. **invoca.**

INVOCATÓR, -OÁRE, *invocatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care face o invocaţie, care invocă. — **Invoca** + suf. *-tor* (după fr. *invocatoire, invocateur*).

INVOCÁŢIE, *invocaţii,* s.f. Faptul de a invoca; chemare în ajutor. F Spec. Chemare (cu valoare stilistică) adresată de către un poet muzei pentru a-l ajuta în realizarea creaţiei sale artistice. F Procedeu stilistic prin care oratorul sau scriitorul interpelează un personaj (de obicei istoric) absent. [Var.: **invocaţiúne** s.f.] — Din fr. **invocation,** lat. **invocatio, -onis.**

INVOCAŢIÚNE s.f. v. **invocaţie.**

INVOLUÁ, *involuez,* vb. I. Intranz. A se întoarce de la o stare sau o formă superioară de dezvoltare la una inferioară; a regresa, a decădea. [Pr.: *-lu-a*] — Din **involuţie.**

INVOLUÁRE, *involuări,* s.f. Acţiunea de *a involua* şi rezultatul ei; involuţie; regres. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **involua.**

INVOLUÁT, -Ă, *involuaţi, -te,* adj. Care s-a întors la stadiul anterior, care a regresat. [Pr.: *-lu-at*] — V. **involua.**

INVOLÚCRU, *involucre,* s.n. (Bot.) **1.** Totalitatea frunzişoarelor care se găsesc la baza unor flori sau a unor inflorescenţe. **2.** Lamă care învelește pălăria tânără a unor ciuperci, înainte ca aceasta să iasă din pământ. — Din fr. **involucre,** lat. **involucrum.**

INVOLUNTÁR, -Ă, *involuntari, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care este făcut fără voie, neintenţionat. — Din fr. **involontaire,** lat. **involuntarius.**

INVOLÚT, -Ă, *involuţi, -te,* adj. (Bot.; despre un organ) Răsucit spre interior. — Din lat. **involutus.**

INVOLUTÍV, -Ă, *involutivi, -e,* adj. (Livr.) Cu caracter de involuţie. — Din fr. **involutif.**

INVOLÚŢIE, *involuţii,* s.f. **1.** Modificare regresivă a unui organ sau a unui organism. F P. gener. Proces de transformare regresivă, de regres. **2.** Proces fiziologic care constă în revenirea unui organ ce a suferit o mărire de volum la dimensiunile, poziţia şi consistenţa normale. — Din fr. **involution,** lat. **involutio, -onis.**

INVULNERÁBIL, -Ă, *invulnerabili, -e,* adj. Care nu poate fi rănit; *p. ext.* care nu poate fi atacat sau învinuit; de care nu te poţi atinge cu nimic, nevulnerabil. — Din fr. **invulnérable,** lat. **invulnerabilis.**

INVULNERABILITÁTE s.f. Însuşirea, starea a ceea ce este invulnerabil; nevulnerabilitate. — Din fr. **invulnérabilité.**

IOANÍT, -Ă, *ioaniţi, -te,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care făcea parte dintr-un ordin monaho-cavaleresc înfiinţat în Palestina în sec. XII. **2.** Adj. Care aparţine ioaniţilor (**1**), privitor la ioaniţi. [Pr.: *i-oa-*] — Din germ. **Johannit.** Cf. fr. Joannite sau Johannite.

IOBÁG, *iobagi,* s.m. Ţăran dependent de stăpânul feudal; şerb, rumân, vecin. — Din magh. **jobbágy.**

IOBĂGÍ, *iobăgesc,* vb. IV. Intranz. A face muncă de iobag, a trăi în stare de iobag. — Din **iobag.**

IOBĂGÍE s.f. Instituţie specifică feudalismului, caracterizată prin dependenţa personală a ţăranului faţă de stăpânul feudal, căruia îi presta redevenţe în muncă, în natură ori în bani; şerbie, rumânie, vecinătate. — **Iobag** + suf. *-ie.*

IOBĂGÍME s.f. Totalitatea iobagilor; mulţime de iobagi. — **Iobag** + suf. *-ime.*

IOBĂGÍRE s.f. Acţiunea de *a iobăgi* şi rezultatul ei; fel de a munci al omului aflat în stare de iobag. — V. **iobăgi.**

IOBĂGÍŢĂ, *iobăgiţe,* s.f. (Înv.) Soţie sau fiică de iobag. — **Iobag** + suf. *-iţă.*

IOC adv. (Pop. şi fam.) Nu; nimic; defel; câtuşi de puţin. — Din tc. **yok.**

IOD[1] s.n. Element chimic solid cu aspect de cristale lamelare, negre-cenuşii, cu luciu metalic şi miros pătrunzător, foarte volatil, uşor solubil în alcool, utilizat în medicină. G *Tinctură de iod* = soluţie de iod în alcool, folosită la dezinfectarea rănilor. — Din fr. **iode.**

IOD[2] s.n. (Fon.; rar) Iot. — Din fr. **yod.**

IODÁT, *iodaţi,* s.m. Sare a acidului iodic. — Din fr. **iodate.**

IODEMÍE, *iodemii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a iodului în sânge; cantitate de iod prezentă în sânge. — Din fr. **iodémie.**

IODHÍDRIC, *iodhidrici,* adj. (În sintagma) *Acid iodhidric* = acid rezultat din combinarea iodului cu hidrogenul. — Din fr. **iodhydrique.**

IÓDIC, *iodici,* adj. (În sintagma) *Acid iodic* = acid obţinut prin oxidarea iodului cu acid azotic concentrat. — Din fr. **iodique.**

IODÍSM s.n. Intoxicare cu iod sau cu compuşi ai iodului. — Din fr. **iodisme.**

IODIZÁ, pers. 3 *iodizează,* vb. I. Refl. (Fon.; rar) A se iotaciza. — **Iod**[2] + suf. *-iza.*

IODIZÁRE, *iodizări,* s.f. (Fon.) Palatalizare a unei consoane sub influenţa unui iot; apariţia unui iot înaintea unei vocale anterioare la început de cuvânt sau de silabă; iotacizare, iotacism (**2**). — V. **iodiza.**

IODIZÁT, -Ă, *iodizaţi, -te,* adj. (Fon.; despre sunete) Iotacizat. — V. **iodiza.**

IÓDLER, (**1**) *iodlere,* s.n., (**2**) *iodleri,* s.m. **1.** S.n. Fel de a cânta specific locuitorilor de munte din Tirol, Bavaria şi Elveţia, constând dintr-o serie de vocalize bazate pe schimbarea de registru a vocii; cântec, melodie compuse cu asemenea vocalize. **2.** S.m. Cântăreţ care practică această tehnică de interpretare. — Din germ. **Jodler.**

IODOFÓRM s.n. Substanţă solidă, de culoare galbenă cu miros caracteristic, neplăcut şi persistent, foarte puţin solubilă în apă, folosită în medicină ca antiseptic, anestezic, cicatrizant etc. — Din fr. **iodoforme,** germ. **Iodoform.**

IODOMÉTRIC, -Ă, *iodometrici, -ce,* adj. Referitor la iodometrie. — Din fr. **iodométrique.**

IODOMETRÍE s.f. (Chim.) Totalitatea metodelor de dozare cantitativă a diferitelor substanţe care reacţionează cu o soluţie de iod. — Din fr. **iodométrie.**

IODURÁRE, *iodurări,* s.f. (Chim.) Introducere a iodului în molecula unei substanţe organice. — După fr. **ioduration.**

IODÚRĂ, *ioduri,* s.f. Sare a acidului iodhidric; combinaţie de iod cu un alt element chimic. — Din fr. **iodure.**

IODURÍE, *iodurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a iodului în urină; cantitate de iod prezentă în urină. — Din fr. **iodurie.**

IOFCÁ, *iofcale,* s.f. Pastă făinoasă în formă de pătrăţele. — Din tc. **yufka.**

IÓLĂ, *iole,* s.f. Ambarcaţiune sportivă îngustă şi uşoară, cu o velă prinsă de un catarg, condusă de o singură persoană. — Din fr. **yole.**

IÓN, *ioni,* s.m. Atom, moleculă sau grupare de atomi care are un exces de sarcină electrică pozitivă sau negativă. [Pr.: *i-on*] — Din fr. **ion.**

IONATÁN, (**1**) *ionatani,* s.m., (**2**) *ionatane,* s.n. **1.** S.m. (Adesea adjectival) Specie de măr originar din SUA, cu coroana deasă şi voluminoasă, cu frunze cenuşii-argintii şi cu fructul foarte gustos. **2.** S.n. Fructul ionatanului (**1**), de mărime mijlocie, cu suprafaţa netedă, de culoare roşie-sângerie cu pete albicioase şi dungi carmin, zemos, dulce-acrişor şi plăcut aromat. — Din engl. **jonathan.**

IONIÁN, -Ă, *ionieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Ionia. **2.** Adj. Care aparţinea Ioniei sau ionienilor (**1**), privitor la Ionia ori la ionieni. G *Şcoala ioniană* = cea mai veche orientare materialistă în filosofia greacă, apărută în sec. VII–VI î.H. în Ionia. [Pr.: *i-o-ni-an*] — Din fr. **ionien.**

IÓNIC[1]**, -Ă,** *ionici, -ce,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj., s.n. (Stil, ordin etc. arhitectonic) caracterizat prin proporţii grandioase, prin coloane zvelte cu capitelul împodobit cu volute. **2.** Adj. (Despre construcţii sau elemente arhitectonice) Care ţine de ionic[1] (**1**), care se referă la ionic[1]; în stil ionic[1]. **3.** S.m., adj. (Picior de vers antic) format din patru silabe, două lungi şi două scurte. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionique.**

IÓNIC[2]**, -Ă,** *ionici, -ce,* adj. Care aparţine ionilor, care se referă la ioni. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionique.**

IÓNIU s.n. Izotop radioactiv al toriului, care se obţine din uraniu prin dezintegrare. [Pr.: *i-o-*] — Din germ. **Ionium,** fr. **ionium.**

IONIZÁ, *ionizez,* vb. I. Tranz. A produce ionizarea unui mediu; a folosi ionizarea. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ioniser.**

IONIZÁNT, -Ă, *ionizanţi, -te,* adj. (Despre agenţi sau factori fizici) Care poate produce ionizarea (**1**). [Pr.: *i-o-*] — **Ioniza** + suf. *-ant.*

IONIZÁRE, *ionizări,* s.f. **1.** Proces fizic al cărui rezultat este formarea de ioni. **2.** Tratament medical care constă în introducerea în organism a ionilor, aplicat în reumatism, poliomielită etc.; ionoterapie. [Pr.: *i-o-*] — V. **ioniza.**

IONIZATÓR, *ionizatoare,* s.n. Generator de ioni. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionisateur.**

IONIZÁŢIE, *ionizaţii,* s.f. (Rar) Ionizare. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionisation.**

IONOFÓN, *ionofoane,* s.n. Traductor electroacustic care transformă direct energia electrică în energie acustică. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionophone.**

IONOMÉTRU, *ionometre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru determinarea intensităţii unei radiaţii radioactive. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionomètre.**

IONOSFÉRĂ s.f. Strat superior al atmosferei, cuprins aproximativ între 50 şi 500 km, în care gazele componente sunt rarefiate şi încărcate cu ioni. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionosphère.**

IONOSFÉRIC, -Ă, *ionosferici, -ce,* adj. Referitor la ionosferă, din ionosferă. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionosphérique.**

IONOTERÁPIE, *ionoterapii,* s.f. Ionizare (**2**). [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionothérapie.**

IORDÁN, *iordane,* s.n. Bobotează; slujbă religioasă care se face la Bobotează. G Expr. (Fam.) *A umbla cu iordane* = a spune vorbe goale; a se ține de lucruri neserioase. — Din sl. **iordanŭ.**

IORDANIÁN, -Ă, *iordanieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Iordaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Iordaniei sau iordanienilor (**1**), privitor la Iordania ori la iordanieni. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **jordanien.**

IORGOVÁN, *iorgovani,* s.m. (Bot.; reg.) Liliac[1]. — Din sb. **jorgovan.**

IORTOMÁN, -Ă adj. v. **ortoman.**

IORTOMĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **ortomănesc.**

IORTOMĂNÉȘTE adv. v. **ortomănește.**

IOT, *ioturi,* s.n. Semivocala *i,* numită și „i consonantic", notată de obicei în diverse alfabete fonetice cu *y, j* sau *í;* iod[2]. — Din germ. **Jot.**

IOTACÍSM s.n. (Fon.) **1.** Evoluție a unei vocale sau a unui diftong spre *i.* **2.** Iodizare. — Din fr. **iotacisme.**

IOTACIZÁ, pers. 3 *iotacizează,* vb. I. Refl. (Despre sunete) A se palataliza sub influența unui iot; a se iodiza. — Cf. i o t și i o t a c i s m.

IOTACIZÁRE, *iotacizări,* s.f. (Fon.) Iodizare. — V. **iotaciza.**

IOTACIZÁT, -Ă, *iotacizați, -te,* adj. (Fon.; despre sunete) Palatalizat sub influența unui iot; iodizat. — V. **iotaciza.**

IÓTĂ s.f. (Pop. și fam.; în expr.) *(Nici)o iotă* = deloc, câtuși de puțin, nimic. — Din ngr. **ióta.** Cf. fr., it. i o t a.

IOV, *iovi,* s.m. Specie de salcie care crește prin pădurile de la munte (*Salix capraea).* [Var.: (rar) **ióvă** s.f.] — Cf. sl. i v a.

IÓVĂ s.f. v. **iov.**

IPÁC adv. (Înv.) De asemenea, așijderea, tot așa. — Din sl. **ipakŭ.**

IPECACUÁNA s.f. Plantă originară din America de Sud, ale cărei rădăcini se folosesc în medicină ca expectorant și vomitiv (*Uragoga Ipecacuanha).* — Din fr. **ipécacuana.**

IPÉRBOLĂ s.f. v. **hiperbolă.**

IPERBÓLIC, -Ă adj. v. **hiperbolic.**

IPERÍGE s.f. pl. Plantă erbacee perenă cu tulpina ramificată de la bază, cu frunze liniare sau lanceolate și cu numeroase flori albe-roz mici, grupate în panicule (*Gypsophila paniculata).* — Et. nec.

IPERÍTĂ s.f. Substanță toxică vezicantă, cu aspect de lichid uleios, folosită ca armă chimică în Primul Război Mondial. [Var.: **hiperítă** s.f.] — Din fr. **ypérite.**

IPINGEÁ, *ipingele,* s.f. (Înv.) Manta bărbătească făcută din dimie sau din postav (cu glugă și împodobită cu găitane). F Material din care se confecționa această haină. [Var.: (reg.) **epingeá** s.f.] — Din tc. **yapincak.**

IPISTÁT s.m. v. **epistat.**

IPOCHÍMEN, *ipochimeni,* s.n. (Înv. și fam.; azi ir.) Persoană, individ, ins. [Acc. și: *ipochimén*] — Din ngr. **ipokímenon.**

IPOCONDRÍE s.f. v. **ipohondrie.**

IPOCÓNDRU, -Ă adj., s.m. și f. v. **ipohondru.**

IPOCRÍT, -Ă, *ipocriți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care se arată altfel de cum este; (om) prefăcut, fățarnic. **2.** Adj. (Despre manifestări ale oamenilor, fizionomie etc.) Care trădează, arată ipocrizie. — Din fr. **hypocrite.**

IPOCRIZÍE, *ipocrizii,* s.f. Atitudinea celui ipocrit; prefăcătorie, fățărnicie, falsitate. — Din fr. **hypocrisie.**

IPOHÓNDRIC, -Ă, *ipohondrici, -ce,* adj. Referitor la ipohondrie; ipohondru. — După fr. **hypocondriaque.**

IPOHONDRÍE, *ipohondrii,* s.f. Stare psihică morbidă, caracterizată prin neliniște continuă, teamă și preocupare obsesivă de starea sănătății proprii; idee fixă a cuiva care crede că suferă de o boală pe care în realitate nu o are. [Var.: **ipocondríe** s.f.] — Din fr. **hypocondrie.**

IPOHÓNDRU, -Ă, *ipohondri, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de ipohondrie. [Var.: **ipocóndru, -ă** adj., s.m. și f.] — Din fr. **hypocondre.**

IPOSTÁS s.n. v. **ipostază.**

IPOSTÁZĂ, *ipostaze,* s.f. Stare, situație în care se găsește cineva sau ceva; aspect, înfățișare, chip. [Var.: (înv.) **ipostás** s.n.] — Din fr. **hypostase.**

IPOSTAZIÉRE, *ipostazieri,* s.f. Transformare (eronată) pe plan mintal a unei relații, a unei însușiri sau a unei noțiuni într-o realitate de sine stătătoare. [Pr.: *-zi-e-*] — Din **ipostază.**

IPOTECÁ, *ipotechez,* vb. I. Tranz. A supune un bun imobil unei ipoteci. — Din fr. **hypothéquer.**

IPOTECÁR, -Ă, *ipotecari, -e,* adj. **1.** (Despre o creanță, un creditor) Care are drept de ipotecă, garantat printr-o ipotecă. **2.** Privitor la o ipotecă. — Din fr. **hypothécaire.**

IPOTECÁRE, *ipotecări,* s.f. Acțiunea de *a ipoteca* și rezultatul ei. — V. **ipoteca.**

IPOTECÁT, -Ă, *ipotecați, -te,* adj. (Despre un bun imobil) Grevat de o ipotecă. — V. **ipoteca.**

IPOTÉCĂ, *ipoteci,* s.f. Drept real pe baza căruia creditorul poate vinde bunul imobil primit în garanție de la debitor, în cazul când acesta nu își plătește în termen datoria. — Din fr. **hypothèque.**

IPOTENÚZĂ, *ipotenuze,* s.f. Latură care se opune unghiului drept într-un triunghi dreptunghic. — Din fr. **hypoténuse.**

IPOTÉTIC, -Ă, *ipotetici, -ce,* adj. Bazat pe o ipoteză; prezumtiv, presupus; nesigur. — Din fr. **hypothétique.**

IPOTÉZĂ, *ipoteze,* s.f. Presupunere, enunțată pe baza unor fapte cunoscute, cu privire la anumite (legături între) fenomene care nu pot fi observate direct sau cu privire la esența fenomenelor, la cauza sau la mecanismul intern care le produce; presupunere cu caracter provizoriu, formulată pe baza datelor experimentale existente la un moment dat sau pe baza intuiției, impresiei etc. F (Mat.) Ansamblul proprietăților date într-o demonstrație și cu ajutorul cărora se obțin noi propoziții. — Din fr. **hypothèse.**

IPOTIPÓZĂ s.f. v. **hipotipoză.**

ÍPSILON, *ipsilon,* s.m. Numele celei de a douăzecea litere a alfabetului grecesc (și neogrec), corespunzând sunetului „i". — Din ngr. **ipsilon.**

IPSOCROMÍE s.f. v. **hipsocromie.**

IPSOFÓN, *ipsofoane,* s.n. Dispozitiv bazat pe înregistrarea și redarea magnetică a vocii, care primește și înregistrează mesajele telefonice în absența abonatului. — Din germ. **Ipsophon.**

ÍPSOS s.n. Praf alb obținut prin deshidratarea totală sau parțială a ghipsului măcinat și încălzit în fierbătoare speciale, folosit ca liant. — Din ngr. **ghípsos.**

IQ, *IQ-uri,* s.n. Coeficient care indică nivelul de inteligență al unei persoane, măsurat printr-un test special. [Pr. *aĭkǘ*] — Abr. din engl. **i**[ntelligence] **q**[uotient].

IR, *iruri,* s.n. (Pop.) Alifie pe care o prepară femeile la țară din diferite grăsimi, plante etc. — Din magh. **ir.**

IRACÁN s.m. v. **sărăcan.**

IRADIÁ, *iradiez,* vb. I. Tranz. și intranz. A trimite, a împrăștia raze de lumină, de căldură etc.; a (se) propaga; *p. anal.* a (se) răspândi, a (se) împrăștia dintr-un punct central în toate părțile. F Intranz. (Despre radiații) A cădea pe suprafața unui corp. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **irradier,** lat. **irradiare.**

IRADIÁNT, -Ă, *iradianți, -te,* adj. Care iradiază. [Pr.: *-di-ant*] — Din fr. **irradiant.**

IRADIÁȚIE, *iradiații,* s.f. Emisie de raze de lumină, de căldură etc. de către un corp; *p. ext.* fascicul de raze luminoase sau calorice emise de o sursă. [Pr.: *-di-a-.* — Var. **iradiațiúne** s.f.] — Din fr. **irradiation,** lat. **irradiatio.**

IRADIAȚIÚNE s.f. v. **iradiație.**

IRADIÉRE, *iradieri,* s.f. Acțiunea de *a iradia* și rezultatul ei. F (Fiz.) Expunere a unui corp, a unui material etc. la acțiunea unui flux de fotoni sau de particule. F (Med.) Expunere a organismului la acțiunea unor radiații electromagnetice, radioactive, de obicei în scopuri terapeutice. F Expunere accidentală a organismului la radiațiile substanțelor radioactive, urmată de tulburări organice. F (Med.; Fiziol.) Răspândire a unei excitații sau inhibiții de la un centru nervos la altul. G *Iradiere dureroasă* = propagare a durerii de-a lungul unui nerv. [Pr.: *-di-e-*] — V. **iradia.**

IRAKIÁN, -Ă, *irakieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Irakului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Irakului sau irakienilor (**1**), privitor la Irak ori la irakieni.F (Substantivat, f.) Limba irakiană. [Pr.: *-ki-an*] — Din fr. **irakien.**

IRANIÁN, -Ă, *iranieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Iranului sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Iranului sau iranienilor (**1**), referitor la Iran ori la iranieni. F (Substantivat, f.) Limba iraniană. G *Limbi iraniene* = grup de limbi indo-europene vorbite în Iran și în regiunile Mării Caspice. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **iranien.**

IRANÍST, -Ă, *iranișți, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Specialist în iranistică; iranolog. **2.** Adj. (Rar) Iranistic (**2**). — Din germ. **Iranist.**

IRANÍSTIC, -Ă, *iranistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care studiază comparativ limbile și literaturile iraniene. **2.** Adj. De iranistică (**1**); (rar) iranist. — Din germ. **Iranistick.**

IRANOLÓG, -Ă, *iranologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Iranist (**1**). — Din fr. **iranologue.**

IRASCÍBIL, -Ă, *irascibili, -e,* adj. Care se supără, se înfurie ușor, iute la mânie; iritabil. — Din fr. **irascible,** lat. **irascibilis.**

IRASCIBILITÁTE, *irascibilități,* s.f. Caracterul, starea celui irascibil; iritabilitate; *spec.* (Med.) stare psihică particulară, manifestată prin reacții intense, violente, agresive, ca răspuns la încordări psihice minime. — Din fr. **irascibilité.**

IRÁSER s.n. Generator cuantic care produce radiații electromagnetice în domeniul infraroșu. [Pr. și: *iréizăr*] — Din engl. **eraser.**

IRAȚIONÁL, -Ă, *irațională, -e,* adj. **1.** Care nu se conduce după gândirea logică, care nu e rațional, care este fără judecată, nerațional; contrar

rațiunii. **2.** (Mat.; în sintagmele) *Număr irațional* = număr real care nu se poate reprezenta printr-un raport între două numere întregi. *Ecuație* (sau *expresie* etc.) *irațională* = ecuație (sau expresie etc.) care conține atât puterile întregi, cât și puterile fracționare ale elementelor ei. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **irrationnel,** lat. **irrationalis.**

IRAȚIONALÍSM s.n. Concepție filosofică care postulează primatul intuiției, al instinctului, al trăirii, al inconștientului sau al altor facultăți iraționale, asupra rațiunii. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **irrationalisme.**

IRAȚIONALÍST, -Ă, *iraționaliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al iraționalismului. **2.** Adj. Referitor la iraționalism, propriu iraționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **irrationaliste.**

IRAȚIONALITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este irațional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **irrationalité.**

ÍRBIS, *irbiși,* s.m. Mamifer carnivor din familia felinelor, asemănătoare cu pantera; leopardul zăpezilor (*Panthera uncia*). — Din germ. **Irbis.**

IREÁL, -Ă, *ireali, -e,* adj. **1.** Care nu există în realitate; nereal, imaginar, fantastic. F Care pare că nu este real (atât este de neobișnuit). **2.** (Despre moduri verbale sau despre propoziții condiționale, concesive sau comparative) Care prezintă acțiunea ca ipoteză nerealizată sau nerealizabilă. [Pr.: *-re-al*] — Din fr. **irréel.**

IREALITÁTE, *irealități,* s.f. Caracterul a ceea ce este ireal; ceea ce se opune realității; nerealitate. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **irréalité.**

IREALIZÁBIL, -Ă, *irealizabili, -e,* adj. Care nu poate fi realizat, care nu poate fi îndeplinit; nerealizabil. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **irréalisable.**

IRECONCILIÁBIL, -Ă, *ireconciliabili, -e,* adj. Care nu se poate pune de acord, împăca, concilia; care este de neîmpăcat; nereconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **irréconciliable,** lat. **irreconciliabilis.**

IRECUPERÁBIL, -Ă, *irecuperabili, -e,* adj. Care nu este recuperabil. F (Despre ființe) Care suferă de o boală nevindecabilă, *p. ext.* de un defect moral ce nu (mai) poate fi vindecat; nerecuperabil, incurabil. — Din fr. **irrécupérable.**

IRECUZÁBIL, -Ă, *irecuzabili, -e,* adj. (Livr.) Care trebuie admis, primit, care nu poate fi respins. — Din fr. **irrécusable,** lat. **irrecusabilis.**

IREDÉNT, -Ă, *iredenți, -te,* adj. (Rar) Iredentist (**2**). — Din it. **irredento.**

IREDENTÍSM s.n. Mișcare națională care revendică anexarea la patria-mamă a unor teritorii populate de același grup etnic și care se află sub dominație străină. [Var.: **iridentísm** s.n.] — Din it. **irredentismo,** fr. **irrédentisme.**

IREDENTÍST, -Ă, *iredentiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Partizan al iredentismului. **2.** Adj. Care aparține iredentismului, privitor la iredentism; care propagă, susține iredentismul; iredent. [Var.: **iridentíst, -ă** s.m. și f., adj.] — Din it. **irredentista,** fr. **irrédentiste.**

IREDUCTÍBIL, -Ă, *ireductibili, -e,* adj. Care nu mai poate fi redus, care nu mai poate fi simplificat. — Din fr. **irréductible.**

IREDUCTIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi ireductibil. — Din fr. **irréductibilité.**

IREFUTÁBIL, -Ă, *irefutabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi combătut sau respins, de necombătut; absolut convingător. — Din fr. **irréfutable,** lat. **irrefutabilis.**

IREFUTABILITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea a ceea ce este irefutabil. — Din fr. **irréfutabilité.**

IREGULARITÁTE, *iregularități,* s.f. **1.** Lipsă de regularitate; neregularitate. **2.** Faptă, atitudine care constituie o abatere de la lege, de la regulă. — Din fr. **irrégularité,** lat. **irregularitas, -atis.**

IREMEDIÁBIL, -Ă, *iremediabili, -e,* adj. Care nu se poate remedia, îndrepta; neremediabil; care este fără leac. F (Adverbial) Cu desăvârșire, categoric, definitiv. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **irrémédiable,** lat. **irremediabilis.**

IREMISÍBIL, -Ă, *iremisibili, -e,* adj. (Franțuzism) De neiertat. — Din fr. **irrémissible.**

IREMISIBILITÁTE s.f. (Franțuzism) Însușirea a ceea ce este iremisibil. — Din fr. **irrémissibilité.**

IRENÍSM s.n. Atitudine de înțelegere manifestată între persoane de opinii diferite, în special între creștinii de confesiuni diferite. — Din fr. **irénisme.**

IRENÍST, -Ă, *ireniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al irenismului. — Din fr. **iréniste.**

IRENOLOGÍE s.f. Domeniu al politologiei care se ocupă cu studierea măsurilor pentru menținerea păcii sau pentru restabilirea ei. — Din fr. **irénologie.**

IREPARÁBIL, -Ă, *ireparabili, -e,* adj. Care nu se mai poate repara, îndrepta sau corecta; nereparabil. — Din fr. **irréparable,** lat. **irreparabilis.**

IREPROȘÁBIL, -Ă, *ireproșabili, -e,* adj. Căruia nu i se poate reproșa nimic; care este fără cusur, fără greșeli; desăvârșit, impecabil, perfect, nereproșabil. F (Adverbial) Fără cusur, în mod desăvârșit. — Din fr. **irréprochable.**

IREPROȘABILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este ireproșabil. — Din fr. **irréprochabilité.**

IRESPIRÁBIL, -Ă, *irespirabili, -e,* adj. (Despre aer, atmosferă) În care nu se poate respira; sufocant, asfixiant; nerespirabil. — Din fr. **irrespirable,** lat. **irrespirabilis.**

IRESPONSÁBIL, -Ă, *iresponsabili, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care este în situația de a nu putea răspunde de actele sale (reprobabile); *p. ext.* care este lipsit de simțul răspunderii; neresponsabil. — Din fr. **irresponsable.**

IRESPONSABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi iresponsabil; stare a celui iresponsabil; neresponsabilitate. — Din fr. **irresponsabilité.**

IREVERÉNȚĂ, *ireverențe,* s.f. Lipsă de respect, necuviință; nereverență. — Din fr. **irrévérence.**

IREVERENȚIÓS, -OÁSĂ, *ireverențioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care dovedește lipsă de respect; nerespectuos, necuviincios, nereverențios. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **irrévérencieux.**

IREVERSÍBIL, -Ă, *ireversibili, -e,* adj. (Despre fenomene, transformări etc.) Care se poate produce numai într-un singur sens; care nu poate reveni la starea inițială; nereversibil. F (Fiz.) Ale cărui urme nu mai pot fi înlăturate după revenirea la starea inițială. — Din fr. **irréversible.**

IREVERSIBILITÁTE s.f. Proprietate a unei transformări, a unui proces etc. de a nu se putea produce în natură decât într-un singur sens: nereversibilitate. — Din fr. **irréversibilité.**

IREVOCÁBIL, -Ă, *irevocabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu se poate revoca sau schimba, asupra căruia nu se poate reveni; hotărât, definitiv, nerevocabil. — Din fr. **irrévocable,** lat. **irrevocabilis.**

IREVOCABILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este irevocabil. — Din fr. **irrévocabilité.**

IREZISTÍBIL, -Ă, *irezistibili, -e,* adj. Căruia nu i se poate rezista, căruia nu i se poate împotrivi; nerezistibil. — Din fr. **irrésistible.**

IREZISTIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi irezistibil. — Din fr. **irrésistibilité.**

IREZOLVÁBIL, -Ă, *irezolvabili, -e,* adj. Care nu poate fi rezolvat; de nerezolvat. — De la **rezolvabil** (după fr. *irrésoluble).*

IRIDACÉE, *iridacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu flori de obicei decorative; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **iridacée.**

IRIDECTOMÍE, *iridectomii,* s.f. (Med.) Secționare a unei porțiuni din iris. — Din fr. **iridectomie.**

IRIDENTÍSM s.n. v. **iredentism.**

IRIDENTÍST, -Ă s.m. și f., adj. v. **iredentist.**

IRÍDIU s.n. Element chimic, metal greu, alb-argintiu, foarte dur, puțin ductil, cu temperatura de topire foarte înaltă, întrebuințat la confecționarea unor instrumente fizice și chirurgicale, a vârfurilor de peniță pentru stilouri sau, sub forma aliajelor cu platina, pentru cupluri termoelectrice. [Var.: **irídium** s.n.] — Din fr. **iridium.**

IRÍDIUM s.n. v. **iridiu.**

IRIDOSCÓP, *iridoscoape,* s.n. (Med.) Instrument folosit pentru examinarea irisului. — Din fr. **iridoscope.**

IRIDOSCOPÍE, *iridoscopii,* s.f. Examinare a irisului cu ajutorul iridoscopului. — Din fr. **iridoscopie.**

IRIGÁ, *iríg,* vb. I. Tranz. A aplica, a efectua lucrări de irigații pe un teren arabil. F (Despre sânge) A circula într-un organism, într-un organ, într-un țesut. [Prez. ind. și: *iríghez*] — Din fr. **irriguer,** lat. **irrigare.**

IRIGÁBIL, -Ă, *irigabili, -e,* adj. (Despre terenuri) Care poate fi irigat, care poate fi făcut productiv cu ajutorul irigației. — Din fr. **irrigable.**

IRIGÁRE, *irigări,* s.f. Acțiunea de *a iriga* și rezultatul ei. — V. **iriga.**

IRIGÁT, -Ă, *irigați, -te,* adj. (Despre terenuri agricole) Pe care s-au amenajat lucrări de irigație. F (Despre organe, țesuturi) Prin care circulă sânge. — V. **iriga.**

IRIGATÓR, *irigatoare,* s.n. (Med.) Aparat cu care se fac clisme sau spălături interne; clistir. — Din fr. **irrigateur.**

IRIGÁȚIE, *irigații,* s.f. Ansamblul lucrărilor efectuate pentru a se asigura aprovizionarea cu apă a culturilor agricole în vederea măririi producției și asigurarea independenței acesteia față de regimul pluviometric. [Var.: **irigațiúne** s.f.] — Din fr. **irrigation,** lat. **irrigatio.**

IRIGAȚIÚNE s.f. v. **irigație.**

IRIGOSCOPÍE, *irigoscopii,* s.f. (Med.) Examen radiologic al colonului după introducerea unei substanțe de contrast pe cale rectală. — Din fr. **irrigoscopie.**

IRIMÍC s.n. Produs intermediar rezultat din măcinarea industrială a grâului, folosit ca făină furajeră. — Din tc. **irmik.**

ÍRIS, (**I**) *irisuri,* s.n., (**II**) *irișI,* s.m. **I.** S.n. **1.** Membrană circulară, colorată a ochiului, situată înaintea cristalinului, în mijlocul căreia se găsește pupila. **2.** Diafragmă cu diametru variabil, folosită la instrumentele optice pentru a regla fasciculul de lumină care pătrunde în instrument. **II.** S.n. (Bot.) Stânjenel. — Din fr., lat. **iris.**

IRITÁ, *irít,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A (se) enerva, a (se) înfuria. **2.** A (se) produce o uşoară congestie sau o inflamaţie dureroasă. — Din fr. **irriter,** lat. **irritare.**

IRITÁBIL, -Ă, *iritabili, -e,* adj. Care se irită, se supără uşor; irascibil, supărăcios. — Din fr. **irritable,** lat. **irritabilis.**

IRITABILITÁTE, *iritabilităţi,* s.f. Proprietatea de a se irita (uşor); starea celui iritabil; irascibilitate. F (Fiziol.) Proprietate generală a materiei vii de a reacţiona la acţiunea anumitor factori externi prin modificarea metabolismului. — Din fr. **irritabilité,** lat. **irritabilitas, -atis.**

IRITÁNT, -Ă, *iritanţi, -te,* adj. **1.** Care irită; care supără, care întărâtă; enervant, agasant. **2.** Care produce iritaţii, inflamaţii. — Din fr. **irritant.**

IRITÁRE, *iritări,* s.f. Acţiunea de *a (se) irita* şi rezultatul ei; enervare, iritaţie. — V. **irita.**

IRITÁT, -Ă, *iritaţi, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de enervare, de surescitare nervoasă, de mânie trecătoare; aţâţat, surescitat, enervat. **2.** Care este inflamat, uşor congestionat. — V. **irita.**

IRITÁŢIE, *iritaţii,* s.f. **1.** Stare de enervare, de surescitare nervoasă; iritare. **2.** Congestie uşoară sau inflamaţie (dureroasă) a unui organ, a pielii etc. — Din fr. **irritation,** lat. **irritatio.**

IRÍTĂ, *irite,* s.f. Inflamaţie a irisului, care se manifestă prin dureri locale, imposibilitate de a suporta lumina, prin contracţia pupilei, decolorarea irisului etc. — Din fr. **iritis.**

IRIZÁ, *irizez,* vb. I. Intranz. A emite culori asemănătoare cu ale curcubeului; a scânteia, a luci în lumini multicolore. — Din fr. **iriser.**

IRIZÁRE, *irizări,* s.f. Acţiunea de *a iriza* şi rezultatul ei. — V. **iriza.**

IRIZÁT, -Ă, *irizaţi, -te,* adj. Care reflectă culorile curcubeului. — V. **iriza.** Cf. fr. i r i s é.

IRIZÁŢIE, *irizaţii,* s.f. Coloraţie similară curcubeului, alcătuită dintr-un fragment al spectrului luminii sau dintr-o multitudine de spectre alăturate, neregulate şi suprapuse. [Var.: **irizaţiúne** s.f.] — Din fr. **irisation.**

IRIZAŢIÚNE s.f. v. **irizaţie.**

IRLANDÉZ, -Ă, *irlandezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Irlandei sau este originară din Irlanda. **2.** Adj. Care aparţine Irlandei sau irlandezilor (**1**), privitor la Irlanda ori la irlandezi. F (Substantivat, f.) Limba irlandeză. — Din fr. **irlandais.**

IRMILÍC, *irmilici,* s.m. Monedă turcească de argint, mai rar de aur, care a circulat şi la noi (mai ales în Moldova), în prima jumătate a sec. XIX; icosar. — Din tc. **irmilik.**

IRMÓS, *irmoase,* s.n. Primul vers sau prima strofă dintr-o cântare bisericească. — Din sl. **irmosŭ.**

IROCHÉZ, -Ă, *irochezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** (La pl.) Amerindieni care trăiau pe malurile fluviului Sf. Laurenţiu şi în regiunile lacurilor Erie, Huron şi Ontario; (şi la sg.) persoană care face parte din aceste triburi. **2.** Adj. Care aparţine irochezilor (**1**), privitor la irochezi. — Din fr. **iroquois.**

IRÓD, *irozi,* s.m. **1.** (La pl. art.) Veche dramă populară de origine creştină, reprezentând naşterea lui Hristos, pe care tineri costumaţi o joacă în perioada Crăciunului; vicleim. **2.** Fiecare dintre colindătorii costumaţi care umblă cu vicleimul. F Fig. (Ir.) Comedian, paiaţă; om cabotin. — Din sl. **irodŭ.**

IRÓNIC, -Ă, *ironici, -ce,* adj. Căruia îi place să facă ironii, să ia în râs; zeflemist, batjocoritor; care conţine, care exprimă o ironie; înţepător. — Din fr. **ironique,** lat. **ironicus.**

IRONÍE, *ironii,* s.f. Vorbă, frază, expresie, afirmaţie care conţine o uşoară batjocură la adresa cuiva sau a ceva, folosind de obicei semnificaţii opuse sensului lor obişnuit; zeflemea, persiflare. G Expr. *Ironia sorţii* = joc neaşteptat al întâmplării. — Din fr. **ironie,** lat. **ironia.**

IRONÍST, -Ă, *ironişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană, scriitor) care cultivă ironia, stilul ironic. **2.** Adj. (Rar) Care denotă sau conţine o ironie. — Din fr. **ironiste.**

IRONIZÁ, *ironizez,* vb. I. Tranz. A avea o atitudine ironică faţă de ceva sau de cineva; a spune ironii pe seama cuiva; a zeflemisi, a persifla. G Refl. recipr. *Se ironizau neîncetat.* — Din fr. **ironiser.**

IRONIZÁRE, *ironizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ironiza* şi rezultatul ei. — V. **ironiza.**

IRONIZATÓR, -OÁRE, *ironizatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care ironizează. — Din fr. **ironisateur.**

IROSEÁLĂ, *iroseli,* s.f. Faptul de *a (se) irosi;* risipă. — **Irosi** + suf. *-eală.*

IROSÍ, *irosesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) consuma făcând risipă, a (se) cheltui în mod uşuratic, a (se) împrăştia în exces; a (se) pierde, a (se) risipi. F Refl. (Despre oameni) A depune eforturi (mari şi) inutile într-o anumită direcţie. — Cf. a f i e r o s i.

IROSÍRE, *irosiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) irosi;* împrăştiere încetul cu încetul; risipire, cheltuire (excesivă şi inutilă). — V. **irosi.**

IRÚMPE vb. III v. **irupe.**

IRÚPE, *irúp,* vb. III. Intranz. A ieşi la iveală sau a se manifesta brusc şi cu putere, a izbucni; a năvăli, a năpădi; a intra cu violenţă. F Fig. A se revărsa, a deborda. [Var.: **irúmpe** vb. III] — Din lat. **irrumpere** (după *rupe*).

IRÚPERE, *iruperi,* s.f. Acţiunea de *a irupe* şi rezultatul ei. — V. **irupe.**

IRÚPŢIE, *irupţii,* s.f. Izbucnire violentă, apariţie neaşteptată şi bruscă; revărsare bruscă a apelor unui râu; năpădire, năvălire. [Var.: **irupţiúne** s.f.] — Din fr. **irruption,** lat. **irruptio.**

IRUPŢIÚNE s.f. v. **irupţie.**

ISBN, *ISBN-uri,* s.n. Număr de identificare internaţional atribuit fiecărei lucrări publicate. [Pr.: *isebené*] — **I**[nternational] **S**[tandard] **B**[ook] **N**[umber].

ISCÁ, *isc,* vb. I. Refl. A se naşte, a lua fiinţă, a se ivi, a se produce, a apărea (pe neaşteptate, deodată). F Tranz. A face să se nască, să se ivească, a scoate la iveală, a provoca (pe neaşteptate); *p. ext.* a născoci, a inventa. — Din bg. **iskam** (*iska mi se).*

ISCÁRE, *iscări,* s.f. Acţiunea de *a (se) isca* şi rezultatul ei. — V. **isca.**

ISCĂLÍ, *iscălesc,* vb. IV. Tranz., intranz. şi refl. A(-şi) scrie numele pe textul unui act oficial, al unei scrisori, al unei chitanţe etc., a(-şi) pune semnătura (pentru a întări, a autentifica etc.); a (se) semna. — Cf. sl. i s k a l j a t i, i s k a l u.

ISCĂLÍRE, *iscăliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) iscăli* şi rezultatul ei. — V. **iscăli.**

ISCĂLÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) iscăli.* — V. **iscăli.**

ISCĂLÍT[2]**, -Ă,** *iscăliţi, -te,* adj. (Despre texte, documente, acte) Care poartă iscălitura autorului sau emitentului. — V. **iscăli.**

ISCĂLITÚRĂ, *iscălituri,* s.f. Numele unei persoane scris de ea însăşi pe un act oficial, pe o scrisoare, pe o chitanţă etc. (pentru a le certifica); semnătură; *p. ext.* felul cum iscăleşte cineva. — **Iscăli** + suf. *-tură.*

ISCHÉMIC, -Ă, *ischemici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la ischemie; provocat de ischemie. — Din fr. **ischémique.**

ISCHEMÍE, *ischemii,* s.f. (Med.) Întrerupere a circulaţiei sangvine într-un ţesut sau organ, datorită unui spasm arterial sau astupării unui vas. — Din fr. **ischémie.**

ISCHIALGÍE, *ischialgii,* s.f. (Med.) Nevralgie sciatică. [Pr.: *-chi-al-*] — Din fr. **ischialgie.**

ISCHIÁTIC, -Ă, *ischiatici, -ce,* adj. (Med.) Al ischionului. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **ischiatique.**

ISCHIÓN, *ischionuri,* s.n. Una dintre cele trei părţi care formează osul iliac. [Pr.: *-chi-on*] — Din fr. **ischion.**

ISCHIUZÁR, -Ă, *ischiuzari, -e,* adj., s.m. şi f. (Înv.) (Om) dibaci, şiret, şmecher, iscusit. [Var.: **işchiuzár, -ă** adj., s.m. şi f.] — Din tc. **isgüzar.**

ISCOÁDĂ, *iscoade,* s.f. Persoană însărcinată să facă, în taină, cercetări sau să obţină informaţii în interesul cuiva; militar trimis în recunoaştere; spion. — Din **iscodi** (derivat regresiv).

ISCODEÁLĂ, *iscodeli,* s.f. **1.** Acţiunea de *a iscodi.* **2.** Născocire, invenţie, scornitură, iscodenie. — **Iscodi** + suf. *-eală.*

ISCODÉNIE, *iscodenii,* s.f. (Rar) Iscodeală (**2**). — **Iscodi** + suf. *-enie.*

ISCODÍ, *iscodesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A cerceta ceva sau pe cineva atent (şi în ascuns) pentru a afla un secret, adevărul etc.; a spiona. G Refl. recipr. *Se iscodeau cu privirea.* **2.** A pune cuiva întrebări insistente pentru a se informa, pentru a afla un secret etc. **3.** A născoci, a inventa un lucru; a scorni, a plăsmui. — Din sl. **ischoditi.**

ISCODÍRE, *iscodiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) iscodi* şi rezultatul ei. — V. **iscodi.**

ISCODITÓR, -OÁRE, *iscoditori, -oare,* adj. **1.** Care caută să pătrundă cu mintea, să afle, să observe cu de-amănuntul; care spionează. F (Adverbial) Bănuitor. **2.** Care pune cuiva întrebări insistente pentru a se informa, care caută să descoasă pe cineva. **3.** Care inventează; născocitor. — **Iscodi** + suf. *-tor.*

ISCODITÚRĂ, *iscodituri,* s.f. (Rar) Lucru iscodit; invenţie, scornitură; minciună. — **Iscodi** + suf. *-tură.*

ISCUSÍ, *iscusesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) face mai îndemânatic, mai ager, mai isteţ; a (se) face mai fin, mai rafinat. — Din sl. **iskusiti.**

ISCUSÍNŢĂ, *iscusinţe,* s.f. Îndemânare, dibăcie, pricepere; *p. ext.* talent, artă. — **Iscusi** + suf. *-inţă.*

ISCUSÍT, -Ă, *iscusiţi, -te,* adj. **1.** Îndemânatic, dibaci, abil, ingenios, priceput; învăţat. **2.** Făcut cu pricepere, cu măiestrie, cu artă. — V. **iscusi.**

ISIHÍE s.f. (Înv.) Linişte, odihnă, tihnă. — Din ngr. **isihía.**

ISLÁM s.n. Religie monoteistă întemeiată, în sec. VII, de Profetul Mahomed şi răspândită în Asia şi Africa; mahomedanism, islamism; *p. ext.* totalitatea mahomedanilor; totalitatea ţărilor sau popoarelor de religie mahomedană. — Din fr. **islam.**

ISLÁMIC, -Ă, *islamici, -ce,* adj. Care aparţine islamului, privitor la islam. — Din fr. **islamique.**

ISLAMÍSM s.n. Mahomedanism, islam. — Din fr. **islamisme.**

ISLAMIZÁ, *islamizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A trece sau a face să treacă la islamism; a da sau a căpăta caracter islamic. — Din fr. **islamiser.**

ISLAMIZÁRE, *islamizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) islamiza* și rezultatul ei. — V. **islamiza.**

ISLAMIZÁT, -Ă, *islamizați, -te,* adj. Care a trecut la islamism; care a luat caracter islamic. — V. **islamiza.**

ISLANDÉZ, -Ă, *islandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Islandei sau este originară din Islanda. **2.** Adj. Care aparține Islandei sau islandezilor (**1**), privitor la Islanda ori la islandezi. F (Substantivat, f.) Limba islandeză. — Din fr. **islandais.**

ISLÁZ s.n. v. **izlaz.**

ISMAILÍT, *ismailiți,* s.m. Membru al unei secte de musulmani șiiți caracterizată printr-un fanatism extrem. [Pr.: *-ma-i-*] — Din fr. **Ismaïlite.**

ISNÁF, (**1**) *isnafuri,* s.n., (**2**) *isnafi,* s.m. (Înv.) **1.** S.n. Breaslă, corporație. **2.** S.m. Breslaș, meseriaș. — Din tc. **esnaf.**

ISOGLÓSĂ s.f. v. **izoglosă.**

ISÓN s.n. Sunet prelungit, folosit în scopul acompanierii unei melodii vocale sau instrumentale. G Expr. *A ține* (cuiva) *isonul* = **a)** a acompania o melodie; **b)** a aproba, a susține vorbele sau faptele cuiva, a-i face pe plac. [Acc. și: *íson*] — Din ngr. **íson.**

ISONÁR, *isonari,* s.m. (Înv.) Persoană care ținea isonul (la biserică). — **Ison** + suf. *-ar.*

ISÓP, *isopi,* s.m. Mic arbust exotic cu flori albastre, mai rar roșii sau albe, cultivat la noi ca plantă ornamentală (*Hyssopus officinalis).* — Din sl. **isopŭ.**

ISOSCÉL, *isoscele,* adj. (Despre un triunghi) Care are două laturi egale; (despre un trapez) ale cărui laturi neparalele sunt egale. — Din fr. **isocèle,** lat. **isosceles.**

ISPÁS s.n. (Pop.) Numele unei sărbători creștine ortodoxe; Înălțarea (Domnului). — Din sl. **sŭpasŭ** „mântuitor”.

ISPÁȘĂ, *ispașe,* s.f. (Înv.) Despăgubire, amendă plătită pentru stricăciunile făcute de vitele intrate pe un teren (cultivat) străin; *p. ext.* constatarea la fața locului a acestor stricăciuni. — Din **ispăși** (derivat regresiv).

ISPĂȘÉNIE, *ispășenii,* s.f. (Înv.) Ispășire. — **Ispăși** + suf. *-enie.*

ISPĂȘÍ, *ispășesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A suferi din cauza unei greșeli, a o răscumpăra prin suferință. F A executa o pedeapsă privativă de libertate în urma condamnării; a expia. **2.** (Înv.) A cerceta și a evalua paguba făcută (de vite) pe proprietatea altuia. [Var.: (înv.) **spășí** vb. IV] — Din sl. **sŭpasiti** „a mântui”.

ISPĂȘÍRE, *ispășiri,* s.f. Acțiunea de *a ispăși* și rezultatul ei; expiere, spășenie, ispășenie, expiație. — V. **ispăși.**

ISPĂȘITÓR, -OÁRE, *ispășitori, -oare,* adj. **1.** Care ispășește (o vină, o greșeală); expiator. G Expr. *Țap ispășitor* = persoană pusă să suporte

consecințele pentru greșelile altora. **2.** (În credințele religioase) Care contribuie la iertarea păcatelor cuiva. *Jertfă ispășitoare.* — **Ispăși** + suf. *-tor.*

ISPISÓC, *ispisoace,* s.n. (Înv.) Hrisov, document vechi. — Din rus. **spisok.**

ISPÍTĂ, *ispite,* s.f. **1.** Ceea ce exercită o mare forță de atracție; îndemn (spre rău), ademenire, tentație, seducție; *p. ext.* păcat. **2.** (Înv.) Încercare, probă la care era supus cineva pentru a i se constata iubirea, răbdarea, credința etc. **3.** (Înv.) Cercetare, examinare, studiu. **4.** (Înv.) Experiență. — Din **ispiti** (derivat regresiv).

ISPITÍ, *ispitesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A atrage (spre rău) a ademeni, a tenta, a momi. F Refl. (Înv.) A se lăsa ademenit, a cădea în ispită, a greși. **2.** (Înv.) A pune la încercare sau la o probă pe cineva sau sentimentele, caracterul cuiva. **3.** (Înv. și pop.) A cerceta, a examina; *p. ext.* a descoase. **4.** (Înv.) A constata; a descoperi, a afla. — Din sl. **ispytati.**

ISPITÍRE, *ispitiri,* s.f. **I.** Acțiunea de *a ispiti* și rezultatul ei. **1.** Ademenire, tentație, seducere. **2.** (Înv.) Punere la încercare, la probă. F Încercarea prin care trece cineva. **3.** (Înv.) Experiență. **II.** (Înv.) Demers, intervenție; încercare, sforțare. — V. **ispiti.**

ISPITÍT, -Ă, *ispitiți, -te,* adj. **1.** Ademenit, sedus. **2.** (Înv.; despre oameni) Încercat[2], experimentat. — V. **ispiti.**

ISPITITÓR, -OÁRE, *ispititori, -oare,* adj. **1.** Care ispitește; ademenitor, tentant; *p. ext.* fermecător. **2.** (Înv.) Care cercetează, iscodește. — **Ispiti** + suf. *-tor.*

ISPÓL, *ispoale,* s.n. Căuș de lemn sau de tablă, folosit pentru scoaterea apei din barcă, din luntre etc. — Din bg. **izpol.**

ISPOVEDÍ vb. IV v. **spovedi.**

ISPOVEDUÍ vb. IV v. **spovedi.**

ISPRÁVĂ, *isprăvi,* s.f. **1.** Faptă, treabă, acțiune dusă (cu bine) până la capăt, îndeplinită cu succes; *p. ext.* aventură. G Loc. adj. *De ispravă* = (despre oameni) cumsecade, vrednic; (despre acțiuni) bun, remarcabil. *De nicio (*sau *nici de o) ispravă* = care nu e bun de nimic, care nu inspiră încredere. F (Ir.) Poznă, năzdrăvănie. **2.** Rezultat bun obținut în urma unor eforturi; succes, reușită, izbândă. G Expr. *Fără nicio (*sau *vreo) ispravă* = fără niciun rezultat; zadarnic. — Din sl. **isprava,** bg. **izprava.**

ISPRÁVNIC, *ispravnici,* s.m. Dregător care aducea la îndeplinire o poruncă domnească sau (mai târziu) care conducea, ca reprezentant al domnului, un județ sau un ținut. — Din bg. **izpravnik,** rus. **ispravnik.**

ISPRĂVÍ, *isprăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A duce sau a ajunge până la sfârșit, a face să fie sau a fi gata; a (se) termina, a (se) sfârși, a (se) mântui; a (se) înfăptui, a (se) realiza. G Loc. adv. *Pe isprăvite* = aproape de sfârșit, pe sfârșite. G Expr. (Tranz.) *Am isprăvit!* = nu mai stau de vorbă! *Isprăvește odată!* = taci! termină! (Refl.) *S-a isprăvit* = **a)** ai dreptate, așa e; **b)** nu mai e nimic de făcut. **2.** Tranz. A face să se prăpădească, să dispară. G Refl. *S-a isprăvit cu el.* — Din sl. **ispraviti.**

ISPRĂVÍRE, *isprăviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) isprăvi* și rezultatul ei. — V. **isprăvi.**

ISPRĂVÍT s.n. Faptul de *a (se) isprăvi;* sfârșit[1]. — V. **isprăvi.**

ISPRĂVNICEÁSĂ, *isprăvnicese,* s.f. Soția ispravnicului. — **Ispravnic** + suf. *-easă.*

ISPRĂVNICÉL, *isprăvnicei,* s.m. Subaltern al vătafului care supraveghea munca argaților unei moșii. — **Ispravnic** + suf. *-el.*

ISPRĂVNICÉSC, -EÁSCĂ, *isprăvnicești,* adj. Care ține de ispravnic sau de isprăvnicie, privitor la ispravnic sau la isprăvnicie. — **Ispravnic** + suf. *-esc.*

ISPRĂVNICÍ, *isprăvnicesc,* vb. IV. Intranz. A administra, a conduce în calitate de ispravnic. F Tranz. și refl. A face sau a deveni ispravnic. — Din **ispravnic.**

ISPRĂVNICÍE, *isprăvnicii,* s.f. **1.** Funcția de ispravnic. **2.** Instituție condusă de ispravnic; reședința ispravnicului. — **Ispravnic** + suf. *-ie.*

ISRAELIÁN, -Ă, *israelieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care deține cetățenia statului Israel. **2.** Adj. Care aparține statului Israel sau israelienilor (**1**), privitor la Israel ori la israelieni. [Pr.: *-li-an*] — **Israel** (n.pr.) + suf. *-ian.*

ISRAELÍT, -Ă, *israeliți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană de religie mozaică, care a trăit în Israelul antic, pe vremea regilor; adept al mozaismului; *p. ext.* evreu. **2.** Adj. Referitor la religia mozaică (iudaică); evreiesc. [Pr.: *-ra-e-*. — Scris și: *izraelit*]. — Din fr. **israélite.**

IST, IÁSTĂ, *iști, iaste,* adj. pron. dem. (Reg.; după substantiv are forma *ista, iasta)* Acest; (despre unități de timp) prezent; de acum sau dintr-un viitor foarte apropiat. [Gen.-dat. sg. *istui, istei,* pl. *istor.* — Var.: **iest** adj. dem.] — Lat. **istus, -a, -um.*

ÍSTA, IÁSTA, *iștia, istea,* pron. dem., adj. dem. (Reg.) Acesta[1]. [Gen.-dat. sg. *istuia, isteia,* pl. *istora*] — Lat. **istus, -a, -um.*

ISTALÁLT, -Ă pron. dem. și f. v. **istălalt.**

ÍSTĂLALT, IÁSTĂLALTĂ, *iștilalți, istelalte,* pron. dem., adj. pron. dem. (postpus) (Reg.) Cestălalt. [Var.: **istalált, -ă, iștíalalți, iestelalte** pron. dem., adj. dem.] — **Ist(a)** + **alalt** *(= ălalalt).*

ISTECIÚNE, *isteciuni,* s.f. (Înv.) Isteține. — **Isteț** + suf. *-ciune.*

ISTÉRIC, -Ă, *isterici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de isterie. G (Adverbial) *Plânge isteric.* **2.** Adj. Privitor la isterie, care aparține isteriei. — Din fr. **hystérique,** it. **isterico.**

ISTERICÁLE s.f. pl. (Fam.) Acces, criză de isterie. — Din ngr. **isteriká.**

ISTERÍE, *isterii,* s.f. Tulburare mintală manifestată prin descărcări emoționale, leșin, sugestibilitate, simptome fără bază organică. — Din fr. **hystérie,** it. **isteria.**

ISTÉȚ, -EÁȚĂ, *isteți, -e,* adj. Ager (la minte), deștept, iscusit, priceput. F Vioi, sprinten. — Din sl. **istŭcĭ.**

ISTEȚÍ, *istețesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A deveni isteț. — Din **isteț.**

ISTEȚÍE, *isteții,* s.f. (Înv.) Isteține. — **Isteț** + suf. *-ie.*

ISTEȚÍME, *istețimi,* s.f. Agerime (de minte), iscusință, pricepere, vioiciune, ingeniozitate, isteție, isteciune, perspicacitate. — **Isteț** + suf. *-ime.*

ISTM, *istmuri,* s.n. Fâșie îngustă de pământ care leagă două continente sau o peninsulă de un continent și care separă două mări sau două golfuri. — Din fr. **isthme,** lat. **isthmus.**

ISTÓRIC, -Ă, *istorici, -ce,* adj., s.m., s.n. **I.** Adj. **1.** Care aparține istoriei, privitor la istorie, istoricesc; *p. ext.* care are o importanță deosebită (în dezvoltarea societății). G *Monument istoric* = construcție care pentru vechimea și valoarea ei artistică este ocrotită de lege. F Care se ocupă cu fapte din istorie, care are ca temă istoria. *Roman istoric.* **2.** Care se schimbă în cursul timpului. **3.** Care corespunde faptelor istoriei, care a existat în realitate, real[2]. **4.** Care studiază problemele sau fenomenele în ordinea cronologică. *Metodă istorică.* **II. 1.** S.m. Specialist în domeniul istoriei, autor de opere istorice; *p. restr.* istoriograf. **2.** S.n. Expunere (amplă) a unui fapt, a unui eveniment etc., în împrejurările în care s-a produs, în ordinea desfășurării faptelor etc. — Din fr. **historique,** lat. **historicus,** it. **istorico.**

ISTORICÉSC, -EÁSCĂ, *istoricești,* adj. (Înv.) Istoric. — **Istoric** + suf. *-esc.* Cf. rus. istoriceskii.

ISTORICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere istoric, în mod cronologic. — **Istoric** + suf. *-ește.*

ISTORICÍSM s.n. (Fil.) **1.** Doctrină care recunoaște perspectiva schimbării istorice. **2.** Concepție care pune accentul pe înțelegerea

empatică în cercetarea fenomenelor umane. **3.** Concepție potrivit căreia științele sociale au ca scop descoperirea de legi ale dezvoltării. — Din germ. **Historizismus,** engl. **historicism.**

ISTÓRIE, *istorii,* s.f. **1.** Proces de dezvoltare a fenomenelor naturii și societății. **2.** Știință care studiază trecutul umanității și al societăților omenești cu scopul de a le reconstitui. F (Concr.) Scriere conținând evenimente și fapte care se încadrează în această știință. **3.** (Cu determinarea domeniului) Știință care studiază dezvoltarea și schimbările succesive dintr-un anumit domeniu. *Istoria limbii.* F (Concr.) Lucrare care tratează probleme din aceste domenii. **4.** Povestire, narațiune. **5.** (Fam.) Întâmplare, pățanie. F Poznă, încurcătură. — Din lat. **historia,** it. **istoria.** Cf. fr. h i s t o i r e.

ISTORIOÁRĂ, *istorioare,* s.f. Scurtă povestire distractivă, moralizatoare, de obicei pentru copii. [Pr.: *-ri-oa-*] — **Istorie** + suf. *-ioară.*

ISTORIOGRÁF, *istoriografi,* s.m. Persoană însărcinată, în trecut, în mod oficial, să scrie istoria unei epoci, a unei domnii etc.; *p. ext.* istoric. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **historiographe,** lat. **historiographus.**

ISTORIOGRAFÍE, *istoriografii,* s.f. **1.** Știință auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul evoluției concepțiilor și al operelor istorice. **2.** Totalitatea scrierilor istorice (dintr-o țară, dintr-o anumită perioadă de timp, cu privire la o anumită problemă etc.). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **historiographie.**

ISTORISÍ, *istorisesc,* vb. IV. Tranz. A povesti, a expune, a nara. — Din ngr. **istórisa** (aor. lui *istoró).*

ISTORISÍRE, *istorisiri,* s.f. Acțiunea de *a istorisi* și rezultatul ei; povestire. F (Concr.) Creație literară în care se istorisește ceva. — V. **istorisi.**

ISTORÍSM s.n. (Fil.) **1.** Istoricism. **2.** Principiu potrivit căruia evenimentele și fenomenele trebuie studiate în procesul apariției și dezvoltării lor istorice. — Din fr. **historisme,** rus. **istorizm.**

ISTÓV s.n. (Înv.) Sfârșit[1], capăt. G Loc. adj. și adv. (Pop.) *De istov* = cu totul, complet, definitiv, perfect. *Fără istov* = fără încetare; nesfârșit, necurmat. — Din sl. **istovŭ** „adevărat".

ISTOVEÁLĂ s.f. Faptul de *a (se) istovi;* sleire a puterilor; stare de epuizare fizică. — **Istovi** + suf. *-eală.*

ISTOVÍ, *istovesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) obosi peste măsură, a (se) slei de puteri (din cauza eforturilor depuse, a consumului nervos etc.); a (se) epuiza, a (se) extenua. **2.** Tranz. (Pop.) A sfârși, a termina, a epuiza. — Din **istov.**

ISTOVÍRE, *istoviri,* s.f. Faptul de *a (se) istovi;* stare de oboseală extremă, de extenuare. — V. **istovi.**

ISTOVÍT, -Ă, *istoviți, -te,* adj. (Despre ființe) Extrem de obosit, sleit de puteri; extenuat, epuizat, frânt, sleit[2], sfârșit[2]. — V. **istovi.**

ISTOVITÓR, -OÁRE, *istovitori, -oare,* adj. Care istovește; epuizant, extenuant. — **Istovi** + suf. *-tor.*

ISTRIÓN s.m. v. **histrion.**

ISTROROMÁN, -Ă, *istroromâni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o ramură a poporului român care trăiește în peninsula Istria și în insula Krk. **2.** Adj. Care aparține istroromânilor (**1**), privitor la istroromâni. F Dialect al limbii române vorbit de istroromâni (**1**). — **Istria** (n. pr.) + **român.**

ISTROROMÁNCĂ, *istroromânce,* s.f. Femeie care face parte dintr-o ramură a poporului român care trăiește în peninsula Istria și în insula Krk sau este originară de acolo. — **Istroromân** + suf. *-că.*

IȘCHIUZÁR, -Ă adj., s.m. și f. v. **ischiuzar.**

IȘLÍC, *ișlice,* s.n. (Înv.) Căciulă de blană scumpă sau de postav, de format mare, cilindrică sau cu fundul pătrat (din alt material), purtată de domni, de boieri și uneori de soțiile lor, iar mai târziu de negustori, de lăutari etc. G Expr. *A călca* (pe cineva) *pe colțul ișlicului* sau *a pocni* (pe cineva) *la coada ișlicului* = a jigni (pe cineva). [Var.: (înv.) **șlic** s.n.] — Cf. tc. b a ş l ı k.

IȘLICÁR, *ișlicari,* s.m. (Înv.) **1.** Persoană care purta ișlic; *p. ext.* boier conservator, retrograd, refractar la ideile progresiste. **2.** Fabricant sau negustor de ișlice. — **Ișlic** + suf. *-ar.*

IȘLICÉL, *ișlicele,* s.n. (Înv.) Diminutiv al lui *ișlic.* — **Ișlic** + suf. *-el.*

ITALIÁN, -Ă, *italieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Italiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Italiei sau italienilor (**1**), privitor la Italia ori la italieni; italienesc. F (Substantivat, f.) Limba italiană. [Pr.: *-li-an*] — Din it. **italiano.**

ITALIÁNCĂ, *italience,* s.f. Femeie care face parte din populația Italiei sau este originară de acolo. [Pr.: *-li-an-*] — **Italian** + suf. *-că.*

ITÁLIC, -Ă, *italici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține Italiei antice, privitor la Italia antică. **2.** Adj., s.f. (Literă) cu caractere cursive. — Din fr. **italique,** lat. **italicus.**

ITALIENÉSC, -EÁSCĂ, *italienești,* adj. Italian (**2**). [Pr.: *-li-e-*] — **Italian** + suf. *-esc.*

ITALIENÉȘTE adv. În felul italienilor; în limba italiană. [Pr.: *-li-e-*] — **Italian** + suf. *-ește.*

ITALIENÍSM, (**1**) *italienisme,* s.n. **1.** Cuvânt sau expresie împrumutate din limba italiană de o altă limbă și neadaptate la sistemul acesteia. **2.** Curent lingvistic din sec. XIX care urmărea să apropie prin mijloace artificiale limba română de italiană. [Pr.: *-li-e-*] — Din it. **italianismo,** fr. **istalianisme.**

ITALIENÍST, -Ă, *italienișți, -ste,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care aparține italienismului (**2**), privitor la italienism. **2.** S.m. Adept al italienismului (**2**). **3.** S.m. și f. Specialist în limba, literatura și cultura italiană. [Pr.: *-li-e-*] — **Italian** + suf. *-ist.*

ITALIÓT, *italioți,* s.m. (La pl.) Populație de limbă indo-europeană care a locuit în Antichitate în centrul Italiei; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. [Pr.: *-li-oți*] — Din fr. **Italiotes.**

ITEM[1] adv. De altfel, în plus. — Cuv. lat.

ITEM[2], *itemi,* s.m. **1.** Element al unui test care corespunde unui obiectiv bine definit. **2.** (Lingv.) Unitate lexicală de bază; cuvânt. F Unitate gramaticală de bază, categorie gramaticală. [Pl. și: (n.) *itemuri* și *iteme*]. — Din engl. **item.**

ITERATÍV, -Ă, *iterativi, -e,* adj. (Despre forme verbale sau despre propoziții temporale) Care exprimă o acțiune repetată; frecventativ. — Din fr. **itératif,** lat. **iterativus.**

ITERÁȚIE, *iterații,* s.f. Repetare a unui anumit procedeu de calcul, prin aplicarea lui la rezultatul calculului din etapa precedentă. — Din fr. **itération.**

ITINDÉNȚIE s.f. v. **intendență.**

ITINERÁNT, -Ă, *itineranți, -te,* adj. Care se deplasează din loc în loc pentru a desfășura o anumită activitate, pentru a exercita o anumită profesie. — Din fr. **itinérant.**

ITINERÁR, *itinerare,* s.n. Drum pe care se desfășoară o călătorie, cu indicarea localităților parcurse; marșrut. F Indicator care cuprinde stațiile și orele de plecare și de sosire ale unui vehicul pe un parcurs. — Din fr. **itinéraire,** lat. **itinerarius.**

IȚÁN, *ițani,* s.m. (Rar) Locuitor de la munte. — **Iță** + suf. *-an.*

IȚÁRI s.m. pl. Pantaloni țărănești lungi, strâmți și încrețiți pe picior, confecționați dintr-o țesătură de bumbac sau de lână, specifici portului popular românesc. — **Iță** + suf. *-ar.*

ÍȚĂ, *ițe,* s.f. Dispozitiv la războiul de țesut, format dintr-o ramă dreptunghiulară pe care sunt fixate sârme sau sfori paralele, prin ochiurile cărora trec firele de urzeală pentru formarea rostului; fiecare dintre firele cu ochiuri care fac parte din acest dispozitiv. G Expr. *A (i se) încurca (*cuiva *ițele* = a (i se) strica planul (cuiva); a (se) complica situația. *A (se) descurca ițele* = a (se) lămuri o situație. — Lat. **licia** (pl. lui *licium).*

IȚĂRÁȘI s.m. pl. (Rar) Diminutiv al lui *țari.* — **Țari** + suf. *-aș.*

IȚÍ, *țesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A se ivi numai cu capul, a se arăta puțin, pentru un moment sau pe furiș. **2.** A se uita la ceva pe furiș sau în fugă, a arunca o privire fugară și curioasă. — Cf. i ț i i.

ÍȚII interj. (Rar; în expr.) *A face iții,* se zice despre cel care, într-un joc de copii, scoate puțin capul afară din locul unde s-a ascuns, pentru a da un semnal convențional. [Var.: **íțiiu** interj.] — Onomatopee.

ÍȚIIU interj. v. **iții.**

IU interj. (Repetat) Strigăt pe care îl scot flăcăii la horă și care însoțește strigăturile. F Strigăt care exprimă spaima. — Onomatopee.

IUBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *iubăreți, -ețe,* adj. (Pop.) Care se îndrăgostește des, care iubește cu pasiune. — **Iubi** + suf. *-ăreț.*

IUBÉȚ, -EÁȚĂ, *iubeți, -e,* adj., s.m. și f. (Pop.) (Persoană) care iubește mult, care este pătimașă în dragoste. F (Înv.) (Persoană) care face pasiune pentru ceva, care își dorește mult un lucru. — **Iubi** + suf. *-eț.*

IUBÍ, *iubesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A fi îndrăgostit, a simți o mare afecțiune pentru o persoană (de sex opus). F Refl. recipr. A avea sentimente de dragoste unul față de celălalt; *spec.* a avea relații sexuale cu o persoană (de sex opus). **2.** Tranz. A avea afecțiune deosebită față de cineva sau ceva. **3.** Tranz. A-i plăcea să... — Din sl. **ljubiti.**

IUBÍRE, *iubiri,* s.f. Faptul de *a (se) iubi;* sentiment de dragoste față de o persoană; relații de dragoste; amor, iubit[1]. F Sentiment de afecțiune (și admirație) pentru cineva sau ceva. — V. **iubi.**

IUBÍT[1] s.n. Iubire. — V. **iubi.**

IUBÍT[2], -Ă, *iubiți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este foarte drag cuiva, pe care cineva îl iubește; drag. **2.** S.m. și f. Persoană care este în relații de dragoste cu o altă persoană; amant, amorez, ibovnic, drăguț. — V. **iubi.**

IUBITÓR, -OÁRE, *iubitori, -oare,* adj. Care iubește, înclinat să iubească; căruia îi place ceva, plin de dragoste, drăgăstos. — **Iubi** + suf. *-tor.*

IUBIȚÉL, -ÍCĂ, *iubițel, -ele,* s.m. și f. (Fam.) Diminutiv al lui *iubit[2]* (**2**). — **Iubit[2]** + suf. *-el.*

IUDÁIC, -Ă, *iudaici, -ce,* adj. Care aparține Iudeii antice sau populației ei, privitor la Iudeea ori la populația ei. F Care se raportează la iudaism. [Pr.: *-da-ic*] — Din fr. **judaïque,** lat. **judaicus.**

IUDAÍSM s.n. Mozaism. — Din fr. **judaïsme.**

IÚDĂ, *iude,* s.f. Om trădător; om fățarnic, prefăcut. — Din sl. **Ijuda.**

IUDEOSPANIÓL, -Ă, *iudeospanioli, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. şi f. Evreu izgonit din Peninsula Iberică şi descendenţii săi; evreu sefard. **2.** Adj. Care aparţine iudeospaniolilor (**1**), care se referă la iudeospanioli. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de iudeospanioli. — Cf. fr. judéo-espagnol.

IUDÉU, *iudei,* s.m. Persoană care făcea parte din populaţia ludeii antice sau era originară de acolo. F (Înv.) Evreu. — Din sl. **ljudeĭ.**

IUFT s.n. Piele groasă de bovine tăbăcită vegetal cu coajă de stejar şi de mesteacăn şi impermeabilizată cu ulei de mesteacăn, întrebuinţată pentru feţe de încălţăminte. — Din rus. **iuft.**

IÚGĂR, *iugăre,* s.n. Veche unitate de măsură pentru suprafeţe agrare, folosită în Transilvania, egală cu 0,5775 ha. [Var.: **júgăr** s.n.] — Din lat. **jugerum.**

IUGOSLÁV, -Ă, *iugoslavi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia fostei Iugoslavii. **2.** Adj. Care aparţine fostei Iugoslavii sau iugoslavilor (**1**), privitor la Iugoslavia ori la iugoslavi. — Din **Iugoslavia** (n. pr.) (derivat regresiv). Din fr. **yougoslave**.

IUÍ, *íui,* vb. IV. Intranz. (Rar) A chiui. [Pr.: *-i-u-*] — **Iu** + suf. *-ui* (după *chiui).*

IUÍT, *iuituri,* s.n. (Rar) Chiuit. [Pr.: *-i-u-*] — V. **iui.**

IULIÁN adj. (În sintagma) *Calendar iulian* = calendar stabilit din ordinul lui Iuliu Cezar în anul 46 î.Hr. [Pr.: *-li-an*] — Din lat. **julianus,** fr. **julien.**

IÚLIE s.m. A şaptea lună a anului; luna lui cuptor. — Din sl. **ljulĭ.**

IÚNCĂR s.m. v. **iuncher.**

IÚNCHER, *iuncheri,* s.m. **1.** (În vechea terminologie a unor armate) Elev al unei şcoli militare; cadet. **2.** Mare proprietar de pământ provenit din nobilimea militară germană. [Var.: **iúncăr** s.m.] — Din rus. **ĭunker,** germ. **Junker.**

IUNCHERÍE s.f. (Rar) Calitatea de iuncher; timpul petrecut ca iuncher. — **Iuncher** + suf. *-ie.*

IUNCHERÍME s.f. (Rar) Clasa marilor proprietari de pământ germani, care provenea din nobilimea militară. — **Iuncher** + suf. *-ime.*

IÚNIE s.m. A şasea lună a anului; cireşar. — Din sl. **ljunĭ.**

IÚRĂŞ s.n. v. **iureş.**

IÚREŞ, *iureşuri,* s.n. Asalt, năvală, atac; mers impetuos; fugă, goană. [Var.: (reg.) **iúrăş,** (înv.) **iúruş** s.n.] — Din tc. **yürügüş.**

IÚRTĂ, *iurte,* s.f. Locuinţă demontabilă, specifică populaţiilor nomade mongole sau turcice, de formă conică (la mongoli) sau semisferică (la turci), alcătuită dintr-un schelet din zăbrele de lemn în formă de cerc, acoperit cu pâslă. — Din rus. **iurta.**

IÚRUŞ s.n. v. **iureş.**

IÚŞCĂ[1] s.f. (Rar; în expr.) *Iuşcă de femeie* = femeie şireată şi plină de temperament. — Cf. femeiuşcă.

IÚŞCĂ[2], *iuşti,* s.f. (Reg.) Bici; *p. ext.* lovitură dată cu biciul. — Cf. biciuşcă.

IUŞTI interj. (Reg.) Cuvânt care imită sunetul produs de plesnitura biciului. — Onomatopee.

IÚTĂ s.f. **1.** Plantă anuală cu tulpina înaltă până la 3 m şi groasă de 1-2 cm, cu frunze galbene, ovale, cultivată în regiunile tropicale pentru fibrele textile extrase din tulpină (*Corchorus olitorius* şi *capsularis).* **2.** Fibră textilă obţinută din tulpina iutei (**1**), întrebuinţată la fabricarea pânzei de sac, a covoarelor etc. — Din germ. **Jute,** it. **iuta.**

IÚTE, *iuţi,* adj. **1.** (Despre oameni) Care acţionează sau reacţionează repede; expeditiv, prompt; care se produce fără întârziere, rapid. *Om iute. Replică iute.* F Care fuge, aleargă, înaintează cu viteză mare. *Cal iute. Mers iute.* F (Adverbial) În grabă, repede, imediat, îndată. *S-a dus iute acolo.* F Care se produce cu tărie, cu forţă. *Ploaie iute.* **2.** Care se enervează, se supără, se mânie uşor; irascibil; violent. **3.** Care are gust înţepător; care produce o senzaţie gustativă usturătoare; picant. *Mâncare iute. Gust iute.* F Care produce o senzaţie olfactivă înţepătoare şi neplăcută. *Miros iute.* – Din sl. **ljutŭ.**

IUTIŞÓR adv. (Pop.) Nici prea iute, nici prea încet; potrivit de iute; repejor. — **Iute** + suf. *-işor.*

IUŢÁR, *iuţari,* s.m. (Reg.) Ciupercă comestibilă cu pălăria albă-gălbuie, cu carnea albă, iute la gust (*Lactarius piperatus).* — **Iute** + suf. *-ar.*

IUŢEÁLĂ, *iuţeli,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este iute, grabă cu care se mişcă cineva sau ceva; viteză (mare); repeziciune. G Loc. adv. *Cu iuţeala fulgerului* = extrem de repede, fulgerător. **2.** Gust înţepător, usturător, picant. **3.** Mânie; violenţă. — **Iuţi** + suf. *-eală.*

IUŢÍ, *iuţesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A face să se producă, să meargă etc. sau a se produce, a merge etc. mai repede, mai prompt; a (se) grăbi. *Îşi iuţeşte paşii.* F Refl. A deveni mai tare, mai intens. *Vântul s-a iuţit.* **2.** Refl. (Rar) A se enerva, a se supăra, a se mânia uşor. **3.** Tranz. şi refl. A da sau a căpăta un gust înţepător, usturător, picant. *Mâncarea s-a iuţit.* — Din **iute.**

IUŢÍRE, *iuţiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) iuţi* şi rezultatul ei. — V. **iuţi.**

IUŢÍT, -Ă, *iuţiţi, -te,* adj. **1.** Grăbit, repede. **2.** Usturător, picant, pişcător, înţepător. — V. **iuţi.**

IÚXTĂ s.f. v. **juxtă.**

IUZLÚC, *iuzluci,* s.m. Veche monedă turcească de argint, valorând o sută de parale. — Din tc. **yüzlük.**

ÍVĂR, *ivăre,* s.n. **1.** Clanţă (la uşă). **2.** Încuietoare (la uşă), zăvor. — Cf. săs. virol (= germ. *Wirbel* „şurub").

IVEÁLĂ s.f. Ivire. G Expr. *A ieşi la iveală* = a apărea, a se înfăţişa; a se descoperi. *A scoate (*sau *a da) la iveală* = a da pe faţă, a face cunoscut, evident; a face să fie văzut; a tipări. — **Ivi** + suf. *-eală.*

IVÍ, *ivesc,* vb. IV. Refl. A se arăta, a apărea (dintr-odată, pe neaşteptate), a ieşi la iveală, a se descoperi. — Din sl. **javiti.**

IVÍRE s.f. Faptul de *a se ivi;* apariţie, iveală. — V. **ivi.**

IVORÍN s.n. Fildeş fabricat sintetic. — Din fr. **ivoirin.**

IVÓRIU s.n. **1.** Fildeş. **2.** (Anat.) Dentină. — Din fr. **ivoire.**

IVRÍT s.f. Limba ebraică vorbită în Israel. — Din germ. **Iwrith, Ivrit**[h].

IZ, *izuri,* s.n. Miros deosebit, specific, aromă particulară. F Spec. Miros (şi gust) neplăcut. — Din magh. **iz.**

ÍZBĂ, *izbe,* s.f. Căsuţă din bârne specifică unor sate ruseşti. — Din rus. **izba.**

IZBĂVÍ, *izbăvesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A scăpa sau a face pe cineva să scape (dintr-o primejdie, boală etc.); a (se) salva, a (se) mântui. — Din sl. **izbaviti.**

IZBĂVÍRE, *izbăviri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) izbăvi* şi rezultatul ei; scăpare, salvare, mântuire. — V. **izbăvi.**

IZBĂVÍT, -Ă, *izbăviţi, -te,* adj. (Pop.) Scăpat, salvat; mântuit. — V. **izbăvi.**

IZBĂVITÓR, -OÁRE, *izbăvitori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Pop.) **1.** S.m. şi f. Persoană care izbăveşte; salvator, mântuitor. **2.** Adj. Care izbăveşte, vindecă. — **Izbăvi** + suf. *-tor.*

IZBÁNDĂ, *izbânzi,* s.f. Victorie, biruinţă (în luptă). F Reuşită, succes (într-o acţiune). — Din **izbândi** (derivat regresiv).

IZBÂNDÍ, *izbândesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A învinge (în luptă), a fi victorios; a birui, a triumfa. **2.** Tranz. A reuşi într-o acţiune, a izbuti să realizeze ceva. F A duce la îndeplinire; a realiza, a împlini. — Din sl. **izbondon.**

IZBÂNDITÓR, -OÁRE, *izbânditori, -oare,* adj. (Rar) Care izbândeşte; biruitor, învingător. — **Izbândi** + suf. *-tor.*

IZBÉLIŞTE s.f. (Pop.; în expr.) *(A lăsa) de izbelişte* = (a lăsa) la voia întâmplării, părăsit de toţi, fără supraveghere. — **Izbi** + suf. *-elişte.*

IZBÍ, *izbesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) lovi cu putere (de ceva, de cineva sau cu ceva); a (se) repezi cu violenţă; a (se) trânti. F Tranz. şi refl. A (se) arunca cu putere; a (se) azvârli. **2.** Tranz. (Despre lumină) A cădea cu putere, a lovi drept în faţă, în ochi. **3.** Tranz. A ataca. **4.** Tranz. Fig. A impresiona puternic pe cineva; a surprinde, a frapa, a bate la ochi. — Din sl. **izbiti.**

IZBÍRE, *izbiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) izbi* şi rezultatul ei; lovire. — V. **izbi.**

IZBITÓR, -OÁRE, *izbitori, -oare,* adj. Care impresionează puternic; surprinzător, frapant, uimitor. — **Izbi** + suf. *-tor.*

IZBITÚRĂ, *izbituri,* s.f. Lovitură puternică. F (Rar) Semn rămas în urma unei lovituri; contuzie. — **Izbi** + suf. *-tură.*

IZBÚC, *izbucuri,* s.n. Izvor de apă cu debit intermitent care se formează în regiunile carstice şi funcţionează pe principiul sifonului. — Et. nec.

IZBUCNÍ, *izbucnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se manifesta brusc şi cu putere; a se arăta deodată; *p. ext.* a ţâşni. **2.** (Despre sunete, zgomote etc.; la pers. 3) A se porni deodată şi cu intensitate, a se auzi în acelaşi timp. [Var.: **zbucní** vb. IV] — Din bg. **izbukna.**

IZBUCNÍRE, *izbucniri,* s.f. Acţiunea de *a izbucni* şi rezultatul ei; dezlănţuire. — V. **izbucni.**

IZBUTÍ, *izbutesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A duce ceva la bun sfârşit; a reuşi, a izbândi. — Et. nec.

IZBUTÍRE s.f. Acţiunea de *a izbuti* şi rezultatul ei; succes, reuşită, izbândă. — V. **izbuti.**

IZBUTÍT, -Ă, *izbuţiţi, -te,* adj. Care a fost bine realizat, care s-a bucurat de succes; reuşit. — V. **izbuti.**

IZGONÍ, *izgonesc,* vb. IV. Tranz. A sili pe cineva să plece; a da afară; a alunga, a goni. — Din sl. **izgoniti.**

IZGONÍRE s.f. Acţiunea de *a izgoni* şi rezultatul ei; alungare. — V. **izgoni.**

IZLÁZ, *izlazuri,* s.n. Loc sau câmp nelucrat, pe care creşte iarba, folosit ca păşune; imaş, păşune. [Var.: **isláz** s.n.] — Din bg. **izlaz.**

IZMÁNĂ, *izmene,* s.f. (Mai ales la pl.) Obiect de lenjerie bărbătească, asemănător pantalonului, care acoperă corpul de la talie în jos; indispensabili, nădragi. [Var.: (reg.) **izmeánă** s.f.] — Din bg. **izmeni.**

ÍZMĂ s.f. Plantă erbacee perenă din familia labiatelor, cu frunzele peţiolate şi florile roşii-violete dispuse în spice la vârful tulpinilor sau ramurilor, întreaga plantă având un miros plăcut caracteristic; mentă (*Mentha piperita).* G *Izmă creaţă* = specie de izmă cu frunzele peţiolate şi crete, folosită la prepararea unor medicamente; mentă creaţă (*Mentha crispa). Izma-broaştei* = plantă erbacee cu frunze dinţate şi cu flori roz, care creşte prin locurile mlăştinoase (*Mentha aquatica).* — Et. nec.

IZMEÁNĂ s.f. v. **izmană.**

IZMENEÁLĂ, *izmeneli,* s.f. (Fam.) Purtare, atitudine afectată, lipsită de seriozitate, pretenţioasă; fandoseală, sclifoseală. F Strâmbătură, grimasă. — **Izmeni** + suf. *-eală.*

IZMENÍ, *izmenesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A se purta fără naturaleţe, cu mofturi; a se fandosi. **2.** A se uita urât, a se strâmba (la cineva), a se schimonosi, a face mutre. — Din sl. **izmĕniti** „a schimba".

IZMENÍT, -Ă, *izmeniţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Fam.) (Om) afectat, fandosit, mofturos. — V. **izmeni.**

IZNOÁVĂ, *iznoave,* s.f. (Pop.) **1.** Lucru nou, noutate; născocire. G Loc. adv. *De iznoavă* = din nou, de la capăt, încă o dată. **2.** Poznă, glumă, ghiduşie; minciună, scornitură. — Din sl. **izŭ nova** „din nou".

IZOBÁR, -Ă, *izobari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre procesele sau transformările unui sistem fizic) Care are loc la o presiune constantă. G *Linie (*sau *curbă) izobară* (şi substantivat, f.) = linie care uneşte pe o hartă, pe o diagramă etc. punctele cu aceeaşi presiune. **2.** Adj., s.m. (Fiecare dintre atomii) care au aceeaşi masă atomică, dar care diferă prin numărul atomic şi se găsesc în căsuţe diferite ale tabloului periodic al elementelor. — Din fr. **isobare.**

IZOBÁTĂ, *izobate,* s.f. (Geogr.) Linie care uneşte, pe o hartă, punctele cu aceeaşi adâncime faţă de o suprafaţă de referinţă (lac, mare, ocean). — Din fr. **isobathe.**

IZOCLÍNĂ, *izocline,* s.f. Linie care uneşte, pe o hartă, punctele care au aceeaşi înclinaţie magnetică. — Din fr. **isocline.**

IZOCÓR, -Ă, *izocori, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre procesele sau transformările sistemelor fizice) Care are loc la un volum constant. **2.** S.f. Curbă care reprezintă pe o diagramă o transformare izocoră (**1**). — Din fr. **isochore.**

IZOCRÓN, -Ă, *izocroni, -e,* adj. (Despre procesele sau transformările de stare fizică sau chimică) Care are durată egală. — Din fr. **isochrone.**

IZODINÁMIC, -Ă, *izodinamici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are aceeaşi componentă orizontală a câmpului magnetic. **2.** S.f. Linie care trece prin punctele de egală intensitate a componentei orizontale a câmpului magnetic pământesc. — Din fr. **isodynamique.**

IZOÉDRIC, -Ă, *izoedrici, -ce,* adj. (Despre corpuri geometrice) Care are toate feţele egale. — Din fr. **isoédrique.**

IZOGÁM, -Ă, *izogami, -e,* adj. (Biol.; despre organisme inferioare sau plante) Care prezintă fenomenul de izogamie. — Din fr. **isogame.**

IZOGAMÍE s.f. (Biol.) Formă primitivă de înmulţire sexuată, în care cei doi gameţi care participă la fecundare sunt asemănători din punct de vedere morfologic. — Din fr. **isogamie.**

IZOGEOTÉRM, -Ă, *izogeotermi, -e,* adj., s.f. (Geol.) **1.** Adj. (Despre puncte din interiorul Pământului) Care au aceeaşi temperatură. **2.** S.f. Linie care uneşte punctele terestre cu aceeaşi temperatură medie a solului; geoizotermă. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **isogéotherme.**

IZOGLÓSĂ, *izoglose,* s.f. Linie care marchează, pe o hartă lingvistică, limitele răspândirii unui fenomen fonetic, lexical sau morfologic. [Var.: **isoglósă** s.f.] — Din fr. **isoglosse.**

IZOGÓN, -Ă, *izogoni, -e,* adj., s.f. (Figură geometrică) cu (două) unghiuri egale. — Din fr. **isogone.**

IZOHIÉTĂ, *izohiete,* s.f. Linie care uneşte, pe hărţile climatice, punctele cu aceeaşi cantitate de precipitaţii căzute într-o anumită perioadă de timp. [Pr.: *-hi-e-*] — Din fr. **isohyète.**

IZOLÁ, *izolez,* vb. I. **1.** Tranz. A despărţi cu totul; a separa unul de altul; *spec.* a despărţi un bolnav contagios de oamenii sănătoşi, pentru a evita contagiunea. **2.** Tranz. A împiedica transmiterea căldurii, a frigului, a umezelii, a zgomotului etc. dintr-un mediu (sau corp) în altul; a separa un corp prin care trece curentul electric de alt corp bun conducător de electricitate. **3.** Refl. A se îndepărta de societate, de semeni; a sta retras, departe de alţii; a se retrage, a se închista. — Din fr. **isoler.**

IZOLÁNT, -Ă, *izolanţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat, m.) Care izolează (**2**), care are proprietatea de a izola. **2.** (În sintagma) *Limbă izolantă* = limbă care nu are afixe şi în care raportul dintre cuvinte este determinat de ordinea cuvintelor, de accent etc. — Din fr. **isolant.**

IZOLÁRE, *izolări,* s.f. Acţiunea de *a (se) izola* şi rezultatul ei; despărţire, separare. F (Med.) Măsură cu caracter profilactic prin care se interzice unui bolnav contagios de a veni în contact cu alte persoane. — V. **izola.**

IZOLÁT, -Ă, *izolaţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Separat; *p. ext.* îndepărtat; retras. F Situat la distanţă (unul de altul); răzleţ. F Care constituie o excepţie. *Un caz izolat.* — V. **izola.**

IZOLATÓR, -OÁRE, *izolatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care izolează. **2.** S.n. Corp, material rău conducător de electricitate sau de căldură; piesă fabricată dintr-un astfel de material, care serveşte la izolare. — Din fr. **isolateur.**

IZOLÁŢIE, *izolaţii,* s.f. Faptul de a izola (**2**); (concr.) strat de material izolant aşezat între două medii sau între două sisteme fizice. — Din fr. **isolation.**

IZOLAŢIONÍSM s.n. Opinie sau atitudine politică dusă de o ţară care se opune participării statului respectiv la soluţionarea problemelor vieţii politice internaţionale. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **isolationnisme.**

IZOLAŢIONÍST, -Ă, *izolaţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Partizan) al izolaţionismului. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **izolationniste.**

IZOMÉR, -Ă, *izomeri, -e,* adj., s.m. (Substanţă, combinaţie, nucleu atomic) care prezintă izomerie. — Din fr. **isomère.**

IZOMERÍE s.f. Proprietate a unor substanţe cu aceeaşi compoziţie chimică de a avea însuşiri diferite, datorită modului diferit de aşezare a atomilor în moleculă. — Din fr. **isomérie.**

IZOMERIZÁ, pers. 3 *izomerizează,* vb. I. Refl. (Despre substanţe chimice) A se transforma într-un izomer în urma unei reacţii sau prin acţiunea unui agent fizic. — Din fr. **isomériser.**

IZOMERIZÁRE, *izomerizări,* s.f. Acţiunea de *a se izomeriza* şi rezultatul ei. — V. **izomeriza.**

IZOMÉTRIC, -Ă, *izometrici, -ce,* adj. De mărime egală. — Din fr. **isométrique.**

IZOMETRÍE, *izometrii,* s.f. Însuşirea, faptul de a fi izometric. — Din fr. **isométrie,** germ. **izometrie.**

IZOMÓRF, -Ă, *izomorfi, -e,* adj., s.f. (Substanţă) care prezintă izomorfism; (cristal) asemănător ca formă. — Din fr. **isomorphe.**

IZOMORFÍE s.f. Izomorfism (**2**). — Din fr. **isomorphie.**

IZOMORFÍSM s.n. **1.** Relaţie, corespondenţă între două obiecte, fenomene etc. care au aceeaşi structură; identitate de structură. **2.** Proprietate a substanţelor cu compoziţie chimică diferită, dar cu structură înrudită, de a se prezenta în aceleaşi forme structurale cristalografice; izomorfie. **3.** Termen întrebuinţat de unii lingvişti structuralişti pentru a denumi paralelismul de structură dintre silabă, cuvânt şi propoziţie sau frază. — Din fr. **isomorphisme.**

IZOPÓD, *izopode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee care au un segment toracic unit cu capul şi şapte segmente toracice libere, fiecare cu câte o pereche de picioare identic conformate; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **isopode.**

IZOPRÉN, *izopreni,* s.m. Hidrocarbură nesaturată prin a cărei polimerizare se obţine cauciucul. — Din fr. **isoprène.**

IZOTÉRM, -Ă, *izotermi, -e,* adj. (Despre transformările sistemelor fizico-chimice) Care se produce la o temperatură constantă. G *Linie izotermă* (şi substantivat, f.) = linie care uneşte pe o hartă geografică punctele terestre cu aceeaşi temperatură medie a aerului, a apei sau a solului într-o anumită perioadă. *Curbă izotermă* (şi substantivat, f.) = curbă care uneşte, pe o diagramă, punctele cu aceeaşi temperatură ale unui proces fizico-chimic. — Din fr. **isotherme.**

IZOTIPÍE s.f. Proprietate a unor substanţe chimice de a cristaliza în aceleaşi forme, fără a forma cristale mixte. — Din fr. **isotypie.**

IZOTÓP, *izotopi,* s.m. Atom sau nucleu atomic care are acelaşi număr de ordine ca şi alt atom ori nucleu atomic, dar care diferă de acesta prin masa atomică. — Din fr. **isotope.**

IZOTRÓP, -Ă, *izotropi, -e,* adj. (Despre corpuri, substanţe etc.; adesea substantivat, m.) Care are proprietăţi independente de direcţia în spaţiu. F (Despre materiale) Care are, pe toate direcţiile, aceleaşi proprietăţi mecanice. — Din fr. **isotrope.**

IZOTROPÍE s.f. Proprietate a unui corp de a fi izotrop. — Din fr. **isotropie.**

IZVÓD, *izvoade,* s.n. (Înv.) **1.** Însemnare; listă; registru (de cheltuieli), foaie (de zestre); catalog. **2.** Manuscris; text. F Document. **3.** Concept, plan; model. — Din sl. **izvodŭ.**

IZVODÍ, *izvodesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A crea, a face, a inventa. F (Rar) A descoperi. **2.** Tranz. A alcătui, a compune, a redacta; a scrie. **3.** Refl. A se contura, a apărea, a lua fiinţă. — Din sl. **izvoditi** „a extrage, a traduce".

IZVODÍRE, *izvodiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) izvodi* şi rezultatul ei. — V. **izvodi.**

IZVODITÓR, *izvoditori,* s.m. (Înv.) Cronicar; *p. gener.* scriitor, autor. — **Izvodi** + suf. *-tor.*

IZVÓR, *izvoare,* s.n. **1.** Apă subterană care iese sau ţâşneşte la suprafaţa pământului; fântână. **2.** Loc de unde izvorăşte la suprafaţa pământului un izvor (**1**), o apă curgătoare; începutul unui râu; obârşie. **3.** Sursă de lumină sau de căldură. **4.** Fig. Lucru din care provine ceva; origine (a unui lucru); sursă. **5.** Document, text original (istoric, ştiinţific). — Din sl. **izvorŭ.**

IZVORÁŞ, *izvoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *izvor* (**1**). — **Izvor** + suf. *-aş.*

IZVORÎ, pers. 3 *izvorăşte,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre apă) A ieşi, a ţâşni din pământ; *p. ext.* (despre ape curgătoare) a-şi începe cursul, a-şi avea obârşia. F Fig. (Despre lacrimi, sânge etc.) A începe să curgă cu putere; a şiroi. F Fig. A ieşi la iveală; a apărea dintr-odată; a răsări. **2.** Fig. A lua

naştere, a-şi avea sursa, obârşia; a rezulta, a proveni, a se trage. — Din **izvor.**

Î, *î,* s.m. **1.** A douăsprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală închisă, nerotunjită, din seria medială). [Pl. şi: (**1,** n) *î-uri*].

ÎÎ interj. (Pop. şi fam.) Cuvânt folosit pentru a exprima o aprobare, un consimţământ; da. – Onomatopee.

ÎMBARCÁ, *îmbárc,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) urca pe o navă pentru o călătorie pe apă; *p. gener.* a (se) urca în orice fel de mijloc de transport pentru a călători. — Din fr. **embarquer.**

ÎMBARCÁRE, *îmbarcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbarca* şi rezultatul ei. — V. **îmbarca.**

ÎMBĂIÁ, *îmbăiez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) scălda sau a (se) spăla (în baie), a face baie; a (se) feredui. [Pr.: *-bă-ia*] — **În** + **baie[1].**

ÎMBĂIERÁ, *îmbáier,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) lega cu băieri, a (se) prinde în băieri. F Tranz. Fig. A lega, a îmbina. [Pr.: *-bă-ie-*. — Var.: (reg.) **îmbăirá** vb. I] — **În** + **baieră.**

ÎMBĂIERÁT, -Ă, *îmbăieraţi, -te,* adj. Legat cu băieri; atârnat cu o baieră. [Pr.: *-bă-ie-*. — Var.: (reg.) **îmbăirát, -ă** adj.] — V. **îmbăiera.**

ÎMBĂIÉRE, *îmbăieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbăia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-bă-ie-*] — V. **îmbăia.**

ÎMBĂIRÁ vb. I v. **îmbăiera.**

ÎMBĂIRÁT, -Ă adj. v. **îmbăierat.**

ÎMBĂLÁ, *îmbălez,* vb. I. Tranz. A umple de bale; a umezi cu salivă; *spec.* a muia cu salivă firul de tors în timpul torsului manual. F Fig. A folosi cuvinte vulgare (la adresa cuiva). — **În** + **bale.**

ÎMBĂLÁRE, *îmbălări,* s.f. Faptul de *a îmbăla.* — V. **îmbăla.**

ÎMBĂLÁT, -Ă, *îmbălaţi, -te,* adj. Plin de bale; muiat cu salivă. F Fig. (Despre cuvinte, expresii) Trivial. — V. **îmbăla.**

ÎMBĂLĂTÚRĂ, *îmbălături,* s.f. Faptul de a fi ud de bale sau de salivă; urmă, pată de salivă. F Fig. Ocară, înjurătură, vulgaritate. — **Îmbăla** + suf. *-ătură.*

ÎMBĂLSĂMÁ, *îmbălsămez,* vb. I. Tranz. **1.** (Despre flori, parfumuri; la pers. 3) A impregna aerul cu miros plăcut (şi pătrunzător); a parfuma, a înmiresma, a miresma. **2.** A conserva un cadavru prin introducerea în artere a unor substanţe chimice; bălsăma. [Var.: (rar) **îmbălsămí** vb. IV] — **În** + **balsam.** Cf. it. i m b a l s a m a r e , fr. e m b a u m e r .

ÎMBĂLSĂMÁRE, *îmbălsămări,* s.f. Acţiunea de *a îmbălsăma.* — V. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMÁT, -Ă, *îmbălsămaţi, -te,* adj. **1.** Care are şi răspândeşte un miros plăcut; în care s-a răspândit un miros plăcut, plin de miresme; parfumat, înmiresmat, miresmat. **2.** (Despre cadavre) Care este impregnat cu anumite substanţe pentru a împiedica sau pentru a întârzia putrefacţia; care este conservat prin îmbălsămare; bălsămat. [Var.: (rar) **îmbălsămít, -ă** adj.] — V. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMÍ vb. IV v. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMÍT, -Ă adj. v. **îmbălsămat.**

ÎMBĂRBĂTÁ, *îmbărbătez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) insufla bărbăţie, curaj; a (se) încuraja. — **În** + **bărbat.**

ÎMBĂRBĂTÁRE, *îmbărbătări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbărbăta;* încurajare. — V. **îmbărbăta.**

ÎMBĂRBĂTÁT, -Ă, *îmbărbătaţi, -te,* adj. Căruia i s-a insuflat curaj, bărbăţie; încurajat. — V. **îmbărbăta.**

ÎMBĂRBĂTÁTÓR, -OÁRE, *îmbărbătători, -oare,* adj. Care îmbărbătează. — **Îmbărbăta** + suf. *-tor.*

ÎMBĂTÁ, *îmbăt,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. (fact.) A ajunge sau a face pe cineva să ajungă în starea de beţie, a (se) ameţi cu băutură; a (se) chercheli, a (se) aghesmui. G Expr. *A (se) îmbăta lulea* (sau *tun, turtă, criţă)* = a (se) îmbăta foarte tare. *A (se) îmbăta cu apă rece* (sau *chioară)* = a (se) amăgi, a (se) înşela. F Tranz. P. anal. (Despre mirosuri puternice) A produce o stare asemănătoare cu beţia; a ameţi. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) încânta, a (se) ameţi, a (se) tulbura. — Lat. ***imbibitare** (<*bibitus* „beat").

ÎMBĂTÁRE s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) îmbăta* şi rezultatul ei; ameţeală. **2.** Fig. Tulburare adâncă (şi plăcută); încântare. — V. **îmbăta.**

ÎMBĂTÁT, -Ă, *îmbătaţi, -te,* adj. **1.** (Rar) Beat. **2.** Fig. Ameţit (de plăcere, de dorinţe); încântat; fericit. — V. **îmbăta.**

ÎMBĂTĂTÓR, -OÁRE, *îmbătători, -oare,* adj. **1.** (Rar; despre băuturi alcoolice) Care îmbată. F (Curent; despre arome, miresme) Care ameţeşte, care tulbură mintea; ameţitor. **2.** Fig. Care farmecă, încântă; deosebit de plăcut; încântător. – **Îmbăta** + suf. *-ător.*

ÎMBĂTRÂNÍ, *îmbătrânesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A deveni bătrân. F Tranz. fact. A face pe cineva să devină bătrân (provocându-i supărări, griji etc.). F Tranz. fact. A face pe cineva să pară mai bătrân decât este în realitate, a-i da înfăţişare bătrânicioasă. **2.** (Despre materiale) A-şi schimba în mod lent structura şi proprietăţile caracteristice (prin degradare); a se învechi. — **În** + **bătrân.**

ÎMBĂTRÂNÍRE s.f. Faptul de *a îmbătrâni;* trecere treptată spre bătrânețe. F Spec. (Tehn.) Tratament aplicat unor materiale sau unor produse spre a le da mai repede calitatea de vechime. — V. **îmbătrâni.**

ÎMBĂTRÂNÍT, -Ă, *îmbătrâniți, -te,* adj. Care a devenit bătrân; cu înfățișare de bătrân. — V. **îmbătrâni.**

ÎMBĂȚOȘÁ, *îmbățoșez,* vb. I. Refl. (Fam.) A deveni inflexibil, rigid, aspru. — **În** + **bățos.**

ÎMBĂȚOȘÁRE, *îmbățoșări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbățoșa* și rezultatul ei. — V. **îmbățoșa.**

ÎMBĂȚOȘÁT, -Ă, *îmbățoșați, -te,* adj. Care a devenit rigid, inflexibil. — V. **îmbățoșa.**

ÎMBÂCSEÁLĂ, *îmbâcseli,* s.f. Starea a ceea ce este îmbâcsit. — **Îmbâcsi** + suf. *-eală.*

ÎMBÂCSÍ, *îmbâcsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) umple, a (se) înțesa de praf, de murdărie sau de miasme. F Refl. (Despre aer) A deveni înăbușitor. **2.** Tranz. (Reg.) A umple ceva, îndesând sau înghesuind. — **În** + **bâcsi** (reg. „a umple, a ticsi, a îndesa", et. nec.).

ÎMBÂCSIRE s.f. Acțiunea de *a (se) îmbâcsi.* — V. **îmbâcsi.**

ÎMBÂCSÍT, -Ă, *îmbâcsiți, -te,* adj. **1.** Care este plin, înțesat de praf, de murdărie sau de miasme. **2.** (Reg.) Care este umplut peste măsură; îndesat. — V. **îmbâcsi.**

ÎMBÂRLIGÁ, pers. 3 *îmbârlígă,* vb. I. Tranz. (Despre animale) A-și îndoi coada în formă de arc și a și-o îndrepta în sus; a bârliga. — **În** + **bârliga.**

ÎMBÂRLIGÁT, -Ă, *îmbârligați, -te,* adj. (Despre coada sau coarnele unor animale) Care este îndoit în formă de arc și, de obicei, îndreptat în sus. — V. **îmbârliga.**

ÎMBELȘUGÁ, *îmbelșughez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face pământul să rodească, să devină îmbelșugat. — **În** + **belșug.**

ÎMBELȘUGÁRE s.f. Belșug; abundență, îndestulare. [Var.: (reg.) **îmbielșugáre** s.f.] — V. **îmbelșuga.**

ÎMBELȘUGÁT, -Ă, *îmbelșugați, -te,* adj. Care are din abundență cele trebuincioase. F Care există din belșug, din abundență. [Var.: (reg.) **îmbielșugát, -ă** adj.] — V. **îmbelșuga.**

ÎMBI, -E num. col. (Înv.) Amândoi, ambii. — Lat. ***ambi, ambae.**

ÎMBIÁ, *îmbii,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A (se) îndemna (stăruitor) să facă sau să primească ceva; a (se) invita, a (se) pofti. F Refl. (Rar) A se lăsa poftit. F Tranz. Fig. A atrage. [Pr. *-bi-a*] — Lat. ***inviare.**

ÎMBIÁT s.n. Îmbiere. [Pr. *-bi-at*] — V. **îmbia.**

ÎMBIBÁ, *îmbíb,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) pătrunde, a (se) impregna de un lichid, de un gaz etc. F Tranz. Fig. (Rar) A face să fie pătruns de o idee, de o teorie etc.; a îndoctrina. — Din fr. **imbiber,** lat. **imbibere.**

ÎMBIBÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îmbiba* și rezultatul ei. — V. **îmbiba.**

ÎMBIELȘUGÁRE s.f. v. **îmbelșugare.**

ÎMBIELȘUGÁT, -Ă adj. v. **îmbelșugat.**

ÎMBIÉRE, *îmbieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbia* și rezultatul ei; poftire, invitație, îndemn stăruitor; îmbiat. [Pr. *-bi-e-*] — V. **îmbia.**

ÎMBIETÓR, -OÁRE, *îmbietori, -oare,* adj. Care îmbie; ademenitor, ispititor, atrăgător; încântător. [Pr. *-bi-e-*] — **Îmbia** + suf. *-tor.*

ÎMBIETÚRĂ, *îmbieturi,* s.f. (Rar) Faptul de a îmbia; îndemn, invitație. [Pr. *-bi-e-*] — **Îmbia** + suf. *-tură.*

ÎMBINÁ, *îmbín,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) lega, a (se) uni, a (se) împreuna, a (se) asocia pentru a realiza un tot; a (se) îngemăna. — Lat. ***imbinare.**

ÎMBINÁRE, *îmbinări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) îmbina* și rezultatul ei; unire într-un tot; împreunare, împletire, îngemănare. F (Concr.) Ansamblu rezultat în urma unirii, împreunării sau asocierii mai multor elemente. **2.** Loc unde se realizează o îmbinare (**1**). — V. **îmbina.**

ÎMBINÁT, -Ă, *îmbinați, -te,* adj. Care este unit cu altul într-un tot, care formează un tot; împreunat, îngemănat. — V. **îmbina.**

ÎMBLÁ vb. I v. **umbla.**

ÎMBLĂCÍ vb. IV v. **îmblăti.**

ÎMBLĂCÍU, *îmblăcie,* s.n. (Înv.) Unealtă agricolă rudimentară, formată dintr-o prăjină lungă la capătul căreia sunt legate un băț gros mobil și mai multe curele, cu care se lovesc spicele de cereale sau păstăile de legume pentru a li se scoate boabele. [Acc. și: *îmblắciu*] — Cf. î m b l ă t i.

ÎMBLĂNÍ, *îmblănesc,* vb. IV. Tranz. A căptuși cu blană un obiect de îmbrăcăminte; a blănui. — **În** + **blană.**

ÎMBLĂNÍRE s.f. Acțiunea de *a îmblăni.* — V. **îmblăni.**

ÎMBLĂNÍT, -Ă, *îmblăniți, -te,* adj. (Despre îmbrăcăminte) Căptușit cu blană. — V. **îmblăni.**

ÎMBLĂTÍ, *îmblătesc,* vb. IV. (Înv.) Tranz. A bate cu îmblăciul cerealele, plantele cu păstăi etc. pentru a le scoate semințele. F Fig. A bate rău pe cineva; a ciomăgi. [Var.: (reg.) **îmblăcí** vb. IV] — Cf. sl. m l a t ĭ t ĭ.

ÎMBLĂTÍRE, *îmblătiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a îmblăti;* îmblătit. — V. **îmblăti.**

ÎMBLĂTÍT s.n. (Înv.) Îmblătire; *p. ext.* timpul când se face îmblătirea. [Var.: (reg.) **umblăcít** s.n.] — V. **îmblăti.**

ÎMBLĂTITÓR, -OÁRE, *îmblătitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care îmblătește. — **Îmblăti** + suf. *-tor.*

ÎMBLÂNZÍ, *îmblânzesc,* vb. IV. Tranz. A deprinde un animal (sălbatic) să se supună omului, să trăiască în apropierea (și în folosul) omului; a domestici. F Tranz. și refl. A face sau a deveni (mai) blând; a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) calma, a (se) potoli. F Refl. Fig. (Despre furtună, vânt etc.) A scădea în intensitate; a se domoli. — **În** + **blând.**

ÎMBLÂNZÍRE s.n. Acțiunea de *a (se) îmblânzi* și rezultatul ei. — V. **îmblânzi.**

ÎMBLÂNZÍT, -Ă, *îmblânziți, -te,* adj. (Despre animale) Deprins să se supună omului și să trăiască în apropierea lui; domesticit. — V. **îmblânzi.**

ÎMBLÂNZITÓR, -OÁRE, *îmblânzitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu îmblânzirea animalelor sălbatice dând reprezentații publice, mai ales la circ. — **Îmblânzi** + suf. *-tor.*

ÎMBLET s.n. v. **umblet.**

ÎMBOBOCÍ, pers. 3 *îmbobocește,* vb. IV. Intranz. (Despre plante) A face boboci; (despre muguri) a începe să se desfacă. — **În** + **boboc.**

ÎMBOBOCÍRE s.f. Acțiunea de *a îmboboci* și rezultatul ei. — V. **îmboboci.**

ÎMBOBOCÍT, -Ă, *îmbobociți, -te,* adj. (Despre plante) Care are boboci; (despre flori) care este în stadiul de boboc; (despre muguri) care este pe cale să se desfacă. — V. **îmboboci.**

ÎMBOBOROJÍ vb. IV v. **îmbolboji.**

ÎMBODOLÍ, *îmbodolesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) înfofoli. — Et. nec.

ÎMBODOLÍT, -Ă, *îmbodoliți, -te,* adj. (Reg.) Înfofolit. — V. **îmbodoli.**

ÎMBOGĂȚÍ, *îmbogățesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină bogat; a (se) înavuți, a (se) înstări. **2.** Tranz. și refl. A (se) adăuga noi elemente unui bun material sau spiritual, a face să devină sau a deveni mai numeros, mai cuprinzător, mai complex; a (se) dezvolta, a (se) mări. — **În** + **bogat.**

ÎMBOGĂȚÍRE, *îmbogățiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbogăți* și rezultatul ei. — V. **îmbogăți.**

ÎMBOGĂȚÍT, -Ă, *îmbogățiți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care a acumulat bogății; bogat. **2.** (Despre lucruri concrete sau noțiuni abstracte) Care a devenit mai numeros, mai cuprinzător, mai complex; dezvoltat. — V. **îmbogăți.**

ÎMBOLBOJÍ, *îmbolbojesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A înfășura. [Var.: **îmboborojí** vb. IV] — Et. nec.

ÎMBOLDÍ, *îmboldesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A împunge un animal cu prăjina, cu bățul, cu nuiaua sau, *p. ext.,* a lovi un animal cu bățul, cu nuiaua pentru a-l îndemna la mers, la tras. **2.** Tranz. Fig. A îndemna, a împinge pe cineva la o acțiune; a stimula. **3.** Refl. recipr. și tranz. A (se) lovi cu coatele, a(-și) da ghionți sau brânci; a (se) îmbrânci. — **În** + **bold.**

ÎMBOLDÍRE, *îmboldiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmboldi* și rezultatul ei; *fig.* îndemn, stimul, imbold. — V. **îmboldi.**

ÎMBOLDITÓR, -OÁRE, *îmbolditori, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care îmboldește, îndeamnă, stimulează la acțiune. **2.** Fig. (Despre vorbe) Care înțeapă; caustic, înțepător, usturător. — **Îmboldi** + suf. *-tor.*

ÎMBOLNĂVÍ, *îmbolnăvesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină bolnav. — **În** + **bolnăvi.**

ÎMBOLNĂVÍRE s.f. Faptul de *a (se) îmbolnăvi.* — V. **îmbolnăvi.**

ÎMBRĂCÁ, *îmbrác,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A(-și) acoperi corpul cu veșminte. F Refl. A purta haine de un anumit fel, de o anumită calitate etc. **2.** A-și procura sau a procura cuiva hainele trebuincioase. **3.** A (se) acoperi, a (se) înveli. F Tranz. A înfășa perna sau plapuma. F Tranz. A înveli cu hârtie, cu material plastic etc. coperțile unei cărți, ale unui caiet etc. F Tranz. A fereca icoane, bijuterii etc. în aur sau în argint. F Tranz. Fig. A învălui, a ascunde (adevărata înfățișare, adevăratul aspect etc.). — Lat. ***imbracare** *(< braca* „pantaloni").

ÎMBRĂCÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îmbrăca* și rezultatul ei; îmbrăcat[1]. — V. **îmbrăca.**

ÎMBRĂCÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) îmbrăca;* îmbrăcare. — V. **îmbrăca.**

ÎMBRĂCÁT[2], -Ă, *îmbrăcați, -te,* adj. (Despre oameni) Cu corpul acoperit de haine; înveșmântat. — V. **îmbrăca.**

ÎMBRĂCĂMÍNTE, (**3**) *îmbrăcăminți,* s.f. **1.** Totalitatea obiectelor care îmbracă corpul omenesc (excepând încălțămintea); veșminte, haine, straie. **2.** Hârtie, material plastic etc. cu care sunt învelite copertele unui caiet, ale unei cărți etc. **3.** Strat de material cu care se acoperă o piesă sau o construcție pentru a o izola, pentru a o proteja etc. [Gen.: *îmbrăcămintei, îmbrăcămínții*] — **Îmbrăca** + suf. *-ăminte.*

ÎMBRĂȚIȘÁ, *îmbrățișez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) cuprinde, a (se) înlănțui cu brațele, a (se) strânge în brațe (în semn de afecțiune). F Tranz. Fig. A înconjura din toate părțile; a învălui. **2.** Tranz. Fig. A cuprinde dintr-o aruncătură de ochi. F A include, a cuprinde în sfera preocupărilor. **3.**

Tranz. Fig. A-și însuși o idee, o doctrină, o concepție. F A se consacra unei profesii. F A cuprinde, a conține. [Var.: (reg.) **îmbrățoșá** vb. I] — **În** + **brățiș** (reg.).

ÎMBRĂȚIȘÁRE, *îmbrățișări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbrățișa* și rezultatul ei; cuprindere în brațe; *p. ext.* mângâiere. [Var.: (reg.) **îmbrățoșáre** s.f.] — V. **îmbrățișa.**

ÎMBRĂȚOȘÁ vb. I v. **îmbrățișa.**

ÎMBRĂȚOȘÁRE s.f. v. **îmbrățișare.**

ÎMBRÂNCEÁLĂ, *îmbrânceli,* s.f. Faptul de *a (se) îmbrânci.* — **Îmbrânci** + suf. *-eală.*

ÎMBRÂNCÍ, *îmbrâncesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (se) împinge cu violență, a(-și) da brânci; a (se) ghionti, a (se) brânci[1]. — **În** + **brâncă.**

ÎMBRÂNCÍRE, *îmbrânciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbrânci* și rezultatul ei. — V. **îmbrânci.**

ÎMBRÂNCITÚRĂ, *îmbrânciturí,* s.f. Faptul de a (se) îmbrânci; împinsătură (violență), ghiont, brânci. — **Îmbrânci** + suf. *-tură.*

ÎMBREBENÁ, *îmbrebenez,* vb. I. Tranz. (Rar) A împodobi o pânză, o cămașă etc. cu flori țesute sau brodate; a înflora. F Refl. A se împodobi cu flori. — **În** + **breabăn.**

ÎMBROBODEÁLĂ, *îmbrobodeli,* s.f. Îmbrobodire; (concr.) obiect care servește la îmbrobodit. — **Îmbrobodi** + suf. *-eală.*

ÎMBROBODÍ, *îmbrobodesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A(-și) acoperi capul cu o broboadă, cu o basma etc. F Fig. A (se) acoperi ca într-un văl; a (se) învălui. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A înșela, a minți pe cineva. — **În** + **broboadă.**

ÎMBROBODÍRE, *îmbrobodiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbrobodi;* îmbrobodeală. — V. **îmbrobodi.**

ÎMBROBODÍT[1] s.n. Îmbrobodire. — V. **îmbrobodi.**

ÎMBROBODÍT[2], -Ă, *îmbrobodiți, -te,* adj. (Despre oameni) **1.** Cu capul acoperit cu o broboadă, cu o basma etc. **2.** Fig. (Fam.) Amăgit, înșelat, păcălit. — V. **îmbrobodi.**

ÎMBUCÁ, *îmbúc,* vb. I. **1.** Tranz. A mânca (în grabă, ce se nimerește); a înghiți ceva dintr-o dată. **2.** Refl. (Despre piese tehnice) A intra cu un capăt în altă piesă pentru a forma împreună un ansamblu; a se îmbina, a se uni. — Lat. ***imbuccare** (< *bucca* „gură").

ÎMBUCÁRE, *îmbucări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbuca.* F (Concr.) Loc unde se îmbucă ceva. — V. **îmbuca.**

ÎMBUCĂTĂȚÍ, *îmbucătățesc,* vb. IV. Tranz. A tăia în bucăți, a face bucăți; a îmbucăți, a fragmenta. — Contaminare între **îmbucăți** și **înjumătăți.**

ÎMBUCĂTĂȚÍRE, *îmbucătățiri,* s.f. Acțiunea de *a îmbucătăți.* — V. **îmbucătăți.**

ÎMBUCĂTĂȚÍT, -Ă, *îmbucătățiți, -te,* adj. Care este divizat în bucăți; fracționat. — V. **îmbucătăți.**

ÎMBUCĂTÚRĂ, *îmbucături,* s.f. **1.** Cantitate dintr-un aliment care poate fi introdusă o dată în gură; înghițitură, dumicat; *p. ext.* mâncare; bucătură. **2.** Loc de asamblare a două țevi, două burlane etc., a unui știft care intră în locașul său etc. — **Îmbuca** + suf. *-ătură.*

ÎMBUCĂȚÍ, *îmbucățesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A îmbucătăți. — **În** + **bucăți.**

ÎMBUCURÁ, *îmbúcur,* vb. I. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) bucura. — **În** + **bucura.**

ÎMBUCURĂTÓR, -OÁRE, *îmbucurători, -oare,* adj. Care bucură, care provoacă bucurie. — **Îmbucura** + suf. *-ător.*

ÎMBUFNÁ, *îmbufnez,* vb. I. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) supăra (tăcând sau încruntându-se); a (se) bosumfla. — **În** + **bufnă.**

ÎMBUFNÁRE s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) îmbufna* și rezultatul ei; bosumflare. — V. **îmbufna.**

ÎMBUFNÁT, -Ă, *îmbufnați, -te,* adj. (Fam.) Supărat, bosumflat. — V. **îmbufna.**

ÎMBUIBÁ, *îmbúib,* vb. I. Refl. și tranz. A mânca și a bea sau a da să mănânce și să bea peste măsură, a (se) ghiftui; a (se) îndopa. — Et. nec.

ÎMBUIBÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îmbuiba* și rezultatul ei; stare de om îmbuibat. — V. **îmbuiba.**

ÎMBUIBÁT, -Ă, *îmbuibați, -te,* adj. Ghiftuit cu mâncare și băutură. — V. **îmbuiba.**

ÎMBUJORÁ, *îmbujorez,* vb. I. Refl. (Despre obraji) A se înroși, a se aprinde (ca un bujor); (despre oameni) a se înroși la față. F Tranz. fact. (Rar) A face să se înroșească. — **În** + **bujor.**

ÎMBUJORÁRE, *îmbujorări,* s.f. Acțiunea de *a se îmbujora.* — V. **îmbujora.**

ÎMBUJORÁT, -Ă, *îmbujorați, -te,* adj. (Despre obraji) Roșu, aprins (ca bujorul); (despre oameni) care are obrajii roșii; aprins[2]. — V. **îmbujora.**

ÎMBULZEÁLĂ, *îmbulzeli,* s.f. Îngrămădire de oameni (rar, de obiecte); înghesuială; aglomerație. — **Îmbulzi** + suf. *-eală.*

ÎMBULZÍ, *îmbulzesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se îngrămădi în număr mare, a se înghesui în dezordine; a se buluci. **2.** Tranz. A face pe cineva să stea înghesuit, a vârî pe cineva sau ceva într-un spațiu strâmt, neîncăpător, aglomerat; a înghesui. F (Despre o mulțime) A înghesui pe cineva din toate părțile. F Fig. A năpădi pe cineva cu stăruințele, cu insistențele. — **În** + **bulz.**

ÎMBULZÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) îmbulzi* și rezultatul ei. — V. **îmbulzi.**

ÎMBULZÍT, -Ă, *îmbulziți, -te,* adj. Care se îngrămădește, se înghesuie; învălmășit. — V. **îmbulzi.**

ÎMBUMBÁ, *îmbúmb,* vb. I. Tranz. (Reg.) A încheia un nasture, petrecându-l prin cheotoare; a încheia în nasturi un obiect de îmbrăcăminte. [Var.: **îmbumbiá** vb. I] — **În** + **bumb.**

ÎMBUMBIÁ vb. I v. **îmbumba.**

ÎMBUNÁ, *îmbunez,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să devină (mai) bun. F Tranz. și refl. A (se) îmblânzi. F Tranz. și refl. A face pe cineva să-și uite sau a-și uita un necaz; a (se) împăca, a (se) liniști. [Prez. ind. și: *îmbún*] — **În** + **bun.**

ÎMBUNÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îmbuna;* potolire, liniștire. F (Înv.) Lingușire. — V. **îmbuna.**

ÎMBUNÁT, -Ă, *îmbunați, -te,* adj. Împăcat, calmat; (rar) blând, binevoitor. — V. **îmbuna.**

ÎMBUNĂTĂȚÁ vb. I v. **îmbunătăți.**

ÎMBUNĂTĂȚÍ, *îmbunătățesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face ca ceva să devină sau a deveni mai bun, a face să capete sau a căpăta o valoare sau o calitate superioară; a (se) ameliora, a (se) îndrepta. [Var.: (înv.) **îmbunătățá** vb. I] — **În** + **bunătate.**

ÎMBUNĂTĂȚÍRE, *îmbunătățiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbunătăți* și rezultatul ei; ameliorare, îndreptare. — V. **îmbunătăți.**

ÎMBUNĂTĂȚÍT, -Ă, *îmbunătățiți, -te,* adj. Care a devenit mai bun, care a dobândit o calitate superioară. — V. **îmbunătăți.**

ÎMBURGHEZÍ, *îmburghezesc,* vb. IV. Refl. A deveni burghez; a căpăta deprinderi de burghez; a se burghezi. — **În** + **burghez.**

ÎMBURGHEZÍRE s.f. Faptul de *a se îmburghezi.* — V. **îmburghezi.**

ÎMBURGHEZÍT, -Ă, *îmburgheziți, -te,* adj. Devenit burghez; cu obiceiuri de burghez. — V. **îmburghezi.**

ÎMBURUIENÁT, -Ă, *îmburuienați, -te,* adj. (Rar) Plin de buruieni. [Pr.: *-ru-ie-*] — **În** + **buruiană** + suf. *-at.*

ÎMBUȘONÁ, *îmbușonez,* vb. I. Tranz. (Rar) A astupa o sticlă cu un bușon. — **În** + **bușon.**

ÎMBUȘONÁRE, *îmbușonări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a îmbușona* și rezultatul ei. — V. **îmbușona.**

ÎMBUȘONÁT, -Ă, *îmbușonați, -te,* adj. (Rar) Care este astupat cu un bușon. — V. **îmbușona.**

ÎMBUTELIÁ, *îmbuteliez,* vb. I. Tranz. A umple (sub presiune) o butelie, o sticlă, închizând-o apoi ermetic. [Pr.: *-li-a*] — După fr. **embouteiller.**

ÎMBUTELIÉRE, *îmbutelieri,* s.f. Acțiunea de *a îmbutelia* și rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **îmbutelia.**

ÎMPACHETÁ, *împachetez,* vb. I. Tranz. **1.** A face pachet; a strânge, a aduna lucruri într-un sac, într-o ladă etc., a ambala (în vederea transportului). **2.** A pune comprese cu nămol, cu parafină etc. pe o parte bolnavă a corpului. — **În** + **pachet.** Cf. fr. empaqueter.

ÎMPACHETÁRE, *împachetări,* s.f. Acțiunea de *a împacheta* și rezultatul ei. **1.** Ambalare, împachetat. **2.** Învelire cu comprese cu nămol, cu parafină etc. a unei părți bolnave a corpului. — V. **împacheta.**

ÎMPACHETÁT s.n. Împachetare. — V. **împacheta.**

ÎMPAINJINÍT, -Ă adj. v. **împăienjenit.**

ÎMPĂCÁ, *împác,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. recipr. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A restabili raporturi de prietenie, de înțelegere cu cineva; a (se) reconcilia, a (se) împăciui. F Refl. recipr. A se înțelege cu cineva (într-o chestiune bănească), a se învoi, a conveni. F Refl. A se obișnui, a se deprinde cu ceva (de obicei o idee, un gând). **2.** Tranz. A liniști, a potoli, a calma pe cineva mulțumindu-l, dându-i satisfacție. **3.** Refl. recipr. A trăi în bună înțelegere cu cineva; a se învoi, a se îngădui cu cineva. — Lat. ***impacare.**

ÎMPĂCÁRE, *împăcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) împăca* și rezultatul ei; împăciuire, împăcăciune. — V. **împăca.**

ÎMPĂCÁT, -Ă, *împăcați, -te,* adj. Liniștit, mulțumit, satisfăcut. — V. **împăca.**

ÎMPĂCĂCIÚNE, *împăcăciuni,* s.f. (Înv.) Împăcare. — **Împăca** + suf. *-ăciune.*

ÎMPĂCIUÍ, *împăciuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Rar) A convinge pe cineva să facă pace sau a face pace cu cineva; a (se) împăca (**1**). [Pr.: *-ciu-i-*] — **În** + **pace** + suf. *-ui.*

ÎMPĂCIUÍRE, *împăciuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) împăciui* și rezultatul ei; împăcare [Pr.: *-ciu-i-*] — V. **împăciui.**

ÎMPĂCIUÍT, -Ă, *împăciuiți, -te,* adj. (Rar) Împăcat, liniștit. — V. **împăciui.**

ÎMPĂCIUITÓR, -OÁRE, *împăciuitori, -oare,* adj. Care împăciuiește; conciliant. [Pr.: *-ciu-i-*] — **Împăciui** + suf. *-tor.*

ÎMPĂCIUITORÍSM s.n. Atitudine de împăcare, de conciliere a unor divergențe; încercare de aplanare a conflictelor sociale, ideologice etc. F P.

gener. Îngăduinţă exagerată faţă de greşelile cuiva. [Pr.: *-ciu-i-*] — **Împăciuitor** + suf. *-ism.*

ÎMPĂCIUITORÍST, -Ă, *împăciuitoriști, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care manifestă împăciuitorism, care practică împăciuitorismul; conciliator. [Pr.: *-ciu-i-*] — **Împăciuitor** + suf. *-ist.*

ÎMPĂDURÍ, *împăduresc,* vb. IV. Tranz. A planta arbori pentru a forma o pădure. — **În** + **pădure.**

ÎMPĂDURÍRE, *împăduriri,* s.f. Acţiunea de *a împăduri.* — V. **împăduri.**

ÎMPĂDURÍT, -Ă, *împăduriți, -te,* adj. Cu păduri. — V. **împăduri.**

ÎMPĂIÁ, *împăiez,* vb. I. Tranz. A umple cu paie pielea jupuită de pe un animal, spre a-i da acestuia înfăţişarea naturală. [Pr.: *-pă-ia*] — **În** + **paie** (după fr. *empailler).*

ÎMPĂIÁT, -Ă, *împăiați, -te,* adj. (Despre animale) A cărui piele jupuită a fost umplută cu paie pentru a-i da înfăţişarea naturală. [Pr.: *-pă-iat*] — V. **împăia.**

ÎMPĂIEJENÁ vb. I v. **împăienjeni.**

ÎMPĂIEJENÍRE s.f. v. **împăienjenire.**

ÎMPĂIENJENÍ, pers. 3 *împăienjenește,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu pânze de păianjen, a (se) umple cu păienjeniş. **2.** Refl. Fig. (Despre ochi sau vedere) A-şi pierde claritatea, a vedea ca prin sită, ca prin ceaţă; a se înceţoşa. F Tranz. şi refl. A (se) tulbura. [Pr.: *-pă-ien-.* — Var.: (reg.) **împăiejená** vb. I, **împăienjiní, împăinjiní, împăinjení** vb. IV] — **În** + **păianjen.**

ÎMPĂIENJENÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) împăienjeni* şi rezultatul ei; *fig.* tulburare, înceţoşare a vederii. [Pr.: *-pă-ien-.* — Var.: (reg.) **împăinjenire, împăiejenire** s.f.] — V. **împăienjeni.**

ÎMPĂIENJENÍT, -Ă, *împăienjeniți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu fire de păianjen, plin de păienjeniş. **2.** Fig. (Despre ochi) Care nu mai distinge bine obiectele; (despre vedere) lipsit de claritate; înceţoşat. [Pr.: *-pă-ien-.* — Var.: (reg.) **împăinjinít, -ă, împăinjenít, -ă** adj.] — V. **împăienjeni.**

ÎMPĂIENJINÍ vb. IV v. **împăienjeni.**

ÎMPĂIÉRE, *împăieri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a împăia* şi rezultatul ei. **2.** (Rar) Fază de formare a paiului la cereale. — V. **împăia.**

ÎMPĂINJENÍ vb. IV v. **împăienjeni.**

ÎMPĂINJENÍRE s.f. v. **împăienjenire.**

ÎMPĂINJENÍT, -Ă adj. v. **împăienjenit.**

ÎMPĂINJINÍ vb. IV v. **împăienjeni.**

ÎMPĂMÂNTÁ, *împământez,* vb. I. Tranz. A lega fire electrice la pământ. — **În** + **pământ.**

ÎMPĂMÂNTÁRE, *împământări,* s.f. Acţiunea de *a împământa* şi rezultatul ei. — V. **împământa.**

ÎMPĂMÂNTENÍ, *împământenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (În Evul Mediu, în Ţările Române) A acorda cuiva (printr-un act domnesc) calitatea şi drepturile de pământean. **2.** Refl. A se stabili într-un loc, a se integra în viaţa localnicilor. **3.** Tranz. şi refl. Fig. (Despre obiceiuri, idei etc.) A face să prindă sau a prinde rădăcini; a (se) introduce, a (se) generaliza. — **În** + **pământean.**

ÎMPĂMÂNTENÍRE, *împământeniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împământeni* şi rezultatul ei. — V. **împământeni.**

ÎMPĂNÁ, *împănez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce în crestăturile făcute într-o bucată de carne sau în unele legume bucăţele de usturoi, de slănină etc. F Fig. A umple, a înţesa, a împânzi un loc. **2.** (Tehn.) A reduce jocul dintre două sau mai multe obiecte, piese etc., introducând între ele pene de lemn sau de metal. — Lat. ***impinnare** sau **în** + **pană.**

ÎMPĂNÁRE, *împănări,* s.f. Acţiunea de *a împăna* şi rezultatul ei. — V. **împăna.**

ÎMPĂNÁT, -Ă, *împănați, -te,* adj. **1.** (Despre păsări) Acoperit cu pene. F (Înv.; despre săgeţi) Căreia i s-a fixat o pană de pasăre în capătul neascuţit pentru a putea zbura mai uşor la lansare; care este prevăzut cu o pană. F (Reg.) Împodobit cu flori, plin cu flori. **2.** (Despre locuri, terenuri etc.) Plin, înţesat, împânzit. **3.** (Despre carne sau despre unele legume) În care s-au introdus bucăţi de usturoi, de slănină etc. **4.** (Rar; despre obiecte sau unelte formate din bucăţi) Înţepenit, fixat cu o pană de lemn sau de metal. [Var.: (înv.) **împenát, -ă** adj.] — V. **împăna.**

ÎMPĂPURÍ, *împăpuresc,* vb. IV. (Pop.) Tranz. A astupa cu papură interstiţiile unui vas cu doage. — **În** + **papură.**

ÎMPĂRÁT, *împărați,* s.m. Suveran (absolut) al unui imperiu. F Fig. Stăpân, conducător. — Lat. **imperator.**

ÎMPĂRĂTEÁSĂ, *împărătese,* s.f. **1.** Soţie de împărat sau femeie care conduce un imperiu. **2.** Plantă erbacee agăţătoare, veninoasă, cu flori albe-verzui *(Bryonia alba).* F (Bot.; reg.) Mutătoare (*Bryonia dioica).* — **Împărat** + suf. *-easă.*

ÎMPĂRĂTÉSC, -EÁSCĂ, *împărătești,* adj. De împărat, care aparţine împăratului sau împărătesei; imperial; *p. ext.* măreţ, maiestuos. — **Împărat** + suf. *-esc.*

ÎMPĂRĂTÉŞTE adv. Ca împăraţii, în felul împăraţilor; *p. ext.* (pe lângă verbe ca „a trăi", „a mânca", „a dormi" etc.) foarte bine. — **Împărat** + suf. *-eşte.*

ÎMPĂRĂTÍŢĂ, *împărătițe,* s.f. (Pop.) Împărăteasă (tânără). F Fată de împărat. — **Împărat** + suf. *-iţă.*

ÎMPĂRĂŢÍ, *împărățesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. şi pop.) A domni ca împărat. — Din **împărat.**

ÎMPĂRĂŢÍE, *împărăţii,* s.f. **1.** Ţară condusă de un împărat; imperiu. G *Împărăția cerului* = rai. **2.** Faptul de a împărăţi; stăpânire. **3.** (Înv.) Împărat; sultan. G Expr. *Împărăția-ta* (sau *-voastră),* formulă de adresare către un împărat. — **Împărat** + suf. *-ie.*

ÎMPĂRECHEÁ vb. I v. **împerechea.**

ÎMPĂRECHÉRE s.f. v. **împerechere.**

ÎMPĂROŞÁ, *împăroșez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) acoperi cu păr. — **În** + **păros.**

ÎMPĂROŞÁT, -Ă, *împăroșați, -te,* adj. (Rar) Plin de păr, acoperit cu păr. — V. **împăroşa.**

ÎMPĂRTĂŞÁNIE, *împărtășanii,* s.f. (Bis.) Cuminecătură. — **Împărtăşi** + suf. *-anie.*

ÎMPĂRTĂŞÍ, *împărtășesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (Bis.) A da sau a lua împărtăşanie; a (se) cumineca, a (se) griji. **2.** Tranz. A accepta punctul de vedere al cuiva, a fi de acord cu... **3.** Tranz. A împărţi cu cineva ceva; a avea parte de acelaşi lucru ca şi altcineva. F Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „din") A se face părtaş la ceva, a lua parte la ceva; a primi din..., a se înfrupta din... **4.** Tranz. A comunica, a destăinui cuiva un gând, o idee etc. — **În** + **părtaş.**

ÎMPĂRTĂŞÍRE, *împărtășiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împărtăşi* şi rezultatul ei; cuminecare; comunicare, destăinuire. — V. **împărtăşi.**

ÎMPĂRŢEÁLĂ, *împărțeli,* s.f. Faptul de a împărţi ceva. F Spec. (Jur.) Împărţire a unor bunuri prin acord între părţi sau prin lege; partaj. — **Împărţi** + suf. *-eală.*

ÎMPĂRŢÍ, *împárt,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) separa în părţi, a (se) despărţi în grupuri; a (se) diviza, a (se) divide. F Tranz. (Rar) A clasifica. F Tranz. (Aritm.) A efectua operaţia de împărţire a unui număr prin altul, a face o împărţire. **2.** Tranz. A da mai multor persoane câte (o parte din) ceva; a repartiza, a distribui. G Expr. *A nu avea ce împărți* sau *a nu avea nimic de împărțit* (cu cineva) = a nu avea nici o legătură, nimic comun (cu cineva). F Refl. A se răspândi, a se împrăştia. **3.** Tranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A împărtăşi ceva cu cineva. — Lat. **impartire.**

ÎMPĂRŢÍRE, *împărțiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împărţi* şi rezultatul ei. F (Aritm.) Operaţie prin care se determină de câte ori un număr se cuprinde în altul. — V. **împărţi.**

ÎMPĂRŢÍT, -Ă, *împărțiți, -te,* adj. **1.** Care este separat în părţi, despărţit în grupuri; divizat. **2.** Răspândit, împrăştiat. — V. **împărţi.**

ÎMPĂRŢITÓR, *împărțitori,* s.m. **1.** (Înv.) Factor poştal, poştaş. **2.** (Aritm.) Număr prin care se împarte deîmpărţitul; divizor. — **Împărţi** + suf. *-tor.*

ÎMPĂTIMÁ vb. I v. **împătimi.**

ÎMPĂTIMÍ, *împătimesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face pe cineva să sufere, a provoca cuiva dureri. [Var.: **împătimá** vb. I] — **În** + **patimă.**

ÎMPĂTIMÍRE s.f. (Rar) Iubire, pasiune adâncă. — V. **împătimi.**

ÎMPĂTIMÍT, -Ă, *împătimiți, -te,* adj. (Rar) Pătimaş. — V. **împătimi.**

ÎMPĂTRÍ, *împătresc,* vb. IV. Tranz. A mări de patru ori; a cvadrupla. — **În** + **patru.**

ÎMPĂTRÍT, -Ă, *împătriți, -te,* adj. Care este de patru ori mai mare, cvadruplu. — V. **împătri.**

ÎMPĂTURÁ vb. I v. **împături.**

ÎMPĂTURÁRE s.f. v. **împăturire.**

ÎMPĂTURÁT, -Ă adj. v. **împăturit.**

ÎMPĂTURÍ, *împăturesc,* vb. IV. Tranz. A strânge o pătură, o haină, o pânză, o hârtie etc. prin îndoirea de mai multe ori. [Var.: **împătură** vb. I] — **În** + **pătură.**

ÎMPĂTURÍRE, *împăturiri,* s.f. Acţiunea de *a împături.* [Var.: **împăturáre** s.f.] — V. **împături.**

ÎMPĂTURÍT, -Ă, *împăturiți, -te,* adj. (Despre pânză, hârtie etc.) Strâns prin îndoire repetată. [Var.: **împăturát, -ă** adj.] — V. **împături.**

ÎMPĂUNÁ, *împăunez,* vb. I. Refl. A se făli, a se mândri, a se fuduli. [Pr.: *-pă-u-*] — **În** + **păun** (după fr. *pavaner).*

ÎMPĂUNÁRE, *împăunări,* s.f. Acţiunea de *a se împăuna.* [Pr.: *-pă-u-*] — V. **împăuna.**

ÎMPĂUNÁT, -Ă, *împăunați, -te,* adj. **1.** (Rar) Împodobit cu pene (de păun). **2.** Mândru, înfumurat. [Pr.: *-pă-u-*] — V. **împăuna.**

ÎMPÂCLÍ, *împâclesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se acoperi cu pâclă, a căpăta un aspect tulbure; a-şi pierde claritatea. — **În** + **pâclă.**

ÎMPÂCLÍT, -Ă, *împâcliți, -te,* adj. Acoperit cu pâclă; întunecat, mohorât. — V. **împâcli.**

ÎMPÂNZÍ, *împânzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi (ca o pânză) o întindere de loc. F A tulbura, a împăienjeni privirea. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întinde, a (se) răspândi. — **În** + **pânză.**

ÎMPÂNZÍRE, *împânziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împânzi* și rezultatul ei. — V. **împânzi.**

ÎMPÂNZÍT, -Ă, *împânziți, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Care a devenit tulbure; care și-a pierdut claritatea; împăienjenit. F Fig. (Despre o mulțime) Răspândit pe o mare întindere. — V. **împânzi.**

ÎMPÂSLÍ, *împâslesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre tricotaje de lână) A deveni îndesat ca pâsla, a căpăta aspect de pâslă. G Tranz. *Împâslește dimia.* **2.** Tranz. (Despre păr sau barbă) A acoperi fața, crescând des (ca pâsla). — **În** + **pâslă.**

ÎMPÂSLÍRE s.f. Faptul de *a (se) împâsli.* — V. **împâsli.**

ÎMPÂSLÍT, -Ă, *împâsliți, -te,* adj. Care a devenit des ca pâsla, cu aspect de pâslă; (despre păr) des și încâlcit (ca pâsla). — V. **împâsli.**

ÎMPÂSLITÚRĂ, *împâslituri,* s.f. (Rar) Țesătură cu aspect de pâslă. — **Împâsli** + suf. *-tură.*

ÎMPELIȚÁ vb. I. v. **împeliță.**

ÎMPELIȚÁT, -Ă adj. v. **împeliță.**

ÎMPENÁT, -Ă adj. v. **împănat.**

ÎMPERECHEÁ, *împerechez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) uni pentru a forma o pereche; a (se) asocia. **2.** Tranz. A potrivi perechile de animale în vederea montei. F Refl. recipr. A săvârși actul sexual; a se împreuna. [Var.: (reg.) **împărecheá** vb. I] — **În** + **pereche.**

ÎMPERECHEÁT, -Ă, *împerecheați, -te,* adj. Împreunat, unit, asociat (în perechi). — V. **împerechea.**

ÎMPERECHÉRE, *împerecheri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împerechea* și rezultatul ei. [Var.: (reg.) **împărechére** s.f.] — V. **împerechea.**

ÎMPESTRIȚÁ, *împestrițez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face pestriț. — **În** + **pestriț.**

ÎMPESTRIȚÁRE, *împestrițări,* s.f. Acțiunea de *a (se) împestrița* și rezultatul ei. — V. **împestrița.**

ÎMPESTRIȚÁT, -Ă, *împestrițați, -te,* adj. Care a devenit pestriț; amestecat. — V. **împestrița.**

ÎMPESTRIȚĂTÚRĂ, *împestrițături,* s.f. Amestecătură de culori, *p. ext.* de elemente străine, eterogene; împestrițare, pestrițătură. — **Împestrița** + suf. *-ătură.*

ÎMPETICÁT, -Ă, *împeticați, -te,* adj. (Rar) Cu petice; peticit[2]. — **În** + **petic** + suf. *-at.*

ÎMPEȚÍ, *împețesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A peți. — Din [a merge, a se duce, a veni etc.] **în pețit.**

ÎMPEȚÍT s.n. (Pop.) Pețit. — V. **împeți.**

ÎMPIEDECÁ vb. I v. **împiedica.**

ÎMPIEDECÁRE s.f. v. **împiedicare.**

ÎMPIEDECÁT, -Ă adj. v. **împiedicat.**

ÎMPIEDECĂTÓR, -OÁRE adj. v. **împiedicător.**

ÎMPIEDICÁ, *împiédic,* vb. I. **1.** Refl. A se lovi (cu piciorul) de ceva sau de cineva care stă în cale (și a cădea); a se poticni. G Expr. *A se împiedica în picioare* = a se împletici. *A i se împiedica* (cuiva) *limba* = a nu putea articula bine sunetele. *A se împiedica la vorbă* = a gângăvi. F Fig. A da mereu peste ceva sau peste cineva care supără, stinghерește. **2.** Tranz. A pune unui animal piedică la picioare, a-i lega picioarele ca să nu poată fugi. F A înfrâna roțile unui vehicul (pentru a-l face să meargă greu). F A pune piedica de siguranță la mecanismul armelor de foc. **3.** Tranz. Fig. A opri, a ține în loc pe cineva sau ceva; a se pune în calea cuiva sau a ceva. [Var.: (reg.) **împiedecá** vb. I] — Lat. **impedicare.**

ÎMPIEDICÁRE, *împiedicări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) împiedica* și rezultatul ei. **2.** (Înv. și reg.) Piedică, obstacol. [Var.: (reg.) **împiedecáre** s.f.] — V. **împiedica.**

ÎMPIEDICÁT, -Ă, *împiedicați, -te,* adj. **1.** (Despre animale) Care are picioarele legate (spre a nu putea fugi); (despre vehicule sau despre roțile lor) cu piedică; înțepenit. **2.** Fig. (Despre vorbă sau despre vorbire) Greoi, poticnit, încurcat. [Var.: (reg.) **împiedecát, -ă** adj.] — V. **împiedica.**

ÎMPIEDICĂTÓR, -OÁRE, *împiedicători, -oare,* adj. (Rar) Care împiedică; *fig.* care încurcă. [Var.: (reg.) **împiedecătór, -oáre** adj.] — **Împiedica** + suf. *-ător.*

ÎMPIEGÁT, -Ă s.m. și f. v. **impiegat.**

ÎMPIELIȚÁ, *împielițez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se întrupa, a se încarna. [Var.: (rar) **împeliță** vb. I] — **În** + **peliță** (*= pieliță*).

ÎMPIELIȚÁT, -Ă, *împielițați, -te,* adj. Afurisit, blestemat. G Expr. *Drac împielițat,* se spune despre un copil neastâmpărat, poznaș, obraznic. F (Substantivat, m.; art.) Dracul. [Var.: **împelițắt, -ă** adj.] — V. **împeliță.**

ÎMPIEPTOȘÁ, *împieptoșez,* vb. I. Refl. (Rar) A-și încorda mușchii pieptului; a se opinti (din piept). — **În** + **pieptos.**

ÎMPIETRÍ, *împietresc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. A se preface în piatră. F Refl. A deveni tare ca piatra; a se întări. **2.** Intranz. Fig. A rămâne pe loc, nemișcat; a încremeni, a înlemni, a înmărmuri. F Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină insensibil. — **În** + **piatră.**

ÎMPIETRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) împietri* și rezultatul ei. F Fig. Încremenire, înmărmurire, înlemnire. F Fig. Insensibilitate. — V. **împietri.**

ÎMPIETRÍT, -Ă, *împietriți, -te,* adj. **1.** (În basme) Care a fost prefăcut în piatră; petrificat. **2.** Fig. Nemișcat, încremenit, înlemnit. F Nesimțitor, insensibil. — V. **împietri.**

ÎMPIETRUÍRE, *împietruiri,* s.f. Așezare a unor straturi de pietre sau de pietriș pe partea carosabilă a unui drum; pietruire. — **În** + **pietruire.**

ÎMPILÁ, *împilez,* vb. I. Tranz. A asupri, a oprima. — Et. nec.

ÎMPILÁRE, *împilări,* s.f. Acțiunea de *a împila;* asuprire, oprimare. — V. **împila.**

ÎMPILÁT, -Ă, *împilați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Asuprit, oprimat. — V. **împila.**

ÎMPILĂTÓR, -OÁRE, *împilători, -oare,* adj. (Adesea substantivat, m.) Care împilează; asupritor. — **Împila** + suf. *-ător.*

ÎMPINGĂTÓR, *împingătoare,* s.n. Accesoriu la armele de foc care servește la împinsul proiectilului în țeavă. — **Împinge** + suf. *-tor.*

ÎMPÍNGE, *împíng,* vb. III. **1.** Tranz. A mișca, a urni, a deplasa din loc pe cineva sau ceva, exercitând o apăsare. F Intranz. A se lăsa cu toată greutatea sau puterea spre a urni pe cineva sau ceva din loc. **2.** Tranz. A face să înainteze; a duce, a purta (până departe). F Fig. (Adesea peior.) A ajuta pe cineva să ajungă la o situație (nemeritată). **3.** Tranz. Fig. A îndemna, a îmboldi. **4.** Refl. A se înghesui pentru a putea merge înainte. F Tranz. A îmbrânci. **5.** Tranz. (Înv.) A izgoni, a alunga. F Fig. A nu accepta, a respinge. **6.** Intranz. (Reg.) A cheltui. F Tranz. A plăti. G Expr. *A împinge bani* (cuiva) = a mitui (pe cineva). [Perf. s. *împinsei,* part. *împins*] — Lat. **impingere.**

ÎMPÍNGERE, *împingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împinge* și rezultatul ei. F Forță de apăsare exercitată de un corp asupra altuia. — V. **împinge.**

ÎMPINSĂTÚRĂ, *împinsături,* s.f. (Rar) Ghiont, brânci. — **Împins** (part. lui *împinge)* + suf. *-ătură.*

ÎMPINTENÁ, *împintenez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da pinteni calului. — **În** + **pinten.**

ÎMPINTENÁT, -Ă, *împintenați, -te,* adj. (Rar) Prevăzut cu pinteni. — **În** + **pinten** + suf. *-at.*

ÎMPISTRÍ, *împistresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A împodobi o pânză, o cămașă etc. cu desene, cu motive florale etc. de diverse culori; *spec.* a încondeia ouă de Paști. — Cf. sl. pĭstriti.

ÎMPISTRÍT, -Ă, *împistriți, -te,* adj. (Reg.) Care este împodobit cu desene sau cu flori, cu ornamente de diverse culori și forme; *spec.* încondeiat. — V. **împistri.**

ÎMPLĂTOȘÁ, *împlătoșez,* vb. I. Refl. (Rar) A se îmbrăca, a se înarma cu o platoșă. — **În** + **platoșă.**

ÎMPLĂTOȘÁT, -Ă, *împlătoșați, -te,* adj. (Rar) Îmbrăcat, înarmat cu o platoșă. — V. **împlătoșa.**

ÎMPLÂNTÁ, *implánt,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înfige, a (se) vârî. F Tranz. (Rar) A fixa, a așeza. — Lat. **implantare.**

ÎMPLÂNTÁRE, *împlântări,* s.f. Acțiunea de *a (se) împlânta* și rezultatul ei; înfigere; *p. ext.* fixare, înțepenire. — V. **împlânta.**

ÎMPLE vb. III v. **umple.**

ÎMPLETECÍ vb. IV v. **împletici.**

ÎMPLETECÍT, -Ă adj. v. **împleticit.**

ÎMPLETÍ, *împletesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A reuni, a împreuna mai multe fire, jurubițe etc. **2.** Tranz. A strânge părul în cozi. **3.** Tranz. A lucra diferite obiecte din fire textile răsucite sau toarse ori din nuiele, din flori etc.; *spec.* a face o împletitură din fire de lână, de bumbac etc. prin tricotare cu andrele. F A face colaci din bucăți de aluat. **4.** Refl. recipr. Fig. A se încrucișa, a se întretăia; a se îmbina. **5.** Intranz. (Rar; în expr.) *A împleti din picioare* = a mișca repede din picioare; a dansa. **6.** Tranz. Fig. (Înv.) A unelti, a urzi. — **În** + **pleată** (pl. *plete).*

ÎMPLETICÍ, *împleticesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre picioare) A se lovi, a se împiedica unul de altul în mers; (despre oameni) a merge clătinându-se, împiedicându-se. F P. anal. (Despre limbă) A se încurca în timpul vorbitului; (despre oameni) a articula greu cuvintele. **2.** A se amesteca, a se încurca, a se încălci. F Tranz. și refl. A (se) încolăci. [Var.: (reg.) **împletecí** vb. IV] — Et. nec.

ÎMPLETICÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) împletici* și rezultatul ei. — V. **împletici.**

ÎMPLETICÍT, -Ă, *împleticiți, -te,* adj. **1.** (Despre picioare, despre pas sau despre mers) Împiedicat, poticnit; (despre oameni) care merge șovăind, clătinându-se. F (Despre limbă) Care articulează greu cuvintele. **2.** Amestecat, încurcat, încâlcit. F (Despre vorbă, gând) Greu de înțeles, confuz. [Var.: (reg.) **împletecít, -ă** adj.] — V. **împletici.**

ÎMPLETÍRE, *împletiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împleti* și rezultatul ei; împletit[1]. F Fig. Amestec, încurcătură, încâlceală. — V. **împleti.**

ÎMPLETÍT[1] s.n. Împletire. — V. **împleti.**

ÎMPLETÍT[2]**, -Ă,** *împletiți, -te,* adj. **1.** (Despre fire, jurubițe etc.) Reunit, încrucișat cu altele într-un anumit fel; (despre obiecte) lucrat din fire de lână, bumbac, cânepă etc. sau din nuiele, flori etc., dispuse într-un anumit fel. **2.** (Despre păr) Strâns în cozi, făcut cozi. **3.** (Adesea fig.) Încrucișat, încolăcit. — V. **împleti.**

ÎMPLETITÓR, -OÁRE, *împletitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care împletește din răchită, nuiele etc. diferite obiecte. — **Împleti** + suf. *-tor.*

ÎMPLETITÚRĂ, *împletituri,* s.f. Fel de a împleti. F (Concr.) Produs obținut prin împletire. — **Împleti** + suf. *-tură.*

ÎMPLINÍ, *împlinesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A atinge vârsta de... **2.** Refl. (Despre timp sau măsuri de timp) A ajunge la soroc, a se scurge, a trece în întregime, a expira. F (Rar; despre noțiuni de cantitate) A ajunge la numărul, la suma dorită, indicată, necesară. **3.** Tranz. A face să fie plin sau întreg; a întregi, a completa. G Expr. *A-și împlini somnul* = a dormi suficient. **4.** Refl. (Despre ființe) A se dezvolta; a se îngrășa. F Fig. A se desăvârși. **5.** Tranz. și refl. A aduce sau a ajunge la îndeplinire, a (se) realiza, a (se) îndeplini. **6.** Tranz. A achita, a plăti. F (Înv. și reg.) A obliga pe un datornic să plătească banii datorați. **7.** Tranz. (Reg.; în expr.) *A o împlini (cu cineva)* = a o păți (cu cineva), v. *păți.* (Refl.) *I s-a împlinit* = i s-a înfundat, v. *înfunda.* — Lat. ***implenire** (< *plenus)* sau **în** + **plini** (înv. „împlini" < *plin).*

ÎMPLINÍRE, *împliniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împlini* și rezultatul ei. — V. **împlini.**

ÎMPLINÍT, -Ă, *împliniți, -te,* adj. **1.** (Despre noțiuni de timp) Întreg, complet. **2.** (Despre oameni) Bine făcut, proporționat. F Durduliu, grăsuț. — V. **împlini.**

ÎMPODOBÍ, *împodobesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) găti, a(-și) pune podoabe. F Tranz. A garnisi, a orna. F Tranz. Fig. (Rar) A da culoare, relief (prin adăugarea unei podoabe); a agrementa. — **În** + **podoabă.**

ÎMPODOBÍRE, *împodobiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împodobi;* decorare, înfrumusețare; (concr.) podoabă, ornament. — V. **împodobi.**

ÎMPODOBÍT, -Ă, *împodobiți, -te,* adj. Care este gătit, căruia i s-au pus podoabe. F Înfrumusețat. — V. **împodobi.**

ÎMPONCIȘÁ, *împoncișez,* vb. I. (Înv.) **1.** Refl. recipr. A veni în conflict cu cineva sau cu ceva, a fi în dezacord; a se contrazice. **2.** Tranz. A înfige un obiect ascuțit; a împlânta. — **În** + **ponciș.**

ÎMPONCIȘÁRE, *împoncișări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) împoncișa* și rezultatul ei; conflict; împotrivire. [Var.: **împuncișáre** s.f.] — V. **împoncișa.**

ÎMPONCIȘÁT, -Ă, *împoncișați, -te,* adj. (Înv.) Așezat ponciș; încrucișat. — V. **împoncișa.**

ÎMPOPORÁ, *împoporez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A popula un teritoriu. — **În** + **popor.**

ÎMPOPORÁRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a împopora;* populare. — V. **împopora.**

ÎMPOPOȚÁ, *împopoțez,* vb. I. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) împopoțona. — Et. nec.

ÎMPOPOȚONÁ, *împopoțonez,* vb. I. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) găti cu (prea) multe podoabe (de prost gust); a (se) înzorzona, a (se) împopoța, a (se) înțoțona. — Et. nec.

ÎMPOPOȚONÁRE s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) împopoțona* și rezultatul ei; înzorzonare. — V. **împopoțona.**

ÎMPOPOȚONÁT, -Ă, *împopoțonați, -te,* adj. Împodobit în mod exagerat și de obicei cu lucruri, cu podoabe de prost gust; înzorzonat, înțoțonat. — V. **împopoțona.**

ÎMPOTMOLÍ, *împotmolesc,* vb. IV. Refl. A se înțepeni în nămol, în nisip etc.; a se îngloda, a se înnămoli. F (Despre albia unei ape curgătoare) A se înnămoli, a se îngusta din cauza aluviunilor. F Fig. A nu putea fi dus până la capăt, soluționat, rezolvat. — **În** + **potmol.**

ÎMPOTMOLÍRE, *împotmoliri,* s.f. Acțiunea de *a se împotmoli* și rezultatul ei; înnămolire. — V. **împotmoli.**

ÎMPOTRÍVA prep. (Construit cu gen.) Contra, în contra, în ciuda. F (Rar) Către, spre. F (Înv.) În fața. — Din **împotrivă.**

ÎMPOTRÍVĂ adv. În contra, contrar. G Expr. *A fi* (sau *a sta, a se pune* etc.) *împotrivă* = a se împotrivi, a rezista. *A zice* (sau *a răspunde, a vorbi* etc.) *împotrivă* = a contrazice. F (Rar) În față. [Var.: (reg.) **împrotívă** adv.] — **În** + **potrivă.**

ÎMPOTRIVEÁLĂ, *împotriveli,* s.f. (Rar) Faptul de *a se împotrivi;* împotrivire, opoziție, rezistență. — **Împotrivi** + suf. *-eală.*

ÎMPOTRIVÍ, *împotrivesc,* vb. IV. Refl. A nu fi de acord, a sta, a fi, a se pune împotrivă; a se opune. — Din **împotrivă.**

ÎMPOTRIVÍRE, *împotriviri,* s.f. Acțiunea de *a se împotrivi* și rezultatul ei; opoziție, rezistență, opunere, împotriveală. — V. **împotrivi.**

ÎMPOTRIVÍT, -Ă, *împotriviți, -te,* adj. (Înv., rar) Opus, contrar. — V. **împotrivi.**

ÎMPOTRIVITÓR, -OÁRE, *împotrivitori, -oare,* s.m. și f., adj. (Înv.) (Persoană) care se opune, care este împotrivă; *p. ext.* dușman. [Var.: **împrotivitór, -oáre** s.m. și f., adj.] — **Împotrivi** + suf. *-tor.*

ÎMPOVĂRÁ, *împovărez,* vb. I. Tranz. și refl. A pune o povară pe cineva sau a lua asupra sa o povară, a (se) încărca din greu; a (se) îngreuna. — **În** + **povară.**

ÎMPOVĂRÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) împovăra.* — V. **împovăra.**

ÎMPOVĂRÁT, -Ă, *împovărați, -te,* adj. Încărcat cu o povară; îngreunat. F Fig. Copleșit de tristețe, tulburat de frământări sufletești. — V. **împovăra.**

ÎMPOVĂRĂTÓR, -OÁRE, *împovărători, -oare,* adj. Care împovărează; copleșitor. — **Împovăra** + suf. *-ător.*

ÎMPRĂȘTIÁ, *împrăștii,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să plece sau să fugă ori a pleca, a fugi în toate părțile; a (se) risipi, a (se) răspândi, a (se) răzleți. F P. anal. A (se) risipi prin cădere, prin rupere, prin răsturnare. F Tranz. Fig. A face să dispară gândurile, a risipi o stare sufletească (apăsătoare). **2.** Refl. (Despre lichide) A se răspândi, a se difuza. F Tranz. și refl. P. gener. (Adesea fig.) A (se) întinde, a (se) difuza, a (se) răspândi. [Pr.: *-ti-a*] — **În** + **prăștie.**

ÎMPRĂȘTIÁT, -Ă, *împrăștiați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Distrat, zăpăcit; dezordonat, dezorganizat. **2.** (Despre lucruri) Aflat în dezordine, risipit. [Pr.: *-ti-at*] — V. **împrăștia.**

ÎMPRĂȘTIÉRE, *împrăștieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împrăștia;* risipire, răspândire. [Pr.: *-ti-e-*] — V. **împrăștia.**

ÎMPRĂȘTIETÓR, -OÁRE, *împrăștietori, -oare,* adj. **1.** (Rar) Care împrăștie; care difuzează. **2.** (Înv.) Risipitor. [Pr.: *-ti-e-*] — **Împrăștia** + suf. *-tor.*

ÎMPREJMUÍ, *împrejmuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune, a așeza un gard, pietre etc. de jur-împrejurul unui loc pentru a-l delimita de rest; a îngrădi. F Fig. A înconjura, a împresura. — **În** + **preajmă** + suf. *-ui.*

ÎMPREJMUÍRE, *împrejmuiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a împrejmui;* împrejmuit[1]. **2.** (Concr.) Îngrăditură; gard. **3.** (Înv.) Împrejurime. — V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUÍT[1] s.n. Faptul de *a împrejmui;* împrejmuire (**1**). — V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUÍT[2]**, -Ă,** *împrejmuiți, -te,* adj. (Despre locuri, terenuri etc.) Care este închis de jur împrejur (cu gard); îngrădit. — V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUITÓR, -OÁRE, *împrejmuitori, -oare,* adj. Care împrejmuiește. F Înconjurător. [Pr.: *-mu-i-*] — **Împrejmui** + suf. *-tor.*

ÎMPREJÚR adv. În (sau pe) locul înconjurător; în jur. G Loc. adv. *(De) jur-împrejur* = din (sau în) toate părțile, în jur. G Expr. *(La) stânga-mprejur!* comandă (militară) de întoarcere înapoi prin învârtire de 180° spre stânga. — **În** + **pre** + **jur.**

ÎMPREJURÁ, *împréjur,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A ocoli de jur-împrejur, a cuprinde din toate părțile; a înconjura. F (Reg.) A lega un obiect cu o sfoară etc. trecută împrejur; a încinge. — Lat. pop. **inpergyrare** sau din **împrejur.**

ÎMPREJURÁRE, *împrejurări,* s.f. Situație în care se află cineva; circumstanță; întâmplare. G Loc. adv. *După împrejurări* = potrivit situației; de la caz la caz. — V. **împrejura.**

ÎMPREJURÍME, *împrejurimi,* s.f. Locul sau ținutul dimprejur; preajmă, vecinătate, împrejmuire (**3**). — **Împrejur** + suf. *-ime.*

ÎMPREJÚRUL prep. (Construit cu gen.; arată spațiul înconjurător în raport cu cineva sau cu ceva) În jurul... *Se adunase lume împrejurul casei.* — Din **împrejur.**

ÎMPRESURÁ, *împresór,* vb. I. Tranz. **1.** A înconjura din toate părțile; a încadra (**4**). F A cuprinde cu brațele, cu mâinile; a îmbrățișa. **2.** A încercui pentru a prinde, a cuceri etc. **3.** (Înv.) A deposeda pe cineva în mod abuziv. [Prez. ind. și: *împrésur*] — Probabil lat. ***impressoriare** (< *pressorium).*

ÎMPRESURÁRE, *împresurări,* s.f. Acțiunea de *a împresura* și rezultatul ei. — V. **împresura.**

ÎMPRESURÁT, -Ă, *împresurați, -te,* adj. Cuprins din toate părțile; învăluit, năpădit. — V. **împresura.**

ÎMPREUNÁ, *împreunez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) aduna la un loc; a (se) uni, a (se) îmbina. F Tranz. (Rar) A întruni, a cumula. **2.** Refl. recipr. și tranz. fact. A săvârși sau a face să săvârșească actul sexual; a (se) împerechea. [Pr.: *-pre-u-*. — Prez. ind. și: (reg.) *împreún*] — Din **împreună.**

ÎMPREUNÁRE, *împreunări,* s.f. Acțiunea de *a (se) împreuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-pre-u-*] — V. **împreuna.**

ÎMPREUNÁT, -Ă, *împreunați, -te,* adj. Care este unit cu altul (într-un tot); îmbinat; încheiat[2]. [Pr.: *-pre-u-*] — V. **împreuna.**

ÎMPREÚNĂ adv. La un loc; laolaltă, depreună, delaolaltă. — **În** + **preună** (< *pre* + *una).*

ÎMPRICINÁ, *împricinez,* vb. I. Refl. recipr. (Pop.) A găsi pricină de judecată (cu cineva); a se judeca cu cineva. — **În** + **pricină.**

ÎMPRICINÁT, -Ă, *împricinați, -te,* adj., s.m. și f. (Om) care este implicat, acuzat într-un proces; (om) care este parte într-un proces. — V. **împricina.**

ÎMPRIETENÍ, *împrietenesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni prieten cu cineva sau a face pe cineva prieten cu altcineva. [Pr.: *-pri-e-*. — Var.: (reg.) **împrietiní** vb. IV] — **În** + **prieten.**

ÎMPRIETENÍRE s.f. Faptul de *a (se) împrieteni.* [Pr.: *-pri-e-*] — V. **împrieteni.**

ÎMPRIETINÍ vb. IV v. **împrieteni.**

ÎMPRIMĂVĂRÁ, pers. 3 *împrimăvărează,* vb. I. Refl. impers. A se face primăvară. — **În** + **primăvară.**

ÎMPROPRIETĂRÍ, *împroprietăresc,* vb. IV. Tranz. (Despre stat) A atribui cuiva drepturi de proprietate asupra unui teren agricol, a unui lot de casă, a unui imobil etc. [Pr.: *-pri-e-*] — **În** + **proprietar.**

ÎMPROPRIETĂRÍRE, *împroprietăriri,* s.f. Acțiunea de *a împroprietări* și rezultatul ei. [Pr.: *-pri-e-*] — V. **împroprietări.**

ÎMPROSPĂTÁ, *împrospătez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să fie din nou proaspăt, prin schimbare, prin înlocuire. **2.** Tranz. și refl. A (se) reînnoi. F A (se) înviora. — **În** + **proaspăt.**

ÎMPROSPĂTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) împrospăta* și rezultatul ei; înnoire, înviorare. — V. **împrospăta.**

ÎMPROSPĂTÁT, -Ă, *împrospătați, -te,* adj. Înnoit; înviorat. — V. **împrospăta.**

ÎMPROȘCÁ, *împróșc,* vb. I. Tranz. **1.** A împrăștia apă sau noroi stropind în toate părțile; (adesea fig.) a stropi pe cineva cu apă, cu noroi etc. F Spec. (Tehn.) A împrăștia sub presiune un lichid sau o pulbere pe suprafața unui obiect. **2.** A arunca întruna, a zvârli fără încetare în toate părțile proiectile, pietre etc.; a arunca cu ceva asupra cuiva. — Cf. bg. p r ă s k a m, sb. p r s k a t i.

ÎMPROȘCÁRE, *împroșcări,* s.f. Acțiunea de *a împroșca;* stropire; împroșcătură (**1**). — V. **împroșca.**

ÎMPROȘCĂTÚRĂ, *împroșcături,* s.f. **1.** Împroșcare. **2.** (Concr.) Urmă lăsată prin împroșcare; stropitură, pată. — **Împroșca** + suf. *-ătură.*

ÎMPROTÍVĂ adv. v. **împotrivă.**

ÎMPROTIVITÓR, -OÁRE s.m. și f., adj. v. **împotrivitor.**

ÎMPRUMÚT, *împrumuturi,* s.n. **1.** Faptul de a (se) împrumuta; (concr.) obiect sau sumă de bani împrumutată. G Loc. adj. *De împrumut* = care este împrumutat G Loc. vb. *A da* (sau *a lua) cu împrumut* = a împrumuta (**1**). G Expr. *A fi* (sau *a părea*) *ca de împrumut* = a nu i se potrivi cuiva. **2.** Cuvânt, construcție lexicală etc. luată din altă limbă. *Împrumut lingvistic.* — Lat. **in promutuum.**

ÎMPRUMUTÁ, *împrumút,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A da cuiva sau a lua de la cineva un bun care urmează să fie restituit. **2.** A adopta cuvinte, obiceiuri etc.; *p. ext.* a imita. — Lat. ***impromutare** sau din **împrumut.**

ÎMPRUMUTÁRE s.f. Acțiunea de *a împrumuta* și rezultatul ei. — V. **împrumuta.**

ÎMPRUMUTÁT, -Ă, *împrumutați, -te,* adj. Care este luat sau dat cu împrumut. F (Despre cuvinte, obiceiuri etc.) Care este din altă limbă sau de la alt popor. F Imitat. — V. **împrumuta.**

ÎMPRUMUTĂTÓR, -OÁRE, *împrumutători, -oare,* s.m. și f. Persoană care împrumută sau de la care se împrumută ceva. — **Împrumuta** + suf. *-ător.*

ÎMPUIÁ, *împuiez,* vb. I. Tranz. (Fam.; în expr.) *A împuia capul* (sau *urechile) cuiva* = a face să intre în mintea cuiva o idee, insistând asupra ei; a ameți pe cineva cu vorbăria. [Pr.: *-pu-ia.* — Prez. ind. și: (reg.) *împúi*] — **În** + **pui.**

ÎMPUNCIȘÁRE s.f. v. **împoncișare.**

ÎMPUNGÁCI, -CE, *împungaci, -ce,* adj. (Reg., despre vite cornute) Împungător (**2**). — **Împunge** + suf. *-aci.*

ÎMPUNGĂTÓR, -OÁRE, *împungători, -oare,* adj. (Reg.) **1.** Care împunge, care are vârful ascuțit. F Fig. (Despre ochi, privire) Pătrunzător, scrutător. F Fig. (Despre vorbe) Înțepător, mușcător. **2.** (Despre vite cornute) Care are năravul de a lovi cu coarnele, care împunge (**2**); împungaci. — **Împung** (prez. ind. al lui *împunge)* + suf. *-ător.*

ÎMPÚNGE, *împúng,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) înțepa. F Tranz. A îmboldi un animal. F Tranz. Fig. A ironiza, a persifla. **2.** Tranz. A lovi cu coarnele. [Perf. s. *împunsei,* part. *împuns*] — Lat. **impungere.**

ÎMPÚNGERE, *împungeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împunge* și rezultatul ei; înțepare. — V. **împunge.**

ÎMPUNSĂTÚRĂ, *împunsături,* s.f. **1.** Împungere cu acul, la cusături; *p. ext.* locul unde a pătruns acul (sau vârful ascuțit al altui obiect). F Înțepătură (**1**). *Degete pline de împunsături.* **2.** Fig. Înțepătură (**2**). — **Împuns** (part. lui *împunge)* + suf. *-ătură.*

ÎMPUPÍ, *împupesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A îmboboci; a înmuguri. — **În** + **pup**[1]. Cf. sb. p u p i t i „a îmboboci”.

ÎMPUPÍT, -Ă, *împupiți, -te,* adj. (Reg.) Îmbobocit; înmugurit. — V. **împupi.**

ÎMPURPURÁ, *împúrpurez,* vb. I. Refl. A se înroși în obraji (de emoție). [Prez. ind. și: *împúrpur*] — **În** + **purpură.**

ÎMPURPURÁRE, *împurpurări,* s.f. Acțiunea de *a se împurpura* și rezultatul ei. — V. **împurpura.**

ÎMPUȘCÁ, *împúșc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) omorî sau a (se) răni cu proiectilul tras de o armă de foc. G Expr. (Tranz.; fam.) *A împușca francul* = a fi în mare lipsă de bani; a trăi din expediente. **2.** Intranz. A face să iasă prin explozie proiectilul unei arme de foc; *fig.* a produce pocnete (ca cele) de pușcă. G Compus: *împușcă-n-lună* s.m. și f. = om îndrăzneț, dar nesocotit. F A face să explodeze o încărcătură explozivă. **3.** Intranz. și refl. (pers. 3; despre tencuieli) A se degrada (la suprafață) prin umflare, cojire etc.; a se coșcovi, a se scoroji, a se coji. **4.** Tranz. A introduce, cu un aparat special, cuie într-o suprafață betonată. — **În** + **pușcă.**

ÎMPUȘCÁRE, *împușcări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) împușca* și rezultatul ei. **2.** Operație de rupere în bucăți a unei roci prin explodarea încărcăturilor de mină. — V. **împușca.**

ÎMPUȘCÁT, -Ă, *împușcați, -te,* adj. **1.** Care a fost omorât prin împușcare. G (Expr.) *A fugi* (sau *a ieși, a se duce) (ca) împușcat* = a fugi, a se duce repede, glonț. **2.** (Despre tencuieli) Care s-a degradat (la suprafață) prin umflare, cojire etc.; coșcovit, scorojit, cojit. **3.** (Despre pereți de beton) În care s-au introdus, cu un aparat special, cuie. — V. **împușca.**

ÎMPUȘCĂTÚRĂ, *împușcături,* s.f. **1.** Zgomot produs de explozia încărcăturii unei arme de foc; pocnet de pușcă. **2.** Încărcătură explozivă introdusă într-o rocă sau într-un zăcământ de minereu spre a le sfărâma. — **Împușca** + suf. *-ătură.*

ÎMPUTERNICÍ, *împuternicesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva puterea de a face ceva. F (Jur.) A da mandat, a autoriza. **2.** Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A da sau a prinde putere, a(-și) reface forțele, a (se) face mai puternic; a (se) întări. — **În** + **puternic.**

ÎMPUTERNICÍRE, *împuterniciri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a împuternici* și rezultatul ei. F (Jur.) Mandat, procură. **2.** (Rar) Întărire, fortificare. F Intensificare. — V. **împuternici.**

ÎMPUTERNICÍT, -Ă, *împuterniciți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) autorizată a săvârși ceva în numele altcuiva; mandatar. — V. **împuternici.**

ÎMPUȚÍ, *împút,* vb. IV. **1.** Refl. A căpăta miros rău din cauza alterării; a intra în putrefacție. **2.** Tranz. A umple o încăpere, un spațiu cu miros greu (de putrefacție, de murdărie). [Prez. ind. și: *împuțesc*] — **În** + **puți.**

ÎMPUȚICIÚNE, *împuțiciuni,* s.f. **1.** Miros greu; putoare. **2.** (Concr.) Lucru urât mirositor; *p. ext.* murdărie. — **Împuți** + suf. *-ciune.*

ÎMPUȚINÁ, *împuținez,* vb. I. Refl. A se reduce ca număr, ca mărime; a se micșora, a descrește, a diminua, a scădea. G Expr. *A i se împuțina cuiva inima* sau *a se împuțina cu inima* = a se descuraja; a se înfricoșa. — **În** + **puțin.**

ÎMPUȚINÁRE, *împuținări,* s.f. Faptul de *a se împuțina;* reducere, micșorare, descreștere, diminuare, scădere. — V. **împuțina.**

ÎMPUȚINÁT, -Ă, *împuținați, -te,* adj. Care a scăzut ca număr sau ca mărime, care s-a micșorat. F Care a scăzut ca intensitate; care este diminuat; slăbit. — V. **împuțina.**

ÎMPUȚÍT, -Ă, *împuțiți, -te,* adj. **1.** Care a intrat în putrefacție, care miroase urât din cauza alterării. **2.** Murdar, neîngrijit. F (Despre oameni; adesea substantivat) Leneș, trândav. — V. **împuți.**

ÎN prep. **1.** (Indică interiorul spațiului unde are loc o acțiune, unde se află ceva, spre care are loc o mișcare) *Intră în casă.* F (Indică suprafața pe care are loc o acțiune sau spațiul dintre obiecte unde se află ceva, unde se produce o mișcare) *Se suie în pom.* F (Indică obiectul de care atârnă ceva) *Pune-ți haina în cuier.* F (Indică o parte a corpului care este acoperită, îmbrăcată etc.) *Și-a tras ghetele în picioare. Nu sta cu căciula în cap.* F La, în dreptul. *Haină roasă în coate.* **2.** (Indică timpul în care se petrece o acțiune) *În iunie se coc cireșele.* F (Indică intervalul de timp care se scurge de la un anumit moment) După, peste. *Pleci de mâine în două zile.* **3.** (Indică o cauză) Din pricina...; în urma... *Pomul se clătina în vânt. Ochii-i ard în friguri.* **4.** (Indică scopul) *Se duce în pețit.* **5.** (Indică instrumentul, relația) *S-au înțeles în scris.* **6.** (Indică o comparație) În formă de..., ca... *Fumul se ridică în spirală.* **7.** Conform cu..., potrivit cu... *Fiecare în legea lui.* **8.** (Introduce un complement indirect) *Adâncit în gânduri. Casă transformată în muzeu.* — Lat. **in.**

ÎNADÍNS adv. Cu un anumit scop, anume, intenționat. — **În** + **adins.**

ÎNAINTÁ, *înaintez,* vb. I. **1.** Intranz. A merge înainte în spațiu, a se mișca spre cineva sau ceva aflat înainte; a avansa. F Fig. A progresa. **2.** Intranz. A merge înainte în timp; a se desfășura, a se dezvolta. **3.** Tranz. A ridica pe cineva într-o funcție mai importantă; a avansa în grad. F Intranz. A obține o funcție mai importantă, un grad mai mare. **4.** Tranz. A expedia, a trimite, a da un act, o petiție, o lucrare administrativă etc. **5.** Tranz. (Înv.) A avansa o sumă de bani. — Din **înainte.**

ÎNAINTÁRE, *înaintări,* s.f. Acțiunea de *a înainta* și rezultatul ei. F Avansare într-o funcție, într-o demnitate. F (Sport; concr.) Totalitatea înaintașilor (**4**). F Dezvoltare, progres, propășire. — V. **înainta.**

ÎNAINTÁȘ, -Ă, *înaintași, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre animale de tracțiune, mai ales despre cai; adesea substantivat) Înhămat înaintea rotașilor. **2.** Adj. (Rar) Care merge înainte, care este în față. **3.** S.m.

Persoană care, prin activitatea sau prin lucrările sale, a pregătit activitatea altora; precursor. **4.** S.m. (Sport) Jucător din linia de atac a unei echipe de fotbal, rugbi, hochei etc. [Var.: (reg.) **naintáş, -ă** adj.] — **Înainte** + suf. *-aş.*

ÎNAINTÁT, -Ă, *înaintaţi, -te,* adj. **1.** Care este situat în faţă. **2.** Care se detaşează de ceilalţi, situându-se înaintea lor prin cunoştinţele şi prin nivelul său intelectual; care se conduce după concepţia cea mai avansată; progresist. **3.** Avansat în timp; târziu. G *Înaintat în vârstă* = bătrân. — V. **înainta.**

ÎNAÍNTE adv. **I.** (Cu sens local) În faţă. F În locul dintâi, în frunte. F (Cu valoare de interjecţie) Îndemn de a înainta. **II.** (Cu sens temporal) **1.** Mai devreme, mai întâi. G Expr. *Mai înainte* = **a)** mai demult; **b)** mai repede (decât altcineva sau altceva). *De mai înainte* = de mai demult. *Cu... (mai) înainte* sau *(mai) înainte cu...,* arată cât timp a trecut de la întâmplarea de care este vorba. *Înainte vreme* = odinioară. G Compus: *înainte-mergător* s.m. = înaintaş (**3**), precursor; *p. ext.* om cu vederi înaintate. **2.** Mai departe, în continuare. G Expr. *De azi* (sau *aici, acum* etc.) *înainte* = de azi (sau aici, acum etc.) încolo. [Var.: **naínte** adv.] — Lat. **in ab ante.**

ÎNAÍNTEA prep. (Construit cu gen.) **1.** (Cu sens local) În faţa, dinaintea (cuiva sau a ceva). *Înaintea ochilor.* F De faţă cu..., faţă de... **2.** (Cu sens temporal) Anterior, mai devreme decât... — Din **înainte.**

ÎNALBĂSTRÍ vb. IV v. **înălbăstri.**

ÎNÁLT, -Ă, *înalţi, -te,* adj. **1.** Care se ridică mult în sus; foarte ridicat. G *Frunte înaltă* = frunte mare, lată. F (Substantivat, n.) Înălţime. F (Despre fiinţe) De statură mare. F Care se găseşte la înălţime (mare). **2.** (Despre sunete) Ascuţit[2], subţire, acut. **3.** (Despre tensiunea curentului electric, despre presiuni) Care are valoare sau măsură mare. F (Despre frecvenţă) Cu un număr mare de perioade pe unitatea de timp. **4.** Fig. Care este situat pe o treaptă ridicată în scara valorilor sau a importanţei; superior; deosebit, important; distins, măreţ. G *Înaltă fidelitate* = calitate a unor aparate sau sisteme electroacustice de a reda cât mai fidel semnalele sonore (înregistrate); hi-fi. [Var.: **nalt, -ă** adj.] — Lat. **in altum.**

ÎNAMORÁ, *înamorez,* vb. I. Refl. A se îndrăgosti. — **În** + **amor** (după fr. *s'enamourer).*

ÎNAMORÁRE, *înamorări,* s.f. Faptul de *a se înamora;* îndrăgostire. — V. **înamora.**

ÎNAMORÁT, -Ă, *înamoraţi, -te,* adj. **1.** Îndrăgostit. **2.** De dragoste. — V. **înamora.**

ÎNAPÓI adv. **1.** În direcţie contrară înaintării; în spate, îndărăt. G Loc. vb. *A da înapoi* = **a)** a se retrage; **b)** *fig.* a ceda (într-o discuţie) într-o acţiune; **c)** *fig.* a fi în declin, a regresa. F (Înv.; cu trimitere la un pasaj anterior dintr-un text) Mai sus. **2.** La locul de proveniență; în locul unde a fost mai înainte. G Loc. vb. *A da* (ceva) *înapoi* = a restitui; a înapoia. G Expr. *A-şi lua vorba înapoi* = a-şi retrage vorba, făgăduiala făcută; a reveni asupra celor spuse, rectificându-le. **3.** Cu o treaptă îndărăt, într-un loc inferior altora ca valoare. **4.** Mai demult, la o dată anterioară celei prezente. — **În** + **apoi.**

ÎNAPÓIA[1] prep. (Construit cu gen.) În urma, îndărătul cuiva sau a ceva. — Din **înapoi.**

ÎNAPOIÁ[2], *înapoiez,* vb. I. **1.** Tranz. A da înapoi; a restitui. F Refl. A reveni, a se întoarce la locul de unde a plecat. **2.** Refl. şi intranz. Fig. (Înv.) A fi în declin, a regresa; a decădea. [Var.: (reg.) **napoiá** vb. I] — Din **înapoi.**

ÎNAPOIÁT, -Ă, *înapoiaţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are mintea insuficient dezvoltată; arierat. **2.** (Despre persoane, popoare, ţări etc.) Care a rămas în urmă din punct de vedere politic, social, cultural, economic etc. — V. **înapoia[2].**

ÎNAPOIÉRE, *înapoieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înapoia*[2]. G *Înapoiere mintală* = dezvoltare mintală inferioară la un individ, faţă de vârsta pe care o are; insuficientă dezvoltare psihică şi intelectuală a unui individ. — V. **înapoia[2].**

ÎNARIPÁ, *înaripez,* vb. I. Refl. A prinde aripi; a-şi lua avânt; a întraripa. F Tranz. (Poetic) A da avânt, a însufleţi. — **În** + **aripă.**

ÎNARIPÁT, -Ă, *înaripaţi, -te,* adj. Care are aripi, cu aripi; aripat, întraripat. F Fig. Plin de elan, avântat. — V. **înaripa.**

ÎNARMÁ, *înarmez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) procura arme; a (se) pregăti pentru luptă prin înzestrare cu armament; a (se) întrarma, a (se) arma. G Expr. (Refl.) *A se înarma cu răbdare* = a-şi impune răbdare, a aştepta cu stăpânire de sine desfăşurarea faptelor. — **În** + **armă.**

ÎNARMÁRE, *înarmări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înarma.* — V. **înarma.**

ÎNARMÁT, -Ă, *înarmaţi, -te,* adj. (Despre persoane sau despre colectivităţi) Care este înzestrat cu arme; care are arme asupra sa; care este pregătit pentru luptă. G Expr. *Înarmat până în dinţi* (sau *din cap până în picioare)* = foarte bine înarmat. — V. **înarma.**

ÎNAURÁ vb. I v. **înauri.**

ÎNAURÍ, *înauresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A auri. [Pr.: *-na-u-.* — Var.: (reg.) **înaurá** vb. I] — **În** + **aur.**

ÎNAURÍT, -Ă, *înauriţi, -te,* adj. (Pop.) Care este aurit. [Pr.: *-na-u-*] — V. **înauri.**

ÎNAVUŢÍ, *înavuţesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) îmbogăţi (**1**). — **În** + **avut** (după *îmbogăţi).*

ÎNĂBUŞEÁLĂ, *înăbuşeli,* s.f. Zăduf; *p. ext.* aer greu. — **Înăbuşi** + suf. *-eală.*

ÎNĂBUŞÍ, *înắbuş,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A nu mai putea sau a face pe cineva să nu mai poată respira; a (se) sufoca. **2.** Tranz. (Despre buruieni) A împiedica creşterea şi dezvoltarea plantelor; a năpădi. **3.** Tranz. Fig. A potoli, prin violenţă, manifestări, acţiuni sau mişcări sociale; a reprima. F A face să nu se vadă, să nu se audă, să nu se simtă; a ascunde. *Şi-a înăbuşit un oftat.* **4.** Tranz. (În expr.) *A înăbuşi focul* = a stinge focul sau a-l face să ardă mocnit. — **În** + **năbuşi.**

ÎNĂBUŞÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) înăbuşi;* sufocare; *fig.* reprimare. — V. **înăbuşi.**

ÎNĂBUŞÍT, -Ă, *înăbuşiţi, -te,* adj. **1.** (Despre sunete, voce) Fără putere, stins, înecat. **2.** (Despre alimente) Fiert în aburi, cu foarte puţină apă, în vase bine acoperite. — V. **înăbuşi.**

ÎNĂBUŞITÓR, -OÁRE, *înăbuşitori, -oare,* adj. Care înăbuşă (**1**); sufocant, asfixiant. — **Înăbuşi** + suf. *-tor.*

ÎNĂCLĂÍ, *înăclăiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) murdări (cu o substanţă lipicioasă). — **În** + **năclăi.**

ÎNĂCREÁLĂ s.f. (Pop.) Substanţă acră cu care se înăcreşte o mâncare; mâncare acră sau înăcrită. — **Înăcri** + suf. *-eală.*

ÎNĂCRÍ, *înăcresc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) acri; *p. ext.* a (se) strica, a (se) altera; *fig.* (despre oameni) a deveni sau a face pe cineva să devină posac, ursuz. G Expr. (Refl.) *A i se înăcri cuiva de cineva* sau *de ceva* = a-i fi (cuiva) lehamite; a se plictisi, a se sătura de cineva sau de ceva. — **În** + **acru.**

ÎNĂCRÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) înăcri* şi rezultatul ei. — V. **înăcri.**

ÎNĂCRÍT, -Ă, *înăcriţi, -te,* adj. Acrit; *p. ext.* stricat, alterat. F Fig. (Despre oameni) Posac, ursuz. — V. **înăcri.**

ÎNĂDUŞEÁLĂ, *înăduşeli,* s.f. (Reg.) Năduşeală. — **Înăduşi** + suf. *-eală.*

ÎNĂDUŞÍ, *înăduşesc,* vb. IV. Intranz., tranz. şi refl. (Reg.) A (se) năduşi. — **În** + **năduşi.**

ÎNĂDUŞÍT, -Ă, *înăduşiţi, -te,* adj. (Reg.) Năduşit. — V. **înăduşi.**

ÎNĂLBĂSTRÍ, *înălbăstresc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A deveni albastru; *p. ext.* (despre oameni) a se învineţi (de mânie). F Tranz. A da unui obiect culoarea albastră; a colora, a vopsi în albastru. [Var.: (reg.) **înalbăstrí** vb. IV] — **În** + **albăstri.**

ÎNĂLBÍ, *înălbesc,* vb. IV. Tranz. A face să devină alb. F Intranz. şi refl. (Rar) A deveni alb, a părea alb. [Var.: (reg.) **nălbí** vb. IV] — **În** + **albi.**

ÎNĂLBÍRE, *înălbiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înălbi* şi rezultatul ei; înălbit[1]. F (Hort.) Creştere forţată a unor legume la întuneric pentru a obţine frunze şi peţioluri de culoare albă-gălbuie, lipsite de amăreală. — V. **înălbi.**

ÎNĂLBÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) înălbi;* înălbire. — V. **înălbi.**

ÎNĂLBÍT[2], -Ă, *înălbiţi, -te,* adj. Albit[2]. [Var.: (reg.) **nălbít, -ă** adj.] — V. **înălbi.**

ÎNĂLBITÓR, *înălbitori,* s.m. Substanţă folosită pentru albire şi curăţarea rufelor în procesul de spălare. — **Înălbi** + suf. *-tor.*

ÎNĂLTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *înălticei, -ele,* adj. Înăltuţ. [Var.: (reg.) **nălticél, -eá, -ícă** adj.] — **Înalt** + suf. *-icel.*

ÎNĂLTIŞÓR, -OÁRĂ, *înăltişori, -oare,* adj. Înăltuţ. [Var.: **năltişór, -oáră** adj.] — **Înalt** + suf. *-işor.*

ÎNĂLTÚŢ, -Ă, *înălţuţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *înalt;* înălticel, înăltişor. [Var.: (pop.) **nălţúţ, -ă** adj.] — **Înalt** + suf. *-uţ.*

ÎNĂLŢÁ, *înálţ,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) îndrepta în sus; a (se) ridica. G Expr. (Tranz.) *A(-şi) înălţa ochii* = a privi în sus. (Intranz.) *A înălţa din umeri* = a ridica din umeri în semn de nedumerire, de neştiinţă, de nepăsare etc. F Tranz. A face să fie mai înalt prin ridicare şi aşezare pe un obiect situat mai sus etc. F Refl. (Rar; cu determinarea „pe cal", „în şa") A se urca pe cal; a încăleca. **2.** Refl. A deveni mai înalt; a creşte. **3.** Refl. (Despre clădiri, monumente etc.) A apărea, a se ivi (în toată înălţimea). **4.** Tranz. A construi, a clădi. *A înălţa o casă.* **5.** Tranz. A ridica vocea, tonul; a pronunţa tare. F Refl. (Despre voce, glas, sunete) A se auzi (limpede). **6.** Tranz. A ridica pe cineva în rang. F Fig. A ridica din punct de vedere spiritual. *Poezia înalţă sufletul.* F Refl. A se arăta trufaş; a se mândri. [Var.: (reg.) **nălţá** vb. I] — Lat. ***inaltiare** *(< altus).*

ÎNĂLŢÁRE, *înălţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înălţa* şi rezultatul ei. F (Înv.) Urcare a unui monarh pe tron. G *Înălţarea (Domnului)* = numele unei sărbători creştine, care se ţine la 40 de zile după Paşte; Ispas. F Fig. Progres, dezvoltare. — V. **înălţa.**

ÎNĂLŢÁT, -Ă, *înălţaţi, -te,* adj. (Înv.; ca termen de adresare domnitorilor, demnitarilor, prelaţilor etc.; de obicei precedat de „prea") Mărit[4], slăvit. — V. **înălţa.**

ÎNĂLŢÁTÓR, -OÁRE, *înălţători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care înalţă; *fig.* care ridică din punct de vedere spiritual. **2.** S.n. Dispozitiv mecanic sau

optic de ochire la puști, la mitraliere și la tunuri, care permite să se dea țevii înclinarea necesară pentru a lovi ținta. — **Înălța** + suf. *-ător.*

ÎNĂLȚĂTÚRĂ, *înălțături,* s.f. (Rar) Ridicătură (de pământ); înălțime. — **Înălța** + suf. *-ătură.*

ÎNĂLȚÍME, *înălțimi,* s.f. **1.** Distanță de la nivelul pământului (sau de la un nivel orizontal) până la un punct situat deasupra lui; dimensiune a unui lucru sau a unei ființe, măsurată de la bază până la partea cea mai ridicată. F (Mat.) Perpendiculară dusă din vârful anumitor corpuri sau figuri geometrice pe bază. **2.** Punct ridicat deasupra nivelului pământului; *p. ext.* (la pl.) cer. F Vârf, culme, înălțătură. **3.** Numărul de vibrații pe secundă ale unui sunet. F Calitate a unei voci, a unui instrument etc. de a cânta note înalte. **4.** Fig. Stare de superioritate intelectuală, morală etc. G Expr. *A fi la înălțimea cerută* (sau *dorită, așteptată* etc.) = a se prezenta așa cum cere situația. F Grad, rang (înalt); *p. ext.* prețuire. **5.** (Înv.; urmat de un pronume posesiv) Termen de reverență la adresa unei persoane cu rang înalt. [Var.: (reg.) **nălțíme** s.f.] — **Înalt** + suf. *-ime.*

ÎNĂSPRÍ, *înăspresc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni aspru (la pipăit); a (se) aspri. F Fig. A (se) face mai dur, mai sever, mai închis. F Refl. (Despre trăsăturile feței) A căpăta o expresie de seriozitate, de severitate. **2.** Refl. (Despre vreme) A se face mai rece. **3.** Tranz. A face ca o situație să devină mai grea, să se înrăutățească. F Refl. A se încorda, a se agrava. **4.** Refl. (Despre vin) A căpăta un gust acidulat, a deveni înțepător; a pișca la limbă. — **În** + **aspru.**

ÎNĂSPRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înăspri;* înrăutățire, agravare; încordare, ascuțire. — V. **înăspri.**

ÎNĂSPRÍT, -Ă, *înăspriți, -te,* adj. Care a devenit (mai) aspru. F Fig. Sever, neprietenos, dur. — V. **înăspri.**

ÎNĂÚNTRU adv. În interior. [Var.: **năúntru,** (reg.) **înlăúntru, înúntru, înlúntru** adv.] — Probabil lat. [in] **illac intro.**

ÎNĂÚNTRUL prep. (Construit cu gen.) În interiorul, în mijlocul... [Var.: (reg.) **înlăúntrul** prep.] — Din **înăuntru.**

ÎNCADRÁ, *încadrez,* vb. I. **1.** Tranz. A înrăma. **2.** Refl. A se potrivi, a se armoniza cu mediul înconjurător. **3.** Tranz. (Jur.) A cuprinde într-un text de lege o faptă, *p. ext.* un delincvent. **4.** Tranz. (Rar) A înconjura, a împresura (**1**). **5.** Tranz. și refl. A (se) angaja într-o întreprindere, într-o instituție. F Refl. A se integra într-un colectiv, într-o organizație, într-o acțiune etc. **6.** Refl. A respecta o anumită limită de timp pentru săvârșirea unei acțiuni. — Din fr. **encadrer.**

ÎNCADRÁBIL, -Ă, *încadrabili, -e,* adj. Care poate fi încadrat. — **Încadra** + suf. *-bil.*

ÎNCADRÁRE, *încadrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încadra.* — V. **încadra.**

ÎNCADRATÚRĂ, *încadraturi,* s.f. (Livr.) Ramă. — Din it. **inquadratura.**

ÎNCÁI adv. (Reg.) Cel puțin, măcar, barem. — **În** + **cai** (pl. înv. al lui *cale).*

ÎNCÁILEA adv. v. **încaltea.**

ÎNCÁLTE adv. v. **încaltea.**

ÎNCÁLTEA adv. (Reg.) Cel puțin, măcar, barem. [Var.: **încálte, încáilea** adv.] — **Încă** + **alta.**

ÎNCAPSULÁ, *încapsulez,* vb. I. Tranz. A astupa prin procedee mecanice sticle de bere, de apă minerală etc. cu o capsulă. — **În** + **capsulă.**

ÎNCAPSULÁRE, *încapsulări,* s.f. Acțiunea de *a încapsula.* – V. **încapsula.**

ÎNCARBONIZÁRE s.f. v. **incarbonizare.**

ÎNCARCERÁ, *încarcerez,* vb. I. Tranz. A băga pe cineva la carceră; *p. ext.* a întemnița. — Din lat. **incarcerare,** fr. **incarcérer.**

ÎNCARCERÁRE, *încarcerări,* s.f. Acțiunea de *a încarcera;* întemnițare, detenție. — V. **încarcera.**

ÎNCARNÁ vb. I v. **incarna.**

ÎNCARNÁRE s.f. v. **incarnare.**

ÎNCARNÁT, -Ă adj. v. **incarnat.**

ÎNCARTIRUÍ, *încartiruiesc,* vb. IV. Tranz. A stabili locuințele trupei și ofițerilor dintr-o unitate militară într-o localitate; a cartirui. — **În** + **cartirui.**

ÎNCARTIRUÍRE, *încartiruiri,* s.f. Acțiunea de *a încartirui* și rezultatul ei; cartiruire. — V. **încartirui.**

ÎNCASÁ, *încasez,* vb. I. Tranz. A primi o sumă de bani; a obține valoarea în bani a unei polițe, a unui bilet de bancă etc. F Fig. (Fam.; complementul indică oameni) A primi lovituri, bătăi. — Din it. **incassare.**

ÎNCASÁBIL, -Ă, *încasabili, -e,* adj. Care poate fi încasat. — **Încasa** + suf. *-bil* (după fr. *encaissable).*

ÎNCASÁRE, *încasări,* s.f. Acțiunea de *a încasa* și rezultatul ei. — V. **încasa.**

ÎNCASATÓR, -OÁRE, *încasatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care (deplasându-se pe teren) se ocupă cu primirea banilor datorați de public unei întreprinderi. F (Ieșit din uz) Persoană care taxa călătorii unui autobuz, ai unui tramvai etc. — **Încasa** + suf. *-tor.*

ÎNCASTELÚRĂ s.f. v. **incastelură.**

ÎNCASTRÁ, *încastrez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A realiza o legătură între două elemente ale unui ansamblu pentru a împiedica mișcarea lor. — Din fr. **encastrer.**

ÎNCASTRÁRE, *încastrări,* s.f. Acțiunea de *a încastra* și rezultatul ei. — V. **încastra.**

ÎNCAZARMÁ, *încazarmez,* vb. I. Tranz. A instala ostașii în cazarmă; a reține ostașii ziua și noaptea în cazarmă. — **În** + **cazarmă.**

ÎNCAZARMÁRE s.f. Acțiunea de *a încazarma.* — V. **încazarma.**

ÎNCĂ adv. **I.** (Cu sens modal) **1.** În plus, pe deasupra. *Au venit încă două persoane.* G Expr. *Ba încă* (sau *și încă)* = chiar mai mult decât atât. *Dar încă* = **a)** cu atât mai mult; **b)** (după o propoziție negativă) cu atât mai puțin. *(Și) încă cum* = foarte mult, în mare măsură. *Încă pe atât(a)* = dublu. **2.** (Reg.) De asemenea. **3.** (Reg.) Chiar. **II.** (Cu sens temporal) **1.** (Arată repetarea acțiunii) Din nou, iarăși. **2.** Și acum, în continuare, mai. *Încă durează.* **3.** (În propoziții negative) Până acum; până atunci. *Încă nu mi-a răspuns.* F Deja. — Lat. **unquam.**

ÎNCĂIBĂRÁ, *încáibăr,* vb. I. Refl. recipr. (Reg.) A se încăiera. — Et. nec.

ÎNCĂIERÁ, *încáier,* vb. I. Refl. recipr. A se lua la bătaie, a începe o luptă; a se încăibăra. F Tranz. (Rar) A ataca, a hărțui. — **În** + **caier.**

ÎNCĂIERÁRE, *încăierări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încăiera* și rezultatul ei; bătaie; încăierat, încăierătură. — V. **încăiera.**

ÎNCĂIERÁT s.n. (Reg.) Încăierare. — V. **încăiera.**

ÎNCĂIERĂTÚRĂ s.f. (Rar) Încăierare. — **Încăiera** + suf. *-ătură.*

ÎNCĂLĂRÁ, *încălărez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se urca pe cal; a încăleca. — **În** + **călare.**

ÎNCĂLĂRÁRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a se încălăra;* încălecare. — V. **încălăra.**

ÎNCĂLCÁ, *încálc,* vb. I. Tranz. A ocupa prin violență un teritoriu străin; a cotropi. F Fig. A nu respecta o lege, a nesocoti un drept, o obligație etc. — **În** + **călca.**

ÎNCĂLCÁRE, *încălcări,* s.f. Acțiunea de *a încălca* și rezultatul ei. — V. **încălca.**

ÎNCĂLECÁ, *încálec,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A (se) sui pe cal, pe măgar etc.; a pune sau a sta călare; a călări, a încălăra. G Expr. *A încăleca pe nevoie* = a ieși din sărăcie, din lipsuri, din dificultăți economice. F P. anal. A se urca pe un obiect ca pe cal. **2.** Refl. A se suprapune. **3.** Tranz. Fig. A se face stăpân pe cineva; a domina, a supune. [Var.: (reg.) **încălicá** vb. I] — Lat. **incaballicare.**

ÎNCĂLECÁRE, *încălecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încăleca* și rezultatul ei; încălărare. F (Geol.) Ruptură produsă în scoarța pământului, însoțită de deplasarea unei mase de roci peste alta. — V. **încăleca.**

ÎNCĂLECÁT, -Ă, *încălecați, -te,* adj. Suprapus. — V. **încăleca.**

ÎNCĂLICÁ vb. I v. **încăleca.**

ÎNCĂLȚÁ, *încálț,* vb. I. **1.** Refl. A-și trage ghetele, a-și pune încălțămintea. G Tranz. *Încalță copilul.* **2.** Tranz. A monta șine de fier pe obada roților unei care, pe tălpile unei sănii etc. **3.** Tranz. Fig. A înșela, a păcăli. — Lat. **incalceare.**

ÎNCĂLȚÁRE, (**2**) *încălțări,* s.f. **1.** Încălțat[1]. **2.** (Înv. și reg.; la pl.) Încălțăminte. **3.** Spec. (Mar.) Afundare a ancorei în mâlul de pe fundul apei. — V. **încălța.**

ÎNCĂLȚÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) încălța;* încălțare. — V. **încălța.**

ÎNCĂLȚÁT[2], -Ă, *încălțați, -te,* adj. (Despre oameni) Care are încălțăminte în picioare; (despre picioare) cu încălțăminte. F Fig. (Despre păsări) Cu tarsul acoperit de pene. — V. **încălța.**

ÎNCĂLȚĂMÍNTE s.f. Nume generic pentru ghete, pantofi, cizme, bocanci, papuci etc. — Lat. **calciamentum** (după *încălța).*

ÎNCĂLȚĂTOÁRE s.f. v. **încălțător.**

ÎNCĂLȚĂTÓR, *încălțătoare,* s.n. Obiect de metal, de material plastic sau de os în formă de limbă, care servește la introducerea piciorului în pantofi, ghete etc.; limbă. [Var.: **încălțătoáre** s.f.] — **Încălța** + suf. *-ător.*

ÎNCĂLUȘÁ, *încălușez,* vb. I. Tranz. A pune un căluș. — **În** + **căluș.**

ÎNCĂLUȘÁT, -Ă, *încălușați, -te,* adj. (Despre coarde sau instrumente cu coarde) Care are coardele ridicate și așezate pe o piesă specială, numită căluș. — V. **încăluși.**

ÎNCĂLZÍ, *încălzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face să-i fie cuiva cald. F (Despre surse de căldură) A face ca aerul, apa etc. să-și ridice temperatura. F A expune ceva la o sursă de căldură pentru a-i ridica temperatura. **2.** Refl. A i se face (cuiva) cald. F (Despre vreme) A se face (mai) cald. **3.** Refl. A se pregăti prin exerciții fizice înaintea unui efort sportiv. **4.** Tranz. și refl. Fig. A (se) înflăcăra, a (se) entuziasma. — **În** + **cald.**

ÎNCĂLZÍRE, *încălziri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) încălzi* și rezultatul ei. G *Încălzire centrală* = sistem de ridicare a temperaturii aerului dintr-o clădire prin folosirea unei surse unice producătoare de căldură, care difuzează, sub presiune, apă caldă sau aer încălzit în radiatoare special amenajate. F Ansamblu al procedeelor de încălzire. **2.** Complex de exerciții

fizice efectuate înaintea unui antrenament, a unei competiții etc. pentru adaptarea organismului la potențial maxim. — V. **încălzi.**

ÎNCĂLZÍT[1] s.n. Faptul de *a încălzi.* — V. **încălzi.**

ÎNCĂLZÍT[2]**, -Ă,** *încălziți, -te,* adj. **1.** Care a devenit cald. **2.** Fig. Înflăcărat, entuziasmat. — V. **încălzi.**

ÎNCĂLZITÓR, -OÁRE, *încălzitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar; despre surse de căldură) Care răspândește căldură. **2.** S.n. (Tehn.) Aparat sau instalație de încălzire. — **Încălzi** + suf. *-tor.*

ÎNCĂMITE adv. (Pop.) Cu atât mai mult; (după o propoziție negativă) cu atât mai puțin. — **Încă** + **mi** + **te.**

ÎNCĂPĂSTRÁ, *încăpăstrez,* vb. I. Tranz. A pune căpăstru unui cal, a lega un cal cu căpăstrul. [Var.: (reg.) **încăpăstrí** vb. IV] — **În** + **căpăstru.**

ÎNCĂPĂSTRÁT, -Ă, *încăpăstrați, -te,* adj. Cu căpăstrul pus. [Var.: (reg.) **încăpăstrít, -ă** adj.] — V. **încăpăstra.**

ÎNCĂPĂSTRÍ vb. IV v. **încăpăstra.**

ÎNCĂPĂSTRÍT, -Ă adj. v. **încăpăstrat.**

ÎNCĂPĂTÓR, -OÁRE, *încăpători, -oare,* adj. Care are volum utilizabil mare; în care încape mult; larg, spațios. — **Încăpea** + suf. *-ător.*

ÎNCĂPĂȚÂNÁ, *încăpățânez,* vb. I. Refl. A stărui cu îndârjire într-o comportare voluntară, fără a ține seama de împrejurări; a se îndărătnici. F (În sens favorabil) A se ambiționa într-o atitudine, pentru o idee etc. [Var.: (reg.) **încăpăținá** vb. I] — **În** + **căpățână.**

ÎNCĂPĂȚÂNÁRE, *încăpățânări,* s.f. Faptul de *a se încăpățâna;* cerbicie. [Var.: (reg.) **încăpățináre** s.f.] — V. **încăpățâna.**

ÎNCĂPĂȚÂNÁT, -Ă, *încăpățânați, -te,* adj. Care stăruie cu îndârjire și fără flexibilitate; îndărătnic. F (În sens favorabil) Ambițios. [Var.: (reg.) **încăpăținát, -ă** adj.] — V. **încăpățâna.**

ÎNCĂPĂȚINÁ vb. I v. **încăpățâna.**

ÎNCĂPĂȚINÁRE s.f. v. **încăpățânare.**

ÎNCĂPĂȚINÁT, -Ă adj. v. **încăpățânat.**

ÎNCĂPEÁ, *încáp,* vb. II. Intranz. **1.** A fi cuprins într-un spațiu. G Expr. *A nu-și (mai) încăpea în piele* sau (tranz.) *a nu-l mai încăpea* (pe cineva) *pielea de gras* (sau *de bucurie, de fericire, de mândrie)* = a fi foarte gras sau a fi foarte fericit, foarte mândru. *Nu (mai) încape vorbă* (sau *îndoială, discuție)* sau (în forma interogativă) *mai încape vorbă?* = este cert, neîndoielnic. F Tranz. A (putea) cuprinde ceva. G Expr. *A nu-l (mai) încăpea* (pe cineva) *locul (de bucurie, de veselie* etc.) = a fi foarte bucuros, vesel etc. **2.** (Fam.; în construcții negative, urmat de determinări introduse prin prep. „de") A se împiedica de cineva, a fi nemulțumit, stingherit de prezența cuiva sau a ceva. **3.** A trece, a străbate, a pătrunde pe undeva. **4.** (În expr.) *A încăpea pe mâna* (sau *pe mâinile) cuiva* = a ajunge în posesiunea sau la discreția cuiva. — Lat. ***incapere.**

ÎNCĂPÉRE, *încăperi,* s.f. Cameră, odaie. F Volumul, spațiul, cuprinsul unui lucru. — V. **încăpea.**

ÎNCĂPUÍ, *încăpuiesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. A obține, a-și procura ceva; a se căpui. **2.** Tranz. A pune mâna pe cineva sau ceva; a prinde, a căpui. — **În** + **căpui.**

ÎNCĂPUÍT, -Ă, *încăpuiți, -te,* adj. (Reg.) Care are de toate; care are tot ce-i trebuie, căpuit. — V. **încăpui.**

ÎNCĂPUȘÁ, pers. 3 *încăpușează,* vb. I. Intranz. (Reg.) A înmuguri. [Var.: **încăpușí** vb. IV] — **În** + **căpușă.**

ÎNCĂPUȘÁT, -Ă, *încăpușați, -te,* adj. (Reg.) Înmugurit. — V. **încăpușa.**

ÎNCĂPUȘÍ vb. IV v. **încăpușa.**

ÎNCĂPUTÁ, *încăputez,* vb. I. Tranz. A pune căpute la încălțăminte; a căputa. — **În** + **căpută.**

ÎNCĂRCÁ, *încárc,* vb. I. **1.** Tranz. A umple un vehicul, un recipient, un agregat de prelucrare etc. cu ceva. F A pune un obiect greu sau mare într-un vehicul sau pe spinarea unei persoane ori a unui animal pentru a fi transportat. F A introduce într-o armă de foc un cartuș sau un proiectil cu material exploziv. **2.** Tranz. și refl. A (se) acoperi, a (se) umple (de...). **3.** Tranz. Fig. A exagera cu scopul de a înșela. F Spec. A socoti (la o cumpărătură, la o consumație) mai mult decât trebuie (cu scopul de a înșela). **4.** Tranz. (În expr.) *A-și încărca stomacul cu...* = a mânca prea mult. *A-și încărca sufletul cu...* = a-și împovăra conștiința. *A fi încărcat de ani* = a fi în vârstă. **5.** Tranz. A acumula energie într-o baterie electrică; a acumula sarcină electrică pe armăturile condensatoarelor electrice. G (Inform.) *A încărca sistemul* = a pune calculatorul în stare funcțională prin indicarea parametrilor de lucru. — Lat. ***incarricare.**

ÎNCĂRCÁRE, *încărcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încărca;* încărcătură (**1**). F (Inform.) Indice al gradului de ocupare a subsistemelor unui calculator la un moment dat. F Transferul unui program de pe un suport extern în memoria internă. — V. **încărca.**

ÎNCĂRCÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) încărca.* — V. **încărca.**

ÎNCĂRCÁT[2]**, -Ă,** *încărcați, -te,* adj. **1.** (Despre un vehicul, un agregat de prelucrare etc.) Umplut, plin cu ceva. F (Despre oameni sau animale) Care poartă o încărcătură. F (Despre o gură de foc) Cu proiectilul introdus în armă. **2.** (Despre plante) Plin de fructe sau de flori. **3.** Fig. Exagerat, mărit (în scopul de a înșela). **4.** (În sintagmele) *Aer încărcat* = aer viciat, greu de respirat. *Atmosferă încărcată* = **a)** atmosferă plină de electricitate, premergătoare unei furtuni; **b)** *fig.* stare de încordare, de tensiune. *Stomac încărcat* = stomac balonat din cauza mâncării excesive. *Limbă încărcată* = limbă cu înfățișare specifică unei indigestii. **5.** (Despre acumulatoare electrice) În care s-a acumulat energie; (despre condensatoare electrice) ale cărei armături au sarcină electrică. **6.** Fig. (Despre stil) Exagerat, bombastic. — V. **încărca.**

ÎNCĂRCĂTÓR, (**1**) *încărcători,* s.m., (**2, 3**) *încărcătoare,* s.n. **1.** S.m. Persoană care încarcă un recipient, un cuptor etc., care alimentează cu combustibil o mașină cu aburi etc. **2.** S.n. Aparat, dispozitiv, mașină cu care se încarcă un vehicul, un agregat etc. **3.** S.n. Dispozitiv care permite să se introducă mai multe cartușe în magazia unei arme de foc cu repetiție. — **Încărca** + suf. *-ător.*

ÎNCĂRCĂTÚRĂ, *încărcături,* s.f. **1.** Încărcare. **2.** (Concr.) Ceea ce transportă sau poate transporta un vehicul, un vapor sau o ființă. F Cantitate de explozibil cu care se încarcă o armă de foc; proiectilul introdus în armă. F Explozibil introdus într-o gaură de mină. F Materii prime și auxiliare introduse într-un vas, într-un recipient sau într-un cuptor în vederea desfășurării unui proces de fabricație. **3.** Capacitate de încărcare a unei nave. — **Încărca** + suf. *-ătură.*

ÎNCĂRUNȚÍ, *încărunțesc,* vb. IV. Intranz. (Despre păr) A începe să albească; a deveni cărunt; (despre persoane) a începe să albească la păr; a cărunți; *p. ext.* a îmbătrâni. — **În** + **cărunt.**

ÎNCĂRUNȚÍRE s.f. Faptul de *a încărunți.* — V. **încărunți.**

ÎNCĂRUNȚÍT, -Ă, *încărunțiți, -te,* adj. (Despre păr) Care este cărunt; (despre oameni) cu părul cărunt; *p. ext.* bătrân. — V. **încărunți.**

ÎNCĂTĂRĂMÁ, *încătărămez,* vb. I. Tranz. A încheia, a prinde îmbrăcămintea sau încălțămintea în catarame. — **În** + **cataramă.**

ÎNCĂTUȘÁ, *încătușez,* vb. I. Tranz. A pune cuiva cătușe; *p. ext.* a lega pe cineva cu lanțuri; a înlănțui. F Fig. (Despre sentimente, preocupări) A pune stăpânire pe cineva, a-l lipsi de libertatea spirituală. — **În** + **cătușă.**

ÎNCĂTUȘÁRE, *încătușări,* s.f. Acțiunea de *a încătușa* și rezultatul ei. — V. **încătușa.**

ÎNCĂTUȘÁT, -Ă, *încătușați, -te,* adj. Care este pus în cătușe; *p. ext.* legat cu lanțuri, înlănțuit. F Fig. Care este lipsit de libertate spirituală. — V. **încătușa.**

ÎNCÂINÁ, *încâinez,* vb. I. Refl. (Înv. și pop.) A deveni rău, câinos. F A se încăpățâna. [Var.: **încâiní** vb. IV] — **În** + **câine.**

ÎNCÂINÁT, -Ă, *încâinați, -te,* adj. (Înv. și pop.) Rău, câinos. F Încăpățânat. [Var.: **încâinít, -ă** adj.]— V. **încâina.**

ÎNCÂINÍ vb. IV v. **încâina.**

ÎNCÂINÍT, -Ă adj. v. **încâinat.**

ÎNCÂLCEÁLĂ, *încâlceli,* s.f. Încâlcire. — **Încâlci** + suf. *-eală.*

ÎNCÂLCÍ, *încâlcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) încurca fire de ață, de păr etc. **2.** Refl. Fig. (Despre gânduri, idei, acțiuni) A deveni neclar, confuz. — **În** + **câlți.**

ÎNCÂLCÍRE, *încâlciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încâlci* și rezultatul ei; încurcătură; încâlceală, încâlcitură. — V. **încâlci.**

ÎNCÂLCÍT, -Ă, *încâlciți, -te,* adj. (Despre fire de ață, de păr etc.) Încurcat[2]. F Fig. (Despre drumuri, străzi etc.) Întortocheat. F Fig. (Despre gânduri, idei, vorbe etc.) Confuz, neclar, obscur. F (Despre scris) Neciteț, ilizibil, neclar. — V. **încâlci.**

ÎNCÂLCITÚRĂ, *încâlcituri,* s.f. Încâlcire. — **Încâlci** + suf. *-tură.*

ÎNCÂNTÁ, *încánt,* vb. I. **1.** Tranz. A produce o stare de bucurie, de mulțumire, de entuziasm, de satisfacție; a fermeca, a fascina, a vrăji. **2.** Tranz. și refl. A (se) amăgi, a (se) înșela, a (se) păcăli. — **În** + **cânta** (după fr. *enchanter).*

ÎNCÂNTÁRE, *încântări,* s.f. **1.** Starea celui încântat; sentiment de bucurie, de mulțumire, de entuziasm, de satisfacție; farmec, vrajă. **2.** (Concr.) Aspect, fapt, lucru care produce o vie plăcere. — V. **încânta.**

ÎNCÂNTÁT, -Ă, *încântați, -te,* adj. Plin de bucurie, de mulțumire, de entuziasm; fermecat, vrăjit, fascinat. G Expr. *Încântat (de cunoștință),* formulă de politețe prin care o persoană își exprimă mulțumirea când face cunoștință cu cineva. F (Rar) Încântător. — V. **încânta.**

ÎNCÂNTĂTÓR, -OÁRE, *încântători, -oare,* adj. Care încântă; atrăgător, fermecător. — **Încânta** + suf. *-ător.*

ÎNCÂRDOȘÁ, *încârdoșez,* vb. I. Refl. recipr. (Reg.) A se înhăita. — **În** + **cardaș** (înv. „tovarăș" < tc., bg.).

ÎNCÂRDUÍ, *încârduiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A băga sau a intra în cârd cu cineva, a (se) întovărăși. — Din **în cârd** + suf. *-ui.*

ÎNCÂRLIGÁ, *încârlíg,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) face ca un cârlig, a (se) îndoi, a (se) încovoia. F A (se) încolăci. — **În** + **cârlig.**

ÎNCÂRLIGÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) încârliga.* — V. **încârliga.**

ÎNCÂRLIGÁT, -Ă, *încârligați, -te,* adj. Îndoit, încovoiat, strâmbat (ca un cârlig). — V. **încârliga.**

ÎNCÂRLIONȚÁ, *încârlionțez,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) cârlionța. [Pr.: *-li-on-*] — **În** + **cârlionța.**

ÎNCÁT conj. Atât de mult că..., în așa măsură că..., de. — **În** + **cât.**

ÎNCEPĂTÓR, -OÁRE, *începători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care începe; inițial. **2.** S.m. și f. Persoană care se inițiază lucrând într-un domeniu de activitate oarecare; novice. **3.** S.m. și f. (Rar) Persoană care inițiază ceva; inițiator. — **Începe** + suf. *-ător.*

ÎNCEPĂTÚRĂ, *începături,* s.f. (Înv.) Început, origine. — **Începe** + suf. *-ătură.*

ÎNCÉPE, *încép,* vb. III. **1.** Tranz. A realiza prima parte dintr-o lucrare, dintr-o acțiune, dintr-o serie de lucrări sau de acțiuni. F A lua, a scoate, a consuma prima porțiune din ceva. *A început o pâine.* **2.** Intranz. (Despre stări, fenomene) A se arăta, a se ivi, a se manifesta (cu primele semne). F Intranz. și refl. A porni. — Lat. **incipere.**

ÎNCÉPERE s.f. Acțiunea de *a (se) începe* și rezultatul ei. G Loc. adv. *Cu începere de...* (sau *de la..., din...)* = începând de... (sau de la..., din...). — V. **începe.**

ÎNCEPÚT, *începuturi,* s.n. **1.** Faptul de *a (se) începe;* începere. **2.** Punct de plecare, moment inițial; parte care începe sau cu care se începe ceva. G Loc. adv. *De la (bun) început* = din primele momente, din capul locului. *De la* (sau *pe la, dintru* ori *întru) început* = în (sau din) momentul inițial; din capul locului, din prima clipă. **3.** (Înv.) Obârșie, origine, începătură. — V. **începe.**

ÎNCERCÁ, *încérc,* vb. I. Tranz. **1.** A verifica un lucru spre a-i controla însușirile; a proba. G Expr. *Pe încercate* = cu ajutorul, prin mijlocirea unei probe. F Refl. recipr. A-și măsura forțele în luptă cu cineva. **2.** A întreprinde un lucru ca exercițiu, de probă; a face tentative de... F A-și da silința să..., a face sforțări, a căuta să... **3.** A fi cuprins de un sentiment, de o senzație; (despre sentimente, senzații etc.) a se face simțit, a cuprinde pe cineva. **4.** A îmbrăca o haină sau a încălța un pantof pentru a vedea dacă se potrivește. — Lat. pop. **in-circare.**

ÎNCERCÁRE, *încercări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a încerca* și rezultatul ei; verificare, probă. **2.** Tentativă; străduință, silință. **3.** (La jocul de rugbi) Așezare a mingii cu mâna în terenul de țintă al echipei adverse; punctele obținute în urma acestei acțiuni; eseu. **4.** Lucrare (literară) de debut. F (Rar) Eseu (literar sau științific). **5.** Necaz, suferință, primejdie; dificultate pe care o îndură cineva. **6.** (Înv.) Experiență practică; cunoaștere. — V. **încerca.**

ÎNCERCÁT[1] s.n. Faptul de *a încerca;* încercare. — V. **încerca.**

ÎNCERCÁT[2]**, -Ă,** *încercați, -te,* adj. Priceput, experimentat; care a trecut prin greutăți, prin necazuri; pățit[2]. — V. **încerca.**

ÎNCERCĂNÁ, pers. 3 *încercănează,* vb. I. Refl. (Despre ochi) A face cearcăne. — **În** + **cearcăn.**

ÎNCERCĂNÁT, -Ă, *încercănați, -te,* adj. (Despre ochi) Care are cearcăne; cercănat. — V. **încercăna.**

ÎNCERCUÍ, *încercuiesc,* vb. IV. Tranz. A strânge (ca) într-un cerc; a înconjura din toate părțile. F A face, a trasa cercuri (în jurul a ceva). — **În** + **cerc** + suf. *-ui.*

ÎNCERCUÍRE, *încercuiri,* s.f. Acțiunea de *a încercui;* înconjurare. F (Mil.) Înconjurare a unei grupări inamice în scopul nimicirii sau al capturării ei. — V. **încercui.**

ÎNCÉT, ÎNCEÁTĂ, *înceți, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Fără viteză; liniștit, lin, domol. F (Despre oameni) Care reacționează cu întârziere, care face ceva în ritm lent. F (Despre judecată, gândire) Care rațonează cu greutate; greoi. **2.** Adj. (Despre sunete, melodii etc.) Cu intensitate scăzută, abia auzit. **3.** Adv. Fără grabă, domol, binișor, alene; lin, pe nesimțite. G Expr. *(Încetul) cu încetul* sau *încet-încet* = puțin câte puțin, treptat, cu timpul. F (Cu valoare de interjecție) Binișor! nu așa tare!; fără zgomot! **4.** Adv. Cu glas coborât; molcom, potolit. — Lat. **qu**(i)**etus.**

ÎNCETÁ, *încetez,* vb. I. Intranz. și tranz. A se opri dintr-o acțiune, a nu mai continua o acțiune. G Expr. *A înceta din viață* = a muri. [Prez. ind. și: (reg.) *încéț*] — Lat. ***quetare** *(= quietare).*

ÎNCETÁRE s.f. Acțiunea de *a înceta* și rezultatul ei; întrerupere, oprire, sfârșit. G Loc. adv. *Fără (de) încetare* = necontenit, neîncetat. G Expr. *Încetare din viață* = moarte, deces. — V. **înceta.**

ÎNCETĂȚÉNÍ, *încetățenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acorda cuiva o cetățenie; a indigena. **2.** Refl. Fig. A se înrădăcina, a se statornici. — **În** + **cetățean.**

ÎNCETĂȚENÍRE, *încetățeniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încetățeni.* — V. **încetățeni.**

ÎNCETĂȚENÍT, -Ă, *încetățeniți, -te,* adj. Care s-a înrădăcinat, care s-a statornicit. — V. **încetățeni.**

ÎNCETINEÁLĂ, *încetineli,* s.f. Lipsă de iuțeală, de vioiciune în acțiuni, în mișcări, în gândire etc. — **Încetini** + suf. *-eală.*

ÎNCETINÉL, -ICĂ, *încetinei, -ele,* adj., adv. **1.** Adj. Diminutiv al lui *încet;* domol, potolit. **2.** Adv. Încetișor. — **Încet** + suf. *-inel.*

ÎNCETINÍ, *încetinesc,* vb. IV. Tranz. A reduce viteza, intensitatea etc.; a potoli, a domoli; *p. ext.* a întârzia, a amâna. — Din **încet** (după *încetinel).*

ÎNCETINÍRE, *încetiniri,* s.f. Acțiunea de *a încetini* și rezultatul ei; potolire, domolire. — V. **încetini.**

ÎNCETINÍT, -Ă, *încetiniți, -te,* adj. (Rar; despre mișcări, viteze) Micșorat; potolit, domolit. — V. **încetini.**

ÎNCETINITÓR, *încetinitoare,* s.n. Dispozitiv care micșorează viteza unor sisteme tehnice. G (În expr.) *Cu încetinitorul* = procedeu cinematografic de obținere a încetinirii mișcării. — **Încetini** + suf. *-tor.*

ÎNCETIȘÓR adv. Diminutiv al lui *încet;* încetinel (**2**). F (Substantivat; în expr.) *(A lua pe cineva* sau *a o lua) cu încetișorul* = (a lua pe cineva sau a o lua) cu blândețe, cu tact, cu binișorul. — **Încet** + suf. *-işor.*

ÎNCEȚOȘÁ, pers. 3 *încețoșează,* vb. I. Refl. A se lăsa ceață. F Fig. (Despre ochi sau vedere) A se împăienjeni. — **În** + **cețos.**

ÎNCEȚOȘÁRE s.f. Faptul de *a se încețoșa.* — V. **încețoșa.**

ÎNCEȚOȘÁT, -Ă, *încețoșați, -te,* adj. Învăluit în ceață; *fig.* împăienjenit. — V. **încețoșa.**

ÎNCHEGÁ, *închég,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A se face sau a face să devină cheag; a (se) coagula. G Expr. (Tranz.) *Minte de închegă apele* = minte foarte tare. F Refl. (Rar) A se strânge la un loc, a se uni, a se lipi trainic (cu ceva sau unul cu altul). **2.** Refl. Fig. A prinde contur, a se forma, a lua ființă. — Lat. **in-coagulare.**

ÎNCHEGÁRE, *închegări,* s.f. Faptul de *a (se) închega;* coagulare; unire, lipire. F Fig. (Concr.) Întrupare, materializare. — V. **închega.**

ÎNCHEGÁT, -Ă, *închegați, -te,* adj. **1.** Care a prins cheag, coagulat. **2.** Fig. Care a prins contur, a luat ființă. F Coerent. — V. **închega.**

ÎNCHEGĂTÓR, -OÁRE, *închegători, -oare,* s.f., adj. **1.** S.f. Vas de lemn în care ciobanii pun laptele la închegat. **2.** S.f. (Bot.; reg.) Năprasnică *(Geranium robertianum).* **3.** Adj. Care încheagă. [Pl. și: (**1**) *închegători*] — **Închega** + suf. *-ător.*

ÎNCHEGĂTÚRĂ, *închegături,* s.f. (Rar) Închegare; (concr.) locul unde se îmbină două obiecte sau două părți ale unui obiect. — **Închega** + suf. *-ătură.*

ÎNCHEGĂȚÍCĂ, *închegățele,* s.f. Plantă erbacee cu florile galbene și cu tulpina roșiatică, păroasă, răsfirată pe pământ *(Potentilla rubens).* — **Închegat** + suf. *-ică.*

ÎNCHEIÁ, *închéi,* vb. I. Tranz. **I. 1.** A prinde în nasturi, în copci etc. un obiect de îmbrăcăminte. F Refl. (Despre persoane) A-și strânge haina, cămașa etc. în nasturi, în copci; a-și lega șireturile de la încălțăminte. **2.** A potrivi una într-alta părțile componente ale unui obiect; a îmbina, a uni. **II. 1.** A termina, a pune capăt, a sfârși o acțiune, o operație etc. F Refl. (Rar) A ajunge la deplina dezvoltare, la maturitate. F A trage concluzia, a conchide. F Refl. (Rar) A se limita, a se rezuma la... **2.** A stabili un acord, a definitiva un tratat etc. F A redacta, a alcătui, a dresa un act oficial. — Lat. **inclavare.**

ÎNCHEIÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) încheia.* [Pr.: *-che-iat*] — V. **încheia.**

ÎNCHEIÁT[2]**, -Ă,** *încheiați, -te,* adj. **I. 1.** (Despre îmbrăcăminte și încălțăminte) Care este prins, închis în nasturi, în copci, în șireturi etc. F (Despre nasturi) Care este trecut prin butoniere; (despre copci) petrecut una într-alta. **2.** Cu părțile îmbinate, împreunate, fixate una în alta; împreunat. **3.** (Rar; despre persoane) Bine legat, voinic. **II.** Terminat, împlinit; întregit, desăvârșit. — V. **încheia.**

ÎNCHEIÉRE, *încheieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încheia* și rezultatul ei. F Epilog. F *Încheiere judecătorească* = înscris constatator al măsurilor luate de un organ de jurisdicție, la diferite termene fixate în cursul unui litigiu. — V. **încheia.**

ÎNCHEIETÓR, -OÁRE, *încheietori,* s.m., s.f. **1.** S.m. (Înv.; în sintagma) *Încheietor de pluton* = fruntaș, caporal sau sergent care merge în ultimul rând din pluton. **2.** S.f. Cheotoare (la îmbrăcăminte). **3.** S.f. Plantă erbacee cu florile galbene, pătate cu cafeniu, rău mirositoare *(Sideritis montana).* F (Bot.; reg.) Vulturică. — **Încheia** + suf. *-tor.*

ÎNCHEIETÚRĂ, *încheieturi,* s.f. **1.** Îmbinare (mobilă) a capetelor oaselor; articulație. F Parte a corpului situată în dreptul unei articulații. **2.** Loc unde se îmbină două sau mai multe obiecte sau părțile unui obiect, ale unei construcții etc. — **Încheiat** + suf. *-ură.*

ÎNCHÍDE, *închíd,* vb. III. **1.** Tranz. A mișca (din balamale) o ușă, o fereastră, un capac etc. pentru a acoperi deschizătura corespunzătoare. F A încuia cu cheia, cu zăvorul. F A acoperi, a astupa deschizătura unui spațiu, a unei încăperi. **2.** Tranz. A apropia, a strânge marginile (sau părțile componente ale) unui obiect pentru a nu mai fi desfăcute, deschise. G Expr. *A închide paranteza* = **a)** a pune, în scris, partea a doua a semnului parantezei la locul cuvenit; **b)** a termina o digresiune introdusă în cursul unei comunicări. *A închide mâna* = a strânge degetele, făcând mâna pumn.

A închide gura = a apropia buzele şi fălcile una de alta; a nu mai vorbi. *A închide* (cuiva) *gura* = a face (pe cineva) să tacă, a pune capăt obiecţiilor sau protestelor (cuiva). *A închide ochii* = **a)** a coborî pleoapele, acoperind globii oculari; **b)** a se preface că nu observă ceva; a trece cu vederea; **c)** (de obicei în construcţii negative) a dormi; **d)** a muri. *A închide* (cuiva) *ochii* = a fi lângă cineva în clipa morţii. (Refl.) *A i se închide ochii* = a fi foarte obosit. F Refl. (Despre răni) A se cicatriza. **3.** Tranz. A întrerupe, potrivit orarului stabilit, activitatea unei instituţii, a unei întreprinderi, a unui local; *p. ext.* a suspenda activitatea, a desfiinţa. **4.** Tranz. A încheia o acţiune, a-i pune capăt. F A opri funcţionarea unui mecanism, a unui aparat, a unui circuit etc. **5.** Tranz. A izola o fiinţă într-un spaţiu închis, îngrădit; a băga la închisoare; *fig.* a ţine departe de lume. F Refl. A se retrage, a se izola. F Fig. A conţine, a cuprinde ceva. **6.** Tranz. A îngrădi, a împrejmui o curte, un teren etc. spre a delimita sau spre a opri accesul. F A bara o cale de comunicaţie; a opri, a împiedica trecerea. F Refl. (Despre drumuri) A ajunge la un punct de unde nu mai poate continua, a se înfunda. **7.** Refl. (Despre cer, *p. ext.* despre vreme) A se întuneca, a se înnora. F (Despre obiecte colorate, *p. ext.* despre culori) A căpăta o nuanţă mai întunecată. — Lat. **includere.**

ÎNCHÍDERE, *închideri,* s.f. Acţiunea de *a (se) închide;* închis[1]. G *Închiderea unui dosar* = scoaterea de pe rol a unei acţiuni judiciare. — V. **închide.**

ÎNCHINÁ, *închín,* vb. I. **1.** Refl. A-şi manifesta evlavia faţă de divinitate prin practici religioase, specifice fiecărui cult. F (În Biserica creştină) A-şi face semnul crucii; *p. ext.* a se ruga. **2.** Refl. A se înclina (sau a-şi pleca numai capul) înaintea cuiva, în semn de respect, de devotament, de afecţiune sau ca simplu salut. F Intranz. A ridica paharul plin, în sănătatea cuiva sau în cinstea unui eveniment. **3.** Refl. (Înv.) A recunoaşte suzeranitatea unui senior; a accepta să devină vasal. G Expr. (Tranz.) *A închina armele* (sau *steagul)* = a capitula. **4.** Tranz. (Înv.) A dărui cuiva ceva în semn de evlavie, de supunere, de recunoştinţă. G Expr. *A închina o mănăstire* = a subordona o mănăstire altei mănăstiri străine sau unei patriarhii. F A face o ofrandă. **5.** Tranz. A consacra. F A dedica. **6.** A accepta punctul de vedere al altcuiva. — Lat. **inclinare.**

ÎNCHINÁRE, *închinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) închina;* rugăciune. F Semn de respect către cineva, adesea constând dintr-o plecăciune. F Dedicaţie. — V. **închina.**

ÎNCHINĂCIÚNE, *închinăciuni,* s.f. **1.** Faptul de a se închina în faţa divinităţii; (concr.) rugăciune. **2.** Aplecare în faţa cuiva; plecăciune; salut. — Lat. **inclinatio, -onis.**

ÎNCHINĂTÓR, -OÁRE, *închinători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se roagă, se închină, îşi face semnul crucii; *p. ext.* credincios. G (Înv.) Adorator, admirator. — **Închina** + suf. *-ător.*

ÎNCHINGÁ, *închíng,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge chingile şeii pe cal, a pune chinga, a lega cu chinga. F A lega, a fixa şaua, tarniţa etc. **2.** Refl. A se lega, a se strânge cu o cingătoare; a se încinge[2]. — **În** + **chingă.**

ÎNCHINGÁT, -Ă, *închingaţi, -te,* adj. (Despre un animal de călărie) Legat cu chinga, strâns în chingi. — V. **închinga.**

ÎNCHIONDORÁ, *închiondorez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se uita urât, încruntat, cruciş. — **În** + **chiondorî(ş).**

ÎNCHIPUÍ, *închípui,* vb. IV. Tranz. **1.** (Cu pronumele în dativ) A-şi face o părere sau o imagine despre cineva sau ceva; a-şi imagina. F Refl. A se imagina pe sine însuşi într-o situaţie sau împrejurare. **2.** A plăsmui cu mintea, cu fantezia; a imagina. **3.** A reprezenta, a simboliza; a forma. **4.** (Pop.) A face, a întocmi, a înjgheba. — **În** + **chip** + suf. *-ui.*

ÎNCHIPUÍRE, (**2**) *închipuiri,* s.f. **1.** Faptul, puterea, capacitatea de *a(-şi) închipui;* imaginaţie, fantezie. **2.** Produs al imaginaţiei; plăsmuire, ficţiune; iluzie; halucinaţie. F Idee, gând, părere, opinie, presupunere (subiectivă, lipsită de temei). F (Rar) Chip, imagine. G Expr. *O închipuire de...* = un fel de..., ceva asemănător cu... — V. **închipui.**

ÎNCHIPUÍT, -Ă, *închipuiţi, -te,* adj. **1.** Care este produs sau construit de imaginaţie; imaginar, imaginat, fictiv. F Care nu există în realitate, care are numai aparenţa a ceva real; fals. **2.** (Adesea substantivat) Care are păreri exagerat de bune despre sine; încrezut, înfumurat. — V. **închipui.**

ÎNCHIRCÍ, *închircesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se chirci. — **În** + **chirci.**

ÎNCHIRCÍRE s.f. (Reg.) Faptul de *a se închirci.* — V. **închirci.**

ÎNCHIRCÍT, -Ă, *închirciţi, -te,* adj. (Reg.) Chircit. — V. **închirci.**

ÎNCHIRIÁ, *închiriez,* vb. I. Tranz. A da sau a lua în folosinţă temporară un bun mobil sau imobil, în schimbul unei chirii. [Pr.: *-ri-a*] — Din [a da sau a lua] **în chirie.**

ÎNCHIRIÉRE, *închirieri,* s.f. Acţiunea de *a închiria* şi rezultatul ei; locaţie. G *Contract de închiriere* = contract în temeiul căruia o persoană plăteşte proprietarului o anumită sumă de bani pentru folosirea temporară a unui obiect, a unui imobil etc. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **închiria.**

ÎNCHÍS[1] s.n. Închidere. — V. **închide.**

ÎNCHÍS[2], -Ă, *închişi, -se,* adj. **1.** (Despre uşi, ferestre, capace etc.) Care acoperă deschizătura în dreptul căreia este aşezat sau fixat (prin balamale). F (Despre obiecte care au părţi mobile pentru a se închide şi deschide) Cu uşa sau cu capacul fixat sau încuiat. G Expr. *Se joacă cu casa închisă,* se spune despre un spectacol la care s-au vândut de mai multă vreme toate biletele. F (Despre vehicule) Fără capotă pliabilă, cu acoperiş şi pereţi ficşi; (despre mijloace de locomoţie) acoperit. G *Trăsură închisă* = cupeu. **2.** (Despre obiecte care se pot desface) Cu marginile sau cu părţile componente alăturate, împreunate. G Loc. adv. *Cu ochii închişi* = **a)** fără o cercetare prealabilă; superficial; **b)** foarte uşor, fără dificultăţi. **3.** (Despre instituţii, întreprinderi, localuri) Care şi-a întrerupt temporar sau definitiv activitatea. **4.** (Despre curţi, terenuri) Îngrădit, împrejmuit. F (Despre căi de comunicaţie) Cu circulaţia oprită, întreruptă. **5.** Fig. (Despre şedinţe, adunări) Care se ţine într-un cerc restrâns, fără participarea unor persoane străine de organizaţia, de societatea etc. respective. **6.** (Despre oameni) Care este ţinut în închisoare; deţinut. **7.** Fig. (Despre oameni şi despre caracterul lor) Retras, izolat. F (Despre aer) Stătut, viciat. **8.** (Despre cer) Înnorat, întunecat; (despre vreme) cu cerul înnorat; urât, ploios. F (Despre culori) Situat, în gama culorilor, mai aproape de negru decât de alb. F (Despre sunete, voce) Lipsit de sonoritate. G *Vocală închisă* = vocală în timpul articulării căreia canalul fonator este strâmtat, limba fiind mai apropiată de cerul gurii decât în timpul articulării unei vocale deschise. *Silabă închisă* = silabă terminată în consoană. — V. **închide.**

ÎNCHISOÁRE, *închisori,* s.f. **1.** Clădire, loc în care o persoană îşi execută o pedeapsă privativă de libertate; temniţă, puşcărie, penitenciar, arest, prinsoare. F (Rar) Loc închis sau îngrădit (unde se ţin vitele). **2.** (Jur.) Una dintre pedepsele principale, constând în privarea de libertate a condamnatului şi executarea unui regim impus de lege în închisoare. — **Închis[2]** + suf. *-oare.*

ÎNCHISTÁ, *închistez,* vb. I. Refl. (Despre unele organisme animale sau vegetale inferioare sau despre unele tumori) A se acoperi cu o membrană sau a se transforma în chist, izolându-se de mediul înconjurător. F Fig. (Despre oameni) A se izola, a se închide în sine. — Din fr. **enkyster.**

ÎNCHISTÁRE, *închistări,* s.f. Acţiunea de *a se închista* şi rezultatul ei. — V. **închista.**

ÎNCHITUÍRE, *închituiri,* s.f. Operaţie de îmbinare a două obiecte cu ajutorul chitului. — **În** + **chituire.**

ÎNCHIZĂTÓR, -OÁRE, (**1**) *închizătoare,* s.n., (**2**) *închizători,* s.f. **1.** S.n. Dispozitiv de împingere şi închidere a cartuşelor în magazia unei arme de foc. **2.** S.f. Dispozitiv sau mod de închidere a unui obiect. [Pl. şi: (**2**) *închizătoare*] — **Închide** + suf. *-ător.*

ÎNCIFRÁ, *încifrez,* vb. I. Tranz. A reda o idee, un sentiment etc. în mod indirect, simbolic, metaforic; a exprima o idee, un sentiment etc. într-un limbaj criptic, care cere o iniţiere pentru a fi înţeles. — **În** + **cifru.**

ÎNCIFRÁRE, *încifrări,* s.f. Faptul de *a încifra.* — V. **încifra.**

ÎNCIFRÁT, -Ă, *încifraţi, -te,* adj. Greu de înţeles. — V. **încifra.**

ÎNCINCHÍT, -Ă, *încinchiţi, -te,* adj. (Reg.) Strâns, ghemuit. — **În** + **cinchit.**

ÎNCINCÍ, *încincesc,* vb. IV. Tranz. A face de cinci ori mai mult sau mai mare. — **În** + **cinci.**

ÎNCINCÍT, -Ă, *încinciţi, -te,* adj. Înmulţit de cinci ori, devenit de cinci ori mai mare; cvintuplu. — V. **încinci.**

ÎNCÍNGE[1], *încíng,* vb. III. **1.** Refl. (Despre foc) A arde cu flacără mare, a se aprinde bine. G Tranz. fact. *El încinge focul.* **2.** Refl. şi tranz. A (se) înfierbânta, a (se) încălzi tare. F Tranz. Fig. (Despre un sentiment, o pasiune) A cuprinde, a copleşi pe cineva; a consuma, a mistui. F Refl. Fig. A se manifesta puternic; a se aprinde, a se înflăcăra. F Refl. şi tranz. Fig. (Despre o luptă, o confruntare, o discuţie etc.) A (se) înteţi. **3.** Refl. (Despre fân, cereale, făină etc.) A începe să se altereze prin fermentare; a se strica; a se aprinde. [Perf. s. *încinsei,* part. *încins*] — Lat. **incendere.**

ÎNCÍNGE[2], *încíng,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) înfăşura peste mijloc cu o cingătoare, un brâu etc. **2.** Tranz. şi refl. A(-şi) prinde o armă la brâu (cu o curea). **3.** Tranz. Fig. A înconjura (din toate părţile), a împresura. [Perf. s. *încinsei,* part. *încins*] — Lat. **incingere.**

ÎNCÍNGERE[1], *încingeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) încinge*[1] şi rezultatul ei. F Mărire a temperaturii unui obiect sau a unui material ca urmare a unei acţiuni normale de încălzire, ca rezultat al fermentării sau al altor fenomene biologice ori de altă natură. — V. **încinge[1].**

ÎNCÍNGERE[2], *încingeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) încinge*[2] şi rezultatul ei. — V. **încinge[2].**

ÎNCÍNS[1] s.n. Faptul de *a (se) încinge*[2]. — V. **încinge[2].**

ÎNCÍNS[2], -Ă, *încinşi, -se,* adj. **1.** (Despre foc) Care arde cu flăcări mari, bine aprins. F Înfierbântat[2], încălzit foarte tare (de foc, de soare etc.). F Fig. Aprins[2], înflăcărat, înteţit. **2.** (Despre fân, cereale, făină etc.) Care a început să fermenteze, stricat, alterat; aprins[2], fermentat. — V. **încinge[1].**

ÎNCÍNS[3], -Ă, *încinși, -se,* adj. **1.** (Despre oameni sau despre corpul lor) Cu mijlocul cuprins într-o cingătoare. F (Despre cingătoare, brâu etc.) Înfășurat în jurul corpului. **2.** (Despre arme) Prins, atârnat de cingătoare; (despre oameni) cu arma prinsă la cingătoare. — V. **încinge[2].**

ÎNCIOCĂLÁ, *înciocălez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A lega împreună, a împreuna ceva. F A aranja, a potrivi. — Probabil **în** + **ciocălău.**

ÎNCIRIPÁ vb. I v. **înfiripa.**

ÎNCIUDÁ, *înciudez,* vb. I. Refl. și (rar) tranz. A fi sau a face să fie cuprins de ciudă; a ciudi. — **În** + **ciudă.**

ÎNCIUDÁRE, *înciudări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) înciuda* și rezultatul ei; ciudă. — V. **înciuda.**

ÎNCIUDÁT, -Ă, *înciudați, -te,* adj. Plin de ciudă; ciudos. — V. **înciuda.**

ÎNCLEIÁ, *încleiez,* vb. I. Tranz. **1.** A unge, a îmbina și a fixa cu clei piese de lemn, hârtie etc. F Refl. A se lipi. F Refl. A se murdări, a se unge cu clei sau cu ceva cleios. F Refl. A se face, a deveni cleios. F Refl. Fig. (Despre fălci) A se încleșta; (despre limbă) a se înțepeni. **2.** A trata diverse produse (semifabricate) cu soluții coloidale sau de amidon pentru a le face impermeabile. [Prez. ind. și: *încléi*] — **În** + **clei.**

ÎNCLEIÁLĂ, *încleieli,* s.f. Încleiere. — **Încleia** + suf. *-eală.*

ÎNCLEIÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) încleia.* — V. **încleia.**

ÎNCLEIÁT[2], -Ă, *încleiați, -te,* adj. **1.** Fixat, lipit cu clei. F Uns cu clei. **2.** (Despre materiale) Tratat cu o soluție sau cu o emulsie în cursul procesului de fabricație pentru a face impermeabil. — V. **încleia.**

ÎNCLEIÉRE, *încleieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încleia* și rezultatul ei; încleială. — V. **încleia.**

ÎNCLEȘTÁ, *încleștez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) strânge puternic, ca un clește; a (se) înțepeni. G Expr. (Refl.) *A i se încleșta* (cuiva) *fălcile* (sau *gura)* = a i se înțepeni maxilarele; *p. ext.* a nu mai putea vorbi, a amuți. F Tranz. A prinde strâns (ca într-un clește) un obiect, un instrument. **2.** Refl. A se agăța cu disperare (de ceva), a se prinde puternic (cu mâinile, cu brațele) de ceva; a rămâne prins de ceva (sau de cineva). **3.** Refl. recipr. A se lupta cu îndârjire, corp la corp; a se încăiera. F Refl. Fig. (Despre bătălii, războaie) A deveni crâncen, a se înteți. — **În** + **clește.**

ÎNCLEȘTÁRE, *încleștări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încleșta* și rezultatul ei. F Contracție. — V. **încleșta.**

ÎNCLEȘTÁT, -Ă, *încleștați, -te,* adj. **1.** Strâns puternic, ca într-un clește. **2.** Fig. (Despre bătălii, războaie) Înverșunat, aprig. — V. **încleșta.**

ÎNCLICHETÁ, *înclichetez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A imobiliza un mecanism într-o anumită poziție. — Din fr. **encliqueter.**

ÎNCLICHETÁJ, *înclichetaje,* s.n. (Tehn.) Dispozitiv care nu permite mișcarea de rotație a unei roți decât într-un singur sens. — Din fr. **encliquetage.**

ÎNCLINÁ, *înclín,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) apleca în jos sau într-o parte; a (se) pleca. F Refl. A face o plecăciune; a saluta; a (se) pleca, a (se) închina. F Refl. Fig. (Despre soare) A coborî către asfințit, a apune; (despre zi) a se apropia de sfârșit. **2.** Refl. Fig. A se declara convins; a admite, a accepta. **3.** Intranz. Fig. A fi dispus să... F A se simți atras de ceva, a simți vocație, atracție pentru ceva; a se apleca. **4.** Refl. recipr. Fig. (Înv.) A avea legături de dragoste cu cineva. — Din fr. **incliner,** lat. **inclinare.**

ÎNCLINÁRE, *înclinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înclina* și rezultatul ei. F (Geom.) Înclinație. F Fig. Vocație, dispoziție; înclinație. — V. **înclina.**

ÎNCLINÁT, -Ă, *înclinați, -te,* adj. **1.** Aplecat în jos sau într-o parte; oblic; încovoiat. **2.** Fig. Care are vocație, atracție spre ceva. — V. **înclina.**

ÎNCLINÁȚIE, *înclinații,* s.f. Înclinare. F (Geom.) Unghi format de o dreaptă (sau de un plan) cu o dreaptă (sau cu un plan) de referință; înclinare. F Fig. Vocație, atracție, dispoziție pentru ceva. — Din fr. **inclination,** lat. **inclinatio.**

ÎNCOÁ adv. v. **încoace.**

ÎNCOÁCE adv. **1.** Înspre mine, spre locul unde mă aflu; în direcția mea. G (În loc. adv.) *Încoace și încolo* = dintr-o parte în alta. (Pop. și fam.; substantivat, n.) *A avea pe vino-ncoace* = a avea farmec, a fi cuceritor, atrăgător. G Expr. *Ce mai încoace (și) încolo* = de ce atâta vorbă? e inutilă orice discuție. **2.** Înspre momentul de față, mai apropiat de epoca noastră. [Var.: **încoá** adv.] — Lat. **in-eccu(m)-hocce.**

ÎNCOLĂCEÁLĂ, *încolăceli,* s.f. Încolăcire. — **Încolăci** + suf. *-eală.*

ÎNCOLĂCÍ, *încolăcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) face ca un cerc, a (se) înfășura în formă de colac; a (se) încovriga; a (se) încârliga, a (se) încolăci. F Refl. (Despre ape, drumuri) A o coti, a șerpui. F Tranz. A încrucișa brațele sau picioarele. — **În** + **colac.**

ÎNCOLĂCÍRE, *încolăciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încolăci* și rezultatul ei; înfășurare, încolăceală, încolăcitură. — V. **încolăci.**

ÎNCOLĂCÍT, -Ă, *încolăciți, -te,* adj. Învârtit, înfășurat (în formă de colac); încovrigat. — V. **încolăci.**

ÎNCOLĂCITÚRĂ, *încolăcituri,* s.f. Încolăcire. — **Încolăci** + suf. *-tură.*

ÎNCOLĂTĂCÍ, *încolătăcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Înv. și reg.) A (se) încolăci. — Contaminare între **încolăci** și **împletici.**

ÎNCOLEÁ adv. v. **încolo.**

ÎNCÓLO adv. **1.** În alt loc decât aici; în partea aceea, în direcția aceea, într-acolo. G Expr. *Mai încolo* = mai departe. *Până (mai) încolo* = până nu departe, destul de aproape. (Fam.) *Lasă-l* (sau *dă-l) încolo!* = nu te mai ocupa de el, nu-i da atenție, nu-l lua în considerare. *Fugi încolo!* = taci din gură! nu mai spune fleacuri. **2.** Pe urmă, mai târziu. G Loc. adv. *De aici* sau *de-acu(m) încolo* = începând din acest moment, de acum înainte. *De astăzi* (sau *de mâine* etc.) *încolo* = începând de azi (sau de mâine etc.). *De atunci încolo* = după aceea. **3.** În afară de cele arătate înainte. [Var.: **încoleá** adv.] — **În** + **colo.**

ÎNCOLONÁ, *încolonez,* vb. I. Refl. (Despre un grup de oameni, de vehicule) A se așeza în coloană, a forma o coloană (de marș); (despre o persoană, un vehicul) a se încadra într-o coloană. F Tranz. A așeza, a dispune în coloană. — **În** + **coloană.**

ÎNCOLONÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) încolona.* F (Art.; cu valoare de interjecție) Exclamație care îndeamnă, comandă ordonarea în coloană a unui grup de oameni. — V. **încolona.**

ÎNCOLȚÁT, -Ă, *încolțați, -te,* adj. (Reg.) Colțuros. — **În** + **colț** + suf. *-at.*

ÎNCOLȚÍ, *încolțesc,* vb. IV. **I.** Intranz. (Despre plante; la pers. 3) A da colț, a răsări din pământ; a germina. F Fig. (Despre idei, sentimente) A începe să se dezvolte; a apărea, a se ivi, a se naște. **II.** Tranz. A înfige colții pentru a mușca. F A înconjura din toate părțile, fără a mai da posibilitatea de retragere. F Fig. (Despre oameni) A prinde pe cineva la strâmtoare; (despre abstracte) a cuprinde, a copleși. — **În** + **colț.**

ÎNCOLȚÍRE s.f. Acțiunea de *a încolți* și rezultatul ei; germinare; încolțit[1]. — V. **încolți.**

ÎNCOLȚÍT[1] s.n. Faptul de *a încolți;* încolțire. — V. **încolți.**

ÎNCOLȚÍT[2], -Ă, *încolțiți, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Răsărit[2], germinat. **2.** Mușcat, prins cu colții. F Fig. Prins la strâmtoare. — V. **încolți.**

ÎNCOMÁT, -Ă, *încomați, -te,* adj. (Rar) Cu coamă bogată. — **În** + **coamă** + suf. *-at.*

ÎNCONDEIÁ, *încondeiez,* vb. I. Tranz. **1.** A împodobi ouăle (de Paște), obiectele de ceramică etc. cu desene (făcute cu condeiul). F Fig. (Pop.) A înnegri sprâncenele sau genele. **2.** Fig. A vorbi de rău pe cineva; a defăima, a calomnia, a ponegri. — **În** + **condei.**

ÎNCONDEIÁT[1] s.n. Faptul de *a încondeia.* — V. **încondeia.**

ÎNCONDEIÁT[2], -Ă, *încondeiați, -e,* adj. **1.** (Despre ouăle de Paște, obiecte de ceramică etc.) Împodobit cu desene (făcute cu condeiul). F Fig. (Pop.; despre sprâncene sau gene) Înnegrit (cu creionul). **2.** Defăimat, calomniat. — V. **încondeia.**

ÎNCONDEIÉRE, *încondeieri,* s.f. Acțiunea de *a încondeia* și rezultatul ei. — V. **încondeia.**

ÎNCONDEIETÚRĂ, *încondeieturi,* s.f. Încondeiat[1]; (concr.) desen executat pe ouăle de Paște, pe obiecte de ceramică etc. — **Încondeia** + suf. *-ătură.*

ÎNCÓNJUR, *înconjururi,* s.n. Ocol, ocolire. G Loc. adv. *Fără înconjur* = fără nicio ezitare, fără subterfugii, deschis, direct, pe față; de-a dreptul. *Cu înconjur* (sau *cu înconjurui)* = pe ocolite, pe departe, indirect. [Acc. și: *înconjúr.* — Var.: **încúnjur** s.n.] — Din **înconjura** (derivat regresiv).

ÎNCONJURÁ, *înconjór,* vb. I. Tranz. **1.** A face ocolul unui lucru, al unui loc. F A fi așezat, a sta de jur-împrejurul (unei ființe sau al unui lucru); a încercui. F A încercui cu forțe armate; a împresura, a asedia. F Refl. A aduna în jurul său, a trăi în societate în tovărășia cuiva. **2.** A împrejmui cu gard. F A cuprinde într-un cerc, a trasa o linie împrejur, a încercui. **3.** A merge spre o țintă pe un traseu ocolit. [Prez. ind. și: *încónjur.* — Var.: **încunjurá** vb. I] — **În** + **conjura** (înv. „a înconjura” < lat.).

ÎNCONJURÁRE s.f. Faptul de *a înconjura.* — V. **înconjura.**

ÎNCONJURĂTÓR, -OÁRE, *înconjurători, -oare,* adj. Care se află de jur-împrejur, care înconjoară. — **Înconjura** + suf. *-ător.*

ÎNCONTÍNUU adv. Mereu, întruna, fără încetare. [Pr.: *-nu-u.* — Var.: **incontínuu** adv.] — **În** + **continuu.**

ÎNCONTRÁ, *încontrez,* vb. I. Refl. (Pop.) A se împotrivi, a se opune; *p. ext.* a se lua la harță, a se ciocni în păreri (cu cineva). — **În** + **contra.**

ÎNCONTRÁRE, *încontrări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a se încontra;* ceartă, sfadă. — V. **încontra.**

ÎNCOPCIÁ, *încopciez,* vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A închide o copcă; a încheia o haină în copci. **2.** A îmbina două piese de tablă, introducând limbile uneia în golurile corespunzătoare ale celeilalte, după care limbile astfel montate se răsucesc. [Pr.: *-ci-a*] — **În** + **copcă.**

ÎNCOPCIÉRE, *încopcieri,* s.f. Acțiunea de *a încopcia.* [Pr.: *-ci-e-*] — V. **încopcia.**

ÎNCORDÁ, *încordez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) contracta mușchii corpului, *p. ext.* corpul întreg, în vederea unui efort. F Fig. A-și concentra atenția, memoria, voința etc. F Tranz. (Rar) A stimula, a întări. **2.** Tranz. A întinde (puternic) o coardă, un arc, un cablu etc. F A acorda un instrument muzical cu coarde, prin întinderea coardelor. **3.** Tranz. A lega coardele

viței-de-vie. **4.** Refl. Fig. (Despre raporturile dintre oameni) A ajunge într-o stare de tensiune (maximă); a se înăspri. — **În + coardă.**

ÎNCORDÁRE, *încordări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încorda* și rezultatul ei; încordătură. — V. **încorda.**

ÎNCORDÁT, -Ă, *încordați, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de tensiune. F Fig. Care exprimă o stare de tensiune, de încordare. F Fig. Concentrat, atent, vigilent; înfrigurat, febril. **2.** (Despre arcuri) Cu coarda întinsă. F (Despre instrumente muzicale cu coarde) Acordat. F Fig. (Despre raporturile dintre oameni) Ajuns într-o stare de tensiune maximă; înăsprit, neprietenos. — V. **încorda.**

ÎNCORDĂTÓR, *încordătoare,* s.n. (Reg.) Întorcător al războiului de țesut. F Întinzător al coardei fierăstrăului; cordar. — **Încorda** + suf. *-ător.*

ÎNCORDĂTÚRĂ, *încordături,* s.f. (Înv.) Încordare. — **Încorda** + suf. *-ătură.*

ÎNCORNORÁ, *încornorez,* vb. I. Tranz. A pune coarne. F Fig. A exagera, a deforma realitatea; a înflori. F Fig. (Fam.) A-și înșela soțul sau soția. — Din **încornorat** (derivat regresiv).

ÎNCORNORÁT, -Ă, *încornorați, -te,* adj. **1.** Care are coarne, cu coarne. F Fig. (Despre fapte sau vorbe) Exagerat, neconform cu realitatea; umflat, înflorit. F Fig. (Fam.; despre soți) Înșelat. F (Substantivat, m.; art.) Dracul. — **În + corn** + suf. *-at.*

ÎNCORONÁ, *încoronez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A(-și) pune coroană de monarh; *p. ext.* a deveni sau a învesti pe cineva monarh. **2.** Tranz. A împodobi cu ceva (în formă de coroană); a încununa. **3.** Tranz. Fig. A desăvârși o lucrare, o operă, o activitate; a reprezenta în activitatea cuiva realizarea cea mai valoroasă; a încununa (**2**). — Din lat. **incoronare.**

ÎNCORONÁRE, *încoronări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încorona.* — V. **încorona.**

ÎNCORONÁT, -Ă, *încoronați, -te,* adj. Care are coroană, cu coroană; învestit cu semnele domniei. G *Cap încoronat* = suveran, monarh. — V. **încorona.**

ÎNCORPORÁ, *încorporez,* vb. I. Tranz. **1.** A uni, a împreuna mai multe lucruri pentru a face un singur corp, un tot. F A anexa, a subordona un ținut, o provincie la o țară. **2.** A încadra recruții într-o unitate militară, pentru efectuarea stagiului militar. [Var.: **incorporá** vb. I] — Din fr. **incorporer,** lat. **incorporare.**

ÎNCORPORÁBIL, -Ă, *încorporabili, -e,* adj. Care poate fi încorporat. [Var.: **incorporábil, -ă** adj.] — Din fr. **incorporable.**

ÎNCORPORÁRE, *încorporări,* s.f. Acțiunea de *a încorpora* și rezultatul ei; încorporație. [Var.: **incorporáre** s.f.] — V. **încorpora.**

ÎNCORPORÁȚIE, *încorporații,* s.f. Încorporare. [Var.: **incorporáție** s.f.] — Din fr. **incorporation.**

ÎNCORSETÁ, *încorsetez,* vb. I. Tranz. A strânge într-un corset (medical). F Fig. A împiedica pe cineva în acțiunile sau în gândurile sale; a îngrădi, a încătușa. — **În + corset.**

ÎNCORSETÁRE, *încorsetări,* s.f. Acțiunea de *a încorseta* și rezultatul ei. F Fig. Îngrădire, încătușare. — V. **încorseta.**

ÎNCORSETÁT, -Ă, *încorsetați, -te,* adj. Strâns în corset. F Fig. Împiedicat în acțiunile sau în gândurile sale; îngrădit, încătușat; rigid. — V. **încorseta.**

ÎNCOT, *încote,* s.n. (Reg.) Chicot. [Var.: **íncot** s.n.] — Et. nec.

ÎNCOTOȘMÁ vb. I v. **încotoșmăna.**

ÎNCOTOȘMĂNÁ, *încotoșmănez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) îmbrăca (prea) gros; a (se) înfofoli. [Var.: **încotoșmăní** vb. IV, (reg.) **încotoșmá** vb. I] — Et. nec.

ÎNCOTOȘMĂNÁT, -Ă, *încotoșmănați, -te,* adj. Îmbrăcat (prea) gros; înfofolit. [Var.: **încotoșmănít, -ă** adj.] — V. **încotoșmăna.**

ÎNCOTOȘMĂNÍ vb. IV v. **încotoșmăna.**

ÎNCOTOȘMĂNÍT, -Ă adj. v. **încotoșmănat.**

ÎNCOTRÓ adv. (Adesea interogativ) În ce direcție, unde; oriunde. G Expr. *Ori încotro* = indiferent în ce direcție, oriunde. *Care încotro (poate)* = care pe unde poate, în toate direcțiile. *A nu (mai) avea încotro* = a nu (mai) avea nicio posibilitate (decât...), a nu putea face altfel, a nu avea altă soluție, altă scăpare. — Lat. **in-contra-ubi.**

ÎNCOTROVÁ adv. (Înv.) Într-o direcție oarecare, undeva. [Acc. și: *încotróva*] — **Încotro + va.**

ÎNCOVOIÁ, *încovói,* vb. I. Refl. și tranz. A face să devină sau a deveni curb; a (se) îndoi, a (se) arcui; *spec.* a (se) curba, a (se) deforma în urma unor solicitări exterioare. F Refl. Fig. A se umili. [Prez. ind. și: *încovoiez*] — Cf. sl. k o v a t i „a făuri”.

ÎNCOVOIÁLĂ, *încovoieli,* s.f. Încovoietură. — **Încovoia** + suf. *-ală.*

ÎNCOVOIÁT, -Ă, *încovoiați, -te,* adj. Îndoit, curbat, arcuit. F Adus de spate; cocârjat. — V. **încovoia.**

ÎNCOVOIÉRE, *încovoieri,* s.f. Faptul de *a (se) încovoia.* — V. **încovoia.**

ÎNCOVOIETÚRĂ, *încovoieturi,* s.f. Partea încovoiată a unui obiect; curbură, sinuozitate, încovoială. — **Încovoia** + suf. *- tură.*

ÎNCOVRIGÁ, *încovríg,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) răsuci, a (se) îndoi ca un covrig; a (se) încolăci; a (se) ghemui. — **În + covrig.**

ÎNCOVRIGÁT, -Ă, *încovrigați, -te,* adj. Îndoit în formă de covrig; încolăcit. — V. **încovriga.**

ÎNCRÂNCENÁ, *încrâncenez,* vb. I. Refl. A se înfiora, a se îngrozi, a i se încrețí cuiva carnea de frică, de scârbă, de mânie; a se crâncena. [Prez. ind. și: *încrâncena.* — Var.: (reg.) **încrâncináv**b. I] — **În + crâncen.**

ÎNCRÂNCENÁRE, *încrâncenări,* s.f. Acțiunea de *a se încrâncena;* înfiorare. F Încăierare, încleștare sângeroasă. — V. **încrâncena.**

ÎNCRÂNCENÁT, -Ă, *încrâncenați, -te,* adj. Înspăimântat, înfiorat (de frică, de scârbă, de mânie etc.). F Fig. Crâncen, neîndurător. — V. **încrâncena.**

ÎNCRÂNCINÁ vb. I v. **încrâncena.**

ÎNCRÉDE, *încréd,* vb. III. **1.** Refl. A pune temei pe cinstea, pe sinceritatea cuiva; a se bizui, a conta pe cineva sau pe ceva. F (Pop.) A avea încredere prea mare în sine; a se fuduli. F A crede spusele cuiva, a da crezare. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A încredința ceva cuiva. — **În + crede.**

ÎNCRÉDERE s.f. Acțiunea de *a (se) încrede* și rezultatul ei; sentiment de siguranță față de cinstea, buna-credință sau sinceritatea cuiva; credință. G Expr. *Om* (sau *persoană) de (mare) încredere* = persoană căreia i se poate încredința orice secret, orice misiune. *A da vot de încredere* = a aproba în parlament activitatea sau programul unui guvern. — V. **încrede.**

ÎNCREDINȚÁ, *încredințez,* vb. I. **1.** Tranz. A da pe cineva sau ceva în grija sau în păstrarea cuiva demn de încredere. F A împărtăși cuiva o taină. **2.** Tranz. A confirma, a garanta cuiva ceva. F Refl. A se convinge de ceva. **3.** Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) logodi. — **În + credință.**

ÎNCREDINȚÁRE, *încredințări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încredința* și rezultatul ei. F (Concr., rar) Adeverință. — V. **încredința.**

ÎNCREMENEÁLĂ, *încremeneli,* s.f. (Rar) Încremenire. — **Încremeni** + suf. *-eală.*

ÎNCREMENÍ, *încremenesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A nu mai putea face nicio mișcare, niciun gest (de mirare, de groază etc.); a înlemni, a împietri. F Tranz. A uimi. **2.** (Despre lucruri în mișcare) A sta, a se opri locului. — **În + cremene.**

ÎNCREMENÍRE s.f. Acțiunea de *a încremeni* și rezultatul ei; nemișcare, neclintire; înmărmurire, consternare; încremeneală. — V. **încremeni.**

ÎNCREMENÍT, -Ă, *încremeniți, -te,* adj. **1.** Care a rămas în nemișcare. **2.** Înmărmurit, înlemnit; consternat. — V. **încremeni.**

ÎNCRENGĂTÚRĂ, *încrengături,* s.f. Diviziune a regnului animal sau a celui vegetal, superioară clasei. — **În + creangă** + suf. *-tură* (după fr. *embranchement).*

ÎNCRÉȚ, *încrețuri,* s.n. Ornamentație a mânecii la cămășile naționale femeiești, cuprinsă între altiță și râuri. — Din **încreți** (derivat regresiv).

ÎNCREȚÍ, *încrețesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face crețuri. F Tranz. A strânge pielea (frunții) astfel încât să formeze cute, zbârciturí. **2.** Refl. Fig. (Despre pielea, carnea cuiva, *p. ext.* despre oameni) A se încrâncena, a se înfiora (din cauza groazei, spaimei etc.). **3.** Tranz. A face părul creț; a ondula, a cârlionța. F Refl. (Despre păr) A deveni creț (în urma ondulării). — **În + creț.**

ÎNCREȚÍRE, *încrețiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încreți* și rezultatul ei; zbârcire; încreț[1]. — V. **încreți.**

ÎNCREȚÍT[1] s.n. Încrețire. — V. **încreți.**

ÎNCREȚÍT[2], -Ă, *încrețiți, -te,* adj. Care are, care face etc. crețuri; cusut cu cute, cu încrețituri. F (Despre piele, în special despre frunte, față) Zbârcit, ridat. — V. **încreți.**

ÎNCREȚITÚRĂ, *încrețituri,* s.f. Partea încrețită a unui obiect; cută, creț. F Cută pe piele; zbârcitură, rid. — **Încreți** + suf. *-tură.*

ÎNCREZĂTÓR, -OÁRE, *încrezători, -oare,* adj. Care are încredere; credul. F (Adverbial) Cu încredere. — **Încrede** + suf. *-ător.*

ÎNCREZÚT, -Ă, *încrezuți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are o idee foarte bună despre sine; îngâmfat, înfumurat, închipuit, fudul. — V. **încrede.**

ÎNCRIMINÁ vb. I v. **incrimina.**

ÎNCRIMINÁRE s.f. v. **incriminare.**

ÎNCRIMINÁT, -Ă adj. v. **incriminat.**

ÎNCRIMINATÓR, -OÁRE adj. v. **incriminator.**

ÎNCROPÍ, *încropesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A încălzi puțin un lichid. **2.** A aduna (cu greu) la un loc, a înjgheba, a înfiripa. — Din **încrop** (= *uncrop).*

ÎNCROPÍT, -Ă, *încropiți, -te,* adj. **1.** Călduț; dospit la căldură. **2.** Strâns (cu greu) la un loc; înjghebat, înfiripat. — V. **încropi.**

ÎNCRUCÍ, *încrucesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se cruci. — **În + cruci.**

ÎNCRUCIȘÁ, *încrucișez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune, a așeza cruciș; a cruci. G Expr. *A încrucișa brațele (pe piept)* = a sta în inactivitate. *A încrucișa săbiile* = a începe lupta. **2.** Refl. recipr. A trece unul pe lângă altul, venind din direcții diferite. F (Despre drumuri) A se întretăia. **3.** Intranz. (Franțuzism, despre nave) A naviga în larg pentru a supraveghea liniile maritime de comunicație; *p. gener.* a naviga. **4.** Tranz. A împerechea

diferite animale sau plante pentru a obține urmași cu însușiri superioare. — **În** + **cruciș.**

ÎNCRUCIȘÁRE, *încrucișări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încrucișa* și rezultatul ei; crucișătură, încrucișat[1]. — V. **încrucișa.**

ÎNCRUCIȘÁT[1] s.n. Încrucișare. — V. **încrucișa.**

ÎNCRUCIȘÁT[2], -Ă, *încrucișați, -te,* adj. **1.** Care este așezat cruciș. F (Despre drumuri) Care se întretaie. **2.** (Despre ochi sau priviri, *p. ext.* despre oameni) Care se uită cruciș; sașiu. **3.** (Despre plante și animale) Împerecheat (artificial) cu un animal sau cu o plantă înrudită. — V. **încrucișa.**

ÎNCRUCÍT, -Ă, *încruciți, -te,* adj. (Pop.) Crucit. — V. **încruci.**

ÎNCRUNTÁ, *încrúnt,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A apropia sprâncenele sau a face cute între sprâncene ori pe frunte (în semn de nemulțumire, de mânie, de îngrijorare etc.); a privi aspru. **2.** Refl. (Înv.) A se umple de sânge; a se înroși. — **În** + **crunta.**

ÎNCRUNTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) încrunta.* F Privire aspră sau posomorâtă. — V. **încrunta.**

ÎNCRUNTÁT, -Ă, *încruntați, -te,* adj. **1.** Care are pe frunte sau între sprâncene cute de nemulțumire, de mânie, de îngrijorare etc.; *p. ext.* care are înfățișarea sau privirea aspră, posomorâtă; crunt, cruntat. **2.** (Înv.) Însângerat. — V. **încrunta.**

ÎNCRUNTĂTÚRĂ, *încruntături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) încrunta; înfățișare încruntată (**1**); cută pe frunte, între sprâncene. **2.** (Înv.) Urmă, pată de sânge. — **Încrunta** + suf. *-ătură.*

ÎNCRUSTÁ vb. I v. **încrusta.**

ÎNCRUSTÁRE s.f. v. **incrustare.**

ÎNCRUSTÁT, -Ă adj. v. **incrustat.**

ÎNCRUSTÁȚIE s.f. v. **incrustație.**

ÎNCRUSTAȚIÚNE s.f. v. **incrustație.**

ÎNCRUȘÍ, *încrușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A argăsi. — **În** + **cruși.**

ÎNCRUȘÍT, -Ă, *încrușiți, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre pielea animalelor) Argăsit[2]. **2.** Înroșit; *p. ext.* pătat (cu sânge). — V. **încruși.**

ÎNCUIÁ, *încúi,* vb. I. **1.** Tranz. A închide cu ajutorul unui zăvor, al unui lacăt, al unei chei etc. F A reține pe cineva într-o încăpere închisă cu cheia. F Refl. A se închide (singur), a se izola într-o încăpere. F Fig. (Fam.) A face pe cineva să nu mai aibă ce să răspundă; a închide gura cuiva, a înfunda. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) constipa. — Lat. **incuncare.**

ÎNCUIÁT[1] s.n. Încuiere. — V. **încuia.**

ÎNCUIÁT[2], -Ă, *încuiați, -te,* adj. **1.** Închis cu cheia, cu zăvorul. **2.** (Pop.) Constipat. F Fig. (Adesea substantivat; fam.) Care este insensibil la argumente, incapabil de a înțelege noul, care nu iese din părerile lui; *p. ext.* care nu este sociabil. — V. **încuia.**

ÎNCUIBÁ, *încuibez,* vb. I. Refl. A se instala undeva fără să fie dorit. F Fig. A pătrunde adânc; a se înrădăcina. [Prez. ind. și: *încúib*] — **În** + **cuib.**

ÎNCUIBÁRE s.f. Acțiunea de *a se încuiba.* — V. **încuiba.**

ÎNCUIBÁT, -Ă, *încuibați, -te,* adj. Care s-a instalat (nedorit și nepoftit) într-un loc. F Fig. Pătruns adânc, înrădăcinat. — V. **încuiba.**

ÎNCUIÉRE, *încuieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încuia* și rezultatul ei; închidere cu cheia, cu zăvorul; încuiat[1]. — V. **încuia.**

ÎNCUIETOÁRE, *încuietori,* s.f., adj. **1.** S.f. Dispozitiv care încuie ceva. F Fig. Dificultate, situație grea în care se află cineva. **2.** Adj. (Fam.; despre probleme, întrebări) Care este greu de rezolvat, la care este greu de răspuns. — **Încuia** + suf. *-toare.*

ÎNCUIETÚRĂ, *încuieturi,* s.f. (Pop.) Constipație. — **Încuia** + suf. *-tură.*

ÎNCUJBÁ, *încujbez,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) încovoia, a (se) îndoi. — **În** + **cujbă.**

ÎNCUJBÁRE s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a (se) încujba;* încovoiere. — V. **încujba.**

ÎNCUJBÁT, -Ă, *încujbați, -te,* adj. (Înv. și reg.) Încovoiat; strâmb, cocoșat. — V. **încujba.**

ÎNCUMETÁ, *încúmet,* vb. I. Refl. **1.** A îndrăzni; a cuteza. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") A se bizui, a se încrede în ceva. [Var.: (reg.) **încuméte** vb. III] — Cf. lat. committere.

ÎNCUMETÁRE s.f. Acțiunea de *a se încumeta* și rezultatul ei; cutezanță. — V. **încumeta.**

ÎNCUMÉTE vb. III v. **încumeta.**

ÎNCUMETRÍ, *încumetresc,* vb. IV. Refl. recipr. (Pop.) A se înrudi prin cumetrie; a se cumetri. — **În** + **cumătru.**

ÎNCÚNJUR s.n. v. **înconjur.**

ÎNCUNJURÁ vb. I v. **înconjura.**

ÎNCUNOȘTINȚÁ, *încunoștințez,* vb. I. Tranz. A face cunoscut; a înștiința, a comunica ceva. — **În** + **cunoștință.**

ÎNCUNOȘTINȚÁRE, *încunoștințări,* s.f. Acțiunea de *a încunoștința* și rezultatul ei; înștiințare; (concr.) aviz, scrisoare care conține o înștiințare. — V. **încunoștința.**

ÎNCUNUNÁ, *încununez,* vb. I. Tranz. **1.** A așeza o cunună pe capul cuiva în semn de omagiu, de înălțare la o demnitate etc, a încorona; *p. ext.* a așeza un obiect deasupra altuia în chip de coroană. **2.** Fig. A desăvârși o activitate, o operă etc.; a încorona (**3**). [Prez. ind. și: *încunún*] — **În** + **cunună.**

ÎNCUNUNÁRE, *încununări,* s.f. Acțiunea de *a încununa* și rezultatul ei; *fig.* ducere la bun sfârșit; desăvârșire. — V. **încununa.**

ÎNCURÁ, *încúr,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A mâna caii repede; a goni. F Refl. (Despre cai) A porni la fugă, a se întrece alergând; a alega în voie. — Lat. *incurrare (= *currere).*

ÎNCURAJÁ, *încurajez,* vb. I. Tranz. **1.** A da curaj; a îmbărbăta. **2.** A sprijini, a stimula. — **În** + **curaj** (după fr. *encourager).*

ÎNCURAJÁRE, *încurajări,* s.f. Acțiunea de *a încuraja* și rezultatul ei; îmbărbătare; sprijinire, stimulare. — V. **încuraja.**

ÎNCURAJÁT, -Ă, *încurajați, -te,* adj. Îmbărbătat. — V. **încuraja.**

ÎNCURAJATÓR, -OÁRE, *încurajatori, -oare,* adj. Care dă curaj, care stimulează. — **Încuraja** + suf. *-tor.*

ÎNCURÁRE, *încurări,* s.f. (Înv. și reg.) Alergare de cai, cavalcadă; *p. ext.* năvală, incursiune. — V. **încura.**

ÎNCURCÁ, *încúrc,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A încâlci fire, ață etc., a le face noduri astfel încât să nu se mai poată descurca ușor. F (Pop.) A călca în picioare fânețele, semănăturile. **2.** A schimba mereu drumul, direcția pentru a îngreuna o urmărire, pentru a-și pierde urma. F Refl. și tranz. A (se) rătăci. **II. 1.** Tranz. A stingheri pe cineva la mers, a îngreuna mersul cuiva. F Refl. A se împiedica din mers. F A opri de la o acțiune, a stânjeni. G Expr. *A încurca locul* (sau *lumea, zilele* etc.) = a stânjeni pe cei din jur. (Refl.; fam.) *A i se încurca limba* = a i se împletici limba (din cauza băuturii, a unei emoții etc.). G Compus: *încurcă-lume* s.m. și f. = (fam.) om care încurcă pe alții, care nu este bun de nimic. **2.** Tranz. și refl. A face (pe cineva) să-și piardă sau a-și pierde firul ideilor; a (se) zăpăci. G Expr. *(Se) încurcă lucrurile* = (se) creează o situație complicată, confuză. (Tranz.) *A încurca vorba* = a vorbi confuz, pentru a ascunde adevărul. (Tranz.) *A o încurca* = a crea (intenționat) o situație confuză; a face un lucru de mântuială; a nu fi clar în ceea ce spune; a nu mai putea ieși dintr-o situație dificilă. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) prinde în mreje. F Refl. A se angaja într-o afacere din care nu mai poate ieși (decât cu greutate). **4.** Refl. Fig. A pierde vremea; a zăbovi, a întârzia (mai ales la petreceri). **5.** Refl. (Fam.) A avea relații extraconjugale cu cineva. — Probabil lat. *incolicare (< *colus* „caier, fir").

ÎNCURCÁLĂ s.f. (Reg.) Încurcătură. — **Încurca** + suf. *-ală.*

ÎNCURCÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) încurca.* — V. **încurca.**

ÎNCURCÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) încurca.* — V. **încurca.**

ÎNCURCÁT[2], -Ă, *încurcați, -te,* adj. **I. 1.** (Despre fire, ață etc.) Amestecat și înnodat (cu alte fire); încâlcit. **2.** (Despre drumuri) Greu de găsit; întortocheat. **II. 1.** (Despre idei, acțiuni etc.) Greu de urmărit; confuz, nelămurit, neclar, nedeslușit. G Expr. *A lăsa* (ceva) *încurcat* sau *a o lăsa încurcată* = a lăsa o problemă nelămurită; a renunța la rezolvarea unei probleme, a se lăsa păgubaș. **2.** Stingherit, stânjenit, jenat. — V. **încurca.**

ÎNCURCĂTÚRĂ, *încurcături,* s.f. **1.** Amestecătură, încâlcire de fire, de ață etc. G *Încurcătură de mațe* = ocluzie intestinală. **2.** Situație complicată, neplăcută; bucluc. F Confuzie. G Expr. *A pune* (pe cineva) *în încurcătură* = a pune pe cineva într-o situație din care nu știe cum să iasă. F Jenă, tulburare. — **Încurca** + suf. *-ătură.*

ÎNCURELÁ, *încurelez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A prinde în curele. — **În** + **curele** (pl. lui *curea).*

ÎNCUSCRÍ, *încuscresc,* vb. IV. Refl. recipr. A se face cuscru cu cineva; *p. ext.* a fi sau a deveni rudă prin alianță cu cineva. — **În** + **cuscru.**

ÎNCUSCRÍRE, *încuscriri,* s.f. Acțiunea de *a se încuscri* și rezultatul ei. — V. **încuscri.**

ÎNCUVIINȚÁ, *încuviințez,* vb. I. Intranz. A fi de acord. F Tranz. A consimți, a permite. [Pr.: *-vi-in-*] — **În** + **cuviință.**

ÎNCUVIINȚÁRE, *încuviințări,* s.f. Acțiunea de *a încuviința* și rezultatul ei; aprobare, consimțământ, asentiment. [Pr.: *-vi-in-*] — V. **încuviința.**

ÎNDÁRN adv. (Înv.) Zadarnic. — Din it. **indarno.**

ÎNDÁTĂ adv. Imediat, numaidecât, acum; acuși, acușica. G Loc. conj. *(De) îndată ce* = imediat ce, după ce, când. G Loc. adv. (Reg.) *Îndata-mare* = în cea mai mare grabă. — **În** + **dată.**

ÎNDATINÁ vb. I v. **îndătina.**

ÎNDATINÁT, -Ă adj. v. **îndătinat.**

ÎNDATORÁ, *îndatorez,* vb. I. **1.** Tranz. A obliga, a impune ca o datorie. **2.** Tranz. A obliga pe cineva la recunoștință printr-un ajutor dat la nevoie. **3.** Refl. A face datorii; a se împrumuta; a se încurca în datorii. F Tranz. A da un bun în gaj în schimbul unui împrumut. [Var.: **îndatorí** vb. IV] — **În** + **dator.**

ÎNDATORÁT, -Ă, *îndatorați, -te,* adj. **1.** Dator (cu bani). **2.** Obligat la ceva, recunoscător pentru ceva. [Var.: **îndatorít, -ă** adj.] — V. **îndatora.**

ÎNDATORÍ vb. IV v. **îndatora.**

ÎNDATORÍNȚĂ, *îndatorințe,* s.f. (Rar) Îndatorire. — **Îndatori** + suf. *-ință.*

ÎNDATORÍRE, *îndatoriri,* s.f. **1.** Obligaţie bănească. **2.** Obligaţie morală; sarcină obligatorie, datorie. F (Rar) Faptă sau gest cu care îndatorăm pe cineva; atenţie, politeţe. — V. **îndatori.**

ÎNDATORÍT, -Ă adj. v. **îndatorat.**

ÎNDATORITÓR, -OÁRE, *îndatoritori, -oare,* adj. **1.** Serviabil, binevoitor. **2.** (Neobişnuit) Obligatoriu. — **Îndatori** + suf. *-tor.*

ÎNDĂMÁNĂ adv. v. **îndemână.**

ÎNDĂRĂPNIC, -Ă adj. v. **îndărătnic.**

ÎNDĂRĂPT adv. v. **îndărăt.**

ÎNDĂRĂT adv. **I. 1.** În spate, în urmă, înapoi. G Expr. *(De-a) îndărătele(a)* = **a)** cu spatele înainte; **b)** pe dos. **2.** La locul de proveniență, în locul unde a fost înainte. **3.** (În expr.) *A da îndărăt* = **a)** a regresa; **b)** (despre lucruri) a restitui. *A da pe cineva îndărăt* = a da pe cineva cu o treaptă mai jos, a retrograda. **II.** Mai demult, (mai) înainte de timpul actual. [Var.: **îndărápt** adv.] — Lat. **in-de-retro.**

ÎNDĂRĂTNIC, -Ă, *îndărătnici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Încăpăţânat, recalcitrant, nesupus; *p. ext.* stăruitor, perseverent. F (Rar) Rămas în urmă; restanţier. [Var.: (reg.) **îndărápnic, -ă** adj.] — **Îndărăt** + suf. *-nic.*

ÎNDĂRĂTNICÍ, *îndărătnicesc,* vb. IV. Refl. A stărui cu încăpăţânare într-o atitudine; a se încăpăţâna; *p. ext.* a persevera. — Din **îndărătnic.**

ÎNDĂRĂTNICÍE, *îndărătnicii,* s.f. Încăpăţânare; *p. ext.* stăruinţă, perseverenţă. — **Îndărătnic** + suf. *-ie.*

ÎNDĂRĂTUL prep. În dosul (cuiva), în urma (cuiva sau a ceva), după (ceva). — V. **îndărăt.**

ÎNDĂTINÁ, *îndătinez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se obişnui (cu) ceva. F Tranz. A avea obiceiul să..., a obişnui. [Var.: **îndatiná** vb. I] — **În** + **datină.**

ÎNDĂTINÁT, -Ă, *îndătinaţi, -te,* adj. Care a devenit o datină; înrădăcinat. F (Despre oameni) Deprins, obişnuit (cu ceva). [Var.: **îndatinát, -ă** adj.] — V. **îndătina.**

ÎNDÂRJÍ, *îndârjesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină dârz, a persista sau a determina pe cineva să persiste în ceva; a (se) înverşuna, a (se) înfuria. — **În** + **dârz.**

ÎNDÂRJÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) îndârji;* înverşunare, întărâtare. — V. **îndârji.**

ÎNDÂRJÍT, -Ă, *îndârjiţi, -te,* adj. Dârz, stăruitor, perseverent; înverşunat, înţărâtat. — V. **îndârji.**

ÎNDE prep. (Înv. şi pop.) **1.** (Înaintea unui pronume la pl. sau între două pronume care se află în raport de reciprocitate) Între, laolaltă, împreună. **2.** Spre, către. — **În** + **de[4].**

ÎNDEAIÉVEA adv. (Rar) Aievea. [Pr.: *-de-a-ie-*] — **În** + **de[4]** + **aievea.**

ÎNDEAJÚNS adv. De ajuns, destul, suficient. [Pr.: şi: *-de-a-*] — **În** + **de[4]** + **ajuns.**

ÎNDEAPROÁPE adv. În mod amănunţit, cu mare atenţie. [Pr.: şi: *-de-a-*] — **În** + **de[4]** + **aproape.**

ÎNDELÉTE adv. (Mai ales în forma *pe îndelete)* Cu încetul, fără grabă. — **În** + **de[4]** + **lete** (reg. „timp liber, linişte", et. nec.).

ÎNDELETNICÍ, *îndeletnicesc,* vb. IV. Refl. A se ocupa cu ceva, a-şi petrece vremea cu ceva. — Et. nec. Cf. î n d e l e t e.

ÎNDELETNICÍRE, *îndeletniciri,* s.f. Meserie, profesie; ocupaţie. F Preocupare, grijă. — V. **îndeletnici.**

ÎNDELÚNG, -Ă, *îndelungi,* adj. Care durează mult timp; îndelungat. F (Adverbial) Multă vreme; îndelungat. — **În** + **de[4]** + **lung.**

ÎNDELUNGÁ, *îndelúng,* vb. I. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) prelungi în durată. — Din **îndelung.**

ÎNDELUNGÁT, -Ă, *îndelungaţi, -te,* adj. Care durează (de) mult timp; îndelung. F (În legătură cu noţiuni temporale) Mult, lung; îndelung. F (Adverbial; înv.) Îndelung. — V. **îndelunga.**

ÎNDEMÂNÁTEC, -Ă adj. v. **îndemânatic.**

ÎNDEMÂNÓS, -OÁSĂ adj. v. **îndemânos.**

ÎNDEMÂNÁ, *îndemânez,* vb. I. Refl. (Înv.) A fi în stare să facă un lucru, a-i fi la îndemână să facă ceva; a se înlesni. — V. **îndemână.**

ÎNDEMÂNÁRE s.f. Uşurinţa de a face un lucru ca urmare a unei bune deprinderi sau a unei înclinaţii; iscusinţă, abilitate, pricepere, dibăcie. — V. **îndemâna.**

ÎNDEMÂNÁTEC, -Ă adj. v. **îndemânatic.**

ÎNDEMÂNÁTIC, -Ă, *îndemânatici, -ce,* adj. **1.** Care execută bine şi uşor orice muncă manuală; iscusit, dibaci. F (Adverbial) Cu îndemânare. **2.** De care te foloseşti cu uşurinţă; comod. **3.** (Înv.) Potrivit, favorabil. [Var.: **îndemânátec, -ă, îndemănátec, -ă** adj.] — **Îndemână** + suf. *-atic.*

ÎNDEMÁNĂ adv. Uşor, comod, lesnicios. G Loc. adv. şi prep. *La îndemână* (sau *la îndemâna) cuiva* = accesibil, în imediata apropiere, uşor de folosit, de obţinut; la dispoziţie sau la dispoziţia cuiva. [Var.: **îndămână** adv.] — **În** + **de[4]** + **mână.**

ÎNDEMÂNÓS, -OÁSĂ, *îndemânoşi, -oase,* adj. (Reg.) Care prezintă comoditate; comod. [Var.: **îndemănós, -oásă** adj.] — **Îndemână** + suf. *-os.*

ÎNDÉMN, *îndemnuri,* s.n. Faptul de a îndemna. F Ceea ce stimulează la o acţiune; imbold, impuls, stimulent. G Loc. prep. *Din* (sau *la, prin) îndemnul...* = îndemnat fiind de..., la stăruinţa... — Din **îndemna** (derivat regresiv).

ÎNDEMNÁ, *îndémn,* vb. I. Tranz. **1.** A convinge pe cineva să facă ceva, a chema la o acţiune; a îmboldi, a stimula, a impulsiona; a îmbia. F Refl. A se apuca de ceva (în urma unei stimulări); a se hotărî la ceva. F Refl. recipr. Fig. A se lua la întrecere, a se îmboldi unul pe altul. **2.** A sili un animal să pornească sau să meargă mai repede. F Intranz. (Reg.; despre animale) A se sili la drum, a înainta trăgând. — Lat. ***inde-minare.**

ÎNDEMNÁRE, *îndemnări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndemna;* îndemn. — V. **îndemna.**

ÎNDEMNIZÁRE s.f. v. **indemnizare.**

ÎNDEMNIZÁŢIE s.f. v. **indemnizaţie.**

ÎNDEÓBŞTE adv. De obicei, în mod obişnuit, în general. [Pr.: *-de-ob-*] — **În** + **de[4]** + **obşte.**

ÎNDEOSÉBI adv. Mai ales, mai cu seamă. [Pr.: *-de-o-*] — **În** + **deosebi** (adv. înv. „îndeosebi" < sl.).

ÎNDEPĂRTÁ, *îndepărtez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să fie sau a ţine departe; a înlătura. F A scoate pe cineva din funcţie; a concedia. **2.** Refl. A pleca din apropierea cuiva sau a ceva; a merge în altă parte. F A se abate, a devia. — **În** + **depărta.**

ÎNDEPĂRTÁRE, *îndepărtări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndepărta* şi rezultatul ei; înlăturare, eliminare; destituire; abatere, deviere. — V. **îndepărta.**

ÎNDEPĂRTÁT, -Ă, *îndepărtaţi, -te,* adj. Care este situat la (mare) distanţă; depărtat. F Care vine de departe. F Care s-a petrecut demult. — V. **îndepărta.**

ÎNDEPLINÍ, *îndeplinesc,* vb. IV. Tranz. A săvârşi, a face, a înfăptui, a realiza ceva; a duce la bun sfârşit. — **În** + **deplin.**

ÎNDEPLINÍRE, *îndepliniri,* s.f. Acţiunea de *a îndeplini* şi rezultatul ei; înfăptuire, executare; realizare. — V. **îndeplini.**

ÎNDESÁ, *îndés,* vb. I. **1.** Tranz. A apăsa, a presa ca să încapă cât mai mult într-un spaţiu restrâns, a vârî cu forţa (într-un spaţiu limitat); a înghesui, a bucşi. F A face cât mai compact (un material). **2.** Tranz. A-şi aşeza pălăria, căciula, şapca, trăgând-o cât mai mult pe cap. **3.** Refl. (Despre o mulţime de persoane sau de lucruri în mişcare) A se aduna, a se îngrămădi unul lângă altul, unul peste altul; a se înghesui. F (Pop.) A se grăbi, a da zor. — Lat. **in-de**(**n**)**sare.**

ÎNDESÁRE, *îndesări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndesa;* înghesuire, îngrămădire. — V. **îndesa.**

ÎNDESÁT, -Ă, *îndesaţi, -te,* adj. **1.** Foarte plin, cu conţinutul presat; îngrămădit, înghesuit[2]. G Loc. adv. *Cu vârf şi îndesat* = din belşug, cu prisosinţă. **2.** Greu, puternic, apăsat. **3.** Compact, dens, masiv. **4.** (Despre fiinţe) Mic şi gros. — V. **îndesa.**

ÎNDESÍ, *îndesesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină mai des, mai compact. F A (se) înmulţi. — **În** + **des.**

ÎNDESÍRE s.f. Faptul de *a (se) îndesi;* sporire; desime. — V. **îndesi.**

ÎNDESÍT, -Ă, *îndesiţi, -te,* adj. Care a devenit mai des; *p. ext.* mai frecvent. — V. **îndesi.**

ÎNDESTÚL, -Ă, *îndestui, -le,* adj. (Înv.) Destul. F (Adverbial) Cât trebuie, cât se cuvine; de ajuns. — **În** + **destul.**

ÎNDESTULÁ, *îndestulez,* vb. I. Tranz. A da (sau a lua) destul; a satisface, a sătura (cu de-ale mâncării). F Refl. A avea după dorinţă, a avea tot ce este necesar. — Din **îndestul.**

ÎNDESTULÁRE, *îndestulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndestula* şi rezultatul ei; belşug, abundenţă. — V. **îndestula.**

ÎNDESTULÁT, -Ă, *îndestulaţi, -te,* adj. Care are de ajuns, satisfăcut. — V. **îndestula.**

ÎNDESTULĂTÓR, -OÁRE, *îndestulători, -oare,* adj. Care este în cantitate suficientă; care îndestulează, satisface. F (Adverbial) Îndeajuns. — **Îndestula** + suf. *-ător.*

ÎNDIGUÍ, *îndiguiesc,* vb. IV. Tranz. A mărgini o apă sau a înconjura o suprafaţă cu diguri, a zăgăzui; *p. gener.* a ridica un dig. — **În** + **dig** + suf. *-ui.*

ÎNDIGUÍRE, *îndiguiri,* s.f. Acţiunea de *a îndigui;* zăgăzuire. — V. **îndigui.**

ÎNDIGUÍT, -Ă, *îndiguiţi, -te,* adj. Mărginit de diguri; îngrădit cu diguri, zăgăzuit. — V. **îndigui.**

ÎNDOBITOCÍ, *îndobitocesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă facultăţile intelectuale şi morale; a (se) prosti[2], a (se) tâmpi, a (se) abrutiza. — **În** + **dobitoc.**

ÎNDOBITOCÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) îndobitoci* şi rezultatul ei. — V. **îndobitoci.**

ÎNDOBITOCÍT, -Ă, *îndobitociţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut facultăţile intelectuale şi morale; prostit. — V. **îndobitoci.**

ÎNDOCÁ, *îndochez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţiile de ridicare a unei nave pe un doc plutitor. [Var.: **andocá** vb. I] — Din germ. **eindocken.**

ÎNDOCÁRE, *îndocări,* s.f. Acțiunea de *a îndoca.* — V. **îndoca.**

ÎNDOCÁT, -Ă, *îndocați, -te,* adj. (Despre nave) Care a fost ridicat pe un doc plutitor. — V. **îndoca.**

ÎNDOCTRINÁ, *îndoctrinez,* vb. I. Tranz. A iniția într-o doctrină, a înarma cu o doctrină. — **În** + **doctrină** (după fr. *endoctriner).*

ÎNDOCTRINÁRE s.f. Acțiunea de *a îndoctrina.* — V. **îndoctrina.**

ÎNDOCTRINÁT, -Ă, *îndoctrinați, -te,* adj. Inițiat într-o doctrină. — V. **îndoctrina.**

ÎNDOÍ, (**I**) *îndói,* (**II, III**) *îndoiesc,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. A strânge în două o stofă, o hârtie, un material etc.; a strânge ceva de două sau de mai multe ori (punând marginile una peste alta). **2.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni curb; a (se) încovoia, a (se) apleca, a (se) înclina. F Refl. (Despre oameni) A se gârbovi. **II.** Tranz. **1.** A mări ceva de două ori; a dubla; *p. ext.* a înmulți, a mări (de un număr oarecare de ori). **2.** A amesteca (în părți egale) un lichid cu altul; a subția. **III.** Refl. A fi nesigur în părerea sa, a sta la îndoială; a nu avea încredere (în cineva sau în ceva). — **În** + **doi.**

ÎNDOIÁLĂ, *îndoieli,* s.f. **1.** Neîncredere; ezitare, șovăială; îndoire. G Loc. adv. *Fără îndoială* = desigur, neapărat. G Expr. *A cădea la îndoială* = a începe să se îndoiască de ceva, a fi nesigur. *A pune* (ceva) *la îndoială* = a se îndoi (**III**) de ceva. **2.** (Rar) Îndoire (a corpului). [Pr.: *-do-ia-*] — **Îndoi** + suf. *-eală.*

ÎNDOIÉLNIC, -Ă, *îndoielnici, -ce,* adj. Care provoacă îndoială, care nu poate fi primit ca sigur; dubios, echivoc, discutabil. F Care pare puțin probabil; nesigur. F Care nu inspiră încredere; suspect, necurat. F Șovăitor, nehotărât. [Pr.: *-do-iel-*] — **Îndoială** + suf. *-nic* sau **îndoi** + suf. *-elnic.*

ÎNDOIÓS, -OÁSĂ, *îndoioși, -oase,* adj. (Rar) Îndoielnic, nesigur, problematic. [Pr.: *-do-ios*] — **Îndoi** + suf. *-os.*

ÎNDOÍRE, *îndoiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îndoi;* împăturire; înconvoiere. F (Înv.) Îndoială (**1**). — V. **îndoi.**

ÎNDOÍT, -Ă, *îndoiți, -te,* adj. **I. 1.** Strâns prin îndoire; care păstrează urma unei împăturiri; cu îndoituri. **2.** Curbat, încovoiat. **II. 1.** Care este de două ori mai mare sau mai mult decât altceva; dublu[2], dublat; *p. ext.* înmulțit, sporit, mărit. G (Substantivat, n.) *Îndoitul unei sume.* **2.** Amestecat (în părți egale) cu alt lichid; subțiat. **III.** Care este nesigur de părerea sa, care stă la îndoială. — V. **îndoi.**

ÎNDOITÚRĂ, *îndoituri,* s.f. Partea, locul unde un obiect a fost sau este îndoit. F (Rar) Cotitură. F (Rar) Adâncitură, cută a unui teren. [Pr.: *-do-i-*] — **Îndoi** + suf. *-tură.*

ÎNDOLIÁ, *îndoliez,* vb. I. Tranz. A produce doliu; a pricinui o durere adâncă. [Pr.: *-li-a*] — **În** + **doliu.** Cf. fr. e n d e u i l l e r.

ÎNDOLIÁT, -Ă, *îndoliați, -te,* adj. Care poartă doliu; de înmormântare. F Trist, îndurerat. [Pr.: *-li-at*] — V. **îndolia.**

ÎNDOLIÉRE, *îndolieri,* s.f. Durere adâncă pricinuită de moartea unei rude, a unei ființe iubite. [Pr.: *-li-e-*] — V. **îndolia.**

ÎNDOPÁ, *îndóp,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Fam.) A (se) hrăni peste măsură; a (se) supraalimenta, a (se) ghiftui. F Tranz. A hrăni o pasăre vârându-i pe gât mâncare pentru a o îngrășa. **2.** Tranz. (Reg.) A îndesa. — **În** + **dop.**

ÎNDOPÁRE, *îndopări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îndopa;* îndopat[1]. — V. **îndopa.**

ÎNDOPÁT[1] s.n. Îndopare. — V. **îndopa.**

ÎNDOPÁT[2], -Ă, *îndopați, -te,* adj. Hrănit peste măsură; ghiftuit; (despre păsări) îngrășat prin îndopare. — V. **îndopa.**

ÎNDOSARIÁ, *îndosariez,* vb. I. Tranz. A închide, a pune acte într-un dosar. [Pr.: *-ri-a*] — **În** + **dosar.**

ÎNDOSARIÉRE, *îndosarieri,* s.f. Acțiunea de *a îndosaria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **îndosaria.**

ÎNDOSÍ, *îndosesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) dosi. — **În** + **dosi.**

ÎNDRĂCÍ, *îndrăcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) înfuria, a (se) înrăi. — **În** + **drac.**

ÎNDRĂCÍRE s.f. Stare de (extremă) iritare; furie. — V. **îndrăci.**

ÎNDRĂCÍT, -Ă, *îndrăciți, -te,* adj. Scos din fire; furios; afurisit, al dracului, rău. F Teribil, grozav, înfocat, aprins. F Fig. Drăcos, șmecher; plin de temperament. — V. **îndrăci.**

ÎNDRĂGÍ, *îndrăgesc,* vb. IV. Tranz. A simți atracție, afecțiune, dragoste pentru cineva sau ceva; *p. ext.* a iubi. F Refl. recipr. (Pop.) A se iubi. — **În** + **drag.**

ÎNDRĂGÍRE s.f. Faptul de *a îndrăgi* pe cineva. — V. **îndrăgi.**

ÎNDRĂGÍT, -Ă, *îndrăgiți, -te,* adj. **1.** Iubit[2]. **2.** Îndrăgostit. — V. **îndrăgi.**

ÎNDRĂGITÓR, -OÁRE, *îndrăgitori, -oare,* adj. (Rar) Care îndrăgește. — **Îndrăgi** + suf. *-tor.*

ÎNDRĂGOSTÍ, *îndrăgostesc,* vb. IV. Refl. A prinde dragoste de cineva, a începe să iubească pe cineva; a se amoreza, a se înamora. F Tranz. (Neobișnuit) A iubi pe cineva. F Refl. recipr. (Pop.) A se iubi. — **În** + **dragoste.**

ÎNDRĂGOSTÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) îndrăgosti;* îndrăgire, înamorare. — V. **îndrăgosti.**

ÎNDRĂGOSTÍT, -Ă, *îndrăgostiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care iubește pe cineva; amorezat, înamorat. — V. **îndrăgosti.**

ÎNDRĂZNEÁLĂ, *îndrăzneli,* s.f. Atitudine sau purtare îndrăzneață; curaj, cutezanță, îndrăznire. F Faptă îndrăzneață. — **Îndrăzni** + suf. *-eală.*

ÎNDRĂZNÉȚ, -EÁȚĂ, *îndrăzneți, -e,* adj. Care nu se teme de greutăți și de pericole; curajos, cutezător, îndrăznitor. F (Adesea adverbial) Original; excentric. F Care își îngăduie prea multe; obraznic. — **Îndrăzni** + suf. *-eț.*

ÎNDRĂZNÍ, *îndrăznesc,* vb. IV. Tranz. A avea curaj; a nu se teme, a cuteza să... — **În** + **drăzni** (înv. „a îndrăzni" < sl.).

ÎNDRĂZNÍRE s.f. (Înv.) Îndrăzneală. — V. **îndrăzni.**

ÎNDRĂZNITÓR, -OÁRE, *îndrăznitori, -oare,* adj. (Înv.) Care îndrăznește; îndrăzneț. — **Îndrăzni** + suf. *-tor.*

ÎNDREÁ s.m. (Înv. și reg.) Decembrie. — Din n. pr. **Andrei.**

ÎNDREPTÁ, *îndrépt,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A face drept ceea ce era îndoit sau strâmb. F Refl. (Despre oameni) A lua o ținută dreaptă. **2.** Tranz. și refl. A (se) schimba din rău în bine; a (se) îmbunătăți, a (se) ameliora. F Refl. (Despre oameni) A se întrema după o boală; a căpăta o înfățișare bună. **3.** Refl. și tranz. A(-și) corecta purtările. **II. 1.** Refl. A porni într-o anumită direcție. G Tranz. *Îndreaptă mașina spre oraș.* (Expr.) *A-și îndrepta pașii* = a merge spre... **2.** Tranz. A arăta cuiva drumul bun; a îndruma, a conduce în direcția potrivită. G Expr. *A îndrepta pașii cuiva* = **a)** a face pe cineva să meargă spre...; **b)** a călăuzi, a conduce (în viață). *A(-și) îndrepta ochii* (sau *privirile) asupra cuiva (*sau *a ceva)* = a se uita la cineva sau la ceva. *A(-și) îndrepta gândul asupra cuiva* (sau *a ceva)* = a i se duce gândul la cineva sau la ceva. F A ținti cu o armă de foc asupra cuiva sau a ceva. [Prez. ind. și: *îndreptez*] — **În** + **drept.**

ÎNDREPTÁR, *îndreptare,* s.n. Colecție de norme, reguli și practici pentru un anumit domeniu; călăuză, ghid. — **În** + **dreptar** (înv. „îndreptar" < *drept).*

ÎNDREPTÁRE, *îndreptări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îndrepta* și rezultatul ei; corectare, corectiv. F (Înv. și pop.) Dreptate, îndreptățire. F (Înv.; la pl.) Act justificativ, document oficial. — V. **îndrepta.**

ÎNDREPTÁT, -Ă, *îndreptați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte strâmbe, deformate) Readus la forma, la starea normală, dreaptă. **2.** Corectat, rectificat. F (Rar) Drept, cinstit, corect. — V. **îndrepta.**

ÎNDREPTĂTÓR, -OÁRE, *îndreptători, -oare,* adj. (Și substantivat; înv.) Care îndreaptă, îndrumă; călăuzitor. — **Îndrepta** + suf. *-ător.*

ÎNDREPTĂȚÍ, *îndreptățesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva dreptul la ceva; a autoriza, a justifica (ceva); a îndritui, a îndreptui. — **În** + **dreptate.**

ÎNDREPTĂȚÍRE, *îndreptățiri,* s.f. Acțiunea de *a îndreptăți;* justificare. — V. **îndreptăți.**

ÎNDREPTĂȚÍT, -Ă, *îndreptățiți, -te,* adj. Care are dreptul la ceva; autorizat să...; justificat; îndrituit. — V. **îndreptăți.**

ÎNDREPTUÍ, *îndreptuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A îndreptăți. — **În** + **drept** + suf. *-ui* (după *îndritui).*

ÎNDRITUÍ, *îndrituiesc,* vb. IV. Tranz. A îndreptăți. [Prez. ind. și: *îndrítui*] — **În** + **drit** + suf. *-ui.*

ÎNDRITUÍT, -Ă, *îndrituiți, -te,* adj. Îndreptățit. — V. **îndritui.**

ÎNDRUGÁ, *îndrúg,* vb. I. Tranz. **1.** A toarce lână sau cânepă în fire groase și puțin răsucite, necesare pentru anumite țesături; *p. ext.* a toarce grosolan și în grabă. **2.** (Fam.) A pronunța nedeslușit cuvintele, a îngăima; a exprima prost ceva; a fi fără șir la vorbă; *p. ext.* a vorbi fără rost, nimicuri. G Expr. *A îndruga (la) verzi și uscate* = a înșira, a spune fleacuri, minciuni, vrute și nevrute. F (Rar) A face ceva în pripă; a înjgheba. — **În** + **drugă.**

ÎNDRUGÁRE, *îndrugări,* s.f. Acțiunea de *a îndruga* și rezultatul ei. — V. **îndruga.**

ÎNDRUMÁ, *îndrúm,* vb. I. Tranz. **1.** A arăta cuiva drumul, a îndrepta în direcția potrivită; a călăuzi. F Refl. (Reg.) A se îndrepta spre o țintă, a pleca la drum, a porni. **2.** A călăuzi pe cineva într-un domeniu, în viață. [Prez. ind. și: *îndrumez*] — **În** + **drum.**

ÎNDRUMÁR, *îndrumare,* s.n. Îndrumător. — **Îndruma** + suf. *-ar.*

ÎNDRUMÁRE, *îndrumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îndruma;* îndreptare, dirijare; călăuzire. F Indicație, directivă, sfat. — V. **îndruma.**

ÎNDRUMĂTÓR, -OÁRE, *îndrumători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care îndrumă, orientează; călăuzitor. F (Substantivat, n.) Lucrare care îndrumă într-un domeniu; îndrumar. — **Îndruma** + suf. *-ător.*

ÎNDUIOȘÁ, *înduioșez,* vb. I. Refl. și tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de duioșie, de milă. [Pr.: *-du-io-.* — Var.: (rar) **înduioșí** vb. IV] — **În** + **duios.**

ÎNDUIOȘÁRE s.f. Faptul de *a (se) înduioșa;* duioșie. [Pr.: *-du-io-.* — Var.: **înduioșíre** s.f.] — V. **înduioșa.**

ÎNDUIOȘÁT, -Ă, *înduioșați, -te,* adj. Cuprins de înduioșare; mișcat, emoționat. F (Rar) Duios. [Pr.: *-du-io-*] — V. **înduioșa.**

ÎNDUIOȘĂTÓR, -OÁRE, *înduioșători, -oare,* adj. Care provoacă înduioșare; mișcător, impresionant, emoționant. [Pr.: *-du-io-*] — **Înduioșa** + suf. *-ător.*

ÎNDUIOȘÍ vb. IV v. **înduioșa.**

ÎNDUIOȘÍRE s.f. v. **înduioșare.**

ÎNDULCÍ, *îndulcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face ca o mâncare sau o băutură să fie (mai) dulce (prin adaos de zahăr, miere etc.); *p. ext.* (pop.) a face mai gustos. F Refl. A mânca dintr-o mâncare gustoasă; a se înfrupta. G Expr. *A se îndulci la ceva* = a descoperi un lucru bun și a-l căuta mereu; a se deda la... **2.** Refl. A trage folos, a se înfrupta. **3.** Tranz. Fig. A face mai bun, a satisface; a umple de mulțumire; a desfăta. **4.** Tranz. Fig. A face mai puțin aspru, mai puțin dur, mai puțin violent; a domoli, a estompa. F Tranz. și refl. A (se) îmbuna, a (se) îmblânzi. — **În** + **dulce.**

ÎNDULCÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) îndulci.* — V. **îndulci.**

ÎNDULCÍT, -Ă, *îndulciți, -te,* adj. **1.** (Despre mâncăruri și băuturi) Care a fost făcut (mai) dulce (prin adaos de zahăr, miere etc.). **2.** Fig. Blând, domol. — V. **îndulci.**

ÎNDULCITÓR, -OÁRE, *îndulcitori, -oare,* adj. Care îndulcește. F Fig. Care desfată, satisface. — **Îndulci** + suf. *-tor.*

ÎNDUMNEZEÍ, *îndumnezeiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A diviniza. F A glorifica, a preamări. — **În** + **Dumnezeu.**

ÎNDUMNEZEÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a îndumnezei;* divinizare, adorație. — V. **îndumnezei.**

ÎNDUMNEZEÍT, -Ă, *îndumnezeiți, -te,* adj. (Rar) Divin, minunat. — V. **îndumnezei.**

ÎNDUPLECÁ, *îndúplec,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să se supună, să cedeze, să consimtă la ceva; a determina, a hotărî pe cineva să facă ceva. F Refl. A se arăta milos, bun; a se îndura. — **În** + **dupleca** (înv. „a îndupleca” < lat.).

ÎNDUPLECÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îndupleca.* — V. **îndupleca.**

ÎNDUPLECĂTÓR, -OÁRE, *îndueplecători, -oare,* adj. (Înv.) Care înduplecă; convingător. — **Îndupleca** + suf. *-ător.*

ÎNDURÁ, *îndúr,* vb. I. **1.** Tranz. A suporta cu răbdare un necaz, o durere, o boală etc.; a pătimi, a suferi. **2.** Refl. A se arăta milos, bun; a se îndupleca. F A-i fi milă cuiva de cineva. **3.** Refl. A consimți, a-l lăsa pe cineva inima să..., a se hotărî. — Lat. **indurare** (**1** și după fr. *endurer).*

ÎNDURÁRE, *îndurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îndura* și rezultatul ei; putere de a răbda; răbdare; milă, compătimire, bunătate. — V. **îndura.**

ÎNDURĂTÓR, -OÁRE, *îndurători, -oare,* adj. (Înv.) **1.** Plin de milă; milostiv. **2.** Care suportă cu răbdare suferințele; răbdător. — **Îndura** + suf. *-ător.*

ÎNDURERÁ, *îndurerez,* vb. I. Tranz. A provoca cuiva o durere sufletească; a întrista, a amărî, a mâhni. F (Rar) A pricinui cuiva o durere fizică. — **În** + **durere** (după fr. *endolorir).*

ÎNDURERÁRE s.f. Mâhnire, întristare. — V. **îndurera.**

ÎNDURERÁT, -Ă, *îndurerați, -te,* adj. Care încearcă, suportă o mare durere sufletească; trist, amărât. F Care exprimă durere, mâhnire. — V. **îndurera.**

ÎNDUȘMĂNÍ, *îndușmănesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A se dușmăni. — **În** + **dușmăni.**

ÎNDUȘMĂNÍT, -Ă, *îndușmăniți, -te,* adj. (Reg.) Care nutrește dușmănie împotriva cuiva, învrăjbit cu cineva. — V. **îndușmăni.**

ÎNEC, *înecuri,* s.n. **1.** Moarte prin sufocare în apă (sau în alt lichid); înecăciune (**2**). **2.** Revărsare mare de ape; inundare, inundație; puhoi. — Din **îneca** (derivat regresiv).

ÎNECÁ, *înéc,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A muri sau a face să moară prin sufocare în apă (sau în alt lichid). G Expr. (Refl.) *A se îneca (ca țiganul) la mal* = a suferi un eșec în ultimul moment. **2.** Refl. (Despre nave) A se scufunda. G Expr. *Parcă i s-au înecat corăbiile,* se spune cuiva când e trist, indispus. F Fig. A se cufunda, a se afunda. **3.** Tranz. (Despre ape) A inunda un loc, o arătură etc. F Fig. A copleși, a înăbuși. **4.** Refl. și tranz. A (se) sufoca, a (se) înăbuși. F Tranz. (Despre plâns, lacrimi) A podidi (împiedicând respirația). — **În** + **neca** (înv. „a ucide” < lat.).

ÎNECÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îneca* și rezultatul ei; inundare, revărsare. — V. **îneca.**

ÎNECÁT, -Ă, *înecați, -te,* adj. **1.** Asfixiat prin înec. **2.** (Despre o navă) Scufundat în apă. **3.** Inundat. **4.** Înăbușit, sufocat. — V. **îneca.**

ÎNECĂCIÓS, -OÁSĂ, *înecăcioși, -oase,* adj. Care îneacă (**4**); sufocant. F (Despre alimente) Care se înghite cu greutate. [Var.: **necăciós, -oásă** adj.] — **Îneca** + suf. *-ăcios.*

ÎNECĂCIÚNE, *înecăciuni,* s.f. **1.** Greutate de a respira; asfixie, sufocare, năduf. **2.** (Rar) Înec (**1**). — **Îneca** + suf. *-ăciune.*

ÎNECĂTÓR, -OÁRE, *înecători, -oare,* adj. (Rar) Înăbușitor, sufocant. — **Îneca** + suf. *-ător.*

ÎNFĂPTUÍ, *înfăptuiesc,* vb. IV. Tranz. A aduce la îndeplinire; a realiza, a îndeplini. — **În** + **făptui.**

ÎNFĂPTUÍRE, *înfăptuiri,* s.f. Acțiunea de *a înfăptui* și rezultatul ei; realizare, îndeplinire; (concr.) operă realizată. — V. **înfăptui.**

ÎNFĂPTUÍT, -Ă, *înfăptuiți, -te,* adj. Care este dus la îndeplinire; realizat, îndeplinit. — V. **înfăptui.**

ÎNFĂPTUITÓR, -OÁRE, *înfăptuitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care înfăptuiește ceva; realizator. [Pr.: *-tu-i-*] — **Înfăptui** + suf. *-tor.*

ÎNFĂȘÁ, *înfăș,* vb. I. Tranz. A înfășura un copil în scutece (și în fețe); *p. ext.* a înfășura corpul sau o parte a corpului cu o legătură, un bandaj sau o cataplasmă. — Lat. **infasciare.**

ÎNFĂȘÁRE, *înfășări,* s.f. Acțiunea de *a înfășa.* — V. **înfășa.**

ÎNFĂȘÁT, -Ă, *înfășați, -te,* adj. Înfășurat în scutece (și în fașă); *p. ext.* bandajat. — V. **înfășa.**

ÎNFĂȘURÁ, *înfășór,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi strâns de jur împrejur cu o pânză, cu o învelitoare, cu un material izolant etc. **2.** Tranz. Fig. A cuprinde, a învălui. **3.** Tranz. și refl. A (se) încolăci. F Tranz. A depăna (pe un ghem, pe un fus etc.). **4.** Refl. (Fam.) A se învârti de colo până colo; a da târcoale. [Prez. ind. și: *înfășur*] — Lat. **in-fasciolare** (< *fascia).*

ÎNFĂȘURÁRE, *înfășurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înfășura* și rezultatul ei. F (Concr.) Fiecare dintre ansamblele de bobine sau de bare care alcătuiesc circuitele electrice ale unor mașini și aparate electrice. — V. **înfășura.**

ÎNFĂȘURĂTÓR, -OÁRE, *înfășurători, -oare,* adj. (Rar) Care servește la înfășurare, care înfășoară. F (Substantivat, n.) Cilindru pe care se înfășoară hârtia la ieșirea din mașina de fabricat. F (Substantivat, f.) Curbă tangentă la fiecare dintre curbele unui ansamblu. — **Înfășura** + suf. *-ător.*

ÎNFĂȘURĂTÚRĂ, *înfășurături,* s.f. (Rar) Ceea ce înfășoară ceva sau este înfășurat pe ceva. — **Înfășura** + suf. *-ătură.*

ÎNFĂȚÁ, *înfáț,* vb. I. Tranz. A îmbrăca cu o față de pernă, de plapumă etc. G Expr. *A înfăța patul* = a schimba lenjeria patului. — **În** + **față.**

ÎNFĂȚÁRE s.f. Faptul de *a înfăța.* — V. **înfăța.**

ÎNFĂȚÁT, -Ă, *înfățați, -te,* adj. (Despre plăpumi, perne) Îmbrăcat cu rufărie (curată). — V. **înfăța.**

ÎNFĂȚIȘÁ, *înfățișez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) prezenta; a (se) arăta. F Tranz. A descrie ceva sau pe cineva cu ajutorul cuvintelor, al culorilor etc.; a zugrăvi, a reprezenta. **2.** Refl. A-și imagina, a-și închipui. [Var.: (reg.) **înfățoșá** vb. I] — **În** + **fățiș.**

ÎNFĂȚIȘÁRE, *înfățișări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) înfățișa* și rezultatul ei; prezentare, descriere, zugrăvire. F (Jur.) Prezentare a unei persoane citate în fața unei autorități judiciare, a unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală; dezbatere în fața unei instanțe. F Termen de judecată. **2.** (Concr.) Aspect sub care se prezintă un lucru sau o ființă; configurație. [Var.: (reg.) **înfățoșáre** s.f.] — V. **înfățișa.**

ÎNFĂȚOȘÁ vb. I v. **înfățișa.**

ÎNFĂȚOȘÁRE s.f. v. **înfățișare.**

ÎNFEUDÁ, *înfeudez,* vb. I. Tranz. A supune, a robi. F Refl. A se subordona întru totul unei persoane. [Pr.: *-fe-u-*] — Din fr. **inféoder,** lat. **infeodare.**

ÎNFEUDÁRE, *înfeudări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înfeuda* și rezultatul ei; supunere, robire. [Pr.: *-fe-u-*] — V. **înfeuda.**

ÎNFIÁ, *înfiez,* vb. I. Tranz. A adopta (cu forme legale) un copil. [Pr.: *-fi-a*] — **În** + **fiu.**

ÎNFIÁT, -Ă, *înfiați, -te,* adj. Care devine fiu sau fiică prin înfiere. [Pr.: *-fi-at*] — V. **înfia.**

ÎNFIERÁ, *înfierez,* vb. I. Tranz. **1.** A însemna un animal cu ajutorul fierului înroșit. **2.** Fig. A condamna cu toată severitatea, a osândi în public; a stigmatiza. — **În** + **fier.**

ÎNFIERÁRE, *înfierări,* s.f. Acțiunea de *a înfiera;* înfierat[1]. — V. **înfiera.**

ÎNFIERÁT[1] s.n. Înfierare. — V. **înfiera.**

ÎNFIERÁT[2]**, -Ă,** *înfierați, -te,* adj. **1.** (Despre animale) Însemnat cu fierul roșu; (despre semne) aplicat cu fierul roșu. **2.** Fig. Osândit în public; stigmatizat. **3.** (Pop.) Îmbrăcat în fier; ferecat. — V. **înfiera.**

ÎNFIERBÂNTÁ, *înfierbánt,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face fierbinte. F Fig. A (se) aprinde de mânie. F Refl. Fig. A se antrena într-o acțiune; a se înflăcăra. F Tranz. Fig. A insufla avânt, pasiune. — **În** + **fierbinte.**

ÎNFIERBÂNTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înfierbânta;* înfierbântat[1]. — V. **înfierbânta.**

ÎNFIERBÂNTÁT[1] s.n. Înfierbântare. — V. **înfierbânta.**

ÎNFIERBÂNTÁT[2]**, -Ă,** *înfierbântați, -te,* adj. Care s-a încălzit foarte tare; încins[2]. F Fig. Înflăcărat, aprins. — V. **înfierbânta.**

ÎNFIERBÂNTĂTÓR, -OÁRE, *înfierbântători, -oare,* adj. Care înfierbântă. — **Înfierbânta** + suf. *-ător.*

ÎNFIÉRE, *înfieri,* s.f. Acțiunea de *a înfia* și rezultatul ei; adoptare, adopție. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **înfia.**

ÎNFIETÓR, -OÁRE, *înfietori, -oare,* s.m. și f. Persoană care, printr-un act juridic, devine părintele unui copil care nu a fost al lui; adoptator. [Pr.: *-fi-e-*] — **Înfia** + suf. *-tor.*

ÎNFIGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *înfigăreți, -e,* adj. (Despre oameni) Care se vârâ sau se amestecă în toate; băgăcios, băgăreț. — **Înfige** + suf. *-ăreț.*

ÎNFÍGE, *înfíg,* vb. III. **1.** Tranz. A face ca un obiect cu vârf ascuțit să intre adânc în ceva; a împlânta, a vârî. G Expr. *A înfige mâna* sau *mâinile (*în

ceva) = a apuca (ceva) cu putere. F A împlânta ceva într-un obiect ascuțit. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se apuca de ceva (fără dreptul sau priceperea necesară), a intra sau a se amesteca undeva cu obrăznicie. [Pref. s. *înfipsei,* part. *înfipt*] — Lat. **infigere.**

ÎNFÍGERE, *înfigeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înfige;* împlântare. — V. **înfige.**

ÎNFIINȚÁ, *înființez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să ia ființă; a crea, a întemeia, a fonda, a alcătui. **2.** Refl. (Despre oameni) A se prezenta, a se înfățișa undeva (pe neașteptate). — **În** + **ființă.**

ÎNFIINȚÁRE, *înființări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înființa;* fondare, instituire, întemeiere. F (Rar) Realizare, executare. — V. **înființa.**

ÎNFILTRÁ vb. I v. **infiltra.**

ÎNFILTRÁRE s.f. v. **infiltrare.**

ÎNFILTRÁȚIE s.f. v. **infiltrație.**

ÎNFIOLÁ, *înfiolez,* vb. I. Tranz. A închide într-o fiolă o substanță medicamentoasă. [Pr.: *-fi-o-*] — **În** + **fiolă.**

ÎNFIOLÁRE, *înfiolări,* s.f. Acțiunea de *a înfiola.* [Pr.: *-fi-o-*] — V. **înfiola.**

ÎNFIORÁ, *înfiór,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A face ca cineva să fie cuprins sau a fi cuprins de fiori; a (se) speria, a (se) înfricoșa. **2.** A suferi sau a face pe cineva să sufere o impresie adâncă, a (se) pătrunde de un sentiment adânc; a (se) emoționa, a (se) tulbura. **3.** A (se) mișca ușor. [Pr.: *-fi-o-.* — Prez. ind. și: *înfiorez*] — **În** + **fior.**

ÎNFIORÁRE, *înfiorări,* s.f. Faptul de *a (se) înfiora;* frică, spaimă; neliniște, tulburare, emoție. [Pr.: *-fi-o-*] — V. **înfiora.**

ÎNFIORÁT, -Ă, *înfiorați, -te,* adj. **1.** Cuprins de fiori; speriat, înfricoșat. **2.** Emoționat, tulburat. [Pr.: *-fi-o-*] — V. **înfiora.**

ÎNFIORĂTÓR, -OÁRE, *înfiorători, -oare,* adj. Care produce fiori (de spaimă); fioros, înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *-fi-o-*] — **Înfiora** + suf. *-ător.*

ÎNFÍPT, -Ă, *înfipți, -te,* adj. **1.** Nemișcat, neclintit, țeapăn. **2.** (Fam.) Îndrăzneț, cutezător; *p. ext.* obraznic. F (Adverbial) De-a dreptul, direct. — V. **înfige.**

ÎNFIRÁ, *înfir,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A coase sau a broda cu fir. **2.** A depăna fire toarse. — **În** + **fir.**

ÎNFIRÁT, -Ă, *înfirați, -te,* adj. (Rar) Cusut sau brodat cu fir. — V. **înfira.**

ÎNFIRIPÁ, *înfiripez,* vb. I. **1.** Tranz. A alcătui ceva din elemente puține, disparate sau necorespunzătoare; a înjgheba. F Refl. Fig. A lua naștere, a prinde consistență. F Refl. A ajunge la o oarecare bunăstare. **2.** Refl. A-și reveni în puteri; a se reface după o boală, a se întrema. [Prez. ind. și: *înfirip.* — Var.: **înciripá** vb. I] — Cf. sl. čerep „oală, hârb".

ÎNFIRIPÁRE, *înfiripări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înfiripa;* înjghebare; întremare (după o boală). — V. **înfiripa.**

ÎNFIRIPÁT, -Ă, *înfiripați, -te,* adj. **1.** Înjghebat, alcătuit (cu greu). **2.** Restabilit după o boală, întremat. — V. **înfiripa.**

ÎNFLĂCĂRÁ, *înflăcărez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) aprinde, a (se) înfierbânta, a (se) pasiona, a (se) entuziasma. **2.** A face să capete sau a căpăta culoarea flăcării; a (se) înroși, a se îmbujora. — **În** + **flacără.**

ÎNFLĂCĂRÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înflăcăra;* ardoare, pasiune. — V. **înflăcăra.**

ÎNFLĂCĂRÁT, -Ă, *înflăcărați, -te,* adj. **1.** Avântat, pasionat. **2.** Care e aprins, care dogorește; *p. ext.* de culoare roșie ca focul. — V. **înflăcăra.**

ÎNFLORÁ, *înflorez,* vb. I. Tranz. A împodobi cu flori țesute, brodate, pictate, incrustate. — **În** + **flori** (pl. lui *floare).*

ÎNFLORÁT, -Ă, *înfloați, -te,* adj. Ornamentat cu flori țesute, brodate etc.; înflorit. — V. **înflora.**

ÎNFLORÍ, *înfloresc,* vb. IV. **I.** Intranz. A face, a da flori; a se acoperi de flori. **II. 1.** Intranz. Fig. A-și face apariția, a se arăta; a se ivi; a se dezvolta, a crește, a prospera. F A fi în toată frumusețea, strălucirea. F (Despre față) A se îmbujora, a se lumina. **2.** Tranz. A împodobi (prin cusături, desene, ornamente etc.), a înfrumuseța. F Fig. A exagera. **3.** Tranz. (Pop.) A face ca o pânză sau un obiect confecționat din pânză să devină alb-strălucitor (prin spălare și uscare la soare). — Lat. **inflorire.**

ÎNFLORÍRE, *înfloriri,* s.f. Acțiunea de *a înflori.* — V. **înflori.**

ÎNFLORÍT, -Ă, *înfloriți, -te,* adj. **I.** (Despre plante) Care a făcut, a dat flori; acoperit de flori, plin de flori; (despre flori) care și-a deschis bobocii. **II. 1.** Fig. (Despre față; *p. ext.* despre oameni) Îmbujorat; luminat. **2.** Împodobit cu desene, cu ornamente; înflorat. F Fig. (Despre exprimare) Care este bogat în imagini; care caută să impresioneze prin bogăția imaginilor. — V. **înflori.**

ÎNFLORITÓR, -OÁRE, *înfloritori, -oare,* adj. Care e în plină dezvoltare, care prosperă. — **Înflori** + suf. *-tor.*

ÎNFLORITÚRĂ, *înfloriturі,* s.f. Podoabă, ornament, broderie. F Fig. Adaos personal (la o povestire, la o expunere); exagerare. — **Înflori** + suf. *-tură.*

ÎNFOCÁ, (rar) *înfóc,* vb. I. (Rar) **1.** Tranz. A înfierbânta, a încălzi ceva la foc; a da foc la ceva. **2.** Refl. Fig. A se aprinde, a se înflăcăra (ca urmare a unui sentiment puternic). — **În** + **foc.**

ÎNFOCÁRE, s.f. Acțiunea de *a (se) înfoca;* înflăcărare, entuziasm; ardoare, pasiune. — V. **înfoca.**

ÎNFOCÁT, -Ă, *înfocați, -te,* adj. **1.** Înfierbântat peste măsură; fierbinte, aprins[2]; care arde și dogorește ca focul. F De culoarea focului, roșu-aprins. F Fig. (Despre ochi) Focos, scânteietor, viu. **2.** Fig. Înflăcărat, însuflețit, pasionat. — V. **înfoca.**

ÎNFOFOLÍ, *înfofolesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) îmbrăca sau a (se) acoperi cu (prea) multe haine groase și călduroase pentru a (se) feri de frig; a (se) îmbodoli, a (se) încotoșmăna. — Et. nec.

ÎNFOFOLÍT, -Ă, *înfofoliți, -te,* adj. Îmbrăcat, acoperit cu (prea) multe haine groase; îmbodolit, încotoșmănat. — V. **înfofoli.**

ÎNFOIÁ, *înfoi,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) desface, a (se) umfla (asemenea foalelor). F Refl. (Despre păsări) A-și umfla, a-și răsfira, a-și zbârli penele. F Refl. A se învârti de colo-colo, a se roti. F Refl. Fig. (Despre oameni) A-și da ifose, a-și da importanță. **2.** Refl. (Despre pământ și alte materiale) A se afâna. [Pr.: *-fo-ia.* — Prez. ind. și: *înfoiez*] — Lat. **infolliare** (< *follis*) sau **în** + **foi** (pl. lui *foaie).*

ÎNFOIÁT, -Ă, *înfoiați, -te,* adj. **1.** (Rar) Desfăcut, umflat (asemenea foalelor). F (Despre păsări) Cu penele umflate, răsfirate, zbârlite. F (Despre haine) Larg, creț. **2.** (Despre pământ) Afânat. — V. **înfoia.**

ÎNFOIÉRE, *înfoieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înfoia* și rezultatul ei. — V. **înfoia.**

ÎNFOMETÁ, *înfometez,* vb. I. Tranz. A face să flămânzească; a constrânge prin foame. — **În** + **foamete.**

ÎNFOMETÁRE s.f. Acțiunea de *a înfometa* și rezultatul ei. — V. **înfometa.**

ÎNFOMETÁT, -Ă, *înfometați, -te,* adj. Care suferă de foame; flămând, flămânzit, famelic. — V. **înfometa.**

ÎNFRĂȚÍ, *înfrățesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. și tranz. A (se) lega printr-o dragoste frățească, a (se) împrieteni. **2.** Intranz. (Despre plante) A da naștere la lăstari, a fi în faza de înfrățire (**2**). — **În** + **frate.**

ÎNFRĂȚÍRE s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) înfrăți* și rezultatul ei; prietenie frățească; fraternizare. **2.** Formare a lăstarilor laterali la baza tulpinii principale a cerealelor păioase sau a gramineelor perene din pajiști; lăstărire. — V. **înfrăți.**

ÎNFRĂȚÍT, -Ă, *înfrățiți, -te,* adj. **1.** Legat de altul prin relații frățești. **2.** (Despre plante) Care a dat lăstari din tulpina principală. — V. **înfrăți.**

ÎNFRĂȚITÓR, -OÁRE, *înfrățitori, -oare,* adj. (Rar) Care înfrățește. — **Înfrăți** + suf. *-tor.*

ÎNFRÂNÁ, *înfrânez,* vb. I. Tranz. A pune frâu; *p. ext.* a îmblânzi, a domestici. F Fig. A stăvili, a reține, a potoli. F Tranz. și refl. Fig. A (se) stăpâni, a (se) domina. — Lat. **infrenare.**

ÎNFRÂNÁRE, *înfrânări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înfrâna*; *fig.* reținere, abținere, cumpătare. — V. **înfrâna.**

ÎNFRÂNÁT, -Ă, *înfrânați, -te,* adj. **1.** (Despre animale de ham) Căruia i s-a pus frâu. **2.** (Despre mașini) Care merg cu frâna pusă. — V. **înfrâna.**

ÎNFRÁNGE, *înfrâng,* vb. III. Tranz. A învinge, a birui, a bate (în luptă). F A-și stăpâni o anumită stare sufletească. F (Rar) A nesocoti voința cuiva, a călca o lege, o dispoziție etc. [Perf. s. *înfrânsei,* part. *înfrânt*] — Lat. **infrangere.**

ÎNFRÁNGERE, *înfrângeri,* s.f. Acțiunea de *a înfrânge;* învingere; (rar) călcare a legii. — V. **înfrânge.**

ÎNFRÁNT, -Ă, *înfrânți, -te,* adj. Învins, biruit, bătut (în luptă). — V. **înfrânge.**

ÎNFRICÁ vb. I. Refl. (Înv.; folosit la timpurile trecute) A se înfricoșa. — **În** + **frică.**

ÎNFRICÁT, -Ă, *înfricați, -te,* adj. (Înv.) Înfricoșat. — V. **înfrica.**

ÎNFRICOȘÁ, *înfricoșez,* vb. I. Refl. și tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de frică; a (se) înspăimânta; a (se) îngrozi, a se înfrica. — **În** + **fricos.**

ÎNFRICOȘÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înfricoșa;* frică; intimidare. — V. **înfricoșa.**

ÎNFRICOȘÁT, -Ă, *înfricoșați, -te,* adj. Cuprins de frică; speriat[2], înspăimântat, îngrozit, înfricat. F Înfiorător, înspăimântător. F (Reg., cu valoare de superlativ) Teribil, grozav. — V. **înfricoșa.**

ÎNFRICOȘĂTÓR, -OÁRE, *înfricoșători, -oare,* adj. Care provoacă sau inspiră frică; îngrozitor, înspăimântător, abominabil, groaznic. — **Înfricoșa** + suf. *-ător.*

ÎNFRIGURÁRE s.f. Stare de încordare nervoasă, de nerăbdare, de emoție. G Loc. adv. *Cu înfrigurare* = cu neliniște, cu emoție. — **Înfrigur**[at] + suf. *-are.*

ÎNFRIGURÁT, -Ă, *înfrigurați, -te,* adj. Care tremură de frig, pătruns de frig; *fig.* cuprins de nerăbdare, de emoție, de zel; febril. — **În** + **friguri** + suf. *-at.*

ÎNFRUMOȘÁ, *înfrumoșez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se înfrumuseța. — **În** + **frumos.**

ÎNFRUMUSEȚÁ, *înfrumusețez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face mai frumos; a (se) împodobi, a (se) înfrumoșa. — **În** + **frumusețe.**

ÎNFRUMUSEȚÁRE, *înfrumusețări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înfrumuseța;* împodobire. — V. **înfrumuseța.**

ÎNFRUMUSEȚÁT, -Ă, *înfrumusețați, -te,* adj. Care a devenit mai frumos; împodobit, ornat. — V. **înfrumuseța.**

ÎNFRUNTÁ, *înfrúnt,* vb. I. Tranz. **1.** A mustra, a dojeni cu vorbe aspre de față cu alții; a certa, a ocărî. **2.** A ține piept, a da piept, a rezista cu curaj (în fața unei primejdii). F Refl. recipr. A avea un conflict, un schimb aprins de cuvinte. — Lat. ***infrontare** (< *frons).*

ÎNFRUNTÁRE, *înfruntări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înfrunta* și rezultatul ei. **1.** Mustrare, dojană aspră; *p. ext.* jignire, insultă. **2.** Rezistență hotărâtă; opunere îndrăzneață. F Conflict, ciocnire. — V. **înfrunta.**

ÎNFRUNZÍ, pers. 3 *înfrunzește,* vb. IV. Intranz. A face frunze, a se acoperi cu frunze. — **În** + **frunză.**

ÎNFRUNZÍRE, *înfrunziri,* s.f. Acțiunea de *a înfrunzi* și rezultatul ei. — V. **înfrunzi.**

ÎNFRUNZÍT, -Ă, *înfrunziți, -te,* adj. Căruia i-a dat frunza, plin de frunze. — V. **înfrunzi.**

ÎNFRUPTÁ, *înfrúpt,* vb. I. Refl. A mânca din ceva deosebit de gustos. F (Pop.) A mânca de dulce în zi de post. F Fig. (Ir.) A trage beneficii (necinstite), a profita de... — **În** + **frupt.**

ÎNFRUPTÁRE s.f. Acțiunea de *a se înfrupta.* — V. **înfrupta.**

ÎNFULECÁ, *înfúlec,* vb. I. Tranz. A mânca lacom și repede, a înghiți pe nerăsuflate. [Var.: **înfulicá** vb. I] — Lat. **infollicare.**

ÎNFULECÁRE s.f. Acțiunea de *a înfuleca.* — V. **înfuleca.**

ÎNFULICÁ vb. I. v. **înfuleca.**

ÎNFUMURÁ, *înfumurez,* vb. I. Refl. A se comporta cu îngâmfare, a-și da aere, a se îngâmfa, a se infatua. — **În** + **fumuri** (pl. lui *fum).*

ÎNFUMURÁRE, *înfumurări,* s.f. Îngâmfare, mândrie nejustificată; orgoliu, aroganță, infatuare. — V. **înfumura.**

ÎNFUMURÁT, -Ă, *înfumurați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Îngâmfat, încrezut, închipuit, infatuat. — V. **înfumura.**

ÎNFUNDÁ, *înfúnd,* vb. I. **1.** Tranz. A pune fund la un butoi, la o putină etc. F A astupa complet un orificiu, o deschizătură. G Expr. *A-i înfunda* (cuiva) *gura* = a obliga (pe cineva) să tacă. F Fig. A înăbuși un sunet, un zgomot. G Loc. adv. *Pe înfundate* = fără zgomot, înăbușit. **2.** Refl. (Despre drumuri, suprafețe etc.) A se închide, a se sfârși. G Expr. (Fam.) *A i se înfunda* (cuiva) = a ajunge într-o situație fără ieșire, a nu-i mai merge; a o păți. F (Despre conducte, șanțuri etc.) A se astupa. G Tranz. *A înfunda un șanț.* **3.** Tranz. A vârî, a îndesa (undeva la fund, în adâncime). F A umple bine. G Expr. *A înfunda ocna* (sau *temnița, pușcăria)* = a fi condamnat la ani grei de închisoare. F A îndesa pe cap pălăria sau căciula. F Refl. A se duce, a intra, a se ascunde într-un loc unde nu poate fi ușor descoperit. F Fig. A pune pe cineva într-o situație grea, fără ieșire. **4.** Refl. și tranz. A (se) adânci, a (se) cufunda. F Refl. A intra într-un loc care este (sau pare a fi) fără capăt, fără ieșire. — Lat. **infundare** sau **în** + **fund.**

ÎNFUNDÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înfunda;* astupare, înfundat[1]; astupat[1]. — V. **înfunda.**

ÎNFUNDÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) înfunda.* — V. **înfunda.**

ÎNFUNDÁT[2], -Ă, *înfundați, -te,* adj. **1.** Închis, astupat ermetic. G *Vin înfundat* = vin pus în sticle astupate ermetic. **2.** Fig. (Despre sunete) Înăbușit. — V. **înfunda.**

ÎNFUNDĂTOÁRE, *înfundători,* s.f. Fiecare dintre pârțile care închid carul în față și în spate. — **Înfunda** + suf. *-ătoare.*

ÎNFUNDĂTÚRĂ, *înfundături,* s.f. Drum, stradă fără ieșire; intrare, fundătură. F Loc (adâncit) care pare închis din toate părțile. — **Înfunda** + suf. *-ătură.*

ÎNFURCÁ[1], *înfurcesc,* vb. I. Tranz. (Înv. și pop.) A lua fân în furcă. [Prez. ind. și: *înfúrc*] — **În** + **furcă.**

ÎNFURCÁ[2] vb. I. v. **înfurci.**

ÎNFURCÁT, -Ă adj. v. **înfurcit.**

ÎNFURCĂTÚRĂ s.f. v. **înfurcitură.**

ÎNFURCÍ, *înfúrc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Refl. A se bifurca. **2.** Refl. recipr. A se certa, a se încăiera. [Var.: **înfurcá** vb. I] — **În** + **furcă.**

ÎNFURCÍT, -Ă, *înfurciți, -te,* adj. (Înv. și pop.) Bifurcat. [Var. **înfurcát, -ă** adj.] — V. **înfurca.**

ÎNFURCITÚRĂ, *înfurcituri,* s.f. (Înv.) Bifurcare de drumuri; răspântie. [Var.: **înfurcătúră** s.f.] — **Înfurci** + suf. *-tură.*

ÎNFURIÁ, *înfúrii,* vb. I. Refl. și tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de furie; a (se) mânia, a (se) enerva, a (se) irita. [Pr.: *-ri-a*] — **În** + **furie.**

ÎNFURIÁT, -Ă, *înfuriați, -te,* adj. Cuprins de furie; furios, mânios. [Pr.: *-ri-at*] — V. **înfuria.**

ÎNFURIÉRE s.f. Acțiunea de *a (se) înfuria;* furie, mânie. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **înfuria.**

ÎNFURNICÁ, pers. 3 *înfurnícă,* vb. I. Tranz. impers. (Pop.) A fi cuprins de furnicături, de fiori, a simți înțepături pe piele. — **În** + **furnică.**

ÎNGĂDUÍ, *îngădui,* vb. IV. **1.** Tranz. A da voie, a permite, a admite, a încuviința, a tolera ceva; a da cuiva permisiunea, a-l lăsa să... F Refl. recipr. (Pop.) A se învoi, a se înțelege unul cu altul, a trăi în armonie. **2.** Tranz. și intranz. (Pop.) A avea răbdare; a aștepta; a da răgaz; a amâna, a păsui. F (Reg.) A întârzia, a zăbovi. [Prez. ind. și: *îngăduiesc*] — Din magh. **engedni.**

ÎNGĂDUIÁLĂ, *îngăduieli,* s.f. Îngăduință. [Pr.: *-du-ia-*] — **Îngădui** + suf. *-ală.*

ÎNGĂDUÍNȚĂ s.f. **1.** Încuviințare, permisiune, voie; indulgență, toleranță, îngăduială, îngăduire. F Înțelegere, bunăvoință reciprocă. **2.** (Fam., rar) Păsuire, răgaz. — **Îngădui** + suf. *-ință.*

ÎNGĂDUÍRE s.f. Îngăduință. — V. **îngădui.**

ÎNGĂDUITÓR, -OÁRE, *îngăduitori, -oare,* adj. Care îngăduie (**1**); *p. ext.* care iartă ușor, tolerant, răbdător; concesiv, indulgent. F Blând, bun. [Pr.: *-du-i-*] — **Îngădui** + suf. *-tor.*

ÎNGĂIMÁ, *îngắim,* vb. I. **1.** Tranz. A rosti cu greutate, nedeslușit, încurcat; a bolborosi, a îndruga, a îngăla (**2**); *p. ext.* a fredona, a cânta. **2.** Refl. (Reg.) A sta la îndoială; a zăbovi. [Prez. ind. și: *îngáim, îngăimez*] — Et. nec.

ÎNGĂIMÁRE, *îngăimări,* s.f. Faptul de *a (se) îngăima;* îngăimeală. — V. **îngăima.**

ÎNGĂIMÁT, -Ă, *îngăimați, -te,* adj. (Despre rostire, vorbe etc.) Nedeslușit, bolborosit, tărăgănat, șovăielnic; îngălat (**2**). — V. **îngăima.**

ÎNGĂIMĂTÓR, -OÁRE, *îngăimători, -oare,* adj. (Rar) Care îngaimă; confuz. — **Îngăima** + suf. *-ător.*

ÎNGĂIMEÁLĂ, *îngăimeli,* s.f. (Rar) Îngăimare. — **Îngăima** + suf. *-eală.*

ÎNGĂLÁ, *îngălez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** (Pop.) A (se) murdări. **2.** Tranz. (Reg.) A îngăima (**1**). — Et. nec.

ÎNGĂLÁRE, *îngălări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) îngăla* și rezultatul ei. — V. **îngăla.**

ÎNGĂLÁT, -Ă, *îngălați, -te,* adj. **1.** (Pop.) Murdar, neîngrijit. **2.** (Reg.; despre rostire, vorbe etc.) Îngăimat (**1**). — V. **îngăla.**

ÎNGĂLĂCIÚNE, *îngălăciuni,* s.f. (Înv.) Neîngrijire, necurățenie. — **Îngăla** + suf. *-ăciune.*

ÎNGĂLBENÍ, *îngălbenesc,* vb. IV. Intranz., refl. și tranz. A deveni sau a face să devină galben, palid; *p. ext.* a (se) ofili, a (se) veșteji; a (se) gălbeni. [Var.: (pop.) **îngălbiní** vb. IV] — **În** + **galben.**

ÎNGĂLBENÍRE, *îngălbeniri,* s.f. Faptul de *a (se) îngălbeni; p. ext.* veștejire, ofilire. [Var.: (pop.) **îngălbiníre** s.f.] — V. **îngălbeni.**

ÎNGĂLBENÍT, -Ă, *îngălbeniți, -te,* adj. Devenit galben, palid; *p. ext.* ofilit, veștejit; gălbenit. [Var.: (pop.) **îngălbiníț, -ă** adj.] — V. **îngălbeni.**

ÎNGĂLBINÍ vb. IV v. **îngălbeni.**

ÎNGĂLBINÍRE s.f. v. **îngălbenire.**

ÎNGĂLBINÍT, -Ă adj. v. **îngălbenit.**

ÎNGÂMFÁ, *îngâmfez,* vb. I. Refl. A se mândri, a se fuduli, a se făli; a fi încrezut, a fi trufaș, a se infatua. [Prez. ind. și: (înv.) *îngắmf*] — **În** + **gâmfa** (înv. și reg. „a se umfla" < lat.].

ÎNGÂMFÁRE s.f. Atitudine de încredere exagerată în propriile sale însușiri; trufie, orgoliu, fală; infatuare. — V. **îngâmfa.**

ÎNGÂMFÁT, -Ă, *îngâmfați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care are o părere foarte bună despre sine; încrezut, fudul; vanitos, orgolios, infatuat. — V. **îngâmfa.**

ÎNGÂNÁ, *îngắn,* vb. I. **1.** Tranz. A imita, a repeta (în bătaie de joc) vorbele, glasul cuiva. **2.** Tranz. A rosti sau a cânta ceva încet, șoptit (și neclar); a murmura, a mormăi. **3.** Tranz. și refl. A (se) acompania, a (se) însoți. F Refl. A se amăgi. **4.** Refl. A se îmbina; a se confunda, a se amesteca. G Expr. *A se îngâna ziua cu noaptea* = a se ivi zorile; a începe să se întunece. **5.** Refl. și tranz. (Rar) A (se) mișca ușor; a (se) legăna. — Lat. ***ingannare.**

ÎNGÂNÁRE, *îngânări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îngâna* și rezultatul ei; cântec (nedeslușit), murmurare. — V. **îngâna.**

ÎNGÂNÁT, -Ă, *îngânați, -te,* adj. (Despre vorbe, sunete) Rostit ușor, murmurat, șoptit. — V. **îngâna.**

ÎNGÂNDURÁ, *îngândurez,* vb. I. Refl. și tranz. A cădea sau a pune pe gânduri. F A (se) îngrijora. — **În** + **gânduri** (pl. lui *gând*).

ÎNGÂNDURÁRE, *îngândurări,* s.f. Faptul de a fi îngândurat; cufundare în gânduri. F Îngrijorare. — V. **îngândura.**

ÎNGÂNDURÁT, -Ă, *îngândurați, -te,* adj. Cufundat în gânduri; gânditor. F Îngrijorat. — V. **îngândura.**

ÎNGEMÁNĂ, *îngemănez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) uni[3] strâns; a (se) împreuna, a (se) îmbina; a (se) amesteca. [Prez. ind. și: *îngémăn*] — Lat. **ingeminare.**

ÎNGEMĂNÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngemăna;* unire, îmbinare. — V. **îngemăna.**

ÎNGEMĂNÁT, -Ă, *îngemănați, -te,* adj. Unit, îmbinat. — V. **îngemăna.**

ÎNGENUNCHEÁ, *îngenunchez,* vb. I. **1.** Intranz. A se așeza în genunchi. **2.** Tranz. Fig. A supune, a aservi. F (Rar) A da în stăpânire, a închina (unui dușman). [Prez. ind. și: *îngenúnchi*] — Lat. **ingenuculare.**

ÎNGENUNCHEÁT, -Ă, *îngenunchеați, -te,* adj. **1.** Care stă în genunchi. **2.** Fig. Supus, aservit. — V. **îngenunchea.**

ÎNGENUNCHÉRE, *îngenuncheri,* s.f. Acțiunea de *a îngenunchea* și rezultatul ei. — V. **îngenunchea.**

ÎNGER, *îngeri,* s.m. (În creștinism, mozaism și islam) Ființă spirituală creată de Dumnezeu, înzestrată cu calități excepționale (de bunătate, de frumusețe), considerată ca slujitor și mesager al divinității, mediator între acesta și oameni. G *Înger păzitor* = persoană care veghează asupra cuiva, care are grijă de sănătatea cuiva. G Expr. *Tare de înger* = care nu se lasă ușor intimidat sau înduioșat; curajos, rezistent. *Slab de înger* = care cedează, se descurajează ușor, lipsit de voință; fricos, timid. F Epitet dezmierdător dat unei persoane. — Lat. **angelus.**

ÎNGERÁȘ, *îngerași,* s.m. Diminutiv al lui *înger;* îngerel. — **Înger** + suf. *-aș.*

ÎNGEREÁ, *îngerele,* s.f. (Rar) Plantă erbacee cu flori albe *(Selinum carvifolia).* — **Înger**[el] + suf. *-ea.*

ÎNGERÉL, *îngerei,* s.m. (Rar) Îngeraș. — **Înger** + suf. *-el.*

ÎNGERÉSC, -EÁSCĂ, *îngerești,* adj. **1.** Care aparține îngerilor, privitor la îngeri, de îngeri; angelic. F Ca de îngeri; pur, neprihănit; excepțional. **2.** (Rar) Călugăresc, monahal. — **Înger** + suf. *-esc.*

ÎNGERÉȘTE adv. Ca îngerii; *p. ext.* foarte frumos sau foarte bun. — **Înger** + suf. *-ește.*

ÎNGHEMUÍ, *înghemuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ghemui. — **În** + **ghemui.**

ÎNGHESUÍ, *înghésui,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre ființe) A se îmbulzi, a se îngrămădi (într-un spațiu restrâns); a (se) ghemui. **2.** Tranz. A băga, a vârî pe cineva sau ceva într-un loc strâmt. F A înconjura pe cineva din toate părțile, limitându-i spațiul de mișcare. [Prez. ind. și: *înghesuiesc*] — **În** + **ghes** + suf. *-ui.*

ÎNGHESUIÁLĂ, *înghesuieli,* s.f. Îngrămădire de ființe sau de lucruri într-un loc; îmbulzeală, aglomerație. [Pr.: *-su-ia-*] — **Înghesui** + suf. *-eală.*

ÎNGHESUÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înghesui;* înghesuit[1]. — V. **înghesui.**

ÎNGHESUÍT[1] s.n. Înghesuire. — V. **înghesui.**

ÎNGHESUÍT[2]**, -Ă,** *înghesuiți, -te,* adj. **1.** Strâns, îngrămădit (în număr mare într-un spațiu restrâns); ghemuit[2]. G Expr. (Adverbial, rar) *A râde înghesuit* = a râde înfundat. **2.** În care este mare înghesuială; aglomerat. — V. **înghesui.**

ÎNGHÉȚ, *înghețuri,* s.n. Trecere a apei în stare de gheață; înghețare; *p. ext.* ger mare. F Fig. Fior de frig, răceală. — Din **înghița** (derivat regresiv).

ÎNGHEȚÁ, *înghéț,* vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A se preface în gheață. G Expr. *A-i îngheța cuiva inima* (sau *sângele în vine)* = a înlemni, a încremeni. F (Despre sol) A se întări, a se învârtoșa din cauza înghețului. **2.** Intranz. și tranz. fact. A degera, a amorți sau a face să degere, să amorțească de frig. **3.** Intranz. Fig. A încremeni, a înlemni, a înmărmuri (de frică, de emoție). — Lat. **inglaciare.**

ÎNGHEȚÁRE s.f. **1.** Acțiunea de *a îngheța* și rezultatul ei; îngheț. **2.** (În sintagma) *Înghețarea salariilor* = măsură economică de menținere neschimbată a salariilor într-o perioadă de urcare a costului vieții. — V. **îngheța.**

ÎNGHEȚÁT, -Ă, *înghețați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre lichide) Transformat în gheață; acoperit cu o pojghiță de gheață; (despre sol) întărit, învârtoșat din cauza înghețării. F (Despre legume, fructe, carne etc.) Congelat. F Întepenit, amorțit de ger; degerat. **2.** S.f. Cremă de fructe, de ouă, de cacao etc., răcită până la solidificare. **3.** Adj. Fig. Înmărmurit, împietrit (de emoție). F (Despre ochi) Cu privirea fixă, lipsită de expresie. — V. **îngheța.**

ÎNGHIMPÁ, *înghímp,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) înțepa, a (se) împunge. F Tranz. Fig. A îmboldi. — **În** + **ghimpe.**

ÎNGHIMPÁT, -Ă, *înghimpați, -te,* adj. (Pop.) Plin de ghimpi. — V. **înghimpa.**

ÎNGHIOLDEÁLĂ s.f. v. **înghionteală.**

ÎNGHIOLDÍ vb. IV v. **înghionti.**

ÎNGHIOLDÍRE s.f. v. **înghiontire.**

ÎNGHIONTEÁLĂ, *înghionteli,* s.f. Înghiontire. [Var.: **înghioldeálă** s.f.] — **Înghionti** + suf. *-eală.*

ÎNGHIONTÍ, *înghiontesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (se) lovi cu cotul sau cu pumnul, a(-și) da ghionți; a (se) ghionti. [Var.: **înghioldí** vb. IV] — **În** + **ghionti.**

ÎNGHIONTÍRE, *înghiontiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înghionti* și rezultatul ei; înghionteală. [Var.: **înghioldíre** s.f.] — V. **înghionti.**

ÎNGHIȚÍ, *înghít,* vb. IV. Tranz. **I.** A face să treacă mâncarea, băutura etc. în stomac prin faringe și esofag; *p. ext.* a mânca, a devora. G Expr. *A înghiți* (sau *a face să înghită) hapul* (sau *un hap, gălușca)* sau *a o înghiți* = a suporta (sau a face să suporte) o neplăcere (fără să crâcnească). *A-și înghiți lacrimile* (sau *plânsul)* = a-și stăpâni plânsul; a reprima izbucnirea unui sentiment. (Pop.) *A-i veni* (cuiva) *să înghită* (pe cineva) *(de bucurie),* se spune când o persoană își manifestă o mare bucurie, mulțumire. (Fam.) *A înghiți* (pe cineva) *din ochi* (sau *cu ochii)* = a nu se mai sătura privind pe cineva. *A nu înghiți pe cineva* = a nu putea suferi pe cineva. F P. anal. A trage în plămâni, a inhala adânc aer, fum etc. **II.** Fig. **1.** (Despre pământ, apă etc.) A face să dispară ceva (cuprinzând în sine); a cuprinde, a învălui din toate părțile. G Expr. *L-a înghițit pământul* = a murit; a dispărut. *Parcă l-a înghițit pământul,* se spune despre cineva sau ceva care a dispărut fără urmă. F A se îmbiba de un lichid; a absorbi. **2.** A citi repede și cu lăcomie o carte, un text scris. **3.** A răbda, a îndura fără ripostă o necuviință, o insultă etc. **4.** A omite cuvinte sau silabe (din cauza unui defect de vorbire). F A nu spune ce ar fi vrut să spună, a se abține de a spune ceva. — Lat. **îngluttire.**

ÎNGHIȚÍRE, *înghițiri,* s.f. Acțiunea de *a înghiți;* deglutiție. — V. **înghiți.**

ÎNGHIȚITOÁRE, *înghițitori,* s.f. (Reg.) Gâtlej. — **Înghiți** + suf. *-toare.*

ÎNGHIȚITÚRĂ, *înghițituri,* s.f. Înghițire. G Expr. *(A bea) dintr-o înghițitură* = (a bea) sorbind toată băutura dintr-o singură dată. F (Concr.) Cantitatea de mâncare sau de băutură care se poate înghiți dintr-o dată. — **Înghiți** + suf. *-tură.*

ÎNGLOBÁ, *înglobez,* vb. I. Tranz. A introduce ca parte integrantă într-un tot; a include, a cuprinde. — Din fr. **englober.**

ÎNGLOBÁRE, *înglobări,* s.f. Acțiunea de *a îngloba;* cuprindere, includere într-un tot. — V. **îngloba.**

ÎNGLOBÁT, -Ă, *înglobați, -te,* adj. Care este cuprins într-un tot. — V. **îngloba.**

ÎNGLODÁ, *înglodez,* vb. I. Refl. A se înfunda în noroi (fără a mai putea ieși); a se înnămoli, a se împotmoli. F Fig. A face multe datorii. [Var.: (înv.) **înglodí** vb. IV] — **În** + **glod.**

ÎNGLODÁRE, *înglodări,* s.f. Acțiunea de *a se îngloda* și rezultatul ei. — V. **îngloda.**

ÎNGLODÁT, -Ă, *înglodați, -te,* adj. Plin de noroi, înnămolit. — V. **îngloda.**

ÎNGLODÍ vb. IV v. **îngloda.**

ÎNGLOTÍ, *înglotesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A aduna gloatele, oastea (în vederea unei acțiuni militare). F Refl. A se îngrămădi. — **În** + **gloată.**

ÎNGLOTÍRE, *înglotiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) îngloti* și rezultatul ei; îngrămădire; concentrare. — V. **îngloti.**

ÎNGRĂDÍ, *îngrădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A împrejmui un teren (cu gard, cu uluci, cu zid etc.); *p. ext.* a hotărnici. F Refl. Fig. A se pune la adăpost, a se apăra cu ajutorul cuiva sau a ceva. **2.** Tranz. Fig. A pune limite, a stăvili. **3.** Refl. recipr. (Înv.) A se înțelege, a cădea de acord. — Cf. sl. g r a d i t i.

ÎNGRĂDÍRE, *îngrădiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îngrădi* și rezultatul ei. — V. **îngrădi.**

ÎNGRĂDÍT, -Ă, *îngrădiți, -te,* adj. **1.** Care a fost înconjurat cu gard pentru a izola. F Fig. Care se află la adăpost, apărat cu ajutorul cuiva sau a ceva. **2.** Fig. Căruia i s-au impus limite de acțiune; stăvilit. — V. **îngrădi.**

ÎNGRĂDITÓR, -OÁRE, *îngrăditori, -oare,* adj. (Rar) Care limitează, restrânge. — **Îngrădi** + suf. *-tor.*

ÎNGRĂDITÚRĂ, *îngrădituri,* s.f. Împletitură de nuiele (sau gard, zid, grilaj etc.) cu care se împrejmuiește un teren. — **Îngrădi** + suf. *-tură.*

ÎNGRĂMĂDEÁLĂ s.f. Aglomerație, înghesuială; grămădeală. — **Îngrămădi** + suf. *-eală.*

ÎNGRĂMĂDÍ, *îngrămădesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) strânge la un loc în număr mare, a (se) aduna grămadă; a (se) grămădi. F A (se) înghesui, a (se) îmbulzi; a (se) grămădi. — **În** + **grămădi.**

ÎNGRĂMĂDÍRE, *îngrămădiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îngrămădi* și rezultatul ei; înghesuială, grămadă, morman; grămădire. — V. **îngrămădi.**

ÎNGRĂMĂDÍT, -Ă, *îngrămădiți, -te,* adj. **1.** Care este adunat laolaltă în număr prea mare; înghesuit, îndesat, învălmășit. **2.** (Fam.; despre oameni) Prost (**1**); nepriceput. — V. **îngrămădi.**

ÎNGRĂȘÁ, *îngráș,* vb. I. **1.** Refl. A deveni (mai) gras, a prinde grăsime. G Tranz. *Mâncarea bună l-a îngrășat.* F Tranz. fact. Spec. A face un animal să devină gras, hrănindu-l bine. G Expr. *Îngrașă porcul în ajun* = încearcă să facă ceva serios în ultimul moment. **2.** Tranz. A îmbunătăți fertilitatea unui teren prin îngrășăminte; a gunoi[2]. — Lat. ***ingrassiare** (< *grasus* = *crassus).*

ÎNGRĂȘÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngrășa;* îngrășat[1]. — V. **îngrășa.**

ÎNGRĂȘÁT[1] s.n. Îngrășare. — V. **îngrășa.**

ÎNGRĂȘÁT, -Ă, *îngrășați, -te,* adj. **1.** (Despre ființe) Care a devenit (mai) gras. **2.** (Despre sol) Fertilizat prin îngrășăminte chimice sau naturale. — V. **îngrășa.**

ÎNGRĂȘĂMÂNT, *îngrășăminte,* s.n. Gunoi organic, băligar de vite sau produs mineral, folosite pentru a mări fertilitatea solului agricol. — **Îngrășa** + suf. *-ământ* (după fr. *engraissement).*

ÎNGRĂȘĂTÓR, -OÁRE, *îngrășători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care îngrașă. **2.** S.f. Numele a două plante erbacee cu frunze cărnoase, dintre care una are flori albastre-violete, iar cealaltă flori albe cu pete galbene *(Pinguicula vulgaris* și *alpina).* **3.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ și cu

flori albe, grupate în formă de cârlig *(Sagina procumbens).* — **Îngrășa** + suf. *-ător.*

ÎNGRĂȘĂTORÍE, *îngrășătorii,* s.f. Construcție, unitate zootehnică etc. în care sunt îngrășate animalele destinate consumului. — **Îngrășător** + suf. *-ie.*

ÎNGREȚOȘÁ, *îngrețoșez,* vb. I. Refl. și tranz. A avea sau a produce cuiva o senzație de greață. F Fig. A (se) scârbi, a (se) dezgusta. — **În** + **grețos.**

ÎNGREȚOȘÁRE s.f. Faptul de *a (se) îngrețoșa;* senzație de greață, scârbă, dezgust. — V. **îngrețoșa.**

ÎNGREUIÁ, *îngreuiez,* vb. I. (Rar) **1.** Tranz. și refl. A (se) face mai greu; a (se) îngreuna. F Fig. A produce sau a avea o senzație de greutate, de apăsare. *I se îngreuiază pleoapele.* **2.** Tranz. Fig. A face ca ceva să devină mai anevoios; a îngreuna, a pricinui cuiva greutăți. [Pr.: *-gre-u-.* — Prez. ind. și: *îngréui*] — **În** + **greoi.**

ÎNGREUIÁT, -Ă, *îngreuiați, -te,* adj. Devenit mai greu sau mai anevoios; îngreunat. [Pr.: *-gre-u-*] — V. **îngreuia.**

ÎNGREUIÉRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) îngreuia.* [Pr.: *-gre-u-*] — V. **îngreuia.**

ÎNGREUNÁ, *îngreunez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face mai greu; a (se) îngreuia, a (se) împovăra. F Tranz. Fig. A produce o senzație de greutate, de apăsare. **2.** Tranz. Fig. A face ca ceva să devină anevoios, greu de îndeplinit; a îngreuia. [Pr.: *-gre-u-.* — Prez. ind. și: *îngréun*] — Probabil lat. ***in-grevinare.**

ÎNGREUNÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngreuna.* [Pr.: *-gre-u-*] — V. **îngreuna.**

ÎNGREUNÁT, -Ă, *îngreunați, -te,* adj. Care a devenit mai greu sau mai anevoios; îngreuiat. [Pr.: *-gre-u-*] — V. **îngreuna.**

ÎNGRIJÁ, *îngrijez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se îngrijora, a se neliniști. — **În** + **grijă.**

ÎNGRIJÁRE s.f. (Rar) Îngrijorare. — V. **îngrija.**

ÎNGRIJÁT, -Ă, *îngrijați, -te,* adj. (Înv.) Îngrijorat, neliniștit. — V. **îngrija.**

ÎNGRIJÍ, *îngrijesc,* vb. IV. **I. 1.** Tranz., intranz. și refl. A avea grijă de cineva sau de ceva, a purta de grijă cuiva. F Tranz. A păstra ceva în bună stare. F Tranz. A avea grijă de sănătatea cuiva. F Refl. A-și căuta de sănătate; a urma un tratament medical. **2.** Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A-și procura ceva (din vreme), a face pregătirile necesare. **II.** Refl. și tranz. (Înv.) A (se) îngrijora, a(-și) face griji. — **În** + **grijă.**

ÎNGRIJÍRE, *îngrijiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îngriji* și rezultatul ei. **I. 1.** Grijă purtată unei ființe, unui lucru; solicitudine. G *Personal de îngrijire* = personal care se ocupă de curățenia dintr-o instituție. G Expr. *A da primele îngrijiri* = a da primul ajutor unui accidentat, unui bolnav etc. **2.** Băgare de seamă, atenție. **II.** (Înv.) Îngrijorare, teamă. — V. **îngriji.**

ÎNGRIJÍT, -Ă, *îngrijiți, -te,* adj. **I. 1.** Căruia i se poartă de grijă; care este păstrat cu grijă. F Curat; dichisit. **2.** Făcut cu grijă, cu meticulozitate. **II.** (Înv.) Plin de griji; neliniștit. — V. **îngriji.**

ÎNGRIJITÓR, -OÁRE, *îngrijitori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care îngrijește pe cineva, care poartă cuiva de grijă. F (La f.) Femeie care îngrijește un bolnav. **2.** S.m. și f. Persoană însărcinată cu menținerea curățeniei (și supravegherea) unei instituții, a unui imobil, a unei locuințe etc. **3.** Adj. (Înv.) Îngrijorător — **Îngriji** + suf. *-ător.*

ÎNGRIJORÁ, *îngrijorez,* vb. I. Tranz. și refl. A inspira sau a simți neliniște, grijă, teamă; a (se) neliniști, a (se) alarma, a (se) îngriji, a se îngrija. [Var.: (înv.) **îngrijurá** vb. I] — **În** + **grijă** + suf. *-ura.*

ÎNGRIJORÁRE, *îngrijorări,* s.f. Starea omului îngrijorat; grijă; temere, neliniște, îngrijare. — V. **îngrijora.**

ÎNGRIJORÁT, -Ă, *îngrijorați, -te,* adj. Cuprins de griji; neliniștit, alarmat, îngrijat. — V. **îngrijora.**

ÎNGRIJORÁTÓR, -OÁRE, *îngrijorători, -oare,* adj. Care îngrijorează, care produce neliniște; alarmant, neliniștitor. — **Îngrijora** + suf. *-ător.*

ÎNGRIJURÁ vb. I v. **îngrijora.**

ÎNGROPÁ, *îngróp,* vb. I. **I.** Tranz. A băga un mort în groapă (respectând un anumit ceremonial); a înmormânta, a înhuma, a astruca. **II.** Tranz. și refl. **1.** A (se) băga în pământ, a (se) acoperi cu pământ. F Tranz. A mușuroi o plantă. **2.** Fig. A (se) cufunda în ceva sau undeva astfel încât să fie acoperit din toate părțile; a (se) înfunda. F Refl. A se instala într-un loc retras, întrerupând legăturile obișnuite cu lumea; a se înmormânta. — **În** + **groapă.**

ÎNGROPÁRE, *îngropări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îngropa.* — V. **îngropa.**

ÎNGROPÁT s.n. Faptul de *a (se) îngropa.* F A doua prașilă a viei și a porumbului; mușuroit; acoperire cu pământ a viței-de-vie, toamna. — V. **îngropa.**

ÎNGROPĂCIÚNE, *îngropăciuni,* s.f. (Pop.) Înmormântare; ceremonie de înmormântare. G Loc. adj. *De îngropăciune* = trist; cernit, funebru. — **Îngropa** + suf. *-ăciune.*

ÎNGROȘÁ, *îngróș,* vb. I. Refl. **1.** (Despre corpuri solide) A deveni mai gros, mai voluminos. G Expr. *Se îngroașă gluma* (sau *treaba, lucrul)* = situația ia o întorsătură îngrijorătoare, neplăcută. F Tranz. A face ca un corp solid să devină mai gros, să-și mărească volumul (adăugându-i material la suprafață); a accentua o linie, un punct, o literă etc. (pentru a le face mei evidente). **2.** (Despre lichide, vapori etc.) A deveni mai dens. F Tranz. A face ca o soluție să devină mai concentrată prin adaos de materii solide, prin fierbere etc. F A-și spori numărul; a se îndesi. **3.** (Despre voce) A căpăta un timbru mai coborât, mai grav. — Lat. ***ingrossiare** (< *grossus)* sau din **în** + **gros.**

ÎNGROȘÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngroșa.* — V. **îngroșa.**

ÎNGROȘÁT, -Ă, *îngroșați, -te,* adj. Care a devenit mai gros, mai dens sau mai voluminos. — V. **îngroșa.**

ÎNGROZÍ, *îngrozesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A produce sau a simți spaimă, groază; a (se) înspăimânta, a (se) înfricoșa. — **În** + **groază.**

ÎNGROZÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngrozi* și rezultatul ei; groază, spaimă. F (Înv.) Amenințare. — V. **îngrozi.**

ÎNGROZÍT, -Ă, *îngroziți, -te,* adj. Cuprins de groază; înspăimântat, înfricoșat. F (Înv.) Îngrozitor. — V. **îngrozi.**

ÎNGROZITÓR, -OÁRE, *îngrozitori, -oare,* adj. Care îngrozește; înspăimântător, înfricoșător, înfiorător, îngrozit, grozav, groaznic. F (Adverbial) **a)** Foarte mult, foarte intens. *Suferă îngrozitor.* **b)** (Înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, de care se leagă prin prep. „de") Foarte. *Îngrozitor de zgârcit.* — **Îngrozi** + suf. *-tor.*

ÎNGRUZÍ vb. IV v. **îngurzi.**

ÎNGURGITÁ vb. I v. **ingurgita.**

ÎNGURGITÁRE s.f. v. **ingurgitare.**

ÎNGURLUÍ, *îngurluiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A intra în relații de dragoste cu cineva; a se giugiuli. [Prez. ind. și: *îngúrlui*] — **În** + **gurlui.**

ÎNGURLUÍRE, *îngurluiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se îngurlui* și rezultatul ei. — V. **îngurlui.**

ÎNGURZÍ, *îngurzesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strânge, a încreți marginile unei opinci, ale unei pânze, ale unui sac etc. cu o sfoară, cu o curelușă trecută prin mai multe găuri. F Fig. A desena în linii curbe, în zigzaguri. [Var.: **îngruzi** vb. IV] — **În** + **gurgui.**

ÎNGURZÍT, -Ă, *îngurziți, -te,* adj. (Reg.) Strâns, adunat în creturi (cu ajutorul unei sfori, al unei cureluțe); încrețit[2]. — V. **îngurzi.**

ÎNGURZITÚRĂ, *îngurzituri,* s.f. (Reg.) Încrețitură, creț. — **Îngurzi** + suf. *-tură.*

ÎNGÚST, -Ă, *îngușți, -ste,* adj. **1.** Care are lățime mică (în raport cu lungimea). **2.** Subțire, delicat. **3.** Strâmt, neîncăpător, mic, limitat. *Spațiu îngust.* F Fig. (Despre oameni, adesea cu determinarea „la minte"; despre viața sau manifestările oamenilor) Lipsit de orizont; mărginit, mediocru. — Lat. **angustus.**

ÎNGUSTÁ, *îngustez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face (mai) îngust. F Fig. A (se) reduce, a (se) limita, a (se) mărgini. — Lat. **augustare.**

ÎNGUSTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngusta* și rezultatul ei. — V. **îngusta.**

ÎNGUSTÁT, -Ă, *îngustați, -te,* adj. Care a devenit îngust, căruia i s-a redus lățimea. — V. **îngusta.**

ÎNGUSTÍME, *îngustimi,* s.f. Însușirea de a fi îngust. F Fig. (Cu determinările „de spirit", „de vederi", „de orizont" etc.) Lipsă de orizont, mărginire, mediocritate (în gândire, concepții etc.). — **Îngust** + suf. *-ime.*

ÎNHĂITÁ, *înhăitez,* vb. I. Refl. recipr. (Fam.) A se întovărăși, a intra în cârdășie cu unul sau cu mai multe persoane decăzute (pentru a săvârși împreună fapte reprobabile); a se încârdoșa. [Prez. ind. și: *înháit*] — **În** + **haită.**

ÎNHĂMÁ, *înhám,* vb. I. **1.** Tranz. A pune hamurile pe cal sau pe alte animale de tracțiune; a pune calul sau un alt animal de tracțiune în ham la un vehicul. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) angaja la realizarea unui lucru care cere mari eforturi; a (se) înjuga. — **În** + **ham.**

ÎNHĂMÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înhăma;* înhămat[1]. — V. **înhăma.**

ÎNHĂMÁT[1] s.n. Înhămare. — V. **înhăma.**

ÎNHĂMÁT[2], -Ă, *înhămați, -te,* adj. **1.** Cu hamurile puse; prins la căruță, la trăsură, la sanie etc. F (Rar; despre vehicule) La care s-au înhămat caii sau alte animale de tracțiune; tras de cai sau de alte animale de tracțiune. **2.** Fig. Angajat la realizarea unui lucru dificil. — V. **înhăma.**

ÎNHĂȚÁ, *înháț,* vb. I. Tranz. A apuca (pe cineva sau ceva) cu violență, repede și pe neașteptate; a înșfăca. — **În** + **hat.**

ÎNHĂȚÁRE s.f. Acțiunea de *a înhăța;* înșfăcare. — V. **înhăța.**

ÎNHUMÁ, *înhumez,* vb. I. Tranz. A înmormânta, a îngropa. — Din fr. **inhumer,** lat. **inhumare.**

ÎNHUMÁRE, *înhumări,* s.f. Acțiunea de *a înhuma;* înmormântare, inhumație. — V. **înhuma.**

ÎNIERBÁ, *înierbez,* vb. I. Tranz. **1.** A planta cu ierburi un teren sterp. **2.** (Înv.) A pune într-un loc praf de pușcă, pentru a provoca o explozie. — **În** + **iarbă.**

ÎNIERBÁRE, *înierbări,* s.f. Acțiunea de *a înierba* și rezultatul ei. — V. **înierba.**

ÎNJGHEBÁ, *înjghéb,* vb. I. Tranz. A alcătui, a face ceva (la repezeală, improvizând din materiale puține, întâmplătoare și disparate); a înfiripa. F P. gener. A construi, a întemeia. F A face rost de...; a încropi. [Prez. ind. și: *înjghebez*] — **În** + **jgheab.**

ÎNJGHEBÁRE, *înjghebări,* s.f. Acțiunea de *a înjgheba* și rezultatul ei; înfiripare. — V. **înjgheba.**

ÎNJOSÍ, *înjosesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) umili; a (se) dezonora. — **În** + **jos.**

ÎNJOSÍRE, *înjosiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înjosi* și rezultatul ei; umilire, dezonorare, degradare. — V. **înjosi.**

ÎNJOSÍT, -Ă, *înjosiți, -te,* adj. Care este umilit; dezonorat. — V. **înjosi.**

ÎNJOSITÓR, -OÁRE, *înjositori, -oare,* adj. Care înjosește; umilitor; dezonorant, degradant. — **Înjosi** + suf. *-tor.*

ÎNJUGÁ, *înjúg,* vb. I. **1.** Tranz. A pune o vită (mai ales boii) la jug. **2.** Refl. și tranz. Fig. A (se) angaja, a (se) înhăma la o acțiune care cere eforturi stăruitoare. — Din [a pune] **în jug.**

ÎNJUGÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înjuga*; înjugat[1]. — V. **înjuga.**

ÎNJUGÁT[1] s.n. Înjugare. — V. **înjuga.**

ÎNJUGÁT[2], -Ă *înjugați, -te,* adj. (Despre vite, mai ales despre boi) Pus la jug. F (Despre care sau plug) La care vitele au fost puse în jug. — V. **înjuga.**

ÎNJUMĂTĂȚÍ, *înjumătățesc,* vb. IV. Tranz. A împărți, a tăia, a desface etc. în două; a reduce la jumătate, a înjumătăți. F A amesteca pe din două cu altceva, a îndoi cu... — **În** + **jumătate.**

ÎNJUMĂTĂȚÍRE s.f. Acțiunea de *a înjumătăți.* — V. **înjumătăți.**

ÎNJUMĂTĂȚÍT, -Ă, *înjumătățiți, -te,* adj. Împărțit în două; redus la jumătate. — V. **înjumătăți.**

ÎNJUNGHIÁ, *înjúnghii,* vb. I. Tranz. **1.** A împlânta un cuțit, un pumnal sau alt obiect cu lamă ascuțită în cineva; a junghia; *spec.* a tăia, a ucide un animal. F Refl. A se sinucide cu o armă ascuțită. G Refl. recipr. *S-au înjunghiat la bețe.* **2.** (La pers. 3) A simți sau a provoca o durere ascuțită, un junghi. [Pr.: *-ghi-a*] — **În** + **junghi.**

ÎNJUNGHIÁT, -Ă, *înjunghiați, -te,* adj. Rănit prin înjunghiere. [Pr.: *-ghi-at*] — V. **înjunghia.**

ÎNJUNGHIÉRE, *înjunghieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înjunghia*; junghiere. [Pr.: *-ghi-e-*] — V. **înjunghia.**

ÎNJUNGHIETÓR, -OÁRE, *înjunghietori, -oare,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care înjunghie, ucide, omoară, sacrifică; junghietor. F Care produce junghiuri. **2.** S.m. Persoană care înjunghie animale; junghietor. **3.** S.n. Altar pe care se face sacrificarea; junghietor. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Înjunghia** + suf. *-tor.*

ÎNJUNGHIETÚRĂ, *înjunghieturi,* s.f. **1.** Senzație dureroasă vie (ca de înjunghiere); junghi. **2.** Rană produsă prin înjunghiere; locul unde a pătruns o armă ascuțită. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Înjunghia** + suf. *-ătură.*

ÎNJURÁ, *înjúr,* vb. I. Tranz., intranz. și refl., recipr. A rosti cuvinte injurioase sau de ocară la adresa cuiva; a (se) sudui. — Lat. **injuriare.**

ÎNJURÁRE, *înjurări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) înjura.* — V. **înjura.**

ÎNJURĂTÚRĂ, *înjurături,* s.f. Vorbă sau expresie injurioasă, de ocară; sudalmă. — **Înjura** + suf. *-ătură.*

ÎNLĂCRĂMÁ vb. I v. **înlăcrima.**

ÎNLĂCRĂMÁT, -Ă adj. v. **înlăcrimat.**

ÎNLĂCRIMÁ, *înlăcrimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre oameni) A plânge, a lăcrima. **2.** Intranz. și refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi; a lăcrima. [Var.: **înlăcrămá** vb. I] — **În** + **lăcrima.**

ÎNLĂCRIMÁT, -Ă, *înlăcrimați, -te,* adj. Plin de lacrimi; plâns[2] cu ochii scăldați în lacrimi, lăcrămos, lăcrimat. F Îndurerat, trist. [Var.: **înlăcrămát, -ă** adj.] — V. **înlăcrima.**

ÎNLĂNȚUÍ, *înlănțui,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune, a lega în lanțuri; a încătușa. **2.** A cuprinde pe cineva (cu brațele). **3.** Fig. A captiva, a subjuga, a încânta, a fermeca. **4.** A așeza în rând, a lega unul de altul, a coordona, a împreuna (în mod logic). F Refl. A urma unul după altul (în șir neîntrerupt). [Prez. ind și: *înlănțuiesc*] — **În** + **lanț** + suf. *-ui* (după fr. *enchaîner).*

ÎNLĂNȚUÍRE, *înlănțuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înlănțui* și rezultatul ei. — V. **înlănțui.**

ÎNLĂNȚUÍT, -Ă, *înlănțuiți, -te,* adj. **1.** Pus, legat în lanțuri; încătușat. F (Despre oameni) Îmbrățișat. **2.** Legat (logic) unul de altul într-o succesiune continuă. — V. **înlănțui.**

ÎNLĂTURÁ, *înlătur,* vb. I. Tranz. A da la o parte, a îndepărta; a delătura; *p. ext.* a face să dispară. — **În** + **laturi** (pl. lui *latură).*

ÎNLĂTURÁRE s.f. Acțiunea de *a înlătura;* îndepărtare, eliminare, excludere. — V. **înlătura.**

ÎNLĂÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNLĂÚNTRUL prep. v. **înăuntrul.**

ÎNLEMNÍ, *înlemnesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A rămâne sau a face să rămână nemișcat de frică, de spaimă sau de uimire; a încremeni, a înmărmuri, a împietri. F Refl. Fig. (Rar) A deveni insensibil, neîndurător; a se împietri. — **În** + **lemn.**

ÎNLEMNÍRE s.f. Acțiunea de *a înlemni.* — V. **înlemni.**

ÎNLEMNÍT, -Ă, *înlemniți, -te,* adj. Care a rămas nemișcat de frică, de spaimă, de uimire; încremenit, înmărmurit, împietrit. — V. **înlemni.**

ÎNLESNÍ, *înlesnesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face ca ceva să fie ușor de realizat, de obținut; a ușura, a facilita. **2.** A ajuta pe cineva; a ușura cuiva o muncă, o acțiune. F Refl. (Reg.) A-și îmbunătăți situația materială. — **În** + **lesne.**

ÎNLESNÍRE, *înlesniri,* s.f. Acțiunea de *a înlesni* și rezultatul ei; facilitare, ușurare. G Loc. adv. *Cu înlesnire* = lesne, ușor. F Ajutorare, ajutor. — V. **înlesni.**

ÎNLOCUÍ, *înlocuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune ceva sau pe cineva în locul altuia. **2.** A îndepărta pe cineva dintr-un post, numind pe altcineva în locul lui. **3.** A ține cuiva locul într-o funcție, într-o muncă etc. — Din loc. adv. **în loc** + suf. *-ui.*

ÎNLOCUÍRE s.f. Acțiunea de *a înlocui* și rezultatul ei. — V. **înlocui.**

ÎNLOCUITÓR, -OÁRE, *înlocuitori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. (Persoană sau produs, material etc.) care înlocuiește sau cu care poate fi înlocuit cineva sau ceva. [Pr.: *-cu-i-*] — **Înlocui** + suf. *-tor.*

ÎNLUMINÁ, *înluminez,* vb. I. Tranz. A împodobi o carte cu miniaturi, viniete, litere colorate. — Din fr. **enluminer.**

ÎNLÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNMAGAZINÁ, *înmagazinez,* vb. I. Tranz. A pune, a așeza mărfuri, produse etc. într-o magazie (pentru a le păstra); a depozita. F P. gener. (Adesea fig.) A aduna, a acumula (cunoștințe, învățătură, energie etc.). — Din fr. **emmagasiner.**

ÎNMAGAZINÁRE s.f. Acțiunea de *a înmagazina* și rezultatul ei. — V. **înmagazina.**

ÎNMATRICULÁ, *înmatriculez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înscrie, a (se) trece într-o matricolă; a matricula. — Din fr. **immatriculer,** lat. **immatriculare.**

ÎNMATRICULÁRE, *înmatriculări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înmatricula;* înscriere într-o matricolă. — V. **înmatricula.**

ÎNMĂNUNCHEÁ, *înmănunchez,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge, a lega în mănunchi. **2.** Refl. Fig. A se aduna la un loc. — **În** + **mănunchi.**

ÎNMĂNUNCHÉRE s.f. Faptul de *a (se) înmănunchea.* — V. **înmănunchea.**

ÎNMĂNUȘÁT, -Ă, *înmănușați, -te,* adj. Care poartă mănuși; cu mănuși. — **În** + **mănușă** (după fr. *ganté).*

ÎNMĂRMURÍ, *înmărmuresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A rămâne sau a face să rămână încremenit de frică, de groază, de uimire; a înlemni, a încremeni, a împietri. F (În basme) A (se) transforma în piatră. — **În** + **marmură.**

ÎNMĂRMURÍRE, *înmărmuriri,* s.f. Faptul de *a înmărmuri;* încremenire, înlemnire, împietrire. — V. **înmărmuri.**

ÎNMĂRMURÍT, -Ă, *înmărmuriți, -te,* adj. Care a rămas nemișcat de frică, de groază, de uimire; înlemnit, încremenit. F (În basme) Care a fost transformat în piatră. — V. **înmărmuri.**

ÎNMĂRMURITÓR, -OÁRE, *înmărmuritori, -oare,* adj. (Rar) Care te lasă înmărmurit. — **Înmărmuri** + suf. *-tor.*

ÎNMÂNÁ, *înmânez,* vb. I. Tranz. A da[2], a remite, a preda un obiect în mâna cuiva. — **În** + **mână.**

ÎNMÂNÁRE s.f. Acțiunea de *a înmâna;* remitere, predare. — V. **înmâna.**

ÎNMÍ, *înmiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) mări de o mie de ori; *p. ext.* a (se) înmulți, a spori (ceva) foarte mult. — **În** + **mie.**

ÎNMIÍRE, *înmiiri,* s.f. Acțiunea de *a înmii* și rezultatul ei. — V. **înmii.**

ÎNMIÍT, -Ă, *înmiiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) De o mie de ori mai mare sau mai mult; *p. ext.* foarte mare, foarte mult. — V. **înmii.**

ÎNMIRESMÁ, *înmiresmez,* vb. I. Tranz. A parfuma, a îmbălsăma, a miresma. — **În** + **mireasmă.**

ÎNMIRESMÁRE, *înmiresmări,* s.f. Miros plăcut, parfum. — V. **înmiresma.**

ÎNMIRESMÁT, -Ă, *înmiresmați, -te,* adj. Care produce sau conține o mireasmă; parfumat, frumos mirositor, — V. **înmiresma.**

ÎNMLĂDIÁ, *înmlădiez,* vb. I. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) mlădia. [Pr.: *-di-a*] — **În** + **mlădia.**

ÎNMLĂDIÉRE, *înmlădieri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) înmlădia;* mlădiere. [Pr.: *-di-e-*] — V. **înmlădia.**

ÎNMLĂDIÓS, -OÁSĂ, *înmlădioși, -oase,* adj. (Rar) Mlădios. [Pr.: *-di-os*] — **În** + **mlădios.**

ÎNMOINÁ, pers. 3 *înmoinează,* vb. I. Refl. impers. (Pop.) A se mai încălzi vremea, a se face moină, a se moina. — **În** + **moină.**

ÎNMORMÂNTÁ, *înmormântez,* vb. I. **1.** Tranz. A așeza un mort în mormânt; a îngropa, a înhuma, a astruca, a mormânta. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) îngropa (**II 2**). F Tranz. A da ceva uitării. — **În** + **mormânt.**

ÎNMORMÂNTÁRE, *înmormântări,* s.f. Ceremonia, ritualul așezării în mormânt; îngropare, înhumare, îngropăciune, mormântare. — V. **înmormânta.**

ÎNMUGURÍ, pers. 3 *înmugurește,* vb. IV. Intranz. A face muguri; a muguri, a încăpuși. F Fig. (Despre idei, soluții etc.) A lua naștere, a prinde contur în mintea cuiva. — **În** + **mugur.**

ÎNMUGURÍRE, *înmuguriri,* s.f. Faptul de *a înmuguri;* mugurire. — V. **înmuguri.**

ÎNMUGURÍT, -Ă, *înmuguriți, -te,* adj. Care a făcut muguri; mugurit, încăpușat. — V. **înmuguri.**

ÎNMUIÁ, *înmói,* vb. I. **1.** Tranz. A băga, a introduce într-un lichid, a muia. G Refl. *Rufele s-au înmuiat.* F A uda, a umezi. F Fig. (Rar) A împodobi cu cusături, cu broderii de mătase, de fir (aurit) etc. **2.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai moale, prin încălzire sau prin subțiere cu un lichid. G Expr. *A (i se) înmuia* (cuiva) *inima* = a (se) înduioșa. F Fig. A (se) potoli, a (se) calma; a (se) liniști. F Refl. (Despre ger, despre vreme) A fi mai blând; a se domoli, a se potoli. **3.** Tranz. și refl. Fig. A face să fie sau a deveni mai blând; a (se) îmblânzi. — **În** + **muia.**

ÎNMUIÁT, -Ă, *înmuiați, -te,* adj. **1.** Introdus în apă sau în alt lichid; umezit, îmbibat cu un lichid. F (Despre ochi) Înlăcrimat. **2.** Devenit moale (prin încălzire sau prin adaos de lichid). F Fig. Fără vlagă, fără putere. **3.** Fig. (Despre oameni și stările lor sufletești) Potolit, calmat, liniștit; *p. ext.* îmblânzit. F Înduioșat, mișcat. — V. **înmuia.**

ÎNMUIÉRE, *înmuieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înmuia* și rezultatul ei. — V. **înmuia.**

ÎNMUIETÓR, *înmuietoare,* s.n. Vas în care se înmoaie cerealele înainte de a fi puse la încolțit. — **Înmuia** + suf. *-ător.*

ÎNMULȚÍ, *înmulțesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A spori, a (se) mări în număr sau cantitativ. F Tranz. A face operația înmulțirii; a multiplica. **2.** A (se) mări prin reproducere numărul indivizilor din aceeași specie. — **În** + **mult.**

ÎNMULȚÍRE, *înmulțiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înmulți* și rezultatul ei. F Operație aritmetică fundamentală care constă din mărirea unui număr (deînmulțit) de atâtea ori cât alt număr (înmulțitorul), pentru obținerea unui rezultat numit produs; multiplicare. G *Tabla înmulțirii* = tablou care conține produsele înmulțirii între ele a primelor zece numere. — V. **înmulți.**

ÎNMULȚÍT, -Ă, *înmulțiți, -te,* adj. Sporit, mărit[4] (numeric sau cantitativ). — V. **înmulți.**

ÎNMULȚITÓR, *înmulțitori,* s.m. Unul dintre factorii înmulțirii, care arată (în cazul numerelor) de câte ori se înmulțește deînmulțitul. — **Înmulți** + suf. *-tor.*

ÎNMURGÍ, pers. 3 *înmurgește,* vb. IV. Intranz. și refl. impers. (Pop.) A (se) însera. G Loc. adv. *Pe înmurgite* = în amurg. — Din loc. adv. **în amurg.**

ÎNMURGÍT s.n. (Pop.) Amurg. — V. **înmurgi.**

ÎNNAVETÁRE s.f. Operația de a încărca și de a transporta cu navetele. — Din **navetă**[1].

ÎNNĂDÍ, *înnădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A-i adăuga unui obiect (cosând, înnodând, lipind etc.) o bucată, o porțiune (de același fel), pentru a-l mări, a-l lungi etc.; a pune o nadă. G Expr. (Refl.) *A se înnădi la vorbă* = a se porni la vorbă, a se pune pe taifas. **2.** Refl. Fig. A prinde poftă de ceva bun, a lua obiceiul, năravul; a (se) nărăvi. G Expr. *A se înnădi la cașcaval* = a se obrăznici, a-și lua nasul la purtare. F A se obișnui să meargă prea des undeva, să facă ceva (nepermis). — **În** + **nadă.**

ÎNNĂDÍRE, *înnădiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înnădi* și rezultatul ei. — V. **înnădi.**

ÎNNĂDÍT, -Ă, *înnădiți, -te,* adj. Cusut, înnodat, sudat etc. cu o bucată (de același fel) pentru a deveni mai mare, mai lung. — V. **înnădi.**

ÎNNĂDITÚRĂ, *înnădituri,* s.f. Bucată înnădită, nadă; locul unde s-a înnădit. — **Înnădi** + suf. *-tură.*

ÎNNĂMOLÍ, *înnămolesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) înfunda în nămol; a (se) murdări de nămol. **2.** Refl. (Despre albia unei ape curgătoare) A se împotmoli, a se îngusta din cauza aluviunilor. [Var.: **înnomolí** vb. IV] — **În** + **nămol.**

ÎNNĂMOLÍRE, *înnămoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înnămoli* și rezultatul ei; împotmolire. [Var.: **înnomolíre** s.f.] — V. **înnămoli.**

ÎNNĂMOLÍT, -Ă, *înnămoliți, -te,* adj. Înfundat în nămol, acoperit cu nămol; înglodat. [Var.: **înnomolít, -ă** adj.] — V. **înnămoli.**

ÎNNĂRĂVÍ, *înnărăvesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) nărăvi. — **În** + **nărăvi.**

ÎNNĂSCÚT, -Ă, *înnăscuți, -te,* adj. Care aparține cuiva din naștere, cu care se naște cineva; congenital, nativ. — **În** + **născut** (după fr. *inné).*

ÎNNEBUNÍ, *înnebunesc,* vb. IV. Intranz. A-și pierde facultățile mintale; a deveni nebun; a se aliena; (prin exagerare) a-și pierde calmul, stăpânirea de sine. G Tranz. *Durerea l-a înnebunit.* G Expr. (Tranz.) *Nu mă-nnebuni!,* se spune cuiva pentru a exprima mirarea sau neîncrederea față de cele auzite. F Tranz. A face pe cineva să-și piardă stăpânirea de sine; a agasa, a enerva. — **În** + **nebun.**

ÎNNEBUNÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a înnebuni.* — V. **înnebuni.**

ÎNNEBUNÍT, -Ă, *înnebuniți, -te,* adj. Care și-a pierdut facultățile mintale; nebun; (prin exagerare) surescitat, agitat. — V. **înnebuni.**

ÎNNEBUNITÓR, -OÁRE, *înnebunitori, -oare,* adj. Care te face să înnebunești; exasperant. — **Înnebuni** + suf. *-tor.*

ÎNNEGREÁLĂ, *înnegreli,* s.f. (Rar) Înnegrire. — **Înnegri** + suf. *-eală.*

ÎNNEGRÍ, *înnegresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A vopsi, a da cu negru; a negri; *p. ext.* a face să devină de culoare închisă, a întuneca. G Expr. (Fam.) *A înnegri hârtia* = a scrie. F Intranz. și refl. A deveni negru; *p. ext.* a căpăta o culoare închisă, a se întuneca. F Refl. (Despre oameni) A se bronza. F A murdări, a păta. **2.** Intranz. A apărea, a se detașa ca o pată întunecată pe un fond de culoare deschisă. **3.** Tranz. Fig. A prezenta în culori sumbre, defăimătoare; a ponegri. — **În** + **negru.**

ÎNNEGRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înnegri;* înnegreală. — V. **înnegri.**

ÎNNEGRÍT, -Ă, *înnegriți, -te,* adj. **1.** Vopsit în negru, devenit negru. **2.** (Despre oameni) Bronzat. — V. **înnegri.**

ÎNNEGURÁ, *înnegurez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu negură, cu ceață; a (se) întuneca. F Fig. (Despre oameni, despre chipul sau despre privirea lor) A căpăta o expresie tristă; a se întuneca. — **În** + **negură.**

ÎNNEGURÁRE, *înnegurări,* s.f. Faptul de *a (se) înnegura;* întunecare. — V. **înnegura.**

ÎNNEGURÁT, -Ă, *înnegurați, -te,* adj. Acoperit de negură sau de ceață; întunecat; *fig.* (despre oameni, despre chipul sau despre privirea lor) întunecat, posomorât. — V. **înnegura.**

ÎNNEMURÍ[1], *înnemuresc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A face nemuritor, a imortaliza. — **În** + **ne** + **muri** (după fr. *immortaliser).*

ÎNNEMURÍ[2], *înnemuresc,* vb. IV Refl. recipr. (Reg.) A se înrudi. — **În** + **neamuri** (pl. lui *neam).*

ÎNNEMURÍRE, *înnemuriri,* s.f. (Reg.) Înrudire. — V. **înnemuri**[2].

ÎNNISIPÁ, pers. 3 *înnisipează,* vb. I. Refl. (Despre căi de comunicație) A se acoperi cu un strat de nisip; (despre canale, conducte etc.) a se astupa cu nisip. — **În** + **nisip.**

ÎNNISIPÁRE, *înnisipări,* s.f. Acțiunea de *a se înnisipa.* — V. **înnisipa.**

ÎNNISIPÁT, -Ă, *înnisipați, -te,* adj. (Despre drumuri, canale etc.) Care este acoperit sau astupat cu nisip. — V. **înnisipa.**

ÎNNOBILÁ, *înnobilez,* vb. I. **1.** Tranz. A învesti o persoană cu un titlu de noblețe. F Tranz. și refl. Fig. A face ca cineva să devină sau a deveni mai distins, mai rafinat; a (se) înălța. **2.** Tranz. și refl. (pas.) A (se) îmbunătăți calitatea unei rase de animale sau a unei specii de plante; a (se) îmbunătăți proprietățile unor substanțe, unor materiale prin procedee fizice sau chimice. — **În** + **nobil** (după fr. *anoblir* și *ennoblir).*

ÎNNOBILÁRE, *înnobilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înnobila.* — V. **înnobila.**

ÎNNOBILÁT, -Ă, *înnobilați, -te,* adj. **1.** Care a primit un titlu de noblețe; *fig.* devenit mai distins, mai rafinat. **2.** (Despre animale sau plante) Care și-a îmbunătățit calitatea. F (Despre substanțe sau materiale) Care și-a îmbunătățit proprietățile prin procedee fizice sau chimice. — V. **înnobila.**

ÎNNODÁ, *înnód,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face un nod la ceva; a (se) lega, a (se) uni printr-un nod. G Expr. (Refl.) *A se înnoda la vorbă* = a se porni pe vorbă; a se așterne la vorbă, la taifas. **2.** Tranz. Fig. A agonisi. F A improviza, a înjgheba. — **În** + **nod.**

ÎNNODÁRE, *înnodări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înnoda.* — V. **înnoda.**

ÎNNODÁT, -Ă, *înnodați, -te,* adj. (Despre fire) Care este legat, unit printr-un nod. F Care a făcut nod; care are unul sau mai multe noduri. — V. **înnoda.**

ÎNNODĂTÚRĂ, *înnodături,* s.f. Înnodare; nod; lucru înnodat. — **Înnoda** + suf. *-ătură.*

ÎNNOÍ, *înnoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face ca nou (înlocuind ce era vechi, uzat); a (se) reface, a (se) repara. F Tranz. A pune un lucru nou în locul altuia vechi; a primeni, a schimba. F Refl. A se îmbrăca cu ceva nou. **2.** Refl. Fig. A se împrospăta, a se redeștepta, a se regenera. **3.** Tranz. A face încă o dată, a relua o acțiune. F A prelungi valabilitatea unei autorizații, a unui document. — **În** + **nou.**

ÎNNOÍRE, *înnoiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înnoi* și rezultatul ei; refacere, reparare; *fig.* transformare, prefacere; regenerare. F Repetare, reluare. — V. **înnoi.**

ÎNNOÍT, -Ă, *înnoiți, -te,* adj. **1.** Făcut din (sau ca) nou; reparat. F Îmbrăcat cu ceva nou. **2.** Fig. Schimbat, primenit, împrospătat. — V. **înnoi.**

ÎNNOITÓR, -OÁRE, *înnoitori, -oare,* adj. Care înnoiește, inovează, regenerează; novator. [Pr.: *-no-i-*] — **Înnoi** + suf. *-tor.*

ÎNNOMOLÍ vb. IV v. **înnămoli.**

ÎNNOMOLÍRE s.f. v. **înnămolire.**

ÎNNOMOLÍT, -Ă adj. v. **înnămolit.**

ÎNNOPTÁ, *înnoptez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. impers. A se face noapte, a se întuneca. G Loc. adv. *Pe înnoptate* (sau *înnoptat*) = la căderea nopții. **2.** Intranz. A fi surprins de noapte; a petrece nopatea undeva. — **În** + **noapte.**

ÎNNOPTÁRE s.f. Faptul de *a (se) înnopta;* cădere a nopții, înnoptat[1]. — V. **înnopta.**

ÎNNOPTAT[1] s.n. **1.** Înnoptare. **2.** Rămânere undeva peste noapte. — V. **înnopta.**

ÎNNOPTÁT[2], -Ă, *înnoptați, -te,* adj. Peste care s-a lăsat noaptea; *fig.* întunecat, posomorât. — V. **înnopta.**

ÎNNORÁ, *înnorez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. impers. (La pers. 3) A se ivi (mulți) nori pe cer. F (Pop.; despre vreme, cer, lună, soare) A se întuneca din cauza norilor. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întrista, a (se) posomorî. [Var.: **înnourá** vb. I] — **În+ nor.**

ÎNNORÁRE, *înnorări,* s.f. Faptul de *a (se) înnora;* acoperire a cerului cu nori. F Fig. Tristețe, mâhnire. [Var.: **înnouráre** s.f.] — V. **înnora.**

ÎNNORÁT, -Ă, *înnorați, -te,* adj. (Despre cer) Acoperit, umbrit de nori; noros. F Fig. Trist, posomorât. [Var.: **înnourát, -ă** adj.] — V. **înnora.**

ÎNNOROÍ, *înnoroiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) umple de noroi, a (se) înfunda în noroi. [Var.: **înnoroiá** vb. I] — **În** + **noroi.**

ÎNNOROIÁ vb. I v. **înnoroi.**

ÎNNOROIÁT, -Ă adj. v. **înnoroit.**

ÎNNOROÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înnoroi.* — V. **înnoroi.**

ÎNNOROÍT, -Ă, *înnoroiți, -te,* adj. Umplut de noroi; înfundat în noroi. [Var.: **înnoroíat, -ă** adj.] — V. **înnoroi.**

ÎNNOURÁ vb. I v. **înnora.**

ÎNNOURÁRE s.f. v. **înnorare.**

ÎNNOURÁT, -Ă adj. v. **înnorat.**

ÎNOCULÁ vb. I v. **inocula.**

ÎNÓT s.f. Plutire și înaintare (a unor ființe) la suprafața sau în interiorul apei, deplasare în apă prin mișcări ritmice cu brațele și cu picioarele. G Loc. adv. *De-a înotul* = înotând. F (Adverbial) Înotând. — Din **înota** (derivat regresiv).

ÎNOTÁ, *înót,* vb. I. Intranz. **1.** A se deplasa în apă cu mișcări ritmice. F A pluti. **2.** A fi cufundat într-un lichid; a fi înconjurat din toate părțile de un lichid. F Fig. A fi copleșit, apăsat de ceva. F Fig. A înainta cu greu (prin noroi, prin zăpadă etc.). F Fig. A avea ceva din abundență. — Lat. pop. **innotare.**

ÎNOTÁRE, *înotări,* s.f. Acțiunea de *a înota;* înotat. — V. **înota.**

ÎNOTÁT s.n. Înotare. — V. **înota.**

ÎNOTĂTÓR, -OÁRE, *înotători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, ființă) care înoată, care știe să înoate. F Sportiv care practică înotul. **2.** S.f. Aripioară a peștelui sau a altor animale acvatice, care servește ca organ de propulsie și de stabilitate; aripă. — **Înota** + suf. *-ător.*

ÎNRĂDĂCINÁ, *înrădăcinez,* vb. I. Refl. A se fixa în pământ prin rădăcini; a prinde rădăcini. F Fig. A pătrunde adânc (în conștiință, în obișnuință etc.). — **În** + **rădăcină.**

ÎNRĂDĂCINÁRE s.f. Acțiunea de *a se înrădăcina.* — V. **înrădăcina.**

ÎNRĂDĂCINÁT, -Ă, *înrădăcinați, -te,* adj. Fixat în pământ prin rădăcini. F Fig. Pătruns adânc (în conștiință, în obișnuință etc.). — V. **înrădăcina.**

ÎNRĂÍ, *înrăiesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină (mai) rău, (mai) răutăcios (mai) grav. — **În** + **rău.**

ÎNRĂÍRE s.f. Faptul de *a (se) înrăi.* — V. **înrăi.**

ÎNRĂÍT, -Ă, *înrăiți, -te,* adj. Care a devenit (mai) rău, (mai) grav, (mai) vicios. — V. **înrăi.**

ÎNRĂMÁ, *înrămez,* vb. I. Tranz. A pune un obiect în ramă; a încadra. — **În** + **ramă.**

ÎNRĂUTĂȚÍ, *înrăutățesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face (mai) rău, a (se) agrava. [Pr.: - *ră-u-*] — **În** + **răutate.**

ÎNRĂUTĂȚÍRE, *înrăutățiri,* s.f. Faptul de *a (se) înrăutăți;* agravare. [Pr.: -*ră-u-*] — V. **înrăutăți.**

ÎNRĂUTĂȚÍT, -Ă, *înrăutățiți, -te,* adj. Care a devenit (mai) rău; care s-a agravat. [Pr.: - *ră-u-*] — V. **înrăutăți.**

ÎNRÂURÍ, *înrâuresc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A exercita o influență asupra cuiva sau a ceva; a influența. — Cf. fr. i n f l u e r, i n f l u e n c e, germ. b e e i n f l u s s e n.

ÎNRÂURÍRE, *înrâuriri,* s.f. Acțiunea de *a înrâuri* și rezultatul ei; influență[1]. — V. **înrâuri.**

ÎNREGIMENTÁ, *înregimentez,* vb. I. Refl. și tranz. A intra sau a face să intre într-o grupare, într-un partid etc.; a (se) înrola. — Din fr. **enrégimenter.**

ÎNREGIMENTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înregimenta* și rezultatul ei. — V. **înregimenta.**

ÎNREGISTRÁ, *înregistrez,* vb. I. Tranz. **1.** A înscrie într-un registru. **2.** A reține prin scris un fapt, un eveniment; a imprima (cu mijloace tehnice) sunetele, fenomenele luminoase etc. F Fig. A întipări în minte, a memora. **3.** A obține un anumit rezultat, o anumită realizare etc. *A înregistra un succes important.* — Din fr. **enregistrer.**

ÎNREGISTRÁRE, *înregistrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înregistra* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce a fost înregistrat. F Fixarea pe un suport a sunetelor, imaginilor, datelor în vederea păstrării lor un timp nedeterminat și a redării lor ulterioare— V. **înregistra.**

ÎNREGISTRATÓR, -OÁRE, *înregistratori, -oare,* adj., s.n. (Aparat, dispozitiv) care înregistrează. — **Înregistra** + suf. *-tor.*

ÎNROBÍ, *înrobesc,* vb. IV. Tranz. A supune, a robi, a subjuga, a aservi. — **În** + **rob.**

ÎNROBÍRE, *înrobiri,* s.f. Acțiunea de *a înrobi* și rezultatul ei. — V. **înrobi.**

ÎNROBÍT, -Ă, *înrobiți, -te,* adj. Subjugat, aservit. — V. **înrobi.**

ÎNROBITÓR, -OÁRE, *înrobitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care înrobește pe cineva. — **Înrobi** + suf. *-tor.*

ÎNROLÁ, *înrolez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) înscrie în rândurile armatei; *p. ext.* a (se) înscrie într-o organizație, într-un partid; a (se) înregimenta. — Din fr. **enrôler.**

ÎNROLÁRE, *înrolări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înrola* și rezultatul ei. — V. **înrola.**

ÎNROȘÍ, *înroșesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A face să capete sau a căpăta culoarea roșie; a (se) face roșu; a (se) îmbujora, a (se) înflăcăra, a (se) împurpura. F A (se) încinge în foc. **2.** Tranz. (Rar) A colora, a vopsi în roșu; a roși. **3.** Refl. (Despre fructe) A se coace. — **În** + **roșu** sau **roși.**

ÎNROȘÍRE s.f. Faptul de *a (se) înroși.* — V. **înroși.**

ÎNROȘÍT, -Ă, *înroșiți, -te,* adj. Colorat în roșu; devenit roșu; roșit. — V. **înroși.**

ÎNROURÁ, pers. 3 *înrourează,* vb. I. Refl. A se acoperi cu rouă. [Pr.: -*ro-u-*] — **În** + **roura.**

ÎNROURÁT, -Ă, *înrourați, -te,* adj. Acoperit, plin de rouă. [Pr.: -*ro-u-*] — V. **înroura.**

ÎNRUDÍ, *înrudesc,* vb. IV. Refl. recipr. **1.** A fi sau a deveni rudă cu cineva; a se înnemuri[2]. **2.** Fig. A avea caractere (esențiale) comune cu cineva sau cu ceva. — **În** + **rudă.**

ÎNRUDÍRE, *înrudiri,* s.f. Faptul de *a se înrudi;* rudire. — V. **înrudi.**

ÎNRUDÍT, -Ă, *înrudiți, -te,* adj. **1.** Care este sau a devenit rudă cu cineva. **2.** Fig. Care prezintă caractere (esențiale) comune cu cineva sau cu ceva; care are afinitate cu cineva sau cu ceva. — V. **înrudi.**

ÎNS, ÎNSĂ, *înși, înse,* pron. **1.** (Pronume personal, azi art., precedat de prep. „întru", „printru") El, ea, dânsul, dânsa. **2.** (Pronume de întărire, de obicei adjectival, astăzi numai la f. pl.) Însuși. *Ele însele.* — Lat. **ipsus, ipsa** (= *ipse, ipsa).*

ÎNSĂ conj. **1.** (Adversativ, leagă două propoziții sau două părți de propoziție) Cu toate acestea, totuși, dar. **2.** (Arată trecerea la altă idee) Dar, pe de altă parte. — Lat. **ipsa.**

ÎNSĂCUÍT, -Ă, *însăcuiți, -te,* adj. Care este pus în saci. — De la **sac.**

ÎNSĂILÁ, *însăilez,* vb. I. Tranz. A coase în mod provizoriu cu împunsături depărtate; a prinde cu un fir de ață (albă) locurile pe unde se va coase apoi definitiv. F Fig. A face superficial un lucru; a înjgheba; a improviza, a înșira. [Pr.: -*să-i-*. — Var.: **înseilá** vb. I] — Cf. s a i a.

ÎNSĂILÁRE, *însăilări,* s.f. Acțiunea de *a însăila* și rezultatul ei. [Pr.: -*să-i-*. — Var.: **înseiláre** s.f.] — V. **însăila.**

ÎNSĂILÁT[1] s.n. Însăilare. [Pr.: -*să-i-*. — Var.: **înseilát** s.n.] — V. **însăila.**

ÎNSĂILÁT[2], -Ă, *însăilați, -te,* adj. Cusut provizoriu. F Fig. Făcut în mod superficial, provizoriu; înjghebat, improvizat. [Pr.: -*să-i-*. — Var.: **înseilát, -ă** adj.] — V. **însăila.**

ÎNSĂILĂTÚRĂ, *însăilături,* s.f. Cusătură provizorie, cu împunsături rare. [Pr.: -*să-i-*] — **Însăila** + suf. *-ătură.*

ÎNSĂMÂNȚÁ, *însămânțez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune în pământ semințele unei culturi; a semăna[1]. **2.** A pune în apă icre sau pești de reproducție, în vederea obținerii unei culturi artificiale. F A introduce pe cale artificială gameți masculi în organele genitale femele, în vederea reproducției. F A introduce într-un mediu nutritiv propice bacterii, germeni microbieni etc. — **În** + **sămânță** (după fr. *ensemencer).*

ÎNSĂMÂNȚÁRE, *însămânțări,* s.f. Acțiunea de *a însămânța* și rezultatul ei; însămânțat[1]. G *Însămânțare artificială* = inseminare artificială.— V. **însămânța.**

ÎNSĂMÂNȚÁT[1] s.n. Însămânțare. — V. **însămânța.**

ÎNSĂMÂNȚÁT[2], -Ă, *însămânțați, -te,* adj. Care a fost semănat; în care s-au făcut însămânțări. — V. **însămânța.**

ÎNSĂNĂTOȘÁ vb. I v. **însănătoși.**

ÎNSĂNĂTOȘÁRE s.f. v. **însănătoșire.**

ÎNSĂNĂTOȘÁT, -Ă adj. v. **însănătoșit.**

ÎNSĂNĂTOȘÍ, *însănătoșesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) face sănătos, a (se) vindeca de o boală; a (se) lecui. [Var.: **însănătoșá** vb. I] — **În** + **sănătos.**

ÎNSĂNĂTOȘÍRE, *însănătoșiri,* s.f. Faptul de *a (se) însănătoși;* vindecare, înzdrăvenire, întremare, lecuire. [Var.: **însănătoșáre** s.f.] — V. **însănătoși.**

ÎNSĂNĂTOȘÍT, -Ă, *însănătoșiți, -te,* adj. Vindecat, înzdrăvenit, lecuit. [Var.: **însănătoșát, -ă** adj.] — V. **însănătoși.**

ÎNSĂNĂTOȘITÓR, -OÁRE, *însănătoșitori, -oare,* adj. (Rar) Care însănătoșește. — **Însănătoși** + suf. *-tor.*

ÎNSĂRCINÁ, *însărcinez,* vb. I. Tranz. **1.** A încredința cuiva îndeplinirea unei acțiuni; a da cuiva o sarcină. F Refl. A lua asupra sa o sarcină. **2.** A face ca o femeie să devină gravidă. — **În** + **sarcină.**

ÎNSĂRCINÁRE, *însărcinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) însărcina* şi rezultatul ei; misiune, îndatorire. — V. **însărcina.**

ÎNSĂRCINÁT, -Ă, *însărcinaţi, -te,* adj., (**3**) *însărcinaţi,* s.m. **1.** Adj. Care a primit o sarcină. **2.** Adj. (Despre femei) Care poartă un făt în pântece; gravidă. **3.** S.m. (În sintagma) *Însărcinat cu afaceri* = consilier, secretar etc. care conduce misiunea diplomatică în absenţa şefului permanent. — V. **însărcina.**

ÎNSÂNGERÁ, *însângerez,* vb. I. Tranz. A face să curgă sânge, a umple de sânge. F A păta ceva cu sânge. F Fig. A înroşi. — **În** + **sângera.**

ÎNSÂNGERÁT, -Ă, *însângeraţi, -te,* adj. Plin de sânge; care sângerează. F (Despre ochi) Injectat. F Fig. De culoarea sângelui; roşu. — V. **însângera.**

ÎNSCĂUNÁ, *înscăunez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) urca pe tron ca domn al ţării; a (se) încorona, a (se) întrona. F Tranz. A numi, a alege un arhiereu; *p. gener.* a numi într-o funcţie, a instala într-un post. [Pr.: *-scă-u-*] — **În** + **scaun.**

ÎNSCĂUNÁRE, *înscăunări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înscăuna* şi rezultatul ei. [Pr.: *-scă-u-*] — V. **înscăuna.**

ÎNSCĂUNÁT, -Ă, *înscăunaţi, -te,* adj. Care s-a urcat pe tron; care a primit demnitatea de arhiereu; *p. gener.* ajuns la putere, instaurat. [Pr.: *-scă-u-*] — V. **înscăuna.**

ÎNSCENÁ, *înscenez,* vb. I. Tranz. **1.** A regiza un spectacol, a pune în scenă. **2.** Fig. A pune la cale acţiuni rău intenţionate spre a aduce cuiva prejudicii. — Din it. **inscenare.**

ÎNSCENÁRE, *înscenări,* s.f. Acţiunea de *a înscena* şi rezultatul ei. — V. **înscena.**

ÎNSCORŢOŞÁ, *înscorţoşez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Rar) A prinde sau a face ca ceva să prindă scoarţă. — **În** + **scorţos.**

ÎNSCRÍE, *înscríu,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) scrie, a(-şi) trece numele într-un catalog, într-o condică etc.; a (se) înregistra, a (se) înmatricula. G Expr. (Refl.) *A se înscrie în fals* = a susţine în faţa unei instanţe judiciare că dovada (scrisă) adusă de partea adversă este falsă. F Tranz. A consemna ceva în scris. **2.** Tranz. A construi o figură geometrică în perimetrul alteia, astfel încât unele puncte ale celei dintâi să fie tangente la cealaltă. **3.** Tranz. (Sport) A marca unul sau mai multe puncte adversarului. [Perf. s. *înscrisei,* part. *înscris*] — **În** + **scrie** (după fr. *inscrire).*

ÎNSCRÍERE, *înscrieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înscrie* şi rezultatul ei. G (În sintagma) *Înscriere în fals* = procedură prin care se urmăreşte stabilirea de către instanţa penală şi, drept consecinţă, înlăturarea actului falsificat şi sancţionarea celui vinovat. F (Înv.) Inscripţie. — V. **înscrie.**

ÎNSCRÍS[1], *înscrisuri,* s.n. Act, dovadă, document. F (Jur.) Declaraţie în scris care poate servi ca mijloc de probă sau care contribuie la aflarea adevărului în cauză. — V. **înscrie.**

ÎNSCRÍS[2], -Ă, *înscrişi, -se,* adj. (Despre poligoane) Cu vârfurile situate pe circumferinţa unui cerc; (despre poliedre) cu vârfurile situate pe suprafaţa unei sfere, a unui con sau a unui cilindru. — V. **înscrie.**

ÎNSEILÁ vb. I v. **însăila.**

ÎNSEILÁRE s.f. v. **însăilare.**

ÎNSEILÁT[1] s.n. v. **însăilat[1].**

ÎNSEILÁT[2], -Ă adj. v. **însăilat[2].**

ÎNSÉMN, *însemne,* s.n. Semn distinctiv al unei demnităţi, al unui rang; insignă. F Stema, sigiliul, drapelul şi imnul de stat al unei ţări. — Din fr. **insigne** (după *semn).*

ÎNSEMNÁ, (**I**) *însémn,* (**II**) *însemnez,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A aplica, a pune un semn caracteristic de recunoaştere. G Expr. *A însemna cu fierul roşu*= a înfiera. **2.** A nota (prin scris sau prin alte semne grafice), a face o însemnare. **3.** A delimita. **II.** Intranz. unipers. A avea un anumit înţeles, o anumită semnificaţie; a marca, a arăta. F (Despre cuvinte) A avea accepţia de..., a exprima un anumit înţeles. F A avea o anumită importanţă, o anumită valoare. — Lat. **insignare** sau **în** + **semn.**

ÎNSEMNÁRE, *însemnări,* s.f. Acţiunea de *a însemna* şi rezultatul ei. F (Concr.) Notă, menţiune scrisă. — V. **însemna.**

ÎNSEMNÁT, -Ă, *însemnaţi, -te,* adj. **1.** Care poartă un semn distinctiv. F (Despre oameni) Care are un defect fizic, o infirmitate. **2.** Important, de seamă; însemnător. **3.** Înregistrat, menţionat în scris. F (Înv.) Desenat, pictat; imprimat. — V. **însemna.**

ÎNSEMNĂRÍCĂ, *însemnărele,* s.f. (Fam.) Notiţă, bileţel. — **Însemnare** + suf. *-ică.*

ÎNSEMNĂTÁTE s.f. **1.** Importanţă, valoare. **2.** (Rar) Semnificaţie, sens, înţeles. — **Însemnat** + suf. *-ătate.*

ÎNSEMNĂTÓR, -OÁRE, *însemnători, -oare,* adj. (Înv.) Important, însemnat (**2**). — **Însemna** + suf. *-ător.*

ÎNSENINÁ, *înseninez,* vb. I **1.** Refl. (Despre cer, vreme etc.; la pers. 3) A deveni senin. **2.** Refl. şi tranz. Fig. (Despre oameni, *p. ext.* despre psihicul lor) A deveni sau a face să devină senin, liniştit, vesel; a (se) înveseli, a (se) lumina. [Prez. ind. şi: *însenín*] — Lat. **inserenare.**

ÎNSENINÁRE s.f. Faptul de *a (se) însenina; fig.* bună dispoziţie; veselie. — V. **însenina.**

ÎNSENINÁT, -Ă, *înseninaţi, -te,* adj. Fără nori, senin; *fig.* liniştit, vesel. — V. **însenina.**

ÎNSERÁ, *înserez,* vb. I. **1.** Intranz. şi refl. impers. (La pers. 3) A se face seară, a amurgi. G Loc. adv. *Pe (*sau *la*) *înserate* (sau *înserat*) = în amurg. **2.** Intranz. A rămâne undeva până seara, a-l surprinde pe cineva seara undeva. — **În** + **seară.**

ÎNSERÁRE, *înserări,* s.f. Faptul de *a (se) însera;* crepuscul, înserat. — V. **însera.**

ÎNSERÁT s.n. Amurg, crepuscul, înserare. — V. **însera.**

ÎNSERIÁ, *înseriez,* vb. I. Tranz. A aşeza în serie; a da număr de serie. [Pr.: *-ri-a*] — **În** + **serie.**

ÎNSERIÁT, -Ă, *înseriaţi, -te,* adj. Care a fost inclus într-o serie, care a primit număr de serie. [Pr.: *-ri-at*] — V. **înseria.**

ÎNSERIÉRE, *înserieri,* s.f. Acţiunea de *a înseria.* [Pr.: *-ri-e-*] — V. **înseria.**

ÎNSETÁ, *însetez,* vb. I. Intranz. **1.** A i se face sete; a înşetoşa. **2.** Fig. A fi dornic, avid de… — **În** + **sete.**

ÎNSETÁRE s.f. Faptul de *a înseta;* sete, înşetoşare. — V. **înseta.**

ÎNSETÁT, -Ă, *însetaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care suferă de sete, căruia îi este sete; înşetoşat. **2.** Fig. Dornic de..., avid de... setos de... — V. **înseta.**

ÎNSETOŞÁ, *însetoşez,* vb. I. Intranz. (Înv. şi reg.) A înseta. — **În** + **setos.**

ÎNSETOŞÁRE s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de *a înşetoşa;* înşetare. — V. **înşetoşa.**

ÎNSETOŞÁT, -Ă, *înşetoşaţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Însetat. — V. **înşetoşa.**

ÎNSILOZÁ, *însilozez,* vb. I. Tranz. A depozita (cereale, furaje, etc.) într-un siloz. — **În** + **siloz.**

ÎNSILOZÁRE, *însilozări,* s.f. Acţiunea de *a însiloza* şi rezultatul ei. — V. **însiloza.**

ÎNSILOZÁT, -Ă, *însilozaţi, -te,* adj. Depozitat într-un siloz. — V. **însiloza.**

ÎNSINGURÁ, *însingurez,* vb. I. Refl. A se izola de lume, de oameni. — **În** + **singur.**

ÎNSINGURÁRE s.f. Acţiunea de *a se însingura* şi rezultatul ei; izolare de lume, de oameni. — V. **însingura.**

ÎNSINGURÁT, -Ă, *însingurat, -te,* adj. Izolat de lume, de oameni.– V. **însingura.**

ÎNSORÍ, *însoresc,* vb. IV. Refl. **1.** A se însenina, a apărea soarele. **2.** A sta la soare, a se încălzi sau a se bronza la soare. — **În** + **soare.**

ÎNSORÍRE, *însoriri,* s.f. Acţiunea de *a se însori* şi rezultatul ei. — V. **însori.**

ÎNSORÍT, -Ă, *însoriţi, -te,* adj. (Despre locuri, clădiri etc.) Luminos. F (Despre timp) Cu soare; senin. F Fig. Vesel, luminos. — V. **însori.**

ÎNSOŢÍ, *însoţesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A merge împreună, a întovărăşi, a petrece pe cineva pe un drum, într-o călătorie etc.; a acompania. F (Rar) A acompania pe cineva la un instrument. F Refl. recipr. (Pop.) A se întovărăşi, a se asocia cu cineva. **2.** Tranz. A adăuga ceva (spre completare sau lămurire). *Însoţesc vorbele cu gesturi energice.* **3.** Refl. recipr. (Pop.) A se căsători. F A se împerechea. — **În** + **soţ.**

ÎNSOŢÍRE, *însoţiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) însoţi;* întovărăşire, însoţit. **2.** (Pop.) Căsătorie; cununie; nuntă. F Împerechere. — V. **însoţi.**

ÎNSOŢÍT s.n. Însoţire. — V. **însoţi.**

ÎNSOŢITÓR, -OÁRE, *însoţitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care însoţeşte, care întovărăşeşte pe cineva sau ceva. G *Însoţitor de vagoane* = funcţionar la căile ferate însărcinat cu supravegherea unui vagon de la staţia de pornire până la staţia de destinaţie. — **Însoţi** + suf. *-tor.*

ÎNSPĂIMÂNTÁ, *înspăimánt,* vb. I. Refl. A fi cuprins de spaimă. F Tranz. A inspira spaimă, groază, a băga spaima în cineva. — **În** + **spăimânta.**

ÎNSPĂIMÂNTÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) înspăimânta* şi rezultatul ei; spaimă. — V. **înspăimânta.**

ÎNSPĂIMÂNTÁT, -Ă, *înspăimântaţi, -te,* adj. Cuprins de spaimă; îngrozit, înfricoşat, speriat[2]. — V. **înspăimânta.**

ÎNSPĂIMÂNTĂTÓR, -OÁRE, *înspăimântători, -oare,* adj. Care provoacă spaimă; îngrozitor, înfricoşător, fioros, groaznic, înfiorător. F (Adverbial, urmat de prep. „de") Extrem de... — **Înspăimânta** + suf. *-ător.*

ÎNSPICÁ, pers. 3 *înspícă,* vb. I. Intranz. (Pop.) A face spic, a da în spic. — Lat. **inspicare** sau **în** + **spic.**

ÎNSPICÁRE, *înspicări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a înspica* şi rezultatul ei. — V. **înspica.**

ÎNSPICÁT, -Ă, *înspicaţi, -te,* adj. (Pop.) **1.** Care a dat în spic; care are spice. **2.** (Despre păr) Cu fire albe; cărunt; *p. ext.* (despre părul sau blana unor animale) cu vârful de culoare mai deschisă; cu vârful în formă de spic. F (Despre ţesături, *p. ext.* despre obiecte confecţionate din ţesături) Cu fire de altă culoare, împestriţat. — V. **înspica.**

ÎNSPIŢÁ, *înspiţez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A pune spiţe la o roată. — **În** + **spiţă.**

ÎNSPIŢÁRE, *înspiţări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a înspiţa* şi rezultatul ei. — V. **înspiţa.**

ÎNSPRE prep. **1.** (Cu sens local) Spre, către, la. **2.** (Temporal şi modal) Spre, către, pe (la). — **În** + **spre.**

ÎNSPUMÁ, *înspumez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) umple de spumă; a (se) înspumega. **2.** Tranz. A transforma (un material) în spumă; a introduce o spumă în masa unui material. — **În** + **spumă.**

ÎNSPUMÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) înspuma* şi rezultatul ei. — V. **înspuma.**

ÎNSPUMÁT, -Ă, *înspumaţi, -te,* adj. Plin de spumă, cu spumă; înspumegat. — V. **înspuma.**

ÎNSPUMEGÁ, *înspúmeg,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) înspuma. — **În** + **spumega.**

ÎNSPUMEGÁT, -Ă, *înspumegaţi, -te,* adj. (Rar) Înspumat. — V. **înspumega.**

ÎNSTĂPÂNÍ, *înstăpânesc,* vb. IV. Refl. A se face stăpân pe ceva. — **În** + **stăpâni.**

ÎNSTĂRÍ, *înstăresc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) îmbogăţi. — **În** + **stare.**

ÎNSTĂRÍT, -Ă, *înstăriţi, -te,* adj. Cu stare, bogat, avut, chivernisit. — V. **înstări.**

ÎNSTELÁ, pers. 3 *înstelează,* vb. I. Refl. (Despre cer) A se acoperi cu stele. — **În** + **stele** (pl. lui *stea).*

ÎNSTELÁT, -Ă, *înstelaţi, -te,* adj. (Despre cer, *p. ext.* despre noapte) Cu stele, plin de stele, constelat. — V. **înstela.**

ÎNSTRĂINÁ, *înstrăinez,* vb. I. **1.** Tranz. A trece cuiva (prin vânzare) stăpânirea unui lucru; a aliena un bun material. F A sustrage, a fura. **2.** Refl. A-şi părăsi familia, locul de naştere sau de reşedinţă, stabilindu-se în altă parte. F Fig. A se îndepărta sufleteşte; a pierde afecţiunea, simpatia cuiva. [Pr.: *-stră-i.* — Var.: **înstreiná** vb. I] — **În** + **străin.**

ÎNSTRĂINÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) înstrăina* şi rezultatul ei. F (Rel.) Acţiunea călugărului care părăseşte deliberat viaţa socială pentru a se consacra definitiv, în mănăstire sau în pustnicie, rugăciunii şi slujirii lui Dumnezeu. [Pr.: *-stră-i-.* — Var.: **înstreinárе** s.f.] — V. **înstrăina.**

ÎNSTRĂINÁT[1] s.n. Înstrăinare. [Pr.: *-stră-i-.* — Var.: **înstreinát** s.n.] — V. **înstrăina.**

ÎNSTRĂINÁT[2]**, -Ă,** *înstrăinaţi, -te,* adj. **1.** Care a ajuns pe mâna altcuiva decât a posesorului iniţial. **2.** Îndepărtat sau plecat definitiv de acasă în altă localitate sau într-o ţară străină; *fig.* îndepărtat, rupt sufleteşte de cineva. [Pr.: *-stră-i-.* — Var.: **înstreinát, -ă** adj.] — V. **înstrăina.**

ÎNSTREINÁ vb. I v. **înstrăina.**

ÎNSTREINÁRE s.f. v. **înstrăinare.**

ÎNSTREINÁT[1] s.n. v. **înstrăinat**[1]**.**

ÎNSTREINÁT[2]**, -Ă** adj. v. **înstrăinat**[2]**.**

ÎNSTRUNÁ, *înstrún,* vb. I. Tranz. **1.** A acorda un instrument muzical cu coarde. **2.** A strânge un animal de călărie cu chingile sau cu frâul; a struni. F Fig. A reţine de la o acţiune; a stăvili, a înfrâna, a struni. [Prez. ind. şi: *înstrunez*] — **În** + **strună.**

ÎNSTRUNÁRE, *înstrunări,* s.f. Acţiunea de *a înstruna* şi rezultatul ei. — V. **înstruna.**

ÎNSTRUNÁT, -Ă, *înstrunaţi, -te,* adj. **1.** Acordat. **2.** Strâns în chingă, în frâu; strunit. F Fig. Potolit; înfrânat; strunit. — V. **înstruna.**

ÎNSUFLEŢÍ, *însufleţesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da viaţă. F Fig. A stimula, a da impuls, avânt. F Refl. A prinde viaţă; a se înviora, a se anima. **2.** Fig. A preface ceva inert în ceva viu, dinamic. — **În** + **suflet.**

ÎNSUFLEŢÍRE, *însufleţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) însufleţi* şi rezultatul ei; avânt, entuziasm; animaţie. — V. **însufleţi.**

ÎNSUFLEŢÍT, -Ă, *însufleţiţi, -te,* adj. **1.** Care trăieşte; viu. **2.** Plin de viaţă; animat, vioi. F (Adverbial) În mod avântat, cu căldură. — V. **însufleţi.**

ÎNSUFLEŢITÓR, -OÁRE, *însufleţitori, -oare,* adj. Care însufleţeşte. — **Însufleţi** + suf. *-tor.*

ÎNSUMÁ, *însumez,* vb. I. Tranz. A aduna laolaltă, a totaliza, a cuprinde. — **În** + **sumă.**

ÎNSUMÁRE, *însumări,* s.f. Acţiunea de *a însuma* şi rezultatul ei. — V. **însuma.**

ÎNSUMI, ÎNSĂMI, adj. pron., pron. de întărire. **1.** Adj. pron. (Pe lângă un substantiv sau un pronume) Chiar, tocmai. **2.** Pron. de întărire (Înv.) Eu (sau tu, el etc.) singur, personal, fără ajutorul altuia. [Forme gramaticale: pers. 2 sg. *însuţi, însăţi,* pers. 3 sg. *însuşi, însăşi,* pers.1 pl. *înşine, însene,* pers. 2 pl. *înşivă, însevă,* pers. 3 pl. *înşişi, înseşi*] — **Âns**(**ul**) + **-mi, -ţi, -şi.**

ÎNSURÁ, *însór,* vb. I. Refl. şi tranz. fact. (Despre bărbaţi) A (se) căsători. — Probabil lat. ***înuxorare** (< *uxor* „soţie").

ÎNSURÁRE, *însurări,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) însura.* Însurătoare. — V. **însura.**

ÎNSURÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) însura;* însurătoare. — V. **însura.**

ÎNSURÁT[2]**,** *însuraţi,* adj. (Despre bărbaţi) Căsătorit. — V. **însura.**

ÎNSURĂCIÚNE, *însurăciuni,* s.f. (Înv.) Însurătoare. — **Însura** + suf. *-ăciune.*

ÎNSURĂTOÁRE, *însurători,* s.f. Căsătorie a unui bărbat; însurat[1], însurăciune, însurare. — **Însura** + suf. *-ătoare.*

ÎNSURĂŢÉL, *însurăţei,* s.m. Bărbat (tânăr) însurat de curând; (la pl.) soţi (tineri) de curând căsătoriţi. — **Însurat**[2] + suf. *-el.*

ÎNSUŞÍ, *însuşesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune stăpânire pe ceva, a lua în stăpânire, a-şi apropria. F A-şi aroga un drept. **2.** A asimila, a dobândi cunoştinţe, idei, opinii (temeinice) într-un domeniu; a învăţa. F A fi de acord cu opinia cuiva, a ţine seama de părerea cuiva. — Din pron. **însuşi,** v. *însumi.*

ÎNSUŞÍRE, *însuşiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a-şi însuşi* şi rezultatul ei. **2.** Trăsătură distinctivă; caracteristică. F Talent, înclinaţie. — V. **însuşi.**

ÎNSUŞÍT, -Ă, *însuşiţi, -te,* adj. (Înv.) Propriu, caracteristic. — V. **însuşi.**

ÎNSUTÍ, *însutesc,* vb. IV. Tranz. A spori, a mări de o sută de ori; *p. ext.* a face mult mai mare, mult mai numeros. — **În** + **sută.**

ÎNSUTÍT, -Ă, *însutiţi, -te,* adj. De o sută de ori mai mare sau mai numeros, centuplu; *p. ext.* mult mai mare, mult mai numeros. — V. **însuti** sau **în** + **sută** + suf. *-it.*

ÎNŞELÁ, *înşél,* vb. I. **I.** Tranz. (Înv.) A pune şaua pe cal, a înşeua. **II. 1.** Tranz. A induce în eroare, a abuza de buna-credinţă a cuiva; a amăgi. G Expr. *A înşela aşteptările* = a dezamăgi. F (Despre simţuri, facultăţi psihice) A nu (mai) funcţiona bine, a da o imagine eronată, neconformă realităţii. *Mă înşală memoria.* **2.** Refl. A-şi forma o părere eronată despre cineva sau ceva; a greşi. **3.** Tranz. A încălca fidelitatea conjugală; *p. gener.* a fi necredincios în dragoste. F A ademeni, a seduce o fată, o femeie. — Lat. **in-sellare.**

ÎNŞELÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) înşela* şi rezultatul ei; înşelăciune; iluzie. — V. **înşela.**

ÎNŞELÁT, -Ă, *înşelaţi, -te,* adj. **I.** (Înv.) Înşeuat, cu şaua pusă. **II. 1.** Indus în eroare; păcălit, amăgit. **2.** Trădat în fidelitatea conjugală; *p. gener.* trădat în dragoste. F (Despre fete, femei) Ademenit, sedus. — V. **înşela.**

ÎNŞELĂCIÚNE, *înşelăciuni,* s.f. Inducere în eroare, înşelătorie; *p. ext.* escrocherie, fraudă. — **Înşela** + suf. *-ăciune.*

ÎNŞELĂTÓR, -OÁRE, *înşelători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care induce în eroare, care amăgeşte, iluzoriu, deluzoriu; care abuzează de buna-credinţă a cuiva; amăgitor. — **Înşela** + suf. *-ător.*

ÎNŞELĂTORÍE, *înşelătorii,* s.f. Faptă a celui care înşală; înşelăciune. — **Înşelător** + suf. *-ie.*

ÎNŞESÍT, -Ă, *înşesiţi, -te,* adj. De şase ori mai mare; sextuplu. — **În** + **şase** + suf. *-it.*

ÎNŞEUÁ, *înşeuez,* vb. I. Tranz. A pune şaua pe un animal de călărie; a înşela (**I**). — **În** + **şa.**

ÎNŞEUÁRE s.f. Acţiunea de *a înşeua* şi rezultatul ei. — V. **înşeua.**

ÎNŞEUÁT, -Ă, *înşeuaţi, -te,* adj. (Despre animale de călărie) Căruia i s-a pus şaua. — V. **înşeua.**

ÎNŞFĂCÁ, *înşfác,* vb. I. Tranz. A apuca brusc, a prinde cu putere şi cu violenţă; a înhăţa. — Cf. bg. h v á š t a m.

ÎNŞFĂCÁRE s.f. Acţiunea de *a înşfăca;* apucare bruscă, violentă; înhăţare. — V. **înşfăca.**

ÎNŞIRÁ, *înşír,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) aşeza în şir, a (se) alinia. **2.** Tranz. A trece un fir prin mărgele, pentru a face un şirag; a face şirag. G Expr. (Refl.) *Înşiră-te* (sau *înşir'te*) *mărgărite,* formulă prin care se arată că un basm continuă. **3.** Refl. Fig. A se succeda, a se perinda. **4.** Tranz. Fig. A expune, a povesti urmând un anumit şir de idei, de fapte etc.; a enumera. G Expr. *A înşira moşi pe groşi* (sau *verzi şi uscate*) = a spune tot felul de lucruri fără importanţă şi fără o succesiune logică; a pălăvrăgi. **5.** Tranz. A trece, rând pe rând, prin diferite locuri, situaţii etc.; a lua la rând, la şir. — Din loc. adv. **în şir.**

ÎNŞIRÁRE, *înşirări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înşira* şi rezultatul ei; şir; *fig.* succedare, perindare; expunere (a unui şir de idei, de fapte), enumerare. — V. **înşira.**

ÎNŞIRÁT, -Ă, *înşiraţi, -te,* adj. Aşezat în şir; aliniat; făcut şirag. — V. **înşira.**

ÎNŞIRUÍ, *înşírui,* vb. IV. Tranz. **1.** A înşira mărgele. F A aşeza în şir, la rând. **2.** Fig. A expune pe rând, a enumera. — **În** + **şir** + suf. *-ui.*

ÎNŞIRUÍRE, *înşiruiri,* s.f. Acţiunea de *a înşirui* şi rezultatul ei; şir. — V. **înşirui.**

ÎNŞTIINŢÁ, *înştiinţez,* vb. I. Tranz. A aduce la cunoştinţă; a da de ştire, a anunţa; a informa. F Refl. (Înv.) A lua cunoştinţă, a prinde de veste, a afla. — **În** + **ştiinţă.**

ÎNŞTIINŢÁRE, *înştiinţări,* s.f. Acţiunea de *a înştiinţa* şi rezultatul ei; ştire, informaţie, anunţ, încunoştinţare. F (Concr.) Comunicare scurtă făcută de obicei în scris de o instituţie, care cuprinde o ştire, un anunţ etc.; adresă, notă. [Pr.: *-şti-in-*] — V. **înştiinţa.**

ÎNŞTIINŢÁT, -Ă, *înştiinţaţi, -te,* adj. Căruia i s-a comunicat ceva; avertizat, avizat, somat. [Pr.: *-şti-in-*] — V. **înştiinţa.**

ÎNŞURUBÁ, *înşurubez,* vb. I. Tranz. A strânge un şurub prin învârtire pentru a fixa, a prinde ceva; *p. ext.* a fixa în locaşul ei o piesă cu ghivent. F A asambla două piese prevăzute cu ghivent. — **În + şurub.**

ÎNŞURUBÁRE, *înşurubări,* s.f. Acţiunea de *a înşuruba* şi rezultatul ei. — V. **înşuruba.**

ÎNTĂRÁ vb. I v. **întărâta.**

ÎNTĂRÂTÁ, *întărât,* vb. I. **1.** Tranz. A aduce pe cineva în stare de enervare, de surescitare; a agita, a instiga un grup de oameni; a aţâţa, a asmuţi, a zădărî (un animal). **2.** Tranz. A incita pe cineva să facă un lucru. F Refl. A se însufleţi, a se entuziasma, a se înflăcăra. **3.** Refl. A se porni cu violenţă, a se intensifica, a se înteţi. [Var.: (pop.) **întărá, întârtá** vb. I] — Lat. ***interritare.**

ÎNTĂRÂTÁRE, *întărâtări,* s.f. Acţiunea de *a (se) întărâta;* iritare; surescitare; agitaţie, incitare. — V. **întărâta.**

ÎNTĂRÂTÁT, -Ă, *întărâtaţi, -te,* adj. Iritat, surescitat, agitat; înfuriat. [Var.: **întărtat, -ă** adj.] — V. **întărâta.**

ÎNTĂRÍ, *întăresc,* vb. IV. **1.** Refl. A se face (mai) tare, (mai) rigid, a (se) indura; a deveni (mai) dens. **2.** Tranz. A mări rezistenţa unei piese, a unui sistem tehnic etc. F A fortifica un loc, o poziţie strategică; a baricada. **3.** Tranz. şi refl. A face să prindă sau a prinde puteri (de obicei după o boală), a face să-şi recapete sau a-şi recăpăta puterile; a (se) întrema, a (se) înzdrăveni. F A deveni mai mare, mai puternic; a se dezvolta. F Fig. A reconforta, a da puteri fizice sau morale. **4.** Tranz. şi refl. A (se) consolida. **5.** Tranz. A confirma, a adeveri (o convingere, o bănuială). F A accentua o linie, un contur etc. **6.** Tranz. A legaliza o acţiune, un act. **7.** Refl. (Despre fenomene atmosferice) A se înteţi, a se intensifica. — **În + tare.**

ÎNTĂRÍRE, *întăriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întări* şi rezultatul ei. G *Pronume de întărire* = pronume care însoţeşte un substantiv sau un pronume cu scopul de a preciza obiectul determinat. F (Înv.) Act legalizat. — V. **întări.**

ÎNTĂRÍT, -Ă, *întăriţi, -te,* adj. **1.** (Despre un sistem tehnic) Făcut (mai) rezistent; (despre un material) devenit (mai) rigid, (mai) dens. F (Despre un teren, o poziţie strategică, o cetate etc.) Fortificat. **2.** Fig. Care a prins puteri; întremat, înzdrăvenit; reconfortat. **3.** Care a devenit puternic, consolidat. **4.** Legalizat. — V. **întări.**

ÎNTĂRITÓR, -OÁRE, *întăritori, -oare,* adj. (Despre medicamente) Care dă puteri, care fortifică organismul; tonic, fortifiant. G (Substantivat, n.) *Medicul i-a dat un întăritor.* — **Întări** + suf. *-tor.*

ÎNTĂRITÚRĂ, *întărituri,* s.f. **1.** Loc fortificat, fortificaţie; *p. gener.* orice sistem de baricadare. **2.** Element care consolidează o construcţie, un element al ei etc. **3.** (Înv.) Iscălitură, pecete prin care se certifica un drept, o învoială etc. — **Întări** + suf. *-tură.*

ÎNTĂRNIŢÁ, *întărniţez,* vb. I. (Reg.) Tranz. A pune tarniţa pe cal, pe măgar sau pe catâr. — **În + tarniţă.**

ÎNTĂRNIŢÁT, -Ă, *întărniţaţi, -te,* adj. (Reg.; despre cai, măgari şi catâr) Cu tarniţă, înşeuat. — V. **întărniţa.**

ÎNTĂRTÁ vb. I v. **întărâta.**

ÎNTĂRTÁT, -Ă adj. v. **întărâtat.**

ÎNTÁI, ÎNTÁIA adv., num. ord. **I.** Adv. **1.** La început. F (Precedat de „mai") Mai demult. **2.** Înainte de toate, în primul rând. *Să ne-aşezăm întâi la masă.* F (Pentru) prima oară. **II.** Num. ord. (Adesea adjectival; când precedă substantivul, în forma articulată *întâiul, întâia*) Care se află în fruntea unei serii (în ceea ce priveşte spaţiul, timpul, calitatea); prim[2]. *Întâiul, întâia în clasă. E în clasa întâi.* G Loc. adv. *(Pentru) întâia dată* (sau *oară*) = (pentru) prima dată. G Expr. *Mai întâi şi-ntâi (de toate)* = în primul rând. F (Înv., precedat de „cel", „cea") Dintâi. F (Substantivat, m.; în sintagma) *Întâiul născut* = cel mai mare dintre fii. — Lat. ***antaneus** (< *ante* „înainte").

ÎNTÁIAŞI num. ord. f. (Pop.; în loc. adv.) *Întâiaşi dată* = prima dată, întâia dată. [Pr.: *-tâ-iaşi*] — **Întâia + şi.**

ÎNTÂIETÁTE s.f. Însuşirea de a fi primul; prioritate. G Expr. *A avea* (sau *a da* etc.) *întâietate* = a avea (sau a da etc.) primul loc, prioritate. [Pr.: *- tâ-ie-*] — **Întâi** + suf. *-ătate.*

ÎNTÂLNÍ, *întâlnesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. recipr. A da întâmplător de cineva sau de ceva; a se încrucişa în drum cu cineva. F (Despre linii geometrice sau topografice) A (se) atinge, a (se) intersecta într-un punct. **2.** Refl. recipr. A se vedea cu cineva în urma unei înţelegeri prealabile; a avea întrevedere cu cineva. **3.** Tranz. A găsi; a descoperi. F (De obicei în construcţii negative) A da peste..., a avea parte de... **4.** Tranz. şi refl. A (se) găsi, a (se) afla. **5.** Tranz. şi refl. recipr. A avea pe cineva drept adversar într-o competiţie sportivă; a se lupta, a se confrunta cu cineva într-o competiţie sportivă. — **În + tâlni** (înv. „a întâlni", probabil < magh.).

ÎNTÂLNÍRE, *întâlniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întâlni.* F Meci. — V. **întâlni.**

ÎNTÂLNÍŞ, *întâlnişuri,* s.n. (Pop.; în expr.) *Buţ întâlnişul!* formulă de salut adresată cuiva pe care îl întâlneşti în drum. — **Întâlni** + suf. *-iş.*

ÎNTÂLNITÚRĂ, *întâlnituri,* s.f. Nume dat în popor unor boli a căror cauză este atribuită întâlnirii cu un duh rău. — **Întâlni** + suf. *-tură.*

ÎNTÂMPINÁ, *întâmpin,* vb. I. **1.** Tranz. A-i ieşi cuiva înainte pentru a-l primi. F Tranz. şi refl. recipr. (Înv. şi reg.) A (se) întâlni. **2.** Tranz. Fig. A i se ivi cuiva necazuri, obstacole în calea unei realizări. **3.** Tranz. Fig. A suporta; a face faţă unor cheltuieli, unor obligaţii. **4.** Tranz. (Înv.) A ieşi cu oaste în calea duşmanului pentru a-l ataca. **5.** Intranz. şi tranz. (Înv.) A replica, a răspunde. [Var.: **întimpiná** vb. I] — **În + tâmpină.**

ÎNTÂMPINÁRE, *întâmpinări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a întâmpina* şi rezultatul ei. G Expr. *A ieşi* sau *a veni în* (sau *întru*) *întâmpinarea cuiva* = a ieşi în calea cuiva (pentru a-l primi). **2.** Spec. Contestaţie, obiecţie în justiţie. [Var.: **întimpináre** s.f.] — V. **întâmpina.**

ÎNTÂMPLÁ, pers. 3 *întâmplă,* vb. I. Refl. unipers. **1.** (Despre fapte, evenimente) A se petrece, a se produce, a avea loc. G (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu" sau determinat printr-un substantiv sau un pronume în dativ, indicând persoana sau obiectul la care se referă acţiunea exprimată de verb) *Ce i s-a întâmplat? Ce se întâmplă cu cartea promisă?* **2.** A (i) se ivi (cuiva) prilejul; a se nimeri să fie într-un anumit loc (incidental). *Mi s-a întâmplat să fiu de faţă.* — Probabil lat. ***intemplare.**

ÎNTÂMPLÁRE, *întâmplări,* s.f. Acţiunea de *a se întâmpla* şi rezultatul ei. **1.** Ceea ce se întâmplă; fapt, eveniment. F Peripeţie; aventură (neplăcută). **2.** Ceea ce se petrece în mod incidental; hazard. G Loc. adv. *Din întâmplare* = incidental. *La întâmplare* sau *la* (ori *în*) *voia întâmplării* = în voia sorţii; într-o doară, la nimerealã. (Pop.) *La toată întâmplarea* = în orice caz. (Pop.) *De o* (sau *pentru orice*) *întâmplare* = pentru orice eventualitate. — V. **întâmpla.**

ÎNTÂMPLĂTÓR, -OÁRE, *întâmplători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care se produce din întâmplare, care survine în mod neprevăzut; incidental, accidental, aleatoriu. — **Întâmpla** + suf. *-ător.*

ÎNTÂRTÁ vb. I v. **întărâta.**

ÎNTÂRZIÁ, *întârzii,* vb. I. Intranz. **1.** A veni, a sosi (undeva) după timpul la care era aşteptat sau la care era necesar. **2.** A face ceva după termenul obişnuit sau fixat; a apărea, a se ivi după timpul prevăzut. F Tranz. A împiedica pe cineva să săvârşească la timp o acţiune, a face ca ceva să nu se îndeplinească în termen. **3.** A rămâne, a zăbovi (undeva) mai mult decât este necesar sau prevăzut. [Pr.: *-zi-a*] — **În + târziu.**

ÎNTÂRZIÁT, -Ă, *întârziaţi, -te,* adj. Care a apărut, s-a ivit după termenul prevăzut sau fixat. [Pr.: *-zi-aţ*] — V. **întârzia.**

ÎNTÂRZIÉRE, *întârzieri,* s.f. Acţiunea de *a întârzia* şi rezultatul ei. G Loc. adv. şi adj. *Cu întârziere* = (care se produce) mai târziu decât trebuie sau decât este prevăzut. G Loc. adv. *Fără întârziere* = numaidecât, fără zăbavă. G Expr. *A exploda cu întârziere* = (despre bombe sau corpuri explozive) a exploda la un anumit interval de timp (fixat dinainte) după momentul punerii sau al lansării. *A fi în întârziere* = a fi rămas în urmă, a fi întârziat. F Timpul, durata cât cineva sau ceva întârzie. [Pr.: *-zi-e-*] — V. **întârzia.**

ÎNTEMEIÁ, *întemeiez,* vb. I. **1.** Tranz. A înfiinţa, a funda (un stat, o instituţie etc.). F (Rar) A zidi, a clădi. F Fig. A pune temelii durabile; a consolida. **2.** Refl. Fig. A avea ca temei; a se sprijini, a se baza (pe ceva). [Pr.: *-me-ia*] — **În + temei.**

ÎNTEMEIÁT, -Ă, *întemeiaţi, -te,* adj. **1.** (Despre abstracte) Sprijinit pe argumente solide, potrivit cu regulile logicii, just, logic, raţional. **2.** (Înv.) Întărit, puternic, consolidat. [Pr.: *-me-iat*] — V. **întemeia.**

ÎNTEMEIÉRE s.f. Acţiunea de *a (se) întemeia* şi rezultatul ei; înfiinţare, instituire, fundare. F Fig. Consolidare. [Pr.: *-me-ie-*] — V. **întemeia.**

ÎNTEMEIETÓR, -OÁRE, *întemeietori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care a întemeiat ceva; fondator, ctitor. [Pr.: *-me-ie-*] — **Întemeia** + suf. *-ător.*

ÎNTEMNIŢÁ, *întemniţez,* vb. I. Tranz. A băga pe cineva în temniţă. — **În + temniţă.**

ÎNTEMNIŢÁRE, *întemniţări,* s.f. Acţiunea de *a întemniţa* şi rezultatul ei. — V. **întemniţa.**

ÎNTEMNIŢÁT, -Ă, *întemniţaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Închis în temniţă. — V. **întemniţa.**

ÎNTEŢÍ, *înteţesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) face mai puternic, mai intens; a (se) intensifica, a (se) încinge[1]. **2.** Tranz. (Pop.) A cuprinde cu violenţă, cu frecvenţă crescută. **3.** Tranz. A sâcâi cu insistenţe repetate. — Lat. ***intitiare** (< *titio).*

ÎNTEŢÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) înteţi.* — V. **înteţi.**

ÎNTEŢÍT, -Ă, *înteţiţi, -te,* adj. Devenit mai puternic, mai intens. — V. **înteţi.**

ÎNTIMPINÁ vb. I v. **întâmpina.**

ÎNTIMPINÁRE s.f. v. **întâmpinare.**

ÎNTINÁ, *întinez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) murdări de noroi. F Fig. A (se) păngări; a (se) păta. [Prez. ind. şi: *întín*] — **În + tină.**

ÎNTINÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) întina.* — V. **întina.**

ÎNTINÁT, -Ă, *întinaţi, -te,* adj. Murdar de noroi. F Fig. Pătat, păngărit. — V. **întina.**

ÎNTÍNDE, *întínd,* vb. III. **I. 1.** Tranz. şi intranz. A îndrepta, a desfăşura, trăgând de unul sau de ambele capete un lucru care este strâns, încolăcit,

înfășurat. G Expr. *A întinde* (cuiva) *o cursă* (sau *lațul, un laț*) = a întinde o cursă, un laț pentru a prinde un animal; *fig.* a pregăti cuiva o capcană. *A întinde la jug* = a munci din greu. F Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se lărgi sau a se lungi, deformându-se. F Refl. (Despre unele lichide) A curge ca o dâră vâscoasă, din cauza alterării. **2.** Tranz. A lungi, trăgând de capete, un lucru elastic. **3.** Tranz. A lungi mâna, brațul etc. (într-o direcție oarecare). G Expr. *A întinde mâna* (sau o *mână*) = a face un gest cu brațul pentru: **a)** a indica ceva; **b)** a cere de pomană. *A întinde* (cuiva) *mâna* (sau *mâinile*) = **a)** a îndrepta brațul către o persoană pentru a-i strânge mâna în semn de salut; **b)** *fig.* a veni în ajutorul cuiva. *A întinde pasul* = a merge cu pași mari și grăbiți. *A o întinde (la drum)* = a pleca repede, în grabă (la drum); a o șterge. **4.** Refl. A-și destinde corpul, membrele (din cauza oboselii, a plictiselii etc.). F A se înălța în vârful picioarelor ridicând brațele pentru a atinge un lucru așezat mai sus decât nivelul corpului. G Expr. *A se întinde după ceva* = a fi lipsit de ceva; a avea mare nevoie de ceva și a nu avea mijloacele necesare pentru a-l obține. F Fig. A se încumeta, a îndrăzni; a se obrăznici. **5.** Refl. A se culca, a se lungi pentru a se relaxa ori pentru a dormi. G Expr. *A se întinde mai mult decât îi e plapuma* = a se lansa în acțiuni, în cheltuieli care îi depășesc posibilitățile. (Refl. recipr.) *A se întinde cu cineva* = a avea relații sexuale, a se culca cu cineva. (Tranz.) *A întinde pe cineva la pământ* = a doborî pe cineva la pământ. **6.** Tranz. A înmâna, a da. **7.** Tranz. A îndrepta, a ținti (o armă) spre... **8.** Tranz. Fig. A trage în toate părțile de cineva, a hărțui. **II. 1.** Tranz. A desface, a desfășura pe toată suprafața, lungimea etc. un obiect strâns, împăturit. G Expr. *A întinde masa* (sau *masă*) = a așterne masa pentru mâncare; a da o masă (cu oaspeți mulți). F A etala (o marfă). F A așeza o pastă, un aluat etc. pe

J

o suprafață mai mare, subțiind-o, nivelând-o. **2.** Refl. A ocupa un spațiu (întins); a se extinde. G Expr. *A se întinde ca o pomană țigănească* = a se desfășura, a se extinde pe un spațiu mai mare decât ar fi necesar; a dura prea mult în timp. F (Despre grupuri de oameni) A se desfășura (într-o direcție), a se extinde. G Expr. (Tranz.) *A întinde hora* = a forma o horă. F (Despre suprafețe, teritorii etc.) A ajunge până la..., a se delimita. F (Despre plante) A se răspândi; a se înmulți. **3.** Tranz. Fig. A mări, a spori o putere, o stăpânire. F Refl. (Despre idei, zvonuri; despre boli, epidemii) A se răspândi, a se extinde. G Expr. (Tranz.) *A întinde vorba* = a divulga un lucru care ți-a fost încredințat ca un secret. F Refl. (Despre acțiuni, mișcări sociale) A se dezvolta, a lua proporții. **4.** Refl. A se prelungi în timp; a dura, a dăinui. G Expr. *A se întinde la vorbă* sau (tranz.) *a o întinde la vorbă* = a se porni la vorbă, a se pune la taifas; a lungi vorba. F A insista, a stărui asupra... [Perf. s. *întinsei,* part. *întins*] — Lat. **intendere.**

ÎNTÍNDERE, (**2**) *întinderi,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) întinde;* extensiune în spațiu; dezvoltare, creștere; răspândire. F (Med.; și în sintagma *întindere musculară*) Solicitare a fibrelor musculare (de obicei de la membre) peste posibilitățile lor de întindere, ajungând până la ruptură. **2.** (Concr.) Suprafață a unui lucru sau a unui loc; loc, spațiu întins. F Distanță. F (Muz.) Ambitus. — V. **întinde.**

ÎNTINERÍ, *întineresc,* vb. IV. Intranz. A redeveni tânăr (ca vitalitate, aspect etc.); a căpăta (din nou) un aspect de tinerețe, de prospețime, de vitalitate. F Tranz. A da o înfățișare (mai) tânără; a da vitalitate, prospețime, strălucire. F Tranz. și refl. A (se) declara mai tânăr decât este în realitate. — **În** + **tânăr.**

ÎNTINERÍRE s.f. Acțiunea de *a întineri* și rezultatul ei; stare a ceea ce este sau pare întinerit. F Revitalizare a organismului — V. **întineri.**

ÎNTINERÍT, -Ă, *întineriți, -te,* adj. Care a redevenit sau care pare (mai) tânăr. — V. **întineri.**

ÎNTINERITÓR, -OÁRE, *întineritori, -oare,* adj. (Rar) Care produce întinerire. — **Întineri** + suf. *-tor.*

ÎNTÍNGE, *întíng,* vb. III. Tranz. (Pop.) A muia pâine sau mămăligă într-o mâncare. F A muia ușor într-un lichid. [Perf. s. *întinsei,* part. *întins*] — Lat. **intingere.**

ÎNTÍNS[1], *întinsuri,* s.n. Spațiu larg; suprafață; întindere. — V. **întinde.**

ÎNTÍNS[2], -Ă, *întinși, -se,* adj. **1.** Încordat, lungit (prin tragere de unul sau de ambele capete). **2.** Desfășurat în lungime sau pe toată suprafața. G Loc. adv. *Cu brațe(le) întinse* = cu mare dragoste. *Cu pânzele întinse* = (despre ambarcațiuni) cu pânzele desfășurate. F (Despre corturi; *p. ext.* despre tabere) Așezat, fixat. **3.** (Despre piei, țesături etc.) Fără crețuri sau îndoituri; netezit, neted. **4.** (Despre mers, zbor etc.; adesea adverbial) Care duce direct la țintă; *p. ext.* încordat, grăbit, zorit[2]. **5.** (Despre elemente care formează un șir) Care prezintă o succesiune neîntreruptă. **6.** Cu suprafață mare, vast. G Loc. adv. *Pe scară întinsă* = în proporții foarte mari. — V. **întinde.**

ÎNTINSOÁRE, *întinsori,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Loc întins, spațiu larg. **2.** Mers zorit, fără oprire. G Loc. adv. *Într-o întinsoare* = **a)** întruna, fără întrerupere; **b)** repede, în goană. — **Întins[2]** + suf. *-oare.*

ÎNTINSÚRĂ, *întinsuri,* s.f. Limita de jos, de adâncime mică, a unei ape, în prelungirea malului. — **Întins[2]** + suf. *-ură.*

ÎNTINZĂTÓR, *întinzătoare,* s.n. **1.** Nume dat mai multor dispozitive folosite pentru a întinde unele obiecte elastice sau flexibile. **2.** Băț, lemn la războiul de țesut, cu ajutorul căruia se răsucește țesătura pe sulul dinainte; întorcător, încordător. — **Întinde** + suf. *-ător.*

ÎNTIPĂRÍ, *întipăresc,* vb. IV. Refl. A se imprima, a lăsa urmă într-un material prin apăsare; *fig.* a se fixa în mintea, în conștiința cuiva, lăsând o urmă puternică. — **În** + **tipări.**

ÎNTIPĂRÍRE, *întipăriri,* s.f. Acțiunea de *a se întipări* și rezultatul ei. — V. **întipări.**

ÎNTITULÁ vb. I v. **intitula.**

ÎNTITULÁRE s.f. v. **intitulare.**

ÎNTITULÁT, -Ă adj. v. **intitulat.**

ÎNTOÁRCE, *întórc,* vb. III. **I. 1.** Refl. și tranz. A se înapoia[2] sau a face să se înapoieze de unde a fost plecat; a reveni[2] sau a face să revină. F Tranz. (Despre o stare afectivă sau maladivă) A-l cuprinde din nou pe cineva (abia vindecat). F Refl. A se îndrepta spre un punct, schimbând radical direcția inițială. **2.** (Pop.) A-și schimba sau a face pe cineva să-și schimbe părerea, a se răzgândi sau a face pe cineva să se răzgândească. F Tranz. A retrage o vorbă, o promisune etc., a reveni asupra... **3.** (Pop.) A (se) transforma, a (se) modifica, a (se) preface. *S-a întors ploaia în ninsoare.* G Expr. (Refl.) *A i se întoarce* (cuiva) *mânia* = a-i trece supărarea. *A i se întoarce cuiva inima* = a i se schimba dispoziția, a se îmblânzi, a se muia. F Tranz. (Înv.) A traduce un text dintr-o limbă în alta; *p. ext.* a interpreta. **II. 1.** Tranz. A învârti, a suci, a răsuci (de pe o parte pe alta). G Expr. Tranz. și refl. *A (se) întoarce pe dos* = **a)** a (se) nemulțumi profund; a (se) supăra foarte tare, a (se) tulbura; **b)** a(-și) strica buna dispoziție, a (se) bosumfla. F Spec. A învârti, a răsuci resortul unui mecanism. *A întoarce ceasul.* F Tranz. (Pop.) A jugăni (un animal). **2.** Tranz. și refl. A(-și) mișca, a(-și) orienta corpul sau o parte a corpului, *p. ext.* privirea în altă direcție decât cea inițială. G Expr. (Tranz.) *A întoarce cuiva spatele* = a pleca în mod ostentativ de lângă cineva; a părăsi pe cineva, a nu se mai interesa de soarta cuiva. (Refl.; fam.) *A i se întoarce* (cuiva) *mațele* sau *stomacul pe dos* = a i se face scârbă, greață; *fig.* a fi dezgustat, scârbit. **III.** Tranz. **1.** A schimba poziția unui obiect, așezându-l invers față de poziția anterioară sau față de poziția firească G Expr. *A întoarce casa pe dos* = a răscoli totul în casă. *A (o) întoarce și pe o parte* (sau *față*) *și pe alta* = a examina amănunțit, a discuta în detaliu. F A da filele unei cărți, ale unui caiet etc. înainte sau înapoi; a răsfoi. G Expr. *A întoarce foaia* = a-și schimba atitudinea devenind mai ferm, mai sever. F A pune, a îmbrăca un obiect vestimentar pe dos; a preface un obiect vestimentar transformându-i dosul în față. G Expr. *A(-și) întoarce cojocul (pe partea cealaltă* sau *pe dos*) = a-și schimba comportarea, atitudinea în rău față de cineva. F A învârti paiele, fânul etc. astfel încât partea umedă de la pământ să ajungă deasupra. F A ara din nou un ogor. **2.** A da îndărăt, a restitui. G Expr. *A întoarce vizita* = a răspunde printr-o vizită la o vizită primită anterior. F Fig. A răsplăti pe cineva pentru o faptă bună sau rea. F (Determinat prin „cuvânt", „vorbă" etc.) A răspunde, a replica (cu ostentație, cu impertinență). — Lat. **intorquere.**

ÎNTOÁRCERE, *întoarceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întoarce* și rezultatul ei. — V. **întoarce.**

ÎNTÓCMA adv. v. **întocmai.**

ÎNTÓCMAI adv. **1.** Exact, la fel, chiar. **2.** Da, desigur. [Var.: (pop.) **întócma** adv.] — **În** + **tocmai.**

ÎNTOCMÍ, *întocmesc,* vb. IV. Tranz. A elabora, a alcătui[1]. F A face, a constitui; a organiza. — Cf. întocmai și tocmai.

ÎNTOCMÍRE, *întocmiri,* s.f. Acțiunea de *a întocmi* și rezultatul ei. — V. **întocmi.**

ÎNTOMNÁ, pers. 3 *întomnează,* vb. I. Intranz. și refl. (Rar) A se face toamnă. — **În** + **toamnă.**

ÎNTOMNÁRE, *întomnări,* s.f. (Rar) Faptul de *a se întomna.* — V. **întomna.**

ÎNTOMNÁT, -Ă, *întomnați, -te,* adj. (Rar) Peste care s-a lăsat toamna. — V. **întomna.**

ÎNTONÁ vb. I v. **intona.**

ÎNTONÁRE s.f. v. **intonare.**

ÎNTORCĂTÓR, *întorcătoare,* s.n. Piesă la războiul de țesut, constând dintr-un băț lung cu care se strânge, pe sulul dinainte, pânza țesută; întinzător, încordător. — **Întoarce** + suf. *-ător.*

ÎNTORLOCÁ vb. I v. **întroloca.**

ÎNTORLOCÁRE s.f. v. **întrolocare.**

ÎNTORLOCÁT, -Ă adj. v. **întrolocat.**

ÎNTÓRS[1] s.n. **1.** Înapoiere, revenire (la punctul de plecare). **2.** Răsturnare. *Întorsul fânului.* F Arătură (de toamnă) — V. **întoarce.**

ÎNTÓRS[2]**, -OÁSĂ,** *întorși, -oase,* adj. **1.** Revenit la locul de plecare. G Expr. *A face* (sau *a apuca*) *cale(a) întoarsă* = a se întoarce din drum. *A merge până la calea întoarsă* = a nu merge departe și a reveni la locul de plecare. **2.** (Despre obiecte) Răsucit, încovoiat, strâmb. F (Despre ceasuri) Cu arcul încordat. **3.** (Pop.) Jugănit, castrat. **4.** Fig. (Rar, despre persoane sau despre firea, caracterul lor) Sucit, ciudat. G (Fam.; și în loc. adj. *întors pe dos*) Profund nemulțumit, foarte supărat, tulburat; bosumflat. **5.** Fig. (Rar, despre cuvinte sau despre vorbire) Meșteșugit. — V. **întoarce.**

ÎNTORSĂTÚRĂ, *întorsături,* s.f. **1.** Cotitură, curbă (a unui drum, a unei ape); întorsură (**1**), cot (**I 2**). F Fig. Schimbare esențială în mersul, în dezvoltarea unei întâmplări; curs nou, înfățișare nouă. **2.** Fig. (Rar) Întorsură (**2**). **3.** Fig. Fel de a așeza cuvintele, propozițiile într-o frază. — **Întors**[2] + suf. *-ătură.*

ÎNTORSÚRĂ, *întorsuri,* s.f. (Rar) **1.** Întorsătură (**1**). **2.** Fig. Mlădiere, modulație, intonație (nouă); întorsătură (**2**). — **Întors**[2] + suf. *-ură.*

ÎNTORSUREÁN, -Ă, *întorsureni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Întorsura Buzăului. **2.** Adj. Care aparține orașului Întorsura Buzăului sau întorsurenilor (**1**), privitor la orașul Întorsura Buzăului ori la întorsureni.

ÎNTORSUREÁNCĂ, *întorsurence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Întorsura Buzăului. — **Întorsurean** + suf. **-că.**

ÎNTORTOCHEÁ, *întortochez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre drumuri, ape etc.) A avea o linie sinuoasă, cotită. **2.** Tranz. A complica, a încălci un lucru, o idee. — Lat. ***întorticulare.**

ÎNTORTOCHEÁT, -Ă, *întortocheați, -te,* adj. (Despre drumuri, ape etc.) Sinuos, cotit. F (Despre drumuri) Greu de găsit; încurcat[2] (**I 2**). F (Despre linii, fire etc.) Orientat în sensuri diverse; încălcit. F (Despre grafie; *fig.* despre modul de a vorbi, de a scrie) Complicat, cu reveniri, cu digresiuni. F (Despre clădiri) Cu multe cotituri, cu împărțire complicată. — V. **întortochea.**

ÎNTORTOCHÉRE, *întortocheri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întortochea* și rezultatul ei; cotitură, sinuozitate. F Fig. Complicație, încurcătură. — V. **întortochea.**

ÎNTORTOCHETÚRĂ, *întortocheturi,* s.f. Cotitură, sinuozitate (a unui drum). F Fig. Complicație, încurcătură. — **Întortochea** + suf. *-ătură.*

ÎNTOTDEAÚNA adv. **1.** În tot timpul, mereu, oricând. **2.** De fiecare dată, în orice ocazie; *p. ext.* de obicei. — **În** + **totdeauna.**

ÎNTOVĂRĂȘÍ, *întovărășesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A însoți, a acompania pe cineva pe un drum, într-o călătorie etc. F (Despre fenomene, evenimente) A avea loc simultan cu..., a apărea concomitent cu... **2.** Refl. recipr. A se împrieteni. **3.** Refl. recipr. A face tovărășie; a se asocia cu cineva, a se însoți. — **În** + **tovarăș.**

ÎNTOVĂRĂȘÍRE, *întovărășiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întovărăși* și rezultatul ei. — V. **întovărăși.**

ÎNTRÁ vb. I v. **intra**[2]**.**

ÎNTRACOÁCE adv. (Pop.) Încoace. — **Întru** + **acoace.**

ÎNTRAJUTORÁ, *întrajutorez,* vb. I. Refl. recipr. A se ajuta unul pe altul. — Din **întrajutorare** (derivat regresiv).

ÎNTRAJUTORÁRE s.f. Ajutorare reciprocă, ajutor mutual. — **Întru** + **ajutorare.**

ÎNTRÁRE s.f. v. **intrare.**

ÎNTRARIPÁ, *întraripez,* vb. I. Tranz. (Înv. și pop.) A înaripa. — **Întru** + **aripă.**

ÎNTRARIPÁT, -Ă, *întraripați, -te,* adj. (Înv. și pop.) Înaripat — V. **întraripa.**

ÎNTRARMÁ, *întrarmez,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) înarma. — **Întru** + **armă.**

ÎNTRAURÍ, *întrauresc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A auri. [Pr.: *-tra-u-*] — **Întru** + **auri.**

ÎNTRAURÍT, -Ă, *întrauriți, -te,* adj. (Înv. și pop.) De aur; aurit. [Pr.: *-tra-u-*] — V. **întrauri.**

ÎNTRE[1]**-** Element de compunere care arată reciprocitatea, îmbinarea, amestecul și care servește la formarea unor substantive, adjective și verbe. — Lat. **inter.**

ÎNTRE[2] prep. **1.** În locul dintre... *Între munți.* G Expr. *A fi între ciocan și nicovală* v. *ciocan. A pleca* (sau *a fugi, a ieși, a se duce, a se întoarce* etc.) *cu coada între picioare* v. *coadă.* F Printre, în mijlocul... *Între străini.* F (Reg.) Pe. **2.** În intervalul scurs de la o întâmplare la alta. *L-a vizitat între două călătorii.* G Expr. *Între acestea* sau *între timp* = în răstimp... **3.** Dintre, printre. *S-a dovedit cel mai iscusit între toți.* **4.** (Arată reciprocitatea) Unul cu altul (sau unii cu alții). *S-au sfătuit între ei.* **5.** (În legătură cu verbul „a împărți") La[2]. *Câștigul s-a împărțit între participanți.* **6.** (Indică o aproximare) *Să vii între 12 și 13.* — Lat. **inter.**

ÎNTREBÁ, *întréb,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (recipr.) A(-și) pune întrebări, în scopul de a afla un răspuns. G Expr. (Tranz.) *Întreabă-mă să te întreb,* se spune cuiva care cere o informație despre un lucru asupra căruia nici cel întrebat nu știe mai mult. **2.** Tranz. și intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „despre") A cere (cuiva) vești sau lămuriri despre..., a se interesa, a se informa de..., a cerceta. G Expr. (Tranz.) *A întreba* (pe cineva) *de sănătate* = a se interesa de starea în care se află cineva; a intra în vorbă cu cineva. **3.** Tranz. A pune cuiva întrebări pentru a-i evalua, din răspunsuri, nivelul cunoștințelor; a chestiona, a examina. — Lat. ***interroguare** (= *interrogare).*

ÎNTREBÁRE, *întrebări,* s.f. Acțiunea de *a (se) întreba.* G *Semnul întrebării* = semn de punctuație care se pune la sfârșitul unui enunț interogativ. F Problemă, chestiune. F Îndoială, incertitudine. — V. **întreba.**

ÎNTREBĂTÓR, -OÁRE, *întrebători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care întreabă, care exprimă o întrebare; interogativ. — **Întreba** + suf. *-ător.*

ÎNTREBUINȚÁ, *întrebuințez,* vb. I. Tranz. A folosi, a utiliza. G Refl. pas. *Acest produs se întrebuințează în industria chimică.* [Pr.: *-bu-in-*] — **În** + **trebuința.**

ÎNTREBUINȚÁRE, *întrebuințări,* s.f. Acțiunea de *a întrebuința* și rezultatul ei; folosire. [Pr.: *-bu-i-*] — V. **întrebuința.**

ÎNTREBUINȚÁT, -Ă, *întrebuințați, -te,* adj. De care s-a făcut (mult) uz; care a fost folosit; uzat, purtat[2]. [Pr.: *-bu-i-*] — V. **întrebuința.**

ÎNTRÉCE, *întréc,* vb. III. Tranz. **1.** A depăși pe cineva în mers, a lăsa în urmă. **2.** A dovedi superioritate față de cineva într-o anumită privință; a depăși. F Refl. recipr. A căuta să se depășească unul pe altul. G Loc. adv. *Pe întrecute* = căutând să se depășească unul pe altul; care mai de care. **3.** A trece peste o anumită limită; *p. ext.* a fi (sau a avea) mai mult decât trebuie, a prisosi G Loc. adv. (Pop.) *De întrecut* = mai mult decât trebuie, de prisos. G Expr. (Refl.) *A se întrece cu gluma* (sau *cu șaga,* rar, *cu vorba*) = a depăși limitele bunei-cuviințe; a împinge lucrurile prea departe, a exagera. — **În** + **trece.**

ÎNTRÉCERE, *întreceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întrece* și rezultatul ei; concurs, competiție, emulație. G (Ieșit din uz) *Întrecere socialistă* = mișcare cu caracter de masă specifică orânduirii socialiste. G Loc. vb. *A se lua la întrecere* = a se întrece. G Expr. (Ieșit din uz) *A fi în întrecere* = a fi angajat într-o întrecere socialistă. — V. **întrece.**

ÎNTREDESCHÍDE, *întredeschíd,* vb. III. Tranz. A deschide incomplet, a crăpa o ușă, o fereastră etc. — **Între**[1]**-** + **deschide** (după fr. *entrouvrir*).

ÎNTREDESCHÍDERE, *întredeschideri,* s.f. Acțiunea de *a întredeschide* și rezultatul ei; (concr.) spațiu îngust dintre două elemente întredeschise; crăpătură. — V. **întredeschide.**

ÎNTREDESCHÍS, -Ă, *întredeschiși, -se* adj. Care este deschis incomplet, crăpat[2]. F (Despre ochi) Mijit. — V. **întredeschide.**

ÎNTREDESCHIZĂTÚRĂ, *întredeschizături,* s.f. Întredeschidere. — **Între**[1]**-** + **deschizătură.**

ÎNTREFIÉR, *întrefieruri,* s.n. Porțiune neferomagnetică a unei laturi de circuit magnetic, mărginită de fețele apropiate ale unor porțiuni feromagnetice ale laturii. — **Între**[2] + **fier** (după fr. *entrefer*).

ÎNTRÉG, -EÁGĂ, *întregi,* adj. **1.** Tot, complet, din care nu s-a luat nimic. G Loc. adv. *Pe de-a-ntregul* = în întregime; peste tot, pe toată suprafața. F (Mat.; substantivat, m.) Unitate nefracționată. F Neînceput, neatins, din care nu lipsește nimic. **2.** Teafăr, sănătos, nevătămat. F Fig. Neclintit, integru. **3.** (Despre noțiuni temporale) Deplin, complet. **4.** (Mat.) Care se poate obține prin adunarea repetată a numărului unu cu el însuși. — Lat. **integer, -gra.**

ÎNTREGÍ, *întregesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face întreg (**1**), deplin, unitar; a (se) completa. — V. **întreg.**

ÎNTREGÍME, *întregimi,* s.f. Calitatea de a fi întreg; totalitate, plenitudine. G Loc. adv. *În întregime* = de tot, complet. F (Concr.) Ansamblul elementelor care constituie un tot. — **Întreg** + suf. *-ime.*

ÎNTREGÍRE, *întregiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întregi* și rezultatul ei. — V. **întregi.**

ÎNTREGÍT, -Ă, *întregiți, -te,* adj. Făcut sau devenit întreg; completat. — V. **întregi.**

ÎNTREGITÓR, -OÁRE, *întregitori, -oare,* adj. Care întregește, care completează. — **Întregi** + suf. *-tor.*

ÎNTREGÓL, *întregoluri,* s.n. (Constr.) Porțiune de perete care se găsește între două uși, două ferestre etc. — **Între[2]** + **gol.**

ÎNTREGULÉȚ, *întreguleți,* adj. (Pop., întărind pe „întreg") Diminutiv al lui *întreg.* — **Întreg** + suf. *-uleț.*

ÎNTREGULIȚĂ, *întregulițe,* adj. (Pop., întărind pe „întreagă") Diminutiv al lui *întreagă.* — **Întreagă** + suf. *-uliță.*

ÎNTREGÚȚ, -Ă, *întreguți, -țe,* adj. (Pop., întărind pe „întreg", „întreagă") Diminutiv al lui *întreg.* — **Întreg** + suf. *-uț.*

ÎNTREÍ, *întreiesc,* vb. IV. Tranz. A face de trei ori mai mare, mai numeros; a tripla. — **În** + **trei.**

ÎNTREÍT, -Ă, *întreiți, -te,* adj. **1.** Înmulțit, mărit de trei ori. **2.** (Înv.) Care e compus din trei părți de același fel. — V. **întrei** sau **în** + **trei** + suf. *-it.*

ÎNTREMÁ, *întremez,* vb. I. Refl. A-și recăpăta sănătatea sau puterile; a se îndrăveni. G Tranz. *Tratamentul l-a întremat.* F Fig. A se întări. — Et. nec.

ÎNTREMÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) întrema* și rezultatul ei; îndrăvenire. — V. **întrema.**

ÎNTREMÁT, -Ă, *întremați, -te,* adj. Restabilit, refăcut după o boală, după o oboseală; îndrăvenit. — V. **întrema.**

ÎNTREMĂTÓR, -OÁRE, *întremători, -oare,* adj. Care întremează, care îndrăvenește. — **Întrema** + suf. *-ător.*

ÎNTREPĂTRÚNDE, *întrepătrúnd,* vb. III. Refl. recipr. A se pătrunde reciproc. — **Între[1]-** + **pătrunde.**

ÎNTREPĂTRUNDÉRE, *întrepătrunderi,* s.f. Acțiunea de *a se întrepătrunde* și rezultatul ei. — V. **întrepătrunde.**

ÎNTREPÍD, -Ă adj. v. **întrepid.**

ÎNTREPRÍNDE, *întreprínd,* vb. III. Tranz. A se apuca de făcut ceva, a se angaja la ceva; a face un lucru, a efectua. [Perf. s. *întreprinsei,* part. *întreprins*] — **Între[1]-** + **prinde** (după fr. *entreprendre*).

ÎNTREPRÍNDERE, *întreprinderi,* s.f. **1.** Orice formă de organizare a unei activități economice, autonomă patrimonial și autorizată potrivit legilor în vigoare să facă acte și fapte de comerț, în scopul obținerii de profit prin producerea de bunuri materiale și vânzarea acestora pe piață sau prin prestări de servicii, în condiții de concurență. **2.** Acțiune pornită din inițiativă personală. — V. **întreprinde.**

ÎNTREPRINZĂTÓR, -OÁRE, *întreprinzători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care are spirit de acțiune; care are inițiativă. **2.** S.m. și f. Persoană fizică autorizată sau persoană juridică având sarcina înființării, gestionării, organizării și conducerii unei afaceri, la care participă cu capitalul său și (sau) cu capital atras. — **Întreprinde** + suf. *-ător.*

ÎNTREPÚNTE, *întrepunți,* s.f. (Mar.) Punte situată sub puntea superioară; *p. ext.* spațiul dintre punți. — **Între[2]** + **punte** (după fr. *entrepont*).

ÎNTRERÚMPE vb. III v. **întrerupe.**

ÎNTRERÚMPERE s.f. v. **întrerupere.**

ÎNTRERUPĂTÓR, -OÁRE, *întrerupători, -oare,* adj., s.n. (Aparat, dispozitiv) care servește la întreruperea sau la restabilirea unui circuit electric, hidraulic etc. [Var.: **întreruptór, -oáre** adj., s.n.] — **Întrerupe** + suf. *-ător* (după fr. *interrupteur*).

ÎNTRERÚPE, *întrerúp,* vb. III. Tranz. și refl. A (se) opri, a (se) suspenda temporar cursul, desfășurarea unei acțiuni, a unui lucru; a opri pe cineva sau a se opri în cursul unei lucrări, al unei activități; *p. gener.* a (se) opri, a (se) suspenda. F Tranz. A opri pe cineva în timp ce vorbește, a tăia vorba cuiva. [Perf. s. *întrerupsei*, part. *întrerupt* — Var.: (înv.) **întrerúmpe** vb. III] — **Între[1]-** + **rupe** (după fr. *interrompre).*

ÎNTRERÚPERE, *întreruperi,* s.f. Acțiunea de *a (se) întrerupe* și rezultatul ei. G Loc. adv. *Fără întrerupere* = permanent, necontenit, continuu. [Var.: (înv.) **întrerúmpere** s.f.] — V. **întrerupe.**

ÎNTRERÚPT, -Ă, *întrerupți, -te,* adj. Care este temporar oprit, suspendat. F (Adverbial) Cu întreruperi. F Care are continuitatea oprită; rupt, tăiat. *Fir întrerupt.* — V. **întrerupe.**

ÎNTRERUPTÓR, -OÁRE adj., s.n. v. **întrerupător.**

ÎNTRETĂIÁ, *întretái,* vb. I. Refl. recipr. (Despre linii, drumuri etc.) A se intersecta, a se încrucișa. [Pr.: *-tă-ia*] — **Între[1]-** + **tăia** (după fr. *entrecouper*).

ÎNTRETĂIÁT, -Ă, *întretăiați, -te,* adj. Care se intersectează, se încrucișează cu altul. F (Despre vorbire, plâns, respirație etc.) Întrerupt, cu întreruperi. [Pr.: *-tă-iat*] — V. **întretăia.**

ÎNTRETĂIÉRE, *întretăieri,* s.f. Acțiunea de *a se întretăia* și rezultatul ei. F (Concr.) Loc unde se întretaie două elemente; intersecție. — V. **întretăia.**

ÎNTREȚÉSE, *întrețés,* vb. III. Tranz. A îmbina într-o țesătură fire de altă culoare sau din alt material decât țesătura de bază. F Refl. recipr. Fig. A se amesteca, a se îmbina (ca într-o țesătură); a se împleti strâns cu... — **Între[1]-** + **țese.**

ÎNTREȚESÚT, -Ă, *întrețesuți, -te,* adj. Care este țesut amestecat, unit într-o țesătură. — V. **întrețese.**

ÎNTREȚÍNE, *întrețín,* vb. III. **1.** Tranz. A păstra în stare bună, în condiții de funcționare; a face să dureze, a menține. **2.** Tranz. și refl. A(-și) procura, a(-și) asigura mijloacele necesare traiului; a (se) hrăni. **3.** Refl. recipr. A sta de vorbă cu cineva; a conversa. — **Între[1]-** + **ține** (după fr. *entretenir*).

ÎNTREȚÍNERE, *întrețineri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întreține* și rezultatul ei. Sumă plătită de locatarii unui imobil pentru acoperirea cheltuielilor (comune). — V. **întreține.**

ÎNTREȚÍNUT, -Ă, *întreținuți, -te,* s.m. și f. Persoană căreia o altă persoană (de sex opus, cu care trăiește în concubinaj) îi asigură mijloacele de existență. — V. **întreține.**

ÎNTREVĂZÚT, -Ă, *întrevăzuți, -te,* adj. Care de-abia se vede; întrezărit. F Fig. Văzut în perspectiva timpului; prevăzut, bănuit. — V. **întrevedea.**

ÎNTREVEDEÁ, *întrevăd,* vb. II. Tranz. A întrezări. F Fig. A vedea în perspectiva timpului, a prevedea, a bănui. — **Între[1]-** + **vedea** (după fr. *entrevoir*).

ÎNTREVEDÉRE, *întrevederi,* s.f. Întâlnire între două sau mai multe persoane în scopul de a discuta chestiuni de interes comun. — **Între[1]-** + **vedere** (după fr. *entrevue*).

ÎNTREVORBÍRE, *întrevorbiri,* s.f. (Înv. și reg.) Convorbire. — **Între[1]-** + **vorbire.**

ÎNTREZĂRÍ, *întrezăresc,* vb. IV. Tranz. A zări, a vedea în chip vag, a desluși anevoie (printre alte lucruri sau în treacăt); a întrevedea. — **Între[1]-** + **zări** (după fr. *entrevoir*).

ÎNTREZĂRÍRE s.f. Acțiunea de *a întrezări* și rezultatul ei. — V. **întrezări.**

ÎNTREZĂRÍT, -Ă, *întrezăriți, -te,* adj. Zărit, deslușit anevoie sau în treacăt, fugitiv; întrevăzut. — V. **întrezări.**

ÎNTRISTÁ, *întristez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină trist; a (se) mâhni; a (se) îndurera. — **În** + **trist.**

ÎNTRISTÁRE, *întristări,* s.f. Faptul de *a (se) întrista;* tristețe, mâhnire, amărăciune; îndurerare. — V. **întrista.**

ÎNTRISTÁT, -Ă, *întristați, -te,* adj. Cuprins de tristețe. F Care exprimă tristețe. — V. **întrista.**

ÎNTRISTĂTÓR, -OÁRE, *întristători, -oare,* adj. Care întristează. — **Întrista** + suf. *-ător.*

ÎNTROIENÍ, *întroienesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu troiene; a (se) înzăpezi. [Pr.: *-tro-ie-*] — **În** + **troian.**

ÎNTROIENÍRE, *întroieniri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) întroieni* și rezultatul ei; înzăpezire. [Pr.: *-tro-ie-*] — V. **întroieni.**

ÎNTROIENÍT, -Ă, *întroieniți, -te,* adj. Cufundat, imobilizat în zăpadă, înzăpezit. [Pr.: *-tro-ie-*] — V. **întroieni.**

ÎNTROLOCÁ, *întrolóc,* vb. I. (Reg.) **1.** Refl. A se strânge la un loc, a se întruni, a se reuni. **2.** Tranz. și refl. A (se) forma, a (se) închega, a (se) înjgheba. **3.** Tranz. A uni; a împerechea. [Var.: **întrulocá, întorlocá** vb. I] — Din **într-un loc.**

ÎNTROLOCÁRE s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) întroloca* și rezultatul ei. [Var.: **întrulocáre, întorlocáre** s.f.] — V. **întroloca.**

ÎNTROLOCÁT, -Ă, *întrolocați, -te,* adj. (Reg.) Strâns la un loc, întrunit, reunit. [Var.: **întrulocát, -ă, întorlocát, -ă** adj.] — V. **întroloca.**

ÎNTRONÁ, *întronez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) așeza pe tron ca domn, rege, împărat; a (se) încorona, a (se) înscăuna. **2.** Fig. A deveni sau a face să devină stăpân; a (se) statornici. F A (se) instaura, a (se) instala. — **În** + **tron.**

ÎNTRONÁRE, *întronări,* s.f. Acțiunea de *a întrona.* — V. **întrona.**

ÎNTRONÁT, -Ă, *întronați, -te,* adj. **1.** Care a fost uns pe tron. **2.** Fig. Care a fost stabilit, introdus, instaurat. — V. **întrona.**

ÎNTRU prep. (Mai ales urmat de „un", „o" etc.; cu elidarea vocalei finale) În. **I.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) **1.** (Arată starea sau acțiunea în interiorul unui spațiu) *A locui într-un sat.* **2.** (Arată intrarea sau mișcarea în interiorul unui spațiu) *A intra într-o pădure.* **3.** (Arată direcția sau ținta mișcării) *A se da într-o parte.* **II.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) **1.** (Arată momentul, răstimpul, epoca în care se petrece o acțiune) *Într-un timp scurt.* G Loc. adv. (Înv.) *Întru-ntâi* = la început. (Înv.) *Într-acea* = în acel timp. **2.** (Arată timpul cât durează o acțiune) *Va plăti datoria într-un an.* G Expr. *Întru mulți ani!* = la mulți ani! **III.** (Înv.; introduce un complement circumstanțial de scop) *Iese întru întâmpinarea musafirului.* **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) *A alerga într-un suflet.* G Loc. adv. *Într-adins* = intenționat, în mod voit. *Întru câtva* = în oarecare măsură. **V.** (Introduce un complement circumstanțial instrumental) *Este îmbrăcat într-o scurtă de piele.* **VI.** (Introduce un complement circumstanțial de relație) *A fi de acord întru totul cu cineva.* **VII.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri) *Râul s-a prefăcut într-un pod de gheață.* — Lat. **intro.**

ÎNTRUCÁT conj. Deoarece; pentru că, fiindcă. F (Adverbial) De vreme ce. — **Întru** + **cât.**

ÎNTRUCHIPÁ, *întruchipez,* vb. I. Tranz. **1.** A înfățișa în forme concrete, a reprezenta. F Refl. A-și găsi o expresie concretă în cineva sau în ceva, a

lua formă concretă, a se realiza. **2.** A întocmi; a forma, a alcătui. — **Întru** + **chip** sau **într-un chip.**

ÎNTRUCHIPÁRE, *întruchipări,* s.f. Acțiunea de *a (se) întruchipa* și rezultatul ei. — V. **întruchipa.**

ÎNTRULOCÁ vb. I v. **întroloca.**

ÎNTRULOCÁRE s.f. v. **întrolocare.**

ÎNTRULOCÁT, -Ă adj. v. **întrolocat.**

ÎNTRÚNA adv. Mereu, neîncetat, continuu. *Vorbește întruna.* — **Întru** + **una.**

ÎNTRUNÍ, *întrunesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) uni la un loc, a (se) strânge laolaltă, a (se) aduna, a (se) însuma. **2.** Tranz. A obține (un anumit număr de voturi); a totaliza. — Din **întruna.**

ÎNTRUNÍRE, *întruniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întruni* și rezultatul ei; reuniune, adunare (de oameni). — V. **întruni.**

ÎNTRUPÁ, *întrupez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A lua sau a da formă concretă (de trup omenesc), a (se) concretiza; a (se) încarna. **2.** Tranz. (Înv.) A uni, a încorpora într-un singur tot. — **În** + **trup.**

ÎNTRUPÁRE, *întrupări,* s.f. Acțiunea de *a (se) întrupa* și rezultatul ei; concretizare, personificare; (concr.) trup, ființă. F Doctrină creștină esențială, potrivit căreia Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat în Isus Hristos, devenind astfel și Dumnezeu și Om, cele două naturi, divină și umană, îngemănate într-o unitate personală. — V. **întrupa.**

ÎNTRUPÁT, -Ă, *întrupați, -te,* adj. Care a căpătat trup, care a luat ființă. — V. **întrupa.**

ÎNTUNECÁ, *întúnec,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face întunecos, obscur; a (se) lipsi de lumină. F Refl. impers. A se însera, a se înnopta, a se înnegura. **2.** Refl. (Despre corpuri cerești; la pers. 3) A-și pierde strălucirea, a suferi o eclipsă. F Tranz. Fig. A eclipsa, a umbri; a face să nu se mai vadă (bine). F Refl. Fig. A-și micșora sau a-și pierde capacitatea de a gândi. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) posomorî; a (se) întrista. **4.** Refl. A se închide la culoare. — Probabil lat. **in-tunicare** „a acoperi cu o tunică”.

ÎNTUNECÁRE, *întunecări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) întuneca* și rezultatul ei. **2.** (Cin.) Fondu. — V. **întuneca.**

ÎNTUNECÁT, -Ă, *întunecați, -te,* adj. **1.** Întunecos (**1**). **2.** Fig. Posac, trist, sumbru. **3.** (Despre culori, *p. ext.* despre lucruri colorate) Care are o nuanță închisă; închis. — V. **întuneca.**

ÎNTUNECÍME, *întunecimi,* s.f. Întuneric adânc, de nepătruns; beznă, obscuritate. G (Pop.) *Întunecime de soare* = eclipsă de soare. — **Întuneca** + suf. *-ime.*

ÎNTUNECÓS, -OÁSĂ, *întunecoși, -oase,* adj. **1.** Lipsit de lumină, cufundat în întuneric; obscur, întunecat. F (Rar) De culoare închisă. **2.** Fig. Întunecat, posomorât, sumbru, trist. — **Întuneca** + suf. *-os.*

ÎNTUNÉREC s.n. v. **întuneric.**

ÎNTUNÉRIC s.n. **1.** Lipsă de lumină; obscuritate, beznă. **2.** Fig. Incultură, ignoranță. [Var.: (reg.) **întunérec** s.n.] — **În** + **tuneric** (înv. „întunecime” < lat.).

ÎNTURNÁ, *întórn,* vb. I. (Reg.) Refl. și tranz. **1.** A veni sau a face pe cineva să vină înapoi; a (se) înapoia[2], a (se) întoarce. F Tranz. (Despre o stare afectivă sau maladivă) A cuprinde pe cineva din nou. **2.** A (se) îndrepta în altă direcție. **3.** A (se) întoarce de pe o parte pe alta; a (se) învârti, a (se) suci. — **În** + **turna.**

ÎNTURNÁRE s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) înturna* și rezultatul ei; întoarcere, revenire, înturnat. — V. **înturna.**

ÎNTURNÁT s.n. (Reg.) Înturnare. — V. **înturna.**

ÎNȚĂRCÁ, *înțárc,* vb. I. **1.** Tranz. A înceta alăptarea copiilor sau puilor de mamifere, a dezvăța de supt. G Expr. *L-a înțărcat dracul,* se spune despre un om foarte șiret. **2.** Intranz. (Despre mamifere) A pierde laptele, a nu mai avea lapte. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A dezobișnui, a dezvăța, a lipsi pe cineva de ceva. — **În** + **țarc.**

ÎNȚĂRCÁRE s.f. Acțiunea de *a înțărca;* încetarea alăptării; înțărcat[1]. — V. **înțărca.**

ÎNȚĂRCÁT[1] s.n. Faptul de *a înțărca;* înțărcare. — V. **înțărca.**

ÎNȚĂRCÁT[2], -Ă, *înțărcați, -te,* adj. (Despre copii sau pui de mamifere) Care nu mai suge. — V. **înțărca.**

ÎNȚĂRCĂTOÁRE, *înțărcători,* s.f. Loc de pășune, de obicei depărtat de stână, unde se țin mieii după înțărcare. — **Înțărca** + suf. *-ătoare.*

ÎNȚĂRCUÍ, *înțărcuiesc,* vb. IV. Tranz. A înconjura cu un țarc. — **În** + **țarc** + suf. *-ui.*

ÎNȚELEGĂTÓR, -OÁRE, *înțelegători, -oare,* adj. Care are înțelegere pentru situația cuiva; *p. ext.* bun, mărinimos. — **Înțeleg** (prez. ind. al lui *înțelege*) + suf. *-ător.*

ÎNȚELÉGE, *înțeleg,* vb. III. **1.** Tranz. A-și face, a avea o idee clară și exactă despre un lucru, a pătrunde, a cuprinde cu mintea; a pricepe. G Expr. *Așa (mai) înțeleg și eu* = așa da, așa e pe placul meu. *A înțelege pe cineva* = **a)** a pricepe ce spune cineva; **b)** a pricepe (și a aproba) cauzele comportării cuiva. *(Mă) înțelegi?*, se spune cuiva pentru a verifica înțelegerea celor spuse. *(Mă) înțelegi!,* marchează o situație în care există un substrat. (Refl.) *Se înțelege de la sine* = este evident. (Intranz.) *A înțelege de glumă* = a nu se supăra pentru o glumă făcută pe socoteala lui. F A-și da seama de ceva. F A pricepe o limbă străină. F A constata, a vedea, a observa, a băga de seamă. F A gândi, a reflecta, a concepe. **2.** Refl. recipr. A ajunge la învoială, a cădea de acord, a se împăca, a conveni cu cineva. F A convieți în bună învoială, a se înțelege, a se învoi. **3.** Tranz. (În expr.) *A nu înțelege nimic din ceva* = a nu se alege cu nimic din ceva, a nu profita din ceva. [Perf. s. *înțelesei,* part. *înțeles*] — Lat. **intelligere.**

ÎNȚELÉGERE, *înțelegeri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) înțelege* și rezultatul ei. F Pricepere, iscusință, inteligență, rațiune. **2.** Bunăvoință, compasiune față de situația (grea a) cuiva. **3.** Comuniune de idei, de sentimente; acord, învoială, învoire. F Tratat, document încheiat între două sau mai multe state, organisme etc. **4.** Pace, armonie[1]. — V. **înțelege.**

ÎNȚELENÍ, *înțelenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pământ, la pers. 3) A se întări, a se preface în țelină (prin necultivare, prin uscare în timp de secetă etc.) G Tranz. *Soarele a înțelenit pământul.* **2.** Tranz. și refl. A lăsa sau a sta în nemișcare, în inactivitate; a (se) înțepeni, a (se) fixa. F Intranz. Fig. A rămâne nemișcat, împietrit; a încremeni. — **În** + **țelină.**

ÎNȚELENÍRE, *înțeleniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înțeleni* și rezultatul ei. — V. **înțeleni.**

ÎNȚELENÍT, -Ă, *înțeleniți, -te,* adj. **1.** (Despre pământ) Întărit, uscat din cauza secetei sau a necultivării. **2.** Fig. Încremenit, împietrit, nemișcat. — V. **înțeleni.**

ÎNȚELEPCIÚNE s.f. Capacitate superioară de înțelegere și de judecare a lucrurilor. F Cumpătare, prudență, moderație determinată de experiență; spirit de prevedere. — Lat. **intellectio, -onis.**

ÎNȚELÉPT, -EÁPTĂ, *înțelepți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este înzestrat cu înțelepciune, care are mintea clară; cuminte, deștept. F (Substantivat) Gânditor (antic), învățat, savant. F (Despre înfățișarea, acțiunile sau manifestările cuiva) Care exprimă înțelepciune; izvorât din înțelepciune. **2.** Prevăzător, chibzuit, stăpânit. — Lat. **intellectus.**

ÎNȚELEPȚÉȘTE adv. (Rar) În mod înțelept; cu judecată, cu chibzuială. — **Înțelept** + suf. *-ește.*

ÎNȚELÉS[1], *înțelesuri,* s.n. Semnificație (a unui lucru, a unei vorbe, a unui gest etc.); sens, tâlc, noimă. G Loc. adj. și adv. *Pe înțeles* sau *pe înțelesul tuturor* = putând fi priceput de oricine, lămurit. *Cu înțeles* = cu o semnificație adâncă, sugerând o anumită concluzie. — V. **înțelege.**

ÎNȚELÉS[2], -EASĂ, *înțeleși, -se,* adj. **1.** Care a fost pătruns, cuprins cu mintea. G Loc. adj. și adv. *De la sine înțeles* = fără îndoială, sigur. **2.** Care a stabilit o înțelegere cu cineva; învoit. — V. **înțelege.**

ÎNȚEPÁ, *înțép,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) împunge ușor cu un ac, cu un ghimpe, cu o țeapă, cu orice obiect cu vârf ascuțit. F Intranz. Fig. A produce o senzație dureroasă ca de înțepătură. F Intranz. (Despre băuturi) A pișca la limbă. **2.** Tranz. Fig. A face aluzii răutăcioase la adresa cuiva; a ironiza. **3.** Tranz. (Înv.) A trage în țeapă. — **În** + **țeapă.**

ÎNȚEPÁRE, *înțepări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înțepa;* împungere, înțepătură. — V. **înțepa.**

ÎNȚEPÁT, -Ă, *înțepați, -te,* adj. **1.** În care a intrat un vârf ascuțit. F Fig. Neplăcut surprins, jignit. **2.** (În expr.) *Înțepat la vorbă* = care înțeapă cu vorba; ironic, sarcastic. **3.** Fig. Îngâmfat, mândru, fudul, înfumurat. F Îmbufnat, țâfnos, **4.** (Înv.) Tras în țeapă. — V. **înțepa.**

ÎNȚEPĂTÓR, -OÁRE, *înțepători, -oare,* adj. **1.** Care înțeapă (**1**); care produce o senzație dureroasă ca de înțepătură. F (Despre băuturi, mâncăruri, mirosuri etc.) Care dă senzația de înțepătură, care pișcă. **2.** Fig. Sarcastic, ironic. — **Înțepa** + suf. *-ător.*

ÎNȚEPĂTÚRĂ, *înțepături,* s.f. **1.** Înțepare; efectul produs de o înțepare; locul unde s-a produs aceasta; furnicătură, împunsătură. **2.** Fig. Aluzie răutăcioasă, vorbă ironică; împunsătură. — **Înțepa** + suf. *-ătură.*

ÎNȚEPENEÁLĂ s.f. Stare a unui lucru sau a unei ființe țepene; înțepenire. — **Înțepeni** + suf. *-eală.*

ÎNȚEPENÍ, *înțepenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A deveni țepăn, a nu-și mai putea mișca membrele, a rămâne imobil, rigid, inert; a încremeni, a înlemni. **2.** Tranz. și refl. A (se) prinde bine în ceva; a (se) fixa. F Refl. Fig. A rămâne neclintit într-o hotărâre; a se încăpățâna. **3.** Tranz. A face ca un obiect să nu mai aibă joc în locașul lui, a-l fixa, a-i asigura stabilitatea; a întări. — **În** + **țepăn.**

ÎNȚEPENÍRE s.f. Faptul de *a (se) înțepeni.* — V. **înțepeni.**

ÎNȚEPENÍT, -Ă, *înțepeniți, -te,* adj. **1.** Care este sau a devenit țepăn; încremenit; inert. **2.** Fixat, întărit. — V. **înțepeni.**

ÎNȚEPÓS, -OÁSĂ, *înțepoși, -oase,* adj. (Rar) Înțepător. — **Înțepa** + suf. *-os.*

ÎNȚESÁ, *înțés,* vb. I. Tranz. A vârî, a băga o cantitate mare într-un spațiu redus; a îndesa, a ticsi. F Refl. Fig. (Rar) A se înteți. — Cf. sl. čestŭ „gros, des”.

ÎNȚESÁRE, *înțesări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înțesa.* — V. **înțesa.**

ÎNŢESÁT, -Ă, *înţesaţi, -te,* adj. Înghesuit, îndesat; plin, ticsit. — V. **înţesa.**

ÎNŢINÁ, *înţinez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A sprijini slab (ca să poată cădea, uşor). — Lat. ***in-tenuare.**

ÎNŢINÁT, -Ă, *înţinaţi, -te,* adj. (Reg.) Care este prins sau sprijinit prea uşor, care abia se ţine, gata să cadă, să se dărâme. — V. **înţina.**

ÎNŢOLÍ, *înţolesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) îmbrăca în haine noi; a (se) îmbrăca bine, elegant; *fig.* a parveni. — **În** + **ţol.**

ÎNŢOLÍT, -Ă, *înţoliţi, -te,* adj. (Fam.) Care este bine îmbrăcat, care are haine noi; *fig.* parvenit. — V. **înţoli.**

ÎNŢOPONÁ vb. I v. **înţoţona.**

ÎNŢOPONÁT, -Ă adj. v. **înţoţonat.**

ÎNŢOŢONÁ, *înţoţonez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) împopoţona. [Var.: **înţoponá** vb. I] — Cf. î m p o p o ţ a.

ÎNŢOŢONÁT, -Ă, *înţoţonaţi, -te,* adj. (Rar) Împopoţonat. [Var.: **înţoponát, -ă** adj.] — V. **înţoţona.**

ÎNUÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNVĂLĂTUCÍ, *învălătucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face ghem[1], vălătuc; a (se) înfăşura, a (se) încolăci. **2.** Tranz. A construi un perete din vălătuci. — **În** + **vălătuc.**

ÎNVĂLĂTUCÍRE, *învălătuciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învălătuci* şi rezultatul ei; vălătuceală. — V. **învălătuci.**

ÎNVĂLĂTUCÍT, -Ă, *învălătuciţi, -te,* adj. Înfăşurat, încolăcit; (despre fire) făcute ghem; (despre pânză, covoare etc.) strâns sul sau val[1]. — V. **învălătuci.**

ÎNVĂLMĂŞÁG, *învălmăşaguri,* s.n. Învălmăşeală (**2**). — **În** + **vălmăşag.**

ÎNVĂLMĂŞÁT, -Ă adj. v. **învălmăşit.**

ÎNVĂLMĂŞEÁLĂ, *învălmăşeli,* s.f. **1.** Îngrămădire dezordonată de lucruri sau de fiinţe; forfoteală a unei mulţimi; neorânduială; *p. ext.* zgomot mare, zarvă. F Fig. Confuzie, zăpăceală. **2.** Luptă, încăierare, învălmăşag. — **Învălmăşi** + suf. *-eală.*

ÎNVĂLMĂŞÍ, *învălmăşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) amesteca de-a valma; a pune, a arunca sau a se afla pus, aruncat la întâmplare, în dezordine. F Refl. Fig. (Rar) A se încurca, a se zăpăci, a se tulbura. — Cf. [de-a] v a l m a şi v ă l m ă ş a g.

ÎNVĂLMĂŞÍRE, *învălmăşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învălmăşi* şi rezultatul ei; învălmăşeală. — V. **învălmăşi.**

ÎNVĂLMĂŞÍT, -Ă, *învălmăşiţi, -te,* adj. **1.** Aruncat de-a valma, în dezordine, îngrămădit, îmbulzit. **2.** Fig. Zăpăcit, încurcat, tulburat; dezorientat, confuz. [Var.: **învălmăşát, -ă** adj.] — V. **învălmăşi.**

ÎNVĂLUÍ, *învălui,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu un văl, cu o învelitoare; a (se) înveli, a (se) înfăşura. F Tranz. Fig. A cuprinde ceva cu privirea. F Tranz. Fig. A năpădi. F (Despre foc) A arde sau a face să ardă mocnit; a (se) micşora. **2.** Tranz. A înconjura, a încercui o unitate inamică. [Prez. ind. şi: *învăluiesc*] — **În** + **val** + suf. *-ui* (influenţat semantic de *văl*).

ÎNVĂLUIÁLĂ, *învăluieli,* s.f. (Înv.) **1.** Învălmăşeală, îmbulzeală. **2.** Fig. (Rar) Necaz, supărare; *p. ext.* asuprire. — **Învălui** + suf. *-eală.*

ÎNVĂLUÍRE, *învăluiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învălui* şi rezultatul ei; învelire, acoperire; *fig.* revărsare. F Încercuire a inamicului. — V. **învălui.**

ÎNVĂLUÍT, -Ă, *învăluiţi, -te,* adj. **1.** Înfăşurat, învelit[2], acoperit; *fig.* (despre voci, sunete etc.) voalat. **2.** Încercuit, înconjurat, împresurat. F Fig. Copleşit (de griji); absorbit (de treburi), foarte ocupat. — V. **învălui.**

ÎNVĂLUITÓR, -OÁRE, *învăluitori, -oare,* adj. **1.** Care înfăşoară, învelește, acoperă; care cuprinde, care înconjoară din toate părţile. **2.** (Mil.) Care încercuieşte, care împresoară inamicul. [Pr.: *-lu-i-*] — **Învălui** + suf. *-tor.*

ÎNVĂLURÁ, *învălurez,* vb. I. Tranz. A mişca în valuri, a ondula; a agita. F Refl. şi intranz. A face valuri. — **În** + **valuri** (pl. lui *val*).

ÎNVĂLURÁRE, *învălurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) învălura* şi rezultatul ei; ondulare, frământare. — V. **învălura.**

ÎNVĂLURÁT, -Ă, *învăluraţi, -te,* adj. **1.** Care se mişcă, se clatină ca valurile, care face valuri; unduios; agitat. **2.** (Despre un teren) Cu ridicături multe; accidentat. [Var.: **învălurít, -ă** adj.] — V. **învălura.**

ÎNVĂLURÍT, -Ă adj. v. **învălurat.**

ÎNVĂPĂIÁ, *învăpăiez,* vb. I. Refl. A se aprinde ca o văpaie; *p. ext.* (despre faţa omului) a se înroşi (din cauza unui aflux de sânge). F Fig. A se înflăcăra, a se entuziasma. [Pr.: *-pă-ia*] — **În** + **văpale.**

ÎNVĂPĂIÁT, -Ă, *învăpăiaţi, -te,* adj. **1.** Care arde cu văpăi, aprins (ca o văpaie); *p. ext.* (despre faţa omului) înroşit ca focul; *fig.* (despre ochi sau privire) scânteietor, arzător. **2.** Fig. Înflăcărat, entuziasmat; pasionat. F Iute, aprig. — V. **învăpăia.**

ÎNVĂPĂIÉRE, *învăpăieri,* s.f. Acţiunea de *a se învăpăia* şi rezultatul ei; aprindere; *fig.* înflăcărare, ardoare, însufleţire. — V. **învăpăia.**

ÎNVĂSCÚT, -Ă, *învăscuţi, -te,* adj. (Înv.) Care este îmbrăcat, acoperit, înfăşurat, învelit. — V. **învește.**

ÎNVĂŢ s.n. **1.** Obicei, obişnuinţă, năravi, deprindere (rea). **2.** Povaţă, sfat, îndemn. — Din **învăţa** (derivat regresiv).

ÎNVĂŢÁ, *învăţ,* vb. I. **1.** Tranz. A transmite cuiva (sistematic) cunoştinţe şi deprinderi dintr-un domeniu oarecare; a iniţia pe cineva într-o meserie, ştiinţă, artă etc. **2.** Tranz. A sfătui, a povăţui pe cineva să facă ceva (arătându-i cum să procedeze). **3.** Tranz. A dobândi cunoştinţe prin studiu, a ajunge prin muncă sistematică să cunoşti o meserie, o artă, o limbă etc.; a studia. F A-şi întipări în minte ceva pentru a putea reproduce; a memora. **4.** Tranz. şi refl. A (se) deprinde, a (se) obişnui, a (se) familiariza. **5.** Tranz. A trage o învăţătură, a căpăta experienţă. G Expr. (Tranz. şi refl.) *A (se) învăţa minte* = a câştiga sau a face să câştige experienţă, a trage sau a face să tragă învăţăminte dintr-o întâmplare neplăcută. — Lat. ***invitiare** (< *vitium* „viciu”).

ÎNVĂŢÁRE, *învăţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) învăţa* şi rezultatul ei; instruire, învăţătură, studiu, învăţat[1]. — V. **învăţa.**

ÎNVĂŢÁT[1] s.n. Învăţare. — V. **învăţa.**

ÎNVĂŢÁT[2], -Ă, *învăţaţi, -te,* adj. Care ştie multă carte; instruit, cult[2], erudit, doct; *p. ext.* priceput. F (Substantivat) Savant. **2.** (Despre texte, cunoştinţe, deprinderi) Care este studiat şi reţinut în memorie. **3.** Deprins, obişnuit cu ceva. **4.** (Despre animale) Care este dresat, domesticit, îmblânzit. — V. **învăţa.**

ÎNVĂŢĂCÉL, *învăţăcei,* s.m. (Fam.) Şcolar, elev, discipol; ucenic. — **Învăţat** + suf. *-el.*

ÎNVĂŢĂMÂNT, (**1**) *învăţăminte,* s.n. **1.** Precept din care se deduce un mod de a acţiona, de a gândi etc.; învăţătură. **2.** Domeniul şi activitatea de instruire şi de educare (prin şcoli); *p. ext.* totalitatea instituţiilor şcolare. G *Învăţământ la distanţă* = formă de învăţământ superior, care nu implică prezenţa la cursuri, fiind destinat în primul rând persoanelor încadrate în muncă. — **Învăţa** + suf. *-ământ* (după fr. *enseignement*).

ÎNVĂŢĂTÓR, -OÁRE, *învăţători, -oare,* s.m. şi f., adj. **I.** S.m. şi f. **1.** Persoană care predă cunoştinţe şi face educaţia civică a copiilor în primele clase de şcoală; institutor. F Persoană care învaţă sau instruieşte pe cineva; maestru, preceptor, dascăl. **2.** Iniţiator, autor sau propagator al unei doctrine; îndrumător, sfătuitor, povăţuitor. **II.** Adj. (Înv.) Care învaţă, care sfătuieşte. — **Învăţa** + suf. *-ător.*

ÎNVĂŢĂTORÍME s.f. Totalitatea învăţătorilor; mulţime de învăţători. — **Învăţător** + suf. *-ime.*

ÎNVĂŢĂTÚRĂ, (**1, 4**) *învăţături,* s.f. **1.** Sistem de îndrumări teoretice şi practice într-un anumit domeniu de activitate; doctrină; principiu teoretic sau practic, precept. **2.** Cunoştinţe, cultură; erudiţie, înţelepciune. **3.** Pregătire, studiu, şcoală; ucenicie. **4.** Precept la care se ajunge prin experienţă practică sau pregătire teoretică; învăţământ, povaţă, sfat. G Expr. *A-i fi cuiva (de* sau *spre) învăţătură* = a-i servi ca experienţă pentru a nu mai greşi. — **Învăţa** + suf. *-ătură.*

ÎNVÂLTORÍ, pers. 3 *învâltoreşte,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ridica în vârtejuri; a se învolbura. — **În** + **vâltoare.**

ÎNVÂLTORÍRE, *învâltoriri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a se învâltori;* învolburare. — V. **învâltori.**

ÎNVÂRSTÁ, *învârstez,*vb. I. Tranz. (Pop.) A face dungi de culori diferite pe o ţesătură sau cusătură; *p. ext.* a îmbina între ele lucruri de diferite culori. [Var.: **învrâstá** vb. I] — Din **învârstat** (derivat regresiv).

ÎNVÂRSTÁRE, *învârstări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a învârsta* şi rezultatul ei. [Var.: **învrâstáre** s.f.] — V. **învârsta.**

ÎNVÂRSTÁT, -Ă, *învârstaţi, -te,* adj. (Pop.) Cu dungi, vărgat; *p. ext.* împestriţat, pestriţ. [Var.: **învrâstát, -ă** adj.] — **În** + **vârstă** („dungă”) + suf. *-at.*

ÎNVÂRTEÁLĂ, *învârteli,* s.f. **1.** Învârtire, întoarcere, răsucire. **2.** (Fam.; mai ales la pl.) Manevră (necinstită) folosită pentru obţinerea unor profituri (individuale). — **Învârti** + suf. *-eală.*

ÎNVÂRTECÚŞ, (**2**) *învârtecuşuri,* s.n. **1.** (În sintagma) *Ineluş-învârtecuş* = numele unui joc de copii în care unul dintre jucători trebuie să ghicească la cine se găseşte un inel care trece din mână în mână. **2.** (Rar) Întortochetură. [Var.: (reg.) **învârticúş** s.n.] — **Învârteci** (înv. „a învârti”) + suf. *-uş.*

ÎNVÂRTEJÍ, *învârtejesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) mişca, a (se) învârti repede în cerc, în vârtejuri; a (se) învolbura. **2.** Refl. A se întoarce (grabnic) din drum. — **În** + **vârtej.**

ÎNVÂRTEJÍRE, *învârtejiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învârteji* şi rezultatul ei; învârtire; învârtitură, rotaţie; *p. ext.* agitaţie. — V. **învârteji.**

ÎNVÂRTEJÍT, -Ă, *învârtejiţi, -te,* adj. Care este luat de vârtej, învârtit în cerc; învolburat. — V. **învârteji.**

ÎNVÂRTÍ, *învârt,* vb. IV. **1.** Tranz. refl. şi intranz. A (se) mişca în cerc, a (se) întoarce de jur împrejur, a determina sau a face o mişcare de rotaţie; a (se) roti, a (se) răsuci. G Expr. (Refl.) *A se învârti casa* (sau *locul, pământul) cu cineva,* se spune când cineva are ameţeli sau când se simte foarte ruşinat. (Tranz.) *A-şi învârti ochii* = a mişca ochii în toate direcţiile pentru a privi (în jur). (Refl. şi tranz.) *A se învârti în horă* sau *a învârti hora* = a dansa, a juca. (Refl.) *A se învârti pe lângă cineva* (sau *în jurul,*

împrejurul cuiva) = a căuta să câștige simpatia, bunăvoința cuiva. (Tranz.) *A învârti* (pe cineva) *pe* (sau *după) deget(e)* = a conduce (pe cineva) după plac. F Tranz. A răsuci pe deget, între degete sau cu degetele. F Tranz. A întoarce în toate felurile, a privi pe toate părțile. **2.** Tranz. A mânui (cu dibăcie) o unealtă, o armă. F Intranz. A amesteca în ceva (cu lingura). **3.** Refl. A umbla de colo până colo fără scop; a se mișca de jur împrejur, a se întoarce (într-un spațiu îngust); a se foi. **4.** Tranz. și refl. Fig. (Fam.) A se îndeletnici cu afaceri (dubioase); a câștiga, a dobândi ceva, a profita (pe căi lăturalnice) de un concurs de împrejurări favorabile. [Prez. ind. și: *învârtesc*] — Cf. sl. vrŭtěti.

ÎNVÂRTICÚȘ s.n. v. **învârtecuș.**

ÎNVÂRTÍRE, *învârtiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învârti;* mișcare circulară; rotire, răsucire, învârtitură, învârtejire, învârtit[1]. — V. **învârti.**

ÎNVÂRTÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) învârti;* învârtire. — V. **învârti.**

ÎNVÂRTÍT[2], -Ă *învârtiți, -te,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Înfășurat, răsucit. **2.** S.m. Fig. (Fam.) Persoană care s-a eschivat (prin favoritism, dare de mită etc.) de la obligațiile militare (în timp de război); persoană care a ajuns la o situație materială sau socială bună, prin mijloace dubioase. **3.** S.f. Numele unui dans popular cu învârtituri; melodie după care se execută acest dans. **4.** S.f. Prăjitură făcută dintr-o foaie subțire de aluat, umplută cu nuci, mere sau brânză. — V. **învârti.**

ÎNVÂRTITÓR, -OÁRE, *învârtitori, -oare,* adj. Care (se) învârtește. — **Învârti** + suf. *-tor.*

ÎNVÂRTITÚRĂ, *învârtituri,* s.f. **1.** Faptul de a (se) învârti; mișcare în cerc, învârtire. F (Pop.) Întorsătură, cotitură. **2.** Fig. manevră, șiretlic. — **Învârti** + suf. *-tură.*

ÎNVÂRTOȘÁ, *învârtoșez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) face vârtos, tare; a (se) întări, a (se) solidifica. F (Pop.) A (se) face puternic, rezistent, voinic; a (se) fortifica. **2.** Refl. Fig. A deveni neîndurător; a se împietri. — **În** + **vârtos.**

ÎNVÂRTOȘÁRE, *învârtoșări,* s.f. Acțiunea de *a (se) învârtoșa* și rezultatul ei; întărire. — V. **învârtoșa.**

ÎNVÂRTOȘÁT, -Ă, *învârtoșați, -te,* adj. **1.** Care este sau a devenit vârtos; întărit, îngroșat. **2.** Tare, rezistent. — V. **învârtoșa.**

ÎNVECHÍ, *învechesc,* vb. IV. Refl. A deveni vechi; a se uza, a se degrada. F A deveni inactual, anacronic; a nu se mai folosi. F (Despre vin) A se îmbunătăți cu trecerea timpului suferind un proces de maturizare, în urma căruia capătă buchet și însușiri gustative deosebite. — **În** + **vechi.**

ÎNVECHÍRE s.f. Acțiunea de *a se învechi.* — V. **învechi.**

ÎNVECHÍT, -Ă, *învechiți, -te,* adj. Care a devenit vechi; degradat, uzat. G Expr. (*A fi) învechit în rele* = (a fi) deprins cu practicarea unor fapte sau obiceiuri rele; (a fi) înrăit. F Ieșit din actualitate, anacronic, depășit, perimat; care nu se mai folosește. F Care are concepții vechi, depășite. — V. **învechi.**

ÎNVECINÁ, *învecinez,* vb. I. Refl. recipr. A fi vecin cu cineva sau cu ceva; a fi alături de cineva sau de ceva, a avea hotar comun. — **În** + **vecin.**

ÎNVECINÁRE s.f. Faptul de *a se învecina;* vecinătate. — V. **învecina.**

ÎNVECINÁT, -Ă, *învecinați, -te,* adj. Care se învecinează cu cineva sau cu ceva; vecin. — V. **învecina.**

ÎNVECINICÍ vb. IV v. **înveșnici.**

ÎNVEDERÁ, *învederez,*vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) face vizibil, clar, evident. F Tranz. (Rar) A prezenta, a face cunoscut. — **În** + **vedere.**

ÎNVEDERÁT, -Ă, *învederați, -te,* adj. (Și adverbial) Care se poate vedea sau înțelege bine; vizibil, evident. — V. **învedera.**

ÎNVELÍ, *învelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu ceva, a (se) înfășura în ceva. F Tranz. A acoperi scoarțele unei cărți sau ale unui caiet cu hârtie, cu material plastic etc.; a îmbrăca. F Tranz. A acoperi o casă cu țigle, cu tablă etc. F Tranz. A acoperi focul (sau jarul etc.) cu pământ sau cu cenușă pentru a-l face să ardă mocnit. **2.** Tranz. A înfășura urzeala pe sulul dinapoi al războiului. — Cf. sl. valiti.

ÎNVELÍRE, *înveliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înveli;* învelit[1]. — V. **înveli.**

ÎNVELÍȘ, *învelișuri,* s.n. **1.** Obiect care servește la învelit; învelitoare. F Scoarță, copertă, de carte. F Învelitoare (de tablă, de țiglă etc.) de pe acoperișul unei case. **2.** Stratul exterior al unui obiect, al unui organism etc. — **Înveli** + suf. *-iș.*

ÎNVELÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) înveli;* învelire. — V. **înveli.**

ÎNVELÍT[2], -Ă *înveliți, -te,* adj. Înfășurat, acoperit. F (Despre cărți, caiete) Care este cu scoarțele îmbrăcate în hârtie, cu învelitoare. F (Despre case) Care este acoperit cu tablă, cu țiglă etc. — V. **înveli.**

ÎNVELITOÁRE, *învelitori,* s.f. Ceea ce servește la învelit; înveliș. F (Pop.) Plapumă, cuvertură. F Copertă; hârtie, material plastic etc. cu care se acoperă o carte. F Țiglă, tablă etc. cu care se acoperă o clădire. F (Pop.) Față de masă. [Pl. și: *învelitoare*] — **Înveli** + suf. *-toare.*

ÎNVENINÁ, *înveninez,* vb. I. **1.** Tranz. A otrăvi (cu venin); a face ca ceva să devină otrăvitor. **2.** Refl. și tranz. Fig. A deveni sau a face să devină neplăcut, greu de suportat; a (se) înrăi, a (se) înrăutăți. F A (se) umple de supărare, de amărăciune, de ciudă, de invidie, de ură; a (se) înrăi. — Lat. **invenenare.**

ÎNVENINÁRE, *înveninări,* s.f. Acțiunea de *a (se) învenina* și rezultatul ei; otrăvire. — V. **învenina.**

ÎNVENINÁT, -Ă, *înveninați, -te,* adj. Care conține venin; purtător de venin, otrăvit[2]. F Fig. Plin de amărăciune, amărât; plin de ură și invidie, veninos. — V. **învenina.**

ÎNVERGÁ, *învérg,* vb. I. Tranz. (Mar.) A fixa pânza pe o vergă. — Din it. **invergare.**

ÎNVERGÁRE, *învergări,* s.f. Acțiunea de *a învergа.* — V. **înverga.**

ÎNVERȘUNÁ, *înverșunez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină necruțător, neînduplecat; a (se) îndârji. — Cf. magh. verseny „luptă".

ÎNVERȘUNÁRE, *înverșunări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înverșuna* și rezultatul ei; îndârjire. — V. **înverșuna.**

ÎNVERȘUNÁT, -Ă, *înverșunați, -te,* adj. Îndârjit, necruțător, neînduplecat; aprig. — V. **înverșuna.**

ÎNVERZÍ, *înverzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A colora în verde; a păta, a murdări cu verde. **2.** Intranz. și refl. A deveni, a se face verde. F Intranz. (Despre arbori; la pers. 3) A înfrunzi; (despre natură sau locuri din natură) a se acoperi cu verdeață. F Fig. (Despre oameni) A deveni foarte palid de frică, de furie sau de mânie. — **În** + **verde.**

ÎNVERZÍRE s.f. Faptul de *a (se) înverzi.* — V. **înverzi.**

ÎNVERZÍT, -Ă, *înverziți, -te,* adj. (Despre copaci, frunze etc.) Care a devenit verde; (despre locuri, câmpuri etc.) acoperit cu verdeață. — V. **înverzi.**

ÎNVERZITÓR, -OÁRE, *înverzitori, -oare,* adj. Care înverzește. — **Înverzi** + suf. *-tor.*

ÎNVESELÍ, *înveselesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să fie vesel, voios, bine dispus. F Tranz. Fig. A face să fie mai puțin mohorât, întunecat, monoton; a însenina, a deschide, a lumina. — **În** + **vesel.**

ÎNVESELÍRE, *înveseliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înveseli* și rezultatul ei; veselie, bună dispoziție. — V. **înveseli.**

ÎNVESELÍT, -Ă, *înveseliți, -te,* adj. Care a devenit vesel, bine dispus. — V. **înveseli.**

ÎNVESELITÓR, -OÁRE, *înveselitori, -oare,* adj. Care înveselește, care produce veselie, bună dispoziție. — **Înveseli** + suf. *-tor.*

ÎNVESMÂNTÁ vb. I v. **înveșmânta.**

ÎNVESMÂNTÁRE s.f. v. **înveșmântare.**

ÎNVESMÂNTÁT, -Ă, adj. v. **înveșmântat.**

ÎNVESTÍ, *învestesc,* vb. IV. Tranz. A acorda cuiva în mod oficial un drept, o autoritate, o demnitate, o atribuție. F (În Evul Mediu) A da cuiva învestitura. — Din fr. **investir,** lat. **investire.**

ÎNVESTÍRE, *învestiri,* s.f. Acțiunea de *a învesti;* împuternicire dată cuiva spre a exercita un drept, o autoritate, o atribuție etc.; confirmare într-o demnitate. — V. **învesti.**

ÎNVESTÍT, -Ă, *învestiți, -te,* adj. Care a primit oficial un drept, o autoritate, o demnitate, o atribuție. — V. **învesti.**

ÎNVESTITÚRĂ, *învestituri,* s.f. Act prin care cineva este învestit cu o demnitate. F (În societatea medievală) Ceremonie solemnă prin care o persoană era învestită cu o demnitate, cu un drept etc. de către seniorul său. — **Învesti** + suf. *-tură* (după fr. *investiture).*

ÎNVESTMÂNTÁ vb. I v. **înveșmânta.**

ÎNVESTMÂNTÁRE s.f. v. **înveșmântare.**

ÎNVESTMÂNTÁT, -Ă adj. v. **înveșmântat.**

ÎNVEȘMÂNTÁ, *înveșmântez,* vb. I. Tranz. A îmbrăca pe cineva, a pune cuiva un veșmânt (cu pompă, în vederea unei solemnități, a unui ritual etc.). G Refl. *S-a înveșmântat în grabă.* [Prez. ind. și: *înveșmánt.* — Var.: **învesmântá, învestmântá** vb. I] — **În** + **veșmânt.**

ÎNVEȘMÂNTÁRE, *înveșmântări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înveșmânta;* îmbrăcare. F (Rar) Îmbrăcăminte. [Var.: **învesmântáre, învestmântáre** s.f.] — V. **înveșmânta.**

ÎNVEȘMÂNTÁT, -Ă, *înveșmântați, -te,* adj. Îmbrăcat[2] (cu solemnitate). [Var.: **învesmântát, -ă, învestmântát, -ă** adj.] — V. **înveșmânta.**

ÎNVEȘNICÍ, *înveșnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A face ca ceva să devină veșnic, să dureze nelimitat; a eterniza, a perpetua. [Var.: **învecinicí** vb. I] — **În** + **veșnic.**

ÎNVÉȘTE, *învesc,* vb. III. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) îmbrăca. [Perf. s. *învăscui,* part. *învăscut.* — Var.: **înveștí** vb. IV] — Lat. **investire.**

ÎNVEȘTÍ vb. IV v. **învește.**

ÎNVETERÁT, -Ă adj. v. **înveterat.**

ÎNVIÁ, *învii,* vb. I. Intranz. și tranz. **1.** A reveni sau a readuce la viață după ce a murit. F Fig. A reveni sau a face să revină în minte, a (se) trezi în amintire. F Intranz. (Despre vegetație) A renaște după sfârșitul iernii, a începe să se dezvolte din nou. **2.** Fig. A da sau a căpăta putere, vlagă, a

(se) umple de viață; a (se) înviora, a (se) anima. [Pr.: *-vi-a.* — Prez. ind. și: *înviez*] — **În** + **viu.**

ÎNVIÉRE s.f. Acțiunea de *a învia.* F Cea mai mare sărbătoare creștină, de Paște, care celebrează învierea din morți a lui Isus Hristos, după răstignirea pe cruce; slujba din noaptea premergătoare acestei sărbători. [Pr.: *-vi-e-*] — V. **învia.**

ÎNVIETÓR, -OÁRE, *învietori, -oare,* adj. (Rar) Care dă viață, energie, care face să renască, care regenerează; înviorător. [Pr.: *-vi-e-*] — **învia** + suf. *-ător.*

ÎNVIFORÁ, pers. 3 *înviforează,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. (Despre vifor) A bate cu putere; a vifori. F Tranz. A sufla pe cineva viforul. **2.** Tranz. Fig. A tulbura, a zbuciuma, a răscoli; a îndârji. [Var.: (reg.) **înviforí** vb. IV] — **În** + **vifor.**

ÎNVIFORÁT, -Ă, *înviforați, -te,* adj. (Pop.) **1.** Bătut, cuprins de vifor; *p. ext.* furtunos, înverșunat ca viforul; năvalnic, vijelios. **2.** Fig. Tulburat, zbuciumat. [Var.: **înviforít, -ă** adj.] — V. **învifora.**

ÎNVIFORÍ vb. IV v. **învifora.**

ÎNVIFORÍT, -Ă adj. v. **înviforat.**

ÎNVIGORÁ, *învigorez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face viguros; a (se) însănătoși. — **În** + **vigoare.**

ÎNVIGORÁRE, *învigorări,* s.f. Faptul de *a (se) învigora.* — V. **învigora.**

ÎNVIGORÁT, -Ă, *învigorați, -te,* adj. Înzdrăvenit, întărit. — V. **învigora.**

ÎNVINEȚÍ, *învinețesc,* vb. IV. Refl. și intranz. A deveni, a se face vânăt (de frig, de mânie etc.) F Tranz. A acoperi cu vânătăi prin lovire. — **În** + **vânăt.**

ÎNVINEȚÍRE, *învinețiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învinețí* și rezultatul ei. — V. **învineți.**

ÎNVINEȚÍT, -Ă, *învinețiți, -te,* adj. Care a devenit vânăt. — V. **învineți.**

ÎNVINGĂTÓR, -OÁRE, *învingători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care a învins; biruitor, câștigător. — **Înving** (prez. ind. al lui *învinge)* + suf. *-ător.*

ÎNVÍNGE, *învíng,* vb. III. Tranz. și intranz. **1.** Tranz. A birui, a înfrânge, un adversar (în război); a triumfa, a doborî. F A câștiga o întrecere sportivă, a ieși învingător într-o competiție. **2.** A stăpâni, a înfrâna, a domina o dorință, o pasiune, o slăbiciune etc. F A înlătura greutăți, obstacole; a doborî, a birui. **3.** Intranz. A reuși să ducă ceva la bun sfârșit; a o scoate la capăt; a răzbi. — **În** + **vince** (înv. „a învinge" < lat.).

ÎNVÍNGERE, *învingeri,* s.f. Acțiunea de *a învinge* și rezultatul ei. — V. **învinge.**

ÎNVINOVĂȚÍ, *învinovățesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) considera sau a (se) declara vinovat; a (se) învinui, a (se) acuza. — **În** + **vinovat.**

ÎNVINOVĂȚÍRE, *învinovățiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învinovăți* și rezultatul ei; învinuire, acuzare. — V. **învinovăți.**

ÎNVÍNS, -Ă, *învinși, -se,* adj. (Adesea substantivat) Biruit, înfrânt; *p. ext.* supus. — V. **învinge.**

ÎNVINUÍ, *învinuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) considera vinovat; a (se) învinovăți; a (se) acuza. F Tranz. Spec. A acuza pe cineva în fața unei instanțe judecătorești; a inculpa. — **În** + **vină** + suf. *-ui.*

ÎNVINUÍRE, *învinuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învinui* și rezultatul ei; învinovățire, acuzare, acuzație, inculpare. F Vină; culpă. — V. **învinui.**

ÎNVINUÍT, -Ă, *învinuiți, -te,* adj. Care este sau a fost învinuit. F (Substantivat) Persoană aflată sub urmărire penală; acuzat, inculpat, pârât. — V. **învinui.**

ÎNVIORÁ, *înviorez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face (mai) vioi; a (se) trezi din amorțeală; a (se) dezmorți, a reveni sau a face să-și revină în simțiri; *p. ext.* a (se) însufleți, a (se) înveseli; a (se) îmbărbăta. [Pr.: *-vi-o-*] — Et. nec.

ÎNVIORÁRE, *înviorări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înviora* și rezultatul ei; dezmorțire, însufleție. [Pr.: *-vi-o-*] — V. **înviora.**

ÎNVIORÁT, -Ă, *înviorați, -te,* adj. Care a devenit vioi; însuflețit, îmbărbătat. [Pr.: *-vi-o-*] — V. **înviora.**

ÎNVIORĂTÓR, -OÁRE, *înviorători, -oare,* adj. Care înviorează, care însuflețește; care îmbărbătează. [Pr.: *-vi-o-*] — **Înviora** + suf. *-ător.*

ÎNVIOȘÁ, *învioșez,* vb. I. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) înviora. [Pr.: *-vi-o-*] — Cf. v i u.

ÎNVIOȘÁRE, *învioșări,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) învioșa;* înviorare. [Pr.: *-vi-o-*] — V. **învioșa.**

ÎNVIOȘÁT, -Ă, *învioșați, -te,* adj. (Reg.) Înviorat. [Pr.: *-vi-o-*] — V. **învioșa.**

ÎNVOÍ, *învoiesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A ajunge la o înțelegere, a cădea de acord, a se învoi cu cineva. F Refl. (Pop.) A se angaja, a se tocmi. **2.** Refl. A se declara de acord cu ceva, a consimți la ceva. **3.** Refl. recipr. (Pop.) A trăi în bună înțelegere cu cineva, a se înțelege, a se împăca. **4.** Tranz. A acorda cuiva ceea ce cere; a permite, a îngădui. F A permite cuiva să lipsească (pentru scurt timp) de la serviciu, de la școală, de la cazarmă etc. — **În** + **voie.**

ÎNVOIÁLĂ, *învoieli,* s.f. **1.** Înțelegere, convenție, aranjament, acord. **2.** Târg, tocmeală; *p. ext.* angajare. G *Învoială agricolă* = tocmeală agricolă. **3.** Permisie, îngăduire. — **Învoi** + suf. *-eală.*

ÎNVOINICÍ, *învoinicesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni vonic, a se înzdrăveni. — **În** + **voinic.**

ÎNVOÍRE, *învoiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învoi* și rezultatul ei. F Permisie acordată cuiva. — V. **învoi.**

ÎNVOÍT, -Ă, *învoiți, -te,* adj. (Rar) Care s-a stabilit în urma unei înțelegeri; convențional. — V. **învoi.**

ÎNVOLBURÁ, *învolburez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (La pers. 3, despre ape, furtuni etc.) A (se) mișca în vârtejuri; a (se) învârteji. **2.** Tranz. Fig. (Rar) A învălui, a cuprinde, a împresura. [Prez. ind. și: *învólbur*] — **În** + **volbură.**

ÎNVOLBURÁRE, *învolburări,* s.f. Acțiunea de *a (se) învolbura;* rotire, mișcare în vârtej. — V. **învolbura.**

ÎNVOLBURÁT, -Ă, *învolburați, -te,* adj. Care se mișcă în vârtej, învârtit, prins în vârtej; *p. ext.* agitat, tulburat. — V. **învolbura.**

ÎNVÓLT, ÎNVOÁLTĂ, *învolți, învoalte,* adj. (Rar) **1.** (Despre flori) Cu petale multe și dese; bătut[2], înfoiat, bogat. F (Despre păr, pene, coamă) Des, îmbelșugat, bogat. **2.** Rotunjit, plin, umflat, înfoiat. [Var.: (înv.) **învóltă** adj.] — Lat. ***invol**(**u**)**tus** (< *involvere).*

ÎNVOLTÁ, *învoltez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. (Rar; despre flori) A se deschide învolt, a înflori bogat. F Refl. (Despre părul capului etc.) A se revărsa bogat, îmbelșugat. **2.** Refl. Fig. (Despre manifestările oamenilor) A crește în intensitate. — Din **învolt.**

ÎNVÓLTĂ adj. v. **învolt.**

ÎNVRĂJBÍ, *învrăjbesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A intra în vrajbă cu cineva, a se dușmăni cu cineva, a se învrăjmăși. F Tranz. A semăna vrajbă, a face să se dușmănească, a învrăjmăși. **2.** Tranz. și refl. A (se) înfuria, a (se) mânia, a (se) întărâta. — **În** + **vrajbă.**

ÎNVRĂJBÍRE, *învrăjbiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învrăjbi* și rezultatul ei; dușmănie, vrajbă. — V. **învrăjbi.**

ÎNVRĂJBÍT, -Ă, *învrăjbiți, -te,* adj. Care este în vrajbă, certat cu cineva; înfuriat, mâniat, întărâtat. — V. **învrăjbi.**

ÎNVRĂJBITÓR, -OÁRE, *învrăjbitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care seamănă vrajbă, dușmănie, care aține ură. — **Învrăjbi** + suf. *-tor.*

ÎNVRĂJMĂȘÍ, *învrăjmășesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Înv.) A (se) învrăjbi. — **În** + **vrăjmaș.**

ÎNVRÂSTÁ vb. I v. **învârsta.**

ÎNVRÂSTÁRE s.f. v. **învârstare.**

ÎNVRÂSTÁT, -Ă adj. v. **învârstat.**

ÎNVREDNICÍ, *învrednicesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se dovedi vrednic să înfăptuiască ceva, să ajungă la ceva; a fi capabil, a reuși. **2.** A avea norocul, cinstea să..., a avea parte de... F Tranz. (Rar) A acorda favoarea, cinstea de a... **3.** A găsi de cuviință; a binevoi, a catadicsi. — **În** + **vrednic.**

ÎNZĂPEZÍ, *înzăpezesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu zăpadă; a deveni sau a face să devină impracticabil din cauza zăpezii; a (se) troieni, a (se) întroieni. F (Despre vehicule; *p. ext.* despre călători) A rămâne imobilizat, blocat, a (se) înfunda în zăpadă. — **În** + **zăpadă.**

ÎNZĂPEZÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înzăpezi* și rezultatul ei; troienire, întroienire. — V. **înzăpezi.**

ÎNZĂPEZÍT, -Ă, *înzăpeziți, -te,* adj. (Despre drumuri sau locuri) Care este acoperit cu zăpadă; care a devenit impracticabil din cauza zăpezii; troienit, întroienit. F (Despre vehicule; *p. ext.* despre călători) Care este imobilizat, înfundat, blocat în zăpadă. — V. **înzăpezi.**

ÎNZĂUÁT, -Ă, *înzăuați, -te,* adj. Îmbrăcat în zale, cu platoșă. [Var.: **înzeuát, -ă** adj.] — De la **za.**

ÎNZĂVORÁRE, *înzăvorâri,* s.f. (Tehn.) Acțiunea de *a înzăvorî.* — V. **înzăvorî.**

ÎNZĂVORÁT, -Ă, *înzăvorâți, -te,* adj. (Tehn.; despre piese) Care este împiedicat să se miște printr-un mecanism de închidere. — V. **înzăvorî.**

ÎNZĂVORÎ, *înzăvoresc,* vb. IV. Tranz. (Tehn.) A împiedica intenționat mișcarea unei piese față de alta cu ajutorul unor mecanisme de închidere. — **În** + **zăvorî.**

ÎNZDRĂVENÍ, *înzdrăvenesc,* vb. IV. Refl. A se însănătoși (după o boală), a deveni (iarăși) puternic, zdravăn; a se întrema, a se întări, a se învoinici. G Tranz. *Tratamentul l-a înzdrăvenit.* — **În** + **zdravăn.**

ÎNZDRĂVENÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înzdrăveni;* însănătoșire, întremare, întărire. — V. **înzdrăveni.**

ÎNZDRĂVENÍT, -Ă, *înzdrăveniți, -te,* adj. Însănătoșit; întremat, întărit. — V. **înzdrăveni.**

ÎNZECÍ, *înzecesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face sau a deveni de zece ori mai mare, mai mult; *p. ext.* a (se) mări mult. — **În** + **zece.**

ÎNZECÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înzeci.* — V. **înzeci.**

ÎNZECÍT, -Ă, *înzeciți, -te,* adj. De zece ori mai mare sau mai mult; *p. ext.* mult mai mult, mult mai mare. — V. **înzeci.**

ÎNZESTRÁ, *înzestrez,* vb. I. Tranz. **1.** A da zestre unei fete (când se mărită). F A acorda cuiva un bun, o sursă de venituri etc. **2.** A prevedea cu cele necesare o întreprindere, o instituție etc.; a dota. **3.** Fig. A dota pe cineva cu calități morale, fizice etc. — **În** + **zestre.**

ÎNZESTRÁRE, *înzestrări,* s.f. Acțiunea de *a înzestra* și rezultatul ei. F Fig. Sumă de calități; capacitate, talent. — V. **înzestra.**

ÎNZESTRÁT, -Ă, *înzestrați, -te,* adj. Prevăzut cu cele necesare. F Fig. Dotat cu calități deosebite, talentat. — V. **înzestra.**

ÎNZEUÁT, -Ă adj. v. **înzăuat.**

ÎNZIDÍ, *înzidesc,* vb. IV. Tranz. A fixa o piesă, un element de construcție într-un masiv de zidărie. — **În** + **zid.**

ÎNZIDÍRE, *înzidiri,* s.f. Acțiunea de *a înzidi.* — V. **înzidi.**

ÎNZIDÍT, -Ă, *înzidiți, -te,* adj. Fixat într-un masiv de zidărie. — V. **înzidi.**

ÎNZILÍ, *înzilesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A face să trăiască mult. **2.** Refl. A-și ține zilele cu greu, a o duce de azi pe mâine. — **În** + **zile** (pl. lui *zi).*

ÎNZORZONÁ, *înzorzonez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) împodobi peste măsură și fără gust, a(-și) pune zorzoane; a (se) împopoțona. — **În** + **zorzoane.**

ÎNZORZONÁRE, *înzorzonări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înzorzona* și rezultatul ei; împopoțonare. — V. **înzorzona.**

ÎNZORZONÁT, -Ă, *înzorzonați, -te,* adj. Împodobit peste măsură și fără gust; împopoțonat. — V. **înzorzona.**

ÎRA interj. (Pop.; rostit cu *î* prelungit) Exclamație care exprimă mirare, uimire, ciudă etc. [Var.: **ắra** interj.] — Onomatopee.

ÎRACÁN s.m. v. **sărăcan.**

J, *j,* s.m. **1.** A treisprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană fricativă prepalatală sonoră). [Pr.: *je, jî.* — Pl. și: (**1,** n.) *j-uri*].

JAB, *jaburi*, s.n. Lovitură repetată la box, plasată în regiunea nasului, prin care se urmărește agasarea și dezorientarea adversarului. [Pr.: *geb*]. — Din engl. **jab.**

JABIRÚ, *jabiruri*, s.n. Pasăre din regiunile tropicale din familia ciconiide, asemănătoare cu barza. — Din fr. **jabiru.**

JABÓU, *jabouri*, s.n. Accesoriu de îmbrăcăminte (astăzi femeiască), care constă dintr-unul sau mai multe volane de dantelă, de mătase etc. fixate la baza gâtului unei bluze, al unei rochii etc. și care se etalează pe piept ca o cravată. — Din fr. **jabot.**

JÁBRĂ s.f. v. **javră.**

JAC[1] s.n. v. **jack**[1].

JAC[2] s.n. v. **jaf.**

JACÁRD, (**1**) *jacarde,* (**2**) *jacarduri*, s.n. **1.** Dispozitiv special, montat la războaiele de țesut, care servește la obținerea unor țesături cu anumite desene complicate. **2.** Țesătură obținută cu ajutorul acestui dispozitiv. — Din fr. **jacquard.**

JACÁȘ, *jacași*, s.m. (Reg.) Om jefuitor, hrăpăreț. [Var.: **jăcáș** s.m.] — **Jac**[2] + suf. *-aș.*

JÁCĂ, *jăci,* s.f. (Reg.) Sac, traistă, săculeț de pânză rară, în care se pune (la scurs) cașul, urda sau brânza de vacă. — Din magh. **zsák.**

JACHÉTĂ, *jachete*, s.f. Haină (tricotată) femeiască încheiată în față, care acoperă partea de sus a corpului și care se poartă peste bluză sau peste rochie. F Haină bărbătească de ceremonii, croită pe talie, lungă până aproape de genunchi. — Din fr. **jaquette.**

JACHETÚȚĂ, *jachetuțe*, s.f. (Rar) Jachețică. — **Jachetă** + suf. *-uță.*

JACHEȚÍCĂ, *jachețele*, s.f. Diminutiv al lui *jachetă*; jachetuță. — **Jachetă** + suf. *-ică.*

JACK[1], *jackuri*, s.n. **1.** Dispozitiv, folosit mai ales în telefonia manuală, care permite, prin introducerea unei fișe, stabilirea unei legături între două linii. **2.** Dispozitiv de interconectare electrică a unor magnetofoane și casetofoane. [Pr.: *gec.* Scris și: **jac**] — Din engl., fr. **jack.**

JACK[2] s.n. v. **geac.**

JACKPOT, *jackpoturi,* s.n. Potul cel mare la jocurile mecanice. F Fig. Profit mare obținut într-un timp scurt. [Pr.: *gécpot*] — Din engl. **jackpot.**

JACQUERÍE s.f. Răscoală țărănească antifeudală care a avut loc în provinciile din nordul și nord-vestul Franței la jumătatea sec. XIV. [Pr.: *jacherie*] — Cuv. fr.

JACÚZZI s.n. Cadă, piscină mică cu hidromasaj. [Pr.: *ğacúzi*] — Din engl. **jacuzzi.**

JAD, *jaduri*, s.n. Piatră semiprețioasă compusă din silicat natural de aluminiu, calciu și magneziu, de culoare albă-verzuie până la verde închis, cu luciu sticlos, folosită la confecționarea unor obiecte de artă. F Obiect de artă făcut din această piatră. — Din fr. **jade.**

JADEÍT, *jadeite*, s.n. Varietate de jad compusă din silicat natural de sodiu și aluminiu compact, verzui sau albicios, folosită în arta decorativă. — Din fr. **jadéite.**

JAF, *jafuri*, s.n. **1.** Furt săvârșit prin violență; jefuire, jecmăneală. G Loc. vb. *A face jaf* = a jefui, a prăda. F (Înv.; concr.) Lucruri jefuite, prădă. **2.** (Fam.) Consum, cheltuială fără măsură, risipă; distrugere. G Expr. *Jaf în ciuperci!* se spune pentru a arăta nepăsare față de o pagubă considerată neînsemnată. [Var.: (înv.) **jac** s.n.] — Din pol. **žak.**

JAGUÁR, *jaguari*, s.m. Animal carnivor feroce din familia felidelor, cu blana galbenă-roșcată și cu pete negre circulare, care trăiește în America Centrală și în America de Sud (*Felis onca*). [Pr.: *-gu-ar*] — Din fr. **jaguar.**

JAINÍSM s.n. Religie și școală filosofică indiană, opusă brahmanismului și sistemului de castă al acestuia, întemeiată în sec. VI î.H. [Pr.: *ja-i-*] — Din fr. **jaïnisme.**

JAINÍST, -Ă, *jainiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al jainismului. [Pr.: *ja-i-*] — Din fr. **jaïniste.**

JAIS s.n. Varietate de antracit, foarte dură, sticloasă, de culoare neagră, folosită la confecționarea unor mărgele. [Pr.: *je*] — Din fr. **jais.**

K

JALÁPĂ s.f. Rășină extrasă din rădăcina plantei *Exogonium purga*, folosită sub formă de pulbere în farmacie pentru proprietățile ei purgative. — Din fr. **jalap,** sp. **jalapa.**

JÁLBĂ, *jalbe*, s.f. (Pop.) Plângere, reclamație (făcută în scris). G Expr. (Fam.) *A umbla* (sau *a merge, a veni* etc.) *cu jalba în proțap* = a cere insistent (și ostentativ) un drept sau o favoare. [Pl. și: *jălbi.* — Var.: **jálobă** s.f.] — Din sl. **žalьba**. Cf. bg. ж а л б а.

JÁLE[1] s.f. **1.** Tristețe, mâhnire, durere adâncă; jelanie (**2**). G Loc. adj. *De jale* = trist, jalnic, de plâns; plin de dor. G Loc. adv. *Cu jale* = cu amărăciune, dureros, jalnic. **2.** (Înv.) Doliu. [Var.: (reg.) **jéle** s.f.] — Din sl. **žalь.**

JÁLE[2] s.f. Nume dat mai multor plante din familia labiatelor (*Salvia*); *spec.* mic arbust cu tulpina semilemnoasă, aromată, cu frunze opuse, cu flori albastre, violete, galbene sau albe, cultivat ca plantă ornamentală și medicinală, salvie (*Salvia officinalis*). — Din magh. **zsálya.**

JÁLEȘ, *jaleși*, s.m. **1.** Gen de plante erbacee din familia labiatelor, cu frunze mari, opuse, dințate și cu florile viu colorate *(Salvia)*; plantă care face parte din acest gen. **2.** Plantă erbacee meliferă din familia labiatelor, cu frunze ovale și cu flori purpurii dispuse în spice (*Stachys germanica*). — **Jale**[2] +suf. *-eș.*

JÁLET, *jalete*, s.n. (Rar) Vaiet, bocet. — **Jale**[1] + suf. *-et.*

JÁLNIC, -Ă, *jalnici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Foarte trist, dureros. F Care provoacă milă; nenorocit; vrednic de compătimit; lamentabil, deplorabil. — **Jale**[1] + suf. *-nic.*

JÁLOBĂ s.f. v. **jalbă.**

JALÓN, *jaloane*, s.n. **1.** Bară lungă de lemn sau de metal, care servește la marcarea și la semnalizarea punctelor de pe teren în diverse lucrări topografice. **2.** Fig. Element care marchează un punct sau o etapă în desfășurarea unei activități. — Din fr. **jalon.**

JALONÁ, *jalonez*, vb. I. Tranz. **1.** A marca pe teren punctele unui traseu, ale unei alinieri etc. prin jaloane (**1**). **2.** Fig. A indica punctele principale ale unei probleme sau etapele în desfășurarea unei activități, a da o direcție, a trasa în linii mari un plan. — Din fr. **jalonner.**

JALONÁRE, *jalonări,* s.f. Acțiunea de *a jalona* și rezultatul ei; trasare. — V. **jalona.**

JALONÉR, *jaloneri*, s.m. Persoană care face jalonări. — Din fr. **jalonneur.**

JALUZEÁ, *jaluzele*, s.f. (De obicei la pl.) Un fel de stor alcătuit din lamele subțiri de lemn, de aluminiu, de material plastic etc., așezate paralel și orizontal pe două chingi sau lănțișoare în așa fel încât, atunci când sunt trase în jos, să împiedice pătrunderea luminii în încăperi; persiană. — După fr. **jalousie.**

JALUZÍE s.f. (Înv.) Gelozie. — Din fr. **jalousie.**

JAMAICÁN, -Ă, *jamaicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din statul Jamaica. **2.** Adj. Care aparține statului Jamaica sau jamaicanilor (**1**), referitor la Jamaica ori la jamaicani. — Din fr. **Jamaïquain.**

JAMÁICĂ, (**2**) *jamaice,* s.f. **1.** Varietate de rom. **2.** Porție de jamaică (**1**).— Din fr. [rhum de la] **Jamaïque.**

JÁMBĂ, *jambe*, s.f. Fiecare dintre cele două picioare ale trenului de aterizare de care sunt prinse roțile avionului. — Din fr. **jambe.**

JAMBÉTĂ, *jambete*, s.f. Mișcare a calului care constă în ridicarea la orizontală a unui picior îndărăt, calul stând pe loc. — Din fr. **jambette.**

JAMBIÉRĂ, *jambiere*, s.f. Învelitoare de piele, de lână sau de postav, care acoperă și protejează piciorul de la gleznă până aproape de genunchi. [Pr.: *-bi-e-*] — Din fr. **jambière.**

JAMBÓN, *jamboane*, s.n. Produs alimentar obținut din pulpă de porc preparată prin sărare și afumare sau fierbere cu mijloace tehnice speciale; șuncă. — Din fr. **jambon.**

JANDÁR s.m. v. **jandarm.**

JANDÁRM, *jandarmi*, s.m. Militar din corpul jandarmeriei. [Var.: (pop.) **jandár** s.m.] — Din fr. **gendarme.**

JANDARMERÍE, *jandarmerii*, s.f. Poliție militară care are sarcina de a păzi și de a menține ordinea. — Din fr. **gendarmerie.**

JANGHINÓS, -OÁSĂ, *janghinoși, -oase*, adj. (Pop.) Murdar, neîngrijit; jerpelit. — **Janghină** (înv. „boală de cai", et. nec.) + suf. *-os.*

JANÍLIE s.f. Fir gros de catifea, cu care se împodobesc hainele sau din care se confecționează unele obiecte. [Var.: **jenílie** s.f.] — După fr. **chenille.**

JANSENÍSM s.n. Mișcare reformatoare în Biserica catolică apărută în Olanda și Franța la mijlocul sec. XVII, care susținea predestinarea și propovăduia o morală austeră. — Din fr. **jansénisme.**

JANSENÍST, -Ă, *janseniști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține jansenismului, privitor la jansenism. **2.** S.m. și f. Adept al jansenismului. — Din fr. **janséniste.**

JÁNTĂ, *jante*, s.f. Partea exterioară periferică a unei roți de autovehicul, de bicicletă etc., construită astfel încât să permită montarea pe roată a unui pneu. G Expr. *A rămâne* (sau *a fi*) *pe jantă* = **a)** avea cauciucul dezumflat; **b)** (fam.) a rămâne fără bani, a fi lefter. [Var.: **geántă** s.f.] — Din fr. **jante.**

JANȚ s.n. **1.** Zer untos care se scurge la fabricarea cașcavalului, în urma opăririi cașului cu apă clocotită, constituind materia primă pentru obținerea untului de cașcaval. **2.** Partea lichidă rămasă după coagularea laptelui. **3.** Zară fiartă rămasă de la prepararea urdei. — Et. nec.

JAP interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu repeziciune; țnap. — Onomatopee.

JAPANOLÓG, -Ă v. **japonolog.**

JAPANOLOGÍE s.f. v. **japonologie.**

JÁPĂ, *jape*, s.f. (Reg.) Nuia subțire și elastică. F Bătaie dată cu o astfel de nuia. — Din **jap.**

JÁPCA s.f. (În expr.) *A lua cu japca* = a lua cu forța și pe nedrept. — Din bg. **žabka** „laț, cursă".

JAPÓN s.n. (Rar) Porțelan sau mătase fină din Japonia. — Din fr. **japon.**

JAPONÉZ, -Ă, *japonezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Japoniei sau este originară de acolo; nipon. **2.** Adj. Care aparține Japoniei sau japonezilor (**1**), privitor la Japonia ori la japonezi; nipon. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de japonezi (**1**). — Din fr. **japonais.**

JAPONOLÓG, -Ă, *japonologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în japonologie [Var.: **japanológ, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **japonolog.**

JAPONOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul culturii și civilizației japoneze. [Var.: **japanologíe** s.f.] — Din fr. **japonologie.**

JÁPȘĂ, *japșe*, s.f. Depresiune de mică adâncime din bălțile sau din Delta Dunării, cu contur circular sau alungit, acoperită de apă numai în timpul revărsărilor, în care se dezvoltă o bogată vegetație de apă. F (Pop.) Baltă mică. [Pl. și: *jăpși*] — Et. nec.

JAR[1] s.n. Grămadă de cărbuni în stare de incandescență care ard fără flacără; jăratic, jărăgai (**1**), jeg (**2**), jariște. F *P. ext.* Arșiță, dogoare. F Fig. Fierbințeală, febră; suferință arzătoare. — Din sl. **žarъ.**

JAR[2] s.n. Părul scurt de pe partea din față a capului și de pe extremitățile membrelor la ovine. — Din fr. **jarre.**

JARCALÉTE, *jarcaleți*, s.m. (Reg.) Vlăjgan; haimana. — Cf. j a r c ă.

JÁRCĂ, *jărci*, s.f. (Reg.) Piele de oaie (în stare proastă); *p. ext.* oaie bătrână și slabă. — Et. nec.

JÁRCHILĂ, *jarchile*, s.f. (Reg.) Haină uzată; cojoc de piele proastă. — **Jarcă** + suf. *-ilă.*

JÁRCHINĂ, *jarchine*, s.f. (Reg.) **1.** Ciomag. **2.** Bucată (de ceva). — Et. nec. Cf. j a r c ă.

JÁRDĂ, *jarde*, s.f. Os mort care se dezvoltă pe fața din afară a jaretului. — Din fr. **jarde.**

JARDINIÉRĂ, *jardiniere*, s.f. Etajeră de lemn, suport de metal etc. pe care se țin ghivece cu plante ornamentale; cutie în care se pune pământ pentru flori, așezată sub ferestre sau pe balcoane. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **jardinière.**

JARÉT, *jarete,* s.n. Articulație a membrului posterior la animalele patrupede, situată între gambă și fluier. — Din fr. **jarret.**

JARGÓN, *jargoane*, s.n. **1.** Limbaj specific anumitor categorii sociale, care reflectă dorința celor ce-l vorbesc de a se distinge de masa mare a vorbitorilor și care se caracterizează prin abundența cuvintelor și expresiilor pretențioase, de obicei împrumutate din alte limbi. **2.** (Înv., azi impr.) Dialect, grai. — Din fr. **jargon.**

JÁRIȘTE, *jariști,* s.f. **1.** (Înv.) Jar[1]; foc; *p. ext.* vatră. **2.** Loc pustiit de foc. F Pădure arsă pe locul căreia se dezvoltă o nouă vegetație lemnoasă. — **Jar[1]** + suf. *-iște.*

JART interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o palmă dată cuiva. — Onomatopee.

JARTEÁ, *jartele*, s.f. (Pop.) Jartieră. [Var.: (reg.) **jartélă** s.f.] — Din fr. **jarretelle.**

JARTÉLĂ s.f. v. **jartea.**

JARTIÉRĂ, *jartiere*, s.f. Accesoriu de îmbrăcăminte, confecționat dintr-o panglică de elastic care menține ciorapul întins pe picior; jartea, calțavetă. F Fiecare dintre bucățile de elastic ale unui portjartier, prevăzute la un capăt cu un dispozitiv special pentru fixat ciorapii. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **jarretière.**

JASMÍN s.m. Iasomie (*Jasminum officinale*). — Din fr. **jasmin.**

JASP s.n. Rocă silicioasă compactă, variat colorată, alcătuită din calcedonie și compuși ai fierului, folosită ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **jaspe.**

JAVANÉZ, -Ă, *javanezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Java. **2.** Adj. Care aparține Javei sau javanezilor (**1**), privitor la Java ori la javanezi. [Pr.: *iavanéz*] — Din fr. **Javanais.**

JAVÁRT s.n. Tumoare care constă în mortificarea unei părți din cartilajul copitei la cai și la boi. — Din fr. **javart.**

JAVÉL s.n. (În sintagma) *Apă de Javel* = soluție apoasă de hipoclorit de sodiu, folosită ca dezinfectant. — Din fr. [eau de] **Javel.**

JAVELÍNĂ, *javeline*, s.f. (Înv.) Suliță lungă și subțire. — Din fr. **javeline.**

JAVELIZÁ, *javelizez*, vb. I. Tranz. A supune (apa) procesului de javelizare. — Cf. fr. j a v e l e r.

JAVELIZÁRE s.f. Procedeu de sterilizare a apei prin tratare cu apă de Javel, pentru a o face potabilă. — După fr. **javellisation.**

JAVELIZÁTĂ adj. (Despre apă) Care a fost sterilizată cu apă de Javel pentru a deveni potabilă. — V. **javeliza.**

JÁVRĂ, *javre*, s.f. **1.** Câine slab și prăpădit; jigodie, potaie, cotarlă; *p. gener.* (depr.) câine. **2.** Epitet pentru un om lipsit de caracter. [Var.: (reg.) **jábră** s.f.] — Din **Javarra** (numele unei rase de câini fără păr).

JAZZ s.n. **1.** Muzică profană din America de Nord, practicată în principal de afro-americani și impusă la sfârșitul sec. XIX în SUA, extinsă ulterior în întreaga lume. **2.** Orchestră formată de obicei din instrumente de suflat și de percuție care execută această muzică; jazzband. [Scris și: *jaz.* — Pr.: *gez, găz*] — Din engl., fr. **jazz.**

JÁZZBAND, *jazzbanduri*, s.n. Jazz (**2**). [Scris și: *jazz-band, jazband.* — Pr.: *gézbend, găzband*] — Din engl., fr. **jazz-band.**

JAZZÍSTIC, -Ă, *jazzistici, -ce*, adj. Care ține de jazz, privitor la jazz. [Scris și: *jazistic*] — **Jazz** + suf. *-istic.*

JAZZ-ROCK s.n. (Muz.) Stil aflat la confluența dintre jazz și rock. [Pr.: *gézroc, găzroc*] — Din engl. **jazz-rock.**

JĂCÁȘ s.m. v. **jacaș.**

JĂCHILĂ s.f. (Reg.) Povară purtată de un animal sau de un om; bagaj. — Din germ. **Säckel.**

JĂCMĂNEÁLĂ s.f. v. **jecmăneală.**

JĂCMĂNÍ vb. IV v. **jecmăni.**

JĂLBÁR, *jălbari,* s.m. (Înv.) Persoană care se ocupa cu scrisul jalbelor. [Var.: **jelbár** s.m.] — **Jalbă** + suf. *-ar.*

JĂPCÁN, *jăpcani*, s.m. (Pop.) Om hrăpăreț, care fefuiește (**2**). — **Japcă** + suf. *-an.*

JĂRÁTEC s.n. v. **jăratic.**

JĂRÁTIC s.n. Jar[1] G Loc. adj. *De jăratic* = care pare că arde; arzător. G Expr. *A sta* (sau *a ședea*) *ca pe jăratic* = a fi extrem de nerăbdător și de neliniștit sau a fi foarte grăbit. [Var.: **jărátec, jerátic, jerátec** s.n.] — Din sl. **žaratŭkŭ.**

JĂRĂGÁI, *jărăgaiuri,* s.n. (Pop.) **1.** Jar[1] **2.** Senzație de arsură pe gât și pe esofag; jeg (**3**). [Var.: (reg.) **jeregái** s.n.] — Et. nec.

JĂRDIE s.f. v. **jordie.**

JĂRÍ, *jăresc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A răscoli jarul[1] pentru a aprinde mai bine cărbunii; a jerui. — Din **jar[1].**

JĂRPÁN, *jărpani*, s.m. (Reg.) **1.** Cal slab; mârțoagă. **2.** Fig. Termen de batjocură pentru oameni. — Formație onomatopeică.

JĂRUÍ, *jăruiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A răscoli jarul[1] pentru a aprinde mai bine cărbunii; a jări. [Var.: **a jeruí** vb IV] — **Jar[1]** + suf. *-ui.*

JDER, *jderi*, s.m. Mic animal carnivor din familia mustelidelor, asemănător cu dihorul, cu blana prețioasă, de culoare brună închis (*Martes martes*). F Blana acestui animal. — Cf. sb. z d e r o „mare mâncăcios".

JEANS s.m. pl. Blue-jeans. [Pr.: *gins.* — Var.: **jeanși**] — Din **blue-jeans**.

JEANȘI, s.m. pl. v. **jeans.**

JEB, *jeburi*, s.n. (Reg.) Buzunar. — Din magh. **zseb.**

JECMĂNEÁLĂ, *jecmăneli*, s.f. Acțiunea de *a jecmăni* și rezultatul ei; jaf, jefuire. [Var.: (înv. și reg.) **jăcmăneálă** s.f.] — **Jecmăni** + suf. *-eală.*

JECMĂNÍ, *jecmănesc*, vb. IV. Tranz. A jefui (**2**). [Var.: **jăcmăní** vb. IV] — Din **jăcman** (înv. și reg. „jaf mare" < magh.).

JECUÍ vb. IV v. **jefui.**

JECUÍRE s.f. v. **jefuire.**

JEEP, *jeepuri*, s.n. Tip de mașină mică (de campanie). [Pr.: *gip*] — Din fr. **jeep.**

JEFUÍ, *jefuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A fura bani sau obiecte în cantități mari (făcând uz de violență); a săvârși un jaf (**1**), a prăda. **2.** A stoarce pe cineva de bani sau de alte bunuri materiale prin forță sau prin înșelăciune; a jecmăni. [Var.: (înv.) **jecuí** vb. IV] — **Jaf** + suf. *-ui.*

JEFUÍRE, *jefuiri*, s.f. Acțiunea de *a jefui* și rezultatul ei; jaf, pradă, jecmăneală. [Var.: (înv.) **jecuíre** s.f.] — V. **jefui.**

JEFUÍT s.n. Faptul de a jefui. — V. **jefui.**

JEFUITÓR, -OÁRE, *jefuitori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care săvârșește un jaf (**1**), (persoană) care jefuiește. [Pr.: *-fu-i-*] — **Jefui** + suf. *-tor.*

JEG, *jeguri*, s.n. **1.** Strat de murdărie pe pielea omului sau a animalelor; jip[1], lip[1]. **2.** (Reg.) Jar[1]. **3.** (Reg.) Senzație de arsură pe gât și pe esofag; jărăgai (**2**). — Din bg. **žeg.**

JEGÓS, -OÁSĂ, *jegoși, -oase*, adj. Plin de jeg (**1**); murdar. — **Jeg** + suf. *-os.*

JEJÚN, *jejunuri*, s.n. Parte a intestinului subțire cuprinsă între duoden și ileon. — Din fr. **jéjunum,** lat. **jejunum.**

JEJUNÁL, -Ă, *jejunali, -e*, adj. (Anat.) Al jejunului. — Din fr. **jéjunal.**

JEJUNÍTĂ, *jejunite,* s.f. Inflamație a jejunului, manifestată prin dureri abdominale, tulburări digestive etc. — **Jejun** + suf *-ită.*

JEJUNOSTOMÍE, *jejunostomii*, s.f. (Med.) Deschidere operatorie a unei anse jejunale la piele. — Din fr. **jéjunostomie.**

JELÁNIE, *jelanii*, s.f. **1.** Plângere, tânguire, jeluire. F Cântec trist. **2.** Jale[1] (**1**), durere adâncă. **3.** Doliu, durere mare. — Din sl. **želanije.**

JELBÁR s.m. v. **jălbar.**

JÉLE s.f. v. **jale[1].**

JELÉR, *jeleri*, s.m. Nume dat în Evul Mediu țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin din Transilvania, care munceau pe moșiile nobililor, dar care nu aveau regimul juridic al iobagilor. — Din magh. **zsellér.**

JELÉU, *jeleuri*, s.n. **1.** Peltea. **2.** Preparat de cofetărie sub formă de gel, obținut din jeleu (**1**) amestecat cu sucuri de fructe și acoperit cu un strat de zahăr tos. — Din fr. **gelée.**

JELÍ, *jelesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se plânge, a se văita; a se tângui, a se căina, a se jelui (**1**). **2.** Tranz. și intranz. A boci un mort. **3.** Tranz. A deplânge, a compătimi; a regreta, a jelui. — Din sl. **žaliti.**

JELÍRE s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *jeli*; plângere, tânguire. — V. **jeli.**

JELÍT[1] s.n. Faptul de *a* (*se*) *jeli*. — V. **jeli.**

JELÍT[2], -Ă, *jeliți, -te*, adj. Deplâns, compătimit; întristat, trist. — V. **jeli.**

JELITÓR, -OÁRE, *jelitori, -oare,* adj. Care (se) jelește; care inspiră jale; jalnic. — **Jeli** + suf. *-tor.*

JELȚ s.n. v. **jilț.**

JELȚURÉL, *jelțurele*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *jelț*. — **Jelț** + suf. *-urel.*

JELUÍ, *jeluiesc*, vb. IV. **1.** Refl. (adesea fig.) A se jeli (**1**). F Refl. și intranz. A cere dreptate, a adresa o plângere (cuiva); a se plânge (la...). **2.** Tranz. A deplânge, a compătimi, a jeli (**3**). [Prez. ind. și: *jélui*] — Din sl. **žalovati.**

JELUIÁLĂ, *jeluieli,* s.f. Jeluire. [Pr.: *-lu-ia-*] — **Jelui** + suf. *-eală.*

JELUÍRE, *jeluiri,* s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *jelui* și rezultatul ei; plângere, tânguire, jeluială. F (Concr.) Reclamație, jalbă. — V. **jelui.**

JELUÍT, -Ă, *jeluiți, -te*, adj. (Pop.) Cuprins de jale[1], plin de jale[1]; îndurerat, întristat, trist, jelit[2]. — V. **jelui.**

JELUITÓR, -OÁRE, *jeluitori, -oare*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se jeluiește (**1**); tânguitor. F (Substantivat, f.; rar) Bocitoare. **2.** S.m. și f. (Înv.) Persoană care prezintă o jalbă; reclamant, petiționar. [Pr.: *-lu-i-*] — **Jelui** + suf. *-tor.*

JENÁ, *jenez*, vb. I. **1.** Tranz. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau încălțăminte) A strânge, a apăsa, a roade; a supăra. F Fig. A stânjeni, a deranja, a incomoda. **2.** Refl. A avea un sentiment de reținere față de ceva; a se rușina; a se sfii. — Din fr. **gêner.**

JENÁNT, -Ă, *jenanți, -te*, adj. Care provoacă jenă; supărător, neplăcut; penibil. — Din fr. **gênant.**

JENÁT, -Ă, *jenați, -te*, adj. Stânjenit, stingherit; încurcat[2]; penibil, rușinat. F (Rar) Care dovedește jenă. — V. **jena.** Cr. fr. g ê n é.

JÉNĂ, *jene* s.f. **1.** Sentiment de sfială de care este cuprins cineva când se află într-o situație penibilă; stinghereală. F Situație grea, neplăcută; încurcătură, strâmtoare. G *Jenă financiară* = lipsă de bani. **2.** Senzație supărătoare, durere organică ușoară; sâcâială. — Din fr. **gêne.**

JENÍLIE s.f. v. **janilie.**

JEP, *jepi*, s.m. Arbust din familia pinului, cu tulpini ramificate flexibile, adesea culcate la pământ, cu frunze în formă de ace, răspândit în regiunea alpină sub formă de tufișuri; jneapăn (**1**) (*Pinus mugo*). — Et. nec.

JERÁTEC s.n. v. **jăratic.**

JERÁTIC s.n. v. **jăratic.**

JÉRBĂ, *jerbe*, s.f. **1.** Buchet mare de flori, așezate în așa fel încât să aibă fața orientată în aceeași parte. **2.** (Fiz.; în sintagma) *Jerbă nucleară* = fascicul de urme ale particulelor provenite din dezintegrarea unui nucleu atomic în nenumărate fragmente, ca urmare a ciocnirii sale de o particulă cosmică cu energia foarte mare. — Din fr. **gerbe.**

JEREGÁI s.n. v. **jărăgai.**

JERPELÍ, *jerpelesc*, vb. IV. Refl. (Despre îmbrăcăminte, cărți etc.) A se învechi și a se rupe, a se uza; a se zdrențui. F Tranz. A purta rău; a degrada, a strica. — Et. nec.

JERPELÍRE s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *jerpeli* și rezultatul ei. — V. **jerpeli.**

JERPELÍT, -Ă, *jerpeliți, -te*, adj. (Despre îmbrăcăminte, cărți etc.) Învechit și rupt[2], uzat; degradat, zdrențuit, jigărit. F (Despre oameni) Zdrențăros. — V. **jerpeli.**

JERSÉ s.n. v. **jerseu.**

JERSÉU, *jersee*, s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte tricotat sau împletit, din lână, din bumbac etc., de obicei cu mâneci lungi și deschis în față, care acoperă partea de sus a corpului. **2.** Țesătură elastică tricotată, de lână, de bumbac, de mătase etc., din care se fac obiecte de îmbrăcăminte; tricot. [Pl. și: *jerseuri.* — Var.: **jersé** s.n.] — Din fr. **jersey.**

JÉRTFĂ, *jertfe*, s.f. **1.** Ceea ce se aduce ca dar divinității (mai ales vietăți sacrificate pe altar); ofrandă. F Fig. Victimă. G Expr. *A cădea jertfă* = a fi sacrificat; a muri. **2.** Sacrificiu, jertfire. **3.** (Pop.) Prisos, belșug (de bucate, de vin etc.). — Din sl. **žrъtvy.**

JERTFÉLNIC, *jertfelnice*, s.n. (Înv.) Loc destinat aducerii jertfelor; (în Biserica creștină) masa din altar. — Din sl. **žrъtvьnikъ.**

JERTFÍ, *jertfesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A aduce (o) jertfă (**1**). **2.** Tranz și refl. A (se) sacrifica. F Tranz. (Rar) A omorî. — Din **jertfă.**

JERTFÍRE s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *jertfi.* — V. **jertfi.**

JERUÍ vb. IV v. **jărui.**

JET[1], *jeturi*, s.n. Curent de lichid sau de gaz care țâșnește cu presiune printr-un orificiu. — Din fr., engl. **jet.**

JET[2], *jeturi*, s.n. Avion cu reacție [Pr.: *get*] — Din engl. **jet** [plane].

JETÉLĂ, *jetele*, s.f. Dig care se construiește la intrarea într-un port maritim sau la gura unui fluviu care se varsă într-o mare fără maree, pentru a evita înnisiparea sau pentru a ușura transportul aluviunilor. — Cf. fr. j e t é e.

JETÉU, *jeteuri*, s.n. (În tricotaj) Ochi[1] (**II 4**) obținut prin înfășurarea firului o singură dată pe andrea, apucându-l din față spre spate. — Din fr. **jeté.**

JETÓN, *jetoane*, s.n. **1.** Fisă. **2.** Sumă plătită membrilor unui consiliu de administrație al unei întreprinderi pentru fiecare ședință la care iau parte. — Din fr. **jeton.**

JEȚ s.n. v. **jilț.**

JGHEAB, *jgheaburi*, s.n. **1.** Conductă sau canal deschis în partea superioară, făcute în piatră, într-un trunchi de copac etc., permițând (prin înclinarea sa) scurgerea unui lichid sau a unui material pulverulent. F Canal de scurgere pentru apă sau adăpătoare pentru vite. F Streașină. **2.** Crestătură, scobitură, adâncitură. **3.** Făgaș, râpă făcută la munte de șuvoiul ploilor; *p. ext.* vale. **4.** Șănțuleț, canal mic care servește la udatul semănăturilor (în grădinile de zarzavat); rigolă. **5.** Scocul morii. — Din sl. **žlebъ.**

JGHEBULÉȚ, *jghebulețe*, s.n. Diminutiv al lui *jgheab.* — **Jgheab** + suf. *-uleț.*

JIÁN, -Ă, *jieni, -e*, s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Locuitor din regiunea Jiului. **2.** S.f. art. Dans popular românesc cu mișcare vioaie, răspândit în jurul Sibiului și în nordul Olteniei; melodie după care se execută acest dans; jieneasca, jianca. [Pr.: *ji-an*]. — **Jiu** (n. pr.) + suf. *-an.*

JIÁNCĂ, (**1**) *jience*, s.f. **1.** Locuitoare din regiunea Jiului. **2.** (Art.) Jiana, v. *jian* (**2**). [Pr.: *ji-an-*] — **Jian** + suf. *-că.*

JICLÓR, *jicloare*, s.n. Parte a carburatorului, de forma unui dop, cu un orificiu care dozează debitul de combustibil necesar formării amestecului carburant la motoarele cu ardere internă. — Din fr. **gicleur.**

JICNÍ vb. IV v. **jigni.**

JICNICÉR s.m. v. **jitnicer.**

JIDÁN, *jidani*, s.m. **1.** Termen injurios și rasist la adresa unui evreu. **2.** (Înv. și pop.) Evreu. — **Jid** (reg. „evreu" < sl.) + suf. *-an.*

JIDÁNCĂ, *jidănci*, s.f. **1.** Termen injurios și rasist la adresa unei evreice. **2.** (Înv. și pop.) Evreică. — **Jidan** + suf. *-că.*

JIDĂNCÚȚĂ, *jidăncuțe*, s.f. (Pop. și peior.) Diminutiv al lui *jidancă*; evreică tânără. — **Jidancă** + suf. *-uță.*

JIDĂNÉSC, -EÁSCĂ, *jidănești*, adj. (Pop. și peior.) Care se referă la jidani. — **Jidan** + suf. *-esc.*

JÍDOV, *jidovi*, s.m. (Pop.) Termen peiorativ pentru evrei. **2.** (Înv.) Evreu. ♦ Uriaș legendar în mitologia populară română. — Din sl. **židovinъ.**

JIDOVÉSC, -EÁSCĂ, *jidovești*, adj. (Pop. și peior.) Care se referă la jidovi. — **Jidov** + suf. *-esc.*

JIENEÁSCA s.f. art. Jiana v. *jian* (**2**). [Pr.: *ji-e-*] — **Jian** + suf. *-ească.*

JIGÁLĂ, *jigale*, s.f. (Înv. și reg.) Cui întors la vârf și înroșit în foc, cu care se găuresc ciubucele sau se decorează diverse obiecte de lemn. [Var.: **juválă** s.f.] — Din ucr. **žyhalo.**

JIGÁNIE, *jigánii*, s.f. (Pop.) Animal sălbatic; jivină, lighioană; *p. ext.* animal domestic. — Contaminare între **jivină** și **gânganie.**

JIGĂRÁIE, *jigărăi*, s.f. (Pop.) **1.** Boală a animalelor care constă în inflamarea faringelui. **2.** Câine slab, prăpădit; jigodie. [Pr.: *-ra-ie*] — Cf. magh. z s i g o r a „boală de câine" și (**2**) bg. ž e g a r ĭ.

JIGĂREÁLĂ, *jigăreli,* s.f. Slăbiciune fizică, lipsă de vlagă. F Stare de degradare; dărăpănare. — **Jigări** + suf. *-eală.*

JIGĂRÍ, *jigăresc*, vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A-și pierde vlaga; a slăbi; a se sfrija. **2.** A se degrada, a se strica, a se jerpeli, a se învechi. — Din **jigărit** (derivat regresiv).

JIGĂRÍT, -Ă, *jigăriți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Lipsit de vlagă; slabă; sfrijit. **1.** Cu aspect jerpelit, învechit, degradat. — Cf. magh. s z i g á r.

JÍGHER, *jigheruri*, s.n. **1.** (Text.) Mașină pentru vopsit pânza. **2.** (Elt.) Transformator pentru cuplarea circuitelor radioelectrice. [Pl. și: *jighere.* — Scris și: *jigger*] — Din engl. **jigger.**

JIGHIUȚĂ, *jighiuțe*, s.f. (Reg.) Jurubiță de treizeci de fire. [Pr.: *-ghi-u-*] — Cf. j i r e b i e[1].

JÍGLĂ, *jigle*, s.f. (Reg.) Stinghie care se află la jug între gâtul boului și cuiul care intră prin jug și proțap. — Din bg. **žegla.**

JIGNÍ, *jignesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A atinge pe cineva în onoarea sau în demnitatea sa; a ofensa, a insulta. **2.** (Înv.) A aduce un prejudiciu. [Var.: **jicní** vb. IV] — Din sb. **žignuti.**

JIGNICÉR s.m. v. **jitnicer.**

JIGNÍRE, *jigniri*, s.f. Acțiunea de *a jigni* și rezultatul ei; ofensă, insultă; (concr.) vorbă, faptă care jignește. — V. **jigni.**

JIGNÍT, -Ă, *jigniți, -te*, adj. Care a suferit o jignire; ofensat, insultat. — V. **jigni.**

JIGNITÓR, -OÁRE, *jignitori, -oare*, adj. Care jignește; ofensator. — **Jigni** + suf. *-tor.*

JIGÓDIE, *jigodii*, s.f. Boală infecțioasă, de natură virotică, a câinilor tineri, care se manifestă prin tulburări generale, atrofia mușchilor etc. (și se termină cu moartea animalului). F Câine jigărit; potaie, javră, jigăraie. F *P. ext.* Animal, lighioană, jiganie. — Cf. magh. z s i g o r a.

JIGODIÓS, -OÁSĂ, *jigodioși, -oase*, adj. Care este bolnav de jigodie. [Pr.: *-di-os*] — **Jigodie** + suf. -os.

JIGÓU, *jigouri*, s.n. **1.** Denumire dată regiunilor coapsei, gambei și fesei unor animale, împreună cu mușchii din aceste regiuni. **2.** Friptură preparată din pulpă de berbec. — Din fr. **gigot.**

JÍLAV, -Ă, *jilavi, -e*, adj. Umed; reavăn. [Acc. și: *jiláv*] — Din bg. **žilav.**

JILĂVEÁLĂ, *jilăveli*, s.f. Umezeală; reveneală. — **Jilăvi** + suf. *-eală.*

JILĂVÉTE, *jilăveți*, s.m. (Reg.) Ciomag, retevei. — Et. nec.

JILĂVÍ, *jilăvesc*, vb. IV. Tranz și refl. A (se) umezi. — V. **jilav.**

JILĂVÍRE, *jilăviri*, s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *jilăvi.* — V. **jilăvi.**

JILĂVÍT, -Ă, *jilăviți, -te*, adj. Umezit, umed. — V. **jilăvi.**

JILÉTCĂ, *jiletci*, s.f. (Înv.) Vestă. — Din rus. **žiletka.**

JILÍP, *jilipuri*, s.n. Construcție în formă de jgheab, făcută din pământ, din bârne, din beton etc. pe versantele cu pante ale munților și dealurilor, folosită pentru scoaterea, prin alunecare, a bușteni lor tăiați din pădure. — Din magh. **zsilip.**

JILȚ, *jilțuri*, s.n. Scaun înalt cu spetează și brațe. [Var.: (înv. și reg.) **jelț, jeț** s.n.] — Din germ. **Sitz.**

JIMBÁ, *jimbez,* vb. I. (Reg.) **1.** Tranz. şi refl. (Despre oameni) A-şi strâmba gura, a (se) schimonosi, a rânji. **2.** Refl. Fig. (Despre suprafaţa unei ape) A se încreţi; a se tulbura. — Din **jimb** (înv. „strâmb la gură", et. nec.).

JIMBÁT, -Ă, *jimbaţi, -te*, adj. (Reg.; despre gură) Cu buzele îndepărtate una de alta (din cauza unui defect de conformaţie), lăsând să se vadă mereu dinţii; *p. ext.* (despre oameni) cu gura strâmbă. — V. **jimba.**

JIMBĂTÚRĂ, *jimbături*, s.f. (Reg.) **1.** Defect de conformaţie a gurii; schimonosire. **2.** Fig. Încreţituri la suprafaţa unei ape. — **Jimba** + suf. *-ătură*.

JIMBLÁR, *jimblari*, s.m. (Înv.) Brutar. — **Jimblă** + suf. *-ar*.

JÍMBLĂ, *jimble,* s.f. (Înv.) Franzelă. — Din magh. **zsemlye.**

JIMBLĂREÁSĂ, *jimblărese*, s.f. (Înv.) Brutăreasă. — **Jimblar** + suf. *-easă.*

JIMBLĂRÍE, *jimblării*, s.f. (Înv.) Brutărie. — **Jimblar** + suf. *-ie.*

JIND s.n. Dorinţă adâncă, poftă (de ceva greu de obţinut). G Loc. adv. *Cu jind* = cu ardoare, plin de dorinţă. G Loc. vb. *A duce jind(ul)* = a duce dorul de ceva..., a jindui (**1**), a tânji după... — Din **jindui** (derivat regresiv).

JINDUÍ, *jinduiesc*, vb. IV. **1.** Tranz şi intranz. A dori ceva în mod intens; a râvni, a pofti. **2.** Refl. (Înv.) A regreta. — Din sl. **žendati.**

JINDUIÁLĂ, *jinduieli*, s.f. Jinduire. — **Jindui** + suf. *-eală.*

JINDUÍRE, *jinduiri*, s.f. Faptul de *a jindui;* dorinţă intensă, poftă, jinduială. — V. **jindui.**

JINDUÍT, -Ă, *jinduiţi, -te*, adj. Poftit, râvnit; jinduitor. — V. **jindui.**

JINDUITÓR, -OÁRE, *jinduitori, -oare*, adj. Care jinduieşte; râvnitor, poftitor; jinduit. [Pr.: *-du-i-*] — **Jindui** + suf. *-tor.*

JÍNTIŢĂ, s.f. Produs lactat preparat prin încălzirea lentă a zerului provenit de la scurgerea caşului. — Et. nec.

JINTUÍ, *jintuiesc*, vb. IV. Tranz. A frământa caşul pentru a-l stoarce de zer. [Prez. ind. şi: *jíntui*] — Cf. j i n t i ţ ă.

JINTUIÁLĂ, *jintuieli*, s.f. Jintuire. F (Concr.) Zer gras stors din caş; zer rămas de la urdă; jintuit[1] [Pr.: *-tu-ia-*] — **Jintui** + suf. *-eală.*

JINTUÍRE, *jintuiri*, s.f. Acţiunea de *a jintui*; jintuială, jintuit[1]. — V. **jintui.**

JINTUÍT[1] s.n. Jintuire. F (Concr.) Zer gras stors din caş după frământare; jintuială. — V. **jintui.**

JINTUÍT[2]**, -Ă,** *jintuiţi, -te*, adj. (Despre caş) Care este frământat şi stors de zer. — V. **jintui.**

JIP[1] s.n. (Reg.) Jeg (**1**). — Et. nec.

JIP[2]**,** *jipi*, s.m. (Reg.) Copac tânăr, lung şi subţire. — Din magh. **zsup.**

JIPÁN, *jipani*, s.m. (Bot.; reg.) Tufan, stejar. — **Jip**[1] + suf *-an.*

JIPÁT, -Ă, *jipaţi, -te*, adj. (Reg.) Care are bube pe piele. — **Jip**[1] + suf. *-at.*

JIR s.n. Fructul fagului, alcătuit dintr-o cupă ruginie ghimpoasă care conţine două-trei seminţe, folosit ca hrană pentru porci. G Expr. (Pop.) *A mâna* (sau *a duce*) *porcii la jir* = a dormi sforăind (tare). — Din bg., sb. **žir.**

JIRĂVÍRE, *jirăviri*, s.f. (Pop.) Tehnică de ornamentare a ceramicii, prin scurgerea culorilor de pe marginile vaselor spre centru, cu ajutorul gaiţei (**3**). — Et. nec.

JIRÉBIE[1]**,** *jirebii*, s.f. (Reg.) Grup de treizeci de fire de tort, formând o unitate de măsură la urzit, la depănat etc. — Cf. magh. z s e r é b.

JIRÉBIE[2]**,** *jirebii*, s.f. (Reg.) Bucată, fâşie îngustă de pământ. — Din ucr. **žerebij.**

JÍRIŞTE, *jirişti*, s.f. (Reg.) Pădure în care predomină fagul; loc (dintr-o pădure) cu mult jir. — **Jir** + suf. *-işte.*

JIROVÍNĂ, *jirovine*, s.f. (Înv.) Învoială prin care se acorda dreptul de a trece porcii să mănânce jir în pădure. — Din sb. **žirovina.**

JITÁR, *jitari*, s.m. (Reg.) Persoană angajată să păzească semănăturile. — Din bg., sb. **žitar.**

JITĂRÍ, *jităresc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A îndeplini funcţia de jitar. — V. **jitar.**

JITĂRÍE, *jitării*, s.f. (Reg.) **1.** Ocupaţia jitarului. F Plata cuvenită jitarului. **2.** Locuinţa jitarului. — **Jitar** + suf. *-ie.*

JÍTIE, *jitii*, s.f. (Reg.) **1.** Poveste, anecdotă, snoavă. **2.** Boală cronică; defect, cusur. — Din sl. **žitije.**

JITNICÉR, *jitniceri*, s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Dregător care avea grijă de magaziile cu grâne ale Curţii domneşti. [Var.: **jicnicér, jignicér** s.m.] — **Jitniţă** + suf. *-ar.*

JÍTNIŢĂ, *jitniţe*, s.f. (Înv.) Magazie de grâne; grânar, hambar. — Din sl. **žitĭnica.**

JITTER adj. invar. (Despre semnale) Care este caracterizat prin incertitudinea frecvenţei în timp. [Pr.: *gí-tăr]* — Cuv. engl.

JIU-JÍTSU s.n. Gen de lupte în stil liber, de origine japoneză, cu o tehnică specială, în care sunt folosite procedee brutale de atac şi de autoapărare, mergând până la lovituri mortale. [Pr.: *jiujítu*] — Din fr. **jiu-jitsu.**

JIVÍNĂ, *jivine*, s.f. Animal sălbatic; fiară, dihanie, lighioană, jiganie; *p. gener.* vietate, fiinţă. [Pl. şi: *jivini*] — Din bg. **živina.**

JIVRÁJ s.n. Strat de gheaţă sau de chiciură care se depune la temperaturi joase pe avioane în timpul zborului. [Var.: **givráj** s.n.] — Din fr. **givrage.**

JIVRÁT, -Ă, *jivraţi, -te*, adj. (Despre sticlă, geamuri etc.) Care are suprafaţa mată şi neregulată. [Var.: **givrát, -ă** adj.] — Din fr. **givré.**

JNAP interj. Jap. — Onomatopee.

JNĂPĂÍ, *jnắpăi*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate. — **Jnap** + suf. *-ăi.*

JNEÁPĂN, *jnepeni,* s.m. **1.** Jep. **2.** Ienupăr. [Var.: **jnépen** s.m.] — Lat. **juniperus.**

JNÉPEN s.m. v. **jneapăn.**

JNEPENÍŞ, *jnepenişuri*, s.n. Desiş de jnepeni, loc cu mulţi jnepeni. — **Jneapăn** + suf. *-iş.*

JOÁCĂ s.f. Joc (**1**), distracţie (copilărească). — Din **juca** (derivat regresiv).

JOÁGĂR, *joagăre*, s.n. **1.** Fierăstrău cu mai multe pânze drepte, verticale, care funcţionează cu o mişcare alternativă, fiind acţionat de forţa apei curgătoare prin intermediul unei roţi. **2.** Fierăstrău mare având o pânză lungă cu dinţi mari şi două mânere, acţionat de doi lucrători; beschie. — Cf. germ. S ä g e r.

JOÁNTĂ, *joante*, s.f. **1.** Legătură făcută la capetele şinelor de cale ferată pentru a asigura continuitatea căii de circulaţie. **2.** Legătură între două bare de oţel din armătura unui element de beton armat. — Din fr., engl. **joint.**

JOÁRDĂ, *joarde*, s.f. **1.** Nuia lungă, subţire şi flexibilă; vargă, jordie. **2.** (La pl.; reg.) Beţele vârâte între firele natrei la războiul de ţesut. — Din magh. **zsorda**. Cf. sl. ž r ŭ d ĭ.

JOB, *joburi*, s.n. Slujbă, serviciu. F Afacere cu caracter privat sau oficial. [Pr.: *giob*] — Din engl. **job.**

JOBÉN, *jobene*, s.n. Pălărie bărbătească înaltă, de formă cilindrică, tare, de obicei de culoare neagră, purtată astăzi numai la ceremonii; cilindru. [Pl. şi: *jobenuri*] — Din n. pr. **Jobin.**

JOBENÁT, -Ă, *jobenaţi, -te*, adj. (Rar) Care poartă joben; cu joben. — **Joben** + suf. *-at.*

JOC, *jocuri*, s.n. **1.** Acţiunea de a se juca (**1**) şi rezultatul ei; activitate distractivă (mai ales la copii); joacă. G *Joc de societate* = distracţie într-un grup de persoane care constă din întrebări şi răspunsuri hazlii sau din dezlegarea unor probleme amuzante. *Joc de cuvinte* = glumă bazată pe asemănarea de sunete dintre două cuvinte cu înţeles diferit; calambur. **2.** Acţiunea de a juca (**5**); dans popular; *p. ext.* petrecere populară la care se dansează; horă. F Melodie după care se joacă. F Fig. Mişcare rapidă şi capricioasă (a unor lucruri, imagini etc.); tremur, vibraţie. **3.** Competiţie sportivă de echipă căreia îi este proprie şi lupta sportivă (baschet, fotbal, rugbi etc.). F Mod specific de a juca, de a se comporta într-o întrecere sportivă. **4.** Acţiunea de a interpreta un rol într-o piesă de teatru; felul cum se interpretează. G *Joc de scenă* = totalitatea mişcărilor şi atitudinilor unui actor în timpul interpretării unui rol. **5.** (Şi în sintagma *joc de noroc*) = distracţie cu cărţi, cu zaruri etc. care angajează de obicei sume de bani şi care se desfăşoară după anumite reguli respectate de parteneri, câştigul fiind determinat de întâmplare sau de calcul. G Expr. *A juca un joc mare* (sau *periculos*) ori *a-şi pune capul* (sau *viaţa, situaţia* etc.) *în joc* = a întreprinde o acţiune riscantă. *A descoperi* (sau *a pricepe*) *jocul cuiva* = a surprinde manevrele sau intenţiile ascunse ale cuiva. *A face jocul cuiva* = a servi (conştient sau nu) intereselor cuiva. *A fi în joc* = a se afla într-o situaţie critică, a fi în primejdie. F (Concr.) Totalitatea obiectelor care formează un ansamblu, un set folosit la practicarea unui joc (**5**). **6.** (Tehn.) Deplasare relativă pe o direcţie dată între două piese asamblate, considerată faţă de poziţia de contact pe direcţia respectivă. **7.** Model simplificat şi formal al unei situaţii, construit pentru a face posibilă analiza pe cale matematică a acestei situaţii. G *Teoria jocurilor* = teorie matematică a situaţiilor conflictuale, în care două sau mai multe părţi au scopuri, tendinţe contrare. **8.** (Muz. în sintagma) *Joc de clopoţei* = glockenspiel. — Lat. **jocus.**

JOCHÉI s.m. v. **jocheu.**

JOCHÉU, *jochei*, s.m. Călăreţ specializat în conducerea cailor la alergările de galop şi de obstacole de pe hipodrom. [Var.: **jochéi** s.m.] — Din fr., engl. **jockey.**

JÓCOT, *jocote,* s.n. (Reg.) Săritură; joc. — Din **joc.**

JOCŞÓR s.n. v. **jocuşor.**

JOCULÉŢ, *joculeţe*, s.n. Diminutiv al lui *joc*; jocuşor, jocuţ. — **Joc** + suf. *-uleţ.*

JOCUŞÓR, *jocuşoare*, s.n. (Rar) Joculeţ. [Var.: (pop.) **jocşór** s.n.] — **Joc** + suf. *-uşor.*

JOCÚŢ, *jocuţuri*, s.n. (Reg.) Joculeţ. — **Joc** + suf. *-uţ.*

JÓFRĂ, *jofre*, s.f. Prăjitură de formă cilindrică din cremă de ciocolată acoperită cu glazură. — Din fr. **joffre.**

JÓGGING s.n. Alergare uşoară practicată pentru întreţinerea sănătăţii. [Pr.: *ğóghing*] — Cuv. engl.

L

L, *l,* s.m. **1.** A cincisprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană sonantă lichidă laterală dentală). [Pr.: *el, le, lî.* — Pl. şi: (**1**, n.) *l-uri*].

LA[1] prep. **A. I.** (Introduce complemente circumstanţiale de loc sau atribute care arată locul) **1.** (Complementul indică direcţia sau ţinta unei mişcări, a unei acţiuni) *S-a dus la el.* **2.** (Complementul indică limita în spaţiu) *Apa i-a ajuns la umeri.* **3.** (Complementul indică distanţa) *Cade la doi metri de casă.* **4.** (Complementul indică locul, poziţia unde are loc o acţiune, o stare) *Locuieşte la munte.* F (Atributul indică poziţia) *Han la drumul mare.* **II.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) **1.** (Complementul indică perioada, momentul, ocazia în prezent, trecut sau viitor) *Plecăm la începutul primăverii.* G Expr. *La mulţi ani!* = (ca urare făcută cuiva, de obicei cu prilejul aniversării zilei de naştere) îţi doresc să trăieşti încă mulţi ani! **2**. (Complementul indică periodicitatea) *Festivalul are loc o dată la doi ani.* **III.** (Introduce un complement circumstanţial de scop) *S-a dus la vânătoare.* G Loc. adv. (Pop. şi fam.) *La ce?* = în ce scop? ce rost are? **IV.** (Introduce un complement circumstanţial de cauză) *Tresărea la orice zgomot.* **V.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) *Caii aleargă la galop.* G Expr. *La preţ* (sau *la preţul) de...* = cu preţul, contra preţului; în schimbul preţului... F (Complementul indică măsura) *Mătasea se vinde la metru.* **VI.** (Introduce un complement circumstanţial instrumental) *Cântă la pian.* **VII.** (Introduce un complement circumstanţial de relaţie) *Este rău la suflet.* G (În legătură cu verbul „ a împărţi") Între[2] (**5**). **VIII.** (Introduce un complement indirect) *Nu răspunzi la întrebări.* **IX. 1.** (Cu valoare de num. nehot., exprimă o cantitate mare) *Bea la apă.* **2.** (Adverbial) Cam, aproximativ, circa. *Erau la 30 de oameni.* **B.** (În prepoziţii compuse) **I.** *De la.* **1.** (Introduce un complement circumstanţial de loc care indică punctul de plecare al unei acţiuni în spaţiu) *Coboară de la munte.* **2.** (Introduce un complement circumstanţial de timp care indică punctul de plecare al unei acţiuni în timp) *Doarme de la prânz.* G Loc. adv. *De la o vreme* = începând cu un moment dat, după un timp, într-un târziu. **3.** (Introduce un complement circumstanţial de mod; în loc. adj.) *De la sine* = fără ajutorul sau intervenţia nimănui. **4.** (Introduce un complement indirect) *De la cine ai primit scrisoarea?* **5.** (Introduce un atribut care indică locul existenţei, proveniena sau apartenenţa) *Flori de la munte. Degetele de la mână.* **6.** (Introduce un atribut care indică timpul) *Şedinţa de la ora 12.* **II.** *Pe la.* (Dă o nuanţă de aproximaţie). **1.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) *Vino pe la noi.* **2.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) *Pleacă pe la amiază.* **III.** *Până la.* **1**. (Introduce un complement circumstanţial de timp) *Aşteaptă până la vară.* **2.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) *Îl conduce până la uşă.* **3.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) *Îi chinuieşte până la exasperare.* G Expr. *Până la unul* = absolut toţi. — Lat. **illac.**

LA[2]**,** *la,* s.m. Treapta a şasea din gama do major; sunetul şi nota corespunzătoare. — Din it. **la.**

LA[3]**,** *lau,* vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) spăla (pe cap); a (se) scălda, a (se) îmbăia. G Compus: *lă-mă-mamă* subst. = om prost, lălău. [Prez. ind.: *lau, lai, lă, lăm, laţi, lau*] — Lat. **lavare.**

LABÁN, *labani,* s.m. Specie de chefal din familia mugilidelor, de culoare cenuşie-albăstruie, cu capul mare (*Mugil cephalus*). — Din rus. **loban.**

LÁBARUM s.n. Stindard imperial roman, purpuriu, pe care Constantin cel Mare a pus crucea şi monograma lui Isus Hristos. — Cuv. lat.

LÁBĂ, *labe,* s.f. **1.** Parte a piciorului de la gleznă în jos la animalele patrupede şi la om; partea piciorului pe care calcă păsările (palmipede); *p. gener.* picior (al unor animale). G Compuse: *laba-mâţei* = **a)** ciupercă comestibilă de culoare albă, care creşte prin pădurile umbroase şi umede *(Clavaria coralloides);* **b)** ciupercă comestibilă mare cu tulpina albă, groasă şi cărnoasă; creasta-cocoşului *(Clavaria flava); laba-ursului* = **a)** nume dat mai multor specii de ciuperci de pădure *(Clavaria)*; **b)** crucea-pământului; *laba-gâştei* = **a)** mică plantă erbacee cu flori roşii-purpurii *(Geranium dissectum);* **b)** ridurile formate în jurul ochilor (la persoanele în vârstă); **c)** (fam.) scris dezordonat, urât. F (Mar.) *Labă-de-pisică* = încreţitură abia vizibilă a apei mării, semn al unui început de vânt. **2.** (Fam. şi depr.) Mână. G Expr. *A pune laba* (pe cineva sau pe ceva) = a apuca, a înhăţa (pe cineva sau ceva). *A-i încăpea* (sau *a-i cădea) în labă* = a ajunge la mâna sau la discreţia cuiva. — Din magh. **láb.**

LABFERMÉNT, *labfermenţi,* s.m. (Biochim.) Cheag (**1**). — Din fr. **labferment.**

LABIÁL, -Ă, *labiali, -e,* adj. Care aparţine buzelor, privitor la buze. *Muşchi labial.* F (Despre sunete) Care se articulează cu participarea buzelor. *„O" şi „u" sunt vocale labiale, iar „b", „f", „m", „p" şi „v" consoane labiale.* G (Substantivat, f.) *„O" este o labială.* G (Adverbial) *„B" se articulează labial.* [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **labial.**

LABIALIZÁ, *labializez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) pronunţa printr-o mişcare suplimentară de rotunjire a buzelor. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **labialiser.**

LABIALIZÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) labializa* şi rezultatul ei. [Pr.: *-bi-a-*] — V. **labializa**. Cf. fr. labialisation.

LABIÁT, -Ă, *labiaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre corole şi calicii) Care are forma unei pâlnii cu marginea tăiată în doi lobi principali, aşezaţi unul deasupra altuia ca nişte buze. F (Despre plante) Care are corola şi caliciul de forma definită mai sus. **2.** S.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu tulpina în patru munchii, cu frunze opuse şi cu flori în inflorescenţe compuse; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-bi-at*] — Din fr. **labié.**

LÁBIE, *labii,* s.f. **1.** (Bot.) Formaţiune caracteristică florilor unor plante alcătuită din petale dispuse sub forma unor buze. **2.** (Anat.) Element constitutiv al vulvei. [Pr.: *-bi-e*] — Din lat. **labium.**

LABÍL, -Ă, *labili, -e,* adj. Nestatornic, schimbător, instabil. F (Despre un sistem fizic) Care se află în stare de echilibru instabil. — Din fr. **labile,** lat. **labilis.**

LABILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi labil. F (Fiz.) Însuşirea unui sistem mecanic de a se afla în echilibru instabil. F (Biol.) Însuşirea materiei vii de a-şi modifica starea în funcţie de diverşi factori. — Din fr. **labilité.** Cf. germ. Labilität.

LABIODENTÁL, -Ă, *labiodentali, -e,* adj. (Despre sunete) Care se articulează prin atingerea buzei inferioare de dinţii incisivi superiori. G (Substantivat, f.) *F şi v sunt labiodentale.* [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **labiodentale.**

LABIOLECTÚRĂ s.f. Aptitudine de a înţelege vorbirea după mişcările buzelor. [Pr.: *-bi-o-*] — **Labi**[al] + **lectură.**

LABIOVELÁR, -Ă, *labiovelari, -e,* adj. (Despre consoane) A cărei articulare se realizează concomitent prin rotunjirea buzelor şi atingerea limbii de vălul palatului. G (Substantivat, f.) *În cuvântul latinesc „aqua" qu este o labiovelară.* [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **labiovélaire.**

LABIRÍNT, *labirinturi,* s.n. **1.** Construcţie cu un mare număr de camere şi de galerii, în care orientarea este extrem de dificilă; dedal. F Grup decorativ de arbuşti care alcătuiesc alei întortocheate. F Fig. Încurcătură, încâlcitură de drumuri în care te orientezi cu greutate; *p. ext.* problemă, situaţie încurcată, fără ieşire. **2.** (Tehn.) Dispozitiv format din camere şi compartimente foarte înguste, folosit în diverse instalaţii pentru a lungi parcursul unui fluid şi a-i diminua astfel viteza. **3.** Totalitatea cavităţilor (şi a organelor) care formează urechea internă. — Din fr. **labyrinthe,** lat. **labyrinthus.**

LABIRÍNTIC, -Ă, *labirintici, -ce,* adj. Care aparţine labirintului, privitor la labirint, ca de labirint; întortocheat. — Din fr. **labyrinthique.**

LABIRINTÍTĂ, *labirintite,* s.f. Boală care constă în inflamaţia acută sau cronică a labirintului urechii. — Din fr. **labyrinthite.**

LABIRINTODÓNT, *labirintodonţi,* s.m. (La pl.) Grup de amfibieni fosili din triasic, ai căror dinţi au încreţituri sinuoase; (şi la sg.) animal din acest grup. — Din fr. **labyrinthodonte,** engl. **labirynthodonta.**

LÁBIU s.n. v. **labium.**

LÁBIUM s.n. Buza inferioară a insectelor şi a unor miriapode. [Pr.: *-bi-um.* — Var.: **lábiu** s.n.] — Din fr. **labium.**

LABORÁNT, -Ă, *laboranţi, -te,* s.m. şi f. Persoană cu pregătire medie, specializată în experienţe şi lucrări (mai simple) de laborator. — Din germ. **Laborant.**

LABORATÓR, *laboratoare,* s.n. Local sau încăpere prevăzută cu instalaţii speciale, aparate şi instrumente pentru experienţe ştiinţifice şi lucrări practice în domeniul ştiinţelor experimentale sau aplicate. [Var.: (înv.) **laboratóriu** s.n.] — Din germ. **Laboratorium,** fr. **laboratoire.**

LABORATÓRIU s.n. v. **laborator.**

LABORIÓS, -OÁSĂ, *laborioşi, -oase,* adj. **1.** (Despre manifestările, creaţiile etc. oamenilor) Care cere multă muncă, care necesită încordare, efort şi osteneală. *Cercetări laborioase.* **2.** (Despre oameni) Care lucrează (şi produce) mult; sârguincios. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **laborieux,** lat. **laboriosus.**

LABORIOZITÁTE, *laboriozităţi,* s.f. (Rar) Faptul, calitatea de a fi laborios; hărnicie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **laboriosité.**

LABRADÓR[1], *labradori,* s.m. Rasă de câini prepelicari, de talie mare, negru sau roşcat, folosit la vânătoare sau ca însoţitor al persoanelor cu handicap. — Din engl., fr. **labrador.**

LABRADÓR[2] s.n. Mineral din grupul feldspaţilor, cu reflexe albăstrui şi verzui, folosit ca piatră semipreţioasă. — Din fr. **labrador.**

LÁBRU, *labri,* s.m. Peşte marin comestibil care trăieşte pe lângă ţărmurile stâncoase ale mărilor calde *(Labrus).* — Din fr. **labre.**

LÁBRUM s.n. (Anat.) Structură anatomică în formă de buză. F Buză superioară la insecte şi la mamifere. — Din lat. **labrum.**

LABURÍST, -Ă, *laburişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (În sintagma) *Partid laburist* = denumire a unor partide politice de orientare social-democrată din Marea Britanie, Australia. F Care aparţine acestui partid sau ideologiei, politicii lui, privitor la acest partid, care susţine acest partid. **2.** S.m. şi f. Membru al unui partid laburist. — Din engl. **labourist,** it. **laborista.**

LAC[1], *lacuri,* s.n. Întindere mai mare de apă stătătoare, închisă între maluri, uneori cu scurgere la mare sau la un râu. G *Lac de acumulare* = lac (artificial) situat în amonte de o hidrocentrală, care constituie rezerva de apă necesară producerii energiei. G Expr. *A sări* (sau *a cădea, a da* etc.) *din lac în puţ* = a da de un rău mai mare, încercând să scape de alt rău. F Fig. Cantitate mare de apă sau de alt lichid. — Lat. **lacus.**

LAC[2], *lacuri,* s.n. **1.** Preparat lichid obţinut prin dizolvarea într-un solvent volatil a unor răşini, uleiuri sau a altor substanţe şi care, întins pe suprafaţa unui obiect, formează în urma evaporării solventului o pojghiţă solidă, dură, care fereşte obiectul de influenţa aerului şi a umezelii, dându-i totodată un aspect plăcut. **2.** Piele (sau imitaţie de piele) cu faţa netedă, lucioasă, acoperită cu un strat de lac[2] (**1**). — Din germ. **Lack.**

LÁCĂT, *lacăte,* s.n. Încuietoare alcătuită dintr-un corp care conţine mecanismul de încuiere cu cheia şi o toartă care se petrece prin două belciuge (unul prins în partea fixă şi celălalt în partea mobilă a obiectului care trebuie închis). G Expr. *A avea* (sau *a-şi pune) lacăt la gură* = a-şi impune tăcere. [Var.: (reg.) **lăcátă** s.f., **lăcát** s.n.] — Din magh. **lakat.**

LACERÁ, *lacerez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A sfâşia, a rupe în bucăţi. — Din fr. **lacérer.**

LACERÁRE, *lacerări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a lacera.* — V. **lacera.**

LACERÁT, -Ă, *laceraţi, -te,* adj. (Livr.) Rupt în bucăţi. — V. **lacera.**

LACERTILIÁN, *lacertilieni,* s.m. (La pl.) Subordin de reptile ovipare, cu corpul alungit şi acoperit cu solzi cornoşi; (şi la sg.) reptilă din acest subordin. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **lacertilien.**

LACHÉRDĂ, *lacherde,* s.f. Pălămidă (cu greutatea de peste două kilograme) care, după sărare şi afumare, este conservată în ulei. — Din ngr. **lakérda.**

LACHÉU, *lachei,* s.m. **1.** Servitor în casele aristocrate îmbrăcat în livrea; fecior, valet. **2.** Fig. Persoană slugarnică, servilă. — Din fr. **laquais.**

LÁCOM, *lacomi, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care mănâncă şi bea cu o poftă exagerată; căruia îi place să mănânce mult; mâncăcios. **2.** Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la", „de", „după") Avid, nesăţios. — Din sl. **lakomŭ.**

LACÓNIC, -Ă, *laconici, -ce,* adj. (Despre vorbire, stil) Care se exprimă în puţine cuvinte; scurt, succint, concis, lapidar. F (Despre oameni) Care vorbeşte puţin (şi precis). — Din fr. **laconique.**

LACONÍSM s.n. Însuşirea de a fi laconic; exprimare laconică; concizie. — Din fr. **laconisme.**

LÁCOVIŞTE s.f. v. **lăcoviște.**

LÁCRĂ s.f. v. **raclă.**

LÁCRĂMĂ s.f. v. **lacrimă.**

LÁCRIMA-CHRÍSTI s.n. Vin muscat care provine din viile de la poalele Vezuviului. F Soi de viţă-de-vie italiană care produce vinul cu acelaşi nume. [Pr.: *-cristi*] — Cuv. lat.

LACRIMÁL, -Ă, *lacrimali, -e,* adj. Care se referă la lacrimi. G *Glandă lacrimală* = glandă din cavitatea orbitală care produce lichidul ce umezeşte ochiul. *Canal lacrimal* = canal prin care lichidul produs de glandele lacrimale se scurge din orbita ochiului în fundul gurii. — Din fr. **lacrymal.**

LÁCRIMĂ, *lacrimi,* s.f. **1.** Secreţie lichidă, incoloră, sărată, alcalină, produsă de glandele lacrimale, care umezeşte suprafaţa globilor oculari şi care se poate scurge în afară, în urma unor tulburări în starea psihofizică a omului. G Expr. *Cu lacrimi de sânge* = cu mare durere. F Fig. Strop, picătură. **2.** (La pl.) Plâns. G Expr. *În lacrimi* = plângând (de durere). *Până la lacrimi* = până la cel mai înalt grad de înduioşare, de emoţie etc. [Var.: (pop.) **lácrămă** s.f.] — Lat. **lacrima.**

LACRIMOGÉN, -Ă, *lacrimogeni, -e,* adj. (Despre substanţe) Care provoacă secreţia lacrimilor. F Fig. (Ir. şi depr.) Care emoţionează, produce plânsul (cu mijloace facile). *Film lacrimogen.* — Din fr. **lacrymogène.**

LACTALBUMÍNĂ s.f. Albumină prezentă în lapte. — Din fr. **lactalbumine.**

LACTÁMĂ, *lactame,* s.f. Compus organic obţinut din aminoacizi şi folosit ca materie primă pentru fabricarea unor fibre sintetice. — Din fr. **lactame,** germ. **Laktam.**

LACTÁRIU, *lactarii,* s.n. (Med.) Centru de colectare şi distribuire a laptelui de mamă. — Din fr., lat. **lactarium.**

LACTÁT[1], *lactaţi,* s.m. Sare a acidului lactic. G (Farm.) *Lactat de calciu* = sare de calciu a acidului lactic folosită în tratamentul spasmofiliei, tetaniei, rahitismului etc. — Din fr. **lactate.**

LACTÁT[2], *lactaţi, -te,* adj., s.n. pl. **1.** Adj. Făcut din lapte, care conţine lapte, bazat pe lapte (şi pe derivatele lui). **2.** S.n. pl. Produse alimentare fabricate pe bază de lapte. — Din fr. **lacté.**

LACTÁŢIE s.f. **1.** Proces de formare şi de secreţie a laptelui prin glandele mamare ale femelelor mamiferelor. **2.** Acţiunea de a alăpta un copil; perioadă cât o mamă îşi poate alăpta copilul. [Var.: **lactaţiúne** s.f.] — Din fr. **lactation.**

LACTAŢIÚNE s.f. v. **lactaţie.**

LACTÁZĂ s.f. (Biol.) Enzimă care transformă lactoza în glucoză şi galactoză. — Din fr. **lactase.**

LÁCTIC adj. (În sintagma) *Acid lactic* = acid organic care se găseşte în laptele acru, în varza acră, în murături etc. — Din fr. **lactique.**

LACTO- Element de compunere însemnând „cu lapte", „pentru lapte", „din lapte", care serveşte la formarea unor adjective şi substantive. — Din fr. **lacto-.**

LACTOBÁR, *lactobaruri,* s.n. Local unde se servesc produse lactate sau lacto-vegetariene. — **Lacto-** + **bar.**

LACTOBIÓZĂ s.f. (Chim.) Lactoză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **lactobiose.**

LACTODENSIMÉTRU, *lactodensimetre,* s.n. (Tehn.) Lactometru pentru determinarea densităţii laptelui. — Din fr. **lactodensimètre.**

LACTODÚC, *lactoducuri,* s.n. Conductă specială pentru transportul laptelui. — Din fr. **lactoduc.**

LACTOFERMÉNT, *lactofermenţi,* s.m. Cheag (**1**). — Din fr. **lactoferment.**

LACTOFERMENTATÓR, *lactofermentatoare,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se stabileşte calitatea laptelui. — Din fr. **lacto-fermentateur.**

LACTOFÍLTRU, *lactofiltre,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se determină impurităţile din lapte. — **Lacto-** + **filtru.**

LACTOFLAVÍNĂ s.f. Numele ştiinţific al vitaminei B_2 care se găseşte în lapte. — Din fr. **lactoflavine.**

LACTOFRÚCT s.n. Produs alimentar dietetic, fabricat pe bază de lapte amestecat cu sucuri de fructe, zahăr etc. — **Lacto-** + **fruct.**

LACTOGÉN, -Ă, *lactogeni, -e,* adj., s.n. (Biol.) (Hormon) care stimulează lactaţia. — Din fr. **lactogène.**

LACTOGENÉTIC, -Ă, *lactogenetici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la lactogeneză, care ţine de lactogeneză. — Din fr. **lactogénétique.**

LACTOGENÉZĂ, *lactogeneze,* s.f. (Biol.) Fenomen de producere naturală a laptelui. — Din fr. **lactogenèse.**

LACTOMÉTRU, *lactometre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se determină calitatea laptelui. — Din fr. **lactomètre.**

LACTOSÉR, *lactoseruri,* s.n. Partea lichidă din lapte, rămasă după înlăturarea cheagului. — Din fr. **lactosérum.**

LACTO-VEGETARIÁN, -Ă, *lacto-vegetarieni, -e,* adj. (Despre regimuri alimentare) Care se compune numai din produse lactate, legume şi fructe. F (Substantivat, n.) Restaurant în care se consumă exclusiv (sau în primul rând) produse lactate, legume şi fructe. [Pr.: *-ri-an*] — **Lacto-** + **vegetarian.**

LACTÓZĂ s.f. Substanţă organică incoloră, solidă, cu gust dulce, care se extrage din zer, folosită în industria de medicamente. — Din fr. **lactose.**

LACTOZURÍE, *lactozurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a lactozei în urină; cantitate de lactoză prezentă în urină. — Din fr. **lactosurie.**

LACUNÁR, -Ă, *lacunari, -e,* adj. Care prezintă lacune, goluri. — Din fr. **lacunaire.**

LACÚNĂ, *lacune,* s.f. Spaţiu gol în interiorul unui corp; gol, lipsă în continuitatea, în integritatea unui lucru. F Întrerupere involuntară şi penibilă într-un text, în înlănţuirea unor fapte, a unor idei. F Fig. Ceea ce lipseşte pentru ca un lucru să fie bun, desăvârşit. — Din fr. **lacune,** lat. **lacuna.**

LACÚSTRU, -Ă, *lacustri, -e,* adj. Privitor la lacuri[1], care trăieşte sau care creşte în lacuri[1]. G *Locuinţă* (sau *aşezare* etc.) *lacustră* = locuinţă (sau aşezare etc.) clădită pe stâlpi la suprafaţa apei unor lacuri[1], specifică în epoca preistorică. — Din fr. **lacustre,** lat. **lacustris.**

LÁDĂ, *lăzi,* s.f. Cutie mare de scânduri, de tablă, de carton etc. în care se păstrează sau se transportă diferite lucruri. — Din germ. **Lade.**

LÁDIN[1] s.m. (Înv.) Specie de răşină plăcut mirositoare, extrasă dintr-o plantă exotică. — Din ngr. **ládanon.**

LADÍN[2], -Ă, *ladini, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie extinsă pe o arie cuprinsă între Alpii Centrali şi vestul Mării Adriatice; *p. ext.* retoroman. **2.** Adj. Care aparţine ladinilor[2] (**1**), privitor la ladini[2] F (Substantivat, f.) Limbă de origine romanică vorbită de ladini[2] (**1**); retoromană. — Din it. **ladino.**

LADÍNO s.n. Limba religioasă a sefarzilor, calchiată, în vocabular şi sintaxă, după textele biblice ebraice. — Din fr. **ladino.**

LADY, *lady,* s.f. Titlu dat în Anglia soţiei unui lord sau a unui cavaler; *p. ext.* doamnă nobilă din Anglia. F Epitet dat unei femei distinse, manierate. [Pr.: *lédi*] — Cuv. engl.

LAF, *lafuri,* s.n. (Rar; de obicei la pl.) Palavră. G Loc. vb. *A şedea* (cu cineva) *la lafuri* = a pălăvrăgi (cu cineva), a sta (cu cineva) la taifas. G Expr. *A tăia frunză verde şi lafuri* = a spune minciuni. — Din tc. **lâf.**

LÁGĂR, *lagăre,* s.n. **I. 1.** Loc de staţionare a trupelor în corturi sau în barăci; tabără, campament. **2.** Loc în care sunt ţinuţi închişi şi sub supraveghere prizonierii de război sau, în regimurile totalitare, persoanele considerate ostile regimului. **3.** (În trecut) Totalitatea statelor şi a persoanelor care luptau pentru aceeaşi idee social-politică. **II.** Organ de maşină pe care se sprijină şi se ghidează o axă, o osie, un arbore. — Din germ. **Lager.**

LAGUNÁR, -Ă, *lagunari, -e,* adj. Care aparţine lagunelor, privitor la lagune, format din lagune. — Din fr. **lagunaire.**

LAGÚNĂ, *lagune,* s.f. Porţiune din bazinul unei mări sau al unui ocean separată aproape complet de rest printr-o fâşie îngustă de pământ. — Din it. **laguna.**

LAI, LÁIE, *lăi,* adj. (Pop.) Negru sau negru amestecat cu alb. G Expr. *Că e laie, că-i bălaie* sau *ba e laie, ba-i bălaie* = ba una, ba alta; aşa şi pe dincolo. *Ori laie, ori bălaie* = ori una, ori alta; alege! *Nici laie, nici bălaie* = nici aşa, nici aşa. — Cf. alb. l a j.

LÁIBĂR, *laibăre,* s.n. **1.** (Pop.) Haină ţărănească (de postav) scurtă până în talie, strânsă pe corp şi de obicei fără mâneci; lăibărac. **2.** (Reg.) Manta lungă şi largă pe care o purtau în trecut boierii şi negustorii. — Din săs. **leibel.**

LAIBĂRÁŞ s.n. v. **lăibăraş.**

LÁIC, -Ă, *laici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care este din afara religiei şi a tagmei bisericeşti, specific acestui domeniu; mirean, lumesc. F Fig. (Fam.) Care nu cunoaşte, nu este iniţiat într-un anumit domeniu. [Pr.: *la-ic*] — Din fr. **laïque,** lat. **laicus.**

LAICÍSM s.n. Mişcare anticlericală, de sorginte iluministă, susţinând independenţa faţă de autoritatea ecleziastică, care a apărut la sfârşitul sec. XVIII. [Pr.: *la-i-*] — Din fr. **laïcisme.**

LAICIZÁ, *laicizez,* vb. I. Tranz. A reorganiza o instituţie cu caracter religios după principii laice, a da caracter laic. [Pr.: *-la-i-*] — Din fr. **laïciser.**

LAICIZÁRE, *laicizări,* s.f. Acţiunea de *a laiciza* şi rezultatul ei. [Pr.: *la-i-*] — V. **laiciza.**

LÁIE s.f. (Pop. şi peior.) **1.** Ceată de romi (nomazi). **2.** Ceată dezorganizată şi zgomotoasă (de copii, de oameni). — Din ucr. **laja,** „haită de câini", cf. pol. ł a j a idem.

LÁINIC, -Ă, *lainici, -ce,* s.m. şi f. (Reg.) Om care umblă fără niciun rost; haimana, pierde-vară. — **Laie** + suf. *-nic.*

LÁITMOTIV, *laitmotive,* s.n. Motiv ritmic, melodic sau armonic dintr-o compoziţie muzicală, care caracterizează un personaj, o situaţie etc. şi care revine ori de câte ori apare în scenă personajul sau situaţia dată; *p. gener.* fragment sau motiv muzical repetat. F Fig. Idee călăuzitoare a unei lucrări ştiinţifice, literare etc., repetată şi subliniată în mai multe rânduri. [Scris şi: *leit-motiv*] — Din germ. **Leitmotiv.**

LÁIŢĂ s.f. v. **laviţă.**

LAIV adj. invar., adj. v. **live.**

LALEÁ, *lalele,* s.f. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu bulb alungit, ascuţit la vârf, cu frunze lanceolate, groase şi late, cu tulpina înaltă, care face o singură floare mare, de diverse culori; tulipă *(Tulipa gesneriana)* — Din tc. **lâle.**

LÁMA[1], *lama,* s.m. Preot-călugăr budist (în Tibet, în Mongolia şi la kalmâci). G *Marele lama* sau *Lama cel mare* = şeful suprem al religiei budiste; dalai-lama. — Din fr. **lama.**

LAMÁ[2], *lamez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A prelucra suprafaţa frontală, circulară a unei găuri cu ajutorul unei lame speciale, când strunjirea este dificilă. — Din fr. **lamer.**

LAMAÍSM s.n. Doctrină religioasă a unei secte budiste, răspândită în special în Tibet şi în Mongolia. — Din fr. **lamaïsme.**

LAMAÍST, -Ă, *lamaişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al lamaismului. **2.** Adj. Care aparţine lamaismului, privitor la lamaism. — Din fr. **lamaïste.**

LAMANTÍN, *lamantini,* s.m. Gen de mamifere cetacee asemănătoare cu foca, care trăiesc în regiunile tropicale din America Centrală şi din Africa, vânate pentru carnea, grăsimea şi pielea lor *(Manatus)*; animal care face parte din acest gen. — Din fr**. lamantin.**

LAMARCKÍSM s.n.Teorie biologică după care evoluţia vieţuitoarelor se explică prin influenţa variaţiilor de mediu asupra comportamentului şi morfologiei lor şi care consideră că însuşirile astfel dobândite se transmit ereditar. [Pr.: *-chism*] — Din fr. **lamarckisme.**

LAMARCKÍST, -Ă, *lamarckişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al lamarckismului. [Pr.: *-chist*] — Din fr. **lamarckiste.**

LAMÁRE, *lamări,* s.f. Acţiunea de *a lama* şi rezultatul ei. — V. **lama[2].**

LAMARTINIÁN, -Ă, *lamartinieni, -e,* adj. Referitor la Lamartine, al lui Lamartine; în maniera lui Lamartine; lamartinist (**2**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **lamartinien.**

LAMARTINÍST, -Ă, *lamartinişti, -ste,* s.m., adj. **1.** S.m. Poet care cultivă motivele liricii lui Lamartine. **2.** Adj. Lamartinian. — **Lamartine** (n. pr.) + suf. *-ist.*

LAMASERÍE, *lamaserii,* s.f. Mănăstire pentru lama[1] (în Tibet). — Din fr. **lamaserie.**

LÁMĂ[1], *lame,* s.f. **1.** Placă subţire de metal, de material plastic etc., cu diverse întrebuinţări (în aparatura tehnică). F Spec. Mică placă dreptunghiulară, subţire şi de obicei cu tăişuri pe ambele laturi lungi, care se montează la un aparat de ras. **2.** Partea metalică şi tăioasă a unui instrument. **3.** Placă mică şi subţire de sticlă pe care se aşază substanţele ce urmează a fi examinate la microscop. **4.** Strat foarte subţire de lichid, liber sau cuprins între doi pereţi. — Din fr. **lame.**

LÁMĂ[2], *lame,* s.f. Gen de mamifere rumegătoare asemănătoare cu cămilele, dar mai mici şi fără cocoaşă, care trăiesc pe platourile înalte din America de Sud şi care, domesticite, sunt folosite ca animale de povară *(Lama)*; animal care face parte din acest gen. — Din fr. **lama.**

LAMBÁDA, *lambade,* s.f. Dans modern de perechi, de origine sud-americană, caracterizat prin mişcarea rapidă şi ritmică a şoldurilor; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **lambádă** s.f.] — Din it. **lambada.**

LAMBÁDĂ s.f. v. **lambada.**

LÁMBĂ, *lambe,* s.f. **1.** Lanţ care leagă crucea proţapului unui car cu capetele osiei; vătrai. **2.** Parte proeminentă a unei piese de lemn sau de metal care se îmbucă în scobitura corespunzătoare a altei piese pentru a asigura o îmbinare perfectă; feder. **3.** Vergea lată de lemn care se introduce (cu fiecare jumătate din lăţimea ei) în ulucele a două scânduri pentru a le îmbina. — Din tc. **lâmba.**

LÁMBDA, *lambda,* s.m. Numele celei de a unsprezecea litere a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului l. — Din ngr. **lámbda.**

LAMBÉRT, *lamberţi,* s.m. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură a luminanţei. [Abr.: *L*] — Din fr. **lambert,** germ. **Lambert.**

LAMBLIÁZĂ, *lambliaze,* s.f. Boală parazitară determinată de prezenţa în organism a lambliei. [Pr.: *-bli-a-*] — Din fr. **lambliase.**

LÁMBLIE, *lamblii,* s.f. Animal protozoar care trăieşte parazit în intestinul subţire şi în căile biliare la om şi la unele animale, unde ajunge prin intermediul apei, al fructelor şi al zarzavaturilor nespălate *(Lamblia intestinalis).* — Din fr. **lamblia.**

LAMBRECHÍN, (**1, 2**) *lambrechine,* s.n., (**3**) *lambrechini*, s.m. **1.** S.n. Draperie aşezată în partea superioară a unei deschideri (uşă, fereastră etc.). **2.** S.n. Element decorativ de construcţie al cornişelor, al balustratelor etc. **3.** S.m. Ornament în formă de panglică pe care este scrisă o deviză, care împodobeşte un scut sau o stemă. — Din fr. **lambrequin.**

LAMBRISÁ, *lambrisez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu lambriuri. — Din fr. **lambrisser.**

LAMBRISÁRE, *lambrisări,* s.f. Operaţie de executare a unui lambriu. — V. **lambrisa.**

LAMBRISÁT, -Ă, *lambrisaţi, -te,* adj. (Despre pereţi) Care este acoperit cu lambriuri. — V. **lambrisa.**

LAMBRÍU, *lambriuri,* s.n. Îmbrăcăminte de marmură, de lemn sau de stuc, cu care se acoperă total sau parţial pereţii unei încăperi. — Din fr. **lambris.**

LAMÉ, (**2**) *lameuri,* s.n. **1.** Material textil din mătase, bumbac sau lână cu fire metalice. **2.** Sortiment de lame (**1**). — Din fr. **lamé.**

LAMELÁ, *lamelez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A prelucra un material în lamele. — Din **lamelă.**

LAMELÁR, -Ă, *lamelari, -e,* adj. Care are formă de lamele, a cărui structură se prezintă sub formă de lamele; format din lamele. — Din fr. **lamellaire.**

LAMELÁRE, *lamelări,* s.f. Acţiunea de *a lamela.* — V. **lamela.**

LAMELÁT, -Ă, *lamelaţi, -te,* adj. (Despre materiale) Care a fost prelucrat în lamele. — V. **lamela.**

LAMÉLĂ, *lamele,* s.f. **1.** Mică placă subţire de metal, de sticlă sau de lemn, cu diferite utilizări, tehnice. **2.** Foiţă subţire în structura unor corpuri sau a unor organe. — Din fr. **lamelle.**

LAMELIBRANHIÁT, -Ă, *lamelibranhiaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre unele moluşte) Cu branhiile în formă de lamele. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de moluşte cu corpul turtit lateral, pe care-l acoperă o cochilie formată din două valve, şi cu branhiile în formă de lamele *(Lamellibranchiata);* (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-hi-at*] — Din lat. **lamellibranchiata.**

LAMELICÓRN, -Ă, *lamelicorni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. (La pl.) Familie de insecte coleoptere care au antenele scurte terminate prin prelungiri lamelare; (şi la sg.) insectă din această familie. **2.** Adj. (Despre insecte) Care are antenele terminate prin prelungiri lamelare. — Din fr. **lamellicorne.**

LAMELIFÓRM, -Ă, *lameliformi, -e,* adj. În formă de lamelă. — Din fr. **lamelliforme.**

LAMELÓS, -OÁSĂ, *lameloşi, -oase,* adj. (Rar) Care este format din lamele. — Din fr. **lamelleux.**

LAMENTÁ, *lamentez,* vb. I. Refl. A se plânge (în mod zgomotos şi adesea exagerat) de cineva sau de ceva; a se tângui, a se jeli. — Din fr. **lamenter,** lat. **lamentari.**

LAMENTÁBIL, -Ă, *lamentabili, -e,* adj. **1.** Care este vrednic de plâns, deplorabil; care inspiră milă. **2.** (Adesea adverbial) Prost, rău, mizerabil. *Purtare lamentabilă.* — Din fr. **lamentable,** lat. **lamentabilis.**

LAMENTÁRE, *lamentări,* s.f. Acţiunea de *a se lamenta* şi rezultatul ei; tânguire, văicăreală, lamentaţie. — V. **lamenta.**

LAMENTÁŢIE, *lamentaţii,* s.f. Lamentare. — Din fr. **lamentation,** lat. **lamentatio.**

LAMÉNTO, *lamentouri,* s.n. Piesă muzicală populară sau cultă, preponderent vocală, cu caracter de tânguire. — Din it. **lamento.**

LAMINÁ, *laminez,* vb. I.Tranz. **1.** A prelucra un material (în special un metal) prin deformare plastică, cu ajutorul laminorului. **2.** A întinde, a paraleliza şi a omogeniza cu laminorul fibrele textile în procesul de filare în vederea toarcerii lor. **3.** A reduce secţiunea de curgere a unui fluid. — Din fr. **laminer.**

LAMINÁJ s.n. Indice care caracterizează gradul de subţiere prin laminare a unei înşiruiri de fibre textile. — Din fr. **laminage.**

LAMINÁR, -Ă, *laminari, -e,* adj. Care este alcătuit din lamele sau straturi paralele. G *Curgere laminară* = curgere a unui fluid care are loc prin deplasarea pe traiectorii paralele a straturilor componente. — Din fr. **laminaire.**

LAMINÁRE, *laminări,* s.f. Acţiunea de *a lamina* şi rezultatul ei; laminat[1]. — V. **lamina.**

LAMINÁRIA s.f. Gen de algă marină brună care creşte în mările reci, folosită în farmacie, în medicină şi ca îngrăşământ organic *(Laminaria);* plantă care face parte din acest gen. [Pr.: *-ri-a*] — Cuv. lat.

LAMINÁT[1] s.n. Laminare. — V. **lamina.**

LAMINÁT[2], -Ă, *laminaţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care a fost supus operaţiei de laminare. **2.** S.n. Produs metalic obţinut prin laminare. — V. **lamina.**

LAMINATÓR, -OÁRE, *laminatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor calificat care lucrează la operaţia de laminare; laminorist. — **Lamina** + suf. *-tor.*

LAMINÁŢIE, *laminaţii* s.f. (Anat.) Aşezare a unor elemente anatomice în straturi suprapuse sau concentrice. — Cf. lat. l a m i n a .

LAMÍNĂ, *lamine,* s.f. **1.** (Bot.) Limb (**1**). **2.** Strat subţire care face parte din structura unei formaţiuni anatomice. **3.** (Tehn.) Corp în formă de lamă sau de fir. — Din lat., engl. **lamina.**

LAMINÓR, *laminoare,* s.n. **1.** Instalaţie care transformă un material (metalic) în lame, fire etc. **2.** Maşină care întinde un material textil aflat în formă de bandă pentru a-i uniformiza grosimea şi a-i face firele paralele. **3.** Maşină care macină sau sfărâmă anumite materiale pentru a pregăti pasta de argilă, nisipul de concasor etc. — Din fr. **laminoir.**

LAMINORÍST, -Ă, *laminorişti, -ste,* s.m. şi f. Laminator. — **Laminor** + suf. *-ist.*

LÁMOSTE s.f. (Pop.) Diaree. — Cf. rus. d o m o t a.

LAMPADÁR, *lampadare,* s.n. Suport vertical care susţine sau pe care sunt montate una sau mai multe lămpi sau becuri. — Din fr. **lampadaire,** it. **lampadario.**

LAMPAGÍU, *lampagii,* s.m. (Înv.) Persoană însărcinată cu aprinderea şi stingerea felinarelor de pe străzi; fanaragiu. — **Lampă** + suf. *-agiu.*

LAMPÁNT adj. (În sintagma) *Petrol lampant* = produs lichid obţinut în procesul de distilare a ţiţeiului şi folosit drept combustibil în lămpi, la unele motoare etc.; gaz[2]. — Din fr. **lampant.**

LÁMPAS, *lampasuri,* s.n. Fâşie îngustă de postav, panglică sau şnur cusută pe latura exterioară, în lungimea pantalonilor, la unele uniforme; vipuşcă. [Acc. şi: *lampás*] — Din rus. **lampas.**

LÁMPĂ, *lămpi,* s.f. Aparat ori dispozitiv care produce lumină prin arderea unui combustibil sau cu ajutorul curentului electric. G *Lampă fulger* = blitz. *Lampă cu halogen* = lampă cu incandescenţă în balonul căreia se introduce un amestec de gaze inerte care conţine halogeni, în scopul măririi duratei de funcţionare şi a strălucirii. *Lampă de radio* = tub electronic. *Lampă de sudat* (sau *de lipit)* = aparat care produce o flacără foarte puternică, necesară în operaţia de lipire a unor piese metalice. — Din germ. **Lampe,** rus. **lampa,** fr. **lampe.**

LAMPIÓN, *lampioane,* s.n. Felinar făcut din hârtie colorată, pergament, material textil translucid etc., adesea plisate ca un acordeon, folosit pentru iluminat în împrejurări festive; lanternă veneţiană. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **lampion.**

LAMPÍST, *lampişti,* s.m. Lucrător care întreţine, distribuie şi primeşte lămpile într-o mină. — Din fr. **lampiste.**

LAMPISTERÍE, *lampisterii,* s.f. (Rar) Lămpărie. — Din fr. **lampisterie.**

LAMPROFÍR, *lamprofire,* s.n. (Min.) Rocă eruptivă cu structură porfirică, bogată în fier şi magneziu. — Din fr. **lamprophyre.**

LÁMURĂ s.f. Partea cea mai bună, mai curată şi mai aleasă dintr-un lucru; floarea, fruntea, crema unui lucru. — Lat. **lamina** sau ***lam(i)nula.**

LAN, *lanuri,* s.n. Suprafaţă de teren agricol semănată cu acelaşi fel de plante (în special cereale); holdă; *p. ext.* plantele semănate pe acest teren (şi aflate într-un stadiu înaintat de creştere). — Din ucr. **lan.**

LANAMÉTRU, *lanametre,* s.n. Aparat cu care se determină fineţea fibrelor textile. — Din fr. **lanamètre.**

LANCASTERIÁN, -Ă, *lancasterieni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Înv.; în sintagma) *Sistem lancasterian* = sistem de învăţământ bazat pe ajutorul elevilor mai avansaţi, folosiţi ca monitori. **2.** Adj., s.m. şi f. (Adept) al sistemului lancasterian (**1**). [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **Lancasterian.**

LÁNCE, *lănci,* s.f. Veche armă de atac, formată dintr-o vergea lungă de lemn prevăzută cu un vârf metalic ascuţit; suliţă. — Din it. **lancia.**

LANCEOLÁT, -Ă, *lanceolaţi, -te,* adj. (Bot.; mai ales despre frunze) Care are forma unui vârf de lance. [Pr.: *-ce-o-*] — Din fr. **lancéolé.**

LANCINÁNT, -Ă, *lancinanţi, -te,* adj. (Livr.; despre dureri) Care se manifestă prin junghiuri şi zvâcnituri. — Din fr. **lancinant.**

LÁND, *landuri,* s.n. (În Austria şi în Germania) Unitate administrativă autonomă, cu organ legislativ şi guvern propriu. — Din germ. **Land.**

LÁNDĂ, *lande,* s.f. Şes întins situat pe ţărmurile Atlanticului, format din nisipuri marine neproductive fixe sau mişcătoare. — Din fr. **lande.**

LANDGRÁF, *landgrafi,* s.m. Titlu dat unui principe suveran german în Evul Mediu. — Din fr. **landgrave.**

LANDGRAFIÁT, *landgrafiate,* s.n. Domeniu condus de un landgraf. [Pr.: *-fi-at*] — Din fr. **landgraviat.**

LÄNDLER, *ländlere,* s.n. Dans naţional german şi austriac, asemănător cu valsul lent; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *léndlăr*] — Din germ. **Ländler.**

LANDÓU, *landouri,* s.n. **1.** Trăsură luxoasă cu patru locuri aşezate faţă în faţă şi cu capota formată din două părţi mobile. **2.** Cărucior pentru copiii mici, mare şi acoperit. — Din fr. **landau.**

LÁNDRAS s.m. Rasă de porci de culoare albă şi cu corpul foarte lung, crescuţi pentru carne; porc din această rasă. — Din engl. **landrace.**

LÁNDSMÅL s.n. Una dintre cele două limbi literare norvegiene moderne, creată pe baza dialectelor. [Pr.: *landsmol*] — Din fr. **landsmal.**

LÁNDŞAFT, *landşafturi,* s.n. Porţiune din mediul geografic cu trăsături proprii. — Din germ. **Landschaft.**

LÁNDTAG s.n. Nume dat unor adunări sau organe reprezentative ori legislative dintr-un land. — Cuv. germ.

LANGURÓS, -OÁSĂ, *languroşi, -oase,* adj. (Adesea peior. sau ir.; şi adverbial) Plin de sentimentalism; galeş, sentimental. — Din fr. **langoureux.**

LANGÚSTĂ, *languste,* s.f. Animal crustaceu de mare, asemănător cu racul, dar lipsit de cleşti, cu antene foarte lungi şi cu carapacea spinoasă, de culoare violacee, a cărui carne este foarte gustoasă *(Palinurus vulgaris).* — Din fr. **langouste.**

LANITÁL s.n. Fibră textilă fabricată din cazeină, folosită ca înlocuitor al lânii. — Din germ. **Lanital,** fr., it. **lanital.**

LANOLÍNĂ, *lanoline,* s.f. Substanţă grasă obţinută prin prelucrarea lânii brute de oi şi folosită în industrie, în medicină şi în cosmetică. — Din fr. **lanoline.**

LANSÁ, *lansez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune (pentru prima oară) în circulaţie, a difuza, a răspândi, a face (larg) cunoscut. F Spec. A da drumul pe apă unui vas nou construit sau reparat, a-l face să plutească pentru prima oară (după construire sau reparare). F A emite un decret, un mandat de arestare etc. **2.** Tranz. A arunca, a azvârli (spre un obiectiv). F A arunca, a îndrepta spre ţintă un anumit fel de armament. **3.** Refl. A se arunca cu putere, a face o săritură îndrăzneaţă. F Fig. A se angaja cu îndrăzneală într-o acţiune. — Din fr. **lancer.**

LANSÁJ s.n. **1.** Lansare la apă a unei nave. **2.** Oscilaţie verticală a şasiului unui automobil. — Din fr. **lançage.**

LANSÁRE, *lansări,* s.f. Acţiunea de *a (se) lansa* şi rezultatul ei. — V. **lansa.**

LANSÁT, -Ă, *lansaţi, -te,* adj. Pus în circulaţie, difuzat, răspândit. — V. **lansa.**

LANSATÓR, *lansatoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru lansarea bombelor, a rachetelor sau a torpilelor. — **Lansa** + suf. *-tor.*

LANSÉTĂ, *lansete,* s.f. Undiţă prevăzută cu mulinetă, cu care se poate arunca năluca la mare distanţă. — Din fr. **lancette.**

LANTÁN s.n. Element chimic din grupa pământurilor rare. — Din fr. **lanthane.**

LANTANÍDĂ, *lantanide,* s.f. (La pl.) Nume dat mai multor elemente chimice care fac parte din grupa pământurilor rare; (şi la sg.) element chimic aparţinând acestei grupe. — Din fr. **lanthanide.**

LANTÉRNĂ, *lanterne,* s.f. **1.** Felinar. G *Lanternă veneţiană* = lampion. *Lanternă magică* = aparat care proiectează pe un ecran, cu ajutorul unei surse luminoase şi al unui sistem de lentile, imaginea mărită a unei figuri desenate pe o placă de sticlă sau imprimate pe o placă fotografică. **2.** Lampă mică, portativă, care funcţionează cu baterie electrică. **3.** Lanternou. — Din fr. **lanterne.**

LANTERNÓU, *lanternouri,* s.n. Porţiune din acoperişul unei hale, al unei săli etc. mai ridicată, prevăzută cu numeroase ferestre, pentru a permite pătrunderea aerului şi a luminii; lanternă (**3**), luminator. — Din fr. **lanterneau**.

LANŢ, *lanţuri,* s.n. **1.** Şir de verigi, de plăci, de zale etc. metalice, unite între ele pentru a forma un tot, care serveşte spre a lega ceva, a transmite o mişcare etc. F Instrument format dintr-un şir de vergele groase, cu care se măsoară lungimile de teren. F Lucrătură simplă făcută cu croşeta, care constă dintr-un şir de ochiuri înlănţuite. **2.** Lanţ (**1**) mic, de obicei din metal preţios, servind ca podoabă (la mână, la gât). **3.** Fig. Tot ceea ce constituie o legătură puternică; ceea ce încătuşează libertatea, independenţa cuiva. **4.** Şir continuu de elemente, fiinţe, lucruri, stări asemănătoare. G *Reacţie în lanţ* = reacţie care, producându-se într-un anumit punct al unui corp, se propagă în toată masa lui, dând naştere unei succesiuni de reacţii elementare. *Lanţ cauzal închis* = feedback. G Expr. *A se ţine lanţ* = a se succeda (în număr mare). F Şir format din mai mulţi atomi legaţi între ei; catenă. — Din bg. **lanec.**

LANŢÉTĂ, *lanţete,* s.f. **1.** Instrument chirurgical format dintr-o lamă cu două tăişuri foarte ascuţite, care se foloseşte la vaccinări, incizii etc. **2.** Mic instrument în formă de lopăţică, cu care se netezesc şi se rectifică tiparele în turnătoriile de fontă. — Din germ. **Lanzette,** fr. **lancette.**

LANŢÚG s.n. v. **lănţug.**

LANÚGO s.n. **1.** (Biol.) Păr fin care acoperă unele regiuni ale corpului la făt. F Fire de păr din alte regiuni decât din cele obişnuite. **2.** Puf (la plante, fructe etc.) — Din lat., fr. **lanugo.**

LAOLÁLTĂ adv. Împreună, la un loc. — **La[1] + o + alta.**

LAOŢIÁN, -Ă, *laoţieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Laosului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Laosului sau laoţienilor (**1**), privitor la Laos ori la laoţieni. [Pr.: *-ţi-an*] — Din fr. **laotien.**

LAPALISÁDĂ, *lapalisade,* s.f. Afirmaţie a cărei evidenţă naivă provoacă râsul. — Din fr. **lapalissade.**

LAPAROSCÓP, *laparoscoape,* s.n. (Med.) Instrument pentru examinarea cavităţii abdominale; peritoneoscop. — Din fr. **laparoscope.**

LAPAROSCOPÍE, *laparoscopii,* s.f. Metodă de investigare a cavităţii abdominale şi a organelor abdominale cu un instrument optic. — Din fr. **laparoscopie.**

LAPAROTOMÍE, *laparotomii,* s.f. Operaţie chirurgicală care constă în deschiderea peretelui abdominal şi a peritoneului; celiotomie. — Din fr. **laparotomie.**

LAPIÁZ s.n. v. **lapiez.**

LAPIDÁ, *lapidez,* vb. I.Tranz. (Livr.) A ucide pe cineva prin lovituri de pietre; a arunca în cineva cu pietre (ca pedeapsă sau ca răzbunare). — Din fr. **lapider,** lat. **lapidare.**

LAPIDÁR, -Ă, *lapidari, -e,* adj. **1.** (Despre inscripţii, ornamente) Săpat în piatră. **2.** (Despre stil, vorbire) Care evocă prin concizie (şi vigoare) stilul inscripţiilor latine; laconic, scurt, concis. — Din fr. **lapidaire.**

LAPIDÁRE, *lapidări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a lapida* şi rezultatul ei; lovire (cu pietre); fig. oprobriu. — V. **lapida.**

LAPIDARITÁTE s.f. (Rar) Caracter lapidar. — **Lapidar** + suf. *-itate.*

LAPIDÁRIU, *lapidarii,* s.n. Colecţie de pietre mari sculptate sau gravate (basoreliefuri, statui, pietre de mormânt etc.); loc în care se păstrează o astfel de colecţie. [Var.: **lapidárium** s.n.] — Din lat. **lapidarium.**

LAPIDÁRIUM s.n. v. **lapidariu.**

LAPIÉZ, *lapiezuri,* s.n. Formă de relief rezultată prin coroziunea rocilor solubile de către apele de şiroire. [Pr.: *-pi-ez.* — Var.: **lapiáz** s.n.] — Din fr. **lapié, lapiaz.**

LAPÍLI s.m. pl. Pietricele poroase, fragmente de lavă etc. azvârlite de vulcanii în erupţie. — Din fr. **lapilli.**

LÁPIS s.n. (Min.) Lazurit. — Din fr., lat. **lapis.**

LAPISLAZÚLI s.n. (Min.) Lazurit. — Din fr. **lapis-lazuli.**

LAPÍT, *lapiţi,* s.m. (La pl.) Populaţie legendară de războinici din mitologia greacă, care trăia în Thessalia; (şi la sg.) persoană aparţinând acestei populaţii. — Din lat. **Lapithae,** fr. **lapithes.**

LAPÓN, -Ă, *laponi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie băştinaşă din regiunile extrem-nordice ale Europei. **2.** Adj. Care aparţine laponilor (**1**), care se referă la laponi, caracteristic laponilor. F (Substantivat, f.) Limbă fino-ugrică vorbită de laponi. — Din fr. **lapon.**

LAPOVIŢÁ, pers. 3 *lapoviţează,* vb. I. Intranz. impers. (Rar) A cădea ploaie amestecată cu zăpadă. — Din **lapoviţă.**

LÁPOVIŢĂ s.f. Ploaie amestecată cu ninsoare; *p. ext.* zăpadă apoasă. — Din bg., sb. **lapavica.**

LÁPSUS, *lapsusuri,* s.n. Incapacitate momentană a cuiva de a-şi aduce aminte de un lucru ştiut. F Eroare, inadvertenţă comisă din neatenţie de o persoană care vorbeşte sau scrie ceva. — Din fr., lat. **lapsus.**

LÁPTE, (**2**) *lăpturi,* s.n. **1.** Lichid alb-gălbui cu gust dulceag, foarte hrănitor, secretat de glandele mamare ale femelelor mamiferelor (care constituie hrana exclusivă a sugarului şi a puiului de animal). G *Purcel* (sau *viţel) de lapte* = purcel (sau viţel) care nu a fost înţărcat. *Lapte-de-pasăre* = desert preparat din lapte, ouă şi zahăr. (Astron.) *Calea-Laptelui* = Calea-Lactee. G Loc. adj. *De lapte* = (despre animale) crescut pentru producţia de lapte, care produce mult lapte. G Compuse: (Bot.) *laptele-câinelui* = plantă erbacee răspândită prin locuri necultivate, a cărei tulpină conţine un suc lăptos; alior (*Euphorbia cyparissias*); *laptele-cucului* = plantă erbacee cu flori galbene, a cărei tulpină conţine un suc lăptos; alior *(Euphorbia helioscopia*); *laptele-stâncii* = lăptişor. **2.** (Rar; la pl.) Diferite sortimente de lapte (**1**) sau de produse alimentare preparate din (sau cu) lapte. **3.** Suc care se găseşte în unele plante sau fructe ori se prepară din acestea şi este asemănător la aspect cu laptele (**1**). G Expr. *(A fi) în lapte* = (despre plante şi părţi ale lor, mai ales despre cereale) (a fi) necopt, crud. **4.** (În sintagmele) *Lapte de malţ* = malţ măcinat şi amestecat cu apă, folosit la prepararea berii. *Lapte de var* = amestec de var stins şi apă, folosit la zugrăvit şi în industrie; apă de var. *Lapte de ciment* = amestec format din praf de ciment şi apă, folosit în lucrările de asfaltare, de construcţii etc. — Lat. **lac, -ctis.**

LAPTOP, *laptopuri,* s.n. Computer personal, portabil, cu baterii sau curent electric. [Pr.: *léptop*] — Din engl. **laptop.**

LAPŢI s.m. pl. Glande sexuale masculine la peşti, cu aspect de masă gelatinoasă alb-lăptoasă. — Lat. **lactes.**

LAR, *lari,* s.m. **1.** Divinitate în mitologia romană, considerată a fi protector al casei şi al familiei. **2.** Fig. Cămin, casă (părintească). — Din lat. **Lar, Laris.**

LARÁRIU, *lararii,* s.n. Încăpere în casele romane unde se păstrau statuetele larilor şi penaţilor. — Din lat. **lararium.**

LARD s.n. (Reg.) Slănină grasă. — Lat. **lardum.**

LARG, -Ă, (**I**) *largi,* adj. (**II**) *larguri,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care ocupă o suprafaţă mare, care este extins în toate direcţiile; întins, vast. G Expr. *În lumea largă* = **a)** în locuri depărtate, departe; **b)** pretutindeni. **2.** De dimensiuni mari; lat. G Loc. adv. *Pe larg* = în mod amplu, amănunţit. F (Despre recipiente sau cavităţi) Cu dimensiunea transversală mare; *p. ext.* cuprinzător, încăpător. G Expr. *Mână largă,* se zice despre un om generos sau cheltuitor. F (Despre veşminte) De o croială bogată, care permite mişcarea liberă a corpului; care este prea mare faţă de dimensiunile unei persoane. G Expr. *A da* (ceva) *cu mâneci largi* = a da bucuros, cu voie bună; a fi darnic. F (Despre gesturi, mişcări etc.) Desfăşurat în toată amploarea. F Fig. Care nu este meschin, care este liber, generos, înaintat. *Vederi largi.* **II.** S.n. **1.** (Articulat; urmat de determinări în genitiv care indică o suprafaţă) Întreaga suprafaţă (a unui loc); partea mai largă (a unui loc). F Loc pe mare depărtat de ţărm. G Loc. adv. *În larg* = departe de ţărm, pe apă. **2.** Loc deschis care se întinde departe în toate direcţiile; întindere mare, spaţiu

vast. G Expr. *A fi* (sau *a se simți) la* (sau *în) largul său* = a fi (sau a se simți) în deplină libertate, nestingherit. — Lat. **largus.**

LARGÁ, *larghez,* vb. I. Tranz. A desprinde un obiect (balast, lest) dintr-o aeronavă în zbor, prin aruncare sau cu ajutorul unui mecanism. — Din fr. **larguer,** it. **largare.**

LARGÁRE, *largări,* s.f. Acțiunea de *a larga* și rezultatul ei. — V. **larga.**

LARGHÉTTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Într-un tempo intermediar între largo și andante. F (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală creată în acest tempo. — Cuv. it.

LARGHÉȚE s.f. Dărnicie, generozitate. — Din it. **larghezza.**

LÁRGO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Într-un tempo foarte lent. F (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală creată în acest tempo. — Cuv. it.

LÁRICE, *larici,* s.f. (Bot.) Zadă. [Var.: **lárițĕ** s.f.] — Din it. **larice,** lat. **larix, -cis.**

LARIFÓRMĂ, *lariforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări acvatice palmipede, din care fac parte pescărușii; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **lariforme.**

LARINGÁL, -Ă, *laringali, -e,* adj. (Despre sunete) Care se articulează în regiunea laringelui. — Din fr. **laryngal.**

LARÍNGE, *laringe,* s.n. (Anat.) Partea superioară a traheii, formată din mai multe cartilaje, în structura căreia intră și coardele vocale; beregată. — Din it. **laringe.** Cf. fr. l a r y n x .

LARINGECTOMÍE, *laringectomii,* s.f. (Med.) Incizie, extirpare a laringelui. — Din fr. **laryngectomie.**

LARINGIÁN, -Ă, *laringieni, -e,* adj. Care ține de laringe, al laringelui. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **laryngien.**

LARINGÍTĂ, *laringite,* s.f. Boală care constă în inflamația (mucoasei) laringelui. — Din fr. **laryngite.**

LARINGOFÓN, *laringofoane,* s.n. Microfon care se aplică pe gât, în dreptul laringelui, folosit mai ales în transmisiunile din tanc sau din avion. — Din fr. **laryngophone.**

LARINGOLÓG, -Ă, *laringologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specializat în laringologie. — Din fr. **laryngologue.**

LARINGOLÓGIC, -Ă, *laringologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la laringologie. — Din fr. **laryngologique.**

LARINGOLOGÍE s.f. Parte a medicinei care se ocupă cu studiul laringelui și al bolilor lui. — Din fr. **laryngologie.**

LARINGOPATÍE, *laringopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile laringelui. — Din fr. **laryngopathie.**

LARINGOSCÓP, *laringoscoape,* s.n. Instrument alcătuit dintr-o oglindă prevăzută cu coadă lungă, folosit la examinarea laringelui. — Din fr. **laryngoscope.**

LARINGOSCÓPIC, -Ă, *laringoscopici, -ce,* adj. Referitor la laringoscop, de laringoscop. — Din fr. **laryngoscopique.**

LARINGOSCOPÍE, *laringoscopii,* s.f. Examinare medicală a laringelui cu ajutorul laringoscopului. — Din fr. **laryngoscopie.**

LARINGOSPÁSM, *laringospasme,* s.n. (Med.) Spasm al mușchilor glotici. — Din fr. **laryngospasme.**

LARINGOSTROBOSCÓP, *laringostroboscoape,* s.n. (Fon.) Stroboscop specializat pentru studiul coardelor vocale în timpul fonației. — Din fr. **laryngostroboscope.**

LARINGOSTROBOSCOPÍE, *laringostroboscopii,* s.f. (Fon.) Observare a coardelor vocale cu laringostroboscopul. — Din fr. **laryngostroboscopie.**

LARINGOTOMÍE, *laringotomii,* s.f. Operație chirurgicală care constă în deschiderea sau secționarea laringelui. — Din fr. **laryngotomie.**

LÁRIȚĂ s.f. v. **larice.**

LÁRMĂ s.f. **1.** Zgomot mare; gălăgie. F Fig. (Rar) Frământare, zbucium. **2.** (Înv.) Alarmă. — Din magh. **lárma,** sb. **larma.**

LARVÁR, -Ă, *larvari, -e,* adj. Care este în stare de larvă; referitor la larvă. F Fig. Ascuns, latent, nevăzut[2]. — Din fr. **larvaire.**

LÁRVĂ, *larve,* s.f. Stadiu în dezvoltarea individuală a unor animale la ieșirea din ou, deosebit prin formă și mod de viață de stadiul adult. — Din fr. **larve.**

LARVICÍD, *larvicide,* s.n. Substanță care ucide larvele unor insecte. G (Adjectival) *Substanță larvicidă.* — Din fr. **larvicide.**

LASCÍV, -Ă, *lascivi, -e,* adj. (Despre gesturi, cuvinte etc.) Care atâță la plăceri senzuale; senzual, voluptuos; obscen, imoral. — Din fr. **lascif,** lat. **lascivus.**

LASCIVITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este lasciv; înclinare spre senzualism; senzualitate, voluptate; obscenitate, imoralitate. — Din fr. **lascivité.**

LÁSER, *lasere,* s.n. Dispozitiv pentru amplificarea sau generarea undelor electromagnetice din domeniul optic pe baza efectului de emisie forțată a sistemelor atomice, care permite o concentrare de energie corespunzătoare unei temperaturi de zeci de mii de grade. — Din engl., fr. **laser.**

LASÉTĂ, *lasete,* s.f. Cordon îngust, drept sau rotund, utilizat la confecționarea unor dantele. F Obiect de decorație interioară lucrat cu acest cordon. — Din fr. **lacet.**

LASITÚDINE s.f. (Livr.) Stare sau senzație de oboseală psihică, plictiseală, dezgust etc. — Din fr. **lassitude.**

LASÓU, *lasouri,* s.n. Curea sau frânghie lungă, terminată la un capăt cu un laț, folosită în America pentru prinderea animalelor sălbatice. — Din fr. **lasso.**

LÁSTEX, *lastexuri,* s.n. Fir de cauciuc, de obicei îmbrăcat în fibre textile, care se folosește în industria confecțiilor; *p. ext.* țesătură, obiect de îmbrăcăminte care cuprinde asemenea fire. F Portjartier elastic. — Din fr., it. **lastex.**

LASTÍC s.n. (Înv.) Stofă de lână asemănătoare cu satinul. [Acc. și: *lástic*] — Din fr., engl. **lasting.**

LÁSTRĂ, *lastre,* s.f. (Înv.) Stofă scumpă de lână. — Et. nec.

LAȘ, -Ă, *lași, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) lipsit de curaj și de sentimentul onoarei; (om) fricos, mișel. **2.** Adj. Care demonstrează, trădează lipsă de curaj și de sentiment al onoarei. — Din fr. **lâche.**

LAȘITÁTE, (**2**) *laștități,* s.f. **1.** Faptul de a fi laș; starea celui laș. **2.** (Concr.) Faptă, atitudine de om laș. — **Laș** + suf. *-itate* (după fr. *lâcheté*).

LAT, -Ă, (**1**) *lați, -te,* adj, (**2**) *laturi*, s.n. **1.** Adj. Care are o lățime (relativ) mare. G Loc. adj. *Lat în spate* (sau *în spete)* = bine legat, voinic. G Expr. *A spune vorbe mari și late* = a spune vorbe pompoase, dar fără conținut. (Fam.) *A fi lată (rău* sau *de tot),* se spune pentru a arăta că o situație a luat proporții grave, îngrijorătoare. (Fam.) *A o face lată (rău* sau *de tot)* = **a)** a petrece strașnic, a face un mare chef; **b)** a face (fără voie) o poznă, o gafă, o prostie. F (Fam.) Întins la pământ (fără simțire sau mort). G Expr. *A lăsa* (pe cineva) *lat* = **a)** a bate (pe cineva) foarte tare (lăsându-l în nesimțire); **b)** a uimi, a impresiona puternic (pe cineva). **2.** S.n. Partea lată (**1**) a unui obiect; lățime. G *Un lat de palmă* (sau *de mână*) = măsură populară de lungime, egală cu lățimea unei palme obișnuite cu degetele lipite. G Loc. adv. *De-a latul* = în curmeziș. — Lat. **latus.**

LATÉNT, -Ă, *latenți, -te,* adj. Care există, dar nu se manifestă în exterior, putând izbucni oricând. — Din fr. **latent,** lat. **latens, -ntis.**

LATÉNȚĂ, *latență*, s.f. Stare latentă. — Din fr. **latence.**

LATERÁL, -Ă, *laterali, -e,* adj. **1.** Situat pe (una dintre) laturi, pe o parte a unui lucru; situat la margine, la periferie, departe de un centru; lăturalnic. G *Arie* (sau *suprafață) laterală* = mărimea suprafeței unui corp prismatic, fără suprafețele bazelor lui. *Arie laterală* = zonă situată la periferia teritoriului unde se vorbește un dialect sau o limbă. F Fig. Secundar. **2.** (În sintagma) *Consoană laterală* (și substantivat, f.) = consoană articulată prin atingerea vârfului limbii de palatul tare sau de alveolele incisivilor superiori, în timp ce suflul de aer iese prin cele două deschizături lăsate de marginile limbii. *„L" este o consoană laterală.* **3.** (În sintagma) *Gândire laterală* = proces specific gândirii creatoare, având ca scop obținerea a cât mai multe variante posibile ale obiectului sau fenomenului cercetat. — Din fr. **latéral,** lat. **lateralis.**

LATERÍT, *laterite,* s.n. Depozit bogat în hidroxizi de aluminiu și de fier, format prin alterarea unor roci din zona tropicală umedă. — Din fr. **latérite.**

LATERÍTIC, -Ă, *lateritici, -ce,* adj. (Min.) Referitor la laterit; care conține laterit. — Din fr. **latéritique.**

LATERITIZÁRE, *lateritizări,* s.f. (Geol.) Proces de formare a solurilor lateritice. — După fr. **latéritisation.**

LÁTEX, *latexuri,* s.n. Suc lăptos secretat de anumite plante. — Din fr., lat. **latex.**

LATICIFÉR, *laticifere,* s.n. Vas, tub, țesut ramificat al unor plante prin care este secretat latexul. G (Adjectival) *Vase laticifere.* — Din fr. **laticifère.**

LATICLÁVĂ, *laticlave,* s.f. Fâșie lată de purpură care împodobea tunica senatorilor romani. — Din fr. **laticlave.**

LATIFUNDIÁR, -Ă, *latifundiari, -e,* s.m. și f. Persoană care posedă întinse domenii agricole; mare moșier, mare bogătaș. [Pr.: *-di-ar*] — **Latifundiu** + suf. *-ar.*

LATIFÚNDIE s.f. v. **latifundiu.**

LATIFÚNDIU, *latifundii,* s.n. Mare proprietate funciară particulară, moșie foarte întinsă; domeniu. [Var.: (înv.) **latifúndie** s.f.] — Din lat. **latifundium.**

LATÍN, -Ă, *latini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație indo-europeană stabilită la sfârșitul milen. II î.H. în provincia Latium din Italia Centrală; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține Latiumului sau latinilor (**1**), privitor la Latium ori la latini; *p. ext.* care se referă la limba și la literatura romanilor sau care aparține acestora; latinesc. G *Limba latină* (și substantivat, f.) = limba indo-europeană vorbită de romani. — Din lat. **latinus,** fr. **latin.**

LATINÉSC, -EÁSCĂ, *latinești,* adj. Latin (**2**). — **Latin** + suf. *-esc.*

LATINÉȘTE adv. În limba latină. — **Latin** + suf. *-ește.*

LATINÍSM, (**1**) *latinisme,* s.n. **1.** Cuvânt, formă sau construcţie sintactică împrumutate (fără necesitate) din limba latină (şi neasimilate încă în limba care a făcut împrumutul). **2.** Curent apărut în lingvistica şi în filologia românească din sec. XIX, care, pentru a demonstra caracterul latin al limbii române, a încercat să elimine din ea cuvintele de alte origini şi să modifice astfel forma celor latine, încât să le apropie cât mai mult de forma originară; a contribuit la generalizarea scrierii cu caractere latine şi a adus noi argumente în sprijinul originii latine a limbii române. — Din fr. **latinisme.** Cf. l a t i n .

LATINÍST, -Ă, *latinişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Specialist în filologia latină şi în Antichitatea romană. **2.** Adept al latinismului (**2**). G (Adjectival) *Curent latinist* sau *şcoală latinistă* = latinism (**2**). — Din fr. **latiniste.**

LATINITÁTE s.f. Faptul de a avea origine latină sau caracter latin. F Nume dat culturii şi civilizaţiei latine. — Din fr. **latinité,** lat. **latinitas, -atis.**

LATINIZÁ, *latinizez,* vb. I. Tranz. A introduce pe cale savantă şi în mod masiv cuvinte latine într-o limbă sau a reface forma cuvintelor de origine latină din acea limbă pentru a le face cât mai apropiate de forma originară. — Din fr. **latiniser.**

LATINIZÁNT, -Ă, *latinizanţi, -te,* adj. Care urmăreşte latinizarea limbii, care lucrează în acest scop; (despre cuvinte, texte etc.) latinizat. — Din fr. **latinisant.**

LATINIZÁRE, *latinizări,* s.f. Acţiunea de *a latiniza* şi rezultatul ei. — V. **latiniza.**

LATINIZÁT, -Ă, *latinizaţi, -te,* adj. (Despre cuvinte, texte etc.) Care a căpătat o formă, un aspect apropiat de limba latină. — V. **latiniza.**

LATINIZATÓR, -OÁRE, *latinizatori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care latinizează (cu orice preţ). — **Latiniza** + suf. *-tor.*

LATÍNO s.n. Gen de muzică foarte ritmată originară din America de Sud. G (Adjectival) *Muzică latino.* — Din fr. **latino.**

LATINOAMERICÁN, -Ă, *latinoamericani, -e,* adj. Care aparţine Americii Latine, privitor la America Latină. — Din fr. **latino-américain.**

LATÍR s.m. Plantă erbacee furajeră din familia leguminoaselor, cu tulpina târâtoare şi ramificată, cu frunzele terminate cu un cârcel şi cu flori albastre, violete, roz, albe sau galbene *(Lathyrus sativus).* — Din lat. **lathyrus** (denumirea ştiinţifică a plantei).

LATITÚDINE, *latitudini,* s.f. **1.** Distanţa unghiulară a unui punct de pe glob faţă de ecuator, măsurată pe meridianul care trece prin acel punct şi exprimată în grade, minute şi secunde. **2.** Fig. Libertate de acţiune, posibilitate de a acţiona după voie. — Din fr. **latitude,** lat. **latitudo, -inis.**

LATRÍNĂ, *latrine,* s.f. Closet (rudimentar), privată, hazna. — Din lat. **latrina,** fr. **latrine.**

LÁTURĂ, *laturi,* s.f. **1.** Parte laterală, margine a unui obiect. F Spec. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale corpului unei fiinţe, în dreptul coastelor. F Parte, sens, direcţie. G Loc. adv. *În lături* = la o parte, într-o parte. *Pe lături* = într-o parte şi în alta. *Pe de lături* = alături, pe lângă; *fig.* pe ocolite, indirect. G Loc. prep. *Pe de lăturile...* = pe marginile... G Expr. *A (nu) se da în lături* = a (nu) ezita să facă sau să spună ceva. F (Înv. şi pop.) Bucată, zonă de la marginea unei întinderi de pământ, a unui ţinut. G Expr. *A bate laturile* = a umbla fugar. **2.** Aspect sub care se poate prezenta sau sub care poate fi analizat un lucru. **3.** Fiecare dintre semidreptele care formează un unghi sau dintre liniile care mărginesc un poligon. [Pl. şi: *lături.* — Var.: **láture** s.f.] — Lat. ***latora** (= *latera*, pl. lui *latus, -eris*).

LÁTURE s.f. v. **latură.**

LAŢ[1], *laţuri,* s.n. **1.** Nod larg la capătul unei sfori, făcut în aşa fel încât să se poată strânge în jurul unui punct fix. **2.** Instrument pentru prins păsări sau animale, constând dintr-un ochi de sfoară, de sârmă etc. — Lat. ***laceus** (= *laqueus*).

LAŢ[2] s.n. v. **leaţ.**

LÁŢE s.f. pl. Şuviţe de lână netoarse şi nepieptănate (de pe un animal); *p. anal.* (la om) şuviţe de păr care atârnă în mod dezordonat; miţe. — Et. nec.

LAUDÁNUM s.n. Substanţă narcotică din opiu, folosită ca medicament. — Din fr., lat. **laudanum.**

LAUDÁTIO s.f. Discurs în care se elogiază cineva sau ceva; panegiric. [Pr. *laudáţio*] — Cuv. lat.

LAUDATÍV, -Ă, *laudativi, -e,* adj. Care laudă; favorabil, elogios. [Pr.: *la-u-*] — Din fr. **laudatif.**

LÁUDĂ, *laude,* s.f. Exprimare în cuvinte a preţuirii faţă de cineva sau ceva; cuvinte prin care se exprimă această preţuire; elogiu. F (În propoziţii exclamative) Mărire! slavă! cinste! glorie! — Din **lăuda** (derivat regresiv).

LÁUR, *lauri,* s.m. **1.** Dafin. F (La pl.) Frunzele dafinului (cu care se încununau odinioară eroii, poeţii, oratorii); *fig.* glorie, victorie. G Expr. *A culege lauri* = a avea succese, a deveni celebru. *A se culca pe lauri* = a se mulţumi cu succesele obţinute şi a nu duce activitatea mai departe. **2.** Arbust cu frunze persistente şi lucioase, cu flori mici şi cu fructe roşii (*Ilex aquifolium).* **3.** Plantă veninoasă cu miros neplăcut, cu flori mari albe şi cu fructul o capsulă ţepoasă; ciumăfaie *(Datura stramonium).* G Expr. (Fam.; în fraze interogative sau exclamative) *Am mâncat laur(i)* sau *doar n-am mâncat laur(i)* = doar nu-s nebun. — Lat. **laurus.**

LAURACÉE, *lauracee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori şi arbuşti din regiunile calde, cu frunzele persistente, bogate în uleiuri eterice; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *la-u-*] — Din fr. **lauracée.**

LAUREÁT, -Ă, *laureaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană, colectiv etc. care a obţinut un premiu pentru merite remarcabile în domeniul ştiinţei, al literaturii, al artei etc. G (Adjectival) *Colectiv laureat.* [Pr.: *la-u-re-at*] — Din fr. **lauréat,** lat. **laureatus.**

LAURÚŞCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

LAVÁBIL, -Ă, *lavabili, -e,* adj. (Despre ţesături) Care se poate spăla fără a-şi pierde calităţile. — Din fr. **lavable.**

LAVABILITÁTE s.f. Însuşire de a fi lavabil. — Din fr. **lavabilité.**

LAVABÓU, *lavabouri,* s.n. Încăpere în cămine, internate etc., utilată cu chiuvete şi cu alte instalaţii sanitare, servind ca spălător comun. F Lavoar; chiuvetă. — Din fr. **lavabo.**

LAVÁJ, *lavajuri,* s.n. (Rar) Spălare; spălătură. [Pl. şi: *lavaje*] — Din fr. **lavage.**

LAVALIÉRĂ, *lavaliere,* s.f. **1.** Cravată lată înnodată în formă de fundă, ale cărei capete, scurte, atârnă în jos. **2.** Microfon care se ataşează la rever sau la buzunar. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **lavallière.**

LAVÁNDĂ, *lavande,* s.f. **1.** (Bot.) Levănţică. F Parfum extras din levănţică. **2.** (Cin.) Pozitiv intermediar alb-negru, folosit în contratipare. — Din fr. **lavande.**

LÁVĂ, *lave,* s.f. Masă minerală în stare lichidă incandescentă, aruncată la suprafaţa pământului de un vulcan în erupţie (şi care, prin răcire, dă naştere la diverse roci vulcanice). — Din fr. **lave,** it. **lava.**

LAVÉTĂ, *lavete,* s.f. Cârpă de spălat (motoarele, vasele de bucătărie etc.). — Din fr. **lavette.**

LAVÍNĂ, *lavine,* s.f. Masă mare de zăpadă care se desprinde din munţi şi se prăbuşeşte la vale; avalanşă. — Din it. **lavina,** germ. **Lawine.**

LÁVIŢĂ, *laviţe,* s.f. Scândură lată fixată pe ţăruşi de-a lungul unui perete în casele ţărăneşti, pe care se stă. F Bancă fixată afară (la poarta caselor ţărăneşti). F (Rar) Scândură pe care se stă în căruţă, în sanie. [Var.: **láiţă** s.f.] — Din bg. **lavica.**

LAVÍU, (**2**) *laviuri,* s.n. Mod de a colora monocrom un desen prin tente cu tuş diluat sau cu o culoare de apă. **2.** (Concr.) Desen executat în acest mod. — Din fr. **lavis.**

LAVOÁR, *lavoare,* s.n. **1.** Mobilă de toaletă, pe care se află ligheanul şi celelalte obiecte necesare pentru spălat. **2.** Recipient montat într-o încăpere prevăzută cu o sursă de apă şi cu un canal de evacuare, care serveşte la spălatul curent al oamenilor; lavabou, chiuvetă. — Din fr. **lavoir.**

LAVRÁC, *lavraci,* s.m. Peşte marin răpitor, asemănător cu şalăul, de culoare cenuşie-argintie, cu o dentiţie foarte dezvoltată, apreciat pentru carnea sa; lup-de-mare *(Morone labrax).* — Din ngr. **lávrax, -akos.**

LÁVRĂ, *lavre,* s.f. Mănăstire mare din unele ţări ortodoxe, unde călugării locuiesc în chilii construite la distanţă unele de altele, în felul caselor unui sat. — Din sl. **lavra.**

LAWRÉNŢIU s.n. Element chimic transuranic, obţinut pe cale artificială. [Pr.: *lorénţiu*] — Din fr. **lawrencium.**

LAX, -Ă, *lacşi, -xe,* adj. Care nu este strâns, întins sau încordat; destins, lejer. — Din lat. **laxus.**

LAXATÍV, -Ă, *laxativi, -e,* adj., s.n. (Substanţă, medicament) care posedă uşoare proprietăţi purgative. — Din fr. **laxatif.**

LAXÍSM s.n. Sistem, atitudine teologică, filosofică, politică tolerantă. — Din fr. **laxisme.**

LAXÍST, -Ă, *laxişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al laxismului. — Din fr. **laxiste.**

LAXITÁTE s.f. (Med.) Mobilitate crescută a unei articulaţii. — Din fr. **laxité.**

LAYOUT, *layoturi,* s.n. **1.** Dispozitiv al elementelor grafice ale unei tipărituri. **2.** Schemă a instrucţiunilor de lucru. **3.** Reprezentare grafică şi planimetrică a unei construcţii industriale. [Pr.: *léi'aut*] — Cuv. engl.

LAZ, *lazuri,* s.n. (Reg.) Teren de curând despădurit, transformat în loc arabil sau în păşune. — Din sb, ucr. **laz.**

LAZARÉT, *lazarete,* s.n. (Astăzi rar) Spital izolat pentru persoane presupuse a fi contaminte de o boală contagioasă. F Infirmerie. [Pl. şi: *lazareturi.* — Var.: **lăzărét** s.n.] — Din fr. **lazaret.**

LAZULÍT s.n. Fosfat natural hidratat de aluminiu, de magneziu, de fier şi de calciu, cristalizat, de culoare albăstrie, abraziv, folosit la confecţionarea lentilelor. — Din fr. **lazulite.**

LAZURÍT s.n. Silicat natural de aluminiu şi de sodiu, asociat cu sulfură de sodiu, de culoare albastră intensă, cristalizat, folosit la confecţionarea unor obiecte de artă, la prepararea unor vopsele; lapis, lapislazuli. — Din fr. **lazurite.**

LĂBĂRŢĂ, *lăbărţez,* vb. I. Refl. (Adesea fig.) A se lărgi excesiv, a se deforma; a se întinde în lături. — Et. nec.

LĂBĂRŢÁRE, *lăbărţări,* s.f. Faptul de *a se lăbărţa*; lărgire (excesivă). — V. **lăbărţa.**

LĂBĂRŢÁT, -Ă, *lăbărţaţi, -te,* adj. **1.** (Despre haine) Care şi-a stricat forma, lărgindu-se prea mult; deformat. F (Despre scris) Cu litere prea mari, nelegate între ele sau prea distanţate. **2.** Fig. (Despre stil) Cu dezvoltări prea mari, lipsit de concizie, prolix, diluat. F (Despre felul de a vorbi) Prea rar, tărăgănat. F (Despre gesturi) Care arată lipsă de vioiciune, încetineală, lene. — V. **lăbărţa.**

LĂBOÁIE, *lăboaie,* s.f. Augmentativ al lui *labă*; labă mare; *p. ext.* (fam. şi peior.) mână grosolană, mare. — **Labă** + suf. *-oaie.*

LĂBÓS, -OÁSĂ, *lăboşi, -oase,* adj. (Rar) Cu labe mari. — **Labă** + suf. *-os.*

LĂBÚŢĂ, *lăbuţe,* s.f. Diminutiv al lui *labă.* — **Labă** + suf. *-uţă.*

LĂCÁR, *lăcari,* s.m. Gen de păsări călătoare şi cântătoare, de mărimea unei vrăbii, de culoare brună pe spate şi alb-brună pe pântece, care trăiesc în stufărişul din jurul lacurilor şi al mlaştinilor *(Acrocephalus)*; pasăre din acest gen. — **Lac**[1] + suf. *-ar.*

LĂCÁŞ s.n. v. **locaş.**

LĂCÁT s.n. v. **lacăt.**

LĂCÁTĂ s.f. v. **lacăt.**

LĂCĂRÁIE s.f. Lăcărie. — **Lac**[1] + suf. *-ăraie.*

LĂCĂRÍE s.f. (Pop.) Cantitate mare de apă care acoperă un loc în urma ploilor, a inundaţiilor; apă multă vărsată de cineva pe jos; apăraie, lăcăraie. — **Lac**[1] + suf. *-ărie.*

LĂCĂRÍT s.n. Procedeu de extragere a ţiţeiului cu ajutorul unei linguri cilindrice, folosit în sondele mai puţin adânci. — Et. nec. Cf. l a c[1].

LĂCĂTÓI, *lăcătoaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *lacăt.* — **Lacăt** + suf. *-oi.*

LĂCĂTUÍ, *lăcătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A încuia cu lacătul. — **Lacăt** + suf. *-ui.*

LĂCĂTUÍRE, *lăcătuiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a lăcătui* şi rezultatul ei. — V. **lăcătui.**

LĂCĂTUÍT, -Ă, *lăcătuiţi, -te,* adj. (Rar) Încuiat cu lacătul. — V. **lăcătui.**

LĂCĂTÚŞ, *lăcătuşi,* s.m. Meşteşugar, lucrător care face sau repară lacăte, broaşte, chei etc. sau care efectuează operaţii de ajustare, de asamblare etc. a pieselor mecanice. — Din magh. **lakatos.**

LĂCĂTUŞĂRÍE, (**2**) *lăcătuşării,* s.f. **1.** Meseria lăcătuşului. **2.** Atelierul lăcătuşului. [Var.: **lăcătuşerí**e s.f.] — **Lăcătuş** + suf. *-ărie.*

LĂCĂTUŞERÍE s.f. v. **lăcătuşărie.**

LĂCĂŢÉL, *lăcăţele,* s.n. Diminutiv al lui *lacăt.* — **Lacăt** + suf. *-el.*

LĂCOMÉŞTE adv. (Rar) Cu lăcomie, în mod lacom. — **Lacom** + suf. *-eşte.*

LĂCOMÍ, *lăcomesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A pofti ceva cu lăcomie; a râvni la ceea ce aparţine altuia. F Refl. A se lăsa cuprins, stăpânit de lăcomie, a se arăta necumpătat. — Din **lacom.**

LĂCOMÍE, *lăcomii,* s.f. Poftă pe care o are cineva de a mânca sau de a bea mult; *fig.* dorinţă exagerată de câştig, de avere etc.; aviditate. G Loc. adv. *Cu lăcomie* = lacom. — **Lacom** + suf. *-ie.*

LĂCOMÍRE, *lăcomiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lăcomi* şi rezultatul ei. — V. **lăcomi.**

LĂCOVÍŞTE, *lăcovişti,* s.f. (Reg.) Loc apătos, mocirlos, mlăştinos. [Var.: **lácoviş**te s.f.] — Cf. bg., sb. l o k v a „băltoacă”.

LĂCRĂMÁ[1] vb. I v. **lăcrima.**

LĂCRĂMÁ[2] vb. I v. **reclama.**

LĂCRĂMÁRE s.f. v. **lăcrimare.**

LĂCRĂMÁŢIE s.f. v. **reclamaţie.**

LĂCRĂMĂTÓR, -OÁRE adj. v. **lăcrimător.**

LĂCRĂMIOÁRĂ s.f. v. **lăcrimioară.**

LĂCRĂMÓS, -OÁSĂ adj. v. **lăcrimos.**

LĂCRĂMÚŢĂ s.f. v. **lăcrimuţă.**

LĂCRIMÁ, *lăcrimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre oameni) A-i curge lacrimile (de durere, jale, înduioşare etc.); a plânge (uşor), a înlăcrima. **2.** Intranz. şi refl. (Despre ochi) A se umple (continuu) de lacrimi (ca urmare a unei dureri, a înduioşării, a unei boli etc.); a (se) înlăcrima. [Var.: **lăcrămá** vb. I] — Lat. **lacrimare.**

LĂCRIMÁR, *lăcrimare,* s.n. (Arh.) Proeminenţă la cornişa unui acoperiş care împiedică prelingerea pe zidul construcţiei a apei de ploaie; piesă de lemn ori de metal fixată în acelaşi scop pe partea exterioară de la cerceveaua uşilor şi a ferestrelor. — **Lăcrima** + suf. *-ar.*

LĂCRIMÁRE, *lăcrimări,* s.f. Faptul de *a lăcrima.* [Var.: **lăcrămáre** s.f.] — V. **lăcrima.**

LĂCRIMÁT, -Ă, *lăcrimaţi, -te,* adj. Cu lacrimi (în ochi); înlăcrimat. — V. **lăcrima.**

LĂCRIMĂTÓR, -OÁRE, *lăcrimători, -oare,* adj. (Rar) Care lăcrimează, care plânge; întristat. [Var.: **lăcrămătór, -oáre** adj.] — **Lăcrima** + suf. *-ător.*

LĂCRIMEÁ, *lăcrimele,* s.f. (Reg.) Lăcrimioară (**1**). — **Lacrimă** + suf. *-ea.*

LĂCRIMIOÁRĂ, *lăcrimioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lacrimă*; lăcrimea, lăcrimiţă, lăcrimuţă. **2.** (În forma *lăcrămioară*) Mică plantă erbacee cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, de forma unor clopoţei; mărgăritar, mărgăritărel, cerceluşi *(Convallaria majalis).* [Var.: **lăcrămioáră** s.f.] — **Lacrimă** + suf. *-ioară.*

LĂCRIMÍŢĂ, *lăcrimiţe,* s.f. (Reg.) Lăcrimioară (**1**). — **Lacrimă** + suf. *-iţă.*

LĂCRIMÓS, -OÁSĂ, *lăcrimoşi, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Plin de lacrimi, din care picură lacrimi; înlăcrimat. **2.** Care plânge uşor. **3.** Fig. Care provoacă lacrimi; jalnic, impresionant, de plâns. [Var.: **lăcrămós, -oásă** adj.] — Lat. **lacrimosus.**

LĂCRIMÚŢĂ, *lăcrimuţe,* s.f. (Pop.) Lăcrimioară (**1**). [Var.: **lăcrămúţă** s.f.] — **Lacrimă** + suf. *-uţă.*

LĂCŞÓR s.n. v. **lăcuşor.**

LĂCUÍ, *lăcuiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica un strat de lac[2], a vopsi cu lac[2] (suprafaţa unui obiect). — **Lac**[2] + suf. *-ui.*

LĂCUÍNŢĂ s.f. v. **locuinţă.**

LĂCUÍRE, *lăcuiri,* s.f. Acţiunea de *a lăcui* şi rezultatul ei. — V. **lăcui.**

LĂCUÍT, -Ă, *lăcuiţi, -te,* adj. Vopsit cu lac[2], acoperit cu un strat de lac[2]. — V. **lăcui.**

LĂCUITÓR[1]**, -OÁRE** s.m. şi f. v. **locuitor.**

LĂCUITÓR[2]**, -OÁRE,** *lăcuitori, -oare,* s.m. şi f. Lucrător specializat în lucrări de lăcuire. [Pr.: *-cu-i-*] — **Lăcui** + suf. *-tor.*

LĂCULÉŢ, *lăculeţe,* s.n. Lăcuşor. — **Lac**[1] + suf. *-uleţ.*

LĂCUSTÁR, *lăcustari,* s.m. Pasăre migratoare cu pene trandafirii pe corp şi negre-violete pe cap, pe picioare şi la coadă, care se hrăneşte mai ales cu lăcuste *(Sturnus roseus).* — **Lăcustă** + suf. *-ar.*

LĂCÚSTĂ, *lăcuste,* s.f. Nume dat mai multor specii de insecte din ordinul ortopterelor, dăunătoare agriculturii, care se caracterizează prin lungimea antenelor şi prin picioarele posterioare foarte lungi, adaptate pentru sărit; insectă care aparţine uneia dintre aceste specii. [Var.: **locústă** s.f.] — Lat. **lacusta** (= *locusta).*

LĂCUŞÓR, *lăcuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *lac*[1]; lăculeţ. [Var.: **lăcşór** s.n.] — **Lac**[1] + suf. *-uşor.*

LĂDĂŢÚIE, *lădăţui,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *lădiţă.* — **Lădiţă** + suf. *-uie.*

LĂDIŞOÁRĂ, *lădişoare,* s.f. (Rar) Lădiţă. — **Ladă** + suf. *-işoară.*

LĂDÍŢĂ, *lădiţe,* s.f. Diminutiv al lui *ladă*; lădişoară, lăduţă. — **Ladă** + suf. *-iţă.*

LĂDÓI, *lădoaie,* s.n. Augmentativ al lui *ladă*; ladă mare. — **Ladă** + suf. *-oi.*

LĂDÚŢĂ, *lăduţe,* s.f. (Rar) Lădiţă. — **Ladă** + suf. *-uţă.*

LĂFĂÍ, *lăfăiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A sta comod pe ceva sau undeva, întinzându-şi corpul în voie. **2.** A trăi comod, în belşug; a huzuri, a se desfăta. [Prez ind. şi: *lắfăi*]— Din magh. **leffenni** „a bălăbăni, a atârna”.

LĂFĂÍRE s.f. Faptul de *a se lăfăi.* — V. **lăfăi.**

LĂFĂÍT, -Ă, *lăfăiţi, -te,* adj. Comod, destins; în huzur, îmbelşugat. — V. **lăfăi.**

LĂHÚZĂ s.f. v. **lăuză.**

LĂHUZÍE s.f. v. **lăuzie.**

LĂIBĂRÁC, *lăibărace,* s.n. (Pop.) Laibăr. — **Laibăr** + suf. *-ac.*

LĂIBĂRÁŞ, *lăibăraşe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *laibăr* (**1**); lăibăruţ. [Var.: **laibăráş** s.n.] — **Laibăr** + suf. *-aş.*

LĂIBĂRÚŢ, *lăibăruţe,* s.n. (Pop.) Lăibăraş. — **Laibăr** + suf. *-uţ.*

LĂICÉR, *lăicere,* s.n. (Reg.) Covor ţărănesc de lână care se aşterne pe jos sau cu care se împodobesc la ţară laviţele şi pereţii. [Pr.: *lă-i-.* — Var.: **lăvicér** s.n.] — **La**(**v**)**iţă** + suf. *-ar.*

LĂIÉŞ, *lăieşi,* s.m. Lăieţ. [Pr.: *lă-ieş*] — **Laie** + suf. *-aş.*

LĂIÉŢ, -IÁŢĂ, *lăieţi, -e,* s.m. şi f., adj. (Pop şi peior.) (Rom nomad) care face parte dintr-o laie; *p. ext.* (om) cu înfăţişare neîngrijită, cu părul lung şi nepieptănat. — **Laie** + suf. *-eţ.*

LĂINICÍ, *lăinicesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla fără rost, a hoinări. — Din **lainic.**

LĂLĂÍ, *lălăiesc,* vb. IV. Tranz. A cânta (monoton, la nesfârşit) o melodie, înlocuind de obicei cuvintele cu silaba „la” (repetat). — Formaţie onomatopeică.

LĂLĂÍRE, *lălăiri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a lălăi* şi rezultatul ei. — V. **lălăi.**

LĂLĂÍT, *lălăituri,* s.n. (Fam.) Faptul de *a lălăi.* — V. **lălăi.**

LĂLÁU, -ÁIE, *lălâi,* adj. (Fam.) Care are mişcări greoaie, leneşe, lipsite de graţie; *p. ext.* care este neglijent, neîngrijit, rău (şi murdar) îmbrăcat. [Pl. şi: (f.) *lălâie*] — Probabil formaţie onomatopeică.

LĂMÂI, *lămâi,* s.m. Arbust din ţările calde, cu frunze ovale lucitoare şi florile albe, cultivat pentru fructele lui comestibile *(Citrus limon).* — Din **lămâie** (derivat regresiv).

LĂMÂIE, *lămâi,* s.f. Fructul lămâiului, de formă sferică alungită, cu coaja galbenă, aromată și cu miezul acru, bogat în vitamine. [Pr.: *-mâ-ie.* — Var.: (reg.) **alămâie** s.f.] — Din ngr. **lemóni.**

LĂMÂIOÁRĂ, *lămâioare,* s.f. Mic arbust din familia labiatelor, cu flori foarte aromate, care se folosește drept condiment *(Thymus vulgaris).* [Pr.: *-mâ-ioa-*] — **Lămâie** + suf. *-ioară.*

LĂMÂȚĂ, *lămâițe,* s.f. **1.** Arbust ornamental cu flori mici de culoare albă, ale cărui frunze, frecate în mână, răspândesc un miros de lămâie *(Philadelphus coronarius).* **2.** Floare artificială de ceară albă, din care se fac coronițe și buchețele pentru mirese și cocarde pentru cei care participă la nuntă. — **Lămâie** + suf. *-iță.*

LĂMPĂRÍE, *lămpării,* s.f. Încăpere în mine, în gări etc., în care se păstrau și se întrețineau lămpile sau felinarele de întrebuințare curentă; lampisterie. — **Lampă** + suf. *-ărie.*

LĂMPIȘOÁRĂ, *lămpișoare,* s.f. (Rar) Lămpiță. — **Lampă** + suf. *-işoară.*

LĂMPȚĂ, *lămpițe,* s.f. Diminutiv al lui *lampă*; lămpișoară. — **Lampă** + suf. *-iță.*

LĂMURÍ, *lămuresc,* vb. IV. **1**. Tranz. și refl. A ajuta pe cineva să înțeleagă sau a înțelege, a ajunge să înțeleagă ceva. F Refl. recipr. A ajunge la o concluzie, la înțelegerea unui lucru în urma unei discuții în care s-au dezbătut aspectele neclare, contradictorii. **2.** Tranz. A face să fie clar, înțeles de cineva; a clarifica, a desluși. F Refl. A deveni limpede, clar, explicit pentru cineva. **3.** Refl. (Despre obiecte) A apărea vederii în mod distinct; a se contura cu claritate. **4.** Tranz. și refl. (Înv.) A face să devină sau a deveni curat, lipsit de corpuri străine, pur. — Din **lamură.**

LĂMURÍRE, *lămuriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lămuri* și rezultatul ei; clarificare, desluşire, explicație (suplimentară). — V. **lămuri.**

LĂMURÍT, -Ă, *lămuriți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** (Despre oameni) Care a înțeles clar ceva; limpezit[2]. **2.** (Despre idei, probleme etc.) Care este ușor de înțeles pentru cineva; explicit, clar, limpede. **3.** (Despre obiecte) Care apare vederii cu claritate. — V. **lămuri.**

LĂMURITÓR, -OÁRE, *lămuritori, -oare,* adj. Care lămurește, explică, care ajută la lămurirea cuiva. — **Lămuri** + suf. *-tor.*

LĂNCÉR s.m. v. **lăncier.**

LĂNCIÉR, *lăncieri,* s.m. Soldat din vechea cavalerie a unor țări, care era înarmat cu lance. [Pr.: *-ci-er.* — Var.: **lăncér** s.m.] — Din fr. **lancier** (după *lance*).

LĂNȚIȘÓR, *lănțișoare,* s.n. Diminutiv al lui *lanț*; lanț mic de metal prețios, servind ca podoabă; lanțug, lănțuș, lănțușor. F Lucrătură sau împletitură cu un singur fir, făcută cu acul sau cu croșeta, care are forma unui lanț mic. — **Lanț** + suf. *-işor.*

LĂNȚÚC s.n. v. **lănțug.**

LĂNȚÚG, *lănțuguri,* s.n. (Pop.) Lanț (**1**); lănțișor. [Var.: **lănțúc, lanțúg** s.n.] — Din ucr. **lancuh.**

LĂNȚÚȘ, *lănțușe,* s.n. Lănțișor. — **Lanț** + suf. *-uș.*

LĂNȚUȘÓR, *lănțușoare,* s.n. (Rar) Lănțișor. — **Lanț** + suf. *-uşor.*

LĂÓR s.n. Firele de cânepă sau de in care rezultă după melițare și din care se extrage fuiorul. — Et. nec.

LĂPĂDÁ vb. I v. **lepăda.**

LĂPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LĂPTÁR, *lăptari,* s.m. Bărbat care se ocupă cu vânzarea sau colectarea laptelui. — **Lapte** + suf. *-ar.*

LĂPTÁȘ, *lăptașe,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită din una sau mai multe plase legate în formă de sac cu gura foarte largă. — Din bg. **laptaš.**

LĂPTĂREÁSĂ, *lăptărese,* s.f. Femeie care se ocupă cu vânzarea laptelui. — **Lăptar** + suf. *-easă.*

LĂPTĂRÍE, *lăptării,* s.f. Magazin unde se vând lapte și produse lactate; local de consumație unde se servesc produse lactate. F (La pl.) Produse lactate; mâncăruri preparate din lapte. F (Fam. și peior.) Sâni (mari). — **Lăptar** + suf. *-ie.*

LĂPTÍC s.n. (Fam.; în limbajul copiilor) Lapte. — **Lapte** + suf. *-ic.*

LĂPTIȘÓR, (**1, 2**) s.n., (**3**) *lăptișori,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Diminutiv al lui *lapte.* **2.** S.n. (În sintagma) *Lăptișor de matcă* = produs secretat de glandele faringiene ale albinelor doici, care constituie hrana larvelor de matcă, utilizat în medicină și în cosmetică. **3.** S.m. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu mai multe rozete de frunze lanceolate, cu flori albe, răspândită în regiunea alpină; laptele-stâncii *(Androsace chamaejasme).* — **Lapte** + suf. *-işor.*

LĂPTÓC, *lăptoace,* s.n. (Reg.) Jgheab de scânduri prin care trece apa la moară, pentru a învârti roata; scoc, uluc. [Var.: (reg.) **lătóc** s.n.] — Din ucr. **lotók** (prin etimologie populară).

LĂPTÓS, -OÁSĂ, *lăptoși, -oase,* adj. **1.** (Pop.; despre animale, mai ales despre vaci) Care are sau produce lapte mult. G Expr. *A le crede toate lăptoase* = a le crede pe toate adevărate; a fi lesne crezător. **2.** De culoarea sau cu aspectul laptelui. — **Lapte** + suf. *-os.*

LĂPTÚCĂ, *lăptuci,* s.f. Plantă erbacee legumicolă ale cărei frunze (dispuse în formă de rozetă, alcătuind la unele varietăți o căpățână) sunt comestibile; salată, marulă *(Lactuca sativa).* — Lat. **lactuca.**

LĂRGÍ, *lărgesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face (mai) larg; a da sau a căpăta lărgime; a (se) întinde. F Tranz. Fig. A da amploare, a extinde. F Refl. Fig. A se împrăștia, a se răspândi. — Din **larg.**

LĂRGÍME, *lărgimi,* s.f. **1.** Însușirea de a fi larg; întindere în toate direcțiile; lățime, amploare; dimensiunea transversală a unui recipient, a unei cavități. G Expr. *Lărgime de vederi* = orizont intelectual deschis, înțelegere cuprinzătoare. **2.** Loc larg deschis; spațiu larg în care cineva se poate mișca nestingherit. — **Larg** + suf. *-ime.*

LĂRGÍRE, *lărgiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lărgi* și rezultatul ei. — V. **lărgi.**

LĂRGIT[1] s.n. Faptul de *a (se) lărgi.* — V. **lărgi.**

LĂRGÍT[2], -Ă, *lărgiți, -te,* adj. Care a devenit mai larg, mai cuprinzător, mai amplu. — V. **lărgi.**

LĂRGITÓR, *lărgitoare,* s.n. Nume dat mai multor unelte care servesc la lărgirea unui obiect, a unei piese, a unei găuri etc. — **Lărgi** + suf. *-tor.*

LĂRGÚȚ, -Ă, *lărguți, -e,* adj. Diminutiv al lui *larg*; destul de larg, de lejer. — **Larg** + suf. *-uț.*

LĂRMĂLĂU, *lărmălaie,* s.n. (Pop.) Hărmălaie, gălăgie, zarvă. — **Larmă** + suf. *-ălău.*

LĂRMUÍ, *lărmuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) A face larmă, a produce zgomot mare. — **Larmă** + suf. *-ui.*

LĂRMUÍRE, *lărmuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a lărmui* și rezultatul ei; larmă. — V. **lărmui.**

LĂSÁ, *las,* vb. I. **1.** Tranz. A da drumul unui lucru sau unei ființe ținute strâns. G Expr. *A lăsa* (cuiva) *sânge* = a face să curgă din corpul cuiva, printr-o incizie, o cantitate de sânge. *Lasă-mă să te las*, se spune despre un om indiferent, lipsit de energie, neglijent, comod. F Spec. A da drumul să cadă; a lepăda. F A pune, a depune ceva undeva. **2.** Tranz. A permite, a îngădui, a admite, a nu opri; *spec.* a accepta ca cineva sau ceva să rămână într-o anumită stare, într-o anumită situație, a nu interveni pentru a modifica, a schimba sau a întrerupe ceva. G Expr. *A lăsa* (pe cineva) *cu zile* sau *a-i lăsa* (cuiva) *zilele* = a cruța viața cuiva. *A lăsa* (pe cineva) *în pace* (sau *încolo)* = a nu deranja pe cineva, a nu-l supăra, a-l lăsa să facă ce vrea; a se dezinteresa de cineva. *A lăsa* (pe cineva) *în boii* (sau *în banii, în apele) lui* = a nu se amesteca în treburile cuiva, a lăsa pe cineva în situația în care se află, a nu contraria în planurile, în ideile lui pe cineva. *A lăsa* (pe cineva) *în voie* = a da cuiva multă libertate sau întreaga libertate. *A lăsa* (pe cineva) *rece* = a nu impresiona, a-l face să rămână indiferent. (Refl.) *A (nu) se lăsa (mai) pe* (sau *pre) jos* = a (nu) îngădui să fie întrecut de cineva; a (nu) se strădui să ajungă pe cineva. *A nu se lăsa (cu una, cu două, odată cu capul* etc.) = a nu admite să cedeze, a se împotrivi cu îndârjire. *A se lăsa păgubaș* = a renunța la ceva. F Refl. A-și îngădui o anumită ținută. F A nu face ceva imediat, a amâna; a aștepta, a păsui[1]. **3.** Tranz. A se îndepărta de cineva sau de ceva, a părăsi (plecând); *p. ext.* a nu se mai interesa, a nu se mai preocupa de cineva sau de ceva. G Expr. *A lăsa pe cineva* (sau, refl., *a se lăsa) în* (sau *pe) seama* (sau *grija, voia)* sau *pradă cuiva* = a (se) da în seama (sau în grija, voia) sau pradă cuiva; a (se) încredința cuiva. *Lasă* (sau, refl., *lasă-te*) *pe mine* (sau *pe noi)!* = ai încredere în mine (sau în noi)! *A lăsa* (pe cineva sau ceva) *la naiba* (sau *naibii, dracului, focului)* = a nu se mai gândi la... F A nesocoti; a omite, a elimina, a trece cu vederea. F Intranz. (La imper., urmat de o propoziție care cuprinde o concesie, o îngăduință sau o amenințare) Așteaptă să vezi! G Expr. *Las' dacă* = **a)** desigur că nu; **b)** (în legătură cu o negație) nu mai încape îndoială că... *Lasă că...* = în afară de faptul că... F (Despre facultăți fizice sau intelectuale ori despre obiecte care se uzează prin folosință) A nu mai ajuta, a nu mai servi pe cineva (decât într-o mică măsură). F (Despre dureri) A înceta, a trece. F (Determinat prin „în urmă"; adesea fig.) A trece înaintea cuiva sau a ceva; a depăși, a întrece. F Refl. A se dezbăra de un obicei rău, de un năravi. F Refl. A renunța la o întreprindere proiectată. **4.** Tranz. A ceda un bun cuiva; a transmite ceva prin moștenire. F A face să rămână, să persiste, să se mențină în urma sa; a degaja, a răspândi în urmă; a provoca, a pricinui. F A da o poruncă, a transmite o dispoziție (în momentul plecării, la despărțire); (despre divinitate) a rândui, a statornici, a hotărî. G Expr. *A lăsa cu limbă de moarte* (sau *cu jurământ*) = a da, în ultimele momente ale vieții, dispoziții care să fie îndeplinite după moarte. **5.** Refl. A merge la vale, a coborî o pantă. F A se așeza pe ceva venind din zbor. F Fig. (Despre întuneric, ger, căldură etc.) A începe, a se produce, a veni. G Expr. (Tranz.) *A lăsa sec(ul)* = **a)** a începe zilele de post (al Paștelui); **b)** a petrece cu ocazia ultimei zile dinaintea postului (Paștelui). **6.** Tranz. A da (mai) jos; a coborî, a apleca. F Intranz. A reduce din preț, a vinde mai ieftin; a ieftini. **7.** Refl. A se îndoi, a se apleca (sub o povară); a se așeza; a se culca. G Expr. *A se lăsa greu* = **a)** a apăsa cu toată greutatea corpului; **b)** a consimți cu mare greutate să facă ceva. — Lat. **laxare.**

LĂSÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) lăsa* și rezultatul ei. — V. **lăsa.**

LĂSÁT[1] s.n. Faptul de *a lăsa*. G *Lăsatul* (sau *Lăsata*)*-secului* = (în practica religioasă creștină) ultima zi înainte de începerea unui post (îndeosebi a postului Paștelui); petrecere care are loc cu acest prilej. [Var.: **lăsáta** s.f. art.] — V. **lăsa.**

LĂSÁT[2], *lăsați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Căruia i s-a dat drumul sau a fost scăpat din mână. **2**. La care s-a renunțat, care a fost părăsit. **3**. (Despre bunuri) Care a fost primit ca moștenire. **4.** (Despre mirosuri, căldură etc.) Care a rămas în urma cuiva sau a ceva, care a fost degajat de cineva sau de ceva. **5.** (Despre întuneric, ger, căldură) Care s-a statornicit undeva. **6.** Care a fost coborât, care a fost dat mai jos. **7**. Încovoiat. — V. **lăsa.**

LĂSÁTA s.f. art. v. **lăsat[1].**

LĂSĂTÓR, -OÁRE, *lăsători, -oare,* adj. (Rar) Care lasă, care amână treburile de azi pe mâine, care își neglijează îndatoririle. — **Lăsa** + suf. *-ător.*

LĂSĂTÚRĂ, *lăsături,* s.f. (Rar) Loc în care s-a produs o denivelare. — **Lăsa** + suf. *-ătură.*

LĂSCÁIE, *lăscăi,* s.f. Monedă de aramă valorând o jumătate de para, care a circulat în Țările Române în a doua jumătate a sec. XVIII; *p. gener.* monedă de valoare foarte mică. G Expr. *A nu avea (nicio) lăscaie (frântă* sau *chioară*) = a nu avea absolut niciun ban. [Pr.: *-ca-ie.* — Var.: **lescáie, leţcáie, liţcáie** s.f.] — Din ucr. **ljackyj.**

LĂSNICIÓR, *lăsniciori,* s.m. Plantă cu tulpina agățătoare, cu flori violete, cu fructe în formă de boabe roșii la maturitate, a cărei tulpină se întrebuințează în ceaiuri medicinale *(Solanum dulcamara).* — Cf. sb. l a s i n a .

LĂSTÁR, *lăstari,* s.m. (Adesea fig.) Ramură tânără care se dezvoltă din rădăcina sau tulpina unei plante lemnoase. F (La pl.) Copăcei tineri, crescuți după tăierea unei păduri (din cioturile rămase). [Pl. și: (n.) *lăstare*] — Din bg. **lastar.**

LĂSTĂRÁȘ, *lăstărași,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *lăstar;* lăstărel. [Pl. și: (n.) *lăstărașe*] — **Lăstar** + suf. *-aș.*

LĂSTĂRÉL, *lăstărei,* s.m. (Pop.) Lăstăraș. [Pl. și: (n.) *lăstărele*] — **Lăstar** + suf. *-el.*

LĂSTĂRÍ, *lăstăresc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. (La pers. 3) A da lăstari; a înfrăți; *fig.* a încolți. **2.** Tranz. A suprima lăstarii de prisos. — Din **lăstar.**

LĂSTĂRÍRE, *lăstăriri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a lăstări* și rezultatul ei. — V. **lăstări.**

LĂSTĂRÍȘ, *lăstărișuri,* s.n. Mulțime de lăstari: *p. ext.* pădurice tânără și deasă. — **Lăstar** + suf. *-iș.*

LĂSTÚN, *lăstuni,* s.m. Pasăre migratoare mică, asemănătoare cu rândunica *(Delichon urbica).* F *Lăstun de apă* (sau *de mal)* = pasăre migratoare cu penajul cenușiu-cafeniu pe spate și alb pe abdomen, care trăiește pe lângă ape *(Riparia riparia).* F Expr. (Adverbial) *A sta lăstun pe capul cuiva* = a plictisi pe cineva, a se ține scai de cineva. [Var.: (pop.) **lostún** s.m.] — Din sl. **lastunŭ.**

LĂSTUNÁȘ, *lăstunași,* s.m. Diminutiv al lui *lăstun.* — **Lăstun** + suf. *-aș.*

LĂTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *lătărești, -e,* adj. Care are o formă lată și turtită. — **Lat** + suf. *-ăreț.*

LĂTĂÚȘ, *lătăuși,* s.m. Mic crustaceu care trăiește în apele dulci, cu capul turtit lateral și încovoiat *(Gammarus pulex).* — Din **lat.**

LĂTÓC s.n. v. **lăptoc.**

LĂTRÁ, *látru,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A scoate sunete scurte, sacadate, caracteristice speciei; a hămăi, a bate. F Tranz. A se repezi asupra cuiva cu lătrături furioase. **2.** (Depr.; despre oameni) A vorbi întruna, zadarnic și pe un ton răstit, a-și bate gura. — Lat. **latrare.**

LĂTRÁRE, *lătrări,* s.f. (Înv.) Lătrat. — V. **lătra.**

LĂTRÁT, *lătraturi,* s.n. Faptul de *a lătra* (**1**); sunete caracteristice scoase de câini când latră; lătrare, lătrătură, hămăit, hămăitură, hămăială. — V. **lătra.**

LĂTRĂTÓR, -OÁRE, *lătrători, -oare,* adj. (Rar; despre câini) Care latră. F Fig. (Despre felul de a vorbi al cuiva) Asemănător cu un lătrat. F (Substantivat, m.) Câine. — **Lătra** + suf. *-ător.*

LĂTRĂTÚRĂ, *lătrături,* s.f. Lătrat. — **Lătra** + suf. *-ătură.*

LĂTUNOÁIE, *lătunoaie,* s.f. **1.** (Pop.) Gaură, răritură care se produce la marginile pânzei în timpul țesutului manual prin ruperea unor fire din urzeală. **2.** Scândură plană pe o parte și convexă pe cealaltă, tăiată de la marginea unui buștean. [Var.: (**2**) **lătunói** (pl. *lătunoi*) s.m.] — **Laturǎ** + suf. *-oaie.*

LĂTUNÓI s.n. v. **lătunoaie.**

LĂTUNOIÓS, -OÁSĂ, *lătunoioși, -oase,* adj. (Înv.; despre pânză) Care are lătunoi (**1**); (despre fire) care a produs lătunoi. — **Lătunoi** + suf. *-os.*

LĂTÚRA vb. I v. **alătura.**

LĂTURÁLNIC, -Ă, *lăturalnici, -ce,* adj. Care este așezat, se află la o parte, la o margine; lateral; colateral; (despre drumuri, străzi etc.) izolat, dosnic; lăturaș. F Fig. (Rar) Ocolit, tainic, ascuns. F Fig. Incorect, necinstit. — **Laturǎ** + suf. *-alnic.*

LĂTURÁȘ, -Ă, *lăturași, -e,* adj. **1.** (Înv.; despre cai; adesea substantivat) Înhămat în afara hulubelor, la dreapta sau la stânga cailor dintre hulube. **2.** (Rar) Lăturalnic, dosnic. — **Laturǎ** + suf. *-aș.*

LĂTÚRĂ, *lături,* s.f. (Mai ales la pl.) Apă murdară rămasă după spălat. F Resturi de mâncare muiate în apă, folosite ca hrană pentru porci. F (Depr.) Mâncare rău gătită, fără gust, urâtă la aspect, de proastă calitate. — Probabil lat. ***lavaturae** (< *lavare* „a spăla”) sau din **la[3].**

LĂTURÍȘ adv. (Reg.) Dintr-o (sau într-o) parte, lateral, pieziș. — **Laturǎ** + suf. *-iș.*

LĂȚÍ, *lățesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face mai lat, mai larg sau mai turtit. F A (se) întinde în toate direcțiile, a face să devină sau a deveni (mai) întins; a (se) mări. F Refl. Fig. A se răspândi, a se împrăștia, a se propaga. — Din **lat.**

LĂȚÍME, *lățimi,* s.f. Însușirea de a fi lat; cea mai mică dintre cele două dimensiuni liniare ale unei suprafețe plane dreptunghiulare; întindere opusă lungimii. F Dimensiunea mijlocie a unui corp paralelipipedic. — **Lat** + suf. *-ime.*

LĂȚÍRE, *lățiri,* s.f. Faptul de *a (se) lăți.* — V. **lăți**.

LĂȚÍȘ s.n. (Pop.: în expr.) *În lățiș și în curmeziș* = în lung și în lat, în toate direcțiile; pretutindeni. — **Lat** + suf. *-iș.*

LĂȚIȘÓR, *lățișoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *laț*[1]. — **Laț[1]** + suf. *-işor.*

LĂȚÍT, -Ă, *lățiți, -te,* adj. Devenit mai lat sau mai plat; care are un aspect lat sau plat. F Întins[2]. — V. **lăți.**

LĂȚÓS, -OÁSĂ, *lățoși, -oase,* adj. (Despre animale și despre coama sau blana lor; *p. ext.* despre lucruri confecționare din blană sau din lână) Cu lațe multe, cu păr ori fir lung și moțos. F (Despre părul sau barba oamenilor) Cu șuvițe lungi, care atârnă în dezordine; neîngrijit; (despre oameni) care are părul sau barba lăsate să crească lungi și neîngrijite. — **Laţe** + suf. *-os.*

LĂUDÁ, *láud,* vb. I. Tranz. A exprima prin cuvinte prețuirea, stima față de cineva sau ceva; a aduce laude, a elogia. F Refl. A spune despre sine însuși cuvinte de laudă; a se mândri, a se făli. G Expr. (Fam.) *Cum te mai lauzi?* = ce mai faci? cum te mai simți? F Refl. A face pe grozavul; a se grozăvi. [Pr.: *lă-u-*] — Lat. **laudare.**

LĂUDABÍL, -Ă, *lăudabili, -e,* adj. Care este vrednic de laudă. [Pr.: *lă-u-*] — Din lat. **laudabilis.**

LĂUDÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) lăuda* și rezultatul ei. [Pr.: *lă-u-*] — V. **lăuda.**

LĂUDÁT, -Ă, *lăudați, -te,* adj. Care a fost prețuit, apreciat prin cuvinte elogioase. [Pr.: *lă-u-*] — V. **lăuda.**

LĂUDĂCIÓS, -OÁSĂ, *lăudăcioși, -oase,* adj. (Rar) Lăudăros. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăuda** + suf. *-ăcios.*

LĂUDĂRÓS, -OÁSĂ, *lăudăroși, -oase,* adj. Care are obiceiul de a se lăuda, căruia îi place să se laude cu orice prilej; fanfaron, lăudăcios. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăuda** + suf. *-ăros.*

LĂUDĂROȘÉNIE, *lăudăroșenii,* s.f. Exagerare (sistematică) a meritelor proprii; laudă de sine; lăudăroșie, fanfaronadă. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăudăros** + suf. *-enie.*

LĂUDĂROȘÍE s.f. (Rar) Lăudăroșenie. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăudăros** + suf. *-ie.*

LĂUDĂTÓR, -OÁRE, *lăudători, -oare,* s.m. și f. Persoană care laudă. G Expr. *A-i fi murit* (cuiva) *lăudătorii*, se spune ironic despre cineva sau cuiva care se laudă singur. [Pr.: *lă-u-*] — Lat. **laudatorius** sau **lăuda** + suf. *-ător.*

LĂÚNTRIC, -Ă, *lăuntrici, -ce,* adj. (Adesea fig.) Care se află în interior. — [În]**lăuntru** + suf. *-ic.*

LĂURÚSCĂ, *lăuruște,* s.f. (Reg.) Viță sălbatică al cărei fruct este un ciorchine cu boabe mici, negre *(Vitis silvestris).* [Pr.: *lă-u-.* — Var.: **laurúșcă, răurúscă** s.f.] — Lat. **labrusca.**

LĂÚT s.n. (Pop.) Acțiunea de *a (se) la*[3]; spălat (pe cap); lăutoare. — V. **la[3].**

LĂUTÁR, *lăutari,* s.m. Muzicant popular care cântă la un instrument cu coarde sau, *p. gener.,* la orice instrument, de obicei dintr-un taraf; scripcar. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăută** + suf. *-ar.*

LĂÚTĂ, *lăute,* s.f. Instrument muzical cu coarde asemănător cu cobza; *p. gener.* instrument muzical cu coarde. [Var.: **alăútă** s.f.] — Din tc. **lâuta,** ngr. **laúto.**

LĂUTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *lăutărești,* adj., s.f. **1.** Adj. Caracteristic lăutarilor, de lăutar. **2.** S.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăutar** + suf. *-esc.*

LĂUTĂRÉȘTE adv. În felul lăutarilor, ca lăutarii. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăutar** + suf. *-ește.*

LĂUTOÁRE, *lăutori,* s.f. (Reg.) Lăut, lăutură; apă (fiartă cu leșie) pentru spălat pe cap. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăut** + suf. *-oare.*

LĂUTÚRĂ, *lăuturi,* s.f. (Reg.) Lăut, lăutoare. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăut** + suf. *-ură.*

LĂUZĂ, *lăuze,* s.f. Femeie care se află în primele 6-8 săptămâni după o naștere. [Var.: **lăhúză, lehúză** s.f.] — Din ngr. **lehúsa.**

LĂUZÍ, *lăuzesc,* vb. IV. Intranz. A se afla în perioada lăuziei. [Pr.: *lă-u-*. — Var.: **lehuzí** vb. IV] — Din **lăuză.**

LĂUZÍE s.f. Starea lăuzei; timpul cât femeia este lăuză. [Pr.: *lă-u-*. — Var. **lăhuzíe, lehuzíe** s.f.] — **Lăuză** + suf. *-ie*.

LĂVICÉR s.n. v. **lăicer.**

LĂZĂRÉT s.n. v. **lazaret.**

LÁNĂ, (**3**) *lânuri,* s.f. **1.** Părul lung și moale care acoperă corpul unor animale, mai ales al oilor, și care se prelucrează pentru obținerea de fibre. F Cantitate de lână (**1**) scoasă la o tunsoare de pe o oaie. **2.** (În sens larg) Fibră naturală de origine animală, cu proprietăți textile, folosită la fabricarea și confecționarea țesăturilor, a tricotajelor și a pâslelor. G Loc. adj. *Lână în lână* = **a)** (despre țesături) care are urzeala și bătătura din lână; **b)** *fig.* de calitate superioară; veritabil, autentic. F *Lână artificială* = fibră textilă obținută din cazeină, având aspectul și unele proprietăți asemănătoare cu lâna (**2**). *Lână regenerată* = fibră provenită din zdrențe de stofe și tricoturi, din rebuturi și deșeuri de fabricație, prin a căror destrămare și cardare, în amestec cu lâna obișnuită, se obțin țesături și pâsle. **3.** (La pl.) Varietăți de lână (**2**); obiecte de lână. **4.** (În sintagma) *Lână de lemn* = produs constituit din fâșii subțiri de lemn uscat, tăiat în mașini speciale, folosit la fabricarea plăcilor ușoare de construcție, ca material izolant, în tapițerie, pentru ambalaje etc. — Lat. **lana.**

LÂNĂRÍCĂ s.f. (Bot.) Bumbăcariță. — **Lână** + suf. *-ărică*.

LÂNĂRÍE, *lânării,* s.f. Filatură de lână. F Prăvălie în care se vinde lână. F (La pl.) Obiecte (de îmbrăcăminte) făcute din lână. — **Lână** + suf. *-ărie*.

LÂNĂRÍȚĂ, *lânărițe,* s.f. (Bot.) Bumbăcariță. — **Lână** + suf. *-ăriță*.

LÁNCED, -Ă, *lâncezi, -de,* adj. **1.** (Înv.) Slăbit de boală, sleit de puteri. **2.** Lipsit de vigoare sau de energie; moale. — Lat. **languidus.**

LÂNCEZEÁLĂ s.f. Stare de moleșeală trupească și sufletească; toropeală, lâncezire. F Fig. Lipsă de activitate; stagnare. — **Lâncezi** + suf. *-eală*.

LÂNCEZÍ, *lâncezesc,* vb. IV. Intranz. (Despre oameni) A se afla într-o stare de slăbiciune sau de moleșeală; a nu avea chef de nimic. F Fig. (Despre activități) A stagna. — Din **lânced.**

LÂNCEZÍRE s.f. Acțiunea de *a lâncezi*; lâncezeală, moleșeală. F Fig. Stagnare. — V. **lâncezi.**

LÁNGĂ prep. **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) În preajma..., în apropiere de... *Acolo lângă fântână, te aștept.* **2.** (În prep. compuse) *De lângă* = din preajma..., din apropierea..., din vecinătatea... *Pe lângă* = **a)** (introduce un complement indirect) la (cineva); **b)** (introduce un complement circumstanțial de loc) prin preajma..., prin apropierea...; de-a lungul...; **c)** (introduce un complement circumstanțial de mod) alături de..., față de..., în comparație cu...; **d)** (introduce un complement circumstanțial cumulativ) în afară de..., în plus de...; **e)** (urmat de „că" și precedat de „pe", cu valoare de conj.) în afară de faptul că..., abstracție făcând... — Lat. **longum ad.**

LÂNGOÁRE s.f. v. **lingoare.**

LÂNÍCĂ s.f. (Pop.) **1.** Diminutiv al lui *lână*. **2.** (Colectiv) Fire subțiri de lână de diferite culori, care servesc la brodat. — **Lână** + suf. *-ică*.

LÂNÓS, -OÁSĂ, *lânoși, -oase,* adj. (Despre animale) Bogat în lână (**1**), cu multă lână. F (Despre părul oamenilor sau al unor animale) Ca lâna, asemănător la aspect cu lâna: *p. ext.* moale. — **Lână** + suf. *-os*.

LEAC, *leacuri,* s.n. (Pop.) **1.** Mijloc folosit în tratarea unei boli; medicament, doctorie, tratament, remediu. G *Iarbă* (sau *buruiană*) *de leac* = plantă medicinală. G Expr. *A căuta* (pe cineva sau ceva) *ca iarba de leac* sau *a umbla* (după cineva sau ceva) *ca după iarba de leac* = a căuta cu înfrigurare, pretutindeni. *A da de leac* = a descoperi medicamentul, tratamentul eficace. *A găsi* (cuiva) *leacul* = a găsi mijlocul de a stăpâni pe cineva, de a rezolva ceva, a găsi ac de cojocul cuiva. **2.** (În expr.) *Fără (de) leac de...* = fără niciun pic de... (În construcții negative) *(Nici) de leac* = câtuși de puțin, deloc. — Din sl. **lěkŭ.**

LEÁCĂ adv. v. **oleacă.**

LEÁFĂ[1], *lefi,* s.f. (Pop.) **1.** Partea scobită a unei linguri; gâvan. **2.** Tăișul, lama sapei, a bărzii, a toporului. — Din săs. **le**(**i**)**fel** (= germ. *Löffel*) „lingură".

LEÁFĂ[2], *lefuri,* s.f. **1.** Salariu. **2.** Soldă pe care o primesc soldații mercenari. G Expr. *În leafă* = ca mercenar. [Pl. și: *lefi*] — Din tc. **ulûfe.** Cf. sb. (u) l e f a , bg. l e f e.

LEÁGĂN, *leagăne,* s.n. **1.** Pat mic de lemn sau de nuiele împletite (care se poate balansa) pentru copiii mici. G *Cântec de leagăn* = cântec cu care se adorm copiii. G Expr. *Din leagăn* = din fragedă copilărie; de la început. **2.** Fig. Loc de origine, de baștină. **3.** Instituție de stat sau așezământ filantropic unde sunt crescuți copiii abandonați sau orfani. F (Impr.) Creșă. **4.** Scaun sau scândură suspendată cu frânghii, pe care se așază cineva ca să se balanseze; *p. ext.* scrânciob. G Loc. vb. *A se da în leagăn* = a se balansa. — Din **legăna** (derivat regresiv).

LEAH, -Ă, *leși,* s.m. și f. (Înv.) Polonez. [Var.: **leș** s.m.] — Din ucr. **ljach.**

LEÁL, -Ă, *leali, -e,* adj. Care își respectă cuvântul, care este fidel față de angajamentul luat; corect, cinstit; sincer, franc[3]. [Pr.: *le-al*] — Din it. **leale.**

LEALITÁTE s.f. Însușirea de a fi leal; corectitudine, cinste; sinceritate, franchețe. [Pr.: *le-a-*] — **Leal** + suf. *-itate*. Cf. it. l e a l t à .

LEÁNDRU, *leandri,* s.m. Arbust mediteranean, înalt până la cinci metri, cu frunze lanceolate și cu flori albe, gălbui sau roșii plăcut mirositoare, cultivat la noi ca plantă ornamentală *(Nerium oleander)*. [Pr.: *le-an-*. — Pl. și: *lendri*. — Var.: **oleándru** s.m] — Din it. **leandro.**

LEÁPȘĂ, *lepșe,* s.f. Lovitură dată cuiva cu palma. G *De-a leapșa* = numele unui joc de copii. — Formație onomatopeică.

LEÁSĂ[1], *lese,* s.f. Împletitură de nuiele în formă de grătar, de gard, de coș etc., folosită (singură sau ca element component) în numeroase scopuri practice. — Din bg. **lesa,** sb. **ljesa.**

LEÁSĂ[2], *lese,* s.f. Desiș mare într-o pădure. F Desiș format din ramurile unui copac. — Din sl. **lěsŭ.**

LEASING s.n. Operațiune în care un locator (**1**) se obligă ca, la solicitarea unui utilizator, să cumpere sau să preia de la un furnizor un bun mobil ori imobil și să transmită utilizatorului posesia sau folosința asupra acestuia, contra unei plăți, numite redevență, în scopul exploatării ori, după caz, al achiziționării bunului. [Pr.: *lízing*] — Cuv. engl.

LEAT, (**1, 2**) *leaturi,* s.n., (**3**) s.m. **1.** S.n. (Înv.) An. **2.** S.n. (Pop.) Contingent. G Expr. *A fi leat cu cineva* = a fi de aceeași vârstă cu cineva. **3.** S.m. Denumire familiară (de adresare) dată unui soldat. — Din sl. **lětŏ.**

LEAȚ, *leațuri,* s.n. Despicătură lungă și îngustă de lemn, adesea fasonată (în patru muchii), folosită în tâmplărie. [Var.: **laț** s.n.] — Din magh. **léc.**

LEBADEÁ s.f. v. **libadea.**

LÉBĂDĂ, *lebede,* s.f. **1.** Gen de păsări acvatice, mai mari decât gâsca, cu pene albe sau (rar) negre și cu gâtul lung și arcuit *(Cygnus)*; pasăre care face parte din acest gen. G *Cântecul lebedei* = ultima operă sau manifestare (înainte de moarte) a unui mare creator sau interpret. **2.** (Art.) Constelație din emisfera boreală; Crucea. — Din sl. **lebedĭ.**

LEBĂDÓI, *lebădoi,* s.m. (Rar) Masculul lebedei. — **Lebădă** + suf. *-oi*.

LÉBĂR s.n. Lebărvurst. — Abr. de la **Lebărvurst**.

LÉBĂRVURST s.n. (Rar) Preparat alimentar din pateu de ficat de porc; lebăr. [Pr.: *-vurșt*. — Var.: **lebărvúrșt** (pl. *lebărvurști*) s.n.]. — Din germ. **Leberwurst.**

LÉBĂRVÚRȘT s.n. v. **lebărvurst**.

LECÍT s.n. v. **lecită.**

LECÍȚĂ, *lecite,* s.f. Vas grecesc de ceramică, de formă cilindrică alungită, cu gâtul strâmt, cu gura în formă de pâlnie și cu o singură toartă, folosit pentru păstrarea parfumurilor și a uleiurilor. [Var.: **lecít** s.n.] — Din fr. **lécythe.**

LECITÍNĂ, *lecitine,* s.f. Substanță organică fosforată, care se găsește în organismele vii, mai ales în țesutul nervos și în gălbenușul de ou. — Din fr. **lécithine.**

LECTÍCĂ, *lectici,* s.f. Pat sau scaun, purtat de cai sau de oameni, folosit ca mijloc de locomoție în Antichitatea romană, în Evul Mediu și (astăzi) în unele țări orientale; litieră. [Acc. și: *léctică*] — Lat. **lectica.**

LÉCTOR[1], -Ă, *lectori, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) **1.** Grad în unele instituții de învățământ superior, mai mare decât asistentul și mai mic decât conferențiarul; persoană care are acest grad. **2.** Membru al unui lectorat (**2**). **3.** (Ieșit din uz) Persoană care ținea lecții sau care conducea seminariile în învățământul politic, în universitățile populare etc. — Din germ. **Lektor.**

LÉCTOR[2], *lectori,* s.m. **1.** (Livr.) Cititor. **2.** (Inform.) Dispozitiv periferic care permite introducerea informației după o cartelă perforată într-un sistem de prelucrare automată a datelor; cititor de cartelă. — Din fr. **lecteur,** lat. **lector, -oris.**

LECTORÁT, *lectorate,* s.n. **1.** Funcția de lector[1] (**1**) într-o instituție de învățământ superior. **2.** Catedră în învățământul superior în care se predă limba (și cultura) unui popor străin, adesea cu profesori din țara respectivă. — Din germ. **Lektorat.**

LECTURÁ, *lecturez,* vb. I. Tranz. (Rar) A citi. — Din **lectură.**

LECTÚRĂ, *lecturi,* s.f. Faptul de a citi; citit[1], citire. G *Sală de lectură* = încăpere amenajată pe lângă o bibliotecă, în care publicul poate citi cărți, reviste etc. *Lectură particulară* = cărțile citite de un elev în afara manualelor. F (Inform.) Culegere a informațiilor înregistrate în memoria calculatoarelor electronice. — Din fr. **lecture,** lat. **lectura.**

LECȚIE, *lecții,* s.f. **1.** Formă de bază a învățământului, desfășurată cu o clasă de elevi, într-un timp determinat, sub conducerea unui învățător sau a unui profesor în conformitate cu programa de învățământ; oră școlară consacrată unui obiect de studiu. G Expr. *A da lecții* = a medita (elevii) în particular. *A lua lecții* = a studia o disciplină cu ajutorul unui profesor, în afara unei instituții de învățământ. *A ieși* (sau *a scoate) la lecție* = a ieși sau a fi chemat în fața învățătorului sau a profesorului pentru a fi ascultat. **2.**

Ceea ce este obligat să învețe și să scrie un elev (acasă) la recomandarea învățătorului sau a profesorului. G Expr. *A spune lecția* = a expune în fața învățătorului sau a profesorului cunoștințele însușite. *A-și face lecțiile* = a-și pregăti temele școlare. **3.** (În forma *lecțiune)* Forma sub care se prezintă un text, în diferitele lui manuscrise sau ediții, datorită modului în care a fost citit și interpretat de un copist sau de un editor; citire comparativă a unui text în scopul de a-i stabili versiunea autentică. **4.** Sfat, povață, regulă de conduită care se recomandă cuiva pe un ton dojenitor; *p. ext.* mustrare, dojană. **5.** Învățătură folositoare trasă de cineva în urma unei întâmplări neplăcute. [Var.: **lecțiúne** s.f.] — Din germ. **Lektion,** lat. **lectio, -onis.**

LECȚIÚNE s.f. v. **lecție.**

LECUÍ, *lecuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) îngriji, a (se) trata, a da sau a lua medicamente spre a (se) face sănătos; *p. ext.* a (se) vindeca, a (se) însănătoși. **2.** Refl. Fig. A nu mai dori cu niciun preț să facă ceva (în urma unei întâmplări neplăcute). — **Leac** + suf. *-ui.*

LECUÍRE, *lecuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lecui* și rezultatul ei; vindecare, tămăduire, însănătoșire. — V. **lecui.**

LECUÍT, -Ă, *lecuiți, -te,* adj. Care s-a vindecat (de o boală, de o suferință); însănătoșit, tămăduit, vindecat. — V. **lecui.**

LECUITÓR, -OÁRE, *lecuitori, -oare,* adj. Care vindecă; tămăduitor, vindecător. [Pr.: *-cu-i-*] — **Lecui** + suf. *-tor.*

LED, *leduri,* s.n. (Electron.) Diodă emițătoare de lumină. — Din engl. **led.**

LEFEGÍU, *lefegii,* s.m. **1.** Nume dat mercenarilor din Țările Române în Evul Mediu. **2.** (Pop. și fam.) Salariat; funcționar. — Din tc. **ulûfeci.**

LEFȘOÁRĂ s.f. v. **lefușoară.**

LEFT, (**1**) *lefți,* s.m., (**2**) *lefturi*, s.n. (Înv.) **1.** S.m. Monedă de aur sau argint (în valoare de cinci ducați), din care se făceau salbe. **2.** S.n. Obiect de podoabă femeiască în formă de colier sau de medalion. — Din ngr. **leftó(n)** „monedă mică”.

LÉFTER, -Ă, *lefteri, -e,* adj. (Fam.) Care nu are niciun ban, care este fără lăscaie (în pungă). G Expr. *A rămâne* (sau *a lăsa* pe cineva) *lefter* = a rămâne (sau a lăsa pe cineva) fără niciun ban. — Din ngr. **(e)léfteros** „liber”.

LEFTERÍ, *lefteresc,* vb. I. Tranz. și refl. (Fam.) A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde toți banii, a lăsa sau a rămâne fără niciun ban. — Din **lefter.**

LEFTERÍE, *lefterii,* s.f. (Rar) Credit; încredere. G Expr. *A-și mânca* (sau *a-și pierde) lefteria* = a-și pierde reputația de om cinstit față de cineva. — Din ngr. **(e)leftería** „libertate”.

LEFUȘOÁRĂ, *lefușoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *leafă*[2]. [Var.: **lefșoáră** s.f.] — **Leafă**[2] + suf. *-ușoară.*

LEGÁ[1]**,** *leg,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A împreuna, a uni strâns (printr-un nod, o fundă) capetele de sfoară, de ață, de sârmă, de lanț etc. (astfel încât să formeze un tot). G Expr. *A lega* (sau *a strânge) băierile de la pungă* (sau *pungii)* = a face economii, a deveni (mai) econom. **2.** A închide la gură un sac, o pungă, o boccea etc., adunând marginile și înnodându-le sau petrecând în jurul lor o sfoară ale cărei capete se înnoadă; a strânge, a împacheta un obiect sau un material într-o învelitoare (basma, sac, pungă etc.) și a o închide în felul arătat. G Expr. *A lega paraua cu zece noduri* = a fi zgârcit. F A uni diferite lucruri într-un mănunchi, într-un tot (prinzându-le laolaltă). G Expr. (Pop.) *A (nu) lega două în trei* = a (nu) pune la o parte ceva din câștigul obținut. **3.** A fixa, a strânge ceva cu o funie, cu un șiret etc. ca să nu se desfacă sau să nu se clatine. F A strânge cu un cerc piesele care alcătuiesc un obiect pentru a realiza un tot. **4.** A prinde una de alta foile unei cărți și a-i pune coperți; a broșa, a cartona; *p. restr.* a coperta. **II. 1.** Tranz. A prinde, a agăța, a atârna un obiect de altul cu ajutorul unei frânghii, al unui lanț etc. **2.** Tranz. Fig. A înlănțui între ele sunete sau cuvinte pentru a vorbi. **3.** Tranz. A stabili o legătură între două puncte (îndepărtate) în spațiu sau în timp. F (Tehn.) A stabili o legătură între două elemente ale unei instalații sau între o instalație și o sursă de forță (care-i asigură funcționarea). **4.** Tranz. și refl. Fig. A (se) înfiripa sau a (se) stabili relații (din punctul de vedere al ideilor, al sentimentelor). F Refl. A se ocupa cu râvnă de ceva, a simți un mare atașament pentru o anumită preocupare, meserie. **5.** Refl. Fig. A plictisi pe cineva (căutând ceartă); a se agăța de cineva. **III.** Tranz. **1**. A imobiliza pe cineva cu ajutorul unei frânghii, al unui lanț etc.; a pune în lanțuri, în fiare; a înlănțui, a încătușa. G Expr. *Nebun de legat* = **a)** nebun furios; **b)** persoană care se poartă ca un nebun. *A lega pe cineva de mâini și de picioare* = a împiedica pe cineva să acționeze. *A lega limba* (sau *gura) cuiva* = a împiedica pe cineva să vorbească. (Refl.) *A i se lega limba* = a nu mai putea vorbi sau a vorbi cu mare greutate. *A i se lega picioarele* = a nu mai putea umbla sau a umbla cu mare greutate. **2.** A prinde un animal (de ceva) cu ajutorul unei legături pentru a-l împiedica să fugă; a priponi. **IV.** Fig. **1.** Refl. A se obliga să facă ceva; a se angaja, a se îndatora. **2.** Tranz. (În superstiții și în basme) A opri, a împiedica de la ceva prin vrăji. **V.** Tranz. și refl. A(-și) înfășura sau a(-și) acoperi o parte a corpului (reînnodând, prinzând); *spec.* a (se) pansa, a (se) bandaja. G Expr. (Tranz.) *A lega la ochi pe cineva* = a înșela pe cineva. (Refl.) *Fiecare se leagă unde-l doare* = fiecare își cunoaște greutățile proprii. *A se lega la cap (când nu-l doare)* = a-și crea complicații inutile. **VI. 1.** Intranz. (Despre plante) A face rod; a rodi. **2.** Refl. și intranz. (Despre sosuri, dulcețuri etc.) A se îngroșa, a se închega. — Lat. **ligare.**

LEGÁ[2]**,** *leghez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A lăsa ceva prin legat[2], prin testament; a testa[1]. — Din fr. **léguer,** lat. **legare.**

LEGÁL, -Ă, *legali, -e,* adj. Care există sau se face în temeiul unei legi, care este prevăzut de o lege, conform cu legea; licit. — Din fr. **légal,** lat. **legalis.**

LEGALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este legal, conform cu legea; principiu general de drept potrivit căruia autoritățile, instituțiile publice și cetățenii sunt obligați să respecte legea. G Expr. *A intra în legalitate* = a se conforma legilor în vigoare. *A fi în legalitate* = a fi, a lucra sub ocrotirea și cu respectarea legilor în vigoare. F Organizarea unui stat pe bază de legi; ansamblul legilor unei țări. — Din fr. **légalité.**

LEGALIZÁ, *legalizez,* vb. I. Tranz. A atesta autenticitatea; a da formă legală unui act, unui document. F A da caracter legal unui fapt, unei situații, a face să fie recunoscut în mod oficial. — Din fr. **légaliser.**

LEGALIZÁRE, *legalizări,* s.f. Acțiunea de *a legaliza* și rezultatul ei. F Atestare de către un notar public a autenticității semnăturii unui înscris sau a conformității unei copii, a unei traduceri etc. cu originalul. — V. **legaliza.**

LEGALIZÁT, -Ă, *legalizați, -te,* adj. Devenit legal, întărit prin autentificare; autentificat. — V. **legaliza.**

LEGALMÉNTE adv. (Rar) În mod legal, din punct de vedere legal. — Din fr. **légalement.**

LEGÁRE, *legări,* s.f. Acțiunea de *a (se) lega*[1] și rezultatul ei. — V. **lega**[1]**.**

LÉGAT[1] s.n. Faptul de *a (se) lega*[1]. **1.** Strângere cu ajutorul unei legături a unor lucruri pentru a le împiedica să se desfacă. **2.** Broșare, cartonare a unei cărți. **3.** Rodire. — V. **lega**[1]**.**

LEGÁT[2]**,** *legate,* s.n. Dispoziție testamentară prin care se lasă cuiva o moștenire, un bun etc. F (Concr.) Bun lăsat cuiva prin dispoziție testamentară. — Din lat. **legatum.**

LEGÁT[3]**,** *legați,* s.m. **1.** Trimis al senatului, al împăratului etc. într-o provincie a Imperiului Roman. F Comandant al unei legiuni. **2.** Reprezentant diplomatic al Sfântului Scaun. — Din fr. **légat,** lat. **legatus.**

LEGÁT[4]**, -Ă,** *legați, -te,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre oameni) Zdravăn, vânjos, voinic. **2.** Adj. (Despre sosuri, dulcețuri etc.) Îngroșat, devenit consistent. **3.** Adj. Imobilizat printr-o legătură. F Fig. Obligat, constrâns. **4.** Adv. În mod coerent, cu înțeles logic. — V. **lega**[1]**.**

LEGATÁR, -Ă, *legatari, -e,* s.m. și f. Persoană în favoarea căreia se face un legat[2]. — Din fr. **légataire,** lat. **legatarius.**

LEGÁTO adv. (Indică modul de executare a unui grup de note muzicale) Fără nicio întrerupere între sunete, în mod continuu. — Cuv. it.

LEGĂȚIE, *legații,* s.f. Misiune diplomatică pe lângă un stat străin, inferioară în rang unei ambasade, condusă de un ministru plenipotențiar sau de un însărcinat cu afaceri. F Localul, sediul acestei misiuni. [Var.: **legațiúne** s.f.] — Din fr. **légation,** lat. **legatio.**

LEGAȚIÚNE s.f. v. **legație.**

LEGĂMÁNT, *legăminte,* s.n. **1**. Promisiune solemnă, angajament de a face ceva. **2.** Învoială, convenție. — Lat. **ligamentum.**

LEGĂNÁ, *légăn,* vb. I. **1**. Tranz. A mișca lin într-o parte și în alta un copil (cu leagănul sau pe brațe) pentru a-l adormi. F Refl. Fig. A se lăsa purtat, amăgit de speranțe deșarte. **2**. Tranz. și refl. A (se) mișca într-o parte și în alta; a (se) clătina, a (se) balansa. F Refl. A se da în leagăn (**4**). **3.** Refl. (Despre oameni) A se mișca ritmic (în mers, în pas de dans etc.). [Prez. ind. și: *leágăn*] — Probabil lat. ***liginare** (< *ligare* „a lega”).

LEGĂNÁRE, *legănări,* s.f. Acțiunea de *a (se) legăna* și rezultatul ei; clătinare, balansare, legănătură. — V. **legăna.**

LEGĂNÁȘ, *legănașe,* s.n. (Pop.) Legănel. — **Leagăn** + suf. *-aș.*

LEGĂNÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) legăna.* — V. **legăna.**

LEGĂNÁT[2]**, -Ă,** *legănați, -te,* adj. **1.** Care se mișcă ritmic într-o parte și în alta; bălăbănit[2]. **2.** Fig. (Despre voce, vorbe) Tărăgănat. — V. **legăna**.

LEGĂNĂTÓR, -OÁRE, *legănători, -oare,* adj. Care (se) leagănă. — **Legăna** + suf. *-ător.*

LEGĂNĂTÚRĂ, *legănături,* s.f. Legănare. — **Legăna** + suf. *-ătură.*

LEGĂNÉL, *legănele,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *leagăn*; legănaș, legănuș, legănuț. — **Leagăn** + suf. *-el.*

LEGĂNÚȘ, *legănușe,* s.n. (Fam.) Legănel. — **Leagăn** + suf. *-uș.*

LEGĂNÚȚ, *legănuțe,* s.n. (Fam.) Legănel. — **Leagăn** + suf. *-uț.*

LEGĂTÓR, -OÁRE, (**I**) *legători, -oare,* s.m. și f., (**II**) *legători,* s.f. **I.** S.m. și f. **1.** Persoană specializată în legatul cărților. **2.** Persoană care leagă snopii. **II.** S.f. Obiect cu care sau în care se leagă ceva. F Spec. Mănunchi de paie sau de spice cu care se leagă snopii. F Spec. Basma. F Spec. (Înv.) Cravată. F Spec. (Înv.) Fular. — **Lega** + suf. *-ător.*

LEGĂTOREÁSĂ, *legătorese,* s.f. Femeie specializată în legatul cărților. — **Legător** + suf. *-easă.*

LEGĂTORÍE, (**1**) *legătorii,* s.f. **1.** Atelier sau secție dintr-o întreprindere în care se cartonează sau se broșează cărți, reviste etc. **2.** Meseria legătorului de cărți. **3.** Ramură a industriei poligrafice care se ocupă cu legarea materialului tipărit. — **Legător** + suf. *-ie.*

LEGĂTÚRĂ, *legături,* s.f. **I. 1.** Legare; mod de a uni două corpuri, prin care se limitează mobilitatea lor relativă și care permite de obicei transmiterea unor mișcări de la unul la celălalt; joncțiune. F Spec. Mod de împletire a firelor de urzeală cu firele de bătătură. F Conectare a mai multor elemente de circuit electric. F Unire a unor particule care constituie o moleculă, un atom, un nucleu etc. G *Forță de legătură* = forță care leagă între ei atomii unei molecule. *Energie de legătură* = energie eliberată la formarea unui sistem material. **2.** Mijloc de comunicare (aeriană, telegrafică etc.). **3.** Piesă, dispozitiv, obiect (flexibil) care unește sau fixează două sau mai multe obiecte, cu care este fixat, imobilizat cineva sau ceva. **4.** Basma. F (Înv.) Cravată. F Fașă, bandaj. **5.** Coperțile și cotorul în care se fixează filele unei cărți, ale unui caiet etc. **6.** Grup de obiecte legate împreună (într-o pânză sau cu o sfoară, o curea etc.) spre a se păstra sau a se transporta mai ușor; sarcină, boccea; mănunchi. **II.** Fig. **1**. Relație între fenomene, persoane, colectivități etc. **2.** Relație de rudenie, de dragoste sau de prietenie. F (Mai ales la pl.) Relație, cunoștință printre oamenii de seamă sau influenți. **3.** Contact stabilit și menținut între diferite persoane, instituții, state etc. G *Agent de legătură* = agent care ține un contact permanent între două unități militare, între două grupuri de comandă etc. *Om de legătură* = om care asigură contactul permanent între două instituții, două întreprinderi etc. **4.** (Înv.) Acord, înțelegere, convenție. **5.** Concordanță între părțile unei expuneri, ale unei argumentări. **6.** (În loc. prep.) *În legătură cu...* = referitor la... — Lat. **ligatura.**

LEGĂTURÍCĂ, *legăturici,* s.f. Diminutiv al lui *legătură.* [Pl. și: *legăturele*] — **Legătură** + suf. *-ică.*

LÉGE, *legi,* s.f. **I.** Regulă imperativă stabilită de autoritatea supremă. F Modificare cu caracter regulat care intervine într-un fenomen, într-un proces etc., exprimând esența lui. G *Lege fonetică* = modificare regulată a unui sunet de-a lungul evoluției unei limbi. **II. 1.** (Jur.) Act normativ care emană de la organul legislativ al statului și prin care sunt reglementate anumite relații sociale; *p. gener.* orice act normativ. G *Lege nescrisă* = tradiție, obicei al pământului. *Lege fundamentală* = constituție. *Omul legii* = **a)** reprezentant al autorității de stat; **b)** persoană care respectă cu strictețe prevederile legale. *Om de lege* = jurist, avocat. G Loc. adj. *Fără (de) lege* = păcătos; mișel. G Loc. adv. *După lege* = just, legal. *În lege* = de-a binelea, cu totul; strașnic. G Expr. *Vorba* (sau *cuvântul* cuiva) *e lege* = vorba lui se respectă cu strictețe. *Cum e legea* = cum se cuvine, cum se cade. *(Nu) e lege* = (nu) este neapărat așa. *În numele legii*, formulă folosită atunci când se invocă autoritatea legală. *În baza legii* = în conformitate cu prevederile legale. **2.** (Pop.) Proces, judecată. **3.** Legalitate; constituționalitate. **III.** Religie, credință. G Expr. *Pe legea mea!* = zău! pe conștiința mea! F Datină, obicei. G Expr. *În legea cuiva* = în felul cuiva, cum se pricepe cineva. — Lat. **lex, legis.**

LEGENDÁR, -Ă, *legendari, -e,* adj. De legendă, de domeniul legendei, care constituie o legendă. F Care a intrat în legendă datorită faptelor sale excepționale. — Din fr. **légendaire.**

LEGÉNDĂ, *legende,* s.f. **1**. Povestire în proză sau în versuri care conține elemente fantastice sau miraculoase, prin care se explică geneza unui lucru, a unei ființe etc., caracterul aparte al unui eveniment (istoric), al unui erou (mitic) sau al unui fenomen. F Compoziție muzicală, vocală sau instrumentală, care are ca subiect o legendă. **2.** (Rar) Inscripție pe o monedă sau pe o medalie. **3.** Text, inscripție prin care se explică semnele convenționale de pe o hartă, de pe un plan, o imagine fotografiată sau desenată F Completare sub formă de memoriu anexată la o schemă, la o hartă etc., privind unele date care nu se pot exprima grafic. — Din fr. **légende,** lat. **legenda.**

LÉGHE, *leghe,* s.f. Unitate de măsură pentru distanțele terestre sau maritime, variind între 4 și 5,5 km. — Din it. **lega.**

LEGHORN n.pr. n. Rasă de găini cu penajul variat colorat, bune producătoare de ouă. [Pr.: *legórn*] — Cuv. engl.

LÉGIC, -Ă, *legici, -ce,* adj. Care are caracter de lege obiectivă. — **Lege** + suf. *-ic* (după rus. *zakonomerníi*).

LEGIFERÁ, *legiferez,* vb. I. Tranz. A elabora și a adopta o lege; a stabili ceva prin lege. — Din fr. **légiférer.**

LEGIFERÁRE, *legiferări,* s.f. Acțiunea de *a legifera* și rezultatul ei. — V. **legifera.**

LEGIOÁNĂ s.f. v. **legiune.**

LEGIONÁR, -Ă, *legionari, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Soldat care făcea parte dintr-o legiune romană. **2.** S.m. și f. Membru al mișcării social-politice de extrema dreaptă, reprezentată de partidul Garda de Fier; gardist. **3.** S.m. Soldat în Legiunea străină. **4.** Adj. Referitor la legionari (**2**), de legionar. *Mișcarea legionară.* [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **légionnaire,** lat. **legionarius.**

LEGISLÁ, *legislez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face legi. — Din **legislație** (derivat regresiv).

LEGISLATÍV, -Ă, *legislativi, -e,* adj. Referitor la legi, la legiferarea legilor, la elaborarea și la adoptarea lor. G *Organ legislativ* (și substantivat, n.) = organ care are împuternicirea de a elabora și a adopta legile. *Putere legislativă* = parte a puterii de stat, care, prin parlament, realizează conducerea țării. *Consiliu legislativ* = consiliu care cercetează proiectele de lege și contribuie la îmbunătățirea și definitivarea lor. — Din fr. **législatif.**

LEGISLATÓR, *legislatori,* s.m. Legiuitor. F Fig. Persoană care stabilește regulile unei arte sau ale unui curent artistic. — Din fr. **législateur,** lat. **legislator.**

LEGISLATÚRĂ, *legislaturi,* s.f. Perioadă de timp pentru care este ales sau în care funcționează un organ legislativ. — Din fr. **législature.**

LEGISLAȚIE, *legislații,* s.f. Totalitatea legilor unei țări sau ale unui domeniu juridic. — Din fr. **législation,** lat. **legislatio.**

LEGÍST, *legiști,* adj. (În sintagma) *Medic legist* (și substantivat, m.) = medic însărcinat cu lămurirea unor aspecte medicale care interesează justiția. — Din fr. **légiste.**

LEGITÁTE, *legități,* s.f. (Fil.) Însușire a fenomenelor de a se desfășura în conformitate cu anumite legi (obiective); ansamblul legilor din natură, din societate și din gândire. — **Lege** + suf. *-itate* (după rus. *zakonomernost').*

LEGÍTIM, -Ă, *legitimi, -e,* adj. **1.** Care este întemeiat pe lege, care se justifică prin lege, care este recunoscut conform unui drept. G *Legitimă apărare* = situație a unei persoane care, pentru a înlătura un atac direct, injust și deosebit de grav, îndreptat împotriva sa, săvârșește o faptă prevăzută de legea penală, dar neconsiderată, în acest caz, infracțiune. F (Despre căsătorii) Realizat cu îndeplinirea formelor legale; (despre soți) căsătoriți legal; (despre copii) născut din părinți căsătoriți sau recunoscut de tată. **2.** Care este justificat, îndreptățit; just, echitabil. [Acc. și: *legitím*] — Din fr. **légitime,** lat. **legitimus.**

LEGITIMÁ, *legitimez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) stabili identitatea pe baza unui document legal. **2.** Tranz. A recunoaște unui copil născut în afara căsătoriei drepturile de copil legitim. **3.** Tranz. A justifica, a îndreptăți. — Din fr. **légitimer.**

LEGITIMÁRE, *legitimări,* s.f. Acțiunea de *a (se) legitima* și rezultatul ei. — V. **legitima.**

LEGITIMÁT, -Ă, *legitimați, -te,* adj. **1.** Căruia i s-a cerut să se legitimeze cu un document legal. **2.** (Despre copii născuți în afara căsătoriei) Care a fost recunoscut ca legitim. **3.** Care a fost considerat just, echitabil, îndreptățit. — V. **legitima.**

LEGITIMÁȚIE, *legitimații,* s.f. Act, document personal eliberat de o autoritate și cu care cineva își dovedește identitatea. — Din fr. **légitimation.**

LEGITIMÍSM s.n. Principiu monarhic afirmat în timpul mișcărilor revoluționare ale burgheziei din Europa, care proclamă dreptul inalienabil la tron al monarhiilor legitime. — Din germ. **Legitimismus**.

LEGITIMÍST, -Ă, *legitimiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Persoană) care susține o dinastie sau un suveran, considerați drept singurii îndreptățiți să ocupe tronul. — Din fr. **légitimiste.**

LEGITIMITÁTE, *legitimități,* s.f. Însușire a ceea ce este legitim. — Din fr. **légitimité.**

LEGIUÍ, *legiuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A hotărî prin lege; a legifera. — **Lege** + suf. *-ui.*

LEGIUÍRE, *legiuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a legiui* și rezultatul ei. F Lege (juridică). F Legislație. — V. **legiui.**

LEGIUÍT, -Ă, *legiuiți, -te,* adj. (Înv. și pop.) Care este în conformitate cu legea, bazat pe lege sau cerut de lege; legal, legitim. — V. **legiui.**

LEGIUITÓR, -OÁRE, *legiuitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care elaborează legi. [Pr.: *-giu-i-*] — **Legiui** + suf. *-tor.*

LEGIÚNE, *legiuni,* s.f. **1.** Unitate de bază a armatei romane, cu efectiv variind între 4 200 și 6 000 de oameni; *p. gener.* denumire dată unor formațiuni militare sau paramilitare din diferite epoci. G *Legiune străină* = formațiune militară franceză ai cărei membri sunt recrutați voluntar, în urma unei selecții dure, în cea mai mare parte, dintre străini. **2.** Fig. Mulțime; ceată, gloată. [Pr.: *-gi-u-*. — Var.: (înv.) **legioánă** s.f.] — Din fr. **légion,** lat. **legio, -onis.**

LEGUÁN, *leguani,* s.m. Șopârlă cu creastă din regiunea tropicală a Americii. [Pr.: *-gu-an*] — Din engl. **leguan.**

LEGÚMĂ, *legume,* s.f. **1.** Nume generic dat unor vegetale (fasole, cartofi, ceapă etc.) cultivate pentru hrana omului; zarzavat. F (Rar; de obicei la pl.) Mâncare, hrană. **2.** Fig. Persoană redusă la o existență vegetativă. — Lat. **legumen.**

LEGUMÉALĂ, *legumeli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a legumi.* — **Legumi** + suf. *-eală.*

LEGUMÍ, *legumesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca sau a bea câte puțin; a mânca sau a bea cu măsură sau fără poftă; a ciuguli. F A degusta, a savura. — Din **legumă.**

LEGUMICÓL, -Ă, *legumicoli, -e,* adj. Care aparține culturilor de legume sau legumiculturii, privitor la culturile de legume sau la legumicultură. — **Legumă** + suf. *-icol* (după *pomicol, vinicol* etc.).

LEGUMICULTÓR, -OÁRE, *legumicultori, -oare,* s.m. și f. Cultivator de legume. — Din **legumicultură** (după *pomicultor—pomicultură*).

LEGUMICULTÚRĂ s.f. Ramură a agriculturii care se ocupă cu teoria și practica cultivării legumelor; cultivarea legumelor. — **Legumă** + **cultură** (după *pomicultură* etc.).

LEGUMÍNĂ s.f. Globulină care se găsește în semințele leguminoaselor. — Din fr. **légumine.**

LEGUMINÓS, -OÁSĂ, *leguminoși, -oase,* adj. (Despre plante) Al cărui fruct este o păstaie. F (Substantivat, f. pl.) Familie de plante dicotiledonate al căror fruct este o păstaie; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **légumineux.**

LEGUMÍRE, *legumiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a legumi* și rezultatul ei. — V. **legumi.**

LEHÁMETE s.f. v. **lehamite.**

LEHÁMITE s.f. (Fam.) Oboseală, plictiseală, dezgust, silă (față de cineva sau de ceva). G (În expr.) *A-i fi* (sau *a i se face)* cuiva *lehamite* (de ceva) = a-i fi (cuiva) silă, a se dezgusta, a se scârbi (de ceva). [Var.: **lehámete** s.f.] — Din bg. **liha mi ti** „mi-e silă, m-am săturat”.

LEHĂÍ, *lehăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.) A vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: **lihăí** vb. IV] — Et. nec.

LEHĂÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a lehăi.* — V. **lehăi.**

LEHĂMETÍ, *lehămetesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se sătura, a se plictisi, a se dezgusta, a se scârbi total (de ceva sau de cineva); a se lehămetisi, a se lehămetui. [Var.: **lehămeți** vb. IV] — Din **lehamete.**

LEHĂMETISÍ, *lehămetisesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se lehămeti. — **Lehamete** + suf. *-isi.*

LEHĂMETÍT, -Ă, *lehămetiți, -te,* adj. (Reg.) Plictisit, scârbit, dezgustat, lehămetuit. — V. **lehămeti.**

LEHĂMETUÍ, *lehămetuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se lehămeti. — **Lehamete** + suf *-ui.*

LEHĂMETUÍT, -Ă, *lehămetuiți, -te,* adj. (Reg.) Lehămetit. — V. **lehămetui.**

LEHĂMEȚÍ vb. IV v. **lehămeti**.

LEHĂU, *lehăi,* s.m. (Reg.) Om mincinos sau flecar. — **Lehăi** + suf. *-ău.*

LEHÍME s.f. (Înv.) Totalitatea leșilor; mulțime de leși. — **Leah** + suf. *-ime.*

LEHÚZĂ s.f. v. **lăuză.**

LEHUZÍ vb. IV v. **lăuzi.**

LEHUZÍE s.f. v. **lăuzie.**

LÉICĂ[1] s.f. (Pop.; adesea însoțit de numele persoanei la care se referă) Lele (**1**). — Cf. bg. l ě l k a „cumnată”.

LÉICĂ[2]**,** *leici,* s.f. (Reg.) Pâlnie. — Din rus. **leika**. Cf. ucr. l i j k a .

LEICULÍȚĂ, *leiculițe,* s.f. (Pop.) Leicuță[1] — **Leică**[1] + suf. *-uliță.*

LEICUȘOÁRĂ, *leicușoare,* s.f. (Pop.) Leicuță[2]. — **Leică**[1] + suf. *-ușoară.*

LEICÚȚĂ[1]**,** *leicuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *leică*[1]*;* leiculiță, leicușoară. — **Leică**[1] + suf. *-uță.*

LEICÚȚĂ[2]**,** *leicuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *leică*[2]*;* pâlnioară. — **Leică**[2] + suf. *-uță.*

LEÍT, -Ă, *leiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** (În expr.) *A fi* (sau *a semăna* etc.) *leit* (sau *leit-poleit) cu...* = a fi întocmai, la fel, asemenea cu... **2.** (Înv.; despre îmbrăcăminte) Care cade perfect pe corpul cuiva. F (Despre oameni) Îmbrăcat într-o haină care cade perfect pe corp. **3.** (Înv.; despre păr) Răsfirat pe spate și pe umeri. — Din sl. **lejon, lejati.**

LEÍȚĂ, *leițe,* s.f. (Înv. și pop.) Monedă de valoare mică (egală cu 20 de parale), care a circulat în trecut. — **Leu**[2] + suf. *-iță.*

LEJÉR, -Ă, *lejeri, -e,* adj. (Mai ales despre îmbrăcăminte) Care este ușor, comod de purtat. — Din fr. **léger.**

LEJERITÁTE s.f. Ușurință. F Comoditate. — **Lejer** + suf. *-itate* (după fr. *légèreté*).

LÉLA adv. (Pop.; în expr.) *A umbla lela* = a hoinări, a vagabonda, a bate drumurile. — Cf. l e l e .

LÉLE s.f. (Pop.) **1**. Termen de respect cu care se adresează la țară un copil sau o persoană mai tânără unei femei în vârstă sau cu care vorbește despre ea; leică[1]. F (În poezia populară) Femeie (tânără) iubită; mândră. **2.** Femeie rea sau imorală. G Expr. *Fecior* (sau *pui, fiu) de lele* = om șmecher, șiret, ticălos. *A umbla frunza* (sau *în dorul) lelii* = a umbla fără rost, degeaba. — Din bg. **lelja.**

LELÍCĂ s.f. (Pop.) Leliță. — **Lele** + suf. *-ică.*

LELICÚȚĂ, *lelicuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *lelică.* — **Lelică** + suf. *-uță.*

LELIȘOÁRĂ, *lelișoare,* s.f. (Pop.) Leliță. — **Lele** + suf. *-ișoară.*

LELÍȚĂ, *lelițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *lele*; lelică, lelișoară, dadă. [Var.: (reg.) **líță** s.f.] — **Lele** + suf. *-iță.*

LÉMĂ, *leme,* s.f. **1.** (Mat.) Propoziție preliminară a cărei concluzie ușurează demonstrația unei teoreme. **2.** (Log.) Propoziție preliminară a unei demonstrații, care trebuie demonstrată la rândul ei. **3.** (Rar) Titlu sau sumar al unei lucrări. — Din fr. **lemme.**

LÉMING, *lemingi,* s.m. Nume dat mai multor genuri de mamifere rozătoare asemănătoare cu hârciogul, cu coada scurtă și cu blana deasă, brună-roșcată, care trăiesc în regiunile nordice *(Lemmus)*; animal care aparține unuia dintre aceste genuri. — Din fr. **lemming.**

LEMN, (**2, 3**) *lemne* s.n. **1.** Țesut conducător al unor plante superioare, alcătuit din trahee, parenchim și fibre cu lignină, folosit ca material de construcție, drept combustibil etc. G Expr. *A fi de lemn* (sau *ca lemnul)* = a nu simți nimic, a fi insensibil. *A se face de lemn* = a înțepeni; a deveni dur. *A rămâne ca de lemn* = a înlemni, a încremeni (din cauza unei surprize, unei emoții etc.) *A îngheța lemn* = a înțepeni de frig, a îngheța tun. **2.** Tulpina și ramurile unui arbore (sau arbust) tăiat, servind pentru construcții, drept combustibil etc.; bucată ruptă sau tăiată din trunchiul sau din ramurile unui arbore (sau unui arbust). G Expr. *Doarme de poți să tai lemne pe el*, se spune despre cineva care doarme adânc. *E ger de crapă lemnele*, se spune când e foarte frig. **3.** (Înv. și pop.) Copac, arbust. G Compuse: *lemn-câinesc* = arbust cu frunze mici și groase, cu flori albe și fructe negre, cultivat prin grădini, ca gard viu *(Ligustrum vulgare)*; *lemn-dulce* = plantă erbacee cu flori mici, liliachii; plutitoare-dulce *(Glyicyrrhiza echinata)*; *lemnul-Domnului* = subarbust din familia compozeelor, cu flori galbene și cu miros de lămâie; lemnuș (*Artemisia abrotanum).* — Lat. **lignum.**

LEMNACÉE, *lemnacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante monocotiledonate de tipul lintiței; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **lemnacée.**

LEMNÁR, (**1**) *lemnari,* s.m. (**2, 3**) *lemnare*, s.n. **1.** S.m. Muncitor, meseriaș care se ocupă cu prelucrarea lemnului; dulgher, tâmplar, bărdaș. **2.** S.n. Butuc pe care se așază lemnele pentru a fi despicate. **3.** S.n. Daltă cu care se scobește în lemn. — **Lemn** + suf. *-ar.*

LEMNĂRÍE[1]**,** *lemnării,* s.f. **1.** Cantitate, grămadă (mare) de lemne. **2.** Material lemnos care intră într-o construcție. **3.** (Reg.) Magazie de lemne. — **Lemn** + suf. *-ărie.*

LEMNĂRÍE[2]**,** (**2**) *lemnării,* s.f. **1.** Meseria lemnarului (**1**); lemnărit. **2.** Atelierul lemnarului (**1**); tâmplărie. — **Lemnar** + suf. *-ie.*

LEMNĂRÍT s.n. Meseria lemnarului (**1**); lemnărie[2]. — **Lemnar** + suf. *-it.*

LEMNIȘÓR, *lemnișoare,* s.n. Diminutiv al lui *lemn.* — **Lemn** + suf. *-işor.*

LEMNÓS, -OÁSĂ, *lemnoși, -oase,* adj. (Despre țesuturile vegetale) De natura lemnului. F Format din lemn; care are aspectul și structura lemnului. — **Lemn** + suf. *-os.*

LEMNÚȘ, *lemnușe,* s.n. (Reg.) **1.** Chibrit. **2.** (Bot.) Lemnul-Domnului. [Pl. și: *lemnușuri*] — **Lemn** + suf. *-uș.*

LEMPÍRĂ, *lempire,* s.f. Unitate monetară principală în Honduras. — Din fr. **lempira.**

LEMÚRI s.m. pl. (În mitologia romană) Suflete ale morților care bântuiau noaptea sub formă de stafii, căutându-și fostele cămine. — Din lat. **lemures,** fr. **lémures.**

LEMURIÁN, *lemurieni,* s.m. (La pl.) Subordin de mamifere primate, asemănătoare la înfățișare cu maimuțele; (și la sg.) animal care face parte din acest subordin. G (Adjectival) *Mamifer lemurian.* [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **lémurien.**

LENÁJ, *lenajuri,* s.n. Țesătură subțire de lână. — Din fr. **lainage.**

LENCHI, *lenchiuri,* s.n. Situație favorabilă în jocul cu arșice. [Var.: **lenghi** s.n.] — Cf. tc. l e n k „șchiop, schilod”.

LÉNE s.f. Faptul de a se complace în inactivitate; înclinația celui căruia nu-i place, care nu dorește, nu vrea să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; trândăvie; lâncezeală. — Din sl. **lěnĭ.**

LÉNEȘ, -Ă, *leneși, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) căruia îi lipsește dorința, plăcerea de a munci, de a fi activ, căruia îi e lene; (om) trândav. **2.** Adj. Care trădează, exprimă lene. *Gesturi leneșe.* F Care este domol, încet. *Mersul leneș al melcului.* **3.** S.m. (La pl.) Familie de mamifere din America de Sud, cu corp robust, cu membre prevăzute cu gheare puternice și arcuite, care se mișcă încet și stau zile întregi agățate pe aceeași creangă *(Bradypodidae)*; (și la sg.) animal din această familie. — **Lene** + suf. *-eș.* (**2**) Calc după fr. **paresseux,** germ. **Faultier.**

LENEVÍ, *lenevesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A se afla, a rămâne sau a-i plăcea să rămână în inactivitate, a se lăsa cuprins de lene; a trândăvi. — Din **leniv** sau **leaniv** (înv. „leneș” < sl.) + suf. *-ior.*

LENEVÍE s.f. Starea omului leneș; *p. ext.* lene, trândăvie. — **Lenevi** + suf. *-ie.*

LENEVIÓR, -OÁRĂ, *leneviori, -oare,* adj. (Cam) leneș. — **Leniv** sau **leaniv** (înv. „leneș” < sl.) + suf. *-ior.*

LENEVÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) lenevi* și rezultatul ei. — V. **lenevi.**

LENEVÍT s.n. Faptul de *a lenevi.* — V. **lenevi.**

LENEVÓS, -OÁSĂ, *lenevoși, -oase,* adj. (Înv. și pop.) Leneș. — **Lenevi** + suf. *-os.*

LENGHI s.n. v. **lenchi.**

LENINÍSM s.n. Doctrina lui Lenin bazată pe marxism. — Din rus. **leninizm,** fr. **léninisme.**

LENINÍST, -Ă, *leniniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține leninismului, privitor la leninism, care este creat de Lenin. **2.** S.m. și f. Adept al leninismului. — Din rus. **leninist,** fr. **léniniste.**

LENITÍV, -Ă, *lenitivi, -e,* adj., s.n. (Substanță, medicament) care calmează, care alină durerile. — Din fr. **lénitif,** lat. **lenitivus.**

LENJEREÁSĂ, *lenjerese,* s.f. Persoană care confecționează articole de lenjerie. — **Lenjer**[ie] + suf. *-easă.*

LENJERÍE s.f. Rufărie de corp și de pat. [Var.: **lingeríe** s.f.] — Din fr. **lingerie.**

LÉNJURI s.n. pl. Rufărie de corp; lenjerie. — Din fr. **linge.**

LENÓS, -OÁSE, *lenoși, -oase,* adj. (Rar) Leneș. — **Lene** + suf. *-os.*

LENT, -Ă, *lenți, -te,* adj. Încet, domol. — Din fr. **lent,** lat. **lentus.**

LÉNTĂ, *lente,* s.f. Panglică lată de mătase pe care o poartă regii, demnitarii, cei decorați etc. la solemnități. — Din rus. **lenta.**

LENTICÉLĂ, *lenticele,* s.f. Fiecare dintre porii care străbat scoarța arborilor, permițând respirația țesuturilor interne. — Din fr. **lenticelle.**

LENTICULÁR, -Ă, *lenticulari, -e,* adj. Care are forma unei lentile. — Din fr. **lenticulaire,** lat. **lenticularis.**

LENTÍGO s.n. (Med.) Pată pigmentară a pielii cu aspect de nev. F Pistrui. — Din fr., lat. **lentigo.**

LENTÍLĂ, *lentile,* s.f. **1.** Piesă optică transparentă, de obicei mărginită de două suprafețe curbate (sau de una sferică și de una plană), care dă imaginea reală sau virtuală a unui obiect. G *Lentilă de contact* = lentilă fină aplicată direct pe globul ocular în dreptul irisului, pentru corectarea vederii. **2.** Inel metalic care asigură legătura între două țevi de metal sau între o țeavă și un perete de metal. **3.** (În siderurgie) Lupă. **4.** (În sintagma) *Lentilă electronică* = dispozitiv format din sisteme de electrozi sau din combinații de magneți, care servește la focalizarea fasciculelor de electroni și se utilizează în construcția microscopului electronic. — Din fr. **lentille.**

LÉNTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Încet, lin, lent. F (Substantivat) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest fel. — Cuv. it.

LENTOÁRE s.f. Încetineală. — Din fr. **lenteur.**

LEOÁICĂ, *leoaice,* s.f. Femela leului[1]. [Pr.: *le-oai-*] — **Leu**[1] + suf. *-oaică.*

LEOÁRBĂ, *leoarbe,* s.f. (Reg.; depr.) Gură (ca organ al vorbirii). — Formație onomatopeică.

LEOÁRCĂ adj. invar., adv. (Fam.) Foarte ud, plin de apă; bleaşcă. [Pr.: *leoar-că*]. — **Liur** + suf. *-că.*

LEONÍN[1], -Ă, *leonini, -e,* adj. Care aparține leului[1], privitor la leu[1]; ca al leului[1]. G *Contract leonin* = contract prin care una dintre părți își rezervă beneficiul cel mai mare sau contract prin care una dintre părți este scutită de a participa la pierdere. [Pr.: *le-o-*] — Din lat. **leoninus,** fr. **léonin.**

LEONÍN[2], -Ă, *leonini, -e,* adj. (În sintagma) *Versuri leonine* = versuri ale căror emistihuri rimează. *Rimă leonină* = rimă în care două sau trei silabe sunt asemănătoare. [Pr.: *le-o-*] — Din fr. **léonin.**

LEOP interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un corp moale când cade pe o suprafață netedă. — Onomatopee.

LEOPÁRD, *leoparzi,* s.m. Animal carnivor din familia felidelor, cu blana de culoare gălbuie cu pete roșcate sau negre, care trăiește în Asia și în Africa; panteră *(Felis pardus).* F Blana acestui animal. G *Leopardul zăpezilor* = irbis. [Pr.: *le-o-*] — Din fr. **léopard,** lat. **leopardus.**

LEOPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LEORBĂÍ, *leórbăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A flecări, a trăncăni, a sporovăi. [Prez. ind. și: *leorbăiesc*] — **Leoarbă** + suf. *-ăi.*

LEORBĂIÁLĂ, *leorbăieli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a leorbăi*; flecăreală, trăncăneală, sporovăială. [Pr.: *-bă-ia-*] — **Leorbăi** + suf. *-ală.*

LEORBĂU, *leorbăi,* s.m. (Reg.) Om flecar. — **Leoarbă** + suf. *-ău.*

LEORCĂÍ, *leórcăi,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) face leoarcă, a (se) uda (tare) cu apă. [Prez. ind. și: *leorcăiesc*] — **Leoarcă** + suf. *-ăi.*

LEÓRDĂ s.f. v. **leurdă.**

LEORPĂÍ, *leórpăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A mânca sau a bea ceva sorbind cu zgomot. [Prez. ind. și: *leorpăiesc*] — Formație onomatopeică.

LEORPĂÍT, *leorpăituri,* s.n. (Reg.) Faptul de *a leorpăi*; zgomot (neplăcut) produs de cel care mănâncă sau bea ceva cu lăcomie. — V. **leorpăi.**

LEPĂDÁ, *lépăd,* vb. I. (Pop.) **I. 1.** Tranz. A lăsa ceva din mână; a arunca. F A arunca un obiect nefolositor sau fără valoare, renunțând la el. G Expr. *A nu fi de lepădat* = a fi vrednic de luat în seamă; a avea preț, valoare. **2.** Tranz. A dărui, a da cuiva ceva de mică valoare. **3.** Tranz. A-și dezbrăca un veșmânt, a-și scoate haina, încălțămintea etc. G Expr. *A(-și) lepăda masca* = a înceta de a se mai preface, a se arăta sub adevărata înfățișare morală. *A-și lepăda potcoavele* = a muri. F (Despre animale) A-și schimba părul, pielea, penele; a năpârli. **4.** Intranz. (Despre femei și despre femelele animalelor) A naște înainte de termen un făt mort; a avorta. F Tranz. (Despre pești) A depune icrele. **II.** Fig. **1.** Tranz. A lăsa ceva sau pe cineva undeva; a îndepărta, a alunga. **2.** Tranz. A părăsi ceva (pentru totdeauna și de bunăvoie), a renunța la... F Refl. A se lăsa de... **3.** Refl. A rupe orice legătură cu cineva. F A nu recunoaște ceva; a tăgădui. [Prez. ind. și: *leápăd.* — Var.: (reg.) **lăpădá** vb. I] — Probabil lat. **lapidare** „a arunca cu pietre”.

LEPĂDÁRE, *lepădări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) lepăda* și rezultatul ei; părăsire; renegare. G *Lepădare de sine* = renunțare la interesele sau la ideile personale (pentru binele obștesc). F (Bis.) Dezicere de diavol și de faptele sale în ritualul creștin al botezului — V. **lepăda.**

LEPĂDÁT[1] s.n. (Pop.) Faptul de *a lepăda*; *spec.* avort. — V. **lepăda.**

LEPĂDÁT[2], -Ă, *lepădați, -te,* adj. (Pop.; despre copiii nou-născuți) Părăsit de mamă; abandonat. — V. **lepăda.**

LEPĂDĂTÚRĂ, *lepădături,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Copil născut înainte de termen (și adesea cu mari deficiențe fizice sau psihice); sârpitură. **2.** Fig. Om lipsit de caracter; persoană depravată, coruptă, decăzută. — **Lepăda** + suf. *-ătură.*

LEPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LEPEDÉU, *lepedeie,* s.n. (Reg.) Cearșaf. — Din magh. **lepedö.**

LEPIDODÉNDRON, *lepidodendroni,* s.m. Arbore fosil din grupul criptogamelor vasculare, cu coroana în formă de umbrelă, ale cărui resturi s-au păstrat în straturile de huilă. — Din fr. **lépidodendron.**

LEPIDOLÍT, *lepidoliți,* s.m. Specie de mică bogată în litiu și fluor, de culoare albă sau roz. — Din fr. **lépidolithe.**

LEPIDOPTÉR, *lepidoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte care cuprinde fluturii; (și la sg.) fluture. G (Adjectival) *Insectă lepidopteră.* [Var.: **lepidoptéră** s.f.] — Din fr. **lépidoptère.**

LEPIDOPTÉRĂ s.f. v. **lepidopter.**

LÉPRĂ, (**2**) *lepre,* s.f. **1.** Boală contagioasă cronică, frecventă mai ales în regiunile tropicale, produsă de un bacil specific și caracterizată prin leziuni localizate pe piele, pe sistemul nervos periferic, mucoase, viscere etc. F Fig. Neajuns care macină, subminează; racilă, plagă. **2.** Fig. Om lipsit de conștiință, de caracter, fără scrupule. — Din ngr. **lépra.**

LEPRÓS, -OÁSE, *leproși, -oase,* adj., s.m. și f. (Om) bolnav de lepră. — Din fr. **lépreux.**

LEPROZERÍE, *leprozerii,* s.f. Colonie sau spital special în care sunt izolați și îngrijiți leproșii. — Din fr. **léproserie.**

LEPȘÍ, *lepșesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A da cuiva palme, a pălmui; a turti prin loviturі cu palma. — Din **leapșă.**

LEPȘÍT, -Ă, *lepșiți, -te,* adj. (Reg.; despre lucruri) Turtit (printr-o lovitură), pleoștit; *fig.* (despre oameni; adesea substantivat) smintit, țicnit. — V. **lepși.**

LEPTOMENÍNGE, *leptomeninge,* s.n. (Med.) Denumire pentru arahnoidă și pia mater considerate împreună. — Din fr. **leptoméninge.**

LEPTOMENINGÍTĂ, *leptomeningite,* s.f. (Med.) Meningită în care se inflamează mai ales pia materul. — Din fr. **leptoméningite.**

LEPTÓN, *leptoni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară cu masa de repaus mai mică decât cea a unui nucleon. — Din fr. **lepton.**

LEPTOSPÍRĂ, *leptospire,* s.f. Gen de bacterii în formă de filament spiralat, terminat la ambele capete cu câte un cârlig, foarte răspândit în natură. — Din fr. **leptospire.**

LEPTOSPIRÓZĂ, *leptospiroze,* s.f. Boală infecțioasă, comună animalelor și omului, provocată de leptospiră și care se manifestă prin febră, icter etc. — Din fr. **leptospirose.**

LEPUÍ, *lepuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi extrem de fin suprafața unei piese metalice cu ajutorul unei substanțe abrazive speciale. — Et. nec.

LEPUÍRE, *lepuiri,* s.f. Acțiunea de *a lepui* și rezultatul ei. — V. **lepui.**

LEPUÍT[1], *lepuituri,* s.n. Faptul de *a lepui.* — V. **lepui.**

LEPUÍT[2], -Ă, *lepuiți, -te,* adj. (Despre piese metalice) Care a fost supus operației de lepuire. — V. **lepui.**

LER interj. Cuvânt care apare ca refren în colinde, cărora le dă un anumit colorit eufonic. [Var.: **léroi, léroloi, lérui, lérului** interj.] — Probabil lat. [Ha]**llelu**[iah, Domine].

LÉROI interj. v. **ler.**

LÉROLOI interj. v. **ler.**

LERPENEÁ s.f. (Reg.) Efort, trudă pe care o depune cineva pentru a face ceva. — Et. nec.

LÉRUI interj. v. **ler.**

LÉRULUI interj. v. **ler.**

LÉSĂ, *lese,* s.f. Curea cu care se leagă sau cu care sunt purtați câinii. — Din fr. **laisse.**

LESBIÁN, -Ă, *lesbieni, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Lesbos. **2.** Adj. Care aparține Lesbosului sau lesbienilor (**1**), privitor la Lesbos ori la lesbieni. **3.** S.f., adj. (Femeie) care practică lesbianismul. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **lesbien.**

LESBIANÍSM s.n. Atracție sexuală între persoanele de sex feminin; safism, tribadism. [Pr.: *-bi-a-*] — **Lesbian** + suf. *-ism.*

LESCÁIE s.f. v. **lăscaie.**

LESIVÁRE, *lesivări,* s.f. (Geol.) Dizolvare şi spălare a sărurilor solubile din sol de către apa din precipitaţii. — După fr. **lessivage.**

LÉSNE adv. (Înv. şi pop.) Uşor, cu uşurinţă; comod. G Loc. adj. *Lesne-crezător* = credul. — Din bg. **lesno.**

LESNICIÓS, -OÁSĂ, *lesnicioşi, -oase,* adj. (Rar) Care este uşor de făcut sau de urmat; care înlesneşte efectuarea unei munci, a unei acţiuni etc. — **Lesne** + suf. *-icios.*

LESNICIÚNE, *lesniciuni,* s.f. (Rar) Uşurinţă, facilitate de a face ceva. — **Lesne** + suf. *-iciune.*

LESOTHIÁN, -Ă, *lesothieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia regatului Lesotho sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine regatului Lesotho sau lesothienilor (**1**), referitor la Lesotho sau la lesothieni. — Din engl. **Lesothian.**

LÉSPEDE, *lespezi,* s.f. Placă poligonală de piatră naturală (prelucrată), de dimensiuni mari, cu care se acoperă mormintele, se pavează interiorul unor edificii, aleile etc. — Et. nec.

LESPEGIOÁRĂ, s.f. v. **lespejoară.**

LESPEJOÁRĂ, *lespejoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *lespede.* [Var.: **lespegioáră** s.f.] — **Lespede** + suf. *-ioară.*

LEST, *lesturi,* s.n. Încărcătură formată din nisip, pietriş, plumb etc. care asigură stabilitatea navelor de apă sau aeriene; balast, savură. — Din fr. **lest.**

LESTÁ, *lestez,* vb. I. Tranz. A încărca cu lest o navă sau o aeronavă pentru a le asigura stabilitatea. — Din fr. **lester.**

LESTÁRE, *lestări,* s.f. Acţiunea de *a lesta* şi rezultatul ei. — V. **lesta.**

LEŞ[1], *leşuri,* s.n. Cadavru, hoit, stârv. — Din tc. **leş.**

LEŞ[2] s.m. v. **leah.**

LEŞÉSC, -EÁSCĂ, *leşeşti,* adj., s.f. art. **1.** Adj. (Înv.) Polonez. **2.** Adj. (În sintagma) *Raţă leşească* = rasă de raţe domestice, cu penele albe sau negre, cu carnea gustoasă. **3.** S.f. art. Dans popular din Moldova; melodie după care se execută acest dans. — **Leş[2]** + suf. *-esc.*

LEŞÉŞTE adv. (Înv.) Ca polonezii, ca leşii[2], în felul polonezilor. — **Leş[2]** + suf. *-eşte.*

LEŞIÁLĂ, *leşieli,* s.f. (Pop.) Stare de slăbiciune, de sfârşeală; leşuială. [Pr.: *-şi-a-*] — **Leşie** (înv. „sfârşeală") + suf. *-eală.*

LEŞIÁTIC, -Ă, adj. v. **leşietic.**

LEŞÍE s.f. Soluţie alcalină (folosită la spălatul rufelor, în diverse procese industriale etc.) obţinută prin dizolvarea în apă a sodei sau a hidroxidului de potasiu sau prin fierbere cu apă a cenuşii de lemn. — Lat. **lixiva.**

LEŞIÉTIC, -Ă, *leşietici, -ce,* adj. Cu gust sau cu miros (neplăcut) de leşie, ca leşia; leşios. F Fig. Cenuşiu, întunecat, mohorât. *Cer leşietic.* [Pr.: *-şi-e-*. — Var.: **leşiátic, -ă,** adj.] — **Leşie** + suf. *-etic.*

LEŞÍN, *leşinuri,* s.n. **1.** Pierdere subită şi trecătoare a cunoştinţei, caracterizată prin rărirea bătăilor inimii şi a mişcărilor respiratorii şi cauzată de scăderea bruscă a irigaţiei cerebrale; lipotimie. **2.** Stare de slăbiciune, de lipsă de putere, de vlagă, provocată de foame, de sete etc.; sfârşeală. [Acc. şi: *léşin*] — Din **leşina** (derivat regresiv).

LEŞINÁ, *leşin,* vb. I. Intranz. A suferi un leşin (**1**), a-şi pierde cunoştinţa. G Expr. *A leşina de râs* = a râde foarte tare. — Et. nec.

LEŞINÁT, -Ă, *leşinaţi, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de leşin (**1**), în nesimţire. **2.** Extrem de slab; lipsit de vlagă, extenuat; moleşit (de foame, de sete, de oboseală etc.); sfârşit[2]. — V. **leşina.**

LEŞINĂTÚRĂ, *leşinături,* s.f. (Fam.) Fiinţă foarte slabă, lipsită cu totul de vlagă, de putere. — **Leşina** + suf. *-ătură.*

LEŞIÓS, -OÁSĂ, *leşioşi, -oase,* adj. Leşietic. [Pr.: *-şi-os*] — **Leşie** + suf. *-os.*

LÉŞNIC, *leşnice,* s.n. (Reg.) Plasă de pescuit. [Var.: **léşniec** s.n.] — Din bg. **leštnik** „alun".

LÉŞNIEC s.n. v. **leşnic.**

LEŞUÍ, *leşuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A provoca o stare de slăbiciune, de sfârşeală. — Cf. l e ş i n .

LEŞUIÁLĂ, *leşuieli,* s.f. (Reg.) Leşială. — **Leşui** + suf. *-eală.*

LEŞUÍT, -Ă, *leşuiţi, -te,* adj. (Reg.) Sfârşit[2], slăbit (de foame). — V. **leşui.**

LETÁL, -Ă, *letali, -e,* adj. (Med.) Care provoacă moartea; mortal, de moarte. — Din fr. **létal,** lat. **letalis.**

LETALITÁTE s.f. (Med.) Mortalitate. — Din fr. **létalité.**

LETÁRGIC, -Ă, *letargici, -ce,* adj. Care ţine de letargie, privitor la letargie. G *Encefalită letargică* = boală infecţioasă a encefalului, caracterizată prin febră, somnolenţă şi paralizie. — Din fr. **léthargique.**

LETARGÍE s.f. Stare patologică caracterizată printr-un somn adânc, de lungă durată, însoţit de diminuarea funcţiilor vitale. F Fig. Apatie, amorţeală, inactivitate totală. — Din fr. **léthargie.**

LÉTCĂ, *letci,* s.f. (Reg.) Unealtă manuală care serveşte la depănatul firelor pe mosoare. — Din bg. **letka.**

LÉTCON, *letcoane,* s.n. Unealtă în formă de ciocan pentru încălzirea pieselor metalice în vederea lipirii lor cu cositor, cu plumb etc.; ciocan de lipit. — Din germ. **Lötkolben.**

LETÓN, -Ă, *letoni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Letoniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Letoniei sau letonienilor (**1**), privitor la Letonia ori la letonieni. F (Substantivat, f.) Limba letonă. — Din fr. **letton.**

LETOPISÉŢ, *letopiseţe,* s.n. **1.** Scriere veche cu caracter istoric, în care evenimentele sunt prezentate în ordine cronologică; cronică, hronic. [Acc. şi: *letopíseţ*] — Din sl. **lětopĭsĭcĭ.**

LETRASÉT, *letraseturi,* s.n. Set de litere, cifre şi semne de punctuaţie de diferite culori şi caractere, aflate pe un suport transparent şi care pot fi transferate, prin apăsare, pe diferite suprafeţe. [Pl. şi: *letrasete*] — Denumire comercială.

LETRÍNĂ, *letrine,* s.f. (Tipogr.) Literă majusculă (de obicei ornată) folosită la început de capitol în ediţii bibliofile. — Din fr. **lettrine.**

LETRÍSM s.n. Teorie literară şi artistică formalistă, care consideră că esenţa poeziei constă în simpla sonoritate a sunetelor, dispuse mai mult sau mai puţin arbitrar. — Din fr. **lettrisme.**

LETURGHÍE s.f. v. **liturghie.**

LEŢCÁIE s.f. v. **lăscaie.**

LEU[1], *lei,* s.m. **1.** Mamifer carnivor de talie mare din familia felidelor, cu corpul acoperit cu blană scurtă de culoare gălbuie şi cu o coamă bogată în jurul capului, deosebit de puternic şi de vorace, care trăieşte în Africa şi în Asia Meridională *(Panthera leo).* G (În basme) *Leu-paraleu* = leu mare şi cu o putere extraordinară; *fig.* om curajos, viteaz. G Expr. *Partea leului* = partea cea mai mare, cea mai valoroasă din împărţeala unui bun şi pe care şi-o însuşeşte cel mai puternic dintre părtaşi. G Compuse: *leu-de-mare* = mamifer carnivor acvatic asemănător cu foca, având o coamă pe gât, piept şi omoplat *(Otaria byronia); leul-furnicilor* = insectă asemănătoare cu libelula, ale cărei larve se hrănesc cu insecte *(Myrmeleon formicarius).* F Fig. Om puternic, viteaz. **2.** N. pr. art. Numele unei constelaţii. F Al cincilea semn zodiacal, între Rac şi Fecioară, corespunzând perioadei 22 iulie – 23 august. — Cf. lat. l e o.

LEU[2], *lei,* s.m. Unitate bănească oficială a României începând din 1867 şi a Republicii Moldova din 1993. — Din **leu[1]** (cu sensul după tc. *arslanly*).

LÉUCĂ, *leuci,* s.f. Parte a carului formată dintr-un lemn încovoiat, cu un capăt îmbucat în osie şi cu celălalt prins de loitră, pentru a o sprijini. G Expr. *A fi lovit* (sau *bătut, pălit, trăsnit) cu leucă (în cap)* = **a)** a fi zăpăcit, prostănac, idiot; **b)** a fi beat. — Din bg. **levka.**

LEUCEMÍE s.f. Boală de sânge caracterizată prin creşterea patologică a numărului de leucocite din organism şi prin apariţia unor leucocite imature; leucoză, mieloză. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucémie.**

LEUCÍT s.n. Silicat natural de aluminiu şi de potasiu, de culoare cenuşie sau albă, cu luciu sticlos, folosit mai ales ca îngrăşământ agricol. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucite.**

LEUCOBÁZĂ, *leucobaze,* s.f. (Chim.) Leucoderivat. [Pr.: *le-u-*] — Din germ. **Leukobase,** fr. **leucobase.**

LEUCOCÍT, *leucocite,* s.n. Globulă albă din sânge, care are un rol important în protejarea organismului împotriva microbilor. [Pr.: *le-u-*. — Var.: **leucocítă** s.f.] — Din fr. **leucocyte.**

LEUCOCITÁR, -Ă, *leucocitari, -e,* adj. Care ţine de leucocite, privitor la leucocite. G *Formulă leucocitară* = repartizarea diferitelor categorii de leucocite în sânge. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytaire.**

LEUCOCÍTĂ s.f. v. **leucocit.**

LEUCOCITOGENÉZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare a leucocitelor. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytogenèse.**

LEUCOCITOLÍZĂ, *leucocitolize,* s.f. (Med.) Distrugere a leucocitelor din sânge. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytolyse.**

LEUCOCITÓZĂ, *leucocitoze,* s.f. Creştere patologică a numărului de globule albe din sânge (în procesul de apărare a organismului împotriva bolilor infecţioase). [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytose.**

LEUCOCITURÍE, *leucociturii,* s.f. Prezenţă a leucocitelor în urină; cantitate de leucocite prezente în urină. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocyturie.**

LEUCODERIVÁT, *leucoderivaţi,* s.m. (Chim.) Compus obţinut prin reducerea unor coloranţi şi care prin oxidare formează materia colorantă iniţială; leucobază. [Pr.: *le-u-*] — Din germ. **Leukoderivat,** fr. **leucodérivé.**

LEUCODERMÍE, *leucodermii,* s.f. Decolorare a pielii cauzată de absenţa sau de dispariţia locală a unor pigmenţi. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucodermie.**

LEUCOGRÁMĂ, *leucograme,* s.f. Examen de laborator prin care se determină numărul leucocitelor din sânge. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucogramme.**

LEUCÓM, *leucoame,* s.n. Boală de ochi constând în formarea unei pete albe pe cornee şi care poate duce la orbire; albeaţă. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucome.**

LEUCOPENÍE, *leucopenii,* s.f. Scădere patologică a numărului globulelor albe din sânge cauzată de virusuri, malnutriție etc. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucopénie.**

LEUCOPLÁST, *leucoplaste,* s.n. Fâșie de pânză acoperită cu o substanță adezivă, folosită la fixarea pe piele a pansamentelor. [Pr.: *le-u-*. — Pl. și: *leucoplasturi*] — Din germ. **Leukoplast,** fr. **leucoplaste.**

LEUCOPLAZÍE, *leucoplazii,* s.f. (Med.) Transformare patologică a unei mucoase în țesut cornos de culoare albicioasă. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucoplasie.**

LEUCOPOIÉZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare și de maturație a leucocitelor din măduva osoasă, splină și ganglionii limfatici. [Pr.: *le-u-co-po-ie-*] — Din fr. **leucopoïèse.**

LEUCORÉE, *leucoree,* s.f. Scurgere vaginală de lichid albicios, mucos, uneori purulent; poală-albă. [Pr.: *le-u-co-re-e*] — Din fr. **leucorrhée.**

LEUCORÉIC, -Ă, *leucoreici, -ce,* adj., s.f. (Med.) (Bolnavă) de leucoree. [Pr.: *le-u-co-re-ic*] — **Leucoree** + suf. *-ic.*

LEUCÓZĂ, *leucoze,* s.f. (Med.) Leucemie. G *Leucoza găinilor* = boală virotică și transmisibilă, răspândită prin ouăle infectate ale găinilor. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucose.**

LEÚRDĂ, *leurde,* s.f. Plantă erbacee bulboasă comestibilă din familia liliaceelor, cu flori albe, cu miros și gust de usturoi *(Allium ursinum).* [Pr.: *le-ur-*. — Var.: **leórdă** s.f.] — Cf. bg. l e v u r d a.

LEUȘÓR[1], *leușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *leu[1];* leuț[1]. [Pr.: *le-u-*. — Pl. și: *leișori*] — **Leu[1]** + suf. *-ușor.*

LEUȘÓR[2], *leușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *leu[2];* leuț[2]. [Pr.: *le-u-*. — Pl. și: *leișori*] — **Leu[2]** + suf. *-ușor.*

LEUȘTEÁN s.m. Plantă erbacee aromată, cu miros pătrunzător, din familia umbeliferelor, ale cărei frunze sunt folosite drept condiment *(Levisticum officinale).* [Pr.: *le-uș-*] — Et. nec.

LEÚȚ[1], *leuți,* s.m. Leușor[1]. — **Leu[1]** + suf. *-uț.*

LEÚȚ[2], *leuți,* s.m. (Fam.) Leușor[2]. — **Leu[2]** + suf. *-uț.*

LÉVA s.f. Unitate monetară în Bulgaria. [Var.: **lévă** s.f.] — Din bg. **leva.**

LEVANTÍN, -Ă, *levantini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Levant; *p. restr.* negustor originar din Levant. **2.** Adj. Care aparține Levantului sau levantinilor, privitor la Levant ori la levantini. F (Depr.) Necinstit, ipocrit, intrigant. — Din fr. **levantin.**

LEVÁTĂ, *levate,* s.f. **1.** Operație de scoatere a mosoarelor sau a țevilor pline de pe mașinile de semitors sau de filat dintr-o filatură. F Cantitate de fire toarse obținută prin această operație. **2.** (La jocul de cărți) Totalitatea cărților pe care unul dintre jucători le poate ridica de pe masă pe baza unei cărți mai mari sau a unui atu. — După fr. **levée.**

LÉVĂ s.f. v. **leva.**

LEVĂNȚÍCĂ s.f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori albastre plăcut mirositoare, folosită în medicină și în industria parfumurilor; lavandă *(Lavandula angustifolia).* [Var.: **levenţícă, livănțícă** s.f.] — **Levantă** (înv. „levănțică" < ngr.) + suf. *-ică.*

LEVÉNT, -Ă, *levenți, -te,* s.m., adj. **1.** S.m. Marinar turc din flota de război a Imperiului Otoman, originar din Levant. **2.** S.m. Mercenar moldovean din oastea Țării Românești. **3.** Adj. (Înv.) Darnic, generos. **4.** Adj. (Înv.) Voinic, viteaz. [Var.: **levínt, -ă** adj.] — Din tc. **levent.**

LEVENŢÍCĂ s.f. v. **levănțică.**

LEVIATÁN, *leviatane,* s.n. (Text.) Agregat pentru spălarea industrială a lânii. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **léviathan.**

LEVIÉR, *leviere,* s.n. **1.** Bară rigidă basculată în jurul unui punct de sprijin și folosită pentru a ridica greutăți. **2.** Tijă de comandă a unui mecanism. **3.** Fig. Ceea ce servește la depășirea unui obstacol, a unei rezistențe. [Pr.: *-vi-er*] — Din fr. **levier.**

LEVIGÁ, *levighez,* vb. I. Tranz. A transforma un material în praf fin prin fărâmițarea în apă (sau într-un lichid) și printr-o sedimentare fracționată a materialului. — Din fr. **léviger.**

LEVIGÁRE, *levigări,* s.f. Acțiunea de *a leviga* și rezultatul ei; levigație. — V. **leviga.**

LEVIGÁȚIE, *levigații,* s.f. Levigare. — După fr. **lévigation.**

LEVÍNT, -Ă adj. v. **levent.**

LEVITÁȚIE s.f. Ridicare corporală în aer sau ridicarea diverselor corpuri prin voință, fără mijloace mecanice, atribuită mai ales unor ființe mitice, sfinți, asceți, iluziniști. [Var.: **levitaţiúne** s.f.] — Din fr. **lévitation.**

LEVITAŢIÚNE s.f. v. **levitație.**

LEVIZÍTĂ s.f. Substanță toxică cu acțiune vezicantă folosită ca gaz de luptă. — Din fr., engl. **lewisite.**

LEVOGÍR, -Ă, *levogiri, -e,* adj. (Despre unele substanțe optice) Care deviază planul de polarizare a luminii spre stânga (în raport cu observatorul care privește lumina din față). — Din fr. **lévogyre.**

LEVRIÉR, *levrieri,* s.m. Câine de vânătoare cu pântecele supt și cu picioarele înalte și puternice, foarte rapid, specializat în vânarea iepurelui. [Pr.: *-vri-er*] — Din fr. **lévrier.**

LEVULÓZĂ s.f. (Biol.) Fructoză. — Din fr. **lévulose.**

LEXÉM, *lexeme,* s.n. Unitate de bază a lexicului, având o semnificație autonomă. — Din fr. **lexème.**

LEXEMÁTIC, -Ă, *lexematici, -ce,* adj. (Lingv.) Referitor la lexem. — Din fr. **lexématique.**

LÉXIC s.n. Totalitatea cuvintelor dintr-o limbă; vocabular. F P. restr. Totalitatea cuvintelor caracteristice limbii unei epoci, unei regiuni, unui scriitor etc. — Din fr. **lexique.**

LEXICÁL, -Ă, *lexicali, -e,* adj. Care aparține lexicului, privitor la lexic, de lexic. — Din fr. **lexical.**

LEXICOGRÁF, -Ă, *lexicografi, -e,* s.m. și f. Specialist în lexicografie. — Din fr. **lexicographe.**

LEXICOGRÁFIC, -Ă, *lexicografici, -ce,* adj. Care aparține lexicografiei, privitor la lexicografie, de lexicografie. — Din fr. **lexicographique.**

LEXICOGRAFÍE s.f. Disciplină a lingvisticii care stabilește principiile și metodele practice de întocmire a dicționarelor. F Totalitatea dicționarelor (dintr-o țară, dintr-o epocă, dintr-un domeniu etc.). — Din fr. **lexicographie.**

LEXICOLÓG, -Ă, *lexicologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în lexicologie. — Din fr. **lexicologue.**

LEXICOLÓGIC, -Ă, *lexicologici, -ce,* adj. Care aparține lexicologiei, privitor la lexicologie, de lexicologie. — Din fr. **lexicologique.**

LEXICOLOGÍE s.f. Disciplină a lingvisticii care se ocupă cu studiul lexicului. — Din fr. **lexicologie.**

LEXICÓN, *lexicoane,* s.n. Dicționar. F (Rar) Enciclopedie (pe domeniu de specialitate). — Din lat., fr. **lexicon.**

LEXICOTÉCĂ, *lexicoteci,* s.f. (Rar) Colecție de dicționare. — Din germ. **Lexikotek.**

LEZÁ, *lezez,* vb. I.Tranz. **1.** A vătăma, a răni. F Fig. A ofensa. **2.** A aduce (cuiva) un prejudiciu, a păgubi (pe cineva). — Din fr. **léser.**

LEZÁRD s.n. (Rar) Piele de șopârlă tăbăcită. [Pr.: *lezar*] — Din fr. **lézard.**

LEZÁRDĂ, *lezarde,* s.f. Panglică folosită în tapițerie, pentru acoperirea locului de prindere al tapiseriei (**2**). — Din fr. **lézarde.**

LEZÁRE, *lezări,* s.f. Acțiunea de *a leza* și rezultatul ei; vătămare, rănire; ofensă; prejudiciu. — V. **leza.**

LEZIÚNE, *leziuni,* s.f. **1.** Rană (căpătată prin lovire, rănire etc. sau ca urmare a unei boli). **2.** (Jur.) Prejudiciu material al unei părți dintr-un contract. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **lésion,** lat. **laesio, -onis.**

LEZMAIESTÁTE s.f. (În statele monarhice; în sintagma) *Crimă de lezmaiestate* = crimă care constă în ofense aduse persoanei monarhului. [Var.: **lezmajestáte** s.f.] — Din fr. **lèse-majesté.**

LEZMAJESTÁTE s.f. v. **lezmaiestate.**

LIÁNĂ, *liane,* s.f. Nume generic dat plantelor cu tulpina foarte lungă, subțire și flexibilă, care se agață sau se încolăcesc pe trunchiurile sau ramurile copacilor, pe ziduri etc. [Pr.: *li-a-*] — Din fr. **liane.**

LIÁNT, *lianți,* s.m. **1.** Material fluid sau adus în stare fluidă, care are proprietatea de a lega prin întărire bulgării sau granulele unui material solid cu care a fost amestecat; aglomerant. **2.** Substanță care servește la fixarea unui pigment pe fibra textilă. [Pr.: *li-ant*] — Din fr. **liant.**

LIBADEÁ, *libadele,* s.f. (Înv.) Haină bărbătească lungă. [Var.: **lebadeá** s.f.] — Din tc. **libade.**

LIBANÉZ, -Ă, *libanezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Libanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Libanului sau libanezilor (**1**), privitor la Liban ori la libanezi. — **Liban** (n. pr.) + suf. *-ez.* Cf. fr. l i b a n a i s, it. l i b a n e s e.

LIBÁRCĂ, *libărci,* s.f. Gândac de noapte din ordinul ortopterelor, de culoare brună-roșcată, care trăiește mai ales prin bucătării; șvab *(Blatta germanica).* — Din bg. **hlăbarka.**

LIBÁȚIE, *libații,* s.f. (În practicile religioase din Antichitate) Act ritual care consta în gustarea și apoi vărsarea unei cupe de vin, lapte etc. ca omagiu adus divinității. F P. ext. Închinare a paharului cu băutură în cinstea cuiva la o petrecere. [Var.: **libaţiúne** s.f.] — Din fr. **libation,** lat. **libatio, -onis.**

LIBAŢIÚNE s.f. v. **libație.**

LIBELÁ, *libelez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A redacta (corect) un act juridic sau administrativ. — Din fr. **libeller.**

LIBELÚLĂ, *libelule,* s.f. (La pl.) Ordin de insecte cu corpul lung și subțire, cu capul mare și cu aripile străvezii, care trăiesc de obicei pe lângă ape; (și la sg.) insectă din acest ordin; calul-dracului. — Din fr. **libellule.**

LÍBER[1], *libere,* s.n. Complex de vase din țesutul plantelor prin care circulă seva elaborată; parte a scoarței plantelor lemnoase care cuprinde aceste vase și în care se află țesuturile de nutriție, de susținere etc. F (Cu sens colectiv) Fibre extrase din scoarța unor arbori. — Din fr. **liber.**

LÍBER[2], -Ă, *liberi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se bucură de libertate, de independență individuală și cetățenească, care are drepturi politice și cetățenești depline. F (Despre popoare, state, orașe) Independent,

neatârnat, nesupus (unei puteri străine), autonom. **2.** (Despre oameni) Care are posibilitatea de a acționa după voința sa, de a face sau de a nu face ceva; care nu este supus niciunei constrângeri; slobod. G *Liber-arbitru* = capacitate a unei persoane de a se detașa de orice constrângere interioară și de a alege un curs al acțiunii din mai multe variante posibile. **3.** (Despre acțiuni) Care nu este supus unei restricții cu caracter arbitrar. G *Traducere liberă* = traducere care redă conținutul originalului în formele proprii limbii în care se traduce, fără să respecte riguros forma originalului. *Versuri libere* = rânduri de poezie neprozodică, în care normele prozodice, dacă apar, sunt aplicate necanonic, după dorința autorului. *Intrare liberă* = intrare fără plată într-o sală de spectacol, pe un stadion etc. *Lovitură liberă* = (la unele jocuri sportive cu mingea) lovitură acordată unei echipe drept compensație pentru o infracțiune sau o greșeală comisă de echipa adversă. *Profesie liberă* = profesie exercitată de o persoană pe cont propriu (fără să fie angajată permanent într-o instituție sau întreprindere). G Compus: s.m. și f. *liber-profesionist* = persoană care exercită o profesie fără a fi angajat pe baza unui contract de muncă; *liber-cugetător* = persoană care promovează o atitudine independentă față de orice tradiție și autoritate, cu deosebire religioasă. **4.** (Despre timp) De care se poate dispune la bunul-plac, care este în afara obligațiilor (profesionale). G Expr. (Substantivat) *A avea liber* = a se afla în afara obligațiilor (mai ales profesionale) pe o perioadă de timp; a fi scutit pentru un timp oarecare de obligațiile (profesionale) pe care le are în mod obișnuit, a putea dispune de timpul său. **5.** (Despre bănci, scaune, locuințe etc.) Care nu este ocupat, gol; neînchiriat. **6.** (Despre oameni) Care nu are obligații față de alții; neangajat, disponibil. **7.** Care este lipsit de artificialitate, natural, degajat, armonios, ușor. G Expr. (Adverbial) *A vorbi liber* = **a)** a ține un discurs, o prelegere etc. fără a citi un text; **b)** a fi sincer, a spune deschis ceea ce gândește; **c)** a vorbi fără perdea, obscen. (*A vedea) cu ochii liberi* = (a vedea) fără ajutorul unui instrument optic. *Desen liber* = desen artistic efectuat fără ajutorul vreunui instrument tehnic. **8.** (În loc. adv.) *În aer liber* = în plin aer, în mijlocul naturii. *Sub cerul liber* = afară, într-un loc descoperit. — Din fr. **libre,** lat. **liber.**

LIBERÁ, *liberez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Pop.) A da drumul sau a pleca acasă după efectuarea stagiului militar, a unei concentrări etc. **2.** Tranz. (Înv.) A elibera (o țară, un popor). **3.** (Jur.) A ierta un debitor de datorie. — Din fr. **libérer,** lat. **liberare.**

LIBERÁBIL, -Ă, *liberabili, -e,* adj. (Despre imobile) Care poate fi eliberat (imediat). — Din fr. **libérable.**

LIBERÁL, -Ă, *liberali, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care aparține liberalismului, privitor la liberalism. G *Burghezie liberală* = parte a burgheziei adeptă a liberalismului. *Partid liberal* = partid având doctrina liberalistă. **2.** (Înv.) Iubitor de libertate. **3.** Înțelegător; generos; care are vederi largi. **II.** S.m. Adept, membru al unui partid liberal. — Din fr. **libéral,** lat. **liberalis.**

LIBERALÍSM s.n. **1.** Doctrină politică și economică bazată pe ideea dreptului individului la egalitate, proprietate, libertate de expresie și acțiune, care proclamă principiul neintervenției statului în economie, existența economiei de piață etc. **2.** Atitudine de îngăduință excesivă față de greșelile altora. — Din fr. **libéralisme.**

LIBERALÍST, -Ă, *liberaliști, -ste,* adj. Care susține liberalismul, care aderă la liberalism. — **Liberal** + suf. *-ist.*

LIBERALITÁTE, *liberalități,* s.f. (Livr.) Mărinimie, generozitate. F (Jur.) Act juridic prin care o persoană dispune de un bun al său în favoarea alteia, fără a urmări să primească un echivalent. — Din fr. **libéralité,** lat. **liberalitas, -atis.**

LIBERALIZÁ, *liberalizez,* vb. I. Tranz. A face mai liberal, mai liber. *A liberaliza comerțul.* — Din fr. **libéraliser.**

LIBERALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a liberaliza* și rezultatul ei.F Eliberarea piețelor de reglementările care îngrădesc schimbul liber de mărfuri, servicii și capital. — V. **liberaliza.**

LIBERALIZÁT, -Ă, *liberalizați, -te,* adj. Care a devenit liber, care nu mai este dirijat, frânat. — V. **liberaliza.**

LIBERÁRE, *liberări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) libera* și rezultatul ei; eliberare; lăsare la vatră. G (Jur.) *Liberare condiționată* = punerea în libertate a unui deținut, înainte de executarea în întregime a pedepsei, cu condiția să fie muncitor, disciplinat și să dea dovezi de îndreptare. — V. **libera.**

LIBERATÓR, -OÁRE, *liberatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Înv. și pop.) Eliberator. — Din fr. **libérateur,** lat. **liberator, -oris.**

LIBERIÁN[1], -Ă, *liberieni, -e,* adj. **1.** (Despre țesuturile, vasele etc. plantelor) Prin care circulă substanțele organice din frunze spre diverse părți ale plantei. **2.** (Despre fibrele plantelor) Care formează țesutul liberian (**1**), vasele liberiene etc. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **libérien.**

LIBERIÁN[2], -Ă, *liberieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Liberiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Liberiei sau liberienilor (**1**), privitor la Liberia ori la liberieni. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **libérien.**

LÍBER-SCHIMBÍSM s.n. Politică economică, opusă protecționismului, caracterizată prin neamestecul statului în viața economică privind schimbul de mărfuri. — **Liber[2]** + **schimb** + suf. *-ism* (după fr. *libre-échange).*

LÍBER-SCHIMBÍST, -Ă, *liber-schimbiști, -ste,* s.m., adj. **1.** S.m. Adept al liber-schimbismului. **2.** Adj. Care aparține liber-schimbismului, referitor la liber-schimbism. — **Liber[2]** + **schimb** + suf. *-ist* (după fr. *libre-échangiste).*

LIBÉRT, *liberți,* s.m. (În Roma antică) Sclav eliberat care primea cetățenia romană, prenumele și numele stăpânului. — Din lat. **libertus.**

LIBERTÁTE, (**4**) *libertăți,* s.f. **1.** Posibilitatea de a acționa după propria voință sau dorință. G Loc. adv. *În libertate* = după bunul-plac, nestingherit. G Expr. *A-și lua libertatea să...* (sau *de a...*) = a-și îngădui, a-și permite să... **2.** Starea unei persoane care se bucură de deplinătatea drepturilor politice și civile în stat. F Starea celui care nu este supus unui stăpân. F Situația unei persoane care nu se află închisă sau întemnițată. G Expr. *A pune în libertate* = a elibera din închisoare, din arest etc. **3.** Independență, neatârnare (a unui stat față de o putere străină). **4.** (La pl.) Drepturi fundamentale recunoscute prin Constituție cetățenilor, de dezvoltare și liberă manifestare a personalității (libertatea cuvântului, a presei etc.). G *Libertate individuală* = dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei. *Libertate de conștiință* = principiu formal în societatea modernă pluralistă, care face posibilă acțiunea în conformitate cu propria conștiință, în principal în ce privește religia. *Libertate de gândire* = drept al cetățeanului prevăzut de constituțiile democratice, de a-și exprima modul propriu de gândire. — Din fr. **liberté,** lat. **libertas, -atis.**

LIBERTÍN, -Ă, *libertini, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care sfidează regulile decenței și ale moralei; indecent, ușuratic, desfrânat. — Din fr. **libertin,** lat. **libertinus.**

LIBERTINÁJ s.n. Comportare, viață de libertin; desfrâu, destrăbălare. — Din fr. **libertinage.**

LIBERTINÍSM s.n. Comportare, viață de libertin; desfrâu, destrăbălare, libertinaj. — **Libertin** + suf. *-ism.*

LIBÍAN, -Ă, *libieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Libiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Libiei sau libienilor (**1**), privitor la Libia ori la libieni. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **libyen.**

LIBIDINÍSM, *libidinisme,* s.n. Însușire a unei persoane libidinoase. F Comportare, atitudine libidinoasă. — **Libidin**[os] + suf. *-ism.*

LIBIDINÓS, -OÁSĂ, *libidinoși, -oase,* adj. Care se lasă stăpânit de pofta plăcerilor senzuale, înclinat spre lascivitate. — Din fr. **libidineux,** lat. **libidinosus.**

LIBIDINOZITÁTE, *libidinozități,* s.f. (Rar) Înclinare lipsită de pudoare spre plăcerile senzuale, spre lascivitate. — Din fr. **libidinosité.**

LÍBIDÓ s.n. (Fiziol., Psih.; la Freud) Energie psihică legată de impulsurile vitale, în special de cel sexual. G (La Jung) Orice formă de energie psihică. — Din lat., fr. **libido.**

LIBRÁR, *librari,* s.m. Proprietar al unei librării; negustor de cărți; *p. ext.* vânzător într-o librărie. F (Înv.) Editor. — Din fr. **libraire,** lat. **librarius.**

LIBRÁȚIE, *librații,* s.f. (Astron.) Oscilație periodică a Lunii față de poziția sa medie, care permite observarea de pe Pământ a mai mult de jumătate din suprafața ei totală. — Din fr. **libration.**

LIBRĂRÍE, (**1**) *librării,* s.f. **1.** Magazin în care se vând cărți. **2.** (Înv.) Ocupația librarului. — **Librar** + suf. *-ărie* (după fr. *librairie*).

LIBRÉT, *librete,* s.n. **1.** Textul unei opere muzicale, al unei operete sau al unui oratoriu. **2.** Carnet eliberat de casele de economii persoanelor care își depun aici economiile și pe baza căruia depunătorii își pot retrage (cu dobânda legală) banii depuși. [Pl. și: *libreturi*] — Din it. **libretto.**

LIBRETÍST, *libretiști,* s.m. Autor de librete (**1**). — Din it. **librettista.**

LÍCĂR, *licăre,* s.n. Sclipire, scânteiere, licărire; ceea ce sclipește; scânteie. [Var.: **lícur** s.n.] — Din **licări** (derivat regresiv).

LICĂRÍ, pers. 3 *licărește,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi o lumină slabă, de-abia întrezărită sau cu sclipiri ușoare și intermitente. **2.** A sclipi, a luci. [Prez. ind. pers. 3 sg.: *lícăre.* — Var.: **licurá** vb. I, **licurí** vb. IV] — Et. nec.

LICĂRÍRE, *licăriri,* s.f. Faptul de *a licări*; licărit, licăriș. **1.** Lumină slabă, de-abia întrezărită sau cu sclipiri ușoare și intermitente. **2.** Sclipire, lucire. [Var.: **licuríre** s.f.] — V. **licări.**

LICĂRÍȘ, *licărișuri,* s.n. (Rar) Licărire. — **Licări** + suf. *-iș.*

LICĂRÍT, *licărituri,* s.n. Licărire. — V. **licări.**

LICĂRITÓR, -OÁRE, *licăritori, -oare,* adj. Care licărește. — **Licări** + suf. *-tor.*

LICEÁL, -Ă, *liceali, -e,* adj. Care aparține liceului, privitor la liceu. [Pr.: *-ce-al*] — Din it. **liceale.**

LICEÁN, -Ă, *liceeni, -e,* s.m. și f. Elev de liceu. [Pr.: *-ce-an*] — Din fr. **lycéen.**

LICÉNȚĂ, *licențe,* s.f. **1.** Titlu obținut la trecerea examenului de absolvire a învățământului superior; examen dat pentru obținerea acestui titlu; *p. ext.* diplomă care conferă acest titlu. **2.** Autorizație eliberată de administrație

prin care se permite practicarea unei anumite activități. **3.** Contract de transmitere a drepturilor aferente unui brevet de invenție prin care titularul unei mărci autorizează o terță persoană să o folosească. **4.** Atitudine, ținută care depășește limitele bunei-cuviințe; lipsă de respect pentru formele obișnuite. **5.** (În sintagma) *Licență poetică* = abatere ușoară de la regulile gramaticale ale limbii, cerută de necesitatea rimei, ritmului sau din dorința de a realiza o notă stilistică particulară. — Din fr. **licence,** lat. **licentia.**

LICENȚIÁ, *licențiez,* vb. I. Tranz. (Rar) A concedia pe cineva dintr-un serviciu. [Pr.: *-ți-a*] — Din fr. **licencier** (după *licență*).

LICENȚIÁT, -Ă, *licențiați, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care a obținut o licență (**1**). **2.** (Jur.) Persoană autorizată printr-un contract de licență să utilizeze un brevet de invenție sau o marcă, de către titularii acestora. [Pr.: *-ți-at*] — Din fr. **licencié,** it. **licenziato.**

LICENȚIÉRE, *licențieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a licenția* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-e-*] — V. **licenția.**

LICENȚIÓS, -OÁSĂ, *licențioși, -oase,* adj. Care calcă regulile bunei-cuviințe și ale moralei; indecent, impudic, imoral. [Pr.: *ți-os*] — Din fr. **licencieux,** lat. **licentiosus.**

LICENȚIOZITÁTE, *licențiozități,* s.f. Caracterul, însușirea a ceea ce este licențios; comportare, faptă, vorbă etc. licențioasă. [Pr.: *-ți-o-*] — **Licențios** + suf. *-itate.*

LICÉU, *licee,* s.n. Ciclu de învățământ urmând ciclului gimnazial în care se predau cunoștințele necesare continuării studiilor în învățământul superior sau diverse specialități pentru pregătirea cadrelor medii. — Din fr. **lycée,** lat. **lyceum.**

LICHEÁ, *lichele,* s.f. Om fără caracter, lipsit de demnitate, netrebnic; secătură. — Din tc. **leke** „nerușinare”.

LICHEFIÁ, *lichefiez,* vb. I. Tranz. A face să devină lichid, a trece un corp gazos în stare lichidă. G Refl. *Gazul metan se lichefiază.* [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **liquéfier.**

LICHEFIÁBIL, -Ă, *lichefiabili, -e,* adj. (Despre substanțe gazoase) Care poate fi lichefiat. [Pr.: *-fi-a-*] — Din fr. **liquéfiable.**

LICHEFIÁNT, -Ă, *lichefianți, -te,* adj. Care poate produce o lichefiere. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **liquéfiant.**

LICHEFIÁT, -Ă, *lichefiați, -te,* adj. (Despre corpuri gazoase) Care a fost adus în stare lichidă, care a devenit lichid. [Pr.: *-fi-at*] — V. **lichefia.**

LICHEFIÉRE, *lichefieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lichefia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **lichefia.**

LICHELÍSM s.n. Atitudine, comportare de lichea; lipsă de demnitate și de corectitudine. — **Lichea** + suf. *-ism.*

LICHELÚȚĂ, *licheluțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *lichea.* — **Lichea** + suf. *-eluță.*

LICHÉN, *licheni,* s.m. **1.** (La pl.) Grup de plante inferioare al căror tal este compus dintr-o ciupercă și o algă aflate în simbioză, care cresc pe scoarța arborilor bătrâni, pe ziduri, pe stânci etc.; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. **2.** Boală de piele cu evoluție cronică, caracterizată prin apariția pe piele a unor proeminențe care provoacă mâncărime, prin îngroșarea și pigmentarea excesivă a pielii etc. — Din fr. **lichen.**

LICHÉNIC, -Ă, *lichenici, -ce,* adj. (Bot.) Referitor la licheni. — Din fr. **lichénique.**

LICHENIFICÁRE s.f. (Med.) Proces constând din îngroșarea exagerată a cutelor naturale ale pielii, care devine aspră, striată. — După fr. **lichénification.**

LICHENOLÓG, -Ă, *lichenologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în lichenologie. — Din **lichenologie** (derivat regresiv).

LICHENOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul lichenilor. — Din fr. **lichénologie,** engl. **lichenologie.**

LICHÍD, -Ă, *lichizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Corp, substanță) care se află într-o stare de agregare intermediară între starea gazoasă și starea solidă, care nu are o formă stabilă proprie, ci curge sub greutatea proprie și ia forma vasului în care se află. **2.** Adj. (Despre bani) De care se poate dispune oricând; (despre creanțe, efecte etc.) care poate fi transformat în bani prin vânzare imediată. **3.** Adj. (În sintagma) *Consoană lichidă* (și substantivat, f.) = nume dat consoanelor laterale și celor vibrante. — Din fr. **liquide,** lat. **liquidus.**

LICHIDÁ, *lichidez,* vb. I. Tranz. **1.** A termina, a pune capăt unei acțiuni, unui fapt, unei activități etc. **2.** Spec. A îndeplini toate formele necesare pentru încetarea unei situații juridice sau financiare. F A plăti (o datorie). **3.** (Arg.) A omorî; a asasina. — Din fr. **liquider.**

LICHIDÁBIL, -Ă, *lichidabili, -e,* adj. Care poate fi lichidat. — Din fr. **liquidable.**

LICHIDÁRE, *lichidări,* s.f. Acțiunea de *a lichida.* F Operație juridică și economică prin care elementele active ale unui patrimoniu se transformă, de regulă, în lichidități servind la plata creditorilor. G Loc. adj. și adv. *În lichidare* = (care este) în curs de desființare. — V. **lichida.**

LICHIDATÓR, -OÁRE, *lichidatori, -oare,* s.m. și f. Persoană fizică sau juridică autorizată conform legii să lichideze bunurile din averea debitorului și să distribuie sumele realizate prin lichidarea unei societăți comerciale. — Din fr. **liquidateur.**

LICHIDATORÍSM s.n. (În trecut) Curent de dreapta în Partidul Social-Democrat din Rusia, care preconiza dizolvarea partidului revoluționar ilegal și limitarea activității lui la formele legale. — **Lichidator** + suf. *-ism* (după rus. *likvidatorstvo*).

LICHIDIÁN, -Ă, *lichidieni, -e,* adj. (Rar) De natură lichidă. [Pr.: *di-an*] — Din fr. **liquidien.**

LICHIDITÁTE, (**2**) *lichidități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi lichid (**1**). **2.** (Fin.) Disponibilitate de active suficiente pentru a face față obligațiilor de plată, când acestea ajung la scadență. — Din fr. **liquidité.**

LICHIÓR, *lichioruri,* s.n. Băutură alcoolică preparată din spirt, sirop de zahăr și esențe aromatice. — Din fr. **liqueur.**

LICÍT, -Ă, *liciți, -te,* adj. Care este îngăduit, încuviințat de lege; legal. — Din fr. **licite,** lat. **licitus.**

LICITÁ, *licitez,* vb. I. Intranz. și tranz. A face oferte în cadrul unei licitații, a vinde ceva prin licitație. — Din fr. **liciter,** lat. **licitari.**

LICITÁNT, -Ă, *licitanți, -te,* s.m. și f. Persoană care face oferte în cadrul unei licitații. — Din germ. **Lizitant** (după *licita*).

LICITÁRE, *licitări,* s.f. Acțiunea de *a licita* și rezultatul ei. — V. **licita.**

LICITÁȚIE, *licitații,* s.f. Vânzare a unui bun făcută în public, după reguli speciale, având drept rezultat atribuirea obiectului de vânzare persoanei care a oferit prețul cel mai mare sau condițiile cele mai avantajoase, în cazul serviciilor; mezat. [Var.: **licitațiúne** s.f.] — Din fr. **licitation,** lat. **licitatio, -onis.**

LICITAȚIÚNE s.f. v. **licitație.**

LICOÁRE, *licori,* s.f. **1.** Băutură fină, savuroasă. F Lichid (medicamentos). **2**. Lichid folosit ca reactiv în anumite reacții chimice. — Din fr. **liqueur,** lat. **liquor, -oris.**

LICOPÓDIU s.n. Pulbere galbenă obținută din sporii unei criptogame, folosită în farmacie, pirotehnie etc. — Din fr. **lycopode.**

LICORÍN s.m. v. **licurin.**

LICÓRN, *licorni,* s.m. (Livr.) Inorog. — Din fr. **licorne.**

LICORÓS, -OÁSĂ, *licoroși, -oase,* adj. (Rar) Ca o licoare. — Din fr. **liquoreux.**

LICTÁR s.n. (Reg.) Marmeladă de prune; magiun. — Din magh. **lekvár.**

LÍCTOR, *lictori,* s.m. (În Roma antică) Persoană care însoțea, în anumite ocazii, pe înalții demnitari, mergând înaintea lor și purtând fasciile. — Din lat. **lictor, -oris.**

LICUÁȚIE, *licuații,* s.f. (Metal.) Fenomen de separare a compușilor sau a elementelor cu puncte de topire diferite dintr-un amestec sau dintr-un aliaj. [Pr.: *-cu-a-*] — Din fr. **liquation.**

LÍCUR s.n. v. **licăr.**

LICURÁ vb. I v. **licări.**

LICURÍ vb. IV v. **licări.**

LICURÍCI, *licurici,* s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, care are pe ultimele segmente abdominale niște organe care emit lumină fosforescentă *(Lampyris noctiluca).* — **Licuri** + suf. *-ici.*

LICURÍN, *licurini,* s.m. Varietate de chefal afumat. [Var.: **licorín** s.m.] — Et. nec.

LICURÍRE s.f. v. **licărire.**

LÍDER, *lideri,* s.m. **1.** Conducător al unui partid, al unei organizații etc. F Personalitate dominantă dintr-un grup. **2.** Sportiv sau echipă sportivă care se găsește în fruntea unei competiții. — Din engl., fr. **leader.**

LIDIÁN, -Ă, *lidieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Lidiei antice sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Lidiei sau lidienilor (**1**), privitor la Lidia ori la lidieni. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **lydien.**

LIDÍTĂ, *lidite,* s.f. **1.** Exploziv fabricat pe bază de acid picric, folosit în mine. **2.** Rocă sedimentară cu granulație fină, de obicei neagră-cenușie, alcătuită mai ales din cuarț și calcedonie. — Din fr. **lyddite.**

LIECHTENSTEINIÁN, -Ă, *liechtensteinieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația statului Liechtenstein sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Liechtenstein sau liechtensteinienilor (**1**), privitor la Liechtenstein sau la liechtensteinieni. [Pr.: *lihtănștainián*] — **Lichtenstein** (n.pr.) + suf. *-an.*

LIED, *lieduri,* s.n. Compoziție muzicală (vocală) cu caracter liric, cu acompaniament muzical (de obicei la pian). [Pr.: *lid*] — Din germ. **Lied.**

LIÉN, *lienuri,* s.n. (Anat.) Splină. [Pr.: *li-en*] — Din lat. **lien.**

LIENÁL, -Ă, *lienali, -e,* adj. (Anat.) Al splinei. [Pr.: *li-e-*] — Din lat. **lienal.**

LIENOGRAFÍE, *lienografii,* s.f. Radiografie a splinei cu ajutorul unei substanțe de contrast. [Pr.: *li-e-*] — **Lien** + [radi]**ografie.**

LIFT, *lifturi,* s.n. Ascensor. — Din engl., fr. **lift.**

LIFTÁ, *liftez,* vb. I. **1.** Tranz. (La tenis) A trimite mingea imprimându-i anumite efecte. **2.** A scoate la suprafață țițeiul acumulat în sonde. — Din fr. **lifter.**

LIFTÁRE, *liftări,* s.f. Acțiunea de *a lifta.* — V. **lifta.**

LIFTÁT, -Ă, *liftați, -te,* adj. **1.** (Despre minge, la tenis) Căreia i s-a imprimat, prin aruncare sau lovire, anumite efecte. **2.** (Despre țiței) Care a fost scos la suprafață. — V. **lifta.**

LÍFTĂ, *lifte,* s.f. **1.** Termen peiorativ dat în trecut de românii ortodocși celor de altă religie; *p. ext.* denumire atribuită cotropitorilor. **2.** Termen depreciativ pentru un om rău, câinos sau, *p. ext.,* pentru un animal rău. — Din sl. **Litva** „Lituania".

LIFTIÉR, -Ă, *liftieri, -e,* s.m. și f. Conducător de lift, persoană care manevrează (și întreține) liftul. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **liftier.**

LÍFTING, *liftinguri,* s.n. Intervenție chirurgical-estetică de redresare a structurilor cutanate lăsate. — Cuv. engl.

LIGAMÉNT, *ligamente,* s.n. Fascicul de fibre conjunctive, variabil ca formă și mărime, rezistent și puțin extensibil, realizând legătura între oase la nivelul articulațiilor sau fixând anumite organe. — Din fr. **ligament,** lat. **ligamentum.**

LIGAMENTOPLASTÍE, *ligamentoplastii,* s.f. (Med.) Procedeu chirurgical de refacere a ligamentelor rupte sau relaxate ale unei articulații. — **Ligament** + **plastie.**

LIGAMENTÓS, -OÁSĂ, *ligamentoși, -oase,* adj. (Anat.) De natura ligamentului. — Din fr. **ligamenteux.**

LIGATÚRĂ, *ligaturi,* s.f. **1.** Legare provizorie sau definitivă a unui vas sangvin, a intestinului, a ureterului etc., pentru a închide orificiul lor. F Fir de ață, mătase, catgut, cu care se face o ligatură (**1**). **2.** Reunire a mai multor litere într-un singur semn grafic; logotip. — Din fr. **ligature,** lat. **ligatura.**

LÍGAV, -Ă adj. v. **lingav.**

LÍGĂ, *ligi,* s.f. Uniune, asociație sau coaliție de state, de orașe, de societăți sau de persoane fizice ori juridice, constituită în vederea realizării unui țel comun. — Din fr. **ligue,** it. **liga.**

LIGHEÁN, *ligheane,* s.n. Vas de metal, de porțelan etc. larg și puțin adânc, folosit la spălatul corpului, al vaselor, al rufelor etc. F Conținutul unui asemenea vas. [Pl. și: *lighene*] — Din tc. **liğen, legen.**

LIGHENÁȘ, *lighenașe,* s.n. Diminutiv al lui *lighean.* — **Lighean** + suf. *-aș.*

LIGHIOÁIE s.f. v. **lighioană.**

LIGHIOÁNĂ, *lighioane,* s.f. **1.** Animal (sălbatic). F Spec. Pasăre de curte; orătanie. F Spec. Insectă, gâză (vătămătoare). **2.** Fig. Epitet dat unui om de nimic; mișel. F Calificativ glumeț dat unui copil sau unui om matur. [Var.: **lighioáie** s.f.] — Din sl. **legeonŭ.**

LIGNÍCOL, -Ă, *lignicoli, -e,* adj. (Biol.; despre organisme animale sau vegetale) Care trăiește pe lemne sau pe putregaiuri. — Din fr. **lignicole.**

LIGNIFICÁ, *lignífic,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) transforma în lemn; a (se) impregna cu lignină. — După fr. **lignifier.**

LIGNIFICÁRE, *lignificări,* s.f. Faptul de *a (se) lignifica.* — V. **lignifica.** Cf. fr. lignification.

LIGNÍNĂ, *lignine,* s.f. Substanță organică complexă care se găsește în țesuturile plantelor lemnoase, dându-le impermeabilitate și rigiditate. — Din fr. **lignine.**

LIGNÍT[1], *ligniți,* s.m. Cărbune natural de calitate inferioară, de culoare brună-negricioasă, sfărâmicios. — Din fr. **lignite.**

LIGNÍT[2], -Ă v. **lihnit.**

LIGNOFÓL s.n. (Tehn.) Fanerit. [Var.: **lignofóliu** s.n.] — Din germ. **Lignofol.**

LIGNOFÓLIU s.n. v. **lignofól.**

LIGNÓZĂ, *lignoze,* s.f. (Tehn.) Celuloză. — Din germ. **Lignose.**

LIGULÁT, -Ă, *ligulați, -te,* adj. (Bot.; despre corola compozeelor) Cu ligulă; ca o ligulă. — Din fr. **ligulé.**

LIGÚLĂ, *ligule,* s.f. (Bot.) Apendice situat între limb și teacă la frunzele gramineelor. — Din fr. **ligule.**

LIGÚR, -Ă, *liguri,-e,* s.m. și f. (La pl.) Populație străveche așezată în nord-vestul Italiei și în sud-estul Franței și asimilată de celți și de romani; (și la sg.) persoană care aparține acestei populații. — Din fr. **Ligures,** it. **ligure.**

LIHĂÍ vb. IV v. **lehăi.**

LIHNEÁLĂ, *lihneli,* s.f. (Înv.) Sfârșeală, slăbiciune (din cauza foamei). [Var.: **alicneálă** s.f.] — **Lihni** + suf. *-ală.*

LIHNÍ, *lihnesc,* vb. IV. Intranz. (Mai ales la part.) A avea o senzație de sfârșeală, de slăbiciune (mai ales din cauza foamei). G Expr. (Refl.) *A i se lihni cuiva* = a-i veni cuiva rău (de foame, de oboseală etc.) [Var.: **aligní** vb. IV] — Et. nec.

LIHNÍT, -Ă, *lihniți, -te,* adj. (Fam.) Foarte flămând, chinuit de foame; hămesit. — [Var.: (reg.) **lignít, -ă** adj.] — V. **lihni.**

LILÁ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Violet, liliachiu. **2.** S.n. Culoare lila (**1**). — Din fr. **lilas.**

LILIÁC[1], *lilieci,* s.m. Arbust înalt cu frunze ovale, cu flori plăcut mirositoare, albe sau colorate în diferite nuanțe de violet sau albastru-violet, crescute în formă de buchete, cultivat ca plantă ornamentală; iorgovan, mălin (*Syringa vulgaris).* F Floarea acestui arbust. [Pr.: *-li-ac*] — Din tc. **leylâk.** Cf. bg. liuleak.

LILIÁC[2], *lilieci,* s.m. Animal mamifer insectivor, asemănător cu șoarecele, cu aripi adaptate la zbor, formate dintr-o membrană care leagă degetele membrelor anterioare cu cele posterioare și cu coada, și care trăiește prin locuri întunecoase, de unde iese numai noaptea *(Plecotus auritus* și *Nyctalus noctula).* [Pr.: *-li-ac*] — Din bg. **liljak.**

LILIACÉE, *liliacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu bulbi, rizomi sau tuberculi, cu frunze întregi, având nervuri paralele, și cu fructul de obicei o capsulă sau o bacă; (și la sg.) plantă din această familie. G (Adjectival) *Plante liliacee.* [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **liliacée.**

LILIACHÍU, -ÍE, *liliachii,* adj. De culoarea florii de liliac[1]; violet(-deschis). [Pr.: *-li-a-*] — **Liliac[1]** + suf. *-iu.*

LILIÁL, -Ă, *liliali, -e,* adj. (Rar) De culoarea crinului alb. [Pr.: *-li-al*] — Din fr. **lilial.**

LILIPÚT adj. invar. (Rar) Mic; pitic[2]. *Dicționar liliput.* — Din **Lilliput** (n. pr.). Cf. rus. liliput.

LILIPUTÁN, -Ă, *liliputani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. Pitic[2]. **2.** Adj. De dimensiuni foarte mici; minuscul, liliput. — **Liliput** + suf. *-an* (după fr. *lileputien*).

LIMÁN, *limanuri,* s.n. **1.** Țărm, mal; (înv.) port. G Expr. *A ieși la liman* = a scăpa dintr-o primejdie; a ajunge la o situație mai bună. *A duce* (sau *a scoate) la (un) liman* (sau *la liman bun)* = a scăpa (pe cineva) dintr-o situație grea; a salva. *A ajunge la (un) liman* sau *a ajunge limanul* = a atinge ținta dorită. F Fig. Adăpost, refugiu. **2.** Lac rezultat prin bararea cu aluviuni a gurii de vărsare a unui râu. [Pl. și: *limane*] — Din (**1**) tc. **liman,** (**2**) rus. **liman,** ucr. **lyman.**

LIMÁX, *limacși,* s.m. Nume dat mai multor moluște gasteropode cu corpul alungit, lipsit de cochilie. — Din fr. **limace,** lat. **limax.**

LIMBÁ, *limbez,* vb. I. Tranz. A descărca o navă pentru a-i permite trecerea prin locurile mai puțin adânci și a o reîncărca după ce ea ajunge la o adâncime mai mare. — Din **limb.**

LIMBÁJ, *limbaje,* s.n. **1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gândurile, sentimentele și dorințele; limbă, grai. **2.** Limba unei comunități umane istoricește constituită. **3.** Mod specific de exprimare a sentimentelor și a gândurilor în cadrul limbii comune sau naționale. G *Limbaj comun* = **a)** fel de a se exprima simplu, nepretențios; limbă obișnuită; **b)** mijloc, bază de înțelegere. F Sistem de semne, socialmente codificate, care nu fac apel la cuvinte sau la scriere. *Limbajul surdo-muților.* F Fig. Mijloc de exprimare a ideilor sau a sentimentelor prin culoare, sunete muzicale etc. **4.** Mod de folosire a unei limbi, în special a lexicului, specific anumitor profesii, grupuri sociale etc. **5.** (Inform.) Sistem de caractere și simboluri folosit în programare. [Pl. și: *limbajuri*] — **Limbă** + suf. *-aj* (după fr. *langage*).

LIMBÁRE, *limbări,* s.f. Acțiunea de *a limba* și rezultatul ei. F Transportare a unei încărcături cu o navă fluvială până la o navă maritimă. — V. **limba.**

LIMBÁREȚ -Ă, *limbareți, -e,* adj. (Fam.) Limbut, vorbăreț, flecar. — **Limbă** + suf. *-areț.*

LIMBÁRIȚĂ, *limbariță,* s.f. **1**. Plantă cu tulpina dreaptă, ramificată, cu flori mici, albe sau trandafirii, care crește în locuri umede *(Alisma plantago-aquatica*). **2.** Fig. (Fam.) Tendință, înclinație de a vorbi mult (și fără rost), de a flecări, de a trăncăni. — **Limbă** + suf. *-ariță.*

LÍMBĂ, *limbi,* s.f. **I.** Organ musculos mobil care se află în cavitatea bucală, servind la perceperea gustului, la mestecarea și la înghițirea alimentelor, la om fiind și organul principal de vorbire. G Expr. *A-și înghiți limba* = **a)** a mânca cu poftă; **b)** a se abține de a spune ceva nepotrivit; **c)** a fi foarte tăcut. *A alerga* (sau *a umbla) după ceva* (sau *după cineva) cu limba scoasă* = a căuta cu orice preț să obțină sau să găsească ceva sau pe cineva de care are mare nevoie. *A scoate* (sau *a-i ieși) limba de-un cot* = **a)** a-și pierde respirația, a gâfâi; **b)** a munci mult, a fi foarte ostenit. *A avea limbă de aur* = a avea darul de a vorbi frumos, elocvent. *A fi cu limba (fagure) de miere* = a vorbi frumos, prietenos, amabil. *A avea limbă lungă* sau *a fi lung de limbă* (sau *limbă lungă)* = a vorbi prea mult, a fi flecar. *A avea mâncărime de* (sau *vierme la) limbă* = a fi limbut, a nu păstra o taină. *A fi slobod la limbă* (sau *limbă slobodă)* = a spune multe cu sinceritate și fără prudență, a spune și ce nu trebuie. *A-și scurta limba* = a vorbi mai puțin. *A scurta* (sau *a tăia, a lega) limba cuiva* = a opri, a împiedica pe cineva să vorbească. *A prinde (la) limbă* = a căpăta curaj, a începe să vorbească. *A i se lua* (sau *a-i pieri, a i se încurca, a i se îngroșa cuiva) limba* sau *a nu avea limbă (de grăit)* = a nu avea curajul să vorbească. *A-și pune frâu la limbă* sau *a-și ține* (sau *băga) limba (în gură)* = a se feri de a spune

ceea ce nu trebuie, a tăcea. *(A avea) limbă ascuțită* (sau *rea, de șarpe*) = (a fi) răutăcios, maliții în tot ce spune. *A înțepa cu limba* = a fi ironic, a batjocori. *A trage pe cineva de limbă* = a descoase pe cineva, a căuta să afle tainele cuiva. *A fi cu două limbi* sau *a avea mai multe limbi* = a fi mincinos, fățarnic, prefăcut. *A-și mușca limba* = a regreta că a vorbit ceea ce nu trebuia. *A-i sta (*sau *a-i umbla, a-i veni) pe limbă* = a nu-și putea aminti pe loc de ceva cunoscut. **II. 1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gândurile, sentimentele și dorințele; limbaj, grai. **2**. Limbajul unei comunități umane, istoric constituită, caracterizat prin structură gramaticală, fonetică și lexicală proprie. G *Limbă comună* = **a)** stadiu în evoluția unei limbi, anterior diferențierii dialectale; **b)** koine. **F** Fel de exprimare propriu unei persoane, în special unui scriitor. **3**. Totalitatea altor mijloace și procedee (decât sunetele articulate) folosite spre a comunica oamenilor idei și sentimente. *Limba surdomuților*. **4.** (Înv. și reg.) Vorbă, cuvânt; grai, glas. G Expr. *Cu limbă de moarte* = ca ultimă dorință (exprimată pe patul morții). *A lega pe cineva cu limbă de moarte* = a obliga pe cineva (prin jurământ) să-ți îndeplinească o ultimă dorință, exprimată înainte de moarte. **5.** (Înv.) Prizonier folosit ca informator asupra situației armatei inamice. **6.** (Înv.) Comunitate de oameni care vorbesc aceeași limbă; popor, neam, națiune. **III.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. care seamănă formal sau funcțional cu limba (**I**). **1.** Bară mobilă de metal, agățată în interiorul clopotului, care, prin mișcare, lovește pereții lui, făcându-l să sune. **2.** Fiecare dintre arătătoarele ceasornicului. F Pendulul unui orologiu. **3.** Obiect de metal, de os, de material plastic etc. care înlesnește încălțarea pantofilor; încălțător. **4.** Bucată de piele, de pânză etc. lungă și îngustă, care acoperă deschizătura încălțămintei în locul unde aceasta se încheie cu șiretul. **5**. Lama de metal a unui cuțit, a unui briceag etc. **6.** Flacără de formă alungită. F Fâșie de lumină care străbate întunericul. **7.** Fâșie lungă și îngustă de pământ, de pădure etc. **8.** Deschizătură, gură lăsată la cotețul de pescuit. **9.** Compuse: (Bot.) *limba-apei* = broscariță; *limba-boului* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri și țepoși, cu flori albastre, roz sau albe *(Anchusa officinalis)*; *limba-cucului* = **a)** ferigă mică cu rizom scurt și târâtor, de obicei cu o singură frunză penată compusă *(Botrychium lunaria)*; **b)** plantă erbacee cu flori de culoare albăstruie-liliachie, care crește în regiunile subalpine *(Gentiana bulgarica)*; *limba-mielului* (sau *mieluțelului)* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri, cu flori albastre sau albe; arăriel *(Borago officinalis); limba-oii* = **a)** plantă erbacee cu frunze dințate și spinoase, cu flori purpurii, care crește prin locuri umede și mlăștinoase *(Cirsium canum);* **b)** mică plantă erbacee cu frunzele dispuse în rozetă și cu flori roz grupate în spice *(Plantago gentianoides); limba-peștelui* = plantă erbacee cu frunzele verzi-albăstrui și cu flori violete *(Limonium vulgare)*; *limba-soacrei* = nume dat mai multor specii de plante înrudite cu cactusul, cu tulpina spinoasă și flori roșii, albe sau galbene; *limba-șarpelui* = ferigă mică cu rizomul lung, cu o singură frunză, de formă ovală, răspândită prin locurile umede, prin tufișuri și păduri *(Ophioglossum vulgatum)*; *limba-vrabiei* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate și cu flori mici, verzui *(Thymelaea passerina);* (Iht.) *limbă-de-mare* = pește marin cu corpul oval și asimetric, cu ambii ochi situați pe o singură parte *(Solea nasuta).* — Lat. **lingua.**

LIMBÍSTICĂ s.f. (Înv.) Lingvistică. — **Limbă** + suf. *-istică* (după fr. *linguistique*).

LIMBRÍC, *limbrici,* s.m. Gen de viermi paraziți, cu corpul de formă cilindrică, care trăiesc în intestinul subțire al omului și al unor animale, putând provoca tulburări grave; ascaridă; vierme aparținând acestui gen. — Lat. **lumbricus.**

LIMBRICÁRIȚĂ, *limbricarițe,* s.f. (Med.; pop.) Ascaridioză. — **Limbric** + suf. *-ariță.*

LIMBUȘOÁRĂ, *limbușoare,* s.f. (Pop.) Iberis. — **Limbă** + suf. *-ușoară.*

LIMBÚT, -Ă, *limbuți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) care vorbește mult (și fără rost); vorbăreț, guraliv, flecar, locvace. — Lat. **linguutus** (după *limbă*).

LIMBÚȚĂ, *limbuțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *limbă.* — **Limbă** + suf. *-uță.*

LIMBUȚÍ, *limbuțesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A vorbi prea mult; a flecări, a trăncăni. — Din **limbut.**

LIMBUȚÍE s.f. Înclinare, tendință de a vorbi mult și fără rost; vorbărie, flecăreală, locvacitate. — **Limbut** + suf. *-ie.*

LÍMES s.n. Sistem de apărare folosit de romani, care consta dintr-un zid de piatră sau dintr-un val de pământ, construit la granițele provinciilor. — Cuv. lat.

LIMFADENÍE, *limfadenii,* s.f. (Med.) Hipertrofie a ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphadénie.**

LIMFADENÍTĂ, *limfadenite,* s.f. Boală care constă în inflamarea ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphadénite.**

LIMFADENÓM, *limfadenoame,* s.n. (Med.) Tumoare a ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphadénome.**

LIMFANGIÓM, *limfangioame,* s.n. (Med.) Tumoare benignă congenitală a vaselor limfatice. [Pr.: *-gi-om*] — Din fr. **lymphangiome.**

LIMFANGIOPLASTÍE, *limfangioplastii,* s.f. (Med.) Operație de refacere a circulației limfatice prin drenaj în țesutul subcutanat. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **lymphangioplastie.**

LIMFANGÍTĂ, *limfangite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a vaselor limfatice. — Din fr. **lymphangite.**

LIMFÁTIC, -Ă, *limfatici, -ce,* adj. **1.** Care aparține limfei, privitor la limfă; (despre vase) prin care circulă limfa. G *Sistem limfatic* = totalitatea țesuturilor, vaselor și glandelor care servesc pentru trecerea limfei din țesuturi în circuitul sângelui. *Ganglioni limfatici* = ganglioni mici, care se găsesc mai ales în jurul articulațiilor și care constituie un mijloc de apărare împotriva infiltrării microbilor și a slabei rezistențe la infecții. **2.** (Despre oameni; și substantivat) Care suferă de limfatism. — Din fr. **lymphatique.**

LIMFATÍSM s.n. Stare patologică (frecventă la copii) caracterizată prin mărirea volumului organelor limfatice și însoțită de paloare, lipsă de energie, slabă rezistență la infecții. — Din fr. **lymphatisme.**

LÍMFĂ, *limfe,* s.f. Lichid transparent, incolor sau gălbui, care circulă prin vasele și ganglionii limfatici și în spațiile intercelulare ale organismului vertebratelor, transportând diferite substanțe între sânge și țesuturi. — Din fr. **lymphe,** lat. **lympha.**

LIMFOBLÁST, *limfoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă embrionară, precursoare a limfocitelor. — Din fr. **lymphoblaste.**

LIMFOCÍT, *limfocite,* s.n. Leucocit cu nucleul foarte voluminos, care se găsește în limfă și în sânge și are un rol important în imunitatea organismului. [Var.: **limfocítă** s.f.] — Din fr. **lymphocyte.**

LIMFOCÍTĂ s.f. v. **limfocit.**

LIMFOCITEMÍE, *limfocitemii,* s.f. (Med.) Creștere a numărului limfocitelor din sânge. — Din fr. **lymphocytémie.**

LIMFOCITÓZĂ, *limfocitoze,* s.f. Creștere a numărului limfocitelor din sânge peste valorile normale în unele boli infecțioase. — Din fr. **lymphocytose.**

LIMFOGRAFÍE, *limfografii,* s.f. (Med.) Radiografiere a vaselor și a ganglionilor limfatici cu ajutorul unei substanțe de contrast. — Din fr. **lymphographie.**

LIMFOGRANULOMATÓZĂ, *limfogranulomatoze,* s.f. Boală care se manifestă prin hipertrofia ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphogranulomatose.**

LIMFOÍD, -Ă, *limfoizi, -de,* adj. (Despre țesuturi) În care se formează limfocitele. G *Organ limfoid* = organ bogat în țesuturi limfoide. — Din fr. **lymphoïde.**

LIMFÓM, *limfoame,* s.n. (Med.) Nume generic pentru proliferarea, adesea malignă, a unui țesut limfoid. — Din fr. **lymphome.**

LIMFOPATÍE, *limfopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică a bolilor sistemului limfatic. — Din fr. **lymphopathie.**

LIMFOPENÍE, *limfopenii,* s.f. Scădere sub procentele normale a numărului limfocitelor din sânge. — Din germ. **Lymphopenie.**

LIMFOSARCÓM, *limfosarcoame,* s.n. (Med.) Tumoare malignă a ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphosarcome.**

LIMFOTRÓP, -Ă, *limfotropi, -e,* adj. (Med.; despre virusuri) Care are afinitate pentru țesutul limfatic. — Din fr. **lymphotrope.**

LIMÍCOL, -Ă, *limicoli, -e,* adj. (Despre animale) Care trăiește în sau pe mâlul de pe fundul apelor, pe malul râurilor, în locurile mlăștinoase etc. — Din fr. **limicole.**

LIMIÉR, *limieri,* s.m. Câine de vânătoare care adulmecă și abate vânatul în direcția dorită de vânători; copoi. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **limier.**

LIMINÁR, -Ă, *liminari, -e,* adj. (Livr.) Inițial, introductiv. — Din fr. **liminaire.**

LIMITÁ, *limitez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) fixa între anumite limite sau granițe; a (se) mărgini, a (se) restrânge, a (se) îngrădi. — Din fr. **limiter,** lat. **limitare.**

LIMITÁRE, *limitări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) limita* și rezultatul ei; restrângere, îngrădire. **2.** (Rad.) Menținere a nivelului unui semnal electric în limite prestabilite. — V. **limita.**

LIMITÁT, -Ă, *limitați, -te,* adj. **1.** Restrâns între anumite limite. **2.** Fig. (Despre oameni) Cu posibilități intelectuale reduse; mărginit. — V. **limita.** Cf. fr. limité.

LIMITATÍV, -Ă, *limitativi, -e,* adj. Care limitează, care restrânge între anumite limite. — Din fr. **limitatif.**

LIMITATÓR, *limitatoare,* s.n. **1.** Dispozitiv, aparat etc. care împiedică automat ca o mărime fizică să depășească o limită dată; limitor. **2.** (Rad.) Circuit electronic cu ajutorul căruia se realizează limitarea semnalelor. — **Limita** + suf. *-tor.*

LÍMITĂ, *limite,* s.f. **1.** Punct extrem, margine (a unei suprafețe, a unui obiect etc.); capăt. F Tonul cel mai înalt sau cel mai profund pe care îl poate emite o voce sau un instrument. F (Mat.) Valoare fixă către care tind valorile unei mărimi variabile. **2.** (În sintagma) *Limită teritorială* = linie care

delimitează teritoriul unui stat, al unei provincii, al unei regiuni etc.; graniță, hotar. *Limită silabică* = locul unde se termină o silabă și începe alta în fluxul vorbirii. **3.** Fig. Punct până la care pot ajunge posibilitățile, facultățile intelectuale, mijloacele etc. cuiva. G *Limită de vârstă* = vârsta până la care cineva poate ocupa în mod legal o funcție publică. — Din fr. **limite,** lat. **limes, -itis.**

LIMITÓR, *limitoare,* s.n. Limitator. — Din fr. **limiteur.**

LIMITRÓF, -Ă, *limitrofi, -e,* adj. Care se află în limita, la hotarul unei țări, unui ținut, unei suprafețe etc.; vecin, învecinat. — Din fr. **limitrophe.**

LIMNIGRÁF, *limnigrafe,* s.n. Aparat care înregistrează automat variațiile de nivel ale unui curs de apă, ale unui lac sau ale unui rezervor. — Din fr. **limnigraphe.**

LIMNIMÉTRIC, -Ă, *limnimetrici, -ce,* adj. Referitor la limnimetrie. — Din fr. **limnimétrique.**

LIMNIMETRÍE s.f. Studiul variației nivelului unei ape curgătoare, unui lac, unui rezervor etc. — Din fr. **limnimétrie.**

LIMNIMÉTRU, *limnimetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară nivelul apei unui lac, al unui curs de apă, al unui rezervor. — Din fr. **limnimètre.**

LIMNOLOGÍE s.f. **1.** Disciplină care se ocupă cu studiul apelor continentale, modul în care aspectele fizice și chimice ale acestora influențează viața organismelor acvatice. **2.** Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul regimului hidrologic, termic și hidrochimic al lacurilor. — Din fr. **limnologie.**

LIMONÁDĂ, *limonade,* s.f. Băutură răcoritoare făcută din zeamă de lămâie (sau de un înlocuitor al ei), apă și zahăr; citronadă. F P. gener. Băutură răcoritoare gazoasă preparată cu sirop de fructe. [Var.: (pop.) **limonátă** s.f.] — Din fr. **limonade,** germ. **Limonade.**

LIMONAGÍU, *limonagii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau vânzător (ambulant) de limonadă. — Din tc. **limonatacı.**

LIMONÁTĂ s.f. v. **limonadă.**

LIMONÍT s.n. Minereu de fier cristalizat sau amorf, de culoare galben-brună sau roșcată până la negru, alcătuit din oxid de fier hidratat, argilă și puțin fosfor. — Din fr. **limonite.**

LIMONÍU, -ÍE, *limonii,* adj. (Înv.) Galben ca lămâia. — Din tc. **limoni.**

LIMOTERAPÍE, *limoterapii,* s.f. (Med.) Tratament constând în reducerea substanțială a alimentației. — Din fr. **limothérapie.**

LÍMPEDE, *limpezi,* adj. **1**. (Despre lichide) Curat și străveziu, transparent, clar. F Fig. (Despre suflet, conștiință etc.) Cinstit, onest, curat. **2.** (Despre cer, timp, atmosferă) Senin, lipsit de nori, de ceață; luminos. **3.** (Despre ochi, privire) Pur; luminos. **4.** (Despre sunete; *p. ext.* despre glas) Care răsună distinct; clar, deslușit. **5.** (Despre minte, spirit; *p. ext.* despre oameni) Care vede, înțelege și expune lucrurile în mod lămurit, deslușit; lucid. **6.** (Despre idei sau felul de exprimare al cuiva) Ușor de înțeles, clar, lămurit, deslușit; explicit. F (Despre fapte, afirmații etc.) Neîndoios, sigur, evident. — Lat. **limpidus.**

LIMPEJÓR, -OÁRĂ, *limpejori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *limpede;* destul de limpede. — **Limpede** + suf. *-ior.*

LIMPEZEÁLĂ, *limpezeli,* s.f. **1.** Limpezire. **2.** Calitatea a ceea ce este limpede; transparență; luminozitate; claritate. F Fig. Vreme senină. — **Limpezi** + suf. *-eală.*

LIMPEZÍ, *limpezesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face sau a deveni limpede, transparent, a (se) curăța de impurități. F Tranz. A clăti cu apă (rece) limpede ceea ce fusese spălat cu săpun, leșie etc. **2.** Refl. (Despre cer, timp, atmosferă) A deveni (mai) senin; a se lumina, a se însenina. G Expr. *A se limpezi la minte* = a se calma, a se liniști. **3.** Refl. (Despre ochi) A deveni limpede, clar, curat. **4.** Refl. (Despre lucruri care se află la mare distanță) A apărea mai distinct. **5.** Refl. (Despre voce, glas) A se face limpede, deslușit, a răsuna distinct. **6.** Tranz. și refl. A (se) clarifica, a (se) desluși, a (se) lămuri. — Din **limpede.**

LIMPEZICIÚNE, *limpeziciuni,* s.f. (Rar) Limpezime. — **Limpezi** + suf. *-iciune.*

LIMPEZÍME, *limpezimi,* s.f. **1.** Calitatea de a fi limpede; claritate, limpeziciune. **2.** Întinderea limpede a văzduhului, seninul cerului; limpeziș. **3.** Claritate, precizie (în scris, în exprimare); explicitate. — **Limpezi** + suf. *-ime.*

LIMPEZÍRE, *limpeziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) limpezi* și rezultatul ei; limpezeală. — V. **limpezi.**

LIMPEZÍȘ, *limpezișuri,* s.n. (Rar) **1.** Întindere de apă limpede. **2.** Suprafață de teren netedă, lipsită de vegetație; loc deschis. **3.** Întinderea limpede a cerului; limpezime. — **Limpezi** + suf. *-iș.*

LIMPEZÍT[1], *limpezituri,* s.n. Faptul de *a (se) limpezi.* — V. **limpezi.**

LIMPEZÍT[2], -Ă, *limpeziți, -te,* adj. **1.** Care a fost clătit cu apă limpede (rece) după spălare. **2.** (Despre oameni) Lămurit, edificat. — V. **limpezi.**

LIMPÍD, -Ă, *limpizi, -de,* adj. (Livr.) Limpede. — Din lat. **limpidus,** fr. **limpide,** it. **limpido.**

LIMPIDITÁTE, *limpidități,* s.f. (Livr.) Limpezime, claritate. — Din fr. **limpidité,** lat. **limpiditas, -atis.**

LIMUZÍNĂ, *limuzine,* s.f. **1.** Automobil de lux, închis, nedecapotabil, cu trei geamuri laterale și patru uși. **2.** Caroserie închisă la autoturismele superioare, la care spațiul din față, destinat șoferului, este separat de spațiul pasagerilor printr-un perete de sticlă; *p. ext.* automobil cu astfel de caroserie. — Din fr. **limousine.**

LIN[1], *lini,* s.m. Pește cu solzi mărunți, cu corpul gros, acoperit de mucus, care trăiește prin bălți cu apă limpede și nu prea adâncă *(Tinca tinca).* — Din bg. **lin.**

LIN[2], *linuri,* s.n. **1.** Vas de lemn, de tablă sau de beton în formă de jgheab, în care se adună și se storc strugurii. **2.** Vas de lemn, de tablă sau de beton în care se pune la fermentat materia primă folosită la fabricarea berii, a spirtului etc.; vas, cadă de doage unde se pun la fermentat prunele din care se face țuică. — Din ngr. **linós.**

LIN[3], -Ă, *lini, -e,* adj. **1.** Care se mișcă sau se desfășoară în mod egal, fără salturi și treceri bruște (și în ritm moderat); domol, liniștit, potolit. **2.** (Despre drumuri, pante etc.) Cu înclinație mică, ușor de urcat sau de străbătut. F (Rar; despre suprafețe) Neted. **3.** (Despre sunete) Lipsit de intensitate; blând, potolit. F (Poetic; despre lumină) Cu o strălucire domoală, blândă, odihnitoare. **4.** Calm, liniștit. — Lat. **lenus, -a** (= *lenis*).

LINACÉE, *linacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu frunze întregi, flori hermafrodite și fructe capsule; (și la sg.) plantă din această familie. *Inul este o linacee.* — Din fr. **linacée.**

LINÁRIȚĂ, *linariță,* s.f. Plantă erbacee cu frunze asemănătoare cu cele de in, cu flori galbene și cu fructe în formă de capsule, conținând semințe aripate; inișor-de-alior *(Linaria vulgaris).* [Var.: **linăríță** s.f.] — Cf. lat. L i n a r i a, denumirea științifică a plantei.

LINĂRÍȚĂ s.f. v. **linariță.**

LÍNCA interj. (Înv.; repetat) Cuvânt care imită sunetele unui clopot sau clopoțel; cling. — Onomatopee.

LINCĂÍ, pers. 3 *líncăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre pânza unei corăbii) A se umfla de vânt. — Cf. sl. l e n k t i.

LINCHÍ, *linchesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca un aliment lichid lingându-l (și făcând un zgomot caracteristic cu limba). F A mânca fără poftă, în silă, abia atingând mâncarea. — Formație onomatopeică.

LINCIURÍ, *linciuresc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se băga în apă bălăcindu-se, împroșcând apa etc. — Formație onomatopeică.

LÍNDENĂ s.f. v. **lindină.**

LÍNDINĂ, *lindini,* s.f. (Pop.) Ou de păduche. [Var.: **lindenă** s.f.] — Lat. **lens, lendinem** (= *lendem*).

LINDINÓS, -OÁSĂ, *lindinoși, -oase,* adj. (Înv. și pop.) Plin de lindini; *p. ext.* murdar, nespălat, neîngrijit. — **Lindină** + suf. *-os.*

LINEÁL, *lineale,* s.n. **1.** Instrument metalic de forma unei bare, folosit pentru trasare, măsurare sau verificare de dimensiuni. F (Rar) Riglă. **2.** Dispozitiv (acționat mecanic sau electric) format din piese paralelipipedice de oțel forjat, care servește la conducerea materialului de laminat la intrarea în unele laminoare. F Bară de oțel așezată în lungul unuia dintre valurile presei tipografice pentru a forma jgheabul de cerneală. **3.** Dispozitiv al mașinii de cusut, care servește la formarea cusăturilor paralele cu marginea materialului. **4.** Element al unei mașini de cardat bumbac, folosit la pieptănarea fibrelor scurte de pe tobă. [Pr.: *-ne-al*] — Din germ. **Lineal.**

LINEÁR, -Ă adj. v. **liniar.**

LINEARITÁTE s.f. v. **liniaritate.**

LÍNGAV, -Ă, *lingavi, -e,* adj. (Pop.) **1.** Mofturos la mâncare; care abia se atinge de mâncare. **2.** Slab, plăpând, bolnăvicios. [Var.: **lígav, -ă** adj.] — Cf. bg. l i g a v, sb. l j i g a v.

LINGĂREÁLĂ, *lingăreli,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a (se) lingări*; comportarea, atitudinea omului slugarnic și lingușitor. — **Lingări** + suf. *-eală.*

LINGĂRÍ, *lingăresc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A flata, a linguși pe cineva cu slugărnicie. — **Linge** + suf. *-ări.*

LINGĂU, *lingăi,* s.m. (Fam.) **1.** Om căruia îi place să mănânce mult (mai ales de la alții). **2.** (Adesea adjectival) Om lingușitor și slugarnic. — **Linge** + suf. *-ău.*

LÍNGE, *ling,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre animale) A trece cu limba peste ceva; a șterge sau a netezi cu limba ceva. **2**. A atinge cu limba (în mod repetat) ceva de mâncare, a lua cu limba mâncarea. G Expr. *A-și linge degetele* (sau *buzele)* ori (refl.) *a se linge pe degete* (sau *pe buze*) = a trece cu limba peste buze sau degete (pentru a lua și ultimele resturi după ce a mâncat ceva bun sau ca manifestare a unei pofte mari, a unei senzații de plăcere etc.). G Compus: *linge-blide* (sau *-talgere, -talere*) s.m. și f. = (pop. și fam.) om care trăiește pe socoteala altora; parazit, om de nimic. **3.** (Fam.) A linguși cu slugărnicie. — Lat. **lingere.**

LINGERÍE s.f. v. **lenjerie.**

LINGOÁRE s.f. (Înv. și pop.) Febră tifoidă. [Var.: **lungoáre, lângoáre** s.f.] — Lat. **languor, -oris.**

LINGOTIÉRĂ, *lingotiere,* s.f. Formă metalică (de obicei din fontă) în care se toarnă metalele sau aliajele topite pentru obținerea lingourilor. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **lingotière.**

LINGÓU, *lingouri,* s.n. Bloc de metal sau de aliaj, obținut prin turnare în lingotieră, care urmează să fie prelucrat ulterior. — Din fr. **lingot.**

LINGUÁL, -Ă, *linguali, -e,* adj. **1.** (Anat.) Care aparține limbii, referitor la limbă. *Nerv lingual.* **2.** (Despre sunete; și substantivat f.) La articularea căruia limba (**I**) are rolul principal. — Din fr. **lingual.**

LINGUÍST, -Ă s.m. și f. v. **lingvist.**

LINGUÍSTIC, -Ă s.f., adj. v. **lingvistic.**

LINGURÁR, (**I**) *lingurari,* s.m., (**II**) *lingurare,* s.n. **I.** S.m. Meșter care lucrează (sau vinde) linguri de lemn. **2.** Rom (care confecționează linguri). **II.** S.n. Poliță specială pe care se țin (la țară) lingurile și alte accesorii de masă sau de bucătărie. — **Lingură** + suf. *-ar.*

LÍNGURĂ, *linguri,* s.f. **I. 1.** Obiect de metal sau de lemn pentru uzul casnic, alcătuit dintr-o parte ovală scobită și dintr-o coadă. G Expr. (Fam.) *A atârna* (sau *a pune, a lega* cuiva) *lingurile de gât* (sau *în, de brâu*) = a lăsa pe cineva nemâncat fiindcă a venit târziu la masă. *A(-și) mânca banii* (sau *averea) cu lingura*, se spune despre un om (bogat) care cheltuiește prea mult, care risipește. **2.** Conținutul unei linguri (**I 1**). **3.** (Reg.; în sintagma) *Lingura pieptului* = furca pieptului. **4.** Compus: *lingura-zânelor* = ciupercă lemnoasă, brună-roșcată, ce crește pe trunchiul și pe rădăcinile arborilor; linguriță, lingurița-zânei *(Ganoderma lucidum).* **II.** Nume dat unor unelte sau unor părți de instrumente sau de mașini asemănătoare cu o lingură (**I 1**). **1.** Tub cilindric închis la capătul de jos cu unul sau cu două ventile, folosit la extracția țițeiului, la curățarea găurii de sondă sau la cimentat. **2.** Unealtă de rotărie sau de dogărie, folosită la găurirea butucului roții sau la efectuarea vranelor butoaielor. **3.** Nălucă metalică folosită la pescuit. — Lat. **lingula.**

LINGUREÁ, -ÍCĂ, *lingurele,* s.f. **1.** Mică plantă medicinală din familia cruciferelor, cu frunze crestate, cu flori albe grupate în ciorchini, folosită în combaterea afecțiunilor scorbutice, pulmonare etc. *(Cochlearia officinalis).* **2.** (Pop.) Furca pieptului, lingura pieptului. F Cavitate situată în partea inferioară a furcii pieptului. — **Lingură** + suf. *-ea, -ică.*

LINGURÍȚĂ, *linguriță,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lingură* (**I 1**); lingură mică, folosită pentru a bea ceai, lapte etc. **2.** Conținutul unei linguriță (**1**). **3.** Compus; *lingurița-zânei* = lingura-zânelor. — **Lingură** + suf. *-iță.*

LINGURÓI, *linguroaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *lingură* (**I 1**). F Polonic. G Expr. *A mânca banii* (sau *paralele, averea) cu linguroiul* = a cheltui fără măsură. — **Lingură** + suf. *-oi.*

LINGUȘEÁLĂ, *lingușeli,* s.f. Lingușire. — **Linguși** + suf. *-eală.*

LINGUȘÍ, *lingușesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A căuta să câștige bunăvoința, favoarea etc. cuiva satisfăcându-i vanitatea, a se pune bine cu cineva prin atitudini și vorbe măgulitoare la adresa lui, prin laude exagerate și ipocrite; a flata, a măguli, a peria. — Cf. l i n g e.

LINGUȘÍRE, *lingușiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) linguși* și rezultatul ei; vorbă, atitudine lingușitoare; adulare, lingușeală, linguștură. — V. **linguși.**

LINGUȘITÓR, -OÁRE, *lingușitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care (se) lingușește, căruia îi place să lingușească; adulator. — **Linguși** + suf. *-tor.*

LINGUȘITÚRĂ, *linguștituri,* s.f. (Rar) Lingușire. — **Linguși** + suf. *-tură.*

LINGVÍST, -Ă, *lingviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în lingvistică. [Var.: **linguíst, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **linguiste.**

LINGVÍSTIC, -Ă, *lingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Știință care studiază limba (**II**) și legile ei de dezvoltare. G *Lingvistică generală* = domeniu al lingvisticii care studiază limba din punctul de vedere al trăsăturilor ei generale, de mijloc de comunicare specific omului. *Lingvistică diacronică* = studiu al faptelor de limbă privite în evoluția lor. *Lingvistică sincronică* = studiu al faptelor de limbă așa cum se prezintă ele la un moment dat. **2.** Adj. Care aparține lingvisticii (**1**), privitor la lingvistică. [Var.: **linguístic, -ă** s.f., adj.] — Din fr. **linguistique.**

LINIÁ, *liniez,* vb. I. Tranz. A trage, a trasa linii (drepte și regulate) pe hârtie. [Pr.: *-ni-a*] — Din **linie.**

LINIAMÉNT, *liniamente,* s.n. **1.** Linie (**1**), trăsătură. **2.** Prima schiță a unei lucrări. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **linéament** (după *linie*).

LINIÁR, -Ă, *liniari, -e,* adj. **1.** Care este în formă de linie dreaptă; format din linii geometrice trasate cu ajutorul unor instrumente speciale (linie, compas etc.). G *Desen liniar* = desen în linii geometrice. *Mișcare liniară* = mișcare rectilinie. F (Adverbial) În linie dreaptă; rectiliniu. F Fig. Simplu; simplist; uniform, plictisitor. **2.** (Despre ecuații) De gradul întâi; (despre funcții) care conține o anumită variabilă numai la puterea întâi. [Pr.: *-ni-ar.* — Var. **lineár, -ă** adj.] — Din fr. **linéaire,** lat. **linearis.**

LINIARITÁTE s.f. Însușirea de a fi liniar. [Pr.: *-ni-a-*. — Var. **linearitáte** s.f.] — Din fr. **linéarité.**

LINIÁT[1], *liniaturi,* s.n. Faptul de *a linia.* [Pr.: *-ni-at*] — V. **linia.**

LINIÁT[2], -Ă, *liniați, -te,* adj. Cu linii drepte și regulate (trasate într-un anumit scop). [Pr.: *-ni-at*] — V. **linia.**

LINIATÚRĂ, *liniaturi,* s.f. Ansamblul liniilor orizontale sau verticale imprimate pe o foaie, un caiet, un registru etc. [Pr.: *-ni-a-*] — Din germ. **Lineatur.**

LÍNIE, *linii,* s.f. **1.** Trăsătură simplă și continuă (de forma unui fir) făcută pe o suprafață cu tocul, cu creta, cu creionul etc. F (Mat.) Traiectorie descrisă de un punct material într-o mișcare continuă sau de intersecția a două suprafețe. **2.** Trăsătură reală sau imaginară care indică o limită, o direcție sau leagă (pe o hartă, pe un plan etc.) diferite puncte în spațiu. G *Linie de plutire* = nivelul apei pe suprafața exterioară a unei nave în timpul plutirii. G Loc. prep. *La* (sau *în) linia...* = în dreptul..., la nivelul... **3.** (Fam.) Fiecare dintre subdiviziunile gradelor marcate pe un termometru; liniuță. **4.** Riglă. **5.** Unitate de măsură de lungime folosită în Țările Române, egală cu a zecea parte dintr-un deget. **6.** (În loc.) *În linie* = în șir drept, în rând, în aliniere. **7.** (Livr.) Rând de cuvinte într-o pagină scrisă. **8.** Succesiune, serie a strămoșilor sau a descendenților; filiație. **9.** Sistem (sau parte a unui sistem) de fortificații, de adăposturi și de baraje militare destinate să întărească apărarea unui teritoriu, a unui punct strategic etc. G *Linie de bătaie* (sau *de luptă)* = desfășurare sistematică a unor forțe militare în vederea luptei; întindere a frontului ocupat de trupele care luptă. *Linie de apărare* = întărire alcătuită din fortificații și trupe. **10.** (Adesea urmat de determinări care arată felul) Ansamblu al instalațiilor și al rețelei de șine pe care circulă trenurile, tramvaiele sau metrourile; porțiune delimitată dintr-o asemenea rețea. **11.** Itinerar, traseu (al unui serviciu de transport). F Direcție, sens. **12.** Ansamblu de fire, de cabluri etc. care fac legătura între două sau mai multe puncte. G *Linie electrică* = ansamblul conductelor, dispozitivelor și construcțiilor care asigură transmiterea la distanță a energiei electrice. *Linie telefonică* (sau *de telefon)* = ansamblu de conducte care fac legătura între mai multe posturi telefonice sau între posturi și centralele telefonice. *Linie telegrafică* = totalitatea conductelor și instalațiilor dintre un emițător și un receptor telegrafic. *Linie de întârziere* = dispozitiv folosit pentru întârzierea semnalelor electrice. F *Linie tehnologică* = **a)** organizare a procesului de fabricație, în care operațiile sunt efectuate la locuri de muncă dispuse în ordinea succesiunii operațiilor de fabricare; **b)** ansamblu de mașini de lucru, instalații și mijloace de transport dintr-o fabrică sau uzină, dispuse în ordinea succesiunii operațiilor prevăzute de procesul tehnologic. *Linia automată* = complex de mașini-unelte sau agregate care execută în mod automat operațiile de prelucrare a unor piese, organe de mașini, produse etc. și care asigură transportul acestora de la o mașină la alta fără intervenția muncitorului. **13.** (Mai ales la pl.) Trăsătură caracteristică ce dă forma, aspectul, caracterul unui obiect, al unui tot, în special al unei figuri; contur, profil. F Fig. Trăsătură fundamentală, punct esențial (ale unei probleme). G Loc. adv. *În linii generale* (sau *mari)* = în ansamblu, fără a intra în detalii. **14.** Fig. Orientare principală, direcție a unui curent, a unei opinii etc. **15.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Fel, chip, mod; criteriu. *Linie de conduită.* — Din lat. **linea,** it. **linea,** germ. **Linie,** fr. **ligne.**

LINIÉRE, *linieri,* s.f. Acțiunea de *a linia* și rezultatul ei. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **linia.**

LINIMÉNT, *linimente,* s.n. Preparat farmaceutic lichid sau semisolid, cu aspect limpede sau lăptos, folosit pentru fricțiuni sau aplicații locale. — Din fr. **liniment.**

LINIOÁRĂ, *linioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *linie*; liniuță. **2.** Liniuță de unire; cratimă. **3.** Fiecare dintre fragmentele unui metru pliabil. [Pr.: *-ni-oa-*] — **Linie** + suf. *-oară.*

LINIOMÉTRU, *liniometre,* s.n. (Tipogr.) Riglă de metal, gradată după sistemul corpurilor tipografice, care servește pentru măsurarea liniilor (**7**). [Pr.: *-ni-o-*] — După fr. **lignomètre.**

LINIȘÓR, -OÁRĂ, *linișori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *lin*[3]. — **Lin**[3] + suf. *-ișor.*

LÍNIȘTE s.f. **1.** Lipsă de zgomot; tăcere; calm, acalmie. **2.** Stare (sufletească) lipsită de zbucium, de frământări; tihnă, pace, seninătate. G Loc. adv. *În liniște* = liniștit, netulburat; fără zgomot. — **Lin**[3] + suf. *-iște.*

LINIȘTÍ, *liniștesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A înceta sau a face să înceteze zgomotele; a înceta sau a face să înceteze o acțiune, un proces (intens); a (se) calma, a (se) potoli, a (se) alina. **2.** A deveni sau a determina să fie lipsit de griji, de frământări. — Din **liniște.**

LINIȘTÍRE, *liniștiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) liniști* și rezultatul ei; liniște. — V. **liniști.**

LINIȘTÍT, -Ă, *liniștiți, -te,* adj. **1.** Lipsit de zgomot, de intensitate, de agitație. **2.** Lipsit de griji, de frământări; calm, stăpânit; flegmatic, imperturbabil, placid. — V. **liniști.**

LINIȘTITÓR, -OÁRE, *liniștitori, -oare,* adj. Care liniștește, care calmează. — **Liniști** + suf. *-tor.*

LINIÚȚĂ, *liniuțe,* s.f. Linioară. G *Liniuță de unire* = **a)** semn ortografic care servește pentru a marca rostirea împreună a două sau a mai multor cuvinte sau pentru a despărți cuvintele în silabe; **b)** semn de punctuație folosit pentru a uni două sau mai multe cuvinte legate între ele printr-un strâns raport lexical, morfologic sau sintactic; linioară, cratimă. F (Fam.) Fiecare dintre subdiviziunile gradelor marcate pe un termometru. [Pr.: *-ni-u-*] — **Linie** + suf. *-uță.*

LINK, *linkuri,* s.n. Adresă prin care se conectează fie modulele unui program, fie modulele hardware ale unei rețele de calcul. — Cuv. engl.

LINÓ s.n. v. **linon.**

LINOGRÁF, *linografe,* s.n. Mașină tipografică de cules și de turnat rânduri, asemănătoare cu linotipul. — Din fr. **linographe.**

LINOGRAVÚRĂ, *linogravuri,* s.f. Tehnică a gravurii în care imaginea este obținută prin imprimarea unei plăci de linoleum; (concr.) imagine obținută prin acest procedeu. — Din fr. **linogravure.**

LINOLEÁT, *linoleați,* s.m. (Chim.) Nume dat sărurilor de plumb, de mangan etc., folosite în prepararea uleiurilor sicative. [Pr.: *-le-at*] — Din engl. **linoleate.**

LINOLÉUM, *linoleumuri,* s.n. Țesătură textilă pe care s-a aplicat un amestec de substanțe grase, plastifianți, coloranți etc. și care se utilizează în industrie ca izolant, în gospodărie pentru acoperit mese, dușumele etc. [Pr.: *-le-um*] — Din fr. **linoléum.**

LINÓN, (**2**) *linonuri,* s.n. **1.** Olandă subțire pentru batiste, bluze, lenjerie de damă etc. **2.** Sort de linon (**1**). [Var.: **linó, linóu** s.n.] — Din fr. **linon.**

LINOTÍP, *linotipuri,* s.n. Mașină tipografică care (prin apăsarea unor clape) culege și toarnă literele în rânduri întregi. — Din fr. **linotype.**

LINOTIPÍE, (**2**) *linotipii,* s.f. **1.** Culegere tipografică cu ajutorul linotipului; meseria de linotipist. **2.** Atelier (sau secție tipografică) unde se lucrează cu linotipul. — Din fr. **linotypie.**

LINOTIPÍST, -Ă, *linotipiști, -ste,* s.m. și f. Muncitor tipograf care lucrează la linotip. — Din fr. **linotypiste.**

LINÓU s.n. v. **linon.**

LINS, -Ă, *linși, -se,* adj. **1.** (Despre păr) Bine netezit, întins[2], fără bucle. **2.** (Fam.; despre oale sau farfurii) Din care s-a mâncat tot, în care n-a mai rămas nicio urmă de mâncare. — V. **linge.**

LINȘÁ, *linșez,* vb. I. Tranz. A ucide pe cineva prin linșaj. — Din fr. **lyncher.**

LINȘÁJ, *linșaje,* s.n. Ucidere fără judecată a cuiva de către o mulțime agitată, ațâțată; linșare. — Din fr. **lynchage.**

LINȘÁRE, *linșări,* s.f. Acțiunea de *a linșa* și rezultatul ei; linșaj. — V. **linșa.**

LÍNTE, (**1, 2**) s.f., (**3**) *linți,* s.m. pl. **1.** S.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe-albăstrui și fructul o păstaie cu semințe plate, comestibile *(Lens culinaris)*; *p. restr.* fructul și sămânța acestei plante. G Expr. *Până la un bob de linte* = absolut tot. *Pentru un blid de linte*, se spune despre cineva care a comis un act josnic (de trădare), chiar și pentru un profit material neînsemnat. **2.** S.f. (Med. vet.; pop.) Cisticercoză. **3.** S.m. pl. (Zool.; pop.) Cisticerci. — Lat. **lens, -ntis.**

LÍNTERS s.n. Puf dens care rămâne pe semințele de bumbac după egrenare, folosit la fabricarea vatei, a mătăsii artificiale și a nitrocelulozei. — Din germ. **Linters.**

LÍNTIȚĂ, *lințițe,* s.f. Nume dat mai multor plante acvatice lipsite de frunze și adesea de rădăcini, cu tulpina lățită, care formează colonii pe suprafața apelor stătătoare sau care curg lin *(Lemna).* [Pl.: și *lințiți*] — **Linte** + suf. *-iță.*

LINTÓU, *lintouri,* s.n. Element de construcție monolit, dispus orizontal deasupra unei deschideri, pentru a prelua greutatea zidăriei de deasupra; buiandrug. — Din fr. **linteau.**

LINȚÓLIU, *lințolii,* s.n. Giulgiu. — Din lat. **linteolum,** it. **lenzuolo,** fr. **linceul.**

LINX, *lincși,* s.m. (Zool.) Râs[2]. — Din fr., lat. **lynx.**

LIOFÍL, -Ă, *liofili, -e,* adj. (Despre particulele coloidale) Care are afinitate pentru moleculele mediului de dispersie. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophile.**

LIOFILÍE s.f. (Chim.) Însușirea și starea substanțelor liofile. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophilie.**

LIOFILIZÁ, *liofilizez,* vb. I. Tranz. A supune evaporării în vid și la temperaturi foarte scăzute o soluție sau o suspensie apoasă conținând un vaccin, plasmă sangvină etc. pentru a le putea păstra timp îndelungat. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophiliser.**

LIOFILIZÁRE, *liofilizări,* s.f. Acțiunea de *a liofiliza* și rezultatul ei. [Pr.: *li-o-*] — V. **liofiliza.**

LIOFILIZATÓR, *liofilizatoare,* s.n. (Tehn.) Aparat folosit pentru liofilizare. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophilisateur.**

LIOFÓB, -Ă, *liofobi, -e,* adj. (Despre particule coloidale) Care nu are afinitate pentru moleculele mediului de dispersie. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophobe.**

LIOP interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un lucru ud care se lipește de ceva sau de un corp care cade pe un loc ud ori alunecos. — Onomatopee.

LIOPCIOFLEÁNDURĂ, *liopciofleandure,* s.f. (Rar; depr.) Lacheu. — Et. nec.

LÍOTĂ, *liote,* s.f. (Pop. și fam.) Grămadă, mulțime (de ființe), gloată. — Din bg., sb. **lihota.**

LIP[1] s.n. (Reg.) Strat (gros) de murdărie care se formează pe piele sau pe îmbrăcăminte; jeg. — Din ucr. **lep.**

LIP[2] interj. v. **lipa.**

LÍPA interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu palma sau de picioarele cuiva care umblă desculț sau în papuci. [Var.: **lip** interj.] — Onomatopee.

LIPÁN[1], *lipani,* s.m. Pește asemănător cu păstrăvul, cu corpul argintiu și alungit, cu capul mic, care trăiește în zona inferioară a apelor de munte *(Thymallus thymallus).* — Cf. sb. l i p a n, l i p e n.

LIPÁN[2], *lipani,* s.m. (Bot.) Brusture. — Din bg. **lepjan.**

LIPÁZĂ, *lipaze,* s.f. (Biol.) Enzimă din sucurile digestive care hidratează grăsimile, descompunându-le în glicerină și în acizi grași. — Din fr. **lipase.**

LIPĂÍ, *lípăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A face un zgomot caracteristic, mergând desculț sau în papuci ori lovind cu palma; a cepăi. **2.** (Despre animale) A bea sau a mânca ceva făcând un zgomot caracteristic cu limba. [Prez. ind. și: *lipăiesc.* — Var.: **lăpăí, lepăí, leopăí** vb. IV] — **Lipa** + suf. *-ăi.* Cf. bg. l a p a m.

LIPĂÍT s.n. Faptul de *a lipăi.* F Zgomot caracteristic produs de cineva care umblă desculț sau în papuci ori de o lovitură dată cu palma; cepăit. F Zgomot caracteristic pe care îl fac (cu limba) unele animale când beau sau când mănâncă ceva. — V. **lipăi.**

LIPCÁN, *lipcani,* s.m. (Înv.) Curier oficial (turc sau tătar) care făcea legătura între Țările Române și Constantinopol sau în interiorul țării; curier, ștafetă (călare) în timp de război. — Din tc. **lipkan.**

LÍPCĂ adv. (Reg.; în expr.) *A sta* (sau *a ședea* etc.) *lipcă* (undeva) = a sta undeva neclintit, a nu se mișca (dintr-un loc), stingherind pe cineva. *A sta lipcă pe capul cuiva* = a insista mult pe lângă cineva. *A se ține lipcă de cineva* = a însoți pe cineva peste tot (stingherindu-l cu prezența sa). *A umbla lipcă după ceva* = a căuta să obțină ceva cu orice preț; a dori ceva foarte mult. — Din ucr. **lypkyj** „lipicios”.

LIPEMÍE s.f. **1**. (Biol.) Prezență a lipidelor în sânge; cantitate de lipide prezentă în sânge. **2.** (Med.) Creștere anormală a numărului lipidelor din sânge. — Din fr. **lipémie.**

LIPÍ, *lipesc,* vb. IV. **1.** Tranz. **1.** A împreuna, a uni, a îmbina, a asambla între ele două sau mai multe obiecte (sau părți de obiecte) cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic, realizând un tot nedemontabil. F Spec. A închide un plic, umezindu-i marginea cleioasă și suprapunând-o peste cealaltă margine. F Refl. (Despre ochi, pleoape) A nu se putea deschide din cauza unor secreții patologice; *fig.* a se închide fără voie de somn. **2.** Refl. Fig. (Despre privire) A se fixa, a se pironi. **3.** Refl. (Despre materii) A fi lipicios, cleios, a se prinde de ceva; a adera. **4.** Refl. (Despre alimente, medicamente etc.) A produce un efect favorabil; a prii. G Expr. *A se lipi învățătura* (de cineva) = a asimila ușor învățătura, a putea învăța ușor. **5.** Tranz. și refl. A (se) apropia strâns, a (se) alătura, a (se) atinge de cineva sau de ceva. G Expr. (Tranz.) *A lipi cuiva o palmă* = a trage, a da cuiva o palmă. F Refl. Fig. A se apropia sufletește (de cineva sau de ceva), a intra în relații strânse (cu cineva). **6.** Tranz. A întinde, netezind cu palma udă, un strat de lut pe podeaua sau pe pereții caselor, pe cuptor etc. spre a astupa crăpăturile, a nivela etc. — Din sl. **lĕpiti.**

LIPÍCI, (**1, 3**) *lipiciuri,* s.n. (**2**) *lipici,* s.m. **1.** S.n. Materie, substanță care servește la lipit (hârtia); clei. **2.** S.m. Nume dat mai multor plante erbacee care secretă o substanță lipicioasă. **3.** S.n. Fig. (Pop. și fam.) Ceea ce atrage, încântă sau seduce în înfățișarea sau felul de a fi al cuiva; farmec. G Loc. adj. și adv. *Cu lipici* = încântător, atrăgător, fermecător, seducător. G Loc. vb. *A avea lipici* = a atrage, a fermeca, a seduce pe cineva (prin înfățișare sau fel de a fi). G Expr. (Rar) *A prinde lipici de cineva* = a se îndrăgosti de cineva. — **Lipi** + suf. *-ici.*

LIPICIÓS, -OÁSĂ, *lipicioși, -oase,* adj. **1.** Care se lipește, care se prinde ușor de ceva sau de cineva; cleios, năclăit. **2.** (Pop.; despre boli) Molipsitor, contagios. **3.** (Despre oameni sau despre chipul, înfățișarea lor) Atrăgător, seducător. — **Lipi** + suf. *-icios.*

LIPÍDĂ, *lipide,* s.f. (Mai ales la pl.) Substanță organică grasă, insolubilă în apă, componentă a materiei vii. — Din fr. **lipide.**

LIPÍE, *lipii,* s.f. Pâine rotundă și plată, puțin crescută, cu coajă multă și miez puțin. — Cf. sb. l e p i n j a.

LIPÍRE, *lipiri,* s.f. Faptul de *a (se) lipi*; lipit[1]. — V. **lipi.**

LIPÍT[1] s.n. Lipire. — V. **lipi.**

LIPÍT[2], -Ă, *lipiți, -te,* adj. **1.** Prins, unit, îmbinat cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic. F (Despre pleoape sau despre ochi) Care nu se poate deschide din cauza unor secreții patologice; *fig.* care se închide fără voie din cauza somnului. **2.** (Și adv.) Foarte apropiat, alăturat strâns de cineva sau de ceva. G Expr. *A fi lipit de foame*

sau *a avea coastele lipite* = a fi foarte flămând. *Sărac* (sau *calic) lipit(-pământului)* = foarte sărac. — V. **lipi.**

LIPITÓR, -OÁRE, *lipitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.f. Specie de vierme anelid din apele dulci, cu corpul alungit, prevăzut la cele două capete cu câte o ventuză, care se hrănește cu sângele animalelor de al căror corp se lipește *(Hirudo medicinalis).* F Fig. Exploatator; parazit. **2.** S.f. Pasăre călătoare arboricolă, nocturnă, de culoare brună-cenușie, cu pete brune sau roșietice, care se hrănește cu insecte; mulge-capre *(Caprimulgus europaeus).* **3.** S.m. și f. Persoană care are meseria de a lipi. — **Lipi** + suf. *-tor.*

LIPITÚRĂ, *lipituri,* s.f. **1.** Unire, îmbinare, asamblare a două lucruri cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic. F (Concr.) Locul unde s-a făcut o lipire. **2.** Pământ, lut frământat cu apă care servește la lipitul podelei, pereților etc. caselor. — **Lipi** + suf. *-tură.*

LIPIȚÁN, *lipițani,* s.m. Rasă de cai de talie înaltă, folosită îndeosebi la călărie, la tracțiune ușoară și la dresaj. — Din germ. **Lipitzaner.**

LIPOBLÁST, *lipoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă adipoasă. — Din engl. **lipoblast.**

LIPOCRÓM, *lipocromi,* s.m. (Biol.) Pigment de culoare galbenă care se găsește în țesutul adipos. — Din fr. **lipochrome.**

LIPODISTROFÍE, *lipodistrofii,* s.f. (Med.) Distrofie a țesutului adipos. — Din fr. **lipodystrophie.**

LIPOFIBRÓM, *lipofibroame,* s.n. (Med.) Tumoare mixtă, formată din țesut adipos și țesut fibros. — Din fr. **lipofibrome.**

LIPOÍDĂ, *lipoide,* s.f. Lipidă complexă, insolubilă în acetonă, având proprietăți diferite de ale lipidelor simple. — Din fr. **lipoïde.**

LIPOLÍZĂ, *lipolize,* s.f. (Biol.) Descompunere a grăsimilor în acizi grași și glicerină în procesul digestiei. — Din fr. **lipolyse.**

LIPÓM, *lipoame,* s.n.Tumoare benignă formată din țesut adipos. [Pl. și: *lipomuri*] — Din fr. **lipome.**

LIPOMATÓZĂ, *lipomatoze,* s.f. Depunere anormală de grăsime în diferite regiuni ale corpului. — Din fr. **lipomatose.**

LIPOSARCÓM, *liposarcoame,* s.n. Tumoare malignă formată în țesuturile grase. [Pl. și: *liposarcomuri*] — Din fr. **liposarcome.**

LIPOSCLERÓZĂ, *liposcleroze,* s.f. (Med.) Scleroză a unui țesut adipos. — Din fr. **lipossclérose.**

LIPOSOLÚBIL, -Ă, *liposolubili, -e,* adj. (Despre substanțe) Care este solubil în grăsimi sau în uleiuri. — Din fr. **liposoluble.**

LIPOTIMÍE, *lipotimii,* s.f. (Med.) Leșin. — Din fr. **lipothymie.**

LIPOTRÓP, -Ă, *lipotropi, -e,* adj. (Biol.; despre substanțe) Care se fixează pe grăsimi și facilitează metabolismul; care previne acumularea de grăsimi. — Din fr. **lipotrope.**

LIPOVEÁN, -Ă, *lipoveni,* s.m. Persoană care face parte dintr-o populație de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării și care se ocupă mai ales cu pescuitul. — Din rus. **lipovanin** (dial. **lipovan**).

LIPOVEÁNCĂ, *lipovence,* s.f. Femeie care face parte dintr-o populație de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării. — **Lipovean** + suf. *-că.*

LIPOVENÉSC, -EÁSCĂ, *lipovenești,* adj. Care aparține lipovenilor, privitor la lipoveni. — **Lipovean** + suf. *-esc.*

LIPOVENÉȘTE adv. În felul lipovenilor. — **Lipovean** + suf. *-ește.*

LIPOVENÍME s.f. (Rar) Mulțime de lipoveni; totalitatea lipovenilor. — **Lipovean** + suf. *-ime.*

LÍPSĂ, *lipsuri,* s.f. **1.** Faptul de a nu se afla într-un loc (unde ar fi trebuit să fie în mod obișnuit); absență. G Loc. adv. (Jur.) *În lipsă* = în contumacie. G Loc. prep. *În* (sau *din) lipsă de...* = nefiind, neavând ceva, din cauză că lipsește. *În lipsa* (cuiva sau a ceva) = cât timp (sau în timp ce) cineva sau ceva lipsește. G Expr. *Mai bine lipsă* = mai bine deloc, mai bine renunț. *A duce lipsă* (de ceva) = a nu avea ceva (în cantitate suficientă). F (Adjectival) Care lipsește, absent. *Lipsă la apel.* **2.** Lucru care lipsește dintr-un ansamblu. **3.** Faptul de a avea lacune, scăderi, deficiențe, defecte; lacună, scădere, deficiență, defect al cuiva sau a ceva. **4.** Faptul de a-i lipsi cuiva cele necesare; nevoie, sărăcie. **5.** (Înv. și reg.) Necesitate, trebuință. G Loc. adj. *De lipsă* = necesar, indispensabil. *Am înșirat toate cele ce-mi sunt de lipsă.* [Pl. și: (înv.) *lipse*] — Din **lipsi** (derivat regresiv).

LIPSCÁN, *lipscani,* s.m. (Înv.) Negustor care vindea pe piețele românești mărfuri aduse de la Lipsca. — **Lipsca** (n. pr. = *Leipzig*) + suf. *-an.*

LIPSCĂNÍE, *lipscănii,* s.f. (Înv.) **1.** Prăvălie de lipscan. **2.** Marfă vândută de lipscani. — **Lipscan** + suf. *-ie.*

LIPSÍ, *lipsesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A nu (mai) fi, a nu (mai) exista, a nu se (mai) găsi (acolo unde în mod normal trebuia să se afle). F (Construit cu dativul) A nu avea ceva. *Ce-ți lipsește?* **2.** Intranz. (Despre oameni) A nu fi de față, a nu se găsi undeva într-un anumit moment; a absenta. F (Mai ales la imper.) A se da la o parte, a dispărea, a fugi. **3.** Intranz. A fi nevoie de ceva, a mai trebui ceva, a nu ajunge, a fi neîndestulător. G Expr. *Puțin lipsește* (sau *a lipsit) (ca) să* (sau *că*)... = cât pe-aici, aproape să... *Asta* (sau *atâta) (îi) mai lipsește*, se zice în fața unei perspective neplăcute, adăugată la o neplăcere deja existentă. **4.** Intranz. (Mai ales în construcții negative) A se da în lături (de la ceva), a nu îndeplini o obligație, o datorie; a se codi, a ezita. **5.** Refl. A se dispensa de ceva; a se priva, a renunța. F Tranz. A lua cuiva ceva de care are nevoie, a-l face să ducă lipsă de ceva; a priva. — Din ngr. **lípso** (viit. lui *lipó*).

LIPSÍRE, *lipsiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a (se) lipsi.* — V. **lipsi.**

LIPSÍT, -Ă, *lipsiți, -te,* adj. Căruia îi lipsește, care nu are ceva; privat de... G *Lipsit (de mijloace)* = sărac. — V. **lipsi.**

LIPURÍE, *lipurii,* s.f. (Med.) Eliminare de lipide prin urină întâlnită în boli ale ficatului, pancreasului și rinichilor; cantitate de lipide prezentă în urină. — Din fr. **lipurie.**

LÍRĂ[1], *lire,* s.f. **1.** Instrument muzical format din două brațe în formă de coarne și mai multe coarde, folosit în Antichitate și în Evul Mediu, mai ales la acompaniere, când se recitau poeme. F Fig. Simbol al talentului, al inspirației și al creației poetice, al poeziei (lirice). **2.** (Astron.; art.) Numele unei constelații din emisfera boreală; Ciobanul-cu-Oile, Oierul. **3.** (În sintagma) *Liră de dilatație* = dispozitiv în formă de liră[1] (**1**) sau de buclă, care permite dilatarea unei conducte pentru fluide fierbinți. — Din fr. **lyre,** lat. **lyra.**

LÍRĂ[2], *lire,* s.f. Unitate monetară în Cipru, Egipt, Liban, Malta, San Marino, Siria, Turcia. G *Liră sterlină* = unitate monetară în Marea Britanie. — Din it. **lira.**

LÍRIC, -Ă, *lirici, -ce,* adj. **1.** (Mai ales despre poezii) Care exprimă direct stări afective personale, sentimente intime. F (Substantivat, f.) Poezia lirică (**1**), genul poetic liric. F (Substantivat, f.) Totalitatea operelor lirice (**1**) ale unui poet, ale unui popor, ale unei epoci etc. **2**. Care aparține poeziei (sau literaturii) lirice (**1**), care este caracteristic poeziei lirice, privitor la poezia lirică. F (Despre scriitori; adesea substantivat) Care scrie poezii lirice (**1**) sau literatură lirică. F Fig. Sentimental, emotiv, sensibil; plin de entuziasm, exaltat. **3.** Care aparține muzicii de operă, referitor la muzica de operă. F (Despre voce) Care se caracterizează prin sonoritate dulce, lipsită de încordare, prin mobilitate; (despre cântăreți) care are o astfel de voce. — Din fr. **lyrique.**

LIRICIZÁ, *liricizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A reflecta în mod excesiv liric un obiect, un fapt, un sentiment. — Din **liric.**

LIRICIZÁRE, *liricizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a liriciza.* — V. **liriciza.**

LIRICIZÁT, -Ă, *liricizați, -te,* adj. (Rar) Care este plin de lirism. — V. **liriciza.**

LIRÍSM s.n. Conținutul liric (**1**) al unei opere; inspirație, atitudine lirică; mod exaltat de a simți sau de a exprima sentimentele. — Din fr. **lyrisme.**

LISÁ, *lisez,* vb. I. Tranz. A spăla și a netezi lâna pieptănată. — Din fr. **lisser.**

LISÁRE, *lisări,* s.f. Acțiunea de *a lisa.* — V. **lisa.**

LÍSĂ, *lise,* s.f. **1.** Bară orizontală de lemn, de beton sau de oțel fixată între stâlpii unei balustrade. **2.** Bară metalică sau de lemn fixată perpendicular pe cadrele fuzelajului sau pe nervurile aripii unui avion, cu rol de fixare și de susținere a învelișului acestuia. — Din fr. **lisse.**

LISÉZĂ, *liseze,* s.f. Mașină pentru spălat și netezit lâna după laminare. — Din fr. **lisseuse.**

LISTÁ, *listez,* vb. I. Tranz. **1.** A înscrie într-o listă. **2.** (Inform.) A întocmi o listă. F A printa. — Din fr. **lister.**

LISTÁRE, *listări,* s.f. Acțiunea de *a lista* și rezultatul ei. — V. **lista.**

LÍSTĂ, *liste,* s.f. Foaie, document, act (scris de mână sau tipărit) care conține o enumerare de persoane, ființe, obiecte, date etc.; înșirare, într-o anumită ordine, a unor nume de persoane sau de obiecte, a unor date etc. G *Listă de bucate* sau (rar) *de mâncare* = foaie pe care sunt înscrise mâncărurile și băuturile care se servesc într-un local de consum. F *Listă civilă* = sumă pe care o poate cheltui anual din fondurile statului o familie monarhică sau șeful statului pentru nevoile personale. F Fig. Enumerare orală. — Din fr. **liste.**

LÍȘEȚĂ s.f. v. **lișiță.**

LÍȘIȚĂ, *lișițe,* s.f. Pasăre călătoare acvatică, cu pene negre și cu o pată albă între ochi, având carnea comestibilă *(Fulica atra).* [Var.: (reg.) **lișeță** s.f.] — Cf. bg. l i s k a, ucr. l y s u c h a.

LÍȘTAI adv. (Reg.) Întocmai, aidoma, exact. — Et. nec.

LITÁNIE, *litanii,* s.f. **1.** Rugăciune dialogată (vorbită sau cântată alternativ de preot și de credincioși), constând în scurte invocații. **2.** Fig. Expunere, înșirare lungă, monotonă, plictisitoare. — Din sl. **litanija.**

LITÁRGĂ s.f. Oxid de plumb cristalizat, obținut prin trecerea unui curent de aer peste plumb topit, folosit în vopsitorie, industria petrolului etc. — Din fr. **litharge.**

LITERÁ, *literez,* vb. I. Tranz. A pronunța cuvinte (străine) prin litera inițială a unor cuvinte obișnuite, de obicei nume proprii. — Din **literă.**

LITERÁL, -Ă, *literali, -e,* adj. **1.** Care se face, se reproduce etc. cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; textual, exact. **2.** (Mat.) Care conține mărimi notate cu litere. — Din fr. **littéral,** lat. **litteralis.**

LITERALMÉNTE adv. În adevăratul înțeles al cuvântului, în sens strict, exact; de tot, cu totul. — Din fr. **littéralement.**

LITERÁR, -Ă, *literari, -e,* adj. Care aparţine literaturii, care se referă la literatură, care corespunde cerinţelor literaturii. G *Limbă literară* = aspectul cel mai corect al limbii naţionale, produs al unei continue prelucrări a limbii din partea scriitorilor, a publiciştilor, a oamenilor de ştiinţă etc. şi constituind o sinteză a posibilităţilor de exprimare ale limbii întregului popor la un moment dat. — Din fr. **littéraire,** lat. **litterarius.**

LITERÁRE, *literări,* s.f. Acţiunea de *a litera.* — V. **litera.**

LITERARIZÁ, *literarizez,* vb. I. Tranz. A da aspect literar unui cuvânt, unui text, unei construcţii etc.; a literaturiza. — **Literar** + suf. *-iza.*

LITERARIZÁRE, *literarizări,* s.f. Faptul de *a literariza*; literaturizare. — V. **literariza.**

LITERARIZÁT, -Ă, *literarizaţi, -te,* adj. (Despre cuvinte, construcţii, texte etc.) Căruia i s-a dat o înfăţişare literară. — V. **literariza.**

LITERÁT, -Ă, *literaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu literatura; scriitor, literator. — Din lat. **litteratus.**

LITERATÓR, -OÁRE, *literatori, -oare,* s.m. şi f. (Înv.) Literat. — Din fr. **littérateur,** lat. **litterator, -oris.**

LITERATÚRĂ, *literaturi,* s.f. **1.** Artă sau creaţie artistică al cărei mijloc de exprimare este limba; beletristică. G *Literatura populară* = literatură (**1**) anonimă, care, transmisă pe cale orală, devine, dintr-o operă individuală la origine, o creaţie colectivă. *Literatură cultă* = literatură (**1**) care aparţine unor autori individuali cunoscuţi ca atare şi transmisă prin scris. G Expr. (Peior.) *A face literatură* = a ocoli esenţialul unei probleme prin artificii de exprimare. **2.** Totalitatea operelor beletristice ale unei epoci, ale unei ţări, ale unui grup social etc. **3.** Totalitatea operelor scrise care se referă la un anumit domeniu (al cunoaşterii). *Literatură muzicală.* **4.** Totalitatea lucrărilor cu privire la o anumită problemă, la un anumit subiect; bibliografie. — Din fr. **littérature,** lat. **litteratura.**

LITERATURIZÁ, *literaturizez,* vb. I. Tranz. A literariza. — **Literatură** + suf. *-iza.*

LITERATURIZÁRE, *literaturizări,* s.f. Literarizare. — V. **literaturiza.**

LÍTERĂ, *litere,* s.f. **1.** Semn grafic din alfabetul unei limbi, corespunzând în general unui fonem; slovă. G *Literă mare* = majusculă. *Literă mică* = minusculă. F Caracter tipografic în forma unui mic bloc paralelipipedic, reprezentând în relief o literă (**1**), o cifră etc. **2.** Fig. Înţelesul strict, textual al unui fragment, al unui paragraf, al unui articol (de lege) etc. G Expr. *Literă cu literă* = până în cele mai mici amănunte; întocmai, aidoma. *Litera legii* (sau *a cărţii*) = exact cum scrie într-o lege (sau într-o carte); *p. ext.* mecanic, rigid. *A rămâne* (sau *a deveni* etc.) *literă moartă* = (despre un tratat, o lege etc.) a nu se mai aplica, a nu mai fi luat în seamă, a nu mai avea valoare. **3.** (La pl.) Studiul literaturii. G *Om de litere* = scriitor. **4.** (La pl.) Ştiinţele umanistice. — Din lat. **littera.**

LITIÁZĂ, *litiaze,* s.f. Afecţiune caracterizată prin formarea patologică de nisip sau de calculi în anumite organe sau în canalele excretoare; calculoză. *Litiază biliară. Litiază renală.* [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **lithiase.**

LITIÁZIC, -Ă, *litiazici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de litiază. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **lithiasique.**

LÍTIE, *litii,* s.f. **1.** Slujbă religioasă ortodoxă pentru obţinerea unor roade bogate şi pentru binecuvântarea celor aduse ca jertfă de credincioşi. **2.** Pâine care se sfinţeşte cu prilejul litiei (**1**). — Din sl. **litija.**

LITIÉRĂ, *litiere,* s.f. Lectică. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **litière.**

LITIGÁNTĂ, *litigante,* adj. (În sintagma) *Parte litigantă* = fiecare dintre părţile care se află în litigiu, în faţa unui organ de jurisdicţie. — Din fr. **litigant.**

LITIGIÓS, -OÁSĂ, *litigioşi, -oase,* adj. Care provoacă un litigiu, care este sau poate fi obiectul unui litigiu ori este supus unor discuţii în contradictoriu. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **litigieux,** lat. **litigiosus.**

LITÍGIU, *litigii,* s.n. Conflict între persoane, instituţii, state etc. care poate forma obiectul unui proces, unui arbitraj etc. — Din fr. **litige,** lat. **litigium.**

LITISPENDÉNŢĂ s.f. (Jur.) Situaţie în care acelaşi litigiu a fost supus spre soluţionare în faţa a două organe de jurisdicţie de acelaşi grad. — Din fr. **litispendance.**

LÍTIU s.n. Element chimic din familia metalelor alcaline, de culoare argintie, moale şi foarte uşor, existent în natură numai sub formă de săruri şi utilizat în medicină, fotografie, electrotehnică etc. — Din fr. **lithium.**

LITOCÉRAS s.n. (Zool.) Gen de amoniţi fosili caracterizat prin cochilie larg răsucită şi cu deschidere circulară. — Din fr. **lithocéras.**

LITOCROMÍE s.f. Procedeu tipografic de reproducere a picturii în culori. — Din fr. **lithochromie.**

LITOFÁG, -Ă, *litofagi, -ge,* adj. (Zool.; despre unele animale) Care se hrănesc cu nisip sau pietriş. — Din fr. **lithophage.**

LITOFÍT, -Ă, *litofiţi, -te,* adj. (Bot.; despre plante) Care creşte pe stânci, roci sau bolovănişuri. — Din fr. **lithophyte.**

LITOGENÉZĂ s.f. Ansamblu de procese care au dus la formarea rocilor sedimentare. — Din fr. **lithogenèse.**

LITOGRÁF, -Ă, *litografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu litografia. — Din fr. **lithographe.**

LITOGRAFIÁ, *litografiez,* vb. I. Tranz. A multiplica prin litografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **lithographier.**

LITOGRAFIÁT, -Ă, *litografiaţi, -te,* adj. Imprimat, multiplicat prin litografie. [Pr.: *-fi-at*] — V. **litografia.**

LITOGRÁFIC, -Ă, *litografici, -ce,* adj. Care se foloseşte în litografie, care ţine de litografie, privitor la litografie. — Din fr. **lithographique.**

LITOGRAFÍE, (**2, 3**) *litografii,* s.f. **1.** Metodă de reproducere şi de multiplicare pe hârtie a textelor, desenelor, figurilor etc., prin utilizarea de negative imprimate sau desenate pe o piatră specială, calcaroasă. **2.** Atelier, secţie sau întreprindere unde se multiplică prin litografie (**1**). **3.** Desen sau tablou multiplicat prin litografie (**1**). — Din fr. **lithographie.**

LITOGRAFIÉRE s.f. Acţiunea de *a litografia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **litografia.**

LITOLÓGIC, -Ă, *litologici, -ce,* adj. Referitor la litologie. — Din fr. **lithologique.**

LITOLOGÍE s.f. **1.** Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor sedimentare. **2.** Compoziţia unei roci sedimentare. — Din fr. **lithologie.**

LITOMETEÓR, *litometeori,* s.m. (Met.) Particulă de rocă în suspensie sau transportată de vânt, aflată în compoziţia atmosferei. [Pr.: *-te-or*] — Din engl. **lithometeor.**

LITOPÓN s.n. Pigment alb mineral, compus din sulfat de bariu şi sulfură de zinc, folosit în pictură, în cosmetică etc. — Din fr. **lithopone.**

LITORÁL, -Ă, (**1**) *litoraluri,* s.n., (**2**) *litorali, -e,* adj. **1.** S.n. Porţiune de teren situată de-a lungul ţărmului oceanului, mării sau al unui lac. **2.** Adj. Care se află pe litoral (**1**), care formează litoralul, privitor la litoral; care se află (în apă) aproape de ţărm. — Din fr. **littoral,** lat. **litoralis.**

LITOSFÉRĂ s.f. Învelişul exterior solid al globului pământesc. — Din fr. **lithosphère.**

LITÓTĂ, *litote,* s.f. Figură de stil care constă în a spune cât mai puţin şi a face să se înţeleagă cât mai mult. — Din fr. **litote.**

LITOTIPOGRAFÍE s.f. Reproducere litografică a unei planşe imprimate cu caractere tipografice obişnuite. — Din fr. **lithotypographie.**

LITOTOMÍE, *litotomii,* s.f. (Med.) Operaţie chirurgicală pentru extragerea calculilor din organul care îi conţine. — Din fr. **lithotomie,** engl. **lithotomy.**

LITOTRITÍE, *litotritii,* s.f. (Med.) Operaţie de spargere şi extragere a calculilor vezicali, pe cale endoscopică. [Acc. şi: *litotrítie*] — Din fr. **lithotritie.**

LITOTRITÓR, *litotritoare,* s.n. (Med.) Instrument care serveşte la efectuarea litotritiei. — Din fr. **lithotriteur.**

LITRÁJ, *litraje,* s.n. Capacitate a unui recipient măsurată în litri. F Capacitate cilindrică a unui motor cu ardere internă exprimată în litri. *Automobil de mic litraj.* — Din fr. **litrage.**

LÍTRĂ, *litre,* s.f. **1.** (Pop.) Măsură de capacitate sau de greutate egală cu un sfert de litru sau de kilogram. F Vas care are această capacitate; conţinutul acestui vas. **2.** Măsură de capacitate sau de greutate folosită în trecut, egală cu circa o treime de litru sau de kilogram. F Vas care avea această capacitate; conţinutul acestui vas. — Din ngr. **lítra.**

LÍTRU, *litri,* s.m. **1.** Unitate de măsură pentru capacităţi, egală cu volumul ocupat de un kilogram de apă pură la temperatura de plus patru grade Celsius şi la presiunea de o atmosferă. **2.** Vas care are această capacitate. **3.** Cantitate de lichid egală cu un litru (**1**). — Din fr. **litre.**

LITUANIÁN, -Ă, *lituanieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Lituaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Lituaniei sau lituanienilor (**1**), privitor la Lituania ori la lituanieni. F (Substantivat, f.) Limba lituaniană. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **lituanien.**

LITURGHÍE, *liturghii,* s.f. Serviciu divin creştin (ortodox) în cadrul căruia are loc săvârşirea Sfintelor Taine duminica şi la sărbătorile religioase, iar în mănăstiri zilnic. G Expr. *A da (o) liturghie* = a aduce preotului o ofrandă pentru a pomeni numele persoanelor (în viaţă sau decedate) din familie cu prilejul oficierii liturghiei. [Var.: **leturghíe** s.f.] — Din sl. **liturgija.**

LITURGHIÉR, *liturghiere,* s.n. Carte cuprinzând rânduiala slujbei liturghiei. [Pr.: *-ghi-er*] — **Liturghie** + suf. *-ar*.

LITÚRGIC, -Ă, *liturgici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. Care aparţine liturghiei, privitor la liturghie. **2.** S.f. Ramură a teologiei care studiază istoria, formele şi interpretarea cultului divin. — Din fr. **liturgique.**

LÍŢĂ[1]**,** *liţe,* s.f. Fascicul de fire subţiri de metal, răsucite sau nerăsucite, folosit drept conductor electric. — Din germ. **Litze.**

LÍŢĂ[2] s.f. v. **leliţă.**

LIŢCÁIE s.f. v. **lăscaie.**

LIUDE, (**1**) *liuzi,* s.m., (**2**) *liude,* s.n. (În Evul Mediu) **1.** S.m. Om de rând (adesea străin) în raport cu fiscul, fie că era impozabil, fie că era scutit de impozite. **2.** S.n. (Mai ales în Ţara Românească) Unitate fiscală în sistemul de impunere, cuprinzând două sau patru familii. [Pl. şi: (**1**) *liude.* — Var.: **lúde** s.m., s.n.] — Din sl. **lude.**

LIULEÁ s.f. v. **lulea.**

LIUR s.n. (Reg.) Vin slab (amestecat cu apă); poşircă. — Din ucr. **ljura.**

LIVÁDĂ, *livezi,* s.f. 1. Suprafață de teren plantată cu pomi fructiferi. **2.** Întindere de pământ pe care se lasă să crească iarbă pentru cosit sau pentru păşunat. [Var.: (reg.) **livéde** s.f.] — Din bg. **livada,** ucr. **levada.**

LIVÁN, (**1**) *livani,* s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Arbore exotic cu frunze alterne, cu flori alburii şi cu fructe drupe, din a cărui scoarță se extrage tămâia *(Boswellia serrata, carteri* etc.). **2.** S.n. Tămâie. — Din sl. **livan.**

LIVĂNȚÍCĂ s.f. v. **levănțică.**

LIVE adj. invar., adv. (Care este) realizat, transmis în direct, pe scenă, în fața publicului. [Pr.: *laiv*] — Cuv. engl.

LIVÉDE s.f. v. **livadă.**

LIVÍD, -Ă, *livizi, -de,* adj. (Despre fața omului) Vânăt, învinețit (de emoție, de frig, de oboseală). F Fig. (Despre lumină) Slab, palid. — Din fr. **livide,** lat. **lividus.**

LIVIDITÁTE s.f. Culoare vânătă a feței; paloare extremă. — Din fr. **lividité.**

LIVRÁ, *livrez,* vb. I. Tranz. A furniza, a preda mărfuri, a presta servicii etc. — Din fr. **livrer.**

LIVRÁBIL, -Ă, *livrabili, -e,* adj. Care se poate livra, furniza. — Din fr. **livrable.**

LIVRÁRE, *livrări,* s.f. Acțiunea de *a livra* şi rezultatul ei; predare, furnizare. — V. **livra.**

LÍVRĂ, *livre,* s.f. **1.** Unitate de măsură pentru greutăți de aproximativ 0,500 kg, folosită în special în țările anglo-saxone. **2.** Veche monedă franceză. — Din fr. **livre.**

LIVREÁ, *livrele,* s.f. Uniformă (împodobită cu galoane şi fireturi) purtată de personalul de serviciu din marile hoteluri, din restaurante sau din unele case particulare. — Din fr. **livrée.**

LIVRÉSC, -Ă, *livrești,* adj. Întemeiat numai pe informația din cărți. F (Despre cuvinte, expresii) Folosit numai în cărți şi în limbajul oamenilor culți. — Din fr. **livresque.**

LIVRÉT, *livrete,* s.n. **1.** (În sintagma) *Livret militar* = document eliberat persoanelor care au satisfăcut serviciul militar, cuprinzând situația militară şi alte date privitoare la titular. **2.** (Tehn.; în sintagma) *Livret al utilajului* = document de evidență care cuprinde date referitoare la un utilaj (denumire, anul fabricației, producătorul, caracteristici tehnice, reparații etc.). — Din fr. **livret.**

LÍZĂ[1], *lize,* s.f. Dezintegrare şi dizolvare a unor celule sub acțiunea agenților fizici, chimici sau biologici. — Din fr. **lyse.**

LÍZĂ[2], *lize,* s.f. Cărucior cu două roți, folosit în fabricile de hârtie şi în întreprinderile poligrafice pentru transportul topurilor, baloturilor şi sulurilor de hârtie. — Et. nec.

LIZEUZĂ, *lizeuze,* s.f. Bolerou purtat de femei peste cămaşa de noapte. [Pr.: *-zǒ-*]. — Din fr. **liseuse.**

LIZIBÍL, -Ă, *lizibili, -e,* adj. Care poate fi citit (cu uşurință); citeț. — Din fr. **lisible.**

LIZIBILITÁTE, *lizibilități,* s.f. Calitate a ceea ce este lizibil. — Din fr. **lisibilité.**

LIZIÉRĂ, *liziere,* s.f. **1.** Zonă de interferență la marginea pădurii cu terenul neîmpădurit. **2.** Fâşie îngustă de stofă, de mătase etc. aplicată ca garnitură la cusăturile sau la îndoiturile unui obiect de îmbrăcăminte. **3.** Margine longitudinală a unei bucăți de țesătură, pe care se imprimă marca fabricii şi calitatea țesăturii. [Pr.: *-zi-e-*] — Din fr. **lisière.**

LIZIGÉN, -Ă, *lizigeni, -e,* adj. Care provoacă o disociere sau o distrugere a celulelor. — Din fr. **lysigène.**

LIZIMÉTRU, *lizimetre,* s.n. Instalație specială cu ajutorul căreia se colectează şi se măsoară cantitatea de apă infiltrată într-un anumit volum de sol în vederea studierii capacității de înmagazinare a apei pe diferite tipuri de sol. — Din fr. **lysimètre.**

LIZÍNĂ, *lizine,* s.f. Aminoacid esențial cu înalte calități nutritive, conținut în cantități variabile în majoritatea proteinelor vegetale şi animale. — Din fr. **lysine.**

LIZÓL s.n. Dezinfectant extern, preparat din săpun şi crezoli. — Din germ. **Lisol.**

LIZOZÍMĂ, *lizozime,* s.f. Proteină cristalizabilă prezentă în salivă, în lacrimi şi în albuşul de ou, cu puternică activitate enzimatică asupra unor germeni patogeni. — Din fr. **lysozyme.**

LOAIÁL, -Ă adj. v. **loial.**

LOAIALÍSM s.n. v. **loialism.**

LOAIALÍST, -Ă, s.m. şi f. v. **loialist.**

LOAIALITÁTE s.f. v. **loialitate.**

LOÁZĂ, *loaze,* s.f. (Reg.) **1.** Viță-de-vie. F Ramură verde; vlăstar. **2.** Fig. Om strengar, şmecher; om de nimic, secătură. — Din sl. **loza.**

LOB[1], *lobi,* s.m. **1.** Diviziune anatomică şi funcțională a unui organ intern, de obicei despărțită de rest prin cute adânci. F Partea inferioară a urechii externe. **2.** Diviziune, prelungire, excrescență a unei frunze, a unei petale sau a unei sepale, separată de rest prin crestături adânci. **3.** (Arhit.) Element de construcție în formă de arc de cerc, care, combinat cu alte elemente asemănătoare, formează un arc compus. — Din fr. **lobe.**

LOB[2], *loburi,* s.n. Lovitură la jocul de tenis, care constă în trimiterea mingii pe deasupra capului adversarului atât de sus, încât acesta nu o poate ajunge cu racheta pentru a o trimite înapoi. — Din engl., fr. **lob.**

LOBÁ, *lobez,* vb. I. Tranz. A executa un lob[2]. — Din fr. **lober.**

LOBÁR, -Ă, *lobari, -e,* adj. Care aparține lobului[1], privitor la lob[1]. — Din fr. **lobaire.**

LOBÁT, -Ă, *lobați, -te,* adj. Care are lobi[1]; alcătuit din lobi[1]. — Din fr. **lobé.**

LOBBY s.n. Grup de persoane care influențează în parlament, în guvern etc. adoptarea unor hotărâri; grup de presiune (politică, diplomatică etc.). [Pr.: *lóbi*] — Cuv. engl.

LOBBYSM s.n. Sistem de influențare a parlamentarilor sau funcționarilor superiori de stat de către grupuri de interese prin agenți, pentru adoptarea unor hotărâri favorabile acestor grupuri. [Pr.: *lobísm*] — Cuv. engl.

LÓBDĂ s.f. v. **lodbă.**

LOBECTOMÍE, *lobectomii,* s.f. (Med.) Ablație chirurgicală a unui lob practicată pe un plămân, ficat sau pe creier. — Din fr. **lobectomie.**

LOBÉLIE, *lobelii,* s.f. Plantă exotică din familia campanulaceelor, cu flori frumos colorate, din care se extrage lobelina *(Lobelia inflata).* — Din lat. **Lobelia** [inflata], denumirea științifică a plantei.

LOBELÍNĂ, *lobeline,* s.f. Alcaloid extras din lobelie, care are o acțiune excitantă asupra respirației şi care este utilizat în tratamentul astmei, dispneei etc. — Din fr. **lobéline.**

LOBÍTĂ, *lobite,* s.f. (Med.) Inflamație a unui lob pulmonar. — Din fr. **lobite.**

LÓBODĂ, *lobode,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee anuale, dintre care una, cu frunzele comestibile, este cultivată *(Atriplex hortensis).* G Expr. (Pop.) *A se plimba* (sau *a umbla) ca vodă prin lobodă* = a umbla fără grijă (dându-şi importanță). — Din sl. **loboda.**

LOBÓNȚ, *lobonți,* s.m. Ostaş care lupta pentru cauza Imperiului Habsburgic în timpul mişcării antihabsburgice din Ungaria şi din Transilvania. [Acc. şi: *lóbonț*] — Cf. magh. l a b a n c.

LOBÚL, *lobuli,* s.m. Subdiviziune anatomică şi funcțională a unui lob[1]; lob[1] mic. — Din fr. **lobule.**

LOBULÁR, -Ă, *lobulari, -e,* adj. Care are forma unui lobul; care este împărțit în lobuli; care aparține unui lobul. — Din fr. **lobulaire.**

LOC, *locuri,* s.n. **I. 1.** Punct, porțiune determinată în spațiu. G Loc. adv. *Din* (sau *de pe) loc* = de acolo de unde este sau se află cineva, stând nemişcat, fără a se deplasa. *În* (sau *pe) loc* = **a)** pe aceeaşi bucată de pământ, acolo unde se află cineva sau ceva; **b)** neclintit; **c)** imediat, într-o clipă. (Expr.) *Pe loc repaus* = comandă militară indicând ieşirea din poziția de nemişcare a soldatului şi adoptarea unei poziții mai libere. *A-i sta cuiva mintea în loc,* se spune când cineva se află în fața unui lucru de neînțeles, pe care nu-l poate cuprinde cu mintea. *A sta pe loc* = a se opri (din mers). *La loc* = acolo unde era mai înainte, unde stătea de obicei. (Expr.) *A-i veni* (cuiva) *inima* (sau *sufletul*) *la loc* = a i se potoli (cuiva) emoția, a se linişti; a-i trece spaima. *A pune pe cineva la locul lui* = a-i da cuiva o lecție de bună-cuviință, a arăta cuiva ce se cuvine şi ce nu. (Fam.) *La loc comanda* (sau *mişcarea*), se spune pentru a reveni asupra unei dispoziții (sau asupra unei mişcări greşite). *La un loc* = împreună, laolaltă. *Până într-un* (sau *la un*) *loc* = până la un punct sau până la un moment; într-o măsură oarecare. *În* (sau *peste*) *tot locul* = pretutindeni. *Din loc în loc* (sau *dintr-un loc într-altul*) = **a)** de colo până colo, încoace şi încolo; **b)** din distanță în distanță, ici şi colo. *Pe unele* (sau, rar, *une*) *locuri* = ici şi colo, pe alocuri. G Expr. *A o lua* (sau *a porni*) *din loc* = a pleca de undeva. *A nu-şi (mai) afla* (sau *găsi*) *locul* ori *a nu-l (mai ține)* (sau *încăpea*) *pe cineva locul* = a nu mai avea astâmpăr sau odihnă; a fi nerăbdător, neliniştit. *A nu (mai) avea loc de cineva* = **a)** a fi incomodat de cineva; **b)** a se lega mereu de cineva, a-i pricinui neajunsuri. *A sta* (sau *a se ține, a rămâne, a încremeni*) *țintuit locului* (sau *pe loc, în loc*) = a sta neclintit, fără să se mişte. *A sta la un loc* = a sta liniştit, a fi cuminte. *A muta din loc* = a duce în altă parte. (*A merge, a veni, a pleca* etc.) *la fața locului* = (a se deplasa) acolo unde s-a întâmplat ceva (pentru a face cercetări). *O palmă de loc* = o distanță mică. F (Pop.) Bucată de pământ (cultivabil). G *Loc de casă* = teren destinat pentru construcție. *Loc de veci* = teren într-un cimitir aflat în proprietatea cuiva şi destinat pentru morminte sau cavouri. F Regiune; ținut; *p. ext.* țară. F Aşezare omenească, localitate; regiunea, țara, localitatea în care s-a născut cineva. G Expr. *(A fi) de loc* (sau *de locul lui* ori *al ei* etc.) *din...* sau *din partea locului* = (a fi) originar din... sau din regiunea unde se află cineva. **2.** Spațiu ocupat de cineva sau de ceva. G *Loc de muncă* (sau *de producție)* = parte din suprafața unei unități economice în care un lucrător sau un grup de lucrători execută anumite operații în vederea obținerii producției, folosind în acest scop utilaj şi echipament tehnic corespunzător. *Loc de muncă* = întreprindere sau instituție în care o persoană îşi desfăşoară activitatea în mod obişnuit. G Expr. *A lua loc* = a se aşeza. *Ia loc!* = şezi! *A-şi face loc* = a-şi croi un drum, a răzbate. *A face loc* = a se da

la o parte pentru a permite trecerea cuiva sau a ceva. *(A fi) la locul lui* = (a fi) așa cum se cuvine. **3.** Pasaj într-o scrisoare; publicație în care a apărut un anumit lucru. **II. 1.** Slujbă, post[2]; funcție. **2.** Situație socială a cuiva; *p. gener.* situație. G *Loc comun* v. *comun.* G Expr. *(A se pune) în locul cuiva* = (a se închipui) în situația cuiva (pentru a-l putea înțelege). **III.** Moment potrivit; prilej, ocazie. G Expr. *A da loc la...* = a avea drept urmare; a determina, a provoca. *A fi locul* = a fi cazul, a fi nimerit. *A avea loc* = a se întâmpla, a se produce. *Din capul locului* = de la început. **IV.** (În expr.) *În loc de...* sau *în locul...*, se spune pentru a arăta o înlocuire, o substituire. *În loc să…* (sau *de a...*), se spune pentru a arăta raportul de opoziție dintre două idei, două acțiuni etc. — Lat. **locus.**

LOCÁL, -Ă, (**1**) *localuri,* s.n., (**2**) *locali, -e,* adj. **1.** S.n. Clădire sau grup de încăperi de utilitate publică (ocupate de o întreprindere, de o instituție etc.). F Sală special amenajată unde se servește publicului mâncare sau băutură; restaurant, birt, bodegă. **2.** Adj. Particular și caracteristic pentru un anumit loc; privitor la un loc determinat; dintr-un anumit loc. G *Autorități locale* = autorități care exercită funcții administrative pe un teritoriu restrâns, delimitat, potrivit împărțirii teritoriale a statului. *Resurse locale* = resurse ale unei întreprinderi provenind din posibilități proprii sau de pe teritoriul restrâns pe care se află ea. *Tratament local* = tratament care se aplică direct pe locul bolnav. *Anestezie locală* = anestezie făcută numai la partea corpului care trebuie supusă unei intervenții chirurgicale. **3.** Adj. (Mat.) Referitor la un singur punct sau la un mic domeniu din plan sau din spațiu. — Din fr. **local.**

LOCALITÁTE, *localități,* s.f. Așezare omenească formând o unitate administrativă. G Loc. adj. și adv. *Din localitate* = (care este) din satul sau din orașul despre care este vorba. — Din fr. **localité.**

LOCALIZÁ, *localizez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) limita, a (se) restrânge la un anumit spațiu, la un anumit loc. F Tranz. A determina în spațiu sau în timp un fapt, o acțiune etc. **2.** Tranz. (Cu privire la opere literare) A da un caracter local, a adapta la condițiile specifice, istorice, sociale etc. ale unei epoci, ale unei regiuni etc. — Din fr. **localiser.**

LOCALIZÁBIL, -Ă, *localizabili, -e,* adj. Care poate fi localizat. — Din fr. **localisable.**

LOCALIZÁRE, *localizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) localiza* și rezultatul ei. G *Localizări cerebrale* = legarea diverselor procese psihice de anumite regiuni ale scoarței cerebrale. F (Tehn.) Detectare și precizare a poziției unui obiect, a locului unui defect dintr-o piesă, a unui zăcământ în scoarța terestră, a unui post de radioemisie etc. F Operă literară adaptată pentru a corespunde anumitor condiții de loc sau de timp. — V. **localiza.**

LOCALIZÁT, -Ă, *localizați, -te,* adj. **1.** Care este fixat într-un anumit loc, limitat pe un anumit spațiu. F Care este determinat în spațiu sau în timp. **2.** (Despre opere literare) Adaptat la specificul local, la condițiile istorice, culturale, sociale ale unei țări. — V. **localiza.**

LOCÁLNIC, -Ă, *localnici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este din partea locului; care ține de un anumit loc; local (**2**). **2.** S.m. și f. Persoană considerată în raport cu localitatea în care trăiește; om din partea locului. — Din rus. **lokal'nîi** (după derivatele în *-nic*).

LOCÁNDĂ s.f. v. **locantă.**

LOCANDIÉR, -Ă s.m. și f. v. **locantier.**

LOCÁNTĂ, *locante,* s.f. (Înv.) Han[2], local în care se servesc băuturi; ospătărie, birt. [Var.: **locándă** s.f.] — Din it. **locanda,** ngr. **lokánta.**

LOCANTIÉR, -Ă, *locantieri, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care ține o locantă. [Pr.: *-ti-er.* — Var.: **locandier, -ă** s.m. și f.] — Din ngr. **lokantiéris.**

LOCÁȘ, *locașuri,* s.n. **1.** (Astăzi rar) Încăpere, casă; locuință. F (În forma *lăcaș*) Biserică, mănăstire. *Lăcaș sfânt. Lăcaș de cult.* G Expr. (pop.) *A da cuiva locaș* = a primi pe cineva în casă; a adăposti, a găzdui. **2.** Spațiu lăsat liber într-o piesă sau într-un sistem tehnic, în care urmează să intre un element al unei alte piese sau al unui alt sistem tehnic pentru a forma un tot. [Var.: **lăcáș** s.n.] — Din magh. **lakás** (după *loc*).

LOCATÁR, -Ă, *locatari, -e,* s.m. și f. Persoană care locuiește într-o casă (în calitate de chiriaș) pe baza unui contract. — Din fr. **locataire.**

LOCATÍV, -Ă, *locativi, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Caz al flexiunii nominale în unele limbi, care arată locul unde se petrece acțiunea verbului. **2.** Adj. Privitor la spațiul locuibil (închiriat); privitor la locație, de locație. G *Valoare locativă* = venitul pe care îl poate aduce un imobil sau un apartament în cazul închirierii lui. *Spațiu locativ* = ansamblul încăperilor locuite sau destinate a fi locuite de cineva. — Din fr. **locatif.**

LOCATÓR, -OÁRE, *locatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care dă în locație un lucru. **2.** S.n. (În sintagma) *Locator radio* = radiolocator. — Din lat. **locator.**

LOCÁȚIE, *locații,* s.f. **1.** Închiriere. F Chirie plătită pentru anumite lucruri luate în folosință temporară. G *Taxă de locație* = taxă care se plătește drept sancțiune în caz de depășire a termenului de încărcare sau de descărcare a vagoanelor de cale ferată sau a autovehiculelor. **2.** (Jur.; în sintagma) *Contract de locațiune* = contract prin care una dintre părți se obligă să procure și să asigure celeilalte părți folosința unui lucru pentru un timp determinat în schimbul unei sume de bani. **3.** Un loc anume, precis determinat. [Var.: **locaţiúne** s.f.] — Din fr. **location,** lat. **locatio, -onis,** engl. **location.**

LOCAȚIÚNE s.f. v. **locație.**

LÓCĂ s.f. Denumire dată unui grup de boli infecțioase ale puietului de albine, provocate de un bacil care atacă larvele în vârstă de 3-4 zile. — Din fr. **loque.**

LOCH, *lochuri,* s.n. Instrument cu care se măsoară distanța parcursă de o navă și viteza de deplasare a acesteia. [Pr.: *loc*] — Din fr. **loch.**

LOCK-OUT s.n. (Englezism) Închidere a unei întreprinderi și concedierea în masă a muncitorilor pe timp limitat pentru a-i forța pe muncitori să accepte anumite condiții (renunțarea la grevă, renunțarea la pretenția de mărire a salariilor sau acceptarea reducerii lor, limitarea drepturilor sindicale etc.). [Pr.: *lócaut*] — Cuv. engl.

LOCMÁ, *locmale,* s.f. (Înv.) **1.** Mâncare gustoasă. **2.** Câștig, chilipir. — Din tc. **lokma.**

LOCO[1]- Element de compunere care înseamnă „loc” și care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **loco-.**

LÓCO[2] adv. (Privitor la destinația unei scrisori, a unui colet etc.) În aceeași localitate în care se află și expeditorul. F (În legătură cu achiziția unor mărfuri, precedând un substantiv, ca determinare locală) La locul de producție sau la un punct fix de transport; în, la. — Cuv. lat.

LOCOMOBÍL, -Ă, *locomobili, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre mașini) Care poate fi deplasat la locul de utilizare (având roți, tălpi, patine etc.). **2.** S.f. Agregat deplasabil pe roți, alcătuit dintr-un generator de abur care folosește combustibil inferior și un motor, care servește la punerea în mișcare a altor mașini (agricole, forestiere etc.). — Din fr. **locomobile.**

LOCOMOTÍVĂ, *locomotive,* s.f. Vehicul motor de cale ferată, cu sursă de energie proprie sau străină, folosit pentru a remorca și a deplasa vagoanele. — Din fr. **locomotive.**

LOCOMOTÓR, -OÁRE, *locomotori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. De locomoție, pentru locomoție. **2.** S.n. Locomotivă cu motor electric. — Din fr. **locomoteur.**

LOCOMÓȚIE s.f. **1.** Deplasare, mișcare dintr-un loc într-altul. **2.** Funcție a organismelor vii care constă dintr-un complex de mișcări realizate prin mecanisme și organe speciale, datorită căreia animalele și omul se deplasează activ în spațiu. [Var.: **locomoţiúne** s.f.] — Din fr. **locomotion.**

LOCOMOȚIÚNE s.f. v. **locomoție.**

LOCOTENÉNT, *locotenenți,* s.m. **1.** Grad de ofițer superior sublocotenentului și inferior căpitanului; persoană care are acest grad. *Locotenent-colonel* = grad de ofițer superior mai mare decât maiorul și inferior colonelului; persoană care poartă acest grad. (Înv.) *Locotenent-comandor* = grad de ofițer din aviația sau marina militară, echivalent cu maiorul; persoană care purta acest grad. **2.** (Înv.) Persoană care ținea locul unui demnitar. — Din it. **locotenente.**

LOCOTENÉNȚĂ, *locotenențe,* s.f. (Înv.) Funcția de locțiitor. G (În epoca modernă, în Țara Românească și în Moldova) *Locotenență domnească* = formă de guvernământ provizoriu instituită pe timpul cât scaunul domnesc rămânea vacant sau al absenței domnului; căimăcămie. — Din it. **locotenenza.**

LOCOTRACTÓR, *locotractoare,* s.n. Locomotivă de mică putere, de obicei cu motor diesel, folosită pentru manevre în stații, în triaje, în ateliere etc. — Din fr. **locotracteur.**

LOCȘÓR, *locșoare,* s.n. Diminutiv al lui *loc.* [Var.: **locuşór** s.n.] — **Loc** + suf. *-ușor.*

LOCȚIITÓR, -OÁRE, *locțiitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care ține locul alteia într-o funcție și îndeplinește o parte din îndatoririle acesteia. [Pr.: *-ți-i-*] — **Loc** + **ținitor** (după fr. *lieutenant*).

LOCUÍ, *locuiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-și avea domiciliul undeva, a fi stabilit cu locuința undeva; a sta, a ședea undeva, a domicilia. **2.** Tranz. (Înv.) A așeza pe cineva într-un loc; a stabili, a coloniza. — Din magh. **lakni** (după *loc*).

LOCUÍBIL, -Ă, *locuibili, -e,* adj. În care se poate locui, bun de locuit. — **Locui** + suf. *-bil.*

LOCUÍNȚĂ, *locuințe,* s.f. Loc, casă, construcție în care locuiește sau poate locui cineva; domiciliu. [Var.: (înv.) **lăcuínță** s.f.] — **Locui** + suf. *-ință.*

LOCUÍRE s.f. Faptul de *a locui* undeva. — V. **locui.**

LOCUÍT, -Ă, *locuiți, -te*, adj. (Despre case, ținuturi etc.) În care locuiește cineva, unde sunt oameni. — V. **locui.**

LOCUITÓR, -OÁRE, *locuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care are domiciliul obișnuit într-un loc determinat (într-un oraș, într-o regiune, într-o țară etc.). [Pr.: *-cu-i-.* — Var.: (înv.) **lăcuitór, -oáre** s.m. și f.] — **Locui** + suf *-tor.*

LOCÚL, *loculi,* s.m. (Bot.) Cavitate a unui fruct în care se află semințele; lojă (**II 1**). [Var.: **locúlă** s.f.] — Din fr. **locule.**

LOCULÁR, -Ă, *loculari, -e,* adj. (Bot.) Care este împărțit în mai multe loji (**II 1**). — Din fr. **loculaire.**

LOCÚLĂ s.f. v. **locul.**

LOCÚSTĂ s.f. v. **lăcustă.**

LOCUȘÓR s.n. v. **locșor.**

LOCUTÓR, *locutori,* s.m. (Lingv.) Vorbitor. — Din fr. **locuteur.**

LOCÚȚIE s.f. v. **locuțiune.**

LOCUȚIÚNE, *locuțiuni,* s.f. Grup de cuvinte cu înțeles unitar, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire. F (Înv.) Expresie. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: (înv.) **locúție** s.f.] — Din fr. **locution,** lat. **locutio, -onis.**

LOCVÁCE adj. invar. (Livr.) Care vorbește mult; vorbăreț, limbut, guraliv. — Din fr. **loquace,** lat. **loquax, -acis.**

LOCVACITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea, pornirea, obișnuința de a fi locvace; limbuție. — Din fr. **loquacité,** lat. **loquacitas, -atis.**

LÓDBĂ, *lodbe,* s.f. (Reg.) Bucată lungă de lemn, despicată dintr-un trunchi de copac; scândură groasă făcută din despicătura unui trunchi, cioplită numai cu securea. [Var.: **lóbdă** s.f.] — Din ucr. **lodva.**

LÓDEN, (**2**) *lodene,* s.n. **1.** Stofă groasă și păroasă, de obicei impermeabilă. **2.** Pardesiu (raglan) confecționat dintr-o astfel de stofă. — Din fr. **loden,** germ. **Loden.**

LOESS, *loessuri,* s.n. Rocă sedimentară neconsolidată, de origine eoliană, de culoare galbenă-cenușie, cu aspect poros, formată mai ales din praf silicos și argilos. [Pr.: *lös*] — Din fr. **loess.**

LOGAÉDIC, -Ă, *logaedici, -ce,* adj. (Despre un sistem de versificație) Care este compus din anapești și iambi sau din dactili și trohei. — Din fr. **logaédique.**

LOGARÍTM, *logaritmi,* s.m. Putere la care trebuie ridicat un anumit număr pozitiv, numit bază, spre a obține numărul dat. G *Logaritm zecimal* = logaritm a cărui bază este numărul 10. *Tablă* (sau *tabelă) de logaritmi* = (carte cuprinzând) tabelele logaritmului unor numere, cu care se pot calcula logaritmii tuturor numerelor. — Din fr. **logarithme.**

LOGARITMÁ, *logaritmez,* vb. I. Tranz. A găsi logaritmul unui număr sau al unei expresii algebrice. — Din **logaritm.**

LOGARITMÁRE, *logaritmări,* s.f. (Mat.) Acțiunea de *a logaritma* și rezultatul ei. — V. **logaritma.**

LOGARÍTMIC, -Ă, *logaritmici, -ce,* adj. Care se referă la logaritmi; care cuprinde logaritmi, care se face cu ajutorul logaritmilor. G *Ecuație logaritmică* = ecuație în care intră logaritmul necunoscut. — Din fr. **logarithmique.**

LOGATÓM, *logatomi,* s.m. Cuvânt artificial monosilabic, fără semnificație, format din trei sunete (consoană-vocală-consoană), folosit pentru aprecierea calității unei transmisii telefonice sau a audiției într-o sală. — Din fr. **logatome.**

LÓGGIA s.f. v. **logie.**

LOGHIÓTAT, *loghiotați,* s.m. (Înv.) Învățat grec; titlu dat dascălilor greci în epoca fanariotă. [Acc. și: *loghiotát.* — Pr.: *-ghi-o-*] — Din ngr. **loghiótatos.**

LÓGIC, -Ă, *logici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Știință a demonstrației, al cărei obiect este stabilirea condițiilor corectitudinii gândirii, a formelor și a legilor generale ale raționării corecte. G *Logică generală* = logică clasică, de tradiție aristotelică, care studiază formele logice fundamentale (noțiunea, judecata, raționamentul), precum și principiile gândirii. *Logică matematică* (sau *simbolică*) = ramură a logicii care cercetează operatorii logici și care are ca obiect aplicarea metodelor matematice în domeniul logicii formale, în electronică, cibernetică, lingvistică; logistică. *Logică dialectică* = concepție filosofică a logicii de pe pozițiile materialismului dialectic, care studiază dialectica formelor logice, raportul lor cu conținutul. **2.** Gândire justă, raționament corect, consecvent și temeinic. F Fel de a gândi al cuiva. **3.** Cerință firească, temei rațional, rațiune. **II. 1.** Adj. Potrivit cu regulile logicii (**I**); rațional, just, întemeiat, corect. G *Cap logic* = minte care gândește rațional; persoană care gândește întemeiat, rațional. **2.** (Fiz., în sintagma) *Circuit logic* = circuit electronic sau electromecanic folosit în calculatoarele electronice, cu ajutorul căruia se pot efectua operații logice elementare. **3.** (În sintagmele) *Diagramă* (sau *schemă*) *logică* = reprezentare grafică a unui algoritm; organigramă. — Din fr. **logique.**

LOGICÉȘTE adv. (Înv.) În mod logic, din punct de vedere logic. — **Logic** + suf. *-ește.*

LOGICIÁN, -Ă, *logicieni, -e,* s.m. și f. Persoană care cunoaște temeinic logica; specialist în logică; *p. ext.* persoană care judecă cu metodă, cu rigoare, urmând regulile logicii. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **logicien.**

LOGICÍSM s.n. Concepție conform căreia matematica poate fi dedusă din logică. — Din fr. **logicisme.**

LOGICÍST, -Ă, *logiciști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al logicismului. — Din fr. **logiciste.**

LÓGIE, *logii,* s.f. **1.** (În forma *loggia*) Galerie exterioară încorporată unei clădiri, acoperită și deschisă către exterior printr-un șir de arcade sprijinite pe coloane sau pe stâlpi. **2.** Construcție de tipul loggiei (**1**), independentă sau aparținând parterului unei clădiri, servind și ca tribună. **3.** Balcon mărginit cu panouri, construit pentru a proteja încăperile de arșiță. [Var.: *lóggia,* s.f.] — Din it. **loggia.**

LOGÍSTIC, -Ă, *logistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Logică simbolică (matematică). **2.** S.f. Ansamblul operațiilor care asigură desfășurarea unei activități (în special militare) de amploare. **3.** Adj. Referitor la logistică. — Din fr. **logistique.**

LOGISTICIÁN, -Ă, *logisticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în logistică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **logisticien.**

LOGO[1]- Element de compunere însemnând „cuvânt", „vorbă", „vorbire", care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **logo-.**

LÓGO[2], *logouri,* s.n. **1.** Simbol, siglă formată dintr-un ansamblu de semne grafice, care constituie marca unui produs sau a unei firme. **2.** (Inform.) Limbaj de programare cu scop pedagogic și psihologic. — Din fr. **logo.**

LOGOCLONÍE, *logoclonii,* s.f. (Med.) Defect al vorbirii constând din repetarea unei silabe la mijlocul sau la finalul unui cuvânt. — Din fr. **logoclonie.**

LOGODÍ, *logodesc,* vb. IV. Refl. recipr. și tranz. A (se) lega prin logodnă; a (se) angaja solemn pentru o căsătorie viitoare; a (se) credinți. — Din sl. **lagoditi.**

LOGODÍT, -Ă, *logodiți, -te,* adj. Care s-a legat cu cineva prin logodnă. G Expr. *(Ca un) țap* (sau *gâscan) logodit*, se spune despre un om mândru, fudul, înfumurat. — V. **logodi.**

LOGÓDNĂ, *logodne,* s.f. Ceremonie (religioasă) prin care un bărbat și o femeie se angajează să se căsătorească; legământ solemn, promisiune de căsătorie între logodnici; credință. F Petrecere organizată cu prilejul acestei ceremonii. F Intervalul de timp dintre această ceremonie și nuntă. — Din sl. **lagodĭnŭ.**

LOGÓDNIC, -Ă, *logodnici, -ce,* s.m. și f. Persoană care s-a logodit cu cineva (considerată în raport cu acesta); (la pl.) perechea logoditĕ. — **Logodnă** + suf. *-nic.*

LOGOFÁT, *logofeți,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu de mare dregător în ierarhia boierilor români, membru al Sfatului domnesc; persoană care deținea acest titlu. G *Mare logofăt* = (în Moldova) întâiul boier de divan, care conducea Cancelaria domnească și, în lipsa domnului sau a mitropolitului, prezida Divanul; (în Muntenia) unul dintre cei mai de seamă boieri de divan, urmând după ban. *Logofăt al doilea* = locțiitorul marelui logofăt. *Logofăt al treilea* = secretarul marelui logofăt. *Logofăt de obiceiuri* = dregător având atribuții de maestru de ceremonii. *Logofăt de taină* (sau *domnesc)* = secretar particular al domnului. *Logofăt de vistierie* = secretar al vistieriei domnești. F Șeful Cancelariei domnești. **2.** (Înv.) Secretar, scriitor într-o cancelarie; grămătic, diac, pisar, copist. **3.** Vătaf (la o moșie boierească). — Din ngr. **logothétis.**

LOGOFETEÁSĂ, *logofetese,* s.f. (Înv.) Soția logofătului. — **Logofăt** + suf. *-easă.*

LOGOFEȚÉL, *logofețel,* s.m. (Înv.) Diminutiv al lui *logofăt*; grămătic, copist. — **Logofăt** + suf. *-el.*

LOGOFEȚÍE, *logofeții,* s.f. (Înv.) Demnitate de logofăt; cancelaria logofătului. — **Logofăt** + suf. *-ie.*

LOGOGRÁF, *logografi,* s.m. Denumire dată primilor istorici greci care încercau să reconstituie istoria triburilor și a orașelor grecești pe baza legendelor și a cronicilor. — Din fr. **logographe.**

LOGOGRÍF, *logografuri,* s.n. Joc distractiv care constă în deducerea unui cuvânt din altul prin adăugarea, eliminarea sau inversarea unor sunete sau silabe; *p. ext.* limbaj obscur, ininteligibil; lucru greu de descifrat. [Pl. și: *logografe*] — Din fr. **logogriphe.**

LOGOGRÍFIC, -Ă, *logografici, -ce,* adj. Care se referă la logogrif; *p. ext.* scris ilizibil. — **Logogrif** + suf. *-ic.*

LOGOMAHÍE s.f. (Livr.) Discuție, polemică în jurul unor termeni. — Din fr. **logomachie.**

LOGOMÉTRU, *logometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară raportul dintre două mărimi electrice. — Din fr. **logomètre.**

LOGONEVRÓTIC, -Ă, *logonevrotici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de logonevroză. — Din fr. **logonévrotique.**

LOGONEVRÓZĂ, *logonevroze,* s.f. (Med.) Boală de natură nervoasă care se manifestă prin tulburarea vorbirii. — Din fr. **logonévrose.**

LOGOPÁT, -Ă, *logopați, -te,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de logopatie. — Din **logopatie** (derivat regresiv).

LOGOPATÍE, *logopatii,* s.f. Defect de vorbire care constă în exprimarea neclară, confuză a gândurilor. — Din fr. **logopathie.**

LOGOPÉD, -Ă, *logopezi, -de,* s.m. și f. Persoană specializată în logopedie. —Din fr. **logopède.**

LOGOPÉDIC, -Ă, *logopedici, -ce,* adj. Referitor la logopedie. — Din fr. **logopédique.**

LOGOPEDÍE s.f. Ramură a pedagogiei speciale care studiază, tratează și corectează defectele de pronunțare și de emisie vocală (mai ales la copii). — Din fr. **logopédie.**

LOGOPLEGÍE, *logoplegii,* s.f. (Med.) Imposibilitate de a pronunța unele cuvinte sau sunete; afazie, alalie. — Din fr. **logoplégie.**

LOGORÉE s.f. Vorbire excesivă, rapidă, incoerentă, în stări de excitație psihică (beție, manie etc). F (Fam.) Faptul de a vorbi mult și inutil; limbuție, locvacitate. — Din fr. **logorrhée.**

LOGORÉIC, -Ă, *logoreici, -ce,* adj. Care vorbește mult și uneori incoerent. [Pr.: *-re-ic*] — **Logoree** + suf. *-ic.*

LÓGOS, *logosuri,* s.n. **1.** (Fil.) Termen care denumește ordinea necesară, proprie Cosmosului și gândirii omenești, rațiunea cosmică sau destinul, rațiunea divină, o ipostază a divinității, spiritul și rațiunea universală. **2.** (Ir. și fam.) Cuvântare, discurs. — Din ngr. **lógos,** fr. **logos.**

LOGOTÍP, *logotipuri,* s.n. (Tipogr.) Ligatură. — Din fr. **logotype.**

LOHN s.n. **1.** Formă de colaborare economică internațională, care constă în tranzacții desfășurate pe baze contractuale între două firme din țări diferite. **2.** Salariu, leafă. F Recompensă. [Pr.: *lon*] — Cuv. germ.

LOIÁL, -Ă, *loiali, -e,* adj. Care își îndeplinește cu cinste obligațiile asumate; sincer, cinstit, leal. [Var.: **loiál, -ă** adj.] — Din fr. **loyal.**

LOIALÍSM s.n. Loialitate. [Var.: **loialísm** s.n.] — Din fr. **loyalisme.**

LOIALÍST, -Ă, *loialiști, -ste,* s.m. și f. Persoană loială. [Var.: **loialíst, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **loyaliste.**

LOIALITÁTE s.f. Însușirea de a fi loial; sinceritate, lealitate. [Var.: **loialitáte** s.f.] — **Loial** + suf. *-itate.*

LOISIR s.n. Timp liber (al cuiva). F Folosire optimă a timpului liber, potrivit dorințelor și înclinațiilor individului. [Pr.: *loazír*] — Din fr. **loisir.**

LÓITRĂ, *loitre,* s.f. Fiecare dintre cele două părți laterale ale căruței, constând dintr-un fel de scară, care în partea de jos se sprijină de dric, iar în partea de sus se prinde de leuci; draghină. — Din sb. **lo(i)tra.**

LÓJĂ, *loji,* s.f. **I. 1.** Compartiment cuprinzând un număr redus de locuri pentru spectatori, așezat, alături de altele, în jurul incintei unei săli de spectacole. G *Loja orchestrei* = spațiul dintre scenă și primul rând de scaune (într-o sală de spectacol), amenajat sub nivelul scenei și al sălii, în care stă orchestra; fosa orchestrei. **2.** Mic compartiment sau cabinet la unele clădiri, comunicând cu exteriorul, destinat unor servicii de îndrumare a publicului sau de pază. **3**. (În sintagma) *Lojă masonică* = asociație de francmasoni. **II. 1.** Cavitate în floarea unei plante, în care se găsesc ovulele sau polenul; cavitate în fructul unei flori, în care se găsesc semințele. F Fiecare dintre cele două părți ale staminei, care conțin polenul. **2.** Loc ocupat de un organ sau de altă formațiune anatomică. [Pl. și: *loje*] — Din fr. **loge.**

LÓJNIȚĂ, *lojnițe,* s.f. (Reg.) Leasă de nuiele pe care se usucă sau se afumă fructele, cașul etc.; cuptor (sau groapă) peste care se pune această leasă. [Var.: **lóșniță, lózniță** s.f.] — Cf. ucr. lожнyc'a.

LÓLOTĂ, *lolote,* s.f. (Reg.) Zgomot confuz de glasuri; gălăgie. — Et. nec.

LOLOTÍ, *lolotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A face gălăgie, larmă. — Din **lolotă.**

LOM, *lomuri,* s.n. Rangă specială de oțel, folosită la lucrările de așezare a șinelor de cale ferată. — Din rus. **lom.**

LOMBALGÍE, *lombalgii,* s.f. Durere localizată în regiunea lombară, provocată de o afecțiune a coloanei vertebrale lombare, a rinichilor, a organelor genitale feminine etc.; durere de șale. [Var.: **lumbalgíe** s.f.] — Din fr. **lombalgie.**

LOMBALIZÁRE, *lombalizări,* s.f. (Med.) Anomalie a coloanei vertebrale, în care unele vertebre iau forma unei vertebre lombare. — După fr. **lombalisation.**

LOMBÁR, -Ă, *lombari, -e,* adj. Care se referă la regiunea șalelor, care ține de șale, din regiunea șalelor. — Din fr. **lombaire.**

LOMBÁRD, *lombarduri,* s.n. **1.** Împrumut sau avans de bani având drept garanție efecte publice (titluri de rentă, acțiuni, obligațiuni etc.), obiecte de valoare etc., depuse ca gaj. **2.** Instituție de credit care acordă astfel de împrumuturi. — Din germ. **Lombard,** fr. **lombard,** it. **lombardo.**

LOMBARDÁ, *lombardez,* vb. I. Tranz. A depune în gaj efecte publice, obiecte de valoare etc. ca garanție pentru un împrumut. — Din germ. **lombardieren.**

LOMBARDÁRE s.f. Acțiunea de *a lombarda* și rezultatul ei. — V. **lombarda.**

LOMBARTRÍE, *lombartrii,* s.f. (Med.) Lombartroză. — Din fr. **lombarthrie.**

LOMBARTRÓZĂ, *lombartroze,* s.f. (Med.) Artroză a articulațiilor vertebrelor lombare; lombartrie. — Din fr. **lombarthrose.**

LOMBOSCIÁTICĂ s.f. (Med.) Durere lombară cu iradiere pe traiectul nervului sciatic. [Pr.: *-sci-a-*] — Din fr. **lombo-sciatique.**

LOMBOSTÁT, *lombostate,* s.n. Corset medical pentru imobilizarea regiunii lombare. — Din fr. **lombostat.**

LOMBOTOMÍE, *lombotomii,* s.f. (Med.) Incizie a peretelui lojii lombare. — Din fr. **lombotomie.**

LONDONÉZ, -Ă, *londonezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Londra. **2.** Adj. Care aparține Londrei sau londonezilor (**1**), privitor la Londra ori la londonezi. — Din it. **londonese.**

LONGERÓN s.n. v. **lonjeron.**

LONGEVITÁTE s.f. Durată excepțională a vieții; viață lungă (a unui individ, a unui grup, a unei specii). — Din fr. **longévité,** lat. **longaevitas, -atis.**

LONGEVÍV, -Ă, *longevivi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care trăiește mult, depășind media de viață normală. — Cf. l o n g e v i t a t e.

LONGILÍN, -Ă, *longilini, -e,* adj. (Despre oameni) Care se caracterizează prin lungimea membrelor; cu membrele lungi și subțiri. — Din fr. **longiligne.**

LONGITUDINÁL, -Ă, *longitudinali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care este așezat în direcția lungimii, care se întinde de-a lungul. **2.** S.f. Nervură metalică aplicată în sens longitudinal (**1**) pe fundul unei nave, pe bordaje sau sub punte, pentru a întări tablele învelișului. — Din fr. **longitudinal.**

LONGITÚDINE, *longitudini,* s.f. Distanță în grade, măsurată pe ecuator, dintre meridianul care trece printr-un punct oarecare de pe glob și primul meridian (meridianul 0, care trece prin Greenwich), constituind una dintre cele două coordonate geografice. G *Longitudine cerească* = una dintre coordonatele ecliptice. — Din fr. **longitude,** lat. **longitudo, -inis.**

LONGOBÁRD, -Ă, *longobarzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Triburi migratoare ale germanilor răsăriteni, care au locuit în Antichitate în bazinul inferior al fluviilor Elba și Dunăre, iar în sec. VI s-au stabilit în nordul și în centrul Italiei; (și la sg.) persoană care aparține acestor triburi. **2.** Adj. Care aparține longobarzilor (**1**), privitor la longobarzi. — Din lat. **Longobardus,** it. **longobardo.**

LONGRÍNĂ, *longrine,* s.f. Grindă de lemn, de oțel sau de beton armat, folosită drept cofraj lateral pentru o îmbrăcăminte rutieră de beton, în cursul executării acesteia. G *Longrină de deraiere* = șină de oțel fixată paralel cu șinele căii ferate, pe poduri și la curbe, pentru a reduce pericolul de deraiere. — Din fr. **longrine.**

LÓNJĂ, *lonje,* s.f. Piesă sau instalație mobilă ajutătoare, folosită în procesul de învățare sau de perfecționare a unor mișcări acrobatice în gimnastică, sărituri în apă etc. — Din fr. **longe.**

LONJERÓN, *lonjeroane,* s.n. (Tehn.) Grindă longitudinală din metal sau din lemn, așezată în scheletul sau în cadrul unei mașini, al unei instalații, al unui agregat etc. cu scopul de a le face rigide. [Var.: **longerón** s.n.] — Din fr. **longeron.**

LOOK, *lookuri,* s.n. Înfățișare, aspect, imagine. [Pr.: *luc*] — Cuv. engl.

LOOPING, *loopinguri,* s.n. Evoluție acrobatică complexă a unui avion, constând în executarea unei bucle în plan vertical sau oblic. [Pr.: *lúping*] — Din engl., fr. **looping.**

LOPĂTĂ, *lopeți,* s.f. **1.** Unealtă formată dintr-o placă de lemn sau de fier, ușor concavă, montată pe o coadă de lemn, cu care se ridică sau se aruncă pământ, pietriș, nisip etc. G Loc. adv. *Cu lopata* = în cantitate mare, din belșug, din abundență. G Expr. (Fam.) *Sapa și lopata* = moartea. *A da la lopată* = (despre cereale) a vântura. F Cantitate de material cât se poate lua o dată cu această unealtă. F Unealtă de lemn cu care se pune pâinea în cuptor. **2.** Vâslă[1]. — Din sl. **lopata.**

LOPĂTÁ, *lopătez,* vb. I. **1**. Intranz. A vâsli. **2.** Tranz. A întoarce cerealele cu lopata pentru aerisirea și răcirea lor. — Din **lopată.**

LOPĂTÁR, *lopătari,* s.m. **I. 1.** Vâslaș, barcagiu. **2.** Lucrător cu lopata. **II**. Pasăre migratoare din grupul picioroangelor, de culoare albă, cu ciocul lung și lat ca o lopată și cu un moț de pene pe cap; cosar *(Platalea leucorodia).* — **Lopată** + suf. *-ar.*

LOPĂTÁRE, *lopătări,* s.f. Acțiunea de *a lopăta.* — V. **lopăta.**

LOPĂȚÍCĂ, *lopățele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lopată.* **2.** Unealtă sau parte a unei unelte de forma unei lopeți sau care are o funcție asemănătoare cu a acesteia. F Scândurică servind la imobilizarea unui membru fracturat sau luxat; atelă. **3.** (Reg.) Omoplat. — **Lopată** + suf. *-ică.*

LORÁN s.n. (Nav.) Sistem de radionavigație pentru distanțe mari, constând în determinarea poziției unei aero(nave) cu ajutorul semnalelor emise de două perechi de stații terestre ale căror coordonate sunt cunoscute. — Din engl., fr. **loran.**

LÓRD, *lorzi,* s.m. (În Anglia) **1.** (În Evul Mediu) Mare proprietar funciar; (în prezent) titlu nobiliar ereditar sau conferit de monarh; persoană care poartă acest titlu. **2.** Membru al Camerei superioare a Parlamentului. *Camera Lorzilor.* **3.** Termen care intră în componența titlului oficial purtat de unii înalți demnitari din Marea Britanie. — Din engl., fr. **lord.**

LORDÓZĂ, *lordoze,* s.f. Curbură cu convexitatea anterioară a coloanei vertebrale în regiunea lombară, care apare în rahitism, malformații etc. — Din fr. **lordose.**

LÓRI, *lori,* s.m. Mamifer lemurian din India și Ceylon, lung de circa 25 cm, care se hrănește mai ales cu fructe și cu semințe *(Loris gracilis).* — Din fr. **loris.**

LORÍCĂ, *lorice,* s.f. (Latinism) Armură medievală; platoșă, cuirasă. — Din lat. **lorica.**

LORNÉTĂ s.f. v. **lornietă.**

LORNIÉTĂ, *lorniete,* s.f. Binoclu mic, folosit la spectacole. F Lornion. [Var.: **lornétă** s.f.] — Din fr. **lorgnette.**

LORNIÓN, *lornioane,* s.n. Ochelari plianți, cu mâner, pe care îi folosesc mai ales femeile; lornietă. F (Rar) Ochelari fixați de nas cu ajutorul unui resort. — Din fr. **lorgnon.**

LOSTOPÁN s.n. v. **lostopană.**

LOSTOPÁNĂ, *lostopane,* s.f. (Reg.) Bucată mare de pământ, de piatră, de gheață etc. [Var.: **lostopán** s.n.] — Et. nec.

LÓSTRIȚĂ, *lostrițe,* s.f. Pește răpitor, asemănător cu păstrăvul, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare și cu dinții puternici, care trăiește în râurile de munte *(Hucho hucho).* — Cf. ucr., rus. l o s o s' „somon”.

LOSTÚN s.m. v. **lăstun.**

LÓȘNIȚĂ s.f. v. **lojniță.**

LOT, *loturi,* s.n. **1.** Fiecare dintre porțiunile în care a fost împărțit un teren sau o pădure; parcelă. **2.** Grup de obiecte sau de ființe cu trăsături comune. F Grup de sportivi selecționați în vederea formării unei echipe. F Grup de produse identice sau asemănătoare fabricate simultan sau succesiv; grup de produse identice sau asemănătoare expediate în același timp sau sosite în același timp. **3.** (Înv.) Loz; câștig obținut de un loz. — Din fr. **lot.**

LÓTCĂ, *lotci,* s.f. Ambarcațiune de pescuit îngustă, cu prora și pupa ascuțite și ridicate, mânuită cu ajutorul lopeților. — Din rus. **lodka.**

LOTERÍE, *loterii,* s.f. Joc de noroc care constă în emiterea unor bilete prevăzute cu numere sau combinații de numere, dintre care, prin tragere la sorți, unele sunt declarate câștigătoare, dând dreptul posesorilor lor la premii în bani, în obiecte de valoare etc.; loto (**2**). F Fig. Hazard, noroc, baftă. — Din fr. **loterie.**

LOTIFÓRM, -Ă, *lotiformi, -e,* adj. Care are forma unui boboc de lotus. *Ornamente lotiforme.* — Din fr. **lotiforme.**

LOTIZÁ, *lotizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împărți un teren în loturi; a parcela. **2.** A împărți în loturi, după anumite criterii, o cantitate de material, o mulțime de obiecte etc. — **Lot** + suf. *-iza.*

LOTIZÁRE, *lotizări,* s.f. Acțiunea de *a lotiza.* — V. **lotiza.**

LÓTO s.n. **1.** Joc de societate la care participanții au în față cartonașe imprimate cu diferite numere, pe care le acoperă treptat cu jetoanele corespunzătoare, pe măsură ce acestea sunt scoase, la întâmplare, dintr-o grămadă (sau dintr-un săculeț); totalitatea cartonașelor și jetoanelor folosite la acest joc. **2.** Loterie. [Var.: (**1**) **lotón** s.n.] — Din fr. **loto.**

LOTÓN s.n. v. **loto.**

LOTRÍT s.n. Silicat natural hidratat de calciu, magneziu, aluminiu și fier, cristalizat, de culoare verde. — **Lotru** (n. pr.) + suf. *-it.* Cf. fr. l o t r i t e.

LÓTRU, LOÁTRĂ, *lotri, loatre,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Înv. și pop.) Hoț, tâlhar. F (Pop.) Ștrengar, șmecher. **2.** Adj. (Reg.) Iute în mișcări, sprinten. F Ager la minte, isteț. — Cf. pol. l o t r.

LÓTUS, *lotuși,* s.m. Nume dat mai multor plante acvatice cu flori albastre, mari, plăcut mirositoare *(Nymphaea coerulea)*, trandafirii *(Nelumbo nucifera)* sau albe *(Nymphaea lotus thermalis).* — Din fr. **lotus.**

LOȚIONÁ, *loționez,* vb. I. Tranz. A spăla, a frecționa cu o loțiune. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **lotionner.**

LOȚIONÁRE, *loționări,* s.f. Acțiunea de *a loționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **loționa.**

LOȚIONÁT, -Ă, *loționați, -te,* adj. Care a fost spălat, frecționat cu loțiune. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **loționa.**

LOȚIÚNE, *loțiuni,* s.f. Preparat cosmetic sau farmaceutic lichid folosit pentru îngrijirea pielii și a părului. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **lotion.**

LOVEÁLĂ, *loveli,* s.f. (Rar) Lovitură, izbitură. F (Fam.) Coincidență, potrivire. — **Lovi** + suf. *-eală.*

LOVÉLE s.f. pl. (Arg.) Bani[1]. — Din țig. **lovo** (pl. *love*).

LOVÍ, *lovesc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. A (se) atinge cu putere, a (se) izbi. F Tranz. A bate. F Tranz. Fig. A aduce prejudicii, pagube; a atinge, a leza. **2**. Tranz. și refl. A (se) atinge (fără violență). **3.** Refl. A da peste o piedică, a se împiedica, a se izbi de...; *fig.* a întâmpina dificultăți. G Expr. *A se lovi cu capul de pragul de sus* = a dobândi experiență în urma unor întâmplări nefericite. **4.** Tranz. A izbi drept în țintă cu un proiectil, cu o săgeată etc. **5.** Refl. recipr. (Înv.; despre țări, terenuri etc.) A se învecina. **6.** Tranz. (Despre stări fiziologice, boli etc.) A veni brusc asupra cuiva, a cuprinde, a apuca, a copleși. **7.** Refl. recipr. (Înv.) A se asemăna, a se potrivi. G Expr. *A se lovi ca nuca-n perete* = a nu se potrivi deloc. **8.** Tranz. (Înv.) A ataca. F Refl. recipr. A se lupta. — Din sl. **loviti** „a vâna, a prinde, a pescui”.

LOVÍRE, *loviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lovi* și rezultatul ei. F Infracțiune care constă în atingerea corpului unei persoane prin acte de violență fizică. F Fig. (Înv.) Nenorocire, năpastă. — V. **lovi.**

LOVITÚRĂ, *loviturі,* s.f. **1.** Atingere bruscă și puternică, izbitură; (concr.) zgomot (puternic) cauzat de o asemenea izbitură. G *Lovitură de grație* = (adesea fig.) lovitură finală, care răpune definitiv pe cel lovit. F Bătaie. **2.** Fig. Supărare, durere sufletească; necaz; neajuns. **3.** (Mil.) Atac puternic executat asupra inamicului în scopul zdrobirii lui și al capturării armamentului său. F Atac îndrăzneț venit prin surprindere. G Expr. *A da lovitura* = a obține un succes (important și neașteptat. F Descărcare a unei arme de foc; efect produs de această descărcare. **4.** (În sintagmele și expr.) *Lovitură de stat* = acțiune rapidă urmărind răsturnarea regimului politic existent și preluarea, prin forță, a puterii politice de stat de către grupuri de persoane. *Lovitură de trăsnet* = întâmplare, vorbă neașteptată. *Lovitură de teatru* = acțiune, întâmplare bruscă și neașteptată, care șochează, impresionează. **5.** (Tehn.; în sintagma) *Lovitură de berbec* = creștere a presiunii unui lichid dintr-o conductă, produsă prin închiderea bruscă a unei supape. **6.** (Sport) Ansamblu de mișcări rațional coordonate, folosit pentru manevrarea obiectului de joc, în vederea obținerii unui maxim de eficacitate. G *Lovitură de pedeapsă* = sancțiune acordată de arbitru pentru o incorectitudine comisă de un jucător al unei echipe, care constă într-o lovitură executată de adversar în condiții avantajoase. *Lovitură de colț* = lovitură executată dintr-unul din unghiurile terenului de joc al echipei în apărare de către un jucător al echipei în atac; corner[1]. *Lovitură de picior căzută* = dropgol. — **Lovi** + suf. *-tură.*

LOXODRÓMĂ, *loxodrome,* s.f. Curbă trasată pe o hartă reprezentând globul terestru, care taie toate meridianele sub același unghi. — Din fr. **loxodrome.**

LOXODRÓMIC, -Ă, *loxodromici, -ce,* adj. (Geogr.) Referitor la loxodromă. — Din fr. **loxodromique.**

LOZ, *lozuri,* s.n. Bilet de loterie. — Din germ. **Los.**

LÓZIE, *lozii,* s.f. Specie de salcie sau de răchită din ale cărei ramuri se fac împletituri. — Din ucr. **lozá.**

LOZINCÁRD, -Ă, *lozincarzi, -de,* adj. (Peior.) Care are caracter de lozincă. — **Lozincă** + suf. *-ard.*

LOZÍNCĂ, *lozinci,* s.f. Formulare concisă și pregnantă a unei idei, destinată să rețină atenția și utilizată pentru propagandă politică, publicitate etc. F Placardă, afiș etc. pe care se află o inscripție cu un astfel de conținut. — Din germ. **Losung.**

LÓZNIȚĂ s.f. v. **lojniță.**

LP, *LP-uri,* s.n. Disc cu turația de 33 de rotații pe minut și cu durata între 25 și 30 de minute pe fiecare parte [Pr.: *elpi*]. — Abr. din engl. **L**[ong] **P**[laying record].

LUÁ, *iau,* vb. I. Tranz. **I. 1.** A prinde un obiect în mână spre a-l ține (și a se servi de el) sau spre a-l pune în altă parte. G Expr. *A lua altă vorbă* = a schimba (cu dibăcie) subiectul unei discuții. *A(-și) lua picioarele la spinare* = a pleca (repede) de undeva. *A lua pușca la ochi* (sau *la cătare*) = a pune arma în poziție de tragere, a se pregăti să tragă cu arma; a ochi. *A-și lua pălăria (din* sau *de pe cap)* = a saluta. *A lua pasărea din zbor,* se spune despre un vânător foarte iscusit, bun ochitor. *A-și lua nădejdea* (de la cineva sau de la ceva) = a renunța la ceva, a nu mai spera. *A-și lua seama* sau (intranz.) *a-și lua de seamă* = a se răzgândi. *A nu-și lua ochii de la* (sau *de pe*)... = a privi insistent. *A-și lua o grijă de pe cap* = a scăpa de o grijă, a se elibera. *A-i lua cuiva* (o suferință) *cu mâna* = a face să-i treacă cuiva (o suferință) imediat. (Refl.) *A i se lua* (cuiva) *o piatră de pe inimă*, se spune când cineva a scăpat de o grijă chinuitoare. F A apuca pe cineva sau ceva cu mâna; a cuprinde cu brațul (de după...); *p. ext.* a înhăța, a înșfăca. G Expr. (Fam.) *A lua purceaua de coadă* = a se îmbăta. (Refl. recipr.) *Poți să te iei de mână cu el* = ai aceleași apucături ca el. *A se lua de cap* (sau *de piept*) *cu cineva* = a se încleșta la bătaie cu cineva; a se certa în mod violent cu cineva. *A se lua* (cu cineva) *la trântă* = a se lupta (cu cineva) corp la corp. **2.** A mânca (pe apucate), a înghiți din ceva; *spec.* a înghiți o doctorie. G Expr. *A (o) lua la măsea* = a bea peste măsură. **3.** A îmbrăca, a pune pe sine o haină etc. G Expr. *A lua hainele la purtare* = a îmbrăca în toate zilele hainele de sărbătoare. (Fam.) *A-și lua nasul la purtare* = a se obrăznici. **II. 1.** A scoate ceva din locul în care se afla; a smulge, a desprinde. F Refl. (Rar) A înceta să mai existe; a dispărea. **2.** A scoate ceva în cantitate limitată. G Expr. *A lua* (cuiva) *sânge* = a face să curgă printr-o incizie o cantitate de sânge (pentru a obține o descongestionare, pentru analize etc.). **3.** A deposeda pe cineva de un lucru (fără intenția de a și-l însuși). G Expr. *A-i lua* (cuiva) *comanda* = a înlătura (pe cineva) de la un post de răspundere, în special de la comanda unei unități militare. *A-i lua* (cuiva) *ochii* (sau *văzul, vederile*) = a fermeca (pe cineva), a orbi prin strălucire, a impresiona foarte puternic, a zăpăci, a ului pe cineva. *A-i lua* (cuiva) *viața* (sau *sufletul, zilele*) = a omorî. *A-și lua viața* (sau *zilele*) = a se sinucide. F (Pop.) A face să paralizeze, a paraliza o parte a corpului. **III. 1.** A-și însuși ceea ce i se cuvine, a pune stăpânire pe ceva; *p. ext.* a primi, a căpăta. **2.** A(-și) face rost de ceva; a găsi pe cineva sau ceva. G Expr. *Ia-l dacă ai de unde* (sau *de unde nu-i*), se spune despre cineva (sau despre

ceva) care nu se mai găsește acolo unde era mai înainte. (Fam.) *A nu ști de unde să iei pe cineva* = a nu-ți aduce aminte în ce împrejurare ai cunoscut pe cineva. **3.** A cumpăra. **4.** A încasa o sumă de bani. **5.** A-și însuși un lucru străin. **6.** A cuceri; a ocupa. F A ataca într-un anumit fel sau cu o anumită armă. **7.** A angaja pe cineva; a folosi un obiect pentru un timp determinat, contra plată. G Expr. *A lua* (pe cineva) *părtaș* = a-și asocia (pe cineva) într-o întreprindere. *A lua* (pe cineva) *pe procopseală* = a angaja (pe cineva) fără salariu, cu promisiunea de a-l căpătui. F A invita pe cineva la joc, la dans. F A primi pe cineva la sine; a contracta o legătură de rudenie cu cineva. F Refl. recipr. A se căsători. **8.** A se angaja, a se însărcina (cu ceva). G Expr. *A lua comanda* = a fi numit la conducerea unei unități sau acțiuni (militare). *A lua* (un lucru) *în primire* = a primi un lucru, asumându-și răspunderea pentru buna lui păstrare. *A-și lua răspunderea* = a se declara și a se socoti răspunzător de ceva. (Refl. recipr.) *A se lua la sfadă* (sau *la ceartă* etc.) = a se certa. **9.** A contracta o boală molipsitoare. **10.** (Despre vase) A avea o anumită capacitate, a cuprinde. **11**. (În expr. și loc. vb.) *A lua măsura* (sau *măsuri)* = a fixa prin măsurători exacte dimensiunile necesare pentru a confecționa un obiect. *A lua* (ceva) *cu chirie* = a închiria. *A lua* (ceva) *în arendă* = a arenda. *A lua parte* = a participa. *A lua pildă* = a imita exemplul altuia. *A lua obiceiul* (sau *năravul* etc.) = a se obișnui să... *A lua (pasaje* sau *idei) dintr-un autor* = a reproduce într-o scriere sau într-o expunere proprie idei extrase din alt autor (indicând sursa sau însușindu-și pasajul în mod fraudulos). *A lua ființă* = a se înființa. *A lua sfârșit* = a se termina. *A lua înfățișarea* (sau *aspectul* etc.) = a părea, a da impresia de... *A lua un nou aspect, o nouă formă* etc. = a se schimba, a se transforma. *A-și lua numele de la...* = a purta un nume care se leagă de..., care amintește de... *A lua o notă bună* (sau *rea*) = a obține o notă bună (sau rea). *A lua apă* = (despre ambarcațiuni) a avea o spărtură prin care intră apa, a se umple de apă. *A lua foc* = a se aprinde. (Înv.) *A lua veste* (sau *scrisoare, răspuns* etc.) = a primi veste (sau scrisoare, răspuns etc.). **IV. 1.** A duce cu sine. G Expr. *A-și lua ziua bună* = a se despărți de cineva, rostind cuvinte de rămas bun. *A-și lua traista și ciubucul*, se zice despre un om foarte sărac care pleacă fără să aibă ce să ducă cu el. *A-și lua tălpășița* (sau *catrafusele* etc.) = a pleca repede dintr-un loc; a o șterge. *A lua* (pe cineva) *la* (sau *în) armată* = a înrola un recrut. *A lua* (pe cineva) *pe sus* = a lua (pe cineva) cu forța. *A lua* (pe cineva) *pe nepusă masă* = a lua (pe cineva) fără veste, cu forța. *A-l lua moartea* sau *Dumnezeu* (ori, depr. *dracul, naiba*) = a muri. *L-a luat dracul* (sau *mama dracului, naiba*), se spune când cineva este într-o situație critică sau la capătul puterilor (din cauza unui efort prea mare). (În imprecații). *Lua-l-ar naiba!* F A duce cu sine una sau mai multe persoane, cu rolul de însoțitor. G Expr. *A lua* (pe cineva) *cu binele* (sau *cu frumosul, cu binișorul, cu încetișorul* etc.) = a proceda cu tact, cu blândețe, a trata (pe cineva) cu menajamente. *A lua* (pe cineva) *cu răul* = a se purta rău (cu cineva). *A lua pe cineva cu măgulele* sau (refl.) *a se lua pe lângă cineva cu binele* = a măguli pe cineva (pentru a-i câștiga bunăvoința). *A lua* (pe cineva) *sub ocrotirea* (sau *sub aripa) sa* = a ocroti (pe cineva). *A lua* (pe cineva sau ceva) *în batjocură* (sau *în bătaie de joc, în râs, în zeflemea, peste picior* etc.) = a-și bate joc de cineva. *A lua* (pe cineva) *cu amenințări* = a amenința (pe cineva). *A lua* (pe cineva) *la rost* (sau *la trei parale, la refec, la trei păzește, la socoteală* etc.) = a mustra (pe cineva), a-i cere socoteală. *A lua* (pe cineva) *pe departe* = a începe (cu cineva) o discuție pe ocolite cu scopul de a obține ceva de la el sau de a-i comunica ceva neplăcut. *Nu mă lua așa!* = nu mă trata, nu-mi vorbi în felul acesta nepotrivit. *A o lua de bună* = a considera că este așa cum se spune, a primi, a accepta un lucru ca atare. *A lua* (ceva) *de nimic* = a nu lua în serios. *A lua* (ceva) *în nume de bine* (sau *de rău*) = a judeca un lucru drept bun (sau rău). *A lua* (pe cineva sau ceva) *de* (sau *drept*)... = a considera (pe cineva sau ceva) drept altcineva sau altceva; a confunda. *A lua lucrurile (așa) cum sunt* = a se împăca cu situația. F Refl. (Despre vopsele) A se desprinde, a se șterge (și a se lipi pe altceva). **2.** (Despre vehicule) A transporta pe cineva. **V.** A începe, a porni să... F (Despre manifestări fizice sau psihice) A cuprinde (pe cineva). G Expr. *A-l lua ceva înainte* = a-l cuprinde, a-l copleși. *A lua frica cuiva* (sau *a ceva*) = a se teme de cineva (sau de ceva). (Refl.) *A se lua de gânduri* = a începe să fie îngrijorat, a se îngrijora; a se neliniști. **VI. 1.** (Construit cu pronumele „o", cu valoare neutră) A pleca, a porni. G Expr. *A o lua din loc* (sau *la picior*) = a pleca repede. *A o lua la fugă* = a porni în fugă, în goană. *A o lua la galop* (sau *la trap, la pas*) = a porni la galop (sau la trap, la pas). (Reg.) *A o lua în poreală* = a porni la păscut. *A o lua înainte* = a merge înaintea altuia sau a altora (pentru a-i conduce). *A i-o lua* (cuiva) *înainte* (sau *pe dinainte*) = a întrece (pe cineva). *A-și lua zborul* = a porni în zbor; *fig.* a pleca repede; a părăsi (o rudă, un prieten) stabilindu-se în altă parte. (Refl.) *A se lua după cineva* (sau *ceva*) = **a)** a porni în urma cuiva (sau a ceva); **b)** a se alătura cuiva; **c)** a urmări, a alunga, a fugări; **d)** a porni undeva orientându-se după cineva sau după ceva; *fig.* a imita pe cineva, a urma sfatul cuiva. (Refl. recipr.) *A se lua cu cineva* = **a)** a pleca la drum cu cineva; **b)** a se întovărăși, a se asocia cu cineva. (Refl.) *A se lua cu cineva* (sau *cu ceva*) = a-și petrece vremea cu cineva (sau cu ceva) și a uita de o grijă, de o preocupare etc., a se distra. *A se lua cu vorba* = a se antrena într-o conversație, uitând de treburi. F A se îndrepta într-o direcție oarecare; a coti spre... *A luat-o la deal.* F (Despre căi de comunicație și ape curgătoare) A-și schimba direcția. *Drumul o ia la dreapta.* **2.** A merge, a parcurge. G Expr. *A(-și) lua câmpii* = a pleca la întâmplare, fără niciun țel (de disperare, de durere etc.); a ajunge la disperare. [Pr.: *lu-a*. — Prez. ind.: *iau, iei, ia, luăm, luați, iau*; prez. conj. pers. 3: *să ia*] — Lat. **levare.**

LUÁRE, *luări,* s.f. Acțiunea de *a (se) lua.* G *Luare-aminte* = atenție, grijă. *Luare de cuvânt* = vorbire în public. [Pr.: *lu-a-*] — V. **lua.**

LÚBENIȚĂ, *lubenițe,* s.f. (Reg.) Pepene verde. [Acc. și: *lubeníță*] — Din bg., sb. **lubenica.**

LÚBRIC, -Ă, *lubrici, -ce,* adj. Excesiv de senzual; libidinos. F Care atâță senzualitatea; excitant, lasciv; obscen. — Din fr. **lubrique,** lat. **lubricus.**

LUBRICÁRE, *lubricări,* s.f. Operație de introducere a unui lichid într-un sistem tehnic (sondă, conductă etc.) aflat sub presiune. — Cf. lat. lubricare.

LUBRICATÓR, *lubricatoare,* s.n. Dispozitiv de forma unui tub montat deasupra instalației de siguranță de la capul sondei, care servește la efectuarea operației de lubricare. — Din germ. **Lubrikator,** fr. **lubricateur.**

LUBRICITÁTE s.f. (Livr.) Senzualitate excesivă; lascivitate, desfrâu; obscenitate. — Din fr. **lubricité,** lat. **lubricitas, -atis.**

LUBRIFIÁ, *lubrifiez,* vb. I. Tranz. A introduce un lubrifiant între suprafețele de contact ale unor corpuri solide care se freacă între ele; a unge. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **lubrifier.**

LUBRIFIÁNT, *lubrifianți,* s.m. Material vâscos sau praf care se introduce între suprafețele de contact a două corpuri solide cu mișcare relativă, pentru a forma un strat subțire care să înlocuiască frecarea uscată cu una fluidă și să împiedice sau să reducă astfel uzura, încălzirea etc. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **lubrifiant.**

LUBRIFIÁNȚĂ s.f. Însușire a unui material de a putea fi folosit ca lubrifiant. [Pr.: *-fi-an-*] — **Lubrifi**[ant] + suf. *-anță.*

LUBRIFICATÓR, *lubrificatoare,* s.n. Dispozitiv de ungere a coroanei șinelor de cale ferată, pentru a reduce uzura. — Din fr. **lubrificateur.**

LUBRIFIÉRE, *lubrifieri,* s.f. Acțiunea de *a lubrifia* și rezultatul ei; ungere. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **lubrifia.**

LUCÁRII s.f. pl. Sărbătoare a pădurilor sacre, pe care romanii o celebrau la 19 sau la 21 iulie. — Din lat. **Lucaria.**

LUCÁRNĂ, *lucarne,* s.f. Fereastră mică, amenajată în acoperișul cu pantă mare al unei construcții, în scopul luminării și aerisirii podului sau a încăperilor aflate la nivelul podului; bageac, bageacă. F (Rar) Fierestruică pe care se poate privi afară. — Din fr. **lucarne.**

LUCEÁFĂR, *luceferi,* s.m. **1.** Nume popular al planetei Venus și al altor stele strălucitoare. G *Luceafărul-de-Dimineață* sau *Luceafărul-de-Ziuă, Luceafărul-Porcilor, Luceafărul-Boului* = planeta Venus (văzută dimineața, înainte de răsăritul soarelui). *Luceafărul-de-Seară* sau *Luceafărul-de-Noapte, Luceafărul-Ciobanilor* = planeta Venus (văzută seara). *Luceafărul-cel-Mare-de-Miezul-Nopții* sau *Luceafărul-cel-Frumos* = steaua Vega din constelația Lirei. *Luceafărul-Porcesc* sau *Luceafărul-Porcar* = steaua Aldebaran din constelația Taurului. *Luceafărul-cel-Mare-de-Noapte* = steaua Hiperion. **2.** Fig. Epitet dat unui om ilustru cu calități deosebite. — Lat. **Lucifer.**

LUCÉRNĂ s.f. Plantă perenă din familia leguminoaselor, cu frunze compuse din câte trei foliole și cu flori albastre-violacee, cultivată ca plantă furajeră *(Medicago sativa).* [Var.: (reg.) **luțárnă, luțérnă** s.f.] — Din germ. **Luzerne.**

LUCÍ, *lucesc,* vb. IV. Intranz. **1**. A răspândi lumină; a străluci, a lumina. **2.** A sclipi din cauza luminii; a scânteia. F (Despre ochi) A avea o strălucire deosebită, exprimând o emoție, o dorință etc. **3.** Fig. (Despre idei, sentimente) A apărea în mod brusc sau pentru scurt timp. F A se remarca prin calități deosebite. — Lat. ***lucire** (= *lucere).*

LUCÍD, -Ă, *lucizi, -de,* adj. Care are o minte clară, pătrunzătoare, care este conștient de realitate, care înțelege și exprimă clar lucrurile. F (Adverbial) În deplinătatea facultăților mintale, conștient; rațional; treaz. — Din fr. **lucide.**

LUCIDITÁTE s.f. Însușire a unei persoane sau a unei minți lucide; claritate în gândire. F Deplinătate a funcțiunilor intelectuale; stare de conștiență. — Din fr. **lucidité.**

LUCIFÉRIC, -Ă, *luciferici, -ce,* adj. (Livr.) Demonic. — **Lucifer** (n. pr.) + suf. *-ic.*

LUCIFERÍNĂ s.f. Substanță proteică secretată de diferite animale (licurici, pești etc.) care, prin oxidare, devine luminoasă. — Din fr. **luciférine.**

LUCIFÓB, -Ă, *lucifobi, -e,* adj. (Despre animale) Care se ferește de lumină. — Din fr. **luciphobe**.

LUCIÓLĂ, *luciole,* s.f. (Livr.) Licurici. [Pr.: *-ci-o-*] — Din. it. **lucciola,** fr. **luciole.**

LUCIÓS, -OÁSĂ, *lucioși, -oase,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care lucește; strălucitor, sclipitor, lucitor, luciu. **2.** (Despre surse de lumină) Care răspândește lumină; care strălucește, lucitor. F (Despre ochi) Cu reflexe strălucitoare; lucitor. — **Luciu** + suf. *-os.*

LUCÍRE, *luciri,* s.f. Faptul de *a luci*; strălucire. — V. **luci.**

LUCITÓR, -OÁRE, *lucitori, -oare,* adj. (Despre surse de lumină) Care împrăștie lumină; strălucitor; lucios. F (Despre obiecte) Lucios, sclipitor, scânteietor. F (Despre ochi) Plin de viață, care lucește; lucios. — **Luci** + suf. *-tor.*

LÚCIU, -IE, (**I**) *lucii,* adj., (**II**) *luciuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte) Care răsfrânge razele de lumină, care lucește (**1**); lucitor, lucios. **2.** Cu lustru[1], lustruit; neted; *p. ext.* alunecos. G Expr. *Sărăcie lucie* = sărăcie mare; mizerie. (Adverbial) *Sărac luciu* = foarte sărac. F Lipsit de obstacole, neted; deschis. **3.** (Despre terenuri, drumuri etc.) Acoperit de gheață; lunecos. **II.** S.n. Aspect al suprafeței unui solid, datorit reflexiei luminii; suprafață strălucitoare a unor obiecte care răsfrâng razele de lumină. F Fig. Strălucire, splendoare. F Lustru. — Din **luci** (derivat regresiv).

LUCOÁRE, *lucori,* s.f. (Înv.) Lumină; lucire, strălucire. — Lat. **lucor, -oris.**

LUCRÁ, *lucrez,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A efectua, a presta o muncă, a face un lucru; a munci. G Expr. (Tranz.) *A nu avea ce lucra* = a face un lucru care putea fi sau trebuia evitat, a nu-și vedea de treabă. **2.** Intranz. A fi în mișcare, în acțiune; a dezvolta o activitate într-o direcție oarecare; a funcționa. **3.** Intranz. A acționa în chip eficace, a avea efectul dorit asupra cuiva, a fi eficient. **4.** Tranz. A da unui material brut altă formă, făcând din el un obiect oarecare; a prelucra un material; a realiza, a executa. F A clădi, a construi. F A face, a confecționa; a fabrica. F A coase, a broda; a împleti. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A unelti împotriva cuiva. [Prez. ind. și: (reg.) *lúcru*] — Lat. **lucubrare.**

LUCRÁRE, *lucrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a lucra* și rezultatul ei; muncă, activitate. G Expr. *A pune în lucrare* = a începe executarea (a ceva), a pune în practică. F (Înv.) Muncă, activitate, efort pentru a realiza ceva. F (Concr.) Lucru realizat printr-o muncă fizică sau intelectuală. F Studiu scris asupra unui anumit subiect; scriere, operă artistică sau științifică. F Spec. Operație sau ansamblu de operații efectuate cu ajutorul mașinilor, utilajelor etc., precum și materialele și manopera respectivă, în vederea realizării, reparării, transformării etc.; sistem tehnic realizat printr-o astfel de operație. G *Lucrarea solului* = ansamblul lucrărilor de arat, grăpat etc. executate în vederea creării unor condiții optime de încolțire și de creștere a plantelor. *Lucrarea pământului* = agricultură. **2.** Înfăptuire, realizare. **3**. Fig. (Rar) Lucrătură (**2**). **—** V. **lucra.**

LUCRÁT s.n. Faptul de *a lucra.* — V. **lucra.**

LUCRATÍV, -Ă, *lucrativi, -e,* adj. Care aduce câștig; profitabil, rentabil; folositor, util. — Din fr. **lucratif,** lat. **lucrativus.**

LUCRĂTÓR, -OÁRE, *lucrători, -oare,* adj., s.m. și f. **I**. Adj. **1.** Care lucrează, care muncește. **2.** (Despre zile) În care se lucrează, de lucru. **3.** (Înv.; despre plantațiile de vie) Care dă rod. F (Despre mine) Care poate fi exploatat, care este în activitate. **II.** S.m. și f. Persoană care muncește (într-un anumit domeniu); *p. gener.* orice om care muncește. — **Lucra** + suf. *-ător.*

LUCRĂTÚRĂ, *lucrături,* s.f. **1.** Fel în care a fost executat un lucru făcut cu mâna; execuție. **2.** Fig. (Fam.) Uneltire, intrigă (împotriva cuiva); lucrare (**3**). — **Lucra** + suf. *-ătură.*

LÚCRU, *lucruri,* s.n. **I.** Tot ceea ce există (în afară de ființe) și care este conceput ca o unitate de sine stătătoare; obiect. G *Lucru în sine* = concept din filosofia kantiană care desemnează lucrurile așa cum sunt ele „în sine", adică independent de cunoaștere, de ceea ce sunt ele „pentru noi". (Jur.) *Lucru imobil* (sau *nemișcător)* = lucru care, în mod natural sau prin voința omului, nu poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. *Lucru mobil* (sau *mișcător)* = lucru care poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. G Expr. *Lucru rău* (sau *prost*), se spune, familiar, unei persoane (sau despre o persoană) de care suntem nemulțumiți sau care nu e bună de nimic. F Bun care aparține unei persoane sau unei colectivități; *p. gener.* obiect, bun. **II. 1.** Activitate (fizică sau intelectuală) întreprinsă pentru realizarea unui scop; muncă, treabă; acțiune, faptă. G *Front de lucru* = porțiune dintr-o construcție la care lucrează concomitent mai multe formații de lucru, echipate cu materialele și utilajele necesare. G Loc. adj. *De lucru* = **a)** în care se lucrează. *Zile de lucru*; **b)** cu care se lucrează, folosit la treabă. *Haine de lucru*; **c)** întrebuințat la lucru, folosit într-o activitate. *Metodă de lucru.* G Expr. *A avea de lucru* = **a)** a avea treabă, a fi (foarte) ocupat; **b)** a avea o ocupație, un serviciu; **c)** (reg.) a avea de luptat, a avea dificultăți (cu cineva). *A nu avea de lucru* = **a)** a nu avea, a nu găsi ce sau unde să muncească; **b)** se spune când cineva nu-și vede de treabă sau face un lucru nelalocul lui, nepotrivit. *A pune* (pe cineva) *la lucru* = a sili (pe cineva) să muncească. *A-și face de lucru* (cu cineva sau cu ceva) = **a)** a-și pierde vremea cu o treabă lipsită de importanță sau cu o persoană care creează dificultăți; a părea că lucrează; **b)** a-și crea singur încurcături. *A fi în lucru* = a fi în curs de fabricare, de executare, de elaborare. F *Lucru în* (sau *pe) bandă* = organizare a producției în care obiectele de realizat se deplasează (continuu sau cu intermitență) cu ajutorul unei benzi rulante. *Lucru în lanț* = mod de organizare a producției în care obiectul care se lucrează se deplasează ritmic în raport cu echipele specializate de muncitori. (Ist.) *Lucru domnesc* = obligație pe care o aveau în Evul Mediu țăranii dependenți din Țările Române și care consta în prestații de muncă în folosul domnului. (Fiz.) *Lucru mecanic* = energie dezvoltată de o forță care acționează asupra unui corp, egală cu produsul dintre componența forței care acționează asupra corpului în direcția deplasării punctului ei de aplicație și mărimea acestei deplasări. **2.** Ceea ce se efectuează, rezultatul muncii. **III. 1.** Chestiune, problemă. **2.** Situație, fapt, fenomen; (la pl.) întâmplare, eveniment. G Expr. *Lucru de nimic* = fapt lipsit de importanță, ceva fără însemnătate. *Lucru mare* = **a)** ceva rar, deosebit, realizare de valoare; **b)** (adverbial; cu valoare intensivă) *S-a necăjit lucru mare*; **c)** (determinând un adjectiv, îi dă valoare de superlativ) *Frumos, lucru mare.* — Din **lucra** (derivat regresiv).

LUCRUȘÓR, *lucrușoare,* s.n. Diminutiv al lui *lucru.* — **Lucru** + suf. *-ușor.*

LUCTUÓS, -OÁSĂ, *luctuoși, -oase,* adj. (Rar) Lugubru, trist. G (Med.) *Respirație luctuoasă* = respirație în care expirația este însoțită de gemete. [Pr.: *-tu-os*] — Din lat. **luctuosus,** fr. **luctueux.**

LUD, -Ă, *luzi, -de,* adj. (Înv. și reg.) Simplu, naiv, fără experiență; *p. ext.* prost, nătâng, nătărău. — Din sl. **ludŭ.**

LUDDÍSM s.n. Mișcare spontană de protest a muncitorilor englezi din a doua jumătate a sec. XVIII și din prima jumătate a sec. XIX, care s-a manifestat prin distrugerea mașinilor considerate cauza șomajului. — Din fr. **luddisme.**

LUDDÍT, -Ă, *luddiți, -te,* s.m. și f., adj. (Adept) al luddismului. — Din fr. **luddite.**

LÚDE s.m., s.n. v. **liude.**

LÚDIC, -Ă, *ludici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la joc. — Din fr. **ludique.**

LÚDLOW s.n. (Tipogr.) Mașină de turnat rânduri, asemănătoare cu linotipul, dar fără claviatură și magazie de matrițe, folosită pentru culegerea de titluri, lucrări de ornament etc. — Din engl. **Ludlow.**

LUDOTÉCĂ, *ludoteci,* s.f. (Rar) Colecție de jucării și de jocuri. — Din fr. **ludothèque.**

LÚDOVIC, *ludovici,* s.m. Numele unei vechi monede de aur franceze, pusă în circulație de Ludovic al XIII-lea, care a circulat și în Țările Române. — Din n. pr. **Ludovic.**

LÚES s.n. (Med.) Sifilis. — Din germ. **Lues.**

LUÉTĂ, *luete,* s.f. (Anat.) Uvulă. [Pr.: *lu-e-*] — Din fr. **luette.**

LUÉTIC, -Ă, *luetici, -ce,* adj., s.m. și f. (Livr.) Sifilitic. [Pr.: *lu-e-*] — Din germ. **luetisch.**

LUFÁR, *lufari,* s.m. Pește răpitor marin cu corpul alungit și turtit lateral, cu dinți pe ambele maxilare și cu carnea fină și gustoasă *(Pomatomus saltatrix).* — Et. nec.

LÚFĂ, *lufe,* s.f. Plantă anuală din familia cucurbitaceelor, originară din India, cu tulpina lungă, cu numeroase flori galbene și cu fructul de formă alungită care, în unele țări (China, Japonia etc.), se consumă ca legumă sau, după uscare, se folosește ca burete de baie și în industria celulozei *(Luffa cylindrica).* — Din fr. **luffa.**

LUFT, *lufturi,* s.n. **1.** Distanță sau spațiu liber dintre două elemente (piese fixe sau mobile) situate foarte aproape unul de altul; interstițiu. **2.** (Sport) Eroare comisă de un jucător care șutează pe lângă minge, puc etc. — Din germ. **Luft.**

LUFTÁ, *luftez,* vb. I. Intranz. (Sport) A comite un luft (**2**). — Din **luft.**

LUGOJEÁN, -Ă, *lugojeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Lugoj. **2.** Adj. Care aparține municipiului Lugoj sau lugojenilor (**1**), referitor la Lugoj ori la lugojeni. **3**. S.f. art. Numele unui dans popular bănățean; melodie după care se execută acest dans. — **Lugoj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

LUGOJEÁNCĂ, *lugojence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Lugoj. — **Lugojean** + suf. *-că.*

LUGÓL s.n. (În sintagma) *Soluție lugol* = soluție apoasă care conține iod și iodură de potasiu, utilizată în tratamentul hipertiroidismului. — Din fr. **lugol.**

LUGÚBRU, -Ă, *lugubri, -e,* adj. Care exprimă sau produce groază; care amintește de moarte; înfiorător, macabru, sumbru, sinistru. — Din fr. **lugubre,** lat. **lugubris.**

LÚJER, *lujeri,* s.m. Tulpină sau porțiune de tulpină subțire (la plantele erbacee); ramură tânără (de 1-2 ani) la plantele lemnoase. — Et. nec.

LULEÁ, *lulele,* s.f. Obiect cu care se fumează, alcătuit dintr-o parte mai groasă și scobită, în care se pune tutunul, și dintr-o țeavă (îndoită) prin care trece fumul; pipă; *p. restr.* găvanul pipei. G Expr. (Adverbial) *Îndrăgostit* (sau

amorezat) lulea = foarte îndrăgostit. F Cantitate de tutun cât încape în găvanul unei pipe. [Var.: (reg.) **liuleá** s.f.] — Din tc. **lüle.**

LUMAȘÉL s.n. Rocă sedimentară calcaroasă, slab cimentată, alcătuită din fragmente de cochilii sau din schelete de organisme. — Din fr. **lumachelle.**

LUMÂNÁRE, *lumânări,* s.f. **1.** Obiect în formă de cilindru subțire, făcut din ceară sau din altă materie grasă solidificată, având la mijloc un fitil de material textil, care, aprins, arde cu flacără, producând lumină. G Loc. adv. și adj. *(Drept) ca lumânarea* = foarte drept. *La lumânare* = la lumina lumânării. G Expr. *A căuta* (pe cineva sau ceva) *cu lumânarea* = a căuta (pe cineva sau ceva) cu multă stăruință. *A ține* (cuiva) *lumânarea* = a veghea pe cineva în momentul morții (ținându-i lumânarea aprinsă). **2.** (Înv.) Unitate de măsură convențională pentru intensitatea luminii, aproximativ egală cu o candelă. **3.** Plantă erbacee cu flori gălbui, dispuse într-un spic lung *(Verbascum phlomoides*). — Lat. **luminaria.**

LUMÂNĂRÁR, *lumânărari,* s.m. Fabricant, negustor sau vânzător de lumânări. — **Lumânare** + suf. *-ar.*

LUMÂNĂRĂRÍE, *lumânărării,* s.f. (Rar) Lumânărie. — **Lumânare** + suf. *-ărie.*

LUMÂNĂRÍCĂ, *lumânărele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lumânare* (**1**). **2.** Plantă erbacee medicinală, cu frunze mari alterne, cele bazale în formă de rozetă, și cu flori galbene dispuse într-un spic *(Verbascum thapsus).* F Compus: *lumânărica-pământului* = plantă erbacee cu tulpina înaltă și cu frunze mari și flori albastre sau albe-gălbui *(Gentiana asclepiadea*). — **Lumânare** + suf. *-ică.*

LUMÂNĂRÍE, *lumânării,* s.f. Local în care se fabrică sau se vând lumânări; lumânărărie, mungerie. — **Lumânare** + suf. *-ie.*

LUMBÁGO s.n. Boală care se manifestă prin dureri localizate la mușchii din regiunea lombară, din cauza unui efort fizic ori expunerii la frig, sau unei leziuni de disc; *p. gener.* orice durere resimțită în regiunea lombară. — Din fr., lat. **lumbago.**

LUMBALGÍE s.f. v. **lombalgie.**

LÚME, *lumi,* s.f. **I. 1.** Tot ce există ca realitate și ca reflectare a ei; univers, cosmos. G Expr. *De când (e* sau *cu) lumea (și pământul)* = de (sau din)totdeauna; vreodată; *Cât (e) lumea (și pământul)* = veșnic; (în construcții negative) niciodată, nicăieri. (Reg.) *Până-i lumea* = veșnic; (în construcții negative) niciodată. *Nici pentru toată lumea* sau *pentru nimic în lume* = cu nici un preț, cu nici un chip. *Că (doar) nu piere lumea*, se spune atunci când vrei să convingi pe cineva că un anumit lucru nu e prea greu de făcut sau că nu cere un sacrificiu sau o grabă prea mare. *Parcă toată lumea e* (sau *ar fi*) *a lui*, se spune despre cineva care este foarte fericit. **2.** Ansamblu de corpuri cerești format din Pământ și aștrii vizibili, constituind un sistem organizat; sistem solar, sistem planetar. F Vast domeniu al realității care se distinge de altele printr-una sau mai multe însușiri fundamentale. *Lumea organică. Lumea anorganică.* **3.** Globul pământesc (cu întreaga lui viață animală și vegetală), pământul locuit de om. G *Lumea veche* = pământul cunoscut înainte de descoperirea Americii (Asia, Europa și Africa). *Lumea nouă* = cele două Americi și Oceania. *Lumea tăcerii* = universul adâncurilor marine și oceanice. G Expr. *În* (sau *prin*) *toată lumea* (sau *lumea toată*) = pretutindeni, peste tot. *În* (sau *din*) *fundul lumii* sau *(de) peste lume* = (de) foarte departe. *A se duce* (sau *a fugi, a pleca*) *în lume* (sau *în toată lumea, în lumea largă*) = a pleca departe, fără să se știe unde. *A da cuiva drumul în lume* = a da cuiva libertatea să plece. *A(-și) lua lumea în cap* = a pleca (departe) părăsind totul (mai ales din cauza unor supărări mari, a unor necazuri etc.). *A umbla prin lume* sau *a cutreiera lumea* = a călători mult și în locuri diferite, a colinda. *A lua lumea de-a lungul (și de-a latul)* = a cutreiera toată lumea. *A dormi* (sau *a adormi*) *ca dus* (sau *ca dușii*) *de pe lume* = a dormi (sau a adormi) adânc. **4.** (Înv. și reg.) Lumină. G *Lumea ochiului* (sau *ochilor*) = pupila ochiului (sau ochilor). G Expr. (Rar) *A ieși la lume* = a ajunge la lumină, la loc deschis, la larg. **II. 1.** Populația globului pământesc, omenirea întreagă; umanitatea. F Majoritatea oamenilor. **2.** Categorie de oameni, grup social considerat din punctul de vedere al profesiunii, al culturii, al felului de viață etc. și care prezintă trăsături specifice. *Lumea artiștilor.* **3.** Oameni, mulțime, public; societate, mediu social. G *Om de lume* = persoană care are experiența vieții în societate, care cunoaște uzanțele; persoană dornică de petreceri, exuberantă, veselă. G Loc. adj. *Ca lumea* = cum trebuie, cum se cuvine. G Expr. *(A fi) în rând cu lumea* = (a fi) la fel cu ceilalți; (a fi) cu rost, așezat, cu o viață chibzuită. *Lume(a) de pe lume* sau *lumea toată, o lume (toată, întreagă)* = mulțime nenumărată, foarte mulți oameni. *A purta lumea pe degete* = a înșela oamenii; a-și bate joc de ei, a fi șmecher, abil. *A ieși* (sau *a scoate capul) în lume* = a apărea în societate, a lua contact cu oameni și situații noi, a începe să frecventeze societatea. *A ajunge* (sau *a fi) de râsul lumii* = a ajunge (sau a fi) într-o situație degradantă; a se face de râs. **III. 1.** Mediu în care se desfășoară existența umană; viață, existență. G Expr. *A veni pe lume* = a se naște. *A se duce (fiecare) în lumea lui* = a-și vedea (fiecare) de treburile sale. *Nu știe pe ce lume e* (sau *se află)* = nu știe nimic din ce se întâmplă; e foarte fericit. *A-i fi* (cuiva) *lumea dragă* = a-i plăcea (cuiva) să trăiască; a-i fi foarte plăcut să... *Când ți-e lumea mai dragă* = când te simți mai bine; când nici nu te gândești, când nici nu te aștepți. *Zi-i lume și te mântuie!* = asta e! n-ai ce(-i) face! F Viață laică; viață veselă, liberă. G Loc. adj. *De lume* = care se referă la viața de plăceri, la dragoste. **2.** (În sintagmele) *Lumea albă* = (în basme) viața pământească, în care trăiesc oamenii. *Lumea neagră* = (în basme) viața subpământeană, în care ar trăi duhurile rele. *Lumea de apoi* (sau *lumea cealaltă, ceea lume)* = **a)** (în concepțiile religioase) viața de dincolo de moarte; **b)** (în basme) regiune imaginată dincolo de acest pământ, celălalt tărâm. — Lat. **lumen.**

LÚMEN, (**1**) *lumeni,* s.m., (**2**) *lumene,* s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a fluxului luminos. **2.** S.n. Spațiul din interiorul unui organ tubular (intestin, vas sangvin) sau al unor fibre textile. — Din fr. **lumen.**

LUMENMÉTRU, *lumenmetre,* s.n. Instrument folosit în determinarea fluxului luminos. — Din fr. **lumenmètre.**

LUMÉSC, -EÁSCĂ, *lumești,* adj. Care aparține lumii, privitor la lume, din lume. F Pământesc, trupesc. G *Boli lumești* = boli venerice. F Laic; vesel, glumeț; de petrecere. — **Lume** + suf. *-eț.*

LUMÉȚ, -EÁȚĂ, *lumeți, -e,* adj. (Pop.) Căruia îi place viața, societatea; iubitor de lume, de petreceri; vesel. — **Lume** + suf. *-eț.*

LUMINÁ, *luminez,* vb. I. **I. 1.** Intranz. (Despre aștri sau despre alte surse de lumină) A produce, a emite, a răspândi lumină; a fi luminos, a străluci. **2.** Tranz. A revărsa, a arunca lumină asupra unui lucru (pentru a fi văzut mai bine). F (Despre oameni) A însoți pe cineva cu o sursă de lumină spre a-l face să vadă în întuneric, a face cuiva lumină. G Expr. *A lumina* (cuiva) *calea* (sau *drumul*) = a călăuzi, a conduce spre țintă. **3.** Refl. (Despre obiectele pe care cade lumina) A deveni luminos, a se umple de lumină, a căpăta mai multă lumină. G Expr. *A se lumina de ziuă* = a se face ziuă. F A se însenina. G Expr. *A se lumina a ploaie* = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunță venirea ploii. **II.** Fig. **1.** Tranz. și refl. A învăța foarte, a (se) instrui), a (se) informa; a (se) educa, a (se) cultiva. F Tranz. și refl. A (se) lămuri, a (se) clarifica. **2.** Tranz. A călăuzi, a îndrepta, a conduce. **3.** Tranz. A răspândi mulțumire, bucurie; a înveseli, a însenina. F Refl. (Despre față, ochi etc.) A căpăta o expresie de mulțumire, de bucurie. **4.** Intranz. (Despre o idee, o imagine etc.) A apărea, a se ivi, a se înfiripa; a se contura. — Din **lumină.**

LUMINÁL s.n. Medicament care se prezintă sub formă de pulbere albă, cristalină, inodoră, cu gust amar, foarte puțin solubilă în apă, cu acțiune hipnotică, folosit mai ales în epilepsie; fenobarbital, acid barbituric. — Din germ. **Luminal,** fr. **luminal.**

LUMINÁNȚĂ s.f. (Fiz.) Strălucire. — Din fr. **luminance.**

LUMINANȚMÉTRU, *luminanțmetre,* s.n. (Fiz.) Fotometru pentru măsurarea luminanței. — **Luminanță** + **metru.**

LUMINÁR, *luminare,* s.n. (Tehn.) Corp de iluminat. — Din fr. **luminaire.**

LUMINÁRE s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) lumina.* **2.** Fig. Instruire; educare. **3.** (Înv.; însoțit de un adj. pos.) Luminație. — V. **lumina.**

LUMINÁT[1] s.n. Faptul de *a lumina.* — V. **lumina.**

LUMINÁT[2]**, -Ă,** *luminați, -te,* adj. **1.** Care primește lumină, pe care cade lumina; plin de lumină; luminos. **2.** Fig. (Despre oameni) Cu (multă) știință de carte; care înțelege, discerne, care judecă limpede; plin de înțelepciune; instruit, cultivat, învățat. F Cu idei avansate, progresist. *Om luminat.* F Lămurit, edificat. **3.** (Rar) Care răspândește, emite lumină; luminos, strălucitor. F Fig. (Despre față, ochi etc.) Care exprimă, radiază mulțumire, bucurie. **4.** (Înv.; ca termen de reverență, adesea pe lângă cuvinte reprezentând un titlu, o calitate) Înălțat, mărit, slăvit. — V. **lumina.**

LUMINATÓR, *luminatoare,* s.n. Panou translucid sau transparent care înlocuiește o porțiune dintr-un perete, dintr-un plafon sau din învelitoarea unui acoperiș în scopul asigurării iluminării naturale a unei încăperi. [Var.: (pop.) **luminătór** s.n.] — **Lumina** + suf. *-tor.* Cf. rus. iluminator.

LUMINÁȚIE, *luminații,* s.f. (Rar) Iluminație. — Din rus. [il]**iluminația.**

LUMÍNĂ, *lumini,* s.f. **I. 1.** Radiație sau complex de radiații electromagnetice emise de corpuri incandescente (cu sau fără flacără) sau luminescente și care impresionează ochiul omenesc; efectul acestei radiații. G *Lumină albă* = lumină mijlocie a zilei, care conține toate radiațiile spectrului vizibil. *Lumină rece* = lumină care conține un număr foarte mic de radiații infraroșii și care are un efect termic redus. *Lumină monocromatică* = lumină formată din radiații de o singură culoare spectrală. *Lumină compusă* = lumină care conține radiații de mai multe lungimi de undă. *Lumină naturală* = lumină complet nepolarizată, caracterizată prin diversitatea direcțiilor de oscilație ale radiațiilor electromagnetice care o compun, distribuite uniform în jurul direcției de propagare. *Lumină polarizată* = lumină alcătuită din radiații electromagnetice ale căror direcții de oscilație nu sunt uniform distribuite în jurul direcției de propagare. (Astron.) *Lumină antisolară* = pată foarte slab luminoasă care se vede noaptea pe cer în locul opus Soarelui. *Lumină zodiacală* = pată luminoasă

care, la latitudinea noastră, se vede toamna spre est, înainte de răsăritul Soarelui, şi primăvara spre vest, după apusul Soarelui. (Fiziol.) *Lumină animală* = lumină produsă de unele organisme animale pe baza energiei chimice a unor substanţe. G Loc. adv. *La lumina mare* = făţiş, în văzul tuturor. *Pe lumină* = în timpul zilei, de la răsăritul până la apusul Soarelui, până nu se înserează. G Loc. prep. *În lumina...* = prin prisma (unei anumite concepţii), din punctul de vedere al..., potrivit cu... (Rar) *La lumina...* = cu puterea..., cu ajutorul... G Loc. vb. *A da lumină* = a lumina. G Expr. *A vedea lumina zilei* = **a)** a fi înzestrat cu simţul văzului; **b)** a se naşte. *A răsări* (sau *a se arăta) la lumină* (sau *la lumina zilei)* = a apărea (dintr-o ascunzătoare), a ieşi la vedere, a se arăta. *A ieşi la lumină* = **a)** a scăpa de primejdie, a ieşi dintr-o situaţie grea; **b)** a ieşi la iveală, a deveni evident, a se dezvălui. *A scoate* (pe cineva) *la lumină* = **a)** a scoate (pe cineva) dintr-o încurcătură; **b)** a ajuta (pe cineva) să dobândească o situaţie, a emancipa (pe cineva). *A pune* (ceva) *în lumină* = a scoate (ceva) în evidenţă; a sublinia. *A pune într-o lumină bună* (sau *rea, urâtă*, etc.) = a scoate în evidenţă aspectele pozitive (sau negative) din viaţa sau din activitatea cuiva. *A prezenta* (sau *a privi, a aprecia*) *ceva* sau *pe cineva într-o lumină oarecare* = a prezenta (sau a privi, a aprecia) ceva sau pe cineva într-un anumit fel sau dintr-un anumit punct de vedere ori prin prisma unei anumite concepţii. *A vedea lumina tiparului* sau (înv.) *a ieşi la lumină* = a fi publicat, tipărit. *(Limpede) ca lumina zilei* = de netăgăduit, clar, evident. F Fig. Strălucire; înseninare. **2.** Izvor, sursă de lumină (**I 1**). G *Lumină electrică* = iluminare pe bază de energie electrică. *Lumină de control* = indicaţie luminoasă care serveşte la controlul stării şi al modului de funcţionare a unei instalaţii de telecomandă, a macazurilor, a semnalelor de cale ferată etc. F Spec. Sursă luminoasă (de obicei colorată) situată pe o navă, aeronavă etc., folosită la indicarea poziţiei sau la semnalizare. F Flacără, flăcăruie. F (Pop.) Lumânare. F Unitate de măsură pentru fluxul luminos. **3.** (Şi în sintagma *lumina ochiului)* Pupilă; *p. ext.* ochi, privire. F (Ca termen de comparaţie) Fiinţă, lucru, obiect etc. mai drag, mai de preţ, mai scump. G Expr. *A-i fi* (cuiva) *drag ca lumina ochilor* = a-i fi (cuiva) foarte drag. *A îngriji* (sau *a păzi) ca (pe) lumina ochilor* = a îngriji, a feri cu cea mai mare atenţie. **II.** Fig. Ceea ce aduce claritate în mintea omenească; învăţătură, cultură, educaţie. G Expr. *A arunca (o) lumină* (asupra unei chestiuni) sau *a aduce (o) lumină* (într-o chestiune) = a lămuri, a clarifica (o problemă). *A se face lumină în capul* (sau *în mintea) cuiva* = a pricepe, a înţelege. **III. 1.** Distanţa liberă dintre feţele interioare a două piese vecine ale unui sistem tehnic sau dintre feţele interioare opuse ale unui gol. **2.** (Înv.; urmat de determinări) Suprafaţă. **3.** Stăvilarul morii. [Pl. şi: (înv.) *lumine*] — Lat. **lumina** (< *lumen, -inis*).

LUMINĂTÓR[1] s.n. v. **luminator.**

LUMINĂTÓR[2], -OÁRE, *luminători, -oare,* adj. Care luminează, care emite lumină. — **Lumina** + suf. *-ător*.

LUMINĂŢÍE, *luminăţii,* s.f. (Înv.; urmat de un adj. pos.) Termen de reverenţă pentru o persoană de rang înalt, mai ales pentru un domnitor; înălţime, maiestate, mărie, domnie, excelenţă. *Luminăţia Sa. Luminăţiile Voastre.* — **Luminat[2]** + suf. *-ie*.

LUMINESCÉNT, -Ă, *luminescenţi, -te,* adj. Care prezintă luminescenţă. [Var.: **luminiscént, -ă** adj.] — Din fr. **luminescent.**

LUMINESCÉNŢĂ, *luminescenţe,* s.f. Proprietate pe care o au unele substanţe de a emite radiaţii luminoase provenite dintr-o energie netermică; emisiune de raze luminoase reci. [Var.: **luminiscénţă** s.f.] — Din fr. **luminescence.**

LUMINÍSM[1] s.n. Varietate de clarobscur contrastant, în artele plastice. — Din fr. **luminisme.**

LUMINÍSM[2] s.n. Iluminism. — **Lumină** + suf. *-ism* (după *iluminism*).

LUMINÍST[1], -Ă, *luminişti, -ste,* s.m. şi f. Pictor care foloseşte efecte de lumină. — Din fr. **luministe.**

LUMINÍST[2], -Ă, *luminişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al luminismului[2]; iluminist. — **Lumină** + suf. *-ist* (după *iluminist*).

LUMINÍŞ, *luminişuri,* s.n. **1.** Suprafaţă fără arbori în cuprinsul unei păduri; poiană, colnic. **2.** Porţiune de cer senin. F Pată de lumină. **3.** (Rar) Lumină (**I 1**). — **Lumină** + suf. *-iş*.

LUMINÍŢĂ, *luminiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lumină*. **2.** (Pop.) Lumânare mică. **3.** Plantă meliferă, cu tulpina dreaptă, înaltă, cu frunze alterne şi cu flori mari, mirositoare, de culoare galbenă *(Oenothera biennis*). — **Lumină** + suf. *-iţă*.

M

LUMINOBLÓC, *luminoblocuri,* s.n. Instalație cu generator propriu pentru iluminatul de siguranță în cazul în care se întrerupe curentul de la rețeaua electrică. — **Lumină** + **bloc.**

LUMINOFÓR, -Ă, (**1**) *luminofori, -e,* adj., s.m., (**2**) *luminofoare*, s.n. **1.** S.m. Substanță care are proprietatea de luminescență, folosită la acoperirea tuburilor fluorescente. **2.** S.n. Semnal luminos. **3.** Adj. (Livr.) Care are semnal luminos. — Din fr., engl. **luminophore.**

LUMINÓS, -OÁSĂ, *luminoși, -oase,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care răspândește lumină; strălucitor. **2.** În care pătrunde multă lumină; plin de lumină; luminat[2]. **3.** Fig. Fericit, senin. **4.** Fig. Care călăuzește, îndrumează; demn de urmat. **5.** Fig. Clar, limpede; pătrunzător. **II.** S.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina dreaptă și cu flori albe, care crește la marginea pădurilor din regiunile de munte și de deal *(Clematis recta).* — Lat. **luminosus.**

LUMINOSCHÉMĂ, *luminoscheme,* s.f. Tablou schematic luminos prevăzut cu becuri colorate convențional, care indică, prin semnalizare luminoasă, funcționarea corectă sau defectuoasă a acesteia. — **Lumină** + **schemă.**

LUMINOSCÓP, *luminoscoape,* s.n. (Fiz.) Aparat cu ajutorul căruia se analizează luminescența corpurilor în întuneric. — Din fr. **luminoscope.**

LUMINOZITÁTE, *luminozități,* s.f. **1.** Însușire a unui corp de a fi luminos (**I 1**); strălucire. F (Fiz.) Caracteristică a instrumentelor optice, exprimată prin raportul dintre iluminarea imaginii unui obiect și strălucirea obiectului. F (Astron.) Strălucire a stelelor, exprimată fie prin emisia totală de energie luminoasă, fie în raport cu luminozitatea Soarelui. **2.** Însușirea unui loc, a unei incinte etc. de a fi luminoase (**I 2**). **3**. Fig. Seninătate, limpezime; optimism; bucurie. — Din fr. **luminosité.**

LÚMPEN, *lumpeni,* s.m. Lumpenproletar. — Germ. **lumpen.**

LUMPENPROLETÁR, *lumpenproletari*, s.m. Persoană care face parte din lumpenproletariat. — Din **lumpenproletariat** (derivat regresiv).

LUMPENPROLETARIÁT s.n. (În marxism) Categorie socială formată din elemente declasate (cerșetori, vagabonzi, aventurieri) proveniți din diferite grupuri sociale. [Pr.: *-ri-at*] — Din germ. **Lumpenproletariat.**

LUNÁR, -Ă, *lunari, -e,* adj. **1.** Referitor la intervalul de timp de o lună (**II**); (și adv.) care se produce sau apare o dată pe lună; mensual. **2.** (Rar) Propriu Lunii (**I**), de Lună, ca Luna (de luminos, de feeric etc.). — Din fr. **lunaire,** lat. **lunaris.**

LUNÁTEC, -Ă adj. v. **lunatic.**

LUNÁTIC, -Ă, *lunatici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni, adesea substantivat) Somnambul. F (Despre somn, privire, mers etc.) De somnambul. F (Rar) Care are vedenii; sperios, fricos. **2.** (Rar) Fantastic, halucinant, ireal. F Cu idei ciudate; cu manifestări bizare. **3.** (Pop.) Născut în aceeași lună cu altul (și considerat în raport cu acesta). [Var.: **lunátec, -ă** adj.] — Din lat. **lunaticus,** fr. **lunatique.**

LUNATÍSM s.n. (Med.) Somnambulism. — Din fr. **lunatisme.**

LUNÁȚIE, *lunații,* s.f. Interval de timp între două faze identice ale Lunii (**I 1**); lună sinodică. — Din lat. **lunatio.** Cf. fr. l u n a i s o n.

LUNAÚT, *lunauți,* s.m. (Livr.) Explorator al Lunii; selenaut. [Pr.: *-na-ut*] — De la **Lună** (după *astronaut, cosmonaut*).

LÚNĂ, (**I 3, II**) *luni,* s.f. **I. 1.** Astru, satelit al Pământului, care se învârtește în jurul acestuia și pe care îl luminează în timpul nopții. G *Lună nouă* = momentul în care Luna este în conjuncție cu Soarele, când se vede o mică porțiune din suprafața sa iluminată de acesta; înfățișarea Lunii în acest moment; crai-nou. *Lună plină* = momentul în care Luna este în opoziție cu Soarele și i se vede întregul disc iluminat de Soare; Luna văzută în întregime. G Expr. *A trăi în lună* sau *a fi căzut din lună* = a nu ști ce se petrece în jurul lui, a nu fi în temă, a fi rupt de realitate, lipsit de simț practic. *A apuca luna cu dinții* sau *a prinde* (sau *a atinge) luna cu mâna* = a obține un lucru foarte greu de căpătat, a realiza ceva aproape imposibil. *A promite (și) luna de pe cer* = a promite lucruri pe care nu le poate realiza. *A cere (și) luna de pe cer* = a cere foarte mult, a cere imposibilul. *Câte-n lună și-n stele* (sau *în soare)* = tot ce se poate închipui, de toate. *A da cu barda* (sau *a împușca*) *în lună* sau *a fi un împușcă-n lună* = a fi nesocotit. *A-i răsări* (cuiva) *luna în cap* = a cheli. F (Adjectival) Foarte curat, strălucitor. G (Adverbial) *Parchet lustruit lună.* **2.** Lumină reflectată de Lună (**I 1**). G Loc. adv. *La* (sau *pe*) *lună* = la (sau pe) lumina Lunii. **3.** Satelit al unei planete. **II. 1.** Perioadă de timp care corespunde unei revoluții a Lunii (**I 1**) în jurul Pământului. G *Lună calendaristică* = fiecare dintre intervalele de timp, apropiate de perioada de revoluție a Lunii (**I 1**), în care e divizat anul calendaristic. *Lună siderală* = perioadă de revenire a Lunii în dreptul aceleiași stele fixe. *Lună sinodică* = lunație. *Lună solară* = interval de timp egal cu a douăsprezecea parte din anul solar. **2.** (Astron.) Interval de timp egal cu fiecare dintre cele 12 diviziuni ale anului calendaristic, cu o durată de 28 până la 31 de zile. G *Lună de miere* = prima perioadă dintr-o căsătorie considerată a fi cea mai plăcută. G Loc. adv. *Pe lună* = lunar (**1**). *Cu luna* = (închiriat sau angajat) cu plată lunară. *Cu lunile* sau *luni de-a rândul, luni întregi, luni de zile* = timp de mai multe luni (până într-un an). — Lat. **luna.**

LÚNCĂ, *lunci,* s.f. **1.** Șes de-a lungul unei ape curgătoare caracterizat prin soluri aluvionare și prin vegetație specifică; regiune inundabilă a unei văi. **2.** Pădure formată din sălcii, răchită, anini, plopi etc. pe malurile unei ape curgătoare; zăvoi. — Din sl. **lonka.**

LUNCÉT, *lunceturi,* s.n. Totalitate a luncilor din preajma unei ape curgătoare. — **Luncă** + suf. *-et.*

LUNCULÍȚĂ, *lunculițe,* s.f. Diminutiv al lui *luncă*; luncuță. — **Luncă** + suf. *-uliță.*

LUNCÚȚĂ, *luncuțe,* s.f. Lunculiță. — **Luncă** + suf. *-uță.*

LUNECÁ, *lúnec,* vb. I. **1**. Intranz. A-și pierde echilibrul călcând pe o suprafață lucioasă; a aluneca; *p. ext.* a cădea. **2.** Intranz. A se mișca, a se deplasa cu ușurință, lin, fără zgomot; a se strecura ușor. F (Despre păsări) A zbura lin, cu ușurință. F (Despre mâncăruri sau băuturi) A se deplasa ușor pe gât; a se înghiți ușor, a aluneca. **3.** Refl. Fig. (Înv.) A se lăsa ispitit, a se amăgi, a se înșela; a greși. — Lat. **lubricare.**

LUNECÁRE, *lunecări,* s.f. Acțiunea de *a luneca.* — V. **luneca.**

LUNECÓS, -OÁSĂ, *lunecoși, -oase,* adj. **1.** Pe care se lunecă ușor; neted, lustruit. F Care lunecă ușor. **2.** Fig. (Rar) Nestatornic. — **Luneca** + suf. *-os.*

LUNECÚȘ, (**1**) *lunecușuri,* s.n. **1.** Loc (umed sau înghețat) pe care se lunecă. F Ghețuș. **2.** (Rar) Alunecare. — **Luneca** + suf. *-uș.*

LUNÉTĂ, *lunete,* s.f. **1.** Instrument optic alcătuit din mai multe lentile (și prisme) dispuse într-un tub și servind, în astronomie, în topografie, în tehnica militară etc. la observarea obiectelor depărtate. **2.** Dispozitiv de sprijinire a pieselor lungi și subțiri, în timpul prelucrării lor la strung. **3.** Element arhitectonic de forma unei bolți semicilindrice care străpunge partea inferioară a unei cupole. — Din fr. **lunette.**

LUNETÍST, *lunetiști,* s.m. Trăgător specializat în folosirea armei cu lunetă. — **Lunetă** + suf. *-ist.*

LUNG, -Ă, *lungi,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care are o lungime mare, ale cărui capete sunt depărtate unul de altul. G Expr. *A avea mâna lungă* (sau *degete lungi*) sau *a fi lung de mână* (sau *de, în degete*) = a avea obiceiul să fure, a fi hoț. *A fi lung în* (sau *de*) *limbă* sau *a avea limbă lungă* = a vorbi prea mult și, mai ales, a spune ce nu trebuie; a fi limbut. F (Substantivat, f.

pl.) Unde lungi. **2.** De statură mare; înalt. G Expr. *A cădea cât este de lung* = a cădea lungindu-se pe jos. **3.** (Despre suprafețe) Care se întinde pe o distanță mare; *p. ext.* vast. **4.** (Despre mâncăruri) Apos, diluat. G Expr. *Zeamă* (sau *ciorbă) lungă* = **a)** mâncare slabă, fără gust, proastă; **b)** vorbire anostă, fără conținut. **5.** Care durează mult timp; îndelungat. G *Silabă* (sau *vocală*) *lungă* = silabă (sau vocală) care are o durată de pronunțare mai mare decât durata medie. G Expr. *Zile* (sau *ani*) *lungi* = timp îndelungat (care s-a scurs greu). *Vorbă lungă* = vorbărie inutilă. **II.** Adv. Mult, îndelung; adânc. G Expr. *A se uita* (sau *a privi*) *lung* (la cineva sau la ceva) = a privi mirat, nedumerit sau mult și atent, insistent, cu reproș (la cineva sau la ceva). **III.** S.n. (De obicei articulat) Lungime; întindere. G Loc. adv. și prep. *De-a* (sau *în*) *lung(ul)* = în direcția lungimii; pe lângă, pe marginea...; de la un capăt la altul. G Expr. *În lung și în lat* (sau *larg*) = în toate direcțiile, peste tot, pretutindeni. *A nu-și cunoaște* (sau *vedea*) *lungul nasului* = a fi obraznic. — Lat. **longus.**

LUNGÁN, -Ă, *lungani, -e,* s.m. și f. (Fam.) Persoană neobișnuit de înaltă (și slabă), om deșirat. — **Lung** + suf. *-an.*

LUNGĂREȚ, -EĂȚĂ, *lungăreți, -e,* adj. Care are o formă alungită; mai mare în lungime decât în lățime; lunguieț. — **Lung** + suf. *-ăreț.*

LUNGÍ, *lungesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) face mai lung; a (se) întinde în lungime. G Expr. (Refl.) *A i se lungi* (cuiva) *urechile (de foame)* = a răbda de multă vreme de foame, a fi foarte flămând. *A i se lungi* (cuiva) *ochii* (sau *căutătura) a drum* = a fi dornic de a pleca (departe). *A i se lungi* (cuiva) *nasul* = a se obrăznici. (Tranz.) *A lungi pasul* = a merge mai repede, a se grăbi. F Refl. (Fam.) A se înălța, a crește în înălțime. **2.** Refl. (Fam.) A se întinde pe ceva; a se culca. **3.** Tranz. A subția, a dilua (o mâncare, o băutură) pentru a mări cantitatea. **4.** Tranz. și refl. A face să dureze sau a dura (mai) mult; a (se) mări, a (se) prelungi. G Expr. (Tranz.) *A (nu) lungi vorba* = a (nu) vorbi mai mult decât trebuie, a (nu) lungi discuția. — Din **lung.**

LUNGÍME, *lungimi,* s.f. **1.** Mărime fizică fundamentală care exprimă întinderea spațială a corpurilor sau fenomenelor; distanța dintre două puncte; dimensiunea cea mai mare a unui corp sau a unei suprafețe plane dreptunghiulare. G *Lungime de undă* = distanță care separă într-o undă două puncte succesive aflate în aceeași fază de oscilație; spațiul parcurs de undă timp de o perioadă. **2.** Timp cât durează ceva; interval mare de timp; durată. **3.** (Inform.; în sintagma) *Lungimea cuvântului* = numărul de biți care compun un cuvânt. — **Lung** + suf. *-ime.*

LUNGÍRE, *lungiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) lungi.* F Operație de deformare plastică efectuată pentru a mări lungimea unei piese prin micșorarea dimensiunilor transversale. **2.** (Tehn.) Variație a lungimii unei bare sub acțiunea unor solicitări simple de întindere sau de compresiune. — V. **lungi.**

LUNGÍȘ s.n. (Pop.; în loc. și expr.) *În* (sau *de) lungiș* sau *de-a lungișul* = în lung, de-a lungul. *În lungiș și în curmeziș* = în toate direcțiile, pretutindeni. — **Lung** + suf. *-iș.*

LUNGÍT, -Ă, *lungiți, -te,* adj. (Despre ființe) Culcat, întins. F (Despre obiecte) Alungit, prelung. — V. **lungi.**

LUNGMETRÁJ, *lungmetraje,* s.n. Film (care depășește o mie de m). [Pl. și *lungmetrajuri]* — **Lung** + **metraj** (după fr. *long-métrage*).

LUNGOÁRE s.f. v. **lingoare.**

LUNGUIÉȚ, -IÁȚĂ, *lunguieți, -e,* adj. Care este mai mare în lungime decât în lățime; ușor alungit; lungăreț. [Pr.: *-gu-ieț*] — **Lung** + suf. *-uieț.*

LUNGULÉȚ, -EÁȚĂ, *lunguleți, -e,* adj. Lunguț. — **Lung** + suf. *-uleț.*

LUNGÚȚ, -Ă, *lunguți, -e,* adj. Diminutiv al lui *lung;* lunguleț. — **Lung** + suf. *-uț.*

LUNI, *luni,* s.f. Prima zi a săptămânii, care urmează după duminică. F (Adverbial) În timpul zilei de luni; (în forma *lunea*) în fiecare luni. — Lat ***lunis** (= *lunae* [dies]).

LUNTRÁȘ, -*luntrași,* s.m. Bărbat care conduce o luntre; vâslaș, năier, barcagiu. — **Luntre** + suf. *-aș.*

LUNTRĂȘÍȚĂ, *luntrășițe,* s.f. (Pop.) Femeie care conduce o luntre. F Soția unui luntraș. — **Luntraș** + suf. *-iță.*

LÚNTRE, *luntri,* s.f. Ambarcațiune cu fundul plat și cu prora și pupa înclinate, folosite pe ape fără valuri mari; barcă (cu vâsle). G Expr. *A se face* (sau *a se pune, a se așeza) luntre și punte* = a încerca pe toate căile și prin toate mijloacele să obțină sau să realizeze ceva sau să împiedice realizarea a ceva. [Pl. și: *luntre*] — Lat. ***lunter, -tris** (= *linter*).

LUNTRÍ, *luntresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A pluti cu luntrea; a vâsli. — Din **luntre.**

LUNTRICÍCĂ, *luntricele,* s.f. **1.** Luntrișoară. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele acoperite cu peri, cu tulpina întinsă pe pământ și cu flori galbene-purpurii, violacee sau alburii, dispuse în spice sau capitule *(Oxytropis campestris).* — **Luntre** + suf. *-icică.*

LUNTRIȘOÁRĂ, *luntrișoare,* s.f. Diminutiv al lui *luntre*; luntricică, luntriță. — **Luntre** + suf. *-ișoară.*

LUNTRÍȚĂ, *luntrițe,* s.f. (Pop.) Luntrișoară. — **Luntre** + suf. *-iță.*

LUNÚLĂ, *lunule,* s.f. **1.** Figură geometrică formată din două arce de cerc având aceleași extremități și a căror convexitate e situată de aceeași parte. **2.** (Anat.) Zonă albă, în formă de semilună, care se află la baza unghiei (la oameni). — Din fr. **lunule.**

LUNÚRĂ, *lunuri,* s.f. Alterație a lemnului care constă în prezența, în cuprinsul zonei de duramen, a unuia sau a mai multor inele anuale de culoarea și cu proprietățile alburnului. — Din fr. **lunure.**

LUP, *lupi,* s.m. **1.** Mamifer carnivor din familia canidelor, cu corpul de circa 150 cm lungime, acoperit cu blană sură, cu gâtul gros, cu capul mare, cu botul și urechile ascuțite și cu coada stufoasă *(Canis lupus).* G Expr. *Lup îmbrăcat în piele de oaie* sau *lup în pielea oii*, se spune despre un om șiret, rău și prefăcut. *A intrat lupu-n coșar* = păzește-te de hoț. *Vorbești de lup și lupul la ușă* = vorbești despre cineva și acesta tocmai sosește. *A da oile în paza lupului* = a lăsa pe cineva la discreția dușmanilor, a hoților. *A avea urechi de lup* = a auzi bine. *A închide lupul în stână* = a-și aduce singur dușmani în casă sau în preajmă. *A trăi ca lupul în pădure* = a trăi la largul său. *A înghiți* (sau *a mânca*) *ca* (sau *cât*) *lupul* = a înghiți sau a mânca mult și cu lăcomie. *A se duce (ca) pe gura lupului* = a dispărea cu repeziciune. *A se arunca în gura lupului* = a se expune primejdiilor. *A scăpa (ca) din gura lupului* = a (se) salva dintr-o situație foarte grea. *A scoate* (sau *a trage*) *ca din gura lupului* = a salva un lucru aproape pierdut. *Foame de lup* = foame mare. F Fig. Om hrăpăreț și crud. **2.** Compuse: *lupul-bălții* = (Iht.) știucă; *lup-de-mare* = **a)** numele unei specii de focă; *fig.* marinar experimentat, încercat; **b)** specie de pasăre acvatică de mărimea unui uliu, de culoare brun-întunecat, cu partea ventrală albă în timpul iernii, care cuibărește în ținuturile nordice *(Stercorarius pomarinus)*; **c)** (Iht.) lavrac; **d)** pește teleostean marin lung de circa 1 m, cu dinți puternici *(Anarchichas lupus)*; *lupul-vrăbiilor* = pasăre cu spinarea cenușie, cu aripile și cu coada de culoare neagră; sfrâncioc *(Lanius excubitor)*; *lupul-albinelor* = gândăcel carnivor, frumos colorat cu negru, negru-albăstrui și roșu, care trăiește pe flori *(Trichodes apiarius).* **3.** Buștean susținut de o capră deasupra jilipului, folosit ca frână pentru reducerea vitezei lemnelor. **4.** (Text.; în sintagmele) *Lup amestecător* = mașină de destrămat și de amestecat materia primă, care formează amestecul de fibre în filaturile de lână și de vigonia. *Lup bătător* = mașină de lucru folosită în filaturile de bumbac, care execută destrămarea și curățarea de impurități a bumbacului desfoiat în prealabil. *Lup destrămător* = mașină de lucru folosită în filaturile de lână și de vigonia pentru destrămarea firelor și a țesăturilor, în vederea recuperării fibrelor și a reintroducerii lor în amestec. — Lat. **lupus.**

LUPÁN, -Ă, *lupani, -e,* s.m., adj. (Reg.) **1.** S.m. Pui de lup (**1**). **2.** Adj. (Despre animale) Care este de culoarea blănii lupului; sur, cenușiu. — **Lup** + suf. *-an.*

LUPANÁR, *lupanare,* s.n. Bordel. — Din fr., lat. **lupanar.**

LÚPĂ, *lupe,* s.f. **1.** Instrument optic alcătuit dintr-o lentilă convergentă sau dintr-un ansamblu convergent de lentile care, fiind așezate în fața unui obiect, dau o imagine mărită a acestuia. **2.** (Siderurgie) Bucată de oțel buretos amestecat cu zgură, obținută prin anumite procedee metalurgice. — Din fr. **loupe.**

LUPĂRÍE, *lupării,* s.f. (Rar) Mulțime de lupi. — **Lup** + suf. *-ărie.*

LUPERCÁLII s.f. pl. Serbări religioase anuale, care se celebrau la Roma, la 15 februarie în cinstea lui Pan, zeul păstorilor și al țarinilor. — Din lat. **Lupercalia.**

LUPÉSC, -EÁSCĂ, *lupești,* adj. Care aparține lupului; ca lupul, ca de lup, ca al lupului; *fig.* cu lăcomie. — **Lup** + suf. *-esc.*

LUPÉȘTE adv. Ca lupul, în felul lupului. F Fig. Cu lăcomie. — **Lup** + suf. *-ește.*

LUPÍN s.m. Gen de plante erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze compuse din foliole înguste alungite și cu flori albastre, galbene sau albe, cultivate ca furaj, ca plante ornamentale sau ca îngrășământ verde *(Lupinus).* — Din fr. **lupin.**

LÚPING s.n. v. **looping.**

LUPINÓZĂ, *lupinoze,* s.f. Intoxicație la unele animale (rumegătoare, cai etc.) provocată de consumul unor specii de plante din genul *Lupinus*, manifestată prin febră, icter, diaree, tulburări nervoase etc. — Din fr. **lupinose,** germ. **Lupinose.**

LUPÍU, -IE, *lupii,* adj. (Rar; despre blana sau părul unor animale) Care are culoarea părului de lup. — **Lup** + suf. *-iu.*

LUPOÁICĂ, *lupoaice,* s.f. Femela lupului; lupoaie (**1**). — **Lup** + suf. *-oaică.*

LUPOÁIE, *lupoaie,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Lupoaică. **2.** Plantă erbacee parazită, fără clorofilă, cu flori albăstrui sau albe-gălbui, cu frunze mici ca niște solzi, dăunătoare culturilor de floarea-soarelui, porumb, cânepă, tutun etc., din care își extrage hrana, provocând reducerea recoltelor *(Orobanche ramosa).* — **Lup** + suf. *-oaie.*

LUPÓI, *lupoi,* s.m. (Fam) Augmentativ al lui *lup;* lup mare sau bătrân. — **Lup** + suf. *-oi.*

LUPOÍD, -Ă, *lupoizi, -de,* adj. (Med.) Asemănător cu lupusul. [Pr.: *-po-id*] — Din fr. **lupoïde.**

LUPÓN, (**2**) *lupoane,* s.n. **1.** Țesătură sintetică care imită blana de lup. **2.** Palton, haină confecționată din lupon (**1**). — Denumire comercială.

LUPTÁ, *lupt,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se bate corp la corp cu cineva. **2.** Refl. recipr. și intranz. A se război, a purta război, a fi în război cu cineva. G Expr. (Refl. recipr.) *Se luptă ziua cu noaptea* = se face ziuă. **3.** Refl. și intranz. Fig. A se împotrivi, a se strădui să învingă o greutate, un obstacol. **4.** Intranz. Fig. A se strădui să obțină ceva. — Lat. **luctare.**

LUPTÁCI, *luptace,* s.n. Voloc. — Et. nec.

LUPTÁRE, *luptări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) lupta*; luptă. — V. **lupta.**

LUPTÁȘ, *luptași,* s.m. (Înv. și reg.) Luptător. — **Luptă** + suf. *-aș.*

LÚPTĂ, *lupte,* s.f. **1.** Înfruntare, bătaie între două (sau mai multe) persoane (de obicei fără folosirea armelor), care caută să se învingă una pe alta (sau unele pe altele). G *Luptă dreaptă* = luptă (**1**) corp la corp, fără arme și fără vicleșuguri. F (La pl.) Ramură sportivă în care se întrec, după anumite reguli, doi luptători. G *Lupte clasice* (sau *greco-romane*) = formă de lupte în care procedeele tehnice reglementare se aplică numai la partea superioară a corpului (de la linia de centură în sus). *Lupte libere* = formă de lupte la care procedeele tehnice se aplică la oricare dintre părțile corpului, putând fi executate și cu ajutorul picioarelor. **2.** Ciocnire armată între două forțe inamice; bătălie. F Fig. Efortul a doi adversari sau a două puteri rivale pentru a-și impune voința. G *Luptă de clasă* = (în teoria marxist-leninistă) luptă desfășurată (pe plan economic, politic și ideologic) între clase cu interese fundamentale opuse. **3**. Efort depus de cineva pentru a învinge o greutate, o nevoie sau pentru a se apăra. **4.** Străduință depusă de cineva pentru a combate o idee, o concepție, o deprindere; combatere. — Lat. **luctа.**

LUPTĂTÓR, -OÁRE, *luptători, -oare,* s.m. și f. Persoană care (se) luptă; combatant, militant. F (La m.) Sportiv care practică luptele (libere sau clasice). — **Lupta** + suf. *-ător.*

LÚPUS s.n. Complex de afecțiuni de etiologie variată, cauzând leziuni ale pielii și ale mucoaselor, cu un caracter cronic evolutiv. — Din fr. **lupus.**

LÚREX s.n. Bandă fină de aur, argint sau cupru aurit, folosită în anumite țesături; țesătură sau tricot realizate cu această bandă. — Et. nec.

LUSITÁN, -Ă, *lusitani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Veche populație iberică din sud-vestul Peninsulei Iberice, supusă de romani; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2**. Adj. Care aparține Lusitaniei (sau, *p. gener.,* Portugaliei) ori populației ei, privitor la Lusitania (sau, *p. gener.,* la Portugalia) ori la populația ei. — Din fr. **Lusitains.**

LUSITANIÁN, -Ă, *lusitanieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al treilea etaj al jurasicului superior, caracterizat prin amoniți. **2.** Adj. Care aparține lusitanianului, specific lusitanianului, care se referă la această perioadă. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **lusitanien.**

LUSTRAGERÍE, *lustragerii,* s.f. Atelier unde se curăță și se lustruiește încălțămintea. — **Lustragiu** + suf. *-ărie.*

LUSTRAGÍU, *lustragii,* s.m. Persoană care curăță și lustruiește încălțămintea; văcsuitor. — **Lustru**[1] + suf. *-agiu.*

LÚSTRĂ, *lustre,* s.f. Lampă ornamentală, cu mai multe brațe, suspendată de plafonul unei încăperi. [Var.: (înv.) **lústru** s.n.] — Din fr. **lustre.**

LUSTRÍN s.n. Țesătură subțire de mătase (naturală sau artificială) sau de bumbac, având un luciu specific. [Var.: **lustrínă** s.f.] — Din fr. **lustrine,** it. **lustrino.**

LUSTRÍNĂ s.f. v. **lustrin.**

LÚSTRU[1] s.n. Strălucire naturală sau obținută prin procedee artificiale a suprafeței unui obiect; luciu. G Expr. *Sărăcie cu lustru* = sărăcie mare, sărăcie lucie. F Aspect lucios pe care îl capătă unele obiecte, stofe etc. din cauza uzării. F Luciu imprimat fețelor obiectelor de încălțăminte printr-o prelucrare corespunzătoare. F Fig. (Peior.) Spoială, strălucire aparentă; superficialitate. — Din fr. **lustre,** it. **lustro.**

LÚSTRU[2]**,** *lustri,* s.m. Interval de cinci ani. — Din fr. **lustre,** lat. **lustrum.**

LÚSTRU[3] s.n. v. **lustră.**

LUSTRUÍ, *lustruiesc,* vb. IV. Tranz. A da lustru[1] (prin frecare), a face să lucească, să sclipească suprafața unui obiect. G *Mașină de lustruit* = mașină pentru lustruirea mecanizată a pieilor. *Piatră de lustruit* = piatră de fildeș, de agat sau de onix, de forma unei lopățele sau a unui pinten, prevăzută cu un mâner de lemn, care servește la lustruirea aurului sau a vopselei aplicate pe marginile foilor la cărți și la reviste. F Tranz. și refl. Fig. A (se) găti, a (se) ferchezui; *p. ext.* a (se) pune într-o lumină favorabilă; a (se) lăuda. — **Lustru**[1] + suf. *-ui.*

LUSTRUIÁLĂ, *lustruieli,* s.f. **1.** Lustruire; *p. ext.* lustru[1]. **2.** Fig. Aparență de cultură, de civilizație; spoială. — **Lustrui** + suf. *-eală.*

LUSTRUÍRE, *lustruiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lustrui*; lustruială. F Spec. Operație de prelucrare fină, cu ajutorul unor abrazivi, a suprafeței unor corpuri metalice sau nemetalice, pentru a-i da un aspect lucios în vederea înfrumusețării, măririi rezistenței la coroziune și a îmbunătățirii ei. — V. **lustrui.**

LUSTRUÍT[1] s.n. Faptul de *a lustrui.* — V. **lustrui.**

LUSTRUÍT[2]**, -Ă,** *lustruiți, -te,* adj. Cu lustru[1]; lucios. F Fig. (Peior.) Cu o spoială sau o strălucire aparentă; meșteșugit, căutat, artificial. — V. **lustrui.**

LUSTRUITÓR, -OÁRE, *lustruitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care efectuează operația de lustruire. **2.** S.n. Instrument confecționat din oțel sau din bronz cromat, cu mâner de lemn, care servește în legătorie la lustruirea legăturilor de piele. [Pr.: *-tru-i-*] — **Lustrui** + suf. *-tor.*

LUȘ, -Ă, *luși, -e,* adj. (Fam.) Șașiu. — Din fr. **louche.**

LUȘÁ, *lușez,* vb. I. Intranz. (Despre oameni) A privi șașiu. — Din fr. **loucher.**

LUT, (**3**) *luturi,* s.n. **1.** Rocă sedimentară, galbenă sau cafenie, formată din amestec de argilă și nisip fin, friabilă în stare uscată și plastică în stare umedă, folosită în olărie, în construcții și în sculptură; argilă. G *Lut verde* = argilă de culoare verde, folosită pentru tras brâie la casele țărănești. G Expr. *A fi ca lutul în mâna olarului* = (despre oameni) a fi lipsit de personalitate, a se lăsa influențat. **2.** Pământ. F Fig. Cadavru. **3.** Varietate de lut (**1**). — Lat. **lutum.**

LUTĂRÍE, *lutării,* s.f. Loc, groapă de unde se scoate sau din care s-a scos lut. — **Lut** + suf. *-ărie.*

LUTEÍNĂ s.f. Progesteron. — Din fr. **lutéine.**

LUTERÁN, -Ă, *luterani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de luteranism, privitor la luteranism. **2.** S.m. și f. Adept al luteranismului. — Din lat. **lutheranus,** germ. **Lutheraner.**

LUTERANÍSM s.n. Doctrină a protestantismului german, întemeiată în sec. XVI de Martin Luther, care consideră esențial pentru mântuire numai credința și proclamă autoritatea exclusivă a Bibliei, recunoscând numai două Taine: Botezul și Împărtășania. — Din fr. **luthéranisme.**

LUTEȚIÁN, -Ă, *luteției, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al eocenului, ale cărui depozite caracteristice conțin faună de numuliți, lamelibranhiate, gasteropode, echinide etc. **2.** Adj. Care aparține luteției (**1**), privitor la luteția. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **lutétien.**

LUTÉȚIU s.n. Element chimic trivalent din familia lantanoidelor. — Din fr. **lutécium,** germ. **Lutetium.**

LUTH, *luthuri,* s.n. Vechi instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta. [Pr.: *luf*] — Din fr. **luth.** Cf. it. liuto.

LUTIÉR, *lutieri,* s.m. Meșteșugar specializat în construirea și repararea instrumentelor muzicale cu coarde. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **luthier.**

LUTÍST, -Ă, *lutiști, -ste,* s.m. și f. Instrumentist care cântă din luth. — Din fr. **luthiste.**

LUTIȘÓR s.n. **1.** Diminutiv al lui *lut.* **2.** Argilă care conține hidroxizi de fier sau de mangan, colorată în galben, roșu sau brun, folosită în pictură; pământel. — **Lut** + suf. *-ișor.*

LUTÓS, -OÁSĂ, *lutoși, -oase,* adj. Care conține lut, care are culoarea sau consistența lutului; argilos. — **Lut** + suf. *-os.*

LÚTRĂ, *lutre,* s.f. (Zool.) Vidră. — Din fr. **loutre,** lat. **lutra.**

LÚTRU s.n. Blană de vidră. — Din fr. **loutre.**

LUTUÍ, *lutuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A lipi cu lut; a murui. — **Lut** + suf. *-ui.*

LUȚÁRNĂ s.f. v. **lucernă.**

LUȚÉRNĂ s.f. v. **lucernă.**

LUX[1]**,** *lucși,* s.m. Unitate de măsură a iluminării, egală cu iluminarea unei suprafețe care primește un flux luminos de un lumen repartizat uniform pe o arie de un metru pătrat. — Din fr. **lux.**

LUX[2] s.n. Nivel de viață excesiv de costisitor. F Fast, eleganță, somptuozitate, splendoare. G Loc. adj. *De lux* = **a)** extrem de confortabil; care nu reprezintă un lucru de primă necesitate; elegant, somptuos; **b)** de calitate superioară, de prim rang; select; **c)** care are articole de calitate superioară și de rafinament. *Magazin de lux.* G Expr. *A face lux* = a duce o existență fastuoasă, foarte costisitoare; *spec.* a se îmbrăca extrem de elegant și de costisitor. — Din fr. **luxe,** lat. **luxus.**

LUXÁ, *luxez,* vb. I. Tranz. A-și deplasa un os de la locul lui; a-și scrânti o mână, un picior etc. — Din fr. **luxer,** lat. **luxare.**

LUXÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a luxa* și rezultatul ei; luxație. — V. **luxa.**

LUXÁȚIE, *luxații,* s.f. Deplasare a extremității articulare a unui os din poziția normală față de articulația din care face parte, care provoacă o durere vie și pierderea capacității funcționale; scrântitură, luxare. — Din fr. **luxation,** lat. **luxatio.**

LUXEMBURGHÉZ, -Ă, *luxemburghezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Luxemburgului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Luxemburgului sau luxemburghezilor (**1**), privitor la Luxemburg ori la luxemburghezi. — **Luxemburg** (n.pr.) + suf. *-ez.*

LUXMÉTRU, *luxmetre,* s.n. Instrument fotometric pentru măsurarea iluminării. — Din fr. **luxmètre.**

LUXÓS, -OÁSĂ, *luxoși, -oase,* adj. Fastuos, somptuos; bogat. F (Despre oameni) Care se îmbracă elegant, care face lux[2], care poartă lucruri scumpe. — **Lux[2]** + suf. *-os.* Cf. fr. l u x u e u x.

LUXÚRĂ, *luxuri,* s.f. (Livr.) Viciu al celor ce se dedau fără reținere plăcerilor senzuale; desfrânare, concupiscență. [Var.: **luxúrie** s.f.] — Din fr. **luxure,** lat. **luxuria.**

LUXURIÁNT, -Ă, *luxurianți, -te,* adj. (Despre vegetație) Extrem de abundent. [Pr.: *-ri-ant*] — Din fr. **luxuriant,** lat. **luxurians, -ntis.**

LUXURIÁNȚĂ s.f. (Rar) Abundență, bogăție. [Pr.: *-ri-an-*] — Din fr. **luxuriance.**

LUXÚRIE s.f. v. **luxură.**

LUXURIÓS, -OÁSĂ, *luxurioși, -oase,* adj. (Livr.) Desfrânat, lasciv, concupiscent. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **luxurieux.**

M, *m,* s.m. **1.** A șaisprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană sonantă ocluzivă nazală bilabială). [Pr.: *em, me, mî.* — Pl. și: (**1,** n.) *m-uri*].

MAC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul rațelor. — Onomatopee.

MAC[2], *maci,* s.m. **1.** Numele mai multor plante din familia papaveraceelor, cu flori de obicei roșii și cu semințe mărunte, uleioase, închise într-o capsulă *(Papaver);* din fructele uneia dintre specii se extrage opiul, iar semințele ei se folosesc în alimentație. F P. restr. Sămânța macului (**1**), folosită în alimentație. **2.** Compuse: *mac-cornut* = plantă erbacee păroasă cu flori roșii, având la baza fiecărei petale o pată neagră *(Glaucium corniculatum);* (reg.) *macul-ciorii* = zămoșiță. — Din bg. **mak,** sb. **mak.**

MACÁ s.f. (Înv.) Numele unui joc de cărți; bacara. — Din fr., it. **macao.**

MACABÉ s.n. Varietate de struguri albi cu bob mare și rotund. G (Adjectival) *Struguri macabe.* — Din fr. **maccabéo.**

MACÁBRU, -Ă, *macabri, -e,* adj. **1.** Care se referă la moarte sau la morți, care amintește de moarte. **2.** Care inspiră groază; înfiorător, sinistru. — Din fr. **macabre.**

MACÁC, *macaci,* s.m. Numele mai multor specii de maimuțe mici, cu capul turtit și cu coada (de obicei) scurtă, care trăiesc în sud-estul Asiei *(Macacus);* animal care aparține uneia dintre aceste specii. — Din fr. **macaque.**

MACADÁM, *macadamuri,* s.n. Îmbrăcăminte rutieră formată din mai multe straturi succesive de piatră spartă; drum pavat astfel. — Din fr. **macadam,** germ. **Makadam.**

MACADAMIZÁ, *macadamizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A pietrui un drum cu macadam. — Din fr. **macadamiser.**

MACADÁU s.m. v. **măgădău.**

MACAGÍU, *macagii,* s.m. (Ieșit din uz) Muncitor (în special de la căile ferate) care se ocupă cu manevrarea și întreținerea macazurilor; acar. — **Macaz** + suf. *-giu.*

MACAIRÓDUS, *macairoduși,* s.m. Animal carnivor fosil din familia felidelor, cu caninii foarte dezvoltați, care a trăit din pliocen până la sfârșitul cuaternarului (*Machairodus*). [Pr.: *-ca-i-*] — Din lat. **Machairodus,** denumirea științifică a animalului.

MACÁMĂ, *macame,* s.f. (Rar) Gen literar arab, în care versurile alternează cu proza ritmată. — Din germ. **Makame.**

MACARÁ, *macarale,* s.f. Dispozitiv sau sistem tehnic construit pe principiul scripeților, cu care se ridică (și se deplasează) greutăți (mari) pe distanțe scurte. — Din tc. **makara.**

MACARAGÍST, -Ă, *macaragiști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Macaragiu. — **Macaragiu** + suf. *-ist.*

MACARAGÍȚĂ, *macaragițe,* s.f. (Rar) Muncitoare la o macara. — **Macaragiu** + suf. *-iță.*

MACARAGÍU, *macaragii,* s.m. Muncitor care manevrează o macara; macaragist. — **Macara** + suf. *-giu.*

MACAROÁNĂ, *macaroane,* s.f. (Mai ales la pl.) Pastă făinoasă de fabricație industrială, în formă de tuburi lungi și subțiri (goale pe dinăuntru). — Din ngr. **makarónia**. Cf. it. m a c c h e r o n e.

MACARONÁDĂ, *macaronade,* s.f. (Rar) Poezie în stil macaronic. — **Macaron**[ic] + suf. *-adă.*

MACARONÁR, *macaronari,* s.m. (Fam.) Italian. — **Macaroană** + suf. *-ar.*

MACARÓNIC, -Ă, *macaronici, -ce,* adj. (Livr.; despre versuri, poezii, stil etc.) În care cuvintele limbii naționale sunt amestecate cu cuvinte latinești sau capătă o terminație latinească. — Din fr. **macaronique.** Cf. it. m a c c h e r o n i c o.

MACARONÍSM s.n. **1.** Mișcare literară din sec. XVI–XVII care parodia și satiriza pedantismul moravurilor cavalerești într-un stil burlesc plin de cuvinte latine și latinizate ridicol. **2.** Ansamblu de aspecte care caracterizează macaronismul. **3.** Apartenență la macaronism. — Din fr. **macaronisme.**

MACÁT, *macaturi,* s.n. (Pop.) Cuvertură de lână, de bumbac etc. (cu desene); scoarță sau covor care se pune pe pereți. [Pl. și: *macate*] — Din tc. **makat.**

MACÁZ, *macazuri,* s.n. Dispozitiv montat la bifurcarea a două linii de tren, tramvai sau metrou pe firul electric aerian, care permite trecerea vehiculului de pe o linie pe alta; porțiunea de șină mobilă care se deplasează cu ajutorul acestui dispozitiv; ac. G Expr. (Fam.) *A schimba macazul* = **a)** a îndrepta în altă direcție cursul unor evenimente; **b)** a-și schimba atitudinea față de cineva sau de ceva; a-și schimba părerile, concepțiile etc. — Din tc. **makas.**

MACEDONEÁN, -Ă, *macedoneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Macedoniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Macedoniei sau macedonenilor (**1**), privitor la Macedonia ori la macedoneni. — **Macedonia** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MACEDONEÁNCĂ, *macedonence,* s.f. Femeie care face parte din populația Macedoniei sau este originară de acolo. — **Macedonean** + suf. *-că.*

MACEDOROMÁN, -Ă, *macedoromâni, -e,* s.m., adj. Aromân. — **Macedo**[nean] + **român.**

MACEDOROMÁNCĂ, *macedoromânce,* s.f. Aromâncă. — **Macedoromân** + suf. *-că.*

MACERÁ, *macerez,* vb. I. Tranz. A ține un corp solid (plante, fructe, flori etc.) vreme îndelungată într-un solvent pentru a-i dizolva părțile solubile. F Refl. A elimina particulele solubile prin menținerea îndelungată într-un solvent. — Din fr. **macérer.**

MACERÁRE, *macerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) macera;* macerație. — V. **macera.**

MACERÁT, -Ă, *macerați, -te,* adj. Care a fost supus macerării, care a suferit un proces de macerare. — V. **macera.**

MACERATÓR, *maceratoare,* s.n. Recipient folosit pentru macerare. — Din fr. **macérateur.**

MACERÁȚIE, *macerații,* s.f. Macerare; *p. ext.* proces suferit de un corp solid supus macerării. — Din fr. **macération.**

MACFERLÁN, *macferlane,* s.n. (Înv.) Pardesiu bărbătesc (larg și) fără mâneci, cu două deschizături pentru brațe și cu o pelerină scurtă pe umeri. — Din fr. **macfarlane.**

MACH, *machi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru viteza mișcării fluidelor, utilizată în aerodinamică și în tehnica rachetelor, egală cu 340 m/s. G *Numărul lui Mach* = raport între viteza unui proiectil, avion etc. într-un fluid și aceea a sunetului. [Pr.: *mah*] — Din engl., fr. **mach.**

MACHETÁ, *machetez,* vb. I. Tranz. A concepe și executa macheta unui obiect, a unui proiect etc. — Din **machetă.**

MACHETÁRE, *machetări,* s.f. Acțiunea de *a macheta.* — V. **macheta.**

MACHETÁT, -Ă, *machetați, -te,* adj. (Despre lucrări de urbanistică, piese tehnice, opere de artă etc.) Care a fost prezentat sub formă de machetă. — V. **machetă.**

MACHETATÓR, -OÁRE, *machetatori, -oare,* s.m. și f. Machetist. — **Macheta** + suf. *-tor.*

MACHÉTĂ, *machete,* s.f. Reproducere, de obicei la scară redusă, a unei lucrări de urbanistică, a unei piese tehnice, a unei opere de artă etc. F Text integral sau fragmentar al unei opere (științifice), destinat discuției înainte de publicare. — Din fr. **maquette.**

MACHETÍST, -Ă, *machetiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care concepe și execută o machetă; machetator. — Din fr. **maquettiste.**

MACHIÁ, *machiez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) farda (minuțios, cu artă); a(-și) face machiajul (pentru scenă). [Pr.: *-chi-a*] — Din fr. **maquiller.**

MACHIÁJ, *machiaje,* s.n. Acțiunea de *a (se) machia* și rezultatul ei; machiere. [Pr.: *-chi-aj*] — Din fr. **maquillage.**

MACHIÁT, -Ă, *machiați, -te,* adj. Fardat (minuțios, cu artă). [Pr.: *-chi-at*] — V. **machia.**

MACHIAVÉLIC, -Ă, *machiavelici, -ce,* adj. Care este lipsit de onoare și de scrupule; perfid, viclean. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **machiavélique,** it. **machiavellico.**

MACHIAVELÍSM, (**2**) *machiavelisme,* s.n. **1.** Sistemul politic al lui Machiavelli. **2.** Comportare, acțiune vicleană, perfidă; perfidie, machiaverlâc, rea-credință. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **machiavélisme,** it. **machiavellismo.**

MACHIAVERLÂC, *machiaverlâcuri,* s.n. (Înv.) Machiavelism. [Pr.: *-chi-a-*] — **Machiavelli** (n. pr.) + suf. *-lâc.*

MACHIÉRE, *machieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) machia;* machiaj. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **machia.**

MACHIEUR, -EUZĂ, *machieuri, -euze,* s.m. și f. Persoană care execută machiaje, specialist în machiaj. [Pr.: *-chiór*] — Din fr. **maquilleur.**

MACHINÁȚIE s.f. v. **mașinație.**

MACHINAȚIÚNE s.f. v. **mașinație.**

MACHÍSM[1] s.n. (Fil.) Empiriocriticism. [Pr.: *mahism*] — Din rus. **mahizm,** germ. **Machismus.**

MACHÍSM[2]**,** (**2**) *machisme,* s.n. **1.** Ideologie bazată pe ideea că bărbatul domină din punct de vedere social femeia și că, în această calitate de stăpân, are dreptul la privilegii. **2.** Atitudine, comportament, faptă în conformitate cu această ideologie. [Pr.: *-čism*] — Din fr. **machisme,** sp. **machismo.**

MACHÍST[1]**, -Ă,** *machiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține machismului[1], privitor la machism[1]. **2.** S.m. și f. Adept al machismului[1]. [Pr.: *mahist*] — Din rus. **mahist.**

MACHÍST[2]**, -Ă,** *machiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la machism[2]. **2.** S.m. și f. Adept al machismului[2]. [Pr.:*-čist*] — Din fr. **machiste.**

MÁCHO, *macho,* s.m. Bărbat care dă dovadă de machism. [Pr.: *-čo*]. — Din sp., fr. **macho.**

MACHMÉTRU, *machmetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea vitezei avioanelor cu reacție. [Pr.: *mah-*] — Din fr. **machmètre,** engl. **machmeter.**

MACIOÁLĂ, *macioale,* s.f. (Reg.) **1.** Femeie proastă, urâtă. **2.** Vacă sau oaie slabă. — Et. nec.

MÁCLĂ, *macle,* s.f. Formă de cristalizare în care două sau mai multe cristale se alipesc sau se întrepătrund, alcătuind o simetrie față de un plan sau un ax; cristal format în acest fel. — Din fr. **macle.**

MACMAHÓN, *macmahoane,* s.n. (Înv.) Șpriț[1]. — Din n. pr. **Mac Mahon.**

MACRAMÉ s.n. v. **macrameu.**

MACRAMÉU, *macrameuri,* s.n. Dantelă făcută din fire groase de ață din bumbac mercerizat, împletite și înnodate. [Var.: **macramé** s.n.] — Din fr. **macramé.**

MACRO[1]**-** Element de compunere însemnând „mare", care servește la formarea unor substantive și adjective. — Din fr. **macro-.**

MACRÓ[2] s.n. v. **macrou.**

MACROBIÁN, -Ă, *macrobieni, -e,* adj. (Biol.; despre ființe) Longeviv; (rar) macrobit. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **macrobien.**

MACROBÍE s.f. (Biol.) Longevitate. [Pr.: *-bi-e*] — Din fr. **macrobie.**

MACROBIÓTIC, -Ă, *macrobiotici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. (Rar) Disciplină medicală bazată pe un ansamblu de reguli de igienă (alimentară) a căror respectare se consideră că poate prelungi viața omului. **2.** Adj. De macrobiotică. F (Despre organisme) Longeviv. [Pr.: *-bi-o-*] — Din germ. **Makrobiotik,** fr. **macrobiotique.**

MACROBÍT, -Ă, *macrobiți, -te,* adj. (Biol.) Macrobian. — Din fr. **macrobite.**

MACROBLÁST, *macroblaste,* s.n. (Biol.) Megaloblast. — Din engl. **macroblast.**

MACROCEFÁL, -Ă, *macrocefali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care prezintă fenomenul de macrocefalie. — Din fr. **macrocéphale.**

MACROCEFALÍE, *macrocefalii,* s.f. Malformație congenitală caracterizată prin alungirea craniului și dezvoltarea lui excesivă în comparație cu corpul. — Din fr. **macrocéphalie.**

MACROCÍT, *macrocite,* s.n. (Biol.) Megalocit. — Din fr. **macrocyte.**

MACROCLÍMĂ, *macroclime,* s.f. Climat al unei regiuni întinse. — Din germ. **Makroklima.**

MACROCÓSM s.n. v. **macrocosmos.**

MACROCÓSMIC, -Ă, *macrocosmici, -ce,* adj. Referitor la macrocosmos. — Din fr. **macrocosmique.**

MACROCÓSMOS s.n. Universul exterior în raport analogic cu omul (microcosmos); Univers, cosmos. [Var.: **macrocósm** s.n.] — Din fr. **macrocosme.**

MACROCRISTALÍN, -Ă, *macrocristalini, -e,* adj. (Chim., Geol.; despre substanțe minerale) Care se prezintă în cristale mari. — Din fr. **macrocristallin.**

MACROECONÓMIC, -Ă, *macroeconomici, -ce,* adj. Care se referă la macroeconomie. [Pr.: *-cro-e-*] — **Macro**[1]**-** + **economic.**

MACROECONOMÍE s.f. Domeniu al teoriei economice care studiază modul în care funcționează ansamblul economic al unei țări, cu scopul de a fundamenta deciziile politicii economice. [Pr.: *-cro-e-*] — **Macro**[1]**-** + **economie.**

MACROELEMÉNT, *macroelemente,* s.n. (Biol.) Element chimic necesar organismelor în doze mari, având în general în corp o concentrație de peste 0,01%. [Pr.: *-cro-e-*] — Din engl. **macroelement.**

MACROFÁG, *macrofage,* s.n. (Biol.) Fagocit mare capabil să înglobeze și să digere bacteriile, resturile de celule și alte particule eterogene sau toxice pentru organism. — Din fr. **macrofage.**

MACROFILMÁRE, *macrofilmări,* s.f. Filmare cu aparatură specială pentru obținerea unor imagini dinamice mult mărite ale unor obiecte (extrem de) mici, a căror observare cu ochiul liber este greu de făcut sau imposibilă. — **Macro**[1]**-** + **filmare.**

MACROFLÓRĂ, *macroflore,* s.f. Totalitatea plantelor mari care cresc într-o anumită regiune. — **Macro**[1]**-** + **floră.**

MACROFOTOGRAFÍE, *macrofotografii,* s.f. Fotografie făcută cu aparatură specială pentru obținerea unor imagini statice mult mărite ale unor obiecte (extrem de) mici, a căror observare cu ochiul liber este greu de făcut sau imposibilă. — Din fr. **macrophotographie.**

MACROGAMÉT, *macrogameți,* s.m. (Biol.) Gamet femelă de mari dimensiuni. — Din engl. **macrogamete.**

MACROMICÉTĂ, *macromicete,* s.f. (La pl.) Grup de ciuperci mari, diferit colorate, formate în general din picior și pălărie (*Macromycetes*).; (și la sg.) ciupercă din acest grup. — Din fr. **macromycètes.**

MACROMOLECULÁR, -Ă, *macromoleculari, -e,* adj. Care este alcătuit din macromolecule. — Din fr. **macromoléculaire.**

MACROMOLECÚLĂ, *macromolecule,* s.f. Moleculă compusă dintr-un număr mare de atomi. — Din fr. **macromolécule,** rus. **makromolekula.**

MACRONUCLÉU, *macronuclee,* s.n. (Biol.) Nucleu mare al celulei care reprezintă corpul unui infuzor. — Din fr. **macronucléus.**

MACROPÓD, -Ă, *macropozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are labele, picioarele sau aripioarele înotătoare lungi. **2.** S.n. (La pl.) Specie de pești exotici viu colorați; (și la sg.) pește din această specie. — Din fr. **macropode.**

MACROPÓR, *macropori,* s.m. Por vizibil cu ochiul liber. — Din fr. **macropore.**

MACROPSÍE, *macropsii,* s.f. (Med.) Tulburare a vederii constând în impresia că obiectele și persoanele sunt mai mari decât în realitate; megalopsie. — Din fr. **macropsie.**

MACROPTÉR, -Ă, *macropteri, -e,* adj. (Rar; despre păsări) Cu aripile foarte lungi. — Din fr. **macroptère.**

MACROSCÓPIC, -Ă, *macroscopici, -ce,* adj. Care se referă la cercetările făcute cu ochiul liber; care se poate vedea cu ochiul liber. — Din fr. **macroscopique.**

MACROSCOPÍE, *macroscopii,* s.f. Examinare cu ochiul liber sau cu un instrument optic a suprafeței unei piese, unui material etc. — Din fr. **macroscopie.**

MACROSEÍSM, *macroseisme,* s.n. Mișcare seismică a scoarței terestre simțită de oameni fără ajutorul aparatelor. — Din fr. **macroséisme.**

MACROSISTÉM, *macrosisteme,* s.n. Sistem social al unei forme de organizare instituționalizate. — Din fr. **macrosystème.**

MACROSOCIÁL, -Ă, *macrosociali, -e,* adj. Referitor la macrostructura socială. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **macrosocial.**

MACROSPÓR, *macrospori,* s.m. (Bot.) Spor femel la unele criptogame vasculare. — Din fr. **macrospore.**

MACROSPORÁNGE, *macrosporangi,* s.m. (Bot.) Sporange în care se formează macrosporii. — Din fr. **macrosporange.**

MACROSTRUCTÚRĂ, *macrostructuri,* s.f. Structura unui corp (metal, aliaj, plantă, animal etc.) așa cum apare la examinarea cu ochiul liber sau cu o lupă. G (În sintagma) *Macrostructură socială* = totalitatea relațiilor și instituțiilor dintr-o societate. — Din fr. **macrostructure.**

MACRÓU, *macrouri,* s.n. Pește de mare cu spatele albastru-verzui cu dungi negre, care se apropie de țărmuri primăvara și vara *(Scomber scomber).* F Conservă din carnea acestui pește. [Var.: **macró** s.n.] — Din fr. **maquereau.**

MÁCRU, -Ă, *macri, -e,* adj. (Despre carne) Slab, fără grăsime și fără oase. — Lat. **macer, -cra.**

MACULÁ, *maculez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A păta, a murdări, a mânji. — Din lat. **maculare,** fr. **maculer.**

MACULÁT, -Ă, *maculați, -te,* adj. (Livr.) Cu pete, pătat, murdar. — V. **macula.**

MACULATÓR, *maculatoare,* s.n. Caiet (neliniat) folosit de elevi, de studenți etc. pentru a lua notițe sau a face diferite însemnări; caiet de notițe. — **Macula** + suf. *-tor.*

MACULATÚRĂ s.f. **1.** Hârtie prost tipărtă, pătată care se rebutează; *p. ext.* hârtie scrisă sau tipărită care și-a pierdut importanța. F Hârtie de calitate inferioară folosită pentru ambalaje sau, prin topire, ca materie primă pentru fabricile de hârtie. **2.** Fig. Scriere lipsită de valoare. — Din germ. **Makulatur,** fr. **maculature.**

MADÁM s.f. v. **madamă.**

MADÁMĂ, *madame,* s.f. **1.** (Fam.; astăzi în forma *madam*; urmat de nume de familie sau de prenume) Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (măritată); doamnă. **2.** Femeie din personalul casnic al familiilor bogate. F Femeie de serviciu la un hotel. **3.** (Înv.) Guvernantă. **4.** (Înv.) Soție. **5.** (Peior.) Femeie de moravuri ușoare; *spec.* patroană a unei case de prostituție. [Var.: **madám** s.f.] — Din fr. **madame.**

MADEÁ, *madele,* s.f. **1.** (Înv.) Problemă, chestiune, afacere. **2.** (Reg.) Fel, sort, categorie. F Fig. Om neserios, om fără caracter. — Din tc. **madde.**

MADIPOLÓN s.n. (Înv.) Pânză albă, deasă și fină de bumbac, folosită pentru confecționarea lenjeriei de pat și de corp. — Din fr. **madapolam.** Cf. rus. m a d e p o l a n .

MADLÉNĂ, *madlene,* s.f. Prăjitură din cocă cu ouă și unt; brioșă. — Din fr. **madeleine.**

MADMOAZÉLĂ, *madmoazele,* s.f. (Înv.) Domnișoară. — Din fr. **mademoiselle.**

MADÓNĂ, *madone,* s.f. **1.** Reprezentare plastică a Fecioarei Maria cu pruncul Isus; *p. gener.* Maica Domnului. **2.** Fig. Personificare a perfecțiunii feminine. F (Ir.) Femeie cu atitudini prefăcute, care simulează nevinovăția; mironosiță. — Din it. **madonna,** fr. **madone.**

MADREPÓR, *madrepori,* s.m. (La pl.) Ordin de animale celenterate cu schelet calcaros bine dezvoltat și ramificat, care trăiesc în colonii mari în mările calde (*Madrepora*); (și la sg.) animal care aparține acestui ordin. — Din fr. **madrépore.**

MADREPÓRIC, -Ă, *madreporici, -ce,* adj. (Zool.) Din madrepori, de madrepori. — Din fr. **madréporique.**

MADRIÉRĂ, *madriere,* s.f. (Mar.) Scândură groasă care formează suprafața unui ponton de acostare. [Pr.: *-dri-e-*] — Din fr. **madrier.**

MADRIGÁL, *madrigale,* s.n. **1.** Poezie lirică scurtă cu conținut idilic sau galant. **2.** Scurtă compoziție muzicală vocală cu caracter liric, caracteristică pentru sec. XVI. [Pl. și: *madrigaluri*] — Din fr. **madrigal.**

MADRIGALÉSC, -Ă, *madrigalești,* adj. (Rar) Cu caracter de madrigal. — Din fr. **madrigalescque.**

MADRIGALÍST, -Ă, *madrigaliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Autor sau cântăreț de madrigale. — Din fr. **madrigaliste.**

MADRILÉN, -Ă, *madrileni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din orașul Madrid. **2.** Adj. Care aparține orașului Madrid sau madrilenilor (**1**), referitor la Madrid ori la madrileni. — Din fr. **madrilène.**

MAESTOSO adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu măreție; solemn. [Pr.: *ma-es-tó-zo*] — Cuv. it.

MAÉSTRU, -Ă, *maeștri, -stre,* s.m. și f. **1.** Persoană care a adus contribuții (deosebit de) valoroase într-un domeniu de activitate, fiind adesea considerată drept îndrumător, model, șef al unei școli, creator al unui curent etc. G *Concert-maestru* sau (înv.) *maestru de concert* = prim-violonist într-o orchestră. *Maestru al sportului* = titlu oficial acordat unui sportiv pentru merite deosebite; persoană care poartă acest titlu. *Maestru Emerit al Sportului* = cel mai înalt titlu oficial acordat unui sportiv pentru performanțe excepționale; persoană care poartă acest titlu. *Maestru Emerit al Artei* = titlu oficial acordat cuiva pentru activitate deosebit de meritorie în una dintre ramurile artei; persoană căreia i s-a acordat acest titlu. **2.** Titlu dat în trecut profesorilor care predau în școli discipline ca desenul, muzica etc. (fără să aibă un titlu academic); persoană care avea acest titlu. **3.** Persoană competentă, calificată într-un anumit domeniu (de obicei muzică, dans, sport), care adesea instruiește pe cineva în domeniul respectiv. **4.** Titlu ierarhic în anumite organizații militare, politice, religioase etc.; persoană care poartă acest titlu. G *Maestru de ceremonie* (sau *de ceremonii*) = persoană care supraveghează desfășurarea unei ceremonii după protocol. **5.** Maistru (**1**). — Din it. **maestro.**

MÁFIA s.f. v. **mafie.**

MÁFIE, (**2**) *mafii,* s.f. **1.** (În forma *Mafia*) Organizație secretă siciliană, răspândită ulterior în SUA și în alte țări, care practică șantajul și asasinatul. **2.** Grup de indivizi cu îndeletniciri suspecte. F Grup de persoane legate între ele prin preocupări comune și care își apără cu orice preț interesele (meschine). [Acc. și: *mafíe.* — Var. **máfia** s.f.] — Din it. **mafia.**

MAFIÓT, -Ă, *mafioți, -te,* s.m. și f. Membru al mafiei. [Pr.: *-fi-ot*] — Din **mafie.**

MAG, *magi,* s.m. Preot la unele popoare orientale din Antichitate; *p. ext.* învățat, filosof; astrolog; vrăjitor. F (În religia creștină) Fiecare dintre cei trei regi veniți din Orient să se închine lui Isus la nașterea Sa. F Fig. Sol, vestitor. — Din sl. **magŭ.**

MAGAOÁIE s.f. v. **măgăoaie.**

MAGAZÍE, *magazii,* s.f. **1.** Clădire, construcție, amenajare, încăpere în care se păstrează mari cantități de mărfuri sau de materiale; depozit. **2.** (Înv.) Magazin (**1**). **3.** Cutie metalică în pușcă în care stau cartușele înainte de tragere. — Din ngr. **magazí.**

MAGAZÍN, *magazine,* s.n. **1.** Local în care se expun spre vânzare cu amănuntul diferite mărfuri; prăvălie (mare). **2.** Publicație periodică (ilustrată) cu material din domenii variate sau, *p. ext.*, (urmat de determinări) dintr-un anumit domeniu. — Din fr. **magasin.**

MAGAZINÁJ, *magazinaje,* s.n. **1.** Depozitare a unor mărfuri într-o magazie. **2.** Timpul cât o marfă se află depozitată în magazie. **3.** Taxă care se plătește pentru depozitarea unei mărfi. — Din fr. **magasinage.**

MAGAZINÉR s.m. și f. v. **magazioner.**

MAGAZIOÁRĂ, *magazioare,* s.f. Diminutiv al lui *magazie.* [Pr.: *-zi-oa-*] — **Magazie** + suf. *-oară.*

MAGAZIONÉR, -Ă, *magazioneri, -e,* s.m. și f. Persoană care are în răspundere gestiunea unei magazii. [Var.: **magazinér, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **magasinier.**

MAGDALENIÁN, -Ă, *magdalenieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al paleoliticului superior în care apar elemente de cultură umană. **2.** Adj. Care aparține magdalenianului (**1**), privitor la magdalenian. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **magdalénien.**

MAGHÉRNIȚĂ, *maghernițe,* s.f. **1.** Casă mică, sărăcăcioasă, dărăpănată; construcție rudimentară. **2.** Prăvălie mică și sărăcăcioasă. **3.** (Înv.) Bucătărie. — Din bg. **magernica.**

MAGHIÁR, -Ă, *maghiari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ungariei sau este originară de acolo; ungur. **2.** Adj. Care aparține Ungariei sau maghiarilor (**1**), privitor la Ungaria sau la maghiari; unguresc, ungar. F (Substantivat, f.) Limba maghiară. — Din magh. **magyar.**

MAGHIARÍSM, *maghiarisme,* s.n. Termen, expresie, construcție proprie limbii maghiare, împrumutată de altă limbă și fără a fi adaptată la sistemul acesteia. — **Maghiar** + suf. *-ism.*

MAGHIARIZÁ, *maghiarizez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) asimila cu populația de limbă maghiară. **2.** Tranz. A modifica un cuvânt, o expresie etc. după sistemul limbii maghiare. — **Maghiar** + suf. *-iza.*

MAGHIARIZÁRE, *maghiarizări,* s.f. Faptul de *a (se) maghiariza.* — V. **maghiariza.**

MAGHIRÁN, *maghirani,* s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori roșietice sau albe, cultivată uneori în grădini pentru mirosul ei plăcut *(Origanum majorana).* [Var.: **măgherán, măghirán** s.m.] — Din germ. **Mageran.**

MAGHREBIÁN, -Ă, *maghrebieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Maghreb (regiune din nord-vestul Africii). **2.** Adj. Care aparține Maghrebului sau maghrebienilor (**1**), privitor la Maghreb ori la maghrebieni. [Pr.: *bi-an*] — Din fr. **Maghrébin.**

MÁGIC, -Ă, *magici, -ce,* adj. **1.** Care ține de magie, privitor la magie; ocult, misterios, tainic. **2.** Fig. Care apare ca o realizare minunată, ca un efect de magie; fermecător, încântător, feeric. — Din fr. **magique.**

MAGICIÁN, -Ă, *magicieni, -e,* s.m. și f. Persoană care practică magia. F Fig. Artist desăvârșit, care obține efecte deosebite prin arta sa. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **magicien.**

MAGÍE, *magii,* s.f. **1.** Totalitatea procedeelor, formulelor, riturilor etc. prin care se invocă forțe supranaturale spre a produce miracole; practica acestor procedee, formule etc. **2.** Fig. Putere irezistibilă de atracție, de fascinare; farmec, încântare. — Din fr. **magie.**

MAGÍSM s.n. (Rar) Magie. — Din fr. **magisme.**

MAGISTRÁL, -Ă, *magistrali, -e,* adj. **1.** Care caracterizează pe maestru (**1**), de maestru; *p. ext.* perfect, desăvârșit. **2.** (Despre conducte, căi de comunicație) Principal. F (Substantivat, f.) Arteră principală de comunicație rutieră, feroviară etc. **3.** (Inform.) Grup de linii de comunicație utilizate pentru transmisia informației de la diferite surse spre unul sau mai mulți destinatari. — Din (**1**) fr. **magistral,** (**2**) după rus. **maghistral'.**

MAGISTRÁT, *magistrați,* s.m. **1.** Membru al corpului judiciar (judecător, procuror). **2.** Funcționar superior sau înalt demnitar. **3.** (În Roma antică) Cetățean ales într-o funcție publică înaltă. — Din fr. **magistrat.** Cf. lat. m a g i s t r a t u s.

MAGISTRATÚRĂ, *magistraturi,* s.f. Corpul magistraților; demnitatea, profesia de magistrat; timpul cât își exercită funcția un magistrat. — Din germ. **Magistratur,** fr. **magistrature.**

MAGÍSTRU, *magiștri,* s.m. Profesor (în raport cu elevii săi); dascăl. — Din lat. **magister.** Cf. germ. M a g i s t e r.

MAGIÚN, *magiunuri,* s.n. Pastă alimentară consistentă obținută prin fierberea și terciuirea prunelor sau, *p. gener.*, a altor fructe (fără adaos de zahăr). — Din tc. **macun.**

MAGMÁTIC, -Ă, *magmatici, -ce,* adj. Care se referă la fenomenul de apariție a magmei. G *Proces magmatic* = proces de mișcare și de consolidare a magmei în zonele de minimă rezistență ale scoarței Pământului. *Rocă magmatică* = rocă formată printr-un proces magmatic; rocă eruptivă. — Din fr. **magmatique.**

MAGMATÍSM s.n. Totalitatea proceselor legate de apariția, deplasarea și consolidarea magmelor în scoarța Pământului. — Din fr. **magmatisme.**

MÁGMĂ, *magme,* s.f. Masă minerală fluidă și incandescentă din interiorul scoarței Pământului, alcătuită din silicați. — Din fr. **magma.**

MAGNA CUM LAUDE loc. adv. (Livr.) Apreciere superlativă acordată la trecerea unui examen (de obicei de absolvire) în învățământul universitar sau la obținerea unui doctorat. [Pr.: *mágna cum láude*] — Expr. lat.

MAGNADÚR s.n. Ferită cu oxid de bariu utilizată pentru confecționarea magneților permanenți. — Din germ. **Magnadur.**

MAGNÁLIU s.n. Aliaj ușor de aluminiu foarte rezistent la coroziune, întrebuințat în aeronautică. — Din fr. **magnalium.**

MAGNÁT, *magnați,* s.m. **1.** Mare proprietar de capital industrial și financiar. **2.** Mare latifundiar maghiar sau polonez. — Din lat. **magnatus.** Cf. germ. M a g n a t, fr. m a g n a t.

MAGNÉT, *magneți,* s.m. Minereu de fier care are proprietatea de a atrage materialele feromagnetice; corp metalic căruia i s-a transmis calitatea, permanentă sau temporară, de a atrage obiectele de fier. — Din ngr. **maghnítis,** germ. **Magnet.**

MAGNÉTIC, -Ă, *magnetici, -ce,* adj. (Despre forțe, fenomene) Care se referă la magnet sau la magnetism; (despre corpuri) care este feromagnetic, care poate fi magnetizat. G *Câmp magnetic* = stare fizică particulară a unui spațiu în care se exercită forțe magnetice; *p. ext.* spațiul respectiv. *Fluid magnetic* = forță prin care se explică, în științele oculte, fenomenele telepatice și hipnotice. *Pol magnetic* = **a)** fiecare dintre cele două puncte sau regiuni de la extremitatea unui magnet; **b)** fiecare dintre cele două puncte ale globului pământesc către care se îndreaptă capetele unui ac magnetic. F Fig. Care exercită o influență profundă sau o atracție irezistibilă; care magnetizează. — Din fr. **magnétique,** germ. **magnetisch.**

MAGNETÍSM s.n. **1.** Proprietate fizică fundamentală a materiei, care se manifestă ca o formă specifică de interacțiune între curenții electrici, între curenții electrici și magneți sau între magneți. G *Magnetism terestru* (sau *pământesc*) = totalitatea fenomenelor magnetice caracteristice Pământului. *Magnetism animal* = proprietate a organismelor vii de a emite un fluid magnetic și de a fi influențate de emanații ale aștrilor sau de fluidul magnetic al cuiva; ansamblu de procedee terapeutice bazate pe această proprietate. **2.** Parte a fizicii care studiază proprietățile magnetice ale materiei. — Din fr. **magnétisme,** germ. **Magnetismus.**

MAGNETÍT s.n. Minereu de fier de culoare neagră sau cenușie-închis, care se găsește în roci eruptive și care are proprietatea de a atrage fierul. [Var.: **magnetítă** s.f.] — Din fr. **magnétite.**

MAGNETÍTĂ s.f. v. **magnetit.**

MAGNETIZÁ, *magnetizez,* vb. I. Tranz. **1.** Tranz. A face ca un corp să capete, permanent sau temporar, proprietăți de magnet; a transforma în magnet. G Refl. *Corpurile feromagnetice se magnetizează ușor.* F Fig. A exercita asupra cuiva o atracție puternică. **2.** Refl. (Fam.) A se ameți de băutură. — Din fr. **magnétiser.**

MAGNETIZÁBIL, -Ă, *magnetizabili, -e,* adj. (Tehn.) Care se poate magnetiza. — Din fr. **magnétisable.**

MAGNETIZÁNT, -Ă, *magnetizanți, -te,* adj. (Despre un câmp magnetic) Care poate realiza magnetizarea unui corp. F (Despre un dispozitiv) Care poate produce un câmp magnetic. — Din fr. **magnétisant.**

MAGNETIZÁRE, *magnetizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) magnetiza* și rezultatul ei. F Stare a unui corp magnetizat. — V. **magnetiza.**

MAGNETIZÁT, -Ă, *magnetizați, -te,* adj. **1.** Căruia i s-au transmis proprietăți magnetice. F Fig. Care se găsește sub influența magnetică a cuiva sau acționează sub o astfel de influență. **2.** (Fam.) Amețit de băutură. — V. **magnetiza.**

MAGNETIZATÓR, -OÁRE, *magnetizatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care poate să transmită magnetism. — **Magnetiza** + suf. *-tor* (după fr. *magnétisieur*).

MAGNETIZÁȚIE, *magnetizații,* s.f. Mărime care indică gradul de magnetizare al unui corp; intensitate de magnetizare. — Din fr. **magnétisation.**

MAGNETOELÉCTRIC, -Ă, *magnetoelectrici, -e,* adj. Care se referă la fenomenele electrice și magnetice. — Din fr. **magnéto-électrique.**

MAGNETOFLÉX s.n. Aliaj feromagnetic de fier cu nichel și cupru, folosit pentru solicitări foarte mari; magniflex. — Din germ. **Magnetoflex.**

MAGNETOFÓN, *magnetofoane,* s.n. Aparat care înregistrează și reproduce sunetele cu ajutorul unor benzi speciale, acoperite cu o substanță feromagnetică. — Din fr. **magnétophone.**

MAGNETOGRÁF, *magnetografe,* s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea variației în timp a intensității câmpului magnetic terestru. — Din fr. **magnétographe.**

MAGNETOGRÁMĂ, *magnetograme,* s.f. Diagramă obținută cu magnetograful. — Din fr. **magnétogramme.**

MAGNETOHIDRODINÁMIC, -Ă, *magnetohidrodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a fizicii care studiază legile generale ale comportării fluidelor electroconductoare în câmp magnetic. **2.** Adj. De magnetohidrodinamică (**1**). G *Generator magnetohidrodinamic* = generator electric care transformă direct în energie electrică energia termică a unui fluid fierbinte ionizat, supus acțiunii unui câmp magnetic. — Din fr. **magnétohydrodynamique.**

MAGNETOMETRÍE s.f. Ramură a geofizicii care studiază câmpul magnetic al Pământului și anomaliile acestuia. — Din fr. **magnétométrie.**

MAGNETOMÉTRU, *magnetometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară intensitatea câmpului magnetic. — Din fr. **magnétomètre.**

MAGNETOMOTÓR, *magnetomotoare,* s.n. Electromotor în a cărui construcție intră un magnet permanent. — Din fr. **magnétomoteur.**

MAGNETÓN, *magnetoni,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru magnetismul electronului și a nucleelor atomice. — Din fr. **magnéton.**

MAGNETOÓPTIC, -Ă, *magnetooptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Capitol al fizicii care studiază fenomenele produse în interacțiunea undelor electromagnetice luminoase cu câmpurile magnetice. **2.** Adj. De magnetooptică (**1**). [Pr.: *-to-op-*] — Din fr. **magnéto-optique.**

MAGNETOPÁUZĂ s.f. Regiune a spațiului extraterestru în care nu se manifestă câmpul magnetic al Pământului. [Pr.: *-pa-u-*] — **Magnet** + **pauză** (după fr. *magnétopause).*

MAGNETOSCÓP, *magnetoscoape,* s.n. Aparat pentru înregistrarea și redarea imaginilor pe o bandă magnetică. — Din fr. **magnétoscope.**

MAGNETOSFÉRĂ s.f. Regiune a spațiului extraterestru în care câmpul magnetic este delimitat, în exterior, de vântul solar. — Din fr. **magnétosphère,** engl. **magnetosphere.**

MAGNETOSTÁTIC, -Ă, *magnetostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a electromagnetismului care studiază câmpul magnetic invariabil în timp. **2.** Adj. De magnetostatică (**1**). — Din fr. **magnétostatique.**

MAGNETOSTRICȚIÚNE s.f. (Fiz.) Deformare a unui corp sub acțiunea unui câmp magnetic variabil. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **magnétostriction.**

MAGNETOTÉCĂ, *magnetoteci,* s.f. Colecție de benzi magnetice (înregistrate); *p. ext.* mobilă în care se păstrează astfel de colecții; încăpere special dotată pentru audierea benzilor magnetice înregistrate. — Din fr. **magnétothèque.**

MAGNETOTELÚRIC, -Ă, *magnetotelurici, -ce,* adj. (Despre metode de prospectare geologică) Care identifică zăcăminte pe baza câmpurilor magnetice ale Pământului. — Din engl. **magnetotelluric.**

MAGNETOTERAPÍE, *magnetoterapii,* s.f. (Med.) Fizioterapie cu ajutorul câmpurilor magnetice. — Din fr. **magnétothérapie.**

MAGNETÓU, *magnetouri,* s.n. Mic generator electric de curent alternativ, folosit pentru aprinderea carburantului la anumite motoare cu aprindere electrică. — Din fr. **magnéto.**

MAGNETRÓN, *magnetroane,* s.n. Tub electronic (folosit în special ca generator de oscilații de înaltă frecvență) în care intensitatea curentului de electroni este comandată printr-un câmp magnetic exterior. — Din fr. **magnétron.**

MAGNEZIÁN, -Ă, *magnezieni, -e,* adj. (Chim.) Magnezic. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **magnésien.**

MAGNÉZIC, -Ă, *magnezici, -ce,* adj. Care conține magneziu, de magneziu. — Din fr. **magnésique.**

MAGNÉZIE s.f. Oxid de magneziu în formă de praf alb, fără gust și fără miros, folosit în medicină ca laxativ. — Din fr. **magnésie.**

MAGNEZÍT s.n. Carbonat natural de magneziu, de culoare albă-gălbuie sau brună, folosit în industrie. [Var.: **magnezítă** s.f.] — Din fr. **magnésite.**

MAGNEZÍTĂ s.f. v. **magnezit.**

MAGNÉZIU s.n. Element chimic, metal moale, ușor, de culoare albă-argintie, maleabil și ductil, folosit la fabricarea aliajelor ușoare, în metalurgia nichelului, în fotografie etc. — Din fr. **magnésium.**

MÁGNICO s.n. Aliaj feromagnetic de fier, magneziu, nichel și cobalt. — Din fr. **magnico.**

MAGNÍFIC, -Ă, *magnifici, -ce,* adj. (Livr.) Măreț, grandios, superb, minunat; de un fast ieșit din comun. F (Cu valoare de superlativ) Foarte frumos, strălucit, desăvârșit. — Din fr. **magnifique.**

MAGNIFICÉNȚĂ s.f. (Livr.) **1.** Grandoare, măreție; fast, lux ieșit din comun. **2.** (Urmat de un adj. pos.) Termen de reverență. *Magnificiența Sa. Magnificențele Voastre.* — Din fr. **magnificence,** it. **magnificenza.**

MÁGNIFLEX s.n. Aliaj feromagnetic de fier cu nichel și cupru, folosit pentru solicitări mecanice foarte mari; magnetoflex. — Din germ. **Magniflex.**

MAGNITÚDINE, *magnitudini,* s.f. **1.** Mărime stelară. **2.** Mărime care indică gradul de intensitate al unui cutremur de pământ. — Din fr. **magnitude,** lat. **magnitudo, -inis.**

MÁGNO s.n. Aliaj de nichel și mangan, folosit în electrotehnică. — Din germ. **Magno.**

MAGNOLIACÉE, *magnoliacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori exotici cu flori mari, decorative, cu frunzele permanent verzi; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **magnoliacée.**

MAGNÓLIE, *magnolii,* s.f. Nume dat unor arbori exotici cu flori frumoase, mari, albe sau roșii, plăcut mirositoare, ale căror frunze sunt (la unele specii) întotdeauna verzi, cultivați ca plante decorative *(Magnolia).* — Din germ. **Magnolie,** fr., it. **magnolia.**

MAGÓT, *magoți,* s.m. Maimuță mare, fără coadă, cu fața roșie, care trăiește în nordul Africii și în Gibraltar *(Macacus sylvanus).* — Din fr. **magot.**

MAHALÁ, *mahalale,* s.f. **1.** Cartier (mărginaș) al unui oraș; periferie. G Loc. adj. *De mahala* = care aparține sau este specific mahalalei; *p. ext.* de rând, vulgar, grosolan. **2.** P. ext. Populația unei mahalale (**1**). — Din tc. **mahalle.**

MAHALAGÉSC, -EÁSCĂ, *mahalagești,* adj. Specific mahalagiului; de mahala. — **Mahalagiu** + suf. *-esc.*

MAHALAGIOÁICĂ, *mahalagioaice,* s.f. Femeie care locuiește într-un cartier mărginaș, la periferia orașelor; *p. ext.* femeie cu apucături vulgare, grosolane, care se ceartă și bârfește; mahalagiță, țață. — **Mahalagiu** + suf. *-oaică.*

MAHALAGÍSM, *mahalagisme,* s.n. Vorbă sau expresie caracteristică oamenilor de la periferie; *p. ext.* obișnuința de a colporta informații (răutăcioase) la adresa cuiva; bârfeală, clevetire; (la p.l) vorbe astfel colportate. — **Mahalagiu** + suf. *-ism.*

MAHALAGÍȚĂ, *mahalagițe,* s.f. (Rar) Mahalagioaică. — **Mahalagiu** + suf. *-iță.*

MAHALAGÍU, *mahalagii,* s.m. Bărbat care locuiește într-un cartier mărginaș, la periferia unui oraș; *p. ext.* bărbat cu apucături vulgare, grosolane, care se ceartă și bârfește. — **Mahala** + suf. *-giu.*

MAHARADJÁH s.m. v. **maharajah.**

MAHARAJÁH, *maharajahi,* s.m. Titlu purtat de prinții indieni suverani (până în 1956); persoană care deține acest titlu. [Var.: **maharadjáh** s.m.] — Din fr. **maharadjah.**

MAHARANÍ s.f. Soție de maharajah. — Din fr. **mahārāni.**

MÁHĂR, *mahări,* s.m. (Fam.) Personaj important, puternic, influent (în domeniul afacerilor, speculațiilor, relațiilor). F (Arg.) Mai-mare, șef. — Din germ. **Macher.**

MAHDÍSM s.n. Doctrină religioasă musulmană care preconizează credința în mahdiu. — Din fr. **mahdisme.**

MAHDÍST, -Ă, *mahdiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mahdismului. — Din fr. **mahdiste.**

MAHDÍU s.m. (În islam; la sunniți) Personaj care va veni la sfârșitul lumii pe Pământ și va întrona pacea și dreptatea, înlăturând răul; (la șiiți) cel de-al 12-lea imam. — Din fr. **mahdī.**

MAHINÁȚIE s.f. v. **mașinație.**

MAHMUDEÁ, *mahmudele,* s.f. Monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din tc. **mahmudiye.**

MAHMÚR, -Ă, *mahmuri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care nu și-a revenit complet din beție sau din somn; care este cu capul încă tulbure. **2.** Adj. Prost dispus, lipsit de voie bună, supărat, posomorât. **3.** S.n. (Reg.) Dispoziție (bună sau rea) a cuiva. G Expr. (Reg.) *A scoate mahmurul* (din cineva) = a duce la exasperare, a enerva (pe cineva). — Din tc. **mahmur.**

MAHMUREÁLĂ, *mahmureli,* s.f. Faptul de a fi mahmur; starea celui mahmur; lipsă de bună dispoziție; buimăceală, mahmurie. — **Mahmur** + suf. *-eală.*

MAHMURÍE s.f. (Rar) Mahmureală. — **Mahmur** + suf. *-ie.*

MAHOÁNĂ s.f. v. **mahonă.**

MAHOMEDÁN, -Ă, *mahomedani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la cultul lui Mahomed, care aparține acestui cult; musulman. **2.** S.m. și f. Adept al religiei lui Mahomed, musulman; *p. restr.* turc. — Din n. pr. **Mahomed.** Cf. fr. m a h o m é t a n.

MAHOMEDANÍSM s.n. Islam. — Din fr. **mahométanisme** (după *mahomedan*).

MAHOMETÍSM s.n. (Înv.) Mahomedanism. — Din fr. **mahométisme.**

MAHÓN, *mahoni,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori din regiunea tropicală a Americii, cu lemnul de culoare brună-roșiatică, foarte rezistent, folosit la confecționarea mobilei de lux; *p. restr.* lemnul acestor arbori; acaju. — Din tc. **mahun, mahon.**

MAHONÁRE s.f. Descărcare a încărcăturii unei nave într-o mahonă. — Din **mahonă.**

MAHÓNĂ, *mahone,* s.f. Nume dat unor vase sau unor ambarcațiuni (cu fundul plat) folosite la transportul mărfurilor, la încărcarea și descărcarea navelor, la pescuit etc. [Var.: **mahoánă** s.f.] — Din fr. **mahonne.**

MAHONÍU, -ÍE, *mahonii,* adj., s.n. (Rar) **1.** Adj. De culoarea mahonului; brun-roșcat. **2.** S.n. Culoare brună-roșcată. — **Mahon** + suf. *-iu.*

MAHÓRCĂ s.f. **1.** Plantă anuală din familia solanaceelor, cu frunze mari, bogate în nicotină și în acid citric, dar lipsite de aroma frunzelor de tutun; tutun turcesc (*Nicotiana rustica*). **2.** Tutun de calitate inferioară, fabricat din rădăcinile mahorcii (**1**). — Din rus., ucr. **mahorka.**

MAHRÁMĂ s.f. v. **maramă.**

MAI[1] adv. **I. 1.** (Servește la formarea gradului comparativ) *Mai bun.* G (În locuțiuni, întărind sensul unor cuvinte) *Mai întâi (și-ntâi). Mai apoi. Mai înainte.* **2.** (Servește la formarea gradului superlativ relativ) *Cel mai bun.* G (Înaintea unui substantiv) *Te comporți ca cel mai copil dintre copii.* G (Precedat de „ce" în construcții exclamative, cu valoare de superlativ absolut) *Ce mai drac frumos de fată!* G Expr. *Mai rar* = întâlnit extrem de rar. *Așa om mai rar!* **II.** (Atenuează ideea exprimată de cuvântul determinat) În parte, puțin, oarecum, într-o oarecare măsură, întrucâtva. *Copii și mai cuminți, și mai obraznici. Ploaia mai încetase.* **III.** (Exprimă ideea de aproximație) Aproape; aproximativ, cam. *Mai îmi vine a crede.* F (Urmat de o propoziție subordonată introdusă prin conj. „că" sau „să") Gata să..., cât pe-aci. *Cetina mai că-i ajunge la pământ.* G *Mai-mai* = cât pe-aci, gata-gata. **IV.** (Înaintea unui verb). **1.** (Arată că acțiunea verbului durează) Și acum, în continuare, încă. *Mai vine la noi.* G Expr. *Mai e vorbă!* = desigur! neapărat! nu încape discuție! sigur! F (În formule interogative, cu referire la o situație nouă) *Ce mai faci?* **2.** (Arată repetarea acțiunii verbului) Din nou, încă o dată, iar. *Poate să ne mai întâlnim.* **3** (Exprimă nedumerire) *Nu se știe ce s-a mai făcut.* **V.** (Arată că, pe lângă lucrurile cunoscute, intervine un element nou) **1.** (În enumerări) În afară de aceasta, în plus, pe deasupra. *Avea casă, mai ceva bani.* G Expr. *Ce mai atâta vorbă* sau *ce mai încoace-ncolo,* se zice când vrem să punem capăt unei discuții. **2.** (Corelativ) Când..., când; ba..., ba; parte..., parte. *Mai una, mai alta.* **VI.** (În propoziții și construcții exclamative, intensifică ideea din frază) *Ce mai zgomot, ce mai freamăt!* — Lat. **magis.**

MAI[2], *maiuri,* s.n. Nume dat diferitelor unelte sau părți de unelte în formă de ciocan (de lemn), care servesc la bătut, îndesat, nivelat etc. F (Reg.) Bătător[2]. — Lat. **malleus.**

MAI[3], *maiuri,* s.n. (Reg.) Ficat. — Din magh. **máj.**

MAI[4] s.m. A cincea lună a anului, care urmează după aprilie; florar. — Lat. **maius,** sl. **maĭ.**

MAIÁ, *maiele,* s.f. Ferment; drojdie; *p. ext.* plămădeală. G Expr. *A prinde maia* = a prinde puteri, a se înviora. [Pr.: *-ma-ia*] — Din tc. **maya.**

MAIÁL, *maiale,* s.n. (Reg.) Serbare sau petrecere câmpenească în cinstea primăverii, organizată (de școlari) în luna mai[4]. [Pr.: *ma-ial*] — După germ. **Majalis.**

MÁICĂ, *maici,* s.f. **I. 1.** (Pop.) Mamă. G *Maica Domnului* (sau Precista) = mama lui Isus Hristos. F Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (mai) în vârstă; termen afectiv cu care o femeie se adresează copiilor ei sau unei persoane mai tinere. **2.** Călugăriță; termen cu care cineva se adresează unei călugărițe. **II.** Fig. (Pop.) Izvor, cauză, origine. — Din bg., sb. **majka.**

MAIDÁN, *maidane,* s.n. Teren deschis, loc viran situat în interiorul sau la marginea unei localități. G Expr. (Pop.) *A scoate* (sau *a ieși) la maidan*= a scoate sau a ieși la vedere; a (se) arăta, a (se) face cunoscut. *A bate maidanul* (sau *maidanele)* = a-și pierde vremea hoinărind sau jucându-se; a hoinări, a vagabonda. — Din tc. **meydan, mavdan.**

MAIDANÉZ, -Ă, *maidanezi, -e,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Animal) fără stăpân, vagabond. — **Maidan** + suf. *-ez.*

MAIESTÁTE, (**2**) *maiestăți,* s.f. **1.** Caracter ori aspect impunător, grandios sau solemn care trezește admirație, respect etc.; măreție. **2.** Suveran, monarh. F (Urmat de un adj. pos.) Termen de reverență folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un monarh. *Maiestatea Sa. Maiestățile Voastre.* [Var.: **majestáte** s.f.] — Din lat. **maiestas, -atis,** fr. **majesté.**

MAIESTÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestuos.**

MAIESTUÓS, -OÁSĂ, *maiestuoși, -oase,* adj. **1.** Care impune prin prestanță, prin demnitate deosebită sau prin caracterul solemn, ceremonios. F (Adverbial) Cu gravitate, cu importanță. **2.** Care impune prin măreția înfățișării, prin grandoarea proporțiilor; impunător. F (Adverbial) Cu măreție, în mod grandios. [Pr.: *-tu-os.* — Var.: **maiestós, -oásă, majestós, -oásă** adj.] — Din it. **maestoso,** fr. **majesteux.**

MAIESTUOZITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este maiestuos. [Pr.: *ma-ies-tu-o-*] — **Maiestuos** + suf. *-itate.*

MAIÉU s.n. v. **maiou.**

MAIEÚTICĂ s.f. (La Socrate) Arta de a scoate la iveală în cursul discuțiilor filosofice, prin întrebări neașteptate, adevărul. [Pr.: *-ie-u-*] — Din fr. **maeutique.**

MAIMÚȚĂ, *maimuțe,* s.f. **1.** Nume generic dat animalelor tropicale cu conformația exterioară foarte asemănătoare cu a omului, inteligente și sociabile, cu un spirit de imitație foarte dezvoltat. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană foarte urâtă sau care obișnuiește să imite pe alții. — Cf. ngr. m a i m ú , tc. m a y m u n .

MAIMUȚĂREÁLĂ, *maimuțăreli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) maimuțări;* imitație. **2.** Gest sau atitudine afectată, grimasă, schimonoseală, maimuțărie. — **Maimuțări** + suf. *-eală.*

MAIMUȚĂRÍ, *maimuțăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A imita pe cineva (pentru a-l lua în râs); a maimuți. **2.** Refl. A folosi gesturi sau vorbe afectate, a se strâmba, a se schimonosi; a se fandosi. — **Maimuță** + suf. *-ări.*

MAIMUȚĂRÍE, *maimuțării,* s.f. (Rar) Maimuțăreală. — **Maimuță** + suf. *-ărie.*

MAIMUȚĂRÍRE, *maimuțăriri,* s.f. Faptul de *a (se) maimuțări* și rezultatul ei. — V. **maimuțări.**

MAIMUȚÍ, *maimuțesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A maimuțări (**1**). — Din **maimuță.**

MAIMUȚÍCĂ, *maimuțele,* s.f. Diminutiv al lui *maimuță.* — **Maimuță** + suf. *-ică.*

MAIMUȚÓI, *maimuțoi,* s.m. Augmentativ al lui *maimuță;* maimuță mascul. F (Fam.) Epitet dat unui bărbat foarte urât sau care obișnuiește să imite pe alții; epitet dat unui bărbat neserios. — **Maimuță** + suf. *-oi.*

MAINÁ, *mainez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A coborî o greutate cu ajutorul unei instalații de manevră de forță. [Pr.: *ma-i-*] — Din tc. **mayna.**

MAIONÉZĂ, *maioneze,* s.f. Sos rece, gros, preparat din gălbenuș de ou frecat cu untdelemn și condimentat cu lămâie, muștar etc. [Pr.: *ma-io-*] — Din fr. **mayonnaise.**

MAIÓR, *maiori,* s.m. Grad în ierarhia ofițerilor, superior celui de căpitan și inferior celui de locotenent-colonel; ofițer care are acest grad. — Din rus. **maĭor,** germ. **Major.**

MAIOREÁSĂ, *maiorese,* s.f. (Fam. și pop.) Soție de maior. — **Maior** + suf. *-easă.*

MAIORESCIÁN, -Ă, *maiorescieni, -e,* adj. De Titu Maiorescu, al lui Titu Maiorescu; în maniera lui Titu Maiorescu. [Pr.: *-ci-an*] — **Maiorescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

MAIÓU, *maiouri,* s.n. Articol de lenjerie sau de echipament sportiv (cu sau fără mâneci), de obicei decoltat, purtat direct pe piele. [Pr.: *ma-iou.* — Var.: **maiéu** s.n.] — Din fr. **maillot.**

MÁISTRU, *maiștri,* s.m. **1.** Persoană care are (și practică) o meserie; meșter, meseriaș; (în special) meseriaș cu calificare superioară căruia, de obicei, i se încredințează conducerea și organizarea activității de producție dintr-un anumit sector al unei întreprinderi; maestru. F Persoană iscusită, îndemânatică, abilă, pricepută. **2.** Persoană care învață, instruiește pe cineva. — Din germ. **Meister.**

MAJÁRCĂ s.f. (Pop.) Soi autohton de viță-de-vie, cu boabe mari de culoare verzuie-ruginie, cultivat pe terenuri nisipoase. — Et. nec.

MÁJĂ, *măji,* s.f. **1.** Veche unitate de măsură pentru greutăți, variind, după epoci și regiuni, între 50 și de 120 de kg. **2.** (Reg.) Cântar pentru greutăți mari. **3.** Năvod. — Din magh. **mázsa.**

MAJESTÁTE s.f. v. **maiestate.**

MAJESTÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestuos.**

MAJOLÍCĂ s.f. Faianță italiană caracterizată prin smalțul metalic; *p. gener.* faianță. F Obiect fabricat din această faianță. — Din fr. **majolique, maïolique.**

MAJÓR, -Ă, *majori, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care a împlinit vârsta legală pentru a putea beneficia prin lege de drepturi civile și politice depline. **2.** Foarte important, principal. F (Log.; în sintagmele) *Termen major* = predicatul concluziei unui silogism. *Premisă majoră* = premisă care conține termenul major al silogismului. **3.** (Înv.; Mil.; în sintagmele) *Sergent major* v. *sergent. Plutonier major* (și substantivat, m.) v. *plutonier.* **4.** (Muz.; în sintagma) *Gamă majoră* sau *mod major* = gamă sau mod care cuprinde cinci tonuri și două semitonuri. — Din fr. **majeur, major.**

MAJORÁ, *majorez,* vb. I. Tranz. A face mai mare (un preț, un impozit, un salariu, o taxă etc.); a spori. — Din fr. **majorer.**

MAJORÁNT, -Ă, *majoranți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care majorează. **2.** S.m. (Mat.) Element sau număr care este mai mare ori egal cu oricare dintre elementele sau numerele unei mulțimi. — Din fr. **majorante.**

MAJORÁRE, *majorări,* s.f. Acțiunea de *a majora* și rezultatul ei; creștere, mărire, sporire. F Sumă pe care statul o încasează în plus ca sancțiune aplicată celor care întârzie plata impozitelor, taxelor etc. — V. **majora.**

MAJORÁT[1] s.n. Vârstă la care o persoană devine majoră (**1**); starea (juridică a) persoanei majore; majoritate civilă. — Din fr. **majorat.** Cf. germ. M a j o r a t.

MAJORÁT[2], -Ă, *majorați, -te,* adj. (Despre prețuri, impozite etc.) Mărit[4], sporit. — V. **majora.**

MAJORDÓM, *majordomi,* s.m. (În Franța, în Evul Mediu) Intendent al domeniilor regale și al palatului; *p. gener.* persoană însărcinată cu administrarea unui palat (regal sau princiar); *p.ext.* șeful personalului de serviciu din casele nobililor sau ale marilor bogătași. — Din fr. **majordome.**

MAJORETĂ, *majorete,* s.f. Fiecare dintre tinerele care, îmbrăcate în uniforme asemănătoare celei de toboșar, preced o defilare, deschid un spectacol, susțin o echipă sportivă etc., executând în ritmul muzicii pași de dans sau figuri de jonglerie. — Din fr. **majorette.**

MAJORITÁR, -Ă, *majoritari, -e,* adj. Care face parte din majoritate, care reprezintă cel mai mare număr, cea mai mare parte dintr-o colectivitate, care întrunește majoritatea. G *Reprezentanță majoritară* = sistem electoral conform căruia sunt considerați aleși numai candidații care au întrunit majoritatea absolută a voturilor. — Din fr. **majoritaire.**

MAJORITÁTE, *majorități,* s.f. Partea sau numărul cel mai mare dintr-o colectivitate. F Superioritate numerică cerută (prin lege) sau obținută în alegeri. G *Majoritate absolută* = număr de voturi egal cu cel puțin jumătate plus unu din total. *Majoritate relativă* = număr de voturi care întrece numărul de voturi obținut de oricare dintre ceilalți candidați. *Majoritate civilă* = situație juridică a unei persoane care a împlinit vârsta prevăzută de lege pentru dobândirea deplinei capacități de exercițiu; majorat[1]. — Din fr. **majorité.** Cf. lat. m a i o r i t a s , - a t i s. germ. M a j o r i t ä t.

MAJÚSCUL, -Ă, *majusculi, -e,* s.f., adj. (Literă sau caracter de literă) care se folosește pentru a scrie inițiala numelor proprii și ale cuvintelor cu care începe o frază, pentru a individualiza un cuvânt într-un text etc. și care diferă de celelalte prin formă și mărime; (literă) mare. — Din fr. **majuscule.**

MAKE-UP, *make-upuri,* s.n. **1.** Înfrumusețare cosmetică a feței; machiaj. **2.** Denumire pentru anumite produse cosmetice. [Pr.: *méĭcap*] — Cuv. engl.

MAL, *maluri,* s.n. **1.** Margine (îngustă) de pământ situată (în pantă) de-a lungul unei ape; țărm; *p. ext.* regiune de lângă o apă. G Expr. *A ieși la mal* = a duce ceva la bun sfârșit, a o scoate la capăt. *A se îneca (ca țiganul* sau *tocmai) la mal* = a renunța sau a fi obligat să renunțe la ceva tocmai când țelul era aproape atins. **2.** Perete, margine (abruptă) a unui râu, a unui șanț, a unei gropi. F Râpă, prăpastie. F (Reg.) Ridicătură de pământ mai puțin

înaltă decât dealul, având coastele cu povârnișuri repezi sau abrupte. G Expr. *Un mal de om* (sau *de femeie*), se spune despre un bărbat (sau o femeie) foarte mare. *Cât un mal* = (despre ființe) mare, mătăhălos. — Cf. alb. m a l „munte”.

MALÁ, *malale,* s.f. Unealtă a zidarului alcătuită dintr-o placă de lemn cu mâner, cu care se întinde și se nivelează stratul de tencuială. — Din tc. **mala.**

MALÁC, -Ă, *malaci, -ce,* s.m. și f. Pui al bivoliței. F Epitet depreciativ pentru un om gras, greoi și leneș. — Din bg. **malak.**

MALACHÍT s.n. v. **malahit.**

MALACÓF s.n. v. **malacov.**

MALACOLÓGIC, -Ă, *malacologici, -ce,* adj. Referitor la moluște; de malacologie. — Din fr. **malacologique.**

MALACOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul moluștelor. — Din fr. **malacologie.**

MALACÓV, *malacoave,* s.n. Crinolină. [Pl. și: *malacovuri.* — Var.: **malacóf** s.n.] — Din fr. **malakoff.**

MALADÍE, *maladii,* s.f. Boală. G *Maladie mitrală* = boală de inimă care afectează valvula dintre atriu și ventriculul stâng. *Maladie albastră* = cianoză. — Din fr. **maladie.**

MALADÍV, -Ă, *maladivi, -e,* adj. (Despre oameni) Care are aspect nesănătos; bolnăvicios. F (Despre stări, înclinații etc.) Care arată, trădează o boală. F Care este exagerat, anormal, mai ales în comportamentul psihic. *Sensibilitate maladivă. Frică maladivă.* — Din fr. **maladif.**

MALAÉZ, -Ă, *malaezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Malaysian (**1**). **2.** Adj. Malaysian (**2**). F (Și substantivat, f.) Limbă vorbită în Malaysia. [Scris și: *malaiez*] — Din **Malaysia** (n. pr.) (derivat regresiv). Cf. fr. m a l a i s.

MÁLAGA s.n. Vin (foarte) dulce obținut în podgoriile din jurul orașului spaniol Malaga. [Acc. și: *málaga*] — Din sp. **malaga,** fr. **malaga.**

MALAGUÉNA, *malaguenii,* s.f. Dans spaniol cu ritm lent; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-ghe-nia*] — Din sp., fr. **malagueña.**

MALAHÍT s.n. Carbonat natural de cupru de culoare verde, cristalizat, folosit la fabricarea unor obiecte decorative sau a unor vopsele. [Var.: **malachít** s.n.] — Din fr. **malachite.**

MALÁR, *malare,* adj. (În sintagma) *Os malar* (și substantivat, n.) = fiecare dintre cele două oase ale craniului, situate în părțile laterale ale feței, dedesubtul orbitelor. — Din fr. **malaire.**

MALÁRIC, -Ă, *malarici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de malarie (cronică). **2.** Adj. Care aparține malariei, privitor la malarie. — Din it. **malarico.**

MALÁRIE s.f. Boală infecțioasă provocată de hematozoarul palustru (transmis prin înțepătura țânțarilor anofeli), caracterizată prin puternice accese de friguri; paludism, friguri (palustre). — Din it. **malaria.** Cf. fr. m a l a r i a, germ. M a l a r i a.

MALARIOLÓG, -Ă, *malariologi, -ge,* s.m. și f. Medic specializat în malariologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariologue.**

MALARIOLÓGIC, -Ă, *malariologici, -ce,* adj. De malariologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariologique.**

MALARIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază prevenirea și tratarea malariei; paludologie (**2**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariologie.**

MALARIOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament care constă în inocularea parazitului malariei în vederea obținerii de temperaturi ridicate la bolnav; paludoterapie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariothérapie.**

MALAWIÁN, -Ă, *malawieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Malawi sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Malawi sau malawienilor (**1**), privitor la Malawi ori la malawieni. — Din **Malawi** (n. pr.) + suf. *-ian.* Cf. fr. m a l a w i e n.

MALAXÁ, *malaxez,* vb. I. Tranz. A amesteca (sau a frământa) două sau mai multe materiale pentru a obține un amestec omogen. — Din fr. **malaxer.**

MALAXÁRE, *malaxări,* s.f. Acțiunea de *a malaxa* și rezultatul ei. — V. **malaxa.**

MALAXÓR, *malaxoare,* s.n. Mașină care amestecă (sau frământă) diverse materiale pentru a le transforma într-o masă omogenă. — Din fr. **malaxeur.**

MALAXORÍST, -Ă, *malaxoriști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la malaxor. — **Malaxor** + suf. *-ist.*

MALAYSIÁN, -Ă, *malaysieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Federației Malaysia sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Federației Malaysia sau malaysienilor (**1**), privitor la Federația Malaysia ori la malaysieni. — Din fr. **malaysian.**

MÁLDĂR, *maldăre,* s.n. **1.** Mulțime de obiecte de același fel, îngrămădite unele peste altele; *p. ext.* cantitate mare dintr-o anumită materie. **2.** Grămadă de tulpini, de plante secerate, de nuiele, de crengi etc. (legate la un loc). F Grămadă (nu prea mare) de fân, de paie, de iarbă cosită etc. [Var.: (reg.) **máldur** s.n.] — Et. nec.

MALDIVIÁN, -Ă, *maldivieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Maldive sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Maldive sau maldivienilor (**1**), privitor la Maldive ori la maldivieni. — **Maldive** (n.pr.) + suf. *-ian.* Cf. engl. M a l d i v i a n.

MÁLDUR s.n. v. **maldăr.**

MALEÁBIL, -Ă, *maleabili, -e,* adj. **1.** (Despre metale) Care poate fi întins în foi subțiri la o temperatură inferioară aceleia de topire; (despre alte materiale) care poate fi ușor modelat. **2.** Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care se adaptează ușor; adaptabil, docil. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **malléable.**

MALEABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi maleabil. F Fig. Capacitate, ușurință de adaptare. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **malléabilité.**

MALEABILIZÁ, *maleabilizez,* vb. I. Tranz. A face un material maleabil. [Pr.: *-le-a-*] — **Maleabil** + suf. *-iza.*

MALEABILIZÁRE, *maleabilizări,* s.f. Acțiunea de *a maleabiliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-le-a-*] — V. **maleabiliza.**

MALEDÍCȚIE, *maledicții,* s.f. (Livr.) Blestem; nenorocire, fatalitate. [Var.: **maledicțiúne** s.f.] — Cf. fr. m a l é d i c t i o n.

MALEDICȚIÚNE s.f. v. **maledicție.**

MALÉFIC, -Ă, *malefici, -ce,* adj. Care are influență nefastă, fatală. — Din fr. **maléfique.**

MALÉIC, -Ă, *maleici, -ce,* adj. (Chim.; în sintagmele) *Acid maleic* = acid obținut prin oxidarea benzenului, folosit în industriile textilă și chimică la fabricarea uleiurilor. *Anhidridă maleică* = anhidridă obținută prin încălzirea acidului maleic, folosită în industria chimică. [Pr.: *-le-ic*] — Din fr. **maléique.**

MALEOLÁR, -Ă, *maleolari, -e,* adj. (Anat.) De maleolă, al maleolei. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **malléolaire.**

MALEÓLĂ, *maleole,* s.f. Fiecare dintre proeminențele situate în partea inferioară a tibiei și a peroneului. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **malléole.**

MALFORMÁȚIE, *malformații,* s.f. Anomalie morfologică congenitală a unui organ, a unui aparat sau sistem sau a unei părți a corpului unei ființe. — Din fr. **malformation.**

MALGÁȘ, -Ă, *malgași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Madagascarului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Madagascarului sau malgașilor (**1**), privitor la Madagascar ori la malgași. F (Substantivat, f.) Limba oficială a Madagascarului. — Din fr. **malgache.**

MALIÁN, -Ă, *malieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Mali sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Mali sau malienilor (**1**), privitor la Republica Mali ori la malieni. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **malien,** engl. **Malian.**

MÁLIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid malic* = acid organic care se găsește în mere și în numeroase vegetale. — Din fr. **malique.**

MALÍGN, -Ă, *maligni, -e,* adj. (Despre boli sau procese patologice) De natură gravă, care evoluează spre agravare. G *Tumoare malignă* = tumoare canceroasă. *Pustulă malignă* = dalac. F (Rar) Înclinat spre rău, care face rău. [Var.: (înv.) **malín, -ă** adj.] — Din lat. **malignus.** Cf. fr. m a l i n.

MALIGNITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este malign, evoluție spre agravare a unei boli. — Din lat. **malignitas, -atis.** Cf. fr. m a l i g n i t é.

MALIGNIZÁ, pers. 3 *malignizează,* vb. I. Refl. (Med.; despre celule) A se transforma, a căpăta caracter malign; a se canceriza. — **Malign** + suf. *-iza.*

MALIGNIZÁRE, *malignizări,* s.f. Faptul de *a se maligniza.* — V. **maligniza.**

MALIGNIZÁT, -Ă, *malignizați, -te,* adj. Care a devenit malign. — V. **maligniza.**

MALÍN, -Ă adj. v. **malign.**

MALÍȚIE, (**2**) *maliții,* s.f. (Livr.) **1.** Înclinarea de a fi malițios; răutate, malițiozitate. **2.** Vorbă, atitudine, glumă răutăcioasă. [Var.: **malițiúne** s.f.] — Din fr. **malice,** lat. **malitia.**

MALIȚIÓS, -OÁSĂ, *malițioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Răutăcios, caustic. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **malicieux,** lat. **malitiosus.**

MALIȚIOZITÁTE, *malițiozități,* s.f. (Livr.) Maliție. [Pr.: *-ți-o-*] — **Malițios** + suf. *-itate.* Cf. it. m a l i z i o s i t á.

MALIȚIÚNE s.f. v. **maliție.**

MALL, *malluri,* s.n. Complex de mari dimensiuni care cuprinde magazine, servicii utilitare, expoziții etc. închis circulației autovehiculelor; spațiu vast pe care se află un astfel de complex. [Pr.: *mol*] — Din engl. **mall.**

MALLORQUÍN, -Ă, *mallorquini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Mallorca. **2.** Adj. Care aparține insulei Mallorca sau mallorquinilor (**1**), privitor la Mallorca ori la mallorquini. [Pr.: *mali̯orchin*] — Din sp. **mallorquín**.

MALNUTRÍȚIE, *malnutriții,* s.f. **1.** Subnutriție (**1**). **2.** Subnutriție (**2**). — Din fr. **malnutrition.**

MALONÉST, -Ă, *malonești, -ste,* adj. (Livr.) Necinstit, incorect. — Din it. **malonesto.**

MALÓNIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid malonic* = acid dicarboxilic folosit împreună cu derivaţii săi în sinteze organice şi farmaceutice. — Din fr. **malonique.**

MALOTEÁ, *malotele,* s.f. (Înv. şi reg.) Haină (lungă până la pământ), de obicei căptuşită cu blană (scumpă), având marginile din faţă tivite cu blană, uneori cu guler şi manşete de blană, purtată, în trecut, de femei; un fel de scurteică purtată de ţărani în zilele de sărbătoare. — Din tc. **mallota.**

MALPOZÍŢIE, *malpoziţii,* s.f. (Med.) Poziţie defectuoasă (a unui organ). — Din fr. **malposition.**

MALPRAXÍS s.n. (Med.) Tratament incorect sau neglijent aplicat de un medic unui pacient, care îi produce acestuia prejudicii de orice natură, în relaţie cu gradul de afectare a capacităţii fizice şi psihice. — Din fr. **malpraxis.**

MALTÁZĂ s.f. Enzimă care are proprietatea de a transforma maltoza în glucoză. — Din fr. **maltase,** germ. **Maltase.**

MALTÉZ, -Ă, *maltezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Maltei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Maltei sau maltezilor (**1**), privitor la Malta ori la maltezi. F (Substantivat, f.) Limba oficială a Maltei. — Din it. **maltese.**

MALTHUSIÁN, -Ă, *malthusieni, -e,* adj., s.m. şi f. Malthusianist. [Pr.: *mal-tu-si-an*] — Din fr. **malthusien.**

MALTHUSIANÍSM s.n. Teorie potrivit căreia populaţia globului creşte în progresie geometrică, în timp ce mijloacele de existenţă cresc în progresie aritmetică. [Pr.: *-tu-si-a-*] — Din fr. **malthusianisme.**

MALTHUSIANÍST, -Ă, *malthusianişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al malthusianismului. [Pr.: *-tu-si-a-*] — **Malthusian**[ism] + suf. *-ist.*

MALTÓZĂ s.f. Substanţă zaharoasă formată din două molecule de glucoză; zahăr de malţ. — Din fr. **maltose,** germ. **Maltose.**

MALTOZURÍE, *maltozurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a maltozei în urină; cantitate de maltoză aflată în urină. — Din fr. **maltosurie.**

MALTRATÁ, *maltratez,* vb. I. Tranz. A trata pe cineva cu asprime, a-i provoca dureri fizice sau morale; a chinui, a brutaliza. — Din fr. **maltrater,** it. **maltrattare.**

MALTRATÁRE, *maltratări,* s.f. Acţiunea de *a maltrata* şi rezultatul ei; brutalizare. — V. **maltrata.**

MALŢ s.n. Produs obţinut din boabe de cereale (mai ales de orz) încolţite, uscate şi măcinate, folosit la fabricarea berii şi a spirtului sau, prăjit, la prepararea unui surogat de cafea; slad. — Din germ. **Malz.**

MALŢÁT, -Ă, *malţaţi, -te,* adj. (Despre alimente) Cu malţ. — **Malţ** + suf. *-at.*

MALŢIFICÁ, *malţífic,* vb. I. Tranz. A transforma orzul sau alte cereale în malţ. — **Malţ** + suf. *-ifica.*

MALŢIFICÁRE s.f. Acţiunea de *a malţifica* şi rezultatul ei. — V. **malţifica.**

MALVACÉE, *malvacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, având flori hermafrodite cu cinci petale şi multe stamine, iar fructul o capsulă; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **malvacée.**

MALVERSÁŢIE, *malversaţii,* s.f. (Livr.) Delapidare; fraudă. [Var.: (înv.) **malversaţiúne** s.f.] — Din fr. **malversation.**

MALVERSAŢIÚNE s.f. v. **malversaţie.**

MAMÁCĂ s.f. (Reg.) Mamă (**1**). — Din **mamă.**

MAMÁIE s.f. (Pop. şi fam.) **1.** Mamă (**1**). **2.** Bunică. — Din **mamă.**

MAMÁR, -Ă, *mamari, -e,* adj. Care ţine de mamelă, referitor la mamelă; mamelar. G *Glandă mamară* = organul secreţiei lactate la mamifere. — Din fr. **mammaire.**

MÁMĂ, *mame,* s.f. **1.** Femeie considerată în raport cu copiii ei, nume pe care i-l dau copiii acestei femei când i se adresează sau când vorbesc despre dânsa; maică, muică, mamaie, mamacă, neneacă. G Loc. adj. *De mamă* = (despre relaţii de rudenie) care se află în linie maternă. G Expr. *Vai de mama mea* (sau *ta, lui* etc.) = vai de mine (sau de tine, de el etc.). *(De) mama focului* = grozav, straşnic, extraordinar. *La mama dracului* = foarte departe. *De când mama m-a* (sau *te-a, l-a* etc.) *făcut* = de când sunt (sau eşti, este etc.) pe lume; de totdeauna. *De* (sau *pe) când era mama fată (mare)* = de foarte multă vreme. (Pop.) *A cere cât pe mă-sa* = a pretinde un preţ exagerat. *O mamă de bătaie* = o bătaie straşnică. F Femela unui animal în raport cu puii ei. **2.** (La voc.) Termen (afectuos) cu care o femeie se adresează copiilor ei sau, *p. ext.,* unei persoane mai tinere. **3.** Termen de politeţe folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (în vârstă). **4.** Compuse: *Mamă-mare* (sau, pop., *bătrână, bună)* = bunică. *Mamă-soacră* = soacră. *Mama* (sau *muma*)*-pădurii* (sau *-pădurilor)* = **a)** personaj din mitologia populară, închipuit de obicei ca o bătrână urâtă şi rea, care umblă prin păduri ademenind copii, ucigând oameni etc.; **b)** plantă erbacee, parazită, cu tulpina fără frunze, acoperită cu solzi şi cu flori purpurii *(Latharea squamaria).* **5.** Fig. Izvor, cauză. [Var.: (reg.) **múmă** s.f.] — Lat. **mamma.**

MÁMBO, *mambouri,* s.n. Dans de origine cubaneză, cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. — Din sp., fr. **mambo.**

MAMELÁR, -Ă, *mamelari, -e,* adj. (Rar) Mamar. — Din fr. **mamellaire.**

MAMÉLĂ, *mamele,* s.f. Organ care secretă lapte la mamiferele femele; sân, piept, ţâţă. — Din fr. **mamelle.**

MAMELÓN, *mameloane,* s.n. **1.** Vârful proeminent al mamelei, unde se deschid canalele care secretă laptele; sfârc. **2.** Ridicătură de teren izolată, având de obicei vârful rotunjit. — Din fr. **mamelon.**

MAMELONÁR, -Ă, *mamelonari, -e,* adj. (Anat.) Referitor la mamelon, al mamelonului. — Din it. **mammellonare.**

MAMELÚC, *mameluci,* s.m. **1.** Soldat de cavalerie din garda personală a sultanilor din Egipt. F Cavalerist francez dintr-un escadron de gardă imperială. **2.** Fig. Om lipsit de personalitate, de păreri proprii. — Din fr. **mamelouk.**

MAMELUCĂRÍE s.f. (Rar) Purtare, atitudine de mameluc (**2**). — **Mameluc** + suf. *-ărie.*

MAMIFÉR, *mamifere,* s.n. (La pl.) Clasă de vertebrate superioare care au corpul acoperit cu păr, nasc pui vii şi îi hrănesc cu laptele lor; (şi la sg.) animal din această clasă. G (Adjectival) *Animal mamifer.* — Din fr. **mammifère.**

MAMÍTĂ, *mamite,* s.f. Boală infecţioasă care constă în inflamarea ugerului la animalele în lactaţie. — Din fr. **mammite.**

MAMÍŢĂ s.f. v. **mămiţă.**

MAMIŢÍCĂ s.f. v. **mămiţică.**

MAMOGRÁF, *mamografe,* s.n. (Med.) Aparat cu care se fac mamografii. — Din engl. **mamograph.**

MAMOGRAFÍE, *mamografii,* s.f. (Med.) Radiografie a glandei mamare; (rar) mastografie. — Din fr. **mammographie.**

MAMÓRNIŢĂ, *mamorniţe,* s.f. (Pop.) Femeie grasă, mare, greoaie, leneşă. — Cf. b a b o r n i ţ ă .

MÁMOŞ, *mamoşi,* s.m. Medic specialist în obstetrică şi ginecologie; ginecolog, obstetrician. — Din ngr. **mám**[**m**]**os.**

MAMÚT, *mamuţi,* s.m., adj. invar. **1.** S.m. Specie fosilă de elefant care avea corpul acoperit cu peri lungi şi fildeşii foarte dezvoltaţi *(Elephas primigenius).* **2.** Adj. invar. (Fig.; despre întreprinderi, organizaţii etc.) De mari proporţii. — Din fr. **mammouth.**

MANAGEMENT s.n. **1.** Activitatea şi arta de a conduce. **2.** Ansamblul activităţilor de organizare, de conducere şi de gestiune a întreprinderilor. F Ştiinţa şi tehnica organizării şi conducerii unei întreprinderi. [Pr.: *ménigment, manágment*] — Cuv. engl.

MÁNAGER, *manageri,* s.m. **1.** Persoană care conduce o entitate economică, îndeplinind, integral sau parţial, funcţiile de previziune şi organizare a activităţii, de coordonare şi antrenare a personalului subordonat şi de control asupra obiectivelor propuse. **2.** Persoană care se ocupă cu problemele administrative şi organizatorice ale unui sportiv, ale unei echipe sportive ori ale unui colectiv artistic. [Acc. şi: *manáger*] — Din engl. **manager.**

MANAGERIÁL, -Ă, *manageriali, -e,* adj. Referitor la conducerea (economică) la organizarea întreprinderilor; de manager. [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **managerial.**

MÁNĂ s.f. **1.** Lichen comestibil care creşte pe stânci în forma unor mici gheme cenuşii, purtate uneori de vânt în locuri foarte depărtate, unde cad ca o ploaie *(Lecanora esculenta); p. ext.* pâine făcută din acest lichen. F Fig. Rod; frupt. F Belşug, abundenţă. **2.** Numele mai multor boli ale plantelor cultivate, cauzate de anumite ciuperci parazite. **3.** Compus: *mană-de-ape* = plantă erbacee toxică din familia gramineelor, cu frunze lanceolate şi cu flori hermafrodite dispuse în spicule *(Glyceria aquatica).* **4.** Rouă sau ploaie de vară pe vreme însorită, care are un efect dăunător asupra dezvoltării plantelor; *p. ext.* stricăciune provocată de soarele prea fierbinte care apare imediat după o ploaie. — Din sl. **mana,** ngr. **mánna.**

MANCÁNDO adv. (Muz.; indică modul de executare) Prin rărirea tempoului şi diminuarea simultană a intensităţii. — Cuv. it.

MÁNCĂ, *mance,* s.f. (Reg.) Doică. — Din ucr. **mamka.**

MANCIURIÁN, -Ă, *manciurieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Manciuria. **2.** Adj. Care aparţine Manciuriei sau manciurienilor (**1**), privitor la Manciuria ori la manciurieni. F (Substantivat, f.) Limbă din familia altaică, vorbită în nordul Chinei. [Pr.: *-ri-an*] — **Manciuria** (n. pr.) + *suf.* **-ean**.

MÁNCO s.n. (Fin.) Ceea ce lipseşte; *spec.* lipsă de bani constatată la încheierea unor socoteli; pierdere (estimată) la o marfă cu prilejul transportului, al desfacerii etc. — Din it. **manco.**

MANCOLÍSTĂ, *mancoliste,* s.f. Listă pe care un filatelist o trimite partenerului de schimb, cuprinzând mărcile poştale care îi lipsesc din colecţie. — Din fr. **mancoliste.**

MANCÚRT, *mancurţi,* s.m. Persoană lipsită de memorie, care se supune orbeşte unui stăpân. — Din rus. **mankurt.**

MANKURTIZÁRE s.f. Amnezie, uitare provocată intenționat; supunere. — Din **mancurt.**

MANDÁNT, -Ă, *mandanți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) pentru care se încheie un act juridic. — Din fr. **mandant.**

MANDARÍN[1], *mandarini,* s.m. Demnitar indigen din Indochina; funcționar public (înalt) din China feudală. — Din fr. **mandarin.**

MANDARÍN[2], *mandarini,* s.m. Arbust fructifer cu flori albe, cultivat în regiunile mediteraneene pentru fructele sale comestibile *(Citrus nobilis).* — Din **mandarină** (derivat regresiv).

MANDARINÁT, *mandarinate,* s.n. Funcția mandarinului[1]; timpul cât un mandarin[1] își exercită funcția. — Din fr. **mandarinat.**

MANDARÍNĂ, *mandarine,* s.f. Fructul mandarinului[2], asemănător cu portocala, dar mai mic decât aceasta, cu coaja portocalie mai subțire și cu miezul mai dulce. — Din fr. **mandarine.**

MANDÁT, *mandate,* s.n. **1.** Împuternicire (contractuală) de a reprezenta o persoană fizică sau juridică și de a acționa în numele ei; act prin care se dă această împuternicire; procură. G *Teritoriu sub mandat* = (în trecut) teritoriu administrat de o țară străină în baza hotărârii unui for internațional. **2.** (Jur.) Dispoziție, ordin. G *Mandat de arestare* = act scris prin care organul judiciar competent ordonă arestarea unui învinuit, inculpat sau condamnat. *Mandat de aducere* = ordin scris dat unui organ de a aduce o persoană (învinuit, martor sau expert) în fața unei instanțe judecătorești sau a unui organ de cercetare penală, pentru a da declarații, lămuriri, pentru a efectua unele expertize etc. **3.** Serviciu poștal prin care cineva poate expedia o sumă de bani pentru a fi remisă destinatarului; *p. ext.* formular completat în acest scop, pe baza căruia se face transmiterea sumei; sumă de bani expediată sau primită astfel. — Din fr. **mandat.** Cf. germ. M a n d a t.

MANDATÁ, *mandatez,* vb. I. Tranz. (Rar) A ordonanța plata unei sume de bani. — Din fr. **mandater.**

MANDATÁR, -Ă, *mandatari, -e,* s.m. și f. Persoană căreia i s-a încredințat un mandat (**1**), care a primit o împuternicire; procurator. — Din fr. **mandataire.** Cf. germ. M a n d a t a r.

MÁNDEA s.m. (Arg.) Persoana care vorbește, care se adresează cuiva. — Din țig. **mande.**

MANDIBULÁR, -Ă, *mandibulari, -e,* adj. Referitor la mandibulă, de mandibulă. — Din fr. **mandibulaire.**

MANDÍBULĂ, *mandibule,* s.f. **1.** Maxilar inferior (la om și animale). **2.** Fiecare dintre cele două părți ale ciocului păsărilor. F Fiecare dintre cele două părți chitinoase ale aparatului bucal la insecte. — Din fr. **mandibule.**

MANDÓLĂ, *mandole,* s.f. **1.** Vechi instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta. **2.** Instrument muzical asemănător cu mandolina. [Var.: **mandóră** s.f.] — Din it. **mandola.**

MANDOLINÁTĂ, *mandolinate,* s.f. (Rar) Serenadă cântată cu acompaniament de mandolină. — Din it. **mandolinata.**

MANDOLÍNĂ, *mandoline,* s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță boltită și din patru coarde metalice duble, care se pun în vibrație prin atingere cu o pană (de celuloid) sau prin ciupire. — Din fr. **mandoline.** Cf. it. m a n d o l i n a, germ. M a n d o l i n e.

MANDOLINÍST, -Ă, *mandoliniști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană care cântă la mandolină. — Din fr. **mandoliniste.**

MANDÓRĂ s.f. v. **mandolă.**

MANDRAGÓRĂ, *mandragore,* s.f. Plantă erbacee cu flori violete deschis, cu rădăcini groase, din care se extrage un tonic *(Mandragora officinalis).* — Din sl. **manŭdragora.**

MÁNDRĂ, *mandre,* s.f. (Reg.) Îngrădătură de nuiele, de stuf sau de șipci, așezată de-a curmezișul unei ape pentru a înlesni prinderea sau păstrarea peștilor. — Din ngr. **mándra.**

MANDRÍL, *mandrili,* s.m. Specie de maimuță din Africa Ecuatorială, cu coada scurtă, cu fața colorată în albastru și roșu și blana măslinie-brună *(Cynochephalus mormon).* — Din fr. **mandrill.**

MANDRÍN s.n. v. **mandrină.**

MANDRINÁ, *mandrinez,* vb. I. Tranz. **1.** A îmbina cu ajutorul mandrinei două piese metalice pentru a realiza o închidere etanșă. **2.** (Tehn.) A lărgi găurile pieselor inelare sau tubulare cu ajutorul mandrinei. — Din fr. **mandriner.**

MANDRINÁRE, *mandrinări,* s.f. Acțiunea de *a mandrina* și rezultatul ei. — V. **mandrina.**

MANDRINÁT, -Ă, *mandrinați, -te,* adj. Îmbinat sau lărgit cu mandrina. — V. **mandrina.**

MANDRÍNĂ, *mandrine,* s.f. **1.** Dispozitiv de fixare pe o mașină-unealtă a unei piese în vederea prelucrării acesteia sau a unei scule cu care se efectuează operația de prelucrare. **2.** (Tehn.) Priboi[1] (**1**). **3.** Sârmă care se introduce în interiorul instrumentelor inelare sau tubulare pentru a le destupa. [Var.: **mandrín** s.n.] — Din fr. **mandrin.**

MANEÁ, *manele,* s.f. Cântec de dragoste de origine orientală, cu melodie duioasă și tărăgănată. — Din tc. **mānì.**

MANECHÍN, *manechine,* s.n. **1.** Figură de lemn, de ceară, de material plastic etc., care înfățișează corpul omenesc sau o parte a lui și este folosită ca model în pictură și sculptură, ca suport pentru a proba ori a expune o haină etc. F Fig. Epitet dat unui om care execută servil și mecanic ceea ce i se cere; om lipsit de personalitate, ușor de condus și influențabil. **2.** Persoană angajată de un (mare) atelier de croitorie, de o casă de mode etc. pentru a îmbrăca diverse obiecte vestimentare, cu scopul de a le prezenta public; model. — Din fr. **mannequin.**

MANÉJ, *manejuri,* s.n. **1.** Loc special amenajat unde se dresează sau se antrenează caii, unde se învață călăria etc. F Arenă pe care evoluează (la circ) animalele dresate. **2.** Exerciții care se fac cu caii pentru a-i dresa sau pentru a-i antrena. **3.** Dispozitiv rudimentar pentru punerea în mișcare a unor mașini agricole cu ajutorul unui cal. — Din fr. **manège.**

MANÉLĂ, *manele,* s.f. Piesă de lemn brut, cu lungime variind după întrebuințări, folosită mai ales în construcții. F Manetă. — Din it. **manella.**

MANÉTĂ, *manete,* s.f. Mică pârghie de mână cu care se declanșează sau se oprește un mecanism, un motor etc.; manelă. — Din fr. **manette.**

MANETÓN, *manetoane,* s.n. (Mec.) Fus al unui arbore cotit, pe care se articulează capul bielei. — Din fr. **maneton.**

MANEVRÁ, *manevrez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre locomotive, trenuri, nave) A executa o manevră (**2**). **2.** Intranz. (Despre unități militare) A executa o manevră (**1**). **3.** Tranz. A manipula un aparat, un dispozitiv tehnic etc. F A mânui bani. **4.** Intranz. Fig. A întrebuința diverse mijloace (incorecte) pentru a reuși într-o acțiune. — Din fr. **manœuvrer.**

MANEVRÁBIL, -Ă, *manevrabili, -e,* adj. (Rar; despre sisteme tehnice) Care poate fi manevrat (**3**), pe cale manuală sau automată. — Din fr. **manœuvrable.**

MANEVRABILITÁTE s.f. (Rar) Capacitatea, proprietatea unui vehicul sau a unui sistem tehnic de a putea fi manevrat (**3**); faptul de a fi manevrabil. — Din fr. **manœvrabilité.**

MANEVRÁNT, *manevranți,* s.m. Lucrător feroviar care efectuează cuplarea, decuplarea sau frânarea vagoanelor în timpul manevrei. — **Manevră** + suf. *-ant.*

MANEVRÁRE, *manevrări,* s.f. Acțiunea de *a manevra* și rezultatul ei; mânuire, manipulare. — V. **manevra.**

MANÉVRĂ, *manevre,* s.f. **1.** (De obicei la pl.) Deplasare organizată și rapidă a unor unități militare pentru a lovi pe adversar sau pentru a respinge lovitura lui; *p. ext.* luptă. F Pregătire tactică a unei armate sau a unei flote, în condiții asemănătoare cu cele de război. **2.** Ansamblu de operații executate pentru a alcătui sau a desface o garnitură de tren, pentru a deplasa vagoanele decuplate în direcția voită etc. F Ansamblu de operații executate pentru deplasarea unei nave în direcția voită, în special la acostare sau la ieșirea din port. F (Concr.) Parâmă folosită la legarea și la mânuirea pânzelor, la legarea catargelor etc. **3.** Manipulare a unui aparat, a unui dispozitiv tehnic etc. F (Med.) Totalitatea mișcărilor executate, după un plan dinainte stabilit, în cursul unei intervenții. *Manevră obstetricală.* **4.** Fig. (Mai ales la pl.) Uneltire întreprinsă de cineva pentru a-și atinge scopurile; tertip. — Din fr. **manœuvre.**

MANEVRIÉR, -Ă, *manevrieri, -e,* adj, s.m. (Persoană) care execută manevre; (fig.) (persoană) cu mare abilitate în politică. [Pr.: *-vri-er*] — Din fr. **manœuvrier.**

MANGAFÁ, *mangafale,* s.f. (Fam.) Om care nu merită nicio considerație; om mărginit, bleg, prost, nătâng; mangafache. — Din tc. **mankafa.**

MANGAFÁCHE, *mangafache,* s.m. (Rar) Mangafa. — **Mangafa** + suf. *-ache.*

MANGÁL, (**2**) *mangaluri,* s.n. **1.** (Cu sens colectiv) Cărbune ușor, sfărâmicios, obținut prin arderea incompletă a lemnelor în cuptoare speciale sau prin stingerea forțată a jăraticului. **2.** Vas metalic în care se aprind cărbuni și care servește iarna pentru încălzit celor care se află în aer liber. G Expr. *A târnosi manganul* = a pierde vremea în zadar. [Pl. și: (rar, **2**) *mangale*] — Din tc. **mangal.**

MANGALAGÍU, *mangalagii,* s.m. (Astăzi rar) Persoană care fabrică mangal (**1**); cărbunar, mangalizator. — **Mangal** + suf. *-agiu.*

MANGÁLIȚĂ, *mangalițe,* s.f. Rasă de porci de mărime mijlocie, cu rât scurt și ascuțit, cu picioarele scurte și cu păr creț; porc care face parte din această rasă. — Din magh. **mangalica.**

MANGALIZÁ, *mangalizez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) preface în mangal. — **Mangal** + suf. *-iza.*

MANGALIZATÓR, *mangalizatori,* s.m. (Rar) Mangalagiu. — Din **mangal.**

MANGÁN s.n. Element chimic din grupa metalelor, de culoare albă-cenușie, strălucitor, dur și sfărâmicios, existent în natură sub formă de oxizi și folosit în metalurgie la fabricarea anumitor aliaje. — Din germ. **Mangan.**

MANGANÁT, *manganați,* s.m. Nume generic al sărurilor acidului manganic. — Din fr. **manganate.**

MANGANEZÍT s.n. (Min.) Oxid natural de mangan. — Din fr. **manganésite.**

MANGÁNIC, -Ă, *manganici, -ce,* adj. Care conține mangan. G *Acid manganic* = acid format din oxigen, hidrogen și mangan. — Din fr. **manganique.**

MANGANÍN s.n. Aliaj de cupru, mangan și nichel folosit în special la fabricarea rezistențelor electrice. — Din fr. **manganin.**

MANGANÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cronică cu mangan. — Din fr. **manganisme.**

MANGANÍT, *manganiți,* s.m. Oxid natural de mangan hidratat. — Din fr. **manganite.**

MANGANOMETRÍE s.f. (Chim.) Metodă de analiză volumetrică bazată pe acțiunea oxidantă a permanganatului de potasiu. — Din fr. **manganimétrie,** germ. **Manganometrie.**

MANGANÓS, -OÁSĂ, *manganoși, -oase,* adj. Care conține mangan. — Din fr. **manganeux.**

MÁNGĂL, *mangăle,* s.n. (Text.) Dispozitiv mecanic care finisează țesăturile apretate prin presare. [Var.: **mángel** s.n.] — Din engl. **mangle.**

MANGĂLUÍ, *mangăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Text.) A finisa țesăturile apretate cu ajutorul mangălului. — **Mangăl** + suf. *-ui.*

MANGĂLUÍRE, *mangăluiri,* s.f. (Text.) Acțiunea de *a mangălui.* — V. **mangălui.**

MANGĂLUÍT[1] s.n. Mangăluire. — V. **mangălui.**

MANGĂLUÍT[2]**, -Ă,** *mangăluiți, -te,* adj. (Despre țesături) Finisat cu mangălul. — V. **mangălui.**

MÁNGEL s.n. v. **mangăl.**

MANGÉT, *mangeturi,* s.n. (Înv.) Garnitură la rochie, alcătuită din volane, dantele etc.; *p. restr.* volan (la rochie). — Cf. m a n ș e t ă.

MANGLEÁLĂ, *mangleli,* s.f. (Arg.) Faptul de *a mangli.* — **Mangli** + suf. *-eală.*

MANGLÍ, *manglesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A fura. — Din țig. **manglo.**

MANGLIÉR, *manglieri,* s.m. Copac rășinos subtropical sau tropical care crește în apa sărată a mării de la țărm. [Pr.: *-gli-er*] — Din fr. **manglier.**

MÁNGO, *mango,* s.m., s.n. **1.** S.m. Arbore tropical cu frunze lanceolate și flori mici, roz, parfumate *(Mangifera indica).* **2.** S.n. Fructul comestibil al acestui arbore, cu un sâmbure central, pulpa galbenă până la portocalie, parfumată și suculentă, bogat în vitaminele B, C și D. — Din fr. **mangue,** engl. **mango,** port. **manga.**

MANGOSÍT, -Ă, *mangosiți, -te,* adj., s.m. și f. (Reg.) (Om) nătărău, tont, care nu este bun de nimic. — Et. nec.

MANGRÓVĂ, *mangrove,* s.f. Formație vegetală tropicală alcătuită din arbori și arbuști, caracteristică țărmurilor maritime mlăștinoase, inundate în timpul fluxului. — Din fr. **mangrove.**

MANGÚSTĂ, *manguste,* s.f. Mamifer carnivor din sudul Asiei, cu corpul alungit, suplu, cu bot ascuțit, cu labe scurte, cu coadă lungă și stufoasă și cu blană cenușie, aspră (*Herpestes mungo*). — Din fr. **mangouste.**

MANI s.m. pl. Nume dat în mitologia romanilor și a vechilor popoare italice sufletelor morților, considerate zei ocrotitori ai căminului. — Din lat. **manes, -ium.**

MANIÁ, *maniez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A mânui, a manipula. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **manier.**

MANIÁBIL, -Ă, *maniabili, -e,* adj. (Livr.) Care este ușor de mânuit. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniable.**

MANIABILITÁTE s.f. (Livr.) Calitatea de a putea fi ușor de mânuit. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniabilité.**

MANIÁC, -Ă, *maniaci, -ce,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de o manie (**1**); *p. ext.* (om) care este obsedat de o idee fixă sau care manifestă o preocupare exagerată pentru ceva, având adesea deprinderi ciudate; tipicar. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **maniaque.**

MANIACÁL, -Ă, *maniacali, -e,* adj. (Med.) Care se referă la manie (**1**), caracteristic, propriu pentru manie și pentru maniaci; de maniac. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniacal.**

MANIAMÉNT, *maniamente,* s.n. (Zool.) Loc sub pielea corpului unui animal în care se depune de preferință grăsimea. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniement.**

MANICHIURÁT, -Ă, *manichiurați, -te,* adj. (Rar; despre unghiile de la mâini) Care a fost supus manichiurii; *p. ext.* (despre oameni) cu unghiile de la mâini îngrijite prin manichiură. — Din **manichiură.**

MANICHIÚRĂ, *manichiuri,* s.f. Îngrijire specială dată unghiilor de la mâini prin tăierea și pilirea lor, urmată de curățarea pielițelor (și de lăcuire). — Din germ. **Maniкür, Maniküre.** Cf. fr. m a n u c u r e, m a n i c u r e „manichiuristă”.

MANICHIURÉZĂ, *manichiureze,* s.f. (Rar) Manichiuristă. — **Manichiură** + suf. *-ează.*

MANICHIURÍSTĂ, *manichiuriste,* s.f. Lucrătoare specializată în manichiură; manichiureză. — **Manichiură** + suf. *-istă.*

MANICÓRD, *manicorduri,* s.n. Instrument muzical medieval asemănător clavicordului. — Din it. **manicordo,** fr. **manicorde.**

MANÍE, *manii,* s.f. **1.** Boală mintală manifestată prin euforie, stare de excitație psihomotorie, logoree, halucinații, incoerență a gândirii etc.; *p. ext.* idee fixă care preocupă pe cineva. **2.** (Cu sens atenuat) Preocupare exagerată pentru ceva; deprindere bizară. — Din ngr. **manía,** fr. **manie.**

MANIERÁT, -Ă, *manierați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are maniere (**1**) frumoase, care are o purtare aleasă și cuviincioasă; (despre comportamentul oamenilor) care dovedește bună creștere. **2.** (Despre modul de a se manifesta al cuiva) Afectat, căutat. [Pr.: *-ni-e-*] — Din **manieră**. Cf. fr. m a n i é r é.

MANIÉRĂ, *maniere,* s.f. **1.** (La pl.) Fel de a se purta în societate; comportare, ținută. G *Codul manierelor elegante* = ansamblu de reguli privitoare la buna purtare în societate. F (La sg.) Politețe, amabilitate; bunăcuviință. **2.** Fel, chip, mod, procedeu; modalitate. G Loc. adv. *De (așa)* (sau *de o*) *manieră...* = în (așa) chip... în (așa) mod... **3.** Ansamblu de mijloace de expresie și de procedee care alcătuiesc stilul particular al unui artist, scriitor etc. F (Peior.) Tendință de a repeta, în artă, propriile procedee sau de a imita mecanic procedeele unui maestru. F Folosire mecanică a unor procedee stilistice într-o operă literară, din cauza cărora se ajunge la artificialitate. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **manière.**

MANIERÍSM s.n. **1.** Comportare manifestată prin lipsă de naturalețe, artificialitate; afectare[2]. **2.** Formalism în realizarea unei opere artistice sau literare, rezultat mai ales din folosirea mecanică și repetată a anumitor procedee. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **maniérisme.**

MANIERÍST, -Ă, *manierişti, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Propriu manierismului; *p. ext.* șablonard. **2.** Adj., s.m. și f. (Artist) adept al manierismului. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **maniériste.**

MANIERIZÁ, *manierizez,* vb. I. (Rar; despre artiști) A se manifesta ca manierist. [Pr.: *-ni-e-*] — **Manieră** + suf. *-iza.*

MANIERIZÁRE, *manierizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se manieriza.* — V. **manieriza.**

MANIERIZÁT, -Ă, *manierizați, -te,* adj. (Rar; despre artiști) Care se manifestă ca manierist. — V. **manieriza.**

MANIFÉST, -Ă, *manifești, -ste,* s.n., adj. **1.** S.n. Declarație prin care șeful statului, guvernul, un partid politic, o grupare literară etc. își fac cunoscute în mod public programul, hotărârile, concepțiile, intențiile etc.; text cu conținut politic, răspândit pentru a determina acțiuni imediate. **2.** Adj. (Adesea adverbial) Vădit, clar, evident; indiscutabil. F Care a fost declarat, exprimat în mod categoric; fățiș. — Din lat. **manifestum,** fr. **manifeste.**

MANIFESTÁ, (**1, 2**) *manifést,* (**3**) *manifestez,* vb. I. **1.** Tranz. A exprima, a arăta, prin comportare, prin atitudine etc., un sentiment, o tendință. **2.** Tranz. și refl. A (se) face cunoscut, a (se) vădi, a (se) exterioriza, a (se) arăta. **3.** Intranz. A face o manifestație, a participa la o manifestație; a demonstra. — Din fr. **manifester.**

MANIFESTÁNT, -Ă, *manifestanți, -te,* s.m. și f. Persoană care participă la o manifestație (**1**); demonstrant. — Din fr. **manifestant.**

MANIFESTÁRE, *manifestări,* s.f. Acțiunea de *a (se) manifesta* și rezultatul ei. **1.** Exteriorizare (prin vorbe, fapte, acțiuni) a gândurilor, sentimentelor, personalității etc. cuiva. **2.** (De obicei la pl.) Acțiune, fapt prin care cineva sau ceva își manifestă existența, activitatea; *p. ext.* realizare, înfăptuire. F Spec. Spectacol. — V. **manifesta.**

MANIFESTÁȚIE, *manifestații,* s.f. **1.** Demonstrație de masă (pe străzile unui oraș) ca expresie a simpatiei sau a protestului față de un eveniment de interes general sau față de o persoană. **2.** Manifestare (**1**). [Var.: **manifestațiúne** s.f.] — Din fr. **manifestation.**

MANIFESTAȚIÚNE s.f. v. **manifestație.**

MANIHEÍSM s.n. Mișcare religioasă din Orientul Apropiat, potrivit căreia lumea este guvernată de două principii, al binelui și al răului. — Din fr. **manichéisme.**

MANIHEÍST, -Ă, *maniheiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al maniheismului. [Pr.: *-he-ist*] — Din fr. **manichéiste.**

MANÍLA s.f. Fibră textilă extrasă din frunzele unei plante exotice *(Musa textilis),* folosită la fabricarea frânghiilor, a sforilor și a unor pânzeturi. — Din fr. **manille.**

MANILOVÍSM s.n. Atitudine pasivă față de realitate, dominată de sentimentalism și de visare deșartă. — **Manilov** (n. pr.) + suf. *-ism* (după rus. *manilovșcina).*

MANIÓC s.m. Plantă erbacee tropicală, din ale cărei tubercule se extrage tapioca *(Manihot esculenta); p. ext.* tapiocă. [Pr.: *-ni-oc*] — Din fr. **manioc.**

MANIPULÁ, *manipulez,* vb. I. Tranz. A mânui, a manevra. F Fig. A influența prin diverse mijloace modul de a gândi și de a acționa al unei persoane sau al unei colectivități. — Din fr. **manipuler.**

MANIPULÁNT, -Ă, *manipulanți, -te,* s.m. și f. Persoană care mânuiește comenzile unor mașini, aparate, mecanisme, sisteme tehnice etc.; manipulator (**3**). F Spec. Persoană care conduce un tramvai; vatman. — Din germ. **Manipulant.**

MANIPULÁRE, *manipulări,* s.f. Acțiunea de *a manipula* și rezultatul ei; mânuire, manevrare. F Fig. Influențare a opiniei publice printr-un ansamblu de mijloace (presă, radio etc.) prin care, fără a se apela la constrângeri, se impun acesteia anumite comportamente. — V. **manipula.**

MANIPULATÓR, -OÁRE, *manipulatori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Aparat cu care se apucă și se manipulează piesele calde într-o uzină sau într-un atelier. **2.** S.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se stabilește sau se întrerupe circuitul electric la transmiterea semnalelor telegrafice. **3.** S.m. și f. Manipulant. — Din fr. **manipulateur.**

MANIPULĂȚIE, *manipulații,* s.f. **1.** Manipulare. **2.** Vagon special pentru șeful de tren și materialele necesare drumului, atașat imediat după locomotivă. [Var.: **manipulațiúne** s.f.] — Din fr. **manipulation.**

MANIPULAȚIÚNE s.f. v. **manipulație.**

MANÍȘCĂ, *manișe,* s.f. (Înv.) Plastron (brodat), de obicei de culoare albă, la cămășile bărbătești. — Din rus. **manișka.**

MANITÁ, pers. 3 *manitează,* vb. I. Refl. (Despre vin) A se altera sub acțiunea unor bacterii specifice care transformă zahărul în manită. — Din **manită.**

MANITÁRE, *manitări,* s.f. Acțiunea de *a se manita.* — V. **manita.**

MANITÁT, -Ă, *manitați, -te,* adj. Care s-a alterat sub acțiunea unor bacterii specifice. — V. **manita.**

MANÍTĂ s.f. Substanță organică zaharată conținută în rășina de frasin și în unele ciuperci. — Din fr. **mannite.**

MANIVÉLĂ, *manivele,* s.f. Pârghie (cotită sau curbă) care servește la acționarea unui mecanism, la transformarea unei mișcări de rotație într-o mișcare rectilinie (și invers) etc. — Din fr. **manivelle.**

MANOGRÁF, *manografe,* s.n. Manometru care înregistrează presiunea gazelor sau a vaporilor dintr-un spațiu închis. — Din fr. **manographe,** germ. **Manograph,** engl. **manograph.**

MANOMÉTRIC, -Ă, *manometrici, -ce,* adj. Care aparține manometriei, privitor la manometrie. — Din fr. **manométrique.**

MANOMETRÍE s.f. Tehnică a măsurării presiunii gazelor sau a vaporilor dintr-un spațiu închis cu ajutorul manometrului. — Din fr. **manométrie.**

MANOMÉTRU, *manometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară presiunea unui gaz sau a unui lichid în stare de vapori dintr-un spațiu închis. — Din fr. **manomètre.**

MANÓPERĂ, *manopere,* s.f. **1.** Muncă manuală depusă pentru efectuarea unei lucrări; plată pentru această muncă. **2.** (Rar) Acțiune tactică; atitudine; mijloc, procedeu întrebuințat pentru realizarea unui scop. **3.** Fig. Manevră (**4**). — Calc după fr. **manœuvre,** it. **manovra.** Cf. lat. m a n o p e r a.

MANOTERMOGRÁF, *manotermografe,* s.n. (Fiz.) Aparat înregistrator pentru presiune și temperatură. — Din fr. **manothermographe.**

MANSARDÁT, -Ă, *mansardați, -te,* adj. (Despre locuințe, încăperi) Care se găsește la mansardă sau are caracteristicile de construcție ale mansardei; care are mansardă. — Din fr. **mansardé.**

MANSÁRDĂ, *mansarde,* s.f. Încăpere sau ansamblu de încăperi locuibile, așezate imediat sub acoperiș (având tavanul și pereții oblici sau neregulați); etaj situat imediat sub acoperișul unei clădiri. — Din fr. **mansarde.**

MANSUETÚDINE s.f. (Livr.) Înclinația de a ierta cu generozitate; mărinimie, indulgență. [Pr.: *-su-e-*] — Din lat. **mansuetudo, -inis,** it. **mansuetudine.**

MANSÚP, *mansupuri,* s.n. (Înv.) Funcție, dregătorie, slujbă. — Din tc. **mansıp.**

MÁNȘĂ[1], *manșe,* s.f. Pârghie folosită la comanda aripioarelor și a profundorului unui avion; *p. gener.* mâner, manivelă. — Din fr. **manche.**

MÁNȘĂ[2], *manșe,* s.f. Fiecare dintre etapele în care se împart unele probe sportive (de tir, de motociclism etc.). — Din fr. **manche.**

MANȘÉTĂ, *manșete,* s.f. **1.** Partea de jos a mânecii unei cămăși (bărbătești) sau a unei bluze; bandă (detașabilă) aplicată ca garnitură la partea de jos a unei mâneci. F Marginea de jos, răsfrântă, a pantalonilor. F Porțiune de la începutul unui ciorap tricotat, lucrată de obicei ca un elastic. **2.** Garnitură de piele sau de cauciuc, în formă de inel sau de cilindru, care servește la etanșarea unor deschideri. **3.** Text scurt tipărit cu alt caracter de literă pe prima pagină a unui ziar sau într-o publicație periodică, la începutul unui articol, care conține în rezumat o știre importantă din cuprinsul ziarului sau ideea principală, nota originală din cuprinsul articolului. G *Manșetă bibliografică* = indicație bibliografică în partea de jos a copertei interioare a publicațiilor periodice, cuprinzând datele necesare identificării sau citării periodicului respectiv. F Text scurt folosit ca titlu general pentru mai multe articole care tratează aceeași temă; *p. ext.* spațiu rezervat acestor texte. — Din fr. **manchette,** germ. **Manschette.**

MANȘÓN, *manșoane,* s.n. **1.** Accesoriu de îmbrăcăminte feminină, în formă cilindrică, deschis la ambele capete, confecționat din blană sau din stofă vătuită și folosit pentru a apăra mâinile de frig. **2.** Piesă în formă de inel sau de țeavă scurtă, care servește la îmbinarea a două țevi, bare etc.; parte lărgită de la capătul unui tub, care servește la îmbinarea acestuia cu alt tub. F Bucată de cauciuc care se introduce între camera și anvelopa unei roți de automobil, de motocicletă etc. pentru a proteja camera. F Înveliș de protecție (de formă inelară) în care se îmbracă mânerul sau altă parte a unor obiecte. **3.** (Bot.) Membrană protectoare a seminței, a tulpinii etc. — Din fr. **manchon.**

MANȘONÁ, *manșonez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A îmbina două țevi, bare etc. printr-un manșon (**2**). — Din fr. **manchonner.**

MANȘONÁRE, *manșonări,* s.f. Acțiunea de *a manșona.* — V. **manșona.**

MANȘONÁT, -Ă, *manșonați, -te,* adj. (Despre bare, țevi etc.) Care a fost îmbinat printr-un manșon (**2**). — V. **manșona.**

MANTÁ, *mantale,* s.f. **1.** Haină lungă, groasă sau impermeabilă care apără de frig, de ploaie etc.; *spec.* palton de uniformă militară. G Expr. *Manta de vreme rea* = om pe care nu-l bagi în seamă decât atunci când ai nevoie de el. *A-și întoarce mantaua după vânt* = a-și schimba atitudinea după împrejurări. *A-și găsi mantaua* (cu cineva) = a o păți (cu cineva), a avea necazuri (cu cineva). F (Înv.) Mantie. **2.** Înveliș care servește pentru a proteja o piesă sau un sistem tehnic. **3.** (La gasteropode) Răsfrângere a tegumentului care căptușește cochilia; palium. — Cf. pol., ucr. m a n t a.

MÁNTĂ, *mante,* s.f. (Înv.) Mantie. — Din fr. **mante.**

MANTÉL s.n. v. **mantelă.**

MANTÉLĂ, *mantele,* s.f. (Înv.) **1.** Haină largă, mai scurtă decât mantaua, purtată de femei peste rochie; mantilă. **2.** Mantie. — Din it. **mantello.** Cf. rus. m a n t e l.

MANTELÚȚĂ, *manteluțe,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *mantelă.* — **Mantelă** + suf. *-uță.*

MÁNTICĂ s.f. Prezicere a viitorului pornind de la semnele cerești, zborul păsărilor, fenomenele naturale etc. — Din it. **mantica,** fr. **mantique.**

MÁNTIE, *mantii,* s.f. **1.** Veșmânt asemănător cu o pelerină lungă și largă, care se purta peste celelalte haine. **2.** Haină de postav lungă și largă, purtată mai ales de călugări, peste altă îmbrăcăminte. G Expr. *A lua sub mantie* = a proteja, a ocroti. — Din sl. **mantija.**

MANTÍLĂ, *mantile,* s.f. **1.** (Înv.) Mantelă (**1**). **2.** Șal de dantelă (neagră), purtat mai ales de femeile spaniole. — Din fr. **mantille,** sp. **mantilla.**

MANTINÉLĂ, *mantinele,* s.f. **1.** Împrejmuire dreptunghiulară, rotunjită la colțuri, care delimitează terenul de joc la hochei pe gheață. **2.** Marginea interioară a unei mese de biliard. — Din it. **mantinella.**

MANTÍSĂ, *mantise,* s.f. Partea zecimală a unui logaritm. — Din fr. **mantisse.**

MANTÓU, *mantouri,* s.n. Palton sau pardesiu femeiesc. — Din fr. **manteau.**

MÁNTRA, *mantra,* s.f. Formulă sacră cu valoare magică și educativă, în unele practici și religii orientale (yoga, budism, hinduism, tantrism). — Din fr. **mantra.**

MANUÁL, -Ă, *manuali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Carte care cuprinde noțiunile de bază ale unei științe, ale unei arte sau ale unei îndeletniciri practice; *spec.* carte de școală. **2.** Adj. Care este făcut cu mâna; de mână. F (Despre îndeletniciri, ocupații, profesii) Care se efectuează prin muncă fizică. **3.** Adj. (Despre oameni) Care execută lucrări de mână; *p. ext.* care lucrează cu mâinile. [Pr.: *-nu-al*] — Din fr. **manuel.** Cf. lat. m a n u a l i s, it. m a n u a l e.

MANÚBRIU s.n. **1.** (Zool.) Formație tubulară a corpului meduzelor, unde se află orificiul buco-anal. **2.** Structură anatomică care are formă de mâner. — Din fr., lat. **manubrium.**

MANUFACTURÁ, *manufacturez,* vb. I. Tranz. A fabrica obiecte de manufactură. — Din fr. **manufacturer.**

MANUFACTURÁRE, *manufacturări,* s.f. Acțiunea de *a manufactura* și rezultatul ei. — V. **manufactura.**

MANUFACTÚRĂ, *manufacturi,* s.f. **1.** Formă de producție premergătoare marii industrii, caracterizată prin predominarea muncii manuale, prin diviziunea amănunțită a muncii în cadrul atelierului și prin reunirea muncitorilor și a meșterilor în ateliere sub conducerea patronului. **2.** Întreprindere industrială în care predomină munca manuală, în care un rol important îl au abilitatea și talentul lucrătorului și care este destinată în special producerii unor bunuri de larg consum. *Manufacturi de porțelan.* **3.** Produse ale industriei textile; țesături. *Magazin de manufactură.* — Din fr. **manufacture.** Cf. germ. M a n u f a k t u r.

MANUFACTURIÉR, -Ă, *manufacturieri, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care ține de manufactură, privitor la manufactură, producător de manufactură. **2.** S.m. (Astăzi rar) Patron al unei manufacturi (**2**), lucrător într-o întreprindere de manufactură. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **manufacturier.**

MANUSCRÍPT s.n. v. **manuscris.**

MANUSCRÍS, -Ă, *manuscriși, -se,* s.n., adj. **1.** S.n. Text scris de mână sau, *p. ext.,* dactilografiat. G Loc. adj. și adv. *În manuscris* = (încă) netipărit. **2.** Adj. (Despre texte, lucrări) Scris cu mâna sau, *p. ext.,* dactilografiat. [Var.: (înv.) **manuscrípt** s.n.] — Din lat. **manuscriptus** (după *scris*).

MANUTÁNȚĂ, *manutanțe,* s.f. **1.** Subunitate din cadrul armatei care se ocupă cu depozitarea cerealelor panificabile și care este dotată cu instalațiile și utilajul necesar fabricării pâinii pentru militari. **2.** Operație de deplasare (uneori de cântărire, măsurare, ambalare) a materialelor, produselor, deșeurilor etc. în interiorul unei fabrici, al unui depozit etc. [Var.: **manutențiúne** s.f.] — Din fr. **manutention.**

MANUTENȚIÚNE s.f. v. **manutanță.**

MAOÍSM s.n. Gândire și practică politică inspirată de teoria marxistă a lui Mao Zedong, bazându-se pe o cale specifică de construcție a socialismului în China. [Pr.: *ma-o-ism*] — Din fr. **maoïsme.**

MAOÍST, -Ă, *maoiști, -te,* adj., s.m. și f. (Adept) al maoismului. [Pr.: *ma-o-ist*] — Din fr. **maoïste.**

MAÓRI, *maori,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație băștinașă din Noua Zeelandă; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2.** Adj. Care aparține maorilor (**1**), referitor la maori. — Din fr. **Maori**.

MAPAMÓND s.n. Planisferă, planiglob (terestru). — Din it. **mappamondo.**

MÁPĂ[1], *mape,* s.f. **1.** Obiect de birou făcut din carton, din pânză, din piele etc., uneori acoperit cu hârtie sugativă, în care se țin hârtii, foi volante etc.; dosar special în care se păstrează hârtii, desene, acte etc.; copertă de protecție în care se ține o carte, un mecanism etc. **2.** Servietă (plată), de obicei cu mai multe despărțituri. F Plic gros, în interiorul căruia sunt 10–12 plicuri mai mici, împreună cu hârtia de scris necesară. — Din germ. **Mappe.**

MÁPĂ[2], *mape,* s.f. (Astăzi rar) Hartă geografică. — Din lat., it. **mappa,** fr. **mappe.**

MAQUIS, *maquis-uri,* s.n. **1.** Formațiune vegetală deasă, compusă din tufișuri și din arbuști veșnic verzi, caracteristică unor regiuni mediteraneene. **2.** Mișcare a partizanilor francezi din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. [Scris și: *machis.* — Pr.: *machí*] — Cuv. fr.

MAQUISÁRD, *maquisarzi,* s.m. Luptător din maquis (**2**). [Scris și: *machisard.* — Pr.: *machisárd*] — Din fr. **maquisard.**

MARABÚ, *marabu,* s.m. **I. 1.** Pasăre exotică asemănătoare cu barza, cu pene albe strălucitoare (*Leptoptilus crumeniferus); p. restr.* pana sau penele acestei păsări, folosite ca podoabă; *p. ext.* podoabă formată din diferite pene (sau din fulgi) de pasăre (viu colorate), înșirate pe ață. **2.** Fir de mătase pentru bătătură, alcătuit din mai multe fire sucite la un loc, care, prin prelucrare, au căpătat aspect de fulgi. **II. 1.** Membru al unui ordin religios musulman medieval din nordul Africii, care ducea viață de ascet și era venerat ca sfânt. **2.** Moschee mică în care slujea un marabu (**II 1**). [Var.: **marabút** s.m.] — Din fr. **marabout.**

MARABÚT s.m. v. **marabu.**

MARACÁS, *maracase,* s.n. Instrument muzical de percuție sud-american, construit dintr-o nucă de cocos care conține grăunțe și nisip. — Din sp. **maracas.**

MARAFÉT, *marafeturi,* s.n. **1.** (Pop. și fam.; la pl.) Fasoane, mofturi; nazuri; fițe. **2.** (Pop. și fam.; mai ales la pl.) Podoabă (pretențioasă). F Lucru mărunt, fleac. **3.** (Înv.) Meșteșug, dibăcie; iscusință, pricepere, măiestrie. F Procedeu, mijloc; *p. ext.* truc, tertip; înșelătorie, artificiu. — Din ngr. **maraféti.**

MARÁMĂ, *marame,* s.f. Fâșie lungă de voal fin, cu care își acoperă capul femeile de la țară când se îmbracă în costum național (lăsând capetele să atârne până aproape de pământ); ștergar (**2**). [Var.: **mahrámă** s.f.] — Din tc. **mahrama.**

MARAMUREȘEÁN, -Ă, *maramureșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Maramureș; moroșan. **2.** Adj. Care aparține Maramureșului sau maramureșenilor (**1**), privitor la Maramureș ori la maramureșeni. — **Maramureș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MARAMUREȘEÁNCĂ, *maramureșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Maramureș. — **Maramureșean** + suf. *-că.*

MARANGÓZ, *marangozi,* s.m. (Rar) Dulgher specializat în prelucrarea lemnăriei navelor sau a unor ambarcațiuni. — Din tc. **marangoz.**

MARASCHÍNO, (**2**) *maraschinouri,* s.n. **1.** Lichior de vișine sau de cireșe amare. **2.** Porție de maraschino (**1**). — Din it. **maraschino.**

MARÁSM s.n. **1.** Decădere morală și spirituală. **2.** Stare de stagnare a unei activități generale (economice, sociale etc.) **3.** (Med.) Formă gravă de denutriție manifestată prin slăbire extremă. — Din fr. **marasme,** ngr. **marasmós,** germ. **Marasmus.**

MARATÓN, *maratonuri,* s.n. Cursă atletică desfășurată pe o lungime de circa 42 km. [Pl. și: *maratoane*] — Din fr. **marathon.**

MARATONÍST, -Ă, *maratoniști, -ste,* s.m. și f. Atlet specializat în probele de maraton. — **Maraton** + suf. *-ist.*

MARÁZ s.n. v. **măraz.**

MARC s.n. Pastă obținută prin prelucrarea fructelor și a legumelor și folosită ca materie primă în industria alimentară. — Din fr. **marc.**

MARCÁ, *marchez,* vb. I. Tranz. **1.** A face, a aplica un semn caracteristic pe un obiect, pe un animal etc., pentru a-l deosebi de altele. F A imprima, pe un obiect de metal prețios, semnul oficial care îi garantează calitatea și autenticitatea. **2.** Fig. A constitui o notă specifică, o trăsătură caracteristică; a reprezenta, a ilustra. F A scoate în evidență, a releva, a sublinia; a manifesta. F A constitui o dovadă; a indica, a dovedi. **3.** A delimita un teren, o suprafață etc. prin linii, semne; a însemna. **4.** (Sport) A obține unul sau mai multe puncte într-o competiție, într-un joc; a înscrie. F A supraveghea pe unul sau pe mai mulți jucători din echipa adversă, pentru a-i împiedica să întreprindă acțiuni ofensive, sau să marcheze (**4**). — Din germ. **markieren,** fr. **marquer.**

MARCÁJ, *marcaje,* s.n. Acțiunea de *a marca* și rezultatul ei; marcare. **1.** (Concr.) Semn distinctiv aplicat pe un obiect, pe un animal etc. pentru a-l deosebi de altele. F Spec. Semn făcut pe copaci, pe stânci etc. sau pe tăblițe speciale, pentru a indica turiștilor un anumit drum; *p. ext.* totalitatea semnelor care indică un drum turistic; *spec.* semn convențional care indică ceva (pe o suprafață, pe drumurile rutiere etc.). **2.** (Sport) Supraveghere a unor jucători din echipa adversă, pentru a-i împiedica să întreprindă acțiuni ofensive sau să marcheze (**4**). **3.** (În sintagma) *Tabelă de marcaj* = tabelă pe care se afișează scorul într-o competiție (sportivă). — Din fr. **marquage.**

MARCÁNT, -Ă, *marcanți, -te,* adj. Care are o valoare deosebită, care iese în evidență; de seamă, important, remarcabil. F Cu autoritate, cu influență. — Din fr. **marquant,** germ. **markant.**

MARCÁRE, *marcări,* s.f. Acțiunea de *a marca;* marcaj, marcat[1]. — V. **marca.**

MARCASÍT, *marcasite,* s.n. Bisulfură naturală de fier, galbenă-verzuie, cristalizată în sistemul rombic și utilizată la fabricarea acidului sulfuric sau ca piatră prețioasă. — Din fr. **marcassite,** germ. **Markasit.**

MARCÁT[1] s.n. Acțiunea de *a marca* și rezultatul ei; marcare, marcaj. — V. **marca.**

MARCÁT[2], -Ă, *marcați, -te,* adj. **1.** Care poartă o marcă[1] (**1**). F (Despre obiecte de metal prețios) Care are imprimat semnul oficial de garanție a calității și a autenticității. F (Despre greutăți) Prevăzut cu semnul oficial care garantează exactitatea măsurii indicate. F (Despre căi de comunicație) Care este prevăzut cu marcaj. **2.** Fig. (Despre abstracte) Care iese în evidență; accentuat, pronunțat, distinct, reliefat; nuanțat. — V. **marca.**

MARCATÓR, -OÁRE, *marcatori, -oare,* s.n., s.m., s.f. **1.** S.n. Unealtă agricolă folosită pentru a marca rândurile și locul cuiburilor în care se va pune sămânța ori răsadul. **2.** S.m. și f. Persoană care lucrează la marcarea unor produse (industriale). **3.** S.m. (Sport) Persoană care marchează (**4**) puncte sau goluri pentru echipa sa. — **Marca** + suf. *-tor.*

MÁRCĂ[1], *mărci,* s.f. **1.** Semn distinct aplicat pe un obiect, pe un produs, pe un animal etc. pentru a-l deosebi de altele, pentru a-l recunoaște etc. F Tip, model, inscripție (care indică sursa) de fabricație. *Marcă de automobil.* G Loc. adj. *De marcă* = de calitate superioară. F (Înv.) Stemă; blazon, emblemă. G Loc. adj. *De marcă* = (despre oameni) de seamă; marcant, distins. **2.** Fișă de metal cu număr de ordine, cu care lucrătorii își dovedesc prezența la lucru sau pe care o lasă în schimbul uneltelor primite. **3.** Piatră sau bucată de șină vopsită în alb, așezată transversal între două linii de cale ferată care se întretaie, pentru a indica ramificația liniei ferate și locul până unde pot înainta vehiculele fără pericol de ciocnire. **4.** Fig. Semn distinctiv, trăsătură specifică, însușire caracteristică; particularitate. — Din ngr. **márka,** fr. **marque.** Cf. germ. M a r k e .

MÁRCĂ[2], *mărci,* s.f. Unitate monetară în unele țări europene (în Germania și în Finlanda, până la introducerea monedei euro). — Din germ. **Mark.**

MÁRCĂ[3], *mărci,* s.f. **1.** Nume dat în statul franc și în Germania medievală comitatelor de frontieră, aflate sub guvernare militară. **2.** Obște sătească din Europa Apuseană medievală, în care pământul arabil rămâne proprietate privată. — Din germ. **Mark.**

MÁRCĂ[4], *mărci,* s.f. (Adesea determinat prin „poștală") Mic imprimat emis de stat și care, aplicat sau tipărit pe scrisori, pe unele colete etc., servește drept plată anticipată a transportului poștal. — Din germ. **Marke.**

MARCESCÉNT, -Ă, *marcescenți, -te,* adj. (Bot.; despre frunze) Care se usucă, dar rămâne pe arbori în timpul iernii. — Din fr. **marcescent.**

MARCGRÁF s.m. v. **margraf.**

MARCHÉR, *marcheri,* s.m. Persoană care marchează punctele câștigate la un joc. [Acc. și: *márcher*] — Din fr. **marqueur.**

MARCHETĂRÍE, (**2**) *marchetării,* s.f. **1.** Procedeu de decorare a unui obiect (de lemn), prin aplicarea pe suprafața lui a unor bucăți mici de lemn exotic de esențe și culori diferite, de fildeș, de metal etc. **2.** *P. ext.* obiect (decorativ) obținut prin acest procedeu. — Din fr. **marqueterie.**

MARCHIDÁN s.m. v. **marchitan.**

MARCHIDĂNÍE s.f. v. **marchitănie.**

MARCHITÁN, *marchitani,* s.m. (Înv.) Negustor (ambulant) de mărunțișuri din trecut. [Var.: **marchidán** s.m.] — Din pol. **markietan.** Cf. rus. m a r k i t a n t.

MARCHITĂNÍE, *marchitănii,* s.f. (Înv.) **1.** Loc unde îşi expunea mărfurile un marchitan; *p. ext.* mărfurile pe care le vindea marchitanul. **2.** Mărfuri metalice mărunte şi variate, de uz casnic. **3.** Negustorie pe care o făcea un marchitan; comerţ cu articole de marchitănie (**2**). [Var.: **marchidăníe** s.f.] — **Marchitan** + suf. *-ie.*

MARCHÍZ, *marchizi,* s.m. **1.** Titlu purtat, în societatea medievală apuseană, de către conducătorul unui comitat de frontieră; conducător militar al unei mărci[3]. **2.** Titlu de noblеţe în unele ţări din Europa Apuseană, superior aceluia de conte şi inferior aceluia de duce. **3.** Persoană care poartă unul dintre aceste titluri. — Din fr. **marquis.**

MARCHÍZĂ, *marchize,* s.f. **I.** Soţie sau fiică de marchiz. **II. 1**. Acoperiş (de sticlă) prins într-o armătură de fier şi aşezat deasupra intrării principale a unei case în scopul protejării intrării de intemperii. **2.** Încăpere cu (acoperiş şi) pereţi cu numeroase geamuri, aşezată la intrarea unei case. **3.** Cabină pentru mecanic la locomotivele cu aburi. **III.** Tip de inel de podoabă cu o montură de pietre de formă ovală. — Din fr. **marquise.**

MARCHIZÉT, (**2**) *marchizeturi,* s.n. **1.** Ţesătură de bumbac, subţire şi transparentă, din care se fac rochii, perdele etc. **2.** Sortiment de marchizet (**1**). — Din germ. **Markisette.**

MARCIÁLE adv. (Muz.; indică modul de executare) Solemn, grav. [Pr.: *-ciá-*] — Cuv. it.

MARCOMÁN, *marcomani,* s.m. (La pl.) Numele mai multor triburi germanice, stabilite la începutul erei creştine pe cursul superior al Dunării, care au purtat numeroase războaie împotriva Imperiului Roman; (şi la sg.) persoană care a aparţinut acestor triburi. — Din fr. **Marcomans,** germ. **Markomannen.**

MARCOMÁNIC, -Ă, *marcomanici, -ce,* adj. Care aparţine marcomanilor, privitor la marcomani. — Din fr. **marcomanique.**

MARCOTÁ, *marcotez,* vb. I. Tranz. A înmulţi o plantă prin marcotaj. — Din fr. **marcotter.**

MARCOTÁJ, *marcotaje,* s.n. Procedeu de înmulţire a unei plante prin marcote. — Din fr. **marcottage.**

MARCOTÁRE, *marcotări,* s.f. Acţiunea de *a marcota* şi rezultatul ei. — V. **marcota.**

MARCÓTĂ, *marcote,* s.f. Lăstar al unei plante, nedesprins de ea, înfipt cu capătul liber în pământ pentru a prinde rădăcină şi care, tăiat şi răsădit după ce a făcut rădăcină, dă o plantă nouă. — Din fr. **marcotte.**

MARDÁ, *mardale,* s.f. (Reg.) Rămăşiţă dintr-o marfă învechită sau degradată, care se vinde sub preţ; vechitură, lucru lipsit de valoare, bun de aruncat. — Din tc. **marda.**

MARDEÁLĂ, *mardeli,* s.f. (Arg.) Bătaie (zdravănă). — **Mardi** + suf. *-eală.*

MARDEIÁŞ, *mardeiaşi,* s.m. (Arg.) Bătăuş. [Pr.: *-de-iaş*] — **Mardi** + suf. *-aş.*

MARDÍ, *mardesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A trage cuiva o bătaie zdravănă; a bate, a lovi (zdravăn). — Din ţig. **mardo.**

MÁRE[1], *mari,* adj. **I.** (Indică dimensiunea) Care depăşeşte dimensiunile obişnuite; care are dimensiuni apreciabile (considerate în mod absolut sau prin comparaţie). G *Degetul (cel) mare* = degetul cel mai gros al mâinii, care se opune celorlalte degete. *Literă mare* = majusculă. G Expr. *A face* (sau *a deschide) ochii mari* (*cât cepele)* = a privi cu uimire, cu curiozitate, cu atenţie. G (Adverbial) *Făină măcinată mare.* F (Despre suprafeţe) Întins[2], vast. G (Substantivat; în loc. adv.) *În mare* = **a)** pe scară amplă; după un plan vast; **b)** în linii generale, în rezumat. F Înalt. *Deal mare.* F Lung. *Păr mare.* F Încăpător, spaţios; voluminos. *Vas mare.* G (Pop.) *Casa (cea) mare* = camera cea mai frumoasă a unei case ţărăneşti, destinată oaspeţilor. F Lat.; adânc. *Apă mare.* **II.** (Indică cantitatea) **1.** Care este în cantitate însemnată; abundent, mult; numeros. F (Despre ape curgătoare, viituri; de obicei în legătură cu verbe ca „a veni") Cu debit sporit, umflat. **2.** (Despre numere sau, *p. ext.* despre valori care se pot exprima numeric) Care este în cantitate însemnată; ridicat. F (Despre preţuri) Ridicat. G Loc. adj. *De mare preţ* = foarte valoros, preţios, scump. F (Despre colectivităţi) Numeros. **III.** (Arată rezultatul dezvoltării fiinţelor) Care a depăşit frageda copilărie; care a intrat în adolescenţă; care a ajuns la maturitate. G *Fată mare* = fată la vârsta măritişului; virgină, fecioară. G Expr. *Să creşti mare!* formulă cu care se răspunde unui copil la salut, cu care i se mulţumeşte pentru un serviciu etc. *Cu mic cu mare* sau *de la mic la mare* ori *şi mici şi mari* = toţi, toate, toată lumea; (în construcţii negative) nimeni. F (De obicei la comparativ sau la superlativ relativ) Mai (sau cel mai) în vârstă. **IV.** (Indică durata; despre unităţi de timp) De lungă durată, îndelung, lung. G *Postul (cel) Mare* = postul cel mai lung din cuprinsul anului, care precedă sărbătoarea Paştilor. (Pop.) *An mare* = an bisect. **V.** (Indică intensitatea) **1.** (Despre surse de lumină şi căldură) Puternic, intens. G *Ziua mare* = partea dimineţii (după răsăritul soarelui) când lumina este deplină, intensă. G Expr. *(Ziua) în* (sau *la) amiaza-mare* = în toiul zilei, în plină zi, la amiază. **2.** (Despre sunete, voce, zgomote) Puternic, ridicat. G Expr. *A vorbi* (sau *a striga) în gura mare* = a vorbi cu glas tare, cu ton ridicat. *A fi cu gura mare* = a fi certăreţ, scandalagiu. **3.** (Despre fenomene atmosferice) Violent, aspru, năprasnic. *Ger mare.* **4.** (Despre ritmul de mişcare sau de deplasare) Care a depăşit viteza obişnuită; crescut (ca viteză), mărit. **5.** (Despre stări sufleteşti, sentimente, senzaţii etc.) Intens, profund, tare. G Loc. adv. (Reg.) *Cu mare ce* = cu greu, anevoie. G Expr. (*A-i fi* cuiva) *mai mare mila* (sau *dragul, ruşinea* etc.) = (a-i fi cuiva) foarte milă (sau drag, ruşine etc.). F (Adverbial; pop.) Din cale-afară, peste măsură. F Grav. *Greşeală mare.* **VI.** (Arată calitatea, valoarea) **1.** De valoare, de însemnătate deosebită; important, însemnat. G *Zi mare* = zi de sărbătoare; zi importantă. *Strada mare* = nume dat în unele oraşe de provincie străzii principale. *Drum mare* sau *drumul (cel) mare* = drum principal de largă circulaţie, care leagă localităţi importante. G Expr. *Vorbe mari* = **a)** cuvinte bombastice; promisiuni goale; **b)** (rar) laude. *Mare lucru* = **a)** lucru care impresionează sau deşteaptă mirare; **b)** lucru care nu reprezintă nimic de seamă, care reprezintă prea puţin, care este nesemnificativ; **c)** (în construcţii negative dă contextului valoare afirmativă şi invers) n-aş crede să (nu)... F Hotărâtor. F Uimitor, extraordinar, impresionant. G Expr. *Mare minune* sau *minune mare* = **a)** (cu valoare de exclamaţie) exprimă uimire, admiraţie etc.; **b)** (reg.; cu valoare de superlativ) foarte frumos (sau bun etc.). *Mare minune să (nu)...* = ar fi de mirare să (nu)..., n-aş crede să (nu)... F Grav, serios. **2.** Cu calităţi excepţionale; ilustru, celebru, renumit. F Ieşit din comun; deosebit. **3.** Care ocupă un loc de frunte într-o ierarhie; cu vază. G *Socru mare* = tatăl mirelui; (la pl.) părinţii mirelui. *Soacră mare* sau *soacra cea mare* = mama mirelui. G Expr. *A se ţine mare* = a fi mândru, semeţ, fudul. (Substantivat) *A trage* (sau *a călca) a mare* = a-şi da importanţă; a căuta să ajungă pe cei sus-puşi. *La mai mare,* urare adresată cuiva cu ocazia unei numiri sau a unei avansări într-un post. *Mare şi tare* sau *tare şi mare* = foarte puternic, influent. F (Substantivat) *Mai-mare* = căpetenie, şef. F Superior în ceea ce priveşte calităţile morale. G Expr. *Mare la inimă* (sau *la suflet)* = mărinimos, generos. F Deosebit, ales[2], distins. *Mare cinste.* G *Mare ţinută* = îmbrăcăminte sau uniformă destinată pentru anumite solemnităţi. F (Despre ospeţe, serbări) Plin de strălucire; bogat, fastuos, pompos. — Lat. **mas, maris.**

MÁRE[2], *mări,* s.f. Nume generic dat vastelor întinderi de apă stătătoare, adânci şi sărate, de pe suprafaţa Pământului, care de obicei sunt unite cu oceanul printr-o strâmtoare; parte a oceanului de lângă ţărm; *p. ext.* ocean. G Expr. *Marea cu sarea* = mult, totul; imposibilul. *A vântura mări şi ţări* = a călători mult. *A încerca marea cu degetul* = a face o încercare, chiar dacă şansele de reuşită sunt minime. *Peste (nouă) mări şi (nouă) ţări* = foarte departe. F Fig. Suprafaţă vastă; întindere mare; imensitate. F Fig. Mulţime (nesfârşită), cantitate foarte mare. — Lat. **mare, -is.**

MARÉE, *maree,* s.f. Mişcare oscilatorie zilnică şi alternativă (de înaintare sau de retragere de la ţărm) a apelor mărilor şi oceanelor, datorită atracţiei Lunii şi a Soarelui. G (În sintagma) *Maree neagră* = strat de petrol care pluteşte pe suprafaţa apei şi poluează plajele, ca urmare a accidentării vaselor petroliere. — Din fr. **marée.**

MAREGRÁF, *maregrafe,* s.n. Aparat cu care se determină şi se înregistrează variaţia nivelului apelor unei mări (în special în timpul mareelor); mareometru. — Din fr. **marégraphe.**

MAREGRÁFIC, -Ă, *maregrafici, -ce,* adj. De maree. G *Zi maregrafică* = interval de timp în care are loc un ciclu complet al mareei. — Din fr. **marégraphique.**

MARÉIC, -Ă, *mareici, -ce,* adj. Referitor la maree. [Pr.: *-re-ic*] — **Maree** + suf. *-ic.*

MAREOMÉTRU, *mareometre,* s.n. Maregraf. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **maréomètre.**

MAREŞÁL, *mareşali,* s.m. **1.** Gradul cel mai înalt în ierarhia militară din unele ţări; ofiţer care are acest grad. G *Mareşalul Curţii (regale)* sau *mareşalul Palatului* = persoană care are conducerea administrativă generală a bunurilor unui monarh şi răspunde de protocolul de la Curte; titlu purtat de această persoană. **2.** Nume care se dădea în Rusia şi în Polonia preşedintelui unui corp nobiliar. — Din fr. **maréchal.**

MAREŞALÁT, *mareşalate,* s.n. (Rar) Funcţia, demnitatea de mareşal. — Din fr. **maréchalat.**

MARFAGÍU, *marfagii,* s.m. (Înv. şi reg.) Negustor ambulant. — **Marfă** + suf. *-agiu.*

MARFÁR, *marfare,* s.n. Tren de marfă. [Var.: **mărfár** s.n.] — **Marfă** + suf. *-ar.*

MÁRFĂ, *mărfuri,* s.f. Produs al muncii destinat schimbului prin intermediul vânzării-cumpărării. G Expr. *A-şi lăuda marfa* = a-şi lăuda lucrurile proprii sau meritele personale. (Rar) *Altă marfă,* se spune când este vorba despre alt aspect al unei probleme, despre altă situaţie, altă împrejurare. — Din magh. **marha** „vită".

MARGARÉTĂ, *margarete,* s.f. Plantă erbacee perenă din familia compozeelor, cu inflorescenţa compusă din flori mici, galbene, dispuse într-un disc central, şi din flori marginale cu o corolă lungă, albă; mărgăritică (*Chrysanthemum leucanthemum).* — Din germ. **Margareten**[blume], fr. **marguerite.**

MARGARÍNĂ, (**2**) *margarine,* s.f. **1.** Produs alimentar asemănător cu untul, obținut prin emulsionarea unor grăsimi vegetale sau animale cu apă sau cu lapte smântânit. **2.** Sortiment din acest compus. — Din fr. **margarine.**

MARGHILOMÁN, *marghilomane,* s.n. Cafea turcească fiartă cu rom sau cu coniac; o anumită cantitate din acest fel de cafea. [Var.: (rar) **marghilománă** s.f.] — Din n. pr. **Marghiloman.**

MARGHILOMÁNĂ s.f. v. **marghiloman.**

MARGHIÓL, -OÁLĂ, *marghioli, -oale,* adj. (Înv. și reg.) Deștept, isteț; *p. ext.* șmecher, șiret, ștrengar; ușuratic. — Din ngr. **marghiólos.**

MARGHIOLEÁLĂ, *marghioleli,* s.f. (Înv. și reg.) Fandoseală, sclifoseală, moft. F Șiretlic, prefăcătorie. — **Marghioli** + suf. *-eală.*

MARGHIOLÍ, *marghiolesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A face mofturi, fasoane; a se fandosi, a se sclifosi, a se alinta. F A se preface. — Din **marghiol.**

MARGHIOLÍE, *marghiolii,* s.f. (Înv. și reg.; mai ales la pl.) **1.** Afectare, fandoseală, sclifoseală; alintare, cochetărie. **2.** Viclenie, prefăcătorie, șiretlic. — Din ngr. **marghioliá.**

MARGINÁL, -Ă, *marginali, -e,* adj. Care se află la margine; *spec.* (despre note, glose, comentarii) care este scris pe marginea unui text tipărit sau a unui manuscris. F P. ext. (Despre chestiuni, probleme) Secundar. — Din fr. **marginal.**

MARGINÁLIA s.n. pl. Comentariu cu note și însemnări privitoare la o operă (și apărut într-o publicație periodică). [Pr.: *-li-a*] — Din lat. **marginalia.**

MARGINALÍSM s.n. Teorie economică care consideră valoarea de schimb a unui produs ca fiind determinată de ultima unitate disponibilă din acel produs. — Din fr. **marginalisme.**

MARGINALÍST, -Ă, *marginaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al marginalismului. — Din fr. **marginaliste.**

MARGINALIZÁ, *marginalizez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) situa la marginea unui obiect, a unui fenomen etc. **2.** Tranz. A diminua, a reduce (pe nedrept) valoarea, importanța unei persoane, a unui lucru, a unei idei prin neglijare în mod voit, prin neluare în seamă. — **Marginal** + suf. *-iza.*

MARGINALIZÁRE, *marginalizări,* s.f. Acțiunea de *a marginaliza* și rezultatul ei. — V. **marginaliza.**

MARGINALIZÁT, -Ă, *marginalizați, -te,* adj. **1.** (Rar) Care a fost plasat la margine. **2.** (Despre oameni) Care nu este apreciat conform pregătirii, capacității, valorii sale, care este subapreciat; care este neglijat, neluat în seamă (pe nedrept). — V. **marginaliza.**

MÁRGINE, *margini,* s.f. **1.** Loc unde se termină o suprafață; extremitate, capăt al unei suprafețe. G Loc. adj. și adv. *Fără (de) margini* = nesfârșit, infinit; imens. **2.** Spec. Hotar, frontieră. F Periferie. G Loc. adj. *De margine* = mărginaș, periferic. F Spec. Mal, țărm. **3.** Circumferință a gurii unei gropi sau a unui recipient; loc unde se termină o groapă sau un recipient. **4.** Fig. Limită până la care se poate admite sau concepe ceva. — Lat. **margo, -inis.**

MARGRÁF, *margrafi,* s.m. Titlu purtat în Evul Mediu de unii principi germani, ale căror principate erau (sau fuseseră cândva) mărci[3]; persoană care avea acest titlu. [Var.: **marcgráf** s.m.] — Din germ. **Markgraf,** fr. **margrave.**

MARGRAFIÁT, *margrafiate,* s.n. **1.** Domeniu al unui margraf. **2.** Demnitatea de margraf. [Pr.: *-fi-at.* — Var.: **margraviát** s.n.] — Din fr. **margraviat.** Cf. m a r c g r a f .

MARGRAVIÁT s.n. v. **margrafiat.**

MARIÁ, *mariez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) căsători. F Fig. A (se) potrivi; a (se) combina (bine). [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **marier.**

MARIÁCHI, *mariachi,* s.m. Muzician ambulant care cântă la nunți, la sărbători etc., în Mexic. [Pr.: *mariaci*] — Din sp. **mariachi.**

MARIÁJ, *mariaje,* s.n. Căsătorie, căsnicie. [Pr.: *-ri-aj*] — Din fr. **mariage.**

MARIÁȘ, *mariași,* s.m. Monedă austriacă de argint, care a circulat și în Țările Române. [Pr.: *-ri-aș*] — Din magh. **máriás.**

MARICULTÚRĂ, *mariculturi,* s.f. Cultură (**2**) a unor plante și animale marine bogate în proteine; oceanicultură, acvacultură. — Din engl. **mariculture.**

MARIJUÁNA s.f. Stupefiant asemănător cu hașișul, extras din frunzele unei specii de cânepă. [Pr.: *marihuana*] — Din sp., fr. **marijuana.**

MARÍMBĂ, *marimbe,* s.f. (Muz.) Balafon. — Din sp. **marimba.**

MARÍN, -Ă, *marini, -e,* adj. Care ține de mare[2], care trăiește sau crește în mare[2], care este produs de acțiunea unei mări[2]; caracteristic mării[2], de mare[2]. F (Și substantivat, f.) (Pictură) care înfățișează un peisaj de mare[2]. F Privitor la navigația pe mare[2]; maritim. *Hărți marine.* — Din fr. **marin.**

MARINÁ, *marinez,* vb. I. Tranz. A prepara pește, carne etc. cu un sos făcut din untdelemn, bulion, lămâie sau oțet și diverse condimente (pentru consum imediat sau pentru conservare). — Din fr. **mariner,** germ. **marinieren.**

MARINÁR, *marinari,* s.m. Persoană care face parte din echipajul unei nave; matelot, matroz. G *Guler marinar* = guler mare, dreptunghiular, lăsat pe spate (ca acela purtat de marinari la uniformă). — **Marină** + suf. *-ar.* Cf. fr. m a r i n i e r, germ. M a r i n e r.

MARINÁRE, *marinări,* s.f. Faptul de *a marina.* — V. **marina.**

MARINÁT, -Ă, *marinați, -te,* adj. (Despre pește, carne etc.) Preparat sau conservat cu sos de bulion, untdelemn, lămâie sau oțet și diverse condimente. — V. **marina.**

MARINÁTĂ, *marinate,* s.f. Mâncare de pește, de carne etc. preparată prin marinare. — Din bg. **marinátos,** it. **marinato.**

MARÍNĂ s.f. Totalitatea mijloacelor de navigație (pe mări, fluvii, râuri, lacuri) și a unităților navale ale unui stat, împreună cu întreg personalul aferent. F Știința și tehnica navigației. — Din fr. **marine,** it. **marina.**

MARINĂRÉSC, -EÁSCĂ, *marinărești,* adj. De marinar, caracteristic marinarului sau marinei. — **Marinar** + suf. *-esc.*

MARINĂRÉȘTE adv. Ca marinarii, în felul marinarilor. — **Marinar** + suf. *-ește.*

MARINĂRÍE s.f. Meseria marinarului. F Știința și tehnica navigației; matelotaj. — **Marinar** + suf. *-ie.*

MARINĂRÍȚĂ, *marinărițe,* s.f. Femeie din echipajul unei nave. — **Marinar** + suf. *-iță.*

MARINÍSM, *marinisme,* s.n. (Livr.) Stil bombastic în barocul italian din sec. XVII; prețiozitate a stilului, afectare. — Din it. **marinismo,** fr. **marinisme.**

MARINÍST, -Ă, *marinești, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al marinismului. — Din it. **marinista,** fr. **mariniste.**

MARIONÉTĂ, *marionete,* s.f. Păpușă sau figurină acționată de o persoană (cu ajutorul unor sfori) spre a interpreta diferite roluri în teatrul de păpuși; fantoșă. F Fig. Persoană care execută orbește ceea ce i se cere. G (Adjectival) *Guvern-marionetă.* [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **marionnette.**

MARIONETÍST, -Ă, *marionetiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Păpușar (**2**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **marionnettiste.**

MARITÁL, -Ă, *maritali, -e,* adj. (Jur.) Care se referă la drepturile soțului; care este specific relațiilor dintre soți, conjugal. — Din fr. **marital,** lat. **maritalis.**

MARÍTIM, -Ă, *maritimi, -e,* adj. **1.** Care se află la țărmul sau în apropierea mării[2]. **2.** Care este în legătură cu navigația pe mare[2]. G *Putere maritimă* = stat care posedă o flotă puternică. [Acc. și: *maritím*] — Din fr. **maritime.**

MÁRJĂ, *marje,* s.f. Rezervă de care se poate dispune între anumite limite. — Din fr. **marge.**

MÁRKER, *markere,* s.n. Creion special, diferit colorat și fluorescent, cu care se subliniază anumite pasaje sau cuvinte într-un text. [Pr.: *-căr*] — Din engl. **marker.**

MÁRKET, *marketuri,* s.n. Magazin de mari dimensiuni. — Din engl. **market.**

MÁRKETING s.n. **1.** Ansamblul activităților prin care producția este orientată și adaptată cererilor prezente și viitoare ale consumatorului. **2.** Disciplină științifică care studiază marketingul (**1**). — Din engl. **marketing.**

MARMATÍT s.n. (Min.) Varietate de blendă feruginoasă. — Din fr. **marmatite.**

MARMELÁDĂ, *marmelade,* s.f. Produs alimentar cu aspect de pastă, obținut prin fierberea cu zahăr a fructelor proaspete zdrobite sau trecute prin sită. — Din fr. **marmelade,** germ. **Marmelade.**

MARMÍTĂ, *marmite,* s.f. **1.** Vas mare (de metal) cu două toarte și cu capac, în care se transportă mâncarea caldă. **2.** Scobitură formată prin eroziune în albia unui râu. — Din fr. **marmite.**

MÁRMOR s.n. v. **marmură.**

MARMORÁ, *marmorez,* vb. I. Tranz. A da aspect de marmură hârtiei, lemnului etc. prin anumite procedee tehnice. — Din **marmoră** (după fr. *marbre).*

MARMORÁJ, *marmoraje,* s.n. Desen colorat care imită marmura, imprimat pe hârtie. — **Marmoră** + suf. *-aj.*

MARMORÁT, -Ă, *marmorați, -te,* adj. Cu aspect de marmură. — V. **marmora.**

MÁRMORĂ s.f. v. **marmură.**

MARMOREEÁN, -Ă, *marmoreeni, -e,* adj. Ca de marmură, asemănător cu marmura; marmoreu, marmoriu. [Pr.: *-re-ean.* — Scris și: *marmorean*] — Din fr. **marmoréen.**

MARMORÉU, -ÉE, *marmorei, -ee,* adj. (Rar) Marmoreean. — Din lat. **marmoreus,** it. **marmoreo.**

MARMORÍU, -ÍE, *marmorii,* adj. (Rar) Marmoreean. — **Marmoră** + suf. *-iu.*

MARMÓTĂ, *marmote,* s.f. Gen de mamifere rozătoare cu corpul scurt și gros, cu blană cenușie, care hibernează *(Marmota);* animal care face parte din acest gen. — Din fr. **marmotte,** it. **marmotta.**

MÁRMURĂ, (**2**) *marmure,* s.f. **1.** Rocă calcaroasă cristalină, de diverse culori, care se poate ciopli și lustrui, folosită la lucrări de sculptură și arhitectură. G Expr. *A fi marmură* sau *a fi rece ca o marmură* (sau *ca marmura)* = a fi insensibil, a rămâne indiferent față de orice. **2.** Bloc sau

bucată de marmură (**1**) cioplită şi lustruită; sculptură, statuie de marmură. [Pl. şi: (**2**) *marmuri.* — Var.: **mármoră** s.f., (înv.) **mármor** s.n.] — Lat. **marmor, -oris.**

MÁRNĂ, *marne,* s.f. Rocă sedimentară compusă din carbonat de calciu şi argilă, în proporţii variabile, de obicei de culoare cenuşie, utilizată la fabricarea cimentului. — Din fr. **marne,** it. **marna.**

MARNÓS, -OÁSĂ, *marnoşi, -oase,* adj. Care conţine multă marnă, cu marnă. — **Marnă** + suf. *-os.*

MARÓ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoarea castanei coapte; brun-roşcat, castaniu. **2.** S.n. Culoare maro (**1**). [Var.: *marón* adj. invar., s.n.] — Din fr. **marron.**

MAROÁNĂ, *maroane,* s.f. (Rar) Castană comestibilă coaptă sau preparată cu sirop de zahăr. — Din fr. **marron,** it. **marrone,** germ. **Marone.**

MAROCÁN, -Ă, *marocani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Marocului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Marocului sau marocanilor (**1**), privitor la Maroc ori la marocani. — Din fr. **Marocain.**

MAROCHÍN, (**2**) *marochinuri,* s.n. **1.** Piele de capră, sau, rar, de oaie sau de viţel, tăbăcită vegetal pentru a căpăta lustru şi fineţe; cordovan. **2.** Sortiment, obiect din marochin (**1**). [Pl. şi: *marochine.* — Var.: **marochínă** s.f.] — Din fr. **maroquin,** it. **marochino.**

MAROCHÍNĂ s.f. v. **marochin.**

MAROCHINĂRÍE, (**2, 3**) *marochinării,* s.f. **1.** Meseria marochinerului. **2.** Atelier sau magazin unde se lucrează sau se vând obiecte din marochin. **3.** Obiecte făcute din marochin (sau, *p. gener.*, din orice fel de piele). [Var.: **marochineríe** s.f.] — Din fr. **maroquinerie.**

MAROCHINÉR, *marochineri,* s.m. Lucrător specializat în confecţionarea obiectelor din marochin. [Var.: **marochiniér** s.m.] — Din fr. **maroquinier.**

MAROCHINERÍE s.f. v. **marochinărie.**

MAROCHINIÉR s.m. v. **marochiner.**

MARÓN adj. invar., s.n. v. **maro.**

MARONÍU, -ÍE, *maronii,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre culori) Care bate în maro. **2.** S.n. Culoare maronie (**1**). — **Maron** + suf. *-iu.*

MARÓTĂ, *marote,* s.f. (Livr.) Preocupare excesivă (uneori obsedantă) pentru un anumit lucru, idee fixă; *p. ext.* obiect al unei astfel de preocupări. — Din fr. **marotte.**

MARSHALLÉZ, -Ă, *marshallezi, -ze,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Insulelor Marshall sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Insulelor Marshall sau marshallezilor (**1**), privitor la Insulele Marshall ori la marshallezi. [Pr.: *marşalez*] — **Marshall** + suf. *-ez.*

MARSUÍN, *marsuini,* s.m., s.n. **1.** S.m. Specie de mamifer cetaceu, asemănător cu delfinul, cu spatele negru, părţile laterale gri şi abdomenul alb *(Phocaena phocaena).* **2.** S.n. (Mar.) Împletitură din parâmă, fixată la prora şi la pupa remorcherelor, folosită ca apărătoare. — Din fr. **marsouin.**

MARSUPIÁL, *marsupiali,* s.m. (La pl.) Ordin de mamifere inferioare, a căror femelă are o pungă abdominală în care îşi ţine puii după naştere; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-pi-al.* — Pl. şi: (n.) *marsupiale*] — Din fr. **marsupial.**

MARSUPIALIZÁRE, *marsupializări,* s.f. (Med.) Deschidere a unei colecţii de puroi la nivelul pielii. [Pr.: *-pi-a-*] — După fr. **marsupialisation.**

MARSÚPIU, *marsupii,* s.n. Pungă abdominală caracteristică femelelor din ordinul marsupialilor. — Din lat., fr. **marsupium.**

MARŞ, (**1, 2, 3**) *marşuri,* s.n., (**4, 5**) interj. **1.** S.n. Mers, deplasare a unei unităţi militare sau a unui grup organizat (într-o anumită formaţie). G *Marş forţat* = marş executat cu o viteză sporită faţă de cea normală. F (Înv.) Distanţă parcursă de o unitate militară în 24 de ore. F Acţiune militară viguroasă îndreptată asupra unui obiectiv. F Probă atletică de mers rapid pe distanţe lungi. F P. gener. Deplasare, drum, cursă (obositoare). **2.** S.n. Compoziţie muzicală puternic ritmată, care adesea reglează cadenţa pasului unei formaţii, a unui cortegiu etc. **3.** S.n. Compoziţie literară în versuri, scrisă spre a fi cântată pe o arie de marş (**2**). **4.** Interj. Cuvânt cu care se comandă pornirea unei unităţi militare sau a unui grup organizat. **5.** Interj. Cuvânt cu care se goneşte un câine sau, *p. gener.*, un om. — Din fr. **marche,** germ. **Marsch.**

MARŞÁ, *marşez,* vb. I. Intranz. A cădea de acord, a consimţi; a se lăsa antrenat într-o acţiune. F A se lăsa corupt. — Din fr. **marcher.**

MARŞÁNDĂ, *marşande,* s.f. (Înv.) Patroană a unui magazin de mode. — Din fr. **marchande** [de modes].

MARŞÁRE, *marşări,* s.f. Acţiunea de *a marşa.* — V. **marşa.**

MARŞARIÉR, *marşariere,* s.n. Mers înapoi al unui automobil; (concr.) dispozitiv al mecanismului de transmisie, care permite mersul înapoi al unui autovehicul. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **marche arrière.**

MARŞRÚT, *marşrute,* s.n. **1.** Itinerar. F Document, act în care este fixat itinerarul unui tren, al unei maşini etc. **2.** Mers continuu al unui tren de marfă cu parcurs lung, care nu lasă şi nu ia vagoane din vreo staţie de pe itinerar. **3.** (Tehn.) Metodă de lucru la mai multe maşini. [Var.: **marşrútă** s.f.] — Din rus. **marşrut,** fr. **marcheroute,** germ. **Marschrout.**

MARŞRÚTĂ s.f. v. **marşrut.**

MARŞRUTIZÁ, *marşrutizez,* vb. I. Tranz. A folosi metoda marşrutului în căile ferate sau în tehnică. — Din **marşrutizare** (derivat regresiv).

MARŞRUTIZÁRE, *marşrutizări,* s.f. Acţiunea de *a marşrutiza* şi rezultatul ei. — Din **marşrut** (după rus. *marşrutizaţiia*).

MART s.m. v. **martie.**

MARTÁC, *martaci,* s.m. (Pop.) Stâlp, bârnă, par de lemn, folosit ca material de construcţie. — Din tc. **mertek.**

MARTALÓG, *martalogi,* s.m. (Mai ales la pl.) Slujitor domnesc însărcinat cu paza graniţelor şi cu supravegherea punctelor vamale. — Din tc. **martoloz** „marinar creştin de pe Dunăre”.

MÁRTE s.m. v. **martie.**

MARTENSÍTĂ s.f. Constituent structural din aliaj fier-carbon la oţelurile călite. — Din fr. **martensite.**

MÁRTIE s.m. A treia lună a anului, care urmează după februarie; mărţişor, marţ[2]. [Var.: (înv. şi pop.) **mart,** (pop.) **márte** s.m.] — Din sl. **martiĭ.**

MARTÍN, *martini,* s.m. (Ornit.; de obicei urmat de determinări care indică specia) Nume dat mai multor specii de pescăruşi şi de pescari. — Din fr. **martin.**

MARTINÁŞ, *martinaşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *martin;* pui de pescăruş. — **Martin** + suf. *-aş.*

MARTINGÁLĂ, *martingale,* s.f. **I. 1.** Curea de la ham în formă de furcă, care nu permite calului să se ridice în două picioare. **2.** Bară de metal în formă de suliţă, care se fixează dedesubtul bompresului la navele cu pânze. **II.** Procedeu de a ponta la jocurile de noroc, constând în dublarea mizei după o lovitură pierdută. — Din fr. **martingale.**

MARTÍR[1], *martire,* s.n. (Rar) Martiriu. — Din fr. **martyr.**

MARTÍR[2], -Ă, *martiri, -e,* s.m. şi f. Persoană care a avut de îndurat suferinţe, chinuri îngrozitoare sau moartea pentru ideile, convingerile sale. F Spec. Mucenic (al Bisericii). F P. gener. Persoană care îndură persecuţii, un tratament inuman, bătaie etc. — Din fr. **martyr.**

MARTIRÁJ, *martiraje,* s.n. Martiriu. — **Martir[2]** + suf. -aj.

MARTÍRIU, *martirii,* s.n. Suferinţă, supliciu, tortură sau moarte îndurată de cineva pentru ideile sau convingerile sale; martiraj, martir[1]. F Fig. Suferinţă morală mare. — Din lat. **martyrium.**

MARTIRIZÁ, *martirizez,* vb. I. Tranz. A supune pe cineva la un martiriu; *p. gener.* a chinui, a maltrata, a tortura, a schingiui. — Din fr. **martyriser.**

MARTIRIZÁRE, *martirizări,* s.f. Acţiunea de *a martiriza* şi rezultatul ei; *p. ext.* martiriu. — V. **martiriza.**

MARTIROLÓG s.n. v. **martirologiu.**

MARTIROLÓGIU, *martirologii,* s.n. Scriere care cuprinde lista martirilor[2] Bisericii (şi povestirea suferinţelor lor) sau, *p. gener.,* lista celor care au suferit ori au murit pentru o idee, pentru o convingere. [Var.: **martirológ** s.n.] — Din lat. **martyrologium,** fr. **martyrologe.**

MÁRTOR, -Ă, *martori, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană care asistă sau a asistat la o întâmplare, la o discuţie, la un eveniment etc. (şi care poate relata sau atesta cum au decurs faptele). G Expr. *Dumnezeu mi-e martor!* = jur că spun adevărul! **2.** Persoană chemată să declare în faţa unei instanţe judecătoreşti sau a altui for de cercetare, tot ce ştie în legătură cu un fapt pe care îl cunoaşte direct. F Persoană chemată, conform legii, să asiste la întocmirea unor acte, pe care le cunoaşte direct. F Persoană chemată, conform legii, să asiste la întocmirea unor acte, pe care le semnează pentru a le da valoare legală. **3.** Fiecare dintre reprezentanţii celor două persoane care urmează să se bată în duel. G Expr. *A trimite* (cuiva) *martori* = a provoca (pe cineva) la duel. **4.** Probă de referinţă folosită în experienţele de laborator. **5.** (În sintagma) *Martor de eroziune* = înălţime de dimensiuni variabile, care reprezintă restul unei vechi suprafeţe atacate de eroziune. [Var.: (pop.) **mártur, -ă** s.m. şi f.] — Lat. **martyr.**

MÁRTUR, -Ă s.m. şi f. v. **martor.**

MART[1] s.n. (În expr.) *A face* (pe cineva) sau *a fi* (ori *a rămâne) marţ* = **a)** a bate (pe cineva) sau a fi bătut categoric la jocul de table, de cărţi sau la altă întrecere; **b)** a întrece sau a fi întrecut, a depăşi sau a fi depăşit categoric; **c)** a face sau a fi pus în situaţia să nu mai poată obiecta sau spune nimic. [Var.: (pop.) **marţi** s.n.] — Din tc. **mars.**

MART[2], (**2**) *marţuri,* s.n. (Pop.) **1.** Martie. **2.** Mărţişor. — Lat. **martius** [mensis].

MARŢAFÓI, *marţafoi,* s.m. (Fam.) Om de nimic, golan; secătură. — Et. nec.

MARŢI[1], (**1**) *marţi,* s.f., (**2**) adv. **1.** S.f. Ziua a doua a săptămânii, care urmează după luni. F (Adverbial) În cursul zilei de marţi[1] (**1**); în ziua de marţi[1] imediat precedentă sau următoare; într-o zi de marţi[1]; (în forma *marţea)* în fiecare marţi[1] (**1**). — Lat. **martis** [dies].

MARŢI[2] s.n. v. **marţ[1].**

MARŢIÁL, -Ă, *marţiali, -e,* adj. **1.** (Livr.) Solemn şi grav; impunător. **2.** Ostăşesc, militar; de război. G *Curte marţială* = tribunal militar instituit în timp de război, de mobilizare sau în timpul unei stări excepţionale. *Lege marţială* = lege care autorizează în unele state folosirea forţei armate pentru represiune internă. **3.** (În sintagma) *Arte marţiale* = tehnici de luptă şi sporturi (judo, karate etc.) originare din Japonia şi China. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **martial,** it. **marziale.**

MARŢIÁN, -Ă, *marţieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Presupus locuitor al planetei Marte. **2.** Adj. Din planeta Marte. [Pr.: *-ţi-an*] — Din fr. **martien.**

MARŢIPÁN, *marţipane,* s.n. Produs zaharos obţinut dintr-un amestec de zahăr şi de miez de migdale. — Din germ. **Marzipan.**

MARUFLÁ, *maruflez,* vb. I. Tranz. A lipi cu maruflu. — Din fr. **maroufler.**

MARUFLÁJ, *maruflaje,* s.n. Lipire cu maruflu a unei pânze pictate pe un suport; pânză pictată şi lipită astfel. — Din fr. **marouflage.**

MARUFLÁRE, *maruflări,* s.f. Acţiunea de *a marufla.* — V. **marufla.**

MARUFLÁT, -Ă, *maruflaţi, -te,* adj. Care a fost lipit cu maruflu. — V. **marufla.**

MARÚFLĂ s.f. v. **maruflu.**

MARÚFLU s.n. Clei special pentru maruflaj. [Var.: **marúflă** s.f.] — Din fr. **maroufle.**

MARÚLĂ, *marule,* s.f. (Bot.; reg.) Lăptucă. — Din ngr. **marúli,** bg. **marulja.**

MARXÍSM s.n. Doctrină filosofică, socială, politică şi economică elaborată de K. Marx şi Fr. Engels. — Din fr. **marxisme,** rus. **marksizm.**

MARXISM-LENINÍSM s.n. Învăţătura lui K. Marx şi F. Engels, dezvoltată de V. I. Lenin în noile condiţii istorice de la sfârşitul sec. XIX – începutul sec. XX. — Din rus. **marksizm-leninizm.**

MARXÍST, -Ă, *marxişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al marxismului. **2.** Adj. Care aparţine marxismului, privitor la marxism. — Din fr. **marxiste,** rus. **marksist.**

MARXIST-LENINÍST, -Ă, *marxist-leninişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al marxism-leninismului. **2.** Adj. Care aparţine marxism-leninismului, privitor la marxism-leninism. — Din rus. **marksistsko-leninskii.**

MAS, *masuri,* s.n. (Reg.) Faptul de a mânea; popas (peste noapte); *p. ext.* loc de popas peste noapte. F Găzduire peste noapte. — Lat. **mansum.**

MASÁ[1], *masez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) face masaj; a trage. — Din fr. **masser.**

MASÁ[2], *masez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) aduna în număr mare, în grup compact; a (se) concentra, a (se) îngrămădi. — Din fr. **masser.**

MASACRÁ, *masacrez,* vb. I. Tranz. A ucide cu sălbăticie şi în masă oameni care nu se pot apăra; a măcelări, a extermina; *p. gener.* a ucide. F Fig. A strica, a denatura, a descompleta o lucrare, un text etc. — Din fr. **massacrer.**

MASACRÁRE, *masacrări,* s.f. Acţiunea de *a masacra* şi rezultatul ei. — V. **masacra.**

MASACRÁT, -Ă, *masacraţi, -te,* adj. Măcelărit[2], exterminat; ucis. F Fig. (Despre lucrări, texte) Stricat, denaturat, deformat. — V. **masacra.**

MASÁCRU, *masacre,* s.n. Acţiune sângeroasă îndreptată de obicei împotriva unei mulţimi fără apărare; omor (în masă), măcel, carnaj. — Din fr. **massacre.**

MASÁJ, *masaje,* s.n. Acţiunea de *a (se) masa*[1]; procedeu medical de stimulare şi de destindere a muşchilor, de activare a circulaţiei sângelui etc., constând din fricţiuni sau loviturii uşoare, executate cu ajutorul mâinilor sau al unor aparate speciale. [Pl. şi: (rar) *masajuri*] — Din fr. **massage.**

MASALÁ, *masalale,* s.f. (Înv.) Torţă, faclă. — Din ngr. **masalas.**

MASALAGÍU, *masalagii,* s.m. (Înv.) Persoană care purta sau aprindea masalale (pe străzi). — **Masala** + suf. *-giu.*

MASÁRE, *masări,* s.f. Acţiunea de *a (se) masa*[2] şi rezultatul ei. — V. **masa[2].**

MASÁT[1] s.n. Masare. — V. **masa[2].**

MASÁT[2], *masate,* s.n. Unealtă de oţel în formă de sul sau, rar, de pilă plată, folosită la ascuţitul cuţitelor. — Din tc. **masat.**

MÁSĂ[1], *mase,* s.f. **1.** Mulţime compactă de oameni, considerată ca o unitate; grupare mare de oameni cu anumite caractere comune; cercuri largi ale populaţiei. G Loc. adj. *De masă* = care cuprinde, care antrenează o (întreagă) colectivitate umană. G *Cântec de masă* (sau *de mase)* = cântec cu conţinut patriotic, având un caracter mobilizator. **2.** Îngrămădire de elemente (de aceeaşi natură ori diferite) care alcătuiesc împreună un singur corp; (totalitatea unui) corp format printr-o asemenea îngrămădire de elemente. G *Masă verde* = nutreţ pentru vite; furaj. *Mase plastice* = materiale plastice. *Masă de aer* = porţiune imensă, relativ omogenă, a troposferei, cu proprietăţi distincte faţă de porţiunile înconjurătoare. G Loc. adj. şi adv. *În masă* = **a)** în cantitate mare; masiv. *Transporturi în masă;* **b)** cu toţii; în număr mare. F Cantitate mare din ceva (în raport cu restul ansamblului). G *Masa vocabularului* = partea cea mai mare şi mai mobilă a vocabularului. F Corp solid, compact; bloc. **3.** (Fiz.) Cantitatea de materie a unui corp considerată ca o mărime caracteristică (în raport cu volumul). G *Masă atomică* = greutate atomică. *Masă moleculară* = greutate moleculară. *Masă specifică* = densitate. **4.** (Jur.) Totalitate a creditelor sau a datoriilor unui falit; fond bănesc al unei succesiuni sau al unei întreprinderi lucrative. — Din fr. **masse.**

MÁSĂ[2], *mese,* s.f. **1.** Mobilă formată dintr-o placă dreptunghiulară, pătrată sau rotundă, sprijinită pe unul sau pe mai multe picioare şi pe care se mănâncă, se scrie etc. G *Masă verde* = **a)** masă[2] (**1**), de obicei acoperită cu postav verde, la care se joacă jocuri de noroc; *p. ext.* joc de noroc; **b)** masă[2] (**1**) în jurul căreia stau diplomaţii când duc tratative internaţionale. *Masă rotundă* = dezbatere liberă pe o temă dată, la care sunt chemaţi să-şi spună cuvântul specialiştii din domeniul respectiv (sau reprezentanţi ai publicului larg). *Sală de mese* = încăpere în care se serveşte mâncarea într-o şcoală, într-o cazarmă, la o cantină etc. *Masă caldă* = un fel de tejghea metalică încălzită pe care sunt expuse şi menţinute calde preparate alimentare, în localurile de alimentaţie publică. G Loc. adv. *Cu* (sau *pe*) *nepusă masă* = pe neaşteptate, pe nepregătite, deodată. G Expr. *Capul* (sau *fruntea*) *mesei* = locul de cinste ocupat de unul dintre comeseni. *A pune* (sau *a întinde*, *a aşterne) masa* = a aranja, a pregăti şi a pune pe masă[2] (**1**) toate cele necesare pentru a servi mâncarea. *A strânge masa* = a aduna de pe masă[2] (**1**) mâncările rămase şi farfuriile, tacâmurile etc. cu care s-a mâncat. *A nu avea ce pune pe masă* = a nu avea cu ce trăi, a fi sărac. *Pune-te* (sau *întinde-te*) *masă, scoală-te* (sau *ridică-te*) *masă* = **a)** se spune despre cei care duc o viaţă plină de desfătări, care trăiesc fără griji, care aşteaptă totul de-a gata; **b)** se spune când eşti obligat să serveşti mereu de mâncare. *A întinde masă mare* sau *a ţine masă întinsă* = a primi invitaţi mulţi, a oferi ospeţe, banchete; *p. ext.* a se ţine de petreceri. *A pune* (pe cineva) *la masă cu tine* = a trata (pe cineva) ca pe un prieten apropiat. F (Cu sens colectiv) Persoanele care stau în jurul aceleiaşi mese[2] (**1**) şi mănâncă; mesenii. **2.** Ceea ce se mănâncă; mâncare, bucate; *p. ext.* prânz, cină; ospăţ, banchet. G *Înainte de masă* = **a)** în partea zilei care precedă prânzul; **b)** în fiecare dimineaţă. *După masă* = **a)** în partea zilei care urmează după prânz; după-amiază; **b)** în fiecare după-amiază. G Expr. *A lua masa* sau *a sta* (ori *a şedea*) *la masă* = a mânca de prânz sau de cină. *A avea casă şi masă* = a avea ce-i trebuie pentru a trăi. *A-i fi* (cuiva) *casa casă şi masa masă* = a duce o viaţă ordonată, fără necazuri. **3.** Nume dat mai multor obiecte sau părţi de obiecte care seamănă cu o masă[2] (**1**) şi se folosesc în diverse scopuri practice. G *Masă de operaţie* = obiect de metal pe care este întins un pacient în timpul intervenţiei chirurgicale. **4.** Compus: (Bot.) *masa-raiului* = plantă erbacee cu flori roz-purpurii *(Sedum carpaticum).* — Lat. **mensa.**

MASCÁ, *maschez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) acoperi obrazul sau o parte a lui cu o mască (**1**); a (se) măscui. **2.** Tranz. A sustrage vederii acoperind cu ceva, a împiedica să se vadă; a ascunde, a camufla. F Fig. A ascunde ceva sub aparenţe înşelătoare, cu intenţia de a induce pe cineva în eroare; a disimula. — Din fr. **masquer.**

MASCARÁ, *mascarale,* s.f. **1.** (Înv.) Bufon, paiaţă, măscărici; *p. ext.* om neserios, puşlama. **2.** (Pop.) Batjocură, ocară. G Expr. *A face* (pe cineva) *de mascara* = **a)** a face (pe cineva) de râs, de ruşine; **b)** a certa cu asprime, a mustra cu severitate, a face de două parale (pe cineva). — Din tc. **maskara.**

MASCARÁDĂ, *mascarade,* s.f. **1.** Acţiune sau atitudine falsă, ipocrită; prefăcătorie, înşelătorie, farsă; înscenare. G Expr. (Rar) *Om de mascaradă* = om de nimic; secătură. **2.** (Înv.) Bal mascat; grup de oameni mascaţi. — Din fr. **mascarade.**

MASCÁRE, *mascări,* s.f. Acţiunea de *a (se) masca* şi rezultatul ei. — V. **masca.**

MASCARÓN, *mascaroane,* s.n. Element decorativ folosit în arhitectură, la obiecte de mobilier etc., care reprezintă un cap fantastic sau grotesc, lucrat de obicei în relief. — Din fr. **mascaron.**

MASCÁT, -Ă, *mascaţi, -te,* adj. **1.** Care poartă mască (**1**), acoperit cu o mască; măscuit. G *Bal mascat* = bal la care participanţii sunt deghizaţi şi poartă mască (**1**). **2.** Care nu se vede, fiind acoperit de un alt obiect, de un strat de material etc.; care este ascuns privirilor; camuflat. F Fig. Care ascunde realitatea sub o aparenţă înşelătoare; disimulat. — V. **masca.**

MÁSCĂ, *măşti,* s.f. **1.** Bucată de stofă, de mătase, de dantelă, de carton etc. (înfăţişând o faţă omenească sau figura unui animal) cu care îşi acoperă cineva faţa sau o parte a ei (pentru a nu fi recunoscut), lăsând numai ochii descoperiţi; obrăzar. G *Mască mortuară* = mulaj în ghips al feţei unei persoane, făcut îndată după deces. G Expr. *A-şi scoate* (sau *a-şi arunca, a-şi lepăda* etc.) *masca* sau *a ridica* (sau *a lua, a smulge, a rupe) masca* (cuiva) = a (se) arăta sub adevăratul aspect, a(-şi) da pe faţă firea sau intenţiile ascunse, a (se) dezvălui minciuna, înşelătoria (cuiva), a apărea sau a face să apară în adevărata lumină; a (se) demasca. F Persoană mascată. F Fig. Înfăţişare falsă. F Expresie neobişnuită a feţei (provocată de o emoţie, de un sentiment puternic etc.). **2.** Machiaj; *p. ext.* preparat cosmetic care se aplică pe faţă pentru întreţinerea tenului. F

Fizionomia unui actor machiat. **3.** Dispozitiv care acoperă parțial sau total o persoană, un animal, un obiect pentru a le proteja, a le ascunde vederii etc. **4.** Lucrare menită să sustragă vederii inamicului un obiectiv militar; adăpost individual săpat de fiecare soldat pe câmpul de luptă. — Din fr. **masque,** germ. **Maske.**

MASCÓTĂ, *mascote,* s.f. **1.** Ființă sau lucru considerate ca purtătoare de noroc; amuletă, talisman. **2.** Numele unei prăjituri de ciocolată. — Din fr. **mascotte.**

MASCÚL, -Ă, *masculi, -e,* s.m., adj. **1**. S.m. Individ de sex bărbătesc. F (Adesea depr.) Bărbat (viril). **2.** Adj. (Despre flori și despre părți ale lor) Care conține elementele de fecundație. — Din lat. **masculus,** it. **masculo.**

MASCULÍN, -Ă, *masculini, -e,* adj. **1.** De sex bărbătesc; *p. ext.* care este propriu masculului (**1**), bărbatului; bărbătesc. F Alcătuit din bărbați, de bărbați. F *Gen masculin* (și substantivat, n.) = gen gramatical care cuprinde numele de ființe de sex bărbătesc, precum și nume de lucruri care, prin tradiție sau prin analogie cu cele dintâi, sunt socotite de același sex. F (Gram.) Care aparține genului masculin. *Adjective masculine.*F (Bot.) Mascul (**2**). **2.** (Despre rime; *p. ext.* despre versuri) Care rimează pe ultima silabă accentuată. — Din lat. **masculinus,** fr. **masculin.**

MASCULINITÁTE s.f. Ansamblu de trăsături care constituie specificul unui bărbat; *p. ext.* vigoare bărbătească, virilitate. — Din fr. **masculinité.**

MASCULINIZÁ, *masculinizez,* vb. I. Tranz. fact. și refl. A face să capete sau a căpăta trăsături masculine (**1**), bărbătești. — Din fr. **masculiniser.**

MASCULINIZÁRE, *masculinizări,* s.f. Faptul de *a (se) masculiniza* și rezultatul lui; *spec.* (Med.) apariție sau dezvoltare a caracterelor sexuale bărbătești la o persoană de sex feminin ca urmare a unor tulburări endocrine. — V. **masculiniza.**

MASCULINIZÁT, -Ă, *masculinizați, -te,* adj. Cu însușiri, trăsături masculine, bărbătești. — V. **masculiniza.**

MÁSCUR, *mascuri,* s.m. (Reg.) Porc mascul (**1**) (castrat). [Acc. și: *mascúr*] — Lat. **masculus.**

MASELÓTĂ, *maselote,* s.f. Surplus de metal lăsat la turnarea unei piese și care se înlătură după solidificarea piesei. — Din fr. **masselotte.**

MASELOTIÉRĂ, *maselotiere,* s.f. Parte superioară a lingotierei în care se formează maselota. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **masselottière.**

MÁSER, *masere,* s.n. **1.** (Fiz.) Dispozitiv pentru amplificarea microundelor prin emisia stimulată a radiației electromagnetice de lungime de undă corespunzătoare. **2.** Proces de generare și amplificare a microundelor. — Din engl. **maser.**

MASETÉR, *maseteri,* adj. (În sintagma) *Mușchi maseter* (și substantivat, m.) = fiecare dintre cei doi mușchi fixați cu un capăt pe maxilarul inferior și cu celălalt pe arcada zigomatică, cu rol important în masticație. — Din fr. **masséter.**

MASEUR, *maseuri,* s.m. Specialist în practicarea masajului. [Scris și: *masor.* — Pr.: *masör*]— Din fr. **masseur.**

MASEUZĂ, *maseuze,* s.f. Femeie specializată în practicarea masajului. [Scris și: *maseză.* — Pr.: *masőză*] — Din fr. **masseuse.**

MASICÓT s.n. Oxid de plumb galben, întrebuințat la obținerea unor smalțuri în industria ceramică, chimică etc. — Din fr. **massicot.**

MASÍV, -Ă, *masivi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care se prezintă ca o masă unitară și compactă. F (Despre obiecte) Care este format dintr-un material compact, fără goluri; plin; *p. ext.* greu. **2.** (Despre ființe, construcții etc.) Mare, solid, voluminos, greu; *p. ext.* impunător, impresionant (prin dimensiuni). **3.** Care este sau se produce în cantități mari, pe scară întinsă; amplu. **II.** S.n. **1.** Unitate de relief formată dintr-un grup de munți sau de dealuri (reunite în jurul unui vârf); *p. restr.* munte. **2.** Arboret în care coroanele arborilor se ating. F Grupare de arbori, de arbuști sau de plante de același fel (făcută pentru a produce anumite efecte decorative). **3.** P. anal. Bloc de beton sau de zidărie de dimensiuni mari, de care se leagă sau care susține o construcție. F Masă mare de material solid; grămadă mare; morman. F Partea cea mai compactă, cea mai mare, cea mai importantă dintr-un întreg. — Din fr. **massif,** germ. **Massiv.**

MASIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi masiv (**1**); starea a ceea ce este masiv. — Din fr. **massivité.**

MÁSLĂ, *masle,* s.f. (Rar) Fiecare dintre cele patru culori ale cărților de joc. — Din rus. **maslo** „ulei de pictură”.

MÁSLU, *masluri,* s.n. Slujbă religioasă creștină care se oficiază pentru un om grav bolnav sau la anumite sărbători bisericești și la care se face ungerea cu mir; slujbă bisericească de sfințire a untdelemnului pentru mir, oficiată în miercurea dinaintea Paștilor. [Pl. și: *masle*] — Din sl. **maslo** „ulei”.

MASOCHÍSM s.n. Perversiune sexuală caracterizată prin apariția plăcerii sexuale numai în urma producerii unei dureri fizice. — Din fr. **masochisme.**

MASOCHÍST, -Ă, *masochiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține masochismului, privitor la masochism. **2.** S.m. și f. Persoană care practică masochismul. — Din fr. **masochiste.**

MASÓN, *masoni,* s.m. Francmason. — Din fr. **maçon.**

MASONERÍE s.f. Francmasonerie. — Din fr. **maçonnerie.**

MASÓNIC, -Ă, *masonici, -ce,* adj. Francmasonic. — Din fr. **maçonnique.**

MASS-MÉDIA s.f. Termen care desemnează ansamblul mijloacelor și modalităților tehnice moderne de informare și influențare a opiniei publice, cuprinzând radioul, televiziunea, presa, internetul etc.; mijloace de comunicare în masă. [Pr.: *-di-a*] — Cuv. engl.

MAST, *masturi,* s.n. Construcție metalică mobilă, folosită ca turlă de sondă, când se sapă la adâncimi mici. — Din germ. **Mast.**

MÁSTER, (**1**) *mastere,* s.n., (**2**) *masteri,* s.m. **1.** S.n. Masterat. **2.** S.m. Persoană care a obținut acest titlu. — Din engl. **master.**

MASTERÁND, -Ă, *masteranzi, -de,* s.m. și f. Persoană care urmează un master. — **Master** + suf. *-and* (după *doctorand*).

MASTERÁT, *masterate,* s.n. Perioadă de studii după obținerea licenței, pentru o specializare profesională postuniversitară. F Titlu obținut după aceste studii. — **Master** + suf. *-at* (după *doctorat*).

MASTÍC, *masticuri,* s.n. **1.** Material fluid sau vâscos alcătuit dintr-un amestec de substanțe minerale sau vegetale, care are proprietatea de a se întări în contact cu aerul și care servește la lipit, chituit, nivelat etc. F Preparat vâscos obținut pe bază de colofoniu și folosit pentru acoperirea rănilor pomilor fructiferi. **2.** Suc rășinos aromatic extras din trunchiul și din ramurile unui arbust asiatic *(Pistacia lentiscus),* care servește la fabricarea masticii, la prepararea unor lacuri, ca fixator pentru parfumuri etc. — Din fr. **mastic.**

MASTICÁ, *mastichez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A mesteca[1] alimente, substanțe etc. — Din fr. **mastiquer,** lat. **masticare.**

MASTICÁRE, *masticări,* s.f. Acțiunea de *a mastica* și rezultatul ei; masticație. — V. **mastica.**

MASTICÁT, -Ă *masticați, -te,* adj. (Despre alimente) Mestecat în gură cu ajutorul limbii, al dinților și al mușchilor masticatori. — **mastica.**

MASTICATÓR, -OÁRE, *masticatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care servește la masticație, care se referă la masticație. G *Mușchi masticator* = fiecare dintre mușchii situați între cele două maxilare, care pun în mișcare falca inferioară. **2.** S.n. Mașină cu ajutorul căreia se efectuează operația de amestecare și fărâmițare a cauciucului natural brut. — Din fr. **masticateur.**

MASTICÁȚIE, *masticații,* s.f. Mestecarea alimentelor în gură cu ajutorul limbii, al dinților și al mușchilor masticatori; masticare. — Din fr. **mastication.**

MASTÍCĂ, (**2**) *mastici,* s.f. **1.** Băutură alcoolică aromată cu (esență de) mastic (**2**). **2.** Sort de mastică (**1**). — Din tc. **mastika.**

MASTISÓL s.n. Soluție adezivă specială care se întărește în contact cu aerul și care este folosită la lipit mai ales în medicină. — Cf. germ. Mastix.

MASTÍTĂ, *mastite,* s.f. Boală care constă în inflamarea glandei mamare. — Din fr. **mastite.**

MASTODÓNT, *mastodonți,* s.m. Mamifer pahiderm fosil uriaș, asemănător cu elefantul. — Din fr. **mastodonte.**

MASTOGRAFÍE, *mastografii,* s.f. (Rar) Mamografie. — Din fr. **mastographie.**

MASTOÍDĂ, *mastoide,* s.f., adj. **1.** S.f. Fiecare dintre cele două proeminențe ale osului temporal, situate dinapoia urechii. **2.** Adj. Care ține de mastoidă (**1**), care se referă la mastoidă. — Din fr. **mastoïde.**

MASTOIDIÁN, -Ă, *mastoidieni, -e,* adj. Care ține de mastoidă (**1**), care se referă la mastoidă, propriu mastoidei. *Mușchi mastoidian.* [Pr.: *-to-i-di-an*] — Din fr. **mastoïdien.**

MASTOIDÍTĂ, *mastoidite,* s.f. Boală care constă în inflamarea mastoidei (**1**). [Pr.: *-to-i-*] — Din fr. **mastoïdite.**

MASTOPATÍE, *mastopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile mamare. — Din fr. **mastopathie.**

MASTURBÁ, *masturbez,* vb. I. Refl. A practica onanismul. — Din fr. **masturber.**

MASTURBÁRE, *masturbări,* s.f. Acțiunea de *a se masturba* și rezultatul ei; onanism, masturbație. — V. **masturba.**

MASTURBÁȚIE, *masturbații,* s.f. Masturbare. — Din fr. **masturbation.**

MAȘALÁ interj. (Înv.) Bravo! bine! de minune! — Din tc. **māşallah.**

MAȘCÁT, -Ă adj. v. **măşcat.**

MAȘINÁL, -Ă, *mașinali, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care acționează mecanic, automat, fără să gândească; inconștient. **2.** (Rar) Care este caracteristic unei mașini (**1**), propriu mașinii, (ca) de mașină. — Din fr. **machinal.**

MAȘINALICÉȘTE adv. În mod mașinal, ca o mașină; în mod automat, mecanic; inconștient; *p. ext.* fără interes, cu indiferență. — **Maşinal** + suf. *-icește.*

MAȘINÁȚIE, *mașinații,* s.f. (Mai ales la pl.) Intrigă, uneltire, complot. [Var.: **maşinaţiúne**, (înv.) **machináţie, machinaţiúne, mahináţie** s.f.] — Din fr. **machination,** it. **macchinazione.**

MAȘINAȚIÚNE s.f. v. **maşinaţie.**

MAȘÍNĂ, *mașini,* s.f. **1.** Sistem tehnic alcătuit din piese cu mișcări determinate, care transformă o formă de energie în altă formă de energie sau în lucru mecanic util; *p. restr.* dispozitiv, instrument, aparat; mecanism, mașinărie. G *Mașină-unealtă* = mașină de lucru care prelucrează materiale prin operații mecanice. **2.** Locomotivă. **3.** Autovehicul, automobil. G Compus: *mașină-capcană* = mașină cu încărcătură explozivă care este acționată prin telecomandă sau printr-un ceas special, folosită în atentate teroriste. **4.** Sobă de bucătărie, care servește la pregătirea mâncării. **5.** Fig. (De obicei urmat de determinări) Ansamblu de mijloace folosite într-un anumit scop (reprobabil). **6.** Epitet dat unui om care lucrează mult și cu mișcări automate, mecanice. — Din fr. **machine,** germ. **Maschine.**

MAȘINĂRÍE, *mașinării,* s.f. Totalitatea pieselor și angrenajelor care alcătuiesc mecanismul unei mașini (**1**) sau al unui grup de mașini; mecanism; *p. ext.* mașină (**1**). — **Mașină** + suf. *-ărie.* Cf. fr. m a c h i n e r i e.

MAȘINÍSM s.n. **1.** Utilizare pe scară largă a mașinilor (**1**) în procesele de producție. **2.** Denumire pentru cel de-al treilea stadiu istoric de dezvoltare a industriei capitaliste, caracterizat prin trecerea de la manufactură la marea industrie mașinistă, realizată prin revoluția industrială. — Din fr. **machinisme.**

MAȘINÍST, -Ă, *mașiniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care conduce o mașină (**1**), supraveghează funcționarea ei, o repară etc.; mecanic. **2.** S.m. și f. Persoană care așază decorurile pe scenă, aprinde și stinge luminile, mânuiește aparatele cu efecte sonore etc. **3.** Adj. Care ține de mașini (**1**), care se referă la mașini și la producția de mașini, propriu mașinismului. — Din fr. **machiniste,** germ. **Maschinist.**

MAȘINIZÁ, *mașinizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A mecaniza. — **Mașină** + suf. *-iza.*

MAȘINÚȚĂ, *mașinuțe,* s.f. Diminutiv al lui *mașină;* automobil mic. — **Mașină** + suf. *-uță.*

MÁȘTEHĂ, *maștehe,* s.f. (Înv. și reg.) Mamă vitregă. [Var.: **mâștihă, mâștigă** s.f.] — Din sl. **maštecha.**

MÁȘTER, -Ă, *mașteri, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (Înv. și reg.) Mamă vitregă; maștehă. **2.** Adj. (Reg.; despre frați, surori) Vitreg. F Fig. Aspru, crud, nemilos. — Et. nec.

MÁȘTIGĂ s.f. v. **maștehă.**

MÁȘTIHĂ s.f. v. **maștehă.**

MAT[1] s.n. Situație în cadrul unei partide de șah în care regele uneia dintre părți, fiind atacat, este pus în imposibilitate de a mai fi apărat, determinându-se astfel sfârșitul partidei.G Expr. *A face* (pe cineva) *mat* = a învinge (categoric) pe cineva (într-o luptă, într-o dispută etc.). F (Cu valoare de interjecție) Cuvânt cu care se anunță această situație în cursul jocului. — Din fr. **mat,** germ. **Matt.**

MAT[2]**, -Ă,** *mați, -te,* adj. **1.** Care este fără luciu, fără strălucire; șters[2]. **2.** (Despre sticlă; *p. ext.* despre obiecte de sticlă) Care este lipsit de transparență. **3.** Fără lumină; împâclit, acoperit. **4.** Fig. (Despre sunete) Care are rezonanță slabă; surd, înfundat. — Din fr. **mat,** germ. **matt.**

MATÁ pron. pers. (Reg. și fam.) Dumneata. [Gen.-dat.: *matale.* — Var.: **matále** pron. pers.] — Din **dumneata.**

MATADÓR, *matadori,* s.m. Toreador care trebuie să dea taurului lovitura mortală. — Din fr. **matador,** germ. **Matador.**

MATAHÁLĂ, *matahale,* s.f. **1.** Ființă sau lucru de proporții exagerate (cu contururi vagi, greu de identificat); namilă, colos. **2.** Ființă fantastică de mărime enormă și cu înfățișare îngrozitoare; *p. ext.* arătare, nălucă. **3.** Sperietoare, momâie (mare). [Var.: **mătăhálă** s.f.] — Et. nec.

MATÁLE pron. pers. v. **mata.**

MÁTCĂ, *mătci,* s.f. **I. 1.** Albie (minoră) a unei ape curgătoare; pat[1], făgaș, vad, albie. G Expr. *A reveni la* (sau *a reintra în) matcă* = a reveni la starea obișnuită a lucrurilor, a-și relua cursul normal. *A readuce* (pe cineva) *la matcă* = a readuce (pe cineva) pe calea cea bună. F (Rar) Izvor al unei ape curgătoare. **2.** Fig. Origine, obârșie, început, izvor; *spec.* loc de naștere; familie, neam din care se trage cineva. **3.** Parte a năvodului în care se strâng peștii când năvodul este tras din apă; matiță. **II. 1.** Albină femelă mai mare decât albinele lucrătoare, care depune ouă; regină, mamă. G Expr. *Ca un roi fără de matcă* = dezorientat, zăpăcit, bezmetic. **2.** (Reg.) Stup de cel puțin un an, care a roit o dată sau de mai multe ori; roi[2]. **III.** Parte din foile unui chitanțier, bonier, dosar etc. care rămâne după ce s-au rupt părțile (sau foile) detașabile; cotor. — Din bg., sb. **matka.**

MATELÓT, *mateloți,* s.m. Marinar. — Din fr. **matelot.**

MATELOTÁJ s.n. Marinărie. — Din fr. **matelotage.**

MATEMÁTIC[1]**,** *matematici,* s.m. (Înv.) Matematician. — Din it. **matematico,** germ. **Mathematikus.**

MATEMÁTIC[2]**, -Ă,** *matematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Știință care se ocupă cu studiul mărimilor, al relațiilor cantitative și al formelor spațiale (cu ajutorul raționamentului deductiv). **2.** Adj. Care se referă la matematică, care ține de matematică, bazat pe principiile matematicii; de matematică, matematicesc. F Fig. (Adverbial) Precis, riguros, exact. — Din fr. **mathématique,** lat. **mathematica.**

MATEMATICÉSC, -EÁSCĂ, *matematicești,* adj. (Înv.) Matematic[2]. F Fig. Riguros, exact. — **Matematic**[1] + suf. *-icesc.*

MATEMATICÉȘTE adv. (Astăzi rar) Conform cu procedeele întrebuințate în matematică; matematic[1]. F Fig. În mod precis, riguros, exact. — Din **matematicesc.**

MATEMATICIÁN, -Ă, *matematicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în matematică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **mathématicien.**

MATEMATIZÁ, *matematizez,* vb. I. Tranz. A studia o disciplină cu ajutorul metodei matematice. — Din **matematizare** (derivat regresiv).

MATEMATIZÁBIL, -Ă, *matematizabili, -e,* adj. Care poate fi matematizat. — **Matematiza** + suf. *-bil.*

MATEMATIZÁRE, *matematizări,* s.f. Acțiunea de *a matematiza* și rezultatul ei. — Din **matematică.**

MATEMATIZÁT, -Ă, *matematizați, -te,* adj. Studiat cu ajutorul metodei matematice. — V. **matematiza.**

MATERIÁL, -Ă, (**I**) *materiali, -e,* adj., (**II**) *materiale,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care aparține realității obiective, existând independent de conștiință și în afara ei; care este alcătuit din materie. G *Cultură materială* = totalitate a bunurilor și a deprinderilor de producție existente pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății. F Palpabil, concret, real; faptic. F Spec. Fizic, trupesc. **2.** Care constă în bunuri economice, care ține de venit, de avere, de aspectul economic sau pecuniar; care se referă la trai sau la întreținerea vieții. G *Bază materială* = totalitatea mijloacelor (clădiri, instalații, forță de muncă etc.) care permit desfășurarea unei activități economice sau științifice. F (Adverbial) Din punctul de vedere al situației materiale (**I 2**); materialicește. **II.** S.n. **1.** Totalitatea materiilor prime sau semifabricate din care pot fi executate diverse bunuri. G *Materiale plastice* = nume generic al unui grup de materiale de sinteză care prezintă anumite particularități de structură, de compoziție și fizico-mecanice, având ca proprietate caracteristică generală calitatea de a putea fi prelucrate cu ușurință (sub acțiunea presiunii sau a temperaturii); mase plastice. **2.** (Rar) Bun, produs. F Țesătură. *Material de rochie.* **3.** Totalitatea documentelor, informațiilor și datelor necesare pentru elaborarea unei lucrări literare, științifice etc.; ceea ce constituie fondul, substanța unei lucrări, a unei probleme etc. F Expunere scrisă care cuprinde date și informații referitoare la o anumită problemă. [Pl. și: (înv., **II**) *materialuri.* — Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **matériel,** lat. **materialis.**

MATERIALICÉȘTE adv. Din punct de vedere material (**I 2**), în ceea ce privește starea materială; bănește, materialmente. [Pr.: *-ri-a-*] — **Material** + suf. *-icește.*

MATERIALÍSM s.n. **1.** Concepție potrivit căreia lumea este alcătuită în întregime din materie, toate evenimentele, actele și stările de lucruri fie sunt subordonate, fie pot fi reduse complet la obiectele materiale și la conexiunile dintre ele. G *Materialism dialectic* (La Marx și Engels) = concepție potrivit căreia materia și mișcarea ei sunt guvernate de legi obiective: legea acumulărilor cantitative și a salturilor calitative, legea unității și a luptei contrariilor, legea negării negației etc. *Materialism istoric* = teză după care condițiile economice determină viața socială, politică și culturală, primele constituind baza, iar ultimele suprastructura. **2.** (Depr.) Interes exagerat manifestat de cineva pentru problemele materiale. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialisme,** germ. **Materialismus.**

MATERIALÍST, -Ă, *materialiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al materialismului (**1**). **2.** Adj. Care aparține materialismului (**1**), care se referă la materialism, privitor la concepțiile materialismului. **3.** Adj., s.m. și f. (Om) preocupat excesiv de probleme materiale. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialiste,** germ. **Materialist.**

MATERIALITÁTE s.f. Însușirea de a fi material, de a avea existență materială; natura materială a ceva. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialité,** germ. **Materialität.**

MATERIALIZÁ, *materializez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni material, a da sau a căpăta formă materială, a (se) transpune în viață; a (se) concretiza. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialiser.**

MATERIALIZÁRE, *materializări,* s.f. Acțiunea de *a (se) materializa* și rezultatul ei; concretizare. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **materializa.**

MATERIALIZÁT, -Ă, *materializați, -te,* adj. Care a căpătat o formă materială; concretizat. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **materializa.**

MATERIALIZATÓR, -OÁRE, *materializatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care se ocupă cu aplicarea, cu punerea în practică, cu materializarea unei idei, a unui proiect etc. [Pr.: *-ri-a-*] — **Materializa** + suf. *-tor.*

MATERIALMÉNTE adv. (Rar) Materialicește. [Pr.: *-ri-al-*] — Din it. **materialmente,** fr. **matériellement.**

MATÉRIE, *materii,* s.f. **1.** (În filosofia materialistă) Substanță concepută ca bază a tot ceea ce există; realitatea obiectivă care există în afară și independent de conștiința omenească și care este reflectată de aceasta;

diversitatea fenomenelor reprezentând diferite forme de mișcare ale acestei realități. **2.** Substanță din care sunt făcute diverse obiecte; obiect, corp, element considerat din punctul de vedere al compoziției sale. G *Materie primă* = produs natural sau material semifabricat, destinat prelucrării sau transformării în alte produse. *Materie cenușie* = parte a sistemului nervos central situată la suprafața creierului și în interiorul măduvei, care dă naștere fluxului nervos; *p. ext.* creier; minte, inteligență. F (Pop.) Țesătură, pânză, stofă. **3.** Domeniu de cunoaștere, de cercetare etc.; problemă, chestiune. G Loc. adv. *În materie* = în problema respectivă. *În materie de...* = privitor la..., în ceea ce privește... G Expr. *A intra în materie* = a începe (după o introducere) discutarea sau tratarea subiectului propriu-zis. F Conținut, cuprins; fond, esență. G *Tablă de materii* = listă atașată la începutul sau la sfârșitul unei lucrări, în care sunt înșirate capitolele cuprinse în lucrare, cu indicarea paginilor corespunzătoare. F Date, informații care stau la baza unei lucrări. **4.** Totalitatea cunoștințelor care se predau în cadrul unui obiect de studiu (în învățământ). — Din lat., it. **materia,** rus. **materiia,** germ. **Materie.**

MATÉRN, -Ă, *materni, -e,* adj. De mamă, propriu mamei, care se referă la mamă; care provine de la mamă. G *Limbă maternă* = limbă pe care o învață cineva din prima copilărie, de la părinți; limbă natală. F (Adverbial) Cu sentimente de mamă; ca o mamă. — Din lat. **maternus,** it. **materno.**

MATERNÁL, -Ă, *maternali, -e,* adj. Matern. — Din fr. **maternel.**

MATERNITÁTE, (**2**) *maternități,* s.f. **1.** Stare, calitate de mamă; instinct matern. F (Concr.) Sarcină (a mamei). **2.** Spital care asigură asistența medicală a femeii gravide în perioada sarcinii, a nașterii și a lăuziei. — Din fr. **maternité.**

MÁTIMĂ, *matimi,* s.f. (Înv.) **1.** Lecție; obiect de studiu, materie. **2.** Pildă, morală, povață, învățătură. — Din ngr. **máthima.**

MATINÁL, -Ă, *matinali, -e,* adj. De dimineață, al dimineții, care se petrece dimineața. F (Despre oameni) Care se scoală devreme. — Din fr. **matinal.**

MATINÉU, *matinee,* s.n. **1.** Spectacol care are loc dimineața sau în primele ore ale după-amiezii. **2.** (Înv.) Rochie de casă pe care o purtau femeile dimineața. — Din fr. **matinée.**

MATISÁ, *matisez,* vb. I. Tranz. A finisa o țesătură de mătase artificială pentru a-i micșora luciul. — Din **matisare** (derivat regresiv).

MATISÁRE, *matisări,* s.f. Acțiunea de *a matisa* și rezultatul ei. — Cf. fr. m a t i s a g e .

MATISEÁLĂ, *matiseli,* s.f. (Mar.) Matisire. — **Matisi** + suf. *-eală.*

MATISÍ, *matisesc,* vb. IV. Tranz. (Mar.) A îmbina capetele a două parâme sau a două cabluri, prin împletirea șuvițelor din care sunt făcute. — Cf. fr. m a t i r.

MATISÍRE, *matisiri,* s.f. Împreunare a două capete de frânghie sau a două cabluri prin împletirea șuvițelor din care sunt alcătuite. — V. **matisi.**

MATISÍT, -Ă, *matisiți, -te,* adj. (Despre capetele a două frânghii, a două cabluri) Îmbinat prin împletirea șuvițelor din care sunt făcute. — V. **matisi.**

MATISÓR, -OÁRE, *matisori, -oare,* s.m. și f. Lucrător care face operația de matisare. — Cf. m a t i s a.

MATITÁTE s.f. Aspect mat. — Din fr. **matité.**

MÁȚIȚĂ, *matițe,* s.f. (Reg.) Sac de plasă care formează partea din fund a năvodului și în care se strâng peștii prinși; matcă. — Din bg. **matica.** Cf. sb. m a t i c a.

MATLASÁ, *matlasez,* vb. I. Tranz. A căptuși un material textil cu altul mai gros fixându-l pe întreaga suprafață prin cusături care scot în relief un model. — Din fr. **matelasser.**

MATLASÁRE, *matlasări,* s.f. Acțiunea de *a matlasa* și rezultatul ei. — V. **matlasa.**

MATLASÁT, -Ă, *matlasați, -te,* adj. (Despre materiale textile) Căptușit cu un material mai gros, de care e fixat pe întreaga suprafață prin cusături care scot în relief un anumit model. — V. **matlasa.**

MATOFÍ vb. IV v. **matufi.**

MATOFÍRE, *matofiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) matofi* și rezultatul ei. — V. **matofi.**

MATOFÍT, -Ă, *matofiți, -te,* adj. (Înv. și fam.) Îmbătrânit, ramolit. — V. **matofi.**

MATÓL, -OÁLĂ, *matoli, -oale,* adj. (Arg.) Beat. — Cf. țig. m a t o.

MATOLÍ, *matolesc,* vb. IV. Refl. (Arg.) A se îmbăta. — Din **matol.**

MATOLÍRE, *matoliri,* s.f. (Arg.) Îmbătare. — V. **matoli.**

MATOLÍT, -Ă, *matoliți, -te,* adj. (Arg.) Beat. — V. **matoli.**

MATOSÍ, *matosesc,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A se îmbăta. — Cf. țig. m a t o.

MATOSÍRE, *matosiri,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a se matosi* și rezultatul ei. — V. **matosi.**

MATOSÍT, -Ă, *matosiți, -te,* adj. (Pop. și fam.) Care este amețit de băutură; beat. — V. **matosi.**

MATOSTÁT, *matostate,* s.n. Piatră semiprețioasă de culoare verde. [Pl. și: (înv.) *matostaturi*] — Din ngr. **matostátis.**

MATRACÚCĂ, *matracuci,* s.f. (Pop.) Femeie urâtă și prost îmbrăcată; femeie proastă, bleagă; femeie rea și vulgară; femeie stricată. — Cf. ngr. m a t r a k ú k a „mandragoră”.

MATRAPAZLÂC, *matrapazlâcuri,* s.n. (Fam.) Șarlatanie, escrocherie, fraudă. — Din tc. **matrabazlık.**

MATRIARHÁL, -Ă, *matriarhali, -e,* adj. Privitor la matriarhat, care aparține matriarhatului. [Pr.: *-tri-ar-*] — Din fr. **matriarcal.**

MATRIARHÁT s.n. Denumire a perioadei comunei primitive, caracterizată prin stabilirea apartenenței la gintă pe linia descendenței materne. [Pr.: *-tri-ar-*] — Din fr. **matriarcat,** germ. **Matriarchat.**

MATRÍCE, (**1, 4**) *matrice,* s.f. **1.** (Mat.) Sistem de numere grupate într-un tablou dreptunghiular care are un anumit număr de coloane, linii sau rânduri. **2.** (Log.) Tabel reprezentând valoarea de adevăr a unui enunț pe baza valorii de adevăr a elementelor sale componente. **3.** (Anat.) Uter. F Fig. Obârșie, origine. **4.** (Biol.) Partea fundamentală, nediferențiată a citoplasmei, a cromozomilor etc. — Din lat. **matrix, -icis,** fr. **matrice.**

MATRICEÁL, -Ă adj. v. **matricial.**

MATRICIÁL, -Ă, *matriciali, -e,* adj. Care se referă la matrice, privitor la matrice. [Pr.: *-ci-al.* — Var.: **matriceál, -ă** adj.] — Din fr. **matriciel.**

MATRICÍD, -Ă, (**1**) *matricizi, -de,* adj., s.m. și f. (**2**) *matricide,* s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care își ucide mama. **2.** S.n. Crima aceluia care își ucide mama. [Pl. și: (**2**) *matriciduri*] — Din fr. **matricide.**

MATRÍCOL, -Ă, *matricoli, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Registru în care se înscriu, într-o instituție, numele persoanelor a căror evidență este necesară; (în special) registru folosit în școli, în care se înscriu numele, datele personale și situația școlară a elevilor. F Număr de ordine sub care sunt înscriși soldații în registrul unui regiment. **2.** S.f. (Ieșit din uz) Bucată dreptunghiulară de pânză sau de stofă pe care se indica școala la care învața un elev (și numărul sub care era înscris) și pe care acesta o purta prinsă de braț sau pe piept. **3.** Adj. De matricolă; matricular. [Var.: **matrícul, -ă** s.f., adj.] — Din fr. **matricule,** lat. **matricula,** it. **matricola.**

MATRÍCUL, -Ă s.f., adj. v. **matricol.**

MATRICULÁ, *matriculez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A înmatricula. **2.** A aplica un semn caracteristic pe ceva. — Din fr. **matriculer.**

MATRICULÁR, -Ă, *matriculari, -e,* adj. (Rar) Matricol (**3**). — Din fr. **matriculaire.**

MATRIMONIÁL, -Ă, *matrimoniali, -e,* adj. De căsătorie, privitor la căsătorie. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **matrimonial.**

MATRIMÓNIU, *matrimonii,* s.n. Căsătorie. — Din lat. **matrimonium,** it. **matrimonio.**

MATRIȚÁ, *matrițez,* vb. I. Tranz. A prelucra un material prin deformare plastică, cu ajutorul unei matrițe. — Din **matriță.**

MATRIȚÁRE, *matrițări,* s.f. Acțiunea de *a matrița* și rezultatul ei. — V. **matrița.**

MATRIȚÁT, -Ă, *matrițați, -te,* adj. Prelucrat la matriță. — V. **matrița.**

MATRÍȚĂ, *matrițe,* s.f. Unealtă cu o cavitate interioară, alcătuită din unul sau din mai multe elemente, folosită la fasonarea, prin deformare plastică sub presiune, a unor materiale. F Formă în care se toarnă literele de tipografie. — Din germ. **Matrize.**

MATRIȚÉR, -Ă, *matrițeri, -e,* s.m. și f. Munctior specializat în lucrări de matrițare. — **Matriță** + suf. *-ar.*

MATRIȚERÍE, *matrițerii,* s.f. Atelier, secție de matrițare. — **Matriță** + suf. *-erie.*

MATROÁNĂ, *matroane,* s.f. Soție a unui cetățean roman. F P. gener. Femeie căsătorită (care impune respect). F (Depr.) Femeie în vârstă (și grasă). — Din lat., it. **matrona,** fr. **matrone,** germ. **Matrone.**

MATRONÍM, *matronime,* s.n. Nume de familie format după numele mamei. — Din fr. **matronyme.**

MATRONÍMIC, -Ă, *matronimici, -ce,* adj., s.n. (Nume, sufix) care se referă la matronime. — Din it. **matronimico.**

MATRÓZ, *matrozi,* s.m. Marinar; *p. restr.* (ieșit din uz) soldat din serviciul marinei militare, soldat de marină. — Din germ. **Matrose,** rus. **matros.**

MATÚF, -Ă, *matufi, -e,* s.m., adj. (Înv. și fam.) **1.** S.m. Om bătrân și ramolit; babalâc. F Om ursuz, posomorât. **2.** Adj. Neglijent în ținută; murdar. — Din tc. **mâtuh.**

MATUFÍ, *matufesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și fam.) **1.** A îmbătrâni, a se ramoli. **2.** A se îmbăta. [Var.: **matofí** vb. IV] — Cf. m a t u f.

MATÚR, -Ă, *maturi, -e,* adj. Ajuns la deplină dezvoltare (fizică și intelectuală); cu judecată, cu experiență. F (Despre manifestări ale oamenilor) Care dovedește judecată adâncă, serios, chibzuit; *p. ext.* profund. [Acc. și: *mátur*] — Din lat. **maturus,** it. **maturo.**

MATURÁ, *maturez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) maturiza. — Din it. **maturare,** germ. **maturieren.**

MATURÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) matura* și rezultatul ei; maturizare. F Maturație. — V. **matura.**

MATURÁȚIE, *maturații,* s.f. **1.** Totalitatea transformărilor pe care le suferă o celulă sexuală, un fruct sau un organism până la dezvoltarea lor morfologică completă; proces de maturizare; maturare. **2.** Totalitatea transformărilor fizice sau chimice pe care le suferă unele substanțe sau sisteme coloide înainte de a ajunge la forma definitivă; maturizare. — Din fr. **maturation.**

MATURITÁTE s.f. Stare de deplină dezvoltare (fizică și intelectuală); calitatea de a fi matur; *p. ext.* perioadă din viața omului între tinerețe și bătrânețe. F (Biol.) Stare de dezvoltare deplină a unui organ sau a organismului întreg. F Stare de deplină dezvoltare a unui fruct; coacere. F Fig. Stadiu înaintat de experiență, de însușire a cunoștințelor; seriozitate, profunzime (determinată de vârstă, de experiență). G (Ieșit din uz) *Examen de maturitate* = bacalaureat. — Din fr. **maturité,** lat. **maturitas, -atis.**

MATURIZÁ, *maturizez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină matur; a (se) matura. F A ajunge sau a face să-și însușească o bogată experiență, multe cunoștințe, un mod echilibrat de a judeca. — **Matur** + suf. *-iza.*

MATURIZÁRE, *maturizări,* s.f. Faptul de *a (se) maturiza.* — V. **maturiza.**

MATURIZÁT, -Ă, *maturizați, -te,* adj. Ajuns la maturitate. — V. **maturiza.**

MATUSALÉMIC, -Ă, *matusalemici, -e,* adj. (Despre vârsta, viața unei persoane) Foarte înaintată. — **Matusalem** (n. pr.) + suf. *-ic.*

MAȚ, *mațe,* s.n. (Mai ales la pl.) **1.** Intestin[1]. G Expr. *A-i chiorăi* (cuiva) *mațele* (*de foame)* = a-i fi cuiva foarte foame. G Compuse: (Iht.) *mațe-negre* s.m. și f. = scobar; (fam.) *mațe-goale* s.m. și f. = om sărac; *mațe-pestrițe* = om rău și foarte zgârcit; *mațe-fripte* s.m. și f. = **a)** om sărac, care n-are nici ce mânca; **b)** om rău, afurisit; **c)** om zgârcit. **2.** (Pop.) Tub flexibil (de cauciuc); furtun. — Lat. **matia.**

MAU s.n. (Pop. și fam.; în legătură cu verbe ca „a avea", „a pierde", „a-și lua" „a-și face") Avânt, elan; energie, vlagă. G Expr. *A lua* (cuiva) *maul* = **a)** a ameți; a face (pe cineva) să-și piardă cunoștința (în urma unei lovituri); **b)** a pune (pe cineva) în situația să nu mai poată spune nimic. — Cf. sb. m a h.

MÁUR, -Ă, *mauri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană făcând parte din populația care locuia în Antichitate în nord-vestul Africii; persoană făcând parte din populația arabă care a cucerit în Evul Mediu nord-vestul Africii și o parte a Spaniei. **2.** Adj. Care aparține maurilor (**1**), privitor la mauri; mauresc, moresc. [Pr.: *ma-ur*] — Din lat. **Maurus,** germ. **Maure,** fr. **maure.**

MAURÉSC, -Ă, *maurești,* adj. (Rar) Maur (**2**). [Pr.: *ma-u-*] — Din fr. **mauresque.**

MAURITÁN, -Ă, *mauritani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Mauritania sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Mauritania sau mauritanienilor (**1**), privitor la Mauritania ori la mauritanieni. [Pr.: *ma-u-*] — Din fr. **mauritanien,** engl. **Mauritanian.**

MAURITIÁN, -Ă, *mauritieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Mauritius sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Mauritius sau mauritienilor (**1**), privitor la Mauritius ori la mauritieni. — Din fr. **mauritien**.

MAUS[1], *mausuri,* s.n. Numele unui joc de cărți. — Din germ. **Maus.**

MAUS[2] v. **mouse.**

MAUSOLÉU, *mausolee,* s.n. Monument funerar de proporții mari, ridicat în memoria unui om ilustru, a unor eroi etc. — Din lat. **mausoleum,** germ. **Mausoleum,** fr. **mausolée.**

MAVROFÓR, *mavrofori,* s.m. Voluntar grec din unitățile de elită ale Eteriei. — Din ngr. **mavrofóros.**

MÁXI adj. invar. (Despre lungimea fustei) Care ajunge până aproape de gleznă. G (Substantivat) *Fustă, palton etc. maxi.* — Din fr. **maxi.**

MAXIJÚPĂ, *maxijupe,* s.f. Fustă lungă până aproape de gleznă. — Din fr. **maxijupe.**

MAXILÁR, -Ă, *maxilari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Fiecare dintre cele două oase ale feței, în care sunt înfipți dinții; falcă. **2.** Adj. Care aparține fălcii, care este în legătură cu falca. — Din lat. **maxillaris,** fr. **maxillaire.**

MAXÍLĂ, *maxile,* s.f. Fiecare dintre cele două plăci chitinoase de la gura insectelor, a unor viermi și a unor moluște, așezate deasupra buzei inferioare. — Din lat. **maxilla.**

MÁXIM[1], *maximuri,* s.n. Maximum. — Din **maximum** (după *maxim[2]*).

MÁXIM[2], -Ă, *maximi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are cea mai mare dimensiune, durată, intensitate etc.; foarte mare; maximal. **2.** S.f. Cea mai mare valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcție sau o cantitate variabilă. F Centru de înaltă presiune atmosferică. — Din lat. **maximus,** fr. **maxime, maxima.**

MAXIMAFÍL, -Ă, *maximafili, -e,* adj. Referitor la maximafilie, de maximafilie. — Din fr. **maximaphile.**

MAXIMAFILÍE s.f. Colecționare de cărți poștale cu o temă care se regăsește în marcaj și în obliterare. — Din fr. **maximaphilie.**

MAXIMAFILÍST, -Ă, *maximafiliști, -ste,* s.m. și f. Specialist în maximafilie. — **Maximafilie** + suf. *-ist.*

MAXIMÁL, -Ă, *maximali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Maxim[2] (**1**). G *Preț maximal* = preț a cărui depășire este interzisă de lege. **2.** S.n. (Ieșit din uz) Tabel care conținea prețurile fixate de stat pentru mărfurile micilor producători. — Din fr. **maximal.**

MÁXIMĂ, *maxime,* s.f. Enunț formulat concis, exprimând un principiu etic, o normă de conduită etc.; aforism, sentință, adagiu. — Din lat. **maxima,** fr. **maxime.**

MAXIMIZÁ, *maximizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da valoare maximă[2]. — Din fr. **maximiser.**

MAXIMIZÁRE, *maximizări,* s.f. Acțiunea de *a maximiza* și rezultatul ei. — V. **maximiza.**

MAXIMIZÁT, -Ă, *maximizați, -te,* adj. Care este la valoarea maximă[2]. — V. **maximiza.**

MÁXIMUM s.n. **1.** Limita superioară peste care nu se poate trece; maxim[1]. G Loc. adv. *La maximum* = în cel mai înalt grad. **2.** Cea mai mare cantitate, valoare, intensitate; maxim[1]. F (Adverbial) În cantitatea, timpul, spațiul maxim[2] posibil. — Din lat. **maximum,** fr. **maximum.**

MAXÍT s.n. Oțel rapid standardizat, cu fier, molibden, wolfram, crom etc. în compoziție. — Din germ. **Maxit.**

MÁXI-TÁXI, *maxi-taxiuri,* s.n. Microbuz care funcționează după sistemul taximetrelor. — Din fr., engl. **maxi-taxi.**

MAXWELL, *maxwelli,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a fluxului magnetic. [Pr.: *máxuel*] — Din fr. **maxwell,** germ. **Maxwell.**

MÁYA[1], *maya,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. Numele unei vechi populații indiene din America Centrală. **2.** Adj. Care aparține populației maya (**1**), care se referă la această populație. F (Substantivat, f.) Limba indiană americană vorbită de această populație. — Din fr., sp. **maya.**

MÁYA[2] s.f. (În religia hindusă) Aparență înșelătoare care disimulează realitatea și provoacă ignoranță. — Din fr. **maya.**

MAZ s.n. (Înv.; la jocul de cărți; de obicei art.) Sumă cu care un jucător majorează miza inițială. F (Adverbial) În plus, pe deasupra. — Din rus. **maz.**

MAZAGRÁN, (**2**) *mazagranuri,* s.n. **1.** Băutură răcoritoare preparată din cafea neagră foarte concentrată, în care se introduc bucățele de gheață. **2.** Porție de mazagran (**1**). [Pl. și: *mazagrane*] — Din fr. **mazagran.**

MÁZĂRE s.f. Plantă erbacee de cultură, din familia leguminoaselor, cu flori albe sau trandafirii și cu semințe sferice, comestibile, închise în păstăi *(Pisum sativum).* G *Mazăre de câmp* = plantă asemănătoare cu mazărea, cultivată ca nutreț pentru vite *(Pisum arvense). Mazăre sălbatică* = plantă erbacee agățătoare cu flori roșii, parfumate *(Pisum elatius).* F P. restr. Păstăile (cu semințe) sau semințele comestibile ale acestei plante; *p. ext.* mâncare pregătită din aceste semințe. — Cf. alb. m o d h u l l ë.

MAZDEÍSM s.n. Religie a vechilor persani întemeiată pe principiul dualist al binelui și răului. — Din fr. **mazdéisme.**

MAZDEÍST, -Ă, *mazdeiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mazdeismului. — Din fr. **mazdéiste.**

MAZDRÁC, *mazdrace,* s.n. (Înv. și reg.) Lance sau suliță lungă; măciucă ghintuită. — Din bg. **majdrak.**

MAZÉTĂ, *mazete,* s.f. (Înv.) Jucător prost, neîndemânatic (la unele jocuri de noroc, la biliard etc.). — Din fr. **mazette.**

MAZÍL, *mazili,* s.m. **1.** Domn sau înalt demnitar scos din funcție. **2.** Mic boier sau descendent de mic boier (fără funcție publică). **3.** Membru al unui corp de cavalerie format din boierii scoși din funcție. **4.** Persoană însărcinată cu strângerea birurilor; vătășel în slujba boierilor, plătit din banii birului. — Din tc. **mazul.**

MAZILÁȘ, *mazilași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *mazil.* —**Mazil** + suf. *-aș.*

MAZILÍ, *mazilesc,* vb. IV. Tranz. A scoate din domnie sau din slujbă un domn, un boier etc.; (astăzi fam.) a destitui dintr-o funcție pe cineva. F Fig. (Rar) A alunga, a îndepărta. — Din **mazil.**

MAZILÍE, *mazilii,* s.f. (Înv.) Mazilire. F Starea celui mazilit; perioadă de timp petrecută în această stare. — **Mazil** + suf. *-ie.*

MAZILÍRE, *maziliri,* s.f. Acțiunea de *a mazili* și rezultatul ei; mazilie. — V. **mazili.**

MAZILÍT, -Ă, *maziliți, -te,* adj. Care a fost detronat sau scos dintr-o demnitate. — V. **mazili.**

MAZÚR, *mazuri,* s.m. (Reg.; mai ales la pl.) Persoană care aparținea unui grup etnic polonez din regiunile Mazuria și Mazovia. — Din ucr. **mazur,** pol. **Mazur.**

MAZÚRCĂ, *mazurci,* s.f. Dans național polonez cu ritm moderat, devenit și dans de salon; melodie după care se execută acest dans. — Din rus. **mazurka.** Cf. pol. m a z u r k a.

MĂ interj. (Fam.) **1.** Cuvânt de adresare către una sau mai multe persoane de sex masculin, mai rar feminin, care marchează între vorbitori un raport de la egal la egal sau de la superior la inferior; bă. **2.** Cuvânt

folosit pentru a exprima admirație; mirare, nedumerire; neîncredere; nemulțumire; ironie. [Var.: **măi** interj.] — Et. nec.

MĂCÁR adv. **1.** (Restrictiv) Cel puțin, barem, încaltea. *Să-i dea măcar zece lei.* **2.** (Concesiv) Chiar să, chiar dacă, fie[1] și să, încă. *Măcar de-ar fi orice, tot mă duc.* G Loc. conj. *Măcar că* = cu toate că, deși. **3.** (Pop.; în legătură cu un pronume sau cu adverbe relativ-interogative) Oricât, oricine, oarecare, cineva, fiecare, oricum. — Din ngr. **makári.**

MĂCĂÍ, pers. 3 *mắcăie,* vb. IV. Intranz. (Despre rațe) A scoate strigătul caracteristic speciei; a face mac-mac, a măcăni. — **Mac**[1] + suf. *-ăi.*

MĂCĂÍRE, *măcăiri,* s.f. Acțiunea de *a măcăi* și rezultatul ei. — V. **măcăi.**

MĂCĂÍT, *măcăituri,* s.n. Faptul de *a măcăi;* strigătul caracteristic al raței; măcănit, măcăitură. — V. **măcăi.**

MĂCĂITÚRĂ, *măcăituri,* s.f. Măcăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Măcăi** + suf. *-tură.*

MĂCĂLEÁNDRU, *măcălendri,* s.m. Pasăre mică migratoare și cântătoare, cu penajul cenușiu și cu fruntea, părțile laterale ale capului, ale gâtului și pieptului roșii-galbene *(Erithacus rubecula rubecula).* — Cf. ucr. makoliandra.

MĂCĂNÍ, pers. 3 *mắcăne,* vb. IV. Intranz. (Despre rațe) A măcăi. — **Mac**[1] + suf. *-ăni.*

MĂCĂNÍT s.n. Faptul de *a măcăni;* măcăit. — V. **măcăni.**

MĂCEÁȘĂ, *măcește,* s.f. Fructul măceșului, de formă lunguiață sau ovală, de culoare roșie, cu coaja tare, acrișor la gust. — Din **măceș.**

MĂCÉL, *măceluri,* s.n. Acțiune sângeroasă, îndreptată de obicei împotriva unei mulțimi fără apărare; omor (în masă); masacru, carnaj. F Fig. Război, luptă (sângeroasă). — Din **măcelări** (derivat regresiv).

MĂCELÁR, *măcelari,* s.m. Persoană care se ocupă cu tăierea animalelor pentru consum și cu vânzarea cărnii lor; casap. F Fig. Om crud, brutal; ucigaș sângeros. — Lat. **macellarius.**

MĂCELĂREÁSĂ, *măcelărese,* s.f. Soție de măcelar; femeie care vinde carne. — **Măcelar** + suf. *-easă.*

MĂCELĂRÉSC, -EÁSCĂ, *măcelărești,* adj. Care aparține măcelarului, privitor la măcelar, de măcelar. F Care este preparat cu (multă) carne. *Ghiveci măcelăresc.* — **Măcelar** + suf. *-esc.*

MĂCELĂRÉȘTE adv. Ca măcelarii, în felul măcelarilor. — **Măcelar** + suf. *-ește.*

MĂCELĂRÍ, *măcelăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ucide cu sălbăticie și în masă; a masacra, a extermina. G Refl. recipr. *Luptătorii se măcelăreau.* **2.** (Rar) A tăia animale pentru consum. F (Înv. și reg.) A tăia în bucăți; a sfârteca, a ciopârți. — Din **măcelar.**

MĂCELĂRÍE, *măcelării,* s.f. **1.** Prăvălie în care se vinde carne; căsăpie, meserniță. **2.** (Înv.) Măcel. — **Măcelar** + suf. *-ie,* (**2**) din **măcelări.**

MĂCELĂRÍRE, *măcelăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) măcelări* și rezultatul ei; măcelărit[1]. — V. **măcelări.**

MĂCELĂRÍT[1] s.n. Măcelărire. F Ocupația măcelarului. — V. **măcelări.**

MĂCELĂRÍT[2]**, -Ă,** *măcelăriți, -te,* adj. Tăiat, ciopârțit, sfârtecat; masacrat. F Fig. Zdrobit, frânt. — V. **măcelări.**

MĂCÉȘ, *măceși,* s.m. Gen de arbuști cu spini, cu flori roșii, trandafirii, galbene sau albe și cu fructe roșii; trandafir sălbatic, cacadâr, rujă, răsură[2], rug[1] (*Rosa*). [Var.: **măciéș** s.m.] — Et. nec.

MĂCIÉȘ s.m. v. **măceș.**

MĂCINÁ, *mácin,* vb. I. Tranz. **1.** A preface boabele de cereale în făină cu ajutorul pietrelor sau al valțurilor morii; a preface diverse boabe sau materiale în pulbere cu ajutorul morii, râșniței sau al altor unelte. **2.** (Adesea fig.) A fărâmița, a zdrobi, a ruina, a roade, a mânca. G Refl. *Zidurile se macină.* F Fig. A chinui, a consuma, a distruge. **3.** Fig. A examina sau a medita îndelung; a rumega, a depăna. — Lat. **machinari.**

MĂCINÁRE, *măcinări,* s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a (se) măcina* și rezultatul ei; măcinat[1], măcinătură, măciniș. — V. **măcina.**

MĂCINÁT[1] s.n. Măcinare. — V. **măcina.**

MĂCINÁT[2]**, -Ă,** *măcinați, -te,* adj. Prefăcut în făină; prefăcut în pulbere. F Distrus, ros, mâncat[2]. — V. **măcina.**

MĂCINĂTÚRĂ, *măcinături,* s.f. **1.** Măcinare. F (Concr.) Ceea ce rezultă în urma măcinării; măciniș. **2.** Pământ ros de ape; mâncătură, surpătură. — **Măcinat**[2] + suf. *-ură.*

MĂCINÍȘ, *măcinișuri,* s.n. (Rar) Măcinare, măcinat[1]. F (Concr.) Ceea ce se macină; cerealele duse la moară pentru a fi măcinate. F (Concr.) Ceea ce rezultă în urma măcinării; măcinătură. — **Măcina** + suf. *-iș.*

MĂCIÚCĂ, *măciuci,* s.f. **1.** Bâtă mare, mult îngroșată (și adesea ferecată) la un capăt, folosită în trecut și ca armă de luptă; chilom; măciulie. G Expr. *A i se face* (sau *a i se pune, a i se zbârli* cuiva) *părul* (sau *chica*) *măciucă* = a fi cuprins de o spaimă puternică, a se îngrozi, a se înspăimânta. **2.** Parte îngroșată și rotunjită a capătului unui ciomag sau, *p. ext.,* a altor obiecte. F P. ext. Lovitură dată cu măciuca (**1**). **3.** (Bot.; pop.) Capsulă. **4.** (Sport) Obiect de forma unei măciuci (**1**) cu care se execută exerciții de mobilitate, de îndemânare etc. într-una din probele de gimnastică ritmică. — Lat. ***matteuca.**

MĂCIUCÚȚĂ, *măciucuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *măciucă.* — **Măciucă** + suf. *-uță.*

MĂCIULÍE, *măciulii,* s.f. **1.** Capăt îngroșat și rotunjit al unor obiecte. **2.** (Bot.; pop.) Capsulă. *Măciulie de mac.* — Et. nec.

MĂCRÍȘ s.m. Plantă erbacee cu frunze alungite și acrișoare, cultivată ca plantă alimentară sau medicinală *(Rumex acetosa).* G *Măcriș mărunt* = varietate de măcriș cu frunzele în formă de spadă și cu flori roșietice *(Rumex acetosella). Măcrișul calului* = varietate de măcriș cu frunzele ușor încrețite și cu flori verzui *(Rumex conglomeratus).* G Compus: *măcrișul-iepurelui* sau *măcrișul-caprei* = plantă erbacee cu frunze acrișoare acoperite cu peri, asemănătoare ca formă cu ale trifoiului, și cu flori albe, roșietice sau albăstrui *(Oxalis acetosella).* F *Sare de măcriș* = numele popular al unei combinații de acid oxalic cu oxalat acid de potasiu. — Cf. acru.

MĂDULÁR, (**1**) *mădulare,* s.n., (**2**) *mădulari,* s.m. **1.** S.n. (Pop.; mai ales la pl.) Fiecare dintre membrele unei ființe; *p. gener.* fiecare dintre părțile sau organele din care este alcătuită o ființă. **2.** S.m. (Înv.) Membru al unei societăți, al unei asociații etc.; element al unui grup. — Lat. **medullaris.**

MĂDUVĂ s.f. **1.** Substanță moale, de culoare gălbuie sau roșie, aflată în canalul oaselor, care ajută la formarea sângelui și a țesutului osos. G *Măduva spinării* = parte a sistemului nervos central aflată în interiorul coloanei vertebrale, care coordonează reflexele necondiționate somatice și vegetative medulare; rahis. G Loc. adv. *Până în măduvă* sau *până în* (sau *la) măduva oaselor* = până în adâncul ființei, al sufletului; profund, adânc. **2.** Zona interioară, centrală, moale a tulpinii plantelor; inima (tulpinii); *p. restr.* sevă, mâzgă. **3.** Fig. (Rar) Partea esențială a unui lucru, fondul unei probleme, al unei opere etc.; esență, miez. — Lat. **medulla.**

MĂDUVIOÁRĂ, *măduvioare,* s.f. Diminutiv al lui *măduvă.* — **Măduvă** + suf. *-ioară.*

MĂDUVÓS, -OÁSĂ, *măduvoși, -oase,* adj. (Înv.) **1.** Cu (multă) măduvă (**1**). **2.** Fig. Plin de conținut, de miez; substanțial. — **Măduvă** + suf. *-os.*

MĂGÁR, *măgari,* s.m. **1.** Animal din familia calului, mai mic decât acesta, cu părul de obicei sur, capul mare și urechile lungi, folosit ca animal de povară și de tracțiune; asin (*Equus asinus*). G Expr. *A nu fi nici cal, nici măgar* = a nu avea o situație precisă, a nu aparține unei categorii determinate. **2.** Epitet dat unui om prost, încăpățânat sau obraznic. — Cf. alb. magar, bg. magare.

MĂGĂDÁN, *măgădani,* s.m. (Reg.) Măgădău. — Cf. măgădău.

MĂGĂDẮU, *măgădăi,* s.m. (Reg.) Bărbat mare la trup (și cam prost); vlăjgan, măgădan. [Var.: (reg.) **macadắu** s.m.] — Cf. măgădan.

MĂGĂOÁIE, *măgăoi,* s.f. (Pop.) **1.** Sperietoare de păsări. **2.** Ființă imaginară enormă (și urâtă); matahală, namilă. **3.** Fig. Sirenă (de semnalizare). [Var.: **magaoáie** s.f.] — Et. nec.

MĂGĂREÁȚĂ, *măgărețe,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Măgăriță (**1**). **2.** (Pop. și fam., în expr.) *A cădea măgăreața pe cineva* = a avea de suportat o neplăcere, o acuzație, o pedeapsă etc. fără a fi vinovat. — **Măgar** + suf. *-eață.* Cf. bg. magarec.

MĂGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *măgărești,* adj. (Rar) **1.** Care aparține măgarului, privitor la măgar, de măgar. F Fig. (Despre vorbe, fapte, comportare etc.) Prostesc, grosolan, obraznic; ingrat. **2.** (Pop.; în sintagma) *Tuse măgărească* = tuse convulsivă. — **Măgar** + suf. *-esc.*

MĂGĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca măgarii (**1**), în felul măgarilor; *fig.* cu impertinență; stupid. — **Măgar** + suf. *-ește.*

MĂGĂRÍE, *măgării,* s.f. Comportare, atitudine, faptă sau vorbă obraznică, impertinentă; obrăznicie. — **Măgar** + suf. *-ie.*

MĂGĂRIȚĂ, *măgărițe,* s.f. **1.** Femela măgarului (**1**); măgăreață. **2.** Fig. Calificativ dat unei femei proaste, încăpățânate sau obraznice. [Acc. și: *măgărí[ță]* — **Măgar** + suf. *-iță.*

MĂGĂRÚȘ, *măgăruși,* s.m. Diminutiv al lui *măgar* (**1**). — **Măgar** + suf. *-uș.*

MĂGHERÁN s.m. v. **maghiran.**

MĂGHIRÁN s.m. v. **maghiran.**

MĂGULĂ s.f. v. **măgură.**

MĂGULEÁLĂ, *măguleli,* s.f. Faptul de *a măguli;* vorbă sau gest de măgulire; lingușeală; amăgeală. — **Măguli**+ suf. *-eală.*

MĂGULÍ, *măgulesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A satisface amorul-propriu sau vanitatea cuiva prin vorbe sau fapte; a flata; a linguși. **2.** Refl. (Înv.) A se amăgi cu..., a se împăca cu..., a se încânta cu... — Din sl. **maguliti sen.**

MĂGULÍRE, *măguliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) măguli* și rezultatul ei. — V. **măguli.**

MĂGULÍT, -Ă, *măguliți, -te,* adj. Satisfăcut, flatat, încântat (în orgoliul sau vanitatea sa). F (Înv.) Ale cărui calități au fost intenționat exagerate; înfrumusețat. — V. **măguli.**

MĂGULITÓR, -OÁRE, *măgulitori, -oare,* adj. (Și adv.) Care măgulește, lingușește, flatează. — **Măguli** + suf. *-tor.*

MĂGULITÚRĂ, *măgulituri,* s.f. (Rar) Linguşeală; amăgire, înşelăciune. — **Măguli +** suf. *-tură.*

MẮGURĂ, *măguri,* s.f. Deal mare izolat (tăiat de ape); *p. ext.* munte. F Movilă. F Pădure (situată pe un loc înalt). [Var.: (reg.) **măgulă** s.f.] — Cf. alb. m a g u l ë.

MĂGURÍCĂ, *măgurele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *măgură.* — **Măgură** + suf. *-ică.*

MĂI interj. v. **mă.**

MĂICULEÁNĂ, *măiculene,* s.f. (Pop.) Măicuță (**1**). — **Maică** + suf. *-uleană.*

MĂICULÍȚĂ, *măiculițe,* s.f. (Pop.) Măicuță (**1**). — **Maică** + suf. *-uliță.*

MĂICUȘOÁRĂ, *măicușoare,* s.f. (Pop.) Măicuță (**1**). — **Maică** + suf. *-uşoară.*

MĂICÚȚĂ, *măicuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *maică* (**I 1**); măiculeană, măiculiță, măicuşoară. **2.** Călugăriță; termen cu care se adresează cineva unei călugărițe. — **Maică** + suf. *-uță.*

MĂIESTRÉȘTE adv. (Înv.) Cu măiestrie; artisticește. — **Măiestru** + suf. *-ește.*

MĂIESTRÉȚ, -EÁȚĂ, *măiestreți, -e,* adj. (Înv.) **1.** (Despre oameni) Care face un lucru cu măiestrie (**1**); talentat. **2.** (Despre lucruri) Care este făcut cu măiestrie (**1**). — **Măiestru** + suf. *-eț.*

MĂIESTRÍ, *măiestresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A executa ceva cu (mare) îndemânare, cu artă. — Din **măiestru.**

MĂIESTRÍE, (**2, 3**) *măiestrii,* s.f. **1.** Pricepere, iscusință deosebită; talent, dibăcie, artă. G *Măiestrie artistică* = totalitatea elementelor pe care le pune în valoare artistul în procesul desăvârşirii unei opere literare sau de artă. **2.** (Înv.; concr.) Lucrare, operă, creație. F Lucru care denotă iscusință sau meşteşug în execuție; unealtă, instrument, aparat ingenios. **3.** (Înv.) Meserie, meşteşug (care cere pricepere). — **Măiestru** + suf. **-***ie.*

MĂIESTRÍT, -Ă, *măiestriți, -te,* adj. **1.** Lucrat cu măiestrie (**1**), cu meşteşug, cu artă; *p. ext.* frumos, minunat, desăvârşit. **2.** Măiestru (**1**). — V. **măiestri.**

MĂIÉSTRU, MĂIÁSTRĂ, *măieștri, măiestre,* adj. **1.** (Despre oameni) Iscusit, abil, ingenios. F Măiestrit (**1**). **2.** (În basme) Înzestrat cu puteri magice; care demonstrează putere magică; (despre lucruri) efectuat prin puteri magice. G *Pasăre măiastră* = pasăre din basme, înzestrată cu însuşiri supranaturale. F P. ext. Ca din basme; minunat; fermecat. — Lat. **magister.**

MĂIÚG, *măiuge,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *mai*[2]. F Unealtă de lemn cu care se bate inul sau cânepa; măiuț. — **Mai**[2] + suf. *-iug.*

MĂIÚȚ, *măiuțe,* s.n. (Pop.) Măiug. — **Mai**[2] + suf. *-iuț.*

MĂJÁR, *mâjari,* s.m. (Înv. şi reg.) Persoană care transporta peşte sau care făcea negustorie cu peşte; *p. ext.* pescar. [Var.: **mâjér** s.m.] — **Majă** + suf. *-ar.*

MĂJĂRÍT s.n. (Înv. şi reg.) Negoț de peşte. F (În Evul Mediu; în Țara Românească şi în Moldova) Dare plătită domniei de către cei care pescuiau în bălțile Dunării. — **Mâjar** + suf. *-it.*

MĂJÉR s.m. v. **mâjar.**

MĂLÁI, (**2**) *mălaie,* s.n. **1.** Făină de porumb. F (Reg.) Făină de mei. **2.** Aliment preparat din făină de porumb, de mei sau de alte cereale, dospit şi copt în cuptor; aliment preparat din făină de porumb frământată cu lapte (şi cu zahăr). G Expr. *Şi-a trăit traiul, şi-a mâncat mălaiul* = a îmbătrânit; s-a învechit, s-a uzat, s-a perimat. G Compus: *mălai-mare* = om mâncăcios sau om bleg, lipsit de vlagă, prostănac. F Turtă formată prin presarea reziduurilor rămase după extragerea uleiului din seminţele plantelor oleaginoase. **3.** (Reg.) Porumb; *p. restr.* boabe de porumb. **4.** (Reg.) Mei; *p. restr.* boabe de mei. **5.** (Bot.; reg.) Mătură. **6.** Compus: *mălaiul-cucului* = **a)** plantă erbacee cu flori brune, dispuse la vârful ramurilor *(Luzula pilosa);* **b)** plantă erbacee cu frunze liniare şi flori brune sau gălbui, dispuse în spice (*Luzula campestris).* [Pl. şi: *mălaiuri*] — Et. nec.

MĂLĂIÁȘ, *mălăiașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *mălai.* — **Mălai** + suf. *-aş.*

MĂLĂIÉR, *mălăieri,* s.m. (Înv.) Persoană care se ocupa cu negoțul de mălai (**1**). F Negustor ambulant care îşi purta marfa în căruță şi care primea plata în natură. — **Mălai** + suf. *-ar.*

MĂLĂIÉȚ, -IÁȚĂ, *mălăieți, -e,* adj. **1.** (Despre fructe sau legume) Moale şi sfărâmicios, făinos; prea copt. **2.** Fig. (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de energie; moale; *p. ext.* prostănac, bleg. — **Mălai** + suf. *-eț.*

MĂLĂÍȘTE, *mălăişti,* s.f. (Reg.) Loc cultivat cu porumb sau cu mei. — **Mălai** + suf. *-işte.*

MĂLÍGĂ s.f. v. **mămăligă.**

MĂLIGÚȚĂ s.f. v. **mămăliguță.**

MĂLÍN, *mălini,* s.m. **1.** Arbust decorativ din familia rozaceelor, cu flori albe mirositoare şi cu fructe drupe mici, negre din a cărui scoarță amară se prepară un medicament astringent (*Prunus padus).* **2.** (Bot.; reg.) Liliac[1]. — Din **mălină** (derivat regresiv).

MĂLÍNĂ, *măline,* s.f. Fructul mălinului (**1**), după sferică de culoare neagră şi cu gust amar, folosit în medicina populară. — Din bg. **malina,** ucr. **malyna** „zmeură".

MĂLURÁ, pers. 3 *mălurează,* vb.I. Refl. (Despre cereale) A se umple de mălură (**1**), a se înnegri din cauza mălurei, a se îmbolnăvi de mălură. — Din **mălură.**

MĂLURÁRE, *mălurări,* s.f. Faptul de *a se mălura.* [Var.: **măluríre**] — V. **mălura.**

MĂLURÁT, -Ă, *mălurați, -te,* adj. (Despre cereale) Atacat de mălură (**1**); măluros[1]. — V. **mălura.**

MĂLÚRĂ, *măluri,* s.f. **1.** Boală a grâului şi a altor păioase, cauzată de unele specii de ciuperci care produc în boabe o pulbere neagră, formată din spori. **2.** Numele mai multor specii de ciuperci microscopice care trăiesc parazite pe grâu sau pe alte graminee şi care produc mălura (**1**) *(Tilletia).* **3.** Boabe de cereale atinse de mălură (**1**); pulbere neagră din interiorul lor. **4.** (Bot.; pop.) Neghină. [Acc. şi: *mắlură*] — Cf. ngr. m e l í n i.

MĂLURÍCI s.m. Plantă erbacee cu rizom noduros, cu flori roz-purpurii şi cu fructul o păstaie, care are la maturitate culoarea brună *(Orobus variegatus).* — **Mălură** + suf. *-ici.*

MĂLURÍRE s.f. v. **mălurare.**

MĂLURÓS[1], -OÁSĂ, *măluroşi, -oase,* adj. Mălurat. — **Mălură** + suf. *-os.*

MĂLURÓS[2], -OÁSĂ, *măluroşi, -oase,* adj. Cu maluri abrupte, cu coaste repezi; râpos, priporos. — **Mal** + suf. *-os.*

MĂLUȘÓR, *mălușoare,* s.n. (Reg.) Măluț. — **Mal** + suf. *-uşor.*

MĂLÚȚ, *măluțuri,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *mal;* măluşor. — **Mal** + suf. *-uț.*

MĂMĂLIGÁR, *mămăligari,* s.m. **1.** Persoană care mănâncă multă mămăligă. F Epitet depreciativ folosit (în trecut) la adresa țăranilor. **2.** Epitet depreciativ pentru un om lipsit de personalitate şi de energie. — **Mămăligă** + suf. *-ar.*

MĂMĂLÍGĂ, *mămăligi,* s.f. Aliment preparat din făină de porumb (mai rar de mei, hrişcă etc.) fiartă în apă. G Expr. (Fam.) *A o pune de mămăligă* = a se afla sau a ajunge într-o situație dificilă, neplăcută; a o păți; a da greş. F Epitet depreciativ dat unui om lipsit de energie şi de inițiativă. [Var.: (reg.) **mălígă** s.f.] — Et. nec.

MĂMĂLIGÓI, *mămăligoaie,* s.n. **1.** (Rar) Augmentativ al lui *mămăligă.* **2.** (Reg.) Făcăleț. — **Mămăligă** + suf. *-oi.*

MĂMĂLIGÓS, -OÁSĂ, *mămăligoşi, -oase,* adj. (Despre oameni; depr.) Lipsit de energie, de inițiativă; molâu, bleg. — **Mămăligă** + suf. *-os.*

MĂMĂLIGÚȚĂ, *mămăliguțe,* s.f. Diminutiv al lui *mămăligă.* [Var.: **măligúță** s.f.] — **Mămăligă** + suf. *-uță.*

MĂMĂRÚȚĂ, *mămăruțe,* s.f. (Entom.; reg.) Buburuză. — Et. nec.

MĂMÍCĂ, *mămici,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mamă;* mămiță, mămițică, mămucă, mămulică, mămuliță, mămuşoară, mămuță. — **Mamă** + suf. *-ică.*

MĂMÍȚĂ, *mămițe,* s.f. (Fam.) Mămică. [Var.: **mamíță** s.f.] — **Mamă** + suf. *-iță.*

MĂMIȚÍCĂ s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mămiță.* [Var.: **mamițícă** s.f.] — **Mămiță** + suf. *-ică.*

MĂMÓS, -OÁSĂ, *mămoşi, -oase,* adj. (Fam.) **1.** (Despre copii) Care este extrem (sau excesiv) de ataşat de mamă. **2.** (Despre oameni) Care este extrem (sau excesiv) de ataşat de copiii săi; ocrotitor. — **Mamă** + suf. *-os.*

MĂMOȘÉNIE s.f. (Fam.) Ataşament al unei fiinţe mămoase. — **Mămos** + suf. *-enie.*

MĂMÚCĂ, *mămuci,* s.f. (Reg.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-ucă.*

MĂMUCÚȚĂ, *mămucuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *mămucă.* — **Mămucă** + suf. *-uță.*

MĂMULÁR, *mămulari,* s.m. (Înv.) Negustor (ambulant) de mărunțişuri. — Cf. tc. m a m u l.

MĂMULÁRÍE, (**2**) *mămulării,* s.f. (Înv.) **1.** Comerț de mărunțişuri sau de vechituri; ocupația mămularului. **2.** Prăvălie de mărunțişuri; *p. ext.* totalitatea obiectelor dintr-o astfel de prăvălie. — **Mămular** + suf. *-ie.*

MĂMULÍCĂ, *mămulici,* s.f. (Reg.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-ulică.*

MĂMULÍȚĂ, *mămulițe,* s.f. (Pop.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-uliță.*

MĂMUȘOÁRĂ, *mămuşoare,* s.f. (Pop.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-uşoară.*

MĂMÚȚĂ, *mămuțe,* s.f. (Rar) Mămică. — **Mamă** + suf. *-uță.*

MĂNÁ, pers. 3 *mănează,* vb. I. Refl. (Despre plante şi recolte) A căpăta mană (**2**); a se strica din cauza manei. — Din **mană.**

MĂNÁT, -Ă, *mănați, -te,* adj. (Despre plante şi recolte) Atins de mană (**2**); stricat din cauza manei. — V. **măna.**

MĂNĂSTIOÁRĂ, *mănăstioare,* s.f. Diminutiv al lui *mănăstire.* [Pr.: *-sti-oa-* . — Var.: **mânăstioáră** s.f.] — **Mănăstire** + suf. *-oară.*

MĂNĂSTÍRE, *mănăstiri,* s.f. Aşezământ religios în care trăiesc, potrivit unor reguli de viață austere şi izolați de lume, călugări sau călugărițe; *p. restr.* ansamblu de clădiri care alcătuiesc un astfel de aşezământ; lăcaş în care serviciul divin este oficiat de călugări. G Expr. *A (se) duce* sau *a (se)*

închide, a intra, a trimite, a băga etc. *la (o) mănăstire* = a (se) călugări. [Var.: **mănăstíre,** (înv.) **monastíre** s.f.] — Din sl. **monastyrĭ.**

MĂNĂSTIRÉSC, -EÁSCĂ, *mănăstirești,* adj. Care aparține mănăstirii, privitor la mănăstire, de la mănăstire; *p. ext.* bisericesc, monastic. F Cum se face sau cum există la mănăstire. [Var.: **mânăstirésc, -eáscă,** (înv.) **monastirésc, -eáscă** adj.] — **Mănăstire** + suf. *-esc.*

MĂNGĂLĂU, *măngălaie,* s.n. (Reg.) Obiect de lemn, lung (și dreptunghiular), cu suprafața ondulată, pe care se freacă rufele la spălat sau cu care se netezesc rufele de pânză groasă. — Din magh. **mángoló.**

MĂNGĂLUÍ, *măngăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A freca sau a netezi rufele cu măngălăul. — Din magh. **mángol.**

MĂNÓS, -OÁSĂ, *mănoși -oase,* adj. **1.** (Despre pământ) Care dă rod bogat; fertil, roditor. F (Despre recolte) Îmbelșugat, bogat. **2.** (Despre vaci) Care dă lapte mult și bun. **3.** Fig. Care aduce câștig mare; rentabil, bănos. — **Mană** + suf. *-os.*

MĂNTĂLUȚĂ, *mănțăluțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *manta.* — **Manta** + suf. *-ăluță.*

MĂNÚCHI s.n. v. **mănunchi.**

MĂNÚNCHI, *mănunchiuri,* s.n. **1.** Cantitate de fire de grâu, de iarbă etc. care poate fi cuprinsă cu mâna; mână, mănușă (**2**). **2.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Buchet de flori. F Legătură de mai multe obiecte de același fel, strânse laolaltă. **3.** Mâner (la unelte și arme), coadă, plăsea. [Pl. și: (rar, m.) *mănunchi.* — Var.: **mănúchi** s.n.] — Lat. **manuclus.**

MĂNUNCHIÁȘ, (**1**) *mănunchiașe,* s.n., (**2**) *mănunchiași,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *mănunchi* (**1**). **2.** S.m. (Reg.) Persoană care umblă în urma secerătorului sau a cosașului și strânge în mănunchiuri păioasele. — **Mănunchi** + suf. *-aș.*

MĂNUNCHIULÉȚ, *mănunchiulețe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *mănunchi.* — **Mănunchi** + suf. *-uleț.*

MĂNÚNT, -Ă, adj. v. **mărunt.**

MĂNUȘÁR, (**1**) *mănușari,* s.m., (**2**) *mănușare,* s.n. **1.** (Înv.) S.m. Persoană care confecționează mănuși (**1**); fabricant sau negustor de mănuși. **2.** S.n. Mănușă de protecție (folosită la manipularea unei bucăți de metal fierbinte). [Var.: (**1**) **mânușár** s.m.] — **Mănușă** + suf. *-ar.*

MĂNÚȘĂ, *mănuși,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din lână, tricot, piele, cauciuc etc., care acoperă mâinile, protejându-le. G Expr. *A umbla* (sau *a se purta) cu mănuși* (cu cineva) = a avea o purtare plină de menajamente, de politețe, de îngăduință (față de cineva). *A arunca* (cuiva) *mănușa* = a provoca (pe cineva) la duel; *p. gener.* a provoca (pe cineva). *A ridica mănușa* = a primi provocarea (cuiva) la duel; *p. gener.* a primi provocarea (cuiva). **2.** (Pop.) Mănunchi (**1**). **3.** (Reg.; și ca termen tehnic în arheologie) Toartă (la oale, vase, căni). F P. gener. Parte a unui obiect care servește pentru a prinde, a apuca, a strânge. [Var.: **mânúșă** s.f.] — **Mână** + suf. *-ușă.*

MĂR[1], *meri,* s.m. **1.** Pom din familia rozaceelor, cu frunze mari, ovale, păroase, cu flori albe-trandafirii și fructe globuloase, comestibile, bogate în vitamine *(Malus domestica).* G *Măr pădureț* = arbore din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase și fructe mici, astringente *(Malus sylvestris).* G Expr. *De florile mărului* = fără rost, degeaba; fără un scop anumit. **2.** Compus: *mărul-lupului* = plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori galbene și fructe tari în formă de pară; remf *(Aristolochia clematitis); măr-gutui* = gutui — Lat. **melus.**

MĂR[2], *mere,* s.n. **1.** Fruct al mărului[1], de formă rotundă-turtită și de diferite culori. G Expr. (Adverbial) *A bate* (sau *a face, a lăsa*) *măr* (pe cineva) = a bate foarte tare (pe cineva). G Compus: (reg.) *măr-gutuie* = gutuie. F *Mărul discordiei* = cauza neînțelegerii sau dușmăniei dintre mai multe persoane. **2.** (În sintagma) *Mărul lui Adam* = proeminență a zgârciului tiroidian, vizibilă la bărbați în partea anterioară a gâtului; nodul gâtului. — Lat. **melum.**

MĂRÁR s.m. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu frunze filiforme și cu flori galbene, folosită drept condiment *(Anethum graveolens).* G Expr. *A se băga în vorbă ca mărarul în ciorbă* sau (rar) *a se amesteca ca mărarul în bucate* = a participa nepoftit la o discuție. — Cf. alb. m ë r a j, ngr. m á r a t h r o n.

MĂRÁZ, *mărazuri,* s.n. (Reg.; mai ales la pl.) Mofturi, nazuri, fasoane. [Var.: **maráz** s.n.] — Din tc. **maraz.**

MĂRĂCÍN s.m. v. **mărăcine.**

MĂRĂCINÁR, *mărăcinari,* s.m. Nume dat mai multor păsări călătoare mici, insectivore, cu penajul castaniu-închis și cu gâtul negru, care trăiesc prin mărăcinișuri, în apropierea apelor *(Saxicola).* — **Mărăcine** + suf. *-ar.*

MĂRĂCINÁȘ, *mărăcinași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *mărăcine.* — **Mărăcine** + suf. *-aș.*

MĂRĂCÍNĂ s.f. v. **mărăcine.**

MĂRĂCÍNE, *mărăcini,* s.m. Nume generic dat unor plante a căror tulpină este acoperită cu spini; fructul țepos al unor asemenea plante; *p. restr.* ghimpe, țeapă, spin (al acestor plante). G Expr. *A sta (ca) pe mărăcini* = a fi nerăbdător, a nu-și găsi astâmpăr. *A trăi ca pe mărăcini* = a trăi rău. F (Mai ales la pl.) Mărăciniș. [Var.: **mărăcín** s.m., **mărăcínă** s.f.] — Lat. **marrucina.**

MĂRĂCINÉT, *mărăcineturi,* s.n. (Rar) Mărăciniș. — **Mărăcine** + suf. *-et.*

MĂRĂCINÍȘ, *mărăcinișuri,* s.n. Desiș de mărăcini, loc acoperit cu mărăcini; mărăcinet. — **Mărăcine** + suf. *-iș.*

MĂRĂCINÍT, -Ă, *mărăciniți, -te,* adj. Mărăcinos. — Din **mărăcine.**

MĂRĂCINÓS, -OÁSĂ, *mărăcinoși, -oase,* adj. Plin de mărăcini, mărăcinit, spinos, ghimpos. — **Mărăcine** + suf. *-os.*

MĂRĂMIOÁRĂ, *mărămioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *maramă;* mărămuță. — **Maramă** + suf. *-ioară.*

MĂRĂMÚȚĂ, *mărămuțe,* s.f. (Rar) Mărămioară. — **Maramă** + suf. *-uță.*

MĂRĂRÁȘ s.m. **1.** Diminutiv al lui *mărar.* **2.** Plantă erbacee acvatică din familia umbeliferelor, cu tulpina ramificată și cu flori albe, foarte asemănătoare cu mărarul; chimion-de-apă (sau -de-baltă) *(Oenanthe aquatica).* — **Mărar** + suf. *-aș.*

MĂRE interj. (Pop.) **1.** Cuvânt care exprimă: mirare; curiozitate; nedumerire; surprindere, uimire; admirație etc. **2.** Termen de adresare; mă, bre. F Cuvânt prin care se subliniază o relatare, o afirmație. [Var.: **mări** interj.] — Cf. alb. m o r e, ngr. m o r é „prost, nebun".

MĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *măreți, -e,* adj. **1.** Care trezește admirație, care se impune prin calități deosebite, excepționale; grandios, impunător, falnic, maiestuos, fastuos. **2.** (Înv. și reg.) Mândru, semeț; îngâmfat, trufaș, orgolios. — **Mări[1]** + suf. *-eț.*

MĂREȚÍE s.f. **1.** Faptul de a fi măreț; ansamblu de calități care trezesc admirație și respect; grandoare, splendoare, fast[1]. **2.** (Înv. și reg.) Mândrie, semeție, trufie. — **Măreț** + suf. *-ie.*

MĂRFÁR s.n. v. **marfar.**

MĂRFȘOÁRĂ s.f. v. **mărfușoară.**

MĂRFUȘOÁRĂ, *mărfușoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *marfă.* [Var.: **mărfșoára** s.f.] — **Marfă** + suf. *-ușoară.*

MĂRGĂRÉLE s.f. pl. (Rar) Mărgăritărele, perle mici. — Cf. m ă r g ă r i t ă r e l.

MĂRGĂRÍ, *mărgăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.; în urări) A prospera, a înflori. — Din **mărgărit[1]** (derivat regresiv).

MĂRGĂRÍNT s.m. v. **mărgărit[1].**

MĂRGĂRÍT[1], (**1**) *mărgărite,* s.n., (**2**) s.m. (Înv. și pop.) **1.** S.n. Mărgăritar (**1**). **2.** S.m. Lăcrămioară. [Var.: (**2**) **mărgărínt** s.m.] — Din ngr. **margharítis.**

MĂRGĂRÍT[2], -Ă, *mărgăriți, -te,* adj. (Pop.; despre pomi) Înflorit. — V. **mărgări.**

MĂRGĂRITÁR, (**1, 2**) *mărgăritare,* s.n., (**3, 4**) *mărgăritari,* s.m. **1.** S.n. Boabă rotundă și tare de culoare albă-strălucitoare cu reflexe sidefii, care se formează în corpul unor scoici și care se utilizează ca podoabă de preț; perlă, mărgărit[1]. G Loc. adj. *De mărgăritar* = împodobit, bătut, incrustat cu mărgăritare (**1**). F Fig. Lucru fără cusur, de mare valoare. **2.** S.n. Pietriș mărunt folosit la betoane pentru fațade, mozaicuri, pentru a fi așternut pe alei etc. **3.** S.m. (Bot.) Lăcrămioară, cerceluș (**2**). **4.** S.m. Numele unei specii de vâsc care crește numai pe stejari, cu fructe în formă de bobițe galbene; vâsc-de-stejar *(Loranthus europaeus).* — Din ngr. **margaritári.**

MĂRGĂRÍTĂ, *mărgărite,* s.f. (Bot.; pop.) Margaretă. — Din ngr. **margaríta.**

MĂRGĂRITĂRÁȘ, *mărgăritărașe,* s.n. (Rar) Mărgăritărel (**1**). — **Mărgăritar** + suf. *-aș.*

MĂRGĂRITĂRÉL, (**1**) *mărgăritărele,* s.n., (**2**) *mărgăritărei,* s.m. **1.** S.n. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *mărgăritar* (**1**); mărgărităraș. **2.** S.m. (Bot.; la pl.) Lăcrămioare. — **Mărgăritar** + suf. *-el.*

MĂRGEÁ, -ÍCĂ, *mărgele,* s.f. **1.** Boabă (mică) de sticlă, de piatră etc., de forme și culori diferite (înșirată pe ață, cusută pe un veșmânt etc.), folosită ca podoabă; (la pl.) șirag format din asemenea obiecte. **2.** (La pl.) Protuberanțe ale pielii de pe capul și gâtul curcanului. **3.** (În forma *mărgică*) Nume dat mai multor plante erbacee din familia gramineelor, cu flori mici, dispuse câte una sau două în vârful unor spiculețe *(Melica).* — Din lat. **margella.** — **Mărgică:** cu schimbare de suf.

MĂRGEÁN, *mărgeanuri,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Nume dat unor specii de animale care trăiesc în colonii marine formate din mai mulți indivizi de culoare roșie, mai rar albă, înfipți pe un schelet calcaros; coral[1] *(Corallium); p. ext.* scheletul calcaros al acestor animale, din care se fac podoabe; podoabă făcută din acest schelet. **2.** Șirag de mărgele făcut dintr-un material asemănător cu mărgeanul (**1**). — Din tc. **mercan.**

MĂRGELÁT, -Ă, *mărgelați, -te,* adj. (Rar) Împodobit cu mărgele (**1**). F (Despre animale) Care are la gât niște protuberanțe în formă de mărgele (**1**). — **Mărgea** + suf. *-at.*

MĂRGELÚȘĂ, *mărgeluțe,* s.f. Mărgeluță (**1**). — **Mărgea** + suf. *-uță.*

MĂRGHÍLĂ, *mărghile,* s.f. (Reg.) Loc mlăștinos; mocirlă, baltă. [Acc. și: *mắrghilă*] — Et. nec.

MĂRGINÁȘ, -Ă, *mărginași, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se află la margine, la hotar, la extremitate; periferic, lăturalnic, limitrof. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care locuiește, care se află la marginea unei așezări omenești, a unui teritoriu etc.; mărginean. — **Margine** + suf. *-aș.*

MĂRGINEÁN, -Ă, *mărgineni, -e,* adj., s.m. și f. (Înv. și reg.) Mărginaș (**2**). — **Margine** + suf. *-ean.*

MĂRGINÍ, *mărginesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A forma limitele, marginile unui lucru, unei suprafețe etc.; a contura un lucru, o suprafață, a încadra, a delimita. F A stabili anumite limite. F Refl. recipr. A se învecina cu..., a avea hotar comun cu... **2.** Tranz. și refl. A (se) limita, a (se) reduce, a (se) restrânge, a (se) rezuma. **3.** Tranz. (Înv.) A ține sub pază, a fixa cuiva domiciliu forțat; a închide. — Din **margine.**

MĂRGINÍRE, *mărginiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) mărgini* și rezultatul ei. **2.** Fig. Posibilitate redusă de înțelegere, de intuiție; îngustime spirituală, mediocritate (în gândire, în concepții); prostie. — V. **mărgini.**

MĂRGINÍT, -Ă, *mărginiți, -te,* adj. **1.** Limitat, redus. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de inteligență; limitat, redus, prost; (despre calități intelectuale, sufletești etc.) lipsit de agerime, de profunzime. — V. **mărgini.**

MĂRGINÚȚĂ, *mărginuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *margine;* mărgioară. — **Margine** + suf. *-uță.*

MĂRGIOÁRĂ, *mărgioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *margine;* mărginuță. [Pr.: *-gi-oa-*] — **Margine** + suf. *-ioară.*

MĂRÍ[1], *măresc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A crește sau a face să crească în dimensiuni, în număr, în cantitate etc.; a spori sau a face să sporească, a (se) înmulți. F Refl. A crește în vârstă, a se face mai mare. **2.** Tranz. A crește, a ridica (valoarea, prețul). **3.** Tranz. și refl. A (se) intensifica, a (se) dezvolta. **4.** Tranz. și refl. A (se) prelungi în timp. **5.** Tranz. A da cinstea, considerația cuvenită; a stima, a prețui, a slăvi, a preamări pe cineva sau ceva. **6.** Refl. (Înv. și pop.) A se îngâmfa, a se făli, a se mândri. — Din **mare[1].**

MĂRÍ[2] interj. v. **măre.**

MĂRICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *măricei, -ele,* adj. Mărișor. — **Mare[1]** + suf. *-icel.* — **Măricică:** cu schimbare de suf.

MĂRÍE, *mării,* s.f. (Înv.) **1.** (Urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers.) Termen de reverență la adresa unui monarh, a unui domnitor, a unui boier etc.; înălțime, domnie, maiestate. **2.** Situație înaltă, rang, demnitate, putere. F Slavă, onoare, cinste, glorie. **3.** Îngâmfare, trufie, mândrie, fală. — **Mare[1]** + suf. *-ie.*

MĂRÍME, *mărimi,* s.f. **1.** Însușirea de a fi mare[1]; întindere, dimensiune, cantitate, volum. F Talie, statură. F Proporție, valoare. F Importanță, însemnătate, gravitate. F (Fiz.) Proprietate comună a unor obiecte, pe baza căreia acestea pot fi ordonate într-un șir. G *Mărime de stare* = mărime a unui sistem fizic, care variază cu aceeași valoare, oricum ar trece sistemul între două stări date. (Astrom.) *Mărime stelară* = măsură a strălucirii aparente a unei stele, exprimată printr-un număr care este cu atât mai mic cu cât strălucirea astrului este mai mare; magnitudine. F (Mat.) Generalizare a unor noțiuni concrete, ca lungime, arie, masă etc. **2.** Durată. **3.** Strălucire, grandoare; glorie, faimă. F Loc de frunte într-o anumită ierarhie; funcție sau situație înaltă, rang, demnitate; (concr.) persoană care deține un rol important în ierarhia socială; demnitar, fruntaș. **4.** (Înv.) Noblețe sufletească, mărinimie. **5.** (Înv.) Mândrie, aroganță, trufie. — **Mare[1]** + suf. *-ime.*

MĂRINIMÍE s.f. Bunăvoință, înțelegere, bunătate, generozitate. F (Înv.) Bărbăție, curaj. — **Măre[1]** + **inimă** + suf. *-ie* (după lat. *magnanimitas).*

MĂRINIMÓS, -OÁSĂ, *mărinimoși, -oase,* adj. Care este plin de mărinimie, de înțelegere, de bunătate; generos. — **Mare[1]** + **inimos** (după lat. *magnanimus).*

MĂRÍRE, *măriri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) mări*[1] și rezultatul ei; mărit[3]. F (Fiz.) Operație de copiere fotografică prin proiecție, în scopul obținerii unor pozitive mai mari decât negativele copiate. F Loc de frunte într-o anumită ierarhie (socială); rang, demnitate; (concr.) persoană care ocupă o funcție înaltă în ierarhia socială; fruntaș, demnitar. F Glorie, strălucire, splendoare. F Putere, autoritate, tărie. **2.** (Înv.) Mărie (**1**). — V. **mări[1].**

MĂRIȘÓR, -OÁRĂ, *mărișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *mare[1];* măricel, măruț. — **Mare[1]** + suf. *-işor.*

MĂRÍT[1], *măriți,* s.m. (Înv. și reg.) Soț; mire. — Lat. **maritus.**

MĂRÍT[2] s.n. (Pop.) Măritat[1]. G Loc. adj. *De măr*it = (despre fete) bună de măritat. G Expr. *A-și face de mărit* = a face vrăji pentru a se mărita. — Din **mărita** (derivat regresiv).

MĂRÍT[3] s.n. Faptul de *a (se) mări*[1]*;* mărire. — V. **mări[1].**

MĂRÍT[4], -Ă, *măriți, -te,* adj. **1.** Devenit mai mare[1]; crescut. F (Despre ochi) Care este larg deschis; lărgit. **2.** Slăvit, măreț, înălțat, glorios; cinstit. F Vestit, celebru, ilustru, nobil. — V. **mări[1].**

MĂRITÁ, *mărít,* vb. I. **1.** Refl. (Despre femei) A se căsători. F Tranz. A da o fată în căsătorie. G Compus: (Bot.) *mărită-mă-mamă* s.f. = rujă-galbenă. **2.** Tranz. (Fam.) A vinde cu un preț derizoriu un lucru nefolositor sau de proastă calitate, a se descotorosi de ceva. — Lat. **maritare.**

MĂRITÁRE s.f. Măritat[1]. — V. **mărita.**

MĂRITÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) mărita;* măritiș, măritare, mărit[2]. G Loc. adj. *De măritat* = (despre o fată) de vârstă potrivită pentru căsătorie; nubilă. — V. **mărita.**

MĂRITÁT[2], -Ă, *măritați, -te,* adj. (Despre femei) Căsătorită. F (Reg.; despre bărbați) Care se stabilește prin căsătorie în casa soției. — V. **mărita.**

MĂRITÍȘ, *măritișuri,* s.n. Măritat[1]. — **Mărita** + suf. *-iș.*

MĂRITÓR, -OÁRE, *măritori, -oare,* adj. Care mărește. — **Mări[1]** + suf. *-tor.*

MĂRIÚȚĂ, *măriuțe,* s.f. **1.** (Entom.; reg.) Buburuză. **2.** Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-ri-u-*] — Cf. n. pr. Măriuța.

MĂRMURÁR, *mărmurari,* s.m. Meșter care lucrează marmura. — **Marmură** + suf. *-ar.*

MĂRMURÍ, *mărmuresc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Reg.) A lucra ceva în marmură. **2.** Intranz. Fig. (Înv. și pop.) A înmărmuri, a încremeni (de frică, groază). — Din **marmură.**

MĂRMURÍRE, *mărmuriri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mărmuri* și rezultatul ei. — V. **mărmuri.**

MĂRMURÍT, -Ă, *mărmuriți, -te,* adj. **1.** (Înv. și pop.) Lucrat în marmură; sculptat. **2.** Fig. Înmărmurit. F (Despre obiecte) Neclintit, nemișcat. — V. **mărmuri.**

MĂRÓI, -OÁIE, *măroi, -oaie,* adj. (Reg.) Augmentativ al lui mare[1]. — **Mare** + suf. *-oi.*

MĂRȘĂLUÍ, *mărșăluiesc,* vb. IV. Intranz. A se deplasa în marș; a mărșui. F (Fam.) A face un drum lung, obositor. — **Marș** + suf. *-ălui.*

MĂRȘĂLUÍRE, *mărșăluiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a mărșălui.* — V. **mărșălui.**

MĂRȘĂLUITÓR, *mărșăluitori,* s.m. Atlet specializat în proba sportivă de marș. [Pr.: *-lu-i-*] — **Mărșălui**+ suf. *-tor.*

MĂRȘUÍ, *mărșuiesc,* vb. IV. Intranz. A mărșălui. — **Marș** + suf. *-ui.*

MĂRTURÍE, *mărturii,* s.f. **1.** Declarație făcută de o persoană pentru a adeveri un lucru sau pentru a-și susține părerile. F Spec. Depoziție făcută de un martor în fața unei instanțe judecătorești. G *Mărturie mincinoasă* = infracțiune care constă în fapta unui martor de a face afirmații mincinoase sau de a nu spune tot ce știe. G Expr. *A sta* (sau *a fi) mărturie* = a se afla de față, a fi martor. F (Înv.) Mărturisire a credinței. F (Rar) Martor. **2.** Dovadă, atestare; semn, probă, indiciu. **3.** (Reg.) Târg săptămânal (fixat în zilele în care oamenii veneau la oraș pentru a depune mărturii **1**). — **Martur** + suf. *-ie.*

MĂRTURISÁNIE, *mărturisanii,* s.f. (Înv.) Spovedanie. — **Mărturisi** + suf. *-anie.*

MĂRTURISÍ, *mărturisesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A declara, a relata, a spune, a susține. F Spec. A face o depoziție în fața unei instanțe. F (Înv.) A propovădui, a predica o credință, o învățătură morală. **2.** Intranz. și tranz. A dovedi, a adeveri, a proba. **3.** Tranz. A recunoaște (ca adevărat); a admite, a accepta. **4.** Tranz. A spune deschis, a da pe față, a arăta fără ocol. **5.** Tranz. și refl. A (se) destăinui. F Refl. A se spovedi. F Tranz. (Despre duhovnici) A primi spovedania cuiva; a spovedi. — Din sl. **marturisati.**

MĂRTURISÍRE, *mărturisiri,* s.f. Faptul de *a (se) mărturisi;* mărturie. **1.** Afirmare, susținere. F Spec. Declarație făcută de o persoană în fața unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală despre faptele pe care le-a săvârșit. **2.** Destăinuire, confidență. **3.** Spovedanie. — V. **mărturisi.**

MĂRTURISÍT, -Ă, *mărturisiți, -te,* adj. Care este declarat, relatat; care este spus deschis, pe față. — V. **mărturisi.**

MĂRTURISITÓR, -OÁRE, *mărturisitori, -oare,* s.m., adj. **1.** S.m. (Înv.) Persoană care arată, susține, probează ceva; *spec.* persoană care depune o mărturie în fața unei instanțe; martor. F Duhovnic, confesor. **2.** Adj. Doveditor, probant. — **Mărturisi** + suf. *-tor.*

MĂRȚÁNĂ, *mărțâne,* s.f. (Pop.) Iapă slabă, bătrână; mârțoagă, gloabă. F (Reg.) Epitet injurios dat unei femei de moravuri ușoare. — Din bg. **mărcina.**

MĂRȚIȘÓR, (**1**) *mărțișoare,* s.n., (**3, 4**) *mărțișori,* s.m. **1.** S.n. Mic obiect de podoabă legat de un fir împletit, roșu cu alb, care se oferă în dar ca semn al sosirii primăverii, mai ales femeilor și fetelor, la 1 martie; marț[2]. **2.** S.m. (Pop.) Martie. **3.** S.m. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu frunzele crestate adânc și cu flori galbene *(Geum montanum).* **4.** S.m. (Bot., reg.) Ament (de salcie, de răchită etc.). — **Marț[2]** + suf. *-işor.*

MĂRÚNT, -Ă, *mărunți, -te,* adj. **1.** De dimensiuni, de proporții reduse; (foarte mic). F Cu elemente componente foarte mici; fin. F (Adesea adverbial) Tăiat, sfărâmat, rupt în bucăți de dimensiuni reduse. F (Despre scris) Cu litere foarte mici. F (Despre ploaie, burniță etc.) Cu stropi sau fulgi mici și deși. **2.** (Despre bani; adesea substantivat) Cu monede divizionare

de valoare mică. **3.** De înălțime, de statură mică; scund, mic. F Scurt. **4.** (Despre mers) Cu pași mici (și grăbiți). F (Substantivat, f. art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. **5.** (Despre ființe) Care este de vârstă fragedă, abia născut sau de câțiva ani; care este nevârstnic. **6.** Fig. Care are o importanță, o valoare redusă; mic, neînsemnat. G Expr. *Multe și mărunte* = lucruri de tot felul. F Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie; de rând. **7.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de înțelegere, de generozitate, care dovedește orizont limitat. [Var.: (pop.) **mănúnt, -ă** adj.] — Lat. **minutus.**

MĂRUNTÁIE s.n. pl. **1.** Totalitatea organelor interne la animale și la om; viscere, vintre; *p. restr.* organele interne aflate în cavitatea abdominală. G Expr. *A ști toate măruntaiele* (din cineva) = a cunoaște gândurile cele mai ascunse (ale cuiva). F Spec. Totalitatea organelor interne comestibile ale animalelor. **2.** Fig. Partea cea mai adâncă a unui lucru; fund, adâncime, mijloc. F Interiorul ființei omenești, considerat ca sediu al gândirii, al sentimentelor și al conștiinței. [Pr.: *-ta-ie*] — Lat. **minutalia.**

MĂRUNȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mărunței, -ele,* adj. Diminutiv al lui *mărunt.* F (Substantivat, m. art.) Dans popular românesc din Bihor, cu mișcare rapidă, executat în perechi; melodie după care se execută acest dans. — **Mărunt** + suf. *-el, -ea, -ică.*

MĂRUNȚÍ, *mărunțesc,* vb. IV. Tranz. A tăia, a fărâmița, a rupe, a împărți, a sfărâma în bucăți mici; a pisa. G Loc. adv. *Pe mărunțite* = cu mișcări scurte și repezi. — Din **mărunt.**

MĂRUNȚÍME, *mărunțimi,* s.f. (Rar) Însușire a ceea ce este mărunt sau neînsemnat; (concr.) ceea ce este de vârstă fragedă, tânăr, nevârstnic. F (Concr.) Lucru fără valoare, neînsemnat. — **Mărunt** + suf. *-ime.*

MĂRUNȚÍRE, *mărunțiri,* s.f. Acțiunea de *a mărunți.* — V. **mărunți.**

MĂRUNȚÍȘ, *mărunțișuri,* s.n. **1.** Lucru mărunt, fără valoare; (la pl.) obiecte și materiale accesorii (ace, ață, nasturi etc.); mărunțuș. F Vânat format din animale mici. **2.** Fig. (La pl.) Fapte lipsite de importanță; nimicuri, fleacuri. **3.** (Cu sens colectiv) Monede (de metal) de valoare mică. **4.** (Înv.; în loc. adv.) *Cu mărunțișul* = în cantitate mică, cu bucata, în detaliu, cu amănuntul. — **Mărunt** + suf. *-iș.*

MĂRUNȚIȘÁR, *mărunțișari,* s.m. (Înv.) Negustor de mărunțișuri. — **Mărunțiș** + suf. *-ar.*

MĂRUNȚÍT s.n. Faptul de *a mărunți.* — V. **mărunți.**

MĂRUNȚÚȘ, *mărunțușuri,* s.n. (Înv. și pop.) Mărunțiș. — **Mărunt** + suf. *-uș.*

MĂRÚȚ, -Ă, *măruți, -e,* adj. (Pop.) Mărișor. — **Mare**[1] + suf. *-uț.*

MĂSÁI, *măsaie,* s.n. (Reg.) Față de masă. F Șervet, prosop; *spec.* ștergar pentru împodobit pereții în casele țărănești. — **Masă**[2] + suf. *-ai.*

MĂSÁR, (**1**) *măsari,* s.m., (**2**) *măsare,* s.n. (Reg.) **1.** S.m. Tâmplar, dulgher. **2.** S.n. Față de masă. — **Masă**[2] + suf. *-ar.*

MĂSĂLÁR s.m. Numele popular al lunii august. — Et. nec.

MĂSĂRÍȚĂ, *măsărițe,* s.f. (Reg.) Față de masă. — **Masă**[2] + suf. *-ăriță.*

MĂSCÁRĂ, *măscări,* s.f. (Pop. și fam.; mai ales la pl.) Faptă sau vorbă necuviincioasă, nerușinată; ocară; obscenitate, pornografie. G Expr. *A face de măscară* = a face de râs. — Din **măscări** (derivat regresiv).

MĂSCĂREÁLĂ, *măscăreli,* s.f. (Reg.) Batjocură, ocară. — **Măscări** + suf. *-eală.*

MĂSCĂRÍ, *măscăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa, a ocărî, folosind vorbe urâte; a batjocori. F Fig. A înjosi, a pângări o idee, un sentiment. — Din **mascara.**

MĂSCĂRÍCI, *măscărici,* s.m. **1.** Actor de comedie în teatrul popular (de circ, de bâlci etc.), care execută și numere de acrobație, muzicale, de dresură etc.; saltimbanc, paiață, clovn. F Epitet depreciativ pentru un om neserios, ridicol. **2.** (În Evul Mediu) Persoană angajată la curțile regale sau senioriale pentru a amuza asistența; bufon. — **Măscări** + suf. *-ici.*

MĂSCĂRICIÚNE, *măscăriciuni,* s.f. (Înv.) Vorbă, gest, purtare trivială; măscărie. — **Măscări** + suf. *-ciune.*

MĂSCĂRÍE, *măscării,* s.f. (Înv.) Măscăriciune. — **Măscări** + suf.*-ie.*

MĂSCUÍ, *măscuiesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se masca. — **Mască** + suf. *-ui.*

MĂSCUÍT, -Ă, *măscuiți, -te,* adj. (Înv.) Mascat. — V. **măscui.**

MĂSEÁ, *măsele,* s.f. **1.** Fiecare dintre dinții mari (terminați cu o suprafață plată) fixați în partea posterioară a maxilarelor, după canini, la om și la unele animale, servind la zdrobirea și la măcinarea alimentelor; molar[1]. G *Măsea de minte* = fiecare dintre cele patru măsele care apar la sfârșitul adolescenței. G Expr. *(Oltean) cu douăzeci și patru* (sau *cu gura plină*) *de măsele* = (om) voinic și isteț, descurcăreț, abil. *A-i crăpa* (cuiva) *măseaua* (sau *măselele*) (*în gură*) = a fi nerăbdător; a avea mare nevoie de ceva. *A trage* (sau *a o lua*) *la măsea* = a bea mult, a fi beție. *N-ajunge nici pe o măsea* = e foarte puțin, insuficient. *A nu avea ce pune* (sau *a nu ajunge*) *(nici) pe o măsea* sau *nici cât (să) pui pe o măsea* = a avea foarte puțin (de mâncare). *A lepăda, a arunca* etc. (pe cineva sau ceva) *ca pe o măsea stricată* = a se debarasa (de cineva sau ceva) fără părere de rău. **2.** Compus: (Bot.) *măseaua-ciutei* = mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori roșii, cu frunze pătate roșu-brun *(Erythronium dens canis).* **3.** Nume dat mai multor obiecte sau părți de obiecte asemănătoare, ca formă sau ca funcție, cu măseaua (**1**) (la roata morii, la grindeiul de la piuă, la grapă, leucă, tălpile saniei, bocanci etc.). — Lat. **maxilla** „maxilar".

MĂSELÁR, *măselari,* s.m. (Reg.) **1.** (Bot.) Măselariță. **2.** Nume dat diferitelor părți ale unor obiecte sau unelte. — Din **măsea** + suf. *-ar.*

MĂSELÁRIȚĂ, *măselarițe,* s.f. Plantă medicinală toxică din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă și cu flori galbene cu nervuri violete, din care se extrage atropina; sunătoare, măselar, nebunariță *(Hyoscyamus niger).* — **Măsea** + suf. *-ariță.*

MĂSELÁT, *măselați,* adj. (Reg.; despre porumb) Cu bobul mare și alb. — Din **măsea.**

MĂSELÚȚĂ, *măseluțe,* s.f. Diminutiv al lui *măsea.* — **Măsele** (pl. lui *măsea*) + suf. *-uță.*

MĂSLÁG s.n. **1.** Fructul foarte toxic al unei plante orientale *(Anamirta cocculus),* în formă de boabă roșie, folosit uneori pentru a ameți peștii pentru a-i pescui mai ușor. **2.** (Bot.; reg.) Ciumăfaie. — Din magh. **maszlag.**

MĂSLÍN, *măslini,* s.m. **1.** Arbore fructifer cu frunze persistente, lanceolate, de culoare verde-deschis pe partea superioară și albă-argintie pe partea inferioară, pieloase, lucioase, și cu fructe ovoide, brune-verzui, cultivat mai mult în regiunile mediteraneene pentru lemnul și mai ales pentru fructele lui, bogate în ulei *(Olea europaea).* **2.** Ramură de măslin (**1**), simbol al păcii. — Din **măslină** (derivat regresiv).

MĂSLINÁR, *măslinari,* s.m. (Înv.) Negustor de măsline; *p. ext.* băcan. — **Măslină** + suf. *-ar.*

MĂSLÍNĂ, *măsline,* s.f. Fructul măslinului (**1**), comestibil, de culoare brună-verzuie, foarte bogat în ulei; olivă. — Din sl. **maslina.**

MĂSLINÍU, -ÍE, *măslinii,* adj. (Despre fața sau pielea oamenilor) De culoarea măslinei (**1**); galben-verzui bătând în negru; smead. — **Măslină** + suf. *-iu.*

MĂSLUÍ, *măsluiesc,* vb. IV. Tranz. A face semne pe cărțile de joc pentru a le recunoaște sau a le aranja astfel încât să înșele pe ceilalți jucători și să câștige. F P. gener. A falsifica, a trișa. — **Maslă** + suf. *-ui.*

MĂSLUIÁLĂ, *măsluieli,* s.f. (Rar) Măsluire. [Pr.: *-lu-ia-*] — **Măslui** + suf. *-eală.*

MĂSLUÍRE, *măsluiri,* s.f. Acțiunea de *a măslui* și rezultatul ei; măsluială. F P. gener. Falsificare, trișare. — V. **măslui.**

MĂSLUÍT, -Ă, *măsluiți, -te,* adj. (Despre cărțile de joc) Însemnat sau aranjat pentru a da măsluitorilor posibilitatea de a înșela la joc. F P. gener. Falsificat; fals, prefăcut. — V. **măslui.**

MĂSLUITÓR, -OÁRE, *măsluitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care mășluiește cărțile de joc. F P. gener. Falsificator, trișor. [Pr.: *-lu-i-*] — **Măslui** + suf. *-tor.*

MĂSOÁIE s.f. v. **măsoi.**

MĂSÓI, *măsoaie,* s.n. (Rar) Augmentativ al lui *masă*[2]. F (Reg.) Față de masă. [Var.: **măsoáie** s.f.] — **Masă**[2] + suf. *-oi.*

MĂSÓRIȘTE, *măsorișți,* s.f. (Înv.) Măsurare, măsurătoare. — **Măsura** + suf. *-iște.*

MĂSURÁ, *măsór,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A determina cu instrumente sau aparate de măsură, etaloane etc. valoarea unei mărimi (lungime, masă, greutate, tensiune electrică etc.); a lua măsura; *spec.* a cântări. F (Rar) A aplica pedepse, loviturі etc. G Expr. (Glumeț) *A măsura pe cineva* (sau *a măsura cuiva ceva) pe spinare* = a bate, a lovi (pe cineva). **2.** A evalua, a aprecia valoarea, mărimea. G Expr. (Reg.) *A-i măsura* (cuiva) *vorba cu îmblăciul,* se zice despre cineva care spune nimicuri sau care vorbește neclar. **3.** A străbate (pe jos), a parcurge de la un capăt la altul un spațiu, o distanță. **4.** A cuprinde cu ochii, a cerceta cu privirea o distanță, un loc; a scruta. F A privi pe cineva cu atenție; a privi disprețuitor sau amenințător. **II.** Fig. **1.** Tranz. A cântări, a modera, a înfrâna cuvintele, gesturile, manifestările etc. **2.** Refl. și tranz. A (se) compara cu cineva din punctul de vedere al forței fizice, intelectuale etc. G Expr. (Tranz.) *A-și măsura puterile* = a se lua la întrecere în luptă. — Lat. **mensurare.**

MĂSURÁBIL, -Ă, *măsurabili, -e,* adj. Care se poate măsura. — **Măsura** + suf. *-bil* (după fr. *mesurable*).

MĂSURÁRE, *măsurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) măsura;* determinare a valorii unei mărimi; măsură (**I, 1**), măsurătoare, măsurat[1]. — V. **măsura.**

MĂSURÁT[1] s.n. Măsurare. — V. **măsura.**

MĂSURÁT[2]**, -Ă,** *măsurați, -te,* adj. **1.** (Despre corpuri, fenomene, dimensiuni) Determinat, evaluat. **2.** Limitat; mărginit. **3.** Fig. Moderat, cumpătat, cu măsură. F (Despre pași, mers etc.) Domol, tacticos. — V. **măsura.**

MĂSÚRĂ, *măsuri* s.f. **I. 1.** Valoare a unei mărimi, determinată prin raportare la o unitate dată; măsurare, determinare. G Loc. adj. și adv. *După* (sau *pe) măsură* = (despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) potrivit cu dimensiunile corpului; după dimensiuni potrivite. *De* (sau *pe) o măsură* = deopotrivă, la fel, egal. G Loc. adv. *În mare* (sau *în largă) măsură* = în mare

parte, în mare cantitate, mult. *În mică măsură* = într-o proporție neînsemnată. *În egală măsură* = la fel, în mod egal. G Loc. prep. *După* (sau *pe, în) măsura...* = în raport cu..., proporțional cu... G Loc. conj. *Pe măsură ce* = cu cât. *În măsura în care...* = numai atât cât... G Loc. vb. *A lua* (cuiva) *măsură* = a măsura diferite dimensiuni (ale cuiva) în vederea confecționării unor haine, ghete etc. **2.** Unitate convențională pentru măsurarea dimensiunilor, cantităților, volumelor etc.; vas, aparat etc. care reprezintă această unitate convențională. G *Instrument* (sau *aparat) de măsură* = instrument (sau aparat) cu care se măsoară. G Loc. adv. *Cu aceeași măsură* = în același fel. F Conținutul unui astfel de instrument. **3.** Cantitate determinată, întindere limitată. **4.** (Muz.) Unitate ritmică divizată în timpi egali ca durată, plasată între două bare și notată cu o fracție la începutul lucrării sau fragmentului vizat. G *Bară de măsură* = fiecare dintre liniuțele care taie vertical portativul, divizând durata piesei muzicale în unități metrice egale. G Expr. *A bate măsura* = a executa cu mâna sau cu piciorul mișcări egale și regulate, care marchează diviziunile grupurilor de note aflate în fiecare unitate delimitată de barele de măsură. **5.** Unitate metrică compusă dintr-un anumit număr de silabe accentuate și neaccentuate sau (în metrica antică) dintr-un anumit număr de silabe lungi și scurte, care determină ritmul unui vers. **6.** (Fil.) Categorie a dialecticii care reflectă legătura dintre cantitate și calitate, cuprinzând intervalul în limitele căruia schimbările cantitative pe care le suferă un anumit lucru sau fenomen nu duc la o transformare a calității lui. **II.** Fig. **1.** (Mai ales la pl.) Dispoziție, procedeu, mijloc utilizat pentru realizarea unui anumit scop; hotărâre, prevedere. G *Măsură de siguranță* = mijloc de prevenție specială, prevăzut de legea penală și folosit față de infractorii care prezintă pericol. G Expr. *A lua măsuri* = a executa o serie de lucrări sau a duce o acțiune în vederea realizării unui anumit scop. **2.** Capacitate; valoare, putere, grad. G Expr. *A fi în măsură (să...)* = a fi în stare, a avea posibilitatea, calitatea de a face, de a realiza (ceva). *A-și da măsura* = a-și manifesta talentul, priceperea în realizări concrete, a arăta totalitatea resurselor de care dispune, a dovedi că este capabil să facă, să realizeze ceva. **3.** Limită, punct extrem până la care se poate concepe, admite sau până la care este posibil ceva; moderație, cumpătare, înfrânare. G Loc. adv. *Fără (de) măsură* = din cale-afară, nemăsurat, exagerat, excesiv. *Peste măsură* = mai mult decât trebuie, exagerat, excesiv. *Cu măsură* = în limite acceptabile, moderat, chibzuit. G Expr. *În măsura posibilului* = atât cât va fi posibil. — Lat. **mensura.**

MĂSURĂTOÁRE[1], *măsurători,* s.f. Măsurare, determinare. — **Măsurat[1]** + suf. *-oare.*

MĂSURĂTÓR, -OÁRE, *măsurători, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj. (Rar) Care măsoară; cu care se măsoară. **2.** S.m. și f. Persoană care măsoară ceva; *spec.* lucrător care efectuează operații de măsurare. G (Pop.) *Măsurător de pământ* = inginer hotarnic. **3.** S.n. Nume dat unor obiecte care servesc la măsurat. F Compas sau instrument folosit pentru a măsura sau a verifica dimensiunile interioare sau exterioare ale unui obiect. — **Măsura** + suf. *-ător.*

MĂSÚȚĂ, *măsuțe,* s.f. Diminutiv al lui *masă[2];* mescioară, mesișoară. G *Măsuță de noapte* = noptieră. [Var.: **mesúță** s.f.] — **Masă[2]** + suf. *-uță.*

MĂȘCÁT, -Ă, *măscați, -te,* adj. (Pop.; despre cereale) Cu bobul mare, bombat, plin. F Mare, gros. [Var.: **mașcát, -ă** adj.] — Din **măciucat.**

MĂTÁNIE, *mătănii,* s.f. (În unele practici religioase) **1.** Înclinare până la pământ făcută de credincioși în semn de veneție și de pocăință. F P. gener. Plecăciune adâncă în semn de respect; temenea, ploconeală. **2.** (La pl.) Șirag de mărgele de os, de lemn etc. pe care călugării sau credincioșii mireni numără rugăciunile rostite. **3.** (Înv.) Mănăstire în care a fost călugărită o persoană și de care aceasta depinde din punct de vedere religios. [Var.: **metánie** s.f.] — Din sl. **metanija.**

MĂTÁSE, (**2**) *mătăsuri,* s.f. **1.** Fibră textilă naturală de borangic prelucrat. F Fibră textilă vegetală sau sintetică fabricată prin diverse procedee chimice și având proprietăți asemănătoare cu cele ale firului de borangic. F Țesătură fină, cu desime mare și greutate mică, executată din astfel de fibre. **2.** Varietate de țesături din aceste fibre. G Loc. adj. *De mătase* = mătăsos, lucios, moale. G Expr. *Crescut în mătase* = crescut în avuție, în belșug; răsfățat, cocoloșit. F Ață de mătase (**1**). **3.** (Bot.; cu sens colectiv) Fire subțiri, cafenii-gălbui, care învelesc știuletele porumbului și care ies din pănuși în formă de smoc. **4.** Compuse: (Bot.) *mătasea-broaștei* = denumire dată unor alge verzi, filamentoase, care formează mase plutitoare la suprafața apelor dulci stătătoare; *mătasea-bradului* = mătreață-de-arbori. [Pr.: (reg.) *mătasă*] — Lat. **metaxa.**

MĂTĂCÍNĂ, *mătăcine,* s.f. Numele a două plante erbacee aromatice: **a)** plantă meliferă, originară din Siberia, cu frunze lanceolate și cu flori albastre sau albe, cultivată ca plantă ornamentală și pentru florile ei bogate în nectar *(Dracocephalum moldavica);* **b)** roiniță[2]. [Var.: **mătăciúne** s.f.] — Din bg. **maticina,** sb. **matočina.**

MĂTĂCIÚNE s.f. v. **mătăcină.**

MĂTĂHÁLĂ s.f. v. **matahală.**

MĂTĂHÁI, *mătăhăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.) A (se) mișca greoi de colo până colo; a (se) clătina, a (se) împletici. — Et. nec.

MĂTĂHĂLÓS, -OÁSĂ, *mătăhăloși, -oase,* adj. Mare și greoi (ca o matahală); diform. F Fig. (Despre gesturi, atitudini, mișcări) Lipsit de suplețe, greoi. — **Matahală** + suf. *-os.*

MĂTĂHÚIE, *mătăhui,* s.f. (Reg.) Matahală. — Cf. magh. m á t o h a.

MĂTĂLÍCĂ pron. pers. (Reg. și fam.) Diminutiv al lui *matale.* [Var.: (reg.) **tălícă** pron. pers.] — **Matale** + suf. *-ică.*

MĂTĂLÚȚĂ pron. pers. (Reg. și fam.) Diminutiv al lui *matale.* — **Matale** + suf. *-uță.*

MĂTĂNĂI, *mătănăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A face mătănii; a se înclina. **2.** A se clătina, a se bălăbăni. F Fig. A fi nehotărât; a șovăi, a ezita. — Cf. m ă t a n i e.

MĂTĂSÁR, -Ă, *mătăsari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (Înv.) Persoană care lucra sau vindea mătase (**1**). **2.** S.m. Pasăre din nordul Europei (care petrece iarna la noi), de culoare sură-roșietică, cu aripile și gâtul negre cu pete roșii și cu un moț de pene în creștetul capului (*Bombycilla garrulus*). **3.** Adj. (Reg.) Care produce mătase (**1**). — **Mătase** + suf. *-ar.*

MĂTĂSĂRÍE[1], (**2**) *mătăsării,* s.f. **1.** Cantitate (mare) de mătăsuri. **2.** (Înv.) Țesătură de mătase; produs confecționat din această țesătură. — **Mătase** + suf. *-ărie.*

MĂTĂSĂRÍE[2], (**1**) *mătăsării,* s.f. **1.** Fabrică de mătăsuri. F Industrie, comerț de mătăsuri. **2.** Meseria mătăsarului (**1**). — **Mătăsar** + suf. *-ie.*

MĂTĂSÍCĂ s.f. Țesătură subțire de mătase vegetală amestecată cu bumbac. — **Mătase** + suf. *-ică.*

MĂTĂSÓS, -OÁSĂ, *mătăsoși, -oase,* adj. Moale, neted și lucios ca mătasea (**1**). — **Mătase** + suf. *-os.*

MĂTĂÚZ, *mătăuze,* s.n. Mănunchi de busuioc, cu care preotul stropește cu agheasmă; sfeștoc, pământuf. F (Reg.) Bețigaș la capătul căruia se află un ghemotoc de cârpe sau de cârpe și care are diverse utilizări. — Et. nec.

MĂTCĂLẮU s.m. (Reg.) Sărbătoare populară care se ține într-una din zilele de după Paște, când băieții și fetele se adună pentru a schimba între ei ouă roșii și a se prinde frați sau surori de cruce. [Var.: **mătcălắu** s.m.] — Din magh. **mátkáló.**

MĂTRĂGÚNĂ, *mătrăgune,* s.f. Plantă erbacee otrăvitoare din familia solanaceelor, cu flori brune-violete care conțin atropină și cu fructe negre, lucitoare, folosită în medicină pentru proprietățile ei antiseptice și cardiace; beladonă, doamna-codrului, doamnă-mare *(Atropa belladonna).* G Expr. *Parcă i-a dat cineva* (sau *a mâncat) mătrăgună* = parcă e nebun. — Cf. alb. m a t ë r g o n ë.

MĂTRĂȘÍ, *mătrășesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) **1.** A îndepărta pe cineva a cărui prezență este supărătoare; a alunga, a goni. G Expr. *A mătrăși din lumea asta* = a ucide. F Refl. A pleca (în grabă și cam fără voie); a se cărăbăni, a se căra. F A concedia sau a muta, a transfera pe cineva. **2.** A cheltui, a risipi, a irosi bunuri materiale. — Cf. sb. p o t r o š i t i.

MĂTREÁȚĂ s.f. **I.** Părticele de epidermă de culoare albicioasă, care se desprind de pe pielea capului. F Spec. Pitiriazis. **II. 1.** (Bot.) Mătasea-broaștei. **2.** (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina roșie, ramificată și cu flori trandafirii *(Peplis portula).* **3.** Compus: *mătreață-de-arbori* sau *mătreața-brazilor* = lichen care crește pe ramurile coniferelor, producând pagube prin sufocarea copacilor sau adăpostirea insectelor dăunătoare; mătasea-bradului *(Usnea barbata).* — Cf. lat. *m a t r i c i a.

MĂTRÍȚĂ, *mătrițe,* s.f. Plantă acvatică cu tulpină filiformă, cu frunze înguste verzi, care se înnegresc prin uscare *(Zannichellia palustris).* — Cf. m ă t r e a ț ă.

MĂTUÍRE, *mătuiri,* s.f. Operația de prelucrare a suprafeței unui obiect, prin care acesta devine mat[2]. — Din **mat[2].**

MĂTURÁ, *mắtur,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A curăța o suprafață de praf, de gunoi etc. cu mătura (**1**); a strânge, a îndepărta praful, gunoiul etc. cu mătura. F Tranz. A atinge în trecere. **2.** Tranz. P. anal. (Despre vânt, ape) A purta, a duce cu sine; a lua cu sine praful, gunoiul etc.; a străbate cu repeziciune o suprafață, îndepărtând totul din cale. **3.** Tranz. Fig. a înlătura pe cineva sau ceva, a da la o parte; a alunga, a azvârli, a goni. — Din **mătură.**

MĂTURÁR, *măturari,* s.m. (Rar) Persoană care face sau vinde mături (**1**). — **Mătură** + suf. *-ar.*

MĂTURÁRE, *măturări,* s.f. Acțiunea de *a mătura;* măturat. — V. **mătura.**

MĂTURÁT s.n. Măturare. — V. **mătura.**

MĂTURĂ, *mături,* s.f. **1.** Obiect de uz casnic în forma unui mănunchi, făcut din tulpinile plantei cu același nume sau din nuiele, paie etc., cu care se curăță o suprafață. G Loc. vb. *A da cu mătura* = a mătura (**1**). **2.** Numele a două plante erbacee folosite la confecționarea măturilor (**1**): **a)** plantă bogat ramificată, cu flori verzi și violete; mei-tătăresc *(Sorghum vulgare);* **b)** plantă înaltă până la 2 metri, cu frunze late și cu tulpina bogată în materii zaharoase *(Sorghum saccaratum).* F Lan de mături (**2**). **3.** Plantă erbacee

cu tulpina ramificată, stufoasă, cu frunze mici, alungite, de un verde-deschis, cu flori verzi, folosită la confecționarea măturilor (**1**) *(Kochia scoparia).* **4.** (În sintagma) *Mături de vrăjitoare* = simptom de boală la pomii fructiferi și la unii arbori, cauzat de unele ciuperci microscopice sau de bacterii și caracterizat prin apariția pe ramurile atacate a unor ramificații degenerescente subțiri și dese. — Et. nec.

MĂTURĂTÓR, -OÁRE, *măturători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu măturatul străzilor. **2.** S.f. Vehicul cu tracțiune mecanică, prevăzut cu o mătură mare circulară și cu o perie în formă de sul lung rotitor, cu care se mătură străzile. — **Mătura** + suf. *-ător.*

MĂTURĂTÚRĂ, *măturături,* s.f. (Rar) **1.** Măturare. **2.** (Concr.) Gunoi adunat cu mătura. — **Mătura** + suf. *-ătură.*

MĂTUREÁ, -ÍCĂ, *măturele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *mătură.* F Mătură (**1**) mică pentru periat hainele. **2.** (La pl.; în forma *măturele)* Plantă erbacee albă și păroasă din familia compozitelor, cu tulpina ramificată și cu floarea compusă, de culoare roz *(Centaurea jurineifolia).* **3.** (La pl. art.; în forma *măturelele*) Numele unui dans popular. [Pl. și: *măturici*] — **Mătură** + suf. *-ică.*

MĂTURÓI, *măturoaie,* s.n. Augmentativ al lui *mătură* (**1**); mătură mare; *spec.* mătură de nuiele (folosită la țară); târn[1]. — **Mătură** + suf. *-oi.*

MĂTÚȘĂ, *mătuși,* s.f. **1.** Sora tatălui sau a mamei unei persoane; (mai rar) verișoara unuia dintre părinți sau soția unchiului; tanti, țață, tușă[2]. **2.** (Pop.) Termen de respect cu care se adresează cineva unei femei în vârstă sau folosit când vorbește despre ea; lele; *p. gener.* femeie în vârstă; babă. — Lat. **amita.**

MĂTUȘÍCĂ, *mătușele,* s.f. Diminutiv al lui *mătușă*; tușică. [Pl. și: *mătușici*] — **Mătușă** + suf. *-ică.*

MĂȚÁR, *mățari,* s.m. (Rar) Persoană care pregătește și vinde mațe (pentru cârnați). — **Maț** + suf. *-ar.*

MĂȚIȘÓR, *mățișoare,* s.n. Diminutiv al lui *maț.* — **Maț** + suf. *-işor.*

MĂZĂRÁR, *măzărari,* s.m. (Reg.) Insectă care se dezvoltă în mazăre *(Bruchus pisi).* — **Mazăre** + suf. *-ar.*

MĂZĂRÁT, -Ă, *măzărați, -te,* adj. (Reg.; despre grâu) Cu bobul mare ca mazărea; măsçat. F (Despre ochi) Mare. F (Despre precipitații atmosferice) Cu picături sau boabe mari. — **Mazăre** + suf. *-at.*

MĂZĂRÍCHE s.f. **I.** Nume dat mai multor specii de plante furajere din familia leguminoaselor: **a)** plantă agățătoare cu frunze perechi, terminate cu un cârcel, și cu flori roșii, galbene sau violete *(Vicia dumetorum);* **b)** plantă cu flori de culoare violet-deschis, cu frunze terminate printr-un vârf țepos *(Vicia lathyroides);* **c)** borceag; **d)** plantă cu tulpina înaltă acoperită cu perișori și cu flori de culoare violetă *(Vicia villosa);* **e)** plantă cu frunzele compuse și cu florile de culoare albă *(Vicia pannonica);* **f)** bob[1]. G Compus: *măzăriche-neagră* sau *măzărichea-cucului* = orăstică. **II.** Precipitație atmosferică sub formă de bobițe de zăpadă sau de gheață, care cade în timpul iernii. **III.** (Med.) Cisticercoză. [Var.: (reg.) **măzeríche** s.f.] — Din **mazăre.**

MĂZERÍCHE s.f. v. **măzăriche.**

MÂGLÁȘ, *mâglași,* s.m. (Reg.) Muncitor care transportă și depozitează bolovani de sare în mâglă. — **Mâglă** + suf. *-aș.*

MÁGLĂ, *mâgle,* s.f. (Reg.) Stivă. — Din magh. **mágla** (var. a lui *máglya).*

MÂGLISEÁLĂ, *mâgliseli,* s.f. (Reg.) Mâglisire. — **Mâglisi** + suf. *-eală.*

MÂGLISÍ, *mâglisesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A înșela pe cineva (cu promisiuni, lingușeli etc.); a măguli, a linguși. — Et. nec.

MÂGLISÍRE, *mâglisiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mâglisi* și rezultatul ei; mâglisea. — V. **mâglisi.**

MÂGLISITÓR, -OÁRE, *mâglisitori, -oare,* adj. (Reg.) Înșelător, amăgitor; lingușitor. — **Mâglisi** + suf. *-tor.*

MÂHNÍ, *mâhnesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A cauza sau a simți o (ușoară) durere sufletească; a (se) întrista, a (se) amărî, a (se) supăra. — Et. nec.

MÂHNICIÓS, -OÁSĂ, *mâhnicioși, -oase,* adj. (Înv.) Care mâhnește; trist, deprimat. — **Mâhni** + suf. *-icios.*

MÂHNICIÚNE, *mâhniciuni,* s.f. (Înv.) Mâhnire. — **Mâhni** + suf. *-iciune.*

MÂHNÍRE, *mâhniri,* s.f. Faptul de *a (se) mâhni;* sentiment de întristare, îndurerare, amărăciune, supărare; mâhniciune. — V. **mâhni.**

MÂHNÍT, -Ă, *mâhniți, -te,* adj. Întristat, îndurerat; trist, deprimat. — V. **mâhni.**

MÂHNITÓR, -OÁRE, *mâhnitori, -oare,* adj. Care mâhnește. — **Mâhni** + suf. *-tor.*

MÁINE adv. În ziua care urmează celei de azi. G *Mâine-dimineață* = în dimineața zilei de mâine. *Mâine-după-amiază* (sau *-după-masă*) = în după-amiaza zilei de mâine. *Mâine-seară* = în seara zilei de mâine. G Loc. adj. *De mâine* = **a)** din ziua următoare celei de azi; **b)** din viitorul apropiat. G Expr. *Pe mâine,* formulă de salut la despărțire, indicând o reîntâlnire în ziua următoare. F În viitorul apropiat; în viitor, cândva. G Expr. *Ca mâine(-poimâine)* sau *mâine-poimâine* = într-un viitor apropiat, (în) curând. *De mâine în...* (sau *săptămâni, luni)* = peste ... zile (sau săptămâni, luni). — Lat. **mane.**

MÂITÚRĂ s.f.v. **mânătură.**

MÂL, *mâluri,* s.n. Pământ (argilos) cu granulație fină acumulat pe marginea ori pe fundul unei ape sau pe terenuri inundabile; pământ noroios format sub acțiunea apei; nămol. — Cf. ucr. m u l.

MÂLC adv. (În expr.) *A tăcea mâlc* = a nu spune niciun cuvânt, a nu scoate o vorbă; a tăcea chitic. — Din **mâlci** (derivat regresiv).

MÂLCÍ, *mâlcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.; în expr.) *A o mâlci* = a amuți, a încremeni (ca urmare a unui sentiment foarte puternic). — Din sl. **mlъčati.**

MÂLÍ, *mâlesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) umple de mâl, a (se) acoperi cu mâl. — Din **mâl.**

MÂLÍRE, *mâliri,* s.f. Faptul de *a (se) mâli.* — V. **mâli.**

MÂLÍT, -Ă, *mâliți, -te,* adj. Acoperit cu mâl, plin de mâl. — V. **mâli.**

MÂLITÚRĂ, *mâlituri,* s.f. Depunere de mâl; (concr.) loc unde s-a depus mâl. — **Mâli** + suf. *-tură.*

MÂLÓS, -OÁSĂ, *mâloși, -oase,* adj. Plin de mâl; nămolos. — **Mâl** + suf. *-os.*

MÂNÁ, *mân,* vb. I.Tranz. **1.** A dirija mersul unui animal sau, *p. ext.,* al unui vehicul (cu tracțiune animală); a îmboldi, a stimula, a îndemna la mers. G Expr. (Fam.) *A mâna porcii la jir* = a sforăi în somn. (Fam.) *Mână măgaru!* = pleacă de aici! ia-o din loc! dă-i drumul! F Fig. (Fam.) A determina pe cineva să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel; a îndemna, a îmboldi. F Intranz. (Pop.) A merge; a zori, a se grăbi. *Mâna cât putea de repede.* **2.** (Pop.) A lua, a duce, a târî cu sine. **3.** (Pop.) A trimite pe cineva să se ducă undeva sau să facă ceva. **4.** (Pop.) A pune în mișcare; a acționa. — Lat. **minari** „a amenința”.

MÂNÁCI, *mânaci,* s.m. (Rar) Călăreț. — **Mâna** + suf. *-aci.*

MÂNÁRE, *mânări,* s.f. Acțiunea de *a mâna* și rezultatul ei; mânat. — V. **mâna.**

MÂNÁȘ, *mânași,* s.m. (Reg.) Vizitiu. — **Mâna** + suf. *-aș.*

MÂNÁT s.n. Mânare. — V. **mâna.**

MÁNĂ, *mâini,* s.f. **I. 1.** Fiecare dintre cele două membre superioare ale corpului omenesc, de la umăr până la vârful degetelor, în special partea de la extremitatea antebrațului, care se termină cu cele cinci degete. G Loc. adj. *De mână* = **a)** făcut cu mâna, lucrat manual; **b)** (despre unelte, instrumente) acționat manual. G Loc. adv. *Pe* (sau *la) mâna dreaptă* (sau *stângă)* = pe partea dreaptă (sau stângă). *Pe sub mână* = pe ascuns, clandestin. *În mână* = direct, personal. *Mână-n mână* = în colaborare, în înțelegere, în perfect acord. *Peste mână* = anevoios, incomod, dificil (de obținut, de realizat, de efectuat). G Expr. (Pop.) *A bate* (sau *a da) mâna* (cu cineva) = a se înțelege cu cineva (în privința unei tranzacții); a face un târg, a se învoi (din preț), strângându-și mâna (în semn de pecetluire a tranzacției încheiate). *A(-și) da mâna (cu cineva)* = **a)** a strânge cuiva mâna în semn de salut sau de împăcare; **b)** a se alia, a colabora. *A putea* (sau *a fi bun*) *să se ia de mână cu cineva* = a se asemăna, a se potrivi cu cineva din punctul de vedere al defectelor sau al acțiunilor rele. (Pop.) *A se ține cu mâinile de burtă* (sau *de pântece, de inimă) de(-atâta) râs* = a râde cu mare poftă, în gura mare. *A pune* (sau *a băga) mâna în foc pentru cineva* (sau *pentru ceva)* = a garanta pentru cineva sau pentru ceva. *A pune* (sau *a încrucișa) mâinile pe piept* = a muri. *A se spăla pe mâini* = a refuza să-și ia răspunderea unei probleme (dificile) sau a unei fapte (reprobabile). *A da* (sau *a lăsa, a pierde) ceva din* (sau *de la) mână* = a da (sau a lăsa, a pierde) ceva care îți aparține sau de care ești sigur că îl poți obține. *Cu mâna goală* = fără a aduce nimic; fără a lua nimic; *p. ext.* fără a-și fi atins scopul, fără niciun rezultat. *A avea* (sau *a fi la cineva*) *mâna* = (la jocul de cărți) a-i veni rândul să împartă cărțile. *A trece* (sau *a ceda) mâna (cuiva)* = (la jocul de cărți) a nu juca în turul respectiv, cedând rândul jucătorului următor. *(O) mână de ajutor* = (mai ales în legătură cu verbele „a da”, „a cere”, „a solicita”, „a fi”) sprijin, ajutor. *A lega cuiva mâinile (și picioarele)* sau *a lega* (sau *a fi legat) de mâini și de picioare* = a pune pe cineva sau a fi în imposibilitate de a acționa. *A avea* (sau *a lăsa, a da cuiva) mână liberă* = a avea (sau a da cuiva) posibilitatea să acționeze după bunul său plac; a avea (sau a da cuiva) libertate totală de acțiune. *A avea* (ceva) *pe mână* = a dispune de ceva. *A pune mâna* = **a)** a face, a întreprinde ceva; **b)** a fura. *A pune mâna pe ceva* = a ajunge în posesiunea unui lucru, a-și însuși un lucru (prin mijloace necinstite). *A pune mâna pe cineva* = **a)** a prinde, a înhăța, a înșfăca pe cineva; **b)** a găsi pe cel de care ai nevoie. *A-i pune* (cuiva) *mâna în piept* (sau *în gât)* = a prinde, a înșfăca (pe cineva); a cere cuiva socoteală, a(-l) trage la răspundere. *A pune* (cuiva) *mâna în cap* = a lua (pe cineva) la bătaie. *A-i pune Dumnezeu* (cuiva) *mâna în cap* = a avea noroc; a-i merge totul din plin. *A-i lua* (cuiva) *boala* (sau *durerea) cu mâna* = a face să treacă boala (sau să înceteze durerea etc. cuiva) repede, numaidecât. *Cu mâinile încrucișate* (sau *în sân, în buzunar)* = inactiv. *A pune mână de la mână* = a strânge, a aduna (bani, obiecte etc.) prin contribuție benevolă. *A avea mână ușoară* sau *a fi ușor de mână* = a lucra

cu finețe și cu abilitate (ca medic). *A fi greu de mână* = a lucra neîndemânatic, brutal (ca medic). *A avea mână bună* sau *a fi bun de mână* = **a)** a fi îndemânatic, priceput; **b)** a purta noroc cuiva; (la jocul de cărți) a da cărți bune celor cu care joacă. *A-și face mână bună la* (sau *pe lângă) cineva* = a obține favoarea cuiva, a se pune bine cu cineva. *A lua cu o mână și a da cu alta* (sau *cu zece)* = a cheltui mult, a fi risipitor. *A fi mână largă* = a fi darnic, generos. (Fam.) *A fi mână spartă* = a fi risipitor. *A avea* (sau *a fi) mână strânsă* = a fi econom; a fi zgârcit, meschin. *A-i da cuiva mâna* (să facă ceva) = a-și putea permite (să facă ceva); a-i permite situația, împrejurările (să facă ceva). *Una la mână,* se spune pentru a marca primul element al unei enumerări. *A fi mâna dreaptă a cuiva* = a fi omul de încredere al cuiva. *A cere mâna cuiva* = a cere în căsătorie. *Sărut mâna* (sau *mâinile),* formulă de salut adresată femeilor, preoților, persoanelor mai în vârstă etc. *Cu mâna lui* (sau *mea, ta* etc.) sau *cu mâinile lor* (ori *noastre, voastre* etc.) = direct, personal, fără intervenția nimănui. *A scoate castanele* (sau *cărbunii) din foc cu mâna altuia* = a se folosi de cineva pentru rezolvarea unei probleme dificile, a unei acțiuni periculoase ori riscante. *Cu amândouă mâinile* = cu bunăvoință, foarte bucuros, din toată inima. (Fam.) *A avea* (sau *a fi cu) mână lungă* = a fi hoț, pungaș. (*A fi om) cu dare de mână* = (a fi om) înstărit, bogat. (Pop.) *A da din mâini (și din picioare)* = a face eforturi pentru obținerea unui lucru, a se strădui, a-și da osteneala. *A avea mâna curată* (sau *mâinile curate)* = a fi cinstit. *A primi* (sau *a lua) în mână* = a primi o sumă netă. *A duce de mână* (pe cineva) = a călăuzi, a conduce (pe cineva); a sprijini, a proteja (pe cineva neajutorat, nepriceput). *De la mână până la gură* = foarte repede, în timp foarte scurt. *Cu mâinile la piept* sau *cu căciula în mână* = într-o atitudine umilă; supus, smerit. *Cu mâna pe inimă* (sau *pe cuget)* = cu conștiința curată, cu convingerea că e adevărat. *A ajunge pe mâini bune* = a ajunge în grija, în posesiunea cuiva competent. *A-și lua mâinile de pe cineva* = a înceta de a mai proteja, de a mai ajuta pe cineva. *Din mână în mână* = de la unul la altul, de la om la om. *A da mâna cu moartea* = a trece printr-o mare primejdie; a fi foarte bolnav. *A da pe mâna justiției* = a deferi justiției; a înainta un infractor organelor judiciare. *A fi* (sau *a cădea, a încăpea* etc.) *la* (sau *pe) mâna cuiva* = a fi (sau a cădea, a încăpea) sub puterea, sub autoritatea cuiva, la discreția cuiva. *A avea pe cineva sub mână* = a avea pe cineva sub control, în subordine. (*A fi) mână de fier* sau *mână forte* = (a fi) om energic, autoritar. *Politică de mână forte* = politică dictatorială, tiranică, abuzivă. G Compus: *mâna-Maicii-Domnului* = mică plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina higroscopică și foarte ramificată, cu flori albe și cu fructele mici *(Anastatica hierochuntica).* F Persoană, individ (conceput ca autor al unei acțiuni). G *Mână de lucru* = forță de muncă. *Mână moartă* = (la unele jocuri de cărți) jucător fictiv căruia i se distribuie cărți, în cont. **2.** Cantitate mică din ceva, atât cât încape în palmă. G (Ca epitet, precedând termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de", indică proporții foarte mici) *O mână de om.* (Urmat de un substantiv la pl., indică un număr redus, un grup restrâns de elemente de același fel) *O mână de oameni.* **3.** (În legătură cu numerale ordinale sau, rar, cardinale) Categorie, treaptă, rang, clasă; calitate. G Loc. adj. (Pop.) *De toată mâna* = de toate felurile, de toate categoriile. **II.** Numele unor unelte sau obiecte (de gospodărie) sau ale unor părți ale lor, care se aseamănă, ca formă și ca utilizare, cu mâna (**I 1**) sau care se apucă, se manevrează cu mâna. G *Mână curentă* = balustradă. — Lat. **manus.**

MÂNĂSTIOÁRĂ s.f. v. **mănăstioară.**

MÂNĂSTÍRE s.f. v. **mănăstire.**

MÂNĂSTIRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mănăstiresc.**

MÂNĂȘTÉRGURĂ, *mânășterguri,* s.f. (Reg.) Ștergar, prosop; șervet. — **Mână** + **șterge** + suf. *-ură.*

MÂNĂTÁRCĂ, *mânătărci,* s.f. Ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, foarte bombată, de culoare brună-gălbuie și cu piciorul solid, de obicei umflat la bază; hrib, burete *(Boletus edulis).* — Din bg. **manatarka.**

MÂNĂTÚRĂ, *mânături,* s.f. (În credințele populare) Farmec, vrajă; *p. ext.* boală provocată de un farmec, de o vrajă care i s-a făcut cuiva. [Var.: **mâitúră** s.f.] — **Mână** + suf. *-ătură.*

MÂNCÁ, *mănânc,* vb. I. Tranz. **1.** A mesteca un aliment în gură și a-l înghiți; a folosi în alimentație, a consuma. G Expr. *A (nu) avea ce mânca* = a (nu) avea din ce trăi. *A mânca pâinea cuiva* = a fi în slujba cuiva; a se folosi de binefacerile cuiva; a fi întreținut de cineva. *A (nu mai) mânca (pâine și sare) dintr-un talger* (sau *dintr-un blid*) *cu cineva* = a (nu mai) convietui cu cineva; a (nu) se (mai) afla în raporturi intime sau prietenești cu cineva. *A-și mânca de sub unghie* (sau *unghii)* = a fi foarte zgârcit. *A mânca rahat* = a minți; a bârfi, a cleveti. *A-i mânca* (cuiva) *rațele* (sau *câinii*) *din traistă* (sau *din buzunar*) = **a)** a fi mic de statură; **b)** a fi bleg, prost. *(Parcă) a mâncat laur,* se spune despre cineva care (parcă) și-a pierdut mințile. *A-i mânca cuiva colacii* (sau *coliva)* = a vedea mort pe cineva. (Refl. pas.) *A crede că tot ce zboară se mănâncă* = a fi naiv, credul; a-și face iluzii. (Pop.) *Mănâncă-l fript* sau *mănânc-o friptă,* se spune pentru a exprima disprețul față de cineva sau de ceva, precum și renunțarea la un anumit lucru. *A mânca foc pentru cineva* = a face orice pentru a fi de folos cuiva. *A mânca foc* (sau *jăratic*) = (despre cai) a fi foarte iute. *A mânca* (cuiva sau *a-și mânca* cu cineva sau cu ceva) *viața* (sau *zilele, tinerețile* etc.) = a(-și) irosi, a(-și) distruge viața, tinerețea etc. *A-i mânca sufletul* (cuiva) = a supăra, a necăji, a chinui (pe cineva) peste măsură. *A mânca* (cuiva) *capul* = a distruge, a nimici. *A-și mânca credința* (sau *omenia, lefteria*) = a-și pierde prestigiul, cinstea, creditul. *A mânca* (pe cineva) *din ochi* = a privi (pe cineva) cu mare plăcere sau cu mare dragoste; a privi (pe cineva) foarte insistent și drăgăstos. *Să-l* (sau *s-o) mănânci din ochi (nu alta),* se spune despre o persoană frumoasă, atrăgătoare, iubită. *A mânca* (ceva) *cu ochii* = a se uita cu mare poftă (la ceva). (Pop.) *Mânca-ți-aș ochii* sau *mânca-te-aș,* se spune pentru a-și exprima afecțiunea față de persoana căreia i se adresează (căutând să-i câștige bunăvoința). *A mânca bătaie* (sau *trânteală, chelfăneală* etc.) = a fi bătut de cineva; *p. ext.* a fi învins (într-o luptă, într-o competiție, la un joc de societate etc.). *A mânca (o) săpunească* (sau *papară*) = a fi (aspru) certat. *A fugi* (sau *a alerga*) *mâncând pământul* sau *a mânca pământul fugind* (sau *alergând*) = a fugi foarte repede, în graba mare. F Intranz. A se hrăni, a se alimenta. F Fig. (Fam.) A trăi din... F Fig. A lua, a-și însuși (pe nedrept) un bun material; a cheltui, a risipi. F Fig. (Pop.) A exploata, a spolia, a jecmăni pe cineva. F Fig. (Pop.) A suferi, a pătimi, a îndura, a înghiți. F Fig. (Fam.) A omite, litere, cuvinte, sunete în vorbire sau în scris. **2.** (Despre animale și despre păsări sălbatice) A rupe prada în bucăți, a sfâșia (și a devora). G Expr. *A mânca carne de om* = (despre oameni) a fi rău, crud, agresiv. F (Despre viermi, molii, agenți fizici sau chimici) A roade, a distruge. F (Despre boli) A distruge (treptat), a măcina, a mina. **3.** (Despre insecte) A pișca, a ciupi. **4.** (Precedat de un pron. pers. la acuz; despre corp sau despre părți ale corpului) A produce o senzație de mâncărime. G Expr. (Glumeț) *A-l mânca* (pe cineva) *spinarea* (sau *pielea*) = a se comporta ca și cum ar vrea să fie bătut. *A-l mânca* (pe cineva) *palma* (sau *palmele)* = a fi dornic, a avea chef să bată pe cineva. (În superstiții) *A-l mânca* (pe cineva) *palma dreaptă* = a avea o senzație de mâncărime în palma dreaptă, semn că va trebui să dea o sumă de bani. (În superstiții) *A-l mânca* (pe cineva) *palma stângă* = a avea o senzație de mâncărime în palma stângă, semn că va primi o sumă de bani. *A-l mânca* (pe cineva) *tălpile* = a nu avea astâmpăr să stea într-un loc, a fi nerăbdător să plece. *Te mănâncă cojocul* = nu te astâmperi, nu te potolești, vrei să te bat; cauți bătaie. (Pop.) *A-l mânca* (pe cineva) *să...* = a simți impulsul, îndemnul irezistibil să... a fi tentat să... **5.** A roade cu dinții un lucru necomestibil, a-și înfige dinții într-un lucru necomestibil. **6.** Fig. A face să dispară; a consuma, a nimici, a distruge. **7.** Fig. (Despre nenorociri, stări sufletești etc.) A face pe cineva să sufere; a consuma, a chinui. **8.** Fig. A face cuiva rău (pe ascuns); a submina. F Refl. recipr. A se certa, a se dușmăni, a se săpa, a-și face rău unul altuia. — Lat. **manducare.**

MÂNCÁRE, (**1**) *mâncări,* (**3**) *mâncăruri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a mânca* și rezultatul ei. G *Poftă de mâncare* = apetit. *De mâncare* sau *de-ale mâncării* = hrană, alimente. G Loc. adj. *De mâncare* = comestibil. **2.** (Abstract) Prânz; cină, masă. **3.** (Concr.) Ceea ce se mănâncă; hrană, aliment. G Expr. *A strica mâncarea degeaba* = a trăi degeaba, fără a fi de vreun folos, a nu fi bun de nimic. *A o duce într-o mâncare și într-o băutură* = a petrece, a chefui întruna. F Fel de bucate. G Expr. *Asta-i altă mâncare (de pește)* = asta e cu totul altceva. *A fi tot o mâncare de pește* = a fi același lucru, a fi totuna. F Fig. (Fam. și depr.) Soi, fel. — V. **mânca.**

MÂNCÁT[1] s.n. Faptul de *a mânca.* G Expr. *A se pune pe mâncat și pe băut* = a mânca mult, a mânca bine. *A ține* (pe cineva) *pe mâncat și pe băut* = a întreține (pe cineva). — V. **mânca.**

MÂNCÁT[2]**, -Ă,** *mâncați, -te,* adj. **1.** (Despre ființe) Care s-a hrănit; sătul. **2.** Ros, măcinat, distrus. F Spec. (Pop.; despre dinți, măsele) Cariat, stricat. — V. **mânca.**

MÂNCĂCIÓS, -OÁSĂ, *mâncăcioși, -oase,* adj., s.m. și f. (Ființă) care mănâncă mult (și des), care are mare poftă de mâncare; (om) mâncău. — **Mânca** + suf. *-ăcios.*

MÂNCĂRÍCĂ, *mâncărele,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *mâncare* (**3**). **2.** (Reg.) Tocană. — **Mâncare** + suf. *-ică.*

MÂNCĂRÍCI s.n. (Fam.) Mâncărime. G Expr. *A avea mâncărici* = a nu avea astâmpăr, a nu putea sta liniștit. *A avea mâncărici la limbă* = a fi foarte vorbăreț. — **Mâncare** + suf. *-ici.*

MÂNCĂRÍME, *mâncărimi,* s.f. Senzație (neplăcută) provocată de anumite boli ale pielii, de o iritație trecătoare, de înțepătura unor insecte etc. și însoțită de nevoia de a se scărpina; mâncărici. G Expr. *A avea mâncărime de* (sau *la) limbă* = a simți mereu nevoia de a vorbi; a fi foarte vorbăreț, palavragiu, limbut; a nu putea păstra un secret. — **Mâncare** + suf. *-ime.*

MÂNCĂTÓR, -OÁRE, *mâncători, -oare,* s.m. și f., adj. (Ființă) care mănâncă; consumator. G (Înv. și pop.) *Mâncător de oameni* = canibal, antropofag. — **Mânca** + suf. *-ător.*

MÂNCĂTORÍE, *mâncătorii,* s.f. (Fam.) **1.** Hoție, fraudă, delapidare. **2.** Intrigă, bârfeală. — **Mâncător** + suf. *-ie.*

MÂNCĂTÚRĂ, *mâncături,* s.f. **1.** Eroziune a solului (mai ales sub acțiunea apei). **2.** (Reg.) Urmă lăsată de anumite boli care degradează țesuturile organismului. — **Mânca** + suf. *-ătură.*

MÂNCĂU, *mâncăi,* s.m. (Fam.) Om care mănâncă foarte mult sau care este lacom la mâncare; om mâncăcios. — **Mânca** + suf. *-ău.*

MÂNDĂLÁC, *mândălaci,* s.m. (Bot.) Alunea. G Expr. *A căuta* (cuiva) *păcate în mândălaci* = a găsi cuiva o vină cu orice preț, a căuta (cuiva) nod în papură. — Et. nec.

MÂNDRÉȚE, (**2**) *mândrești,* s.f. **1.** Frumusețe, splendoare. **2.** (Concr.) Ființă, lucru cu aspect deosebit de frumos, de atrăgător. — **Mândru** + suf. *-ețe.*

MÂNDRÍ, *mândresc,* vb. IV. Refl. **1.** A fi mândru (**I 1**), a se lăuda, a se făli (cu ceva sau cu cineva). **2.** (Înv. și pop.) A se îngâmfa, a se fuduli. — Din **mândru.**

MÂNDRÍE, *mândrii,* s.f. **1.** Sentiment de mulțumire, de satisfacție, de plăcere, de bucurie; ceea ce produce mulțumire, satisfacție, plăcere, bucurie; sentiment de demnitate, de încredere în calitățile proprii. F Ceea ce constituie prilej de laudă, de fală, de mulțumire. **2.** Sentiment de încredere exagerată în calitățile proprii; orgoliu, trufie, îngâmfare. — **Mândru** + suf. *-ie.*

MÂNDRÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a se mândri;* satisfacție, fală; fudulie, îngâmfare. — V. **mândri.**

MÂNDRIȘÓR, -OÁRĂ, *mândrișori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Mândruț. — **Mândru** + suf. *-ișor.*

MÁNDRU, -Ă, *mândri, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de"). Mulțumit, satisfăcut, încântat; care are un sentiment de demnitate, de încredere în calitățile proprii; demn. **2.** Care are încredere exagerată în calitățile proprii; orgolios, îngâmfat, trufaș. **3.** (Pop.) Frumos, falnic, măreț. **II. 1.** S.m. și f. (Pop.) Persoană pentru care cineva de sex opus simte o afecțiune deosebită; drag, iubit. **2.** S.f. pl. art. Iele. — Din sl. **mondrŭ** „înțelept".

MÂNDRULEÁNĂ, *mândrulene,* s.f. (Pop.) Mândruță. — **Mândră** + suf. *-uleană.*

MÂNDRULÍCĂ, *mândrulici,* s.f. (Pop.) Mândruță. — **Mândră** + suf. *-ulică.*

MÂNDRULÍȚĂ, *mândrulițe,* s.f. (Pop.) Mândruță. — **Mândruță** + suf. *-uliță.*

MÂNDRÚȚ, -Ă, *mândruți, -țe,* adj., s.m. și f. (Pop.) Diminutiv al lui *mândru;* (în special) persoană dragă cuiva de sex opus. — **Mândru** + suf. *-uț.*

MÂNEÁ, *mâi,* vb. II. Intranz. (Pop.) A petrece undeva noaptea, a rămâne, a poposi, a dormi undeva peste noapte. F (Reg.) A poposi o vreme undeva; a se așeza, a sta. G Expr. *(Parcă) i-au mas șoarecii în pântece* (sau *în burtă),* se spune despre un om care este mereu flămând, căruia îi este mereu foame, care mănâncă mult, cu lăcomie. [Prez. ind. și: *mân*; part. *mas*] — Lat. **manere.**

MÂNECÁ, *mánec,* vb. I. Refl. și intranz. (Pop.) A se scula dis-de-dimineață; a pleca dis-de-dimineață; *p. gener.* a porni, a pleca. — Lat. **manicare.**

MÂNECÁR, *mânecare,* s.n. **1.** Haină țărănească scurtă, de stofă, de blană sau de pânză, cu sau fără mâneci. **2.** Perniță sau scândură îmbrăcată în pânză, pe care se calcă mânecile unei haine. — **Mânecă** + suf. *-ar.*

MÂNECÁRE, *mânecări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) mâneca* și rezultatul ei. — V. **mâneca.**

MÂNECÁT s.n. (Pop.) Faptul de *a (se) mâneca.* F Zorii zilei. G Loc. adv. *De* (sau *la, pe, în* etc.) *mânecate* = foarte de dimineață, dis-de-dimineață. — V. **mâneca.**

MÁNECĂ, *mâneci,* s.f. **1.** Parte a îmbrăcămintei care acoperă brațul (în întregime sau în parte). G Expr. *A trage* (pe cineva) *de mânecă* = **a)** a insista, a stărui (pe lângă cineva) pentru a obține ceva; **b)** a atrage atenția (cuiva) că minte sau exagerează. *A (nu) se lăsa tras de mânecă* = a (nu) se lăsa prea mult rugat. *A o băga pe mânecă* = a se speria (de consecințele unei fapte săvârșite); a o sfecli. *A scoate din mânecă* = a inventa la repezeală o explicație, o soluție etc. **2.** (Tehn.) Nume dat unor dispozitive în formă de mânecă (**1**). **3.** (Înv.) Flanc, aripă a unei armate. [Var.: (reg.) **mánică** s.f.] — Lat. **manica.**

MÂNECÚȚĂ, *mânecuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *mânecă* (**1**). **2.** (La pl.) Manșete (detașabile) încheiate cu un șnur trecut printr-un șir de inele, care fac parte din costumul liturgic al arhimandriților și se poartă peste mânecile stiharului. [Var.: (reg.) **mânicúță** s.f.] — **Mânecă** + suf. *-uță.*

MÂNÉR, *mânere,* s.n. Parte a unui obiect care permite apucarea (și manevrarea) acestuia cu mâna. — **Mână** + suf. *-ar.*

MÂNEZÍ adv. (Reg.) Mâine; a doua zi. — **Mâ[i]ne** + **zi.**

MÂNGÂIÁ, *mângâi,* vb. I. **1.** Tranz. A atinge (pe cineva) ușor (și repetat) cu palma în semn de dragoste; a dezmierda, a alinta. F (Ir.) A lovi, a bate. **2.** Tranz. și refl. A căuta să(-și) aline sau a(-și) alina mâhnirea, durerea, suferința etc.; a (se) consola, a (se) încuraja. **3.** Tranz. A bucura, a desfăta, a încânta. — Lat. ***manganeare.**

MÂNGÂIÉRE, *mângâieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mângâia* și rezultatul ei. — V. **mângâia.**

MÂNGÂIETÓR, -OÁRE, *mângâietori, -oare,* adj. Care mângâie; dezmierdător; desfătător, încântător; încurajator, consolator; mângâios. [Var.: (înv. și reg.) **mângâitór, -oáre** adj.] — **Mângâia** + suf. *-ător.*

MÂNGÂIÓS, -OÁSĂ, *mângâioși, -oase,* adj. (Rar) Mângâietor. — **Mângâia** + suf. *-os.*

MÂNGÂITÓR, -OÁRE adj. v. **mângâietor.**

MÂNIÁ, *mánii,* vb. I. Refl. A se lăsa ori a fi cuprins de mânie (**1**), a se supăra foarte tare, a-și ieși din fire, a se înfuria. G Tranz. *Cele auzite l-au mâniat.* [Pr.: *-ni-a-*] — Din **mânie.**

MÂNIÁT, -Ă, *mâniați, -te,* adj. Înfuriat, iritat, foarte supărat. [Pr.: *-ni-at*] — V. **mânia.**

MÁNICĂ s.f. v. **mânecă.**

MÂNICÚȚĂ s.f. v. **mânecuță.**

MÂNÍE, *mânii,* s.f. **1.** Izbucnire de iritare violentă, dar trecătoare, împotriva cuiva sau a ceva; furie, supărare mare. G Loc. adj. *Iute* (sau *grabnic, rău*) *la mânie* = care se înfurie ușor; irascibil. F Necaz, ciudă. **2.** (Pop.; adesea determinat prin „lui Dumnezeu", „cerului", „pământului") Prăpăd, urgie, grozăvie, nenorocire, calamitate. — Lat. **mania.**

MÂNIÓS, -OÁSĂ, *mânioși, -oase,* adj. Plin de mânie (**1**); furios; foarte supărat; care exprimă sau trădează mânie. [Pr.: *-ni-os*] — **Mânie** + suf. *-os.*

MÂNJEÁLĂ, *mânjeli,* s.f. **1.** Faptul de a (se) mânji. **2.** Murdărie. **3.** (Reg.) Amestec de lut și de balegă, cu care se ung casele țărănești de lemn înainte de a se tencui și vărui. **4.** Pastă făcută din sămânță de in sau din tărâțe, cu care se unge urzeala de cânepă ca să nu se rupă firele la țesut. — **Mânji** + suf. *-eală.*

MÂNJÍ, *mânjesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) murdări, a (se) păta. F Tranz. A mâzgăli. F Refl. Fig. A-și păta onoarea, cinstea. **2.** A (se) acoperi cu un strat de..., a (se) unge cu ceva. — Din sl. **mazati.**

MÂNJÍRE, *mânjiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mânji* și rezultatul ei. — V. **mânji.**

MÂNJÍT, -Ă, *mânjiți, -te,* adj. Murdar, pătat; mâzgălit. — V. **mânjit.**

MÂNJITÚRĂ, *mânjituri,* s.f. (Rar) Murdărie, pată. — **Mânji** + suf. *-tură.*

MÂNTUÍ, (**1, 4**) *mántui,* (**2, 3**) *mântuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** (Pop.) A (se) salva (dintr-o primejdie, din robie, de la moarte etc.). **2.** (Pop.) A (se) vindeca (de o boală). **3.** (În religia creștină) A (se) curăța de păcate; a (se) izbăvi, a (se) salva. **4.** (Pop.) A (se) termina, a (se) isprăvi, a (se) a sfârși. G Expr. (Refl.) *A se mântui cu...* = a muri. [Prez. ind. și: (**2, 3**) *mántui*] — Din magh. **menteni.**

MÂNTUIÁLĂ, *mântuieli,* s.f. (În loc. adj. și adv.) *De mântuială* = superficial, grăbit, prost. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Mântui** + suf. *-eală.*

MÂNTUÍNȚĂ, *mântuințe,* s.f. (Înv.) Mântuire. [Pr.: *-tu-in-*] — **Mântui** + suf. *-ință.*

MÂNTUÍRE, *mântuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mântui* și rezultatul ei; mântuință. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **mântui.**

MÂNTUÍT, -Ă, *mântuiți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Scăpat, salvat; dezrobit. **2.** (În religia creștină) Izbăvit de păcate. — V. **mântui.**

MÂNTUITÓR, -OÁRE, *mântuitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care mântuie (**1**), salvează. **2.** (Rar) Care mântuiește (**2**), care vindecă; tămăduitor. **3.** (În religia creștină) Care mântuiește (**3**), izbăvește (de păcate); izbăvitor. **4.** N.pr. m. art. Denumire sub care este cunoscut Isus Hristos. [Pr.: *-tu-i-*] — **Mântui** + suf. *-tor.*

MÂNTÚȘ, *mântuși,* s.m. (Iht.; reg.) Mihalț. — Din ucr. **mentus.**

MÂNUÍ, *mânuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A folosi un instrument, o unealtă, o armă cu ajutorul mâinilor. F P. gener. A folosi, a aplica. **2.** A lua sau a duce cu mâna; a manipula. **3.** A administra, a manipula bani, fonduri. — **Mână** + suf. *-ui.*

MÂNUÍRE, *mânuiri,* s.f. Acțiunea de *a mânui* și rezultatul ei. [Pr.: *-nu-i-*] — V. **mânui.**

MÂNUITÓR, -OÁRE, *mânuitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care mânuiește ceva, care are profesiunea de a mânui ceva. G *Mânuitor de bani (publici)* = persoană care primește, păstrează și eliberează bani în cadrul unei gestiuni (publice). **2.** Mașinist (**2**). [Pr.: *-nu-i-*] — **Mânui** + suf. *-tor.*

MÂNURÍȚĂ, *mânurițe,* s.f. (Reg.) Mânuță. — **Mânuri** (pl. lui *mână*) + suf. *-iță.*

MÂNÚȘAR s.m. v. **mănușar.**

MÂNÚȘĂ s.f. v. **mănușă.**

MÂNUȘÍȚĂ, *mânușițe,* s.f. Mânuță. — **Mână** + suf. *-ușiță.*

MÂNÚȚĂ, *mânuțe,* s.f. Diminutiv al lui *mână;* mânușiță, mânuriță. — **Mână** + suf. *-uță.*

MÂNZ, *mânji,* s.m. **1.** Puiul (de sex masculin al) iepei. G Expr. *A umbla ca mânzul după iapă* sau *a merge* (ori *a se ține) mânz* (după cineva) = a se ține pretutindeni după cineva, a nu se dezlipi (de cineva), a se ține scai (de cineva). F (Reg.) Puiul măgăriței. **2.** (Fam.) Epitet dat unui copil sau unui tânăr (zburdalnic, plin de vioiciune). — Cf. alb. mës.

MÂNZÁRE, *mânzări,* s.f. (Pop.) Oaie de lapte; oaie care a fătat și are lapte. — Cf. alb. mëzore.

MÂNZÁT, -Ă, *mânzați, -te,* s.m. și f. (Pop. la f.) Vițel înțărcat, a cărui limită de vârstă variază, după regiuni, între câteva luni și doi ani. — Cf. alb. mëzat.

MÂNZĂ, *mânze,* s.f. Puiul de sex feminin al iepei. — Din **mânz.**

MÂNZĂRÁR, (**1**) *mânzărari,* s.m., (**2**) *mânzărare,* s.n. **1.** S.m. (Pop.) Cioban care păzește mânzările. **2.** S.n. (Reg.) Loc sau despărțitură din strungă unde stau mânzările. — **Mânzare** + suf. *-ar.*

MÂNZÉȘTE adv. (În expr.) *A râde* (sau *a zâmbi) mânzește* = a râde (sau a zâmbi) forțat, nenatural. — **Mânz** + suf. *-ește.*

MÂNZIȘÓR, -OÁRĂ, *mânzișori, -oare,* s.m. și f. Diminutiv al lui *mânz;* mânzuleț, mânzac. — **Mânz** + suf. *-ișor.*

MÂNZÓC, *mânzoci,* s.m. (Pop.) Mânz (**1**) de doi sau de trei ani. — **Mânz** + suf. *-oc.*

MÂNZÚC, *mânzuci,* s.m. (Reg.) Mânzișor. — **Mânz** + suf. *-uc.*

MÂNZULÉȚ, *mânzuleți,* s.m. (Reg.) Mânzișor. — **Mânz** + suf. *-uleț.*

MÂR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită mârâitul câinelui. — Onomatopee.

MÂRÂÍ, *mârâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A scoate sunete guturale, aspre, hârâite, care de obicei arată iritarea, nemulțumirea. **2.** Fig. (Despre oameni; peior.) A vorbi neclar, printre dinți, manifestând nemulțumire, enervare. F Tranz. A spune ceva în silă, pe un ton posac, nemulțumit. — **Mâr** + suf. *-âi.*

MÂRÂIÁLĂ, *mârâieli,* s.f. Mârâit. [Pr.: *-râ-ia-*] — **Mârâi** + suf. *-eală.*

MÂRÂÍRE, *mârâiri,* s.f. Acțiunea de *a mârâi* și rezultatul ei. [Pr.: *-râ-i-*] — V. **mârâi.**

MÂRÂÍT s.n. Faptul de *a mârâi; spec.* sunet specific scos de câinii atâțați, nemulțumiți; mârâială, mârâitură. — V. **mârâi.**

MÂRÂITÓR, -OÁRE, *mârâitori, -oare,* adj. Care mârâie. [Pr.: *- râ-i-*] — **Mârâi** + suf. *-tor.*

MÂRÂITÚRĂ, *mârâituri,* s.f. Mârâit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Mârâi** + suf. *-tură.*

MÂRC interj. (Rar; în expr.) *A nu zice nici mârc* = a nu zice nimic, a tăcea din gură. — Contaminare între **mâr** și **mâlc.**

MÁRCED, -Ă, *mârcezi, -de,* adj. (Reg.) **1.** (Despre plante) Veșted, ofilit. F (Despre lemne) Umed și putred. **2.** Fig. (Despre oameni) Slab, uscățiv; bolnăvicios, sleit de puteri, vlăguit. — Lat. **marcidus.**

MÂRLÁN, *mârlani,* s.m. (Fam.) Om prost-crescut, grosolan, necioplit; bădăran, țopârlan. — Et. nec.

MÂRLĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mârlănești,* adj. (Fam.) De mârlan; mitocănesc. — **Mârlan** + suf. *-esc.*

MÂRLĂNÉȘTE adv. (Fam.) Ca mârlanii, în felul mârlanilor. — **Mârlan** + suf. *-ește.*

MÂRLĂNÍE, *mârlănii,* s.f. (Fam.) Atitudine, comportare, afirmație etc. de mârlan. — **Mârlan** + suf. *-ie.*

MÂRLÍ, pers. 3 *mârlește,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Pop.; despre berbeci și oi) A (se) împreuna. — Din sb. **mrljati.**

MÂRLÍRE, *mârliri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) mârli* și rezultatul ei; mârlit. — V. **mârli.**

MÂRLÍT s.n. (Pop.) Mârlire. — V. **mârli.**

MÁRȘAV, -Ă, *mârșavi, -e,* adj. Lipsit de scrupule, josnic, infam, ticălos. F (Reg.) Scârbos, dezgustător. [Acc. și: *mârșáv*] — Din sl. **mrŭšavŭ.**

MÂRȘĂVÍ, *mârșăvesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A pângări, a spurca. — Din **mârșav.**

MÂRȘĂVÍE, *mârșăvii,* s.f. Atitudine sau faptă mârșavă; josnicie, mișelie, infamie, ticăloșie. — **Mârșav** + suf. *-ie.*

MÂRȘĂVÍRE, *mârșăviri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mârșăvi* și rezultatul ei. — V. **mârșăvi.**

MÂRTÁN, *mârtani,* s.m. (Reg.) Motan, cotoi. — Et. nec.

MÂRȚOÁGĂ, *mârțoage,* s.f. Cal slab, rău îngrijit; gloabă. — Cf. mărțână.

MÂRZÁC, *mârzaci,* s.m. (În Evul Mediu) Nobil tătar care de obicei conducea o ceată ostășească. — Din tăt. **mïrza.**

MÂȘÂÍ, pers. 3 *mâșâie,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre animale) A mirosi, a adulmeca. — Et. nec.

MÁTCĂ, *mâtci,* s.f. (Reg.) Băț cu care se bate laptele pentru a alege untul; bătător, brighidău. — Et. nec.

MÂTCĂLĂU s.m. v. **mătcălău.**

MÂȚ, *mâți,* s.m. **1.** (Pop.) Cotoi, motan, pisoi; *p. restr.* puiul (de sex masculin al) pisicii. **2.** Mâțișor (**2**). — Din **mâță** (derivat regresiv).

MÂȚÁN, *mâțani,* s.m. (Rar) Cotoi, motan. — **Mâț** + suf. *-an.*

MÂȚĂ, *mâțe,* s.f. **1.** (Pop.) Pisică; *p. restr.* puiul (de sex feminin al) pisicii. G Expr. *A prinde* (pe cineva) *cu mâța în sac* = a surprinde, a descoperi pe cineva care caută să înșele, să mintă. *A umbla cu mâța în sac* = a umbla cu înșelăciuni. *(A fi) mâță blândă* = (a fi) prefăcut, ipocrit, fățarnic. *Ca o mâță plouată* = **a)** abătut, descurajat, fără chef; **b)** rușinat, umilit. *A trăi* (sau *a se înțelege, a se avea* etc. cu cineva) *ca mâța cu șoarecele* (sau cu *șoarecii, cu câinele)* = a fi în relații foarte proaste cu cineva. (Reg.) *A se stupi ca mâțele* = **a)** a fi în relații foarte proaste cu cineva; **b)** a se certa, a se insulta. *A trage mâța de coadă* = a fi strâmtorat din punct de vedere material, a o duce greu, a fi sărac, nevoiaș. *A se uita ca mâța în calendar* = a nu pricepe nimic, a fi cu totul străin de o problemă, de un subiect. (Reg.) *A rupe mâța în două* = a fi voinic, energic, curajos. **2.** (Depr.) Epitet dat unui animal sau unui om slab, prăpădit, jigărit. **3.** Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive etc. cu care se apucă, se prinde, se trage sau se fixează ceva. — Formație onomatopeică. Cf. alb. mica.

MÂȚÉSC, -EÁSCĂ, *mâțești,* adj. (Pop. și fam.) Care aparține mâțelor (**1**) sau mâților, privitor la mâțe, specific mâțelor. — **Mâță** + suf. *-esc.*

MÂȚIȘÓR, *mâțișori,* s.m. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *mâț;* mâț mic; pui (de sex masculin) al mâței; mâțuc. **2.** (Bot.) Ament (la salcie, stejar, alun etc.); mâț. [Pl. și: (**2**, n.) *mâțișoare*] — **Mâț** + suf. *-ișor.*

MÂȚÓI, *mâțoi,* s.m. (Rar) Mâț (mare). — **Mâț** + suf. *-oi.*

MÂȚÚC, *mâțuci,* s.m. (Rar) Mâțișor (**1**). — **Mâț** + suf. *-uc.*

MÂȚÚCĂ, *mâțuci,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *mâță.* — **Mâț** + suf. *-ucă.*

MÁZGĂ s.f. **1.** Noroi moale, lipicios și alunecos. **2.** Pojghiță moale, cleioasă ori unsuroasă care se formează pe suprafața unor alimente sau pe pereții vaselor în care au stat anumite alimente. **3.** Strat de alge, de mușchi etc. care acoperă pietrele, rocile expuse la umezeală. **4.** (Pop.) Sevă; *spec.* seva arborilor (aflată sub coajă). — Din sl. **mĕzga,** bg. **măzga.**

MÂZGĂLEÁLĂ, *mâzgăleli,* s.f. Mâzgălitură. [Var.: **zmângăleálă** s.f.] — **Mâzgăli** + suf. *-eală.*

MÂZGĂLÍ, *mâzgălesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A scrie urât și murdar; a desena sau a picta neglijent, mânjind hârtia sau pânza. F Fig. (Despre oameni; adesea glumeț) A scrie, a compune ceva (fără pricepere, fără talent). **2.** A murdări, a păta, a mânji. [Var.: **zmângălí** vb. IV] — **Mâzgă** + suf. *-ăli.*

MÂZGĂLÍRE, *mâzgăliri,* s.f. Acțiunea de *a mâzgăli* și rezultatul ei. [Var.: **zmângălíre** s.f.] — V. **mâzgăli.**

MÂZGĂLÍT, -Ă, *mâzgăliți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu un scris urât, neglijent. **2.** Mânjit, murdărit, pătat. [Var.: **zmângălít, -ă** adj.] — V. **mâzgăli.**

MÂZGĂLITÚRĂ, *mâzgălituri,* s.f. Faptul de *a mâzgăli;* (concr.) scriere, pictură sau desen executate neîndemânatic și murdar; *fig.* operă literară sau plastică fără valoare; mâzgăleală. [Var.: **zmângălitúră** s.f.] — **Mâzgăli** + suf. *-tură.*

MÂZGÓS, -OÁSĂ, *mâzgoși, -oase,* adj. **1.** Noroios, cleios; lunecos. **2.** (Reg.; despre plante) Plin de sevă. — **Mâzgă** + suf. *-os.*

MDA adv. Cuvânt care exprimă o afirmație îndoielnică. — Din **da**[1].

MDE interj. Cuvânt care exprimă o afirmație, un sentiment, o atitudine de șovăială, de sfială etc. (într-o situație delicată). — Din **de**[2].

MEA CULPA loc. s.f. Formulă prin care cineva își recunoaște o greșeală. [Pr.: *mé-a cúlpa*] — Expr. lat.

MEÁNDRIC, -Ă, *meandrici, -ce,* adj. (Despre cursul unei ape) Care are sau formează meandre (**1**). [Pr.: *me-an-*] — **Meandru** + suf. *-ic.* Cf. fr. méandrique.

MEÁNDRU, *meandre,* s.n. **1.** Sinuozitate a cursului unei ape curgătoare, mai ales în regiunile de șes. F P. anal. Sinuozitate, cotitură (a unui drum). **2.** Motiv ornamental (sculptat sau pictat) format din linii frânte sau curbe, sugerând stilizarea unor valuri de apă. [Pr.: *me-an-*] — Din fr. **méandre.**

MEÁT, *meaturi,* s.n. **1.** (Anat.) Canal îngust și subțire sau orificiul acestuia, aflate în diferite organe. **2.** Spațiu, interstiții între celulele unui țesut vegetal. [Pr.: *me-at*] — Din fr. **méat,** lat. **meatus.**

MECÁNIC, -Ă, *mecanici, -ce,* s.f., s.m., adj. **I.** S.f. **1.** Știință care studiază mișcarea sau echilibrul corpurilor sub acțiunea forțelor exercitate asupra lor; tehnica procedeelor în care intervin aceste fenomene; mecanotehnică. G *Mecanică cerească* = ramură a astrologiei care studiază mișcarea corpurilor cerești sub acțiunea atracției universale. F (Înv.) Mecanism, mașină. **2.** Disciplină tehnică al cărei obiect îl constituie construcția și funcționarea mașinilor, îndeosebi a pieselor și a mecanismelor care servesc la transmiterea mișcării. **3.** Tratat, manual de mecanică (**I 1, 2**). **II.** Adj. **1.** Care aparține mecanicii (**I**), privitor la mecanică, de mecanică. **2.** (Și adverbial) Care este pus în mișcare de o mașină sau de un mecanism; care se face cu ajutorul mașinilor sau al mecanismelor; mecanizat. **3.** (Și adverbial) Care se realizează fără participarea conștiinței, a voinței; mașinal, automat. F Care aplică o teză, o teorie, o dispoziție etc. fără a ține seama de specificul concret sau individual al situației, fenomenului, cazului respectiv; simplist, schematic, rigid, dogmatic. **III.** S.m. și f. Specialist în mecanică (**I 1, 2**). F Persoană care efectuează operații de montaj, de reparare sau de întreținere a utilajelor, mașinilor și aparatelor. F Persoană

care supraveghează sau conduce un vehicul sau un motor, cu instalațiile anexe; mașinist. — Din (**I**) lat. **mechanica,** germ. **Mechanik,** fr. **méchanique,** (**II**) lat. **mechanicus,** fr. **mécanique,** (**III**) lat. **mechanicus,** germ. **Mechaniker.**

MECANICÉȘTE adv. (Înv.) În mod mecanic, automat; mașinal. — **Mecanic** + suf. *-ește.*

MECANICÍSM s.n. (Fil.) Punct de vedere conform căruia toate fenomenele naturale pot fi explicate în termenii interacțiunilor cauzale dintre particulele materiale fără nicio referire la teleologie, după modelul concepțiilor din sec. XVII, dezvoltate de Descartes și Hobbes. — **Mecanic** + suf. *-ism.* Cf. it. meccanicismo.

MECANICÍST, -Ă, *mecaniciști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este în conformitate cu principiile mecanicismului, privitor la mecanicism. **2.** S.m. și f. Adept al mecanicismului. — **Mecanic**[ism] + suf. *-ist.*

MECANICIZÁ, pers. 3. *mecanicizează,* vb. I. Refl. (Rar; despre activități raționale) A deveni mecanic, automat. — **Mecanic** + suf. *-iza.*

MECANICIZÁRE, *mecanicizări,* s.f. Acțiunea de *a se mecaniciza* și rezultatul ei. — V. **mecaniciza.**

MECANICIZÁT, -Ă, *mecanicizați, -te,* adj. Care a devenit mecanic. — V. **mecaniciza.**

MECANÍSM, *mecanisme,* s.n. **1.** Sistem tehnic alcătuit din mai multe piese mobile și fixe care sunt angrenate între ele, astfel încât unele elemente mobile, transmițând forțele de la elementul conducător la elementele conduse, pot antrena mișcarea acestora. F Totalitatea elementelor care alcătuiesc un astfel de sistem; mașinărie. **2.** Mod de funcționare a unui mecanism (**1**). **3.** Mod în care se desfășoară un fenomen, o reacție etc. **4.** P. anal. Sistem, mod de organizare politică, economică, socială etc. — Din fr. **mécanisme,** germ. **Mechanismus.**

MECANIZÁ, *mecanizez,* vb. I. Tranz. A introduce în procesele de producție mașini, mecanisme, aparate etc. pentru executarea unor operații, activități, cu scopul de a înlocui sau a face mai eficientă munca fizică ori intelectuală a omului. — Din fr. **mécaniser.**

MECANIZÁRE, *mecanizări,* s.f. Acțiunea de *a mecaniza* și rezultatul ei. — V. **mecaniza.**

MECANIZÁT, -Ă, *mecanizați, -te,* adj. Care se face prin intermediul unor mecanisme, dispozitive sau mașini, omul având un rol de conducere și de întreținere. F Care este înzestrat cu mașini, cu mecanisme. — V. **mecaniza.**

MECANIZATÓR, *mecanizatori,* s.m. Tehnician, mecanic pentru mașini agricole. — Din rus. **mehanizator** (după *mecanic).*

MECANO- Element de compunere însemnând „mecanic", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **mécano-.**

MECANOCHÍMIC, -Ă, *mecanochimici, -ce,* adj. (Rar) Care se referă la un procedeu combinat, folosind mijloace mecanice și reacții chimice. [Scris și: *mecano-chimic*] — **Mecano-** + **chimic.**

MECANORECEPTÓR, *mecanoreceptori,* s.m. Organ de simț care recepționează acțiuni mecanice (atingere, presiune, tracțiune). — **Mecano-** + **receptor.**

MECANOTÉHNIC, -Ă, *mecanotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Mecanică (**I 1**). **2.** Adj. Care se referă la un produs de mecanică (**I 1**), privitor la mecanică, de mecanică. — **Mecano-** + **tehnic.**

MECANOTERAPÍE s.f. Denumire generală pentru terapeutica prin masaj, prin gimnastică medicală, prin aparate mecanice, aplicată mai ales în boli articulare sau neuromusculare. — Din fr. **mécanothérapie.**

MECĂÍ, *mécăi,* vb. IV. Intranz. (Despre capre, rar despre iepuri; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei. F Fig. (Ir.; despre oameni) A vorbi sau a cânta cu voce tremurată. — Formație onomatopeică.

MECÉNA, *mecena,* s.m. Protector al literaturii, al artelor, al științelor; mecenat. — Din fr. **mécène.**

MECENÁT, (**1**) *mecenați,* s.m., (**2**) *mecenate,* s.n. (Rar) **1.** S.m. Mecena. **2.** S.n. Protecție și sprijinire acordate artelor, literaturii și științelor din partea unui mecena. — Din it. **mecenate.**

MECÉT, *meceturi,* s.n. (Înv. și reg.) Casă de cult pentru religia musulmană; moschee mică. F Cimitir turcesc. — Din bg., rus. **mecet.** Cf. tc. mesçit.

MECI, *meciuri,* s.n. Întrecere sportivă disputată între două persoane sau între două echipe; întâlnire, partidă, joc. — Din engl., fr. **match.**

MÉCIBOL, *meciboluri,* s.n. Situație din finalul unei partide de tenis sau de volei în care ultima lovitură de minge poate să decidă pe câștigător. — Din engl. **match ball.**

MECONÍNĂ, *meconine,* s.f. Alcaloid obținut prin hidroliza narcotinei, care produce convulsii. — Din fr. **méconine.**

MECÓNIU s.n. **1.** Suc de mac; opiu. **2.** Materie pe care o elimină ca excremente fătul, imediat după naștere. — Din fr. **méconium,** lat. **meconium.**

MED, *mezi,* s.m. Persoană care, în Antichitate, făcea parte din populația Mediei sau care era originară de acolo. — Din fr. **Mède.**

MEDALIÁ, *medaliez,* vb. I. Tranz. A distinge cu o medalie; a decora. [Pr.: *-li-a*] — Din **medaliat** (derivat regresiv).

MEDALIÁT, -Ă, *medaliați, -te,* adj. Care a fost distins cu o medalie; decorat. [Pr.: *-li-at*] — **Medalie** + suf. *-at* (după fr. *médaillé).*

MEDÁLIE, *medalii,* s.f. Piesă de metal (sau, uneori, de marmură), în formă de monedă, gravată cu figuri și inscripții, emisă în cinstea unei personalități sau în memoria unei acțiuni glorioase. F Piesă de metal dată ca premiu la diferite concursuri sau ca distincție pentru merite deosebite în diferite domenii de activitate. G Expr. *Reversul medaliei* = aspectul complementar, opus (adesea neplăcut) al unui lucru, al unei probleme, al unei situații. — Din it. **medaglia.**

MEDALIÉRE, *medalieri,* s.f. Faptul de *a medalia.* — V. **medalia.**

MEDALIÓN, *medalioane,* s.n. **1.** Bijuterie de formă rotundă sau ovală, care încadrează sau închide între două capace o fotografie, o pictură, o șuviță de păr etc. și care se poartă de obicei la gât. F Ramă ovală sau rotundă în care este fixată o fotografie sau un tablou; *p. ext.* fotografie sau tablou fixat într-o astfel de ramă. **2.** Element decorativ de formă circulară sau ovală, folosit în arhitectură, mobilier etc. și cuprinzând un basorelief, o inscripție, un portret etc. **3.** Scriere literară în proză de mici dimensiuni, pe o anumită temă, în care sunt schițate trăsăturile fundamentale ale vieții și operei unei personalități, adesea urmată de exemplificări din opera acesteia. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **médaillon** (după *medalie).* Cf. it. medaglione.

MEDALÍST, *medaliști,* s.m. Persoană care se ocupă cu studiul sau cu colecționarea medaliilor; colecționar de medalii. — Din fr. **médailliste** (după *medalie).*

MEDALÍSTICĂ s.f. Ramură a numismaticii care se ocupă cu studierea și colecționarea medaliilor. — **Medalist** + suf. *-ică.*

MEDELEÁN, *medeleni,* s.m. (Reg.) Câine mare. — Din ucr. **medeljan.**

MEDELNICÉR, *medelniceri,* s.m. Titlu dat în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, boierului care turna domnului apă ca să se spele pe mâini și servea bucatele; boier care avea acest titlu. — **Medelniță** + suf. *-ar.*

MEDÉLNIȚĂ, *medelnițe,* s.f. (Înv.) Lighean în care domnul și oaspeții lui își spălau mâinile înainte și după masă. — Cf. sl. mědĕnica.

MEDIÁ[1]**,** *mediez,* vb. I. Tranz. A mijloci o înțelegere între două sau mai multe părți adverse, a face demersuri oficiale pentru a preveni sau pentru a pune capăt ostilităților dintre două sau mai multe state; a face un act de mediație. [Pr.: *-di-a*] — Din lat. **mediare.**

MÉDIA[2] s.f. Presa scrisă și audiovizuală. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **média,** engl. **media.**

MEDIÁL, -Ă, *mediali, -e,* adj. Median. F Spec. (Despre sunete, rar despre litere) Care se află în interiorul cuvântului. F (Despre vocale) Care se articulează în partea de mijloc a cavității bucale; central. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **médial,** lat. **medialis.**

MEDIÁN, -Ă, *mediani, -e,* adj. Care se află la mijloc; medial. F Situat la mijlocul unei figuri geometrice. F (Substantivat, f.) Fiecare dintre dreptele care unesc un vârf al unui triunghi cu mijlocul laturii opuse vârfului. F (Substantivat, f.) Fiecare dintre dreptele care unesc un vârf al unui tetraedru cu centrul de greutate al feței opuse. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **médian,** lat. **medianus.**

MEDIÁNTĂ, *mediante,* s.f. (Muz.) Treapta a treia sau a șasea a modurilor major și minor; acordul minor al acestei trepte. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **médiante.**

MEDIASTÍN s.n. Cavitate anatomică cuprinsă între cei doi plămâni și care conține inima, timusul, esofagul, aorta și canalul toracic. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastin.**

MEDIASTINÁL, -Ă, *mediastinali, -e,* adj. (Anat.) Referitor la mediastin, de mediastin. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastinal.**

MEDIASTINOSCÓP, *mediastinoscoape,* s.n. (Med.) Aparat care servește la examinarea vizuală a mediastinului. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastinoscope.**

MEDIASTINOSCOPÍE, *mediastinoscopii,* s.f. (Med.) Metodă chirurgicală pentru explorarea mediastinului în scopul stabilirii diagnosticului. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastinoscopie.**

MEDIÁT, -Ă, *mediați, -te,* adj. (Și adverbial) Care are legătură indirectă cu ceva; indirect; care se efectuează prin intermediar, mijlocit. [Pr.: *-di-at*] — Din fr. **médiat.**

MEDIATÉCĂ, *mediateci,* s.f. Încăpere dintr-o bibliotecă în care sunt păstrate mijloacele audiovizuale folosite mai ales la învățarea limbilor străine. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiathèque.**

MEDIATÍC, -Ă, *mediatici, -ce,* adj. Referitor la mass-media; transmis prin mass-media. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiatique.**

MEDIATIZÁ, *mediatizez,* vb. I. Tranz. A face cunoscut prin mass-media. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiatiser.**

MEDIATIZÁRE, *mediatizări,* s.f. Acțiunea de *a mediatiza.* [Pr.: *-di-a-*] — V. **mediatiza.**

MEDIATÓR, -OÁRE, *mediatori, -oare,* s.m., s.f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană, guvern etc. care mijlocește o înțelegere între două părți (adverse), care face un act de mediație; mijlocitor, intermediar. **2.** S.n. Intermediar chimic care asigură transmiterea influxului nervos. **3.** S.f. Perpendiculară dusă pe mijlocul unui segment de dreaptă; locul geometric al punctelor situate într-un plan, egal depărtate de capetele unui segment de dreaptă. F (Adjectival) *Plan mediator* = plan perpendicular pe mijlocul unui segment de dreaptă. [Pr.: *-di-a-*] — Din lat. **mediator.**

MEDIÁȚIE, *mediații,* s.f. Acțiunea de a media; mediere, mijlocire; intervenție a unui stat, a unei organizații internaționale ori a unei persoane oficiale pentru rezolvarea pașnică a conflictelor dintre state, luând parte la tratative și uneori formulând propuneri. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiation.**

MÉDIC[1], *medici,* s.m. Persoană care profesează medicina (**1**) pe baza unor studii superioare de specialitate; specialist în medicină; doctor. G *Medic de familie* = medic care acordă asistență medicală și îngrijiri, în mod constant, unui bolnav sau unei familii, în baza unui contract de asigurări medicale.— Din lat. **medicus.**

MÉDIC[2], -Ă, *medici, -ce,* adj. Care aparține mezilor (și perșilor), privitor la mezi (și la perși). — Din **med.**

MEDICÁL, -Ă, *medicali, -e,* adj. Care aparține medicului[1] sau medicinii, privitor la medic[1] sau la medicină; de medic[1], de medicină. G *Concediu medical* = concediu care se acordă în caz de boală. *Gimnastică medicală* = complex de exerciții necesare la corectarea unor deficiențe fizice sau funcționale. — Din fr. **médical.**

MEDICAMÉNT, *medicamente,* s.n. Substanță naturală sau de sinteză utilizată pentru a vindeca, a ameliora sau a preveni o boală; doctorie, leac, medicină (**2**). — Din fr. **médicament,** lat. **medicamentum.**

MEDICAMENTÁ, *medicamentez,* vb. I. Tranz. (Rar) A trata cu medicamente, a administra medicamente. — Din fr. **médicamenter.**

MEDICAMENTÓS, -OÁSĂ, *medicamentoși, -oase,* adj. Care servește ca medicament; care se face cu medicamente. — Din fr. **médicamenteux.**

MEDICÁȚIE, *medicații,* s.f. Totalitatea medicamentelor sau a mijloacelor curative în tratarea unui bolnav; tratament medical (cu medicamente). — Din fr. **médication.**

MEDICINÁL, -Ă, *medicinali, -e,* adj. Folosit ca medicament; din care se prepară medicamente. G *Plante medicinale* = grup de plante din familii diferite, cultivate sau sălbatice, care, datorită compoziției lor chimice, au proprietăți terapeutice. — Din fr. **médicinal,** lat. **medicinalis.**

MEDICÍNĂ, (**2**) *medicini,* s.f. **1.** Știință care are ca obiect păstrarea și restabilirea sănătății și care studiază în acest scop procesele fizice, chimice și biologice ale vieții, structurile și funcțiile organismului, cauzele și mecanismele de producere a bolilor, precum și mijloacele de diagnosticare, tratare și prevenire a lor. F Facultate în care se studiază medicina (**1**). **2.** (Înv. și reg.) Medicament. [Pl. și: (**2**) *medicine*] — Din lat. **medicina,** (**2**) germ. **Medizin,** rus. **mediținа.**

MEDICINÍST, -Ă, *mediciniști, -ste,* s.m. și f. Student la o facultate de medicină. — **Medicină** + suf. *-ist.*

MÉDICO- Element de compunere însemnând „(cu caracter) medical", care servește la formarea unor adjective. — Din fr. **médico-.**

MÉDICO-FARMACEÚTIC, -Ă, *medico-farmaceutici, -ce,* adj. Care are un caracter medical și farmaceutic, privitor la medicină și la farmacie, de medicină și de farmacie. — **Medico-** + **farmaceutic.**

MÉDICO-LEGÁL, -Ă, *medico-legali, -e,* adj. Care aparține medicinei judiciare, privitor la medicina judiciară. G *Act medico-legal* = document care conține rezultatele unei expertize medicale într-un caz care interesează justiția. — Din fr. **médico-légal.**

MÉDICO-MILITÁR, -Ă, *medico-militari, -e,* adj. Care se referă la problemele medicale ale armatei. — **Medico-** + **militar.**

MÉDICO-SANITÁR, -Ă, *medico-sanitari, -e,* adj. Care are un caracter medical și sanitar, privitor la personalul medical și sanitar. — **Medico-** + **sanitar.**

MÉDICO-VETERINÁR, -Ă, *medico-veterinari, -e,* adj. Care aparține medicinei veterinare, privitor la medicina veterinară. — Din fr. **médico-vétérinaire.**

MEDIÉRE, *medieri,* s.f. Mijlocire, mediație. [Pr.: *-di-e-*] — V. **media.**

MEDIEȘEÁN, -Ă, *medieșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Mediaș. **2.** Adj. Care aparține municipiului Mediaș sau medieșenilor (**1**), referitor la Mediaș ori la medieșeni. [Pr.: *-di-e-*] — **Mediaș** (n.pr.) + suf. *-an.*

MEDIEȘEÁNCĂ, *medieșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Mediaș. [Pr.: *-di-e-*] — **Medieșean** + suf. *-că.*

MEDIEVÁL, -Ă, *medievali, -e,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Care aparține Evului Mediu, privitor la Evul Mediu, al Evului Mediu. F (Substantivat) Om din Evul Mediu. **2.** S.f. pl. (Tipogr.) Litere care imită scrierea din Evul Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **médiéval.**

MEDIEVALÍSM s.n. (Rar) Medievalistică. [Pr.: *-di-e-*] — **Medieval** + suf. *-ism.*

MEDIEVÍSM s.n. (Rar) **1.** Medievistică. **2.** Interes, înclinare pentru Evul Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **médiévisme.**

MEDIEVÍST, -Ă, *medievișt, -ste,* s.m. și f. Istoric care se ocupă cu studiul Evului Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **médiéviste.**

MEDIEVÍSTICĂ s.f. Ramură a istoriei care se ocupă cu studiul Evului Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — **Medievist** + suf. *-ică.*

MEDIOCRITÁTE, (**2**) *mediocrități,* s.f. **1.** Faptul de a fi mediocru; situație, starea celui mediocru. **2.** Persoană lipsită de calități (intelectuale) deosebite, om mediocru (**2**). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **médiocrité,** lat. **mediocritas, -atis.**

MEDIOCRIZÁ, *mediocrizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A face sau a deveni mediocru. [Pr.: *-di-o-*] — **Mediocru** + suf. *-iza.*

MEDIOCRIZÁRE, *mediocrizări,* s.f. Faptul de *a mediocriza.* — V. **mediocriza.**

MEDIÓCRU, -Ă, *mediocri, -e,* adj. **1.** Care se află între două limite extreme, mijlociu, potrivit; care nu iese din comun, nu se evidențiază prin nimic, modest, banal. **2.** Lipsit de inteligență, de capacitate ori cultură, de spirit; fără valoare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **médiocre.**

MEDITÁ, *meditez,* vb. I. **1.** Intranz. A cugeta adânc asupra unui lucru. **2.** Tranz. (Înv.) A examina ceva din toate punctele de vedere, a studia. **3.** Tranz. (Înv.) A pune ceva la cale; a plănui, a urzi. **4.** Tranz. A ajuta un elev, un student etc. să-și pregătească (în afara orelor de curs) lecțiile, examenele; a da lecții particulare. — Din fr. **méditer.**

MEDITÁRE, *meditări,* s.f. Faptul de *a medita;* meditație. — V. **medita.**

MEDITÁT, -Ă, *meditați, -te,* adj. (Despre elevi) Care a primit lecții (particulare) în afara orelor de curs; preparat[2]. — V. **medita.**

MEDITATÍV, -Ă, *meditativi, -e,* adj. Înclinat spre meditație[1], căruia îi place să mediteze (**1**); gânditor. — Din fr. **méditatif.**

MEDITATÓR, -OÁRE, *meditatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care meditează (**4**) un elev; preparator (**4**). — **Medita** + suf. *-tor.*

MEDITÁȚIE, *meditații,* s.f. **1.** Reflectare, cugetare adâncă; meditare, reflecție. **2.** Specie a genului liric, cuprinzând reflecții despre condiția umană. **3.** Pregătire a lecțiilor, a examenelor cu un meditator; lecție particulară dată de un meditator; preparator (**3**). G (*Sală de*) *meditație* = sală într-un internat unde elevii își pregătesc lecțiile. F Perioadă de timp, în afara orelor de curs, în care elevii (dintr-un internat) își pregătesc temele. **4.** Stare de concentrare mentală sau spirituală care are ca scop, după atingerea unor nivele succesive, obținerea eliberării spirituale. — Din lat. **meditatio,** fr. **méditation.**

MEDITERANEEÁN, -Ă, *mediteraneeni, -e,* adj. Care aparține Mării Mediterane sau regiunilor situate în vecinătatea ei, privitor la Marea Mediterană sau la regiunile din jurul ei. F *Climă mediteraneeană* = climă temperată, cu ierni calde, caracteristică pentru regiunile din jurul Mării Mediterane. [Pr.: *-ne-ean.* — Scris și: *mediteranean*] — Din fr. **méditerranéen.**

MÉDIU[1], *medii,* s.n. **1.** Totalitatea condițiilor (relief, climă, sol etc.) în care trăiesc organismele. G *Mediu intern* = totalitatea umorilor care scaldă celulele organismului. *Mediu de cultură* = soluție nutritivă sterilizată, utilizată pentru înmulțirea microbilor în laborator, în diverse scopuri. **2.** Societatea, lumea în mijlocul căreia trăiește cineva; ambianță. **3.** Substanță solidă, lichidă sau gazoasă, câmp electromagnetic sau gravitațional etc. în care se desfășoară fenomenele fizice. **4.** (În spiritism și în alte practici oculte) Persoană care poate comunica cu spiritele și poate fi intermediar între ele și o anumită persoană. — Din lat. **medium.**

MÉDIU[2], -IE, *medii,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se află în mijloc; de mijloc, mijlociu. G *Învățământ mediu* = treaptă a învățământului public, între învățământul elementar și cel superior. *Școală medie* = școală de învățământ mediu. *Termen mediu* = al doilea termen al silogismului. F (Mat.; substantivat, m. pl., în forma *mezi*) Termenii care se găsesc la mijlocul unei proporții. F Fig. Moderat, echilibrat, ponderat. **2.** Adj. Care reprezintă o medie (**3**). **3.** S.f. Valoare mijlocie a mai multor mărimi. G *Medie aritmetică* = rezultatul obținut din împărțirea sumei mai multor mărimi la numărul lor. *Unde medii* (și substantivat, f. pl.) = unde radio cu lungimea între 100 și 1000 m; domeniu cuprins între 186,9 m și 571,4 m destinat posturilor naționale de radiodifuziune. G Loc. adv. *În medie* = luând o măsură intermediară între cantitățile sau calitățile diferitelor elemente componente; una cu alta, una peste alta. F Rezultatul obținut din adunarea notelor primite de un elev, de un student etc. și împărțirea acestora prin numărul lor total. G Expr. *A (nu)-i ieși* sau *a (nu) avea media* (sau *medie)* = a (nu) obține nota de trecere. — Din lat. **medius, -a, -um.**

MEDULÁR, -Ă, *medulari, -e,* adj. Care aparține măduvei spinării sau măduvei osoase, care se referă la măduva spinării sau la măduva osoasă

ori are caracterele ei; care alcătuiește măduva. G *Canal medular* = canal în interiorul coloanei vertebrale, în care se află măduva spinării; canal rahidian. — Din fr. **médullaire.**

MEDULÍTĂ, *medulite,* s.f. (Med.) Inflamație a măduvei osoase. — Din fr. **médullite.**

MEDULOSUPRARENÁLĂ, *medulosuprarenale,* adj. (În sintagma) *Glandă medulosuprarenală* (și substantivat, f.) = porțiunea centrală a glandei suprarenale care secretă adrenalina și derivatul ei. — Din fr. **médullo-surrénale** (după *suprarenală).*

MEDULOTRANSFÚZIE, *medulotransfuzii,* s.f. Transfuzie cu măduvă osoasă, efectuată pentru regenerarea acesteia la bolnavii cu boală de iradiere, anemie gravă etc. — Din fr. **médullo-transfusion.**

MEDÚZĂ, *meduze,* s.f. Nume dat mai multor (specii de) animale marine din încrengătura celenteratelor, cu corpul gelatinos, transparent, în formă de ciupercă. — Din fr. **méduse.**

MEFIÉNT, -Ă, *mefienți, -te,* adj. (Livr.) Neîncrezător; bănuitor. [Pr.: *-fi-ent*] — Din fr. **méfiant.**

MEFIÉNȚĂ, *mefiențe,* s.f. **1.** (Livr.) Neîncredere; bănuială. **2.** (Psih.) Suspiciune patologică; așteptare anxioasă a răului. [Pr.: *-fi-en-*] — Din fr. **méfiance.**

MEFISTOFÉLIC, -Ă, *mefistofelici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Diabolic, drăcesc; răutăcios, perfid. — Din fr. **méphistophélique.**

MEFÍTIC, -Ă, *mefitici, -ce,* adj. (Livr.) Cu miros urât; puturos, fetid, pestilențial. — Din germ. **mefitisch,** lat. **mephiticus,** fr. **méphitique.**

MEFITÍSM s.n. (Livr.) Poluare a aerului cu mirosuri mefitice sau toxice. — Din fr. **méphitisme.**

MEGA- Element de compunere cu sensul „foarte mare", „un milion". — Din fr. **méga-.**

MEGABÍT, *megabiți,* s.m. (Inform.) Unitate de măsură a informațiilor, egală cu un milion de biți. [Abr.: *Mbit/Mb*] — Din fr. **mégabit.**

MEGACALORÍE, *megacalorii,* s.f. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru căldură, egală cu un milion de calorii; termie. [Abr.: *Mcal*] — Din fr. **mégacalorie.**

MEGACOLÓN s.n. Dilatare pronunțată a intestinului gros, dobândită sau congenitală. — Din fr. **mégacôlon.**

MEGACÓSM s.n. v. **megacosmos.**

MEGACÓSMOS s.n. (Livr.) Macrocosmos. [Var.: **megacósm** s.n.] — Din engl. **megacosm.**

MEGADÍNĂ, *megadine,* s.f. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru forță, egală cu un milon de dine. [Abr.: *Mdyn*] — Din fr. **mégadyne.**

MEGAÉRG, *megaergi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru energie, egală cu un milion de ergi. [Abr.: *Merg*] — Din fr. **mégaerg.**

MEGAFÓN, *megafoane,* s.n. **1.** Difuzor de mare putere, folosit pentru transmiterea programelor sonore în piețe, pe stadioane etc. **2.** (Nav.) Ansamblu format dintr-un amplificator și un difuzor, de forma unei pâlnii, folosit pentru transmiterea la distanță a comenzilor; portavoce. **3.** Instrument de forma unei pâlnii, folosit pentru comunicări verbale la distanță. — Din fr. **mégaphone.**

MEGAGRÁF, *megagrafe,* s.n. Planșetă mare de desen, montată articular pe un suport special, pentru a i se putea da orice înclinație. — Din fr. **mégagraphe.**

MEGAHÉRTZ, *megahertzi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru frecvență, egală cu un milion de hertzi. [Pr.: *-herț.* — Abr.: *MHz*] — Din germ. **Megahertz,** fr. **mégahertz.**

MEGAHÍT, *megahituri,* s.n. Hit de foarte mare succes. — **Mega-** + **hit.**

MEGALÍT, *megaliți,* s.m. Nume dat unor monumente preistorice (milen. III–II î.H.), cu funcție necunoscută (probabil funerară sau de cult), din blocuri sau dale mari de piatră brută cioplite sumar. — Din fr. **mégalithe.**

MEGALÍTIC, -Ă, *megalitici, -ce,* adj. Care aparține megaliților sau epocii lor, privitor la megaliți sau la epoca lor. — Din fr. **mégalithique.**

MEGALOBLÁST, *megaloblaste,* s.n. (Biol.) Globulă roșie cu nucleul anormal mărit, caracteristică în anemia pernicioasă; (rar) macroblast. — Din fr. **mégaloblaste,** engl. **megaloblast.**

MEGALOCEFÁL, -Ă, *megalocefali, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care prezintă fenomenul de megalocefalie. — Din fr. **mégalocéphale.**

MEGALOCEFALÍE, *megalocefalii,* s.f. Anomalie care constă în dezvoltarea excesivă a capului. — Din fr. **mégalocéphalie.**

MEGALOCÍT, *megalocite,* s.n. Celulă roșie, mare, care apare în sânge în cursul anemiei pernicioase. — Din fr. **mégalocyte.**

MEGALOCITÓZĂ, *megalocitoze,* s.f. (Med.) Anemie pernicioasă provocată de megalocite. — Din fr. **mégalocytose.**

MEGALOMÁN, -Ă, *megalomani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care are o părere exagerat de bună despre calitățile sale; grandoman. **2.** (Persoană) care suferă de megalomanie (**2**). — Din fr. **mégalomane.**

MEGALOMANÍE, *megalomanii,* s.f. **1.** Faptul de a fi megaloman (**1**). **2.** Stare psihică patologică întâlnită în unele boli mintale și manifestată prin delir de grandoare, asociat cu delir de persecuție. — Din fr. **mégalomanie.**

MEGALOPÓLIS, *megalopolisuri,* s.n. Mare aglomerație urbană alcătuită din mai multe orașe fără discontinuitate. — Din fr. **mégalopolis,** engl. **megalopolis.**

MEGALOPSÍE, *megalopsii,* s.f. (Med.) Tulburare de vedere constând în impresia că obiectele sunt mai mari decât în realitate; macropsie. — Din fr. **mégalopsie.**

MEGAPÉRM s.n. Aliaj de nichel, fier și mangan cu înaltă permeabilitate magnetică. — Din germ. **Megaperm.**

MEGAPÍR s.n. Oțel aliat din fier, crom și aluminiu, folosit la confecționarea rezistențelor electrice. [Scris și: *megapyr*] — Din germ. **Megapir.**

MEGARELIÉF, *megareliefuri,* s.n. (Geogr.) Formă de relief (continent, bazin oceanic etc.) de mare întindere. [Pr.: *-li-ef*] — Din rus. **megarelief.**

MEGÁRIC, -Ă, *megarici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Școala megarică* = școală filosofică din Grecia antică întemeiată de Euclid din Megara. **2.** S.m. Adept al acestei școli. [Acc. și: *megaríc*] — Din fr. **mégarique.**

MEGASPÓR, *megaspori,* s.m. (Bot.) Macrospor. — Din fr. **mégaspore.**

MEGASPOROGENÉZĂ, *megasporogeneze,* s.f. (Bot.) Proces de formare și de dezvoltare a megasporilor și de producere a gameților la plantele cu flori. — **Megaspor** + **genеză.**

MEGASTÁR, *megastaruri,* s.n. Superstar. — Din engl. **megastar.**

MEGATÉRIU, *megaterii,* s.m. Mamifer fosil uriaș, erbivor, din epoca cuaternară, asemănător cu leneșul (*Megatherium*). — Din lat. **megatherium,** germ. **Megatherium,** fr. **mégathérium.**

MEGATÓNĂ, *megatone,* s.f. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură echivalentă cu forța unei explozii produse de un milion de tone de trinitrotoluen. [Abr.: *Mt*] — Din fr. **mégatonne,** engl. **megaton.**

MEGATÓNIC, -Ă, *megatonici, -ce,* adj. (Rar; despre explozii) De forța megatonelor. — Din fr. **mégatonnique,** engl. **megatonic.**

MEGAWÁTT, *megawați,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru putere, egală cu un milion de wați. [Abr.: *MW*] — Din fr. **mégawatt.**

MEGÉRĂ, *megere,* s.f. (Livr.) Femeie rea și arțăgoasă. [Var.: **mejéră** s.f.] — Din fr. **mégère.**

MEGHISTÁN, *meghistani,* s.m. Înalt demnitar otoman. — Din ngr. **meghistán.**

MEGIÉȘ, -Ă, *megieși, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Țăran liber, stăpân de pământ. G (Adjectival) *Țăran megieș.* **2.** S.m. și f., adj. (Pop.) Vecin. [Pr.: *-gi-eș*] — Din sb. **medjaš,** magh. **megyés.**

MEGIEȘÉSC, -EÁSCĂ, *megieșești,* adj. (Pop.) Care aparține megieșilor, privitor la megieși. [Pr.: *-gi-e-*] — **Megieș** + suf. *-esc.*

MEGIEȘÍ, *megiesesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Înv. și reg.) A se învecina, a se mărgini. [Pr.: *-gi-e-*] — Din **megieș.**

MEGIEȘÍE, *megieșii,* s.f. (Înv. și pop.) Teritoriu, țară sau oameni, ființe aflate în vecinătate; *p. ext.* vecinătate. [Pr.: *-gi-e-*] — **Megieș** + suf. *-ie.*

MEGLENÍT, -Ă, *megleniți, -te,* adj., s.m. și f. Meglenoromân. — Din n. pr. **Meglen.**

MEGLENOROMÁN, -Ă, *meglenoromâni, -e,* s.m., adj. **1**. S.m. Persoană care face parte din populația romanică aflată în sudul Peninsulei Balcanice, în regiunea Meglen. **2.** Adj. Care aparține meglenoromânilor (**1**) sau limbii lor, privitor la meglenoromâni. F (Substantivat, f.) Idiom vorbit de meglenoromâni și care reprezintă un dialect al limbii române. — **Meglen** (n. pr.) + **român.**

MEGLENOROMÁNCĂ, *meglenoromânce,* s.f. Femeie care face parte din populația romanică aflată în sudul Peninsulei Balcanice, în regiunea Meglen. — **Meglenoromân** + suf. *-că.*

MEGÓHM, *megohmi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură a rezistenței electrice, egală cu un milion de ohmi. [Pr.: *-gom.* — Abr.: *MW*] — Din fr. **mégohm.**

MEGOHMMÉTRU, *megohmmetre,* s.n. (Fiz.) Aparat pentru măsurarea rezistențelor electrice de valoare mare. [Pr.: *-gom-.* — Scris și: *megohmetru*] — Din fr. **mégohmètre.**

MEHĂÍ, pers. 3 *méhăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre oi, miei, capre) A scoate sunete caracteristice speciei; a behăi. — **Mehe**[**he**] + suf. *-ăi.*

MEHĂÍT, *mehăituri,* s.n. (Pop.) Faptul de a *mehăi;* behăit. — V. **mehăi.**

MEHEDINȚEÁN, -Ă, *mehedințeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Mehedinți. **2.** Adj. Care aparține județului Mehedinți sau mehedinților (**1**), referitor la județul Mehedinți ori la mehedințeni. — **Mehedinți** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MEHEDINȚEÁNCĂ, *mehedințence,* s.f. Persoană originară sau locuitoare din județul Mehedinți. — **Mehedințean** + suf. *-că.*

MEHEHÉ interj. (Rar) Cuvânt care redă strigătul caracteristic al oii, al mielului, al caprei; behehe (**1**). — Onomatopee.

MEHÉNGHI, -GHE, (**I**) *mehenghiuri,* s.n., (**II**) *mehenghi, -ghe,* adj. **I.** (Înv.) S.n. Piatră cu care se încercau metalele prețioase. **II.** Adj. (Pop.; adesea substantivat) Priceput, isteț, abil; *p. ext.* șmecher, șiret: glumeț, poznaș. — Din tc. **mehenk.**

MEHMENDÁR, *mehmendari,* s.m. (În Evul Mediu; în Moldova și în Țara Românească). **1.** Boier (sau funcționar) care însoțea în călătorie pe domn sau o persoană oficială de rang înalt, îngrijindu-se de găzduirea lor. **2.** Comisar special însărcinat cu aprovizionarea. — Din tc. **mihmandar.**

MEHTÉR, *mehteri,* s.m. (Înv.) Muzicant într-o fanfară (turcească). — Din tc. **mehter.**

MEHTERBÁȘ s.m. v. **mehterbașa.**

MEHTERBAȘÁ, *mehterbașale,* s.m. (Înv.) Șeful mehterilor. [Var.: **mehterbáș** s.m.] — Din tc. **mehter başı.**

MEHTÚP, *mehtupuri,* s.n. (În Evul Mediu; în Țara Românească și în Moldova) Scrisoare oficială; adresă, raport. — Din tc. **mektup.**

MEHTUPCÍU, *mehtupcii,* s.m. (În Evul Mediu; în Țara Românească și în Moldova) Funcționar într-o cancelarie domnească. — Din tc. **mektupçu.**

MEI, (**1**) s.m., (**2**) *meiuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu inflorescența ramificată și cu flori albe-gălbui, folosită ca nutreț pentru vite; părâng, păsat *(Panicum miliaceum); p. restr.* semințele acestei plante, folosite în trecut pentru hrana oamenilor, azi mai ales ca hrană pentru vite și păsări. G *Mei mărunt* (sau *păsăresc)* = varietate de mei ale cărei flori sunt dispuse în spiculețe care formează o inflorescență compusă; meișor *(Panicum capillare).* G Compuse: *mei-păsăresc* = plantă cu frunze în formă de lance și cu fructele ca niște boabe mici, alburii și foarte lucitoare *(Lithospermum officinale); mei-păsăresc* (sau *-nebun)* = mohor; *mei-tătăresc* = mătură (**2 a**); *mei-pădureț* = meișor; *mei-lung* sau *meiul-canarilor* = iarba-canărașului. **2.** S.n. Meiște. — Lat. **milium.**

MEIÓZĂ, *meioze,* s.f. (Biol.) Diviziune a celulei prin separarea de perechi de cromozomi din nucleu și formarea de gameți. [Pr.: *me-io-*] — Din fr. **méiose.**

MEISTERGESANG s.n. Totalitatea creațiilor poetice ale meistersängerilor. [Pr.: *máĭstărghezang*) — Cuv. germ.

MEISTERSÄNGER, *meistersängeri,* s.m. Trubadur medieval german. [Pr.: *máĭstărzengăr*] — Din germ. **Meistersänger.**

MEIȘÓR s.m. Numele a trei plante erbacee din familia gramineelor: **a)** plantă cu rădăcina târâtoare și florile de culoare verde-deschis sau violetă; mei-pădureț *(Millium effusum);* **b)** plantă cu frunze păroase și flori violacee, alcătuind spice așezate ca niște degete *(Panicum sanguinale);* **c)** mei mărunt. [Pr.: *me-i-*] — **Mei** + suf. *-șor.*

MÉIȘTE, *meiști,* s.f. Teren cultivat cu mei; mei (**2**). — **Mei** + suf. *-işte.*

MÉJDĂ, *mejde,* s.f. (Reg.) Mejdină. — Din sl. **mežda.**

MÉJDINĂ, *mejdine,* s.f. (Reg.) Hat, răzor, hotar (între două ogoare, proprietăți); mejdă. — Din bg. **mežd**ina.

MEJÉRĂ s.f. v. **megeră.**

MEL, *meli,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru înălțimea sunetului, egală cu a mia parte din înălțimea unui sunet care are o frecvență de o mie de hertzi. — Din engl. **mel.**

MELAFÍR, *melafire,* s.n. Rocă magmatică vulcanică de tipul bazaltului. — Din fr. **mélaphyre.**

MELAMINÁT, -Ă, *melaminați, -te,* adj., s.n. (Material plastic) fabricat din melamină. — De la **melamină.**

MELAMÍNĂ, *melamine,* s.f. Substanță chimică organică, folosită la fabricarea unor materiale plastice rezistente. — Din fr. **mélamine.**

MELÁNĂ, (**2**) *melane,* s.f. **1.** Fibră textilă sintetică cu proprietăți asemănătoare lânii. **2.** Sortiment de melană (**1**). — Denumire comercială.

MELANCÓLIC, -Ă, *melancolici, -ce,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Stăpânit de melancolie (**1**); înclinat spre melancolie. F Care exprimă melancolie; care rezultă dintr-o stare de melancolie. G *Temperament* (sau *tip*) *melancolic* = unul dintre cele patru tipuri de temperament din clasificarea lui Hipocrat, caracterizat prin sensibilitate și inhibiție. F (Despre lucruri, peisaje etc.; adesea adverbial) Care inspiră melancolie, care predispune la melancolie; trist, posomorât. **2.** Care este bolnav de melancolie (**2**). — Din fr. **mélancolique.**

MELANCOLÍE, *melancolii,* s.f. **1.** Stare de tristețe, de deprimare, amestecată cu visare și cu dorința de izolare; *p. gener.* tristețe (ușoară). **2.** Boală psihică care se manifestă printr-o continuă depresie, prin tristețe morbidă, prin apatie, delir, halucinații, anxietate și tentația de sinucidere. — Din fr. **mélancolie,** lat. **melancolia.**

MELANCOLIZÁ, pers. 3 *melancolizează,* vb. I. Refl. (Rar) A deveni melancolic. — Din fr. **mélancoliser.**

MELANEZIÁN, -Ă, *melanezieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația negroidă din Melanezia. **2.** Adj. Care aparține Melaneziei sau melanezienilor (**1**), privitor la Melanezia ori la melanezieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **Mélanésien.**

MELÁNIC, -Ă, *melanici, -ce,* adj. Care conține melanină. — Din fr. **mélanique.**

MELANÍNĂ, *melanine,* s.f. Pigment organic de culoare neagră, care conține fier și sulf și care se găsește în coroidă, în păr ori în piele. — Din fr. **mélanine.**

MELÁNJ, *melanjuri,* s.n. **1.** Amestec. **2.** Fir textil obținut prin amestecul unor fibre de lână de sorturi și culori diferite sau prin amestecul fibrelor de lână cu cele sintetice; *p. ext.* țesătură obținută din astfel de fire. — Din fr. **mélange.**

MELANJÓR, *melanjoare,* s.n. (Tehn.) Amestecător. — Din fr. **mélangeur.**

MELANODERMÍE s.f. Pigmentare patologică, brună sau neagră, localizată sau generalizată, care apare în unele boli cronice ca malaria, tuberculoza sau în intoxicațiile cu săruri de aur, argint etc. — Din fr. **mélanodermie.**

MELANÓM, *melanoame,* s.n. Tumoare formată din celule ce produc melanină și localizată mai ales pe piele și la ochi și, în mod excepțional, în centrii nervoși și meninge. — Din fr. **mélanome.**

MELANOSARCÓM, *melanosarcoame,* s.n. Melanom malign cu evoluție foarte rapidă. [Pl. și: *melanosarcomuri*] — Din fr. **mélanosarcome.**

MELANÓZĂ, *melanoze,* s.f. **1.** (Med.) Denumire generică pentru pigmentația în exces a pielii și mucoaselor datorită acumulării difuze de melanină. **2.** (Bot.) Boală a viței-de-vie cauzată de ciuperci. — Din fr. **mélanose.**

MELANTERÍT s.n. Sulfat natural de fier, hidratat, cristalizat, de culoare verde, folosit mai ales în industria coloranților. — Din fr. **mélantérite.**

MELASÁ, *melasez,* vb. I. Tranz. A amesteca nutrețul cu melasă. — Din **melasă.**

MELASÁRE, *melasări,* s.f. Acțiunea de *a melasa* și rezultatul ei. — V. **melasa.**

MELASÁT, -Ă, *melasați, -te,* adj. (Despre nutreț) Care a fost amestecat cu melasă. — V. **melasă.**

MELÁSĂ, *melase,* s.f. Reziduu siropos de culoare brună, provenit de la extragerea zahărului din sfeclă sau din trestie-de-zahăr și care servește ca hrană pentru vite. — Din fr. **mélasse,** germ. **Melasse,** it. **melassa.**

MELC, *melci,* s.m. **I.** Nume dat mai multor specii de gasteropode din încrengătura moluștelor, care au corpul moale, de obicei apărat de o cochilie răsucită în spirală, și patru tentacule sensibile, la cap; bourel, culbec. G Loc. adj. *Ca melcul* = **a)** răsucit, în spirală; **b)** foarte încet. G Expr. *A tăcea ca melcul* = a nu scoate niciun cuvânt. **II.** P. anal. **1.** Partea anterioară a urechii interne, răsucită în spirală. **2.** Organ sau angrenaj al unor mașini destinat să transmită, să transforme sau să utilizeze în diferite feluri mișcarea de rotație. **3.** Prăjitură făcută din aluat încolăcit în spirală, presărat cu nucă dată prin mașină. **4.** (La pl.) Șuvițe de păr răsucite în formă de inelușe. — Et. nec.

MELCÁT, -Ă, *melcați, -te,* adj. (Despre piese tehnice) Răsucit (ca o cochilie de melc). — Din **melc.**

MELCIȘÓR, *melcișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *melc.* **2.** (La pl.) Paste făinoase în formă de spirală sau de inelușe. — **Melc** + suf. *-işor.*

MELEÁG, *meleaguri,* s.n. (De obicei la pl.) Loc, teren (situat în apropierea cuiva), împrejurime, vecinătate; cuprins al unei așezări omenești, ținut, regiune, loc; tărâm. — Din magh. **mellék.**

MELEÁN, *meleni,* adj., s.m. (Reg.) **1.** Adj. (Om) înalt și voinic; vlăjgan. **2.** S.m. Fecior, flăcău. — Et. nec.

MELEGÁR[1], *melegare,* s.n. (Reg.) Loc special amenajat pe un strat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile; răsadniță. — Din magh. **melegágy.**

MELEGÁR[2], *melegare,* s.n. Bazin de lemn în care cade minereul sfărâmat din șteampurile țărănești. — Et. nec.

MELENÁȘ, *melenași,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *melean;* flăcăiaș, fecioraș. — **Melean** + suf. *-aș.*

MELÉNĂ, *melene,* s.f. Eliminare a unui scaun negru, conținând sânge provenit din părțile superioare ale tubului digestiv. — Din fr. **melaena.**

MELESTÉU, *melesteie,* s.n. (Reg.) Făcăleț (pentru mămăligă). — Din **melestui** (derivat regresiv).

MELESTUÍ, *melestuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mesteca cu melesteul. — Din magh. **málla**szt.

MELÉU, *meleuri,* s.n. (Sport) Luptă corp la corp. F (Spec.) Grămadă la rugbi. — Din fr. **mêlée.**

MELIFÉR, -Ă, *meliferi, -e,* adj., s.f. pl. **I.** Adj. (Despre plante) Care are flori cu mult nectar și polen, din care albinele produc mierea. **II.** S.f. pl. Grup de insecte himenoptere (cuprinzând albinele și viespile) care culeg nectarul și polenul din flori, producând apoi mierea sau ceara. — Din fr. **mellifère.**

MELÍFIC, -Ă, *melifici, -ce,* adj. (Rar) Melifer (**I**). — Din fr. **mellifique.**

MELINÍTĂ s.f. Substanţă chimică, având drept component principal acidul picric, folosită la fabricarea fitilelor detonante şi în imprimeria textilă. — Din fr. **mélinite,** germ. **Melinit.**

MELIORATÍV, -Ă, *meliorativi, -e,* adj. (Lingv.; despre cuvinte, expresii etc.) Cu sens laudativ, favorabil. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **mélioratif.**

MELIORÍSM s.n. Concepţie potrivit căreia lumea nu este nici cea mai rea cu putinţă, nici iremediabil rea, ci poate fi ameliorată sau este în curs de ameliorare. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **méliorisme.**

MELIORÍST, -Ă, *melioriști, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al meliorismului. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **mélioriste.**

MELÍSĂ, *melise,* s.f. Plantă erbacee perenă din familia labiatelor, cu flori albe, plăcut mirositoare, mult căutate de albine, şi cu frunzele ovale, folosită în medicină pentru calităţile ei stimulatoare şi antispasmodice; roiniţă[2] *(Melissa officinalis).* F Băutură alcoolică aromată (folosită în medicina populară), obţinută prin fermentarea frunzelor acestei plante. — Din lat. **melissa,** fr. **mélisse.**

MELISMÁTIC, -Ă, *melismatici, -ce,* s.f., adj. (Muz.) **1.** S.f. Totalitatea ornamentelor dintr-o compoziţie; arta de a compune cu melisme. **2.** Adj. (Despre compoziţii) Cu melisme. — De la **melismă.**

MELÍSMĂ, *melisme,* s.f. (Muz.) Ornament muzical rezultat din repartiţia unei durate lungi într-un grup de note de valoare scurtă. — Din it. **melisma,** fr. **mélisme.**

MELIŢÁ, *méliţ,* vb. I. **1.** Tranz. A zdrobi (cu meliţa) şi a curăţa cânepa şi inul de părţile lemnoase, pentru a alege fuiorul sau pentru a se obţine câlţii de meliţă. F Fig. A bate strașnic pe cineva. **2.** Intranz. Fig. A trăncăni, a flecări. — Din **meliţă.**

MELIŢÁRE, *meliţări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a meliţa* şi rezultatul ei; meliţat[1]. — V. **meliţa.**

MELIŢÁT[1] s.n. Meliţare. — V. **meliţa.**

MELIŢÁT[2], -Ă, *meliţaţi, -te,* adj. (Despre cânepă, in) Zdrobit şi curăţat cu meliţa. — V. **meliţa.**

MÉLIŢĂ, *meliţe,* s.f. **1.** Unealtă primitivă de lemn, folosită în industria casnică pentru meliţare; zdrobitor. F Maşină de meliţat, prevăzută cu cuţite sau cu aripi de lemn dispuse circular pe un cilindru. **2.** Fig. (Fam. şi depr.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). G Expr. *A da cu meliţa* (sau *din meliţă)* = a trăncăni, a flecări. — Din bg. **melica.**

MELIŢÓI, *meliţoaie,* s.n. (Rar) Meliţă mare. — **Meliţă** + suf. *-oi.*

MELIŢÚICĂ, *meliţuici,* s.f. (Rar) Meliţă mică cu care se face ultima operaţie de prelucrare a fibrelor de cânepă şi de in, pentru a alege fuiorul curat. — **Meliţă** + suf. *-uică.*

MELÓDIC, -Ă, *melodici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care ţine de melodie, referitor la melodie. **2.** Melodios, armonios. **II.** S.f. Ramură a muzicologiei care se ocupă cu studiul melodiei. F Felul în care este compusă o melodie. — Din fr. **mélodique.**

MELODICITÁTE, *melodicităţi,* s.f. Calitatea de a fi melodic; (rar) melodism. — **Melodic** + suf. *-itate.*

MELODÍE, *melodii,* s.f. Succesiune de sunete îmbinate după regulile ritmului şi ale modulaţiei, pentru a alcătui o unitate cu sens expresiv. F Compoziţie muzicală, cântec. F Fig. Sonoritate plăcută; armonie, muzicalitate. — Din ngr. **melodía,** it. **melodia,** fr. **mélodie.**

MELODIMÉTRU, *melodimetre,* s.n. (Fon.) Aparat electronic folosit pentru cercetări asupra intonaţiei. — Din fr. **mélodimètre.**

MELODIÓS, -OÁSĂ, *melodioşi, -oase,* adj. Plin de sunete armonioase, plăcut auzului, armonios; care emite astfel de sunete. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **mélodieux.**

MELODÍSM s.n. (Rar) Melodicitate. — Din it. **melodismo.**

MELODÍST, -Ă, *melodişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Compozitor de melodii; muzician care concepe melodia ca element esenţial în muzică; compozitor la care predomină elementul melodic. — Din fr. **mélodiste.**

MELODRAMÁTIC, -Ă, *melodramatici, -ce,* adj. **1.** Care se referă la melodramă, privitor la melodramă, de melodramă. **2.** (Depr.) Cu caracter patetic exagerat, fals. — Din fr. **mélodramatique,** it. **melodrammatico.**

MELODRAMATÍSM s.n. Caracter melodramatic. F Exprimare de sentimente care se remarcă prin artificialitate, prin exaltare exagerată. — **Melodramat**[ic] + suf. *-ism.*

MELODRAMATIZÁ, *melodramatizez,* vb. I. Tranz. A face să devină melodramatic (**2**), a da caracter melodramatic (**2**). F (Depr.) A exagera caracterul melodramatic (**2**). — Din fr. **mélodramatiser.**

MELODRAMATIZÁRE, *melodramatizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a melodramatiza* şi rezultatul ei. — V. **melodramatiza.**

MELODRAMATIZÁT, -Ă, *melodramatizaţi, -te,* adj. Care a devenit melodramatic (**2**). F Care are un caracter melodramatic (**2**) exagerat. — V. **melodramatiza.**

MELODRÁMĂ, *melodrame,* s.f. **1.** Dialog cântat în tragedia antică greacă, între un corifeu şi un personaj. **2.** Dramă care folosea acompaniamentul muzical pentru a marca intrarea sau ieşirea personajelor din scenă. **3.** Operă dramatică în care acţiunea complicată, neverosimilă, cu scene pline de groază, alternează cu scene comice, convenţionale, de un patetism violent, rezervându-se un loc însemnat neprevăzutului. — Din fr. **mélodrame.**

MELOFÓB, -Ă, *melofobi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care urăşte muzica. — Din fr. **mélophobe.**

MELOFOBÍE s.f. Aversiune faţă de muzică. — Din fr. **mélophobie.**

MELOMÁN, -Ă, *melomani, -e,* s.m. şi f. Persoană căreia îi place mult muzica (în special cea clasică) şi o înţelege. — Din fr. **mélomane.**

MELOMANÍE s.f. Pasiune, preferinţă deosebită pentru muzică. — Din fr. **mélomanie.**

MELÓN, *meloane,* s.n. Gambetă. — Din fr. **melon.**

MELONÍDĂ, *melonide,* s.f. Fruct asemănător cu baca, cu epicarpul tare la maturitate şi mezocarpul cărnos şi suculent. — Din fr. **mélonide.**

MELOPÉE, *melopei,* s.f. Melodie lentă, ritmică şi monotonă, care acompania în trecut o declamaţie; *p. ext.* compoziţie muzicală, melodie. — Din fr. **mélopée.**

MELOPÉIC, -Ă, *melopeici, -ce,* adj. Ca o melopee; melodios, armonios. [Pr.: *-pe-ic*] — **Melopee** + suf. *-ic.*

MÉLOS s.n. **1.** Melodie, cântec; *p. ext.* muzică. **2.** Aspectul cantabil, melodic al muzicii. — Din ngr. **mélos.**

MELOTERÁPIC, -Ă, *meloterapici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la meloterapie, de meloterapie. — Din fr. **mélothérapique.**

MELOTERAPÍE, *meloterapii,* s.f. (Med.) Muzicoterapie. — Din fr. **mélothérapie.**

MÉLŞPAIZ, *melşpaize,* s.n. (Reg.) Prăjitură (de casă). — Din germ. **Mehlspeise.**

MEMBRÁNĂ, *membrane,* s.f. **1.** Nume dat ţesuturilor animale sau vegetale, subţiri şi suple, foarte diferite ca structură, care căptuşesc, îmbracă, leagă, susţin sau delimitează anumite organe sau părţi de organe; piele subţire; pieliţă. F Diferenţiere protoplasmatică sau celulozică, care învelește şi limitează celula animală şi cea vegetală. **2.** (Fiz.) Corp subţire flexibil, care, prin vibraţie, poate produce sau transmite sunete, fiind folosit la telefon, la microfon şi la alte aparate acustice sau de percuţie. **3.** Corp subţire folosit pentru a separa două medii; diafragmă. **4.** (Înv.) Pergament (pentru scris). — Din lat., it. **membrana,** fr. **membrane.**

MEMBRANÓS, -OÁSĂ, *membranoşi, -oase,* adj. Care are structură asemănătoare cu cea a membranei (**1**); format din una sau din mai multe membrane. — Din fr. **membraneux.**

MÉMBRU, -Ă, *membri, -e,* s.n., s.m., s.f. **1.** S.n. (Adesea la pl.) Fiecare dintre părţile exterioare, articulate ale trupului omului sau animalului, care au rol important în îndeplinirea unor funcţii de relaţie; mădular. G *Membru-fantomă* = senzaţie anormală de prezenţă a unui membru sau segment de membru care au fost amputate. *Membru superior* = mână. *Membru inferior* = piciorul omului. F Penis. **2.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o colectivitate (organizată); fiecare dintre persoanele sau unităţile care fac parte dintr-o grupare sau o organizaţie socială, politică etc., considerată în raport cu acestea; mădular. **3.** S.m. Fiecare dintre cele două părţi ale unei expresii matematice; fiecare dintre părţile celor două rapoarte ale unei proporţii. **4.** S.n. Fiecare dintre părţile unei propoziţii, fraze sau perioade. — Din lat. **membrum,** fr. **membre.**

MEMÉNTO, *mementouri,* s.n. **1.** Semn distinctiv, însemnare, notă care reaminteşte ceva; *p. ext.* aducere-aminte. **2.** Mic carnet de buzunar în care se fac însemnări pentru a reaminti o dată, un nume, o problemă etc. **3.** Carte, de obicei de format mic, care rezumă esenţialul, prin tabele, formule etc., dintr-una sau din mai multe discipline, ştiinţe; memorator. F Listă a spectacolelor şi conferinţelor, publicată în presa cotidiană. — Din fr. **mémento.**

MEMORÁ, *memorez,* vb. I. Tranz. A reţine în memorie (depunând un efort, învăţând anume); a ţine minte, a memoriza. — Din lat. **memorare,** fr. **mémorer.**

MEMORÁBIL, -Ă, *memorabili, -e,* adj. Vrednic de ţinut minte; *p. ext.* important, însemnat, remarcabil. — Din fr. **mémorable,** lat. **memorabilis.**

MEMORÁND s.n. v. **memorandum.**

MEMORÁNDUM, *memorandumuri,* s.n. **1.** Document dimplomatic cuprinzând expunerea faptelor sau argumentelor juridice care privesc relaţiile dintre state şi formează sau vor forma obiectul unor tratative; memorial. **2.** (Înv.) Carnet, registru etc. pe care se făceau însemnări. [Var.: **memoránd,** *memorande,* s.n.] — Din lat. **memorandum,** germ. **Memorandum,** fr. **mémorandum.**

MEMORÁRE, *memorări,* s.f. Faptul de *a memora;* proces de înregistrare în memorie; memorizare. — V. **memora.**

MEMORATÍV, -Ă, *memorativi, -e,* adj. (Rar) Comemorativ. — Din fr. **mémoratif.**

MEMORATÓR, *memoratoare,* s.n. **1.** Memento (**3**). **2.** (Tehn.) Memorie (**3**). — Din fr. **mémorateur.**

MEMORIÁL, -Ă, *memoriali, -e,* s.n., adj. **I.** S.n. **1.** Specie literară, asemănătoare cu însemnările de călătorie şi cu memoriile, care consemnează observaţii ştiinţifice, amintiri ori impresii personale asupra faptelor sau evenimentelor la care a participat cineva sau care s-au petrecut în timpul vieţii cuiva. **2.** (Înv.) Memorandum (**1**). **3.** (Livr.) Monument sau clădire ridicate în amintirea unui eveniment sau a unei personalităţi. **II.** Adj. **1.** Care este înregistrat în minte; din memorie (**1**). **2.** Care serveşte pentru a aminti un eveniment însemnat, o persoană etc.; comemorativ. [Pr.: *-ri-al*] — Din germ. **Memorial,** fr. **mémorial,** lat. **memorialis.**

MEMORIALÍST, -Ă, *memorialişti, -ste,* s.m. şi f. Scriitor care compune memoriale sau memorii. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **mémorialiste.**

MEMORIALÍSTIC, -Ă, *memorialistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Gen de scriere literară care cuprinde memorii; (cu sens colectiv) totalitatea lucrărilor care conţin memorii. **2.** Adj. Care aparţine memorialisticii (**1**) sau care se referă la memorial (**I 1**), de memorial. [Pr.: *-ri-a-*] — **Memorial** + suf. *-istic.*

MEMÓRIE, *memorii,* s.f. **1.** Proces psihic care constă în întipărirea, recunoaşterea şi reproducerea senzaţiilor, sentimentelor, mişcărilor, cunoştinţelor etc. din trecut. F Minte (considerată ca sediu al procesului de memorare). G Loc. adv. *Din memorie* = din aducere-aminte, pe de rost. **2.** Păstrare în amintire, reprezentare mintală, aducere-aminte, amintire. F Amintire pe care posteritatea o păstrează oamenilor iluştri sau evenimentelor de seamă. G Expr. *În memoria cuiva* (sau *a ceva)* = în amintirea..., spre aducere-aminte; ca omagiu. **3.** Parte a calculatorului electronic în care se înregistrează instrucţiunile, cuvintele, valorile numerice etc. după o codificare prealabilă; memorator (**2**). — Din lat., it. **memoria,** fr. **mémoire.**

MEMORISCÓP, *memoriscoape,* s.n. Aparat electronic de afişare cu posibilitatea de memorare a curbelor afişate. — Din engl. **memoriscope.**

MEMÓRIU, *memorii,* s.n. **1.** Expunere scrisă, amănunţită şi documentată, asupra unei probleme, unei situaţii etc. G *Memoriu de titluri şi lucrări* = listă în care sunt consemnate titlurile şi lucrările de specialitate ale unei persoane. *Memoriu de activitate* = expunere scrisă a activităţii desfăşurate de o persoană într-un anumit domeniu ştiinţific. **2.** (La pl.) Colecţie de conferinţe, comunicări, discuţii etc. ale unei societăţi ştiinţifice. **3.** (La pl.) Lucrare beletristică cu caracter evocator, conţinând însemnări asupra evenimentelor petrecute în timpul vieţii autorului (şi la care el a luat parte). **4.** Petiţie, cerere (colectivă) în care motivele sunt expuse pe larg. **5.** (În vechea organizare a armatei) Dosar personal al unui ofiţer sau al unui subofiţer. — Din lat. **memorium,** fr. **mémoire.**

MEMORIZÁ, *memorizez,* vb. I. Tranz. A învăţa (un text) pe de rost; a memora. — Din fr. **mémoriser.**

MEMORIZÁRE, *memorizări,* s.f. Acţiunea de *a memoriza* şi rezultatul ei; memorizat. — V. **memoriza.**

MEMORIZÁT s.n. (Rar) Memorizare. — V. **memoriza.**

MENÁDĂ, *menade,* s.f. (Livr.) Bacantă; *fig.* femeie exaltată, nestăpânită. — Din fr. **ménade.**

MENÁJ, *menajuri,* s.n. **1.** Conducere a treburilor casnice; activitatea gospodinei; gospodărie. G *Şcoală de menaj* = şcoală specială pentru fete, în care se predau noţiuni de gospodărie. *Obiect de menaj* = obiect de uz casnic. **2.** Căsnicie. F Familie. [Pl. şi: *menaje*] — Din fr. **ménage.**

MENAJÁ, *menajez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata pe cineva sau ceva cu înţelegere, grijă şi îngăduinţă, a se purta bine cu cineva; a cruţa. F Refl. A-şi cruţa sănătatea, forţele; a se îngriji, a se feri. **2.** (Rar) A nu irosi în zadar, a economisi. **3.** A pregăti ceva cu dibăcie, a procura; a înlesni. — Din fr. **ménager.**

MENAJAMÉNT, *menajamente,* s.n. (Adesea la pl.) Tact, grijă faţă de sensibilitatea şi susceptibilitatea unei persoane (pentru a o cruţa de neplăceri, de suferinţă etc.); menajare. — Din fr. **ménagement.**

MENAJÁRE, *menajări,* s.f. Faptul de *a (se) menaja;* menajament. — V. **menaja.**

MANAJÉR, -Ă, *menajeri, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Femeie angajată să îngrijească de gospodăria cuiva. F (Rar) Gospodină. **2.** Adj. Care ţine de menaj, privitor la menaj, de uz casnic. — Din fr. **ménagère.**

MENAJERÍE, *menajerii,* s.f. Loc special amenajat în care sunt ţinute animale vii, mai ales sălbatice, pentru a fi expuse publicului; totalitatea animalelor care se află într-un asemenea loc. — Din fr. **ménagerie,** germ. **Menagerie.**

MENDELEÉVIU s.n. Element chimic transuranic, obţinut pe cale artificială. — Din fr. **mendélévium.**

MENDELÍSM s.n. Concepţie care susţine că transmiterea caracterelor ereditare se face potrivit legilor dominaţiei, segregării şi combinării independente a caracterelor. — Din fr. **mendélisme.**

MENDELÍST, -Ă, *mendelişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al mendelismului. — Din fr. **mendéliste.**

MENDICITÁTE s.f. (Rar) Cerşetorie. — Din fr. **mendicité,** lat. **mendicitas, -atis.**

MÉNDRE s.f. pl. (Fam.; în expr.) *A-şi face mendrele* (cu cineva) = **a)** a-şi face toate gusturile, a-şi satisface capriciile; a-şi face de cap; **b)** a-şi bate joc de cineva; a necinsti, a batjocori o femeie. — Et. nec.

MENESTRÉL, *menestreli,* s.m. Poet şi muzicant din Franţa Evului Mediu, adesea ambulant, care cânta şi recita versuri acompaniindu-se cu un instrument; *p. gener.* cântăreţ popular. — Din fr. **ménestrel.**

MÉNGHINĂ, *menghine,* s.f. Dispozitiv de prindere a unor piese care urmează să fie prelucrate, alcătuit din două fălci şi dintr-un şurub cu manivelă, cu ajutorul căruia se efectuează apropierea şi depărtarea fălcilor. [Var.: **minghineá, menghineá** s.f.] — Din tc. **mengene.**

MENGHINEÁ s.f. v. **menghină.**

MENHÍR, *menhire,* s.n. Monument megalitic (funerar sau de cult, întâlnit mai ales în provincia Bretagne şi în sudul Angliei) de la sfârşitul epocii neolitice, construit dintr-un bloc înalt de piatră necioplită, aşezat vertical, izolat sau în grup. — Din fr. **menhir.**

MENÍ, *menesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A hotărî de mai înainte; a decide, a dispune; a destina, a sorti. F Tranz. şi intranz. A exprima o dorinţă în favoarea cuiva; a ura[2]. F (În credinţe şi superstiţii) A predestina, a ursi. G (Înv.) A prevesti, a prezice (ceva rău). G Expr. (Intranz.) *A meni a bine* (sau *a rău)* = a prezice lucruri favorabile (sau nefavorabile). **2.** (În superstiţii) A aranja bobii, cărţile etc. într-un anumit fel şi a descânta pentru ghicit. F A descânta, a vrăji. — Din sl. **mĕniti.**

MENILÍT s.n. Rocă sedimentară silicioasă, alcătuită în cea mai mare parte din opal, argilă şi hidroxizi de fier, de culoare neagră sau brună, cu aspect vărgat. — Din fr. **ménilite.**

MENÍNGE, *meninge,* s.n. Fiecare dintre cele trei membrane care învelesc creierul şi măduva spinării. — Din fr. **méninge.**

MENINGEÁL, -Ă, *meningeali, -e,* adj. (Anat.) Meningian. [Pr.: *-ge-al*] — Din germ., engl. **meningeal.**

MENINGIÁN, -Ă, *meningieni, -e,* adj. (Anat.) Referitor la meninge; (rar) meningeal. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **méningien.**

MENINGÍTĂ, *meningite,* s.f. Boală (infecţioasă) care constă în inflamarea meningelor şi care se manifestă prin dureri de cap, vărsături, înţepenirea cefei, febră. — Din fr. **méningite.**

MENINGOCÉL, *meningocele,* s.n. (Med.) Hernie a meningelor datorată unui defect al craniului sau al coloanei vertebrale. — Din fr. **méningocèle.**

MENINGOCÓC, *meningococi,* s.m. Agent patogen care provoacă meningita cerebrospinală epidermică, prezent în lichidul cefalorahidian al bolnavilor. — Din fr. **méningocoque.**

MENINGOENCEFALÍTĂ, *meningoencefalite,* s.f. Inflamaţie a meningelui şi a creierului, cauzată de un agent infecţios (microbian sau virotic), toxic sau alergic. — Din fr. **méningo-encéphalite.**

MENINGOPATÍE, *meningopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile meningelor. — Din fr. **méningopathie.**

MENÍRE, *meniri,* s.f. Acţiunea de *a meni* şi rezultatul ei; misiune, rost, sarcină, predestinare; soartă, destin. — V. **meni.**

MENÍSC, *meniscuri,* s.n. **1.** Lentilă subţire convexă pe o parte şi concavă pe partea opusă. **2.** Curbură a suprafeţei unui lichid, care apare din cauza aderenţei sau a lipsei de aderenţă în punctele de contact cu un corp solid. **3.** Cartilaj în formă de disc, existent între unele articulaţii ale corpului. — Din fr. **ménisque.**

MENÍT, -Ă, *meniţi, -te,* adj. **1.** Care are menirea, rostul, misiunea, sarcina (de a...); care are scopul (să...); hotărât, sortit, destinat, ursit, predestinat. **2.** (În credinţe şi superstiţii) Descântat; vrăjit, fermecat. — V. **meni.**

MENITÓR, -OÁRE, *menitori, -oare,* adj. (Înv.) Care prevesteşte ceva; prevestitor. — **Meni** + suf. *-tor.*

MENÍU, *meniuri,* s.n. Totalitatea felurilor de mâncare servite la o masă. F Listă pe care sunt scrise felurile de mâncare şi băuturile servite într-un restaurant, împreună cu preţurile respective; listă de bucate. G *Meniu fix* = masă servită (la prânz) într-un restaurant, la care numărul şi ordinea felurilor de mâncare sunt stabilite zilnic de restaurantul respectiv (şi al cărei preţ este redus). — Din fr. **menu.**

MENOPÁUZĂ s.f. Fenomen fiziologic complex, care constă în încetarea definitivă a menstruaţiei la femei, ca urmare a încetării funcţiei ovariene. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **ménopause.**

MENORÁGIC, -Ă, *menoragici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de menoragie. — Din fr. **ménorragique.**

MENORAGÍE, *menoragii,* s.f. Afecțiune a uterului, manifestată prin pierderea unei cantități excesive de sânge în timpul menstruației. — Din fr. **ménorragie.**

MENORÉE, *menoree,* s.f. (Med.) Menstruație. — Din fr. **menorrhée.**

MENÓU, *menouri,* s.n. Element de construcție din piatră, din lemn sau din metal, folosit în trecut mai ales în arhitectura gotică, care servește la împărțirea unei uși sau a unei ferestre în mai multe părți. — Din fr. **meneau.**

MÉNSOLĂ, *mensole,* s.f. (Rar) Piesă de construcție care susține grinzi, cornișe etc. — Din it. **mensola.**

MENSTRUÁL, -Ă, *menstruali, -e,* adj. Care se referă la menstruație, care ține de menstruație. [Pr.: *-stru-al*] — Din lat. **menstrualis.**

MENSTRUÁȚIE, *menstruații,* s.f. Hemoragie fiziologică din mucoasa uterină, care apare la femeia adultă în mod regulat și periodic, începând din epoca pubertății, cu întreruperi temporare în perioadele de sarcină și de alăptare, și până la menopauză, când dispare definitiv; soroc, regulă, period. [Pr.: *-stru-a-*] — Din fr. **menstruation.**

MENSUÁL, -Ă, *mensuali, -e,* adj., s.n. (Livr.) **1.** Adj. Care apare sau care are loc la interval de o lună; lunar. **2.** S.n. Publicație de presă care apare o dată pe lună. [Pr.: *-su-al*] — Din fr. **mensuel,** lat. **mensualis.**

MENȘEVÍC, -Ă, *menșevici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al menșevismului. **2.** Adj. Care ține de menșevism, privitor la menșevism. — Din rus. **menșevik.**

MENȘEVÍSM s.n. Curent politic apărut la începutul sec. XX în cadrul social-democrației ruse, care se opunea prevederilor programatice ale socialismului, principiilor teoretice, ideologice, organizatorice, tactice ale partidului de tip comunist. — Din rus. **menșevizm.**

MENTÁL, -Ă, *mentali, -e,* adj., s.n. Care se referă la mentalitate, privitor la mentalitate. G (Substantivat) *Mentalul colectiv.* — Din fr. *mental.*

MENTALITÁTE, *mentalități,* s.f. Fel particular de a-și reprezenta lumea al unui individ sau al unei colectivități. — Din fr. **mentalité.**

MÉNTĂ s.f. Numele mai multor plante erbacee (medicinale) din familia labiatelor, cu frunze dințate și cu flori puternic mirositoare; izmă *(Mentha).* G *Mentă creață* = izmă creață. F *Bomboană* (sau *pastilă) de mentă* = bomboană aromată cu esență extrasă din planta definită mai sus. [Var.: **míntă** s.f.] — Din sl. **menta,** lat. **mentha,** fr. **menthe.**

MENTÓL s.n. Substanță volatilă cu miros aromatic, în formă de cristale, obținută din ulei de mentă sau pe cale artificială, folosită în farmacie și în cosmetică. — Din fr. **menthol.**

MENTOLÁT, -Ă, *mentolați, -te,* adj. Care conține mentă, cu mentol. — Din fr. **mentholé.**

MÉNTOR, *mentori,* s.m. Conducător spiritual, povățuitor, îndrumător; preceptor, educator. F Altoi dintr-o plantă bătrână grefat pe o plantă tânără pentru a-i transmite acesteia însușirile sale. — Din fr., lat. **mentor,** germ. **Mentor.**

MENȚÍNE, *menține,* vb. III. Tranz. **1.** A păstra ceva (în aceeași stare sau formă în care se afla la un moment dat), a lăsa neschimbat; *p. ext.* a face să dureze. F Refl. A continua să existe sub același aspect, a rămâne neschimbat; a dura, a dăinui. **2.** (Rar) A întreține o familie, o persoană etc. **3.** (Rar) A afirma, a susține ceva cu tărie. — Din fr. **maintenir** (după *ține).*

MENȚÍNERE s.f. Acțiunea de *a (se) menține* și rezultatul ei. — V. **menține.**

MENȚIONÁ, *menționez,* vb. I. Tranz. A semnala ceva (verbal sau în scris), a aminti (în treacăt); a pomeni. F A specifica, a consemna. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **mentionner.**

MENȚIONÁBIL, -Ă, *menționabili, -e,* adj. Care poate fi menționat; citabil. [Pr.: *-ți-o-*] — **Menționa** + suf. *-bil.*

MENȚIONÁRE, *menționări,* s.f. Faptul de *a menționa;* mențiune. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **menționa.**

MENȚIONÁT, -Ă, *menționați, -te,* adj. Care a fost pomenit, citat. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **menționa.**

MENȚIÚNE, *mențiuni,* s.f. **1.** Semnalare, pomenire, menționare; (concr.) notă în care se dau informații referitoare la un eveniment, la o persoană etc. F Indicație, specificare. **2.** Distincție onorifică (mai mică decât premiul) care se acordă elevilor merituoși, concurenților la o competiție etc. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **mention,** lat. **mentio, -onis.**

MENUÉT, *menuete,* s.n. Numele unui dans de origine franceză, cu caracter ceremonios și mișcare moderată, devenit cu timpul dans de curte și apoi de salon; melodie după care se execută acest dans. F A treia parte a simfoniei clasice. [Pr.: *-nu-et.* — Pl. și: *menueturi*] — Din fr. **menuet.**

MENZÍL, *menziluri,* s.n., s.m. (Înv.) **1.** S.n. Nume dat în Țările Române, înainte de introducerea căilor ferate, serviciului de transport (pentru călători și pentru corespondență); olac. **2.** S.m. Curier, ștafetă. — Din tc. **menzil.**

MEOȚIÁN, -Ă, *meoțieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al miocenului de pe teritoriul românesc, reprezentat prin faună de lamelibranhiate, gasteropode, mamifere etc. **2.** Adj. Care se referă la formațiunile sau la vârsta meoțianului (**1**). [Pr.: *me-o-ți-an*] — Din fr. **méotien.**

MEPACRÍNĂ s.f. (Fam.) Atebrină. — Et. nec.

MEPLÁT, *meplaturi,* s.n. Plan intermediar care asigură, în sculptură, tranziția între două suprafețe plate; basorelief foarte puțin înalt. — Din fr. **méplat.**

MEPRIZÁ, *meprízez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A disprețui. — Din fr. **mépriser.**

MER, *meri,* s.m. (Chim.) Unitate elementară constitutivă cu structură și cu masă dată invariabile, care se repetă în mod constant într-un lanț macromolecular al unui polimer. — Din fr. **mère.**

MERÁR, *merari,* s.m. (Rar) Cultivator sau vânzător de mere. — **Măr**[2] + suf. *-ar.*

MERCALLÓY s.n. Aliaj de tip alpaca din cupru, nichel, zinc cu adaos de fier și plumb, foarte plastic, folosit în construirea aparaturii electrice, medicale etc. — Din germ. **Mercalloy.**

MERCANTÍL, -Ă, *mercantili, -e,* adj. **1.** Comercial, negustoresc. **2.** (Peior.) Care se preocupă numai de câștigul material, care urmărește în orice împrejurare să profite; interesat, materialist. F (Despre sentimente) Bazat pe interese materiale. — Din fr. **mercantile.**

MERCANTILÁJ, *mercantilaje,* s.n. Imprimat (formular, factură, etichetă) folosit în activitatea comercială. — **Mercantil** + suf. *-aj.*

MERCANTILÍSM s.n. **1.** Spirit negustoresc, interes comercial; (peior.) preocupare, tendință de a câștiga bani prin orice mijloace. **2.** Prima teorie economică modernă (sec. XV-XVIII) în țările europene (îndeosebi în Anglia și Franța) a cărei problemă esențială o constituie găsirea celor mai adecvate mijloace de creștere a avuției naționale a unei țări, reprezentată numai de banii din metale prețioase. — Din fr. **mercantilisme.**

MERCANTILÍST, -Ă, *mercantiliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Adept sau teoretician al mercantilismului (**2**). — Din fr. **mercantiliste.**

MERCANTILIZÁ, *mercantilizez,*vb. I. Tranz. și refl. (Rar.) A deveni sau a face să devină mercantil (**2**). — **Mercantil** + suf. *-iza.*

MERCANTILIZÁRE s.f. (Rar.) Acțiunea de *a (se) mercantiliza* și rezultatul ei. — V. **mercantiliza.**

MERCAPTÁN, *mercaptani,* s.m. Derivat organic al hidrogenului sulfurat, cu miros neplăcut, folosit în odorizarea gazelor combustibile spre a semnala pierderile accidentale de gaz; tiol. — Din fr. **mercaptan.**

MERCÉDE s.f. (Înv.) Răsplată, recompensă. — Din it. **mercede.**

MERCENÁR, -Ă, *mercenari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Ostaș angajat cu leafă într-o armată (străină); *fig.* persoană care, pentru bani sau pentru unele avantaje materiale, face orice fel de servicii. **2.** Adj. Care aparține mercenarilor (**1**), privitor la mercenari; care se compune din mercenari. — Din fr. **mercenaire,** lat. **mercenarius.**

MERCEOLÓG, -Ă, *merceologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în merceologie. [Pr.: *-ce-o-*] — Din **merceologie** (derivat regresiv).

MERCEOLOGÍE, *merceologii,* s.f. Disciplină al cărei obiect îl constituie studierea proprietăților fizice și chimice ale mărfurilor în vederea stabilirii calității lor și a condițiilor de păstrare. [Pr.: *-ce-o-*] — Din it. **merceologia.**

MERCERÍE, (**3**) *mercerii,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Articole mărunte care servesc la cusut și ca accesorii la îmbrăcăminte (ață, nasturi, copci etc.). **2.** Negoț cu astfel de articole. **3.** Magazin de mercerie (**1**). — Din fr. **mercerie.**

MERCERIZÁ, *mercerizez,* vb. I. Tranz. A trata firele sau țesăturile de bumbac cu o soluție de hidroxid de sodiu, pentru a le face mai netede, mai mătăsoase, mai compacte și mai rezistente. — Din fr. **mercériser.**

MERCERIZÁRE, *mercerizări,* s.f. Acțiunea de *a merceriza* și rezultatul ei. — V. **merceriza.**

MERCERIZÁT, -Ă, *mercerizați, -te,* adj. Care a fost supus mercerizării. — V. **merceriza.**

MERCHÉZ, *merchezuri,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Tâlc (ascuns) al unui lucru; taină, rost, semnificație. G Expr. *A-i veni* (cuiva) *la merchez* = a-i conveni, a-i veni (cuiva) la îndemână. **2.** (Fam.) Șmecherie, șiretlic, truc. — Din tc. **merkez.**

MERCÚR s.n. Element chimic, metal de culoare albă-argintie, cu luciu puternic, lichid la temperatura obișnuită, foarte dens și mobil, folosit în tehnică și în medicină; hidrargir, argint-viu. — Din fr. **mercure,** germ. **Merkur.**

MERCURIÁL[1], *mercuriale,* s.n. Listă zilnică oficială de prețuri la produsele alimentare, care se afișează în piețe. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **mercuriale.**

MERCURIÁL[2]**, -Ă,** *mercuriali, -e,* adj. De mercur, pe bază de mercur, cu mercur. *Alifie mercurială.* [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **mercuriel,** lat. **mercurialis.**

MERCÚRIC, -Ă, *mercurici, -ce,* adj. (Despre compușii mercurului) Care conține un ion de mercur bivalent. — Din fr. **mercurique.**

MERCURÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu mercur. — Din fr. **mercurisme.**

MERCURÓS, -OÁSĂ, *mercuroși, -oase,* adj. (Despre compușii mercurului) Care conține un ion de mercur monovalent. — Din fr. **mercureux.**

MERDENEÁ, *merdenele,* s.f. Produs de patiserie preparat din foi de plăcintă umplute cu brânză sau cu carne. — Din tc. **merdane.**

MÉRE vb. III v. **merge.**

MEREÁZ s.n.v. **miraz[1].**

MEREDÉU, *meredeie,* s.n. (Reg.) **1.** Minciog. **2.** Unealtă de lemn pentru frământat caşul, în formă de furculiţă sau de scândurică cu zimţi. — Et. nec.

MEREMÉT, *meremeturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Lucrare de reparaţie sau de întreţinere. F (Fam.) Aranjare, dichisire. — Din tc. **meremet,** ngr. **mereméti.**

MEREMETISEÁLĂ, *meremetiseli,* s.f. (Înv. şi reg.) Meremetisire. — **Meremetisi** + suf. *-eală.*

MEREMETISÍ, *meremetisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A repara; a reface; a restaura. F (Fam.) A pune în ordine; a aranja, a dichisi. — Din ngr. **emeremétisa** (aor. lui *meremetizo*).

MEREMETISÍRE, *meremetisiri,* s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a meremetisi* şi rezultatul ei; reparare, refacere, restaurare; meremetiseală. F Corvoadă, clacă. — V. **meremetisi.**

MEREMETISÍT, -Ă, *meremetisiţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Reparat, refăcut, restaurat. — V. **meremetisi.**

MERÉNG, *merenguri,* s.n. Prăjitură preparată din albuş de ou bătut cu zahăr, coaptă la foc slab, adesea umplută cu cremă (de ciocolată) şi acoperită cu frişcă. [Pl. şi: (m.) *merengi.* — Var.: **meríng** s.m.] — Din fr. **meringue.**

MERÉU, -ÉIE, *merei, -eie,* adv., adj. **I.** Adv. **1.** Fără răgaz, neîncetat, neîntrerupt, continuu, întruna; la intervale scurte. F Din ce în ce mai mult. *Se depărtează mereu.* **2.** (Reg.) Încet, fără grabă, domol; alene, liniştit, potolit. **II.** Adj. **1.** (Înv. şi reg.) Care se întinde unul după altul; neîntrerupt; *p. ext.* care se întinde până departe, întins, vast. **2.** (Reg.; la pl.; despre fiinţe) Mulţi, numeroşi. — Cf. magh. m e r ö „rigid, fix".

MERGĂTÓR, -OÁRE, *mergători, -oare,* adj. (Şi substantivat; rar) Care se deplasează dintr-un loc în altul, care umblă. G Compus: *Mergător-Înainte* = epitet dat Sfântului Ioan Botezătorul. — **Merge** + suf. *-ător.*

MÉRGE, *merg,* vb. III. Intranz. **I. 1.** A se mişca deplasându-se dintr-un loc în altul; a se deplasa, a umbla. F (Despre nave sau alte obiecte plutitoare) A pluti. F (Despre păsări, avioane etc.) A zbura. F (Fam.; despre mâncăruri şi băuturi) A putea fi înghiţit uşor; a aluneca pe gât. **2.** A pleca, a porni, a se duce; a se îndrepta (spre...). G (La imperativ, ca termen de urare sau de îndemn) *Mergi cu bine!* G Expr. *A merge înaintea cuiva* = a întâmpina pe cineva. *A merge la pieire* = a acţiona necugetat, a-şi periclita existenţa. *A merge (fiecare) în* (sau *la) treaba lui* = a-şi relua treburile obişnuite, a-şi vedea de interesele sale. *A(-i) merge* (ceva) *(drept) la inimă* (sau *la suflet)* = a(-i) plăcea foarte mult. *A merge aţă* = a se duce drept la ţintă. *De-i merge* (sau *să-i meargă) colbul* (sau *fulgii, peticile, untul)* = (în legătură cu verbul „a bate" sau cu echivalentele lui; cu valoare adverbială) zdravăn, tare, violent. *A merge pe...* = (despre vârstă) a se apropia de..., a împlini în curând... *De ce merge* sau *pe zi* (ori *pe an) ce merge* = pe măsură ce trece timpul. F A urma, a frecventa cursurile unei instituţii de învăţământ. F (Înv. şi reg.; despre fiinţe şi lucruri) A intra, a pătrunde. F Fig. A ajunge. *A mers până la a crede că-l poate îndrepta.* G Expr. *A merge prea departe* = a-şi îngădui prea multe, a depăşi limitele îngăduite. F (Pop.) A se angaja (într-o slujbă). F A se înrola. F (Despre ape curgătoare, *p. ext.* despre lichide) A curge; a se scurge. **3.** A însoţi, a întovărăşi, a acompania. G Expr. *A merge mână în mână (cu...)* = a fi în strânsă legătură, a se desfăşura concomitent, a se înlănţui. *A merge după* (cineva) = **a)** (despre femei) a se mărita; **b)** a urma sfaturile, poveţele cuiva. *A merge în urma* (sau *pe urmele) cuiva* = a urmări pe cineva. F (La unele jocuri, mai ales la cel de cărţi) A se angaja, a participa la joc. **II. 1.** (Despre întinderi de pământ, drumuri etc.) A se întinde până la...; a duce la... **2.** (Despre ştiri, evenimente etc.) A ajunge la cunoştinţa cuiva; a se răspândi; a se propaga, a se generaliza. G Expr. *Merge vorba* = se spune, se vorbeşte. *Îi merge* (cuiva) *vestea* (sau *numele, vorba* etc.) = se spune despre el că... *Meargă-i numele!* = să nu se mai audă despre el, să dispară definitiv. **III. 1.** (Despre acţiuni, evenimente, fenomene etc.) A se desfăşura, a evolua, a decurge. F (Despre aparate, mecanisme etc.) A funcţiona. **2.** (Despre fiinţe) A o duce, a-i fi (bine sau rău). F A reuşi, a izbuti. **3.** A înainta, a progresa, a se dezvolta. G Expr. (Impers.) *De ce* (sau *pe zi ce) merge* = pe măsură ce trece timpul; tot mai mult. F (Despre oameni) A continua, a persevera. **IV. 1.** (Despre materiale, mai ales despre alimente) A fi necesar, a se consuma, a se folosi (într-o anumită cantitate). **2.** (Înv. şi pop.) A se calcula, a se socoti. **3.** (Mat.; despre numere) A se cuprinde, a intra în alt număr. **V. 1.** A se potrivi, a fi posibil; a se putea, a se accepta, a se admite. G Expr. *Aşa mai merge* = aşa se potriveşte, e bine, îmi convine. *Treacă (şi meargă)!* sau *treacă-meargă!* = fie! să zicem că se poate! să admitem (ca pe o concesie)! F A se potrivi, a se armoniza, a se asorta. *Aceste culori merg bine.* **2.** (Jur.; despre termene, clauze etc.) A intra în vigoare. **3.** (Despre bani, documente etc.) A fi valabil, a fi în uz, a avea curs. **4.** (Despre salarii) A reveni (cuiva) în continuare. **VI.** A umbla îmbrăcat într-un anumit fel; a purta. [Perf. s. *mersei,* part. *mers.*— Var.: (reg.) **mére** vb. III] — Lat. **mergere** „a se scufunda".

MÉRGERE s.f. (Rar) Acţiunea de *a merge* şi rezultatul ei; mişcare (a unei fiinţe sau a unui obiect mobil) dintr-un loc în altul; deplasare, mers. — V. **merge.**

MERIDIÁN, -Ă, *meridiane,* s.n., s.f., adj. **1.** S.n. Fiecare dintre liniile imaginare care rezultă din intersecţia suprafeţei Pământului cu semiplanul sprijinit pe axa geografică, constituind liniile de reper pentru măsurarea longitudinii geografice. G *Meridian de origine* sau *primul meridian, meridianul zero* = meridianul care trece prin localitatea Greenwich (Marea Britanie) şi în raport cu care se calculează, în baza unei convenţii internaţionale, longitudinea punctelor de pe glob. *Meridian magnetic* = linie obţinută prin intersecţia suprafeţei Pământului cu planul vertical indicat de direcţia acului magnetic. (Astron.) *Meridian ceresc* = mare cerc imaginar al sferei cereşti, care trece prin zenitul locului şi prin polii cereşti. *Meridianul locului* = linia de intersecţie a planului meridianului ceresc al locului respectiv cu planul orizontului. **2.** S.n. (Mat.) Curbă a unei suprafeţe de rotaţie cu un plan care trece prin axa ei de rotaţie. **3.** S.f. Cadran solar care indică ora amiezii. **4.** S.f. Canapea cu spătar şi braţe inegale, care ţine loc de şezlong. **5.** Adj. Referitor la un meridian (**1**), care trece printr-un meridian. [Pr.: *-di-an*] — Din lat. **meridianus,** it. **meridiano,** fr. **méridien.**

MERIDIONÁL, -Ă, *meridionali, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se află în partea de sud sau este originar de acolo; sudic. F Care este propriu, specific ţărilor sau popoarelor din sud. **2.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia unei ţări, provincii etc. sudice sau este originară de acolo. [Pr.: *-di-o-*] — Din lat. **meridionalis,** fr. **méridional.**

MERINDÁRE, *merindări,* s.f. (Reg.) Ştergar în care se învelesc la ţară merindele; merindeaţă. — Din **merinde.**

MERÍNDE, *merinde,* s.f. Hrană (rece) pe care o ia cineva când pleacă la drum sau la lucru; *p. gener.* alimente, hrană, mâncare. — Lat. **merenda.**

MERINDEÁŢĂ, *merindeţe,* s.f. (Reg.) Merindare. — **Merinde** + suf. *-eaţă.*

MERÍNG s.m. v. **mereng.**

MERINÓS s.n., adj. invar. **1.** S.n. Rasă de oi cu lână creaţă, moale, foarte fină, de culoare albă. **2.** Adj. invar. (Despre lână) Care este obţinut de la oi merinos (**1**). F (Substantivat) Lână obţinută de la oile merinos (**1**). **3.** S.n. Stofă fabricată din lână merinos (**2**). — Din fr. **mérinos.**

MERINOZÁ, *merinozez,* vb. I. Tranz. A ameliora caracterele raselor de oi prin încrucişare cu merinos. — Din **merinos.**

MERINOZÁRE, *merinozări,* s.f. Acţiunea de *a merinoza* şi rezultatul ei. — V. **merinoza.**

MERISTÉM, *meristeme,* s.n. Ţesut vegetal tânăr situat la extremitatea rădăcinii, tulpinii şi ramurilor, care se înmulţeşte continuu în vederea creşterii acestora. — Din fr. **méristème.**

MERIŞÓR[1], *merişori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *măr*[1]. **2.** Numele a doi arbori din familia rozaceelor, cu flori melifere: **a)** arbore originar din Siberia, cu frunze aproape rotunde, cu flori albe sau roz, cultivat pentru fructele sale din care se prepară dulceaţă *(Pirus baccata);* **b)** (reg.) scoruş. **3.** Mic arbust de munte din familia ericacee, cu frunze în permanenţă verzi, cu flori melifere de culoare albă sau roşiatică şi cu fructe comestibile; smirdar *(Vaccinium vitis idaea).* **4.** Cimişir. — Măr[1] + suf. *-işor.*

MERIŞÓR[2], *merişoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *măr*[2]. **2.** Fructul merişorului[1] (**2**), de mărimea unei cireşe sau a unei nuci, de culoare roşiatică sau galbenă, cu gust dulce, adesea folosit pentru dulceaţă. **3.** Fructul merişorului[1] (**3**), cu aspect de bacă roşie, comestibil. — **Măr[2]** + suf. *-işor.*

MÉRIT, *merite,* s.n. Calitate, însuşire remarcabilă care face pe cineva sau ceva să fie vrednic de stimă, de laudă, de răsplată; valoare, virtute. G Loc. adv. *Pe merit* = pe bună dreptate, justificat. — Din fr. **mérite.**

MERITÁ, *mérit,* vb. I. Tranz. A fi vrednic de răsplată sau de pedeapsă potrivit cu faptele sale (bune sau rele); a avea dreptul să primească o răsplată (bună sau rea); a i se cuveni, a meritarisi. F A justifica, a îndreptăţi preţuirea, interesul sau grija care i se acordă. F Spec. (Despre mărfuri, obiecte de schimb) A justifica preţul cerut; a face, a valora. — Din fr. **mériter.**

MERITÁLĂ, *meritale,* s.f. (Bot.) Internod. — Din fr. **mérithalle.**

MERITARISÍ, *meritarisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A merita. — **Merita** + suf. *-arisi.*

MERITÁT, -Ă, *meritaţi, -te,* adj. Care îi revine cuiva în mod justificat, care i se cuvine. — V. **merita.**

MERITÓRIU, -IE, *meritorii,* adj. (Despre acţiuni sau realizări ale oamenilor) Care este vrednic de apreciere, care are merite, merituos; care este destul de bun, de reuşit, de valoros. — Din lat. **meritorius,** fr. **méritoire.**

MERITÓS, -OÁSĂ, adj. v. **merituos.**

MERITUÓS, -OÁSĂ, *merituoşi, -oase,* adj. Care are merite; reuşit, valoros, meritoriu. F (Despre manifestări ale oamenilor) Care merită să fie lăudat. [Pr.: *-tu-os* — Var.: **meritós, -oásă** adj.] — **Merit** + suf. *-os.*

MERLÓN, *merloane,* s.n. Fiecare dintre masivele de zidărie care depășeau parapetul și limitau crenelurile la lucrările de fortificație antice și medievale. — Din fr. **merlon.**

MERLÓT, *merlot-uri,* s.n. Soi de viță-de-vie de origine franceză, cu struguri cilindrici, cu bobul negru, rotund și mic, care produce vinuri roșii superioare. [Pr.: *merló*] — Din fr. **merlot.**

MEROBLÁSTIC, -Ă, *meroblastici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. (Biol.) Proces de formare a blastomerelor în regiunea nucleului prin segmentarea oului sau a zigotului animal. **2.** Adj. De meroblastică (**1**). — Din fr. **méroblastique.**

MEROVINGIÁN, -Ă, *merovingieni, -e,* adj. Care aparține primei dinastii de regi ai statului franc, privitor la această dinastie. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **mérovingien.**

MERS, *mersuri,* s.n. Faptul de *a merge.* **1.** Deplasare, mișcare dintr-un loc în altul; umblet, mergere. G *Mersul trenurilor* sau *vapoarelor* = orar după care circulă trenurile sau vapoarele; (concr.) tabel sau broșură care cuprinde acest orar. G Loc. adv. *Din mers* = în timpul deplasării, fără a se opri; mergând. F Fel de a merge al cuiva; umblet, călcătură; ritm sau viteză cu care merge cineva. **2.** (Rar) Curs, curgere (a unei ape curgătoare). **3.** Ieșire (a fumului, a gazelor etc.). **4.** Evoluție, dezvoltare, desfășurare (a unui fenomen, a unui proces etc.); mod, curs, ritm de desfășurare (a unui fenomen, a unui proces etc.). G *Mers înainte* = progres. F (Rar) Desfășurare a unei activități. F (Mod de) funcționare a unui sistem tehnic, a unui mecanism, a unui instrument. G *Mers în gol* = regim de funcționare în care nu se produce lucru mecanic util. *Mers în sarcină* = regim în care se furnizează o anumită putere utilă. — V. **merge.**

MERSÍ interj. (Fam.) Mulțumesc. — V. **merci.**

MERSÓL, *mersoli,* s.m. Produs care se află în fracțiunile de petrol și motorină, cu un amestec de bioxid de sulf și de clor, folosit la fabricarea mersolatului. — Din fr. **mersols.**

MERSOLÁT s.m. Produs obținut prin tratarea mersolilor cu o soluție concentrată de hidroxid de sodiu, folosit în industria textilă (pentru spălare, curățire etc.). — Din fr. **mersolates.**

MERTEPEÁ s.f. (Înv.; în loc. adv.) *De la mertepea* = cum se cuvine, cu rost. — Din tc. **mertebe** „ordine, rang, grad".

MERTÍC, *mertice,* s.n. **1.** Măsură veche pentru cereale, egală cu circa 1–2 ocale. F Cantitate de cereale sau de făină cuprinsă într-un mertic (**1**). **2.** (Înv.) Plată în natură (sau în bani) care se lua la mori pentru măcinat; *p. restr.* rație, porție de mâncare. G Expr. *A(-și) lua* (sau *a da cuiva) merticul* = a primi (sau a da) o bătaie. [Pl. și: *merticuri*] — Din magh. **mérték.**

MÉSA adv. (Fam.; în expr.) *A intra* (sau *a cădea, a băga) mesa* = a ajunge (sau a face pe cineva să ajungă) într-o situație neplăcută, a intra (sau a băga pe cineva) într-o încurcătură, într-un bucluc. — Din ngr. **mésa** „înăuntru".

MESÁDĂ, *mesade,* s.f. Bucată de blană confecționată din mai multe piei, folosită la căptușitul paltoanelor, scurtelor etc. [Var.: **misádă** s.f.] — Din ngr. **misadi** „jumătate".

MESAGÉR, -Ă, *mesageri, -e,* s.m. și f. Persoană însărcinată să ducă, să transmită, să comunice cuiva sau undeva un mesaj; trimis[2], sol[2], vestitor, crainic. F (Adjectival; despre porumbei) Care a fost dresat să se întoarcă la locul de plecare, adesea pentru a transmite un mesaj. — Din fr. **messager,** it. **messaggero.**

MESAGERÍE, *mesagerii,* s.f. **1.** Oficiu, întreprindere, local de unde se expediază mărfurile sau (în trecut) de unde plecau diverse mijloace de transport pentru călători. **2.** Sistem de transport al mărfurilor sau (în trecut) al călătorilor, cu trenul, vaporul sau autocamionul, organizat de o mesagerie (**1**). — Din fr. **messagerie,** it. **messaggeria.**

MESÁGIU s.n. v. **mesaj.**

MESÁJ, *mesaje,* s.n. **1.** Apel oral sau scris (cu caracter oficial) adresat poporului, armatei etc. **2.** Ceea ce se predă sau se comunică cuiva, ceea ce trebuie predat sau comunicat cuiva; știre, veste, comunicare. [Var.: **mésagiu** s.n.] — Din fr. **message.**

MESALÍNĂ, *mesaline,* s.f. (Livr.) Femeie desfrânată. — Din fr. **messaline.**

MESÁPI s.m. pl. Populație care a locuit în Antichitate în Mesapia (provincie în sudul Italiei). — Din it. **messapi.**

MESÁPIC, -Ă, *mesapici, -ce,* adj. Care aparține mesapilor, privitor la mesapi. F (Substantivat, f.) Limbă italică vorbită de mesapi. — **Mesapi** + suf. *-ic.*

MÉSĂ, *mese,* s.f. (La catolici și luterani) Liturghie. — Din it. **messa,** fr. **messe,** germ. **Messe.**

MESCALÍNĂ, *mescaline,* s.f. Alcaloid care se extrage dintr-o plantă din familia cactaceelor din Mexic, folosit ca stupefiant. — Din fr. **mescaline.**

MESCHÍN, -Ă, *meschini, -e,* adj. **1.** Preocupat de interese mărunte. F Lipsit de generozitate, de noblețe sufletească, mic la suflet, egoist, josnic, murdar. F Care arată sau trădează lipsă de generozitate, de noblețe sufletească, micime sufletească. *Interese meschine.* **2.** (Mai ales despre abstracte) Lipsit de importanță; neînsemnat, mărunt, banal. **3.** (Despre construcții, părți de construcții etc.) Sărăcăcios. F Lipsit de măreție; mic. — Din fr. **mesquin.**

MESCHINĂRÍE, *meschinării,* s.f. **1.** Lipsă de generozitate, de noblețe sufletească, micime (sufletească, de caracter); (mai ales la pl.) atitudine, gest, faptă de om meschin. F Zgârcenie, avariție. **2.** Lipsă de importanță, de semnificație; întâmplare, fapt banal. — Din fr. **mesquinerie.**

MESCHINIZÁ, *meschinizez,* vb. I. Refl. (Rar) A deveni meschin, a da dovadă de meschinărie. — **Meschin** + suf. *-iza.*

MESCHINIZÁRE, *meschinizări,* s.f. Faptul de *a se meschiniza* și rezultatul său. — V. **meschiniza.**

MESCIOÁRĂ, *mescioare,* s.f. Măsuță. — **Masă** + suf. *-cioară.*

MESEÁN, -Ă, *meseni, -e,* s.m. și f. Persoană care participă la un ospăț, la o masă[1], la un banchet; comesean, conviv. — **Masă[1]** + suf. *-ean.*

MESERIÁȘ, -Ă, *meseriași, -e,* s.m. și f. Persoană care are (și practică) o meserie; meșteșugar. [Pr.: *-ri-aș*] — **Meserie** + suf. *-aș.*

MESERÍE, *meserii,* s.f. Profesie sau îndeletnicire bazată pe un complex de cunoștințe obținute prin școlarizare și prin practică, care permit celui care le posedă să execute anumite operații de transformare și de prelucrare a obiectelor muncii sau să presteze anumite servicii; îndeletnicirea meseriașului; calificarea profesională a meseriașului; meșteșug, meșterie. F P. gener. Profesie (de orice fel). G *Școală de meserii* = școală în care se pregăteau în trecut cadre de muncitori calificați. G Loc. adj. *De meserie* = calificat într-un anumit domeniu de activitate; de specialitate, competent. F Ocupație; preocupare. — Din **mesereare** (înv. „slujbă, funcție" < lat.).

MESÉRNIȚĂ, *meserniță,* s.f. (Reg.) Măcelărie. — Din bg. **mesarnița,** sb. **mesarnica.**

MESÍA n.pr. m. **1.** (În Vechiul Testament) Denumire dată regilor Israelului sau marilor profeți. **2.** (În Cărțile profeților) Nume rezervat trimisului lui Dumnezeu ca mântuitor, mesager divin esențial, așteptat într-un viitor nedefinit, apariția sa pe Pământ marcând triumful poporului evreu (al lui Iahve) asupra inamicilor și începutul unei ere pașnice de prosperitate. **3.** (În creștinism) Mântuitorul lumii, salvatorul de esență divină al obștei, Unsul Domnului; *spec.* Isus Hristos. [Acc. și: *Mésia*] — Din sl. **mesiia,** ngr. **Messías,** lat. **messias.**

MESIÁNIC, -Ă, *mesianici, -ce,* adj. Referitor la Mesia; *p. ext.* care a fost prezis, care cuprinde o prezicere (de mântuire); profetic. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **messianique.**

MESIANÍSM, (**2**) *mesianisme,* s.n. **1.** Credința în Mântuitorul divin al lumii, care stă la baza religiei mozaice și a celei creștine. **2.** Doctrină sau atitudine caracterizată prin credința apariției unui salvator care să instaureze o ordine a dreptății, păcii și fericirii. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **messianisme.**

MESIANÍST, -Ă, *mesianiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mesianismului [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **messianiste.**

MESIȘOÁRĂ, *mesișoare,* s.f. (Rar) **1.** Măsuță. **2.** Mâncare, hrană modestă. F (Reg.) Pomană, praznic. — **Masă[1]** + suf. *-işoară.*

MESMERIÁN, -Ă, *mesmerieni, -e,* adj., s.m. și f. (Adept) al mesmerismului. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **mesmérien.**

MESMERÍSM s.n. Teoria magnetismului animal; (Med.) tratament bazat pe această teorie. — Din fr. **mesmérisme.**

MESOHÍPPUS s.m. Gen fosil de mamifere din familia ecvideelor, strămoș direct al calului, de mărimea unui câine. — Din fr. **mesohippus.**

MESOPOTAMIÁN, -Ă, *mesopotamieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care locuia în Mesopotamia. **2.** Adj. Care aparține Mesopotamiei, care se referă la Mesopotamia. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **mésopotamien.**

MESTEÁCĂN, *mesteceni,* s.m. Arbore cu scoarța albă, cu lemnul alb, gălbui sau roșiatic, cu ramuri flexibile, cu frunze verzi-cenușii și cu flori grupate în amenți *(Betula verrucosa); p. restr.* lemnul acestui arbore. G *Mesteacăn mic* = specie de mesteacăn, arbust înalt până la un metru, care crește în regiunile alpine *(Betula humilis). Mesteacăn pitic* = specie de mesteacăn, arbust până la jumătate de metru *(Betula nana). Mesteacăn pufos* = specie de mesteacăn, arbust sau arbore cu scoarța albă sau brună-cenușie cu pete albe; mestecănaș *(Betula pubescens).* — Lat. **mastichinus.**

MÉSTEC s.m. v. **mestecă.**

MESTECÁ[1], *méstec,* vb. I. Tranz. A sfărâma un aliment cu dinții și a-l amesteca în gură (pentru a-l înghiți). F A învârti ceva (cu limba) în gură. F Fig. A pune la cale; a plănui. — Lat. **masticare.**

MESTECÁ[2] vb. I v. **amesteca.**

MESTECÁRE, *mestecări,* s.f. Acțiunea de *a mesteca*[1]. — V. **mesteca[1].**

MESTECÁT[1] s.n. Faptul de *a mesteca*[1]. — V. **mesteca.**

MESTECÁT[2], -Ă, *mestecați, -te,* adj. (Despre alimente) Sfărâmat, măcinat cu dinții și amestecat în gură. — V. **mesteca[1].**

MÉSTECĂ, *mesteci,* s.f. (Bot.; reg.) Răsfug. [Var.: **méstec** s.m.] — Din **mesteca[1].**

MESTECĂNÁȘ, *mestecănași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *mesteacăn.* **2.** (Bot.) Mesteacăn pufos. — **Mesteacăn** + suf. *-aș.*

MESTECĂNÍȘ, *mestecănișuri,* s.n. Pădure de mesteceni; grup de mesteceni. — **Mesteacăn** + suf. *-iș.*

MESTECĂTÓR, *mestecătoare,* s.n. Făcăleț. — **Mesteca**^{2} + suf. *-ător.*

MESTECÁU, *mestecaie,* s.n. (Reg.) Făcăleț. — **Mesteca**^{2} + suf. *-ău.*

MESÚȚĂ s.f. v. **măsuță.**

MÉȘĂ, *meșe,* s.f. **1.** Șuviță de păr (de altă culoare sau nuanță decât restul părului); șuviță falsă de păr atașată la părul natural (pentru a-l îmbogăți și a-l înfrumuseța). **2.** Bucată de tifon sau de vată care se introduce într-o rană pentru a o drena, pentru oprirea unei hemoragii, pentru cicatrizare etc. — Din fr. **mèche.**

MEȘI s.m. pl. (Înv. și reg.) Încălțăminte fără toc, confecționată din piele subțire și purtată în trecut de bărbați, peste ciorapi. G Expr. (Fam.) *A nu-i da* (cuiva) *meșii* = a nu-i conveni (cuiva); a nu avea curaj, a nu cuteza. *A-l ține* (pe cineva) *meșii* = a fi în stare, a putea. — Din tc. **mest.**

MEȘÍNĂ, *meșine,* s.f. Piele de oaie sau de capră, tăbăcită (folosită pentru căptușirea încălțămintei, a articolelor de marochinărie, la legătoria de cărți etc.). — Din tc. **meșın.**

MÉȘTER, -Ă, *meșteri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care are și practică o meserie; (în special) meseriaș cu calificare superioară, care are, de obicei, sarcina de a îndruma și alți lucrători și de a conduce o secție productivă într-o întreprindere sau într-un atelier; maistru. G Expr. *Meșter-strică (și drege de frică),* se spune despre un meseriaș prost sau despre un om neîndemânatic. F Proprietar al unui atelier (în raport cu angajații săi). F (Rar) Nume dat profesorilor care predau, în trecut, discipline (auxiliare) ca muzica, desenul etc. **2.** S.m. și f., adj. (Om) talentat, priceput, îndemânatic, abil; (persoană) care posedă multe cunoștințe. **3.** S.m. și f. (Astăzi rar) Persoană care a adus contribuții (foarte) valoroase într-un anumit domeniu de activitate; maestru. — Din magh. **mester.**

MEȘTERÁȘ, *meșterași,* s.m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *meșter.* **2.** (Rar; depr.) Om abil, șmecher. F Artist lipsit de talent, de valoare, neînsemnat. — **Meșter** + suf. *-aș.*

MEȘTERÉSC, -EÁSCĂ, *meșterești,* adj. (Rar) Care aparține meșterului (**1**); de meșter; specific meșterului. — **Meșter** + suf. *-esc.*

MEȘTERÉȘTE adv. (Rar) În felul meșterului (**1**), ca un meșter. — **Meșter** + suf. *-ește.*

MEȘTERGRÍNDĂ, *meștergrinzi,* s.f. (Reg.) Grindă principală, pe care se sprijină grinzile transversale, la casele țărănești; faur-maur. — Din magh. **mestergerenda** (după *grindă*).

MEȘTERÍ, *meșteresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A executa, a face, a lucra; a prelucra. F Tranz. și intranz. A lucra, a munci (cu pricepere) pentru a realiza ceva. **2.** A pune la punct, a potrivi, a aranja, a repara, a meșteșugi. — Din **meșter.**

MEȘTERÍE, *meșterii,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Meserie; *p. gener.* profesie. **2.** Măiestrie, pricepere, îndemânare. F Însușire (ascunsă) a unui obiect. — **Meșter** + suf. *-ie.*

MÉȘTERIȚĂ, *meșterițe,* s.f. **1.** (Pop.) Femeie sau, *p. gener.,* ființă talentată, priceputâ, îndemânatică. **2.** (Pop.; adesea adjectival) Femeie care știe să descânte, să facă farmece, vrăji. **3.** (Rar) Femeie care practică o meserie. F Soția unui meșter. [Acc. și: *meșteríță*] — **Meșter** + suf. *-iță.*

MEȘTEȘÚG, *meșteșuguri,* s.n. **I. 1.** Meserie; *p. gener.* profesie, ocupație, îndeletnicire; meșteșugărie. **2.** Ramură, disciplină (a științei, a artei); știință, artă, considerate ca discipline. F Stil (artistic). **3.** Pricepere, îndemânare, abilitate, talent. F Artă, măiestrie; (rar) acțiune realizată cu pricepere, cu măiestrie. **4.** Acțiune făcută (în ascuns) cu dibăcie, cu viclenie, în vederea atingerii unui scop; procedeu, sistem (ingenios, viclean). F (Pop.) Viclenie, tertip, înșelătorie. **II.** (Înv. și pop.; concr.) **1.** Unealtă, instrument. **2.** Dispozitiv al unui obiect; parte componentă (cu rol activ) a unui sistem; meșteșugire. — Din magh. **mesterség.**

MEȘTEȘUGÁR, *meșteșugari,* s.m. Persoană calificată într-un *meșteșug* (**I 1**); persoană care are (și practică) un meșteșug; meseriaș. — **Meșteșug** + suf. *-ar.*

MEȘTEȘUGÁREȚ, -Ă, *meșteșugareți, -e,* adj. (Înv.) Iscusit, îndemânatic, dibaci, talentat. — **Meșteșug** + suf. *-areț.*

MEȘTEȘUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *meșteșugărești,* adj. Care aparține meșteșugarului sau ocupației lui, privitor la meșteșugar sau la ocupația lui. — **Meșteșugar** + suf. *-esc.*

MEȘTEȘUGĂRÍ, *meșteșugăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în calitate de meșteșugar. — V. **meșteșugar.**

MEȘTEȘUGĂRÍE, *meșteșugării,* s.f. Meșteșug (**I 1**). — **Meșteșugar** + suf. *-ie.*

MEȘTEȘUGÍ, *meșteșugesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A efectua, a face un lucru (cu talent, cu pricepere). F Tranz. și intranz. A unelti, a urzi, a plănui (împotriva cuiva). F (Rar) A falsifica. — Din **meșteșug.**

MEȘTEȘUGÍRE, *meșteșugiri,* s.f. **1.** (Rar; mai ales fam.) Acțiunea de *a meșteșugi* și rezultatul ei. F Talent, pricepere, îndemânare. F Uneltire, șiretlic, vicleșug. **2.** (Înv. și pop.; concr.) Meșteșug (**II 2**). — V. **meșteșugi.**

MEȘTEȘUGÍT, -Ă, *meșteșugiți, -te,* adj. **1.** (Mai ales fam.) Lucrat cu artă, cu iscusință, cu talent; (despre acțiunile, manifestările oamenilor) iscusit, abil, priceput. **2.** (Înv.) Viclean, șiret. **3.** (Astăzi rar) Artificial, nefiresc, fals; căutat. — V. **meșteșugi.**

MEȘTEȘUGÓS, -OÁSĂ, *meșteșugoși, -oase,* adj. (Înv. și pop.) Iscusit, îndemânatic, abil. — **Meșteșug** + suf. *-os.*

META- Element de compunere însemnând „după” sau exprimând ideea de transformare, de schimbare, folosit la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **méta-.**

METABIÓZĂ s.f. (Biol.) Comensualism. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **métabiose.**

METABISULFÍT, *metabisulfiți,* s.m. (Chim.) Sare a unui acid care, adăugată în soluție apoasă diluată, trece în sulfitul acidului respectiv și este folosită în vinificație. — Din fr. **métabisulfite.**

METABÓLĂ, *metabole,* s.f. Procedeu retoric prin care se repetă un enunț schimbând ordinea cuvintelor. [Acc. și: *metábolă*] — Din fr. **métabole.**

METABÓLIC, -Ă, *metabolici, -ce,* adj. Care se referă la metabolism, care aparține metabolismului. — Din fr. **métabolique.**

METABOLÍSM s.n. Totalitatea proceselor complexe de sinteză, de asimilare (cu înmagazinare de energie), de degradare și de dezasimilare (însoțită de eliberare de energie), pe care le suferă substanțele dintr-un organism viu. G *Metabolism bazal* = cantitatea de calorii produse într-o oră, în condiții de repaus al organismului, raportată la un metru pătrat din suprafața corpului. — Din fr. **métabolisme.**

METABOLÍT, *metaboliți,* s.m. (Biol.) Substanță care contribuie la procesele de metabolism. — Din fr. **métabolite.**

METABOLIZÁ, *metabolizez,* vb. I. Tranz. A transforma substanțe prin procesul de metabolism. — De la **metabolism.**

METABOLIZÁRE, *metabolizări,* s.f. Acțiunea de *a metaboliza.* — V. **metaboliza.**

METABOLIZÁT, -Ă, *metabolizați, -te,* adj. (Despre substanțe) Care a fost transformat prin procesul de metabolism. — V. **metaboliza.**

METACÁRP, *metacarpuri,* s.n. Parte din scheletul mâinii cuprinsă între carp și falange, formată din cinci oase dispuse radiar; os care formează baza fluierului la picioarele din față ale unor animale. — Din fr. **métacarpe.**

METACARPIÁN, -Ă, *metacarpieni, -e,* adj. Care aparține metacarpului, privitor la metacarp. [Pr.: *-pi-an*] — Din fr. **métacarpien.**

METACÉNTRIC, -Ă, *metacentrici, -ce,* adj. (Mar.) Referitor la metacentru, care ține de metacentru. — Din fr. **métacentrique.**

METACÉNTRU, *metacentre,* s.n. Punctul în care verticala centrului de greutate al unui corp care plutește este intersectată de verticala centrului de carenă, aceasta din urmă fiind trasată pentru o poziție înclinată a corpului. — Din fr. **métacentre.**

METACRILÁT, *metacrilați,* s.m. Sare sau ester al acidului metacrilic. G *Metacrilat de metil* = ester al acidului metacrilic cu alcoolul metilic, lichid incolor, inflamabil, folosit la fabricarea plexiglasului. — Din fr. **métacrylate.**

METACRÍLIC adj. (În sintagma) *Acid metacrilic* = acid carbonic care se fabrică din acetonă și acid cianhidric și care se prezintă ca un lichid incolor cu miros neplăcut. — Din fr. **métacrylique.**

METACROMÁTIC, -Ă, *metacromatici, -ce,* adj. (Biol.) Care prezintă metacromazie. — Din fr. **métachromatique.**

METACROMAZÍE s.f. (Med.) Însușirea de a se colora diferit în raport cu colorantul folosit sau cu țesuturile din jur. — Din fr. **métachromasie.**

METACRONÍSM, *metacronisme,* s.n. Eroare de dată prin postdatare. — Din fr. **métachronisme.**

METAFÁZĂ, *metafaze,* s.f. (Biol.) A doua fază în diviziunea celulei prin mitoză, în care fiecare cromozom se împarte în câte doi cromozomi. — Din fr. **métaphase.**

METAFÍZIC, -Ă, *metafizici, -ce,* s.f., s.m., adj. **1.** S.f. Parte a filosofiei care studiază știința despre ființa ca ființă (Aristotel), domeniul suprasensibilului de dincolo de lumea exterioară (Thomas d'Aquino), stabilirea principiilor prime indubitabile ale existenței și cunoașterii (Descartes, Spinoza, Leibnitz), cercetarea critică a condițiilor de posibilitate a gândirii noastre (Kant) etc. **2.** S.m. (Înv.) Metafizician. **3.** Adj. Care aparține metafizicii (**1**), privitor la metafizică; care nu poate fi perceput cu simțurile noastre, depășind cadrul realității; conform cu principiile metafizicii (**1**) — Din ngr. **metafisikí, metafisikós,** lat. **metaphysica,** germ. **Metaphysik, metaphysisch,** fr. **métaphysique.**

METAFIZICIÁN, -Ă, *metafizicieni, -e,* s.m. și f. Filosof care se ocupă de metafizică; adept al concepțiilor metafizice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **métaphysicien.**

METAFONÍE, *metafonii,* s.f. Modificare a timbrului unei vocale din tema unui cuvânt sub influența unui sunet dintr-o silabă învecinată. — Din fr. **métaphonie.**

METÁFORĂ, *metafore,* s.f. Figură de stil rezultată dintr-o comparație subînțeleasă prin substituirea cuvântului obiect de comparație cu cuvântul-imagine; *p. gener.* figură de stil. — Din lat. **metaphora.,** it. **metafora,** fr. **métaphore.**

METAFÓRIC, -Ă, *metaforici, -ce,* adj. Care ține de metaforă; propriu metaforei; exprimat prin metafore; bogat în metafore; *p. gener.* figurat. — Din germ. **metaphorisch,** fr. **métaphorique.**

METAFORÍSM s.n. (Rar) Mod de exprimare în care se folosesc frecvent metaforele sau, *p. gener.,* alte figuri de stil. — **Metaforă** + suf. *-ism.*

METAFORIZÁ, *metaforizez,* vb. I. Intranz. (Rar) A folosi mult metafore, a da unui cuvânt valoare metaforică. — Din fr. **métaphoriser.**

METAFORIZÁRE, *metaforizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a metaforiza* și rezultatul ei. — V. **metaforiza.**

METAFOSFÁT, *metafosfați,* s.m. Sare a acidului metafosforic. G *Metafosfat de sodiu* = sare de sodiu a acidului metafosforic, care se prezintă ca o masă amorfă, sticloasă, utilizată la dedurizarea apei, în tăbăcărie etc. — Din fr. **métaphosphate.**

METAFOSFÓRIC adj. (În sintagma) *Acid metafosforic* = acid oxigenat al fosforului. — Din fr. **métaphosphorique.**

METAFRÁZĂ, *metafraze,* s.f. **1.** Transpunere a unei poezii în proză. **2.** Anaforă care folosește sinonimele pentru a evita repetiția monotonă. — Din fr. **métaphrase.**

METAGALAXÍE s.f. Porțiune din Univers accesibilă în prezent observațiilor. — Din fr. **métagalaxie.**

METAGENÉTIC, -Ă, *metagenetici, -ce,* adj. Conform cu metageneza, de metageneză. — Din fr. **métagénétique.**

METAGENÉZĂ s.f. (Biol.) Înmulțire în care alternează o generație sexuată cu alta asexuată. — Din fr. **métagénèse.**

METAGRÁMĂ, *metagrame,* s.f. Joc distractiv prin care se formează cuvinte noi înlocuind mereu câte o literă din cuvântul dat inițial. — Din fr. **métagramme.**

METAHIRISÍ, *metahirisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** A folosi, a utiliza. F A obișnui, a practica (un obicei). F A dori, a pofti. **2.** A exercita, a practica (o meserie, un negoț etc.); a face ceva, a se îndeletnici cu... — Din ngr. **métahirísomai** (viit. lui *metahirízo).*

METÁL, *metale,* s.n. **1.** Nume generic dat oricărui element chimic cu luciu caracteristic, bun conducător de căldură și de electricitate, maleabil și ductil, de obicei solid la temperatura obișnuită; *p. ext.* aliaj format din două sau mai multe asemenea elemente chimice, din aceste elemente și alte materiale etc. G *Metal nobil* = metal care se găsește în natură în cantități mici și care se oxidează sau se alterează cu greutate. *Metal prețios* = aurul, platina și argintul. *Metal rar* = metal care se găsește în cantități mici sau în stare dispersă în scoarța Pământului. F Fig. Bani. **2.** (Pop.; la pl.) Substanță chimică. [Pl. și: (rar) *metaluri*] — Din fr. **métal,** germ. **Metall.**

METALAZBÉST, *metalazbesturi,* s.n. Material constituit dintr-o țesătură de fire metalice și de azbest, din care se fac garnituri la frânele automobilelor și la alte organe de mașini; ferodou. — Din germ. **Metalasbest.**

METALDEHÍDĂ s.f. Compus macromolecular rezultat prin polimerizarea acetaldehidei în prezența acizilor, cristalin, de culoare albă, folosit drept combustibil. — Din fr. **métaldéhyde.**

METALÉPSĂ, *metalepse,* s.f. Figură de stil înrudită cu metonimia, care constă în indicarea unui amănunt antecedent pentru a sugera consecința unui fapt, sau invers. — Din fr. **métalepse.**

METÁLIC, -Ă, *metalici, -ce,* adj. **1.** Făcut din metal, de metal. F Care are însușiri ca ale metalului, care are luciul sau culoarea metalului. **2.** (Despre sunete, zgomote) Produs prin ciocnirea sau lovirea obiectelor de metal; cu rezonanță (ca) de metal. **3.** Fig. Pătrunzător; aspru, strident, dur. — Din it. **metallico,** lat. **metallicus,** fr. **métallique.**

METALIFÉR, -Ă, *metaliferi, -e,* adj. (Despre minerale, minereuri și zăcăminte ale acestora) Care conține metale, bogat în metale. — Din fr. **métallifère.**

METALIMBÁJ, *metalimbaje,* s.n. Metalimbă. — **Meta-** + **limbaj** (după fr. *métalangage).*

METALÍMBĂ, *metalimbi,* s.f. Totalitatea enunțurilor despre o anumită limbă (naturală sau formalizată) supusă analizei; metalimbaj. — **Meta-** + **limbă** (după fr. *métalangue).*

METALINGVÍSTIC, -Ă, *metalingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a lingvisticii care studiază limbajul lingvistic. **2.** Adj. Care aparține metalingvisticii, care se referă la metalingvistică. — Din fr. **métalinguistique.**

METALÍSM s.n. Teorie potrivit căreia valoarea metalului din care sunt făcuți banii este determinantă.— Din germ. **Metalismus.**

METALIZÁ, *metalizez,* vb. I. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat de metal în scopul protejării lui față de acțiunea agenților externi sau pentru a-i astupa porii, a-i da un aspect plăcut etc. — Din fr. **métalliser.**

METALIZÁRE, *metalizări,* s.f. Acțiunea de *a metaliza* și rezultatul ei. — V. **metaliza.**

METALOCERÁMICĂ s.f. Ramură a metalurgiei care se ocupă cu fabricarea de piese, obiecte etc. din metale și aliaje pe baza pulberilor metalice. — Din fr. **métallocéramique.**

METALOCHÍMIC, -Ă, *metalochimici, -ce,* adj. Care aparține metalochimiei, privitor la metalochimie. — Din fr. **métallochimique.**

METALOCHIMÍE s.f. Parte a chimiei care se ocupă cu studiul metalelor. — Din fr. **métallochimie.**

METALOCROMÍE s.f. (Tehn.) Arta de a colora suprafața metalelor. — Din fr. **métallochromie.**

METALOGENÉZĂ s.f. Ramură a geologiei care studiază formarea și răspândirea zăcămintelor minerale în scoarța Pământului; (rar) metalogenie. — Din fr. **métallogenèse.**

METALOGENÍE s.f. (Rar) Metalogeneză. — Din fr. **métallogénie.**

METALÓGICĂ s.f. Disciplină care studiază fundamentele logicii, sistemele logice, expresiile logice și raporturile dintre acestea. — Din fr. **métalogique.**

METALOGRÁF, *metalografi,* s.m. Specialist în metalografie. — Din fr. **métallographe.**

METALOGRÁFIC, -Ă, *metalografici, -ce,* adj. Care aparține metalografiei, privitor la metalografie. — Din fr. **métallographique.**

METALOGRAFÍE s.f. **1.** Ramură a metalurgiei care se ocupă cu studiul structurii metalelor și a aliajelor și cu legătura dintre proprietățile și structurile acestora. **2.** Procedeu de tipar înalt care folosește clișee din foi de metal gravate cu dalta. — Din fr. **métallographie.**

METALOGRAVÚRĂ, (**2**) *metalogravuri,* s.f. **1.** Procedeu de gravare cu dalta a clișeelor metalice, folosit la imprimarea timbrelor, bancnotelor, acțiunilor etc. **2.** Clișeu metalic gravat prin procedeul de mai sus. — Din fr. **métallogravure.**

METALOÍD, *metaloizi,* s.m. Element (chimic) rău conducător de căldură și de electricitate, lipsit de luciu metalic și de ductilitate; nemetal. [Pl. și: (rar, n.) *metaloide*] — Din fr. **métalloïde.**

METALOÍDIC, -Ă, *metaloidici, -ce,* adj. (Chim.) De natura metaloizilor; de metaloid. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **métalloïdique.**

METALOPLÁSTIC, -Ă, *metaloplastici, -ce,* adj. Care are proprietăți de metal și de material palstic. — Din fr. **métalloplastique.**

METALOPLASTÍE, *metaloplastii,* s.f. Procedeu de obținere a unui material metaloplastic; modelare a unui astfel de material. — Din fr. **métalloplastie.**

METALOSFÉRĂ s.f. (Geol.) Barisferă. — Din fr. **métallosphère.**

METALOTERAPÍE s.f. Tratament cu compuși metalici, folosit în unele boli. — Din fr. **métallothérapie.**

METALOTERMÍE s.f. Procedeu de obținere a unor metale din compușii lor prin reducerea acestora cu ajutorul unui alt metal, a cărui afinitate față de oxigen, sulf etc. este mai mare decât a metalului care se extrage. — Din fr. **métallothermie.**

METALÚRG, *metalurgi,* s.m. (Astăzi rar) Metalurgist. — Din germ. **Metallurg,** rus. **metallurg.**

METALÚRGIC, -Ă, *metalurgici, -ce,* adj. Care aparține metalurgiei, privitor la metalurgie, folosit în metalurgie. — Din fr. **métallurgique.**

METALURGÍE s.f. **1.** Știință care se ocupă cu studiul proprietăților fizice și chimice ale metalelor (și aliajelor lor), precum și cu studiul proceselor fizice și chimice care se produc la obținerea și la prepararea lor. **2.** Tehnica extragerii și prelucrării în semifabricate a metalelor (industriale). F Întreprindere sau secție într-o întreprindere în care se elaborează și se prelucrează metale. — Din **métallurgie.**

METALURGÍST, -Ă, *metalurgiști, -ste,* s.m. și f. Persoană calificată în prelucrarea industrială a metalelor; specialist în metalurgie; metalurg. — Din fr. **métallurgiste.**

METAMAGNETÍSM s.n. Formă specifică de magnetism, prezentată de unele substanțe. — Din fr. **métamagnétisme.**

METAMATEMÁTICĂ s.f. Știință care cercetează teoriile și adevărurile matematice din punctul de vedere al logicii matematice. — Din fr. **métamathématique.**

METAMÉR, *metamere,* s.n. **1.** Fiecare dintre elementele constitutive ale corpului, viermilor anelizi și artropodelor, asemănătoare ca structură și așezate succesiv; segment. **2.** Segment primitiv al embrionului. — Din fr. **métamère.**

METAMERÍE, *metamerii,* s.f. **1.** Împărțire a corpului unor animale în segmente asemănătoare, care se succedă. **2.** Divizare a mezodermului și a corpului în metamere. — Din fr. **métamérie.**

METAMORÁLĂ s.f. (Rar) Parte a teoriei etice care studiază principiile fundamentale ale moralei. — Din fr. **métamorale.**

METAMÓRFIC, -Ă, *metamorfici, -ce,* adj. Care aparţine metamorfismului, privitor la metamorfism; care a suferit un metamorfism. — Din fr. **métamorphisme.**

METAMORFÍSM s.n. Totalitatea transformărilor mineralogice, structurale şi chimice suferite de roci în stare solidă sub influenţa căldurii pământului, a presiunii şi a reacţiilor chimice. — Din fr. **métamorphisme.**

METAMORFOZÁ, *metamorfozez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre unele animale inferioare) A se dezvolta prin metamorfoză. **2.** Refl. şi tranz. A căpăta sau a face să capete altă figură, altă înfăţişare; *fig.* a(-şi) schimba caracterul, firea, comportarea. F (Mitol.) A (se) preface în plantă, în animal sau într-un lucru neînsufleţit. — Din fr. **métamorphoser.**

METAMORFOZÁBIL, -Ă, *metamorfozabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate metamorfoza. — Din fr. **métamorphosable.**

METAMORFOZÁRE, *metamorfozări,* s.f. Acţiunea de *a (se) metamorfoza.* — V. **metamorfoza.**

METAMORFOZÁT, -Ă, *metamorfozaţi, -te,* adj. **1.** (Geol.) Care a suferit un metamorfism, care a fost afectat de metamorfism. **2.** Care a suferit o metamorfoză; schimbat, transformat, modificat. — V. **metamorfoza.**

METAMORFÓZĂ, *metamorfoze,* s.f. **1.** Totalitatea transformărilor biologice pe care le suferă unele animale inferioare în cursul dezvoltării lor de la ieşirea din ou până la faza de adult. **2.** Transformare morfologică şi funcţională a unor organe ale plantelor. **3.** Transformare, schimbare a înfăţişării sau, *fig.,* a caracterului, a felului de a fi al unei persoane; *p. gener.* transformare a unei fiinţe, a unui obiect etc. **4.** (Mitol.) Transformare a unei fiinţe umane în animal, în plantă sau într-un lucru neînsufleţit. — Din fr. **métamorphose.**

METÁN s.n. Gaz din grupa hidrocarburilor, fără culoare şi fără miros, care arde în aer cu flacără albăstruie şi care se formează din materia organică în descompunere. — Din fr. **méthane.**

METANEFRÍDIE, *metanefridii,* s.f. (Biol.) Organ tubular deschis spre exterior şi spre cavitatea generală a corpului la anelide şi moluşte având funcţie excretoare şi de expulzare a gameţilor. — Din fr. **métanéphridie.**

METANEPHRÓS s.m. (Biol.) Rinichiul definitiv care începe să funcţioneze la vertebratele amniote în stadiul de adult. [Pr.: *-fros*] — Din fr. **métanéphros.**

METÁNIE s.f. v. **mătanie.**

METANIÉR, *metaniere,* s.n. Cargobot folosit la transportarea metanului lichefiat. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **méthanier.**

METANÓL, *metanoli,* s.m. (Chim.) Alcool metilic. — Din fr. **méthanol.**

METAPLÁSMĂ, *metaplasme,* s.f. Schimbare survenită în forma unui cuvânt prin adăugarea sau prin înlăturarea unui sunet; formă a cuvântului rezultată din această schimbare. — Din fr. **métaplasme,** germ. **Metaplasmus.**

METAPLAZÍE, *metaplazii,* s.f. (Med.) Proces de transformare a unui ţesut diferenţiat într-un ţesut cu o altă structură morfologică. — Din fr. **métaplasie.**

METAPSÍHIC, -Ă, *metapsihici, -ce,* adj. (Despre fenomene psihice) Care nu poate fi încă explicat ştiinţific. — Din fr. **métapsychique.**

METAPSIHOLOGÍE s.f. Studiul fenomenelor metapsihice. — Din fr. **métapsychologie.**

METASOMÁTIC, -Ă, *metasomatici, -ce,* (Geol.) Referitor la metasomatoză, care ţine de metasomatoză. — Din engl. **metasomatic.**

METASOMATÓZĂ, *metasomatoze,* s.f. Proces de substituire, moleculă cu moleculă, a elementelor dintr-un mineral cu altele noi. — Din fr. **métasomatose.**

METASTABÍL, -Ă, *metastabili, -e,* adj. (Despre echilibru) Care aparent este stabil, dar care la cea mai uşoară perturbaţie exterioară se distruge. — Din fr. **métastable** (după *stabil).*

METASTABILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi metastabil. — Din fr. **métastabilité.**

METASTÁTIC, -Ă, *metastatici, -ce,* adj. Care aparţine metastazei, privitor la metastază, care se manifestă prin metastază. — Din fr. **métastatique.**

METASTÁZĂ, *metastaze,* s.f. **1.** Apariţie în cursul unei boli a unui focar patologic secundar într-o regiune a corpului situată în altă parte faţă de focarul primitiv. **2.** (Fon.) Detentă. — Din fr. **métastase.**

METASTÁZIC, -Ă, *metastazici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de metastază. — **Metastază** + suf. *-ic* (după fr. *métastatique).*

METATÁRS, *metatarsuri,* s.n. Parte din scheletul labei piciorului cuprinsă între tars şi falange, formată din cinci oase dispuse radial. — Din fr. **métatarse.**

METATARSIÁN, -Ă, *metatarsieni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine metatarsului, privitor la metatars. **2.** S.n. Os al metatarsului. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **métatarsien.**

METATEORÍE, *metateorii,* s.f. Teorie asupra unei teorii date, aplicată mai ales asupra sistemelor formalizate. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **métathéorie.**

METATÉTIC, -Ă, *metatetici, -ce,* adj. (Lingv.) Referitor la metateză, care ţine de metateză. — Din fr. **métathétique.**

METATEZÁ, pers. 3 *metatezează,* vb. I. Refl. pas. (Rar; despre cuvinte) A fi supuse metatezei, a-şi modifica forma prin metateză. — V. **metateză.**

METATEZÁT, -Ă, *metatezaţi, -te,* adj. Rezultat prin metateză. — V. **metateza.**

METATÉZĂ, *metateze,* s.f. Modificare fonetică produsă prin schimbarea locului sunetelor sau al silabelor dintr-un cuvânt. — Din fr. **métathèse.**

METATORÁCE, *metatorace,* s.n. Segmentul posterior al toracelui insectelor. [Var.: **metatoráx** s.n.] — Din fr. **métathorax** (după *torace*).

METATORÁCIC, -Ă, *metatoracici, -ce,* adj. (Zool.) Al metatoracelui. — Din fr. **métathoracique.**

METATORÁX s.n. v. **metatorace.**

METAXENÍE s.f. (Biol.) Influenţă fiziologică a gametului patern asupra ţesuturilor materne. — Din engl. **metaxenia.**

METAZOÁR, *metazoare,* s.n. (La pl.) Subregn de animale constituite dintr-un număr mare de celule variate ca structură şi specializate funcţional; (şi la sg.) animal care face parte din acest subregn. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **métazoaire.**

METEÁHNĂ, *metehne,* s.f. (Pop.) **1.** Defect, cusur, lipsă, imperfecţiune. F Pasiune, patimă, slăbiciune. **2.** Boală, infirmitate, beteşug. — Et. nec.

METÉC, *meteci,* s.m. (Livr.; în Grecia antică; la pl.) Categorie socială lipsită de drepturi politice, precum şi de posibilitatea de a dobândi proprietăţi imobiliare, alcătuită din străinii stabiliţi într-o cetate; (şi la sg.) persoană care făcea parte din această categorie socială. — Din fr. **métèque.**

METEMPSIHÓZĂ s.f. Credinţa în transmigraţia sufletelor individuale, care străbat, în vederea purificării, un lung ciclu de reincarnări succesive în animale, plante şi oameni. — Din ngr. **metempsíhosis,** fr. **métempsyc(h)ose.**

METENCEFÁL, *metencefale,* s.n. Parte a creierului embrionar din care derivă cerebelul, protuberanţa cerebrală etc. — Din fr. **métencéphale.**

METENSOMATÓZĂ s.f. (Rar) Concepţie mistică potrivit căreia sufletul omenesc trece prin diferite corpuri spre a se apropia de perfecţiune. — Din fr. **métensomatose.**

MÉTEO adj. invar. Meteorologic. *Buletin meteo.* [Pr.: *-te-o*] — Din fr. **météo.**

METEÓR, *meteori,* s.m. **1.** Fenomen atmosferic de natură apoasă, electrică sau optică. **2.** Fenomen care constă în apariţia, pe bolta cerească, a unui punct luminos (reprezentând corpuscule cosmice pătrunse în atmosfera terestră) care se mişcă cu mare viteză, lăsând uneori o dâră care se stinge după scurt timp; stea căzătoare. [Pr.: *-te-or*] — Din it. **meteora,** ngr. **metéoron,** fr. **météore,** germ. **Meteor.**

METEÓRIC, -Ă, *meteorici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine meteorilor (**1**), referitor la meteori. G *Apă meteorică* = apă care provine din precipitaţiile atmosferice. **2.** Adj. Care ţine de meteori (**2**), privitor la meteori. F Fig. Care se iveşte pe neaşteptate, produce o puternică impresie şi trece repede; trecător; efemer. **3.** S.f. Capitol al astronomiei care se ocupă cu studiul meteoriţilor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorique.**

METEORÍSM s.n. (Med.) Simptom caracterizat prin mărirea volumului abdomenului provocată de acumularea de gaze în stomac sau în intestin; balonare, meteorizaţie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorisme.**

METEORÍT, *meteoriţi,* s.m. Fragment desprins dintr-un corp cosmic (care străbate atmosfera şi cade pe suprafaţa Pământului). [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorite.**

METEORÍTIC, -Ă, *meteoritici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine meteoriţilor, privitor la meteoriţi. **2.** S.f. Ramură a astronomiei care studiază meteoriţii. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoritique.**

METEORIZÁŢIE, *meteorizaţii,* s.f. Meteorism. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorisation.**

METEOROBIOLÓGIC, -Ă, *meteorobiologici, -ce,* adj. Referitor la meteorobiologie. [Pr.: *-te-o-ro-bi-o-*] — De la **meteorobiologie.**

METEOROBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază influenţa factorilor meteorologici asupra organismelor vegetale şi animale. [Pr.: *-te-o-ro-bi-o-*] — Din engl. **meteorobiology.**

METEOROGRÁF, *meteorografe,* s.n. Aparat care măsoară şi înregistrează, simultan şi continuu, presiunea atmosferică, temperatura şi umiditatea aerului. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorographe.**

METEOROLÓG, -Ă, *meteorologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în meteorologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorologue.**

METEOROLÓGIC, -Ă, *meteorologici, -ce,* adj. Care ţine de meteorologie sau de meteori, privitor la meteorologie sau la meteori. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorologique.**

METEOROLOGÍE s.f. Ramură a geofizicii care se ocupă cu studiul proprietăţilor atmosferei şi cu fenomenele care au loc în aceasta. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorologie.**

METEOROPÁT, -Ă, *meteoropați, -te,* s.m. și f. (Med.) Persoană care reacționează patologic la modificările factorilor meteorologici. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoropathe.**

METEOROPATÍE, *meteoropatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile cauzate sau influențate de fenomenele meteorologice. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoropathie.**

METEOROPATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul stărilor patologice provocate sau influențate de unii factori meteorologici. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoropathologie.**

METEOROSENSÍBIL, -Ă, *meteorosensibili, -e,* adj. (Rar) Meteosensibil. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoro-sensible.**

METEOROSENSIBILITÁTE s.f. (Med.) Sensibilitate a unor persoane la fenomenele meteorologice. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoro-sensibilité.**

METEORUTIÉR, -Ă, *meteorutieri, -e,* adj. (În sintagma) *Buletin meteorutier* = buletin meteorologic cu informații specifice circulației rutiere. [Pr.: *-te-o-ru-ti-er*] — **Meteo** + **rutier.**

METEOSENSÍBIL, -Ă, *meteosensibili, -e,* adj. Care prezintă meteorosensibilitate. [Pr.: *-te-o-*] — Cf. meteorosensibil.

METERÉZ, *metereze,* s.n. **1.** Întăritură sau parte dintr-o întăritură militară din trecut; val[2]. F P. gener. (Rar) Întăritură la stâlpii unui pod. **2.** (Înv.) Parapet (la partea superioară a zidurilor și turnurilor de apărare ale unei cetăți); crenel. [Pl. și: *meterezuri*] — Din tc. **meteris.**

METERHANEÁ, *meterhanele,* s.f. (Înv.) Muzică turcească în care predominau tobele; *p. restr.* tobă. — Din tc. **mehterhane.**

METICULÓS, -OÁSĂ, *meticuloși, -oase,* adj. Care dă atenție tuturor amănuntelor, preocupat (în mod exagerat) de amănunte; minuțios, pedant. F (Adesea adverbial) Făcut cu multă atenție și migală; scrupulos. F (Adverbial) Cu de-amănuntul, amănunțit. — Din fr. **méticuleux.**

METICULOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi meticulos; minuțiozitate, scrupulozitate; pedanterie. — Din fr. **méticulosité.**

METÍL s.m. Radical organic monovalent, derivat din metan prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **méthyle.**

METILÁRE, *metilări,* s.f. (Chim.) Proces de fixare a unei grupări metil pe o moleculă. — După fr. **méthylation.**

METILCELULÓZĂ, *metilceluloze,* s.f. Eter metilic al celulozei, obținut prin tratarea celulozei, în mediu alcalin, cu sulfat sau clorură de metil. — Din fr. **méthylcellulose.**

METILCETÓNĂ s.f. Compus organic lichid cu miros caracteristic, folosit ca solvent și ca intermediar la fabricarea unor medicamente și rășini sintetice; butanonă. — Din fr. **méthylcétone.**

METILÉN s.m. Radical organic bivalent, derivat din metan prin îndepărtarea a doi atomi de hidrogen. — Din fr. **méthylène,** germ. **Methylen.**

METILÉNICĂ, *metilenice,* adj. (Chim; în sintagma) *Grupare metilenică* = grupare organică ce conține radicalul metilen caracterizată prin mare reactivitate chimică în unele reacții de condensare sau cu metalele alcaline. — Din fr. **méthylénique.**

METILFENÓL, *metilfenoli,* s.m. (Chim.) Crezol. — Din fr. **méthylphénol.**

METÍLIC, -Ă, *metilici, -ce,* adj. (Despre compuși) Care derivă din metan. G *Alcool metilic* = lichid incolor, inflamabil, toxic, obținut prin distilarea lemnelor sau prin sinteză și folosit ca dizolvant în industria coloranților etc.; metanol. — Din fr. **méthylique.**

METILMORFÍNĂ s.f. (Farm.) Codeină. — **Metil** + **morfină.**

METILORÁNJ s.n. Substanță organică din clasa coloranților azotici, care are proprietatea de a fi galbenă într-o soluție bazică, portocalie într-o soluție neutră și roșie într-o soluție acidă; heliantină. — Din fr. **méthylorange.**

METILSTIRÉN, *metilstireni,* s.m. (Chim.) Substanță organică, derivat al stirenului, folosită ca monomer în polimerizare. — Din fr. **méthylstyrène.**

METILURÉE s.f. Substanță chimică cristalină folosită în sinteze organice. — Din fr. **méthylurée.**

METILVIOLÉT s.n. Substanță chimică folosită ca medicament antiseptic, antihelmintic și drept colorant în industria textilă și chimică. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **méthylviolet.**

METIONÍNĂ s.f. Aminoacid indispensabil vieții omului și animalelor, conținând mari cantități de sulf, folosit și ca medicament în tratamentul afecțiunilor hepatice. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **méthionine.**

METÍS, -Ă, *metiși, -se,* s.m. și f. **1.** Descendent provenit din căsătoriile a doi indivizi de rase diferite. **2.** (Și adjectival) Animal sau plantă provenite din încrucișarea a doi indivizi de rase diferite. — Din fr. **métis.**

METISÁJ, *metisaje,* s.n. Încrucișare a două rase de animale sau de plante. — Din fr. **métissage.**

METÓC, *metocuri,* s.n. Mănăstire mică, subordonată administrativ unei mănăstiri mai mari; proprietate imobiliară a unei mănăstiri; *spec.* clădire (sau grup de clădiri) care aparține unei mănăstiri și care servește ca loc de găzduire. [Var.: **metóh,** (reg.) **mitóc** s.n.] — Din sl. **metohŭ.**

METOCÁR, *metocari,* s.m. Călugăr care are în grija lui un metoc. — **Metoc** + suf. *-ar.*

METÓD s.n. v. **metodă.**

METÓDĂ, *metode,* s.f. **1.** Mod (sistematic) de cercetare, de cunoaștere și de transformare a realității obiective. G Loc. adv. *Cu metodă* = metodic, sistematic. **2.** Procedeu sau ansamblu de procedee folosite în realizarea unui scop; metodologie (**4**). F Manieră de a proceda. **3.** Manual care cuprinde reguli și principii normative pentru învățarea sau pentru practicarea unei discipline, a unei arte etc.; ansamblu al acestor reguli și principii. [Var.: (înv.) **metód** s.n.] — Din fr. **méthode,** lat. **methodus,** germ. **Methode.**

METÓDIC, -Ă, *metodici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care se conformează unei metode, făcut după un plan organizat; sistematic. — Din fr. **méthodique.**

METÓDICĂ, (**2**) *metodici,* s.f. **1.** Parte a didacticii generale care studiază principiile, metodele și formele de predare adaptate specificului fiecărui obiect de învățământ. **2.** Carte care normează aceste metode și forme. — Din germ. **Methodik,** rus. **metodika.**

METODÍSM s.n. Confesiune protestantă rigoristă, fondată în sec. XVIII, care s-a separat de Biserica anglicană, promovând o viață ascetică cu respectarea posturilor și studiul metodic al învățăturilor *Bibliei*, răspândită azi în SUA. — Din fr. **méthodisme.**

METODÍST[1], -Ă, *metodiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în metodică. — **Metodă** + suf. *-ist.*

METODÍST[2], -Ă, *metodiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al metodismului. — Din fr. **méthodiste.**

METODOLÓG, -Ă, *metodologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în metodologie. — Din fr. **méthodologue.**

METODOLÓGIC, -Ă, *metodologici, -ce,* adj. Care aparține metodologiei, privitor la metodologie. — Din fr. **méthodologique,** germ. **metodologisch.**

METODOLOGÍE, *metodologii,* s.f. **1.** Parte a filosofiei care se ocupă cu analiza teoretică a metodelor de cunoaștere. **2.** Totalitatea metodelor de cercetare folosite într-o știință. **3.** Metodă de cunoaștere cu maximum de generalitate; metoda cea mai generală de cunoaștere. **4.** Metodă (**2**). — Din fr. **méthodologie.**

METÓH s.n. v. **metoc.**

METÓL s.m. Substanță chimică de culoare albă, cristalizată, folosită ca developator fotografic. — Din fr. **métol,** germ. **Metol.**

METONÍMIC, -Ă, *metonimici, -ce,* adj. Care are caracterul unei metonimii, privitor la metonimie; bazat pe metonimie, care conține multe metonimii. — Din fr. **métonymique.**

METONIMÍE, *metonimii,* s.f. Figură de stil care constă în inversiunea voluntară a categoriilor logice ale întregului prin parte, ale părții prin întreg, ale cauzei prin efect, ale efectului prin cauză, ale abstractului prin concret, ale posesorului prin lucrul posedat etc. — Din fr. **métonymie.**

METÓPĂ, *metope,* s.f. Spațiu dintre triglifele frizei unui templu doric, închis cu o placă de piatră netedă sau decorată cu picturi sau cu basoreliefuri. — Din fr. **métope,** lat. **metopa.**

METÓPIC, -Ă, *metopici, -ce,* adj. (Anat.) Frontal. — Din fr. **métopique.**

METRÁJ, *metraje,* s.n. Lungime a unui material (măsurată în metri); cantitate de material, în special de țesături (care se vinde sau se măsoară cu metrul). G *(Film de) scurt metraj* = film care are o lungime de maximum 1 500 de m de peliculă. *(Film de) lung metraj* = film care are o lungime mai mare de 1 500 m de peliculă. — Din fr. **métrage.**

METRÉSĂ, *metrese,* s.f. (Înv.) Amantă, întreținută, ibovnică. — Din fr. **maîtresse.**

METREZĂ, *metreze,* s.f. (Cin.) Instrument pentru măsurarea lungimii filmelor. [Pr.: *mtrézə*] — Din fr. **métreuse.**

MÉTRIC, -Ă, *metrici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre sisteme de unități de măsură) Care are metrul (**1**) drept unitate fundamentală pentru lungime. F *Sistem metric* = sistem internațional de măsurare a lungimilor, a greutăților și a capacităților bazat pe unități fixe, care cresc și descresc din zece în zece. **2.** S.f. Ramură a poeticii care se ocupă cu studiul structurii versului și al unităților prozodice; totalitatea regulilor privind măsura versului; sistem de construire ritmică a versului. **3.** Adj. Care se referă la metru (**2**), compus într-un anumit metru; privitor la structura ritmică a versurilor. **4.** S.f. Ramură a muzicii care se ocupă cu studiul metrului (**4**). — Din fr. **métrique,** germ. **Metrik.**

MÉTRICĂ, *metrice,* s.f. (Înv. și reg.) Registru, condică (de stare civilă); certificat de naștere. [Var. **mítrică** s.f.] — Din pol. **metryka.**

METRÍTĂ, *metrite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a uterului. — Din fr. **métrite.**

METRÓ s.n. v. **metrou.**

METROANEXÍTĂ, *metroanexite,* s.f. Inflamație cronică sau acută a uterului și a anexelor acestuia (trompe și ovare). [Pr.: *-tro-a-*] — Din fr. **métroannexite.**

METROLÓG, -Ă, *metrologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în metrologie; persoană care lucrează în metrologie. — Din fr. **métrologue.**

METROLÓGIC, -Ă, *metrologici, -ce,* adj. Care aparține metrologiei, privitor la metrologie. — Din fr. **métrologique.**

METROLOGÍE s.f. Parte a fizicii care se ocupă cu măsurările precise, cu stabilirea unităților și cu procedeele de măsură etc. F Totalitatea activităților (legale și administrative) privitoare la măsurări, la etaloane, la aparate și instrumente de măsură, precum și la supravegherea folosirii lor economice. — Din fr. **métrologie.**

METRONÓM, *metronoame,* s.n. Instrument care marchează, prin bătăile regulate ale unui pendul, intervale egale de timp și care se folosește în laboratoare, în muzică etc. [Pl. și: *metronomuri*] — Din fr. **métronome.**

METRONOMÍE s.f. Ramură a metrologiei care se ocupă cu studiul și cu perfecționarea etaloanelor de măsură. — Din fr. **métronomie.**

METROPATÍE, *metropatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile uterului. — Din fr. **métropathie.**

METRÓPOLĂ, *metropole,* s.f. **1.** Nume dat marilor orașe ale lumii (de obicei capitale de state). **2.** Oraș sau stat antic, considerat în raport cu coloniile sale. **3.** Stat considerat în raport cu coloniile sale. [Acc. și: *metropólă*] — Din fr. **métropole.**

METROPOLITÁN, -Ă, *metropolitani, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține unei metropole; care are caracter de metropolă; originar dintr-o metropolă. **2.** S.n. (Rar) Metrou. — Din fr. **métropolitain.**

METRORÁGIC, -Ă, *metroragici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la metroragie. — Din fr. **métrorragique.**

METRORAGÍE, *metroragii,* s.f. Eliminare de sânge provenit din uter, în afara ciclului menstrual; hemoragie uterină. — Din fr. **métrorragie.**

METRÓU, *metrouri,* s.n. Mijloc de transport în comun pe cale ferată urbană subteranâ, mai rar aeriană sau la nivelul solului; tren subteran, metropolitan (**2**). [Var.: **metró** s.m.] — Din fr. **métro.**

METRÓZĂ, *metroze,* s.f. (Med.) Afecțiune uterină de origine hormonală sau nervoasă. — Din fr. **métrose.**

MÉTRU, *metri,* s.m. **1.** Unitate fundamentală de măsură pentru lungime din sistemul metric. **2.** Instrument (alcătuit dintr-o riglă, bandă gradată de metal, de lemn etc.) egal cu un metru (**1**) și divizat în centimetri și milimetri, cu care se măsoară lungimile. F Bucată de lemn (de foc) lungă de aproximativ un metru (**1**); stivă de lemne (de foc) egală cu aproximativ un metru cub. **3.** Grup de silabe constituind unitatea de măsură a versului; *p. ext.* ritm determinat de împărțirea unui vers în silabe. **4.** (Muz.) Ordinea succesiunii unităților de timp, determinată de accente tari sau slabe; sistemul de organizare a ritmului; ritm, cadență. — Din fr. **métre,** lat. **metrum.**

MEU, MEA, *mei, mele,* pron. pos., adj. pos. **I.** Pron. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale"; înlocuiește numele obiectului posedat de vorbitor precum și numele vorbitorului) *A mea e cartea.* G (La m. pl., înlocuiește numele familiei sau rudelor vorbitorului) *Ai mei au plecat.* G (Înlocuiește numele avutului, bunurilor, preocupărilor etc. vorbitorului) *Am și eu ale mele.* G Expr. (În legătură cu verbe ca „a rămâne", „a fi" etc.) *Pe-a mea* = după dorința sau după părerea vorbitorului. **II.** Adj. pos. **1.** (Indică posesiunea) Care aparține vorbitorului. *Cartea mea e bună.* **2.** (Indică dependența, legătura reciprocă de înrudire, de prietenie, de vecinătate etc.) *Tatăl meu este doctorul spitalului.* **3.** (Indică apartenența) Care ține de cel care vorbește; care îi este propriu. *Glasul meu.* **4.** (Indică subiectul, autorul unei acțiuni) *Greșeala mea.* **5.** (Indică obiectul direct sau indirect al unei acțiuni) *Mama grija mea o are.* **6.** Care constituie obiectul unei preocupări a vorbitorului. — Lat. **meus, mea.**

MEXICÁN, -Ă, *mexicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Mexicului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Mexicului sau mexicanilor (**1**), privitor la Mexic sau la mexicani. — **Mexic** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. fr. mexicain.

MEXICÁNCĂ, *mexicance,* s.f. (Fam.) Femeie care face parte din populația Mexicului sau este originară de acolo. — **Mexican** + suf. *-că.*

MEZALIÁNȚĂ, *mezalianțe,* s.f. Căsătorie cu o persoană de condiție socială considerată inferioară. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **mésalliance.**

MEZANÍN, *mezanine,* s.n. Etaj mai scund situat între parter și primul etaj. — Din fr. **mezzanine,** it. **mezzanino,** germ. **Mezzanin.**

MEZÁT, *mezaturi,* s.n. (Pop.) Vânzare publică (a bunurilor unui datornic); licitație. G Expr. *A scoate la mezat* = a pune la licitație. — Din tc. **mezat.**

MEZDRÍ, *mezdresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A ciopli, a netezi cu cuțitoaia. **2.** (Despre capre, oi) A roade. — Din bg. **mezdrja.**

MEZÉL, *mezeluri,* s.n. (Mai ales la pl.) Nume generic dat mai multor preparate alimentare din carne, de tipul salamului. — Din tc. **meze.**

MEZELÁR, *mezelari,* s.m. (Rar) Persoană care prepară sau vinde mezeluri. — **Mezel** + suf. *-ar.*

MEZELĂRÍE, *mezelării,* s.f. (Rar) Fabrică sau magazin de mezeluri. — **Mezelar** + suf. *-ie.*

MEZELÍC s.n. v. **mizilic.**

MEZENCEFÁL, *mezencefale,* s.n. Segment al creierului corespunzând părții superioare a trunchiului cerebral. — Din fr. **mésencéphale,**

MEZENCHÍM, *mezenchime,* s.n. Țesut conjunctiv embrionar, format din celule fusiforme sau stelate înglobate într-o substanță omogenă și din care se formează ulterior vasele sangvine și limfatice, țesutul conjunctiv etc. — Din fr. **mésenchyme.**

MEZENTÉR, *mezentere,* s.n. Foiță a peritoneului care învelește și leagă intestinul de peretele posterior al abdomenului și în care se găsesc vase sangvine și limfatice, nervi și ganglioni limfatici; prapur. — Din lat. **mesentherium,** fr. **mésentère.**

MEZENTÉRIC, -Ă, *mezenterici, -ce,* adj. Care aparține mezenterului, privitor la mezenter. — Din fr. **mésentérique.**

MEZENTERÍTĂ, *mezenterite,* s.f. (Med.) Inflamație a mezenterului. — Din fr. **mésentérite.**

MEZI s.m. pl. (Mat.) Numitorul primului raport și numărătorul celui de al doilea raport al unei proporții, considerați împreună. — Cf. lat. medius, it. medio.

MEZÍN, -Ă, *mezini, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Fratele) cel mai tânăr dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia. **2.** (Pop.) (Fratele) al doilea dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia; (frate) mijlociu. — Din sl. **mĕzinŭ.**

MEZOBLÁST, *mezoblaste,* s.n. (Anat.) Mezoderm. — Din fr. **mésoblaste.**

MEZOBLÁSTIC, -Ă, *mezoblastici, -ce,* adj. (Anat.) Al mezoblastului. — Din fr. **mésoblastique.**

MEZOCÁRP s.n. Parte cărnoasă a unui fruct, cuprinsă între coajă și sâmbure. — Din fr. **mésocarpe.**

MEZOCEFÁL, -Ă, *mezocefali, -e,* adj. (Med.; despre oameni; adesea substantivat) Care are craniul de formă intermediară între brahicefal și dolihocefal; (despre craniu) care are formă intermediară între brahicefal și dolihocefal. — Din fr. **mésocéphale.**

MEZODÉRM, *mezoderme,* s.n. Foiță mijlocie a embrionului, situată între ectoderm și endoderm, formată în cea mai mare parte din mezenchim. — Din fr. **mésoderme.**

MEZODÉRMIC, -Ă, *mezodermici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la mezoderm. G *Muguri mezodermici* = dilatații bilaterale simetrice ale peretelui endodermic al gastrulei, din care se dezvoltă mezodermul. — Din fr. **mésodermique.**

MEZODERMÓZĂ, *mezodermoze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru virozele care au afinitate pentru țesuturile și organele provenite din mezoderm. — Din fr. **mésodermose.**

MEZOFÍL, (**2**) *mezofile,* s.n. **1.** Țesut cuprins între epiderma superioară și cea inferioară a frunzei, format din celule care conțin clorofilă. **2.** Microorganism care se dezvoltă la temperaturi medii. — Din fr. **mésophylle.**

MEZOFÍTĂ, *mezofite,* adj., s.f. (Plantă) care se dezvoltă în regiuni cu climă temperată și în condiții de umiditate moderată. — Din fr. **mésophyte.**

MEZOGÁSTRIC, -Ă, *mezogastrici, -ce,* adj. (Anat.) Referitor la mezogastru, al mezogastrului. — Din fr. **mésogastrique.**

MEZOGÁSTRU, *mezogastre,* s.n. (Anat.) Regiune mijlocie a abdomenului. — Din fr. **mésogastre.**

MEZOGLÉE, *mezoglee,* s.f. (Zool.) Strat intermediar gelatinos situat între straturile celulare externe și interne ale corpului spongierilor și celenteratelor. — Din fr. **mésoglée.**

MEZOLÍTIC, -Ă, *mezolitici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține epocii situate între paleolitic și neolitic. **2.** S.n. Epoca mijlocie a pietrei din perioada cuaternară, situată între epoca paleolitică și cea neolitică. G Serie de strate geologice din mezolitic (**2**). — Din fr. **mésolithique.**

MEZOLÓGIC, -Ă, *mezologici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la mezologie, de mezologie. — Din fr. **mésologique.**

MEZOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază influența mediilor asupra organismelor. — Din fr. **mésologie.**

MEZOMÉR, -Ă, *mezomeri, -e,* adj. (Chim.; despre substanțe) Care este în stare de mezomerie. G *Structură* (sau *formulă) mezomeră* = structură ipotetică limitată care ar oferi imaginea structurii electronice a unor substanțe. — Din fr. **mésomère.**

MEZOMERÍE s.f. (Chim.) Fenomen de oscilare a structurii unei subtanțe între formele ei izomere electronic; structură intermediară. — Din fr. **mésomérie.**

MEZOMÓRF, -Ă, *mezomorfi, -e,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Care prezintă stare mezomorfică. — Din fr. **mésomorphe.**

MEZOMÓRFICĂ, *mezomorfice,* adj. (Fiz.; în sintagma) *Stare mezomorfică* = stare de agregare a materiei între starea cristalină și cea amorfă. — Din fr. **mésomorphique.**

MEZÓN, *mezoni,* s.m. Particulă elementară instabilă, neutră sau cu sarcină electrică, având masa cuprinsă între masa electronului și cea a protonului. — Din fr. **méson,** germ. **Meson.**

MEZONEPHRÓS s.n. (Anat.) A doua fază în dezvoltarea rinichiului la embrion. [Pr.: *-fros*] — Din fr. **mésonéphros.**

MEZÓNIC, -Ă, *mezonici, -ce,* adj. Referitor la mezoni, care aparţine mezonilor. — **Mezon** + suf. *-ic.*

MEZOPÁUZĂ s.f. Strat atmosferic de tranziţie între mezosferă şi termosfera atmosferei terestre caracterizat prin valori termice minime. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **mésopause** (după *pauză).*

MEZORELIÉF, *mezoreliefuri,* s.n. (Geol.) Formă de relief cu dimensiuni reduse ca urmare a acţiunii de coroziune a agenţilor externi. [Pr.: *-li-ef*] — Din fr. **mésorelief.**

MEZOSCÁF, *mezoscafe,* s.n. Navă specială asemănătoare cu batiscafele şi submarinele, folosită pentru cercetări subacvatice la adâncimi de câteva mii de metri. — Din fr. **mésoscaphe.**

MEZOSFÉRĂ s.f. Înveliş cuprins între 1 200 şi 2 900 km în adâncimea Pământului; strat atmosferic care se întinde deasupra stratosferei şi sub ionosferă, respectiv între cca 50 şi 85 km înălţime. — Din fr. **mésosphère.**

MEZOTÉLIU, *mezotelii,* s.n. (Biol.) Strat de celule de origine mezodermică care căptuşeşte cavităţile celomice ale vertebratelor. — Din fr. **mésothélium.**

MEZOTERMÁL, -Ă, *mezotermali, -e,* adj. Care se referă la stadiul depunerii mineralelor din soluţii fierbinţi, când se formează minereuri de cupru, plumb, zinc etc.; care aparţine acestui stadiu. — Din fr. **mésothermal.**

MEZOTORÁCE, *mezotorace,* s.n. (Entom.) Al doilea segment al toracelui la insecte, de care sunt prinse aripile anterioare şi a doua pereche de picioare. — Din fr. **mésothorax.**

MEZOTORÁCIC, -Ă, *mezotoracici, -ce,* adj. (Entom.) Care ţine de mezotorace. — Din fr. **mésothoracique.**

MEZOTRÓN, *mezotroni,* s.m. (Fiz.) Mezon. — Din fr. **mésotron,** engl. **mesotron.**

MEZOZÁUR, *mezozauri,* s.m. Reptilă fosilă în formă de şarpe, lungă până la aproximativ 12 m, care a trăit în mările calde cretacice. [Pr.: *-za-ur*] — Din fr. **mésosaurus.**

MEZOZÓIC, -Ă, *mezozoici, -ce,* adj., s.n. **1.** S.n. Eră geologică caracterizată prin mişcări importante ale scoarţei Pământului şi prin apariţia primelor păsări, a primelor mamifere şi a primilor peşti ososi; eră secundară. **2.** Adj. Care aparţine erei mezozoice (**1**), care se referă la această eră; secundar[2]. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **mésozoïque.**

MEZOZÓNĂ s.f. (Geol.) Zonă mediană de transformare metamorfică a Pământului. — Din fr. **mésozone.**

MÉZZA-VÓCE adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu intensitatea pe jumătate. [Pr.: *méţa-vóce*] — Cuv. it.

MÉZZO-FÓRTE adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu intensitate mijlocie, între piano şi forte. [Pr.: *méţo-*] — Cuv. it.

MÉZZO-PIÁNO adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu intensitate redusă, mai tare decât piano. [Pr.: *méţo-piáno*] — Cuv. it.

MEZZOSOPRÁNĂ, *mezzosoprane,* s.f. Voce de femeie situată ca registru între soprană şi contraltă; cântăreaţă cu o asemenea voce. [Pr.: *méţo-*] — Din it. **mezzo-soprano.**

MÉZZO-TÍNTO s.n. Gen de gravură pe metal care se obţine prin granularea plăcii cu un instrument special, astfel încât la imprimare să rezulte gradaţii treptate de luminozitate şi nuanţe de negru intense şi catifelate. [Pr.: *méţo-tínto*] — Cuv. it.

MI, *mi,* s.m. A treia notă muzicală din gama do major; semn care reprezintă această notă. — Din it. , fr. **mi.**

MIA, *miele,* s.f. (Pop.) **1.** Puiul de sex feminin al oii; oaie tânără. **2.** (În forma *mială)* Arşic de miel. [Var.: (**2**) **miálă** s.f.] — Lat. **agnelia.**

MIÁLĂ s.f. v. **mia.**

MIALGÍE, *mialgii,* s.f. Nume generic dat durerilor musculare care apar după eforturi fizice mari sau în diferite boli. [Pr.: *-mi-al-*] — Din fr. **myalgie.**

MIÁMBAL s.n. (Înv.) Suc de lemn-dulce, coagulat şi turnat în formă de bastonaşe, folosit în trecut ca medicament contra tusei. [Pr.: *-mi-am-*] — Din tc. **meyan-balı.**

MIÁR, *miare,* s.n. (Fam.) Bancnotă de o mie de lei; (fam.) o mie de lei. [Pr.: *-mi-ar*] — **Mie** + suf. *-ar.*

MIÁRŢĂ, *miarţe,* s.f. (Pop.) Fiinţă pipernicită; stârpitură. [Pl. şi: *mierţe*] — Et. nec.

MIASMÁTIC, -Ă, *miasmatici, -ce,* adj. Care conţine sau produce miasme; puturos, pestilenţial. [Pr.: *mi-as-*] — Din fr. **miasmatique.**

MIÁSMĂ, *miasme,* s.f. Emanaţie rău mirositoare; duhoare, putoare, exalaţie. [Pr.: *mi-as-*] — Din fr. **miasme.**

MIASTENÍE, *miastenii,* s.f. Boală a muşchilor scheletului, caracterizată prin oboseală anormală şi rapidă, până la epuizare, la cele mai mici eforturi. [Pr.: *mi-as-*] — Din fr. **myasthénie.**

MIATONÍE, *miatonii,* s.f. (Med.) Absenţă a tonusului muscular. [Pr.: *mi-a-*] — Din fr. **myatonie.**

MIAU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul pisicii; miorlau. G Expr. (Substantivat; fam.) *A-i lua cuiva miaul* = **a)** a face pe cineva să tacă; **b)** a omorî pe cineva. — Onomatopee.

MIÁUN, *miaune,* s.n. (Rar) Mieunat. [Pr.: *mia-un*] — Din **mieuna** (derivat regresiv).

MIÁUT, *miaute,* s.n. (Rar) Mieunat. [Pr.: *mia-ut*] — Din **miau.**

MIÁZĂ[1], *miaze,* s.f. Nume dat bolilor provocate de larvele unor insecte care se localizează în diferite ţesuturi sau cavităţi. — Din it. **miasi.**

MIÁZĂ[2] s.f. (Înv. şi pop.) Mijloc (al zilei sau al nopţii). G Expr. *Ziua (la) miaza mare* = în plină zi, la amiază. [Ih.: *mi-a-*] — Lat. **media.**

MIAZĂNOÁPTE s.f. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, aflat în direcţia Stelei Polare, nord; *p. ext.* parte a globului pământesc, a unui continent, a unui oraş etc. situată spre acest punct cardinal. F Lumea, popoarele din ţările, ţinuturile etc. situate în (sau spre) nord. **2.** (Înv. şi pop.) Miezul nopţii. — Lat. **mediam noctem.**

MIAZĂZÍ s.f. Punct cardinal opus nordului; sud; amiază; *p. ext.* parte a globului pământesc, a unui continent, a unui oraş etc. situată spre acest punct cardinal. F Lumea, popoarele din ţările, ţinuturile etc. situate în (sau spre) sud. — Lat. **mediam diem.**

MIC, -Ă, *mici,* adj. **1.** Care este sub dimensiunile obişnuite; de proporţii reduse. G *Literă mică* = minusculă. *Degetul (cel) mic* = cel mai subţire şi mai scurt dintre degete, aşezat lângă inelar. G Loc. adv. *În mic* = pe scară redusă, fără amploare. G Expr. *A avea* (pe cineva) *la degetul (cel) mic* = **a)** a dispune de cineva cum vrei; **b)** a fi cu mult superior altuia. F Care ocupă o suprafaţă redusă. F Cu capacitate redusă, puţin încăpător; strâmt. F Scurt; mărunt, scund. F (Substantivat, m.) Fel de mâncare din carne (de vacă) tocată, de forma unor cârnăciori, condimentaţi şi fripţi direct pe grătar; mititel. F (Despre ape, gropi, prăpăstii etc.) Puţin adânc sau (relativ) îngust. F Subţire. F Îngust. *Pălărie cu boruri mici.* **2.** Puţin numeros; redus, limitat. **3.** (Despre sunet, glas etc.) Puţin intens; slab, încet, stins[2] , scăzut. **4.** (Despre zi, noapte etc.) Care durează puţin; scurt. **5.** De vârstă fragedă; nevârstnic; tânăr. G (Substantivat) *Cei mici* = copiii. G Loc. adv. *De mic* = din copilărie. G Expr. *Cu mic, cu mare* sau *mic şi mare* = toată lumea. F (Precedat de „cel" sau „cel mai") Mezin. **6.** Fără (prea) mare valoare; neînsemnat, neimportant. **7.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de noblеţe sufletească, de caracter; meschin, josnic. G Expr. *Mic la minte* = redus, mărginit. **8.** Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie. G *Socru mic* = tatăl miresei; (la pl.) părinţii miresei. *Soacră mică* = mama miresei. — Probabil lat. ***miccus.**

MICACÉU, -ÉE, *micacei, -cee,* adj. (Despre roci, minerale) Care face parte din grupa micelor[1] sau care conţine mică[2]. — Din fr. **micacé.**

MICAFÓLIU, *micafolii,* s.n. Material electroizolant obţinut din foi de mică[1] aşezate prin lipire pe o bandă de hârtie, folosit în construcţia maşinilor electrice. — Cf. fr. mica en feuille.

MICANÍTĂ, *micanite,* s.f. Material electroizolant obţinut din foiţe de mică[1] lipite în straturi cu lianţi organici şi folosit mult în construcţia maşinilor şi a aparatelor electrice. — Din fr. **micanite.**

MICAŞÍST, *micaşisturi,* s.n. Rocă şistoasă alcătuită în cea mai mare parte din straturi paralele de mică[1] şi de cuarţ. — Din fr. **micaschiste.**

MÍCĂ[1] s.f. Familie de minerale cristalizate, cu luciu sticlos, sidefos, care se desfac uşor în foiţe subţiri (elastice şi transparente), folosite în industria electrotehnică, a unor materiale de construcţie, la fabricarea unor sorturi de hârtie şi vopsele etc. — Din fr. **mica.**

MÍCĂ[2] s.f. (Pop.; în loc. adv.) *Într-o* (sau *pe) mică de ceas* = **a)** într-o clipă, foarte repede, imediat; **b)** foarte des, mereu. — Probabil lat. **mica** „fărâmă".

MICÉLĂ, *micele,* s.f. Grup sau agregat de molecule care se formează în substanţele coloidale şi în soluţiile lor. — Din fr. **micelle,** germ. **Micelle.**

MICELIÁN, -Ă, *micelieni, -e,* adj. (Bot.) Referitor la miceliu, al miceliului. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **mycélien.**

MICÉLIU, *micelii,* s.n. Sistem de filamente subţiri şi ramificate care alcătuieşte aparatul vegetativ al majorităţii ciupercilor. — Din fr. **mycélium.**

MICENIÁN, -Ă, *micenieni, -e,* adj. Care aparţine oraşului grec Micene şi civilizaţiei lui, privitor la Micene şi la civilizaţia lui. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **mycénien.**

MICHIDÚŢĂ s.m. (Fam. şi glumeţ) Drac; drăcuşor. — Et. nec.

MICÍ, *micesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Rar) A (se) micşora. — Din **mic.**

MICIMÁN, *micimani,* s.m. (Înv.) Grad de subofiţer în marină; persoană care avea acest grad. — Din rus. **miciman.**

MICÍME, (**2**) *micimi,* s.f. **1.** Faptul de a fi mic; **2.** Fig. Josnicie, meschinărie; micşorime. — **Mic** + suf. *-ime.*

MICIURINIÁN, -Ă, *miciurinieni, -e,* adj., s.m. şi f. (Rar) **1.** Adj. Miciurinist (**1**). **2.** S.m. şi f. Miciurinist (**2**). [Pr.: *-ni-an*] — **Miciurin** (n. pr.) + suf. *-ian.*

MICIURINÍSM s.n. Teorie biologică potrivit căreia există o unitate între organism şi condiţiile sale de existenţă şi care priveşte transformarea

speciilor ca rezultat al îmbinării acțiunii directe a condițiilor de existență și a selecției naturale. — **Miciurin** (n. pr.) + suf. *-ism.*

MICIURINÍST, -Ă, *miciurinişti, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține miciurinismului, privitor la miciurinism, care se întemeiază pe miciurinism; miciurinian (**1**). **2.** S.m. și f. Adept al miciurinismului; miciurinism (**2**). — **Miciurin**[ism] + suf. *-ist.* Cf. rus. miciurinеț.

MICOFLÓRĂ s.f. Totalitatea speciilor de ciuperci care cresc pe un anumit teritoriu. — Din fr. **mycoflore.**

MICOLÓG, -Ă, *micologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în micologie. — Din fr. **mycologue.**

MICOLÓGIC, -Ă, *micologici, -ce,* adj. Referitor la micologie, de micologie. — Din fr. **mycologique.**

MICOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul ciupercilor. — Din fr. **mycologie.**

MICORÍZĂ, *micorize,* s.f. Simbioză a rădăcinii plantelor superioare cu miceliul unei ciuperci. — Din fr. **mycorhize.**

MICOSTERÓL, *micosteroli,* s.m. Sterol care se găsește în ciuperci și în unele mucegaiuri, având un rol important în procesele celulare esențiale. — Din fr. **mycostérol.**

MICÓTIC, -Ă, *micotici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la micoze. — Din engl. **mycotic.**

MICOTOXICÓZĂ, *micotoxicoze,* s.f. Intoxicație care apare la animale în urma consumului de furaje infectate cu unele ciuperci microscopice. — Cf. micoză, toxicoză.

MICÓZĂ, *micoze,* s.f. **1.** Nume generic dat bolilor infecțioase provocate de ciuperci microscopice; microsporie. **2.** Boală infecțioasă și contagioasă a plantelor, provocată de ciuperci parazite. — Din fr. **mycose,** germ. **Mikose.**

MICRO^{1}- Element de compunere însemnând „mic", care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **micro-.**

MÍCRO^{2}, *micro,* s.n. (Fam.) Microradiografie. — Prescurtare de la **microradiografie.**

MICROALIÁ *microaliez,* vb. I. Tranz. A alia metale (și metaloizi) în cantități extrem de reduse. [Pr.: *-cro-a-li-a*] — **Micro^{1}-** + **alia.**

MICROALIÉRE, *microalieri,* s.f. Acțiunea de *a microalia.* [Pr.: *-cro-a-li-*] — V. **microalia.**

MICROALIÁT, -Ă, *microaliați, -te,* adj. (Despre metale și metaloizi) Care a fost aliat cu altul, în cantități extrem de reduse. [Pr.: *-cro-a-li-*] — V. **microalia.**

MICROAMPÉR, *microamperi,* s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea curentului electric, egală cu o milionime de amper. [Pr.: *-cro-am-*] — Din fr. **microampère.**

MICROAMPERMÉTRU, *microampermetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea curenților electrici foarte slabi. [Pr.: *-cro-am-*] — Din fr. **microampèremètre.**

MICROANALÍZĂ, *microanalize,* s.f. Analiză chimică în care se lucrează cu cantități foarte mici de substanță, de ordinul miligramelor. [Pr.: *-cro-a-*] — Din fr. **microanalyse.**

MICROANCHÉTĂ, *microanchete,* s.f. Anchetă cu chestionar scurt, limitată la un număr mic de subiecți. [Pr.: *-cro-an-*] — **Micro^{1}-** + **anchetă.**

MICROANTOLOGÍE, *microantologii,* s.f. Antologie de proporții reduse. [Pr.: *-cro-an-*] — **Micro-^{1}** + **antologie.**

MICRÓB, *microbi,* s.m. Nume generic dat unor ființe vii unicelulare, microscopice, care trăiesc în sol, în apă, în aer, în corpul plantelor sau al animalelor și care sunt agenți ai bolilor infecțioase, ai fermentațiilor, putrefacțiilor etc. — Din fr. **microbe.**

MICROBACTÉRIE, *microbacterii,* s.f. Bacterie de dimensiuni extrem de mici. — **Micro^{1}-** + **bacterie.**

MICROBALÁNȚĂ, *microbalanțe,* s.f. Balanță de laborator foarte sensibilă, destinată cântăririi cantităților mici de substanță. — Din fr. **microbalance.**

MICROBÁR, *microbari,* s.m. (Fiz.) Barie. — Din engl. **microbar.**

MICROBAROGRÁF, *microbarografe,* s.n. (Fiz.) Barograf foarte sensibil care înregistrează variațiile foarte mici și rapide ale presiunii. — Din fr. **microbarographe.**

MICROBIÁN, -Ă, *microbieni, -e,* adj. Care se referă la microbi, care este cauzat de microbi; care răspândește microbi. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **microbien.**

MICROBICÍD, -Ă, *microbicizi, -de,* adj., s.n. (Substanță) care distruge microbii. — Din fr. **microbicide.**

MICROBIOLÓG, -Ă, *microbiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în microbiologie; microbiologist. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **microbiologie** (derivat regresiv).

MICROBIOLÓGIC, -Ă, *microbiologici, -ce,* adj. Care aparține microbiologiei, privitor la microbiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **microbiologique.**

MICROBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care se ocupă cu studiul morfologiei și fiziologiei microorganismelor, precum și cu metodele de combatere a microorganismelor patologice pentru animale și plante și de folosire a celor utile. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **microbiologie.**

MICROBIOLOGÍST, -Ă, *microbiologişti, -ste,* s.m. și f. (Rar) Microbiolog. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **microbiologiste.**

MICROBÍSM s.n. Prezența în organism a unor germeni patogeni, uneori în stare latentă, ca urmare a rezistenței naturale sau dobândite a organismului respectiv. — Din fr. **microbisme.**

MICROBÍST, -Ă, *microbişti, -ste,* s.m. și f. (Fam.) Spectator pasionat (în mod excesiv) la o întrecere sportivă (în special de fotbal). — **Microb** + suf. *-ist.*

MICROBOFOBÍE, *microbofobii,* s.f. Teamă patologică față de microbi. — **Microb** + **fobie.**

MICROBÚZ, *microbuze,* s.n. Autobuz pentru un număr mic de pasageri. — Din fr. **microbus.**

MICROCALCULATÓR, *microcalculatoare,* s.n. Calculator sau minicalculator simplu, ieftin, de mici dimensiuni, care folosește un singur limbaj și are lungimea cuvântului de 8–12 biți; microordinator, microcomputer. — **Micro^{1}-** + **calculator.**

MICROCANTÍNĂ, *microcantine,* s.f. Cantină pentru un număr restrâns de oameni. — **Micro^{1}-** + **cantină.**

MICROCARIÉRĂ, *microcariere,* s.f. Carieră^{1} de mici proporții. [Pr.: *-ri-e-*] — **Micro^{1}-** + **carieră^{1}.**

MICROCEFÁL, -Ă, *microcefali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care prezintă fenomenul de microcefalie. — Din fr. **microcéphale.**

MICROCEFALÍE s.f. Malformație congenitală caracterizată prin dezvoltarea insuficientă a craniului și a creierului. — Din fr. **microcéphalie.**

MICROCENTRÁLĂ, *microcentrale,* s.f. Centrală electrică sau centrală de termoficare de mică putere, folosită mai ales la țară. — Din fr. **microcentrale.**

MICROCHÍMIC, -Ă, *microchimici, -ce,* adj. Referitor la microchimie, la microanaliză. — Din fr. **microchimique.**

MICROCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu studiul reacțiilor chimice dintre cantități foarte mici de substanță. — Din fr. **microchimie.**

MICROCHIRURGICÁL, -Ă, *microchirurgicali, -e,* adj. Referitor la microchirurgie, care ține de microchirurgie. — De la **microchirurgie.**

MICROCHIRURGÍE s.f. Chirurgie practicată la microscop. — Din fr. **microchirurgie.**

MICROCINEMATOGRAFÍE s.f. Filmare a unor fenomene observate la microscop. — Din fr. **microcinématographie.**

MICROCÍP, *microcipuri,* s.n. Semiconductor de mici dimensiuni în care este sau urmează a fi inserat un circuit integrat. — Din engl. **microchip.**

MICROCIRCUÍT, *microcircuite,* s.n. Dispozitiv microelectronic cu o densitate mare de elemente de circuit echivalente care constituie o singură unitate. — **Micro^{1}-** + **circuit.**

MICROCÍT, *microcite,* s.n. (Biol.) Globulă roșie de dimensiuni foarte mici. — Din fr., engl. **microcyte.**

MICROCITÓZĂ, *microcitoze,* s.f. (Med.) Boală a sângelui manifestată prin prezența crescută de microcite. — Din fr. **microcytose.**

MICROCLIMÁT, *microclimate,* s.n. Totalitatea condițiilor de climă (temperatură, umiditate, vânt) particulare unor spații mici; clima spațiului din imediata apropiere a solului; microclimă. — Din fr. **microclimat.**

MICROCLIMÁTIC, -Ă, *microclimatici, -ce,* adj. Care aparține microclimatului, privitor la microclimat. — Din fr. **microclimatique.**

MICROCLÍMĂ, *microclime,* s.f. Microclimat. — Din germ. **Mikroklima.**

MICROCLÍN, *microcline,* s.n. Mineral din grupa feldspaților potasici, de culoare roz, galbenă, roșiatică sau verde, care constituie un element de bază al unor roci eruptive sau metamorfice și care este folosit în industria ceramicii și ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **microcline.**

MICROCÓC, *micrococi,* s.m. Bacterie în formă de sferă, care se prezintă izolat sau în grup, de dimensiuni mai mici decât cocii. — Din fr. **microcoque.**

MICROCOMPUTER, *microcomputere,* s.n. Microcalculator. [Pr.: *-piú-*] — Din engl. **microcomputer.**

MICROCÓSM s.n. v. **microcosmos.**

MICROCÓSMIC, -Ă, *microcosmici, -ce,* adj. Care aparține microcosmosului, privitor la microcosmos. — Din fr. **microcosmique.**

MICROCÓSMOS, *microcosmosuri,* s.n. **1.** (Fiz.) Lumea obiectelor microscopice, a moleculelor și a atomilor, a particulelor elementare etc. **2.** (În filosofia medievală și a Renașterii) Omul sau organismul omenesc, considerat ca o reprezentare redusă a Universului; lumea interioară a omului. [Var.: **microcósm** s.n.] — Din fr. **microcosme,** lat. **microcosmus.**

MICROCOULÓMB, *microcoulombi,* s.m. Unitate de măsură pentru capacitatea electrică, egală cu o milionime de coulomb. [Pr.: *-cu-*]. — Din fr. **microcoulombe.**

MICROCRISTALÍN, -Ă, *microcristalini, -e,* adj. (Despre agregatele mineralelor şi structura rocilor) Care este alcătuit din cristale microscopice. — Din fr. **microcristallin.**

MICROCURÉNT, *microcurenţi,* s.m. (Med.) Curent (**3**) de mică intensitate. — **Micro^{1}- + curent.**

MICRODACTÍL, -Ă, *microdactili, -e,* adj. (Med.) Care prezintă microdactilie. — Din fr. **microdactyle.**

MICRODACTILÍE, *microdactilii,* s.f. (Med.) Malformaţie a degetelor caracterizată prin dezvoltare insuficientă. — Din fr. **microdactylie.**

MICRODÉLTĂ, *microdelte,* s.f. **1.** Deltă de mică întindere. **2.** Machetă a unei delte. — **Micro^{1}- + deltă.**

MICRODISÉCŢIE, *microdisecţii,* s.f. Disecţie fină făcută la microscop. [Pr.: *-ţi-e*] — Din fr. **microdissection.**

MICRODÓZĂ, *microdoze,* s.f. (Farm., Med.) Doză de medicament cu concentraţie foarte mică, folosită în homeopatie. — **Micro^{1}- + doză.**

MICRODÚR s.n. Material sintetic înlocuitor pentru talpă şi tocuri la încălţăminte. —**Micro**[poros] + **dur**[abil].

MICROECONÓMIC, -Ă, *microeconomici, -ce,* adj. Referitor la microeconomie. — Din fr. **microéconomique.**

MICROECONOMÍE s.f. Economia sau relaţiile economice la nivelul fiecărei întreprinderi în parte. — Din fr. **microéconomie.**

MICROELECTRÓNIC, -Ă, *microelectronici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. Ramură a electronicii care studiază producerea şi folosirea circuitelor electronice cu grad înalt de miniaturizare. **II.** Adj. **1.** Referitor la microelectronică (**I**). **2.** (Despre dispozitive electronice) Cu grad înalt de miniaturizare. [Pr.: *-cro-e-*] — Din engl. **microelectronic**(s).

MICROELECTRONOGRÁFIC, -Ă, *microelectronografici, -ce,* adj. Referitor la microelectronografie. [Pr.: *-cro-e-*] — De la **microelectronografie.**

MICROELECTRONOGRAFÍE, *microelectronografii,* s.f. Fotografie făcută la microscop care permite studierea fenomenelor biologice celulare sub aspect electric. [Pr.: *-cro-e-*] — **Micro^{1}- + electronografie.**

MICROELEMÉNT, *microelemente,* s.n. Element chimic care intră în compoziţia hormonilor, a enzimelor, a fermenţilor etc. şi care se găseşte în cantităţi foarte mici în sol şi în organism. [Pr.: *-cro-e-*] — Din fr. **microélément.**

MICROENCICLOPEDÍE, *microenciclopedii,* s.f. Enciclopedie cu volum restrâns de informaţii; (rar) minienciclopedie. [Pr.: *-cro-en-*] — **Micro^{1}- + enciclopedie.**

MICROESÉU, *microeseuri,* s.n. Eseu (**1**) scurt. [Pr.: *-cro-e-*] — **Micro^{1}- + eseu.**

MICROFARÁD, *microfarazi,* s.m. Unitate de măsură pentru capacitatea electrică, egală cu o milionime de farad. — Din fr. **microfarad.**

MICROFÁUNĂ s.f. Totalitatea animalelor microscopice de pe glob, dintr-o regiune sau dintr-un spaţiu restrâns. [Pr.: *-fa-u-*] — **Micro^{1}- + faună.**

MICROFÍL, -Ă, *microfili, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Cu frunze (foarte) mici. — Din fr. **microfil.**

MICROFÍLM, *microfilme,* s.n. Film fotografic pe care sunt copiate documente sau cărţi la o scară foarte mică, obţinându-se o mare economie de spaţiu. — Din fr. **microfilm,** germ. **Mikrofilm.**

MICROFILMÁ, *microfilmez,* vb. I. Tranz. A reproduce documente sub formă de microfilme. — Din fr. **microfilmer.**

MICROFILMÁRE, *microfilmări,* s.f. Acţiunea de *a microfilma* şi rezultatul ei. — V. **microfilma.**

MICROFILMOTÉCĂ, *microfilmoteci,* s.f. Colecţie de microfilme; *p. ext.* încăpere specială în care se păstrează astfel de colecţii. — **Micro^{1}- + filmotecă.**

MICROFÍTĂ, *microfite,* s.f. (Bot.) Plantă de dimensiuni mici şi cu înmulţire rapidă. G (Adjectival) *Plantă microfilă.* — Din engl. **microphyte.**

MICROFÍZICĂ s.f. Ramură a fizicii care studiază particulele elementare; fizică atomică. — Din fr. **microphysique.**

MICROFLÓRĂ s.f. Floră microscopică. — **Micro^{1}- + floră.**

MICROFLORÍSTIC, -Ă, *microfloristici, -ce,* adj. Referitor la microfloră, de microfloră. — **Micro^{1}- + floristic.**

MICROFÓN, *microfoane,* s.n. Aparat care transformă vibraţiile sonore în oscilaţii electrice, folosit în radioteleviziune şi în telecomunicaţii. — Din fr. **microphone,** germ. **Microphon.**

MICROFÓNIC, -Ă, *microfonici, -ce,* adj. Care ţine de microfon sau de microfonie (**2**). G *Efect microfonic* = microfonie (**2**). — Din fr. **microphonique.**

MICROFONÍE s.f. **1.** Reacţie acustică nedorită care apare între microfonul şi difuzorul unui sistem electroacustic în condiţiile unei amplificări mari sau ale amplasării acestora în încăperi necorespunzătoare din punct de vedere acustic. **2.** Perturbaţie într-un sistem electroacustic datorată vibraţiei mecanice nedorite a unor componente ale acestuia; efect microfonic. — Din fr. **microphonie.**

MICROFONÍST, -Ă, *microfonişti, -ste,* s.m. şi f. Tehnician specializat în amplasarea şi deplasarea microfoanelor. — Din fr. **microfoniste.**

MICROFOSÍLĂ, *microfosile,* s.f. Fosilă microscopică (**3**). — Din fr. **microfossile.**

MICROFOTOCÓPIE, *microfotocopii,* s.f. Copie fotografică de dimensiuni foarte mici, obţinută prin microfotografie. — Din fr. **microphotocopie.**

MICROFOTOGRÁFIC, -Ă, *microfotografici, -ce,* adj. Care se foloseşte în microfotografie, care se obţine prin microfotografie. — Din fr. **microphotographique.**

MICROFOTOGRAFÍE, *microfotografii,* s.f. **1.** Fotografie reprezentând imaginea mărită a unor fiinţe sau obiecte microscopice, obţinută cu ajutorul unui aparat fotografic adaptat la un microscop. F Fotografie de dimensiuni foarte mici, care, pentru a permite să i se distingă amănuntele, trebuie mărită. **2.** Tehnica obţinerii microfotografiilor (**1**). — Din fr. **microphotographie.**

MICROFOTOMÉTRU, *microfotometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea, pe zone foarte mici, a opacităţii plăcilor fotografice. — Din fr. **microphotomètre.**

MICROFOTORADIOGRAFÍE, *microfotoradiografii,* s.f. Tehnică radiologică prin care se pot realiza radiografii pulmonare de dimensiuni reduse; radiografie obţinută prin această tehnică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **microphotoradiographie.**

MICROFÚLGER, *microfulgere,* s.n. (Met.) Fulger (**1**) scurt, de mică intensitate. — **Micro^{1}- + fulger.**

MICROGAMÉT, *microgameţi,* s.m. (Biol.) Gamet mascul. — Din engl. **microgamete.**

MICROGENERATÓR, *microgeneratoare* s.n. (Tehn.) Generator (**III 1**) de mică putere. — Din fr. **microgénérateur.**

MICROGLOSÁR, *microglosare,* s.n. Glosar cu număr mic de cuvinte şi explicaţii sumare. F Glosar care înregistrează vocabularul specific unui domeniu foarte restrâns. — Din fr. **microglossaire.**

MICROGRÁM, *micrograme,* s.n. Unitate de măsură a masei egală cu o milionime de gram; gama (**3**). — Din fr. **microgramme.**

MICROGRÚP, *microgrupuri,* s.n. (În sociologie) Grup (**2**) mic. — **Micro^{1}- + grup.**

MICROHÁLĂ, *microhale,* s.f. Hală (experimentală) de proporţii mici. — **Micro^{1}- + hală.**

MICROHÉNRI, *microhenri,* s.m. (Fiz.) A milioana parte dintr-un henri. — Din fr., engl. **microhenry.**

MICROHIDROCENTRÁLĂ, *microhidrocentrale,* s.f. Hidrocentrală de putere mică. — **Micro^{1}- + hidrocentrală.**

MICROIMPRIMÁRE, *microimprimări,* s.f. Înregistrare a undelor acustice pe plăci microsion. [Pr.: *-cro-im-*] — **Micro^{1}- + imprimare.**

MICROINTERVÁL, *microintervale,* s.n. (Muz.) Interval mai mic decât un semiton [Pr.: *-cro-in-*] — **Micro^{1}- + interval.**

MICROINTERVÍU, *microinterviuri,* s.n. Interviu scurt şi concis; miniinterviu. [Pr.: *-cro-in-*] — **Micro^{1}- + interviu.**

MICROLÍT, *microlite,* s.n. **1.** Element cristalin microscopic, de formă prismatică sau tubulară, format prin cristalizarea topiturilor magmatice, care se găseşte în unele roci vulcanice. **2.** (La pl.) Unelte şi arme mici din piatră, folosite în comuna primitivă. — Din fr. **microlite,** germ. **Mikrolith.**

MICROMANOMÉTRU, *micromanometre,* s.n. (Fiz.) Manometru special pentru variaţiile foarte mici de presiune. — Din fr. **micromanomètre.**

MICROMETEORÍT, *micrometeoriţi,* s.m. Meteorit de dimensiuni foarte mici. [Pr.: *-te-o-*] — **Micro^{1}- + meteorit.**

MICROMÉTRIC, -Ă, *micrometrici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine micrometrului sau micrometriei, privitor la micrometru sau la micrometrie; care serveşte la măsurarea dimensiunilor mici şi foarte mici. **2.** (Despre şuruburi) Al cărui filet este foarte fin şi precis prelucrat, putând fi utilizat la construcţia instrumentelor de măsură. — Din fr. **micrométrique.**

MICROMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea dimensiunilor foarte mici. — Din fr. **micrométrie.**

MICROMÉTRU, (**1**) *micrometre,* s.n., (**2**) *micrometri,* s.m. **1.** S.n. Instrument mecanic de precizie, pentru măsurarea dimensiunilor mici şi foarte mici. **2.** S.m. (Rar) Micron. — Din fr. **micromètre.**

MICROMICÉTĂ, *micromicete,* s.f. (La pl.) Ciuperci mici, parazite sau saprofite, care nu pot fi văzute decât cu ajutorul aparatelor de mărit. — Din fr. **micromycètes.**

MICROMICRÓN, *micromicroni,* s.m. (Fiz.) A milioana parte dintr-un micron. — Din fr. **micromicron.**

MICROMILIMÉTRU, *micromilimetri,* s.m. Micron. — Din fr. **micromillimètre.**

MICROMINIATURIZÁ, *microminiaturizez,* vb. I. Tranz. A miniaturiza în limite microscopice. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **microminiaturiser.**

MICROMINIATURIZÁRE, *microminiaturizări,* s.f. Acţiunea de *a microminiaturiza.* [Pr.: *-ni-a-*] — V. **microminiaturiza.**

MICROMINIATURIZÁT, -Ă, *microminiaturizați, -te,* adj. Care a fost miniaturizat în limite microscopice. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **microminiaturiza.**

MICROMODÚL, *micromodule,* s.n. (Electron.) Circuit realizat prin asamblarea ordonată și de mare densitate a unor componente electronice distincte care pot fi testate înainte de asamblare. — Din fr. **micromodule.**

MICROMOLECULÁR, -Ă, *micromoleculari, -e,* adj. (Fiz.) (Despre substanțe) Cu micromolecule. — Din fr. **micromoleculaire.**

MICROMOLECÚLĂ, *micromolecule,* s.f. (Fiz.) Moleculă cu un număr mic de atomi. — Din fr. **micromolécule.**

MICROMONOGRAFÍE, *micromonografii,* s.f. Monografie de dimensiuni reduse. — **Micro[1]-** + **monografie.**

MICROMOTÓR, *micromotoare,* s.n. Motor electric de putere (foarte) mică. — Din fr. **micromoteur.**

MICRÓN, *microni,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime egală cu a mia parte dintr-un milimetru; micrometru (**2**), micromilimetru. — Din fr. **micron,** germ. **Mikron.**

MICRONEZIÁN, -Ă, *micronezieni, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) din Micronezia. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **micronésien.**

MICRONUCLÉU, *micronuclee,* s.n. Nucleul mic al celulei care alcătuiește corpul unui infuzor. — Din fr. **micronucleus.**

MICROOBIÉCT, *microobiecte,* s.n. Obiect sau sistem de dimensiuni foarte mici. [Pr.: *-cro-o-*] — **Micro[1]-** + **obiect.**

MICROÓHM, *microohmi,* s.m. Unitate electrică de rezistență, egală cu a milioana parte dintr-un ohm. [Pr.: *-cro-om*] — **Micro[1]-** + **ohm.**

MICROORDINATÓR, *microordinatoare,* s.n. Microcalculator. [Pr.: *-cro-or-*] — Din fr. **micro-ordinateur.**

MICROORGANÍSM, *microorganisme,* s.n. Nume dat organismelor microscopice vegetale sau animale. [Pr.: *-cro-or-*] — Din fr. **micro-organisme.**

MICROPALEONTOLOGÍE s.f. Ramură a paleontologiei care studiază microfosilele. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **micropaléontologie.**

MICROPARTÍCULĂ, *microparticule,* s.f. Particulă materială foarte mică. — Din fr. **microparticule,** engl. **microparticle.**

MICROPÍL, *micropile,* s.n. Canal microscopic situat în partea apicală a ovulului plantelor superioare, prin care tubul polinic pătrunde la oosferă. — Din fr. **micropyle.**

MICROPORÓS, -OÁSĂ, *microporoși, -oase,* adj., s.n, s.m. pl. **1.** Adj. (Despre cauciucul sintetic sau despre materiale fabricate din cauciuc sintetic) Care are o structură asemănătoare cu a buretelui artificial. **2.** S.n. Cauciuc sintetic poros din care se confecționează talpă pentru încălțăminte. **3.** S.m. pl. Încălțăminte confecționată din astfel de material sintetic. — Din fr. **microporeux.**

MICROPROCESÓR, *microprocesoare,* s.n. Circuit integrat de mare densitate și complexitate, specializat pentru operații de calcul, comandă și control într-un computer sau alt sistem electronic. — Din engl. **microprocessor.**

MICROPRODÚCȚIE, *microproducții,* s.f. Producție de serie mică, uneori experiementală. — **Micro[1]-** + **producție.**

MICROPROTÁL, *microprotale,* s.n. Protal bărbătesc. — Din fr. **microprothalle.**

MICROPSÍE, *micropsii,* s.f. Tulburare a vederii datorită căreia obiectele sunt percepute mai mici decât sunt în realitate. — Din fr. **micropsie.**

MICRORADIOGRAFÍE, *microradiografii,* s.f. Radiografie efectuată pe un film special, de dimensiuni reduse, în anumite condiții care să permită examinarea ulterioară sau mărirea acesteia până la dimensiunile necesare; micro[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **microradiographie.**

MICRORAIÓN, *microraioane,* s.n. Element teritorial urbanistic, constituit dintr-o suprafață de 20–50 de ha și din 5 000–15 000 de locuitori cuprinzând locuințe, magazine, școli etc. [Pr.: *-ra-ion*] — **Micro[1]-** + **raion.**

MICROREÁCȚIE, *microreacții,* s.f. Reacție chimică între cantități foarte mici de substanță. [Pr.: *-re-ac-ți-e*] — Din fr. **microréaction.**

MICRORECEPTÓR, *microreceptoare,* s.n. Ansamblu format de microfonul și receptorul telefonic cu legăturile aferente, reunite printr-un mâner și legate de aparatul telefonic printr-un cordon. — **Micro[1]-** + **receptor.**

MICRORECITÁL, *microrecitaluri,* s.n. Recital cu un program scurt; mini-recital. — **Micro[1]-** + **recital.**

MICRORELIÉF, *microreliefuri,* s.n. (Geol.) Formă de relief de mică altitudine (movile, crovuri etc.). [Pr.: *-li-ef*] — Din fr. **microrelief,** rus. **mikrorelief.**

MICROSCÓP, *microscoape,* s.n. Aparat optic construit pe baza unui sistem de lentile, care mărește foarte mult imaginea obiectelor foarte mici. — Din fr. **microscope,** germ. **Mikroskop.**

MICROSCÓPIC, -Ă, *microscopici, -ce,* adj. **1.** Care nu se poate vedea sau cerceta decât cu miscroscopul. **2.** Care aparține microscopului, privitor la microscop. **3.** Fig. Foarte mic, minuscul; *p. ext.* fără valoare, neînsemnat. — Din fr. **microscopique.**

MICROSCOPÍE, *microscopii,* s.f. Examinare, analiză făcută cu microscopul. — Din fr. **microscopie,** germ. **Mikroskopie.**

MICROSECÚNDĂ, *microsecunde,* s.f. (Fiz.) Unitate de timp egală cu a milioana parte dintr-o secundă. — Din germ. **Mikrosekunde,** fr. **microseconde.**

MICROSEÍSM, *microseisme,* s.n. Cutremur de pământ de intensitate mică, înregistrat numai de aparate foarte sensibile. — Din fr. **microséisme.**

MICROSIÓN, *microsioane,* s.n. Disc muzical de calitate superioară care are șanțul de înregistrare extrem de fin și turație redusă. [Pr.: *-si-on*] — Din fr. **microsillon.**

MICROSISTÉM, *microsisteme,* s.n. (Și în sintagma *microsistem social)* Sistem de integrare socială a unui individ sau a unui grup mic. — **Micro[1]-** + **sistem.**

MICROSOCIOLÓG, *microsociologi,* s.m. Reprezentant, adept al microsociologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **microsociologue.**

MICROSOCIOLÓGIC, -Ă, *microsociologici, -ce,* adj. Care aparține microsociologiei, referitor la microsociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **microsociologique.**

MICROSOCIOLOGÍE s.f. Studiul formei de sociabilitate în cadrul micilor grupuri sociale (oamenii dintr-o echipă, elevii dintr-o clasă etc.). [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **microsociologie.**

MICROSOMÍE s.f. (Biol.) Reducere a dimensiunilor corporale. — Din fr. **microsomie.**

MICROSPÓR, *microspori,* s.m. Spor al unor plante criptogame care dă naștere unui protal mascul. — Din fr. **microspore.**

MICROSPORÁNGE, *microsporange,* s.n. Sporange în care se dezvoltă microsporii. — Din fr. **microsporange.**

MICROSPORÍE, *microsporii,* s.f. (Med.) Micoză cauzată de un microspor. — Din fr. **microsporie.**

MICROSPOROCÍT, *microsporocite,* s.n. (Bot.) Celula mamă a polenului, care are în nucleu două rânduri de cromozomi, aduși de gametul femel și de cel mascul. — Din engl. **microsporocyte.**

MICROSPOROFÍLĂ, *microsporofile,* s.f. Frunză pe care se dezvoltă microsporangele. — **Micro[1]-** + **sporofilă.**

MICROSPOROGENÉZĂ, *microsporogeneze,* s.f. (Bot.) Proces de formare a microsporilor la plantele cu flori. — Din engl. **microsporogenesis.**

MICROSTAGIÚNE, *microstagiuni,* s.f. Stagiune teatrală de scurtă durată, de obicei în cadrul unei deplasări. [Pr.: *-gi-u-*] — **Micro[1]-** + **stagiune.**

MICROSTRUCTÚRĂ, *microstructuri,* s.f. Structură de amănunt a materialelor, observată cu ajutorul microscopului sau prin alte procedee. G (În sintagma) *Microstructură socială* = totalitatea relațiilor personale și interpersonale și a rețelelor de integrare care definesc existența socială a unui individ. — Din fr. **microstructure.**

MICROTELEFÓN, *microtelefoane,* s.n. Receptor telefonic cu dispozitiv de format numărul atașat la el. — Din fr. **microtéléphone,** germ. **Mikrotelephon.**

MICROTÍDĂ, *microtide,* s.f. (La pl.) Familie de rozătoare din care face parte șoarecele de câmp; (și la sg.) animal din această familie. — Din engl. **microtidae.**

MICROTÓM, *microtoame,* s.n. Aparat special de secționat preparatele anatomice în felii subțiri, pentru a fi cercetate la microscop. — Din fr. **microtome.**

MICROTRANSMIȚĂTÓR, *microtransmițătoare,* s.n. Transmițător de dimensiuni (extrem de) reduse. — **Micro[1]-** + **transmițător.**

MICROTRAUMATÍSM, *microtraumatisme,* s.n. (Med.) Traumatism de mică intensitate care prin repetare frecventă poate deveni cauza unei boli profesionale. — Din fr. **microtraumatisme.**

MICROTRÓN, *microtroane,* s.n. (Fiz.) Ciclotron de tip special folosit pentru accelerarea electronilor. — Din fr., engl. **microtron,** germ. **Mikrotron.**

MICROTURBÍNĂ, *microturbine,* s.f. Turbină de dimensiuni reduse folosită în microhidrocentrale. — **Micro[1]-** + **turbină.**

MICROÚNDĂ, *microunde,* s.f. (Fiz.) Undă hertziană a cărei lungime de undă este curpinsă între 1 cm și 1 m. [Pr.: *-cro-un-*] — Din fr. **micro-onde.**

MICROUNIVÉRS, *microuniversuri,* s.n. Microcosmos. [Pr.: *-cro-u-*] — **Micro[1]-** + **univers.**

MICROUZÍNĂ, *microuzine,* s.f. Uzină de proporții reduse. [Pr.: *-cro-u-*] — **Micro[1]-** + **uzină.**

MICROVÓLT, *microvolți,* s.m. Unitate de forță electromotoare sau de diferență de potențial, egală cu a milioana parte dintr-un volt. — Din fr. **microvolt.**

MICROVOLTMÉTRU, *microvoltmetre,* s.n. Instrument de măsură a tensiunilor joase de ordinul milionimilor de volt. — Din fr. **microvoltmètre.**

MICROWÁTT, *microwați,* s.m. (Fiz.) Unitate de putere egală cu a milioana parte dintr-un watt. [Pr.: *-vat*] — Din fr., engl. **microwatt.**

MICROZOÁR, *microzoare,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale de apă foarte mici, care se pot vedea numai cu microscopul; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **microzoaire.**

MICROZÓNĂ, *microzone,* s.f. **1.** Regiune din masa solului arabil în care sunt grupate particule cu funcțiuni biochimice identice. **2.** (În sociologie) Zonă de mică întindere. — Din fr. **microzone.**

MICSÁNDRĂ, *micsandre,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele acoperite cu peri cenușii, cu flori albe, roșii, albastre sau violete, plăcut mirositoare; micșunea, vioară-roșie *(Matthiola incana și annua).* G Compus: *micsandră-sălbatică* (sau *-de-munte)* = plantă erbacee cu flori mari, galbene, plăcut mirositoare *(Erysimum officinalis).* — Et. nec.

MICȘÓR, -OÁRĂ, *micșori, -oare,* adj. (Rar) Micuț. [Var.: **micușór, -oără** adj.] — **Mic** + suf. *-ușor.*

MICȘORÁ, *micșorez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face (mai) mic (ca dimensiune, volum, durată, intensitate etc.); a (se) diminua, a (se) mici. F Tranz. (Mat.) A da unui număr o valoare mai mică decât o are. **2.** Tranz. A reduce, a scădea prețul, valoarea etc.; *spec.* a reduce ca număr, ca plafon etc. [Var.: (înv. și pop.) **micșurá** vb. I] — Din **micșor.**

MICȘORÁRE, *micșorări,* s.f. Acțiunea de *a (se) micșora* și rezultatul ei; diminuare, descreștere; scădere, reducere, împuținare. — V. **micșora.**

MICȘORÁT, -Ă, *micșorați, -te,* adj. Făcut mai mic; redus, scăzut. — V. **micșora.**

MICȘORÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *micșorei, -ele* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *micșor.* — **Micșor** + suf. *-el.*

MICȘORÍME, s.f. (Înv.) Micime. — **Micșor** + suf. *ime.*

MICȘUNEÁ, *micșunele,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori parfumate, galbene-aurii, cultivată ca plantă ornamentală *(Cheiranthus cheiri).* G Expr. *Când va face plopul mere și răchita micșunele* = niciodată. F (Pop.) Micsandră. [Var.: **micșunícă** s.f.] — Cf. tc. m e n e k ș e.

MICȘUNÍCĂ s.f. v. **micșunea.**

MICȘURÁ vb. I v. **micșora.**

MICTURÍȚIE s.f. Nevoie permanentă de a urina. — Din fr. **micturition.**

MICȚIÚNE, *micțiuni,* s.f. Emisie spontană de urină. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **miction.**

MICUȘÓR, -OÁRĂ adj. v. **micșor.**

MICÚȚ, -Ă, *micuți, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Diminutiv al lui *mic;* mititel, micșor. **2.** S.n. (Reg.) Vagonet în formă de căldare, în care se descarcă și se transportă zgura de la furnal. — **Mic** + suf. *-uț.*

MICUȚÉL, -EÁ, *micuței, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *micuț.* — **Micuț** + suf. *-el.*

MÍDI adj. invar. (Despre lungimea fustei, a rochiei etc.) Care ajunge până la jumătatea gambei. G (Substantivat) *Fustă, rochie, palton etc. midi.* — Din fr., engl. **midi.**

MÍDIE, *midii,* s.f. Moluscă marină comestibilă, cu cochiliile aproape triunghiulare, de culoare brună-violacee *(Mytilus edulis).* [Acc. și: *midíe*] — Din ngr. **mídi.**

MIDINÉTĂ, *midinete,* s.f. Tânără lucrătoare sau vânzătoare în magazinele sau în atelierele de croitorie și de modă din Paris. — Din fr. **midinette.**

MIDRIÁTIC, -Ă, *midriatici, -ce,* adj. Care provoacă midriaza. [Pr.: *-dri-a-*] — Din fr. **mydriatique.**

MIDRIÁZĂ, *midriaze,* s.f. Mărire a diametrului pupilei, care poate surveni fiziologic (la întuneric), patologic (în paralizia fibrelor longitudinale ale irisului) sau ca efect al administrării unor medicamente. [Pr.: *-dri-a-*] — Din fr. **mydriase.**

MÍE, *mii,* num. card., s.f. **I.** Numărul care în numărătoare are locul între 999 și 1 001. **1.** (Cu valoare adjectivală) *O mie de ani.* G (La pl.; adesea prin exagerare, indică un număr foarte mare, nedeterminat) *Mii de glasuri.* **2.** (Cu valoare substantivală) *Unde merge mia, meargă și suta.* G Loc. adv. *Cu miile* (sau *cu mia)* = în număr foarte mare, cu duiumul. G Expr. *Mii și sute* sau *mii și mii* = extrem de mulți. *A avea o mie și o sută pe cap* = a avea foarte multă treabă sau griji, nevoi etc. **3.** (Intră în componența numeralelor adverbiale) *De o mie de ori pe zi.* **II.** S.f. Numărul abstract egal cu o mie (**I**). F Bancnotă a cărei valoare este de o mie (**I 1**) de lei; miar. — Lat. **milia** (pl. lui *mille).*

MIED, *mieduri,* s.n. (Pop.) Hidromel. — Din sl. **medŭ.**

MIEL, *miei,* s.m. Puiul (mascul al) oii, în primele luni de la naștere. G *Zăpada* (sau *omătul) mieilor* = zăpada care cade uneori primăvara târziu. F Blana prelucrată a puiului oii; carnea acestui animal. — Lat. **agnellus.**

MIELĂREÁ, *mielărele,* s.f. Arbust înalt de 1-4 m, cu frunze digitale și cu flori mici violete plăcut mirositoare, cultivat ca plantă decorativă *(Vitex agnus castus).* — **Miel** + suf. *-ărea.*

MÍELEA num. ord. v. **miilea.**

MIELENCEFÁL, *mielencefale,* s.n. (Anat.) Bulb rahidian. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélencéphale.**

MIELÍNĂ, *mieline,* s.f. Teacă ce învelește fibra nervoasă, constituită din colesterol, fosfolipide, acizi grași etc. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myéline.**

MIELÍNIC, *mielinici,* adj. (În sintagma) *Nerv mielinic* = nerv învelit într-o teacă de mielină. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélinique.**

MIELINIZÁRE, *mielinizări,* s.f. (Biol.) Proces de formare și acoperire a fibrelor nervoase cu mielină. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélinisation.**

MIELÍTĂ, *mielite,* s.f. Boală care constă în inflamarea nervilor mielinici. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélite.**

MIELOBLÁST s.n. (Biol.) Celulă tânără nediferențiată din măduva osoasă care produce leucocitele polinucleate din sânge. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myéloblaste,** engl. **myeloblast.**

MIELOCÍT, *mielocite,* s.n. (Biol.) Celulă precursoare a leucocitelor care se găsește normal în măduva osoasă roșie și care apare în sânge în cazuri de leucemie. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélocyte,** engl. **myelocyte.**

MIELOGRAFÍE, *mielografii,* s.f. (Med.) Examen radiologic al canalului rahidian și al măduvei spinării. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélographie.**

MIELOGRÁMĂ, *mielograme,* s.f. Determinare cantitativă și calitativă a elementelor celulare din măduvă, utilizată pentru stabilirea diagnosticului în numeroase boli de sânge. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélogramme.**

MIELÓM, *mieloame,* s.n. Boală malignă având originea în măduva osoasă, caracterizată prin apariția unor tumori pe oasele late. [Pr.: *mi-e-.* — Pl. și: *mielomuri*] — Din fr. **myélome.**

MIELOPATÍE, *mielopatii,* s.f. Denumire generică pentru bolile măduvei spinării sau măduvei osoase. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélopathie.**

MIELÓZĂ, *mieloze,* s.f (Med.) Leucemie. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélose.**

MIELÚȘ, -Ă, *mieluși, -e,* s.m. și f. (Rar) Mieluțel. — **Miel** + suf. *-uș.*

MIELUȘÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mieluței, -ele,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Diminutiv al lui *miel;* mieluș, mieluțor, mieluț. **2.** S.m. pl. (Pop.) Ninsoare în formă de mici particule sferice; ploaie cu gheață. — **Miel** + suf. *-uțel.*

MIELUȘÓR, *mieluțori,* s.m. (Rar) Mieluțel (**1**). — **Miel** + suf. *-uțor.*

MIELÚȚ, -Ă, *mieluți, -e,* s.m. și f. Mieluțel (**1**). — **Miel** + suf. *-uț.*

MIÉRCURI s.f. A treia zi a săptămânii, care urmează după marți. F (Adverbial) Într-o zi de miercuri; (în forma *miercurea)* în fiecare miercuri; în miercurea imediat precedentă sau următoare. — Lat. **mercuris** [dies].

MIÉRE s.f. Substanță semilichidă, gălbuie, dulce și aromată, foarte bogată în zaharuri, vitamine și enzime, culeasă și produsă de albine din nectarul florilor. G *Luna de miere* = prima lună din viața conjugală. G Loc. adj. *De miere* = generos, bun. F Nectarul florilor. G Compus: *mierea-ursului* = **a)** plantă erbacee cu frunzele catifelate, cu flori albastre-violete sau roșii *(Pulmonaria officinalis);* **b)** sâmbovină. — Lat. **mel.**

MIERÍU[1], -ÍE, *mierii,* adj. (Reg.) Albastru (-deschis). — **Mier** (reg. „albastru" <lat.) + suf. *-iu.*

MIERÍU[2], -ÍE, *mierii,* adj. De culoarea mierii. — **Miere** + suf. *-iu.*

MIÉRLĂ, *mierle,* s.f. Pasăre cântătoare de pădure, neagră, cu cioc galben (masculul) și brună (femela) *(Turdus merula). G Mierlă sură* (sau *gulerată)* = pasăre migratoare cu pene de culoare brună, cu un guler de pene albe în jurul gâtului *(Turdus torquatus). Mierlă de pârâu* = pescărel. — Lat. **mer(u)la.**

MIERLÁÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIERLĂITÓR, -OÁRE adj. v. **miorlăitor.**

MIERLÍ, *mierlesc,* vb. IV. Intranz. (Arg.) A muri. — Cf. țig. m e r a u.

MIERLÍCĂ, *mierlici,* s.f. (Rar) Mierliță. — **Mierlă** + suf. *-ică.*

MIERLÍȚĂ, *mierlițe,* s.f. Diminutiv al lui *mierlă;* mierlică, mierlușcă, mierluță[1]. — **Mierlă** + suf. *-iță.*

MIERLÓI, *mierloi,* s.m. Bărbățușul mierlei. — **Mierlă** + suf. *-oi.*

MIERLÚȘCĂ, *mierluște,* s.f. (Reg.) Mierliță. — **Mierlă** + suf. *-ușcă.*

MIERLÚȚĂ[1], *mierluțe,* s.f. (Pop.) Mierliță. — **Mierlă** + suf. *-uță.*

MIERLÚȚĂ[2], *mierluțe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe în formă de steluțe și cu tulpina ramificată, formând tufe dese (*Alsine verna).* — Cf. germ. dial. M i e r e.

MIERÓS, -OÁSĂ, *mieroși, -oase,* adj. **1.** (Pop.; despre vorbe, privire etc.) Dulce, plăcut. F Fig. Prefăcut, fals, ipocrit. **2.** (Rar; despre albine) Care produce multă miere. — **Miere** + suf. *-os.*

MIÉRȚĂ, *mierțe,* s.f. (Reg.) Unitate de capacitate pentru cereale folosită în trecut în Moldova și în Transilvania, care a variat în timp și după regiuni. — Din magh. **mérce.**

MIEUNÁ, pers. 3 *miáună,* vb. I. Intranz. (Despre pisici) A scoate sunetul caracteristic speciei, a face miau, a miorlăi. [Pr.: *mie-u-.* — Var.: **mioní** vb. IV] — Din **miau.**

MIEUNÁT, *mieunaturi,* s.n. Faptul de *a mieuna;* sunetul caracteristic al pisicii; miaun, miaut. [Pr.: *mie-u-*] — V. **mieuna.**

MIEZ, (**2**) *miezi,* s.m., (**3**) *miezuri,* s.n. **1.** Parte interioară (moale) a unui fruct, a pâinii etc.; inimă (**IV 3**). F Partea cea mai dinăuntru, centrală a unui lucru, a unui spațiu etc.; interior. **2.** S.m. Spec. Partea din interior, comestibilă, a unei nuci. F Expr. *A hrăni* (sau *a crește* pe cineva) *cu miez de nucă* = a ține pe cineva în huzur; a răsfăța. **3.** S.n. (Tehn.) Corp

detaşabil folosit în turnătoria de piese pentru obţinerea golurilor de turnare. **4.** Fig. Partea esenţială, fondul unei probleme; esenţă, fond. F Valoare, sens; semnificaţie (adâncă), tâlc. G Loc. adj. *Cu miez* = cu tâlc, substanţial. **5.** (În sintagmele) *Miezul nopţii* sau *miez de noapte* = **a)** ora 12 noaptea; **b)** perioadă din jurul orei 24; toiul nopţii. *Miezul zilei* = **a)** ora 12 ziua, amiază; **b)** perioadă din jurul orei 12 ziua, toiul zilei. *Miezul verii* (sau *iernii)* = perioada de mijloc a verii (sau a iernii). [Pl. şi: (**2**) *mieji*] — Lat. **medius.**

MIEZÓS, -OÁSĂ, *miezoşi, -oase,* adj. Cu (mult) miez. F Fig. Plin de conţinut; substanţial, valoros, important. — **Miez** + suf. *-os.*

MIEZUÍNĂ, *miezuini,* s.f. (Pop.) **1.** Hat, răzor (între ogoare). **2.** Gard care desparte două case, două proprietăţi. [Pl. şi: *miezuine*] — Cf. m i e z, m e j d i n ă.

MIEZUITÓR, -OÁRE, *miezuitori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor într-o turnătorie care pregăteşte miezul tiparelor în care se toarnă metalul topit. [Pr.: *-zu-i-*] — **Miez** + suf. *-uitor.*

MIGĂLĂ s.f. Minuţiozitate şi scrupulozitate în efectuarea unei munci; muncă făcută cu multă răbdare şi meticulozitate; migăleală. — Din **migăli** (derivat regresiv).

MIGĂÍ vb. IV v. **migăli.**

MIGĂLEÁLĂ, *migăleli,* s.f. Migală. — **Migăli** + suf. *-eală.*

MIGĂLÍ, *migălesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A lucra cu răbdare şi cu minuţiozitate; a bunghini. F A lucra fără spor. [Var.: **migăí** vb. IV] — Et. nec.

MIGĂLÍRE, *migăliri,* s.f. Acţiunea de *a migăli.* — V. **migăli.**

MIGĂLÍT, -Ă, *migăliţi, -te,* adj. Lucrat cu migală. — V. **migăli.**

MIGĂLITÚRĂ, *migălituri,* s.f. Lucru executat cu migală. — **Migăli** + suf. *-tură.*

MIGĂLÓS, -OÁSĂ, *migăloşi, -oase,* adj. **1.** Care lucrează cu migală. **2.** Care cere migală, făcut cu migală. — **Migală** + suf. *-os.*

MIGDÁL, *migdali,* s.m. Pom fructifer mediteranean, din familia rozaceelor, cu frunze lanceolate, cu flori albe sau trandafirii şi cu fructe drupe comestibile *(Amygdalus communis).* — Din sl. **migdalŭ.**

MIGDALÁT, -Ă, *migdalaţi, -te,* adj. (Despre ochi) Ca migdala, de forma migdalei; alungit, codat. — **Migdală** + suf. *-at.*

MIGDÁLĂ, *migdale,* s.f. Fruct al migdalului, de formă alungită, al cărui sâmbure, cu gust dulce sau amar, este comestibil; *p. restr.* sâmburele acestui fruct. — Din **migdal**.

MIGMATÍT, *migmatite,* s.n. Rocă metamorfică formată prin pătrunderea magmei granitice în rocile sedimentare. [Var.: **migmatită** s.f.] — Din fr. **migmatite.**

MIGMATÍTĂ s.f. v. **migmatit.**

MÍGMĂ, *migme,* s.f. (Înv.) Amestec de liant, agregat mărunt şi apă, asemănător mortarului, în care se pune cărămidă pisată şi care este folosit în zidărie. — Din ngr. **migma,** lat. **migma.**

MIGNÓN, -Ă, *mignoni, -e,* adj. (Adesea substantivat) Micuţ; drăguţ, delicat. [Pr.: *-nion*] — Din fr. **mignon.**

MIGRÁ, *migrez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre populaţii) A se deplasa în masă dintr-o regiune în alta, dintr-o ţară în alta. F (Despre animale, mai ales despre păsări şi peşti) A se muta în masă din unele ţinuturi în altele, în anumite epoci ale anului, în vederea reproducerii, în căutarea unor condiţii mai bune de trai etc. **2.** P. anal. (Despre particule) A se deplasa într-o anumită direcţie, sub acţiunea unei diferenţe de concentraţie sau a altor factori. — Din **migraţie** (derivat regresiv).

MIGRÁRE, *migrări,* s.f. Acţiunea de *a migra* şi rezultatul ei; migraţiune. — V. **migra.**

MIGRATÓR, -OÁRE, *migratori, -oare,* adj. Care migrează; călător. — Din fr. **migrateur.**

MIGRÁŢIE, *migraţii,* s.f. **1.** Deplasare în masă a unor triburi sau a unor populaţii de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali; migrare. **2.** Deplasare în masă a unor animale dintr-o regiune într-alta, în vederea reproducerii, a căutării de hrană etc.; migrare. **3.** (În sintagmele) *Migraţia petrolului* (sau *ţiţeiului*) = proces de deplasare a petrolului şi a gazelor asociate din zăcământul în care au luat naştere în zone subterane străine. [Var.: **migráţiune** s.f.] — Din fr. **migration,** lat. **migratio, -onis.**

MIGRAŢIÚNE s.f. v. **migraţie.**

MIGRÉNĂ, *migrene,* s.f. Durere de cap intensă, de obicei pe o singură parte, însoţită de greaţă, de vărsături etc. — Din fr. **migraine.**

MIHÁLŢ, *mihalţi,* s.m. Peşte răpitor de râu, cu solzi mărunţi de culoare brună-verzuie şi având în vârful mandibulei un mic fir alungit; mântuş (*Lota lota).* — Et. nec.

MIHOHÓ interj. Cuvânt care imită nechezatul calului. — Onomatopee.

MIHONÁ, pers. 3 *mihonă,* vb. I. Intranz. (Reg.) A necheza. [Var.: **mihoní,** pers. 3 *mihoneşte,* vb. IV] — Din **mihoho.**

MIHONÍ vb. IV v. **mihona.**

MIHOTÍ, pers. 3 *mihoteşte,* vb. IV. Intranz. A necheza. — Din **mihoho.**

MIHRÁB s.n. Altar într-o moschee, de forma unei nişe, bogat ornamentat şi orientat spre Mecca. — Din tc. **mihrap.**

MÍILEA, MÍA, num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al nouă sute nouăzeci şi nouălea şi al o mie unulea. [Pr.: *mi-i-.* — Var.: **míelea** num. ord.] — **Mie** + **le** + **a.**

MIÍME, *miimi,* s.f. Număr egal cu a mia parte dintr-o unitate; a mia parte dintr-un întreg. F Unitate de măsură pentru unghiuri, folosită în geometrie, în artilerie etc. — **Mie** + suf. *-ime.*

MIIŞOÁRĂ, *miişoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mie.* [Pr.: *mi-i-*] — **Mie** + suf. *-işoară.*

MÍJA s.f. art. (Reg.; adesea cu determinări) Nume dat unor jocuri de copii; mijoarca. — Din **miji** (derivat regresiv).

MIJEÁLĂ, *mijeli,* s.f. (Rar) Mijire. — **Miji** + suf. *-eală.*

MIJÍ, *mijesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A începe să se zărească; a apărea, a se ivi. G Expr. *A miji* (sau refl. impers.) *a se miji de ziuă* = a se face ziuă. *A(-i) miji (cuiva) mustaţa* = a începe să-i crească unui tânăr mustaţa, a fi pe punctul de a deveni bărbat. F (Despre plante) A răsări, a încolţi. **2.** A strânge parţial pleoapele spre a vedea mai bine sau spre a se acomoda cu lumina ori cu întunericul. G Tranz. *Mijea ochii.* F (Despre ochi) A se închide (de somn sau de oboseală). — Din bg. **miža.**

MIJÍRE, *mijiri,* s.f. Acţiunea de *a miji* şi rezultatul ei; apariţie, ivire, mijeală; licărire. — V. **miji.**

MIJÍT, -Ă, *mijiţi, -te,* adj. (Reg.; despre ochi) Întredeschis. — V. **miji.**

MIJITÓR, -OÁRE, *mijitori, -oare,* adj. (Rar) Care mijeşte. — **Miji** + suf. *-tor.*

MÍJLOC, (**I 2**) *mijlocuri,* (**II**) *mijloace,* s.n. **I. 1.** Punct situat la egală depărtare de două extreme; centru; loc aflat în interiorul unui spaţiu, la oarecare distanţă de margine. G Loc. adj. *De mijloc* = situat între limita superioară şi cea inferioară; mijlociu. G Loc. adv. *La* (sau *în*) *mijloc* = (aproximativ) în centru, în spaţiul care separă două persoane sau două lucruri. G Loc. prep. *Prin mijlocul...* = printre. *Din mijlocul...* = dintre. *În mijlocul...* = între[2]. G Expr. *A fi la mijloc* = a fi în cauză, în joc. *A fi ceva la mijloc* = a fi ceva nelămurit, necunoscut la baza unui lucru. *A se pune* (sau *a sta*) *la mijloc* = a interveni între două persoane care se ceartă, pentru a le împiedica să se ia la bătaie; a media într-un conflict. *A-şi pune capul* (sau *gâtul*) *la mijloc* = a fi sigur de cele ce afirmă; a garanta. **2.** Nume dat anumitor părţi ale unor obiecte situate sau destinate a fi situate în partea (aproximativ) centrală a obiectului respectiv. **3.** Parte a corpului omenesc cuprinsă între torace şi şolduri; talie, brâu. G Expr. *A apuca* (sau *a prinde, a cuprinde, a ţine* etc.) *de mijloc* = a petrece braţul în jurul taliei cuiva (în semn de afecţiune). **4.** (Înv.) Mediu[1], ambianţă. **5.** Moment situat la aceeaşi depărtare de începutul şi sfârşitul unei acţiuni, al unei perioade de timp; jumătate. G Loc. adv. *La mijloc* = între două momente; între un moment trecut şi cel prezent. G Loc. prep. *În mijlocul...* = în cursul..., în toiul..., în puterea... F (Înv.) *Veacul* (sau *vârsta) de mijloc* = Evul Mediu. F Parte a unei acţiuni, a unei naraţiuni etc. situată între începutul şi sfârşitul ei. **6.** (Înv. şi pop.) Ceea ce are calitatea, valoarea situată între o limită superioară şi alta inferioară. G Loc. adj. *De mijloc* = mijlociu, potrivit, mediocru. (Expr.) *Cale* (sau *drum*) *de mijloc* = poziţie intermediară între două extreme, soluţie moderată sau de compromis; atitudine ponderată. **II. 1.** Ceea ce serveşte pentru realizarea unui scop; (la pl.) posibilităţi (materiale sau morale) de care dispune cineva pentru un anumit scop; *p. ext.* cale, metodă, procedeu. F Chip, fel. F Posibilitate, putinţă. **2.** (Concr.; la pl.) Unelte, utilaj. G *Mijloace de muncă* = totalitatea mijloacelor materiale cu ajutorul cărora oamenii acţionează asupra obiectelor muncii, modificându-le potrivit scopului urmărit. *Mijloace de producţie* = totalitatea obiectelor muncii şi a mijloacelor de muncă pe care oamenii le folosesc în procesul de producere a bunurilor materiale. *Mijloace de circulaţie* (sau *de locomoţie*) = vehicule care servesc pentru deplasarea persoanelor sau a obiectelor. **3.** (Concr.) Avere, bani, resurse, fonduri. [Acc. şi: *mijlóc*] — Lat. **medius locus.**

MIJLOCÁR, -Ă, *mijlocari, -e,* adj. (Reg.) Mijlocaş (**II 1**). — **Mijloc** + suf. *-ar.*

MIJLOCÁŞ, -Ă, *mijlocaşi, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Ieşit din uz) (Ţăran sau ţărănime) care poseda pământ şi alte mijloace de producţie cu ajutorul cărora îşi asigura existenţa. **II.** S.m., adj. **1.** (Nume dat unor obiecte, fiinţe sau unor părţi ale lor) care, într-un anumit ansamblu, ocupă locul din centru sau care sunt situate între obiecte, fiinţe de acelaşi fel. **2.** (La unele jocuri cu mingea) (Fiecare dintre jucătorii) care acţionează între înaintarea şi apărarea unei echipe. — **Mijloc** + suf. *-aş.*

MIJLOCÉL, *mijlocele,* s.n. Diminutiv al lui *mijloc.* — **Mijloc** + suf. *el.*

MIJLOCÍ, *mijlocesc,* vb. IV. Intranz. A stărui pe lângă cineva în favoarea cuiva; a interveni, a intermedia. F Tranz. A pune la cale, a înlesni. F (Fil.) A realiza relaţia dintre alţi doi termeni; a media. — V. **mijloc.**

MIJLOCÍRE, *mijlociri,* s.f. Acţiunea de *a mijloci* şi rezultatul ei; intervenţie, mediere, mediaţie. G Loc. prep. *Prin mijlocirea...* = prin intermediul..., cu ajutorul... — V. **mijloci.**

MIJLOCITÓR, -OÁRE, *mijlocitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care mijloceşte; intermediar, misit, samsar. — **Mijloci** + suf. *-tor.*

MIJLOCÍU, -ÍE, *mijlocii,* adj. **1.** Care se găseşte la mijloc în spaţiu etc. G *Deget mijlociu* (şi substantivat, n.) = deget situat între arătător şi inelar. **2.** (Adesea substantivat) Care este al doilea născut între trei fraţi, considerat în raport cu aceştia. **3.** Care se situează între extrema superioară şi cea inferioară în ceea ce priveşte dimensiunea, calitatea, valoarea etc.; de mijloc, potrivit, mediu[2]. **4.** (Sport; în sintagmele) *Categorie mijlocie (mare)* (şi substantivat, f.) = categorie de greutate la box, lupte şi haltere, situată între semimijlocie şi semigrea. *Categorie mijlocie mică* (şi substantivat f.) = categorie de greutate care cuprinde sportivii între 67 şi 71 kg la box şi 68 şi 73 kg la lupte. — **Mijloc** + suf. *-iu.*

MIJOÁRCA s.f. art. (Reg.) Mija. — Din **mija.**

MIKADÓ s.m. Nume dat de europeni împăratului Japoniei. — Cuv. jap.

MILACÓP, *milacopi,* s.m. Peşte de mare cu corpul lung până la 65 cm, de culoare argintie dungată cu brun, acoperit cu solzi mari *(Umbrina cirrhosa).* — Et. nec.

MILANÉZ, -Ă, *milanezi, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din oraşul Milano. **2.** Adj. Care aparţine oraşului Milano sau milanezilor (**1**), privitor la Milano ori la milanezi. **3.** S.f. Tricot de mătase folosit pentru confecţionarea obiectelor de lenjerie. G (Adjectival) *Cămaşă milaneză.* — **Milano** (n. pr.) + suf. *-ez.*

MÍLĂ[1], (rar) *mile,* s.f. **1.** Sentiment de înţelegere şi de compasiune faţă de suferinţa sau de nenorocirea cuiva; compătimire, îndurare; milostenie. G Loc. adj. şi adv. *Fără (de) milă* = crud, nemilos, neîndurător. G Loc. adv. *De milă* sau *de mila cuiva* = dintr-un sentiment de compătimire (faţă de cineva). G Loc. conj. *De milă să nu...* = de teamă ca nu cumva să... G Expr. *De silă, de milă* sau *de milă, de silă* = vrând-nevrând; de voie, de nevoie. *(A fi) vrednic de milă* = (a se afla) într-o situaţie jalnică, (a fi) demn de compătimit. *A-i plânge* (cuiva) *de milă* = a fi cuprins de părere de rău pentru suferinţele sau pentru starea cuiva. *A face* (cuiva) *milă* = a provoca compătimirea, a fi vrednic de plâns. *A avea milă de...* = a se purta cu grijă, cu menajamente faţă de cineva sau de ceva. *(Ţi-e) mai mare mila* = **a)** se zice când cineva se află într-o stare demnă de compătimire; **b)** (cu valoare de superlativ) foarte tare (sau mult, dureros etc.). (Pop.) *Fără milă de păcat* = fără teama de a greşi. **2.** Ajutor, binefacere; (concr.) pomană, milostenie. G Expr. *A cere milă* = **a)** a cerşi; **b)** a cere îndurare, iertare. **3.** Stare jalnică, de compătimit în care se află cineva; mizerie. F Tristeţe, melancolie, jale. **4.** Bunăvoinţă, bunătate, indulgenţă, înţelegere. G Expr. (Pop.) *A nu avea* (sau *a nu afla) milă* (undeva sau la cineva) = a nu găsi bunăvoinţă (undeva sau la cineva). F (În credinţele religioase) Bunăvoinţă şi ajutor pe care Dumnezeu le acordă omului; graţie divină, ajutor, îndurare. G Expr. *Unde* (sau *pe ce) pune el mâna, pune şi Dumnezeu mila,* se spune despre acela căruia îi merg toate din plin. (Formulă întrebuinţată mai ales în limbaj bisericesc) *Dumnezeu* (sau *Domnul) să-şi facă milă* (de cineva sau cu cineva) = Dumnezeu să se îndure (de cineva). *A lăsa* (pe cineva) *în mila Domnului* = a lăsa (pe cineva) în voia sorţii, a nu se mai interesa de el. (Fam.) *Dumnezeu cu mila!* = fie ce-o fi! cum o da Dumnezeu! *Mila Domnului!* = (exclamaţie care exprimă satisfacţia sau adeziunea cuiva) slavă Domnului! (Înv.) *Prin* (sau *din, cu) mila lui Dumnezeu,* formulă de introducere la scrierile vechi, în acte administrative etc. — Din sl. **milŭ.**

MÍLĂ[2], *mile,* s.f. Unitate de măsură pentru distanţele terestre folosită în trecut, care a variat în timp şi de la o ţară la alta; (azi) unitate de măsură pentru distanţe egală cu 1609,3 m (folosită în Marea Britanie şi în SUA). G *Milă marină* = unitate de măsură pentru distanţe, folosită în navigaţie, egală cu 1 852 m. — Din pol. **mila.**

MILDIOGRÁF, *mildiografe,* s.n. Aparat care detectează condiţiile producerii manei la vita-de-vie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **mildiographe.**

MILENÁR, -Ă, *milenari, -e,* adj. Care există, care datează de o mie de ani, care durează de un mileniu; *p. ext.* care există de mii de ani. — Din fr. **millénaire,** lat. **millenarius.**

MILÉNIU, *milenii,* s.n. Perioadă de timp de o mie de ani; *p. ext.* (la pl.) perioadă extrem de lungă, de mii de ani. — Din lat. **millenium.**

MILÉSIM s.n. **1.** (Livr.) Cifra 1 care indică mia în exprimarea miilor în cifre. **2.** Cifră (sau cifre) de pe o monedă, o marcă poştală etc. care indică data de emitere, o aniversare etc. [Var.: **milézimă** s.f.] — Din fr. **millésime.**

MILÉZIMĂ s.f. v. **milesim.**

MILIAMPÉR, *miliamperi,* s.m. Unitate de măsură a intensităţii curentului electric, egală cu o miime dintr-un amper. [Pr.: *-li-am-*] — Din fr. **milliampère.**

MILIAMPERMÉTRU, *miliampermetre,* s.n. Ampermetru pentru măsurarea intensităţilor reduse ale curentului electric. [Pr.: *-li-am-*] — Din fr. **milliampèremètre.**

MILIÁR[1], -Ă, *miliari, -e,* adj., s.n. (Stâlp sau piatră) care este aşezată din milă[2] în milă[2] sau, *p. ext.,* din kilometru în kilometru la marginea şoselelor şi drumurilor principale, pentru a indica distanţele. [Pr.: *-li-ar.* — Var.: (înv.) **miliáriu** s.n.] — Din lat. **milliarius,** fr. **milliaire.**

MILIÁR[2], -Ă, *miliari, -e,* adj. (Med.; despre unele formaţiuni) De forma unui bob de mei. G *Tuberculoză miliară* = granulie. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **miliaire.**

MILIÁRD, *miliarde,* num. card. Număr egal cu o mie de milioane; bilion; *p. ext.* (la pl.) număr considerabil. [Pr.: *-li-ard*] — Din fr. **milliard.**

MILIARDÁR, -Ă, *miliardari, -e,* s.m. şi f. (Şi adjectival) Persoană care posedă o avere evaluată în miliarde (de lei, de dolari etc.). [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **milliardaire.**

MILIARDÍME, *miliardimi,* s.f. Număr egal cu a miliarda parte dintr-un întreg. [Pr.: *-li-ar-*] — **Miliard** + suf. *-ime.* Cf. fr. milliardième.

MILIÁRIU s.n. v. **miliar[1].**

MILIBÁR, *milibari,* s.m. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu o miime de bar. — Din fr. **millibar.**

MILIÉU, *milieuri,* s.n. Obiect din pânză (brodată) sau din dantelă, care se aşază (ca ornament) pe o mobilă. — Din fr. **milieu.**

MILIGRÁM, *miligrame,* s.n. Unitate de măsură pentru greutate (masă), egală cu o miime de gram. — Din fr. **milligramme.**

MILIHÉNRI, *milihenri,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un henri. [Abr.: *mH*] — Din fr., engl. **milihenry.**

MILILAMBÉRT, *mililamberţi,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un lambert. [Abr.: *mL*] — Din fr. **millilambert.**

MILILÍTRU, *mililitri,* s.m. Unitate de măsură pentru volum, egală cu o miime de litru. — Din fr. **millilitre.**

MILIMÉTRIC, -Ă, *milimetrici, -ce,* adj. **1.** De mărimea unui milimetru; *p. ext.* foarte mic. F (Adverbial) Cu mare exactitate. **2.** (Despre scări ale unor instrumente) Gradat în milimetri. G *Hârtie milimetrică* = hârtie liniată orizontal şi vertical din milimetru în milimetru, întrebuinţată în desenul tehnic sau pentru trasarea graficelor şi a diagramelor. — Din fr. **millimétrique.**

MILIMÉTRU, *milimetri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu a mia parte dintr-un metru. — Din fr. **millimètre.**

MILIMICRÓN, *milimicroni,* s.m. A mia parte dintr-un micron. [Abr.: *mm*] — Din fr. **millimicron.**

MILIOERSTED, *milioerstezi,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un o ersted. [Pr.: *-li-ör-sted.* — Abr.: *mOe*] — Din fr. **millioersted.**

MILIÓN, *milioane,* num. card. Număr egal cu o mie de mii. G (Fam.; în loc. adj. şi adv.) *De milioane* = extraordinar (de frumos, de bun, de valoros etc.). [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **million.**

MILIONÁR, -Ă, *milionari, -e,* s.m. şi f. (Şi adjectival) Persoană care posedă o avere evaluată în milioane (de lei, de dolari etc.). [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **millionaire,** germ. **Millionär.**

MILIONÍME, *milionimi,* s.f. Număr egal cu a milioana parte dintr-un întreg; a milioana parte dintr-un întreg. [Pr.: *-li-o-*] — **Milion** + suf. *-ime.*

MILIÓNULEA, MILIOÁNA, num. ord. (Precedat de art. „al", „a") Care se află între al 999 999-lea şi al 1 000 001-lea. [Pr.: *-li-o-*] — **Milion** + (**u**)**le** + **a.**

MILIROENTGEN, *miliroentgeni,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un roentgen. [Pr.: *-röntghen.* — Abr.: *mR*] — Din fr. **milliröntgen.**

MILISECÚNDĂ, *milisecunde,* s.f. A mia parte dintr-o secundă. — Din fr. **milliseconde,** engl. **millisecond.**

MILITÁ, *militez,* vb. I. Intranz. A desfăşura o activitate intensă într-un domeniu social, politic, cultural; a lupta pentru un principiu, pentru o cauză. — Din fr. **militer.**

MILITÁNT, -Ă, *militanţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care militează, care luptă intens pentru un principiu, pentru o cauză, care desfăşoară o activitate susţinută într-un domeniu social, politic, cultural; luptător, combatant. — Din fr. **militant.**

MILITANTÍSM s.n. (Rar) Concepţie, atitudine, activitate de militant. — Din fr. **militantisme.**

MILITÁR, -Ă, *militari, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din cadrele armatei sau care este chemată în armată pentru efectuarea stagiului militar, la concentrare sau la mobilizare; ostaş, oştean. **2.** Adj. Care aparţine armatei sau militarilor (**1**), privitor la armată sau la militari, specific armatei sau militarilor; făcut după principii proprii armatei; milităresc, ostăşesc. G *Serviciu* (sau *stagiu) militar* = stagiu pe care trebuie să-l efectueze toţi bărbaţii valizi ai unei ţări în care există această obligaţie. F Realizat sau efectuat prin sau de către armată. — Din fr. **militaire,** lat. **militaris,** germ. **Militär.**

MILITARÍSM s.n. Politică de subordonare a activităţii de stat, şi prin aceasta, a întregii vieţi sociale intereselor de mărire a potenţialului militar şi de pregătire pentru război. — Din fr. **militarisme.**

MILITARÍST, -Ă, *militarişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine militarismului, privitor la militarism; propriu militarismului; războinic, agresiv. **2.** S.m. şi f. Adept al militarismului. — Din fr. **militariste.**

MILITARIZÁ, *militarizez,* vb. I. Tranz. A subordona întreprinderi, teritorii etc. unui regim militar sau unor scopuri militare; a organiza militărește. — Din fr. **militariser.**

MILITARIZÁRE, *militarizări,* s.f. Acțiunea de *a militariza.* — V. **militariza.**

MILITARIZÁT, -Ă, *militarizați, -te,* adj. Care este organizat militărește, condus de militari. — V. **militariza.**

MILITĂRÉSC, -EÁSCĂ, *militărești,* adj. Militar (**2**). — **Militar** + suf. *-esc.*

MILITĂRÉȘTE adv. Din punct de vedere militar; ca militarii, în felul militarilor; ostășește, soldățește. — **Militar** + suf. *-ește.*

MILITĂRÍE s.f. Serviciu, stagiu militar; viață, profesie de militar; disciplină militară; armată, ostășie, cătănie. G Expr. *A lua* (pe cineva) *la militărie* = a declara pe cineva la recrutare apt pentru serviciul militar; a încorpora (pe cineva). *A-și face milităria* = a efectua stagiul militar. (Fam.) *A face militărie cu cineva* = a se purta cu cineva aspru, a struni pe cineva. *A se pune cu milităria pe cineva* = a crea cuiva un regim (militar) sever, a ține din scurt. — **Militar** + suf. *-ie.*

MILITĂRÓI, *milităroi,* s.m. Augmentativ depreciativ al lui *militar;* persoană cu purtări de militar. — **Militar** + suf. *-oi.*

MILITĂRÓS, -OÁSĂ, *militărоși, -oase,* adj. Specific militarilor, de militar; *p. ext.* rigid, aspru. — **Militar** + suf. *-os.*

MILIȚIÁN, -Ă, *milițieni, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană aflată în serviciul miliției (**1**). **2.** S.m. Soldat din miliție (**2**). [Pr.: *-ți-an*] — **Miliție** + suf. *-ian* (după fr. *milicien).*

MILIȚIÁNCĂ, *milițience,* s.f. Femeie aflată în serviciul miliției (**1**). [Pr.: *-ți-an-*] — **Miliție** + suf. *-că.*

MILÍȚIE, *milиții,* s.f. **1.** (În unele foste țări socialiste) Instituție de stat având drept scop menținerea ordinii publice și respectarea regulilor de conviețuire socială; reprezentanții acestei instituții; *p. ext.* clădirea în care își avea sediul această instituție; poliție. **2.** (În vechea organizare militară) Armată nepermanentă sau de rezervă, care cuprindea și unele corpuri speciale de armată; *p. ext.* (pop.) serviciu militar, armată. — Din lat. **militia,** rus. **milicÿa.**

MILIVÓLT, *milivolți,* s.m. Unitate de măsură a tensiunii electrice, egală cu o miime de volt. — Din fr. **millivolt.**

MILIVOLTMÉTRU, *milivoltmetre,* s.n. Instrument de măsură pentru tensiuni electrice foarte joase (de tipul milivoltului). — Din fr. **millivoltmètre.**

MILIWÁTT, *miliwați,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un watt. [Abr.: *mW*] — Din fr. **milliwatt.**

MILLERÍT, *millerite,* s.n. Sulfură naturală de nichel, de culoare galbenă și cu luciu metalic puternic. — Din fr. **millérite.**

MILÓG, -OÁGĂ, *milogi, -oage,* s.m. și f. Cerșetor (infirm). F Persoană care se roagă de cineva cu insistență, înjosindu-se, pentru a obține ceva. F (Reg.) Om infirm, schilod. — Din **milă**[1], probabil prin contaminare cu **olog.**

MILOGEÁLĂ, *milogeli,* s.f. Faptul de *a se milogi.* — **Milogi** + suf. *-eală.*

MILOGÍ, *milogesc,* vb. IV. Refl. A cere de pomană; a cerși. F A se ruga de cineva cu stăruință, înjositor, pentru a obține ceva. — Din **milog.**

MILOGÍRE, *milogiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se milogi* și rezultatul ei; lamentare, tânguire. — V. **milogi.**

MILOGÍT, -Ă, *milogiți, -te,* adj. (Rar; despre voce, grai) Plângător, plângăreț. — V. **milogi.**

MILÓS, -OÁSĂ, *miloși, -oase,* adj. **1.** Plin de milă[1], sensibil față de necazurile sau de nenorocirile altuia; blând, bun; compătimitor, milostiv. **2.** Care dă de pomană; binefăcător, darnic. — **Milă**[1] + suf. *-os.*

MILOSÁRDIE, *milosârdii,* s.f. (Înv.) Milă[1], îndurare. — Din sl. **milosrŭdije.**

MILOSTÉNIE, *milostenii,* s.f. **1.** Binefacere, pomană. F Spec. Danie făcută unei mănăstiri, unei biserici. **2.** (Înv.) Milă[1] (**1**); altruism. — Din sl. **milostinja,** prin apropiere de cuvinte formate cu suf. *-enie.*

MILOSTÍV, -Ă, *milostivi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Milos, îndurător; binevoitor, îngăduitor, iertător; *p. ext.* bun, blând. F (Substantivat, m.) Epitet dat lui Dumnezeu. **2.** Adj. Darnic, generos. **3.** S.f. (Bot.) Veninariță. — Din sl. **milostivŭ.**

MILOSTIVÍ, *milostivesc,* vb. IV. Refl. A fi cuprins de milă[1], a i se face milă[1] (de cineva); a se îndura, a se îndupleca; a se înduioșa. — Din **milostiv.**

MILOSTIVÍRE, *milostiviri,* s.f. Faptul de *a se milostivi.* **1.** Milă[1], compătimire, îndurare; înduioșare, bunăvoință. **2.** Binefacere, pomană, dar[2]. F Calitatea de a fi darnic, generos; dărnicie, generozitate. — V. **milostivi.**

MILUÍ, *miluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva de pomană. F Spec. (Înv.) A face o danie; a dărui. **2.** A se arăta milostiv (**1**) față de cineva; a se îndura de cineva. — Din sl. **milovati.**

MILUÍRE, *miluiri,* s.f. Acțiunea de *a milui* și rezultatul ei. — V. **milui.**

MILUITÓR, -OÁRE, *miluitori, -oare,* adj. (Înv.) Darnic. [Pr.: *-lu-i-*] — **Milui** + suf. *-tor.*

MILÚȚĂ s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *milă*[1]. — **Milă**[1] + suf. *-uță.*

MIM, (**1**) *mimuri,* s.n., (**2**) *mimi,* s.m. **1.** S.n. Scurtă comedie la greci și la romani, alcătuită din scene simple. **2.** S.m. Actor de pantomimă. — Din fr. **mime.**

MIMÁ, *mimez,* vb. I. Tranz. A reprezenta situații, sentimente etc. prin gesturi, fără cuvinte. F A imita gesturile, apucăturile cuiva. — Din fr. **mimer.**

MIMÁNSA s.f. Școală filosofică indiană, fondată în sec. III î.H., care susținea că lumea veșnică, necreată și formată din atomi, se întemeiază pe un principiu material alături de unul spiritual. — Din fr. **mimansa.**

MIMÁNT, -Ă, *mimanți, -te,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care mimează. F Figurant. — **Mima** + suf. *-ant.*

MIMÁRE, *mimări,* s.f. Acțiunea de *a mima* și rezultatul ei. — V. **mima.**

MIMÉTIC, -Ă, *mimetici, -ce,* adj. Care se referă la mimetism, care are mimetism. — Din fr. **mimétique.**

MIMETÍSM s.n. Proprietate a unor specii de animale sau plante de a se identifica cu mediul în care trăiesc (forma corpului, colorit) sau cu alte specii care dispun de mijloace de apărare (comportare, colorit). — Din fr. **mimétisme.**

MIMETIZÁ, *mimetizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A imita. — **Mimet**[ism] + suf. *-iza.*

MÍMIC, -Ă, *mimici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Arta de a exprima pe scenă, prin mișcările feței (și prin gesturi), sentimente și idei. F Ansamblu de modificări ale fizionomiei, care exteriorizează anumite sentimente sau gânduri; expresie a feței, mină[2]. **2.** Adj. Care se referă la mim (**2**) sau la mimică (**1**); de mim (**2**). — Din fr. **mimique.**

MIMODRAMÁTIC, -Ă, *mimodramatici, -ce,* adj. De mimodramă. — Din fr. **mimodramatique.**

MIMODRÁMĂ, *mimodrame,* s.f. Operă dramatică în care actorii interpretează rolurile prin pantomimă. — Din fr. **mimodrame.**

MIMÓZĂ, *mimoze,* s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee sau lemnoase, cu frunze compuse și cu flori mici, roz sau albe, care la cea mai mică atingere se repliază *(Mimosa); spec.* senzitivă *(Mimosa pudica); p. restr.* floarea acestor plante. — Din fr., lat. **mimosa.**

MINÁ, *minez,* vb. I. Tranz. **1.** A așeza, a pune explozibile, mine[1] (**2**) pe uscat sau în apă; a depune o încărcătură de exploziv într-o clădire, la un pod etc. pentru a le arunca în aer. **2.** (Despre ape) A săpa, a roade un teren. F Fig. A slăbi, a distruge treptat; a măcina. — Din fr. **miner.**

MINÁRE[1], *minări,* s.f. Acțiunea de *a mina* și rezultatul ei. — V. **mina.**

MINARÉ[2] s.f. v. **minarea.**

MINAREÁ, *minarele,* s.f. (Înv.) Minaret. [Var.: **minaré** s.f.] — Din tc. **minare.**

MINARÉT, *minarete,* s.n. Turn înalt anexă a unei moschei, amenajat în partea superioară cu un balcon circular, de unde muezinul cheamă credincioșii la rugăciune; minarea. [Var.: (rar) **minarétă** s.f.] — Din fr. **minaret,** germ. **Minarett.**

MINARÉTĂ s.f. v. **minaret.**

MINÁT, -Ă, *minați, -te,* adj. **1.** În care sau sub care s-au pus mine[1] (**2**), cu mine[1]. **2.** Fig. Ruinat, distrus; nimicit. — V. **mina.**

MINAVÉT, *minavete,* s.n. (Înv.) Flașnetă mică. [Pl. și: *minaveturi.* — Var.: **minavétă** s.f.] — Et. nec.

MINAVÉTĂ s.f. v. **minavet.**

MÍNĂ[1], *mine,* s.f. **1.** Loc subteran cu zăcăminte de substanțe minerale utile; complex de lucrări, de instalații în subteran și la suprafață, destinate exploatării, cu ajutorul puțurilor și galeriilor, a unui zăcământ de substanțe minerale utile; subteran, baie[2]. F Fig. Rezervor nesecat (de bogăție). **2.** Armă explozivă folosită la distrugerea unor obiective terestre sau acvatice. **3.** Bucată subțire cilindrică sau prismatică din grafit sau din alt material, folosită la confecționarea creioanelor. — Din fr. **mine,** germ. **Mine.**

MÍNĂ[2] s.f. Expresie a feței; fizionomie, chip, înfățișare. G Expr. *A avea (o) mină bună* (sau *rea)* = a arăta bine (sau rău), a părea sănătos (sau bolnav). — Din fr. **mine.**

MÍNĂ[3], *mine,* s.f. Veche monedă grecească de aur sau de argint, a cărei valoare era egală cu o sută de drahme. — Din fr. **mine,** lat. **mina.**

MINCINÓS, -OÁSĂ, *mincinoși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este înclinat să spună minciuni; care spune minciuni, care minte; care nu se ține de cuvânt. **2.** Fals, neadevărat, neîntemeiat. F Fig. Amăgitor, înșelător; himeric. — **Minciună** + suf. *-os.*

MINCIÓG, *mincioguri,* s.n. Mică plasă în formă de coșuleț, agățată de un băț, folosită pentru a scoate din apă peștele prins cu năvodul sau cu undița; meredeu, ciorpac. [Pl. și: *mincioáge*] — Cf. ucr. m i s o k „săculeț”.

MINCIÚNĂ, *minciuni,* s.f. **1.** Afirmație prin care se denaturează în mod deliberat adevărul; neadevăr. G Expr. *A da* (sau *a face)* (pe cineva) *de minciună* sau *a prinde (*pe cineva) *cu minciuna* = a dovedi că cineva a spus un neadevăr. *A purta* (sau *a duce, a ține)* (pe cineva) *cu minciuni* = a promite mereu (ceva cuiva) fără a se ține de cuvânt; a duce cu vorba. F Deprindere de a minți. F Înșelăciune, vicleșug. F Ficțiune, născocire,

plăsmuire. F (La pl.) Fleacuri, nimicuri. **2.** Minciunea (**2**). — Lat. **mentio, -onis.**

MINCIUNEÁ, -ÍCĂ, *minciunele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *minciună* (**1**). **2.** (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat nedospit, prăjită în grăsime; minciună (**2**). — **Minciună** + suf. *-ea, -ică.*

MINCIUNÍ, *minciunesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A minți. — Din **minciună.**

MINDÍR, *mindire,* s.n. (Reg.) **1.** Saltea umplută cu paie. **2.** Plapumă; cuvertură. **3.** Haină scurtă de iarnă, în portul popular, cu mâneci și vătuită. — Din tc. **minder.**

MINDIRIGÍU, *mindirigii,* s.m. (Înv. și reg.) Meseriaș care confecționează saltele și plăpumi. — Din tc. **minderci.**

MINÉI, *mineie,* s.n. Carte bisericească ortodoxă în care sunt indicate, pe luni și pe zile, slujbele religioase. — Din sl. **mineĭ.**

MINÉR, *mineri,* s.m. Muncitor calificat care lucrează într-o mină[1] (**1**). — Din fr. **mineur.**

MINERÁL, -Ă, *minerali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Corp solid, cu o anumită compoziție chimică, existent în natură în stare cristalină sau amorfă, în componența rocilor și a minereurilor. **2.** Adj. Care conține minerale (**1**), care ține de minerale, privitor la minerale, de natura mineralelor. G *Apă minerală* sau *ape* (ori *izvoare) minerale* = apă care conține în soluție săruri, gaze sau substanțe radioactive care îi conferă proprietăți terapeutice; *p. ext.* loc, stațiune etc. unde se găsesc asemenea ape; tratament făcut cu astfel de ape. *Ulei mineral* = ulei obținut prin distilarea țițeiului. — Din fr. **minéral,** lat. **mineralis.**

MINERALIÉR, *mineraliere,* s.n. Cargobot folosit la transportul minereurilor. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **minéralier.**

MINERALIZÁ, *mineralizez,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) transforma în mineral sau în apă minerală. — Din fr. **minéraliser.**

MINERALIZÁBIL, -Ă, *mineralizabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate mineraliza. — Din fr. **minéralisable.**

MINERALIZÁRE, *mineralizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) mineraliza* și rezultatul ei. **2.** Mineralizație (**2**). — V. **mineraliza.**

MINERALIZÁT, -Ă, *mineralizați, -te,* adj. Care s-a transformat în mineral sau în apă minerală. — V. **mineraliza.**

MINERALIZATÓR, -OÁRE, *mineralizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care favorizează ori determină formarea sau cristalizarea unor minerale. **2.** S.n. Substanță volatilă aflată în magmă, care ușurează cristalizarea acesteia prin reducerea viscozității sau printr-o acțiune catalitică. — Din fr. **minéralisateur.**

MINERALIZÁȚIE, *mineralizații,* s.f. **1.** Cantitate de substanțe minerale, de săruri etc. dizolvate într-o apă subterană. **2.** Acumulare de substanțe minerale din soluții în crăpăturile și porii rocilor; mineralizare (**2**). — Din fr. **minéralisation.**

MINERALÓG, -Ă, *mineralogi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în mineralogie. — Din rus. **mineralog,** germ. **Mineralog.**

MINERALÓGIC, -Ă, *mineralogici, -ce,* adj. Care ține de mineralogie, privitor la mineralogie. — Din fr. **minéralogique.**

MINERALOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul complex al mineralelor. — Din germ. **Mineralogie,** rus. **mineraloghiĭa,** fr. **minéralogie.**

MINERALOÍD, *mineraloizi,* s.m. (Geol.) Mineral de natură organică. — Din engl. **mineraloid.**

MINERÉU, *minereuri,* s.n. Acumulare de unul sau mai multe minerale din care se pot extrage, pe scară industrială, unul sau mai multe metale sau combinații ale acestora. — Din fr. **minerai.**

MINERÍ, *mineresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în mină[1] (**1**). — Din **miner.**

MINERIÁDĂ, *mineriade,* s.f. (Depr.) Denumire pentru deplasarea minerilor, în număr mare și în mai multe rânduri, în cursul deceniului 9 al sec. XX în sau spre București, însoțită de acțiuni violente. [Pr.: *-ri-a-*] — **Miner** + suf. *-iadă* (după *cruciadă, olimpiadă* etc.).

MINERÍT s.n. **1.** Ramură a industriei extractive care se ocupă cu exploatarea zăcămintelor de minerale utile și a masivelor de roci, folosite fie în construcții, fie ca materii prime. **2.** Îndeletnicire a minerului. — V. **mineri.**

MINERÍȚĂ, *mineriță,* s.f. Muncitoare calificată care lucrează într-o mină[1] (**1**). — **Miner** + suf. *-iță.*

MÍNGE, *mingi,* s.f. **1.** Obiect sferic (rar ovoidal), de diverse dimensiuni și greutăți, confecționat din cauciuc, piele, celuloid, material plastic etc. (umplut cu aer), care se folosește în diferite jocuri (sportive), în gimnastica medicală etc.; balon (**1**). **2.** Joc cu mingea (**1**). [Var.: **míngie** s.f.] — Cf. sl. mĕč.

MINGHINEÁ s.f. v. **menghină.**

MÍNGIE s.f. v. **minge.**

MINI[1]- Element de compunere însemnând „mic", care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **mini-.**

MÍNI[2] adj. invar. (Despre lungimea fustei) Care este (foarte) scurt (până deasupra genunchiului). G (Substantivat) *Fustă, palton etc. mini[2].* — Din fr. **mini.**

MINIATELIÉR, *miniateliere,* s.n. Atelier mic. [Pr.: *-ni-a-*] — **Mini[1]- + atelier.**

MINIATURÁL, -Ă, *miniaturali, -e,* adj. Care se referă la miniaturi, privitor la miniaturi, care are dimensiunile unei miniaturi; *p. ext.* de proporții foarte mici; minuscul. [Pr.: *-ni-a-*] — **Miniatură** + suf. *-al.*

MINIATÚRĂ, *miniaturi,* s.f. **1.** Operă de artă plastică (în special pictură) de dimensiuni reduse, lucrată cu multă finețe și minuțiozitate. G *În miniatură* = **a)** (loc. adj.) de proporții reduse; **b)** (loc. adv.) pe plan restrâns, limitat; în mic. F Desen ornamental sau figurativ executat în culori, care împodobea vechile cărți și manuscrise (religioase). F Spectacol sau emisiune radiofonică ori de televiziune cu numere artistice scurte. F Mică piesă muzicală. **2.** Obiect de dimensiuni reduse; *spec.* obiect de mici dimensiuni care reproduce, la o scară mult redusă, un alt obiect. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **miniature,** it. **miniatura,** germ. **Miniatur.**

MINIATURÍSM s.n. (Rar) Arta miniaturistului; *p. ext.* manieră artistică care constă în preocuparea pentru aspectele miniaturale, delicate ale realității. [Pr.: *-ni-a-*] — **Miniatură** + suf. *-ism.*

MINIATURÍST, -Ă, *miniaturiști, -ste,* s.m. și f. Artist care execută miniaturi. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **miniaturiste.**

MINIATURÍSTICĂ s.f. Arta de a executa miniaturi. F Studiul miniaturilor din manuscrisele vechi. [Pr.: *-ni-a-*] — **Miniatură** + suf. *-istică.*

MINIATURIZÁ, *miniaturizez,* vb. I. Tranz. A executa în dimensiunile unei miniaturi; *p. ext.* a reda ceva la scară redusă. F A reduce dimensiunile, greutatea și consumul specific în fabricarea unor mașini și aparate. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **miniaturiser.**

MINIATURIZÁRE, *miniaturizări,* s.f. Acțiunea de *a miniaturiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **miniaturiza.**

MINIATURIZÁT, -Ă, *miniaturizați, -te,* adj. (Despre dispozitive electronice) Cu grad înalt de miniaturizare. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **miniaturiza.**

MINIAUTOMOBÍL, *miniautomobile,* s.n. Automobil de dimensiuni reduse. [Pr.: *-ni-a-u-*] — **Mini[1]- + automobil.**

MINIBÁSCHET s.n. Joc de baschet cu durată redusă, adaptat pentru copii și tineret. — **Mini-** + **baschet.**

MINIBASCHETBALÍST, -Ă, *minibaschetbaliști, -ste,* s.m. și f. Jucător de minibaschet. — **Mini[1]- + baschetbalist.**

MINICALCULATÓR, *minicalculatoare,* s.n. **1.** Calculator de nivel mediu destinat efectuării de calcule complexe și prelucrării unui mare volum de date primite sau transmise utilizatorilor conectați prin terminale; miniordinator, minicomputer. **2.** (Impr.) Calculator de buzunar. — Din fr. **minicalculateur.**

MINICAMPIONÁT, *minicampionate,* s.n. Campionat cu durată redusă, adaptat pentru copii și tineret. [Pr.: *-pi-o-*] — **Mini-** + **campionat.**

MINICÁR, *minicare,* s.n. Trenuleț acționat de un vehicul motorizat sau autocar mic, folosit pentru transportul persoanelor pe distanțe scurte. [Pl. și: *minicaruri*] — Din engl. **minicar.**

MINICASÉTĂ, *minicasete,* s.f. Casetă de mici dimensiuni folosită la minicasetofoane speciale. — Din fr. **minicassette.**

MINICASETOFÓN, *minicasetofoane,* s.n. Casetofon portabil de mici dimensiuni la care se folosesc numai casete preînregistrate, ascultate în căști; walkman. — **Mini[1]- + casetofon.**

MINICOMPUTER, *minicomputere,* s.n. Minicalculator (**1**). [Pr.: *-pü-*] — Din engl. **minicomputer.**

MINICONTÁINER, *minicontainere,* s.n. Container de capacitate mică. — **Mini[1]- + container.**

MINICRÓNICĂ, *minicronici,* s.f. Cronică scurtă; (franțuzism) cronichetă. — **Mini[1]- + cronică.**

MINIDICȚIONÁR, *minidicționare,* s.n. Dicționar cu inventar restrâns. [Pr.: *-ți-o-*] — **Mini[1]- + dicționar.**

MINIENCICLOPEDÍE, *minienciclopedii,* s.f. (Rar) Microenciclopedie. [Pr.: *-ni-en-*] — **Mini[1]- + enciclopedie.**

MINIÉR, -Ă, *minieri, -e,* adj. Care ține de mină[1] (**1**), privitor la mină[1]. F În care se găsesc (multe) mine[1], în care se practică mineritul. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **minier.**

MINIFOILETÓN, *minifoiletoane,* s.n. Microfoileton. [Pr.: *-fo-i-*] — **Mini[1]- + foileton.**

MINIFÓTBAL s.n. Joc de fotbal cu durată redusă, adaptat pentru copii și tineret. — **Mini[1]- + fotbal.**

MINIFRIGIDÉR, *minifrigidere,* s.n. Frigider de dimensiuni mici (alimentat de la acumulatorul autoturismului). — **Mini[1]- + frigider.**

MINIGÓLF s.n. Joc de golf adaptat pentru un teren mic. — Din engl., fr. **minigolf.**

MINIINTERVÍU, *miniinterviuri,* s.n. Microinterviu. [Pr.: *-ni-in-*] — **Mini[1]- + interviu.**

MINIJÚPĂ, *minijupe,* s.f. Fustă scurtă mult deasupra genunchilor. — **Mini[1]-** + **jupă.**

MINIJUPÍSTĂ, *minijupiste,* s.f. (Fam.) Fată (sau femeie) care poartă minijupă. — **Minijupă** + suf. *-istă.*

MINILABORATÓR, *minilaboratoare,* s.n. Laborator mic care dă rezultatul unei analize în timp foarte scurt, folosind echipament electronic (portabil). — **Mini[1]-** + **laborator.**

MÍNIM[1], *minimuri,* s.n. Minimum (**2**). G *Minim de trai* = cantitate de bunuri și de servicii strict necesare întreținerii vieții unei persoane sau a unei familii, la un anumit grad de dezvoltare a societății. — Din **minimum,** prin apropiere de **minim[2].**

MÍNIM[2], -Ă, *minimi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are dimensiunile, durata, intensitatea, valoarea etc. cea mai mică; foarte mic, neînsemnat, neglijabil, minimal. **2.** S.f. Spec. Cea mai mică valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcție sau o cantitate variabilă. F Centru de joasă presiune atmosferică. **3.** S.f. Categorie de greutate la box pentru juniorii între 42 și 45 kg. — Din lat. **minimus,** fr. **minime.**

MINIMAGAZÍN, *minimagazine,* s.n. Magazin mic; chioșc (alimentar). — **Mini[1]-** + **magazin.**

MINIMAGNETOFÓN, *minimagnetofoane,* s.n. Magnetofon portabil de dimensiuni reduse. — **Mini[1]-** + **magnetofon.**

MINIMÁL, -Ă, *minimali, -e,* adj. Minim[2] (**1**). G *Program* (sau *plan* etc.) *minimal* = program (sau plan etc.) care cuprinde un ansamblu de sarcini minime ce trebuie îndeplinite cu precădere. *Preț minimal* = prețul cel mai mic cu care poate fi pusă în vânzare o marfă. — Din fr. **minimal.**

MINIMALIZÁ, *minimalizez,* vb. I. Tranz. A diminua, a reduce (la minimum), a micșora nejustificat valoarea, importanța unei persoane, a unui lucru, a unei idei; a subaprecia, a bagateliza. — **Minimal** + suf. *-iza.*

MINIMALIZÁRE, *minimalizări,* s.f. Acțiunea de *a minimaliza* și rezultatul ei. — V. **minimaliza.**

MINIMALIZATÓR, -OÁRE, *minimalizatori, -oare,* adj. Care minimalizează. — **Minimaliza** + suf. *-tor.*

MINIMÁRKET, *minimarketuri,* s.n. Magazin de dimensiuni mici. — Din engl. **mini-market.**

MINIMÉTRU, *minimetre,* s.n. Instrument mecanic de măsurare a lungimilor prin metoda comparativă, folosit pentru verificarea dimensiunilor unor piese. — Din fr. **minimètre.**

MINIMIZÁ, *minimizez,* vb. I. Tranz. A reduce la minimum; a minimaliza. — Din fr. **minimiser.**

MINIMIZÁRE, *minimizări,* s.f. Minimalizare. — V. **minimiza.**

MINIMIZÁT, -Ă, *minimizați, -te,* adj. Minimalizat. — V. **minimiza.**

MINIMOTORÉTĂ, *minimotorete,* s.f. Motoretă de mic litraj. — **Mini[1]-** + **motoretă.**

MÍNIMUM s.n., adv. **1.** S.n. Punct, limită, fază reprezentând extrema inferioară. **2.** S.n. Cea mai redusă cantitate, valoare, intensitate; minim[1]. **3.** Adv. În cantitatea, timpul, spațiul minim[2]; cel puțin..., pe puțin...; măcar. — Din lat., fr. **minimum.**

MINIÓINĂ s.f. Oină cu reguli de joc simplificate. [Pr.: *-ni-oi-*] — **Mini[1]-** + **oină.**

MINIORDINATÓR, *miniordinatoare,* s.n. Minicalculator (**1**). [Pr.: *-ni-or-*] — Din fr. **miniordinateur.**

MINIRECITÁL, *minirecitaluri,* s.n. Microrecital. — **Mini[1]-** + **recital.**

MINIRUGBI s.n. Rugbi cu reguli de joc modificate și adaptate copiilor. [Pr.: *miniruibi*] — **Mini[1]-** + **rugbi.**

MINISCÁF, *miniscafuri,* s.n. Ambarcațiune mică, de agrement, pentru două persoane, care se poate scufunda la adâncimi mici. — **Mini[1]-** + [bati]**scaf.**

MINISTÉR, *ministere,* s.n. **1.** Organ central al administrației de stat care conduce o anumită ramură a activității și este reprezentat de un ministru; instituția respectivă; *p. ext.* clădirea în care își are sediul această instituție. **2.** (Înv.) Funcție de ministru. **3.** (Înv.) Guvern. — Din fr. **ministère.**

MINISTERIÁBIL, *ministeriabili,* s.m. (Rar) Persoană care aspiră la demnitatea de ministru. [Pr.: *-ri-a-*] — Din it. **ministeriabile.** Cf. fr. ministrable.

MINISTERIÁL, -Ă, *ministeriali, -e,* adj. Care aparține unui ministru sau unui minister, privitor la un ministru sau la un minister, emis de un ministru sau de un minister; de ministru sau de minister. G *Bancă ministerială* = locul pe care îl ocupă reprezentanții guvernului în incinta unui parlament. *Coală* (sau *hârtie) ministerială* (sau *de format ministerial)* = coală de hârtie de format obișnuit pentru cereri. *Plic ministerial* = plic de dimensiuni mari, în care pot încăpea acte fără să fie îndoite. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **ministériel.**

MINISTERIÁT, *ministeriate,* s.n. (Rar) Perioadă în care un guvern sau un ministru este la putere. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **ministériat.**

MINISTRÁNT, *ministranți,* s.m. Ajutor de preot în ritualul catolic; paracliser. — Din it. **ministrante,** germ. **Ministrant.**

MINISTREÁSĂ, *ministrese,* s.f. (Fam. și ir.) Soție de ministru. — **Ministru** + suf. *-easă.*

MINÍSTRU, *miniștri,* s.m. Înalt funcționar de stat, membru al guvernului, care conduce un minister. — Din lat. **minister, -tri,** fr. **ministre.**

MINITELEVIZÓR, *minitelevizoare,* s.n. Televizor de mici dimensiuni. — **Mini[1]-** + **televizor.**

MÍNIU s.n. Oxid de plumb, de culoare roșie-portocalie, insolubil în apă, folosit la vopselărie. — Din lat., fr. **minium.**

MINIVACÁNȚĂ, *minivacanțe,* s.f. Vacanță de scurtă durată. — **Mini[1]-** + **vacanță.**

MINNESANG s.n. Poezie lirică de curte, creată de cavalerii medievali, în sec. XII, după model folcloric și sub influența trubadurilor provensali. [Pr.: *mínezang*] — Cuv. germ.

MÍNNESÄNGER, *minnesängeri,* s.m. Cântăreț medieval german, autor și interpret de minnesang. [Pr.: *minezengăr.* — Var.: **minnesinger** s.m.] — Cuv. germ.

MINNESÍNGER s.m. v. **minnesänger.**

MINNESOTA s.f. Rasă de porci originară din America, crescută pentru producția de carne. [Pr.: *mi-ni-sо́u-ta*] — Cuv. engl.

MINOIÁN s.n. Perioadă arhaică a civilizației cretane și grecești. [Pr.: *-no-ian*] — Din fr. **minoen.**

MINÓLĂ, *minole,* s.f. Fruct exotic obținut din încrucișarea unui grepfrut cu o portocală. — Din lat. **Tangello Minneola,** denumirea științifică a fructului.

MINOLÓGHION, *minologhioane,* s.n. Carte bisericească ortodoxă care cuprinde numele și viețile sfinților, pe zile și pe luni. [Pr.: *-ghi-on*] — Din ngr. **minológhion.**

MINÓR, -Ă, *minori, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu a împlinit încă vârsta majoratului. **2.** Lipsit de importanță, neînsemnat, secundar; *p. ext.* șters, slab. **3.** (Muz.; în sintagmele) *Mod minor* = mod a cărui gamă are la bază o terță mică. *Gamă minoră* sau *mod minor* = gamă sau mod în care semitonurile sunt dispuse între treptele a doua și a treia, a șasea și a șaptea. **4.** (Log.; în sintagmele) *Termen minor* = termen care servește de subiect concluziei unui silogism. *Premisă minoră* = premisă care conține termenul minor al silogismului. — Din fr. **mineur,** lat. **minor.**

MINORÁT s.n. (Rar) Vârstă a unei persoane minore; perioadă cât cineva este minor; starea persoanei minore; minoritate (**2**). — **Minor** + suf. *-at.*

MINORÍT, *minoriți,* s.m. Călugăr dintr-un ordin franciscan. — Din germ. **Minorit,** it. **minorita,** fr. **minorite.**

MINORITÁR, -Ă, *minoritari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care face parte dintr-o minoritate (**1**), care reprezintă cel mai mic număr dintr-o colectivitate. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o minoritate politică sau națională. — Din fr. **minoritaire.**

MINORITÁTE, *minorități,* s.f. **1.** Partea (cea) mai puțin numeroasă a membrilor unei colectivități. G Loc. adv. *În minoritate* = în inferioritate numerică. **2.** (În sintagma) *Minoritate națională* = grup de oameni de aceeași limbă și etnie, care se deosebesc de cele ale majorității locuitorilor unui stat. **3.** (Jur.) Minorat. — Din fr. **minorité,** lat. **minoritas, -atis,** germ. **Minorität.**

MINOTÁUR, *minotauri,* s.m. (În mitologia greacă) Monstru cu cap de taur și trup de om. — Din fr. **Minotaure,** it. **Minotauro,** germ. **Minotaurus.**

MINTÁL, -Ă, *mintali, -e,* adj. **1.** Care aparține minții, privitor la minte; care se produce, se petrece în minte. G *Alienație mintală* = nebunie. *Debil mintal* = persoană care prezintă întârzieri sau opriri în dezvoltarea facultăților psihice. **2.** Care se produce, se petrece în minte. — Din fr. **mental,** lat. **mentalis** (după *minte).*

MÍNTĂ s.f. v. **mentă.**

MÍNTE, *minți,* s.f. **1.** Facultatea de a gândi, de a judeca, de a înțelege; rațiune, intelect. G Loc. adj. *Cu minte* = cu judecată normală, sănătoasă; *p. ext.* înțelept. G Loc. adj. și adv. *Fără (de) minte* = nebun; nesocotit, nesăbuit. G Expr. *Ieșit din minți* = nebun; care și-a pierdut cumpătul. *A-și ieși din minți* = a înnebuni; a-și pierde cumpătul. *Întreg* (sau *zdravăn* etc.) *la minte* = cu judecata normală, sănătoasă. *A fi în toate mințile* = a fi în deplinătatea facultăților mintale; a fi matur. *A-și pierde mințile* (sau *mintea*) sau *a nu fi în toate mințile* = a înnebuni sau a fi nebun. *A învăța pe cineva minte* = a pedepsi pe cineva pentru a-l face să fie mai rațional. *A se frământa cu mintea* sau *a-și frământa mintea* (sau *mințile*) = a se gândi mult, a-și bate capul. *A-și aduna mințile* = a nu mai fi distrat, a se concentra. *A-i sta* (cuiva) *mintea în loc,* se spune când cineva rămâne uluit și nu mai știe ce să facă sau ce să spună. F Gând, cuget; imaginație; memorie. G Expr. *A-i veni cineva în minte* sau *a-i trece, a-i da, a-i trăsni cuiva ceva prin minte* = a se gândi (dintr-odată) la cineva sau la ceva. *A fi dus cu mintea* (sau *cu mințile*) = a fi cufundat în gânduri. *A avea* (pe cineva sau ceva) *în minte* = **a)** a fi preocupat (de cineva sau de ceva); **b)** a avea intenția să facă ceva. **2.** Judecată sănătoasă, mod just de a raționa; înțelepciune, chibzuință. G Expr. *A-i veni* (cuiva) *mințile acasă* (sau *la loc, la cap*) sau *a-și băga mințile în cap* = a deveni mai înțelept, mai chibzuit; a se cumința. *A-*

și pune mintea cu cineva = a lua în serios pe cineva (care nu merită). *A-i lua* (sau *a-i suci, a-i fura*) *cuiva mintea* (sau *mințile*) = a face pe cineva să-și piardă judecata, să nu mai știe ce face. *A scoate pe cineva din minți* = **a)** a face pe cineva să-și piardă judecata, a zăpăci; **b)** a enerva la culme, a mânia. F Inteligență, istețime, iscusință. G Expr. *A ajunge* (sau *a cădea, a fi* etc.) *în mintea copiilor* = a avea judecata slăbită (din cauza bătrâneții). *La mintea omului* (sau *a cocoșului*) = ușor de înțeles, clar. **3.** Imaginație, fantezie. — Lat. **mens, -ntis.**

MINTEÁN, *mintene,* s.n. Haină bărbătească scurtă, cu sau fără mâneci, din dimie, de obicei împodobită cu găitane, folosită în portul popular. F Pieptar sau tunică de stofă colorată, purtată în trecut de arnăuți sau de alte categorii de ostași. — Din tc. **mintan.**

MÍNTEN adv. (Reg.) Îndată, imediat, numaidecât; în grabă, repede; mintenaș. [Var.: **mínteni** adv.] — Din magh. **menten.**

MINTENÁȘ adv. (Reg.) Îndată, imediat, numaidecât; în grabă, repede; minten. — **Minten** + suf. *-aș.*

MÍNTENI adv. v. **minten.**

MINTÍE, *mintii,* s.f. (Reg.) **1.** Haină lungă, de obicei îmblănită. **2.** Anteriu (preoțesc). — Cf. sb. m a n t i j a.

MINTÓS, -OÁSĂ, *mintoși, -oase,* adj. (Pop.) Care are multă minte; deștept, inteligent, capabil; iscusit, isteț. F Care dovedește inteligență, iscusință. — **Minte** + suf. *-os.*

MINȚÍ, *mint,* vb. IV. **1.** Intranz. A face afirmații care denaturează în mod intenționat adevărul, a spune minciuni. G Expr. (Fam.) *Minte de stinge* (sau *de stă soarele-n loc, de stă ceasul, de-ngheață apele),* se spune despre un om foarte mincinos. **2.** Tranz. A induce în eroare pe cineva; a înșela. G Expr. *A-și minți foamea* = a-și potoli temporar foamea cu mâncare puțină. F Spec. A înșela în dragoste pe cineva. — Lat. **mentiri.**

MINȚÍT s.n. Faptul de *a minți.* — V. **minți.**

MINȚITÓR, -OÁRE, *mințitori, -oare,* adj. (Rar) Care minte; înșelător, amăgitor. — **Minți** + suf. *-tor.*

MINUNÁ, *minunez,* vb. I. Refl. și tranz. A rămâne sau a face pe cineva să rămână uluit, uimit, surprins. F Refl. A-și manifesta mirarea, admirația, surpriza; a se mira mult. — Din **minune.**

MINUNÁRE, *minunări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) minuna;* uimire. — V. **minuna.**

MINUNÁT, -Ă, *minunați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care iese din comun (prin aspect, însușiri etc.); magnific; *p. ext.* care uimește prin frumusețe; încântător, splendid. F Foarte bun, excepțional. **2.** (În basme) Care face minuni, care este înzestrat cu însușiri supranaturale. F Vrăjit, fermecat. **3.** Mirat, surprins. — V. **minuna.**

MINUNĂȚÍE, *minunății,* s.f. **1.** Minune (**2**). **2.** Minune (**3**). — **Minunat** + suf. *-ie.*

MINÚNE, *minuni,* s.f. **1.** Fenomen ieșit din comun, surprinzător, atribuit divinității sau altor forțe supranaturale. G Loc. adv. *Ca prin minune* = dintr-odată, pe neașteptate. **2.** P. gener. Lucru, fapt, fenomen uimitor, neobișnuit, extraordinar; minunație. G *Cele șapte minuni ale lumii* = șapte dintre operele celebre ale Antichității. G Expr. *Mare minune* sau *minune mare,* exclamație care exprimă uimire, admirație, neîncredere etc. față de cele văzute sau auzite. *Mare minune să...* = m-aș mira să... *Minunea minunilor,* formulă care exprimă o apreciere superlativă. (Fam.) *A se face de minune* = a se face de râs; a produce uimire. **3.** Lucru cu însușiri excepțional de frumoase, care uimește, produce admirație; minunație. G Loc. adj. și adv. *De minune* = admirabil, minunat, extraordinar. F Persoană cu calități (fizice sau morale) excepționale. — Lat. ***mirio, -onis.**

MÍNUS, (**1, 2**) *minusuri,* s.n., (**3**) adv. **1.** S.n. (Mat.) Semn de forma unei liniuțe orizontale, folosit pentru indicarea operației de scădere sau pentru caracterizarea numerelor sau mărimilor negative. **2.** S.n. Deficit, lipsă. **3.** Adv. Mai puțin, fără. — Din lat. **minus.**

MINÚSCUL, -Ă, *minusculi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De dimensiuni (foarte) reduse, (foarte) mic, infim; miniatural. **2.** Adj., s.f. (Literă) mică, de rând, folosită în mod obișnuit în interiorul cuvintelor. — Din lat. **minusculus,** fr. **minuscule.**

MINÚT, -Ă, (**1**) *minute,* (**2**) *minuturi,* s.n., s.f. **I.** S.n. **1.** Unitate de măsură a timpului, egală cu șaizeci de secunde. F P. gener. Interval scurt de timp. G Loc. adj. și adv. *La minut* = (care se execută) pe loc, imediat. G Loc. adv. *Într-un minut* = îndată, imediat. *Din minut în minut* = dintr-un moment în altul. F Moment în care se întâmplă sau trebuie să se întâmple ceva. **2.** (Concr.; la pl.) Mâncare (frugală) pregătită pe loc, la comanda consumatorului. **3.** (Mat.) Unitate de măsură pentru unghiuri și arcuri, egală cu a șaizecea parte dintr-un grad. **II.** S.f. **1.** Original (în creion) al unei hărți, al unui plan topografic etc., pe baza căruia se întocmește harta, planul topografic etc. respectiv. **2.** (Jur.) Parte dintr-o hotărâre întocmită după terminarea deliberării, care cuprinde soluția dată de organul de justiție. **3.** Document în care sunt consemnate hotărârile luate în urma unei consfătuiri. — Din fr. **minute,** it. **minuto,** rus. **minuta,** germ. **Minute.**

MINUTÁJ, *minutaje,* s.n. Timp stabilit (în minute) pentru desfășurarea unei competiții, ceremonii etc. — Din fr. **minutage.**

MINUTÁR, *minutare,* s.n. Acul care indică minutele (**I 1**) pe cadranul ceasului. F P. gener. (La pl.) Fiecare dintre cele două ace ale ceasului. — **Minut** + suf. *-ar.*

MINUTERÍE, *minuterii,* s.f. Parte a unui ceas care imprimă minutarelor mișcarea de rotație. — Din fr. **minuterie.**

MINÚȚIE s.f. Minuțiozitate. G Loc. adv. *Cu minuție* = amănunțit, minuțios, meticulos. [Acc. și: *minuție*] — Din fr. **minutie.**

MINUȚIÓS, -OÁSĂ, *minuțioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care cercetează lucrurile în amănunt, cu multă atenție și răbdare; făcut cu deosebită atenție, cu grijă; meticulos. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **minutieux.**

MINUȚIOZITÁTE, *minuțiozități,* s.f. Însușirea de a fi minuțios; meticulozitate, minuție. [Pr.: *-ți-o-*] — **Minuțios** + suf. *-itate.*

MIOÁRĂ, *mioare,* s.f. Oaie tânără de la vârsta de 1 an până la 2 ani; *p. gener.* oaie. F (Adjectival; despre oi) Tânără. [Pr.: *mi-oa-*] — **Mia** + suf. *-ioară.*

MIOBLÁST, *mioblaste,* s.n. (Biol.) Celulă embrionară a mezenchimului care dă naștere fibrelor musculare striate. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoblaste,** engl. **myoblast.**

MIOCÁRD s.n. Mușchiul inimii, constituit din fibre musculare striate. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocarde.**

MIOCÁRDIC, -Ă, *miocardici, -ce,* adj. Care aparține miocardului, care se referă la miocard. [Pr.: *mi-o-*] — **Miocard** + suf. *-ic.*

MIOCARDÍTĂ, *miocardite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a miocardului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocardite.**

MIOCARDOPATÍE, *miocardopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile miocardului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocardopathie.**

MIOCÉL, *miocele,* s.n. (Med.) Hernie musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocèle.**

MIOCÉN, -Ă, *mioceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epoca inferioară a neogenului, caracterizată prin floră și faună asemănătoare cu cele actuale, în care s-au format contururile actuale ale continentelor și principalele lanțuri de munți. **2.** Adj. Care aparține miocenului (**1**), privitor la miocen; miocenic. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **miocène.**

MIOCÉNIC, -Ă, *miocenici, -ce,* adj. Care ține de miocen, privitor la miocen; miocen (**2**). [Pr.: *mi-o-*] — Din it. **miocenico.**

MIOCÍT, *miocite,* s.n. (Biol.) Celulă musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr., engl. **myocyte.**

MIOCLONÍE s.f. Contracție musculară bruscă, involuntară, dezordonată, întâlnită în unele boli nervoase. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoclonie.**

MIOCRÓM s.n. (Biol.) Pigment roșu prezent în țesutul muscular. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myochrome.**

MIODINÍE, *miodinii,* s.f. Durere musculară care apare în anumite cazuri de reumatism, nevralgie etc. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myodynie.**

MIOFIBRÍLĂ, *miofibrile,* s.f. Filament foarte fin al țesutului muscular, care determină contracția mușchilor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myofibrille.**

MIOFILAMÉNT, *miofilamente,* s.n. (Anat.) Filament al miofibrilelor cu rol important în contracția mușchiului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myofilament.**

MIOGÉN s.n. Proteină de tipul albuminelor, care se găsește în țesutul muscular. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myogène.**

MIOGLOBÍNĂ s.f. (Biol.) Proteină globulară care asigură depozitarea oxigenului în țesutul muscular la om și animale. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoglobine,** engl. **myoglobin.**

MIOGRÁF, *miografe,* s.n. Aparat pentru înregistrarea grafică a contracției musculare. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myographe.**

MIOGRÁFIC, -Ă, *miografici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la miografie, de miografie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **miographique.**

MIOGRAFÍE, *miografii,* s.f. Înregistrare grafică a contracțiilor musculare cu ajutorul miografului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myographie.**

MIOGRÁMĂ, *miograme,* s.f. (Med.) Diagramă a contracției musculare obținută la miograf. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myogramme.**

MIOLÓGIC, -Ă, *miologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la miologie, de miologie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myologique.**

MIOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care studiază natura, structura și funcțiile mușchilor; sarcologie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myologie.**

MIÓM, *miomuri,* s.n. Tumoare benignă a țesutului muscular. [Pr.: *mi-om.* — Pl. și: *mioame*] — Din fr. **myome.**

MIOMÉR, *miomere,* s.n. (Zool.) Segment al benzilor musculare longitudinale la acraniate și la pești, care înlesnește înotul. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myomère.**

MIONÍ vb. IV v. **mieuna.**

MIÓP, MIOÁPĂ, *miopi, mioape,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de miopie. F Fig. (Persoană) fără perspicacitate, cu vederi înguste. [Pr.: *mi-op*] — Din fr. **myope.**

MIOPÁTIC, -Ă, *miopatici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la miopatie, de miopatie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopathique.**

MIOPATÍE, *miopatii,* s.f. Afecţiune a sistemului muscular, în special de natură degenerativă, cu localizări diverse şi caracter mai ales ereditar. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopathie.**

MIOPÍE, *miopii,* s.f. Tulburare a vederii caracterizată prin imposibilitatea de a distinge clar obiectele situate la distanţă; miopism. F Fig. Incapacitate de a vedea lucrurile în toată complexitatea lor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopie.**

MIOPÍSM s.n. (Rar) Miopie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopisme.**

MIOPLÁSMĂ, *mioplasme,* s.f. Protoplasmă care înconjoară nucleul celulei musculare. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoplasma.**

MIÓR, *miori,* s.m. (Reg.) Miel mai mare; noaten. [Pr.: *mi-or*] — Din **mioară** (derivat regresiv).

MIORÁR, *miorari,* s.m. (Reg.) Cioban care îngrijeşte mioarele şi miorii. [Pr.: *mi-o-*] — **Mior** + suf. *-ar.*

MIORC interj. Cuvânt care imită orăcăitul broaştelor sau zgomotul produs de cel care se sufocă. — Onomatopee.

MIORCĂÍ, pers. 3 *miórcăie,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. (Despre broaşte) A orăcăi. **2.** Intranz. şi refl. Fig. (Despre copii) A (se) smiorcăi. [Prez. ind. şi: *miorcăiesc*] — **Miorc** + suf. *-ăi.*

MIORCĂÍRE, *miorcăiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) miorcăi* şi rezultatul ei. — V. **miorcăi.**

MIORCĂÍT s.n. Faptul de *a (se) miorcăi;* orăcăit; *fig.* smiorcăit. — V. **miorcăi.**

MIOREÁ, -ICĂ, *miorele,* s.f. Mioriţă. [Pr.: *mi-o-*] — **Mioară** + suf. *-ea.* — **Miorică:** cu schimbare de sufix.

MIORÍTIC, -Ă, *mioritici, -ce,* adj. **1.** (Despre personaje, peisaje etc.) Din balada populară „Mioriţa". F P. anal. Care aminteşte de „Mioriţa". **2.** (În sintagma) *Spaţiu mioritic* = spaţiu geografic românesc al cărui relief ondulat cu munţi şi văi este prielnic păstoritului; univers spiritual specific românesc a cărui matrice o reprezintă spaţiul geografic românesc (în concepţia lui Lucian Blaga). [Pr.: *mi-o-*] — **Mioriţa** (n. pr.) + suf. *-ic.*

MIORÍŢĂ, *mioriţe,* s.f. Diminutiv al lui *mioară;* miorea. [Pr.: *mi-o-*] — **Mioară** + suf. *-iţă.*

MIORLÁU interj. Cuvânt care imită strigătul pisicii; miau. — Onomatopee.

MIORLĂÍ, *miórlăi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pisici) A mieuna. **2.** Intranz. şi refl. Fig. (Depr.) A vorbi, a plânge cu glas subţire şi tânguitor; a (se) smiorcăi. [Var.: (reg.) **mierlăí, miorlâí** vb. IV] — Din **miorlau.**

MIORLĂIÁLĂ, *miorlăieli,* s.f. Miorlăit[1]. F Fig. Plâns, vorbire afectată; cântare nearmonioasă. [Pr.: *-lă-ia-*] — **Miorlăi** + suf. *-eală.*

MIORLĂÍT[1], *miorlăituri,* s.n. Faptul de *a (se) miorlăi;* sunet caracteristic scos de pisică; miorlăială, miorlăitură; *p. gener.* sunet asemănător scos de alte animale sau de om. F Fig. (Depr.) Plâns subţire şi tânguitor. — V. **miorlăi.**

MIORLĂÍT[2], -Ă, *miorlăiţi, -te,* adj. (Despre pisici) Care miorlăie; miorlăitor. F Fig. (Depr.; despre oameni sau glasul lor) Plângăreţ, tânguitor. — V. **miorlăi.**

MIORLĂITÓR, -OÁRE, *miorlăitori, -oare,* adj. Miorlăit[2]. [Pr.: *-lă-i-.* — Var.: (reg.) **mierlăitór, -oáre** adj.] — **Miorlăi** + suf. *-tor.*

MIORLĂITÚRĂ, *miorlăituri,* s.f. Miorlăit[1]. F Fig. Plâns, vorbire afectată. [Pr.: *-lă-i-*] — **Miorlăi** + suf. *-tură.*

MIORLĂÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIOSCLERÓZĂ, *mioscleroze,* s.f. (Med.) Scleroză a ţesutului muscular. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosclérose.**

MIOSPÁSM, *miospasme,* s.n. (Med.) Contracţie musculară spasmodică; crampă musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myospasme.**

MIOTOMÍE, *miotomii,* s.f. Secţionare a muşchilor. F Parte a anatomiei care se ocupă cu disecţia muşchilor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myotomie.**

MIOTONÍE s.f. Boală caracterizată prin tulburări în contracţia muşchilor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myotonie.**

MIOTONOMÉTRU, *miotonometre,* s.n. (Med.) Aparat care măsoară tonicitatea musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myotonomètre.**

MIÓZĂ s.f. Contracţie pronunţată a pupilei, care apare în timpul expunerii la lumină, la efortul de acomodare etc. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosis.**

MIOZÍNĂ, *miozine,* s.f. Proteină de tipul globulinelor, care se găseşte în ţesutul muscular, cu rol important în contracţia musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosine.**

MIOZÍTĂ, *miozite,* s.f. Inflamaţie a unui muşchi striat. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosite.**

MIOZÓTIS s.m. (Bot.; livr.) Nu-mă-uita. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosotis.**

MIR[1] s.n. (În loc. adj.) *De mir* = care nu aparţine clerului; mirean. — Din sl. **mirŭ** „lume".

MIR[2], *miruri,* s.n. Untdelemn aromat şi sfinţit, folosit la săvârşirea unor ritualuri în Biserica creştină. G Expr. *A lovi* (sau *a izbi, a trăsni* pe cineva) *la mir* = **a)** a lovi (pe cineva) în frunte (mortal); **b)** a distruge, a nimici. *A-i lua (*cuiva) *mirul* = a omorî. — Din sl. **miro.**

MIRÁ[1], *mir,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A fi surprins ori nedumerit sau a surprinde ori a nedumeri; a (se) minuna. G Expr. (Refl.) *Te miri cine* = un oarecare (nechemat, incompetent). *Te miri ce* = un lucru neînsemnat, mărunt, o nimica toată. *Te miri unde* = cine ştie unde, undeva. *Te miri cum* = nu se ştie cum, fără voie. *Mă miram eu să nu...* = eram sigur că... *Mă miram eu să...* = eram sigur că nu... *Să nu te miri dacă...* = să nu ţi se pară curios că..., e normal să... F Refl. A-şi manifesta surprinderea, nedumerirea, admiraţia. **2.** Refl. A nu-şi da seama, a se întreba. — Lat. **mirari.**

MIRÁ[2], *mirez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se privi în sau ca într-o oglindă; a se oglindi. — Din fr. **mirer.**

MIRÁBIL, -Ă, *mirabili, -e,* adj. (Livr.) Minunat; extraordinar. — Din lat. **mirabilis,** it. **mirabile.**

MIRABILÍT s.m. (Min.) Sulfat de sodiu natural folosit în industria chimică, a sticlei, în medicină etc. — Din engl. **mirabilite.**

MIRÁCOL, *miracole,* s.n. Fenomen supranatural, minune; fapt, fenomen uimitor, extraordinar. [Var.: (înv.) **mirácul** s.n.] — Din lat. **miraculum,** it. **miracolo,** fr. **miracle.**

MIRÁCUL s.n. v. **miracol.**

MIRACULÓS, -OÁSĂ, *miraculoşi, -oase,* adj. **1.** Care este produs printr-un miracol; supranatural; uimitor, extraordinar. F (Substantivat, n. sg.) Totalitatea elementelor supranaturale din basme şi legende. **2.** Care face minuni, care produce efecte excepţionale. — Din fr. **miraculeux,** lat. **miraculosus, -a, -um.**

MIRADÓR, *miradoare,* s.n. **1.** Belvedere pe terasele palatelor. **2.** Post de observaţie sau de pază (situat pe o înălţime). — Din fr. **mirador.**

MIRÁGIU s.n. v. **miraj.**

MIRÁJ, *miraje,* s.n. **I. 1.** Fenomen optic produs prin refracţia treptată a luminii în straturi de aer cu densităţi diferite, din cauza căruia, mai ales în deşert sau pe mare, apar la orizont imagini răsturnate ale unor părţi din natură, ale unor obiecte îndepărtate etc., ca şi cum s-ar reflecta într-o apă; *p. ext.* fata morgana. **2.** Fig. Imagine înşelătoare; închipuire, iluzie deşartă. **3.** Fig. Farmec, atracţie irezistibilă. **II.** (În sintagma) *Mirajul ouălor* = operaţie de examinare a ouălor supuse incubaţiei pentru a urmări dezvoltarea embrionului. [Var.: (rar) **mirágiu** s.n.] — Din fr. **mirage.**

MIRALÁI, *miralai,* s.m. Ofiţer care comanda un regiment în armata turcă. — Din tc. **miralay.**

MIRÁRE, *mirări,* s.f. Faptul *de a (se) mira.* **1.** Nedumerire; surprindere. G Loc. adj. şi adv. *De mirare* = surprinzător, uimitor. G Expr. *N-ar fi de mirare să...* = e posibil să..., ne putem aştepta să... (Pop.) *A-i fi cuiva de(-a) mirare(a)* = a fi nedumerit, surprins, a se mira. **2.** (Înv.) Admiraţie. G Loc. adj. *(Vrednic) de mirare* = care merită admiraţie; minunat, admirabil. — V. **mira[1].**

MIRÁT, -Ă, *miraţi, -te,* adj. Nedumerit; surprins; uimit, uluit. — V. **mira[1].**

MIRÁZ[1], *mirazuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Moştenire. [Var.: **mereáz** s.n.] — Din tc. **mīrās.**

MIRÁZ[2] s.n. (Reg.) Lucru care produce mirare; minunăţie. — Cf. m i r a[1].

MÍRĂ, *mire,* s.f. **1.** Riglă gradată utilizată în topografie la măsurarea indirectă a distanţelor sau a înălţimilor. **2.** Cătare (la armă). **3.** Imagine-tip transmisă pe ecranul televizoarelor pentru reglarea imaginii acestora. — Din fr. **mire.**

MÍRE, *miri,* s.m. Nume purtat de bărbat în ziua sau în preajma căsătoriei sale. F (La pl.) Nume dat, în ziua sau în preajma căsătoriei, celor două persoane care se căsătoresc. — Cf. alb. m i r ë „bun".

MIREÁN, -Ă, *mireni, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care nu aparţine clerului; laic. — Din sl. **mirjaninŭ.**

MIREÁNCĂ, *mirence,* s.f. Femeie laică; mireană. — **Mirean** + suf. *-că.*

MIREÁSĂ, *mirese,* s.f. **1.** Nume purtat de femeie în ziua sau în preajma căsătoriei sale. G (Bis.) *Mireasa Domnului* = călugăriţă. G Expr. *A plânge ca o mireasă* = a plânge tare, cu foc. *A mânca ca o mireasă* = a mânca foarte puţin. *A sta ca o mireasă* = a nu lucra nimic, a sta degeaba. **2.** Plantă erbacee cu frunzele verzi-gălbui pe margini şi roşu-aprins în centru, cu flori albe şi roşii dispuse în spice, cultivată ca plantă ornamentală *(Coleus blumei).* — **Mire** + suf. *-easă.*

MIREÁSMĂ, *miresme,* s.f. **1.** Miros plăcut şi puternic, răspândit mai ales de plante şi flori; parfum, aromă. **2.** (La pl.) Uleiuri sau substanţe aromatice folosite pentru ungerea trupului, pentru parfumarea aerului etc.; balsam. — Din sl. **mirizma.**

MIRENÉSC, -EÁSCĂ, *mirenești,* adj. De mirean; laic. — **Mirean** + suf. *-esc.*

MIRESMÁ, *miresmez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înmiresma. — Din **mireasmă.**

MIRESMÁRE, *miresmări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a miresma* şi rezultatul ei. — V. **miresma.**

MIRESMÁT, -Ă, *miresmaţi, -te,* adj. (Rar) Înmiresmat. — V. **miresma.**

MIRIÁDĂ, *miriade,* s.f. (Livr.; mai ales la pl.) Număr, cantitate foarte mare. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myriade.**

MIRIAGRÁM, *miriagrame,* s.n. Unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 10 000 de grame. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myriagramme.**

MIRIALÍTRU, *mirialitri,* s.m. Unitate de măsură pentru capacități, egală cu 10 000 de litri. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myrialitre.**

MIRIAMÉTRU, *miriametri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu 10 000 de metri. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myriamètre.**

MIRIAPÓD, *miriapode,* s.n. (La pl.) Clasă de animale inferioare, cu corpul vermiform și cu multe perechi de picioare; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din lat. **myriapoda,** fr. **myriapode.**

MIRÍFIC, -Ă, *mirifici, -ce,* adj. (Livr.) Minunat, măreț. — Din fr. **mirifique.**

MÍRIȘTE, *mirişti,* s.f. Teren agricol pe care au rămas, după recoltare, părțile inferioare ale tulpinilor de cereale sau de la alte plante cultivate; (colectiv) părțile inferioare ale acestor tulpini, rămase în pământ după recoltare. — Din bg. **merište.**

MIRMECOFÁG, -Ă, *mirmecofagi, -ge,* adj. (Zool.; despre animale) Care se hrănește cu furnici. — Din fr. **myrmécophage.**

MIRMECOFÍL, -Ă, *mirmecofili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.f. (Plantă) în care trăiesc furnici sau care este polenizată de către furnici. **2.** Adj., s.m. (Animal) care trăiește în simbioză cu furnicile. — Din fr. **myrmécophile.**

MIRMECOLOGÍE s.f. Studiu al furnicilor. — Din fr. **myrmécologie.**

MIRMIDÓN, *mirmidoni,* s.m. (Livr.; în basme) Pitic[2]. — Din fr. **myrmidon.**

MIROBOLÁNT, -Ă, *mirobolanți, -te,* adj. (Livr.) Extraordinar, incredibil; minunat, magnific. — Din fr. **mirobolant.**

MIRODÉNIE, *mirodenii,* s.f. **1.** Nume dat părților unor plante (exotice) folosite pentru a da mâncărurilor un gust picant sau aromat; *p. gener.* substanță aromatică alimentară; mirodie. **2.** Mireasmă, aromă, parfum. **3.** Numele a două plante din familia cruciferelor, cu flori plăcut mirositoare: **a)** plantă cu flori galbene-verzui, care crește la marginea pădurilor *(Hesperis tristis);* **b)** nopticoasă. [Pr.: *-ni-e*] — **Mirodie** + suf. *-enie.*

MIRÓDIE, *mirodii,* s.f. (Înv.) Mirodenie. — Din bg. **mirodija.**

MIRONOSÍȚĂ, *mironosițe,* s.f. **1.** (Bis.) Fiecare dintre femeile care, după Noul Testament, au dus balsamuri la mormântul lui Isus pentru a-i unge trupul; *p. gener.* femeie cucernică, smerită. G Expr. *A face pe mironosița* = a-și lua aere de nevinovăție, a simula pietate și modestie. F Epitet dat unei femei prefăcute, care simulează nevinovăția, modestia. **2.** Specie de fluture cu aripile din față albe cu pete cafenii și cu cele din spate cenușii-albăstrii (*Lymantria monacha).* — Din sl. **mironosica.**

MIRÓS, (**1, 2**) *mirosuri,* (**3**) *miroase,* s.n. **1.** Simț prin care organismul percepe proprietățile unor substanțe, venind în contact cu particulele volatile degajate de acestea; capacitate de a percepe și deosebi aceste emanații; olfacție. F Fig. Perspicacitate, intuiție, fler. **2.** Emanație plăcută sau neplăcută pe care o degajă unele corpuri; proprietate a unor substanțe de a produce asemenea emanații: senzație olfactivă pe care o produce această emanație. **3.** (Mai ales la pl.) Condiment, mirodenie. [Acc. și: *míros*] — Din **mirosi** (derivat regresiv).

MIROSÍ, *mirós,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A simți, a percepe un miros (**2**). F Tranz. A apropia nasul de ceva sau de cineva inspirând adânc pentru a percepe mirosul; (despre animale) a adulmeca. **2.** Intranz. A avea (și a răspândi) un miros (**2**). G Expr. *Miroase a...* = prevestește, anunță (ceva). **3.** Tranz. și intranz. Fig. (Fam.) A presimți, a bănui; a intui. F Tranz. A dibui, a simți prezența cuiva sau a ceva. [Var.: (pop.) **amirosí** vb. IV] — Din sl. **mirosati.**

MIROSITÓR, -OÁRE, *mirositori, -oare,* adj. Care are (și răspândește) un miros (**2**); odorific. — **Mirosi** + suf. *-tor.*

MIRÓZNĂ, *mirozne,* s.f. (Reg.) Miros plăcut, mireasmă. — Contaminare între **mireasmă** și **miros.**

MIRT, *mirți,* s.m. Arbust ornamental mediteraneean cu frunze alungite, persistente, cu flori mici, albe și parfumate *(Myrtus communis).* — Din lat. **myrtus,** fr. **myrte,** germ. **Myrte.**

MIRTACÉE, *mirtacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu tulpina arborescentă, al cărei tip este mirtul; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **myrtacée.**

MIRUÍ[1], *miruiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A unge pe credincioșii creștini cu mir[2] (pe frunte). **2.** A consfinți în funcție un domnitor, un cleric etc. prin ungerea cu mir[2]. F P. gener. (Fam.) A numi într-o funcție (importantă). **3.** Fig. (Fam.) A lovi pe cineva la cap; *p. ext.* a omorî. [Prez. ind. și: *mírui*] — Din sl. **mirovati.**

MIRUÍ[2], *miruiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A câștiga; a strânge, a agonisi. — Din magh. **nyerni.**

MIRUIÁLĂ, *miruieli,* s.f. Miruit[1]. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Mirui[1]** + suf. *-eală.*

MIRUÍRE, *miruiri,* s.f. Acțiunea de *a mirui[1]* și rezultatul ei. [Pr.: *-ru-i-*] — V. **mirui[1].**

MIRUÍT[1] s.n. Faptul de *a mirui[1];* miruială. — V. **mirui[1].**

MIRUÍT[2], -Ă, *miruiți, -te,* adj. Care a fost uns cu mir[2]. — V. **mirui[1].**

MIRUITÓR, *miruitori,* s.m. (Rar) Preot care miruiește[1]. [Pr.: *-ru-i-*] — **Mirui[1]** + suf. *-tor.*

MIRÚȚĂ, *miruțe,* s.f. Plantă erbacee cu peri aspri și țepoși, cu flori purpurii sau violete (*Anchusa officinalis).* — Cf. m i e r i u[1].

MISÁDĂ s.f. v. **mesadă.**

MISANDRÍE, s.f. (Med.) Aversiune morbidă față de sexul masculin. — Din fr. **misandrie.**

MÍSĂ, *mise,* s.f. Compoziție muzicală polifonică pentru cor și soliști, adesea cu acompaniament instrumental, scrisă pe textul tradițional al liturghiei catolice. — Din lat. **missa.**

MISCELANÉU, -ÉE, *miscelanee,* adj. (Livr.) (Despre rubrici în unele periodice sau publicații ori volume) Care are un conținut variat și care aparține, de obicei, mai multor autori. G (Substantivat) *Manuscris miscelaneu.* — Din lat. **miscellanea,** fr. **miscellanées.**

MISCELLÁNEA s.n. pl. Culegerea de articole, studii, extrase etc. variate. — Cuv. lat.

MISCHÉT s.n. Varietate de struguri tămâioși cu sâmburi foarte mici. — Din tc. **miske** [üzümü].

MISCHÍU, -ÌE, *mischii,* s.n., adj. (Înv. și reg.) **1.** S.n. Oțel de calitate superioară. **2.** Adj. De culoarea oțelului; cenușiu-vânăt. — Din ngr. **dimiski** „de Damasc".

MISCÍBIL, -Ă, *miscibili, -e,* adj. (Despre substanțe) Care poate forma (împreună cu altă substanță) un amestec omogen. — Din fr. **miscible,** lat. **miscibilis.**

MISCIBILITÁTE s.f. Proprietate a mai multor substanțe de a putea forma împreună un amestec omogen. — Din fr. **miscibilité.**

MISDIVIZIÚNE, *misdiviziuni,* s.f. (Biol.) Diviziune anormală, transversală, a centromerului. [Pr.: *-zi-u-*] — Din engl. **misdivision.**

MÍSIE s.f. v. **misiune.**

MISIONÁR, -Ă, *misionari, -e,* s.m. și f. Persoană (de obicei călugăr sau preot) trimisă să răspândească creștinismul în țări cu altă religie dominantă. [Pr.: *-si-o-*] — Din it. **missionario,** fr. **missionnaire.**

MISIONARIÁT, *misionariate,* s.n. Funcția misionarului. [Pr.: *-si-o-na-ri-at*] — Din fr. **missionnariat.**

MISIONARÍSM s.n. Activitatea desfășurată de misionari. [Pr.: *-si-o-*] — **Misionar** + suf. *-ism.*

MISÍR, *misiri,* s.m. **1.** (Pop.) Cal de rasă (din Egipt). **2.** Monedă turcească de aur (bătută la Cairo), care a circulat și în Țările Române; misirliu (**1**). — Din n. pr. **Misir,** numele (turcesc al) Egiptului.

MISIRLÍU, *misirlii,* s.m. **1.** Misir (**2**). **2.** Varietate de porumbei de rasă, cu ciocul mic. — Din tc. **mısırlı.**

MISÍT, *misiți,* s.m. **1.** Persoană care mijlocește o tranzacție comercială; intermediar, samsar. **2.** (Înv.) Emisar, sol. — Din ngr. **mesitis.**

MISITÍE, *misitii,* s.f. Ocupația misitului; plată pentru serviciile misitului. — **Misit** + suf. *-ie.*

MISIÚNE, *misiuni,* s.f. **1.** Însărcinare, împuternicire dată cuiva, sarcină de a face un anumit lucru. **2.** Grup de persoane (oficiale) trimis într-o țară străină cu un anumit scop (de obicei diplomatic); delegație. G *Misiune diplomatică* = oficiu sau reprezentanță diplomatică cu grad de ambasadă sau de legație, condusă de un ambasador sau de un ministru plenipotențiar. **3.** Acțiune de propagare a creștinismului în țări cu altă religie dominantă; (cu sens colectiv) preoți trimiși într-o astfel de acțiune; *p. ext.* numele centrului religios de misiune (**3**). **4.** Rol, rost, datorie, menire. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: (înv., **1**) **mísie** s.f.] — Din fr. **mission,** lat. **missio, -onis.**

MISÍVĂ, *misive,* s.f. (Astăzi glumeț) Scrisoare, bilet. — Din fr. **missive.**

MISLÉTE s.m. Numele literei *m* din alfabetul chirilic. — Din sl. **myslite.**

MISOFOBÍE, *misofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de murdărie sau de contaminare. — Din it. **misofobia.**

MISOGÁM, -Ă, *misogami, -e,* s.m. și f. Persoană care se teme de căsătorie. — Din fr. **misogame.**

MISOGAMÍE s.f. Teamă, aversiune față de căsătorie. — Din germ. **Misogamie.**

MISOGHÍN, -Ă s.m., adj. v. **misogin.**

MISOGÍN, -Ă, *misogini, -e,* s.m., adj. **1.** (Persoană) care are aversiune sau dispreț față de femei. **2.** Adj. Care manifestă aversiune sau dispreț față de femei. [Var.: **misoghín, -ă** s.m., adj.] — Din fr. **misogyne,** germ. **Misogyn.**

MISOGINÍE s.f. Atitudine de aversiune sau dispreț față de femei; misoginism. — Din fr. **misogynie.**

MISOGINÍSM s.n. Misoginie. — **Misogin** + suf. *-ism.*

MISOLÓG, -Ă, *misologi, -ge,* s.m. și f. (Livr.) Persoană care are aversiune față de rațiune sau raționamente. — Din fr. **misologue.**

MISOLOGÍE s.f. (Livr.) Aversiune față de rațiune. — Din fr. **misologie.**

MISONEÍSM s.n. (Livr.) Sentiment de neîncredere sau aversiune față de orice noutate, schimbare. [Pr.: *-ne-ism*] — Din fr. **misonéisme.**

MISOPEDÍE, *misopedii,* s.f. (Psih.) Repulsie patologică faţă de copii. — Din fr. **misopedie.**

MISS, *miss,* s.f. **1.** (În ţările anglofone) Domnişoară. **2.** Titlu acordat de un juriu celei mai frumoase femei care participă la un concurs internaţional sau naţional. [Pr.: *mis*] — Cuv. engl.

MISTACOCÉT, -Ă, *mistacoceţi, -te,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj., s.m. (Peşte) fără dinţi. **2.** S.n. (La pl.) Specie de cetacee asemănătoare balenei; (şi la sg.) animal din această specie. — Din fr. **mystacocète.**

MISTAGÓG, *mistagogi,* s.m. (În Antichitatea greacă) Preot care iniţia pe cineva în misterele sacre; *p. ext.* epitet dat unui om înzestrat cu puterea de a pătrunde în adâncul lucrurilor, de a cunoaşte aspectele ascunse ale realităţii. — Din fr. **mystagogue.**

MISTAGÓGIC, -Ă, *mistagogici, -ce,* adj. De mistagogie; care aparţine mistagogilor. — Din fr. **mystagogique.**

MISTAGOGÍE s.f. Iniţiere în misterele sacre făcută de mistagogi. — Din fr. **mystagogie.**

MISTÉLĂ s.f. Must de struguri la care s-a adăugat alcool (de vin) pentru oprirea fermentaţiei. — Din fr. **mistelle.**

MISTÉR[1], *mistere,* s.n. **1.** Ceea ce este (încă) neînţeles sau nedescoperit; taină; secret, enigmă. **2.** Dogmă creştină pe care Biserica o consideră inaccesibilă raţiunii omeneşti. **3.** (La pl.) Ritualuri religioase în Grecia şi Roma antică la care participau doar cei iniţiaţi. **4.** (La pl.) Scrieri dramatice medievale în versuri, iniţial cu caracter religios, reprezentate cu prilejul unor sărbători (religioase). [Var.: (înv.) **mistériu** s.n.] — Din fr. **mystère,** lat. **mysterium.**

MÍSTER[2] s.m. (Mai ales în Anglia) Termen de adresare către un bărbat care nu are titlu nobiliar; domn. — Cuv. engl.

MISTERIÓS, -OÁSĂ, *misterioşi, -oase,* adj. Care este (încă) necunoscut sau greu de înţeles, tainic; care ascunde un mister[1] (**1**) sau este înconjurat de mister; enigmatic. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **mystérieux,** it. **misterioso.**

MISTERIOSO adv. (Muz.; indică modul de executare) Enigmatic; sumbru. [Pr.: *-ri-ó-zo*] — Cuv. it.

MISTÉRIU s.n. v. **mister[1].**

MÍSTIC, -Ă, *mistici, -ce,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care aparţine misticismului, care se referă la misticism; care vădeşte misticism. **2.** S.m. şi f. Adept al misticismului. **3.** Adj. Iraţional sau inexplicabil pe cale raţională; secret, tainic. G *Testament mistic* = testament secret. **4.** S.f. Totalitatea orientărilor şi practicilor propagate de misticism sau de o doctrină mistică (**1**); *p. ext.* misticism. — Din fr. **mystique.**

MISTICÍSM, *misticisme,* s.n. Totalitatea atitudinilor şi învăţămintelor care rezultă din afirmaţia că realitatea autentică este inaccesibilă conştiinţei şi poate fi pătrunsă doar prin metode intuitiv-extatice; misticitate. F Stare de spirit specifică misticului (**2**). — Din fr. **mysticisme.**

MISTICITÁTE s.f. (Rar) Misticism. — Din fr. **mysticité.**

MISTIFICÁ, *mistífic,* vb. I. Tranz. A induce în eroare; a înşela; *p. ext.* a denatura, a falsifica adevărul. — Din fr. **mystifier,** it. **mistificare.**

MISTIFICÁBIL, -Ă, *mistificabili, -e,* adj. Care poate fi mistificat, care se poate mistifica. — **Mistifica** + suf. *-bil.* Cf. fr. m y s t i f i a b l e.

MISTIFICÁRE, *mistificări,* s.f. Acţiunea de *a mistifica* şi rezultatul ei; înşelare, înşelătorie; *p. ext.* falsificare a adevărului; mistificaţie. — V. **mistifica.**

MISTIFICATÓR, -OÁRE, *mistificatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care mistifică. — Din fr. **mystificateur.**

MISTIFICÁŢIE, *mistificaţii,* s.f. Mistificare. — Din fr. **mystification.**

MISTRÁL s.n. Vânt puternic, rece şi uscat, care suflă iarna în Franţa, din valea Ronului spre Marea Mediterană. — Din fr. **mistral.**

MISTRÉŢ, -EÁŢĂ, *mistreţi, -e,* adj. **I.** (În sintagma) *Porc mistreţ* (şi substantivat, m.) = animal sălbatic cu corpul masiv, acoperit cu păr aspru, negru-sur, cu greabănul înalt, capul mare, bot alungit, ochii mici şi caninii lungi şi tăioşi; porc sălbatic (*Sus scrofa).* **II.** (Pop.) **1.** Care rezultă dintr-un amestec de rase; de calităţi diferite; amestecat, pestriţ; *p. ext.* care e de valoare mijlocie. **2.** (Despre vin, fructe etc.) Acrişor; (despre fructe) pădureţ, sălbatic. — Lat. **mixticius.**

MISTRÍE, *mistrii,* s.f. Unealtă de zidărie formată dintr-o lamă triunghiulară sau trapezoidală de oţel, o tijă şi un mâner, cu care se întinde mortarul pe zid. — Din ngr. **mistri.**

MISTUÍ, *místui,* vb. IV. **1.** Tranz. A transforma alimentele introduse în organism în substanţe direct asimilabile de organism; a digera. G Expr. *A nu (putea) mistui* (pe cineva sau ceva) = a nu putea suporta sau suferi (pe cineva sau ceva), a nu tolera. **2.** Tranz. A distruge, a nimici. F Refl. A înceta să mai existe; a dispărea, a pieri. F Tranz. şi refl. Spec. A (se) distruge prin ardere, a (se) preface în cenuşă; a se topi. F A cheltui (bani, averi), a irosi. **3.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) chinui sufleteşte, a (se) distruge moral şi fizic (treptat). **4.** Tranz. şi refl. A (se) face nevăzut; a (se) ascunde. [Prez. ind. şi: *mistuiesc*] — Din magh. **emészteni.**

MISTUIÁLĂ, *mistuieli,* s.f. (Rar) Mistuire. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Mistui** + suf. *-eală.*

MISTUÍRE, *mistuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) mistui* şi rezultatul ei; mistuială; digestie. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **mistui.**

MISTUITÓR, -OÁRE, *mistuitori, -oare,* adj. **1.** Care mistuie (**2**); distrugător, nimicitor. **2.** Fig. Care chinuieşte (sufleteşte), care distruge moral şi fizic (treptat). [Pr.: *-tu-i-*] — **Mistui** + suf. *-tor.*

MIŞCÁ, *mişc,* vb. I. **1.** Intranz., refl. şi tranz. A ieşi sau a face să iasă din starea de repaus, de imobilitate; a(-şi) schimba locul, poziţia. G Expr. (Intranz.; fam.) *A mişca din urechi* = a sugera cuiva că îi dai un bacşiş; a da cuiva un bacşiş. F Tranz. şi refl. A pune sau a fi în funcţiune, a face să funcţioneze sau a funcţiona. **2.** Refl. şi intranz. A porni din loc, a începe să se deplaseze în spaţiu, a înainta. F Refl. A frecventa o anumită societate, a veni în contact cu... **3.** Refl. şi intranz. A ieşi din pasivitate; a acţiona; a se strădui. F Refl. (Despre grupuri sociale, colectivităţi) A se împotrivi, a se agita, a se revolta. **4.** Intranz. Fig. (Fam.) A dovedi (oarecare) pricepere, a şti să se descurce. F (Despre acţiuni, întreprinderi) A da rezultate satisfăcătoare. **5.** Tranz. Fig. A determina pe cineva să acţioneze; a îndemna, a însufleţi. **6.** Tranz. A impresiona, a emoţiona; a înduioşa. — Et. nec.

MIŞCÁRE, *mişcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) mişca* şi rezultatul ei. **I. 1.** Ieşire din starea de imobilitate, de stabilitate, schimbare a locului, a poziţiei; deplasare a unui obiect sau a unei fiinţe. G *Mişcare seismică* = cutremur de pământ. *Mişcări tectonice* sau *mişcările scoarţei* = deplasări ale scoarţei terestre produse de forţele interne sau de gravitaţie şi care duc la schimbări geologice sau geografice. G Expr. *Nicio mişcare* = linişte! tăcere! *A (se) pune în mişcare* = a începe sau a face să înceapă să se deplaseze. F Schimbare a poziţiei corpului, a membrelor etc.; exerciţii sau parte a unui exerciţiu sportiv executate prin schimbarea poziţiei corpului, a membrelor etc.; *p. ext.* gest. G Expr. (Fam.) *În doi timpi şi trei mişcări* = foarte repede. F Fiecare dintre mutările unei piese la o partidă de şah, de table etc. G Expr. (Fam.) *A prinde* (sau *a surprinde) mişcarea* = a înţelege repede desfăşurarea unei acţiuni sau rostul ei ascuns. F Viteză cu care se execută o bucată muzicală sau o parte a ei; tempo. F (Concr.) Parte dintr-o compoziţie muzicală amplă executată într-un anumit tempo. **2.** Activitate, acţiune, faptă. G Loc. adv. *În mişcare* = într-o stare de agitaţie, de tulburare, de încordare. G Expr. *A (se) pune în mişcare* = a intra (sau a determina pe cineva să intre) în acţiune; a face să se agite, să acţioneze. F (Fam.) Plimbare (pe jos). **3.** Deplasare în spaţiu, înaintare, circulaţie; *p. ext.* animaţie, agitaţie, forfotă. F Serviciu care dirijează circulaţia trenurilor. F (La pl.) Deplasare organizată, strategică, a unei unităţi militare. **4.** Schimbare intervenită în repartizarea personalului sau a bunurilor dintr-o unitate; mutare dintr-un post în altul. **5.** Acţiune care antrenează un număr mare de oameni în sprijinul unei idei, al unui scop comun. F Acţiune (organizată) de masă cu caracter revendicativ; agitaţie, revoltă, revoluţie. **6.** Fig. Îndemn, impuls, imbold, pornire. F (Rar) Sentiment, emoţie. **II.** Categorie filosofică care desemnează totalitatea transformărilor şi proceselor care au loc în Univers; *p. gener.* schimbare, transformare. — V. **mişca.**

MIŞCÁT, -Ă, *mişcaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care este impresionat, emoţionat, tulburat; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează emoţie, tulburare. — V. **mişca.**

MIŞCĂTÓR, -OÁRE, *mişcători, -oare,* adj.**1.** Care se mişcă, se deplasează, înaintează; mobil. **2.** Fig. Care impresionează, emoţionează, tulbură. — **Mişca** + suf. *-ător.*

MIŞÉL, -EÁ, *mişei, -ele,* adj., s.m. şi f. **1.** (Om) de nimic, ticălos, nemernic; (om) laş, fricos. **2.** (Înv.) (Om) de condiţie modestă, de rând. **3.** (Înv. şi reg.) (Om) sărac, nevoiaş; (om) vrednic de plâns. **4.** (Înv. şi reg.) (Om) slab, bolnav, infirm; *p. ext.* (om) lipsit de energie. — Lat. **misellus.**

MIŞELÉSC, -EÁSCĂ, *mişeleşti,* adj. De mişel (**1**); ticălos, netrebnic, nemernic. — **Mişel** + suf. *-esc.*

MIŞELÉŞTE adv. Ca un mişel (**1**), nedemn; în chip mârşav; ca un laş, ca un fricos. — **Mişel** + suf. *-eşte.*

MIŞELÍE, *mişelii,* s.f. **1.** Caracter specific omului mişel (**1**); faptă, purtare, atitudine de om mişel (**1**); ticăloşie, mârşăvie, infamie. **2.** (Înv.) Sărăcie, mizerie. — **Mişel** + suf. *-ie.*

MIŞÉLNIC, -Ă, *mişelnici, -ce,* adj. (Rar) **1.** De mişel (**1**); lamentabil; umilitor, degradant. **2.** Care dovedeşte slăbiciune, laşitate; josnic; mârşav, mişelesc. — **Mişel** + suf. *-nic.*

MÍŞINĂ, (**1, 2, 3**) *mişini,* (**4**) *mişine,* s.f. **1.** (Reg.) Grămadă de cereale, de alimente etc. adunate ca provizie; strânsură; mulţime de bunuri, bogăţie, avere. **2.** (Reg.) Gaură în pământ sau muşuroi în care îşi depozitează unele animale hrana pentru iarnă; *p. ext.* vizuină, cuib; totalitatea animalelor dintr-o vizuină. **3.** (Reg.) Mulţime, adunătură (de fiinţe). **4.** Mică scobitură pe suprafaţa dinţilor (molari ai) calului şi ai altor erbivore, care dispare în timp prin tocire şi în funcţie de care se poate stabili vârsta animalului. [Pl. şi: *mişini.* — Var.: **míşună** s.f.] — Cf. rus. m î ş i n a.

MIŞMÁŞ, *mişmaşuri,* s.n. (Fam.) **1.** Amestec de elemente eterogene; *spec.* amestec de băuturi. **2.** Afacere necinstită, bazată pe înşelătorie; învârteală. — Din germ. **Mischmasch.**

MIŞTÓ adj. invar. (Arg.) (Foarte) bun, (foarte) frumos. F (Substantivat, n., în expr.) *A lua (*pe cineva) *la mişto* = a-şi bate joc (de cineva), a ironiza. — Din ţig. **mišto.**

MIŞTOCÁR, -Ă, *miştocari, -e,* adj., s.m. şi f. (Arg.) (Om) care ironizează ceva sau pe cineva. — Din **mişto.**

MIŞTOCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *miştocăreşti,* adj. (Arg.) De miştocar. — **Miştocar** + suf. *-esc.*

MIŞUÍ, pers. 3 *mişuie,* vb. IV. Intranz. (Rar) A mişuna. — Cf. m i ş u n a.

MIŞUIÁLĂ, *mişuieli,* s.f. (Rar) Mişunare. [Pr.: *-şu-ia-*] — **Mişui** + suf. *-eală.*

MÍŞUN, *mişuni,* s.m. (Zool.; reg.) Hârciog. — Cf. m i ş i n ă.

MIŞUNÁ, pers. 3 *mişună,* vb. I. Intranz. (Despre fiinţe) A umbla de colo până colo; a forfoti, a viermui, a se foi[2], a colcăi, a mişui. — Cf. m i ş i n ă.

MIŞUNÁRE, *mişunări,* s.f. (Rar) Faptul de *a mişuna;* aglomeraţie, mişcare, forfoteală, mişuială, mişuneală. — V. **mişuna.**

MÍŞUNĂ[1] s.f. (Rar) Forfotă, aglomeraţie; rumoare. — Din **mişuna** (derivat regresiv).

MÍŞUNĂ[2] s.f. v. **mişină.**

MIŞUNEÁLĂ, *mişuneli,* s.f. (Rar) Mişunare. — **Mişuna** + suf. *-eală.*

MIT, *mituri,* s.n. (Adesea fig.) Povestire fabuloasă cu cacarter sacru care cuprinde credinţele unui popor despre originea Universului şi a fenomenelor naturii, despre zei şi eroi legendari etc.; *p. gener.* poveste, legendă, basm. G Loc. adj. *De mit* = fantastic, fabulos, mitic. — Din ngr. **mithos,** fr. **mythe.**

MÍTĂ, *mite,* s.f. Sumă de bani sau obiecte primite, date ori promise unei persoane, cu scopul de a o determina să-şi încalce obligaţiile de serviciu sau să le îndeplinească mai conştiincios; şperţ, şpagă[1]. — Din sl. **mito.**

MITÉNĂ, *mitene,* s.f. Mănuşă care acoperă numai o parte a mâinii, lăsând descoperite ultimele două falange ale degetelor. — Din fr. **mitaine.**

MITHRAÍSM s.n. Religie antică bazată pe cultul lui Mithra, zeul persan al luminii şi adevărului. — Din engl. **Mithraism.**

MÍTIC, -Ă, *mitici, -ce,* adj. Care aparţine unui mit, referitor la mit; legendar, fabulos. — Din fr. **mythique.**

MITÍCĂ, *mitici,* s.m. Persoană superficială şi neserioasă. — Din n. pr. **Mitică.**

MITICÉSC, -EÁSCĂ, *miticeşti,* adj. (Rar; despre comportările, faptele, vorbele etc. oamenilor) Care este caracteristic miticismului; superficial, neserios. — **Mitică** (n. pr.) + suf. *-esc.*

MITICÍSM, *miticisme,* s.n. (Fam.) Atitudine, comportare, faptă, vorbă etc. proprie persoanelor care se comportă ca tipul Mitică din opera lui I. L. Caragiale. — **Mitică** (n. pr.) + suf. *-ism.*

MITIFICÁ, *mitífic,* vb. I. Tranz. (Rar) A mitiza. — Din fr. **mythifier.**

MITIFICÁRE, *mitificări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a mitifica;* mitizare, mitologizare.

MITIFICÁT, -Ă, *mitificaţi, -te,* adj. (Rar) Mitizat, mitologizat. — V. **mitifica.**

MÍTING, *mitinguri,* s.n. Întrunire publică pentru dezbaterea unui subiect politic sau social. F Demonstraţie sportivă. — Din engl., fr. **meeting.**

MITINGÍST, -Ă, *mitingişti, -ste,* s.m. şi f. (Fam.) Persoană care participă des la mitinguri. — **Miting** + suf. *-ist.*

MITITÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mititei, -ele,* adj., s.m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *mic;* micuţ. G Expr. *De mititel* = de mic copil; de tânăr. *A se face mititel* = a se strânge (pentru a nu fi văzut); *p. ext.* a lua o atitudine modestă, umilă (în faţa cuiva). F (Substantivat) Apelativ afectuos pentru a vorbi cu sau despre un copil ori (ir.) cu sau despre o fiinţă tânără, naivă. **2.** S.m. Cârnăcior făcut din carne tocată, amestecată cu diverse condimente, care se mănâncă fript la grătar; mic. **3.** S.m. (Pop.; art.) Unul dintre numele dracului. — Din **mic.**

MITITELÚŢ, -Ă, *mititeluţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *mititel.* — **Mititel** + suf. *-uţ.*

MITIZÁ, *mitizez,* vb. I. Tranz. A transforma în mit persoane, obiecte etc.; (rar) a mitifica, a mitologiza. — Din it. **mitizzare.**

MITIZÁRE, *mitizări,* s.f. Acţiunea de *a mitiza;* mitificare, mitologizare.

MITIZÁT, -Ă, *mitizaţi, -te,* adj. Care a devenit un mit; mitificat, mitologizat. — V. **mitiza.**

MITÓC s.n. v. **metoc.**

MITOCÁN, *mitocani,* s.m. Om cu comportări grosolane, vulgare; bădăran, mojic. F (Înv.) Locuitor de la periferia unui oraş. — **Mitoc** + suf. *-an.*

MITOCÁNCĂ, *mitocance,* s.f. Femeie mojică, vulgară; bădărancă. — **Mitocan** + suf. *-că.*

MITOCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mitocăneşti,* adj. De mitocan; mojicesc, grosolan, vulgar. — **Mitocan** + suf. *-esc.*

MITOCĂNÉŞTE adv. (Rar) Ca mitocanii, în felul mitocanilor. — **Mitocan** + suf. *-eşte.*

MITOCĂNÍE, (**2**) *mitocănii,* s.f. **1.** Atitudine, comportare, afirmaţie etc. de mitocan. **2.** Mojicie, grosolănie, bădărănie, vulgaritate. — **Mitocan** + suf. *-ie.*

MITOCĂNÍME s.f. Mulţime de mitocani; totalitatea mitocanilor. — **Mitocan** + suf. *-ime.*

MITOCĂNÓS, -OÁSĂ, *mitocănoşi, -oase,* adj. De mitocan, specific mitocanului; grosolan, vulgar. — **Mitocan** + suf. *-os.*

MITOCONDRIÁL, -Ă, *mitocondriali, -e,* adj. (Biol.) Referitor la mitocondrie, de mitocondrie. [Pr.: *-dri-al*] — Din fr. **mitochondrial.**

MITOCÓNDRIE s.f. (Biol.) Organit citoplasmatic la plante şi animale alcătuit din proteine, lipide şi enzime care asigură celulei energia necesară. — Din fr. **mitochondrie.**

MITOGRÁF, -Ă, *mitografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în mitografie. — Din fr. **mythographe.**

MITOGRÁFIC, -Ă, *mitografici, -ce,* adj. Referitor la mitografie, de mitografie. — Din fr. **mythographique.**

MITOGRAFÍE s.f. Disciplină ştiinţifică care cercetează şi compară structurile şi sensurile miturilor. — Din fr. **mythographie.**

MITOLÓG, *mitologi,* s.m. Persoană care se ocupă cu studiul mitologiei. — Din fr. **mythologue.**

MITOLÓGIC, -Ă, *mitologici, -ce,* adj. Care aparţine mitologiei, care se referă la mitologie. F Care se inspiră din mitologie. — Din fr. **mythologique.**

MITOLOGÍE, *mitologii,* s.f. Totalitatea miturilor create de un popor sau de un grup de popoare înrudite. F Disciplină care studiază geneza şi evoluţia miturilor, semnificaţia şi simbolurile vehiculate de ele. — Din fr. **mythologie,** lat. **mythologia.**

MITOLOGÍSM s.n. (Rar) Explicare (sistematică) a miturilor. F Pasiune pentru mitologie, cultul mitologiei. — Din fr. **mythologisme.**

MITOLOGIZÁ, *mitologizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A mitiza. — Cf. germ. m i t h o l o g i s i e r e n.

MITOLOGIZÁNT, -Ă, *mitologizanţi, -te,* adj. Care mitologizează. — De la **mitologiza.**

MITOLOGIZÁRE, *mitologizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a mitologiza.* — V. **mitologiza.**

MITOLOGIZÁT, -Ă, *mitologizaţi, -te,* adj. (Rar) Mitizat, mitificat. — V. **mitologiza.**

MITOMÁN, -Ă, *mitomani, -e,* s.m. şi f. Persoană care suferă de mitomanie. — Din fr. **mythomane.**

MITOMANÍE s.f. Boală mintală caracterizată prin nevoia patologică a unor persoane de a altera adevărul, de a fabula, de a inventa poveşti care le avantajează; *p. gener.* mania de a minţi. — Din fr. **mythomanie.**

MITÓTIC, -Ă, *mitotici, -ce,* adj. (Biol.) De mitoză. — Din fr. **mitotique.**

MITÓZĂ, *mitoze,* s.f. Diviziune celulară caracterizată prin apariţia cromozomilor. — Din fr. **mitose.**

MITRÁL, -Ă, *mitrali, -e,* adj. Care se referă la valvula orificiului auriculo-ventricular stâng al inimii, care aparţine acestei valvule, care afectează această valvulă. *Insuficienţă mitrală. Stenoză mitrală.* — Din fr. **mitral.**

MITRALIÁ, *mitraliez,* vb. I. Tranz. A supune un obiectiv tirului de mitralieră. F Intranz. (Rar) A trage cu mitraliera. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **mitrailler,** it. **mitragliare.**

MITRÁLIE, *mitralii,* s.f. **1.** Proiectil de artilerie cu pereţii subţiri, plin cu gloanţe care explodează la foarte scurt timp după ieşirea din ţeavă. **2.** Fiecare dintre bucăţile mici de fier cu care se umpleau în trecut ghiulelele. — Din fr. **mitraille,** it. **mitraglia.**

MITRALIÉRĂ, *mitraliere,* s.f. Armă automată de calibru mic, uşor transportabilă, care execută foc continuu sau în rafale. [Pr.: *-li-e-*] — Din it. **mitragliera.**

MITRALIÉRE, *mitralieri,* s.f. Acţiunea de *a mitralia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **mitralia.**

MITRALIÓR, *mitraliori,* s.m. Soldat specializat în folosirea mitralierei. [Pr.: *-li-or*] — Din fr. **mitrailleur.**

MÍTRĂ[1], *mitre,* s.f. **1.** Acoperământ al capului de formă sferică sau conică, uneori bogat ornamentat, purtat mai ales de arhierei în timpul slujbei religioase. F Coroană purtată de regi, de împăraţi etc. **2.** Acoperământ al capului de formă specială la vechile popoare orientale. — Din sl. **mitra,** ngr. **mitra.**

MÍTRĂ[2], *mitre,* s.f. (Pop.) Uter. — Din ngr. **mitra.**

MÍTRICĂ s.f. v. **metrică.**

MITRIDATÍSM s.n. (Med.) Imunitate la otrăvuri obţinută prin deprinderea organismului cu doze progresive de otravă. — Din fr. **mithridatisme,** engl. **mithridatism.**

MITRIDATIZÁ, *mitridatizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) obişnui să consume anumite otrăvuri, obţinând imunitate faţă de ele. — Din fr. **mithridatiser.**

MITRIDATIZÁRE, *mitridatizări,* s.f. Imunitate faţă de o anumită otravă, datorită ingerării ei în cantităţi progresive. — V. **mitridatiza.**

MITROFÓR, *mitrofori,* adj. (Rar) Care are dreptul să poarte mitră[1] (**1**). — Din ngr. **mitrofóros.**

MITROPOLÍE, *mitropolii,* s.f. **1.** Instituție administrativă a Bisericii ortodoxe, superioară episcopiei și inferioară patriarhiei, corespunzătoare unei provincii sau unei țări, care are în frunte un mitropolit. **2.** Biserica și clădirile anexe care constituie sediul unei mitropolii (**1**). **3.** Funcție de mitropolit. — Din sl. **mitropolija.**

MITROPOLÍT, *mitropoliți,* s.m. Rang în ierarhia Bisericii ortodoxe, inferior patriarhului și superior episcopului; persoană care deține acest rang. — Din sl. **mitropolitŭ.**

MITROPOLITÁN, -Ă, *mitropolitani, -e,* adj. Care aparține mitropoliei sau mitropolitului, privitor la mitropolie sau la mitropolit. — **Mitropolit** + suf. *-an.*

MITUÍ, *mituiesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva mită. — **Mită** + suf. *-ui.*

MITUIÁLĂ, *mituieli,* s.f. Mituire; (concr.) mită. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Mitui** + suf. *-eală.*

MITUÍRE, *mituiri,* s.f. Acțiunea de *a mitui* și rezultatul ei; mituială. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **mitui.**

MITUITÓR, -OÁRE, *mituitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care mituiește. [Pr.: *-tu-i-*] — **Mitui** + suf. *-tor.*

MÍȚĂ, *mițe,* s.f. (Mai ales la pl.) Fire din blana unor animale, care au crescut mai lungi, formând un cârlionț; smoc de păr sau de lână. F Lână tunsă pentru prima oară de pe miei; lână (de calitate inferioară) tunsă de pe capul, coada și picioarele oilor. — Lat. ***agnicius, -a** „de miel".

MIȚÓS, -OÁSĂ, *mițoși, -oase,* adj. (Despre blană, lână sau obiecte de blană, de lână) Cu fire lungi, creț și bogate; flocos; (despre animale) care are blana, lâna cu fire lungi și dese. — **Miță** + suf. *-os.*

MIȚUÍ, *mițuiesc,* vb. IV. (Pop.) Tranz. A tunde un miel, o oaie etc. de mițe. [Prez. ind. și: *mîțui*] — **Miță** + suf. *-ui.*

MIȚUIÁLĂ, *mițuieli,* s.f. (Pop.) Mițuire. [Pr.: *-țu-ia-*] — **Miței** + suf. *-eală.*

MIȚUÍRE, *mițuiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a mițui* și rezultatul ei; mițuială, miței. [Pr.: *-țu-i-*] — V. **miței.**

MIȚUÍT s.n. (Pop.) Mițuire. [Pr.: *-țu-it*] — V. **miței.**

MIU, *miu,* s.m. Numele literei *m* din alfabetul grecesc. — Din fr. **mu.**

MIXÁ, *mixez,* vb. I. Tranz. **1.** A realiza mixajul unui film. **2.** (Rar) A amesteca (**1**). — Din **mixaj** (derivat regresiv).

MIXÁJ, *mixaje,* s.n. Suprapunere pe aceeași pistă sonoră a tuturor elementelor auditive ale unui film (dialoguri, muzică, zgomote). — Din fr. **mixage.**

MIXÁRE, *mixări,* s.f. Acțiunea de *a mixa* și rezultatul ei. — V. **mixa.**

MIXEDÉM. *mixedeme,* s.n. Boală endocrină datorată unei grave insuficiențe tiroidiene, care duce la scăderea funcțiilor organismului. — Din fr. **myxoedème.**

MÍXER, *mixere,* s.n. **1.** Amestecător hidraulic folosit la prepararea laptelui de ciment pentru cimentarea sondelor. **2.** Aparat electric care servește la amestecarea, baterea etc. alimentelor. — Din fr., engl. **mixer.**

MIXOMICÉTĂ, *moxomicete,* s.f. (La pl.) Încrengătură de plante inferioare, constituind mase gelatinoase informe, care se hrănesc cu substanțe organice vegetale în descompunere; (și la sg.) plantă din această încrengătură. — Din fr. **myxomycètes.**

MIXOTRÓF, -Ă, *mixotrofi, -e,* adj. (Biol.; despre organisme) Care se hrănește cu substanțe organice preparate sau luate din mediul înconjurător. — Din fr. **myxotrophe.**

MIXOVIRÓZĂ, *mixoviroze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile provocate de mixovirușI cum ar fi rujeola, oreionul, gripa și alte boli virale respiratorii. — Din fr. **myxovirose.**

MIXOVÍRUS, *mixovirusuri,* s.n. (Med.) Grup de virusuri din care fac parte virusurile gripale, al oreionului etc. [Pl. și: (m.) *mixoviruși*] — Din fr. **myxovirus.**

MIXT, -Ă, *micști, mixte,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Alcătuit din elemente deosebite (ca natură, origine, funcție etc.). G *Școală mixtă* = școală în care învață elevi de ambele sexe. *Cor mixt* = cor compus din voci bărbătești și voci femeiești. *Tren mixt* = tren compus din vagoane de călători și vagoane de marfă. *Număr mixt* = număr compus din numere întregi și din fracții ordinare. **2.** S.f. pl. Produse miniere naturale constituite din mai multe minerale concrescute, care trebuie sfărâmate în vederea separării substanțelor utile. — Din fr. **mixte,** lat. **mixtus, -a, -um.**

MIXTÁ, *mixtez,* vb. I. Tranz. A alcătui o școală sau o clasă cu elevi de ambele sexe. — Din **mixt.**

MIXTIÚNE, *mixtiuni,* s.f. (Farm.) Amestec de droguri într-un lichid pentru a prepara un medicament. [Pr.: *-ti-u-*] — Din fr. **mixtion.**

MIXTUM COMPOSITUM loc. s.n.. (Livr.) Amestec artificial și nereușit. [Pr.: *mícstum compózitum*] — Expr. lat.

MIXTÚRĂ, *mixturi,* s.f. **1.** (Livr., depr.) Amestec de elemente eterogene; amestecătură. **2.** Substanță, material, amestec etc. preparate prin amestecarea mai multor substanțe, materiale etc., de obicei lichide sau granulare. **3.** (Muz.) Sunet deosebit obținut la orgă prin producerea simultană a unor timbre diferite. — Din fr. **mixture,** lat. **mixtura.**

MIZÁ, *mizez,* vb. I. Tranz. **1.** A depune ca miză; a juca pe...; a ponta. **2.** Fig. A conta pe..., a se bizui pe... — Din fr. **miser.**

MIZANSCÉNĂ, *mizanscene,* s.f. (Rar) Realizarea scenică a unui spectacol prin care se stabilește locul, decorul, mișcarea, jocul actorilor; punere în scenă. — Din fr. **mis en scène.**

MIZANTRÓP, -Ă, *mizantropi, -e,* s.m. și f. Persoană stăpânită de mizantropie; *p. ext.* persoană nesociabilă, neprietenoasă, ursuză. — Din fr. **misanthrope.**

MIZANTRÓPIC, -Ă, *mizantropici, -ce,* adj. Care se referă la mizantrop sau la mizantropie; care denotă mizantropie, provocat de mizantropie. — Din fr. **misanthropique.**

MIZANTROPÍE s.f. Lipsă de încredere, dispreț, ură față de oameni; tendință de a evita societatea, de a se izola de oameni. — Din ngr. **misanthropia,** fr. **misanthropie.**

MIZÁRE, *mizări,* s.f. Acțiunea de *a miza* și rezultatul ei; miză. — V. **miza.**

MÍZĂ, *mize,* s.f. Sumă de bani pe care o depune fiecare dintre participanții la unele jocuri de noroc și care intră în posesia câștigătorului. F Fig. Ceea ce constituie obiectul unei dispute. — Din fr. **mise.**

MIZÉR, -Ă, *mizeri, -e,* adj., s.m. și f. (Livr.) **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care se află într-o situație (materială) foarte proastă; (om) sărman, nenorocit. **2.** Adj. (Despre starea, mediul în care se află ființele, obiectele etc.) Care denotă o situație foarte proastă; *p. ext.* sărăcăcios. [Acc. și: *mízer*] — Din lat. **miser, -a,** it. **misero.**

MIZERÁBIL, -Ă, *mizerabili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) ticălos, nemernic, infam. **2.** Adj. Lipsit de (orice) valoare, de însemnătate; de calitate foarte proastă. **3.** Adj. Care se află într-o stare foarte proastă, vrednică de plâns; nenorocit, jalnic. F Care denotă o situație foarte proastă; cu aspect urât, sărăcăcios. — Din fr. **misérable.**

MIZERICÓRDIE s.f. (Livr.) Milă, îndurare, milostivire. — Din lat. **misericordia.**

MIZERICORDIÓS, -OÁSĂ, *mizericordioși, -oase,* adj. (Livr.) Îndurător, milostiv; generos. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **miséricordieux.**

MIZÉRIE, *mizerii,* s.f. **1.** Stare de extremă sărăcie, situație jalnică. G Loc. adj. *De mizerie* = sărăcăcios; sărac; cu care nu se poate trăi. F Aspect exterior care denotă o mare sărăcie, murdărie ori dezordine. **2.** Ceea ce provoacă neplăceri, greutăți, suferință, griji, necazuri. — Din lat. **miseria,** fr. **misère.**

MIZILÍC, *mizilicuri,* s.n. (Fam.) Gustare, aperitiv. F Mâncare frugală. F Fig. Fleac, bagatelă. [Var.: **mezelíc** s.n.] — Din tc. **mezelik.**

MLÁCĂ, *mlăci,* s.f. (Reg.) Mlaștină, smârc. — Din bg., sb. **mlaka.**

MLÁDĂ, *mlăzi,* s.f. **1.** Mlădiță (**1**). **2.** (Colectiv) Vegetație arborescentă; lăstăriș; desiș; pădure tânără și deasă. — Din sl. **mladŭ,** bg. **mlada.**

MLÁJĂ, *mlăji,* s.f. **1.** Arbust cu ramurile flexibile, cenușii sau verzi, cu frunzele lanceolate, puțin ondulate și acoperite cu peri mătăsoși, care crește mai ales pe malurile și pe prundișurile râurilor *(Salix viminalis).* F Răchită. **2.** Ramură tânără de mlajă (**1**) sau, *p. gener.,* de salcie, de tei etc., tăiată din plantă și întrebuințată la împletitul coșurilor, la legatul vițe-de-vie etc. — Refăcut din **mladă.**

MLĂȘTINĂ, *mlaștini,* s.f. Depresiune naturală de teren fără scurgere, în care se adună și stagnează apa provenită din precipitații, din inundații sau din pânza freatică; mlacă. — Din sl. ***mlaština.**

MLĂDIÁ, *mlădiez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) înclina, a (se) îndoi (ușor); a (se) legăna (ușor) într-o parte și în alta. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) modula. *Mlădiez vocea.* **3.** Refl. Fig. A se adapta unei situații, a deveni conciliant, maleabil; a se supune. [Pr.: *-di-a.* — Prez. ind. și: *mlădii*] — Din **mlădiu.**

MLĂDIÁT, -Ă, *mlădiați, -te,* adj. (Rar) Mlădios (**1**). [Pr.: *-di-at*] — V. **mlădia.**

MLĂDIÉRE, *mlădieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mlădia* și rezultatul ei; mișcare mlădioasă. F Însușirea de a fi mlădios, flexibil, elastic. [Pr.: *-di-e-*] — V. **mlădia.**

MLĂDIÓR, -OÁRĂ, *mlădiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *mlădiu.* [Pr.: *-di-or*] — **Mlădiu** + suf. *-ior.*

MLĂDIÓS, -OÁSĂ, *mlădioși, -oase,* adj. **1.** Care se îndoaie cu ușurință (fără să se frângă); flexibil, elastic; mlădiat. **2.** (Despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale corpului lor) Suplu, zvelt, elastic; cu mișcări grațioase; mlădiu. **3.** Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care cedează, care se adaptează ușor; maleabil, conciliant. **4.** Fig. (Despre sunete, voce etc.) Cu inflexiuni plăcute; melodios, armonios. [Pr.: *-di-os*] — **Mlădia** + suf. *-os.*

MLĂDÍȚĂ, *mlădițe,* s.f. **1.** Ramură tânără, subțire și flexibilă a unei plante lemnoase; mladă (**1**), lăstar, vlăstar. **2.** Fig. Descendent, urmaș, odraslă. — Din bg. **mladica.**

MLĂDÍU, -ÍE, *mlădii,* adj. (Rar) Mlădios (**2**). — **Mladă** + suf. *-iu.*

MLĂȘTINÍȘ, *mlăștinișuri,* s.n. (Rar) Teren mlăștinos. — **Mlaștină** + suf. *-iș.*

MLĂȘTINÍȚĂ, *mlăștinițe,* s.f. Nume dat mai multor plante erbacee, cu frunze lanceolate, cu flori verzi, albe, roz și roșii *(Epipactis).* — **Mlaștină** + suf. *-iță.*

MLĂȘTINÓS, -OÁSĂ, *mlăștinoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Cu mlaștini; noroios, mocirlos. — **Mlaștină** + suf. *-os.*

MLÉCIN s.m. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina păroasă și cu flori albastre *(Mulgedium alpinum).* — Cf. sl. m l ě a č ĭ n ŭ „cu lapte".

MNEMOTÉHNIC, -Ă, *mnemotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ansamblu de procedee care înlesnesc memorarea cunoștințelor pe baza unor asociații dirijate; mnemotehnie. **2.** Adj. Care aparține mnemotehnicii (**1**), privitor la mnemotehnică. — Din fr. **mnémotechnique.**

MNEMOTEHNÍE s.f. Mnemotehnică. — Din fr. **mnémotechnie.**

MNÉZIC, -Ă, *mnezici, -ce,* adj. (Livr.) De memorie, al memoriei. — Din fr. **mnésique.**

MOÁCĂ, *moace,* s.f. **1.** (Pop.) Bâtă lungă și groasă cu măciulie la un capăt; măciucă. **2.** (Arg.) Cap; figură. G Expr. (Fam.) *A o lua la moacă* = a primi o bătaie zdravănă. **3.** (Fam.) Persoană (mai ales femeie) bleagă, înceată, leneșă. **4.** (Iht.; reg.) Zglăvoacă. [Var.: **moc** s.m.] — Et. nec.

MOÁLE, *moi,* adj. **I. 1.** Care cedează ușor la apăsare, modificându-și forma; *p. ext.* afânat, pufos. G *Carne moale* = carne fără oase. *Ou moale* = ou fiert sau copt astfel încât să nu fie complet coagulat. *Lipire moale* = operație de îmbinare, cu ajutorul unui metal străin în stare de fuziune, a două piese metalice care nu se încălzesc în prealabil. G Expr. *A-i fi* (cuiva) *moale* sau *a trăi* (ori *a se așeza) pe moale* = a duce o viață liniștită, fără griji; a o duce bine; a-i fi bine. F (Substantivat, n. sg. art.) Parte moale (**I 1**) a unui lucru. G (Pop.) *Moalele capului* = fontanelă; *p. ext.* creștetul capului. F (Despre gură, buze) Cărnos fraged. F Moleșit, flasc; puhav. F Puțin consistent; subțire, apos. F (Despre pâine, cozonac etc.) Proaspăt; fraged. F (Despre icre) Proaspăt, neconservat. F (Despre fructe) Zemos; mălăieț. F Flexibil, elastic. **2.** (Despre terenuri) Umed, reavăn, jilav. **3.** (Despre metale și aliaje) Cu duritate mică; care poate fi ușor îndoit, zgâriat etc. **4.** (Despre ființe, despre corpul sau despre părți ale corpului lor) Fără rezistență, fără putere; debil, slab, plăpând; gingaș, delicat. F Sleit de puteri, istovit, vlăguit. **5.** (Despre oameni) Lipsit de energie, de voință; apatic, indolent; bleg, leneș; cu fire slabă, nehotărâtă, influențabilă. G Expr. *A o lăsa (mai) moale* = a ceda, a face concesii. **II. 1.** Cu suprafața netedă, fără asperități; neted. F Catifelat, mătăsos; plăcut la atingere. **2.** Necolțuros, rotunjit, unduios; *p. ext.* armonios, delicat. **3.** (Despre culori, lumină, sunete) Lipsit de stridență, cu intensitate scăzută; domol, potolit; blând. **4.** (Fon.; în opoziție cu *dur;* în sintagmele) *Consoană moale* = consoană palatalizată. *Poziție moale* = poziția unui sunet urmat de o silabă care conține o vocală palatală. **5.** (Despre vreme, atmosferă, anotimpuri reci etc.) Călduț (și umed); *p. ext.* plăcut, blând. **6.** (Despre ființe, despre însușiri și manifestări ale lor) Domol; blând, blajin. **7.** (Despre mișcări) Ușor, abia simțit; încet, lent; lipsit de vlagă; slab. F Care se mișcă încet, lin, domol; (despre ființe) lipsit de vioiciune, de sprinteneală. — Lat. **mollis, -e.**

MOAR, (**2**) *moaruri,* s.n. **1.** Țesătură de mătase ori de bumbac mercerizat, care imită efectul optic obținut prin suprapunerea a două țesături rare și transparente. **2.** Sortiment de moar (**1**). **3.** (Tel.) Perturbație vizibilă pe ecranul unui televizor constând într-o rețea de linii cu deplasare aleatorie. — Din fr. **moire.**

MOARÁJ, *moaraje,* s.n. (Poligr.) Efect optic obținut prin suprapunerea a două tipare de clișee cu rețele de puncte sau de linii care formează între ele un unghi. — Din fr. **moirage.**

MOARÁT, -Ă, *moarați, -te,* adj. Care are aspectul moarului (**1**). — Din fr. **moiré.**

MOÁRĂ, *mori,* s.f. **1.** Instalație special amenajată pentru măcinarea cerealelor; clădire, construcție prevăzută cu asemenea instalații. G Expr. *A-i merge* (sau *a-i umbla, a-i toca)* (cuiva) *gura ca o moară (hodorogită* sau *stricată, neferecată* etc.) = a vorbi mult (și inutil). *Ca la moară* = **a)** pe rând, în ordinea sosirii; **b)** (în legătură cu verbele „a intra", „a ieși" sau cu echivalentele acestora) într-un continuu du-te-vino. *A(-i) da* (cuiva) *apă la moară* = a-i crea cuiva o situație favorabilă; a încuraja, a stimula. *A-i veni* (cuiva) *apa la moară* = a se schimba împrejurările în favoarea cuiva. *A-i lua* (sau *a-i tăia)* (cuiva) *apa de la moară* = **a)** a priva pe cineva de anumite avantaje de care s-a bucurat; **b)** a întrerupe pe cineva în timp ce vorbește, a nu-i permite să mai vorbească sau a face să nu mai vorbească. *A mâna apa la moara sa* = a căuta să tragă singur toate foloasele. *A-i umbla* (cuiva) *moara* = a-i merge bine, a-i merge toate din plin. *A-i sta* (cuiva) *moara* = a nu-i mai merge bine; a nu mai avea profituri, avantaje. *A ajunge de la moară la râșniță* = a ajunge rău; a decădea, a scăpăta. (Livr.) *A se bate* (sau *a se lupta) cu morile de vânt* = a întreprinde acțiuni inutile, ridicole; a se lupta cu dușmani ireali. F (Depr.; de obicei urmat de determinări ca „hodorogită", „stricată" etc.) Gură (considerată ca organ al vorbirii); *p. ext.* persoană care flecărește fără încetare; meliță. **2.** Mașină de lucru sau instalație folosită pentru mărunțirea fină a unor materiale tari (minereuri, produse chimice etc.); clădire, construcție prevăzută cu asemenea mașini sau instalații. **3.** (Înv.) Fabrică (în care materia primă era mărunțită, zdrobită, frământată). **4.** (Reg.) Jocul de țintar. — Lat. **mola.**

MOÁRE s.f. (Reg.) Apă cu sare sau cu oțet (folosită la conservarea legumelor); lichid acru în care se țin ori s-au ținut murături; *spec.* zeamă de varză. G Expr. *A ști* (sau *a cunoaște) moarea cuiva* = a cunoaște firea, obiceiurile cuiva. *A mânca* (sau *a gusta) moarea* (sau *din moarea) cuiva* = a avea de suportat supărarea, toanele cuiva. F Fel de mâncare preparat cu saramură. F Fig. Fel de a fi al cuiva; fire, temperament, caracter. — Probabil lat. **moria.**

MOÁRTE, *morți,* s.f. **1.** Încetare a vieții, oprire a tuturor funcțiilor vitale, sfârșitul vieții; răposare; deces. G Loc. adj. *Fără (de) moarte* = **a)** veșnic, nemuritor; **b)** (despre obiecte) foarte durabil, foarte trainic. G *De moarte* = **a)** loc. adj. și adv. moral; **b)** loc. adj. (în textele bisericești; despre păcate, greșeli) care atrage osânda veșnică; **c)** loc. adj. și adv. fig. grozav, cumplit, teribil. G Loc. vb. *A face moarte de om* = a omorî, a ucide. *A-și face moarte (singur* sau *cu mâna lui)* = a se sinucide, a se omorî. G Expr. *Pe viață și pe moarte* = **a)** din toate puterile, cu înverșunare, punându-și viața în joc; **b)** pentru totdeauna. *(A fi ori a se afla) pe patul de moarte* sau *pe patul morții* = (a fi) în agonie. *Între viață și moarte* = în agonie, aproape de moarte. *Ca de frica morții* = înfrigurat, febril. *Cu moartea în suflet* = extrem de mâhnit, de îndurerat; disperat, deznădăjduit. *A se da de ceasul morții* = a depune eforturi disperate; a se frământa, a se neliniști extrem de mult. *A da moartea în ceva* = a muri în număr foarte mare. *A azvârli* (sau *a băga*) *moartea-n țigani* = **a)** a învinui pe nedrept pe cineva, a da vina pe alții; **b)** a lansa o idee, un proiect fără finalitate, care provoacă doar confuzie, derută. *A da mâna cu moartea* sau *a vedea moartea cu ochii* = a trece printr-o mare primejdie. *(A fi) uitat de moarte* = (a fi) foarte bătrân. *A nu avea* (sau *a nu cunoaște) moarte* = (despre obiecte) a fi foarte durabil. F (Jur.) *Moarte declarată* = situație juridică creată unei persoane dispărute în împrejurări care fac să se prezume moartea sa fizică. *Moarte fizică* = moarte constatată prin act de deces. F Fig. Dispariție, pieire. **2.** Omor, ucidere; crimă, asasinat; *p. ext.* măcel, masacru. G Expr. (Fam.) *Moarte de om* = mare înghesuială, îmbulzeală. *F* Pedeapsă capitală; execuție. G Expr. *La moarte!* formulă cu care se cerea pedeapsa capitală pentru un vinovat. **3.** (Înv. și pop.) Mortalitate provocată de un flagel; *p. ext.* molimă, epidemie. **4.** Ceea ce pricinuiește sau se crede că pricinuiește moarte (**1**). G Expr. *Moartea mea* (sau *ta, lui* etc.) *e...* sau *e moartea mea* (ori *ta, lui* etc.), se spune pentru a arăta că un anumit lucru place cuiva în mod deosebit. **5.** Compuse: *moartea-puricelui* = plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpină dreaptă, ramificată, păroasă, cu flori gălbui, dispuse în capitule *(Inula conya);* (Med. vet.; reg.) *moartea-găinilor* = cobe. — Lat. **mors, -tis.**

MOÁȘĂ, *moașe,* s.f. **1.** Femeie (cu pregătire specială) care asistă și îngrijește femeile la naștere. **2.** (Pop.) Bunică; *p. ext.* femeie bătrână. — Cf. alb. m o s h ë „vârstă".

MOÁȘTE s.f. pl. (În religia creștină) Rămășițe mumificate din corpul unei persoane considerate sfântă; *p. ext.* veșmânt, parte de veșmânt sau orice alt obiect care a aparținut unei astfel de persoane (și căreia i se atribuie puteri supranaturale). F P. gener. Corp mumificat; mumie. F Fig. Vestigii prețioase ale trecutului. — Din sl. **mošti.**

MOAZÁ, *moazez,* vb. I. Tranz. (Constr.) A îmbina cu moaze. — Din fr. **moiser.**

MOAZÁRE, *moazări,* s.f. Acțiunea de *a moaza.* — V. **moaza.**

MOAZÁT, -Ă, *moazați, -te,* adj. (Despre elemente de construcție) care a fost îmbinat cu moaze. — V. **moaza.**

MOÁZĂ, *moaze,* s.f. (Constr.) Ansamblu format din două grinzi de lemn strânse între ele cu șuruburi, servind ca element de consolidare la o construcție din lemn. — Din fr. **moise.**

MOBÍL, -Ă, *mobili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se mișcă, se deplasează sau care poate fi mișcat, deplasat. G *Bunuri mobile* sau *avere mobilă* = avere constând din obiecte care se pot transporta dintr-un loc în altul. **2.** S.n. Corp în mișcare. **3.** Adj. Nestabil; schimbător, variabil. F (Despre ochi, privire, figură) Care își schimbă ușor expresia; care este mereu în mișcare. **4.** S.n. Cauză determinantă a unei acțiuni; impuls, imbold, scop, obiectiv. **5.** S.n. Telefon portabil; celular. [Acc. și: (**1**) *móbil.* — Pl. și: (**4**) *mobiluri*] — Din fr. **mobile,** lat. **mobilis.**

MOBILÁ, *mobilez,* vb. I. Tranz. A aranja, a înzestra o încăpere, o locuință cu mobilă. — Din **mobilă.**

MOBILÁRE, *mobilări,* s.f. Acțiunea de *a mobila* și rezultatul ei; fel de a mobila. — V. **mobila.**

MOBILÁT, -Ă, *mobilați, -te,* adj. Amenajat cu mobilă. F Care se închiriază cu mobilă. — V. **mobila.**

MÓBILĂ, *mobile,* s.f. (Mai ales la pl.) Obiect (cu destinație practică precisă) care servește la amenajarea unei locuințe, a unei instituții etc. și

care se sprijină de obicei cu partea inferioară pe podea. F (La sg.; cu sens colectiv) Mobilier. — Din fr. **meuble,** it. **mobilia,** germ. **Möbel.**

MOBILIÁR, -Ă, *mobiliari, -e,* adj. (Jur.) Alcătuit din bunuri mobile, care se referă la bunuri mobile. F (Despre bunuri sau averi) Care poate fi transportat; mobil. [Pr.: *-li-ar*] — Din it. **mobiliare,** fr. **mobilier.**

MOBILIÉR, *mobiliere,* s.n. Totalitatea mobilelor dintr-o încăpere, dintr-o locuință, dintr-o clădire; mobilă. F Ansamblul mobilelor caracteristice unei epoci sau unui stil. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **mobilier.**

MOBILITÁTE, *mobilități,* s.f. **1.** Capacitatea de a fi mobil (**1**), de a se mișca, de a-și schimba locul sau poziția; proprietatea de a fi mișcat, deplasat. F Ușurință în mișcări; vioiciune, degajare, naturalețe (a mișcărilor). F Capacitate a feței de a-și schimba ușor expresia, de a exterioriza stările sufletești. F Instabilitate, nestatornicie. **2.** Capacitate de a se schimba, de a se transforma; variabilitate. — Din fr. **mobilité,** lat. **mobilitas, -atis.**

MOBILIZÁ, *mobilizez,* vb. I. **1.** Tranz. A chema sub arme, a convoca de urgență la unități (în vederea războiului); a trece de la starea de pace la cea de război. G Expr. *A mobiliza* (pe cineva) *pe loc* = a păstra în timp de război (pe cineva) pe postul civil pe care-l ocupă, supunându-l disciplinei militare impuse de starea de război. F Tranz. A chema într-un anumit loc, cu un anumit scop; a convoca, a întruni, a aduna. **2.** A antrena o colectivitate la o acțiune sau la o activitate susținută, organizată și coordonată, de interes general. **3.** Refl. A-și impune un efort sau o concentrare maximă pentru realizarea unui scop, a unei acțiuni etc. — Din fr. **mobiliser.**

MOBILIZÁBIL, -Ă, *mobilizabili, -e,* adj. Care este supus mobilizării; apt de a fi mobilizat. — Din fr. **mobilisable.**

MOBILIZÁRE, *mobilizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) mobiliza* și rezultatul ei. — V. **mobiliza.**

MOBILIZÁT, -Ă, *mobilizați, -te,* adj. Chemat sub arme, supus mobilizării. — V. **mobiliza.**

MOBILIZATÓR, -OÁRE, *mobilizatori, -oare,* adj. Care antrenează ori poate antrena o colectivitate la o acțiune de interes general; antrenant, stimulator. — **Mobiliza** + suf. *-tor.*

MOBILOMÉTRU, *mobilometre,* s.n. (Tehn.) Vâscozimetru pentru determinarea consistenței lacurilor, vopselelor etc. — Din engl. **mobilometer.**

MOC s.m. v. **moacă.**

MÓCA s.f. Cafea care provine din orașul arab Moka; *p. ext.* cafea de calitate superioară; băutură caldă preparată din această cafea. — Cf. fr. m o k a, germ. M o k k a.

MOCÁN, *mocani,* s.m. Locuitor (român) din regiunile muntoase (în special ale Transilvaniei), care posedă turme de oi; *spec.* cioban din aceste regiuni; mocârțan (**1**). — **Moacă** + suf. *-an.*

MOCÁNCĂ, *mocance,* s.f. **1.** Femeie (româncă) dintr-o regiune de munte (în special din Transilvania); soție sau fiică de mocan; mocăniță. **2.** (La sg.; art.) Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans; mocănească. — **Mocan** + suf. *-că.*

MOCASÍN, *mocasini,* s.m. Încălțăminte din piele netăbăcită, purtată de indienii din America de Nord. F Încălțăminte foarte suplă și comodă, cu talpă plată, fără șireturi. — Din fr. **mocassin.**

MOCĂÍ, *mócăi,* vb. IV. Intranz. și refl. (Pop. și fam.) **1.** A lucra încet, fără spor; a (se) moșmondi, a (se) mocoși. **2.** A pierde vremea cu nimicuri; a tândăli. [Prez. ind. și: *mocăiesc*] — Et. nec. Cf. m o a c ă.

MOCĂIÁLĂ, *mocăieli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de a (se) mocăi. [Pr.: *-că-ia-*] — **Mocăi** + suf. *-eală.*

MOCĂÍT, -Ă, *mocăiți, -te,* adj., s.m. și f. (Pop. și fam.) **1.** (Persoană) care lucrează încet, fără spor, care acționează sau umblă încet. **2.** (Persoană) care își pierde vremea cu nimicuri. [Pr.: *-că-it*] — V. **mocăi.**

MOCĂNÁȘ, *mocănași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *mocan.* **2.** (La pl.; art.) Dans popular, inspirat din viața pastorală, răspândit, în trecut, în Moldova și în Dobrogea; melodie după care se execută acest dans. — **Mocan** + suf. *-aș.*

MOCĂNCÚȚĂ, *mocăncuțe,* s.f. Diminutiv al lui *mocancă.* — **Mocancă** + suf. *-uță.*

MOCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mocănești,* adj., s.f. **1.** Adj. De mocan, al mocanului, specific mocanilor, privitor la mocani. G *Oaie mocănească* = varietate de oaie țurcană. *Cal mocănesc* = cal scund de munte. *Porumb mocănesc* = varietate de porumb cu bobul mare. **2.** S.f. art. Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans; mocancă. — **Mocan** + suf. *-esc.*

MOCĂNÉȘTE adv. Ca mocanii, în felul mocanilor. — **Mocan** + suf. *-ește.*

MOCĂNÍME s.f. Grup, mulțime de mocani; totalitate a mocanilor. — **Mocan** + suf. *-ime.*

MOCĂNÍȚĂ, *mocănițe,* s.f. **1.** Mocancă (**1**). **2.** (Fam.) Tren de linie îngustă, care circulă în regiunile de munte. — **Mocan** + suf. *-iță.*

MOCÂRȚÁN, *mocârțani,* s.m. **1.** (Pop.) Mocan. **2.** Epitet depreciativ dat unui om bădăran, mojic. — Cf. m o c a n.

MOCHETÁ, *mochetez,* vb. I. Tranz. A acoperi podeaua unei camere cu mochetă. — Din **mochetă.**

MOCHETÁRE, *mochetări,* s.f. Acțiunea de *a mocheta.* — V. **mocheta.**

MOCHETÁT, -Ă, *mochetați, -e,* adj. (Despre podea) Care este acoperită cu mochetă; (despre camere) Care au podeaua acoperită cu mochetă. — V. **mocheta.**

MOCHÉTĂ, (**2**) *mochete,* s.f. **1.** Țesătură plușată, cu bătătură de in, cânepă sau material plastic și cu urzeală de lână, folosită pentru covoare. **2.** Bucată din acest fel de țesătură, care acoperă (de obicei) toată suprafața podelei. — Din fr. **moquette.**

MOCÍRLĂ, *mocirle,* s.f. Apă stătătoare (de mică întindere) provenită din ploi, revărsări etc. și plină de mâl, de noroi; loc mlăștinos, noroios; noroi, mâl. F Fig. Decădere morală; mediu decăzut din punct de vedere moral. — Cf. bg. m o č i l o.

MOCIRLÓS, -OÁSĂ, *mocirloși, -oase,* adj. Plin de mocirle, de noroi, de mâl; mlăștinos, noroios. — **Mocirlă** + suf. *-os.*

MÓCLES interj. v. **mucles.**

MOCNEÁLĂ, *mocneli,* s.f. Faptul de a mocni; stare a ceea ce mocnește; *p. ext.* indispoziție, tristețe, posomoreală. — **Mocni** + suf. *-eală.*

MOCNÍ, *mocnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre foc) A arde înăbușit, fără flacără; a arde sub cenușă; a fi pe punctul de a se stinge. **2.** Fig. A-și trece vremea fără folos, a sta inactiv; a lâncezi, a zăcea, a vegeta. **3.** Fig. A sta în așteptare, gata să izbucnească; a nutri sentimente de ură, de revoltă etc.; a fierbe; a sta posomorât și tăcut. — Din sl. **moknonti** „a uda, a muia”.

MOCNÍRE, *mocniri,* s.f. (Rar) Faptul de *a mocni.* — V. **mocni.**

MOCNÍT, -Ă, *mocniți, -te,* adj. **1.** (Despre foc; adesea adverbial) Care arde înăbușit, înfundat, fără flacără; care este pe punctul de a se stinge. **2.** Fig. Care lâncezește, care este fără viață, inactiv. **3.** Fig. Reținut vreme îndelungată (dar gata oricând să izbucnească); tăcut, posomorât. **4.** Care (pare că) ascunde o amenințare (gata să se declanșeze). **5.** (Despre vreme, atmosferă) Înnorat, mohorât. F (Despre ploaie) Încet și potolit, dar persistent. — V. **mocni.**

MOCOFÁN, *mocofani,* s.m. **1.** Om prost, bleg. **2.** Om bădăran, mojic. — Et. nec. Cf. m o a c ă.

MOCOȘEÁLĂ, *mocoșeli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de a (se) mocoși. — **Mocoși** + suf. *-eală.*

MOCOȘÍ, *mocoșesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Pop. și fam.) A lucra îndelung, cu migală (la ceva); a pierde prea mult timp la o treabă, a lucra prea încet, cu prea multă migală; a-și pierde vremea; a (se) mocăi. — Cf. m o c ă i.

MOCOȘÍT, -Ă, *mocoșiți, -te,* adj., s.m. și f. (Pop. și fam.) (Persoană) care lucrează prea încet, care nu are spor la lucru. — V. **mocoși.**

MOD, *moduri,* s.n. **1.** Fel de a fi, de a se manifesta, de a se desfășura al cuiva sau a ceva; cale, procedeu, metodă. G *Mod de viață (de trai)* = fel de a concepe și a trăi viața; conținutul și formele specifice de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale diferitelor grupuri sociale, în funcție de nivelul de trai, de tradiții, obiceiuri și mentalități. F (Gram.; în sintagmele) *Adverb de mod* = adverb care arată felul cum se desfășoară acțiunea, cum este starea sau însușirea exprimată de un verb. *Complement circumstanțial de mod* = complement circumstanțial care arată cum ori în ce măsură se desfășoară sau apare la un moment dat o acțiune, o stare sau o însușire. *Propoziție circumstanțială de mod* = propoziție subordonată care arată felul cum se desfășoară acțiunea din regentă sau cum se înfățișează o calitate din regentă. **2.** Categorie gramaticală specifică verbului, prin care se exprimă felul cum prezintă vorbitorul acțiunea; fiecare dintre formele flexionare ale verbului prin care se exprimă această categorie. **3.** Sistemul raporturilor dintre sunetele muzicale, care determină dependența sunetelor instabile de cele stabile. *Mod major și minor.* — Din lat. **modus,** it. **modo.**

MODÁL, -Ă, *modali, -e,* adj. **1.** (Gram.) Care aparține modului (**2**), care se referă la mod, care exprimă modul. **2.** (Gram.) Care se referă la mod (**1**), care indică modul; de mod. **3.** (Muz.) Care se referă la mod (**3**), care aparține modului. — Din fr. **modal.**

MODALITÁTE, *modalități,* s.f. **1.** Procedeu, mijloc, metodă folosită în vederea realizării unui scop; mod (**1**), manieră. **2.** (Log.) Determinare a caracterului necesar, contingent, posibil sau imposibil al unei judecăți. — Din fr. **modalité.**

MÓDĂ, *mode,* s.f. **1.** Obicei, deprindere colectivă, specifică la un moment dat unui mediu social; *spec.* gust, preferință generalizată la un moment dat privind îmbrăcămintea, ținuta, comportarea. G Loc. adj. *La modă* = **a)** care corespunde gustului într-un anumit moment, care se folosește frecvent la un moment dat; modern; de actualitate, actual; **b)** (despre oameni) care se comportă conform gustului, preferințelor unui anumit mediu social (la un moment dat); foarte cunoscut sau apreciat la un moment dat. G Expr. *De*

modă veche = **a)** care nu mai corespunde cu gustul momentului, depășit, demodat, desuet; care aparține unor realități din trecut, ieșite din uz; **b)** (despre oameni) cu concepții vechi, depășite; care se conformează unui sistem sau unui principiu din trecut, învechit. **2.** (În sintagmele) *Magazin de mode* = magazin de pălării femeiești (și de obiecte mărunte de îmbrăcăminte femeiască). *Revistă* (sau *jurnal*) *de modă* (sau *de mode*) = revistă care conține modele (noi) de îmbrăcăminte și de încălțăminte. *Casă de modă* (sau *de mode*) = atelier (de lux) unde se confecționează la comandă obiecte de îmbrăcăminte. — Din it. **moda,** germ. **Mode,** ngr. **móda,** fr. **mode.**

MODÁLCĂ, *modâlci,* s.f. (Pop.) **1.** Umflătură patologică (mică) care se poate forma pe diferite părți ale corpului omenesc. **2.** Obiect sau parte a unui obiect care are forma unei modâlci (**1**). — Et. nec.

MODÁRLÁN adj., s.m. v. **modoran.**

MODÉL, *modele,* s.n. **1.** Ceea ce poate servi ca orientare pentru reproduceri sau imitații; tipar. F Reprezentare în mic a unui obiect; machetă. F Tipul unui obiect confecționat. *Model de pălărie.* F Obiect care, imprimat într-un material plastic, formează un tipar după care se realizează alte obiecte identice. F Sistem teoretic sau material cu ajutorul căruia pot fi studiate indirect proprietățile și transformările altui sistem, mai complex, cu care primul sistem prezintă o analogie. **2.** Persoană, realizare, operă care, prin valoare sau calități, poate servi ca exemplu; *p. ext.* exemplu, pildă servită de o asemenea persoană, realizare, operă. **3.** Manechin. **4.** Persoană care pozează unui pictor sau unui sculptor. **5.** (Mat.) Sistem de relații matematice care leagă între ele mărimile de stare ale sistemului modelat. — Din fr. **modèle,** it. **modello.**

MODELÁ, *modelez,* vb. I. Tranz. A executa ceva după un anumit model (**1**); a da o anumită formă unui material plastic sau adus în stare plastică; a da materialului forma dorită; a fasona. F A studia un obiect sau un fenomen inaccesibil cercetării directe, cu ajutorul unui model (**1**). F Fig. A modifica după voie, a influența. — Din fr. **modeler,** it. **modellare.**

MODELÁJ, *modelaje,* s.n. Modelare. — Din fr. **modelage.**

MODELÁR, -Ă, *modelari, -e,* s.m. și f. Persoană care creează modele (**1**). — **Model** + suf. *-ar.*

MODELÁRE, *modelări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a modela* și rezultatul ei; modelaj. **2.** (Mat.) Reprezentare a unei relații prin simbolism matematic. — V. **modela.**

MODELÁT, -Ă, *modelați, -te,* adj. Căruia i s-a dat o anumită formă (după un model); *spec.* sculptat. — V. **modela.**

MODELATÓR, -OÁRE, *modelatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Artist care execută lucrări decorative din materiale plastice. F Meseriaș care multiplică după un model dat. **2.** S.n. Unealtă folosită (de sculptori) pentru modelare. — Din it. **modellatore.**

MODELĂRÍE, *modelării,* s.f. (Rar) Atelier (într-o întreprindere) în care se confecționează modele. — **Model** + suf. *-ărie.*

MODELÉR, -Ă s.m. și f. v. **modelier.**

MODELÉU, *modelee,* s.n. Relief sau impresie de relief redate într-o sculptură sau într-o pictură. — Din fr. **modelé.**

MODELIÉR, -Ă, *modelieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Modelator. [Var.: **modelér, -ă** s.m. și f.] — Din engl. **modeler.**

MODELÍSM s.n. Activitate de construcție a unor modele (**1**) de mașini și aparate (în special la demonstrațiile din cadrul unor discipline școlare). — **Model** + suf. *-ism.*

MODELÍST, -Ă, *modeliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Modelor. — Din fr. **modéliste.**

MODELIZÁ, *modelizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A modela. — **Model** + suf. *-iza.*

MODELIZÁRE, *modelizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a modeliza* și rezultatul ei; modelare. — V. **modeliza.**

MÓDELLING s.n. Meseria de manechin. — Cuv. engl.

MODELÓR, -OÁRE, *modelori, -oare,* s.m. și f. Lucrător care confecționează modele; modelist. — Din fr. **modeleur.**

MÓDEM, *modemuri,* s.n. (Inform.) Dispozitiv care convertește semnalele digitale din terminalul unui calculator în semnale analogice pe care circuitele telefonice le pot transmite și invers. [Acc. și: *modém.* — Pl. și: *modeme*] — Din engl. **modem.**

MODENATÚRĂ, *modenaturi,* s.f. Proporția și forma diferitelor profiluri care decorează un element de arhitectură; ansamblul mulurilor unei construcții. — Din fr. **modénature.**

MODERÁ, *moderez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A face să devină sau a deveni mai puțin intens, mai puțin mare; a (se) micșora, a (se) reduce. **2.** A face să devină sau a deveni mai cumpătat, mai stăpânit; a (se) înfrâna, a (se) potoli. — Din fr. **modérer.**

MODERÁNT, -Ă, *moderanți, -te,* adj. (Rar; despre oameni) Care moderează (**2**). — Din engl. **moderant.**

MODERANTÍSM s.n. Atitudine și opinie proprii persoanelor moderate. F Concepție bazată pe moderantism. — Din fr. **modérantisme.**

MODERANTÍST, -Ă, *moderantiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al moderantismului. — Din fr. **modérantiste.**

MODERÁRE, *moderări,* s.f. Acțiunea de *a (se) modera* și rezultatul ei. — V. **modera.**

MODERÁT, -Ă, *moderați, -te,* adj. **1.** De intensitate sau de mărime mijlocie, care nu este excesiv; micșorat, redus. F (Despre prețuri) Care nu este prea ridicat; convenabil, modic. **2.** Chibzuit, cumpătat, ponderat. — V. **modera.** Cf. fr. m o d é r é, lat. m o d e r a t u s.

MODERÁTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Potrivit, nu prea vioi. F (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală executată în acest tempo. — Cuv. it.

MODERATÓR, -OÁRE, *moderatori, -oare,* s.m., s.f., s.n., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Element) care moderează, ponderează, frânează, potolește. **2.** Persoană care conduce cu imparțialitate o dezbatere, de obicei, publică, o masă rotundă, o emisiune cu mai mulți participanți. **3.** S.n. Dispozitiv de reglare a vitezei de mișcare a unui mecanism. **4.** S.m. Substanță folosită pentru micșorarea energiei neutronilor la reactoarele nucleare. [Pl. și: (**4,** n.) *moderatoare*] — Din fr. **modérateur,** lat. **moderator,** it. **moderatore.**

MODERÁȚIE, *moderații,* s.f. Însușirea de a fi moderat; atitudine moderată; micșorare, reducere; cumpătare, măsură. [Var.: **moderațiúne** s.f.] — Din lat. **moderatio,** fr. **modération,** it. **moderazione.**

MODERAȚIÚNE s.f. v. **moderație.**

MODÉRN, -Ă, *moderni, -e,* adj. Care aparține epocii actuale, care ține de prezent sau de trecutul apropiat; nou, recent, care corespunde stadiului actual al progresului; care este diferit de tradiție. G *Limbă modernă* = limbă vorbită în zilele noastre sau într-o epocă apropiată nouă. *Epocă modernă* = perioadă după Renaștere, care cuprinde sec. XVI–XVIII, numite clasice F Conform cu moda zilei. — Din fr. **moderne,** it. **moderno.**

MODERNÍSM, *modernisme,* s.n. **1.** Însușirea de a fi modern, caracterul a ceea ce este modern; atitudine modernă; preferință (exagerată) față de tot ceea ce este nou, modern. **2.** Nume generic dat mișcărilor, tendințelor, experimentelor literare și artistice novatoare (manifestate începând din ultimele decenii ale sec. XIX până în cea de-a doua jumătate a sec. XX) și caracterizate prin exacerbarea modernității, respingerea tradiționalismului și academismului și prin proclamarea exclusivistă a unor noi principii de creație. — Din fr. **modernisme.**

MODERNÍST, -Ă, *moderniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține modernismului, privitor la modernism, specific modernismului. **2.** S.m. și f. Adept al modernismului. — Din fr. **moderniste.**

MODERNITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este modern. F Calitate a unui autor sau a unei opere de a fi moderne. F Ansamblul trăsăturilor care definesc epoca sau spiritul modern. — Cf. fr. m o d e r n i t é.

MODERNIZÁ, *modernizez,* vb. I. Tranz. A adapta la cerințele, la realitățile prezentului, a face să corespundă stadiului contemporan al progresului; a înnoi. F A da unui lucru un aspect modern, conform gusturilor și cerințelor actuale. F A înzestra (o fabrică, o uzină etc.) cu instalații și utilaje moderne. F Spec. A modifica un text, o ediție etc. pentru a fi în conformitate cu normele limbii actuale. — Din fr. **moderniser.**

MODERNIZÁRE, *modernizări,* s.f. Acțiunea de *a moderniza* și rezultatul ei; înnoire. — V. **moderniza.**

MODERNIZÁT, -Ă, *modernizați, -te,* adj. Adaptat, adus la nivelul exigențelor sau al cerințelor moderne. — V. **moderniza.**

MODERNIZATÓR, -OÁRE, *modernizatori, -oare,* adj. (Rar) Care modernizează, care are tendința de a moderniza. — **Moderniza** + suf. *-tor.*

MODÉST, -Ă, *modești, -ste,* adj. **1.** Care este lipsit de îngâmfare; *p. ext.* moderat, cumpătat în purtare, în pretenții. **2.** De proporții mici; de valoare sau de importanță redusă; lipsit de strălucire. — Din lat. **modestus,** fr. **modeste,** it. **modesto.**

MODESTÍE s.f. Însușirea de a fi modest (**1**); lipsă de îngâmfare. — Din lat. **modestia,** fr. **modestie,** it. **modestia.**

MÓDIC, -Ă, *modici, -ce,* adj. (Livr.) De mică valoare; neînsemnat. F (Despre prețuri) Moderat, convenabil. — Din lat. **modicus,** fr. **modique.**

MODICITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi modic. — Din fr. **modicité,** lat. **modicitas, -atis.**

MODIFICÁ, *modific,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) schimba aspectul, forma, conținutul; a (se) preface, a (se) transforma. F Tranz. Spec. A rectifica, a corecta. — Din lat. **modificare.**

MODIFICÁBIL, -Ă, *modificabili, -e,* adj. Care poate fi modificat. — Din it. **modificabile.**

MODIFICÁRE, *modificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) modifica* și rezultatul ei; prefacere, transformare, modificație. — V. **modifica.**

MODIFICÁT, -Ă, *modificați, -te,* adj. Căruia i s-a schimbat aspectul, forma, conținutul; transformat. — V. **modifica.**

MODIFICATÓR, -OÁRE, *modificatori, -oare,* adj., s.m. **1.** Care modifică. **2.** S.m. Genă care schimbă funcția unei alte gene situate într-o poziție

diferită decât cea determinată în structura cromozomului. — Din fr. **modificateur,** lat. **modificator,** it. **modificatore.**

MODIFICĂȚIE, *modificații,* s.f. (Înv.) Modificare. — Din fr. **modification,** lat. **modificatio.**

MODILIÓN, *modilioane,* s.n. Ornament arhitectonic în formă de consolă, care susține un vas, un bust etc. [Pr.: *-li-on*] — Din it. **modiglione,** fr. **modillon.**

MODÍSTĂ, *modiste,* s.f. Femeie care confecționează (și vinde) pălării de damă și diverse accesorii de podoabă. — Din fr. **modiste.**

MODORÁN, *modorani,* adj., s.m. (Reg.) (Om) grosolan, bădăran. [Var.: **modârlán** adj., s.m.] — Et. nec.

MÓDRU s.n. (Reg.) Mod, chip, fel; mijloc, putință, posibilitate. G Loc. adv. *Cu* (sau *la) modru* = nimerit, potrivit. G Expr. *A nu fi* (sau *a nu avea) modru* = a(-i) fi imposibil să... — Din magh. **mod.**

MODÚL, *module,* s.n. **1.** Unitate de lungime convențională, folosită în arhitectura clasică pentru determinarea proporțiilor elementelor componente ale unei construcții, ale unui ordin arhitectonic. **2.** (Mat.) Valoare absolută a unui număr real (fără a se ține seamă de semnul algebric). F Număr pozitiv egal cu rădăcina pătrată a sumei pătratelor elementelor unui număr complex. **3.** Fiecare dintre părțile principale (și detașabile) ale unei nave cosmice. G *Modul lunar* = parte a vehiculului de explorare lunară. **4.** Parte componentă a unui ansamblu (cu funcționalitate proprie). — Din fr. **module.**

MODULÁ, *modulez,* vb. I. **1.** Intranz. (Muz.) A trece de la o tonalitate la alta (după regulile armoniei). **2.** Tranz. A exprima ceva prin inflexiuni ale vocii, a trece în chip melodios de la un ton la altul. **3.** Refl. și tranz. A (se) modifica anumite mărimi caracteristice ale unei oscilații (spre a transmite semnale purtătoare de informații). **4.** Tranz. (Înv.) A modela. — Din fr. **moduler.**

MODULÁR, -Ă, *modulari, -e,* adj. **1.** Referitor la un modul, de modul. **2.** Construit dintr-un ansamblu de module. — Din fr. **modulaire,** engl. **modular.**

MODULÁRE, *modulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) modula* și rezultatul ei. — V. **modula.**

MODULÁT[1], -Ă, *modulați, -te,* adj. **1.** (Despre sunete muzicale) Care a suferit o modulație (**1**). **2.** (Fiz.) Cu modulații (**2**). — V. **modula.**

MODULÁT[2], -Ă, *modulați, -te,* adj. (Despre mobilă) Care este format din module. — Din **modul.**

MODULATÓR, -OÁRE, *modulatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care modulează. **2.** S.n. Aparat sau dispozitiv folosit pentru modularea unei oscilații. — Din fr. **modulateur.**

MODULÁȚIE, *modulații,* s.f. **1.** (Muz.) Trecere de la o tonalitate la alta după regulile armoniei; variație a înălțimii și intensității în emiterea unui sunet sau a unui complex de sunete; serie de sunete care își schimbă tonalitatea. **2.** (Fiz.) Variație a unui parametru al semnalului purtător de informații. — Din fr. **modulation,** it. **modulazione.**

MODULOMÉTRU, *modulometre,* s.n. (Tehn.) Aparat pentru măsurarea sau controlul gradului de modulație (**2**). — Din fr. **modulomètre.**

MÓDUS VIVÉNDI loc. s.n. **1.** Mod de existență. **2.** Posibilitate de împăcare a două părți aflate în litigiu; compromis. *A găsi un modus vivendi.* — Expr. lat.

MOFÉTĂ, *mofete,* s.f. Produs gazos, folosit în terapeutica bolilor pulmonare, reumatice și ale circulației sângelui, conținând în principal dioxid de carbon, degajat în fazele finale ale activității vulcanice. — Din it. **mofeta,** fr. **mofette.**

MOFÉTIC, -Ă, *mofetici, -ce,* adj. Care aparține mofetei, privitor la mofetă. — Din it. **mofetico.**

MOFLÚZ, -Ă, *mofluzi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** (Înv.) (Om) falit; (om) sărăcit, ruinat; (om) sărac. G Expr. *A ieși* (sau *a rămâne) mofluz* = a da faliment. **2.** (Om) înșelat, păgubit; *p. ext.* (om) nemulțumit, dezamăgit, blazat. [Pl. și: *mofluji.* — Var.: **muflúz, -ă** s.m. și f., adj.] — Din tc. **müflüz.**

MOFLUZÍ, *mofluzesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A da faliment; *p. ext.* a se ruina; a sărăci. — Din **mofluz.**

MOFLUZÍT, -Ă, *mofluziți, -te,* s.m. și f. (Înv.) Om falit; *p. ext.* om ruinat, sărăcit. — V. **mofluzi.**

MOFT, *mofturi,* s.n. (Fam.) **1.** Lucru, problemă fără valoare, fără însemnătate; fleac, nimic, bagatelă. G Expr. *A umbla cu mofturi* = a invoca motive lipsite de temei. F (Rar) Șmecherie, tertip. **2.** (La pl.) Capricii, fandoseli, nazuri, fasoane. — Din tc. **müft.**

MOFTANGIOÁICĂ, *moftangioaice,* s.f. (Înv.) Femeie neserioasă, flecară, palavragioaică. — **Moftangiu** + suf. *-oaică.*

MOFTANGÍU, *moftangii,* s.m. (Înv.) Om neserios pe care nu se poate conta, flecar (și șmecher); moftolog. — **Moft** + suf. *-angiu.*

MOFTOLÓG, *moftologi,* s.m. (Înv.) Moftangiu. — Din **moftologie** (derivat regresiv).

MOFTOLÓGIC, -Ă, *moftologici, -ce,* adj. (Înv.) Lipsit de seriozitate. — **Moftolog** + suf. *-ic.*

MOFTOLOGÍE, *moftologii,* s.f. (Înv.) Șmecherie, tertip. — Din **moft.**

MOFTURÓS, -OÁSĂ, *mofturoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face mofturi (**2**); (om) capricios, năzuros. — **Moft** + suf. *-os.*

MOGÂLDEÁȚĂ, *mogâldețe,* s.f. **1.** Ființă sau lucru care apare neconturat, neclar din cauza ceții, a întunericului sau a depărtării. F Om mic de statură. **2.** Mică ridicătură de pământ; grămadă mică. — Et. nec.

MOGLÁN, *moglani,* s.m. (Reg.) Om mare, voinic și prost; om necioplit, bădăran. — Et. nec.

MOGOROGÍ, *mogorogesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A vorbi nedeslușit, neclar (arătându-și nemulțumirea); a bombăni, a bodogăni, a mormăi. F Tranz. A cicăli; a ocărî. — Et. nec.

MOGOROGÍRE, *mogorogiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mogorogi* și rezultatul ei. — V. **mogorogi.**

MOGÚL, -Ă, *moguli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din dinastia mongolă care a cucerit India. **2.** Adj. Referitor la mogul (**1**), de mogul (**1**). **3.** S.m. Fig. Persoană foarte importantă cu puteri discreționare. — Din engl. **Mogul.**

MOHAÍR, (**2**) *mohairuri,* s.n. **1.** Păr de capră angora, folosit în industria textilă pentru stofe, covoare, fetru etc. **2.** *P. ext.* postav sau stofă țesută din lână amestecată cu păr de capră angora (sau cu fire de mătase). [Pr.: *-ha-ir*] — Din fr. **mohair.**

MOHICÁN, -Ă, *mohicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație de indieni răspândită de-a lungul coastei Oceanului Atlantic, în Canada și nord-estul Statelor Unite ale Americii, astăzi pe cale de dispariție; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține mohicanilor (**1**), privitor la mohicani. — Din fr. **mohican.**

MOHÓR, (**2**) *mohoare,* s.n. **1.** Numele mai multor specii de plante erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare, ascuțite, cu flori stacojii, galbene-ruginii etc. dispuse în spice cilindrice, dintre care unele se cultivă ca plante furajere *(Setaria).* **2.** Loc cultivat cu mohor (**1**) sau pe care crește mohor. — Din magh. **mohar.**

MOHORÂRE, *mohorâri,* s.f. Faptul de *a (se) mohorî*; fig. posomorâre, amărăciune, întristare. — V. **mohorî.**

MOHORÂT, -Ă, *mohorâți, -te,* adj. **1.** Care are culoarea de la roșu-cărămiziu la roșu-vinețiu; *p. gener.* de culoare închisă; întunecat, sumbru. F Lipsit de lumină, întunecos, sumbru. **2.** Fig. (Despre oameni) Mâhnit, trist, posomorât. — V. **mohorî.**

MOHOREÁLĂ, *mohoreli,* s.f. Starea omului mohorât; posomoreală, tristețe. — **Mohorî** + suf. *-eală.*

MOHORÎ, *mohorăsc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) colora în roșu (-închis) sau, *p. gener.,* într-o culoare închisă; a (se) închide la culoare. **2.** Fig. A (se) posomorî, a (se) întrista. — Din **mohor.**

MÓIMĂ, *moime,* s.f. (Înv. și reg.) Maimuță. — Din magh. **majom.**

MOIMÍȚĂ, *moimițe,* s.f. (Înv. și reg.) Maimuță. [Var.: **momíță** s.f.] — **Moimă** + suf. *-iță.*

MOINÁ, pers. 3 *moinează,* vb. I. (Reg.) Refl. și intranz. A se face moină, a începe să se dezghețe. — Din **moină.**

MÓINĂ, (**2**) *moine,* s.f. **1.** Timp mai călduros și umed, care urmează iarna după o perioadă de îngheț; *p. gener.* timp umed și cețos; moloșag. **2.** Teren agricol lăsat necultivat unul sau mai mulți ani (pentru a-și spori proprietățile productive). F (Pop.) Ogor. — Cf. m o a l e.

MOINÓS, -OÁSĂ, *moinoși, -oase,* adj. (Despre timpul iernii) Umed și relativ călduros. — **Moină** + suf. *-os.*

MOJÁR, *mojare,* s.n. Vas de formă semisferică cu pereții groși, de porțelan, sticlă, metal, material plastic, care servește, în farmacii și în laboratoare, la mărunțirea fină a diferitelor substanțe prin frecarea lor cu ajutorul unui pistil. F (Pop.) Piuliță (pentru pisat). F (Reg.) Piua unui șteamp. — Din magh. **mozsár.**

MOJDÉI s.n. v. **mujdei.**

MOJDREÁN, *mojdreni,* s.m. Arbore sau arbust cu frunze compuse, cu flori albe, mirositoare, a cărui coajă se folosește la vopsit; urm *(Fraxinus ornus).* — Din bg. **măždrĕan.**

MOJÍC, -Ă, *mojici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Om) prost crescut, obraznic, impertinent; bădăran, mitocan. **2.** S.m. și f. (Înv. și reg.) Țăran; *p. gener.* om de rând. **3.** S.m. și f. (În forma *mujic)* Nume dat în trecut țăranilor ruși. [Var.: **mujíc, -ă** s.m. și f.] — Din rus. **mužik.**

MOJICÉSC, -EÁSCĂ, *mojicești,* adj. (Despre purtări, atitudini etc.) De mojic (**1**), specific mojicului; grosolan, vulgar, mitocănesc. — **Mojic** + suf. *-esc.*

MOJICÉȘTE adv. Ca un mojic (**1**), în felul mojicilor; în mod grosolan, vulgar. — **Mojic** + suf. *-ește.*

MOJICÍE, *mojicii,* s.f. Faptă, atitudine sau vorbă de mojic (**1**); obrăznicie, grosolănie, bădărănie, mitocănie. — **Mojic** + suf. *-ie.*

MOJICÍME s.f. (Înv.) Mulțime de țărani sau de oameni simpli, de rând. — **Mojic** + suf. *-ime.*

MOJICÓS, -OÁSĂ, *mojicoși, -oase,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Grosolan, vulgar; mojicesc. — **Mojic** + suf. *-os.*

MOL[1], *moli,* s.m. (Chim.) Moleculă-gram. — Din fr. **mole,** germ. **Mol.**

MOL[2], *moluri,* s.n. Dig de piatră construit spre larg, la intrarea într-un bazin portuar, pentru a micșora acțiunea valurilor sau pentru a forma cheiuri suplimentare. — Din it. **molo,** fr. **môle.**

MOL[3] subst. (Arg.) Vin. — Din țig. **mol.**

MÓLA[1] interj. Cuvânt folosit pentru a da comenzi pe vapoare; lasă! dă-i drumul! — Din tc. **mola.**

MOLÁ[2], *molale,* s.f. (Înv.) Preot musulman; judecător turc, superior cadiului, în marile orașe. [Var.: **mulá** s.f.] — Din tc. **molla.**

MOLÁ[3], *molez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A da drumul complet unei parâme. — Din fr. **moler.**

MOLÁL, -Ă, *molali, -e,* adj. (Chim., Fiz.) De mol[1]. *Concentrație molală.* — Din engl. **molal.**

MOLALITÁTE, *molalități,* s.f. (Chim., Fiz.) Molaritate. — Din engl. **molality.**

MOLÁN[1], *molani,* s.m. Pește mic din apele de munte, cu corp cilindric, cu solzi mici și rari; molete[2], grindel *(Nemachilus barbatulus).* — **Moale** + suf. *-an.*

MOLÁN[2] s.n. (Pop.) Vin roșu din struguri nealtoiți. — **Mol[3]** + suf. *-an.*

MOLÁR[1], *molari,* adj. (În sintagma) *Dinte molar* (și substantivat, m.) = dinte mare situat în partea posterioară a arcadelor dentare, cu suprafața lată, cu mai multe rădăcini, care servește la sfărâmarea și măcinarea alimentelor; măsea. — Din fr. **molaire.**

MOLÁR[2], -Ă, *molari, -e,* adj. (Chim.) Care aparține molului[1], privitor la mol[1]. — Din fr. **molaire.**

MOLÁRE, *molări,* s.f. Acțiunea de *a mola*[3]. — V. **mola[3].**

MOLARITÁTE, *molarități,* s.f. (Chim., Fiz.) Număr de moli[1] dizolvați într-un kilogram de solvent; molalitate. — Din fr. **molarité.**

MOLÁSĂ, *molase,* s.f. (Geol.) Conglomerat slab consolidat alcătuit de obicei din gresie feldspatică și ciment calcaros. — Din fr. **mollasse.**

MOLÁSIC, -Ă, *molasici, -ce,* adj. (Geol.) Din molasă. — Din fr. **mollassique.**

MOLÁT, -Ă, *molați, -te,* adj. (Despre parâme) Care a fost complet derulat. — V. **mola.**

MOLÁTEC, -Ă adj. v. **molatic.**

MOLÁTIC, -Ă, *molatici, -ce,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** (Cam) moale. **2.** Cu pantă lină. **3.** Lent, lin, domol; care se mișcă domol; cu mișcări leneșe. **4.** Lipsit de energie, molâu. **5.** Unduios. F Galeș. **6.** De intensitate scăzută. **7.** Moleșitor; duios. **II.** S.m. (Iht.) Grindel. [Var.: **molátec, -ă** adj.] — **Moale** + suf. *-atic.*

MOLĂLÁU, *molălăi,* adj. (Reg.) Molâu. — **Moale** + suf. *-ălău.*

MOLĂTÁTE, *molătăți,* s.f. (Rar) Lipsă de avânt și de energie în mișcări, acțiuni. — **Moale** + suf. *-ătate.*

MOLÁU, -ÁIE, *molâi,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Lipsit de forță, de energie, de elan; încet, greoi, leneș. **2.** Lipsit de voință, de hotărâre; indolent. [Pl. și; (f.) *molâie*] — **Moale** + suf. *-âu.*

MÓLCOM, -Ă, *molcomi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Fără violență sau intensitate; liniștit, lin, domol, potolit. G Expr. (Adverbial) *A tăcea molcom* = a păstra tăcere completă, a nu spune nimic. *A sta* (sau *a ședea) molcom* = a sta (sau a ședea) nemișcat, liniștit. F Pașnic, blând, potolit. [Var.: **mólcum, -ă, múlcom, -ă** adj.] — Din bg. **mŭlkom.**

MOLCOMEÁLĂ s.f. (Rar) Faptul de a fi molcom; încetineală. — **Molcom** + suf. *-eală.*

MOLCOMÍ, *molcomesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) calma. F Tranz. A mângâia; a îmbuna, a împăca. [Var.: **mulcomi** vb. IV] — Din **molcom.**

MOLCOMÍT, -Ă, *molcomiți, -te,* adj. (Pop.) Încet, lent, liniștit, domol. — V. **molcomi.**

MOLCOMITÓR, -OÁRE, *molcomitori, -oare,* adj. (Pop.) Care liniștește, potolește, calmează. — **Molcomi** + suf. *-tor.*

MOLCOTÍT adv. (Reg.) Cu glas domol, potolit, blând. — Et. nec.

MÓLCUM, -Ă adj. v. **molcom.**

MOLCÚȚ, -Ă, *molcuți, -e,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *moale.* — **Moale** + suf. *-uț.*

MOLDÁV, -Ă, *moldavi, -e,* s.m. și f., adj. (Înv.) **1.** S.m. și f. Moldovean. **2.** Adj. Moldovenesc. — Din fr. **moldave.**

MOLDAVÍT s.n. Ozocherită de culoare neagră, amestecată cu sticlă verde de origine cosmică, folosită pentru podoabe, care se găsește în Moldova. — **Moldavia** n. pr. (= *Moldova)* + suf. *-it.*

MÓLDĂ, *molde,* s.f. (Reg.) Albie, covată. F Vas în care se scurge mustul după ce au fost presați strugurii. F Ladă în care curge făina la moară. — Din germ. **Molde.**

MOLDO- Element de compunere cu sensul de „moldovean", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din **moldovean.**

MOLDOVALÁH, -Ă, *moldovalahi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Român din Principatele Române. **2.** Adj. Care aparține sau este caracteristic moldovalahilor (**1**), privitor la moldovalahi. [Var.: **moldovláh, -ă** s.m. și f., adj.] — **Moldo-** + **valah.**

MOLDOVEÁN, -Ă, *moldoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Moldova; moldav. **2.** Adj. Care aparține Moldovei sau moldovenilor (**1**), privitor la Moldova ori la moldoveni; moldovenesc, moldav. — **Moldova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MOLDOVEÁNCĂ, *moldovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Moldova. — **Moldovean** + suf. *-că.*

MOLDOVENÉSC, -EÁSCĂ, *moldovenești,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține moldovenilor sau Moldovei, privitor la moldoveni ori la Moldova, originar din Moldova, specific Moldovei sau moldovenilor. F (Substantivat, f.) Graiul românesc vorbit de moldoveni. **2.** S.f. art. Dans popular în ritm vioi, executat în cerc închis; melodie după care se execută acest dans. — **Moldovean** + suf. *-esc.*

MOLDOVENÉȘTE adv. Ca moldovenii, în felul moldovenilor; în graiul moldovenesc. G Expr. (Reg.) *A o lua* sau *a (o) spune moldovenește* = a acționa, a vorbi fățiș (și ferm). — **Moldovean** + suf. *-ește.*

MOLDOVENÍSM, *moldovenisme,* s.n. Particularitate lingvistică specifică vorbirii moldovenilor. — **Moldovean** + suf. *-ism.*

MOLDOVENIZÁ, *moldovenizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) transforma în moldovean (**1**), a face să capete sau a căpăta trăsăturile caracteristice moldovenilor; a da sau a căpăta o formă corespunzătoare sistemului graiului moldovenesc. — **Moldovean** + suf. *-iza.*

MOLDOVENIZÁRE, *moldovenizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) moldoveniza.* — V. **moldoveniza.**

MOLDOVENIZÁT, -Ă, *moldovenizați, -te,* adj. (Rar) Care a căpătat trăsături caracteristice moldovenilor; care a căpătat o formă corespunzătoare graiului moldovenesc. — V. **moldoveniza.**

MOLDOVLÁH, -Ă s.m. și f., adj. v. **moldovalah.**

MOLECULÁR, -Ă, *moleculari, -e,* adj. Care aparține moleculei, privitor la moleculă; de natura moleculei. G *Masă moleculară* = număr egal cu suma maselor atomilor care compun o moleculă. — Din fr. **moléculaire.**

MOLECÚLĂ, *molecule,* s.f. Cea mai mică parte dintr-o substanță care mai păstrează compoziția procentuală și toate proprietățile chimice ale acelei substanțe. G *Moleculă-gram* = cantitate dintr-o substanță a cărei greutate în grame este egală cu greutatea ei moleculară; mol[1]. — Din fr. **molécule.**

MOLESCHÍN, (**2**) *moleschinuri,* s.n. **1.** Țesătură rezistentă de bumbac, foarte netedă și cu aspect de piele. **2.** Sortiment de moleschin (**2**). — Din fr. **moleskine, molesquine.**

MOLESTÁ, *molestez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A brutaliza, a maltrata. F A provoca neplăceri, a șicana, a necăji, a sâcâi. — Din lat. **molestare,** fr. **molester,** germ. **molesstieren.**

MOLESTÁRE, *molestări,* s.f. Acțiunea de *a molesta* și rezultatul ei. — V. **molesta.**

MOLEȘEÁLĂ, *moleșeli,* s.f. Senzație de diminuare a puterii, a energiei, adesea însoțită de somnolență; slăbiciune, moliciune; sfârșeală; toropeală. — **Moleși** + suf. *-eală.*

MOLEȘÍ, *moleșesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă puterea, energia (fiind adesea cuprins de somnolență); a (se) muia, a slăbi. — Cf. m o a l e.

MOLEȘÍRE, *moleșiri,* s.f. Faptul de *a (se) moleși* și rezultatul ei; *p. ext.* moleșeală. — V. **moleși.**

MOLEȘÍT, -Ă, *moleșiți, -te,* adj. Cuprins de moleșeală, de slăbiciune, lipsit de vlagă; slăbit, bleg, moale. — V. **moleși.**

MOLEȘITÓR, -OÁRE, *moleșitori, -oare,* adj. Care moleșește, care provoacă moleșeală. F Care predispune la somn. — **Moleși** + suf. *-tor.*

MOLÉT s.m. v. **molete[1].**

MOLETÁ, *moletez,* vb. I. Tranz. A imprima pe un obiect striuri, zimți etc. cu ajutorul moletei (**1**). — Din fr. **moleter.**

MOLETÁRE, *moletări,* s.f. Acțiunea de *a moleta* și rezultatul ei. — V. **moleta.**

MOLÉTĂ, *molete,* s.f. **1.** Instrument prevăzut cu o rotiță cu muchia zimțată, folosit la moletare. **2.** Roată de cablu cu diametru mare, folosită pentru ghidare în instalațiile de extracție sau pentru întinderea cablurilor de funiculare în instalațiile de transport. — Din fr. **molette,** germ. **Molette.**

MOLÉTE[1], *moleți,* s.m. (Pop.) **1.** Larva morarului (**2**), de forma unui vierme solzos de culoare gălbuie sau cafenie, care trăiește în făina de grâu. **2.** Boală de copii care se manifestă prin febră, diaree, vărsături și uscarea mucoasei nazale. [Var.: **molét** s.m.] — Din bg. **molec.**

MOLÉTE[2], (**1, 2**) *moleți,* s.m., (**3**) *molete,* s.n. **1.** S.m. (Iht.; reg.) Molan. **2.** S.m. (Reg.) Numele mai multor specii de conifere. **3.** S.n. Tumoare seroasă care se formează pe glezna calului. — **Moale** + suf. *-ete.*

MOLETIÉRĂ, *moletiere,* s.f. (Astăzi rar) Obiect de îmbrăcăminte militară format dintr-o fâșie de stofă, cu care se înfășoară pulpa piciorului, peste pantalon, de la gleznă până sub genunchi. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **molletière.**

MOLFĂÍ, *mólfăi,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mesteca un aliment în gură cu greutate (din cauza lipsei dinților); a clefăi, a morfoli; *p. ext.* a mânca încet, fără poftă. F A roade în dinți sau a învârti prin gură un lucru necomestibil. **2.** Fig. A rosti (ceva) nedeslușit; a îngăima. [Prez. ind. și: *molfăiesc*] — Formație onomatopeică.

MOLFĂIÁLĂ, *molfăieli,* s.f. (Fam.) Molfăit. [Pr.: *-fă-ia-*] — **Molfăi** + suf. *-ală.*

MOLFĂÍRE, *molfăiri,* s.f. (Rar) Molfăit. [Pr.: *-fă-i-*] — V. **molfăi.**

MOLFĂÍT s.n. (Fam.) Acțiunea de *a molfăi* și rezultatul ei; zgomot produs de cel care molfăie; molfăială, molfăire, molfăitură. [Pr.: *-fă-it*] — V. **molfăi.**

MOLFĂITÚRĂ, *molfăituri,* s.f. (Rar) Molfăit. [Pr.: *-fă-i-*] — **Molfăi** + suf. *-tură.*

MOLIBDÁT, *molibdați,* s.m. Sare a acidului molibdenic. — Din fr. **molybdate.**

MOLIBDÉN s.n. Metal de culoare albă-argintie, lucios și maleabil, inoxidabil la temperatura obișnuită, folosit la fabricarea unor oțeluri speciale. [Acc. și: *molíbden*] — Din fr. **molybdène.**

MOLIBDÉNIC adj. (În sintagma) *Acid molibdenic* = acid oxigenat al molibdenului. — **Molibden** + suf. *-ic.*

MOLIBDENÍT s.n. Sulfură naturală de molibden, de culoare plumburie, cristalizată, din care se extrage molibdenul. [Var.: **molibdenítă** s.f.] — Din fr. **molybdénite.**

MOLIBDENÍTĂ s.f. v. **molibdenit.**

MOLICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *molicei, -ele,* adj. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *moale;* molișor. — **Moale** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

MOLICIÚNE, *moliciuni,* s.f. **1.** Însușirea de a fi moale sau mlădios; flexibilitate; *p. ext.* obiect care are această însușire. **2.** Lipsă de vigoare, de putere; stare de moleșeală, de sfârșeală; lipsă de perseverență, de hotărâre; *p. ext.* viață ușuratică. **3.** Intensitate scăzută (a sunetelor); delicatețe, grație, dulceață. **4.** Stare de calm; destindere. — **Moale** + suf. *-iciune.*

MOLÍD, *molizi,* s.m. Arbore rășinos, din familia pinaceelor, înalt până la 50 de metri, cu coroana piramidală, frunzele aciculare și conuri care atârnă *(Picea excelsa).* [Var.: **molíft,** (pop.) **molídv** s.m.] — Cf. alb. m o l i k ë.

MOLIDÍȘ, *molidișuri,* s.n. (Rar) Pădure de molizi (sau în care predomină molidul); loc unde cresc molizi. [Var.: (pop.) **molidviș** s.n.] — **Molid** + suf. *-iș.*

MOLÍDV s.m. v. **molid.**

MOLIDVÍȘ s.n. v. **molidiș.**

MÓLIE, *molii,* s.f. Nume generic dat mai multor specii de fluturi mici de noapte, ale căror larve atacă lucrurile de origine vegetală sau animală. G Compuse: *molia-zidurilor* sau *molie-de-casă* = mic crustaceu terestru cu corpul oval, cenușiu, care trăiește în locuri umede și întunecoase *(Oniscus murarius); molia-stupilor* = găselniță[1]. — Din sl. **molĭ.**

MOLÍFT s.m. v. **molid.**

MOLÍFTĂ, *molifte,* s.f. **1.** (În ritualul Bisericii ortodoxe) Rugăciune (citită de preot pentru iertarea păcatelor, în împrejurări speciale); *p. ext.* oficierea acestei rugăciuni. **2.** (Înv.) Termen de reverență folosit față de clerici. [Var.: (înv.) **molítvă, molítfă** s.f.] — Din sl. **molitva.**

MÓLIMĂ, *molime,* s.f. (Pop.) Boală cu caracter epidemic; (la oameni) epidemie; (la animale) epizootie; *p. ext.* boală care atacă un număr mare de plante. — Din ngr. **mólema.**

MOLIPSEÁLĂ, *molipseli,* s.f. (Rar) Molipsire. — **Molipsi** + suf. *-eală.*

MOLIPSÍ, *molipsesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A (se) îmbolnăvi prin contaminare; a (se) contamina. **2.** Fig. A se lăsa influențat de cineva sau a influența pe cineva (în rău). — Din ngr. **mólepsa** (aor. lui *molévo*).

MOLIPSÍRE, *molipsiri,* s.f. Faptul de *a (se) molipsi;* contaminare. — V. **molipsi.**

MOLIPSÍT, -Ă, *molipsiți, -te,* adj. Căruia i s-a transmis o boală molipsitoare; infectat, contaminat. — V. **molipsi.**

MOLIPSITÓR, -OÁRE, *molipsitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care molipsește; contagios. — **Molipsi** + suf. *-tor.*

MOLIȘÓR, -OÁRĂ, *molișori, -oare,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. (Rar) Molicel. **2.** S.f. pl. Mică plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina dreaptă și cu flori verzi-gălbui, dispuse în spic la vârful tulpinii *(Liparis loeselii).* — **Moale** + suf. *-ișor.*

MOLÍTFĂ s.f. v. **moliftă.**

MOLITFÉLNIC s.n. v. **molitvelnic.**

MOLÍTVĂ s.f. v. **moliftă.**

MOLITVÉLNIC, *molitvelnice,* s.n. Carte de ritual ortodox, care cuprinde o serie de rugăciuni. [Var.: **molitvénic, molitfélnic** s.n.] — Din sl. **molitvĭnikŭ.**

MOLITVÉNIC s.n. v. **molitvelnic.**

MOLÓH, *molohi,* s.m. (Livr.) Simbol al cruzimii, al lăcomiei, al rapacității; persoană, colectivitate cu astfel de însușiri. — Din n. pr. **Moloh.**

MOLÓN, *moloane,* s.n. Bloc de piatră naturală prelucrat pe fețele vizibile, folosit în zidărie. — Din fr. **moellon.**

MOLÓS, *moloși,* s.m. Specie de câine de talie foarte mare, cu părul lung și moale. — Din fr. **molosse.**

MOLOȘÁG, *moloșaguri,* s.n. (Reg.) Moină (**1**). — **Moale** + suf. *-oșag.*

MOLÓTRU, *molotri,* s.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albastre și cu fructul în formă de păstaie *(Trigonella besseriana).* F (Reg.) Molură. — Din sl. **molotrĭ.**

MOLÓZ, *molozuri,* s.n. Material sub formă de pulbere de tencuială, spărturi de cărămidă și mortar, provenit din dărâmarea unor ziduri sau după executarea unor lucrări de zidărie. — Din tc. **moloz.**

MOLTÓN, (**2**) *moltoane,* s.n. **1.** Țesătură groasă, ușoară și moale de bumbac, de obicei pufoasă pe amândouă fețele. **2.** Sortiment de molton (**1**). — Din fr. **molleton.**

MOLÚRĂ, *moluri,* s.f. Plantă erbacee aromatică cu flori galbene dispuse în umbele, ale cărei fructe sunt folosite în medicină; molotru *(Foeniculum vulgare).* — Cf. m ă l u r ă.

MOLÚSCĂ, *moluște,* s.f. (La pl.) Încrengătură de nevertebrate cu corpul moale (adesea închis într-o cochilie) și de obicei cu un picior musculos; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din fr. **mollusque,** germ. **Molluske.**

MOMÂIÁȚĂ, *momâițe,* s.f. (Reg.) Mogâldeață. [Pr.: *-mâ-ia-*] — Et. nec.

MOMÂIE, *momâi,* s.f. **1.** Schelet de lemn înfășurat în paie și acoperit de zdrențe, înfățișând un om, care se așază pe un teren cultivat pentru a speria și alunga păsările și animalele dăunătoare; sperietoare, măgăoaie. **2.** Fig. Epitet dat unei ființe urâte. F Mogâldeață. **3.** (Înv.) Semn care se pune la hotarul unei moșii; semn de aliniere. — Et. nec.

MOMÂRLÁN[1], *momârlani,* s.m. (Reg.) **1.** Om prost, necioplit, bădăran. **2.** Numele unui dans popular. G (În construcția) *De-a momârlanul* = numele unui joc de copii. — Cf. m â r l a n, m o d â r l a n.

MOMÂRLÁN[2], *momârlane,* s.n. (Reg.) **1.** Moviliță de pământ făcută de râme. **2.** Mănunchi de paie sau de zdrențe care se pune ca semn de hotar sau ca sperietoare pe un teren cultivat. — Cf. m o m â i e.

MOMEÁLĂ, *momeli,* s.f. **1.** Faptul de *a momi; p. ext.* mijloc viclean folosit pentru a ademeni, a înșela pe cineva; ceea ce ademenește pe cineva; înșelăciune. G Expr. *Cu șosele, cu momele* = cu viclenii, cu făgăduieli mincinoase. **2.** Spec. Mâncare care se aruncă peștilor sau care se pune în undiță spre a-i ademeni; hrană pe care o pune vânătorul pentru a atrage vânatul; nadă. [Pl. și: *momele*] — **Momi** + suf. *-eală.*

MOMÉNT, *momente,* s.n. **1.** Interval scurt de timp; clipă, secundă. G Loc. adj. *De moment* = de scurtă durată; efemer; vremelnic. G Loc. adv. *Pentru moment* = provizoriu, deocamdată, pentru scurt timp. *Pe moment* = în prima clipă, în acea clipă. *În tot momentul* = în permanență, tot timpul. *La moment* = imediat, pe loc; *p. ext.* la timp. *Din moment în moment* sau *dintr-un moment într-altul* = imediat, chiar acum; curând, îndată. *(Nici)un moment* = deloc, niciodată. G Loc. conj. *Din moment ce...* = de vreme ce..., deoarece... F Perioadă scurtă în desfășurarea unui proces; fază, etapă. G *Ultimele momente* (ale unui om) = clipele dinainte de moarte. G Loc. adv. *În momentul de față* = actualmente, în prezent. *Din primul moment* = chiar de la început. *În ultimul moment* = chiar înainte de expirarea ultimului termen, când nu mai este nicio clipă de pierdut. *La un moment dat* = într-un anumit timp (nedeterminat); deodată. *Un moment,* se spune pentru a solicita cuiva o clipă de răgaz, o întrerupere. F Episod din acțiunea unei scrieri literare; *p. ext.* specie a genului epic în care este surprins un instantaneu semnificativ din viața cotidiană. F Dată, termen. F Mărime fizică care caracterizează localizarea sau repartiția spațială a unei alte mărimi în raport cu un punct, cu o axă sau cu un plan. **2.** Ocazie favorabilă; prilej. — Din lat. **momentum,** fr. **moment,** it. **momento,** germ. **Moment.**

MOMENTÁN, -Ă, *momentani, -e,* adj. **1.** Care durează un moment sau puțin timp; temporar, trecător. F (Gram.; despre verbe și timpuri verbale) Care exprimă acțiuni de durată scurtă. **2.** Care se referă la momentul de față; actual. F (Adverbial) Numaidecât; în clipa de față; pentru un moment. [Var.: **momentanéu, -ée** adj.] — Din lat. **momentaneus,** it. **momentaneo,** fr. **momentané,** germ. **momentan.**

MOMENTANÉU, -ÉE adj. v. **momentan.**

MOMENTÓS, -OÁSĂ, *momentoși, -oase,* adj. (Înv.) De actualitate; *p. ext.* important pentru timpul de față. — **Moment** + suf. *-os.*

MOMÍ, *momesc,* vb. IV. Tranz. A atrage pe cineva prin promisiuni mincinoase sau prin măguliri, prin daruri etc.; a ademeni; a amăgi; a înșela. F A seduce. F Spec. A ademeni cu momeală pești sau alte animale, pentru

a le prinde. F A liniști, a potoli, a domoli (pentru scurt timp). — Din bg. **mamja,** sb. **mamiti.**

MOMÍRE, *momiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a momi* și rezultatul ei. — V. **momi.**

MOMITÓR, -OÁRE, *momitori, -oare,* adj. (Rar) Care momește; ademenitor. — **Momi** + suf. *-tor.*

MOMÍȚĂ[1], *momițe,* s.f. (Pop.) Ganglion. F Spec. Glandă de la pieptul și de la gâtul unor animale, din care se prepară anumite mâncăruri. — Din bg. **momica.**

MOMÍȚĂ[2] s.f. v. **moimiță.**

MOMIȚĂRÍE, *momițării,* s.f. (Înv. și reg.) Maimuțăreală. — **Momiță[2]** + suf. *-ărie.*

MOMÍȚE s.f. pl. (Pop.; în expr.) *A umbla cu chichițe și momițe* = a încerca să înșele pe cineva. — Cf. m o m i.

MOMIȚÓI, *momițoi,* s.m. (Reg.) Augmentativ al lui *momiță[2]*; masculul maimuței. — **Momiță[2]** + suf. *-oi.*

MONÁC, -Ă s.m. și f. v. **monah.**

MONÁDĂ, *monade,* s.f. **1.** (Fil.) Termen (folosit de Leibniz) pentru a desemna singura substanță adevărată, ca entitate spirituală, fără întindere spațială, capabilă de percepții și tendințe, dar fără legătură cu celelalte. **2.** Organism inferior, microscopic, unicelular, care face trecerea de la plante la animalele cele mai simple. — Din fr. **monade,** germ. **Monade.**

MONADÉLF, *monadelfe,* adj. (Bot.; despre androceul florii) Care are toate staminele unite prin filamentele lor, formând o coloană. — Din fr. **monadelphe.**

MONADOLOGÍE s.f. (Fil.; rar) Teorie a monadelor. — Din fr. **monadologie.**

MONÁH, -Ă, *monahi, -e,* s.m. și f. Călugăr. [Var.: **monác, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **monahŭ,** ngr. **monahós.**

MONAHÁL, -Ă, *monahali, -e,* adj. Care aparține monahului, specific monahului sau vieții de monah; călugăresc, monahicesc. — **Monah** + suf. *-al.*

MONAHICÉSC, -EÁSCĂ, *monahicești,* adj. Monahal. — **Monah** + suf. *-icesc.*

MONAHÍE[1] s.f. (Rar) Monahism. — **Monah** + suf. *-ie.*

MONAHÍE[2], *monahii,* s.f. Călugăriță. — Din sl. **monahija,** ngr. **monahi.**

MONAHÍSM s.n. **1.** Stare, viață, calitate de monah; călugărie, monahie[1]. **2.** Instituția călugăriei. — **Monah** + suf. *-ism.*

MONÁNDRĂ, *monandre,* adj. (Bot.; despre flori) Care are o singură stamină. — Din fr. **monandre.**

MONÁRC s.m. v. **monarh.**

MONÁRH, *monarhi,* s.m. Conducător suprem al unei monarhii; suveran. [Var.: (înv.) **monárc** s.m.] — Din ngr. **monárhis,** germ. **Monarch.**

MONÁRHIC, -Ă, *monarhici, -ce,* adj. **1.** Care aparține monarhului sau monarhiei, privitor la monarh sau la monarhie. **2.** (Despre idei, grupări) Care acceptă și susține monarhia. — Din fr. **monarchique,** germ. **monarchisch.**

MONARHÍE, *monarhii,* s.f. **1.** Formă de guvernământ în care puterea supremă în stat aparține monarhului (rege, împărat, țar, șah, emir etc.) și se transmite de obicei ereditar. G *Monarhie absolută* = formă de conducere a statului bazată pe puterea nelimitată a monarhului. *Monarhie constituțională* = formă de conducere a statului monarhic în care prerogativele monarhului sunt limitate prin constituție. **2.** Stat care are ca formă de guvernământ monarhia (**1**). — Din ngr. **monarhía,** lat. **monarchia,** germ. **Monarchie,** fr. **monarchie.**

MONARHÍSM s.n. Doctrină politică a partizanilor monarhiei (**1**). — Din fr. **monarchisme.**

MONARHÍST, -Ă, *monarhiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care aparține monarhiei (**1**), privitor la monarhie, care susține monarhia; care se bazează pe monarhie. **2.** S.m. și f. Adept, partizan al monarhiei; regalist. — Din fr. **monarchiste.**

MONÁSTIC, -Ă, *monastici, -ce,* adj. Mănăstiresc. F De călugăr, propriu călugărului; călugăresc. — Din fr. **monastique.**

MONASTÍRE s.f. v. **mănăstire.**

MONASTIRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mănăstiresc.**

MONAZÍT, *monazite,* s.n. Fosfat natural al unor pământuri rare, de culoare galbenă-brună, roșie sau cafenie. — Din fr. **monazite.**

MONDÉN, -Ă, *mondeni, -e,* adj. Care aparține înaltei societăți, care ține de viața de lux și de petreceri a acestei societăți; care reflectă sau privește o astfel de viață. F (Adesea substantivat) Căruia îi place viața de societate, care frecventează reuniunile înaltei societăți. — Din fr. **mondain.**

MONDENITÁTE, *mondenități,* s.f. Eveniment, întâmplare, particularitate a vieții mondene. F Faptul de a fi monden; înclinare spre viața mondenă. — Din fr. **mondanité** (după *modern).*

MONDIÁL, -Ă, *mondiali, -e,* adj. Care aparține lumii întregi, privitor la lumea întreagă; răspândit, cunoscut în toată lumea; care antrenează și interesează lumea întreagă. F La care participă întreaga lume (sau majoritatea țărilor). [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **mondial.**

MONDIALIZÁ, *mondializez,* vb. I. Tranz. A extinde la scară mondială. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **mondialiser.**

MONDIALIZÁRE, *mondializări,* s.f. Acțiunea de *a mondializa.* [Pr.: *-di-a-*] — V. **mondializa.**

MONDIALIZÁT, -Ă, *mondializați, -te,* adj. Care s-a extins la scară mondială. [Pr.: *-di-a-*] — V. **mondializa.**

MONDÍR s.n. v. **mundir.**

MONDIRÁȘ s.n. v. **mundiraș.**

MONDOECONOMÍE s.f. Economie mondială; cosmoeconomie. — **Mondo-** (< fr. *monde)* + **economie.**

MONDORÁMĂ, *mondorame,* s.f. Emisiune (**3**), rubrică (**2**) ce oferă o viziune de ansamblu asupra evenimentelor de pe glob. — **Mondo-** (< fr. *monde)* + [pano]**ramă.**

MONÉDĂ, *monede,* s.f. Ban de metal (rar de hârtie) care are sau a avut curs legal pe teritoriul unui stat; *p. gener.* ban de metal (de valoare mică); mărunțiș. G Expr. *A bate* (sau *a tăia, a face) monedă* = a emite bani de metal. *A bate monedă (din* sau *cu ceva)* = a insista, a face caz (de ceva). *A plăti* (cuiva) *cu aceeași monedă* = a răspunde (cuiva) printr-o comportare similară. (Fam.) *Asta e moneda plătită,* se spune despre o întâmplare neplăcută survenită în viața cuiva ca o pedeapsă pentru fapta sau faptele rele făcute; faptă și răsplată. [Pl. și: *monezi.* — Var.: **monétă** s.f.] — Din ngr. **monédha.**

MONEGÁSC, -Ă, *monegasci, -sce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația principatului Monaco sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține principatului Monaco sau monegascilor (**1**), privitor la acest principat sau la monegasci. [Pl. și: *monegași, -ste*] — Din fr. **monégasque,** it. **monegasco.**

MONÉRĂ, *monere,* s.f. (Biol.) Protozoar ipotetic, fără nucleu, care ar face trecerea de la materia fără viață la cea vie. — Din fr. **monère.**

MONETÁR, -Ă, *monetari, -e,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care aparține monedei, privitor la monedă. G *Sistem monetar* = ansamblul reglementărilor legale cu privire la moneda unui stat. **2.** S.n. Inventar al banilor, sortați după valoare, pe fișicuri și monede, întocmit de un mânuitor de bani la predarea casei. **3.** S.m. (Rar) Persoană care lucrează la baterea de monede. — Din fr. **monétaire.**

MONÉTĂ s.f. v. **monedă.**

MONETĂRÍE, *monetării,* s.f. Întreprindere (de stat) unde se bat monedele. F (Colectiv) Monede. — **Monetă** + suf. *-ărie.*

MONETIZÁ, *monetizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A transforma metalul în monedă, a bate monedă. — Din fr. **monétiser.**

MONETIZÁRE, *monetizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a monetiza* și rezultatul ei. — V. **monetiza.**

MONGÓL, -Ă, *mongoli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Mongoliei sau este originară de acolo; *p. ext.* persoană care face parte din una dintre populațiile care locuiesc în Asia Centrală. **2.** Adj. Care aparține Mongoliei sau mongolilor (**1**), privitor la Mongolia ori la mongoli; mongolic. — Din fr. **mongol.**

MONGÓLIC, -Ă, *mongolici, -ce,* adj. Mongol (**2**). G *Limbi mongolice* = familie de limbi vorbite de către mongoli (**1**) pe un vast teritoriu din Asia. — Din fr. **mongolique.**

MONGOLÍD, -Ă s.m. și f., adj. v. **mongoloid.**

MONGOLÍSM s.n. Boală congenitală cauzată de prezența unui cromozom suplimentar și care se caracterizează prin debilitate mintală și printr-un facies de tip mongoloid (**2**). — Din fr. **mongolisme.**

MONGOLÍST, -Ă, *mongoliști, -ste,* s.m. și f. Specialist în mongolistică. — Din germ. **Mongolist.**

MONGOLÍSTICĂ s.f. Disciplină științifică care studiază limba, cultura și civilizația mongolă. — Din germ. **Mongolistik.**

MONGOLOÍD, -Ă, *mongoloizi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Denumirea uneia dintre cele trei mari rase omenești, răspândită în Asia Centrală, Asia de Est și de Sud-Est; (și la sg.) persoană care aparține acestei rase. **2.** Adj. Care prezintă caractere fizice asemănătoare cu ale unui mongol (**1**); care se referă la mongoloid (**1**). [Var.: **mongolid, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **mongoloïde.**

MONILIÓZĂ, *monilioze,* s.f. Boală a pomilor fructiferi provocată de o specie de ciuperci, care se manifestă prin apariția pe fructe a unor cercuri concentrice de mucegai, urmată de putrezirea acestora. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **moniliose.**

MONÍSM s.n. Doctrină filosofică potrivit căreia la baza tuturor fenomenelor lumii se află un singur principiu, fie material, fie spiritual; *p. gener.* orice concepție care explică printr-un singur principiu multitudinea fenomenelor dintr-un domeniu determinat. — Din fr. **monisme.**

MONÍST, -Ă, *monişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine monismului, privitor la monism. **2.** S.m. şi f. Adept al monismului. — Din fr. **moniste.**

MONITÓR[1], *monitoare,* s.n. Navă fluvială de război, blindată, de tonaj mic, cu tunuri protejate cu turele. — Din fr. **monitor.**

MONITÓR[2], -OÁRE, *monitori, -oare,* s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. (Ieşit din uz) Elev care menţinea ordinea şi disciplina în clasă, în lipsa profesorului. F Elev foarte bun la învăţătură, care ajuta pe profesor la predare (instruind o grupă de elevi). F Persoană care învaţă sau supraveghează pe cei ce doresc să practice schiul. **2.** S.n. Aparat de control al unei instalaţii de telecomunicaţii, care urmăreşte imaginea proiectată de aparatele de luat vederi. **3.** S.n. (Urmat de determinări) Titlu dat unor periodice (oficiale). — Din fr. **moniteur,** lat. **monitor.**

MONITORÍAL, -Ă, *monitoriale,* adj. (În sintagma) *Sistem monitorial* = metodă pedagogică de predare prin monitori[2] (**1**). [Pr.: *-ri-al*] — Din engl., fr. **monitorial.**

MONITORIZÁ, *monitorizez,* vb. I. Tranz. A supraveghea prin intermediul monitorului[2] (**2**) sau al altui aparat specializat. — **Monitor[2]** + suf. *-iza* (după engl. *monitor).*

MONITORIZÁRE, *monitorizări,* s.f. Acţiunea de *a monitoriza.* — V. **monitoriza.**

MONITORIZÁT, -Ă, *monitorizaţi, -te,* adj. Care este pus sub supravegherea monitorului[2] (**2**) sau a altui aparat specializat. — V. **monitoriza.**

MONIŢIÚNE, *monişiuni,* s.f. (Livr.) Avertisment dat de un reprezentant al Bisericii catolice; *p. gener.* observaţie, mustrare. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **monition,** it. **monizione.**

MONO[1]- Element de compunere cu sensul de „unic", „singur", „o dată", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr. **mono-.**

MÓNO[2] adj. invar. Monofonic. — Din fr., engl. **mono.**

MONOACHÉNĂ, *monoachene,* s.f. Fruct format dintr-o singură achenă. [Pr.: *-no-a-*] — **Mono-** + **achenă.**

MONOACÍD, -Ă, *monoacizi, -de,* adj. (Despre acizi) Care are în moleculă un singur atom de hidrogen. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **monoacide.**

MONOARTICULÁR, -Ă, *monoarticulari, -e,* adj. (Anat.) Cu o singură articulaţie. [Pr.: *-no-ar-*] — Din fr. **monoarticulaire.**

MONOATÓMIC, -Ă, *monoatomici, -ce,* adj. (Despre molecule) Format dintr-un singur atom; (despre substanţe) cu molecula formată dintr-un singur atom. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **monoatomique.**

MONOÁX, -Ă, *monoacşi, -xe,* adj. (Tehn.) Care are un singur ax (**1**). [Pr.: *-no-ax*] — Din fr. **monoaxe.**

MONOBÁZIC, *monobazici,* adj. (Despre acizi) Care are în molecula lui un singur atom de hidrogen, apt de a fi înlocuit cu un metal şi formând numai o singură serie de săruri. — Din fr. **monobasique.**

MONOBLEPSÍE, *monoblepsii,* s.f. Defect al vederii care constă în neputinţa de a vedea clar cu ambii ochi, în timp ce cu fiecare în parte bolnavul vede bine. — Din fr. **monoblepsie.**

MONOBLÓC, (**1**) adj. invar., (**2**) *monoblocuri,* s.n. **1.** Adj. invar. Care este constituit dintr-o singură piesă, dintr-o singură bucată. **2.** S.n. Dispozitiv, aparat sau sistem tehnic format dintr-un singur bloc nedemontabil. — Din fr. **monobloc.**

MONOBRĂZDÁR, *monobrăzdare,* adj., s.n. (Plug) cu un singur brăzdar. — **Mono-** + **brăzdar.**

MONOCAMERÁL, -Ă, *monocamerali, -e,* adj. (Despre sistemul politic şi legislativ din unele state) Cu o singură cameră (**III**). — Din fr. **monocamérale.**

MONOCAMERALÍSM s.n. Sistem politic bazat pe adunarea monocamerală. — Din fr. **monocaméralisme.**

MONOCÁRP, -Ă, *monocarpi, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care înfloreşte şi face fruct o singură dată în timpul vieţii. — Din fr. **monocarpe.**

MONOCARPELÁR, -Ă, *monocarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre flori) Care are gineceul format dintr-o singură carpelă. — Din fr. **monocarpellaire.**

MONOCELULÁR, -Ă, *monocelulari, -e,* adj. (Despre organisme) Care este format dintr-o singură celulă; unicelular. — **Mono-** + **celular.**

MONOCÉR, *monoceri,* s.m. Animal (fabulos) cu un singur corn. — Din fr. **monocère.**

MONOCÍCLIC, -Ă, *monociclici, -ce,* adj. (Biol.; despre unele specii) Care prezintă o singură perioadă de înmulţire pe an. — Din fr. **monocyclique.**

MONOCILÍNDRIC, -Ă, *monocilindrici, -ce,* adj. (Despre motoare, compresoare) Cu un singur cilindru. — Din fr. **monocylindrique.**

MONOCINÉTIC, -Ă, *monocinetici, -ce,* adj. (Fiz.; despre fascicule) Care este format din particule cu aceeaşi viteză. — Din fr. **monocinétique.**

MONOCÍP, *monocipuri,* s.n. (Electron.) Circuit integrat cu schemă electrică la comandă, realizat după o tehnologie de proiectare tipizată. — Din engl. **monochip.**

MONOCÍT, *monocite,* s.n. Leucocit mare, cu nucleu nesegmentat. [Var.: **monocítă** s.f.] — Din fr. **monocyte.**

MONOCÍTĂ s.f. v. **monocit.**

MONOCITÓZĂ, *monocitoze,* s.f. (Med.) Creşterea monocitelor din sânge în diverse stări infecţioase. — Din fr. **monocytose.**

MONOCLÁT, -Ă, *monoclaţi, -te,* adj., s.m. (Rar) (Bărbat) care poartă monoclu. — Din **monoclu.**

MONOCLINÁL, -Ă, *monoclinali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre structuri geologice cutate) Care aparţine unui singur flanc cutat. **2.** S.n. Succesiune de strate care prezintă aceeaşi înclinare şi acelaşi sens. — Din fr. **monoclinal.**

MONOCLÍNIC, -Ă, *monoclinici, -ce,* adj. (Despre cristale) În formă de prisme oblice cu baza dreptunghiulară. G *Sistem monoclinic* = sistem cristalografic cu simetrie inferioară, în care se încadrează cristalele definite mai sus. — Din fr. **monoclinique.**

MONOCLORURÁT, -Ă, *monoclorurăţi, -te,* adj. (Chim.; despre substanţe, compuşi, molecule) Care are un atom de clor apărut prin clorurare. — După fr. **monochloré.**

MONÓCLU, *monocluri,* s.n. Lentilă rotundă, concavă sau convexă, care se fixează în orbita unui ochi pentru a corecta un defect de vedere. F P. anal. Pansament făcut la un singur ochi. — Din fr. **monocle.**

MONOCÓRD, -Ă, *monocorzi, -de,* adj., (**2**) *monocorduri,* s.n. **1.** Adj. (Despre instrumente muzicale; adesea substantivat) Care are o singură coardă; care vibrează într-un singur ton. F Fig. (Despre opere literare, artistice) Monoton, inexpresiv. **2.** S.n. Străvechi instrument muzical cu o singură coardă. [Pl. şi: (**2**) *monocorde*] — Din fr. **monocorde,** lat. **monochordum,** germ. **Monochord.**

MONOCOTILEDÓN, -Ă, *monocotiledoni, -one,* adj., s.f. (Rar) Monocotiledonat. — Din lat. **monocotyledon,** fr. **monocotylédone.**

MONOCOTILEDONÁT, -Ă, *monocotiledonaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Al cărei embrion are un singur cotiledon; monocotiledon. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de plante superioare erbacee, rar lemnoase, cu frunze care prezintă nervuri paralele, cu flori compuse din trei sau şase elemente şi cu embrionul alcătuit dintr-un singur cotiledon; (şi la sg.) plantă din această clasă. — Din fr. **monocotylédoné.**

MONOCRISTÁL, *monocristale,* s.n. Cristal cu atomii şi moleculele dispuse într-o reţea cristalină spaţială neîntreruptă. — Din fr. **monocristal.**

MONOCRÓM, -Ă, *monocromi, -e,* adj. **1.** Care are o singură culoare; monocromatic. **2.** (Despre picturi) Executat în valorile apropiate ale aceluiaşi ton. F Fig. Plictisitor, uniform, monoton. — Din fr. **monochrome.**

MONOCROMÁTIC, -Ă, *monocromatici, -ce,* adj. Cu o singură culoare, monocrom (**1**). F (Despre radiaţii) Care este alcătuit din componente cu aceeaşi lungime de undă. — Din fr. **monochromatique.**

MONOCROMATÓR, *monocromatoare,* s.n. Dispozitiv optic care serveşte la separarea radiaţiilor monocromatice dintr-un fascicul complex. F Dispozitiv electromagnetic care serveşte la separarea unui fascicul de particule monocinetice dintr-un fascicul neomogen. — Din fr. **monochromateur.**

MONOCROMÍE, *monocromii,* s.f. **1.** Procedeu de pictură sau de tipar care constă în folosirea unei singure culori; predominare a unei culori într-un tablou. **2.** Reproducere într-o singură culoare. — Din fr. **monochromie.**

MONOCULÁR, -Ă, *monoculari, -e,* adj. **1.** (Med.; despre vedere) Care se realizează cu un singur ochi. **2.** (Fiz.; despre sisteme optice) Cu un singur ocular. — Din fr. **monoculaire.**

MONOCULTÚRĂ, *monoculturi,* s.f. **1.** Sistem de cultivare a aceleiaşi specii de plante mai mulţi ani consecutiv pe acelaşi teren. **2.** Predominare a plantaţiilor de un anumit fel într-o ţară, într-o regiune etc. — Din fr. **monoculture.**

MONODACTÍL, -Ă, *monodactili, -e,* adj., s.n. (Picior) cu un singur deget; soliped. — Din fr. **monodactyle.**

MONODIÁ, *monodiez,* vb. I. Tranz. A cânta o monodie. [Pr.: *-di-a*] — Din **monodie.**

MONODIÁT, -Ă, *monodiaţi, -te,* adj. (Despre opere muzicale) Care este interpretat ca monodie. — V. **monodia.**

MONÓDIC, -Ă, *monodici, -ce,* adj. (Muz.) Care este specific monodiei, de monodie. — Din fr. **monodique.**

MONODÍE, *monodii,* s.f. Melodie executată de o singură voce sau de un ansamblu la unison sau la octavă. — Din fr. **monodie.**

MONODIÉRE, *monodieri,* s.f. (Muz.) Acţiunea de *a monodia.* — V. **monodia.**

MONODRÁMĂ, *monodrame,* s.f. Piesă de teatru cu un singur personaj. — Din germ. **Monodrama,** it. **monodramma.**

MONOELECTROVALÉNT, -Ă, *monoelectrovalenţi, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care are electrovalenţa egală cu unitatea. [Pr.: *-no-e-*] — **Mono-** + **electrovalent.**

MONOFÁG, -Ă, *monofagi, -ge,* adj., s.m. şi f. (Organism) al cărui mod de nutriţie este monofagia. — Din it. **monofago.**

MONOFAGÍE s.f. Mod de nutriție bazat pe un singur tip de hrană, propriu mai ales paraziților. — Din fr. **monophagie.**

MONOFAZÁT, -Ă, *monofazați, -te,* adj. (Fiz.; despre un circuit electric alternativ) Care este alimentat cu o singură sursă de tensiune sau cu mai multe surse având tensiunile în fază; (despre o mașină, o instalație) care folosește circuitul electric descris mai sus; monofazic. — Din fr. **monophasé.**

MONOFÁZIC, -Ă, *monofazici, -ce,* adj. (Fiz.) Monofazat. F (Despre substanțe omogene) Care prezintă, la un moment dat, o singură stare de agregare. — Din **monofazat.**

MONOFAZÍE, *monofazii,* s.f. (Med.) Tulburare de vorbire care se manifestă prin repetarea aceluiași sunet, cuvânt etc. — Din engl. **monophasia.**

MONOFÍL, *monofile,* adj. (Bot.; despre caliciul florilor) Care este format dintr-o singură petală. — Din fr. **monophylle.**

MONOFILÉTIC, -Ă, *monofiletici, -ce,* adj. (Biol.; despre populații) Care descinde dintr-un strămoș comun sau dintr-o singură populație. — Din fr. **monophylétique.**

MONOFIZÍT, -Ă, *monofiziți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține monofizitismului, privitor la monofizitism. **2.** S.m. și f. Adept al monofizitismului. — Din fr. **monophysite.**

MONOFIZITÍSM s.n. Învățătură creștină despre unica natură a lui Isus Hristos, cea divină. — **Monofizit** + suf. *-ism.*

MONOFLÓR, -Ă, adj. (Despre miere, polen etc.) Care a fost cules de la o singură specie de floare. — **Mono-** + **flor**[al].

MONOFOBÍE s.f. Stare patologică caracterizată prin frica de singurătate. — Din fr. **monophobie.**

MONOFÓNĂ, *monofone,* adj. (Muz.; despre melodii) Care este executat de o singură voce sau de un singur instrument. — Din **monofonie** (derivat regresiv).

MONOFONEMÁTIC, -Ă, *monofonematici, -ce,* adj. (Lingv.; despre grupuri de sunete) Care are valoarea unui singur fonem. — Din fr. **monophonémat**ique.

MONOFÓNIC, -Ă, *monofonici, -ce,* adj. (Fiz.) De monofonie, al monofoniei. — Din fr. **monophonique,** engl. **monophonie.**

MONOFONÍE s.f. (Fiz.) Procedeu tehnic de transmitere și captare a sunetului prin intermediul unui singur canal. — Din fr. **monophonie,** engl. **monophony.**

MONOFÓTO s.n. Monotip adaptat pentru culegerea prin fotografiere. — Din germ. **Monophoto.**

MONOFTÓNG, *monoftongi,* s.m. Vocală provenită din reducerea unui diftong. — Din fr. **monophtongue.**

MONOFTONGÁ, pers. 3 *monoftonghează,* vb. I. Refl. (Despre diftongi) A se reduce la o singură vocală. — Din fr. **monophtonguer.**

MONOFTONGÁRE, *monoftongări,* s.f. Faptul de *a se monoftonga.* — V. **monoftonga.**

MONOFTONGÁT, -Ă, *monoftongați, -te,* adj. (Despre diftongi) Care este redus la o singură vocală. — V. **monoftonga.**

MONOGÁM, -Ă, *monogami, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. Persoană care practică monogamia. **2.** Adj. (Despre căsătorie, familie) Bazat pe monogamie. F (Despre plante) Unisexuat. — Din fr. **monogame.**

MONOGÁMIC, -Ă, *monogamici, -ce,* adj. Monogam. — Din fr. **monogamique.**

MONOGAMÍE s.f. Formă de căsătorie în care unui bărbat sau unei femei i se interzice să aibă, în același timp, mai multe soții, respectiv mai mulți soți. F Stare a unei plante monogame. — Din germ. **Monogamie,** fr. **monogamie.**

MONOGENÉTIC, -Ă, *monogenetici, -ce,* adj. Conform cu monogeneza, de monogeneză. — **Mono-** + **genetic.**

MONOGENÉZĂ, *monogeneze,* s.f. (Biol.) Reproducere directă, fără alternare de generații sexuate și asexuate. F P. ext. Punct unic de plecare, izvor comun al unui lucru, al unui fenomen. — Din fr. **monogenèse.**

MONOGÉNIC, -Ă, *monogenici, -ce,* adj. (Biol.; despre un caracter) Care este condiționat de o singură genă sau de o pereche de gene. — Din fr. **monogénique.**

MONOGENÍE s.f. (Biol.) Producere de către o femelă numai de descendenți masculi sau numai de descendenți femele. — Din fr. **monogénie.**

MONOGENÍSM s.n. Teorie antropologică care consideră că specia umană are origine unică. — Din fr. **monogénisme.**

MONOGENÍST, -Ă, *monogeniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al monogenismului. — Din fr. **monogéniste.**

MONOGENOPATÍE, *monogenopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiuni condiționate de o singură mutație genetică. — Probabil din fr.

MONOGÉRMĂ, *monogerme,* adj. (Bot.; despre semințe) Cu un singur germen. — Din germ. **monogerm.**

MONOGRÁF, -Ă, *monografi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Autor al unei monografii. — Din fr. **monographe.**

MONOGRAFIÁ, *monografiez,* vb. I. Tranz. A trata monografic. [Pr.: *-fi-a*] — Din **monografie.**

MONOGRÁFIC, -Ă, *monografici, -ce,* adj. Care ține de monografie, privitor la monografie, propriu monografiei. — Din fr. **monographique.**

MONOGRAFÍE, *monografii,* s.f. Studiu științific amplu asupra unui subiect anumit, tratat detaliat și cvasiexhaustiv. — Din fr. **monographie.**

MONOGRAFÍST, -Ă, *monografiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în realizarea unei monografii; monograf. — **Monografie** + suf. *-ist.*

MONOGRÁM s.n. v. **monogramă.**

MONOGRÁMĂ, *monograme,* s.f. Semn scris, gravat sau brodat, format prin alăturarea sau împletirea inițialelor numelui și prenumelui unei persoane. [Var.: **monográm** s.n.] — Din fr. **monogramme.**

MONOGRANULÁR, -Ă, *monogranulari, -e,* adj. Compus din granule de aceeași mărime. — **Mono-** + **granular.**

MONOHIBRÍD, -Ă, *monohibrizi, -de,* adj., s.m. (Biol.) (Organism) provenit din monohibridare. — Din fr. **monohybride.**

MONOHIBRIDÁ, *monohibridez,* vb. I. Tranz. (Biol.) A încrucișa indivizi care diferă printr-un singur caracter. — Din fr. **monohybrider.**

MONOHIBRIDÁRE, *monohibridări,* s.f. Acțiunea de *a monohibrida.* — V. **monohibrida.**

MONOHIBRIDÁT, -Ă, *monohibridați, -te,* adj. (Despre specii, indivizi) Care a fost încrucișat cu indivizi care diferă printr-un singur caracter. — V. **monohibrida.**

MONOHIBRIDÍSM s.n. (Biol.) Încrucișare între indivizi care diferă printr-un singur caracter; monohibridare. — Din fr. **monohybridisme.**

MONOHIDRÁT, *monohidrați,* s.m. (Chim.) Hidrat al unei substanțe solide care conține o singură moleculă de apă. — Din fr. **monohydrate.**

MONÓIC, -Ă, *monoici, -ce,* adj. (Despre plante) Care are flori unisexuate, masculine sau feminine, dispuse pe același individ. — Din fr. **monoïque.**

MONOIDEÍSM s.n. (Fil.) Predominare a unei singure idei în gândire. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **monoïdéisme.**

MONOLÍNGV, -Ă, *monolingvi, -e,* adj. (Despre dicționare, ediții etc.) Într-o singură limbă; unilingv. — Din fr. **monolingue.**

MONOLINGVÍSM s.n. Folosire a unei singure limbi (cea maternă) de către același individ sau același grup social. — Din fr. **monolinguisme.**

MONOLÍT, -Ă, *monoliți, -te,* adj. Care este constituit dintr-o singură bucată, dintr-un singur bloc (**1**). F Fig. Bine închegat, sudat; unitar, omogen; trainic, monolitic. F (Substantivat, n.) Monument construit dintr-un singur bloc de piatră. — Din fr. **monolithe.**

MONOLÍTIC, -Ă, *monolitici, -ce,* adj. Privitor la monolit; de monolit. F Fig. Bine închegat, unitar. — Din fr. **monolithique.**

MONOLITÍSM s.n. (Rar) Însușirea de a fi monolitic. — Din fr. **monolithisme.**

MONOLITIZÁRE, *monolitizări,* s.f. Operație prin care elemente de construcție din beton turnate separat se solidarizează pentru a prelua împreună sarcinile exterioare. — Din **monolit.**

MONOLÓG, *monologuri,* s.n. **1.** Scenă dintr-o lucrare dramatică în care un personaj, fiind singur pe scenă, își exprimă cu glas tare gândurile. F *Monolog interior* = procedeu literar specific romanului sau nuvelei de analiză psihologică, prin care este reprodus fluxul gândirii personajului. F Lucrare dramatică de proporții reduse, destinată să fie interpretată de către un singur actor. **2.** Vorbire neîntreruptă a cuiva, fără a da altuia timp pentru replică; vorbire cu sine însuși. [Pl. și: *monoloage*] — Din fr. **monologue.**

MONOLOGÁ, *monologhez,* vb. I. Intranz. A vorbi singur, a vorbi cu sine însuși. — Din fr. **monologuer.**

MONOLÓGIC, -Ă, *monologici, -ce,* adj. (Rar) Care se bazează pe monolog (interior), de monolog. — Din fr. **monologique.**

MONÓM, *monoame,* s.n. **1.** Expresie algebrică în care intervin numai semnele înmulțirii și ale împărțirii. **2.** Fig. Șir, succesiune neîntreruptă (unul după altul). — Din fr. **monôme.**

MONOMÁN, -Ă, *monomani, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de monomanie. — Din fr. **monomane.**

MONOMANIÁC, -Ă, *monomaniaci, -ce,* adj. (Med.; rar) Monoman. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **monomaniaque.**

MONOMANÍE, *monomanii,* s.f. Stare patologică manifestată prin obsesia unui singur gând; idee fixă. — Din fr. **monomanie.**

MONOMÉMBRĂ, *monomembre,* adj. (Gram.; despre propoziții) Format dintr-un singur cuvânt. — **Mono-** + **membră.**

MONOMÉR, *monomeri,* s.m. Substanță chimică simplă, de obicei organică, cu masă moleculară mică și cu caracter nesaturat, care intră în constituția unui polimer. — Din fr. **monomère.**

MONOMETALÍSM s.n. Sistem monetar bazat pe un singur etalon metalic (aurul sau argintul); teorie care preconizează acest sistem. — Din fr. **monométallisme.**

MONOMETALÍST, -Ă, *monometaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre sisteme monetare, teorii economice) Care se bazează pe monometalism. **2.** Adj., s.m. și f. Adept al monometalismului. — Din fr. **monométaliste.**

MONOMÉTRU, *monometre,* s.n. **1.** Vers compus dintr-un singur metru. **2.** Vers compus din metri de același fel. — Din fr. **monomètre.**

MONOMORFEMÁTIC, -Ă, *monomorfematici, -ce,* adj. (Lingv.) Format dintr-un singur morfem. — **Mono-** + **morfem** + suf. *-atic.*

MONOMOTÓR, *monomotoare,* adj., s.n. (Avion) care este prevăzut cu un singur motor. — Din fr. **monomoteur.**

MONONUCLEÁRĂ, *mononucleare,* s.f. Globulă albă a sângelui cu un singur nucleu. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **mononucléaire.**

MONONUCLEÓZĂ s.f. (În sintagma) *Mononucleoză infecțioasă* = boală infecțioasă acută, benignă, frecventă la copii și la tineri, care se manifestă prin febră și prin creșterea numărului de limfocite și de monocite din sânge și prin mărirea ganglionilor limfatici. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **mononucléose.**

MONOPARENTÁL, -Ă, *monoparentali, -e,* adj. Care are numai un singur părinte, de obicei mama. — Din fr. **monoparental.**

MONOPETÁL, -Ă, *monopetali, -e,* adj. (Despre flori) Cu o singură petală; (despre plante) care are flori cu o singură petală. — Din fr. **monopétale.**

MONOPLÁN, *monoplane,* s.n. Avion cu o singură aripă, așezată transversal și simetric față de fuzelaj. — Din fr. **monoplan.**

MONOPLASTÍDĂ, *monoplastide,* s.f. Organism viu, format dintr-o singură celulă (plurinucleară sau uninucleară). — Din fr. **monoplastide.**

MONOPLEGÍE, *monoplegii,* s.f. Paralizie a unui singur membru sau al unei părți din corp. — Din fr. **monoplégie.**

MONOPLOÍD, -Ă, *monoploizi, -de,* adj. (Biol.; despre celule sau organisme vii, adesea substantivat) Al cărui nucleu are un singur set de cromozomi. — Din engl. **monoploid.**

MONOPODIÁL, -Ă, *monopodiali, -e,* adj. (Bot.; despre ramificațiile tulpinii) Cu un singur ax principal; monopodic. [Pr.: *-di-al*] — Din engl. **monopodial.**

MONOPÓDIC, -Ă, *monopodici, -ce,* adj. (Bot.) Monopodial. — Din engl. **monopodic.**

MONOPODÍE, *monopodii,* s.f. **1.** Structură metrică alcătuită dintr-un singur picior. **2.** (Med.) Malformație congenitală caracterizată prin existența unui singur picior. — Din fr. **monopodie.**

MONOPÓDIU, *monopodii,* s.n. Mod de ramificație a tulpinii în care axul principal crește continuu. — Din fr. **monopode.**

MONOPÓL, *monopoluri,* s.n. **1.** Drept exclusiv al cuiva, de obicei al statului, de a dispune de ceva, de a efectua ceva; dominație într-un domeniu, într-una sau mai multe ramuri economice. F (Pop.) Rachiu fabricat de o întreprindere care deține un monopol (**1**). **2.** Privilegiu exclusiv, de drept și de fapt, pe care îl posedă un individ, o întreprindere sau un organism public de a fabrica, de a vinde sau de a exploata anumite bunuri sau servicii. F Firmă sau companie care exercită un control exclusiv asupra producției și comercializării unui produs material sau serviciu, pe un anumit teritoriu, astfel încât are posibilitatea să stabilească atât prețul de vânzare unitar, cât și cantitatea de produse sau de servicii oferite. **3.** Fig. Drept exclusiv pe care și-l arogă cineva. — Din germ. **Monopol,** fr. **monopole.**

MONOPOLÍSM s.n. Tendință de a forma monopoluri; sistem de asociere a marilor întreprinderi pentru a forma monopoluri (**2**). — **Monopol** + suf. *-ism.*

MONOPOLÍST, -Ă, *monopoliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Organizat pe bază de monopol, privitor la monopol. **2.** S.m. și f. Persoană care deține un monopol, participant la conducerea unui monopol. — Din fr. **monopoliste.**

MONOPOLIZÁ, *monopolizez,* vb. I. Tranz. **1.** A exercita un monopol, a pune stăpânire, cu drept de monopol, pe un domeniu de activitate; a supune unui monopol. **2.** Fig. A acapara, a-și aroga drepturi exclusive asupra cuiva sau a ceva; a reține întreaga atenție sau interesul cuiva. — Din fr. **monopoliser.**

MONOPOLIZÁRE, *monopolizări,* s.f. Acțiunea de *a monopoliza* și rezultatul ei. — V. **monopoliza.**

MONOPOLIZÁT, -Ă, *monopolizați, -te,* adj. Care ține de regimul monopolurilor, care aparține monopolurilor sau este supus unui monopol. — V. **monopoliza.**

MONOPOLIZATÓR, -OÁRE, *monopolizatori, -oare,* adj. Care monopolizează. — **Monopoliza** + suf. *-tor.* Cf. it. monopolizzatore.

MONOPÓST, *monoposturi,* s.n. Mașină de curse căreia i s-au adus îmbunătățiri majore și care nu a fost încă lansată pe pista de concurs. — Din fr. **monoposte.**

MONOPRODÚCȚIE, *monoproducții,* s.f. Specializare îngustă a unei economii naționale care se limitează la o singură ramură economică. — **Mono-** + **producție.**

MONOPTÉR, -Ă, *monopteri, -e,* adj. , s.n. (Edificiu circular) cu acoperișul susținut pe un singur rând de coloane. — Din fr. **monoptère.**

MONORÁI, *monoraiuri,* s.n. Monoșină. — Din fr. **monorail.**

MONOREFRINGÉNT, -Ă, *monorefringenți, -te,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Cu monorefringență. — Din fr. **monoréfringent.**

MONOREFRINGÉNȚĂ s.f. (Fiz.) Proprietate a unei substanțe de a emite o singură rază refractată pentru fiecare rază incidentă. — Din fr. **monoréfringence.**

MONORÍMĂ, *monorime,* adj. (Despre poezii) Care are aceeași rimă la toate versurile. F (Substantivat) Repetare a aceleiași rime într-o strofă sau poem. — Din fr. **monorime.**

MONOSCÓP, *monoscoape,* s.n. Tub cu fascicul electronic, folosit în televiziune pentru generarea unui semnal de imagine corespunzător unei imagini fixe. — Din fr. **monoscope.**

MONOSEMÁNTIC, -Ă, *monosemantici, -ce,* adj. (Despre cuvinte) Care are un singur sens. — Din fr. **monosémantique.**

MONOSEMANTÍSM s.n. (Lingv.) Caracter al cuvintelor monosemantice; monosemie. — Din fr. **monosémantisme.**

MONOSEMÍE s.f. (Lingv.) Monosemantism. — Din fr. **monosémie.**

MONOSEPÁL, -Ă, *monosepali, -e,* adj. (Bot.; despre flori) Care are o singură sepală; (despre plante) care are florile cu o singură sepală. — Din fr. **monosépale.**

MONOSILÁB, -Ă, *monosilabi, -e,* adj., s.f. (Cuvânt) format dintr-o singură silabă. — Din fr. **monosyllabe.**

MONOSILÁBIC, -Ă, *monosilabici, -ce,* adj. Care are o singură silabă; format din monosilabe. F (Despre limbi) Format (mai ales) din cuvinte cu o singură silabă. — Din fr. **monosyllabique.**

MONOSPÉRM, -Ă, *monospermi, -e,* adj. (Despre fructe) Care are o singură sămânță. — Din fr. **monosperme.**

MONOSTÍH, *monostihuri,* s.n. Poezie sau strofă alcătuită dintr-un singur vers. F Poem alcătuit din versuri având același metru. — Din fr. **monostiche.**

MONOSTÍL, *monostiluri,* s.n. (Arhit.) Coloană izolată. — Din fr. **monostyle.**

MONOSTRÓFĂ, *monostrofe,* s.f. Poezie formată dintr-o singură strofă. — **Mono-** + **strofă.**

MONOȘÍNĂ, *monoșine,* s.f. Cale de rulare pentru tracțiune terestră sau suspendată care folosește o singură șină; monorai. — **Mono-** + **șină** (după fr. *monorail).*

MONOTEÍSM s.n. (Bis.) Credința într-o divinitate unică și distinctă de lume. — Din fr. **monothéisme.**

MONOTEÍST, -Ă, *monoteiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de monoteism, privitor la monoteism. **2.** S.m. și f. Adept al monoteismului. — Din fr. **monothéiste.**

MONOTELÍSM s.n. (Rar) Învățătură creștină, din sec. VII, care nu admite decât o singură voință în Isus Hristos, cea divină. — Din fr. **monothélisme.**

MONOTELÍT, *monoteliți,* s.m. (Rar) Adept al monotelismului. — Din fr. **monothélite.**

MONOTEMÁTIC, -Ă, *monotematici, -ce,* adj. Cu o singură temă. — Din engl. **monothematic.**

MONOTÍP, -Ă, *monotipi, -e,* adj., (**2**) *monotipuri,* s.n. **1.** Adj. (Rar) Făcut după un singur model, de un singur tip. **2.** S.n. (Tipogr.) Mașină care culege și toarnă literele una câte una. — Din fr. **monotype.**

MONOTIPÍST, -Ă, *monotipiști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la monotip (**2**). — Din it. **monotipista.**

MONOTÓN, -Ă, *monotoni, -e,* adj. (Despre glas, sunete, melodii; adesea adverbial) Care are sau care păstrează mereu același ton. F Fig. Care indispune, plictisește etc. prin lipsa de variație sau de varietate; uniform. — Din fr. **monotone.**

MONOTONÍE, *monotonii,* s.f. Lipsă de varietate în ton; ceea ce este monoton. F Fig. Lipsă de variație sau de varietate; uniformitate plictisitoare. — Din fr. **monotonie.**

MONOTONIZÁ, *monotonizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) face monoton. — Din fr. **monotoniser.**

MONOTONIZÁRE, *monotonizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) monotoniza.* — V. **monotoniza.**

MONOTONIZÁT, -Ă, *monotonizați, -te,* adj. Care a devenit monoton. — V. **monotoniza.**

MONOTRÉM, *monotreme,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere primitive, ovipare, cu cioc și cu corpul acoperit cu păr (sau țepi), cărora le lipsesc mameloanele; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. G (Adjectival) *Mamifer monotrem.* [Var.: **monotrémă** s.f.] — Din fr. **monotrème.**

MONOTRÉMĂ s.f. v. **monotrem.**

MONOVALÉNT, -Ă, *monovalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice sau radicali chimici) Care are valența unu. — Din fr. **monovalent.**

MONOVÉRB, *monoverbe,* s.n. Joc distractiv care constă în a reprezenta un cuvânt prin litere combinate între ele sau prin figuri, sensul acestuia reieșind din poziția elementelor componente. — Din it. **monoverbo.**

MONOXÍD, *monoxizi,* s.m. (Chim.) Oxid cu un singur atom de oxigen în moleculă. — Din fr. **monoxyde.**

MONOXÍL, -Ă, *monoxili, -e,* adj., s.n. (Barcă primitivă) construită dintr-un trunchi de copac scobit. — Din fr. **monoxyle.**

MONOZAHARÍDĂ, *monozaharide,* s.f. Substanță chimică organică din clasa glucidelor, care poate fi obținută prin hidroliza zaharurilor și care nu se poate desface în zaharide mai simple. — Din fr. **monosaccharide.**

MONSENIÓR, *monseniori,* s.m. Titlu acordat în Occident principilor din familiile domnitoare, cardinalilor și altor înalți prelați; persoană cu acest titlu. — Din fr. **monseigneur.**

MÓNSTRU, *monștri,* s.m. **1.** Ființă mitologică cu corpul format din părți ale unor animale diferite sau din unele părți de om și altele de animal. **2.** Ființă care se naște cu mari anomalii fizice; pocitanie; *fig.* om cu mari defecte morale, om josnic, crud, denaturat. **3.** Namilă, matahală. F Fig. (Adjectival) De proporții mari, extraordinar, neobișnuit. — Din lat. **monstrum,** fr. **monstre.**

MONSTRUÓS, -OÁSĂ, *monstruoși, -oase,* adj. **1.** Care are un aspect respingător, ieșit din comun, care se abate de la normal, ca un monstru, anormal, cu mari anomalii; urât, oribil, hidos; *fig.* neestetic, neartistic. F Fig. Îngrozitor, rău, denaturat. **2.** Exagerat de mare; enorm, colosal. [Pr.: *-stru-os*] — Din fr. **monstrueux.**

MONSTRUOZITÁTE, *monstruozități,* s.f. Faptul de a fi monstruos; ceea ce este ieșit din comun și respingător ca aspect, ceea ce este monstruos. F Fig. Ceea ce produce groază, repulsie; grozăvie, cruzime. [Pr.: *-stru-o-*] — Din fr. **monstruosité.**

MONȘÉR s.m. (Fam.) Termen familiar cu care o persoană se adresează unui bărbat. — Din fr. **mon cher.**

MONT, *monturi,* s.n. Parte care rămâne după amputarea unei mâini sau a unui picior; ciot. F Capăt proeminent al unui os sau al unei articulații; *spec.* proeminență patologică a unui os sau a unei articulații, îndeosebi la degetul gros de la picior. — Din **bont.**

MONTÁ[1], *montez,* vb. I. Tranz. **1.** A fixa la locul lor diferite piese ale unui sistem tehnic; a asambla, a îmbina. F A potrivi, a amplasa la locul de funcționare o parte a unui mecanism, a unui obiect. F A fixa pietre prețioase într-o bijuterie. **2.** A pregăti reprezentarea unui spectacol artistic, a pune în scenă. **3.** Fig. A pune la cale. F A întârâta pe cineva împotriva cuiva; a aţâţa. — Din fr. **monter.**

MONTÁ[2], pers. 3 *montează,* vb. I. Tranz. (Despre animale masculine) A efectua o montă, a fecunda. — Din **montă.**

MONTÁJ, *montaje,* s.n. **1.** Montare[1]; (concr.) ansamblu, sistem rezultat în urma unei montări. **2.** Reunire a unor imagini (picturale, grafice, fotografice) independente sau a unora care fac parte dintr-o compoziție pentru a obține un ansamblu; (concr.) ansamblu realizat astfel. **3.** Fază finală în tehnica de lucru a unui film, care cuprinde selectarea scenelor, stabilirea ordinii și lungimii definitive a secvențelor, mixajul cu acompaniamentul sonor etc. în conformitate cu succesiunea indicată de scenariu și cu viziunea artistică a regizorului. **4.** Combinarea într-o ordine succesivă logică și într-un tot unitar a scenelor și a episoadelor caracteristice dintr-o operă literară, dintr-o compoziție muzicală etc., în vederea unei transmisii radiofonice, de televiziune sau pentru un spectacol. *Montaj literar.* — Din fr. **montage.**

MONTÁN, -Ă, *montani, -e,* adj. De munte, de la munte, specific muntelui. — Din lat. **montanus.**

MONTÁNT, -Ă, *montanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Ridicat în sus, înălțat, înalt. **2.** S.m. Bară de lemn sau de metal care se așază vertical într-o construcție și care servește ca piesă de susținere. — Din fr. **montant.**

MONTÁRE[1], *montări,* s.f. Acțiunea de *a monta*[1] și rezultatul ei. — V. **monta[1].**

MONTÁRE[2], *montări,* s.f. Montă (**1**). — V. **monta[2].**

MONTÁT, -Ă, *montați, -te,* adj. (Despre piese, instalații etc.) Care a fost pus, fixat, îmbinat la locul potrivit. — V. **monta[1].**

MONTATÓR, -OÁRE, *montatori, -oare,* s.m. și f. Tehnician care montează diferite părți ale unor obiecte sau aparate; montor. — **Monta[1]** + suf. *-tor.* Cf. it. m o n t a t o r e .

MÓNTĂ, *monte,* s.f. **1.** Împerechere a două animale de sex opus în vederea reproducerii; montare[2]. **2.** Herghelie de armăsari pentru reproducere. — Din fr. **monte.**

MONTGOLFIÉR, *montgolfiere,* s.n. Aerostat primitiv umplut cu aer cald. [Pr.: *-fi-er*. — Var.: **montgolfiéră** s.f.] — Din fr. **montgolfière.**

MONTGOLFIÉRĂ s.f. v. **montgolfier.**

MONTÍCUL, *monticuli,* s.m. **1.** (Geol.) Formă de relief cu aspect de movilă; munte mic, colină. **2.** (Anat.) Mică proeminență. [Var.: **montículă** s.f.] — Din fr. **monticule,** lat. **monticula.**

MONTÍCULĂ s.f. v. **monticul.**

MONTMORILLONÍT, *montmorillonite,* s.n. Alumosilicat natural de magneziu, aluminiu și fier, din grupa mineralelor argiloase, moale, gras, absorbant, de culoare albă, folosit la purificarea diferitelor soluții, în industria textilă, a cauciucului, cosmetică, alimentară etc. [Pr.: *-ri-lo-*] — Din fr. **montmorillonite.**

MONTÓR, -OÁRE, *montori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Montator. — Din fr. **monteur.**

MONTÚRĂ, *monturi,* s.f. Piesă sau parte a unui sistem tehnic în care se montează o altă piesă a acestuia. F Spec. Mod de fixare a pietrelor prețioase într-o bijuterie; garnitură de metal care fixează o piatră prețioasă într-o bijuterie sau care adăpostește mecanismul unui ceasornic. — Din germ. **Montur,** fr. **monture.**

MONȚIÁN, -Ă, *monțieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al eocenului inferior, caracterizat prin faună de gasteropode, lamelibranhiate și foraminifere. **2.** Adj. Care aparține monțianului (**1**), privitor la monțian; din monțian. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **montien,** germ. **Montien,** engl. **Montian.**

MONUMÉNT, *monumente,* s.n. **1.** Operă de sculptură sau de arhitectură destinată să perpetueze amintirea unui eveniment sau a unei personalități remarcabile; *p. ext.* construcție arhitectonică de proporții mari sau de o deosebită valoare. F Fig. Orice operă, document istoric sau creație culturală de însemnătate națională sau internațională. **2.** (În sintagma) *Monument al naturii* = plantă, animal, formațiune naturală, teritoriu etc. de mare însemnătate științifică sau estetică, considerate bunuri ale întregului popor, ocrotite prin lege și conservate pentru posteritate. — Din fr. **monument,** lat. **monumentum.**

MONUMENTÁL, -Ă, *monumentali, -e,* adj. Care aparține monumentelor, privitor la monumente; *p. ext.* grandios, măreț, impunător prin proporțiile sale. F Fig. Remarcabil. — Din lat. **monumentalis,** fr. **monumental,** it. **monumentale.**

MONUMENTALÍSM s.n. Calitatea a ceea ce este monumental; grandoare, măreție, monumentalitate. — **Monumental** + suf. *-ism.*

MONUMENTALÍST, -Ă, *monumentaliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Autor de lucrări monumentale. — **Monumental** + suf. *-ist.*

MONUMENTALITÁTE s.f. Însușirea de a fi monumental; calitatea a ceea ce este monumental; grandoare, măreție. — Din fr. **monumentalité.**

MONUMENTALIZÁ, *monumentalizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A da sau a căpăta un caracter grandios, măreț. — Din fr. **monumentaliser.**

MONUMENTALIZÁRE, *monumentalizări,* s.f. Acțiunea de *a monumentaliza* și rezultatul ei. — V. **monumentaliza.**

MOP, *mopuri,* s.n. Spălător pentru pardoseli din gresie, mozaic, linoleum etc., format dintr-un pămătuf din fâșii de material textil prins într-un mâner lung. — Din engl. **mop.**

MOPS, (**1**) *mopși,* s.m., (**2**) *mopsuri,* s.n. **1.** S.m. Câine de talie mică, cu capul mare, globulos, cu botul turtit, cu părul scurt și neted; buldog. F Epitet dat unei persoane cu nasul turtit. **2.** S.n. Clește cu fălci curbate folosit la strângerea țevilor, a vanelor etc. în cadrul operațiilor de montare. — Din germ. **Mops.**

MOR interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă mormăitul ursului. — Onomatopee.

MORACÉE, *moracee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase, rareori erbacee, cu frunze alterne, întregi sau lobate, cu flori dispuse în inflorescențe și fructe nucule, achene sau drupe, reunite într-un fruct compus; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **moracée.**

MORÁL, -Ă, (**I**) *morali, -e,* adj., (**II**) *moraluri,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care aparține moralei, conduitei admise și practicate într-o societate, care se referă la morală; etic; care este conform cu morala; cinstit, bun; moralicesc. F Care conține o învățătură; moralizator. **2.** Care aparține psihicului, spiritului, intelectului, care se referă la psihic, spirit sau intelect; spiritual, intelectual. **II.** S.n. **1.** Ansamblul facultăților sufletești și spirituale. **2.** Stare afectivă, dispoziție sufletească temporară care privește puterea, dorința, fermitatea de a suporta pericolele, oboseala, dificultățile. F Curaj, tărie sufletească. G Expr. *A ridica moralul* (cuiva) = a îmbărbăta (pe cineva). *A(-i) scădea* (cuiva) *moralul* = a (se) demoraliza, a (se) descuraja. — Din lat. **moralis, -e,** fr. **moral.**

MORÁLĂ, (**3**) *morale,* s.f. **1.** Ansamblul convingerilor, atitudinilor, deprinderilor reflectate și fixate în principii, norme, reguli, determinate istoric și social, care reglementează comportarea și raporturile indivizilor între ei, precum și dintre aceștia și colectivitate și a căror respectare se întemeiază pe conștiință și pe opinia publică; etică. **2.** Disciplină științifică care se ocupă cu normele de comportare a oamenilor în societate; (concr.) carte care cuprinde aceste norme; etică. **3.** Concluzie moralizatoare cuprinsă într-o scriere, mai ales într-o fabulă; învățătură. F (Fam.) Dojană, mustrare. — Din lat. **moralis,** fr. **morale.**

MORALICÉSC, -EÁSCĂ, *moralicești,* adj. (Înv.) Moral (**I 1**). — **Moral** + suf. *-icesc.*

MORALICÉȘTE adv. **1.** Moralmente. **2.** (Înv.) După regulile moralei. — **Moral** + suf. *-icește.*

MORALÍSM s.n. (Rar) Predominare a moralei într-o doctrină (filosofică). — Din fr. **moralisme.**

MORALÍST, -Ă, *moraliști, -ste,* s.m. și f. **1.** Filosof, gânditor, scriitor etc. care se preocupă de probleme de morală. **2.** (Fam.; peior.) Persoană căreia îi place să facă morală, să dojenească mereu. — Din fr. **moraliste.**

MORALITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este moral (**I 1**); natura, caracterul, valoarea unui fapt, a conduitei unei persoane sau a unei colectivități din punct de vedere moral. F Comportare, conduită, moravuri în conformitate cu principiile morale; cinste, bună purtare. — Din lat. **moralitas, -atis,** fr. **moralité.**

MORALIZÁ, *moralizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da cuiva învățături morale. **2.** (Fam.) A face cuiva morală; a mustra, a dojeni. — Din fr. **moraliser.**

MORALIZÁNT, -Ă, *moralizanți, -te,* adj. (Rar) Moralizator. — Din fr. **moralisant.**

MORALIZÁRE, *moralizări,* s.f. Acțiunea de *a moraliza* și rezultatul ei. — V. **moraliza.**

MORALIZATÓR, -OÁRE, *moralizatori, -oare,* adj. Care contribuie la crearea unei atmosfere morale, la răspândirea moralei, care dă învățături morale, care moralizează pe cineva; educativ. F (Și substantivat; peior.) Care propovăduiește principiile morale cu ostentație. — Din fr. **moralisateur.**

MORALMÉNTE adv. Din punctul de vedere al moralei (**1**), sub raport moral (**I 1**); moralicește. — Din fr. **moralement,** it. **moralmente.**

MORÁR, *morari,* s.m. **1.** Proprietar sau conducător al unei mori; muncitor într-o moară. F Muncitor într-o întreprindere în care se macină diferite materii. **2.** Gândac cu aripile lucioase, brune sau negre, care trăiește prin mori; gândac de făină *(Tenebrio molitor).* — **Moară** + suf. *-ar.*

MORATÓRIU, -IE, *moratorii,* s.n., adj. **1.** S.n. Amânare pe o anumită perioadă a plății datoriilor unui debitor, acordată de o instanță judecătorească după declararea lui în stare de faliment; amânare a plății datoriilor publice și particulare scadente, stabilită prin lege, pe un anumit timp sau pe întreaga perioadă în care există împrejurări speciale. **2.** Adj. Care ține de moratoriu (**1**), privitor la un moratoriu; care acordă un termen de plată (amânat). G *Dobânzi moratorii* = dobânzile pe care urmează să le plătească cineva de la data acordării moratoriului până la achitarea datoriilor. *Daune moratorii* = despăgubiri care se acordă creditorului în caz de întârziere de plată a unei obligații de către debitor și care se calculează din momentul trimiterii somației. — Din it. **moratorio,** lat. **moratorium,** germ. **Moratorium.**

MORÁV, -Ă, *moravi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Moravia. **2.** Adj. Care aparține Moraviei sau moravilor (**1**), privitor la Moravia ori la moravi. — Din fr. **morave.** Cf. n. pr. M o r a v i a.

MORÁVURI s.n. pl. Totalitatea obiceiurilor și deprinderilor unui popor, ale unui grup social sau ale unei persoane; conduită morală, moralitate. G *Bunele moravuri* = decență în comportare. — Din **năravuri** (refăcut după lat. *mos, moris*).

MÓRĂ, *more,* s.f. (În prozodia latină) Timp necesar pentru pronunțarea unei silabe scurte. — Din lat. **mora.**

MORĂRÁȘ, *morărași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *morar;* morărel. — **Morar** + suf. *-aș.*

MORĂREÁSĂ, *morărese,* s.f. Morăriță. — **Morar** + suf. *-easă.*

MORĂRÉL, *morărei,* s.m. (Rar) Morăraș. — **Morar** + suf. *-el.*

MORĂRÉSC, -EÁSCĂ, *morărești,* adj. (Rar) Care aparține morii sau morarului, privitor la moară sau la morar, caracteristic morii sau morarului. — **Morar** + suf. *-esc.*

MORĂRÍ, *morăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A practica meseria de morar, a fi morar. — Din **morar.**

MORĂRÍE s.f. (Rar) Morărit (**1**). — **Morar** + suf. *-ie.*

MORĂRÍT s.n. **1.** Meseria morarului; morărie. **2.** Operație de măcinare a cerealelor (sau a altor materiale). F Ramură industrială care se ocupă cu prelucrarea prin zdrobire și mărunțire a boabelor de cereale, producând făină, crupe, griș, orez decorticat etc. **3.** Impozit care se plătea în trecut în Țările Române pe mori. — V. **morări.**

MORĂRÍȚĂ, *morărițe,* s.f. **1.** Soție de morar; stăpâna unei mori; morăreasă. **2.** (La sg. art.; reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Morar** + suf. *-iță.*

MORB, *morburi,* s.n. (Livr.) Boală. G *Morbul lui Pott* = tuberculoză osoasă localizată la coloana vertebrală. — Din lat. **morbus.**

MORBÍD, -Ă, *morbizi, -de,* adj. Care indică o stare bolnăvicioasă sau rezultă dintr-o astfel de stare; nesănătos (din punct de vedere fizic sau moral). — Din lat. **morbidus,** fr. **morbide.**

MORBIDÉȚĂ s.f. v. **morbidețe.**

MORBIDÉȚE s.f. (Livr.) Rafinament bolnăvicios, moliciune, sensibilitate excesivă; lipsă de vitalitate, de energie. F Delicatețe și moliciune reflectate în creații artistice (mai ales plastice). [Var.: **morbidéță** s.f.] — Din it. **morbidezza,** fr. **morbidesse.**

MORBIDITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi bolnav. **2.** Caracterul a ceea ce este morbid; predispoziție la îmbolnăvire. **3.** Raportul dintre numărul bolnavilor și întreaga populație dintr-un loc dat într-o anumită perioadă de timp. — Din fr. **morbidité.**

MORBÓS, -OÁSĂ, *morboși, -oase,* adj. (Rar) Bolnav; bolnăvicios. — Din lat. **morbosus.**

MÓRCOV, *morcovi,* s.m. **1.** Plantă leguminoasă din familia umbeliferelor, cu rădăcina groasă în formă de con, de culoare galbenă-roșiatică și cu gust dulce, folosită în alimentație *(Daucus carota sativa).* G *Morcov sălbatic* (sau *de câmp)* sau *morcovul câmpului* = rușinea-fetei *(Daucus carota).* **2.** (Arg. și fam.) Fiecare dintre bornele fixate pe marginile unei șosele. — Din bg. **morkov.**

MORCOVEÁNCĂ, *morcovence,* s.f. Plantă erbacee cu frunze lucitoare, cu flori albe dispuse în umbele și cu fructe ovale, care crește în regiunile muntoase *(Pleurospermum austriacum).* — **Morcov** + suf. *-eancă.*

MORCOVÉL, *morcovei,* s.m. Diminutiv al lui *morcov.* — **Morcov** + suf. *-el.*

MORCOVÍU, -ÍE, *morcovii,* adj. (Rar) De culoarea morcovului; roșcat, portocaliu. — **Morcov** + suf. *-iu.*

MORDÁCE adj. invar. (Livr.) Mușcător (**2**). — Din lat. **mordacis.**

MORDACITÁTE s.f. (Livr.) Caracter mușcător, ironic, caustic (al unui cuvânt, al unui comentariu etc.). — Din lat. **mordacitas, -atis,** fr. **mordacité.**

MORDANSÁRE s.f. Tratament cu substanțe chimice speciale, aplicat fibrelor textile în scopul fixării pe ele a coloranților fără afinitate sau cu afinitate foarte mică pentru fibra respectivă. — Cf. fr. m o r d a n ç a g e, m o r d a n ç e r.

MORDÁNT, -Ă, *mordanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Livr.) Mușcător, caustic. **2.** S.m. Substanță chimică care fixează coloranții pe fibrele textile. **3.** S.m. Mordent. [Var.: **mordént** s.m.] — Din fr. **mordant.**

MORDÉNT[1], *mordenți,* s.m. (Muz.) Ornament care constă în succesiunea rapidă a notei reale din melodie cu nota alăturată și revenirea la aceeași notă reală. — Din it. **mordente.**

MORDÉNT[2] s.m. v. **mordant.**

MORÉNĂ, *morene,* s.f. Formă acumulativă de relief, alcătuită din material detritic transportat de ghețari și depus în locul de topire a gheții. — Din fr. **moraine.**

MORÉNDO adv. (Muz.; indică modul de executare) Micșorând treptat intensitatea sunetului până la dispariția lui totală. — Cuv. it.

MORÉNIC, -Ă, *morenici, -ce,* adj. (Geogr.) De morenă. — Din fr. **morainique.**

MORÉSC, -Ă, (**1**) *moroești,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv.) Maur. **2.** S.f. (Muz.) Dans maur cu ritm viol. [Adj. f. și: *moreáscă*] — Din fr. **moresque,** it. **moresco.**

MORFÉM, *morfeme,* s.n. (Gram.) Element morfologic (afix, accent, desinență, alternanță fonetică, cuvânt auxiliar etc.) cu ajutorul căruia se formează, de la o rădăcină, cuvinte și forme flexionare noi; cea mai mică unitate din structura morfologică a cuvântului cu un sens determinat (lexical sau gramatical). — Din fr. **morphème.**

MORFEMÁTIC, -Ă, *morfematici, -ce,* adj. Care ține de morfem, privitor la morfem. — **Morfem** + suf. *-atic.*

MORFÍNĂ s.f. Substanță alcaloidă extrasă din opiu, folosită drept calmant, narcotic sau stupefiant; morfiu. — Din fr. **morphine.**

MORFINÍSM s.n. Intoxicație provocată de folosirea excesivă a morfinei. — Din fr. **morphinisme.**

MORFINOMÁN, -Ă, *morfinomani, -e,* s.m. și f. Persoană care folosește în mod obișnuit morfină, care suferă de morfinomanie. — Din fr. **morphinomane.**

MORFINOMANÍE s.f. Toxicomanie care constă în introducerea repetată în organism, prin injecții, a unor doze din ce în ce mai mari de morfină. — Din fr. **morphinomanie.**

MÓRFIU s.n. (Reg.) Morfină. — Din germ. **Morphium.**

MORFOFIZIOLÓGIC, -Ă, *morfofiziologici, -ce,* adj. (Biol.) Care ține de morfofiziologie, privitor la morfofiziologie, care se referă la structura și la funcția unui organism sau a unui organ. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **morfofiziologie.**

MORFOFIZIOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea raportului dintre structura celulelor, a țesuturilor sau a organelor și funcțiile lor. [Pr.: *-zi-o-*] — **Morfo**[logie] + **fiziologie.**

MORFOGÉN, -Ă, *morfogeni, -e,* adj. (Biol.; rar) Morfogenetic (**1**). — Din fr. **morphogène.**

MORFOGENÉTIC, -Ă, *morfogenetici, -ce,* adj. **1.** (Biol.) De morfogeneză (**1**); (rar) morfogen. **2.** (Geol.) Care contribuie la crearea formelor de relief. — Din fr. **morphogénétique.**

MORFOGENÉZĂ s.f. **1.** Proces de formare a structurilor morfologice ale organismelor. **2.** Ramură a geomorfologiei care studiază originea formelor de relief; morfogenie. — Din fr. **morphogenèse.**

MORFOGENÍE s.f. Ramură a geomorfologiei care se ocupă cu studiul originii formelor de relief. — Din fr. **morphogénie.**

MORFOGNOZÍE s.f. (Med.) Identificare a formei obiectelor numai prin pipăit. — Din fr. **morphognosie.**

MORFOLEÁLĂ, *morfoleli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a morfoli* și rezultatul ei. — **Morfoli** + suf. *-eală.*

MORFOLÍ, *morfolesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mesteca un aliment cu gingiile, în lipsa dinților; a molfăi; *p. ext.* a mânca încet, cu greutate, fără poftă, a mesteca alene; a morfologi. G Expr. *A morfoli vorbele* = a vorbi nedesluşit, a îngăima, a bolborosi. F A învârti între dinți, a roade un lucru necomestibil. **2.** P. anal. A suci şi a răsuci un lucru pe toate părțile; a frământa, a mototoli. F Fig. A degrada, a întina, a terfeli, a deteriora, a strica. — Formație onomatopeică.

MORFOLÍT, -Ă, *morfoliți, -te,* adj. (Fam.) **1.** (Despre vorbe) Îngăimat, nedesluşit. **2.** (Despre obiecte) Terfelit, stricat. — V. **morfoli.**

MORFOLOGÍ, *morfologesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A morfoli (**1**). — Cf. m o r f o l i .

MORFOLÓGIC, -Ă, *morfologici, -ce,* adj. **1.** Privitor la structura organismelor plantelor şi animalelor şi la structura solului (terestru). **2.** (Lingv.) Care privește studiul părților de vorbire şi flexiunea lor, care ține de morfologie (**2**), privitor la morfologie. — Din fr. **morfologique.**

MORFOLOGÍE s.f. **1.** Știință care studiază forma şi structura organismelor plantelor şi animalelor la nivel macroscopic sau microscopic. **2.** Parte a structurii gramaticale constituită din totalitatea regulilor privitoare la formarea cuvintelor, la structura lor internă şi la modificările lor formale în diferitele lor folosiri; parte a gramaticii care se ocupă cu studiul acestor reguli. — Din fr. **morphologie.**

MORFONÉM, *morfoneme,* s.n. (Lingv.) Fonem care intră în alternanțe morfologice. — Din fr. **morphonème.**

MORFONOLÓGIC, -Ă, *morfonologici, -ce,* adj. (Lingv.) De morfonologie. — Din fr. **morphonologique.**

MORFONOLOGÍE s.f. Disciplină lingvistică având ca obiect studierea utilizării în morfologie a mijloacelor fonologice ale unei limbi. — Din fr. **morphonologie.**

MORFOPATOLÓG, -Ă, *morfopatologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Medic specialist în morfopatologie. — Din **morfopatologie** (derivat regresiv).

MORFOPATOLOGÍE s.f. (Biol.) Ramură a morfologiei (**1**) care studiază forma şi structurile diferitelor organe în condiții patologice. — Din fr. **morphopathologie.**

MORGANÁTICĂ, *morganatice,* adj. (În sintagmele) *Căsătorie morganatică* = căsătorie între un bărbat dintr-o familie domnitoare şi o femeie de rang social inferior. *Soție morganatică* = soție care a contractat o căsătorie morganatică şi care nu beneficiază de toate drepturile acordate soțului. — Din fr. **morganatique,** lat. **morganaticus.**

MORGANÍSM s.n. (Biol.) Concepție potrivit căreia substratul material al eredității este cromozomul, în care genele sunt dispuse liniar, în puncte precise. — Din germ. **Morganismus.**

MORGANÍST, -Ă, *morganişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al morganismului. — Din germ. **Morganist.**

MORGĂ[1], *morgi,* s.f. Clădire special amenajată în care se depun cadavrele neidentificate şi unde se fac autopsii în cazul când este necesar să se constate cauza morții; institut medico-legal. F Sală specială într-un spital unde se depun morții pentru constatarea cauzei decesului. — Din fr. **morgue.**

MÓRGĂ[2] s.f. (Livr.) Atitudine afectată şi disprețuitoare; aroganță, trufie, îngâmfare. — Din fr. **morgue.**

MÓRIA s.f. Tulburare psihică manifestată printr-o stare de euforie, bună dispoziție exagerată şi tendința de a face glume. [Pr.: *-ri-a*] — Din ngr. **moría.**

MORIÓN, (**1**) *morioane,* s.n. **1.** Coif metalic cu marginea răsfrântă şi cu o creastă înălțată pe calotă, utilizat în sec. XVI. **2.** Varietate de cuarț de culoare neagră sau brună, utilizată ca piatră semiprețioasă la confecționarea unor bijuterii. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **morion.**

MORÍSC, -Ă, *morisci, -sce,* s.m., adj. (Rar) **1.** S.m. (La pl.) Populație maură din Peninsula Iberică, convertită cu forța la catolicism la sfârşitul sec. XV, persecutată şi după creştinare şi expulzată din Spania; (şi la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține moriscilor (**1**), privitor la morisci. — Din sp. **morisco,** fr. **morisque.**

MORÍŞCĂ, *morişti,* s.f. **1.** Maşină agricolă de vânturat cereale. **2.** Râşniță cu care se macină pesmet, cafea, piper etc. **3.** Moară mică pusă în mişcare de vânt, de apă sau cu mâna. **4.** Jucărie care înfățişează aripile sau roata unei mori de vânt; jucărie care se învârte în mână şi produce un sunet caracteristic (folosită şi pentru a speria păsările din semănături). G *Morişcă de vânt* = obiect ornamental, imitând aripile unei mori de vânt, pus pe acoperişul caselor, care, la bătaia vântului, se rotește în direcția acestuia. **5.** (În sintagma) *Morişcă hidrometrică* (sau *hidraulică*) = aparat format dintr-un rotor, cu una sau cu mai multe palete, care se rotește sub acțiunea curentului de apă şi servește la măsurarea vitezei unui curs de apă. — **Moară** + suf. *-işcă.*

MORMÁN, *mormane,* s.n. Îngrămădire de obiecte de acelaşi fel; cantitate (mare) dintr-un material strâns la un loc; grămadă, maldăr. — Et. nec.

MORMĂÍ, *mórmăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre urşi) A scoate sunete scurte şi joase, caracteristice speciei; a mormorosi. F P. ext. (Despre alte animale) A scoate sunete groase asemănătoare cu ale ursului. **2.** Fig. (Despre oameni) A vorbi nedesluşit, pe un ton coborât sau nazal, de obicei cu intenția de a manifesta o nemulțumire; a bombăni, a mârâi. G Loc. adv. *Pe mormăite* = mormăind (pentru a-şi arăta nemulțumirea); cu nemulțumire, fără plăcere, cârtind. [Prez. ind. şi: *mormăiesc.* — Var.: (reg.) **mormăí** vb. IV] — **Mor** + **m**[or] + suf. *-ăi.*

MORMĂIÁLĂ, *mormăieli,* s.f. Mormăit[1]. [Pr.: *-mă-ia-*] — **Mormăi** + suf. *-eală.*

MORMĂÍRE, *mormăiri,* s.f. Acțiunea de *a mormăi* şi rezultatul ei. — V. **mormăi.**

MORMĂÍT[1], *mormăituri,* s.n. Faptul de *a mormăi;* mormăială, mormăitură; sunete caracteristice pe care le scoate ursul sau, *p. ext.,* alte animale. F Rostire nedesluşită, pe ton coborât, a cuvintelor (arătând nemulțumire). — V. **mormăi.**

MORMĂÍT[2], -Ă, *mormăiți, -te,* adj. (Despre cuvinte, sunete) Rostit încet şi nedesluşit; îngăimat. [Var.: **mornăít, -ă** adj.] — V. **mormăi.**

MORMĂITÚRĂ, *mormăituri,* s.f. (Rar) Mormăit[1]. [Pr.: *-mă-i-*] — **Mormăi** + suf. *-tură.*

MORMÂNT, *morminte,* s.n. Groapă săpată în pământ pentru înhumarea celor decedați; loc special amenajat unde este înmormântat cineva. G Expr. *A duce* (pe cineva) *la mormânt* sau *a băga* (pe cineva) *în mormânt* = a pricinui moartea cuiva; *p. ext.* a necăji, a chinui foarte mult (pe cineva). *A intra în mormânt* = a muri. F Monument funerar; cavou. [Pl. şi: *mormânturi*] — Lat. **monumentum.**

MORMÂNTÁ, *mormântez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A înmormânta. — Din **mormânt.**

MORMÂNTÁL, -Ă, *mormântali, -e,* adj. **1.** De mormânt. G *Tăcere* (sau *liniște) mormântală* = tăcere (sau liniște) deplină, absolută. **2.** De înmormântare, funebru. — **Mormânt** + suf. *-al.*

MORMÂNTÁRE, *mormântări,* s.f. (Reg.) Înmormântare. — V. **mormânta.**

MORMOLÓC, *mormoloci,* s.m. **1.** Larvă cu coadă a batracienilor în prima fază de dezvoltare, având branhii în loc de plămâni. **2.** Fig. (Fam.) Om molatic, lipsit de energie, încet în mişcări. F Epitet glumeț dat copiilor mici. — Din sb. **mrmoljak.**

MORMÓN, -Ă, *mormoni, -e,* s.m. şi f. Membru al unei secte creştine din Statele Unite ale Americii, care propovăduieşte întoarcerea apropiată a lui Isus Hristos şi care inițial practica poligamia. — Din fr. **mormon.**

MORMONÍSM s.n. Doctrina religioasă a mormonilor. — Din fr. **mormonisme.**

MORMOROSÍ, *mormorosesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A mormăi (**1**). — Contaminare între **mormăi** şi **bolborosi.**

MORNĂÍ vb. IV v. **mormăi.**

MORNĂÍT, -Ă adj. v. **mormăit[2].**

MOROÁICĂ, *moroaice,* s.f. (În superstiții) Strigoaică. — **Moroi** + suf. *-oaică.*

MOROCĂNEÁLĂ, *morocăneli,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a morocăni;* mustrare, cicăleală. — **Morocăni** + suf. *-eală.*

MOROCĂNÍ, *morocănesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa pe cineva mereu; a mustra, a cicăli. — Cf. magh. m o r o g.

MOROCĂNÓS, -OÁSĂ, *morocănoşi, -oase,* adj. (Despre oameni) Ursuz, posomorât, tăcut, posac; (despre înfățişarea, manifestările oamenilor) care trădează, exprimă o proastă dispoziție sufletească. — **Morocăni** + suf. *-os.*

MORÓI, *moroi,* s.m. (În superstiții) Strigoi, vârcolac, pricolici. — Cf. sl. m o r a.

MORÓN s.m. v. **morun.**

MORONÁŞ s.m. v. **morunaş.**

MOROŞÁN, -Ă, *moroşeni, -e,* s.m. şi f. (Reg.) Maramureşean. — Cf. m a r a m u r e ş e a n .

MÓRSĂ, *morse,* s.f. Mamifer carnivor din mările polare, lung de 3-4 metri, gros şi greoi, cu membre scurte în formă de lopeți, cu caninii superiori foarte dezvoltați; vacă-de-mare *(Odobaenus rosmarus).* — Din fr. **morse.**

MÓRSE s.n. (Şi în sintagma *alfabet Morse)* Cod telegrafic în care literele alfabetului sunt reprezentate prin puncte şi linii. F (De obicei în sintagmele *aparat* sau *telegraf Morse)* Aparat cu care se transmit semnale telegrafice cu acest cod. — Din fr. **morse.**

MORT, MOÁRTĂ, *morți, moarte,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** (Despre ființe) Care nu mai trăieşte, care a murit. G Expr. *A se face mort în păpuşoi* sau (substantivat) *a face pe mortul în păpuşoi* = a se face că nu ştie nimic, a simula nevinovăția, a face pe prostul. *A o lăsa moartă (în păpuşoi)* = a lăsa

o chestiune încurcată, a renunța la ceva. *A fi mort fără* (sau *după) cineva* sau *ceva* = a nu putea trăi fără cineva sau ceva, a fi îndrăgostit de cineva sau de ceva; a ține mult la cineva sau la ceva. *A fi mai mult mort (decât viu)* = a fi istovit, epuizat (de boală, de frică etc.). *Nici mort* sau *mort-tăiat* = (în construcții negative) cu niciun preț, sub niciun motiv, în niciun caz. *Mort-copt* = cu orice preț, necondiționat, neapărat; vrând-nevrând, cu chiu cu vai. *A umbla* (sau *a se ține) mort după...* = **a)** a lupta, a se zbate pentru a obține ceva; **b)** a-și manifesta dragostea față de cineva străduindu-se să fie mereu în preajma lui. *A fi beat mort* (sau *mort de beat)* = a fi foarte beat. F *Limbă moartă* = limbă care nu mai este vorbită din motive de ordin istoric, vorbitorii ei dispărând în timp sau suferind transformări radicale. *Inventar mort* = totalitatea uneltelor, a mașinilor, a mijloacelor de transport care aparțin unei gospodării sau unei întreprinderi. *Timp mort* = lipsă de activitate a forțelor de muncă sau a mașinilor; întrerupere neprevăzută a muncii. *Unghi mort* = unghi care nu poate fi atins de un proiectil lansat dintr-o gură de foc deoarece nu se poate realiza o traiectorie corespunzătoare sau din cauza interpunerii unor obstacole pe traiectorie. *Punct mort* = poziție a unui mecanism bielă-manivelă care corespunde momentului când biela și manivela au axele în prelungire sau suprapuse. (Expr.) *A ajunge la un* (sau *într-un) punct mort* = a ajunge la un impas, în imposibilitate de a găsi o soluție. *Linie moartă* = linie de cale ferată care servește numai pentru garare. (Expr.) *A fi* (sau *a se afla, a trece) pe linie moartă* = a nu mai juca un rol de seamă, a fi înlăturat dintr-un post de răspundere. *Fier-mort* = fier de calitate inferioară. F (Fam.; despre aparate, motoare etc.) Care nu mai funcționează. **2.** (Despre părți ale corpului) Cu funcțiile vitale pierdute; paralizat, înțepenit. G (Pop.) *Carne* (sau *piele) moartă* = carne sau piele care se formează deasupra rănilor și prin care nu trec ramificațiile nervoase. **3.** (Despre plante) Uscat, veșted. **4.** Fig. (Despre lucruri) Fără viață, neînsuflețit; nemișcat, încremenit. F Lipsit de zgomot, de activitate, de viață; liniștit. F (Despre culori, nuanțe) Fără strălucire; șters. **II.** S.m. și f. Persoană care a murit, defunct, decedat; trupul neînsuflețit al unei persoane așezat în coșciug sau înmormântat. G Expr. *Mortul de la groapă nu se mai întoarce,* se spune despre un lucru pierdut definitiv, despre ceva care nu mai poate fi îndreptat. *Apa morților* = fata morgana. *A scula* (sau *a trezi, a deștepta) și morții* (sau *din morți),* se spune despre zgomote sau surse de zgomote foarte intense și stridente. *A umbla* (sau *a merge*) *ca după mort* = a merge foarte încet. *Ca la mort* = (în legătură cu verbe ca „a se aduna", „a veni") în număr (foarte) mare. — Lat. **mortuus.**

MORTADÉLLA s.f. Varietate de cârnat italienesc. — Din it. **mortadella.**

MORTÁL, -Ă, *mortali, -e,* adj. **1.** Care provoacă moartea, aducător de moarte; ucigător. G *Salt mortal* = figură acrobatică foarte periculoasă, constând dintr-o mișcare de rotire totală a corpului în aer. **2.** Specific unui mort (**II**), ca de mort. **3.** (Arg.) Extraordinar, nemaipomenit (de bun, de frumos etc.). — Din lat. **mortalis,** it. **mortale.**

MORTALITÁTE s.f. Indice rezultat din raportarea numărului de decese dintr-o populație, într-o anumită perioadă, la totalul populației respective, pe un anumit teritoriu. G *Mortalitate infantilă* = frecvența deceselor în primul an de viață la o mie de copii născuți vii. — Din fr. **mortalité,** lat. **mortalitas, -atis.**

MORTÁR, *mortare,* s.n. Material de construcție constituit dintr-un amestec de var, nisip, apă, ciment sau ipsos etc., care se folosește ca element de legătură între materiale de construcție solide. — Din lat. **mortarium.**

MORTĂCIÚNE, *mortăciuni,* s.f. Stârv, hoit, leș de animale și de păsări; *p. ext.* cadavru. F Fig. Ființă foarte slabă, lipsită de energie și de sănătate. — Lat. **morticina.**

MORTEZÁ, *mortezez,* vb. I. Tranz. A prelucra un metal prin așchiere cu ajutorul unei morteze. — Din fr. **mortaiser.**

MORTEZÁRE, *mortezări,* s.f. Acțiunea de *a morteza* și rezultatul ei. — V. **morteza.**

MORTEZÁT s.n. Mortezare. — V. **morteza.**

MORTÉZĂ, *morteze,* s.f. Mașină de prelucrare prin așchiere a suprafețelor metalice cu profil complex, cu ajutorul unor cuțite speciale. — Din fr. **mortaise.**

MORTEZÓR, -OÁRE, *mortezori, -oare,* s.m. și f. Lucrător la morteză. — Din fr. **mortaiseur.**

MORTIÉR, *mortiere,* s.n. (Mil.) **1.** Gură de foc de calibru mare sau mijlociu, cu țeavă scurtă și cu traiectoria de curbură mare, cu care se trage asupra obiectivelor din spatele unor obstacole. **2.** (În forma *mortieră*) deschidere îngustă în zidul unei fortificații, care permite apărătorilor să tragă cu arma. [Pr.: *-ti-er.* — Var.: **mortiéră** s.f.] — Din fr. **mortier.**

MORTIÉRĂ s.f. v. **mortier.**

MORTIFIÁNT, -Ă, *mortifianți, -te,* adj. (Livr.) Chinuitor. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **mortifiant.**

MORTIFICÁ, *mortífic,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) supune la chinuri fizice sau morale; a (se) tortura. — După fr. **mortifier.**

MORTIFICÁRE, *mortificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) mortifica* și rezultatul ei; chinuire, torturare. — V. **mortifica.**

MORTIFICÁT, -Ă, *mortificați, -te,* adj. **1.** (Despre țesuturi organice) Care nu mai este viu; mort, distrus; necrozat, cangrenat. **2.** (Rar) Torturat, chinuit. — V. **mortifica.**

MORTIFICÁȚIE, *mortificații,* s.f. **1.** Distrugere a unui țesut organic; necrozare. **2.** (Rar) Chinuire, torturare; *fig.* (la pl.) neplăceri, vexațiuni. — Din fr. **mortification.**

MORTINATALITÁTE s.f. Indice rezultat din raportul dintre numărul de copii născuți morți și numărul total al copiilor născuți vii, într-o anumită perioadă, pe un anumit teritoriu. — Din fr. **mortinatalité.**

MORTUÁR, -Ă, *mortuari, -e,* adj. Care ține de mort (**II**), de moarte sau de înmormântare, privitor la mort, la moarte sau la înmormântare; funerar, funebru. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **mortuaire,** lat. **mortuarius.**

MORȚÉȘTE adv. (Înv. și reg.) Ca la mort (**II**), ca după mort. — **Mort** + suf. *-ește.*

MORȚÍȘ adv. (Pop. și fam.) Cu orice preț, cu încăpățânare, cu insistență. — **Moarte** + suf. *-iș.*

MORȚÍU adv. (Reg.; în expr.) *A urla a morțiu* = a urla lung și trist (ca o prevestire de moarte). — **Moarte** + suf. *-iu.*

MORÚĂ, *morue,* s.f. Pește din mările arctice din al cărui ficat se extrage untura de pește; cod[2] *(Gadus morrhua).* — Din fr. **morue.**

MORÚLĂ, *morule,* s.f. Primul stadiu în dezvoltarea embrionară a metazoarelor, în timpul căruia embrionul capătă aspectul de mură. — Din fr. **morula.**

MORÚN, *moruni,* s.m. Specie de pește din familia sturionilor, cu corpul masiv, gros, ajungând până la lungimea de 4 m, cu capul mic, cu botul triunghiular, apreciat pentru carnea și icrele lui negre *(Huso huso).* [Var.: **morón** s.m.] — Din bg. **moruna.**

MORUNÁȘ, *morunași,* s.m. Diminutiv al lui *morun.* F Pește teleostean de ape dulci, asemănător cu crapul, de culoare cenușie-albăstrie, cu botul prelung *(Vimba vimba).* [Var.: **moronáș** s.m.] — **Morun** + suf. *-aș.*

MÓRVĂ, *morve,* s.f. Boală contagioasă la cai sau la alte animale, caracterizată prin ulcerații pe mucoasa nazală, pe piele și pe alte organe, și care se poate transmite și la om, fiind mortală; răpciugă. — Din fr. **morve.**

MORVÓS, -OÁSĂ, *morvoși, -oase,* adj. Bolnav de morvă; răpciugos. — Din fr. **morveux.**

MOSAFÍR, -Ă s.m. și f. v. **musafir.**

MOSC, (**1**) *moști,* s.m., (**2**) *moscuri,* s.n. **1.** S.m. Mamifer rumegător de mărimea unei căprioare, lipsit de coarne, cu caninii superiori foarte lungi, originar din Asia *(Moschus moschiferus).* **2.** S.n. Substanță cu miros pătrunzător și plăcut, secretată de masculul moscului (**1**), care se folosește în industria parfumurilor, în cosmetică și în medicină. G *Mosc sintetic* = substanță chimică sintetică, al cărei miros imită pe cel al moscului natural. — Din ngr. **móskos.**

MOSCÁL s.m. v. **muscal[2].**

MOSCÁT, -Ă, *moscați, -te,* adj. (Rar) Cu miros de mosc; parfumat cu mosc. G *Bou moscat* = mamifer răspândit în Groenlanda și în regiunile arctice ale Americii, intermediar între oi și vitele cornute, asemănător cu boul, cu corpul acoperit cu păr des și lung, a cărui carne miroase a mosc (**2**) *(Ovibos moschatus).* — **Mosc** + suf. *-at.*

MOSCĂLÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **muscălesc.**

MOSCĂLÉȘTE adv. v. **muscălește.**

MOSCHÉE, *moschei,* s.f. Edificiu în care se oficiază serviciul religios la mahomedani. [Pl. și: *moschee*] — Din fr. **mosquée.**

MOSCHICÉSC, -EÁSCĂ, *moschicești,* adj. (Înv.) Rusesc; moscovit. — **Mosc** (înv. „Moscova") + suf. *-icesc.*

MOSCOVÍT, -Ă, *moscoviți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Moscova. **2.** Adj. Care aparține Moscovei sau moscoviților (**1**), privitor la Moscova ori la moscoviți; *p. ext.* rusesc. — Din fr. **moscovite.**

MOSLÍM, *moslimi,* s.m. (Înv.) Mahomedan. [Var.: **muslím** s.m.] — Din tc. **müslim.**

MOSÓR, *mosoare,* s.n. Piesă cilindrică de lemn, de metal sau de material plastic, cu capetele în formă de discuri, pe care se înfășoară ață, fire de mătase, sârmă etc.; *p. ext.* piesa împreună cu firele înfășurate pe ea. — Din tc. **masura,** sb. **mosur.**

MOSORÁ, *mosorez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A bobina. — Din **mosor.**

MOSORÁRE, *mosorări,* s.f. (Tehn.) Bobinare. — V. **mosora.**

MOSORÁT, -Ă, *mosorați, -te,* adj. (Tehn.) Bobinat. — V. **mosora.**

MOSORÉL, *mosorele,* s.n. Diminutiv al lui *mosor.* — **Mosor** + suf. *-el.*

MÓSTRĂ, *mostre,* s.f. **1.** Exemplar luat dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-o marfă, dintr-un material etc., după care se pot aprecia anumite însușiri ale acestora; probă, eșantion. F Model. G *Târg de mostre* = târg la care un stat sau diverse întreprinderi expun mostre (**1**)

pentru reclamă şi pentru informarea cumpărătorilor. **2.** Fig. Exemplu, pildă. [Var.: (reg.) **móstră** s.f.] — Din ngr. **móstra.**

MOŞ, *moşi,* s.m. **I. 1.** Bărbat (mai) în vârstă; unchiaş, moşneag; *p. restr.* apelativ cu care cineva mai tânăr se adresează unui bărbat mai în vârstă. G *Moş Martin* sau (rar) *moş Ursilă* = ursul. G Expr. *A-i veni moş Ene pe la gene* = a i se face somn, a începe să moţăie. **2.** (Înv. şi reg.) Bunic; (mai ales la pl.) ascendent (mai îndepărtat), înaintaş, strămoş. G Expr. *De când cu moş Adam* = din vremurile de demult. *Din* (sau *de la) moşi-strămoşi* = moştenit de la strămoşi, păstrat din generaţie în generaţie; de demult, din vremuri străvechi. *A spune* (sau *a înşira, a îndruga) moşi pe groşi* (sau *moşi păroşi)* = a îndruga nimicuri, a spune vorbe fără temei, minciuni, a povesti lucruri fanteziste. *La moşii cei verzi* = niciodată, la paştele cailor. *De când cu moşii verzi* (sau *roşii)* = de foarte multă vreme. F (Reg.) Unchi. **3.** Personaj mascat, reprezentând un bătrân, care însoţeşte brezaia sau care apare în diferite creaţii dramatice populare; moşneag. **4.** (Pop.; la pl.; de obicei art.) Fiinţe imaginare despre care se crede că alungă iarna; fiecare dintre cele nouă zile din luna martie care urmează după zilele babelor. **5.** (La pl.; în tradiţiile populare) Nume dat mai multor sărbători religioase în care se fac slujbe şi pomeni pentru morţi. F Bâlci tradiţional organizat în sâmbăta dinaintea Rusaliilor; *p. ext.* târg care se ţine în diverse localităţi şi unde, pe un anumit loc, sunt amenajate şi organizate o serie de distracţii publice. G Expr. *A se strânge* (sau *a se aduna) lumea ca la moşi* = a se aduna lume multă pentru a vedea ceva neobişnuit. **II.** Partea cu cârlig a unei copci. F Disc al unei capse, care se îmbucă în celălalt disc. — Din **moaşă** (derivat regresiv).

MOŞCONDÍ, *moşcondesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A moşmoni (**2**). — Cf. m o ş c o t i , m o ş m o n d i .

MOŞCOTÍ, *moşcotesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A dibui, a pipăi. **2.** Refl. A se învârti de colo până colo, fără rost. — Cf. m o ş m o l i.

MOŞÍ, *moşesc,* vb. IV. (Pop. şi fam.) **1.** Tranz. A da ajutorul necesar unei femei la naştere; a da nou-născutului primele îngrijiri, a-i tăia buricul. **2.** Intranz. şi refl. A lucra încet, a se trudi mult la un lucru, a se căzni (fără succes); a se mocăi, a se mocoşi. — Din **moaşă.**

MOŞÍC, *moşici,* s.m. (Fam.; folosit mai ales ca apelativ) Moşuleţ. — **Moş** + suf. *-ic.*

MOŞÍCĂ, *moşici,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *moaşă.* F Bunică; *p. ext.* femeie bătrână, băbuţă. — **Moaşă** + suf. *-ică.*

MOŞÍE, *moşii,* s.f. **1.** Mare proprietate funciară aflată în stăpânirea, de obicei ereditară, a unui moşier; proprietate (mare) de pământ cultivabil. F (Înv. şi pop.) Avere moştenită; *p. gener.* orice bun moştenit. F (Fam.) Lucru de care cineva poate dispune cum vrea. **2.** (Înv.) Pământ strămoşesc; patrie. — **Moş** + suf. *-ie.*

MOŞIÉR, *moşieri,* s.m. Proprietar al unei moşii; latifundiar. [Pr.: *-şi-er*] — **Moşie** + suf. *-ar.*

MOŞIEREÁSĂ, *moşierese,* s.f. Proprietară a unei moşii; soţie de moşier; moşieriţă. [Pr.: *-şi-e-*] — **Moşier** + suf. *-easă.*

MOŞIERÉSC, -EÁSCĂ, *moşiereşti,* adj. Care aparţine moşierului sau moşierimii, privitor la moşier sau la moşierime. [Pr.: *-şi-e-*] — **Moşier** + suf. *-esc.*

MOŞIERÍME s.f. Categorie socială formată din marii proprietari funciari. [Pr.: *-şi-e-*] — **Moşier** + suf. *-ime.*

MOŞIERÍŢĂ, *moşierie,* s.f. (Rar) Moşiereasă. [Pr.: *-şi-e-*] — **Moşier** + suf. *-iţă.*

MOŞINÓI s.n. v. **muşuroi**[1].

MOŞIOÁRĂ, *moşioare,* s.f. Diminutiv al lui *moşie.* [Pr.: *-şi-oa-*] — **Moşie** + suf. *-oară.*

MOŞÍRE, *moşiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a moşi* (**1**); moşit. — V. **moşi.**

MOŞIRÓI s.n. v. **muşuroi**[1].

MOŞÍT, *moşituri,* s.n. Faptul de *a moşi;* ocupaţia, îndeletnicirea de moaşă. — V. **moşi.**

MOŞMOÁNĂ, *moşmoane,* s.f. **1.** Fructul comestibil al moşmonului, aproape sferic, moale, suculent şi cu gust dulce-acrişor. **2.** Epitet pentru un om moale, nehotărât, molâu. — Din tc. **muşmula.**

MOŞMOÁNE s.f. pl. (Pop.; în superstiţii) Vrăji, descântece, farmece; *p. ext.* obiecte folosite în astfel de practici. — Din **moşmoni** (derivat regresiv).

MOŞMOLÍ vb. IV v. **moşmoni.**

MOŞMÓN, *moşmoni,* s.m. Arbore fructifer din familia rozaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunze eliptice, cu flori mari, albe şi cu fructe comestibile *(Mespilus germanica).* — Din **moşmoană** (derivat regresiv).

MOŞMONDÍ, *moşmondesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Fam.) A se mişca încet şi stângaci; a lucra încet, neîndemânatic, a migăli la ceva. — Cf. m o ş m o n.

MOŞMONDÍT, -Ă, *moşmondiţi, -te,* adj. (Fam.) (Despre lucruri) Făcut la nimereală, fără îndemânare. F (Adesea substantivat) Care lucrează încet, fără spor; neîndemânatic, mocăit, mocoşit. — V. **moşmondi.**

MOŞMONÍ, *moşmonesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. şi refl. A face mişcări încete şi greoaie. F A lucra încet, neîndemânatic şi fără spor; a se mocăi, a se mocoşi. **2.** Intranz. şi tranz. A face ceva cu mişcări neprecise, a-şi face de lucru; a moşcondi. **3.** Intranz. A căuta, a dibui; a adulmeca. [Var.: **moşmolí** vb. IV] — Et. nec.

MOŞNEÁG, *moşnegi,* s.m. **1.** Bărbat în vârstă; moş. **2.** Unul dintre personajele jocului popular numit capra, brezaia sau turca, reprezentând un bărbat bătrân; moş. — Cf. m o ş.

MOŞNEÁN, *moşneni,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Ţăran liber, posesor în devălmăşie al unei proprietăţi de pământ moştenite de la un străbun comun; moştean, răzeş. **2.** (Înv.) Moştenitor, succesor. **3.** (Înv. şi reg.) Băştinaş. — Cf. m o ş t e a n .

MOŞNEGĂRÍE s.f. (Rar.) **1.** (Cu sens colectiv) Mulţime de moşnegi. **2.** Epitet batjocoritor pentru un moşneag (**1**). — **Moşneag** + suf. *-ărie.*

MOŞNEGÉL, *moşnegei,* s.m. Moşneguţ. — **Moşneag** + suf. *-el.*

MOŞNEGÉSC, -EÁSCĂ, *moşnegeşti,* adj. De moşneag (**1**), specific moşnegilor. — **Moşneag** + suf. *-esc.*

MOŞNEGÉŞTE adv. (Rar) În felul moşnegilor, ca moşnegii, bătrâneşte; *p. ext.* domol, încet. — **Moşneag** + suf. *-eşte.*

MOŞNEGÚŢ, *moşneguţi,* s.m. (Rar.) Diminutiv al lui *moşneag* (**1**); moşnegel. — **Moşneag** + suf. *-uţ.*

MOŞNENÉSC, -EÁSCĂ, *moşneneşti,* adj. (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Care aparţine moşnenilor (**1**), privitor la moşneni, de moşnean; răzeşesc, moştenesc. — **Moşnean** + suf. *-esc.*

MOŞORÓI s.n. v. **muşuroi**[1].

MOŞTEÁN, *moşteni,* s.m. (Înv. şi reg.) Moşnean (**1**). — Cf. m o ş n e a n.

MOŞTENÉSC, -EÁSCĂ, *moştenesti,* adj. (Înv. şi reg.) De moştean; moşnenesc, răzeşesc. — **Moştean** + suf. *-esc.*

MOŞTENÍ, *moştenesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A dobândi un bun, un patrimoniu, o avere etc., prin moştenire. F A deveni succesorul, moştenitorul cuiva. F P. ext. A deţine pe cale ereditară o însuşire, o caracteristică etc. **2.** P. gener. A obţine, a dobândi. — Din **moştean.**

MOŞTENÍRE, *moşteniri,* s.f. Faptul de *a moşteni.* **1.** Transmitere a patrimoniului unei persoane decedate către una sau mai multe persoane în viaţă, în temeiul legii, al unui testament sau al unui contract de donaţie de bunuri viitoare. **2.** Fig. Patrimoniu de valori morale, idei, fenomene culturale, intelectuale, artistice care se transmit de la o generaţie la alta. F P. ext. Caracter fizic, însuşiri care se transmit ereditar. — V. **moşteni.**

MOŞTENÍT, -Ă, *moşteniţi, -te,* adj. Rămas de la înaintaşi; dobândit prin moştenire; ereditar. — V. **moşteni.**

MOŞTENITÓR, -OÁRE, *moştenitori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care moşteneşte, care are drept de succesiune legală sau testamentară. F Persoană care urmează pe cineva într-un post, într-o demnitate; succesor, urmaş. G (Şi adjectival) *Prinţ moştenitor* sau *moştenitorul tronului* = persoană care urmează la tron după moartea unui suveran. **2.** Fiu, copil (în raport cu părinţii săi). — **Moşteni** + suf. *-tor.*

MOŞULÉŢ, *moşuleţi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *moş* (**I 1**); moşic, moşulică. — **Moş** + suf. *-uleţ.*

MOŞULÍCĂ, *moşulici,* s.m. (Fam.; folosit adesea ca apelativ) Moşuleţ. — **Moş** + suf. *-ulică.*

MOŞURÓI s.n. v. **muşuroi**[1].

MOTÁN, *motani,* s.m. Masculul pisicii; cotoi, motoc, pisoi. F Epitet dat unei persoane tăcute, ascunse, ipocrite, care nu-şi exteriorizează gândurile sau sentimentele. — Et. nec.

MOTĂNÁŞ, *motănaşi,* s.m. Diminutiv al lui *motan;* motănel. — **Motan** + suf. *-aş.*

MOTĂNÉL, *motănei,* s.m. Motănaş. — **Motan** + suf. *-el.*

MOTĂNÍME s.f. (Cu sens colectiv) Mulţime de motani; neamul motanilor. — **Motan** + suf. *-ime.*

MOTÉL, *moteluri,* s.n. Unitate hotelieră de dimensiune mică sau medie, amplasată de obicei pe marginea şoselelor intens circulate. — Din fr., engl. **motel.**

MOTELIÉR, -Ă, *motelieri, -e,* adj. De motel, specific motelului. [Pr.: *-li-er*] — **Motel** + suf. *-ier* (după *hotelier).*

MOTÉT, *motete,* s.n. Gen de muzică vocală religioasă polifonică, cu sau fără acompaniament muzical, în care fiecărei strofe sau fiecărui verset din text îi corespunde o melodică şi o ritmică proprii. — Din fr. **motet.**

MOTILITÁTE, *motilităţi,* s.f. (Fiziol.) Proprietate a unor organe cu musculatura netedă de a efectua mişcări de contracţie şi de relaxare; motricitate. — Din fr. **motilité.**

MOTÍV, *motive,* s.n. **I.** Cauza, raţiunea, temeiul subiectiv al unei acţiuni; imboldul care împinge la o acţiune sau care determină o acţiune; mobil. G Loc. adv. *Fără motiv* = nejustificat. G Loc. conj. *Pentru motivul că...* = fiindcă, deoarece. F Pretext. G Loc. conj. *Pe motiv că...* = pretextând că..., aducând argumentul că... G Expr. *A da cuiva motiv să...* = a provoca pe cineva să..., a da cuiva pretext să... **II. 1.** Cel mai mic element constitutiv al

unei piese muzicale, din dezvoltarea căruia ia naştere tema muzicală; temă, melodie, intonaţie. **2.** Element pictural, sculptural sau de brodeie, folosit într-o compoziţie decorativă sau arhitecturală. **3.** Idee fundamentală sau temă principală a unei opere literare. — Din fr. **motif,** it. **motivo,** germ. **Motiv.**

MOTIVÁ, *motivez,* vb. I. Tranz. A expune cauzele unui fapt, ale unei atitudini, ale unei acţiuni; a aduce explicaţii, argumente în favoarea unei acţiuni, a unei hotărâri; a justifica. F Spec. (Despre elevi, studenţi) A prezenta o motivare (scrisă) pentru justificarea absenţelor de la cursuri. F A îndreptăţi o acţiune, un gest etc. — Din fr. **motiver.**

MOTIVÁBIL, -Ă, *motivabili, -e,* adj. Care poate fi motivat. — **Motiva** + suf. *-bil.*

MOTIVÁRE, *motivări,* s.f. Acţiunea de *a motiva* şi rezultatul ei; justificare. F Spec. Bilet prin care se justifică absenţele unui elev sau ale unui student de la cursuri. — V. **motiva.**

MOTIVÁT, -Ă, *motivaţi, -te,* adj. **1.** Care se justifică printr-un motiv. **2.** (Psih.) Care se produce în vederea unui scop. — V. **motiva.**

MOTIVÁŢIE, *motivaţii,* s.f. Totalitatea motivelor sau mobilurilor (conştiente sau nu) care determină pe cineva să efectueze o anumită acţiune sau să tindă spre anumite scopuri. — Din fr. **motivation.**

MOTIVAŢIONÁL, -Ă, *motivaţionali, -e,* adj. Care serveşte de motivaţie; cu motivaţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **motivationnel**, engl. **motivational.**

MOTO- Element de compunere însemnând „pus în mişcare cu ajutorul unui motor", „echipat cu un motor", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. G (Folosit independent) *Mijloace moto.* — Din fr. **moto-.**

MOTOÁŞCĂ, *motoaşte,* s.f. (Reg.) Boccea mică, legăturică făcută dintr-o basma cu capetele înnodate, în care se ţin sau se transportă obiecte mărunte. — Din ucr. **motočka.**

MOTOBÁL s.n. Joc sportiv de echipe, în care mingea este lovită de sportivi de pe motocicletă sau cu motocicleta şi introdusă în poarta adversarului. — Din fr. **motoball.**

MOTOBLINDÁT, *motoblindate,* s.n. Autovehicul blindat care se mişcă pe pneuri sau pe şenile, dotat cu armament şi folosit pe câmpul de luptă. — **Moto-** + **blindat.**

MOTÓC, *motoci,* s.m. (Reg.) Motan. — Cf. m o t a n.

MOTOCÉL, *motocei,* s.m. Ghemuleţ; canaf, ciucure. — **Motoc** + suf. *-el.*

MOTOCICLÉTĂ, *motociclete,* s.f. Autovehicul pe două roţi în linie sau cu trei roţi în triunghi isoscel, montate pe un cadru, cu motor cu ardere internă, construit pentru una sau două persoane. — Din fr. **motocyclette.**

MOTOCICLÍSM s.n. Ramură sportivă care se practică pe motociclete (cu două sau cu trei roţi) împărţite în clase după capacitatea cilindrică. — Din fr. **motocyclisme.**

MOTOCICLÍST, -Ă, *motociclişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care conduce o motocicletă; sportiv care practică motociclismul. **2.** Adj. Care aparţine motocicliştilor (**1**) sau motociclismului, privitor la motociclişti sau la motociclism; care foloseşte motocicleta. — Din fr. **motocycliste.**

MOTOCÍCLU, *motocicluri,* s.n. **1.** Autovehicul cu trei roţi (mai rar, cu două) care are ghidonul fixat pe roata directoare din faţă. **2.** (Înv.) Motocicletă. — Din fr. **motocycle.**

MOTOCOMPRESÓR, *motocompresoare,* s.n. Agregat constituit dintr-un compresor şi un motor cu benzină sau electric, montate pe un cadru cu una sau cu două osii, folosit pe şantiere şi în ateliere pentru producerea aerului comprimat. — Din fr. **motocompresseur,** rus. **motokompresor.**

MOTOCOSITOÁRE, *motocositori,* s.f. Cositoare mecanică. — **Moto-** + **cositoare.**

MOTOCRÓS, *motocrosuri,* s.n. Cursă de motociclism care se desfăşoară pe teren accidentat şi în care plecările se dau de obicei în grup, pe clase, după capacitatea cilindrică a motocicletei. G *Motocros nautic* = cursă care se desfăşoară pe apă, cu ambarcaţiuni speciale, pe trasee în circuit sau în linie dreaptă; motonautică. — Din fr. **moto-cross.**

MOTOCROSÍST, *motocrosişti,* s.m. Sportiv specializat în cursele de motocros. — **Motocros** + suf. *-ist.*

MOTOCULTÚRĂ, *motoculturi,* s.f. Agricultură mecanizată. — Din fr. **motoculture.**

MOTODRÓM, *motodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru exerciţii de conducere auto şi curse; autodrom. — **Moto-** + [aero]**drom.**

MOTOFLÉTE, *motofleţi,* s.m. (Reg.) Om neîndemânatic, moale, prost, nătâng. — Cf. m o t o t o l, n ă t ă f l e t e.

MOTOFRÉZĂ, *motofreze,* s.f. Maşină agricolă echipată cu motor şi un disc cu cuţite care pregăteşte pământul pentru cultură. — **Moto-** + **freză.**

MOTOFURGONÉT s.n. v. **motofurgonetă.**

MOTOFURGONÉTĂ, *motofurgonete,* s.f. Furgonetă autopropulsată; autofurgonetă. [Var.: **motofurgonét** s.n.] — **Moto-** + **furgonetă.**

MOTOLÓG, -OÁGĂ, *motologi, -oage,* s.m. şi f., adj. (Reg.) (Om) greoi la minte; tont, prost. — Cf. m o t o t o l.

MOTOMECANIZÁRE s.f. Mecanizare făcută cu ajutorul motoarelor. — **Moto-** + **mecanizare.** Cf. fr. m o t o m é c a n i s e r.

MOTOMECANIZÁT, -Ă, *motomecanizaţi, -te,* adj. Prevăzut cu mijloace proprii de tracţiune auto. — **Moto-** + **mecanizat.** Cf. it. m o t o m e c c a n i z z a t o.

MOTOMITRALIÉRĂ, *motomitraliere,* s.f. Autovehicul special, armat cu una sau cu mai multe mitraliere. [Pr.: *-li-e-*] — **Moto-** + **mitralieră.**

MOTONAÚTICĂ s.f. Motocros nautic. [Pr.: *-na-u-*] — Din fr. **motonautique.**

MOTONÁVĂ, *motonave,* s.f. Navă pusă în mişcare de o elice, de roţi cu zbaturi etc., antrenate de unul sau de mai multe motoare cu ardere internă. — **Moto-** + **navă.** Cf. it. m o t o n a v e.

MOTOPLANÓR, *motoplanoare,* s.n. Planor cu motor auxiliar. — Din fr. **motoplaneur.**

MOTOPLÚG, *motopluguri,* s.n. Plug mecanic pus în mişcare de un tractor sau formând un ansamblu cu acesta. — **Moto-** + **plug.**

MOTOPÓMPĂ, *motopompe,* s.f. Agregat constituit dintr-o pompă şi un motor (cu benzină sau electric), montate pe un şasiu comun, folosit în grădinărie, la stingerea incendiilor etc. — Din fr. **motopompe,** rus. **motopompa.**

MOTOPROPULSÓR, *motopropulsoare,* s.n. Agregat al avioanelor sau al elicopterelor compus dintr-un motor cu ardere internă sau o turbină cu gaz, cuplat cu o elice propulsatoare sau portantă. — Din fr. **motopropulseur.**

MOTÓR, -OÁRE, *motori, -oare,* s.n., adj. **I.** S.n. Maşină de forţă care transformă o formă de energie oarecare în energie mecanică convertibilă în lucru mecanic (pentru acţionarea altei maşini, a unui vehicul etc.). G *Motor termic* = motor care transformă energia termică a unui combustibil în energie mecanică. *Motor electric* = motor care transformă energia electrică în energie mecanică. *Motor eolian* = motor care transformă energia vântului în energie mecanică. *Motor hidraulic* = motor care transformă energia hidraulică (a unei mase de apă în mişcare sau a unui fluid sub presiune) în energie mecanică. *Motor cu plasmă* = motor cu reacţie în care agentul motor este constituit dintr-un gaz ionizat aflat în stare de plasmă. *Motor fotonic* = motor cu reacţie la care agentul motor îl constituie fotonii. *Motor ionic* = motor cu reacţie în care agentul motor este constituit din particule încărcate cu aceeaşi sarcină electrică (ioni pozitivi) accelerate prin mari diferenţe de potenţial. *Motor nuclear* = motor acţionat cu ajutorul energiei nucleare obţinute prin fisiune. G Compus *Motor-rachetă* = sistem de propulsie folosit în atmosfera rarefiată sau în spaţiul cosmic, la care combustibilul este un amestec de carburant şi comburant. **II. 1.** Adj. Care pune ceva în mişcare, care produce o mişcare, care comandă o mişcare; motoriu. **2.** Adj., s.n. Factor, agent (persoană) care declanşează o acţiune, care stimulează pe cineva sau ceva, care dă impuls unei acţiuni. — Din fr. **moteur,** lat. **motor,** germ. **Motor.**

MOTORÁŞ, *motoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *motor* (**I**); motor mic, de mică putere. — **Motor** + suf. *-aş.*

MOTOREACTÓR, *motoreactoare,* s.n. Agregat folosit pentru propulsia avioanelor, format dintr-un motor cu ardere internă şi un compresor. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **motoréacteur.**

MOTORÉTĂ, *motorete,* s.f. Motocicletă uşoară, pusă în mişcare de un motor cu putere mică şi prevăzută cu pedale pentru acţionarea auxiliară cu picioarele. — Din fr. **motorette.**

MOTORETÍST, -Ă, *motoretişti, -ste,* s.m. şi f. Conducător de motoretă. — **Motoretă** + suf. *-ist.*

MOTORÍNĂ, *motorine,* s.f. Amestec lichid de hidrocarburi obţinut prin distilarea ţiţeiului sau a unor produse sintetice, folosit drept combustibil la motoarele cu autoaprindere sau ca materie primă în industria chimică. — Din germ. **Motorin.**

MOTORÍST, -Ă, *motorişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Specialist în mecanică; persoană care face, repară sau asigură întreţinerea utilajelor, a maşinilor, a aparatelor; mecanic. — Din rus. **motorist.**

MOTÓRIU, -IE, *motorii,* adj. (Rar) Motor (**II**). — Din lat. **motorius.**

MOTORIZÁ, *motorizez,* vb. I. Tranz. A înzestra cu motor, cu tracţiune mecanică; a înlocui tracţiunea animală prin tracţiune mecanică. — Din fr. **motoriser.**

MOTORIZÁRE, *motorizări,* s.f. Acţiunea de *a motoriza* şi rezultatul ei. — V. **motoriza.**

MOTORIZÁT, -Ă, *motorizaţi, -te,* adj. Care utilizează tracţiune mecanică; echipat cu motor. F (Substantivat, n. pl.) Unitate militară care foloseşte mijloace mecanizate de luptă, în special tancuri. — V. **motoriza.**

MOTOSCÚTER, *motoscutere,* s.n. Scuter cu dubiţă folosit în transportul comercial. — Din fr. **motoscooter,** engl. **motor scooter.**

MOTOTÓL, -OÁLĂ, *mototoli, -oale,* s.n., adj. **1.** S.n. Obiect făcut cocoloş; ghem, ghemotoc. G Expr. *A face* (pe cineva) *mototol* = a doborî (pe cineva) la pământ, a lăsa nemişcat, inert. *A se face mototol* = a se strânge, a se

ghemui (de durere etc.). **2.** Adj. (Adesea substantivat) Încet la lucru, bleg, moale; nătâng, prost. — Din **mototoli** (derivat regresiv).

MOTOTOLÍ, *mototolesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face mototol, a (se) strânge ghem, a (se) ghemui. F A (se) șifona, a (se) cocoloși; a (se) boți. — Probabil formație onomatopeică.

MOTOTOLÍRE, *mototoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mototoli* și rezultatul ei. — V. **mototoli.**

MOTOTOLÍT, -Ă, *mototoliți, -te,* adj. Făcut mototol (**1**), strâns ghem; ghemuit; înghesuit. F Șifonat, boțit. — V. **mototoli.**

MOTOTRICICLÉTĂ, *mototriciclete,* s.f. Vehicul folosit mai ales pentru transportul mărfurilor, având roata din față directoare și cele două roți din spate motoare. — **Moto[1]- + tricicletă.**

MÓTRICE, *motrice,* adj. (În sintagma) *Forță motrice* = forță care produce o mișcare, forță care comandă o mișcare. [Acc. și: *mitríce*] — Din fr. **motrice.**

MOTRICITÁTE s.f. Capacitate a activității nervoase superioare de a trece rapid de la un proces de excitație la altul, de la un anumit stereotip dinamic la altul; *p. ext.* motilitate. — Din fr. **motricité.**

MOTROȘÍ, *motroșesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Reg.) A căuta, a scotoci; a trebălui. — Cf. m ă t r ă ș i.

MOTROȘÍRE, *motroșiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a motroși.* — V. **motroși.**

MÓTTO, *mottouri,* s.n. Citat luat, de obicei, dintr-o operă consacrată sau semnată de un autor celebru, pus la începutul unei lucrări, a unui capitol etc. cu scopul de a releva ideea fundamentală a scrierii respective. [Scris și: *moto*] — Din it. **motto,** germ. **Motto.**

MOȚ[1], *moțuri,* s.n. **1.** Șuviță de păr (mai lung și mai des) din frunte sau din creștetul capului (la oameni și la animale). G Expr. (Fam.) *(A fi) cu moț (în frunte)* sau *mai cu moț* = (a se socoti) mai important, mai deosebit, mai iscusit, mai grozav. *A spune lucrurile cu moț* = a exagera, a înflori ceva. *Moț și el,* se spune când cineva intervine (nechemat) într-o discuție. *A lua* (pe cineva) *de moț* = a trage de păr. F Șuviță de păr legată cu o panglică; *p. ext.* panglica cu care se leagă această șuviță. F (Fam.; mai ales la pl., în forma *moațe)* Șuviță de păr răsucită pe un șiret, o hârtie etc. pentru a se încreți; *p. ext.* șiret, hârtie etc. folosite în acest scop; bigudiu. **2.** Smoc de pene de pe capul unor păsări. **3.** Panaș, ciucure confecționat din diferite materiale, care se atârnă la fes, scufie, căciuliță etc. **4.** Pielea roșie-albăstruie de pe capul curcanului, care atârnă în jos; creastă. G Compus: *moțul-curcanului* = **a)** plantă erbacee mare cu flori roșii, roz sau albe în formă de spice care atârnă în jos *(Polygonum orientale);* **b)** plantă erbacee cu flori roșii, mici, așezate în spice lungi, care atârnă ca o coadă *(Amaranthus caudatus).* **5.** Nume dat unor inflorescențe. **6.** (Reg.) Plantă acvatică cu flori verzui, unite în spic, care ies la suprafața apei *(Potamogeton perfoliatus).* **7.** Partea superioară ascuțită, prelungită sau bulbucată, a unor lucruri; vârf. [Pl. și: *moațe*] — Et. nec.

MOȚ[2], MOÁȚĂ, *moți, moațe,* s.m. și f. Nume dat locuitorilor din jurul Abrudului și Câmpenilor; *p. ext.* locuitorii autohtoni din partea centrală a Munților Apuseni; moțogan. — De la **moț[1]**.

MOȚÁ, *moțez,* vb. I. Tranz. și refl. (Fam.) A(-și) aranja moțul[1] (**1**); *p. ext.* a (se) găti, a (se) împodobi; a se împopoțona. — Din **moț[1].**

MOȚÁRE, *moțări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) moța* și rezultatul ei. — V. **moța.**

MOȚÁT, -Ă, *moțați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și animale) Care poartă moț[1] (**1**) cu moț. F Fig. Care caută să iasă în evidență, care se crede superior; îndrăzneț. **2.** Cu vârf ascuțit, țuguiat. — V. **moța.**

MOȚĂÍ, *móțăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A ațipi șezând; a dormi ușor și intermitent; a picoti, a dormita. **2.** A da din cap (în semn de afirmație, de salut, de mustrare). [Prez. ind. și: *moțăiesc*] — **Moț[1]** + suf. *-ăi.*

MOȚĂIÁLĂ, *moțăieli,* s.f. Faptul de *a moțăi;* moțăit, moțăitură. — **Moțăi** + suf. *-eală.*

MOȚĂÍT s.n. Moțăială. — V. **moțăi.**

MOȚĂITÚRĂ, *moțăituri,* s.f. (Rar) Moțăială. [Pr.: *-ță-i-*] — **Moțăi** + suf. *-tură.*

MOȚÉSC, -EÁSCĂ, *moțești,* adj. Care aparține Țării Moților sau moților[2], privitor la Țara Moților sau la moți[2], caracteristic moților[2]. — **Moț[2]** + suf. *-esc.*

MOŢIONÁL, -Ă, *moţionali, -e,* adj. (Gram.; despre sufixe) Care serveşte la moţiune (**2**); (despre derivate) format cu un astfel de sufix. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Moţiune** + suf. *-al.*

MOŢIÚNE, *moţiuni,* s.f. **1.** Hotărâre a unei adunări, aprobată prin vot, prin care aceasta îşi exprimă atitudinea, doleanţele sau revendicările în anumite probleme majore. **2.** Procedeu de formare a substantivelor feminine de la cele masculine sau a celor masculine de la feminine prin adăugarea anumitor sufixe, pentru a exprima deosebirea de sex la oameni şi la animale. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **motion,** lat. **motio, -onis.**

MOŢOGÁN, -Ă, *moţogani, -e,* s.m. şi f. (Reg.) Moţ[2]. — Din **moţ[2].**

MOŢOGÁNCĂ, *moţogance,* s.f. (Reg.) Româncă din Munţii Apuseni; moaţă. — **Moţogan** + suf. *-că.*

MOŢPÁN, *moţpani,* s.m. (Reg.) **1.** (Ir.) Domn; boier. **2.** Bărbat uşuratic, neserios, ştrengar; om de nimic. — Din pol. **miscipan, mospan.**

MOŢPÁNCĂ, *moţpance,* s.f. (Reg.; ir.) Doamnă, boieroaică. — **Moţpan** + suf. *-că.*

MOŢPĂNÓI, *moţpănoi,* s.m. (Reg.; ir.) Augmentativ al lui *moţpan.* — **Moţpan** + suf. *-oi.*

MOUSE, *mouse-uri,* s.n. Dispozitiv acţionat manual, conectat la calculator, a cărui deplasare pe o suprafaţă antrenează deplasarea cursorului pe ecranul monitorului. [Pr.: *maüs*] — Din engl. **mouse.**

MOV adj. invar., (**3**) *movuri,* s.n. **1.** Adj. invar. Care are culoarea violet-deschisă a florilor de stânjenel. **2.** S.n. Culoarea, nuanţa mov (**1**). — Din fr. **mauve.**

MOVÍLĂ, *movile,* s.f. **1.** Ridicătură de pământ naturală, mai mică şi mai rotunjită decât dealul, care se află de obicei în regiunile de câmpie sau de podişuri joase. **2.** Mică ridicătură de pământ sau de pietre, făcută de om pentru a servi ca semn de hotar, de aducere-aminte pentru un mort etc. **3.** Grămadă de obiecte (de acelaşi fel); morman, maldăr. — Din sl. **mogyla.**

MOVILÍ, *movilesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A aşeza grămadă, în formă de movilă. — V. **movilă.**

MOVILÍRE, *moviliri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a movili* şi rezultatul ei. — V. **movili.**

MOVILÍT, -Ă, *moviliţi, -te,* adj. (Reg.) Aşezat, clădit în formă de movilă. — V. **movili.**

MOVILÍŢĂ, *moviliţe,* s.f. Diminutiv al lui *movilă;* moviluţă. — **Movilă** + suf. *-iţă.*

MOVILÓI, *moviloaie,* s.n. (Rar) Augmentativ al lui *movilă.* — **Movilă** + suf. *-oi.*

MOVILÚŢĂ, *moviluţe,* s.f. Moviliţă. — **Movilă** + suf. *-uţă.*

MOVIÓLĂ, *moviole,* s.f. Aparat de proiecţie pentru montajul filmului sonor. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **moviola.**

MOZAÍC[1], *mozaicuri,* s.n. **1.** Lucrare de tehnică decorativă, care constă în ansamblarea artistică a unor bucăţi mici de marmură, de ceramică, de sticlă, de smalţ etc. de diferite culori, lipite între ele cu mortar sau cu mastic. **2.** Fig. Amestec de elemente eterogene. **3.** Viroză a plantelor, manifestată prin apariţia unor pete decolorate pe frunze, care alternează cu porţiuni colorate normal, având aspectul de mozaic (**1**). — Din fr. **mosaïque,** it. **mosaico.**

MOZÁIC[2], -Ă, *mozaici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de mozaism, privitor la mozaism. **2.** S.m. şi f. Adept al mozaismului. [Pr.: *-za-ic*] — Din fr. **mosaïque.**

MOZAICÁ, *mozaichez,* vb. I. Tranz. (Rar) A decora cu mozaicuri[1]; a face să aibă aspect de mozaic[1]. [Pr.: *-za-i-*] — Din **mozaic[1].**

MOZAICÁR, -Ă, *mozaicari, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.) Lucrător specializat în tehnica mozaicului[1], care face lucrări de mozaic[1]; mozaist. [Pr.: *-za-i-*] — **Mozaic[1]** + suf. *-ar.*

MOZAICÁRE, *mozaicări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a mozaica.* [Pr.: *-za-i-*] — V. **mozaica.**

MOZAICÁT, -Ă, *mozaicaţi, -te,* adj. Care a fost împodobit cu mozaicuri[1]; care are aspect de mozaic[1]. [Pr.: *-za-i-*] — V. **mozaica.**

MOZAÍSM s.n. Religie monoteistă a evreilor, ansamblul credinţelor şi al legilor pe care poporul lui Israel, potrivit Vechiului Testament, le-a primit de la Dumnezeu prin intermediul lui Moise; religie mozaică. — Din fr. **mosaïsme,** it. **mosaismo.**

MOZAÍST, -Ă, *mozaişti, -ste,* s.m. şi f. Mozaicar. — Din fr. **mosaïste.**

MOZAMBICÁN, -Ă, *mozambicani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Mozambicului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Mozambicului sau mozambicanilor (**1**), care se referă la Mozambic ori la mozambicani. — **Mozambic** (n. pr.) + suf. *-an.*

MOZARTIÁN, -Ă, *mozartieni, -e,* adj. Care aparţine lui Mozart, compus de Mozart; în maniera lui Mozart. [Pr.: *-ţar-ti-an*] — Din fr. **mozartien.**

MOZOLEÁLĂ, *mozoleli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a (se) mozoli.* — **Mozoli** + suf. *-eală.*

MOZOLÍ, *mozolesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A frământa ceva în gură cu saliva, fără a muşca sau a sfărâma cu dinţii; a molfăi, a morfoli. **2.** Tranz. şi refl. A (se) murdări, a (se) mânji. F Tranz. A spăla prost, de mântuială, superficial. — Din magh. **majszol.**

MOZOLÍT, -Ă, *mozoliţi, -te,* adj. (Reg.) Murdar; prost spălat. — V. **mozoli.**

MOZZARÉLLA s.f. Tip de brânză nefermentată, obţinută din lapte de bivoliţă. [Pr.: *moţarela*] — Din it. **mozzarella.**

MRÁNIŢĂ s.f. Îngrăşământ agricol natural provenit din gunoi de grajd bine fermentat sau din resturi vegetale (în special frunze) descompuse. — Din sl. ***smradъnica.**

MRĂNIŢÓS, -OÁSĂ, *mrăniţoşi, -oase,* adj. (Despre pământ) Peste care s-a împrăştiat mraniţă; îngrăşat cu mraniţă. — **Mraniţă** + suf. *-os.*

MREÁJĂ, *mreje,* s.f. **1.** Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă foarte uşoară, cu ochiuri relativ mari şi împletită din aţă subţire, cu ajutorul căreia se pescuieşte în porţiunile liniştite ale apelor curgătoare sau în bălţi. F Coteţ de pescuit. **2.** Fig. (Mai ales la pl.) Mijloc viclean de a prinde sau de a înşela pe cineva; cursă, laţ; *p. ext.* situaţie în care se află o persoană ademenită. F Ceea ce încătuşează libertatea, independenţa cuiva. **3.** P. anal. (Adesea la pl.) Pânză de păianjen. [Var.: **mréjă** s.f.] — Din sl. **mrěža.**

MREÁNĂ, *mrene,* s.f. Peşte de râu înrudit cu crapul, cu corpul alungit, cu solzi de culoare verde-cenuşie pe spate şi alburie pe burtă, care poate ajunge până la o greutate de 4–5 kg (*Barbus barbus).* — Din bg. **mrěana,** sb. **mrena.**

MRÉJĂ s.f. v. **mreajă.**

MREJÍ, *mrejesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A împleti mreje. F Fig. A umbla cu intrigi. — Din **mreajă.**

MRENÚŢĂ, *mrenuţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *mreană.* — **Mreană** + suf. *-uţă.*

MU interj. (Adesea repetat şi cu „u" prelungit) Cuvânt care redă strigătul specific al vitelor cornute. — Onomatopee.

MUÁBIL, -Ă, *muabili, -e,* adj. (Livr.) Schimbător. [Pr.: *mu-a-*] — Din fr. **muable.**

MUABILITÁTE s.f. (Livr.) Capacitate, posibilitate de schimbare; instabilitate. [Pr.: *mu-a-*] — Din fr. **muabilité.**

MUC, (**I**) *mucuri,* s.n., (**II**) *muci,* s.m. **I.** S.n. **1.** Vârf (înnegrit prin ardere) al unui fitil de lampă, de lumânare, de candelă; *p. gener.* fitilul întreg. **2.** Bucăţică rămasă dintr-o lumânare aproape consumată sau dintr-o ţigară fumată. **II.** S.m. (Mai ales la pl.) Secreţie (vâscoasă) produsă de glandele nazale şi eliminată prin nări. G Expr. (Fam.) *A-i pica mucul* (sau *mucii) undeva* (sau *la cineva),* se spune despre cineva care merge prea des undeva. *A-i pica mucul* (sau *mucii) după cineva* = a fi foarte îndrăgostit de cineva. *Nu dai nici mucii pe el,* se spune despre o persoană lipsită de orice valoare. — Refăcut din pl. **muci** (<lat. *mucci).*

MUCALÍT, -Ă, *mucaliţi, -te,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care ştie să stârnească râsul, păstrând un aer serios; poznaş. — Din tc. **mukallit.**

MUCALITLÂC, *mucalitlâcuri,* s.n. (Înv.) Vorbă de râs, glumă; povestire nostimă. — Din tc. **mukallitlık.**

MUCÁR, *mucări,* s.n. (Mai ales la pl.) Unealtă în formă de foarfece cu care se taie capătul ars al mucului lumânării sau al candelei, pentru a înviora flacăra; mucarniţă. — **Muc** + suf. *-ar.*

MUCARÉR, *mucareruri,* s.n. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) **1.** Firman de reînnoire a domniei sau de confirmare a domnilor români de către Poarta Otomană. **2.** Sumă de bani plătită Porţii Otomane de către domnii Ţărilor Române, începând din sec. XVII, pentru a obţine la fiecare trei ani reînnoirea domniei. — Din tc. **mukarrer.**

MUCÁRNIC, *mucarnici,* s.m. (Rar) Slujbaş care avea sarcina să aprindă şi să stingă felinarele sau lumânările de pe străzi. — **Mucar** + suf. *-nic.*

MUCÁRNIŢĂ, *mucarniţe,* s.f. (Înv.) Mucar. — **Muc** + suf. *-arniţă.*

MUCAVÁ, *mucavale,* s.f. Produs industrial de papetărie, realizat din diferite semifabricate fibroase, folosit la lucrările de legătorie, la confecţionarea cutiilor, ambalajelor etc. — Din tc. **mukavva.**

MUCĂRÍ, *mucăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A reteza mucul unei lumânări care fumegă. **2.** A reteza vârful unor tulpini, al unor inflorescenţe. — **Muc** + suf. *-ări.*

MUCĂRÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a mucări.* — V. **mucări.**

MÚCEA s.m. şi f. (Fam.) Copil căruia îi curg mucii (**II**); *p. ext.* copilandru; epitet dat unui tânăr care are pretenţii nepotrivite cu vârsta. — **Muc** + suf. *-ea.*

MÚCED, -Ă, *mucezi, -de,* adj. Care este acoperit, pătruns de mucegai; mucegăit, mucegăios. F (Despre cărţi, hârtie) Îngălbenit de vreme; degradat. F (Reg.) De culoarea mucegaiului; fumuriu, negru-vânăt. — Lat. **mucidus.**

MUCEGÁI, *mucegaiuri,* s.n. Nume dat ciupercilor saprofite sau parazite care se dezvoltă pe suprafaţa substanţelor organice, pe ziduri, pe pietre etc. sub forma unui strat ca pâsla, cenuşiu sau verzui, şi care provoacă degradarea mediului pe care se dezvoltă; *p. ext.* igrasie; mucezeală. [Var.: **mucigái** s.n.] — Din **muced.**

MUCEGĂÍ, pers. 3 *mucegăiește,* vb. IV. Intranz. și refl. A prinde mucegai, a se acoperi, a fi pătruns de mucegai; a mucezi. [Var.: **mucigăí** vb. IV] — Din **mucegai.**

MUCEGĂIÁLĂ, *mucegăieli,* s.f. Strat de mucegai; *p. ext.* igrasie. — **Mucegăi** + suf. *-ală.*

MUCEGĂIÓS, -OÁSĂ, *mucegăioși, -oase,* adj. (Rar) Muced. — **Mucegai** + suf. *-os.*

MUCEGĂÍRE, *mucegăiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mucegăi;* mucezire. — V. **mucegăi.**

MUCEGĂÍT, -Ă, *mucegăiți, -te,* adj. Acoperit de mucegai; mucezit, muced. [Var.: **mucigăít, -ă** adj.] — V. **mucegăi.**

MUCENÍC[1], *mucenici,* s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Un fel de colăcel (împletit în formă de 8) preparat din aluat copt sau fiert, cu nuci și cu zahăr sau cu miere, care se mănâncă în ziua de 9 martie. — Cf. rus. m u č n i k „plăcintă de secară".

MUCENÍC[2], -Ă, *mucenici, -ce,* s. m., s. f. **1.** S.m. și f. Martir creștin din primele secole după Hristos; *p. gener.* persoană care suferă, care se sacrifică pentru ideile, convingerile sale. **2.** S.m. pl. Sărbătoare creștină pentru pomenirea a patruzeci de martiri, care se prăznuiește la 9 martie. — Din sl. **mučenikŭ.**

MUCENICÍE, (**2**) *mucenicii,* s.f. **1.** Viața de suferință, de chin a mucenicului[2] (**1**). **2.** P. gener. Suferință extremă, martiriu, chin. — **Mucenic[2]** + suf. *-ie.*

MUCENÍȚĂ, *mucenițe,* s.f. Mucenică[2] (**1**). — Din sl. **mučenica.**

MUCEZEÁLĂ, *mucezeli,* s.f. Faptul de *a mucezi;* (concr.) mucegai. — **Mucezi** + suf. *-ală.*

MUCEZÍ, *mucezesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A prinde mucegai; a (se) mucegăi. F Fig. A trăi inactiv, a duce o viață monotonă; a lâncezi. — Din **muced.**

MUCEZÍRE, *muceziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mucezi;* mucegăire. — V. **mucezi.**

MUCEZÍT, -Ă, *muceziți, -te,* adj. Mucegăit. — V. **mucezi.**

MÚCHE s.f. v. **muchie.**

MÚCHIE, *muchii,* s.f. **1.** Linie de intersecție a două fețe ale unui corp geometric. G Loc. adv. *Pe muchie* = la limită, la extremă. **2.** Margine, dungă a unui lucru, a unei suprafețe. G Expr. *Bătuți pe muchie* = (despre o sumă de bani) din care nu lipsește nimic, care este întreagă, exactă. **3.** Marginea din afară, porțiune laterală a unor obiecte. F Marginea palmei dinspre degetul cel mic. F Partea opusă tăișului unor unelte de tăiat. F Expr. *(Ca* sau *cât) (de) o muchie de cuțit* = foarte îngust, foarte subțire; foarte puțin. *Pe muchie de cuțit* = într-o situație critică, în primejdie. **4.** Partea cea mai înaltă, ascuțită și prelungită, a unui munte, a unui deal, a unei stânci; creastă, coamă, culme; *p. ext.* coastă a unui munte sau a unui deal; pantă, povârniș. [Pr.: *-chi-e.* — Var.: **múche** s.f.] — Probabil lat. ***mutila** *(= mutulus).*

MUCHIÉR, *muchiere,* s.n. Rindea care servește la îndreptatul muchiilor scândurilor. [Pr.: *-chi-er*] — **Muchie** + suf. *-ar.*

MUCIGÁI s.n. v. **mucegai.**

MUCIGĂÍ vb. IV v. **mucegăi.**

MUCIGĂÍT, -Ă adj. v. **mucegăit.**

MUCILAGINÓS, -OÁSĂ, *mucilaginoși, -oase,* adj. Ca mucilagiul; vâscos. — Din fr. **mucilagineux,** lat. **mucilaginosus,** it. **mucillagginoso.**

MUCILÁGIU, *mucilagii,* s.n. **1.** Substanță cleioasă care se află în semințele de cereale, de leguminoase sau de plante uleioase, folosită, pentru proprietățile ei emoliente, în medicină, la aplicarea de cataplasme, loțiuni etc. **2.** Material cleios (dăunător) rezultat prin degradarea compușilor celulozei din pasta de hârtie, sub acțiunea unor ciuperci și bacterii. F Material cleios obținut prin măcinarea și hidratarea pastei de hârtie, până la pierderea caracterului ei fibros. — Din fr. **mucilage,** lat. **mucilago.**

MUCÍNĂ, *mucine,* s.f. Substanță semifluidă care intră în componența mucoasei gastrice și a unor mucusuri. — Din fr. **mucine.**

MUCIÓRNIȚĂ s.f. Nămol rău mirositor care se găsește pe fundul lacurilor și al mlaștinilor, provenit din putrefacția plantelor acvatice plutitoare. — Et. nec.

MÚCLES interj. (Arg.) Tăcere! ssst! [Var.: **mócles** interj.] — Din țig. **muk les.**

MUCOÁSĂ, *mucoase,* s.f. (Anat.) Membrană care căptușește organele cavitare și canalele ce se deschid la exterior sau în altă cavitate. — Din fr. **muqueux, -euse,** lat. **mucosus.**

MUCOITÍNĂ, *mucoitine,* s.f. Component al mucinei, obținut prin hidroliza acesteia. [Pr.: *-co-i-*] — Din fr. **mucoïtine.**

MUCOPOLIZAHARÍDĂ, *mucopolizaharide,* s.f. Substanță alcătuită din polizaharide și proteine, care se găsește în organismul animalelor, ca parte constitutivă a cartilajelor. — Din fr. **mucopolysaccharide.**

MUCOPROTEÍDĂ, *mucoproteide,* s.f. Materie mucoasă care se găsește în secrețiile glandelor din corpul animalelor. — Din fr. **mucoprotéide.**

MUCÓS, -OÁSĂ, *mucoși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are muci la nas, căruia îi curg mucii, plin de muci. F Epitet dat unei persoane tinere obraznice, neserioase sau cu pretenții nepotrivite cu vârsta; țânțău. **2.** (Despre membranele unor organe) Care produce mucus. **3.** (Despre secreții organice) Care are aspect cleios, gelatinos. — **Muc** + suf. *-os.*

MUCOZITÁTE, *mucozități,* s.f. Cantitate mare de mucus. F Lichid vâscos pe care îl conțin unele plante. — Din fr. **mucosité,** it. **mucosità.**

MUCULÉȚ, (**1**) *muculeți,* s.m., (**2**) *muculețe,* s.n. **1.** S.m. (Rar) Diminutiv al lui *muc;* mucușor. **2.** Rest de țigară, de lumânare; mucușor. — **Muc** + suf. *-uleț.*

MÚCUS s.n. Secreție produsă de celulele mucoase ale unor glande. — Din lat., fr. **mucus.**

MUCUȘÓR, (**1**) *mucușori,* s.m., (**2**) *mucușoare,* s.n. **1.** (Rar) Muculeț (**1**). **2.** Muculeț (**2**). — **Muc** + suf. *-ușor.*

MUDEJÁR, -Ă, *mudejari, -e,* s. m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (În Castilia) Musulman care și-a păstrat religia sub dominația creștină. **2.** Adj. (În sintagma) *Arta mudejară* = artă musulmană, dezvoltată în Spania, după Reconquista, adaptată și integrată artei occidentale. [Pr.: *mudehar*] — Din fr. **mudéjar,** sp. **mudéjar.**

MUDÍR, *mudiri,* s.m. (Înv.) Administrator al unei unități teritoriale. — Din tc. **müdir.**

MUEZÍN, *muezini,* s.m. Musulman însărcinat să anunțe din minaret ora fiecărei dintre cele cinci rugăciuni rituale zilnice. [Pr.: *mu-e-*] — Din tc. **müezzin.**

MÚFĂ, *mufe,* s.f. (Tehn.) **1.** Cilindru de metal care servește la îmbinarea sau la ramificarea conductelor, a cablurilor etc.; manșon. **2.** Partea lărgită de la capătul unui tub care servește la îmbinarea acestuia cu alt tub. — Din germ. **Muffe.**

MÚFLĂ, *mufle,* s.f. **1.** Cameră a unui cuptor industrial sau de laborator, cu pereții refractari, în care materialul supus încălzirii nu vine în contact direct cu combustibilul sau cu gazele de ardere. **2.** Dispozitiv construit din mai mulți scripeți, folosit pentru ridicarea greutăților mari. — Din fr. **moufle.**

MUFLÓN, *mufloni,* s.m. (La pl.) Gen de mamifere care cuprinde reprezentanți ai ovinelor sălbatice, cu coarne groase, în spirală *(Ovis);* (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **mouflon.**

MUFLÚZ, -Ă s.m. și f., adj. v. **mofluz.**

MUFTÍU, *muftii,* s.m. Căpetenie religioasă a unei comunități musulmane având competența de a da sfaturi în probleme de respectare a cultului islamic. G *Marele muftiu* = conducătorul cultului islamic dintr-o țară, având și atribuții judecătorești. — Din tc. **müftí.**

MÚGET, *mugete,* s.n. **I.** Strigăt prelung, caracteristic, scos de unele animale cornute; răget. **II.** P. anal. **1.** Strigăt puternic, sfâșietor al omului; urlet, răcnet. **2.** Șuierat puternic produs de unele mașini, sirene etc. **3.** Zgomot puternic produs de vânt, de furtună, de ape etc.; vuiet, vâjâit. — **Mugi** + suf. *-et.*

MUGÍ, pers. 3 *mugește,* vb. IV. Intranz. **I.** (Despre unele animale cornute) A scoate sunete prelungi, caracteristice; a zbiera, a rage. **II.** P. anal. **1.** (Despre oameni) A striga puternic; a urla, a răcni. **2.** (Despre unele instrumente muzicale, unelte etc.) A produce (prin lovire, frecare, explozie etc.) sunete puternice, supărătoare. F (Despre arme de foc) A bubui puternic. **3.** (Despre ape și despre vânt) A vui puternic; a urla. [Prez. ind. pers. 3 și: *múge*] — Lat. **mugire.**

MUGILÍD, *mugilide,* s.n. (La pl.) Familie de pești marini care au solzi și pe cap (*Mugilidae);* (și la sg.) pește din această familie. — Din fr. **mugilidés.**

MUGÍND, -Ă, *muginzi, -de,* adj. (Rar) Mugitor. — V. **mugi.**

MUGÍRE, *mugiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a mugi* și rezultatul ei. — V. **mugi.**

MUGÍT s.n. (Rar) Muget. — V. **mugi.**

MUGITÓR, -OÁRE, *mugitori, -oare,* adj. **1.** (Despre unele animale) Care mugește (**I**); mugind. **2.** P. anal. (Despre ape, furtuni) Care vuiește, care urlă cu putere. — **Mugi** + suf. *-tor.*

MÚGUR, *muguri,* s.m. **1.** Organ al plantelor superioare, format dintr-un vârf vegetativ și din frunze tinere (nedezvoltate încă) acoperite de frunzulițe solzoase. **2.** Excrescență mică, de natură patologică, pe unele organe. **3.** Parte a pieptului dintre picioarele de dinainte la vitele cornute, la cerb, la căprioară și la alte animale sălbatice. [Var.: **múgure** s.m.] — Cf. alb. m u g u l l.

MUGURÁ vb. I v. **muguri.**

MUGURÁȘ, *mugurași,* s.m. Diminutiv al lui *mugur* (**1**); mugurel. — **Mugur** + suf. *-aș.*

MUGURÁT, -Ă adj. v. **mugurit.**

MÚGURE s.m. v. **mugur.**

MUGURÉL, *mugurei,* s.m. Muguraș. — **Mugur** + suf. *-el.*

MUGURÍ, pers. 3 *mugurește,* vb. IV. Intranz. (Înv. și reg.) A înmuguri. [Var.: **mugurá** vb. I] — Din **mugur.**

MUGURÍRE, *muguriri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a muguri* și rezultatul ei; înmugurire. — V. **muguri.**

MUGURÍT, -Ă, *muguriți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Înmugurit. [Var.: **mugurát, -ă** adj.] — V. **muguri.**

MUHAFÍZ, *muhafizi,* s.m. (Înv.) Comandant militar turc al unei cetăți. — Din tc. **muhafiz.**

MUHAIÁ, *muhaiele,* s.f. (Înv.; astăzi fam.) Prost, fraier; hahaleră. [Pr.: *-ha-ia*] — Din tc. **mühayye** „pregătit", „gata".

MUHÚR s.n. (Înv.; astăzi în filatelie) Pecete, sigiliu. — Din tc. **mühür.**

MUHURDÁR, *muhurdari,* s.m. (Înv.) Dregător însărcinat cu păstrarea sigiliului domnesc. — Din tc. **mühürdar.**

MUIÁ, *moi,* vb. I. **1.** Tranz. A introduce un obiect într-un lichid, a îmbiba cu lichid; a înmuia. F Spec. A băga rufele în apă cu un detergent și a le ține câtva timp înainte de a le spăla. F A întinge cu păine sau cu mămăligă în sos, în grăsime etc. **2.** Tranz. A uda, a stropi. F A scălda. **3.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai moale, mai puțin consistent, mai puțin țeapăn. G Expr. (Tranz.) *A muia oasele* (sau *ciolanele) cuiva* = a bate foarte tare pe cineva. **4.** Refl. A-și pierde puterile, a slăbi, a se moleși. F (Despre ger) A scădea în intensitate, a deveni mai puțin aspru. **5.** Tranz. și refl. Fig. A (se) potoli, a (se) calma, a (se) liniști. F A (se) îmblânzi, a (se) înduioșa; a (se) îndupleca. **6.** Tranz. și refl. (Fon.) A (se) palataliza. — Din **moale.** Cf. fr. m o u i l l e r.

MUIÁNT, -Ă, *muianți, -te,* adj., s. m. **1.** Adj. (Tehn.; despre substanțe) Care face să devină elastic, moale, suplu; emolient. **2.** S.m. Produs chimic folosit în industria textilă pentru înlăturarea cerurilor și a grăsimilor de pe fibre. — Din fr. **mouillant.**

MUIÁT[1] s.n. Muiere[2]. — V. **muia.**

MUIÁT[2], -Ă, *muiați, -te,* adj. **1.** Introdus într-un lichid, umezit, îmbibat cu lichid. **2.** Cu hainele îmbibate cu apă; plouat, stropit, udat. **3.** Fig. Stors de puteri, lipsit de energie, moleșit, vlăguit. F Abătut, demoralizat, descurajat. F (Despre glas, voce) Potolit, liniștit, calmat; domol, încet. **4.** (Despre țesături sau obiecte de îmbrăcăminte) Întrețesut cu fir de aur; *p. ext.* (despre oameni) îmbrăcat cu astfel de haine; îmbrăcat frumos, împodobit. **5.** (Fon.; despre consoane) Palatalizat. — V. **muia.**

MÚICĂ, *muici,* s.f. (Reg.) Mamă, maică. — Cf. m a m ă.

MUIERÁTEC, -Ă adj. v. **mulieratic.**

MUIERÁTIC, -Ă, *mulieratici, -ce,* adj. (Fam.) **1.** Afemeiat. **2.** Mulieresc, femeiesc. [Var.: **muierátec, -ă** adj.] — **Muiere[1]** + suf. *-atic.*

MUIÉRCE s.f. **v. muiercea.**

MUIÉRCEA, *muiercea,* s.m. (Pop.) Bărbat mulieratic, afemeiat; bărbat căruia îi place să se amestece în îndeletniciri specific femeiești, care se comportă ca o femeie. [Var.: **muiérce** s.f.] — Din **muiere[1].**

MUIÉRE[1], *mulieri,* s.f. (Pop.) **1.** Femeie. **2.** Spec. Femeie căsătorită; soție. — Lat. **mulier, -eris.**

MUIÉRE[2], *mulieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) muia;* muiat[1]. — V. **muia.**

MUIERÉSC, -EÁSCĂ, *mulierești,* adj. (Înv. și pop.) De muiere[1], femeiesc; caracteristic unei femei. — **Muiere[1]** + suf. *-esc.*

MUIERÉȘTE adv. (Înv. și pop.; adesea depr.) Ca o muiere[1]; femeiește. — **Muiere[1]** + suf. *-ește.*

MUIERÉT, (**2**) *muliereturi,* s.n. (Înv. și pop.; azi depr.) **1.** (La sg. cu sens colectiv) Mulțime, grup de femei; muierime. **2.** (La pl.) Femei. — **Muiere[1]** + suf. *-et.*

MUIERÍ, *mulieresc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre bărbați; depr.) A avea însușiri sau a adopta atitudini de femeie. — Din **muiere[1].**

MUIERÍME s.f. (Reg.; cu sens colectiv) Muieret (**1**). — **Muiere[1]** + suf. *-ime.*

MUIERÓS, -OÁSĂ, *mulieroși, -oase,* adj. **1.** (Înv. și reg.; depr.) Femeiesc, mulieresc. **2.** (Reg.) Afemeiat. — **Muiere[1]** + suf. *-os.*

MUIERÚȘĂ, *mulierușe,* s.f. (Rar) Muierușcă (**1**). — **Muiere[1]** + suf. *-ușă.*

MUIERÚȘCĂ, *mulieruște,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *muiere[1];* muieruță. **2.** (Înv. și reg.) Femelă. — **Muiere[1]** + suf. *-ușcă.*

MUJAHEDÍN, *mujahedini,* s. m. Combatant încadrat în unități paramilitare care luptă împotriva dușmanilor islamului. — Din fr. **moudjahidiu.**

MUJDÉI, *mujdeie,* s.n. Preparat alimentar din usturoi pisat, apă (sau oțet) și sare, care servește ca adaos la unele mâncăruri. [Var.: **mojdéi** s.n.] — **Must** + **de** + **ai** („usturoi").

MUJÍC, -Ă s.m. și f. v. **mojic.**

MUL[1] s.n. (Geol.) Humus pământos, fin, slab acid, afânat, brun-închis sau negru, caracteristic solurilor în care descompunerea masei vegetale se face mai repede decât acumularea ei. — Din fr. **mull,** germ. **Mull.**

MUL[2], *muli,* s.m. (Rar) Catâr. — Din lat. **mulus.**

MUL[3] subst. v. **mulă.**

MULÁ[1], *mulez,* vb. I. Tranz. **1.** A da formă unui obiect, prin presarea materialului plastic în tipare sau în matriță. F Fig. A da forma dorită, a modela, a fasona; a transforma. **2.** A scoate în relief, a contura corpul sau o parte a corpului omenesc. F Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se lipi de corp (scoțându-i în evidență formele). — Din fr. **mouler.**

MULÁ[2] s.f. v. **mola[2].**

MULÁJ, *mulaje,* s.n. Reproducere în ipsos, în ceară etc. a unui obiect, obținută prin mulare. F Model executat din pânză sau din hârtie, după care se croiește un obiect de îmbrăcăminte. — Din fr. **moulage.**

MULÁRE, *mulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) mula[1]* și rezultatul ei. — V. **mula[1].**

MULÁTRU, -Ă, *mulatri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană născută dintr-un bărbat alb și o negresă sau dintr-o femeie albă și un negru. **2.** Adj. Care ține de mulatri (**1**), privitor la mulatri. — Din fr. **mulâtre.**

MÚLĂ, *mule,* s.f. (Rar) Mulaj; *p. ext.* tipar, formă [Var.: **mul** subst.] — Din fr. **moule.**

MÚLCOM, -Ă adj. v. **molcom.**

MULCOMÍ vb. IV v. **molcomi.**

MULGÁRĂ, *mulgare,* adj., s.f. (Reg.) (Oaie, vacă) mulgătoare. [Pl. și: *mulgări*] — **Mulge** + suf. *-ar.*

MULGĂTÓR, -OÁRE, *mulgători, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care mulge vacile, oile, caprele. **2.** Adj. (Pop.; despre oi, vaci, capre) Care se (poate) mulge, care are lapte; mulgară. — **Mulge** + suf. *-ător.*

MÚLGE, *mulg,* vb. III. Tranz. **1.** A extrage, manual sau mecanic, laptele din mamelele sau din ugerul femelelor unor animale domestice. G *Mașină de muls* = aparat destinat mulgerii mecanice. G Expr. *Vacă bună de muls* = persoană sau situație care poate fi exploatată, de pe urma căreia, prin abuz, se pot trage foloase. **2.** Fig. A trage foloase, a profita; a exploata pe cineva. **3.** Compus: (Zool.; pop.) *mulge-capre* s.f. = lipitoare. — Lat. **mulgere.**

MÚLGERE, *mulgeri,* s.f. Acțiunea de *a mulge* și rezultatul ei; muls[1], mulsoare, mulsură. — V. **mulge.**

MULINÁ, *mulinez,* vb. I. Tranz. A răsuci două sau mai multe fire de mătase pentru a obține un fir mai uniform, cu aspect mai frumos și cu o rezistență mai mare. — Din fr. **mouliner.**

MULINÁRE, *mulinări,* s.f. Acțiunea de *a mulina* și rezultatul ei. — V. **mulina.**

MULINÉT s.n. v. **mulinetă.**

MULINÉTĂ, *mulinete,* s.f. **1.** Dispozitiv folosit în special în pescuitul sportiv cu lanseta, fixat pe vergile de pescuit și constituit dintr-o bobină cu manivelă, care servește la înfășurarea firului, și dintr-un mecanism de frânare. **2.** Mică elice folosită la frânele aerodinamice de încercare. **3.** Elice mică montată în partea anterioară a unei elice propulsoare de avion pentru reglarea automată a pasului acesteia. — Din fr. **moulinet.**

MULINÉU, *mulineuri,* s.n. Fir de mătase, de bumbac sau de lână obținut prin mulinare și folosit la cusături artistice, la broderii etc.; *p. ext.* jurubiță din astfel de fire. — Din fr. **mouliné.**

MULLÍT s.n. Silicat de aluminiu foarte refractar, incolor sau roz, cu luciu sticlos, conținut în materiale aluminoase și argiloase. — Din engl. **mullite.**

MULS[1], *mulsuri,* s.n. Mulgere. — V. **mulge.**

MULS[2], -Ă, *mulși, -se,* adj. (Despre vaci, oi etc.) Căreia i s-a extras lapte din mamele sau din uger; (despre lapte) care a fost extras din mamele sau din uger. — V. **mulge.**

MULSOÁRE, *mulsori,* s.f. (Pop.) Mulgere. — **Muls[1]** + suf. *-oare.*

MULSÚRĂ, *mulsuri,* s.f. (Reg.) Mulgere. — **Muls[1]** + suf. *-ură.*

MULT, -Ă, *mulți, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Care se află în mare număr, în cantitate mare sau în sorturi diferite; de intensitate deosebită, de proporții mari, de durată lungă. G Loc. adv. *De (mai) multe ori* sau *în (mai) multe rânduri* = în mod repetat, adesea. G Expr. *A nu mai avea zile multe* = a fi aproape de moarte. F (Substantivat, n. pl.) Lucruri, fapte, întâmplări numeroase (și variate). G Expr. *A nu ști multe* = **a)** a trece repede la acțiune, a lua hotărâri energice; **b)** a se supăra ușor. *Mult cu multul* sau *multul cu mult* = oricât de mult, foarte mult. *Multe (și de) toate* = lucruri de tot felul; probleme variate. *Multe și mărunte* = **a)** lucruri, probleme de tot felul; **b)** fleacuri, nimicuri. *Și mai multe nu* = neapărat, cu orice preț. **2.** Adv. În cantitate însemnată, în mare măsură; în mod intens, stăruitor; cu valoare mare; pe o distanță mare; în timp îndelungat; de repetate ori. G *Cu mult* = în foarte mare măsură. *Cel mult* = **a)** maximum; **b)** în cel mai bun caz. *Mai mult* = **a)** în special, mai ales, îndeosebi; **b)** (reg.; în construcții negative) de acum înainte, din acest moment. *De mult* = **a)** dintr-o vreme îndepărtată, de altădată; din vechime; **b)** de timpuriu, devreme. G Loc. conj. *De mult ce* = din cauza, datorită cantității, duratei, intensității (extreme) etc. G Expr. *Mai mult sau mai puțin* = oarecum, relativ. *(Asta) e prea mult* = (asta) întrece măsura, depășește ceea ce trebuie sau se cuvine. *Mult și bine* = vreme îndelungată. *A nu mai avea mult* = **a)** a fi aproape de sfârșitul unei acțiuni; **b)** a fi aproape de sfârșitul vieții, a nu mai avea de trăit decât puține zile. F (Înv. și reg.; înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, dă acestora valoare de superlativ) În cel mai înalt grad; foarte, extrem. [Gen.-dat. pl. m. și f. *multora*] — Lat. **multus, -a, -um.**

MULTI- Element de compunere exprimând ideea de pluralitate, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **multi-.**

N

N, *n,* s.m. **1.** A şaptesprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat prin această literă (consoană nazală dentală). [Pr.: *en, ne, nî.* — Pl. şi (**1**, n.) *n-uri*].

NA interj. **1.** (Fam., cu valoare verbală) Poftim! ia! ţine! G Expr. *Na-ţi-o (bună)* sau *na-ţi-o frântă (că ţi-am dres-o)*, se spune pentru a arăta contrarietate, surpriză, decepţie sau pentru a marca lipsa de acord cu cele spuse de cineva. F Exclamaţie care însoţeşte gestul unei loviturí; *p. ext.* (în limbajul copiilor, de obicei repetat, cu valoare de substantiv) bătaie. **2.** (Exprimă nerăbdare, nemulţumire, surprindere faţă de un lucru neplăcut) Iată! uite! ei! **3.** Strigăt cu care se cheamă sau se gonesc unele animale domestice. **4.** (Adesea repetat) Strigăt de voie bună folosit ca refren în unele jocuri şi cântece populare. — Cf. alb., bg., ngr., magh. n a .

NABÁB, *nababi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în India şi în alte ţări din Orient) Titlu purtat de guvernatorii regiunilor desprinse din Imperiul Marilor Moguli; persoană care avea acest titlu. **2.** Epitet pentru o persoană foarte bogată. — Din fr. **nabab.**

NABEDÉRNIŢĂ, *nabederniţe,* s.f. Bucată de ţesătură brodată cu fir pe care este reprezentată scena Învierii, purtată la brâu de arhierei sau de unii preoţi la ceremonii. [Var.: **nebedérnică** s.f.] — Din sl. **nabedrĭnica.**

NACAFÁ, *nacafale,* s.f. (Înv. şi reg.) **1.** Pretenţie; capriciu, toană. **2.** Preocupare, pasiune. **3.** Necaz, neajuns; belea, pacoste. [Pl. şi: *năcăfale.* — Var. **năcăfálă** s.f.] — Din tc. **nafaka.**

NACEÁLNIC, *nacealnici,* s.m. (Înv.) Şef al unui serviciu sau al unei instituţii (civile, militare sau religioase); conducător; *p. ext.* comandant. — Din rus. **nacealnik.**

NACÉLĂ, *nacele,* s.f. **1.** Cabină (deschisă) suspendată de un balon pentru a transporta echipajul, lestul, instrumentele de bord etc. F Cabină metalică închisă în care se află motoarele unui dirijabil. **2.** Vas de laborator de formă alungită, folosit pentru calcinări. — Din fr. **nacelle.**

NACRÍT s.n. Varietate de caolinit care se află în natură sub formă de cristale lamelare şi se utilizează în industria ceramică. — Din fr. **nacrite,** germ. **Nakrit.**

NÁCRU s.n. (Livr.) Sidef. — Din fr. **nacre.**

NÁDĂ, (**1**) *nade,* (**2**) *năzi,* s.f. **1.** Hrană naturală sau artificială care se pune într-o unealtă de pescuit sau într-o cursă pentru a atrage peştii sau alte animale; momeală. F Fig. Ispită, tentaţie; cursă. **2.** Parte înnădită, adăugată la un obiect; înnădítură. [Pl. şi: (**2**) *nade*] — Din bg. **nada.**

NADICEÁNCĂ, *nadicence,* s.f. (Reg.) Trăsură mică şi uşoară, neacoperită; brişcă. [Var.: **nadişáncă** s.f.] — Din ucr. **naĭtyčanka.**

NADÍR s.n. (Astron.) Punct de pe bolta cerească, opus zenitului, situat la intersecţia verticalei locului cu emisfera cerească inferioară. — Din fr. **nadir.**

NADIRÁL, -Ă, *nadirali, -e,* adj. (Rar) Care aparţine nadirului, privitor la nadir. — Din fr. **nadiral.**

NADIŞÁNCĂ s.f. v. **nadiceancă.**

NADOLEÁNCĂ, *nadolence,* adj. (Reg.; despre găini) Care aparţine unei rase originare din Anatolia. — **Nadolean** (reg. „din Anatolia” < **Anadol** „Anatolia” < tc.) + suf. *-că.*

NÁDPIS, *nadpisuri,* s.n. (Înv.) Rezoluţie, apostilă (pusă pe o cerere). [Var.: **nátpis** s.n.] — Din rus. **nadpis.**

NAFT s.n. v. **naftă.**

NÁFTĂ s.f. (Înv. şi reg.) Petrol brut; petrol lampant. [Var.: **naft** s.n.] — Din sl. **nafta,** ngr. **náftha.**

NAFTALÉN s.n. (Chim.) Naftalină. — Din fr. **naphtalène.**

NAFTALÍNĂ s.f. Substanţă cristalizată, lucioasă, albă, cu miros specific, extrasă din gudroanele de la distilarea uscată a cărbunilor de pământ şi folosită în industria chimică, ca insecticid, la conservarea blănurilor şi a materialelor textile etc. G Expr. (Fam.) *(Parc-ar fi) scos de la naftalină* = **a)** se spune despre ceva învechit, demodat, desuet; **b)** se spune despre ceva revenit în atenţie după o lungă uitare. *A pune* (ceva) *la naftalină* = a nu te mai interesa ceva; a da uitării. — Din fr. **naphtaline.**

NAFTENÁT, *naftenaţi,* s.m. Sare a acidului naftenic, folosită în industria săpunurilor. — Din fr. **naphténate.**

NAFTÉNĂ, *naftene,* s.f. (Chim.; înv.) Hidrocarbură ciclică saturată. — Din fr. **napthènes.**

NAFTÉNIC, *naftenici,* adj. (În sintagma) *Acid naftenic* = acid organic cu miros pătrunzător, care se extrage din petrolul distilat. — Din fr. **naphténique.**

NAFTÓL, *naftoli,* s.m. Substanţă cristalizată, insolubilă în apă, cu miros caracteristic, extrasă din naftalină, folosită ca materie primă în industria coloranţilor şi cea farmaceutică. — Din fr. **naphtol.**

NAFTOLÁT, *naftolaţi,* s.m. Sare sau ester al unui naftol. F Derivat metalic al naftolului, folosit ca antiseptic. — Din fr. **naphtolate.**

NÁFURĂ s.f. v. **anafură.**

NAGÁICĂ, *nagaice*, s.f. (Reg.) Cnut. [Pl. şi: *năgăici*] — Din rus. **nagaika.**

NAGÁŢ, *nagâţi,* s.m. Pasăre migratoare de baltă din ordinul caradriiformelor, de mărimea unui porumbel, cu penele negre-verzui pe spate şi pe piept, albe pe pântece şi cu un moţ negru în creştet *(Vanellus vanellus)*; bibic[2]. F Epitet glumeţ dat în special copiilor. — Formaţie onomatopeică.

NÁGODĂ, *nagode,* s.f. (Reg.) **1.** Fiinţă sau lucru ciudat, bizar; minunăţie, ciudăţenie. **2.** (La pl.) Credinţe, convingeri superstiţioase. — Din ucr. **nahoda** „întâmplare”.

NAHLÁP, *nahlapi,* s.m. (Reg.) Val sau vârtej (mare) făcut de o apă curgătoare. — Et. nec.

NAHT s.n. (Înv.; în loc. adj. şi adv.) *În naht* = cu bani gata, în numerar, peşin. G (Adjectival) *Bani naht.* — Din ngr. **náhti.**

NAI, *naiuri,* s.n. Numele a două instrumente muzicale populare de suflat: **a)** instrument compus dintr-un sistem de fluiere de dimensiuni diferite, lipite în ordinea mărimii lor; **b)** fluier de trestie cu şapte găuri. — Din tc. **nay, ney.**

NAIÁDĂ, *naiade,* s.f. (Mitol.) Nimfă a izvoarelor, a lacurilor şi a apelor curgătoare. [Pr.: *na-ia-*] — Din fr. **naïade.**

NÁIBA s.m. art. (Fam.; adesea în imprecaţii) Dracul, diavolul. G Loc. adj. şi adv. *Al naibii (de...)* = grozav, teribil, foarte, peste măsură (de...). G Expr. *A da de* (sau *a vedea pe) naiba* = a o păţi, a da de bucluc, a-şi găsi beleaua. *A da* (sau *a lăsa* pe cineva sau ceva) *naibii* (sau *la naiba)* = a nu se mai interesa (de cineva sau de ceva), a renunţa la... *A nu avea nici pe naiba* = a se simţi bine, a fi perfect sănătos, a nu avea absolut nimic. — Et. nec.

NÁICĂ s.f. (Reg.) Termen de respect folosit la ţară pentru o femeie mai în vârstă. — Din sb. **najka.**

NÁILON, (**2**) *nailonuri,* s.n. **1.** Fibră textilă poliamidică obţinută pe cale sintetică, folosită la confecţionarea ţesăturilor subţiri şi a multor produse tehnice. **2.** Ţesătură fabricată din aceste fibre. [Pl. şi: *nailoane*] — Din engl. **nylon.**

NAINGÍU, *naingii,* s.m. (Înv.) Naist. [Pr.: *na-in-*] — **Nai** + suf. *-ingiu.*

NAINTÁŞ, -Ă adj. v. **înaintaş.**

NAÍNTE adv. v. **înainte.**

NAISÁN s.m. v. **neisan.**

NAÍST, -Ă, *naişti, -ste*, s.m. şi f. Cântăreţ la nai; naingiu; neisan. — **Nai** + suf. *-ist.*

NAÍV, -Ă, *naivi, -e*, adj. (Despre oameni; adesea adverbial şi substantivat) **1.** Lipsit de experienţă şi de prefăcătorie, simplu, natural, credul, sincer. F

Care arată, denotă naivitate (**1**). **2.** (Peior.) Lipsit de judecată matură. F Care arată, denotă naivitate (**2**), lipsă de judecată matură. F Adj., s.m. (Pictor), mai ales amator sau autodidact, care ignoră perspectiva, anatomia și legile proporțiilor și ale compoziției, inspirându-se adesea din pictura populară. — Din fr. **naïf.**

NAIVITÁTE, *naivități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi naiv (**1**); comportare de om naiv; simplitate; nevinovăție, ingenuitate, candoare. **2.** (Peior.) Lipsă de maturitate în judecată și în comportare; *p. ext.* vorbă, faptă, atitudine de om naiv (**2**). [Pr.: *na-i-*] — Din fr. **naïveté.**

NALBÁR s.m. v. **nălbar[1].**

NÁLBĂ, *nalbe,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia malvaceelor, care cresc spontan ori se cultivă ca plante decorative și medicinale. — Lat. **malva.**

NALT, -Ă adj. v. **înalt.**

NAMÉSNIC s.m. v. **namestnic.**

NAMÉSTIE, *namestii,* s.f. (Înv. și reg.) Clădire cu toate dependințele; *p. restr.* dependință, acaret. — Din sl. **naměstije.**

NAMÉSTNIC, *namestnici*, s.m. (Înv.) Locțiitor sau reprezentant al unui funcționar într-o funcție importantă (laică sau bisericească). [Var.: **namésnic** s.m.] — Din sl. **naměstěnikŭ.**

NAMIÁZĂ, *nămiezi,* s.f. (Pop.) **1.** Amiază. G Expr. *Ziua namiaza mare* = în plină zi. **2.** Masa care se ia în jurul amiezei; prânz. **3.** Loc, punct unde ajunge Soarele pe cer (aproximativ) la amiază; zenit. [Pl. și: *namiezi.* — Var.: (reg.) **nămiáză** s.f., **nămiéz, nămiézi, namiéz** s.n.] — **În** + **amiază.**

NAMIBIÁN, -Ă, *namibieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Namibiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Namibiei sau namibienilor (**1**), privitor la Namibia ori la namibieni. [Pr.: *-bi-an*] — **Namibia** (n. pr.) + suf. *-an.*

NAMIÉZ s.n. v. **namiază.**

NÁMILĂ, *namile,* s.f. Ființă sau lucru foarte mare; matahală, colos. F Ființă fantastică de proporții foarte mari și cu înfățișare îngrozitoare. — Et. nec.

NAN, -Ă, *nani, -e*, s.m. și f. (Rar) Pitic. — Din lat. **nanus.**

NÁNĂ, *nane,* s.f. Termen de respect cu care se adresează la țară cineva unei surori mai mari sau unei femei mai în vârstă ori despre care se vorbește. — Cf. bg., sb. n a n a , alb. n a n ë .

NANCHÍN s.n. v. **nanghin.**

NANDRALÁU, *nandralăi,* s.m (Reg.) Vlăjgan; *p. ext.* derbedeu, pușlama. — Cf. h a n d r a l ă u .

NANDÚ, *nandu,* s.m. (La pl.) Gen de păsări alergătoare, asemănătoare cu struțul, cu picioare lungi și cu aripi relativ mici, care trăiesc în America de Sud *(Rhea);* (și la sg.) pasăre care face parte din acest gen. [Acc. și: *nándu*] — Din fr. **nandou.**

NANGHÍN s.n. Țesătură de bumbac foarte deasă și rezistentă, folosită la confecționarea dosurilor de perne. [Var.: **nanchín** s.n.] — Din fr. **nankin.**

NÁNI interj. (Adesea repetat; mai ales în cântece de leagăn) Cuvânt cu care se îndeamnă copiii la somn. G Expr. (În limbajul copiilor; substantivat) *A face nani* = a se culca, a adormi; a dormi. — Cf. ngr. n á n i , n á n i , bg. n a n i .

NANÍSM s.n. **1.** Anomalie caracterizată prin creșterea insuficientă în înălțime raportată la media vârstei și a speciei sau a rasei respective. **2.** Încetinire sau oprire a creșterii plantelor ca rezultat al unor condiții nefavorabile sau al acțiunii unor agenți patogeni. — Din fr. **nanisme.**

NANOMELÍE s.f. Anomalie congenitală constând din proporțiile anormal de mici ale unuia sau ale mai multor membre. — Din fr. **nanomélie.**

NANOSECÚNDĂ, *nanosecunde,* s.f. (Inform.) A miliarda parte dintr-o secundă. — Din fr. **nanoseconde.**

NANSÚC s.n. (Rar) Țesătură foarte subțire de bumbac sau de mătase. — Din fr. **nansouk.**

NÁOS, *naosuri,* s.n. Partea principală a unei biserici ortodoxe, situată între altar și pronaos; navă. F Cella. — Din ngr. **naós.**

NAP, *napi,* s.m. **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în rozetă și cu rădăcina cărnoasă, de formă aproximativ sferică, comestibilă *(Brassica napus).* G Expr. *(Gol) nap* sau *ca un nap, ca napul* = complet dezbrăcat; *p. ext.* foarte sărac. **2.** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene, având tuberculii cu un conținut nutritiv bogat, folosită ca furaj; nap porcesc *(Helianthus tuberosus).* — Lat. **napus.**

NAPÁLM s.n. Substanță cu aspect gelatinos, realizată inițial dintr-un amestec de palmitat de sodiu cu benzină și, ulterior, și din amestec de benzen cu polistiren, folosită la fabricarea bombelor incendiare și la aruncătoarele de flăcări. — Din fr., engl. **napalm.**

NAPODÉZ s.n. Substanță care servește la lipit. — **Napo**[chim] (n.pr.) + [a]**dez**[iv].

NAPOIÁ vb. I v. **înapoia[2].**

NAPOLEÓN, (**1**) *napoleoni,* s.m. **1.** Veche monedă franceză de aur în valoare de 20 de franci, cu efigia lui Napoleon I și, mai târziu, cu cea a lui Napoleon al III-lea, care a circulat și la noi. **2.** Varietate de mere de mărime mijlocie, cu pielița subțire și netedă, de culoare albă-gălbuie, cu pulpa albă, moale, fină, dulce și parfumată. F Varietate de pere de mărime mijlocie, cu pielița subțire, netedă, de culoare verzuie sau galbenă cu puncte cafenii, cu pulpa albă, dulce și foarte mustoasă. F Varietate de struguri cu boabe mari, ovale, gălbui, cu pielița groasă și miezul nu prea cărnos. [Pr.: *-le-on*] — Din fr. **napoléon.**

NAPOLEONIÁN, -Ă, *napoleonieni, -e,* adj. Care aparține lui Napoleon I sau epocii sale, privitor la Napoleon I sau la epoca sa. [Pr.: *-le-o-ni-an*] — Din fr. **napoléonien.**

NAPOLITÁNĂ, *napolitane,* s.f. Produs de cofetărie preparat din straturi de foi cu umplutură de cremă. — Din fr. [tranche]**napolitaine.**

NAPRISTÁN adv. v. **năpristan.**

NARÁ, *narez*, vb. I. Tranz. A povesti, a istorisi. — Din lat., it. **narrare,** fr. **narrer.**

NARÁMZ, *naramzi*, s.m. (Înv. și reg.) Portocal. F Varietate de portocal *(Citrus bigaradia)*, ale cărui fructe au gust amar. [Var.: **nerámz** s.m., **narámză** s.f.] — Din **naramză[1]** (derivat regresiv).

NARAMZÁT, -Ă, *naramzați, -te*, adj. (Înv. și reg.) Portocaliu; roșu-deschis. [Var.: **narămzát, -ă, nerămzát, -ă, nărămzát, -ă, nărânzát, -ă** adj.] — **Naramză[1]** + suf. *-at.*

NARÁMZĂ[1], *naramze*, s.f. (Înv. și reg.) Fructul naramzului; portocală (amară). [Var.: **nărámză** s.f.] — Din ngr. **nerántzi, neránzi,** bg. **neranza.**

NARÁMZĂ[2] s.f. v. **naramz.**

NARAMZÍU, -ÍE, *naramzii,* adj. v. (Înv. și reg.) Portocaliu; roșu-deschis. [Var.: **narangiuíu, -íe, narâmzíu, -íe, nerămzíu, -íe** adj.] — Din tc. **narenci.**

NARANGÍU, -ÍE adj. v. **narangiu.**

NARATÍV, -Ă, *narativi, -e,* adj. Care aparține narațiunii, privitor la narațiune, specific narațiunii. — Din fr. **narratif.**

NARATIVITÁTE s.f. Caracter narativ. — **Narativ** + suf. **-itate.**

NARATOLOGÍC, -Ă, *naratologici, -ce,* adj. Care ține de naratologie, privitor la naratologie. — De la **naratologie.**

NARATOLOGÍE, s.f. Ramură modernă a teoriei literare, inițiată de școala formală rusă și continuată de structuralism, care studiază gramaticile și lumile ficționale ale textelor narative. — Din fr. **narratologie,** engl. **narratology.**

NARATÓR, -OÁRE, *naratori, -oare,* s.m. și f. Autor al unei narațiuni, povestitor. — Din lat. **narrator,** fr. **narrateur.**

NARÁȚIE s.f. v. **narațiune.**

NARAȚIÚNE, *narațiuni,* s.f. Expunere, relatare în formă literară a unui fapt, a unui eveniment etc., specifică genului epic; povestire. [Pr.: *-ți-u-*. — Var. : (înv.) **naráție** s.f.] — Din fr. **narration,** lat. **narratio, -onis.**

NÁRĂ, *nări,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două orificii exterioare ale cavității nazale prin care respiră și miros oamenii și unele animale. G Expr. *Cu nările* (sau *nara) în vânt* = cu capul ridicat, cu o ținută semeață; *p. ext.* mândru, plin de sine. *A se umfla în nări* sau *a-și umfla nările* = a-și lua un aer semeț; *p. ext.* a-și da importanță, a se îngâmfa. **2.** Piesă metalică în formă de tub amplasată pe puntea sau pe bordajul unei nave, prin care iese lanțul ancorei în afara bordului. [Var.: (reg.) **náre** s.f.] — Lat. **naris.**

NARĂMZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**

NARĂMZÍU, -ÍE adj. v. **naramziu.**

NARCÍS[1] s.m. sg. Om încântat, îndrăgostit de propriul său aspect fizic. F Tânăr deosebit de frumos. — Din fr. **narcisse.**

NARCÍS[2] s.m. v. **narcisă.**

NARCÍSĂ, *narcise,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia amarilidaccelor cu frunze lungi, ușor îndoite pe nervura principală, cu flori solitare, albe sau galbene, fin parfumate *(Narcissus).* [Var.: (rar) **narcís** s.m.] — Din fr. **narcisse,** lat. **narcissus.**

NARCISIÁC, -Ă, *narcisiaci, -ce*, adj. (Livr.) Narcisic. [Pr.: *-si-ac*] — **Narcis[1]** + suf. *-iac.*

NARCÍSIC, -Ă, *narcisici, -ce,* adj. (Livr.) De narcis[1]; caracteristic celui stăpânit de narcisism; narcisiac. — Din fr. **narcissique.**

NARCISÍSM s.n. Atenție excesivă față de propria persoană fizică; dragoste admirație, adesea patologică, față de propria persoană; dragoste de sine. — Din fr. **narcissisme.**

NARCISÍST, -Ă, *narcisiști, -ste,* adj. Care aparține narcisismului, referitor la narcisism. — **Narcis[1]** + suf. *-ist.*

NARCOANALÍZĂ, *narcoanalize,* s.f. (Med.) Metodă psihanalitică de investigare a subconștientului în condiții de narcoză. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **narco-analyse.**

NARCOLEPSÍE s.f. Acces brusc manifestat printr-o nevoie irezistibilă de a dormi. — Din fr. **narcolepsie.**

NARCOLÉPTIC, -Ă, *narcoleptici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de narcolepsie. — Din fr. **narcoleptique.**

NARCOMÁN, -Ă, *narcomani, -e,* s.m. și f. Persoană care folosește în mod obișnuit narcotice. — Din **narcomanie** (derivat regresiv).

NARCOMANÍE s.f. (Med.) Dependență provocată de folosirea abuzivă a narcoticelor. — Din fr. **narcomanie.**

NARCOTERAPÍE, *narcoterapii,* s.f. (Med.) Somnoterapie. — Din fr. **narcothérapie.**

NARCÓTIC, -Ă, *narcotici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care provoacă narcoză. **2.** Substanță cu ajutorul căreia se poate provoca somnul. — Din fr. **narcotique,** germ. **narkotisch.**

NARCOTÍNĂ, *narcotine,* s.f. Substanță extrasă din opiu, folosită în farmacie ca antipiretic și tonic. — Din fr. **narcotine.**

NARCOTIZÁ, *narcotizez,* vb. I. Tranz. A administra cuiva un narcotic pentru a-i provoca narcoza. — Din fr. **narcotiser.**

NARCOTIZÁRE, *narcotizări,* s.f. Acțiunea de *a narcotiza* și rezultatul ei. — V. **narcotiza.**

NARCOTIZATÓR, *narcotizatori*, s.m. Persoană care administrează pacientului narcoticul înaintea intervenției chirurgicale. — **Narcotiza** + suf. *-tor.*

NARCÓZĂ, *narcoze,* s.f. Stare de suspendare temporară a sensibilității, mobilității și cunoștinței, provocată artificial prin acțiunea narcoticelor asupra centrilor nervoși. — Din fr. **narcose,** germ. **Narkose.**

NARD s.m. **1.** Nume dat mai multor specii de plante erbacee originare din regiunea munților Himalaia *(Nardostachys); spec.* plantă cu rădăcina scurtă și groasă, fibroasă și foarte aromată, cu frunze moi și flori roșii-purpurii *(Nardostachys iatamansi).* **2.** Esență parfumată extrasă din rădăcina de nard (**1**). — Din ngr. **nárdos.**

NÁRE s.f. v. **nară.**

NARGHELEÁ s.f. v. **narghilea.**

NARGHELEGÍU, *narghelegii,* s.m. Slujbaș la Curtea domnească din Țările Române care pregătea domnului narghileaua. — Din tc. **nargileci.**

NARGHILEÁ, *narghilele,* s.f. Lulea de tip oriental prevăzută cu țeavă lungă și flexibilă, al cărei capăt de jos este fixat într-un vas cu apă parfumată, prin care trece fumul înainte de a fi inspirat. [Var.: (înv.) **narghelеá** s.f.] — Din tc. **nargile.**

NARÓDNIC, -Ă, *narodnici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține narodnicismului, privitor la narodnicism; narodnicist. **2.** S.m. și f. Adept al narodnicismului. — Din rus. **narodnik.**

NARODNICÍSM s.n. Mișcare social-politică a intelectualității din Rusia în a doua jumătate a sec. XIX, care socotea țărănimea forța socială capabilă să răstoarne țarismul și să instaureze socialismul. — **Narodnic** + suf. *-ism.*

NARODNICÍST, -Ă, *narodniciști, -ste,* adj. Narodnic (**1**). — **Narodnic** + suf. *-ist.*

NART, *narturi,* s.n. **1.** Sumă de bani fixată în trecut de autorități ca limită maximă a impozitului pe produse, pe vite etc. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Preț maximal fixat de autorități pentru vânzarea anumitor mărfuri de primă necesitate; *p. ext.* preț al unei mărfi. **3.** Normă de muncă pe care țăranii clăcași erau obligați să o presteze într-o zi pe moșia boierului. — Din tc. **nark.**

NÁRTEX, *nartexuri,* s.n. (În arhitectura creștină veche) Vestibul al unei bazilici; (în arhitectura bizantină) pronaos. — Din fr. **narthex.**

NARVÁL, *narvali,* s.m. Mamifer cetaceu asemănător cu delfinul, lung de 5–6 m, care trăiește în mările înghețate din nord, masculul având doi dinți canini, dintre care unul cu lungimea de circa trei metri *(Monodon monoceros).* — Din fr. **narval.**

NAS, *nasuri,* s.n. **1.** Parte mediană proeminentă a feței, situată între frunte și gură, servind ca organ al respirației și al mirosului. G Loc adv. *Sub* (sau, rar, *în*) *nasul cuiva* sau *sub nas* = în imediata apropiere, în fața, sub ochii cuiva. (În legătură cu verbe ca „a vorbi", „a cânta" etc.) *Pe nas* = cu timbru nazal. G Expr. *A avea nas* sau *a-și ridica nasul* = a îndrăzni, a cuteza. (Fam.) *A-și lua nasul la purtare* = a deveni prea îndrăzneț, a se obrăznici. *A (nu-)și cunoaște* (sau *vedea, ști) lungul nasului* = a (nu-)și da seama cât e în stare să facă cu puterile proprii; a (nu-)și da seama de măsura pe care trebuie s-o păstreze față de alții; a (nu) se comporta cuviincios. (Fam.) *A-i cădea* (sau *a-i pica) nasul cuiva* = a-și pierde îndrăzneala sau îngâmfarea, a rămâne rușinat, umilit. (Fam.) *Nu-ți cade* (sau *pică) nasul dacă...* = nu ți se întâmplă nimic, nu-ți pierzi demnitatea dacă... *Nu-i ajungi (nici) cu prăjina la nas* = e foarte încrezut. *(A umbla* sau *a fi, a se ține) cu nasul (pe) sus* = a (fi) încrezut, sfidător. *A strâmba din nas* = a fi nemulțumit. *A da nas* (cuiva) = a îngădui prea multe (cuiva). *A tăia* (sau *a scurta) nasul* (cuiva) sau *a da* (cuiva) *peste nas* = a pedepsi, a rușina, a umili, a pune la locul lui (pe cineva). *A-i scoate* (cuiva ceva) *pe nas* = a-i reproșa (cuiva ceva) (cu răutate). *A (nu) fi* (sau *face) de nasul cuiva* = a (nu) fi potrivit cu cineva, a (nu) corespunde cuiva, a (nu) fi pentru cineva, a (nu) i se cuveni cuiva. *A-i veni* (cuiva) *mușterul la nas* sau *a-i tremura* (cuiva) *nasul* = a se supăra; a se enerva, a se înfuria. *A fi cu nasul de ceară* = a fi foarte susceptibil. *A lăsa* (sau *a pune) nasul în jos* sau *în pământ* = a se rușina, a se simți vinovat. *A se întoarce* (de undeva) *cu nasul în jos* = a se întoarce rușinat. (Fam.) *Să-ți fie în nas!* = să-ți fie rușine! (Fam.) *A-și băga* (sau *a-și vârî) nasul în ceva* (sau *undeva, în toate, unde nu-i fierbe oala)* = a se amesteca într-o afacere, într-o problemă (care nu-l privește). *A duce* (sau *a purta) de nas (pe cineva)* = **a)** a domina, a stăpâni, a conduce (pe cineva), determinându-l să facă ceva (care nu este în interesul său); **b)** a amăgi, a înșela (pe cineva). *A scoate panglici pe nas* = a exagera; a minți. *A(-i) trece* (cuiva) *pe la* (sau *pe lângă) nas* = a(-i) trece pe dinaintea ochilor; a pierde un prilej favorabil. *A da* (cuiva) *cu ceva pe la nas* = a tenta (pe cineva). (Fam.) *A arunca* (cuiva ceva) *în nas* = a spune (cuiva ceva) direct, fără menajamente. *A-i râde cuiva în nas* = a râde cuiva în față, bătându-și joc de el. (Fam.) *A-i ieși* (sau *a-i da) pe nas* = a o păți, a i se înfunda. (Fam.) *A(-i) întoarce nasul (cuiva)* = a ignora ostentativ (pe cineva), a întoarce spatele (cuiva). *A trânti* (sau *a închide*) (cuiva) *ușa în nas* = **a)** a refuza să primească (pe cineva); **b)** a pleca supărat de la cineva, închizând ușa cu putere. *A se împiedica de nas* = a avea nasul excesiv de lung. *A nu vedea de nas* = a fi neatent. *A nu vedea mai departe decât lungul nasului* = a fi mărginit. *A da cu nasul* (pe undeva) = a trece (pe undeva) în grabă sau întâmplător. (Fam.) *A-și arăta* sau *a(-și) scoate nasul (la iveală)* = a apărea, a se înfățișa. *A da nas(ul) cu cineva* = a se întâlni cu cineva pe neașteptate (și fără a dori). *(A se întâlni) nas în nas* (cu cineva) = (a se întâlni) față în față (cu cineva). *Nu miroase a nas de om* = nu e faptă de om vrednic. (Ir.) *Îi curge untura* (sau *grăsimea) pe nas* = e foarte slab. F Fig. Miros dezvoltat, fin; simț de orientare în împrejurări dificile, capacitate de intuire exactă a unei situații. F (Rar) Față, obraz, cap. **2.** Proeminență a unei piese, care servește la fixarea piesei într-o anumită poziție sau la ghidarea, ridicarea sau distanțarea unei alte piese. **3.** Partea anterioară a fuzelajului unui avion sau a corpului unei nave. — Lat. **nasus.**

NASCÓRNIȚĂ, *nascorniță,* s.f. (Entom.; reg.) Nasicorn. — **Nasicorn** + suf. *-iță.*

NASICÓRN, *nasicorni,* s.m. Insectă coleopteră mare de culoare castanie, cu perișori roșcați pe picioare, al cărei mascul are la cap un corn curbat înapoi; nascorniță *(Oryctes nasicornis).* — Din fr. **nazicorn.**

NASÓL, -OÁLĂ, *nasoli, -oale,* adj., s.m. și f. (Fam.) **1.** Adj., s.m. și f. (Om) urât sau ridicol. **2.** Adj. (Despre obiecte) De proastă calitate; urât, uzat; caraghios. — Din țig. **nasvalo** „bolnav", **nasul** „rău, meschin".

NASTÍE, *nastii,* s.f. Fiecare dintre mișcările organelor plantelor, spontane sau provocate de variațiile de lumină, temperatură etc. — Din fr. **nastie.**

NASTRATINÉSC, -EÁSCĂ, *nastratinești,* adj. (Rar) Ager, isteț și mucalit. — Din n. pr. **Nastratin** [Hogea] + suf. *-esc.*

NÁSTURE, *nasturi,* s.m. **1.** Obiect de metal, sidef, os, lemn, material plastic etc., de diferite forme, care servește la încheiatul hainelor, al fețelor de pernă etc. sau ca ornament la o haină; bumb. **2.** (Reg.) Tabletă, comprimat, pastilă (conținând o substanță medicamentoasă). — Et. nec.

NAȘ[1], *nași,* s.m. Numele literei „n" din alfabetul chirilic. — Din sl. **naš.**

NAȘ[2], -Ă, *nași, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care ține în brațe pruncul în timpul botezului, devenind astfel părintele lui spiritual. G Expr. *A fi nașul cuiva* = a ști să potolească, să facă inofensiv pe cineva; a-i veni cuiva de hac, a învăța pe cineva minte. *A-și găsi nașul* = a da de o persoană care știe să pună la punct (pe cineva), să strunească (pe cineva). **2.** Nun. [Var.: (înv. și pop.) **nănáș, -ă,** (înv. și reg.) **nânáș, -ă** s.m. și f.] — **Nun** + suf. *-aș.*

NÁȘTE, *nasc*, vb. III. **1.** Tranz. A aduce pe lume un copil, a da viață unui copil.F A făta. **2.** Refl. A căpăta viață, a veni pe lume, a începe să trăiască. G Intranz. *Ce naște din pisică șoareci mănâncă.* **3.** Tranz. Fig. A crea, a plăsmui, a produce; a provoca, a stârni. **4.** Refl. Fig. A se forma, a se ivi, a se isca, a apărea. — Lat. **nascere.**

NÁȘTERE, *nașteri*, s.f. Acțiunea de *a (se) naște* și rezultatul ei. **1.** Aducerea sau venirea pe lume a unei ființe; *spec.* act fiziologic prin care fătul, ajuns în stadiul de maturitate, este expulzat sau extras din cavitatea uterină; parturiție. G *Casă de nașteri* = maternitate (din mediul rural). *Zi de naștere* sau *ziua nașterii* = zi în care s-a născut cineva; sărbătorire care are loc cu prilejul acestei zile. *Nașterea Domnului* (sau lui *Hristos)* = Crăciunul. *Înainte de nașterea lui Hristos* = înaintea erei noastre. *După* (sau *de la) nașterea lui Hristos* = din (sau în) era noastră. G Loc. adj. și adv. *Din naștere* = **a)** (încă) de când s-a născut; **b)** conform unei predispoziții naturale. G Loc. adv. *Prin naștere* = prin structură, prin înclinațiile înnăscute. **2.** Origine, proveniență. G Loc. adv. *De* (sau *din) naștere* = originar din...; de naționalitate sau de origine etnică... **3.** Fig. Apariție, ivire, creare. G Loc. vb. *A lua naștere* = a apărea, a se ivi. *A da naștere* = a crea, a produce, a cauza. — V. **naște.**

NAT s.m. (Pop.) Om, ins, individ. G *Tot natul* = fiecare, oricare; toată lumea. — Lat. **natus.**

NATÁL, -Ă, *natali, -e,* adj. De care este legat cineva sau ceva prin naștere, în care s-a născut cineva; de baștină, de origine. G *Limbă natală* = limbă maternă. — Din fr. **natal.**

NATALITÁTE s.f. Indice rezultat din raportarea nou-născuților vii la mia de locuitori într-o anumită perioadă de timp și care indică frecvența nașterilor în cadrul unei populații date. — Din fr. **natalité.**

NATANTÓL, -OÁLĂ, *natantoli, -oale,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Prostănac, nătâng, neghiob; neîndemânatic. [Var.: **nătântól, -oală** adj.] — Et. nec.

NATÁȚIE s.f. Înotul practicat ca sport. — Din fr. **natation.**

NATÍV, -Ă, *nativi, -e,* adj. **1**. (Despre însușiri) Înnăscut, natural (**I 4**); firesc. **2.** (Chim.; despre elemente, mai ales despre metale) Care se găsește în zăcămintele din scoarța pământului în stare pură, necombinată cu alte substanțe. — Din lat. **nativus,** fr. **natif,** germ. **nativ.**

NÁTPIS s.n. v. **nadpis.**

NÁTRĂ, *natre*, s.f. Parte a urzelii dintre ițe și sulul de dinapoi sau de dinainte al războiului de țesut; *p. ext.* urzeală învârtită pe sul; *p. gener.* toată urzeala de pe război și de pe sulul de dinapoi. — Din bg., sb. **natra.**

NÁTRIU s.n. (Chim.) Sodiu. — Din fr. **natrium.**

NATURÁL, -Ă, *naturali, -e*, adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care se referă la natură (**1**), care aparține naturii; care se găsește în natură. G *Bogăție naturală* = bogăție (necultivată) a solului sau a subsolului, a unei regiuni, a unei țări. *Științele naturale* = științele naturii, v. *natură. Graniță naturală* = granița marcată de o apă sau de o formă de relief. *Drept natural* = (în concepția unor filosofi) drept considerat ca imuabil și universal, care ar exista în afara structurilor sociale, decurgând fie din natura sau rațiunea umană, fie din voința sau rațiunea divină. **2.** Care este generat, produs, creat de natură (**1**), fără intervenția omului; *p. ext.* veritabil, curat, pur. **3.** Lipsit de artificiu, de rafinament, simplu, spontan, fără efort sau constrângere. G (Adverbial) *Vorbește natural*. **4.** Care este conform cu natura cuiva, înnăscut, nativ; propriu, specific cuiva. **5.** Care concordă, se potrivește cu faptele din realitatea obiectivă, cu ordinea firească a lucrurilor; normal, firesc. G *Moarte naturală* = moarte survenită în chip firesc, moarte bună (din cauza bătrâneții). *Mărime naturală* = (reproducere în) mărime reală a modelului în artele plastice și în fotografie. F (Despre copii) Născut în afara căsătoriei; nelegitim, bastard. **II.** Adv. Firește, desigur, bineînțeles. **III.** S.n. (Astăzi rar) Naturalețe, simplitate. — Din lat. **naturalis,** it. **naturale,** fr. **naturel,** germ. **Naturell.**

NATURALÉȚE s.f. Lipsă de artificialitate, de afectare; comportare firească, atitudine naturală (**I 3**). — Din it. **naturalezza.**

NATURALÍSM s.n. **1.** Curent sau tendință în artă și literatură, care se caracterizează prin observarea riguroasă a faptelor din realitatea obiectivă, prin redarea lor fidelă, prin preferința pentru aspectele urâte, vulgare ale naturii omenești etc. **2.** Concepție filosofică conform căreia nu există nimic în afara naturii, nimic supranatural. **3.** Teorie etică care întemeiază noțiunea binelui pe un principiu situat în afara moralei (evoluție biologică, plăcere etc.), viața morală fiind o prelungire a celei biologice. — Din fr. **naturalisme.**

NATURALÍST, -Ă, *naturaliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu studiul științelor naturii. **2.** Adj. Care aparține naturalismului, privitor la naturalism. — Din fr. **naturaliste,** germ. **Naturalist.**

NATURALIZÁ, *naturalizez,* vb. I. **1.** Tranz. A acorda unui străin cetățenia statului în care locuiește. F Refl. (Despre străini) A obține dreptul de cetățean al statului în care locuiește. **2.** (Biol.) Tranz. fact. și refl. A adapta plante și animale la un mediu nou, acestea devenind părți constitutive ale florei sau faunei respective. — Din fr. **naturaliser.**

NATURALIZÁRE, *naturalizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) naturaliza* și rezultatul ei. — V. **naturaliza.**

NATURALIZÁT, -Ă, *naturalizați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care a obținut cetățenia noului stat în care s-a stabilit. **2.** (Despre plante și animale) Care a devenit apt să trăiască într-un mediu nou. — V. **naturaliza.**

NATÚRĂ, *naturi*, s.f. **1.** Lumea materială; univers, fire; totalitatea ființelor și a lucrurilor din Univers; *p. restr.* lumea fizică înconjurătoare, cuprinzând vegetația, formele de relief, clima. G *Științele naturii* = științe care au ca obiect fenomenele lumii înconjurătoare, lumea anorganică și organică; științele naturale. *Natură moartă* = gen al picturii și graficii care înfățișează subiecte neînsuflețite (flori, obiecte ceramice etc.) grupate sau aranjate într-un anumit decor; natură statică. G Loc. adj. și adv. *După natură* = având ca model obiectele din realitate. G *În natură* = **a)** (loc. adv.) în realitate, aievea, în persoană; **b)** (loc. adj. și adv.) în obiecte, în produse (nu în bani). **2.** Ansamblul legilor după care se dezvoltă Universul; Universul considerat ca o forță activă, creatoare, condusă după anumite legi. **3.** Ansamblu de însușiri pe care o ființă le are din naștere, care rezultă din conformația sa și care o caracterizează, constituind esența sa; fel propriu de a fi al cuiva; fire, temperament. **4**. Caracter specific al unui lucru, însușire caracteristică; calitate. G Loc. adj. *De natură să...* = capabil să..., apt să..., potrivit să... G Expr. *Este în natura lucrurilor* = este firesc, e de la sine înțeles. — Din fr. **nature,** lat., it. **natura,** germ. **Natur.**

NATURÍSM s.n. **1.** Cult al naturii. F Teorie potrivit căreia adorația forțelor naturii stă la originea religiei. **2.** Sistem terapeutic bazat pe folosirea unei medicații naturale. — Din fr. **naturisme.**

NATURÍST, -Ă, *naturiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține naturismului, privitor la naturism, bazat pe naturism. **2.** Persoană care are cultul pentru natură și ideea reîntoarcerii la viața primitivă. — Din fr. **naturiste.**

NĂȚIE s.f. v. **națiune.**

NAȚIONÁL, -Ă, *naționali, -e*, adj. Care este propriu sau aparține unei națiuni, unui stat, care caracterizează o națiune sau un stat; care se referă la o națiune, la un stat sau le reprezintă; care este întreținut sau instituit de stat; (despre instituții de cultură) în care se vorbește limba națiunii respective. [Pr.: *-ți-o-*] — Din lat. **nationalis,** fr. **national.**

NAȚIONALÍSM s.n. Ideologie și politică derivate din conceptul de națiune, care a contribuit în sec. XVIII–XX la cristalizarea conștiinței naționale și la formarea națiunilor și statelor naționale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **nationalisme.**

NAȚIONALÍST, -Ă, *naționaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care propagă naționalismul, care are la bază sau susține naționalismul, referitor la naționalism. **2.** S.m. și f. Adept al naționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din lat. **nationalista,** fr. **nationaliste,** it. **nazionalista,** germ. **Nationalist**.

NAȚIONALITÁTE, *naționalități,* s.f. **1.** Apartenență a unei persoane la o anumită națiune; cetățenie. **2.** Totalitatea însușirilor specifice unei națiuni; caracter național. **3.** Apartenență a unei persoane juridice, a unei nave sau aeronave la un anumit stat. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **nationalité,** germ. **Nationalität.**

NAȚIONALIZÁ, *naționalizez,* vb. I. Tranz. **1.** A trece din proprietate particulară în proprietatea statului activele unei companii sau ale unui domeniu de activitate, în baza unor argumente politice și economice. **2.** (Rar) A imprima sau a da caracter național, a adapta la specificul național. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **nationaliser.**

NAȚIONALIZÁRE, *naționalizări,* s.f. Acțiunea de *a naționaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **naționaliza.**

NAȚIONALIZÁT, -Ă, *naționalizați, -te,* adj. Trecut în proprietatea statului. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **naționaliza.**

NAȚIONÁL-SOCIALÍSM s.n. Doctrină politică rasistă și naționalistă, inițiată de Hitler, bazată pe ideea superiorității rasei ariene, încercând să justifice violența, genocidul, războaiele de cotropire; nazism. [Pr.: *na-ți-o-nal so-ci-a-lism*] — Din germ. **Nationalsozialismus,** fr. **national-socialisme.**

NAȚIONÁL-SOCIALÍST, -Ă, *național-socialiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține național-socialismului, privitor la național-socialism. **2.** S.m. și f. Adept al național-socialismului. [Pr.: *na-ți-o-nal so-ci-a-list*] — Din germ. **Nationalsozialist,** fr. **national-socialiste.**

NAȚIÚNE, *națiuni*, s.f. Comunitate umană caracterizată prin unitatea de teritoriu, conștiința identității istorice și culturale și, în general, prin unitate de limbă și religie. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: (înv.) **náție** s.f.] — Din lat. **natio, -onis,** it. **nazione,** fr. **nation,** rus. **naţiia.**

NAUFRAGIÁ, *naufragiez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre nave; *p. ext.* despre oameni) A suferi un naufragiu. **2.** Fig. A ajunge într-o situație nedorită, nepotrivită, departe de propriile aspirații. [Pr.: *na-u-fra-gi-a*] — Din **naufragiu.**

NAUFRAGIÁT, -Ă, *naufragiați, -te*, adj. (Despre nave; *p. ext.* despre oameni; adesea substantivat) Care a suferit un naufragiu. [Pr.: *na-u-fra-gi-at*] — V. **naufragia.**

NAUFRAGIÉRE, *naufragieri*, s.f. Faptul de *a naufragia*; naufragiu. [Pr.: *na-u-fra-gi-e-re*] — V. **naufragia.**

NAUFRÁGIU, *naufragii*, s.n. Accident suferit de o navă, care duce la scufundarea ei sau la imposibilitatea de a-și continua călătoria. [Pr.: *na-u-*] — Din lat. **naufragium,** it. **naufragio.**

NAUPATÍE, *naupatii*, s.f. (Med.) Rău de mare. [Pr.: *na-u-*] — Din fr. **naupathie.**

NAÚPLIUS s.m. Prima formă larvară a crustaceelor, care are un ochi și trei perechi de apendice. [Pr.: *na-u-pli-us*] — Din fr. **nauplius.**

NAURUÁN, -Ă, *nauruani, -e,* s. m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Nauru sau este originară de acolo. **2**. Adj. Care aparține Republicii Nauru sau nauruanilor (**1**), privitor la Republica Nauru sau la nauruani. F (Substantiv, f.) Limbă vorbită de nauruani. — **Nauru** (n.pr.) + suf. *-an.*

NAÚTIC, -Ă, *nautici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care servește la navigație, privitor la navigație. F (Despre sporturi) Care se practică pe apă. **2.** S.f. Știința și tehnica de a conduce o navă (**1**). [Pr.: *na-u-*] — Din lat. **nauticus,** it. **nautico.**

NAUTÍL, *nautili*, s.m. Gen de animale cefalopode cu cochilia externă spiralată; *spec.* moluscă din mările calde, cu corpul închis într-o scoică împărțită în mai multe compartimente *(Nautilus pompilius).* [Pr.: *na-u-*. — Var.: **nautílus** s.m.] — Din fr. **nautile,** lat. **nautilus.**

NAUTILOÍD, *nautiloide,* s.n. (La pl.) Ordin de cefalopode fosile şi actuale cu cochilia externă împărţită în mai multe compartimente; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *na-u-*] — Din fr. **nautiloïdées.**

NAUTÍLUS s.m. v. **nautil.**

NAVÁL, -Ă, *navali, -e,* adj. Care ţine de nave (**1**) sau de navigaţie, privitor la nave sau la navigaţie. — Din fr. **naval.**

NÁVĂ, *nave,* s.f. **1.** Vehicul construit, amenajat şi echipat pentru a pluti şi a se deplasa pe (şi sub) apă, în scopul efectuării transporturilor de mărfuri sau de oameni, executării unor lucrări tehnice etc.; vas. **2.** (Adesea urmat de determinări) Aeronavă; *spec.* aeronavă pentru zborurile extraterestre. **3.** Naos. — Din fr. **nave,** lat. **navis,** it. **nave.**

NAVÉTĂ[1], *navete,* s.f. **1.** Instrument de forma unui ac lung cu care se lucrează plase, fileuri. **2.** Parcurgerea de către o persoană a unui drum dus şi întors, cu regularitate, de obicei între două localităţi (relativ apropiate). *A face naveta.* **3.** Vehicul de transport în comun care asigură legătura între două puncte relativ apropiate, efectuând regulat drumuri dus şi întors. G *Navetă spaţială* = vehicul spaţial cu echipaj uman care se lansează în spaţiu cu ajutorul unei rachete purtătoare şi revine pe Pământ cu mijloacele proprii de bord. **4.** Obiect (în formă de ladă compartimentată) care serveşte la transportul unor produse alimentare. — Din fr. **navette.**

NAVÉTĂ[2], *navete,* s.f. Plantă oleaginoasă înrudită cu rapiţa, cu frunze late acoperite cu peri şi cu seminţe mici, de culoare castanie *(Brassica rapa oleifera).* — Din fr. **navette.**

NAVETÍST, -Ă, *navetişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care face naveta[1] (**2**) cu un mijloc de transport. — **Navetă[1]** + suf. *-ist.*

NAVIGÁ, *navighez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre nave; la pers. 3) A se deplasa pe apă; a pluti; (despre aeronave) a se deplasa în aer sau în cosmos; a zbura. **2.** (Despre oameni) A călători cu o navă sau cu o aeronavă; a conduce mersul unei nave sau al unei aeronave. **3.** (Inform.) A trece de la o informaţie la alta într-un document hipertext sau hipermedia. — Din lat., it. **navigare,** fr. **naviguer.**

NAVIGÁBIL, -Ă, *navigabili, -e,* adj. (Despre ape) Care permite navigaţia. — Din fr. **navigable,** it. **navigabile.**

NAVIGABILITÁTE s.f. Însuşirea unei ape de a fi navigabilă. — Din fr. **navigabilité.**

NAVIGÁNT, -Ă, *naviganţi, -te,* adj. Care navighează. G *Personal navigant* = personal care face parte din echipajul unei nave sau aeronave. — Din fr. **navigant.**

NAVIGÁRE s.f. Acţiunea de *a naviga* şi rezultatul ei. — V. **naviga.**

NAVIGATÓR, -OÁRE, *navigatori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care întreprinde lungi călătorii pe mări şi oceane; persoană care conduce o navă (**1**) sau face parte din personalul unei nave; *p. ext.* persoană care călătoreşte pe apă. **2.** Membru al echipajului unei aeronave care conduce efectiv zborul ei. — Din fr. **navigateur,** it. **navigatore.**

NAVIGÁŢIE, *navigaţii,* sf. **1.** Faptul de a naviga; drum parcurs de un vehicul maritim, fluvial, aerian sau spaţial; călătorie făcută cu o navă. **2.** Ştiinţa şi tehnica de a conduce o navă sau o aeronavă. **3.** Transport organizat de mărfuri sau de persoane cu o navă sau o aeronavă. — Din fr. **navigation,** lat. **navigatio,** it. **navigazione.**

NAVIGRÁF, *navigrafe,* s.n. Instrument de bord al unei aeronave, cu ajutorul căruia se determină deriva şi viteza faţă de sol şi se trasează drumul parcurs. — Din fr. **navigraphe.**

NAVLÓN s.n. v. **navlu.**

NAVLOSÍ, *navlosesc,* vb. IV. Tranz. A închiria un vas de transport (aparţinând unui proprietar particular). — Din ngr. **enávlosa** (aor. al lui *navlóno).*

NAVLOSÍRE, *navlosiri,* s.f. Faptul de *a navlosi.* — V. **navlosi.**

NAVLOSITÓR, *navlositori,* s.m. Persoană care navlosește o navă. — **Navlosi** + suf. *-tor.*

NÁVLU, *navluri,* s.n. Chirie plătită pentru folosirea unui vas de transport (aparţinând unui proprietar particular); costul transportului pe apă al persoanelor sau al mărfurilor; *spec.* (în forma *navlon)* taxă care se percepea în Ţările Române pentru transportul pe Dunăre. [Var.: **navlón** s.n.] — Din ngr. **návlon.**

NAVOMODÉL, *navomodele,* s.n. Macheta unei nave (**1**). — **Navă** + **model.**

NAVOMODELÍSM s.n. **1.** Tehnica construirii navomodelelor. **2.** Concurs sportiv de navomodele. — **Navomodel** + suf. *-ism.*

NAVOMODELÍST, -Ă, *navomodelişti, -ste,* s.m. şi f. Constructor de navomodele. — **Navomodel** + suf. *-ist.*

NAZÁL, -Ă, *nazali, -e,* adj. **1.** Care ţine de nas (**1**), privitor la nas, al nasului. **2.** (Fon.; despre voce, sunete; adesea adverbial) Care are un timbru specific, rezultat din faptul că, în timpul emiterii, aerul este expirat (exclusiv sau parţial) pe nas (**1**); *p. ext.* (despre timbru, rezonanţă) caracteristic pentru vocea sau pentru sunetele emise pe nas. F (Substantivat, f.) Sunet nazal (**2**); *spec.* consoană nazală. — Din fr. **nasal.**

NAZALITÁTE s.f. Particularitate a unui sunet de a fi pronunţat cu timbru nazal (**2**). — Din fr. **nasalité.**

NAZALIZÁ, *nazalizez,* vb. I. Tranz. A pronunţa nazal (**2**) un sunet, a da unui sunet nuanţă nazală. F Refl. A căpăta un caracter nazal (**2**). — Din fr. **nasaliser.**

NAZALIZÁRE, *nazalizări,* s.f. Faptul de *a (se) nazaliza.* — V. **nazaliza.**

NAZALIZÁT, -Ă, *nazalizaţi, -te,* adj. (Fon.; despre sunete, voce) Care a fost supus nazalizării, care a devenit nazal (**2.**) — V. **nazaliza.**

NAZÁR, *nazaruri,* s.n. (Înv.) Favoare, hatâr. G Expr. *A avea* (pe cineva) *la nazar* = a acorda protecţie, bunăvoinţă (cuiva), a avea (pe cineva) în graţie. — Din tc. **nazar.**

NAZAREEÁN, -Ă, *nazareeni, -e,* s.m. şi f. **1.** Nume dat de evrei primilor creştini; persoană care purta acest nume. F Grupare iudeo-creştină din paleocreştinism; persoană care aparţinea acestei grupări. **2.** Adept al unei secte de fanatici creştini, apărută la începutul sec. XIX în Elveţia şi răspândită ulterior în Ungaria. **3.** Persoană aparţinând unui grup de pictori germani stabiliţi la Roma la începutul sec. XIX, care se inspirau din tradiţia medievală şi din cea a primitivilor italieni din Renaşterea timpurie. — Din fr. **nazaréen**.

NAZARINEÁN, -Ă, *nazarineni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia oraşului Nazareth sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Nazarethului sau nazarinenilor, privitor la Nazareth sau la nazarineni. — Din sl. **nazareanin**.

NAZÁR, *nazâri,* s.m. **1.** Înalt funcţionar turc, şef al unui departament în guvernul Imperiului Otoman; guvernator (turc) al unui oraş. **2.** Slujbaş de rang superior în administraţia Ţărilor Române; căpetenie peste vătafii plaiurilor; supraveghetor, administrator. **3.** Vătaf de ţigani (domneşti). [Var.: **nazír** s.m.] — Din tc. **nāzır.**

NAZÍR s.m. v. **nazâr.**

NAZÍSM s.n. Naţional-socialism. — Din fr. **nazisme,** germ. **Nazismus.**

NAZÍST, -Ă, *naziști, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine nazismului, privitor la nazism. **2.** S.m. şi f. Adept al nazismului, membru al Partidului Naţional-Socialist German creat de Hitler. — Din **nazism.**

NAZOFARINGIÁN, -Ă, *nazofaringieni, -e,* adj. Care ţine de nas (**1**) şi de faringe, referitor la nas şi la faringe. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **nasopharyngien.**

NÁZURI s.n. pl. (Fam.) Capricii, moşturi, toane. G Expr. *A face nazuri* = a se comporta ca un om răsfăţat, afectat, cu pretenţii schimbătoare sau nechibzuite. — Din tc. **nāz.**

NĂBĂDÁICĂ, *năbădăici,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) **1**. Acces de furie, de mânie. **2.** (Criză de) epilepsie. — **Năbădăi[1]** + suf. *-aică.*

NĂBĂDÁIE, *năbădăi,* s.f. (Pop.) **1.** Acces de furie, de mânie. G Loc. adj. *Cu năbădăi* = năbădăios (**1**). G Expr. *A băga* (pe cineva) *în năbădăi* = **a)** a înspăimânta; **b)** a face să-şi piardă calmul, stăpânirea de sine. **2.** (Pop.) Criză epileptică. — Et. nec.

NĂBĂDÁI, *năbădăiesc,* vb. IV. Refl. (Rar; despre animale) A manifesta neastâmpăr; a se frământa, a se agita. — Din **năbădaie.**

NĂBĂDĂIÓS, -OÁSĂ, *năbădăioşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) **1.** (Pop. şi fam.) Care se supără uşor, care îşi iese repede din fire. F Care se ţine de glume, de farse. F (Despre animale) Nărăvaş. **2.** (Reg.) Epileptic. — Din **năbădaie**.

NĂBĂDĂÍRE, *năbădăiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) năbădăi* şi rezultatul ei. — V. **năbădăi.**

NĂBÓI[1], *năboiuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Puhoi, torent provocat de umflarea apelor (în timpul primăverii). — Cf. sb. n a b o j .

NĂBOÍ[2], *năboiesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Reg.) **1.** (Despre ape; la pers. 3) A se revărsa, a inunda, a potopi. **2.** (Despre fiinţe) A năvăli, a se năpusti. — Din **năboi[1].**

NĂBOÍRE, *năboiri*, s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) năboi[2]* şi rezultatul ei. — V. **năboi[2].**

NĂBÚC s.n. Imitaţie de piele de antilopă, de obicei de culoare albă, cu aspect mat, catifelat, obţinută din piei de bovine. [Var.: **nubúc** s.n.] — Din germ. **Nubuk.**

NĂBUŞEÁLĂ, *năbuşeli*, s.f. (Pop.) Căldură mare; zăduf, zăpuşeală. — **Năbuşi** + suf. *-eală.*

NĂBUŞÍ, *nắbuşesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. şi refl. A (se) sufoca, a (se) înnăbuşi. F Tranz. Fig. A împiedica dezvoltarea, desfăşurarea sau manifestarea unei acţiuni, a unui proces, a unui sentiment etc. F Tranz. Fig. A face să nu se vadă, să nu se simtă, să nu se audă. **2.** Tranz. A potoli, a stinge focul. **3.** Intranz. (Adesea fig.) A se revărsa, a inunda; a invada. F (Despre sânge, lacrimi) A podidi. [Prez. ind. şi: *nắbuş*] — Cf. sb. n a b u š i t i .

NĂBUŞÍRE, *năbuşiri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) năbuşi.* — V. **năbuşi.**

NĂBUŞITÓR, -OÁRE, *năbuşitori, -oare,* adj. (Pop.) Înăbuşitor, sufocant. — **Năbuşi** + suf. *-tor.*

NĂBÚZNA adv. (Reg.; în loc. vb.) *A da năbuzna* = a năvăli, a da buzna. — Din **buzna.**

NĂCÁZ s.n. v. **necaz.**

NĂCĂFÁLĂ s.f. v. **nacafa.**

NĂCĂJÍ vb. IV v. **necăji.**

NĂCĂJÍT, -Ă adj. v. **necăjit.**

NĂCLĂI, *năclăiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) îmbiba sau a (se) acoperi cu substanţe cleioase, unsuroase, murdare; *p. ext.* a (se) murdări. **2.** Refl. (Rar; despre sânge) A se închega, a se coagula. — Din bg. **nakleja.**

NĂCLĂIÁLĂ, *năclăieli,* s.f. Faptul de *a (se) năclăi;* (concr.) substanţă cleioasă, grasă, murdară (care năclăieşte). [Pr.: *-clă-ia-*] — **Năclăi** + suf. *-eală.*

NĂCLĂIÓS, -OÁSĂ, *năclăioşi, -oase,* adj. Năclăit. [Pr.: *-clă-ios*] — **Năclăi** + suf. *-os.*

NĂCLĂÍT, -Ă, *năclăiţi, -te,* adj. Îmbibat sau acoperit cu o substanţă cleioasă, unsuroasă, murdară; năclăios. F (Rar; despre sânge) Închegat, coagulat. — V. **năclăi.**

NĂDĂJDUÍ, *nădăjduiesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A avea speranţa sau convingerea că ceea ce doreşti este realizabil, a crede că cele dorite se vor îndeplini; a spera. [Var.: (înv.) **nădejduí** vb. IV] — **Nădejde** + suf. *-ui.*

NĂDĂJDUÍRE, *nădăjduiri,* s.f. (Rar) Speranţă, nădejde (**1**). — V. **nădăjdui.**

NĂDÉJDE, *nădejdi,* s.f. Încredere sau convingere că ceea ce faci ori doreşti se va realiza; speranţă, nădăjduire; încredere în sprijinul, în ajutorul cuiva sau a ceva, certitudine că cineva sau ceva va fi favorabil, de ajutor. G Loc. adj. *De nădejde* = în care poţi avea toată încrederea. G Loc. adv. *De (*sau *cu) nădejde* = aşa cum trebuie, foarte bine; solid, temeinic. G Loc. vb. *A trage nădejde* = a spera, a nădăjdui. G Expr. *În nădejdea...* = în speranţa..., bazându-se pe... *A se lăsa în nădejdea* (cuiva) = a conta (pe...), a se bizui (pe...). *A-şi pune* (sau *a avea) nădejdea* (în cineva) = a se baza pe sprijinul (cuiva), a se încrede (în...). *Slabă nădejde* = puţin probabil, nesigur. F (Concr.) Ceea ce dă încrederea, certitudinea că se va realiza dorinţa cuiva. — Din sl. **nadežda.**

NĂDEJDUÍ vb. IV v. **nădăjdui.**

NĂDRÁG, *nădragi,* s.m. (Pop. şi fam.; de obicei la pl. cu valoare de sg.) **1.** Pantaloni. **2.** Izmene. — Din sl. **nadragy,** magh. **nadrág.**

NĂDRĂGÁR, *nădrăgari,* s.m. (Pop.) Nume depreciativ dat de ţărani orăşenilor. — **Nădrag** + suf. *-ar.*

NĂDRĂGÉL, *nădrăgei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *nădrag.* — **Nădrag** + suf. *-el.*

NĂDÚF, (**3**) *nădufuri,* s.n. (Pop.) **1.** Senzaţie de greutate în respiraţie, care constituie simptomul mai multor boli; sufocare, înecăciune; *spec.* astmă. **2.** Căldură mare, înăbuşitoare; canicula, arşiţă, zăpuşeală. **3.** Supărare, necaz, ciudă, mânie. [Var.: (reg.) **nădúh** s.n.] — Din sl. **naduch.*

NĂDÚH s.n. v. **năduf.**

NĂDUŞEÁLĂ, *năduşeli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) năduşi* (**1**); năduşire; (concr.) substanţă lichidă secretată de glandele sudoripare; sudoare, transpiraţie. G Expr. *A-l trece pe cineva (toate) năduşelile* = **a)** a munci din greu (transpirând din abundenţă); **b)** a fi cuprins de spaimă, de emoţie. **2.** (Pop.) Căldură mare, înăbuşitoare; arşiţă, zăpuşeală, canicula. — **Năduşi** + suf. *-eală.*

NĂDUŞÍ, *năduşesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A secreta năduşeală (**1**); a transpira, a asuda. **2.** Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) sufoca, a (se) înăbuşi. — Din bg. **naduša.**

NĂDUŞÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) năduşi* (**1**); năduşeală. — V. **năduşi.**

NĂDUŞÍT, -Ă, *năduşiţi, -te,* adj. **1.** Transpirat, asudat. **2.** (Pop.) Care este pe punctul de a se sufoca, de a se îneca sau care a murit sufocat. — V. **năduşi.**

NĂDUŞITÓR, -OÁRE, *năduşitori, -oare,* adj. (Rar; despre căldură, vreme etc.) Sufocant, apăsător. — **Năduşi** + suf. *-tor.*

NĂFRÁMĂ, *năframe,* s.f. Bucată de pânză de in, cânepă, bumbac, borangic etc. tivită pe margini şi adesea împodobită cu cusături, folosită ca basma, batistă, ştergar etc. — Din tc. **mahrama.**

NĂFRĂMIOÁRĂ, *năfrămioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *năframă;* năfrămiţă, năfrămuţă. — **Năframă** + suf. *-ioară.*

NĂFRĂMÍŢĂ, *năfrămiţe*, s.f. (Rar) Năfrămioară. — **Năframă** + suf. *-iţă.*

NĂFRĂMÚŢĂ, *năfrămuţe*, s.f. (Rar) Năfrămioară. — **Năframă** + suf. *-uţă.*

NĂFURÍCĂ, *năfurici,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze penate şi cu flori gălbui, dispuse în capitule mici; peliniţă *(Artemisia annua).* — Cf. n a f u r ă .

NĂGÁRĂ s.f. **1.** Plantă erbacee din familia gramineelor, caracteristică vegetaţiei din stepe, cu paiul înalt, frunzele înguste şi spicul cu fire lungi şi aspre *(Stipa capillata).* **2.** (Reg.) Colilie. **3.** (Rar) Neghină. [Var.: **negárá** s.f.] — Et. nec.

NĂGĂRÚŞ s.n. (Rar) Loc unde creşte (multă) năgară. — **Năgară** + suf. *-uş.*

NĂHÚT s.m. v. **năut.**

NĂIÉR, *năieri,* s.m. (Rar) Luntraş; corăbier. [Pr.: *nă-ier*] — **Naie** (înv. „corabie” < lat.) + suf. *-ar.*

NĂIMEÁLĂ, *năimeli,* s.f. (Înv. şi reg.) Închiriere, arendare; (concr.) chirie, arendă. [Pr.: *nă-i-*] — **Năimi** + suf. *-eală.*

NĂIMÍ, *năimesc,* vb. IV. (Înv. şi pop.) **1.** Tranz. şi refl. A (se) angaja, a (se) tocmi pentru o muncă plătită. **2.** Tranz. A închiria; a arenda. [Pr.: *nă-i-*. — Var.: **nămí** vb. IV] — Din **năiem** (înv. „chirie” < sl.).

NĂIMÍT, -Ă, *năimiţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Înv. şi pop.) **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană) angajată cu plată pentru a efectua o muncă (temporară). **2.** Adj. Care este dat sau luat cu chirie. [Pr.: *nă-i-*] — V. **năimi.**

NĂIMITÓR, *năimitori,* s.m. (Înv.) Persoană care angajează pe cineva pentru o muncă (temporară). F Persoană angajată cu plată pentru a efectua o muncă (temporară). [Pr.: *nă-i-*] — **Năimi** + suf. *-tor.*

NĂJÍT s.n. (Pop.) Nume generic dat nevralgiilor, durerilor de dinţi, inflamaţiilor urechii etc. — Din bg. **nežit.**

NĂJÍŢĂ s.f. v. **nojiţă.**

NĂLBÁR[1] s.m. Fluture mare cu aripile albe cu nervuri negre, ale cărui omizi distrug frunzele pomilor fructiferi, ale verzei etc. *(Aporia crataegi).* [Var.: **nalbár** s.m.] — Din **alb.**

NĂLBÁR[2]**,** *nălbari,* s.m. (Reg.) Veterinar. — Din **nălban** (înv. şi reg. „veterinar” < tc.).

NĂLBÍ vb. IV v. **înălbi.**

NĂLBÍT, -Ă adj. v. **înălbit**[2]**.**

NĂLTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **înălticel.**

NĂLTIŞÓR, -OÁRĂ adj. v. **înăltişor.**

NĂLTÚŢ, -Ă adj. v. **înăltuţ.**

NĂLŢÁ vb. I v. **înălţa.**

NĂLŢÍME s.f. v. **înălţime.**

NĂLÚCĂ, *năluci,* s.f. **1.** Apariţie fantastică, imaginară; arătare, fantomă, vedenie, nălucire (**1**); *spec.* strigoi. F (Adverbial, pe lângă verbe de mişcare) Foarte repede. **2.** Imagine fugară şi înşelătoare, închipuire deşartă; iluzie, himeră, năluceală. G Expr. (Reg.) *A-şi face nălucă* = **a)** a se speria, a se înspăimânta; **b)** a se amăgi, a se înşela; **c)** a i se părea că vede sau că aude ceva. **3.** Obiect în formă de peştişor, făcut din lemn sau din metal sclipitor, pe care îl folosesc pescarii drept nadă artificială pentru peştii răpitori; *p. gener.* momeală, nadă. — Din **năluci** (derivat regresiv).

NĂLUCEÁLĂ, *năluceli,* s.f. (Rar) Nălucă (**2**). — **Năluci** + suf. *-eală.*

NĂLUCÍ, *nălucesc,* vb. IV. **1.** Refl. A i se părea cuiva că vede, că aude ceva; a i se năzări; *p. ext.* a-şi închipui, a-şi imagina. **2.** Intranz. A se înfăţişa, a apărea, a se ivi, vag sau fugitiv, vederii. F A apărea în gând, a-i trece prin minte. **3.** Tranz. (Rar) A uimi, a fermeca, a încânta (prin frumuseţe, strălucire etc.). — Cf. l u c i .

NĂLUCÍRE, *năluciri,* s.f. Faptul de *a (se) năluci;* (concr.) nălucă. — V. **năluci.**

NĂLUCÍT, -Ă, *năluciţi, -te,* adj. Care există numai în închipuirea cuiva; plăsmuit de imaginaţie, de minte. F (Rar; despre oameni) Uluit, zăpăcit. — V. **năluci.**

NĂLUCITÓR, -OÁRE, *nălucitori, -oare,* adj. Care uimeşte (prin frumuseţe, strălucire etc.); încântător, fermecător. — **Năluci** + suf. *-tor.*

NĂMÉTE, *nămeţi,* s.m. (Mai ales la pl.) Cantitate mare de zăpadă (ninsă sau adunată de viscol); troian, noian. F P. ext. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate mare din ceva; grămadă, morman. — Din bg. **namet.**

NĂMETÉNIE, *nămetenii,* s.f. (Rar) Matahală, namilă. — Cf. n ă m e t e .

NĂMEŢÍ, pers. 3 *nămeţeşte,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A acoperi cu multă zăpadă; a troieni, a înzăpezi. [Var.: **nemeţí** vb. IV] — Din **nămete.**

NĂMEŢÍRE, *nămeţiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a nămeţi;* troienire, înzăpezire. — V. **nămeţi.**

NĂMEŢÍT, -Ă, *nămeţiţi, -te,* adj. (Pop.) Acoperit cu multă zăpadă; troienit, înzăpezit. — V. **nămeţi.**

NĂMÍ vb. IV v. **năimi.**

NĂMIÁZĂ s.f. v. **namiază.**

NĂMIÉZ s.n. v. **namiază.**

NĂMIÉZI s.n. v. **namiază.**

NĂMÓL, *nămoluri,* s.n. Sediment moale alcătuit din particule fine, de culoare închisă, cu miros caracteristic şi uneori cu proprietăţi terapeutice, depus pe fundul bazinelor acvatice, mai ales al apelor stătătoare, sau rămas după inundaţie la malul unui râu; mâl; *p. ext.* noroi. G Expr. *A face (băi de) nămol* = a-şi unge corpul cu un strat de nămol în scopuri curative. F Fig. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate, volum mare din ceva. [Var.: (pop.) **nomól** s.n.] — Din ucr. **namil, -olu.**

NĂMOLÍ, *nămolesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) înnămoli. [Var.: (pop.) **nomolí** vb. IV] — Din **nămol.**

NĂMOLÍT, -Ă, *nămoliţi, -te,* adj. Plin de nămol; împotmolit în nămol. [Var.: (pop.) **nomolít, -ă** adj.] — V. **nămoli.**

NĂMOLÓS, -OÁSĂ, *nămoloşi, -oase,* adj. Plin de nămol; mâlos, mocirlos. [Var.: (pop.) **nomolós, -oásă** adj.] — **Nămol** + suf. *-os.*

NĂMOLOTERAPÍE, *nămoloterapii,* s.f. Terapie prin aplicarea unui strat subțire de nămol bogat în componente organice și anorganice. — **Nămol** + **terapie.**

NĂNÁȘ, -Ă s.m. și f. v. **naș**[2].

NĂPÁSTĂ, *năpaste,* s.f. **1.** Nenorocire mare; pacoste, calamitate. **2.** Învinuire nedreaptă, acuzație neîntemeiată; calomnie. **3.** (Înv.) Nedreptate, prigoană, persecuție. **4.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Bir pe care îl plăteau locuitorii unui sat în locul celor fugiți sau amendă plătită de un țăran pe pământul căruia s-a săvârșit un omor în împrejurări necunoscute. **5.** (Reg.) Prostovol. [Pl. și: *năpăști*] — Din sl. **napasti.**

NĂPÁTCĂ, *năpătci,* s.f. (Reg.) Crâsnic (pentru pescuit). — Din ucr. **napadka.**

NĂPĂDÍ, *năpădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A invada, a cotropi; a cuprinde din toate părțile, a împresura; a acoperi, a umple. F Fig. A copleși, a doborî, a birui. F (Despre plâns, râs) A-l cuprinde, a-l apuca (pe cineva) cu putere, fără a se putea stăpâni; a podidi. **2.** Intranz. A se repezi asupra cuiva sau undeva; a se năpusti, a năvăli, a tăbărî. F A apărea undeva în număr sau în cantitate mare, a se înmulți peste măsură. **3.** Intranz. și tranz. (Despre sânge, lacrimi) A țâșni, a izbucni (cu putere și în cantitate mare); a umple, a acoperi pe cineva sau ceva. F Fig. A apărea, a se manifesta brusc, a izbucni violent. *Mulțumirea îi năpădește în ochi.* — Din sl. **napasti, -padja.**

NĂPĂDÍRE, *năpădiri,* s.f. Acțiunea de *a năpădi* și rezultatul ei; invazie, cotropire. — V. **năpădi.**

NĂPĂDÍT, -Ă, *năpădiți, -te,* adj. Cuprins din toate părțile; împresurat, invadat. —V. **năpădi.**

NĂPĂSTUÍ, *năpăstuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face cuiva o nedreptate, un rău; a nedreptăți, a persecuta, a asupri pe cineva. **2.** A învinui pe nedrept; a ponegri, a calomnia, a defăima. — Din sl. **napastovati**. Cf. n ă p a s t ă .

NĂPĂSTUÍRE, *năpăstuiri,* s.f. Acțiunea de *a năpăstui* și rezultatul ei; asuprire, împilare; ponegrire, defăimare, calomnie. — V. **năpăstui.**

NĂPĂSTUÍT, -Ă, *năpăstuiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care este nedreptățit, căruia i se face un rău; asuprit, oprimat. F Defăimat, calomniat. — V. **năpăstui.**

NĂPĂSTUITÓR, -OÁRE, *năpăstuitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care năpăstuiește pe cineva; asupritor; calomniator. [Pr.: *-tu-i-*] — **Năpăstui** + suf. *-tor.*

NĂPÁRCĂ, *năpârci,* s.f. **I. 1.** Specie de șopârlă lipsită de membre, cu corpul lung de 25–30 cm, cilindric, de culoare cenușie, acoperit cu solzi strălucitori *(Anguis fragilis).* F P. gener. (Reg.) Șopârlă. **2.** (Pop.) Viperă. G Expr. *Pui de năpârcă* = om rău, perfid. **3.** Epitet dat unei persoane foarte rele, perfide, primejdioase. **II.** P. anal. (Reg.) **1.** Bici; fiecare dintre curelele unui gârbaci. **2.** Luntre mică și îngustă. [Pl. și: (reg.) *năpârce*] — Cf. alb. n e p e r k e , n e p e r t k e .

NĂPÂRLÍ, *năpârlesc,* vb. IV. Intranz. (Despre animale) A suferi o năpârlire; a-și schimba părul, penele sau pielea; (despre păr, pene, piele) a cădea de pe corp în cursul năpârlirii. — Din bg. **napârlja.**

NĂPÂRLÍRE, *năpârliri,* s.f. Faptul de *a năpârli;* proces (periodic) de înnoire a învelișului corpului la unele animale, determinat de factori endocrini. — V. **năpârli.**

NĂPÂRLÍT, -Ă, *năpârliți, -te,* adj. Care a suferit o năpârlire. — V. **năpârli.**

NĂPÂRSTÓC, -OÁCĂ, *năpârstoci, -oace,* s.m. și f., s.n. **1.** S.n. (Pop.) Degetar (folosit la cusut). **2.** S.m. și f. (Fam.) Epitet dat unui copil (mic). F (Peior.) Persoană mică de statură; *fig.* om neajutorat, neputincios. — Din bg. **naprăstok.**

NĂPRÁSNĂ, *năprasne*, s.f. (Înv. și reg.) Întâmplare nefericită, groaznică (ivită pe neașteptate). G Loc. adv. *De năprasnă* = pe neașteptate, dintr-odată, fără veste. — Din sl. **naprasĭno.**

NĂPRÁSNIC, -Ă, *năprasnici, -ce,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** (Adesea adverbial) Care survine în mod neprevăzut, dintr-odată; care se petrece fulgerător (și neplăcut); neașteptat, subit. **2.** (Adesea adverbial) Care nu poate fi stăpânit; năvalnic, impetuos. F (Despre oameni) Care nu-și poate stăpâni sentimentele, care acționează cu violență; impulsiv, violent; aprig. **3.** Care înspăimântă, îngrozește (prin comportare); îngrozitor, cumplit. **4.** Care depășește cu mult limitele obișnuite (prin mărime, intensitate); extraordinar, cumplit. F (Substantivat, m.; rar) Om voinic, vlăjgan. **II.** Subst. **1.** S.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-albe, cu frunze rigide acoperite cu peri moi și cu tulpina dreaptă *(Chrysanthemum corymbosum).* **2.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, păroasă, cu frunze palmate și cu flori roșii-roz și miros neplăcut *(Geranium robertianum).* — Din sl. **naprasĭnŭ.**

NĂPRĂSNICÍE, *năprăsnicii,* s.f. (Înv.) Violență, cruzime. — **Năprasnic** + suf. *-ie.*

NĂPRISTÁN adv. (Înv. și reg.) Îndată, numaidecât; fără întârziere. [Var.: **napristán** adv.] — Din sl. **neprĕstanĭno.**

NĂPRÚI, -IE, *năprui,* adj., s.m. și f. (Reg.) (Om) prost, idiot. — Et. nec.

NĂPUSTÍ, *năpustesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se repezi asupra cuiva sau undeva (adesea cu intenții agresive); a năvăli, a tăbărî; a da buzna. **2.** Tranz. (Înv. și reg.) A lăsa în părăsire; a abandona; a neglija. — Din sl. **napustiti.**

NĂPUSTÍRE, *năpustiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) năpusti* și rezultatul ei; năvală. — V. **năpusti.**

NĂPUSTÍT, -Ă, *năpustiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Lăsat în părăsire; abandonat. — V. **năpusti.**

NĂRÁMZĂ s.f. v. **naramză**[1].

NĂRÁV, *năravuri,* s.n. **1.** Obicei, deprindere rea; cusur, viciu, nărăveală, nărăvie. G Expr. *A (se) învăța cu nărav* = a (se) obișnui să ceară, să pretindă ceva ca pe un drept al său. **2.** (Înv. și pop.) Deprindere, obicei; fel de a fi, comportare. F Fire, temperament. — Din sl. **nravŭ.** Cf. bg. n ă r a v .

NĂRĂVÁȘ, -Ă, *nărăvași, -e*, adj. (Despre cai sau alte animale) Care nu se lasă strunit, care mușcă, azvârle din picioare etc.; vicios, arțăgos. — **Nărav** + suf. *-aș.*

NĂRĂVEÁLĂ, *nărăveli*, s.f. **1.** (Pop.) Nărav (**1**). **2.** (Reg.; în expr.) *Om cu* (sau *de) nărăveală* = om cu care te poți împăca, te poți înțelege. — **Nărăvi** + suf. *-ală.*

NĂRĂVÍ, *nărăvesc*, vb. IV. **1.** (Pop.) Refl. și tranz. A lua sau a face să ia un obicei rău; a (se) deprinde, a (se) învăța cu nărav (**1**). **2.** Refl. și tranz. (Înv. și pop.) A (se) obișnui, a (se) deprinde. **3.** Refl. recipr. (Înv. și reg.) A cădea de acord; a se înțelege, a se împăca. — Din **nărav.**

NĂRĂVÍE, *nărăvii,* s.f. (Reg.) Nărav (**1**). — **Nărav** + suf. *-ie.*

NĂRĂVÍRE, *nărăviri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) nărăvi.* — V. **nărăvi.**

NĂRĂVÍT, -Ă, *nărăviți, -te,* adj. (Pop.) Care are deprinderi, apucături rele; prost crescut, grosolan. F Spec. (Despre cai sau alte animale) Nărăvaș. F Care este deprins, obișnuit cu ceva. — V. **nărăvi.**

NĂRÂMZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**

NĂRÂNZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**

NĂRÓD, -OÁDĂ adj., s.m. și f. v. **nerod.**

NĂRTÍLĂ s.m. (Reg.) Năsăilă. — Cf. n ă r t o s .

NĂRTÓS, -OÁSĂ, *nărtoși, -oase,* adj. (Rar) Cu nasul mare; năsos, năsut. F Fig. Mândru; arogant. — Cf. n ă r t i l ă .

NĂRUÍ, *nărui,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) dărâma, a (se) surpa, a (se) prăbuși; *spec.* a (se) ruina. F Refl. (Despre ființe) A se prăbuși cu toată greutatea corpului; *p. ext.* a muri (prăbușindu-se). — Et. nec.

NĂRUÍRE, *năruiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) nărui* și rezultatul ei. F (Înv.; concr.) Ruină, dărâmătură (a unei construcții). — V. **nărui.**

NĂRUÍT, -Ă, *năruiți, -te,* adj. Dărâmat, surpat, prăbușit; *spec.* (despre construcții) ruinat. — V. **nărui.**

NĂRUITÚRĂ, *năruituri*, s.f. (Rar) Ruină a unei construcții; dărâmătură. [Pr.: *-ru-i-*] — **Nărui** + suf. *-tură.*

NĂSĂDĂ, *năsade,* s.f. **1.** (Pop.; colectiv) Snopi de cereale desfăcuți și împrăștiați pe arie pentru a fi treierați (cu vitele). F (Reg.) Teanc. **2.** (Reg.) Arie (unde se treieră cerealele). — Din **năsădi** (derivat regresiv).

NĂSĂDÍ, *năsădesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A așeza snopii de cereale pe arie pentru a fi treierați (cu vitele); *p. ext.* a curăța, a aranja o arie în vederea treieratului. F P. gener. A risipi, a împrăștia. — Din sl. **nasaditi.**

NĂSĂDÍRE, *năsădiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a năsădi* și rezultatul ei. — V. **năsădi.**

NĂSĂDÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a năsădi.* — V. **năsădi.**

NĂSĂÍLĂ s.m. (Pop.) Om cu nasul mare; nărtilă. — **Nas** + suf. *-ăilă.*

NĂSĂLÍE, *năsălii,* s.f. (Pop.) Suport de lemn (ca o targă) pe care se așază coșciugul cu mortul pentru a fi transportat (la biserică sau la cimitir). — Din sl. **nosilo.**

NĂSĂUDEÁN, -Ă, *năsăudeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Năsăud sau din județul Bistrița-Năsăud. **2.** Adj. Care aparține orașului Năsăud sau județului Bistrița-Năsăud ori năsăudenilor (**1**), referitor la orașul Năsăud sau la județul Bistrița-Năsăud ori la năsăudeni. [Pr.: *-să-u-*] — **Năsăud** (n. pr.) + suf. *-ean.*

NĂSĂUDEÁNCĂ, *năsăudence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Năsăud sau din județul Bistrița-Năsăud. [Pr.: *-să-u-*] — **Năsăudean** + suf. *-că.*

NĂSÁLNIC, -Ă adj. v. **năsilnic.**

NĂSÂLNICÍE s.f. v. **năsilnicie.**

NĂSCÁRE, *născări,* s.f. (Pop.) Naștere. G Loc. adj. și adv. *Din născare* = din naștere. — **Naște** + suf. *-are.*

NĂSCĂTOR, -OÁRE, *născători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Înv. și pop.) (Femeie) care naște sau a născut unul sau mai mulți copii. **2.** S.f. (În Biserica creștină) Fecioara Maria, mama lui Isus Hristos. — **Naște** + suf. *-ătoare.*

NĂSCÁND, -Ă, *născânzi, -de*, adj. (Rar) Care este pe cale să apară, să se formeze, care începe să existe, să se manifeste. — V. **naște.**

NĂSCIÓR, *născioare,* s.n. (Rar) Năsuc. — **Năsuc** + suf. *-ior.*

NĂSCOCEÁLĂ, *născoceli,* s.f. Născocire. — **Născoci** + suf. *-eală.*

NĂSCOCÍ, *născocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a crea ceva (ce nu a mai existat până atunci); a descoperi, a inventa. **2.** Tranz. A scorni, a plăsmui (lucruri închipuite, neexistente, neadevărate); *p. ext.* a minți. **3.** Refl. (Rar) A se naște, a se isca, a se ivi, a se întâmpla. — Et. nec.

NĂSCOCÍRE, *născociri,* s.f. Acțiunea de *a (se) născoci* și rezultatul ei; ceea ce născocește cineva; născoceală. — V. **născoci.**

NĂSCOCITÓR, -OÁRE, *născocitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care creează, născocește (**1**); inventiv. **2.** Care scornește, plăsmuiește, născocește (**2**); *p. ext.* mincinos. — **Născoci** + suf. *-tor.*

NĂSCOCITÚRĂ, *născocituri,* s.f. (Rar) Ceea ce născocește cineva; plăsmuire. — **Născoci** + suf. *-tură.*

NĂSCÚT[1] s.n. Faptul de *a (se) naște; p. ext.* ziua nașterii cuiva. F Spec. Nașterea lui Isus Hristos; *p. ext.* sărbătoarea bisericească ținută în ziua acestei nașteri; Crăciun. — V. **naște.**

NĂSCUT[2]**, -Ă,** *născuți, -te,* s.m. și f., adj. (Cel) care a căpătat viață, a luat ființă, a venit pe lume. G *Întâiul* (sau *primul, al doilea, al treilea* etc.) *născut* = copilul cel mai mare (sau al doilea, al treilea etc. copil) dintr-o familie. *Nou-născut* = **a)** copil care abia s-a născut; sugaci; **b)** *fig.* renăscut. — V. **naște.**

NĂSÍLNIC, -Ă, *năsilnici, -ce,* adj. (Înv. și reg.) **1.** Violent, brutal; rău, aspru, neîndurător. **2.** Nemulțumit, cârcotaș, mofturos, îndărătnic. [Var.: **năsâlnic, -ă** adj.] — Din sl. **nasilĭnŭ.**

NĂSILNICÍE, *năsilnicii*, s.f. (Înv. și reg.) Violență, brutalitate, sălbăticie. F Încăpățânare, îndărătnicie. [Var.: **năsâlnicíe** s.f.] — **Năsilnic** + suf. *-ie.*

NĂSÍP s.n. v. **nisip.**

NĂSIPÍȘ s.n. v. **nisipiș.**

NĂSIPÍT, -Ă adj. v. **nisipit.**

NĂSIPÓS, -OÁSĂ adj. v. **nisipos.**

NĂSÓI, *năsoaie*, s.n. Augmentativ al lui *nas;* nas mare. — **Nas** + suf. *-oi.*

NĂSÓS, -OÁSĂ, *năsoși, -oase,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Care are nasul mare; nărtos, năsut. — **Nas** + suf. *-os.*

NĂSTĂȘNIC, -Ă, *năstașnici, -ce,* adj. (Reg.) Vioi, zburdalnic, neastâmpărat. — Et. nec.

NĂSTĂVÍ, *năstăvesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A conduce, a îndruma, a sfătui, a povățui. — Din sl. **nastaviti.**

NĂSTRÁPĂ, *năstrape,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Vas (de băut); cană; potir, cupă. **2.** Cantitate de lichid cuprinsă într-o năstrapă (**1**). — Din bg. **năstrap,** sb. **nastrap.**

NĂSTRÚȘNIC, -Ă, *năstrușnici, -ce,* adj. **1.** Care iese din comun; neobișnuit, ciudat, bizar. **2.** Care depășește cu mult (prin proporții, intensitate, calitate etc.) limitele obișnuite; extraordinar, strașnic, grozav. — Cf. sl. n e s t r u ž e n ŭ .

NĂSTRUȘNICÍE, *năstrușnicii,* s.f. Faptă, idee, comportare etc. năstrușnică (**1**); ciudățenie. — **Năstrușnic** + suf. *-ie.*

NĂSTURÁR, *năsturari,* s.m. (Rar) Persoană care face sau vinde nasturi. — **Nasture** + suf. *-ar.*

NĂSTURÁȘ, *năsturași,* s.m. Năsturel (**1**). — **Nasture** + suf. *-aș.*

NĂSTURĂRÍE, *năsturării,* s.f. (Rar) Atelier în care se fac nasturi; magazin în care se vând nasturi. — **Nasture** + suf. *-ărie.*

NĂSTURÉL, *năsturei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *nasture;* năsturaș. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina târâtoare, cu flori mici, albe, grupate în inflorescențe bogate, folosită ca salată și ca plantă medicinală *(Nasturtium officinale).* — **Nasture** + suf *-el.*

NĂSÚC, *năsucuri,* s.n. Diminutiv al lui *nas;* năsușor, năsuț. — **Nas** + suf. *-uc.*

NĂSUȘÓR, *năsușoare,* s.n. (Rar) Năsuc. — **Nas** + suf. *-ușor.*

NĂSÚT, -Ă, *năsuți, -te,* adj. (Reg.) **1.** Năsos. F Fig. Curios; obraznic. **2.** (Despre oi) De culoare neagră cu o pată albă pe bot sau de culoare albă cu o pată neagră pe bot. — Lat. **nasutus, -a**.

NĂSÚȚ, *năsuțuri*, s.n. Năsuc. — **Nas** + suf. *-uț.*

NĂȘÉL, -EÁ, *nășei, -ele*, s.m. și f. (Rar) Nășic. — **Naș**[2] + suf. *-el.*

NĂȘÍ, *nășesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A(-i) fi (cuiva) naș[2] la botez sau la cununie. **2.** Tranz. (Fam.) A numi pe cineva naș[2], a i se adresa cuiva cu numele de naș[2]. — V. **naș**[2]**.**

NĂȘÍC, -Ă, *năși, -ce*, s.m. și f. (Pop.) Diminutiv al lui *naș*[2]*;* nășel. — **Naș**[2] + suf. *-ic.*

NĂȘICÚȚĂ, *nășicuțe*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *nășică.* — **Nășică** + suf. *-uță.*

NĂȘÍE s.f. (Fam.) Faptul de a fi naș[2] (la botez sau la cununie); legătură de înrudire între naș[2] și fin; calitatea de naș[2]. — **Naș**[2] + suf. *-ie.*

NĂȘÍRE, *nășiri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a năși* și rezultatul ei. — V. **năși.**

NĂȘÍT s.n. (Fam.) Faptul de *a năși* (**1**). — V. **năși.**

NĂTĂFLÉTE adj., s.m. v. **nătăfleț.**

NĂTĂFLÉȚ, -EÁȚĂ, *nătăfleți, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care este lipsită de istețime, care nu știe să se descurce, pe care o înșeală cu ușurință toți; *p. ext.* (om) prost, tont, nătâng. [Var.: **nătăfléte** adj., s.m.] — Probabil contaminare între **nătărău** și **fleț.**

NĂTĂNTÓL, -OÁLĂ adj. v. **natantol.**

NĂTĂRĂÍE, *nătărăii,* s.f. (Înv. și reg.) Nesocotință, nechibzuință, prostie, nerozie. — **Nătărău** + suf. *-ie.*

NĂTĂRÁU, *nătărăi*, adj., s.m. (Om) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; prost, neghiob, netot, nătâng. — **Netare** (înv. „(om) slab, neputincios” < **ne-** + **tare**) + suf. *-ău.*

NĂTĂROÁICĂ, *nătăroaice,* adj., s.f. (Femeie) prostănacă, toantă, neghioabă, idioată. — **Nătărău** + suf. *-oaică.*

NĂTÁNG, -Ă, *nătângi, -ge,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) fără inteligență, fără pricepere; prostănac, neghiob, nătântoc. **2**. Adj. (Despre sentimente, manifestări, acțiuni ale omului) Fără sens, fără rost, lipsit de rațiune; prostesc. **3.** Adj., s.m. și f. (Rar) (Om) nepriceput, naiv, neîndemânatic. **4.** Adj., s.m. și f. (Om) îndărătnic, încăpățânat; (om) supărăcios, nervos. — Din sl. **netengŭ** „leneș”.

NĂTÂNGÍ, *nătângesc*, vb. IV. Refl. **1.** (Rar) A deveni nătâng (**1**); a se prosti, a se tâmpi. **2.** (Pop.) A se încăpățâna, a se îndărătnici; a se îndârji, a se înverșuna. — V. **nătâng.**

NĂTÂNGÍE, *nătângii,* s.f. (Rar) **1.** Lipsă de inteligență, de pricepre; *p. ext.* faptă, vorbă, atitudine de om nătâng (**1**); neghiobie, prostie. **2.** Îndărătnicie, încăpățânare. — **Nătâng** + suf. *-ie.*

NĂTÂNTÓC, -OÁCĂ, *nătântoci, -oace*, adj., s.m. și f. (Înv. și reg.) Nătâng (**1**). — Cf. n ă t â n g .

NĂÚC, -Ă, *năuci, -ce*, adj. (Adesea substantivat) **1.** Amețit, buimăcit (din cauza unei emoții puternice, a unei dureri, a unui zgomot etc.); dezorientat, zăpăcit, buimac, uluit, năucit. **2.** (Înv. și pop.) Nătâng (**1**), prost, nepriceput. — Din sl. **neukŭ.**

NĂUCEÁLĂ, *năuceli*, s.f. Starea omului năuc (**1**); stare de amețeală, de zăpăceală, de buimăceală. [Pr.: *nă-u-*] — **Năuci** + suf. *-eală.*

NĂUCÍ, *năucesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni năuc; a (se) prosti, a (se) tâmpi; a (se) ameți, a (se) zăpăci, a (se) buimăci, a (se) ului. [Pr.: *nă-u-*] — Din **năuc.**

NĂUCÍE s.f. (Rar) Faptul de a fi năuc; starea celui năuc. [Pr.: *nă-u-*] — **Năuc** + suf. *-ie.*

NĂUCÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) năuci.* [Pr.: *nă-u-*] — V. **năuci.**

NĂUCÍT, -Ă, *năuciți, -te*, adj. Amețit, buimăcit; dezorientat, zăpăcit, uluit, perplex; năuc (**1**). [Pr.: *nă-u-*] — V. **năuci.**

NĂUCITÓR, -OÁRE, *năucitori, -oare*, adj. Care năucește sau poate năuci. [Pr.: *nă-u-*] — **Năuci** + suf. *-tor.*

NĂÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

NĂÚT s.m. Plantă din familia leguminoaselor, cu frunze compuse, flori liliachii sau albe și fructe păstăi, care conțin semințe de formă sferică neregulată *(Cicer arietinum).* F P. restr. Semințele comestibile ale acestei plante, folosite mai ales pentru a înlocui cafeaua sau pentru a se amesteca cu aceasta. [Var.: (înv.) **năhút** s.m.] — Din tc. **nohud,** bg. **nahut, nohut.**

NĂUTÍU, -ÍE, *năutii*, adj. De culoarea semințelor de năut; gălbui. [Pr.: *nă-u-*. — Var.: (reg.) **nohutíu, -íe** adj.] — **Năut** + suf. *-iu.*

NĂVÁLĂ, *năvale*, s.f. **1.** Faptul de a se îngrămădi (cu grabă) undeva; înghesuială; îmbulzeală; (concr.) mulțime de oameni sau de obiecte (în mișcare). G Loc. vb. *A da năvală* = a năvăli. **2.** Faptul de a se repezi undeva, spre sau în ceva; mișcare impetuoasă, fugă. F Grabă, iuțeală, zor. F (Adverbial) În chip năvalnic, impetuos. **3.** Faptul de a se repezi la cineva cu intenții agresive. **4.** Izbucnire, răbufnire (extrem de violentă); revărsare abundentă (și violentă). — Din **năvăli** (derivat regresiv).

NĂVÁLNIC, -Ă, *năvalnici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi domolit, stăpânit; furtunos, impetuos, aprig, violent; strașnic, cumplit. F (Despre ape curgătoare) Care curge repede. **2.** S.m. Specie de ferigă cu frunze mari, lucitoare, în formă de lance, dispuse în rozete, folosită în medicina populară *(Scolopendrium vulgare).* — **Năvală** + suf. *-nic.*

NĂVĂDÍ, *năvădesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.; la războiul de țesut) A trece firele urzelii prin ițe și spată, în ordinea cerută de modelul țesăturii. [Var.: (reg.) **nevedí, nividí** vb. IV] — Din sl. **navoditi.**

NĂVĂDÍRE, *năvădiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a năvădi* și rezultatul ei; năvădit. — V. **năvădi.**

NĂVĂDÍT s.n. (Pop.) Năvădire. — V. **năvădi.**

NĂVĂLÍ, *năvălesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se repezi asupra cuiva sau undeva cu intenții agresive, dușmănoase, criminale etc. F Spec. A se repezi asupra dușmanului sau asupra unui loc deținut de acesta. **2.** A se repezi, a se năpusti undeva, spre ceva, a fugi în grabă la cineva, a da buzna. F A intra sau a ieși în grabă (și pe neașteptate, în neorânduială ori în mare cantitate). **3.** A reveni în mare grabă și în mare număr undeva, la cineva; a se îngrămădi, a se îmbulzi, a se înghesui. F (Despre sânge) A se strânge în cantitate mare (într-un organ sau într-o parte a corpului). — Din sl. **navaljati.**

NĂVĂLÍRE, *năvăliri*, s.f. Acțiunea de *a năvăli* și rezultatul ei. — V. **năvăli.**

NĂVĂLITÓR, -OÁRE, *năvălitori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană, armată, stat etc.) care năvălește (**1**); agresor, invadator, cotropitor. — **Năvăli** + suf. *-tor.*

NĂVĂLNICÍE s.f. (Rar) Impetuozitate. — **Năvalnic** + suf. *-ie.*

NĂVÂRLÍI s.f. pl. (Reg.) Convulsii epileptice; *p. ext.* toane, năbădăi, furii. — Cf. bg. навърлеиа се.

NĂVÂRLIÓS, -OÁSĂ, *năvârlioși, -oase*, adj. (Reg.) Apucat de convulsii epileptice; *p. ext.* furios, năbădăios, arțăgos. [Pr.: *-li-os*] — **Năvârlii** + suf. *-os.*

NĂVLÉG, -EÁGĂ, *năvlegi, -ge*, adj., s.m. și f. (Reg.) **1.** Adj., s.m. și f. Nătâng (**1**); (om) bădăran, necioplit. **2.** Adj. (Despre părți ale corpului) Bolnav; schilod. — Et. nec.

NĂVÓD, *năvoade*, s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă mare prevăzută la mijloc cu un sac, cu care se înconjoară și se adună peștele de pe suprafețe întinse de apă. [Var.: (reg.) **nevód** s.n.] — Din sl. **nevodŭ.**

NĂVODÁR, *năvodari*, s.m. **1.** Pescar cu năvodul. **2.** Lucrător (în industria textilă) care face sfori, frânghii, plase de pescuit etc. **3.** Pasăre de baltă cu pene negre și albe, cu picioare lungi și cu ciocul încovoiat în sus *(Recurvirostra avosetta).* — **Năvod** + suf. *-ar.*

NĂVODÍ, *năvodesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A pescui cu năvodul. — Din **năvod.**

NĂVODÍRE, *năvodiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a năvodi* și rezultatul ei. — V. **năvodi.**

NĂVRÁP, *năvrapi*, s.m. Pedestraș din armata neregulată a Imperiului Otoman; *p. ext.* năvălitor, jefuitor. — Din sl. **navrapŭ** „jaf".

NĂZÁTIC, -Ă, *năzatici, -ce,* adj. (Reg.; despre cai) Sperios, fricos. — **Naz**[uri] + suf. *-atic.*

NĂZĂREÁLĂ, *năzăreli,* s.f. Năzărire; sperietură. — **Năzări** + suf. *-eală.*

NĂZĂRÍ, *năzár,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Refl. A i se părea cuiva că vede sau că aude ceea ce nu există; a i se năluci. F A-i veni cuiva deodată o idee (ciudată), o toană, un capriciu. **2.** Intranz. și refl. A se arăta vederii (pentru scurt timp); a se întrezări. F Tranz. A vedea (nedeslușit, de departe); a zări, a observa. [Prez. ind. și: *năzăresc*] — Din sl. **nazirati.**

NĂZĂRÍRE, *năzăriri,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a i (se) năzări* cuiva ceva; (concr.) ceea ce apare sau i se pare că apare cuiva; apariție, închipuire, năzăreală, năzăritură; vedenie, halucinație. — V. **năzări.**

NĂZĂRITÚRĂ, *năzărituri,* s.f. (Pop.) Năzărire. — **Năzări** + suf. *-tură.*

NĂZBÂTIE, *năzbâtii,* s.f. Faptă, vorbă, idee etc. glumeață, lipsită de seriozitate; poznă, ștrengărie, glumă, ghidușie; farsă. [Var.: **năzbútie** s.f.] — Cf. sl. sŭbytije „întâmplare", ucr. nezbutnyĭ, rus. nesbîtnîi.

NĂZBÚTIE s.f. v. **năzbâtie.**

NĂZDRAVÁN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NĂZDRÁVĂN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NĂZDRĂVÁN, -Ă, *năzdrăvani, -e,* adj. **1.** (În basme; adesea substantivat) Înzestrat cu puteri miraculoase; *spec.* care are darul de a ști și prevesti ce se va întâmpla. **2.** Extrem de priceput, de iscusit, de dibaci, de deștept; admirabil, nemaipomenit, extraordinar, grozav (de frumos, de interesant etc.). **3.** Care se ține de pozne, care provoacă haz prin ceea ce spune sau face; glumeț, poznaș, ghiduș. [Var.: **năzdraván, -ă, năzdrávăn, -ă, nezdrávăn, -ă** adj.] — Pref. *ne- +* **zdravăn.**

NĂZDRĂVĂNÍE, *năzdrăvănii,* s.f. **1.** (În basme) Puterea, însușirea sau fapta unei ființe năzdrăvane (**1**). F Faptă, ispravă, întâmplare etc. ieșită din comun, extraordinară, de necrezut; minunăție. **2.** Faptă, vorbă, idee etc. glumeață, năstrușnică; glumă, poznă, năzbâtie, ștrengărie; *p. ext.* faptă, vorbă etc. șireată; șiretlic, vicleșug. — **Năzdrăvan** + suf. *-ie.*

NĂZUÍ, *năzuiesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A tinde către ceva; a aspira, a râvni. F Refl. și intranz. (Reg.) A se strădui, a se trudi; a încerca. **2.** (Înv.) A se îndrepta spre cineva sau undeva după ajutor, a recurge, a apela la sprijinul, bunăvoința, îndurarea cuiva. **3.** (Înv. și reg.) A se îndrepta, a se duce spre..., a ținti să ajungă la... — Et. nec. Cf. magh. néz.

NĂZUÍNȚĂ, *năzuințe,* s.f. Dorință puternică și consecventă spre ceva; aspirație, tendință. — **Năzui** + suf. *-ință.*

NĂZUÍRE, *năzuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) năzui* și rezultatul ei. — V. **năzui.**

NĂZURÓS, -OÁSĂ, *năzuroși, -oase,* adj. (Pop. și fam.) Care face nazuri, care are toane; mofturos, capricios, pretențios. — **Nazuri** + suf. *-os.*

NÂNÁȘ, -Ă s.m. și f. v. **naș**[2].

NEA[1] interj. (Pop.) Strigăt cu care se îndeamnă la mers, se cheamă, se opresc sau se gonesc unele animale domestice. — Cf. na.

NEA[2] s.f. (Înv. și reg. și în limbajul poetic) Zăpadă. G Loc. adj. *De nea* = alb strălucitor ca zăpada. [Var.: **neáuă** s.f.] — Lat. **nix, nivis.**

NEA[3] s.m. (Pop. și fam.; urmat de un prenume masculin sau de un nume de familie) Termen de respect cu care se adresează un copil sau o persoană mai tânără unui bărbat mai în vârstă. — De la **nene.**

NEABĂTÚT, -Ă, *neabătuți, -te,* adj. **1.** Care nu se abate din drumul pe care a apucat. **2.** Care nu se abate de la un principiu, de la o normă; dârz, consecvent, ferm, intransigent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abătut.**

NEABÍL, -Ă, *neabili, -e,* adj. Neîndemânatic, stângaci; inabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abil** (după fr. *non-habile).*

NEABONÁT, -Ă, *neabonați, -te,* adj. Care nu beneficiază de un abonament. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abonat** (după fr. *non-abonné).*

NEABORDÁBIL, -Ă, *neabordabili, -e,* adj. Care nu poate fi abordat; inabordabil; *p. ext.* inaccesibil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abordabil.**

NEACADÉMIC, -Ă, *neacademici, -ce,* adj. **1.** Care nu aparține academiei sau academismului. **2.** Lipsit de solemnitate, de convenționalism. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **academic** (după engl. *non-academic).*

NEACCENTUÁT, -Ă, *neaccentuați, -te,* adj. **1.** (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care nu poartă accent, care nu este scos în relief. **2.** Fig. Lipsit de culoare, de strălucire; șters (**2**). [Pr.: *ne-ac-cen-tu-at*] — Pref. *ne-* + **accentuat.**

NEACCEPTÁBIL, -Ă, *neacceptabili, -e,* adj. Care nu poate fi acceptat, admis; inacceptabil. [Pr.: *ne-ac-*] — Pref. *ne-* + **acceptabil.**

NEACCEPTÁRE, *neacceptări,* s.f. Refuz de a accepta; respingere, inacceptare. [Pr.: *ne-ac-*] — Pref. *ne-* + **acceptare.**

NEACCIDENTÁT, -Ă, *neaccidentați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care a ieșit nevătămat dintr-un accident. **2.** (Despre terenuri, drumuri etc.) Care nu prezintă neregularități. [Pr.: *ne-ac-*] — Pref. *ne-*+ **accidentat.**

NEACOPERÍT, -Ă, *neacoperiți, -te,* adj. **1.** Care nu are acoperiș; care nu are capac; descoperit (**1**). **2.** (Despre acțiuni, fapte) Care nu este justificat prin măsuri și acte normative; descoperit (**2**). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **acoperit.**

NEACORDÁT, -Ă, *neacordați, -te,* adj. **1**. (Gram.; despre unele părți de propoziție) Care nu este în același caz, număr, gen și persoană cu termenul determinat. **2.** (Despre premii, titluri) Care nu a fost atribuit. **3.** (Despre instrumente muzicale) Care nu a fost supus acordării; care nu mai este acordat; dezacordat, discordat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **acordat.**

NEACTUÁL, -Ă, *neactuali, -e,* adj. Care nu este actual sau în actualitate; inactual. [Pr.: *ne-ac-tu-al*] — Pref. *ne-* + **actual.**

NEADAPTÁRE, *neadaptări,* s.f. Neputință de adaptare. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adaptare.**

NEADAPTÁT, -Ă, *neadaptați, -te,* adj. Care nu s-a adaptat; inadaptat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adaptat.**

NEADECVÁT, -Ă, *neadecvați, -te,* adj. Care nu corespunde, nu este potrivit; nepotrivit, inadecvat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adecvat.**

NEADEMENÍT, -Ă, *neademeniți, -te,* adj. Care nu se lasă ademenit sau influențat în rău; integru. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ademenit.**

NEADERÉNT, -Ă, *neaderenți, -te,* adj. Care nu aderă; inaderent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aderent** (după engl. *non-adherent).*

NEADERÉNȚĂ, *neaderențe,* s.f. **1.** Lipsă de aderență la un partid, la o mișcare, la o asociație etc. **2.** Imposibilitate de a adera (**2**). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aderență** (după engl. *non-adherence).*

NEADEVĂR, *neadevăruri,* s.n. Lipsă de conformitate cu realitatea; afirmație inexactă, falsă sau mincinoasă; neexactitate; falsitate, minciună. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adevăr.**

NEADEVĂRÁT, -Ă, *neadevărați, -te,* adj. Care nu este adevărat; fals, mincinos; inexact, neexact. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adevărat.**

NEADMISÍBIL, -Ă, *neadmisibili, -e,* adj. Care nu poate fi admis, primit, acceptat; inadmisibil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **admisibil.**

NEADORMÍRE, *neadormiri,* s.f. (Pop.) Atenție, grijă, veghe. G Loc. adv. *Cu neadormire* = **a)** atent, cu grijă; **b)** neîncetat, continuu. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adormire.**

NEADORMÍT, -Ă, *neadormiți, -te,* adj. Care nu doarme, treaz; *fig.* care veghează atent; activ; neobosit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adormit.**

NEAFECTÁT, -Ă, *neafectați, -te,* adj. (Despre oameni și unele manifestări ale lor) Care nu este afectat, prefăcut, prețios, nefiresc. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **afectat.**

NEAFILIÁT, -Ă, *neafiliați, -te,* adj. Care nu este afiliat unei organizații, instituții etc. [Pr.: *ne-a-fi-li-at*] — Pref. *ne-* + **afiliat** (după fr. *non-affilié).*

NEÁGĂ s.f. (Pop.) Persoană încăpățânată, rea, care contrazice mereu și care face totul numai după capul ei. G Expr. *A sta neagă-rea pe capul cuiva* (sau *în spinarea cuiva)* = a nu lăsa în pace pe cineva, a nu-l slăbi din ochi. — Et. nec.

NEAGLUTINÁT, -Ă, *neaglutinați, -te,* adj. (Despre materiale) Ale cărui particule nu sunt lipite unele de altele prin adeziune. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aglutinat.**

NEAGRESIÚNE, *neagresiuni,* s.f. Principiu fundamental de drept internațional care condamnă folosirea forței în relațiile dintre state. G *Pact de neagresiune* = convenție între state care se angajează reciproc să nu utilizeze agresiunea în relațiile dintre ele. [Pr.: *ne-a-gre-si-u-*] — Pref. *ne-* + **agresiune** (după fr. *non-agression).*

NEAGRESÍV, -Ă, *neagresivi, -e,* adj. Care nu este agresiv; pașnic, blând. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **agresiv.**

NEAGRESIVITÁTE, *neagresivități,* s.f. Însușirea de a nu fi agresiv. F (Rar) Neagresiune. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **agresivitate.**

NEAGRICÓL, -Ă, *neagricoli, -e,* adj. **1.** (Despre terenuri) Care nu ține de agricultură, care nu se folosește în agricultură. **2.** (Despre o regiune, o țară) Care nu își sprijină economia în special pe agricultură. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **agricol** (după fr. *non-agricole).*

NEAJÚNGERE, *neajungeri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de a nu ajunge, de a nu fi îndestulător; stare a ceea ce nu ajunge, nu este suficient. F Sărăcie, lipsă, mizerie. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajungere**.

NEAJÚNS, *neajunsuri,* s.n. **1.** Greutate, dificultate, neplăcere, necaz. **2.** Lipsă, scădere; defect, cusur; dezavantaj. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajuns.**

NEAJUTĂTÓR, -OÁRE, *neajutători, -oare,* adj. Care nu ajută. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajutător.**

NEAJUTORÁT, -Ă, *neajutorați, -te,* adj. **1.** Lipsit de ajutor, de sprijin, de apărare. **2.** Lipsit de posibilități, de resurse (materiale). **3.** Care nu se descurcă singur; nepriceput, stângaci, neîndemânatic. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajutorat.**

NEALCOÓLIC, -Ă, *nealcoolici, -ce,* adj. **1.** (Despre substanțe, mai ales despre băuturi) Care nu conține alcool (**2**). **2.** (Despre persoane) Care nu consumă băuturi alcoolice. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alcoolic** (după fr. *non-alcoolisé).*

NEALINIÁT, -Ă, *nealiniați, -te,* adj. (Despre țări, state, mișcări) Care duce o politică de nealiniere. [Pr.: *ne-a-li-ni-at*] — Pref. *ne-* + **aliniat.** Cf. fr. non-aligné.

NEALINIÉRE, *nealinieri,* s.f. Politică de neutralitate față de cele două blocuri antagoniste (occidental și comunist) practicată în timpul Războiului Rece de statele din Lumea a Treia. [Pr.: *ne-a-li-ni-e-re*] — Pref. *ne-*+ **aliniere.** Cf. fr. non-alignement.

NEALTĂDÁTĂ adv. (Rar; în expr.) *Ca nealtădată* = cum nu a mai fost, ca niciodată, ca nicicând. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **altădată.**

NEALTERÁBIL, -Ă, *nealterabili, -e,* adj. (Despre materii organice) Care nu se alterează, nu se strică; inalterabil. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alterabil.**

NEALTERÁRE, *nealterări,* s.f. Acțiunea de *a nu (se) altera.* [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alterare.**

NEALTERÁT, -Ă, *nealterați, -te,* adj. **1.** (Despre materii organice) Care nu este stricat, descompus. **2.** (Despre produse alimentare, chimice etc.) Care nu este denaturat, falsificat. **3.** (Fon.; despre sunete) Care nu s-a modificat; neschimbat. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alterat.**

NEALTOÍT, -Ă, *nealtoiți, -te,* adj. Care nu a fost supus altoirii. [Pr.: *ne-al-to-it*] — Pref. *ne-* + **altoit**[2]**.**

NEÁLTUL, -Ă, *nealții, -tele,* pron. nehot. (Rar; în expr.) *Ca nealtul* = ca nimeni altul. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **altul.**

NEÁM, *neamuri,* s.n., adv. **I.** S.n. **1.** Popor, națiune. G Loc. adj. *De neam* (sau *de neamul lui)* sau *neam de...* = de origine, de naționalitate. G Expr. *De tot neamul* sau *de toate neamurile* = de toate naționalitățile; *p. ext.* de toate felurile, de toate speciile. *A-și trage neamul din...* = a proveni de la..., a se trage din... F Uniune de ginți și de triburi din Comuna primitivă; *p. ext.* semințe; trib; populație. **2.** Totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sânge sau prin alianță; persoană care face parte din aceeași familie cu cineva (în raport cu acesta); rudă. G Expr. *De neam (bun, mare* etc.) = dintr-o familie nobilă sau dintr-o familie de oameni corecți, cumsecade. *Neam prost* = om bădăran, mitocan. *A fi neam după Adam* sau *a fi neam (de) a cincea* (sau *a șasea, a noua) spiță* = a fi rudă foarte îndepărtată sau a nu fi rudă deloc cu cineva. **3.** (Înv. și pop.) Rând de oameni din aceeași generație; generație. G Expr. *Neam de neamul meu* (sau *tău* etc.) sau *neam de neam* = **a)** (în propoziții afirmative) din tată în fiu, din moși-strămoși, din generație în generație; **b)** (în propoziții negative) nimeni din familia mea (sau ta etc.). F (Înv. și reg.) Partea de țarină pe care o lucrează o familie. **4.** (La pl.; în Evul Mediu) Mulțime de boieri; clasă boierească; familie boierească; denumire a urmașilor boierilor mari sau veliți, care ocupau dregătoriile importante. **5.** Categorie de oameni care au aceeași profesie sau anumite însușiri ori interese comune. **6.** Specie, gen, varietate, fel, soi. G *Neamul omenesc* = genul uman, omenirea. **II.** Adv. (Reg. și fam.) Deloc, câtuși de puțin, nimic. — Din magh. **nem.**

NEAMÁBIL, -Ă, *neamabili, -e,* adj. Care nu este amabil, lipsit de bunăvoință; nepoliticos. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **amabil.**

NEAMÉSTEC s.n. Faptul de a nu se amesteca; principiu de drept internațional care interzice unui stat sau unui grup de state să se amestece în treburile interne ale altui stat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **amestec.**

NEAMȚ, *nemți,* s.m. German sau austriac. G Expr. (Fam.) *A lua* (sau *a fura) luleaua neamțului* = a se îmbăta. — Din sl. **němĭcĭ.**

NEAMȚOFÍL, -Ă s.m. și f., adj. v. **nemțofil.**

NEANALIZÁBIL, -Ă, *neanalizabili, -e,* adj. (Despre texte, cuvinte) Care nu poate fi analizat; inanalizabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **analizabil** (după fr. *non-analysable).*

NEANEXÁT, -Ă, *neanexați, -te,* adj. Care nu este alipit, alăturat, adăugat, atașat la ceva; nealăturat. F (Despre teritorii) Care nu este încorporat (prin violență). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **anexat.**

NEANGAJÁT, -Ă, *neangajați, -te,* adj. Care nu este angajat; *spec.* (despre state) care nu face parte din marile blocuri care domină lumea actuală. [Pr.: *ne-an-*] — Pref. *ne-* + **angajat**. Cf. fr. non-engagé.

NEANIMÁT, -Ă, *neanimați, -te,* adj. Care este fără viață prin structura sau esența lui; neînsuflețit, inanimat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **animat.**

NEÁNT s.n. Neființă, nonexistență, nimic. [Pr.: *ne-ant*] — Din fr. **néant.**

NEANTAGÓNIC, -Ă, *neantagonici, -ce,* adj. Neantagonist. [Pr.: *ne-an-*] — Pref. *ne-* + **antagonic.**

NEANTAGONÍST, -Ă, *neantagoniști, -ste,* adj. Care nu se află în antagonism, lipsit de caracter antagonist; neantagonic. [Pr.: *ne-an-*] — Pref. *ne-* + **antagonist.**

NEÁOȘ, -Ă, *neaoși, -e,* adj. **1.** Autentic, adevărat, veritabil; curat, sadea. **2.** Care s-a născut, s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul pe care trăiește și în prezent; autohton, indigen, băștinaș. [Pr.: *nea-oș*] — Et. nec.

NEAOȘÍSM, (**1**) *neaoșisme,* s.n. **1.** (Fam.) Cuvânt sau expresie care are un căutat aspect autohton, arhaic sau popular. **2.** Tendință în literatură caracterizată prin abuzul de cuvinte arhaice și populare (rare). [Pr.: *nea-o-*] — **Neaoș** + suf. *-ism.*

NEAOȘÍST, -Ă, *neaoșiști, -ste,* adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține neaoșismului (**2**), privitor la neaoșism; (despre stil, formă etc.) care abundă în neaoșisme (**1**). **2.** (Fam.) S.m. Persoană care abuzează de neaoșisme (**1**) (în vorbire sau în scris). [Pr.: *nea-o-*] — **Neaoș** + suf. *-ist.*

NEAPĂRÁT, -Ă, *neapărați, -te*, adj., adv. **I.** Adj. **1**. De care nu te poți lipsi, care este (absolut) necesar; indispensabil. G Expr. *A fi de* (sau *a avea) neapărată nevoie* (sau *trebuință)* = a fi de (sau a avea) absolută nevoie. **2.** (Rar) Căruia nu i te poți împotrivi, care nu poate fi ocolit, evitat sau omis; fatal, inevitabil. **II.** Adv. În mod necesar, cu orice preț; negreșit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **apărat.**

NEAPLICÁBIL, -Ă, *neaplicabili, -e,* adj. Care nu poate fi pus în practică; inaplicabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aplicabil.**

NEAPLICABILITÁTE s.f. Lipsă de aplicabilitate sau imposibilitate de a fi pus în practică; inaplicabilitate. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aplicabilitate**.

NEAPRECIÁT, -Ă, *neapreciați, -te,* adj. Care nu este apreciat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **apreciat.**

NEARANJÁT, -Ă, *nearanjați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care nu este pus în ordine. F (Despre oameni) Cu ținuta exterioară neîngrijită. **2.** (Despre oameni) Care nu și-a făcut un rost în viață. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aranjat.**

NEARÁT, -Ă, *nearați, -te,* adj. (Despre suprafețe de pământ) Care nu a fost arat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **arat**[2]**.**

NEARMONIÓS, -OÁSĂ, *nearmonioși, -oase,* adj. Care nu are armonie[1], ale cărui părți componente nu formează un tot bine închegat și echilibrat. [Pr.: *ne-ar-mo-ni-os*] — Pref. *ne-* + **armonios.**

NEAROMÁT, -Ă, *nearomați, -te,* adj. Care nu are aromă; fără aromă. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aromat**[2]**.**

NEARTICULÁT, -Ă, *nearticulați, -te,* adj. **1.** (Fon.; despre sunete) Care nu este articulat; (despre cuvinte) pronunțat neclar, îngăimat. **2.** (Gram.) Care nu este însoțit de articol (hotărât); în care cuvintele nu sunt însoțite de articol (hotărât). **3.** (Fiziol.) Care nu este format din articulații, care nu are articulații. [Pr.: *ne-ar-*] — Pref. *ne-* + **articulat.**

NEARTIFICIÁL, -Ă, *neartificiali, -e,* adj. Care nu este artificial; natural, firesc. [Pr.: *ne-ar-ti-fi-ci-al*] — Pref. *ne-* + **artificial.**

NEARTÍSTIC, -Ă, *neartistici, -ce,* adj. Care nu aparține artei. F Care nu corespunde principiilor estetice; lipsit de valoare artistică. [Pr.: *ne-ar-*] — Pref. *ne-* + **artistic.**

NEASCULTÁRE s.f. Act de nesupunere, lipsă de ascultare, indisciplină; încălcare a unei porunci. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **ascultare.**

NEASCULTĂTÓR, -OÁRE, *neascultători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care nu ascultă (de cineva sau de ceva), care nu se supune; *p. ext.* rău, obraznic. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **ascultător.**

NEASCUȚÍT, -Ă, *neascuțiți, -te,* adj. (Despre obiecte) Care nu este ascuțit; fără vârf, rotunjit. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **ascuțit.**

NEASEMĂNÁT, -Ă, *neasemănați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi asemănat cu nimic; care nu are pereche deoarece depășește limitele, însușirile obișnuite; fără seamăn, incomparabil, neasemuit, unic. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asemănat.**

NEASEMUÍT, -Ă, *neasemuiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Neasemănat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asemuit.**

NEASIGURÁT, -Ă, *neasigurați, -te,* adj. Care nu este asigurat; care nu este pus la adăpost de pericol. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asigurat.**

NEASIMILÁBIL, -Ă, *neasimilabili, -e,* adj. Care nu poate fi asimilat (uşor); inasimilabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **asimilabil.**

NEASIMILÁT, -Ă, *neasimilaţi, -te*, adj. **1.** Care nu este asimilat prin metabolism. F (Despre cunoştinţe, idei) Care nu a fost însuşit (corespunzător). **2.** (Despre produse noi) Care nu a fost introdus în fabricaţie. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **asimilat.**

NEASTÁMPĂR s.n. Faptul de a fi neastâmpărat; starea celui neastâmpărat; lipsă de astâmpăr; neliniște, impacienţă, agitaţie. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne- +* **astâmpăr.**

NEASTÂMPĂRÁT, -Ă, *neastâmpăraţi, -te*, adj. **1**. Care nu se astâmpără sau care nu poate fi astâmpărat; *spec.* (despre oameni, firea, temperamentul lor) care se agită continuu; agitat, neliniştit. **2.** (Despre copii) (Excesiv de) vioi, zglobiu, zburdalnic, zvăpăiat; *p. ext.* obraznic, rău. F (Despre ochi, privire etc.) Vioi, jucăuş. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne- +* **astâmpărat.**

NEAŞTEPTÁT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe neaşteptate* = fără să te aştepţi, deodată. [Pr.: *ne-aş-*] — Pref. *ne- +* **aşteptat.**

NEAŞTEPTÁT[2]**, -Ă,** *neaşteptaţi, -te*, adj. (Adesea adverbial) La care nu te aştepţi, care se întâmplă sau se iveşte subit, fără veste; neprevăzut, intempestiv. [Pr.: *ne-aş-*] — Pref. *ne- +* **aşteptat.**

NEATACÁBIL, -Ă, *neatacabili, -e*, adj. Care nu poate fi atacat, contestat; inatacabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. ne- + **atacabil.**

NEATAŞÁBIL, -Ă, *neataşabili, -e*, adj. Care nu poate fi ataşat. F (Fig.) Nesociabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **ataşabil.**

NEATÂRNÁRE, *neatârnări*, s.f. Independenţă (politică). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **atârnare.**

NEATÂRNÁT, -Ă, *neatârnaţi, -te*, adj. Care nu depinde de cineva sau de ceva; independent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **atârnat.**

NEATÉNT, -Ă, *neatenţi, -te*, adj. Care nu este atent; care arată lipsă de atenţie; absent, distrat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **atent.**

NEATÉNŢIE s.f. Lipsă de atenţie; atitudine, gest, vorbă etc. care dovedeşte lipsa de atenţie (faţă de cineva). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. ne- + **atenţie.**

NEATESTÁT, -Ă, *neatestaţi, -te*, adj. Care nu este atestat, confirmat. F (Despre cercetători, cadre didactice) Care nu este confirmat în grad. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **atestat.**

NEATÍNS, -Ă, *neatinşi, -se,* adj. Care nu este sau nu a fost atins de nimeni sau de nimic; *p. ext.* intact, întreg. F Pe care nu-l poţi atinge, impalpabil; la care nu se poate ajunge, inaccesibil. *Culmi neatinse.* [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atins.**

NEÁUĂ s.f. v. **nea**[2]**.**

NEAUTÉNTIC, -Ă, *neautentici, -ce,* adj. Care nu este autentic; inautentic. [Pr.: *ne-a-u-*] — Pref. *ne- +* **autentic.**

NEAUTORIZÁT, -Ă, *neautorizaţi, -te,* adj. Care nu este autorizat, împuternicit să facă, să spună etc. ceva. [Pr.: *ne-a-u-*] — Pref. *ne- +* **autorizat.**

NEAUZÍT, -Ă, *neauziţi, -te,* adj. (Despre sunete, zgomote etc.) Care nu se aude; imperceptibil. F (Cu valoare de superlativ) De care nu s-a mai auzit; extraordinar, nemaiauzit, nemaipomenit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **auzit.**

NEAVENÍT, -Ă, *neaveniţi, -te,* adj. (Jur.; în sintagma) *Nul şi neavenit* = lipsit de valabilitate, considerat ca inexistent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **avenit** (< fr. *avenu).*

NEAVÉRE s.f. (Înv. şi pop.) Faptul de a nu avea avere, de a fi sărac; *p. ext.* lipsă, sărăcie. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **avere.**

NEAVIZÁT, -Ă, *neavizaţi, -te,* adj. Care nu este avizat, informat; nepregătit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne- +* **avizat.**

NEBĂGÁRE s.f. (În expr.) *(Din) nebăgare de* (sau *în) seamă* = **a)** (din) lipsă de atenţie; (din) neglijenţă; (din) imprudenţă; **b)** (din) lipsă de consideraţie faţă de cineva sau de ceva. — Pref. *ne- +* **băgare.**

NEBĂGÁT[1] s.n. (În expr.) *Pe nebăgate de* (sau *în) seamă* = fără a (se) observa; pe nesimţite. — Pref. *ne- +* **băgat.**

NEBĂGÁT[2]**, -Ă,** *nebăgaţi, -te,* adj. (În expr.) *Nebăgat în seamă* = **a)** care nu este luat în consideraţie, care este trecut cu vederea; **b)** care nu a fost văzut, observat. — Pref. *ne-* + **băgat.**

NEBĂNUÍT, -Ă, *nebănuiţi, -te,* adj. Care nu poate fi bănuit, presupus; neaşteptat, neprevăzut; *p. ext.* foarte mare. — Pref. *ne- +* **bănuit.**

NEBĂÚT s.n. (În loc. adv.) *Pe nebăute* = înainte de a fi băut ceva; fără să fi băut ceva. — Pref. *ne-* + **băut.**

NEBÂNTUÍT, -Ă, *nebântuiţi, -te,* adj. Liniştit, netulburat; nevătămat, teafăr, întreg. — Pref. *ne- +* **bântuit.**

NEBEDÉRNICĂ s.f. v. **nabederniţă.**

NEBELIGERÁNT, -Ă, *nebeligeranţi, -te,* adj. (Despre state, ţări) Care manifestă o stare de nebeligeranţă. — Pref. *ne- +* **beligerant.** Cf. fr. non-belligerant.

NEBELIGERÁNŢĂ s.f. Stare a unei naţiuni, care, fără a manifesta o strictă neutralitate, se abţine de a lua parte efectivă la un conflict armat. — Pref. *ne- +* **beligeranţă.** Cf. fr. non-belligerance.

NEBIRUÍT, -Ă, *nebiruiţi, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi biruit; invincibil. — Pref. *ne- +* **biruit.**

NEBULÓS, -OÁSĂ, *nebuloşi, -oase,* s.f., adj. **1.** S.f. Corp ceresc difuz alcătuit din gaze sau din pulberi, aflat în spaţiile dintre stelele galaxiei noastre; sistem stelar cu lumină difuză, aflat dincolo de limitele galaxiei noastre. **2.** Adj. Fig. Neclar, imprecis, confuz, neguros, incert. — Din fr. **nébuleux.**

NEBULOZITÁTE, *nebulozităţi,* s.f. Gradul de acoperire cu nori a bolţii cereşti; starea cerului acoperit de nori. F Fig. Lipsă de claritate (vizuală, în idei etc.); confuzie. — Din lat. **nebulositas,** fr. **nébulosité.**

NEBÚN, -Ă, *nebuni, -e,* adj., s.m., s.f. **I. 1.** Adj., s.m. şi f. (Om) care suferă de o boală mintală; alienat, dement. G Expr. *A fi* (sau a *umbla) nebun după cineva* (sau *după ceva)* = a fi foarte îndrăgostit de cineva; a-i plăcea foarte mult cineva sau ceva. *Eşti nebun?* se spune pentru a arăta dezaprobare sau mirare, surpriză faţă de faptele sau de afirmaţiile cuiva. *A (o) face pe nebunul* = a-şi acorda o importanţă exagerată, a fi mereu mândru, cu nasul pe sus, nemulţumit. **2.** Adj., s.m. şi f. (Om) lipsit de judecată dreaptă, de raţiune; (om) nesocotit, necugetat, nechibzuit. **3.** Adj., s.m. şi f. (Fiinţă) neastâmpărată, zvăpăiată, vioaie. **4.** Adj. Care arată, trădează nebunie. **II.** Adj. **1.** Care nu are limite, margini, măsură; *p. ext.* enorm, extraordinar; groaznic, cumplit. *Un lux nebun.* **2.** (Înv. şi pop.) Care nu este bun; rău. **III.** S.m. **1.** (Rar) Măscărici, bufon (la Curtea seniorilor feudali sau la Curţile regale). **2.** Piesă la jocul de şah. — Pref. *ne- +* **bun.**

NEBUNÁRIŢĂ, *nebunarițe*, s.f. (Bot.; pop.) Măselariță. — **Nebun** + suf. *-ariță.*

NEBUNÁTIC, -Ă, *nebunatici, -ce,* adj. Vioi, zglobiu, zburdalnic; zvăpăiat. F Care trădează, exprimă vioiciune, neastâmpăr, zburdălnicie. — **Nebun** + suf. *-atic.*

NEBUNEÁLĂ, *nebuneli,* s.f. (Pop.) Nebunie. — **Nebun** + suf. *-eală.*

NEBUNÉSC, -EÁSCĂ, *nebunești,* adj. Care denotă lipsă de raţiune, de minte; necugetat, nesocotit. F Care depăşeşte cu mult intensitatea, mărimea, cantitatea etc. obişnuită; excesiv, exagerat. — **Nebun** + suf. *-esc.*

NEBUNÉŞTE adv. **1.** În mod necugetat, nesocotit; orbeşte. **2.** În mod excesiv; foarte tare, foarte mult. — **Nebun** + suf. *-eşte.*

NEBUNÍ, *nebunesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A înnebuni. G Expr. (Tranz.; fam.) *Nu mă nebuni!* exclamaţie folosită pentru a exprima mirarea (şi neîncrederea) faţă de cele auzite. — Din **nebun.**

NEBUNÍE, *nebunii,* s.f. **1.** Pierdere a judecăţii din cauza unei boli mintale; demenţă, alienaţie mintală. G Loc. adv. (Fam.) *La nebunie* = foarte mult, enorm. **2.** Lipsă de judecată dreaptă, de minte, de cumpănire; nechibzuinţă, nesocotinţă, prostie. F Neastâmpăr, zburdălnicie. **3.** Faptă, vorbă etc. nesocotită, extravagantă, prostie; faptă de om nebun. F (Mai ales la pl.) Faptă lipsită de seriozitate; năzbâtie, ghiduşie, ştrengărie, năzdrăvănie, poznă. — **Nebun** + suf. *-ie.*

NEBUNÍRE s.f. (Pop.) Acţiunea de *a nebuni* şi rezultatul ei. — V. **nebuni.**

NEBUNÍT, -Ă, *nebuniţi, -te,* adj. (Rar) Înnebunit, nebun. — V. **nebuni.**

NECALCULÁBIL, -Ă, *necalculabili, -e,* adj. Care nu poate fi calculat; *p. ext.* imens, enorm, incalculabil. — Pref. ne- + **calculabil** (după fr. *incalculable).*

NECALIFICÁT, -Ă, *necalificaţi, -te,* adj. Care nu este calificat. — Pref. *ne- +* **calificat.**

NECANALIZÁT, -Ă, *necanalizaţi, -te,* adj. **1.** (Despre cursul unei ape) Care nu este îndreptat pe un canal (**1**). **2.** (Despre o localitate) Care nu are canalizare. — Pref. *ne- +* **canalizat.**

NECÁZ, *necazuri,* s.n. **1.** Stare a celui necăjit; supărare, mâhnire, tristeţe, amărăciune; suferinţă. G Expr. *La necaz* = în momente de supărare; într-un moment critic, în primejdie. **2.** Ceea ce provoacă cuiva o suferinţă fizică sau morală; neajuns, neplăcere, impas; (la pl.) încercări, greutăţi. **3.** Pornire împotriva cuiva; mânie, furie, ciudă, pică. G Loc. prep. *În necazul* (cuiva) = cu intenţia de a supăra (pe cineva). G *A avea necaz* (pe cineva) = a fi supărat (pe cineva), a purta (cuiva) pică. *A-i fi* (cuiva) *necaz* = a-i fi ciudă, a-i părea rău (de ceva). *A-i face* (cuiva) *în necaz* = a supăra (pe cineva) intenţionat. *De necaz* = ca ripostă la o nemulţumire; pentru a-şi exprima ciuda, mânia. [Var.: (reg.) **năcáz** s.n.] — Cf. sl. nakazŭ.

NECĂCIÓS, -OÁSĂ adj. v. **înecăcios.**

NECĂJÍ, *necăjesc,* vb. IV. **1**. Tranz. A pricinui cuiva un necaz, o neplăcere; a face cuiva sânge rău; a mânia, a amărî, a supăra. F A sâcâi,

a tachina pe cineva; a agasa, a plictisi. F Refl. A se enerva, a se mânia. **2.** Refl. A depune eforturi (mari) pentru realizarea unui scop; a-şi da osteneala, a se trudi; a se căzni. [Var.: (reg.) **năcăjí** vb. IV] — Din **necaz.** Cf. sl. n a k a z a t i.

NECĂJICIÓS, -OÁSĂ, *necăjicioşi, -oase,* adj. (Înv. şi reg.) Care se necăjeşte uşor; supărăcios, irascibil. — **Necăji** + suf. *-cios.*

NECĂJÍRE, *necăjiri*, s.f. Acţiunea de *a (se) necăji* şi rezultatul ei. — V. **necăji.**

NECĂJÍT, -Ă, *necăjiţi, -te,* adj. **1.** Care are un necaz; supărat, amărât, trist, mâhnit. F Care exprimă supărare, mâhnire, tristeţe. *Faţă necăjită.* F Plin de supărări, de neajunsuri. **2.** Care duce o viaţă grea; chinuit, muncit; *p. ext.* sărac, sărman. **3.** Nemulţumit (de ceva sau de cineva), contrariat, enervat, întărâtat. [Var.: **năcăjít, -ă** adj.] — V. **necăji.**

NECĂLCÁT, -Ă, *necălcaţi, -te,* adj. **1.** (Despre haine, rufe etc.) Care nu este călcat cu fierul; şifonat, mototolit, boţit. **2.** (Despre locuri, drumuri etc.) Care nu a fost sau nu poate fi străbătut, unde nu a ajuns, pe unde nu a umblat încă nimeni; neatins de picior (de om), neumblat. — Pref. *ne- +* **călcat.**

NECĂSĂTORÍT, -Ă, *necăsătoriţi, -te,* adj. Care nu este căsătorit; celibatar. — Pref. *ne- +* **căsătorit.**

NECESÁR, -Ă, *necesari, -e,* adj. **1.** De care este nevoie, de care nu se poate lipsi cineva; indispensabil, trebuincios. G *Strictul necesar* = cantitate minimă (din ceva), indispensabilă pentru un anumit scop.F (Substantivat, n.) Ceea ce este (neapărat) trebuincios la ceva. *Necesarul de semînţe.* **2.** Care nu poate să nu existe sau să nu se întâmple (în condiţii date). — Din fr. **nécessaire,** lat. **necessarius,** it. **necessario.**

NECESARIÁN, -Ă, *necesarieni, -e,* s.m. şi f. Membru al unei secte religioase din Marea Britanie, care consideră că oamenii acţionează conform unei predestinări, negând întru totul libertatea propriei voinţe. [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **necessarian.**

NECESARMÉNTE adv. (Rar) În mod necesar, în mod obligatoriu; inevitabil. — Din fr. **nécessairement.**

NECESITÁ, pers. 3 *necésită,* vb. I. Tranz. A cere (în mod imperios), a reclama (ceva necesar), a pretinde, a impune. *Problema necesită o analiză specială.* — Din fr. **nécessiter.**

NECESITÁTE, *necesităţi,* s.f. **1.** Ceea ce se cere, se impune să se facă; ceea ce este de absolută trebuinţă; trebuinţă, nevoie. G Expr. *De primă necesitate* = absolut necesar, indispensabil (traiului). F Spec. (La pl. art.) Proces fiziologic de evacuare a fecalelor şi a urinei. **2.** Categorie filosofică care desemnează însuşirile şi raporturile care au un temei intern, decurgând inevitabil din esenţa lucrurilor. G Loc. adv. *Cu necesitate* = în mod imperios, obligatoriu, neapărat, inevitabil. **3.** Utilitate, oportunitate. — Din lat. **necessitas, -atis,** fr. **nécessité.**

NECHEMÁT, -Ă, *nechemaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** (Om) care nu a fost chemat, poftit, invitat (undeva); care nu este dorit (undeva). **2.** (Om) care nu este indicat, îndreptăţit (să spună sau să facă ceva); nepriceput, incompetent, ignorant. — Pref. *ne-* + **chemat.**

NECHÉZ, *nechezuri,* s.n. (Rar) Nechezat[2]. — Din **necheza** (derivat regresiv).

NECHEZÁ, pers. 3 *nechează,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre cai; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei; a râncheza. **2.** (Despre oameni; ir. sau depr.) A râde într-un fel asemănător cu nechezatul[2]. — Cf. r â n c h e z a.

NECHEZÁRE, *nechezări,* s.f. (Rar) Nechezat[2]. — V. **necheza.**

NECHEZÁT[1] adv. (Rar; în expr.) *A râde nechezat* = a râde într-un mod asemănător cu nechezatul[2]. — V. **necheza.**

NECHEZÁT[2], *nechezaturi*, s.n. Faptul de *a necheza;* strigăt caracteristic al calului; nechezătură, nechez, nechezare. — V. **necheza.**

NECHEZĂTÓR, -OÁRE, *nechezători, -oare,* adj. (Rar) Care nechează. — **Necheza** + suf. *-ător.*

NECHEZĂTÚRĂ, *nechezături,* s.f. (Rar) Nechezat[2]. — **Necheza** + suf. *-ătură.*

NECHIBZUÍNŢĂ, (**2**) *nechibzuinţe,* s.f. **1.** Lipsă de judecată, de cumpănire. **2.** *P. ext.* faptă nesocotită, nesocotinţă, uşurinţă. — Pref. *ne-* + **chibzuinţă.**

NECHIBZUÍT, -Ă, *nechibzuiţi, -te,* adj. Lipsit de judecată, de înţelepciune (în ceea ce face sau spune); necugetat, nechitit. F Care nu a fost bine gândit, bine cumpănit; care denotă nesocotinţă. — Pref. *ne- +* **chibzuit.**

NECHITÍT, -Ă, *nechitiţi, -te,* adj. (Reg.) Nesocotit, nechibzuit. — Pref. *ne- +* **chitit.**

NECICATRIZÁT, -Ă, *necicatrizaţi, -te,* adj. Care nu s-a cicatrizat încă. — Pref. *ne- +* **cicatrizat.**

NECÍNSTE s.f. Lipsă de cinste, de probitate; ocară, insultă; ruşine, dezonorare. — Pref. *ne-* + **cinste.**

NECINSTÍ, *necinstesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) acoperi de ruşine; a (se) dezonora, a (se) compromite. F Tranz. A profana. F Tranz. A viola o femeie; a batjocori. — Pref. *ne- +* **cinsti.** Cf. n e c i n s t e.

NECINSTÍRE, *necinstiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) necinsti* şi rezultatul ei. — V. **necinsti.**

NECINSTÍT, -Ă, *necinstiţi, -te,* adj. Lipsit de cinste, de probitate; incorect; escroc. F Care trădează lipsă de cinste, de probitate. — Pref. *ne- +* **cinstit.**

NECINSTITÓR, -OÁRE, *necinstitori, -oare,* adj. (Înv.) Care necinsteşte; dezonorant, infamant. — **Necinsti** + suf. *-tor.*

NECIOPLÍRE s.f. (Rar) Grosolănie, bădărănie. — Pref. *ne- +* **cioplire.**

NECIOPLÍT, -Ă, *neciopliţi, -te,* adj. **1.** Care nu este cioplit, netezit. **2.** Fig. Lipsit de educaţie (şi de cultură), cu apucături grosolane; grosolan, bădăran, nedelicat. F Care arată, trădează grosolănie, bădărănie. — Pref. *ne- +* **cioplit.**

NECITÉŢ, -EÁŢĂ, *neciteţi, -ţe,* adj. **1.** Care nu se poate citi sau care se citeşte cu greu; ilizibil, indescifrabil. — Pref. *ne- +* **citeţ.**

NECIVILIZÁT, -Ă, *necivilizaţi, -te,* adj. **1**. (Despre popoare, societăţi etc.) Care se află într-un stadiu primitiv de dezvoltare, civilizaţie şi cultură. **2.** (Despre oameni) Care nu este manierat, politicos. — Pref. *ne- +* **civilizat.**

NECLÁR, -Ă, *neclari, -e,* adj. Care nu se vede, nu se distinge sau nu se înţelege bine. — Pref. *ne- +* **clar.**

NECLARITÁTE, *neclarităţi,* s.f. Lipsă de claritate. F Idee sau exprimare lipsită de claritate, confuză, echivocă. — Pref. *ne- +* **claritate.**

NECLĂTÍT, -Ă, *neclătiţi, -te,* adj. **1.** (Despre rufe, vase etc.) Care nu este clătit. **2.** (Înv.) Neclintit. — Pref. *ne- +* **clătit.**

NECLINTÍRE, *neclintiri,* s.f. Stare de nemişcare; imobilitate, fixitate. — Pref. *ne- +* **clintire.**

NECLINTÍT, -Ă, *neclintiţi, -te,* adj. Care nu se mişcă, nu se clinteşte (din loc); nemişcat, imobil, neclătit. F În care nu se mişcă nimic, în care nu intervine nicio schimbare. F Fig. Care nu se modifică; neschimbat, statornic, stabil. F Fig. Ferm, hotărât, inflexibil. — Pref. *ne- +* **clintit.**

NECOMBATÁNT, -Ă, *necombatanţi, -te,* adj., s.m. (Persoană, militar etc.) care în timp de război nu participă efectiv la lupte, îndeplinind misiuni auxiliare în spatele frontului. — Pref. *ne- +* **combatant** (după fr. *non-combattant).*

NECOMBUSTÍBIL, -Ă, *necombustibili, -e,* adj. (Despre substanţe, materiale etc.) Care nu poate arde, care nu este combustibil. — Pref. *ne-* + **combustibil** (după engl. *non-combustible).*

NECOMERCIÁL, -Ă, *necomerciali, -e,* adj. **1.** Care nu aparţine comerţului; în care nu se practică comerţul. **2.** (Despre produse) Care nu corespunde exigenţelor comerţului. [Pr.: *-ci-al*] — Pref. *ne- +* **comercial** (după engl. *non-commercial).*

NECOMESTÍBIL, -Ă, *necomestibili, -e,* adj. Care nu este bun de mâncat. F Otrăvitor, toxic. — Pref. *ne- +* **comestibil.**

NECOMPARÁBIL, -Ă, *necomparabili, -e,* adj. Care nu se poate compara cu nimic (prin însuşiri); fără pereche, neasemănat, extraordinar, incomparabil. — Pref. *ne- +* **comparabil.**

NECOMPATÍBIL, -Ă, *necompatibili, -e,* adj. (Rar) Incompatibil. — Pref. *ne- +* **compatibil.**

NECOMPATIBILITÁTE s.f. **1.** Incompatibilitate (**1**). **2.** Incompatibilitate (**2**). **3.** (Med.) Incompatibilitate (**3**). — Pref. *ne- +* **compatibilitate** (după fr. *non-compatibilité).*

NECOMPETÉNT, -Ă, *necompetenţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care nu este competent; care nu are dreptul sau căderea de a face ceva; incompetent. — Pref. *ne-* + **competent.**

NECOMPLÉCT, -Ă adj. v. **necomplet.**

NECOMPLÉT, -Ă, *necompleţi, -te,* adj. Care nu este complet, întreg, căruia îi lipsesc una sau mai multe dintre părţile sale componente; cu lipsuri, incomplet. [Var.: **necompléct, -ă** adj.] — Pref. *ne- +* **complet.**

NECOMPRESÍBIL, -Ă, *necompresibili, -e,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Care nu îşi poate micşora volumul, care nu poate fi comprimat sub acţiunea unei presiuni exterioare; incompresibil. — Pref. *ne-* + **compresibil.**

NECOMPRESIBILITÁTE s.f. (Fiz.) Însuşirea unui corp de a fi necompresibil; incompresibilitate. — Pref. *ne- +* **compresibilitate.**

NECOMUNICATÍV, -Ă, *necomunicativi, -e,* adj. (Despre oameni) Care nu intră uşor în legătură cu ceilalţi; nesociabil. — Pref. *ne- +* **comunicativ.**

NECONCILIÁBIL, -Ă, *neconciliabili, -e,* adj. (Despre idei, concepţii etc.) Care nu poate fi conciliat; de neîmpăcat, ireconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] — Pref. *ne- +* **conciliabil.**

NECONCLUDÉNT, -Ă, *neconcludenţi, -te,* adj. Care nu este concludent, convingător. — Pref. *ne- +* **concludent.**

NECONCORDÁNT, -Ă, *neconcordanţi, -te,* adj. Care nu este în concordanţă cu ceva, care nu se potriveşte; nepotrivit. — Pref. *ne- +* **concordant.**

NECONDIȚIONÁT, -Ă, *necondiționați, -te,* adj. Care se acceptă fără condiții, fără rezerve. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne- +* **condiționat** (după fr. *inconditionné).*

NECONFORMÍSM s.n. (Rar) Nonconformism. — Pref. *ne- +* **conformism** (după fr. *non-conformisme).*

NECONFORMÍST, -Ă, *neconformiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Rar) Nonconformist. — Pref. *ne- +* **conformist.**

NECONFORTÁBIL, -Ă, *neconfortabili, -e,* adj. Lipsit de confort; incomod; inconfortabil. — Pref. *ne- +* **confortabil.**

NECONSECVÉNT, -Ă, *neconsecvenți, -te,* adj. Lipsit de consecvență, care își schimbă ideile, concepțiile etc.; schimbător, instabil, inconstant, nestatornic, inconsecvent. — Pref. *ne- +* **consecvent.**

NECONSECVÉNȚĂ, *neconsecvențe,* s.f. (Rar) Inconsecvență. — Pref. *ne-* + **consecvență** (după fr. *inconséquence).*

NECONSISTÉNT, -Ă, *neconsistenți, -te,* adj. Care este lipsit de consistență, de soliditate, inconsistent; fără tărie; slab, moale. — Pref. *ne- +* **consistent.**

NECONSOLÁBIL, -Ă, *neconsolabili, -e,* adj. Care nu poate fi consolat; nemângâiat. — Pref. *ne- +* **consolabil.**

NECONSOLÁT, -Ă, *neconsolați, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi consolat; nemângâiat. — Pref. ne- + **consolat** (după fr. *inconsolé).*

NECONSTITUȚIONÁL, -Ă, *neconstituționali, -e,* adj. Care nu este conform Constituției. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne- +* **constituțional**

NECONSUMÁT, -Ă, *neconsumați, -te,* adj. Care nu este consumat sau folosit pentru satisfacerea unor trebuințe. — Pref. *ne- +* **consumat.**

NECONTENÍT, -Ă, *neconteniți, -te,* adj., adv. (Care se întâmplă, are loc) fără întrerupere, continuu, neîncetat. — Pref. *ne- +* **contenit.**

NECONTESTÁBIL, -Ă, *necontestabili, -e,* adj. (Rar) Incontestabil. — Pref. *ne- +* **contestabil.**

NECONTESTÁT, -Ă, *necontestați, -te,* adj. Care nu este (sau nu poate fi) contestat; incontestabil, recunoscut (ca valabil); evident. — Pref. *ne- +* **contestat** (după fr. *incontesté*).

NECONTROLÁT, -Ă, *necontrolați, -te,* adj. **1.** Care nu este supus controlului. **2.** Care nu se află sub dominația, stăpânirea cuiva. **3.** (Despre gesturi, acțiuni ale oamenilor) Care nu este sau nu poate fi dirijat. — Pref. *ne- +* **controlat.**

NECONTURÁT, -Ă, *neconturați, -te,* adj. Fără contururi precise; *fig.* neclar. — Pref. *ne- +* **conturat.**

NECONVENÁBIL, -Ă, *neconvenabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este convenabil; inconvenabil. — Pref. *ne- +* **convenabil.**

NECONVENȚIONÁL, -Ă, *neconvenționali, -e,* adj. **1.** Care nu este convențional (**1**). **2.** (Despre artă) Care nu se supune convențiilor, canoanelor; original. F (Despre caracter, fire etc.) Plin de naturalețe, spontan. **3.** (Despre surse de energie) Care nu a fost impus prin folosire îndelungată. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne- +* **convențional.**

NECONVERTÍBIL, -Ă, *neconvertibili, -e,* adj. Care nu este convertibil; incon-vertibil. — Pref. *ne- +* **convertibil.**

NECONVINGĂTÓR, -OÁRE, *neconvingători, -oare,* adj. Care nu are putere de convingere. — Pref. *ne- +* **convingător.**

NECOOPERATIVIZÁT, -Ă, *necooperativizați, -te,* adj. (Ieșit din uz) Care nu a fost integrat în sistemul de cooperativizare. [Pr.: *-co-o-*] — Pref. *ne- +* **cooperativizat.**

NECOORDONÁRE, *necoordonări,* s.f. Lipsă de coordonare (**1**), imposibilitate de coordonare (**1**); incoordonare. [Pr.: *-co-or-*] — Pref. *ne- +* **coordonare.**

NECOORDONÁT, -Ă, *necoordonați, -te,* adj. Care nu este pus de acord (cu celelalte părți sau în toate părțile sale). [Pr.: *-co-or-*] — Pref. *ne- +* **coordonat.**

NECÓPT, NECOÁPTĂ, *necopți, necoapte,* adj. Care nu este bine copt; crud. F (Despre fructe) Care nu a ajuns încă în stadiul de maturitate. F Fig. Lipsit de maturitate, de experiență. — Pref. *ne- +* **copt.**

NECORECTITÚDINE, *necorectitudini,* s.f. Lipsă de corectitudine; purtare sau faptă necorectă; necinste, șarlatanie, înșelătorie, incorectitudine. — Pref. *ne- +* **corectitudine.**

NECORESPUNZĂTÓR, -OÁRE, *necorespunzători, -oare,* adj. Care nu este corespunzător, adecvat cu... — Pref. *ne- +* **corespunzător.**

NECOVÂRȘÍT, -Ă, *necovârșiți, -te,* adj. (Înv.) Foarte mare, nesfârșit, imens. — Pref. *ne- +* **covârșit.**

NECREDINCIÓS, -OÁSĂ, *necredincioși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) care își calcă cuvântul dat; (om) infidel. **2.** (Om) care nu se încrede (ușor) în ceva. **3.** (Om) care nu are nicio credință religioasă; ateu; (om) care se abate de la dogmele unei religii, în special de la dogmele religiei creștine; eretic. F Spec. (Înv. și pop.) Mahomedan; turc. — Pref. *ne- +* **credincios.**

NECREDÍNȚĂ, *necredințe,* s.f. **1.** Comportare necinstită, înșelăciune, trădare; lipsă de fidelitate; infidelitate. **2**. Lipsă de credință religioasă; ateism; nerespectare a dogmelor bisericești; credință greșită, erezie. — Pref. *ne- +* **credință.**

NECREZÚT, -Ă, *necrezuți, -te,* adj. (Înv.) Care nu este de crezut, care nu se poate crede. F Nemaipomenit, extraordinar. — Pref. *ne- +* **crezut.**

NECRISTALIZÁT, -Ă, *necristalizați, -te,* adj. (Despre substanțe) Care nu prezintă o stare cristalină regulată; care nu a luat o formă precisă, potrivită; amorf. F Fig. Care nu s-a închegat, nu s-a limpezit, nu s-a clarificat. — Pref. *ne- +* **cristalizat.**

NECROBÍE, *necrobii,* s.f. Insectă coleopteră care trăiește pe cadavre *(Necrobia).* — Din fr. **nécrobie.**

NECROBIÓTIC, -Ă, *necrobiotici, -ce,* adj. (Med.) Care se referă la necrobioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **nécrobiotique.**

NECROBIÓZĂ, *necrobioze,* s.f. (Med.) **1.** Moarte a celulelor într-un țesut viu. **2.** Zonă de necroză existentă într-un țesut, ca rezultat al unei leziuni distrofice anterioare. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **nécrobiose.**

NECROFÁG, -Ă, *necrofagi, -ge,* adj., s.m. (Animal) care se hrănește cu cadavre. — Din fr. **nécrophage.**

NECROFAGÍE s.f. Caracteristică a unor animale de a se hrăni cu cadavre. — **Necrofag** + suf. *-ie.*

NECROFÍL, -Ă, *necrofili, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de necrofilie. — Din fr. **nécrophile.**

NECROFILÍE s.f. (Med.) Atracție sexuală morbidă pentru cadavre. — Din fr. **nécrophilie.**

NECROFÓB, -Ă, *necrofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de necrofobie. — Din fr. **nécrophobe.**

NECROFOBÍE, s.f. (Med.) **1.** Teamă patologică de cadavre, de morți. **2.** Teamă patologică de moarte. — Din fr. **nécrophobie.**

NECROFÓR, *necrofori,* s.m. Gen de insecte din ordinul coleopterelor, care se hrănesc cu cadavre; gropar *(Necrophorus).* — Din fr. **nécrophore.**

NECROLÓG, *necrologuri,* s.n. Discurs, articol sau anunț cu caracter funebru în care de obicei sunt relevate calitățile morale și valoarea socială a unei persoane decedate de curând. F Anunț prin care se face cunoscut decesul cuiva. — Din fr. **nécrologe.**

NECROLÓGIC, -Ă, *necrologici, -ce,* adj. Care se referă la necrologie. — Din fr. **nécrologique.**

NECROLOGÍE, *necrologii,* s.f. Listă care cuprinde numele oamenilor de seamă morți într-o anumită perioadă de timp. — Din fr. **nécrologie.**

NECROMÁN, -Ă s.m. și f. v. **necromant.**

NECROMANÍE, *necromanii,* s.f. Preocupare patologică pentru moarte, pentru morți. — Din lat. **necromania.**

NECROMÁNT, -Ă, *necromanți, -te,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu necromanția. [Var.: (înv.) **necromán, -ă** s.m. și f.] — Din ngr. **nekrómantis,** fr. **nécroman(t).**

NECROMÁNTIC, -Ă, *necromantici, -ce,* adj. Privitor la necromanție, din domeniul necromanției. — Din fr. **nécromantique.**

NECROMANȚÍE s.f. Practică magică constând în invocarea morților pentru aflarea viitorului. — Din lat. **necromantia,** it. **necromanzia,** fr. **nécromancie.**

NECRÓPOLĂ, *necropole,* s.f. Cimitir (de inhumație sau de incinerație) din Antichitate; locul (într-un lăcaș de cult) unde se află mormintele unei familii princiare sau regale; *p. gener.* cimitir. F Criptă. — Din fr. **nécropole.**

NECRÓPSIC, -Ă, *necropsici, -ce,* adj. (Med.) De necropsie. — Din fr. **nécropsique.**

NECROPSÍE, *necropsii,* s.f. (Med.) Autopsie. — Din fr. **nécropsie.**

NECROSPERMÍE, *necrospermii,* s.f. (Med.) Prezență în spermă a spermatozoizilor morți, cauză a sterilității masculine. — Din fr. **nécrospermie.**

NECRÓTIC, -Ă, *necrotici, -ce,* adj. (Med.) Necrozat. — Din fr. **nécrotique,** engl. **necrotic.**

NECROTOMÍE, *necrotomii,* s.f. Disecție făcută pe cadavre. — Din fr. **nécrotomie.**

NECROZÁ, pers. 3 *necrozează,* vb. I. Refl. (Despre țesuturi sau organe) A suferi, a fi atins de necroză. — Din fr. **nécroser.**

NECROZÁRE, *necrozări,* s.f. Acțiunea de *a se necroza* și rezultatul ei. — V. **necroza.**

NECROZÁT, -Ă, *necrozați, -te,* adj. (Despre țesuturi sau organe) Atins de necroză. — V. **necroza.**

NECRÓZĂ, *necroze,* s.f. Moarte a unor țesuturi sau organe vii ale plantelor sau ale animalelor, provocată de întreruperea circulației sangvine, de infecții, arsuri etc. — Din fr. **nécrose.**

NECRUȚÁT adv. (Înv.) Fără milă, în mod necruțător. — Pref. *ne- +* **cruțat.**

NECRUȚĂTÓR, -OÁRE, *necruțători, -oare,* adj. Care nu cruță, care nu are milă; crud, neîndurător, neînduplecat, nemilos. F Înverșunat, aspru. *Vânt necruțător.* — Pref. *ne- +* **cruțător.**

NECTÁR, (**3**) *nectaruri,* s.n. **1.** Lichid secretat de glandele nectarifere ale plantelor și care, colectat de albine, este transformat în miere. **2.** (În

mitologia greacă) Băutură a zeilor care îi făcea nemuritori pe cei ce o gustau. F P. ext. Băutură minunată, delicioasă. **3.** Băutură preparată pe baza sucului natural extras din fructe. *Nectar de caise.* [Pl. **(3)** și: *nectare*] — Din ngr. **néktar,** lat., fr. **nectar,** germ. **Nektar.**

NECTARIFÉR, -Ă, *nectariferi, -e,* adj. (Despre plante sau părți ale lor) Care secretă nectar (**1**). — Din fr. **nectarifère.**

NECTÁRII s.f. pl. Glande nectarifere. — Din fr. **nectaires** (după *nectar).*

NECTARÍNĂ, *nectarine*, s.f. Varietate de piersici cu pielița fără puf. — Din fr. **nectarine.**

NECTÓN s.n. (Cu sens colectiv) Totalitatea organismelor care înoată în masa apei prin mișcări proprii. — Din it. **necton.**

NECUGETÁRE, *necugetări,* s.f. Acțiune, faptă necugetată; nechibzuință, nesocotință. — Pref. *ne- +* **cugetare.**

NECUGETÁT, -Ă, *necugetați, -te*, adj. Care nu este chibzuit, socotit (în acțiunile sale); nechibzuit, nesocotit. F (Adverbial) Fără a cugeta, fără a chibzui; în mod ușuratic. — Pref. *ne- +* **cugetat.**

NECULTIVÁT, -Ă, *necultivați, -te*, adj. **1.** (Despre plante) Care nu se cultivă. **2.** (Despre oameni) Care nu este cultivat, educat, instruit. — Pref. *ne- +* **cultivat.**

NECÚM adv., conj. (Înv. și pop.) **1.** Adv. Nicidecum. **2.** Conj. (Și) cu atât mai puțin; darămite. F (În construcții afirmative) Cu atât mai mult, dar încă. — Pref. *ne- +* **cum.**

NECUMPĂNÍRE, *necumpăniri,* s.f. Lipsă de cumpănire. — Pref. *ne- +* **cumpănire.**

NECUMPĂNÍT, -Ă, *necumpăniți, -te*, adj. Care nu este cumpănit; lipsit de chibzuială, fără precauție; pripit. — Pref. *ne- +* **cumpănit.**

NECUMPĂTÁRE, *necumpătări*, s.f. Lipsă de cumpătare, nechibzuință. — Pref. *ne- +* **cumpătare.**

NECUMPĂTÁT, -Ă, *necumpătați, -te,* adj. Lipsit de cumpătare; nechibzuit. — Pref. *ne-* + **cumpătat.**

NECUNOÁȘTERE, *necunoașteri,* s.f. Lipsă de cunoaștere. — Pref. *ne- +* **cunoaștere.**

NECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *necunoscători, -oare,* adj. Care nu este cunoscător. — Pref. *ne- +* **cunoscător.**

NECUNOSCÚT, -Ă, *necunoscuți, -te*, adj., s.m., s.f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care nu este cunoscut, despre care nu se știe nimic; *p. ext.* tainic, ascuns. F (Despre scriitori, artiști, creatori) Extrem de puțin cunoscut (și apreciat); obscur; anonim. **2.** S.n. Ceea ce nu este (încă) cunoscut, ceea ce depășește cunoștințele omului. **3.** S.f. (Mat.) Mărime care apare într-o problemă sau într-o ecuație și care se cere determinată. — Pref. *ne- +* **cunoscut.**

NECUPRÍNS, -Ă, *necuprinși, -se,* adj., s.n. **1**. Adj. Care nu este sau nu poate fi cuprins între anumite limite; imens, infinit. F Care nu poate fi pătruns cu mintea, înțeles. **2.** S.n. Spațiu, întindere nelimitată; nemărginire, imensitate; infinit. — Pref. *ne- +* **cuprins.**

NECURÁT, -Ă, *necurați, -te,* adj. **1.** Murdar. F Fig. Necinstit, dubios, incorect. **2.** Blestemat, spurcat; diavolesc. G *Duh necurat* = spirit rău. F (Substantivat, m. art.; pop.) Dracul, diavolul. — Pref. *ne- +* **curat.**

NECURĂȚÁT, -Ă, *necurățați, -te,* adj. **1.** Care este plin de murdărie, de impurități. **2.** (Despre fructe, legume, ouă) Căruia nu i-a fost îndepărtată coaja. — Pref. *ne- +* **curățat.**

NECURĂȚÉNIE, (**2**) *necurățenii,* s.f. **1.** (Rar) Lipsă de curățenie. **2.** Concr. murdărie, gunoi. — Pref. *ne-* + **curățenie.**

NECURĂȚÍE, *necurății,* s.f. (Înv.) Murdărie, necurățenie. — Pref. *ne-* + **curăție.**

NECURMÁT, -Ă, *necurmați, -te,* adj., adv. (Pop.) (Care se întâmplă, are loc etc.) necontenit, neîncetat, continuu. — Pref. *ne- +* **curmat.**

NECUVÂNTÁTOR, -OÁRE, *necuvântători, -oare,* adj. Care nu vorbește. F (Substantivat) Animal. — Pref. *ne- +* **cuvântător.**

NECUVIINCIÓS, -OÁSĂ, *necuviincioși, -oase,* adj. Care este lipsit de bună-cuviință, de respect, de politețe; care nu este cuviincios; obraznic. — Pref. *ne- +* **cuviincios.**

NECUVIÍNȚĂ, *necuviințe,* s.f. Lipsă de respect; faptă, atitudine, vorbă lipsită de cuviință; indecență, obrăznicie; impolitețe, grosolănie, mojicie. — Pref. *ne- +* **cuviință.**

NEDECAPOTÁBIL, -Ă, *nedecapotabili, -e,* adj. (Despre automobile) La care capota nu se poate strânge sau ridica după necesitate. — Pref. *ne- +* **decapotabil.**

NEDECLINÁBIL, -Ă, *nedeclinabili, -e,* adj. (Gram.) Care nu se declină (**1**); indeclinabil. — Pref. *ne- +* **declinabil.**

NEDECOLORÁT, -Ă, *nedecolorați, -te,* adj. **1.** Care nu și-a pierdut total sau parțial culoarea. **2.** Care și-a păstrat culoarea inițială. — Pref. *ne- +* **decolorat.**

NEDEFINÍBIL, -Ă, *nedefinibili, -e,* adj. Care nu poate fi definit, care nu se poate explica; nedeterminat, neprecis, nelămurit, indefinibil. — Pref. *ne- +* **definibil.**

NEDEFINÍT, -Ă, *nedefiniți, -te,* adj. **1.** Care nu este definit; lipsit de contur sau de precizie; vag. **2.** (Gram.; despre articole, adjective, pronume, numerale) Nehotărât. **3.** G (Mat.; în sintagma) *Integrală nedefinită (a unei funcții)* = funcție a cărei derivată este funcția dată. — Pref. *ne- +* **definit** (după fr. *indéfini).*

NEDEFORMÁBIL, -Ă, *nedeformabili, -e,* adj. (Despre corpuri) Care nu se poate deforma; (rar) indeformabil. — Pref. *ne- +* **deformabil.**

NEDEFRIȘÁBIL, -Ă, *nedefrișabili, -e,* adj. (Rar) Indefrișabil. — Pref. *ne- +* **defrișabil.**

NEDÉIE, *nedei,* s.f. **1.** Petrecere câmpenească populară de origine pastorală organizată de obicei cu prilejul unei sărbători sau al unui hram. **2.** Loc (plan) pe vârful unui munte. [Pl. și: *nedeie*] — Din sl. **nedělja** „duminică”.

NEDELICÁT, -Ă, *nedelicați, -te,* adj. Lipsit de delicatețe; (rar) indelicat. — Pref. *ne- +* **delicat.**

NEDELICATÉȚE, (**2**) *nedelicateți,* s.f. **1.** Lipsă de delicatețe. **2.** Gest, atitudine sau vorbă lipsită de delicatețe; impolitețe, indelicatețe. — Pref. *ne- +* **delicatețe** (după fr. *indélicatesse).*

NEDÉMN, -Ă, *nedemni, -e,* adj. Care nu este demn, nu este la înălțimea așteptată; nevrednic. — Pref. *ne- +* **demn** (după fr. *indigne*).

NEDEMONSTRÁBIL, -Ă, *nedemonstrabili, -e,* adj. Care nu poate fi demonstrat, dovedit; (rar) indemonstrabil. — Pref. *ne- +* **demonstrabil**.

NEDEMONTÁBIL, -Ă, *nedemontabili, -e,* adj. Care nu poate fi demontat; care nu este făcut pentru a fi demontat. — Pref. *ne- +* **demontabil.**

NEDEPĂNUȘÁT, -Ă, *nedepănușați, -te*, adj. (Despre știuleți de porumb) Care nu este desfăcut de pănuși. — Pref. *ne- +* **depănușat[2].**

NÉDER, *nederi,* s.m. (Reg.) Om nătâng; om zăpăcit, nebun. — Et. nec.

NEDESĂVÂRȘÍRE, *nedesăvârșiri,* s.f. (Rar) Imperfecțiune, scădere, lipsă, cusur. — Pref. *ne-* + **desăvârșire.**

NEDESCIFRÁBIL, -Ă, *nedescifrabili, -e,* adj. (Despre un text sau despre scrisul cuiva) Care nu se poate descifra; de neînțeles, indescifrabil, neciteț, ilizibil. — Pref. *ne- +* **descifrabil.**

NEDESLUȘÍT, -Ă, *nedeslușiți, -te,* adj. Care nu este deslușit, clar, care nu se poate distinge (precis); lipsit de claritate, greu de înțeles; nelămurit, confuz. F (Adverbial) În mod neclar, cu contururi vagi. — Pref. *ne- +* **deslușit.**

NEDESPĂRȚÍT, -Ă, *nedespărțiți, -te,* adj. Care nu este despărțit sau fragmentat, care nu poate fi despărțit, indivizibil; care sau de care nu se desparte, nu se îndepărtează niciodată, inseparabil. — Pref. *ne-* + **despărțit.**

NEDEȘIRÁBIL, -Ă, *nedeșirabili, -e,* adj. (Despre țesături, tricotaje etc.) Care nu se poate deșira (ușor); indeșirabil (**1**). — Pref. *ne- +* **deșirabil.**

NEDETERMINÁBIL, -Ă, *nedeterminabili, -e,* adj. Care nu poate fi determinat; indeterminabil. — Pref. *ne- +* **determinabil.**

NEDETERMINÁRE, *nedeterminări,* s.f. **1**. (Mat.) Imposibilitate de a putea afla în mod univoc valorile necunoscutelor care intră într-o problemă. **2.** Lipsă de determinare; indeterminare. F Situație incertă, neclară. — Pref. *ne- +* **determinare.**

NEDETERMINÁT, -Ă, *nedeterminați, -te,* adj. Care nu este precizat, stabilit; care nu este definit sau cunoscut cu precizie. — Pref. *ne- +* **determinat.**

NEDEZINFECTÁT, -Ă, *nedezinfectați, -te,* adj. Care nu a fost dezinfectat. — Pref. *ne- +* **dezinfectat[2].**

NEDEZLEGÁT, -Ă, *nedezlegați, -te,* adj. **1.** Care nu a fost desfăcut din legături. **2.** Fig. A cărui rezolvare, explicație nu este găsită. — Pref. *ne- +* **dezlegat.**

NEDEZLIPÍT, -Ă, *nedezlipiți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi dezlipit sau despărțit; care este nelipsit (de undeva). — Pref. *ne- +* **dezlipit.**

NEDEZMINȚÍT, -Ă, *nedezmințiți, -te,* adj. Care nu se dezminte (niciodată); consecvent. — Pref. *ne- +* **dezmințit.**

NEDIFERENȚIÁT, -Ă, *nediferențiați, -te,* adj. Care nu se deosebește, nu se distinge cu nimic (de altceva sau de altcineva). [Pr.: *-ți-at*] — Pref. *ne- +* **diferențiat.**

NEDISCIPLINÁT, -Ă, *nedisciplinați, -te,* adj. Care nu se supune ordinii și disciplinei, care manifestă spirit de indisciplină; indisciplinat, nesupus. — Pref. *ne +* **disciplinat.**

NEDISEMINÁRE, *nediseminări,* s.f. Neră spândire, nepropagare. — Pref. *ne- +* **diseminare.**

NEDISIMULÁT, -Ă, *nedisimulați, -te,* adj. Care nu este disimulat; lipsit de ipocrizie. — Pref. *ne- +* **disimulat.**

NEDISPÚS, -Ă, *nedispuși, -se,* adj. Care nu este bine dispus, care este supărat, mâhnit. — Pref. *ne- +* **dispus.**

NEDISTRIBUÍT, -Ă, *nedistribuiți, -te,* adj. Care nu este distribuit. [Pr.: *-bu-it*] — Pref. *ne- +* **distribuit.**

NEDIVIZÁT, -Ă, *nedivizați, -te,* adj. Care nu este divizat, împărțit. — Pref. *ne- +* **divizat.**

NEDIVIZÍBIL, -Ă, *nedivizibili, -e,* adj. Care nu este divizibil, care nu poate fi divizat, împărțit; indivizibil. — Pref. ne- + **divizibil.**

NEDIZOLVÁT, -Ă, *nedizolvați, -te,* adj. (Despre substanțe) Care nu este dizolvat. — Pref. *ne-* + **dizolvat.**

NEDOMOLÍT, -Ă, *nedomoliți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi domolit; nepotolit; neastâmpărat. — Pref. *ne-* + **domolit.**

NEDORÍT, -Ă, *nedoriți, -te,* adj. Care nu este dorit; indezirabil. — Pref. *ne-* + **dorit.**

NEDORMÍT, -Ă, *nedormiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care nu a dormit (destul sau deloc). F (Despre timpul destinat somnului) Petrecut fără somn. — Pref. *ne-* + **dormit.**

NEDOSPÍT, -Ă, *nedospiți, -te,* adj. (Despre aluat) Care nu a dospit (**1**). F (Despre alimente și despre unele materii organice) Care nu a fermentat. — Pref. *ne-* + **dospit.**

NEDRÉPT, NEDREÁPTĂ, *nedrepți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu este drept, obiectiv cu cei din jur; care nu este conform cu dreptatea, cu normele stabilite; incorect, ilegal; abuziv. G Loc. adv. *Pe nedrept* sau (substantivat) *pe nedreptul* = în mod silnic, samavolnic; în mod neîntemeiat, fără temei. **2.** (Înv.; gram.; despre complemente sau propoziții completive) Indirect. — Pref. *ne-* + **drept.**

NEDREPTÁTE, *nedreptăți,* s.f. Lipsă de dreptate; faptă, situație nedreaptă; inechitate; injustiție. — Pref. *ne-* + **dreptate.**

NEDREPTĂȚÍ, *nedreptățesc,* vb. IV. Tranz. A trata pe cineva în chip nedrept, a(-i) face cuiva o nedreptate. — Din **nedreptate.**

NEDREPTĂȚÍT, -Ă, *nedreptățiți, -te,* adj. Căruia i s-a făcut o nedreptate. — V. **nedreptăți.**

NEDUMERÍ, *nedumeresc,* vb. IV. Tranz. A face să fie nedumerit, să nu înțeleagă ceva, a pune pe cineva în încurcătură; a mira. [Var.: **nedumirí** vb. IV] — Din **nedumerit** (derivat regresiv).

NEDUMERÍRE, *nedumeriri,* s.f. Starea celui nedumerit; mirare; încurcătură. — Pref. *ne-* + **dumerire.**

NEDUMERÍT, -Ă, *nedumeriți, -te,* adj. Care nu este dumerit, lămurit; care este mirat, încurcat în fața unui fapt, a unui lucru etc.; neașteptat, neclar. [Var.: **nedumirít, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **dumerit.**

NEDUMIRÍ vb. IV **nedumeri**.

NEDUMIRÍT, -Ă adj. v. **nedumerit.**

NEDURERÓS, -OÁSĂ, *nedureroși, -oase,* adj. Care nu provoacă sau exprimă durere (fizică ori morală). F (Adverbial) Fără durere. — Pref. *ne-* + **dureros.**

NEECHILIBRÁT, -Ă, *neechilibrați, -te,* adj. **1.** Care nu se află în stare de echilibru. F (Despre valori, prețuri, bugete) Care nu este just proporționat. **2.** Fig. (Despre oameni) Nechibzuit, necumpătat. — Pref. *ne-* + **echilibrat.**

NEECHITÁBIL, -Ă, *neechitabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este echitabil; nedrept, inechitabil. *Schimburi comerciale neechitabile.* — Pref. *ne-* + **echitabil.**

NEECHITÁTE, *neechități,* s.f. Nedreptate, injustețe, inechitate. — Pref. *ne-* + **echitate.**

NEECONÓMIC, -Ă, *neeconomici, -ce,* adj. **1**. Care nu aparține economiei (**1**). **2.** Care nu corespunde principiilor economice; neeconomicos (**2**). **3.** Care nu dovedește spirit de economie sau nu permite economii; neeconomicos (**1**). — Pref. *ne-* + **economic** (după engl. *non-economic).*

NEECONOMICÓS, -OÁSĂ, *neeconomicoși, -oase,* adj. **1.** Care nu dovedește spirit de economie sau nu permite economii; neeconomic (**3**). **2.** Care nu corespunde principiilor economice; neeconomic (**2**). — Pref. *ne-* + **economicos.**

NEEDIFICATÓR, -OÁRE, *needificatori, -oare,* adj. Care nu edifică (**2**); neclar. — Pref. *ne-* + **edificator.**

NEEFECTUÁT, -Ă, *neefectuați, -te,* adj. Care nu este realizat, înfăptuit; care nu este îndeplinit, executat. [Pr.: *-tu-at*] — Pref. *ne-* + **efectuat.**

NEEFICIÉNT, -Ă, *neeficienți, -te,* adj. Care nu este eficient; ineficace; ineficient. [Pr.: *-fi-ci-ent*] — Pref. *ne-* + **eficient.**

NEEFICIÉNȚĂ, *neeficiențe,* s.f. Lipsă de eficiență, ineficacitate. [Pr.: *-fi-ci-en-*] — Pref. *ne-* + **eficiență.**

NEEGALÁBIL, -Ă, *neegalabili, -e,* adj. Care nu poate fi egalat; care nu poate fi comparat cu nimic, cu nimeni; inegalabil. — Pref. *ne-* + **egalabil.**

NEEGALÁT, -Ă, *neegalați, -te,* adj. Care nu a fost egalat, atins. — Pref. *ne-* + **egalat.**

NEEGALITÁTE, *neegalități,* s.f. Faptul de a fi neegal, lipsă de egalitate; inegalitate, disproporție. — Pref. *ne-* + **egalitate.**

NEELEGÁNT, -Ă, *neeleganți, -te,* adj. Care nu este elegant în vorbire, în purtare etc.; inelegant. — Pref. *ne-* + **elegant.**

NEELEGÁNȚĂ s.f. Lipsă de eleganță, de finețe, de tact în vorbire, în purtare; vorbă sau comportare lipsită de finețe, de tact; (rar) ineleganță. — Pref. *ne-* + **eleganță.**

NEELIGÍBIL, -Ă, *neeligibili, -e,* adj. Care nu este eligibil, care nu are calitățile cerute de lege pentru a putea fi ales; ineligibil. — Pref. *ne-* + **eligibil.**

NEELIGIBILITÁTE s.f. Însușirea sau starea unei persoane neeligibile; ineligibilitate. — Pref. *ne-* + **eligibilitate.**

NEEPUIZÁBIL, -Ă, *neepuizabili, -e,* adj. Care nu poate fi epuizat, care nu se termină niciodată; *p. ext.* extrem de abundent, de bogat; inepuizabil. [Pr.: *-pu-i-*] — Pref. *ne-* + **epuizabil.**

NEERLANDÉZ, -Ă, *neerlandezi, -e,* adj. (Rar) Olandez. F (Sustantivat, f.) Limbă vorbită de olandezi și de flamanzi. — Din fr. **néerlandais.**

NEESENȚIÁL, -Ă, *neesențiali, -e,* adj. Care nu constituie partea cea mai im-portantă a unei probleme sau a unui lucru, care nu ține de esență (**1**); (rar) inesențial. [Pr.: *-ți-al*] — Pref. *ne-* + **esențial** (după engl. *non-essential).*

NEESTÉTIC, -Ă, *neestetici, -ce,* adj. Care nu este estetic; inestetic, urât. — Pref. *ne-* + **estetic.**

NEETÁNȘ, -Ă, *neetanși, -e,* adj. Care nu este etanș. — Pref. *ne-* + **etanș** (după fr. *non-étanche).*

NEETANȘEITÁTE, *neetanșeități,* s.f. Lipsă de etanșeitate. [Pr.: *-șe-i-*] — Pref. *ne-* + **etanșeitate** (după fr. *non-étanchéité).*

NEEUCLIDIÁN, -Ă, *neeuclidieni, -e,* adj. (În sintagma) *Geometrie neeuclidiană* = ramură a geometriei în care se infirmă postulatul lui Euclid privitor la două drepte paralele tăiate de o secantă. [Pr.: *-e-u-cli-di-a-*] — Pref. *ne-* + **euclidian** (după fr. *noneuclidien).*

NEEVALUÁT, -Ă, *neevaluați, -te,* adj. A cărui valoare, cantitate etc. nu a fost evaluată. [Pr.: *-lu-at*] — Pref. *ne-* + **evaluat.**

NEEVOLUÁT, -Ă, *neevoluați, -te,* adj. Care nu este evoluat, dezvoltat (din punct de vedere intelectual). [Pr.: *-lu-at*] — Pref. *ne-* + **evoluat.**

NEEXÁCT, -Ă, *neexacți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este exact; inexact, neadevărat. F (Rar; despre oameni) Nepunctual. [Pr.: *-eg-zact*] — Pref. *ne-* + **exact.**

NEEXACTITÁTE, *neexactități,* s.f. Lipsă de exactitate, inexactitate; (concr.) afirmație inexactă, greșeală, eroare, neadevăr. F Lipsă de punctualitate. [Pr.: *-eg-zac-*] — Pref. *ne-* + **exactitate.**

NEEXCITÁBIL, -Ă, *neexcitabili, -e,* adj. Care nu poate fi (ușor) excitat; (rar) inexcitabil. — Pref. *ne-* + **excitabil.**

NEEXCITABILITÁTE s.f. Lipsă de excitabilitate; (rar) inexcitabilitate. — Pref. *ne-* + **excitabilitate.**

NEEXECUTÁRE s.f. Faptul de *a nu executa.* [Pr.: *-eg-ze-*] — Pref. ne-+ **executare** (după fr. *non-exécution).*

NEEXPERIMENTÁT, -Ă, *neexperimentați, -te,* adj. **1.** (Despre persoane) Căruia îi lipsește experiența, nedeprins cu...; care are insuficientă experiență; inexpe-rimentat. **2.** (Despre materiale, metode etc.) Care nu a fost încă experimentat. — Pref. *ne-* + **experimentat.**

NEEXPLOATÁT, -Ă, *neexploatați, -te,* adj. **1.** Care nu este exploatat (**1**); (rar) inexploatat (**1**). **2.** Care nu a fost dat în exploatare (**3**); (rar) inexploatat (**2**). — Pref. *ne-* + **exploatat.**

NEEXPLORÁBIL, -Ă, *neexplorabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi explorat, cercetat, analizat; inexplorabil. — Pref. *ne-* + **explorabil.**

NEEXPLORÁT, -Ă, *neexplorați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu a fost explorat, cercetat, analizat; necercetat, inexplorat. — Pref. *ne-* + **explorat.**

NEEXPRIMÁBIL, -Ă, *neexprimabili, -e,* adj. Care nu poate fi exprimat prin cuvinte; de nespus; inefabil, inexprimabil. — Pref. *ne-* + **exprimabil.**

NEFALÍSM s.n. (Livr.) Abstinență de la orice băutură alcoolică. — Din fr. **néphalisme.**

NEFALÍST, -Ă, *nefaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Adept) al nefalismului. — Din fr. **néphaliste.**

NEFALSIFICÁT, -Ă, *nefalsificați, -te,* adj. Care nu este falsificat. — Pref. *ne-* + **falsificat.**

NEFAMILÍST, -Ă, *nefamiliști, -ste,* adj. Care nu este căsătorit, care nu și-a întemeiat o familie. — Pref. *ne-* + **familist.**

NEFÁST, -Ă, *nefești, -ste,* adj. Care aduce nenorocire, necaz, supărare; dăunător, fatal. — Din fr. **néfaste.**

NEFAVORÁBIL, -Ă, *nefavorabili, -e,* adj. Care nu este favorabil; care este în dezavantajul, în defavoarea cuiva sau a ceva; *spec.* (despre vreme) caracterizat prin condiții neprielnice (de temperatură, umiditate etc.). — Pref. *ne-* + **favorabil.**

NEFĂCÚT, -Ă, *nefăcuți, -te,* adj. Care nu a fost făcut, creat, săvârșit. — Pref. *ne-* + **făcut**[2].

NEFĂȚĂRÍT, -Ă, *nefățăriți, -te,* adj. (Înv.) Lipsit de prefăcătorie; sincer, deschis; obiectiv, drept. — Pref. *ne-* + **fățărit.**

NEFÂRTÁT, *nefârtați,* s.m. (Reg.) Dușman, neprieten. F (Art.) Diavolul. — Pref. *ne-* + **fârtat.**

NEFELOMANȚÍE s.f. (Livr.) Ghicitul viitorului prin observarea norilor. — Din fr. **néphélomancie.**

NEFELOMETRÍE s.f. (Chim.) Procedeu de analiză constând în măsurarea concentrației unei emulsii, comparându-i transparența cu un preparat etalon. — Din fr. **néphélémétrie.**

NEFELOMÉTRU, *nefelometre,* s.n. (Chim.) Aparat pentru determinarea concentrației emulsiilor prin metode optice. — Din germ. **Nephelometer.**

NEFÉR, *neferi,* s.m. (Înv.) **1.** Soldat din vechea armată turcă. **2.** Soldat pământean din corpul arnăuților; soldat care făcea parte dintr-o poteră, poteraș. — Din tc. **nefer.**

NEFERICÍ, *nefericesc,* vb. IV. Tranz. A aduce cuiva nefericire. — Din **nefericit** (derivat regresiv).

NEFERICÍRE, *nefericiri,* s.f. Starea, situația celui nefericit; nenorocire; întâmplare, împrejurare care aduce cuiva suferință, necaz, nenorocire. G Loc. adv. *Din nefericire* = din nenorocire, din păcate. — Pref. *ne- +* **fericire.**

NEFERICÍT, -Ă, *nefericiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este fericit, care îndură suferințe (morale); cuprins de durere; nenorocit. F Nefast. *Zi nefericită.* F Care este într-o stare proastă, neprielnică, care provoacă neplăceri. *Climă nefericită.* — Pref. *ne- +* **fericit.**

NEFERÓS, -OÁSĂ, *neferoși, -oase,* adj. Care nu conține fier. F Care prelucrează materiale ce nu conțin fier. *Industrie neferoasă.* — Pref. *ne- +* **feros.**

NEFERTÍL, -Ă, *nefertili, e-,* adj. Lipsit de fertilitate. — Pref. *ne-* + **fertil.**

NEFERTILIZÁT, -Ă, *nefertilizați, -te,* adj. (Agric.; despre sol) Căruia nu i s-a mărit fertilitatea (prin îngrășăminte, irigații etc.). — Pref. *ne- +* **fertilizat.**

NEFIDÉL, -Ă, *nefideli, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este fidel; nestatornic, necredincios în sentimente, în angajamente; infidel (**1**); (despre soți) care întreține relații extraconjugale; infidel (**1**). **2.** Care nu exprimă sau nu respectă adevărul, realitatea; inexact, infidel (**2**). — Pref. *ne- +* **fidel.**

NEFIÉRT, NEFIÁRTĂ, *nefierți, nefierte,* adj. Care nu este (destul de) fiert; încă crud. — Pref. *ne- +* **fiert.**

NEFIÍNȚĂ s.f. **1.** (Livr.) Faptul de a nu exista, de a nu fi; inexistență; stare a ceea ce nu există; *p. ext.* neant. **2.** (Înv.) Absență, lipsă dintr-un anumit loc (a unei persoane). — Pref. *ne- +* **ființă.**

NEFINALIZÁT, -Ă, *nefinalizați, -te,* adj. Care nu este realizat până la sfârșit; neterminat. — Pref. *ne- +* **finalizat.**

NEFIRÉSC, -EÁSCĂ, *nefirești,* adj. (Adesea adverbial) Care nu e în firea lucrurilor, care nu e normal, natural; anormal. — Pref. *ne- +* **firesc.**

NÉFLĂ, *nefle,* s.f. (La unele jocuri de cărți) Carte de mică valoare sau fără valoare. — Din fr. **nèfle.**

NEFLEXÍBIL, -Ă, *neflexibili, -e,* adj. Care nu este flexibil; inflexibil. F (Gram.; despre cuvinte sau forma lor) Care este lipsit de flexiune. — Pref. *ne- +* **flexibil** (după fr. *inflexible).*

NEFLEXIBILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este neflexibil; inflexibilitate. F Fig. Fermitate, tărie, intransigență. — Pref. *ne- +* **flexibilitate.**

NEFOLOSÍT, -Ă, *nefolosiți, -te,* adj. Care nu este folosit, întrebuințat; care nu este degradat, deteriorat (prin folosire îndelungată); neîntrebuințat, neuzat. — Pref. *ne- +* **folosit.**

NEFOLOSITÓR, -OÁRE, *nefolositori, -oare,* adj. Care nu este folositor, care nu folosește la nimic; inutil. — Pref. *ne- +* **folositor.**

NEFONDÁT, -Ă, *nefondați, -te,* adj. Care nu este bazat, întemeiat pe ceva. [Var.: **nefundát, -ă** adj.] — Pref. *ne- +* **fondat.**

NEFOSCÓP, *nefoscoape,* s.n. (Met.) Instrument cu care se determină viteza și direcția de deplasare a norilor. — Din fr. **néphoscope.**

NEFRALGÍE, *nefralgii,* s.f. (Med.) Durere de rinichi. — Din fr. **néphralgie.**

NEFRECTOMÍE, *nefrectomii,* s.f. (Med.) Extirpare a unui rinichi. — Din fr. **néphrectomie.**

NEFRÍDIE, *nefridii,* s.f. Organ de excreție la unele animale nevertebrate. — Din fr. **néphridie.**

NEFRÍPT, -Ă, *nefripți, -te,* adj. Care nu este (destul de) fript; încă crud. — Pref. *ne- +* **fript.**

NEFRÍT s.n. Rocă metamorfică compactă, de culoare verzuie, folosită ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **néphrite,** germ. **Nephrit.**

NEFRÍTĂ, *nefrite,* s.f. Boală care constă în inflamarea rinichilor. — Din ngr. **nefrítis,** fr. **néphrite.**

NEFRÍTIC, -Ă, *nefritici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre boli) Care este localizat la rinichi; renal. F Care este folosit în bolile de rinichi. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de nefrită. — Din ngr. **nefritikós,** lat. **nephriticus,** fr. **néphrétique.**

NEFROGRAFÍE, *nefrografii,* s.f. (Med.) Radiografie a rinichiului făcută cu ajutorul unei substanțe de contrast. — Din fr. **néphrographie.**

NEFROLITOTOMÍE, *nefrolitotomii,* s.f. (Med.) Extragere chirurgicală a unui calcul renal. — Din fr. **néphrolithotomie.**

NEFROLÓGIC, -Ă, *nefrologici, ce*, adj. (Med.) De nefrologie. — Din fr. **néphrologique.**

NEFROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul rinichiului. — Din fr. **néphrologie.**

NEFRÓN, *nefroni,* s.m. (Med.) Unitate morfologică și funcțională a rinichiului. [Pl. și: (n.) *nefroane*] — Din fr. **néphron.**

NEFROPÁT, -Ă, *nefropați, -te,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de rinichi. — Din fr. **néphropathe.**

NEFROPATÍE s.f. (Med.) Denumire generică a bolilor de rinichi. — Din fr. **néphropathie.**

NEFROPEXÍE s.f. (Med.) Fixare chirurgicală a unui rinichi deplasat. — Din fr. **néphropexie.**

NEFROPTÓZĂ s.f. (Med.) Boală caracterizată prin deplasarea rinichiului. — Din fr. **néphroptôse.**

NEFROSCLERÓTIC, -Ă, *nefrosclerotici, -ce,* adj. (Med.) Care se referă la nefroscleroză. — Din fr. **néphrosclérotique.**

NEFROSCLERÓZĂ, *nefroscleroze,* s.f. (Med.) Scleroză renală. — Din fr. **néphrosclérose.**

NEFRÓTIC, -Ă, *nefrotici, -ce,* adj. (Med.) De natura nefrozei. — Din fr. **néphrotique.**

NEFRÓZĂ, *nefroze,* s.f. (Med.) Afecțiune cronică a rinichiului pricinuită de tulburări metabolice. — Din fr. **néphrose.**

NEFRUCTUÓS, -OÁSĂ, *nefructuoși, -oase,* adj. Care nu dă rezultatele așteptate, care nu dă roade; zadarnic, inutil, infructuos. [Pr.: *-tu-os*] — Pref. *ne- +* **fructuos.**

NEFUNCȚIONÁL, -Ă, *nefuncționali, -e,* adj. **1.** Care nu este funcțional. **2.** Care nu îndeplinește condițiile pentru a funcționa. F Nefolositor. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **funcțional** (după fr. *non-fonctionnel).*

NEFUNDÁT, -Ă adj. v. **nefondat.**

NEG, *negi,* s.m. Tumoare mică, rotundă, nedureroasă, care apare pe piele din cauza unei hipertrofii a papilelor. — Lat. **naevus.**

NEGÁ, *neg,* vb. I. Tranz. A contesta existența, necesitatea, obligativitatea unui lucru, a unui fenomen etc.; a nu recunoaște, a nu admite un fapt; a tăgădui. — Din lat. **negare.**

NEGÁRĂ s.f. v. **năgară.**

NEGÁRE, *negări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a nega* și rezultatul ei; contestare, tăgăduire. **2.** (Fil.) Negație (**2**). G *Negarea negației* = una dintre cele trei legi dialectice principale, potrivit căreia dezvoltarea se prezintă ca o înlănțuire de negații dialectice. — V. **nega.**

NEGATÍV, -Ă, *negativi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care exprimă o negare sau un refuz, care neagă ceva. **2.** Lipsit de însușiri bune, de calități, rău; care produce rău, care este periculos. **3.** (Despre numere, mărimi scalare etc.) Care este mai mic decât zero (sau egal cu zero); care se notează în scris cu semnul minus. **4.** (Despre electricitate, sarcini electrice) Care apare la anodul unui element generator electrochimic. **II.** S.n. Imagine fotografică obținută pe un material (film, hârtie etc.), la care distribuția luminii și a umbrei este inversă în raport cu cea reală; *p. ext.* placă, film sau hârtie fotografică pe care s-a obținut o asemenea imagine. — Din it. **negativo,** lat. **negativus,** fr. **négatif,** germ. **negativ.**

NEGATIVÁ, *negativez,* vb. I. Tranz. A încărca, a polariza cu electricitate negativă. — Din **negativ.**

NEGATIVÁRE, *negativări,* s.f. Acțiunea de *a negativa* și rezultatul ei. — V. **negativa.**

NEGATIVÁT, -Ă, *negativați, -te,* adj. Care a fost încărcat cu electricitate negativă. — V. **negativa.**

NEGATIVÍSM s.n. **1.** Atitudine de ignorare voită sau de respingere sistematică a elementelor pozitive pe care le prezintă cineva sau ceva. **2.** Simptom care apare în unele boli mintale caracterizat prin tendința bolnavului de a se împotrivi oricăror solicitări din exterior. — Din fr. **négativisme.**

NEGATIVÍST, -Ă, *negativiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de negativism (**1**), caracteristic negativismului. **2.** S.m. și f. Persoană care are o atitudine negativistă (**1**), care manifestă negativism. — **Negativ** + suf. *-ist.*

NEGATIVITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi negativ. — Din fr. **négativité.**

NEGATIVIZÁ, *negativizez,* vb. I. (Rar) Tranz. (Fiz.) A da un caracter negativ. — Din fr. **négativiser.**

NEGATIVIZÁRE, *negativizări,* s.f. (Rar) Faptul de a negativiza. — V. **negativiza.**

NEGATÓR, -OÁRE, *negatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Persoană) care neagă, combate, contestă (ceva sau pe cineva). — Din fr. **négateur.**

NEGATOSCÓP, *negatoscoape,* s.n. Ecran luminos pentru examinarea prin transparență a negativelor fotografice și a radiografiilor. — Din fr. **négatoscope.**

NEGĂȚIE, *negații,* s.f. **1.** Faptul de a nega. F Cuvânt, gest, fapt etc. care neagă, contrazice, contestă (ceva sau pe cineva). F Functor logic pe baza căruia se contestă valoarea de adevăr susținută într-o afirmație. F Cuvânt

cu ajutorul căruia se neagă ideea exprimată de o propoziție sau de una dintre părțile ei. **2.** (Fil.) Proces obiectiv de înlocuire a unor calități ale obiectelor prin altele, care asigură dezvoltării un sens ascendent; negare (**2**). — Din fr. **négation,** lat. **negatio.**

NEGÂNDÍT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe negândite* = în mod neașteptat, deodată; prin surprindere. — Pref. *ne- +* **gândit.**

NEGÂNDÍT[2]**, -Ă,** *negândiți, -te,* adj. Care nu este gândit suficient. F Care apare, se produce pe neașteptate; neprevăzut, neașteptat. — Pref. *ne- +* **gândit.**

NEGÉL, *negei,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *neg.* — **Neg** + suf. *-el.*

NEGELÁRIȚĂ, *negelarițe,* s.f. (Bot.; reg.) Rostopască. — **Negel** + suf. *-ariță.*

NEGHÍNĂ, *neghine,* s.f. Buruiană anuală din familia cariofilaceelor cu tulpina și cu frunzele păroase, cu flori roșii-purpurii, cu sămânța mărunță, de culoare neagră, răspândită în culturile de grâu; năgară *(Agrostemma githago); p. restr.* sămânța acestei plante care, măcinată împreună cu grâul, dă făinii un gust neplăcut și toxicitate. G Expr. *A alege neghina din grâu* (sau *grâul din neghină)* = a despărți ceea ce este bun de ceea ce este rău. *A semăna neghină* = a produce discordie, ceartă. F Fig. Ceea ce este rău, vătămător, primejdios și trebuie înlăturat. [Pl. și: *neghini*] — Et. nec.

NEGHINÍȚĂ, *neghinițe,* s.f. Diminutiv al lui *neghină*; neghinuță. — **Neghină** + suf. *-iță.*

NEGHINÓS, -OÁSĂ, *neghinoși, -oase,* adj. (Rar) Care conține neghină, cu neghină. — **Neghină** + suf. *-os.*

NEGHINÚȚĂ, *neghinuțe,* s.f. Neghiniță. — **Neghină** + suf. *-uță.*

NEGHIÓB, -OÁBĂ, *neghiobi, -oabe,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; (om) neîndemânatic, nepriceput, nătărău, nerod, prost. **2.** Adj. (Despre fapte, vorbe etc.) Care arată îngustimea de minte, prostia, stupiditatea neghiobului (**1**); prostesc, neghiobesc, stupid. — Et. nec.

NEGHIOBÉSC, -EÁSCĂ, *neghiobești,* adj. Neghiob (**2**). — **Neghiob** + suf. *-esc.*

NEGHIOBÉȘTE adv. (Rar) În felul neghiobului, ca neghiobii; prostește. — **Neghiob** + suf. *-ește.*

NEGHIOBÍE, *neghiobii,* s.f. Calitatea de a fi neghiob; faptă sau vorbă prostească, de neghiob; prostie, nerozie. F (Fam.) Lucrare lipsită de orice merit, stupidă, banală. — **Neghiob** + suf. *-ie.*

NEGLÁSNICĂ, *neglasnice,* adj. f. (Înv.; în sintagma) *Slovă neglasnică* (și substantivat, f.) = consoană. — Pref. *ne- +* **glasnică.**

NEGLIJÁ, *neglijez,* vb. I. Tranz. A nu avea grijă de cineva sau de ceva, a nu da atenția cuvenită; a trece cu vederea, a lăsa la o parte, a omite. F Refl. A nu avea grijă de propria sa persoană; a se lăsa. — Din fr. **négliger.**

NEGLIJÁBIL, -Ă, *neglijabili, -e,* adj. Care poate fi lăsat la o parte sau trecut cu vederea (fără nicio pierdere); care nu trebuie luat neapărat în seamă; fără însemnătate. — Din fr. **négligeable.**

NEGLIJÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) neglija* și rezultatul ei. — V. **neglija.**

NEGLIJÁT, -Ă, *neglijați, -te,* adj. Căruia nu i s-a dat atenția cuvenită; neîngrijit. — V. **neglija.**

NEGLIJÉNT, -Ă, *neglijenți, -te,* adj. **1.** Care nu-și îndeplinește îndatoririle cu destulă grijă; indolent, nepăsător. **2.** Care nu se îngrijește de ținuta sa, care are o ținută dezordonată, murdară etc.; neîngrijit. **3**. (Despre acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor) Care denotă lipsă de atenție, de grijă, de interes (față de ceva, de cineva sau de sine). — Din fr. **négligent.**

NEGLIJÉNȚĂ, *neglijențe,* s.f. Faptul de a fi neglijent; atitudine de nepăsare, de delăsare în îndeplinirea unei datorii; faptă, atitudine care denotă lipsă de grijă, de atenție, de interes (față de ceva, de cineva sau de sine). — Din fr. **négligence.**

NEGLIJÉU, *neglijeuri,* s.n. (Rar) Îmbrăcăminte comodă de casă pe care o poartă femeile dimineața. G Expr. *A fi în neglijeu* = a fi îmbrăcat sumar. — Din fr. **négligé.**

NEGOCIÁ, *negociez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata cu cineva încheierea unei convenții economice, politice, culturale etc. F A intermedia, a mijloci o afacere, o căsătorie. **2.** A efectua diverse operații comerciale (de vânzări de titluri, de rente etc.). [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **négocier.**

NEGOCIÁBIL, -Ă, *negociabili, -e,* adj. Care poate fi negociat. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociable.**

NEGOCIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi negociabil. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociabilité.**

NEGOCIATÓR, -OÁRE, *negociatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care negociază (**1**) (în numele său sau al altuia). [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociateur.**

NEGOCIÁȚIE, *negociații,* s.f. (Înv.) Negociere. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociation.**

NEGOCIÉRE, *negocieri,* s.f. Acțiunea de *a negocia* și rezultatul ei; negociație. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **negocia.**

NEGÓS, -OÁSĂ, *negoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de negi, cu negi mulți. — **Neg** + suf. *-os.*

NEGÓȚ, (rar) *negoțuri,* s.n. **1.** Activitate economică (în domeniul particular) privind circulația mărfurilor, vânzarea și cumpărarea lor; schimb de produse sub formă de vânzare-cumpărare; negustorie, comerț (particular). F Tranzacție comercială; târg, învoială. **2.** (Înv. și pop.; concr.) Marfă. — Lat. **negotium.**

NEGRĂÍT, -Ă, *negrăiți, -te*, adj. Care nu poate fi spus, exprimat (în cuvinte), inexprimabil; *p. ext.* excepțional, nemaipomenit, extraordinar. — Pref. *ne- +* **grăit.**

NEGREÁLĂ, *negreli*, s.f. Însușirea de a fi negru; culoare neagră, întunecată pe care o are un obiect sau o ființă. F Materie colorantă de culoare neagră; vopsea neagră. F (Pop.) Cerneală. F (Reg.) Funingine. F (Reg.) Murdărie. — **Negru** + suf. *-eală.* Cf. n e g r i .

NEGREȚĂ, *negreți,* s.f. Însușirea de a fi negru; culoare neagră; pată neagră. — Lat. **nigritia** sau **negru** + suf. *-ețe.*

NEGRÉSĂ, *negrese,* s.f. Femeie care aparține rasei negride. — Din fr. **négresse.**

NEGREȘÍT adv. Fără nicio îndoială; fără doar și poate, desigur, sigur; în mod neapărat. — Pref. *ne- +* **greșit.**

NEGRÍ, *negresc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) înnegri. — Din **negru.**

NEGRÍD, -Ă s.m. și f. v. **negroid.**

NEGRICIÓS, -OÁSĂ, *negricioși, -oase,* adj. De o culoare care se apropie de negru, care bate în negru; negriu, negruț. F (Despre oameni) Cu pielea, părul, ochii de culoare închisă; brunet, oacheș. — **Negru** + suf. *-icios.*

NEGRILÍCĂ, *negrilici*, s.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori albe sau albe-albăstrui și cu fructul o capsulă conținând numeroase semințe negre, întrebuințate drept condiment *(Nigella sativa).* — Din **negru.**

NEGRIÓR, -OÁRĂ, *negriori, -oare,* adj. (Pop.) Negrișor. [Pr.: *-gri-or*] — **Negru** + suf. *-ior.*

NEGRIȘÓR, -OÁRĂ, *negrișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *negru;* care bate în negru, cam negru; negrior. — **Negru** + suf. *-işor.*

NEGRITÚRĂ s.f. (Rar) Înnegrire; (concr.) substanță care se folosește la vopsit în negru. — **Negru** + suf. *-itură.*

NEGRÍU, -ÍE, *negrii,* adj. (Pop.) Negricios. — **Negru** + suf. *-iu.*

NEGRIZUTÓS, -OÁSĂ, *negrizutoși, -oase,* adj. Care nu conține grizu. — Pref. *ne- +* **grizutos.**

NEGROÍD, -Ă, *negroizi, -de,* s.m. și f. (La pl.) Una dintre rasele umane răspândită în Africa de Sud, Sahara, în Melanezia, Noua Guinee și America; (și la sg.) persoană care face parte din această rasă umană. G (Adjectival) *Populație negroidă.* [Var.: **negríd, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **négroïde.**

NÉGRU, NEÁGRĂ, *negri, -e,* adj., s.n., s.m. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte, ființe etc.) Care nu reflectă lumina, care are culoarea cea mai închisă; de culoarea funinginii, a cărbunelui; (despre culori) ca funinginea, ca penele corbului, cu cea mai închisă nuanță. G *Pâine neagră* = pâine mai închisă la culoare, făcută din făină integrală. *Vin negru* = vin de culoare roșu-închis. *Rasă neagră* = rasa negroidă. *Cutie neagră* = **a)** aparatură protejată instalată în avioane, care înregistrează parametrii de zbor și convorbirile echipajului în vederea elucidării cauzelor unui eventual accident; **b)** termen folosit pentru un sistem a cărui structură internă este necunoscută. *Principiul cutiei negre* = renunțare la cunoașterea structurii interne a unui sistem, stabilind, pe cale experimentală, doar corelațiile între ieșiri și intrări, pentru a descrie comportamentul sistemului față de exterior. G Expr. *Ba e albă, ba e neagră,* se zice despre spusele cuiva care se contrazice. F (Despre oameni) Care aparține rasei negride; *p. ext.* cu pielea, părul, ochii de culoare închisă; brunet, oacheș. F (Pop.) Murdar, nespălat. **2.** (Adesea fig.) Lipsit de lumină, cufundat în întuneric; întunecat, obscur. G *Preț negru* = preț de speculă; suprapreț. *Post negru* = post foarte sever, fără nicio mâncare sau băutură. G Loc. adv. *La negru* = cu preț de speculă. F (Despre oameni) Livid, pământiu la față; *fig.* foarte supărat sau furios. F Fig.Trist, apăsător, deprimant, dezolant; greu. G Expr. *A avea* (sau *a-i fi* cuiva) *inima neagră* = a fi foarte trist. *A-i face cuiva zile negre* = a-i pricinui cuiva supărări, a-i amărî viața. **3**. Fig. Rău (la inimă), crud, hain. F Grozav, teribil, cumplit; ruşinos, dezonorant. G *Magie neagră* = magie (**1**) prin care unele persoane pretind că pot săvârși fapte miraculoase invocând spiritele și mai ales forțele demonice. **II. 1.** S.n. Culoarea unui corp care nu reflectă lumina; culoare neagră (**I 1**). G Expr. *(A se îmbrăca) în negru* = (a se îmbrăca) în haine de culoare neagră sau în doliu. *Negru pe alb* = în mod sigur, clar, neîndoios; în scris. *A i se face* (cuiva) *negru înaintea* (sau *pe dinaintea) ochilor* = a nu mai vedea bine (de supărare, de mânie etc.). *A face albul negru* = a încerca să dovedești că un lucru este altfel decât în realitate; a denatura, a falsifica realitatea. F Fig. Mâhnire, jale. G Expr. *A*

vedea (totul) în negru = a fi pesimist. **2.** S.n. Materie colorantă de culoare neagră (**I 1**); vopsea neagră. G *Negru-de-fum* = pulbere compusă din particule de carbon fin divizate, obținută prin arderea cu cantități insuficiente de aer a unor hidrocarburi și folosită în special în industria de prelucrare a cauciucului, la prepararea cernelurilor tipografice și a unor vopsele negre; chinoroz. *Negru de anilină* = substanță colorantă de culoare neagră (**I 1**), care se formează de obicei direct pe fibrele de bumbac, prin oxidarea catalitică a anilinei. *Negru animal* = cărbune extras din substanțe organice. F Compuse: *negru-moale* = soi de viță-de-vie autohton, cu ciorchinii cilindrici bătuți, cu bobul negru-violet, sferic și brumat, cu pielița subțire. *Negru-vârtos* = soi de viță-de-vie autohton, cu ciorchinii mărunți, ramificați și cu bobul negru-violaceu, sferic. F (Rar) Rimel. **3.** S.m. Bărbat care aparține rasei negre (**I 1**). F (Fam.) Persoană folosită (și plătită) de cineva pentru a executa în numele acestuia, parțial sau total, și într-un anonimat deplin, anumite lucrări (care cer o calificare superioară). **4.** S.n. Murdărie, jeg. G Expr. *(Nici) cât (e) negru sub unghie* = foarte puțin, (aproape) deloc. — Lat. **niger, -gra, -grum.**

NEGRÚȘCĂ, *negruște,* s.f. Plantă erbacee meliferă cu frunze penate, cu flori albe-albăstrui și cu fructe capsule cu numeroase semințe negre *(Nigella arvensis).* — **Negru** + suf. *-ușcă.*

NEGRÚȚ, -Ă, *negruți, -e,* adj. (Pop. și fam.) Negricios. — **Negru** + suf. *-uț.*

NEGRUVODEÁN, -Ă, *negruvodeni, -e,* adj. s.m. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Negru-Vodă. **2.** Adj. Care aparține orașului Negru-Vodă sau negruvodenilor (**1**), privitor la orașul Negru-Vodă ori la negruvodeni. — **Negru-Vodă** (n. pr.) + suf. *-ean.*

NEGRUVODEÁNCĂ, *negruvodence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Negru-Vodă. — **Negruvodean** + suf. *-că.*

NEGURÁT, -Ă, *negurați, -te,* adj. (Reg.) Înnegurat; posomorât, mohorât, trist. — Din **negură.**

NÉGURĂ, *neguri,* s.f. **1.** Ceață densă care se formează îndeosebi dimineața și seara, reducând mult vizibilitatea; negureală. F Întuneric, beznă; obscuritate. **2.** Fig. (Rar) Mulțime, cantitate, număr mare, imens de ființe sau de lucruri. *O negură de lăcuste.* — Lat. **nebula.**

NEGUREÁLĂ, *negureli*, s.f. (Pop.) Negură (**1**), pâclă. — **Negură** + suf. *-eală.*

NEGURÍU, -ÍE, *negurii*, adj. (Rar) Neguros (**1**). — **Negură** + suf. *-iu.*

NEGURÓS, -OÁSĂ, *neguroși, -oase*, adj. **1.** Acoperit, învăluit de negură (**1**); cețos, pâclos, neguriu. F Întunecat, obscur; mohorât, posomorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre ochii, privirea etc. lor) Mohorât, trist, posomorât, încruntat. **3.** Fig. Imprecis, confuz, neclar. — **Negură** + suf. *-os.*

NEGÚS, *neguși,* s.m. Titlu purtat în perioada monarhiei de suveranii Ethiopiei; persoană care avea acest titlu. — Din fr. **négous,** germ. **Negus.**

NEGUSTÓR, *negustori*, s.m. Persoană care se ocupă cu comerțul (particular); comerciant. [Var.: (înv. și reg.) **neguțătór** s.m.] — Lat. **negotiatorius** sau **neguța** + suf. *-tor.*

NEGUSTORÁȘ, *negustorași*, s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *negustor.* — **Negustor** + suf. *-aș.*

NEGUSTOREÁSĂ, *negustorese*, s.f. Femeie care se ocupă cu comerțul (particular); soție de negustor; negustoriță. [Var.: (înv. și reg.) **neguțătoreásă** s.f.] — **Negustor** + suf. *-easă.*

NEGUSTORÉSC, -EÁSCĂ, *negustorești*, adj. **1.** Care se referă la negustori, care este alcătuit din negustori, specific negustorilor, de negustor. **2.** Care ține de comerț, privitor la comerț; comercial. — **Negustor** + suf. *-esc.*

NEGUSTORÉȘTE adv. Ca un negustor, în felul negustorilor. — **Negustor** + suf. *-ește.*

NEGUSTORÍ, *negustoresc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Înv. și pop.) A cumpăra și a vinde o marfă pentru a realiza un profit; a practica meseria de negustor. F Tranz. A comercializa; a trafica, a specula. [Var.: (înv. și reg.) **neguțători** vb. IV] — Din **negustor.**

NEGUSTORÍE, *negustorii,* s.f. **1.** (La sg.) Activitate economică (particulară) privind circulația mărfurilor, vânzarea și cumpărarea lor; schimb de produse sub formă de vânzare-cumpărare; negoț, comerț (particular). **2.** Afacere, întreprindere comercială. [Var.: (înv. și reg.) **neguțătorie** s.f.] — **Negustor** + suf. *-ie.*

NEGUSTORÍME s.f. Mulțime de negustori; tagma, breasla negustorilor. — **Negustor** + suf. *-ime.*

NEGUSTORÍȚĂ, *negustorițe,* s.f. (Rar) Negustoreasă. — **Negustor** + suf. *-iță.*

NEGUSTORÓS, -OÁSĂ, *negustoroși, -oase*, adj. (Rar) Priceput în afaceri (comerciale); *p. ext.* înzestrat cu simț practic. — **Negustor** + suf. *-os.*

NEGUȚÁ, *neguțez,* vb. I. Tranz. (Înv. și pop.) **1.** A face negoț. F Refl. recipr. A se tocmi, a se târgui; *fig.* a duce tratative cu cineva pentru a-i smulge o favoare, oferindu-i în schimb altceva. **2.** A cumpăra. — Lat. **negotiari** sau din **negoț.**

NEGUȚĂTÓR s.m. v. **negustor.**

NEGUȚĂTOREÁSĂ s.f. v. **negustoreasă.**

NEGUȚĂTORÍ vb. IV v. **negustori.**

NEGUȚĂTORÍE s.f. v. **negustorie.**

NEGUVERNAMENTÁL, -Ă, *neguvernamentali, -e,* adj. (Despre organizații, instituții etc.) Care nu aparține și nu reprezintă un guvern. — Pref. *ne-* + **guvernamental** (după fr. *non-gouvernemental*, engl. *non-governmental).*

NEHOTĂRÁRE s.f. Lipsă de hotărâre; ezitare, șovăială, îndoială. — Pref. *ne- +* **hotărâre.**

NEHOTĂRÂT, -Ă, *nehotărâți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu este hotărât, care este lipsit de hotărâre; șovăitor, nesigur; lipsit de claritate, de precizie; neclar, confuz, vag. **2.** (Gram.; în sintagmele) *Adjectiv nehotărât* = adjectiv pronominal care însoțește substantivul fără să individualizeze obiectul denumit de acesta. *Pronume nehotărât* = pronume care dă indicații imprecise asupra obiectului al cărui nume îl înlocuiește. *Articol nehotărât* = articol care indică obiectul desemnat de substantiv drept reprezentant al speciei. *Numeral nehotărât* = numeral care exprimă un număr nedeterminat de obiecte sau de ființe. — Pref. *ne- +* **hotărât.**

NÉICĂ s.m. (Pop.) Nene (**1**). F Termen afectiv cu care, la țară, o fată se adresează flăcăului iubit sau pe care flăcăul îl folosește când vorbește despre sine cu fata iubită. — **Nene** + suf. *-ică.*

NEICULEÁN s.m. (Pop., rar) Neiculiță. — **Neică** + suf. *-ulean.*

NEICULÍȚĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *neică*; neiculean, neicuță, neicușor. — **Neică** + suf. *-uliță.*

NEICUȘÓR, *neicușori,* s.m. (Pop.) Neiculiță. — **Neică** + suf. *-ușor.*

NEICÚȚĂ s.m (Pop.) Neiculiță. — **Neică** + suf. *-uță.*

NEIDENTIFICÁT, -Ă, *neidentificați, -te,* adj. Care nu a fost identificat, recunoscut, stabilit, constatat. — Pref. *ne- +* **identificat** (după fr. *non-identifié).*

NEIERTÁT, -Ă, *neiertați, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi iertat sau îngăduit. — Pref. *ne- +* **iertat.**

NEIERTĂTÓR, -OÁRE, *neiertători, -oare*, adj. Care nu iartă (ușor), care nu cruță; aspru, sever, nemilos. [Pr.: *ne-ier-*] — Pref. *ne-* + **iertător.**

NEIMAGINÁBIL, -Ă, *neimaginabili, -e,* adj. Care întrece orice închipuire, care nu se poate imagina; de neînchipuit, extraordinar, inimaginabil. — Pref. *ne- +* **imaginabil.**

NEIMITÁBIL, -Ă, *neimitabili, -e,* adj. Inimitabil. — Pref. *ne- +* **imitabil** (după fr. *inimitable).*

NEIMPLICÁT, -Ă, *neimplicați, -te,* adj. Care nu este implicat, amestecat într-o acțiune. — Pref. *ne- +* **implicat.**

NEIMPORTÁNT, -Ă, *neimportanți, -te,* adj. Lipsit de importanță (ca mărime, cantitate, valoare); neînsemnat. — Pref. *ne- +* **important.**

NEIMPOZÁBIL, -Ă, *neimpozabili, -e,* adj. Care este scutit de impozite. — Pref. *ne- +* **impozabil.**

NEINFLAMÁBIL, -Ă, *neinflamabili, -e,* adj. Care nu se aprinde (ușor). — Pref. *ne- +* **inflamabil.**

NEINFORMÁT, -Ă, *neinformați, -te,* adj. Care nu a primit sau nu și-a procurat informații; care nu s-a documentat prin cercetări amănunțite. — Pref. *ne- +* **informat.**

NEINSPIRÁT, -Ă, *neinspirați, -te,* adj. Care nu este inspirat, prost inspirat. — Pref. *ne-* + **inspirat.**

NEINSTRUÍT, -Ă, *neinstruiți, -te,* adj. **1.** Care nu a urmat o formă de învățământ pentru a se instrui, care nu posedă cunoștințe temeinice (în general). **2.** (Despre ostași) Care nu și-a îndeplinit stagiul militar (deși a împlinit vârsta legală). — Pref. *ne- +* **instruit.**

NEINTEGRÁBIL, -Ă, *neintegrabili, -e,* adj. Care nu poate fi inclus, înglobat (armonios) într-un tot. — Pref. *ne- +* **integrabil.**

NEINTELIGÉNT, -Ă, *neinteligenți, -te,* adj. Care nu este inteligent. — Pref. *ne- +* **inteligent.**

NEINTELIGÍBIL, -Ă, *neinteligibili, -e,* adj. Care nu este inteligibil; de neînțeles. — Pref. *ne- +* **inteligibil.**

NEINTENȚIONÁT, -Ă, *neintenționați, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care este făcut fără intenție, fără să vrea. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne- +* **intenționat.**

NEINTERESÁNT, -Ă, *neinteresanți, -te,* adj. Care nu trezește interes, care nu este demn de atenție; obișnuit, banal. — Pref. *ne- +* **interesant.**

NEINTERVÉNȚIE, *neintervenții,* s.f. Lipsă de intervenție. F Principiu de drept internațional potrivit căruia niciun stat nu are dreptul de a se amesteca în treburile interne ale altui stat. — Pref. *ne- +* **intervenție.**

NEINTERVENȚIONÍST, -Ă, *neintervenționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al atitudinii, al politicii de neintervenție. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne- +* **intervenționist** (după fr. *non-interventionniste).*

NEIÓS, -OÁSĂ, *neioși, -oase,* adj. (Înv. și reg.) Acoperit cu (multă) zăpadă; în care a nins mult. — **Nea**[2] + suf. *-os.*

NEIRIGÁT, -Ă, *neirigați, -te,* adj. **1.** (Despre terenuri agricole) Pe care nu s-au amenajat lucrări de irigație. **2.** (Despre organe, țesuturi) Prin care nu (mai) circulă sânge. — Pref. *ne- +* **irigat.**

NEISÁN, *neisani,* s.m. (Înv.) Naist. [Var.: **naisán** s.m.] — Din tc. **neyzen.**

NEISPRĂVÍT, -Ă, *neisprăviți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este lăsat neterminat, care nu are capăt sau sfârșit. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu are nicio situație, niciun rost, care este fără căpătâi, de nimic; (om) incapabil. — Pref. *ne- +* **isprăvit.**

NEISTOVÍT, -Ă, *neistoviți, -te,* adj. Care este mereu activ, care nu obosește (niciodată); *p. ext.* inepuizabil, nesfârșit. — Pref. *ne-* + **istovit.**

NEIZBÁNDĂ, *neizbânzi,* s.f. (Înv.) Eșec, insucces, nereușită. — Pref. *ne- +* **izbândă.**

NEIZBUTÍT, -Ă, *neizbutiți, -te,* adj. Care nu este izbutit; nereușit. — Pref. *ne- +* **izbutit.**

NEÎMBLÂNZÍT, -Ă, *neîmblânziți, -te,* adj. (Despre animale) Sălbatic. F (Despre oameni și manifestările lor) Care nu este sau nu poate fi îmblânzit, potolit, îmbunat; neînduplecat, aprig. — Pref. *ne- +* **îmblânzit**.

NEÎMPĂCÁT, -Ă, *neîmpăcați, -te,* adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi împăcat sau mulțumit. **2.** Neînduplecat, aprig; crunt, înverșunat. — Pref. *ne- +* **împăcat.**

NEÎMPĂDURÍT, -Ă, *neîmpăduriți, -te*, adj. Care nu este împădurit; fără păduri. — Pref. *ne- +* **împădurit.**

NEÎMPLINIT, -Ă, *neîmpliniți, -te,* adj. Care nu a ajuns la deplina dezvoltare. — Pref. *ne- +* **împlinit.**

NEÎMPREJMUÍT, -Ă, *neîmprejmuiți, -te,* adj. Care nu este delimitat de rest; care nu este îngrădit. — Pref. *ne- +* **împrejmuit**[2]**.**

NEÎNCADRÁBIL, -Ă, *neîncadrabili, -e,* adj. Care nu este încadrabil. — Pref. *ne- +* **încadrabil.**

NEÎNCĂPĂTÓR, -OÁRE, *neîncăpători, -oare,* adj. Care nu are volum utilizabil mare; în care nu încape mult. — Pref. *ne- +* **încăpător.**

NEÎNCEPÚT, -Ă, *neîncepuți, -te,* adj. Care nu este (încă) început, folosit G *Apă neîncepută* = apă luată din fântână sau de la izvor dimineața, înainte de a mai fi luat și alții în ziua aceea, căreia în descântece i se atribuie puteri miraculoase. — Pref. *ne-* + **început.**

NEÎNCETÁT, -Ă, *neîncetați, -te,* adj., adv. (Care are loc, se desfășoară sau se repetă) fără oprire, fără întrerupere; necontenit, continuu. — Pref. *ne- +* **încetat.**

NEÎNCHIPUÍT, -Ă, *neînchipuiți, -te,* adj. Care (prin înfățișarea sa neobișnuită, prin caracterul aparte) întrece puterea de închipuire, care nu poate fi închipuit; inimaginabil. G *De neînchipuit* = **a)** (loc. adj.) care întrece puterea închipuirii, care nu poate fi închipuit; **b)** (loc. adv.) foarte, grozav de..., extrem de... F (Adverbial) Extrem de..., foarte. — Pref. *ne- +* **închipuit.**

NEÎNCRÉDERE s.f. Lipsă de încredere; îndoială, suspiciune. — Pref. *ne- +* **încredere.**

NEÎNCREZĂTÓR, -OÁRE, *neîncrezători, -oare,* adj. Care nu se încrede (ușor), care are îndoieli, bănuitor. — Pref. *ne- +* **încrezător.**

NEÎNDEMÂNÁRE s.f. Lipsă de îndemânare; stângăcie. — Pref. *ne- +* **îndemânare.**

NEÎNDEMÂNÁTIC, -Ă, *neîndemânatici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care nu are îndemânare, abilitate, pricepere, siguranță; nepriceput; care trădează lipsă de îndemânare, de pricepere sau de siguranță; stângaci. — Pref. *ne- +* **îndemânatic.**

NEÎNDEMÁNĂ s.f. (Înv.) Situație grea, împrejurare nefavorabilă. — Pref. *ne- +* **îndemână.**

NEÎNDESTULĂTÓR, -OÁRE, *neîndestulători, -oare,* adj. Care nu este în cantitate suficientă, care nu îndestulează. — Pref. *ne- +* **îndestulător.**

NEÎNDOIÉLNIC, -Ă, *neîndoielnici, -ce,* adj. Care nu provoacă îndoială, care nu poate stârni obiecții; indiscutabil, incontestabil. [Pr.: *-do-iel-*] — Pref. *ne- +* **îndoielnic.**

NEÎNDOIÓS, -OÁSĂ, *neîndoioși, -oase,* adj., adv. (În mod) sigur, hotărât, cert. [Pr.: *-do-ios*] — Pref. *ne- +* **îndoios.**

NEÎNDUPLECÁRE s.f. Însușirea celui neînduplecat; inflexibilitate, hotărâre, fermitate; *p. ext.* cruzime. — Pref. *ne- +* **înduplecare.**

NEÎNDUPLECÁT, -Ă, *neînduplecați, -te,* adj. Care nu se înduplecă sau nu poate fi înduplecat (ușor); inflexibil, hotărât, ferm; *p. ext.* crud, necruțător, implacabil. — Pref. *ne- +* **înduplecat.**

NEÎNDURÁRE s.f. Lipsă de îndurare, de milă; cruzime, asprime. G Loc. adv. *Cu neîndurare* = crud, aspru, fără milă. — Pref. *ne- +* **îndurare.**

NEÎNDURÁT, -Ă, *neînduraț, -te,* adj. Neîndurător. G Loc. adj. *De neîndurat* = insuportabil. — Pref. *ne- +* **îndurat.**

NEÎNDURĂTÓR, -OÁRE, *neîndurători, -oare,* adj. Care nu iartă; fără milă; nemilos, necruțător, neîndurat. F (Adverbial) Extrem de..., foarte. — Pref. *ne- +* **îndurător.**

NEÎNFRÂNÁT, -Ă, *neînfrânați, -te,* adj. Ale cărui porniri nu pot fi stăvilite, domolite. F Care denotă lipsă de reținere, de stăpânire. — Pref. *ne- +* **înfrânat.**

NEÎNFRÁNT, -Ă, *neînfrânți, -te*, adj. Care nu este sau nu poate fi înfrânt (ușor); invincibil. — Pref. ne- + **înfrânt.**

NEÎNFRICÁRE s.f. Lipsă de teamă; vitejie, curaj, îndrăzneală. — Pref. *ne- +* **înfricare** (rar „frică" < *înfrica).*

NEÎNFRICÁT, -Ă, *neînfricați, -te,* adj. Care nu se înfricoșează, care nu se teme (de nimic); curajos, viteaz, neînfricoșat. — Pref. *ne- +* **înfricat.**

NEÎNFRICOȘÁT, -Ă, *neînfricoșați, -te,* adj. Neînfricat. — Pref. *ne- +* **înfricoșat.**

NEÎNGĂDUITÓR, -OÁRE, *neîngăduitori, -oare,* adj. Care nu îngăduie (**1**); *p. ext.* care nu iartă ușor; intransigent. [Pr.: *-du-i-*] — Pref. *ne- +* **îngăduitor.**

NEÎNGRĂDÍT, -Ă, *neîngrădiți, -te,* adj. Care nu este împrejmuit. F Fig. Care nu este limitat, restrâns. — Pref. *ne- +* **îngrădit.**

NEÎNGRIJÍ, *neîngrijesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A neglija. — Din **neîngrijit** (derivat regresiv).

NEÎNGRIJÍRE s.f. **1.** Stare de paragină. **2.** Lipsă de grijă, de atenție; neglijență, neatenție. — Pref. *ne- +* **îngrijire.**

NEÎNGRIJÍT, -Ă, *neîngrijiți, -te,* adj. **1.** Care este lăsat în stare de delăsare, de paragină; părăginit. **2.** Care nu se îngrijește de ținuta sa; care nu este îngrijit, curat, dichisit; neglijent, dezordonat. — Pref. *ne- +* **îngrijit.**

NEÎNSEMNÁT, -Ă, *neînsemnați, -te,* adj. Care este lipsit de însemnătate (ca mărime, cantitate, valoare); neimportant. — Pref. *ne- +* **însemnat.**

NEÎNSUFLEȚÍT, -Ă, *neînsufleții, -te,* adj. Mort sau cu aspect de mort. — Pref. *ne- +* **însufleți.t.**

NEÎNTÂRZIÁT, -Ă, *neîntârziați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu întârzie; care trebuie executat imediat, care nu suportă amânare. [Pr.: *-zi-at*] — Pref. *ne- +* **întârziat.**

NEÎNTEMEIÁT, -Ă, *neîntemeiați, -te,* adj. Care nu este bine argumentat, justificat; fără temei. — Pref. *ne- +* **întemeiat.**

NEÎNTINÁT, -Ă, *neîntinați, -te,* adj. Care și-a păstrat curățenia morală, puritatea; curat. — Pref. *ne- +* **întinat.**

NEÎNTÓRS, -OÁRSĂ, *neîntorși, -oarse,* adj. Care nu s-a întors sau nu a fost întors, răsucit sau schimbat în altă poziție sau pe altă parte. G Expr. *A dormi neîntors* = a dormi liniștit, adânc. *A se duce pe drum neîntors* (sau *pe cale neîntoarsă)* = a muri. — Pref. *ne-* + **întors.**

NEÎNTREBUINȚÁT, -Ă, *neîntrebuințați, -te,* adj. Care nu a fost întrebuințat, folosit; care nu este degradat, deteriorat (prin folosire îndelungată); nefolosit, neuzat. [Pr.: *-bu-in-*] — Pref. *ne-* + **întrebuințat.**

NEÎNTRECÚT, -Ă, *neîntrecuți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi întrecut; *p. ext.* grozav, extraordinar, excepțional. — Pref. *ne-* + **întrecut.**

NEÎNTRERÚPT, -Ă, *neîntrerupți, -te,* adj., adv. (Care are loc, se desfășoară etc.) fără întrerupere, fără oprire, continuu; necontenit. — Pref. *ne- +* **întrerupt.**

NEÎNȚELEGĂTÓR, -OÁRE, *neînțelegători, -oare,* adj. Care nu înțelege, care refuză să înțeleagă, să accepte ceva. — Pref. *ne- +* **înțelegător.**

NEÎNȚELÉGERE, *neînțelegeri,* s.f. Faptul de a nu (se) înțelege, lipsă de înțelegere. F Dezacord; conflict, diferend; discordie, ceartă. F Confuzie creată din cauza interpretării greșite a unei afirmații, a unei situații etc. — Pref. *ne- +* **înțelegere.**

NEÎNȚELÉS, -EÁSĂ, *neînțeleși, -se,* adj. Care nu este sau nu poate fi înțeles, priceput, explicat; greu de priceput, de explicat; care nu poate fi cuprins de mintea omenească; inexplicabil; tainic, misterios. — Pref. *ne- +* **înțeles.**

NEÎNVÍNS, -Ă, *neînvinși, -se,* adj. Care nu este sau nu poate fi învins, invincibil; *p. ext.* neînduplecat, neclintit. — Pref. *ne- +* **învins.**

NEJÚST, -Ă, *nejuști, -ste,* adj. Care nu este conform cu adevărul sau cu echitatea. — Pref. *ne- +* **just.**

NEJUSTIFICÁBIL, -Ă, *nejustificabili, -e,* adj. Care nu se poate justifica. — Pref. *ne- +* **justificabil.**

NEJUSTIFICÁT, -Ă, *nejustificați, -te,* adj. Care nu este justificat. — Pref. *ne- +* **justificat.**

NELALÓCUL adj., adv. (Urmat de un adj. pos.) (Care este, se desfășoară etc.) în mod nepotrivit, altfel de cum ar fi normal. — Pref. *ne- +* **la** + **loc.**

NELĂMURÍRE, *nelămuriri,* s.f. Fapt insuficient lămurit, chestiune neclară. — Pref. *ne- +* **lămurire.**

NELĂMURÍT, -Ă, *nelămuriți, -te,* adj. Care nu este lămurit, care nu se poate distinge (precis); cu contururi incerte; nedesluși.t, confuz, vag. F Greu de precizat (în cuvinte), de explicat, de definit, de lămurit; neînțeles. — Pref. *ne- +* **lămurit.**

NELEGÁL, -Ă, *nelegali, -e,* adj. Care nu se face în temeiul unei legi, care nu este prevăzut de lege. — Pref. *ne- +* **legal.**

NELEGÍTIM, -Ă, *nelegitimi, -e,* adj. (Despre copii) Care s-a născut în afara căsătoriei; natural, bastard. — Pref. *ne- +* **legitim** (după fr. *illégitime).*

NELEGIUÍRE, *nelegiuiri,* s.f. Faptă care contravine legilor juridice sau preceptelor morale; fărădelege, infamie, crimă. — Din **nelegiuit.**

NELEGIUÍT, -Ă, *nelegiuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care comite nelegiuiri; (despre acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor) care constituie, reprezintă o nelegiuire; ticălos, infam. — Pref. *ne- +* **legiuit.**

NELIMITÁT, -Ă, *nelimitați, -te,* adj. Care nu are limite; imens, nemăsurat. — Pref. *ne- +* **limitat.**

NELÍNIȘTE, *neliniști,* s.f. Stare de agitație, de frământare, de neastâmpăr; tulburare, îngrijorare, teamă, panică (nelămurită). F Mișcare, acțiune continuă; neastâmpăr. — Pref. *ne- +* **liniște.**

NELINIȘTÍ, *neliniștesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă liniștea sufletească, a (se) umple de neliniște; a (se) tulbura, a (se) frământa, a (se) îngrijora. — Din **neliniștit** (derivat regresiv).

NELINIȘTÍT, -Ă, *neliniștiți, -te,* adj. Care nu este liniștit; care se mișcă, se agită, se frământă (continuu), care nu stă locului; cuprins de agitație, de frământare, de neastâmpăr; agitat, tulburat. — Pref. *ne- +* **liniștit.**

NELINIȘTITÓR, -OÁRE, *neliniștitori, -oare*, adj. Care neliniștește, îngrijorează; îngrijorător. — Pref. *ne- +* **liniștitor.**

NELIPÍT, -Ă, *nelipiți, -te*, adj. Care nu a fost lipit cu sau de ceva. — Pref. *ne-* + **lipit**[2]**.**

NELIPSÍT, -Ă, *nelipsiți, -te,* adj. Care este întotdeauna prezent, care nu lipsește niciodată; care nu se desparte de cineva. — Pref. *ne-* + **lipsit.**

NELOAIÁL, -Ă adj. v. **neloial.**

NELOCUÍBIL, -Ă, *nelocuibili, -e*, adj. Care nu este bun, adecvat pentru locuit. — Pref. *ne- +* **locuibil.**

NELOIÁL, -Ă, *neloiali, -e,* adj. Care nu își îndeplinește obligațiile asumate; nesincer, necinstit. [Pr.: *-lo-ial.* — Var.: **neloaiál, -ă** adj.] — Pref. *ne- +* **loial.**

NELUCRÁRE s.f. (Înv.) Inactivitate. — Pref. *ne- +* **lucrare.**

NELUCRÁT, -Ă, *nelucrați, -te,* adj. (Despre materiale brute) Care nu a fost încă prelucrat; (despre pământ) pe care nu au fost executate lucrări agrotehnice. — Pref. *ne- +* **lucrat.**

NELÚME s.f. (În loc. adj. și adv.) *Ca nelumea* = (care este) cum nu trebuie, cum nu se cade. — Pref. *ne- +* **lume.**

NELUMINÁT, -Ă, *neluminați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu este luminat, lipsit de lumină. — Pref. *ne- +* **luminat.**

NEMACHIÁT, -Ă, *nemachiați, -te*, adj. Care nu este machiat; fără fard. [Pr.: *-chi-at*] — Pref. *ne- +* **machiat.**

NEMAIAUZÍT, -Ă, *nemaiauziți, -te,* adj. Care este atât de ieșit din comun încât nimeni nu a auzit până acum de ceva asemănător; nemaipomenit. [Pr.: *-mai-a-u-*] — Pref. *ne- +* **mai**[1] **+ auzit.**

NEMAICUNOSCÚT, -Ă, *nemaicunoscuți, -te*, adj. (Rar) Care nu a mai fost cunoscut, întâlnit de nimeni, niciodată; *p. ext.* extraordinar. — Pref. *ne- +* **mai**[1] **+ cunoscut.**

NEMAIÎNTÂLNÍT, -Ă, *nemaiîntâlniți, -te*, adj. Care nu a mai fost întâlnit, cunoscut sau auzit de nimeni niciodată; *p. ext.* extraordinar. [Pr.: *-mai-în-*] — Pref. *ne- +* **mai**[1] **+ întâlnit.**

NEMAIPOMENÍT, -Ă, *nemaipomeniți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care sau cum nu s-a mai pomenit (de nimeni, niciodată); *p. ext.* nemaiauzit; formidabil, extraordinar. — Pref. *ne- +* **mai**[1] **+ pomenit.**

NEMAIVĂZÚT, -Ă, *nemaivăzuți, -te*, adj. Care este atât de ieșit din comun încât nimeni nu a văzut vreodată ceva asemănător; *p. ext.* extraordinar. — Pref. *ne- +* **mai**[1] **+ văzut.**

NEMÁRGINE, *nemargini,* s.f. (Rar) Nemărginire. — Pref. *ne- +* **margine.**

NEMATELMÍNT, *nematelminți,* s.m. (Zool.; la pl.) Încrengătură care cuprinde viermi cilindrici neîmpărțiți în segmente *(Nemathelmintes);* (și la sg.) vierme care face parte din această încrengătură. — Din fr. **némathelminthe.**

NEMATOCÍST, *nematociste*, s.n. (Zool.) Organ urzicător la celenterate. — Din fr. **nématocyste.**

NEMATÓD, *nematozi,* s.m. (Zool.; la pl.) Clasă de viermi cilindrici din încrengătura nematelminților, cu corpul lung și subțire *(Nematoda);* (și la sg.) vierme care face parte din această clasă. — Din fr. **nématode.**

NEMĂRGINÍRE, *nemărginiri,* s.f. Calitatea a ceea ce este nemărginit (**1**); imensitate, infinit; (concr.) întindere fără margini, spațiu nemărginit, nemargine; *p. ext.* timp nelimitat. — Pref. *ne- +* **mărginire.**

NEMĂRGINÍT, -Ă, *nemărginiți, -te,* adj. **1.** Care nu are margini, care se întinde, se continuă la infinit; necuprins, nelimitat, infinit; *p. ext.* foarte lung, foarte mare, foarte numeros. **2.** Care nu cunoaște limite în intensitate; nețărmurit, imens, extrem. — Pref. *ne-* + **mărginit.**

NEMĂRTURISÍT, -Ă, *nemărturisiți, -te*, adj. Care nu este declarat, relatat; care nu este spus deschis, pe față. — Pref. *ne- +* **mărturisit.**

NEMĂSURÁT, -Ă, *nemăsurați, -te,* adj. **1.** Care nu poate fi măsurat, calculat (fiind foarte mare sau foarte numeros); *p. ext.* foarte mare, foarte numeros, imens, enorm; foarte intens, foarte puternic. **2.** (Rar; despre oameni) Care arată lipsă de stăpânire, de cumpătare în comportări; impulsiv. — Pref. *ne- +* **măsurat.**

NEMÂNCÁRE s.f. Faptul de a nu mânca, de a nu fi mâncat; *p. ext.* foame. — Pref. *ne- +* **mâncare.**

NEMÂNCÁT[1]**, -Ă,** *nemâncați, -te,* adj. Flămând. — Pref. *ne-* + **mâncat**[1]**.**

NEMÂNCÁT[2] s.n. (În loc. adj. și adv.) *Pe nemâncate* = (care se face, are loc etc.) înainte de a fi mâncat ceva; fără să fi mâncat, cu stomacul gol. — Pref. *ne- +* **mâncat**[2]**.**

NEMÂNGÂIÁT, -Ă, *nemângâiați, -te,* adj. Care nu-și poate găsi mângâiere în urma unei dureri, pierderi etc. suferite; neconsolat, inconsolabil; *p. ext.* nenorocit. F (Despre dureri, necazuri etc.) Care nu poate fi liniștit, potolit, domolit, alinat. [Pr.: *-gâ-iat*] — Pref. *ne- +* **mângâiat.**

NEMERÍ vb. IV v. **nimeri.**

NEMERÍT, -Ă adj. v. **nimerit.**

NEMÉRNIC, -Ă, *nemernici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) ticălos, infam, mârșav. F (Om) de nimic, fără valoare; nevrednic, neputincios. **2.** (Pop.) (Om) vrednic de milă, sărman. **3.** (Înv.) (Om) străin, pribeag, pripășit. — Din sl. **namĕrĭnŭ** „care vine”.

NEMERNICÍ, *nemernicesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Înv. și reg.) A pribegi, a rătăci. **2.** Tranz. (Rar) A aduce pe cineva într-o stare jalnică, nefericită, mizeră. — Din **nemernic.**

NEMERNICÍE, (**1**) *nemernicii*, s.f. **1.** Faptă nedemnă, comportare mârșavă; josnicie, ticăloșie, infamie. **2.** (Pop.) Starea celui nemernic (**2**); mizerie, neputință. — **Nemernic** + suf. *-ie.*

NÉMEȘ, -Ă, *nemeși, -e,* s.m. și f. (Adesea adjectival) **1**. Denumire dată în Moldova, în Evul Mediu, stăpânilor de pământ fără titluri nobiliare. **2.** Denumire dată în Transilvania, în Evul Mediu, nobililor mici și mijlocii; *p. ext.* denumire dată membrilor clasei stăpânitoare. — Din magh. **nemes.**

NEMEȘÉSC, -EÁSCĂ, *nemești,* adj. (Rar) Care ține de nemeși, propriu, caracteristic nemeșilor; de nemeș; *p. ext.* nobil, boieresc. — **Nemeș** + suf. *-esc.*

NEMEȘÍE s.f. **1.** Stare, calitate, rang de nemeș. **2.** (Rar; colectiv) Clasa nemeșilor; totalitatea nemeșilor. — **Nemeș** + suf. *-ie.*

NEMÉT, *nemeturi,* s.n. (Înv.; colectiv) Totalitatea neamurilor cuiva; rude. — **Neam** + suf. *-et.*

NEMETÁL, *nemetale,* s.n. (Chim.) Metaloid. — Pref. *ne- +* **metal.**

NEMȚÍ vb. IV v. **nămți.**

NEMÍCA pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NEMÍCĂ pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NEMIJLOCÍT, -Ă, *nemijlociți, -te,* adj., adv. (Care se face) fără mijlocirea vreunei persoane, fără interpunerea vreunei fapte, întâmplări etc. din afară, pe o cale neocolită, direct. — Pref. *ne- +* **mijlocit.**

NEMÍLĂ s.f. (Rar) Lipsă de milă[1]; cruzime; *p. ext.* caracter al celui nemilos; duritate, asprime. — Pref. *ne- +* **milă**[1]**.**

NEMILÓS, -OÁSĂ, *nemiloși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care nu cunoaște mila; neîndurător, aspru, crud, nemilostiv. F Fig. (Despre boli) Incurabil. — Pref. *ne- +* **milos.**

NEMILOSTÍV, -Ă, *nemilostivi, -e,* adj. Nemilos. — Pref. *ne- +* **milostiv.**

NEMILUÍT, -Ă, *nemiluiți, -te,* adj. (Rar) **1.** Care se află în cantitate mare, fără măsură, mult. G Loc. adv. (Curent; substantivat, f.) *Cu nemiluita* = în cantitate foarte mare, din belșug; fără socoteală, fără măsură; cu ghiotura. **2.** (Adesea adverbial) Fără milă[1], fără cruțare; *p. ext.* îndârjit, înverșunat. — Cf. m i l ă [1].

NEMIȘCÁRE s.f. Stare a ceea ce nu se mișcă; imobilitate, neclintire; absență a oricărei mișcări; liniște. F Lipsă de acțiune, de activitate; inactivitate; pasivitate, inerție. — Pref. *ne- +* **mișcare.**

NEMIȘCÁT, -Ă, *nemișcați, -te,* adj. Care nu se mișcă sau care nu poate fi mișcat din loc; neclintit, imobil; *p. ext.* imobilizat. F Țeapăn, rigid, încremenit; fără viață, inert. — Pref. *ne- +* **mișcat.**

NEMIȘCĂTÓR, -OÁRE, *nemișcători, -oare,* adj. Nemișcat, imobil. G *Avere nemișcătoare, bun nemișcător* etc. = avere imobilă, bun imobil etc. — Pref. *ne- +* **mișcător.**

NÉMITE adv. (Pop.) Cu atât mai puțin; darămite. [Acc. și: *nemíte*] — Pref. *ne- +* [dară]**mite.**

NEMOTIVÁT, -Ă, *nemotivați, -te,* adj. Care nu are sau nu-și găsește motivare. — Pref. *ne- +* **motivat** (după fr. *non-motivé).*

NEMȚEÁN, -Ă, *nemțeni, -e,* s.m., adj. **1**. S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Neamț. **2.** Adj. Care aparține județului Neamț sau nemțenilor (**1**), privitor la județul Neamț ori la nemțeni. — **Neamț** (n. pr.) + suf. *-ean.*

NEMȚEÁNCĂ, *nemțence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Neamț. — **Nemțean** + suf. *-că.*

NEMȚÉSC, -EÁSCĂ, *nemțești,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține poporului german, privitor la poporul german. G Expr. (Glumeț) *Cald nemțesc* = frig. F (Rar; substantivat, f.) Limba germană. **2.** Adj. (Despre îmbrăcăminte) Care este făcut după moda occidentală; *p. ext.* (pop.) orășenesc. **3.** S.f. art.

(Reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Neamţ** + suf. *-esc.*

NEMŢÉŞTE adv. **1.** Ca nemţii, în felul nemţilor; în limba germană. F (Substantivat) Limba germană. **2.** (În legătură cu verbul „a se îmbrăca") După moda occidentală; *p. ext.* (pop.) orăşeneşte. — **Neamţ** + suf. *-eşte.*

NEMŢÍ, *nemţesc,* vb. IV. Refl. (Rar) **1.** A se asimila cu populaţia de limbă germană, a adopta modul de viaţă nemţesc; *p. ext.* a se occidentaliza. **2.** A adopta moda vestimentară occidentală; a se îmbrăca orăşeneşte. — Din **neamţ.**

NEMŢÍE s.f. **1.** (Reg.; în construcţii prepoziţionale) Limba germană. **2.** (Rar) Nemţime. — **Neamţ** + suf. *-ie.*

NEMŢÍME s.f. (Rar; cu sens colectiv) Mulţime de nemţi; totalitatea nemţilor; nemţie (**2**). — **Neamţ** + suf. *-ime.*

NEMŢIŞÓR, *nemţişori,* s.m. (Rar) Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunze divizate şi cu flori de obicei albastre, prevăzute cu un pinten *(Delphinium);* plantă care aparţine uneia dintre aceste specii. — **Neamţ** + suf. *-işor.*

NEMŢOÁICĂ, *nemţoaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Germaniei sau este originară de acolo; germană. — **Neamţ** + suf. *-oaică.*

NEMŢOFÍL, -Ă, *nemţofili, -e,* s.m. şi f., adj. (Fam.) Germanofil. [Var.: **neamţofíl, -ă** s.m. şi f., adj.] — **Neamţ**[o] + **fil**[o]-.

NEMŢOICÚŢĂ, *nemţoicuţe,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *nemţoaică.* **2.** (Bot.; reg.) Condurul-doamnei. — **Nemţoaică** + suf. *-uţă.*

NEMULŢĂMÍ vb. IV. v. **nemulţumi.**

NEMULŢĂMÍRE s.f. v. **nemulţumire.**

NEMULŢĂMÍT, -Ă adj. v. **nemulţumit.**

NEMULŢĂMITÓR, -OÁRE adj. v. **nemulţumitor.**

NEMULŢUMÍ, *nemulţumesc,* vb. IV. Tranz. A produce cuiva o nemulţumire; a indispune, a supăra pe cineva. [Var.: (înv. şi reg.) **nemulţămí** vb. IV] — Pref. *ne- +* **mulţumi.**

NEMULŢUMÍRE, *nemulţumiri,* s.f. Faptul de a fi nemulţumit; stare a celui nemulţumit; supărare, mâhnire; insatisfacţie, contrarietate. F Neajuns, neplăcere, necaz. [Var.: (reg.) **nemulţămíre** s.f.] — Pref. *ne-* + **mulţumire.**

NEMULŢUMÍT, -Ă, *nemulţumiţi, -te,* adj. (Adesea adverbial şi substantivat) Care nu este mulţumit; care are o nemulţumire; supărat, mâhnit; contrariat. F Care exprimă nemulţumire. [Var.: (reg.) **nemulţămít, -ă** adj.] — Pref. *ne- +* **mulţumit.**

NEMULŢUMITÓR, -OÁRE, *nemulţumitori, -oare,* adj. Nerecunoscător; nemulţumit. [Var.: **nemulţămitór, -oáre** adj.] — Pref. *ne-* + **mulţumi** + suf. *-tor.*

NEMURÍ, *nemuresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să trăiască veşnic în amintirea oamenilor, a face să reziste timpului, să devină nemuritor (**2**) (slăvind, preamărind, cântând); a imortaliza. — Din **nemuritor** (derivat regresiv).

NEMURÍRE s.f. **1.** Calitatea de a fi nemuritor (**1**); faptul de a trăi veşnic; stare a celui ce este nemuritor; (în limbajul bisericesc) viaţă veşnică. G Loc. adv. (Fam.) *La nemurire* = **a)** fără sfârşit, veşnic; **b)** extrem de tare, de intens, de mult. **2.** Amintire menită să reziste timpului, destinată să trăiască veşnic; glorie veşnică. G Loc. vb. (Rar) *A trece la nemurire* = a nemuri, a imortaliza. — Din **nemuritor** (derivat regresiv).

NEMURITÓR, -OÁRE, *nemuritori, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. şi f. (În unele concepţii religioase şi în basme) (Fiinţă, suflet) care nu moare niciodată, care trăieşte veşnic. **2.** S.m. Spec. Zeu, Dumnezeu. **3.** Adj. Care este menit să reziste timpului, care este destinat să trăiască veşnic în amintirea oamenilor; care este destinat gloriei, celebrităţii eterne; nepieritor. — Pref. *ne- +* **muritor.**

NENATURÁL, -Ă, *nenaturali, -e,* adj. Care nu este natural; lipsit de naturaleţe; artificial, nefiresc; afectat. — Pref. *ne- +* **natural.**

NENAVIGÁBIL, -Ă, *nenavigabili, -e,* adj. (Despre ape) Care nu permite navigaţia. — Pref. *ne- +* **navigabil.**

NÉNE s.m. **1.** (Pop. şi fam.) Termen de respect cu care se adresează un copil sau o persoană mai tânără unui bărbat mai în vârstă sau unui frate mai mare; neică. F (Reg.) Termen de respect folosit de nepoţi pentru a vorbi cu (sau despre) un unchi. **2.** (Fam.) Termen de adresare prin care se exprimă o dezaprobare, o surprindere neplăcută. **3.** (Fam.) Termen folosit în cursul unei povestiri sau conversaţii şi care, fără a fi adresat unei persoane anume, exprimă mirare, satisfacţie etc. [Var.: **nea** s.m.] — Cf. bg. n e n j a , sb. n e n a .

NENEÁCĂ s.f. (Reg.) Mamă. [Var.: **nineácă** s.f.] — Cf. tc. n i n e .

NENECÚŢĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *neneacă.* — **Neneacă** + suf. *-uţă.*

NENÍC s.m. (Pop.) Nenişor. — **Nene** + suf. *-ic.*

NENIŞÓR, *nenişori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *nene;* nenic. — **Nene** + suf. *-işor.*

NENORMÁT, -Ă, *nenormaţi, -te,* adj. Care nu se efectuează după norme (**3**). — Pref. *ne- +* **normat.**

NENORÓC s.n. Lipsă de noroc, neşansă, ghinion; lipsă de succes (în acţiuni), insucces; *p. ext.* stare a celui fără noroc. — Pref. *ne- +* **noroc.**

NENOROCÍ, *nenorocesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A face pe cineva nenorocit sau a deveni nenorocit, a(-şi) pricinui un mare rău, o mare suferinţă, un mare necaz; a(-şi) distruge viaţa. — Din **nenoroc.**

NENOROCÍRE, *nenorociri,* s.f. **1.** Stare a celui nenorocit (**1**); nefericire, durere, suferinţă mare. **2.** Întâmplare care are efecte dezastruoase, care face pe cineva nenorocit; necaz mare; *p. ext.* dezastru. G Loc. adv. *Din nenorocire* = **a)** din cauza unor împrejurări regretabile; **b)** spre regretul cuiva, din păcate. — V. **nenoroci.**

NENOROCÍT, -Ă, *nenorociţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care se găseşte într-o situaţie vrednică de plâns, care este lipsită de noroc, de fericire, care are de îndurat un mare necaz, o mare suferinţă; (om) nefericit. **2.** Adj. (Despre situaţii) Care inspiră milă, tristeţe; vrednic de plâns, dureros, trist, jalnic. F (Despre starea, mediul în care se află cineva) Care denotă o situaţie foarte proastă, vrednică de plâns; *p. ext.* sărac, sărăcăcios. **3.** Adj. Care aduce sau constituie o nenorocire (**2**); dezastruos, funest, nefast, tragic. **4.** Adj., s.m. şi f. (Om) ticălos, de nimic. — V. **nenoroci.**

NENOROCÓS, -OÁSĂ, *nenorocoşi, -oase,* adj. Care nu are noroc, care nu are succes în ceea ce întreprinde, ghinionist, păgubaş; *p. ext.* care aduce nenorocire (**2**), nefast. — Pref. *ne- +* **norocos.**

NENUFÁR, *nenufari,* s.m. (Bot.; livr.) Nufăr. — Din fr. **nénuphar.**

NENUMĂRÁT, -Ă, *nenumăraţi, -te* adj. Care este în cantitate atât de mare încât nu poate fi numărat; fără număr, imens. G Loc. adv. *De nenumărate ori* sau *în nenumărate rânduri* = de foarte multe ori, foarte des. — Pref. *ne- +* **numărat.**

NEO- Element de compunere însemnând „nou", „recent", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. [Pr.: *ne-o*] — Din fr. **néo-.**

NEOANACREÓNTIC, -Ă, *neoanacreontici, -ce,* adj. Care se inspiră din poezia lirică cultivată de imitatori târzii ai lui Anacreon; care aparţine acestei poezii. [Pr.: *ne-o-a-na-cre-on-*] — Din fr. **néo-anacréontique.**

NEOARTRÓZĂ, *neoartroze,* s.f. (Med.) Articulaţie nou creată între două extremităţi osoase aflate în raporturi anatomice anormale. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoarthrose.**

NEOBARÓC, -Ă, *neobaroci, -ce,* adj. s.n. **1.** S.n. Curent şi stil artistic bombastic (manifestate îndeosebi la începutul sec. XIX) care încearcă să reînvie barocul. **2.** Adj. Care aparţine neobarocului (**1**), care se referă la neobaroc. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néobaroque.**

NEOBEDIÉNT, -Ă, *neobedienţi, -te,* adj. Care nu este supus, ascultător. [Pr.: *ne-o-be-di-ent*] — Pref. *ne- +* **obedien.**

NEOBIŞNUÍNŢĂ s.f. Faptul de a nu fi obişnuit cu ceva; lipsă de obişnuinţă. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obişnuinţă.**

NEOBIŞNUÍT, -Ă, *neobişnuiţi, -te,* adj. Care iese din comun, care are un caracter aparte, unic; *p. ext.* extraordinar. F Straniu, bizar, curios, ciudat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obişnuit.**

NEOBLIGATÓRIU, -IE, *neobligatorii,* adj. Care nu trebuie urmat întocmai; care nu este impus. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **obligatoriu.**

NEOBLITERÁT, -Ă, *neobliterate,* adj. (Despre mărci poştale) Neştampilat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **obliterat.**

NEOBOSEÁLĂ s.f. Hărnicie (deosebită), zel (susţinut). [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **oboseală.**

NEOBOSÍT, -Ă, *neobosiţi, -te,* adj. **1.** Care nu simte oboseală, care nu oboseşte (niciodată); infatigabil; *p. ext.* care este în continuă mişcare, în continuă activitate, foarte harnic, foarte activ. **2.** (Despre activităţi, eforturi etc.) Care nu se întrerupe; susţinut, continuu. F (Adverbial) Neîncetat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **obosit.**

NEOBRĂZÁRE s.f. Vorbă, faptă, atitudine, purtare lipsită de cuviinţă; lipsă de cuviinţă, obrăznicie, nerușinare, impertinenţă. [Pr.: *ne-o-*] — Cf. n e o b r ă z a t .

NEOBRĂZÁT, -Ă, *neobrăzaţi, -te,* adj. Care este lipsit de bună-cuviinţă; nerușinat, obraznic, impertinent. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **obrăzat.**

NEOBSERVÁT, -Ă, *neobservaţi, -te,* adj. Care nu este observat, văzut; *fig.* care nu este apreciat, preţuit, remarcat. [Pr.: *ne-ob-*] — Pref. *ne- +* **observat.**

NEOCAPITALÍSM s.n. Stadiu al capitalismului caracterizat prin intervenţia mărită a statului în economie, prin concentrarea societăţilor pe acţiuni şi dezvoltarea unei societăţi de consum. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocapitalisme.**

NEOCAPITALÍST, -Ă, *neocapitalişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept, partizan) al neocapitalismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocapitaliste.**

NEOCÁTHARSIS s.n. (Med.) Metodă psihanalitică prin care se provoacă reactualizarea evenimentelor din copilărie ale pacientului în scopul descărcării unor tensiuni. [Scris şi: *neocatarsis.* — Pr.: *ne-o-ca-tar-sis*] — Din fr. **néocatharsis.**

NEOCATÓLIC, -Ă, *neocatolici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Adept) al neocatolicismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-catholique.**

NEOCATOLICÍSM s.n. Doctrină a catolicismului care încearcă să apropie şi să adapteze vechile principii şi teorii ale catolicismului la problemele lumii contemporane. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocatholicisme.**

NEOCLÁSIC, -Ă, *neoclasici, -ce,* adj. Care aparţine neoclasicismului, privitor la neoclasicism, specific neoclasicismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoclassique.**

NEOCLASICÍSM s.n. Curent în artă, literaratură şi arhitectură apărut în sec. XVIII care îşi ia ca model arta, literatura şi arhitectura clasică (antică). [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoclassicisme.**

NEOCOLONIALÍSM s.n. Politică a unor state dezvoltate care are drept obiectiv continuarea dominaţiei economice a fostelor colonii, devenite state suverane, prin mijloace moderne: valutar-financiare, tehnologice, informaţionale. [Pr.: *ne-o-co-lo-ni-a-*] — Din fr. **néocolonialisme.**

NEOCOLONIALÍST, -Ă, *neocolonialişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine neocolonialismului, privitor la neocolonialism. **2.** S.m. şi f. Adept al neocolonialismului. [Pr.: *ne-o-co-lo-ni-a-*] — Din fr. **néocolonialiste.**

NEOCOMUNÍSM s.n. Mişcare politică ce are în vedere restructurarea economică şi acordarea unor drepturi democratice, fără a se efectua modificări de esenţă în structura economică şi social-politică comunistă. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocomunisme.**

NEOCOMUNÍST, -Ă, *neocomunişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** S.m. şi f. Adept al neocomunismului. **2.** Adj. Care aparţine neocomunismului sau la neocomunişti. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocommuniste.**

NEOCÓRTEX, *neocortexuri,* s.n. (Anat.) Porţiune din creier care filogenetic este cea mai recentă şi constituie la om cea mai mare parte a scoarţei cerebrale. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocortex,** engl. **neocortex.**

NEOCRÍTIC, -Ă, *neocritici, -ce,* adj., s.m. şi f. Neocriticist. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-critique.**

NEOCRITICÍSM s.n. Curent filosofic francez care încearcă să restabilească doctrina kantiană potrivit datelor şi speculaţiilor ştiinţifice moderne. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-criticisme.**

NEOCRITICÍST, -Ă, *neocriticişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al neocriticismului; neocritic. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocriticiste.**

NEOCUPÁT, -Ă, *neocupaţi, -te,* adj. **1.** (Despre un teritoriu, oraş etc.) Care nu este cucerit de o armată străină, care nu este stăpânit de o putere străină. **2.** (Despre bunuri mobile sau imobile) Care nu este deţinut temporar de cineva. F (Despre posturi) Care nu este încă luat în primire, care nu este deţinut de cineva. **3.** (Despre persoane) Care nu este angajat într-o întreprindere, instituţie. F Care nu are mult de lucru, care nu are treburi multe; liber. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **ocupat** (după fr. *non-occupé).*

NEODARWINÍSM s.n. Teorie de tradiţie darwinistă după care evoluţia este un proces gradat, care are loc în condiţiile mutaţiilor genetice şi ale selecţiei naturale. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néodarwinisme.**

NEODARWINÍST, -Ă, *neodarwinişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al neodarwinismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néodarwiniste.**

NEODIHNÍT, -Ă, *neodihniţi, -te,* adj. Care nu se odihneşte, nu stă (niciodată); *p. ext.* care este oricând gata de lucru, de acţiune; neobosit. F (Înv.) Neliniştit, agitat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **odihnit.**

NEODÍM s.n. Element chimic din grupa pământurilor rare. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néodyme.**

NEOECOLOGÍE s.f. Ramură a ecologiei care se ocupă cu studiul ecosistemelor recente. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoécologie.**

NEOFALÍNĂ s.f. Produs obţinut la distilarea ţiţeiului, constituind un amestec de benzen cu benzină uşoară, folosit la curăţarea materialelor textile, a parchetului etc. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néophaline.**

NEOFASCÍSM s.n. Curent politic de extrema dreaptă apărut după cel de-al Doilea Război Mondial în diverse ţări ale lumii având drept scop reconsiderarea fascismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néofascisme.**

NEOFASCÍST, -Ă, *neofascişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine neofascismului, privitor la neofascism, specific neofascismului. **2.** S.m. şi f. Adept al neofascismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néofasciste.**

NEOFICIÁL, -Ă, *neoficiali, -e,* adj. Care nu este oficial, care are un caracter particular. [Pr.: *ne-o-fi-ci-al*] — Pref. *ne- +* **oficial.**

NEOFÍT, -Ă, *neofiţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care a îmbrăţişat de curând o nouă religie, abandonând credinţa veche; *p. ext.* persoană care a aderat de curând la o cauză sau care a intrat de curând într-o grupare, într-o colectivitate etc. şi este încă neiniţiată deplin. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néophyte.**

NEOFOBÍE s.f. Fobie faţă de tot ceea ce este nou. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néophobie.**

NEOFORMÁŢIE, *neoformaţii,* s.f. (Med.) Tumoare malignă. [Pr.: *ne-o-*. — Var.: **neoformaţiúne** s.f.] — Din fr. **néoformation.**

NEOFORMAŢIÚNE s.f. v. **neoformaţie.**

NEOFREUDÍSM s. n. Ansasmblu de orientări teoretice şi terapeutice derivate din freudism; neopsihanaliză. [Pr.: *ne-o-froi-*] — Din fr. **néo-freudisme.**

NEOGÉN, -Ă, *neogeni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Perioada terminală a erei terţiare, cuprinzând miocenul şi pliocenul, caracterizată prin ridicarea lanţurilor muntoase şi importante manifestări vulcanice. **2.** Adj. Care aparţine neogenului (**1**), care se referă la neogen. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néogène.**

NEOGOÍT, -Ă, *neogoiţi, -te,* adj. (Pop.) Nemângâiat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **ogoit.**

NEOGÓTIC, -Ă, *neogotici, -ce,* adj., s.n. (Stil în arhitectură şi artă) care reevaluează goticul şi prelucrează formal elementele lui decorative. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néogothique.**

NEOGRAMÁTIC, -Ă, *neogramatici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (În sintagmele) *Şcoala neogramatică* sau *curentul neogramatic* = curent lingvistic care susţine principiul regularităţii schimbărilor fonetice (considerând analogia drept factor principal în apariţia formelor noi) şi promovează studiul limbilor moderne. **2.** S.m. şi f. Adept al curentului neogramatic (**1**). [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **gramatic** (după germ. *Junggrammatiker*, fr. *néo-grammairien*, it. *neogrammatici).*

NEOGRÉC, -EÁCĂ, *neogreci, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Limba neogreacă* (şi substantivat, f.) = limba greacă din perioada modernă, începând din sec. XVI până în zilele noastre; greaca modernă. **2.** Care se referă la limba neogreacă (**1**), care ţine de limba neogreacă, propriu limbii neogreceşti sau, *p. ext.,* poporului grec modern sau Greciei moderne; neogrecesc. *Influenţa neogreacă.* [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-grec.**

NEOGRECÉSC, -EÁSCĂ, *neogreceşti,* adj. Neogrec (**2**). [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **grecesc.**

NEOHEGELIÁN, -Ă, *neohegelieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1**. S.m. şi f. Adept al neohegelianismului. **2.** Adj. Care ţine de neohegelianism, propriu, caracteristic neohegelianismului. [Pr.: *ne-o-he-ghe-li-an*] — Din fr. **néo-hégélien.**

NEOHEGELIANÍSM s.n. Curent filosofic contemporan apărut în Anglia în a doua jumătate a sec. XIX, care dezvoltă studiul filosofiei lui Hegel. Sau: care preia anumite elemente ale filosofiei lui Hegel. [Pr.: *ne-o-he-ghe-li-a-*] — Din fr. **néo-hégélianisme.**

NEOIMPRESIONÍSM s.n. Direcţie modernistă în pictură care recurge la culorile complementare, aplicând procedeul contrastului simultan în vederea obţinerii unei forme distincte. [Pr.: *ne-o-im-pre-si-o-*] — Din fr. **néo-impressionnisme.**

NEOIMPRESIONÍST, -Ă, *neoimpresionişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al neoimpresionismului. **2.** Adj. Care ţine de neoimpresionism, propriu, caracteristic neoimpresionismului. [Pr.: *ne-o-im-pre-si-o-*] — Din fr. **néo-impressionniste.**

NEOJUNIMÍSM s.n. Şcoală estetică existentă între cele Două Războaie Mondiale care reactualizează principiile junimiste. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **junimism.**

NEOJUNIMÍST, -Ă, *neojunimişti, -ste*, adj., s.m. şi f. (Adept) al neojunimismului. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **junimist.**

NEOKANTIÁN, -Ă, *neokantieni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al neokantianismului. **2.** Adj. Care ţine de neokantianism, caracteristic, propriu neokantianismului. [Pr.: *ne-o-kan-ti-an*] — Din fr. **néokantien.**

NEOKANTIANÍSM s.n. Curent filosofic de la sfârşitul sec. XIX, care reluând unele teze din filosofia lui Kant a căutat să asimileze noile rezultate ale ştiinţelor. [Pr.: *ne-o-kan-ti-a-*] — **Neo-** + **kantianism** (după fr. *néokantisme).*

NEOLATÍN, -Ă, *neolatini, -e*, adj. (Despre limbi) Care continuă limba latină; romanic; (despre popoare) care descinde din romani, de origine latină. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-latin.**

NEOLIBERÁL, -Ă, *neoliberali, -e*, adj., s.m. şi f. (Adept) al neoliberalismului. — **Neo-** + **liberal.**

NEOLIBERALÍSM s.n. Doctrină economică contemporană care susţine intervenţia limitată a statului în economie pentru a stabili cadrul juridic care să permită organizarea concurenţei, funcţionarea armonioasă a mecanismului preţurilor şi stăvilirea abuzurilor monopolurilor. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néolibéralisme.**

NEOLÍMPIC, -Ă, *neolimpici, -ce*, adj. (Despre sporturi) Care nu este inclus în programul olimpic. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **olimpic.**

NEOLINGVÍST, -Ă, *neolingvişti, -ste*, adj., s.m. şi f. (Adept) al neolingvisticii. [Pr.: *ne-o-*] — Din it. **neolinguista.**

NEOLINGVÍSTIC, -Ă, *neolingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Curent lingvistic caracterizat prin importanţa acordată împrumuturilor, prin negarea legilor lingvistice şi prin explicarea cu ajutorul ariilor lingvistice a deosebirilor dintre limbi înrudite. **2.** Adj. De neolingvistică. *Şcoala neolingvistică.* [Pr.: *ne-o-*] — Din it. **neolinguistica.**

NEOLÍTIC, -Ă, *neolitici, -ce*, s.n., adj. **1.** S.n. Perioadă din istoria omenirii care a urmat după mezolitic şi a precedat epoca metalelor, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră şlefuită şi de bronz, prin apariţia agriculturii primitive, a creşterii vitelor şi a olăritului; epoca pietrei şlefuite. **2.** Adj. Care aparţine neoliticului (**1**), care se referă la neolitic. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néolithique.**

NEOLÓG, *neologi,* s.m. (Rar) Adept al introducerii şi folosirii neologismelor în limba proprie; neologist. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologue.**

NEOLÓGIC, -Ă, *neologici, -ce,* adj. (Despre cuvinte, expresii) Care a fost împrumutat recent dintr-o limbă străină; care constituie o formaţie lingvistică nouă; propriu neologismelor; neologistic. *Formaţie neologică.* [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologique.**

NEOLOGÍSM, *neologisme,* s.n. Cuvânt împrumutat de curând din altă limbă sau creat recent într-o limbă prin mijloace proprii. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologisme.**

NEOLOGÍST, *neologişti,* s.m. (Înv.) Neolog. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologiste.**

NEOLOGÍSTIC, -Ă, *neologistici, -ce,* adj. Neologic. [Pr.: *ne-o-*] — Din **neologism.** Cf. germ. n e o l o g i s t i s c h .

NEÓM, *neoameni,* s.m. Persoană lipsită de însuşirile proprii unui om normal; persoană lipsită de omenie. G Loc. adv. *Ca neoamenii* = altfel decât ar fi normal. G Expr. *A face pe cineva (din om) neom* = a aduce pe cineva într-o stare de plâns, distrugându-l fiziceşte sau sufleteşte. [Pr.: *ne-om*] — Pref. *ne- +* **om.**

NEOMALTHUSIÁN, -Ă, *neomalthusieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al neomalthusianismului; neomalthusianist (**1**). **2.** Adj. Care ţine de neomalthusianism, relativ la neomalthusianism, caracteristic, propriu pentru neomalthusianism; neomalthusianist (**2**). [Pr.: *ne-o-mal-tu-si-an*] — Din fr. **néo-malthusien.**

NEOMALTHUSIANÍSM s.n. Teorie contemporană care reia teoria lui Malthus, potrivit căreia populaţia globului creşte mult mai repede decât mijloacele de subzistenţă. [Pr.: *ne-o-mal-tu-si-a-*] — Din fr. **néo-malthusianisme.**

NEOMALTHUSIANÍST, -Ă, *neomalthusianişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Rar) **1.** S.m. şi f. Neomalthusian (**1**). **2**. Adj. Neomalthusian (**2**). [Pr.: *ne-o-mal-tu-si-a-*] — **Neomalthusian** + suf. *-ist.*

NEOMENÉSC, -EÁSCĂ, *neomeneşti,* adj. Lipsit de omenie; inuman, sălbatic. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **omenesc.**

NEOMENÉŞTE adv. În chip neomenesc, cu cruzime. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **omeneşte.**

NEOMENÍE, (**2**) *neomenii,* s.f. **1.** Lipsă de omenie. **2.** Faptă de om neomenos; cruzime, sălbăticie. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **omenie.**

NEOMENÍT, -Ă, *neomeniţi, -te,* adj. (Înv.) Neomenos. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **omenit.**

NEOMENÓS, -OÁSĂ, *neomenoşi, -oase,* adj. Lipsit de omenie, fără milă; rău; crud, neomenit. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **omenos.**

NEOMICÍNĂ s.f. Antibiotic cu spectru larg extras din ciuperca *Streptomyces fradiae*, activ mai ales asupra stafilococilor patogeni. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néomycine.**

NEÓN s.n. Element chimic, gaz nobil neinflamabil, inodor şi incolor, folosit la umplerea unor lămpi electrice. [Pr.: *ne-on*] — Din fr. **néon.**

NEONAZÍSM s.n. Curent, revanşard, şovinist care încearcă să reînvie nazismul. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **nazism.**

NEONAZÍST, -Ă, *neonazişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine neonazismului, privitor la neonazism. **2.** S.m. şi f. Adept al neonazismului. [Pr.: *ne-o-*] — **Neonaz**[ism] + suf. *-ist.*

NEOPERÁBIL, -Ă, *neoperabili, -e,* adj. Care nu poate fi operat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **operabil.**

NEOPLÁSM, *neoplasme,* s.n. Formă de cancer caracterizată prin invazia ţesuturilor învecinate, recidivă după o intervenţie chirurgicală; *p. gener.* cancer. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoplasme.**

NEOPLATÓNIC, -Ă, *neoplatonici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al neoplatonismului; neoplatonician (**1**). **2.** Adj. Care ţine de neoplatonism, privitor la neoplatonism; neoplatonician (**2**). [Pr.: *ne-o-*] — **Neoplaton**[ism] + suf. *-ic.* Cf. it. n e o p l a t o n i c o .

NEOPLATONICIÁN, -Ă, *neoplatonicieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Neoplatonic (**1**). **2.** Adj. Neoplatonic (**2**). [Pr.: *ne-o-pla-to-ni-ci-an*] — Din fr. **néo-platonicien.**

NEOPLATONÍSM s.n. Doctrină filosofică din sec. III–VI care reformula filosofia lui Platon prin introducerea unor elemente din aristotelism, stoicism în strânsă legătură cu religia. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-platonisme.**

NEOPLÁZIC, -Ă, *neoplazici, -ce*, adj. (Med.) Care se referă la neoplazie sau la neoplasm, caracteristic, propriu pentru neoplazie. *Ţesut neoplazic.* [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoplasique.**

NEOPLAZÍE, *neoplazii*, s.f. (Med.) Proces patologic de formare a unui ţesut nou, tumoral, prin înmulţirea celulară exagerată care alterează structura normală a ţesutului originar. F Cancer. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoplasie.**

NEOPORTÚN, -Ă, *neoportuni, -e,* adj. Care nu este oportun; nepotrivit, inoportun. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **oportun.**

NEOPOZÁBIL, -Ă, *neopozabili, -e,* adj. (Despre un act judiciar) Care nu poate fi invocat faţă de alte persoane şi în alte cazuri decât în cele determinate de lege; inopozabil. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **opozabil** (după fr. *non-opposable).*

NEOPOZITIVÍSM s.n. Curent filosofic contemporan care acordă o atenţie deosebită cunoaşterii raţionale şi logicii, precum şi analizei logice a limbajului ştiinţei. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-positivisme.**

NEOPOZITIVÍST, -Ă, *neopozitivişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1**. S.m. şi f. Adept al neopozitivismului. **2.** Adj. Care ţine de neopozitivism. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-positiviste.**

NEOPSIHANALÍZĂ s.f. (Psih.) Neofreudism. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **psihanaliză.**

NEORÂNDUIÁLĂ, *neorânduieli,* s.f. **1.** Lipsă de organizare sau de disciplină; dezordine, debandadă; *p. ext.* agitaţie, revoltă, răscoală ; (faptă care constituie o) încălcare a legii, neregulă, abuz. **2.** Lipsă de ordine; dezordine, deranj, neordine. G Loc. adj. şi adv. *În neorânduială* = dezordonat. [Pr.: *ne-o-rân-du-ia-*] — Pref. ne- + **orânduială.**

NEORÂNDUÍT, -Ă, *neorânduiţi, -te,* adj. (Rar) Care nu este orânduit, organizat sau ordonat; dezordonat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **orânduit.**

NEÓRDINE s.f. (Rar) Dezordine, deranj, neorânduială (**2**). [Pr.: *ne-or-*] — Pref. *ne- +* **ordine.**

NEOREALÍSM s.n. **1.** Curent filosofic contemporan care identifică conştiinţa cu existenţa, redusă la un complex de senzaţii independente. **2.** Curent în literatura, artele plastice şi cinematografia italiană contemporană, care se manifestă printr-o tendinţă de apropiere de faptul real, de viaţa cotidiană a oamenilor obişnuiţi. [Pr.: *ne-o-re-a-*] — Din fr. **néo-réalisme.**

NEOREALÍST, -Ă, *neorealişti, -ste*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al neorealismului. **2.** Adj. Care aparţine neorealismului, privitor la neorealism. [Pr.: *ne-o-re-a-*] — Din fr. **néo-réaliste.**

NEORGÁNIC, -Ă, *neorganici, -ce,* adj. (Biol., Chim.) Anorganic. [Pr.: *ne-or-*] — Pref. *ne- +* **organic** (după fr. *anorganique).*

NEORGANIZÁT, -Ă, *neorganizaţi, -te,* adj. Care nu este organizat (în prealabil); spontan. F Care şi-a pierdut organizarea, funcţionarea normală; dezorganizat. [Pr.: *ne-or-*] — Pref. *ne- +* **organizat.**

NEORIENTÁT, -Ă, *neorientaţi, -te,* adj. Care nu cunoaşte locul unde se află, care nu ştie în ce direcţie trebuie să se îndrepte, dezorientat; *p. ext.* neinformat, nelămurit. [Pr.: *ne-o-ri-en-tat*] — Pref. *ne- +* **orientat.**

NEOROMÁNTIC, -Ă, *neoromantici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al neoromantismului. **2.** Adj. Care ţine de neoromantism, caracteristic, propriu neoromantismului, care se referă la neoromantism. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-ro-mantique.**

NEOROMANTÍSM s.n. Curent în literatura modernă şi contemporană apărut ca o reacţie de tip romantic împotriva naturalismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-ro-mantisme.**

NEOSALVARSÁN s.n. Compus organic al arsenului sub formă de pulbere de culoare galben-deschis solubilă în apă, folosit în tratamentul sifilisului. [Pr.: *ne-o-*] — Din germ. **Neosalvarsan.**

NEOSÂNDÍT, -Ă, *neosândiţi, -te,* adj. (Pop.) Care nu este pedepsit. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **osândit.**

NEOSIFICÁT, -Ă, *neosificaţi, -te,* adj. (Despre părţile membranoase şi cartilaginoase ale corpului) Care nu s-a transformat în os, care nu s-a întărit ca un os. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **osificat.**

NEOSTENÍT, -Ă, *neosteniţi, -te,* adj. **1.** Care nu oboseşte niciodată; *p. ext.* care este în continuă mişcare, în continuă activitate; foarte harnic, foarte activ; neobosit, neodihnit. **2.** Care nu slăbeşte nicio clipă; susţinut, perseverent. [Pr.: *ne-os-*] — Pref. ne- + **ostenit.**

NEOSTOÍT, -Ă, *neostoiţi, -te,* adj. (Pop.; adesea adverbial) Neastâmpărat, nedomolit, nepotolit. F Neîntrerupt, continuu. F (Rar; despre copii) Neastâmpărat (**2**). [Pr.: *ne-os-*] — Pref. *ne- +* **ostoit** (înv. „potolit” < *ostoi*).

NEOTECTÓNIC, -Ă, *neotectonici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Parte a geologiei care studiază mişcările mai recente de deformare a scoarţei terestre. **2.** Adj. Care ţine de neotectonică, relativ la neotectonică. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **tectonică.**

NEOTENÍE s.f. Capacitate a unor organisme de a atinge maturitatea sexuală şi de a se reproduce în stadii larvare. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoténie.**

NEOTOMÍSM s.n. Mişcare teologică şi filosofică din sec. XIX şi XX, care promovează continuarea şi înnoirea tradiţiei tomiste medievale în Biserica catolică. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-thomisme.**

NEOTOMÍST, -Ă, *neotomişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al neotomismului. **2.** Adj. Care se referă la neotomism, care aparţine neotomismului, propriu neotomismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-thomiste.**

NEOŢETÍT, *neoţetite*, adj. (Despre vinuri) Care nu s-a transformat în oţet. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **oţetit.**

NEOXIDÁBIL, -Ă, *neoxidabili, -e,* adj. (Rar) Inoxidabil. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **oxidabil** (după engl. *non-oxidable).*

NEOXIDÁT, -Ă, *neoxidaţi, -te,* adj. (Despre metale) Care nu este oxidat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **oxidat.**

NEOXIGENÁT, -Ă, *neoxigenaţi, -te,* adj. (Despre păr) Care nu a fost decolorat prin tratare cu apă oxigenată; *p. ext.* nevopsit. F (Despre persoane) Cu părul blond natural. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **oxigenat.**

NEOZEELANDÉZ, -Ă, *neozeelandezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Noii Zeelande sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Noii Zeelande sau neozeelandezilor (**1**), privitor la Noua Zeelandă ori la neozeelandezi. [Pr.: *ne-o-ze-e-*] — Din fr. **néo-zélandais.**

NEOZÓIC, -Ă, *neozoici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima eră geologică, care continuă de la sfârşitul mezozoicului până astăzi. **2.** Adj. Care se referă la neozoic (**1**), care aparţine neozoicului. [Pr.: *ne-o-zo-ic*] — Din fr. **néozoïque.**

NEOZONIZÁT, -Ă, *neozonizaţi, -te,* adj. Care nu (mai) conţine ozon. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne- +* **ozonizat.**

NEPALÉZ, -Ă, *nepalezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Nepalului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Nepalului sau nepalezilor (**1**), privitor la Nepal ori la nepalezi. — Din fr. **népalais.**

NEPĂMÂNTEÁN, -Ă, *nepământeni, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este de pe pământ, care pare detaşat de cele pământeşti; nepământesc; *fig.* care pare din altă lume. — Pref. *ne- +* **pământean.**

NEPĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *nepământeşti,* adj. Nepământean. — Pref. *ne- +* **pământesc.**

NEPĂRTINÍRE s.f. Imparţialitate, obiectivitate. — Pref. *ne-* + **părtinire.**

NEPĂRTINITÓR, -OÁRE, *nepărtinitori, -oare,* adj. Imparţial, drept, obiectiv. — Pref. *ne- +* **părtinitor.**

NEPĂSÁRE s.f. **1.** Lipsă de griji, de frământări; situaţie, stare în care se află cel lipsit de griji, de frământări. G Loc adv. (Pop.) *În nepăsare* = nepăsător, vesel. **2.** Lipsă de interes faţă de ceea ce se petrece în jur; indiferenţă, indolenţă, apatie; pasivitate. — Pref. *ne- +* **păsare.**

NEPĂSĂTÓR, -OÁRE, *nepăsători, -oare,* adj. Care nu-şi face griji, necazuri; calm, senin; (curent) care nu manifestă niciun fel de interes faţă de ceea ce se petrece în jurul său; indolent, apatic; indiferent. — Pref. *ne- +* **păsător** (înv. „grijuliu" < *păsa*).

NEPĂTÁT, -Ă, *nepătaţi, -te,* adj. Care nu este pătat; *fig.* curat, neprihănit; nevinovat. — Pref. *ne- +* **pătat.**

NEPĂTRÚNS, -Ă, *nepătrunşi, -se,* adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi pătruns, străbătut; impenetrabil; *spec.* prin care nu răzbate lumina; întunecat, întunecos; *p. ext.* des. F (Despre figură, ochi) Care nu trădează gândurile, sentimentele; impenetrabil. **2.** Fig. Care nu poate fi pătruns cu mintea, de neînţeles; tainic, misterios, necunoscut. — Pref. *ne- +* **pătruns.**

NEPÉR, *neperi,* s.m. Unitate de măsură a nivelului de transmisiune al unui semnal electric, acustic etc. — Din fr. **néper.**

NEPERÉCHE adj. invar. (Despre numere întregi) Impar. — Pref. *ne- +* **pereche.**

NEPERISÁBIL, -Ă, *neperisabili, -e,* adj. Care nu este perisabil. — Pref. *ne- +* **perisabil.**

NEPERMANÉNT, -Ă, *nepermanenţi, -te,* adj. Care nu are caracter permanent; care funcţionează o perioadă de timp determinată. — Pref. *ne-* + **permanent** (după fr. *non-permanent).*

NEPERMÉTRU, *nepermetre,* s.n. Instrument de măsură a atenuării unei mărimi fizice, gradat în neperi. — Din fr. **népermètre.**

NEPIERITÓR, -OÁRE, *nepieritori, -oare,* adj. Care este menit să reziste timpului; care este destinat să trăiască veşnic în amintirea oamenilor; care este destinat gloriei, celebrităţii eterne; nemuritor. — Pref. *ne- +* **pieritor.**

NEPILDUÍT, -Ă, *nepilduiţi, -te,* adj. (Înv.) Pentru care nu există asemănare sau precedent, fără precedent, unic; excepţional, extraordinar. — Pref. *ne- +* **pilduit** (înv. „exemplificat" < *pildui*).

NEPIPĂÍT, -Ă, *nepipăiţi, -te,* adj. Care nu poate fi pipăit; impalpabil. — Pref. *ne- +* **pipăit** (după fr. *impalpable*).

NEPLÁTĂ s.f. Faptul de a nu achita la timp o obligaţie bănească. — Pref. *ne- +* **plată.**

NEPLĂCÉRE, (**2**) *neplăceri,* s.f. **1.** Stare sufletească sau fiziologică produsă de ceva neplăcut; lipsă de plăcere, *p. ext.,* de simpatie pentru ceva sau pentru cineva; silă, dezgust. **2.** Necaz, supărare, nemulţumire îndurate de cineva. — Pref. *ne- +* **plăcere.**

NEPLĂCÚT, -Ă, *neplăcuţi, -te,* adj. Care nu este pe placul cuiva, care nu este convenabil, care nu corespunde gusturilor sau preferinţelor cuiva, care cauzează o neplăcere; dezagreabil; *p. ext.* jenant, supărător. — Pref. *ne- +* **plăcut.**

NEPOFTÍT, -Ă, *nepoftiţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este chemat, invitat, poftit sau dorit. — Pref. *ne- +* **poftit.**

NEPOLÁR, -Ă, *nepolari, -e,* adj. (Despre molecule sau grupări de atomi) Care nu are moment electric permanent. — Pref. *ne- +* **polar.**

NEPOLÍTIC, -Ă, *nepolitici, -ce,* adj. Care nu are caracter politic; din afara politicii. — Pref. *ne- +* **politic** (după fr. *non-politique).*

NEPOLITICÓS, -OÁSĂ, *nepoliticoşi, -oase,* adj. Care nu este politicos, lipsit de politeţe. — Pref. *ne- +* **politicos.**

NEPOLUÁNT, -Ă, *nepoluanţi, -te,* adj. Care nu este poluant. [Pr.: *-lu-ant*] — Pref. ne- + **poluant** (după fr. *non-polluant*).

NEPOLUÁT, -Ă, *nepoluaţi, -te,* adj. **1.** (Despre aer, ape, mediul de viaţă) Care nu este poluat. **2.** Fig. Care nu este corupt, viciat. [Pr.: *-lu-at*] — Pref. *ne- +* **poluat** (după fr. *non-pollué*).

NEPOMENÍT, -Ă, *nepomeniţi, -te,* adj. **1.** Despre care nu se (mai) vorbeşte, de care nu-şi (mai) aminteşte nimeni, uitat; *p. ext.* care datează de multă vreme, vechi, străvechi. **2.** (Adesea adverbial) Nemaipomenit. — Pref. *ne- +* **pomenit.**

NEPÓT, -OÁTĂ, *nepoţi, -oate,* s.m. şi f. **1.** Persoană considerată în raport cu bunicii săi ori cu unchii şi mătuşile sale. **2.** (Fam.; mai ales la voc.) Cuvânt cu care o persoană mai în vârstă se adresează unui tânăr, unei tinere sau unui copil. **3**. (De obicei la pl.) Descendent, urmaş. — Lat. **nepos, -tis.**

NEPOTÍSM, *nepotisme,* s.n. (Fam.) Faptul de a uza de autoritatea sau de influenţa personală în favoarea rudelor sau a prietenilor; promovare prin protecţia rudelor şi a prietenilor influenţi. — Din fr. **népotisme.**

NEPOTOLÍT, -Ă, *nepotoliţi, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi potolit; nestăpânit; *p. ext.* neîmpăcat, aprig, înverşunat. — Pref. *ne-* + **potolit.**

NEPOTRIVÍRE, *nepotriviri,* s.f. Lipsă de potrivire, de concordanţă, de conformitate; dezacord, discrepanţă. — Pref. *ne-* + **potrivire.**

NEPOTRIVÍT, -Ă, *nepotriviţi, -te,* adj. Care nu se potriveşte, nu se justifică, nu se recomandă, nu este indicat (într-o anumită împrejurare); inoportun; deplasat. — Pref. *ne- +* **potrivit.**

NEPOŢÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *nepoţei, -ele,* s.m. şi f. Diminutiv al lui *nepot.* — **Nepot** + suf. *-el, -ea, -ică.*

NEPOVESTÍT, -Ă, *nepovestiţi, -te,* adj. **1.** Care nu a fost (încă) povestit. **2.** (Pop.) Care nu poate fi exprimat prin cuvinte; nespus. — Pref. *ne- +* **povestit.**

NEPRECIZÁRE, *neprecizări,* s.f. Lipsă de precizare. — Pref. *ne- +* **precizare.**

NEPRECUGETÁT, -Ă, *neprecugetaţi, -te,* adj. (Rar) Care nu a fost bine gândit, bine cumpănit, care denotă nesocotinţă; nechibzuit. — Pref. *ne- +* **precugetat.**

NEPRECUPEŢÍT, -Ă, *neprecupeţiţi, -te,* adj. Care este fără rezerve, fără condiţii; necondiţionat. — Pref. *ne- +* **precupeţit.**

NEPRECURMÁT, -Ă, *neprecurmaţi, -te,* adj. (Înv.; adesea adverbial) Neîncetat, neîntrerupt, continuu, permanent. — Pref. *ne- +* **precurmat.**

NEPREDICATÍV, -Ă, *nepredicativi, -e,* adj. (Despre verbe) Care nu poate forma (singur) predicatul. — Pref. *ne- +* **predicativ.**

NEPREGĂTÍT, -Ă, *nepregătiţi, -te,* adj. Căruia îi lipseşte pregătirea, calificarea sau informaţia necesară (într-un domeniu); care nu are nivelul cerut. G Loc. adv. *Pe nepregătite* = fără o pregătire prealabilă pe neaşteptate. — Pref. *ne- +* **pregătit.**

NEPRÉGET s.n. (Înv.) Râvnă, ardoare, zel; fermitate, hotărâre. G Loc. adv. *Cu nepreget* = fără întârziere; fără şovăire. — Pref. *ne- +* **preget.**

NEPREGETÁT, -Ă, *nepregetaţi, -te,* adj. (Înv.) **1.** (Despre oameni) Care nu pregetă să facă ceva, care nu are preget; harnic, neobosit. **2.** (Despre acţiuni) Neîntrerupt, continuu, susţinut; perseverent; *p. ext.* neprecupeţit. — Pref. *ne- +* **pregetat.**

NEPRELUCRÁT, -Ă, *neprelucraţi, -te,* adj. (Despre materiale) Care nu şi-a modificat forma, dimensiunile, constituţia etc. prin prelucrare. — Pref. *ne- +* **prelucrat.**

NEPRETENŢIÓS, -OÁSĂ, *nepretenţioşi, -oase,* adj. Care este lipsit de pretenţii; modest, moderat, simplu. [Pr.: *-ţi-os*] — Pref. *ne-* + **pretenţios.**

NEPREŢUÍT, -Ă, *nepreţuiţi, -te,* adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi preţuit, calculat, apreciat; incalculabil; *p. ext.* foarte preţios, foarte valoros; inestimabil. **2.** Faţă de care cineva simte o afecţiune deosebită; foarte scump, foarte drag. — Pref. *ne- +* **preţuit.**

NEPREVĂZĂTÓR, -OÁRE, *neprevăzători, -oare,* adj. Care nu este prevăzător, care este lipsit de prudenţă; imprudent. — Pref. *ne- +* **prevăzător.**

NEPREVĂZÚT, -Ă, *neprevăzuţi, -te,* adj. Care nu a fost prevăzut, scontat; *p. ext.* care nu poate fi prevăzut; imprevizibil, nebănuit; care se iveşte sau se produce pe neaşteptate; neaşteptat, negândit, fortuit. F (Substantivat, n.) Fapt, eveniment etc. care survine pe neaşteptate. — Pref. *ne- +* **prevăzut.**

NEPRICÉPERE, *nepriceperi,* s.f. **1.** Lipsă de iscusință, de îndemânare, de destoinicie, de competență; incapacitate. **2.** Lipsă de înțelegere. — Pref. *ne- +* **pricepere.**

NEPRICEPÚT, -Ă, *nepricepuți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu se pricepe să facă ceva, care este lipsit de iscusință, de îndemânare sau de competență într-o acțiune; neîndemânatic, stângaci. F Care demonstrează, arată, trădează lipsă de pricepere, de iscusință. **2.** (Adesea substantivat) Care nu pricepe, nu înțelege sau înțelege greu ceva; *p. ext.* lipsit de minte, de judecată; prost, neștiutor. **3.** Care nu poate fi priceput, care este deasupra priceperii omenești; neînțeles; enigmatic. — Pref. *ne- +* **priceput.**

NEPRICOPSÍT, -Ă, *nepricopsiți, -te,* adj. **1.** (Pop. și fam.; adesea substantivat) Sărac, nevoiaș; *p. ext.* care nu este bun de nimic; neisprăvit. **2.** (Înv.) Lipsit de învățătură, de instrucție, de cultură. [Var.: (reg.) **neprocopsít, -ă** adj.] — Pref. *ne- +* **pricopsit.**

NEPRIÉLNIC, -Ă, *neprielnici, -ce,* adj. Care nu este prielnic, favorabil pentru cineva sau pentru ceva; nefavorabil; *p. ext.* potrivnic, ostil. [Pr.: *-pri-el-*] — Pref. *ne- +* **prielnic.**

NEPRIÉTEN, *neprieteni,* s.m. (Înv.) Dușman, inamic. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *ne- +* **prieten.**

NEPRIETENÉSC, -EÁSCĂ, *neprietenești,* adj. Neprietenos. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *ne- +* **prietenesc.**

NEPRIETENÓS, -OÁSĂ, *neprietenoși, -oase,* adj. **1.** Lipsit de prietenie, de bunăvoință; dușmănos, ostil, neprietenesc; *p. ext.* care nu este sociabil, comunicativ; morocănos. F Care exprimă, trădează dușmănie, ostilitate, lipsă de prietenie. **2.** Fig. (Despre încăperi, interioare etc.) Lipsit de confort, de intimitate; rece, neprietenesc. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *ne- +* **prietenos.**

NEPRIHĂNÍRE s.f. Calitate a ceea ce este fără prihană, fără păcat, fără vină, pur; curățenie, puritate; *spec.* castitate. — Pref. *ne-* + **prihănire** (înv. „păcat, vină" < *prihană).*

NEPRIHĂNÍT, -Ă, *neprihăniți, -te*, adj. Care este fără prihană, fără păcat, fără vină, pur, curat, nepătat, imaculat; *spec.* cast. — Pref. *ne- +* **prihănit** (înv. „păcătos, vinovat" < *prihană).*

NEPRIINCIÓS, -OÁSĂ, *nepriincioși, -oase,* adj. (Rar) Neprielnic. [Pr.: *-pri-in-*] — Pref. *ne- +* **priincios.**

NEPRIMITÓR, -OÁRE, *neprimitori, -oare,* adj. Care nu este primitor, ospitalier; inospitalier. — Pref. *ne- +* **primitor.**

NEPRINCIPIÁL, -Ă, *neprincipiali, -e,* adj. Care este lipsit de principialitate; *p. ext.* subiectiv; abuziv. [Pr.: *-pi-al*] — Pref. *ne- +* **principial.**

NEPROCOPSÍT, -Ă adj. v. **nepricopsit.**

NEPRODUCĂTÓR, -OÁRE, *neproducători, -oare*, adj. Care nu produce, care nu dă naștere la ceva. — Pref. *ne- +* **producător.**

NEPRODUCTÍV, -Ă, *neproductivi, -e,* adj. (Despre terenuri, soluri) Care nu rodește, neroditor; care rodește puțin, sărac. — Pref. *ne- +* **productiv.**

NEPROFESIONÍST, -Ă, *neprofesioniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care nu este profesionist; amator, diletant. [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *ne- +* **profesionist.**

NEPROLIFERÁRE s.f. Faptul de a nu mai crea, de a nu mai răspândi ceva. *Neproliferarea armelor atomice.* — Pref. *ne- +* **proliferare.**

NEPTUNIÁN, -Ă, *neptunieni, -e,* adj. (Geol.) Neptunic. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **neptunien.**

NEPTÚNIC, -Ă, *neptunici, -ce,* adj. (Despre terenuri, roci) Format prin sedimentare sub acțiunea apei; neptunian. — Din germ. **neptunisch.**

NEPTUNÍSM s.n. Concepție în geologie care susține că toate rocile s-au format pe cale sedimentară. — Din fr. **neptunisme.**

NEPTÚNIU s.n. Element chimic transuranic, metal de culoare albă-argintie, obținut pe cale sintetică, prin reacții nucleare. — Din fr. **neptunium.**

NEPUNCTUÁL, -Ă, *nepunctuali, -e,* adj. (Despre oameni) Care nu este punctual; (rar) neexact. [Pr.: *-tu-al*] — Pref. *ne- +* **punctual.**

NEPÚS, -Ă, *nepuși, -se,* adj. (Pop. și fam.; în expr.) *Pe* (sau *cu) nepusă masă* = repede, fără întârziere; pe neașteptate, în mod surprinzător. — Pref. *ne- +* **pus.**

NEPUTINCIÓS, -OÁSĂ, *neputincioși, -oase,* adj. **1.** Care este lipsit de puterea de a face ceva, care nu are posibilitatea, capacitatea sau libertatea de a realiza ceva sau de a acționa; incapabil. F (Despre sentimente) Care se consumă inutil, care nu duce la nimic; steril. **2.** (Adesea substantivat) Lipsit de putere fizică, de forță; slab, nevolnic; *p. ext.* bolnav, infirm, schilod. — Pref. *ne- +* **putincios.**

NEPUTÍNȚĂ, *neputințe,* s.f. **1.** Faptul de a nu avea forța, posibilitatea, capacitatea, libertatea de a realiza ceva, de a acționa; incapacitate; imposibilitate. G Loc. adj. și adv. *Cu neputință* = **a)** imposibil; irealizabil; **b)** (în mod) imaginar, ireal. **2.** Lipsă de putere fizică, de forță, de energie; slăbiciune, nevolnicie; *spec.* stare proastă, suferință provocată de boală sau de bătrânețe; *p. ext.* (mai ales la pl.) bătrânețe; boală; infirmitate. G Expr. (Fam.) *A-l trece* (pe cineva) *neputința* = a se scăpa pe el. — Pref. *ne- +* **putință.**

NERAMBURSÁBIL, -Ă, *nerambursabili, -e,* adj. Care nu poate sau nu trebuie să fie rambursat. — Pref. *ne- +* **rambursabil.**

NERÁMZ s.m. v. **naramz.**

NERÁS, -Ă, *nerași, -se,* adj. Care nu este ras; căruia i-a crescut barbă. — Pref. *ne- +* **ras**[1].

NERAȚIONÁL, -Ă, *neraționali, -e,* adj. **1.** Care nu este conform cu principiile și cerințele rațiunii, care nu poate fi înțeles cu ajutorul rațiunii; irațional (**1**). **2.** (Despre oameni) Lipsit de judecată, de înțelepciune (în ceea ce face sau ce spune); necugetat, nechibzuit. **3.** Care nu a fost bine gândit, bine chibzuit, care denotă nesocotință. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne- +* **rațional.**

NERĂBDÁRE s.f. Lipsă de răbdare; impaciență; starea celui nerăbdător; neastâmpăr (provocat de așteptare), încordare, înfrigurare; dorință arzătoare, grabă de a începe, de a întreprinde, de a termina ceva. G Loc. adv. *Cu nerăbdare* = în mod nerăbdător; cu înfrigurare. F Enervare, iritare; nervozitate. — Pref. *ne- +* **răbdare.**

NERĂBDĂTÓR, -OÁRE, *nerăbdători, -oare,* adj. **1.** Care nu are răbdare; impacient; *p. ext.* care nu poate să se stăpânească; iritabil, nervos. **2.** Care este cuprins de nerăbdare să facă sau să termine ceva, care dorește, așteaptă cu înfrigurare ceva sau pe cineva. F Care exprimă nerăbdare. — Pref. *ne- +* **răbdător.**

NERĂMZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**

NERĂMZÍU, -ÍE adj. v. **narangiu.**

NERĂPITÓR, -OÁRE, *nerăpitori, -oare,* adj. (Despre animale) Care nu prinde și nu se hrănește cu animale, de obicei vii. F Care nu aparține ordinelor de păsări de pradă. — Pref. *ne- +* **răpitor.**

NERĂSUFLÁT s.n. (În loc. adv.) *Pe nerăsuflate* = dintr-o răsuflare; foarte repede, fără oprire. — Pref. *ne- +* **răsuflat.**

NERĂZBĂTÚT, -Ă, *nerăzbătuți, -te,* adj. Care nu poate fi răzbătut, pătruns, străpuns. F Fig. Care nu poate fi învins, depășit, rezolvat. — Pref. *ne- +* **răzbătut.**

NERĂZBÍT, -Ă, *nerăzbiți, -te,* adj. (Rar) Care nu poate fi răzbit, prin care nu se poate străbate, peste care nu se poate trece; de nepătruns. — Pref. *ne- +* **răzbit.**

NEREALÍST, -Ă, *nerealiști, -ste,* adj. Care nu este realist. [Pr.: *-re-a-*] — Pref. *ne- +* **realist.**

NERECEPTÍV, -Ă, *nereceptivi, -e,* adj. Care nu este receptiv la impresii din afară și nu le privește cu interes. F Care învață, asimilează greu. — Pref. *ne- +* **receptiv** (după fr. *non-réceptif*).

NERECEPȚIONÁT, -Ă, *nerecepționați, -te,* adj. **1.** Care nu a fost luat în primire verificându-i-se calitatea. **2.** Care nu a fost recepționat prin aparatură radio. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **recepționat.**

NERECOLTÁT, -Ă, *nerecoltați, -te,* adj. (Despre cereale, fructe etc.) Care nu este recoltat. — Pref. *ne- +* **recoltat.**

NERECONCILIÁBIL, -Ă, *nereconciliabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu se poate pune de acord, concilia, împăca, care este de neîmpăcat; ireconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] — Pref. *ne- +* **reconciliabil.**

NERECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *nerecunoscători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care nu-și manifestă recunoștința, lipsită de recunoștință; (om) ingrat. — Pref. *ne- +* **recunoscător.**

NERECUNOȘTÍNȚĂ s.f. Lipsă de recunoștință; faptul, însușirea de a fi nerecunoscător; ingratitudine. — Pref. *ne- +* **recunoștință.**

NERECUPERÁBIL, -Ă, *nerecuperabili, -e,* adj. **1.** Care nu poate sau nu trebuie să fie recuperat; irecuperabil. **2.** (Despre ființe) Care suferă de o boală nevindecabilă, *p. ext.* de un defect moral ce nu (mai) poate fi vindecat; irecuperabil, incurabil. — Pref. *ne- +* **recuperabil** (după fr. *non-récupérable).*

NEREGULARITÁTE, *neregularități,* s.f. Abatere de la normă, de la forma obișnuită; deviere. F (Concr.) Lucru neregulat sau parte neregulată a unui lucru. F Accident de teren. — Pref. *ne- +* **regularitate** (după fr. *irrégularité).*

NEREGULÁT, -Ă, *neregulați, -te,* adj. **1.** Care constituie o abatere de la normă, de la forma obișnuită. G *Verb neregulat* = verb care se abate de la flexiunea obișnuită, având forme proprii, specifice. F (Despre terenuri, drumuri) Accidentat. **2.** Care este lipsit de regularitate, de simetrie, de uniformitate, de omogenitate. F (Despre armate, trupe) Care este format din ostași cu instrucție neomogenă, nesistematică, constituiți în unități ocazionale de luptă. F (Despre climă, factori climatici etc.) Variabil, instabil. — Pref. *ne- +* **regulat.**

NERÉGULĂ, *nereguli*, s.f. **1.** Lipsă de regulă, de rânduială; dezordine. **2.** (De obicei la pl.) Lipsă de exactitate, nerespectare a regulilor; încălcare a legii; abatere, incorectitudine. — Pref. *ne- +* **regulă.**

NEREÍDĂ, *nereide*, s.f. Fiecare dintre cele cincizeci de nimfe ale mării în mitologia greacă, protectoarele marinarilor, care se iveau la chemarea corăbierilor aflați în primejdie. — Din lat. **Nereides,** fr. **néréide.**

NERELIGIÓS, -OÁSĂ, *nereligioși, -oase,* adj. **1.** Care nu are o religie. **2.** Care nu respectă religia. [Pr.: *-gi-os*] — Pref. *ne- +* **religios.**

NEREPARÁBIL, -Ă, *nereparabili, -e,* adj. Care nu (mai) poate fi reparat, dres; *fig.* care nu (mai) poate fi îndreptat, corectat. — Pref. *ne- +* **reparabil.**

NEREPARÁT, -Ă, *nereparați, -te,* adj. **1.** Care nu este refăcut, readus în stare bună, care nu este repus în stare de funcționare. **2.** Fig. Care nu a fost îndreptat, corectat. F (Jur.; despre pagube) Care nu este acoperit; (despre stricăciuni, insulte etc.) pentru care nu s-au plătit daune. — Pref. *ne- +* **reparat.**

NERESPECTUÓS, -OÁSĂ, *nerespectuoși, -oase,* adj. Care este lipsit de respect, de bună-cuviință; necuviincios, nereverențios, ireverențios. [Pr.: *-tu-os*] — Pref. *ne- +* **respectuos.**

NEREUȘÍT, -Ă, *nereușiți, -te,* adj. Care nu este reușit; neizbutit. F (Substantivat, f.) Eșec, insucces. [Pr.: *-re-u-*] — Pref. *ne-* + **reușit.**

NEREVERENȚIÓS, -OÁSĂ, *nereverențioși, -oase,* adj. Nerespectuos, necuviincios, ireverențios. [Pr.: *-ți-os*] — Pref. *ne- +* **reverențios.**

NEREZOLVÁT, -Ă, *nerezolvați, -te,* adj. Care nu este rezolvat, pentru care nu s-a găsit o soluție. — Pref. *ne- +* **rezolvat.**

NERÍTIC, -Ă, *neritici, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Regiune* (sau *zonă) neritică* = zonă a fundului mării situată în apropierea țărmului continental, caracterizată prin adâncimi ale apei mai mici de 200 de metri. **2.** Care provine din regiunea neritică (**1**)**,** care este specific, propriu acestei regiuni. — Din fr. **néritique.**

NERÓD, -OÁDĂ, *nerozi, -oade,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care are mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără să judece; (om) prost, netot, neghiob, nătărău. **2.** Adj. Care aparține nerodului (**1**), care caracterizează pe nerod, nerozesc; care denotă, trădează prostie, prostesc; *p. ext.* lipsit de sens, de rațiune; stupid. [Var.: (reg.) **năród, -oádă** adj., s.m. și f.] — Din bg. **neroda.**

NERODITÓR, -OÁRE, *neroditori, -oare,* adj. Care nu este roditor, care nu rodește; sterp. — Pref. *ne- +* **roditor.**

NEROMÂNÉSC, -EÁSCĂ, *neromânești,* adj. (Despre modul de exprimare, de pronunțare al cuiva) Care este greșit din punctul de vedere al limbii române. *Construcție nerom*ână*ească.* — Pref. *ne- +* **românesc.**

NEROTUNJÍT, -Ă, *nerotunjiți, -te,* adj. **1.** Care nu este rotunjit. **2.** (Despre vocale) Care se pronunță fără participarea buzelor. — Pref. *ne-* + **rotunjit.**

NEROZÉSC, -EÁSCĂ, *nerozești,* adj. (Rar) De nerod (**1**); prostesc. — **Nerod** + suf.*-esc.*

NEROZÉȘTE adv. Ca nerozii (**1**), în felul nerozilor; prostește. — **Nerod** + suf. *-ește.*

NEROZÍE, (**2**) *nerozii,* s.f. **1.** Faptul de a fi nerod (**1**); prostie, neghiobie, stupiditate. **2.** Vorbă sau faptă de nerod (**1**); faptă prostească; neghiobie (**2**); (cu sens atenuat) lucru lipsit de seriozitate, de importanță; fleac; *p. ext.* aberație, absurditate. — **Nerod** + suf. *-ie.*

NERUMEGÁT, -Ă, *nerumegați, -te,* adj. (Fam.; despre cunoștințe, idei etc.) Care nu a fost asimilat sau aprofundat. — Pref. *ne- +* **rumegat.**

NERUȘINÁRE s.f. Lipsă de rușine; *p. ext.* comportare, afirmație, faptă lipsită de bună-cuviință; necuviință, impertinență, neobrăzare. — Pref. *ne-* + **rușinare.**

NERUȘINÁT, -Ă, *nerușinați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care este lipsit de rușine, de bună-cuviință; obraznic, impertinent, neobrăzat; *p. ext.* imoral, depravat, stricat. — Pref. *ne- +* **rușinat.**

NERV, *nervi,* s.m. **1.** Formațiune anatomică de transmisie a impulsului nervos, care unește sistemul nervos central cu periferia organismului (piele, organe de simț, mușchi, glande etc.) și care este formată, din mănunchiuri de fibre reprezentând prelungirile neuronului înconjurate de o teacă constituită din mielină. G *Boală de nervi* = boală nervoasă. *Bolnav de nervi* = persoană care suferă de o boală nervoasă. G Expr. *A avea* (sau *a fi în) nervi* = a fi irascibil, iritabil, predispus la ceartă, nervos. *A-l apuca nervii* = a avea o criză nervoasă, un acces de nervi. *A avea nervii slabi* = a fi ușor iritabil sau impresionabil. F (La pl.; rar) (Stare de) surescitare, enervare, nervozitate. **2.** (Bot.; rar) Nervură (**1**). **3.** Fig. (La sg.) Putere, vigoare; energie; ritm susținut. — Din lat. **nervus,** it. **nervo.**

NERVATÚRĂ, *nervaturi,* s.f. (Tehn.) Ansamblul nervurilor de pe suprafața unui obiect, a unui sistem tehnic; nervație (**2**). — Din it. **nervatura.**

NERVÁȚIE, *nervații,* s.f. **1.** (Bot.) Ansamblul nervurilor (**1**) de pe o frunză. F Mod în care sunt dispuse nervurile (**1**) la o frunză. **2.** (Tehn.) Nervatură. **3.** (Zool.) Ansamblul nervurilor (**2**) de pe aripa unei insecte. F Mod de dispunere a nervurilor (**2**). [Var.: **nervațiúne** s.f.] — Din fr. **nervation.**

NERVAȚIÚNE s.f. v. **nervație.**

NERVÍSM s.n. Concepție fiziologică potrivit căreia creierul are rolul de substrat material al activității psihice, de coordonator în reglarea tuturor funcțiilor organismului. — Din fr. **nervisme.**

NERVÍST, -Ă, *nervi*ști*, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al nervismului. **2.** Adj. Care aparține nervismului, privitor la nervism. — **Nerv**[ism] + suf. *-ist.*

NERVÓS, -OÁSĂ, *nervoși, -oase,* adj. **1.** Care se referă la nervi (**1**), care aparține nervilor (**1**); alcătuit din nervi (**1**); care este provocat de nervi (**1**); *p. ext.* de natură nevrotică. G *Sistem nervos* = totalitatea centrilor nervoși și a căilor de transmisiune centripetă și centrifugă din organism. *Sistem nervos central* = ansamblu anatomic alcătuit din creier, cerebel, bulb și măduva spinării. *Boală nervoasă* = boală care afectează psihicul (fără a fi cauzată de vreo leziune organică cunoscută); boală de nervi. **2.** Care nu-și poate păstra calmul, care se enervează ușor; iritabil, mânios, nevricos; *p. ext.* emotiv. F Care se găsește într-o stare de încordare, de surescitare; enervat, iritat. F (Despre gesturi, manifestări) Care trădează nervozitate, enervare, iritare, nerăbdare. F (Adverbial) Cu nervozitate. **3.** Care are nervi (**3**), musculos, vânos; *fig.* puternic, viguros, plin de nerv, energic. — Din lat. **nervosus,** fr. **nerveux,** it. **nervoso.**

NERVOZITÁTE s.f. Stare de enervare, de încordare nervoasă; iritare, surescitare; *p. ext.* nerăbdare. G Loc. adv. *Cu nervozitate* = **a)** în mod nervos, crispat; **b)** cu nerăbdare, precipitat. — Din fr. **nervosité.**

NERVURÁT, -Ă, *nervurați, -te,* adj. (Rar) care este străbătut de nervuri, cu nervuri. — Din fr. **nervuré.**

NERVURÁȚIE, *nervurații,* s.f. Ansamblu de nervuri; mod de dispunere a nervurilor. — **Nervură** + suf. *-ație.*

NERVÚRĂ, *nervuri,* s.f. **1.** Fiecare dintre fasciculele conducătoare liberiene-lem-noase care străbat limbul frunzelor și prin care circulă seva. F P. anal. (Rar) Fiecare dintre ramificațiile cele mai subțiri ale rădăcinii unui copac. **2.** Fiecare dintre fibrele cornoase, ramificate în formă de rețea, care străbat membrana aripii unor insecte. **3.** (La pl.) Rețea de dungi de altă culoare decât fondul, care dau un aspect marmorat unei suprafețe; (și la sg.) fiecare dintre dungile care formează această rețea. **4.** Proeminență pe suprafața interioară sau exterioară a unei piese, a unui organ de mașină etc., care servește la ghidarea, la mărirea rezistenței sau a rigidității piesei, la mărirea suprafeței de schimb de căldură etc. **5.** (Arhit.) Fiecare dintre mulurile care formează osatura unei bolți (gotice sau romanice); mulură care conturează și decorează muchiile unei bolți, marginile unei nișe etc. **6.** Grindă de beton armat turnată odată cu planșeul și servind la întărirea acestuia. **7.** Element transversal (din duraluminiu sau din oțel) al aripii de avion, care, împreună cu lonjeronul, asigură rigiditatea acesteia. **8.** (De obicei la pl.) Cută foarte îngustă, cusută ca garnitură pe un obiect de îmbrăcăminte; cerculeț. — Din fr. **nervure.**

NES®, *nesuri,* s.n. Nescafe. — Din **nes**[cafe].

NESATISFĂCĂTÓR, -OÁRE, *nesatisfăcători, -oare,* adj. Care nu satisface o dorință, o necesitate, o exigență. F Care nu corespunde unor norme, criterii, exigențe. — Pref. *ne- +* **satisfăcător.**

NESATISFĂCÚT, -Ă, *nesatisfăcuți, -te,* adj. Care nu este satisfăcut; nemulțumit. — Pref. *ne- +* **satisfăcut.**

NESATURÁT, -Ă, *nesaturați, -te,* adj. (Despre un sistem fizico-chimic) Care conține într-unul dintre constituenții săi o cantitate mai mică decât cantitatea corespunzătoare stării de saturație. F (Despre combinații chimice organice) Care conține în moleculă legături duble sau triple. — Pref. *ne- +* **saturat.**

NESĂȚ s.n. Dorință puternică, poftă, aviditate, lăcomie. [Var.: **nesáțiu** s.n.] — Pref. *ne- +* **saț.**

NESĂȚIU s.n. v. **nesaț.**

NESĂBUÍNȚĂ, *nesăbuințe,* s.f. Nesăbuire. — **Nesăbuit** + suf. *-ință.*

NESĂBUÍRE s.f. (Rar) Lipsă de judecată, de chibzuință într-o împrejurare dată, nesocotință, nechibzuință, nesăbuință; (concr.) faptă nesocotită, nechibzuită. — Din **nesăbuit.**

NESĂBUÍT, -Ă, *nesăbuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care este lipsit de judecată, de chibzuință în acțiuni; nechibzuit, nesocotit. F (Despre acțiunile, faptele etc. oamenilor) Care dovedește, exprimă, trădează nesăbuință; *p. ext.* lipsit de sens, de rațiune; cu totul exagerat, deplasat. — Cf. magh. szabadni.

NESĂNĂTÓS, -OÁSĂ, *nesănătoși, -oase,* adj. **1.** Care dăunează sănătății, vătămător; *spec.* (despre locuințe, încăperi etc.) insalubru. **2.** Care arată, trădează o stare maladivă, anormală. **3.** Fig. Care denotă o orientare greșită. — Pref. *ne- +* **sănătos.**

NESĂRÁT, -Ă, *nesărați, -te*, adj. **1.** Care nu conține sare (îndeajuns). **2.** Fig. (Despre oameni sau despre manifestări ale lor; *spec.* despre vorbe, glume) Fără spirit, fără haz, fără farmec, anost, fad, searbăd; *p. ext.* (despre manifestările oamenilor) fără conținut, fără sens, prostesc. — Pref. *ne-* + **sărat.**

NESĂRĂTÚRĂ, *nesărături,* s.f. (Rar) Vorbă, glumă, faptă etc. lipsită de spirit, de haz. — Pref. *ne- +* **sărătură.**

NESĂTÚL, -Ă, *nesătui, -le,* adj. **1.** Care nu s-a săturat; care nu se simte sătul niciodată; flămând. **2.** Fig. Nesățios (**1**). — Pref. *ne- +* **sătul.**

NESĂȚIÓS, -OÁSĂ, *nesățioși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu se mulțumește cu ce are, care caută să obțină, să acapareze tot mai mult; lacom, avid, nesătul (**2**). **2.** Care nu se simte niciodată sătul; care nu are saț la mâncare, la băutură; *p. ext.* lacom. F (Reg.; despre mâncăruri) Care nu satură. **3.** Fig. Care nu poate fi astâmpărat, potolit, stăpânit; *p. ext.*

mistuitor, devorant. F (Adverbial) Cu nesaţ, cu plăcere, cu voluptate. [Pr.: *-ţi-os*] — Pref. *ne- +* **săţios.**

NESCAFÉ®, (**2**) *nescafeuri,* s.n. **1.** Denumire comercială dată unui praf de cafea solubil, din care se prepară o băutură prin simpla dizolvare în apă; nes. **2.** Sortiment sau porţie de nescafe (**1**). — Cuv. fr.

NESCAIVÁ adj. nehot. invar. v. **niscaiva.**

NESCAREVÁ adj. nehot. invar. v. **niscareva.**

NESCHIMBÁT, -Ă, *neschimbaţi, -te,* adj. Care îşi păstrează conţinutul, forma, aspectul de dinainte; invariabil. — Pref. *ne- +* **schimbat.**

NESCHIMBĂTÓR, -OÁRE, *neschimbători, -oare,* adj. Care nu se schimbă sau nu poate fi schimbat; imuabil. — Pref. *ne- +* **schimbător.**

NESCRÍPTIC, *nescriptice,* adj. (În sintagma) *Fond nescriptic* = fond destinat pentru plata personalului angajat în afara schemei (şi temporar) într-o întreprindere sau într-o instituţie. — Pref. *ne- +* **scriptic.**

NESCRÍS, -Ă, *nescrişi, -se,* adj. Care nu este sau nu a fost scris; care se păstrează prin tradiţie orală. — Pref. *ne- +* **scris.**

NESECÁT, -Ă, *nesecaţi, -te*, adj. (Adesea fig.) Care nu seacă sau nu poate seca; fără sfârşit, mereu viu; inepuizabil; nesecătuit. — Pref. *ne- +* **secat.**

NESECĂTUÍT, -Ă, *nesecătuiţi, -te,* adj. (Rar) Nesecat. — Pref. *ne- +* **secătuit.**

NESEMNIFICATÍV, -Ă, *nesemnificativi, -e,* adj. Care este lipsit de semnificaţie, de importanţă. — Pref. *ne- +* **semnificativ.**

NESENTIMENTÁL, -Ă, *nesentimentali, -e*, adj. Care nu este sentimental. — Pref. *ne- +* **sentimental.**

NESERIÓS, -OÁSĂ, *neserioşi, -oase*, adj. Care nu este serios; lipsit de seriozitate. [Pr.: *-ri-os*] — Pref. *ne- +* **serios.**

NESERIOZITÁTE s.f. Lipsă de seriozitate; *p. ext.* comportare, ţinută neserioasă. [Pr.: *-ri-o-*] — Pref. *ne- +* **seriozitate.**

NESESÉR, *neseseruri,* s.n. Mică trusă de călătorie care cuprinde cele necesare pentru îngrijirea corpului (săpun, perii, foarfecă etc.). — Din fr. **nécessaire.**

NESFÂRŞÍRE s.f. (Rar) Întindere sau cantitate fără limite sau care pare că nu are limite. — Pref. *ne- +* **sfârşire.**

NESFÂRŞÍT[1] s.n. Ceea ce nu are (sau pare că nu are) limită în spaţiu sau în timp; nemărginire, infinit. G Loc. adv. *La nesfârşit* = continuu, întruna, necontenit. F Eternitate, veşnicie. — Pref. *ne-* + **sfârşit.**

NESFÂRŞÍT[2]**, -Ă,** *nesfârşiţi, -te,* adj. **1.** Care nu se sfârşeşte, nu are limite (în timp sau spaţiu), nu încetează, nu se consumă, care nu are sfârşit; fără sfârşit; fără margini; etern, veşnic; infinit. **2.** Foarte mare, foarte întins, foarte numeros, foarte intens. F (Adverbial) Extrem de..., foarte. — Pref. *ne- +* **sfârşit.**

NÉSFIE s.f. v. **nisfia.**

NESÍGUR, -Ă, *nesiguri, -e,* adj. **1.** Care nu oferă siguranţă, pe care nu se poate conta; incert, îndoielnic. F Spec. Lipsit de stabilitate, de rezistenţă. F Spec. Primejdios, expus. **2.** (Despre oameni) Care este lipsit de convingere, de încredere (în sine), de fermitate; nehotărât, şovăielnic; *p. ext.* timid, stângaci. F (Despre acţiunile şi manifestările oamenilor) Care arată, exprimă, trădează lipsă de convingere, de hotărâre, de încredere, de fermitate; *p. ext.* care trădează, exprimă stângăcie, timiditate. **3.** Care nu se vede, nu se distinge bine, lipsit de claritate; neclar, confuz; *p. ext.* care se află încă în formare, care nu s-a format, nu s-a definitivat încă. — Pref. *ne- +* **sigur.**

NESIGURÁNŢĂ s.f. **1.** Stare a ceea ce este nesigur (**1**), lipsit de siguranţă; incertitudine, îndoială; *p. ext.* lucru, situaţie nesigure, îndoielnice, supuse hazardului; lipsă de securitate (personală). **2.** Şovăială, ezitare; îndoială, dubiu; *p. ext.* stare de agitaţie, de frământare, nelinişte. — Pref. *ne- +* **siguranţă.**

NESILÍT, -Ă, *nesiliţi, -te,* adj. **1.** (Despre gesturi, mişcări; despre stil, limbă) Natural, spontan, degajat. **2.** Care este făcut de bunăvoie, fără constrângere. — Pref. *ne- +* **silit.**

NESIMŢÍRE s.f. **1.** Pierdere a cunoştinţei; leşin. **2.** Lipsă de bun-simţ; purtare a celui nesimţit[2] (**1**). **3.** Indiferenţă, răceală; lipsă de sensibilitate. — Pref. *ne- +* **simţire.**

NESIMŢÍT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe nesimţite* = încetul cu încetul, fără a putea fi perceput. — Pref. *ne- +* **simţit.**

NESIMŢÍT[2]**, -Ă,** *nesimţiţi, -te,* adj. **1.** Care este lipsit de bun-simţ, de bună creştere, de cuviinţă, de delicateţe. F Care denotă, trădează nesimţire (**2**). **2.** Care nu este simţit, perceput; care scapă simţurilor sau trece neobservat; *p. ext.* insesizabil, imperceptibil. F (Adverbial) Fără a putea fi perceput; încetul cu încetul; fără zgomot, tiptil; pe furiş. — Pref. *ne- +* **simţit.**

NESIMŢITÓR, -OÁRE, *nesimţitori, -oare*, adj. **1.** Căruia îi lipseşte facultatea de a simţi; care nu este înzestrat cu simţuri; *p. ext.* insensibil, nepăsător. F Care nu mai simte, care se găseşte în stare de nesimţire (**1**), de inconştienţă; *p. ext.* mort. **2.** Nesimţit[2] (**1**). — Pref. *ne- +* **simţitor.**

NESMINTÍT, -Ă, *nesmintiţi, -te,* adj., adv. (Înv. şi reg.) **1.** Adj. Care nu poate fi mişcat din loc, care nu poate fi schimbat ori abătut. **2.** Adv. Fără abatere, fără schimbare; *p. ext.* în mod regulat, constant. **3.** Adv. Neapărat, negreşit; desigur. — Pref. *ne- +* **smintit.**

NESOCIÁBIL, -Ă, *nesociabili, -e,* adj. Căruia nu-i plac relaţiile cu semenii săi, care leagă greu prietenii; necomunicativ. [Pr.: *-ci-a-*] — Pref. *ne- +* **sociabil.**

NESOCOTÍ, *nesocotesc,* vb. IV. Tranz. A nu respecta, a nu preţui (la valoarea cuvenită); a desconsidera, a dispreţui; a nu ţine seamă de..., a ignora, a neglija; a trece peste...; *spec.* a încălca o lege, o dispoziţie. — Pref. *ne- +* **socoti.**

NESOCOTÍNŢĂ, *nesocotinţe,* s.f. **1.** Lipsă de judecată, de înţelepciune, de chibzuinţă (în acţiuni); *p. ext.* uşurinţă, imprudenţă (în acţiuni). **2.** Faptă sau vorbă de om nesocotit (**1**); nechibzuinţă, nesăbuinţă, prostie. — Pref. *ne- +* **socotinţă.**

NESOCOTÍRE s.f. Faptul de *a nesocoti;* ignorare, desconsiderare. — V. **nesocoti.**

NESOCOTÍT, -Ă, *nesocotiţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care este lipsit de judecată, de socotinţă, de chibzuinţă în acţiuni; nechibzuit, nesăbuit; *p. ext.* uşuratic, imprudent. F (Despre manifestările oamenilor) Care dovedeşte nesocotinţă; nechibzuit, absurd, prostesc. **2.** Care nu este luat în seamă; ignorat, desconsiderat. — Pref. *ne- +* **socotit.**

NESOFISTICÁT, -Ă, *nesofisticaţi, -te,* adj. Care nu este sofisticat, lipsit de artificialitate, plin de naturaleţe; lipsit de rafinament. — Pref. *ne- +* **sofisticat.**

NESOLUŢIONÁT, -Ă, *nesoluţionaţi, -te,* adj. Care nu este încă soluţionat. [Pr.: *-ţi-o-*] — Pref. *ne- +* **soluţionat.**

NESÓMN s.n. Lipsă de somn, insomnie. F Stare de veghe; *p. ext.* oboseală pricinuită de starea de veghe. — Pref. *ne- +* **somn.**

NESPĂLÁT, -Ă, *nespălaţi, -te,* adj. Care nu a fost spălat, care nu s-a spălat (încă) sau care nu s-a spălat bine; care în mod obişnuit nu se spală. F (Substantivat) Om care nu este bun de nimic, om fără rost, fără căpătâi; neisprăvit. — Pref. *ne-* + **spălat.**

NESPECTACULÓS, -OÁSĂ, *nespectaculoşi, -oase,* adj. Care este lipsit de spectaculozitate. — Pref. *ne- +* **spectaculos.**

NESPERÁT, -Ă, *nesperaţi, -te,* adj. (Despre un eveniment fericit) Care nu a fost sperat (dar s-a realizat); *p. ext.* care întrece aşteptările. — Pref. *ne- +* **sperat** (după fr. *inespéré).*

NESPORTÍV, -Ă, *nesportivi, -e,* adj. Care se abate de la regulile disciplinei sportive, care încalcă sportivitatea. — Pref. *ne- +* **sportiv.**

NESPÚS, -Ă, *nespuşi, -se,* adj. Care nu poate fi spus, exprimat, descris, evaluat (atât este de mare, de intens, de tare etc.), inexprimabil, indescriptibil; *p. ext.* nemaipomenit, extraordinar. — Pref. *ne- +* **spus.**

NESTABÍL, -Ă, *nestabili, -e,* adj. Care nu are stabilitate; instabil. F (Despre un corp chimic) Care se descompune sau se transformă cu uşurinţă. — Pref. *ne- +* **stabil.**

NESTABILITÁTE s.f. Proprietatea de a fi nestabil; instabilitate. — Pref. *ne- +* **stabilitate.**

NESTATÓRNIC, -Ă, *nestatornici, -ce,* adj. Care nu este statornic; schimbător, inconstant. — Pref. *ne- +* **statornic.**

NESTATORNICÍE s.f. Lipsă de statornicie; inconstanţă. — Pref. *ne- +* **statornicie.**

NESTĂPÂNÍT, -Ă, *nestăpâniţi, -te,* adj. Care nu poate fi oprit; care nu se poate stăpâni; nestăvilit, nedomolit, năvalnic. — Pref. *ne- +* **stăpânit.**

NESTĂVILÍT, -Ă, *nestăviliţi, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi (uşor) stăvilit, oprit; nestăpânit, năvalnic, impetuos; *p. ext.* irezistibil. — Pref. *ne- +* **stăvilit.**

NESTEMÁTĂ, *nestemate,* adj. (În sintagma) *Piatră nestemată* (şi substantivat, f.) = mineral rar, cu aspect atrăgător şi duritate mare, folosit mai ales pentru podoabe; piatră preţioasă, piatră scumpă. F P. ext. (Rar) De piatră scumpă. [Var.: **nestimátă** adj.] — Cf. lat. aestimatus.

NESTERILIZÁT, -Ă, *nesterilizaţi, -te,* adj. Care nu a fost supus sterilizării. — Pref. *ne-* + **sterilizat.**

NESTIMÁT, -Ă, *nestimaţi, -te,* adj. (Înv.) Nepreţuit (**1**), inestimabil. — Cf. lat. inaestimabilis, fr. inestimable.

NESTIMÁTĂ adj. v. **nestemată.**

NESTINGHERÍT, -Ă, *nestingheriţi, -te,* adj. Care nu este stingherit; liber să acţioneze în bune condiţii. — Pref. *ne- +* **stingherit.**

NESTINGÍBIL, -Ă, *nestingibili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi stins, oprit, potolit. — După fr. **inextinguible.**

NESTÍNS, -Ă, *nestinşi, -se,* adj. Care (mai) arde (cu putere), care nu poate fi stins; (despre foc) viu, iute. G *Var nestins* = var în forma în care iese din cuptorul de calcinare a pietrei de var. F Fig. (Despre sentimente, senzaţii) Care nu încetează sau nu poate fi atenuat, domolit, potolit; care durează etern, veşnic (cu aceeaşi intensitate). — Pref. *ne- +* **stins.**

NESTRĂBĂTÚT, -Ă, *nestrăbătuţi, -te,* adj. Care nu este (încă) sau nu poate fi străbătut. — Pref. *ne- +* **străbătut.**

NESTRĂMUTÁT, -Ă, *nestrămutați, -te,* adj. **1.** Care nu se mută sau nu poate fi mutat din loc, care rămâne nemișcat, fix, stabil; *p. ext.* trainic, durabil. **2.** Fig. (Despre oameni și acțiunile lor, despre întâmplări etc.) Care nu poate fi clintit, schimbat; statornic, ferm, hotărât. — Pref. *ne- +* **strămutat.**

NESTRICÁT, -Ă, *nestricați, -te,* adj. (Pop.) Întreg, intact; nevătămat. F Neatins de vicii. — Pref. *ne- +* **stricat.**

NESTRUCTURÁT, -Ă, *nestructurați, -te,* adj. Care nu are (încă) o structură bine definită. — Pref. *ne- +* **structurat.**

NESUFERÍRE s.f. (Rar) Aversiune; dușmănie. — Pref. *ne- +* **suferire.**

NESUFERÍT, -Ă, *nesuferiți, -te,* adj. **1.** Care este greu de suportat sau care depășește puterile, rezistența cuiva, care nu poate fi suferit; insuportabil; *p. ext.* cumplit. **2.** (Adesea substantivat) Care displace, care repugnă; *p. ext.* urâcios; detestabil, odios. — Pref. *ne- +* **suferit.**

NESUPRAVEGHEÁT, -Ă, *nesupravegheați, -te,* adj. Care nu se află sub supraveghere, sub control. — Pref. *ne- +* **supravegheat.**

NESUPÚNERE, *nesupuneri,* s.f. Lipsă de supunere; atitudine, faptă etc. care contravine legii, unor dispoziții etc. — Pref. *ne- +* **supunere.**

NESUPÚS, -Ă, *nesupuși, -se,* adj. Care refuză să se supună, să respecte o lege, o dispoziție; care se răzvrătește. — Pref. *ne- +* **supus.**

NEȘÁNSĂ, *neșanse,* s.f. Întâmplare nefavorabilă; nenoroc, ghinion. — Pref. *ne- +* **șansă.**

NEȘIFONÁBIL, -Ă, *nești*fonabili, *-e,* adj. (Despre țesături, confecții) Care nu se șifonează (ușor). — Pref. *ne- +* **șifonabil.**

NEȘTAMPILÁT, -Ă, *neștampilați, -te,* adj. (Despre mărci poștale) Care nu este ștampilat; neobliterat. — Pref. *ne- +* **ștampilat.**

NÉȘTE art. nehot. v. **niște.**

NEȘTÉRS, -EÁRSĂ, *neșterși, -se*, adj. Care nu poate fi șters, distrus, înlăturat. F Fig. Care nu poate fi uitat, care rămâne veșnic în amintire. — Pref. *ne-* + **șters.**

NEȘTIÍNȚĂ s.f. **1.** Faptul de a nu ști, de a nu avea știință de ceva; situație în care se află cel care nu știe ceva, nu are știință de ceva. G *Neștiință de carte* = analfabetism. **2.** Lipsă de cultură, ignoranță; *p. ext.* obscurantism. — Pref. *ne- +* **știință.**

NEȘTIINȚÍFIC, -Ă, *neștiințifici, -ce*, adj. Care nu aparține științei, care nu are caracter științific. — Pref. *ne- +* **științific** (după fr. *non-scientifique*).

NEȘTÍNE pron. nehot. (Înv. și reg.) Cineva, careva; oricare, fiecare. — Lat. **nescio** + **qui** + **ne.**

NEȘTIRBÍT, -Ă, *neștirbiți, -te*, adj. (Adesea fig.) Neatins, intact. — Pref. *ne- +* **știrbit.**

NEȘTÍRE s.f. (În loc. adv.) *În neștire* = **a)** fără să-și dea seama, fără a ști cum sau de ce; la întâmplare; absent, distrat; *p. ext.* involuntar; **b)** fără rost, fără sens, în mod inutil; **c)** fără măsură, fără socoteală; la nesfârșit. (Rar) *Din neștire* = din nebăgare de seamă; involuntar. — Pref. *ne- +* **știre.**

NEȘTIÚT, -Ă, *neștiuți, -te*, adj. Care nu este (încă) știut, cunoscut, cercetat, descoperit; necunoscut; *p. ext.* tainic, ascuns, nepătruns; *spec.* anonim. [Pr.: *-și-ut*] — Pref. *ne- +* **știut.**

NEȘTIUTÓR, -OÁRE, *neștiutori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care nu știe (nimic); ignorant, nepriceput; lipsit de cultură. G (Substantivat) *Neștiutor de carte* = analfabet. F Inocent, candid, naiv; *p. ext.* inofensiv. [Pr.: *-și-u-*] — Pref. *ne- +* **știutor.**

NET, -Ă, *neți, -te*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Clar, deslușit, precis; hotărât, categoric. **2.** (Despre venituri) Din care s-au scăzut cheltuielile, impozitele; curat; (despre greutatea mărfurilor) din care s-a scăzut daraua, ambalajul. — Din fr. **net.**

NETALENTÁT, -Ă, *netalentați, -te*, adj. Lipsit de talent. — Pref. *ne-* + **talentat.**

NETÁM-NESÁM adv. v. **nitam-nisam.**

NETÁM-NISÁM adv. v. **nitam-nisam.**

NETĂGĂDUÍT, -Ă, *netăgăduiți, -te*, adj. Care nu se (poate) pune la îndoială, care nu se mai discută (atât este de evident); neîndoios, indiscutabil, incontestabil, necontestat; *p. ext.* cert, categoric. — Pref. *ne- +* **tăgăduit.**

NÉTED, -Ă, *netezi, -de,* adj. **1.** Care are suprafața dreaptă, fără asperități; *p. ext.* lucios, alunecos. G *Mușchi neted* sau *musculatură, fibră (musculară) netedă* = mușchi sau musculatură, fibră (musculară) care nu prezintă striații. F (Despre piele; *p. ext.* despre părți ale corpului) Fără riduri, fără zbârcituri, întins, catifelat, mătăsos. F (Despre păr) Lins, întins. **2.** (Despre suprafețe, locuri, terenuri) Care este drept, fără asperități, care este lipsit de denivelări, de accidente; întins, plan, șes. F (Despre drumuri) Fără hopuri sau făgașuri; plat, drept, uniform; lin. G Expr. (Adverbial) *A-i veni* (sau *a-i fi) neted* = a-i fi ușor, comod să facă ceva, a-i veni la îndemână. **3.** Fig. Clar, precis, limpede, deslușit; *p. ext.* deschis, fățiș, direct. — Lat. **nitidus, -a.**

NETEMEINICÍE s.f. Lipsă de temeinicie. F (Jur.) Deficiență a hotărârii unui organ de jurisdicție, care constă în greșita sau incompleta stabilire a faptelor ori în caracterul incomplet ori contradictoriu al motivării. — Pref. *ne- +* **temeinicie.**

NETEMPERÁT, -Ă, *netemperați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de moderație, de cumpătare. **2.** (Muz.; despre sisteme de intonație) Care nu este temperat. — Pref. *ne- +* **temperat** (după fr. *intempéré*).

NETERMINÁT, -Ă, *neterminați, -te,* adj. Care nu este realizat până la sfârșit; nefinalizat. — Pref. *ne- +* **terminat**[2]**.**

NETEZÍ, *netezesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A face neted; a nivela. G Expr. *A(-i) netezi cuiva calea* = a înlesni, a ușura cuiva ceva. **2.** A călca ușor (cu fierul de călcat) rufe, haine etc. **3.** A aranja, a îndrepta părul, penele; *p. ext.* a mângâia, a dezmierda. F (Glumeț) A lovi, a bate. — Din **neted.**

NETEZÍME, (**2**) *netezimi,* s.f. **1.** Însușire a unui obiect de a fi neted (**1**); însușire a unei suprafețe, a unui loc, teren de a fi neted (**2**). **2.** (Concr.) Suprafață dreaptă, netedă sau lipsită de accidente; neteziș. — **Neted** + suf. *-ime.*

NETEZÍRE s.f. Acțiunea de *a netezi* și rezultatul ei. — V. **netezi.**

NETEZÍȘ, *netezișuri,* s.n. (Rar) Netezime (**2**). — **Neted** + suf. *-iș.*

NETEZÍT, -Ă, *neteziți, -te,* adj. **1.** Care a fost făcut neted. **2.** (Reg.; despre păr, barbă etc.) Potrivit, aranjat, bine pieptănat. — V. **netezi.**

NETEZITOÁRE, *netezitori,* s.f. **1.** Mistrie specială de metal, cu paleta îndoită, folosită pentru a netezi tencuiala la muchiile sau la unghiul dintre zidurile unei construcții. **2.** Unealtă agricolă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri, folosită la nivelarea pământului (după arat). — **Netezi** + suf. *-toare.*

NETEZITÓR, *netezitoare,* s.n. **1.** Unealtă folosită pentru îndreptarea și netezirea muchiilor la formele de turnătorie. **2.** Mașină formată din doi cilindri între care se trece un material pentru a fi netezit. — **Netezi** + suf. *-tor.*

NÉTO adv. (Și adjectival) Fără impozite, rețineri sau alte cheltuieli; fără dare. — Din it., germ. **netto.**

NETÓT, NETOÁTĂ, *netoți, netoate,* adj., s.m. și f. (Persoană) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; (om) redus la minte; prost, nătărău, neghiob, prostănac. — Pref. *ne- +* **tot.**

NETRANSFERÁBIL, -Ă, *netransferabili, -e,* adj. Care nu poate fi transferat. — Pref. *ne- +* **transferabil.**

NETRÉBNIC, -Ă, *netrebnici, -ce,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Ticălos, mizerabil, păcătos. **2.** Care este lipsit de valoare, de folos, de utilitate sau de însemnătate; nefolositor, inutil. **3.** (Înv.) Vrednic de milă, mizerabil; umil, modest; *p. ext.* (curent) incapabil, nevrednic. — Din sl. **netrĕbĭnŭ.**

NETREBNICÍE, *netrebnicii,* s.f. Faptă, atitudine, comportare de om netrebnic; ticăloșie, mârșăvie, josnicie. — **Netrebnic** + suf. *-ie.*

NETREBUINCIÓS, -OÁSĂ, *netrebuincioși, -oase,* adj. Care nu este trebuincios; nefolositor, inutil. [Pr.: *-bu-in-*] — Pref. *ne-* + **trebuincios.**

NETROPICALIZÁT, -Ă, *netropicalizați, -te,* adj. (Despre piese, aparate, instalații etc.) Căruia nu i s-au aplicat operații de tropicalizare. — Pref. *ne-* + **tropicalizat.**

NETRUCÁT, -Ă, *netrucați, -te,* adj. (Despre scene din filme, din piese de teatru etc.) În care nu s-au folosit trucaje. — Pref. *ne-* + **trucat.**

NETRUNCHIÁT, -Ă, *netrunchiați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu este trunchiat. [Pr.: *-chi-at*] — Pref. *ne-* + **trunchiat.**

NETULBURÁT, -Ă, *netulburați, -te,* adj. Care nu este tulburat. — Pref. *ne-* + **tulburat.**

NEȚ, *nețuri,* s.n. (La tenis) Lovitură în care mingea trece în terenul advers atingând marginea de sus a plasei. — Din germ. **Netz,** engl. **net.**

NEȚĂRMURÍT, -Ă, *nețărmuriți, -te,* adj. Care nu cunoaște limite (în spațiu, în intensitate); nemărginit, imens. — Pref. *ne-* + **țărmurit.**

NEȚESĂLÁT, -Ă, *nețesălați, -te,* adj. (Despre vite) Care nu a fost curățat cu țesala; *p. anal.* (depr.; despre oameni) cu părul încâlcit, zbârlit, nepieptănat; (despre păr) care nu este pieptănat, care este încâlcit, zbârlit; *p. ext.* neîngrijit, murdar. — Pref. *ne-* + **țesălat.**

NEUITÁT, -Ă, *neuitați, -te,* adj. Care nu se poate uita; a cărui amintire a rămas neștearsă; vrednic de aducere-aminte, memorabil; *p. ext.* veșnic, etern. [Pr.: *ne-ui-*] — Pref. *ne-* + **uitat.**

NEÚMĂ, *neume,* s.f. Semn de notație muzicală fără portativ, folosit în Evul Mediu în cântarea liturgică. F Parte dintr-o frază muzicală religioasă care constă în prelungirea melodiei pe ultima silabă a unui cuvânt sau care se execută fără cuvinte, prin vocalizare. — Din fr. **neume.**

NEUMBLÁT, -Ă, *neumblați, -te,* adj. **1.** (Despre drumuri, locuri) Care este puțin umblat, pe care se trece rareori; pe unde nu au trecut niciodată oamenii; *p. ext.* care nu este populat; pustiu. **2.** (Despre oameni) Care a călătorit puțin sau deloc; neexperimentat. [Pr.: *ne-um-*] — Pref. *ne-* + **umblat.**

NEUNÍRE, *neuniri,* s.f. (Rar) Lipsă de unire, de înțelegere (între mai multe persoane, colectivități etc.); neînțelegere. [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **unire.**

NEURÁL, -Ă, *neurali, -e,* adj. Care face parte din sistemul nervos, care este în legătură cu sistemul nervos. G *Canal neural* = canal embrionar din pereții căruia ia naștere sistemul nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neural.**

NEURASTÉNIC, -Ă, *neurastenici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) bolnavă de neurastenie. **2.** Adj. Privitor la neurastenie; specific neurasteniei. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurasthénique.**

NEURASTENÍE, *neurastenii,* s.f. Formă clinică de nevroză manifestată prin dureri de cap, insomnie, oboseală, depresie psihică, anxietate, palpitații, sufocări etc. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurasthénie.**

NEURASTENIZÁ, *neurastenizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) îmbolnăvi de neurastenie. [Pr.: *ne-u-*] — Din **neurastenie.**

NEURASTENIZÁNT, -Ă, *neurastenizanți, -te,* adj. Care produce neurastenie. [Pr.: *ne-u-*] — **Neurasteniza** + suf. *-ant.*

NEURASTENIZÁT, -Ă, *neurastenizați, -te,* adj. Bolnav de neurastenie; *p. ext.* cu nervii slăbiți, sensibilizați. [Pr.: *ne-u-*] — V. **neurasteniza.**

NEURÍNĂ, *neurine,* s.f. Substanță organică toxică care se găsește în obicei în materiile intrate în putrefacție. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurine.**

NEUROCHIRURGÍE s.f. Ramură a chirurgiei având ca obiect bolile sistemului nervos care necesită o intervenție chirurgicală. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurochirurgie.**

NEUROCIBERNÉTIC, -Ă, *neurocibernetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care cercetează activitatea creierului, ca organ al gândirii, cu ajutorul mijloacelor cibernetice. **2.** Adj. De neurocibernetică. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurocybernétique.**

NEUROCÍT, *neurocite,* s.n. (Anat.) Neuron. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurocyte.**

NEUROENDOCRÍN, -Ă, *neuroendocrini, -e,* adj. (Med.) Care se referă la efectele pe care le exercită asupra organismului sistemul nervos în interacțiune cu cel endocrin. [Pr.: *ne-u-*] — Din engl. **neuroendocrine.**

NEUROFIBROMATÓZĂ, *neurofibromatoze,* s.f. Boală caracterizată prin tumori benigne dezvoltate din țesutul fibros al tecilor nervilor, asociate cu pete pigmentare ale pielii. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurofibromatose.**

NEUROLÉPTIC, -Ă, *neuroleptici, -ce,* adj., s.n. Neuroplegic. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurleptique.**

NEUROLÍMFĂ, *neurolimfe,* s.f. (Anat.) Lichid cefalorahidian. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurolymphe.**

NEUROLÓG, -Ă, *neurologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în boli ale sistemului nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurologue.**

NEUROLÓGIC, -Ă, *neurologici, -ce,* adj. Care aparține neurologiei, privitor la neurologie. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurologique.**

NEUROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază formarea, structura, funcțiile și bolile sistemului nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurologie.**

NEURÓM s.n. v. **nevrom.**

NEUROMUSCULÁR, -Ă, *neuromusculari, -e,* adj. Care aparține nervilor sistemului muscular, privitor la aceștia nervi. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuromusculaire.**

NEURÓN, *neuroni,* s.m. Element structural și funcțional de bază al sistemului nervos compus dintr-un corp celular protoplasmatic, care conține un nucleu, și din prelungiri protoplasmatice; neurocit. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurone.**

NEUROPATOLOGÍE s.f. Ramură a neurologiei care se ocupă cu studierea bolilor sistemului nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropathologie.**

NEUROPLÉGIC, -Ă, *neuroplegici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care are o acțiune deconectantă asupra sistemului nervos central, provocând o reducere a stării de tensiune psihică, fără să producă somn; neuroleptic. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuroplégique.**

NEUROPSIHIATRÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază în ansamblu afecțiunile sistemului nervos, incluzând și bolile psihice. [Pr.: *ne-u-ro-psi-hi-a-*] — Din fr. **neuropsychiatrie.**

NEUROPSÍHIC, -Ă, *neuropsihici, -ce,* adj. De neuropsihiatrie. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropsychique.**

NEUROPSIHOLÓGIC, -Ă, *neuropsihologici, -ce,* adj. De neuropsihologie. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropsychologique.**

NEUROPSIHOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază fenomenele psihice în legătură cu sistemul nervos central. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropsychologie.**

NEUROSIMPÁTIC, -Ă, *neurosimpatici, -ce,* adj. Privitor la sistemul nervos al marelui simpatic, care aparține acestui sistem. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurosympathique.**

NEUROTOMÍE s.f. v. **nevrotomie.**

NEUROTRÓP, -Ă, *neurotropi, -e,* adj., s.m. (Microorganism, virus) care se fixează și provoacă modificări în special în sistemul nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurotrope.**

NEUROVEGETATÍV, -Ă, *neurovegetativi, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Sistem nervos neurovegetativ* = totalitatea organelor nervoase de transmisie ale organismului care reglează funcțiile de nutriție. **2.** Care ține de sistemul nervos neurovegetativ, care aparține sau este propriu, caracteristic acestui sistem. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurovégétatif.**

NEUTÍL, -Ă, *neutili, -e,* adj. Care nu este folositor, care nu servește la nimic; inutil. [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **util.**

NEUTRÁL, -Ă, *neutrali, -e,* adj. **1.** (Rar) Neutru (**1**). **2.** (Despre sensul cuvintelor) Care este indiferent față de genul (feminin sau masculin) indicat de forma cuvântului; care se poate referi la obiecte de orice gen. **3.** (Chim.; rar) Neutru (**4**). [Pr.: *ne-u-*] — Din lat. **neutralis,** it. **neutrale.**

NEUTRALITÁTE s.f. Situație politică și juridică a unui stat care nu se amestecă în conflictul dintre alte state, care nu acordă sprijin statelor beligerante, iar în timp de pace nu ia parte la încheierea de alianțe și de pacte militare; *p. ext.* stare, atitudine neutră (**1**) a unei persoane sau a unui grup social. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutralité.**

NEUTRALIZÁ, *neutralizez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune în imposibilitate de a se manifesta, a face inofensiv, a reduce la pasivitate, a paraliza; a anihila acțiunea unei forțe prin altă forță contrară, a contracara, a zădărnici. F Tranz. și refl. (Lingv.) A determina sau a suferi o neutralizare. **2.** Tranz. fact. și refl. (Chim.) A (se) face neutru (**4**). **3.** Tranz. (Fiz.) A compensa cuplajul dintre circuitul electric de intrare și cel de ieșire al unui amplificator electric. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutraliser.**

NEUTRALIZÁNT, -Ă, *neutralizanți, -te,* adj., s.n. (Produs, substanță) care neutralizează. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutralisant.**

NEUTRALIZÁRE, *neutralizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) neutraliza.* F (Lingv.) Suprimarea, în condiții determinate, a unei opoziții existente între două unități. [Pr.: *ne-u-*] — V. **neutraliza.**

NEUTRALIZÁT, -Ă, *neutralizați, -te,* adj. Făcut sau devenit neutru. [Pr.: *ne-u-*] — V. **neutraliza.**

NEUTRÍNO, *neutrino,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară neutră, stabilă, cu masa neglijabilă. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr., engl. **neutrino,** germ. **Neutrino.**

NEUTRODINÁRE, *neutrodinări,* s.f. (Elt.) Compensare a unei reacții existente între ieșirea și intrarea unui etaj amplificator cu circuite acordate. — După fr. **neutrodynation.**

NEUTRÓN, *neutroni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară neutră din nucleul atomului, lipsită de sarcină electrică, cu masa puțin mai mare decât cea a protonului. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutron.**

NEUTRÓNIC, -Ă, *neutronici, -ce,* adj. Care aparține neutronilor, care se referă la neutroni; alcătuit din neutroni. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutronique.**

NEÚTRU, -Ă, *neutri, -e,* adj. **1.** (Despre state, popoare etc.) Care este în stare de neutralitate, care nu face parte din beligeranți sau dintre părțile adverse; neutral (**1**). G *Zonă neutră* sau *teritoriu neutru* = teritoriu situat între granițele a două țări pe care nu staționează forțe armate. F P. ext. (Despre oameni sau grupuri sociale) Care nu se încadrează în niciun partid, în niciun curent etc.; care se abține de la a se pronunța pro sau contra, păstrând o atitudine rezervată, pasivă. **2.** Care nu poate fi calificat nici în sens pozitiv și nici în sens negativ, care nu trezește niciun interes deosebit, care este nesemnificativ, indiferent; care manifestă indiferență, lipsă de participare; *spec.* lipsit de valoare afectivă sau stilistică. F (Fon.) Care nu participă la o anumită opoziție fonologică. **3.** (Gram.; în sintagmele) *Gen neutru* (și substantivat, n.) = formă a unor părți de vorbire (substantivul, adjectivul etc.) atribuită numelor de lucruri. *Substantiv neutru* (și substantivat, n.) = substantiv de genul neutru. *Vocală neutră* = vocală medială. F (Despre sensul cuvintelor) Care este indiferent față de genul (feminin sau masculin) indicat de forma cuvântului; care se poate referi la obiecte de orice gen; neutral (**2**). **4.** (Chim.) Care nu are nici caracter acid, nici caracter bazic; neutral (**3**). F La care ionii de hidrogen ai acidului au fost înlocuiți cu metale. **5.** (Fiz.) Care nu are sarcină electrică; care posedă în cantități egale sarcină electrică pozitivă și negativă. — Din fr. **neutre,** lat. **neuter, -tra,** it. **neutro.**

NEUZÁT, -Ă, *neuzați, -te,* adj. Care nu este degradat, deteriorat, stricat (prin folosire îndelungată). [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **uzat** (după fr. *non-usé).*

NEUZITÁT, -Ă, *neuzitați, -te,* adj. Care nu se folosește în mod curent; (rar) neobișnuit. [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **uzitat.**

NEV, *nevi,* s.m. Tumoare benignă a pielii, uneori colorată în brun, cenușiu sau albastru. — Din lat. **naevus.**

NEVALORIFICÁT, -Ă, *nevalorificați, -te,* adj. Care nu este pus în valoare, pentru care nu s-a făcut ceva spre a primi o anumită valoare, a cărui valoare nu este scoasă în evidență. F (În special despre surse de energie, materii prime) Care nu este folosit în procesul de producție spre rentabilizare. — Pref. *ne-* + **valorificat.**

NEVÁSTĂ, *neveste,* s.f. Femeie măritată; *spec.* soție; *p. gener.* (pop.) femeie. — Din sl. **nevěsta** „mireasă”.

NEVĂSTÚICĂ, *nevăstuici,* s.f. **1.** (Reg.) Nevestică. **2.** Mic animal mamifer carnivor, cu corpul lung și subțire, acoperit cu blană moale, deasă, roșcată vara și albicioasă iarna, cu picioarele scurte și cu botul ascuțit *(Mustela nivalis).* — **Nevastă** + suf. *-uică.*

NEVĂTĂMÁT, -Ă, *nevătămați, -te,* adj. Care nu este lovit sau rănit, fără nicio vătămătură; neatins, întreg, teafăr. F P. anal. (Despre obiecte) Fără nicio lovitură sau stricăciune; intact. — Pref. *ne-* + **vătămat.**

NEVĂZĂTÓR, -OÁRE, *nevăzători, -oare,* adj., s.m. și f. (Om) lipsit de vedere, orb. — Pref. *ne-* + **văzător.**

NEVĂZÚT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe nevăzute* = fără a vedea, fără a controla. — Pref. *ne-* + **văzut.**

NEVĂZÚT[2]**, -Ă,** *nevăzuți, -te,* adj. Care nu se vede sau nu se poate vedea, invizibil; *p. ext.* care nu se poate aprecia, constata, sesiza. G Expr. *A se face nevăzut* = a pleca brusc, a dispărea. F (Rar) Care nu este băgat în seamă, observat, luat în considerație. — Pref. *ne-* + **văzut.**

NEVÁRSTNIC, -Ă, *nevârstnici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care este încă la vârsta copilăriei; care nu a ajuns încă matur; (foarte) tânăr; mic. — Pref. *ne-* + **vârstnic.**

NEVEDÍ vb. IV v. **năvădi.**

NEVEROSÍMIL, -Ă, *neverosimili, -e,* adj. Care nu pare adevărat; de necrezut, fără credibilitate. — Pref. *ne-* + **verosimil.**

NEVERTEBRÁT, -Ă, *nevertebrați, -te,* adj., s.m. și f. (Animal) lipsit de coloana vertebrală și de scheletul osos intern. — Pref. *ne-* + **vertebrat** (după fr. *invertébré).*

NEVESTÍCĂ, *nevestici,* s.f. Diminutiv al lui *nevastă;* nevăstuică. [Pl. și: *nevestele*] — **Nevastă** + suf. *-ică.*

NEVEȘTEJÍT, -Ă, *nevești*ți, *-te,* adj. Care nu s-a veștejit; *p. ext.* (fig.) veșnic, etern. — Pref. *ne-* + **veștejit.**

NEVIÁBIL, -Ă, *neviabili, -e,* adj. Care nu prezintă condițiile necesare pentru a dura, care nu se poate menține în viață. [Pr.: *-vi-a-*] — Pref. *ne-* + **viabil** (după fr. *non-viable).*

NEVICIÁT, -Ă, *neviciați, -te,* adj. Care nu este viciat, poluat. F Fig. Care nu este corupt, vicios. [Pr.: *-ci-at*] — Pref. *ne- +* **viciat.**

NEVINDECÁBIL, -Ă, *nevindecabili, -e,* adj. (Despre boli) Incurabil. — Pref. *ne- +* **vindecabil.**

NEVINDECÁT, -Ă, *nevindecați, -te,* adj. (Despre ființe) Care nu s-a vindecat de o boală, care este încă bolnav; (despre răni, tăieturi etc.) deschis, necicatrizat. — Pref. *ne-* + **vindecat.**

NEVINOVÁT, -Ă, *nevinovați, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care nu este vinovat, care nu are nicio vină; fără vină. **2.** Care nu e atins de rău, care ignoră răul, care este incapabil de a comite un rău; curat la suflet; inocent, candid; *p. ext.* lipsit de experiență, de artificialitate și de prefăcătorie; naiv. F Care denotă, exprimă inocență, candoare, naivitate. F Care nu ascunde nimic rău; inofensiv. — Pref. *ne-* + **vinovat.**

NEVINOVĂȚÍE, *nevinovății,* s.f. **1.** Lipsă de vinovăție; calitatea celui nevinovat (**1**). **2.** Inocență, candoare; naivitate. G Loc. adv. *Cu nevinovăție* = în mod nevinovat (**2**), cu candoare; în mod naiv. — Pref. *ne-* + **vinovăție.**

NEVÓD s.n. v. **năvod.**

NEVOÍ, *nevoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Numai la diateza pasivă) A fi silit sau constrâns să acționeze într-un anumit fel; a fi obligat, dator. **2.** Refl. (Înv. și pop.) A face eforturi; a se strădui, a se căzni. — Din **nevoie.**

NEVOIÁȘ, -Ă, *nevoiași, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) care este lipsit de mijloace materiale, care nu are nici cele necesare traiului; sărman, sărac; *p. ext.* care duce o viață grea; necăjit, muncit, trudit, nenorocit. **2.** (Pop.) (Om) care este lipsit de vlagă, de putere, slab; incapabil de a face ceva (bun), becisnic, neputincios. [Pr.: *-vo-iaș*] — **Nevoie** + suf. *-aș.*

NEVÓIE, *nevoi,* s.f. **1.** Ceea ce se cere, se impune să se facă; trebuință, necesitate, cerință; *spec.* chestiune, situație, afacere a cărei rezolvare are caracter urgent, presant. (Ec. pol.; la pl.) Dorințe, preferințe, așteptări care dobândesc un caracter obiectiv prin conștientizarea și includerea lor în obiceiurile de consum ale unor popoare. G Loc. adj. și adv. (Rar) *De nevoie* = (strict) necesar, trebuincios, util. G Loc. adv. *La nevoie* = în caz de trebuință; când trebuie, când este necesar. G Expr. *De voie, de nevoie* = vrând-nevrând, silit. *A avea* (sau *a fi) nevoie de cineva* (sau *de ceva)* = a(-i) fi necesar, trebuincios, util cineva (sau ceva). *A avea* (sau *a fi) nevoie să...* = a considera sau a fi necesar să... *A-și face nevoile* = a defeca (și a urina). (Pop. și fam.) *Zor-nevoie* = cu orice preț, neapărat. F (Înv.; la pl.) Treburi, afaceri. G Expr. *A-și căuta de nevoi* = a se îngriji de propriile sale interese și obligații, fără a se amesteca în lucruri care nu-l privesc; a-și vedea de treabă. **2.** Stare de sărăcie, de lipsă, de mizerie în care se află cineva; stare de jenă financiară. F (Pop.) Epitet dat unui om sărac, neajutorat sau care nu știe să se descurce; sărăcie. **3.** Ceea ce provoacă cuiva o suferință materială sau morală, un necaz, o nenorocire; (la pl.) greutăți, încercări, vicisitudini pe care le are de suportat cineva. G Loc. adj. (Pop.) *De nevoie* = care provoacă neplăceri, necazuri; dificil, buclucaș. G Expr. *A ieși* (sau *a scăpa) din nevoie* sau *a scăpa* (ori *a se ridica) deasupra nevoii* = a scăpa de griji, de necazuri, de sărăcie. *A fi mâncat de nevoi* = a suferi multe necazuri, lipsuri. (Pop.) *A fi de nevoie* sau *a face cuiva nevoie* = a pricinui cuiva necazuri. *La (vreme de) nevoie* = în împrejurări grele; la necaz. *În nevoie* (de ceva) = lipsit (de ceva); în lipsă, în suferință. F Primejdie, pericol. G Expr. *Cu vai-nevoie* = cu mare greutate. **4.** (Înv.) Constrângere. G Loc. adv. (Curent) *De nevoie* = fără voie, constrâns, silit (de împrejurări). (Înv.) *De* (sau *din) nevoia cuiva* (sau *a ceva)* = din cauza... **5.** (Pop.) Lucru, fapt ieșit din comun, care miră, uimește; ciudățenie, minunație; drăcovenie, drăcie. G Loc. adv. (Fam.) *Nevoie mare* = (exprimând ideea de superlativ) strașnic, grozav. F (Fam., art.; în exclamații și imprecații) Dracul, naiba. [Pr.: *-vo-ie*] — Din sl. **nevolja.**

NEVOÍNȚĂ, *nevoințe,* s.f. (Înv.) **1.** Necesitate, nevoie (**1**). **2.** Greutate, dificultate. — **Nevoi** + suf. *-ință.*

NEVOÍT, -Ă, *nevoiți, -te,* adj. Care este silit sau constrâns să acționeze într-un anumit fel; obligat, dator. — V. **nevoi.**

NEVÓLNIC, -Ă, *nevolnici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) care este lipsit de putere fizică, de forță; (om) slab, neputincios; *p. ext.* (om) incapabil, neajutorat. **2.** S.m. și f. (Înv.) Supus; iobag, șerb. — Din sl. **nevolĭnŭ** sau **ne-** + **volnic.**

NEVOLNICÍE s.f. (Pop.) Stare a celui nevolnic (**1**); lipsă de putere fizică, de forță, de energie; slăbiciune, neputință (**2**); incapacitate. — **Nevolnic** + suf. *-ie.*

NEVRÁLGIC, -Ă, *nevralgici, -ce,* adj. Privitor la nevralgie, provocat de nevralgie. G Expr. *Punct* sau *centru nevralgic* = **a)** parte a corpului în care este localizată o nevralgie; punct sensibil, dureros; **b)** parte dificilă, greu de rezolvat a unei situații, a unei discuții, a unei probleme; partea cea mai spinoasă (a unei probleme în discuție). — Din fr. **névralgique.**

NEVRALGÍE, *nevralgii,* s.f. Durere (acută) localizată pe traiectul unui nerv senzitiv sau pe ramificațiile sale. — Din fr. **névralgie.**

NEVRÁX s.n. (Anat.) Sistem nervos central. — Din fr. **névraxe.**

NEVRECTOMÍE, *nevrectomii,* s.f. Operație care constă în tăierea și îndepărtarea unui nerv bolnav sau a unei porțiuni bolnave dintr-un nerv. — Din fr. **névrectomie.**

NEVRÉDNIC, -Ă, *nevrednici, -ce,* adj. Care nu este vrednic, capabil de ceva; care nu merită ceva. — Pref. *ne-* + **vrednic.**

NEVREDNICÍE s.f. Faptul de a fi nevrednic de ceva, de a nu merita ceva. — **Nevrednic** + suf. *-ie.*

NEVRICÁ, *nevricale,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Criză de nervi sau de isterie. — Din ngr. **nevriká.**

NEVRICÓS, -OÁSĂ, *nevricoși, -oase,* adj. (Fam.) Nervos, iritabil; isteric. — Din ngr. **nevricós.**

NEVRÍTĂ, *nevrite,* s.f. Leziune inflamatorie sau degenerativă a unui nerv. — Din fr. **névrite.**

NEVROGLÍE s.f. Țesut conjunctiv situat între neuroni, cu rol de susținere mecanică, de nutriție, de apărare și de înlăturare a celulelor nervoase moarte. — Din fr. **névroglie.**

NEVRÓM, *nevroame,* s.n. Tumoare benignă foarte dureroasă, care se dezvoltă în țesutul sau pe traiectul unui nerv. [Var.: **neuróm** s.n.] — Din fr. **névrome.**

NEVROPÁT, -Ă, *nevropați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de o boală de nervi; *spec.* (persoană) care suferă de nevropatie; *p. ext.* (om) dezechilibrat, exaltat. — Din fr. **névropathe.**

NEVROPÁTIC, -Ă, *nevropatici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține nevropatiei sau nevropatului, privitor la nevropatie sau la nevropat. — Din fr. **névropathique.**

NEVROPATÍE s.f. Denumire generală pentru diferite tulburări ale sistemului nervos; *spec.* boală a sistemului nervos central caracterizată prin tulburări ale funcțiilor psihice. — Din fr. **névropathie.**

NEVROPTÉR, *nevroptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu aripile membranoase, străbătute de o rețea deasă de nervuri; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. G (Adjectival) *Insectă nevropteră.* — Din fr. **névroptère.**

NEVRÓTIC, -Ă, *nevrotici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de nevroză. **2.** Adj. Care aparține nevrozei, privitor la nevroză, care are caracterul unei nevroze. F Care provoacă nevroză. — Din fr. **névrotique.**

NEVROTOMÍE s.f. Secționare chirurgicală a unui nerv. [Var.: **neurotomíe** s.f.] — Din fr. **névrotomie.**

NEVROZÁT, -Ă, *nevrozați, -te,* adj. Bolnav de nevroză; *p. ext.* dezechilibrat, exaltat. — După fr. **névrosé.**

NEVRÓZĂ, *nevroze,* s.f. Nume generic dat afecțiunilor sistemului nervos provocate de tulburarea dinamicii normale a proceselor nervoase în urma unor solicitări psihice excesive. — Din fr. **névrose.**

NEWTON, *newtoni,* s.m. Unitate de măsură pentru forță în sistemul de unități metru-kilogram-secundă, egală cu forța care imprimă unui corp de 1 kg o accelerație de 1 m pe secundă. [Pr.: *nĭúton*] — Din fr. **newton,** germ. **Newton.**

NEWTONIÁN, -Ă, *newtonieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la teoriile lui Newton. **2.** S.m. și f. Partizan al teoriilor lui Newton. [Pr.: *nĭu-to-ni-an*] — Din fr. **newtonien.**

NEX, *nexuri*, s.n. **1.** (Livr.) Legătură, înlănțuire (între lucruri, fenomene etc.); relație, raport. G *Nex cauzal* = raport cauzal, legătură de la cauză la efect. **2.** (Jur.) Contract de vânzare, de cesiune; drept de a aliena ceva. — Din lat. **nexus.**

NEZDRÁVĂN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NEZDRUNCINÁT, -Ă, *nezdruncinați, -te,* adj. Care nu poate fi zdruncinat sau abătut; neclintit; ferm, statornic. — Pref. *ne-* + **zdruncinat.**

NI interj. **1.** (Pop.) Cuvânt cu care se îndeamnă la mers, se cheamă sau se gonesc unele animale. **2.** (Reg.; exprimă ideea de uimire, de admirație) Uite, vezi. — Cf. magh. n e.

NICARAGUÁN, -Ă, *nicaraguani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** Persoană care face parte din populația statului Nicaragua sau nicaraguenilor (**1**), este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Nicaragua sau nicaraguenilor (**1**), referitor la Nicaragua ori la nicaraguani. [Pr.: *-gu-an*] — **Nicaragua** (n.pr.) + suf. *-an.*

NICĂIÉREA adv. v. **nicăieri.**

NICĂIÉRI adv. (În propoziții negative) În niciun loc; în nicio altă parte; în niciun alt caz; la nimeni, niciunde. [Var.: (reg.) **nicăiérea, nicăírea, nicăíri, nicăiúrea** adv.] — Lat. **nec aliubi.**

NICĂÍREA adv. v. **nicăieri.**

NICĂÍRI adv. v. **nicăieri.**

NICĂIÚREA adv. v. **nicăieri.**

NÍCHEL s.n. Element chimic, metal feromagnetic, alb-cenușiu, lucios, puțin oxidabil, maleabil și ductil, cu numeroase întrebuințări tehnice. — Din fr. **nickel,** germ. **Nickel.**

NICHELÁ, *nichelez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unei piese metalice cu un strat subțire de nichel. — Din fr. **nickeler.**

NICHELÁJ, *nichelaje,* s.n. **1.** Nichelare. **2.** (Concr.) Strat depus prin nichelare pe suprafața unei piese metalice. [Pl. și: *nichelajuri*] — Din fr. **nickelage.**

NICHELÁRE, *nichelări,* s.f. Acțiunea de *a nichela* și rezultatul ei; nichelaj (**1**). — V. **nichela.**

NICHELÁT, -Ă, *nichelați, -te,* adj. (Despre obiecte de metal sau despre suprafața unor obiecte de metal) Care este acoperit cu un strat de nichel. — V. **nichela.**

NICHELATÓR, *nichelatori,* s.m. (Rar) Persoană care are ca profesie nichelarea obiectelor. — **Nichela** + suf. *-tor.*

NICHELÍNĂ, *nicheline,* s.f. **1.** Aliaj de nichel, cupru și zinc folosit la fabricarea rezistențelor electrice și a unor piese de precizie. **2.** Mineral de culoare roșie-arămie care conține nichel și arsen. — Din fr. **nickéline.**

NICHIPÉRCEA s.m. art. (Pop.) Dracul. — Et. nec.

NICI adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Precedă cuvântul sau cuvintele care poartă accentul frazei, exprimând o negație mai categorică decât „nu” și fiind de obicei dublat de „nu”) *Nici nu s-a clintit.* **2.** (În expr.) *Nici că* = deloc nu... **3. II.** Conj. (De obicei urmat de „nu”; leagă două sau mai multe propoziții, stabilind un raport de coordonare copulativă și purtând accentul în frază; repetat, arată excluderea, pe rând, a ideilor exprimate prin propozițiile sau prin cuvintele pe care le precedă) *Nu are timp, nici nu dorește. Nici nu vede, nici nu aude.* G (Leagă două sau mai multe părți ale unei propoziții negative) *A fost furtună mare, nu vedeai nici înainte, nici înapoi.* G Expr. *Nici una, nici două* sau *nici una, nici alta* = îndată, numaidecât; brusc, pe neașteptate. G (Între „nici” și cuvântul negat se intercalează pron. pers. „tu”, iar verbul se omite) *Nici tu casă, nici tu masă.* — Lat. **neque.**

NICICACÚM adv. (Reg.) Nicidecum. — **Nici** + **ca** + **cum.**

NICICÁND adv. Niciodată. — **Nici** + **când.**

NICICÚM adv. (Pop.) Nicidecum. — **Nici** + **cum.**

NICIDECÁT adv. (Reg.) Nicidecum. — **Nici** + **de** + **cât.**

NICIDECÚM adv. În niciun chip, în niciun caz; defel, deloc; nicicum, nicicacum, nicidecât. — **Nici** + **de** + **cum.**

NICIODÁTĂ adv. În niciun moment, în nicio împrejurare, cu niciun (alt) prilej; nicicând, niciodinioară. G *Ca niciodată* = așa cum nu s-a mai întâmplat vreodată. [Pr.: *nici-o-*] — **Nici** + **odată.**

NICIODINIOÁRĂ adv. (Înv.) Niciodată. [Pr.: *nici-o-di-ni-oa-*] — **Nici** + **odinioară.**

NÍCIUN, NÍCIO adj. pron. neg. (antepus) (Indică inexistența ființei sau a lucrului desemnat de substantivul pe care îl determină) *Niciun zgomot, nicio adiere nu se simte.* — **Nici + un, o** (art. nehot.).

NICIÚNDE adv. (Pop.) Nicăieri. — **Nici** + **unde.**

NICIÚNUL, NICIÚNA, *niciunii, niciunele,* pron. neg. Nimeni; nimic. *Nu mai e niciunul. Poate că niciuna nu ar fi cerut.* — **Nici + unul, una** (pron. nehot.).

NICOCHERÁ, *nicocherale,* s.f. (Înv.) Stăpână a casei; *p. ext.* doamnă, cucoană. F Amantă. — Din ngr. **nikokerá.**

NICORÉȚE, *nicorești,* s.m. (Mai ales la pl.) Numele a două specii de ciuperci comestibile de culoare gălbuie sau albă-cenușie, cu pălărie cărnoasă *(Tricholoma georgii* și *Clitopilus prunulus).* — Et. nec.

NICOTÍNĂ s.f. Substanță alcaloidă incoloră, lichidă și toxică, care se găsește în frunzele de tutun și în alte plante. — Din fr. **nicotine,** germ. **Nikotin.**

NICOTÍNIC, -Ă, *nicotinici, -ce,* adj. Care se referă la nicotină; care este produs din nicotină. G *Acid nicotinic* = compus organic, cristalizat, incolor, obținut pe cale sintetică și folosit la prepararea vitaminei PP. F (Substantivat; f. pl.) Grupă de substanțe care acționează asupra neuronilor din ganglionii vegetativi și asupra receptorilor din sistemul nervos central. — Din fr. **nicotinique.**

NICOTINÍSM s.n. (Med.) Tabagism. — Din fr. **nicotinisme.**

NICOTINIZÁT, -Ă, *nicotinizați, -te,* adj. Impregnat cu nicotină. — Din **nicotină.**

NICOVÁLĂ, *nicovale,* s.f. **1.** Unealtă de oțel sau de fontă folosită în atelierele de forjă pentru sprijinirea pieselor de metal supuse prelucrării, în operațiile de deformare plastică prin batere cu ciocanul; ilău. F Unealtă de oțel pe care se bate tăișul coasei. **2.** Unul dintre cele patru oscioare ale urechii medii, de formă asemănătoare cu cea a unei nicovale (**1**). — Din sl. **nakovalo.**

NICRÓM s.n. Aliaj de nichel și crom (uneori combinat cu fier și mangan), care se folosește mai ales la fabricarea rezistențelor electrice. — Din fr. **nichrome.**

NICTAGINACÉE, *nictaginacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu frunze simple, ale căror flori se deschid numai în timpul nopții; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **nyctaginacée.**

NICTALFOBÍE, *nictalfobii*, s.f. (Med.) Teamă de întuneric (nocturn). — Din fr. **nyctalphobie.**

NICTALGÍE, *nictalgii,* s.f. (Med.) Durere de cap care apare noaptea în timpul somnului. — Din fr. **nyctalgie.**

NICTALÓP, -Ă, *nictalopi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de nictalopie. F (Animal) care vede în întuneric. — Din fr. **nyctalope.**

NICTALOPÍE s.f. Capacitate proprie unor animale de a vedea în întuneric, la oameni constituind o anomalie a vederii. — Din fr. **nyctalopie.**

NICTEMÉR s.n. (Med.) Interval de timp de 24 de ore (o zi și o noapte) folosit pentru a urmări variațiile unor funcții biologice. — Din fr. **nycthémère.**

NÍFE s.n. (Geol.) Barisferă, centrosferă. — Din fr. **nife.**

NIFOBLEPSÍE, *nifoblepsii*, s.f. (Med.) Orbire provocată de strălucirea zăpezii. — Din fr. **niphoblepsie.**

NIGERIÁN, -Ă, *nigerieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Nigeriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Nigeriei sau nigerienilor (**1**), privitor la Nigeria ori la nigerieni. [Pr.: *-ri-an*] — **Nigeria** (n. pr.) + suf. *-an.*

NIGROZÍNĂ, *nigrozine,* s.f. Amestec de coloranți negri obținut din anilină și folosit la fabricarea cremei de ghete, la îmbibarea panglicilor pentru mașinile de scris etc. — Din fr. **nigrosine.**

NIHILÍSM s.n. **1.** (Fil.) Modalitate de gândire specifică oricărei doctrine filosofice care își propune negarea radicală a unui sistem de valori. **2.** Atitudine, tendință, concepție sau manifestare care neagă rânduielile, instituțiile, morala, tradițiile culturale existente într-o societate dată, fără să le opună, în schimb, altele superioare; atitudine de negare absolută. — Din fr. **nihilisme.**

NIHILÍST, -Ă, *nihiliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al nihilismului. **2.** Adj. Care aparține nihilismului, privitor la nihilism; care dă dovadă de nihilism. — Din fr. **nihiliste.**

NILGÁU s.m. Specie de antilopă de talie mare, cu coarnele scurte și corp robust, care trăiește în sudul Asiei *(Boselaphus tragocamelus).* — Din fr. **nilgaut.**

NIMB, *nimburi,* s.n. **1.** Disc (luminos) cu care sunt înconjurate, în pictura bisericească, capetele sfinților și, în general, în artele plastice capetele unor personaje importante; aureolă; *p. gener.* cerc luminos; zonă luminoasă, strălucitoare. **2.** Fig. (Aspect, semn, manifestare care marchează) prestigiu, măreție, glorie, slavă. — Din fr. **nimbe.**

NIMBOSTRÁTUS s.m. Tip de nori inferiori, situați în medie la 800 m înălțime, de culoare cenușiu-închis, care se prezintă ca o pânză întinsă, producând precipitații de lungă durată; nimbus. — Din fr. **nimbo-stratus.**

NÍMBUS, *nimbuși*, s.m. (Met.) Nimbostratus. — Din fr. **nimbus.**

NÍME pron. neg. v. **nimeni.**

NÍMENE pron. neg. v. **nimeni.**

NÍMENEA pron. neg. v. **nimeni.**

NÍMENI pron. neg. (Indică inexistența unei ființe) Niciun om; nicio ființă. [Gen.-dat.: *nimănui.* — Var.: **nímenea,** (reg.) **níme, nímene** pron. neg.] — Lat. **nemo, neminem.**

NIMEREÁLĂ s.f. Faptul de *a nimeri.* G Loc. adv. *La nimereală* = la întâmplare, fără a socoti, a gândi, a aprecia; după cum se nimerește, fără alegere. — **Nimeri** + suf. *-eală.*

NIMERÍ, *nimeresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A atinge pe cineva sau ceva cu un obiect aruncat, cu un proiectil etc. F A lovi în țintă. **2.** Intranz. A sosi (pe

neașteptate, din întâmplare) într-un anumit loc, într-un moment anume etc. F Refl. A se afla prezent undeva (din întâmplare). **3.** Tranz. A găsi pe cineva sau ceva (din întâmplare sau alegând între mai multe posibilități). **4.** Intranz. A găsi calea potrivită pentru o anumită situație sau împrejurare; a izbuti să realizeze scopul propus. F A ghici. **5.** Refl. A se întâmpla ca ceva sau cineva să fie într-un anumit fel; a se potrivi, a se brodi; *p. gener.* a surveni, a se întâmpla (incidental). G Loc. adv. *Pe nimerite* = la nimereală, la întâmplare; pe dibuite. [Var.: (reg.) **nemerí** vb. IV] — Din bg. **nameria.**

NIMERÍT, -Ă, *nimeriți, -te,* adj. **1.** Care este bine găsit, bine ales, care este adecvat situației, scopului; corespunzător, indicat, potrivit. F (Adverbial) Potrivit; judicios. **2.** Bun, reușit, izbutit. [Var.: (reg.) **nemerít, -ă** adj.] — V. **nimeri.**

NÍMFĂ, *nimfe,* s.f. **1.** (În mitologia greacă) Fiecare dintre divinitățile apelor, ale pădurilor, ale crângurilor și ale munților, considerate fiice ale lui Zeus. F Fig. Fată tânără și frumoasă, plină de grație. **2.** Formă de metamorfoză prin care trec unele insecte după stadiul de larvă și înainte de a se transforma în insecte adulte; pupă. — Din fr. **nymphe,** lat. **nympha.**

NIMFOMÁNĂ, *nimfomane,* adj., s.f. (Femeie) care suferă de nimfomanie. — Din fr. **nymphomane.**

NIMFOMANÍE s.f. (Med.) Stare patologică la femei manifestată printr-un libido exagerat și o supraexcitare continuă. — Din fr. **nymphomanie.**

NIMÍC, (**I**) pron. neg., adv., (**II**) *nimicuri,* s.n. **I. 1.** Pron. neg. (Indică inexistența unui lucru, a unui fapt etc.) Niciun lucru; *spec.* niciun cuvânt, niciun sunet, niciun zgomot; niciun lucru rău, defavorabil, primejdios. G Loc. adj. *De nimic* = **a)** care este fără nicio valoare, fără importanță, mărunt; **b)** (despre oameni) lipsit de orice merit; lipsit de caracter; ticălos, necinstit. G Loc. adv. *Pe nimic* = (aproape) gratuit, degeaba. *Întru* (sau *cu*) *nimic* = în niciun fel, deloc. **2.** Adv. (Înv. și pop.) Defel, deloc, nicidecum; câtuși de puțin, în niciun fel. G Expr. *A nu avea nimic a face* = a nu avea nicio legătură (unul cu altul). **II.** S.n. **1**. (Adesea la pl.) Lucru, ființă, faptă sau vorbă fără valoare; fleac. G Loc. adv. (Reg.) *Pe o nimică pe ceas* = într-o clipă, repede. G Expr. *O nimica toată* = ceva de foarte mică importanță sau valoare, fără nicio însemnătate. F Fig. Lipsă de merit; nimicnicie, zădărnicie. **2.** Fig. (Mai ales art.) Neant, neființă; haos. [Var.: **nimíca,** (reg.) **nimícă, nemíca, nemícă** pron. neg., adv., s.f.] — Lat. **ne mica.**

NIMÍCA pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NIMÍCĂ pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NIMICÍ, *nimicesc*, vb. IV. Tranz. A face să nu mai existe, a reduce la nimic (omorând, distrugând, lichidând); a distruge, a desființa, a prăpădi, a extermina, a lichida, a nimicnici. — Din **nimic.**

NIMICÍE s.f. (Înv.) Nimicnicie (**2**). — **Nimic** + suf. *-ie.*

NIMICÍRE, *nimiciri,* s.f. Acțiunea de *a nimici;* distrugere, nimicnicire. F Fig. Moarte. — V. **nimici.**

NIMICÍT, -Ă, *nimiciți, -te,* adj. Care a fost redus la nimic; distrus. — V. **nimici.**

NIMICITÓR, -OÁRE, *nimicitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care nimicește; distrugător. — **Nimic** + suf. *-tor.*

NIMICNICÍ, *nimicnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A nimici. F Fig. A înlătura, a spulbera. — **Nimic** + suf. *-nici.*

NIMICNICÍE s.f. (Înv.) **1.** Deșertăciune, zădărnicie. **2.** Lipsă de însemnătate, de valoare; nimicie. — **Nimicnici** + suf. *-ie.*

NIMICNICÍRE, *nimicniciri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a nimicnici* și rezultatul ei; nimicire, distrugere. — V. **nimicnici.**

NIMICÚȚA pron. neg. (Pop.) Diminutiv al lui *nimic.* [Var.: **nimicúță** pron. neg.] — **Nimic** + suf. *-uța.*

NIMICÚȚĂ pron. neg. v. **nimicuța.**

NIMITÉZ, *nimitezuri,* s.n. (Reg.) Țesătură de lână sau de mătase subțire ca un văl, cu care femeile își acoperă capul. — Cf. rus. n a m e t k a.

NINEÁCĂ s.f. v. **neneacă.**

NINGÁU s.n. (Reg.) **1.** Ninsoare mare, bogată. **2.** Luna decembrie. — **Ninge** + suf. *-ău.*

NÍNGE, pers. 3 *ninge*, vb. III. Intranz., impers. **1.** A cădea zăpadă. G Expr. *(Parcă) îi tot ninge și-i plouă (întruna)*, se spune despre o persoană veșnic nemulțumită, posomorâtă. *A-i ninge în barbă* (sau *pe cap, în păr)* = a încărunți. F Tranz. A acoperi ceva cu zăpadă. **2.** Tranz. și intranz. Fig. A cădea ca fulgii de zăpadă; a cerne. F Tranz. A lăsa să cadă (ca fulgii de zăpadă). — Lat. **ningere.**

NÍNJA, *ninja,* s.m., adj. invar. **1.** (Luptător) bine antrenat, agresiv. **2.** (Persoană) care aparține unor grupări secrete, în Japonia, luptând ca mercenar, în scopuri reprobabile. [Pr.: *ninǧa*] — Cuv. japonez.

NINS, -Ă, *ninși, -se,* adj. Acoperit de zăpadă. G Expr. *(A fi) nins de ani* (sau *de vreme)* = (a fi) bătrân, cu părul alb. F Fig. Cărunt. — V. **ninge.**

NINSOÁRE, *ninsori,* s.f. **1.** Faptul de *a ninge;* cădere a zăpezii. G Loc. adv. *Pe ninsoare* = în timp ce ninge. **2.** (Concr.) Zăpadă. F Fig. Cărunțete. — **Nins** + suf. *-oare.*

NINSORÍU, -ÍE, *ninsorii,* adj. (Rar) Alb ca zăpada. [Var.: **ninsuríu, -íe** adj.] — **Ninsoare** + suf. *-iu.*

NINSURÍU, -ÍE adj. v. **ninsoriu.**

NIOBÍT s.n. Mineral natural de fier, niobiu, tantal și mangan; columbit. [Pr.: *ni-o-*] — Din fr. **niobite.**

NIÓBIU s.n. Element chimic, metal rar alb-cenușiu, dur, lucios, foarte rezistent la aer și la acțiunea agenților chimici. [Pr.: *ni-o-*] — Din fr. **niobium,** germ. **Niobium.**

NÍPLU, *nipluri,* s.n. Piesă în formă de tub, cu ajutorul căreia se realizează asamblarea a două conducte, țevi, cabluri etc. — Din engl. **nipple.**

NIPÓN, -Ă, *niponi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Japonez (**1**). **2.** Adj. Japonez (**2**). — Din fr. **nippon.**

NIPRÁLĂ, *niprale*, s.f. Plantă erbacee cu flori galbene, având fructele alcătuite din păstăi cu semințe puțin turtite, pestrițe, cu pete purpurii-negricioase *(Lupinus luteus).* — Et. nec.

NIRVÁNA s.f. art. Noțiune care desemnează în budism, precum și în filosofia indiană, repaosul absolut (eliberarea definitivă de suferință), dobândit cu ajutorul contemplației și al ascezei. — Din fr. **nirvâna.**

NÍSCAI adj. nehot. invar. (Pop.) Care este, se află într-o cantitate nedeterminată, într-un număr oarecare; niscaiva. [Acc. și: *niscái*] — Lat. **nescio qualis.**

NISCAIVÁ adj. nehot. invar. (Pop.) Niscai. [Var.: **nescaivá, niscarevá, nescarevá** adj. nehot. invar.] — **Niscai** + **va.**

NISCAREVÁ adj. nehot. invar. v. **niscaiva.**

NISÉTRU, *nisetri,* s.m. Pește mare, răpitor, cu corpul alungit și îndesat, având pe laturi și pe spate plăci cornoase, cu capul mic și botul scurt, lat și rotunjit, prețuit pentru carnea și pentru icrele lui (negre) *(Acipenser güldenstaedti).* — Din bg. **nesetăr, esetăr.**

NISFEÁ s.f. v. **nisfia.**

NISFIÁ, *nisfiele,* s.f. Monedă turcească de aur sau de argint, care a circulat și în Țările Române. [Pr.: *-fi-a.* — Var. : **nisfeá, nésfie** s.f.] — Din tc. **nısfiye.**

NISÍP, *nisipuri,* s.n. **1**. Rocă sedimentară neconsolidată, provenită prin dezagregarea unor minerale, roci sau organisme și care se prezintă sub forma unei acumulări de granule fine; *p. ext.* (mai ales la pl.) loc, teren, întindere alcătuită din asemenea rocă și, de obicei, lipsită de vegetație. G Expr. *Ca* (sau *cât) nisipul (mării)* = în număr foarte mare. *A clădi* (sau *a funda) pe nisip* = a întreprinde o acțiune sortită eșecului, pieirii. **2.** Depunere patologică de granule fine de oxalați, urați, silicați etc. în rinichi, în vezica urinară sau în vezicula biliară. [Var.: (reg.) **năsíp** s.n.] — Din bg. **nasip.**

NISIPÁR, (**1**) *nisipari,* s.m., (**2**) *nisipare*, s.n. **1.** S.m. (Rar) Persoană care scoate, cară (și vinde) nisip (**1**). **2.** S.n. Dispozitiv montat pe o locomotivă, pe un tramvai etc. care servește la distribuirea nisipului (**1**) la roți pentru a împiedica patinarea acestora. — **Nisip** + suf. *-ar.*

NISIPÁRIȚĂ, *nisipariță*, s.f. Mic pește teleostean din apele de munte, asemănător cu zvârluga *(Cobitis caspia romanica).* — **Nisip** + suf. *-ariță.*

NISIPÁRNIȚĂ, *nisiparnițe,* s.f. (Înv.) **1**. Vas mic umplut cu nisip fin care se presăra peste o hârtie proaspăt scrisă pentru a usca cerneala. **2.** Aparat format din două recipiente de sticlă suprapuse care comunică între ele printr-un mic tub de sticlă și umplut cu o anumită cantitate de nisip, care servea, în trecut, pentru măsurarea timpului după durata de scurgere a nisipului dintr-un recipient într-altul; clepsidră. [Var.: **nisipérnița** s.f.] — **Nisip** + suf. *-arniță.*

NISIPĂRÍE, *nisipării,* s.f. **1.** Carieră de nisip (**1**). **2.** (Colectiv) Nisip mult (îngrămădit de ape sau de vânt); loc cu asemenea nisip. — **Nisip** + suf. *-ărie.*

NISIPÉRNIȚĂ s.f. v. **nisiparniță.**

NISIPÍȘ, *nisipișuri,* s.n. (Rar) Loc acoperit cu nisip (**1**); (colectiv) cantitate mare de nisip îngrămădit într-un loc. [Var.: (reg.) **năsipíș** s.n.] — **Nisip** + suf. *-iș.*

NISIPÍȘTE, *nisipiști*, s.f. Aluviune depusă pe fundul apelor (stătătoare), formată dintr-un strat subțire de mâl acoperit cu nisip (**1**). — **Nisip** + suf. *-iște.*

NISIPÍT, -Ă, *nisipiți, -te,* adj. (Rar) Nisipos. [Var.: (reg.) **năsipít, -ă** adj.] — Din **nisip.**

NISIPÍU, -ÍE, *nisipii,* adj. (Rar) Gălbui (ca nisipul[1]). — **Nisip** + suf. *-iu.*

NISIPÓS, -OÁSĂ, *nisipoși, -oase,* adj. Care este plin de nisip (**1**), care conține mult nisip, acoperit cu nisip; nisipit. [Var.: (reg.) **năsipós, -oásă** adj.] — **Nisip** + suf. *-os.*

NISTÁGMUS s.n. Stare patologică manifestată prin mișcări oscilatorii ritmice ale globilor oculari în toate direcțiile, din cauza contracțiilor mușchilor ochilor. — Din fr. **nystagmus.**

NISTREÁN, -Ă, *nistreni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Locuitor) din regiunea situată în apropierea Nistrului. **2.** Adj. Care se află pe malurile Nistrului; de pe Nistru. — **Nistru** (n.pr.) + suf. *-ean.*

NIȘANGÍU, *nișangii,* s.m. Demnitar din Imperiul Otoman însărcinat cu redactarea actelor oficiale, precum și cu executarea și aplicarea parafei imperiale. — Din tc. **nișancı.**

NÍȘĂ, *nișe,* s.f. **1.** Adâncitură (dreptunghiulară, în formă de arcadă etc.) anume lăsată într-un zid, în peretele unei sobe, la o mobilă etc., în care de obicei se așază obiecte decorative, obiecte de uz casnic etc.; firidă. **2.** Intrând amenajat pe o latură a unei încăperi, care servește ca anexă a unei camere de locuit. **3.** Intrând amenajat în peretele unei galerii de mină sau al unui tunel, care servește pentru adăpostirea lucrătorilor în timpul efectuării unor lucrări periculoase sau la trecerea trenului, precum și pentru depozitarea unor materiale. F Fiecare dintre adâncițurile amenajate în pereții unei ecluze pentru a adăposti canaturile porților când acestea sunt deschise. **4.** Construcție specială în formă de dulap sau de cameră, cu pereții de sticlă, legată de un coș de evacuare și folosită în laboratoare pentru lucrul cu substanțe care emană gaze (vătămătoare). **5.** (În sintagma) *Nișă de abraziune* = formă de relief cu aspect de firidă alungită, formată la baza unei faleze alcătuite din roci rezistente la eroziune, din cauza acțiunii valurilor puternice. **6.** (Med.) Ulcerație adâncă până la perforare a unor organe interne (stomac, plămâni etc.). — Din fr. **niche.**

NÍȘTE art. nehot. (Precedă substantive la pl. pentru a arăta un număr, o cantitate nedeterminată) *Niște cărți.* G (Înaintea unui substantiv care redă o idee de calitate negativă, accentuează valoarea peiorativă a substantivului) *Sunt niște răi!* G (Precedă substantive, nume de materie la sg. sau substantive cu sens colectiv) *Frige niște carne.* [Var.: (reg.) **néște** art. nehot.] — Lat. **nescio quid** „nu știu ce”.

NIT[1], *nituri,* s.n. Tijă de metal (cilindrică) prevăzută cu un cap de diametru mai mare decât corpul, folosită la îmbinarea pieselor metalice, de piele sau de carton. — Din germ. **Niet.**

NIT[2], *nițI,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a strălucirii. [Abr.: *nt*] — Din fr., engl. **nit.**

NITÁM-NISÁM adv. (Pop. și fam.) Pe neașteptate, deodată (și în mod nepotrivit); nici una, nici alta; pe nepusă masă; tam-nisam. [Var.: **netám-nesám,** (rar) **netám-nisám** adv.] — Din bg. **ni tam, ni sam** „nici aici, nici acolo”; „nicăieri”.

NITMÉTRU, *nitmetre*, s.n. (Fiz.) Fotometru pentru măsurarea strălucirii unei suprafețe. — Cf. fr. n i t o m è t r e.

NITRÁ, *nitrez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A introduce o grupare alcătuită din azot și oxigen în molecula unei substanțe organice. — Din fr. **nitrer.**

NITRAGÍN s.n. Îngrășământ bacterian pentru culturile de plante leguminoase. — Din fr. **nitragine.**

NITRÁRE, *nitrări,* s.f. Acțiunea de *a nitra* și rezultatul ei. — V. **nitra.**

NITRÁT, *nitrați,* s.m. (Chim.) Azotat. G *Nitrat de argint* = compus al natriului, folosit în medicină și în industria cernelurilor; azotat de argint. *Nitrat de celuloză* = nitroceluloză. —Din fr. **nitrate.**

NITRĂȚIE, *nitrații,* s.f. Tratament chimic cu acid nitric. — Din fr. **nitration.**

NÍTRIC, -Ă, *nitrici, -ce,* adj. (Chim.) Azotic. G *Acid nitric* = acid azotic. — Din fr. **nitrique.**

NITRIFICÁ, pers. 3 *nitrifică,* vb. I. Refl. (Despre amoniacul din sol) A se transforma prin oxidare, sub acțiunea unor bacterii, în azotați folosiți de plante la sinteza materiei organice. — După fr. **nitrifier.**

NITRIFICÁRE, *nitrificări,* s.f. Acțiunea de *a se nitrifica* și rezultatul ei. — V. **nitrifica.**

NITRIFICATÓR, -OÁRE, *nitrificatori, -oare,* adj. (Chim.) Care produce o nitrificare. — Din fr. **nitrificateur.**

NITRIFICĂȚIE, *nitrificații,* s.f. Nitrificare. — Din fr. **nitrification.**

NITRÍL, *nitrili,* s.m. Substanță organică, ester al acidului cianhidric, folosită în sinteza organică. — Din fr. **nitrile,** germ. **Nitril.**

NITRÍT, *nitriți,* s.m. (Chim.) Azotit. — Din fr. **nitrite.**

NITROBACTÉRIE, *nitrobacterii,* s.f. Bacterie care oxidează acidul azotos format în sol, transformându-l în acid azotic. — Din fr. **nitrobactérie.**

NITROBENZÉN s.m. Lichid uleios, gălbui, insolubil în apă, otrăvitor, cu miros de migdale amare, preparat prin nitrare din benzen și folosit mai ales la fabricarea anilinei și a unor produse intermediare pentru industria coloranților. — Din fr. **nitrobenzène.**

NITROCELULÓZĂ, *nitroceluloze,* s.f. Substanță solidă inflamabilă, de culoare albă, cu aspect fibros, asemănătoare cu bumbacul, obținută prin tratarea celulozei cu un amestec de acid azotic și acid sulfuric, folosită ca exploziv și la fabricarea celuloidului, a unor lacuri etc.; azotat de celuloză. — Din fr. **nitrocellulose.**

NITRODERIVÁT, *nitroderivați*, s.m. Substanță organică a cărei moleculă conține o grupare alcătuită din azot și oxigen, legată direct de atomul de carbon. — Din germ. **Nitroderivat.**

NITROGÉN s.m. (Chim.) Azot. — Din fr. **nitrogène.**

NITROGLICERÍNĂ s.f. Substanță lichidă, uleioasă, gălbuie sau incoloră, foarte toxică, obținută prin tratarea glicerinei cu un amestec de acid azotic și acid sulfuric, folosită la fabricarea dinamitei și, în doze mici, ca medicament în unele boli de inimă. — Din fr. **nitroglycérine.**

NITRONATRÍT, *nitronatriți,* s.m. Nitrat de sodiu care formează componentul principal al salpetrului de Chile. — Din fr. **nitronatrite.**

NITRÓS, -OÁSĂ, *nitroși, -oase,* adj. (Chim.) Azotos. — Din fr. **nitreux,** it. **nitroso.**

NITROTOLUÉN s.n. Substanță de culoare gălbuie cu miros caracteristic derivată din toluen, folosită mai ales pentru obținerea unor amine. [Pr.: *-lu-en*] — Din fr. **nitrotoluène.**

NITRURÁ, *nitrurez,* vb. I. Tranz. A trata termochimic anumite oțeluri pentru a le mări duritatea la suprafață, prin încălzirea lor într-o atmosferă de amoniac și prin răcire lentă. — Din fr. **nitrurer.**

NITRURÁRE, *nitrurări,* s.f. Acțiunea de *a nitrura* și rezultatul ei. — V. **nitrura.**

NITRURÁT, -Ă, *nitrurați, -te,* adj. (Despre anumite oțeluri) Tratat prin nitrurare. — V. **nitrura.**

NITUÍ, *nituiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A forma un al doilea cap al unui nit[1] după ce acesta a fost trecut prin găurile pieselor care trebuie îmbinate. **2.** A îmbina, a fixa două sau mai multe piese cu ajutorul niturilor[1]. — **Nit[1]** + suf. *-ui.*

NITUÍRE, *nituiri,* s.f. Acțiunea de *a nitui* și rezultatul ei; nituit[1], nituitură. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **nitui.**

NITUÍT[1] s.n. Nituire. — V. **nitui.**

NITUÍT[2], -Ă, *nituiți, -te,* adj. Prins, îmbinat, fixat cu ajutorul niturilor[1]. F Ferecat, țintuit, bătut cu... *Cordon nituit.* — V. **nitui.**

NITUITÓR, -OÁRE, *nituitori, -oare,* s.m., s.f. **1**. S.m. și f. Lucrător calificat care lucrează la nituire. **2.** S.f. Mașină cu care se nituiește. [Pr.: *-tu-i-*] — **Nitui** + suf. *-tor.*

NITUITÚRĂ, *nituituri,* s.f. Nituire; (concr.) loc unde s-a realizat o nituire. [Pr.: *-tu-i-*] — **Nitui** + suf. *-tură.*

NIȚÉL, -ÍCĂ, *nițel, -ele,* adj. (Fam.) Care reprezintă o parte redusă (din total); de proporții reduse; puțin. F (Adverbial) În mică măsură sau într-o oarecare măsură; întrucâtva; numai puțin timp. G Expr. *Nițel câte nițel* = încetul cu încetul, puțin câte puțin, treptat. — Et. nec.

NIȚELÚȘ, -Ă, *nițeluși, -e,* adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *nițel.* — **Nițel** + suf. *-uș.*

NIU, *niu,* s.m. Cea de a treisprezecea literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului „n”. — Din fr. **nu.**

NIVÁȚIE, *nivații,* s.f. Acțiunea de modelare a reliefului făcută de înghețurile și dezghețurile succesive în zonele înalte ale munților. — Din fr. **nivation.**

NIVÉL, (**1, 3**) *niveluri*, (**2**) *nivele*, s.n. **1.** Înălțimea la care se găsește un punct, o linie sau o suprafață a unui loc, a unui obiect etc. în raport cu un plan orizontal dat. G *Nivelul mării* = punct situat la înălțimea mijlocie a mărilor și a oceanelor care comunică între ele, în raport cu care se măsoară toate altitudinile. *Curbă* (sau *linie) de nivel* = linie care unește punctele suprafeței terestre cu aceeași altitudine față de o suprafață de referință; punct, suprafață care corespunde acestei linii. *Pasaj de nivel* = loc unde se încrucișează (la aceeași altitudine) o cale ferată cu o șosea. G Loc. prep. *La nivelul* = în regiunea..., în dreptul... F Etaj, cat. F Zonă geologică, subdiviziune stratigrafică a etajelor și a subetajelor, care se distinge după fosilele caracteristice pe care le conține. F (Fiz., Chim.) Valoarea intensivă a unei mărimi în raport cu o valoare de referință. **2.** Nume dat mai multor unelte, instrumente, dispozitive care servesc la determinarea liniei (sau a poziției, a suprafețelor) orizontale sau cu care se măsoară pe teren diferențele de înălțime dintre două sau mai multe puncte de pe suprafața terestră. G *Nivelă cu* (sau *de) apă* = instrument construit pe principiul vaselor comunicante, care servește la determinarea planului orizontal după înălțimea la care se ridică apa în două tuburi gradate. **3.** Fig. Stadiu, grad (de pregătire, de dezvoltare), treptată (a calității), indice (al cantității). G *Nivel de trai* = gradul de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale populației unei țări, ale unor clase sau ale unei persoane în condiții istorice date. [Var.: (**2**) **nivélă** s.f.] — Din **nivela** (derivat regresiv).

NIVELÁ, *nivelez*, vb. I. Tranz. A face să fie la același nivel; a realiza o suprafață plană. F Fig. A pune pe același plan, a face să dispară diferențele; a egaliza. F A măsura cu ajutorul unor instrumente speciale diferența de nivel dintre două sau mai multe puncte. — Din fr. **niveler.**

NIVELÁRE, *nivelări*, s.f. Acțiunea de *a nivela* și rezultatul ei. — V. **nivela.**

NIVELÁT, -Ă, *nivelați, -te*, adj. Supus nivelării; netezit, îndreptat; neted, egal, uniform. — V. **nivela.**

NIVELATÓR, -OÁRE, *nivelatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care nivelează. **2.** S.n. Parte a unui buldozer sau greder care nivelează terenul. F Mașină agricolă, unealtă pentru nivelarea arăturilor adânci de toamnă.— **Nivela** + suf. *-tor.*

NIVÉLĂ s.f. v. **nivel.**

NIVELMÉNT, *nivelmente,* s.n. (Top.) Totalitatea metodelor, procedeelor și operațiilor prin care se determină altitudinea unor puncte terestre în scopul reprezentării lor pe o hartă sau pe un plan. — Din fr. **nivellement.**

NIVELMÉTRIC, -Ă, *nivelmetrici, -ce,* adj. Care aparține nivelmentului, privitor la nivelment. — **Nivelmetru** + suf. *-ic.*

NIVELMÉTRU, *nivelmetre,* s.n. Instrument care servește la efectuarea lucrărilor de nivelment. — **Nivel** + **metru.**

NIVIDÍ vb. IV v. **năvădi.**

NIVOMÉTRIC, -Ă, *nivometrici, -ce,* adj. Referitor la măsurători făcute cu nivometrul. — Din fr. **nivométrique.**

NIVOMÉTRU, *nivometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea cantității de zăpadă căzute pe o suprafață, într-un anumit interval de timp. — Din fr. **nivomètre.**

NIVOPLUVIÁL, -Ă, *nivopluviali, -e,* adj. (Met.; în sintagma) *Regim nivopluvial* = regim al cursurilor de apă alimentate de zăpezi și ploi. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **nivo-pluvial.**

NIVÓZĂ s.f. (Livr.) A patra lună a calendarului republican francez (21 decembrie — 19 ianuarie). — Din fr. **nivôse.**

NÍXIS, *nixisuri*, s.n. (Înv.) Supărare; plictiseală. F Înțepătură, junghi. — Din ngr. **níxis.**

NIZÁM, (**I**) *nizamuri*, s.n., (**II**) *nizami*, s.m. **I.** S.n. (În Evul Mediu, în Țările Române). **1.** Denumire dată statutului unei bresle în care se specificau drepturile și îndatoririle membrilor acesteia. **2.** Normă de lucru fixată printr-un regulament. **II.** S.m. Soldat turc în termen. — Din tc. **nizam.**

NIZNÁI adv., adj. invar. (Pop. și fam.) Ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, n-ar ști nimic, simulând indiferență, nepăsare, dezinteres. G Expr. *A se face niznai* sau (substantivat) *a face pe niznaiul* = a se preface că nu știe nimic. — Din rus. **ne znaju** „nu știu”.

NO interj. (Reg.) Ei! hei! ia! — Din magh. **na.**

NOÁDĂ, *noade,* s.f. (Anat.; pop.) Coccis; *p. ext.* regiune situată în jurul coccisului; (la animale) (regiunea de la) rădăcina cozii; (la păsări) târtiță. — Lat. *__noda.__

NOÁPTE, *nopți,* s.f., adv. **I.** S.f. **1.** Interval de timp cuprins între apusul Soarelui și răsăritul lui, când este întuneric. G Loc. adj. *De noapte* = **a)** care lucrează, e de serviciu în timpul nopții; **b)** (despre păsări, insecte, animale etc.) care își desfășoară activitatea în timpul nopții și doarme ziua. G Loc. adv. *Azi-* (sau *astă-)noapte* = noaptea trecută. *La noapte* = în timpul nopții următoare. *Peste* (sau *pe) noapte* = în timpul nopții. *Noapte de noapte* = în fiecare noapte; mereu. *Zi(ua) și noapte(a)* sau *zi, noapte, zile, nopți, toată ziua* (și) *toată noaptea, din zori până-n noapte, nopți și zile* etc. = tot timpul, neîntrerupt, continuu. *Cu noaptea în cap* = dis-de-dimineață, în zori. *De (cu) noapte(a)* = foarte devreme, dis-de-dimineață. G Expr. *Noapte bună!* = urare făcută cuiva înainte de culcare. **2.** Fig. Lipsă de lumină; întuneric, întunecime. *În pivniță era noapte.* F Lipsă de cultură, de civilizație, stare de înapoiere. G Expr. *Prost ca noaptea* = foarte prost. **3.** Stare de tristețe, de suferință morală, de apăsare. **II.** Adv. (În forma *noaptea* sau *nopțile)* În (tot) timpul nopții (**I 1**); în fiecare noapte. — Lat. **nox, noctis.**

NOÁTEN, -Ă, *noateni, -e,* s.m. și f. **1.** (Pop.) Miel sau mioară de la înțărcare până la doi ani. G (Adjectival) *Miel noaten.* **2.** (Reg.) Mânz a cărui limită de vârstă variază de la șase luni până la doi sau trei ani. **3.** (Reg.) Lână (neagră) de miel sau de mioară tunsă în al doilea an. [Var.: **noátin, -ă** s.m. și f.] — Lat. **annotinus, -a, -um** „în vârstă de un an”.

NOÁTIN, -Ă s.m. și f. v. **noaten.**

NOBÉLIU s.n. Element chimic transuranic obținut pe cale artificială. — Din fr. **nobélium.**

NÓBIL, -Ă, *nobili, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care dă dovadă de generozitate, de cinste, de spirit de abnegație; capabil de sentimente înalte; generos, ales. *Om nobil.* F Care face cinste, care onorează, care pune într-o lumină favorabilă pe cineva. *O acțiune nobilă.* **2.** Distins, elegant, desăvârșit; grațios. **3.** Care se distinge prin anumite caracteristici de superioritate. G *Metal nobil* = metal prețios, v. *prețios. Gaz nobil* = nume dat fiecăruia dintre gazele inerte, incolore și inodore care se găsesc în atmosferă în cantități mici. **II.** S.m. și f., adj. (Persoană) care face parte din nobilime (**1**). — Din lat. **nobilis,** germ. **nobel,** it. **nobile,** fr. **noble.**

NOBILIÁR, -Ă, *nobiliari, -e,* adj. Care aparține nobilimii (**1**) sau nobililor (**II**), privitor la nobilime sau la nobili, specific nobilimii; nobilitar. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **nobiliaire.**

NOBILÍME s.f. (În Evul Mediu, iar în unele țări, și în epoca modernă) **1.** Categorie socială privilegiată, constituită din posesorii de feude și de titluri ereditare; aristocrație, noblețe (**2**). F Nobilii dintr-o epocă, dintr-o regiune, dintr-o localitate. **2.** (Rar) Noblețe (**1**). — **Nobil** + suf. *-ime.*

NOBILITÁR, -Ă, *nobilitari, -e,* adj. (Înv.) Nobiliar. — Cf. fr. nobiliaire.

NOBILITÁTE s.f. (Înv.) **1.** Noblețe (**1**). **2.** Noblețe (**3**). — Din lat. **nobilitas, -atis.**

NOBLÉȚĂ s.f. v. **noblețe.**

NOBLEȚE s.f. **1.** Calitatea de nobil (**II**); rangul sau titlul de nobil; nobilime (**2**), nobilitate (**1**). **2.** (Rar) Nobilime (**1**). **3.** Atitudine, însușire morală superioară; caracter nobil (**I 1**); nobilitate (**2**). **4.** Distincție, eleganță. [Var.: **noblétă** s.f.] — Din fr. **noblesse.**

NOCÍV, -Ă, *nocivi, -e,* adj. Vătămător, distrugător (pentru sănătatea, viața, dezvoltarea cuiva). *Substanță nocivă.* — Din fr. **nocif,** lat. **nocivus.**

NOCIVITÁTE s.f. Faptul de a fi nociv, caracter nociv. — Din fr. **nocivité.**

NOCTAMBÚL, -Ă, *noctambuli, -e,* s.m. și f., adj. (Med.) Somnambul. F Fig. (Fam.) (Persoană) care își pierde nopțile în petreceri. — Din fr. **noctambule.**

NOCTAMBULÍSM s.n. (Med.; rar) Somnambulism. — Din fr. **noctambulisme.**

NOCTÚRN, -Ă, *nocturni, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se face sau se întâmplă noaptea; de noapte, din timpul nopții. G Loc. adj. și adv. *În nocturnă* = (despre competiții sportive) (care se desfășoară) în timpul serii. F (Despre păsări răpitoare, animale, insecte) Care își desfășoară activitatea în cursul nopții și doarme ziua. **2.** S.f. Competiție sportivă care are loc în timpul serii. **3.** S.f. Compoziție muzicală instrumentală, predominant pentru pian, cu caracter liric, visător și melancolic. — Din fr. **nocturne,** lat. **nocturnus.**

NOD, *noduri,* s.n. **1.** Loc în care se leagă două fire, două sfori, două fâșii de pânză etc. ca să se țină strâns împreună; loc în lungul sau la capătul unui fir, al unei sfori, al unei fâșii de pânză etc. unde s-a făcut un ochi prin care s-a petrecut unul dintre capete și s-a strâns tare; legătură obținută astfel. G Loc. adj. (Rar) *În noduri* = încâlcit, încurcat. G Expr. *A lega paraua cu zece noduri* = a fi foarte zgârcit. F Loc de intersecție a două sau a mai multor căi de comunicație având direcții diferite. G *Nod de cale ferată* = punct de intersecție a cel puțin trei linii principale de cale ferată, prevăzut cu instalații speciale pentru a asigura tranzitul trenurilor, desfacerea sau cuplarea unor vagoane, încărcarea și descărcarea mărfurilor, deservirea călătorilor etc. F Loc de legătură, de întretăiere, de întâlnire a două sau a mai multor elemente ale unui mecanism, ale unei construcții etc. **2.** Proeminență pe trunchiul unui arbore, pe tulpina unei plante sau la încheietura unui cotor; punct de unde încep să crească crengile pe tulpină sau frunzele pe lujer. G Expr. *A căuta* (sau *a găsi)* (cuiva) *nod în papură* = a căuta sau a găsi cu orice preț greșeli, cusururi acolo unde ele nu sunt; a învinovăți pe nedrept. F Porțiune mică, rotundă, compactă, foarte tare într-o bucată de lemn, într-o scândură reprezentând locul de ramificație a crengilor pe trunchi. F Aglomerare locală de material în masa unui corp, cu o structură mai compactă sau de culoare diferită față de rest. **3.** (Înv. și pop.) Articulație, încheietură (a degetelor). **4.** (În sintagmele) *Nodul gâtului* (sau *gâtlejului, beregatei* etc.) = mărul lui Adam. *Nodul vital* = punct situat în bulbul rahidian corespunzând centrului respirator și a cărui lezare are ca urmare moartea imediată prin oprirea respirației. **5.** Umflătură, tumoare, nodozitate, gâlcă rezultată dintr-o stare patologică. **6.** Punct dublu al unei curbe în care aceeași ramură a curbei se intersectează pe ea însăși. **7.** Fiecare dintre punctele în care sunt dispuși atomii, moleculele unei rețele cristaline. F Punct dintr-un sistem de unde staționare în care amplitudinea oscilației are mereu o valoare nulă. **8.** Fiecare dintre cele două puncte în care orbita unui astru intersectează planul eclipticei. **9.** Loc sau centru geografic sau geologic cu anumite caracteristici, deosebite față de împrejurimi. G *Nod hidroenergetic* = centru geografic pe a cărui suprafață sunt așezate o centrală hidroelectrică și construcțiile hidrotehnice aferente. **10.** Fig. Senzație de sufocare pe care de obicei o are cineva cuprins de o emoție sau de o enervare puternică. G Expr. *A înghiți (cu* sau *la) noduri* = **a)** a suporta cu necaz, cu amărăciune o durere, o umilință (fără a putea spune nimic); **b)** a mânca în silă, cu mare greutate. **11.** Fig. Punct esențial de care depinde soluționarea unei probleme; dificultate, greutate care trebuie învinsă pentru soluționarea unei probleme. G *Nod gordian* = problemă foarte grea sau cu neputință de rezolvat. G Expr. *A tăia nodul gordian* = a recurge la un mijloc extrem în rezolvarea unei situații căreia nu i se poate găsi o altă soluție. F Moment culminant în desfășurarea acțiunii unei opere literare. **12.** Unitate de măsură pentru viteza navelor, egală cu viteza unei nave care se deplasează cu o milă marină (1852 m) pe oră. — Lat. **nodus.**

NODÁL, -Ă, *nodali, -e,* adj. Care se referă la locul de intersecție a mai multor căi de comunicație, artere, ligamente etc. F Fig. Esențial, fundamental. — Din fr. **nodal.**

NODORÓS, -OÁSĂ adj. v. **noduros.**

NODÓS, -OASĂ, *nodoși, -oase,* adj. (În sintagma) *Eritem nodos* = simptom al mai multor boli (contagioase), caracterizat prin apariția pe pielea corpului a unor noduli tari sau a unor băsicuțe seroase. — **Nod** + suf. *-os.*

NODOZITÁTE, *nodozități,* s.f. **1.** Formație patologică rezultată din înmulțirea celulelor rădăcinilor de leguminoase în urma simbiozei cu anumite bacterii. **2.** Proeminență la articulațiile corpului sau a unei părți a lui. F Nodul (**1**). **3.** Ridicătură mică, rotunjită pe suprafața unui obiect. — Din fr. **nodosité.**

NODÚL, *noduli,* s.m. **1.** Umflătură de mici dimensiuni şi bine circumscrisă, care apare în diverse părţi ale corpului, însoţind adesea unele boli cronice. **2.** (Geol.) Mică masă de piatră cuprinsă într-o zonă mai puţin dură. [Pl. şi: (n.) *nodule*] — Din fr. **nodule,** lat. **nodulus.**

NODULÉŢ, *noduleţe,* s.n. Diminutiv al lui *nod.* — **Nod** + suf. *-uleţ.*

NODURÁR, *nodurare,* s.n. Parte a războiului de ţesut alcătuită dintr-un fuscel gros legat de fusul sau sulul dindărăt şi de care se prind capetele urzelii când se înveleşte pânza. — **Nod** + suf. *-urar.*

NODURÓS, -OÁSĂ, *noduroşi, -oase,* adj. **1.** (Despre sfori, aţe, ţesături) Care are (multe) noduri (**1**). **2.** (Despre arbori, lemne, diverse plante) Cu noduri (**2**), plin de noduri. **3.** (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Cu articulaţii proeminente sau cu proeminenţe; ciolănos. [Var.: (pop.) **nodorós, -oásă** adj.] — **Nod** + suf. *-uros.*

NOÉTIC, -Ă, *noetici, -ce,* adj. (Fil.) Care se referă la procesul de gândire. [Pr.: *no-e-*] — Din fr. **noétique.**

NOGÁI, -ÁIE, *nogai, -aie,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La m. pl.) Populaţie mongolă turcizată răspândită în diverse regiuni dintre Marea Caspică, Marea Neagră şi Marea Azov; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine nogailor (**1**), privitor la nogai. — Din n. pr. **Nogai.**

NOHUTÍU, -ÍE adj. v. **năutiu.**

NOI pron. pers. 1 pl. **1.** (Desemnează pe cel care vorbeşte şi persoana sau persoanele pe care acesta şi le asociază în vorbire) *S-a înserat şi noi tot pe loc stăm.* G Loc. adv. (La acuzativ) *La noi* = acasă; în ţara, în regiunea etc. de baştină. **2.** (La dativ, în formele *ne, ni,* cu valoare posesivă) *Casa ne e frumoasă.* (Cu valoare de dativ etic) *Ne eşti departe.* **3.** (La dativ sau la acuzativ, în forma *ne*, cu valoare de pronume reflexiv) *Ne povesteam multe.* **4.** (În stilul oficial-administrativ) Eu. *Noi, directorul şcolii, am hotărât.* G (Ca plural al modestiei) *Noi credem că una dintre caracteristicile muzicii este melodia. Mulţumim celor care ne-au ajutat.* [Dat.: *nouă, ne, ni;* acuz.: *(pe) noi, ne*] — Lat. **nos.**

NOIÁN, *noiane,* s.n. **1.** Cantitate, volum mare din ceva; belşug. F Mulţime, număr mare de fiinţe, de lucruri, de fenomene. **2.** Întindere mare de apă; nemărginire, imensitate. **3.** Genune, abis, hău. [Pr.: *no-ian.* — Pl. şi: *noianuri*] — Et. nec.

NOIÉMBRIE s.m. A unsprezecea lună a anului, care urmează după octombrie; brumar. [Pr.: *no-iem-*. — Var.: **noiémvrie,** (înv. şi reg.) **novémbre** s.m. invar.] — Din sl. **nojenbrĭ, nojemvri.**

NOIÉMVRIE s.m. v. **noiembrie.**

NÓIMĂ, *noime,* s.f. **1.** Înţeles, sens, conţinut (al unui cuvânt sau enunţ); rost. G Loc. adj. şi adv. *Cu noimă* = logic, cu judecată; înţelept, cuminte. *Fără (nicio) noimă* = fără sens, fără judecată; prostesc, absurd. G Expr. *A nu avea (nicio) noimă* = a fi fără sens, absurd. **2.** (Pop.) Menire, ţel, scop; motiv, cauză. **3.** (Rar) Simbol, convenţie. — Din ngr. **nóima.**

NOÍME, *noimi,* s.f. A noua parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. [Pr.: *no-i-*] — **Nouă** + suf. *-ime.*

NOÍŢĂ, *noiţe,* s.f. Pată mică albă care apare uneori pe unghiile degetelor de la mână. [Pr.: *no-i-*] — **Nou** + suf. *-iţă.*

NOJÍŢĂ, *nojiţe,* s.f. **1.** Cureluşă sau şiret cu care se leagă opincile de picior. **2.** (Reg.) Fiecare dintre găurile opincii, prin care se trece nojiţa (**1**). [Var.: **năjíţă** s.f.] — Din bg. **nojiţa.**

NOMÁD, -Ă, *nomazi, -de,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană, colectivitate) care nu are aşezare statornică într-un loc, care se mută dintr-un loc în altul, care rătăceşte. **2.** Adj. Caracteristic nomadismului. *Viaţă nomadă.* — Din fr. **nomade.**

NOMADÍSM s.n. Mod de viaţă al unei colectivităţi umane, caracterizat prin lipsa unei aşezări stabile. — Din fr. **nomadisme.**

NO-MAN'S-LAND s.n. Zonă care separă liniile dintre două fronturi armate inamice. F Fig. Teren neutru; ţara nimănui. [Pr. *nǎumenslend*] — Loc. engl.

NOMÁRH, *nomarhi,* s.m. Conducător al unei nome[2]. — Din fr. **nomarque.**

NÓMĂ[1], *nome,* s.f. (Med.) Stomatită cangrenoasă, specifică copiilor subalimentaţi şi oamenilor slăbiţi. — Din fr. **noma.**

NÓMĂ[2], *nome,* s.f. Diviziune administrativă în Egiptul antic şi în Grecia contemporană. — Din fr. **nome.**

NOMENCLATÓR, *nomenclatoare,* s.n. Listă, broşură, carte care cuprinde nomenclatura (**1**) dintr-un anumit domeniu al ştiinţei, al tehnicii etc. sau enumerarea sortimentelor produselor ori a grupurilor de produse, clasificate după un anumit criteriu. — Din fr. **nomenclateur,** lat. **nomenclator.**

NOMENCLATÓRIC, -Ă, *nomenclatorici, -ce,* adj. (Livr.) Nomenclaturistic. — **Nomenclator** + suf. *-ic.*

NOMENCLATÚRĂ[1], *nomenclaturi,* s.f. **1.** Totalitatea termenilor întrebuinţaţi într-o anumită specialitate sau într-un anumit domeniu de activitate, de obicei organizaţi metodic. **2.** Listă, catalog etc. conţinând titluri de opere, nume proprii, denumiri ale obiectelor dintr-un domeniu (organizate într-un anumit fel). **3.** Spec. Schemă de organizare a unei instituţii conţinând enumerarea posturilor sau a instituţiilor care se află în subordine, sub tutela sa. — Din fr. **nomenclature,** lat. **nomenclatura.**

NOMENCLATÚRĂ[2], *nomenclaturi,* s.f. Totalitatea posturilor de conducere în organele de partid şi de stat din fosta URSS şi ţările satelite. F Grup social cu prerogative excepţionale în regimurile de tip sovietic sau totalitare. — Din fr. **nomenclature.**

NOMENCLATURÍST, -Ă, *nomenclaturişti, -iste,* s.m. şi f. Persoană care face parte din nomenclatură. — **Nomenclatură** + suf. *-ist.*

NOMENCLATURÍSTIC, -Ă, *nomenclaturistici, -ce,* adj. (Rar) Privitor la nomenclatură, de nomenclatură; nomenclatoric.— **Nomenclatură** + suf. *-istic.*

NOMINÁL, -Ă, *nominali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care conţine nume, care indică un nume, de nume; după nume; pe nume. G *Valoare nominală* = valoare indicată pe o acţiune, pe o hârtie-monedă (care uneori nu corespunde cu valoarea reală); valoare oficială. *Putere* (sau *valoare) nominală* = putere pentru care a fost conceput un anumit sistem tehnic. F Care figurează (numai) cu numele; care este de formă. F Care este calculat în bani. **2.** Adj. (Gram.) Care face parte din categoria numelui, care ţine de categoria numelui, care se adaugă la nume, care formează un nume. G *Flexiune nominală* = declinare. *Predicat nominal* = predicat alcătuit dintr-un nume predicativ şi un verb copulativ la un mod personal. **3.** S.n. Valoare nominală. — Din fr. **nominal,** lat. **nominalis.**

NOMINALÍSM s.n. Doctrină în filosofia scolastică medievală care susţinea că numai lucrurile individuale au existenţă reală, în timp ce noţiunile generale sunt simple cuvinte, nume ale acestor lucruri. — Din fr. **nominalisme.**

NOMINALÍST, -Ă, *nominalişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al nominalismului. **2.** Adj. Care aparţine nominalismului, privitor la nominalism. — Din fr. **nominaliste.**

NOMINALIZÁ, *nominalizez,* vb. I. Tranz. A indica, a denumi, a specifica ceva în mod concret, pe nume. F A face o propunere pentru un premiu, o funcţie etc. — **Nominal** + suf. *-iza.*

NOMINALIZÁRE, *nominalizări,* s.f. Acţiunea de *a nominaliza* şi rezultatul ei. — V. **nominaliza.**

NOMINATÍV, -Ă, *nominativi, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Caz al flexiunii nominale a cărui funcţie specifică este aceea de subiect şi care este considerat forma de bază a substantivului. **2.** Adj. (Fin.; în sintagma) *Acţiune nominativă* = acţiune care poartă înscris numele posesorului. — Din lat. **nominativus,** fr. **nominatif.**

NOMOCANÓN, *nomocanoane,* s.n. Colecţie de legi imperiale bizantine şi de canoane ale sinoadelor bisericeşti. — Din ngr. **nomokánon.**

NOMOGRÁF, *nomografi,* s.m. Autor al unei culegeri de legi sau al unui tratat despre legi. — Din fr. **nomographe**.

NOMOGRÁFIC, -Ă, *nomografici, -ce,* adj. Care se referă la nomograme, care aparţine nomogramelor. — Din fr. **nomographique.**

NOMOGRAFÍE s.f. Disciplină matematică având ca obiect întocmirea şi folosirea nomogramelor. — Din fr. **nomographie.**

NOMOGRÁMĂ, *nomograme,* s.f. (Mat.) Reprezentare grafică în plan, folosind linii sau puncte gradate, a unei relaţii dintre două sau mai multe mărimi variabile, cu ajutorul căreia se pot determina rapid, fără calcule, valorile unei mărimi în funcţie de valorile cunoscute ale celorlalte mărimi care intră în relaţia considerată. — Din fr. **nomogramme.**

NOMÓL s.n. v. **nămol.**

NOMOLÍ vb. IV v. **nămoli.**

NOMOLÍT, -Ă adj. v. **nămolit.**

NOMOLÓS, -OÁSĂ adj. v. **nămolos.**

NON- Element de compunere care înseamnă „nu” şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din lat., fr. **non-.**

NONAGENÁR, -Ă, *nonagenari, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care a atins (sau a depăşit) vârsta de nouăzeci de ani. — Din fr. **nonagénaire,** lat. **nonagenarius.**

NÓNĂ[1], *none*, s.f. (Muz.) Interval cuprins între două sunete ale gamei aflate la distanţă de nouă trepte; treapta a noua de la o treaptă dată. — Din lat. **nona**. Cf. it. n o n o.

NÓNĂ[2], *none,* s.f. (În Evul Mediu) Prestaţie faţă de stăpânul feudal, care reprezenta a noua parte din produsele obţinute de ţăran. — Din lat. **nona.**

NÓNĂ[3], *none,* s.f. (În calendarul roman; la pl.) Denumire dată celei de-a şaptea zile a lunilor martie, mai, iulie şi octombrie şi a celei de-a cincea zile a celorlalte luni. — Din lat. **nonae.**

NONCONFORMÍSM s.n. Atitudine de respingere a tradiţiilor, a modelelor de activitate şi de gândire proprii unui grup social; neconformism. — Din fr. **non-conformisme.**

NONCONFORMÍST, -Ă, *nonconformişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu acceptă, nu se conformează uzanţelor stabilite, care are convingeri proprii; persoană care dovedeşte originalitate; neconformist. — Din fr. **non-conformiste.**

NONCONTRADÍCȚIE, *noncontradicții,* s.f. Principiu fundamental al gândirii potrivit căruia despre un subiect este imposibil a afirma și a nega același predicat în același timp și sub același raport. — Din fr. **non-contradiction.**

NONÉT, *nonete,* s.n. Piesă muzicală pentru nouă instrumente; *p. ext.* formație care interpretează această piesă. — Din it. **nonetto.**

NON-ÉU s.n. (Fil.) Ceea ce există în afara eului; ceea ce nu este eu. [Pr.: *-eŭ*] — **Non** + **eu** (după fr. *non-moi*).

NONEXISTÉNȚĂ s.f. Inexistență. — **Non** + **existență.** Cf. fr. non-existence.

NONFIGURATÍV, -Ă, *nonfigurativi, -e,* adj. (În sintagma) *Artă nonfigurativă* = artă abstractă. — **Non-** + **figurativ.**

NÓNIUS s.m. Rasă de cai autohtonă caracterizată prin talie mare și culoare predominant neagră. [Pr.: *-ni-us*] — Din magh. **nónius.**

NONPARÉIL s.n. Cel mai mic corp de literă având mărimea de șase puncte tipografice, folosit de obicei pentru tipărirea tabelelor, adnotațiilor etc. [Pr.: *-reĭ*. — Var.: **nonparél** s.n.] — Din fr. **nonpareille.**

NONPARÉL s.n. v. **nonpareil.**

NONPROFÍT adj. invar. Al cărui scop nu este acela de a avea un profit. — **Non-** + **profit.**

NONSÉNS, *nonsensuri,* s.n. Ceea ce este lipsit de înțeles; vorbă, faptă fără rost; absurditate. — Din fr. **non-sens.**

NON-STÓP adj. invar., adv. (Care este) fără întrerupere; continuu. — Din engl., fr. **non-stop.**

NONȘALÁNT, -Ă, *nonșalanți, -te,* adj. Lipsit de grijă; degajat (în comportări); care trădează nonșalanță; leneș. — Din fr. **nonchalant,** germ. **nonschalant.**

NONȘALÁNȚĂ s.f. Indiferență; degajare (ostentativă). — Din fr. **nonchalance.**

NON TRÓPPO loc. adv. (Indică modul de executare a unei compoziții muzicale) Nu prea mult. — Loc. it.

NONVALOÁRE, *nonvalori,* s.f. Lipsă de valoare. — **Non-** + **valoare** (după fr. *non-valeur).*

NONVIOLÉNȚĂ s.f. Doctrină social-politică (sau religioasă) care interzice folosirea violenței, preconizând realizarea revendicărilor lor pe cale pașnică. F Abținere de la orice act de violență. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **non-violence.**

NOOSFÉRĂ s.f. (Fil.) Învelișul spiritual al pământului, reprezentat de omenire. [Pr.: *no-o-*] — Din fr. **noosphère.**

NOPÁL s.m. Plantă erbacee originară din America, cu frunze cărnoase și flori roșii, cultivată și la noi ca plantă ornamentală *(Opuntia coccinelifera).* — Din fr., it. **nopal.**

NOPTÁTEC, -Ă adj. v. **noptatic.**

NOPTÁTIC, -Ă, *noptatici, -ce*, adj. (Rar) Care are loc noaptea, de noapte; nocturn. F Întunecat, întunecos. [Var.: **noptátec, -ă** adj.] — **Noapte** + suf. *-atic.*

NOPTICÍCĂ, *nopticele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *noapte;* noptiță. — **Noapte** + suf. *-icică.*

NOPTICOÁSĂ, *nopticoase*, s.f. Plantă erbacee cruciferă cu frunze dințate, cu flori purpurii-violete sau albe, cultivată ca plantă meliferă sau pentru mirosul puternic pe care îl răspândesc seara florile ei; mirodenie (**1**) *(Hesperis matronalis).* — **Noapte** + suf. *-icoasă.*

NOPTIÉRĂ, *noptiere,* s.f. Dulăpior sau măsuță care se așază lângă pat pentru a se ține la îndemână diverse obiecte necesare noaptea; măsuță de noapte. [Pr.: *-ti-e-*] — **Noapte** + suf. *-ieră.*

NOPTÍȚĂ, *noptițe,* s.f. **1.** (Rar) Nopticică. **2.** (Bot.) Barba-împăratului. — **Noapte** + suf. *-iță.*

NOPTÓS, -OÁSĂ, *noptoși, -oase,* adj. (Rar) Întunecos, întunecat. — **Noapte** + suf. *-os.*

NOR, *nori,* s.m. **1.** (Mai ales la pl.) Masă (delimitată) de vapori sau de picături de apă, de cristale de gheață aflate în suspensie în atmosferă. G Loc. adj. și adv. *Până la* (sau *în) nori* = (care se înalță) foarte sus. G Loc. vb. *A fi nor* = a fi înnorat. G Expr. *Trăiește* sau *e (cu capul) în nori* sau *parc-ar fi căzut din nori*, se spune despre o persoană străină de cele ce se petrec în jurul ei. F *Nor arzător* = masă de gaze și de cenușă vulcanică cu temperatură ridicată care este expulzată în atmosferă în timpul erupției unui vulcan. *Nor de stele* = grupare de stele, cu limite neregulate, aflată în diverse galaxii. *Norii lui Magellan* = numele a două sisteme stelare aflate în afara galaxiei noastre. **2.** Masă densă și mobilă de praf, de fum etc. **3.** Fig. Mulțime compactă (și mobilă) de ființe (care întunecă zarea). [Var.: (reg.) **nóur, núor,** s.m.] — Lat. **nubilum.**

NORADRENALÍNĂ s.f. (Biol.) Substanță produsă de fibrele nervoase periferice, dar și de sistemul nervos central și de glandele medulosuprarenale, cu o structură apropiată de cea a adrenalinei. — Din fr. **noradrénaline.**

NÓRĂ, *nurori,* s.f. Soția fiului considerată în raport cu părinții acestuia. G Expr. *A intrat nora-n blide*, se spune despre o femeie neîndemânatică la treburile gospodărești. — Lat. **nurus.**

NORD s.n. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale aflat în direcția Stelei Polare; miazănoapte. (Adjectival) *Polul Nord.* G *Nord magnetic* = direcție în care se îndreaptă întotdeauna vârful unui ac magnetic. G Loc. adj. *De nord* = nordic. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată spre nord (**1**); ținut nordic. F Popoarele, lumea etc. din aceste regiuni. — Din fr. **nord,** germ. **Nord.**

NORD-AMERICÁN, -Ă, *nord-americani, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Americii de Nord sau, *p. restr.*, a Statelor Unite ale Americii sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Americii de Nord sau nord-americanilor (**1**), privitor la America de Nord ori la nord-americani; *p. restr.* care aparține Statelor Unite ale Americii sau populației lor, privitor la Statele Unite ale Americii sau la populația lor. — **Nord** + **american.** Cf. fr. nord-américain, germ. nord-amerikanisch.

NORD-AMERICÁNCĂ, *nord-americance,* s.f. Femeie care face parte din populația Americii de Nord sau, *p. restr.,* a Statelor Unite ale Americii sau este originară de acolo. — **Nord-american** + suf. *-că.*

NORD-COREEÁN, -Ă, *nord-coreeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Populare Democrate Coreene sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține nord-coreenilor (**1**) sau statului lor, privitor la nord-coreeni ori la statul lor. — **Nord** + **coreean**. Cf. fr. nord-coréen.

NORD-COREEÁNCĂ, *nord-coreence,* s.f. Femeie care face parte din populația Republicii Populare Democrate Coreene sau este originară de acolo. — **Nord-coreean** + suf. *-că.*

NORD-DUNĂREÁN, -EÁNĂ, *nord-dunăreni, -e,* adj. Care aparține teritoriilor situate în nordul Dunării sau popoarelor de acolo, privitor la aceste teritorii sau la popoarele lor; originar din nordul Dunării. — **Nord** + **dunărean.**

NORD-ÉST s.n. Punct cardinal secundar situat pe direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile nord și est; parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată între nord și est. — Din fr. **nord-est.**

NORD-ÉSTIC, -Ă, *nord-estici, -ce,* adj. De (la) sau dinspre nord-est, spre nord-est. — **Nord-est** + suf. *-ic.*

NÓRDIC, -Ă, *nordici, -ce,* adj. Care este situat în (sau la, spre) nord, care provine (sau este originar) din nord; care aparține nordului. F (Substantivat) Persoană care face parte dintr-o populație care trăiește în regiunile de nord ale globului ori ale Europei sau care are înfățișare ori însușiri specifice omului de la nord. — Din fr. **nordique,** germ. **nordisch,** it. **nordico.**

NORD-VÉST s.n. Punct cardinal secundar situat pe direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile nord și vest; parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată între nord și vest. — Din germ. **Nordwest.**

NORD-VÉSTIC, -Ă, *nord-vestici, -ce*, adj. De (la) sau dinspre nord-vest, spre nord-vest. — **Nord-vest** + suf. *-ic.*

NORD-VIETNAMÉZ, -Ă, *nord-vietnamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Republicii Democrate Vietnam sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține nord-vietnamezilor (**1**) sau statului lor, privitor la nord-vietnamezi ori la statul lor. [Pr.: *-vi-et-*] — **Nord** + **vietnamez.**

NOREÁ, *norele,* s.f. (Bot.; pop.) Barba-împăratului. — Et. nec.

NORIȘÓR, *norișori,* s.m. Diminutiv al lui *nor;* noruț, noruleț, nouraș. — **Nor** + suf. *-işor.*

NORÍȚĂ, *norițe,* s.f. (Zool.) Nurcă. — **Nor** + suf. *-iță.*

NORMÁ, *normez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina cantitatea de muncă necesară pentru efectuarea unui produs, pentru executarea unei operații sau a unei cantități de produse care trebuie să fie obținută într-o unitate de timp în anumite condiții tehnico-organizatorice. F A stabili cantitatea de materie primă, de combustibil etc. necesară pentru obținerea unui produs. **2.** A supune unei norme (**1**), a stabili ceva prin norme. — Din **normă.**

NORMÁL, -Ă, *normali, -e*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este așa cum trebuie să fie, potrivit cu starea firească, obișnuit, firesc, natural. G *Plan normal* = plan perpendicular pe tangenta dusă într-un punct al unei curbe. *Linie normală* (și substantivat, f.) = **a)** dreaptă perpendiculară pe planul tangent la o suprafață, în punctul de contact; **b)** dreaptă perpendiculară pe tangenta la o curbă, în plan sau în spațiu, în punctul de contact. F Spec. Sănătos (din punct de vedere fizic și psihic). **2.** Care este conform cu o normă (**1**). F (Despre mărimi) A cărei valoare este apropiată de valoarea întâlnită cel mai des. **3.** (Înv.; în sintagma) *Școală normală* (și substantivat, f.) = școală pedagogică. — Din fr. **normal,** lat. **normalis,** it. **normale.**

NORMALÍST, -Ă, *normaliști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Elev al unei școli normale. — **Normal** + suf. *-ist.*

NORMALIZÁ, *normalizez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni normal, a (re)aduce sau a reveni în starea normală. **2.** Tranz. A supune unei norme, a face să se conformeze unei norme. **3.** Tranz. A elabora norme interne. F A standardiza. — Din fr. **normaliser.**

NORMALIZÁRE, *normalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) normaliza* și rezultatul ei. F Tratament termic aplicat pieselor de oțel cu scopul de a obține o structură normală cu granulație fină. — V. **normaliza.**

NORMÁND, -Ă, *normanzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Nume sub care erau cunoscute populațiile germanice care locuiau în Peninsula Scandinavă, Iutlanda și în insulele vecine; vikingi, varegi; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste populații. **2.** Persoană originară sau locuitor din Normandia. **3.** Adj. Care aparține Normandiei sau normanzilor (**1**), privitor la Normandia ori la normanzi. — Din fr. **normand.**

NORMÁRE, *normări,* s.f. Acțiunea de *a norma* și rezultatul ei. — V. **norma.**

NORMÁT, -Ă, *normați, -te,* adj. **1.** Care se efectuează după norme (**3**) stabilite, care este corespunzător unor astfel de norme; (despre consum) care este corespunzător unor cantități dinainte stabilite. G *Contabilitate normată* = sistem de contabilitate în care conturile poartă numere simbolice, aceleași în toate întreprinderile și instituțiile. **2.** Care se conformează unei norme (**1**), unor reguli obligatorii. — V. **norma.**

NORMATÍV, -Ă, *normativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care servește ca normă sau stabilește o normă, care are caracterul unei norme. **2.** S.n. Îndrumare, dispoziție (sau ansamblu de îndrumări) cu caracter de normă. — Din (**1**) fr. **normatif,** (**2**) rus. **normativ.**

NORMATÓR, -OÁRE, *normatori, -oare,* s.m. și f. Persoană calificată în stabilirea și calcularea normelor de muncă într-o întreprindere. — **Norma** + suf. *-tor.*

NÓRMĂ, *norme,* s.f. **1.** Regulă, dispoziție etc. obligatorie, fixată prin lege sau prin uz; ordine recunoscută ca obligatorie sau recomandabilă. G *Normă morală* (sau *etică)* = model sau recomandare privind respectarea principiilor, îndeplinirea datoriilor și regulilor morale. *Normă juridică* = regulă de conduită cu caracter general și impersonal, emisă de organele de stat competente, a cărei aplicare poate fi asigurată prin constrângere. F Totalitatea condițiilor minimale pe care trebuie să le îndeplinească un sportiv pentru a putea obține un titlu, o calificare etc. **2.** Criteriu de apreciere, de reglementare. **3.** Cantitate de muncă pe care cineva trebuie să o presteze într-o unitate de timp; (concr.) produs realizat în acest timp. G *Normă de timp* = timpul necesar pentru efectuarea unei lucrări în condiții specifice date. *Normă tehnică* = normă stabilită prin mijloace științifice, pe baza unor condiții tehnice date, pentru efectuarea unui proces tehnologic. — Din fr. **norme,** lat. **norma,** rus. **norma.**

NORÓC, (pop.) *noroace*, s.n. **1.** Soartă, ursită, destin (favorabil). G *Cu* sau *fără (de) noroc* = **a)** loc. adj. și adv. (care este) cu (sau fără) succes; **b)** loc. adj. care exprimă, arată (ne)fericire, (in)succes. G Loc. adv. *La* (sau *într-un) noroc* = la întâmplare, fără a fi sigur de reușită. G Expr. (Pop.) *La cât mi-a sta norocul* = în ce măsură voi fi favorizat de soartă. *A-i fi scris în noroc să...* = a-i fi sortit să... **2.** Întâmplare neașteptată sau concurs de împrejurări favorabile care asigură reușita unei acțiuni, îndeplinirea unei dorințe etc.; șansă, baftă. G *Joc de noroc* = nume generic dat jocurilor în care câștigul depinde (aproape exclusiv) de întâmplare. G Expr. *A avea noroc* sau *a fi cu noroc* = a avea succes sau a fi favorizat de împrejurări în acțiunile întreprinse. *Noroc că...* = bine că..., din fericire... *A avea norocul să....* = a se ivi prilejul favorabil pentru... *A avea noroc de cineva* (sau *de ceva)* = a avea avantajul de a da peste cineva (sau ceva) folositor; a se putea sluji cu folos de cineva sau de ceva. *Unde-i norocul să...* = ce bine ar fi să... *A da noroc* = **a)** a saluta; **b)** a închina, a ciocni, a ura. *Noroc!* = formulă de salut sau de urare. **3.** Stare sufletească sau situație în care omul se simte fericit; fericire, bine. F Bunăstare. — Din sl. **narokŭ.**

NOROCÉL, *norocele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *noroc.* — **Noroc** + suf. *-el.*

NOROCÍ, *norocesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Pop. și fam.) A face pe cineva fericit, a aduce cuiva noroc; a ferici. F Refl. A deveni fericit, a avea norocul, fericirea să... **2.** (Pop.) A ursi, a meni, a hărăzi, a sorti cuiva ceva. — Din **noroc.**

NOROCÍRE, *norociri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a noroci; p. ext.* noroc. — V. **noroci.**

NOROCÍT, -Ă, *norociți, -te,* adj. **1.** (Înv.) Norocos (**1**). **2.** (Înv.) Norocos (**2**). **3.** (Pop.) Mulțumit, fericit. — V. **noroci.**

NOROCÓS, -OÁSĂ, *norocoși, -oase,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are noroc (**2**), căruia îi reușesc toate; norocit (**1**). **2.** (Despre acțiuni) Care decurge sau se încheie în mod favorabil; norocit (**2**). F Care aduce cuiva noroc. — **Noroc** + suf. *-os.*

NORÓD, *noroade,* s.n. **1.** (Înv.) Popor, națiune, neam; grup de oameni care face parte dintr-un anumit popor, dintr-o anumită națiune. F (Înv. și pop.) Totalitatea credincioșilor care aparțin unui cult creștin, unei eparhii etc. **2.** Număr mare, mulțime, masă de oameni. **3.** Grosul populației; *spec.* țărănimea. — Din sl. **narodŭ.**

NORÓI[1], *noroaie,* s.n. **1.** Pământ amestecat cu apă și muiat; glod, tină; loc, teren cu un asemenea pământ. G *Noroi de sapă* (sau *de foraj, de sondă)* = fluid constituit dintr-un amestec de argilă sau marnă și apă, folosit în timpul săpării găurii de sondă. **2.** Fig. Ceea ce murdărește și trebuie înlăturat; caracter, atitudine josnică, nedemnă; decădere morală; mediu decăzut, viciat. G Expr. *A împroșca pe cineva cu noroi* sau *a zvârli cu noroi în cineva* = a calomnia, a defăima pe cineva. — Din bg. **naroj.**

NOROÎ[2], *noroiesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) afunda în noroi[1], a (se) împotmoli în noroi[1]; a (se) murdări cu noroi[1]. — Din **noroi[1].**

NOROIÓS, -OÁSĂ, *noroioși, -oase,* adj. Cu noroi[1], plin de noroi[1]; mânjit cu noroi[1], murdar de noroi[1]; noroit. [Pr.: *-ro-ios*] — **Noroi[1]** + suf. *-os.*

NOROÍT, -Ă, *noroiți, -te,* adj. (Rar) Noroios. — V. **noroi[2].**

NORÓS, -OÁSĂ, *noroși, -oase,* adj. (Despre cer; *p. ext.* despre zile, despre vreme) Cu nori, plin de nori; înnorat. F Fig. (Despre oameni) Întunecat, posomorât, întristat; (despre față, privire, ochi) care arată posomorâre, tristețe. F Fig. (Rar) Neclar, confuz, obscur. [Var.: **nourós, -oásă** adj.] — **Nor** + suf. *-os.*

NORULÉȚ, *noruleți,* s.m. Norișor. — **Nor** + suf. *-uleț.*

NORÚȚ, *noruți,* s.m. (Rar) Norișor. — **Nor** + suf. *-uț.*

NORVEGIÁN, -Ă, *norvegieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Norvegiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Norvegiei sau norvegienilor (**1**), privitor la Norvegia ori la norvegieni. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de norvegieni (**1**). [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **norvégien.**

NORVEGIÁNCĂ, *norvegience,* s.f. Femeie care face parte din populația Norvegiei sau este originară de acolo. [Pr.: *-gi-an-*] — **Norvegian** + suf. *-că.*

NÓSFIȚĂ s.f. v. **nostiță.**

NOSOFOBÍE s.f. (Rar) Stare patologică manifestată printr-o teamă exagerată de boli. — Din fr. **nosophobie.**

NOST, NOÁSTĂ pron. pos., adj. pron. v. **nostru.**

NOSTÁLGIC, -Ă, *nostalgici, -ce,* adj. Plin de nostalgie, care predispune la nostalgie. — Din fr. **nostalgique.**

NOSTALGÍE, *nostalgii,* s.f. Sentiment de tristețe, de melancolie provocat de dorința de a revedea un loc drag, o persoană apropiată sau de a retrăi un episod din trecut. F Dorință (plină de regrete) pentru ceva greu de realizat. — Din fr. **nostalgie.**

NÓSTIM, -Ă, *nostimi, -e,* adj. **1.** Plin de haz; spiritual, amuzant. F Caraghios, ridicol. **2.** Atrăgător, plăcut, simpatic, grațios. — Din ngr. **nóstimos.**

NOSTIMÁDĂ, *nostimade,* s.f. Lucru, întâmplare, glumă etc. plină de haz sau caraghioasă. G Loc. adj. *De toată nostimada* = foarte nostim, plin de haz. — Din ngr. **nostimádha.**

NOSTIMIÓR, -OÁRĂ, *nostimiori, -oare,* adj. (Fam.) Diminutiv al lui *nostim.* — **Nostim** + suf. *-ior.*

NÓSTIȚĂ, *nostițe,* s.f. Cegă mică (până la 1 kg). [Var.: **nósfiță** s.f.] — Din sb. **nostvica, nosvica.**

NOSTRÓM, *nostromi,* s.m. Șef de echipaj al unei nave comerciale care răspunde de buna întreținere a navei, a utilajului și a inventarului ei. — Din it. **nostromo.**

NÓSTRU, NOÁSTRĂ, *noștri, noastre,* pron. pos., adj. pron. pos. (De obicei precedat de art. „al", „a", „ai", ale") **I.** Pron. pos. **1.** (Înlocuiește numele obiectului posedat de vorbitor și de un grup din care vorbitorul face parte, precum și numele acestora) *Are o casă ca a noastră.* **2.** (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soțul, soția, familia, rudele vorbitorului și ale persoanelor din același grup cu el, înlocuind și numele acestora) *Când vin ai noștri acasă?* **3.** (Indică lucrurile personale, proprietatea, preocupările etc. vorbitorului și ale persoanelor din același grup cu el, înlocuind și numele acestora) *Mă întorc la ale noastre.* **II.** Adj. pron. pos. **1.** Care se află în posesiunea vorbitorului și a unui grup din care face parte acesta, care este legat printr-o relație de proprietate cu vorbitorul și cu grupul din care face parte acesta. *Casa noastră.* **2.** Care este legat printr-o relație de apartenență cu vorbitorul și cu grupul din care acesta face parte. *Picioarele noastre.* **3.** Care este legat printr-o relație de dependență cu vorbitorul și cu grupul din care acesta face parte. *Gazda noastră. Strămoșii noștri.* **4.** Care este spus, săvârșit de vorbitor și de grupul din care acesta face parte. *Acțiunea noastră.* F (Ca plural al modestiei) Meu. *Cartea noastră.* **5.** (Cu valoare obiectivă) *Vine în ajutorul nostru.* [Var.: (reg.) **nost, noástă** pron. pos., adj. pron. pos.] — Lat. **noster, nostra.**

NOTÁ, *notez,* vb. I. Tranz. **1.** A însemna, a consemna ceva în scris. F A însemna, a marca ceva prin semne, simboluri etc. F A transcrie o melodie cu ajutorul notelor și a altor semne convenționale. **2.** A aprecia pe cineva sau rezultatele cuiva prin note, calificative. F A însemna pe cineva într-un anumit loc, în vederea sancționării lui. **3.** A semnala, a sublinia ceva; a reține, a memora. — Din fr. **noter,** lat. **notare.**

NOTÁ BÉNE loc. vb. impers., s.n. Formulă prin care se atrage atenția asupra unui pasaj, a unei idei într-un text ori asupra corecturilor deosebite de tipar. [abr.: *N.B.*] — Din lat. **nota bene.**

NOTÁBIL, -Ă, *notabili, -e*, adj. Vrednic de a fi luat în seamă, de a fi reținut; remarcabil, însemnat, important. G (Substantivat, m.) Notabilitate. — Din fr. **notable,** lat. **notabilis.**

NOTABILITÁTE, *notabilități,* s.f. (Mai ales la pl.) Personalitate de seamă, cu o situație politică ori socială importantă, personaj important, cu prestigiu, cu vază; notabil. — Din fr. **notabilité.**

NOTÁR, *notari,* s.m. **1.** Funcționar public învestit cu atribuția de a autentifica acte juridice, de a legaliza semnături, de a elibera copii legalizate, certificate etc. **2.** (În vechea organizare administrativă a României) Reprezentant al puterii centrale în comune, cu atribuții de șef al poliției și de secretar comunal. — Din fr. **notaire,** lat. **notarius,** germ. **Notar.**

NOTÁRE, *notări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a nota* și rezultatul ei. **2.** Mențiune care se trece în cartea funciară referitoare la drepturile reale imobiliare înscrise în acea carte. — V. **nota.**

NOTARIÁL, -Ă, *notariali, -e*, adj. Care este făcut de un notar sau de notariat, care se referă la notar sau la notariat. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **notarial.**

NOTARIÁT, *notariate,* s.n. Instituție publică în care se redactează, se legalizează și se autentifică anumite acte care să înlesnească cetățenilor dovedirea și valorificarea drepturilor lor civile; funcția și activitatea notarului sau a autorității însărcinate cu autentificarea și legalizarea actelor; birou notarial. G *Acte de notariat* = acte autentice sau care urmează să fie autentificate, legalizate. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **notariat,** germ. **Notariat.**

NOTÁȚIE, *notații,* s. f. **1.** Însemnare, consemnare; text scris care conține scurte însemnări, observații. **2.** Reprezentare prin semne convenționale, simboluri etc.; *p. ext.* semn grafic, simbol etc. prin care se reprezintă ceva. F Spec. Sistem de reprezentare grafică a sunetelor muzicale și a diferitelor raporturi dintre ele. **3**. Calificare, apreciere a cunoștințelor cuiva cu ajutorul notelor sau al calificaivelor. [Var.: **notațiúne** s.f.] — Din fr. **notation,** lat. **notatio, -onis.**

NOTAȚIÚNE s.f. v. **notație.**

NÓTĂ, *note,* s.f. **1.** Însemnare, înregistrare în scris a unei observații referitoare la o anumită chestiune; text scris care conține o scurtă însemnare, un comentariu. G Expr. *A lua notă* (de ceva) = a lua cunoștință (de ceva); a ține seamă (de ceva), a reține (ceva). F (La pl.) Notițe (luate la o oră de școală, de curs etc.). F (La pl.) Însemnări sau reflecții literare scrise cu privire la o călătorie, la un eveniment istoric sau social, la un fapt etnografic etc. **2.** (Mai ales la pl.) Fiecare dintre adnotările la un text literar sau științific, cuprinzând informații suplimentare de amănunt, referințe bibliografice etc., trecute în josul paginii respective ori la sfârșitul sau la începutul volumului adnotat. **3.** Comunicare (scrisă) prin care guvernul unui stat informează guvernul altui stat asupra unor probleme, face anumite propuneri, protestează asupra lezării unor interese etc. G *Notă diplomatică* = informare oficială a unui stat într-o anumită problemă (de politică externă) transmisă altui stat prin intermediul misiunii diplomatice. F Comunicare scurtă făcută de obicei în scris de o instituție; adresă, înștiințare. **4.** Socoteală scrisă, document cuprinzând sumele pe care cineva trebuie să le achite pentru obiecte cumpărate, pentru consumații; document prin care se dispune livrarea unor sume, bunuri, care servește la înregistrarea unor operații contabile etc. **5.** Calificativ care reprezintă, printr-o cifră sau o mențiune specială, aprecierea cunoștințelor sau a comportării unui elev, a unui student, a unui candidat, notat de către profesor, de către membrii unui juriu etc. **6.** Semn convențional pentru reprezentarea grafică a sunetelor muzicale, indicând înălțimea și durata lor; sunet care corespunde acestui semn. G Expr. *Notă discordantă* (sau *falsă)* = afirmație, atitudine care nu se potrivește într-un caz dat. *A forța* (sau *a exagera) nota* = a trece dincolo de limitele obișnuite, a întrece măsura. *A fi în notă* = a fi în concordanță cu o situație dată. *Ca pe note* = bine, așa cum trebuie. F (La pl.) Caiet care cuprinde piese muzicale transcrise. **7.** Fig. Nuanță, însușire, trăsătură caracteristică, semn distinctiv; particularitate. — Din fr. **note,** lat., it. **nota.**

NOTĂREÁSĂ, *notărese,* s.f. (Fam.) Soție de notar. — **Notar** + suf. *-easă*.

NOTĂRÍȚĂ, *notărițe,* s.f. Femeie notar. — **Notar** + suf. *-iță.*

NOTĂTÍȚĂ, *notătițe,* sf. Gen de păsări din ordinul picioroangelor, din regiunile nordice, care seamănă cu niște rațe mici *(Phalaropus);* pasăre din acest gen. — Et. nec.

NOTĂTOÁRE, *notătoare,* s.f. (Bot.) Broscariță. — [Î]**nota** + suf. *-oare.*

NÓTES, *notesuri,* s.n. Carnet de însemnări; blocnotes. — Din fr. [bloc]**notes.**

NOTIFICÁ, *notífic*, vb. I. Tranz. A aduce la cunoștință (în mod oficial); a înștiința (în scris); a trimite o notificare. F A nota. — Din fr. **notifier,** lat. **notificare.**

NOTIFICÁRE, *notificări,* s.f. Acțiunea de *a notifica* și rezultatul ei. F Comunicare scrisă adresată unei persoane, prin organul competent, în scopul de a o informa că un fapt sau un act juridic a fost îndeplinit sau urmează să fie îndeplinit; notificație. F Înștiințare oficială făcută de un stat altor state, printr-o notă diplomatică, cu privire la poziția sa într-o anumită problemă internațională. — V. **notifica.**

NOTIFICÁȚIE, *notificații*, s.f. Act, document prin care se notifică ceva. F Înștiințare oficială scrisă adresată unei persoane, prin organul competent, cu scopul de a o informa că un fapt sau un act juridic a fost îndeplinit sau urmează să fie îndeplinit; notificare. [Var.: **notificațiúne** s.f.] — Din fr. **notification.**

NOTIFICAȚIÚNE s.f. v. **notificație.**

NOTÍST, -Ă, *notiști, -ste*, s.m. și f. (Fam.) Persoană care știe să cânte după note. — **Notă** + suf. *-ist.*

NOTÍȚĂ, *notițe,* s.f. Diminutiv al lui *notă.* F Informație, știre (de proporții reduse), de obicei publicată undeva. F (La pl.) Însemnări rezumative după un curs, o lecție etc.; note. — Din fr. **notice.**

NOTÍȚIE, *notiții,* s.f. (Înv.) Informație, știre. — Din it. **notizia,** lat. **notitia.**

NOTOCÓRD, *notocorde,* s.n. Schelet axial primitiv al embrionului animalelor cordate, situat sub sistemul nervos central și deasupra tubului digestiv, din care derivă coloana vertebrală; coardă dorsală. [Var.: **notocórdă** s.f.] — Din fr. **notochorde.**

NOTOCÓRDĂ s.f. v. **notocord.**

NOTORIETÁTE s.f. Însușirea de a fi notoriu, faptul de a fi cunoscut de multă lume; reputație, faimă. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **notoriété.**

NOTÓRIU, -IE, *notorii,* adj. Cunoscut de multă lume, știut de toți; *p. ext.* remarcabil, renumit. — Din fr. **notoire,** lat. **notorius.**

NOȚIONÁL, -Ă, *noționali, -e,* adj. Care exprimă o noțiune (**1**), care se referă la o noțiune, de noțiune. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **notionnel.**

NOȚIÚNE, *noțiuni,* s.f. **1.** Formă logică fundamentală a gândirii omenești care reflectă caracterele generale, esențiale și necesare ale unei clase de obiecte; concept. **2.** Cunoștință generală despre valoarea, sensul, însemnătatea unui lucru; idee, concepție despre ceva. **3.** (La pl.) Cunoștințe, principii generale de bază într-un anumit domeniu. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **notion,** lat. **notio, -onis.**

NOU, NÓUĂ, *noi,* adj., s.n. **1.** Adj. Făcut sau creat (relativ) de curând; care apare pentru prima dată. G *Lună nouă* = fază a Lunii când aceasta este în conjuncție și când fața dinspre Pământ, nefiind luminată, este invizibilă; timpul când Luna este în această fază. *Crai nou* = nume popular dat Lunii în prima ei fază (când are forma unei seceri subțiri). *Lumea nouă* = America. G Expr. *Ce mai (e) nou?* = ce s-a mai întâmplat în ultima vreme? F (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anului în curs sau a anului imediat anterior. **2.** Adj. Care apare în locul unui lucru, al unei ființe etc. mai vechi; de azi, contemporan, actual. **3.** S.n. Element care apare la un moment dat în procesul dezvoltării unui fenomen și se deosebește fundamental de elementele vechi, pe care reușește să le domine. **4.** Adj. Care a fost executat sau cumpărat de curând; care se află în bună stare; care nu a mai fost folosit sau a fost puțin folosit. **5.** Adj. Cu aspect și conținut schimbat; transformat în bine; reînnoit, refăcut. F Evoluat, perfecționat. **6.** Adj. Care s-a ivit de curând, recent. G Expr. *Lume nouă!* exclamație familiară cu care întâmpinăm pe oaspeții rari. **7.** Adj. Care se adaugă (într-o succesiune) la ceva (de același fel) ce exista de mai înainte, care este încă unul pe lângă cel existent. G Loc. adv. *Din nou* = încă o dată, iarăși, iar. **8.** Adj. Lipsit de experiență, neexperimentat (din cauza absenței unei practici suficiente). [Pl. și: (f.) *nouă*] — Lat. **novus, -a.**

NOUÁR, *nouari,* s.m. (Fam.) Carte de joc de nouă puncte. [Pr.: *no-uar*] — **Nouă** + suf. *-ar.*

NÓUĂ num. card., s.m. **1.** Num. card. Numărul care are în numărătoare locul între opt și zece; se indică prin cifra 9 (sau IX). G (Adjectival) *Are nouă ani.* G Expr. *A avea nouă vieți* (sau *suflete)* = a fi foarte rezistent sau foarte viteaz. *A avea nouă băieri la pungă* = a fi foarte zgârcit. *(Peste) nouă mări și (nouă) țări* = foarte departe. G (Substantivat) *Veneau nouă.* (Cu valoare de num. ord.) *Volumul nouă.* G (Intră în componența num. adverbial) *De nouă ori.* G (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Cumpără câte nouă (mere).* **2.** S.m. Semn grafic care reprezintă numărul nouă (**1**); *p. ext.* desen, figură în forma acestui semn. F Nota nouă (**1**). — Lat. **novem.**

NÓUĂLEA, NÓUA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optulea și al zecelea. G Expr. *A fi în al nouălea cer* = a fi în culmea fericirii. *Pe planul al nouălea*, se spune despre ceva considerat neimportant, lăsat la o parte. — **Nouă** + **le** + **a.**

NÓUĂSPREZECE num. card. Numărul care are în numărătoare locul între optsprezece și douăzeci; se indică prin cifra 19 (sau XIX). G (Adjectival) *Nouăsprezece zile.* G (Substantivat) *Au plecat nouăsprezece.* G (Cu valoare de num. ord.) *Apartamentul nouăsprezece.* G (Intră în componența num. adverbial) *De nouăsprezece ori.* G (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Pleacă câte nouăsprezece.* — **Nouă** + **spre** + **zece.**

NÓUĂSPREZECELEA, -CEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optsprezecelea și al douăzecilea. G Expr. (Rar) *Al nouăsprezecelea cer* = culmea fericirii, a măririi, a prețuirii. — **Nouăsprezece** + **le** + **a.**

NOUĂZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între optzeci și nouă și nouăzeci și unu; se indică prin cifra 90 (sau XC). G (Adjectival) *Are nouăzeci de ani.* G (Substantivat) *Erau nouăzeci.* G (Cu valoare de num. ord.) *Rândul nouăzeci.* G (Intră în componența num. adverbial) *De nouăzeci de ori.* G (Precedat de „câte”, intră în componența num. distributiv) *Câte nouăzeci de lei.* — **Nouă** + **zeci.**

NOUĂZÉCILEA, -CEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optzeci și nouălea și al nouăzeci și unulea. — **Nouăzeci** + **le** + **a.**

NÓUR s.m. v. **nor.**

NOURÁȘ, *nourași,* s.m. Norișor. [Pr.: *no-u-*] — **Nour** + suf *-aș.*

NOURÉL, *nourei,* s.m. (Pop.) Norișor. [Pr.: *no-u-*] — **Nour** + suf. *-el.*

NOURÓS, -OÁSĂ adj. v. **noros.**

NOUTÁTE, (**2, 3**) *noutăți,* s.f. **1.** Însușirea de a fi nou. **2.** (Concr.) Lucru nou, de curând pus în circulație, de-abia descoperit etc. **3.** Veste, știre recentă (și interesantă); novita, nuvelă. [Pr.: *no-u-*] — Din lat. **novitas, -atem,** fr. **nouvelle** (după *nou).*

NOÚȚ, -Ă, *nouți, -e,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *nou.* G *Nou-nouț* = foarte nou, abia făcut, cumpărat, primit etc. — **Nou** + suf. *-uț.*

NOVÁ, *novez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A face, a încheia o novație (**1**). — Din fr. **nover,** lat. **novare.**

NOVÁC, *novaci,* s.m. (Pop.) Nume dat în mitologia populară unui personaj închipuit ca un om puternic și voinic. — Din n. pr. **Novac.**

NOVÁT, -Ă, *novați, -te,* adj. (Jur.) Care este sau a făcut obiectul unei novații. — V. **nova.**

NOVATÓR, -OÁRE, *novatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Livr.) **1.** S.m. și f. Persoană cu idei și concepții noi; persoană care introduce o noutate (utilă). **2.** S.m. și f. (Peior.) Persoană care vrea să inoveze cu orice preț. **3.** Adj. Care aduce, cuprinde idei noi; înnoitor. *Acțiune novatoare.* — Din fr. **novateur,** lat. **novator.**

NOVÁȚIE, *novații,* s.f. **1.** Act juridic prin care se stinge o obligație veche și se înlocuiește cu alta nouă. **2.** (Rar) Inovație. — Din fr. **novation,** lat. **novatio.**

NÓVĂ, *nove,* s.f. Stea variabilă explozivă, a cărei strălucire crește puternic și relativ brusc, pentru a reveni apoi treptat la strălucirea inițială. — Din fr. **nova.**

NOVĂCÉSC, -EÁSCĂ, *novăcești,* adj. (Pop.) Care aparține novacilor, care se referă la novaci; de uriaș, de voinic. — **Novac** + suf. *-esc.*

NOVÉLĂ[1], *novele*, s.f. (Jur.) Dispoziție suplimentară care se adaugă la o lege cuprinsă într-o codificare anterioară (în dreptul roman). — Din lat. **novellae.**

NOVÉLĂ[2] s.f. v. **nuvelă.**

NOVELÉTĂ s.f. v. **nuveletă.**

NOVÉMBRE s.m. v. **noiembrie.**

NOVÍCE, *novici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care abia a început să învețe ceva sau care a început de curând să activeze într-un domeniu; începător. **2.** Adj. Care nu are experiența vieții. **3.** S.m. și f. Persoană care a intrat de curând într-o mănăstire și are de făcut un stagiu până la călugărie. **4.** S.m. și f. Spec. Marinar care face ucenicie. — Din fr. **novice.**

NOVICIÁT, *noviciate*, s.n. Situația, starea, condiția de novice (**2**); timpul cât durează această stare. [Pr.: *-ci-at*] — Din fr. **noviciat.**

NOVITÁ, *novitale,* s.f. (Înv.) Noutate (**3**). — Din it. **novitá.**

NOVOCAÍNĂ s.f. Substanță chimică în formă de ace incolore, inodore, cu gust ușor amar, puțin solubile în apă, solubile în alcool, folosită ca anestezic local. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **novocaïne.**

NOVOCILÍNĂ, *novociline,* s.f. Antibiotic format dintr-un amestec de penicilină și novocaină. — Contaminare între **novocaină** + **penicilină.**

NOVOLÁC, *novolacuri,* s.n. Rășină sintetică obținută prin condensarea fenolului cu formaldehidă în prezența acizilor și folosită în industria lacurilor. — Din fr. **novolaque.**

NÓXĂ, *noxe*, s.f. Agent, factor sau împrejurare cu acțiune dăunătoare asupra organismului, care se răspândește în atmosferă în obicei în timpul diferitelor procese tehnologice. — Din lat. **noxa.**

NU adv. **I.** (Servește la construirea formei negative a verbului, de obicei precedându-l nemijlocit). **1.** (Neagă predicatul și dă întregii propoziții un caracter negativ) *Nu l-am cunoscut niciodată.* G (În propoziții interogative) *Nu ai primit scrisorile mele?* **2.** (Neagă predicatul, fără a modifica logic caracterul propoziției) *Nu încape nicio îndoială.* **3.** (Neagă predicatul în propoziții cu aspect negativ și cu înțeles pozitiv, de obicei interogative sau exclamative) *Nu făcea parte și el dintre noi?* **II.** (Neagă altă parte de

propoziție decât predicatul) *A plecat repede, nu așa cum a venit.* **III.** (Modifică sensul cuvântului pe care îl precedă, altul decât predicatul, atenuându-i înțelesul ori dându-i un înțeles contrar) *O casă mare, nu lipsită de eleganță.* G Expr. *Nu altceva* sau *nu glumă*, (reg.) *nu șagă*, formulă care confirmă sau întărește cele enunțate anterior. *Nu mai departe* = chiar în cazul... *Nu o (singură) dată* = de multe ori, adesea. **IV.** (Înlocuiește forma negativă a unui verb enunțat anterior sau dedus, îndeplinind funcția de predicat) *Cine poate oase roade; cine nu, nici carne moale.* G Expr. *Nu și nu*, formulă care exprimă împotrivirea, refuzul categoric. *De* (sau *dacă) nu...* = în caz contrar..., altfel... **V.** (Cu valoare de propoziție independentă cu caracter negativ) *Ai prieteni? — Nu!* — Lat. **non.**

NUANȚÁ, *nuanțez,* vb. I. Tranz. **1.** A reproduce, a reda nuanțele unei culori, ale unui ton etc.; a reda ceva în diverse nuanțe. **2.** Fig. A pune în evidență (prin treceri subtile, gradate), a reliefa prin mijloace expresive; a colora, a da expresie. [Pr.: *nu-an-*] — Din fr. **nuancer.**

NUANȚÁRE, *nuanțări,* s.f. Acțiunea de *a nuanța* și rezultatul ei. [Pr.: *nu-an-*] — V. **nuanța.**

NUANȚÁT, -Ă, *nuanțați, -te,* adj. **1.** Cu o varietate de tonuri, de culori; bogat în nuanțe. F (Despre culori) Combinat în chip armonios. **2.** Fig. Care prezintă variații marcate prin treceri subtile, gradate. F (Despre stil, limbă etc.) Expresiv, colorat. [Pr.: *nu-an-*] — V. **nuanța.**

NUÁNȚĂ, *nuanțe,* s.f. **1.** Fiecare dintre varietățile unei culori, determinată de compoziția sa cromatică. F P. gener. Culoare. **2.** Fig. Diferență foarte mică între aspecte sau lucruri de același gen; varietate de manifestare a unei acțiuni, a unui sunet, a unei senzații etc. F Aspect ușor deosebit al sensului de bază al unui cuvânt. F Ceea ce se adaugă esențialului, modificându-l ușor; caracter, notă particulară. [Pr.: *nu-an-*] — Din fr. **nuance.**

NUBÍL, -Ă, *nubili, -e,* adj. (Livr.) Care a atins vârsta la care se poate căsători. F P. ext. (Rar; despre unele părți ale corpului) Ajuns la deplină dezvoltare; format. — Din fr. **nubile,** lat. **nubilis.**

NUBILITÁTE s.f. (Livr.) Perioadă finală a adolescenței, a pubertății; stare a unei persoane nubile. — Din fr. **nubilité.**

NUBÚC s.n. v. **năbuc.**

NUC, *nuci,* s.m. **1.** Pom fructifer originar din Asia, cu coroană bogată, cu frunze penat-compuse, având un miros pătrunzător și din care se extrag substanțe tonante și coloranți, cu fructe drupe cu semințe comestibile și cu lemn de calitate superioară folosit la fabricarea mobilelor *(Juglans regia).* **2.** Lemn de nuc (**1**) folosit pentru fabricarea mobilei. — Din **nucă** (derivat regresiv).

NÚCĂ, *nuci,* s.f. **1.** Fructul nucului (**1**). G Expr. *A se potrivi* (sau *a se lovi, a se nimeri) ca nuca-n perete* = a nu se potrivi deloc. F Miezul comestibil de nucă (**1**). **2.** Compuse: *nucă-de-cocos* = fructul comestibil al cocotierului. *Nucă vomică* = nume dat semințelor mature ale unui arbust tropical care conțin stricnină. **3.** Piesă formată dintr-o tijă metalică terminată cu un cap sferic, servind la realizarea unor articulații la mașini. — Lat. **nux, -cis.**

NUCĂRÍE, *nucării,* s.f. (Reg.) Cantitate mare de nuci (**1**), mulțime de nuci. — **Nucă** + suf. *-ărie.*

NUCÉLĂ, *nucele,* s.f. Partea centrală din ovulul unei plante fanerogame, în care se găsește sacul embrionar. — Din fr. **nucelle.**

NUCÉT, *nuceturi,* s.n. Livadă de nuci (**1**). — Lat. **nucetum.**

NUCIFÉR, -Ă, *nuciferi, -e,* adj. (Despre plante) Care produce nuci (**1**). — Din fr. **nucifère.**

NUCIFÓRM, -Ă, *nuciformi, -e,* adj. Care are forma (și mărimea) unei nuci (**1**). F *Structură nuciformă* = structură a solului care se prezintă sub formă de agregate puțin alungite, cu colțuri și muchii rotunjite. — Din fr. **nuciforme.**

NUCLEÁR, -Ă, *nucleari, -e,* adj. **1.** Care aparține nucleului atomic, privitor la nucleul atomic. G *Fizică nucleară* = ramură a fizicii care se ocupă cu studiul nucleului atomic și al fenomenelor în care nucleul are rolul principal. *Chimie nucleară* = ramură a chimiei care se ocupă cu studiul nucleului atomic. *Reacție nucleară* = fenomen de interacțiune între două sau mai multe nuclee atomice (ori constituenți ai lor), în urma căruia se modifică natura, structura, numărul etc. particulelor participante și se dezvoltă o mare cantitate de energie. *Energie nucleară* = energie care determină legătura puternică dintre protonii și neutronii unui nucleu atomic și care, în anumite împrejurări, poate fi eliberată și utilizată; energie atomică. **2.** Care se bazează pe energia atomică, pe degajarea de energie atomică sau pe arme atomice. [Pr.: *-cle-ar*] — Din fr. **nucléaire.**

NUCLEARIZÁ, *nuclearizez,* vb. I. Tranz. (Despre state, uzine etc.) A introduce, a folosi energia nucleară. [Pr.: *-cle-a-*] — **Nuclear** + suf. *-iza.*

NUCLÉIC, *nucleici,* adj. (În sintagma) *Acid nucleic* = acid organic complex care conține în moleculă baze azotate de tip special, acid fosforic etc., având un rol fundamental în sinteza proteinelor din organism și în transmiterea caracterelor ereditare; acid nucleinic. [Pr.: *-cle-ic*] — Din fr. **nucléique.**

NUCLEÍNĂ, *nucleine,* s.f. Substanță organică bogată în fosfor, pe care o conține nucleul proteinelor. [Pr.: *-cle-i-*] — Din fr. **nucléine.**

NUCLEÍNIC, *nucleinici,* adj. (În sintagma) *Acid nucleinic* = acid nucleic. [Pr.: *-cle-i-*] — **Nucleină** + suf *-ic.* Cf. fr. n u c l é i n i q u e.

NUCLEÓL, *nucleoli,* s.m. Corpuscul sferic constituit din proteine, enzime și acizi nucleici, care se găsește în nucleul unei celule organice. [Pr.: *-cle-ol*] — Din fr. **nucléole.**

NUCLEÓN, *nucleoni,* s.m. Denumire generică pentru cele două particule elementare (protonul și neutronul) care alcătuiesc nucleele atomilor. [Pr.: *-cle-on*] — Din fr. **nucléon.**

NUCLEÓNICĂ s.f. Disciplină al cărei scop este aplicarea energiei nucleare în știință și în industrie. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **nucléonique.**

NUCLEOPLÁSMĂ, *nucleoplasme,* s.f. (Biol.) Substanță fundamentală a nucleului (**3**) formată din proteine, enzime și acizi ribonucleici. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **nucléoplasme.**

NUCLEOPROTEÍDĂ, *nucleoproteide,* s.f. Compus organic alcătuit din acizi nucleici și din proteine bazice, care intră în structura tuturor celulelor animale și vegetale. [Pr.: *-cle-o-pro-te-i-*] — Din fr. **nucléoprotéide.**

NUCLEOSINTÉZĂ, *nucleosinteze,* s.f. Reacție nucleară în lanț care conduce la formarea nucleelor grele ale atomilor din cele ușoare. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **nucléosynthèse.**

NUCLEOTÍDĂ, *nucleotide,* s.f. (Biochim.) Component esențial al tuturor celulelor vii, obținut prin hidroliza parțială a acizilor nucleici. [Pr.: *nu-cle-o-*] — Din fr. **nucléotide.**

NUCLÉU, *nuclee,* s.n., (**3**) *nuclei,* s.m. **1.** S.n. (Fiz.) Particulă centrală a unui atom alcătuită din protoni și neutroni, purtătoare de sarcini electrice pozitive, în care este concentrată aproape toată masa atomului. G *Nucleu cristalin* = cristal de dimensiuni foarte mici, care servește ca centru de depunere în cursul cristalizării unei soluții sau topituri. (Astron.) *Nucleu de cometă* = parte a capului unei comete formată dintr-un conglomerat de bucăți de gheață și materie solidificată. *Nucleu de galaxie* = porțiune centrală a unei galaxii, cu aspect compact. **2.** S.n. (Chim.) Ciclu de atomi sau ansamblu de cicluri de atomi alipite, care formează scheletul moleculelor unei substanțe și care rămâne neschimbat la toți derivații substanței respective. **3.** S.m. (Biol.) Element constitutiv al celulei organice,

de formă sferică sau ovoidală, situat în plasmă, având o structură proprie și îndeplinind funcții însemnate în viața celulei. F Grupare de celule nervoase din axul nervos, care constituie centri nervoși sau regiunea de origine a unor nervi. **4.** S.n. Fig. Element esențial, central al unui lucru, al unei acțiuni. F Grup restrâns de persoane care acționează în mod organizat și în jurul căruia se formează sau tinde să se formeze o grupare mai mare. — Din fr. **nucléus,** lat. **nucleus.**

NUCȘOÁRĂ, *nucșoare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *nucă* (**1**). **2.** Sămânța aromată a nucșorului (**2**), folosită drept condiment. [Var.: **nucușoáră** s.f.] — **Nuc** + suf. *-șoară.*

NUCȘÓR, *nucșori,* s.m. **1.** Nuculeț. **2.** Arbore tropical ale cărui semințe aromate sunt folosite drept condiment *(Myristica fragrans).* — **Nuc** + suf. *-șor.*

NUCÚLĂ, *nucule,* s.f. Tip de fruct de forma unei nuci (**1**) mici. — Din fr. **nucule.**

NUCULÉȚ, *nuculeți,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *nuc* (**1**); nucșor, nucuț. — **Nuc** + suf. *-uleț.*

NUCUȘOÁRĂ s.f. v. **nucșoară.**

NUCÚȚ, *nucuți,* s.m. (Rar) Nuculeț. — **Nuc** + suf. *-uț.*

NUD, -Ă, (**1, 3, 4**) *nuzi, -de,* adj., (**2**) *nuduri,* s.n. **1.** Adj. (Despre oameni sau despre corpul lor) Fără nici un veșmânt, complet dezbrăcat, gol. G *Floare nudă* = floare fără petale, care are numai stamine și pistil sau numai unul dintre aceste două elemente. **2.** S.n. Persoană sau corp omenesc complet dezbrăcat; *spec.* reprezentare în artele plastice a unui corp omenesc gol. **3.** Adj. Fără ornamente; simplu; neted. F Fig. Fără artificii, fără complicații; simplu; curat, pur. **4.** Adj. (În sintagma) *Proprietate nudă* = proprietate pe care o stăpânește cineva fără a se bucura (vremelnic) de uzufructul ei. — Din lat. **nudus,** it. **nudo.**

NUDÍSM s.n. Expunere (în scop terapeutic) a corpului uman gol la razele solare. F Doctrină care preconizează viața în aer liber, practicarea sporturilor complet dezbrăcat. — Din fr. **nudisme.**

NUDÍST, -Ă, *nudiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică nudismul. — Din fr. **nudiste.**

NUDITÁTE, *nudități,* s.f. **1.** Starea, înfățișarea unei persoane nude; goliciune. **2.** Lipsă de podoabe; simplitate. F Fig. Ceea ce se prezintă fără artificii, fără rezerve, fără ascunzișuri, direct. — Din fr. **nudité.**

NÚFĂR, *nuferi,* s.m. Numele a două plante erbacee acvatice cu pețiolul foarte lung, cu frunze late care plutesc la suprafața apei, una având flori mari albe, cu miros plăcut *(Nymphaea alba),* cealaltă flori galbene *(Nuphar luteum); p. restr.* floarea acestor plante. — Din ngr. **núfaró.**

NUFĂRÍȘ, *nufărișuri,* s.n. Loc acoperit cu nuferi; mulțime de nuferi. — **Nufăr** + suf. *-iș.*

NUGÁ, *nugale,* s.f. Preparat de cofetărie făcut din albuș de ou, zahăr (sau miere) și nuci (sau alune), pus de obicei între două vafele. — Din fr. **nougat.**

NUIÁ, *nuiele,* s.f. **1.** Vergea lungă, subțire și flexibilă, obținută dintr-o tulpină sau dintr-o ramură tânără de copac; vargă. **2.** Lovitură dată cu nuiaua (**1**). [Pr.: *nu-ia*] — Lat. **novella.**

NUIELÚȘĂ, *nuielușe,* s.f. Diminutiv al lui *nuia;* nuieluță. [Pr.: *nu-ie-*] — **Nuia** + suf. *-ușă.*

NUIELÚȚĂ, *nuieluțe,* s.f. Nuielușă. [Pr.: *nu-ie-*] — **Nuia** + suf. *-uță.*

NUL, -Ă, *nuli, -e,* adj. **1.** Care se reduce la nimic, care nu valorează nimic sau nu se manifestă în niciun fel; inexistent. F (Mat.) Care reprezintă valoarea zero. F (Despre meciuri) Care se termină la egalitate. **2.** (Despre acte juridice) Fără valoare legală, considerat ca inexistent. G Loc. vb. *A declara nul* = a anula. **3.** (Despre oameni și despre acțiunile lor) Lipsit de orice valoare, fără niciun merit; total incapabil. G Expr. *A fi nul la...* = a nu ști absolut nimic (într-un domeniu). — Din fr. **nul,** germ. **null.**

NÚLĂ, *nule,* s.f. **1.** (Cifra) zero; semn grafic care reprezintă această cifră. **2.** (Rar) Lipsă de orice merit; incapacitate totală. — Din ngr. **nula,** lat. **nulla,** germ. **Null.**

NULIGÉSTĂ, *nuligeste*, s.f., adj. (Femeie) care nu a fost niciodată gravidă. — Et. nec.

NULIPÁRĂ, *nulipare,* s.f., adj. (Femeie) care nu a născut niciodată un făt la termen. — Din fr. **nullipare.**

NULITÁTE, *nulități,* s.f. **1.** Însușirea, caracterul lucrului nul (**1**). **2.** Sancțiune a actului juridic care suprimă, în principiu și pentru trecut, acele efecte ale actului care sunt potrivnice dispozițiilor legale. **3.** Lipsă totală de valoare, de capacitate, de merit a cuiva. F Persoană nulă (**3**). — Din fr. **nullité,** lat. **nullitas**.

NÚMA adv. v. **numai.**

NÚMAI adv. **1.** (Indică restricția sau exclusivitatea) Nu mai mult de(cât)..., nu altceva sau altcineva decât..., nimeni sau nimic în afară de..., nu altfel decât..., nu altă dată sau în altă împrejurare decât..., nu în alt loc decât..., nu în alt scop sau din altă cauză decât...; doar; exclusiv. G Loc. conj. *Numai să...* (sau *de..., dacă...)* = doar dacă, cu condiția să... G Expr. *Nu numai că...* = în afară de faptul că..., pe lângă faptul că... *Numai așa* = **a)** în mod simplu, fără complicații; **b)** fără motiv, fără sens; **c)** în mod dezinteresat. F (Adesea prin exagerare) În întregime, cu totul, complet; peste tot, cât vezi cu ochii. **2.** (Indică modul) Pe punctul de a..., gata-gata să...; chiar, tocmai. G (Înv. și reg.) *Numai cât...* (sau *ce...)* = îndată ce..., imediat ce... **3.** (Înv. și pop.; indică timpul) Brusc, pe neașteptate; imediat, numaidecât. **4.** (Adversativ; adesea cu valoare de conjuncție) Însă, dar; totuși; (după construcții negative) ci. G Loc. conj. *Numai că...* = doar (atâta) că... [Var.: (pop.) **núma** adv.] — **Nu** + **mai**[1] sau lat. **non magis.**

NUMAIDECÁT adv. **1.** Imediat, fără întârziere. **2.** (Poartă accentul în frază) Negreșit, neapărat. — **Numai** + **de** + **cât.**

NÚMĂR, *numere,* s.n. **I. 1.** Cantitate de elemente de același fel care intră într-o înșiruire, cantitate care arată de câte ori o mărime se cuprinde în alta de aceeași natură; ceea ce reprezintă rezultatul unei măsurări; semn grafic sau grup de semne grafice care indică o asemenea cantitate, un asemenea rezultat. G *Număr atomic* = număr de ordine pe care îl poartă elementele chimice așezate în ordinea tabloului lui Mendeleev și care exprimă numărul de protoni din nucleul atomului respectiv. G Loc. adj. și adv. *Fără (de) număr* = nenumărat; *p. ext.* imens. *Cu număr* = socotit[2]; *p. ext.* limitat. G Loc. adv. *În număr* = cu socoteală; complet. G Loc. prep. *În* (sau *din) numărul* = printre; dintre. G Expr. *A nu (mai) avea număr* = a fi peste măsură de numeros. *Un număr de* = câțiva. *La număr* sau *în număr de...* = în total. F Mulțime. F Ceată, grup. **2.** Categorie gramaticală prin care se exprimă deosebirea dintre un singur exemplar și două sau mai multe exemplare ale aceluiași obiect. **II. 1.** Cifră sau succesiune de cifre servind la identificarea unui obiect dintr-o mulțime de obiecte sau de clase de obiecte organizate într-un anumit fel, ca indice de mărime, de valoare etc.; *p. ext.* obiect care corespunde acestei cifre ori succesiunii de cifre, care poartă pe el o asemenea indicație. F Spec. Reversul unei monede. F Spec. Fiecare dintre exemplarele unei publicații periodice care face parte din aceeași serie, din același tiraj etc. **2.** Bucată sau parte din programul unui concert, al unui spectacol de estradă, de circ etc.; parte distinctă dintr-o operă (duet, arie etc.). **III.** (Fam.; în expr.) *Numărul unu* = de prima calitate, fără pereche; strașnic, excelent. — Lat. **numerus.**

NUMĂRÁ, *númăr,* vb. I. Tranz. și refl. **1**. Tranz. A socoti câte unități sunt într-un șir, într-o serie, într-un grup etc.; a determina numărul de elemente dintr-o mulțime; a afla, a înregistra, a verifica numărul unui șir de obiecte etc.; *p. ext.* (pop.) a socoti, a calcula. G Expr. *A-i număra* (cuiva) *îmbucăturile* (sau *înghițiturile)* = a ține cuiva socoteală de cât mănâncă, a da cuiva mâncarea cu zgârcenie. *A număra pe degete* = a fi în număr foarte redus. **2.** Tranz. A enunța pe rând un șir de numere în ordine crescândă sau descrescândă. G Expr. *Până numeri la trei* = imediat, într-o clipă. **3.** Tranz. A da ceva cu număr, socotind; *p. ext.* a plăti (în bani). **4.** Tranz. A considera, a pune ceva sau pe cineva în același număr, în același grup; a cuprinde, a îngloba, a reuni un anumit număr. G Expr. *A nu număra zile multe* = a mai avea puțin de trăit. **5.** Refl. A face parte din..., a intra în categoria..., a se socoti printre... — Lat. **numerare.**

NUMĂRÁBIL, -Ă, *numărabili, -e,* adj. Care se poate socoti, calcula. [Var.: **numerábil, -ă** adj.] — Din lat. **numerabilis,** it. **numerabile.**

NUMĂRÁRE, *numărări,* s.f. Acțiunea de *a (se) număra* și rezultatul ei; numărat[1], numărătură, numărătoare; numerație. — V. **număra.**

NUMĂRÁT[1] s.n. Numărare. — V. **număra.**

NUMĂRÁT[2], -Ă, *numărați, -te,* adj. Evaluat numeric, socotit, calculat, verificat; *p. ext.* care se află în număr exact, fără nicio aproximație. G Expr. *Bani numărați* = bani numerar, gheață, pești. *Bob numărat* = exact, până la capăt, total. F Limitat, redus ca număr. — V. **număra.**

NUMĂRĂTOÁRE, *numărători,* s.f. **1.** Numărare; socoteală, calcul. G *Numărătoare inversă* = program de operații care se desfășoară în intervalul de timp ce desparte momentul curent de momentul lansării unei nave spațiale sau de debutul unei activități (de importanță majoră). **2.** Abac. — **Număra** + suf. *-(ă)toare.*

NUMĂRĂTÓR, -OÁRE, *numărători, -oare*, s.n., s.m. **1.** S.n. Aparat care servește la numărare. **2.** S.m. și f. (Rar) Persoană care numără, care socotește, care calculează ceva, care are profesia de a număra. **3.** S.m. Termen al unei fracții ordinare, scris deasupra liniei de fracție, arătând numărul de părți egale (indicate de numitor) conținute de fracție. — **Număra** + suf. *-ător.*

NUMĂRĂTÚRĂ, *numărături*, s.f. (Pop.) Numărare. — **Număra** + suf. *-ătură.*

NU-MĂ-UITÁ, *nu-mă-uita,* s.f. Plantă erbacee cu flori mici, albastre, roșii sau albe, care crește prin locuri umede și umbroase, la margini de păduri și prin fânețe sau care este cultivată ca plantă decorativă; miozotis *(Myosotis silvatica); p. restr.* floarea acestei plante. — **Nu** + **mă** + **uita** (după germ. *Vergissmeinnicht).*

NÚME, *nume,* s.n. **1.** Cuvânt sau grup de cuvinte prin care se arată cum se cheamă o ființă sau un lucru, o acțiune, o noțiune etc. și prin care acestea se individualizează. G *Nume de botez* (sau *mic)* = prenume. *Nume*

de familie = nume pe care îl poartă toți membrii aceleiași familii și care se transmite de la părinți la copii. *Ziua numelui* = zi în care cineva își sărbătorește onomastica. G Loc. adj. *Fără (de) nume* = **a)** care nu este știut, cunoscut; anonim; obscur; **b)** care impresionează puternic. G Loc. adv. *Pe nume* = **a)** spunându-i numele, adresându-se cu numele; **b)** direct, răspicat. G Loc. prep. *În numele...* = **a)** în locul cuiva, din partea, din însărcinarea cuiva (sau a ceva); **b)** invocând puterea, autoritatea cuiva. G Expr. *Zi-i pe nume!* = **a)** spu*ne*-mi numele lui, amintește-mi numele lui (de care nu-mi aduc aminte momentan); **b)** se spune când nu-ți amintești momentan numele unui obiect, al unei ființe. *A lovi* (sau a *păli, a-i trage cuiva una) în numele tatălui* = a lovi, a-i trage (cuiva una) drept în frunte. (Fam.) *Să-nu-mi (mai) zici pe nume dacă...* = să mă desconsideri dacă..., să nu mă mai recunoști dacă... *A cunoaște* (pe cineva) *numai după* (sau *din) nume* sau *a auzi de numele cuiva* = a cunoaște (pe cineva) din auzite, fără să-l fi văzut vreodată. *A nu-i (mai) ști* (sau *auzi) cuiva de nume* = a nu mai știi nimic despre cineva. *A (nu) lua* (cuiva ceva) *în nume de rău* = a (nu) se supăra, a (nu) interpreta în mod greșit cele spuse de cineva. *A lua în nume de bine* (pe cineva) = a aprecia (pe cineva), a ține (la cineva). *Pentru numele lui Dumnezeu!* formulă exclamativă care însoțește o rugăminte sau care exprimă iritare, indignare, nedumerire. *Pe numele* (cuiva) = (despre un act, o proprietate etc.) înscris ca proprietate legală (a cuiva). (În imprecații) *Veni-ți-ar* (sau *pieri-ți-ar) numele* sau *să nu(-ți) mai aud de nume, nu ți-aș mai auzi de nume, acolo să-ți rămână numele*, se spune cuiva pe care nu-l poți suferi, pe care dorești să nu-l mai vezi niciodată, a cărui moarte o dorești. F (Fiz.) Sens. **2.** Calificativ, atribut; poreclă; *p. ext.* titlu, rang. G Loc. adv. *Cu* (sau *sub) nume de...* = **a)** cu titlul de..., sub formă de..., în chip de...; **b)** sub pretext că…, pe motiv că…, spunând că…; G Expr. *(Numai) cu numele* = de formă, fără să corespundă realității. **3.** Reputație, faimă. G Expr. *A scoate* (sau *a-i ieși, a scorni* etc. cuiva) *nume (rău)* = a face cuiva sau a căpăta faimă, reputație rea, a (se) vorbi de rău despre cineva. *A-și face (un) nume* = a ajunge cunoscut, vestit prin acțiuni pozitive. *A-i merge* (cuiva) *numele că...* = a se spune despre cineva că... **4.** (Reg.) Pretext, motiv. **5.** Termen generic pentru părțile de vorbire care se declină; *spec.* substantiv. G *Nume de agent* = substantiv sau adjectiv care derivă dintr-un verb și care denumește pe cel ce săvârșește acțiunea, pe autorul acțiunii. *Nume predicativ* = cuvânt care, împreună cu un verb copulativ, formează predicatul unei propoziții. — Lat. **nomen.**

NÚMEN s.n. (Fil.) Lucru în sine, cunoscut numai prin rațiune, în opoziție cu fenomenul, cunoscut senzorial. — Din fr. **noumène.**

NUMENÁL, -Ă, *numenali, -e,* adj. Care se referă la numen, al numenului. — Din fr. **nouménal.**

NUMERÁBIL adj. v. **numărabil.**

NUMERABILITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a se putea socoti, calcula. — **Numerabil** + suf. *-itate.*

NUMERÁL, -Ă, *numerali, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Parte de vorbire flexibilă care exprimă, sub diferite aspecte, un număr, o determinare numerică a obiectelor sau ordinea obiectelor prin numărare. **2.** Adj. (Înv.) Care se referă la numere, care se indică prin numere. *Termeni numerali. Litere numerale.* — Din fr. **numéral,** lat. **numeralis.**

NUMERÁR s.n. Valoare bănească în monede sau în hârtie-monedă, care poate servi direct pentru plată; bani lichizi, bani gheață. — Din fr. **numéraire,** lat. **numerarius.**

NUMERÁȚIE, *numerații,* s.f. Numărare. G *Sistem de numerație* = ansamblu de reguli folosite pentru exprimarea verbală și în scris a numerelor. — Din fr. **numération,** lat. **numeratio.**

NUMÉRIC, -Ă, *numerici, -ce,* adj. Care aparține numerelor, privitor la numere; exprimat prin numere. — Din fr. **numérique,** it. **numerico.**

NUMERICÉȘTE adv. (Înv.) În ce privește numărul, din punctul de vedere al numărului pe care îl reprezintă. — **Numeric** + suf. *-ește.*

NUMERÓS, -OÁSĂ, *numeroși, -oase,* adj. Care se află în număr, în cantitate mare; mult. — Din lat. **numerosus,** it. **numeroso.**

NUMEROTÁ, *numerotez,* vb. I. Tranz. A însemna o serie de obiecte sau de ființe cu numere în ordine succesivă (pentru a le putea identifica și a le deosebi între ele). — Din fr. **numéroter.**

NUMEROTÁRE, *numerotări,* s.f. Acțiunea de *a numerota* și rezultatul ei; numerotație, numerotat (**1**). — V. **numerota.**

NUMEROTÁT[1] s.n. Numerotare. — V. **numerota.**

NUMEROTÁT[2]**, -Ă,** *numerotați, -te,* adj. Care poartă un număr de ordine (pentru a putea fi identificat și deosebit); înregistrat sub un anumit număr; *spec.* paginat. — V. **numerota.**

NUMEROTATÓR, *numerotatoare,* s.n. Aparat cu care se numerotează ceva. — **Numerota** + suf. *-tor.*

NUMEROTÁȚIE, *numerotații*, s.f. Numerotare. — Din fr. **numérotation.**

NUMÍ, *numesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune, a da cuiva un nume sau un calificativ, o poreclă drept nume; a denumi, a intitula, a chema, a boteza. F Refl. A purta numele de..., a se chema...; a căpăta o anumită denumire, poreclă sau un anumit calificativ. **2.** Tranz. A pomeni de cineva sau de ceva, a aduce în discuție; a aminti, a invoca. **3.** Refl. A se socoti (sau a fi socotit) drept..., a se considera (sau a fi considerat) ca fiind... **4.** Tranz. A pune pe cineva într-o funcție; a angaja; a da cuiva o însărcinare, a conferi cuiva un titlu, un grad. — Din **nume.**

NUMÍRE, *numiri,* s.f. Faptul de a numi sau de a fi numit; *p. ext.* nume (**1**). F (Concr.) Act prin care se comunică cuiva încadrarea într-o funcție. — V. **numi.**

NUMISMÁT, -Ă, *numismați, -te,* s.m și f. Persoană care colecționează (și studiază) monede și medalii vechi; specialist în numismatică. — Din fr. **numismate.**

NUMISMÁTIC, -Ă, *numismatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu istoricul monedelor, al medaliilor vechi etc., studiind evoluția acestora din punctul de vedere al formei, al gravurii, al baterii, al circulației etc., precum și documentele conținând date referitoare la monede. **2.** Adj. Care aparține numismaticii (**1**), privitor la numismatică. — Din fr. **numismatique.**

NUMÍT, -Ă, *numiți, -te,* adj. **1.** Care poartă numele sau porecla de..., cu numele de..., al cărui nume este... F Care a fost citat mai înainte, al cărui nume s-a pomenit mai înainte. **2.** (Înv.) Cunoscut, renumit, celebru. — V. **numi.**

NUMITÓR, *numitori,* s.m. Termen al unei fracții, diferit de zero, scris sub linia de fracție, care arată în câte părți a fost împărțit întregul. G Expr. *A aduce la același numitor* = **a)** a face ca două sau mai multe fracții ordinare să aibă același numitor; **b)** a împăca puncte de vedere deosebite sau a uniformiza (fără temei) păreri, tendințe, concepții diferite. — **Numi** + suf. *-tor.*

NUMULÍT, *numuliți*, s.m. (La pl.) Gen fosil de foraminifere perforate, care cuprinde specii în formă de lentilă ale căror cochilii sunt constituite dintr-o lamă în spirală; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **nummulite.**

NUMULÍTIC, -Ă, *numulitici, -ce*, s.n., adj. **1.** S.n. (Geol.) Paleogen. **2.** Adj. (Despre terenuri) Care conține fosile de numuliți, format din numuliți. F Care aparține numuliticului (**1**), privitor la numulitic. — Din fr. **nummulitique.**

NUN, -Ă, *nuni, -e,* s.m. și f. (Pop.) Nume dat, în ziua cășătoriei, fiecăreia dintre persoanele care asistă pe miri la cununia religioasă și care sunt solicitate să îndeplinească obligațiile cerute de ritualul creștin; (la pl.) bărbatul și femeia care îndeplinesc aceste forme; naș. — Lat. **nonnus.**

NUNCIATÚRĂ s.f. v. **nunțiatură.**

NÚNCIU s.m. v. **nunțiu.**

NUNEÁSCA s.f. art. Numele unei hore care se joacă la nuntă după cununie; melodie după care se execută această horă. — **Nun** + suf. *-ească.*

NUNTÁȘ, -Ă, *nuntași, -e,* s.m. și f. Persoană care participă la o nuntă, care face parte din alaiul unei nunți. F (Reg.) Vornicel la nuntă. — **Nuntă** + suf. *-aș.*

NÚNTĂ, *nunți*, s.f. **1.** Căsătorie (religioasă); ceremonial și petrecere organizate cu prilejul unei căsătorii (religioase). F Fig. Scandal, zarvă, tămbălău. **2.** Persoanele care iau parte la o nuntă (**1**); alai, cortegiu de nuntă. **3.** (Reg.) Datină de sărbătorile Crăciunului, care constă într-un fel de reprezentație imitând nunta (**1**). — Sg. refăcut după pl. *nunți* (< lat. *nuptiae).*

NUNTÍ, *nuntesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. recipr. (Pop.) **1**. A face nuntă (**1**), a (se) căsători, a (se) cununa; *p. ext.* a petrece la nuntă. — Din **nuntă.**

NUNTÍRE, *nuntiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) nunti;* nuntit[1]. — V. **nunti.**

NUNTÍT[1] s.n. (Rar) Nuntire. — V. **nunti.**

NUNTÍT[2]**, -Ă,** *nuntiți, -te,* adj. (Rar) Care s-a căsătorit, care a făcut nuntă (**1**). — V. **nunti.**

NUNTITÓR, -OÁRE, *nuntitori, -oare,* adj. (Rar) Nupțial. — **Nunti** + suf. *-tor.*

NUNȚIÁL, -Ă, *nunțiali, -e,* adj. (Înv.) Nupțial. [Pr.: *-ți-al*] — **Nuntă** + suf. *-ial.*

NUNȚIATÚRĂ, *nunțiaturi,* s.f. **1.** Reprezentanță diplomatică a Vaticanului într-o țară străină, condusă de un nunțiu. F Local unde funcționează această reprezentanță. **2.** Funcția de nunțiu. [Pr.: *-ți-a-*. — Var.: **nunciatúră** s.f.] — Din it. **nunziatura.**

NÚNȚIU, *nunții,* s.m. (În sintagma) *Nunțiu papal* (sau *apostolic*) = reprezentant diplomatic permanent al Vaticanului într-o țară străină, (cu rang de ambasador) și în același timp pe lângă biserica națională (de obicei cu rang de arhiepiscop). [Var.: **núnciu** s.m.] — Din it. **nunzio,** lat. **nuntius.**

NÚOR s.m. v. **nor.**

NUPȚIÁL, -Ă, *nupțiali, -e,* adj. Privitor la nuntă, de nuntă; nuntitor, nunțial. F (Despre animale) Care se referă la perioada împerecherii, de împerechere. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **nuptial,** lat. **nuptialis.**

NUPȚIALITÁTE s.f. (Rar) Actul căsătoriei; numărul de căsătorii pe o perioadă dată. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **nuptialité.**

NUR, *nuri,* s.m. (Pop.) Calitate a unei femei de a atrage, de a plăcea (unei persoane de sex opus) prin farmecul, drăgălășenia, grația ei; *p. ext.* aspect atrăgător al unei femei; vino-ncoace. — Din tc. **nur.**

NÚRCĂ, *nurci,* s.f. Mic animal mamifer semiacvatic, cu blana de culoare cafe-nie-roșcată, deasă, mătăsoasă, foarte apreciată, cu botul ascuțit și cu degetele unite prin membrane înnotătoare *(Lutreola lutreola).* F Blana acestui animal. — Din pol., ucr. **nurka.**

NURÍȚĂ, *nurițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *nur.* — **Nur** + suf. *-iță.*

NURLÍU, -ÍE, *nurlii,* adj. (Pop.) Cu nuri; atrăgător, fermecător, grațios. — Din tc. **nurlu.**

NÚRSĂ, *nurse,* s.f. (Înv.) Dădacă, doică, bonă. — Din fr., engl. **nurse.**

NURSING s.n. Asistență medicală. [Pr.: *nörsíng*] — Cuv. engl.

NUT, *nuturi,* s.n. **1.** Canelură. **2.** Uluc, șanț făcut într-o piesă de lemn. G *Nut și feder* = sistem de îmbinare a două piese (din lemn) care constă în introducerea unei proeminențe fasonate, aflată pe una dintre fețele primei piese, în ulucul de pe fața corespunzătoare a celei de-a doua piese. — Din germ. **Nut.**

NUTÁȚIE, *nutații,* s.f. **1.** Mișcare oscilatorie periodică a axei polilor Pământului, determinată de atracția variabilă pe care o exercită Soarele și Luna asupra ecuatorului. **2.** (Fiz.) Una dintre cele trei componente ale mișcării unui corp rigid care are un punct fix și care face să oscileze axa de rotație proprie a corpului, apropiind-o și depărtând-o de axa fixă. **3.** Mișcare a unor organe ale plantelor, constând în oscilații laterale și în rotiri ale vârfului organului respectiv în jurul axei sale și în oscilații laterale. — Din fr. **nutation,** it. **nutazione.**

NUTRÉȚ, *nutrețuri,* s.n. Nume dat plantelor recoltate care servesc ca hrană animalelor domestice erbivore; hrana animalelor erbivore constituită din aceste plante; furaj. F P. gener. (Pop.) Hrană pentru animale. — Lat. **nutricium.**

NUTRÍ, *nutresc,* vb. IV. **1**. Tranz și refl. A da de mâncare sau a mânca; a (se) hrăni, a (se) alimenta. F Tranz. A procura cuiva hrană (și alte mijloace de existență); a întreține pe cineva (cu mâncare). **2.** Tranz. Fig. A întreține, a cultiva o idee, un sentiment. — Din lat. **nutrire.**

NÚTRIE, *nutrii,* s. f. Animal mamifer rozător acvatic, originar din America de Sud, cu blana brună-cenușie foarte apreciată *(Myocastor coypus).* F Blana acestui animal. [Pr.: *-tri-a*] — Din fr. **nutria,** germ. **Nutria.**

NUTRIÉT s.n. Denumire dată blănițelor de miel special prelucrate, care imită blana de nutria. [Pr.: *-tri-et*] — **Nutria** + suf. *-et.*

NUTRIMÉNT, *nutrimente,* s.n. (Rar) Hrană; alimentație; mijloace de trai, cele necesare traiului. — Din fr. **nutriment,** lat. **nutrimentum.**

NUTRÍRE, *nutriri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) nutri* și rezultatul ei. — V. **nutri.**

NUTRÍT, -Ă, *nutriți, -te,* adj. **1**. Care a fost alimentat, hrănit. **2.** Fig. (Despre sentimente, idei) Care a fost întreținut, cultivat, purtat în suflet sau în minte. — V. **nutri.**

NUTRITÍV, -Ă, *nutritivi, -e,* adj. Care nutrește; bogat în substanțe hrănitoare. F Care aparține nutriției, privitor la nutriție, de nutriție. *Schimburi nutritive.* — Din fr. **nutritif,** lat. **nutritivus.**

NUTRÍȚIE, *nutriții*, s.f. Totalitatea proceselor fiziologice prin care organismele își procură hrana necesară creșterii și dezvoltării, obținerii energiei pentru desfășurarea proceselor vitale, refacerii țesuturilor etc.; *p. ext.* hrănire, alimentare; hrană. — Din fr. **nutrition,** lat. **nutritio.**

NUTRIȚIONÍST, -Ă, *nutriționiști, -ste,* s.m. și f. Medic specialist care se ocupă cu studiul alimentației, dieteticii și al nutriției și cu metodele de tratare a bolnavilor cu asemenea probleme. — Din engl. **nutritioniste.**

NUTUÍ, *nutuiesc,* vb. IV. Tranz. A executa nuturi într-o piesă (de lemn). — **Nut** + suf. *-ui.*

NUTUÍRE, *nutuiri,* s.f. Acțiunea de *a nutui.* [Pr.: *-tu-i-*]. — V. **nutui.**

NUVÉLĂ, *nuvele,* s.f. **1.** Specie literară a genului epic, mai amplă și mai complexă decât schița, mai scurtă și mai simplă decât romanul, care înfățișează un episod semnificativ din viața unuia sau mai multor personaje (prezentate în mediul lor social). **2.** (Înv.) Noutate (**3**). [Var.: (rar) **novélă** s.f.] — Din fr. **nouvelle,** it. **novella.**

NUVELÉTĂ, *nuvelete,* s.f. (Rar) Nuvelă (**1**) de proporții mai reduse. [Var.: **novelétă** s.f.] — Din it. **novelletta** (după *nuvelă*).

NUVELÍCĂ, *nuvelici,* s.f. (Rar; ir.) Diminutiv al lui *nuvelă* (**1**). — **Nuvelă** + suf. *-ică.*

NUVELÍST, -Ă, *nuveliști, -ste,* s.m. și f. Autor de nuvele (**1**). — Din fr. **nouvelliste.**

NUVELÍSTIC, -Ă, *nuvelistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține nuvelei (**1**), privitor la nuvelă; de nuvelă. **2.** S. f. Totalitatea nuvelelor (**1**) unui scriitor, ale unei epoci, ale unei literaturi etc. — **Nuvelist** + suf. *-ic.*

NUVISTÓR, *nuvistoare,* s.n. Tub electronic miniatural construit din metal și ceramică, folosit în domeniul frecvențelor înalte. — Din fr., engl. **nouvistor.**

O[1], *o,* s.m. **1.** A optsprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală cu deschidere mijlocie, rotunjită, din seria posterioară). [Pl. și: (**1,** n.) *o-uri*].

O[2] interj. **1.** Exclamație (emfatică) folosită în invocații și în apostrofe. **2.** Exclamație care exprimă diverse stări emotive: mirare, admirație, mulțumire, dorință, mâhnire etc. **3.** Exclamație care precedă și întărește o afirmație, o constatare. — Onomatopee.

O[3] art. nehot. v. **un.**

O[4] num. card. v. **unu.**

O[5] adj. nehot. v. **un[2].**

OAC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul broaștelor. [Var.: **oácaca** interj.] — Onomatopee.

OÁCACA interj. v. **oac.**

OÁCĂR, -Ă, *oacări, -e,* adj. (Înv. și reg.; despre oi) Cu pete (negre) pe bot. — Et. nec.

OÁCHEȘ, -Ă, *oacheși, -e,* adj. **1.** Cu pielea feței de culoare închisă și cu ochii, părul și sprâncenele negre; brunet, brun; *p. ext.* (despre pielea, tenul, capul omului) de culoare închisă, care bate în negru. F (Rar; despre lucruri) De culoare închisă, care bate în negru. **2.** (Despre oi) Cu pete negre în jurul ochilor. — **Ochi[1]** + suf. *-eș.*

OÁIE, *oi,* s.f. **1.** Animal domestic rumegător, crescut pentru lână, lapte și carne; *spec.* femela acestei specii *(Ovis aries).* G Expr. *Ca oile* = cu grămada, grămadă; în dezordine. *A umbla să iei* (sau *să scoți) două piei de pe o oaie* = a urmări un câștig exagerat. *A suge (de) la două oi* = a trage concomitent foloase din două părți. *A o face de oaie* = a proceda neîndemânatic, a face o mare prostie, o gafă. *A fi deștept* (sau *șiret) ca oaia,* se spune ironic despre un om naiv sau prost. *(Prea) e de oaie,* se spune despre vorbe sau acțiuni cu totul nepotrivite, lipsite de tact, de măsură. F Carne de oaie (**1**). F Blană de oaie (**1**). **2.** (În limbajul bisericesc; mai ales la pl.) Credincios, considerat în raport cu preotul; creștin, drept-credincios. [Pr.: *oa-ie*] — Lat. **ovis.**

OÁLĂ, *oale,* s.f. **1.** Vas de lut ars, de metal, de porțelan etc., de obicei cu gura largă și cu înălțimea mai mare decât lărgimea, folosit în gospodărie pentru pregătirea, păstrarea etc. bucatelor. G Expr. *Cât o oală de praznic* = foarte mare. *A prinde* (sau *a lua* etc.) *pe cineva ca din oală* = a prinde pe cineva ușor, fără nicio greutate (sau pe neașteptate). *A se face* (sau *a fi) oale și ulcele* (sau *urcioare)* = a fi mort de mult. *A pune (toate) în aceeași oală* = a amesteca lucruri, probleme diferite, producând confuzii, încurcături. *A plăti oalele sparte* = a suferi pentru faptele altuia. *A-i pune* (cuiva) *oala* = a face (cuiva) farmece, a(-l) fermeca. *Ajunge un ciomag* (sau *o măciucă) la un car de* (sau *cu) oale* = nu e necesar un efort mare pentru a distruge ceva; ajunge ce s-a spus sau s-a făcut. *Mustăți pe oală* = mustăți cu vârfurile lăsate în jos. *Tuns pe oală* = cu părul lung până pe gât și retezat. G Compus: *Oală-minune* = vas metalic cu capac etanș prevăzut cu supapă de siguranță, folosit pentru fierberea (rapidă) a alimentelor sub presiunea aburului. F Conținutul vasului descris mai sus. G Expr. *A se amesteca* (sau *a-și băga nasul) unde nu-i fierbe oala* = a interveni fără rost, nechemat într-o discuție, acțiune etc. care nu-l privește. F Vas, ghiveci, glastră de flori. F (Adesea cu determinarea „de noapte") Vas întrebuințat (noaptea) pentru necesitățile fiziologice; țucal. **2.** Vas de construcție specială, asemănător cu oala (**1**), folosit în diverse operații tehnice, industriale, de laborator etc. **3.** (Reg.) Țiglă, olan. [Var.: (pop.) **ol** s.n.] — Lat. **olla.**

OÁRĂ[1], *ori,* s.f. **1.** (La sg.; precedat de un num. ord. sau un echivalent al lui) Timpul sau momentul în care are loc un fapt. **2.** (La pl.; folosit la formarea numeralului adverbial, adesea cumulând valoarea de numeral multiplicativ) *Va construi un bloc de trei ori mai mare decât cel construit anul trecut.* G Loc. adv. *De multe ori* sau (exclamativ) *de câte ori!* = în repetate rânduri, adesea. *De puține ori* = rareori. *De câte ori* = de fiecare dată. G Loc. conj. *Ori de câte ori* = în toate rândurile, în toate cazurile când..., de fiecare dată. — Lat. **hora.**

OÁRĂ[2], *oare,* s.f. (Reg.) Orătanie. — Lat. **ovaria** „ouătoare".

OÁRĂ[3] s.f. v. **oră.**

OÁRDĂ s.f. v. **hoardă.**

OÁRE adv. (De obicei întărește valoarea interogativă sau dubitativă a unei propoziții) *Oare nu cumva a venit pe la d-ta pe-acasă?* — Lat. **volet.** Cf. alb. v a l ë.

OARECÁRE, *oarecare,* adj. pron. nehot., pron. nehot. **I.** Adj. pron. invar. **1.** Care nu a fost identificat sau precizat mai îndeaproape; oareșicare. F Anumit. **2.** Indiferent care; careva. **3.** Fără importanță, neînsemnat; care nu iese din comun. **II.** Pron. (Înv. și reg.) Cineva, unul; careva. — **Oare** + **care.**

OARECÁND adv. (Înv. și reg.) **1.** Cândva (în viitor), vreodată; oareșicând. **2.** Cândva (în trecut), odinioară. — **Oare** + **când.**

OARECÁT adv. (Rar) Într-o anumită măsură, întrucâtva. — **Oare** + **cât.**

OARECÉ pron. nehot., adj. pron. nehot. (Pop.) **1.** Pron. nehot. Un lucru oarecare, neidentificat sau neprecizat mai îndeaproape. **2.** Adj. pron. nehot. Ceva, oareceva; oareşice. F (Adverbial) Puţin, câtva. — **Oare** + **ce.**

OARECEVÁ pron. nehot. (Înv. şi reg.) Ceva, oarece. — **Oare** + **ceva.**

OARECÍCĂ s.f. (Reg.) Un lucru oarecare. — **Oarece** + suf. *-ică.*

OARECÍNE pron. nehot. (Înv. şi reg.) Cineva, unul; careva; oareşicine. — **Oare** + **cine.**

OARECÚM adv. Într-o măsură oarecare; întrucâtva; aproximativ, oareşicum. G Expr. (Reg.) *A-i fi* (cuiva) *oarecum* = a-i fi cuiva greu, neplăcut, a-i fi ruşine; a se jena. — **Oare** + **cum.**

OAREŞICÁRE adj. pron. nehot. (Pop.) Oarecare (**I 1**). — **Oare** + **şi** + **care.**

OAREŞICÁND adv. (Înv.) Oarecând. — **Oare** + **şi** + **când.**

OAREŞICÉ adj. pron. nehot., pron. nehot. (Înv.) Ceva, oarece. — **Oare** + **şi** + **ce.**

OAREŞICÍNE pron. nehot. (Pop.) Oarecine. — **Oare** + **şi** + **cine.**

OAREŞICÚM adv. (Pop.) Oarecum. — **Oare** + **şi** + **cum.**

OAREÚNDE adv. (Înv. şi reg.) Undeva. — **Oare** + **unde.**

OÁRZĂN, -Ă, *oarzăni, -e,* adj. (Reg.) Care se coace mai de timpuriu decât alt fruct din aceeaşi specie; văratic; *p. ext.* care face fructe timpurii, văratice. — Et. nec.

OÁSPĂT s.m. v. **oaspete.**

OÁSPE s.m. v. **oaspete.**

OÁSPETE, *oaspeţi,* s.m. **1.** Persoană care vizitează pe cineva în casa acestuia; persoană căreia i se oferă ospitalitate; musafir, invitat. F Persoană (oficială) care vizitează o ţară, o instituţie sau asistă (ca invitat, ca reprezentant) la o solemnitate, la un spectacol etc. **2.** (Reg.) Nuntaş. [Var.: **oáspe, oáspăt** s.m.] — Lat. **hospes, -itis.**

OÁSTE, *oşti,* s.f. **1.** (Înv. şi pop.) Armată. F Serviciu militar. F Oştire. F Fig. Mulţime. **2.** (Înv.) Război[1]; luptă, bătălie. — Lat. **hostis, -em** „duşman".

OÁZĂ, *oaze,* s.f. **1.** Loc cu izvoare de apă şi cu vegetaţie bogată în mijlocul unui deşert. F Fig. Tot ceea ce oferă destindere, repaus. **2.** Loc neacoperit cu gheaţă în zona interioară a Antarcticii. — Din germ. **Oase,** it. **oasi,** fr. **oasis.**

OBÁDĂ, *obezi,* s.f. **1**. Fiecare dintre bucăţile de lemn încovoiat care, îmbinate, alcătuiesc partea circulară a unei roţi de lemn (la car, la căruţă, la moară etc.); *p. gener.* partea circulară a unei roţi de lemn (peste care se montează şina). F Partea periferică a roţii unui autovehicul, peste care se montează cauciucul. **2.** (La pl.) Instrument de tortură în Evul Mediu, alcătuit din două bucăţi de lemn având fiecare câte o scobitură în formă de semicerc şi care, închizându-se, imobilizau picioarele sau mâinile osândiţilor ori ale robilor; *p. ext.* cătuşe, fiare. G Expr. *A pune (în) obezi* = a subjuga. [Var.: (Înv. şi reg.) **obeádă** s.f.] — Din sl. **obedŭ.**

OBÁDĂ, *obădez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A monta în obezi spiţele unei roţi. — Din **obadă.**

OBĂDÁR, *obădare,* s.n. (Reg.) Sfredel folosit pentru a face găuri în obezi. — **Obadă** + suf. *-ar.*

ÓBĂR s.m. v. **ober.**

ÓBĂRCHELNER s.m. v. **oberchelner.**

OBÂRŞÍ, *obârşesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se trage, a-şi avea originea, a proveni. — Din **obârşie** (derivat regresiv).

OBÁRŞIE, *obârşii,* s.f. **1.** Punct de plecare, început, origine. **2.** Locul unde s-a născut cineva; familia, neamul din care se trage cineva; origine (socială). **3.** Locul de unde începe să se formeze albia unui râu; izvor. **4.** Culme, muchie, vârf. — Din sl. **obrŭšlje.**

ÓBCINĂ, *obcini,* s.f. Culme, coamă prelungită de deal sau de munte care uneşte două piscuri, versant comun care formează hotarul dintre două proprietăţi; *p. ext.* (reg.) înălţime acoperită de pădure. [Pl. şi: *obcine*] — Din sl. **občina.**

OBCÓNIC, -Ă, *obconici, -ce,* adj. De forma unui con inversat. — Din germ. **obkonisch.**

OBEÁDĂ s.f. v. **obadă.**

OBEDIÉNT, -Ă, *obedienţi, -te,* adj. Supus, ascultător. [Pr.: *-di-ent*] — Din lat. **obediens, -ntis,** it. **obbediente.**

OBEDIÉNŢĂ, *obedienţe,* s.f. Supunere, ascultare. [Pr.: *-di-en-*] — Din fr. **obédience,** lat. **obedientia.**

OBÉLĂ, *obele,* s.f. Semn care servea la marcarea pasajelor interpolate pe manuscrisele vechi. — Din fr. **obèle.**

OBELÍSC, *obeliscuri,* s.n. Monument comemorativ de origine egipteană, de forma unui trunchi de piramidă, alcătuit de obicei dintr-un singur bloc de piatră şi acoperit cu inscripţii. F Stâlp sau piesă de lemn, de piatră etc. de forma monumentului descris mai sus, folosit ca element de arhitectură. — Din fr. **obélisque.**

ÓBER, *oberi,* s.m. (Înv.) Oberchelner. [Var.: **óbăr** s.m.] — Din germ. **Ober.**

ÓBERCHELNER, *oberchelneri,* s.m. (Înv.) Chelner-şef; ober. [Var.: **óbărchelner** s.m.] — **Ober** + **chelner.**

ÓBEREC, *oberecuri,* s.n. Numele unui dans popular polonez cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. — Din pol. **oberek.**

ÓBERLIHT, *oberlihturi,* s.n. Deschidere în partea de sus a unei ferestre sau a unei uşi, servind la iluminarea sau la aerisirea unei încăperi. F Luminator. [Pr.: *obăr-*]— Din germ. **Oberlicht.**

ÓBERTAIL, *obertaile,* s.n. Partea de sus a unui robinet; cap de robinet. [Pr.: *-băr-*] — Din germ. **Oberteil.**

ÓBERŢAL, *oberţali,* s.m. (Ieşit din uz) Chelner care făcea încasările de la clienţi. [Pr.: *obăr-*] — **Ober** + **ţal.**

OBÉZ, -Ă, *obezi, -e,* adj., s.m. şi f. (Om) care suferă de obezitate; (om) foarte gras. — Din fr. **obèse.**

OBÉZIC, -Ă, *obezici, -ce,* adj. De obezitate, care produce obezitate. — Din fr. **obésique.**

OBEZITÁTE s.f. Creştere exagerată a greutăţii corporale ca urmare a acumulării de grăsime în ţesutul subcutanat şi în jurul viscerelor. — Din fr. **obésité.**

OBIÁLĂ, *obiele,* s.f. Bucată de pânză sau de postav cu care ţăranii (uneori şi militarii) îşi înfăşoară laba piciorului, în loc de ciorap sau peste ciorap; *p. ext.* zdreanţă, cârpă. G Expr. *A-i curge* (cuiva) *obielele* sau *a curge obielele de pe* (sau *după) cineva* = a fi îmbrăcat în zdrenţe, a fi zdrenţos, zdrenţăros. — Din bg. **obijalo.**

OBICÉI, *obiceiuri,* s.n. **1.** Deprindere individuală câştigată prin repetarea frecventă şi îndelungată a aceleiaşi acţiuni; fel particular de a se purta sau de a face ceva; obişnuinţă, învăţ. G Loc. adv. *De obicei* = de regulă, în mod obişnuit, în genere. G Loc. vb. *A avea obicei* (sau *obiceiul, de obicei)* = a obişnui. **2.** (Sociol.) Mod tradiţional de comportare caracteristic unui popor, unui grup social; datină, tradiţie, uzanţă, uz, rânduială. **3.** (Înv.) Lege nescrisă, drept sau obligaţie statornicite prin tradiţie. **4.** (Jur.) Cutumă. G *Obiceiul pământului* = denumire specifică dată cutumei în Ţările Române în Evul Mediu. [Pl. şi: *obiceie*] — Din bg. **običaj.**

OBICINUÍ vb. IV v. **obişnui.**

OBICINUÍNŢĂ s.f. v. **obişnuinţă.**

OBICINUÍT, -Ă adj. v. **obişnuit.**

OBÍDĂ, *obide,* s.f. **1.** (Pop.) Întristare adâncă, durere sufletească; mâhnire, amărăciune, jale; necaz; ciudă, mânie. **2.** (Înv.) Nedreptate, asuprire; jignire, insultă, umilire. — Din sl. **obida.**

OBIDÍ, *obidesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Înv. şi pop.) A se lăsa pradă deznădejdii sau durerii; a se necăji, a se amărî, a deznădăjdui. **2.** Tranz. (Înv.) A deplânge, a jeli. **3.** Tranz. (Înv.) A asupri, a împila, a oprima. — Din **obidă.**

OBIDÍRE, *obidiri,* s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de *a (se) obidi* şi rezultatul ei; suferinţă, chin, amar; asuprire, împilare. — V. **obidi.**

OBIDÍT, -Ă, *obidiţi, -te,* adj. (Înv. şi pop.) **1.** Amărât, mâhnit, necăjit, chinuit; zdrobit de durere. F Care exprimă mâhnire, obidă. **2.** (Adesea substantivat) Nedreptăţit, oprimat, asuprit. — V. **obidi.**

OBIDÓS, -OÁSĂ, *obidoşi, -oase,* adj. (Înv.) Îndurerat, amărât; sensibil. — **Obidă** + suf. *-os.*

OBIÉCT, *obiecte,* s.n. **1.** Corp solid, de obicei prelucrat, care are o anumită întrebuinţare. *Obiect de inventar* = tot ceea ce este sau poate fi inventariat. **2.** Element, materie asupra căreia e îndreptată gândirea, activitatea intelectuală a omului. G Loc. adj. şi adv. *La obiect* = (despre discursuri, expuneri etc.) în temă, fără divagaţii inutile. F (Fil.) Ceea ce există în afara eului, a omului ca fiinţă activă şi conştientă, independent de el şi este modificat prin activitatea lui. F Conţinutul asupra căruia se îndreaptă cunoaşterea; ceea ce este cunoscut. **3.** Ceea ce formează materia unei discipline, disciplină de studiu; materie. **4.** Scop, ţintă, ţel; obiectiv. **5.** (Gram.; în sintagmele) *Obiect direct* = complement direct. *Obiect indirect* = complement indirect. — Din lat. **obiectum,** germ. **Objekt.**

OBIECTÁ, *obiectez,* vb. I. Tranz. A face o obiecţie; a arăta argumentele pentru care se contestă ceea ce susţine altcineva; a contesta, a invoca motive, a găsi pricină. — Din **obiecţie.**

OBIECTÍV, -Ă, *obiectivi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Fil.) Care constituie o realitate independentă de conştiinţă sau care este conform acestei realităţi. **2.** Care are însuşirea de a reda fidel, netrunchiat realitatea, detaşat de impresii subiective; nepărtinitor, imparţial; obiectivist (**2**). **3.** (Gram.) Care se referă la obiectul direct sau indirect. *Reflexiv obiectiv.* **II.** S.n. **1.** Sistem optic convergent, format dintr-una sau mai multe lentile care intră în construcţia unui aparat optic (de fotografiat, microscop, lunetă etc.), fiind îndreptat spre obiectul studiat. **2.** (Milit.) Porţiune de teren, localitate, fortăreaţă etc. care prezintă interes în timp de război. F Ţintă asupra căreia se execută o tragere sau se lansează bombe. **3.** Fig. Scop, ţintă, ţel. F (Concr.) Ceea ce urmează să fie realizat, construit etc. — Din fr. **objectif.**

OBIECTIVÁ, *obiectivez,* vb. I. Tranz. (Rar) A considera un lucru ca obiectiv (**I 1**); a transforma în valori cu existență obiectivă. F Refl. A deveni obiectiv (**I 1**). — Din fr. **objectiver.**

OBIECTIVÁRE, *obiectivări,* s.f. Faptul de *a (se) obiectiva.* — V. **obiectiva.**

OBIECTIVÁT, -Ă, *obiectivați, -te,* adj. Concretizat, materializat. *Imagini obiectivate.* — V. **obiectiva.**

OBIECTIVÍSM s.n. **1.** Doctrină susținând capacitatea intelectului uman de a ajunge la o cunoaștere sigură, controlabilă în opoziție cu scepticismul și relativismul. **2.** (Ieșit din uz) Obiectivitate (**2**). — **Obiectiv** + suf. *-ism.* Cf. germ. Objektivismus, rus. obʺektivizm.

OBIECTIVÍST, -Ă, *obiectiviști, -ste,* adj. **1.** Care aparține obiectivismului (**1**), privitor la obiectivism, care manifestă obiectivism. **2.** (Ieșit din uz) Obiectiv (**I 2**). — **Obiectiv** + suf. *-ist.* Cf. germ. Objektivist.

OBIECTIVITÁTE s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este obiectiv (**I 1**). **2.** Nepărtinire, imparțialitate. — Din fr. **objectivité** (după *obiectiv).*

OBIECTIVIZÁ, pers. 3 *obiectivizează,* vb. I. Refl. (Rar) A căpăta un caracter obiectiv. — **Obiectiv** + suf. *-iza.*

OBIECTIVIZÁRE, *obiectivizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a se obiectiviza.* — V. **obiectiviza.**

OBIECTUÁL, -Ă, *obiectuali, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care are natura unui obiect, care există independent de subiect; obiectiv (**I 1**), material. **2.** Care aparține lucrurilor, obiectelor (nu oamenilor). [Pr.: *-tu-al*] — Din **obiect.**

OBIÉCȚIE, *obiecții,* s.f. Argument pe care îl invocă cineva împotriva unei teze, a unei propuneri sau a unei pretenții; observație prin care cineva își manifestă dezacordul față de ceva. [Var.: **obiecțiúne** s.f.] — Din fr. **objection.**

OBIECȚIÚNE s.f. v. **obiecție.**

OBIELÚȚĂ, *obieluțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *obială.* — **Obială** + suf. *-uță.*

OBIJDUÍ, *obijduiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A asupri, a împila. F A nedreptăți, a jigni, a ofensa. — Din sl. **obiždon** (prez. ind. al lui *obiděti).*

OBIJDUÍRE, *obijduiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a obijdui;* asuprire, împilare. F Ofensă, jignire. — V. **obijdui.**

OBIJDUÍT, -Ă, *obijduiți, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Nedreptățit, asuprit, împilat; exploatat, năpăstuit. — V. **obijdui.**

OBIJDUITÓR, -OÁRE, *obijduitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Asupritor, împilător. [Pr.: *-du-i-*] — **Obijdui** + suf. *-tor.*

OBIȘNUÍ, *obișnuiesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A câștiga sau a face să câștige o anumită deprindere prin repetarea frecventă a aceleiași acțiuni; a (se) deprinde, a (se) familiariza, a (se) învăța. **2.** Tranz. A practica un anumit obicei, a avea o anumită deprindere. **3.** Tranz. și refl. A (se) folosi (des), a (se) întrebuința. [Var.: (înv.) **obicinuí** vb. IV] — Din **obicină** (înv. „obicei” < bg.).

OBIȘNUÍNȚĂ, *obișnuințe,* s.f. Faptul de a fi obișnuit cu ceva, de a avea un anumit obicei; deprindere, obicei; datină. G Loc. adv. *Din obișnuință* = în virtutea deprinderii, potrivit obiceiului. F (Rar) Întrebuințare. [Var.: (înv.) **obicinuínță** s.f.] — **Obișnui** + suf. *-ință.*

OBIȘNUÍT, -Ă, *obișnuiți, -te,* adj. **1.** Care a devenit obicei, care a intrat în obișnuința cuiva, caracteristic cuiva. **2.** Care se face, se întâmplă sau se întâlnește în mod regulat; care se folosește adesea; curent. F (Substantivat) Persoană întâlnită în mod frecvent într-o casă, într-un loc etc. F (Adverbial) În mod regulat, de obicei. **3.** Care nu se distinge prin nimic în mod deosebit; comun, simplu, banal, de rând. [Var.: (înv.) **obicinuít, -ă** adj.] — V. **obișnui.**

OBLÁNIC, *oblanice,* s.n. (Reg.) Suport făcut dintr-o bucată de pânză încolăcită, pe care femeile îl pun pe creștet când poartă greutăți pe cap. — Din sb. **oglavnik.**

OBLĂDUÍ, *oblăduiesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) conduce, a (se) administra, a (se) guverna. F Intranz. A domni. **2.** Tranz. A proteja, a ocroti, a apăra. — Din sl. **obladovati.**

OBLĂDUÍRE, *oblăduiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) oblădui* și rezultatul ei. F (Concr.) Organ de conducere, autoritate (de stat), stăpânire. — V. **oblădui.**

OBLĂDUITÓR, -OÁRE, *oblăduitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.; adesea substantivat) Care oblăduiește, guvernează, conduce, cârmuiește; protector. [Pr.: *-du-i-*] — **Oblădui** + suf. *-tor.*

OBLÁNC, *oblâncuri,* s.n. Partea de dinainte a șeii, mai ridicată și încovoiată. — Din sl. **oblonkŭ.**

OBLÉTE s.m. v. **obleț.**

OBLÉȚ, *obleți,* s.m. Pește mic, zvelt, de culoare albă-argintie, cu gura oblică, fără mustăți, care trăiește în apele dulci; albișoară, albiță, sorean *(Alburnus alburnus).* G *Obleț mare* = pește migrator asemănător cu obletul, lung, cu carnea grasă și gustoasă *(Chalcalburnus chalcoides)*; țușcov. [Var.: **obléte** s.m.] — **Oblu** + suf. *-eț.*

ÓBLIC, -Ă, *oblici, -ce,* adj. **1.** Înclinat față de o dreaptă sau față de un plan; pieziș, plecat, aplecat. F (Substantivat, f.) Linie care, în raport cu alta sau cu un plan face un unghi diferit de nouăzeci sau de o sută optzeci de grade. F (Despre cilindri și prisme) Care are generatoarele (respectiv muchiile) înclinate față de bază; (despre conuri și piramide) cu dreapta care unește vârful cu centrul bazei înclinată față de bază. F (Despre ochi) Cu colțurile exterioare ridicate spre tâmple; codat. F Fig. (Despre priviri) Bănuitor, iscoditor. **2.** (Lingv.; în sintagma) *Caz oblic* = nume dat uneori în gramatica română cazurilor genitiv și dativ, iar în gramatica altor limbi, în mod curent, tuturor cazurilor, cu excepția nominativului și a vocativului. — Din lat. **obliquus,** fr. **oblique.**

OBLICÁ, *oblichez,* vb. I. Intranz. (Rar) A ocoli, a coti. — Din fr. **obliquer.**

OBLICÍ, *oblicesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. A dibui, a descoperi, a găsi. **2.** Tranz. și intranz. A afla, a prinde de veste, a auzi. — Din sl. **oblьčiti.**

OBLICITÁTE s.f. Proprietate a unei linii sau a unei suprafețe de a fi înclinată față de o altă linie sau suprafață; poziție oblică. — Din fr. **oblicité.**

OBLIGÁ, *oblíg,* vb. I. **1.** Tranz. A constrânge, a sili (pe cineva la ceva); a impune. **2.** Tranz. și refl. A (se) îndatora. **3.** Refl. A se angaja, a-și lua o sarcină, o răspundere. — Din lat. **obligare,** fr. **obliger.**

OBLIGÁRE, *obligări,* s.f. Faptul de *a obliga.* — V. **obliga.**

OBLIGÁT, -Ă, *obligați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este îndatorat sau recunoscător cuiva pentru un serviciu făcut. **2.** (Rar) Care nu poate lipsi; obligatoriu. **3.** Care este constrâns, silit să facă un anumit lucru. — V. **obliga.**

OBLIGATIVITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este obligatoriu. — Din **obliga.**

OBLIGATÓR, -OÁRE adj. v. **obligatoriu.**

OBLIGATÓRIU, -IE, *obligatorii,* adj. Care trebuie urmat întocmai, care trebuie făcut, îndeplinit; impus. F (Rar) Care nu poate lipsi; indispensabil. [Var.: **obligatór, -oáre** adj.] — Din lat. **obligatorius,** fr. **obligatoire.**

OBLIGÁȚIE, *obligații,* s.f. **1.** Datorie, sarcină, îndatorire. **2.** Raport juridic civil prin care una sau mai multe persoane au dreptul de a pretinde altor persoane, care le sunt îndatorate, să dea, să facă sau să nu facă ceva. **3.** (Fin.; în foma *obligațiune*) Valoare mobiliară reprezentând un titlu de credit pe termen lung, emisă de o autoritate de stat și de companii autorizate în acest sens, prin care beneficiarul împrumutului se obligă să restituie deținătorului suma împrumutată de acesta și să-i plătească o dobândă. [Var.: **obligațiúne** s.f.] — Din fr. **obligation,** lat. **obligatio, -onis.**

OBLIGAȚIÚNE s.f. v. **obligație.**

ÓBLIGĂ, *obligi,* s.f. (Înv.) Cambie, poliță[2]. — Din it. **obbligo.**

OBLIGEÁNĂ, *obligene,* s.f. Plantă erbacee perenă, originară din Asia de Sud, cu miros aromatic, cu rizom cărnos, frunze liniare lungi și flori gălbui, care crește pe marginea apelor ori este cultivată, fiind folosită în medicină și în parfumerie *(Acorus calamus).* — Et. nec.

OBLITERÁ, *obliterez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. (Despre inscripții, manuscrise etc.) A (se) șterge treptat, a deveni sau a face să devină neciteț. **2.** Tranz. A franca o marcă poștală sau un timbru prin aplicarea unei ștampile. **3.** Tranz. (Med.) A astupa, a închide. — Din fr. **oblitérer,** lat. **obliterare.**

OBLITERÁNT, -Ă, *obliteranți, -te,* adj. (Med.) Care obliterează. — Din fr. **oblitérant.**

OBLITERÁRE, *obliterări,* s.f. Acțiunea de *a (se) oblitera* și rezultatul ei; obliterație. — V. **oblitera.**

OBLITERÁT, -Ă, *obliterate,* adj. **1.** (Despre mărci poștale) Ștampilat. **2.** (Med.) Astupat, închis, obstruat. — V. **oblitera.**

OBLITERÁȚIE, *obliterații,* s.f. **1.** Obliterare. **2.** (Med.) Obstrucție. — Din fr. **oblitération,** lat. **obliteratio.**

OBLOJEÁLĂ, *oblojeli,* s.f. (Pop.) Cataplasmă, compresă; pansament. [Pl. și: *oblojele*] — **Obloji** + suf. *-eală.*

OBLOJÍ, *oblojesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A trata (o rană, un organ bolnav sau un om bolnav) cu mijloace băbești, a lecui prin oblojeli; a pansa o rană. F Fig. A purta cuiva de grijă; a îngriji. **2.** Tranz. și refl. A (se) înveli, a (se) acoperi; a (se) înfofoli, a (se) încotoșmăna. — Din sl. **oblojiti** „a pune, a aplica”.

OBLOJÍRE, *oblojiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) obloji* și rezultatul ei. — V. **obloji.**

OBLOJÍT, -Ă, *oblojiți, -te,* adj. (Pop.) Înfășurat în oblojeli; pansat. — V. **obloji.**

OBLOMOVÍSM s.n. Atitudine de apatie; spirit de stagnare. — **Oblomov** (n. pr.) + suf. *-ism.*

OBLÓN, *obloane,* s.n. **1.** Dispozitiv format dintr-unul sau mai multe panouri de metal, lemn sau material plastic, așezat în fața ori în spatele unei ferestre, al unei uși sau al unei deschideri și servind pentru protecție sau pentru reglarea luminii care pătrunde în camera respectivă. **2.** (Reg.) Deschizătură în formă de fereastră într-un perete, în special în peretele podului; tăblie de lemn care închide această deschizătură. **3.** (Înv.) Ușă la trăsură; portieră a unui cupeu. — Et. nec.

OBLONÁȘ, *oblonașe,* s.n. Diminutiv al lui *oblon.* — **Oblon** + suf. *-aș.*

OBLÓNG, -Ă, *oblongi, -ge,* adj. Care este mai mult lung decât lat; lunguieț, alungit. — Din fr. **oblong,** lat. **oblongus.**

OBLONÍ, *oblonesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A închide cu obloane. — Din **oblon.**

OBLONÍT, -Ă, *obloniți, -te,* adj. Închis cu obloane. — V. **obloni.**

ÓBLU, OÁBLĂ, *obli, oable,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Pop.) Care se prezintă ca o linie dreaptă; fără cotituri, drept. F (Despre câmpii) Plan, neted. F (Despre înălțimi, urcușuri) Aproape vertical; abrupt. **2.** (Despre mers) Încet și uniform. **II.** Adv. (Pop.) În linie dreaptă; drept; *p. ext.* (în legătură cu verbe de mișcare) fără înconjur, fără ocol, direct. — Din sl. **oblŭ.**

OBNUBILÁ, pers. 3 *obnubilează,* vb. I. Refl. (Rar; despre vedere, memorie) A se întuneca, a slăbi, a se umbri. — Din lat. **obnubilare,** fr. **obnubiler.**

OBNUBILÁRE, *obnubilări,* s.f. Acțiunea de *a se obnubila* și rezultatul ei. F Stare de apatie, de amorțeală fizică și psihică generală, cu încetinirea gândirii, cauzată de unele boli ale sistemului nervos sau cardiovascular; obnubilație. — V. **obnubila.**

OBNUBILÁT, -Ă, *obnubilați, -te,* adj. (Rar; despre vedere, memorie etc.) Umbrit, întunecat, slăbit. — V. **obnubila.**

OBNUBILÁȚIE, *obnubilații,* s.f. Obnubilare. — Din fr. **obnubilation.**

OBÓI, *oboaie,* s.n. Instrument muzical de suflat în formă de tub, cu ancie dublă, construit din lemn special, cu găuri și cu clape, folosit mai ales în orchestră. — Din it. **oboe,** germ. **Oboe.**

OBOÍST, -Ă, *oboiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la oboi. — Din fr. **hautboïste,** germ. **Hoboist.**

OBÓL, (**1**) *oboluri,* s.n., (**2**) *oboli,* s.m. **1.** S.n. Sumă modestă cu care cineva contribuie la o acțiune; *p. gener.* contribuție de orice natură. G Expr. *A-și da obolul* = a contribui cu un mic ajutor în scop de binefacere. **2.** S.m. Veche monedă grecească, egală cu a șasea parte dintr-o drahmă. — Din fr. **obole,** lat. **obolus.**

OBÓR[1], *oboare,* s.n. **1.** (Reg.) Loc (împrejmuit) unde se ține un târg de vite, de fân, de lemne; târg de vite; *p. ext.* piață. **2.** (Pop.) Împrejmuire pentru vite; țarc, ocol, staul. F Loc îngrădit în jurul casei sau în apropierea ei, parte a curții unde se țin unelte agricole, nutreț pentru vite etc. — Din bg., sb. **obor.**

OBÓR[2], *oboare,* s.n. Împrejmuire de nuiele sau de stuf făcută într-o apă curgătoare pentru a prinde și a păstra peștele viu; spațiul din interiorul acestei împrejmuiri. — Din rus. **obor** „șnur".

OBOREÁN, -Ă, *oboreni, -e,* s.m. și f. (Rar) Persoană care locuiește în apropierea oborului[1] (**1**). — **Obor[1]** + suf. *-ean.*

OBORÎ, *obór,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A doborî ceva sau a pune pe cineva la pământ; a omorî; *fig.* a scoate pe cineva dintr-un post, dintr-o demnitate prin diverse uneltiri. — Din sl. **oboriti.**

OBORÓC, s.n. v. **obroc.**

OBOSEÁLĂ, *oboseli,* s.f. Stare de slăbiciune generală datorată unui efort fizic sau intelectual intens; obosire, osteneală. F P. anal. (Tehn.) Scădere a rezistenței unui material sau a unei piese din cauza unei folosiri îndelungate sau a defectelor de elaborare, de prelucrare etc. — **Obosi** + suf. *-eală.*

OBOSÍ, *obosesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A pierde puterile (fizice sau intelectuale) în urma unui efort îndelungat; a osteni. G Tranz. *M-au obosit drumurile.* F Refl. A depune eforturi (intense) pentru a face ceva. — Din bg. **oboseja,** sb. **obositi.**

OBOSÍRE, s.f. Faptul de *a (se) obosi;* oboseală. — V. **obosi.**

OBOSÍT, -Ă, *obosiți, -te,* adj. Care simte oboseală; sleit de puteri, ostenit, istovit. — V. **obosi.**

OBOSITÓR, -OÁRE, *obositori, -oare,* adj. Care obosește, care provoacă oboseală; ostenitor, istovitor; *p. ext.* plictisitor. — **Obosi** + suf. *-tor.*

ÓBOT, *obote,* s.n. Scândură care leagă în față tălpile saniei. — Cf. bg. h o b o t.

OBOVÁL, -Ă, *obovali, -e,* adj. În formă de ou; obovat. — Din fr. **obovale,** germ. **oboval.**

OBOVÁT, -Ă, *obovați, -te,* adj. (Despre frunze, petale, sepale etc.) Care are lățimea cea mai mare în treimea superioară. — Din fr. **obové.**

OBRÁȚ, *obrațe,* s.n. (Înv. și reg.) Veche unitate de lungime egală cu 26,76 m; (astăzi) măsură de lungime (nedeterminată), de obicei mică. — Din sl. **obratŭ** „hotar".

OBRÁZ, (**1**) *obraji,* s.m., (**2, 3, 4**) *obraze,* s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre cele două părți laterale ale feței; pielea care acoperă aceste părți. G Expr. *Să-ți fie rușine obrazului!* sau *să-ți fie în obraz!,* se spune cuiva care a făcut ceva necuviincios. *A-i plesni* (sau *a-i crăpa) cuiva obrazul de rușine* = a-i fi cuiva foarte rușine. *A fi gros de obraz* = a fi fără rușine, îndrăzneț. *(A fi) fără (de) obraz* = (a fi) nerușinat, necuviincios. *A avea obraz subțire* = a fi bine-crescut, a avea purtări frumoase. *Obrazul subțire cu cheltuială se ține* = pentru a putea face față unor pretenții mari trebuie să dispui de mijloace corespunzătoare. **2.** (Înv.) S.n. Partea anterioară a capului omenesc; față, figură, chip. G Expr. *A ieși* (sau *a scăpa, a o scoate) cu obraz curat* = a ieși cu bine, onorabil dintr-o situație dificilă. *A-i spune* sau *a-i zice cuiva* (un lucru) *de la obraz* = a-i spune cuiva (un lucru) fără înconjur, direct, fără menajamente. *A orbi* sau *a prosti* (pe cineva) *de la obraz* = a-i spune (cuiva) minciuni vădite, a căuta să înșeli (pe cineva) în chip grosolan. *A-și scoate obrazul în lume* = a apărea în societate, a se arăta printre oameni. *A face* (cuiva) *pe obraz* = a se purta cu cineva după cum merită, a se răzbuna pe cineva. *A (nu) da obraz* = a (nu) da ochi cu cineva, a (nu) se înfățișa la cineva. *A-și pune obrazul* (pentru cineva) = a garanta (pentru cineva) cu cinstea, cu autoritatea, cu reputația proprie. *A da* (cuiva) *obraz* = a îngădui (cuiva) prea multe; a da (cuiva) nas. *Cu ce obraz?* = cu ce îndrăzneală? *A (nu) (mai) avea obraz (să...)* = a (nu) (mai) avea îndrăzneală (să...). F Fig. Valoare morală a unei persoane; cinste, reputație; renume; demnitate. **3.** S.n. (Înv.; adesea urmat de determinări adjectivale) Persoană, ins. G *Obraz subțire* = persoană fină, pretențioasă, care trăiește în lux. **4.** S.n. (Înv.; de obicei la sg.) Rang, condiție, stare socială. [Pl. și: (**2, 3**) *obrazuri*] — Din sl. **obrazŭ.**

OBRĂZNIC, -Ă, *obraznici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Lipsit de respect, de rușine; nerușinat, impertinent, insolent, arogant; (cu sens atenuat) neascultător, neastâmpărat. — **Obraz** + suf. *-nic.*

OBRĂJÉL, *obrăjei,* s.m. Obrăjor. — **Obraz** + suf. *-el.*

OBRĂJÓR, *obrăjori,* s.m. Diminutiv al lui *obraz;* obrăjel. — **Obraz** + suf. *-ior.*

OBRĂZÁR, *obrăzare,* s.n. **1.** Plasă deasă de sârmă sau sac de pânză cu care stuparul își acoperă fața pentru a o feri de înțepăturile albinelor. **2.** Mască metalică cu care se acoperă fața pentru a o proteja în unele sporturi (lupte, sabie, floretă etc.). **3.** (Reg.) Țesătură albă, subțire și rară, cu care se acoperă fața (uneori și trupul) mortului. **4.** (Pop.) Mască. — **Obraz** + suf. *-ar.*

OBRĂZÁT, -Ă, *obrăzați, -te,* adj. (Reg.) Cu obrajii mari. — **Obraz** + suf. *-at.*

OBRĂZNICĂTÚRĂ, *obrăznicături,* s.f. Ființă obraznică. — **Obraznic** + suf. *-ătură.*

OBRĂZNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod obraznic, cu obrăznicie. — **Obraznic** + suf. *-ește.*

OBRĂZNICÍ, *obrăznicesc,* vb. IV. **1.** Refl. A deveni obraznic, necuviincios, impertinent; a-și lua nasul la purtare. **2.** Tranz. (Fam.) A certa cu vorbe aspre, a ocărî pentru o obrăznicie. — Din **obraznic.**

OBRĂZNICÍE, *obrăznicii,* s.f. Atitudine, comportare de om obraznic; necuviință, impertinență; (cu sens atenuat) neascultare, neastâmpăr. — **Obraznic** + suf. *-ie.*

OBRĂZNICÚȚ, -Ă, *obrăznicuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *obraznic.* — **Obraznic** + suf. *-uț.*

OBRĂZUÍ, *obrăzuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A reprezenta, a înfățișa pe cineva sau ceva; a schița. — **Obraz** + suf. *-ui.*

OBRÂNTEÁLĂ s.f. v. **obrinteală.**

OBRÂNTÍ vb. IV v. **obrinti.**

OBRINTEÁLĂ, *obrinteli,* s.f. (Pop.) Inflamație, umflătură a unei răni (din cauza infecției, a frigului etc.); obrintitură. [Var.: **obrânteálă** s.f.] — **Obrinti** + suf. *-eală.*

OBRINTÍ, *obrintesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Pop.; despre răni, bube sau, *p. ext.*, despre părți ale corpului) A se inflama, a se umfla (din cauza unei infecții, a frigului etc.). [Var.: **obrântí** vb. IV] — Din sl. **obŭjentriti.**

OBRINTÍRE, *obrintiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) obrinti* și rezultatul ei. — V. **obrinti.**

OBRINTITÚRĂ, *obrintituri,* s.f. (Pop.) Obrinteală. — **Obrinti** + suf. *-tură.*

OBRÓC, *obroace,* s.n. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Danie. **2.** Măsură de capacitate de 44 (obrocul mare) sau de 22 de ocale (obrocul mic), folosită în trecut. F Vas mare de formă cilindrică, larg la gură, făcut de obicei din scoarță de tei, care servește ca unitate de măsură pentru cereale sau pentru păstrarea și transportul acestora; conținutul acestui vas. G Expr. *A pune* (sau *a ascunde, a ține* etc.) *ceva sub obroc* = a feri ceva de văzul lumii, a ține ascuns, a ascunde bine ceva. **3.** Coș de nuiele fără fund cu care se prind pești. [Var.: **oboróc** s.n.] — Din ucr. **uborok.**

OBROCÍ, *obrocesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face cuiva vrăji; a fermeca. — Din **obroc.**

OBSCÉN, -Ă, *obsceni, -e,* adj. (Despre gesturi, cuvinte, atitudini etc.) Nerușinat, trivial, indecent; vulgar, pornografic. — Din fr. **obscène,** lat. **obscenus.**

OBSCENITÁTE, *obscenități,* s.f. Ceea ce este obscen; nerușinare, trivialitate, indecență, pornografie; vorbă sau faptă obscenă. — Din fr. **obscénité,** lat. **obscenitas, -atis.**

OBSCÚR, -Ă, *obscuri, -e,* adj. **1.** Care nu este străbătut de lumină, lipsit de lumină; întunecos. **2.** Fig. Nedeslușit, nelămurit, neclar, greu de

priceput, neînțeles. **3.** Fig. Necunoscut sau puțin cunoscut; de mică importanță; fără merite sau calități deosebite, mediocru. — Din fr. **obscur,** lat. **obscurus.**

OBSCURÁ, *obscurez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să devină obscur (**1**); a întuneca. **2.** A face să devină neclar, greu de priceput, de neînțeles. — Din **obscur.**

OBSCURANTÍSM s.n. Stare de înapoiere culturală; atitudine ostilă, refractară față de tot ce reprezintă progres. — Din fr. **obscurantisme.**

OBSCURANTÍST, -Ă, *obscurantiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține obscurantismului, care oglindește sau susține obscurantismul. **2.** S.m. și f. Adept al obscurantismului. — Din fr. **obscurantiste.**

OBSCURÁRE, *obscurări,* s.f. Acțiunea de *a obscura.* — V. **obscura.**

OBSCURÁT, -Ă, *obscurați, -te,* adj. Care a devenit obscur; obscurizat. — V. **obscura.**

OBSCURITÁTE, *obscurități,* s.f. **1.** Lipsă de lumină; întuneric, întunecime. **2.** Fig. Lipsă de claritate (în idei, în stil etc.); nelămurire, confuzie. **3.** Fig. Lipsă de renume, de vază, de faimă etc.; mediocritate. — Din fr. **obscurité,** lat. **obscuritas, -atis.**

OBSCURIZÁ, *obscurizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) face obscur. — **Obscur** + suf. *-iza.*

OBSCURIZÁRE, *obscurizări,* s.f. Faptul de *a (se) obscuriza.* — V. **obscuriza.**

OBSCURIZÁT, -Ă, *obscurizați, -te,* adj. Care a devenit obscur; obscurat. — V. **obscur.**

OBSECRÁȚIE, *obsecrații,* s.f. Figură retorică prin care oratorul imploră ajutorul zeilor sau al oamenilor. [Var.: **obsecrațiúne** s.f.] — Din fr. **obsecration,** lat. **obsecratio, -onis.**

OBSECRAȚIÚNE s.f. v. **obsecrație.**

OBSECVÉNT, -Ă, *obsecvenți, -te,* adj. (Despre o vale) Care are o direcție de curgere contrară direcției de înclinare a straturilor. — Din fr. **obséquent.**

OBSECVIÓS, -OÁSĂ, *obsecvioși, -oase,* adj. (Livr.) Care este excesiv de politicos, de respectuos; servil, slugarnic, smerit, umil, plecat. [Pr.: *-vi-os*] — Din fr. **obséquieux,** lat. **obsequiosus.**

OBSECVIOZITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi obsecvios; servilism, slugărnicie. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **obséquiosité.**

OBSEDÁ, *obsedez,* vb. I. Tranz. (Despre imagini, idei, sentimente etc.) A urmări, a preocupa intens și permanent pe cineva, a stărui în mintea cuiva; a persecuta, a chinui. — Din fr. **obséder.**

OBSEDÁNT, -Ă, *obsedanți, -te,* adj. Care obsedează. — Din fr. **obsédant.**

OBSEDÁRE, *obsedări,* s.f. Acțiunea de *a obseda* și rezultatul ei; obsesie. — V. **obseda.**

OBSEDÁT, -Ă, *obsedați, -te,* adj., s.m. și f. (Om) preocupat, urmărit, chinuit neîncetat de o idee, de un sentiment, de o manie etc. — V. **obseda.**

OBSERVÁ, *obsérv,* vb. I. Tranz. **1.** A băga de seamă, a remarca. F A exprima o observație, a constata. F A atrage cuiva atenția; *p. ext.* a dojeni, a reproșa. **2.** A examina cu atenție, a studia, a cerceta; a scruta. **3.** A spiona, a iscodi, a pândi. **4.** (Rar) A respecta legile, obiceiurile etc. — Din fr. **observer,** lat. **observare.**

OBSERVÁBIL, -Ă, *observabili, -e,* adj. Care poate fi observat. — Din fr. **observable,** lat. **observabilis.**

OBSERVÁRE, *observări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a observa* și rezultatul ei. F (Rar) Observație (**3**). **2.** (Mil.) Cercetare, supraveghere executată asupra inamicului și a obiectivelor lui, cu ochiul liber sau cu aparate optice, în scopul obținerii unor date. **3.** Prima fază a cercetării statistice, care constă în înregistrarea unitară a datelor privind caracteristicile unităților unei colectivități statistice. — V. **observa.**

OBSERVATÓR[1], *observatoare,* s.n. **1.** (Mai ales în sintagma *observator astronomic)* Clădire special amenajată și dotată cu instrumente pentru observații științifice asupra corpurilor cerești, fenomenelor astronomice, meteorologice etc.; instituția aflată în această clădire. **2.** Loc, amplasament special amenajat de unde se pot observa cele ce se află sau se întâmplă pe o mare distanță în jur și unde se pot adăposti oamenii și instrumentele necesare observației. — Din lat. **observatorium,** fr. **observatoire,** germ. **Observatorium.**

OBSERVATÓR[2], -OÁRE, *observatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care observă, cercetează sau studiază ceva. F Persoană cu spirit de observație. F Reprezentant al unui stat sau al unei organizații internaționale care participă la lucrările unor conferințe sau organisme internaționale, fără drept de vot și de semnătură a documentelor întocmite de acestea, dar uneori cu dreptul de a participa la discuții. F Militar care execută observarea asupra inamicului. **2.** Adj. Care observă, scrutează; pătrunzător, perspicace. **3.** Adj. Prin care se atrage cuiva atenția asupra unui abuz de serviciu, asupra unei greșeli etc. săvârșite. *Notă observatoare.* — Din fr. **observateur,** lat. **observator.**

OBSERVÁȚIE, *observații,* s.f. **1.** Procedeu al cunoașterii științifice care constă în contemplarea metodică și intenționată a unui obiect sau a unui proces; observare, cercetare, examinare; studiu. F Supraveghere, urmărire; *spec.* supraveghere medicală (a unui bolnav). *Bolnav ținut sub observație.* G *Foaie de observație* = formular în care se notează istoricul și descrierea bolii, rezultatele examenului clinic și al analizelor de laborator, evoluția bolii și fazele tratamentului urmat de bolnav în timpul spitalizării acestuia. **2.** Remarcă, constatare. **3.** Obiecție critică; *p. ext.* mustrare, dojană, reproș. — Din germ. **Observation,** fr. **observation,** lat. **observatio.**

OBSERVAȚIONÁL, -Ă, *observaționali, -e,* adj. (Rar) Cu caracter de observație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **observational.**

OBSÉSIE, *obsesii,* s.f. Tulburare a voinței care se manifestă prin idei fixe, prin dorința irezistibilă de a face un act determinat, bolnavul fiind conștient de caracterul anormal al acțiunilor sale. F Imagine sau idee inadecvată care revine neîncetat în câmpul conștiinței, stăruitor și anormal; preocupare chinuitoare. [Var.: (înv.) **obsesiúne** s.f.] — Din fr. **obsession.**

OBSESIONÁL, -Ă, *obsesionali, -e,* adj. De obsesie; obsesiv. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **obsessionnel.**

OBSESIÚNE s.f. v. **obsesie.**

OBSESÍV, -Ă, *obsesivi, -e,* adj. Care ține de obsesie, privitor la obsesie, de obsesie. F (Adverbial) Ca o obsesie; obsedant. — Din **obsesie.** Cf. fr. obsessif.

OBSIDIÁN, *obsidiane,* s.n. Rocă vulcanică de culoare neagră sau brună-cenușie, cu înfățișarea sticlei topite, care a fost folosită în epoca de piatră pentru confecționarea armelor și a uneltelor. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **obsidiane, obsidienne,** lat. **obsidiana** [petra].

OBSÍGĂ s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee asemănătoare cu ovăzul, cultivate pentru nutreț *(Bromus și Brachypodium).* — Din bg. **obsila,** sb. **ovsika.**

OBSTÁCOL, *obstacole,* s.n. **1.** Piedică, stavilă care închide drumul, care oprește vederea, trecerea etc. F Fig. Ceea ce împiedică săvârșirea unei acțiuni; greutate, dificultate; opoziție. **2.** (Sport) Piedică naturală sau amenajată care mărește dificultatea parcurgerii unui traseu, utilizată în atletism, hipism, ciclocros, motocros etc. [Var.: **obstácul** s.n.] — Din fr. **obstacle,** lat. **obstaculum,** it. **obstacolo.**

OBSTÁCUL s.n. v. **obstacol.**

OBSTÉTRIC, -Ă, *obstetrici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține obstetricii, privitor la obstetrică, de obstetrică; obstetrical. **2.** S.f. Ramură a chirurgiei care se ocupă cu fiziologia și patologia sarcinii și a nașterii, precum și cu asistența în timpul nașterii și în perioada de lăuzie. — Din fr. **obstétrique.**

OBSTETRICÁL, -Ă, *obstetricali, -e,* adj. Obstetric (**1**). — Din fr. **obstétrical.**

OBSTETRICIÁN, -Ă, *obstetricieni, -e,* s.m. și f. Specialist în obstetrică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **obstétricien.**

OBSTINÁ, *obstinez,* vb. I. Refl. (Livr.) A se încăpățâna, a se îndârji. — Din fr. **obstiner.**

OBSTINÁT, -Ă, *obstinați, -te,* adj. (Livr.) Încăpățânat, îndărătnic. — V. **obstina.**

OBSTINÁȚIE, *obstinații,* s.f. Încăpățânare, îndărătnicie. — Din lat. **obstinatio,** fr. **obstination.**

OBSTRUÁ, *obstruez,* vb. I. Tranz. (Med.) A astupa (un canal, un vas de sânge). [Pr.: *-stru-a*] — Din fr. **obstruer.**

OBSTRUÁNT, -Ă, *obstruanți, -te,* adj. (Med.) Care obstruează; obstructiv, obstructor. [Pr.: *-stru-ant*] — **Obstrua** + suf. *-ant.*

OBSTRUÁRE, *obstruări,* s.f. (Med.) Acțiunea de *a obstrua.* [Pr.: *-stru-a-*] — V. **obstrua.**

OBSTRUÁT, -Ă, *obstruați, -te,* adj. (Med.; despre canale, vase de sânge) Care este astupat, prin care nu mai poate circula sângele în mod normal; obliterat. [Pr.: *-stru-at*] — V. **obstrua.**

OBSTRUCTÍV, -Ă, *obstructivi, -e,* adj. (Med.) Care astupă, care oprește circulația normală în organism; care produce o obstrucție. — Din fr. **obstructif.**

OBSTRUCTÓR, -OÁRE, *obstructori, -oare,* adj. (Rar) Care obstruează; obstruant. — Din fr. **obstructeur.**

OBSTRÚCȚIE, *obstrucții,* s.f. **1.** (Med.) Astupare a lumenului unui organ tubular (trahee, bronhie, intestin, ureter etc.) ca urmare a unui proces, a unui obstacol situat în interiorul organului sau a unei compresiuni exagerate exercitate din afară; ocluzie, obliterare, obliterație. G *Obstrucție intestinală* = ocluzie intestinală. **2.** Tactică folosită în unele parlamente pentru a împiedica, prin prelungirea artificială a discuțiilor, desfășurarea unei dezbateri, a unei acțiuni, a unui proces sau luarea unei hotărâri; *p. ext.* opoziție înverșunată. F Act nereglementar comis în unele discipline sportive (fotbal, handbal etc.), prin care un apărător încearcă să împiedice pe atacantul advers să ajungă mingea, fără ca el însuși să încerce să o joace. F Acțiune nereglementară prin care un boxer încearcă să-și împiedice adversarul să lovească. — Din fr. **obstrucion,** lat. **obstructio.**

OBSTRUCȚIONÁ, *obstrucționez,* vb. I. **1.** Refl. (Med.; despre lumenul organelor tubulare) A suferi o obstrucție (**1**). **2.** Intranz. A face obstrucție (**2**)

la... **3.** Tranz. (La fotbal, handbal etc.) A împiedica pe atacantul advers să ajungă la minge, fără a juca. [Pr.: *-ți-o-*] — De la **obstrucție.**

OBSTRUCȚIONÍSM s.n. Atitudine a celor care folosesc sistematic obstrucția (**2**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **obstructionnisme.**

OBSTRUCȚIONÍST, -Ă, *obstrucționiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține obstrucționismului, privitor la obstrucționism. **2.** S.m. și f. Persoană care practică obstrucționismul. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **obstructionniste.**

ÓBȘTE, *obști,* s.f. **1.** (Înv. și pop.) Colectivitate, comunitate, populație, popor; *p. ext.* masă mare de oameni, gloată, mulțime; obștime. G *De obște* = **a)** loc. adj. care privește sau interesează pe toți, care aparține tuturor; comun, general, public; **b)** loc. adv. împreună, fără excepție, deopotrivă; **c)** loc. adv. în mod obișnuit, de obicei; **d)** loc. adv. pretutindeni, peste tot. **2.** (Înv.) Spec. Comunitate a călugărilor de la o mănăstire; *p. ext.* chinovie. **3.** (Înv.) Obștească adunare; *p. ext.* adunare, consiliu. **4.** Formă de organizare socială specifică orânduirii feudale, care face legătura între aceasta și orânduirile anterioare și care se caracterizează prin munca în comun și prin îmbinarea proprietății private cu cea colectivă. F Asociație, întovărășire. [Var.: **óbștie** s.f.] — Din sl. **obištije.**

OBȘTÉSC, -EÁSCĂ, *obștești,* adj. Care privește poporul, care aparține poporului; *p. ext.* comun, general, colectiv, public. G (Înv.) *Obștească Adunare* = organ legislativ suprem în Țările Române, Adunare Națională; *p. ext.* consiliu consultativ. G Expr. *A-și da obștescul sfârșit* = a muri. F (Înv.) Unanim. — **Obște** + suf. *-esc.*

OBȘTÉȘTE adv. (Înv.) Din punct de vedere obștesc; având în vedere interesul comun, colectiv; în general; îndeobște. — **Obște** + suf. *-ește.*

OBȘTÍ, *obștesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A vesti, a înștiința, a anunța tuturor. — Din sl. **obištiti** sau din **obște.**

ÓBȘTIE s.f. v. **obște.**

OBȘTÍME s.f. (Înv.) Obște (**1**). — **Obște** + suf. *-ime.*

OBȘTÍRE, *obștiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a obști* și rezultatul ei; înștiințare, anunțare. — V. **obști.**

OBTURÁ, *obturez,* vb. I. Tranz. A astupa (temporar), a înfunda, a închide (o deschizătură, un tub, un vas, o arteră sangvină etc.). — Din fr. **obturer.**

OBTURÁNT, -Ă, *obturanți, -te,* adj. Care obturează. — **Obtura** + suf. *-ant.*

OBTURÁRE, *obturări,* s.f. Acțiunea de *a obtura* și rezultatul ei; astupare, închidere, obturație. — V. **obtura.**

OBTURÁT, -Ă, *obturați, -te,* adj. (Despre deschizături, tuburi, *p. ext.* vase sangvine) Care este astupat (temporar); înfundat. — V. **obtura.**

OBTURATÓR, *obturatoare,* s.n. Dispozitiv utilizat în scopul micșorării secțiunii de trecere a unui material fluid sau pulverulent, a unui fascicul de lumină printr-o deschidere etc. G *Obturator fotografic* = dispozitiv mecanic montat pe un aparat fotografic, având drept scop să oprească sau să permită căderea luminii pe placa sau pe filmul fotografic. — Din fr. **obturateur.**

OBTURÁȚIE, *obturații,* s.f. Obturare. F (Med.) Închidere, astupare a unui orificiu sau a unei cavități. G *Obturație dentară* = umplere a unei carii dentare cu o materie solidă. — Din fr. **obturation.**

OBTÚZ, -Ă, *obtuzi, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Unghi obtuz* = unghi mai mare de 90 de grade. **2.** Fig. (Despre minte; *p. ext.* despre oameni) Care pricepe greu; redus, mărginit. — Din fr. **obtus.**

OBTUZITÁTE, *obtuzități,* s.f. Lipsă de înțelegere sau de pătrundere, îngustime de vederi, mărginire spirituală; prostie, tâmpenie, obtuziune. — **Obtuz** + suf. *-itate.*

OBTUZIÚNE, *obtuziuni,* s.f. (Rar) Obtuzitate. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **obtusion.**

OBTUZÚNGHI adj. v. **obtuzunghic**.

OBTUZÚNGHIC, *obtuzunghice,* adj. (În sintagma) *Triunghi obtuzunghic* = triunghi care are un unghi obtuz. [Var.: **obtuzúnghi** adj.] — **Obtuz** + **unghi** (după fr. *obtusangle).*

OBȚÍNE, *obțin,* vb. III. Tranz. A dobândi, a primi, a căpăta (ceva); a reuși să ajungă la..., a realiza ceva. — Din fr. **obtenir,** lat. **obtinere** (după *ține).*

OBȚÍNERE, *obțineri,* s.f. Acțiunea de *a obține* și rezultatul ei; dobândire, primire. — V. **obține.**

OBÚZ, *obuze,* s.n. Proiectil de artilerie. [Pl. și: (înv.) *obuzuri*] — Din fr. **obus.**

OBUZIÉR, *obuziere,* s.n. Gură de foc de artilerie asemănătoare cu tunul, care trage cu traiectorii foarte curbe pentru a lovi obiective situate în spatele unor obstacole înalte. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **obusier.**

OBVERSIÚNE, *obversiuni,* s.f. Operație logică prin care dintr-o propoziție, prin schimbarea calității și înlocuirea predicatului cu contradictoriul său, obținem o nouă propoziție echivalentă cu prima. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **obversion.**

OCÁ, *ocale,* s.f. Veche unitate de măsură pentru capacități și greutăți, egală cu circa un litru (sau un kilogram) și un sfert; *p. ext.* cantitate de marfă, de obiecte etc. egală cu această unitate de măsură; vasul cu care se măsoară. G *Oca mică* = măsură falsă, mai mică decât cea legală. G Expr. *A prinde* (pe cineva) *cu ocaua mică* = a prinde (pe cineva) cu o minciună, cu o faptă necinstită. [Pl. și: *oca, ocă.* — Var.: (înv. și reg.) **ócă** s.f.] — Din tc. **okka.**

OCÁRĂ, *ocări,* s.f. (Pop.) Vorbă sau faptă care mustră, ceartă, rușinează pe cineva; ocărâre; umilire, înfruntare; defăimare, jignire, insultă; situație rușinoasă, dezonorantă în care se află cineva; rușine, dezonoare. G Loc. adj. *De ocară* = compromițător, jignitor, rușinos. G Expr. *A ajunge* sau *a (se) face, a fi, a (se) lăsa, a rămâne de râs și de ocară* = a ajunge (sau a se face, a fi etc.) demn de dispreț, de batjocură; a (se) compromite. (Rar) *A da de ocară cu...* = a (se) face de râs cu... — Din **ocărî** (derivat regresiv).

OCARÍNĂ, *ocarine,* s.f. Instrument muzical popular de suflat, de dimensiuni mici, din argilă arsă, în formă ovală și cu mai multe găuri, care emite sunete asemănătoare cu cele ale fluierului. — Din it., fr. **ocarina.**

OCÁZIE, *ocazii,* s.f. **1.** Situație, împrejurare care provoacă, permite sau ușurează săvârșirea unei acțiuni; prilej, moment favorabil. G *De ocazie* = **a)** loc. adj. potrivit numai pentru o anumită împrejurare; deosebit, de circumstanță; **b)** loc. adj. și adv. (ivit) întâmplător; cumpărat sau vândut din întâmplare (și de obicei avantajos). G Loc. vb. *A da ocazie la* (sau, înv., *de*)... = a da loc, a ocaziona, a prilejui. G Expr. *Cu altă ocazie* = cu alt prilej, altă dată. F Eveniment deosebit, festivitate. **2.** (Concr.) Mijloc de transport, de obicei găsit din întâmplare. [Var.: (înv.) **ocaziúne** s.f.] — Din fr. **occasion,** germ. **Okasion,** lat. **occasio, -onis.**

OCAZIONÁ, *ocazionez,* vb. I. Tranz. A pricinui, a prilejui, a cauza, a provoca (ceva cuiva). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **occasionner.**

OCAZIONÁL, -Ă, *ocazionali, -e,* adj. **1.** Care are loc cu prilejul unui anumit eveniment. **2.** Care se ivește întâmplător; accidental, de ocazie. G (Adverbial) *L-a întâlnit ocazional.* [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **occasionnel.**

OCAZIONALÍSM s.n. Doctrină conform căreia nu există cauză eficientă în afară de Dumnezeu, cauzele naturale fiind doar cauze ocazionale ce acționează prin providența divină. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **occasionnalisme.**

OCAZIÚNE s.f. v. **ocazie.**

ÓCĂ s.f. v. **oca.**

OCĂÍ, pers. 3 *ócăie,* vb. IV. Intranz. (Rar) A măcăi. — Formație onomatopeică.

OCĂÍT s.n. (Rar) Măcăit. — V. **ocăi.**

OCĂRÁRE, *ocărâri,* s.f. Acțiunea de *a ocărî* și rezultatul ei; ocară, mustrare, dojană. — V. **ocărî.**

OCĂRÂTÓR, -OÁRE, *ocărâtori, -oare,* adj. Care jignește, insultă, ofensează. — **Ocărî** + suf. *-tor.*

OCĂR[vb. IV v. **ocărî.**

OCĂRÎ, *ocărăsc,* vb. IV. Tranz. **1.** A mustra, a certa, a dojeni. **2.** A vorbi de rău, a defăima, a denigra. [Var.: (înv. și pop.) **ocărí** vb. IV] — Din sl. **ocarjati.**

OCÂRMUÍ, *ocârmuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A cârmui, a conduce, a guverna; a administra. [Var.: **otcârmuí** vb. IV] — Cf. sl. o c r ŭ m i t i.

OCÂRMUÍRE, *ocârmuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a ocârmui* și rezultatul ei; cârmuire, conducere, guvernare; administrare. F P. ext. Organ de conducere, de administrație; guvern. — V. **ocârmui.**

OCÂRMUÍT, -Ă, *ocârmuiți, -te,* adj. (Înv.) Care este condus, guvernat, administrat (de cineva). — V. **ocârmui.**

OCÂRMUITÓR, -OÁRE, *ocârmuitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Înv.) (Persoană) care conduce un stat, o instituție etc.; cârmuitor. [Pr.: *-mu-i-*] — **Ocârmui** + suf. *-tor.*

OCCIDÉNT s.n. Apus[1] (**2**), vest; spațiul geografic situat la vest de un punct de referință; (cu valoare de nume propriu) lumea, totalitatea popoarelor aflate în acest spațiu (îndeosebi vestul Europei și America de Nord). — Din fr. **occident,** lat. **occidens, -ntis.**

OCCIDENTÁL, -Ă, *occidentali, -e,* adj. Care ține de occident, mai ales de Apusul Europei și de America de Nord, care are caracteristicile vieții de acolo; apusean, vestic. F (Substantivat) Persoană care face parte din populația unei țări din Occident sau este originară de acolo; (la pl.) popoarele din Occident. — Din fr. **occidental,** lat. **occidentalis.**

OCCIDENTALIZÁ, *occidentalizez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta caracter occidental. — Din fr. **occidentaliser.**

OCCIDENTALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) occidentaliza.* — V. **occidentaliza.**

OCCIDENTALIZÁT, -Ă, *occidentalizați, -te,* adj. Care a căpătat caracter occidental. — V. **occidentaliza.**

OCCIPITÁL, -Ă, *occipitali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Os nepereche lat, care formează partea de dinapoi și de jos a cutiei craniene. **2.** Adj. Care aparține occipitalului (**1**), care se referă la occipital. G *Lobul occipital* = lobul posterior al creierului, unde sunt localizați centrii vederii. *Orificiul occipital* = orificiul circular din osul occipital, prin care trec măduva spinării și nervii spinali. — Din fr. **occipital.**

OCCIPÚT, *occiputuri,* s.n. Proeminență osoasă situată în partea posterioară și inferioară a craniului, care este legată de vertebrele gâtului. — Din fr., lat. **occiput.**

OCEÁN, *oceane,* s.n. Vastă întindere de apă sărată de pe suprafața globului, delimitată de continente. G *Oceanul planetar* (sau *mondial)* = totalitatea oceanelor și a mărilor, cu legătură între ele, formând o singură masă lichidă. F Fig. Întindere nemărginită, noian, imensitate; mulțime nemărginită. — Din lat. **oceanus,** germ. **Ozean,** fr. **océan.**

OCEÁNIC, -Ă, *oceanici, -ce,* adj. **1.** Care aparține oceanului, privitor la ocean; care trăiește în ocean. **2.** Asemănător cu oceanul, ca de ocean. — Din fr. **océanique,** lat. **oceanicus.**

OCEANICULTÚRĂ, *oceaniculturi,* s.f. Maricultură. — **Ocean** + [mari]**cultură.**

OCEANÍDĂ, *oceanide,* s.f. Nimfă a mării, în mitologia greacă. — Din fr. **océanide.**

OCEANOGRÁF, -Ă, *oceanografi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în oceanografie. — Din fr. **océanographe.**

OCEANOGRÁFIC, -Ă, *oceanografici, -ce,* adj. Care aparține oceanografiei, privitor la oceanografie. — V. **océanographique.**

OCEANOGRAFÍE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul și descrierea științifică a oceanului planetar; oceanologie. F Știință care se ocupă cu studiul influenței mediului marin asupra florei și a faunei marine de la diferite adâncimi. — V. **océanographie.**

OCEANOLÓG, -Ă, *oceanologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în oceanologie. — Din germ. **Ozeanolog.**

OCEANOLÓGIC, -Ă, *oceanologici, -ce,* adj. Referitor la oceanologie, de oceanologie. — Din fr. **océanologique.**

OCEANOLOGÍE s.f. Oceanografie. — Cf. o c e a n o g r a f i e.

OCÉL, *oceli,* s.m. Ochi[1] simplu, pe care îl au anumite artropode și viermii. — Din fr. **ocelle,** lat. **ocellus.**

OCELÓT, *oceloți,* s.m. Mamifer carnivor din familia felidelor, răspândit în America de Sud, având blana gri cu puncte roșcate, foarte apreciată *(Felix sau Leopardus pardalis).* — Din fr. **ocelot.**

OCENÁȘ s.n. v. **ocinaș.**

OCHEÁDĂ, *ocheade,* s.f. Privire (semnificativă) aruncată cuiva pe furiș; închidere intenționată a ochilor pentru a atrage atenția asupra celor spuse sau sugerate; semn cu ochiul. — Din **ochi**[2] (după fr. *oeillade).*

OCHEÁN[1], *ocheane,* s.n. Nume dat unor instrumente optice portative care măresc unghiul sub care se văd obiectele depărtate de pe suprafața Pământului, permițând o mai bună distingere a detaliilor. — Din it. **occhiale,** adaptat la cuvintele românești terminate în *-an.*

OCHEÁN[2] s.m. v. **ocheană.**

OCHEÁNĂ, *ochene,* s.f. Pește lung de 20–30 cm, cu capul mic, cu partea dorsală cenușie-albăstrie, iar cea ventrală albă și cu aripioarele roșii; babușcă *(Rutilus rutilus).* F Roșioară. [Var.: (reg.) **ocheán** s.m.] — **Ochi**[1] + suf. *-ean.*

OCHELÁRI s.m. pl. Dispozitiv optic medical sau de protecție format din două lentile (fixate într-o ramă), care se pune la ochi (sprijinit pe rădăcina nasului) cu scopul de a corecta un defect de vedere, de a apăra ochii de praf, de o lumină prea puternică etc. F P. ext. Dispozitiv format din două bucăți de piele prinse de curelele laterale ale căpețelei și așezate în dreptul ochilor cailor pentru a-i împiedica să vadă lateral. G Expr. *A avea ochelari de cal,* se spune despre persoane mărginite, care văd lucrurile printr-o prismă prea îngustă. — Din **ochi**[1] (după lat. *ocularis).*

OCHELARÍST, -Ă, *ochelariști, -ste,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care poartă ochelari. — **Ochelari** + suf. *-ist.*

OCHELÁRIȚĂ, *ochelarițe,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori galbene și cu fructele în formă de ochelari *(Biscutella laevigata).* — **Ochelari** + suf. *-iță.*

OCHENÍȚĂ, *ochenițe,* s.f. (Iht.) Diminutiv al lui *ocheană.* — **Ocheană** + suf. *-iță.*

OCHEȘÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *ocheșei, -ele,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *oacheș.* F (Substantivat, f. pl.; Bot.) Crăiță. [Var.: **ochișél, -eá, -ícă** adj.] — **Oacheș** + suf. *-el, -ea, -ică.*

OCHÉT, *ocheți,* s.m. Inel metalic care întărește o gaură făcută într-o pânză de navă, într-o foaie de cort etc. pentru a nu se destrăma. F (Reg.) Ochi[1] (**II 4**). [Var.: **ochéț, ochéte** s.m.] — **Ochi**[1] + suf. *-eț.*

OCHÉTE s.m. v. **ochet.**

OCHÉȚ s.m. v. **ochet.**

ÓCHI[1], (**I, II 4, 7, 11, 12, III**) *ochi,* s.m., (**II 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 13**) *ochiuri,* s.n. **I.** S.m. **1.** Fiecare dintre cele două organe ale vederii, de formă globulară, sticloase, așezate simetric în partea din față a capului omului și a unor animale; globul împreună cu orbita, pleoapele, genele; irisul colorat al acestui organ; organul vederii unui animal sau al unei insecte, indiferent de structura lui. G Loc. adv. *Văzând cu ochii* = repede. *Ochi în ochi* = privindu-se unul pe altul. *Cu ochii închiși* = **a)** fără discernământ; **b)** pe dinafară, pe de rost; foarte ușor, fără dificultăți. G Expr. *(A fi) numai ochi (și urechi)* = (a privi) foarte atent (la ceva). *A dormi numai cu un ochi* = a dormi ușor, neliniștit; a dormi iepurește. *Cât vezi cu ochii* (sau *cu ochiul)* = cât cuprinzi cu privirea, până la depărtări foarte mari. *A vedea cu ochii lui* = a vedea el însuși, a fi de față la o întâmplare. *A vedea cu ochii altuia* = a nu avea păreri proprii, a judeca prin prisma altuia. *A păzi* (sau *a îngriji) pe cineva ca ochii din cap* = a păzi, a îngriji etc. pe cineva cu cea mai mare atenție. *A arăta* (pe cineva sau ceva) *din ochi* = a semnala cuiva în mod discret (pe cineva sau ceva), făcând o mișcare ușoară a ochilor în direcția voită. *A iubi pe cineva* (sau *a-i fi drag* cuiva) *ca lumina ochilor* (sau *mai mult decât ochii din cap)* = a iubi (sau a fi iubit) din tot sufletul. *A i se scurge* (sau *a-i curge) cuiva ochii după cineva* (sau *după ceva)* = a se uita cu mult drag la cineva sau la ceva, a-i plăcea foarte mult cineva sau ceva, a ține mult la cineva sau la ceva. *A nu avea ochi să vezi pe cineva* = a fi supărat pe cineva, a nu putea suferi pe cineva. *A privi pe cineva cu* (sau *a avea pe cineva la) ochi buni* (sau *răi)* = a (nu) simpatiza pe cineva. *A nu vedea (lumea) înaintea ochilor* = a fi foarte supărat, a fierbe de mânie. *A da ochii* (sau *ochi) cu cineva* = a întâlni pe cineva (pe neașteptate). *A da cu ochii de cineva* (sau *de ceva)* = a vedea ceva sau pe cineva care îți iese întâmplător în cale; a zări; *A-și vedea visul cu ochii* = a-și vedea realizată o dorință. *E cu ochi și cu sprâncene* = e evident, e clar. *A i se întoarce* (cuiva) *ochii în cap* (sau *pe dos),* se zice când cineva este în agonie, când moare. *A(-și) da ochii peste cap* = **a)** a cocheta, a afecta[2]; a face fasoane; **b)** (a fi pe punctul de) a muri. *A privi cu ochii mari* = a privi atent, a fi uimit de ceea ce vede. *A pune (o armă) la ochi* sau *a lua la ochi* = a ținti, a ochi. *A lua* (pe cineva) *la ochi* = a avea bănuieli asupra cuiva, a suspecta. *A pune ochii* (pe cineva sau pe ceva) = a-i plăcea cineva sau ceva; a pune sub observație, a urmări. *A face un lucru cu ochii închiși* = a face un lucru foarte ușor, fără dificultate, fără ezitare. *Între patru ochi* = fără martori, în intimitate. *Plin ochi* = foarte plin. (Fam.) *Cu un ochi la făină și cu altul la slănină,* se spune despre cel care: **a)** se uită cruciș sau **b)** râvnește la două lucruri deodată. *(Muncește, lucrează, aleargă, se ferește, fuge etc. de ceva) de-și scoate ochii* = (muncește, lucrează etc.) cât poate, din răsputeri. **2.** Facultatea de a vedea, simțul văzului, vedere; privire, uitătură. G Loc. adv. *Cu ochi pierduți* = cu privirea neconcentrată, privind în gol; în extaz. *Sub ochii noștri* = **a)** sub privirea noastră; **b)** acum, în prezent. *În ochii cuiva* = după părerea cuiva, după aprecierea cuiva, în conștiința cuiva; în fața cuiva. *De* (sau *pentru) ochii lumii* = de formă, pentru a salva aparențele. G Expr. *A privi cu ochi de piatră* = a privi nepăsător, rece, înmărmurit. *A avea ochi* = a se arăta priceput în a aprecia un lucru dintr-o privire. *A măsura* (sau *a judeca, a prețui* etc.) *din ochi* = a aprecia cu aproximație, cu privirea, însușirea unui obiect sau a unei ființe; a studia, a cerceta, a analiza cu privirea ceva sau pe cineva. *A vinde* (sau *a da, a cumpăra) pe ochi* = a vinde (sau a cumpăra) apreciind cantitatea cu privirea. *A sorbi pe cineva din ochi* = a ține foarte mult la cineva, a-l privi cu drag. *A mânca* (sau *a înghiți) cu ochii* = a mânca cu mare poftă; a pofti. *Încotro vede cu ochii* sau *unde îl duc ochii* = indiferent unde, în orice direcție, fără țintă, aiurea. F Fig. Putere de pătrundere, discernământ; judecată, rațiune. **3.** (La pl.) Obraz, față. G Loc. adv. *De la ochi* sau *(verde) în ochi* = cu îndrăzneală, fățiș, fără cruțare. **II.** P. anal. **1.** S.n. Fiecare dintre spațiile libere ale unei ferestre, în care se montează geamurile; panou de sticlă care închide fiecare dintre aceste spații. F Mică deschizătură închisă cu sticlă, făcută într-un perete exterior, folosind la aerisirea sau la iluminarea unei încăperi. G *Ochi de bou* = nume dat ferestrelor rotunde de mici dimensiuni folosite pentru iluminarea și aerisirea podurilor, a mansardelor sau a încăperilor de serviciu ale unui edificiu. **2.** S.n. Porțiune de loc, în formă circulară, acoperită cu altceva (apă, nisip, zăpadă etc.) decât mediul înconjurător. **3.** S.n. Întindere de apă în formă circulară, în regiuni mlăștinoase, mărginită cu papură; loc unde se adună și stagnează apa. F Vârtej de apă, bulboană; copcă. **4.** S.n. și m. Orificiu făcut într-o pânză de navă, plasă, foaie de cort, prin care se poate petrece o sfoară, o frânghie, un cablu; ocheț. F Buclă formată prin îndoirea unei sfori, a unei frânghii etc., petrecută cu un capăt prin îndoitură; laț. F Fiecare dintre golurile (simetrice) aflate între firele unei împletituri, ale unor țesături, ale unor plase etc.; golul împreună cu firele care îl mărginesc. F Fiecare dintre verigile din care se compune un lanț; za. **5.** S.n. Orificiu circular situat pe partea superioară a unei mașini de gătit, pe care se așază vasele pentru a le pune în contact direct cu flacăra. **6.** S.n. (Mai ales la pl.) Mâncare făcută din ouă prăjite în tigaie sau fierte fără coajă, astfel ca gălbenușul să rămână întreg (cu albușul coagulat în jurul lui). **7.** S.m. Complex de muguri existent pe nod la vița-de-vie sau la subsuoara frunzelor unor plante. **8.** S.n. Despărțitură într-o magazie, într-un hambar etc.; boxă. **9.** S.n. Fiecare dintre petele colorate de pe coada păunului. **10.** S.n. Particulă rotundă de grăsime care plutește pe suprafața unui lichid. **11.** S.m. (În sintagmele) *Ochi magic* = tub electronic cu ecran fluorescent, care se folosește în special la aparatele de recepție radiofonică sau

radiotelegrafică, ca să arate în ce măsură este realizat acordul pe lungimea de undă dorită; indicator de acord. **12.** S.m. Fiecare dintre punctele de pe zaruri, cărți de joc etc. **13.** S.n. Fig. Pată de lumină, licărire, punct strălucitor. **III.** S.m. Compuse: *ochi-de-pisică* = **a)** disc de sticlă sau de material plastic (montat într-o garnitură de metal) care reflectă razele de lumină proiectate asupra lui și care este folosit ca piesă de semnalizare la vehicule sau la panourile fixe de pe șosele; **b)** varietate de minerale care, șlefuite într-un anumit mod, capătă o luminozitate neobișnuită; *ochi-de-ciclop* = fereastră specială care separă acustic încăperile unui studio, permițând însă o vizibilitate bună; *ochiul-boului* = **a)** (Bot.) nume dat mai multor plante din familia compozeelor, cu inflorescențe mari, albe sau viu colorate; **b)** (Ornit.) pitulice; *ochiul-lupului* = **a)** plantă erbacee cu flori mici albastre și cu fructe nucule *(Lycopsis arvensis);* **b)** plantă erbacee cu tulpina ramificată și cu florile dispuse în formă de spice *(Plantago indica); ochii-păsăruicii* = **a)** plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori albastre, albe sau roșii *(Myosotis palustris);* **b)** nu-mă-uita; *ochiul-șarpelui* = **a)** plantă erbacee cu frunze mici în formă de rozetă, acoperite cu peri albi mătăsoși, cu flori albastre, rar albe, plăcut mirositoare *(Eritrichium nanum);* **b)** mică plantă erbacee cu frunze păroase și cu flori mici, albastre închis *(Myosotis arvensis); ochii-șoricelului* = **a)** mică plantă erbacee cu tulpini roșietice, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori alburii, rareori liliachii *(Saxifraga adscendens);* **b)** nu-mă-uita; *ochiul-soarelui* = vanilie sălbatică; *ochiul-păunului* = fluture de noapte care are pe aripi pete rotunde, colorate, asemănătoare cu cele de pe coada păunului *(Saturnia pyri); Ochiul-Taurului* = numele unei stele din constelația Taurului; *ochi-de-tigru* = varietate de cuarț galben sau brun-roșcat cu irizații determinate de incluziuni foarte mici de fier, mică sau azbest. [Pl. și: (**II, 4**) *ochiuri*] — Lat. **oc(u)lus.**

OCHÍ[2]**,** *ochesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A potrivi o armă la ochi pentru ca proiectilul să nimerească ținta; a fixa linia de ochire a unei arme; a lua ținta, a ținti. F Tranz. A ținti pe cineva sau ceva cu o armă; *p. ext.* a lovi ținta cu un proiectil. **2.** Tranz. A urmări, a fixa cu privirea, a descoperi pe cineva (printre mai multe persoane) cu o anumită intenție; a(-și) pune ochii pe cineva. F A remarca, a observa (dintr-un grup mai mare) un obiect necesar (pentru a și-l însuși sau a se folosi de el); a-și fixa privirea asupra unui obiect. F A privi cu insistență, cu atenție, cu interes; a cerceta. F A distinge cu privirea, a zări, a observa. F A cerceta cu privirea, a scruta. **3.** Refl. unipers. (Reg.; despre întinderi acoperite de zăpadă) A face din loc în loc pete, ochiuri (negre sau de verdeață) prin topirea zăpezii. — Din **ochi**[1]**.**

OCHIÓS, -OÁSĂ, *ochioși, -oase,* adj. (Fam.; despre persoane) Cu ochi[1] mari, frumoși. F (Reg.) Frumos, chipeș, arătos. — **Ochi**[1] + suf. *-os.*

OCHÍRE, *ochiri,* s.f. Acțiunea de *a ochi*[2] și rezultatul ei; cercetare rapidă, sumară; privire, ocheadă, ochit. F Totalitatea operațiilor care se execută pentru a aduce țeava unei guri de foc într-o poziție care să permită trimiterea proiectilului la țintă. — V. **ochi**[2]**.**

OCHIȘÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **ocheșel.**

OCHIȘÓR, *ochișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *ochi*[1] (**I 1**). **2.** (Bot.) Scânteiuță. — **Ochi**[1] + suf. *-işor.*

OCHÍT, *ochituri,* s.n. Ochire. — V. **ochi**[2]**.**

OCHITÓR, *ochitori,* s.m. Persoană care ochește cu arma; țintaș. F Militar care execută ochirea la gurile de foc de artilerie. — **Ochi**[2] + suf. *-tor.*

OCHITÚRĂ, *ochituri,* s.f. Privire, căutătură din ochi[1]. — **Ochi**[2] + suf. *-tură.*

OCHIULÉȚ, *ochiulețe,* s.n. Diminutiv al lui *ochi*[1]. — **Ochi**[1] + suf. *-uleț.*

OCINÁȘ, *ocinașe,* s.n. (Înv. și reg.) Rugăciunea „Tatăl nostru”; *p. gener.* (la pl.) rugăciune (care se spune dimineața sau seara). [Var.: **ocenáș** s.n.] — Din sl. **otĭcĭ naší.**

ÓCINĂ, *ocini,* s.f. (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova.) Bucată de pământ stăpânită cu drept ereditar. F P. ext. Loc de baștină. — Din sl. **otĭcina.**

OCITÓCIC, -Ă, *ocitocici, -ce,* adj., s.n. (Farm.) (Substanță) care are acțiune stimulatorie asupra contracției musculaturii uterine. — Din fr. **ocytocique.**

OCITOCÍNĂ, *ocitocine,* s.f. Substanță cu acțiune stimulentă asupra contracției musculaturii uterine, secretată ca hormon de lobul hipofizar posterior. — Din fr. **ocytocine.**

OCLÚZIE s.f. v. **ocluziune.**

OCLUZIÚNE, *ocluziuni,* s.f. **1.** Închidere, astupare a unui orificiu, a unei conducte etc. în scopul opririi unui fluid care trece prin conducta respectivă. **2.** Bulă de gaz rămasă în interiorul unei piese metalice după turnarea acesteia. **3.** (Med.; în sintagma) *Ocluzie intestinală* = oprire incompletă sau completă, bruscă ori progresivă, a tranzitului intestinal; obstrucție intestinală, încurcătură de mațe. **4.** (Fon.) Mișcare articulatorie care constă din închiderea canalului fonator (prin apropierea buzelor, a limbii de palat etc.) și care are ca rezultat întreruperea scurgerii curentului de aer. [Pr.: *-zi-u-*. — Var.: **oclúzie** s.f.] — Din fr. **occlusion.**

OCLUZÍV, -Ă, *ocluzivi, -e,* adj. (În sintagma) *Consoană ocluzivă* (și substantivat, f.) = consoană care se articulează printr-o ocluziune a canalului fonator, urmată de o explozie; consoană explozivă. [Scris și: *oclusív*] — Din fr. **occlusive.**

OCNÁȘ, *ocnași,* s.m. (În trecut) Om condamnat la muncă silnică într-o ocnă; *p. gener.* pușcăriaș. — **Ocnă** + suf. *-aș.*

ÓCNĂ, *ocne,* s.f. **1.** Mină (mai ales de sare); salină. G Expr. (Adverbial) *Sărat ocnă* = foarte sărat, prea sărat. **2.** Închisoare pentru cei condamnați la muncă silnică în saline; *p. gener.* închisoare, pușcărie. F Pedeapsă executată într-o astfel de închisoare. — Din sl. **okno** „fereastră”.

OCNÍRE, *ocniri,* s.f. Formare accidentală, în cursul săpăturii unor găuri de sondă, a unei cavități neregulate, ca urmare a dezagregării rocii în contact cu fluidul. — Din **ocnă.**

ÓCNIȚĂ, *ocnițe,* s.f. (Pop.) **1.** Diminutiv al lui *ocnă* (**1**). **2.** Adâncitură într-o sobă de zid, în cuptorul sau în pereții caselor țărănești, în care se păstrează diferite obiecte; firidă, nișă. F Firidă mică făcută ca element decorativ în partea exterioară a zidului unei clădiri. **3.** Groapă adâncă; hrubă. **4.** (Reg.) Schelet de pari în formă de prismă triunghiulară cu două laturi deschise, pe care se întind cerealele cosite sau secerate ca să se usuce; acoperiș de scânduri sprijinit pe țăruși, sub care se întind snopii de cereale în același scop. [Pl. și: *ocniți*] — **Ocnă** + suf. *-iță.*

OCÓL, (**1**) *ocoluri,* (**2, 3, 4, 5, 6**) *ocoale,* s.n. **1.** Mișcare în jurul unui punct fix sau de jur-împrejurul unui loc; deplasare în spațiu care nu urmează calea cea mai dreaptă; înconjur, ocolire, ocoleală, ocoliș. G Loc. adj. *De ocol* = care ocolește; ocolit, indirect. G Loc. vb. *A da* (cuiva sau la ceva) *ocol* = a ocoli (pe cineva sau ceva), a merge de jur-împrejur. F Fig. Digresiune. G Loc. adv. *Fără ocol* = fără ezitare, fără menajamente; direct. F (Concr.) Cotitură, cot. **2.** (Înv.) Linie care delimitează un spațiu; *p. ext.* spațiul delimitat, cuprins. F Perimetru, circumferință. **3.** (Concr.) Gard făcut în jurul unui loc; împrejmuire, îngrăditură; *p. ext.* loc îngrădit (uneori acoperit), unde se închid vitele, oile etc.; obor, țarc. **4.** (Reg.) Curte, ogradă. **5.** (Rar) Spațiu, loc liber. **6.** (Înv.) Unitate administrativă (judiciară, agricolă) de județ sau de ținut, de oraș sau de sat; sediul ei; *p. ext.* instituție care conducea una dintre aceste forme de împărțire administrativă. G *Ocol silvic* = unitate silvică administrativă, împărțită pe brigăzi și cantoane, prin care se organizează și se execută lucrările de cultură, de refacere, de protecție și de pază a pădurilor, ocrotirea și valorificarea vânatului și a peștelui din apele de munte. — Din bg., rus. **okol.**

OCOLÁȘ, (**1**) *ocolașe,* s.n., (**2**) *ocolași,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Diminutiv al lui *ocol.* **2.** S.m. (Înv.) Conducătorul administrativ al unui ocol (**6**). — **Ocol** + suf. *-aș.*

OCOLEÁLĂ, *ocoleli,* s.f. Ocol, ocolire. — **Ocoli** + suf. *-eală.*

OCOLÍ, *ocolesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A străbate o distanță făcând un ocol; a merge de jur-împrejur, a înconjura. F (Pop.) A cutreiera, a colinda. F Tranz. A evita să atingi sau să lovești pe cineva sau ceva, ferindu-te într-o parte, făcând un mic ocol. F Intranz. Fig. A spune ceva cu înconjur, a divaga. G Loc. adv. *Pe ocolite* = pe departe, indirect. F Tranz. A evita să întâlnești pe cineva sau ceva. F Tranz. Fig. A lăsa ceva (în mod intenționat) deoparte; a ignora. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A pune gard împrejurul unui loc; a împrejmui, a îngrădi. F Fig. (Înv. și reg.) A apăra, a proteja, a ocroti. F (Înv. și reg.) A încercui din toate părțile, a împresura, a asedia. — Din **ocol.**

OCOLÍRE, *ocoliri,* s.f. Acțiunea de *a ocoli* și rezultatul ei; ocol, ocoleală. — V. **ocoli.**

OCOLÍȘ, *ocolișuri,* s.n. **1.** Ocol (**1**), înconjur. F Fig. Divagație. G Loc. adv. *Cu ocolișuri* = pe ocolite, vag, indirect. *Fără ocoliș* (sau *ocolișuri)* = direct, pe față. **2.** (Înv.) Perimetru, circumferință. — **Ocol** + suf. *-iș.*

OCOLÍT, -Ă, *ocoliți, -te,* adj. Care se abate din drumul drept, care face ocoluri sau cotituri; care înconjoară. F Fig. Care este făcut sau spus cu înconjur, pe departe. G Expr. *Pe căi ocolite* = prin mijloace indirecte, nerecomandabile, prin subterfugii. — V. **ocoli.**

OCOLITÓR, -OÁRE, *ocolitori, -oare,* adj. Care ocolește. — **Ocoli** + suf. *-tor.*

OCROTÍ, *ocrotesc,* vb. IV. Tranz. A lua sub paza sa; a apăra, a proteja; a ajuta, a sprijini. — Din sl. **okrotiti** „a îmblânzi”.

OCROTÍRE s.f. Acțiunea de *a ocroti* și rezultatul ei; apărare, protejare, sprijin, ajutor. G *Ocrotirea sănătății* = complex de măsuri stabilite de stat pentru prevenirea bolilor, întărirea și refacerea sănătății, prelungirea vieții și a capacității de muncă a oamenilor. *Ocrotirea naturii* = acțiune organizată de stat, de o instituție științifică națională sau internațională în scopul utilizării rațională, al conservării și al reproducerii resurselor naturale. F Adăpost, azil. — V. **ocroti.**

OCROTITÓR, -OÁRE, *ocrotitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care ocrotește, apără, protejează, ajută; protector. — **Ocroti** + suf. *-tor.*

ÓCRU s.n., adj. invar. **1.** S.n. Varietate de argilă de culoare galbenă, roșie, brună etc., formată din hidroxizi de fier și folosită ca pigment la fabricarea unor vopsele. **2.** S.n. Vopsea preparată din ocru (**1**). **3.** Adj. invar. Culoare galbenă-brună. **4.** S.n. Culoare ocru (**3**). — Din fr. **ocre.**

OCTACÓRD, -Ă, *octacorzi, -de,* adj., s.n. (Muz.) **1.** Adj. Care are opt coarde. **2.** S.n. Liră cu opt coarde. — Din fr. **octacorde.**

OCTAÉDRIC, -Ă, *octaedrici, -ce,* adj. Care are formă de octaedru. — Din fr. **octaédrique.**

OCTAÉDRU, *octaedre,* s.n. Poliedru cu opt fețe. — Din fr. **octaèdre.**

OCTÁL adj. (În sintagma) *Sistem de numerație octal* = sistem de numerație a cărei bază este cifra opt. — Din fr. **octale.**

OCTÁN, *octani,* s.m. Hidrocarbură saturată din seria parafinelor, care există în mai multe forme izomere. — Din fr. **octane,** germ. **Oktan.**

OCTÁNIC, -Ă, *octanici, -ce,* adj. (Despre parametri) Care caracterizează rezistența la detonație a benzinelor. F *Cifră octanică* = cifră care indică rezistența la explozie a unui combustibil lichid folosit în unele motoare cu ardere internă. — **Octan** + suf. *-ic.*

OCTÁNT, *octante,* s.n. **1.** Instrument de navigație maritimă și aeriană sau care servește la măsurarea înălțimii aștrilor, a distanțelor lor unghiulare etc. **2.** A opta parte din circumferința unui cerc sau dintr-o suprafață circulară. F Fiecare dintre cele opt porțiuni din suprafața unui corp sferic, determinate de trei planuri perpendiculare care se intersectează în centrul corpului. — Din fr. **octant.**

OCTATLÓN, *octatloane,* s.n. Probă combinată de atletism pentru juniori, alcătuită din opt probe de alergări, sărituri și aruncări. — **Octet** + [penta]**tlon.**

OCTATLONÍST, -Ă, *octatloniști, -ste,* s.m. și f. Sportiv care participă la probele de octatlon. — **Octatlon** + suf. *-ist.*

OCTÁVĂ, *octave,* s.f. Interval între două sunete ale gamei la distanță de opt trepte. F Strofă alcătuită din opt versuri endecasilabice, dintre care primele șase cu rimă încrucișată, iar ultimele două cu rimă împerecheată, folosită, mai ales în poezia italiană, spaniolă și portugheză. — Din fr. **octave.**

OCTAVÍN, *octavine,* s.n. Flaut mic care emite sunete cu o octavă mai sus decât cele obișnuite. — Din fr. **octavin.**

OCTÉT, *octete,* s.n., *octeți,* s.m. **1.** S.n. Formație compusă din opt persoane (instrumentiști sau cântăreți) care execută împreună o lucrare muzicală; lucrare muzicală scrisă pentru această formație. **2.** S.n. (Chim.) Ansamblu format din opt electroni în stratul periferic al unui atom. **3.** S.m. (Inform.) Combinație de opt biți folosit pentru exprimarea capacității de memorie. — Din germ. **Oktett,** fr. **octet.**

OCTOCORALIÉR, *octocoralieri,* s.m. (La pl.) Subclasă de celenterate antozoare marine coloniale cu opt tentacule; (și la sg.) animal din această subclasă. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **octocoralliaire.**

OCTÓDĂ, *octode,* s.f. Tub electronic cu un anod, un catod și șase grile, folosit de obicei ca schimbător de frecvență în radioreceptoare. — Din fr. **octode.**

OCTOFÓR, *octofori,* s.m. (În Antichitate) Purtător de litieră. — Din lat. **octophoros.**

OCTOGENÁR, -Ă, *octogenari, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care a atins (sau a depășit) vârsta de optzeci de ani. — Din fr. **octogénaire.**

OCTOGÓN, -Ă, *octogoni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Poligon cu opt laturi. **2.** (Înv.) Adj. Octogonal. — Din fr. **octogone.**

OCTOGONÁL, -Ă, *octogonali, -e,* adj. (Despre poligoane) Care are opt laturi; octogon (**2**). — Din fr. **octogonal.**

OCTOÍH, *octoihuri,* s.n. Principala carte de cântări a cultului vechi ortodox, organizând prin prisma celor opt moduri bizantine slujbele care au loc într-o săptămână; fiecare dintre cântările cuprinse în această carte. [Acc. și: *octóih.* — Var.: **ohtoíc** s.n.] — Din sl. **oktoihŭ.**

OCTÓMBRIE s.m. A zecea lună a anului, care urmează după septembrie; brumar, brumărel. [Var.: **octómvrie,** (pop.) **octómvre** s.m.] — Din sl. **oktovrii.**

OCTÓMVRE s.m. v. **octombrie.**

OCTÓMVRIE s.m. v. **octombrie.**

OCTOPÓD, -Ă, *octopozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are opt picioare sau tentacule. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de moluște cefalopode, care cuprinde animale cu opt tentacule în jurul capului, purtătoare de ventuze; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **octopode.**

OCTOSILÁB, *octosilabe,* s.n. Vers de opt silabe. — Din fr. **octosyllabe.**

OCTOSILÁBIC, -Ă, *octosilabici, -ce,* adj. Care are opt silabe. — Din fr. **octosyllabique.**

OCTUPLÉT, *octupleți,* s.m. Fiecare dintre cei opt gemeni. — **Octuplu** + suf. *-et.*

OCTÚPLU, -Ă, *octupli, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De opt ori mai mare sau mai mult în raport cu cantitatea dată. **2.** S.n. Mulțime, grup compus din opt unități. — Din fr. **octuple.**

OCULÁR, -Ă, *oculari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ține de ochi[1], privitor la ochi[1], al ochiului[1]. G *Martor ocular* = persoană care a văzut cum s-a petrecut un fapt. **2.** S.n. Sistem optic convergent sau divergent alcătuit dintr-o lentilă sau dintr-un grup de lentile ale unui instrument optic, care servește la observarea imaginii date de obiectivul microscopului, al lunetei etc. — Din fr. **oculaire,** lat. **ocularius.**

OCULĂȚIE, *oculații,* s.f. Sistem de altoire printr-un singur mugur, scos cu o porțiune de lemn și de coajă, care se introduce sub scoarța portaltoiului. — Din germ. **Okulation.**

OCULÍST, -Ă, *oculiști, -ste,* s.m. și f. Oftalmolog. — Din fr. **oculiste.**

OCULÍSTIC, -Ă, *oculistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) De ochi[1]. **2.** S.f. (Fam.) Oftalmologie. — Din fr. **oculistique.**

OCULOMOTÓR, -OÁRE, *oculomotori, -oare,* adj., s.m. (Anat.) (Mușchi, nerv) care controlează mișcarea globului ocular. — Din fr. **oculomoteur.**

OCÚLT, -Ă, *oculți, -te,* adj. **1.** Care aparține ocultismului, privitor la ocultism, de ocultism; ocultist (**2**), ocultistic (**1**). F *Științe oculte* = doctrine și practici prezentând un caracter ezoteric și care au ca obiect fenomene tainice, supranaturale inaccesibile cunoașterii obișnuite. **2.** Ascuns[2], tainic, misterios. F (Adverbial) Pe ascuns[1], în taină. — Din fr. **occulte.**

OCULTÁ, *ocultez,* vb. I. Tranz. (Livr.) **1.** (Astron.) A suferi o ocultație. **2.** A face mai puțin vizibil un semnal luminos, interpunând un ecran. **3.** A ascunde vederii, a face să dispară. **4.** Fig. A ascunde ceva, a trece sub tăcere; a disimula. — Din fr. **occulter.**

OCULTÁȚIE, *ocultații,* s.f. **1.** Eclipsare temporară a unui astru datorată interpunerii între el și observator de pe Pământ a unui alt corp ceresc. **2.** (Mar.) Acoperire temporară a luminii unui far prin interpunerea unui ecran. F (În sintagma) *Lumină de ocultație* = lumină intermitentă (a farului, a geamandurii). — Din fr. **occultation.**

OCULTÍSM s.n. Doctrină ezoterică potrivit căreia există forțe invizibile care animă întregul univers, cunoscute prin alchimie și parapsihologie și captate prin intermediul inițiaților, privilegiaților, prin hipnoză, spiritism etc. — Din fr. **occultisme.**

OCULTÍST, -Ă, *ocultiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care practică ocultismul. **2.** Adj. Ocult (**1**). — Din fr. **occultiste.**

OCULTÍSTIC, -Ă, *ocultistici, -ce,* adj., s.f. (Rar) **1.** Adj. Ocult (**1**). **2.** S.f. Ocultism. — **Ocult** + suf. *-istic.*

OCUPÁ, *ocúp,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A pune stăpânire pe..., a lua în stăpânire cu forța armată un teritoriu, un oraș etc.; a cuceri. **2.** A lua (temporar) în stăpânire, a avea în folosință un imobil, un spațiu locativ. F A se întinde pe o suprafață, a se situa. F A reține, a rezerva. **3.** A lua în primire, a deține un post, o funcție etc. F Fig. A deține un loc într-o ierarhie. **II.** Refl. **1.** A lucra într-un anumit domeniu, a avea drept ocupație sau profesie; a se îndeletnici cu... F (Cu determinări introduse prin prep. „de") A se consacra unei preocupări temporare. F Tranz. (Înv.) A preocupa, a absorbi. **2.** A se interesa, a se îngriji de cineva sau de ceva; a acorda atenție deosebită. — Din lat. **occupare,** fr. **occuper.**

OCUPÁNT, -Ă, *ocupanți, -te,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Stat care (prin forțele sale armate) ia în stăpânire un teritoriu, un oraș străin etc. F P. ext. Persoană care are sau ia (temporar) în posesiune ceva; ocupator. — Din fr. **occupant.**

OCUPÁRE, *ocupări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ocupa* și rezultatul ei. — V. **ocupa.**

OCUPARISÍ, *ocuparisesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) ocupa. — **Ocupa** + suf. *-arisi.*

OCUPÁT, -Ă, *ocupați, -te,* adj. **1.** (Despre un teritoriu; un oraș etc.) Cucerit de o armată străină; stăpânit de o putere străină; **2.** (Despre bunuri mobile sau imobile) Stăpânit, deținut (temporar) de cineva; pe (sau în) care stă cineva. F (Despre posturi) Luat în primire, deținut de cineva. **3.** (Despre persoane) Care are mult de lucru, cu multe treburi; preocupat, absorbit; prins. — V. **ocupa.**

OCUPATÓR, -OÁRE, *ocupatori, -oare,* s.m. și f. (Neobișnuit) Ocupant. — **Ocupa** + suf. *-tor.*

OCUPĂȚIE, *ocupații,* s.f. **1.** Ocuparea temporară de către forțele armate ale unui stat, a unei părți sau a totalității teritoriului altui stat, fără ca prin aceasta statul ocupant să dobândească drepturi suverane asupra celui ocupat; cucerire. G Loc. adj. *De ocupație* = (despre forțe armate) care ocupă temporar un teritoriu, o localitate străină. F (Jur.) Luare în stăpânire, în posesiune; dobândire a unei proprietăți. **2.** Îndeletnicire, treabă, activitate; preocupare. F Profesie, slujbă, post. [Var.: (înv.) **ocupațiúne** s.f.] — Din fr. **occupation,** lat. **occupatio, -onis.**

OCUPAȚIONÁL, -Ă, *ocupaționali, -e,* adj. **1.** Care se referă la ocupație (**2**). **2.** Care este generat de ocupație (**2**). *Risc ocupațional.* [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **occupational,** fr. **occupationnel.**

OCUPAȚIÚNE s.f. v. **ocupație.**

OCURÉNT, -Ă, *ocurenți, -te,* adj. **1.** (Înv.) Care se întâmplă, care survine. **2.** (Despre unități lingvistice) Care se întâlnește într-un text. — Din fr. **occurrent.**

OCURÉNȚĂ, *ocurențe,* s.f. **1.** (Rar) Împrejurare, circumstanță, întâmplare, conjunctură. **2.** Prezență a unei unități lingvistice într-un text. **3.** Mod de prezentare a unui mineral sau a unei roci într-un zăcământ. — Din fr. **occurrence.**

OCÚRGE, pers. 3 *ocúrge,* vb. III. Intranz. (Înv.) A se întâmpla, a surveni. — Din lat. **occurrere** (după *curge).*

ODAGÁCI, *odagaci,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu flori tandafirii, mai rar albe, ale cărei rădăcini se utilizează la scoaterea petelor de pe stofe; ciuin, săpunariță *(Saponaria officinalis).* **2.** Numele a doi arbuști exotici, cu ramuri brune și păroase, cu frunze ovale, a căror scoarță aromatică se folosește în medicină *(Croton).* F Scoarța acestor arbuști, care răspândește (prin ardere) un miros plăcut; *p. ext.* substanță aromatică, parfum extrase din această scoarță. [Var.: **odogáci** s.m.] — Din tc. **ödağacı.**

ODÁIE, *odăi,* s.f. **1.** (Pop.) Cameră, încăpere. F (Înv.) Locuință, apartament, casă. **2.** (Înv. și reg.) Așezare gospodărească izolată de sat; fermă mică, târlă de vite etc. **3.** Colibă servind de adăpost provizoriu pescarilor, ciobanilor sau muncitorilor agricoli în timpul lucrului; otac. [Pr.: *-da-ie*] — Din tc. **oda,** bg. **odaia.**

ODALÍSCĂ, *odalisce,* s.f. Sclavă în serviciul soțiilor sultanului; *p. ext.* cadână. — Din fr. **odalisque.**

ODÁTĂ adv., adj. invar. **1.** Adv. Într-un timp nedeterminat, cândva: **a)** (în legătură cu verbe la trecut) odinioară, mai de mult; **b)** (în legătură cu verbe la viitor sau cu valoare de viitor) de acum înainte, într-o bună zi, cândva. G Expr. *Odată și odată* = **a)** de mult de tot, de foarte multă vreme; **b)** într-o bună zi, cândva, mai curând sau mai târziu. **2.** Adv. (Pop.) Îndată, imediat; fără întârziere; brusc; deodată. **3.** Adv. În sfârșit, în cele din urmă. **4.** (Pop.) Adj. invar. În toată puterea cuvântului, întreg; *p. ext.* foarte reușit, foarte bun, excelent. — **O^{3} + dată.**

ÓDĂ, *ode,* s.f. Specie a poeziei lirice (formată din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică), în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, de fapte eroice, idealuri etc. F (În Antichitate) Poezie sau poem (cu subiect eroic) cântate sau recitate cu acompaniament de liră. F Compoziție muzicală cu caracter eroic, solemn. — Din fr. **ode.**

ODĂIÁȘ, *odăiași,* s.m. **1.** (Ieșit din uz) Om de serviciu la tribunal, prefectură etc.; camerist. **2.** (Înv. și reg.) Om care locuiește afară din sat, într-o odaie (**2**). [Pr.: *-dă-iaș*] — **Odaie** + suf. *-aș.*

ODĂIȚĂ, *odăițe,* s.f. Diminutiv al lui *odaie;* cămăruță. — **Odaie** + suf. *-iță.*

ODÅJDII s.f. pl. Veșminte purtate de preoți în timpul oficierii slujbei religioase sau în împrejurări solemne. — Din sl. **odežda.**

ODEÓN, *odeoane,* s.n. Tip de edificiu specific Antichității greco-romane, destinat manifestărilor culturale. [Pr.: *-de-on*] — Din fr. **odéon.**

ODGÓN, *odgoane,* s.n. Funie groasă și lungă, îmbibată, de obicei, cu gudron și folosită în marină, la pescuit, în transporturi etc.; cablu, parâmă, pălămar^{2}; *p. gener.* orice funie groasă. [Var.: **otgón** s.n.] — Et. nec.

ODICOLÓN s.n. (Înv. și pop.) Apă de colonie. — Din fr. **eau de Cologne.**

ODÍHNĂ, (**3**) *odihne,* s.f. **1.** Întrerupere temporară a unei activități în scopul refacerii și al întăririi forțelor; (stare sau timp de) repaus; odihnire. G *Casă de odihnă* = clădire în localitățile balneare sau climaterice în care oamenii își petrec concediul de odihnă, sfârșitul de săptămână etc. *Odihnă activă* = repaus realizat prin practicarea unei activități sportive în limitele în care nu provoacă oboseală. G *Fără odihnă* = **a)** loc. adj. care este în continuă mișcare, în veșnic neastâmpăr; neastâmpărat; **b)** loc. adv. mereu, neîncetat. G Expr. (Înv.) *A pune* (cuiva) *odihnă* sau *a lăsa* (ceva) *în odihnă* = a înceta de a mai folosi (un obiect); a întrerupe (o acțiune). F Somn^{2}. **2.** Calm desăvârșit, pace, liniște sufletească; tihnă, răgaz. F (Adesea determinat prin „de veci” sau „veșnică”) Moarte; *p. ext.* mormânt. **3.** (Concr.) Platformă orizontală plasată după o serie de trepte ale unei scări, fie pentru odihnă (**1**), fie pentru intrarea în apartamentele unui etaj; palier. [Var.: (reg.) **hodínă, odínă** s.f.] — Din **odihni** (derivat regresiv).

ODIHNÍ, *odihnesc,* vb. IV. **1.** Refl. și (rar) intranz. A întrerupe temporar o activitate pentru a-și recâștiga energia, pentru a se reface; a se afla, a fi în repaus. G Loc. adv. *Pe odihnit(e)* = **a)** după un interval de odihnă, fără oboseală; fără zor, comod; **b)** în liniște, în tihnă. F Tranz. A lăsa să stea la odihnă (**1**); a pune la repaus; a da, a oferi cuiva odihnă; *p. ext.* a adăposti, a găzdui. **2.** Refl. și (rar) intranz. A se reface prin somn; a dormi. **3.** Intranz. și refl. A fi mort; a zăcea în mormânt. G Expr. (Tranz.) *Domnul* (sau *Dumnezeu) să-l odihnească (în pace),* formulă prin care se invocă îndurarea lui Dumnezeu pentru cei morți. **4.** Refl. (Înv.) A se potoli, a se calma, a se liniști. **5.** Refl. și tranz. A (se) sprijini, a (se) rezema. **6.** Refl. și intranz. Fig. A sta undeva, a-și avea locul, a fi situat undeva. [Formă gramaticală: (în loc.) *odihnite.* — Var.: (reg.) **hodiní, odiní** vb. IV] — Din bg. **otdihna.**

ODIHNÍRE s.f. Faptul de *a (se) odihni;* odihnă, repaus. — V. **odihni.**

ODIHNÍT, -Ă, *odihniți, -te,* adj. **1.** Care și-a refăcut și și-a întărit puterile (prin somn^{2} sau prin întreruperea temporară a activității). **2.** (Înv.) Liniștit, calm; mulțumit, satisfăcut. [Var.: (reg.) **hodinít, -ă** adj.] — V. **odihni.**

ODIHNITÓR, -OÁRE, *odihnitori, -oare,* adj. Care reface energia, puterile; reconfortant; care liniștește, calmează; calmant, liniștitor. — **Odihni** + suf. *-tor.*

ODÍNĂ s.f. v. **odihnă.**

ODINÍ vb. IV v. **odihni.**

ODINIOÁRĂ adv. **1.** Pe vremuri, altădată, înainte vreme, odată. **2.** (Înv.) Cândva, vreodată, într-o bună zi (în viitor), odată și odată. [Pr.: *-ni-oa-*] — **O^{3} + dinioară** (înv. „cândva” < lat.).

ODIÓS, -OÁSĂ, *odioși, -oase,* adj. Care provoacă aversiune, indignare, dezgust; demn de ură; dezgustător, respingător; detestabil. [Pr.: *-di-os*] — Din lat. **odiosus,** it. **odioso,** fr. **odieux.**

ODIOZITÁTE s.f. (Rar) Faptul de a fi odios. [Pr.: *-di-o-*] — **Odios** + suf. *-itate.* Cf. it. o d i o s i t à.

ODISÉE s.f. Călătorie lungă și plină de aventuri; șir de întâmplări neprevăzute; viață plină de peripeții. [Pr.: *-se-e*] — Din fr. **odyssée.**

ÓDIU s.n. (Latinism înv.) Ură^{1}, dezgust, scârbă. — Din lat. **odium.**

ODIVÓI, *odivoi,* s.m. (Înv.) Infanterist. — Din rus. **hodovoĭ.**

ODOÁRE s.f. v. **odor^{2}.**

ODOGÁCI s.m. v. **odagaci.**

ODOGRÁF, *odografe,* s.n. Traseu al unui drum. — Din fr. **odographe.**

ODOGRAFÍE, *odografii,* s.f. Descriere a drumurilor dintr-o anumită regiune. — Din fr. **odographie.**

ODOLEÁN, *odoleni,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori mari, trandafirii sau albe *(Valeriana),* dintre care una servește la prepararea unor produse farmaceutice cu proprietăți sedative; valeriană *(Valeriana officinalis).* [Var.: **odoleánă** s.f., **hodoleán** s.m.] — Din ucr. **odoljan.**

ODOLEÁNĂ s.f. v. **odolean.**

ODOMÉTRIC, -Ă, *odometrici, -ce,* adj. De odometrie. — Din fr. **hodométrique.**

ODOMETRÍE s.f. Tehnică a măsurării distanțelor parcurse de un vehicul sau de un pieton. — Din fr. **hodométrie.**

ODOMÉTRU, *odometre,* s.n. Podometru. — Din fr. **odomètre.**

ODONÁT, *odonate,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte din care face parte libelula; (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **odonate.**

ODONTÁLGIC, -Ă, *odontalgici, -ce,* adj. Referitor la durerile de dinți. — Din fr. **odontalgique.**

ODONTALGÍE, *odontalgii,* s.f. Durere de dinți. — Din fr. **odontalgie.**

ODONTOBLÁST, *odontoblaste,* s.n. Fiecare dintre celulele conjunctive dispuse într-unul sau în mai multe rânduri la limita dintre pulpa dentară și dentină, având rol important în formarea dentinei. — Din fr. **odontoblaste.**

ODONTOCÍE, *odontocii,* s.f. Proces de decalcifiere a dinților, care provoacă carierea lor. — Din fr. **odontocie.**

ODONTOGENÍE, *odontogenii,* s.f. (Med.) Procesul de dezvoltare a dinților. — Din fr. **odontogénie.**

ODONTOLÍT, *odontolite,* s.n. Tartru dentar. — Din fr. **odontolite.**

ODONTOLÓG, -Ă, *odontologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în odontologie. — Din fr. **odontologue.**

ODONTOLÓGIC, -Ă, *odontologici, -ce,* adj. Care aparține odontologiei, referitor la odontologie. — Din fr. **odontologique.**

ODONTOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul dinților și al bolilor lor. — Din fr. **odontologie.**

ODONTOMÉTRU, *odontometre,* s.n. Mic instrument din metal, celuloid, material plastic sau carton, care servește la măsurarea danturii unei mărci poștale. — Din fr. **odontomètre,** germ. **Odontometer.**

ODONTORAGÍE s.f. Scurgere de sânge din alveolele dinților. — Din fr. **odontorragie.**

ODONTOTÉHNICĂ s.f. Operație de conservare și de întreținere a sănătății dinților prin plombarea, înlocuirea, controlarea lor. Cf. fr. o d o n t o t e c h n i e.

ODÓR^{1}, (**1**) *odoare,* s.n. **1.** Obiect lucrat dintr-un metal prețios (împodobit cu pietre scumpe); obiect de (mare) preț; giuvaer. F (La pl.) Veșminte scumpe și alte obiecte prețioase folosite la serviciile religioase. **2.** Fig. Ființă iubită, prețuită; *spec.* copil. — Din sb. **odor** „pradă”.

ODÓR^{2}, *odoruri,* s.n. (Înv.) Miros, mireasmă, parfum. [Var.: **odoáre** s.f.] — Din lat. **odor,** it. **odore,** fr. **odeur.**

ODORÁNT, -Ă, *odoranți, -te,* adj. Care răspândește un miros plăcut; parfumat, mirositor, odorifer, odoriferant. F (Tehn.; despre unele substanțe) Care conține odorizanți. — Din fr. **odorant.**

ODORÁȘ, *odorașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *odor^{1}* (**2**); termen de alintare folosit de părinți pentru copiii mici. — **Odor^{1}** + suf. *-aș.*

ODORÁT s.n. Miros. — Din fr. **odorat.**

ODORIFÉR, -Ă, *odoriferi, -e,* adj. Odorant. — Din it. **odorifero.**

ODORIFERÁNT, -Ă, *odoriferanți, -te,* adj. (Rar) Odorant. — Din fr. **odoriférant.**

ODORÍFIC, -Ă, *odorifici, -ce,* adj. Mirositor. — Din fr. **odorifique.**

ODORIZÁ, *odorizez,* vb. I. Tranz. A face ca un gaz combustibil inodor să exale un miros prin amestecarea lui cu un odorizant. — Din **odorizant** (derivat regresiv).

ODORIZÁNT, *odorizanți,* s.m. Compus chimic cu miros puternic, folosit pentru a da miros gazelor combustibile (inodore) în scopul detectării pierderilor accidentale de gaze din conducte, din recipiente etc. — Din fr. **odorisant.**

ODORIZÁRE, *odorizări,* s.f. Acțiunea de *a odoriza* și rezultatul ei. — V. **odoriza.**

ODORÓB, *odoroabe,* s.n. (Reg.) Coș de nuiele în forma unui trunchi de con, fără fund, care servește la pescuit. — Din rus. **udoroba** „oală spartă".

ODOROGÍT, -Ă adj. v. **hodorogit.**

ODOROLOGÍE s.f. (În sintagma) *Odorologie judiciară* = parte a criminalisticii care se ocupă cu metodologia de căutare, descoperire și examinare a urmei de miros lăsate de infractor. — Din fr. **odorologie.**

ODÓS s.m. (Reg.) Numele a două specii de plante erbacee din familia gramineelor, asemănătoare cu ovăzul, răspândite în culturi ca buruiană *(Avena factua și stigosa).* — Din magh. **vadósz.**

ODRÁSLĂ, *odrasle,* s.f. **1.** Copil, descendent, urmaș; progenitură. F (La animale) Pui, prăsilă. **2.** (Înv. și pop.) Ramură tânără, lăstar, mlădiță, vlăstar. — Din sl. **otraslŭ, odraslŭ.**

ODRĂSLÍ, *odrăslesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) **1.** A se naște, a se ivi; a crește, a se dezvolta. **2.** (Despre plante; la pers. 3) A da mlădițe, a lăstări; *p.ext.* a înmuguri, a înverzi. — Din **odraslă.**

ODRĂSLÍRE, *odrăsliri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a odrăsli.* — V. **odrăsli.**

ODRĂSLÍT, -Ă, *odrăsliți, -te,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Născut, zămislit, ivit; crescut, dezvoltat. **2.** (Despre plante) Care a dat lăstari; *p. ext.* înmugurit, înverzit. — V. **odrăsli.**

ODRĂSLITÓR, -OÁRE, *odrăslitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care dă lăstari, care odrăslește. — **Odrăsli** + suf. *-tor.*

ODRĂSLÚȚĂ, *odrăsluțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *odraslă.* — **Odraslă** + suf. *-uță.*

OECOLOGÍE s.f. v. **ecologie.**

OENOCHOÉ s.n. Tip de vas grecesc din ceramică, de dimensiuni mici, cu deschidere trilobată și cu un singur mâner, folosit pentru a turna vinul în cupe. [Pr.: *enocoe*] — Din fr. **oenochoé.**

OENOLOGÍE s.f. v. **enologie.**

OERSTÉD, *oerstezi,* s.m. Unitate de măsură a intensității câmpului magnetic. [Pr.: *örsted*] — Din fr. **oersted.**

OERSTEDMÉTRU, *oerstedmetre,* s.n. (Fiz.) Aparat pentru măsurarea intensității câmpului magnetic. [Pr.: *ör-*] — Din fr. **oerstedmètre.**

OF, (**1**) interj., (**2**) *ofuri,* s.n. **1.** Interj. Exclamație care exprimă: **a)** durere, amărăciune, regret; deznădejde; necaz, ciudă; **b)** scârbă, dezgust; **c)** admirație, entuziasm; **d)** o dorință, o rugăminte; **e)** mirare, surprindere. **2.** S.n. Oftat, suspin; *p. ext.* durere, amărăciune, tristețe, mâhnire, regret; suferință; deznădejde. F Dorință neîmplinită. [Var.: **oh** interj.] — Onomatopee.

OFENSÁ, *ofensez,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva o ofensă; a insulta, a jigni, a vexa. F Refl. (Fam.) A se supăra, a reacționa ca un om jignit, căruia i s-a adus o ofensă; a se ofusca. — Din fr. **offenser.**

OFENSÁNT, -Ă, *ofensanți, -te,* adj. (Rar) Ofensator. — Din fr. **offensant.**

OFENSÁRE s.f. Faptul de *a (se) ofensa;* insultare, jignire; supărare. — V. **ofensa.**

OFENSÁT, -Ă, *ofensați, -te,* adj. Care a suferit o ofensă; insultat, jignit; supărat. — V. **ofensa.**

OFENSATÓR, -OÁRE, *ofensatori, -oare,* adj. Care ofensează, care constituie o jignire; insultător, jignitor; injurios. — **Ofensa** + suf. *-tor.*

OFÉNSĂ, *ofense,* s.f. Cuvânt, comportare, faptă jignitoare; insultă, jignire; injurie. — Din fr. **offense.**

OFENSÍV, -Ă, *ofensivi, -e,* adj. Care atacă sau cu care se atacă; cu caracter de ofensivă; agresiv. — Din fr. **offensif.**

OFENSÍVĂ, *ofensive,* s.f. Formă principală a acțiunilor de luptă ale unei armate, prin care se urmărește distrugerea forței inamicului și anularea capacității sale operative. F (Sport; mai ales la jocurile cu mingea) Atac susținut al unei echipe împotriva echipei adverse; totalitatea jucătorilor care alcătuiesc linia de atac. F Fig. Acțiune puternică, concentrată, întreprinsă în vederea înfrângerii unei dificultăți, a lichidării unei situații neconvenabile, a cuceririi unui nou obiectiv sau a unei noi victorii. — Din fr. **offensive,** germ. **Offensive.**

OFERÍ, *ofér,* vb. IV. Tranz. **1.** A propune cuiva (în semn de atenție, de bunăvoință etc.) să primească un lucru necerut; a da în dar, a pune la dispoziție. F Refl. A se declara dispus să facă un serviciu, a se pune la dispoziția cuiva. **2.** A propune spre cumpărare o marfă, un bun etc. F A propune un preț pentru o marfă, pentru un bun etc. **3.** Fig. A înfățișa, a arăta, a etala, a prezenta ceva. — Din it. **offerire.**

OFERÍRE, *oferiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) oferi* și rezultatul ei. — V. **oferi.**

OFERTÁ, *ofertez,* vb. I. Intranz. (Rar) A face o ofertă (**1**). — Din **ofertă.**

OFERTÁNT, -Ă, *ofertanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face o ofertă. — **Oferta** + suf. *-ant.*

OFÉRTĂ, *oferte,* s.f. **1.** Propunere făcută de o persoană altei persoane pentru vânzarea-cumpărarea unor mărfuri, pentru angajarea într-o slujbă, participarea la o acțiune, prestarea unor servicii etc.; (concr.) act, document scris prin care se face o astfel de propunere. **2.** Cantitate dintr-un bun economic de consum sau dintr-un factor de producție, disponibilă pentru vânzare într-o anumită perioadă și la un anumit preț unitar. — Din it. **offerta,** germ. **Offerte.**

OFF s.n., adv. (Cin.) **1.** S.n. Voce, dialog, zgomot produse în afara ecranului sau a scenei. **2.** Adv. Din afara ecranului sau scenei. — Cuv. engl.

OFF-LINE loc. adv. Care nu este conectat la internet. [Scris și: *offline.* — Pr.: *ofláin*] — Loc. engl.

OFICIÁ, *oficiez,* vb. I. Tranz. A celebra un serviciu religios; a sluji în biserică. F A săvârși un act public sau privat, în special o căsătorie (cu solemnitatea unei ceremonii); a celebra. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **officier.**

OFICIÁL, -Ă, *oficiali, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care emană de la o autoritate, de la un guvern, de la un stat; care este declarat, stabilit prin lege; care reprezintă o autoritate, un guvern, un stat. G *Monitorul oficial* = periodic în care se publică de obicei acte normative. F Propriu actelor guvernamentale, documentelor administrației de stat; în stilul, în maniera actelor, a documentelor autorităților, ale statului. **2.** Adj. Care se conformează legilor, regulilor, formalităților, tradițiilor (unui stat); aprobat, convenit între autorități. **3.** Adj. Fig. De o politețe rece, calculată; solemn, formal, stereotip. **4.** S.m. Oficialitate (**1**). [Pr.: *-ci-al*] — Din lat. **officialis,** fr. **officiel.**

OFICIALITÁTE, (**1**) *oficialități,* s.f. **1.** Persoană oficială; (la pl.) autoritățile dintr-o țară, dintr-un oraș; reprezentanții oficiali ai autorității. **2.** (Jur.; în sintagma) *Principiul oficialității* = principiu de bază al dreptului procesual penal, potrivit căruia procurorul și organele de urmărire penală, precum și instanțele penale pot să săvârșească din oficiu orice act care intră în competența lor. **3.** Caracter oficial, calitate, ținută, atitudine oficială. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **officialité.**

OFICIALIZÁ, *oficializez,* vb. I. Tranz. A da sau a face să dobândească un caracter oficial; a consfinți (prin lege). [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **officialiser.**

OFICIALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a oficializa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **oficializa.**

OFICIALMÉNTE adv. (Rar) În mod oficial. [Pr.: *-ci-al-*] — După fr. **officiellement.**

OFICIÁNT, -Ă, *oficianți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care oficiază (slujba religioasă). **2.** S.m. și f. (Grad de) funcționar în unele instituții sau întreprinderi de stat. [Pr.: *-ci-ant*] — Din fr. **officiant.**

OFICIÉRE, *oficieri,* s.f. Acțiunea de *a oficia* și rezultatul ei; celebrare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **oficia.**

OFICINÁL, -Ă, *oficinali, -e,* adj. Din domeniul farmaciei; farmaceutic. G *Plante oficinale* = plante cu proprietăți curative care servesc la prepararea unor medicamente. — Din lat. **officinalis,** fr. **officinal.**

OFICÍNĂ, *oficine,* s.f. Ansamblu de încăperi dintr-o farmacie unde se depozitează și se prepară medicamentele (după rețetă); laborator farmaceutic. F Fig. Loc unde se urzesc intrigi, calomnii, comploturi. — Din lat. **officina,** fr. **officine.**

OFICIÓS, -OÁSĂ, *oficioși, -oase,* adj., s.n. (Publicație) care reprezintă, reflectă, susține punctul de vedere al unui guvern, al unui partid, al unei grupări etc. fără a avea un caracter oficial. [Pr.: *-ci-os*] — Din lat. **officiosus,** fr. **officieux.**

OFÍCIU, *oficii,* s.n. **1.** Denumire dată unor servicii ale unor întreprinderi sau instituții; serviciu (administrativ); local, birou al acestui serviciu. **2.** Îndatorire (specială), funcție, slujbă. G Loc. adj. și adv. *Din oficiu* = (care este) în conformitate cu o dispoziție dată de o autoritate (și nu la cererea cuiva); *fig.* în mod automat. F (Înv.) Decizie, decret domnesc. **3.** (La pl.) Ajutor, serviciu, înlesnire. G *Bune oficii* = intervenție (diplomatică) binevoitoare (a unui stat) în scopul unei concilieri (între state beligerante sau aflate în litigiu); servicii făcute cuiva. F Rol, funcție. **4.** Slujbă religioasă, serviciu religios. **5.** (Rar) Încăpere anexă a sufrageriei, în care se pregătesc cele necesare pentru servirea mesei. [Var.: (înv.) **ofís** s.n.] — Din lat. **officium,** germ. **Offizium,** fr. **office.**

OFICLEÍD, *oficleide,* s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, cu timbru de bas. — Din fr. **ophicléide.**

OFIDIÁN, *ofidieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile care cuprinde șerpii; (și la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **ophidien.**

OFIDÍSM s.n. (Med.) Otrăvire cu venin de șarpe. — Din fr. **ophidisme.**

OFILÍ, *ofilesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre plante) A se veșteji, a păli; a se îngălbeni. G Tranz. *Seceta ofilește plantele.* **2.** Fig. (Despre persoane) A-și pierde culoarea, prospețimea feței; a se fana, a se trece; a-și pierde puterea, vigoarea, a se vlăgui. [Var.: (înv. și reg.) **ovilí** vb. IV] — Din rus. **ohilet'** „a se pipernici".

OFILÍRE, *ofiliri,* s.f. Faptul de *a (se) ofili* și rezultatul ei. — V. **ofili.**

OFILÍT, -Ă, *ofiliți, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Veștejit, pălit, îngălbenit. **2.** Fig. Palid, tras, trecut; slab, uscat; lipsit de vigoare, istovit. [Var.: (înv. și reg.) **ovilít, -ă** adj.] — V. **ofili.**

OFIOFÁG, -Ă, *ofiofagi, -ge,* adj. (Despre animale, păsări etc.) Care se hrănește cu șerpi. [Pr.: *-fi-o-*] — Din **ofiofagie** (derivat regresiv).

OFIOFAGÍE s.f. Folosire a șerpilor ca hrană de către unele animale, păsări etc. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiophagie.**

OFIOGRAFÍE s.f. Ofiologie. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiographie.**

OFIOLATRÍE s.f. Adorare, cult al șerpilor (la unele popoare). [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiolâtrie.**

OFIOLÁTRU, -Ă, *ofiolatri, -e,* s.m. și f. Adorator al șerpilor. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiolâtre.**

OFIOLÍT, *ofiolite,* s.n. Rocă eruptivă care apare ca rezultat al activității de scufundare și de oscilații ale magmei. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiolite.**

OFIOLÓGIC, -Ă, *ofiologici, -ce,* adj. Referitor la ofiologie, de ofiologie. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiologique.**

OFIOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care studiază șerpii; ofiografie. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiologie.**

OFÍS s.n. v. **oficiu.**

OFÍT s.n. Varietate de marmură de culoare verde-închis cu vinișoare galbene. — Din fr. **ophite,** germ. **Ophit.**

OFÍTIC, -Ă, *ofitici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține ofitului, privitor la ofit. — Din fr. **ophitique.**

OFIȚÉR, *ofițeri,* s.m. **I. 1.** Nume generic pentru gradele militare de la sublocotenent până la general; persoană care poartă unul dintre aceste grade. **2.** Titlu dat unor funcționari cu atribuții sau cu însărcinări speciale; persoană având acest titlu. G *Ofițer al stării civile* = persoană însărcinată cu încheierea actelor de stare civilă și cu oficierea căsătoriei civile. **3.** (Ieșit din uz) Grad (mai mare decât cel de cavaler) conferit prin anumite decorații; persoană care a primit acest grad. **II.** (Pop.) Varietate de crap lung și subțire, cu capul mare și osos, cu carnea tare și puțin gustoasă, care trăiește în bălțile din Delta Dunării *(Cyprinus carpio oblongus).* — Din pol. **oficer,** rus. **ofițer,** fr. **officier.**

OFIȚERÁȘ, *ofițerași,* s.m . (Fam.) Diminutiv al lui *ofițer.* — **Ofițer** + suf. *-aș.*

OFIȚEREÁSĂ, *ofițerese,* s.f. **1.** (Fam.) Soție de ofițer (**I 1**). **2.** Femeie care are gradul de ofițer (**I 1**). — **Ofițer** + suf. *-easă.*

OFIȚERÉSC, -EÁSCĂ, *ofițerești,* adj. Care aparține unui ofițer (**I 1**), privitor la ofițer, de ofițer, ca al ofițerilor. — **Ofițer** + suf. *-esc.*

OFIȚERÉȘTE adv. Ca un ofițer (**I 1**), în felul ofițerilor. — **Ofițer** + suf. *-ește.*

OFIȚERÍME s.f. (Cu sens colectiv) Corpul ofițeresc; mulțime, număr mare de ofițeri (**I 1**); totalitatea ofițerilor. — **Ofițer** + suf. *-ime.*

OFIȚERÓI, *ofițeroi,* s.m. (Rar) Augmentativ al lui *ofițer* (**I 1**). — **Ofițer** + suf. *-oi.*

OFIURÍD s.m. v. **ofiuridă.**

OFIURÍDĂ, *ofiuride,* s.f. (La pl.) Clasă de echinoderme asemănătoare cu stelele de mare, cu cinci brațe, însă mai lungi, foarte mobile, bine delimitate de discul central *(Ophiuroidea);* (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-fi-u-.* — Var.: **ofiuríd** s.m.] — Din fr. **ophiuride.**

OFRÁNDĂ, *ofrande,* s.f. Jertfă adusă unei divinități; sacrificare a unei vietăți în templul unei divinități; prinos; dar făcut bisericii. F Fig. Dar oferit unei persoane în semn de devotament, de respect, de recunoștință; omagiu. F Fig. Contribuție la o operă de binefacere; ajutor material dat celor săraci. — Din fr. **offrande.**

ÓFSAID, *ofsaiduri,* s.n. (Sport) Împrejurare, penalizată de arbitru, în care un jucător aflat în posesia mingii se găsește în zona pe care o formează linia ultimului jucător al echipei adverse și linia porții adverse. — Din engl. **off-side.**

ÓFSET s.n. Procedeu de reproducere și de multiplicare a tipăriturilor cu ajutorul formelor de tipar plane din metal, la care hârtia nu ajunge în contact cu clișeul metalic, ci cu un cilindru de cauciuc care preia imaginea de pe forma de tipar și o aplică pe hârtie. — Din fr. **offset.**

OFT, *ofturi,* s.n. (Înv. și reg.) Oftat, suspin; *p. ext.* amărăciune, regret, durere, suferință, deznădejde. — Din **aht.**

OFTÁ, *oftez,* vb. I. Intranz. A scoate un oftat (în semn de dor, de supărare, de regret etc.); a suspina. G Expr. *A ofta după cineva* (sau *ceva)* = a regreta mult pierderea cuiva (sau a ceva); a dori din tot sufletul pe cineva (sau ceva), a tânji după cineva (sau ceva). — Din **oft.**

OFTÁLMIC, -Ă, *oftalmici, -ce,* adj. Care aparține ochiului sau bolilor ochiului, privitor la ochi sau la bolile ochiului. — Din fr. **ophtalmique.**

OFTALMÍE, *oftalmii,* s.f. **1.** Conjunctivită gravă, adesea purulentă. **2.** Termen generic pentru afecțiunile inflamatorii grave ale structurilor profunde ale globului ocular. — Din fr. **ophtalmie.**

OFTALMOGRAFÍE, *oftalmografii,* s.f. Descriere anatomică a ochiului. — Din fr. **ophtalmographie.**

OFTALMOLÓG, -Ă, *oftalmologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specializat în oftalmologie; oculist. — Din fr. **ophtalmologue.**

OFTALMOLÓGIC, -Ă, *oftalmologici, -ce,* adj. Care aparține oftalmologiei, privitor la oftalmologie. — Din fr. **ophtalmologique.**

OFTALMOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu fiziologia și cu patologia ochilor și a anexelor acestora. — Din fr. **ophtalmologie.**

OFTALMOMÉTRIC, -Ă, *oftalmometrici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la oftalmometrie, de oftalmometrie. — Din fr. **ophtalmométrique.**

OFTALMOMETRÍE, *oftalmometrii,* s.f. (Med.) Determinare a viciilor de curbură ale corneei cu ajutorul oftalmometrului. — Din fr. **ophtalmométrie.**

OFTALMOMÉTRU, *oftalmometre,* s.n. **1.** Instrument care servește la măsurarea razelor de curbură a corneei în diferite direcții, folosit în special pentru determinarea astigmatismului. **2.** Instrument folosit pentru determinarea distanței vizibilității distincte a ochiului. — Din fr. **ophtalmomètre.**

OFTALMOPATÍE, *oftalmopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile de ochi. — Din fr. **ophtalmopathie.**

OFTALMOPLEGÍE, *oftalmoplegii,* s.f. (Med.) Paralizie a mușchilor motori ai ochiului. — Din fr. **ophtalmoplégie.**

OFTALMORAGÍE, *oftalmoragii,* s.f. (Med.) Hemoragie oculară. — Din fr. **ophtalmorragie.**

OFTALMOSCÓP, *oftalmoscoape,* s.n. Instrument folosit pentru examinarea interiorului globului ocular și a fundului de ochi. [Pl. și: *oftalmoscopuri*] — Din fr. **ophtalmoscope.**

OFTALMOSCÓPIC, -Ă, *oftalmoscopici, -ce,* adj. Referitor la oftalmoscopie, care aparține oftalmoscopiei. — Din fr. **ophtalmoscopique.**

OFTALMOSCOPÍE, *oftalmoscopii,* s.f. Examinare a interiorului globului ocular cu ajutorul oftalmoscopului. — Din fr. **ophtalmoscopie.**

OFTALMOTOMÍE, *oftalmotomii,* s.f. Extirpare a unui glob ocular bolnav. — Din fr. **ophtalmotomie.**

OFTÁRE, *oftări,* s.f. Faptul de *a ofta;* oftat, suspin. — V. **ofta.**

OFTÁT, *oftaturi,* s.n. Respirație puternică, profundă și prelungă, însoțită în expirație de un zgomot caracteristic care întrerupe ritmul respirator normal, provocată de o durere morală (sau fizică); suspin, oftătură, aht, oft, oftare. — V. **ofta.**

OFTĂTÚRĂ, *oftături,* s.f. (Rar) Oftat. — **Ofta** + suf. *-ătură.*

OFTICÁ, *oftíc,* vb. I. **1.** Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de tuberculoză pulmonară. **2.** Tranz. și refl. (Fam.) Fig. A (se) chinui, a(-și) învenina viața, a (se) supăra, a (se) amărî tare. — Din **oftică.**

OFTICÁRE, *oftícări,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) oftica.* — V. **oftica.**

OFTICÁT, -Ă, *oftícați, -te,* adj. (Pop.) Tuberculos. F Fig. (Fam.) Amărât, chinuit. — V. **oftica.**

ÓFTICĂ, *oftici,* s.f. (Pop. și fam.) Tuberculoză pulmonară; ftizie. G Expr. (Fam.) *A avea oftică* (pe cineva) = a-i fi necaz (pe cineva), a nu-l putea suferi. *A-i face* (cuiva) *oftică* = a-i face (cuiva) în necaz, a supăra (pe cineva). [Var.: **óftigă** s.f.] — Din ngr. **óhtikas.**

OFTICÓS, -OÁSĂ, *ofticoși, -oase,* adj. **1.** (Pop.; adesea substantivat) Tuberculos, ftizic, atacat. F Fig. Fără putere; slab, pipernicit, anemic. **2.** (Fam.) Invidios. [Var.: **oftigós, -oásă** adj.] — **Oftică** + suf. *-os.*

ÓFTIGĂ s.f. v. **oftică.**

OFTIGÓS, -OÁSĂ adj. v. **ofticos.**

OFUSCÁ, *ofuschez,* vb. I. Refl. (Fam.) A se simți jignit; a se supăra, a se ofensa. — Din fr. **offusquer,** it. **offuscare.**

OFUSCÁT, -Ă, *ofuscați, -te,* adj. (Fam.) Jignit, supărat, ofensat. — V. **ofusca.**

OGÁR, *ogari,* s.m. Câine de vânătoare cu botul lung, cu corpul înalt, subțire și zvelt, cu picioare lungi, foarte iute la fugă. G Expr. *Nici câine, nici ogar,* se spune despre cel care nu aparține în mod clar unei specii sau unei grupări, unei tagme, care se găsește într-o poziție (socială, profesională etc.) confuză. *(Slab) ca un ogar* = foarte slab (și lipsit de vlagă). — Din magh. **agár.**

OGÁRCĂ, *ogarce,* s.f. (Pop.) Femela ogarului. — **Ogar** + suf. *-că.*

OGÁRNIC, -Ă, *ogarnici, -ce,* adj. (Rar) Ca ogarul; cu însușiri de ogar; sprinten. — **Ogar** + suf. *-nic.*

OGĂRÁTIC, -Ă, *ogăratici, -ce,* adj. (Rar) Cu trupul zvelt și subțire ca al ogarului; slab. — **Ogar** + suf. *-atic.*

OGĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca un ogar, foarte iute. — **Ogar** + suf. *-ește.*

OGĂRÍME s.f. (Rar) (Mulțime de) ogari. — **Ogar** + suf. *-ime.*

OGÂRJÍ, *ogârjesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A slăbi foarte tare. — Cf. bg. g r č a.

OGÂRJÍT, -Ă, *ogârjiți, -te,* adj. (Reg.) Slab, pipernicit, sfrijit. — V. **ogârji.**

OGEÁC s.n. v. **hogeag.**

OGHEÁL, *oghealuri,* s.n. (Reg.) Cuvertură; plapumă. G Expr. *A privi de sub ogheal* = a privi cu indiferență. — Din sl. **odějalo.**

OGIVÁL, -Ă, *ogivali, -e,* adj. În formă de ogivă, ca o ogivă. G *Stil ogival* = stil gotic. — Din fr. **ogival.**

OGÍVĂ, *ogive,* s.f. **1.** Element de construcție caracteristic arhitecturii gotice, format din intersecția a două arcuri de cerc dispuse diagonal, care formează osatura unei bolți sau a unei deschideri. **2.** Partea superioară a unui proiectil de artilerie, a unei bombe sau a unei rachete, având formă aerodinamică. — Din fr. **ogive.**

OGLINDÁ vb. I v. **oglindi.**

OGLÍNDĂ, *oglinzi,* s.f. **1.** Obiect cu o suprafață netedă și lucioasă de diferite forme, făcut din metal sau din sticlă, acoperit pe o față cu un strat metalic și având proprietatea de a reflecta razele de lumină și de a forma astfel, pe partea lucioasă, imaginea obiectelor. **2.** P. anal. (De obicei urmat de determinări) Suprafață netedă și lucioasă (în special a unei ape) care are proprietatea de a reflecta lumina. **3.** Fig. Ceea ce înfățișează, reprezintă, simbolizează ceva; icoană, imagine, tablou. **4.** (În sintagma) *Oglinda laptelui* (sau *ugerului)* = porțiune de piele, netedă și lucioasă, la femelele bovinelor și ale altor animale, în dreptul perineului și al feselor, în care sensul firelor de păr este îndreptat de jos în sus. **5.** (Geol.; în sintagmele) *Oglindă de falie* (sau *de fricțiune, de alunecare)* = suprafață lustruită în roci, care ia naștere prin frecarea acestora sub acțiunea mișcărilor tectonice. — Din **oglindi** (derivat regresiv).

OGLINDÍ, *oglindesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) reflecta, a (se) proiecta pe o suprafață lucioasă sau într-o oglindă. F Refl. (Despre oameni) A se privi în oglindă; a se admira (privindu-se în oglindă). F Refl. Fig. (Despre stări, fenomene, acțiuni etc.) A apărea ca un reflex al anumitor împrejurări; a se răsfrânge. F Tranz. A înfățișa, a reprezenta. [Var.: (înv. și reg.) **oglindá** vb. I] — Din sl. **oglendati.**

OGLINDÍRE, *oglindiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) oglindi* și rezultatul ei; reflectare. — V. **oglindi.**

OGLINDITÓR, -OÁRE, *oglinditori, -oare,* adj. (Rar) Care înfățișează, reprezintă, manifestă o idee, un principiu etc. — **Oglindi** + suf. *-tor.*

OGLINDÓS, -OÁSĂ, *oglindoși, -oase,* adj. (Rar) Care are însușirile unei oglinzi; (luciu, neted) ca o oglindă. — **Oglindă** + suf. *-os.*

OGLINDÚȚĂ, *oglinduțe,* s.f. Oglinjoară. — **Oglindă** + suf. *-uță.*

OGLINGIOÁRĂ s.f. v. **oglinjoară.**

OGLINJOÁRĂ, *oglinjoare,* s.f. Diminutiv al lui *oglindă;* oglinduță. [Var.: (înv.) **oglingioáră** s.f.] — **Oglindă** + suf. *-ioară.*

OGÓI[1], *ogoaie,* s.n. (Reg.) Loc în care se joacă copiii cu mingea sau loc delimitat (îngrădit) pentru jocuri de copii. — Et. nec.

OGOÍ[2], *ogoiesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma. F Tranz. A menaja, a cruța. [Var.: **ogoiá** vb. I] — Din sb. **ugojiti.** Cf. sl. g o ĭ „pace”.

OGOIÁ vb. I v. **ogoi[2].**

OGOÍRE, *ogoiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) ogoi[2]* și rezultatul ei; alinare. — V. **ogoi[2].**

OGOÍT, -Ă, *ogoiți, -te,* adj. (Pop.) Potolit, liniștit. — V. **ogoi[2].**

OGÓR, *ogoare,* s.n. Bucată de pământ cultivată sau cultivabilă; țarină. F Câmp semănat cu același fel de plante (de obicei cereale); lan. F Teren agricol, proprietate agricolă. F Teren arabil folosit ca pășune timp de un an, pentru a fi mai fertil în anii următori; pârloagă. G *Ogor negru* = teren arat, grăpat etc., dar fără a fi semănat timp de un an pentru a se reface. F Arătură care se face cu mult înainte de lucrările de însămânțare. — Din bg., sb. **ugar.**

OGORÁȘ, *ogoraș,* s.n. Diminutiv al lui *ogor.* — **Ogor** + suf. *-aș.*

OGORÂT, *ogorâturi,* s.n. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a ogorî* și rezultatul ei; arat. [Var.: **ogorít** s.n.] — V. **ogorî.**

OGORÍT s.n. v. **ogorât.**

OGORÎ, *ogorăsc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A pregăti un ogor sau un teren agricol pentru cultivare; *spec.* a ara (adânc). — Din **ogor.**

OGRĂDĂ, *ogrăzi,* s.f. (Reg.) **1.** Curte, bătătură. **2.** Grădină cu pomi fructiferi; livadă. **3.** Gospodărie (alcătuită din casă și acareturi) a unui boier; curte boierească. F Totalitatea persoanelor care se află în serviciul unei curți boierești. — Din sl. **ograda.**

OGRĂDÁȘ, *ogrădași,* s.m. (Înv.) Persoană care slujea la o curte boierească. — **Ogradă** + suf. *-aș.*

OGRĂJOÁRĂ, *ogrăjoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *ogradă.* — **Ogradă** + suf. *-ioară.*

OGRÍNJI s.m. pl. (Pop.) Resturi de paie, de fân etc. nemâncate de vite; cotoare, tulpini ale plantelor de nutreț. — Din sb. **ogrizine.**

OGÚR, *ogururi,* s.n. (Înv.; în superstiții) Prevestire, semn (bun); noroc. — Din tc. **oğur.**

OGURLÍU, -ÍE, *ogurlii,* adj. (Înv.; în superstiții) Care aduce noroc, de bun augur. — Din tc. **oğurlu.**

OH interj. v. **of.**

OHÁBĂ, *ohabe,* s.f. (Înv.) **1.** Moșie (ereditară) inalienabilă, scutită de impozite și prestații. **2.** Denumire a imunității boierești și mănăstirești în Evul Mediu, în Țara Românească. — Din sl. **ohaba.**

OHÁBNIC, -Ă, *ohabnici, -ce,* adj. (Înv.; despre proprietate) **1.** Care nu poate fi înstrăinat; inalienabil, de veci; scutit de impozite și de prestații. **2.** (Despre proprietari) Care stăpânește o moșie ohabnică (**1**). F (Despre robi, slugi etc.) Legat pe viață de ohabă (**1**). [Var.: **ohávnic, -ă** adj.] — Din sl. **ohabĭnŭ.**

OHÁVNIC, -Ă adj. v. **ohabnic.**

OHM, *ohmi,* s.m. Unitate de măsură a rezistenței electrice, în sistemul de unități metru-kilogram-secundă-amper, egală cu rezistența pe care o opune un conductor electric străbătut de un curent de un amper la tensiunea de un volt. [Pr.: *om*] — Din fr. **ohm.**

ÓHMIC, -Ă, *ohmici, -ce,* adj. Referitor la rezistența circuitelor electrice fără reactanțe inductive. [Pr.: *omic*] — Din fr. **ohmique.**

OHMMÉTRU, *ohmmetre,* s.n. Instrument electric portativ pentru măsurarea rezistențelor electrice. [Pr.: *om-me-*] — Din fr. **ohmmètre.**

OHÓ interj. Exclamație care exprimă surprindere, neîncredere etc. față de cele spuse de cineva. — **O[2] + ho.**

OHRÁNĂ s.f. Poliție secretă în Rusia țaristă. — Din rus. **ohrana.**

OHTOÍC s.n. v. **octoih.**

OI interj. (Pop.) Ah, vai, of; ehei. — Onomatopee.

OIC(O) Element de compunere care înseamnă „casă, locuință, mediu ambiant”. [Var.: **oico-**] — Din engl. **oik(o)-**, fr. **oec(o)-**. Cf. gr. *oíkos* „casă”.

OICONÍM, *oiconime,* s.n. Cuvânt care denumește o așezare omenească. — **Oico-** + suf. *-onim.*

OICUMÉNA s.f. Denumire generică a suprafețelor populate de pe uscat, care reprezintă, în prezent, peste 90% din suprafața acestuia. — Cuv. gr.

OÍDIUM s.n. **1.** Nume dat unui stadiu al ciupercilor parazite din familia erisifaceelor, care formează pete cenușii-fumurii pe suprafața organelor plantelor atacate. **2.** Boală a viței-de-vie și a altor plante de cultură provocată de aceste ciuperci; făinare. [Pr.: *-di-um*] — Din fr. **oïdium.**

OIÉR, *oieri,* s.m. **1.** Crescător, proprietar sau negustor de oi; *p. ext.* păstor, cioban. **2.** (Înv.) Slujbaș însărcinat cu încasarea oieritului[1]. **3.** (Astron.; art., rar) Lira[1]. [Pr.: *o-ier*] — **Oaie** + suf. *-ar.*

OIERÍE[1], *oierii,* s.f. (Pop.) Stână, târlă, adăpost pentru oi. [Pr.: *o-ie-*] — **Oaie** + suf. *-ărie.*

OIERÍE[2], *oierii,* s.f. (Rar) Oierit[2]. [Pr.: *o-ie-*] — **Oier** + suf. *-ie.*

OIERÍT[1] s.n. Dare în natură sau în bani percepută în Evul Mediu, în Țara Românească pe turmele de oi; impozit plătit pentru pășunatul oilor. [Pr.: *o-ie-*] — **Oaie** + suf. *-ărit.*

OIERÍT[2] s.n. Creșterea oilor; *p. ext.* păstorit; oierie[2]. [Pr.: *o-ie-*] — **Oier** + suf. *-it.*

OIÉSC, OIÁSCĂ, *oiești,* adj. (Pop.) Care aparține oilor, privitor la oi, ca al oilor, de oaie. [Pr.: *o-iesc*] — **Oaie** + suf. *-esc.*

ÓINĂ s.f. Joc sportiv, specific românesc, care se dispută între două echipe compuse din câte 11 jucători fiecare, o echipă aflându-se „la bătaie”, pe linia de așteptare, și cealaltă „la prindere”, în câmpul de joc, tehnica constând în lovirea unei mingi cu un baston de lemn de către fiecare jucător, pentru a o trimite în terenul adversarului. — Et. nec.

OINÍST, *oinișți,* s.m. Jucător de oină. — **Oină** + suf. *-ist.*

OIȘOÁRĂ, *oișoare,* s.f. (Pop.) Oiță (**1**). [Pr.: *o-i-*] — **Oaie** + suf. *-ișoară.*

ÓIȘTE, *oiști,* s.f. **1.** Bară lungă de lemn fixată în crucea unui vehicul cu tracțiune animală, de-a dreapta și de-a stânga căreia se înhamă caii. G Expr. *A (o) nimeri* (sau *a da) (ca Irimia) cu oiștea-n gard* = a face sau a spune ceva cu totul nepotrivit, a face o prostie. F Parte a constelației Carul-Mare, alcătuită din trei stele așezate în prelungirea careului care seamănă cu un trapez. **2.** Parte componentă a morii de vânt, cu ajutorul căreia aceasta se întoarce în bătaia vântului. [Pr.: *o-iș-*] — Din bg. **oište.**

OÍȚĂ, *oițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *oaie;* oișoară, oițică. **2.** (La pl.) Numele a trei plante erbacee: **a)** plantă cu flori mari, albe sau trandafirii, mătăsoase și cu fructele argintii, păroase *(Anemone silvestris);* **b)** plantă cu flori albe pe dinăuntru și trandafirii pe dinafară *(Anemone narcissiflora);* **c)** floarea-Paștelui. [Pr.: *o-i-*] — **Oaie** + suf. *-iță.*

OIȚÍCĂ, *oițici,* s.f. (Pop.) Oiță (**1**). [Pr.: *o-i-*] — **Oiță** + suf. *-ică.*

ÓJĂ, *oje,* s.f. Lac de unghii. — Cf. tc. o ğ m a k „a lustrui”.

OJÓC s.n. v. **ojog.**

OJÓG, (**1**) *ojoage,* s.n., (**2**) *ojogi,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. Băț (cu o cârpă udă la un capăt) folosit pentru a curăța cuptorul de spuză, pentru a mișca jarul etc. **2.** S.m. Fig. Om înalt și subțire. [Var.: **ojóc** s.n.] — Din magh. **azsag.**

O.K. adj. invar., adv. De acord, foarte bine. [Scris și: *OK.* — Pr.: *okéi*] — Din engl. **OK.**

OL s.n. v. **oală.**

OLÁC, (**1**) *olaci,* s.m., (**2**) *olace,* s.n. (Înv.) **1.** S.m. Curier special (călare) care ducea vești sau corespondență în țară și peste hotare; sol, ștafetă, mesager. G *Lipcan de olac* = curier poștal călare. **2.** S.n. Serviciu de transport pentru călători și pentru corespondență, folosit înainte de introducerea căilor ferate; poștă. F Căruță de poștă; poștalion, diligență. G *Cal de olac* = **a)** cal de poștalion; **b)** *fig.* om sau cal pus să muncească peste măsură; **c)** cal datorat de săteni trimișilor domnești în țară (ca prestație temporară, în sec. XV-XVIII). G *De olac* = **a)** loc. adj. care aparține poștei sau poștalionului, folosit pentru transportul călătorilor și al corespondenței; **b)** loc. adj. și adv. iute, repede, grabnic. — Din tc. **ulak.**

OLÁLTĂ adv. Împreună, la un loc, laolaltă. G Loc. adv. *Între olaltă* = unul cu altul; reciproc. *După olaltă* = unul după altul (fără întrerupere). *(Pe) lângă olaltă* = unul (pe) lângă altul; alături. *De olaltă* = unul de altul, unul de celălalt. *De la olaltă* = laolaltă, împreună. *Pe* (sau *peste) olaltă* = unul peste altul. *Înspre olaltă* = unul către altul. — **O[3]** + **alaltă** *(= aialaltă).*

OLÁN[1], *olani,* s.m. Monedă de aur olandeză care a circulat până în sec. XIX și în Țările Române. — Cf. O l a n [d a].

OLÁN[2], *olane,* s.n. **1.** Piesă de argilă arsă, de obicei de formă semicilindrică, folosită pentru executarea învelitorilor la acoperișurile unor clădiri. **2.** Tub de argilă arsă, din care se fac canale de scurgere a apei, coșuri pentru fum etc. [Var.: **olánă** s.f.] — **Ol** + suf. *-an.*

OLÁNĂ s.f. v. **olan[2].**

OLÁNDĂ s.f. Țesătură deasă și fină, făcută din fire de in de bună calitate, folosită la confecționarea lenjeriei de pat, de corp etc. — Din fr. **hollande,** it. **olanda.**

OLANDÉZ, -Ă, *olandezi, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Olandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Olandei sau olandezilor (**1**), privitor la Olanda ori la olandezi. F (Substantivat, f.) Limbă germanică din familia de limbi indo-europene, vorbită în Olanda și în jumătatea de nord a Belgiei. **3.** S.f. Numele unei figuri de patinaj. **4.** S.f. Rasă de vaci originară din Olanda și crescută pentru producția de lapte. — **Olanda** (n. pr.) + suf. *-ez.* Cf. it. o l a n d e s e, fr. H o l l a n d a i s.

OLANDÍNĂ s.f. Țesătură de bumbac în amestec cu celofibră, care imită olanda, folosită la confecționarea lenjeriei de pat, de corp etc. — **Olandă** + suf. *-ină.*

OLÁR, *olari,* s.m. Meșteșugar care face și vinde oale și alte obiecte din lut ars. — **Oală** + suf. *-ar.*

OLÁT, *olaturi,* s.n. (Înv.) **1.** Provincie, regiune, ținut, teritoriu; *p. ext.* (la pl.) împrejurime, parte (a locului). **2.** Moșie; gospodărie (mare); clădire, acareturi. [Pl. și: *olate*] — Et. nec.

OLĂCÁR, *olăcari,* s.m. **1.** (Înv. și reg.) Olac (**1**), curier. F Îngrijitor al cailor de poștă. **2.** (Înv.) Slujbaș însărcinat cu strângerea cailor de olac. — **Olac** + suf. *-ar.*

OLĂCĂÍ vb. IV v. **olecăi.**

OLĂRÍE[1], (**2**) *olării,* s.f. **1.** Meșteșugul olarului; olărit. **2.** Atelierul sau prăvălia olarului. — **Olar** + suf. *-ie.*

OLĂRÍE[2] s.f. (Colectiv) Produse ceramice executate de olar. — **Oală** + suf. *-ărie.*

OLĂRÍT s.n. Meșteșugul olarului; olărie (**1**). — **Olar** + suf. *-it.*

OLĂRÍȚĂ, *olărițe,* s.f. (Rar) Soție de olar. — **Olar** + suf. *-iță.*

OLCÚȚĂ, *olcuțe,* s.f. (Reg.) Oliță. — Din **oală.**

OLÉ, interj. (**2**) *ole-uri* s.n. **1.** Interj. Cuvânt folosit pentru a încuraja pe luptătorii care participă la coride. **2.** S.n. Dans spaniol cu mișcare moderată, executat de o singură persoană care se acompaniază cu castaniete; melodie după care se execută acest dans. — Cuv. sp.

OLEÁCĂ adv. (Pop.) Puțin, nițel. G Loc. adv. *Nici oleacă* = niciun pic, deloc. *Oleacă de...* = puțin, într-o măsură oarecare, întrucâtva. [Var.: (înv. și reg.) **leácă** adv.] — Din ngr. **oligháki.**

OLEACÉE, *oleacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu frunze opuse, care cuprinde specii ca măslinul, liliacul, frasinul etc.; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-le-a-ce-e*] — Din fr. **oléacée.**

OLEAGINÓS, -OÁSĂ, *oleaginoși, -oase,* adj. (Despre plante și semințele lor) Care conține ulei; din care se poate extrage ulei. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **oléagineux.**

OLEÁNDRA s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular care se joacă la nunți; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

OLEÁNDRU s.m. v. **leandru.**

OLEÁT, *oleați,* s.m. Sare sau ester al acidului oleic. [Pr.: *-le-at*] — Din fr. **oléate.**

OLEÁTĂ, *oleate,* s.f. Desen executat pe hârtie de calc, pe care sunt trasate detaliile unui teren și cadrul secțiunii topografice la care se referă. [Pr.: *-le-a-*] — Cf. engl. o i l e d [paper].

OLECĂÍ, *olécăi,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A se văita, a se văicări, a se tângui. [Prez. ind. și: *olecăiesc.* — Var.: **olăcăí, olicăí** vb. IV] — Din **oleo.**

OLECȘOÁRĂ adv. v. **olecușoară.**

OLECUȘOÁRĂ adv. (Reg.) Olecuță. [Var.: **olecșoáră** adv.] — **Oleacă** + suf. *-ușoară.*

OLECÚȚĂ adv. (Pop.) Diminutiv al lui *oleacă;* puțin de tot, olecuțică, olecușoară. — **Oleacă** + suf. *-uță.*

OLECUȚÍCĂ adv. (Reg.) Olecuță. — **Olecuță** + suf. *-ică.*

OLEFÍNĂ, *olefine,* s.f. (Chim.) Alchenă. — Din fr. **oléfines.**

OLEIÁ vb. I v. **uleia.**

OLEIÁT, -Ă adj. v. **uleiat.**

OLÉIC, -Ă, *oleici, -ce,* adj. Care provine din (sau se referă la) grăsimi și uleiuri naturale. G *Acid oleic* = acid gras, nesaturat, care se găsește în numeroase grăsimi naturale, fiind folosit în industrie la obținerea săpunurilor moi, a plastifianților etc. — Din fr. **oléique.**

OLEIFÉR, -Ă, *oleiferi, -e,* adj. Care conține ulei, bogat în ulei. [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **oleifère.**

OLEIFÓRM, -Ă, *oleiformi, -e,* adj. (Rar) Ca uleiul. [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **oléiforme.**

OLEÍNĂ, *oleine,* s.f. (Chim.) **1.** Substanță lichidă incoloră, uleioasă, răspândită mai ales în grăsimile vegetale. **2.** Denumire dată acidului oleic care rezultă la scindarea grăsimilor prin hidroliză. — Din fr. **oléine.**

OLEIÓS, -OÁSĂ adj. v. **uleios.**

OLEÓ interj. v. **aoleu.**

OLEODÚCT, *oleoducte,* s.n. Pipeline care servește la transportul petrolului brut. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléoduc.**

OLEOFÍL, -Ă, *oleofili, -e,* adj. (Chim.) Care absoarbe ulei. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléophile.**

OLEOGRAFÍE, *oleografii,* s.f. Cromolitografie care reproduce o pictură în ulei, executată pe hârtie cu nervuri, imitând pânza, cu ajutorul unor coloranți speciali. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléographie.**

OLEOLEÓ interj. v. **aoleu.**

OLEOMARGARÍNĂ s.f. Grăsime animală obținută din seu de calitate superioară, folosită la fabricarea margarinei animale sau mixte. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléomargarine.**

OLEOMÉTRU, *oleometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea densității uleiurilor grase. F Aparat folosit pentru dozarea uleiurilor și a grăsimilor provenite din semințe. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléomètre.**

OLÉU, *oleuri,* s.n. (Înv. și reg.) Ulei. — Din lat. **oleum.**

OLÉUM s.n. Amestec de acid sulfuric concentrat și anhidridă sulfurică. [Pr.: *-le-um*] — Din fr. **oléum.**

OLFACTÍV, -Ă, *olfactivi, -e,* adj. Care se referă la simțul mirosului. G *Mucoasă* (sau *membrană) olfactică* = mucoasă care căptușește pereții cavităților nazale. *Nervi olfactivi* = prima pereche de nervi cranieni. — Din fr. **olfactif.**

OLFACTOMETRÍE, *olfactometrii,* s.f. (Med.) Determinare a gradului de sensibilitate olfactivă. — Din fr. **olfactométrie.**

OLFACTOMÉTRU, *olfactometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea acuității olfactive. — Din fr. **olfactomêtre.**

OLFÁCȚIE, *olfacții,* s.f. (Fiziol.) Miros. [Var.: **olfacțiúne** s.f.] — Din fr. **olfaction,** lat. **olfactio, -onis.**

OLFACȚIÚNE s.f. v. **olfacție.**

OLICĂÍ vb. IV v. **olecăi.**

OLICÍCĂ, *olicele,* s.f. (Pop.) Oliță. — **Oală** + suf. *-icică.*

OLIGÁNT, -Ă, *oliganți, -te,* adj. (Bot.; despre plante) Care are puține flori. — Din fr. **oliganthe.**

OLIGANTROPÍE s.f. (Livr.) Scădere a populației unei țări, a unui oraș etc. — Din fr. **oliganthropie.**

OLIGÁRH, *oligarhi,* s.m. Membru al unei oligarhii; partizan al oligarhiei. — Din **oligarhie** (derivat regresiv).

OLIGÁRHIC, -Ă, *oligarhici, -ce,* adj. Care aparține oligarhiei, referitor la oligarhie, propriu oligarhiei. — Din fr. **oligarchique.**

OLIGARHÍE, *oligarhii,* s.f. **1.** Formă de conducere a statului, în care puterea politică și economică este deținută de un număr restrâns de persoane. F Grup de persoane care exercită puterea într-o astfel de formă de guvernământ. **2.** (În sintagma) *Oligarhie financiară* = grup restrâns de mari posesori ai capitalului financiar, care domină viața economică a unui stat. — Din ngr. **oligarhía,** fr. **oligarchie.**

OLIGÍST s.n. Varietate de hematit cu luciu metalic puternic. — Din fr. **oligiste.**

OLIGOCÉN, -Ă, *oligoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epocă a perioadei terțiare dintre eocen și miocen, caracterizată prin numuliți, lamelibranhiate, gasteropode, echinide, mamifere etc. **2.** Adj. Care se referă la oligocen (**1**) sau la formațiunile din această epocă. — Din fr. **oligocène.**

OLIGOCHÉT, *oligochete,* s.n. (La pl.) Clasă de anelide terestre şi dulcicole, lipsite de parapode şi cu puţini peri *(Oligochaeta);* (şi la sg.) vierme din această clasă. — Din fr. **oligochète.**

OLIGOCITEMÍE, *oligocitemii,* s.f. Scădere a numărului de globule sangvine, întâlnită în hemoragii, în unele boli de sânge etc. — Din fr. **oligocytémie.**

OLIGOELEMÉNT, *oligoelemente,* s.n. Element chimic care se găseşte în organism în cantităţi foarte mici, îndeplinind, în unele procese biologice, rolul de catalizator. — Din fr. **oligoélément.**

OLIGOFAGÍE, *oligofagii,* s.f. **1.** Regim alimentar lipsit de varietate. **2.** (Med.) Scădere a poftei de mâncare. — Din fr. **oligophagie.**

OLIGOFRÉN, -Ă, *oligofreni, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de oligofrenie. — Din fr. **oligophrène.**

OLIGOFRENÍE s.f. Stare patologică caracterizată prin rămânerea în urmă a dezvoltării facultăţilor psihice, însoţită uneori de tulburări ale dezvoltării fizice şi de leziuni ale sistemului nervos central, ca urmare a unor suferinţe cerebrale, survenite în perioada intrauterină, în cursul naşterii sau în perioada copilăriei. — Din fr. **oligophrénie.**

OLIGOFRENOPEDAGOGÍE s.f. Ramură a pedagogiei speciale care se ocupă de instruirea, educarea şi recuperarea socială a copiilor cu deficienţă mintală. — Din fr. **oligophrénopédagogie.**

OLIGOMENORÉE, *oligomenoree,* s.f. Reducere a frecvenţei menstruaţiei, întâlnită înainte de menopauză, în unele boli endocrine. [Pr.: *-re-e*] — Din fr. **oligoménorrhée.**

OLIGOPÓL, *oligopoluri,* s.n. Piaţă a mărfurilor monopolizată de un număr redus de mari producători. — Din fr. **oligopole.**

OLIGOPÓT, -Ă, *oligopoţi, -te,* s.m. şi f. (Livr.) Persoană care bea foarte puţin. — Din fr. **oligopote.**

OLIGOSPÉRM, *oligosperme,* s.n. Fruct care nu conţine decât un număr mic de seminţe. — Din fr. **oligosperme.**

OLIGOTRÓF, -Ă, *oligotrofi, -e,* adj. **1.** (Despre soluri) Sărac în substanţe minerale şi nutritive. **2.** (Despre plante) Care creşte pe soluri oligotrofe (**1**). — Din fr. **oligotrophe.**

OLIGOTROFÍE, *oligotrofii,* s.f. Însuşire a plantelor oligotrofe. F (Med.) Nutriţie deficitară. — Din fr. **oligotrophie.**

OLIGOZAHARÍDĂ, *oligozaharide,* s.f. Hidrat de carbon care are molecula compusă din două până la şase molecule de monozaharide. — Din engl. **oligozaharide.**

OLIGURÍE, *oligurii,* s.f. Scădere a cantităţii de urină eliminată în timp de 24 de ore. — Din fr. **oligurie.**

OLIMPIÁDĂ, *olimpiade,* s.f. **1.** (În Grecia antică) Interval de patru ani dintre două serbări succesive ale jocurilor olimpice, devenit unitate cronologică convenţională. **2.** Competiţie sportivă internaţională cu caracter complex, care are loc o dată la patru ani; jocuri olimpice. **3.** Concurs pe specialităţi organizat anual pe plan local şi naţional pentru elevi. [Pr.: *-pi-a-*] — Din ngr. **olimpiada,** fr. **olympiade,** germ. **Olympiade.**

OLIMPIÁN, -Ă, *olimpieni, -e,* adj. **1.** Care aparţine lumii zeilor din Antichitatea greacă; din Olimp. F Fig. Maiestuos, măreţ, impunător. **2.** (Fig.; despre oameni, despre expresia figurii lor, despre manifestările lor) Senin (**2**). [Pr.: *-pi-an*] — Din fr. **olympien.**

OLIMPIANÍSM s.n. (Livr.) Caracter olimpian, atitudine olimpiană. [Pr.: *-pi-a-*] — **Olimpian** + suf. *-ism.*

OLÍMPIC, -Ă, *olimpici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Jocuri olimpice* = competiţii sportive cu caracter periodic, practicate în Grecia antică şi reluate în timpurile moderne sub formă de concursuri internaţionale complexe; olimpiadă (**2**). **2.** Adj. Care aparţine jocurilor desfăşurate în cadrul unei olimpiade. **3.** Adj. Fig. (Rar) Olimpian, maiestuos. **4.** S.m. Participant la o olimpiadă. — Din fr. **olympique.**

OLÍŢĂ, *oliţe,* s.f. Diminutiv al lui *oală;* olcuţă, olicică. F (Fam.) Oală de noapte. — **Oală** + suf. *-iţă.*

OLÍV adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care are o culoare galbenă-verzuie; măsliniu. **2.** S.n. Culoare galbenă-verzuie, ca a măslinei crude. — Din fr. **olive.**

OLÍVĂ, *olive,* s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Măslină. **2.** Mică piesă de sticlă de forma unui tub îngroşat la un capăt, folosită în fonetica experimentală pentru înregistrarea suflului nazal. — Din lat. **oliva,** germ. **Olive,** fr. **olive.**

OLIVÍNĂ, *olivine,* s.f. Silicat natural de magneziu şi fier, cristalizat în sistemul rombic, de culoare verde-măslinie şi cu luciu sticlos, care se foloseşte ca materie primă pentru produse refractare. — Din fr. **olivine.**

OLM, *olmuri,* s.n. (Înv.) Miros, mireasmă. — Et. nec.

OLMÁZ, *olmazuri,* s.n. (Înv.) Diamant de culoare trandafirie. — Cf. ucr., rus. a l m a z.

OLOCÁUST s.n. v. **holocaust.**

OLÓG, OLOÁGĂ, *ologi, oloage,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Căruia îi lipseşte un picior sau amândouă; care nu poate umbla (bine); paralizat de picioare. G Loc. vb. *A lăsa* (pe cineva) *olog* = a ologi. **2.** Fig. (Despre plante) Care nu are cârcei cu care să se agaţe pe arac. *Fasole oloagă.* — Cf. alb. u l o k.

OLOGEÁLĂ, *ologeli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) ologi;* neputinţa de a umbla; paralizie a picioarelor; ologire. — **Ologi** + suf. *-eală.*

OLOGÍ, *ologesc,* vb. IV. Tranz., intranz. şi refl. (Pop.) A face pe cineva să devină olog (**1**) (lovindu-l, rănindu-l etc.) sau a rămâne, a deveni olog (în urma unui accident sau a unei boli). — Din **olog.**

OLOGÍRE, *ologiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) ologi* şi rezultatul ei; ologeală. — V. **ologi.**

OLOGÍT, -Ă, *ologiţi, -te,* adj. Care a rămas olog (**1**); paralizat de picioare. — V. **ologi.**

OLOGRÁF, -Ă, *olografi, -e,* adj. (Despre un testament) Scris în întregime de mâna persoanei care lasă o moştenire; *p. ext.* (despre acte, scrisori etc.) scris de mâna autorului; autograf. — Din fr. **olographe.**

OLÓI[1]**,** *oloaie,* s.n. (Pop. şi fam.) Augmentativ al lui *oală.* — **Oală** + suf. *-oi.*

OLÓI[2]**,** *oloiuri,* s.n. (Înv. şi pop.) Ulei. F (Rar) Vopsea de ulei. — Din magh. **olaj.**

OLOÍ[3]**,** *oloiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A uleia. — V. **oloi**[2]**.**

OLÓINIŢĂ, *oloiniţe,* s.f. (Reg.) Presă primitivă de ulei. — **Oloi**[2] + suf. *-niţă.*

OLOIÓS, -OÁSĂ, *oloioşi, -oase,* adj. (Reg.) Uleios. — **Oloi**[2] + suf. *-os.*

OLOÍSĂ, *oloise,* s.f. (Reg.) Numele mai multor specii de plante erbacee cu flori galbene sau albe, cu frunzele ovale şi cărnoase, care cresc prin locuri pietroase şi nisipoase *(Sedum album şi acrum, maximum, neglectum).* — Et. nec.

OLONÓM, -Ă, *olonomi, -e,* adj. (Fiz.; despre legăturile sistemelor de puncte materiale) A cărei variaţie în timp nu depinde de viteze şi de acceleraţii. — Cf. fr. h o l o n o m i e, engl. h o l o n o m y.

OLTÁR, *oltare,* s.n. (Înv. şi pop.) Altar. — Din sl. **oltarĭ.**

OLTEÁN, -Ă, *olteni, -e* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Persoană originară sau locuitor din Oltenia. **2.** (Înv.) Precupeţ (originar din Oltenia) care făcea comerţ ambulant cu fructe, legume etc. **II.** Adj. Care aparţine Olteniei sau oltenilor (**I**), privitor la Oltenia ori la olteni; oltenesc. — **Olt** (n. pr.) + suf. *-ean.*

OLTEÁNCĂ, *oltence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Olteniei care este originară de acolo. — **Oltean** + suf. *-că.*

OLTENÉSC, -EÁSCĂ, *olteneşti,* adj. Care aparţine Olteniei sau populaţiei ei, privitor la Oltenia ori la populaţia ei; oltean. — **Oltean** + suf. *-esc.*

OLTENÉŞTE adv. Aşa cum se obişnuieşte în Oltenia, ca în Oltenia; în graiul oltenesc. — **Oltean** + suf. *-eşte.*

OLÚM, *olumuri,* s.n. (Reg.) Adăpost pentru animale; îngrădiţură, ţarc. — Din tc. **olum** „vad”.

OLÚŢ, *oluţe,* s.n. (Înv. şi pop.) Diminutiv al lui *ol;* ulcică. — **Ol** + suf. *-uţ.*

OM, *oameni,* s.m. **1.** Fiinţă superioară, socială, care se caracterizează prin gândire, inteligenţă şi limbaj articulat iar din punct de vedere morfologic prin poziţia verticală a corpului şi structura piciorului adaptată la aceasta, mâinile libere şi apte de a efectua mişcări fine şi creierul deosebit de dezvoltat. G Loc. adv. *Din om în om* = de la unul la altul. *Ca de la om la om* = în mod sincer, deschis, prietenesţte. G Expr. *(A fi) la mintea omului* = (a fi) evident, clar. *(Nu-i) nici picior de om* sau *nu-i (nici) picior de om* = (nu-i) nimeni. *Om ca (toţi) oamenii* = om obişnuit, care nu se deosebeşte prin nimic esenţial de alţii. *Ca omul* = cum se întâmplă sau s-ar putea întâmpla oricui. *Ca oamenii* = cu manifestări obişnuite oamenilor; cum trebuie, cum se cuvine. *Om bun!* = răspuns pe care îl dă o persoană care bate la uşă pentru a-l asigura pe stăpânul casei că vine cu intenţii bune. F Persoană integră, care întruneşte calităţi morale deosebite, care se remarcă prin cinste şi corectitudine. G Expr. *(A fi) un om (o dată) şi jumătate* = (a fi) persoană de încredere înzestrată cu însuşiri (morale) deosebite. *A face* (pe cineva) *om* = **a)** a educa, a instrui (pe cineva) dezvoltându-i însuşirile umane caracteristice; a asigura învăţătura cuiva calificându-l într-o profesie; **b)** a da, a oferi (cuiva) o situaţie materială sau socială bună. *A se face om* = **a)** a se înstări, a se căpătui, a se îmbogăţi; **b)** a se îndrepta. **2.** (Cu determinări care indică un raport de dependenţă) Persoană care se află în slujba cuiva; persoană de încredere. G Expr. *(A fi) omul* (sau *om al) lui Dumnezeu* = (a fi) om bun, cinstit, de treabă. *(A fi) omul* (sau *om al) dracului* = (a fi) om rău, viclean. **3.** Persoană de vază, de seamă. F Persoană matură. **4.** Bărbat. F (Determinat de „meu”, „tău” etc.) Soţ. F (La vocativ) Apelativ familiar (explicativ, dojenitor etc.) cu care ne adresăm unei persoane (de sex masculin). **5.** (La sg.) Persoană oarecare, cineva, oricine. **6.** (Art.) Numele popular al constelaţiei boreale Hercule. [Gen.-dat.: *omului;* voc.: *omule*] — Din lat. **homo.**

OMÁG s.m. Gen de plante erbacee din familia ranunculaceelor, otrăvitoare, cu flori albastre-violacee sau galbene, folosite în medicină datorită unui alcaloid pe care îl conţine rizomul *(Aconitum);* plantă din acest gen. — Din sl. **omĕgŭ.**

OMAGIÁ, *omagiez,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva un omagiu (**1**), a exprima stima, respectul faţă de cineva. [Pr.: *-gi-a*] — Din **omagiu.**

OMAGIÁL, -Ă, *omagiali, -e,* adj. Care are caracter de omagiu, care este, se face în semn de omagiu, drept omagiu. [Pr.: *-gi-al*] — Din fr. **hommagial.**

OMAGIÉRE, *omagieri,* s.f. Acțiunea de *a omagia* și rezultatul ei. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **omagia.**

OMÁGIU, *omagii,* s.n. **1.** (În Evul Mediu) Ceremonie care cuprindea jurământul de credință și de supunere al unui vasal față de suzeranul său. **2.** Manifestare (prin cuvinte, gesturi etc.) a credinței, respectului, admirației sau recunoștinței față de cineva; ofrandă, prinos. G Expr. *Omagiile mele* = formulă de salut respectuos. — Din it. **omaggio.**

OMANÉZ, -Ă, *omanezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Omanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Omanului sau omanezilor (**1**), care se referă la Oman sau omanezi. — **Oman** (n.pr.) + suf. *-ez.*

OMATIDÍE, *omatidii*, s.f. Fiecare dintre elementele care constituie ochiul compus al insectelor. — Din fr. **ommatidie.**

OMÅT, *omături,* s.n. (Pop.) Zăpadă, nea. F (Reg.) Nămete, troian. [Pl. și (m.): *omeț*] — Din sl. **ometŭ** „măturare; pospai".

OMĂTÚȚE s.f. pl. Numele a două specii de ghiocei, cu flori albe mirositoare, care cresc în lunile februarie-mai prin păduri, livezi și fânețe *(Leucojum aestivum și vernum).* — **Omăt** + suf. *-uță.*

OMBILÍC, *ombilicuri,* s.n. Orificiu abdominal prin care trece cordonul ombilical la fetus; buric. — Din fr. **ombilic.**

OMBILICÁL, -Ă, *ombilicali, -e,* adj. Care aparține ombilicului, privitor la ombilic. G *Cordon ombilical* = formațiune anatomică în formă de tub care conține vase sangvine și care leagă placenta fetusului de mamă, asigurând schimburile nutritive dintre mamă și fetus. — Din fr. **ombilical.**

OMBUDSMAN, *ombudsmani*, s.m. **1.** Specialist care asigură asistență (juridică, economică) unei instituții, unei societăți etc. (pentru rezolvarea unor litigii). **2.** Spec. Instituția Avocatului Poporului în Uniunea Europeană. F Persoană care conduce această instituție. — Din engl. **ombudsman.**

OMÉGA, *omega*, s.m. Numele ultimei litere a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului *o.* — Din ngr. **o méga.**

OMEGATRÓN, *omegatroane,* s.n. Spectometru de masă, care funcționează după sistemul ciclotronului. — Din fr. **omégatron.**

OMENÉSC, -EÁSCĂ, *omenești,* adj. **1.** Care aparține omului sau genului uman, privitor la om sau la genul uman, propriu înfățișării sau firii omului; de om; uman. G (Substantivat, n.) *Omenescul unei situații.* G *Așezare omenească* = denumire pentru sat, comună, oraș. **2.** Care aparține omului de rând. **3.** (Înv. și pop.) Prietenos, binevoitor; blând. F Convenabil, rezonabil. F (Despre limbă) Inteligibil, clar. — **Om** + suf. *-esc.*

OMENÉȘTE adv. **1.** Din punct de vedere omenesc, în mod omenesc; cât poate un om. **2.** În condiții omenești, ca oamenii; *p. ext.* cu omenie, cumsecade, cum se cuvine. — **Om** + suf. *-ește.*

OMENÍ, *omenesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A primi pe cineva în mod ospitalier; a ospăta, a cinsti. F Refl. A se ospăta. **2.** A cinsti, a onora, a slăvi. — Din **om.**

OMENÍE s.f. Complex de calități alese, proprii unei persoane; purtare blândă, înțelegătoare; atitudine cuviincioasă, respectuoasă. G Loc. adj. *De omenie* = bun, cumsecade; ospitalier; cinstit. G Loc. adj. și adv. *Fără (de) omenie* = lipsit de onestitate; (în mod) inuman, (în mod) nemilos. *Cu omenie* = binevoitor, afabil, cu bunăvoință; (în mod) cinstit, corect. G Expr. (Reg.) *A învăța* (pe cineva) *omenie* = a pedepsi sau a certa (pe cineva) pentru a cumința. *A ști (la) omenie* sau *a ști ce-i omenia* = a se arăta blând și înțelegător (față de cineva). F Reputație bună; renume, cinste. — **Om** + suf. *-ie.*

OMENÍME s.f. (Înv. și reg.) Omenire (**1**). — **Om** + suf. *-ime.*

OMENÍRE s.f. **1.** Întreaga populație a globului, totalitatea oamenilor de pe Pământ, neamul omenesc; umanitatea; omenime. F Mulțime de oameni; lume, public. **2.** (Înv.) Omenie; umanitarism. — Din **om**. Pentru **2**, cf. o m e n i.

OMENÍT, -Ă, *omeniți, -te,* adj. (Înv.) Blând, binevoitor, amabil. — V. **omeni.**

OMENÓS, -OÁSĂ, *omenoși, -oase,* adj. Plin de omenie; blând, bun, cumsecade, îngăduitor, înțelegător. — **Om** + suf. *-os.*

OMEOMORFÍSM s.n. v. **homeomorfism.**

OMÉRIC, -Ă adj. v. **homeric.**

OMERTÀ s.f. Lege a tăcerii impusă în organizațiile de tip mafiot. — Din it. **omertà.**

OMÉT s.n. (Înv. și reg.) Mulțime mare de oameni, lume, popor. — **Om** + suf. *-et.*

OMÉTIȚĂ s.f. (Reg.) **1.** Zăpadă fină (spulberată de vânt). **2.** Partea cea mai fină a făinii, care se depune sub formă de praf în timpul măcinatului; pospai. — Din ucr. **obmetycja.**

OMEȚÍ, pers. 3 *omețește,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu omăt, a (se) înzăpezi. **2.** Intranz. A viscoli. — Din **omăt.**

OMFALOCÉL, *omfalocele,* s.n. (Med.) Hernie ombilicală. — Din fr. **omphalocèle.**

OMFALOTOMÍE, *omfalotomii,* s.f. (Med.) Secționare a cordonului ombilical. — Din fr. **omphalotomie.**

OMICRÓN, *omicron,* s.m. A cinsprezecea literă a alfabetului grecesc (și neogrecesc), corespunzând sunetului „o". — Din fr. **omicron.**

OMÍDĂ, *omizi,* s.f. Larva fluturilor, dăunătoare pomilor, cu corpul alcătuit din segmente, uneori acoperit cu peri. G Expr. *A mânca ca omizile* = a mânca foarte mult. F Epitet dat unui om lacom, hrăpăreț. — Din ngr. **o mídas.**

OMILÉTIC, -Ă, *omiletici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la elocvența bisericească. **2.** S.f. Disciplină teologică privitoare la principiile și regulile oratoriei (predicilor) bisericești. — Din it. **omiletico,** lat. **homileticus,** fr. **homilétique.**

OMILIÁR, *omiliare,* s.n. Carte bisericească care conține omilii. [Pr.: *-li-ar*] — **Omilie** + suf. *-ar.* Cf. fr. h o m i l i a i r e.

OMILÍE, *omilii,* s.f. Cuvântare bisericească; predică. — Din ngr. **omilía.**

OMÍS, -Ă, *omiși, -se,* adj. Care a fost lăsat la o parte, trecut cu vederea; neamintit. — V. **omite.**

OMISIÚNE, *omisiuni,* s.f. Faptul de *a omite*; trecere cu vederea, neglijare; lucru omis, lipsă, scăpare, lacună; omitere. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **omission,** lat. **omissio, -onis.**

OMISÍV, -Ă, *omisivi, -e,* adj. Cu omisiuni. — Din engl. **omissive.**

OMÍTE, *omít,* vb. III. Tranz. A lăsa (intenționat) la o parte, a neglija; a trece cu vederea, a uita (ceva ce trebuia amintit, făcut, spus etc.). — Din lat. **omittere.**

OMÍTERE, *omiteri,* s.f. Acțiunea de *a omite* și rezultatul ei; omisiune. — V. **omite.**

OMLÉTĂ, *omlete,* s.f. Mâncare făcută din ouă bătute și prăjite în grăsime, uneori cu o umplutură de șuncă, brânză, spanac etc. — Din fr. **omelette.**

OMNEPUTÍNȚĂ s.f. v. **omnipotență.**

OMNI- Element de compunere cu sensul „(a) tot, (a) toate", care servește la formarea unor adjective și a unor substantive. — Din fr. **omni-.**

OMNIBÚZ, *omnibuze,* s.n. **1.** (Înv.) Un fel de trăsură asemănătoare cu diligența, care servea pentru transportul în comun al călătorilor, pe rute fixe. **2.** Autobuz (cu etaj) pentru transportul în comun al călătorilor, folosit pe un anumit itinerar în interiorul unei localități sau între două localități apropiate. [Pl. și: *omnibuzuri*] — Din fr., it. **omnibus.**

OMNIDIRECȚIONÁL, -Ă, *omnidirecționali, -e,* adj. (Despre surse sau receptoare de radiații) Care nu are o direcție precisă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **omnidirectionnel.**

OMNILATERÁL, -Ă, *omnilaterali, -e,* adj. (Livr.) Care îmbrățișează toate aspectele, care se face din toate punctele de vedere. — **Omni-** + **lateral.**

OMNILATERALITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi omnilateral. — **Omnilateral** + suf. *-itate.*

OMNIPOTÉNT, -Ă, *omnipotenți, -te,* adj. (Livr.) Cu putere nelimitată; atotputernic. F (Substantivat) Dumnezeu. — Din fr. **omnipotent,** it. **omnipotente,** lat. **omnipotens, -ntis.**

OMNIPOTÉNȚĂ s.f. (Livr.) Putere nelimitată, autoritate absolută; atotputernicie. F (Bis.) Atribut divin prin care se afirmă că în Dumnezeu se concentrează toate puterile sau energiile cosmice; capacitatea de a face tot ceea ce nu este logic imposibil. [Var.: (înv.) **omneputínță** s.f.] — Din fr. **omnipotence.**

OMNIPREZÉNT, -Ă, *omniprezenți, -te,* adj. Care este prezent, activ pretutindeni. — Din fr. **omniprésent.**

OMNIPREZÉNȚĂ, *omniprezențe,* s.f. Facultatea de a fi prezent pretutindeni; prezență a cuiva peste tot. — Din fr. **omniprésence.**

OMNISCIÉNT, -Ă, *omniscienți, -te,* adj. Atotștiutor. F (Substantivat) Dumnezeu. [Pr.: *-sci-ent*] — Din fr. **omniscient,** lat. **omnisciens, -ntis.**

OMNISCIÉNȚĂ s.f. Însușirea de a ști totul. F Atribut divin prin care se afirmă că Dumnezeu cunoaște tot. [Pr.: *-sci-en-*] — Din fr. **omniscience,** lat. **omniscientia.**

OMNIVÓR, -Ă, *omnivori, -e,* adj., s.m. și f. (Animal) care se hrănește atât cu substanțe vegetale, cât și cu substanțe animale; (animal) care mănâncă de toate. — Din fr. **omnivore.**

OMOCÉNTRIC, -Ă adj. v. **homocentric.**

OMOCÉNTRU s.n. v. **homocentru.**

OMOFÁG, -Ă, *omofagi, -ge,* adj. Care se hrănește cu carne crudă. — Din fr. **omophage.**

OMOFÓN, -Ă, *omofoni, -e,* adj. (Despre cuvinte, grupuri de cuvinte, silabe etc.) Care se pronunță la fel cu alt cuvânt, grup de cuvinte, silabe etc., fără a se scrie identic. — Din fr. **homophone.**

OMOFÓNIC, -Ă, *omofonici, -ce,* adj. Care se referă la omofonie, care ține de omofonie. — **Omofon** + suf. *-ic.*

OMOFONÍE, *omofonii,* s.f. **1.** Însușirea de a fi omofon. **2.** Factură a unei piese muzicale caracterizată prin predominarea unei voci sau a unei melodii asupra celorlalte (care formează acompaniamentul). — Din fr. **homophonie.**

OMOFÓR, *omofoare,* s.n. Veșmânt bisericesc în forma unei eșarfe, pe care arhiereul îl poartă pe umeri în timpul serviciului bisericesc. — Din sl. **omoforŭ.**

OMOFÓRM, -Ă, *omoformi, -e,* adj. (Despre forme ale unor părți de vorbire diferite) Care coincide ca pronunțare. — Din fr. **homoforme.**

OMOGÉN, -Ă, *omogeni, -e,* adj. **1.** Care are o alcătuire sau o structură unitară, care prezintă omogenitate; nediferențiat. **2.** (Mat.; despre funcții cu mai multe variabile) A cărei valoare rămâne proporțională pentru variabile proporționale. — Din fr. **homogène,** germ. **homogen.**

OMOGENEITÁTE s.f. v. **omogenitate.**

OMOGENEIZÁ vb. I v. **omogeniza.**

OMOGENEIZÁRE s.f. v. **omogenizare.**

OMOGENEIZATÓR s.n. v. **omogenizator.**

OMOGENITÁTE s.f. Însușirea de a fi omogen. F Însușire a unui obiect, a unui grup, a unui sistem fizico-chimic de a avea aceleași proprietăți în toate punctele sale. F Proprietate a unei formule (fizice) de a avea aceleași dimensiuni în cei doi membri ai săi. [Var.: **omogeneitáte** s.f.] — Din fr. **homogénéité,** lat. **homogeneitas.** Cf. o m o g e n .

OMOGENIZÁ, *omogenizez,* vb. I. Tranz. A face (să fie) omogen, a aduce în stare de omogenitate; *p. ext.* a egaliza, a uniformiza. [Var.: **omogeneizá** vb. I] — **Omogen** + suf. *-iza.* Cf. fr. h o m o g é n é i s e r.

OMOGENIZÁRE, *omogenizări,* s.f. Acțiunea de *a omogeniza* și rezultatul ei. F Operație de amestecare a componenților unui sistem eterogen pentru a se obține un amestec care să aibă aceeași compoziție mijlocie în toată masa lui. F Încălzire prelungită, la temperaturi înalte, a oțelurilor, pentru a obține difuzarea în toată masa lor a părticelelor de altă compoziție; tratament termic aplicat anumitor aliaje în scopul realizării omogenității lor fizice, chimice, structurale. F Concordanță, unitate a sonorității vocilor într-un cor. [Var.: **omogeneizáre** s.f.] — V. **omogeniza.**

OMOGENIZATÓR, *omogenizatoare,* s.n. Aparat folosit pentru obținerea pe cale mecanică a unei emulsii. [Var.: **omogeneizatór** s.n.] — **Omogeniza** + suf. *-tor.* Cf. fr. h o m o g é n é i s a t e u r.

OMOGRÁF, -Ă, *omografi, -e,* adj., s.n. (Cuvânt) care se scrie la fel cu alt cuvânt, dar diferă de acesta (de obicei) din punct de vedere fonetic. — Din fr. **homographe.**

OMOGRÁFIC, -Ă, *omografici, -ce,* adj. Referitor la omografie, de omograf. — Din fr. **homographique.**

OMOGRAFÍE s.f. Faptul sau însușirea de a fi omograf; situația în care se află două cuvinte omografe. — Din fr. **homographie.**

OMÓI, -OÁIE, *omoi, -oaie,* s.m. și f. (Reg.) Augmentativ al lui *om.* — **Om** + suf. *-oi.*

OMOLÓG, -OÁGĂ, *omologi, -oage,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre două elemente aparținând unor figuri geometrice între care există o corespondență determinată) Care corespunde, care se află în corespondență. *Laturi omologe.* **2.** Adj. (Despre o substanță organică) Care are o structură chimică diferită de structura altei substanțe prin prezența unei grupe în care carbonul se află în combinație cu doi atomi de hidrogen. *Hidrocarburi omologe.* **3.** Adj. (Biol.; despre unele organe) Care are structură asemănătoare și origine comună, dar formă externă și funcțiuni diferite. **4.** S.m. Persoană care deține o funcție oficială într-o organizație sau într-un stat, privită în raport cu o altă persoană care deține aceeași funcție oficială într-o altă organizație sau într-un alt stat. [Adj. f. și: *omológă*] — Din fr. **homologue.**

OMOLOGÁ, *omologhez,* vb. I. Tranz. A confirma, în baza autorității conferite de lege, valoarea sau autenticitatea unui act scris. F A recunoaște oficial o performanță, un rezultat sportiv (după o verificare prealabilă). F A accepta un tip de produs și a aproba fabricarea lui (în serie). — Din fr. **homologuer.**

OMOLOGÁRE, *omologări,* s.f. Acțiunea de *a omologa* și rezultatul ei. — V. **omologa.**

OMOLOGÍE, *omologii,* s.f. (Biol.) Corespondență de structură a unuia sau a unor organe la două specii diferite, datorată originii lor comune. — Din fr. **homologie.**

OMOMORFÍSM s.n. v. **homomorfism.**

OMONÍM, (**1**) *omonime,* s.n., (**2**) *omonimi,* s.m. **1.** S.n. Cuvânt care are aceeași formă și aceeași pronunțare cu alt cuvânt sau cu alte cuvinte, de care diferă ca sens și ca origine. **2.** S.m. Persoană care poartă același nume cu altcineva; tiz. — Din fr. **homonyme.**

OMONÍMIC, -Ă, *omonimici, -ce,* adj. Care se referă la omonim sau la omonimie. — Din fr. **homonymique.**

OMONIMÍE, *omonimii,* s.f. Faptul sau însușirea de a fi omonim (**1**); situație în care se află două sau mai multe omonime. — Din fr. **homonymie.**

OMOPLÁT, *omoplați,* s.m. Os pereche triunghiular, lat și subțire, care formează partea posterioară a articulației umărului; spată, scapulă. — Din fr. **omoplate.**

OMÓR, *omoruri,* s.n. Faptul de a omorî; luarea vieții cuiva; crimă, omucidere, asasinat. F (Jur.) Infracțiune care constă în uciderea unei persoane. F Măcel. — Din **omorî** (derivat regresiv).

OMORÁRE, *omorâri,* s.f. Acțiunea de *a omorî* și rezultatul ei; ucidere, omor; moarte. — V. **omorî.**

OMORÁT, -Ă, *omorâți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a fost omorât, ucis; mort. — V. **omorî.**

OMORÂTÓR, -OÁRE, *omorâtori, -oare,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. Care omoară; ucigător, ucigaș. F Fig. Care torturează, chinuitor. **2.** S.m. și f. Ucigaș, asasin. — **Omorî** + suf. *-tor.*

OM-ORCHÉSTRĂ, *oameni-orchestră,* s.m. **1.** Muzicant ambulant care cântă simultan la mai multe instrumente. **2.** Fig. Persoană care are mai multe competențe. — Din fr. **homme-orchestre.**

OMORGÁNIC, -Ă, *omorganici, -ce,* adj. (Despre consoane) Emis de aceleași organe și având același mod de articulare. — Din fr. **homorganique.**

OMORÎ, *omór,* vb. IV. **1.** Tranz. A pricinui moartea cuiva, a lua viața cuiva; a ucide, a asasina, a achita. G Expr. *A omorî pe cineva cu zile* = a pricinui (prin comportarea sa) moartea cuiva înainte de vreme; *p. ext.* a-i învenina cuiva viața, a-i produce supărări în mod continuu. *A omorî* (pe cineva) *în bătaie* = a bate pe cineva foarte tare, a snopi în bătaie. (Fam.) *Nu mă omorî!* exclamație care exprimă uimire, surprindere, mirare față de spusele (de necrezut ale) cuiva. F Refl. A se sinucide. **2.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici. G Expr. *A-și omorî foamea* = a-și potoli (pentru scurt timp) foamea. *A-și omorî timpul* = a-și folosi timpul cu ocupații fără importanță; a-și pierde vremea. **3.** Tranz. Fig. A pricinui cuiva o suferință (fizică sau morală), o durere; a chinui. F A sâcâi, a plictisi pe cineva cu ceva. **4.** Refl. Fig. A-și cheltui toate puterile, a se epuiza, a se consuma făcând ceva. G Expr. *A se omorî de râs* = a râde foarte tare, a se prăpădi de râs. *A se omorî cu firea* = a face eforturi mari pentru a realiza ceva, a se strădui foarte mult. — Din sl. **umoriti.**

OMOSFÉRĂ s.f. v. **homosferă.**

OMOTÉTIC, -Ă, *omotetici, -ce,* adj. Care se află în raport de omotetie. — Din fr. **homothétique.**

OMOTETÍE, *omotetii,* s.f. (Geom.) Relație între două figuri asemenea, în care dreptele care unesc puncte omoloage se întâlnesc într-un singur punct. — Din fr. **homothétie.**

OM-SÁNDVICI, *oameni-sandvici,* s.m. Om care plimbă două panouri publicitare, unul în spate, altul în față. [Scris și: *om-senviș*] — Din fr. **homme-sandwich.** Cf. engl. s a n d w i c h - m a n.

OMUCÍDERE, *omucideri,* s.f. Omor, crimă, asasinat. — **Om** + **ucidere.**

OMUCIGÁȘ, -Ă, *omucigași, -e,* s.m. și f. (Înv.) Ucigaș, criminal, asasin. — **Om** + **ucigaș.**

OMULÉȚ, *omuleți,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *om;* om mic de statură. **2.** Fig. Om neînsemnat, fără niciun merit; om cu preocupări mărunte, meschine. — **Om** + suf. *-uleț.*

OMUȘÓR, (**1**) *omușori,* s.m., (**2**) *omușoare,* s.n. **1.** S.m. Omuleț (**1**). **2.** S.n. Apendice cărnos, mobil și contractil, situat în cavitatea bucală, în partea posterioară a palatului moale; luetă, uvulă. F (Rar) Mărul lui Adam. — **Om** + suf. *-ușor.*

ONÁNIE[1], *onanii,* s.f. (Reg.) Om urât, slut, pocitanie; arătare. — Et. nec.

ONANÍE[2] s.f. **1.** Producere a plăcerii sexuale, la bărbat, prin autoexcitare; masturbație, onanism, malahie. **2.** Fig. Vorbărie goală, muncă ineficientă. — Din lat. **onania,** germ. **Onanie.**

ONANÍSM s.n. Onanie[2]. — Din fr. **onanisme.**

ONANÍST, -Ă, *onaniști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care practică onania[2]. — Din fr. **onaniste,** germ. **Onanist.**

ONĂNĂÍ, *onănăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A fonfăi, a fârnâi. — Formație onomatopeică.

ONĂNĂÍT, -Ă, *onănăiți, -te,* adj. (Reg.) Fonf. — V. **onănăi.**

ONCOGÉN, -Ă, *oncogeni, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Med.) Cancerigen. **2.** S.f. Genă anormală care antrenează modificări de natură canceroasă. — Din fr. **oncogène.**

ONCOGRÁF, *oncografe,* s.n. (Med.) Aparat folosit în oncografie. — Din fr. **oncographe.**

ONCOGRAFÍE, *oncografii,* s.f. (Med.) Reprezentare grafică a volumului, a locului și a configurației unui organ cu ajutorul oncografului. — Din fr. **oncographie.**

ONCOLÓG, -Ă, *oncologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specializat în oncologie. — Din **oncologie** (derivat regresiv). Cf. it. o n c o l o g o.

ONCOLÓGIC, -Ă, *oncologici, -ce,* adj. Care aparține oncologiei, privitor la oncologie. — Din it. **oncologico.**

ONCOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studierea tumorilor și a mijoacelor de prevenire, depistare și de tratament a cancerului. — Din it. **oncologia.**

ONCOMÉTRU, *oncometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea locului și a configurației unui organ. — Din engl. **oncometer.**

ONCTUÓS, -OÁSĂ, *onctuoși, -oase,* adj. (Livr.) Unsuros, gras, uleios. F Fig. Mieros, insinuant. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **onctueux.**

ONCTUOZITÁTE s.f. **1.** (Livr.) Faptul de a fi onctuos. F Proprietate a unui lubrifiant de a adera la suprafețele a două piese care alunecă una peste alta cu presiune, asigurând ungerea lor. **2.** Fig. Atitudine, comportare mieroasă, insinuantă. [Pr.: *-tu-o-*] — Din fr. **onctuosité.**

ONDÁTRĂ, *ondatre,* s.f. (Zool.) Bizam *(Ondanta zibethica).* — Din lat. **Ondatra** [zibethica], denumirea științifică a *ondatrei.*

ONDÍNĂ, *ondine,* s.f. (Livr.) Personaj din basmele și legendele germane sau scandinave, închipuit ca o fată frumoasă, seducătoare, care trăiește în apă. — Din fr. **ondine.**

ONDOGRÁF, *ondografe,* s.n. Instrument de măsură care înregistrează pe o bandă de hârtie curba de variație a tensiunii sau a intensității curentului electric la încărcarea sau descărcarea periodică a unui condensator. — Din fr. **ondographe.**

ONDULÁ, *ondulez,* vb. I. **1.** Intranz. A avea o mișcare ondulatorie, a se legăna ca undele apei; a se undui. F A prezenta un contur sinuos; a șerpui; a se arcui. **2.** Tranz. A da unei benzi, unei table formă de valuri, de ondulații. **3.** Tranz. A face cârlionți; a bucla, a încreți părul. G Refl. *S-a ondulat singură.* [Var.: (pop.) **undulá** vb. I] — Din fr. **onduler.**

ONDULÁRE, *ondulări,* s.f. Acțiunea de *a ondula* și rezultatul ei; unduire; șerpuire. F Încrețire a părului; buclare, ondulație. [Var.: (pop.) **unduláre** s.f.] — V. **ondula.**

ONDULÁT, -Ă, *ondulați, -te,* adj. **1.** Cu ușoare diferențe de nivel, asemănătoare undelor; ca undele. F (Despre linii, contururi etc.) Sinuos, șerpuitor. **2.** (Despre obiecte de piele, de tablă etc.) În formă de valuri, vălurit. **3.** (Despre păr) Cu ondulații, buclat, inelat. — V. **ondula.**

ONDULATÓR[1], *ondulatoare,* s.n. Aparat care înregistrează semnalele telegrafice prin deviația unui ac indicator. — Din fr. **ondulateur.**

ONDULATÓR[2], -OÁRE, *ondulatori, -oare,* adj. (Rar) Care se leagănă ca valurile, care ondulează; unduitor, văluros. [Var.: **ondulátór, -oáre** adj.] — **Ondula** + suf. *-tor.*

ONDULATÓRIU, -IE, *ondulatorii,* adj. Care se propagă în formă de unde sau de valuri, referitor la unde. — Din it. **ondulatorio.**

ONDULÁȚIE, *ondulații,* s.f. Mișcare unduioasă a unei suprafețe lichide; unduire. G Operație de aranjare a părului în bucle; ondulare. F (Concr.) Buclă, cută. — Din fr. **ondulation,** it. **ondulazione.**

ONDULĂTÓR, -OÁRE adj. v. **ondulator[2].**

ONDULÉU, *onduleuri,* s.n. Ondulație a părului. — Din fr. **ondulé.**

ONDULOGRÁF, *ondulografe,* s.n. Aparat de recepție și de înregistrare a semnalelor telegrafice după codul Morse, folosit în radiotelegrafie. — Din fr. **ondulographe.**

ONDULÓR, *onduloare,* s.n. Aparat care servește la obținerea curentului continuu din curent alternativ. — Din fr. **onduleur.**

ONDULÓS, -OÁSĂ, *onduloși, -oase,* adj. (Înv.) Ondulat. [Var.: **undulós, -oásă** adj.] — Din fr. **onduleux.**

ONDULOZITÁTE, *ondulozități,* s.f. (Rar) Unduire, mlădiere. — **Ondulos** + suf. *-itate.*

ONE-MAN SHOW, *one-man show-uri,* s.n. **1.** Artist care susține singur un spectacol. **2.** Spectacol susținut de un singur artist [Pr.: *ŭanmenșóŭ*] — Din engl. **one-man show.**

ONERÁR, -Ă, *onerari, -e,* adj. (Rar) Care exercită în mod real o funcție. — Din fr. **onéraire,** lat. **onerarius.**

ONERÓS, -OÁSĂ, *oneroși, -oase,* adj. (Despre contracte, convenții etc.) Care impune cuiva sarcini; *p. ext.* împovărător, apăsător; necinstit. G *Act cu titlu oneros* = act juridic prin care o persoană se obligă să execute o prestație fără a urmări să primească ceva în schimb. — Din fr. **onéreux,** lat. **onerosus.**

ONEROZITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este oneros. — Din fr. **onérosité.**

ONÉST, -Ă, *onești, -ste,* adj. Cinstit, de treabă, corect. — Din lat. **honestus,** it. **onesto.**

ONESTITÁTE s.f. Cinste, corectitudine. — **Onest** + suf. *-itate.*

ONGLÉU, *ongleuri,* s.n. (Poligr.) Falț. — Din fr. **onglet.**

ONICHÍE, *onichii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile unghiilor. — Din fr. **onychie.**

ONICOFAGÍE s.f. (Livr.) Obicei de a-și mânca unghiile; roadere a unghiilor. — Din fr. **onychophagie.**

ONICOMALACÍE, *onicomalacii,* s.f. (Med.) Consistență anormal de moale a unghiilor. — Din engl. **onychomalacia**.

ONICOMICÓZĂ, *onicomicoze,* s.f. (Med.) Boală a unghiilor cauzată de unele ciuperci parazite. — Din fr. **onychomycose.**

ONÍRIC, -Ă, *oniirici, -ce,* adj. **1.** Privitor la vise, care aparține visului; care delirează, care aiurează din cauza unei obsesii sau a unor halucinații. G *Delir oniric* = delir asemănător cu visul, care se manifestă în unele boli psihice și în care bolnavul se comportă ca un somnambul. F (Despre oameni) Care este străin de ceea ce se întâmplă în jurul lui, care trăiește într-o lume de vis. **2.** (Despre creații literare) Care are ca temă principală situațiile onirice (**1**). — Din fr. **onirique.**

ONIRÍSM s.n. **1.** Delir, aiurare asemănătoare visului, provocată de obsesii sau de halucinații. **2.** Înclinare spre cultivarea situațiilor, a motivelor onirice; atmosferă, caracter oniric al unei creații. — Din fr. **onirisme.**

ONIRÍST, -Ă, *oniriști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al onirismului. — **Onir**[ism] + suf. *-ist.*

ONIROMANȚÍE s.f. Prezicere pe baza viselor, interpretare a viselor. — Din fr. **oniromancie.**

ONÍX s.n. Varietate neagră de agat fin, adesea cu striații de diferite culori (albe, roșii, cenușii etc.), folosită ca piatră semiprețioasă la confecționarea unor obiecte ornamentale; *p. ext.* obiect făcut din acest material. [Acc. și: *ónix*] — Din fr. **onyx.**

ONÍXIS s.n. Inflamație a marginii cărnoase laterale a unghiei unui deget de la picior, mai ales a degetului mare; unghie incarnată. — Din fr. **onyxis.**

ON-LINE loc. adj., loc. adv. (Inform.) Conectat la o rețea de calculatoare (internet) sau controlat direct de un procesor central. [Scris și: *online.* — Pr.: *onláin*] — Din engl. **on-line.**

ONOÁRE, (**5, 6**) *onoruri,* s.f. **1.** Integritate morală, probitate, corectitudine; demnitate, cinste. G *Câmp de onoare* = câmp de luptă pe care și-au dat viața cei care au luptat pentru apărarea patriei. G Loc. adj. *De onoare* = **a)** demn de încredere, cinstit, onest; **b)** care angajează cinstea, demnitatea cuiva; **c)** onorific. G Expr. *Pe cuvântul meu* (sau *tău* etc.) *de onoare* sau *pe onoarea mea, a ta* etc. = formulă folosită pentru a întări o afirmație sau pentru a garanta respectarea unei promisiuni. **2.** Reputație, prestigiu, faimă, vază. G Expr. *A face* (cuiva) *onoare* = a servi (cuiva) spre laudă, spre fală; a onora. F Mândrie, demnitate. **3.** Prețuire deosebită, considerație, respect, stimă. G *Gardă de onoare* = gardă simbolică instituită în semn de respect cu ocazia unei anumite solemnități. (Înv.) *Panou* (sau *tablou, tabel* etc.) *de onoare* = panou cu numele (și fotografiile) salariaților unei întreprinderi sau ai unei instituții evidențiați în muncă. *Cavaler* (sau *domnișoară) de onoare* = persoană care însoțește mirii la ceremonia cununiei. *Doamnă* (sau *damă) de onoare* = doamnă atașată unei regine, unei prințese. G Loc. adj. *De onoare* = de frunte, de cinste. G Loc. adj. și adv. *În onoarea cuiva* (sau *a ceva)* = (care se face) pentru a cinsti pe cineva (sau ceva). **4.** Favoare, cinste. G Expr. (În formule de politețe) *A avea onoarea să...* (sau *a...)* = a avea cinstea să... *A face* (cuiva) *onoarea să...* (sau *a...)* = a face (cuiva) favoarea de a..., a face cinstea de a..., a socoti demn de... (Fam.) *Am onoarea (să vă salut),* formulă respectuoasă de salut. *Nu am onoarea* = nu cunosc, nu știu. **5.** Manifestare a stimei, a considerației pentru cineva, exprimată prin semne de cinstire, de respect; *p. ext.* (la pl.) ranguri, demnități. F (Mil.; de obicei cu verbele „a da", „a prezenta"; în forma *onor)* Prezentarea armei în semn de salut la întâmpinarea unei autorități militare sau civile superioare, la paradă, la înmormântare etc.; semnal de goarnă care însoțește de obicei această prezentare. G Expr. *Pentru onor!* = comandă pentru darea onorului. *A face onorurile casei* = a-și îndeplini îndatoririle de gazdă la o recepție, la un bal etc. **6.** (Înv.; în forma *onor)* Poziție socială, rang. F (La pl.) Figură mare (damă, valet, rigă, as) la unele jocuri de cărți. [Var.: **onór** s.n.] — Din lat. **honor, -oris,** fr. **honneur,** it. **onore.**

ONOMASIOLÓGIC, -Ă, *onomasiologici, -ce,* adj. Care se referă la onomasiologie, privitor la onomasiologie. [Pr.: *-si-o-*] — Din **onomasiologie.**

ONOMASIOLOGÍE s.f. Ramură a lingvisticii care studiază mijloacele folosite de una sau de mai multe limbi pentru a exprima o anumită noțiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **Onomasiologie.**

ONOMÁSTIC, -Ă, *onomastici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la nume proprii, în special la nume de persoane. G *Zi onomastică* (adesea substantivat, f.) = zi în care cineva își serbează numele; ziua numelui. **2.** S.f. Disciplină lingvistică al cărei obiect de studiu este originea, formarea și evoluția numelor proprii. **3.** S.f. Totalitatea numelor proprii dintr-o limbă, dintr-o regiune, dintr-o epocă etc. — Din fr. **onomastique.**

ONOMASTICÓN, *onomasticoane,* s.n. (Rar) Lucrare care cuprinde un index de nume de persoane. — Din ngr. **onomastikón,** fr. **onomasticon.**

ONOMATOMANÍE, *onomatomanii,* s.f. Revenire obsesivă în memorie a unui cuvânt, a unui nume, a unei cifre etc. — Din fr. **onomatomanie.**

ONOMATOPÉE, *onomatopee,* s.f. Cuvânt care, prin elementele lui sonore, imită sunete, zgomote etc. din natură; cuvânt imitativ. [Pl. şi: *onomatopei*] — Din fr. **onomatopée.**

ONOMATOPÉIC, -Ă, *onomatopeici, -ce,* adj. (Despre cuvinte, fraze, versuri etc.) Cu caracter de onomatopee, format din onomatopee; imitativ, onomatopoetic. [Pr.: *-pe-ic*] — Din fr. **onomatopéique.**

ONOMATOPOÉTIC, -Ă, *onomatopoetici, -ce,* adj. (Înv.) Onomatopeic. — Din germ. **onomatopoetisch.**

ONÓR s.n. v. **onoare.**

ONORÁ, *onorez,* vb. I. Tranz. **1.** A avea, a manifesta faţă de cineva sau de ceva respect, consideraţie, stimă; a cinsti, a respecta. F (Fam.) A acorda cuiva o favoare de care trebuie să fie mândru. **2.** A face pe cineva demn de cinste, de laudă. **3.** A achita, a plăti (în termen) o datorie băneacsă, o poliţă etc. F A retribui, a remunera. — Din lat. **honorare,** fr. **honorer,** it. **onorare.**

ONORÁBIL, -Ă, *onorabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Demn de cinste, de stimă, de respect; cinstit, stimabil, respectabil. — Din fr. **honorable,** lat. **honorabilis.**

ONORABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi onorabil; cinste. — Din fr. **honorabilité.**

ONORÁNT, -Ă, *onoranţi, -te,* adj. Care onorează pe cineva, care face cinste cuiva. — **Onora** + suf. *-ant.*

ONORÁR[1], -Ă, *onorari, -e,* adj. (Înv.) Onorific. — Din fr. **honoraire,** lat. **honorarius.**

ONORÁR[2] s.n. v. **onorariu.**

ONORÁRIU, *onorarii,* s.n. Sumă de bani dată unui intelectual (avocat, medic etc. liber-profesionist) pentru un serviciu prestat în sfera ocupaţiilor sale. [Var.: **onorár** s.n.] — Din fr. **honoraire,** lat. **honorarium.**

ONORÁT, -Ă, *onoraţi, -te,* adj. Stimat, respectat. — V. **onora.**

ONORÍFIC, -Ă, *onorifici, -ce,* adj. **1.** (Despre titluri, distincţii etc.) Care aduce onoruri; acordat în semn de cinste, de respect, de consideraţie faţă de cineva. F (Despre funcţii, servicii etc.) Care aduce onoare, cinste (fără a produce un profit material). **2.** (Despre persoane) Căruia i s-a acordat un titlu (de onoare) în semn de respect, de consideraţie pentru merite deosebite; care îndeplineşte o funcţie, o sarcină, fără a fi retribuit; de onoare. *Membru onorific.* — Din fr. **honorifique,** lat. **honorificus.**

ÓNTIC, -Ă, *ontici, -ce,* adj. Care ţine de domeniul existenţei; ontologic. — Din fr. **ontique.**

ONTOGENÉTIC, -Ă, *ontogenetici, -ce,* adj. Care aparţine ontogeniei, privitor la ontogenie, specific ontogeniei; ontogenic. — Din fr. **ontogénétique.**

ONTOGENÉZĂ s.f. Dezvoltare individuală a organismelor vegetale şi animale, care cuprinde toate transformările organismului de la stadiul de embrion până la sfârşitul existenţei lui; ontogenie. — Din fr. **ontogénèse.**

ONTOGÉNIC, -Ă, *ontogenici, -ce,* adj. (Rar) Ontogenetic. — Din fr. **ontogénique.**

ONTOGENÍE s.f. (Biol.; rar) Ontogeneză. F Ramură a biologiei care studiază acest proces. — Din fr. **ontogénie.**

ONTOGENÍST, -Ă, *ontogenişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în probleme de ontogenie. — **Ontogenie** + suf. *-ist.*

ONTOGÓNIC, -Ă, *ontogonici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la ontogonie, de ontogonie. — De la **ontogonie.**

ONTOGONÍE s.f. (Biol.) Studiu al apariţiei fiinţelor pe Pământ. — Din fr. **ontogonie.**

ONTOLÓG, -Ă, *ontologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Ontologist. — Din **ontologie** (derivat regresiv).

ONTOLÓGIC, -Ă, *ontologici, -ce,* adj. Care aparţine ontologiei, privitor la ontologie, specific ontologiei; ontic. — Din fr. **ontologique.**

ONTOLOGÍE s.f. Ramură a filosofiei care studiază fiinţa, trăsăturile generale ale existenţei. — Din fr. **ontologie.**

ONTOLOGÍST, -Ă, *ontologişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în probleme de ontologie; ontolog. — Din fr. **ontologiste.**

OOCÍT, *oocite,* s.n. (Biol.) Celulă germinativă femelă la animale. — Din fr. **oocyte.**

OOGAMÍE s.f. Tip de proces sexual caracteristic algelor şi ciupercilor, în care are loc unirea celulei sexuale femele mari şi imobile cu o celulă sexuală masculă mică şi mobilă. [Pr.: *o-o-*] — Din it. **oogamia.**

OOGENÉZĂ, s.f. (Biol.) Proces de formare a ovulului animal; ovogeneză. — Din fr. **oogenèse.**

OOGÓN, *oogoane,* s.n. Organ femel caracteristic plantelor la care procesul sexual are loc prin oogamie. — Din fr. **oogone.**

OOLÍT, *oolite,* s.n. Formaţiune sferică sau elipsoidală constituită dintr-un material (calcit, aragonit, fosfat de calciu etc.) dispus concentric prin precipitarea mineralelor în jurul unui nucleu (grăunte de nisip, fragment de cochilie etc.). — Din fr. **oolithe.**

OOLÍTIC, -Ă, *oolitici, -ce,* adj. Care conţine oolite, format din oolite. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oolithique.**

OOLÓGIC, -Ă, *oologici, -ce,* adj. Referitor la oologie, care aparţine oologiei. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oologique.**

OOLOGÍE s.f. Parte a ornitologiei care se ocupă cu studiul ştiinţific al ouălor la păsări. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oologie.**

OOSFÉRĂ, *oosfere,* s.f. Celulă reproducătoare femelă a plantelor care, în urma fecundaţiei, devine oul plantei. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oosphère.**

OOSPÓR, *oospori,* s.m. Oul criptogamelor, format în oogon după fecundaţie. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oospore.**

OOTÉCĂ, *ooteci,* s.f. (Entom.) Pungă în care sunt închise ouăle la insectele ortoptere. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oothèque.**

OP, *opuri,* s.n. (Înv. şi fam.) Operă (literară sau ştiinţifică); carte, lucrare, scriere. — Din lat. **opus.**

OPÁC[1], *opace,* s.n. Cui cu care se prinde vâsla de luntre. — Et. nec. Cf. o p a c i n ă.

OPÁC[2], -Ă, *opaci, -ce,* adj. **1.** Prin care nu poate trece lumina, lipsit de transparenţă, nestrăveziu. F Care nu permite trecerea unei radiaţii electromagnetice sau corpusculare. F Lipsit de strălucire, întunecat. **2.** Fig. Cu orizont mărginit, îngust la minte, obtuz. — Din fr. **opaque,** lat. **opacus.**

OPACIFIÁ, *opacifiez,* vb. I. Refl. A deveni opac[2], a se face opac[2]. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **opacifier.**

OPACIFIÁT, -Ă, *opacifiaţi, -te,* adj. (Rar) Opac[2]. [Pr.: *-fi-at*] — V. **opacifia.**

OPACIFIÉRE, *opacifieri,* s.f. Faptul de *a se opacifia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **opacifia.**

OPACIMETRÍE, *opacimetrii,* s.f. (Fiz.) Măsurare a opacităţii unor substanţe. — Din fr. **opacimétrie.**

OPACIMÉTRU, *opacimetre,* s.n. Aparat pentru determinarea opacităţii sau a transparenţei hârtiei. — Din fr. **opacimètre.**

OPÁCINĂ, *opăcini,* s.f. (Reg.) Vâslă scurtă; lopată. [Pl. şi: *opacine*] — Din ucr. **opačyna.**

OPACITÁTE, *opacităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi opac[2]; lipsă de transparenţă. **2.** Fig. Incapacitate de a înţelege, de a pătrunde ceva; orizont îngust al cuiva. — Din fr. **opacité,** lat. **opacitas, -atis.**

OPACIZÁ, *opacizez,* vb. I. Tranz. A face ca un corp să devină opac[2] (**1**), a mări opacitatea unui corp. — **Opac[2]** + suf. *-iza.*

OPACIZÁNT, -Ă, *opacizanţi, -te,* adj. Care opacizează un corp. — **Opaciza** + suf. *-ant.*

OPACIZÁRE, *opacizări,* s.f. Acţiunea de *a opaciza* şi rezultatul ei. — V. **opaciza.**

OPACIZÁT, -Ă, *opacizaţi, -te,* adj. Care este lipsit de transparenţă. — V. **opaciza.**

OPÁIEŢ s.n. v. **opaiţ.**

OPÁIŢ, *opaiţe,* s.n. **1.** Lampă mică, primitivă, care luminează cu ajutorul unui fitil introdus într-un recipient umplut cu seu, ulei sau untură. **2.** Numele a două plante erbacee anuale sau perene cu tulpina păroasă, dintre care una cu florile albe, rar trandafirii, care se deschid seara, răspândind un miros plăcut *(Melandryum pratense),* iar alta cu frunzele păroase şi cu florile albe *(Melandryum nemorale).* [Pr.: *-pa-iţ.* — Var.: **opáieţ** s.n., **opáiţă** s.f.] — Cf. sl. o p a j e c ĭ, rom. v ă p a i e.

OPÁIŢĂ s.f. v. **opaiţ.**

OPÁL, *opale,* s.n. **1.** Piatră semipreţioasă, cu luciu sticlos, incoloră sau variat colorată (verde, albastru, roşu, alb etc.), transparentă sau opalescentă. **2.** Ţesătură de bumbac subţire şi străvezie, albă sau colorată în nuanţe deschise, din care se fac bluze, cămăşi, batiste etc. [Pl. şi: *opaluri*] — Din germ. **Opal,** lat. **opalus,** fr. **opale.**

OPALESCÉNT, -Ă, *opalescenţi, -te,* adj. Care prezintă fenomenul de opalescenţă; (rar) care răspândeşte o lumină slabă, difuză; opalin. — Din fr. **opalescent.**

OPALESCÉNŢĂ, *opalescenţe,* s.f. Aspect lăptos prezentat, în urma fenomenului de refracţie a luminii, de unele medii cu particule fin dispersate sau bule de gaz microscopice şi care apare roşcat când este observat prin transparenţă şi albăstrui când este observat lateral. — Din fr. **opalescence.**

OPALÍN, -Ă, *opalini, -e,* adj. Care are culoarea lăptoasă şi reflexele caracteristice ale opalului; opalescent. — Din fr. **opalin.**

OPALIZÁ, *opalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) face asemănător opalului, a căpăta aparenţa opalului. — Din fr. **opaliser.**

OPALIZÁRE, *opalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) opaliza* şi rezultatul ei. F Fabricare a sticlei opalizate. — V. **opaliza.**

OPALIZÁT, -Ă, *opalizaţi, -te,* adj. Care a devenit asemănător opalului. — V. **opaliza.**

ÓP-ART s.n. Curent în arta europeană şi americană de la mijlocul sec. XX, care îşi propunea dinamizarea actului privirii prin geometrizarea şi modularea imaginii. — Din engl. **op**[tical] **art.**

OPAXÍT, *opaxite,* s.n. Placă de sticlă opacă[2] sau opalescentă de diferite culori, care serveşte la căptuşirea pereţilor, înlocuind faianţa. [Var.: **opaxítă** s.f.] — Cf. o p a c[2].

OPAXÍTĂ s.f. v. **opaxit.**

OPĂCEÁLĂ, *opăceli,* s.f. (Reg.) **1.** Împiedicare, reținere. **2.** Tulburare, zăpăceală, năuceală. — **Opăci** + suf. *-eală.*

OPĂCÍ, *opăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A opri în loc, a reține; a împiedica. **2.** A induce în eroare, a deruta; a necăji; a năuci, a zăpăci. **3.** A liniști, a potoli, a domoli. — Din bg. **opača,** sb. **opačiti.**

OPĂCÍRE, *opăciri,* s.f. (Reg.) Faptul de *a opăci.* — V. **opăci.**

OPĂCÍT, -Ă, *opăciți, -te,* adj. (Reg.) **1.** Zăpăcit, speriat, uluit. **2.** Pocit, monstruos. — V. **opăci.**

OPĂREÁLĂ, *opăreli,* s.f. **1.** Opărire. **2.** (Pop.) Iritație a pielii, care se ivește (mai ales la copiii mici) la încheieturi și între coapse, provocând usturimi; opăritură. — **Opări** + suf. *-eală.*

OPĂRÍ, *opăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A turna peste ceva un lichid clocotit (apă, leșie, lapte etc.) pentru a spăla, a curăța de coajă, a găti etc. F Tranz. și refl. A provoca sau a căpăta arsuri, turnând sau vărsând apă clocotită sau alt lichid foarte fierbinte; a (se) arde. **2.** Refl. (Mai ales despre copiii mici) A face răni și iritații în unele părți ale corpului, mai ales la încheieturi, din cauza transpirației, a urinei etc. **3.** Refl. (Reg.; despre mălai, făină, plante uscate) A se încinge, alterându-se. **4.** Refl. (Despre plante) A se ofili, a se veșteji (din cauza căldurii); a se măna din cauza soarelui prea fierbinte apărut după ploaie. — Din bg. **oparja,** sb. **opariti.**

OPĂRÍRE, *opăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) opări* și rezultatul ei; opăreală (**1**). — V. **opări.**

OPĂRÍT, -Ă, *opăriți, -te,* adj. **1.** Peste care s-a turnat sau s-a vărsat apă fierbinte. **2.** (Mai ales despre copiii mici) Care are iritații ale pielii (de obicei la încheieturi) din cauza transpirației, a urinei etc. **3.** Fig. Fără chef, supărat; fiert, plouat. — V. **opări.**

OPĂRITÓR, -OÁRE, *opăritori, -oare,* adj. (Rar; adesea substantivat) Care opărește. — **Opări** + suf. *-tor.*

OPĂRITÚRĂ, *opărituri,* s.f. Opăreală (**2**); parte iritată a pielii. — **Opări** + suf. *-tură.*

ÓPEN, *openuri,* s.n., adj. invar. **1.** S.n. Competiție deschisă pentru orice categorie de sportivi; (în tenis) turneu la care participă profesioniști și neprofesioniști. **2.** Adj. invar. (Despre competiții, concursuri, turnee sportive) Deschis oricărei categorii. *Turneu open.* [Pr.: *ă*upăn] — Din engl. **open.**

OPERÁ, *operez,* vb. I. **1.** Tranz. A întreprinde o acțiune, a realiza, a face, a înfăptui, a efectua. F Spec. (Mat.) A efectua un calcul. F Intranz. A lucra cu..., a se folosi de..., a întrebuința. **2.** Tranz. A supune pe cineva unei intervenții chirurgicale. **3.** Tranz. A înregistra diverse date contabile în registre sau în acte de evidență. **4.** Intranz. A întreprinde o acțiune militară în vederea realizării unui plan strategic sau a sarcinilor subordonate acestuia. **5.** Tranz. (Arg.) A comite furturi, spargeri, crime etc. — Din fr. **opérer,** lat., it. **operare.**

OPERÁBIL, -Ă, *operabili, -e,* adj. Care poate fi operat (**2**) (în bune condiții). — Din fr. **opérable.**

OPERÁNT, -Ă, *operanți, -te,* adj. Care își produce (repede) efectul; eficace. — Din fr. **opérant.**

OPERÁRE, *operări,* s.f. Acțiunea de *a opera* și rezultatul ei. — V. **opera.**

OPERÁT[1], *operate,* s.n. (Livr.) Lucrare, operă[1], scriere. — Din lat. **operatus.**

OPERÁT[2], -Ă, *operați, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care a suferit o intervenție chirurgicală. — V. **opera.**

OPERATÍV, -Ă, *operativi, -e,* adj. **1.** Care lucrează repede, expeditiv, activ; care are efect (rapid); eficace, eficient. **2.** Referitor la acțiuni, care ține de acțiune. — Din fr. **opératif.**

OPERATIVITÁTE s.f. Calitatea de a fi operativ (**1**), expeditiv, de a acționa rapid; eficacitate. — **Operativ** + suf. *-itate.*

OPERATÓR, -OÁRE, *operatori, -oare,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Muncitor calificat care supraveghează funcționarea unei mașini de lucru, a unui aparat sau care efectuează diverse operații cu acestea. F Spec. Persoană care mânuiește aparatul de luat vederi în timpul filmării; persoană care proiectează filmul pe ecran. **2.** S.m. și f. Persoană care face anumite operații chirurgicale; chirurg. **3.** S.m. (Mat.) Funcție între două spații vectoriale, compatibilă cu structura vectorială a spațiilor respective. **4.** S.m. (Filol.) Conectiv. **5.** Adj. (În sintagma) *Bloc operator* = complex în cadrul unei secții de chirurgie care include sala de operații, sala de preanestezie și sălile aferente. — Din fr. **opérateur,** lat. **operator, -oris.**

OPERATORÍE s.f. Meseria de operator cinematografic. — **Operator** + suf. *-ie.*

OPERATÓRIU, -IE, *operatorii,* adj. Privitor la chirurgie, în legătură cu chirurgia; chirurgical. — Din fr. **opératoire,** lat. **operatorius.**

OPERÁȚIE, *operații,* s.f. **1.** Activitate efectuată de unul sau de mai mulți oameni cu o anumită calificare în vederea atingerii unui anumit scop; acțiune efectuată de un aparat, de o mașină etc. în cadrul unei munci specifice; *p. gener.* acțiune, lucrare. **2.** Acțiune terapeutică chirurgicală, efectuată asupra unui organ sau a unui țesut bolnav; intervenție chirurgicală. **3.** Acțiune militară de mare amploare, în vederea realizării unui plan strategic sau a sarcinilor subordonate acestuia. **4.** (În forma *operațiune*) Efectuare a unei tranzacții financiare sau comerciale; înscriere într-un registru a unei tranzacții efectuate. **5.** (Mat.) Procedeu prin care se obțin unul sau mai multe elemente ale unei mulțimi. F Regulă după care se face un calcul sau se aplică o construcție matematică; executare a unui calcul. [Var.: **operațiúne** s.f.] — Din lat. **operatio, -onis,** fr. **opération,** germ. **Operation.**

OPERAȚIONÁL, -Ă, *operaționali, -e,* adj. Referitor la operații (militare). G *Cercetare operațională* = tehnica analizei unei probleme administrative, comerciale, industriale sau logice prin metoda matematică. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **opérationnel.**

OPERAȚIONALÍSM s.n. (Fil.) **1.** Concepție gnoseologică neopozitivistă potrivit căreia noțiunile nu pot avea decât conținut operațional, întrucât semnificațiile sunt generate de operații intelectuale. **2.** Metodologie care pune în evidență funcția operatorie, instrumentală a conceptelor și a teoriilor științifice. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **operationalism.**

OPERAȚIONALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este operațional. [Pr.: *-ți-o-*] — **Operațional** + suf. *-itate.*

OPERAȚIÚNE s.f. v. **operație.**

ÓPERĂ[1], *opere,* s.f. **1.** Acțiune conștientă îndreptată spre un anumit scop; rezultat al unei activități creatoare; lucrare, faptă. **2.** Lucrare originală de artă, de știință etc.; creație (artistică). F (La sg., cu sens colectiv) Totalitatea lucrărilor unui artist sau ale unui om de știință, ale unui creator în general. — Din lat., it. **opera.**

ÓPERĂ[2], *opere,* s.f. Compoziție muzicală scrisă pentru soliști, cor și orchestră pe textul unui libret dramatic; reprezentare scenică a acestei lucrări. F Clădire destinată reprezentării unor asemenea compoziții. — Din it. **opera,** fr. **opéra.**

OPÉRCUL, *opercule,* s.n. Fiecare dintre plăcile osoase care acoperă deschiderea branhială la unele specii de pești. F Căpăcel care astupă gura cochiliei la unii melci. — Din fr. **opercule,** lat. **operculum.**

OPERÉTĂ, *operete,* s.f. Compoziție muzical-dramatică ușoară, scrisă pentru soliști, cor și orchestră pe un libret cu conținut agreabil, în care cupletele cântate alternează cu cele vorbite. F Clădire destinată reprezentării unor asemenea compoziții. — Din germ. **Operette,** it. **operetta,** fr. **opérette.**

OPERETÍSTIC, -Ă, *operetistici, -ce,* adj. Referitor la operetă, care ține de operetă. — Din it. **operettistico.**

OPIACÉU, -ÉE, *opiacee,* adj., s.n. (Substanță) care conține opiu sau care are aceeași acțiune ca și opiul. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **opiacé.**

OPIÁT, *opiate,* s.n. Preparat farmaceutic în conținutul căruia intră și opiu. [Pr.: *-pi-at*] — Din fr. **opiat.**

OPINÁ, *opinez,* vb. I. Tranz. A exprima sau a-și da o părere, a fi de părere; a socoti, a crede, a considera. F Intranz. A lua poziție, atitudine. — Din fr. **opiner,** lat. **opinari.**

OPINÁRE, *opinări,* s.f. (Rar) Faptul de *a opina.* — V. **opina.**

OPINCÁR, *opincari,* s.m. **1.** Persoană care poartă opinci; om de rând, țăran. **2.** Persoană care lucrează sau vinde opinci. — **Opincă** + suf. *-ar.*

OPÍNCĂ, *opinci,* s.f. **1.** Încălțăminte țărănească făcută dintr-o bucată dreptunghiulară de piele sau de cauciuc, strânsă pe laba piciorului cu ajutorul nojițelor. G Expr. (Reg.) *A pune* cuiva (sau *a-i da cu) opinca (în obraz)* = **a)** a păcăli pe cineva, a trage pe sfoară; **b)** a face pe cineva de rușine. *C-un pantof și c-o opincă* = luat prin surprindere, nepregătit. *A umbla cu opinci de fier* = a umbla mult. *Pe unde și-a spart dracul opincile* = departe. *A călca* (pe cineva) *pe opinci* = a jigni pe cineva, a ofensa. **2.** Fig. (La sg.; cu sens colectiv) Țărănime. G Expr. *De la vlădică până la opincă* = din toate clasele sociale, toți. — Din bg. **opinka, opinăk.**

OPINCĂRÍE, *opincării,* s.f. (Rar) Atelier sau magazin în care se confecționează sau se vând opinci. — **Opincă** + suf. *-ărie.*

OPINCÚȚĂ, *opincuțe,* s.f. Diminutiv al lui *opincă* (**1**). F Încălțăminte feminină ușoară, cu talpă subțire. — **Opincă** + suf. *-uță.*

OPÍNIE, *opinii,* s.f. Părere, judecată, idee. G *Opinia publică* = părerea publicului într-o anumită chestiune. G Expr. *A face opinie separată* = a susține în mod ferm o părere deosebită de cea a majorității; a nu se alătura părerii majorității. [Var.: (înv.) **opiniúne** s.f.] — Din lat. **opinio, -onis,** fr. **opinion.**

OPINIÚNE s.f. v. **opinie.**

OPINTEÁLĂ, *opinteli,* s.f. Sforțare mare, efort, opintire. G Loc. adv. *Pe opinteală* = din răsputeri, cu efort. — **Opinti** + suf. *-eală.*

OPINTÍ, *opintesc,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A face un efort (mare) pentru a împinge, a urni sau a ridica ceva; a-și încorda puterile, a se sforța. **2.** Tranz. (Reg.) A sili, a forța un animal să pornească sau să meargă mai repede. F Fig. A îndemna, a îmboldi, a stimula pe cineva. **3.** Tranz. A ridica o povară făcând un efort, a sălta cu greutate ceva. **4.** Refl. (Rar) A porni cu hotărâre, a se repezi, a se năpusti. — Cf. sl. o p ě n t ĭ.

OPINTÍC, *opintici,* s.m. **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina păroasă, cu frunze albăstrui-verzi, lucioase și cu flori galbene, reunite câte două sau câte cinci într-o inflorescență în vârful tulpinii *(Hieracium auricula).* **2.** (Bot.) Gheabă. — Et. nec.

OPINTÍRE, *opintiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) opinti;* sforțare, efort. — V. **opinti.**

OPIOMÁN, -Ă, *opiomani, -e,* s.m. și f. Persoană care consumă opiu. [Pr.: *-pi-o-*] — Din fr. **opiomane.**

OPIOMANÍE, *opiomanii,* s.f. Abuz de opiu; intoxicație cronică, provocată prin obișnuința de a consuma opiu. [Pr.: *-pi-o-*] — Din fr. **opiomanie.**

ÓPIS, *opise,* s.n. Listă de acte, registru, indice, inventar. — Din rus. **opis.**

OPISTODÓM, *opistodomuri,* s.n. (Arhit.) Partea din spate a unui templu grecesc unde se păstrau obiectele de cult și tezaurul. — Din fr. **opisthodome.**

OPISTOTÓNUS s.n. Spasm prelungit al mușchilor spatelui, ducând la poziția de arc de cerc a acestuia. — Din fr. **opisthotonus.**

ÓPIU s.n. Substanță narcotică toxică obținută prin uscarea latexului extras prin incizie din capsulele necoapte ale unei specii de mac și folosită ca somnifer, calmant, analgezic, stupefiant. [Var.: **ópium** s.n.] — Din fr., lat. **opium.**

ÓPIUM s.n. v. **opiu.**

OPLEÁN, *oplene,* s.n. Fiecare dintre cele două bucăți transversale de lemn care leagă și fixează tălpile saniei; slai. — Din bg. **opljan.**

OPLOȘÍ, *oploșesc,* vb. IV. **1.** Refl. A-și găsi refugiu, a se pune la adăpost, a se aciua, a se pripăși. **2.** Tranz. A găzdui, a adăposti. F A crea cuiva (prin favoritism) o situație bună; a căpătui, a proteja. — Et. nec.

OPLOȘÍRE, *oploșiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) oploși* și rezultatul ei. — V. **oploși.**

OPLOȘÍT, -Ă, *oploșiți, -te,* adj. Care a fost adăpostit, găzduit; pripășit; ascuns. — V. **oploși.**

OPONÉNT, -Ă, *oponenți, -te,* s.m. și f. Persoană care face opoziție; opozant. — Din germ. **Opponent.**

OPOPONÁX, *opoponacși,* s.m. Plantă erbacee mare, din familia umbeliferelor *(Opoponax chironium);* rășină extrasă din rădăcina acestei plante, folosită în medicină și în parfumerie. — Din lat., fr. **opoponax.**

OPORTÚN, -Ă, *oportuni, -e,* adj. Care se întâmplă, care se produce la momentul sau la locul potrivit; adecvat situației, împrejurărilor; indicat, nimerit, favorabil. — Din fr. **opportun,** lat. **opportunus.**

OPORTUNÍSM s.n. Atitudine lipsită de principialitate a unei persoane care, pentru a-și satisface interesele personale, adoptă și aplică, după împrejurări, principii și păreri potrivite momentului. — Din rus. **opportunizm,** fr. **opportunisme.**

OPORTUNÍST, -Ă, *oportuniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la oportunism, propriu oportunismului. **2.** S.m. și f. Adept al oportunismului. — Din rus. **opportunist,** fr. **opportuniste.**

OPORTUNITÁTE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este oportun. **2.** Situație prielnică, ocazie. — Din fr. **opportunité,** lat. **opportunitas, -atis.**

OPÓSUM, *oposumi,* s.m. Gen de mamifere marsupiale arboricole, de mărimea unei pisici, cu coadă lungă și blană cenușie, care trăiește în America de Nord și de Sud. *(Didelphys);* animal care face parte din acest gen. F Blana prelucrată a acestui animal. — Din fr. **opossum,** germ. **Opossum.**

OPOTERÁPIC, -Ă, *opoterapici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la opoterapie, de opoterapie. — Din fr. **opothérapique.**

OPOTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică care constă în administrarea de sucuri, extracte sau pulberi de țesuturi, de organe sau de glande endocrine atunci când acestea lipsesc din organism; organoterapie. — Din fr. **opothérapie.**

OPOZÁBIL, -Ă, *opozabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi opus, care se poate opune. **2.** (Despre un drept, un mijloc de apărare, o hotărâre judecătorească etc.) Care trebuie respectat și de alte persoane, nu numai de titularul dreptului sau de părțile în litigiu. — Din fr. **opposable.**

OPOZABILITÁTE s.f. Faptul de a fi opozabil (**2**). — Din fr. **opposabilité.**

OPOZÁNT, -Ă, *opozanți, -te,* s.m. și f. **1.** Oponent. **2.** (În țările cu regim parlamentar) Persoană care face parte dintr-un partid sau dintr-un grup politic de opoziție. G (Adjectival) *Ziar opozant.* — Din fr. **opposant.**

OPOZÍT, -Ă, *opoziți, -te,* adj. (Înv.) Opus[2], contrar. — Din lat. **oppositus,** fr. **opposite.**

OPOZÍȚIE, *opoziții,* s.f. **I. 1.** Raportul dintre două lucruri sau două situații opuse, contradictorii; deosebire izbitoare, contrast. G Loc. adv. *În opoziție cu...* = în contrast cu..., spre deosebire de... **2.** Împotrivire, opunere, rezistență. G Loc. vb. *A face opoziție* = a se opune, a se împotrivi. **3.** (Fil.) Noțiune a dialecticii desemnând un stadiu mai înalt de dezvoltare a contradicției decât deosebirea, stadiu în care obiectul unitar se dedublează în contrarii ce se exclud. F Raport de excludere între două noțiuni sau între două judecăți, astfel încât acceptarea uneia dintre ele duce la respingerea celeilalte. **4.** Poziție momentană a doi aștri care se află (aproximativ) pe aceeași direcție cu Pământul, de o parte și de cealaltă a acestuia. **5.** (Jur.) Manifestare de voință destinată să împiedice îndeplinirea unui act juridic sau să impună anumite condiții acestei îndepliniri. F Cale de atac împotriva unei hotărâri judecătorești, care a fost dată în lipsa părților. F Cale de atac împotriva anumitor acte de executare silită. **6.** (Lingv.) Diferență, de obicei fonetică, cu sau fără valoare funcțională, între două unități lingvistice. **II.** (În țările cu regim parlamentar) Ansamblul grupărilor sau partidelor politice care se opun partidului aflat la putere; politica pe care o duc acestea față de cei aflați la putere. [Var.: (înv.) **opoziţiúne** s.f.] — Din lat. **oppositio, -onis,** fr. **opposition,** germ. **Opposition.**

OPOZIȚIONÁL, -Ă, *opoziționali, -e,* adj. Care se opune; de opoziție. G *Propoziție circumstanțială opozițională* = propoziție subordonată care se opune conținutului regentei prin întregul ei conținut sau numai printr-o parte a lui (predicat, complement etc.). [Pr.: *-ți-o-*] — **Opoziţiune** + suf. *-al.*

OPOZIȚIONÍST, -Ă, *opoziționiști, -ste,* adj. **1.** Care face politică de opoziție. **2.** Opus[2], contrar. [Pr.: *-ți-o-*] — **Opoziţiune** + suf. *-ist.*

OPOZIȚIÚNE s.f. v. **opoziție.**

OPREÁ s.f. v. **opreală.**

OPREÁLĂ, *opreli,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Faptul de *a (se) opri;* oprire, oprelițe, piedică, obstacol. F (Concr.) Proptea, frână, piedică. G Expr. *A scoate* (pe cineva) *din oprele* = a face (pe cineva) să-și piardă cumpătul, să se tulbure. **2.** Arest, închi-soare. F Arestare, detenție. [Var.: **opreá** s.f.] — **Opri** + suf. *-eală.*

OPRÉG, *oprege,* s.n. Piesă caracteristică portului popular femeiesc din unele regiuni ale țării, alcătuită dintr-o bucată dreptunghiulară și îngustă de țesătură, cu franjuri colorate, purtată peste poalele cămășii, în față și în spate sau numai în spate. — Din sb. **opreg.**

OPRÉLIȘTE, *oprelişti,* s.f. Măsură, dispoziție de interzicere a ceva; interdicție, prohibiție; *p. ext.* piedică, obstacol în calea unei acțiuni; stavilă. — **Opri** + suf. *-elişte.*

OPRÉSIE s.f. v. **opresiune.**

OPRESIÚNE, *opresiuni,* s.f. **1.** Asuprire, oprimare, împilare. **2.** (Înv.) Greutate în respirație (însoțită de dureri pectorale). F Fig. Depresie sufletească, descurajare, deprimare. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: (înv.) **oprésie** s.f.] — Din fr. **oppression,** lat. **oppressio, -onis.**

OPRESÍV, -Ă, *opresivi, -e,* adj. Care oprimă, împiedică; asupritor. — Din fr. **oppressif.**

OPRESÓR, -OÁRE, *opresori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care oprimă; asupritor. — Din fr. **oppresseur.**

OPRÍ, *opresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A întrerupe (brusc) o mișcare, o acțiune, un proces, un fenomen în desfășurare, a face să înceteze, să stea pe loc; a stăvili, a curma. F Refl. A conteni, a înceta, a stagna. **2.** Intranz. și refl. A sta pe loc; *p. ext.* a întârzia, a poposi, a zăbovi. F Tranz. A întrerupe din mers o ființă, un vehicul; a face să stea pe loc. G Expr. *A opri calea* (cuiva) sau *a-i fi oprită calea* = a sta în calea cuiva; a împiedica pe cineva (din drum). F Tranz. A reține undeva, a determina să rămână. F Tranz. A reține cu forța, a sechestra; a aresta. **3.** Tranz. A reține pentru sine, a pune deoparte, a-și însuși un obiect, o valoare etc. F A rezerva, a reține (pentru mai târziu) locuri, bilete etc. **4.** Refl. A se așeza (temporar), a se stabili, a se fixa undeva. F A-și îndrepta ochii, privirea, atenția etc. asupra unui lucru, asupra unei probleme etc.; a se concentra asupra unui punct, asupra unei chestiuni etc. care merită atenție; a insista. **5.** Tranz. A împiedica de la o acțiune, a nu îngădui, a nu permite; a interzice. F Refl. A se stăpâni, a se înfrâna, a se abține de la ceva. [Imper. sg. și: (reg.) *opreá*] — Din sl. **opрěti.**

OPRIMÁ, *oprím,* vb. I. Tranz. A asupri, a împila, a exploata. — Din fr. **opprimer.**

OPRIMÁNT, -Ă, *oprimanți, -te,* adj. Care oprimă. — Din fr. **opprimant.**

OPRIMÁRE, *oprimări,* s.f. Acțiunea de *a oprima* și rezultatul ei; asuprire, împilare. — V. **oprima.**

OPRIMÁT, -Ă, *oprimați, -te,* adj. Asuprit, împilat, exploatat. — V. **oprima.**

OPRÍRE, *opriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) opri* și rezultatul ei; încetare a unei acțiuni, a unei mișcări, rămânere pe loc; staționare, stagnare; oprit[1]. G Loc. adv. *Fără oprire* = neîntrerupt, neîncetat, continuu. F (Concr.) Loc unde se oprește cineva sau ceva; stație, popas. F Ținere pe loc, reținere. F (Înv.) Interdicție, prohibiție, piedică, oprelițe. — V. **opri.**

OPRÍT[1] s.n. Oprire. — V. **opri.**

OPRÍT[2], -Ă, *opriți, -te,* adj. Interzis; rezervat. F *Pădure oprită* = pădure în care este interzisă orice tăiere a copacilor; opriturǎ. — V. **opri.**

OPRITÓR, -OÁRE, *opritoare,* s.n., *opritori,* s.f. **I.** S.f., s.n. Ceea ce împiedică, stăvilește ceva. **1.** S.f. Frână formată dintr-un lanț legat cu un capăt de dricul carului și prevăzut la celălalt capăt cu o bucată de lemn, cu un cârlig sau cu o talpă de oțel, care se lasă să se târască între obadă și sol pentru a împiedica una dintre roți când vehiculul coboară la vale; piedică. **2.** S.n. Curea (sau lanț, știreang) la ham care ajută la împingerea înapoi a vehiculului, la încetinirea vitezei în timpul coborârii și la oprirea lui.

3. S.f. (Reg.) Stăvilar, zăgaz, dig. **4.** S.f. Plasă întinsă pe un semicerc, cu care se astupă gura matiței ca să nu iasă peștele când se scoate năvodul din apă. **5.** S.f. Fiecare dintre parii care se pun la gardurile mari de prins pește, ca să nu le rupă valurile. **II.** S.n. Nume dat unor piese sau dispozitive care limitează deplasarea unui organ mobil, a unei instalații, a unui aparat etc. [Pl. și: (**I 2, II,** f.) *opritori*] — **Opri** + suf. *-tor.*

OPRITÚRĂ, *oprituri,* s.f. (Reg.) Porțiune într-o pădure din care este interzis să se taie copaci. F Porțiune dintr-o pășune rezervată pentru cosit și pe care nu au voie să pască vitele. — **Opri** + suf. *-tură.*

OPRÓBRIU, *oprobrii,* s.n. (Livr.) Dispreț, dezaprobare prin care societatea condamnă fapte socotite nedemne sau oameni care săvârșesc astfel de fapte. — Din fr. **opprobre,** lat. **opprobrium.**

OPSÁS, *opsasuri,* s.n. (Reg.) Partea din spate a încălțămintei, cuprinzând și tocul. — Din germ. **Absatz.**

OPSOMANÍE s.f. Particularitate morbidă potrivit căreia unele persoane nu pot suporta decât anumite alimente. — Din fr. **opsomanie.**

OPT, (**1**) num. card., (**2**) *opturi,* s.n. **1.** Num. card. Numărul care în numărătoare are locul între șapte și nouă. G (Adjectival) *Copilul are opt ani.* G (Substantivat) *Mănâncă cât opt.* G (Cu valoare de num. ord.) *Etajul opt.* G (Precedat de „câte", formează num. distributiv) *Merg în rând câte opt.* **2.** S.n. Semn grafic care reprezintă numărul opt (**1**); *p. ext.* desen, figură în forma acestui semn. F Nota opt. F (Art.) Numele unui dans popular. — Lat. **octo.**

OPTÁ, *optez,* vb. I. Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „pentru") A alege, a prefera din două sau mai multe lucruri, soluții, situații etc. pe cea considerată mai convenabilă; a se decide în favoarea cuiva sau a ceva. — Din fr. **opter,** lat. **optare.**

OPTÁRE, *optări,* s.f. (Rar) Faptul de *a opta;* opțiune. — V. **opta.**

OPTATÍV, -Ă, *optativi, -e,* adj. Care exprimă o dorință. G (Gram.) *Mod optativ* (și substantivat, n.) = mod al verbului care exprimă acțiunea ca dorită. *Propoziție optativă* (și substantivat, f.) = propoziție care exprimă o acțiune sau o stare a cărei realizare este dorită. — Din fr. **optatif,** lat. **optativus.**

ÓPTIC, -Ă, *optici, -ce,* s.f., adj. **I. 1.** S.f. Ramură a fizicii care studiază natura luminii, fenomenele legate de emisia, absorbția, propagarea și interacțiunea ei cu materia etc. F Parte a fizicii care studiază radiațiile de aceeași natură cu lumina (radiații infraroșii, ultraviolete etc.). G *Optică electronică* = domeniu al electronicii care studiază mișcarea electronilor în vid, într-un câmp electric sau magnetic. **2.** Fig. Fel, mod de a vedea și de a interpreta faptele și fenomenele; concepție, punct de vedere. **II.** Adj. **1.** Care se bazează pe lumină, privitor la fenomenele luminoase; care aparține obiectului de studiu al opticii (**I 1**). G *Centru optic* = punct de pe axa unei lentile către care tind punctele principale și cele nodale ale ei și prin care raza de lumină trece fără să-și schimbe direcția. **2.** Care se referă la ochi, la vedere. G *Nerv optic* = nerv care transmite informațiile vizuale de la ochi la centrul respectiv din creier. — Din fr. **optique.**

OPTICIÁN, -Ă, *opticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în optică (**I 1**); persoană care lucrează, repară sau vinde instrumente optice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **opticien.**

ÓPTIM, -Ă, *optimi, -e,* adj. Cel mai bun sau foarte bun (adecvat, potrivit, indicat etc.). F Spec. Care asigură cea mai mare eficiență economică, care corespunde cel mai bine intereselor economice urmărite. — Din fr. **optime,** lat. **optimus.**

OPTIMÁL, -Ă, *optimali, -e,* adj. (Cu caracter) optim. — Din fr. **optimal.**

OPTIMÁT, *optimați,* s.m. (Înv.; în Antichitatea romană) Nobil, aristocrat. — Din lat. **optimas, -atis.**

OPTÍME, *optimi,* s.f. A opta parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. F Notă muzicală valorând a opta parte dintr-o notă întreagă. — **Opt** + suf. *-ime.*

OPTIMÉTRU, *optimetre,* s.n. Instrument optic de mare precizie cu care se măsoară dimensiunile unor piese. — Din fr. **optimètre.**

OPTIMÍSM s.n. Concepție filosofică opusă pesimismului, potrivit căreia lumea existentă este cea mai bună dintre lumile posibile sau, cel puțin, în lume binele precumpănește asupra răului; atitudine a omului care privește cu încredere viața și viitorul; tendință de a vedea latura bună, favorabilă a lucrurilor. — Din fr. **optimisme,** germ. **Optimismus.**

OPTIMÍST, -Ă, *optimiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care manifestă optimism; care se bazează pe optimism, care denotă optimism. **2.** S.m. și f. Persoană care manifestă optimism. — Din fr. **optimiste.**

OPTIMIZÁ, *optimizez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca randamentul unei mașini, al unui sistem tehnic etc. să fie optim, să corespundă unor exigențe sporite. **2.** A alege soluția economică optimă pentru rezolvarea unei probleme. — Din fr. **optimiser.**

OPTIMIZÁRE, *optimizări,* s.f. **1.** Alegerea și aplicarea soluției (economice) optime (dintre mai multe posibile). **2.** (Mat.) Raționament sau calcul care permite găsirea valorilor unuia sau mai multor parametri corespunzând maximului unei funcții. — Cf. fr. optimiser, optimisation.

OPTIMIZÁT, -Ă, *optimizați, -te,* adj. (Despre mașini, sisteme tehnice etc.) Al cărui randament a devenit optim. — V. **optimiza.**

OPTOCUPLÓR, *optocuploare,* s.n. (Electron.) Cuplor optic. — Din fr. **optocou-pleur.**

OPTOELECTRÓNICĂ s.f. Ramură a electronicii care studiază producerea, măsurarea și folosirea radiației electromagnetice din domeniul optic, precum și conversia acestei radiații în semnal electric. — Din fr. **optoélectronique.**

OPTOIZOLATÓR, *optoizolatoare,* s.n. (Electron.) Cuplor optic. [Pr.: *-to-i-*] — Din **opto**[cuplor] + **izolator.**

OPTOMÉTRIC, -Ă, *optometrici, -ce,* adj. De optometrie. — Din fr. **optométrique.**

OPTOMETRÍE s.f. Partea opticii care se ocupă cu cercetarea și măsurarea defectelor de vedere, precum și cu corectarea sau compensarea lor. — Din fr. **optométrie.**

OPTOMÉTRU, *optometre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea carac-teristicilor optice ale ochiului. — Din fr. **optomètre.**

ÓPTSPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între șaptesprezece și nouăsprezece. G (Adjectival) *Are optsprezece ani.* G (Substantivat) *Scrie un optsprezece.* G (Cu valoare de num. ord.) *Volumul optsprezece.* G (Formează num. multiplicativ) *De optsprezece ori.* G (Precedat de „câte", formează num. distributiv) *Aveau câte optsprezece lei.* — **Opt** + **spre** + **zece.**

ÓPTSPREZECELEA, ÓPTSPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al șaptesprezecelea și al nouăsprezecelea. — **Optsprezece** + **le** + **a.**

ÓPTULEA, ÓPTA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al șaptelea și al nouălea. — **Opt** + **le** + **a.**

OPTZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între șaptezeci și nouă și optzeci și unu. G (Substantivat) *Nu are mult până la optzeci.* G (Cu valoare de num. ord.) *Dosarul optzeci.* G (Formează num. multiplicativ) *De optzeci de ori.* G (Precedat de „câte", formează num. distributiv) *S-au format serii de câte optzeci.* — **Opt** + **zeci.**

OPTZÉCILEA, OPTZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al șaptezeci și nouălea și al optzeci și unulea. — **Optzeci** + **le** + **a.**

OPTZECÍST, -Ă, *optzeciști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Scriitor din generația anilor '80 ai sec. XX. **2.** Adj. Care aparține optzeciștilor, care se referă la optzeciști. — **Optzeci** + suf. **-ist.**

OPȚIONÁL, -Ă, *opționali, -e,* adj. Cu caracter de opțiune; facultativ. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **optionnel.**

OPȚIÚNE, *opțiuni,* s.f. **1.** Faptul sau dreptul de a alege din două sau mai multe lucruri, posibilități etc.; alegere. F Spec. Alegere, în temeiul unui drept, între două sau mai multe situații juridice. G *Drept de opțiune* = **a)** drept acordat cuiva de a-și alege cetățenia (de obicei în cazuri de stabilire în alt stat); **b)** drept acordat cuiva de a accepta o moștenire sau de a renunța la ea. **2.** Condiție stipulată uneori în tranzacțiile comerciale, potrivit căreia o parte contractantă, care își asumă obligații ferme, acordă celeilalte părți, pentru un anumit termen, dreptul de a alege între diferitele condiții alternative ale contractului sau chiar dreptul de a renunța la tranzacție. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **option,** lat. **optio, -onis.**

OPULÉNT, -Ă, *opulenți, -te,* adj. Bogat, îmbelșugat, abundent; voluminos, masiv. — Din fr. **opulent,** lat. **opulentus.**

OPULÉNȚĂ, *opulențe,* s.f. Bogăție, belșug, abundență. — Din fr. **opulence,** lat. **opulentia.**

OPÚNE, *opún,* vb. III. **1.** Tranz. A pune în fața cuiva sau a ceva, ca împotrivire, un lucru, un argument etc. F Refl. A se împotrivi (rezistând sau făcând uz de forță), a pune piedici, a ține piept; a zădărnici. **2.** Tranz. A pune față în față două sau mai multe ființe sau lucruri pentru a evidenția prin comparație contrastul dintre ele. **3.** Refl. (Despre unghiuri) A fi așezat, într-o figură geometrică, în fața altui unghi sau în fața uneia dintre laturi; (despre laturi) a fi așezat în fața altei laturi sau în fața unuia dintre unghiuri. [Prez. ind. și: (reg.) *opúi*] — Din lat. **opponere,** fr. **opposer** (după *pune).*

OPÚNERE, *opuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) opune* și rezultatul ei; punere față în față; împotrivire, stăvilire, zădărnicire; *p. ext.* opoziție. — V. **opune.**

OPÚNȚIA, *opunții,* s.f. Gen de plante din familia cactaceelor, cărnoase, cu ramuri cilindrice sau turtite lateral, de formă ovală, cu spini așezați în smocuri, cu flori mari, albe, roșii sau galbene (*Opuntia);* plantă care face parte din acest gen. [Pr.: *-ți-a*] — Din lat., fr. **opuntia.**

ÓPUS[1], *opusuri,* s.n. (Muz.) Indicație folosită pentru numerotarea lucrărilor unui compozitor. F Piesă muzicală a unui compozitor care poartă această indicație. [Abr.: *op*] — Din fr. **opus,** germ. **Opus.**

OPÚS[2], -Ă, *opuși, -se,* adj. **1.** Care este așezat în fața cuiva sau a ceva, în partea dimpotrivă; *p. ext.* (despre fenomene, caractere, legi) care nu se

poate împăca cu altul; contrar, potrivnic. F (Substantivat, n. art.) Ceea ce se opune altuia. **2.** (Mat.; despre unghiuri) Care este așezat, într-o figură geometrică, în fața altui unghi sau în fața uneia dintre laturi; (despre laturi) care este așezat în fața altei laturi sau în fața unuia dintre unghiuri. — V. **opune.**

OPÚSCUL, *opuscule,* s.n. Scriere științifică sau literară de proporții reduse. — Din fr. **opuscule,** lat. **opusculum.**

OPÚST, *opusturi,* s.n. (Înv. și pop.) Stăvilar, zăgaz (rudimentar); jgheab (de lemn) prin care se scurge apa dintr-un iaz; *p. ext.* iaz. — Din ucr. **opust.**

OR[1] conj. Dar, însă. F Deci, așadar. — Din fr. **or.**

OR[2] conj., adv. v. **ori.**

ORÁC interj. (Reg.; de obicei repetat) Cuvânt care redă strigătul broaștelor. — Onomatopee.

ORÁCOL, *oracole,* s.n. (În Antichitate) Răspuns profetic pe care, potrivit credinței anticilor, zeii îl dădeau celor veniți să-i consulte cu privire la viitor; prevestire, prezicere, profeție; lăcașul sacru unde se făceau și se interpretau aceste profeții; *p. ext.* persoană care făcea aceste profeții. F Hotărâre sau sentință cu caracter infailibil dată de o persoană cu autoritate; *p. ext.* persoană care dă această hotărâre sau sentință. G Expr. *A vorbi ca un oracol* = a se exprima sentențios și enigmatic. [Var.: **orácul** s.n.] — Din lat. **oraculum,** it. **oracolo,** fr. **oracle.**

ORÁCUL s.n. v. **oracol.**

ORACULÁR, -Ă, *oraculari, -e,* adj. (Rar) Care aparține oracolului, privitor la oracol. — **Oracul** + suf. *-ar.*

ORÁJ, *oraje,* s.n. (Met.) Fulger însoțit de tunet; furtună. — Din fr. **orage.**

ORAJÓS, -OÁSĂ, *orajoși, -oase,* adj. (Met.; despre fenomene atmosferice) Cu caracter de furtună. — Din fr. **orageux.**

ORÁL, -Ă, *orali, -e,* adj. **1.** (Anat.) Care se referă la gură, care aparține gurii; bucal. G *Sunet oral* = sunet la articularea căruia aerul trece numai prin gură. F Care se ia pe cale bucală. **2.** Care se transmite verbal, prin viu grai. F Care caracterizează vorbirea (în opoziție cu limba scrisă). F (Și substantivat, n.; despre examene) Care se desfășoară prin întrebări și răspunsuri expuse verbal. **3.** (În sintagma) *Stil oral* = mod de exprimare în scris care imită exprimarea prin viu grai. — Din fr. **oral.**

ORALITÁTE s.f. **1.** Calitate a stilului unei scrieri beletristice de a părea vorbit, datorită caracterului spontan și viu al dialogurilor care notează particularitățile vorbirii personajelor și al narațiunii propriu-zise. F Ansamblu de particularități ale limbii vorbite, ale graiului viu. **2.** (Jur. în sintagma) *Principiul oralității* = principiu fundamental al dreptului procesual, potrivit căruia dezbaterea litigiului se face verbal. — **Oral** + suf. *-itate.* Cf. it. o r a l i t á.

ORANGUTÁN s.m. v. **urangutan.**

ORANÍST s.n. v. **uranisc.**

ORÁNIȚĂ, *oranițe,* s.f. (Reg.) **1.** Prăjină cu cange la vârf, de care se servesc marinarii și pescarii. **2.** Luntre pescărească cu fundul lat. — Din sb. **oranica.**

ORÁNJ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Portocaliu. **2.** S.n. Culoare oranj (**1**). — Din fr. **orange.**

ORANJÁDĂ, *oranjade,* s.f. Băutură răcoritoare preparată din suc de portocale, zahăr și sifon sau apă. — Din fr. **orangeade.**

ORANJERÍE, *oranjerii,* s.f. Seră în care se cultivă portocali. F Tapiserie care reprezintă o grădină de portocali. — Din fr. **orangerie.**

ORÁNZ, *oranzi,* s.m. (Înv.) Portocal. — Din fr. **orange** (după *naramz).*

ORÁR[1], *orare,* s.n. Veșmânt bisericesc în formă de fâșie lungă și îngustă de lână, de mătase sau de bumbac, purtat pe umăr de diacon în timpul slujbei religioase. — Din sl. **orarĭ,** lat. **orarium.**

ORÁR[2]**, -Ă,** *orari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care arată orele; privitor la ore; care se face sau se calculează pe timp de o oră. G *Diferență orară* = diferența dintre orele locale a două puncte de pe suprafața Pământului. (Înv.) *Cerc orar* = median ceresc. **2.** S.n. Program al unei activități împărțit pe ore și repetat periodic; (concr.) tablou care indică pe ore programul unei activități; orele de plecare și de sosire ale unui tren, vapor, autobuz. F Spec. Program săptămânal pe baza căruia se desfășoară activitatea didactică în instituțiile de învățământ. **3.** S.n. Acul mic al ceasului, care indică orele. F (Înv.) Ceasornic. — Din fr. **horaire,** lat. **horarius.**

ORÁȘ, *orașe,* s.n. **1.** Formă complexă de așezare umană, având multiple dotări edilitare, de obicei cu funcție administrativă, industrială, comercială, politică și culturală; urbe. G Loc. adj. *De oraș* = care provine din oraș, care are caracteristicile, aspectul, obiceiurile etc. de la oraș. G *Haine de oraș* = **a)** haine mai bune decât cele de lucru; **b)** haine croite după moda de la oraș. **2.** P. restr. Partea centrală a unui oraș (**1**); centru. **3.** Populația, locuitorii unui oraș (**1**). — Din magh. **város.**

ORATÓR, -OÁRE, *oratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care compune și rostește un discurs; persoană care are talentul de a vorbi frumos în fața unui public; retor. — Din lat. **orator,** fr. **orateur.**

ORATÓRIC, -Ă, *oratorici, -ce,* adj. Care aparține oratorului sau oratoriei, privitor la orator sau la oratorie. — **Orator** + suf. *-ic.*

ORATORÍE s.f. Arta de a compune și de a rosti discursuri; arta de a vorbi convingător și frumos în public; elocvență, retorică, oratorism. — Din lat. **oratoria.** Cf. it. o r a t o r i a.

ORATORÍSM s.n. (Rar) Oratorie. — **Orator** + suf. *-ism.*

ORATÓRIU[1]**,** *oratorii,* s.n. **1.** Compoziție muzicală amplă, pentru cor, soliști și orchestră, destinată a fi interpretată în concert și care ilustrează o acțiune dramatică; *p. restr.* cantată. **2.** (Înv.) Capelă mică sau încăpere într-o locuință particulară, servind drept loc de rugăciune fără acces public; paraclis. — Din lat. **oratorium.** Cf. it. o r a t o r i o, fr. o r a t o i r e.

ORATÓRIU[2]**, -IE,** *oratorii,* adj. (Înv.) Oratoric. — Din lat. **oratorius.**

ORĂȚIE, *orații,* s.f. **1.** (Pop.) Urare în versuri pe care colăcarii o adresează mirilor la nuntă; conăcărie. **2.** (Livr.; înv.) Felicitare, urare; *p. ext.* cuvântare, discurs (rostit la anumite ceremonii sau ocazii). **3.** (Înv.) Oratoriu[1] (**1**). [Var.: **orațiúne** s.f.] — Din lat. **oratio, -onis.**

ORAȚIÚNE s.f. v. **orație.**

ÓRĂ, *ore,* s.f. **1.** Unitate de măsură a timpului, egală cu a douăzeci și patra parte dintr-o zi, cuprinzând 60 de minute sau 3600 de secunde; ceas. G Loc. adv. *Pe oră* = cât ține un ceas, în decurs de un ceas; la fiecare ceas. *Cu ora* = (angajat și plătit) după un tarif orar. *Din oră în oră* = la intervale regulate de un ceas. *Oră de oră* = mereu, întruna. F Moment indicat de fiecare dintre cele 24 de părți în care este împărțită o zi; *p. ext.* fiecare dintre cifrele înscrise pe cadranul unui ceasornic, care marchează aceste momente. G Loc. adj. *De ultimă oră* = foarte nou, recent, actual. F Distanță, spațiu ce se poate parcurge în timp de un ceas. F Durată de timp nedeterminată; timp, epocă; moment. G Expr. *La ora actuală* = în prezent. **2.** Timp fixat de mai înainte pentru realizarea unei acțiuni, timp dinainte stabilit când cineva poate fi primit undeva. **3.** Lecție, curs. G Expr. *A lua* (sau *a da) ore de...* = a lua (sau a da) meditații. [Var.: **oáră** s.f.] — Din lat. **hora,** it. **ora.**

ORĂCĂÍ, pers. 3 *orăcăie,* vb. IV. Intranz. (Despre broaște) A scoate strigătul caracteristic speciei. F (Fam.; despre copiii mici) A plânge, a scâncni. [Prez. ind. pers. 3 și: *orăcăiește*] — **Orac** + suf. *-ăi.*

ORĂCĂIÁLĂ, *orăcăieli,* s.f. Orăcăit; gălăgie, larmă. [Pr.: *-că-ia-*] — **Orăcăi** + suf. *-ealăă.*

ORĂCĂÍRE, *orăcăiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a orăcăi* și rezultatul ei; orăcăit. F (Fam.) Plânset, scâncet de copil mic. — V. **orăcăi.**

ORĂCĂÍT, *orăcăituri,* s.n. Acțiunea de *a orăcăi* și rezultatul ei; strigăt caracteristic broaștei; orăcăială, orăcăire. F Fig. Amestec de voci, gălăgie. F (Fam.) Plânset, scâncet de copil mic. — V. **orăcăi.**

ORĂDEÁN, -Ă, *orădeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Oradea. **2.** Adj. Care aparține orașului Oradea sau orădenilor (**1**), referitor la Oradea ori la orădeni. — **Oradea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ORĂDEÁNCĂ, *orădence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Oradea. — **Orădean** + suf. *-că.*

ORĂSTÍCĂ, *orăstici,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor, cu flori roșii-purpurii la început, apoi albastre; măzăriche neagră *(Lathyrus niger* și *vernus).* [Var.: **orăștícă** s.f.] — Et. nec.

ORĂȘEÁN, -Ă, *orășeni, -e,* s.m. și f. Locuitor al unui oraș. — **Oraș** + suf. *-ean.*

ORĂȘEÁNCĂ, *orășence,* s.f. Locuitoare a unui oraș; orășeană. — **Orășean** + suf. *-că.*

ORĂȘÉL, *orășele,* s.n. Diminutiv al lui *oraș;* oraș mic. — **Oraș** + suf. *-el.*

ORĂȘENÉSC, -EÁSCĂ, *orășenești,* adj. Care aparține orașului, privitor la oraș, ca la oraș; urban, citadin. — **Orășean** + suf. *-esc.*

ORĂȘENÉȘTE adv. În felul orășenilor, ca orășenii. — **Orășean** + suf. *-ește.*

ORĂȘENÍE, *orășenii,* s.f. (Rar) Orășenism. — **Orășean** + suf. *-ie.*

ORĂȘENÍME s.f. (Rar) Locuitorii unui oraș, mulțime de locuitori ai unui oraș. — **Orășean** + suf. *-ime.*

ORĂȘENÍSM, *orășenisme,* s.n. Fel de a fi, de a se comporta, de a vorbi specific unui orășean; *p. ext.* comportare manierată, căutată, artificială. — **Orășean** + suf. *-ism.*

ORĂȘENIZÁ, *orășenizez,* vb. I. Refl. (Rar) A-și însuși felul de viață sau de comportare al orășenilor, a se adapta la viața orășenească, a deveni orășean; a se urbaniza. — **Orășean** + suf. *-iza.*

ORĂȘTÍCĂ s.f. v. **orăstică.**

ORĂTÁNIE, *orătănii,* s.f. Pasăre de curte. [Var.: **orătánie, oráténie** s.f.] — Din **oară**[2].

ORĂTÁNIE s.f. v. **orătanie.**

ORĂTÉNIE s.f. v. **orătanie.**

ORÁND s.m. v. **orândă**[1].

ORÂNDÁR, *orândari,* s.m. (Înv., reg.) **1.** Arendaș. **2.** Cârciumar, hangiu. — **Orândă**[2] + suf. *-ar.* Cf. ucr. o r e n d a r.

ORÂNDÁȘ, *orândași,* s.m. (Reg.) **1.** Arendaș. **2.** Cârciumar. — **Orândă**[2] + suf. *-aș.*

ORÁNDĂ[1]**,** *orânde,* s.f. (Pop.) **1.** Soartă, ursită, destin. F Persoană menită să devină soțul (sau soția) cuiva; ursit. **2.** Obicei, datină. [Var.: **orând** s.m.] — Din **orândui** (derivat regresiv).

ORÁNDĂ[2]**,** *orânzi,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Cârciumă rurală (luată cu arendă de la proprietarul moșiei); han. **2.** Arendă. [Pl. și: *orânde*] — Din ucr. **orenda.**

ORÂNDUÍ, *orânduiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza, a (se) grupa într-o anumită ordine; a (se) aranja. **2.** Tranz. A hotărî, a dispune; a ridica la o demnitate; a numi, a desemna; a învesti. **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A decide, a fixa, a stabili. F (Rar) A porunci, a ordona. **4.** Tranz. (Înv. și pop.) A pune la cale; a pregăti. — Din sl. **urenditi.**

ORÂNDUIÁLĂ, *orânduieli,* s.f. **1.** Rânduială, ordine; întocmire, organizare. G Loc. adv. *Cu orânduială* = în mod organizat, cu rost. G Loc. vb. *A pune în (bună) orânduială* sau *a pune orânduială* = a orândui. **2.** (Înv.) Hotărâre, dispoziție, ordin; (concr.) act care conține o hotărâre. **3.** Orânduire socială. [Pr.: *-du-ia-*] — **Orândui** + suf. *-ealã.*

ORÂNDUÍRE, *orânduiri,* s.f. Acțiunea de *a orândui* și rezultatul ei. **1.** Așezare, grupare într-o anumită ordine, într-un anumit fel; aranjare, repartizare, clasare. F Organizare, întocmire; stabilire. **2.** Învestire. **3.** (Înv. și reg.) Hotărâre, dispoziție, decizie, ordin. **4.** (Adesea cu determinarea „socială") Formațiune socială. — V. **orândui.**

ORÂNDUÍT, -Ă, *orânduiți, -te,* adj. **1.** Pus, așezat într-o anumită ordine; aranjat, rânduit. **2.** (Înv.) Împuternicit, învestit. **3.** (Înv.) Stabilit, fixat, hotărât, destinat. — V. **orândui.**

ORÂNDUITÓR, -OÁRE, *orânduitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care orânduiește, care organizează; organizator. [Pr.: *-du-i-*] — **Orândui** + suf. *-tor.*

ORB[1] s.n. (În sintagma) *Orbul găinilor* (sau *găinii)* = numele popular al unei boli de ochi care se manifestă prin imposibilitatea de a vedea seara după apusul soarelui; *p. ext.* miopie. G Expr. *A avea orbul găinilor* = a nu vedea sau a nu observa un obiect aflat foarte aproape. — Din **orbi** (derivat regresiv).

ORB[2]**, OÁRBĂ,** *orbi, oarbe,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Lipsit de simțul văzului, care nu vede (deloc). G Expr. *A nimerit orbul Brăila* sau *nimeresc orbii Suceava,* se spune pentru a încuraja pe cel care șovăie să se ducă într-un loc necunoscut. *A se bate ca orbii* = a se bate foarte tare. **2.** Fig. Care nu admite alte păreri. **3.** Fig. Care pare să acționeze fără discernământ, la întâmplare, fără rațiune, fără finalitate; *p. ext.* de temut, fioros. F Complet, total. F Lipsit de spirit de observație sau de perspicacitate. **4.** Fig. Lipsit de lumină; întunecos, întunecat. **5.** (În sintagmele) *Fereastră oarbă* sau *geam orb* = adâncitură în perete, de forma unei ferestre, constituind un motiv arhitectonic. *Sobă oarbă* = motiv ornamental de forma unei sobe; sobă care are gura în a doua cameră. *Duşumea oarbă* = duşumea de scânduri brute distanțate, peste care se montează parchetul. *Cartuş orb* = cartuș fără proiectil, folosit la exerciții, la parade, la demonstrații etc. *Cameră oarbă* = cameră fără ferestre, cu destinații speciale (în fizică, în medicină etc.). *Puț orb* = puț de mină care nu are ieșire directă la suprafață. — Lat. **orbus.**

ORBÁLȚ, (**1**) *orbalțuri,* s.n., (**2**) *orbalți,* s.m. **1.** S.n. (Înv. și pop.) Erizipel. **2.** S.m. Numele a două plante erbacee folosite în medicina populară: **a)** plantă veninoasă, cu tulpina subțire, cu frunze mari și cu flori mici, albe-gălbui *(Actaea spicata);* **b)** silnică. — Din magh. **orbánc.**

ORBĂCĂÍ vb. IV v. **orbecăi.**

ORBĂLȚĂTÚRĂ s.f. v. **orbălțitură.**

ORBĂLȚÍ, *orbălțesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) îmbolnăvi de orbalț; a (se) umfla din cauza orbalțului. — V. **orbalț.**

ORBĂLȚÍT, -Ă, *orbălțiți, -te,* adj. (Reg.) Bolnav de orbalț; umflat (de orbalț). — V. **orbălți.**

ORBĂLȚITÚRĂ, *orbălțituri,* s.f. (Reg.) Orbalț (**1**). [Var.: **orbălțătúră** s.f.] — **Orbălți** + suf. *-tură.*

ORBEÁLĂ, *orbeli,* s.f. (Reg.) Slăbire a vederii; orbire. — **Orbi** + suf. *-ealã.*

ORBECÁ, *órbec,* vb. I. Intranz. (Înv. și reg.) A orbecăi. — Din **orb**[2]**.**

ORBECÁRE, *orbecări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a orbeca;* orbecăire. — V. **orbeca.**

ORBECÁT, -Ă, *orbecați, -te,* adj. (Rar; despre ochi) Orbit, fermecat, fascinat. — V. **orbeca.**

ORBECĂÍ, *orbécăi,* vb. IV. Intranz. A umbla (încoace și încolo) pipăind și rătăcind (ca orbul[2]) prin întuneric; a dibui, a bâjbâi, a orbeca. [Prez. ind. și: *orbecăiesc.* — Var.: **orbăcăí** vb. IV] — **Orbeca** + suf. *-ăi.*

ORBECĂÍRE, *orbecăiri,* s.f. Faptul de *a orbecăi;* dibuială, bâjbâială, rătăcire, orbecare. — V. **orbecăi.**

ORBÉSC, -EÁSCĂ, *orbești,* adj. **1.** Care aparține orbului[2], de orb[2]. **2.** Fig. (Despre acțiuni și sentimente) Care se manifestă orbește, nechibzuit, nesocotit, fără discernământ, lipsit de rațiune; necugetat. F Peste măsură de mare; exagerat, exorbitant. — **Orb**[2] + suf. *-esc.*

ORBÉȘTE adv. **1.** Ca orbii[2], pe dibuite, la întâmplare. **2.** Fig. Fără discernământ, fără reflecție, fără chibzuință, în mod mecanic. F Necontrolat, nebunește, inconștient; pătimaș. — **Orb**[2] + suf. *-ește.*

ORBÉTE s.m. v. **orbeț.**

ORBÉȚ, -EÁȚĂ, *orbeți, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Ființă) care nu vede bine sau nu vede deloc; *p. ext.* cerșetor (orb[2]). G Expr. *A se bate ca orbeții* = a se încăiera aprig, a se bate rău, fără a se uita unde lovesc. **2.** S.m. Mamifer rozător subteran, asemănător cu cârtița, cu ochii ascunși sub piele, care se hrănește mai ales cu rădăcini; cățelul-pământului *(Spalax microphtalmus).* [Var.: **orbéte** s.m.] — **Orb**[2] + suf. *-eț.*

ORBÍ, *orbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A deveni orb[2], a-și pierde vederea. F Tranz. A face pe cineva să-și piardă vederea; a scoate cuiva ochii. G Expr. *(Nici cât* sau *măcar) să orbești un șoarece* = foarte puțin; deloc. F Tranz. A tulbura vederea, a lua ochii din cauza unei lumini intense. **2.** Tranz. Fig. A face pe cineva să nu mai judece obiectiv, să-și piardă rațiunea, clarviziunea. F A înșela, a amăgi pe cineva, a minți. — Din **orb**[2]**.**

ORBICULÁR, -Ă, *orbiculari, -e,* adj. Rotund, globular. F (Substantivat, m.) Mușchi de formă circulară care înconjoară pleoapele și buzele, determinând, prin contracție, închiderea și deschiderea acestora. — Din fr. **orbiculaire,** lat. **orbicularis.**

ORBÍE s.f. (Pop.) Starea celui orb[2] (**1**), lipsa vederii. F Fig. Inconștiență, orbire. — **Orb**[2] + suf. *-ie.*

ORBÍLĂ s.m. (Glumeț) Poreclă dată unei persoane care nu vede sau nu observă nimic în jurul său, care se împiedică de tot ce-i stă în cale, care este lipsită de spirit de observație. — **Orb**[2] + suf. *-ilă.*

ORBÍRE s.f. Faptul de *a orbi; fig.* întunecare a minții, lipsă de clarviziune, rătăcire, inconștiență. G Loc. adv. *Cu orbire* = fără chibzuială, orbește. — V. **orbi.**

ORBÎȘ adv. (Pop.) Pe dibuite, la întâmplare, orbește; *fig.* fără chibzuință, nebunește. G Expr. *A da orbiș* = a lovi fără cruțare. — **Orb**[2] + suf. *-iș.*

ORBÎT, -Ă, *orbiți, -te,* adj. **1.** Lipsit de vedere sau cu vederea slăbită. **2.** Fig. Cu mintea întunecată (de furie, de durere etc.), fără discernământ, scos din minți, înnebunit, zăpăcit. F Fermecat, fascinat, uluit. — V. **orbi.**

ORBITÁL, -Ă, *orbitali, -e,* adj. **1.** Care aparține orbitei unui corp ceresc, privitor la această orbită. F (Despre un mobil) Care parcurge o orbită. **2.** Care aparține sau se află în orbita oculară. — Din fr. **orbital.**

ORBÎTĂ, *orbite,* s.f. **1.** Traiectorie în formă de curbă (închisă) pe care o parcurge un mobil. F Drumul real parcurs de un astru. G *Orbită aparentă* = drumul aparent al unui astru pe bolta cerească, proiecție a drumului său real. **2.** Fiecare dintre cele două cavități osoase ale craniului, în care se află globul ocular. **3.** Fig. Sfera, domeniul de acțiune sau de influență. — Din fr. **orbite,** lat. **orbita.**

ORBITÓR, -OÁRE, *orbitori, -oare,* adj. Care supără, care tulbură vederea; care orbește. F Fig. Care întunecă mintea, tulbură rațiunea. F Fig. Uluitor. — **Orbi** + suf. *-tor.*

ÓRBOTĂ s.f. v. **horbotă.**

ORC s.m. (Rar) Infern. — Din germ. **Orkus.**

ORCÁN, *orcane,* s.n. **1.** (Met.) Ciclon tropical care se manifestă în sudul Asiei. **2.** (Înv.) Uragan. — Din germ. **Orkan.**

ORCEÁG, *orceaguri,* s.n. (Bot.; reg.) Arpagic. — Et. nec.

ORCHESTRÁ, *orchestrez,* vb. I. Tranz. A aranja o bucată muzicală pentru a putea fi executată de orchestră. — Din fr. **orchestrer.**

ORCHESTRÁL, -Ă, *orchestrali, -e,* adj. Care aparține orchestrei, propriu orchestrei, privitor la orchestră, care se execută de orchestră. — Din fr. **orchestral.**

ORCHESTRÁNT, -Ă, *orchestranți, -te,* s.m. și f. Persoană care face parte dintr-o orchestră; instrumentist. — **Orchestră** + suf. *-ant.*

ORCHESTRÁRE, *orchestrări,* s.f. Acțiunea de *a orchestra* și rezultatul ei; orchestrație. — V. **orchestra.**

ORCHESTRATÓR, *orchestratori,* s.m. Persoană care orchestrează bucăți muzicale. — **Orchestra** + suf. *-tor.*

ORCHESTRÁȚIE, *orchestrații,* s.f. Arta de a orchestra; transcriere, aranjare pentru orchestră a unei bucăți muzicale, ținând cont de posibilitățile tehnice și expresive ale fiecărui instrument. F Felul cum sunt îmbinate grupurile de instrumente ale unei orchestre (într-o compoziție muzicală). — Din fr. **orchestration.**

ORCHÉSTRĂ, *orchestre,* s.f. **1.** Colectiv de instrumentiști care execută împreună compoziții muzicale. F Ansamblul instrumentelor muzicale la care cântă membrii acestui colectiv. **2.** Parte a unei săli de spectacol destinată orchestranților, situată între scenă și sală, sub nivelul parterului. G *Fotoliu de orchestră* = loc în primele rânduri într-o sală de concert sau, *p. ext.,* în orice sală de spectacol. **3.** Spațiu circular în arhitectura teatrelor antice, situat între avanscenă și gradene. [Var.: **orhéstră** s.f., (înv.)

orchéstru s.n.] — Din fr. **orchestre,** germ. **Orchester,** it. **orchestra,** rus. **orkestr.**

ORCHESTRIÓN, *orchestrioane,* s.n. Instrument muzical în formă de orgă sau de pian, cu două sau cu mai multe claviaturi. [Pr.: *-tri-on*] — Din fr. **orchestrion,** germ. **Orchestrion.**

ORCHESTRIONÉT, *orchestrionete,* s.n. Instrument muzical cu manivelă, mai mic decât orchestrionul, care execută muzică înregistrată pe benzi de carton perforate. [Pr.: *-tri-o-*] — **Orchestrion** + suf. *-et.*

ORCHÉSTRU s.n. v. **orchestră.**

ORCÍC, *orcicuri,* s.n. Fiecare dintre cele două piese de lemn prinse de crucea căruței, a trăsurii etc., de care se leagă șleaurile[2]. — Din ucr. **orčyk.** Cf. pol. o r c z y k.

ORCICÁR, *orcicare,* s.n. Ochiul sau lațul șleaului[2], care se prinde de orcic. — **Orcic** + suf. *-ar.*

ORDALÍE, *ordalii,* s.f. (În Evul Mediu) Mod de stabilire a dreptății sau a vinovăției părților în litigiu, prin diferite probe (a focului, a apei clocotite și a fierului încins) sau prin duelul judiciar. [Acc. și: *ordálie*] — Din fr. **ordalie,** lat. **ordalium.**

ÓRDIE, *ordii,* s.f. (Înv.) Hoardă, oaste (turcească sau tătară); tabără militară. F Mulțime mare de oameni; gloată. [Acc. și: *ordíe*] — Din bg., sb. **ordija.**

ÓRDIN, *ordine,* s.n. **1.** Dispoziție obligatorie, scrisă sau verbală, dată de o autoritate sau de o persoană oficială; poruncă. G Expr. *La ordinele cuiva* = la dispoziția cuiva. *Sub ordinele cuiva* = sub comanda cuiva, sub conducerea cuiva. *La ordin!* = vă stau la dispoziție. F (Concr.) Act care conține o dispoziție cu caracter obligatoriu. G *Ordin de zi* = act prin care comandantul unei unități militare se adresează în anumite ocazii, întregii unități. *Ordin de chemare* = dispoziție scrisă a unei autorități militare, prin care o persoană din cadrele de rezervă ale armatei este chemată la unitate. *Ordin de serviciu* = act prin care cineva primește o însărcinare oficială; delegație. *Ordin de plată* = dispoziție dată de către o bancă pentru a plăti o sumă de bani unei persoane fizice sau juridice. **2.** Decorație superioară medaliei. **3.** (Biol.) Categorie sistematică subordonată clasei, care cuprinde una sau mai multe familii strâns înrudite și cu caractere asemănătoare. **4.** (Arhit.) Ansamblu de elemente constructive și decorative care definesc caracteristicile stilurilor de bază greco-romane. **5.** Comunitate monahală înființată în vederea propagandei religioase. F Comunitate medievală de cavaleri-călugări care participau la acțiuni războinice. **6.** Rang, categorie (după importanță). G Expr. *De ordin(ul)...* = cu caracter (de)... *De prim(ul) ordin* = de prim(ul) rang. F (Înv.) Ordine, categorie, domeniu. F Regulă, ordine. — Din lat. **ordo, -inis,** fr. **ordre.**

ORDINÁ vb. I v. **ordona.**

ORDINÁL, *ordinale,* adj. (În sintagma) *Numeral ordinal* = numeral care indică, într-o serie, locul, ordinea obiectelor prin numărare. — Din fr. **ordinal.**

ORDINÁR, -Ă, *ordinari, -e,* adj. **1.** Obișnuit, normal; de rând, comun. G *Fracție ordinară* = raportul a două numere întregi. *Sesiune ordinară* = sesiune convocată conform regulamentului de funcționare. G Loc. adv. (Franțuzism înv.) *De ordinar* = de obicei. F (Mil.; înv.; substantivat, în expr.) *A trece* (sau *a înscrie) la ordinar* = a înscrie în registrul de evidență a rațiilor alimentare și a soldei. **2.** De calitate inferioară, fără valoare, prost. F Vulgar, grosolan, josnic. — Din fr. **ordinaire,** lat. **ordinarius,** germ. **ordinär.**

ORDINARIÁT, *ordinariate,* s.n. (Înv.) Organ administrativ care conducea o episcopie catolică; consistoriu. — Din lat. **ordinariatus,** fr. **ordinariat.**

ORDINATÓR, *ordinatoare,* s.n. Ansamblu de sisteme mecanice, electromagnetice și electronice care prelucrează datele introduse într-o formă prestabilită și furnizează rezultatele fie într-o formă accesibilă utilizatorului, fie ca semnele destinate acționării unor echipamente; computer, calculator. — Din fr. **ordinateur.**

ÓRDINE, *ordini,* s.f. **1.** Dispoziție, succesiune regulată cu caracter spațial, temporal, logic, moral, estetic; organizare, înșiruire, rând, rânduire, orânduială. G *Ordine de bătaie* = dispozitiv de luptă. *Ordine de zi* = program care cuprinde totalitatea problemelor ce urmează să fie discutate într-o ședință, într-o adunare. G Loc. adj. și adv. *La ordinea zilei* = de actualitate; important, pe primul plan. **2.** Așezare a unor obiecte potrivit unor cerințe de ordin practic și estetic, rânduială; *p. ext.* funcționare bună, armonioasă; disciplină, regulă. G Loc. adv. *În ordine* = așa cum se cuvine; în regulă. G Expr. *A chema pe cineva la ordine* = a soma pe cineva să respecte anumite norme (de conduită) încălcate; a admonesta. **3.** Principiu de cauzalitate sau de finalitate a lumii, lege proprie naturii. G Expr. (Înv.) *De ordine* = de natura..., de felul..., de domeniul. **4.** Organizare, orânduire socială, politică, economică; regim; *spec.* stabilitate socială. G *Ordine publică* = ordine politică, economică și socială dintr-un stat, care se asigură printr-un ansamblu de norme și măsuri deosebite de la o orânduire socială la alta și care se concretizează în funcționarea normală a aparatului de stat, menținerea liniștii cetățenilor și respectarea drepturilor acestora. — Din lat. **ordo, -inis,** it. **ordine.**

ORDONÁ, (**1**) *ordón,* (**2**) *ordonez,* vb. I. Tranz. **1.** A da un ordin, a porunci, a comanda; a cere, a pretinde, a dispune. F (Înv.) A prescrie un medicament, un tratament. **2.** A pune în ordine, a grupa într-un anumit fel; a aranja, a orândui. [Var.: (înv.) **ordiná** vb. I] — Din fr. **ordonner.**

ORDONANȚÁ, *ordonanțez,* vb. I. Tranz. A dispune plata unei sume prin emiterea unei ordonanțe, a unui ordin de plată. — Din fr. **ordonnancer.**

ORDONANȚÁRE, *ordonanțări,* s.f. Acțiunea de *a ordonanța* și rezultatul ei. — V. **ordonanța.**

ORDONÁNȚĂ, *ordonanțe,* s.f. **1.** Dispoziție scrisă emisă de o autoritate administrativă, judecătorească etc.; act care conține această dispoziție. G *Ofițer de ordonanță* = ofițer atașat pe lângă marile comandamente, cu misiunea specială de a transmite ordinele. *Ordonanță de plată* = dispoziție, ordin de plată a unei sume. *Ordonanță prezidențială* (sau, ieșit din uz, *președințială)* = hotărâre judecătorească dată în proceduri cu caracter urgent. *Ordonanță de urgență* = hotărâre guvernamentală luată în absența Parlamentului, cu putere de lege și care poate fi confirmată sau infirmată ulterior de Parlament. F (Înv.) Rețetă medicală. **2.** (În vechea armată) Soldat în serviciul personal al unui ofițer. **3.** (Arhit.) Dispunere, aranjare generală a elementelor componente ale unei fațade. — Din fr. **ordonnance.**

ORDONÁRE, *ordonări,* s.f. Acțiunea de *a ordona* și rezultatul ei. G *Raport de ordonare* = cuprindere a unei noțiuni în sfera unei alte noțiuni mai generale. — V. **ordona.**

ORDONÁT, -Ă, *ordonați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Căruia îi place ordinea, care păstrează ordinea, dichisit; *p. ext.* disciplinat, echilibrat. **2.** (Despre obiecte) (Pus) în ordine, rânduit după anumite criterii, aranjat. — V. **ordona.** Cf. fr. o r d o n n é.

ORDONÁTĂ, *ordonate,* s.f. (Mat.) A doua coordonată a unui punct în sistemul rectangular de coordonate din plan sau din spațiu. F Înălțimea unui punct de pe traiectoria unui proiectil în raport cu linia de ochire. — Din fr. **ordonnée.**

ORDONATÓR, -OÁRE, *ordonatori, -oare,* s.m. și f. (Și în sintagma *ordonator de credite*) Persoană împuternicită prin lege să dispună, să aprobe și să răspundă de utilizarea creditelor bugetare, de realizarea veniturilor, de folosirea eficientă a sumelor primite de la bugetul de stat sau de la bugetul fondurilor speciale. — Din fr. **ordonnateur.**

ORDOVICIÁN, -Ă, *ordovicieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. A doua perioadă a paleo-zoicului. **2.** Adj. Care se referă la ordovician (**1**) sau la formațiunile din această perioadă. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **ordovicien.**

ORDÚRĂ, *orduri,* s.f. (Livr.) Murdărie, gunoi. — Din fr. **ordure.**

ORDURIÉR, -Ă, *ordurieri, -e,* adj. (Livr.) Murdar, obscen. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **ordurier.**

OREÁDĂ, *oreade,* s.f. Nimfă din mitologia greco-romană, care locuia prin munți și prin peșteri. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **oréade.**

OREÁV, *oreave,* s.n. (Reg.) Vale prin care curge apă numai când plouă. — Et. nec.

OREIÓN, (2) *oreioane,* s.n. **1.** Boală contagioasă și epidemică de natură virotică, frecventă la copii, care se manifestă prin febră și prin inflamarea glandelor parotide. **2.** (La pl.) Cazuri de oreion **(1).** [Pr.: *-re-ion*] — Din fr. **oreillons.**

ORELÍST, -Ă, *orelișți, -ste,* adj. Otorinolaringolog. — Din **o**[to]**r**[ino]**l**[arin-gologie] + suf. *-ist.*

ORÉȘNIȚĂ, *oreșnițe,* s.f. Plantă erbacee agățătoare, meliferă, cu frunzele terminate printr-un cârcel ramificat, cu florile purpurii, plăcut mirositoare și cu un tubercul comestibil *(Lathyrus tuberosus).* — Et. nec. Cf. bg., sb. o r e š a k.

OREXIMANÍE s.f. Poftă de mâncare exagerată, foame patologică. — Din fr. **oreximanie.**

ORÉZ, (**1**) s.m., (**2**) s.n., **(3)** *orezuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă alimentară din familia gramineelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze liniare alungite și cu spice mici, cultivată în terenuri umede pentru fructele ei cu semințe foarte hrănitoare, bogate în amidon *(Oryza sativa).* F Semințele acestei plante. **2.** S.n. Mâncare preparată din orez (**1**). **3.** S.n. Sortiment de orez (**1**). — Din bg. **oriz.**

OREZÁR, *orezari,* s.m. (Rar) Persoană care cultivă orez. — **Orez** + suf. *-ar.*

OREZĂRÍE, *orezării,* s.f. Teren nivelat, cu amenajări speciale pentru irigație, pe care se cultivă orez; loc cultivat cu orez. F Cultură de orez. — **Orez** + suf. *-ărie.*

ORFÁN, -Ă, *orfani, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care a pierdut pe unul dintre părinți sau pe amândoi; sărman. F Lipsit de ceva. — Din ngr. **orfanós,** lat. **orphanus, -a, -um.**

ORFANOTROFÍE, *orfanotrofii,* s.f. (Înv.) Orfelinat. — Din ngr. **orfanotríon,** lat. **orphanotrophium.**

ORFĂURĂRÍE s.f. v. **orfevrărie.**

ORFELÍN, -Ă, *orfelini, -e,* s.m. şi f., adj. (Înv.) (Copil) orfan. — Din fr. **orphelin.**

ORFELINÁT, *orfelinate,* s.n. Aşezământ, instituţie de ocrotire socială pentru creşterea copiilor orfani. — Din fr. **orphelinat.**

ORFEVRĂRÍE, *orfevrării,* s.f. Meşteşugul creării obiectelor de artă aplicată, din metale preţioase. F Obiecte prelucrate prin acest meşteşug. F Comerţ cu obiecte fine de aur şi de argint. [Var.: **orfevreríe, orfăurăríe** s.f.] — Din fr. **orfèvrerie.**

ORFEVRERÍE s.f. v. **orfevrărie.**

ORFEVRIÉR, -Ă, *orfevrieri, -e,* adj. Care se referă la orfevrărie, care aparţine orfevrăriei. [Pr.: *-vri-er*] — Din **orfevrărie.**

ORFÉVRU, *orfevri,* s.m. (Livr.) Meşter care lucrează orfevrărie; aurar. — Din fr. **orfèvre.**

ÓRFIC, -Ă, *orfici, -ce,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Privitor la Orfeu, care se referă la doctrine, mistere, concepţii filosofice atribuite acestuia. F *Poeme orfice* = denumire dată textelor lirice şi filosofice greceşti atribuite poetului mitic Orfeu. **2.** S.f. pl. Sărbători în cinstea lui Dionysos. — Din fr. **orphique.**

ORFÍSM s.n. **1.** Curent ezoteric din Grecia antică, care preconiza dualismul suflet-corp şi credinţa în metempsihoză. **2.** Curent în pictură care susţine primatul culorii pure ca mijloc de exaltare a luminozităţii şi a dinamismului. — Din fr. **orphisme.**

ORGÁN[1]**,** *organe,* s.n. **1.** Parte din corpul unei fiinţe vii, care îndeplineşte una sau mai multe funcţii vitale sau utile vieţii. F Gură; *p. ext.* voce, glas. **2.** Parte componentă a unui mecanism, a unui aparat, a unei maşini, formată din una sau din mai multe piese, având o anumită funcţie. **3.** Fig. Mijloc, instrument de acţiune, de comunicare etc.; *p. ext.* exponent, reprezentant; mijlocitor. F (Urmat de determinări care indică felul sau apartenenţa) Ziar, revistă. **4.** Grup de persoane care îndeplineşte o funcţie politică, socială, administrativă etc.; instituţie politică, socială, administrativă etc. reprezentată de aceste persoane. — Din ngr. **órganon,** it. **organo,** lat. **organum,** fr. **organe,** germ. **Organ,** rus. **organ.**

ORGÁN[2]**,** *organe,* s.n. (Înv.) **1.** Harpă, liră. **2.** Orgă. — Din sl. **or(ŭ)ganŭ,** ngr. **órganon,** lat. **organum,** it. **organo.**

ORGANDÍ, (**2**) *organdiuri,* s.n. **1.** Ţesătură de bumbac sau de in, subţire, transparentă şi foarte apretată, din care se confecţionează obiecte de îmbrăcăminte pentru femei şi copii, perdele etc. **2.** Sortiment dintr-o astfel de ţesătură. [Var.: **organdín, organtín** s.n.] — Din fr. **organdi,** germ. **Organdin.**

ORGANDÍN s.n. v. **organdi.**

ORGÁNIC, -Ă, *organici, -ce,* adj. **1.** Care ţine de structura, de esenţa, de funcţiile unui organ sau ale unui organism; privitor la organe sau organisme vii. **2.** Care are structura unui organism (**1**), constituind un întreg diferenţiat şi în acelaşi timp unitar; organizat, unitar, inseparabil. F Care rezultă din organizarea, din construcţia însăşi a unui lucru; esenţial, lăuntric, intrinsec. F Fundamental. F (Şi adv.; despre relaţii, legături) Analog legăturii care uneşte părţile unui organism (**1**); indisolubil. **3.** (Despre substanţe, materii etc.) Care este alcătuit din carbon şi hidrogen, uneori şi din alte elemente chimice (oxigen, azot etc.). G *Chimie organică* = ramură a chimiei care studiază hidrocarburile şi derivaţii acestora. — Din lat. **organicus,** fr. **organique.**

ORGANICÍSM s.n. Concepţie din sec. XIX, potrivit căreia societatea este un organism analog celor biologice, supus aceloraşi legi ca şi acestea. — Din fr. **organicisme.**

ORGANICÍST, -Ă, *organicişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Adept) al organicismului. — Din fr. **organiciste.**

ORGANICITÁTE s.f. (Fil.) Caracter organic al unui sistem. — Din engl. **organicity.**

ORGANIGRÁMĂ, *organigrame,* s.f. **1.** Redare schematică (grafică) în toate detaliile a organizării, a subordonării şi a legăturilor dintre compartimente din cadrul unei întreprinderi sau al unei instituţii. **2.** (Inform.) Reprezentare grafică a unui algoritm. **3.** (Cib.) Diagramă logică. — Din fr. **organigramme.**

ORGANÍSM, *organisme,* s.n. **1.** Sistem viu (animal, plantă, microorganism) care este capabil de reproducere, creştere şi întreţinere; corp, fiinţă. **2.** Fig. Ceea ce apare ca un tot închegat; ceea ce funcţionează în mod organizat. F Organizaţie (**1**). — Din lat. **organismus,** ngr. **organismós,** germ. **Organismus,** fr. **organisme.**

ORGANÍST, -Ă, *organişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la orgă. — Din fr. **organiste,** germ. **Organist,** it. **organista.**

ORGANÍT, *organite,* s.n. Fiecare dintre elementele constitutive permanente ale celulei. — Din fr. **organite.**

ORGANIZÁ, *organizez,* vb. I. Tranz. A face ca un grup social, o instituţie etc. să funcţioneze sau să acţioneze organic (repartizând însărcinările şi coordonându-le conform unui plan adecvat); a stabili şi a coordona mijloacele tehnice, economice, administrative, astfel încât să permită executarea în condiţii optime a unui proces. F Refl. A proceda metodic şi ordonat în acţiunile sale, a-şi coordona acţiunile orientându-se după un plan; a-şi strânge şi a-şi întări forţele. F A pregăti temeinic o acţiune după un plan bine chibzuit; a întocmi, a alcătui, a aranja, a orândui. — Din fr. **organiser.**

ORGANIZÁRE, *organizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) organiza* şi rezultatul ei; *p. ext.* rânduială, disciplină, ordine. F Orânduire, alcătuire. G *Organizare administrativ-teritorială* = împărţire administrativ-teritorială. *Organizarea teritoriului* = ansamblu de măsuri organizatorice, financiare, tehnice şi juridice prin care se urmăreşte folosirea raţională a terenurilor. — V. **organiza.**

ORGANIZÁT, -Ă, *organizaţi, -te,* adj. Care are o organizare, care se desfăşoară conform unui plan chibzuit. — V. **organiza.**

ORGANIZATÓR, -OÁRE, *organizatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care organizează, care se referă la organizare. — **Organiza** + suf. *-tor.*

ORGANIZATÓRIC, -Ă, *organizatorici, -ce,* adj. Care ţine de organizare, privitor la organizare. — **Organizator** + suf. *-ic.*

ORGANIZĂŢIE, *organizaţii,* s.f. **1.** Grup de persoane fizice, juridice sau de stat având o organizare de sine stătătoare, un patrimoniu propriu (în vederea realizării unui scop) şi personalitate juridică (instituţie, întreprindere). **2.** Mod de organizare, orânduire, aranjare; rânduială, alcătuire. — Din germ. **Organisation,** fr. **organisation,** rus. **organizaţiia.**

ORGANIZAŢIONÁL, -Ă, *organizaţionali, -e,* adj. Referitor la organizare, de organizare. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **organisationnel.**

ORGANOGÉN, -Ă, *organogeni, -e,* adj. **1.** (Despre elemente chimice) Care intră în compoziţia substanţelor organice din structura animalelor şi a vegetalelor. **2.** (Despre minerale, roci, minereuri, formaţiuni geologice) Care constă din resturi sau urme de organisme animale ori vegetale; care s-a format sub acţiunea organismelor. — Din fr. **organogène.**

ORGANOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a organelor în cursul dezvoltării individuale a organismelor; organogenie. — Din fr. **organogenèse.**

ORGANOGENÍE s.f. (Med.) Organogeneză. — Din fr. **organogénie,** engl. **organogeny.**

ORGANOGRÁFIC, -Ă, *organografici, -ce,* adj. (Rar) Structural. — Din fr. **organoghraphique.**

ORGANOGRAFÍE s.f. **1.** Parte a zoologiei şi a botanicii care se ocupă cu descrierea organelor animalelor sau ale vegetalelor. **2.** Descriere amănunţită a părţilor care alcătuiesc un instrument muzical şi a felului de funcţionare a acelui instrument. — Din fr. **organographie.**

ORGANOLÉPTIC, -Ă, *organoleptici, -ce,* adj. Care se bazează pe simţuri. G *Examen organoleptic* = apreciere a calităţii produselor alimentare cu ajutorul văzului, mirosului, gustului şi, uneori, al pipăitului. — Din fr. **organoleptique.**

ORGANOLÍT, *organolite,* s.n. (Geol.) Mineral sau rocă formate prin transformarea unor substanţe organice. — Cf. fr. organolithien.

ÓRGANON s.n. (Livr.) Instrument, mijloc de muncă şi de cercetare ştiinţifică. — Din ngr. **órganon.**

ORGANOSÓL, *organosoli,* s.m. Soluţie coloidală aflată într-un lichid organic. — Din fr. **organosol.**

ORGANOTERAPÍE, *organoterapii,* s.f. Metodă de tratament medical care constă în administrarea de extracte de organe sau de glande endocrine; opoterapie. — Din fr. **organothérapie.**

ORGANOTRÓP, -Ă, *organotropi, -e,* adj. (Despre substanţe, medicamente) Care prezintă o afinitate particulară pentru un anumit ţesut sau organ; care se fixează în organismul unei vieţuitoare şi acţionează asupra acestuia. — Din fr. **organotrope,** germ. **Organotrop.**

ORGANOTROPÍSM s.n. (Biol.) Afinitate a unor virusuri, a unor microbi pentru un anumit organ. — Din fr. **organotropisme.**

ORGANTÍN s.n. v. **organdi.**

ORGÁNUM s.n. Una dintre formele cele mai vechi ale muzicii pe mai multe voci distincte, care consta dintr-un contrapunct improvizat pe o temă de cânt liturgic. — Din fr. **organum.**

ORGANZÍN, *organzine,* s.n. Fir de mătase naturală, foarte răsucit, format din două sau din mai multe fire subţiri. — Din fr. **organsin.**

ORGÁSM, *orgasme,* s.n. Punctul culminant al excitaţiei sexuale. — Din fr. **orgasme.**

ÓRGĂ, *orgi,* s.f. **1.** Instrument muzical complex, al cărui mecanism se compune dintr-un sistem de tuburi sonore, puse în acţiune cu ajutorul unor pedale, al unei claviaturi şi al unor manete de registru, prin care trece aerul suflat de nişte foale. G *Orgă de lumini* = **a)** set de becuri colorate diferit a căror aprindere sau intensitate este comandată electronic în concordanţă cu zonele spectrale ale unui semnal acustic; **b)** pupitru de comandă pentru reglarea intensităţii luminoase a surselor de lumină în studiouri, teatre etc. **2.** Sistem de armare a unei lucrări miniere subterane, stâlp lângă stâlp, ca tuburile de orgă (**1**). — Din fr. **orgue.**

ORGIÁC, -Ă, *orgiaci, -ce,* adj. (Rar) Cu caracter de orgie; orgiastic. [Pr.: *-gi-ac*] — Din fr. **orgiaque.**

ORGIÁSTIC, -Ă, *orgiastici, -ce,* adj. Orgiac; *fig.* extraordinar. [Pr.: *-gi-as-*] — Din fr. **orgiastique.**

ORGÍE, *orgii,* s.f. Petrecere desfrânată cu exces de mâncare şi de băutură; desfrâu, dezmăţ, bacanală. — Din fr. **orgie,** lat. **orgia.**

ORGOLIÓS, -OÁSĂ, *orgolioşi, -oase,* adj. Plin de orgoliu, vanitos; mândru, încrezut, trufaş, îngâmfat. [Pr.: *-li-os*] — **Orgoliu** + suf. *-os.* Cf. it. orgoglioso, fr. orgueilleux.

ORGÓLIU, *orgolii,* s.n. Părere foarte bună, adesea exagerată şi nejustificată, despre sine însuşi, despre valoarea şi importanţa sa socială; îngâmfare, vanitate, suficienţă, trufie. — Din it. **orgoglio.** Cf. fr. orgueil.

ORHÉSTRĂ s.f. v. **orchestră.**

ORHESTRÍNĂ, *orhestrine,* s.f. (Rar) Orchestră mică. — Din it. **orchestrina.** Cf. orhestră.

ORHIDÉE, *orhidee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu tulpină simplă, frunze alterne întregi, cu flori mari, colorate, cu trei petale, dintre care una se termină de obicei în formă de pinten răsucit *(Orchidaceae);* (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-de-e*] — Din germ. **Orchidee,** fr. **orchidée.**

ORHÍTĂ, *orhite,* s.f. Boală caracterizată prin inflamarea cordonului spermatic şi a testiculelor. — Din fr. **orchite,** germ. **Orchitis.**

ORHÍTIC, -Ă, *orhitici, -ce,* adj. Care aparţine orhitei, privitor la orhită. — **Orhită** + suf. *-ic.*

ORI conj., adv. **I.** Conj. (Cu funcţie disjunctivă, adesea cu nuanţă copulativă) **1.** Sau. F (În propoziţii interogative) *Te duci ori ba?* **2.** (După o regentă, uneori în corelaţie cu „fie că", „sau", introduce sau leagă două propoziţii subordonate opuse) *Fie că va da zăpadă, ori că iarba va înverzi.* **II.** Adv. (Pop.; introduce o propoziţie interogativă) Oare. [Var.: **or** conj., adv.] — Et. nec.

ORÍBIL, -Ă, *oribili, -e,* adj. Care inspiră oroare, dezgust; foarte urât, îngrozitor, hidos, groaznic. — Din fr. **horrible,** lat. **horribilis.**

ORICÁRE pron. nehot. Indiferent care, care vrei, fiecare, orişicare. G (Adjectival) *Îl interesează oricare problemă.* [Gen.-dat.: (ca pron. nehot.) sg. m. *oricăruia* şi (rar) *oricărui,* sg. f. *oricăreia,* pl. *oricărora;* (cu valoare adjectivală) sg. m. *oricărui,* sg. f. *oricărei,* pl. *oricăror*] — **Ori** + **care.**

ORICÁND adv. **1.** În orice timp, indiferent când, totdeauna, orişicând. **2.** (Precedat de prep. „ca", „decât", în comparaţii) În oricare alt moment. — **Ori** + **când.**

ORICÁT, -Ă, *oricâţi, -te,* pron. nehot., adv. **1.** Pron. nehot. Indiferent cât, indiferent de număr sau de cantitate. G (Adjectival) *Oricâţi bani ai avea, tot nu-ţi ajung.* **2.** Adv. (Adesea cu valoare de conjuncţie concesivă) Indiferent cât, cât de mult, cât de tare; orişicum. — **Ori** + **cât.**

ORICÉ pron. nehot. Indiferent ce, tot ce vrea cineva, orişice. G (Adjectival) *Cunoaşte orice problemă.* — **Ori** + **ce.**

ORICÍNE pron. nehot. Indiferent care persoană; cineva, orişicine. F (Depr.) Cineva neînsemnat, fără importanţă, un oarecare. [Gen.-dat.: *oricui*] — **Ori** + **cine.**

ORICÚM adv. Indiferent cum, în orice fel; orişicum. — **Ori** + **cum.**

ÓRIE, *orii,* s.f. Plasă de prins peşte, în formă de sac, folosită în apele curgătoare adânci, mânuită din luntre de doi oameni. — Et. nec.

ORIÉNT s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, situat în direcţia în care răsare soarele; răsărit, est; *p. ext.* spaţiul geografic situat la est faţă de un punct de referinţă (îndeosebi Asia şi estul Africii); nume generic pentru ţările sau popoarele din acest spaţiu. [Pr.: *-ri-ent*] — Din fr. **orient,** lat. **oriens, -ntis,** germ. **Orient.**

ORIENTÁ, *orientez,* vb. I. **1.** Refl. A şti încotro să se îndrepte pentru a ajunge la destinaţie, a recunoaşte, a stabili direcţia, a găsi drumul; *p. ext.* a găsi calea cea mai bună de urmat într-o anumită împrejurare, atitudinea, soluţia cea mai potrivită, a acţiona adecvat. F Tranz. A îndrepta pe cineva într-o anumită direcţie. **2.** Tranz. A aşeza pe cineva sau ceva într-o anumită poziţie sau direcţie faţă de punctele cardinale. F Fig. A îndruma, a îndrepta, a dirija. F Refl. A se călăuzi după..., a se conduce. F (Mat.) A da un sens unei drepte; a alege un sens de rotaţie în plan în jurul unui punct. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orienter.**

ORIENTÁBIL, -Ă, *orientabili, -e,* adj. Care poate fi condus, care poate fi orientat. [Pr.: *-ri-en-*] — **Orienta** + suf. *-bil.* Cf. fr. orientable.

ORIENTÁL, -Ă, *orientali, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine Orientului sau părţii răsăritene a unei ţări, a unei regiuni, privitor la Orient, caracteristic Orientului; răsăritean; *p. restr.* turcesc. **2.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia unei ţări din Orient sau este originară de acolo; *p. restr.* turc; (la pl.) popoarele din Orient. [Pr.: *-ri-en-*] — Din lat. **orientalis,** fr. **oriental.**

ORIENTALÍSM s.n. Ceea ce caracterizează pe orientali, moravurile, felul de a fi al orientalilor. F (Rar) Ceea ce se referă la Orient şi la orientali. F (Rar) Orientalistică. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orientalisme.**

ORIENTALÍST, -Ă, *orientalişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în orientalistică. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orientaliste.**

ORIENTALÍSTICĂ s.f. Grup de discipline care se ocupă cu studiul istoriei, al limbilor şi al culturii spirituale şi materiale a popoarelor din Orient. [Pr.: *-ri-en-*] — Din germ. **Orientalistik.**

ORIENTÁRE, *orientări,* s.f. Acţiunea de *a (se) orienta* şi rezultatul ei; *p. ext.* direcţie, sens. F Fig. Tendinţă, înclinare; convingere, concepţie. [Pr.: *-ri-en-*] — V. **orienta.**

ORIENTÁT, -Ă, *orientaţi, -te,* adj. **1.** Care a recunoscut locul unde se află, care ştie în ce direcţie trebuie să se îndrepte; *p. ext.* informat, lămurit, edificat. **2.** (Mat.) Îndreptat spre o anumită direcţie. [Pr.: *-ri-en-*] — V. **orienta.**

ORIENTATÍV, -Ă, *orientativi, -e,* adj. Care serveşte la orientare, care informează; informativ. [Pr.: *-ri-en-*] — Din **orienta.**

ORIENTATÓR, -OÁRE, *orientatori, -oare,* adj. (Rar) Care indică direcţia, care orientează. [Pr.: *-ri-en-*] — **Orienta** + suf. *-tor.*

ORIENTÁŢIE, *orientaţii,* s.f. (Înv.) Orientare. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orientation.**

ORIÉR, *orieri,* s.m. (Rar) Pescar care pescuieşte cu oria. [Pr.: *-ri-er*] — **Orie** + suf. *-ar.*

ORIFÍCIU, *orificii,* s.n. Deschizătură prin care o cavitate sau un spaţiu închis comunică cu exteriorul, cu alt spaţiu închis sau cu altă cavitate. — Din fr. **orifice,** lat. **orificium.**

ORIGINÁL, -Ă, *originali, -e,* adj. **1.** (Despre acte, documente, opere artistice şi literare, fotografii etc.; adesea substantivat, n.) Care constituie primul exemplar, care a servit sau poate servi drept bază pentru copii, reproduceri sau multiplicări; care a fost produs pentru prima oară într-o anumită formă. G Loc. adj. şi adv. *În original* = în forma primară, necopiat; în limba în care a fost scris, netradus. F Care are, prin autenticitate, o valoare reală, de necontestat. **2.** (Despre idei, teorii, opere etc.) Care este propriu unei persoane sau unui autor; neimitat după altcineva; personal, nou, inedit. F (Despre artişti, scriitori, oameni de ştiinţă) Care creează ceva nou, personal, fără a folosi un model făcut de altul. F (Substantivat, n.) Fiinţă sau obiect care serveşte ca model pentru o operă de artă. **3.** (Adesea substantivat) Care iese din comun, neobişnuit, ciudat, bizar; excentric, extravagant. — Din lat. **originalis,** fr. **original.**

ORIGINALITÁTE, (**2**) *originalităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi original (**2, 3**); *spec.* fel particular de a fi. **2.** Faptă originală (**3**); ciudăţenie, excentricitate, extravaganţă. — Din fr. **originalité.**

ORIGINÁR, -Ă, *originari, -e,* adj. **1.** Care este de loc din..., care îşi are obârşia în... **2.** În forma de la început, de origine; iniţial. — Din fr. **originaire,** lat. **originarius, -a, -um.**

ORÍGINĂ s.f. v. **origine.**

ORÍGINE, *origini,* s.f. **1.** Punct de plecare pentru formarea unui lucru, a unui fenomen; început, provenienţă; izvor, obârşie. G Loc. adj. *De origine* = **a)** de provenienţă, de natură; **b)** originar. **2.** Apartenenţă prin naştere la o anumită familie, la un anumit grup social, la o anumită naţiune. G Loc. adj. *De origine* = de obârşie, de baştină, de neam, de naţionalitate. F Etimologie (a unui cuvânt). **3.** Punct pe o linie, pe o suprafaţă sau în spaţiu, de la care se măsoară coordonatele celorlalte puncte. F Punct sau reper de pe un aparat tehnic dotat cu un sistem de numerotaţie sau cu o gradaţie, de la care începe numerotaţia sau gradaţia. [Var.: **orígină** s.f.] — Din lat. **origo, -inis,** fr. **orígine.**

ORIÎNCOTRÓ adv. Indiferent în ce direcţie, încotro vrei. [Pr.: *ori-în-*] — **Ori** + **încotro.**

ORIPILÁ, *oripilez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A îngrozi. F A indispune, a supăra foarte tare. — Din fr. **horripiler.**

ORIPILÁNT, -Ă, *oripilanţi, -te,* adj. (Livr.) Înfiorător, îngrozitor. — Din fr. **horripilant.**

ORIPILÁRE s.f. (Livr.) Faptul de *a oripila.* — V. **oripila.**

ORIPILÁŢIE s.f. (Med.; rar) Reacţie nervoasă cauzată de frică, de repulsie. — Din fr. **horripilation.**

ORIŞICÁRE pron. nehot. (Pop.) Oricare. G (Adjectival) *Îl poţi întâlni în orişicare zi.* — **Ori** + **şi** + **care.**

ORIŞICÁND adv. (Pop.) Oricând. — **Ori** + **şi** + **când.**

ORIŞICÁT, -Ă, *orişicâţi, -te,* pron. nehot., adv. (Pop.) Oricât. — **Ori** + **şi** + **cât.**

ORIŞICÉ pron. nehot. (Pop.) Orice. G (Adjectival) *Cartea poate fi găsită în orişice librărie.* — **Ori** + **şi** + **ce.**

ORIŞICÍNE pron. nehot. (Pop.) Oricine. — **Ori** + **şi** + **cine.**

ORIŞICÚM adv. (Pop.) Oricum. — **Ori** + **şi** + **cum.**

ORIŞIÚNDE adv. (Pop.) Oriunde, pretutindeni. [Pr.: *-şi-un-*] — **Ori** + **şi** + **unde.**

ORIÚNDE adv. (Adesea cu valoare de conj., introduce o propoziţie circumstanţială de loc) În orice loc, indiferent unde, pretutindeni; orişiunde. [Pr.: *ori-un-*] — **Ori** + **unde.**

ORIZÓN s.n. v. **orizont.**

ORIZÓNT, *orizonturi,* s.n. **1.** Linie care reprezintă intersecția aparentă a suprafeței Pământului cu bolta cerească; parte a cerului sau a Pământului pe care o mărginește această linie; limită până la care ajunge vederea noastră; zare. G *Orizont adevărat* = cercul de intersecție a sferei cerești cu un plan perpendicular pe verticala locului și care trece prin centrul Pământului. F Fig. Întindere, sferă a cunoștințelor, a unei activități intelectuale; perspectivă; capacitate, putere de înțelegere, de orientare; nivel intelectual. G Loc. adj. *Fără orizont* = cu vederi înguste, cu concepții înapoiate. **2.** (Geol.; și în sintagma *orizont de sol*) Strat al profilului de sol, diferențiat prin anumite însușiri specifice privind culoarea, structura, compoziția chimică etc. F Strat sau ansamblu de strate de aceeași origine, de aceeași vârstă, de aceeași rocă și având aceeași poziție geometrică în cuprinsul unui etaj. F Totalitatea lucrărilor de exploatare dintr-o mină, situate în același plan orizontal. **3.** (În artele plastice și în teatru) Fundal. [Var.: (înv.) **orizón, orizónte** s.n.] — Din lat. **horizon, -ntis,** ngr. **orízon,** germ. **Horizont,** it. **orizzonte,** fr. **horizon.**

ORIZONTÁL, -Ă, *orizontali, -e,* adj. (Despre o dreaptă sau un plan; *p. ext.* despre direcția unei mișcări) Care are o poziție perpendiculară pe verticala unui loc. F (Substantivat, f.) Dreaptă care este într-o astfel de poziție. — Din fr., germ. **horizontal.**

ORIZONTALITÁTE s.f. Însușirea de a fi orizontal; poziție, așezare sau direcție orizontală. — Din fr. **horizontalité.**

ORIZONTALIZÁ, *orizontalizez,* vb. I. Tranz. A așeza ceva în poziție orizontală. — **Orizontal** + suf. *-iza.*

ORIZONTALIZÁRE, *orizontalizări,* s.f. Acțiunea de *a orizontaliza.* — V. **orizontaliza.**

ORIZÓNTE s.n. v. **orizont.**

ORJÁD s.n. (Înv.) Băutură răcoritoare preparată din sirop de orz sau de migdale. — Din fr. **orgeat.**

ORLÍȘTE, *orliști,* s.f. (Reg.) Loc nelucrat, lăsat în paragină (după ce s-a strâns recolta). F Fig. Casă pustie și ruinată. [Acc. și: *órliște*] — Din bg., sb. **orliște.**

ORLÓN s.n. Varietate de fibră textilă sintetică, obținută prin prelucrarea unor soluții vâscoase de rășini și folosită, în amestec cu lâna, la confecționarea tricotajelor. — Din fr., rus. **orlon,** germ. **Orlon.**

ORNÁ, *ornez,* vb. I. Tranz. A pune în valoare, a înfrumuseța un lucru adăugându-i o podoabă; a împodobi, a decora. — Din fr. **orner,** lat. **ornare.**

ORNAMÉNT, *ornamente,* s.n. **1.** Detaliu sau obiect adăugat la un ansamblu pentru a-l înfrumuseța; accesoriu, element decorativ folosit în artele plastice, în arhitectură, în tipografie pentru a întregi o compoziție și a-i reliefa semnificația. G Loc. adj. *De ornament* = decorativ, ornamental. F (Rar) Distincție, însemn, decorație. **2.** Notă sau grup de note muzicale care se adaugă la o melodie, pentru a-i reliefa conturul, pentru a-i împodobi linia melodică; semnul muzical corespunzător. — Din fr. **ornement,** it. **ornamento,** lat. **ornamentum.**

ORNAMENTÁ, *ornamentez,* vb. I. Tranz. A împodobi, a înfrumuseța cu ornamente; a decora cu un motiv. — Din fr. **ornementer.**

ORNAMENTÁL, -Ă, *ornamentali, -e,* adj. Care servește ca ornament, ca podoabă; decorativ. G *Plante ornamentale* = plante cultivate în parcuri, grădini sau locuințe în scopuri decorative. — Din fr. **ornemental.**

ORNAMENTÁRE, *ornamentări,* s.f. Acțiunea de *a ornamenta* și rezultatul ei; împodobire, înfrumusețare. — V. **ornamenta.**

ORNAMENTÁȚIE, *ornamentații,* s.f. Faptul de a împodobi cu ornamente; arta, tehnica ornamentării; totalitatea elementelor care ornamentează ceva; ansamblu ornamental. — Din fr. **ornementation.**

ORNAMÉNTICĂ s.f. **1.** Mod specific unui popor sau unui stil de a concepe și a dispune ornamentele în arhitectură și în arta aplicată. **2.** Totalitatea motivelor ornamentale specifice unui popor sau unui stil. **3.** (Muz.) Totalitatea sunetelor care împodobesc linia melodică inițială. — Din germ. **Ornamentik.**

ORNAMENTÍST, -Ă, *ornamentiști, -ste,* s.m. și f. Artist specializat în executarea lucrărilor ornamentale. — **Ornament** + suf. *-ist.*

ORNÁNT, -Ă, *ornanți, -te,* adj. (Livr.) Care servește drept podoabă, care împodobește. — **Orna** + suf. *-ant.*

ORNÁRE s.f. Acțiunea de *a orna;* împodobire, decorare. — V. **orna.**

ORNÁT[1], (**2**) *ornate,* s.n. (Înv.) **1.** Veșmânt de ceremonie. **2.** (La pl.) odăjdii. — Din lat. **ornatus.** Cf. germ. O r n a t.

ORNÁT[2], -Ă, *ornați, -te,* adj. Împodobit, decorat. — V. **orna.**

ÓRNIC, *ornice,* s.n. (Înv.) Ceasornic (de perete); orologiu, pendulă. — **Oră** + suf. *-nic* sau refăcut din [ceas]**ornic.**

ORNICĂRÍE[1] s.f. (Înv.) Meseria ceasornicarului. — **Ornicar** (înv. „ceasornicar" < *ornic)* + suf. *-ie.*

ORNICĂRÍE[2], *ornicării,* s.f. (Înv.) Ceasornicărie. — **Ornic** + suf. *-ărie.*

ORNITOFÁUNĂ, *ornitofaune,* s.f. Totalitatea păsărilor dintr-o regiune, dintr-o epocă geologică. [Pr.: *-fa-u-*] — Din engl. **ornithofauna.**

ORNITOFÍL, -Ă, *ornitofili, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Iubitor de păsări. **2.** Adj. (Despre plante) La care polenizarea se face cu ajutorul păsărilor. **3.** Adj. De ornitofilie. — Din fr. **ornithophile.**

ORNITOFILÍE, *ornitofilii,* s.f. **1.** Grijă pentru păsări, pasiune de a crește păsări exotice și cântătoare. **2.** Polenizare prin intermediul păsărilor. — Din fr. **ornitho-philie.**

ORNITOLÓG, -Ă, *ornitologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în ornitologie; ornitologist. — Din fr. **ornithologue.**

ORNITOLÓGIC, -Ă, *ornitologici, -ce,* adj. Care aparține ornitologiei, privitor la ornitologie. — Din fr. **ornithologique.**

ORNITOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul sistematicii, al morfologiei, al ecologiei și al importanței economice a păsărilor. — Din fr. **ornithologie,** germ. **Ornithologie.**

ORNITOLOGÍST, -Ă, *ornitologiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Ornitolog. — Din fr. **ornithologiste.**

ORNITOPTÉR, *ornitoptere,* s.n. Aeronavă mai grea decât aerul, cu aripi batante, care imită zborul păsărilor; ortopter. — Din fr. **ornithoptère.**

ORNITORÍNC, *ornitorinci,* s.m. Mamifer primitiv semiacvatic din Australia, cu gura în forma ciocului de rață și cu membrane înotătoare între degete, care depune ouă, dar alăptează puii ieșiți din ouă *(Ornithorhynchus anatinus).* — Din fr. **ornithorynque.**

ORNITÓZĂ, *ornitoze,* s.f. Boală infecțioasă întâlnită la păsări și transmisibilă la om, care se manifestă, la păsări, prin conjunctivită, coriză, diaree și tulburări generale, iar la om prin pneumonii, tulburări circulatorii și digestive etc. — Din fr. **ornithose.**

OROÁRE, (**2**) *orori,* s.f. **1.** Sentiment de groază, de dezgust, de repulsie; aversiune, scârbă. **2.** Faptă, vorbă sau situație care inspiră groază, repulsie; grozăvie. — Din fr. **horreur,** lat. **horror, -oris.**

OROFÍT, -Ă, *orofiți, -te,* adj. (Despre plante) Care este adaptat mediului alpin. — Din fr. **orophyte.**

OROGÉN, *orogene,* s.n. (Geol.) Regiune vastă a scoarței terestre unde au avut loc mișcări tectonice intense care au dus la formarea unui lanț muntos cutat. — Din **orogeneză** (derivat regresiv).

OROGENÉTIC, -Ă, *orogenetici, -ce,* adj. Orogenic. — Din **orogeneză** (după *genetic).*

OROGENÉZĂ, *orogeneze,* s.f. Ansamblu de procese tectonice care se produc în zonele mobile ale scoarței terestre și care au drept rezultat formarea unui lanț muntos cutat; orogenie (**1**). — Din fr. **orogénèse.**

OROGÉNIC, -Ă, *orogenici, -ce,* adj. Care se referă la orogeneză, care este provocat, aparține sau rezultă prin procesul de orogeneză, privitor la orogeneză; orogenetic. — Din fr. **orogénique.**

OROGENÍE s.f. **1.** Orogeneză. **2.** (Rar) Ramură a geologiei care studiază procesele de formare a lanțurilor muntoase cutate. — Din fr. **orogénie.**

OROGRÁF, -Ă, *orografi, -e,* s.m. și f. Specialist în orografie. — Din fr. **orographe.**

OROGRÁFIC, -Ă, *orografici, -ce,* adj. Care ține de orografie, privitor la orografie. G *Nod orografic* = ansamblu montan din care pornesc radiar culmi încadrate de o rețea hidrografică complexă. — Din fr. **orographique.**

OROGRAFÍE s.f. Parte a geografiei fizice care se ocupă cu descrierea, clasificarea și studierea formelor de relief ale uscatului. — Din fr. **orographie.**

OROHIDROGRÁFIC, -Ă, *orohidrografici, -ce,* adj. (Rar) Privitor la relieful și la apele unei regiuni. — Din fr. **orohydrographique.**

OROLOGERÍE, (**2**) *orologerii,* s.f. (Înv.) **1.** Meseria ceasornicarului. **2.** Ceasor-nicărie. — Din fr. **horlogerie** (după *orologiu).* Cf. it. o r o l o g e r i a.

OROLOGIÉR, *orologieri,* s.m. (Înv.) Ceasornicar. [Pr.: *-gi-er*] — **Orologiu** + suf. *-ar* (după fr. *horloger).*

OROLÓGIU, *orologii,* s.n. Ceas de dimensiuni mari, fixat pe fațada unei clădiri sau pe un perete interior, pe o coloană etc. și de obicei prevăzut cu un mecanism sonor care anunță principalele unități de timp. — Din lat. **horologium,** it. **orologio.**

ORONÍMIC, -Ă, *oronimici, -ie, -ce,* s.n., adj. (Care denumește) o formă de relief. — De la **oronimie.**

ORONIMÍE s.f. **1.** Totalitatea numelor geografice (proprii și apelative) care desemnează formele de relief. **2.** Ramură a toponimiei care se ocupă cu studiul formării și al evoluției numirilor referitoare la formele de relief. — Din fr. **oronymie.**

OROPSÍ, *oropsesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A asupri, a urgisi, a prigoni, a persecuta. **2.** (Pop.) A izgoni, a alunga. F A lăsa la voia întâmplării; a părăsi. **3.** (Înv. și reg.) A certa, a ocărî, a blestema. [Var.: (reg.) **horopsí** vb. IV] — Et. nec.

OROPSÍT, -Ă, *oropsiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Asuprit, prigonit, urgisit; chinuit. F Sărman; prăpădit, nenorocit; (despre copii) fără familie,

părăsit. F Lăsat la voia întâmplării, neîngrijit; uitat, părăsit. [Var.: (reg.) **horopsít, -ă** adj.] — V. **oropsi.**

OROTÍP, *orotipuri,* s.n. (Tipogr.) Maşină de cules asemănătoare linotipului. — Din germ. **Orotype.**

ORPIMÉNT s.n. Pigment natural de arsen, de culoare galbenă-strălucitoare, folosit ca vopsea în pictură. — Din fr. **orpiment.**

ORŞOVEÁN, -Ă, *orşoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Orşova. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Orşova sau orşovenilor (**1**), privitor la Orşova ori la orşoveni. — **Orşova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ORŞOVEÁNCĂ, *orşovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Orşova. — **Orşovean** + suf. *-că.*

ORT[1], *orţi,* s.m. (Înv. şi pop.) Monedă de argint de valoare mică, reprezentând a patra parte dintr-un leu vechi (sau dintr-un taler). G *Ortul starostesc* (sau *vătăşesc)* = taxă specială în Moldova (sau, respectiv, în Ţara Românească) plătită unui staroste pentru vinul adus la vânzare în târguri. G Expr. (Fam.) *A(-şi) da ortul popii* = a muri. *Tot doi bani* (sau *lei) şi un ort* = totuna, la fel de neînsemnat. — Din pol. **ort,** germ. **Ort.**

ORT[2], *orturi,* s.n. (Reg.) Locul de muncă al minerilor într-o mină; abataj. — Din germ. **Ort.**

ORTĂ, *ortale,* s.f. (Înv.) **1.** Unitate militară corespunzătoare unui regiment; (în armata turcească) regiment de ieniceri. **2.** Trupă, ceată, bandă; grupare. — Din tc. **orta.**

ORTÁC, *ortaci,* s.m. (Reg.) Tovarăş (de drum, de muncă etc.); camarad; *p. ext.* prieten. F (Glumeţ) Iubit, drăguţ. F Asociat, părtaş. — Din sb. **ortak.**

ORTĂCÍ, *ortăcesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A lega tovărăşie cu cineva; a se întovărăşi, a se asocia. — Din **ortac.**

ORTĂCÍE, *ortăcii,* s.f. (Reg.) Tovărăşie, asociere, prietenie. — **Ortac** + suf. *-ie.*

ÓRTIC, *ortice,* adj. (În sintagma) *Triunghi ortic* = triunghi ale cărui vârfuri sunt punctele de intersecţie ale înălţimilor cu laturile opuse vârfurilor triunghiului din care sunt coborâte. — Din fr. **orthique.**

ORTICÓN, *orticoane,* s.n. Tub de luat vederi în camerele de televiziune; orticonoscop. — Din germ. **Orthikon.**

ORTICONOSCÓP, *orticonoscoape,* s.n. (Tehn.) Orticon. — Din fr. **orthiconoscope.**

ORTO- Element de compunere însemnând „drept", „conform cu", „corect", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr. **ortho-.**

ORTOCÉNTRIC, -Ă, *ortocentrici, -ce,* adj. (Despre tetraedre) Care are un ortocentru. — **Ortocentru** + suf. *-ic.*

ORTOCÉNTRU, *ortocentre,* s.n. Punctul de întâlnire a înălţimilor unui triunghi; punctul de întâlnire a înălţimilor unui tetraedru cu muchiile opuse perpendiculare. — Din fr. **orthocentre.**

ORTOCÉRAS, *ortoceraşi,* s.m. Moluscă din mările primare, cu cochilie conică dreaptă împărţită în cămăruţe. — Din fr. **orthoceras.**

ORTOCLÁZ s.n. (Min.) Ortoză. — Din fr. **orthoclase.**

ORTOCROMÁTIC, -Ă, *ortocromatici, -ce,* adj. (Despre emulsii sau materiale fotografice) Care este sensibil la toate culorile spectrului, în afară de roşu. — Din fr. **orthochromatique.**

ORTOCROMATÍSM s.n. Caracteristică a emulsiilor sau a materialelor fotografice de a fi ortocromatice. — Din fr. **orthochromatisme.**

ORTODIAGONÁL, -Ă, *ortodiagonali, -e,* adj. (Despre o figură geometrică) Ale cărei diagonale se intersectează sub un unghi drept. [Pr.: *-di-a-*] — Din germ. **Orthodiagonale.**

ORTODIAGRAFÍE, *ortodiagrafii,* s.f. Formă de reproducere cu ajutorul razelor Roentgen, care scoate în evidenţă conturul exterior şi mărimea organelor interne. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **orthodiagraphie.**

ORTODIAGRÁMĂ, *ortodiagrame,* s.f. Traseu desemnat de radiolog pe un ecran fluorescent, care reprezintă proiecţia conturului exterior al unui organ intern, determinată cu ajutorul razelor X. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **orthodiagramme.**

ORTODIASCOPÍE s.f. Metodă radioscopică pentru obţinerea contururilor unui obiect în mărime naturală. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **orthodiascopie.**

ORTODÓNTIC, -Ă, *ortodontici, -ce,* adj. Referitor la ortodonţie, de ortodonţie. — Din fr. **orthodontique.**

ORTODONTOLOGÍE s.f. Specialitate a stomatologiei care studiază anomaliile de poziţie, dezvoltare etc. a dinţilor pe arcadele dentare şi tratamentul acestora. — Din fr. **orthodontologie.**

ORTODONŢÍE s.f. Parte a stomatologiei care se ocupă cu prevenirea şi tratamentul poziţiilor defectuoase ale dinţilor. — Din fr. **orthodontie.**

ORTODÓX, -Ă, *ortodocşi, -xe,* adj. **1.** Care ţine de Biserica creştină răsăriteană, de ortodoxie, care este conform cu doctrina acestei biserici; (despre persoane) care este adept al ortodoxismului. F (Substantivat) Persoană de religie creştină răsăritea-nă. **2.** Conform cu o concepţie, cu o doctrină, cu dogma unei religii; (despre oameni) care urmează cu fermitate (sau dogmatic) o asemenea doctrină. — Din ngr. **orthódoxos,** lat. **orthodoxus,** fr. **orthodoxe.**

ORTODOXÍE s.f. **1.** Confesiune creştină care a păstrat neschimbate dogmele, tradiţia, cultul şi organizarea bisericească fixate prin cele şapte sinoade ecumenice; *p. ext.* Biserica ortodoxă; religia ortodoxă. **2.** Conformitate, concordanţă cu principiile tradiţionale ale doctrinei Bisericii creştine ortodoxe. — Din lat. **orthodoxia,** fr. **orthodoxie.**

ORTODOXÍSM s.n. **1.** Confesiune creştină ortodoxă. **2.** Calitatea de a fi ortodox (**2**). **3.** Doctrină literară şi ideologică românească din perioada interbelică; înclinare spre cultivarea temelor şi motivelor religioase ortodoxe. — **Ortodox** + suf. *-ism.*

ORTODOXÍST, -Ă, *ortodoxişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al ortodoxismului. — De la **ortodoxism,** cu schimbarea sufixului.

ORTODRÓMĂ, *ortodrome,* s.f. Drumul cel mai scurt care leagă două puncte de pe suprafaţa Pământului. — Din germ. **Orthodrome.**

ORTODRÓMIC, -Ă, *ortodromici, -ce,* adj. Referitor la ortodromă, de ortodromă. — Din fr. **orthodromique.**

ORTOÉDRIC, -Ă, *ortoedrici, -ce,* adj. (Despre poliedre) Care are planurile coordonate perpendiculare între ele, care are feţele intersectate în unghi drept. — Din fr. **orthoédrique.**

ORTOÉPIC, -Ă, *ortoepici, -ce,* adj. Care aparţine ortoepiei, privitor la ortoepie. — Din fr. **orthoépique.**

ORTOEPÍE s.f. Ansamblu de reguli proprii unei limbi care privesc pronunţarea corectă (literară) a cuvintelor; disciplină care se ocupă cu studiul acestor reguli. — Din fr. **orthoépie.**

ORTOFÓNIC, -Ă, *ortofonici, -ce,* adj. (Despre transmisii radio-electrice) Care nu modifică timbrul sunetului emis. — Din fr. **orthophonique.**

ORTOFONÍE s.f. Pronunţare considerată normală sau corectă a unui fonem sau a unui grup de foneme. — Din fr. **orthophonie.**

ORTOFOSFÓRIC adj. (În sintagma) *Acid ortofosforic* = acid fosforic. — Din fr. **orthophosphorique.**

ORTOGENÉZĂ s.f. Teorie conform căreia evoluţia organismelor are loc pe baza anumitor direcţii strict determinate, negând rolul selecţiei naturale în adaptarea organismelor la condiţiile de existenţă. — Din fr. **orthogénèse.**

ORTOGENÍE s.f. (Med.) **1.** Dezvoltare simetrică a arcadelor dentare superioare şi inferioare care face posibilă întâlnirea dinţilor cap la cap. **2.** Ansamblul mijloacelor prin care se încearcă diminuarea frecvenţei genelor patologice dintr-o populaţie, constând, mai ales, în limitarea naşterilor la persoanele care prezintă riscuri genetice. **3.** Metodă de diagnosticare şi de tratament al tulburărilor psihice ale copilului. — Din fr. **orthogénie.**

ORTOGONÁL, -Ă, *ortogonali, -e,* adj. (Despre figuri geometrice) Care formează unghiuri drepte. G *Proiecţie ortogonală* = proiecţie obţinută prin trasarea unei perpendiculare de la fiecare punct de proiectat pe planul de proiecţie. F (Despre curbe) Care se întretaie astfel încât tangentele lor în punctul de intersecţie să fie perpendiculare. F (Despre suprafeţe) Care se întretaie astfel încât planurile lor tangente în orice punct al curbei de intersecţie să fie perpendiculare. — Din fr. **orthogonal.**

ORTOGONALITÁTE s.f. Proprietatea de a fi ortogonal. — Din fr. **orthogonalité.**

ORTOGRAFIÁ, *ortografiez,* vb. I. Tranz. A scrie după regulile ortografice; a aplica o anumită ortografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **orthographier.**

ORTOGRÁFIC, -Ă, *ortografici, -ce,* adj. Care aparţine ortografiei, privitor la ortografie, de ortografie. F În conformitate cu regulile ortografiei, corect din punctul de vedere al ortografiei. — Din fr. **orthographique.**

ORTOGRAFÍE, *ortografii,* s.f. Ansamblu de reguli care stabilesc scrierea corectă a cuvintelor unei limbi; aplicarea practică a acestor reguli. — Din lat. **orthographia.**

ORTOGRAFIÉRE, *ortografieri,* s.f. Acţiunea de *a ortografia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **ortografia.**

ORTOHIDROGÉN s.n. Hidrogen cu moleculele alcătuite din doi atomi ale căror nuclee au spinii paraleli. — Din fr. **orthohydrogène.**

ORTOLÁN, *ortolani,* s.m. Pasăre migratoare cu penele de culoare brună-roşcată, cu capul cenuşiu-verzui şi cu guşa galbenă *(Emberiza hortulana).* — Din fr. **ortolan.**

ORTOMÁN, -Ă, *ortomani, -e,* adj. (Pop.; adesea substantivat) **1.** (Despre ciobani) Bogat (în turme). **2.** (Despre haiduci) Chipeş, viteaz, mândru; ortomănos. **3.** (Despre cai) Care aleargă bine; sprinten, focos. [Var.: **iortomán, -ă** adj.] — Et. nec.

ORTOMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ortomăneşti,* adj. (Pop.) De ortoman, haiducesc. [Var.: **iortomănésc, -eáscă** adj.] — **Ortoman** + suf. *-esc.*

ORTOMĂNÉŞTE adv. (Pop.) Cu curaj, voinicеşte. [Var.: **iortomănéşte** adv.] — **Ortoman** + suf. *-eşte.*

ORTOMĂNÓS, -OÁSĂ, *ortomănoşi, -oase,* adj. (Pop.) Ortoman (**2**). — **Ortoman** + suf. *-os.*

ORTOPANCROMÁTIC, -Ă, *ortopancromatici, -ce,* adj. (Despre materiale fotografice) Care este sensibil la toate culorile spectrului, inclusiv la roșu. — Din fr. **orthopanchromatique.**

ORTOPÉD, -Ă, *ortopezi, -de,* s.m. și f. (Rar la f.) **1.** Medic specialist în ortopedie; ortopedist (**1**). **2.** Tehnician care confecționează aparate ortopedice; ortopedist (**2**). — Din **ortopedie** (derivat regresiv). Cf. germ. O r t h o p ä d e.

ORTOPÉDIC, -Ă, *ortopedici, -ce,* adj. Care aparține ortopediei, privitor la ortopedie. — Din fr. **orthopédique,** germ. **orthopädisch.**

ORTOPEDÍE s.f. Ramură a chirurgiei care se ocupă cu studiul și tratamentul bolilor și deformațiilor congenitale sau dobândite ale sistemului osteoarticular. — Din fr. **orthopédie,** germ. **Orthopädie.**

ORTOPEDÍST, -Ă, *ortopedișți, -ste,* s.m. și f. (Înv.) **1.** Ortoped (**1**). **2.** Ortoped (**2**). — Din fr. **orthopédiste,** germ. **Orthopädist.**

ORTOPÓL, *ortopoli,* s.m. Punct în care se intersectează perpendicularele coborâte pe laturile unui triunghi din proiecțiile ortogonale ale vârfurilor acestuia pe o dreaptă din planul triunghiului. — Din fr. **orthopôle.**

ORTOPTÉR, *ortoptere,* s.n. **1.** (La pl.) Ordin de insecte cu aripile anterioare pergamentoase, cu cele posterioare late și membranoase, pliate în sensul lungimii, și cu picioarele posterioare lungi, adaptate pentru sărit *(Orthoptera);* (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. F (Adjectival) Care are însușirile insectei de mai sus. **2.** (Aeron.) Ornitopter. — Din fr. **orthoptère.**

ORTÓPTIC, -Ă, *ortoptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a oftalmologiei care asigură tratamentul ambliopiei, educarea vederii stereoscopice și tratamentul dezechilibrului muscular în strabism. **2.** Adj. De ortoptică (**1**). — Din fr. **orthoptique.**

ORTORADIOGRAFÍE, *ortoradiografii,* s.f. (Fiz.) Ortoradioscopie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **orthoradiographie.**

ORTORADIOSCOPÍE, *ortoradioscopii,* s.f. (Fiz.) Metodă radioscopică pentru obținerea conturului unui obiect în adevărata lui mărime; ortoradiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **orthoradioscopie.**

ORTOSCÓPIC, -Ă, *ortoscopici, -ce,* adj. (Despre un sistem optic) Care formează imagini corecte, fără distorsiuni; rectiliniar. — Din fr. **orthoscopique.**

ORTOSCOPÍE s.f. Calitate a unui obiectiv fotografic sau a unui sistem optic de a nu prezenta imagini deformate. — Din fr. **orthoscopie.**

ORTOSIMPÁTIC, -Ă, *ortosimpatici, -ce,* adj. (Med.) Al sistemului nervos vegetativ. — Din fr. **orthosympathique.**

ORTOSTÁTIC, -Ă, *ortostatici, -ce,* adj. (Med.) (Care se produce numai) în poziție verticală. — Din fr. **orthostatique.**

ORTOSTATÍSM s.n. (Med.) Menținere a corpului în poziția verticală. — Din fr. **orthostatisme.**

ORTOTÉST, *ortoteste,* s.n. Instrument mecanic, cu pârghii și roți dințate, folosit la măsurarea dimensiunilor pieselor prelucrate. — **Orto-** + **test.**

ORTOTÓNUS, *ortotonusuri,* s.n. Spasm prelungit al mușchilor capului, trunchiului și membrelor care determină o poziție rigidă în linie dreaptă a corpului. — Din fr. **orthotonos.**

ORTOTRÓPIC, -Ă, *ortotropici, -ce,* adj. (Fiz.; despre corpuri) A cărui strălucire este aceeași, oricare ar fi direcțiile de iluminare și de observație. — Din fr. **orthotropique.**

ORTÓZĂ, *ortoze,* s.f. Mineral din grupul feldspaților, cu aspect lăptos, roșiatic sau gălbui și cu luciu sticlos sau sidefos, folosit în ceramică sau în industria sticlei; ortoclaz. — Din fr. **orthose.**

ORZ, (**1**) s.m., (**2**) *orzuri,* (**3**) *oarze,* s.n. **1.** S.m. Gen de plante erbacee din familia gramineelor, cu paiul lung și cu spicul format din mai multe rânduri de boabe, cultivate ca plante furajere și industriale *(Hordeum);* plantă care face parte din acest gen. F P. restr. Boabele acestor plante, folosite ca hrană pentru animale, în industrie și în alimentația omului. G Expr. *A strica orzul pe gâște* = a dărui lucruri deosebite cuiva care nu știe să le prețuiască. **2.** S.n. Specie de orz (**1**). **3.** S.n. Semănătură, lan de orz (**1**). — Lat. **hordeum.**

ORZÁR, (**1**) *orzare,* s.n., (**2**) *orzari,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Orzărie (**2**). **2.** S.m. (Înv.) Negustor de orz. — **Orz** + suf. *-ar.*

ORZĂRÍE, *orzării,* s.f. (Rar) **1.** Câmp semănat cu orz. **2.** Hambar în care se ține orzul; orzar (**1**). — **Orz** + suf. *-ărie.*

ORZIȘÓR s.n. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *orz;* orzuleț. **2.** Pastă făinoasă în forma și de mărimea unui bob de orz, care se fierbe în supă. — **Orz** + suf. *-ișor.*

ORZOÁICĂ s.f. Specie de orz al cărei spic este format numai din două rânduri de boabe, mai bogate în amidon decât ale orzului și folosite la fabricarea berii; orzoaie *(Hordeum distichon).* G Compus: *orzoiacă-de-baltă* = plantă erbacee care crește în apele stătătoare sau lin-curgătoare, cu frunze liniare îngrămădite la baza tulpinii și cu flori mici, albe-verzui *(Vallisneria spiralis).* — **Orz** + suf. *-oaică.*

ORZOÁIE s.f. (Reg.) Orzoaică. [Pr.: *-zoa-ie*] — **Orz** + suf. *-oaie.*

ORZULÉȚ s.n. (Rar) Orzișor. — **Orz** + suf. *-uleț.*

OS, *oase,* s.n. **1.** Element de bază al scheletului vertebratelor, caracterizat prin structura lui dură, solidă și rezistentă, de culoare albă. G *Os mort* = umflătură a unui os (de obicei a oaselor de la picioarele de dinapoi ale calului) provenită dintr-o lovitură, dintr-un efort sau transmisă pe cale ereditară. G Expr. *A(-i) ajunge* (cuiva) *cuțitul la os* = a nu mai putea îndura un rău; a-și pierde răbdarea. *A băga* (sau *a-i intra* cuiva) *frica* (sau *spaima* etc.) *în oase* = a (se) speria, a (se) îngrozi. *A fi numai piele și oase* sau *a-i număra oasele* = a fi foarte slab. *A(-i) trece* (cuiva) *os prin os* = a fi extrem de obosit. *Până la* (sau *în) oase* sau *până la* (sau *în) măduva oaselor* = în tot corpul; foarte mult, adânc. *A-i rupe* (sau *a-i muia* cuiva) *oasele* = a bate foarte tare pe cineva. *A-i rămâne* (sau *a-i putrezi) oasele (pe undeva)* = a muri departe de casă, prin locuri străine. *A căpăta* (sau *a avea, a dobândi* etc.) *un os de ros* = a obține (sau a avea) un avantaj, un profit. F Os (**1**) sau material cornos prelucrat, întrebuințat la fabricarea unor obiecte, în industrie, în arte decorative etc. **2.** Fig. (La pl.) Trup; ființă, făptură. **3.** Fig. Neam, familie, viță. G Expr. *(A fi) din os sfânt* (sau *din oase sfinte, din os de domn* sau *domnesc)* = (a fi) din neam domnesc, din familie domnitoare. **4.** Compus: *osul-iepurelui* = plantă cu miros greu, cu flori trandafirii îngrămădite la vârful ramurilor spinoase *(Ononis spinosa).* — Lat. **ossum.**

OSANÁ, (**1**) *osanale,* s.f., (**2**) interj. **1.** S.f. (La pl.) Cuvinte de laudă, de preamărire (exagerată); aclamații, ovații. **2.** Interj. (Mai ales în imnurile religioase) Laudă! mărire! slavă! [Acc. și: (**2**) *osána*] — Din sl. **osanna.**

OSATÚRĂ, *osaturi,* s.f. **1.** Totalitatea oaselor unui vertebrat; schelet, osărie. **2.** Schelet sau structură de rezistență a unei construcții, a unei mașini, a unei nave etc. F Fig. Constituție internă, structură, alcătuire (a ceva). — Din fr. **ossature.**

OSĂRÍE s.f. (Rar) Osatură (**1**). — **Os** + suf. *-ărie.*

OSÁNDĂ, *osânde,* s.f. (Pop.) **1.** Condamnare, pedeapsă la care este supus cineva (de către organele judiciare). G Expr. *A-și face osânda* = a executa pedeapsa la care este condamnat. (Reg.) *A-și face osânda cu cineva* = a se purta rău, fără milă; a chinui, a tortura pe cineva. **2.** Fig. Blestem; pacoste, năpastă, nenorocire, urgie. — Din **osândi** (derivat regresiv).

OSÂNDÍ, *osândesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A condamna, a pedepsi (printr-o sentință judecătorească); a pronunța o sentință de condamnare (împotriva cuiva). F P. ext. A dezaproba, a înfiera, a critica, a judeca. **2.** A sili, a obliga; a forța, a constrânge. — Din sl. **osonditi.**

OSÂNDÍRE, *osândiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a osândi* și rezultatul ei; condamnare. F (Înv.) Necaz, suferință. G Loc. adj. *În osândire* = asuprit, urgisit; chinuit. — V. **osândi.**

OSÂNDÍT, -Ă, *osândiți, -te,* adj. (Pop.; adesea substantivat) **1.** Condamnat, pedepsit. **2.** Blestemat; nenorocit, năpăstuit, urgisit. — V. **osândi.**

OSÂNDITÓR, -OÁRE, *osânditori, -oare,* adj. (Rar) Care condamnă, care dezaprobă. — **Osândi** + suf. *-tor.*

OSÁNZĂ, *osânze,* s.f. (Pop.) **1.** Grăsime crudă de porc din regiunea abdominală. **2.** P. ext. Grăsime depusă pe diverse părți ale corpului omenesc. F Fig. Bunăstare, avere, bogăție. — Lat. **absungia.**

OSÁRDIE s.f. (Înv.) Stăruință în executarea unui lucru; ardoare, zel, râvnă, sârguință, străduință. — Din sl. **usrŭdije.**

OSÁRDNIC, -Ă, *osârdnici, -ce,* adj. (Înv.) Zelos, sârguincios. — Din sl. **usrŭdinikŭ.**

OSÂRDUÍ, *osârduiesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Înv.) A se strădui, a se osteni. — Din **osârdie.**

OSÂRDUITÓR, -OÁRE, *osârduitori, -oare,* adj. (Înv.) Sârguincios, zelos, osârdnic. [Pr.: *-du-i-*] — **Osârdui** + suf. *-tor.*

OSC, -Ă, *osci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populație din Italia centrală sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține oscilor (**1**), referitor la osci. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de osci (**1**). — Din fr. **osque.**

OSCILÁ, *oscilez,* vb. I. Intranz. **1.** A se mișca alternativ în direcții opuse; a se legăna, a se balansa, a pendula. **2.** Fig. A manifesta nehotărâre, a fi instabil; a sta în cumpănă; a șovăi, a ezita; a fluctua. **3.** (Despre un sistem fizic) A evolua în așa fel încât una sau mai multe dintre mărimile sale caracteristice să ia succesiv valori pozitive și negative, simetrice în raport cu valoarea zero. — Din fr. **osciller.**

OSCILÁNT, -Ă, *oscilanți, -te,* adj. Care oscilează. F Fig. Șovăitor, ezitant; fluctuant. — Din fr. **oscillant.**

OSCILÁRE, *oscilări,* s.f. Acțiunea de *a oscila* și rezultatul ei; balansare, clătinare, legănare, pendulare. F Fig. Șovăială, ezitare; fluctuație. — V. **oscila.**

OSCILATÓR, *oscilatoare,* s.n. **1.** Sistem fizic care poate efectua oscilații libere. **2.** Aparat sau dispozitiv care produce oscilații electromagnetice, alimentat de la o sursă de energie (electrică). G *Oscilator pilot* = oscilator destinat să producă o oscilație de frecvență constantă utilizată ca frecvență de referință. *Oscilator multispot* = oscilator care poate afișa simultan mai multe imagini. — **Oscila** + suf. *-tor.* Cf. fr. oscillateur.

OSCILATÓRIU, -IE, *oscilatorii,* adj. Care oscilează, cu oscilații. — Din fr. **oscillatoire.**

OSCILAȚIE, *oscilații,* s.f. **1.** Mișcare periodică alternativă și simetrică a unui corp în raport cu o anumită poziție a sa; vibrație, pendulare, oscilare. **2.** Variație periodică în timp a valorilor unei mărimi care caracterizează un sistem fizic, însoțită de o transformare a energiei dintr-o formă în alta. **3.** Fig. Nehotărâre, șovăială; fluctuație. — Din fr. **oscillation.**

OSCÍLĂ, *oscile,* s.f. Mic disc de bronz sau de marmură împodobit cu o mască în relief, care era atârnat, la vechii romani, de arborii sacri sau sub colonade. — Din lat. **oscillum,** fr. **oscille.**

OSCILOGRÁF, *oscilografe,* s.n. Aparat care indică sau înregistrează grafic, la scară, variația unei mărimi fizice variabile în funcție de timp. — Din fr. **oscillographe.**

OSCILOGRAFÍE, *oscilografii,* s.f. Înregistrare a oscilațiilor cu ajutorul oscilografului. — Din fr. **oscillographie.**

OSCILOGRÁMĂ, *oscilograme,* s.f. Diagramă obținută cu ajutorul oscilografului. — Din fr. **oscillogramme.**

OSCILOMETRÍE, *oscilometrii,* s.f. (Med.) Măsurare a amplitudinii modificărilor de volum ale arterelor periferice. — Din fr. **oscillomètrie.**

OSCILOMÉTRU, *oscilometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea pulsațiilor pereților arteriali și care permite înregistrarea indirectă a tensiunii arteriale. — Din fr. **oscillomètre.**

OSCILOSCÓP, *osciloscoape,* s.n. Aparat de măsură și de observare vizuală a curbei care reprezintă variația rapidă în timp a unor mărimi fizice, de obicei electrice. — Din fr. **oscilloscope.**

OSCIÓR, *oscioare,* s.n. Diminutiv al lui *os;* osișor, osuț. — **Os** + suf. *-cior.*

OSCULATÓR, -OÁRE, *osculatori, -oare,* adj. (Mat.; despre curbe, suprafețe) Care se află în contact de osculație. — Din fr. **osculateur.**

OSCULÁȚIE s.f. (Mat.) Contact mai strâns decât contactul de tangență între o curbă sau o suprafață cu altă curbă sau suprafață. — Din fr. **osculation.**

OSEBÍ, *osebesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) diferenția, a (se) deosebi. **2.** Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) despărți; a (se) separa; a (se) divide. **3.** Tranz. (Înv.) A lăsa deoparte, a excepta. — Din sl. **osebiti.**

OSEBÍRE, *osebiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) osebi* și rezultatul ei; deosebire, diferență; *p. ext.* inegalitate. G Loc. adv. *Fără osebire* = **a)** fără excepție, fără deosebire; **b)** întocmai, identic, exact. *Cu osebire* = mai cu seamă, în special, mai ales; foarte mult. — V. **osebi.**

OSEBÍT, -Ă, *osebiți, -te,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Deosebit, diferit. G Loc. prep. *Osebit de...* = în afară de..., pe lângă. **2.** Care iese din comun; ales, remarcabil; *p. ext.* foarte mare. — V. **osebi.**

OSEÍNĂ s.f. Substanță organică din clasa proteinelor, care formează partea organică a oaselor. — Din fr. **osséine.**

OSEMÍNTE s.n. pl. Oasele uscate și descărnate ale unei ființe moarte. — Din fr. **ossements,** lat. **ossamenta.**

OSIÁNIC, -Ă, *osianici, -ce,* adj. Care aparține lui Ossian ori seamănă cu poemele atribuite lui, privitor la Ossian sau la poemele atribuite lui. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **ossianique.**

OSIANÍSM s.n. Caracter, atmosferă (melancolică) proprie poemelor osianice; imitație a poemelor osianice. — Din fr. **ossianisme.**

ÓSIE, *osii,* s.f. Arbore sau ax terminat la cele două capete cu fusuri, pe care sunt montate roțile unui vehicul rutier. G Expr. (Fam.) *A unge osia* = a mitui. — Din sl. **osi.**

OSIFICÁ, pers. 3 *osifică,* vb. I. Refl. (Despre părțile membranoase și cartilaginoase ale corpului) A se transforma în os, a se întări ca un os, a căpăta consistența osului. — După fr. **ossifier.**

OSIFICÁRE, *osificări,* s.f. Faptul de *a se osifica;* osteogeneză, osificație. — V. **osifica.**

OSIFICÁT, -Ă, *osificați, -te,* adj. (Despre părțile membranoase și cartilaginoase ale corpului) Transformat în os, întărit ca un os. F Fig. Osos, scheletic. — V. **osifica.**

OSIFICĂȚIE, *osificații,* s.f. Osificare. — Din fr. **ossification.**

OSIȘOR, *osișoare,* s.n. (Rar) Oscior. — **Os** + suf. *-ișor.*

OSMÁN, -Ă, *osmani, -e,* s.m. și f., adj. (Înv.) **1.** S.m. și f. Turc. **2.** Adj. Turcesc. G *Limba osmană* = limba turcă. — Din **osmanlâu** (derivat regresiv).

OSMANLÁU, -ÁIE, *osmanlâi,* s.m. și f., adj. (Înv.) **1.** S.m. și f. Turc. **2.** Adj. Turcesc. [Var.: **osmanlíu, -íe** adj., s.m. și f.] — Din tc. **osmanlı.**

OSMANLÍU, -ÍE, adj., s.m. și f. V. **osmanlâu.**

OSMIRÍDIU s.n. Aliaj de osmiu și iridiu, caracterizat prin duritate mare, folosit la confecționarea vârfului penițelor de stilou, axelor pentru mecanismele de ceasornic etc. — Din fr. **osmiridium.**

ÓSMIU s.n. Metal de culoare albă-cenușie, lucios, foarte dur, dar casant, care se găsește în natură, în stare nativă, sub formă de aliaj cu iridiul. — Din fr. **osmium.**

OSMOLOGÍE s.f. Studiul mirosurilor, al parfumurilor. — Din fr. **osmologie.**

OSMOMÉTRIC, -Ă, *osmometrici, -ce,* adj. Referitor la osmometrie, de osmo-metrie. — Din fr. **osmométrique.**

OSMOMETRÍE s.f. Parte a fizicii care studiază determinarea presiunilor osmotice. — Din fr. **osmométrie.**

OSMOMÉTRU, *osmometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea presiunii osmotice a unei soluții. — Din fr. **osmomètre.**

OSMOREGLÁRE, *osmoreglări,* s.f. Ansamblul proceselor prin care se asigură o valoare relativ constantă a presiunii osmotice a lichidelor din organism. — **Osmo**[ză] + **reglare.**

OSMÓTIC, -Ă, *osmotici, -ce,* adj. Care ține de osmoză, privitor la osmoză, al osmozei. G *Presiune osmotică* = presiune statică suplimentară care se manifestă în soluții datorită fenomenului de osmoză. — Din fr. **osmotique.**

OSMÓZĂ, *osmoze,* s.f. Trecere a unui solvent printr-o membrană semipermeabilă, care separă două soluții de compoziții sau concentrații diferite. — Din fr. **osmose,** germ. **Osmose.**

OSÓS, OSOÁSĂ, *ososi, osoase,* adj. **1.** Privitor la oase, de oase; asemănător cu oasele. G *Sistem osos* = totalitatea oaselor din organismul vertebratelor; schelet. **2.** Cu oase mari, ieșite în relief; ciolănos; *p. ext.* uscățiv, slab. — **Os** + suf. *-os.*

OSPĂTÁ, *ospătez,* vb. I. Tranz. A primi (pe cineva) în casă ca oaspete, oferin-du-i mâncare și băutură; a da de mâncare; a trata, a cinsti. F Intranz. și refl. (Înv. și pop.) A mânca; *p. ext.* a petrece, a benchetui. — Lat. **hospitare.**

OSPĂTÁR, *ospătari,* s.m. **1.** Angajat din sectorul comercial care servește pe consumatori într-un restaurant sau în alt local de consumație și încasează contravaloarea consumației; chelner. **2.** (Înv.) Patron al unui birt, al unei ospătării; birtaș, hangiu. — **Ospăta** + suf. *-ar.*

OSPĂTÁRE, *ospătări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ospăta* și rezultatul ei. — V. **ospăta.**

OSPĂTÁRNIC, -Ă, *ospătarnici, -ce,* adj. (Reg.) Ospitalier. — **Ospătar** + suf. *-nic.*

OSPĂTÁT s.n. (Rar) Faptul de *a (se) ospăta;* ospătare. G Expr. *A se așeza* (sau *a se pune) pe ospătat* = a mânca cu lăcomie. — V. **ospăta.**

OSPĂTĂRÍE, *ospătării,* s.f. (Înv. și pop.) Birt; han (cu birt). — **Ospătar** + suf. *-ie.*

OSPĂTĂRÍȚĂ, *ospătărițe,* s.f. **1.** Angajată din sectorul comercial care servește pe consumatori și încasează contravaloarea consumației, într-un restaurant sau în alt local de consumație; chelneriță. **2.** (Înv.) Patroană a unui birt, a unei ospătării; hangiță. — **Ospătar** + suf. *-iță.*

OSPĂTĂTÓR, -OÁRE, *ospătători, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care dă (sau ia parte la) un ospăț. — **Ospăta** + suf. *-tor.*

OSPĂTÓS, -OÁSĂ, *ospătoși, -oase,* adj. (Înv.) Ospitalier. — **Oaspete** + suf. *-os.*

OSPĂȚ, *ospețe,* s.n. Masă mare, îmbelșugată (organizată în diferite împrejurări festive); petrecere cu masă mare; ospeție, banchet. F (Înv. și pop.) Masă, mâncare îmbelșugată. [Pl. și: *ospățuri*] — Lat. **hospitium.**

OSPECIÓR, *ospeciori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *oaspete.* — **Oaspete** + suf. *-ior.*

OSPEȚÍE, (**2**) *ospetii,* s.f. (Pop.) **1.** Primire bună, ospitalitate. **2.** (Rar) Ospăț. — **Oaspete** + suf. *-ie.*

OSPEȚÍME s.f. (Pop.) Mulțime de oaspeți. — **Oaspete** + suf. *-ime.*

OSPÍCIU, *ospicii,* s.n. Spital, sanatoriu în care sunt tratați bolnavii cu afecțiuni psihice; casă de nebuni; balamuc. — Din lat. **hospitium,** fr. **hospice,** germ. **Hospiz.**

OSPITALIÉR, -Ă, *ospitalieri, -e,* adj. Care primește bucuros oaspeți; care este amabil, primitor cu oaspeții. F (Despre o casă, un oraș, o țară) În care ești bine primit, în care te simți bine; care oferă ospitalitate. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **hospitalier.**

OSPITALITÁTE s.f. Însușirea de a fi ospitalier. F Primire, găzduire bună oferită cuiva. — Din fr. **hospitalité,** lat. **hospitalitas, -atis.**

ÓSRAM s.n. Aliaj de osmiu și wolfram, folosit la fabricarea de filamente pentru becurile electrice cu incandescență. — Din germ. **Osram.**

OST, *osturi,* s.n. (Înv.) Est, răsărit. *Din osturi bate crivăț.* — Din germ. **Ost(en).**

OSTÁȘ, *ostași,* s.m. Persoană care servește în armată, care face serviciul militar; oștean, soldat; militar. F Fig. Militant, luptător (pentru o cauză). — **Oaste** + suf. *-aș.*

OSTÁTEC s.m. v. **ostatic.**

OSTÁTIC, -Ă, *ostatici, -ce,* s.m. și f. Persoană din rândul populației civile aflate pe teritoriul ocupat de forțele inamice, pe care acestea, încălcând normele dreptului internațional, o reține spre a preveni acte ostile împotriva lor sau pentru a o executa dacă asemenea acte s-au produs. F Persoană răpită și sechestrată în vederea obținerii unor recompense bănești sau

revendicări politice. F Fig. (Fam.) Amanet, zălog[2]. [Var.: **ostátec** s.m.] — Din it. **ostatico.**

OSTĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *ostășești,* adj. De ostaș; militar, milităresc. — **Ostaș** + suf. *-esc.*

OSTĂȘÉȘTE adv. Ca ostașii, conform normelor militare; militărește. — **Ostaș** + suf. *-ește.*

OSTĂȘÍ, *ostășesc,* vb. IV. Intraz. (Înv.) A se afla în serviciul militar; a face armata, a duce viață de ostaș; *p. ext.* a se război. — Din **ostaș.**

OSTĂȘÍE s.f. (Înv.) **1.** Serviciu de ostaș; militărie. **2.** Oștire, armată. **3.** Virtute ostășească, vitejie. — **Ostaș** + suf. *-ie.*

OSTĂȘÍME s.f. Mulțime de ostași, armată; soldățime. — **Ostaș** + suf. *-ime.*

OSTEALGÍE, *ostealgii,* s.f. Durere de oase. [Pr.: *-te-al-*] — Din fr. **ostéalgie.**

OSTEÍTĂ, *osteite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a unui os. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **ostéite.**

OSTENEÁLĂ, *osteneli,* s.f. **1.** Starea celui ostenit; oboseală; istovire, extenuare. G Expr. *(A fi) rupt* (sau *frânt) de osteneală* = (a fi) peste măsură de obosit, de istovit. **2.** Muncă grea, obositoare, extenuantă; efort, trudă, strădanie. G Expr. *A-și da (toată) osteneala* = a depune toate eforturile, a-și da toată silința, a se strădui. — **Osteni** + suf. *-eală.*

OSTENÍ, *ostenesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Intranz. A-și pierde puterile din cauza unui efort; a obosi. **2.** Refl. și intranz. A depune eforturi, a se strădui, a se trudi. F Tranz. A supune la un efort; a obosi pe cineva. **3.** Refl. și intranz. A obosi umblând, mergând; *p. ext.* a merge, a se duce undeva sau la cineva. — Din sl. **ustanon,** bg. **ustan'a,** rus. **ustat'.**

OSTENICIÓS, -OÁSĂ, *ostenicioși, -oase,* adj. (Înv. și pop.) Obositor, istovitor; anevoios, dificil. — **Osteni** + suf. *-cios.*

OSTENÍT, -Ă, *osteniți, -te,* adj. (Înv. și pop.) Obosit, trudit, istovit, extenuat. F Care denotă oboseală. — V. **osteni.**

OSTENITÓR, -OÁRE, *ostenitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Obositor, istovitor; *p. ext.* greu, dificil. **2.** (Adesea substantivat) Care muncește din greu, care se străduiește; muncitor, truditor. — **Osteni** + suf. *-tor.*

OSTENSÍBIL, -Ă, *ostensibili, -e,* adj. Care se poate arăta sau vedea; vizibil; *p. ext.* evident. — Din fr. **ostensible.**

OSTENTATÍV, -Ă, *ostentativi, -e,* adj. Făcut cu intenția de a pune ceva în evidență, de a impresiona, de a provoca; demonstrativ, provocator, ostentatoriu. — Din it. **ostentativo,** germ. **ostentativ.**

OSTENTATÓRIU, -IE, *ostentatorii,* adj. (Rar) Ostentativ. — Din fr. **ostentatoire.**

OSTENTÁȚIE, *ostentații,* s.f. Punere în valoare în mod provocator a unei însușiri; prezentare demonstrativă, etalare pretențioasă a ceva. G Loc. adv. *Cu ostentație* = în mod demonstrativ, ostentativ. [Var.: **ostentațiúne** s.f.] — Din fr. **ostentation,** lat. **ostentatio, -onis.**

OSTENTAȚIÚNE s.f. v. **ostentație.**

OSTEOARTRÍTĂ s.f. Inflamație care cuprinde atât articulația, cât și partea osoasă din jur. [Pr.: *-te-o-ar-*] — Din fr. **ostéo-arthrite.**

OSTEOBLÁST, *osteoblaste,* s.n. Celulă osoasă tânără, nediferențiată complet, din care se formează osteocitul. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoblaste.**

OSTEOCÍT, *osteocite,* s.n. Celulă osoasă în stadiu matur, complet diferențiată, care prezintă numeroase prelungiri ramificate. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéocyte.**

OSTEOCLÁST, *osteoclaste,* s.n. (Biol.) Celulă din sânge cu rol în osteoporoză. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoclaste.**

OSTEOCLAZÍE s.f. **1.** Operație chirurgicală care necesită sfărâmarea anumitor oase. **2.** (Biol.) Proces lent de resorbție osoasă datorită osteoclastelor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoclasie.**

OSTEOFIBRÒZĂ, *osteofibroze,* s.f. Boală a animalelor care se manifestă prin îngroșarea și deformarea oaselor capului și ale membrelor, în urma demineralizării acestora. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéofibrose.**

OSTEOFÍT, *osteofite,* s.n. Modificare patologică manifestată prin proliferarea anormală a țesutului osos în apropierea unei articulații vertebrale; cioc de papagal. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéophyte.**

OSTEOFLEBÍTĂ, *osteoflebite,* s.f. (Med.) Inflamație a venelor din interiorul oaselor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéophlebite.**

OSTEOFÓN, *osteofoane,* s.n. Dispozitiv electroacustic care transmite sunetele exterioare în urechea internă prin intermediul sistemului osos al capului. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéophone.**

OSTEOGÉN, -Ă, *osteogeni, -e,* adj. Care produce țesut osos. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéogène.**

OSTEOGENÉZĂ s.f. **1.** (Biol.) Parte a embriologiei care studiază formarea țesutului osos. **2.** Osificare. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéogenèse.**

OSTEOGÉNIC, -Ă, *osteogenici, -ce,* adj. De osteogeneză. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéogénique.**

OSTEOÍD, -Ă, *osteoizi, -de,* adj. Care este asemănător structurii, naturii osului. [Pr.: *-te-o-id*] — Din fr. **ostéoïde.**

OSTEOLÍT, *osteoliți,* s.m. Os fosilizat. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéolithe.**

OSTEOLÓG, -Ă, *osteologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în osteologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéologue.**

OSTEOLÓGIC, -Ă, *osteologici, -ce,* adj. Care aparține osteologiei, privitor la osteologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéologique.**

OSTEOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul oaselor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéologie.**

OSTEÓM, *osteoame,* s.n. Tumoare formată din țesut osos. [Pr.: *-te-om*] — Din fr. **ostéome.**

OSTEOMALACÍE s.f. Formă de decalcifiere a oaselor provocată de tulburări profunde în metabolismul fosforului și al calciului din substanța osoasă. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéomalacie.**

OSTEOMIELÍTĂ, *osteomielite,* s.f. Formă de osteită de natură infecțioasă, localizată mai ales la nivelul măduvei oaselor. [Pr.: *-te-o-mi-e-*] — Din fr. **ostéomyélite.**

OSTEONECRÓZĂ, *osteonecroze,* s.f. Necrozare a unui os. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéonécrose.**

OSTEOPATÍE, *osteopatii,* s.f. Boală a unui os sau a sistemului osos. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéopathie.**

OSTEOPLASTÍE, *osteoplastii,* s.f. Operație de înlocuire a unui fragment de os sau a unui os întreg cu bucăți corespunzătoare de os, de metal sau de material plastic. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoplastie.**

OSTEOPORÓZĂ, *osteoporoze,* s.f. Leziune osoasă caracterizată prin subțierea și rarefierea oaselor, cu formarea unor cavități de diverse dimensiuni. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoporose.**

OSTEOSARCÓM, *osteosarcoame,* s.n. Tumoare malignă a oaselor, de natură conjunctivă. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéosarcome.**

OSTEOSCLERÓZĂ, *osteoscleroze,* s.f. (Med.) Condensare a țesutului osos. [Pr.: *-ste-o-*] — Din fr. **ostéosclérose.**

OSTEOSINTÉZĂ, *osteosinteze,* s.f. Intervenție chirurgicală care constă în reunirea și imobilizarea fragmentelor unui os fracturat cu ajutorul unor plăci sau fire metalice. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéosynthèse.**

OSTEOTOMÍE, *osteotomii,* s.f. Rezecție a unui os, făcută cu scopul de a remedia o diformitate a acestuia sau în scop terapeutic. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéotomie.**

OSTEÓZĂ, *osteoze,* s.f. Afecțiune datorată unei secreții exagerate de hormon, caracterizată prin decalcifiere osoasă generalizată, depuneri de calciu în țesuturi etc. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéose.**

ÓSTIC, -Ă, *ostici, -ce,* adj. (Înv.) De răsărit, estic. — **Ost** + suf. *-ic.*

ÓSTIE[1], *ostii,* s.f. Unealtă de pescuit de forma unei furci cu mai multe brațe ascuțite, care se înfige în corpul peștilor. — Din sl. **ostĭ.**

ÓSTIE[2], *ostii,* s.f. Pâine nedospită (azimă) care servește la cuminecătură în cultul catolic și în cel luteran. — Din germ. **Hostie,** lat. **hostia.**

ÓSTIE[3], *ostii,* s.f. (Anat.) Orificiu situat între auriculele și ventriculele inimii, precum și între acestea și arterele mari ale corpului. — Din lat. **ostium.**

OSTÍL, -Ă, *ostili, -e,* adj. Care manifestă o atitudine potrivnică sau dușmănoasă față de cineva sau de ceva; dușmănos, vrăjmaș. — Din fr. **hostile.**

OSTILITÁTE, (**2**) *ostilități,* s.f. **1.** Atitudine dușmănoasă, plină de ură; dușmănie, vrăjmășie. **2.** (La pl.) Operații militare întreprinse de trupele unor state care sunt în război. — Din fr. **hostilité.**

OSTINÁTO s.n., adv. (Muz.) **1.** S.n. Procedeu care constă în revenirea stăruitoare a unui motiv melodic sau ritmic, însoțit de fiecare dată de alte motive. **2.** Adv. Repetat în mai multe rânduri. — Cuv. it.

OSTIÓLĂ, *ostiole,* s.f. (Bot.) Orificiu în țesuturile epidermice ale plantelor care permite efectuarea schimburilor de gaze dintre spațiile intercelulare din frunze sau din tulpinile verzi și atmosferă. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ostiole,** lat. **ostiolum.**

OSTOÍ, *ostoiesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Refl. și tranz. A (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma. **2.** Intranz. și refl. A înceta, a se opri; a se termina. [Var.: **ostoiá** vb. I] — Din sl. **ustojati.**

OSTOIÁ vb. I v. **ostoi.**

OSTOÍRE, *ostoiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) ostoi* și rezultatul ei; alinare, potolire, domolire, calmare. — V. **ostoi.**

OSTRÁCĂ, *ostrace,* s.f. (Înv.) Scoică, stridie. F Cochilie sau ciob de lut pe care fiecare cetățean din vechea Atenă scria numele celui socotit periculos, ca să fie îndepărtat temporar din Atica. — Din ngr. **óstrakon.**

OSTRACÉE, *ostracee,* s.f. (La pl.) Subordin de moluște lamelibranhiate al căror tip este stridia; (la sg.) animal care face parte din acest subordin. — Din fr. **ostracées.**

OSTRACÍSM s.n. **1.** Formă de judecată a adunării poporului, în vechea Atenă, prin care un cetățean, considerat primejdios pentru libertatea și securitatea regimului, era exilat temporar. **2.** Persecuție, ostracizare. — Din fr. **ostracisme.**

OSTRACÍTĂ, *ostracite,* s.f. Stridie fosilă. — Din fr. **ostracite.**

OSTRACIZÁ, *ostracizez,* vb. I. Tranz. A înlătura pe cineva din viața publică, din-tr-un colectiv; a proscrie; a exclude, a exila; a persecuta. — Din fr. **ostraciser.**

OSTRACIZÁRE, *ostracizări,* s.f. Acțiunea de *a ostraciza* și rezultatul ei. — V. **ostraciza.**

OSTRACÓD, *ostracode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee inferioare mici, cu corpul nesegmentat, adăpostit într-o cochilie bivalvă; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **ostracodes.**

OSTRACODÉRM, *ostracodermi,* s.m. (La pl.) Subclasă de vertebrate fosile cu corpul plat sau în formă de fus, acoperit de plăci și de solzi, care trăiau în mările paleozoice; (și la sg.) animal care face parte din această subclasă. — Din fr. **ostracodermes.**

OSTREÍCOL, -Ă, *ostreicoli, -e,* adj. Referitor la ostreicultură, de ostreicultură. — Din fr. **ostréicole.**

OSTREICULTÓR, *ostreicultori,* s.m. (Rar) Persoană care se ocupă cu ostrei-cultura. [Pr.: *-tre-i-*] — Din fr. **ostréiculteur.**

OSTREICULTÚRĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu cultura stridiilor. [Pr.: *-tre-i-*] — Din fr. **ostréiculture.**

OSTRÉȚ, *ostrețe,* s.n. (Pop.) Fiecare dintre șipcile din care se fac garduri sau diferite îngrădituri; vergea de fier; zăbrea; *p. ext.* îngrăditură, gard. F Spec. Împletitură, leasă, gard de nuiele sau de trestie, așezat în apă de-a curmezișul unui râu sau al unei bălți spre a opri trecerea peștilor și a ușura prinderea lor; îngrăditură de nuiele fixată în apă pentru închiderea și păstrarea peștilor vii. — Din bg. **ostreț.**

OSTROGÓȚ, -Ă, *ostrogoți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație de neam germanic aparținând ramurii răsăritene a goților; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține ostrogoților (**1**), privitor la ostrogoți; ostrogotic. — Din fr. **ostrogot,** lat. **Ostrogothus.**

OSTROGÓTIC, -Ă, *ostrogotici, -ce,* adj., s.m. Ostrogot (**2**). — Din it. **ostrogotico.**

OSTROPĂȚ s.n. v. **ostropeț.**

OSTROPÉL, *ostropeluri,* s.n. Fel de mâncare preparată din carne (de pasăre), cu sos de oțet, făină și usturoi; ostropeț. — Et. nec.

OSTROPÉȚ, *ostropețuri,* s.n. (Reg.) Ostropel. G Expr. *A umbla cu ostropețul* = a umbla din casă în casă, invitând la ospățul de a doua zi după cununie. [Var.: **ostropăț** s.n.] — Et. nec.

OSTRÓV, *ostroave,* s.n. **1.** Insulă mai mare. **2.** Insulă fluvială formată în urma unui proces de acumulare. [Acc. și: *óstrov*] — Din sl. **ostrovŭ.**

OSTROVEÁN, -Ă, *ostroveni, -e,* s.m. și f., adj. (Locuitor) al unui ostrov (**1**). — **Ostrov** + suf. *-ean.*

OSTROVEÁNCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Ostrovean** + suf. *-că.*

OSTROVÉL, *ostrovele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *ostrov;* ostrovuț. — **Ostrov** + suf. *-el.*

OSTROVÚȚ, *ostrovuțe,* s.n. (Rar) Ostrovel. — **Ostrov** + suf. *-uț.*

OSUÁR, *osuare,* s.n. **1.** Loc sau construcție în care sunt depuse osemintele rezultate din deshumări. **2.** Monument funerar comemorativ, într-un cimitir sau într-un loc istoric, în care se păstrează osemintele ostașilor căzuți într-o bătălie. [Pr.: *-su-ar.* — Var.: **osuáriu** s.n.] — Din fr. **ossuaire,** lat. **ossuarium.**

OSUÁRIU s.n. v. **osuar.**

OSÚȚ, *osuțe,* s.n. (Rar) Oscior. — **Os** + suf. *-uț.*

OȘEÁN, -Ă, *oșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Țara Oașului. **2.** Adj. Care aparține Țării Oașului sau la oșeni (**1**), privitor la Țara Oașului ori la oșeni. — **Oaș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

OȘEÁNCĂ, *oșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Țara Oașului. — **Oșean** + suf. *-că.*

OȘENÉSC, -EÁSCĂ, *oșenești,* adj. Din Țara Oașului. — **Oșean** + suf. *-esc.*

OȘTEÁN, *oșteni,* s.m. (Înv. și pop.) Soldat, militar, ostaș. — **Oaste** + suf. *-ean.*

OȘTENÉSC, -EÁSCĂ, *oștenești,* adj. (Înv.) Ostășesc, milităresc. [Var.: **oștinésc, -eáscă** adj.] — **Oștean** + suf. *-esc.*

OȘTÍ, *oștesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Înv. și pop.) A (se) lupta, a (se) război, a duce război. — Din **oaste.**

OȘTÍME s.f. (Înv. și pop.) Oștire. F Mulțime, gloată. — **Oaste** + suf. *-ime.*

OȘTINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **oștenesc.**

OȘTÍRE, *oștiri,* s.f. (Înv. și pop.) Armată, oaste, oștime. — V. **oști.**

OTÁC, *otace,* s.n. (Reg.) **1.** Colibă care servește ca adăpost provizoriu pescarilor, ciobanilor sau muncitorilor agricoli în timpul lucrului; odaie. **2.** Loc împrejmuit, pe câmp sau la munte, unde stau (noaptea) oile sau vitele. [Pl. și: *otacuri*] — Din tc. **otak** „cort mare”.

OTÁGIU s.n. v. **otaj.**

OTÁJ, *otaje,* s.n. (Înv.) Ostatic, chezaș. [Var.: **otágiu** s.n.] — Din fr. **otage.**

OTÁLGIC, -Ă, *otalgici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la otalgie, de otalgie. — Din fr. **otalgique.**

OTALGÍE s.f. Durere localizată la ureche, provocată de inflamația acesteia sau de suferința unui organ vecin. — Din fr. **otalgie.**

OTÁRIE, *otarii,* s.f. Mamifer carnivor din Oceanul Pacific, asemănător cu foca *(Otaria jubata).* — Din fr. **otarie.**

OTÁVĂ s.f. Iarbă care crește în același an, după ce câmpul a fost cosit sau pășunat; *p. ext.* loc unde crește această iarbă. — Din bg., sb. **otava.**

OTĂVÍ, pers. 3 *otăvește,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre ierburi) A crește din nou în același an, după ce a fost cosit o dată; (despre terenuri) a se acoperi de otavă, a înverzi. — Din **otavă.**

OTĂVÍRE, *otăviri,* s.f. Faptul de *a otăvi.* — V. **otăvi.**

OTÂNJÍ, *otânjesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A lovi tare pe cineva; a bate. — Et. nec.

OTCÂRMUÍ vb. IV v. **ocârmui.**

OTCÚP, *otcupuri,* s.n. (Înv.) Bun sau venit al statului dat în arendă. — Din rus. **otkup.**

OTCÚPCIC, *otcupcici,* s.m. (Înv.) Persoană care lua în arendă un otcup; arendaș, otcupciu. — Din rus. **otkupșcik.**

OTCUPCÍU, *otcupcii,* s.m. (Înv.) Otcupcic. — **Otcup** + suf. *-ciu.*

OTÉL s.n. v. **hotel.**

OTFÉL, *otfeli,* s.m. (Reg.) Flăcău care se află în fruntea alaiului pentru a conduce mireasa la biserică. — Cf. magh. v ö f é l y.

OTGÓN s.n. v. **odgon.**

OTÍC, *otice,* s.n. (Pop.) Lopățică cu care se curăță de pământ brăzdarul și cormana plugului. — Din sb. **otik.**

OTICNÍ, *oticnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A se sili din răsputeri, a face sforțări să respire sau să vomite; a se opinti; *p. ext.* a izbucni. **2.** (Reg.) A cădea. — Cf. i c n i.

OTÍNC, *otincuri,* s.n. (Reg.) Bețișor cu ajutorul căruia se leagă firele rupte la războiul de țesut. — Cf. o t i c.

OTÍTĂ, *otite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a membranei care acoperă canalul auditiv. — Din fr. **otite.**

OTNOȘÉNIE, *otnoșenii,* s.f. (Înv.) Raport, comunicat, adresă oficială. — Din rus. **otnoșenie.**

OTOCÍST, *otociste,* s.n. (Anat.) Organ auditiv al nevertebratelor, format dintr-o veziculă cu celule ciliate plină cu lichid și cu numeroase otolite; statocist. — Din fr. **otocyste.**

OTOLÍT, *otolite,* s.n. (Anat.) Corpuscul calcaros din urechea internă a vertebrate-lor sau din vezicula auditivă a nevertebratelor, care servește la formarea senzației de echilibru sau la transmiterea vibrațiilor sonore. — Din fr. **otolithe.**

OTOLÓG, -Ă, *otologi, -ge,* s.m. și f. Medic specialist în otologie. — Din **otologie** (derivat regresiv).

OTOLÓGIC, -Ă, *otologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la otologie, de otologie. — Din fr. **otologique.**

OTOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul urechii din punct de vedere anatomic și patologic. — Din fr. **otologie.**

OTOMÁN, -Ă, *otomani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Nume dat în Asia Mică populațiilor turce care, sub conducerea lui Osman I, au creat statul feudal otoman; osmanlâu; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație; *p. ext.* turc. **2.** Adj. Care ține de otomani (**1**), privitor la otomani. — Din lat. **othomannus,** fr. **ottoman,** it. **ottomano,** germ. **Ottomane.**

OTOMÁNĂ, *otomane,* s.f. (Înv.) **1.** Canapea, sofa. **2.** Un fel de stofă groasă. — Din fr. **ottomane,** germ. **Ottomane,** it. **ottomana.**

OTOMICÓZĂ, *otomicoze,* s.f. (Med.) Inflamație a canalului auditiv extern și a timpanului, cauzată de paraziți vegetali. — Din fr. **otomycose.**

OTOPLASTÍE, *otoplastii,* s.f. (Med.) Refacere plastică a urechii externe. — Din fr. **ostoplastie.**

OTORAGÍE, *otoragii,* s.f. (Med.) Scurgere a unei cantități de sânge din ureche în urma unei tumori, a vegetațiilor, a polipilor etc. — Din fr. **otorragie.**

OTORÉE, *otoree,* s.f. (Med.) Simptom caracterizat prin scurgere de puroi din ureche, care survine, de obicei, în cursul otitei. — Din fr. **otorrhée.**

OTORINOLARINGOLÓG, -Ă, *otorinolaringologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în otorinolaringologie. — Din **otorinolaringologie** (derivat regresiv).

OTORINOLARINGOLÓGIC, -Ă, *otorinolaringologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la otorinolaringologie, de otorinolaringologie. — Din fr. **oto-rhino-laryngologique.**

OTORINOLARINGOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia și patologia urechii, a nasului și a laringelui. — Din fr. **oto-rhino-la-ryngologie.**

OTOSCLERÓZĂ, *otoscleroze,* s.f. (Med.) Scleroză a timpanului. — Din fr. **otosclérose.**

OTOSCÓP, *otoscoape,* s.n. Instrument optic cu care se examinează canalul auditiv extern și timpanul. — Din fr. **otoscope.**

OTOSCOPÍE, *otoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a canalului auditiv extern și a timpanului cu ajutorul otoscopului. — Din fr. **otoscopie.**

ÓTOVA adj. invar. (Adesea adverbial) Uniform; neted, egal, drept; (despre oameni) care nu are talia marcată; fără formă. F Fig. Monoton, uniform. — Et. nec.

OTPÚST, *otpusturi,* s.n. (Înv. și pop.; în Biserica ortodoxă) Formulă sacramentală de binecuvântare, rostită de preot la sfârșitul slujbei; *p. ext.* sfârșitul slujbei religioase. G Expr. *A-și da otpustul* = a muri. *A da* (cuiva) *otpustul* = a ucide (pe cineva). — Din sl. **otŭpustŭ,** rus. **otpusk.**

OTRÁVĂ, (**3**) *otrăvuri,* s.f. **1.** Substanță care, introdusă în organism (în cantități relativ reduse), provoacă, prin acțiunea sa chimică, tulburări importante, leziuni grave etc. și uneori moartea; venin. **2.** Fig. Ceea ce provoacă un rău (moral), un necaz, o supărare; *p. ext.* amărăciune, răutate, venin. F Epitet dat unei persoane foarte rele. **3.** (La pl.) Diferite feluri de otravă. [Pl. și: *otrăvi*] — Din sl. **otrava.**

OTRĂȚÉL, *otrăței,* s.m. (Bot.) Roibă. G Compus: *otrățel-de-apă* sau *otrățe-lul-bălților* = plantă erbacee acvatică, carnivoră, cu flori galbene *(Utricularia vulgaris).* — Cf. magh. a t r a c é l.

OTRĂVÍ, *otrăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) intoxica sau a ucide ori a fi ucis cu otravă (**1**). F Tranz. A introduce o otravă în apă, în alimente etc. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) supăra, a (se) necăji (extrem de mult), a (se) amărî; a (se) învenina. **3.** Tranz. Fig. A exercita o influență vătămătoare; a corupe, a perverti. — Din sl. **otraviti.**

OTRĂVICIÓS, -OÁSĂ, *otrăvicioși, -oase,* adj. (Rar) Otrăvitor, veninos. — **Otrăvi** + suf. *-icios.*

OTRĂVÍRE, *otrăviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) otrăvi* și rezultatul ei; otrăvit[1]. — V. **otrăvi.**

OTRĂVÍT[1] s.n. (Rar) Otrăvire. — V. **otrăvi.**

OTRĂVÍT[2], -Ă, *otrăviți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Căruia i s-a dat sau care a luat otravă (**1**); care s-a intoxicat sau care s-a omorât cu otravă. **2.** (Adesea fig.) Care conține otravă (**1**); în care s-a pus otravă; otrăvitor, veninos. **3.** Fig. Supărat, amărât, înveninat. — V. **otrăvi.**

OTRĂVITÓR, -OÁRE, *otrăvitori, -oare,* adj. Care conține otravă, care otrăvește; veninos. F Fig. Dăunător, vătămător. — **Otrăvi** + suf. *-tor.*

OTREÁPĂ, *otrepe,* s.f. (Pop.) **1.** Cârpă (de șters), zdreanță. **2.** Fig. Om de nimic, fără caracter, lipsit de voință; secătură, lepădătură. — Din sl. **otrepĭ.**

OTROCÓL, *otrocoale,* s.n. (Reg.; în legătură cu verbele „a da", „a face") Ocol, târcol, raită; vraiște, ravagii. — Cf. r o t o c o l, t â r c o l.

OTUZBÍR s.n. (Înv.) **1.** Joc de cărți în care cel ce totalizează treizeci și unu de puncte câștigă partida. **2.** (În expr.) *Cu otuzbirul* = cu forța, forțat; cu asprime. — Din tc. **otuzbir.**

OȚĂRÁRE, *oțărâri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) oțărî;* oțăreală (**1**). [Var.: **oțeríre** s.f.] — V. **oțărî.**

OȚĂRÂT, -Ă, *oțărâți, -te,* adj. (Pop.) Mânios, furios. F Morocănos, posomorât; supărat. [Var.: **oțărít, -ă, oțerít, -ă** adj.] — V. **oțărî.**

OȚĂREÁLĂ, *oțăreli,* s.f. (Pop.) **1.** Supărare mare, mânie, furie; oțărâre. **2.** Grimasă, neplăcere, dezgust exprimat printr-o strâmbătură (cauzată de o băutură sau de o mâncare cu gust neplăcut). — **Oțărî** + suf. *-eală.*

OȚĂRÍ vb. IV v. **oțărî.**

OȚĂRÍME s.f. (Înv.) Supărare mare; amărăciune. — **Oțărî** + suf. *-ime.*

OȚĂRȚÍT, -Ă adj. v. **oțărât.**

OȚĂRÎ, *oțărăsc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A se mânia, a se înfuria; a se răsti la cineva. F Refl. și tranz. A (se) mâhni, a (se) supăra. F A se înspăimânta, a se îngrozi. **2.** A face grimase, a se strâmba (din cauza unei băuturi sau a unei mâncări neplăcute la gust). [Var.: **oțărí, oțerí, oțerî** vb. IV] — Din bg. **ocerea.**

OȚÉL, (**2**) *oțeluri,* (**3**) *oțele,* s.n. **1.** Aliaj de fier cu carbon (și cu alte elemente), folosit pentru rezistența, duritatea, tenacitatea și elasticitatea lui. G Loc. adj. *De oțel* = asemenea oțelului (ca tărie, rezistență sau culoare). **2.** (La pl.) Diverse sorturi de oțel (**1**); *p. ext.* obiecte fabricate din acest aliaj. F (Rar; la pl.) Ținte, cuișoare cu capul lat și strălucitor. **3.** (Înv.; la pl.) Mecanism de declanșare la puștile și pistoalele de tip vechi, alcătuit din cocoș, cremene și amnar; *p. ext.* pușcă, pistol, armă. G Expr. *A fi iute* (sau *slab) de oțele* = a fi iute (sau slab) din fire. — Din sl. **očĕlŭ.**

OȚELÁR, *oțelari,* s.m. Muncitor calificat care efectuează într-o oțelărie[2] operațiile de elaborare a șarjei de oțel. — **Oțel** + suf. *-ar.*

OȚELĂRÍE[1] s.f. Meseria oțelarilor. — **Oțelar** + suf. *-ie.*

OȚELĂRÍE[2], *oțelării,* s.f. Întreprindere industrială sau secție într-o uzină metalurgică, unde se elaborează șarjele de oțel. — **Oțel** + suf. *-ărie.*

OȚELÍ, *oțelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mări duritatea unei piese metalice prin călire. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întări, a (se) fortifica; a (se) căli. **3.** Refl. (Reg.) A se ameți de băutură, a se îmbăta. — Din **oțel.**

OȚELÍRE, *oțeliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) oțeli* și rezultatul ei; fortificare, călire. — V. **oțeli.**

OȚELÍT, -Ă, *oțeliți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte de metal) Întărit prin călire; călit. F Cu aspect de oțel; oțeliu. **2.** Fig. Întărit, fortificat, călit; încercat. — V. **oțeli.**

OȚELÍU, -ÍE, *oțelii,* adj. (Rar) Cu aspect, cu strălucire de oțel; de culoarea oțelului. — **Oțel** + suf. *-iu.*

OȚERÍ vb. IV v. **oțărî.**

OȚERÍRE s.f. v. **oțărâre.**

OȚERȚÍT, -Ă adj. v. **oțărât.**

OȚERÎ vb. IV v. **oțărî.**

OȚÉT, (**2**) *oțeturi,* s.n. **1.** Lichid cu gust acru, obținut prin fermentarea acetică a vinului, a berii etc. sau prin diluarea cu apă a acidului acetic concentrat, folosit în alimentație drept condiment sau conservant. G Expr. (Fam.) *A face pe cineva cu ou și cu oțet* = a batjocori, a ocărî pe cineva. **2.** (La pl.) Sorturi de oțet (**1**). — Din sl. **ocĭtŭ.**

OȚETÁR, (**1, 3**) *oțetari,* s.m., (**2**) *oțetare,* s.n. **1.** S.m. (Înv.) Persoană care fabrică sau vinde oțet. **2.** S.n. Mic serviciu de masă alcătuit din sticluțe în care se pune oțet și untdelemn. **3.** S.m. Arbore cu frunze compuse, alterne, cu flori galbene-verzui și cu fructe roșii-purpurii, ale cărui frunze și scoarță, bogate în tanin, se folosesc în tăbăcărie, iar fructele pot fi folosite la fabricarea oțetului *(Rhus typhina).* — **Oțet** + suf. *-ar.*

OȚETĂRÍE, *oțetării,* s.f. (Rar) Instalație rudimentară de fabricat oțet. — **Oțet** + suf. *-ărie.*

OȚETÍ, *oțetesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre vinuri) A se transforma în oțet; a se acri. **2.** Fig. (Rar) A deveni aspru, mânios, sever; a se supăra, a se mânia. [Var.: (pop.) **oțeți** vb. IV] — Din **oțet.**

OȚETÍRE, *oțetiri,* s.f. Faptul de *a se oțeti.* — V. **oțeti.**

OȚETÍT, -Ă, *oțetiți, -te,* adj. **1.** (Despre vinuri) Prefăcut, transformat în oțet; acrit, acru. **2.** Fig. Supărat, mânios, iritat; neprietenos. — V. **oțeti.**

OȚEȚÍ vb. IV v. **oțeti.**

OȚIÓS, -OÁSĂ, *oțioși, -oase,* adj. (Livr.) De prisos; inutil, nefolositor. [Pr.: *-ți-os*] — Din lat. **otiosus.**

OU, *ouă,* s.n. **1.** Celulă rezultată dintr-un ovul fecundat de un spermatozoid și din care se dezvoltă, prin diviziuni repetate, un nou organism; zigot. F (La animale ovipare) Ovulul fecundat împreună cu învelișurile sale, care este depus în mediul exterior, unde embrionul își continuă dezvoltarea până la eclozare. F Spec. Oul (**1**) de pasăre, protejat de o coajă calcaroasă și alcătuit din două membrane, din albuș și din gălbenuș, care este folosit ca aliment. G Loc. adj. *Ca oul* = fragil. G Expr. (Despre cloșcă) *A sta pe ouă* = a cloci. *A umbla cu cineva ca cu un ou (moale)* = a trata pe cineva (supărăcios) cu exagerat de multe menajamente, a menaja foarte mult pe cineva. *(Merge* sau *calcă) parcă are ouă-n poală* sau *parcă calcă pe ouă* = (merge) cu exagerată băgare de seamă. *Oul lui Columb* = problemă pe care cineva o rezolvă în mod foarte simplu, deși anterior părea foarte complicată și fără soluție. F (Bot.) Celulă reproducătoare rezultată din fuziunea a doi gameți; zigot. **2.** (Urmat de determinări care indică materia) Obiect în formă de ou (**1**). G (Pop.) *Oul genunchiului* = rotulă. *Oul piciorului* = os proeminent care unește laba piciorului cu partea de jos a femurului. — Lat. **ovum.**

OUÁ, pers. 3 *óuă,* vb. I. Intranz., refl. și tranz. (Despre păsări, insecte) A face ouă. [Pr.: *o-ua*] — Din **ou.**

OUÁT s.n. Faptul de *a (se) oua.* F Perioadă în care păsările sau insectele depun ouă. [Pr.: *o-uat*]— V. **oua.**

OUĂTOÁRE, *ouătoare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre păsări) Care produce (multe) ouă. **2.** S.f. Găină aflată în perioada de producere a ouălor. [Pr.: *o-uă-*] — **Oua** + suf. *-tor.*

OULÉȚ, *oulețe,* s.n. (Rar) Oușor (**1**). [Pr.: *o-u-*] — **Ou** + suf. *-uleț.*

OUȘÓR, *oușoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *ou* (**1**); ouleț, ouț. **2.** Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-verzui, cu fructe de forma unor boabe lunguiețe, roșii și pline cu numeroase semințe *(Streptopus amplexifolius).* [Pr.: *o-u-*] — **Ou** + suf. *-ușor.*

OUTPUT, *outputuri,* s.n. **1.** (Electron.) Ieşire (**1**). **2.** (Inform.) Ieşire (**2**). **3.** (Ec.) Rezultatul activităţii unei persoane şi al unei întreprinderi sau al utilizării unui mijloc fix într-o unitate de timp. [Pr.: *áŭtput*] — Cuv. engl.

OUTSIDER, *outsideri,* s.m. **1.** Întreprindere dintr-o anumită ramură a economiei, care nu face parte din monopolul sau monopolurile dominante din ramura respectivă. **2.** Concurent sau echipă cu slabe şanse de câştig într-o competiţie sportivă. **3.** Cal care nu este favorit într-un concurs hipic. [Pr.: *áŭtsaĭdăr*] — Cuv. engl.

OÚŢ, *ouţe,* s.n. (Rar) Ouşor (**1**). — **Ou** + suf. *-uţ.*

OVÁL, -Ă, *ovali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are formă alungită asemănătoare cu a oului de găină; eliptic. **2.** S.n. Curbă convexă închisă, imitând elipsa, compusă din patru arce care se racordează; formă sau contur asemănător cu figura descrisă mai sus. — Din fr. **ovale.**

OVALBUMÍNĂ, *ovalbumine,* s.f. Compus al albuminei care formează cea mai mare parte a albuşului de ou. — Din fr. **ovalbumine.**

OVALIZÁ, pers. 3 *ovalizează,* vb. I. Refl. (Tehn.; despre corpuri cilindrice) A se deforma prin uzură astfel încât secţiunea circulară să devină ovală; a lua formă ovală. — Din fr. **ovaliser.**

OVALIZÁRE, *ovalizări,* s.f. Acţiunea de *a se ovaliza* şi rezultatul ei. — V. **ovaliza.**

OVÁR, *ovare,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două glande de reproducere ale femelei, care conţine celulele germinative sau ovulele. **2.** (Bot.) Partea inferioară a pistilului, formată din carpele, care conţine ovulele şi care, după fecundaţie, se transformă în fruct. — Din lat. **ovarium,** fr. **ovaire.**

OVARIÁN, -Ă, *ovarieni, -e,* adj. Care aparţine ovarelor (**1**), privitor la ovare. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **ovarien.**

OVARIECTOMÍE, *ovariectomii,* s.f. Operaţie care constă în extirparea unuia sau a ambelor ovare. [Pr.: *-ri-ec-*] — Din fr. **ovariectomie.**

OVARIOCÉL, *ovariocele,* s.n. (Med.) Hernie a ovarului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **ovariocèle.**

OVARIOPATÍE, *ovariopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile ovarului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **ovariopathie**.

OVARIOTOMÍE, *ovariotomii,* s.f. (Med.) Secţionare chirurgicală a ovarului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **ovariotomie.**

OVARÍTĂ, *ovarite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a ovarelor (**1**), însoţită, de obicei, de inflamarea trompelor uterine. — Din fr. **ovarite.**

OVÁT, -Ă, *ovaţi, -te,* adj. (Despre frunze, petale, sepale etc.) Care are lăţimea cea mai mare în treimea inferioară; în formă de ou. — Din lat. **ovatus.**

OVAŢIE, *ovaţii,* s.f. Manifestare publică de entuziastă de admiraţie şi de aprobare, exprimată prin aclamaţii şi aplauze în cadrul unei adunări, a unei serbări etc., faţă de o persoană, o acţiune, o iniţiativă etc. — Din fr. **ovation,** lat. **ovatio.**

OVAŢIONÁ, *ovaţionez,* vb. I. Tranz. şi intranz. A-şi manifesta aprobare sau entuziasm pentru o persoană, o idee, o acţiune etc., prin urale sau aplauze; a aplauda, a aclama. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **ovationner.**

OVAŢIONÁRE, *ovaţionări,* s.f. Acţiunea de *a ovaţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **ovaţiona.**

ÓVĂ, *ove,* s.f. Ornament arhitectural de forma unei jumătăţi de ou folosit la decorarea în relief a mulurilor, a cornişelor şi a capitelurilor şi în ornamentaţia mobilierului sculptat, în giuvaiergerie. — Din fr. **ove.**

OVÅS s.m., s.n. v. **ovăz.**

OVÅZ, (**1**) s.m., (**2**) s.n., (**3**) *oveze,* s.n. **1.** S.m. Numele mai multor plante erbacee de nutreţ din familia gramineelor, cu paiul drept şi cu inflorescenţa ramificată *(Avena).* **2.** S.n. Spec. (Cu sens colectiv) Seminţe de ovăz (**1**), folosite ca hrană pentru cai. **3.** S.n. (La pl.) Lanuri, semănături de ovăz (**1**). [Var.: **ovăs** s.m., s.n.] — Din sl. **ovesŭ.**

OVĂZCIÓR s.n. Plantă erbacee din familia gramineelor, asemănătoare cu ovăzul, cultivată pentru nutreţ *(Arrhenatherum elatius).* — **Ovăz** + suf. *-cior.*

ÓVER s.n. Stil de înot rapid pe o parte, cu picioarele în formă de foarfece, cu braţul adus din spate în faţă pe deasupra apei. [Pr.: *ovăr*] — Cuv. engl.

ÓVERLOCK s.n. Maşină de cusut folosită în industria confecţiilor de tricot pentru asamblare şi tivire. [Pr.: *ovărloc*] — Cuv. engl.

OVIBÓS, *oviboşi,* s.m. (La pl.) Gen de mamifere rumegătoare din regiunile boreale, care are caractere de oaie şi de bou; (şi la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **ovibos.**

OVICÍD, *ovicide,* s.n. Substanţă chimică folosită pentru a distruge ouăle insectelor, ale acarienilor etc. — Din fr. **ovicide.**

OVIDÚCT, *oviducte,* s.n. (Anat.) Conduct care transportă ovulele ajunse la maturitate fie în uter (la om şi la mamifere, numit şi trompă uterină), fie în cloacă (la păsări, reptile, peşti, batracieni). — Din fr. **oviducte.**

OVIFÓRM, -Ă, *oviformi, -e,* adj. Care are forma unui ou; ovoid, ovoidal, oval. — Din fr. **oviforme.**

OVILÍ vb. IV v. **ofili.**

OVILÍT, -Ă adj. v. **ofilit.**

OVÍN, -Ă, *ovini, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre animale) Din familia oii şi a caprei; (despre produse) care provin de la oi sau de la capre; de oaie sau de capră. **2.** S.f. (La pl.) Denumire generică dată oilor; (şi la sg.) animal din familia oii. — Din fr. **ovin.**

OVIPÁR, -Ă, *ovipari, -e,* adj. (Despre animale) Care se înmulţeşte, se reproduce prin ouă. F (Substantivat; mai ales la pl.) Animal care se înmulţeşte prin ouă. — Din fr. **ovipare.**

OVIPARITÁTE s.f. (Biol.) Reproducere prin ouă. — Din fr. **oviparité.**

OVIPOZITÓR, *ovipozitoare,* s.n. Organ al insectelor cu ajutorul căruia ouăle sunt depuse în mediul în care se vor dezvolta; oviscapt. — Din fr. **ovipositeur.**

OVISCÁPT, *oviscapte,* s.n. (Zool.) Ovipozitor. — Din fr. **oviscapte.**

OVOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a ovulelor la animale prin diviziuni succesive ale unor celule din ovar. — Din fr. **ovogenèse.**

OVOGLOBULÍNĂ s.f. (Biol.) Globulină din albuşul de ou. — Din fr. **ovoglobuline.**

OVOÍD, -Ă, *ovoizi, -de,* adj. Care are forma unui ou; oval, ovoidal, oviform. — Din fr. **ovoïde.**

OVOIDÁL, -Ă, *ovoidali, -e,* adj. Ovoid, oval, oviform. [Pr.: *-vo-i-*] — Din fr. **ovoïdal.**

OVOPLÁSMĂ, *ovoplasme,* s.f. (Biol.) Citoplasma oului. — Din germ. **Ovoplasma.**

OVOSCÓP, *ovoscoape,* s.n. Aparat utilizat în avicultură pentru urmărirea dezvoltării embrionului în timpul incubaţiei. — Din fr. **ovoscope.**

OVOVIVIPÁR, -Ă, *ovovivipari, -e,* adj. (Despre animale) Care se înmulţeşte prin ouă, pe care femela le clocește în oviduct. F (Substantivat, f.; mai ales la pl.) Animal care face parte din categoria animalelor ovovivipare. — Din fr. **ovovivipare.**

OVRÉI, *ovrei,* s.m. (Înv. şi pop.) Termen peiorativ pentru evrei. [Var.: **ovréu** s.m.] — Din ngr. **ovriós.**

OVRÉICĂ, *ovreice,* s.f. (Înv. şi pop.) Termen peiorativ pentru evreice. — **Ovrei** + suf. *-că.*

OVREIÉSC, -IÁSCĂ, *ovreieşti,* adj. (Înv. şi pop.; peior.) Care se referă la ovrei. [Pr.: *-vre-iesc*] — **Ovrei** + suf. *-esc.*

OVREIÉŞTE adv. (Înv. şi pop.; peior.) În felul ovreilor. F În limba idiş; evreieşte. [Pr.: *-vre-ieş-*] — **Ovrei** + suf. *-eşte.*

OVRÉU s.m. v. **ovrei.**

OVÚL, *ovule,* s.n. Gametul femel al animalelor care se formează şi se dezvoltă în ovar. F Element sexual femel al plantelor fanerogame, produs al carpelelor, care, după fecundare, se transformă în sămânţă. — Din fr. **ovule.**

OVULÁR, -Ă, *ovulari, -e,* adj. Care se referă la ovul, care aparţine ovulului. — Din fr. **ovulaire.**

OVULÁŢIE, *ovulaţii,* s.f. Stadiu din ciclul ovarian care constă în eliminarea ovulului matur (apt de a fi fecundat) din ovar. — Din fr. **ovulation.**

OXALÁT, *oxalaţi,* s.m. Sare sau ester al acidului oxalic, folosit în medicină, în vopsitorie şi în industrie. — Din fr. **oxalate.**

OXALEMÍE, *oxalemii,* s.f. (Med.) Prezenţă a oxalaţilor în sânge; cantitate de oxalaţi prezentă în sânge. — Din fr. **oxalémie.**

OXÁLIC, *oxalici,* adj. (În sintagma) *Acid oxalic* = substanţă solidă, albă, cristalizată, toxică, solubilă în apă, folosită ca mordant în vopsitorie, la fabricarea cernelii, la scoaterea petelor de rugină, de cerneală etc. — Din fr. **oxalique.**

OXALURÍE, *oxalurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a oxalaţilor în urină; cantitate de oxalaţi prezentă în urină. — Din fr. **oxalurie.**

OXIACETILÉNĂ s.f. (Chim.) Combinaţie a acetilenei cu oxigen. [Pr.: *-xi-a-*] — Din fr. **oxyacétylène.**

OXIACETILÉNIC, -Ă, *oxiacetilenici, -ce,* adj. De oxiacetilenă. G *Sudură oxi-acetilenică* = procedeu de sudură în care flacăra este întreţinută de combinaţia dintre oxigen şi acetilenă. [Pr.: *-xi-a-*] — Din fr. **oxiacétylénique.**

OXIACÍD, *oxiacizi,* s.m. Acid anorganic care conţine în molecula sa şi oxigen. [Pr.: *-xi-a-*] — **Oxi**[gen] + **acid.**

OXIBIÓTIC, -Ă, *oxibiotici, -ce,* adj. (Biol.; despre organisme) Care consumă oxigen atmosferic. [Pr.: *-bi-o-*] — Din engl. **oxybiotic.**

OXIBIÓZĂ s.f. (Biol.) Prezenţă a oxigenului într-un proces biochimic aerob. [Pr.: *-bi-o-*] — Din germ. **Oxybiose,** engl. **oxybiosis.**

OXICEFÁL, -Ă, *oxicefali, -e,* adj., s.m. şi f. (Organism) care prezintă oxicefalie. — Din fr. **oxycéphale.**

OXICEFALÍE, *oxicefalii,* s.f. (Med.) Acrocefalie. — Din fr. **oxycéphalie.**

OXICLORÚRĂ, *oxicloruri,* s.f. (Chim.) Combinație a unei substanțe cu oxigenul și clorul. G *Oxiclorură de carbon* = fosgen. — Din fr. **oxyclorure.**

OXÍD, *oxizi,* s.m. Compus al oxigenului cu alt element chimic. — Din fr. **oxyde.**

OXIDÁ, *oxidez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) combina cu oxigenul; a reacționa cu alte substanțe, cedând electroni. F A (se) acoperi cu oxid; a rugini. — Din fr. **oxyder.**

OXIDÁBIL, -Ă, *oxidabili, -e,* adj. Care se poate oxida, care poate rugini (ușor). — Din fr. **oxydable.**

OXIDÁNT, -Ă, *oxidanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj., s.m. (Substanță) care are proprietatea de a produce o oxidare. **2.** Adj. (Biol.) Oxidativ (**2**). — Din fr. **oxydant.**

OXIDÁRE, *oxidări,* s.f. Acțiunea de *a (se) oxida* și rezultatul ei; oxidație. — V. **oxida.**

OXIDÁT, -Ă, *oxidați, -te,* adj. (Despre metale) Care a suferit procesul de oxidare. — V. **oxida.**

OXIDATÍV, -Ă, *oxidativi, -e,* adj. **1.** Care are proprietatea de a oxida. **2.** (Biol.) Care influențează arderile din organism; oxidant (**2**). — **Oxida** + suf. *-tiv.*

OXIDÁȚIE, *oxidații,* s.f. Oxidare. — Din fr. **oxydation.**

OXIDÁZĂ, *oxidaze,* s.f. Enzimă conținută în celulele vegetale și animale, care catalizează oxidările celulare. — Din fr. **oxydase.**

OXIDIMÉTRIC, -Ă, *oxidimetrici, -ce,* adj. (Chim.) De oxidimetrie. — Din fr. **oxydimétrique.**

OXIDIMETRÍE s.f. Ansamblul metodelor de dozare volumetrică a unor compuși, bazat pe folosirea ca reactivi a soluțiilor de oxidanți. — Din germ. **Oxydimetrie.**

OXIDIMÉTRU, *oxidimetre,* s.n. (Chim.) Instrument pentru analiza cantitativă a soluțiilor de oxidanți. — Din fr. **oxydimètre.**

OXIDOREDÚCERE, *oxidoreduceri,* s.f. Reacție formată dintr-o reacție de oxidare și o reacție de reducere, care au loc concomitent, datorită unui transfer de electroni între substanța care se oxidează și substanța care se reduce. — **Oxi**[dare] + **reducere.** Cf. fr. o x y d o - r é d u c t i o n.

OXIDRÍL, *oxidrili,* s.m. (Chim.) Hidroxil. — Din fr. **oxhydryle.**

OXIGÉN s.n. Element chimic gazos, incolor, inodor, insipid, care reprezintă o cincime din aerul atmosferic, fiind indispensabil în procesul respirației și al arderii, și care, în combinație cu hidrogenul, formează apa. — Din fr. **oxygène.**

OXIGENÁ, *oxigenez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre diverse substanțe chimice) A se combina cu oxigenul. **2.** Refl. (Med.; despre sânge) A se încărca cu oxigen prin combinarea acestuia cu hemoglobina din globulele roșii. **3.** Tranz. și refl. A(-și) decolora părul prin tratare cu apă oxigenată. F Tranz. A albi textilele prin tratare cu apă oxigenată. — Din fr. **oxygéner.**

OXIGENÁRE, *oxigenări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) oxigena* și rezultatul ei. **2.** Hematoză. — V. **oxigena.**

OXIGENÁT, -Ă, *oxigenați, -te,* adj. **1.** (Despre substanțe chimice) Care conține (mult) oxigen; transformat cu ajutorul oxigenului. G *Apă oxigenată* = lichid incolor sau albăstrui alcătuit dintr-o soluție de perhidrol cu apă, care are proprietăți decolorante și dezinfectante. **2.** (Despre păr) Decolorat prin tratare cu apă oxigenată; (despre persoane) cu părul decolorat prin tratare cu apă oxigenată. — V. **oxigena.**

OXIGENOTERAPÍE s.f. Tratament prin inhalații sau injecții cu oxigen, asociat adesea cu respirație artificială. — Din fr. **oxygénothérapie.**

OXIHEMOGLOBÍNĂ, *oxihemoglobine,* s.f. Compus instabil format în procesul respirației prin combinarea oxigenului cu hemoglobina. — Din fr. **oxyhémoglobine.**

OXILÍT, *oxiliți,* s.m. Peroxid de sodiu, care, în contact cu apa, pune în libertate oxigen. — Din fr. **oxylithe.**

OXIMETRÍE s.f. (Med.) Determinare a cantității de oxigen din hemoglobină; cantitate de oxigen conținută de hemoglobina sangvină. — Din fr. **oxymétrie.**

OXIMÉTRU, *oximetre,* s.n. (Med.) Aparat pentru determinarea cantității de oxigen din hemoglobină în sângele periferic. — Din fr. **oxymètre.**

OXIMORÓN, *oximorone,* s.n. Figură de stil care exprimă o ironie subtilă sau un adevăr usturător sub forma asocierii paradoxale a doi termeni incongruenți și aparent incompatibili. — Din fr. **oxymoron.**

OXITÓN, -Ă, *oxitoni, -e,* adj., s.n. (Cuvânt) care are accentul pe ultima silabă. — Din fr. **oxyton.**

OXIÚR, *oxiuri,* s.m. Vierme parazit care trăiește în intestinul oamenilor (mai ales al copiilor) și al unor animale, depunându-și ouăle în jurul orificiului anal. [Pr.: *-xi-ur*] — Din fr. **oxyure.**

OXIURIÁZĂ, *oxiuriaze,* s.f. Boală cauzată de prezența oxiurilor în organism. [Pr.: *-xi-u-ri-a-*] — Din germ. **Oxyuriasis.**

OXOSINTÉZĂ, *oxosinteze,* s.f. Procedeu industrial de obținere a aldehidelor prin tratarea olefinelor cu un amestec de hidrogen și carbon în prezența unui catalizator pe bază de cobalt. — Din fr. **oxosynthèse.**

OZALÍD s.n. Hârtie acoperită cu o substanță sensibilă la acțiunea luminii, folosită pentru multiplicarea heliografică a desenelor executate pe hârtie de calc. — Din fr. **ozalid.**

OZÉNĂ, *ozene,* s.f. Inflamație cronică a mucoasei nazale, care duce la atrofia acesteia și la dispariția simțului mirosului. — Din fr. **ozène.**

OZN, *OZN-uri,* s.n. Denumire dată obiectelor zburătoare neidentificate; farfurie zburătoare. [Cit. *ozené.* — Var.: **ozenéu** s.n.] — Abr. din **O**[biect] **Z**[burător] **N**[eidentificat].

OZENÉU s.n. v. **OZN.**

OZOCHERÍTĂ, *ozocherite,* s.f. Ceară minerală alcătuită din hidrocarburi parafinice, de culoare galbenă, galbenă-brună, verzuie sau negricioasă, cu miros aromatic și ușor fuzibilă, folosită la fabricarea lumânărilor, a cerurilor etc.; ceară de pământ. — Din fr. **ozokérite.**

OZÓN s.n. Corp gazos de culoare albăstruie, cu miros caracteristic, a cărui moleculă se compune din trei atomi de oxigen, care se găsește în natură sau se poate obține prin descărcări electrice în aer și este folosit ca antiseptic și la sinteze organice. — Din fr. **ozone.**

OZONÁ, *ozonez,* vb. I. Tranz. (Rar) A ozoniza. — Din fr. **ozoner.**

OZONÁT, -Ă, *ozonați, -te,* adj. Care conține (mult) ozon; ozonizat. — V. **ozona.**

OZONIZÁ, *ozonizez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce ozon într-un mediu pentru a-l steriliza, a transforma oxigenul în ozon. **2.** A adăuga ozon (în aerul dintr-o încăpere) în scopul sporirii cantității de oxigen. — Din fr. **ozoniser.**

OZONIZÁRE, *ozonizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a ozoniza* și rezultatul ei. **2.** Sterilizare a apei prin tratare cu ozon. — V. **ozoniza.**

OZONIZÁT, -Ă, *ozonizați, -te,* adj. Ozonat. — V. **ozoniza.**

OZONIZATÓR, *ozonizatoare,* s.n. Aparat pentru transformarea aerului în ozon. — **Ozoniza** + suf. *-tor.*

OZONIZÓR, *ozonizoare,* s.n. Aparat pentru prepararea ozonului din oxigen pur sau din oxigenul din aer, destinat sterilizării aerului din încăperi, a apei etc. — Din fr. **ozoniseur.**

OZONOMÉTRIC, -Ă, *ozonometrici, -ce,* adj. Referitor la ozonometrie, de ozonometrie. — Din fr. **ozonométrique.**

OZONOMETRÍE, *ozonometrii,* s.f. Măsurare a proporției de ozon din atmosferă. — Din fr. **ozonométrie.**

OZONOMÉTRU, *ozonometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea proporției de ozon din atmosferă. — Din fr. **ozonomètre.**

OZONOSCÓP, *ozonoscoape,* s.n. Dispozitiv optic pentru determinarea prezenței ozonului. — Din fr. **ozonoscope.**

OZONOSFÉRĂ s.f. Strat al atmosferei bogat în ozon, cuprins între 15 și 40 km altitudine. — Din fr. **ozonosphère.**

OZONOTERAPÍE, *ozonoterapii,* s.f. (Med.) Folosire a unui amestec de oxigen cu ozon în scop terapeutic. — Din fr. **ozonothérapie.**

OZÓR, *ozoare,* s.n. (Reg.) Motiv, model, desen de cusătură sau de țesătură. — Din ucr. dial. **uzŭor.**

P

P, *p,* s.m. **1.** A nouăsprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană ocluzivă bilabială surdă). [Pr.: *pe, -pî.* — Pl. și: (**1,** n.) *p-uri*].

PA interj. Termen de salut folosit mai ales la despărțire de către copii și în vorbirea cu copiii sau, familiar, între adulți; la revedere! — Cf. germ. p a, magh. p á.

PAC[1] interj. **1.** (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură, de căderea unui obiect, de detunătura unei arme etc. **2.** Cuvânt care sugerează rapiditatea, caracterul brusc și neașteptat al unei mișcări, al unei acțiuni etc. — Onomatopee.

PAC[2]**,** *pacuri,* s.n. (Reg.) Pachet (de tutun); legătură; ghem[1] — Din germ. **Pack.**

PÁCE, *păci,* s.f. **1.** Stare de bună înțelegere între popoare, situație în care nu există conflicte armate sau războaie între state, popoare, populații. **2.** Acord al părților beligerante asupra încetării războiului, tratat de încheiere a unui conflict armat. **3.** (Într-o comunitate socială) Lipsă de tulburări, de conflicte, de vrajbă; armonie[1], împăciuire, înțelegere. G Loc. vb. *A face pace cu cineva* = a se împăca cu cineva. G Expr. *A strica pacea cu cineva* = a ajunge la conflict, a se certa cu cineva. *O mie de ani pace,* formulă familiară de salut. **4.** Liniște sufletească, stare de calm sufletesc; tihnă, repaus, odihnă; lipsă de zgomot și de mișcare; calm, liniște, tăcere. G Loc. adv. *În (bună) pace* = în liniște, fără să fie tulburat, stingherit, supărat. G Expr. *A da* (cuiva) *bună pace* sau *a lăsa* (pe cineva) *în pace* = a nu deranja, a nu supăra, a nu tulbura pe cineva. *Dă-i pace* = nu te deranja, nu-ți bate capul; lasă-l în plata Domnului. (Reg.) *A nu avea pace (de cineva)* = a fi deranjat, a fi tulburat (de cineva). *Mergi* (sau *umblă, du-te, rămâi* etc.) *în pace* = (ca formulă de urare la despărțire) mergi (sau umblă, du-te, rămâi etc.) cu bine, cu sănătate. *A nu (mai) avea pace* = a fi (în permanență) neliniștit, îngrijorat. *Fii pe pace!* = nu avea nicio grijă, liniștește-te! F (În concepțiile religioase) Liniștea veșnică a omului după moarte, odihnă de veci. F (Adverbial; pop. și fam.) Nimic, nici vorbă, nici gând; s-a terminat, s-a sfârșit, gata. — Lat. **pax, pacis.**

PACEÁ, *pacele,* s.f. **1.** (Înv.) Partea de la genunchi în jos a piciorului la animalele cu blană; *p. ext.* blană prelucrată, de calitatea a doua, de pe picioarele unor astfel de animale. **2.** (Reg.) Mâncare asemănătoare cu piftia, preparată din picioare de vițel sau de miel, mai rar de pasăre etc., cu adaos de ouă, de oțet sau de usturoi. — Din tc. **paça.**

PACEAÚRĂ, *paceaure,* s.f. **1.** (Pop.) Cârpă (de șters praful, de spălat vasele, podelele etc.). **2.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unei femei ușuratice, proaste, urâte, murdare, rele etc. [Acc. și: *paceáură.* — Pr.: *-cea-u-.* — Var.: **paceavúră** s.f.] — Din tc. **paçavra,** ngr. **patsavúra.**

PACEAVÚRĂ s.f. v. **paceaură.**

PACEMAKER, *pacemakere,* s.n. **1.** (Sport) Persoană care conduce într-o cursă, stabilind ritmul, în interesul unuia sau al mai multor concurenți. **2.** (Med.) Stimulator cardiac. [Pr.: *péĭsmeícăr*] — Cuv. engl.

PACFÓN s.n. v. **pacfong.**

PACFÓNG s.n. Aliaj de cupru, de nichel și de zinc, care imită argintul. [Var.: **pacfón** s.n.] — Din germ. **Pakfong,** fr. **pacfung.**

PACHEBÓT, *pacheboturi,* s.n. Navă (mare) care transportă (mai ales) călători. — Din fr. **paquebot.**

PÁCHER, *pachere,* s.n. Dispozitiv pentru închiderea etanșă a spațiilor inelare dintre pereții găurii de sondă și diferitele elemente tubulare introduse în aceasta. — Din germ. **Packer,** rus. **paker,** fr. **packer.**

PACHÉȘCĂ, *pachești,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Bretea (pentru susținut pantalonii bărbătești). — Din rus. **podteajki.**

PACHÉT, *pachete,* s.n. **1.** Obiect sau grup de obiecte strânse la un loc sau înfășurate într-o învelitoare de protecție (și legate) pentru a se putea păstra sau transporta mai ușor; legătură. G Expr. (Adverbial) *A trimite pe cineva pachet* = a trimite, a expedia pe cineva rapid și fără voia lui undeva. **2.** Ansamblu de piese identice, suprapuse sau alăturate și legate între ele pentru a forma o singură piesă folosită într-un sistem tehnic. — Din fr. **paquet,** germ. **Paket.**

PACHETIZÁ, *pachetizez,* vb. I. Tranz. A ambala produse, mărfuri etc. sub formă de pachete cu dimensiuni, forme, greutăți standardizate, în scopul transportării, manipulării și depozitării acestora. — De la **pachetizare.**

PACHETIZÁRE, *pachetizări,* s.f. Acțiunea de *a pachetiza* și rezultatul ei. — Cf. fr. p a q u e t a g e.

PACHEȚÉL, *pachețele,* s.n. Diminutiv al lui *pachet.* — **Pachet** + suf. *-el.*

PACHIDÉRM s.n. v. **pahiderm.**

PACHIDERMÍE s.f. v. **pahidermie.**

PACIÉNT, -Ă, *pacienți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană bolnavă care se găsește în tratamentul unui medic, considerat în raport cu acesta. F (Înv.) Persoană supusă unui supliciu; victimă; martir. **2.** Adj. (Livr.) Care are (sau manifestă) răbdare, calm; răbdător. [Pr.: *-ci-ent*] — Din lat. **patiens, -ntis,** fr. **patient,** germ. **Patent,** it. **paciente.**

PACIENȚĂ s.f. (Livr.) Răbdare, calm; îngăduință. [Pr.: *-ci-en-*] — Din lat. **patientia,** fr. **patience,** it. **pacienza.**

PACÍFIC, -Ă, *pacifici, -ce,* adj. **1.** (Înv.) Iubitor de pace, de bună înțelegere, de liniște, pașnic; care tinde spre un acord, spre împăcare. **2.** (Ieșit din uz; în sintagma) *Locomotivă pacific* (și substantivat, n.) = locomotivă cu viteză mare, folosită la tracțiunea vagoanelor de călători. — Din lat. **pacificus,** fr. **pacifique,** it. **pacifico.**

PACIFICÁ, *pacífic,* vb. I. Tranz. **1.** A face să înceteze conflictele armate, luptele etc., a restabili pacea. F A pune capăt unui conflict, unor certuri, neînțelegeri etc.; a înlătura, a aplana. **2.** (Rar) A restabili liniștea sufletească, a aduce împăcarea; a atenua durerea fizică; a liniști, a potoli. — Din fr. **pacifier,** it. **pacificare.**

PACIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a pacifica* și rezultatul ei. — V. **pacifica.**

PACIFICATÓR, -OÁRE, *pacificatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care pacifică (**1**), care restabilește pacea, liniștea. — Din fr. **pacificateur,** it. **pacificatore.**

PACIFÍSM s.n. Curent de gândire întemeiat pe umanism și pe raționalismul filosofic iluminat, care se pronunță împotriva oricăror războaie, indiferent de caracterul lor; *p. ext.* atitudinea celui care vrea pace; propovăduire a politicii de pace. — Din fr. **pacifisme.**

PACIFÍST, -Ă, *pacifiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al pacifismului. **2.** Adj. Care ține de pacifism, privitor la pacifism; care are ca scop menținerea păcii. — Din fr. **pacifiste.**

PÁCINIC, -Ă adj. v. **pașnic.**

PACIÓC s.n. Primul strat de var, aplicat direct pe tencuială sau pe glet. — Cf. germ. p a t s c h o k i e r e n.

PACÍȘĂ, *pacișe,* s.f. (Pop.; mai ales la pl.) Fire de cânepă sau de in de calitate inferioară, care rămân în piepteni în timpul operației de pieptănare a fuiorului; câlți. [Pl. și: *pacișI.* — Var.: **păcișă** s.f.] — Din ucr. **pačosy.**

PACIÚLI s.m. Plantă erbacee labiată din regiunile tropicale, din frunzele căreia se extrage un ulei eteric cu parfum puternic *(Pagostemon patchouly); p. ext.* parfum care se fabrică din acest ulei. [Var.: **paciúlie** s.f.] — Din fr. **patchouli.**

PACIÚLIE s.f. v. **paciuli.**

PÁCOSTE, *pacoste,* s.f. **1.** Ceea ce provoacă cuiva mari neplăceri, necazuri, suferințe; situație în care se află cel asupra căruia s-a abătut o

asemenea năpastă. **2.** Ființă care provoacă cuiva neplăceri, necazuri, suferințe. — Din sl. **pakostĭ.**

PACT, *pacte,* s.n. **1.** Denumire dată unor tratate internaționale, bilaterale sau multilaterale, încheiate în special în scopul menținerii păcii sau al colaborării între semnatari. **2.** Înțelegere (scrisă) între două părți; învoială, convenție. — Din fr. **pacte,** lat. **pactum,** germ. **Pakt.**

PACTIZÁ, *pactizez,* vb. I. Intranz. A se înțelege, a cădea la învoială, a face un pact. F Spec. A se ralia cu adversarul, trădând interesele propriei comunități sociale, ale propriului stat. — Din fr. **pactiser.**

PACTIZÁRE, *pactizări,* s.f. Acțiunea de *a pactiza* și rezultatul ei. — V. **pactiza.**

PADELÁ, *padelez,* vb. I. Intranz. (Rar) A vâsli cu ajutorul padelei. — Din **padelă** (după engl. *paddle).*

PADÉLĂ, *padele,* s.f. Vâslă de formă specială, cu câte o pală convexă la cele două capete, folosită la caiac pentru înaintarea rapidă pe apă. — Din germ. **Paddel.**

PÁDINĂ, *padini,* s.f. Loc aproape plan sau ușor scobit, de obicei în vârful unui deal sau al unui munte. F Mică depresiune, circulară sau alungită, dezvoltată de obicei pe loess prin tasare; crov. [Pl. și: *padine*] — Din bg. **padina.**

PADIȘÁH, *padișahi,* s.m. Titlu purtat (în Evul Mediu și în epoca modernă) de monarh în unele țări din Orientul Apropiat și Mijlociu; persoană purtând acest titlu. — Din tc. **pādişāh,** fr. **padisah.**

PADÓC, *padocuri,* s.n. Loc îngrădit într-o pășune, rezervat pentru unele animale domestice; teren împrejmuit și amenajat în mod special, în apropierea grajdurilor, destinat întreținerii și mișcării animalelor domestice în aer liber. F Spec. Loc îngrădit lângă boxa unui cal de curse sau lângă un hipodrom, unde sunt lăsați în libertate sau plimbați caii, înainte de alergări. — Din fr., engl. **paddock.**

PAF interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul produs de o apăsare puternică, de o lovitură, de o pocnitură etc. **2.** (Fam.; în expr.) *A rămâne* (sau *a face* pe cineva *să rămână) paf* = a rămâne (sau a face pe cineva să rămână) uimit, surprins, nemișcat. *A face paf* (pe cineva) = a uimi, a da gata, a învinge într-o discuție (pe cineva). — Onomatopee.

PAFTÁ, *paftale,* s.f. **1.** Încheietoare ornamentală la haine sau la cingători, lucrată de obicei din metal (și împodobită cu pietre prețioase). F Cingătoare alcătuită din plăci de metal legate între ele cu lănțișoare sau fixate între ele cu ținte. F Dispozitiv (metalic) de închidere a unui obiect (carte, cutie etc.). **2.** Piesă din tablă de oțel folosită pentru fixarea cablurilor pe zidurile clădirilor. — Din tc. **pafta.**

PAG[1] s.m. v. **paj.**

PAG[2]**, -Ă,** *pagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Cal sau, rar, alt animal) negru sau roșcat cu pete albe. — Din sl. ***pĕgŭ.**

PAGÁIE, *pagaie,* s.f. Vâslă scurtă cu o singură pală, care se manevrează cu ambele mâini și pe un singur bord, fără a o sprijini de ambarcațiune. — Din fr. **pagaie,** it. **pagaia.**

PAGER, *pagere,* s.n. Receptor alfanumeric pentru mesaje personale. [Pr.: *peĭgăr*] — Din engl. **pager.**

PAGINÁ, *paginez,* vb. I. Tranz. **1.** A numerota paginile (**1**) sau foile unui caiet, ale unei cărți, ale unui manuscris etc. **2.** (Tipogr.) A așeza în format de pagini un text cules (și aflat în șpalturi), pentru a obține forma definitivă a lucrării care se tipărește. F A schița planul de dispunere a materialului unui periodic, înainte de culegere, fixând pe pagină locul fiecărui articol. — Din **pagină.** Cf. fr. p a g i n e r.

PAGINÁRE, *paginări,* s.f. Acțiunea de *a pagina* și rezultatul ei; paginație. — V. **pagina.**

PAGINÁT, -Ă, *paginați, -te,* adj. (Despre pagini, texte) Care este numerotat; pe care s-a făcut operația de paginație (**1**). — V. **pagina.**

PAGINATÓR, -OÁRE, *paginatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor tipograf care face paginația (**1**) unui text cules. — **Pagina** + suf. *-tor.*

PAGINATÚRĂ s.f. (Rar) Paginație (**2**). — Din it. **paginatura.**

PAGINÁȚIE, *paginații,* s.f. **1.** Așezare în format de pagini a unui text cules, pentru a obține forma definitivă a lucrării care se tipărește; paginare. F Schițare anticipată (înainte de culegere) a locului în pagină al fiecărui articol dintr-un periodic; mod de paginare. F Secție într-o tipografie unde se efectuează această operație. **2.** Numerotare a paginilor; șir de numere succesive care reprezintă această numerotare; paginare. [Var.: **paginaţiúne** s.f.] — Din fr. **pagination.**

PAGINAȚIÚNE s.f. v. **paginație.**

PÁGINĂ, *pagini,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două fețe ale unei foi de hârtie dintr-o carte, dintr-un caiet, ziar, registru etc., față; *p. ext.* cuprinsul textului unei asemenea fețe; fragment, capitol dintr-o scriere sau din ansamblul unei opere mai mari. G Loc. vb. *A pune în pagină* = a pagina (**2**). **2.** Fig. Moment (istoric); eveniment, fapt demn de reținut, dată importantă; episod însemnat din viața unui om. — Din lat., it. **pagina,** germ. **Pagina.**

PAGÓDĂ, *pagode,* s.f. Templu budist sau brahman la unele popoare din Orient, în formă de turn piramidal, compus din mai multe etaje suprapuse, care se retrag succesiv și ale căror streșini sunt întoarse în sus. — Din fr. **pagode.**

PÁGUBĂ, *pagube,* s.f. **1.** Pierdere materială suferită de cineva sau adusă cuiva; distrugere care provoacă o pierdere, o daună. G Loc. adv. *În pagubă* = pierzând bani sau alte bunuri. G Expr. *Atâta pagubă!* sau *mare pagubă! nicio pagubă! pagubă-n ciuperci!* expresii exclamative care arată resemnarea sau nepăsarea pentru o pierdere suferită. *A fi rău de pagubă,* se spune despre cineva ghinionist sau despre cineva ori ceva care aduce ghinion. *A fluiera* (sau *a sufla, a vorbi* etc.) *a pagubă* = a prevesti o pierdere; a-și manifesta regretul pentru o pierdere suferită. **2.** Fig. Știrbire, pierdere a calității, a valorii unui lucru; prejudiciu moral. G Loc. prep. *În paguba* (cuiva sau a ceva), aducând un prejudiciu... G Expr. (Reg.) *Pagubă că...* (sau *de...*) sau *e pagubă să...* = păcat că... (sau de...); e regretabil să... — Din sl. **paguba.**

PAGÚR, *paguri,* s.m. (La pl.) Nume dat unor crustacee decapode marine al căror abdomen moale este adăpostit într-o cochilie goală (părăsită de gasteropode); (și la sg.) crustaceu din acest grup. — Din fr. **pagure.**

PAHÁR, *pahare,* s.n. **1.** Vas de sticlă, de metal, de material plastic etc., de diferite forme ori mărimi, din care se bea apă sau alte lichide; *p. ext.* conținutul unui asemenea vas; vasul împreună cu conținutul. G *Pahar dulce* (sau *de dar)* = pahar de vin sau de țuică (îndulcit cu miere), care se oferă oaspeților la nuntă și pentru care aceștia dăruiesc mirilor bani. G Loc. adj. *Bun de pahar* = care obișnuiește să bea băuturi alcoolice; care rezistă la băutură. G Loc. adv. *La un pahar de* (sau *cu) vin* = în timp ce bea (împreună cu alții), la băutură; *p. ext.* la chef, la petrecere. G Expr. *A fi* sau *a ține* etc. (ceva) *(ca un) pahar* = a fi sau a ține foarte curat. **2.** Fig. Necaz, suferință, durere, chin. G Expr. *A i se umple* (cuiva) *paharul* sau *a(-i) fi plin paharul* = a îndura prea multe suferințe morale, a nu mai putea suporta durerea, suferința etc. **3.** (Pop.) Ventuză (pentru bolnavi). [Var.: (înv. și reg.) **păhár** s.n.] — Din magh. **pohár,** sb. **pehar.**

PAHÁRNIC, *paharnici,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu dat boierului de la curtea domnilor români care avea grijă de băutura domnului, iar în împrejurări deosebite sau la sărbători îl servea personal pe domn, gustând băutura înaintea acestuia pentru a se convinge că nu este otrăvită; boier care avea acest titlu; ceașnic. F (Înv. și reg.) Persoană care toarnă băutura în pahare la diferite ocazii. — **Pahar** + suf. *-nic.*

PAHIDÉRM, *pahiderme,* s.n. Denumire generică dată mai multor mamifere erbivore masive, cu pielea foarte groasă, cu păr puțin, cu pântecele mare și cu picioarele terminate cu copite. G (Adjectival) *Animal pahiderm.* F (Fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană lipsită de bun-simț, obraznică. [Var.: **pachidérm** s.n.] — Din lat. **pachyderma,** fr. **pachyderme.**

PAHIDERMÍE, *pahidermii,* s.f. (Med.) Îngroșare anormală a pielii. [Var.: **pachidermíe** s.f.] — Din fr. **pachydermie.**

PAHIGLOSÍE, *pahiglosii,* s.f. (Med.) Îngroșare anormală a limbii. — Din fr. **pachyglossie.**

PAHIMENÍNGE, s.n. (Anat.) Duramater. — Din fr. **pachyméninge.**

PAHIMENINGÍTĂ, *pahimeningite,* s.f. (Med.) Meningită a pahimeningelui. — Din fr. **pachyméningite.**

PAHIPLEURÍTĂ, *pahipleurite,* s.f. (Med.) Îngroșare și alipire a foițelor pleurei, ca urmare a unui proces inflamator cronic. [Pr.: *-ple-u-*] — Din fr. **pachypleurite.**

PAHÓNȚ, *pahonți,* s.m. (Pop.) **1.** Soldat călăreț din armata rusă. **2.** Epitet depreciativ pentru o persoană grosolană, necioplită sau murdară. [Var.: **pohónț** s.m.] — Cf. rus p e h o t i n e ț „infanterist”.

PAI, *paie,* s.n. Tip de tulpină simplă, în general fără ramificații și cu internodurile lipsite de măduvă, caracteristic pentru cereale (grâu, orz, orez etc.) și pentru alte plante din familia gramineelor; (la pl.) grămadă de asemenea tulpini rămase după treierat. G Expr. *Om de paie* = om fără personalitate, de care se servește cineva pentru a-și atinge un scop personal. *Foc de paie* = entuziasm sau pasiune trecătoare. *Arde focu-n paie ude,* se zice despre un sentiment, o pornire care mocnește (fără a izbucni). *A întemeia* (ceva) *pe paie* = a clădi, a realiza (ceva) pe temelii șubrede. (Fam.) *Văduvă* (sau rar *văduv*) *de paie* = soție sau soț care a rămas o perioadă scurtă de timp fără soț sau, respectiv, fără soție. *A fugi ca tăunul cu paiul* = a fugi foarte repede. *A stinge focul cu paie* sau *a pune paie pe(ste) foc* = a înrăutăți și mai mult situația (dintre doi adversari); a întărâta, a aţâța pe cei care se ceartă. *A nu lua un pai de jos* = a nu face absolut nimic. F Bucată din această tulpină sau tub subțire din material plastic cu care se sorb unele băuturi. — Lat. **palea.**

PAIÁ, *paiele,* s.f. Titlu onorific dat, în ierarhia boierească din Țările Române, boierilor care nu aveau slujbă de stat; persoană care avea acest

titlu. G Expr. (Reg.) *A-i da* (cuiva) *paiele* = a măguli, a flata pe cineva; a fi prea îngăduitor, a-i da (cuiva) nas. — Din tc. **păye.**

PAIÁJEN s.m. v. **păianjen.**

PAIANJENÍŞ s.n. v. **păienjeniş.**

PAIÁNTĂ, *paiante,* s.f. Sistem de construcţie a pereţilor unor case, care constă dintr-un schelet de lemn având golurile umplute sau acoperite cu diferite materiale (împletituri de nuiele ori şipci tencuite cu lut, chirpici etc.); material care alcătuieşte asemenea sistem de construcţie. — Din tc. **payanda.**

PAIÁŢĂ, *paiaţe,* s.f. **1.** Personaj comic în spectacolele de circ, la diferite reprezentaţii populare etc.; măscărici, saltimbanc, clovn; bufon. F Păpuşă îmbrăcată ca o paiaţă (**1**). **2.** Epitet dat unui om neserios, ridicol, lipsit de personalitate. — Din rus. **paiaţ,** fr. **paillasse,** germ. **Paiazze.**

PAIAŢĂRÍE, *paiaţării,* s.f. Exhibiţie executată (pe scenă) de o paiaţă; *p. ext.* reprezentaţie scenică lipsită de valoare. F Fig. Comportare, atitudine lipsită de seriozitate, ridicolă. [Pr.: *pa-ia-*] — **Paiaţă** + suf. *-ărie.*

PAÍC, *paici,* s.m. Soldat din garda personală a sultanului sau a domnilor Ţărilor Române. — Din tc. **peyk.**

PAIDÉIA s.f. Concept educaţional în Grecia antică ce urmărea cultivarea spiritului uman prin studiul filosofiei şi ştiinţei. [Pr.: *pa-i-dé-ia*] — Cuv. gr.

PAIÉRIC, *paierice,* s.n. Semn grafic în scrierea chirilică, de obicei fără valoare fonetică, pus după o consoană pentru a înlocui semnul moale sau semnul tare în poziţie neintensă. — Din sl. **pajerъčikъ.**

PAIÉT, *paiete,* s.n. Dispozitiv pentru astuparea provizorie, din exterior, a spărturilor mici produse în bordajul unei nave, sub linia de plutire. — Din fr. **paillet.**

PAIÉTĂ, *paiete,* s.f. Disc mic şi sclipitor de metal, de sticlă, de celofan etc. (cu gaură la mijloc), care se coase sau se lipeşte ca ornament pe haine, pe stofe etc.; fluturaş (**2**). [Pr.: *pa-ie-*] — Din fr. **paillette.**

PAÍNG, *paingi,* s.m. Păianjen. — Din sl. ***pa(i)okъ.**

PAÍNGĂN s.m. v. **păianjen.**

PAIANGENÍŞ s.n. v. **păienjeniş.**

PAINGINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PAÍNJEN s.m. v. **păianjen.**

PAINJENÍ vb. IV v. **păinjeni.**

PAINJENÍRE s.f. v. **păienjenire.**

PAINJENÍŞ s.n. v. **păienjeniş.**

PAINJENÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PAIÓL, *paioale,* s.n. (Mar.) Pardoseală de protecţie cu care se căptuşeşte podeaua încăperilor unei nave. [Pr.: *pa-iol*] — Din fr. **payol,** rus. **paiol.**

PAIÓN, *paioane,* s.n. (Rar) Împletitură de paie folosită pentru protejarea obiectelor confecţionate din sticlă. [Pr. *pa-ion*] — Din fr. **paillon.**

PAIR, *pairi,* s.m. Titlu purtat de marii vasali ai regelui în Franţa şi în Anglia în Evul Mediu. F Membru (pe viaţă) al uneia dintre cele două camere legislative din Franţa între 1815 şi 1848. F Titlu de noblеţe în Marea Britanie, care conferă dreptul de membru al Camerei Lorzilor. F Persoană care are (sau avea) unul dintre aceste titluri. [Pr.: *per*] — Din fr. **pair.**

PAIRÍE s.f. Calitate, demnitate de pair. [Pr.: *pe-ri-e*] — Din fr. **pairie.**

PÁISPREZECE num. card. Număr care ocupă în numărătoare locul dintre treisprezece şi cincisprezece şi se indică prin cifra 14 sau XIV. G (Adjectival) *Paisprezece cărţi.* G (Substantivat) *Se duceau paisprezece.* G (Cu valoare de num. ord.) *Locul paisprezece.* G (Intră în componenţa num. adverbial) *De paisprezece ori.* G (Precedat de „câte", intră în componenţa num. distributiv) *Câte paisprezece (lei).* [Var.: **pátrusprezece** num. card.] — **Patru** + **spre** + **zece.**

PÁISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea cu valoare adjectivală) Care se află între al treisprezecelea şi al cincisprezecelea. [Var.: **pátrusprăzecelea, -zecea** num. ord.] — **Paisprezece** + **le** + **a.**

PAJ, (**1**) *paji,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Europa Apuseană) Tânăr nobil care se afla în serviciul unui senior pentru a învăţa meşteşugul armelor şi pentru a se deprinde cu manierele de la curte; *p. ext.* copil de casă. **2.** Pieptănătură feminină în care părul, lăsat lung pe umeri, este rulat la capete spre partea dinăuntru, imitând pieptănătura pajilor (**1**). [Var.: (înv.) **pag** s.m.] — Din fr. **page,** germ. **Page.**

PÁJERĂ s.f. v. **pajură.**

PÁJIŞTE, *pajişti,* s.f. Loc acoperit cu iarbă (măruntă şi deasă), folosită ca nutreţ sau pentru păşunat; vegetaţie ierboasă care acoperă acest loc. — Din sl. **pašište.**

PÁJORĂ s.f. v. **pajură.**

PÁJURĂ, *pajuri,* s.f. **1.** Pasăre răpitoare mai mică decât vulturul, dar mult mai puternică şi mai iute în mişcări decât acesta, cu cioc puternic şi tăios, cu gheare lungi şi ascuţite, care trăieşte în regiunile de munte *(Aquila chrysaëtos)*; acvilă (**1**), aceră. F (În mitologia populară) Pasăre uriaşă, cu înfăţişări variate, de obicei fioroase, înzestrată cu puteri miraculoase. **2.** Figură simbolică reprezentând o pajură (**1**) sau vultur (cu unul ori două capete, de obicei cu aripile întinse), care serveşte ca semn convenţional distinctiv pe stemele, steagurile, peceţile sau monedele unor ţări; *p. ext.* stemă, emblemă având o asemenea figură. [Var.: (înv.) **pájeră, pájoră** s.f.] — Din ucr. **pažera** „fiinţă lacomă, nesăţioasă".

PAKISTÁNEZ, -Ă, *pakistanezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Pakistanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Pakistanului sau pakistanezilor (**1**), privitor la Pakistan ori la pakistanezi. — **Pakistan** (n.pr.) + suf. *-ez.*

PAL[1], -Ă, *pali, -e,* adj. (Despre oameni şi despre faţa lor) Palid (**1**). F (Despre culori) Puţin intens, şters; (despre obiecte sau fiinţe) care are o culoare puţin intensă, ştearsă; (despre lumină, surse de lumină sau corpuri luminoase) lipsit de intensitate, care răspândeşte o lumină slabă; care este fără strălucire; stins, palid. — Din fr. **pâle.**

PAL[2], *paluri,* s.n. Material lemnos sub formă de placă obţinut prin presarea de lemn în combinaţie cu diferiţi lianţi. — Din iniţialele **p**[lacă] + **a**[glomerată din] + **l**[emn].

PALADÍN, *paladini,* s.m. (În Evul Mediu, în Europa Apuseană) Nume dat legendarilor tovarăşi de arme ai lui Carol cel Mare sau ai regelui Arthur; *p.ext.* cavaler rătăcitor din Evul Mediu, în continuă căutare de aventuri eroice. F Fig. Bărbat voinic, îndrăzneţ, însufleţit de sentimente cavalereşti. — Din fr. **paladin,** it. **paladino.**

PALÁDIU[1] s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, lucios, foarte maleabil, din familia platinei, folosit drept catalizator în unele reacţii sau ca înlocuitor al platinei în construcţia unor instrumente de precizie, a unor obiecte de artă etc. — Din fr. **palladium.**

PALÁDIU[2], (**1**) *paladii,* s.n. **1.** Statuie a zeiţei Pallas Atena la Troia, socotită în Antichitate a fi ocrotitoarea cetăţii. **2.** Fig. Ocrotire, apărare. — Din lat., fr. **palladium.**

PALADIZÁRE, *paladizări,* s.f. Operaţie de depunere a unui strat subţire de paladiu[1] pe suprafeţe metalice. — Cf. p a l a d i u[1].

PALAFÍTĂ, *palafite,* s.f. Locuinţă lacustră (din epoca neolitică şi a bronzului), construită pe un podium susţinut de pari. — Din fr. **palafitte,** it. **palafitta.**

PALÁN, *palane,* s.n. Macara formată din mai mulţi scripeţi situaţi pe două sau mai multe axe, dintre care una fixă. [Var.: **palánc** s.n.] — Din fr. **palan,** it. **palanco.**

PALÁNC s.n. v. **palan.**

PALÁNCĂ, *palănci,* s.f. **1.** (Înv.) Palisadă (**1**). G Expr. *A face* (sau *a da ceva) palancă (la pământ)* = a culca la pământ, a doborî. **2.** (Reg.) Nume dat unor construcţii rudimentare, folosite ca gard, ca adăpost pentru animale etc. — Din tc., pol. **palanka,** magh. **palánk.**

PALANCHÍN, *palanchine,* s.n. (În Orient) Lectică. — Din fr. **palanquin.**

PALÁŞCĂ, *pălăşiti,* s.f. (Înv. şi reg.) Geantă de piele care se poartă la şold. F Cartuşieră. — Din tc. **palaska,** ngr. **paláska.**

PALÁT[1] s.n. Peretele superior al cavităţii bucale, în formă de boltă, alcătuit din apofizele palatine[2] ale celor două maxilare superioare, precum şi din oasele palatine[2], acoperite de o mucoasă groasă; cerul-gurii. G *Palat moale* sau *vălul palatului* = porţiune musculară care continuă palatul[1] în partea posterioară a cavităţii bucale. *Palat artificial* = mulaj al palatului[1], care se foloseşte în fonetica experimentală pentru a se vedea suprafaţa atinsă de limbă la pronunţarea unui sunet. — Din lat. **palatum,** it. **palato.** Cf. fr. p a l a i s.

PALÁT[2], *palate,* s.n. Clădire somptuoasă în care îşi are sediul o autoritate ori o instituţie sau care este folosită ca reşedinţă de un nobil, un suveran, un şef de stat ori de guvern; *p. gener.* clădire mare luxoasă. [Pl. şi: (pop.) *palaturi*] — Din ngr. **paláti,** lat. **palatium.**

PALATÁL, -Ă, *palatali, -e,* adj. **1.** (Anat.) Relativ la palat[1], care aparţine palatului[1], din regiunea palatului[1], palatin[2]. **2.** (Fon.) Care se produce în regiunea palatului[1]; *spec.* (despre sunete) care se articulează prin atingerea sau apropierea limbii de bolta palatină. F (Substantivat, f.) Sunet articulat prin atingerea sau apropierea limbii de bolta palatină. F Care conţine sunete a căror articulaţie se face în regiunea palatului[1]. F (Despre timbrul sunetelor) Care este propriu sunetelor articulate în regiunea palatului[1]. — Din fr. **palatal.**

PALATALIZÁ, *palatalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Fon.) A (se) transforma într-o consoană palatală (**2**). — Din fr. **palataliser.**

PALATIZÁRE, *palatalizări,* s.f. (Fon.) Faptul de *a (se) palatiza*; modificare fonetică prin care o consoană nepalatală devine palatală (**2**). — V. **palatiza.**

PALATALIZÁT, -Ă, *palatalizaţi, -te,* adj. (Fon.; despre consoane) Care a suferit o palatalizare; muiat[2] (**5**). — V. **palataliza.**

PALATÍN[1], *palatini,* s.m. (În Evul Mediu, în Europa Apuseană) Titlu dat unui mare demnitar care îndeplinea anumite funcţii la curtea sau la palatul unui rege sau al unui mare senior; principe posesor al unui palatinat; reprezentant al împăraţilor germani pe lângă curtea vasalilor acestora; viceregе în Ungaria medievală; titlu purtat de guvernatorul unei provincii în

Polonia medievală; persoană care avea unul dintre aceste titluri. F (Adjectival) Care aparţine unui palatin[1] sau unui palatinat, privitor la un palatin[1] sau la un palatinat. — Din lat. **paltinus,** it. **palatino,** fr. **palatin.**

PALATÍN[2], -Ă, *palatini, -e,* adj. (Anat.) Palatal (**1**). — Din fr. **palatin.**

PALATINÁT, *palatinate,* s.n. **1.** Demnitate, funcţie de palatin[1]. **2.** Teritoriu sau provincie guvernată de un palatin[1]. [Pl. şi: *palatinaturi*]. — Din fr. **palatinat.**

PALATÍTĂ, *palatite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a palatului[1]. — Din fr. **palatite.**

PALATOGRÁMĂ, *palatograme,* s.f. (Fon.) Reprezentare grafică a suprafeţei palatului[1] atinse de limbă în timpul emiterii unui sunet. — Din fr. **palatogramme.**

PALAÚAN, -Ă, *palauani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Palau sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Palau sau palauanilor (**1**), referitor la Republica Palau ori la palauani. — **Palau** (n.pr.) + suf. *-an.*

PALAVRAGEÁLĂ s.f. v. **pălăvrăgeală.**

PALAVRAGÍ vb. IV v. **pălăvrăgi.**

PALAVRAGIOÁICĂ, *palavragioaice,* s.f. (Fam.) Femeie care spune palavre. — **Palavragiu** + suf. *-oaică.*

PALAVRAGÍU, *palavragii,* s.m. (Fam.) Persoană care spune palavre; flecar, limbut, guraliv. — Din tc. **palavracı.**

PALÁVRĂ, *palavre,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Vorbă, afirmaţie lipsită de seriozitate sau de temei; fleac; baliverna, braşoavă. — Din tc. **palavra,** ngr. **palávra.**

PÁLĂ[1], *pale,* s.f. **1.** Cantitate de fân, de paie etc. cât se taie dintr-o singură mişcare de tragere cu coasa sau care poate fi luată o dată cu furca; *p. ext.* grămadă (mică) de fân, de paie etc. **2.** P. ext. Strat, pătură din ceva; fâşie, şuviţă. F Undă, adiere, suflare. *Pală de vânt. Pală de ceaţă.* — Cf. alb. p a l ë.

PÁLĂ[2], *pale,* s.f. **1.** Element activ al unei elice sau al unui rotor de maşină ori de turbină, încastrat sau articulat la un capăt în butucul elicei sau al rotorului. **2.** Semifabricat în formă de bandă sau de panglică, obţinut după ce fibrele textile au fost pieptănate şi înfăşurate în cruce pe bobine. — Din fr. **pale.**

PÁLĂ[3], *pale.* s.f. (Înv.) Paloş. — Din tc. **pala.**

PÁLĂ[4], *pale,* s.f. (Înv. şi reg.) Capriciu, toană. — Et. nec.

PÁLĂ[5], *pale,* s.f. Bucată de pânză dreptunghiulară pe care şi-o puneau peste rochie femeile romane. — Din lat. **palla.**

PÁLCĂ, *palce,* s.f. (Reg.) Vargă, nuia. F Lovitură dată cu varga. — Din rus. **palka.**

PALEÁL, -Ă, *paleali, -e,* adj. (Zool.) De palium, al paliumului. [Pr.: *-le-al*] — Din fr. **palléal.**

PALEANTRÓP, *paleantropi,* s.m. Denumire atribuită oamenilor de Neanderthal, care au trăit în Europa şi Asia în pleistocenul mijlociu şi superior. [Pr.: *-le-an-*. — Var.: **paleoantróp** s.m.] — Din lat. **Palaeoanthropus,** denumirea ştiinţifică a paleantropului.

PALEÁRCTIC, -Ă, *palearctici, -ce,* adj. Din Europa şi din părţile nordice ale Africii şi Asiei. [Pr.: *-le-arc-*] — Din fr. **paléarctique.**

PALÉE[1], *palee,* s.f. Picior intermediar de susţinere a unui pod de lemn cu mai multe deschideri. — Din fr. **palée.**

PALÉE[2], *palee,* s.f. Înveliş floral al plantelor graminee, alcătuit din două frunzişoare care se află pe axa spiculeţului, la baza fiecărei flori. — Din lat. **palea,** germ, **Pale.**

PALEO- Element de compunere care înseamnă „vechi" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléo-**.

PALEOANTRÓP s.m. v. **paleantrop.**

PALEOANTROPOLÓG, -Ă, *paleoantropologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în paleoantropologie.[Pr.: *-le-o-an-*] — Din fr. **paléoanthropologue.**

PALEOANTROPOLÓGIC, -Ă, *paleoantropologici, -ce,* adj. Referitor la paleo-antropologie, de paleoantropologie. [Pr.: *-le-o-an-*] — Din fr. **paléoanthropologique.**

PALEOANTROPOLOGÍE s.f. Parte a antropologiei care studiază omul preistoric. [Pr.: *-le-o-an-*] — Din fr. **paléoanthropologie, paléoarchéologique.**

PALEOARHEOLÓGIC, -Ă, *paleoarheologici, -ce,* adj. Referitor la paleoarheologie, de paleoarheologie. [Pr.: *-le-o-ar-he-o-*] — Din fr. **paléoarchéologique.**

PALEOARHEOLOGÍE s.f. Arheologie a preistoriei. [Pr.: *-le-o-ar-he-o-*] — Din fr. **paléoarchéologie.**

PALEOASTRONAÚT, *paleoastronauţi,* s.m. Fiinţă despre care unele documente străvechi atestă că ar fi călătorit cu vehicule asemănătoare aeronavelor şi astronavelor. [Pr.: *-le-o-as-*] — **Paleo-** + **astronaut.**

PALEOASTRONAÚTIC, -Ă, *paleoastronautici,- ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Cercetare a informaţiilor referitoare la preocupările astronautice străvechi. **2.** Adj. Referitor la paleoastronautică (**1**), de paleoastronautică (**1**). [Pr.: *-le-o-as-*] — Din fr. **paléoastronautique.**

PALEOBIOLÓGIC, -Ă, *paleobiologici, -ce,* adj. Referitor la paleobiologie, de paleobiologie. [Pr.: *-le-o-bi-o-*] — Din fr. **paléobiologique.**

PALEOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază organismele fosile animale şi vegetale. [Pr.: *-le-o-bi-o-*] — Din fr. **paléobiologie.**

PALEOBOTÁNIC, -Ă, *paleobotanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină a paleontologiei care se ocupă cu studierea fosilelor vegetale. **2.** Adj. Referitor la paleobotanică, de paleobotanică; (rar) paleofitologic. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléobotanique.**

PALEOBOTANÍST, -Ă, *paleobotanişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în paleobotanică. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléobotaniste.**

PALEOCÉN, -Ă, *paleoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epoca inferioară a paleogenului (**1**), caracterizată prin apariţia faunei de numuliţi, lamelibranhiate, gasteropode, mamifere etc.; eocen inferior. **2.** Adj. Care aparţine paleocenului (**1**), privitor la paleocen. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléocène.**

PALEOCLIMATOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul variaţiilor climei în decursul perioadelor geologice. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoclimatologie.**

PALEOCLÍMĂ, *paleoclime,* s.f. Climă din trecutul geologic al Pământului, studiată indirect pe baza distribuţiei geografice a solurilor, a fosilelor de plante şi animale, a formaţiunilor geologice, precum şi pe baza unor trăsături ale reliefului. [Pr.: *-le-o-*] — **Paleo-** + **climă.**

PALEOCREŞTÍN, -Ă, *paleocreştini, -e,* adj. Creştin de la începuturile creştinismului. [Pr.: *-le-o-*] — **Paleo-** + **creştin.**

PALEOECOLÓGIC, -Ă, *paleoecologici, -ce,* adj. Referitor la paleoecologie, de paleoecologie. [Pr.: *-le-o-e-*] — Din fr. **paléoécologique.**

PALEOECOLOGÍE s.f. Ramură a paleontologiei care studiază relaţiile dintre organismele care au trăit în epocile geologice trecute şi raporturile acestora cu condiţiile de mediu din vremea respectivă. [Pr.: *-le-o-e-*] — Din fr. **paléoécologie.**

PALEOETNOLÓG, -Ă, *paleoetnologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în paleoetnologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoethnologue.**

PALEOETNOLÓGIC, -Ă, *paleoetnologici, -ce,* adj. Care aparţine paleoetnologiei, privitor la paleoetnologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoethnologique.**

PALEOETNOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studierea popoarelor dispărute. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoethnologie.**

PALEOFITOLÓGIC, -Ă, *paleofitologici, -ce,* adj. (Rar) Paleobotanic. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléophytologique.**

PALEOFITOLOGÍE s.f. Paleobotanică. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléophytologie.**

PALEOGÉN, -Ă, *paleogeni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima perioadă a neozoicului, caracterizată printr-o floră în care predomină fanerogamele şi printr-o faună variată; numulitic. **2.** Adj. Care aparţine paleogenului (**1**), privitor la paleogen. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléogène.**

PALEOGEOFÍZIC, -Ă, *paleogeofizici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu studierea legilor şi a modificărilor fenomenelor geofizice în decursul istoriei geologice a Pământului. **2.** Adj. Referitor la paleogeofizică (**1**). [Pr.: *-le-o-ge-o-*] — Din fr. **paléogéophysique,** engl. **paleogeophysics.**

PALEOGEOGRÁFIC, -Ă, *paleogeografici, -ce,* adj. Referitor la paleogeografie, de paleogeografie. [Pr.: *-le-o-ge-o-*] — Din fr. **paléogéographique.**

PALEOGEOGRAFÍE s.f. Disciplină care studiază configuraţia suprafeţei terestre, climatul, peisajele în decursul istoriei geologice a Pământului. [Pr.: *-le-o-ge-o-*] — Din fr. **paléogéographie.**

PALEOGRÁF, -Ă, *paleografi, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în paleografie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléographe.**

PALEOGRÁFIC, -Ă, *paleografici, -ce,* adj. Care ţine de paleografie, privitor la paleografie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléographique.**

PALEOGRAFÍE s.f. Ştiinţă auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea corectă a textelor vechi, cu datarea şi stabilirea autenticităţii lor. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléographie.**

PALEOLÍTIC, -Ă, *paleolitici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Cea mai veche epocă din istoria omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor din piatră cioplită. **2.** Adj. Care aparţine paleoliticului (**1**), privitor la paleolitic. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléolithique.**

PALEONTOLÓG, -Ă, *paleontologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în paleontologie. [Pr.: *-le-on-*] — Din **paleontologie** (derivat regresiv). Cf. it. p a l e o n t o l o g o.

PALEONTOLÓGIC, -Ă, *paleontologici, -ce,* adj. Care aparţine paleontologiei, privitor la paleontologie. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **paléontologique.**

PALEONTOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul complex al organismelor fosile animale şi vegetale. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **paléontologie.**

PALEOPATOLÓGIC, -Ă, *paleopatologici, -ce,* adj. Referitor la paleopatologie, de paleopatologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopathologique.**

PALEOPATOLOGÍE s.f. Ramură a patologiei care studiază bolile vieţuitoarelor fosile. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopathologie.**

PALEOPEDOLÓGIC, -Ă, *paleopedologici, -ce,* adj. Referitor la paleopedologie, de paleopedologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopédologique.**

PALEOPEDOLOGÍE s.f. Ramură a pedologiei care studiază solurile vechi (formate în pleistocen). [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopédologie.**

PALEOSLÁV, -Ă, *paleoslavi, -e,* adj. Care se referă la limba veche slavă (bisericească), care aparţine acestei limbi sau este scris în această limbă. F (Substantivat, f.) Limba veche slavă. [Pr.: *-le-o-*] — **Paleo-** + **slav.**

PALEOSÓL, *paleosoluri,* s.n. Sol al cărui profil s-a format în alte condiţii pedogenetice decât cele actuale. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléosol.**

PALEOTÉRIU, *paleoterii,* s.m. Animal mamifer fosil, erbivor, din prima jumătate a erei terţiare, asemănător cu tapirul. [Pr.: *-le-o-te-rĭu*] — Din fr. **paléothérium.**

PALEOZÓIC, -Ă, *paleozoici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. A doua eră geologică, a cărei floră se caracterizează prin prezenţa talofitelor, prin predominarea criptogamelor vasculare şi prin apariţia gimnospermelor şi în a cărei faună se întâlnesc toate grupele de nevertebrate şi primele vertebrate. **2.** Adj. Care aparţine paleozoicului (**1**), privitor la paleozoic. [Pr.: *-le-o-zo-ic*] — Din fr. **paléozoïque.**

PALEOZOOLÓG, -Ă, *paleozoologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în paleozoologie. [Pr.: *-le-o-zo-o-*] — Din germ. **Paleozoolog.**

PALEOZOOLÓGIC, -Ă, *pleozoologici, -ce,* adj. Referitor la paleozoologie, de paleozoologie. [Pr.: *-le-o-zo-o-*] — Din fr. **paléozoologique.**

PALEOZOOLOGÍE s.f. Parte a paleontologiei care studiază animalele fosile. [Pr.: *-le-o-zo-o-*] — Din fr. **paléozoologie.**

PALESTINIÁN, -Ă, *palestinieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia arabă care trăieşte pe teritoriul Palestinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Palestinei sau palestinienilor (**1**), privitor la Palestina ori la palestinieni. [Pr.: *-ni-an*] — **Palestina** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. Palestinien.

PALÉSTRĂ, *palestre,* s.f. **1.** (În Grecia şi în Roma antică) Loc public special destinat pentru practicarea gimnasticii, luptelor etc. **2.** Şcoală de educaţie fizică în Atena antică, urmată de băieţii în vârstă de 13–15 ani, după absolvirea şcolii de gramatică şi a celei de chitară. — Din lat. **palaestra.**

PALÉSTRIC, -Ă, *palestrici, -ce,* adj. Referitor la palestră, de palestră. — Din fr. **palestrique.**

PALÉTĂ, *palete,* s.f. **1.** Placă de lemn, de porţelan etc., prevăzută cu o deschizătură pentru a putea fi ţinută cu mâna, pe care pictorii îşi întind şi îşi amestecă vopselele când lucrează. F Fig. Gamă cromatică specifică unui pictor sau unei picturi; cromatică, colorit; *p. ext.* măiestrie artistică a pictorului; *p. gener.* măiestrie artistică. **2.** Lopăţică rotundă sau ovală de lemn, de obicei acoperită cu cauciuc sau cu plută, cu care se lovește mingea în tenisul de masă. **3.** Piesă (plată) de forme variate, folosită ca suport, ca unealtă de presat, de netezit etc. sau la diferite mecanisme şi instrumente. F Pală[2] (de dimensiuni mici). — Din fr. **palette.**

PALETIZÁ, *paletizez,* vb. I. Tranz. A încărca produse, mărfuri cu ajutorul unor platforme speciale. — Din fr. **palettiser.**

PALETIZÁRE, *paletizări,* s.f. Acţiunea de *a paleatiza* şi rezultatul ei. — V. **paletiza.**

PALÍ s.f. Limbă veche, indo-europeană, care a constituit limba literară în care au fost redactate principiile budismului, devenind ulterior limba oficială a budismului din Ceylon. G (Adjectival) *Limba pali.* — Din fr. **pāli.**

PALIÁC s.n. v. **paliag.**

PALIÁG s.n. Aliaj de paladiu şi argint, inoxidabil, rezistent, folosit în tehnica dentară. [Var.: **paliác** s.n.] — Din germ. **Paliag.**

PALIATÍV, Ă, *paliativi, -e,* adj., s.n. **1.** (Medicament sau tratament) care ameliorează sau înlătură simptomele unei boli pentru un timp scurt, fără a-i suprima cauza. **2.** Fig. (Soluţie, măsură) care rezolvă temporar sau aparent o situaţie dificilă. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **palliatif.**

PALICÁR, *palicari,* s.m. Voluntar grec în războiul pentru independenţa Greciei, din 1821; *p. ext.* bărbat voinic, viteaz. — Din ngr. **pallikári.**

PALÍCI, *paliciuri,* s.n. (Reg.) Păhărel de vin sau de rachiu (de 50 de mililitri); conţinutul unui asemenea păhărel. — Cf. sb. polič.

PÁLID, -Ă, *palizi, -de,* adj. **1.** (Despre faţă sau despre părţi ale feţei) Care este fără culoare, galben; *p. ext.* (despre oameni) cu obrazul fără culoare; livid, pal. **2.** (Despre lumină, despre surse de lumină sau despre corpuri luminoase) Lipsit de intensitate; care răspândeşte o lumină slabă; fără strălucire; stins[2]. **3.** (Despre culori) Care este puţin intens, care este şters, estompat sau spălăcit; (despre obiecte sau fiinţe) care are o culoare puţin estompată sau spălăcită. F Fig. Lipsit de vigoare; şters; searbăd — Din lat. **pallidus,** it. **pallido.**

PALIDITÁTE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi palid; culoare, aspect al unei persoane care are faţa palidă (**1**); paloare. — **Palid** + suf. *-itate.* Cf. it. pallidità.

PALIDÓR s.n. Aliaj de paladiu şi aur, inoxidabil, rezistent, folosit în tehnica dentară. — Din germ. **Palidor.**

PALÍE, *palii,* s.f. (Înv.) Carte care conţine Vechiul Testament [Acc. şi: *pálie*] — Din ngr. **paleá.**

PALIÉR, *paliere,* s.n. **1.** (Tehn.) Lagăr. **2.** Porţiune orizontală în cuprinsul scării interioare a unei clădiri, la nivelul fiecărui etaj; odihnă. F Ansamblul planşeelor unei construcţii, aflate la acelaşi nivel al ei. **3.** Porţiune orizontală din traseul unei căi ferate sau al unui drum rutier. **4.** Parcurs executat de avion, imediat după decolare. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **palier.**

PALILALÍE s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii care constă în repetarea involuntară a unuia sau a mai multor cuvinte dintr-o frază. — Din fr. **palilalie.**

PALIMPSÉST, *palimpseste,* s.n. Pergament sau papirus de pe care s-a şters sau s-a ras scrierea iniţială pentru a se putea utiliza din nou şi pe care se mai văd urmele vechiului text. — Din fr. **palimpseste.**

PALÍNCĂ, (**2**) *palinci,* s.f. **1.** (Reg.) Rachiu; *p. restr.* ţuică. **2.** Sortiment, porţie de palincă (**1**). [Acc. şi: *pálincă.* — Var.: **pălíncă** s.f.] — Din magh. **pálinka.**

PALINCÚŢĂ s.f. v. **pălincuţă.**

PALINDRÓM, *palindromuri,* s.n. Grup de cuvinte sau cuvânt care poate fi citit de la stânga la dreapta şi de la dreapta la stânga fără să-şi piardă sensul; *p. ext.* joc distractiv constând în găsirea unui cuvânt care citit şi normal şi invers, să aibă fie acelaşi înţeles, fie, în al doilea caz, să dea un alt cuvânt. — Din fr. **palindrome.**

PALINGENÉZĂ s.f. Fenomen de formare a magmei prin topirea unor roci preexistente. — Din fr. **palingénese.**

PALINGENÉZIC, -Ă, *palingenezici, -ce,* adj. (Geol.) Referitor la palingeneză, de palingeneză. — Din fr. **palingénésique.**

PALINGENEZÍE s.f. Concepţie stoică legată de teoria ciclului istoric, care susţine revenirea periodică a aceloraşi evenimente sau lucruri. F Fig. Înnoire, regenerare (morală). — Din fr. **palingénésie.**

PALINÓDIC, Ă, *palinodici, -ce,* adj. Care aparţine palinodiei, privitor la palinodie, specific palinodiei. — Din fr. **palinodique.**

PALINODÍE, *palinodii,* s.f. Operă literară sau discurs în care autorul retractează cele spuse anterior; *p. ext.* schimbare de părere, retractare. — Din fr. **palinodie.**

PALINOLÓGIC, -Ă, *palinologici, -ce,* adj. (Bot.) Referitor la palinologie, de palinologie. — Din fr. **palynologique.**

PALINOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care studiază polenul şi sporii. — Din fr. **palynologie.**

PALISÁ, *palisez,* vb. I. Tranz. A lega ramurile pomilor fructiferi de un suport, de un spalier pentru a împiedica ruperea lor în caz de furtună sau pentru a da ramurilor o anumită formă. — Din fr. **palisser.**

PALISÁDĂ, *palisade,* s.f. **1.** Element de fortificaţie, folosit în amenajările defensive mai vechi, alcătuit din pari groşi şi lungi înfipţi în pământ, legaţi între ei prin bare uşoare sau corzi (ramuri de copac, crengi de arbuşti etc.); palancă. **2.** (Bot.) Mod de aşezare a unor celule alungite, cilindrice sau prismatice, care stau una lângă alta, perpendiculare pe suprafaţa organului; celule astfel aşezate. — Din fr. **palissade.**

PALISÁDIC, -Ă, *palisadici, -ce,* adj. (Bot.) De palisadă (**2**). — Din fr. **palissadique.**

PALISÁJ s.n. Palisare. — Din fr. **palissage.**

PALISÁNDRU, *palisandri,* s.m. Arbore exotic cu lemn tare şi dens, de culoare neagră-violetă şi cu miros plăcut, din care se fac mobile fine *(Jacaranda obtusifolia); p. restr.* lemnul acestui arbore. — Din fr. **palissandre.**

PALISÁRE, *palisări,* s.f. Acţiunea de *a palisa* şi rezultatul ei; palisaj. — V. **palisa.**

PALÍU, -ÍE, *palii,* adj. (Reg.) **1.** (Despre picioare; *p. ext.* despre oameni sau animale) Schilod, infirm; paralizat; şchiop. **2.** (Despre ochi; *p. ext.* despre oameni) Saşiu. — Et. nec.

PÁLLIUM, *palliumuri,* s.n. (Zool.) Manta. [Scris şi: *palium*] — Din lat., fr. **pallium.**

PALM, *palmi,* s.m. (Rar) Palmier. — Din fr. **palme,** germ. **Palme.**

PALMÁC, *palmace,* s.n. Veche unitate de măsură pentru lungime, folosită mai ales în Moldova, egală cu 3,4 cm şi echivalând aproximativ cu a opta parte dintr-o palmă[1] (**1**). — Din tc. **parmak** (după *palmă*[1]*).*

PALMACÉE, *palmacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante monocotiledonate, având ca reprezentant tipic palmierul; (şi la sg.) plantă din această familie. — Din lat. **palmaceae.**

PALMÁR, -Ă, *palmari, -e,* adj. Care se referă la palmă. *Arteră palmară.* — Cf. fr. palmaire.

PALMARÉS, *palmaresuri,* s.n. Listă în care se înscriu succesele sau victoriile (sportive, artistice etc.) obținute de cineva; totalitatea unor astfel de succese sau de victorii. — Din fr. **palmarès.**

PALMÁT, -Ă, *palmați, -te,* adj. **1.** (Despre lobii unei frunze simple, foliolele unei frunze compuse sau despre nervuri) Care pornește dintr-un centru comun și se răsfiră apoi ca degetele de la palmă[1]; palmiform. **2.** (Despre picioarele unor animale acvatice sau păsări înotătoare) Cu degetele reunite printr-o membrană. — Din lat. **palmatus,** it. **palmato,** fr. **palmé.**

PALMATIFÍD, -Ă, *palmatifizi, -de,* adj. (Bot.; mai ales despre frunze palmate) Cu lobi de forma degetelor de la mână. — Din fr. **palmatifide.**

PALMATÚRĂ, *palmaturi,* s.f. (Med.) Malformație congenitală constând în unirea degetelor mâinii printr-o pieliță. — Din fr. **palmature.**

PÁLMĂ[1], *palme,* s.f. **1.** Partea interioară a mâinii, cuprinsă între articulația pumnului și vârful degetelor. G Loc. adj. și adv. *Ca în palmă* = **a)** cu suprafața netedă, plană; **b)** (care este) foarte bine; **c)** (care este) în cele mai mici amănunte. G Loc. adv. (Rar) *Ca din palmă* = ușor, repede. G Expr. *(A lucra) cu palma* (sau *cu palmele*) = (a lucra numai) cu brațele, manual. *A ține* sau *a duce, a purta* (pe cineva *ca) pe* (sau *ca în*) *palmă* (sau *palme*) = a îngriji foarte bine pe cineva, a avea grijă să nu ducă lipsă de nimic; a răsfăța. *A avea* (pe cineva) *în palmă* = a avea (pe cineva) la discreție, în puterea sa. *A cădea în palma cuiva* = a junge la discreția cuiva. *A juca* (pe cineva) *pe palmă* = a dispune (de cineva) după bunul-plac. *Când va crește păr în palmă* = niciodată. *A-l mânca* (pe cineva) *palma* (sau *palmele*) = a avea chef să bată pe cineva. *Bătând* (sau *cât ai bate*) *din palme* = imediat, foarte repede. **2.** Lovitură aplicată cuiva (peste obraz) cu palma[1] (**1**). G Loc. vb. *A lua* (pe cineva) *la* (sau *în*) *palme* = a pălmui. **3.** Veche unitate de măsură pentru lungime (de aproximativ 25–28 cm), egală cu distanța dintre extremitatea degetului mare și a celui mic bine întinse în lături. G *Palmă îngenuncheată* (sau *domnească*) = veche unitate de măsură pentru lungime, mai mare cu aproximativ 3 cm decât palma[1] (**3**). *Un lat de palmă* = lățimea unei palme[1], când degetele sunt lipite între ele. G Loc. adj. *De o palmă* = de dimensiuni neobișnuite, foarte mic sau foarte mare (în raport cu cât ar trebui sau cât ne-am aștepta să fie). G Expr. *O palmă de loc* = **a)** o distanță mică; **b)** o suprafață (mică) de pământ cultivabil. **4.** Bătător de covoare. **5.** Obiect de cauciuc în formă de înotătoare, fixat de picior, folosit la înotul subacvatic. — Lat. **palma.**

PÁLMĂ[2], *palme,* s.f. (Înv.) Ramură de palmier (considerată ca semn al biruinței). F Motiv ornamental (în formă de ramură de palmier). G *Palmele academice* = distincție în formă de frunză de palmier stilizată, acordată de Academia Franceză oamenilor de știință și artiștilor. — Din fr. **palme.**

PALMÉR, *palmere,* s.n. Instrument de precizie pentru măsurarea grosimii unor piese. — Din fr. **palmer.**

PALMÉTĂ, *palmete,* s.f. Motiv oranamental reprezentând o frunză de palmier sau de acant stilizată. F Formă artistică dată pomilor fructiferi ale căror ramuri, susținute de spaliere, sunt îndreptate să crească vertical sau oblic, într-un singur plan. — Din fr. **palmette.**

PALMIÉR, *palmieri,* s.m. (La pl.) Nume dat mai multor specii de arbori tropicali și subtropicali din familia palmaceelor, cu trunchiul drept, neramificat, având în vârf o coroană bogată de frunze penate sau palmate (**1**); (și la sg.) arbore care face parte dintr-una din aceste specii; palm. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **palmier.**

PALMIÉRĂ, *palmiere,* s.f. Bucată dreptunghiulară de piele groasă care protejează palmele[1] (**1**) în timpul muncii. — **Palmă[1]** + suf. *-ieră.*

PALMIFÓRM, -Ă, *palmiformi, -e,* adj. **1.** (Rar) Palmat (**1**). *Frunze palmiforme.* **2.** (Despre unele coloane egiptene) Care are capitelul în forma unui mănunchi de frunze de palmier. — Din fr. **palmiforme.**

PALMIPÉD, *palmipede,* s.n. (La pl.) Denumire dată păsărilor acvatice cu picioare palmate; (și la sg.) pasăre care face parte din acest grup. G (Adjectival) *Specie palmipedă.* — Din fr. **palmipede.**

PALMITÁT, *palmitați,* s.m. Sare sau ester al acidului palmitic. — Din fr. **palmitate,** germ. **Palmitat.**

PALMÍTIC adj. m. (În sintagma) *Acid palmitic* = acid gras, solid, de culoare albă, inodor și insipid, care se găsește în uleiurile și grăsimile naturale, având diverse utilizări în industrie. — Din fr. **palmitique.**

PALMITÍNĂ s.f. Substanță solidă, grasă, obținută prin combinarea acidului palmitic cu glicerina. — Din fr. **palmitine.**

PALOÁRE, *palori,* s.f. **1.** Culoare, aspect al unei persoane care are fața palidă (**1**); faptul de a fi palid (**1**); paliditate, gălbenează. **2.** (Rar) Culoare ștearsă, estompată. — Din fr. **pâleur,** it. **pallore.**

PALOGRÁF, *palografe,* s.n. Instrument pentru înregistrarea oscilțiilor verticale ale unei nave. — Din fr. **palographe.**

PALOGRÁMĂ, *palograme,* s.f. Curbă de reprezentare a oscilațiilor unei nave, obținută cu ajutorul palografului. — Din fr. **palogramme.**

PALONIÉR, *paloniere,* s.n. Mecanism alcătuit dintr-o pârghie articulată la mijloc și cu două pedale la extremități, folosit la dirijarea unui avion sau a unor ambarcațiuni. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **palonnier.**

PÁLOȘ, *paloșe,* s.n. Sabie lată cu două tăișuri, adesea încovoiată spre vârf, care se folosea în trecut; pală[3]. — Din magh. **pallos.**

PALÓTIE, *palotii,* s.f. (Reg.) Istorioară hazlie; snoavă. F Șotie, poznă, boroboață. — Et. nec.

PALP s.m. v. **palpă.**

PALPÁ, *palpez,* vb. I. Tranz. **1.** A examina un bolnav printr-o ușoară presiune cu degetele sau palmele asupra unei regiuni a corpului, pentru a determina limitele, consistența și sensibilitatea unor țesuturi și organe, prezența unor vibrații, a unor formațiuni patologice etc. **2.** A examina, cu mâna sau cu un instrument special, gradul de netezime al suprafeței unui obiect. — Din fr. **palper.**

PALPÁBIL, -Ă, *palpabili, -e,* adj. Care poate fi pipăit, de care se poate lua cunoștință prin palpare; concret; *fig.* evident, clar, neîndoios. — Din fr. **palpable.**

PALPABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi palpabil; *fig.* evidență, claritate. — Din fr. **palpabilité.**

PALPÁRE, *palpări,* s.f. Acțiunea de *a palpa* și rezultatul ei; palpație. — V. **palpa.**

PALPATÓR, *palpatoare,* s.n. Element sensibil al unui instrument de măsurat sau de controlat neregularitățile de pe suprafețele corpurilor solide (de obicei metalice). — **Palpa** + suf. *-tor.* Cf. it. palpatore.

PALPÁȚIE, *palpații,* s.f. (Rar) Palpare. — Din fr. **palpation.**

PÁLPĂ, *palpe,* s.f. (Entom.) Mic apendice mobil al pieselor bucale la arteropode, servind ca organ al gustului. [Var.: **palp** s.m.] — Din fr. **palpe.**

PALPEBRÁL, -Ă, *palpebrali, -e,* adj. (Anat.) Al pleoapei, referitor la pleoapă. — Din fr. **palpébral.**

PALPÍT, *palpite,* s.n. (Înv.) Palpitație. — Din it. **palpito.**

PALPITÁ, *palpit,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre inimă) A bate mai puternic, mai rapid decât e normal sau a bate în mod neregulat, din cauza unei emoții, a unui efort, a unei boli; a zvâcni. F (Despre oameni) A fi stăpânit de o emoție puternică, a fi tulburat; a tremura. **2.** P. anal. A se mișca ritmic, a se legăna; a tremura, a fremăta; a sclipi ușor și intermitent, a licări, a pâlpâi. **3.** Fig. A se manifesta cu putere, a trăi intens; a fremăta, a pulsa, a vibra. — Din fr. **palpiter,** it. **palpitare.**

PALPITÁNT, -Ă, *palpitanți, -te,* adj. Care trezește un interes viu, care captivează, pasionează; pasionant, captivant, emoționant. — Din fr. **palpitant.**

PALPITÁRE, *palpitări,* s.f. Acțiunea de *a palpita* și rezultatul ei. — V. **palpita.**

PALPITÁȚIE, *palpitații,* s.f. Mișcare anormală, puternică, rapidă sau neregulată a inimii, provocată de o boală, de o emoție, de un efort etc.; palpit. F Fig. (Rar) Sentiment, emoție. — Din fr. **palpitation,** it. **palpitazione.**

PALPITĂTÓR, -OÁRE, *palpitători, -oare,* adj. (Rar) Tremurător, fremătător. — **Palpita** + suf. *-ător.*

PALPLÁNȘĂ, *palplanșe,* s.f. Element de construcție din lemn, oțel sau beton, de forma unei grinzi cu lungime mare, folosit la executarea unor pereți care susțin săpăturile, sprijină malurile înalte etc. — Din fr. **palplanche.**

PÁLTEN s.m. v. **paltin.**

PÁLTIN, *paltini,* s.m. Numele a doi arbori: **a)** arbore înalt, cu frunzele crestate adânc, cu florile mici și fructele prevăzute cu aripi, având trunchiul din lemn tare, folosit la fabricarea mobilei, a unor instrumente muzicale etc. *(Acer pseudoplatanus);* **b)** arțar. F Lemnul arborilor de mai sus. [Var.: (pop.) **pálten** s.m.] — Lat. **platanus.**

PALTÓN, *paltoane,* s.n. Haină de iarnă (lungă până sub genunchi), confecționată din stofă groasă și căptușită cu vatelină sau cu blană, care se poartă peste celelalte obiecte de îmbrăcăminte. — Din fr. **paletot.**

PALTONÁȘ, *paltonașe,* s.n. Diminutiv al lui *palton.* — **Palton** + suf. *-aș.*

PALÚDĂ, *palude,* s.f. (Înv.) Baltă; mlaștină. — Din lat. **palus, -udis,** fr. **palude.**

PALUDEÁN, -Ă, *paludeeni, -e,* adj. (Rar) Palustru. G *Friguri paludeene* = paludism. [Pr.: *-de-an*] — Din fr. **paludéen.**

PALÚDIC, -Ă, *paludici, -ce,* adj. Care se referă la paludism, atins de paludism. F (Substantivat) Persoană care suferă de paludism; malaric. — Din fr. **paludique.**

PALUDÍSM s.n. Boală infecțioasă provocată de un hematozoar (prin înțepătura țânțarilor anofeli); malarie, friguri palustre. — Din fr. **paludisme.**

PALUDOLÓG, -Ă, *paludologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în paludologie. — Din **paludologie** (derivat regresiv).

PALUDOLOGÍE s.f. (Med.) Malarologie. — Din fr. **paludologie.**

PALUDÓS, -OÁSĂ, *paludoși, -oase,* adj. (Livr.) Mlăștinos. — Din lat. **paludosus,** it. **paludoso.**

PALUDOTERAPÍE s.f. (Med.) Malarioterapie. — Din fr. **paludothérapie.**

PALUDRÍNĂ s.f. Medicament sintetic folosit împotriva paludismului. — Din fr. **paludrine.**

PALÚSTRU, -Ă, *paluștri, -stre,* adj. De baltă, din regiunea sau de pe malurile bălților. G *Friguri palustre* = paludism. *Locuințe palustre* = locuințe lacustre. — Din fr. **palustre.**

PÁLUX s.n. Lac incolor care se aplică pe suprafața parchetului pentru a-l proteja. — Denumire comercială.

PAMÁ, *pamez,* vb. I. Intranz. (Rar) A leșina, a se pierde. — Din fr. **pâmer.**

PÁMBLICĂ s.f. v. **panglică.**

PAMBRÍU, *pambriuri,* s.n. (Înv.) Stofă de lână merinos. — Et. nec.

PAMFLÉT, *pamflete,* s.n. Specie literară în versuri sau în proză, cu caracter satiric, într-un limbaj violent și agresiv. — Din fr. **pamphlet.**

PAMFLETÁR, -Ă, *pamfletari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (Adesea depr.) Autor de pamflete; pamfletist. **2.** Adj. Care are caracter de pamflet, specific pamfletului. — Din fr. **pamphlétaire.**

PAMFLETĂRÉSC, -EÁSCĂ, *pamfletărești,* adj. (Rar) Care aparține sau este specific pamfletarului sau pamfletului, privitor la pamfletar sau la pamflet. — **Pamfletar** + suf. *-esc.*

PAMFLETÍST, -Ă, *pamfletiști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Pamfletar. — **Pamflet** + suf. *-ist.*

PÁMPA s.n. v. **pampas.**

PÁMPAS s.n. Câmpie întinsă, acoperită cu ierburi și cu tufișuri, caracteristică regiunilor cu climă subtropicală și temperată din America de Sud. [Var.: **pámpa** s.f.] — Din fr. **pampa.**

PAMPERS, *pamperși,* s.m. Scutec absorbant. [Pr.: *pémpărs*] — Din engl. **pampers.**

PAN[1]- Element de compunere care înseamnă „tot", „întreg" și care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr., ngr. **pan-.**

PAN[2], *pani,* s.m. Denumire dată (în Evul Mediu) nobililor polonezi sau, *p. gener.,* marilor boieri români; persoană care purta acest titlu. — Din pol. **pan.**

PANACAGÍU, *panacagii,* s.m. (Rar) Panacodar. — Cf. p a n a c o d a r.

PANACÉE s.f. v. **panaceu.**

PANACÉU, *panacee,* s.n. Medicament despre care se credea în trecut că vindecă orice boală. [Var.: (înv.) **panacée** s.f.] — Din lat. **panacea,** fr. **panacée.**

PANACHÍDĂ, *panachide,* s.f. Tăbliță sau placă de metal, de piatră sau de lemn, folosită în trecut de școlari pentru a învăța să scrie. — Din bg. **panakída.**

PANACÓD, *panacoade,* s.n. Scândură de anumite dimensiuni, care se acoperă cu o cârpă curată și pe care se așază bucățile de aluat înainte de a fi introduse în cuptor; formă, tipar pentru aluat. — Din ngr. **pinakotí.**

PANACODÁR, *panacodari,* s.m. Brutar care lucrează cu panacodul; (rar) panacagiu. [Var.: **panacotár** s.m.] — **Panacod** + suf. *-ar.*

PANACOTÁR s.m. v. **panacodar.**

PANAFRICÁN, -Ă, *panafricani, -e,* adj. Care se referă la (toată) Africa, din întreaga Africă. — Din fr. **panafricain.**

PANAFRICANÍSM s.n. Mișcare politică și culturală care urmărește unitatea și solidaritatea tuturor popoarelor africane. — Din fr. **panafricanisme.**

PANAGHIÁR, *panaghiare,* s.n. **1.** Icoana Maicii Domnului. **2.** Vas de metal (mai ales de aur sau de argint), împodobit cu incrustații artistice, pe care se ține panaghia (**2**). [Pr.: *-ghi-ar*] — **Panaghie** + suf. *-ar.*

PANAGHÍE, *panaghii,* s.f. **1.** Nume dat Fecioarei Maria; *p. ext.* iconiță (emailată) cu chipul Fecioarei Maria, purtată de ierarhi pe piept. **2.** Bucată de prescură care se mănâncă în mănăstiri, în prima săptămână după Paște. F Prescură făcută la patruzeci de zile după înmormântarea cuiva. — Din sl. **panagija,** ngr. **panaghía.**

PANAHÍDĂ, *panahide,* s.f. (Înv. și pop.) Parastas făcut la 40 de zile de la moartea cuiva. F Parte a prohodului care se cântă la scoaterea mortului din casă. — Din sl. **panahida.**

PANAMÁ[1], *panamale,* s.f. **1.** Împletitură făcută din paie obținute din frunzele unui palmier care crește în Panamá; *p. ext.* pălărie făcută dintr-o astfel de împletitură. **2.** Țesătură ușoară de bumbac sau de in care imită panamaua[1] (**1**). — Din fr. **panama.**

PANAMÁ[2], *panamale,* s.f. Afacere frauduloasă de mari proporții, escrocherie în stil mare. — Din n. pr. **Panama.**

PANAMERICÁN, -Ă, *panamericani, -e,* adj. Care se referă la (toată) America, care aparține Americii (întregi). — Din fr. **panaméricain.**

PANAMERICANÍSM s.n. Mișcare de solidaritate continentală care urmărește realizarea unei strânse colaborări între statele americane. — Din fr. **panaméricanisme.**

PANAMERICANÍST, -Ă, *panamericaniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al panamericanismului. — Din fr. **panaméricaniste.**

PANAMÉZ, -Ă, *panamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din statul Panama. **2.** Adj. Care aparține statului Panama sau panamezilor (**1**), privitor la statul Panama ori la panamezi. — **Panama** (n. pr.) + suf. *-ez.*

PANARÁB, -Ă, *panarabi, -e,* adj. Care aparține ansamblului țărilor arabe, care se referă la lumea arabă. — Din fr. **panarabe.**

PANARÁMĂ s.f. v. **panoramă.**

PANARÍCIU s.n. v. **panariţiu.**

PANARÍŢIU, *panariții,* s.n. Inflamație de natură infecțioasă, localizată la degetele de la mâini sau de la picioare; sugel. [Var.: **panaricíu** s.n.] — Din lat. **panaricium.**

PANÁŞ, *panașe,* s.n. Mănunchi de pene[1] (colorate) care împodobea altădată (în unele țări și astăzi) chipiul sau coiful militarilor, turbanul unor demnitari etc.; penaj. F P. gener. Mănunchi de pene[1] folosit ca podoabă. [Pl. și: *panașuri*] — Din fr. **panache.**

PANAŞÁT, -Ă, *panașați, -te,* adj. (Rar) Împodobit, ornat cu panaș. — Din fr. **panaché.**

PANATENÉE s.f. pl. Cea mai importantă festivitate religioasă și politică din Atena antică, celebrată anual sau la patru ani o dată în cinstea zeiței Atena. — Din fr. **panathénées.**

PÁNĂ[1], *pene,* s.f. **I. 1.** Fiecare dintre formațiunile epidermice cornoase care acoperă corpul păsărilor, servind la protecția lui și la zbor, compusă dintr-un cotor pe care sunt așezate simetric, de-o parte și de alta, fire (pufoase). G Expr. *Ușor în pene* = îmbrăcat subțire, sumar; *p. ext.* prost îmbrăcat, zdrențăros. *Smuls de pene* = rușinat, umilit. *A lua* (pe cineva) *în* (sau *prin) pene* = a certa, a mustra (pe cineva). G Compuse: *pana-zburătorului* = plantă erbacee cu frunze păroase și cu flori mari, violete sau albe, fără miros *(Lunaria annua); pana-gâștei* = specie de mușchi cu tulpina dreaptă, cu ramuri arcuite și inegale, formând tufe mari, verzi sau gălbui *(Hylocomium triquetrum).* F Smoc de pene[1] (**I 1**) sau aripă care servește la diverse scopuri practice gospodărești. **2.** (La pl.) Pene[1] (**I 1**) de pasăre sau fire pufoase desprinse de pe cotoarele acestora, care servesc la umplerea pernelor, a saltelelor etc.; *p. ext.* așternut (moale) de pat (cu pene[1], fulgi etc.). **3.** Pană[1] (**I 1**) de gâscă, ascuțită și depicată la vârf, folosită în trecut ca instrument de scris cu cerneală; *p. gener.* toc de scris, condei; ceea ce servește la scris. F Fig. Scriere, scris; stil, fel de a scrie al unui scriitor; arta de a scrie; *p. ext.* scriitor. **4.** Dispozitiv făcut din cotor de pană[1] (**I 1**), care servește să țină cârligul undiței la adâncimea dorită. **5.** Podoabă din pene[1] (**I 1**), care se poartă la pălărie, în păr etc. F (Pop.) Podoabă pentru pălărie făcută din flori (naturale sau artificiale); *p. restr.* floare. **6.** (În sintagma) *Categorie pană* = categorie în care intră boxerii între 54 și 57 kg, luptătorii între 57 și 63 kg etc. **II. 1.** Piesă de lemn sau de metal (de forma unei prisme), folosită la despicarea lemnelor, la detașarea unor bucăți dintr-un material, la fixarea sau la întepenirea unor piese, la asamblarea sau la solidarizarea unor organe de mașini, a unor elemente de construcție etc. F (Tipogr.) Piesă care se intercalează între matrițele de linotip, pentru a le spația. F Felioară de slănină cu care se împănează carnea ce urmează să fie friptă. **2.** Partea ciocanului, opusă capului, prelungită și subțiată spre vârf. F Partea lată, plată a unor obiecte, instrumente etc; lamă. **3.** Bețișor cu care se strânge frânghia fierăstrăului pentru a întinde pânza; cordar. **4.** (În sintagma) *Pana căpăstrului* sau *pană de căpăstru* = știreang sau curea cu care se prinde calul. **5.** Parte a cârmei unei nave, care poate fi rotită în jurul unui ax vertical și asupra căreia se exercită presiunea apei când se schimbă direcția de mișcare a navei. **6.** Placă mică de os, de celuloid etc. cu care se ating coardele la unele instrumente muzicale. F Ancie (la un instrument muzical de suflat). **7.** (În sintagma) *Pană de somn* = carnea de la pântece sau de la coada somnului. [Var.: (înv. și reg.) **peáná** s.f.] — Lat. **pinna.**

PÁNĂ[2], *pene,* s.f. **1.** Oprire accidentală a funcționării unei mașini, a unui mecanism, a unui vehicul. G Expr. (Fam.) *A fi* (sau *a rămâne) în pană* = a nu putea continua o activitate, a duce lipsă de ceva; a rămâne fără bani. **2.** Poziție în care se află o navă cu vele care are vânt din față și nu poate înainta. — Din fr. **panne.**

PANCALÍSM s.n. Doctrină filosofică ce subordonează întreaga realitate categoriei frumosului. — Din fr. **pancalisme.**

PANCÁRTĂ, *pancarte,* s.f. Afiș de carton, de pânză, de lemn etc. pe care este scrisă o lozincă, o înștiințare etc.; placardă. — Din fr. **pancarte.**

PÁNCOVĂ, *pancove,* s.f. (Reg.) Gogoașă sau minciunea (de mâncat). — Din magh. **pánk.**

PANCRÁŢIU, *pancrații,* s.n. Probă atletică la vechii greci, constând în trântă și pugilat. — Din fr. **pancrace.**

PANCREÁS, *pancreasuri,* s.n. Glandă de formă alungită, așezată înapoia stomacului, care are legătură cu splina și cu duodenul. [Pr.: *-cre-as*] — Din lat. **pancreas,** fr. **pancréas,** it. **pancrea**(**s**).

PANCREÁTIC, -Ă, *pancreatici, -ce,* adj. Care ține de pancreas, privitor la pancreas. [Pr.: *-cre-a-*] — Din lat. **pancreaticus,** fr. **pancréatique,** it. **pancreatico.**

PANCREATÍNĂ s.f. Substanță extrasă din pancreasul animalelor și folosită în tratamentul tulburărilor intestinale. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **pancréatine.**

PANCREATÍTĂ, *pancreatite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a pancreasului. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **pancréatite.**

PANCROMÁTIC, -Ă, *pancroamatici, -ce,* adj. (Despre materiale fotografice) Care este sensibil la toate radiațiile luminoase din spectrul vizibil. — Din fr. **panchromatique.**

PANCRÓNIC, -Ă, *pancronici, -ce,* adj. Valabil pentru orice epocă. — **Pan[1]-** + **cronic.**

PÁNDA, *panda,* s.m. Mamifer carnivor asemănător cu un ursuleț, care are blana albă cu pete negre și trăiește în Himalaia *(Ailurus fulgens).* — Din engl., fr. **panda.**

PANDAJMETRÍE s.f. (Geol.) Determinare a înclinării și a direcției stratelor geologice din adâncime, în scopul cunoașterii structurilor geologice. — Din fr. **pandagemétrie.**

PANDALÍE, *pandalii,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Criză nervoasă, furie; toană; capriciu. — Et. nec.

PANDÁNT, *pandante,* s.n. Obiect care formează, împreună cu altul, o pereche simetrică. — Din fr. **pendant.**

PANDANTÍV, *pandantive,* s.n. **1.** Bijuterie care se poartă la gât, atârnată de un lănțișor sau de o panglică. **2.** Element arhitectural în formă de triunghi sferic cu vârful în jos, situat în colțurile arcelor mari care sprijină o cupolă sau o turlă. — Din fr. **pendentif.**

PANDÉCTE s.f. pl. Culegere de opinii ale juriștilor romani asupra principalelor probleme de drept, alcătuită în vremea împăratului Iustinian și adaptată în timp nevoilor noilor instituții. — Din lat. **pandectae,** fr. **pandectes.**

PANDELÁȘ, *pandelașe,* s.n. (Reg.) Dans popular românesc. — De la **Pandele** (n. pr.) + suf. *-aș.*

PANDÉMIC, -Ă, *pandemici, -ce,* adj. (Despre boli) Care are caracter de pandemie. — Din fr. **pandémique.**

PANDEMÍE, *pandemii,* s.f. Epidemie care se extinde pe un teritoriu foarte mare, cuprinzând mai multe țări, continente. — Din fr. **pandémie.**

PANDEMÓNIU s.n. (Livr.) Loc de reuniune a demonilor; adunarea, sfatul demonilor. F Fig. Adunare de oameni sau loc în care domnește discordia, dezordinea, corupția. — Din fr. **pandémonium,** it. **pandemonio.**

PANDIȘPÁN, *pandișpane,* s.n. Prăjitură făcută din făină, ouă și zahăr, de culoare galbenă și cu aspect pufos. [Pl. și: *pandișpanuri*] — Din ngr. **pandespáni.**

PANDÍT, *pandiți,* s.m. (În India) Titlu dat inițial brahmanilor, iar azi savanților, învățaților etc. . *Pandit Nehru.* — Din fr. **pandit.**

PÁNDLICĂ s.f. v. **panglică.**

PANDÓRĂ, *pandore,* s.f. Instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta, folosit în sec. XVI–XVII. — Din fr. **pandore.**

PANDÚR, *panduri,* s.m. **1.** Soldat dintr-un corp de oaste habsburgică din sec. XVIII. **2.** Soldat din oastea muntenească neregulată de la începutul sec. XIX. F Spec. Soldat din oastea lui Tudor Vladimirescu. F Ostaș în serviciul poliției după desființarea vechii miliții naționale. **3.** (Înv. și pop.) Haiduc. — Din sb. **pandur,** magh. **pandúr.**

PANDURÉSC, -EÁSCĂ, *pandurești,* adj. Care aparține pandurilor, privitor la panduri. — **Pandur** +suf. *-esc.*

PANDURÍME s.f. (Rar) Mulțime de panduri, totalitatea pandurilor. — **Pandur** + suf. *-ime.*

PANÉ adj. invar. (Despre carne, cașcaval etc.) Prăjit în grăsime, după ce a fost dat prin făină, ou și pesmet. — Din fr. **pané.**

PANEGÍRIC, *panegirice,* s.n. **1.** Scriere, discurs public în care se elogiază o personalitate însemnată (decedată sau contemporană oratorului), o comunitate etc. **2.** P. gener. Laudă (exagerată), elogiu (excesiv), apologie. — Din fr. **panégyrique**.

PANEGIRÍST, -Ă, *panegiriști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care scrie sau rostește un panegiric (**1**); persoană care aduce cuiva laude exagerate. — Din fr. **panégyriste.**

PANÉL, *panele*, s.n. Placă de lemn, cu miez de șipci, de scânduri înguste sau de fâșii de furnir gros, acoperit pe ambele fețe cu câte o foaie de furnir, folosit mai ales la fabricarea mobilelor. — Din germ. **Paneel.**

PANELÉNIC, -Ă, *panelenici, -ce,* adj. Referitor la panelenism, de panelenism; panelenistic, panelenist. — Din fr. **panhellénique.**

PANELENÍSM s.n. Mișcare naționalistă care, în sec. XIX, a militat pentru unirea tuturor populațiilor elenice într-un singur stat. — Din fr. **panhellénisme.**

PANELENÍST, -Ă, *paneleniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al panelenismului. — De la **panelenism.**

PANELENÍSTIC, -Ă, *panelenistici, -ce,* adj. Panelenic. — **Pan[1]-** + **elenistic.**

PANÉR, *panere*, s.n. Obiect făcut dintr-o împletitură de nuiele, de foi de papură, de rafie etc., de obicei mai mic decât coșul, în care se transportă sau se păstrează diverse obiecte (alimente). — Din ngr. **panéri.**

PANERÁȘ, *panerașe*, s.n. Diminutiv al lui *paner*. — **Paner** + suf. *-aș.*

PANEUROPEÁN, -Ă, *paneuropeni, -e,* adj. Din toate țările Europei; atașat ideii unității politice și economice a Europei. [Pr.: *-e-u-*] — Din engl. **paneuropean.**

PANEVGHENÍE, *panevghenii,* s.f. (Înv.) Termen reverențios de adresare către un boier. *Panevghenia Sa.* — Din ngr. **panevghenea.**

PANFOBÍE s.f. (Med.) Stare de anxietate extremă față de tot ceea ce se petrece în jur, deseori însoțită de dezorientare. — Din fr. **panphobie.**

PANGÁR, *pangare,* s.n. (Rar) Masă pe care se vând lumânările în biserică; *p. ext.* vânzare a lumânărilor în biserică; venit realizat de biserică din această vânzare. — Din ngr. **pangári.**

PANGEÁ, *pangele,* s.f. (Bot.; reg.) Numele a două legume din familia chenopodiaceelor: **a)** sfeclă *(Beta vulgaris);* **b)** sfeclă roșie *(Beta rubra).* — Din tc. **pancar.**

PANGENÉZĂ s.f. Teorie evoluționistă care susține transmiterea, prin ereditate, a tuturor însușirilor dobândite. — Din fr. **pangenèse.**

PANGERMÁNIC, -Ă, *pangermanici, -ce,* adj., s.m. și f. (Adept) al pangermanismului; pangermanist. — Din fr. **pangermanique.**

PANGERMANÍSM s.n. Mișcare politică și culturală preconizând unirea tuturor popoarelor germanice într-un singur stat, apărută în sec. XIX. — Din fr. **pangermanisme.**

PANGERMANÍST, -Ă, *pangermaniști, -ste,* adj., s.m. și f. Pangermanic. — Din fr. **pangermaniste.**

PANGLICÁR, *panglicari,* s.m. (Fam.) Artist (de circ) care face scamatorii cu panglici. F Epitet dat unui șarlatan, unui escroc, precum și unei persoane care vorbește mult și nu la obiect. — **Panglică** + suf. *-ar.*

PÁNGLICĂ, *panglici,* s.f. **1.** Fâșie îngustă de bumbac, de mătase, de catifea etc., folosită mai ales ca podoabă (la îmbrăcămintea feminină). F Fâșie îngustă de bumbac sau de mătase îmbibată cu tuș, folosită la mașina de scris. **2.** Bandă de pânză, de mușama sau de metal divizată în centimetri, care servește la măsurarea distanțelor. **3.** Obiect flexibil de metal sau de alt material, având grosime și lățime mică în raport cu lungimea; bandă. **4.** (Zool.; pop.) Tenie. [Var.: (reg.) **pándlică, pámblică** s.f.] — Din magh. **pántlika.**

PANGLICĂRÍE, *panglicării,* s.f. Scamatorie (cu panglici). F Fig. (Fam.) Șarlatanie, escrocherie; intrigă, uneltire. — **Panglicar** + suf. *-ie.*

PANGLICEÁ, *panglicele,* s.f. (Reg.) Panglicuță. — **Panglică** + suf. *ea.*

PANGLICÚȚĂ, *panglicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *panglică* (**1**); panglicea. [Var.: **păngulcúță** s.f.] — **Panglică** + suf. *-uță.*

PANGOLÍN, *pangolini,* s.m. Gen de mamifere din regiunile tropicale, acoperite cu solzi cornoși, lipsite de dinți și având o coadă lungă și puternică *(Manis);* animal care face parte din acest gen. — Din fr. **pangolin.**

PANICÁ, *panichez,* vb. I. **1.** Tranz. (Rar) A înnebuni, a îngrozi, a scoate din minți pe cineva. **2.** Refl. A-și ieși din minți. — Din fr. **paniquer.**

PANICÁRD, -Ă, *panicarzi, -de,* s.m. și f., adj. (Rar) **1.** S.m. și f. Persoană cuprinsă (nejustificat) de panică (care influențează și pe alții). **2.** Adj. Care denotă, care manifestă (nejustificat) panică. — Din fr. **paniquard.**

PANICÁT, -Ă, *panicați, -te,* adj. (Livr.) Care este cuprins de panică. — Din fr. **paniqué.**

PÁNICĂ s.f. Senzație de spaimă violentă de care este cuprinsă subit (și adesea fără temei) o persoană sau o colectivitate. G Expr. *A intra în panică* = a se neliniști, a se alarma, a se speria (foarte tare). — Din ngr. **panikós,** fr. **panique,** it. **panico,** germ. **Panik.**

PANICÓS, -OÁSĂ, *panicoși, -oase,* adj. (Fam.) Panicard. — **Panică** + suf. *-os.*

PANÍCUL, *panicule,* s.n. Tip de inflorescență în formă de ciorchine compus, ale cărui ramuri secundare sunt și ele ramificate și poartă flori, spiculețe sau capitule. [Var.: **panículă** s.f.] — Din lat. **panicula**, fr. **panicule**.

PANICULÁT, -Ă, *paniculați, -te,* adj. (Despre plante sau despre inflorescențe) Care are florile în panicul, cu panicul; (despre inflorescențe) care are formă de panicul. — Din fr. **paniculé.**

PANÍCULĂ s.f. v. **panicul.**

PANIÉR, *paniere,* s.n. (Înv.) Jupon cu balene care servește pentru a ține fusta înfoiată pe șolduri; *p. ext.* rochie cu un astfel de jupon. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **panier.**

PANIFICÁ, *panific,* vb. I. Tranz. A efectua procesul de panificație. — Din fr. **panifier,** it. **panificare.**

PANIFICÁBIL, -Ă, *panificabili, -e,* adj. (Despre făină) Care poate intra în procesul de panificație. — Din fr. **panifiable** (după *panifica).*

PANIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a panifica* și rezultatul ei. — V. **panifica.**

PANIFICÁȚIE s.f. Proces de transformare a făinei în pâine, în produse de patiserie etc. — Din fr. **panification.**

PANISLÁMIC, -Ă, *panislamici, -ce,* adj. Referitor la panislamism, de panislamism. — Din fr. **panislamique.**

PANISLAMÍSM s.n. Mişcare politică având ca scop unirea tuturor popoarelor islamice, pentru apărarea credinţei şi consolidarea opoziţiei faţă de expansiunea culturală şi politică occidentală. — Din fr. **panislamisme.**

PANLOGÍSM s.n. Doctrină filosofică după care raţionalul şi realul sunt noţiuni identice, relaţiile logice reprezentând esenţa realităţii. — Din fr. **panlogisme.**

PANLOGÍST, -Ă, *panlogişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al panlogismului. — De la **panlogism.**

PANMIELOFTIZÍE s.f. Boală a măduvei osoase caracterizată prin scăderea până la dispariţie a celulelor care fabrică elementele celulare ale sângelui. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **panmyélophtisie.**

PANMIXÍE, *panmixii,* s.f. (Biol.) Încrucişare întâmplătoare din punct de vedere genetic între doi indivizi de sex opus. — Din engl. **panmixia.**

PANOFTALMÍE, *panoftalmii,* s.f. Infecţie supurativă acută care cuprinde în întregime ochiul. — Din fr. **panophtalmie.**

PANONIÁN, Ă, *panonieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epoca pliocenului din Podişul Transilvaniei şi din bazinul panonic; serie de strate geologice din această epocă. **2.** Adj. Care aparţine panonianului (**1**), privitor la panonian. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **pannonien.**

PANÓNIC, -Ă, *panonici, -ce,* adj. Care aparţine Panoniei, referitor la Panonia; originar din Panonia. — **Panonia** (n. pr.) + suf. *-ic.*

PANOPLÍE, *panoplii,* s.f. Colecţie de arme (luate ca trofeu) aranjate pe un panou; panou pe care sunt aşezate aceste arme. — Din fr. **panoplie.**

PANÓPTIC, *panoptice,* s.n. **1.** Clădire astfel construită încât interiorul ei (cu aspecte sau materiale documentare) să poată fi cuprins dintr-o singură privire. **2.** Expoziţie sau colecţie de figuri făcute din ceară; panoramă. [Acc. şi: *panoptíc.* — Var.: **panópticum** s.n.] — Din fr. **panoptique,** germ. **Panoptikum.**

PANÓPTICUM s.n. v. **panoptic.**

PANORAMÁ, *panoramez,* vb. I. Tranz. (Cin.) A realiza un panoramic. — Din engl. **panoram.**

PANORAMÁRE s.f. (Cin.) Acţiunea de *a panorama* şi rezultatul ei. — V. **panorama.**

PANORÁMĂ, *panorame,* s.f. **1.** Privelişte din natură cu orizont larg, văzută de departe şi de la înălţime. F Fig. Privire de ansamblu consacrată unui domeniu, unei probleme etc. *Panorama literaturii române.* **2.** Tablou de proporţii mari desfăşurat de jur-împrejurul unei încăperi circulare şi iluminat de sus numai pe anumite sectoare, astfel încât spectatorul aflat în mijlocul încăperii, în semiobscuritate, să aibă iluzia unei imagini reale; *p. ext.* clădire circulară în care se află un asemenea tablou. **3.** Spectacol popular de bâlci cu scamatorii, acrobaţii, expoziţie de animale exotice etc.; *p. ext.* baracă, construcţie, amenajare în care se poate vedea un astfel de spectacol. **4.** Panoptic (**2**). [Var.: (reg.) **panarámă** s.f.] — Din fr. **panorama,** germ. **Panorama,** it. **panorama.**

PANORÁMIC, -Ă, *panoramici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ţine de panoramă (**1**), privitor la panoramă, de panoramă. G *Fotografie panoramică* = fotografie, luată de obicei din avion, care cuprinde un peisaj vast. *Ecran panoramic* = ecran de cinematograf de formă semicirculară, cu lăţimea mult mai mare în raport cu înălţimea. **2.** S.n. (Cin.) Cadru vizual cuprinzător obţinut prin deplasarea aparatului de filmat sau a camerei de televiziune în jurul unui ax orizontal sau vertical, fără ca operatorul să-şi părăsească locul. — Din fr. **panoramique.**

PANORTODÓX, -Ă, *panortodocşi, -xe,* adj. Care priveşte toate bisericile ortodoxe; al întregii ortodoxii. — **Pan^{1}-** + **ortodox.**

PANOU, *panouri,* s.n. **1.** Planşă de lemn, de carton etc. de mărimi variate, pe care se lipesc afişe, se scriu lozinci etc. G (Ieşit din uz) *Panou de onoare* = panou pe care erau prezentate persoane evidenţiate în muncă. **2.** Porţiune (plană) din suprafaţa unei construcţii sau a unui element de construcţie, limitată de rest prin fâşii de altă culoare, cu alt aspect, din alt material etc. G *Panou de comandă* = placă de marmură, de bachelită etc. pe care sunt centralizate toate dispozitivele de comandă şi de măsură ale unei maşini, ale unei uzine, ale unui vapor etc.; tablou de comandă. **3.** Placă de lemn pe care este fixat coşul la jocul de bachet. **4.** (În sintagma) *Panou de tragere* (sau *de tir)* = pânză întinsă pe un cadru de lemn, pe care sunt trasate cercuri concentrice sau diverse figuri, folosită ca ţintă la exerciţiile sau la concursurile de tragere. **5.** Element de construcţie în formă de perete plin sau constituit din arce, cu grosimea mică în raport cu celelalte dimensiuni, folosit la căptuşirea unor elemente de construcţie, la susţinerea unor aparate, la asamblarea cu alte elemente asemănătoare pentru a forma o piesă, un dispozitiv, o construcţie, un sistem tehnic etc. — Din fr. **panneau.**

PANPSIHÍSM s.n. Doctrină potrivit căreia întreaga materie are proprietăţi psihice sau de natură psihică. — Din fr. **panpsychisme.**

PANROMÁNIC, -Ă, *panromanici, -ce,* adj. Care aparţine (tuturor) popoarelor sau limbilor romanice ori neolatine, privitor la popoarele sau la limbile romanice sau neolatine. — **Pan^{1}-** + **romanic.**

PANROMÂNÍSM s.n. Concepţie politică prin care se preconizează unirea tuturor românilor într-un singur stat. — **Pan^{1}-** + **românism.**

PANSÁ, *pansez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) aplica un pansament; a (se) bandaja. **2.** Tranz. (Rar) A ţesăla un animal. — Din fr. **panser.**

PANSÁJ, *pansaje,* s.n. (Rar) Faptul de a pansa (**2**); ţesălat. — Din fr. **pansage.**

PANSAMÉNT, *pansamente,* s.n. Faptul de a (se) pansa (**1**); mijloc de protecţie împotriva unei infecţii şi de tratare a unei boli prin aplicarea pe regiunea bolnavă a unor medicamente şi acoperirea ei cu bandaje, vată etc. F (Concr.) Material folosit la pansare. — Din fr. **pansement.**

PANSÁRE, *pansări,* s.f. Acţiunea de *a (se) pansa* şi rezultatul ei; bandajare. — V. **pansa.**

PANSÁT, -Ă, *pansaţi, -te,* adj. Care este acoperit cu pansament; (înv. şi pop.) obloşit. — V. **pansa.**

PANSEÁ, *pansele,* s.f. Numele a două plante erbacee decorative din familia violaceelor: **a)** plantă cu tulpina mică, cu frunze late, ovale, cu flori nemirositoare, având cinci petale inegale de culori variate; panseluţă *(Viola wittrockiana)*; **b)** plantă cu frunze ovale şi cu flori cu petale mari, rotunjite şi variat colorate *(Viola tricolor).* — Din fr. **pensée.**

PANSELÚŢĂ, *panseluţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pansea.* **2.** Pansea. — **Pansea** + suf. *-uţă.*

PANSÉU, *panseuri,* s.n. (Fam.) Gândire, cugetare; maximă, sentinţă. — Din fr. **pensée.**

PANSEXUALÍSM s.n. Teorie care exagerează rolul instinctului sexual în viaţa psihică. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **pansexualisme.**

PANSINUZÍTĂ, *pansinuzite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a tuturor sinusurilor oaselor craniene. — Din fr. **pansinusite.**

PANSIÓN s.n. v. **pension.**

PANSÍV, -Ă, *pansivi, -e,* adj. (Rar) Meditativ, gânditor. — Din fr. **pensif.**

PANSLÁV, -Ă, *panslavi, -e,* adj. Care aparţine (tuturor) popoarelor slave, privitor la (toate) popoarele slave. — Din fr. **panslave.**

PANSLAVÍSM s.n. Mişcare politică şi culturală apărută în Rusia în sec. XIX, care preconiza unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave. — Din fr. **panslavisme.**

PANSLAVÍST, -Ă, *panslavişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al panslavismului. — Din fr. **panslaviste.**

PANTAGRUÉLIC, -Ă, *pantagruelici, -ce,* adj. (Livr.; despre pofta de mâncare, foame) Extraordinar, colosal, devorant; (despre ospeţe, mese) foarte bogat. [Pr.: *-gru-e-*] — Din fr. **pantagruélique.**

PANTAHÚZĂ, *pantahuze,* s.f. (Înv.) Listă de subscripţie cu care se strâng bani pentru clădirea sau pentru repararea unei biserici, pentru o operă de binefacere etc. — Din ngr. **pantahúsa.**

PANTALÓN, *pantaloni,* s.m. **1.** (De obicei la pl.) Îmbrăcăminte exterioară care acoperă, de la mijloc în jos, corpul şi fiecare picior în parte; nădrag. F Chiloţi, izmene. **2.** Piesă de tablă sau de metal turnat, goală în interior, folosită la bifurcarea unei conducte. — Din ngr. **pantalóni,** fr. **pantalon.**

PANTALONÁDĂ, *pantalonade,* s.f. (Livr.) Comedie burlescă; *p. ext.* bufonerie. — Din fr. **pantalonnade.**

PANTALONÁR, *pantalonari,* s.m. **1.** Denumire depreciativă dată de către boierii conservatori în sec. XIX tinerilor progresişti care adoptaseră îmbrăcămintea occidentală. F (Pop.) Nume depreciativ dat de ţărani persoanelor îmbrăcate orăşeneşte; *spec.* orăşean, târgoveţ. **2.** (Rar) Croitor specializat în confecţionarea pantalonilor. — **Pantalon** + suf. *-ar.*

PANTALONÁŞ, *pantalonaşi,* s.m. (Mai ales la pl.) Diminutiv al lui *pantalon.* F Spec. Pantalon scurt pentru copii. F Spec. Chilot lung până la gleznă, împodobit cu volane de dantelă, pe care îl purtau femeile. — **Pantalon** + suf. *-aş.*

PÁNTĂ, *pante,* s.f. **1.** Porţiune de teren cu suprafaţa înclinată faţă de planul orizontal, care formează de obicei versantul unei forme de relief; povârniş, coastă. G Loc. adv. şi adj. *În pantă* = înclinat, pieziş. G Expr. *A cădea* (sau *a aluneca) pe panta...* (sau *pe o pantă...)* = **a)** a se lăsa prins, antrenat de...; **b)** a se îndrepta către..., a duce către... **2.** Unghi ascuţit format de o dreaptă sau de un plan cu dreapta sau cu planul orizontal; tangenta trigonometrică a acestui unghi; înclinare faţă de orizontală. — Din fr. **pente.**

PANTEÍSM, s.n. Concepţie filosofică monistă care identifică pe Dumnezeu cu întreaga natură. — Din fr. **panthéisme.**

PANTEÍST, -Ă, *panteişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de panteism, privitor la panteism; care admite, susţine panteismul; panteistic. **2.** S.m. şi f. Adept al panteismului. — Din fr. **panthéiste.**

PANTEÍSTIC, -Ă, *panteistici, -ce,* adj. (Rar) Panteist (**1**). — Din fr. **panthéistique,** germ. **pantheistisch.**

PANTEÓN, *panteonuri,* s.n. **1.** (La greci şi la romani) Templu consacrat cultului tuturor zeilor. **2.** Monument naţional în care se depun rămăşiţele pământeşti ale oamenilor iluştri. F Fig. Totalitatea oamenilor iluştri ai unei ţări. [Pr.: *-te-on*] — Din fr. **panthéon.**

PANTÉRĂ, *pantere,* s.f. Mamifer carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu şi musculos, cu blana gălbuie-roşcată cu pete închise, care trăieşte în Asia şi Africa; leopard, pardos *(Felis pardus).* — Din fr. **panthère.**

PANTOCRÁTOR s.n. Icoană pictată în bisericile ortodoxe pe bolta naosului, care reprezintă pe Isus Hristos ca împărat al lumii; *p. ext.* cupola de deasupra naosului, unde se află această icoană. — Din ngr. **pantokrátor.**

PANTÓF, *pantofi,* s.m. Încălţăminte de stradă din piele, din materiale sintetice sau din pânză, care acoperă laba piciorului până la gleznă. — Din germ. **Pantoffel.**

PANTOFÁR, *pantofari,* s.m. (Rar) Persoană care face ori repară pantofi sau orice fel de încălţăminte; cizmar; negustor sau vânzător de încălăminte. — **Pantof** + suf. *-ar.*

PANTOFĂREÁSĂ, *pantofărese,* s.f. (Rar) Soţia pantofarului. — **Pantofar** + suf. *-easă.*

PANTOFĂRÍE[1] s.f. Meseria pantofarului. — **Pantofar** + suf. *-ie.*

PANTOFĂRÍE[2]**,** *pantofării,* s.f. (Înv.) **1.** Atelier în care se confecţionează sau se repară pantofi sau orice fel de încălţăminte; cizmărie; *p. ext.* magazin în care se vinde încălţăminte. **2.** (La sg., cu sens colectiv) Mulţime de pantofi. — **Pantof** + suf. *-ărie.*

PANTOFIÓR, *pantofiori,* s.m. Diminutiv al lui *pantof.* — **Pantof** + suf. *-ior.*

PANTOGRÁF, *pantografe,* s.n. **1.** Aparat folosit pentru reproducerea unui desen, a unui plan etc. la aceeaşi mărime cu un model dat sau la o scară diferită de a modelului. **2.** Dispozitiv montat pe acoperişul unor vehicule electrice, care face contactul între instalaţia electrică a vehiculului şi reţeaua electrică fixă de alimentare. — Din fr. **pantographe.**

PANTOGRÁFIC, -Ă, *pantografici, -ce,* adj. Referitor la pantografie, de pantografie. — Din fr. **pantographique.**

PANTOGRAFÍE s.f. Reproducere a unui desen cu ajutorul pantografului. — Din fr. **pantographie.**

PANTOMÉTRU, *pantometre,* s.n. Instrument topografic cu care se măsoară unghiurile orizontale. — Din fr. **pantomètre.**

PANTOMÍM, -Ă, *pantomimi, -e,* s.f., s.m. **1.** S.f. Exprimare a ideilor şi a sentimentelor prin gesturi, mimică, dans; *p. ext.* ansamblu de gesturi, de mişcări prin care se exprimă anumite idei şi sentimente. **2.** S.f. Gen de reprezentaţie teatrală în care actorii exprimă diverse acţiuni dramatice (numai) prin gesturi sau mimică; scenariul unei astfel de reprezentaţii. **3.** S.m. (Rar) Actor de pantomimă (**2**); mim. — Din fr. **pantomime,** germ. **Pantomime,** it. **pantomimo.**

PANTOMÍMIC, -Ă, *pantomimici, -ce,* adj. De pantomimă, ca într-o pantomimă, exprimat prin gesturi. — Din fr. **pantomimique.**

PANTOPÓN s.n. Substanţă extrasă din opiu sub formă de pulbere brună cu gust amar, solubilă în apă, cu acţiune analgezică similară opiului. — Din fr. **pantopon.**

PANTRÓP, -Ă, *pantropi, -e,* adj. (Despre microbi sau virusuri) Care se poate localiza în orice parte a organismului. — După engl. **pantropic.**

PANTÚM, *pantumuri,* s.n. Specie fixă a poeziei lirice, în care al doilea şi al patrulea vers dintr-un catren formează primul şi al treilea vers din catrenul următor. [Pl. şi: *pantume*] — Din fr. **pantoum.**

PANŢARÓLĂ, *panţarole,* s.f. (Înv.) Numele unui joc de cărţi care se joacă în trei persoane. — Din pol. **pancerola.**

PANŢÁR s.m. v. **panţir.**

PANŢÍR, *panţiri,* s.m. (În sec. XVIII–XIX, în Moldova, la pl.) Corp de oaste (călare) alcătuit din lefegii, însărcinat cu paza graniţelor, cu transmiterea ştirilor şi cu îndeplinirea unor porunci, hotărâri ale autorităţilor; *p. gener.* (pop.) ostaş. [Var.: **panţár** s.m.] — Din pol. **pancerz,** sb. **pancir.**

PÁNUS s.n. (Med.) **1.** Vascularizaţie anormală a unei membrane, însoţită de formare de ţesut conjunctiv. **2.** Adenită nesupurată. — Din fr. **pannus.**

PÁNZER, *panzere,* s.n. Tanc german folosit în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. [Pr.: *pánţer*] — Din germ. **Panzer.**

PANZOOTÍE, *panzootii,* s.f. Extindere a unei boli contagioase a animalelor pe teritorii foarte întinse (ţări sau continente). [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **panzootie.**

PÁOS s.n. (Rar; în practicile religiei creştine) Pomană (constând din vin, pâine, mâncăruri) care se dă pentru cei morţi. F (Pop.) Vin, untdelemn sfinţit sau agheasmă cu care preotul stropeşte mortul înainte de a-l îngropa. [Var.: **páus** s.n.] — Lat. ***pausum.**

PAP s.n. Substanţă lipicioasă preparată din gluten cu apă şi folosită la lipiri rezistente, în special la încălţăminte; material de lipit preparat în casă din făină şi apă; cocă[1]. — Din germ. **Papp.**

PAPÁ s.m. (Franţuzism) **1.** Tată. **2.** (Rar) Termen familiar folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat mai în vârstă. — Din fr. **papa.**

PAPAGÁL, *papagali,* s.m. **1.** Nume dat mai multor păsări tropicale arboricole, cu ciocul mare şi încovoiat, cu pene felurit şi viu colorate, care, dresate, pot repeta sunete articulate. G Expr. (Fam.) *A avea papagal* = a vorbi mult (şi convingător), a fi bun de gură. G Compus: *papagal-ţigănesc* = stăncuţă; *papagal-de-brazi* = forfecuţă. F Epitet dat unei persoane care repetă mecanic părerile sau cuvintele altuia. F Fig. (Fam. şi peior.) Gură (ca organ al vorbirii). **2.** Cleşte cu dinţi, folosit la lucrările de montare sau de reparare a ţevilor. — Din ngr. **pap(p)aghál(l)os,** it. **pappagallo.**

PAPAGALICÉSC, -EÁSCĂ, *papagalicești,* adj. (Rar) **1.** De papagal (**1**), ca de papagal. **2.** Fig. Imitat în mod servil; copiat. — **Papagal** + suf. *-icesc.*

PAPAGALICÉŞTE adv. Ca un papagal (**1**); *p. ext.* automat, mecanic. — **Papagal** + suf. *-icește.*

PAPAGALICÍ, *papagalicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A reproduce în mod mecanic ceea ce este scris sau spus de cineva. — **Papagal** + suf. *-ici.*

PAPAGALÍSM, *papagalisme,* s.n. (Rar) Reproducere, imitare mecanică a ceea ce este scris sau spus de cineva. — **Papagal** + suf. *-ism.*

PAPAGALÍŢĂ, *papagalițe,* s.f. (Rar) Femela papagalului. — **Papagal** + suf. *-iță.*

PAPÁIA, *papaia,* s.f. Arbore fructifer răspândit în zona tropicală, din care se extrage papaina *(Carica papaya).* — Din it. **papaia.**

PAPAÍNĂ s.f. Enzimă extrasă din papaia, folosită în tratamentul unor boli digestive. — Din fr. **papaïne,** germ. **Papain.**

PAPAINÓG, *papainoage,* s.n. (Pop.; la pl.) Picioroange, catalige. G Expr. *A vorbi în papainoage* = a vorbi cu aroganţă, a lua pe cineva peste picior. — Cf. sb. p a n o g a.

PAPÁL, -Ă, *papali, -e,* adj. Care aparţine papei[2], privitor la papă[2]; care emană de la papă; pontifical; *p. ext.* catolic. — Din fr. **papal.**

PAPALITÁTE s.f. **1.** Instituţie centrală de conducere spirituală şi politică a Bisericii catolice, în fruntea căreia se află papa[2]. **2.** Demnitatea de papă[2]; pontificat; *p. ext.* timpul cât un papă[2] ocupă demnitatea pontificală. — Din lat. **papalitas, -tatis.**

PAPAMOBÍL, *papamobile,* s.n. Automobil blindat construit special pentru deplasarea papei[2]. — Din it., fr. **papamobile.**

PAPANÁŞ, *papanaşi,* s.m. **1.** Preparat culinar făcut din brânză de vacă, ouă şi făină sau griş, fiert în apă sau prăjit în grăsime. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole şi cu flori mici, alburii sau trandafirii *(Trifolium arvense).* — Cf. p a p ă[1].

PAPARÁZZO, *paparazzi,* s.m. Fotograf insistent care urmăreşte să surprindă cu orice preţ imagini insolite, compromiţătoare ale unor personalităţi publice, celebrităţi etc. [Pr.: *paparaţo*] — Din it. **paparazzo.**

PAPÁRĂ, *papare,* s.f. **1.** (Pop.) Mâncare preparată din felii de pâine (prăjită) presărate cu brânză şi opărite în apă, în supă, în lapte etc. G Expr. (Fam.) *A mânca (o) papară* sau *papara* (cuiva) sau *a se alege cu o papară* = **a)** a mânca bătaie sau a fi aspru certat; **b)** a fi învins (în luptă, într-o întrecere etc.). *A face pe* (sau *din*) *cineva papară* = a învinge, a distruge, a nimici pe cineva. *A şti papara cuiva* = a cunoaşte felul aspru de a fi al cuiva, a fi avut de suferit de pe urma asprimii cuiva. *A trage cuiva o papară* = **a)** a bate pe cineva; **b)** a mustra aspru pe cineva. **2.** (Reg.) Omletă. [Pl. şi: *păpări.* — Var.: (reg.) **păpáră** s.f.] — Din bg. **popara.**

PAPARÚDĂ, *paparude,* s.f. **1.** (În mitologia românească) Veche divinitate locală a ploii fertilizante. F Fată sau femeie care, în vreme de secetă, îşi înfăşoară corpul (gol) în verdeaţă, cântă şi dansează pe uliţe şi invocă ploaia. F (La pl.) Jocul şi ritualul paparudelor (**1**). **2.** Fig. Femeie îmbrăcată ridicol sau fardată excesiv; *p. gener.* persoană caraghioasă. — Din bg. **peperuda.**

PAPARÚGĂ, *paparuge*, s.f. (Entom.; reg.) Buburuză. — Et. nec.

PAPATÁCI subst. (Med.; în sintagma) *Febră papataci* = boală infecţioasă şi contagioasă produsă de un virus. — Din lat. [Phlebotomus] **pappatasi** (sau **papatasii),** denumirea ştiinţifică a insectei care transmite boala.

PAPAVERACÉE, *papaveracee*, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, anuale sau perene, cu frunze alterne, cu flori solitare sau grupate în inflorescenţe şi cu fructul o capsulă sau o nuculă; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. G (Adjectival) *Plantă papaveracee.* — Din fr. **papavéracée.**

PAPAVERÍNĂ s.f. Alcaloid extras din opiu sau preparat sintetic, folosit în medicină. — Din fr. **papavérine.**

PÁPĂ[1] s.f. **1.** (În graiul copiilor sau al maturilor care vorbesc cu copiii) Mâncare. G Compus: (reg.) *papa-găinii* = păpădie. **2.** (Reg.) Omletă. — Lat. **pappa.**

PÁPĂ[2]**,** *papi*, s.m. Capul Bisericii romano-catolice, al statului Vatican; vicar al lui Isus Hristos şi urmaş al Sfântului Petru, ales pe viaţă. — Din lat., sl. **papa.**

PAPETÁR, -Ă, *papetari, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Fabricant sau vânzător de articole de papetărie. **2.** Adj. Care se folosește la fabricarea hârtiei. G *Produs papetar* = articol de papetărie. — Din **papetărie** (derivat regresiv).

PAPETĂRÍE, *papetării,* s.f. Magazin sau raion într-o librărie în care se vând caiete, hârtie, creioane, peniţe etc. G *Produs* (sau *articol) de papetărie* = produs obţinut sub formă de foi (hârtie, carton) sau de obiecte din pastă de fibre celulozice. — Din fr. **papeterie.**

PAPIER MÂCHÉ subst. Pastă de hârtie (amestecată cu ghips sau cu caolin şi cu clei de colofoniu) folosită în confecţionarea unor obiecte decorative şi în sculptură. [Pr.: *papié maşé*] — Cuv. fr.

PAPILÁR, -Ă, *papilari, -e,* adj. Cu papile, format din papile. — Din fr. **papillaire.**

PAPÍLĂ, *papile*, s.f. Mică proeminenţă (conică) a pielii, a unor mucoase sau a feţei externe sau interne a unui organ. — Din lat. **papilla,** fr. **papille.**

PAPILIFÓRM, -Ă, *papiliformi, -e,* adj. (Anat.; Biol.) Care are formă de papilă. — Din fr. **papilliforme.**

PAPILIONACÉU, -ÉE, *papilionacei, -cee,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Subfamilie de plante dicotiledonate leguminoase care au florile cu cinci petale, asemănătoare cu aripile unui fluture; (şi la sg.) plantă din această familie. **2.** Adj. (Despre corola unor plante) Care seamănă cu un fluture; (despre plante) care are o asemenea corolă. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **papilionacée.**

PAPILÓM, *papiloame,* s.n. Tumoare epitelială benignă, care se formează pe piele şi pe mucoase. [Pl. şi: *papilomuri*] — Din fr. **papillome.**

PAPILOMATÓS, -OÁSĂ, *papilomatoşi, -oase,* adj. (Med.) Care are aspect de papilom. — Din fr. **papillomateux.**

PAPILOMATÓZĂ, *papilomatoze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile cutanate în care apar papiloame. — Din **papillomatose.**

PAPILÓS, -OÁSĂ, *papiloşi, -oase,* adj. (Bot.) Care este acoperit cu papile. — Din fr. **papilleux.**

PAPIÓN, *papioane,* s.n. Cravată mică bărbătească, înnodată în forma unor aripi de fluture. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **papillon.**

PAPIONÁRE, *papionări,* s.f. Mişcare în zigzag a drăgilor (**1**) în canale. [Pr.: *-pi-o-*] — După fr. **papillonnage.**

PAPIÓTĂ, *papiote,* s.f. **1.** Sul mic de carton pe care se înfăşoară aţa de cusut; *p. ext.* aţă de cusut înfăşurată pe acest sul. **2.** (Astăzi rar) Tub mic de hârtie pe care femeile îşi răsucesc părul pentru a-l bucla. [Pr.: *-pi-o*] — Din fr. **papillote.**

PAPÍR, *papire,* s.n. (Reg.) Hârtie. F Foaie de hârtie scrisă; *spec.* scrisoare. — Din germ. **Papier,** magh. **papír.**

PAPIROLÓG, *papirologi,* s.m. Specialist în papirologie. — Din fr. **papyrologue.**

PAPIROLÓGIC, -Ă, *papirologici, -ce,* adj. Referitor la papirologie, de papirologie. — Din fr. **papyrologique.**

PAPIROLOGÍE s.f. Disciplină a istoriei care studiază papirusurile sau, *p. ext.*, documentele vechi scrise pe pergament, lemn şi alte materiale. — Din fr. **papyrologie.**

PAPÍRUS, (**2**) *papirusuri,* s.n. **1.** Plantă erbacee acvatică cu tulpina formată din foiţe membranoase, care creşte mai ales în Delta Nilului şi în Africa Centrală *(Cyperus papyrus).* **2.** Material sub formă de foiţă, prelucrat din tulpina acestei plante, pe care se scria în Antichitate. F Vechi manuscris pe un astfel de material. — Din lat., fr. **papyrus.**

PAPÍSM s.n. (Înv.) Catolicism; aderare la autoritatea papei[2]. — Din fr. **papisme.**

PAPÍST, -Ă, *papişti, -e,* s.m. şi f., adj. (Înv. şi reg.) Catolic. — Din fr. **papiste.**

PAPISTÁŞ, -Ă, *papistaşi, -e,* s.m. şi f., adj. (Înv. şi reg.) Catolic.— Din magh. **pápista.**

PAPISTĂŞESC, -EÁSCĂ, *papistăşeşti,* adj. (Înv. şi reg.) Catolic. [Var.: (reg.) **păpistăşésc, -eáscă** adj.] — **Papistaş** + suf. *-esc.*

PAPISTĂŞÉŞTE adv. (Înv. şi reg.) Ca la catolici, în felul catolicilor. — **Papistaş** + suf. *-eşte.*

PAPISTĂŞÍ, *papistăşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A (se) catoliciza. — Din **papistaş.**

PAPISTĂŞÍE s.f. (Înv. şi reg.) Catolicism; papalitate. [Var.: (înv.) **păpistăşíe** s.f.] — **Papistaş** + suf *-ie.*

PAPÓRNIŢĂ, *paporniţe,* s.f. **1**. (Pop.) Coş împletit din papură; *p. gener.* coş. **2.** (Rar) Sticlă îmbrăcată în papură. — **Papură** + suf. *-orniţă.*

PÁPRICAŞ, (**2**) *papricaşuri,* s.n. **1.** Tocană (cu multă boia de ardei roşu şi adesea cu găluşti de făină). **2.** Porţie de papricaş (**1**). **3.** (Reg.) Boia de ardei. [Acc. şi: *papricáş*] — Din magh. **paprikás.**

PÁPRICĂ, (**1**) *paprici,* s.f. (Reg.) **1.** (Bot.) Ardei. **2.** Boia de ardei. [Acc. şi: *paprícă*] — Din magh. **paprika.**

PÁPŞER, *papşere,* s.n. Foarfecă pentru carton şi mucava. — Din germ. **Pappschere.**

PÁPUA adj. invar. (În sintagma) *Limbi papua* = una dintre cele trei mari familii de limbi din Oceania alături de australiană şi austroneziană, vorbită de papuaşi. — Din fr. **papou.**

PÁPUA-NEOGUINEEÁN, -Ă, *papua-neoguineeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia statului Papua-Noua Guinee sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine statului Papua-Noua Guinee sau papua-neoguineenilor (**1**), referitor la statul Papua-Noua Guinee ori la papua-neoguineeni. — **Papua-Noua Guinee** (n.pr.) + suf. *-ean.*

PAPUÁŞ, -Ă, *papuaşi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Subtip de populaţie de rasă negroidă din tipul melanezian sau locuitor autohton din Noua Guinee; (şi la sg.) persoană aparţinând acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine insulelor Noua Guinee sau papuaşilor (**1**), privitor la papuaşi ori la insulele Noua Guinee. [Pr.: *-pu-aş*] — Din fr. **papouas.**

PAPÚC[1], *papuci,* s.m. **1.** Încălţăminte uşoară (fără toc), care se poartă în casă; *p. gener.* pantof uşor de vară. G Expr. (Fam.) *A o lua* (sau *a o şterge) la papuc* = a fugi. (Fam.) *A fi* (sau *a pune, a ţine* etc.) *sub papuc* = a fi (sau a pune, a ţine etc.) sub ascultarea deplină a cuiva, a se lăsa sau a face să se lase condus de cineva. (Rar) *A lăsa* (pe cineva) *la papuci* = a sărăci complet (pe cineva). *A da* (cuiva) *papucii* = a da (pe cineva) afară, a obliga (pe cineva) să plece. **2.** Piesă de lemn care se aşază la baza unui stâlp pentru a-i mări suprafaţa de sprijin. F Piesă de oţel fixată la capătul inferior al unui pilon, pentru a împiedica strivirea acestuia când este bătut în pământ. F Palier pentru rezemarea pe capre a cablului purtător al unui funicular. F Piesă folosită la legarea unui conductor electric la bornele unei instalaţii electrice sau ale unui aparat electric în vederea stabilirii unui contact demontabil. **3.** Compus: *papucul-doamnei* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele lungi, cu flori mari, galbene cu purpuriu *(Cypripedium calceolus).* [Var.: (reg.) **păpúc** s.m.] — Din tc. **papuç,** magh. **papucs.**

PAPÚC[2] s.m. v. **papucă.**

PAPUCÁR, *papucari,* s.m. (Înv. şi reg.) Persoană care face ori repară papuci[1] (**1**); *p. gener.* cizmar [Var.: (reg.) **păpucár** s.m.] — **Papuc[1]** + suf. *-ar.*

PAPUCÁŞ, *papucaşi,* s.m. (Rar) Papucel. [Var.: (reg.) **păpucáş** s.m.] — **Papuc[1]** + suf. *-aş.*

PAPÚCĂ s.m. (Înv.) Bunic. [Var.: **papúc** s.m.] — Cf. ngr. p a p p ú s.

PAPUCÉL, *papucei,* s.m. Diminutiv al lui *papuc[1];* papucaş. — **Papuc[1]** + suf. *-el.*

PAPUGÍU, *papugii,* s.m. (Fam.) Om de nimic, care se ţine de înşelăciuni, care trăieşte din şiretlicuri. — Din tc. **papuççu.**

PÁPULĂ, *papule,* s.f. Leziune superficială a pielii, caracterizată printr-o mică ridicătură roşiatică sau neagră, dură, care apare în unele boli de piele şi în sifilis. — Din lat. **papula,** fr. **papule.**

PÁPURĂ, *papuri,* s.f. Grup de plante erbacee acvatice, cu tulpina înaltă, neramificată, cu frunze lungi şi înguste, cu flori unisexuate, care creşte în locuri mlăştinoase *(Typha);* plantă care face parte din acest grup; *p. restr.* frunzele acestor plante, din care se fac rogojini, coşuri etc. — Lat ***papura.**

PÁPUS, *papusuri,* s.n. (Bot.; la compozite) Smoc de perişori la extremitatea superioară a fructului matur. — Din lat. **pappus.**

PAR[1], *pari,* s.m. **1.** Bucată de lemn rotundă, lungă şi (relativ) groasă, de obicei ascuţită, folosită mai ales ca element de susţinere, de fixare etc. în diferite construcţii sau ca pârghie, ca ciomag etc. G Loc. adv. *Cu parul* = cu forţa, silit. G Expr. *A-i da* (cuiva) *cu parul în cap* = a bate foarte tare (pe cineva); *p. ext.* a împiedica (pe cineva) să promoveze, să acţioneze etc. *Parcă mi-a* (sau *ţi-a, i-a* etc.) *dat cu parul în cap*, se spune când cineva a primit pe neaşteptate o veste neplăcută. *A (i) se apropia funia de par* = **a)** a fi bătrân, aproape de moarte; **b)** a se apropia un anumit termen (pentru îndeplinirea presantă a ceva); a se apropia deznodământul. **2.** Cracă groasă de copac. G *Par de oale* = prepeleac (pentru vase, oale). — Lat. **palus.**

PAR[2], *-Ă, pari, -e,* adj. (Despre numere întregi, puteri etc.) Divizibil cu numărul doi. — Din lat. **par.**

PARA[1]- Element de compunere care înseamnă: **a)** „foarte", „tare", „puternic" şi serveşte la formarea unor adjective şi a unor substantive; **b)** (depr.) „mult", „prea numeros" şi serveşte la formarea unor substantive folosite la plural. — Din ngr. **pará,** fr. **para-.**

PARA[2]- Element de compunere care înseamnă „apără", „contra" şi serveşte la formarea unor substantive. — Din fr. **para-.**

PARÁ[3], *parale,* s.f. **1.** Monedă divizionară egală cu a suta parte dintr-un leu vechi; mică monedă turcească de argint care a circulat şi în Ţările Române în sec. XVIII–XIX; (astăzi) ban de valoare mică. G Expr. *A nu avea (nici o) para (chioară)* = a nu avea (nici) un ban. *Până într-o para* sau *până la (o) para* = până la ultimul ban; exact (din punct de vedere bănesc). *Nu face nici o para (chioară* sau *nici două parale)* sau *nu face parale* = nu are (nicio) valoare, nu e bun (de nimic). *A face* (pe cineva) *de două parale* = a

certa (aspru) (pe cineva). *A lua* (pe cineva) *la trei parale* = a-i cere cuiva socoteală pentru ceea ce a făcut. F P. gener. Monedă (metalică). **2.** (Fam.; la pl.) Bani; *p. ext.* avere. G Expr. *Parale bune* = bani mulți. (Fam.) *A face parale* = a fi valoros, de preț. *A ști câte parale face cineva* = a fi bine lămurit în privința caracterului, a meritelor sau a capacității cuiva. — Din tc. **para.**

PARÁ[4], *parez,* vb. I. Tranz. A evita printr-o contralovitură o lovitură a adversarului la duel, la scrimă etc. F P. gener. A reuși să evite, să facă față. — Din fr. **parer.**

PARABÁL, *parabaluri,* s.n. Panou de pe un poligon (**2**) în care se opresc gloanțele ricoșate. — Din fr. **pare-balles.**

PARABÁZĂ, *parabaze,* s.f. Secvență a comediei antice grecești, situată de obicei în prima parte a piesei, în care actorul își exprimă (prin intermediul corifeului) propriile păreri în legătură cu realitățile înfățișate. — Din fr. **parabase,** germ. **Parabase.**

PARÁBIL, -Ă, *parabili, -e,* adj. (Sport; despre lovituri, goluri etc.) Care poate fi evitat sau apărat. — **Para[4]** + suf. *-bil.*

PARABIÓTIC, -Ă, *parabiotici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la parabioză, de parabioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **parabiotique.**

PARABIÓZĂ, *parabioze,* s.f. **1.** (Med.) Pierdere a conductibilității normale a unui nerv. **2.** Stare a unui organism aflat la limita de jos a condițiilor vitale. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **parabiose.**

PARÁBOLĂ[1], *parabole,* s.f. Curbă plană care reprezintă locul geometric al punctelor din plan egal depărtate de un punct fix, numit focar, și de o dreaptă fixă, numită directoare. — Din fr. **parabole,** lat. **parabola.**

PARÁBOLĂ[2], *parabole,* s.f. Povestire alegorică cu un cuprins religios sau moral; pildă; *p. ext.* exprimare alegorică, afirmație care cuprinde un anumit tâlc; fabulă, alegorie. — Din fr. **parabole,** lat. **parabola.**

PARABÓLIC[1], -Ă, *parabolici, -ce,* adj. De forma unei parabole[1]; curbat. — Din fr. **parabolique,** germ. **parabolisch.**

PARABÓLIC[2], -Ă, *parabolici, -ce,* adj. Cu caracter de parabolă[2]; alegoric. — Din fr. **parabolique.**

PARABOLOÍD, *paraboloizi,* s.m. (Mat.) **1.** Suprafață descrisă de o parabolă[1] care se deplasează astfel încât planul ei rămâne mereu paralel cu el însuși, iar vârful ei descrie o parabolă[1] fixă. **2.** (În sintagma) *Paraboloid de rotație* = suprafața generată prin rotația unei parabole[1] în jurul axei de simetrie. — Din fr. **paraboloïde.**

PARABOLOIDÁL, -Ă, *paraboloidali, -e,* adj. Care are formă de paraboloid, ca paraboloidul. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **paraboloïdal.**

PARABÚCLĂ, *parabucle,* s.f. (Mar.) Parâmă folosită pentru ridicarea unui scondru pe punte. — **Para[1]-** + **buclă.**

PARABULÍE, *parabulii,* s.f. (Med.) Tulburare funcțională la psihopați, manifestată prin scăderea activității voluntare. — Din fr. **paraboulie.**

PARACAZEÍNĂ s.f. Produs obținut prin coagularea cazeinei din lapte. [Pr.: *-ze-i-*] — Din fr. **paraceséine.**

PARACĂZĂTÓR, *paracăzătoare,* s.n. Dispozitiv de siguranță pentru oprirea din cădere a cabinei ascensorului, în cazul ruperii cablului sau al defectării instalației. — **Para[2]-** + **căzător.**

PARACENTÉZĂ, *paracenteze,* s.f. (Med.) Puncție efectuată într-o cavitate naturală, în vederea evacuării lichidului patologic pe care îl conține. — Din fr. **paracentèse.**

PARACETAMÓL s.n. Produs farmaceutic cu acțiune analgezică și antipiretică. — Din fr. **paracétamol,** engl. **paracetamol.**

PARACHÉRNIȚĂ, *parachernițe,* s.f. Plantă erbacee medicinală cu tulpina dreaptă, cu frunzele alungite și cu flori verzi *(Parietaria officinalis).* — Et. nec.

PARACHINEZÍE, *parachinezii,* s.f. (Med.) Tulburare a funcției motorii, constând în efectuarea unor mișcări anormale. [Scris și: **parakinezie**] — Din fr. **parakinésie.**

PARACISTÍTĂ, *paracistite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesutului conjunctiv din jurul vezicii urinare. — Din fr. **paracystite.**

PARACIVILIZÁȚIE, *paracivilizații,* s.f. (Livr.) Stare inferioară civilizației; manifestare ce mimează civilizația autentică; care se află la marginea civilizației. — **Para[2]-** + **civilizație.**

PARACLÁZĂ, *paraclaze,* s.f. (Geol.) Falie. — Din fr. **paraclase.**

PARACLÍNIC, -Ă, *paraclinici, -ce,* adj. (Med.) Care depășește domeniul clinic. — **Para[1]-** + **clinic.**

PARACLÍS, *paraclise,* s.n. **1.** Capelă construită alături de o biserică, într-un cimitir, în interiorul unei clădiri etc. **2.** (În religia creștină ortodoxă) Slujbă religioasă de laudă și de invocare a Fecioarei Maria, a lui Isus sau a unui sfânt; rugăciunea închinată unuia dintre aceștia; *p. ext.* carte care cuprinde astfel de rugăciuni. [Pl. și: *paraclisuri*] — Din sl. **paraklisŭ.**

PARACLISÉR, *paracliseri,* s.m. Persoană însărcinată cu paza unei biserici, îndeplinind și unele servicii la oficierea cultului; țârcovnic. — **Paraclis** + suf. *-er.*

PARACLISERÍȚĂ, *paracliserițe,* s.f. Femeie care îngrijește și păzește o biserică, participând și la oficierea cultului. — **Paracliser** + suf. *-iță.*

PARACRONÍSM, *paracronisme,* s.n. (Rar) Eroare care constă în a situa un eveniment mai târziu decât a avut loc în realitate. — Din fr. **parachronisme.**

PARACUZÍE, *paracuzii,* s.f. (Med.) Iluzie auditivă. — Din fr. **paracousie.**

PARADÁ, *paradez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A se arăta, a se pune (ostentativ) în evidență, a face caz, paradă de ceea ce face ori spune. — Din fr. **parader.**

PARADÁISĂ, *paradaise,* s.f. (Bot.; reg.) Pătlăgea roșie. — Din germ. **Paradeis.**

PARÁDĂ, *parade,* s.f. **1.** Festivitate militară la care defilează trupele; defilare a trupelor cu prilejul acestei festivități; *p. ext.* alai, ceremonie; solemnitate, pompă. G Loc. adj. *De paradă* = de sărbătoare, festiv; pentru ocazii deosebite. F Fig. Atitudine, comportare etc. ostentativă, prin care cineva încearcă să facă impresie, să atragă atenția asupra sa. G Loc. adj. și adv. *De paradă* = (care se face) de formă, de ochii lumii. G Loc. adv. *Cu paradă* = cu ostentație, cu importanță exagerată, ostentativ. G Expr. *A face paradă de* (sau *cu) ceva* = a face ceva în mod ostentativ, pentru a produce efect, a se făli cu ceva, a face caz. **2.** Mișcare sau ansamblu de mișcări prin care un sportiv (scrimer, boxer etc.) parează o lovitură a adversarului și încearcă să dea o ripostă. [Var.: (înv. și reg.) **parádie** s.f.] — Din germ. **Parade,** fr. **parade.**

PARADENTÓZĂ s.f. v. **parodontoză.**

PARADÍ, *paradesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Fam.) A (se) strica, a (se) deteriora, a (se) uza. — Din țig. **pharado.**

PARADIAFONÍE s.f. Trecere nedorită a semnalelor de pe un canal pe altul la sisteme audio cu două sau mai multe canale; diafonie. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **paradiaphonie.**

PARÁDIE s.f. v. **paradă.**

PARADIGMÁTIC, -Ă, *paradigmatici, -ce*, adj. Care face parte dintr-o paradigmă (**1**), care are paradigmă. — Din fr. **paradigmatique.**

PARADÍGMĂ, *paradigme,* s.f. **1.** Ansamblul formelor flexionare ale unui cuvânt. F Tablou al formelor unui cuvânt, dat ca model pentru flexiunea unei părți de vorbire sau a unei clase din cadrul unei părți de vorbire. **2.** (Înv.) Exemplu, model; pildă; învățătură. — Din lat. **paradigma,** ngr. **parádigma.**

PARADÍS, *paradisuri,* s.n. (Bis.) Lăcașul lui Dumnezeu, loc de supremă fericire, imaginat ca o grădină aflată în cer, unde au trăit Adam și Eva până la săvârșirea păcatului originar și în care ajung, după moarte, sufletele oamenilor fără păcate; rai, eden. G Loc. adj. *De paradis* = splendid, minunat. F (Adesea fig.) Loc plăcut, minunat, splendid; privelițe încântătoare; ceea ce desfată privirea sau sufletul; fericire supremă. — Din fr. **paradis,** germ. **Paradies.**

PARADÍT, -Ă, *paradiți, -te*, adj. (Fam.) Stricat, deteriorat, uzat. — V. **paradi.**

PARADITÚRĂ, *paraduturi,* s.f. (Fam.) Lucru stricat, deteriorat, degradat, uzat; lucru de proastă calitate. — **Paradi** + suf. *-tură.*

PARADIZIÁC, -Ă, *paradiziaci, -ce*, adj. (Livr.) Ca în paradis; splendid, minunat, încântător. [Pr.: *-zi-ac*] — Din fr. **paradisiaque.**

PARADÓS, *paradosuri*, s.n. Parapet de pământ ridicat în spatele unei tranșee, pentru a apăra militarii adăpostiți contra loviturilor din spate. — Din fr. **parados.**

PARADOSÍ, *paradosesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A preda o materie de învățământ, cunoștințe etc.; a învăța ceva pe cineva. — Din ngr. **pradído.**

PARADOSÍRE, *paradosiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a paradosi* și rezultatul ei. — V. **paradosi.**

PARADÓX, *paradoxuri,* s.n. **1.** Enunț contradictoriu și, în același timp, demonstrabil; părere (absurdă) contrară adevărului unanim recunoscut; *p. ext.* ciudățenie; enormitate, absurditate. **2.** (În sintagma) *Paradox hidrostatic* = faptul că presiunea unui lichid pe fundul unui vas nu depinde de dimensiunile și de forma vasului respectiv. [Pl. și: *paradoxe*] — Din fr. **paradoxe.**

PARADOXÁL, -Ă, *paradoxali, -e,* adj. Care ține de paradox, care constituie sau folosește un paradox; plin de contradicții; *p. ext.* ciudat; absurd. — Din fr. **paradoxal.**

PARAFÁ, *parafez,* vb. I. Tranz. **1.** A semna prin parafă (**1**), a întări un act prin semnătură cu parafă. F Spec. A pune o semnătură (prescurtată) pe proiectul unui tratat internațional prin împuterniciții statelor care l-au negociat ca dovadă a acordului părților asupra proiectului respectiv. **2.** A aplica o parafă (**1**) pe fiecare foaie a unui registru; a sigila, a pecetlui cu ceară roșie legătura unui registru sau a unui dosar, ca să nu se poată scoate sau adăuga foi. — Din fr. **parapher.**

PARAFÁRE, *parafări,* s.f. Acțiunea de *a parafa* și rezultatul ei. — V. **parafa.**

PARAFÁT, -Ă, *parafați, -te,* adj. Semnat, prevăzut, întărit cu parafă (**1**); pecetluit cu ceară roșie (pentru a nu se scoate sau adăuga foi). — V. **parafa.**

PARAFÁZIC, -Ă, *parafazici, -e*, adj., s.m. şi f. (Bolnav) de parafazie. — Din fr. **paraphasique.**

PARAFAZÍE, *parafazii,* s.f. (Med.) Tulburare maladivă de vorbire caracterizată prin substituirea şi deformarea cuvintelor. — Din fr. **paraphasie.**

PARAFAZÍE s.f. (Med.) Tulburare de vorbire caracterizată prin înlocuirea cuvintelor indicate cu altele, fără nicio legătură logică între ele. — Din fr. **paraphasie.**

PARÁFĂ, *parafe,* s.f. **1.** Ştampilă cu iscălitura sau cu numele cuiva (prescurtat sau cu iniţiale); ştampilă a unei instituţii. F Iscălitură (prescurtată) pusă pe un act. **2.** Trăsătură de condei adăugată la sfârşitul unei iscălituri pentru a o deosebi de altele sau pentru a o împodobi; *p. ext.* linie de ornament. — Din fr. **paraphe.**

PARAFERNÁL, -Ă, *parafernali, -e,* adj. Care aparţine parafernei, care se referă la parafernă. — Din fr. **paraphernal.**

PARAFÉRNĂ, *paraferne,* s.f. Avere care aparţine soţiei căsătorite în regim dotal şi asupra căreia soţia îşi păstrează drepturile de administrare şi de folosinţă. — Din ngr. **paráferna.**

PARAFILATELÍE s.f. Ramură a filateliei care studiază documente poştale. — **Para[1] + filatelie.**

PARAFINÁ, *parafinez*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu un strat de parafină (în diverse procese tehnologice). — Din fr. **parafiner.**

PARAFINÁRE, *parafinări*, s.f. Acţiunea de *a (se) parafina* şi rezultatul ei. — V. **parafina.**

PARAFÍNĂ, *parafine,* s.f. **1.** Substanţă solidă, albă şi translucidă, formată dintr-un amestec de hidrocarburi saturate obţinute la distilarea ţiţeiului sau a cărbunilor şi utilizată la fabricarea lumânărilor, la impregnarea hârtiei şi a ţesăturilor, ca materie primă în industria chimică etc. **2.** (La pl.) Alcani. — Din fr. **paraffine.**

PARAFÍNIC, -Ă, *parafinici,-ce,* adj. Care aparţine parafinei, privitor la parafină; din parafină. G (Chim.; în sintagma) *Hidrocarbură parafinică* = alcan. — Din fr. **paraffinique.**

PARAFINÓS, -OÁSĂ, *parafinoşi, -oase*, adj. Care conţine parafină. — Din fr. **paraffineux.**

PARAFÍZĂ, *parafize*, s.f. (Bot.) Perişor care acoperă organele de reproducere la muşchi[1], alge şi ciuperci. — Din fr. **paraphyse.**

PARAFLÁCĂRĂ, *paraflăcări*, s.f. Piesă metalică pentru protejarea tijei pistonului contra flăcării din cilindru la motoarele cu autoaprindere. — **Para[2]- + flacără.**

PARAFLOW s.n. (Chim.) Paragel. [Pr.: *-flóu*] — Cuv. engl.

PARAFÓC, *parafocuri*, s.n. Zid (făcut dintr-un material refractar) care apără de flăcări o parte mai expusă a unui cazan de aburi. — **Para[2]- + foc.**

PARAFONÍE, *parafonii*, s.f. (Med.) Boală care constă în pronunţarea nazalizată a sunetelor. — Din fr. **paraphonie.**

PARAFORMALDEHÍDĂ s.f. Polimer al formaldehidei care, prin încălzire, se transformă în formaldehidă. — Din fr. **paraformaldéhyde.**

PARAFRÁSTIC, -Ă, *parafrastici, -ce,* adj. Referitor la parafrază, cu caracter de parafrază. — Din fr. **paraphrastique.**

PARAFRAZÁ, *parafrazez*, vb. I.Tranz. A expune, a reda printr-o parafrază (**1**); a perifraza. — Din fr. **paraphraser.**

PARAFRAZÁRE, *parafrazări*, s.f. Acţiunea de *a parafraza* şi rezultatul ei. — V. **parafraza.**

PARAFRÁZĂ, *parafraze*, s.f. **1.** Expunere, explicaţie etc. într-o formulare personală (şi mai dezvoltată) a conţinutului unui text, al unei comunicări orale etc. **2.** Piesă muzicală instrumentală de virtuozitate care constituie o prelucrare liberă a unei teme cunoscute. — Din fr. **paraphrase.**

PARAFRÉNIC, -Ă, *parafrenici, -ce*, adj. (Med.) Referitor la parafrenie. — Din fr. **paraphrénique.**

PARAFRENÍE, *parafrenii,* s.f. (Med.) Boală psihică cu simptome asemănătoare paranoiei şi schizofreniei. — Din fr. **paraphrénie.**

PARAFUCSÍNĂ s.f. (Chim.) Colorant extras din fucsină. — Din fr. **parafuchsine.**

PARAFÚLGER, *parafulgere,* s.n. **1.** (Înv.) Dispozitiv de protecţie contra supratensiunilor la instalaţiile de telecomunicaţii de pe linii aeriene. **2.** (Înv.) Paratrăsnet. — **Para[2]- + fulger.**

PARAFÚM, *parafumuri,* s.n. (Înv.) Dispozitiv ataşat la podurile metalice care traversează liniile de cale ferată pentru a le proteja de eroziunea gazelor degajate de locomotivele cu aburi. — **Para[2]- + fum** (după fr. *pare-fumée*).

PARAGÁT, *paragate,* s.n. Unealtă de pescuit marin, alcătuită dintr-un şir de cârlige cu nadă fixate de un odgon şi folosită la pescuitul calcanului, al sturionilor etc. — Din tc. **paragat.**

PARAGÉL s.n. Aditiv pentru coborârea punctului de congelare a uleiurilor minerale; paraflow. — Din it. **paragelo.**

PARAGENÉTIC, -Ă, *paragenetici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. Ramură a geneticii care studiază totalitatea factorilor ce influenţează evoluţia intrauterină din momentul fecundaţiei până la naştere. **II.** Adj. **1.** Referitor la paragenetică (**I**), de paragenetică (**1**). F Care poate tulbura organogeneza. **2.** (Despre modificări ale genelor) Care se produce în urma unui fenomen ce are loc în cromozom, fără a schimba structura genei. — Din fr. **paragénétique.**

PARAGENÉZĂ, *parageneze,* s.f. Formare în aceeaşi epocă a mai multor minerale asociate. F Asociaţie de minerale formată în urma unui anumit proces geologic. — Din fr. **paragénèse.**

PARÁGINĂ, *paragini,* s.f. Teren necultivat, neîngrijit, acoperit de buruieni; teren neproductiv. F Ruină, dărăpănătură; construcţie dărăpănată. F Stare de părăsire, de neîngrijire a unui teren sau a unei construcţii. [Var.: (înv.) **părágină** s.f.] — Et. nec.

PARAGLOBÍNĂ s.f. (Biol.) Paraglobulină. — Din fr. **paraglobine.**

PARAGLOBULÍNĂ s.f. Substanţă de natură proteică din sânge, care contribuie la formarea fibrinei; paraglobină. — Din fr. **paraglobuline.**

PARAGÓGĂ, *paragoge,* s.f. (Fon.; rar) Adăugare a unui sunet sau a unei silabe la sfârşitul unui cuvânt. — Din fr. **paragoge.**

PARAGÓGIC, -Ă, *paragogici, -ce,* adj. (Fon.; rar) Care este format prin paragogă, referitor la paragogă, de paragogă. — Din fr. **paragogique.**

PARAGRÁF, *paragrafe,* s.n. **1.** Capitol ori subdiviziune de capitol dintr-un text de lege, dintr-un tratat, dintr-un statut etc.; prevedere, afirmaţie conţinută într-o asemenea subdiviziune. **2.** Pasaj al unei lucrări despărţit de restul textului printr-un aliniat nou (şi printr-un semn grafic special); fragment (unitar) dintr-un text care cuprinde o anumită idee. **3.** Semn grafic special care se pune într-o lucrare, într-un text etc. pentru a marca începutul unui capitol, al unui articol sau al unui aliniat. — Din ngr. **parághrafos,** lat. **paragraphus,** fr. **paragraphe.**

PARAGRAFÍE, *paragrafii,* s.f. **1.** Stare de afazie manifestată prin deformarea sau substituirea cuvintelor scrise. **2.** (Jur.; înv.) Prescripţie. — Din ngr. **paragrafí.**

PARAGRÁMĂ, *paragrame,* s.f. Greşeală de ortografie constând în substituirea unei litere cu alta. F Joc de cuvinte. — Din fr. **paragramme**, engl. **paragram.**

PARAGUAYÁN, -Ă, *paraguayeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia statului Paraguay ori este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine republicii Paraguay sau paraguayenilor (**1**), referitor la Paraguay ori la paraguayeni. — **Paraguay** (n.pr.) + suf. *-ean.*

PARÁI s.m. pl. (Arg.) Dolari. – De la **para[2].**

PARAIMUNITÁTE s.f. Rezistenţă pe care un organism imun faţă de un germen o prezintă şi faţă de un alt germen (cu o structură relativ asemănătoare). [Pr.: *-ra-i-*] — **Para[2]- + imunitate.**

PARALÁCTIC, -Ă, *paralactici, -ce,* adj. Care aparţine paralaxei, privitor la paralaxă, de paralaxă. — Din fr. **parallactique.**

PARALALÍE, *paralalii,* s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii care constă în dificultatea de a găsi cuvântul potrivit. — Din fr. **paralalie.**

PARALÁXĂ, *paralaxe,* s.f. **1.** Unghiul dintre dreptele care unesc un punct foarte depărtat cu extremităţile unei baze de observare. **2.** (Astron.) Unghi maxim sub care se vede raza Pământului sau a orbitei sale de pe un alt corp ceresc. — Din fr. **parallaxe,** lat. **parallaxis.**

PARALÁC s.n. (Înv. şi reg.) Bani mărunţi; mărunţiş. G Loc. adv. *Cu paralâcul* = în cantitate (foarte) mică; cu bani puţini. F (Rar) Mulţime de bani; bănet. — **Para[3] + suf.** *-lâc.*

PARALDEHÍDĂ s.f. (Chim.) Produs rezultat din polimerizarea acetaldehidei şi care are acţiune hipnotică. — Din fr. **paraldéhyde,** engl. **paraldehyde.**

PARALÉL, -Ă, *paraleli, -e,* adj., s.f., (**5, 7**) *paraleluri,* s.n. **1.** Adj., s.f. (Despre plane sau drepte aflate într-un plan) Care nu se intersectează, oricât s-ar prelungi. F *Legătură (electrică) în paralel* = ansamblu de două sau de mai multe conductoare electrice, acumulatoare, pile etc. care au aceeaşi tensiune electrică la borne. **2.** Adj. Care există, se produce, evoluează concomitent cu altceva. F (Adverbial) În acelaşi timp, concomitent. **3.** S.f. Comparare a două fiinţe, a două opere, fenomene etc. (pentru a stabili asemănările şi deosebirile dintre ele); paralelism (**2**). G Loc. vb. *A (se) pune în paralelă* (sau, n., *în paralel) (cu...)* = a se compara. F Variantă a portretului, care constă în prezentarea simultană a două personaje şi în compararea lor în scopul stabilirii trăsăturilor specifice fiecărui personaj. **4.** S.f. Fiecare dintre cercurile imaginare care unesc punctele cu aceeaşi latitudine de pe suprafaţa Pământului şi care rezultă din intersectarea suprafeţei Pământului cu un plan paralel cu planul ecuatorial. **5.** S.n. (Mat.) Cerc situat pe o suprafaţă de rotaţie, obţinut prin intersecţia acestei suprafeţe cu un plan perpendicular pe axa ei de rotaţie. G (Astron.) *Paralel ceresc* = cerc mic de pe sfera cerească descris de o stea în mişcarea ei diurnă. **6.** S.f. (La pl.) Aparat de gimnastică format din două bare orizontale şi paralele aşezate (la înălţimi diferite sau identice) pe stâlpi verticali; (la sg.) fiecare dintre cele două bare ale acestui aparat. **7.** S.n. Instrument folosit la trasarea (pe o piesă a) unor distanţe sau a unor

linii paralele (**1**) cu un plan dat. — Din lat. **parallelus,** it. **parallelo,** fr. **parallèle,** germ. **Parallele.**

PARALELIPIPÉD, *paralelipipede,* s.n. Prismă cu șase fețe, opt vârfuri și douăsprezece muchii, a cărei bază este un paralelogram. — Din fr. **parallélipipède.**

PARALELIPIPÉDIC, -Ă, *paralelipipedici, -ce*, adj. Care are forma unui paralelipiped, de paralelipiped. — Din fr. **parallélipipédique** (după *paralelipiped*).

PARALELÍSM, (**2**) *paralelisme,* s.n. **1.** Proprietate a două drepte sau a două planuri de a fi paralele (**1**); stare a două sau a mai multor lucruri paralele (**2**). **2.** Comparare a două ființe, a două opere, fenomene etc. (pentru a stabili asemănările și deosebirile dintre ele); paralelă. — Din fr. **parallélisme,** it. **parallelismo.**

PARALELIZÁ, *paralelizez,* vb. I. Tranz. A așeza, a dispune paralel obiecte sau părți ale unor obiecte. — Din fr. **paralléliser.**

PARALELIZÁRE, *paralelizări,* s.f. Acțiunea de *a paraleliza* și rezultatul ei. — V. **paraleliza.**

PARALELOGRÁM, *paralelograme,* s.n. Patrulater care are laturile opuse paralele și egale. G *Paralelogramul forțelor* = regulă și construcție grafică cu ajutorul cărora se determină rezultanta a două forțe concurente. — Din fr. **parallélogramme,** germ. **Parallelogramm.**

PARALÉU, *paralei,* s.m. (Mai ales în corelație cu *leu)* Leu foarte mare și puternic; *fig.* ființă înzestrată cu puteri supranaturale. G Expr. *A se face* (sau *a face pe cineva) leu paraleu* = a (se) înfuria peste măsură. F (Depr.) Bărbat care se consideră înzestrat cu calități excepționale, care vrea să pară important, remarcabil. — **Para[1]- + leu.**

PARALEXÉM, *paralexeme,* s.n. (Lingv.) Formație lexicală constituită din două elemente care nu formează un compus. — Din fr. **paralexème.**

PARALEXEMÁTIC, -Ă, *paralexematici, -ce,* adj. (Lingv.) De paralexem. — Din fr. **paralexématique.**

PARALITERÁR, -Ă, *paraliterari, -e,* adj. Al paraliteraturii. — Din fr. **paralittéraire.**

PARALITERATÚRĂ, *paraliteraturi,* s.f. Literatură considerată la periferia creației literare propriu-zise; literatură de consum. — Din fr. **paralittérature.**

PARALÍTIC, -Ă, *paralitici, -ce,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de paralizie. — Din ngr. **paralitikós,** fr. **paralytique.**

PARALIZÁ, *paralizez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. A suferi o paralizie; a damblagi. F Tranz. fact. A face să-și piardă mobilitatea și sensibilitatea; a înțepeni, a amorți. **2.** Tranz. Fig. A împiedica, a face incapabil să se miște, să se manifeste, să acționeze. F Tranz. și intranz. A încremeni (de spaimă, de emoție etc.). — Din fr. **paralyser.**

PARALIZÁNT, -Ă, *paralizanți, -te,* adj. Care paralizează (**1**). F Fig. Care împiedică sau oprește o manifestare, o acțiune etc. — Din fr. **paralysant.**

PARALIZÁRE, *paralizări,* s.f. Faptul de *a (se) paraliza*; damblagire. — V. **paraliza.**

PARALIZÁT, -Ă, *paralizați, -te,* adj. **1.** Care suferă de paralizie; damblagit. **2.** Fig. Împiedicat în acțiunile sale, incapabil de a se mișca, de a se manifesta, de a acționa. F Încremenit, înțepenit (de emoție, de spaimă etc.). — V. **paraliza.**

PARALIZÍE, *paralizii,* s.f. (Med.) Boală care se manifestă prin pierderea totală sau parțială a posibilității de mișcare și a sensibilității corpului sau a unei părți a lui; dambla. F *Paralizie infantilă* = poliomielită. — Din fr. **paralysie.**

PARALÓGIC, -Ă, *paralogigi, -ce,* adj. (Rar) Care a rezultat prin paralogie; referitor la paralogie, de paralogie. — Din fr. **paralogique.**

PARALOGÍE, *paralogii,* s.f. Transformare analogică a formei unui cuvânt prin apropierea lui formală de un alt cuvânt asemănător; cuvânt rezultat dintr-o astfel de transformare; enunț care conține asemenea cuvinte. — Din fr. **paralogie.**

PARALOGÍSM, *paralogisme,* s.n. Raționament fals făcut din neștiință, fără intenția de a induce în eroare. — Din fr. **paralogisme.**

PARAMAGNÉTIC, -Ă, *paramagnetici, -ce,* adj. Care prezintă fenomenul de paramagnetism; referitor la paramagnetism, de paramagnetism. — Din fr. **paramagnétique.**

PARAMAGNETÍSM s.n. Proprietate a unor corpuri de a se magnetiza (slab și temporar) prin introducerea lor într-un câmp magnetic. — Din fr. **paramagnétisme.**

PARAMÉCI, *parameci*, s.m. (La pl.) Gen de animale infuzoare de formă oval-alungită, care trăiesc în apele stătătoare dulci *(Paramoecium);* (și la sg.) animal din acest gen. — Din fr. **paramécie.**

PARAMÉDIC, *paramedici,* s.m., adj. (Med.) (Referitor la) personalul auxiliar care lucrează într-o unitate medicală. — Din engl. **paramedic.**

PARAMEDICÁL, -Ă, *paramedicali, -e,* adj. (Med.) Care ține de îngrijirea bolnavilor, de tratamentul bolilor, fără participarea corpului medical. — Din fr. **paramédical,** engl. **paramedical.**

PARAMÉNT, *paramente,* s.n. Partea exterioară finită a unei construcții, a unui element de construcție etc.; material care căptușește (cu scop ornamental) această parte. — Din germ. **Parament.**

PARAMÉR, *paramere,* s.n. (Biol.) Fiecare dintre cele două părți simetrice ale unui organism sau organ cu simetrie bilaterală. — Din engl. **paramere.**

PARAMÉTRIC, -Ă, *parametrici, -ce,* adj. Care ține de parametru, referitor la parametru, de parametru. — Din fr. **paramétrique.**

PARAMETRÓN, *parametroani,* s.m. Circuit folosit la înregistrarea informațiilor sau la efectuarea operațiilor logice în telecomunicații sau în cibernetică. [Pl. și: (n.) *parametroane*] — Din fr. **paramétron.**

PARAMÉTRU, *parametri,* s.m. **1.** (Mat.) Variabilă independentă a unei funcții, care se definește pe mulțimea numerelor reale sau complexe. **2.** Mărime proprie a unui obiect, unui mecanism, unui sistem, unui fenomen etc., care servește la caracterizarea unor proprietăți ale acestora. — Din fr. **paramètre.**

PARAMILITÁR, -Ă, *paramilitari, -e,* adj. (Despre grupuri, organizații etc.) Care este organizat pe baza disciplinei de tip militar și a structurii armate; (despre acțiuni) care are un pronunțat caracter militar (agresiv). — Din fr. **paramilitaire.**

PARAMIMÍE, *paramimii,* s.f. (Med.) Parachinezie constând în pervertirea expresiei mimice până la lipsa concordanței dintre mimică și trăirile emoționale ale bolnavului; repetare stereotipă sau perseverarea uneia și aceleiași expresii mimice în stări emoționale diferite. — Din fr. **paramimie.**

PARAMNEZÍE, *paramnezii,* s.f. Tulburare a memoriei care constă în interpretarea unor realități abia percepute ca pe niște amintiri; falsă recunoaștere. — Din fr. **paramnésie.**

PARANESTEZÍE, *paranestezii,* s.f. (Med.) Anestezie generală. — **Para[1]- + anestezie.**

PARANGHELÍE, *paranghelii,* s.f. (Fam.) Chef, distracție. — Din ngr. **paranghelia.**

PARANGONÁJ, *parangonaje*, s.n. (Tipogr.) Așezare a unui cuvânt cules cu litere mai mici între cuvinte culese cu un corp de literă mai mare. — Din fr. **parangonnage.**

PARANÍMFĂ, *paranimfe,* s.f. (Rar) Fată care însoțește mireasa la cununie și care are anumite atribuții la nuntă. F P. gener. Însoțitoare. — Din lat. **paranympha,** ngr. **paránimfos.**

PARANÓIA s.f. Nume generic pentru un grup de boli psihice cronice care se manifestă prin lipsă de logică în gândire, prin idei fixe, prin susceptibilitate, prin orgoliu exagerat, prin mania persecuției, prin halucinații etc.; boală care face parte din acest grup. [Pr.: *-no-ia*] — Din fr. **paranoïa.**

PARANÓIC, -Ă, *paranoici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de paranoia. **2.** Adj. Care ține de paranoia sau de paranoici (**1**), privitor la paranoia sau la paranoici. [Pr.: *-no-ic*] — Din germ. **paranoisch,** it. **paranoico.**

PARANORMÁL, -Ă, *paranormali, -e,* adj., s.n. (Fenomen, manifestare etc.) care se află în afară de ceea ce este normal. — Din fr. **paranormal.**

PARANTÉTIC, -Ă, *parantetici, -ce,* adj. Care este situat între paranteze. — Din fr. **paranthétique.**

PARANTÉZ s.n. v. **paranteză.**

PARANTÉZĂ, *paranteze,* s.f. **1.** Semn de punctuație care constă din două arcuri de cerc sau din două dreptunghiuri cărora le lipsește o latură lungă și între care se izolează o explicație, un adaos, un amănunt legat de restul unui text dat. F P. ext. Text, adaos izolat între aceste semne grafice. F Paranteză (**1**) în care apare o expresie algebrică, pentru a arăta că operația aflată în interiorul ei se efectuează înaintea celorlalte; *p. ext.* expresie algebrică izolată în acest fel. **2.** Fig. Digresiune (scrisă sau orală). G Loc. adv. *În paranteză* = în treacăt. [Var.: (înv.) **parantéz** s.n.] — Din fr. **parenthèse.**

PARAPÁNGHELOS interj. (Înv. și reg.) Exclamație care marchează sfârșitul unei situații, al unei acțiuni, concluzia unei afirmații; amin! adio! — Et. nec.

PARAPÁNTĂ, *parapante,* s.f. Parașută ușoară, în formă de aripi, ușor manevrabilă, cu care se practică lansări de pe o înălțime și se încearcă plutirea pe o distanță cât mai mare. — Din fr. **parapante.**

PARAPÉT, *parapete,* s.n. **1.** Perete (de înălțime mică) din piatră, lemn, metal etc. care servește la delimitarea teraselor, a podurilor, a marginilor unei șosele etc. F Prelungire a bordurilor unei nave, deasupra punții superioare, având rolul de a proteja oamenii, instalațiile și obiectele de pe punte contra valurilor. F Obstacol așezat la capătul unei linii ferate pentru ca trenul să nu mai poată înainta. **2.** Întăritură de pământ sau de zid la redute și la tranșee, pentru protejarea luptătorilor. — Din it. **parapetto,** fr. **parapet,** germ**. Parapett.**

PARAPITÉC, *parapiteci,* s.m. Gen de primate fosile din oligocen; primată din acest gen. — Din fr. **parapithèque.**

PARAPLÁSMĂ, *paraplasme,* s.f. (Biol.) Structură citoplasmatică temporară care apare în anumite perioade funcționale ale celulei. — Din fr. **paraplasme.**

PARAPLÉGIC, -Ă, *paraplegici, -ce,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de paraplegie. — Din fr. **paraplégique.**

PARAPLEGÍE, *paraplegii,* s.f. Paralizia ambelor membre inferioare. — Din fr. **paraplégie.**

PARAPÓD, *parapode,* s.n. (Zool.) Apendice bilobat al unor viermi, care servește la deplasare. — Din fr. **parapode.**

PARÁPON s.n. (Înv. și fam.) Supărare; tristețe; necaz, ciudă. [Acc. și: *parapón*] — Din ngr. **paráponon.**

PARAPONISEÁLĂ, *paraponiseli,* s.f. (Înv.) Supărare, nemulțumire; necaz, ciudă. — **Paraponisi** + suf. *-eală*.

PARAPONISÍ, *paraponisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se supăra. — Din ngr. **paraponísome** (viit. lui *paraponó).*

PARAPONISÍRE, *paraponisiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a se paraponisi* și rezultatul ei. — V. **paraponisi.**

PARAPONISÍT, -Ă, *paraponisiți, -te,* adj. (Înv. și fam.; adesea substantivat) Supărat, necăjit, nemulțumit; amărât. — V. **paraponisi.**

PARAPSIHOLÓGIC, -Ă, *parapsihologici, -ce,* adj. Referitor la parapsihologie, de parapsihologie. — Din fr. **parapsychologique.**

PARAPSIHOLOGÍE s.f. Ramură a psihologiei care studiază fenomenele psihice paranormale (percepția extrasenzorială, telepatia etc.) care nu sunt încă explicate științific; metapsihologie. — Din fr. **parapsychologie.**

PARASCÂNTÉI, *parascântei,* s.n. Dispozitiv montat la locomotive, la cubilouri etc., care reține particulele solide incandescente, pentru a preveni incendiile. F Ecran izolant care previne descărcările electrice sau deteriorările pe care acestea le-ar produce. — **Para^{2-}** + **scânteie.**

PARASCOVÉNIE, *parascovenii,* s.f. (Fam.) Năzbâtie, drăcie, poznă; fleac, nimic. — Et. nec.

PARASEXUALITÁTE s.f. (Biol.) Totalitate a proceselor de altă natură decât cea sexuală, care antrenează fecundarea fără să aibă loc meioza. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **parasexualité.**

PARASIMPÁTIC, *parasimpatice,* adj. (În sintagma) *Sistem (nervos) parasimpatic* (și substantivat, n.) = una dintre cele două părți periferice ale sistemului nervos vegetativ, care încetinește bătăile inimii și accelerează mișcările tubului digestiv. — Din fr. **parasympathique.**

PARASINTÉTIC, -Ă, *parasintetici, -ce,* adj., s.n. (Cuvânt, derivat etc.) care este format atât cu un prefix, cât și cu un sufix. — Din fr. **parasynthétique.**

PARASÓL, *parasoluri,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Umbrelă (de soare). **2.** Aripă de avion monoplan (așezată deasupra fuzelajului). — Din germ. **Parasol,** fr. **parasol.**

PARASOLÁR, *parasolare,* s.n. **1.** Dispozitiv (în formă de pâlnie) montat la obiectivul aparatului de fotografiat sau de filmat pentru a împiedica pătrunderea luminii suplimentare în aparat. **2.** Apărătoare formată dintr-o placă transparentă (colorată) sau opacă, montată în interiorul unui autovehicul, deasupra parbrizului, pentru a proteja pe șofer de lumina directă a soarelui. — **Para^{2-}** + **solar.**

PARASTÁS, *parastase,* s.n. Slujbă religioasă făcută pentru pomenirea celor morți; *p. ext.* praznic care se face după o astfel de slujbă; pomană. F (Pop.; concr.) Colac oferit preotului sau persoanelor care au luat parte la această slujbă. [Var.: (reg.) **părăstás** s.n.] — Din sl. **parastasŭ,** ngr. **parástasis.**

PARASTISÍ, *parastisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A juca, a interpreta un rol într-o piesă de teatru; a reprezenta o piesă de teatru. [Var.: **parastuí** vb. IV] — Din ngr. **parastíso** (viitor. lui *parasténo).*

PARASTUÍ vb. IV v. **parastisi.**

PARAȘUTÁ, *paraşutez,* vb. I. Tranz. A lansa din avion cu paraşuta oameni sau obiecte. — Din fr. **parachuter.**

PARAȘUTÁRE, *paraşutări,* s.f. Acțiunea de *a paraşuta.* — V. **paraşuta.**

PARAȘUTÁT, -Ă, *paraşutați, -te,* adj. Care a fost lansat cu paraşuta. — V. **paraşuta.**

PARAȘÚTĂ, *paraşute,* s.f. Dispozitiv în formă de umbrelă sau de dreptunghi, cu suprafață mare, folosit pentru reducerea vitezei de cădere a unui corp lansat de la înălțime, de obicei dintr-un avion în zbor. G *Paraşută luminoasă* = paraşută cu care se lansează un material pe bază de magneziu, care se aprinde în cădere, luminând puternic terenul de aterizaj, obiectivul de recunoaștere etc. — Din fr. **parachute.**

PARAȘUTÍSM s.n. Ramură sportivă care cuprinde probe de lansare din avion cu paraşuta; tehnica executării unor astfel de lansări. — Din fr. **parachutisme.**

PARAȘUTÍST, -Ă, *paraşutiști, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană specializată în lansarea cu paraşuta. **2.** Adj. (Rar) Care este caracteristic paraşutismului sau paraşutistului sau care aparține acestora. — Din fr. **parachutiste.**

PARATÁCTIC, -Ă, *paratactici, -ce,* adj. Care este exprimat prin parataxă; care alcătuiește o parataxă sau un element al ei; juxtapus. — Din fr. **paratactique.**

PARATÁXĂ, *parataxe,* s.f. (Gram.) Juxtapunere. — Din fr. **parataxe.**

PARATÍFIC, -Ă, *paratifici, -ce,* adj. Care ține de paratifos, privitor la paratifos; care provoacă paratifosul. — Din fr. **paratyphique.**

PARATIFOÍDĂ, *paratifoide,* adj. (În sintagma) *Febră paratifoidă* = paratifos. — Din fr. **paratyphoïde.**

PARATIFÓS s.n. Boală infecțioasă acută cu simptome intestinale, înrudită cu febra tifoidă, produsă de bacili; febră paratifoidă. — **Para^{1-}** + **tifos** (după fr. *paratyphus).*

PARATIFÓZĂ, *paratifoze,* s.f. (Med. vet.) Salmoneloză. — Din fr. **paratyphose.**

PARATIRISÍ, *paratirisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A băga de seamă, a fi atent, a observa. — Din ngr. **paratiríso** (viit. lui *paratiró).*

PARATIROÍDĂ, *paratiroide,* adj. (În sintagma) *Glandă paratiroidă* (și substantivat, f.) = fiecare dintre cele patru glande cu secreție internă, situate înapoia glandei tiroide, care au un rol în metabolism. — Din fr. **parathyroïde.**

PARATIROIDECTOMÍE, *paratiroidectomii,* s.f. Extirpare a uneia sau a ambelor perechi de paratiroide. — Din fr. **parathyroïdectomie.**

PARATONÉR, *paratonere,* s.n. (Înv.) Paratrăsnet. — Din fr. **paratonnerre.**

PARATONÍE, *paratonii,* s.f. **1.** (Med.) Tulburare a tonusului muscular. **2.** (Bot.) Întârziere a unor mișcări la plante sub influența unor stimuli externi. — Din fr. **paratonie.**

PARATRĂSNET, *paratrăsnete,* s.n. Instalație de protecție a construcțiilor și a instalațiilor împotriva efectelor produse de loviturile directe de trăsnet; paratoner, parafulger. — **Para^{2-}** + **trăsnet** (după fr. *paratonnerre).*

PARATROFÍE, *paratrofii,* s.f. (Biol.) Formă de parazitism în care energia necesară pentru dezvoltarea unui microorganism este furnizată de gazdă. — Din engl. **paratrophy.**

PARATUBERCULÓZĂ, *paratuberculoze,* s.f. **1.** (Med.) Ansamblul tulburărilor observate la unii tuberculoși. **2.** (Med. vet.) Boală infecțioasă la rumegătoare. — Din fr. **paratuberculose.**

PARAVALÁNȘĂ, *paravalanșe,* s.f. Zid de piatră sau de beton pentru apărarea unei căi de comunicație contra avalanșelor de zăpadă. — Din fr. **paravalanche.**

PARAVALISÍ, *paravalisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A confrunta, a compara texte, registre, acte etc. pentru a stabili conformitatea dintre ele. — Din ngr. **paravalíso** (viit. lui *paravállo).*

PARAVÁN, *paravane,* s.n. **1.** Perete subțire sau piesă de mobilier formată dintr-unul sau din mai multe panouri articulate, acoperite cu placaj, pânză, hârtie etc., care desparte un anumit spațiu dintr-o încăpere. F Fig. Ceea ce ascunde, maschează, împiedică vederea; ceea ce servește drept pretext pentru a ascunde o acțiune, o faptă etc. **2.** (Rar) Baraj de tablă fixat în pământ în fața roiurilor de lăcuste călătoare. — Din fr. **paravent.**

PARAVÂNT, *paravânturi,* s.n. Sistem de protecție împotriva vântului, format din panouri sau din plantații (situate de-a lungul liniilor unei stații de triaj). — **Para^{2-}** + **vânt** (după fr. *paravent*).

PARAVERTEBRÁL, -Ă, *paravertebrali,* adj. (În sintagma) *Ganglion paravertebral* = fiecare dintre ganglionii simpatici care se află de-a lungul ambelor părți ale coloanei vertebrale. — Din fr. **paravertébral.**

PARÁXÂN, -Ă adj. v. **paraxin.**

PARAXÉNIE, *paraxenii,* s.f. (Înv.) Ciudățenie, capriciu, toană. — Din ngr. **paraxeniá.**

PARAXIÁL, -Ă, *paraxiali, -e,* adj. (Fiz.; despre raze de lumină) Paralel cu axa unui sistem optic. [Pr.: *-xi-al*] — Din fr. **paraxial.**

PARÁXIN, -Ă, *paraxini, -e,* adj. (Înv.) Ciudat, bizar, curios. G Expr. (Adverbial) *A-i veni (cuiva) paraxin* = a nu-i conveni, a fi șocat de ceva. [Var.: **paráxân, -ă** adj.] — Din ngr. **paráxenos.**

PARAZĂPÁDĂ, *parazăpezi,* s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Construcție (dig de pământ, panouri mobile, zid etc.) sau plantație așezate lângă o cale ferată sau lângă o șosea, pentru a împiedica înzăpezirea acestora. F Construcție (din panouri de scânduri, din împletituri de nuiele etc.) sau plantație servind ca mijloc de reținere și de repartizare uniformă a zăpezii pe un teren (semănat). **2.** Grilaj metalic montat la marginea streșinii unei clădiri pentru a împiedica căderea zăpezii de pe acoperiș. — **Para^{2-}** + **zăpadă.**

PARAZÍT, -Ă, *paraziți, -te,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Organism animal sau vegetal) care trăiește și se hrănește pe seama altui organism, căruia îi provoacă adesea daune, boli sau chiar moartea. **2.** Adj., s.m. și f. Fig. (Persoană) care trăiește din munca altora, care nu produce nimic. **3.** Adj. Fig. Care nu are un rol util, efectiv; de prisos, inutil. **4.** S.m. (La pl.) Perturbații electromagnetice de origine externă în transmisiile radifonice, de telecomunicații etc., cauzate de fenomene din alte aparate electrice sau din atmosferă. — Din lat. **parasitus,** germ. **Parasit,** fr. **parasite.**

PARAZITÁ, *parazitez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îmbolnăvi, a infesta un organism animal sau vegetal (trăind pe el ca parazit (**1**). F Intranz. Fig. A trăi, a acționa ca un parazit (**2**). — Din fr. **parasiter.**

PARAZITÁR, -Ă, *parazitari, -e,* adj. **1.** (Despre organisme animale sau vegetale) Care trăiește și se hrănește pe seama altui organism; (despre boli, simptome etc.) care este pricinuit de un parazit (**1**). **2.** Fig. (Despre oameni) Care trăiește ca un parazit (**2**), de parazit; (despre viața, modul de trai al oamenilor) specific paraziților (**2**). — Din fr. **parasitaire.**

PARAZITEMÍE, *parazitemii,* s.f. (Med.) Prezență patologică a unor paraziți în sânge. — Din fr. **parasitémie,** engl. **parasit(a)emia.**

PARAZITICÍD, -Ă, *paraziticizi, -de,* adj., s.n. (Substanță) care distruge paraziții animali sau vegetali. — Din fr. **parasiticide.**

PARAZITÍSM s.n. Formă de relații între două organisme de specii diferite, în cadrul căreia un organism folosește celălalt organism, parțial sau în totalitate, ca mediu necesar de viață; mod de viață specific paraziților (**1**). F Fig. Faptul de a trăi ca un parazit (**2**), mod de viață al paraziților. — Din fr. **parasitisme.**

PARAZITOFOBÍE, *parazitofobii,* s.f. (Rar) Teamă exagerată, morbidă de paraziți (**1**). — **Parazit** + **fobie.**

PARAZITOLÓG, -Ă, *parazitologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în parazitologie. — Din **parazitologie** (derivat regresiv).

PARAZITOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul organismelor parazite și cu măsurile de combatere a paraziților. — Din fr. **parasitologie.**

PARAZITOTRÓP, -Ă, *parazitotropi, -e,* adj. (Despre substanțe) Care acționează în mod direct asupra paraziților, microbilor etc. din interiorul unui organism. — Din fr. **parasitotrope.**

PARAZITÓZĂ, *parazitoze,* s.f. Invadare a unui organism uman sau animal cu paraziți patogeni. — Din fr. **parasitose.**

PÁRĂ[1], *pare,* s.f. Flacără, văpaie; *p. ext.* căldură dogoritoare, dogoare. G Loc. adj. *De pară* = roșu aprins (ca flacăra); arzător, dogoritor. G Expr. *A trece* (sau *a sări) prin foc și pară* = a înfrunta orice primejdie, a face tot posibilul pentru atingerea unui scop. *A se face foc și pară (de mânie)* = a se supăra, a se mânia foarte tare. *Foc și pară* = înfierbântat, îndârjit; supărat, înfuriat. F Fig. Sentiment puternic și chinuitor; înflăcărare; chin sufletesc, dorință chinuitoare. — Din sl. **para.**

PÁRĂ[2], *pere,* s.f. **1.** Fructul părului[1]. G Expr. *A-i pica* (sau *a-i cădea cuiva) para în gură* = a obține ceva fără efort, fără muncă. *Nu plătește nicio pară putredă,* se spune despre cineva sau ceva fără nicio valoare. **2.** P. anal. Nume dat unor obiecte, unor piese tehnice etc. în formă de pară[2] (**1**). — Lat. **pira.**

PARÁMĂ, *parâme,* s.f. Frânghie ori cablu textil, metalic sau din material plastic, folosit la bordul unei nave. — Din tc. **parima.**

PARÁNG s.m. v. **părâng.**

PARBRÍZ, *parbrize,* s.n. Placă transparentă (din sticlă) așezată în partea din față a unui automobil sau a unui avion pentru a feri pe conducător de praf, de vânt etc. [Pl. și: *parbrizuri*] — Din fr. **pare-brise.**

PARC, *parcuri,* s.n. **1.** Suprafață întinsă de teren, de utilitate publică, cu plantații, alei și diferite construcții, amenajată pentru agrement. G *Parc național* = suprafață întinsă de teren, păzită și îngrijită, în care exploatările (silvică, minieră, vânătorească etc.) sunt interzise, pentru a se păstra neschimbat mediul natural. *Parc sportiv* = complex sportiv dotat cu mai multe terenuri și amenajări, situat într-un parc (**1**). F Teren împrejmuit, unde vânatul este crescut și îngrijit pentru vânătoare. F Parc (**1**) situat în jurul unei clădiri și depinzând de aceasta. F Teren parcelat cu locuința și cu numeroase spații verzi. **2.** Loc de staționare și de garare mai îndelungată a vehiculelor sau de depozitare a materialelor; *p. ext.* vehiculele și materialele aflate în acest loc. F Totalitatea vehiculelor unei întreprinderi, ale unei instituții etc. F Totalitatea instalațiilor mecanice aflate pe un teren de unde se extrage minereu sau pe care sunt amenajate sonde. — Din fr. **parc.**

PARCÁ, *parchez,* vb. I. Tranz. A lăsa un vehicul să staționeze într-un loc public (anume amenajat); a depozita materiale, utilaje etc. într-un parc (**2**). — Din fr. **parquer.**

PARCAGÍU, *parcagii,* s.m. (Rar) Paznic, îngrijitor al unui parc (**2**). — **Parca** + suf. *-giu.*

PARCÁJ, *parcaje,* s.n. Parcare; (concr.) loc de parcare. — Din fr. **parcage.**

PARCÁN, *parcane,* s.n. **1.** Îngrăditură de lemn făcută pentru zăgăzuirea apelor. F Bârnă întrebuințată la construirea unui dig, a unui pod etc. **2.** Fortificație făcută în trecut din bârne, scânduri etc.; zid de apărare, parapet. [Var.: (reg.) **părcán** s.n.] — Din pol., ucr. **parkan,** magh. **párkány.**

PARCÁRE, *parcări,* s.f. Acțiunea de *a parca* și rezultatul ei; parcaj. — V. **parca.**

PÁRCĂ[1] adv. Se pare că..., s-ar crede că..., s-ar zice că...; (în construcții negative) nu prea. *Parcă îl cunosc.* F Este posibil, se pare că da. *Mă cunoști? — Parcă.* F (Cu valoare de conjuncție) Ca și cum, ca și când. *Îmi răspunde parcă n-ar avea gură.* F Ca și cum ar fi, ca și când ar fi. *Venea parcă o adiere.* — **Părea** + **că.**

PÁRCĂ[2], *parce,* n.pr. f. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre cele trei surori, zeițe ale sorții din mitologia romană, reprezentate sub înfățișarea unor femei bătrâne. — Din lat. **Parca,** fr. **Parque.**

PARCEÁ, *parcele,* s.f. (Rar) Carmac. — Din tc. **parça.**

PARCELÁ, *parcelez,* vb. I. Tranz. A împărți un teren, o pădure etc. în parcele; a lotiza (**1**). — Din fr. **parceller.**

PARCELÁR, -Ă, *parcelari, -e,* adj. (Agron.; despre culturi) Care se face pe parcele. — Din fr. **parcellaire.**

PARCELÁRE, *parcelări,* s.f. Acțiunea de *a parcela* și rezultatul ei. F (Concr.) Grup de parcele alcătuind un ansamblu; teren împărțit în parcele. — V. **parcela.**

PARCELÁT, -Ă, *parcelați, -te,* adj. (Despre terenuri) Împărțit în parcele. — V. **parcela.**

PARCELATÓR, *parcelatori,* s.m. (Rar) Persoană specializată în operația de parcelare. — **Parcela** + suf. *-tor.*

PARCÉLĂ, *parcele,* s.f. Porțiune de teren precis delimitată în cadrul unei suprafețe mai mari, destinată unei anumite întrebuințări; lot. — Din fr. **parcelle.**

PARCHERIZÁ, *parcherizez,* vb. I. Tranz. A trata la cald o piesă de fier sau de fontă cu o soluție de fosfat de fier și de mangan, pentru a o feri de rugină. — Din fr. **parkériser.**

PARCHERIZÁRE, *parcherizări,* s.f. Acțiunea de *a parcheriza* și rezultatul ei. — V. **parcheriza.**

PARCHÉT, *parchete,* s.n. **I.** Pardoseală executată prin îmbinarea între ele (în formă de desene geometrice) a unor piese din lemn tare (stejar, fag etc.) prelucrate special; fiecare dintre piesele de lemn (înguste și scurte) folosite la executarea acestui tip de pardoseală. **II.** Fiecare dintre suprafețele în care este împărțită o pădure în vederea exploatării ei rațională; *p. ext.* suprafață de teren pe care s-a făcut o tăiere într-o pădure. **III.** Instituție judiciară care funcționează pe lângă unele instanțe judecătorești, cu atribuția de a exercita acțiunea penală și de a susține acuzarea la judecarea proceselor penale; membrii acestei instituții; local în care funcționează această instituție. — Din fr. **parquet.**

PARCHETÁ, *parchetez,* vb. I. Tranz. **1.** A pardosi o încăpere cu parchet (**I**); a pune parchet. **2.** A împărți o pădure în parchete (**II**). — Din fr. **parqueter.**

PARCHETÁR, *parchetari,* s.m. Meseriaș specializat în montarea și curățarea parchetului (**I**). — **Parchet** + suf. *-ar.*

PARCHETÁRE, *parchetări,* s.f. Acțiunea de *a parcheta* și rezultatul ei. — V. **parcheta.**

PARCHETÁT, -Ă, *parchetați, -te,* adj. **1.** (Despre încăperi) Pardosit cu parchet (**I**). **2.** (Despre păduri) Împărțit în parchete (**II**). — V. **parcheta.**

PARCIMONÍE, *parcimonii,* s.f. Zgârcenie. F Fig. Măsură, pondere, reținere (în manifestări). *Vorbește cu parcimonie.* — Din lat. **parcimonia,** fr. **parcimonie.**

PARCIMONIÓS, -OÁSĂ, *parcimonioși, -oase,* adj. Care manifestă parcimonie; care denotă parcimonie; zgârcit. F Fig. Măsurat, ponderat, reținut (în manifestări). [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **parcimonieux.**

PARCOMÉTRU, *parcometre,* s.n. Aparat de taxare pentru parcarea autovehiculelor. — Din fr. **parcomètre.**

PARCURÁ vb. I v. **parcurge.**

PARCÚRGE, *parcúrg,* vb. III. Tranz. **1.** (Adesea fig.) A străbate un drum sau o distanță (de la un capăt la altul); a se deplasa, a merge (până la capăt). **2.** A trece cu privirea sau cu ochii peste ceva, a se uita în treacăt la ceva. F Spec. A citi ceva în grabă și superficial, a răsfoi o carte, un ziar etc.; *p. gener.* a citi. **3.** A trăi, a petrece un interval de timp într-un anumit loc sau fel. [Var.: (înv.) **parcurá** vb. I] — Din fr. **parcourir** (după *curge).*

PARCÚRGERE s.f. Acțiunea de *a parcurge.* — V. **parcurge.**

PARCÚRS, *parcursuri,* s.n. Faptul de a parcurge o distanță, un drum etc.; (concr.) drum, traseu pe care îl străbate sau pe care trebuie să-l străbată cineva sau ceva pentru a ajunge de la un punct la altul. G Loc. adv. *Pe parcurs...* = în timpul unei călătorii; între timp. G Loc. prep. *Pe parcursul...* = în limitele..., în cuprinsul..., în decursul... F Lungimea unui drum sau a unei traiectorii între două puncte anumite. — Din fr. **parcours.**

PARDESIÁȘ, *pardesiașe,* s.n. Diminutiv al lui *pardesiu.* [Pr.: *-si-aș*] — **Pardesiu** + suf. *-aș.*

PARDESÍU, *pardesie,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte mai subțire decât paltonul, care se poartă, primăvara și toamna, peste îmbrăcămintea obișnuită. [Pl. și: *pardesiuri*] — Din fr. **pardessus.**

PARDÓN interj., s.n. **1.** Interj. Iertați-mă! scuzați! F (Ca protest) Ba nu (e așa)! să avem iertare! **2.** S.n. (Înv.) Absolvire, scutire (de o pedeapsă sau de o obligație); iertare; scuză. — Din germ. **Pardon**, fr. **pardon.**

PARDONÁ, *pardonez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A scuti de o pedeapsă sau de o obligație; a grația; a ierta, a scuza. — Din fr. **pardonner.**

PÁRDOS, *pardoși,* s.m. (Înv.) Panteră F Fig. Om viteaz, curajos — Din sl. **parŭdosŭ.**

PARDOSEÁLĂ, *pardoseli,* s.f. Înveliș, strat de scânduri, de mozaic, de asfalt, de ciment etc., așezate pe planșeul unei încăperi sau al unui spațiu pe care se circulă. — **Pardosi** + suf. *-eală.*

PARDOSÍ, *pardosesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi sau a căptuși cu pardoseală o încăpere, o curte etc.; *p. ext.* a pava. F P. gener. (Rar) A căptuși; a acoperi. — Et. nec.

PARDOSÍRE, *pardosiri,* s.f. Acțiunea de *a pardosi* și rezultatul ei. — V. **pardosi.**

PARDOSÍT, -Ă, *pardosiți, -te,* adj. Care are pardoseală; cu pardoseală. — V. **pardosi.**

PÁRE vb. III v. **părea.**

PAREGÓRIC, *paregorice*, s.n. Mângâiere, consolare. — Cf. p a r i g o r i e.

PAREMIÁR s.n. v. **parimiar.**

PAREMÍE s.f. v. **parimie.**

PAREMIOLÓG, -Ă, *paremiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în paremiologie. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **parémiologue.**

PAREMIOLÓGIC, -Ă, *paremiologici, -ce,* adj. Care ține de proverbe sau de studiul lor, privitor la proverbe sau la studiul lor. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **parémiologique.**

PAREMIOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul și culegerea proverbelor; (colectiv) totalitatea proverbelor dintr-o limbă. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **parémiologie.**

PARENCHÍM, *parenchime,* s.n. **1.** Țesut animal cu aspect spongios, bogat în vase sangvine, specific organelor glandulare. **2.** Țesut vegetal fundamental, bogat în spații intercelulare, care formează cea mai mare parte a organelor moi ale plantelor. — Din it. **parenchima,** fr. **parenchyme.**

PARENCHIMÁTIC, -Ă, *parenchimatici, -ce*, adj. (Rar) Parenchimatos. — **Parenchim** + suf. *-atic.*

PARENCHIMATÓS, -OÁSĂ, *parenchimatoși, -oase,* adj. Care se referă la parenchim, care aparține parenchimului, specific parenchimului, format din parenchim; parenchimatic. — Din fr. **parenchymateux.**

PARENÉTIC, -Ă, *parenetici, -ce,* adj. (Livr.) Moralizator. — Din fr. **parénétique.**

PARENTÁL, -Ă, *parentali, -e,* adj. Care se referă la părinți; ereditar. — Din fr. **parental.**

PARENTÁLII s.f. pl. Sărbătoare anuală la romani, pentru pomenirea morților. — Din lat. **parentalia,** fr. **parentalies.**

PARENTERÁL, -Ă, *parenterali, -e*, adj. (Despre modul de administrare a medicamentelor) Care se face pe altă cale decât pe cea digestivă. — Din fr. **parentéral.**

PARESTEZÍE, *parestezii*, s.f. Senzație falsă de furnicătură, amorțeală, înțepătură etc. care apare în unele boli ale sistemului nervos. — Din fr. **paresthésie.**

PARÉZĂ, *pareze*, s.f. Lipsă de activitate a unui organ; *p. ext.* paralizie ușoară, incompletă, care permite mișcări de amplitudine redusă și cu forță diminuată. — Din germ. **Parese.**

PAREZÍE, *parezii,* s.f. (Med.) Paralizie ușoară, parțială. — Din fr. **parésie.**

PARFÉ, *parfeuri,* s.n. Înghețată (de ciocolată) preparată cu frișcă bătută. [Var.: **parféu** s.n.] — Din fr. **parfait.**

PARFÉU s.n. v. **parfé.**

PARFÚM, *parfumuri,* s.n. **1.** Miros plăcut; mireasmă (de flori). F Miros îmbietor, apetisant, răspândit de unele alimente. **2.** Produs (lichid) cu miros plăcut, obținut prin amestecarea unor substanțe aromatice (vegetale) sau pe cale sintetică; *p. ext.* produsul împreună cu ambalajul lui; (la pl.) feluri, sorturi din astfel de produse. **3.** Fig. Notă caracteristică, atmosferă specifică. [Var.: (înv.) **profúm** s.n.] — Din fr. **parfum.**

PARFUMÁ, *parfumez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) stropi cu parfum (**2**); a(-și) da cu parfum. **2.** Tranz. A umple cu o mireasmă plăcută; a înmiresma. [Var.: (înv.) **profumá** vb. I] — Din fr. **parfumer.**

PARFUMÁRE, *parfumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) parfuma.* — V. **parfuma.**

PARFUMÁT, -Ă, *parfumați, -te,* adj. **1.** (Adesea fig.) Care răspândește parfum (**1**), care miroase frumos; înmiresmat. F (Despre unele alimente) Aromat[2] (și cu gust plăcut). **2.** Impregnat cu parfum (**2**). [Var.: (înv.) **profumát, -ă** adj.] — V. **parfuma.**

PARFUMĂRÍE s.f. v. **parfumerie.**

PARFUMERÍE, *parfumerii,* s.f. **1.** Magazin în care se vând parfumuri (**2**), articole de toaletă, cosmetice etc. **2.** Meșteșugul de a prepara parfumuri (**2**); industria parfumurilor. **2.** (La pl.) Nume generic sub care sunt incluse parfumuri (**2**), articole de toaletă, cosmetice etc. [Var.: (înv.) **parfumăríe** s.f.] — Din fr. **parfumerie.**

PARFUMIÉR, *parfumieri,* s.m. (Rar) Persoană care vinde parfumuri (**2**) sau produse de parfumerie ori care lucrează la producerea parfumurilor. [Pr.: *-mi-er*] — Din **parfum.**

PARHÉLIC, -Ă, *parhelici, -ce,* adj. Care ține de parhelie, referitor la parhelie. *Cerc parhelic.* — Din fr. **parhélique.**

PARHELÍE, *parhelii,* s.f. Fenomen optic care constă în apariția unor pete luminoase rotunde, adesea colorate, în jurul Soarelui. [Acc. și: *parhélie*] — Din lat. **parelion,** fr. **parhélie.**

PÁRIA[1], *paria,* s.m. **1.** (În India, în concepția brahmanilor) Persoană care se află în afara castelor și care este lipsită de orice drepturi; *p. ext.* grup social din care face parte o astfel de persoană. **2.** Fig. Persoană sau colectivitate urgisită, disprețuită, căreia nu i se recunoaște niciun drept. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr., it. **paria.**

PARIÁ[2], *pariez,* vb. I. Intranz. și tranz. **1.** A face (sau a pune) pariu, rămășag (de obicei pe o sumă de bani). **2.** A participa la anumite jocuri de noroc, în special la curse de cai, angajând sume de bani. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **parier.**

PARICÍD, -Ă, (**1**) *paricide,* s.n., (**2**) *paricizi, -de*, s.m. și f., adj. **1.** S.n. Crimă care constă în uciderea părinților; patricid (**1**). **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care și-a ucis tatăl sau mama; patricid (**2**). [Pl. și: (**1**) *paricidur*i] — Din fr. **parricide,** lat. **parricida.**

PARICOPITÁT, *paricopitate,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere erbivore mari, cu piciorul adaptat pentru fugă și terminat cu două degete dezvoltate, acoperite cu câte o copită, și cu două degete mici, reduse; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. G (Adjectival) *Animal paricopitat.* — Din **copitat** (după *paripenat, parisilabic* etc.).

PARIETÁL, -Ă, *parietali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la peretele unei cavități a organismului, care aparține acestui perete. *Pleură parietală* G *Os parietal* (și substantivat, n.) = fiecare dintre oasele pereche, simetrice, care formează partea de mijloc a bolții cutiei craniene. **2.** Adj. (Rar) Care ține de perete, care se execută pe pereți; mural. **3.** S.f. (La pl.) Ordin de plante erbacee și lemnoase cu înveliș floral dublu și cu ovulele dispuse pe pereții ovarului; (și la sg.) plantă din acest ordin. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **pariétal.**

PARIGORÍE, *parigorii,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Mângâiere, consolare. G Loc. adv. *În* (sau *de-o) parigorie* = ca să facă pe voia cuiva, de hatârul cuiva; *p. ext.* de formă, într-o doară. **2.** Prostie, aiureală, zăpăceală. — Din ngr. **parighoría.**

PARIGORISÍ, *parigorisesc,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A mângâia, a consola; a distra. — Din ngr. **parigoríso** (viit. lui *parigoró).*

PARIMIÁR, *parimiare,* s.n. Carte bisericească în care sunt cuprinse (fragmente din) proverbele lui Solomon și alte fragmente cu învățături din Vechiul Testament; parimie (**2**). [Pr.: *-mi-ar.* — Var.: **paremiár** s.n.] — **Parimie** + suf. *-ar.*

PARIMÍE, *parimii,* s.f. **1.** (Înv.) Proverb; maximă; pildă, învățătură. **2.** Parimiar. [Var.: **paremíe** s.f.] — Din ngr. **parimía.**

PARÍNC s.m. v. **părâng.**

PARÍNG s.m. v. **părâng.**

PARIÓR, *pariori*, s.m. (Rar) Persoană care pariază. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **parieur.**

PARÍP, *paripi*, s.m. (Reg.) Cal tânăr, sprinten și frumos (pentru călărie). — Din magh. **paripa.**

PARIPENÁT, -Ă, *paripenați, -te,* adj. (Despre frunze compuse) Cu un număr pereche de foliole dispuse în formă de pană[1]. — Din fr. **paripenné.**

PARISILÁB, -Ă, *parisilabi, -e,* adj. (Rar) Parisilabic. — Din **parisilabic** (derivat regresiv).

PARISILÁBIC, -Ă, *parisilabici, -ce,* adj. (Despre substantive sau adjective) A cărui temă păstrează același număr de silabe în cursul declinării (în formele cazuale fundamentale). — Din fr. **parisyllabique.**

PARITÁTE, *parități,* s.f. **1.** Egalitate numerică. F (Mat.) Proprietate a unui număr întreg de a fi divizibil cu doi. **2.** Egalitate valorică, echivalență în valoare. G *Paritate monetară* = raport de echivalență între unitățile bănești a două țări, în funcție de conținutul (greutatea) lor de metal pur de același fel (aur sau argint) sau de puterea de cumpărare. *Paritate valutară* = raport de echivalență între diferite valute, pe baza conținutului lor în aur, stabilit prin lege. — Din fr. **parité,** lat. **paritas, -atis.**

PARÍU, *pariuri,* s.n. **1.** Convenție prin care fiecare dintre persoanele care susțin lucruri contrare într-o dispută se obligă să ofere o compensație materială celui care se va dovedi că are dreptate; rămășag, prinsoare. **2.** Joc de noroc, în special la cursele de cai, constând dintr-o miză care dă dreptul participantului câștigător la o cotă din totalul sumelor mizate de cei care au pierdut. — Din fr. **pari.**

PARÍZER s.n. Sortiment de mezel proaspăt preparat din carne tocată de vită (mai ales plămâni) și din slănină tocată, afumate la cald și apoi fierte. — Din germ. **Pariser.**

PARIZIÁN, -Ă, *parizieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Paris. **2.** Adj. Care aparține Parisului sau parizienilor (**1**), privitor la Paris ori la parizieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **parisien.**

PARIZIÁNCĂ, *parizience*, s.f. Parizianâ. [Pr. *-zi-an-*] — **Parizian** + suf. *-că*.

PARKING, *parkinguri,* s.n. Loc, teren special amenajat pentru staţionarea autovehiculelor. [Scris şi *parching*]. — Din fr., engl. **parking.**

PARKINSÓN s.n. (Med.; şi în sintagma *boala lui Parkinson)* Boală degenerativă a sistemului nervos central caracterizată prin tremurături cu caracter static ale membrelor şi capului şi prin rigiditate musculară. — Din fr. **parkinson.**

PARKINSONÍSM s.n. (Rar) Denumire generică pentru sindroame similare cu parkinsonul. — Din fr. **parkinsonisme.**

PARLAGÍU, *parlagii*, s.m. (Înv.) Măcelar care taie vitele de consum la abator. — Din tc. **parlacı.**

PARLAMÉNT, *parlamente*, s.n. Organ legislativ din unele ţări, compus din una sau din două camere şi constituit din reprezentanţi ai diferitelor partide politice aleşi, total sau parţial, prin votul cetăţenilor; *p. ext.* sesiune, şedinţă de lucru în care se întruneşte acest organ. F Clădire în care au loc şedinţele acestui organ. — Din fr. **parlement.**

PARLAMENTÁ, *parlamentez*, vb. I. Intranz. A duce tratative cu partea adversă pentru a ajunge la o înţelegere, a trata, a negocia; a discuta cu cineva despre o anumită chestiune (litigioasă). — Din fr. **parlementer.**

PARLAMENTÁR[1], -Ă, *parlamentari, -e*, adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care ţine de parlament, privitor la parlament; din parlament. F (Despre o formă de stat) Cu parlament, bazat pe parlament. **2.** Conform uzanţelor din parlament; *p. ext.* care este de o politeţe rigidă; ceremonios, protocolar. **II.** S.m. Membru al unui parlament. — Din fr. **parlementaire,** it. **parlementario.**

PARLAMENTÁR[2], -Ă, *parlamentari, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. Persoană delegată să ducă tratative. **2.** Adj. Care ţine de parlamentare, privitor la parlamentare. — Din fr. **parlementaire,** it. **parlamentario.**

PARLAMENTÁRE, *parlamentări,* s.f. Acţiunea de *a parlamenta* şi rezultatul ei. — V. **parlamenta.**

PARLAMENTARÍSM s.n. Sistem de guvernare specific statelor parlamentare[1] (**I 1**). G Tactică bazată pe utilizarea formelor parlamentare[1] (**I 1**) în lupta politică. — Din fr. **parlementarisme,** it. **parlementarismo.**

PARLOÁR, *parloare*, s.n. Sală de primire a vizitatorilor într-un cămin, într-un internat şcolar, într-o cazarmă etc.; vorbitor (**III**). — Din fr. **parloir.**

PARMÁC, *parmaci*, s.m. Par sau stâlp (gros) folosit la diverse construcţii deschise (prispe, pridvoare, garduri etc.). — Din tc. **parmak.**

PARMACLÁC s.n. v. **parmalâc.**

PARMALÁC, *parmalâcuri*, s.n. **1.** Construcţie de lemn, de piatră etc. de forma unui perete sau a unui gard scund, folosită pentru a mărgini o altă construcţie sau un element de construcţie. **2.** Gard, grilaj; (rar) fiecare dintre scândurile, barele etc. care formează un gard sau un grilaj. [Var.: **parmaclác** s.n.] — Din tc. **parmaklık.**

PARMAZÁN s.n. v. **parmezan.**

PÁRMEN, *parmeni, -e*, adj. (În sintagmele) *Măr parmen (auriu)* (şi substantivat, m.) = varietate de măr originară din Anglia, cu fructele de culoare galbenă-aurie, cu dungi carmin. *Măr parmen (auriu)* (şi substantivat, n.) = fructul mărului definit mai sus. — Din fr. **parmain** [d'or], germ. **Parmäne.**

PARMEZÁN, *parmezane,* s.n. Specialitate italienească de caşcaval (uscat); *p. ext.* caşcaval ras [Var.: (înv.) **parmazán** s.n.] — Din fr. **parmesan,** germ. **Parmesan.**

PARNASIÁN, -Ă, *parnasieni, -e*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine parnasianismului, privitor la parnasianism, specific parnasianismului. **2.** S.m. şi f. Adept sau reprezentant al parnasianismului. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **parnassien.**

PARNASIANÍSM s.n. Curent în poezie, apărut în Franţa spre jumătatea sec. XIX, care cultiva virtuozitatea imaginii, evocarea grandioasă a naturii şi a civilizaţiilor trecute, descrierea strălucirii exterioare a lucrurilor, construcţia savantă a limbii. [Pr.: *-si-a-*] — **Parnasian** + suf. *-ism.*

PARNÁSIE s.f. (Bot.: şi în sintagma *parnasie de mlaştini*) Şopârliriţă-albă *(Parnassia palustris).* — Din lat. **Parnassia** [palustris], denumirea ştiinţifică a parnasiei.

PARODIÁ, *parodiez*, vb. I. Tranz. A imita o operă literară sau maniera de a scrie a cuiva, cu intenţii satirice sau pentru a obţine efecte comice. F A reproduce într-o manieră grotescă gesturile, mişcările sau acţiunile cuiva. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **parodier.**

PARODIÁNT, -Ă, *parodianţi, -te*, adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care parodiază pe cineva. [Pr.: *-di-ant*] — Din fr. **parodiant.**

PARÓDIC, -Ă, *parodici, -ce*, adj. Cu caracter de parodie, al parodiei. — Din fr. **parodique.**

PARODÍE, *parodii*, s.f. **1.** Creaţie literară în care se preiau temele, motivele şi mijloacele artistice ale altei opere literare sau ale unui autor în scopul de a obţine un efect satiric sau comic. **2.** Imitaţie neizbutită, inferioară sau caricaturală a unui prototip, a unui original. F P. ext. Bătaie de joc. — Din fr. **parodie.**

PARODIÉRE, *parodieri*, s.f. Acţiunea de *a parodia.* [Pr.: *-di-e-*] — V. **parodia.**

PARODÍST, *parodişti*, s.m. Autor de parodii (**2**). — Din fr. **parodiste.**

PARODÍSTIC, -Ă, *parodistici, -ce*, adj. Care se referă la parodie (**1**), care este specific parodiei, care ţine de parodie. — **Parodie** + suf. *-istic.*

PARODONTÁL, -Ă, *parodontali, -e*, adj. (Anat.) Al parodonţiului, de parodonţiu. G *Ţesut parodontal* = ţesut marginal moale, cu formaţiuni fibroase, care înconjoară dintele şi alveola dentară; parodonţiu moale, periodont. — Din fr. **parodontal.**

PARODONTÍTĂ, *parodontite*, s.f. (Med.) Inflamaţie a parodonţiului. — Din fr. **parodontite.**

PARADONTOGRÁMĂ, *paradontograme*, s.f. (Med.) Diagramă a datelor obţinute prin parodontometrie. — Din fr. **parodontogramme.**

PARODONTOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă de parodontopatii. — Din fr. **parodontologie.**

PARODONTÓM, *parodontoame*, s.m. (Med.) Tumoare a ţesutului parodontal. — Din fr. **parodontome.**

PARODONTOMETRÍE, *parodontometrii,* s.f. (Med.) Măsurare a pungilor gingivale, a retracţiei şi a mobilităţii dinţilor; diagramă a datelor obţinute prin această măsurare. — Din fr. **parodontométrie.**

PARODONTOPATÍE, *parodontopatii*, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile dentare. — Din fr. **parodontopathie.**

PARODONTÓZĂ, *parodontoze,* s.f. Boală degenerativă a ţesuturilor care susţin şi fixează dinţii, caracterizată prin formarea locală de pungi cu puroi şi căderea dinţilor. [Var.: **paradentoză**] — Din fr. **parodontose,** germ. **Parodentose.**

PARODÓNŢIU s.n. (Anat.) Complex morfologic funcţional care asigură fixarea dinţilor în osul maxilar. G *Parodonţiu moale* = ţesut marginal moale, cu formaţiuni fibroase, care înconjoară dintele şi alvelola dentară; ţesut parodontal. *Parodonţiu osos* = porţiune osoasă în care sunt săpate alveolele dentare şi pe care se inserează parodonţiul moale. — Din germ. **Parodontium.**

PARÓH, *parohi*, s.m. Preot care conduce o parohie (**1**). — Din lat. **parochus,** germ. **Parochus.**

PAROHIÁL, -Ă, *parohiali, -e,* adj. Care ţine de o parohie (**1**), privitor la o parohie. [Pr.: *-hi-al*] — Din lat. **parochialis,** germ. **parochial.**

PAROHÍE, *parohii*, s.f. **1.** Cea mai mică unitate administrativă bisericească; comunitate religioasă creştină condusă de un paroh; enorie; *p. ext.* biserica dintr-o astfel de unitate. **2.** Clădire în care se află locuinţa şi cancelaria parohului. — Din lat. **parochia,** germ. **Parochie.**

PARÓI[1], *paroiuri*, s.n. Roi de albine provenit dintr-un roi mai vechi, care a roit şi el în aceeaşi vară. — Din ucr. **parij,** rus. **paroi.**

PAROÍ[2], pers. 3 *paroieşte*, vb. IV. Intranz. (Despre albine) A roi a doua oară în aceeaşi vară. — Din **paroi[1].**

PARÓL interj. (Franţuzism; întâreşte sau garantează exactitatea celor afirmate) Pe cuvânt! zău! serios! — Din fr. **parole.**

PAROLÁ, *parolez,* vb. I. Tranz. A securiza un dispozitiv, o instalaţie etc. cu ajutorul unei parole. — De la **parolă.**

PARÓLĂ, *parole*, s.f. **1.** Cuvânt convenţional secret sau formulă convenţională secretă folosite de militarii care au anumite misiuni pentru a fi identificaţi de alţi militari care cunosc consemnul. G Expr. *A da parola* = a spune cuvântul secret sau formula secretă de recunoaştere. F Cuvânt secret de recunoaştere folosit de membrii unei organizaţii conspirative. F (Inform.) Cuvânt-cheie care permite accesul la informaţia dintr-un fişier sau o bază de date. **2.** (Rar) Promisiune, legământ, angajament; cuvânt de onoare. G Loc. vb. *A-şi da parola (de onoare)* = a se angaja în mod solemn; a promite. **3.** (Înv.) Cuvânt, vorbă; afirmaţie, spusă. **4.** (Înv.) Numele unui dans; melodie după care se executa acest dans. — Din fr. **parole,** it. **parola,** germ. **Parole.**

PAROLÍ, *paroli,* s.n. (La unele jocuri de cărţi) Dublare a sumei mizate în jocul precedent; (concr.) miză realizată în acest fel. — Din fr., it. **paroli.**

PAROLÍST, -Ă, *parolişti, -ste*, adj., s.m. şi f. (Fam.) (Persoană) care se ţine de cuvânt, care îşi respectă angajamentul luat, promisiunea făcută. — **Parolă** + suf. *-ist.*

PARONÍM, *paronime*, s.n. Cuvânt asemănător cu altul din punctul de vedere al formei, dar deosebit de acesta ca sens (şi ca origine). — Din fr. **paronyme.**

PARONÍMIC, -Ă, *paronimici, -ce*, adj. Care ţine de paronime, referitor la paronime. G *Atracţie paronimică* = modificare a formei unui cuvânt sub influenţa altui cuvânt asemănător cu el. — Din fr. **paronymique.**

PARONIMÍE, *paronimii*, s.f. Însuşirea a două sau a mai multor cuvinte de a fi paronime; situaţia, relaţia în care se află mai multe paronime. — Din fr. **paronymie.**

PARONOMASÍE, *paronomasii*, s.f. (Rar) Paranomază. [Var.: **paronomazíe** s.f.] — Din lat. **paronomasia,** fr. **paronomasie.**

PARONOMÁSTIC, -Ă, *paronomastici, -ce,* adj. (Rar) Care ține de paronomază, privitor la paronomază. — Din **paronomază, paronomasie.**

PARONOMÁZĂ, *paronomaze*, s.f. Figură de stil constând în asocierea de paronime; paronomasie. — Din fr. **paronomase.**

PARONOMAZÍE s.f. v. **paronomasie.**

PAROREXÍE s.f. (Med.) Tulburare a apetitului care se manifestă prin dorința de a ingera substanțe necomestibile. — Din fr. **parorexie.**

PAROSMÍE s.f. (Med.) Tulburare olfactivă care constă în percepția falsă a unui miros. — Din fr. **parosmie.**

PAROTÍDĂ, *parotide*, adj. (În sintagma) *Glandă parotidă* (și substantivat, f.) = fiecare dintre cele două glande salivare așezate dedesubtul și înaintea urechilor, de o parte și de alta a maxilarului inferior. — Din fr. **parotide.**

PAROTIDECTOMÍE, *parotidectomii,* s.f. (Med.) Intervenție chirurgicală prin care se extirpează total sau parțial glanda parotidă. — Din fr. **parotidectomie.**

PAROTIDIÁN, -Ă, *parotidieni, -e*, adj. (Anat.) Referitor la parotidă, al parotidei. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **parotidien.**

PAROTIDÍTĂ, *parotidite*, s.f. (Med.) Oreion. — Din fr. **parotidite.**

PAROXÍSM, *paroxisme*, s.n. Intensitate maximă, punct culminant la care ajunge o senzație, un sentiment, o stare, un proces, o acțiune în desfășurare etc. G Loc. adv. *Până la paroxism* = în cel mai înalt grad, foarte tare. F (Rar) Surescitare, tulburare extremă. — Din fr. **paroxysme,** germ. **Paroxysmus.**

PAROXISTÍC, -Ă, *paroxistici, -ce*, adj. Ajuns la paroxism; extrem. F (Despre boli, simptome) Care survine brusc sau atinge maximum de intensitate. — Din fr. **paroxystique.**

PAROXITÓN, -Ă, *paroxitone*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Cuvânt, formă gramaticală) care are accentul pe penultima silabă. **2.** Adj. (Despre modul de accentuare a cuvintelor, rime etc.) Care se caracterizează prin plasarea accentului pe silaba penultimă. — Din fr. **paroxyton.**

PAROXITONÍE s.f. (Rar) Însușirea de a fi paroxiton. — **Paroxiton** + suf. *-ie.*

PARPALÁC, *parpalace,* s.f. (Fam.) Pardesiu; balonzaid. — Cf. p a r p a l e c.

PARPALÉC, *parpaleci*, s.m. (Înv.) Vânzător ambulant de covrigi și de plăcinte. F Epitet depreciativ dat unui (negustor) grec. F (Reg.) Epitet depreciativ dat unui om care nu merită nicio considerație. — Et. nec.

PARPIÁN, *parpiani*, s.m. Mică plantă erbacee cu flori dispuse în capitule albe sau roz *(Gnaphalium dioicum).* [Pr.: *-pi-an*] — Et. nec.

PARSÉC, *parseci*, s.m. Unitate de lungime folosită în astronomie, egală cu distanța parcursă de lumină în 3,26 ani-lumină. — Din fr. **parsec.**

PARSÍSM s.n. Religia popoarelor iranice, întemeiată de Zoroastru. — Din fr. **parsisme.**

PARȘÍV, -Ă, *parșivi, -e*, adj. (Pop. și fam.) **1.** Care are caracter josnic; mizerabil, ticălos, mârșav. **2.** Desfrânat, nerușinat, impudic. F Care exprimă, trădează o senzualitate vulgară și exagerată. — Din ucr. **paršyvyj.**

PARȘIVÉNIE, *parșivenii*, s.f. (Pop. și fam.) **1.** Ticăloșie, mârșăvie. **2.** Nerușinare, dezmăț. — **Parșiv** + suf. *-enie.*

PART[1], -Ă, *parți, -te,* adj. Care aparține parților, care se referă la parți. F (Substantivat, f.) Limbă din familia limbilor iraniene, vorbită de parți. — Din fr. **parthe,**

PART[2] interj. (Rar) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură (dată cu palma). — Onomatopee.

PARTÁJ, *partaje,* s.n. Operație de împărțire a unei averi între mai multe persoane îndreptățite să o stăpânească; (concr.) act în care se consemnează o astfel de operație. — Din fr. **partage.**

PARTAJÁ, *partajez,* vb. I. Tranz. A efectua un partaj. — Din fr. **partager.**

PARTAJÁBIL, -Ă, *partajabili, -e*, adj. Care poate fi împărțit. — Din fr. **partageable.**

PARTÁL, *partale*, s.n. (Pop.) Bucată, parte din ceva. — Din bg. **partal.**

PÁRTE, *părți,* s.f. **I. 1.** Ceea ce se desprinde dintr-un tot, dintr-un ansamblu, dintr-un grup etc., în raport cu întregul; fragment, bucată, porțiune. G *În parte* = **a)** loc. adv. în oarecare măsură, parțial; **b)** loc. adj. și adv. separat, deosebit, unul câte unul, pe rând; **c)** loc. adv. făcând abstracție de ceilalți, aparte. G Expr. *În (cea mai) mare parte* = în majoritate; în bună măsură. *Cea mai mare parte (din…* sau *dintre)* = majoritatea. *Parte..., parte...* = (despre oameni) unii... alții...; (despre lucruri) atât..., cât și...; (în corelație cu sine însuși) unii oameni..., alți oameni...; unele lucruri..., alte lucruri.... **2.** Element constitutiv, precis delimitat, din structura unui tot, a unui ansamblu; element indisolubil legat de componența sau de esența unui lucru; *p. ext.* sector, compartiment. G *Parte de vorbire* (sau *de cuvânt)* = categorie de cuvinte grupate după sensul lor lexical fundamental și după caracteristicile morfologice și sintactice. *Parte de propoziție* = cuvânt sau grup de cuvinte din alcătuirea unei propoziții, care poate fi identificat ca unitate sintactică aparte după funcția specifică îndeplinită în cadrul propoziției. G Expr. *A face parte din...* (sau *dintre...)* = a fi unul dintre elementele componente ale unui tot; a fi membru al unei grupări. *A lua parte la...* = a participa; a contribui la... F Diviziune (cu caracteristici bine precizate) a unei opere literare, muzicale etc. F Ceea ce revine de executat fiecărui interpret sau fiecărui instrument dintr-o partitură muzicală scrisă pentru ansambluri. F Spec. Porțiune a corpului unui om sau al unui animal care formează o unitate în cadrul întregului. **3.** Ceea ce revine cuiva printr-o împărțire, printr-o învoială, dintr-o moștenire etc. G Expr. *Partea leului* = partea cea mai mare dintr-un bun, dintr-un câștig (realizat în comun), pe care și-o rezervă cineva pentru sine. (Fam.) *A face* (cuiva) *parte de ceva* = a da (cuiva) ceva, a face (cuiva) rost de ceva; a-l avea în vedere cu... *A-și face parte (din...)* = a-și însuși ceva (în mod abuziv). *A fi la parte cu cineva* = a fi asociat cu cineva la o afacere, a beneficia împreună cu altul de pe urma unui câștig. F (Pop.) Ceea ce e hărăzit sau sortit (în bine sau în rău) cuiva; soartă, destin. G Expr. *A (nu) avea parte de cineva* (sau *de ceva)* = a (nu) se bucura de ajutorul, de prietenia sau de existența cuiva sau a ceva; a (nu) avea fericirea să conviețuiască cu cineva drag. (Fam., ca formulă de jurământ) *Să n-am parte de tine dacă știu.* F Noroc, șansă. F (Concr.; pop.) Persoană considerată ca fiind predestinată să devină soțul sau soția cuiva ori în legătură cu care se face un proiect de căsătorie. **4.** Contribuție în bani sau în muncă la o întreprindere, la o afacere etc., dând dreptul la o cotă corespunzătoare din beneficiu; (concr.) cota respectivă care revine fiecărui participant. G Loc. adj. și adv. *În parte* = **a)** (care se face) în mod proporțional; **b)** (în sistemul de arendare a pământurilor) (care se face) în dijmă, cu plata unei dijme. *La parte* = (care este angajat) cu plata într-o anumită cotă din beneficiul realizat. G Expr. *Parte și parte* = în părți, în cote egale. **II. 1.** Regiune (geografică), ținut; loc; țară. G Loc. adj. *Din* (sau *de prin) partea* (sau *părțile) locului* = care este din (sau în) regiunea despre care se vorbește; băștinaș, originar (din...). G Loc. adv. *În* (sau *din, prin) toate părțile* = (de) pretutindeni; (de) peste tot. *În nicio parte* = nicăieri. *În ce parte?* = unde? *Din ce parte de loc?* = de unde? *În* (sau *prin) partea locului* = în (sau prin) regiunea despre care se vorbește; pe acolo. *În altă parte* = aiurea. **2.** Margine, latură, extremitate a unui lucru, a corpului unei ființe etc.; fiecare dintre cele două laturi sau dintre fețele ori muchiile unui obiect. G Loc. adv. *(Pe) de o parte... (pe) de altă parte...* (sau *pe de alta...)* = într-un loc..., într-alt loc...; într-o privință..., în altă privință..., dintr-un punct de vedere..., din alt punct de vedere... *Într-o parte* = strâmb, oblic, pieziș. *La o parte* = **a)** într-o latură, la oarecare distanță, mai la margine; **b)** izolat, separat. G Expr. *A se da la o* (sau *într-o) parte* = a se da în lături, a face loc să treacă cineva; *p. ext.* a se eschiva, a se feri (să acționeze, să ia poziție). *La o parte!* = fereşte-te! fă loc! *A da la o parte* = **a)** a deplasa lateral; **b)** a îndepărta, a elimina. *A pune la o parte* = a economisi, a strânge. *A lăsa la o parte* = a renunța la..., a înceta să... (Fam.) *A fi (cam) într-o parte* = a fi zăpăcit, țicnit, nebun. **3.** Direcție, sens (în spațiu). **4.** Fig. Punct de vedere într-o problemă dată; privință. *Din partea mea fă ce vrei.* **III. 1.** Categorie socială, profesională etc.; tabără, grup, colectivitate; persoanele care alcătuiesc o asemenea categorie, tabără etc. G Loc. adj. *Din* (sau *dinspre) partea mamei* (sau *a tatălui)* = care face parte din familia mamei (sau a tatălui). G Expr. *A fi* (sau *a se declara) de partea cuiva* = a fi alături de cineva, a se ralia la punctul de vedere al cuiva. *A avea de partea sa* = a avea în favoarea, în sprijinul său. *A lua* (sau *a ține) parte* (sau *partea) cuiva* = a apăra, a susține; a favoriza. (Pop.) *A se arunca* (sau *a se da) în partea cuiva* = a semăna cu cineva (din familie). *Din partea cuiva* = în numele, ca reprezentant (al cuiva); trimis de cineva. F (Pop.; în sintagmele) *Parte(a) bărbătească* = (ființă de) sex masculin; totalitatea bărbaților. *Parte(a) femeiască* = (ființă de) sex feminin; totalitatea femeilor. **2.** Fiecare dintre persoanele, dintre grupurile de persoane etc. interesate într-o acțiune, într-o afacere sau într-un proces; fiecare dintre statele implicate într-un conflict, angajate în tratative etc. G *Parte contractantă* = fiecare dintre persoanele sau dintre grupurile, statele etc. între care a fost încheiat un contract, un acord. — Lat. **pars, -tis.**

PARTENÉR, -Ă, *parteneri, -e,* s.m. și f. Fiecare dintre participanții la o activitate comună considerat în raport cu ceilalți. F Fiecare dintre persoanele care formează împreună un cuplu. F Fiecare dintre persoanele care interpretează împreună o scenă, un film, un număr de circ etc. — Din fr. **partenaire.**

PARTENERIÁT, *parteneriate,* s.n. Sistem care asociază parteneri din punct de vedere politic, economic și social. — După fr. **parteneriat.**

PARTENOCARPÍE, *partenocarpii,* s.f. Fenomen de dezvoltare a ovarului unui organism vegetal fără ca fecundația să fi avut loc și de transformare a ovarului în fruct lipsit de semințe. — Din fr. **parthénocarpie.**

PARTENOGENÉTIC, -Ă, *partenogenetici, -ce,* adj. Care ține de partenogeneză, privitor la partenogeneză. — Din fr. **parthénogénétique.**

PARTENOGENÉZĂ s.f. Formă de dezvoltare a unui organism dintr-un ovul sau dintr-o oosferă nefecundate, prezentă la unele animale și plante (inferioare). — Din fr. **parthénogénèse.**

PARTÉR, *partere,* s.n. **1.** Parte a unei clădiri situată la nivelul solului (sau puțin deasupra lui); totalitatea încăperilor situate în această parte a clădirii. **2.** Parte a unei săli de spectacole cuprinsă între scenă și fundul sălii. F Totalitatea spectatorilor care ocupă locurile din această parte a sălii. **3.** Parte dintr-o grădină sau dintr-un parc rezervată cultivării florilor sau a gazonului. — Din fr. **parterre.**

PARTICIPÁ, *partícip,* vb. I. Intranz. A lua parte la o activitate, la o acțiune, la o discuție. F Spec. A lua parte la o întreprindere economică, contribuind cu bani sau cu alte valori materiale (cu scopul de a obține un câștig). F A împărtăși starea de spirit sau sentimentele cuiva, a fi solidar cu cineva într-o împrejurare dată. — Din fr. **participer,** lat. **participare.**

PARTICIPÁNT, -Ă, *participanți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care ia parte la realizarea unei acțiuni în comun, care participă la ceva. F Spec. (Persoană) care ia parte la o discuție, la o dezbatere. — Din fr. **participant.**

PARTICIPÁRE, *participări,* s.f. Acțiunea de *a participa* și rezultatul ei; participație. — V. **participa.**

PARTICIPATÍV, -Ă, *participativi, -e,* adj. Care participă afectiv, din tot sufletul; dedicat, implicat. F Care manifestă spirit de colaborare; *p. ext.* entuziast. — Din fr. **participatif.**

PARTICIPÁȚIE, *participații,* s.f. Participare.F Spec. Faptul de a participa la o activitate economică, contribuind cu bani sau cu alte bunuri materiale, în vederea obținerii unor câștiguri; (concr.) cotă cu care participă cineva la o asemenea activitate. — Din fr. **participation.**

PARTICIPIÁL, -Ă, *participiali, -e,* adj. Care ține de un participiu, privitor la un participiu; care provine dintr-un participiu; care este exprimat printr-un participiu. G *Construcție participială* = unitate sintactică care cuprinde un participiu și care are valoare de propoziție secundară (atributivă sau circumstanțială). [Pr.: *-pi-al*] — Din fr. **participial,** lat. **participialis.**

PARTICULÁR, -Ă, *particulari, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care este propriu unei singure ființe, unui singur lucru sau unei singure categorii de ființe sau de lucruri; specific, caracteristic. G Loc. adv. *În particular* = în mod deosebit, în special, mai ales. **2.** Care se referă la indivizi izolați, care are un caracter izolat; individual. G Loc. adv. *În particular* = de către fiecare individ în parte. F (Substantivat, n.) Categorie filosofică reprezentând o treaptă mai înaltă de generalitate a singularului în raport cu el însuși. **3.** Care are caracter personal, neoficial, care nu e destinat publicului sau publicității; privat, intim, confidențial. Loc. adv. *În particular* = într-un grup restrâns; confidențial. F (Despre bunuri materiale) Care este proprietate individuală. F (Despre școli) Care nu aparține statului. G *Lecție* (sau *oră) particulară* = lecție pe care un profesor o predă unui elev în afara școlii. *Profesor particular* = profesor care predă unui elev lecții în afara școlii. *Elev particular* (și substantivat, m.) = elev care se pregătește fără a frecventa cursurile unei școli, prezentându-se numai la anumite date pentru a susține examene. *Examen particular* = examen la care se prezintă elevii particulari. G Loc. adv. *În particular* = fără a urma cursurile unei școli (dar pregătindu-se singur pentru a susține examenele cerute). **4.** Care este considerat străin de o activitate sau de un loc de muncă. *Intrarea persoanelor particulare este interzisă.* **II.** S.m. Persoană care nu deține o funcție oficială; persoană considerată ca individ în raport cu statul sau cu o instituție a statului; persoană care nu face parte dintr-un grup social constituit, considerată în raport cu acesta. — Din lat. **particularis,** germ. **partikular, Partikular.**

PARTICULARÍSM[1] s.n. Concepție ideologică și politică conform căreia se pretinde autonomia unei provincii, a unei părți dintr-un stat. — Din fr. **particularisme.**

PARTICULARÍSM[2] s.n. (Rar) Caracter intim, personal, specific al cuiva sau a ceva. — **Particular** + suf. *-ism.*

PARTICULARÍST, -Ă, *particulariști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al particularismului[1]. **2.** Adj. Care ține de particularism[1], care este caracteristic particularismului[1]. — Din fr. **particulariste.**

PARTICULARITÁTE, *particularități,* s.f. Caracterul a ceea ce este particular (**I 1**); notă distinctivă prin care o ființă sau un lucru se deosebește de altele. — Din fr. **particularité.**

PARTICULARIZÁ, *particularizez,* vb. I. Refl. și tranz. fact. A deveni sau a face să devină particular (**I 2**); a (se) reduce la un caz concret; a (se) individualiza. — Din fr. **particulariser.**

PARTICULARIZÁNT, -Ă, *particularizanți, -te,* adj. Care particularizează, individualizează. — **Particulariza** + suf. *-ant.*

PARTICULÁRNIC, -Ă, *particularnici, -ce,* adj. (Înv.) Particular. — **Particular** + suf. *-nic.*

PARTÍCULĂ, *particule,* s.f. **1.** Parte foarte mică dintr-o substanță, dintr-o materie. G (Fiz.) *Particulă elementară* = particulă constitutivă a materiei (electron, proton etc.) care se prezintă ca o unitate cu însușiri specifice și nu poate fi redusă în unități mai simple. *Particulă alfa* = nucleu de heliu format din patru nucleoni. *Particulă beta* = electron sau pozitron emis de nucleul unui element radioactiv. **2.** (Lingv.) Afix sau alt element invariabil atașat la un cuvânt; termen generic pentru diverse cuvinte cu corp fonetic redus, mai ales pentru părți de vorbire neflexibile. F Spec. Cuvânt care însoțește un nume propriu de familie, de demnitate, indicând gradul, rangul etc. — Din fr. **particule,** lat. **particula**.

PARTÍD, *partide,* s.n. Grup de indivizi asociați în vederea apărării unor opinii sau interese comune. G *Partid politic* = organizație al cărei scop este câștigarea controlului asupra aparatului de conducere. *Partide istorice* = nume dat partidelor politice (liberal și țărănesc) care s-au succedat la conducerea României până la instaurarea regimului comunist. — După fr. **parti.**

PARTÍDĂ, *partide,* s.f. **1.** Desfășurare completă a unui joc distractiv sau sportiv, cu toate fazele lui succesive, în urma cărora se stabilesc câștigătorii; întrecere sportivă; meci. G Expr. (Fam.) *A pierde partida* = a nu reuși într-o acțiune sau într-o întreprindere, a suferi un eșec, a nu avea nicio șansă. F Petrecere, distracție în grup, organizată după un anumit program. *O partidă de vânătoare.* **2.** Căsătorie sau proiect de căsătorie (avantajos); *p. ext.* persoană vizată pentru un proiect de căsătorie. **3.** (Înv.) Partid; grupare, tabără. G Expr. *A fi de partida cuiva* = a fi partizanul unei grupări. *A lua partida cuiva* = a trece de partea cuiva, a lua apărarea cuiva. **4.** (Cont.) Cont. G *(Contabilitate în) partidă dublă* = metodă de evidență contabilă în care înregistrarea operațiilor se face concomitent în debitul unui cont și în creditul altui cont. *(Contabilitate în) partidă simplă* = metodă de evidență contabilă în care înregistrarea se face fie numai în debitul unor conturi, fie numai în creditul altor conturi. **5.** Cantitate de mărfuri vândută sau cumpărată o dată. **6.** Parte dintr-o compoziție muzicală executată de unul dintre membrii unui ansamblu, care execută această parte. [Pl. și: (**4**) *partizi*] — Din ngr. **partídha,** it. **partita,** fr. **partie.**

PARTÍNIC, -Ă, *partinici, -ce,* adj. Care reprezintă și apără interesele partidului pe care îl reprezintă, care corespunde cu spiritul, ideologia, programul acestui partid. — Din rus. **partiĭnîĭ.**

PARTINITÁTE s.f. Faptul de a aparține unui partid, unei ideologii, unui curent. — **Partin**[ic] + suf. *-itate.*

PARTI-PRÍS, *parti-pris-uri,* s.n. Părere preconcepută. G Expr. *A vorbi cu parti-pris* = a face aprecieri subiective, a vorbi cu părtinire. [Pr.: *partipri*] — Din fr. **parti-pris.**

PARTÍTĂ, *partite,* s.f. (Muz.) Suită. — Din it. **partita.**

PARTITÍV, -Ă, *partitivi, -e,* adj. (Gram.; despre forme flexionare sau despre construcții; și substantivat, n.) Care exprimă ideea de parte dintr-un întreg sau întregul din care s-a luat o parte. *Genitiv partitiv.* G *Articol partitiv* = articol care se atașează la un cuvânt partitiv. — Din fr. **partitif,** it. **partitivo.**

PARTITÚRĂ, *partituri,* s.f. Notație muzicală cuprinzând toate părțile vocilor sau ale instrumentelor, astfel dispuse încât să poată fi urmărite concomitent; *p. ext.* compoziție muzicală; partițiune. — Din it. **partitura**, germ. **Partitur.**

PARTÍȚIE[1] s.f. v. **partițiune.**

PARTÍȚIE[2]**,** *partiții,* s.f. **1.** (Mat.; în expr.) *Partiție a unei mulțimi* = mulțime formată din submulțimi ale unei mulțimi date, disjuncte două câte două și a căror reuniune este mulțimea dată. **2.** (În lingvistica matematică) Clasificare a cuvintelor după flexiune. — Din fr. **partition.**

PARTIȚIÚNE, *partițiuni,* s.f. (Rar) Partitură. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: **partíție** s.f.] — Din fr. **partition.**

PARTIZÁN, -Ă, *partizani, -e*, s.m. și f. **1.** Persoană care adoptă și susține o idee, o teorie etc.; persoană care este de partea cuiva, care luptă alături de cineva pentru o cauză; adept. **2.** Spec. Membru al unui detașament organizat de luptă, care acționează în timp de război împotriva inamicului, în spatele frontului. — Din fr. **partisan.**

PARTIZANÁT, (**2**) *partizanate,* s.n. **1.** Faptul de a fi partizan. **2.** Stare, atitudine, activitate de partizan. — **Partizan** + suf. *-at.*

PARTURÍȚIE, *parturiții,* s.f. (Med.) Naștere (**1**). — Din lat. **parturitio,** fr. **parturition.**

PÁRTY, *party-uri,* s.n. Petrecere, serată. — Din engl. **party.**

PARȚI s.m. pl. Veche populație, nomadă, de origine iraniană stabilită în vestul Asiei, între Eufrat și Ind, unde a întemeiat un puternic stat în sec. III î.H. — Din fr. **Parthes.**

PARȚIÁL[1]**, -Ă,** *parțiali, -e,* adj. Care reprezintă numai o parte dintr-un lot; care se efectuează numai în parte, care nu cuprinde sau nu acoperă întregul sau totalitatea. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **partiel,** lat. **partialis.**

PARȚIÁL[2]**, -Ă,** *parțiali, -e,* adj. (Rar) Care părtinește; părtinitor. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **partial.**

PARȚIALITÁTE s.f. (Rar) Atitudine părtinitoare (față de cineva sau de ceva); părtinire. [Pr.: *-ți-a-*] — Din lat. **partialitas, -atis,** fr. **partialité.**

PARȚIÁR adj. (Jur.; ieșit din uz; în sintagma) *Colon parțiar* = persoană care lua în arendă o bucată de pământ și împărțea beneficiul cu proprietarul. [Pr.: *-ți-ar*] — Din lat. **partiarius** [colonus].

PARÚCIC s.m. v. **porucic.**

PARÚRĂ, *paruri,* s.f. **1.** Podoabă de lămâiță (**2**) și beteală pe care o pun miresele pe cap. **2.** Ansamblu de obiecte de podoabă executate cu aceleași motive ornamentale (și din același material). — Din fr. **parure.**

PARVENÍ, *parvín,* vb. IV. Intranz. **1.** A ajunge, fără merite deosebite, prin mijloace neoneste sau printr-un concurs favorabil de împrejurări, la o bună situație materială, politică sau socială; a pătrunde într-o pătură socială înaltă; a se ajunge. **2.** (Franțuzism) A reuși, a izbuti. **3**. (Despre știri, scrisori etc.) A ajunge la destinație, a fi remis destinatarului. F (Despre lumină, zgomote etc.) A se propaga prin spațiu până la un anumit punct, a se face simțit. — Din fr. **parvenir.**

PARVENÍRE s.f. Acțiunea de *a parveni* și rezultatul ei. — V. **parveni.**

PARVENÍT, -Ă, *parveniți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care parvine (**1**). — V. **parveni.**

PARVENITÍSM s.n. Tendința, dorința de a parveni (**1**) cu orice preț; situație de parvenit; mod de comportare, atitudine de parvenit. — **Parvenit** + suf. *-ism*.

PAS[1] interj. Cuvânt folosit de un jucător de cărți pentru a arăta că nu vrea sau nu poate să deschidă jocul, să participe la joc (în turul respectiv). — Din fr. [je] **passe.**

PAS[2]**,** *pasuri,* s.n. **1.** Drum, loc îngust și mai coborât, de-a lungul unei văi, între munți sau dealuri, prin care se trece dintr-o parte în alta; trecătoare. **2.** (Înv.) Pașaport. — Din germ. **Pass,** fr. **pas.**

PAS[3]**,** (**I**) *pași,* s.m., (**II**) *pasuri,* s.n. **I.** S.m. **1.** Fiecare dintre mișcările alternative pe care le fac picioarele în mers obișnuit; *p. ext.* distanță astfel parcursă; *p. gener.* distanță mică. G Loc. adv. *Pas cu pas* = **a)** încetul cu încetul, treptat; **b)** mereu, neîncetat. *La tot pasul* sau *la fiecare pas* = la orice mișcare; pretutindeni, necontenit. *Nici (un) pas* = deloc, nicidecum. G Expr. *(A face) primul pas* = (a face) începutul, primele încercări; (a avea) inițiativa. *A avea* (sau *a da* cuiva) *pas (să...)* = a avea (sau a da cuiva) posibilitatea, îngăduința să facă ceva. *A face un pas greșit* = **a)** a se poticni în mers; **b)** a săvârși o greșeală. *A ceda pasul* = a lăsa pe altul să treacă înainte; a se lăsa depășit (în mers, în acțiuni, în realizări). F Zgomot produs de cel care merge pe jos. *Se aud pași.* F Fig. Stadiu, etapă. F Fig. Înaintare, propășire, progres. F Fig. Acțiune, act, faptă; hotărâre. **2.** Mod de a umbla pe jos; mers, umblet, călcătură. G *Pas alergător* = mers în fugă. *Pas de front* (sau *de defilare)* = mers ostășesc de paradă, cu cadență bine marcată. *Pas de marș* (sau *de voie, de manevră)* = mers ostășesc obișnuit, fără efortul de a păși energic. G Loc. adv. *În pasul calului* sau *la pas* = în ritm de mers obișnuit; fără să fugă. G Expr. *A ține pasul* = **a)** a păstra cadența, ritmul de mers cu cineva; **b)** a se menține la același nivel cu cineva sau cu ceva. *A merge în pas* (cu cineva) = a avea aceeași cadență (cu cineva). (Rar) *A se ține de pasul cuiva* = a urmări pe cineva. (Rar) *A da pas* = a se grăbi. *A-și iuți pasul* = a-și mări viteza de deplasare pe jos; a fugi. F Mișcare ritmică a picioarelor, caracteristică pentru fiecare dans. **3.** Unitate de măsură de lungime egală cu distanța dintre cele două picioare ale omului depărtate în cursul mersului obișnuit; *p. ext.* distanță reprezentată de această unitate de măsură. **4.** Urma lăsată de talpa piciorului sau a încălțămintei în mers. G Expr. (Înv.) *A călca* (sau *a urma, a merge*) *pe pașii cuiva* = a urma exemplul cuiva, a continua activitatea cuiva. **5.** (Biol.; în sintagma) *Pas genetic* = distanță creată între unul dintre părinți și unul dintre copii, astfel încât posibilitatea acestuia de a primi o genă oarecare se înjumătățește datorită meiozei. **II.** S.n. **1.** Distanță între două elemente alăturate identice ale unui sistem tehnic, măsurată în direcția în care se repetă elementele. G *Pas de filet* sau *pasul filetului* = distanța dintre laturile paralele a două spire consecutive, măsurată de-a lungul axei filetului. F Distanță dintre doi dinți consecutivi ai unei roți dințate. **2.** (Înv. și reg.) Unealtă de lemn asemănătoare cu un compas, folosită în dulgherie, dogărie etc. — Lat. **passus.**

PAS[4] subst. Substanță medicamentoasă antibiotică, cu aspect de pulbere albă, puțin solubilă în apă, folosită în tratamentul tuberculozei. — Din fr. **P.A.S.** (abr. din *acide para-aminosalicylique).*

PASÁ, *pasez,* vb. I. Tranz. **1.** (Sport) A trimite mingea unui coechipier. **2.** (Fam.) A da sau a ceda cuiva ceva; a face să ajungă sau să treacă în mâna altuia, a transmite altuia. **3.** A trece prin sită fructe sau legume; a zdrobi, a mărunți. — Din fr. **passer.**

PASÁBIL, -Ă, *pasabili, -e,* adj. (Fam.) Care e acceptabil (dintr-un anumit punct de vedere). — Din it. **passabile,** fr. **passable.**

PASAGÉR, -Ă, *pasageri, -e,* s.m. și f., s.n., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care este numai în trecere printr-un loc, printr-o localitate etc.; persoană care circulă sau călătorește folosind un mijloc de transport (în comun); călător. **2.** S.n. Navă de pasageri. **3.** Adj. (Rar) Vremelnic, trecător. — Din fr. **passager.**

PASÁGIU s.n. v. **pasaj.**

PASÁJ, *pasaje,* s.n. **1.** Spațiu amenajat între două rânduri de clădiri sau coridor al unei clădiri așezat la nivelul străzii, pe care trec pietoni sau, rar, vehicule dintr-o stradă în alta; *p. gener.* loc de trecere. F Porțiune de stradă cu marcaje speciale, folosită ca loc de traversare pentru pietoni. F Încrucișare la niveluri diferite între două sau mai multe căi de circulație rutieră sau între un drum rutier și o cale ferată. **2.** Fragment dintr-un text scris. F Succesiune melodică într-o compoziție muzicală, formată din note scurte și rapide, care face trecerea între diferitele teme ale piesei. **3.** Migrațiune periodică a păsărilor. G Loc. adj. *De pasaj* = care este în trecere printr-o anumită țară în perioada migrațiunilor. F Cârd, stol (aflat în migrație). **4.** Trecere a metalelor, a fibrelor textile etc. printre doi sau mai mulți cilindri metalici așezați în laminor la distanță reglabilă și care se rotesc în sens invers. [Var.: (rar) **paságiu** s.n.] — Din fr. **passage,** it. **passagio,** germ. **Passage.**

PASAMÉTRU, *pasametre,* s.n. Micrometru la care măsurătorile se înregistrează pe un cadran. — Din fr. **passamètre,** rus. **passametr,** germ. **Passameter.**

PASÁNT, *pasante,* adj. (În sintagma) *Contor pasant* (și substantivat, n.) = contor care înregistrează consumul de energie electrică defalcat din consumul înregistrat de un contor general. — Din germ. **passant.**

PASÁRE, *păsări,* s.f. Acțiunea de *a pasa* și rezultatul ei. — V. **pasa.**

PASARÉLĂ, *pasarele,* s.f. **1.** Podeț mobil care leagă de chei puntea unui vapor ancorat; platformă situată la oarecare înălțime de puntea unui vas, unde se află camera hărților și a instrumentelor de navigație. **2.** Pod îngust așezat la înălțime peste o linie de cale ferată, peste un canal etc. pentru a permite trecerea pietonilor. **3.** Galerie acoperită sau punte îngustă care face legătura dintre două clădiri sau două aripi ale aceleiași clădiri la nivelul aceleraşi etaje. — Din fr. **passerelle.**

PÁSĂ, *pase,* s.f. **1.** (Sport) Transmitere a mingii către un coechipier. **2.** Fiecare dintre mișcările făcute cu mâna de cel care hipnotizează pe cineva. **3.** Miză pe care trebuie să o depună jucătorii de cărți la fiecare nou tur. F (Rar) Tur la unele jocuri de cărți. G Expr. *A avea* (sau *a fi în) pasă bună* (sau *proastă)* = a avea noroc (sau ghinion) la jocul de cărți; a trece prin împrejurări favorabile (sau nefavorabile); a-i reuși (sau a nu-i reuși) cuiva ceva. **4.** (Nav.) Fâșie de apă indicată navigației într-o zonă cu stânci, bancuri, mine etc. **5.** (Tehn.) Trecere a metalului de forjat în tiparele sau în matrițele care îl fasonează. — Din fr. **passe,** engl. **pass.**

PÁSĂMITE adv. (Pop.) Pesemne, probabil, se pare, se vede că...; într-adevăr. **— Păsa**[1] **+ mite** (înv. „darămite", etc. nec.).

PÁSĂRE, *păsări,* s.f. **1.** (La pl.) Clasă de vertebrate ovipare, cu corpul acoperit cu pene, cu aripi pentru zbor și cu fălcile acoperite cu formații cornoase; (și la sg.) animal din această clasă. G *(De-a) pasărea zboară* = joc de copii în care jucătorii imită zborul unei păsări. F Fig. Avion. **2.** Spec. Nume generic pentru păsările (**1**) domestice crescute pe lângă casa omului în scop economic; orătanie; *spec.* găină. F Carne de pasăre (**2**), folosită ca aliment; mâncare preparată din astfel de carne. **3.** (Reg.) Vrabie. **4.** Compuse: *pasărea-muscă* = colibri; *pasărea-liră* = pasăre australiană la care masculul are coada în forma unei lire, viu colorată *(Menura superba)*; *pasărea-omătului* = pasăre mică cu penele de diferite culori în care predomină culoarea albă *(Plectrophenax nivalis)*; *pasărea-cânepii* = cânepar; *pasărea-paradisului* = pasăre exotică cu pene bogate și frumos colorate *(Paradisea apoda).* [Var.: (înv. și pop.) **pásere** s.f.] — Lat. **passer.**

PASCÁL[1]**,** *pascali,* s.m. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu presiunea exercitată de un newton pe o suprafață de un metru pătrat. — Din fr. **pascal.**

PASCÁL[2] s.n. (Inform.) Limbaj de programare de nivel înalt, orientat spre aplicațiile cu caracter tehnic, științific și economic. — Din fr. **pascal.**

PASCÁL[3]**, -Ă,** *pascali, -e*, adj. (Livr.) Privitor la sărbătoarea Paștelui, de Paște — Din fr. **pascal.**

PASCALÍE, *pascalii,* s.f. **1.** Calendar bisericesc special, cu ajutorul căruia se poate stabili cu mult înainte data Paștilor și a altor sărbători religioase care nu au loc la date fixe. **2.** Carte astrologică populară cu ajutorul căreia se crede că se poate ghici viitorul cuiva. — Din ngr. **pashálion.**

PÁSCĂ s.f. **1.** Cozonac tradițional făcut din aluat dospit umplut cu brânză de vaci, stafide, smântână etc. care se mănâncă de obicei la Paști de către creștinii ortodocși. F Anafură pe care preotul o împarte credincioșilor în ziua de Paști; paști (**2**). **2.** Preparat alimentar tradițional, făcut din aluat nedospit, copt în foi subțiri, pe care îl mănâncă evreii în timpul Paștilor în loc de pâine. — Lat. **pascha.**

PASEÍSM s.n. Cult exagerat al trecutului (propriu romantismului) manifestat, mai ales, prin idealizarea acestuia. — Din fr. **passéisme.**

PASEÍST, -Ă, *paseiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la paseism, caracteristic paseismului. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care aderă la paseism. — Din fr. **passéiste.**

PASÉNȚĂ s.f. v. **pasiență.**

PÁSERE s.f. v. **pasăre.**

PASERIFÓRMĂ, *paseriforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări ai căror pui ies din ou golași și orbi; (și la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. — Din fr. **passeriforme.**

PASÉTĂ, *pasete*, s.f. Piesă a unei maşini de tricotat care serveşte la conducerea firului. — Din fr. **passette.**

PASIÁNS s.n. v. **pasienţă.**

PASÍBIL, -Ă, *pasibili, -e,* adj. Care poate sau trebuie să fie supus la..., susceptibil de... *Pasibil de amendă.* — Din fr. **passible.**

PASIÉNŢĂ, *pasienţe,* s.f. Combinare a cărţilor de joc după anumite reguli bazate pe hazard, de reuşita căreia jucătorul leagă realizarea unei dorinţe. [Pr.: *-si-en-*. — Var.: (rar) **pasénţă** s.f., (înv.) **pasiáns** s.n.] — Din ngr. **pasiéntsa,** fr. **patience.**

PASIFLORÁL s.n. Medicament calmant sub formă de soluţie, preparat din extractul fluid al unei specii de pasiflora, cu adaosuri de substanţe sedative şi de sirop. — **Pasiflora** + suf. *-al.*

PASIFLÓRĂ, *pasiflore,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante tropicale agăţătoare, cu tulpină lemnoasă şi cu flori albăstrii, folosite de obicei ca plante decorative *(Passiflora).* — Din fr. **passiflore,** lat., it. **passiflora.**

PASIGRAFÍE, *pasigrafii,* s.f. (Rar) Sistem de scriere universală. — Din fr. **passigraphie.**

PASIMÉTRU, *pasimetre,* s.n. Instrument de precizie folosit la măsurarea dimensiunilor găurilor dintr-o piesă prin comparare cu un etalon. — Din fr. **passimètre.**

PASIONÁ, *pasionez,* vb. I. Tranz. şi refl. A trezi sau a simţi un interes deosebit, pasiune pentru ceva sau cineva. F Refl. A face ceva cu pasiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **passionner.**

PASIONÁL, -Ă, *pasionali, -e,* adj. (Despre însuşiri, sentimente, acţiuni etc.) Produs sau determinat de o pasiune, care se referă la o pasiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **passionnel,** lat. **passionalis.**

PASIONALÍSM s.n. (Rar) Pasionalitate. [Pr.: *-si-o-*] — **Pasional** + suf. *-ism.*

PASIONALITÁTE s.f. Caracter pasional, pătimaş; pasionalism. [Pr.: *-si-o-*] — **Pasional** + suf. *-itate.*

PASIONÁNT, -Ă, *pasionanţi, -te,* adj. Care pasionează; captivant, palpitant. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **passionner.**

PASIONÁT, -Ă, *pasionaţi, -te,* adj. **1.** (Despre însuşiri, sentimente, acţiuni etc.) Determinat de pasiune, izvorât dintr-o (mare) pasiune; care exprimă (o mare) pasiune. **2.** (Despre oameni) Care pune pasiune în tot ceea ce face, care acţionează cu pasiune; fervent, entuziast, inimos (**3**). F Stăpânit, dominat de pasiuni sau de patimi. [Pr.: *-si-o-*] — V. **pasiona.**

PASIÚNE, *pasiuni,* s.f. **1.** Stare afectivă deosebit de intensă şi durabilă pentru cineva sau pentru ceva; dragoste foarte puternică; manifestare, exteriorizare a unui astfel de sentiment. G Loc. adv. *Cu pasiune* = înflăcărat, entuziast; intens. F Ceea ce constituie obiectul, cauza unui astfel de sentiment. **2.** Înclinaţie vie, însoţită de plăcere pentru obiectul studiat sau pentru profesia exercitată. F Dorinţă, aspiraţie. **3.** Viciu, patimă distrugătoare. **4.** Compoziţie muzicală bazată pe narăţiunea evanghelică a patimilor Mântuitorului. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **passion,** lat. **passio, -onis,** germ. **Passion.**

PASÍV, -Ă, *pasivi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu reacţionează în niciun fel, care este lipsit de iniţiativă şi de interes pentru ceea ce face, vede etc.; inactiv. F *Vocabular pasiv* = parte a vocabularului care nu e folosită în mod frecvent în vorbire. *Apărare pasivă* = ansamblul măsurilor luate pentru a feri un oraş, o clădire etc. de atacuri aeriene inamice. *Drept electoral pasiv* = dreptul de a fi ales în diverse organe legislative. **2.** (Gram.; despre diateze, forme verbale, conjugări etc.) Care arată că subiectul gramatical suferă acţiunea făcută de altcineva. F (Substantivat, n.) Diateza pasivă (**I 2**) a unui verb. **3.** (Despre metale, aliaje) Care prezintă fenomenul de pasivitate (**2**). **II.** S.n. **1.** (Fin.; adesea adjectival) Totalitatea mijloacelor economice ale unei întreprinderi, privite sub aspectul provenienţei lor la un moment dat şi al destinaţiei lor. F Parte a bilanţului contabil în care sunt înscrise fondurile unei întreprinderi sau ale unei instituţii la un moment dat. **2.** (Jur.) Parte din patrimoniul unei persoane fizice sau juridice alcătuită din datorii sau din alte obligaţii ce se pot evalua în bani. — Din fr. **passif,** lat. **passivus,** germ. **passiv, Passiv.**

PASIVÍSM s.n. (Rar) Atitudine a omului pasiv (**I 1**); tendinţă spre pasivitate. — **Pasiv** + suf. *-ism.*

PASIVÍST, *pasivişti,* s.m. Persoană stăpânită de pasivism. — **Pasiv** + suf. *-ist.*

PASIVITÁTE s.f. **1.** Stare a celui pasiv (**I 1**); lipsă de activitate, de iniţiativă, de interes; renunţare la acţiune; inactivitate; resemnare. **2.** Însuşire a unor metale sau aliaje de a nu fi atacate de unii acizi concentraţi. — Din fr. **passivité,** germ. **Passivität.**

PASIVIZÁ, *pasivizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Chim.) A face să capete sau a avea pasivitate (**2**). — **Pasiv** + suf. *-iza.*

PASIVIZÁRE, *pasivizări,* s.f. (Chim.) Acţiunea de *a (se) pasiviza* şi rezultatul ei. — V. **pasiviza.**

PASMÁNT, *pasmanturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Ceapraz, firet (pentru împodobit haine sau draperii). — Din fr. **passement.**

PASMANTERÍE, *pasmanterii,* s.f. **1.** (Articole de) ceapărăzărie[2]. **2.** Ramură a industriei textile care produce un sortiment variat de fireturi, panglici, şireturi etc. — Din fr. **passementerie.**

PASPARTÚ, *paspartuuri,* s.n. **1.** Cheie cu care se poate deschide orice broască obişnuită; şperaclu. **2.** Fig. Mijloc de pătrundere într-un anumit cerc, într-o anumită problemă etc. [Scris şi: *passe-partout*] — Din fr. **passe-partout.**

PASPOÁL, *paspoaluri,* s.n. Şiret (lat) sau fâşie îngustă de stofă, de mătase etc. aplicată ca garnitură la rochii, de-a lungul unei cusături, a unui buzunar etc. F Bandă, de obicei din piele sau din material plastic, fixată la unele feţe de pantofi sau la diferite obiecte de marochinărie pentru a le întări marginile sau pentru a ascunde unele cusături şi a crea un efect decorativ. [Pl. şi: *paspoale*] — Din fr. **passepoil.**

PASPOALÁ, *paspoalez*, vb. I. Tranz. A împodobi sau a dubla cu paspoal. — Din **paspoal.**

PASPOALÁRE, *paspoalări,* s.f. Acţiunea de *a paspoala* şi rezultatul ei. — V. **paspoala.**

PASPÓRT s.n. v. **paşaport.**

PASSACÁGLIA s.f. Vechi dans de origine spaniolă şi italiană, cu mişcare lentă şi gravă; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *pa-sa-ca-li-a*] — Cuv. it.

PASSIM adv. În diferite locuri, în (mai) multe locuri dintr-un izvor citat. [Pr.: *pásim*] — Cuv. lat.

PASSING-SHOT, *passing-shoturi,* s.n. (Tenis) Minge care trece pe lângă adversarul venit la fileu. [Pr.: *pásing-şót*] — Cuv. engl.

PÁSTĂ, *paste,* s.f. Materie densă cu aspect omogen, rezultată de obicei din măcinarea unor substanţe şi din amestecul lor (cu un lichid) până la obţinerea consistenţei dorite. G *Pastă de dinţi* = preparat farmaceutic folosit la spălarea dinţilor. *Paste făinoase* = produse alimentare, de diferite forme şi dimensiuni, obţinute prin uscarea unui aluat nedospit din făină de grâu. F Culoare (folosită în pictură) de obicei preparată cu ulei. F Lac de unghii cu aspect omogen. — Din ngr. **pásta,** germ. **Pasta.**

PASTÉL, *pasteluri,* s.n. **1.** S.n. Creion colorat, moale, pentru desen, făcut din pigmenţi pulverizaţi, amestecaţi cu talc şi cu gumă arabică. F Desen executat cu acest fel de creioane. G (Adjectival) *Culoare pastel. Desen pastel.* **2.** S.n. Poezie cu conţinut liric, în care se zugrăveşte un tablou din natură. — Din fr. **pastel,** it. **pastello.**

PASTELÁT, -Ă, *pastelaţi, -te,* adj. (Despre culori, desene etc.) Cu tonuri pale, delicate. — Din **pastel.**

PASTELÍST, *pastelişti,* s.m. **1.** Pictor de pasteluri (**1**). **2.** Poet care compune pasteluri (**2**). — Din fr. **pastelliste.**

PASTELIZÁ, *pastelizez*, vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A desena, a vopsi în culori pastel. F A face să aibă culorile atenuate. **2.** A crea un pastel (**1**); a da impresia de pastel. — **Pastel** + suf. *-iza.*

PASTELIZÁNT, -Ă, *pastelizanţi, -te,* adj. (Rar) Ca de pastel. — **Pasteliza** + suf. *-ant.*

PASTÉT, *pastete,* s.n. (Înv.) Pateu (**2**). [Var.: **paştét** s.n.] —Din germ. **Pastete.**

PASTEURELÓZĂ, *pasteureloze,* s.f. **1.** Numele unei boli microbiene grave a animalelor. **2.** Holera păsărilor. [Pr.: *-tö-*] — Din fr. **pasteurellose.**

PASTEURIZÁ, *pasteurizez,* vb. I. Tranz. A conserva produse alimentare prin încălzire la o temperatură sub 100°C, urmată de o răcire bruscă, astfel încât însuşirile alimentului să rămână intacte. [Pr.: *-tö-*] — Din fr. **pasteuriser.**

PASTEURIZÁRE, *pasteurizări,* s.f. Acţiunea de *a pasteuriza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-tö-*] — V. **pasteuriza.**

PASTEURIZÁT, -Ă, *pasteurizaţi, -te,* adj. (Despre alimente) Care a fost supus pasteurizării. [Pr.: *-tö-*] — V. **pasteuriza.**

PASTEURIZATÓR, *pasteurizatoare,* s.n. Aparat folosit în industria alimentară pentru pasteurizare. [Pr.: *-tö-*] — Din fr. **pasteurisateur.**

PASTÍCĂ, *pastici,* s.f. (Tehn.) Muflă (**2**). — Din it. **pastecca.**

PASTIFLÁNT, -Ă, *pastiflanţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) care permite obţinerea unei paste. — Din **pastă** (după *plastifiant).*

PASTÍLĂ, *pastile*, s.f. **1.** Preparat farmaceutic sau alimentar de forma unei tablete sau a unei bomboane mici, rotunde; (impr.) comprimat. **2.** Piesă în formă de disc mic, folosită la unele maşini sau la unele mecanisme. **3.** Loc special amenajat în mijlocul unei pieţe, al unei intersecţii largi, pentru refugiul pietonilor, dirijarea circulaţiei etc. — Din fr. **pastille,** germ. **Pastille.**

PASTIŞÁ, *pastişez,* vb. I. Tranz. (Depr.) A realiza o pastişă; a imita, a copia. — Din fr. **pasticher.**

PASTIŞÁRE, *pastişări,* s.f. (Depr.) Faptul de *a pastişa* şi rezultatul său. — V. **pastişa.**

PASTÍȘĂ, *pastișe,* s.f. Lucrare literară, muzicală sau plastică, de obicei lipsită de originalitate și de valoare, în care autorul preia servil temele sau mijloacele de expresie ale unui mare creator; imitație, copie. — Din fr. **pastiche.**

PASTIȘÓR, *pastișori,* s.m. (Rar; depr.) Persoană care pastișează. — Din fr. **pasticheur.**

PÁSTOR, *pastori,* s.m. Preot protestant. — Din germ. **Pastor,** lat. **pastor.**

PASTORÁL, -Ă, *pastorali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De păstor, păstoresc; *p. ext.* de la țară, câmpenesc, rustic. **2.** Adj. (Despre creații literare) Care zugrăvește în mod idilic viața păstorilor, viața de la țară; bucolic. **3.** S.f. Operă literară cu conținut pastoral (**2**); bucolică. F Compoziție muzicală în care sunt evocate crâmpeie din viața câmpenească, rurală. **4.** Adj. (Rar) Care aparține pastorilor sau preoților, privitor la pastori sau la preoți. *Cârjă pastorală.* **5.** S.f. Scrisoare publică, cuprinzând îndemnuri și urări, prin care un arhiereu se adresează preoților și credincioșilor cu ocazia sărbătorilor religioase mari sau a altor evenimente importante. — Din fr. **pastoral,** lat. **pastoralis,** it. **pastorale.**

PASTORALÍSM s.n. Tendință în literatură și în artă caracterizată prin cultivarea genului pastoral. — Din fr. **pastoralisme,** engl. **pastoralism.**

PASTRAMAGÍU, *pastramagii,* s.m. **1.** (Ieșit din uz) Persoană care făcea sau vindea pastramă. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unui om de nimic și cu apucături grosolane. — **Pastramă** + suf. *-agiu.*

PASTRÁMĂ, (**2**) *pastrame,* s.f. **1.** Preparat alimentar din carne (de oaie, de porc etc.) conservată prin sărare, afumare, uscare și condimentare. G Expr. (Fam.) *A ține* (pe cineva) *la pastramă* = a ține (pe cineva) închis un timp îndelungat. *A face* (pe cineva) *pastramă* = a bate foarte tare (pe cineva). *A se face pastramă* = a slăbi foarte tare. *A pune la pastramă* = a ucide; a distruge. **2.** (La pl.) Diferite sortimente din carnea definită mai sus. [Pl. și: (**2**) *păstrămuri.* — Var.: (înv. și rg.) **păstrámă** s.f.] — Din ngr. **pastramás,** tc. **pastırma.**

PAȘÁ s.f. v. **pașă.**

PAȘALÁC, *pașalâcuri,* s.n. Provincie din Imperiul Otoman guvernată de un pașă. G Fig. Țară, regiune etc. în care domnește despotismul; guvernare despotică. — Din tc. **paşalik.**

PAȘAPÓRT, *pașapoarte,* s.n. Document oficial care dă cetățenilor unui stat dreptul de a se deplasa în altă țară, servindu-le acolo ca act de identitate; pas[2], pașuș. G Expr. (Fam.) *A da* (cuiva) *pașaportul* = a alunga, a expedia (pe cineva); *p. ext.* a da (pe cineva) afară din serviciu. F Dosar care cuprinde toate actele necesare editării unei cărți; dosar de carte. [Var.: (înv.) **paşpórt, paspórt** s.n.] — Din it. **paseporto,** fr. **passeport,** rus. **pasport.**

PAȘAPORTÁR, *pașaportari*, s.m. (Rar) Persoană care aparține ca cetățenie altei țări decât cea în care se află stabilit (temporar) și care stă în țara respectivă cu pașaport. — **Pașaport** + suf. *-ar.*

PÁȘĂ, *pași,* s.m. Funcția de guvernator al unei provincii din Imperiul Otoman sau titlu al vizirilor și al unor înalți demnitari turci din trecut; persoană care deținea funcția sau titlul de mai sus. G Loc. adv. *Ca pașa* sau *ca un pașă* = fără grijă, foarte bine, ca un boier. [Var.: (înv.) **paşá** s.f.] — Din tc. **paşa.**

PÁȘCĂ, *păști,* s.f. (Reg.) Tutun de calitate inferioară; mahorcă. — Din ucr. **pačka.**

PAȘLÍ, *pașlesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.; fam.) **1.** (În expr.) *A o pașli* = a fugi, a o lua la sănătoasa. **2.** Fig. A fura, a șterpeli. — Din rus. **pošli.**

PÁȘNIC, -Ă, *pașnici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni) Care nu tulbură și nu supără pe nimeni, care este partizan al relațiilor prietenești, armonioase și evită orice conflict; iubitor de pace, potrivnic războiului. **2.** (Despre acțiuni) Care sprijină pacea, lupta pentru pace; (despre atitudini) lipsit de agresivitate. **3.** (Despre un loc, un peisaj etc.) Liniștit, calm, tihnit. [Var.: (înv.) **pácinic, -ă** adj.] — **Pace** + suf. *-nic.*

PAȘÓL interj. (Fam.) Cuvânt peiorativ cu care alungi pe cineva; du-te! pleacă! marș! — Din rus. **pošol.**

PAȘOPTÍSM s.n. Ideologia participanților la Revoluția de la 1848 din Țările Române. — **Pașopt** (= *patruzeci și opt)* + suf. *-ism.*

PAȘOPTÍST, -Ă, *pașoptiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține pașoptismului sau pașoptiștilor (**2**), privitor la pașoptism sau la pașoptiști. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care aparține generației participanților la Revoluția de la 1848 din Țările Române; (persoană) care a susținut pașoptismul, care a luptat pentru el. F P. ext. Purtător al ideologiei de la 1848. — **Pașopt** (= *patruzeci și opt*) + suf. *-ist.*

PAȘPÓRT s.n. v. **pașaport.**

PÁȘTE[1], *pasc,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. (Despre vite; la pers. 3). A se hrăni rupând cu gura iarbă, plante etc. F Tranz. Fig. A întreține, a cultiva, a dezvolta stări sufletești etc. **2.** Tranz. (Despre oameni) A păzi animalele care pasc (**1**), a duce la pășune; a păstori, a pășuna. G Expr. (Fam.) *Ce pești aici?* se spune ca mustrare celui care nu și-a făcut datoria, care nu a fost atent, nu a fost vigilent. *A paște mușteleă* (sau *vântul, bobocii)* = a pierde vremea fără rost. *A-l paște* (pe cineva) *gândul* = a fi preocupat de ceva. *A paște pe cineva* = a urmări pe cineva, pândind momentul potrivit pentru a-i face un rău. *N-am păscut porcii* (sau *gâștele, bobocii* etc.) *împreună*, se spune pentru a-i atrage cuiva atenția că-și permite prea multe. G Compus: *paște-vânt* s.m. invar. = om fără căpătâi, pierde-vară. **3.** Tranz. (Despre primejdii, moarte, noroc) A urmări cu perseverență, a amenința dintr-un moment în altul sau a favoriza pe neașteptate; a pândi. G Expr. *Să nu te pască păcatul să...* = să nu cumva să..., nu care cumva să... *A-l paște pe cineva moartea* (sau *păcatul, primejdia)* = a-l amenința pe cineva moartea (sau păcatul, primejdia). — Lat. **pascere.**

PAȘTE[2], *pești,* s.m., s.f. **1.** N.pr. m. Sărbătoare religioasă celebrată de creștini în amintirea învierii lui Hristos, iar la evrei în amintirea ieșirii lor din robia egipteană, sub conducerea lui Moise. G Expr. *Nu e în toate zilele Pești* sau *o dată pe an e Pești* = nu se petrec în fiecare zi evenimente deosebite. *Din an în Pești* sau *din joi în Pești, din Pești în Crăciun* = foarte rar, la intervale mari de timp. *La Paștile cailor* (sau *calului)* = niciodată. **2.** S.f. Pâine sfințită care se împarte la biserică în ziua de Paște (**1**); pască. [Var.: **pásti** s.m.] — Lat. **pascha, -ae.**

PAȘTÉT s.n. v. **pastet.**

PÁȘTI s.m. v. **paște[2].**

PAȘÚȘ, *pașușuri,* s.n. (Înv. și reg.) Pașaport. F Ordin (scris) — Din magh. **passzus.**

PAT[1], *paturi,* s.n. **1.** Piesă de mobilier, prevăzută de obicei cu somieră sau cu saltea; *p. ext.* mobila împreună cu lenjeria, cu așternutul respectiv; așternut, culcuș; crivat. G Expr. *A face patul* = **a)** a pune așternutul pe pat pentru dormit; **b)** a strânge așternutul de pe pat. *A strânge patul* = a strânge, a aduna așternutul în care s-a dormit. *A cădea bolnav la pat* = a se îmbolnăvi (grav). *A fi pe patul de moarte* (sau *pe patul morții)* = a fi pe punctul de a muri, a fi în agonie, în comă. *A muri în patul său* = a muri în casa sa, a nu muri între străini. *A boli în pat* = a zăcea greu bolnav. *A părăsi patul* = a se face sănătos după o boală grea; a se restabili. **2.** (Pop.) Targă, năsălie. **3.** (Pop.) Răsadniță. **4.** Parte a unei instalații sau a unui sistem tehnic cu fața superioară plană și aproximativ orizontală, pe care se reazemă (și alunecă) materiale sau anumite părți ale instalației sau ale sistemului tehnic. **5.** Partea de lemn a puștii (sau a pistolului), pe care sunt fixate mecanismul și țeava și care servește la imobilizarea armei în poziția dorită în timpul tragerii. F (Sport) Planșetă de pe care se execută trageri la tir. **6.** Strat de material, orizontal sau înclinat, cu fața superioară aproximativ plană, pe care se reazemă de obicei alte materiale; strat din ceva. G *Pat de cale ferată* = strat de balast pe care se așază traversele de cale ferată. F Partea mai joasă a unui teren, a unei depresiuni. **7.** Albie, matcă. — Din ngr. **pátos** „drum bătut”.

PAT[2], *paturi,* s.n. (La jocul de șah) Situație în care un jucător, fără a fi în poziție de șah, nu mai poate face nicio mișcare și este obligat să înceteze jocul, partida declarându-se remiză. — Din fr. **pat.**

PATÁCĂ s.f. v. **pitac[2].**

PATAGÓN, -Ă, *patagoni, -e,* s.m. și f., adj. (Rar) **1.** S.m. și f. Paragonez (**1**). **2.** Adj. Patagonez (**2**). — Din fr. **patagon.**

PATAGONÉZ, -Ă, *patagonezi, -e,* s.m. și f, adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația (amerindiană) a Patagoniei sau este originară de acolo; patagon (**1**). **2.** Adj. Care aparține Patagoniei sau patagonezilor (**1**), privitor la Patagonia ori la patagonezi; originar din Patagonia; patagon (**2**). — **Patagonia** (n. pr.) + suf. *-ez.*

PATALAMÁ, *patalamale,* s.f. (Fam.) Certificat de studii; diplomă. — Din tc. **batalama.**

PATARÁMĂ, *patarame,* s.f. (Pop. și fam.) Întâmplare neplăcută sau neobișnuită; pățanie. G Expr. *A ști patarama cuiva* = a cunoaște slăbiciunile sau defectele cuiva, a ști cât prețuiește cineva. *A da* (sau *a cădea, a ajunge, a gusta) patarama cuiva* = a o păți la fel cu altcineva. — Cf. p ă t ă r a n i e.

PATARAȚÍNĂ, *pataraține,* s.f. (Mar.) Parâmă folosită la fixarea de borduri și spre pupă a arborilor unei nave cu vele. — Cf. it. p a t e r a z z o, fr. p a t a r a s s e.

PATÁȘCĂ[1], *pataște,* s.f. (Reg.) **1.** Numele mai multor mijloace (rudimentare) de transport sau al unor părți componente ale acestora. **2.** Năsălie; dric. **3.** Tașcă. [Var.: **pătáșcă** s.f.] — Cf. t a ș c ă.

PATÁȘCĂ[2], *pataște,* s.f. (Înv.) Pitac[2]. — Din rus. **patacka.**

PÁTĂ, *pete,* s.f. **1.** Urmă lăsată pe suprafața unui obiect de un corp gras, de o materie colorată, de murdărie etc.; suprafață pe care se întinde o astfel de urmă; substanță care a lăsat această urmă. F Porțiune diferit colorată pe un fond omogen. **2.** Porțiune pe corpul animalelor sau al păsărilor, unde părul sau penele sunt de altă culoare față de rest. F Părticică a pielii corpului omenesc sau a animalelor diferit colorată față de rest. **3.** Porțiune de nuanță diferită (mai închisă) care se observă cu ochiul liber sau cu telescopul pe discul Soarelui, al Lunii sau al altui corp ceresc. G Expr. *A căuta* (sau *a găsi) pete în Soare* = a căuta cu orice preț defecte acolo unde nu sunt, a fi cusurgiu. **4.** Fig. Faptă reprobabilă, care dezonorează

pe cineva. G Loc. adj. și adv. *Fără (de) pată* = curat, nevinovat; neprihănit, cast. — Et. nec.

PATÉ s.n. v. **pateu.**

PATEFÓN, *patefoane,* s.n. Aparat pentru reproducerea sunetelor înregistrate pe discuri de gramofon prin mișcarea orizontală sau pe verticală a unui ac special, care urmărește șanțul săpat în disc și comandă membrana difuzorului. — Din fr. **pathéphone.**

PÁTEMĂ s.f. v. **patimă.**

PATÉNT[1], -Ă, *patenți, -te,* adj. (Despre sisteme și obiecte tehnice) Construit în chip special pentru a prezenta garanții de soliditate, de bună funcționare sau pentru a putea fi folosit ușor; care funcționează perfect. G *Clește patent* (și substantivat, n.) = clește special cu care se pot executa diferite operații de apucare, de tăiere etc. F (Substantivat, f.) Capsă, buton de încheiat. F (Substantivat, n.) Un fel de târnăcop, folosit în mine. — Din germ. **Patent.**

PATÉNT[2], -Ă, *patenți, -te,* adj. (Despre acțiuni sau manifestări ale omului) Care nu se poate tăgădui; de netăgăduit, evident; autentic. — Din fr. **patent.**

PATÉNT[3] s.n. v. **patentă.**

PATENTÁ, *patentez,* vb. I. Tranz. **1.** A acorda (cuiva) o patentă (**1**); a breveta o invenție. **2.** (Înv.) A supune pe cineva la plata unei patente (**2**). **3.** (Tehn.) A aplica unei sârme de oțel un tratament termic pentru a-i asigura o rezistență mai mare. — Din fr. **patenter,** germ. **patentieren.**

PATENTÁRE, *patentări,* s.f. Acțiunea de *a patenta* și rezultatul ei. — V. **patenta.**

PATENTÁT, -Ă, *patentați, -te,* adj. **1.** (Despre inventii) Pentru care s-a acordat o patentă (**1**); brevetat. **2.** Fig. (Peior.; despre însușirile oamenilor) Notoriu, evident. F (Rar) Care are o proastă reputație. — V. **patenta.**

PATÉNTĂ, *patente,* s.f. **1.** Drept exclusiv pe care îl are un inventator de a pune în fabricație și în vânzare produsul invenției sale; act, diplomă prin care se acordă acest drept; brevet de invenție. F Fig. (Ir.) Sistem, procedeu (propriu cuiva). F Certificat, dovadă. G *Patentă de sănătate* = act eliberat conducerii unui vas maritim, la plecarea dintr-un port, prin care se adevărește starea sanitară bună a echipajului. *Patentă consulară* = scrisoare de acreditare a unui consul. F Drept de a profesa, de a exercita (pe cont propriu) o activitate sau o acțiune comercială. **2.** (Înv.) Impozit anual plătit de negustori și de liber-profesioniști; act prin care se confirma plata acestui impozit și dreptul de exercitare a comerțului sau a profesiei libere. [Var.: **paténtă** s.n.] — Din fr. **patente,** germ. **Patent.**

PÁTER, *pateri,* s.m. Călugăr sau preot catolic. — Din lat. **pater.**

PATÉRĂ, *patere,* s.f. Vas asemănător cu o farfurioară puțin adâncită, folosit în Antichitate la săvârșirea libațiilor. — Din fr. **patère,** lat. **patera.**

PATERÍC, *paterice,* s.n. Colecție de povestiri din viața vechilor călugări (trecuți de Biserică în rândul sfinților); text care face parte dintr-o astfel de colecție. — Din sl. **paterikŭ.**

PATERÍȚĂ, *paterițe,* s.f. Toiag arhieresc, cârjă episcopală împodobită în partea de sus cu două capete în formă de șerpi între care se află un glob cu o cruce. — Din ngr. **pateritsa.**

PATÉRN, -Ă, *paterni, -e,* adj. Care aparține tatălui, privitor la tată, de tată, părintesc; după tată. F (Adverbial) Ca un tată, cu sentimente de tată. — Din fr. **paterne,** lat. **paternus.**

PATERNÁL, -Ă, *paternali, -e,* adj. Patern. — Din fr. **paternel.**

PATERNALÍSM s.n. **1.** (Ec. pol.) Concepție care desemnează interesul pe care îl manifestă patronii pentru bunăstarea muncitorilor sau pentru atmosfera familială din întreprindere, raporturile dintre patroni și muncitori caracterizate prin afecțiune reciprocă, autoritate și respect. **2.** Protecție, protejare, tutelare excesivă a propriului copil. — Din fr. **paternalisme.**

PATERNITÁTE s.f. **1.** Starea, calitatea de tată; rudenie de sânge între părinte și copilul său, faptul de a fi tată. F (Jur.) Legătură, filiație pe linia tatălui. **2.** Fig. Calitatea de autor al unei lucrări, al unei metode etc. — Din fr. **paternité.**

PATERNÓSTER s.n. **1.** Ascensor cu mai multe cabine, antrenate printr-un sistem de lanțuri continue și cu funcționare neîntreruptă. **2.** Elevator pentru ridicarea materialelor de construcție, compus din colivii prismatice fixate pe două lanțuri sau pe două benzi continue, montate vertical și antrenate manual sau mecanic prin intermediul a două tobe. — Din fr. **pater-noster,** germ. **Paternoster.**

PATÉTIC, -Ă, *patetici, -ce,* adj. **1.** Plin de patos, care emoționează, impresionează, înduioșează; plin de emfază, de afectare. **2.** (Despre nervi) Care inervează mușchii oblici ai ochiului. — Din fr. **pathétique,** germ. **pathetich.**

PATETICO adv. (Muz.; indică modul de executare) Plin de patos. [Pr.: *-té-*] — Cuv. it.

PATETÍSM s.n. Însușirea de a înduioșa, de a impresiona, de a mișca puternic (prin vorbe, muzică etc.); caracterul patetic, emoționant al unei opere literare, muzicale, al unui lucru etc.; atitudine patetică. — Din fr. **pathétisme.**

PATETIZÁ, *patetizez,* vb. I. Intranz. A pune patos (în ceva); a exagera caracterul patetic. — Din fr. **pathétiser.**

PATÉU, *pateuri,* s.n. **1.** Preparat culinar din aluat cu mult unt, așezat în foi și umplut cu brânză, tocătură de carne etc. **2.** (În forma *pate*) Pastă de ficat, de carne sau de pește amestecată cu condimente; pastet; (la pl.) sortiment dintr-o astfel de pastă. [Var.: **paté** s.n.] — Din fr. **pâté.**

PATIBÁR, *patibaruri,* s.n. Bar cu specific de patiserie. — **Pati**[serie] + **bar.**

PATIBULÁR, -Ă, *patibulari, -e,* adj. (Livr.) Care merită să fie spânzurat. — Din fr. **patibulaire.**

PÁTIMĂ, *patimi,* s.f. **1.** Sentiment puternic și violent care copleșește pe om, întunecându-i adesea dreapta judecată; *p. ext.* pasiune, iubire excesivă pentru ceva, pornire nestăpânită; suferință morală. F Părtinire, părțialitate; dușmănie, ură. G Loc. adv. *Cu patimă* = pătimaș. **2.** (Înv. și pop.) Suferință fizică, caznă, chin; boală. G (În credința creștină) *Patimile Mântuitorului* = suferințele îndurate de Isus Hristos. *Săptămâna Patimilor* = săptămâna dinainte de Paști; Săptămâna Mare. [Var.: **pátemă** s.f.] — Din ngr. **páthima.**

PATINÁ[1], *patinez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre obiecte de metal oxidabil) A căpăta patină[1]. F A se uza, a se învechi. **2.** Tranz. A face (prin diverse procedee tehnice) ca un obiect (metalic, de artă) să capete patină[1], a da patină[1]. — Din fr. **patiner.**

PATINÁ[2], *patinez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni) A se da pe gheață cu patinele[2]; a practica patinajul. **2.** (Despre roțile vehiculelor) A se învârti pe loc fără să înainteze; *p. ext.* (despre vehicule) a nu putea să înainteze sau a aluneca, abătându-se de la direcția de înaintare; a derapa. F A se deplasa prin alunecare pe o suprafață lucie. **3.** (Tehn.) A glisa. — Din fr. **patiner.**

PATINÁJ, (**2**) *patinaje,* s.n. **1.** Patinare[2] (**1**); *spec.* ramură sportivă care cuprinde probe practicate cu patinele[2] pe gheață. **2.** Patinoar. — Din fr. **patinage.**

PATINÁRE[1], *patinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) patina*[1] și rezultatul ei. — V. **patina[1].**

PATINÁRE[2], *patinări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a patina*[2] și rezultatul ei; patinaj. **2.** Alunecare alternativă și între limite determinate a unui culisor, într-un ghidaj de translație. F Alunecare a unei roți de vehicul pe calea de rulare, fără învârtirea ei. — V. **patina[2].**

PATINÁT[1] s.n. Faptul de *a patina*[2].— V. **patina[2].**

PATINÁT[2], -Ă, *patinați, -te,* adj. Care are patină[1] (**1**), care a căpătat patină[1]. — V. **patina[1].**

PATINATÓR, -OÁRE, *patinatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care practică patinajul (**1**); patinor. — **Patina[2]** + suf. *-tor.*

PATÍNĂ[1] s.f. **1.** Strat subțire rezultat din oxidarea naturală sau artificială a bronzului, prin care acesta capătă la suprafață o pojghiță de carbonat de cupru, de culoare verde. F P. anal. Culoare caracteristică pe care o capătă, sub influența agenților atmosferici, obiectele sau construcțiile de metal, de lemn, de piatră etc. și care le dă un aspect de vechime. **2.** Strat artificial cu care se acoperă un obiect; culoare, lustru care i se dă unui obiect în scopuri decorative, pentru a crea impresia de vechime sau pentru a-l proteja împotriva coroziunii. — Din fr. **patine.**

PATÍNĂ[2], *patine,* s.f. **1.** Obiect de metal format dintr-o șină și elemente de legătură care îl fixează de talpa ghetei, folosit la patinaj. G *Patină cu role* = obiect de metal asemănător cu patina[2] (**1**), prevăzut cu patru rotițe și cu elemente de legătură care îl fixează de talpa ghetelor, și care permite deplasarea pe sol în mișcări asemănătoare cu cele de pe patinoar. F (Rar) Fiecare dintre cele două tălpi ale saniei. F (Rar) Schi. **2.** Piesă prin intermediul căreia un mecanism alunecă pe un element de ghidare. G *Patină de ascensor* = șină pe care alunecă cabina ascensorului. F Organ al mașinilor agricole de recoltat, destinat rezemării pe sol a aparatului de tăiere și reglării înălțimii de tăiere a plantelor. — Din fr. **patin.**

PATINOÁR, *patinoare,* s.n. Teren special amenajat pentru patinaj (**1**); patinaj (**2**). — Din fr. **patinoire.**

PATINÓR, -OÁRE, *patinori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Patinator. — Din fr. **patineur.**

PATINSONÁRE, *patinsonări,* s.f. Procedeu de extragere a argintului metalic din plumbul argentifer. — Cf. germ. p a t t i n s o n i e r e n.

PÁTIO, *patiouri,* s.n. Curte interioară pavată, înconjurată cu arcade, specifică palatelor spaniole. [Pr.: *-ti-o*] — Cuv. sp.

PATISÉR, *patiseri,* s.m. Persoană care prepară și vinde produse de patiserie. [Var.: **patisiér** s.m.] — Din fr. **pâtissier.**

PATISERÍE, (**3**) *patiserii,* s.f. **1.** Aluat fin, preparat cu mult unt, din care se fac pateuri, plăcinte etc.; pateuri, plăcinte etc. preparate din acest luat. **2.** Ramură în industria alimentară care se ocupă cu fabricarea unor produse de patiserie (**1**). **3.** Local în care se consumă și se vând produse de patiserie (**1**). — Din fr. **pâtisserie.**

PATISIÉR s.m. v. **patiser.**

PATOFIZIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază disfuncțiile organismului. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **pathophysiologie.**

PATOGÉN, -Ă, *patogeni, -e,* adj. Care se referă la boală; care provoacă boli, infecții; purtător de boli. — Din fr. **pathogène.**

PATOGENÉTIC, -Ă, *patogenetici, -ce,* adj. Care aparține patogeniei, privitor la patogenie. — Din fr. **pathogénétique.**

PATOGENÉZĂ s.f. (Med.) Patogenie. — Din fr. **pathogenèse.**

PATOGÉNIC, -Ă, *patogenici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la patogenie, de patogenie. — Din fr. **pathogénique.**

PATOGENÍE s.f. Ramură a patologiei care se ocupă cu studierea mecanismului de producere și de evoluție a bolilor. — Din fr. **pathogénie.**

PATOGENITÁTE s.f. Proprietate a unor microorganisme de a provoca infecții. — **Patogen** + suf. *-itate.*

PATOGNOMÓNIC, -Ă, *patognomonici, -ce,* adj. (Despre simptome, semne) Care este caracteristic unei boli, pe baza căruia se poate pune diagnosticul. — Din fr. **pathognomonique.**

PATOGNOMONÍE s.f. Ansamblul simptomelor caracteristice unei boli, pe baza cărora se poate stabili diagonosticul. — După fr. **pathognomonie.**

PATOLÓG, -Ă, *patologi, -ge,* s.m. și f. Medic specialist în patologie. — Din **patologie** (derivat regresiv).

PATOLOGÍC, -Ă, *patologici, -ce,* adj. Care aparține patologiei, privitor la patologie; care indică o boală fizică sau psihică, care este provocat de o boală; *p. ext.* bolnăvicios, morbid. G *Anatomie patologică* = parte a anatomiei care studiază transformările anatomice intervenite în structura țesuturilor și a organelor sub influența unor boli. — Din fr. **pathologique.**

PATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază cauzele și simptomele bolilor. — Din fr. **pathologie.**

PÁTOS s.n. Însuflețire pasionată; avânt, entuziasm. G Loc. adv. *Cu patos* = **a)** în mod entuziast; pasionat, înflăcărat; **b)** în mod afectat, emfatic. F Afectare, emfază (în vorbire și în scris); falsă însuflețire. — Din ngr. **páthos,** fr. **pathos.**

PATRAFÍR, *patrafire*, s.n. Obiect din odăjdiile bisericești, în formă de fâșie lungă de stofă, de mătase etc., pe care sunt brodate motive religioase, purtat de preoți peste stihar, când oficiază. [Var.: **epitrahíl,** (înv.) **patrahíl, patrahír** s.n.] — Din sl. **petrahilŭ,** ngr. **epitrahílion.**

PATRAHÍL s.n. v. **patrafir.**

PATRAHÍR s.n. v. **patrafir.**

PATRIARCÁL, -Ă adj. v. **patriarhal.**

PATRIÁRH, *patriarhi,* s.m. **1.** Cel mai înalt rang în ierarhia unora dintre Bisericile ortodoxe autocefale; persoană care deține acest rang. **2.** (În Vechiul Testament) Fiecare dintre capii de familie conducători (spirituali și politici) ai poporului evreu, predecesori ai lui Moise; *p. ext.* nume dat unor personaje venerabile din Biblie. **3.** Bărbat în vârstă, cu rol de șef al familiei în comunitatea gentilică. F Fig. Bătrân venerabil, cu numeroși descendenți. [Pr.: *-tri-arh*] — Din sl. **patrijarhŭ,** ngr. **patriárhis.**

PATRIARHÁL, -Ă, *patriarhali, -e,* adj. **1.** Al patriarhului (**1**) sau al patriarhiei, privitor la patriarh sau la patriarhie. **2.** Care amintește simplitatea obiceiurilor și a traiului din vechime; *p. ext.* liniștit, tihnit; bătrânesc, tradițional, rustic. [Pr.: *-tri-ar-*. — Var.: (înv.) **patriarcál, -ă** adj.] — Din fr. **patriarcal** (după *patriarh).*

PATRIARHALÍSM s.n. Tendință de întoarcere la tradițiile și datinile din trecut; obicei, tradiție etc. care amintește de timpurile patriarhale (**2**). [Pr.: *-tri-ar-*] — **Patriarhal** + suf. *-ism.*

PATRIARHÁT s.n. **1.** Formă de organizare socială în care gradele de rudenie sunt socotite în linie masculină, iar bărbatul este considerat șef al familiei, cu rol predominant în viața comunității. **2.** Demnitatea de patriarh (**1**). F Perioadă de preistorie a unui patriarh. [Pr.: *-tri-ar-*] — Din fr. **patriarcat** (după *patriarh).*

PATRIARHÍE, *patriarhii,* s.f. **1.** Organizație bisericească ortodoxă autocefală, condusă de un patriarh; sediul acestei organizații. **2.** Biserica centrală a unei patriarhii (**1**). [Pr.: *-tri-ar-*] — Din sl. **patrijarhija**, ngr. **patriarhía.**

PATRICIÁN, -Ă, *patricieni, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. (În Roma antică) Membru al comunității gentilice, iar mai târziu al aristocrației gentilice, care se bucura de toate drepturile și privilegiile; patriciu (**2**); *p. gener.* nobil, senior, aristocrat. F (Adjectival) Care aparține patricienilor (**1**), privitor la patricieni, de patricieni; *p. gener.* de origine nobilă, aristocratică; cu purtări, gesturi etc. distinse. **2.** S.m. Cârnat preparat din carne de vită tocată, cu condimente, care se consumă fript pe grătar. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **patricien.**

PATRICIÁT s.n. Demnitatea, calitatea de patrician (**1**). F Instituția patricienilor; totalitatea patricienilor. [Pr.: *-ci-at*] — Din fr. **patriciat,** lat. **patriciatus.**

PATRÍCIU, *patricii,* s.m. **1.** Titlu nobiliar, instituit în Imperiul Roman de către Constantin cel Mare, păstrat și în Imperiul Bizantin; persoană care avea acest titlu. **2.** (Înv.) Patrician (**1**); *p. gener.* nobil, aristocrat. — Din lat. **patricius.**

PÁTRIE, *patrii,* s.f. **1.** Țară în care s-a născut cineva, considerată în raport cu acesta. **2.** Mediu politic, social și cultural în care s-a născut, își desfășoară viața și activitatea fiecare popor; teritoriul, locul, cadrul geografic și modul de viață al poporului, limba, cultura, tradițiile. G *Patrie-mamă* (sau *-mumă)* = țară din care s-a desprins o altă țară, o provincie etc., care este legată de prima prin unitate națională, de limbă, cultură, etc. F Orașul, satul, regiunea în care s-a născut cineva; pământ natal, loc de baștină. F Țară în care cineva se stabilește definitiv, fără să-i aparțină ca origine, dar fiind recunoscut ca cetățean al ei. **3.** Loc de origine al cuiva sau a ceva. **4.** Loc, climat propice dezvoltării cuiva sau a ceva. — Din lat. **patria,** fr. **patrie.**

PATRIMONIÁL, -Ă, *patrimoniali, -e,* adj. Care aparține unui patrimoniu, privitor la un patrimoniu; care se moștenește, ereditar; de familie. G *Bunuri patrimoniale* = bunuri care pot fi evaluate în bani. *Raporturi patrimoniale* = raporturi juridice cu conținut economic. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **patrimonial.**

PATRIMÓNIU, *patrimonii,* s.n. **1.** (Jur.) Totalitatea drepturilor și a obligațiilor cu valoare economică, precum și a bunurilor materiale la care se referă aceste drepturi, care aparțin unei persoane (fizice sau juridice); (sens curent) bun moștenit prin lege de la părinți (sau de la rude); avere părintească. G *Separație de patrimoniu* = separare legală a bunurilor personale ale cuiva de bunurile moștenite sau a averii soțului de zestrea soției. **2.** Totalitatea bunurilor care aparțin colectivității și sunt administrate de către organele statului; bun public. F Bunuri spirituale care aparțin întregului popor (fiind transmise de la strămoși); moștenire culturală; *p. ext.* bunuri spirituale, culturale etc. care aparțin omenirii întregi. — Din lat. **patrimonium,** fr. **patrimoine.**

PATRIÓT, -Ă, *patrioți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care își iubește patria (**1**) și luptă pentru apărarea și prosperitatea ei. **2.** (Înv.) Persoană originară din aceeași patrie sau regiune cu altcineva; compatriot. [Pr.: *-tri-ot*] — Din ngr. **patriótis,** fr. **patriote,** germ. **Patriot.**

PATRIOTÁRD, -Ă, *patriotarzi, -de,* adj. Care face paradă de patriotism, care manifestă, exprimă un fals patriotism. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **patriotard.**

PATRIÓTIC, -Ă, *patriotici, -ce,* adj. Pătruns de patriotism, plin de dragoste și de devotament față de patrie și de popor; care exprimă, care demonstrează patriotism. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **patriotique,** it. **patriotico.**

PATRIOTÍSM s.n. Sentiment de dragoste și devotament față de patrie și de popor, statornicit în decursul istoriei. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **patriotisme.**

PATRÍSTIC, -Ă, *patristici,* -ce, s.f., adj. **1.** S.f. Doctrină teologică-filosofică elaborată de Părinții Bisericii, prin care s-au pus bazele dogmaticii și cultului creștin; patrologie (**1**). **2.** Adj. (Rar) Care se referă la Părinții Bisericii; care ține de patristică (**1**), propriu patristicii. — Din fr. **patristique.**

PATRÍȚĂ, *patrițe,* s.f. (Tipogr.) **1.** Piesă componentă, de obicei mobilă, cu care se presează materialul într-o matriță și al cărei relief constituie negativul obiectului matrițat. **2.** Piesă a mașinii tipografice pe care se gravează în relief o literă sau un semn tipografic și cu ajutorul căreia se obține matrița necesară la turnatul literelor și al semnelor tipografice. — Din germ. **Patrize.**

PATROCLÍN, -Ă, *patroclini, -e,* adj. (Biol.; despre organisme) Care a moștenit predominant caractere paterne. — Din fr. **patrocline.**

PATROLOGÍE s.f. **1.** Patristică (**1**). **2.** Colecție care cuprinde scrierile Părinților Bisericii; *p. ext.* carte din această colecție. — Din fr. **patrologie,** germ. **Patrologie.**

PATRÓN[1], *patroane,* s.n. **1.** Cartuș (**1**). F Bucată cilindrică de exploziv, folosită la umplerea găurilor de mină. **2.** Corp cilindric de porțelan care conține firul fuzibil al unei siguranțe electrice; bușon (**2**). **3.** Schiță pentru indicarea modului de legare a firelor și a ordinii operațiilor în industria textilă. — Din germ. **Patrone.**

PATRÓN[2], -OÁNĂ, *patroni, -oane,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Proprietar al unei întreprinderi. **2.** S.m. (În Roma antică) Patrician roman, considerat în raport cu liberții săi. **3.** S.m. și f. Sfânt socotit protector al unei persoane, al unei corporații sau al unei comunități care îi poartă numele; zi calendaristică în care se prăznuiește un sfânt și pe care o serbează cei care poartă numele acelui sfânt. F Ocrotitor, protector. — Din lat. **patronus,** germ. **Patron,** fr. **patron.**

PATRONÁ, *patronez,* vb. I. Tranz. A ocroti, a sprijini, a susține (pe cineva sau ceva); *p. ext.* a dirija, a conduce. — Din **patron[2].** Cf. fr. p a t r o n n e r.

PATRONÁGIU s.n. v. **patronaj.**

PATRONÁJ, *patronaje,* s.n. Protecție (**1**), ocrotire, sprijin. F Acțiune de ocrotire a săracilor și a celor incapabili de muncă, pe care o desfășoară societățile de binefacere din unele țări; asociație, societate de binefacere. [Var.: (înv.) **patronágiu** s.n.] — Din fr. **patronage.**

PATRONÁL, -Ă, *patronali, -e,* adj. **1.** Care ține de ziua numelui cuiva, sau de patron[2] (**3**), privitor la patron[2]. **2.** Care se referă la patron[2] (**1**), care aparține patronului[2], format din patroni[2]. — Din fr. **patronal.**

PATRONÁRE[1], *patronări,* s.f. Acțiunea de *a patrona* și rezultatul ei; ocrotire, sprijinire, susținere. — V. **patrona.**

PATRONÁRE[2], *patronări,* s.f. Operație de înfășurare a capătului unei parâme cu ață de vele, fir de sârmă etc. pentru a împiedica dezrăsucirea. — Din **patron[1].**

PATRONÁT s.n. **1.** Drept pe care îl avea în trecut un prelat sau un senior laic de a numi pe cineva într-o demnitate ecleziastică. **2.** Calitatea de patron[2]; mulțime de patroni[2], totalitatea patronilor[2]. — Din fr. **patronat,** lat. **patronatus,** germ. **Patronat.**

PATRONÍM, *patronime,* s.n. Nume de familie. — Din fr. **patronyme.**

PATRONÍMIC, *patronimice,* adj. (În sintagmele) *Nume patronimic* (și substantivat, n.) = **a)** nume pe care îl poartă (după tată) toți membrii unei familii; nume de familie; **b)** (la unele popoare) nume dat membrilor unei familii și format de la numele tatălui cu ajutorul unui sufix special. *Sufix patronimic* = sufix cu ajutorul căruia se formează numele de familie. — Din fr. **patronymique.**

PATRONIMÍE s.f. Ramură a genealogiei care cercetează evoluția numelor după tată într-o familie. — De la **patronim.**

PATRONTÁȘ, *patrontașe,* s.n. (Pop.) Cartușieră. — Din germ. **Patrontasche.**

PATRONTÁȘCĂ, *patrontaște,* s.f. (Reg.) Cartușieră. — Contaminare între **patrontaș** și **tașcă.**

PÁTRU num. card., s.n. **1.** Num. card. Numărul care, în numărătoare, are locul între trei și cinci și care se indică prin cifrele 4 și IV. G (Cu valoare adjectivală) *Patru scaune.* G *Patru clase* = (în vechea organizare a învățământului) **a)** învățământ elementar; **b)** cursul inferior al liceului. G Expr. *A vorbi* (cu cineva) *între patru ochi* (sau *între patru pereți)* = a vorbi (cu cineva) în taină, fără martori. *În (cele) patru zări* (sau *colțuri, vânturi* etc.) = în toate direcțiile; pretutindeni. G (Cu elipsa substantivului determinat) (Loc. adv.) *Cât patru* = depășind limitele obișnuite; foarte mult. *În patru* = **a)** în patru părți egale, în sferturi; **b)** din patru elemente asemănătoare. (Expr.) *A fi cu ochii în patru* = a fi cu băgare de seamă, a proceda cu multă atenție, a se păzi bine. *A despica* (sau *a tăia) firul (de păr) în patru* = a cerceta în mod minuțios, a se ocupa de ceva cu minuțiozitate exagerată, mai mult decât este necesar. (Fam.) *A face pe dracu-n patru* = a-și da toată silința, a depune toate eforturile, a utiliza toate posibilitățile pentru a izbuti într-o acțiune. G (Substantivat, m.) *Scrie un patru pe tablă.* G (Cu valoare de num. ord.) *Pavilionul patru.* G (Intră în componența num. adverbial) *Să mănânci de patru ori.* G (Intră în componența num. multiplicativ) *De patru ori pe atâta.* G (Intră în componența num. distributiv) *Merg câte patru.* **2.** S.n. Semn grafic care reprezintă numărul patru (**1**); notă indicată prin acest semn. — Lat. **quattuor.**

PATRULÁ, *patrulez,* vb. I. Intranz. A parcurge după un anumit program un traseu terestru, aerian sau pe apă, pentru a îndeplini o misiune de cercetare, de pază, de control etc. — Din **patrulă.** Cf. fr. p a t r o u i l l e r.

PATRULÁRE, *patrulări,* s.f. Acțiunea de *a patrula* și rezultatul ei; misiune de cercetare, de pază, de recunoaștere, de control etc. — V. **patrula.**

PATRULATÉR, -Ă, *patrulatere*, s.n., adj. **1.** S.n. Poligon cu patru laturi. F (Adjectival) Care are forma unui poligon cu patru laturi. **2.** Adj. (Geom.; în sintagma) *Piramidă* (sau *prismă) patrulateră* = piramidă sau prismă cu baza sau bazele un patrulater. — Din lat. **quadrilaterus,** fr. **quadrilatère** (după *patru).*

PATRULATERÁL, -Ă, *patrulaterali, -e,* adj. (Înv.) În formă de patrulater. — Din fr. **quadrilatéral** (după *patru).*

PATRÚLĂ, *patrule,* s.f. Subunitate militară care îndeplinește o misiune de cercetare, de pază, de control etc.; persoană care face parte dintr-o astfel de subunitate. G *Patrulă de aviație* = subunitate formată din 3–4 avioane militare. — Din germ. **Patrulle.**

PÁTRULEA, PÁTRA num. ord. (De obicei cu valoare adjectivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al treilea și al cincilea. — **Patru** + **le** + **a.**

PATRUNGHIULÁR, -Ă, *patrunghiulari, -e,* adj. (Rar) Care are patru unghiuri. — **Patru** + **unghiular** (după lat. *quadrangularis,* fr. *quadrangulaire).*

PATRUPÉD, -Ă, *patrupezi, -de,* adj., s.n. (Animal) cu patru picioare. — Din fr. **quadrupède,** lat. **quadrupes, -dis** (după *patru).*

PÁTRUSPREZECE num. ord. v. **paisprezece.**

PÁTRUSPREZECELEA, -CEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PATRUZÉCI num. ord. Număr care, în numărătoare, are locul între treizeci și nouă și patruzeci și unu și care se indică prin cifra 40 și XL. G (Cu valoare adjectivală) *Patruzeci de zile.* G (Compus) *Patruzeci de Sfinți* (sau *de duminici)* = sărbătoare creștină care se celebrează în ziua de 9 martie. G (Substantivat, m.) *Scrie un patruzeci.* G (Cu valoare de num. ord.) *Rândul patruzeci.* G (Intră în componența num. adverbial) *S-a deplasat de patruzeci de ori.* G (Intră în componența num. multiplicativ) *De patruzeci de ori pe atâta.* G (Intră în componența num. distributiv) *Câte patruzeci de lei.* — **Patru** + **zece.**

PATRUZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (De obicei cu valoare adjectivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al treizeci și nouălea și al patruzeci și unulea. — **Patruzeci** + **le** + **a.**

PATVAGÓN, *patvagoane,* s.n. (Înv.) Vagon de bagaje. — Etimologie pop., după germ. *Packwagen.*

PAȚACHÍNĂ, *pațachine,* s.f. **1.** (Bot.) Verigar. **2.** (Fam.) Epitet injurios pentru o femeie vulgară, strident îmbrăcată, cu purtări necuviincioase; epitet pentru o femeie de moravuri ușoare. — Et. nec.

PAȚÁRCĂ s.f. (Reg.) Femeie ușuratică. — Et. nec.

PÁUCĂ, *pauce,* s.f. (Înv. și reg.) Instrument muzical de percuție; timpan. — Din germ. **Pauke.**

PAULIÁNĂ adj. (În sintagma) *Acțiune pauliană* = acțiune judiciară prin care un creditor poate cere debitorului său rezilierea unui contract, anularea unui act etc. dacă acestea sunt posterioare creanțelor. [Pr.: *pa-u-li-a-*] — Din fr. [action] **paulienne.**

PAUPÉR, -Ă, *pauperi, -e,* adj. Lipsit de mijloace de existență; ajuns în mizerie, în stare de sărăcie; foarte sărac. — Din lat. **pauper.**

PAUPERÍSM s.n. Stare de extremă sărăcie în care se află cineva; paupertate. — Din fr. **paupérisme.**

PAUPERITÁTE s.f. v. **paupertate.**

PAUPERIZÁ, *pauperizez,* vb. I. Tranz. A reduce la stare de sărăcie extremă, la mizerie. — Din fr. **paupériser.**

PAUPERIZÁRE, *pauperizări*, s.f. Acțiunea de *a pauperiza* și rezultatul ei. — V. **pauperiza.**

PAUPERTÁTE s.f. Stare de extremă sărăcie în care se află cineva; pauperism. G (Ieșit din uz) *Act* (sau *certificat) de paupertate* = act (sau certificat) prin care se atestă că o persoană nu posedă bunuri impozabile. [Var.: **pauperitáte** s.f.] — Din lat. **paupertas, -tatis.**

PÁUS s.n. v. **paos.**

PAUȘÁL, -Ă, *paușali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Sistem de plată pentru o prestație de serviciu, pentru un consum de energie etc. prin fixarea cu aproximație a unei sume globale. **2.** Adj. (În sintagmele) *Tarif* (sau *preț) paușal* = tarif sau preț care se plătește uniform, stabilit în baza experiențelor sau a unei evaluări. *Asigurare paușală* = asigurare pentru bunuri, persoane etc. contra plății unei prime de asigurare unice (medie). [Pr.: *pa-u-*] — Din germ. **Pauschale.**

PÁUZĂ, *pauze,* s.f. **1.** Suspendare, oprire temporară a unei acțiuni, a unei mișcări, a unei activități; interval de timp cât durează această întrerupere; repaus. G Loc. adv. *Fără pauză* = continuu, neîntrerupt. F (La școală) Recreație[1]. F (La spectacole) Antract. **2.** (Concr.) Semn muzical, corespunzător valorilor de fraze de note, care se pune pe portativ pentru a indica întreruperea unei fraze muzicale și durata acestei întreruperi. **3.** (Concr.) Linie orizontală, mai lungă decât cratima, folosită ca semn de punctuație pentru a indica cititorului o oprire în lectură mai mare decât la virgulă sau pentru a separa două părți deosebite ale unui text. [Pr.: *pa-u-*] — Din lat. **pausa,** fr. **pause,** germ. **Pause.**

PAVÁ, *pavez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu pavaj o stradă, o curte etc.; a executa un pavaj; a pavela. — Din fr. **paver.**

PAVAGÍU, *pavagii,* s.m. (Înv.) Pavator. — **Pava** + suf. *-giu.*

PAVÁJ, *pavaje,* s.n. Faptul de a pava; (concr.) îmbrăcăminte rutieră alcătuită din materiale în formă de blocuri, așezate pe un pat de nisip sau de mortar așternut pe fundația, pregătită în prealabil, a unui drum, a unei curți etc. — Din fr. **pavage.**

PAVÁNĂ, *pavane,* s.f. Dans vechi, de origine italiană sau spaniolă, cu ritm și cu mișcări lente și cu caracter ceremonios; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **pavane.**

PAVÁRE, *pavări*, s.f. Acțiunea de *a pava* și rezultatul ei; pavat[1]. — V. **pava.**

PAVÁT[1] s.n. Pavare. — V. **pava.**

PAVÁT[2], -Ă, *pavați, -te,* adj. (Despre străzi, curți etc.) Acoperit cu pavaj. — V. **pava.**

PAVATÓR, -OÁRE, *pavatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor calificat care execută pavaje; pavagiu. — **Pava** + suf. *-tor.*

PÁVĂZĂ, *paveze,* s.f. **1.** Scut. G Expr. *A sta pavăză* = a apăra, a feri. *A-și pune mâna (drept) pavăză* = a-și ridica mâna în dreptul ochilor (pentru a se feri de o lumină puternică, de un pericol etc.). **2.** Fig. Ocrotire, apărare, sprijin, protecție. — Din pol. **paweż.**

PAVEÁ, *pavele,* s.f. **1.** Bloc, bucată de piatră, de cărămidă, de lemn etc. (de formă cubică), folosită la executarea pavajelor. G Expr. (Reg.) *A număra pavelele* = a umbla fără rost, a bate străzile. **2.** (Ieșit din uz) Pavaj. — Din fr. **pavé.**

PAVECÉRNIȚĂ, *pavecerniță*, s.f. Slujbă scurtă care se face (la mănăstiri) după vecernie. F Carte care cuprinde rugăciunile și rânduiala acestei slujbe. — Din sl. **pavečerĭnica.**

PAVELÁ, *pavelez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A pava. — Din **pavea.**

PAVIÁN, *paviani,* s.m. (La pl.) Gen de maimuțe africane cu botul alungit ca de câine și cu corpul acoperit cu păr lung și rar *(Pavio)*; (și la sg.) maimuță care face parte din acest gen. [Pr.: *-vi-an*] — Din germ. **Pavian.**

PAVILIÓN, *pavilioane*, s.n. **1.** Clădire mică, pitorească, situată într-o grădină, într-un parc sau la extremitățile unui edificiu; clădire izolată într-o pădure, pe malul unui lac etc. F Fiecare dintre clădirile de sine stătătoare ale unui ansamblu de clădiri care alcătuiesc o unitate administrativă sau sunt destinate unui singur scop (la spitale, școli, cazărmi etc.). F Cort mare, cu vârful ascuțit, care servea ca locuință căpeteniilor armatei în timpul campaniilor. **2.** Drapel arborat de unele autorități portuare pe fațada sediului lor. F Drapel sau steguleț, de forme și de culori diferite, arborat la pupa sau pe catargul unei nave pentru a-i indica apartenența la o anumită țară sau care este folosit pentru anumite semnalizări pe mare. F Stindard al unor organizații, asociații etc., care se înalță la anumite festivități. **3.** Segment cartilaginos, acoperit de piele, care face parte din urechea externă și în care se deschide canalul auditiv; *p. ext.* porțiune dilatată de la extremitatea unui conduct organic. *Pavilionul trompei uterine*. **4.** Cornet acustic. **5.** Partea largă ca o pâlnie a instrumentelor muzicale de suflat. F Pâlnie acustică a unui receptor telefonic, a unui megafon etc. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **pavillon,** germ. **Pavillon.**

PAVIMÉNT, *pavimente*, s.n. Pardoseală a unei încăperi sau pavaj al unei curți interioare, făcute din piatră, mozaic etc., având și o funcție decorativă. — Din lat. **pavimentum.**

PAVLICEÁN, -Ă, s.m. și f. v. **pavlichian.**

PAVLICHIÁN, -Ă, *pavlichieni, -e,* s.m. și f. Participant la mișcarea socială antifeudală din sec. VII–IX din Imperiul Bizantin, care, sub haina religioasă, a luptat împotriva inegalității sociale, cerând suprimarea ierarhiei bisericești, simplificarea cultului, abolirea cultului icoanelor etc. [Pr.: *-chi-an.* — Var.: **pavliceán, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **pavlikijanině.**

PAVLICHIÁNCĂ, *pavlichience,* s.f. Pavlichiană. [Pr.: *-chi-an-*] — **Pavlichian** + suf. *-că.*

PAVLOVÍSM s.n. Orientare în medicină și în psihologie bazată pe descoperirile lui I. P. Pavlov privitoare la activitatea nervoasă superioară. — **Pavlov** (n. pr.) + suf. *-ism.*

PAVLOVÍST, -Ă, *pavloviști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al pavlovismului. — Din engl. **pavlovist.**

PAVOÁZ, *pavoaze,* s.n. Ansamblu de drapele sau de lumini pe care le arborează o navă cu ocazia unor solemnități. — Din fr. **pavois.**

PAVOAZÁ, *pavoazez,* vb. I. Tranz. A împodobi o sală, o clădire etc. cu steaguri, cu tablouri, cu verdeață etc. în semn de sărbătoare. F P. gener. A împodobi, a orna; a decora, a ornamenta. — Din fr. **pavoiser.**

PAVOAZÁRE, *pavoazări,* s.f. Acțiunea de *a pavoaza* și rezultatul ei; împodobire, ornare, decorare, ornamentare. — V. **pavoaza.**

PAVOAZÁT, -Ă, *pavoazați, -te,* adj. (Despre clădiri, săli, nave etc.) Împodobit cu steaguri, tablouri, flori etc. în semn de sărbătoare. — V. **pavoaza.**

PAZARGHIDEÁN, *pazarghideni,* s.m. (Înv.) Om de afaceri; samsar, misit. — Din tc. **pazara-giden.**

PAZARLÂC, *pazarlâcuri,* s.n. (Înv.) Afacere comercială; negustorie, trafic. — Din tc. **pazarlık.**

PAZÁRNIC, *pazarnici,* s.n. (Înv.) Poliței însărcinat cu paza unei piețe, a unui târg. — **Pazar** (înv. „bazar") + suf. *-nic.*

PÁZĂ, *paze,* s.f. Acțiunea de a păzi; mijloc prin care se asigură păzirea. G Loc. adj. *De pază* = însărcinat cu paza; de gardă. G Loc. adv. *În paza (cuiva)* = în grija, în seama cuiva. F (Concr.) Persoană sau grup de persoane însărcinate să păzească pe cineva sau ceva; paznic, gardă. — Din **păzi** (derivat regresiv).

PÁZIE, *pazii,* s.f. Scândură (ornamentală) așezată vertical la capătul din afară al căpriorilor unui acoperiș cu streașină pentru a ascunde capetele acestora. F Marginea verticală a unui cofraj. F Fâșie de tablă așezată la intersecția unei învelitori cu un zid, pentru a împiedica pătrunderea apei prin rostul de la intersecție. — Cf. p ă z i.

PÁZNIC, *paznici,* s.m. **1.** Cel care păzește; păzitor, străjă, gardian. **2.** (Înv.) Membru al consiliului comunal însărcinat cu strângerea impozitelor. — **Pază** + suf. *-nic.*

PAZVANGÍU, *pazvangii,* s.m. (Înv.) Ostaș din trupele rebele ale lui Pazvantoglu (Pazvan-Oglu), care făceau dese incursiuni de prădă în Țara Românească, la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX; *p. ext.* hoț, tâlhar, pungaș; pazvant, pazvantlâu, pazvantoglu. — **Pazvant** + suf. *-giu.*

PAZVÁNT, *pazvanți,* s.m. (Înv.) Pazvangiu. — Din n. pr. **Pazvant**[oglu].

PAZVANTLÂU, *pazvantlâi,* s.m. (Înv.) Pazvangiu. [Var.: **pazvantlíu** s.m.] — **Pazvant** + suf. *-lâu.*

PAZVANTLÍU s.m. v. **pazvantlâu.**

PAZVANTÓGLU, *pazvantogli,* s.m. (Înv.) Pazvangiu. — Din n. pr. **Pazvantoglu.**

PĂCÁLĂ, (**1**) *păcală,* s.m., (**2**) *păcale,* s.f. **1.** S.m. Om glumeț, poznaș, care se ține de farse. **2.** S.f. (Reg.) Păcăleală. — Din **păcăli** (derivat regresiv).

PĂCÁT, *păcate,* s.n. **1.** Călcare a unei legi sau a unei porunci bisericești, abatere de la o normă (religioasă); fărădelege; *p. gener.* faptă vinovată, greșeală, vină. G *Păcatul strămoșesc* (sau *originar)* = (în concepția religiei creștine) greșeala de a fi încălcat interdicția divină de a nu gusta din pomul cunoașterii binelui și a răului, fapt care a atras alungarea neamului omenesc din rai și pierderea stării paradiziace. *Păcat capital* = păcat considerat de biserică fundamental și din care ar izvorî toate celelalte păcate. G Loc. adj. și adv. *Cu păcat* = greșit; nedrept, vinovat, neîngăduit, oprit. *Fără (de) păcat* = nevinovat, corect, drept, legiuit. G Expr. *A-și face păcat(e) cu cineva* = a face o faptă rea în dauna cuiva, a oropsi, a nedreptăți pe cineva. *A intra* (sau *a cădea) în păcat(e)* = a comite o faptă condamnabilă, a greși. *A-și spăla păcatul* (sau *păcatele)* = a ispăși o greșeală, o vină. *Lasă-mă păcatelor mele* (sau *lasă-l păcatelor lui* etc.) sau *la păcatele!* = lasă-mă (sau lasă-l etc.) în pace! *Păcatele mele* (sau *tale* etc.)! = vai de mine (sau de tine etc.)! *A trage păcatul* (sau *păcatele) cuiva* = **a)** a suporta consecințele greșelii altuia; **b)** a fi ispitit, tentat să facă ceva. *A vorbi cu păcat* = a aduce învinuiri nedrepte, a greși, a se face vinovat spunând lucruri neadevărate. *(E) păcat (de Dumnezeu)* sau *e mai mare păcat(ul)* = nu se cuvine, nu e drept, nu e bine. F (Înv. și pop.) Canon, osândă, primită pentru ispășirea unei vini. **2.** Cusur, defect, scădere; slăbiciune, patimă, viciu. **3.** Întâmplare rea; nenorocire, năpastă, pacoste, necaz. G Loc. adv. *Din păcate* = din nenorocire, spre regretul cuiva. G Expr. *A-l împinge* (sau *a-l îndemna, a duce*) *pe cineva păcatul* (sau *păcatele*) *să...* (sau *de...*) = a simți un imbold spre ceva oprit, a fi îndemnat de un cuget rău, de o slăbiciune. (Exclamativ). *Mai știi păcatul!* = cine ar putea ști? se prea poate. *Păcat că...* (sau *de...*)! = îmi pare rău că... (sau de...); e regretabil că... *Ce păcat!* = cât îmi pare de rău! **4.** (Eufemistic) Diavol, drac, naiba. G Expr. *Al păcatelor* = al naibii, teribil, strașnic, cumplit, grozav. *Ce păcatul?* sau *ce păcatele?* = ce naiba? ce dracu? *Ba pe păcatele!* = ba pe naiba! atât mai trebuie! — Lat. **peccatum.**

PĂCĂLEÁLĂ, *păcăleli,* s.f. Glumă, farsă, șotie; păcălire, păcălitură. — **Păcăli** + suf. *-eală.*

PĂCĂLÍ, *păcălesc,* vb. IV. Tranz. A induce pe cineva în eroare, printr-o viclenie sau printr-o minciună, pentru a trage un folos sau pentru a se amuza; a înșela, a amăgi, a trage pe sfoară. F Refl. A-și greși socotelile; a aprecia greșit, a se înșela. — Et. nec.

PĂCĂLÍCI, *păcălici,* s.m. Persoană care are obiceiul să păcălească, să facă farse. F Numele unui joc de copii care se joacă cu un set de cărți de joc speciale, în care pierde cel care rămâne cu singura carte fără pereche. — **Păcăli** + suf. *-ici.*

PĂCĂLÍRE, *păcăliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) păcăli* și rezultatul ei; păcăleală, păcălit[1]. — V. **păcăli.**

PĂCĂLÍT[1] s.n. Păcălire. — V. **păcăli.**

PĂCĂLÍT[2], -Ă, *păcăliți, -te,* adj. Înșelat, tras pe sfoară. — V. **păcăli.**

PĂCĂLITÓR, -OÁRE, *păcălitori, -oare,* adj. Care păcălește. — **Păcăli** + suf. *-tor.*

PĂCĂLITÚRĂ, *păcălituri,* s.f. Păcăleală. — **Păcăli** + suf. *-tură.*

PĂCĂNEÁLĂ, *păcăneli,* s.f. Păcănire. — **Păcăni** + suf. *-eală.*

PĂCĂNÍ, *păcănesc,* vb. IV. Intranz. A produce un zgomot scurt, repetat și sacadat; a țăcăni, a pocni. — **Pac[1]** + suf. *-ăni.*

PĂCĂNÍRE, *păcăniri,* s.f. Acțiunea de *a păcăni* și rezultatul ei; zgomot scurt, repetat și sacadat; păcănit, păcănitură, păcăneală. — V. **păcăni.**

PĂCĂNÍT, *păcănituri,* s.n. Păcănire. — V. **păcăni.**

PĂCĂNITÚRĂ, *păcănituri,* s.f. Păcănire. — **Păcăni** + suf. *-tură.*

PĂCĂTÓS, -OÁSĂ, *păcătoși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care are multe păcate, care se face vinovat de călcarea unor norme; *p. ext.* ticălos, rău, afurisit, nemernic. F Care aduce necazuri, plin de cusururi; supărător; defavorabil; defectuos; de proastă calitate. **2.** Vrednic de milă; nenorocit; nevoiaș. — **Păcat** + suf. *-os.*

PĂCĂTOȘÉNIE, *păcătoșenii,* s.f. Faptul de a fi păcătos (**1**); faptă de om păcătos; stare de decădere; ticăloșie; nemernicie, păcătoșie. F Mizerie. — **Păcătos** + suf. *-enie.*

PĂCĂTOȘÍ, *păcătoșesc,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A deveni păcătos, a se ticăloși, a se strica; a decădea. — De la **păcătos.**

PĂCĂTOȘÍE, *păcătoșii,* s.f. Păcătoșenie. — **Păcătos** + suf. *-ie.*

PĂCĂTUÍ, *păcătuiesc,* vb. IV. Intranz. A comite un păcat (**1**); a greși. — **Păcat** + suf. *-ui.*

PĂCĂTUÍRE, *păcătuiri,* s.f. Acțiunea de *a păcătui* și rezultatul ei. — V. **păcătui.**

PĂCÍȘĂ s.f. v. **pacișă.**

PĂCÓRNIȚĂ, *păcornițe,* s.f. Vas de lemn sau de scoarță de copac în care se ține păcura pentru uns roțile căruței. — **Păcură** + suf. *-orniță.*

PĂCUÍNĂ, *păcuini,* s.f. (Reg.) Oaie. — Lat. **pecuina.**

PĂCURÁR[1], *păcurari,* s.m. (Înv. și reg.) Păstor, cioban. — Lat. **pecorarius.**

PĂCURÁR[2], *păcurari,* s.m. (Reg.) Muncitor care se ocupă cu extragerea păcurii. F Negustor ambulant care vindea păcură (și petrol lampant) prin sate; găzar. — **Păcură** + suf. *-ar.*

PĂCURĂ s.f. Lichid vâscos, negru sau brun-închis, rămas de la distilarea țițeiului, care se folosește drept combustibil și ca materie primă la fabricarea motorinei grele, a uleiurilor minerale, a asfaltului și a altor produse; țiței brut. — Lat. **picula.**

PĂCURĂRĂȘ, *păcurărași,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *păcurar*[1]; păcurărel. — **Păcurar[1]** + suf. *-aș.*

PĂCURĂRÉL, *păcurărei,* s.m. (Pop.) Păcurăraș. — **Păcurar[1]** + suf. *-el.*

PĂCURĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păcurărești,* adj. (Înv. și reg.) Care aparține păcurarului[1], privitor la păcurar[1]; ciobănesc, păstoresc. — **Păcurar[1]** + suf. *-esc.*

PĂCURĂRÉȘTE adv. (Înv. și reg.) Ca păcurarii[1]; ciobănește. — **Păcurar[1]** + suf. *-ește.*

PĂCURĂRÍ, *păcurăresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Înv. și reg.) A ciobăni, a păstori. — Din **păcurar[1].**

PĂCURĂRÍE, *păcurării,* s.f. (Înv. și reg.) Îndeletnicirea păcurarului[1]; ciobănie. — **Păcurar[1]** + suf. *-ie.*

PĂCURĂRÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a păcurări*; păstorie, păstorit. — V. **păcurări.**

PĂCURĂRÍȚĂ, *păcurărițe,* s.f. (Înv. și reg.) Soția păcurarului[1]; ciobăniță, păstoriță. — **Păcurar[1]** + suf. *-iță.*

PĂCURÍU, -ÍE, *păcurii,* adj. (Rar) De culoarea păcurii; negru. — **Păcură** + suf. *-iu.*

PĂCURÓS, -OÁSĂ, *păcuroși, -oase,* adj. (Rar) Care conține păcură; care seamănă cu păcura. — **Păcură** + suf. *-os.*

PĂDUCÉL, *păducei,* s.m. **1.** Arbust sau arbore spinos din familia rozaceelor, cu frunze crestate, cu flori albe dispuse în buchețele, cu fructe comestibile, care se cultivă și ca plantă ornamentală *(Crataegus monogyna).* **2.** Insectă parazită care trăiește pe plante sau pe corpul unor mamifere *(Leptus autumnalis).* **3.** (Pop.) Boală de piele care se manifestă prin mâncărimi pe tălpi sau între degetele picioarelor. — Lat. *__peducellus.__

PĂDÚCHE, *păduchi,* s.m. **1.** Nume generic dat mai multor specii de insecte parazite care trăiesc pe corpul oamenilor și al unor animale *(Pediculus).* F Epitet dat unui om care nu muncește și trăiește din munca altuia; parazit. **2.** Nume dat unor insecte parazite care trăiesc pe frunzele, ramurile sau tulpinile plantelor, hrănindu-se pe seama acestora. **3.** Compus: *păduche-de-lemn* = ploșniță. — Lat. **peduculus.**

PĂDUCHEÁ, *păduchez,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A îndepărta păduchii (**1**) din păr, de pe corp sau de pe haine; a (se) despăduchea. [Var.: **păduchí** vb. IV] — Din **păduche.**

PĂDUCHÉRNIȚĂ, *păducherniță,* s.f. **1.** Locuință în care mișună păduchii (**1**); *p. ext.* locuință murdară, sărăcăcioasă. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros urât, cu flori fără petale, folosită la țară pentru stârpirea ploșnițelor *(Lepidium ruderale).* [Pl. și: *păduchernițe*] — **Păduche** + suf. *-erniță.*

PĂDUCHÍ vb. IV v. **păduchea.**

PĂDUCHIÓS, -OÁSĂ, *păduchioși, -oase,* adj. Care are păduchi (**1**), plin de păduchi; *p. ext.* murdar, nespălat; *fig.* sărac, nevoiaș. — **Păduche** + suf. *-os.*

PĂDURÁR, *pădurari,* s.m. Persoană însărcinată cu paza unei păduri. — **Pădure** + suf. *-ar.*

PĂDURÁT, -Ă, *pădurați, -te,* adj. (Rar) Împădurit. — **Pădure** + suf. *-at.*

PĂDURÁTIC, -Ă, *păduratici, -ce,* adj. **1.** Care crește sau trăiește în pădure: pădureț, sălbatic. **2.** Acoperit cu păduri; păduros, împădurit. — **Pădure** + suf. *-atic.*

PĂDURĂRÍE[1] s.f. Ocupația pădurarului; pădurărit (**1**). — **Pădurar** + suf. *-ie.*

PĂDURĂRÍE[2] s.f. (Înv.) Silvicultură. — **Pădure** + suf. *-ărie.*

PĂDURĂRÍT s.n. **1.** Ocupația pădurarului, viața de pădurar; pădurărie[1]. **2.** (Rar) Silvicultură. **3.** (Înv.) Impozit plătit de proprietarii de păduri. — **Pădure** + suf. *-ărit.*

PĂDÚRE, *păduri,* s.f. Întindere mare de teren acoperită de copaci; mulțime densă de copaci crescuți în stare sălbatică, în care predomină una sau mai multe specii, pe lângă care se mai află arbuști, plante erbacee, mușchi etc., precum și diferite specii de animale. G Loc. adj. *Din* sau *de (la) pădure* = **a)** (despre plante și animale) sălbatic; **b)** *fig.* (despre oameni) fără maniere, necioplit, necivilizat. G Expr. *Parcă ar fi născut* (sau *crescut) în pădure,* se spune despre o persoană cu o comportare urâtă, lipsită de educație. *A căra lemne în pădure* = a face un lucru inutil. F Fig. (Urmat de determinări) Grămadă mare de obiecte de același fel (de obicei în poziție verticală) care acoperă o suprafață. — Lat. **padule.**

PĂDUREÁN, -Ă, *pădureni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de pădure, privitor la pădure; de la pădure, care trăiește sau se găsește în pădure. **2.** S.m. și f. Persoană care trăiește într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. — **Pădure** + suf. *-ean.*

PĂDUREÁNCĂ, *pădurence,* s.f. Femeie care trăiește într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. — **Pădurean** + suf. *-că.*

PĂDURÉȚ, -EÁȚĂ, *pădureți, -e,* adj. **1.** (Despre plante, pomi fructuferi) Care crește în pădure sau într-un loc neculivat; sălbatic. F (Despre fructe) Produs de un arbore pădureț (**1**); nealtoit; *p. ext.* cu gust acru, astringent. G Expr. *A se sătura* (de cineva sau de ceva) *ca de mere pădurețe* = a fi foarte plictisit (de cineva sau de ceva), a nu mai putea suferi. **2.** (Rar; despre animale) Care trăiește în pădure; sălbatic. F Fig. (Despre oameni) Ursuz, retras, sălbatic. — **Pădure** + suf. *-eț.*

PĂDURÍCE, *pădurici,* s.f. Diminutiv al lui *pădure;* pădurică. — **Pădure** + suf. *-ice.*

PĂDURÍȘTE, *păduriști,* s.f. (Rar) Pădure (rară). — **Pădure** + suf. *-iște.*

PĂDURÍȚĂ, *pădurițe,* s.f. Pădurice. — **Pădure** + suf. *-iță.*

PĂDURÓS, -OÁSĂ, *păduroși, -oase,* adj. (Despre regiuni, dealuri, munți, terenuri) Acoperit cu păduri, bogat în păduri; împădurit. — **Pădure** + suf. *-os.*

PĂFTĂLÚȚĂ, *păftăluțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *pafta.* — **Pafta** + suf. *-ăluță.*

PĂFUGÁ, *păfúg,* vb. I. Tranz. (Reg.) A fugări, a alunga. [Var.: **pefugá** vb. I] —**Pe** + **fugă.**

PĂGÁN, -Ă, *păgâni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care se închină zeilor sau idolilor; idolatru; *p. ext.* nume dat de creștini celor care sunt de altă religie; *p. restr.* turc, mahomedan. **2.** S.m. și f. Nume dat de creștini persoanelor care nu au nicio religie, care nu cred în Dumnezeu sau care nu au primit botezul; ateu. **3.** Adj. Care aparține cultului idolilor sau zeilor; *p. restr.* turcesc. **4.** S.m. și f. Persoană care se abate de la dogmele religiei (creștine); eretic. **5.** S.m. și f. Fig. Om rău la suflet, crud, nemilos. F Adj. Pătimaș, sălbatic, cumplit. — Lat. **paganus.**

PĂGÂNĂTÁTE s.f. **1.** Păgânism. **2.** Mulțime de păgâni; păgânime; *p. restr.* mulțime de turci; turcime. — **Păgân** + suf. *-ătate.*

PĂGÂNÉSC, -EÁSCĂ, *păgânești,* adj. Care aparține păgânilor sau păgânismului, privitor la păgâni sau la păgânism; *p. restr.* turcesc. — **Păgân** + suf. *-esc.*

PĂGÂNÉȘTE adv. Ca păgânii, în felul păgânilor; *fig.* fără milă, în mod necruțător. — **Păgân** + suf. *-ește.*

PĂGÂNÍ, *păgânesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) converti la păgânism; *p. ext.* a face să devină sau a deveni ateu; *p. restr.* a (se) turci. — Din **păgân.**

PĂGÂNÍE, (**2**) *păgânii,* s.f. (Înv.) **1.** Păgânism. **2.** Faptă de păgân, nelegiuire, fărădelege. — **Păgân** + suf. *-ie.*

PĂGÂNÍME s.f. Totalitatea păgânilor; mulțime de păgâni; păgânătate; *p. restr.* turcime. — **Păgân** + suf. *-ime.*

PĂGÂNÍSM s.n. Denumire dată reprezentărilor religioase politeiste din vechile culte. F (Pentru iudei, creștini și musulmani) Orice religie nemonoteistă. F (Pentru creștini) Orice altă religie. — **Păgân** + suf. *-ism.*

PĂGUBÁȘ, -Ă, *păgubași, -e,* s.m. și f. Persoană care a suferit o pagubă. G Loc. vb. *A lăsa* (pe cineva) *păgubaș* = a provoca (cuiva) o pierdere; a păgubi. *A fi* (sau *a rămâne) păgubaș* = a pierde ceva, a fi (sau a rămâne) în pagubă; a păgubi. G Expr. *A se lăsa păgubaș* (de cineva sau de ceva) = a renunța (la cineva sau la ceva). — **Pagubă** + suf. *-aș.*

PĂGUBÍ, *păgubesc,* vb. IV. Intranz. A suferi o pagubă, a fi lipsit de un bun sau de un câștig. F Tranz. A pricinui cuiva o pagubă; a lipsi pe cineva de un câștig sau de un bun al său. — Din **pagubă.**

PĂGUBÍRE, *păgubiri,* s.f. Faptul de *a păgubi.* — V. **păgubi.**

PĂGUBÍT, -Ă, *păgubiți, -te,* adj. Care a suferit o pagubă. — V. **păgubi.**

PĂGUBITÓR, -OÁRE, *păgubitori, -oare,* adj. Care aduce sau provoacă o pagubă sau un prejudiciu; stricător, dăunător. — **Păgubi** + suf. *-tor.*

PĂGUBÓS, -OÁSĂ, *păguboși, -oase,* adj. Care suferă mereu pagube, care nu are noroc în ceea ce întreprinde; ghinionist. — **Pagubă** + suf. *-os.*

PĂHÁR s.n. v. **pahar.**

PĂHĂRÁȘ, *păhărașe,* s.n. (Pop.) Păhărel. — **Pahar** + suf. *-aș.*

PĂHĂRÉL, *păhărele,* s.n. Diminutiv al lui *pahar;* păhăraș, păhăruș, păhăruț. — **Pahar** + suf. *-el.*

PĂHĂRNICEÁSĂ, *păhărnicese,* s.f. Soția paharnicului. — **Paharnic** + suf. *-easă.*

PĂHĂRNICÉL, *păhărnicei,* s.m. Boier de rang inferior, subaltern al paharnicului. — **Paharnic** + suf. *-el.*

PĂHĂRNICÍE s.f. **1.** Demnitatea sau slujba de paharnic. **2.** Bir (încasat de păhărnicei) de pe vinul vândut. — **Paharnic** + suf. *-ie.*

PĂHĂRÚȘ, *păhărușe,* s.n. (Pop.) Păhărel. — **Pahar** + suf. *-uș.*

PĂHĂRÚȚ, *păhăruțe,* s.n. Păhărel. — **Pahar** + suf. *-uț.*

PĂI adv. v. **apoi.**

PĂIÁJEN s.m. v. **păianjen.**

PĂIÁNJEN, *păianjeni,* s.m. **1.** (La pl.) Grup de animale arahnide, caracterizate prin cefalotorace cu opt picioare lungi și cu abdomenul nesegmentat, care se hrănesc cu insecte mici, prinse de obicei într-o pânză subțire țesută de ele cu ajutorul unui lichid cleios pe care îl secretă; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. **2.** (La pl.) Pânză de păianjen (**1**); păienjeniș. **3.** Unealtă folosită pentru prinderea și extragerea pieselor de dimensiuni mici sau a bucăților de cablu rămase într-o sondă. **4.** (Sport) Fiecare dintre colțurile de sus ale porții la fotbal, handbal, polo sau hochei. **5.** (Reg.) Prăjină care se așază pe vârful clăilor, al stogurilor sau al acoperișurilor de paie ca să le apere de vânt. [Pr.: *pă-ian-.* — Var.: (reg.) **păiájen, paiájen, paínjen, paíngăn, păínjen, păínjin,** s.m.] — Din sl. ***pajončina.** Cf. bg. p a j a š i n a.

PĂIENJENÍ, *păienjenesc,* vb. IV. Refl. și intranz. A (se) împăienjeni. [Pr.: *pă-ien-.* — Var.: (reg.) **păinjení, păinjiní, painjení, painginí** vb. IV] — Din **păianjen.**

PĂIENJENÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) păienjeni* și rezultatul ei; împăienjenire. [Pr.: *pă-ien-.* — Var.: (reg.) **păinjenítre, painjenítre** s.f.] — V. **păienjeni.**

PĂIENJENÍȘ, *păienjenișuri,* s.n. Pânză țesută de păianjen. F Fig. Desiș, rețea, împletitură. [Pr.: *pă-ien-.* — Var.: (reg.) **painjeníș, păinjeníș, paianjeníș, paingeníș, păingăníș** s.n.] — **Păianjen** + suf. *-iș.*

PĂIENJENÍT, -Ă, *păienjeniți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu păienjeniș. **2.** Fig. (Despre vedere, ochi) Lipsit de claritate; încețoșat, tulbure. [Pr.: *pă-ien.* — Var.: (reg.) **păinjenát, -ă, păinjinít, -ă, painjenít, -ă,** adj.] — V. **păienjeni.**

PĂÍER, *păiere,* s.n. (Reg.) Saltea umplută cu paie sau cu fân. — **Pai** + suf. *-ar.*

PĂINGĂNÍȘ s.n. v. **păienjeniș.**

PĂÍNJEN s.m. v. **păianjen.**

PĂÍNJIN s.m. v. **păianjen.**

PĂINJENÁT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PĂINJENÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINJENÍRE s.f. v. **păinjenire.**

PĂINJENÍȘ s.n. v. **păienjeniș.**

PĂINJENÍȚĂ, *păinjenițe,* s.f. (Rar) Femela păianjenului (**1**). [Pr.: *pă-in-*] — **Păinjen** + suf. *-iță.*

PĂINJINÁR, *păinjinari,* s.m. (Rar) Păienjeniș. [Pr.: *pă-in-*] — **Păinjin** + suf. *-ar.*

PĂINJINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINJINÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PĂIOÁRĂ, *păioare,* s.f. (Reg.) Țesătură fină de in, de bumbac sau de mătase; văl subțire. [Pr.: *pă-ioa-*] — Lat. **palliola.**

PĂIÓS, -OÁSĂ, *păioși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Care are tulpina un pai; (despre culturi) care este format din astfel de plante. **2.** S.f. (Mai ales la pl.) Cerealã a cărei tulpină este pai. — **Pai** + suf. *-os.*

PĂÍȘ, *păișuri,* s.n. **1.** Cantitate mare de paie. **2.** (Pop.) Nume generic dat mai multor specii de păioase care se găsesc în vegetația pajiștilor naturale. — **Pai** + suf. *-iș.*

PĂIȘÓR, *păișoare,* s.n. (Reg.) **1.** Păiuș (**1**). **2.** Bețișor cu ajutorul căruia se înnegresc sprâncenele. — **Pai** + suf. *-ișor.*

PĂIÚȘ, *păiușe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *pai;* păișor, păiuț (**1**). **2.** (Pop.) Nume generic dat mai multor specii de graminee care se găsesc în vegetația pajiștilor naturale. [Pl. și: *păiușuri*] — **Pai** + suf. *-uș.*

PĂIÚȘCĂ s.f. Mică plantă erbacee din familia gramineelor, cu florile dispuse în spiculețe mici *(Festuca pseudovina).* — **Pai** + suf. *-ușcă.*

PĂIÚȚ, *păiuțe,* s.n. **1.** Păiuș (**1**). **2.** (Reg.) Băț de chibrit. — **Pai** + suf. *-uț.*

PĂLĂLÁIE, *pălălăi,* s.f. Flacără mare; vâlvătaie. — Din **pălălăi.** Cf. v â l v ă t a i e.

PĂLĂLĂÍ, *pălălăiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre foc; la pers. 3) A arde cu flacără mare; a se întinde, a se răspândi. **2.** Intranz. și tranz. Fig. (Pop.) A flutura, a fâlfâi. — **Pală**[1] + suf. *-ălăi.*

PĂLĂMÁR[1]**,** *pălămari,* s.m. (Reg.) Paracliser. — Din ucr. **palamar.**

PĂLĂMÁR[2]**,** *pălămare,* s.n. (Pop.) Odgon, parâmă. [Var.: **pălimár** s.n.] — Din tc. **palamar,** ngr. **palamári.**

PĂLĂMÍDĂ[1]**,** *pălămide,* s.f. **1.** Plantă erbacee perenă din familia compozitelor, cu tulpină înaltă, cu rădăcini adânci, cu frunzele întregi sau crestate, acoperite pe margini cu spini, care este foarte vătămătoare pentru semănături *(Cirsium arvense).* **2.** Plantă erbacee bienală din familia compozitelor, cu frunze spinoase, păroase și cu flori roșii *(Carduus crispus).* — Din bg. **palamida.**

PĂLĂMÍDĂ[2]**,** *pălămide,* s.f. Pește marin răpitor, de forma unui fus gros, cu spatele albastru, cu solzi mici și cu numeroși dinți pe fălci *(Sarda sarda).* G Compus: *pălămidă-de-baltă* = pește mic cu corpul acoperit cu plăci osoase și cu spini *(Pungitius platygaster).* — Din ngr. **palamídha.**

PĂLĂRÍE, *pălării,* s.f. **1.** Obiect folosit pentru acoperirea capului, format dintr-o calotă de pâslă, de paie, de pânză etc. (cu boruri). G Expr. (Fam.) *A lovi* (sau *a plezni)* (pe cineva) *în pălărie* = a spune cuiva o vorbă înțepătoare, a da cuiva o veste neașteptată și neplăcută. **2.** P. anal. Partea superioară, în formă de pălărie (**1**), a unor ciuperci. F Discul florii-soarelui, în care sunt înfipte semințele. F Abajur. F Căpăcel de metal de la o lampă cu petrol, cu o deschizătură prin care iese fitilul. **3.** Compus: (Bot.) *pălăria-șarpelui* = ciupercă otrăvitoare cu pălăria (**2**) roșie cu pete albe *(Amanita muscaria); pălăria-cucului* = plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu flori roșii-brune sau violet-închis, folosită ca plantă medicinală *(Geranium phaneum).* **4.** (Geol.; în sintagma) *Pălărie de fier* = zonă superficială oxidată a unui zăcământ metalifer. — Et. nec.

PĂLĂRIÉR, *pălărieri,* s.m. Persoană care confecționează, repară, curăță sau vinde pălării. [Pr.: *-ri-er*] — **Pălărie** + suf. *-er.*

PĂLĂRIOÁRĂ, *pălărioare,* s.f. Diminutiv al lui *pălărie;* pălăriuță. [Pr.: *-ri-oa-*] — **Pălărie** + suf. *-ioară.*

PĂLĂRIÚȚĂ, *pălăriuțe,* s.f. Pălărioară. [Pr.: *-ri-u-*] — **Pălărie** + suf. *-uță.*

PĂLĂVÁTIC, -Ă, *pălăvatici, -ce,* adj. (Reg.) **1.** Nemernic, ticălos. **2.** Zănatic, ușuratic. F (Substantivat) Persoană care vorbește anapoda, fără rost; palavragiu. — Cf. bg. p a l a v „neastâmpărat".

PĂLĂVRĂGEÁLĂ, *pălăvrăgeli,* s.f. Faptul de *a pălăvrăgi;* vorbărie, trăncăneală, flecăreală, pălăvrăgit. [Var.: **palavrageálă** s.f.] — **Pălăvrăgi** + suf. *-eală.*

PĂLĂVRĂGÍ, *pălăvrăgesc,* vb. IV. Intranz. A spune lucruri fără importanță, a vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: **palavragí** vb. IV] — Din **palavragiu** (derivat regresiv).

PĂLĂVRĂGÍT s.n. (Rar) Pălăvrăgeală. — V. **pălăvrăgi.**

PĂLÍ[1]**,** *pălesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) izbi, a (se) lovi, a (se) ciocni. F (Înv.) A (se) ataca (cu armele). F Tranz. Fig. (Despre stări psihice sau fizice) A cuprinde pe neașteptate, a năpădi, a copleși. **2.** Tranz. și intranz. (Despre surse de căldură) A arde, a dogori, a pârli. F Refl. (Reg.) A se încălzi la soare, la foc etc. **3.** Intranz. și refl. (Despre plante) A se ofili, a se usca, a se îngălbeni (de frig, de arșiță etc.). G Tranz. *Soarele pălește plantele.* — Din sl. **paliti.**

PĂLÍ[2]**,** *pălesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A deveni palid, a se îngălbeni la față (de emoție, din cauza unei boli etc.). **2.** (Despre surse luminoase) A-și pierde strălucirea, a se stinge. — Din fr. **pâlir.**

PĂLIMÁR[1]**,** *pălimare,* s.n. **1.** Stâlp de pridvor sau de prispă, care susține streașina acoperișului. **2.** Împrejmuire de scânduri la prispa unei case țărănești, la un balcon, la un pod etc.; parmaclâc, balustradă (la un balcon). F (Înv.) Întăritură, parapet. **3.** Pridvor, cerdac; foișor. — Et. nec.

PĂLIMÁR[2] s.n. v. **pălămar**[2]**.**

PĂLÍNCĂ s.f. v. **palincă.**

PĂLINCÚȚĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *palincă.* [Var.: **palincúță** s.f.] — **Palincă** + suf. *-uță.*

PĂLÍRE[1] s.f. Acțiunea de *a păli*[1] și rezultatul ei. — V. **păli**[1]**.**

PĂLÍRE[2] s.f. Faptul de *a păli*[2]*;* paloare, paliditate. — V. **păli**[2]**.**

PĂLÍȘ adv. (Reg.) Pieziș. — **Păli**[1] + suf. *-iș.*

PĂLÍT[1]**, -Ă,** *păliți, -te,* adj. (Despre plante) Îngălbenit, ofilit, veștejit (de arșiță, de vânt, de frig etc.). — V. **păli**[1]**.**

PĂLÍT[2]**, -Ă,** *păliți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Palid. **2.** (Despre lumină sau corpuri luminoase) Lipsit de strălucire; stins. — V. **păli**[2]**.**

PĂLITÚRĂ, *pălituri,* s.f. Lovitură, izbitură. F Urmă de lovitură; contuzie, rană. — **Păli**[1] + suf. *-tură.*

PĂLIÚR, *păliuri,* s.m. Arbust spinos de origine mediteraneană, din al cărui lemn greu, dur și elastic se fac cozi de unelte *(Paliurus spina-christi).* — Din lat. **Paliurus,** denumirea științifică a plantei.

PĂLMÁR, *pălmare,* s.n. Mănușă specială de piele, de cauciuc, de material plastic etc., folosită pentru protecția palmei[1] (**1**) în diverse locuri de muncă. — **Palmă**[1] + suf. *-ar.*

PĂLMÁȘ, -Ă, *pălmași, -e,* s.m. și f. Țăran sărac, fără vite de muncă și fără inventar agricol, care își câștiga existența muncind cu brațele la alții. G (Adjectival) *Țăran pălmaș.* — **Palmă**[1] + suf. *-aș.*

PĂLMÍȚĂ, *pălmițe,* s.f. Pălmuță. — **Palmă**[1] + suf. *-iță.*

PĂLMUÍ, *pălmuiesc,* vb. IV. Tranz. A lovi pe cineva cu palma[1] (**1**) peste obraz, a da cuiva palme[1]. — **Palmă**[1] + suf. *-ui.*

PĂLMUÍRE, *pălmuiri,* s.f. Acțiunea de *a pălmui.* — V. **pălmui.**

PĂLMUÍT, -Ă, *pălmuiți, -te,* adj. Care a fost lovit cu palma[1] (peste obraz). — V. **pălmui.**

PĂLMÚȚĂ, *pălmuțe,* s.f. Diminutiv al lui *palmă*[1] (**1**); pălmiță. — **Palmă**[1] + suf. *-uță.*

PĂLOȘÉL, *păloșele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *paloș.* — **Paloș** + suf. *-el.*

PĂLTINÁȘ, *păltinași,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *paltin;* păltinel, păltior (**1**). — **Paltin** + suf. *-aș.*

PĂLTINÉL, *păltinei,* s.m. (Pop.) Păltinaș. — **Paltin** + suf. *-el.*

PĂLTINÍȘ, *păltinișuri,* s.n. Pădure sau desiș de paltini. — **Paltin** + suf. *-iș.*

PĂLTIÓR, *păltiori,* s.m. **1.** (Pop.) Păltinaș. **2.** Coacăz sălbatic, cu fructe roșii și acre; pomușoară *(Ribes petraeum).* [Pr.: *-ti-or*] — **Paltin** + suf. *-ior.*

PĂMĂTÚF, *pămătufuri,* s.n. Mănunchi făcut din fire de păr, din pene, din fâșii de pânză etc. prinse de un mâner și având diferite întrebuințări. — Din sl. ***pometuhŭ.**

PĂMÁNT, (**3, 4, 5**) *pământuri,* s.n. **1.** Planetă a sistemului solar, locuită de oameni; *p. ext.* oamenii care locuiesc pe această planetă. G Expr. *La capătul* (sau *marginile) pământului* = foarte departe. *De când (e lumea și) pământul* sau *cât e lumea și pământul* = **a)** (de) totdeauna; **b)** (în construcții negative) niciodată. *Ca de la cer la pământ,* se spune pentru a arăta marea deosebire dintre două lucruri. **2.** Scoarța globului terestru, partea de uscat a globului terestru; suprafața lui (împreună cu atmosfera) pe care trăiesc oamenii și alte vietăți; sol. G Loc. adv. *Ca pământul* = **a)** cu desăvârșire, de tot; **b)** profund, greu; **c)** (în construcții negative) deloc, în niciun fel. G Loc. adj. și adv. *În* (sau *la) pământ* = (aplecat) în jos (de teamă, de emoție, din modestie etc.). *La pământ* = **a)** întins, culcat pe jos; *p. ext.* (despre oameni) deprimat, învins; **b)** (în formule de comandă) culcă-te! G Expr. *A lăsa toate la* (sau *în) pământ* = a lăsa baltă, la voia întâmplării; a abandona. *Parcă l-a înghițit pământul* (sau *a intrat în pământ)* = a dispărut, s-a făcut nevăzut. *A-i veni cuiva să intre în pământ,* se spune când cineva se simte foarte rușinat și ar vrea să nu mai dea ochii cu oamenii. *A ieși* (sau *a apărea) ca din pământ* = a se ivi deodată, pe neașteptate, brusc. *A (nu) fi (cu picioarele) pe pământ* = a (nu) avea simțul realității. *A nu-l mai ține* (sau *a nu-l mai încăpea) nici pământul (de...)* = a simți o emoție puternică. *A nu-l mai încăpea* (pe cineva) *pământul* = a fi mândru, încrezut. *A nu-l primi* (pe cineva) nici *pământul* = a fi un ticălos. *A nu-l (mai) răbda* (sau *ține* pe cineva) *pământul,* se zice (mai ales în imprecații) despre un om rău. *A șterge* (sau *a stinge, a face să piară) de pe fața pământului* sau *a (se) face una cu pământul* (sau *o apă și un pământ)* = a (se) distruge, a (se) nimici. *A scoate* (sau *a aduce) din pământ* (sau *din fundul pământului)* = a procura ceva foarte greu de obținut, cu orice preț. *Din pământ, din iarbă verde* = cu orice preț, cu orice efort, neapărat. *Doarme și pământul sub om* = e liniște, tăcere desăvârșită. **3.** Materie din care e alcătuită partea solidă a globului terestru și care este formată dintr-un amestec de granule minerale, provenite din dezagregarea rocilor, și din granule organice, provenite din descompunerea substanțelor organice vegetale sau animale. G *Pământ activ* (sau *decolorat)* = material natural pământos, asemănător argilei, care are proprietatea de a absorbi și reține substanțe colorate din uleiuri animale, vegetale și minerale. F (Și în sintagma *pământ galben)* Lut. F *Pământuri rare* = grup de oxizi ai unor elemente chimice rare, asemănătoare din punctul de vedere al proprietăților lor chimice. **4.** Întindere de uscat; continent. F Întindere de teren (cultivabil). G Expr. *Sărac lipit pământului* = foarte sărac. **5.** Teritoriu, regiune, ținut; *p. ext.* țară, patrie. G *Obiceiul pământului* = sumă de norme necodificate, stabilite de practica îndelungată a vieții, transmise urmașilor prin tradiție; *p. ext.* obicei păstrat din vechime, caracteristic unei țări, unei regiuni. — Lat. **pavimentum.**

PĂMÂNTEÁN, -Ă, *pământeni, -e,* adj. **1.** Care trăiește, care locuiește pe pământ; de pe pământ, specific pământului. F (Substantivat) Locuitor al pământului. **2.** (Adesea substantivat) Născut în țara în care locuiește; indigen, băștinaș, autohton. **3.** (Substantivat; rar) Muritor[2]. — **Pământ** + suf. *-ean.*

PĂMÂNTEÁNCĂ, *pământence,* s.f. Femeie născută în țara în care locuiește; băștinașă, autohtonă. — **Pământean** + suf. *-că.*

PĂMÂNTENÉSC, -EÁSCĂ, *pământenești,* adj. (Înv.) Autohton, pământean (**2**). — **Pământean** + suf. *-esc.*

PĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *pământești,* adj. **1.** De pe pământ, specific pământului; terestru. F P. ext. Propriu omului; omenesc; fizic, trupesc. **2.** Băștinaș, autohton. **3.** Laic; civil. — **Pământ** + suf. *-esc.*

PĂMÂNTÍU, -ÍE, *pământii,* adj. (Despre fața omului) De culoarea pământului; cadaveric, palid, livid. — **Pământ** + suf. *-iu.*

PĂMÂNTÓS, -OÁSĂ, *pământoși, -oase,* adj. Care conține pământ; care are culoarea pământului sau compoziție asemănătoare cu pământul. F Care seamănă cu pământul. — **Pământ** + suf. *-os.*

PĂMÂNȚÉL, *pământele,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *pământ.* **2.** Argilă colorată folosită în pictură sau la zugrăveli; lutișor. **3.** (Geol.) Diatomit; kiselgur. — **Pământ** + suf. *-el.*

PĂMÂNZÁLCĂ, *pământzălci,* s.f. (Reg.) Bucată de piele sau de pânză groasă cu care se strânge la mijloc caierul pus în furcă. — Et. nec.

PĂNGLICÚȚĂ s.f. v. **panglicuță.**

PĂNURĂ, *pănuri,* s.f. **1.** (Pop.) Aba[2], dimie; *p. gener.* țesătură (groasă). **2.** Fig. (Reg.) Fel, soi. G Expr. *A fi de-o pănură cu cineva* = a fi la fel cu cineva, de aceeași categorie. [Acc. și: *pănúră*] — Lat. **paenula.**

PĂNÚȘĂ, *pănuși,* s.f. Fiecare dintre foile care înfășoară știuletele de porumb. — **Pană**[1] + suf. *-ușă.*

PĂNUȘÉR, *pănușere,* s.n. (Reg.) Locul unde se păstrează, în timpul iernii, pănușile uscate. — **Pănușă** + suf. *-ar.*

PĂNUȘÍȚĂ, *pănușițe,* s.f. (Reg.) Numele a trei plante erbacee; **a)** năgară; **b)** colilie; **c)** trestie de câmp. — **Pănușă** + suf. *-iță.*

PĂPÁ, *pap,* vb. I. Tranz. **1.** (În graiul copiilor) A mânca. G Compus: *papă-lapte* s.m. invar. = persoană lipsită de energie, de inițiativă; om bleg, nătăfleț. **2.** Fig. (Fam.) A irosi, a risipi, a toca (bani, avere etc.). — Lat. **pappare.**

PĂPÁRĂ s.f. v. **papară.**

PĂPĂDÍE, *păpădii,* s.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunze lungi, crestate (care se mănâncă uneori ca salată) și cu flori galbene grupate în capitule *(Taraxacum officinale).* — Din bg. **popadija.**

PĂPĂLĂU, *păpălăi,* s.m. Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-gălbui și cu fructe roșii-portocalii, de mărimea unei cireșe *(Physalis alkekengi).* — Et. nec.

PĂPĂLÚDĂ, *păpălude,* s.f. Pasăre de culoare cenușie, cu corpul lunguieț, cu aripi lungi, înguste și ascuțite, cu gâtul scurt și cu ciocul mic *(Caprimulgus europaeus).* — Et. nec.

PĂPĂRÁDĂ, *păpărade,* s.f. (Reg.) Jumări, scrob. — Din **papară.**

PĂPÉSC, -EÁSCĂ, *păpești,* adj. (Rar) Papal. — **Papă**[2] +suf. *-esc.*

PĂPÍCĂ, *păpici,* s.f. (Fam.; mai ales în limbajul copiilor) Diminutiv al lui *papă*[1]*; p. ext.* (fam.) hrană. — **Papă**[1] + suf. *-ică.*

PĂPISTĂȘÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **papistășesc.**

PĂPISTĂȘÍE s.f. v. **papistășie.**

PĂPÚC s.m. v. **papuc**[1]**.**

PĂPUCÁR s.m. v. **papucar.**

PĂPUCÁȘ s.m. v. **papucaș.**

PĂPURÍ, *păpuresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A introduce frunze de papură între doagele unui butoi, ale unui vas de lemn etc. pentru a astupa fisurile și a asigura etanșeitatea vasului; a împăpuri. — Din **papură.**

PĂPURÍCĂ, *păpurici,* s.f. (Reg.) Numele mai multor plante erbacee care cresc de obicei prin locuri umede și mlăștinoase. — **Papură** + suf. *-ică.*

PĂPURÍȘ, *păpurișuri,* s.n. Loc acoperit cu papură; desiș de papură; păpuriște. — **Papură** + suf. *-iș.*

PĂPURÍȘTE, *păpurișți,* s.f. Păpuriș. — **Papură** + suf. *-iște.*

PĂPUȘÁR, *păpușari,* s.m. **1.** Fabricant de păpuși. **2.** Artist care dă spectacole de păpuși, manevrându-le cu mâna sau conducându-le din culise printr-un sistem de sfori; (în trecut) persoană care dădea reprezentații cu păpuși la bâlciuri. F Fig. Actor lipsit de talent; cabotin. — **Păpușă** + suf. *-ar.*

PĂPUȘÁRE s.f. (În sintagma) *Păpușarea coloanei* = accident tehnic în gaura de sondă, caracterizat prin deformarea coloanei de burlane în sens transversal. — Din **păpușă.**

PĂPÚȘĂ, *păpuși,* s.f. **I. 1.** Jucărie care reprezintă de obicei un copil, făcută din carton, din celuloid, din lemn etc.; *p. ext.* figurină cu chip de om. F Epitet dat unei fetițe (sau unei femei) frumoase. **2.** Personaj din teatrul de păpuși, alcătuit dintr-un cap și două brațe, confecționat din pânză, lemn etc., care se îmbracă pe mână de către mânuitor. G *Teatru de păpuși* = spectacol în care personajele sunt reprezentate prin păpuși manevrate de păpușari. G Expr. *A fi păpușa cuiva* = a se lăsa condus, dirijat de cineva, a fi la discreția cuiva. F Fig. Om lipsit de personalitate, de voință; marionetă. **II. 1.** Mănunchi de fire, de frunze etc.; legătură (de obiecte de același fel) făcută într-un anumit mod. **2.** Bucată de brânză sau de caș așezată în tipare de o anumită formă. **3.** Rodul tânăr al porumbului în timpul formării știuletelui, înainte de apariția mătăsii și a boabelor. **4.** Nimfa insectelor. **5.** Parte a unor mașini-unelte care servește la prinderea sau la susținerea pieselor de prelucrat sau a sculei cu care se prelucrează. **6.** Unealtă de dogărie folosită la fixarea cercurilor la vase. — Cf. lat. p u p a.

PĂPUȘĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păpușărești,* adj. Care ține de păpuși (**I 2**) sau de păpușari, privitor la (teatrul de) păpuși sau la păpușari. — **Păpușar** + suf. *-esc.*

PĂPUȘĂRÍE, *păpușării,* s.f. Spectacol popular cu păpuși. F Fig. Maimuțăreală, caraghioslâc; prefăcătorie, șarlatanie. — **Păpușă** + suf. *-ărie.*

PĂPUȘEÁSCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Păpușă** + suf. *-esc.*

PĂPUȘÍCĂ, *păpușele,* s.f. Diminutiv al lui *păpușă* (**I 1**). — **Păpușă** + suf. *-ică.*

PĂPUȘÓI, (**I, II 1**) *păpușoi,* s.m., (**II 2**) *păpușoaie,* s.n. **I.** S.m. Augmentativ al lui *păpușă* (**I**). **II.** (Reg.) **1.** S.m. Porumb. F Rodul porumbului (știuleți sau boabe). **2.** S.n. Loc plantat cu porumb; porumbiște. [Var.: (reg.) **popușói** s.m., s.n.] — **Păpușă** + suf. *-oi.*

PĂPUȘOÍȘTE, *păpușoiști,* s.f. (Reg.) Porumbiște. [Pl. și: *păpușoiște.* — Var.: **popușoíște** s.f.] — **Păpușoi** + suf. *-iște.*

PĂR[1]**,** *peri,* s.m. Pom din familia rozaceelor cu coroana piramidală, cu frunze ovale, cu flori mari, albe sau roz, cultivat pentru fructele lui comestibile *(Pirus sativa).* — Lat. **pirus.**

PĂR[2]**,** *peri,* s.m. **1.** Totalitatea firelor subțiri de origine epidermică, cornoasă, care cresc pe pielea omului și mai ales pe a unor animale; *spec.* fiecare dintre firele de felul celor de mai sus sau (cu sens colectiv)

totalitatea acestor fire, care acoperă capul omului. G *În doi peri* = **a)** loc. adj. (pop.) cărunt; *p. ext.* care este între două vârste; **b)** loc. adj. și adv. (care este) neprecizat, nedefinit bine, nehotărât, între două stări; *p. ext.* îndoielnic, confuz, echivoc, neclar; **c)** loc. adj. și adv. (reg.) amețit de băutură; cherchelit. G Loc. adv. *În păr* = cu toți de față. G Expr. *Din* (sau *de-a) fir în* (ori *a) păr* = de la un capăt la altul și cu lux de amănunte; în întregime, în amănunt. *Tras de păr,* se spune despre o concluzie forțată, la care ajunge cineva exagerând sau denaturând adevărul. *A se lua cu mâinile de păr* sau *a-și smulge părul din cap,* se spune când cineva este cuprins de disperare. *A se lua* (sau *a se prinde) de păr cu cineva* = a se certa foarte tare, a se încăiera cu cineva. *A atârna de un fir de păr* = a depinde de o nimica toată. *A se da după păr* = a se comporta după cum cere împrejurarea; a se acomoda. *N-am păr în cap* sau *cât păr în cap, ca părul din cap* = în număr foarte mare; foarte mult. *Cât păr în palmă* (sau *pe broască)* = nimic; deloc. *Când mi-o creşte păr în palmă* = niciodată. *A avea păr pe limbă* = a fi prost; a fi lipsit de educație, necioplit. *A i se ridica* (sau *a i se sui) (tot) părul (în cap* sau *în vârful capului)* sau *a i se face* (ori *a i se ridica* etc.) *părul măciucă* = a se înspăimânta, a se îngrozi, a-i fi foarte frică. *A despica* (sau *a tăia) părul* (sau *firul de păr) în patru* (ori *în șapte* etc.) = a cerceta ceva cu minuțiozitate exagerată. *A-i scoate* (cuiva) *peri albi* = a pricinui (cuiva) multe necazuri; a sâcâi, a agasa (pe cineva). *A-i ieși* (cuiva) *peri albi* = a îmbătrâni din cauza prea multor necazuri. *A-i ieși* (sau *a-i trece) cuiva părul prin căciulă* = a face eforturi deosebite, trecând peste multe greutăți; a ajunge la limita răbdării. F (Pop.) *Peri răi* = numele unei boli de ochi, de obicei provocată de firele de gene mai lungi care irită globul ocular. F (Fiecare dintre) firele chitinoase care acoperă unele organe sau părți ale corpului insectelor. F P. anal. Firele scurte, ieșite în afară, care acoperă suprafața unei țesături, în special a unui covor. **2.** Denumire generală dată fibrelor naturale de origine animală; *p. ext.* țesătură din aceste fibre. **3.** P. anal. Fiecare dintre filamentele (fine), de origine epidermică, existente pe anumite organe ale unor plante. **4.** Arc în formă de spirală la ceas. **5.** Compuse: *părul-fetei* = plantă criptogamă înrudită cu feriga, folosită ca plantă medicinală și ornamentală *(Adianthum capillus-Veneris); părul-Maicii-Domnului* = plantă erbacee cu frunze mate, crestate adânc *(Asplenium adianthum nigrum); părul-porcului* = plantă erbacee cu frunze lungi și cu spiculețe *(Equisetum telmateja).* **6.** Compus: (Astron.) *Părul Berenicei* = numele unei constelații din emisfera boreală. — Lat. **pilus.**

PĂRĂGINĂ s.f. v. **paragină.**

PĂRÁNGINĂ, *părangini,* s.f. (Bot.; reg.) Vițelar. — Et. nec.

PĂRÁȘ, *părași,* s.m. (Reg.) Pescar care înfige parul[1] pentru a fixa lotca atunci când se scoate năvodul. — **Par**[1] + suf. *-aș.*

PĂRĂDUÍ, *părăduiesc,* vb. IV. (Reg. și fam.) **1.** Refl. (Despre construcții, mobile etc.) A se dărăpăna, a se degrada, a se strica, a se ruina. **2.** Tranz. A risipi, a irosi, a distruge bani, averi etc. — Et. nec.

PĂRĂDUÍT, -Ă, *părăduiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) **1.** (Despre construcții, mobile etc.) Dărăpănat, degradat, stricat, distrus. **2.** (Despre bani, averi etc.) Risipit, irosit. — V. **părădui.**

PĂRĂGENÍ vb. IV v. **părăgini.**

PĂRĂGINEÁLĂ, *părăgineli,* s.f. (Rar) Paragină. — **Părăgini** + suf. *-eală.*

PĂRĂGINÍ, *părăginesc,* vb. IV. Refl. A ajunge în stare de paragină; (despre clădiri, construcții etc.) a se ruina, a se dărăpăna, a se degrada. [Var.: (reg.) **părăgení** vb. IV] — Din **paragină.**

PĂRĂGINÍRE, *părăginiri,* s.f. Acțiunea de *a se părăgini* și rezultatul ei. — V. **părăgini.**

PĂRĂGINÍT, -Ă, *părăginiți, -te,* adj. În stare de paragină; neîngrijit (**1**), sălbăticit; (despre clădiri, construcții) ruinat, dărăpănat, degradat. — V. **părăgini.**

PĂRĂGINÓS, -OÁSĂ, *părăginoși, -oase,* adj. (Reg.) Părăginit, neîngrijit (**1**). — **Paragină** + suf. *-os.*

PĂRĂLÉT s.n. (Rar; cu sens colectiv) Cantitate mare de bani; bănet. — **Parale** (pl. lui **para**[3]) + suf. *-et.*

PĂRĂLÚȚĂ, *părăluțe,* s.f. **1.** Diminutiv la lui *para*[3]. **2.** (Bot.; reg.) Bănuț. — **Parale** (pl. lui **para**[3]) + suf. *-uță.*

PĂRĂSÍ, *părăsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lăsa pe cineva singur, a-l abandona; a se despărți de cineva. F A pleca de undeva, a se depărta de ceva. **2.** Tranz. A înceta, a întrerupe o acțiune, o îndeletnicire etc.; a renunța la... F A lăsa la o parte; a omite, a neglija. **3.** Tranz. și (reg.) refl. A se lăsa, a se lepăda de o deprindere, de un viciu; a se dezbăra. — Cf. sl. p a r a s i t i.

PĂRĂSÍRE, *părăsiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) părăsi* și rezultatul ei. **2.** Stare a persoanei, a locului etc. părăsit; *p. ext.* singurătate, izolare. G Loc. adj. și adv. *În părăsire* = (care este) în stare proastă, în ruină; abandonat, părăsit. — V. **părăsi.**

PĂRĂSÍT, -Ă, *părăsiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Lăsat singur; abandonat. **2.** (Despre localități, ținuturi, case etc.) Care a ajuns în stare de paragină, neîngrijit (fiind nelocuit); *p. ext.* izolat, singuratic; nepopulat, pustiu. **3.** (Despre obiecte, obiceiuri etc.) Care a încetat de a mai fi folosit, care nu se mai întrebuințează; *p. ext.* neglijat, uitat. — V. **părăsi.**

PĂRĂSITÚRĂ, *părăsituri,* s.f. (Pop.) Ou de găină neajuns la dezvoltare deplină, mic (și cu coaja moale). F Epitet dat unui copil degenerat, mic și sfrijit. — **Părăsi** + suf. *-tură.*

PĂRĂSTÁS s.n. v. **parastas.**

PĂRÁNG s.m. (Reg.) Numele a două plante erbacee din familia gramineelor: **a)** dughie; **b)** mei. [Var.: **parínc, paríng, parắng** s.m.] — Lat. **panicum.**

PĂRÂNGĂ, *părângi,* s.f. Prăjină; *spec.* prăjină, bară cu care se transportă o greutate de către două persoane (pe umeri). G Loc. adv. *În părângă* sau *de-a părânga* = pe umerii a două persoane (cu ajutorul unei prăjini) sau pe umărul unei singure persoane. — Lat. **phalangae.**

PĂRCÁN s.n. v. **parcan.**

PĂREÁ, *par,* vb. II. Intranz. și refl. **1.** (Cu valoare de semiauxiliar de modalitate) A da impresia, a crea iluzia; a avea aparența de... G Loc. vb. *A-i părea* (cuiva) *bine* = a se bucura. *A-i părea* (cuiva) *rău* = a regreta. G Loc. adv. *Pare că* = parcă[1]. G Expr. *Pe cât se pare* = pe cât se vede, pe cât se înțelege. (Rar) (Impers., introduce o propoziție subiectivă) *Părea că mă aflam într-un mare oraș.* F Intranz. (Rar) A atrage atenția, a impune. **2.** A avea impresia, a-și închipui, a crede. F A socoti, a aprecia, a considera, a găsi. **3.** A se înșela; a i se năzări. [Var.: (rar) **páre** vb. III] — Lat. **parere.**

PĂRÉLNIC, -Ă, *părelnici, -ce,* adj. (Astăzi rar) Imaginar, aparent; înșelător, iluzoriu. — **Părea** + suf. *-elnic.*

PĂRÉRE, *păreri,* s.f. **1.** Opinie, punct de vedere, concepție, idee, credință. G Expr. *A fi de părere* = a crede, a socoti, a considera. *A(-și) da cu părerea* (ori *câte o părere)* = a opina; a crede, a considera, a aprecia. *A fi de aceeași părere* (cu cineva) = a fi de acord (cu cineva). *A fi de altă părere* = a crede altceva, a nu fi de acord. *Părere de bine* = bucurie, satisfacție, mulțumire. *Părere de rău* = mâhnire, căință, regret, invidie. **2.** Iluzie, închipuire. G Loc. adv. *Într-o părere* = într-o doară; la întâmplare. F (Concr.) Arătare, nălucire, vedenie, fantomă. G Expr. *O părere de...* = o cantitate infimă de... — V. **părea.**

PĂRÉSIMI s.f. pl. (Înv. și pop.; în religia creștină) Postul Mare; Postul Paștelui. — Lat. **quadragesima.**

PĂRETÁR, *păretare,* s.n. (Pop.) **1.** Covor mic, bucată de pânză brodată, hârtie cu desene etc. care se pune pe perete, în casele țărănești, în scop decorativ. **2.** Poliță fixată de un perete. **3.** Fiecare dintre stâlpii care susțin streașina casei. — **Părete** + suf. *-ar.*

PĂRÉTE s.m. v. **perete.**

PĂRINCIÓR, *părinciori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *părinte.* — **Părinte** + suf. *-ior.*

PĂRÍNTE, *părinți,* s.m. **1.** (La pl.) Tata și mama. F Fiecare dintre cei doi părinți (**1**). F (La pl.) Strămoși, străbuni. **2.** Bărbat considerat în raport cu copiii săi; tată. F Fig. Îndrumător, călăuzitor, protector spiritual, călugăr. **3.** Fig. Fondator, întemeietor, inițiator (al unei științe, al unei mișcări culturale etc.). F *Părinții Bisericii* = învățătorii și scriitorii vechii Biserici creștine, ca martori și reprezentanți cu autoritate ai tradiției doctrinare a Bisericii, care pe baza scripturilor și a tradiției au elaborat ansamblul doctrinelor creștinismului. **4.** Fig. (În limbajul bisericesc) Dumnezeu (ca protector al oamenilor). F Șef al religiei creștine, întemeietor sau conducător al Bisericii creștine. G *(Prea)sfântul părinte* = papa. **5.** Preot, călugăr. — Lat. **parens, -ntis.**

PĂRINTÉSC, -EÁSCĂ, *părintești,* adj. **1.** Care aparține părinților (**1**) sau părintelui (**2**), privitor la părinți sau la părinte, ca de (la) părinți sau părinte; *p. ext.* iubitor (ca un părinte); patern. **2.** Care aparține strămoșilor, privitor la strămoși; strămoșesc. [Var.: (pop.) **părinţésc, -eáscă** adj.] — **Părinte** + suf. *-esc.*

PĂRINTÉȘTE adv. Ca un părinte (**2**); *p. ext.* cu dragoste, cu căldură. — **Părinte** + suf. *-ește.*

PĂRINȚÉL, *părinței,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *părinte* (**5**). — **Părinte** + suf. *-el.*

PĂRINŢÉNIE s.f. (Rar) Părinție. — **Părinte** + suf. *-enie.*

PĂRINŢÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **părintesc.**

PĂRINŢÍE s.f. (Rar) Calitatea de tată, de părinte (**2**); părinţenie. G Loc. adv. *Cu părinție* = părinteşte. — **Părinte** + suf. *-ie.*

PĂRÓS, -OÁSĂ, *păroși, -oase,* adj. **1.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Acoperit cu mult păr[2] (**1**). **2.** (Despre țesături sau obiecte confecționate din astfel de țesături) Acoperit cu un strat pufos, format din capetele firelor care ies în afară. **3.** (Despre plante, frunze, flori, tulpini) Acoperit cu păr[2] (**3**). — **Păr**[2] + suf. *-os.*

PĂRTÁȘ, -Ă, *părtași, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care participă (împreună cu altele) la o activitate, care ia parte la o acțiune; participant; *spec.* complice. F (Rar) Partizan, adept. F Persoană căreia cineva îi încredințează gândurile, planurile, sentimentele sale intime; confident. **2.** Persoană care se bucură (împreună cu altele) sau beneficiază de un bun

spiritual ori care împărtășește (cu altele) un necaz, o nenorocire. **3.** Persoană care primește o parte dintr-un bun material sau care stăpânește ori folosește un bun material împreună cu o altă persoană. — **Parte** + suf. *-aș.*

PĂRTICEÁ, -ÍCĂ, *părticele,* s.f. Diminutiv al lui *parte.* — **Parte** + suf. *-icea, -icică.*

PĂRTINÍ, *părtinesc,* vb. IV. Tranz. A avantaja în mod conștient pe cineva, a ține parte cuiva (în dauna altuia). — Din **parte.**

PĂRTINÍRE, *părtiniri,* s.f. **1.** Faptul de *a părtini;* favorizare, protejare. G Loc. adv. *Fără părtinire* = în mod imparțial, obiectiv. **2.** (Înv.) Participare (în folosul cuiva sau a ceva); contribuție. — V. **părtini.**

PĂRTINITÓR, -OÁRE, *părtinitori, -oare,* adj. Care părtinește, favorizează, protejează pe cineva în dauna altcuiva. — **Părtini** + suf. *-tor.*

PĂRUÍ[1], *păruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. recipr. (Fam.) A (se) bate trăgând(u-se) de păr[2]; *p. gener.* a (se) bate. **2.** Tranz. (În tăbăcărie) A îndepărta (prin procedee chimice) părul[2] de pe pieile crude; a depila. — **Păr[2]** + suf. *-ui.*

PĂRUÍ[2], *păruiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A bate pari[1] (pentru a împrejmui sau a delimita un teren). — **Par[1]** + suf. *-ui.*

PĂRUIÁLĂ, *păruieli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) părui*[1] (**1**); *p. gener.* încăierare, bătaie, chelfăneală. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Părui[1]** + suf. *-eală.*

PĂRUÍT s.n. (În tăbăcărie) Faptul de *a părui*[1] (**2**). — V. **părui[1].**

PĂRÚT, -Ă, *păruți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Aparent, închipuit; înșelător, amăgitor. — V. **părea.**

PĂS, *păsuri,* s.n. (Pop.) Supărare, necaz; suferință, durere; împrejurare dificilă, impas. G Loc. adv. *Fără păs* = nepăsător; indiferent. — Lat. **pensum.**

PĂSÁ[1], pers. 3 *pásă,* vb. I. Intranz. **1.** Unipers. (De obicei construit cu dativul) A simți neliniște, a se îngrijora. **2.** (Înv. și pop.) A cântări sau a atârna greu; a se lăsa greu (peste ceva). F Unipers. (Construit cu dativul) A simți greutatea unui lucru sau a unei situații, a suporta cu greutate ceva neplăcut. — Lat. **pensare.**

PĂSÁ[2], pers. 3 *pásă,* vb. I. Intranz. **1.** (Înv.) A merge, a se duce. **2.** (Pop. și fam., cu valoare de îndemn sau de avertisment) Încearcă să..., îndrăznește de..., caută de... — Lat.*passare.

PĂSÁRE s.f. (Pop.) Faptul de *a-i păsa*[1] (**1**) cuiva ceva; grijă, interes, preocupare (pentru cineva sau ceva); îngrijorare, teamă. G Loc. adj. și adv. *Fără (de) păsare* = nepăsător, indiferent. — V. **păsa[1].**

PĂSÁT s.n. **1.** Semințe de mei (decorticate și adesea pisate); *p. ext.* boabe de porumb sau, rar, de alte cereale, pisate sau măcinate mare. G Expr. *A face* (pe cineva) *păsat* = a nimici, a distruge (pe cineva). **2.** (Bot.; reg.) Mei. **3.** Mâncare preparată din păsat (**1**) fiert, care se mănâncă cu lapte, cu unt și brânză etc.; terci. G Expr. *A-i curge* (sau *a-i cădea, a-i pica* etc.) (cuiva) *lapte* (sau *miere) în păsat* = a-i merge bine (cuiva); a izbuti în toate. *A fi lapte cu păsat* sau *a fi păsat dulce* = a fi lucru bun și plăcut (de mare folos pentru cineva). — Lat. **pinsatum.**

PĂSĂRÁR, *păsărari,* s.m. **1.** Vânzător sau crescător de păsări. F (Rar) Vânător de păsări. **2.** Specie de uliu de mărimea unui porumbel, cu spatele de culoare cenușiu-închis cu dungi transversale dese de culoare brun-întunecat; uliu-păsăresc *(Accipiter nisus).* — **Pasăre** + suf. *-ar.*

PĂSĂREÁ, -ÍCĂ, *păsărele,* s.f. Diminutiv al lui *pasăre;* păsăruică. G Expr. (Fam.) *A avea (o) păsărică* (sau *păsărele) la cap* (sau, rar, *sub pălărie)* = a fi nebun, a fi trăsnit; a avea idei ciudate, bizare, excentrice. — **Pasăre** + suf. *-ea, -ică.*

PĂSĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păsărești,* adj. (Rar) **1.** Care aparține păsărilor, privitor la păsări, de păsări, pentru păsări. **2.** (Substantivat, f.; fam.) Limbă, limbaj greu de înțeles, artificial, argotic sau cu elemente de jargon. — **Pasăre** + suf. *-esc.*

PĂSĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca păsările. G Expr. *A vorbi (pe) păsărește* = a vorbi în argou sau în jargon, a spune ceva fără înțeles. — **Pasăre** + suf. *-ește.*

PĂSĂRÉT s.n. Păsărime. — **Pasăre** + suf. *-et.*

PĂSĂRÍME s.f. Mulțime de păsări, stol de păsări, totalitatea păsărilor; *spec.* mulțime de păsări de casă; păsăret. — **Pasăre** + suf. *-ime.*

PĂSĂRÓI, *păsăroi,* s.m. Augmentativ al lui *pasăre;* bărbățușul unei păsări. — **Pasăre** + suf. *-oi.*

PĂSĂRÚICĂ, *păsăruici,* s.f. (Rar) Păsărea. [Var.: **păserúică** s.f.] — **Pasăre** + suf. *-uică.*

PĂSCÁRE, *păscări,* s.f. (Pop.) **1.** Păscut; loc de păscut, pășune. **2.** (La oină) Situația, atribuția celui (sau celor) care trebuie să servească pe cel (sau pe cei) de la bătaie. — V. **paște[1].**

PĂSCĂTOÁRE, *păscători,* s.f. (Pop.) Pășune. — **Paște[1]** + suf. *-ătoare.*

PĂSCÚT s.n. Faptul de *a paște*[1]*;* pășunat, pășune. — V. **paște[1].**

PĂSCÚȚĂ, *păscuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pască.* **2.** (Bot.) Bănuț. F Păstiță. [Pl. și: (**2**) *păscuți*] — **Pască** + suf. *-uță.*

PĂSERÚICĂ s.f. v. **păsăruică.**

PĂSTÁIE, *păstăi,* s.f. Fruct caracteristic plantelor din familia leguminoaselor, format din două valve în care sunt închise semințele; teacă. [Pr.: *-ta-ie*] — Cf. alb. p i s t a ë.

PĂSTĂIÓS, -OÁSĂ, *păstăioși, -oase,* adj. (Rar; despre plante) Care are fructul o păstaie; *p. ext.* cu păstăi multe. [Pr.: *-tă-ios*] — **Păstaie** + suf. *-os.*

PĂSTÂRNÁC s.m. v. **păstârnac.**

PĂSTÂRNÁC, *păstârnaci,* s.m. Plantă erbacee legumicolă bienală din familia umbeliferelor, cu rădăcina pivotantă fusiformă, cărnoasă, albă sau gălbuie, asemănătoare cu cea a pătrunjelului, comestibilă, bogată în substanțe nutritive și în vitamine *(Pastinaca sativa hortensis).* [Var.: (reg.) **păstărnác** s.m.] — Din magh. **paszternák,** sb. **pastrank,** germ. **Pastinak.**

PĂSTÓR, *păstori,* s.m. **1.** Cioban. G Compus: (Astron.; pop.) *Păstorul-cu-Oile* = Cloșca-cu-Pui. **2.** Fig. Preot; *p. ext.* conducător, îndrumător (spiritual). — Lat. **pastor.**

PĂSTORÁȘ, *păstorași,* s.m. (Rar) Păstorel. — **Păstor** + suf. *-aș.*

PĂSTORÉL, *păstorei,* s.m. Diminutiv al lui *păstor* (**1**); păstoraș. — **Păstor** + suf. *-el.*

PĂSTORÉSC, -EÁSCĂ, *păstorești,* adj. **1.** Care aparține păstorilor (**1**), privitor la păstori sau la viața de păstor; pastoral. **2.** Fig. Preoțesc. — **Păstor** + suf. *-esc.*

PĂSTORÍ, *păstoresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A duce și a supraveghea oile, vitele la pășune; a pășuna. F Intranz. A se ocupa cu păstoritul. **2.** Fig. (Folosit și absol.) A conduce, a îndruma conform preceptelor Bisericii. — Din **păstor.**

PĂSTORÍE s.f. **1.** Păstorit. **2.** Fig. Conducere, îndrumare religioasă, bisericească; funcție, demnitate de conducător bisericesc; exercitarea acestei funcții. — **Păstor** + suf. *-ie.*

PĂSTORÍRE, s.f. (Rar) **1.** Acțiunea de *a păstori* și rezultatul ei; păstorit. **2.** Fig. Conducere, ocârmuire (religioasă). — V. **păstori.**

PĂSTORÍT s.n. Ocupația, profesia de păstor (**1**); creșterea vitelor; păstorie, păstorire. — V. **păstori.**

PĂSTORÍȚĂ, *păstorițe,* s.f. Ciobăniță. — **Păstor** + suf. *-iță.*

PĂSTÓS, -OÁSĂ, *păstoși, -oase,* adj. Care are aspectul și consistența unei paste, ca pasta; moale. — **Pastă** + suf. *-os.*

PĂSTRÁ, *păstrez,* vb. I. Tranz. **1.** A ține la loc sigur, păzind cu grijă, a pune bine; a ține în bună stare, a avea grijă de...; a ține în posesia sa. F Spec. A conserva alimentele în bună stare, ferindu-le de alterare. F A respecta, a nu călca, a nu viola (legi, norme de conduită, angajamente etc.). **2.** A menține, a face să dureze. G Loc. vb. *A păstra tăcere(a)* = a tăcea; a nu se destăinui. G Expr. *A(-și) păstra calmul* (sau *sângele rece)* = a rămâne calm. *A păstra amintirea* (cuiva sau a ceva) sau *a păstra* (pe cineva sau ceva) *în amintire* (sau *în inimă, în minte, în suflet)* = **a)** a nu uita niciodată (pe cineva sau ceva); **b)** a oglindi, a reflecta (ceva din trecut). F Refl. A rămâne, a se menține. **3.** A nu divulga, a nu destăinui (secrete, taine etc.). **4.** A pune ceva deoparte, a-și rezerva pentru altă ocazie sau pentru un anumit scop. — Din bg. **pastrja.**

PĂSTRÁMĂ s.f. v. **pastramă.**

PĂSTRÁRE s.f. Acțiunea de *a păstra* și rezultatul ei. G Loc. adv. *La* (sau *în) (bună) păstrare* = **a)** la loc sigur, la adăpost, în pază; **b)** (fam.) închis; la închisoare. — V. **păstra.**

PĂSTRÁT s.n. Faptul de *a păstra.* — V. **păstra.**

PĂSTRĂTÓR, -OÁRE, *păstrători, -oare,* adj. Care păstrează (bine) ceva; care nu strică, nu risipește, nu pierde; econom. F (Substantivat) Persoană, colectivitate etc. care păzește, care respectă ceva, care nu se abate de la legi, tradiții etc.; persoană care nu divulgă un secret, o taină. — **Păstra** + suf. *-ător.*

PÁSTRĂV, *păstrăvi,* s.m. **1.** Pește de apă dulce din familia salmonidelor, acoperit cu solzi mici, cu puncte negre și roșii și burta gălbuie, care trăiește în apele de munte, fiind foarte apreciat pentru carnea lui gustoasă *(Salmo trutta fario).* **2.** (Reg.) Numele mai multor specii de ciuperci comestibile mari, cu sau fără picior, în formă de scoică de culoare cenușie-negricioasă, care cresc pe trunchiurile copacilor, producând un putregai alb al lemnului. — Din bg. **păstărva.**

PĂSTRĂVÁR, *păstrăvari,* s.m. Pescar specialist în prinderea păstrăvilor (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-ar.*

PĂSTRĂVĂRÍE, *păstrăvării,* s.f. Crescătorie de păstrăvi (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-ărie.*

PĂSTRĂVIÓR, *păstrăviori,* s.m. Diminutiv al lui *păstrăv* (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-ior.*

PĂSTRĂVÍȚĂ, *păstrăvițe,* s.f. (Rar) Femela păstrăvului (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-iță.*

PÁSTRU s.m. **1.** (Înv. și reg.) Persoană sau colectivitate care păstrează ceva, care face să dăinuiască. **2.** (Fam.) Închisoare. — Din **păstra** (derivat regresiv).

PĂSTRUGÁRNIȚĂ, *păstrugarnițe,* s.f. Plasă specială formată din două rețele, dintre care una mai deasă, folosită pentru pescuitul cegii și păstrugii. — **Păstrugă** + suf. *-arniță.*

PĂSTRÚGĂ, *păstrugi,* s.f. Pește marin înrudit cu cega, cu corpul lung și subțire, cu pielea pestriță pe spate și gălbuie pe pântece, cu botul în formă de spadă, apreciat pentru carnea lui gustoasă *(Acipenser stellatus).* [Var.: **păstrúngă** s.f.] — Din sb. **pastruga.**

PĂSTRÚNGĂ s.f. v. **păstrugă.**

PĂSTURĂ s.f. Polen floral adunat și depozitat de albine în celulele fagurilor, care servește ca hrană albinelor și puietului din stup. [Acc. și: *păstúră*] — Lat. **pastura.**

PĂSUI[1], *păsuiesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva răgazul necesar pentru a face ceva; a permite cuiva să întârzie cu achitarea unei obligații (bănești); a amâna, a îngădui. — **Pas[3]** + suf. *-ui.*

PĂSUI[2], *păsuiesc,* vb. IV. Tranz. A ajusta, a potrivi (o piesă, o parte a unui ansamblu etc.) pentru a obține o bună îmbinare; a fixa, a încheia. — Din germ. **passen.**

PĂSUIÁLĂ, *păsuieli,* s.f. Păsuire[1]. [Pr.: *-su-ia-*] — **Păsui[1]** + suf. *-eală.*

PĂSUÍRE[1], *păsuiri,* s.f. Acțiunea de *a păsui*[1] și rezultatul ei; răgaz acordat cuiva sau solicitat de cineva (pentru îndeplinirea unei obligații); amânare, păsuială. — V. **păsui[1].**

PĂSUÍRE[2], *păsuiri,* s.f. Acțiunea de *a păsui*[2] și rezultatul ei. — V. **păsui[2].**

PĂSUÍT, -Ă, *păsuiți, -te,* adj. (Despre piese, părți ale unui ansamblu etc.) Care este ajustat, potrivit (pentru a obține o bună îmbinare sau fixare). — V. **păsui[2].**

PĂSÚLĂ s.f. v. **fasole.**

PĂȘÍ, *pășesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A face unul sau mai mulți pași, a înainta pas cu pas, a parcurge o distanță mergând pe jos; a se deplasa, a se duce, a călca, a merge. F (Adesea fig.) A înainta, a avansa. **2.** A intra, a pătrunde (într-un spațiu). F Fig. A se apropia de sau a atinge o anumită vârstă, a intra într-o anumită perioadă de timp. **3.** A ieși. **4.** A trece (cu un singur pas sau cu câțiva pași) dincolo de ceva; a depăși. G Tranz. *Pășește șanțul.* — Din **pas[3].**

PĂȘÍRE, *pășiri,* s.f. Acțiunea de *a păși* și rezultatul ei. — V. **păși.**

PĂȘTÍȚĂ, *păștițe,* s.f. Plantă erbacee mică, cu una sau cu două flori galbene-aurii, acoperite pe dinafară cu peri moi; păscuță, floarea-paștilor *(Anemone ranunculoides).* — **Paști** + suf. *-iță.*

PĂȘUNÁ, *pășunez,* vb.I. **1.** Intranz. (Despre vite, oi etc.; la pers. 3) A paște[1] (**1**). **2.** Tranz. (Despre oameni) A duce și a supraveghea vitele, oile la păscut; a paște[1] (**2**), a păstori. — Din **pășune.**

PĂȘUNÁRE s.f. Acțiunea de *a pășuna.* — V. **pășuna.**

PĂȘUNÁT s.n. Faptul de *a pășuna* (**1**); păscut, pășune, pășunească. — V. **pășuna.**

PĂȘÚNĂ s.f. v. **pășune.**

PĂȘÚNE, *pășuni,* s.f. **1.** Loc acoperit cu vegetație ierboasă perenă, unde pasc vitele. F P. restr. Vegetație ierboasă, iarbă (de pe locul unde pasc vitele). **2.** (Înv. și reg.) Păscut, pășunat. [Var.: (înv. și pop.) **pășúnă** s.f.] — Lat. **pastio, -onis.**

PĂȘUNEÁLĂ, *pășuneli,* s.f. (Reg.) Pășune; pășunat. — **Pășuna** + suf *-eală.*

PĂTÁ, *pătez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) face o pată, a (se) umple de pete; a (se) murdări. F Tranz. A realiza, a face să constituie o porțiune de altă culoare pe un fond omogen colorat; a împestrița. **2.** Tranz. Fig. A pângări, a profana; a dezonora. — Din **pată.**

PĂTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) păta* și rezultatul ei. F Boală a plantelor provocată de bacterii, ciuperci și virusuri, manifestată prin apariția unor pete pe porțiunile atacate. — V. **păta.**

PĂTĂȘCĂ s.f. v. **pataşcă[1].**

PĂTÁT, -Ă, *pătați, -te,* adj. **1.** Cu pete, cu murdărie; murdar, murdărit, mânjit. F (Despre oameni) Cu pielea pigmentată diferit pe unele porțiuni; (despre pielea oamenilor) care este pigmentată diferit pe unele porțiuni. F (Despre animale și plante) Care are porțiuni de altă culoare pe un fond omogen colorat; bălțat, pestriț. **2.** Fig. Pângărit, profanat; compromis, dezonorat. — V. **păta.**

PĂTĂRÁNIE, *pătăranii,* s.f. (Pop. și fam.) Pățanie, întâmplare neplăcută. — **Păți** + suf. *-ăranie.*

PĂTCEÁN s.n. v. **pătucean.**

PĂTIMÁȘ, -Ă, *pătimași, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Cuprins, stăpânit de o patimă, rob al unei pasiuni; *p. ext.* părtinitor. F Care exprimă, trădează patimă; determinat de patimă; pasionat. G (Adverbial) *Vorbește pătimaș.* **2.** (Înv. și reg.) Bolnav, suferind. — **Patimă** + suf. *-aș.*

PĂTIMÍ, *pătimesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. și intranz. A suferi, a îndura, a răbda, a păți. **2.** Intranz. A fi bolnav, a zăcea. — Din **patimă.**

PĂTIMÍRE, *pătimiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a pătimi*; patimă, suferință, chin. F Boală. — V. **pătimi.**

PĂTIMÍT, -Ă, *pătimiți, -te,* adj. (Înv.) Cu experiență, pățit. — V. **pătimi.**

PĂTIMITÓR, -OÁRE, *pătimitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care pătimește. — **Pătimi** + suf. *-tor.*

PĂTIȘÓR, *pătișoare*, s.n. (Rar) Pătuț. — **Pat[1]** + suf. *-işor.*

PĂTLĂGINĂ, *pătlagini,* s.f. Gen de plante erbacee cu frunzele de obicei ovale, dispuse în rozetă la baza tulpinii, cu flori grupate în spice, de culoare roz sau albăstruie, folosite în medicină datorită unor calități expectorante, emoliente, cicatrizante, antibronșice etc. *(Plantago)*; plantă care aparține acestui gen. — Lat. **plantago, -ginis.**

PĂTLĂGEÁ, *pătlăgele,* s.f. **1.** (Determinat adesea prin „roșie") Plantă erbacee legumicolă cu tulpina înaltă, cu frunze mari, penate și cu flori galbene, cultivată pentru fructul ei comestibil, sferic, roșu, zemos, bogat în vitamine; roșie, tomată *(Lycopersicum esculentum); p. restr.* fructul acestei plante. **2.** (Determinat adesea prin „vânătă") Plantă erbacee legumicolă cu flori violete și cu fructe comestibile mari, ovale, cărnoase, de culoare violet-închis; vânătă *(Solanum melongena); p. restr.* fructul acestei plante. [Var.: **pătlăgícă** s.f.] — Din tc. **patlıcan.**

PĂTLĂGÍCĂ s.f. v. **pătlăgea.**

PĂTLĂGINÍU, -ÍE, *pătlăginii,* adj. (Înv. și pop.) Violet-închis, vânăt. — Din tc. **patlıcani.**

PĂTRÁR, *pătrare,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Pătrime, sfert. **2.** Fiecare dintre cele două faze ale lunii când aceasta, aflându-se în creștere sau în descreștere, apare luminată numai pe jumătate (în formă de semicerc); perioadă de timp corespunzătoare fiecăreia dintre aceste două faze ale lunii. — **Patru** + suf. *-ar.*

PĂTRÁT, -Ă, *pătrați, -te,* s.n., adj. **I. 1.** S.n. Patrulater cu laturile egale și cu unghiurile drepte. G (Rar) *Pătrat de tipografie* = pătrișor. **2.** Adj., s.n. (Obiect) care are forma de pătrat (**I 1**) sau, *p. ext.*, de cub, de paralelipiped. G *Metru* (sau *decimetru* etc.) *pătrat* = unitate de măsură pentru suprafețe, echivalentă cu aria unui pătrat cu latura de un metru (sau de un decimetru etc.). G Expr. *Cap pătrat* = om mărginit. **3.** S.n. Șir, grup de obiecte, de ființe etc. care sunt așezate în formă de pătrat (**I 1**); careu. **II.** (Mat.) **1.** S.n. Produs obținut prin înmulțirea unui număr cu el însuși; număr ridicat la puterea a doua. G *Pătrat perfect* = număr întreg și pozitiv, a cărui rădăcină pătrată este tot un număr întreg. **2.** Adj. (În sintagma) *Rădăcină* (sau *rădăcina) pătrată (a unui număr)* = număr sau expresie algebrică care, înmulțită cu sine însăși, reproduce numărul sau expresia algebrică dată. — Din **patru** (După lat. *quadratus*, it. *quadrato*, germ. *Quadrat*).

PĂTRÁTIC, -Ă, *pătratici, -ce*, adj. Care are formă de patrulater. — **Pătrat** + suf. *-ic.*

PĂTRĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *pătrățele,* s.n. și f. Diminutiv al lui *pătrat* (**I**). F Mic obiect în formă de cub sau de paralelipiped. — **Pătrat** + suf. *-el, -ea, -ică.*

PĂTRÍME, *pătrimi*, s.f. A patra parte dintr-un întreg împărțit în părți egale; sfert. F Spec. (Muz.) A patra parte dintr-o notă întreagă; *p. ext.* notă care are valoarea unui sfert dintr-o notă întreagă. — **Patru** + suf *-ime.*

PĂTRIȘÓR, *pătrișoare*, s.n. Piesă metalică cu secțiunea pătrată, folosită în tipografie pentru a acoperi spațiile dintre cuvinte sau pentru a completa rândurile nescrise până la capăt; pătrat de tipografie. — **Patru** + suf. *-işor.*

PĂTRÚNDE, *pătrúnd*, vb. III. **1.** Intranz. A intra (cu greu) undeva, a străbate, a răzbate. F Tranz. A străpunge, a perfora. F (Despre sunete, zgomote etc.) A ajunge până la..., a se propaga prin spațiu, a se face auzit. F Tranz. A privi cu atenție; a scruta. **2.** Intranz. A izbuti să ajungă, să intre, să străbată undeva; a se infiltra. F Tranz. A umple; a îmbiba. **3.** Tranz. A pune stăpânire, a cuprinde, a domina. F Refl. A se lăsa sau a fi cuprins, copleșit, dominat. F Fig. A mișca adânc; a emționa, a impresiona; a tulbura. **4.** Tranz. Fig. A izbuti să cunoască, să afle, să înțeleagă; a afla; a înțelege, a pricepe; a intui. F Refl. A cunoaște, a afla; *p. ext.* a se convinge. — Lat. **pertundere.**

PĂTRÚNDERE, *pătrunderi,* s.f. Acțiunea de *a pătrunde* și rezultatul ei; penetrație, răzbatere. F Fig. Înduioșare, impresionare; emoție. F Fig. Capacitatea de a înțelege ceva, agerime de minte; pricepere, iscusință; perspicacitate. F Fig. Convingere, încredințare; tărie. — V. **pătrunde.**

PĂTRUNJÉL, *pătrunjei,* s.m. Plantă erbacee legumicolă, cu tulpina înaltă, cultivată pentru rădăcina pivotantă, albă și pentru frunzele ei aromate, întrebuințate în alimentație și în medicina populară *(Petroselinum hortense); p. restr.* frunzele sau rădăcina acestei plante. G Compuse: *pătrunjel-de-câmp* = numele a două specii de plante erbacee, cu frunzele la baza tulpinii și cu florile albe sau trandafirii, a căror rădăcină este întrebuințată în medicină *(Pimpinella saxifraga* și *major); pătrunjelul-câinelui* = plantă erbacee mică, otrăvitoare, cu frunze ca ale mărarului și cu flori albe *(Aethusa cynapium).* — Din lat. **petroselinum.**

PĂTRÚNS, -Ă, *pătrunși, -se,* adj. **1.** Străpuns, împuns; *p. ext.* străbătut, răzbit; copt, fiert, fript foarte bine. **2.** Fig. Mișcat, emoționat, impresionat. **3.** Fig. Gândit, judecat; aprofundat. F Convins, încredințat. — V. **pătrunde.**

PĂTRUNZĂTÓR, -OÁRE, *pătrunzători, -oare*, adj. **1.** Care străpunge, străbate, răzbate; penetrant. F (Despre ochi, privire) Scrutător; ager. **2.** Cu sonoritate puternică; strident. **3.** Fig. Mișcător, emoționant, impresionant. **4.**

Fig. Care aprofundează, care demonstrează pătrundere; perspicace; iscusit, priceput; adânc, profund. — **Pătrunde** + suf. *-ător.*

PĂTÚC, *pătucuri,* s.n. Pătuț. — **Pat**[1] + suf. *-uc.*

PĂTUCEÁN, *pătucene,* s.n. (Pop.) Pătuț. [Var.: **pătceán** s.n.] — **Pătuc** + suf. *-ean.*

PĂTUIÁC, *pătuiace,* s.n. Podea improvizată din scânduri, crengi etc., așezată pe furci sau în copaci, pe care se clădește o claie de nutreț (pentru a o feri de vite, de umezeală etc.); pătul[1] (**5**). [Var.: (reg.) **pătuiág** s.n.] — **Pătui** (reg. „pătuț" < **pat**[1] + suf. *-ui)* + suf. *-ac.*

PĂTUIÁG s.n. v. **pătuiac.**

PĂTÚL[1]**,** *pătule,* s.n. **1.** Construcție cu pereții din șipci, din nuiele împletite etc., ridicată pe un postament la mică înălțime deasupra solului, care servește la păstrarea porumbului (în știuleți); *p. gener.* hambar pentru cereale. **2.** (Pop.) Coteț (construit pe pari sau într-un copac) pentru păsările de curte; coteț pentru porumbei. **3.** (Pop.) Culcuș improvizat din frunze, din paie, din fân etc., care servește pentru dormit; *p. ext.* pat rudimentar (și mic). **4.** Un fel de podeț așezat pe pari la suprafața apei, de pe care se pescuiește. **5.** Pătuiac. **6.** Platformă înaltă construită pe stâlpi sau în copaci, care servește ca loc de observație (pentru paznici, pentru vânători etc.). — Cf. lat. *p a t u b u l u m (= patibulum).

PĂTÚL[2]**,** *pătuli, -e,* adj. (În sintagmele) *Măr pătul* (și substantivat, m.) = specie de măr cu fructe galbene-verzui (cu pete roșii). *Măr pătul* (și substantivat, n.) = fructul mărului mai sus definit. — Din germ. **Batullen**[apfel], **Batullen**[baum].

PĂTULÍ, *pătulesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A călca în picioare (culcând la pământ); *p. ext.* a turti, a strivi, a presa. F Refl. (Despre iarbă, semănături etc.) A se apleca, a se culca la pământ. — Din **pătul**[1]**.**

PĂTULÍRE, *pătuliri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pătuli* și rezultatul ei. — V. **pătuli.**

PĂTULÍT, -Ă, *pătuliți, -te,* adj. (Pop.; despre iarbă, flori etc.) Călcat în picioare; culcat la pământ. — V. **pătuli.**

PĂTURĂ, *pături,* s.f. **1.** Bucată (dreptunghiulară) dintr-o țesătură (deasă și groasă) de lână, de fire sintetice, de bumbac, care servește mai ales la învelit. **2.** Strat dintr-o substanță, dintr-o materie (care acoperă ceva în mod uniform); fiecare dintre straturile suprapuse care alcătuiesc un tot. F (Geol.) Strat. F (Reg.) Foaie de aluat. **3.** Fig. Categorie, treaptă sau grup social ; *p. ext.* oamenii care alcătuiesc o asemenea categorie, treaptă sau grup social. — Lat *pittula (diminutiv de la *pitta).*

PĂTURÍ, *păturesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A împături. — Din **pătură.**

PĂTURÍCĂ, *păturele,* s.f. Diminutiv al lui *pătură.* — **Pătură** + suf. *-ică.*

PĂTURÍT, -Ă, *păturiți, -te,* adj. (Pop.) Împăturit. — V. **păturí.**

PĂTÚȚ, *pătuțuri,* s.n. Diminutiv al lui *pat*[1]*; spec.* pat[1] de copil; pătișor, pătuc, pătucean. — **Pat**[1] + suf. *-uț.*

PĂȚÁNIE, *pățanii,* s.f. Întâmplare (neplăcută) ieșită din comun, neașteptată sau neobișnuită pe care o trăiește cineva; pățăranie, pățeală; *p. ext.* (la pl.) peripeții, aventuri. [Var.; (reg.) **pățénie** s.f.] — **Păți** + suf. *-anie.*

PĂȚEÁLĂ, *păței,* s.f. (Rar) Pățanie, aventură. — **Păți** + suf. *-eală.*

PĂȚÉNIE s.f. v. **pățanie.**

PĂȚÍ, *pățesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A i se întâmpla cuiva ceva (neplăcut, ieșit din comun), a da peste ceva neașteptat (și neplăcut). G Expr. *A o păți* = a avea neplăceri, a intra într-un bucluc; a da peste o belea. *A o păți cu cineva* = a întâlni pe cineva care îți produce neplăceri, a-și găsi beleaua cu cineva. *Din pățite* = din experiență. *A fi pățit multe* = a fi trecut prin multe necazuri, a avea experiență. (Fam.) *Ce-ai pățit?* = ce ți s-a întâmplat de faci așa ceva? ce te-a găsit? **2.** Tranz. și intranz. (Înv. și pop.) A suferi, a pătimi, a îndura. [Prez. ind. și: (pop.) *pat*] — Lat. **pati.**

PĂȚÍRE, *pățíri,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a păți*; pățit[1]. — V. **păți.**

PĂȚÍT[1] s.n. (Rar) Faptul de *a păți*; întâmplare sau șir de întâmplări (neplăcute) pe care le trăiește cineva. — V. **păți.**

PĂȚÍT[2]**, -Ă,** *pățiți, -te,* adj. (Pop.; adesea substantivat) Care a trecut prin multe încercări în viață, care a văzut și a trăit multe; *p. ext.* cu experiență, încercat, experimentat. G Expr. *(A fi) Stan pățitul* = (a fi) om cu experiență. — V. **păți.**

PĂUN, *păuni,* s.m. Pasăre domestică mare, cu penajul masculului strălucitor, albastru-verzui și cu coada foarte lungă, pe care o poate răsfira în formă de evantai *(Pavo cristatus).* G Expr. *A fi mândru ca un păun* = a fi îngâmfat, înfumurat; a se mândri, a se îngâmfa. *A se îmbrăca cu* (sau *în) pene de păun* = a se lăuda cu meritele altuia. F Pana păsării descrise mai sus. — Lat. **pavo, -onis.**

PĂUNÁR, *păunare,* s.n. (Rar) Loc unde se cresc sau se țin păuni. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-ar.*

PĂUNÁȘ, *păunași,* s.m. Diminutiv al lui *păun*; păunel. F Epitet dezmierdător dat unui tânăr frumos, mândru, voinic. G *Păunașul codrilor* = nume dat unui haiduc legendar, tânăr și voinic. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-aș.*

PĂÚNĂ, *păune,* s.f. (Rar) Păuniță. — **Păun** + suf. *-ă.*

PĂUNĂRÍE s.f. (Rar) Mulțime de păuni. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-ărie.*

PĂUNÉL, *păunei,* s.m. Păunaș. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-el.*

PĂUNÍ, *păunesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îngâmfa, a se împăuna. [Pr.: *pă-u-*] — Din **păun.**

PĂUNÍȚĂ, *păunițe,* s.f. **1.** Femela păunului; păună. **2.** (Entom.; reg.) Numele mai multor specii de insecte înrudite cu libelula. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-iță.*

PĂZÍ, *păzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A fi însărcinat sau a-și propune să supravegheze ca ceva sau cineva să fie în siguranță, să nu fugă, să nu dispară etc.; a străjui. G Expr. (Fam.) *Ce păzești (aici)?* = ce urmărești? ce faci? cu ce-ți pierzi timpul? **2.** Tranz. și refl. A (se) feri, a (se) apăra (de o primejdie). G Expr. (absol.) *Doamne păzește!* = **a)** Doamne ferește! vai de mine! ; **b)** nicidecum, cu niciun preț, deloc. F (La imperativ, uneori cu suprimarea pron. refl; pop. și fam.) Dă-te la o parte! ferește-te! G Expr. (Refl.) *Să te păzești, Pârleo!* = bagă de seamă! ține-te bine! (Tranz.: fam.) *A lua* (pe cineva) *la trei păzește* = a lua la zor, a mustra (pe cineva). (Fam.) *A o lua la trei păzește* = a fugi. **3.** Tranz. A avea grijă, a se ocupa (de cineva sau ceva); a îngriji, a supraveghea. G Expr. *A-ți păzi gura* (sau *limba)* = a tăcea sau a vorbi cu prudență, a nu spune ceea ce nu trebuie. F (Pop.) A întreține, a alimenta focul. **4.** Tranz. (Înv. și reg.) A păndi, a urmări momentul potrivit, sosirea sau trecerea cuiva. **5.** Tranz. (Înv. și pop.) A respecta, a îndeplini o poruncă, un angajament etc. G Expr. *A-și păzi treaba* = a-și vedea de treabă; a fi prudent, rezervat. *A-și păzi calea* (sau *drumul)* = a-și vedea de drum; a nu se lăsa ispitit de alte interese. *A păzi drumul* (sau *drumurile)* = a umbla haimana. **6.** Tranz. (Înv.) A păstra, a menține (în aceeași stare); a întreține. [Imper. sg. și: (fam.) *păzea*] — Din sl. **paziti.**

PĂZÍRE, *păziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) păzi* și rezultatul ei. — V. **păzi.**

PĂZÍT[1] s.n. (Rar) Pază, străjuire, pândă. — V. **păzi.**

PĂZÍT[2]**, -Ă,** *păziți, -te,* adj. **1**. Străjuit, supravegheat (să nu dispară, să nu fugă etc.). **2.** Apărat, ocrotit. — V. **păzi.**

PĂZITÓR, -OÁRE, *păzitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Paznic. — **Păzi** + suf. *-tor.*

PÂC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă: **a)** sunetul exploziv surd produs de fumători când trag fumul din lulea sau din țigară; **b)** sunetul produs de o lovitură dată cu un corp tare; pac, poc; **c)** sunetul produs de un fir de ață, de o sfoară, de o coardă etc. când se rupe. — Onomatopee.

PÂCĂÍ vb. IV v. **pâcâí.**

PÂCÂÍ, *pấcâi,* vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A fuma, a trage din lulea, producând un sunet caracteristic; a pufăi. **2.** (Despre flacăra lămpii de petrol) A pâlpâi cu zgomot. [Var.: (reg.) **pâcăí** vb. IV] — **Pâc** + suf. *-âi.*

PÁCLĂ, *pâcle*, s.f. **1.** Ceață deasă care apare de obicei dimineața și seara; negură. **2.** Văl atmosferic albăstrui sau galben-cenușiu, constituit din particule solide, fine, invizibile, care dau aerului un aspect tulbure, opalescent și care este provocat de refracția inegală a luminii în straturile de aer cu temperaturi diferite, încălzite de suprafața solului. F Fig. Strat des, pânză de fum, de ploaie etc. **3.** Atmosferă înăbușitoare, zăpușeală (pe timp noros). **4.** Vulcan mic din care erup gaze, ape sărate, uneori și petrol; vulcan noroios. — Din sl. **pĭclŭ.**

PÂCLIȘÍT, -Ă, *pâclișiți, -te*, adj. (Reg.) Morocănos. — Cf. p â c l ă.

PÂCLÓS, -OÁSĂ, *pâcloși, -oase*, adj. Plin de pâclă (**1, 2**); neguros, cețos. — **Pâclă** + suf. *-os.*

PÁINE, *pâini,* s.f. **1.** Aliment de bază al omului, preparat dintr-un aluat de făină (de grâu, de secară etc.) și ingrediente, afânat prin fermentația drojdiei, frământat cu apă și copt în cuptor; pită. G Expr. *A mânca pâine și sare (pe un* sau *dintr-un taler) cu cineva* = a trăi împreună cu cineva, a împărți cu cineva binele și răul. *A ieși înaintea cuiva* sau *a întâmpina* (pe cineva) *cu pâine și sare* = a întâmpina (pe cineva) cu deosebită cinste. *A avea* (sau *a ține, a fi cu) pâinea și cuțitul în mână* sau *a pune mâna pe pâine și pe cuțit* = a avea la îndemână toată puterea, toate mijloacele. *(A fi) bun ca pâinea (cea) caldă* (sau *bună)* = (a fi) foarte bun. *A mânca o pâine albă* = a avea o situație materială bună, a o duce bine. *Se caută* (sau *se vinde*) *ca pâinea (cea) caldă*, se spune despre o marfă foarte căutată și care se vinde foarte ușor. *A mânca pâinea degeaba* = a fi nefolositor. F Aluat de făină frământat în vederea facerii pâinii (**1**). **2.** Hrană necesară pentru trai; *p. ext.* mijloacele materiale necesare existenței; existență. G Expr. *O bucată de pâine* sau *pâinea zilnică, pâinea cea de toate zilele* = mijloace de existență. *A lua* (cuiva) *pâinea de la gură* = a lăsa pe cineva fără mijloace de trai, a lua (cuiva) toate posibilitățile de existență. F Fig. Agoniseală. **3.** (Reg.) Cereale, recoltă de cereale, grâne, bucate; *p. restr.* grăunțe de cereale (mai ales de grâu). **4.** Slujbă, funcție, post. G Expr. *A pune* (sau *a băga) în pâine* (pe cineva) = a face cuiva rost de o slujbă. *A fi în pâine* (sau *a mânca o pâine)* = a avea o slujbă. *A scoate* (sau *a da afară) din pâine* = a da pe cineva afară din serviciu. — Lat. **panis.**

PÂINÍCĂ, *pâinici*, s.f. Pâinișoară. — **Pâine** + suf. *-ică.*

PÂINIȘOÁRĂ, *pâinișoare*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *pâine* (**1**); pâinică, pâiniță. **2.** Ciupercă comestibilă, de culoare roșie-violacee, care crește prin pădurile de stejar și de fag *(Russula lepida).* F Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile și necomestibile. — **Pâine** + suf. *-işoară.*

PÂINÍȚĂ, *pâinițe*, s.f. Pâinișoară. — **Pâine** + suf. *-iță.*

PÂL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită bătaia din aripi a păsărilor; fâl. — Onomatopee.

PÂLC, *pâlcuri*, s.n. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", care arată felul, componența) Grup mic și neorganizat de oameni; *p. ext.* grup de păsări, de animale, (rar) de plante sau de lucruri. G Loc. adv. *În pâlcuri* sau *pâlcuri-pâlcuri* = în grup. F Grămadă mică, adunătură de lucruri. **2.** (Înv.) Unitate militară la sfârșitul Evului Mediu, în Moldova și în Țara Românească, corespunzătoare unui regiment, formată dintr-un anumit număr de ostași; stol, ceată. — Din sl. **plŭkŭ.**

PÂLCULÉȚ, *pâlculețe*, s.n. Pâlcușor. — **Pâlc** + suf. *-uleț.*

PÂLCUȘÓR, *pâlcușoare*, s.n. Diminutiv al lui *pâlc* (**1**); pâlculeț. — **Pâlc** + suf. *-ușor.*

PÁLNIE, *pâlnii*, s.f. **1.** Obiect de metal, de sticlă, de porțelan etc., de obicei în formă de con gol în interior, prelungit în jos printr-un tub îngust, servind la turnarea lichidelor în vase cu gura strâmtă. G Expr. *A-și face* (sau *a-și duce) palmele pâlnie (la gură* sau *la ureche) =* a-și așeza mâinile ca o pâlnie în dreptul gurii sau al urechii pentru a fi auzit sau a auzi mai bine. *A face (burta bute și) gura pâlnie* = a bea mult. **2.** Nume dat unor obiecte în formă de pâlnie (**1**), care amplifică sunetele. G *Pâlnia telefonului* = receptor telefonic. **3.** Rezervor, încăpere sau locaș, mai largi în partea de sus decât în cea de jos, amenajate pe un sistem tehnic pentru a înlesni introducerea sau evacuarea unui material. **4.** Depresiune de teren de formă conică, formată în terenuri solubile. F Plan înclinat care leagă galeria superioară cu cea inferioară a unui tunel în curs de excavare. F Groapă făcută în pământ de un obuz sau de o bombă. **5.** Locul unde se adună bușteni înainte de a fi coborâți pe jilip. **6.** Tub care servește unor animale cefalopode la mișcare. — Et. nec.

PÂLNIOÁRĂ, *pâlnioare,* s.f. Diminutiv al lui *pâlnie.* [Pr.: *-ni-oa-*] — **Pâlnie** + suf. *-ioară.*

PÂLPÂÍ, pers. 3 *pâlpâie*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre flăcări) A crește și a descrește în cursul arderii, a se mișca, a tremura producând un pocnet ușor, caracteristic; (despre foc) a arde cu o flacără tremurătoare, pâlpâitoare. **2.** (Despre păsări, insecte) A mișca lin din aripi, producând un zgomot ușor, caracteristic; a fâlfâi. F P. anal. A tremura ușor, a se mișca, a se clătina ușor. **3.** (Despre lumină) A crește și a descrește în intensitate în mod intermitent. — **Pâl** + **p**[âl] + suf. *-âi.*

PÂLPÁIALĂ, *pâlpâieli,* s.f. Pâlpâire. [Pr.: *-pâ-ia-*] — **Pâlpâi** + suf. *-eală.*

PÂLPÁÍRE, *pâlpâiri*, s.f. Acțiunea de *a pâlpâi* și rezultatul ei. **1.** Mișcarea tremurată a focului, a flăcărilor, a luminii; pâlpâială, pâlpâit, pâlpâitură. **2.** Fâlfâire. — V. **pâlpâi.**

PÂLPÂÍT s.n. Pâlpâire. — V. **pâlpâi.**

PÂLPÂITÓR, -OÁRE, *pâlpâitori, -oare*, adj. Care pâlpâie; tremurător. [Pr.: *-pâ-i-*] — **Pâlpâi** + suf. *-tor.*

PÂLPÂITÚRĂ, *pâlpâituri*, s.f. (Rar) Pâlpâire. [Pr.: *-pâ-i-*] — **Pâlpâi** + suf. *-tură.*

PÂN prep. v. **prin.**

PÁNĂ conj., prep. **A.** Conj. **I.** (Introduce propoziții circumstanțiale de timp). **1.** (Stabilește un raport de posterioritate, precizând limita până la care se îndeplinește acțiunea din regentă) *Greu le-a fost până și-au făcut rost de cărți.* **2.** (Urmat de o negație, stabilește un raport de anterioritate) Mai înainte ca..., mai înainte de... F (În locuțiuni, urmat de o negație) *Până când. Până ce.* **3.** Atâta timp cât..., câtă vreme..., cât... G (În locuțiuni) *Până când. Până ce.* **II.** (Introduce propoziții circumstanțiale de loc; arată limita, hotarul în spațiu) *A mers până unde nu ajunsese nimeni.* **B.** Prep. (Împreună cu adverbe și cu alte prepoziții formează adverbe compuse, locuțiuni, prepoziții). **I.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Până mâine-dimineață să termini lucrarea.* G (În prepoziții compuse) *Până la. Până în.* (Corelativ) *Din zori și până-n seară.* G Loc. conj. *Până când. Până ce.* G Loc. adv. *Până la urmă* = în cele din urmă. *Până una-alta* = pentru moment, deocamdată. **II.** (Introduce un complement circumstanțial de loc; urmat de adverbe) *Merg pe jos până acasă.* G Loc. adv. *De colo până colo* = din loc în loc, în multe locuri. *De sus până jos* sau *de jos până sus* = în întregime, tot. G (În prepoziții compuse) *Până la. Până în.* **III.** (Introduce un complement circumstanțial de mod; în prepoziții compuse) *S-a înduioșat până la lacrimi.* G (În locuțiuni) *Până acolo* = în asemenea măsură, în asemenea grad. *Până și* = chiar și. — Lat. **paene-ad.**

PÂNDÁCI, -CE, *pândaci, -ce*, adj. (Rar) Care stă la pândă; care este înclinat să iscodească. — **Pândă** + suf. *-aci.*

PÂNDÁR, *pândari*, s.m. Persoană care păzește o pădure, o vie, o holdă etc.; paznic, jitar. F (Mil.; pop.) Strajă, santinelă. F Militar din artileria antiaeriană, însărcinat cu supravegherea spațiului aerian. — Din sl. **pondarĭ.**

PÁNDÁȘ, *pândași*, s.m. (Înv. și reg.) Persoană care stă la pândă. — **Pândă** + suf. *-aș.*

PÂNDĂ, *pânde*, s.f. Faptul de a pândi. F Loc ascuns de unde se poate pândi. — V. **pândi.**

PÂNDÍ, *pândesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A observa, a urmări cu atenție pe ascuns sau dintr-un loc ascuns (cu scopul de a prinde, de a ataca, de a afla, de a surprinde etc. pe cineva sau ceva); a spiona, a urmări. G Expr. *A pândi cu urechea* = a asculta cu atenție, a trage cu urechea. **2.** Tranz. A urmări cu nerăbdare un moment favorabil, a aștepta prilejul de a pune mâna pe ceva, de a acapara, de a răpi. **3.** Tranz. A studia sau a urmări gesturile, manifestările și acțiunile cuiva pentru a-i ghici gândurile, intențiile. **4.** Tranz. și intranz. A aștepta (cu nerăbdare, cu atenția încordată). G Expr. (Tranz.; înv. și reg.) *A pândi vreme (cu prilej)* = a aștepta ocazia potrivită. — Din sl. **ponditi.**

PÂNDÍȘ adv. (Pop.) Ca la pândă, încet și fără zgomot; pe ascuns, pe furiș. — **Pândă** + suf. *-iș.*

PÂNDÍT s.n. Faptul de *a pândi;* pândă. — V. **pândi.**

PÂNDITÓR, -OÁRE, *pânditori, -oare*, adj. Care pândește, care iscodește. — **Pândi** + suf. *-tor.*

PÂNGĂRÍ, *pângăresc*, vb. IV. Tranz. **1.** A face de ocară, a dezonora, a necinsti; a păta, a profana. F Spec. A viola. **2.** A mânji, a murdări, a întina. — De la **păgân.**

PÂNGĂRÍRE, *pângăriri*, s.f. Acțiunea de *a pângări* și rezultatul ei; profanare, necinstire. — V. **pângări.**

PÂNGĂRÍT, -Ă, *pângăriți, -te*, adj. **1.** Care a fost dezonorat, care a fost necinstit. **2.** (Înv. și reg.) Ticălos, nemernic, păcătos. — V. **pângări.**

PÂNGĂRITÓR, -OÁRE, *pângăritori, -oare*, adj. (Rar; adesea substantivat) Care pângărește; profanator, defăimător, dezonorant, batjocoritor. — **Pângări** + suf. *-tor.*

PÁNTEC, *pântece*, s.n. (Pop.) **1.** Parte a corpului, la om și la animale, situată între torace și bazin, formată dintr-o cavitate în care se află stomacul, intestinele, organele de reproducere etc.; abdomen, burtă, foale, vintre. G Expr. *Parcă are oase în pântece*, se spune despre cineva care se apleacă foarte greu. *A fi cu pântecele la gură* = a fi însărcinată. **2.** Stomac. G Expr. *Cu pântecele lipit de coaste* = foarte flămând sau foarte slab. *A se închina pântecelui* = a fi peste măsură de lacom, a trăi numai pentru mâncare. **3.** Uter. G Loc. adv. *Din pântecele mamei* = înainte de a se naște. G Expr. *A lua* (sau *a avea, a purta) în pântece* = a rămâne sau a fi însărcinată. *A trăi* (sau *a fi, a se simți) ca în pântecele mamei* = a se simți foarte bine și în siguranță. **4.** Fig. Partea dinăuntru a unui obiect, a unei încăperi etc.; interior, adâncime. **5.** Fig. Partea bombată, ieșită în afară, a unor obiecte; interiorul acestor părți. [Var.: **pántece** s.n.] — Lat. **pantex, -ticis.**

PÂNTECÁRE, *pântecări,* s.f. (Reg.) Diaree. — **Pântec** + suf. *-are.*

PÂNTECĂRÁIE, *pântecării,* s.f. (Reg. și fam.) Diaree. [Pr.: *-ra-ie*] — **Pântec** + suf. *-răraie.*

PÁNTECE s.n. v. **pântec.**

PÂNTECÉL, *pântecele*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *pântece;* pântecuț. — **Pântece** + suf. *-el.*

PÂNTECÓS, -OÁSĂ, *pântecoși, -oase*, adj. (Pop.) **1.** Cu pântecele mare, proeminent; burtos. **2.** Fig. (Despre obiecte) Cu pereții rotunjiți în afară, bombat. — **Pântec** + suf. *-os.*

PÂNTECUȚ, *pântecuțe*, s.n. (Rar) Pântecel. — **Pântec** + suf. *-uț.*

PÁNTRE prep. v. **printre.**

PÂNZÁR, *pânzari*, s.m. (Înv.) Țesător sau negustor de pânzeturi. — **Pânză** + suf. *-ar.*

PÂNZÁT, -Ă, *pânzați, -te*, adj. (Despre hârtie) Fabricat cu un amestec de fibre textile pentru a avea rezistență. F (Despre obiecte) Dublat, întărit cu pânză. *Hartă pânzată.* — **Pânză** + suf. *-at.*

PÁNZĂ, *pânze*, s.f. **I. 1.** Țesătură făcută din fire de bumbac, de in, de cânepă etc., din care se confecționează albituri de corp, de pat etc.; bucată din această țesătură. G *Pânză de casă* = pânză țesută la războiul manual; pânză țărănească. G Loc. adv. *Până în pânzele albe* = fără încetare, până la capăt; până la ultima limită; necruțător. G Expr. *A zări ca printr-o pânză* = a nu vedea limpede, a desluși cu greu; a vedea ca prin sită. *Ține-te* (sau *să te ții) pânză (să nu te rupi),* se spune pentru a arăta că este vorba de o acțiune grea și de durată, de un lucru care se desfășoară cu mare intensitate și care, pentru a fi rezolvat, cere curaj, răbdare etc. *A i se ridica* (sau *a-i cădea, a i se lua cuiva) pânza de pe ochi* = a începe să înțeleagă limpede lucrurile, a înceta să mai privească eronat un anumit lucru, o anumită situație; a i se deschide ochii. (Adverbial) *A curge pânză* = a curge fără întrerupere. *A țese pânzele* = a face intrigi. *A (i) se încurca cuiva pânza* = a nu-i reuși planurile făcute. F Plasă deasă de pescuit. F Fig. Șir, rând (de oameni). F Fig. Șuviță; fascicul. **2.** Bucată de pânză (**1**) cu diferite utilizări;

a) ţesătură cu care se acoperă faţa sau trupul mortului; giulgiu. (Expr.) *Parcă i-a luat pânza de pe obraz* (sau *de pe ochi, de pe faţă)*, se spune despre cineva foarte palid sau foarte slab; **b)** (la pl.) bucată mare de ţesătură rezistentă care se fixează de vergelele catargelor unui vas şi care, împinsă de vânt, face să înainteze vasul; velă; **c)** bucată de ţesătură deasă fixată pe un cadru, pe care se pictează; *p. ext.* tablou; **d)** (în sintagma) *pânză de cort* = foaie de cort; **e)** ţesătură pe care se proiectează imagini de la un aparat de proiecţie; ecran. **3.** Ţesătură pe care o face păianjenul pentru a prinde prada. **4.** Ţesătură sau împletitură specială din fire textile sau metalice, folosită în industrie, în laboratoare etc. G *Pânză de calc* = pânză subţire şi transparentă pe care se desenează planuri tehnice. **II. 1.** Lama sau tăişul de metal al unor instrumente. G *Pânză de fierăstrău* = tăişul de metal al unui fierăstrău. **2.** (Geol.: în sintagmele) *Pânză de şariaj* = ansamblu de strate geologice mai vechi, deplasate şi împinse prin mişcările tectonice peste altele mai noi; suprafaţa pe care are loc deplasarea unor mase în acest proces. *Pânză eruptivă* = formă de zăcământ a rocilor vulcanice, rezultată prin consolidarea curgerilor de lave. *Pânză de apă subterană* = strat acvifer. **3.** Desiş (de copaci) lung şi îngust (crescut de-a lungul unui drum, al unei ape); perdea. — Et. nec.

PÂNZĂRÍE, *pânzării*, s.f. (Rar) **1.** Cantitate mare de pânză (**I 1**) sau de articole confecţionate din pânză; pânzeturi. **2.** Magazin de pânzeturi. F Atelier sau fabrică unde se ţes pânzeturi. — **Pânză** + suf. *-ărie.*

PÂNZĂTÚRĂ, *pânzături*, s.f. (Înv. şi reg.) Pânză (**I 1**) sau bucată de pânză. F (Reg.) Broboadă, basma; năframă. F (Înv. şi reg.) Faţă de masă. — **Pânză** + suf. *-tură.*

PÂNZÉT, (2) *pânzeturi*, s.n. **1.** Pânză (**I 1**). **2.** Obiect confecţionat din pânză; pânzărie, albitură, rufărie. — **Pânză** + suf. *-et.*

PÂNZÍCĂ s.f. Pânză (**I 1**) subţire (de calitate inferioară). —**Pânză** + suf. *-ică.*

PÂNZÍŞ s.n. (Rar) Ceea ce seamănă cu o pânză (**I 1**); văl. —**Pânză** + suf. *-iş.*

PÂNZIŞOÁRĂ, *pânzişoare*, s.f. Diminutiv al lui *pânză;* pânzucă, pânzuţă. — **Pânză** + suf. *-işoară.*

PÂNZÚCĂ s.f. (Reg.) Pânzişoară. — **Pânză** + suf. *-ucă.*

PÂNZULÍŢĂ, *pânzuliţe*, s.f. Porţiune de talpă ce îmbracă tocul (înalt) la încălţămintea pentru femei. — **Pânză** + suf. *-uliţă.*

PÂNZÚŢĂ, *pânzuţe*, s.f. (Reg.) Pânzişoară. — **Pânză** + suf. *-uţă.*

PÂR[1] interj. (Adesea pronunţat cu „r" prelungit) Cuvânt care imită zgomotul sau trosnetul produs de un corp solid care se rupe sau se despică, de arderea lemnelor, de presiunea exercitată asupra zăpezii etc. — Onomatopee.

PÂR[2]**,** *pâri*, s.m (Reg.) Persoană care pârăşte; pârâş, reclamant. —Din **pârî** (derivat regresiv).

PÁRĂ, *pâre*, s.f. **1.** Plângere făcută împotriva cuiva; reclamaţie. F Acuzaţie, învinuire. **2.** Denunţ. **3.** Calomnie, defăimare; clevetire, bârfeală. **4.** (Înv. şi reg.) Proces, judecată. [Pl. şi: *pâri*] — Din **pârî** (derivat regresiv).

PÂRÁÍ vb. IV v. **pârâi.**

PÂRĂIÁŞ s.n. v. **pârâiaş.**

PÂRĂITOÁRE s.f. v. **pârâitoare.**

PÂRÁU s.n. v. **pârâu.**

PÂRĂUÁŞ s.n. v. **pârâiaş.**

PÂRĂÚŢ s.n. v. **pârâuţ.**

PÂRÂCIÓS, -OÁSĂ, *pârâcioşi, -oase*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care pârăşte (**1**), care are obiceiul să pârască; pârâtor. — **Pârî** + suf. *-cios.*

PÂRÂCIÚNE, *pârâciuni*, s.f. (Pop.) Pârâ (**1**). — **Pârî** + suf. *-ciune.*

PÂRÂÍ, pers. 3 *pârâie*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre corpuri tari, dure etc.) A produce un zgomot surd, uşor prelungit, prin rupere, frângere, tăiere, zdrobire etc.; a trosni, a pocni. **2.** (Despre încheieturi, *p. ext.* despre oase) A produce prin întindere un zgomot asemănător cu cel produs prin frângerea unui corp dur; a trosni, a pocni. **3.** (Despre scânduri, podele etc., *p. anal.* despre corpuri metalice sau despre obiecte prevăzute cu arcuri, balamale etc.) A produce un zgomot strident prin apăsare, prin lovire sau prin frecare; a scârţâi. F (Despre obiecte din lemn) A începe să se desfacă din încheieturi cu un zgomot caracteristic. F (Despre pepeni) A produce un trosnet uşor prin strângere în mâini; a trosni. **4.** (Despre foc sau despre un corp inflamabil care arde) A produce pocnete scurte şi repetate. **5.** (Despre arme de foc, *p. ext.* despre proiectile) A produce un zgomot ritmic prin declanşări succesive ori simultane; a bubui, a păcăni, a răpăi, a şuiera. [Var.: (reg.) **pârâí** vb. IV] — **Pâr**[1] + suf. *-âi.*

PÂRÂIÁŞ, *pârâiaşe*, s.n. Diminutiv al lui *pârâu;* pârâuţ. [Pr.: *-râ-iaş.* — Var.: **pârăiáş, pârăuáş, pârâuáş** s.n.] — **Pârâu** + suf. *-aş.*

PÂRÂÍRE s.f. (Rar) Pârâit. — V. **pârâi.**

PÂRÂÍT, *pârâituri,* s.n. Faptul de *a pârâi;* pârâire. — V. **pârâi.**

PÂRÂITOÁRE, *pârâitori*, s.f. **1.** Aparat rudimentar de lemn prevăzut cu aripioare, care, mişcate de vânt, produc un zgomot strident şi alungă păsările din semănături, livezi, vii etc.; zbârnâitoare. **2.** Fâşie de hârtie care se leagă de cele două capete de sus ale spetezelor zmeului şi care, la înălţarea acestuia, produce un pârâit puternic; zbârnâitoare. **3.** Specie de lăcustă de culoare cafenie sau neagră, care, în timpul zborului, produce un fel de pârâituri *(Psophus stridulus).* [Pr.: *-râ-i-*. — Var.: **pârăitoáre** s.f.] — **Pârâi** + suf. *-toare.*

PÂRÂITÚRĂ, *pârâituri*, s.f. **1.** Zgomot surd produs de ruperea, despicarea, frângerea etc. unui corp tare, dur. **2.** Zgomot sau sunet ascuţit, strident, care se produce prin apăsare; scârţâitură. F Zgomot specific produs de ceva care arde. FSuccesiune de zgomote scurte şi dese; răpăit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Pârâi** + suf. *-tură.*

PÂRÁŞ, *pârâşi*, s.m. (Pop.) Persoană care pârăşte; reclamant. — **Pârî** + suf. *-âş.*

PÂRÁT, -Ă, *pârâţi, -te*, adj., s.m. şi f. (Parte dintr-un proces civil) împotriva căreia este introdusă acţiunea; *p. ext.* învinuit, acuzat, inculpat. — V. **pârî.**

PÂRÂTÓR, -OÁRE, *pârâtori, -oare*, adj, s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care pârăşte (**1**), care are obiceiul să pârască; (persoană) care denunţă, delator. — **Pârî** + suf. *-tor.*

PÂRÂTÚRĂ, *pârâturi*, s.f. (Înv.) Pârâ (**1**); acuzaţie, învinuire. — **Pârî** + suf. *-tură.*

PÂRÁU, *pâraie*, s.n. **1.** Apă curgătoare mică, râu mic. **2.** Fig. (Adesea adverbial) Cantitate mare (dintr-un lichid); şuvoi. [Var.: **pârắu** s.n.] — Cf. alb. p ë r r u a, rom. r â u.

PÂRÂUÁŞ s.n. v. **pârâiaş.**

PÂRÂÚŢ, *pârâuţe*, s.n. (Pop.) Pârâiaş. [Var.: **pârắuţ** s.n.] — **Pârâu** + suf. *-uţ.*

PÂRCĂLÁB, *pârcălabi*, s.m. **1.** Titlu dat în Evul Mediu, în Ţările Române, persoanelor însărcinate cu conducerea unui judeţ, a unui ţinut, a unei cetăţi, având atribuţii militare, administrative şi judecătoreşti; persoană care purta acest titlu. **2.** Administrator al satelor boiereşti şi mănăstireşti, în Evul Mediu; (mai târziu) primar (rural). F Strângător de biruri, perceptor rural. **3.** (Reg.) Comandant al unei închisori; temnicer. — Din magh. **porkoláb.**

PĂRCĂLĂBÍE, *pârcălăbii*, s.f. **1.** Demnitatea sau funcţia pârcălabului (**1**). **2.** Instituţia pe care o conducea pârcălabul (**1**); sediul acestei instituţii. **3.** Dare care se plătea pârcălabului. —**Pârcălab** + suf. *-ie.*

PÂRDÁLNIC, -Ă, *pârdalnici, -ce*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Afurisit, blestemat. F (Substantivat, m. art.; eufemistic) Diavol. G Expr. *Lasă-l pârdalniculuí* (sau *la pârdalnicul)* = lasă-l încolo! dă-i pace! — Et. nec.

PÂRG s.n. v. **pârgă.**

PÂRGÁR, *pârgari*, s.m. **1.** (În Evul Mediu, în organizarea administrativă a Ţărilor Române) Membru în sfatul administrativ al unui oraş sau al unui târg (compus din 6 până la 12 persoane). **2.** (Reg.; în vechea organizare administrativă) Vătăşel la primărie. — Din magh. **polgár.**

PÂRGÁV, -Ă, *pârgavi, -e*, adj. (Reg.; despre fructe) Care se coace mai repede decât altele din acelaşi gen; timpuriu, văratic. — **Pârgă** + suf. *-av.*

PÁRGĂ s.f. **1.** (Pop.) Fază de început a coacerii unor fructe, legume sau cereale, înainte de maturizare; starea fructelor, a legumelor şi a cerealelor în această fază. G Loc. adj. *În pârgă* = aproape copt. G Expr. *A da în pârgă* (sau *în pârg)* = a începe să se coacă, să se pârguiască. **2.** (Înv. şi reg.; colectiv) Cele dintâi fructe sau roade dintr-un an; roade timpurii. [Var.: **pârg** s.n.] — Din sl. **prŭga.**

PÁRGHIE, *pârghii*, s.f. **1.** Bară rigidă care se sprijină pe un punct de articulaţie fix şi asupra căreia se exercită o forţă activă şi o forţă rezistentă; bară (de lemn sau de fier) care serveşte la ridicarea sau la mişcarea unei greutăţi. **2.** Fig. Forţă care dă impuls unei activităţi; punct de sprijin. — Et. nec. Cf. lat. p e r g u l a.

PÂRGUÍ, pers. 3 *pârguieşte*, vb. IV. Refl. (Despre fructe, legume şi cereale) A începe să se coacă, a da în copt. — **Pârgă** + suf. *-ui.*

PÂRGUIÁLĂ, *pârguieli*, s.f. Prima fază de coacere a fructelor, când acestea încep să-şi schimbe culoarea şi când creşte conţinutul lor în zahăr. G Loc. vb. *A da în pârguială* = a începe să se coacă. [Pr.: *-gu-ia-*] — **Pârgui** + suf. *-eală.*

PÂRGUÍT[1] s.n. Faptul de *a se pârgui;* timpul când se pârguiesc fructele sau cerealele. — V. **pârgui.**

PÂRGUÍT[2]**, -Ă,** *pârguiţi, -te*, adj. (Despre fructe, legume şi cereale) Care începe să se coacă, care a dat în copt. — V. **pârgui.**

PÂRÎ, *pârăsc*, vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) **1.** A se plânge de faptele cuiva; a reclama. F A acuza, a învinui. F A da pe faţă în mod răutăcios faptele cuiva, adesea exagerând sau minţind; a vorbi de rău; a denunţa. **2.** (Înv.) A da pe cineva în judecată, a intenta (cuiva) proces. — Din sl. **p(ĭ)rěti.**

PÂRJOÁLĂ, *pârjoale*, s.f. (Reg.) **1.** Bucată de carne friptă la grătar. **2.** Chiftea mare, dată prin pesmet şi prăjită în grăsime. — Din tc. **pirzola,** bg. **păržola.**

PÂRJÓL, *pârjoluri*, s.n. (Pop.) **1.** Foc mare care se extinde rapid; incendiu violent şi mistuitor. G Expr. *A face pârjol* = a nimici (prin foc); a face prăpăd, a prăpădi. *A da pârjol* = a da foc, a distruge (prin foc); a incendia. *A plânge*

cu foc şi pârjol = a plânge cu desperare. *A se face foc şi pârjol* = a-şi ieşi din fire, a se înfuria foarte tare. **2.** Căldură mare şi înăbuşitoare; arşiţă, zăpuşeală, zăduf. **3.** Fig. Prăpăd, dezastru, calamitate, pustiire, urgie. — Din **pârjoli** (derivat regresiv).

PÂRJOLÍ, *pârjolesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A da foc sau a pune foc cu scopul de a distruge. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A arde, a mistui în flăcări o fiinţă. **3.** Intranz. (Despre soare) A încălzi peste măsură; a arde, a dogorî. **4.** Tranz. (Despre soare) A ofili, a veşteji, a usca din cauza arşiţei prea mari. — Din magh. **pörzsölni.**

PÂRJOLÍT, -Ă, *pârjoliţi, -te*, adj. (Pop.) Ars de foc, de pârjol (**1**); *p. ext.* ars de soare, pârlit. — V. **pârjoli.**

PÂRLEA s.m. (Pop.; în expr.) *Ţine-te* (sau *tunde-o, întinde-o) pârleo!* sau *să te cam mai duci pârlea!* ori *du-te pârlii!* = aleargă cât poţi de tare (ca să n-o prindă); pleacă! să nu te mai văd! — Din **pârli** (derivat regresiv).

PÂRLEÁLĂ, *pârleli*, s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) pârli* şi rezultatul ei; arsură uşoară, superficială; pârlitură. **2.** Fig. (Fam.) Păcăleală, înşelătorie; pagubă, pierdere. G Expr. (Fam.) *A-şi scoate pârleala* = a-şi găsi o compensaţie, a se despăgubi (de o pagubă materială, de o ostenească etc.). — **Pârli** + suf. *-eală*.

PÂRLEÁZ, *pârleazuri*, s.n. Trecătoare îngustă peste un gard (mai ales la ţară), făcută din una sau mai multe scânduri (ca nişte trepte) care se sprijină, la extremităţi, pe câte un ţăruş bătut în pământ. — Din bg., sb. **prelaz.**

PÂRLÍ, *pârlesc*, vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) arde uşor la suprafaţă. G Expr. (Tranz.) *A o pârli la* (sau *de) fugă* = a fugi repede. **2.** Tranz. A trece prin flăcări un porc tăiat, o pasăre tăiată pentru a-i îndepărta complet perii, puful sau penele. **3.** Tranz. şi refl. A (se) înnegri (din cauza acţiunii soarelui); a (se) bronza. **4.** Tranz. şi refl. A (se) ofili, a (se) veşteji, a (se) usca. **5.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) păcăli, a (se) înşela. — Din bg. **părlja,** sb. **prljiti.**

PÂRLÍRE, *pârliri*, s.f. Acţiunea de *a (se) pârli* şi rezultatul ei. — V. **pârli.**

PÂRLÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) pârli;* pârlire. — V. **pârli.**

PÂRLÍT[2]**, -Ă,** *pârliţi, -te*, adj. **1.** Ars uşor, numai la suprafaţă. F (Despre haine, ţesături etc.) Ars superficial la călcat sau la dogoarea focului. **2.** (Despre oameni sau despre părţi ale corpului lor) Cu pielea înnegrită de soare; înnegrit, bronzat. **3.** (Despre vegetaţie) Ofilit, veştejit, uscat din cauza arşiţei. **4.** Fig. (Fam.; despre oameni) Sărac, nevoiaş; necăjit, amărât. F (Substantivat) Om nevoiaş; *p. ext.* om neisprăvit, prăpădit. — V. **pârli.**

PÂRLITÚRĂ, *pârlituri*, s.f. (Înv. şi reg.) **1.** Pârleală (**1**). G Expr. (Înv.) *A da* (pe cineva) *pe* (sau *prin) pârlitură* = **a)** a necăji (pe cineva), a face (cuiva) zile fripte; **b)** a ironiza, a lua în râs. **2.** (Reg.; concr.) Loc ars de foc; porţiune de pădure cu copacii arşi. — **Pârli** + suf. *-tură*.

PÂRLOÁGĂ, *pârloage*, s.f. Teren arabil lăsat necultivat unul sau mai mulţi ani, pentru refacerea fertilităţii lui. F (Colectiv) Ierburi crescute pe un teren arabil necultivat; *p. ext.* brazda cosită de pe un asemenea loc. — Din bg. **prelog,** sb. **parlog.**

PÂRLOGÍ, pers. 3 *pârlogeşte*, vb. IV. Refl. (Reg.: despre terenuri agricole nelucrate) A se părăgini. — Din **pârloagă.**

PÂRLOGÍRE, *pârlogiri*, s.f. (Reg.) Acţiunea de *a se părăgini.* — V. **pârlogi.**

PÂRLOGÍT, -Ă, *pârlogiţi, -te*, adj. (Reg.; despre terenuri agricole necultivate) Părăginit. — V. **pârlogi.**

PÂRNÁIE, *pârnăi*, s.f. **1.** (Reg.) Oală mare de pământ, lărgită în partea de sus, folosită în gospodăria ţărănească pentru gătit sau pentru păstrat alimente. F Conţinutul unei asemenea oale. **2.** (Arg.) Închisoare, temniţă. [Pr.: *-na-ie*] — Et. nec.

PÂRPĂLÁC, *pârpălace*, s.n. (Înv.) Frigere a cărnii pe jeratic sau în frigare; (concr.) carne friptă astfel. — **Pârpăli** + suf. *-ac.*

PÂRPĂLEÁLĂ, *pârpăleli*, s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) pârpăli.* G Expr. *A-i trage* (sau *a-i da) o pârpăleală (bună)* = a lucra, a acţiona cu mare grabă; a-i da zor; a face un lucru superficial. [Var.: **perpeleálă** s.f.] — **Pârpăli** + suf. *-eală*.

PÂRPĂLÍ, *pârpălesc*, vb. IV. **I.** (Pop.) **1.** Tranz. A frige un animal sau o bucată de carne la frigare, pe jăratic sau la para focului. F A frige sau a încălzi ceva superficial, la repezeală. **2.** Refl. A se încălzi la dogoarea focului sau la soare. **II.** Refl. (Mai ales în forma *perpeli)* **1.** A se zvârcoli, a se zbate, a se tăvăli de durere. F Fig. A se frământa, a se chinui, a se zbuciuma. **2.** A se răsuci (în aşternut), a se întoarce de pe o parte pe alta fără a-şi găsi locul (din cauza unei stări fizice sau psihice chinuitoare). [Var.: **perpelí** vb. IV] — Din bg. **pripalja,** sb. **pripaliti.**

PÂRPĂLÍRE, *pârpăliri*, s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) pârpăli* şi rezultatul ei. [Var.: **perpelíre** s.f.] — V. **pârpăli.**

PÁRPĂLIT, -Ă, *pârpăliţi, -te*, adj. (Pop.) Fript sau prăjit în pripă, numai pe deasupra (la frigare, pe jăratic sau la para focului). [Var.: **perpelít, -ă** adj.] — V. **pârpăli.**

PÂRPĂRIŢĂ, *pârpăriţe*, s.f. **1.** Mică piesă metalică fixată în piatra alergătoare de la moară, în care intră capătul de sus al fusului. **2.** (Reg.) Cilindru care susţine pietrele morii şi care este pus în mişcare prin acţiunea roţii cu măsele. **3.** Gaură în mijlocul pietrei alergătoare de la moară, în care cad grăunţele din teică pentru a fi măcinate. **4.** (Reg.) Teică (la moară). [Acc. şi: *pârpăriţă*] — Din sl. **prŭprica,** ucr. **perepelyća.**

PÂRŞ, *pârşi*, s.m. Nume dat mai multor specii de mamifere din familia rozătoarelor, cu aspect intermediar între veveriţă şi şoarece, lungi de circa 20 de centimetri, cu coadă lungă şi stufoasă, cu blană moale şi bogată, cu ochi mari şi cu bot ascuţit, care trăiesc mai ales prin păduri, căţărate în copaci (unde îşi au de obicei culcuşul şi unde hibernează) *(Glis glis, Muscardinus avellanarius. Dryomus netedula).* G *Pârş de stejar* = mamifer rozător asemănător cu pârşul, cu câte o pată neagră pe obraji *(Eliomys quercinus).* [Var.: **pâş** s.m.] — Din sl. **plŭchŭ.**

PÁRTE s.f. v. **pârtie.**

PÁRTIE, *pârtii*, s.f. **1.** Cărare sau drum făcut prin zăpadă. F (Sport) Culoar amenajat (şi marcat) prin zăpadă, în vederea practicării unor sporturi de iarnă (bob, schi etc.). **2.** (Pop.) Drum deschis prin semănătură, printr-un desiş de pădure etc.; cărare. [Var.: **párte** s.f.] — Din sl. **prŭtŭ,** sb. **prt, prtina.**

PÂRTIOÁRĂ, *pârtioare*, s.f. Diminutiv al lui *pârtie.* [Pr.: *-ti-oa-*] — **Pârtie** + suf. *-ioară*.

PÂRŢ, interj. (**2**) *pârţuri*, s.n. (Pop.) **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de gazele eliminate din organism prin orificiul anal. **2.** S.n. Gaz care se elimină cu zgomot prin orificiul anal. — Onomatopee.

PÂRŢÁG s.n. (Pop. şi fam.) Acces de furie, chef de ceartă; capriciu, toană. — **Pârţ** + suf. *-ag.*

PÂRŢÂÍ, *pârţâi*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A elimina cu zgomot gaze din intestinul gros, prin orificiul anal. — **Pârţ** + suf. *-âi.*

PÂS interj. v. **pis.**

PÂSLÁR, *pâslari*, s.m. (Mai ales la pl.) Cizmă sau papuc de pâslă. — **Pâslă** + suf. *-ar.*

PÁSLĂ, *pâsle,* s.f. Material textil obţinut din fire de lână sau de păr de animal netoarse bătute la piuă, folosit la confecţionarea pălăriilor, a încălţămintei călduroase, ca izolant etc. — Cf. sl. plŭstĭ.

PÂSLÍ, *pâslesc*, vb. IV. Refl. (Rar) A se îndesi, a se face ca pâsla. — Din **pâslă.**

PÂSLÍT, -Ă, *pâsliţi, -te*, adj. (Rar) Pâslos. — V. **pâsli.**

PÂSLÓS, -OÁSĂ, *pâsloşi, -oase*, adj. Des ca pâsla, asemănător ca aspect cu pâsla; pâslit; îndesat, aspru, bătucit. — **Pâslă** + suf. *-os.*

PÂŞ[1] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă zgomotul uşor produs de paşii cuiva, de mersul în vârful picioarelor etc. — Onomatopee.

PÂŞ[2] interj. v. **piş**[1]**.**

PÂŞ[3] s.m. v. **pârş.**

PE prep. **I.** (Introduce un complement direct). **1.** (Complementul este exprimat printr-un substantiv nume propriu sau nume comun care indică o fiinţă) *Îl strig pe Ion. A împuşcat pe lup în cap.* F (Complementul este exprimat printr-un substantiv comun care indică un lucru) *Cui pe cui se scoate.* **2.** (Complementul este exprimat printr-un pronume personal, relativ, interogativ, demonstrativ, nehotărât sau negativ) *L-a întrebat pe el. Pe cine nu-l laşi să moară, nu te lasă să trăieşti. Pe cine să chem? L-a adus şi pe celălalt. A strigat pe cineva. Nu strig pe nimeni.* G Expr. *Unul pe altul* (sau *una pe alta, unii pe alţii, unele pe altele)* = reciproc, între ei (sau între ele). F (Complementul este exprimat prin numeralul nehotărât „câţi", „câte", cu valoare de pronume relativ) *Pe câţi i-am ajutat.* **3.** (Complementul este exprimat printr-un numeral ordinal, cardinal, distributiv) *Pe al doilea nu l-am văzut. Adună pe 5 cu 7. Vedea pe câte unul zâmbind.* **4.** (Complementul este exprimat printr-un adjectiv sau un numeral substantivat, fiind precedat de articolul „cel") *I-a invitat pe cei harnici.* **5.** (Complementul este exprimat printr-un substantiv sau un pronume precedat de adverbul de comparaţie „ca") *Mă priveşte ca pe un străin.* G Loc. adv. *Ca pe el* (sau *pe ea, pe ei, pe dânsa* etc.) = de-a binelea, de tot; zdravăn. **II.** (Introduce un complement indirect). **1.** În legătură cu..., fiind vorba de... *Vorbea pe seama cuiva.* **2.** Împotriva, în contra (cuiva). *E pornit pe el.* **3.** În schimbul, pentru... *A dat doi lei pe bilet.* F (Cu o nuanţă temporală şi distributivă) În schimbul unei munci (de o zi, de o lună etc.); în timp de... *Cât să-ţi dau pe an?* **III.** (Introduce un complement circumstanţial) **1.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) *S-a oprit pe o treaptă.* G Expr. *Pe lume* = în cuprinsul lumii, pretutindeni; în diverse puncte ale globului. G (Cu o nuanţă instrumentală) *Emitere pe unde scurte.* G (Cu o nuanţă temporală) *Pe drum i-am spus o poveste.* F (Dă complementului pe lângă care stă o nuanţă de aproximaţie) *Caută pe după bănci.* G Expr. *Pe acasă* = **a)** undeva în preajma sau în apropierea casei; **b)** în interiorul casei, la casa în care locuieşte cineva sau în sânul familiei sale. F (Formează expresii şi locuţiuni) *Pe cale. Pe din jos de... Pe deasupra. Pe de lături. Pe urma...* **2.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) *Pe căldura asta o să ne*

uscăm de sete. G Loc. adv. *Pe mâine* = **a)** în cursul zilei de mâine; **b)** pentru mâine; până mâine. G Loc. conj. *Pe când* = **a)** în timp ce, pe vremea când; **b)** (cu nuanță adversativă) în acest timp însă, în schimb (în acest timp); iar. G Loc. prep. *Pe după...* = cam după... aproximativ după... *Pe aproape de...* = (cam) în apropierea..., (cam) înainte de... F Pe timp de..., pe o durată de..., în fiecare, la fiecare, pentru fiecare; într-o perioadă de... *Cantitate de cărbune planificată pe 5 ani.* F În, spre, înspre. *Pe primăvară. Pe-nserate.* F (Formează expresii și locuțiuni) *Pe atunci. Pe loc. Pe timpuri. Pe veci. Pe viitor.* **3.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) *A plecat pe furiș.* G Expr. (Pop.) *A rămâne* (sau *a fi) pe a cuiva* = a rămâne (sau a fi) pe voia cuiva, a se face după cum dorește (cineva). (Pop.) *Dacă-i pe aceea...* = dacă-i așa..., dacă așa stau lucrurile... G (Cu o nuanță locală) *Munceau până cădeau pe brânci.* F În schimbul..., pentru.... cu prețul..., cu.... F (Cu o nuanță instrumentală) Cu ajutorul..., prin intermediul..., cu..., prin...; în... F (Cu o nuanță cantitativă; în expr.) *Pe atât(a)* sau *p-atâta* = în această măsură, într-atâta, cu atâta, la atâta. F (Indică un raport de măsură) *Teren de 20 pe 25 de metri.* F (Cu sens distributiv) *Câte trei spectacole pe săptămână.* F (Formează expresii și locuțiuni) *Pe apucate. Pe larg. Pe nume. Pe din două. Pe terminate.* **4.** (Introduce un complement circumstanțial de cauză, adesea cu nuanță finală) Din cauza. *Se contrazic pe nimicuri.* F În urma, ca urmare. *L-a certat pe spusa unui copil.* **5.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) Spre, pentru; spre a..., pentru a..., să... *S-a așternut pe somn.* **6.** (În formule de jurământ) *Pe cinstea mea.* **IV.** (Urmat de un atribut) *Are un semn pe toată viața.* [Var.: (înv. și pop.) **pre** prep.] — Lat. **super, per.**

PEÁJ s.n. Drept de a folosi o cale ferată străină pentru transportul de mărfuri cu vehicule proprii. — Din fr. **péage.**

PEÁN, *peane,* s.n. (Livr.) Imn în onoarea zeului Apollo sau a zeiței Artemis. [Pr.: *pe-an*] — Din fr. **péan.**

PEÁNĂ s.f. v. **pană[1].**

PEBEGÁZ, *pebegazuri*, s.n. Numele comercial al unui amestec de gaze lichefiate comprimat în butelii speciale și folosit drept combustibil. — **Pe**[trol] + **be** (= **Block)** + **gaz.**

PEBRÍNĂ, *pebrine*, s.f. Boală parazitară a viermilor de mătase. — Din fr. **pébrine.**

PECARÍ, *pecari,* s.m. Specie de mamifer înrudit cu porcul sălbatic, care trăiește în America *(Dicotyles tajacu).* — Din fr. **pécari.**

PECARIZÁRE, *pecarizări,* s.f. Metodă de determinare a culorii făinurilor de grâu și de secară prin compararea culorii făinurilor uscate cu aceea a unor făinuri-etalon. — Cf. germ. P e k a r i s i e r u n g.

PECENÉG, -ÉGĂ, *pecenegi, -ge,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație migratoare din familia populațiilor turcice, care s-a stabilit în Moldova, apoi în Țara Românească, Dobrogea și Transilvania la sfârșitul sec. IX; (și la sg.) persoană care aparținea acestui popor. **2.** Adj. Care aparține pecenegilor (**1**), privitor la pecenegi. F (Substantivat, f.) Limba pecenegă. [Adj. f. și: *peceneágă*] — Din germ. **Petschenege,** fr. **petchenègue,** rus. **peceneg.**

PECETÁR, *pecetari,* s.m. (Înv.) Gravor de peceți (**1**). — **Pecete** + suf. *-ar.*

PECÉTE, *peceți,* s.f. **1.** Placă (de metal) cu mâner sau montată pe un inel, pe a cărei suprafață este gravată o monogramă, o emblemă etc. și care, aplicată pe ceară roșie sau cu tuș pe un act, pe o scrisoare sau pe un colet, dă acestora caracter de autenticitate și de integritate; sigiliu; *p. ext.* ștampilă. **2.** Ceară roșie sau bucată de plumb (care se aplică sau se leagă de un document, de un pachet etc.) pe care se imprimă, prin apăsare, o pecete (**1**); semn imprimat prin aplicarea unei peceți (**1**) pe un document, pe un obiect etc.; sigiliu. G Expr. *Închis* (sau *ferecat) cu șapte peceți* = imposibil de aflat; de nepătruns; interzis, oprit. F Fig. Semn caracteristic, trăsătură specifică, distinctivă; amprentă, marcă, întipărire, urmă; *spec.* stigmat. **3.** (Înv. și reg.) Aprobare, rezoluție sau ordin în scris, întărit cu o pecete (**1**). [Var.: **pecétie** s.f.] — Din sl. **pečati.**

PECÉTIE s.f. v. **pecete.**

PECETLUÍ, *pecetluiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune, a aplica o pecete (**1**); a sigila; a autentifica, a confirma documente, scrisori etc. prin aplicarea unei peceți; *p. ext.* (înv. și pop.) a închide, a zăvorî uși, case etc. F Fig. A stigmatiza, a dezonora. **2.** Tranz. Fig. A consimți, a consolida; a definitiva, a confirma. F A decide, a determina, a hotărî soarta, destinul etc. cuiva. **3.** Refl. și intranz. Fig. A se fixa, a se întipări în minte, în memorie etc. **4.** Tranz. A fixa, a înțepeni. **5.** Tranz. (În practica religiei creștine) A însemna cu hârletul cele patru colțuri ale mormântului înainte de a pune sicriul în groapă. — Din sl. **pečatĭlĕti,** magh. **pecsételni.**

PECETLUÍRE, *pecetluiri*, s.f. Faptul de *a (se) pecetlui;* pecetluit[1]. — V. **pecetlui.**

PECÉTLUÍT[1] s.n. (Rar) Pecetluire. — V. **pecetlui.**

PECETLUÍT[2], -Ă, *pecetluiți, -te,* adj. **1.** Care a fost sigilat, pe care s-a aplicat o pecete (**1**); *p. ext.* ștampilat; închis, zăvorât. F (Pop.) Astupat ermetic cu un dop (sigilat); înfundat. F Fig. Însemnat, stigmatizat, dezonorat (printr-un semn exterior). **2.** Fig. Hotărât, stabilit, decis. — V. **pecetlui.**

PÉCHIN s.n. v. **peching.**

PECHINÉZ, *pechinezi,* s.m. Rasă de câini de apartament de proporții mici, cu botul scurt și turtit, cu urechile lăsate în jos, cu picioarele scurte și cu părul lung și mătăsos. — Din fr. **pékinois.**

PÉCHING s.n. **1.** Țesătură din mătase naturală, cu dungi, realizată din fire de grosimi diferite sau divers colorate. **2.** Rasă de rațe cu penajul de culoare albă, bună producătoare de carne. [Scris și: *peking.* — Var.: **péchin** s.n.] — Din n. pr. **Peking.**

PECI s.n. v. **peciu.**

PÉCIE, *pecii*, s.f. (Înv. și reg.) Carne macră de vită, de oaie sau de porc (mai ales de pe lângă șira spinării). — Din magh. **pecsenye.**

PECÍNGINE, *pecingini*, s.f. **1.** Nume popular dat mai multor boli de piele contagioase, caracterizate prin erupții cu băsicuțe, care, uscându-se, lasă niște pete scorțoase ce produc mâncărimi; *p. gener.* eczemă. G Expr. *A se întinde* (sau, rar, *a se răspândi, a cuprinde* etc.) *ca pecinginea* (ori, rar, *ca o pecingine*) = a se propaga foarte mult, nestăvilit, pretutindeni; a se lăți. F Fig. Rău care se extinde repede și nestăvilit. **2.** Fig. Porțiune de teren (într-o semănătură) de pe care vegetația a dispărut din cauza unor plante parazite sau a unei boli. **3.** Fig. Pată de mucegai, de murdărie, de igrasie pe un zid, pe o clădire etc. — Lat. **petigo, -ginis.**

PECINGINÓS, -OÁSĂ, *pecinginoși, -oase,* adj. Care are pecingine (**1**), cu pecingine. — **Pecingine** + suf. *-os.*

PÉCIU, *peciuri,* s.n. (Înv. și reg.) Act scris, aprobare, ordin, dovadă, adeverință etc. [Var.: **peci** s.n.] — Cf. p e c e t e.

PÉCTIC, -Ă, *pectici, -ce,* adj. (Chim.) Cu pectină. — Din fr. **pectique.**

PECTÍNĂ, *pectine*, s.f. (La pl.) Clasă de compuși organici care se găsesc în țesuturile celulelor vegetale și care, prin amestecare cu apă și prin fierbere, capătă forma unei gelatine, fiind folosiți în industria alimentară, farmaceutică și în cosmetică; (și la sg.) compus organic vegetal din această clasă. — Din fr. **pectine.**

PECTORÁL, -Ă, *pectorali, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Din regiunea pieptului, de la piept. G (Și substantivat, m.) *Mușchi pectoral* = mușchi lat pereche, care se inserează pe primele șase cartilaje costale, claviculă și humerus. **2.** Care se folosește ca remediu în bolile de piept. *Ceai pectoral.* **II.** S.n. **1.** Pieptar de metal, care constituia una dintre piesele armurii romane. **2.** Ornament constând dintr-o bucată de stofă împodobită cu pietre scumpe, pe care îl purtau pe piept faraonii egipteni și marii preoți iudei. — Din fr. **pectoral,** lat. **pectoralis.**

PECTÓZĂ, *pectoze,* s.f. (Chim.) Pectină. — Din fr. **pectose.**

PECÚLIU s.n. **1.** (În Antichitate) Sumă de bani economisită de un sclav pentru a-și răscumpăra libertatea; gratificație acordată unui sclav de către stăpânul său sau unui soldat la eliberare. **2.** Sumă de bani primită de un condamnat după ispășirea pedepsei, pentru munca prestată în timpul detenției; *p. gener.* bani economisiți, agoniseală. — Din lat. **peculium.**

PECUNIÁR, -Ă, *pecuniari, -e,* adj. Care constă în bani, care se referă la bani; bănesc; *p. ext.* material. [Pr.: *-ni-ar*] — Din fr. **pécuniaire,** lat. **pecuniarius.**

PEDAGÓG, -Ă, *pedagogi, -ge*, s.m. și f. **1.** Persoană cu pregătire specială, care se ocupă, teoretic și practic, cu munca didactică și educativă; educator. **2.** Persoană care supraveghează și ajută pe elevi la pregătirea lecțiilor în anumite școli sau în internate. **3.** (În Antichitate) Sclav instruit care însoțea pe copiii stăpânului la școală și îi ajuta la pregătirea lecțiilor. — Din fr. **pédagogue,** ngr. **pedhagogós,** lat. **paedagogus**, germ. **Pädagog.**

PEDAGÓGIC, -Ă, *pedagogici, -ce*, adj. Care se referă la pedagogie, care aparține pedagogiei. G *Consiliu pedagogic* = organ consultativ (format din profesori) care funcționează în cadrul unei instituții de învățământ și care are diverse sarcini legate de bunul mers al instituției respective. F Care corespunde cerințelor și normelor pedagogiei, care respectă regulile pedagogiei; educativ. — Din fr. **pédagogique,** germ. **pädagogisch.**

PEDAGOGÍE, *pedagogii,* s.f. Știința și arta educației. F (Eliptic; fam.) Facultate care pregătește specialiști în știința definită mai sus. F Metodă pedagogică — Din lat. **paedagogia,** fr. **pédagogie.**

PEDAGOGÍSM s.n. (Rar) Manie pedagogică, exagerare în folosirea metodelor pedagogice. — Din fr. **pédagogisme.**

PEDALÁ, *pedalez,* vb. I. Intranz. **1.** A acționa pedalele unei biciclete, ale unei bărci sau ale oricărui mecanism prevăzut cu pedale, pentru a pune în mișcare mobilul sau mecanismul; *p. ext.* a merge cu bicicleta. **2.** Spec. A acționa cu piciorul pedala unui pian, pentru a mări, a reduce sau a prelungi intensitatea unui sunet. **3.** Fig. A insista asupra unui lucru, a sublinia ceva. — Din fr. **pédaler.**

PEDÁLĂ, *pedale,* s.f. **1.** (Adesea cu determinări care indică domeniul de aplicare) Pârghie acționată cu piciorul și folosită pentru antrenarea unui mecanism sau efectuarea unei comenzi. G Expr. *A pune pedala* = a insista asupra unui lucru. **2.** Presă tipografică mică, acționată cu piciorul. **3.** Sunet

prelungit de bas, care este însoțit pe treptele superioare de acorduri variate. — Din fr. **pédale.**

PEDÁLER s.n. v. **pedalier.**

PEDALIÉR, *pedaliere,* s.n. Sistem de pedale de la orgă (corespunzătoare sunetelor grave). [Pr.: *-li-er.* — Var.: **pedáler** s.n.] — Din fr. **pédalier.**

PEDALIZÁRE, *pedalizări,* s.f. Procedeu de amplificare și de reducere a sonorității sunetelor produse la pian, prin folosirea pedalelor acestuia. — Din **pedală.**

PEDÁNT, -Ă, *pedanți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Cu pretenții de erudiție și de competență deosebită; meticulos; minuțios peste măsură; pedantic, pedantesc. **2.** S.m. și f. Persoană care face mereu paradă de erudiția sa și care supără prin minuțiozitate exagerată în lucruri neînsemnate; persoană deosebit de meticuloasă. — Din fr. **pédant,** germ. **Pedant.**

PEDANTERÍE, *pedanterii,* s.f. Pedantism. — Din fr. **pédanterie.**

PEDANTÉSC, -Ă, *pedanteşti,* adj. (Livr.) Pedant (**1**) — Din fr. **pédantesque,** it. **pedantesco.**

PEDÁNTIC, -Ă, *pedantici, -ce,* adj. (Înv.) Pedant (**1**). — **Pedant** + suf. *-ic.*

PEDANTÍSM s.n. Paradă de erudiție și de competență caracteristică pedantului; meticulozitate (excesivă și formală); exagerare în lucruri de mică importanță; pedanterie. — Din fr. **pédantisme.**

PEDEÁPSĂ, *pedepse,* s.f. **1.** Măsură de represiune, sancțiune aplicată celui care a săvârșit o greșeală; *spec.* măsură de constrângere prevăzută de lege și aplicată cuiva de o instanță judecătorească drept sancțiune pentru o infracțiune; condamnare, osândă; situație în care se află cel pedepsit, condamnat. **2.** Fig. Suferință (fizică sau morală), chin, supliciu; necaz, nenorocire. — Din **pedepsi** (derivat regresiv).

PEDÉL, *pedeli*, s.m. (Înv.) Portar sau om de serviciu la o instituție de învățământ. — Din germ. **Pedell.**

PEDEPSÍ, *pedepsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A aplica cuiva o pedeapsă pentru o greșeală sau o infracțiune săvârșită; a condamna, a osândi. **2.** Tranz. și refl. Fig. (Înv. și reg.) A face să sufere sau a suferi chinuri fizice sau morale; a (se) chinui, a (se) tortura. — Din ngr. **epédepsa** (aor. al lui *pedévo).*

PEDEPSÍBIL, -Ă, *pedepsibili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi pedepsit (de lege), pasibil de pedeapsă. — **Pedepsi** + suf. *-bil.*

PEDEPSIBILITÁTE s.f. (Jur.) Faptul de a fi susceptibil de pedeapsă. — **Pedepsibil** + suf. *-itate.*

PEDEPSÍE, *pedepsii,* s.f. (Pop.) Epilepsie. — Contaminare între **epilepsie** și **pedeapsă.**

PEDEPSÍRE, *pedepsiri,* s.f. Acțiunea de *a pedepsi* (**1**) și rezultatul ei; condamnare, osândire, sancționare; *p. ext.* pedeapsă. — V. **pedepsi.**

PEDEPSÍT, -Ă, *pedepsiți, -te,* adj. Căruia i s-a aplicat o pedeapsă pentru o greșeală, o sancțiune săvârșită; *p. ext.* (rar) nemulțumit, supărat. — V. **pedepsi.**

PEDEPSITÓR, -OÁRE, *pedepsitori, -oare,* adj. (Rar) Care pedepsește; care constituie o pedeapsă. — **Pedepsi** + suf. *-tor*.

PEDERÁST, *pederaști,* s.m. Persoană care practică pederastia; homosexual. — Din fr. **pédéraste.**

PEDERASTÍE s.f. Atracție sexuală a unui bărbat adult pentru un adolescent; *p. ext.* orice practică homosexuală masculină. — Din fr. **pédérastie.**

PEDESTRÁȘ, *pedestrași,* s.m. (Înv. și pop.) Infanterist. — **Pedestru** + suf. *-aș.*

PEDESTRÍ, *pedestresc*, vb. IV. Refl. (Înv.) A descăleca; a merge pe jos. — Din **pedestru.**

PEDESTRÍME, *pedestrimi,* s.f. (Înv. și pop.) Infanterie; unitate, mulțime de infanteriști. — **Pedestru** + suf. *-ime.*

PEDÉSTRU, -Ă, *pedeștri, -stre,* adj., s.m. **1.** Adj. (Astăzi rar) Care merge, care călătorește pe jos. F (Adverbial) Pe jos, cu piciorul. **2.** S.m. (Înv.) Pieton. **3.** Adj. (Despre soldați, trupe etc.) Care se deplasează sau care acționează (în luptă) pe jos. **4.** S.m. (Înv.) Infanterist. — Lat. **pedester, -tris.**

PEDIÁTRIC, -Ă, *pediatrici, -ce,* adj. Care aparține pediatriei, privitor la pediatrie. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **pédiatrique.**

PEDIATRÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul fiziologiei și patologiei copilului. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **pédiatrie.**

PEDIÁTRU, -Ă, *pediatri, -e,* s.m. și f. Medic specialist în pediatrie; medic de copii. G (Adjectival) *Medic pediatru.* [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **pédiatre.**

PEDICÉL, *pedicele,* s.n. Mic peduncul care susține frunza, floarea (într-o inflorescență) etc. — Din fr. **pédicelle.**

PEDICELÁT, -Ă, *pedicelați, -te,* adj. (Despre plante) Care are pedicel, cu pedicel. — Din fr. **pédicellé.**

PEDICHIÚRĂ, *pedichiuri,* s.f. Operație care constă în tăierea unghiilor și a bătăturilor de la picioare, în curățirea și lăcuirea acestor unghii etc. — Din fr. **pédicure.**

PEDICHIURÍST, -Ă, *pedichiuriști, -ste,* s.m. și f. Persoană specializată în pedichiură. — **Pedichiură** + suf. *-ist.*

PEDÍCUL, *pedicule,* s.n. (Anat.) Formațiune anatomică alungită și strâmtă, care leagă un organ de restul organismului ori două părți ale aceluiași organ; peduncul (**2**). — Din fr. **pédicule,** lat. **pediculus.**

PEDICULÁR, -Ă, *pediculari, -e,* adj. (Med.) Referitor la păduchi; cu păduchi. — Din fr. **pédiculaire.**

PEDICULÁT, -Ă, *pediculați, -te,* adj. Care are pedicul, cu pedicul. — Din fr. **pédiculé.**

PEDICULÓZĂ, *pediculoze,* s.f. Totalitatea manifestărilor patologice provocate de păduchi la suprafața corpului omenesc. — Din fr. **pédiculose.**

PEDICÚȚĂ, *pedicuțe,* s.f. (Bot.) Brădișor (**2**). — **Piedică** + suf. *-uță.*

PEDIGRÉE s.n. v. **pedigri.**

PEDIGRÉU s.n. v. **pedigri.**

PEDIGRÍ, *pedigriuri,* s.n. Genealogie a unui animal de rasă pură; document care arată această genealogie. [Var.: **pedigríu, pedigrée, pedigréu** s.n.] — Din engl., fr. **pedigree.**

PEDIGRÍU s.n. v. **pedigri.**

PEDIOGENÉZĂ s.f. v. **pedogeneză[2].**

PEDIOMÉTRIE s.f. (Med.) Măsurare a lungimii și a greutății copiilor mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **pédiométrie.**

PEDIOMÉTRU, *pediometre*, s.n. Aparat cu care se măsoară înălțimea și greutatea copiilor mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **pédiomètre.**

PEDOCLIMÁTIC, -Ă, *pedoclimatici, -ce,* adj. Referitor la condițiile de sol și de climă. — **Pedo**[logic] + **climatic.**

PEDOFÍL, -Ă, *pedofili, -e,* adj., s.m. și f. (Adult) cu atracție sexuală pentru copii (indiferent de sexul lor). — Din fr. **pédophil.**

PEDOFILÍE, *pedofilii*, s.f. (Med.) Atracție sexuală față de copii (indiferent de sexul lor). — Din fr. **pédophilie.**

PEDOGENÉTIC, -Ă, *pedogenetici, -ce,* adj. Privitor la formarea solului. — Din fr. **pédogénétique.**

PEDOGENÉZĂ[1] s.f. **1.** Proces de formare și evoluție a solului. **2.** Parte a pedologiei[1] care se ocupă cu studiul formării și al evoluției solurilor. — Din fr. **pédogenèze.**

PEDOGENÉZĂ[2] s.f. Formă de înmulțire sexuată, în stare de larvă, la unele animale. [Var.: **pediogenéză** s.f.] — Din fr. **pédogenèse.**

PEDOLÓG[1], -Ă, *pedologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Geolog specialist în pedologie[1]. — Din fr. **pédologue.**

PEDOLÓG[2], -Ă, *pedologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în pedologie[2]. — Din fr. **pédologue.**

PEDOLÓGIC[1], -Ă, *pedologici, -ce,* adj. Care aparține pedologiei[1], privitor la pedologie[1]. — Din fr. **pédologique.**

PEDOLOGÍC[2], -Ă, *pedologici, -ce*, adj. Care aparține pedologiei[2], privitor la pedologie[2]. — Din **pedologie[2].**

PEDOLOGÍE[1] s.f. Știință care se ocupă cu studiul genezei, al evoluției și al distribuției solurilor și cu cunoașterea constituției lor fizice, chimice și biologice, în scopul stabilirii gradului de fertilitate și a posibilităților de ridicare a acesteia. — Din fr. **pédologie.**

PEDOLOGÍE[2] s.f. **1.** Disciplină care studiază psihologic copilul ca ființă al cărei univers diferă calitativ de lumea adultului și care parcurge un proces de socializare. **2.** (Biol.) Studiul caracterelor somatice determinate de factorii biologici, de ereditate etc. — Din fr. **pédologie.**

PEDOMÉTRU, *pedometre,* s.n. Aparat care înregistrează automat numărul de pași efectuați de un pieton (și viteza de deplasare). — Din fr. **pédomètre.**

PEDONOSOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al bolilor caracteristice copilăriei. — Din fr. **pédonosologie.**

PEDOPSIHIATRÍE s.f. Disciplină medicală care studiază bolile psihice ale copilului. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **pédopsychiatrie.**

PEDOSFÉRĂ s.f. (Geol.) Stratul solidificat de la suprafața solului. — Din fr. **pédosphère,** engl. **pedosphere.**

PEDÚNCUL, *pedunculi,* s.m. **1.** Codiță a unei flori sau a unui fruct. **2.** (Anat.; rar) Pedicul. **3.** Denumire dată formațiilor din creier care au aspectul unor cordoane și sunt constituite din substanță nervoasă albă. — Din lat. **pedunculus,** fr. **pédoncule.**

PEDUNCULÁR, -Ă, *pedunculari, -e*, adj. (Bot., Anat.) Referitor la peduncul, de peduncul. — Din fr. **pédonculaire.**

PEDUNCULÁT, -Ă, *pedunculați, -te,* adj. (Despre plante sau părți ale lor) Care are peduncul (**1**), cu peduncul. — Din fr. **pédonculé** (după *peduncul).*

PEFUGÁ vb. I. v. **păfuga.**

PEGAMOÍD s.n. Imitație de piele fabricată dintr-o țesătură de bumbac sau de in acoperită cu un strat lăcuit și colorat, obținut pe bază de nitroceluloză. [Var.: **pergamoíd** s.n.] — Din fr. **pégamoïde.**

PEGÁS, *pegași,* s.m. **1.** (În mitologia greacă) Cal miraculos, înaripat, născut din sângele Meduzei ucise de Perseu; *fig.* inspirație poetică. **2.** Specie de pește care trăiește în Oceanul Indian, cu înotătoarele în formă de aripi, asemănătoare cu cele ale liliacului *(Pegasus draco).* **3.** Numele unei constelații din emisfera boreală. [Acc. și: *pégas*] — Din fr. **pégase.**

PEGMATÍT, *pegmatite*, s.n. Rocă magmatică în care mineralele sunt bine cristalizate și cu structură specifică, formată de obicei din cuarț, feldspat și mică, la care se asociază uneori minerale prețioase. [Var.: **pegmatítă** s.f.] — Din fr. **pegmatite.**

PEGMATÍTĂ s.f. v. **pegmatit.**

PÉGRĂ s.f. (Livr.) Lume interlopă, drojdie a societății. — Din fr. **pègre.**

PEHBLÉNDĂ s.f. Oxid natural de uraniu cristalizat, de culoare neagră ca smoala și cu luciu gras. — Din fr. **pechblende,** germ. **Pechblende.**

PEHLIVÁN, *pehlivani,* s.m. **1.** (Înv.) Personaj comic (acrobat, jongler, saltimbanc, scamator etc.) în reprezentațiile de circ, la diferite serbări etc. **2.** (Fam.) Epitet dat unui bărbat șiret, șarlatan, escroc. **3.** (Fam.) Om glumeț, mucalit, poznaș. — Din tc. **pehlivān.**

PEHLIVĂNÉSC, -EÁSCĂ, *pehlivănești,* adj. (Înv. și fam.) Care se referă la pehlivani, de pehlivan. — **Pehlivan** + suf. *-esc.*

PEHLIVĂNÍE, *pehlivănii*, s.f. (Înv. și fam.) **1.** Șarlatanie, șmecherie, escrocherie. **2.** Glumă, poznă; strengărie, ghidușie. — **Pehlivan** + suf. *-ie.*

PEIORATÍV, -Ă, *peiorativi, -e,* adj. (Despre cuvinte, expresii, afirmații etc.) Care are sens defavorabil; depreciativ, disprețuitor; (despre sensul cuvintelor, al contextelor etc.) defavorabil, depreciativ; (despre afixe) care dă un sens depreciativ cuvântului la care se atașează. [Pr.: *pe-io-*. — Var. **pejoratív, -ă** adj.] — Din fr. **péjoratif.**

PEISAGÍST, -Ă, *peisagiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** (Pictor) specializat în peisaje. **2.** (Scriitor sau compozitor) specializat în descrierea naturii. [Pr.: *pe-i-*] — Din fr. **paysagiste.**

PEISAGÍSTIC, -Ă, *peisagistici, -ce*, adj. **1.** Care aparține peisajului (**1**), privitor la peisaj, de peisaj. F (Substantivat, f.) Peisaj (**1**). **2.** (Despre pictură, opere literare sau muzicale) Care își propune cu precădere descrierea unor priveliști din natură. F (Substantivat, f.) Ramură a picturii care cuprinde peisajul (**2**). [Pr.: *pe-i-*] — **Peisagiu** + suf. *-istic.*

PEISÁGIU s.n. v. **peisaj.**

PEISÁJ, *peisaje,* s.n. **1.** Parte din natură care formează un ansamblu artistic și este cuprinsă dintr-o singură privire; priveliște; aspect propriu unui teritoriu oarecare, rezultând din combinarea factorilor naturali cu factorii creați de om. **2.** Gen de pictură sau de grafică având ca obiect reprezentarea cu precădere a priveliștilor din natură; (concr.) tablou, fotografie care reprezintă un peisaj (**1**). **3.** Descriere, reprezentare a naturii în opere literare; compoziție literară descriptivă. **4.** Titlu dat unor compoziții muzicale descriptive imaginând prin onomatopee tablouri din natură. [Pr.: *pe-i-*. — Var.: **peiságiu** s.n.] — Din fr. **paysage,** it. **paesaggio.**

PEISAJÉR, -Ă, *peisajeri, -e,* adj. Care dă impresia, produce efectul de peisaj. [Pr.: *pe-i-*] — Din fr. **paysager.**

PÉJMĂ, *pejme,* s.f. Numele a două specii de plante erbacee cu tulpinile rigide, ramificate și cu frunze dințate, una cu flori albe sau violete-purpurii, cu miros plăcut de mosc *(Amberboa moschata)*, cealaltă cu flori galbene, plăcut mirositoare *(Amberboa odorata).* — Din magh. **pézsma.**

PEJORATÍV, -Ă adj. v. **peiorativ.**

PELÁDĂ, *pelade,* s.f. Boală de piele care se manifestă prin căderea părului de pe cap pe anumite porțiuni (rotunjite). — Din fr. **pelade.**

PELÁGIC, -Ă, *pelagici, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Zonă pelagică* = totalitatea apelor din lacuri, mări și oceane situate deasupra zonelor de fund (începând de la adâncimea de circa 200 m). F Care se referă la zona definită mai sus, care aparține acestei zone; (despre plante și animale) care trăiește, plutind liber în apele acestei zone. **2.** (Rar) Marin. — Din fr. **pélagique.**

PELÁGRĂ, *pelagre,* s.f. Boală provocată de lipsa din alimentație a unor vitamine și proteine, care se manifestă prin inflamația pielii, plăgi pe corp, tulburări gastrice și nervoase etc. — Din fr. **pellagre.**

PELAGRÓS, -OÁSĂ, *pelagroși, -oase,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. Care aparține pelagrei, privitor la pelagră, cauzat de pelagră. **2.** S.m. și f., adj. (Om) bolnav de pelagră. — Din fr. **pellagreux.**

PELAGROZÍNĂ s.f. Substanță toxică aflată în bobul de porumb alterat. — Din fr. **pellagrosine.**

PELÁJ, *pelajuri,* s.n. (Franțuzism) Păr, blană a unui animal (sălbatic). — Din fr. **pelage.**

PELARGÓNIE, *pelargonii,* s.f. (Bot.) Nume dat mai multor specii de mușcată. — Din germ. **Pelargonie.**

PELÁSG, -Ă, *pelasgi, -ge*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din unele triburi ce au populat în timpurile străvechi partea sudică a Peninsulei Balcanice, litoralul vestic al Asiei Mici și câteva insule din această regiune; (la m. pl.) populația triburilor care locuiau în aceste regiuni. **2.** Adj. Care aparține pelasgilor (**1**), privitor la pelasgi, de la pelasgi; pelasgic. — Din fr. **Pelasges.**

PELÁSGIC, -Ă, *pelasgici, -ce*, adj. (Rar) Pelasg (**2**). — Din fr **pélasgique.**

PELECÁN s.m. v. **pelican.**

PELEGRÍN s.m. v. **peregrin.**

PELERÍN, *pelerini,* s.m. Persoană care face un pelerinaj. F (Rar) Persoană care călătorește mult (din loc în loc); călător. — Din fr. **pèlerin.**

PELERINÁJ, *pelerinaje,* s.n. Călătorie rituală făcută de credincioși, individual sau în grup, într-un loc sfânt (Ierusalim, Lourdes, Mecca). F Călătorie făcută într-un loc renumit (din punct de vedere istoric sau cultural). F P. gener. Călătorie, plimbare (în diverse locuri). F Trecere continuă, perindare. — Din fr. **pèlerinage.**

PELERÍNĂ, *pelerine*, s.f. **1.** Haină largă de lungimi variabile, fără mâneci, adesea cu glugă, care se poartă peste altă îmbrăcăminte. **2.** Îmbrăcăminte femeiască în formă de guler mare, care acoperă umerii (și bustul) și care se poartă peste palton sau peste rochie. — Din fr. **pèlerine.**

PELERINÚȚĂ, *pelerinuțe,* s.f. Diminutiv al lui *pelerină* (**1**). — **Pelerină** + suf. *-uță.*

PELETÍC, *peletice,* s.n. Pensulă folosită în olărie. — Et. nec.

PELETIZÁRE, *peletizări,* s.f. Procedeu de aglomerare mecanică a minereurilor și a concentratelor (umede și) foarte fine prin rostogolirea acestora în tambure rotative. — Cf. fr. p e l l é t i s a t i o n.

PELICÁN, *pelicani*, s.m. Pasăre acvatică migratoare de talie mare, cu pene albe, cu ciocul lung și puternic, cu un sac elastic sub maxilarul inferior, în care se adună peștii cu care se hrănește; babiță *(Pelecanus onocrotalux).* [Var.: (înv.) **pelecán** s.m] — Din ngr. **pelekán,** lat. **pelecanus,** fr. **pélican.**

PELICANÓL s.n. Pastă albă fabricată pe bază de dextrină și de glucoză, care servește pentru lipitul hârtiei și al cartonului. — **Pelican** + suf. *-ol.*

PELICULÁR, -Ă, *peliculari, -e,* adj. În formă de peliculă, referitor la peliculă. — Din fr. **pelliculaire.**

PELÍCULĂ, *pelicule,* s.f. **1.** Bandă subțire și flexibilă de celuloid sau din alt material sintetic, acoperită cu un strat de substanță fotosensibilă, folosită în industria fotografică și în cinematografie; film. **2.** Strat subțire dintr-o anumită substanță depus pe suprafața altei substanțe. **3.** Membrană foarte subțire. — Din fr. **pellicule.**

PELICULOGÉN, -Ă, *peliculogeni, -e,* adj. Care, aplicat în stare lichidă pe suprafața unui corp solid, formează pe acesta o peliculă. — De la **peliculă.**

PELÍN (**1**) s.m. (**2, 3**) s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee cu frunze compuse, spintecate, albe-verzui, păroase și cu flori galbene, folosită în medicină și la prepararea unor băuturi *(Artemisia absinthium).* G Compuse: *Pelin-alb* (sau *-mic)* = plantă asemănătoare cu pelinul (**1**), cu frunze albe, păroase *(Artemisia austriaca). Pelin-de-mături* = plantă erbacee cu flori verzui-brune, dispuse în capitule *(Artemisia scoparia).* **2.** S.n. Vin cu gust amărui, obținut prin tratarea lui cu pelin (**1**). **3.** S.n. Băutură foarte amară, preparată din frunze de pelin (**1**) și folosită în scop curativ. — Din bg. **pelin.**

PELINÁRIȚĂ, *pelinarițe,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă și cu flori galbene, folosită în medicină pentru proprietățile ei tonice *(Artemisia vulgaris)* — **Pelin** + suf *-ariță.*

PELINÁȘ, *pelinași*, s.m., *pelinașe*, s.f. **1.** S.m. Diminutiv al lui *pelin* (**1**). **2.** S.n. Diminutiv al lui *pelin* (**2**). — **Pelin** + suf *-aș.*

PELÍNCĂ, *pelinci,* s.f. (Reg.) Scutec. G Expr. *A ieși* (sau *a fi scos) din pelinci* = a depăși vârsta alăptării; *p. ext.* a fi foarte tânăr, fără experiență. F *Pelincile-Domnului* = turte subțiri și rotunde din aluat nedospit, îndulcite cu miere sau cu zahăr și presărate cu miez de nucă, tradiționale la unii creștini în ajunul Crăciunului. — Din magh. **pelenka,** ucr. **pelinka.**

PELINÍȚĂ, *peliniță,* s.f. Nume dat mai multor specii de pelin (**1**). — **Pelin** + suf. *-iță.*

PELINÚȚĂ, *pelinuțe,* s.f. Mică plantă erbacee cu tulpina și frunzele păroase, alburii, cu flori galbene mirositoare *(Artemisia petrosa).* — **Pelin** + suf. *-uță.*

PELÍT, *pelite,* s.n. Material detritic constituit din particule de dimensiuni foarte mici, care formează sedimente și roci. — Din fr. **pélite.**

PELÓTĂ, *pelote*, s.f. **1.** Perniță pentru ace. **2.** Joc cu mingea originar din regiunile bascilor. — Din fr. **pelote.**

PELTÁT, -Ă, *peltați, -te,* adj. (Despre frunze) Cu nervuri care pornesc din mijlocul limbului și cu pețiolul prins de fața dorsală. — Din lat. **peltatus,** fr. **pelté,** it. **peltato.**

PELTEÁ, *peltele*, s.f. Produs alimentar fabricat din suc de fructe fiert cu zahăr, închegat cu o masă gelatinoasă, elastică și transparentă, asemănătoare cu jeleul. F Fig. Expunere scrisă sau orală, lungă și prolixă, lipsită de miez; poliloghie, vorbărie goală. [Var.: (reg.) **belteá** s.f.] — Din tc. **pelte,** ngr. **peltés, beldés.**

PELTÍC, -Ă, *peltici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care rostește defectuos anumite consoane; *p. ext.* (despre vorbire) care trădează o asemenea rostire defectuoasă. — Din tc. **peltek.**

PELTICĂRÍE, *pelticării,* s.f. (Rar) Vorbire peltică. — **Peltic** + suf. *-ărie.*

PELTICEÁLĂ, *pelticeli,* s.f. (Rar) Pelticie. — **Peltic** + suf. *-eală.*

PELTICÍ, *pelticesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni peltic; *p. ext.* a vorbi cu greutate, neclar (ca un peltic). — Din **peltic.**

PELTICÍE, *pelticii,* s.f. Defectul omului peltic; pelticeală. — **Peltic** + suf. *-ie.*

PELTINÉRV, -Ă, *peltinervi, -e,* adj. (Despre frunzele peltate) Cu nervuri ramificate ca niște raze de la centru spre periferie. — Din fr. **peltinerve.**

PELÚR s.n., adj. invar. (Și în sintagma) *Hârtie pelur* = hârtie foarte subțire, puțin translucidă, folosită pentru copii la mașina de scris. — Din fr. **pélure.**

PELÚZĂ, *peluze,* s.f. **1.** Suprafață de teren într-o grădină, într-un parc etc., cu iarbă scurtă și deasă (și cu flori); gazon. **2.** Fiecare dintre cele două părți extreme ale tribunelor unui stadion, situate în spatele porților terenului de joc. — Din fr. **pelouse.**

PELVECTOMÍE, *pelvectomii,* s.f. (Med.) Operație chirurgicală care constă în extirparea organelor din bazin (**3**). — Din fr. **pelvectomie.**

PELVIÁN, -Ă, *pelvieni, -e,* adj. Care aparține pelvisului, privitor la pelvis, din regiunea pelvisului. G *Oase pelviene* = oasele care formează bazinul animalelor vertebrate superioare. *Centură pelviană* = centură osoasă formată din cele două oase coxale, care leagă membrele inferioare de coloana vertebrală. *Prezentare* (sau *poziție) pelviană* = poziție anormală a fătului la naștere, cu bazinul înainte. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **pelvien.**

PELVIGRAFÍE, *pelvigrafii,* s.f. (Med.) Pelvimetrie. — Din fr. **pelvigraphie.**

PELVIMETRÍE s.f. (Med.) Metodă obstetricală de măsurare a pelvisului; pelvigrafie. — Din fr. **pelvimétrie.**

PELVIMÉTRU, *pelvimetre,* s.n. (Med.) Instrument folosit în pelvimetrie. — Din fr. **pelvimètre.**

PELVIPERITONÍTĂ, *pelviperitonite,* s.f. Inflamație de origine microbiană a peritoneului. — Din fr. **pelvipéritonite.**

PÉLVIS, *pelvisuri,* s.n. Parte a scheletului uman situată la baza trunchiului, formată din oasele coxale și din osul sacru; *p. ext.* bazin. — Din lat. **pelvis.**

PELVITOMÍE, *pelvitomii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru operațiile chirurgicale practicate pentru lărgirea temporară a bazinului (**3**). — Din fr. **pelvitomie.**

PEMBÉ s.n., adj. invar. (Înv.) **1.** Culoare roșu-deschis sau roz. **2.** Adj. invar. Roșu-deschis; trandafiriu. F Fig. (Fam.) Excentric, extravagant. — Din tc. **pembe.**

PÉMFIGUS s.n. Boală de piele care se manifestă prin apariția pe piele și pe unele mucoase a unor bășici purulente, care lasă cruste și eroziuni. [Acc. și: *pemfígus*] — Din fr. **pemphigus.**

PEMPÁNT, -Ă, *pempanți, -te*, adj. (Fam.) A cărui îmbrăcăminte este de o eleganță plăcută și grațioasă; cochet, elegant. — Din fr. **pimpant.**

PENÁ, *penez,* vb. I. Tranz. (Jur.; rar) A penaliza (**1**). — Din **penă.**

PENÁJ, *penaje,* s.n. **1.** Totalitatea penelor[1] unei păsări. **2.** Mănunchi de pene (colorate) servind ca podoabă la un chipiu, la un coif etc.; panaș. [Pl. și: *penajuri*] — Din fr. **pennage.**

PENÁL, -Ă, *penali, -e,* adj. Referitor la infracțiuni și la urmărirea și pedepsirea infractorilor. G *Drept penal* (și substantivat, n.) = ramură a științei dreptului care studiază normele juridice cu caracter represiv. *Cod penal* = ansamblul principalelor norme juridice care definesc infracțiunile și stabilesc sancțiunile lor. *Proces penal* sau *acțiune penală* = acțiune în justiție pornită împotriva unui infractor cu scopul de a obține pedepsirea lui potrivit legilor în vigoare. *Fapt penal* = infracțiune. *Sancțiune penală* = pedeapsă prevăzută de Codul penal. *Clauză penală* = clauză prin care părțile dintr-un contract convin ca, în caz de neexecutare, debitorul să-i dea creditorului un anumit lucru (de obicei o anumită sumă de bani). — Din lat. **poenalis,** fr. **pénal.**

PENALICÉȘTE adv. (Înv.) Din punct de vedere penal, sub raport penal; penalmente. — **Penal** + suf. *-icește.*

PENALÍST, -Ă, *penaliști, -ste,* s.m. și f. Jurist specializat în probleme de drept penal. — Din fr. **pénaliste.**

PENALITÁTE, *penalități,* s.f. **1.** Faptul de a fi pasibil de o pedeapsă judiciară; *p. ext.* pedeapsă judiciară aplicată cuiva. F Spec. Clauză penală. **2.** Faptul de a fi pasibil de o despăgubire; *p. ext.* despăgubire, amendă. **3.** (Sport) Abatere a unui sportiv, în cadrul unei competiții, sancționată de arbitru conform regulamentului de joc; *p. ext.* sancțiune aplicată în urma comiterii acestei abateri. — Din fr. **pénalité.**

PENALIZÁ, *penalizez*, vb. I. Tranz. **1.** A prevedea sau a aplica cuiva o anumită sancțiune penală; a pena, a sancționa. **2.** A prevedea sau a cere cuiva o anumită despăgubire; a amenda. **3.** A aplica unui sportiv o anumită sancțiune pentru încălcarea regulamentului de joc. — Din fr. **pénaliser.**

PENALIZÁRE, *penalizări,* s.f. Acțiunea de *a penaliza* și rezultatul ei; penalizare. — V. **penaliza.**

PENALIZATÓR, -OÁRE, *penalizatori, -oare,* adj. Cu caracter de penalizare. — **Penaliza** + suf. *-tor.*

PENALIZĂȚIE, *penalizații,* s.f. Penalizare. — Din fr. **pénalisation.**

PENALMÉNTE adv. Penalicește. — Din fr. **pénalement.**

PÉNALTY, *penalty-uri,* s.n. Lovitură de pedeapsă dintr-un punct situat aproape de poartă, acordată la fotbal, handbal etc. în urma unei greșeli comise în apropierea propriei porți de către echipa aflată în apărare. [Scris și: *penalti.* — Acc. și: *penálty*] — Din fr., engl. **penalty.**

PENÁR, *penare,* s.n. Cutioară paralelipipedică în care școlarii își țin creioanele, penițele, gumele etc. — După germ. **Pennal.**

PENÁT, -Ă, *penați, -te,* adj. (Despre frunze) Care are nervurile secundare sau foliolele așezate de o parte și de alta a nervurii principale sau a pețiolului, ca firele unei pene[1]. — Din lat. **pennatus,** fr. **penné.**

PENÁȚI s.m. pl. (La etrusci și la romani) Zei ai căminului, ai casei; statui ale acestor zei . F Fig. (Livr.) Cămin, casă (părintească). — Din lat. **penates.**

PÉNĂ, *pene,* s.f. (Înv.) Pedeapsă. — Din lat. **poena,** fr. **peine.**

PENDÍNTE adj. invar. **1.** Care este subordonat cuiva, care depinde de... **2.** Care n-a fost încă soluționat, care urmează să fie rezolvat; (despre litigii) care se află în curs de soluționare în fața unui organ de jurisdicție. — Din lat. **pendens, -ntis,** fr. **pendant.**

PENDÚL, *pendule,* s.n. **1.** Corp solid care poate oscila în jurul unui punct fix sau al unei axe fixe când este scos din poziția de echilibru stabil; *p. ext.* dispozitiv sau piesă a unui mecanism a căror oscilație reglează mișcările unei mașini sau ale unui instrument. **2.** (În forma *pendulă*) Ceas de perete a cărui mișcare este reglată de un pendul (**1**). [Var.: **pendúlă** s.f.] — Din fr. **pendule,** lat. **pendulus.**

PENDULÁ, *pendulez,* vb. I. Intranz. (Despre pendule) A face mișcări oscilatorii (lente) de o parte și de alta a poziției de echilibru; a oscila; *p. gener.* (despre alte obiecte) a face mișcări (lente) asemănătoare cu acelea ale pendulului; (despre ființe sau părți ale corpului lor) a se legăna, a se mișca alternativ într-o parte și în alta. F Fig. (Despre oameni) A trece ușor de la o stare la alta; a fi instabil, nehotărât; a oscila. — Din **pendul.**

PENDULÁR, -Ă, *pendulari, -e,* adj. Care are o mișcare (ca) de pendul; specific pendulului; oscilant, oscilatoriu. F Fig. Care trece (periodic) de la o stare la alta. — **Pendul** + suf. *-ar.* Cf. fr. p e n d u l a i r e .

PENDULÁRE, *pendulări,* s.f. Acțiunea de *a pendula* și rezultatul ei; oscilație a unui pendul sau a unui obiect asemănător cu un pendul față de poziția de echilibru; legănare. F Variație lentă, oscilantă a valorii unei mărimi în jurul unei valori medii sau al unei valori de referință. F Fig. Trecere (periodică) de la o stare la alta. — V. **pendula.**

PENDULARÍST, *pendularişti,* s.m. Muncitor calificat care lucrează la un fierăstrău mecanic. — De la **pendulă.**

PENDÚLĂ s.f. v. **pendul.**

PENÉL, *peneluri,* s.n. Pensulă mică, cu păr fin și suplu, cu care se pictează. F Fig. Fel, mod, stil de a picta; măiestrie artistică (specifică unui pictor). — Din it. **pennello.**

PENEPLÉNĂ, *peneplene,* s.f. Suprafață de teren plană sau ușor ondulată, care rezultă prin eroziunea și prin transportarea materialului dintr-o regiune. — Din fr. **pénéplaine.**

PENEPLENIZÁRE, *peneplenizări,* s.f. Fenomen de reducere a înălțimilor relative ale unor regiuni până la nivelul fundului văilor și de secționare a formelor accidentale de relief din partea superioară a înălțimilor. — Din **peneplenă**. Cf. fr. p é n é p l a n a t i o n.

PENÉT, *peneturi,* s.n. (Rar) Penaj (**1**). — **Pană[1]** + suf. *-et.*

PENETRÁ, *penetrez,* vb. I. Tranz. și intranz. A pătrunde. — Din fr. **pénétrer,** lat. **penetrare.**

PENETRÁBIL, -Ă, *penetrabili, -e,* adj. Care poate fi străbătut (cu ușurință) de ceva, care lasă să treacă prin sine sau poate primi în sine un corp, o materie sau o substanță străină. — Din fr. **pénétrable.**

PENETRABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi penetrabil sau penetrant. — Din fr. **pénétrabilité.**

PENETRÁNT, -Ă, *penetranți, -te,* adj. Care (poate) pătrunde (adânc) în ceva; pătrunzător. F Fig. (Despre mirosuri) Ascuțit, intens, puternic. F Fig. (Despre ochi, privire) Ager, pătrunzător. — Din fr. **pénétrant.**

PENETRÁNȚĂ, *penetranțe*, s.f. Penetrație. F Spec. Efect produs prin pătrunderea liniilor de câmp electric printr-un electrod. — Din fr. **pénétrance.**

PENETRÁRE, *penetrări*, s.f. Acțiunea de *a penetra* și rezultatul ei. — V. **penetra.**

PENETRÁȚIE, *penetrații*, s.f. **1.** Pătrundere în adâncime sau până în partea opusă; întrepătrundere a două corpuri sau a două suprafețe care se intersectează; penetranță. **2.** Pătrundere, infiltrare, extindere sau circulație în spațiu. G *Arteră de penetrație* = arteră de circulație prin care se pătrunde într-o localitate.— Din fr. **pénétration.**

PENETROMÉTRU, *penetrometre*, s.n. (Tehn.) Aparat pentru determinarea rezistenței la pătrundere a bitumurilor, a unsorilor consistente etc. — Din fr. **pénétromètre.**

PENÍBIL, -Ă, *penibili, -e,* adj. Care provoacă o impresie neplăcută, supărătoare; greu de suportat, apăsător, jenant. — Din fr. **pénible.**

PENICÍLIC adj. (În sintagma) *Acid penicilic* = substanță cu acțiune antibiotică și bacteriostatică puternică, produsă de unele ciuperci. — După fr. **pénicillinique.**

PENICILINÁZĂ, *penicilinaze,* s.f. Enzimă care împiedică acțiunea antibiotică a penicilinei. — Din fr. **pénicillinase.**

PENICILÍNĂ, (**2**) *peniciline,* s.f. **1.** Substanță chimică sub formă de pulbere albă sau gălbuie, obținută din unele specii de ciuperci de mucegai și folosită ca antibiotic. **2.** Sortiment dintr-un astfel de antibiotic. — Din fr. **pénicilline.**

PENICILINOREZISTÉNȚĂ s.f. (Med.) Pierdere a sensibilității unor microbi față de penicilină. — După fr. **pénicillino-résistance.**

PENICILINOTERAPÍE s.f. Tratament medical cu penicilină. — Din fr. **pénicillinothérapie.**

PENICÍLLIUM s.m. Specie de ciuperci cu mulți nuclei din care se extrage penicilina. — Din fr. **pénicillium.**

PENÍN, *penine*, s.n. Mineral constituent al șisturilor cristaline, care formează cristale pe rocile metamorfice și magmatice. — Din fr. **pénnine,** germ. **Pennin.**

PENINSULÁR, -Ă, *peninsulari, -e,* adj. Care aparține unei peninsule, privitor la o peninsulă, care se află pe o peninsulă; de peninsulă, caracteristic unei peninsule. F (Substantivat) Locuitor al unei peninsule. F Spec. Care este caracteristic Peninsulei Italice ori Iberice sau italienilor ori spaniolilor. F (Substantivat) Italian. — Din fr. **péninsulaire.**

PENÍNSULĂ, *peninsule,* s.f. Întindere de pământ care înaintează adânc în mare ca o prelungire a uscatului, rămânând înconjurată din trei părți de apă. — Din lat. **peninsula,** fr. **péninsule.**

PÉNIS, *penisuri,* s.n. (Anat.) Organ masculin de copulație și micțiune— Din fr. **pénis,** lat. **penis.**

PENIȘOÁRĂ, *penișoare,* s.f. (Înv.) Peniță (**1**). — **Pană**[1] + suf. *-ișoară.*

PENITENCIÁR, -Ă, *penitenciari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Închisoare. **2.** Adj. Care se referă la închisoare, care aparține închisorii. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **pénitencier.**

PENITÉNT, -Ă, *penitenți, -te*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face penitență (**1**); pocăit. **2.** Adj. Care aparține penitentului (**1**), de penitent. — Din fr. **pénitent,** lat. **poenitens, -ntis.**

PENITÉNȚĂ, *penitențe,* s.f. **1.** (În practicile creștine) Pedeapsă pe care și-o impune cineva sau pe care i-o dă cuiva preotul la spovedanie, pentru ispășirea păcatelor și care constă mai ales în post și rugăciuni; canon, *p. ext.* privațiune (de ordin fizic, material); viață aspră pe care și-o impune cineva. **2.** Pocăință. — Din lat. **poenitentia,** fr. **pénitence,** it. **penitenza.**

PENÍȚĂ, *peniță,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pană*[1]*;* penișoară. **2.** Placă de metal, mică și concavă, terminată printr-un vârf despicat, care, montată sau fixată la un toc sau stilou, folosește pentru a scrie cu cerneală. **3.** Numele a două specii de plante erbacee cu flori alburii, care cresc în ape adânci, stătătoare sau lin curgătoare (*Myriophyllum spicatum* și *verticillatum).* — **Pană**[1] + suf. *-iță.*

PÉNNY, *penny,* s.m. Monedă divizionară engleză, care valorează a douăsprezecea parte dintr-un șiling sau a suta parte dintr-o liră. [Scris și: *peni, peny*] — Din engl. **penny.**

PENSÁ, *pensez,* vb. I. **1.** Tranz. A prinde, a apuca (și a strânge), a scoate, a smulge ceva cu pensa (**1**). **2.** Tranz. A face pense (**2**) la un obiect de îmbrăcăminte. **3.** Tranz și refl. A(-și) smulge fire de păr, de obicei din sprâncene, cu penseta. — Din fr. **pincer.**

PENSÁRE, *pensări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pensa* și rezultatul ei. — V. **pensa.**

PÉNSĂ, *pense,* s.f. **1.** Mic instrument de metal compus din două brațe îmbinate la un capăt sau încheiate în formă de foarfece, folosit (în medicină, în tehnică) pentru a prinde sau a fixa obiecte mici sau substanțe care nu pot fi luate cu mâna. **2.** (În croitorie) Cută scurtă interioară, ascuțită la un capăt sau la amândouă, prin care se mulează pe corp un obiect de îmbrăcăminte. — Din fr. **pince.**

PENSÉTĂ, *pensete,* s.f. Pensă (**1**) mică. — Din fr. **pincette.**

PÉNSIE, *pensii,* s.f. Sumă de bani plătită periodic pe baza unor norme legale (în cadrul asigurărilor sociale) foștilor angajați după depășirea unei anumie limite de vârstă ori în caz de boală sau invaliditate, precum și urmașilor angajaților sau pensionarilor decedați. G *Pensie de întreținere* sau *pensie alimentară* = sprijin material acordat periodic de către o persoană alteia în temeiul unei obligații stabilite prin lege sau printr-o hotărâre judecătorească. G Loc. adj. *La pensie* = care este pensionar. G Loc. vb. *A ieși* (sau *a scoate pe cineva) la pensie* = a (se) pensiona. F (Înv.) Subsidiu. — Din rus. **pensija.**

PENSIOÁRĂ, *pensioare,* s.f. Diminutiv al lui *pensie.* [Pr.: *-si-oa-*] — **Pensie** + suf. *-oară.*

PENSIÓN, *pensioane,* s.n. Instituție școlară particulară de grad elementar sau mediu unde elevii erau găzduiți în perioada școlarizării; pensionat. [Pr.: *-si-on.* — Var.: (înv.) **pansión** s.n.] — Din fr. **pension.**

PENSIONÁ, *pensionez,* vb. I. Tranz. A acorda cuiva dreptul de a primi pensie în condițiile prevăzute de lege. F Refl. A ieși la pensie, a deveni pensionar. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **pensionner,** germ. **pensionieren.**

PENSIONÁR, -Ă, *pensionari, -e*, s.m. și f. **1.** Persoană care primește pensie. F Persoană care primește o subvenție, un subsidiu. **2.** Persoană întreținută, îngrijită într-un azil sau într-un ospiciu. F Persoană închisă într-o închisoare; deținut. F Animal închis într-o amenajare specială (pentru a fi expus publicului). **3.** Persoană care stă în pensiune la cineva. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **pensionnaire,** germ. **Pensionär.**

PENSIONÁRE, *pensionări,* s.f. Faptul de *a (se) pensiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **pensiona.**

PENSIONÁT[1]**,** *pensionate,* s.n. (Rar) Pension. F Timpul petrecut de cineva într-un pension; viață de pension. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **pensionnat,** germ. **Pensionat.**

PENSIONÁT[2]**, -Ă,** *pensionați, -te*, adj. Care este pensionar. [Pr.: *-si-o-*] — V. **pensiona.**

PENSIÚNE, *pensiuni,* s.f. **1.** Întreținere constând din locuință și masă (sau numai din masă) pe care cineva o primește (într-o casă particulară) în schimbul unei sume de bani dinainte stabilite; *spec.* găzduirea elevilor într-un pension. F P. ext. (Concr.) Sumă de bani care se plătește cuiva care acordă găzduire completă sau numai masă; *spec.* sumă de bani care se plătea într-un pension pentru întreținerea unui elev. **2.** (Concr.) Casă, restaurant în care se oferă cuiva, în schimbul unei sume de bani, găzduire completă sau numai masă. G *Pensiune turistică* = unitate de cazare a turiștilor în general de dimensiuni mici, care asigură și servirea mesei (de obicei pentru turismul de weekend sau de sejur), amplasată în locuințe particulare sau în clădiri special amenajate. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **pension.**

PENSULÁ, *pensulez,* vb. I. Tranz. **1.** A întinde cu pensula pe o suprafață un strat de vopsea, de lac; a colora cu pensula. **2.** A badijona cu un dezinfectant. — Din **pensulă.**

PENSULÁRE, *pensulări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a pensula* și rezultatul ei; pensulație, badijonare. — V. **pensula.**

PENSULÁȚIE, *pensulații,* s.f. Pensulare. F Termen specific picturii, care denumește urmele lăsate de pensulă pe tablou. — **Pensula** + suf. *-ție.*

PÉNSULĂ, *pensule,* s.f. Instrument alcătuit dintr-un smoc de fire de păr sau de material plastic prinse într-o coadă de lemn sau de metal, care servește mai ales la întinderea vopselelor și a lacurilor pe o suprafață. — Din germ. **Pinsel.**

PENTACLORÚRĂ, *pentacloruri,* s.f. (Chim.) Clorură a elementelor pentavalente. — Din fr. **pentachlorure.**

PENTACÓRD, *pentacorduri,* s.n. **1.** Liră cu cinci coarde, folosită în Antichitate. **2.** Grup de cinci sunete succesive ale unei scări muzicale. [Pl. și: *pentacorde*] — Din fr. **pentacorde.**

PENTADACTÍL, -Ă, *pentadactili, -e,* adj., s.n. (Animal vertebrat) care are cinci degete la membrele anterioare sau posterioare; (membru anterior sau posterior) care este prevăzut cu cinci degete. — Din fr. **pentadactyle.**

PENTÁDĂ, *pentade,* s.f. (Met.; rar) Perioadă de cinci zile consecutive. — Din fr. **pentade.**

PENTADECAGÓN, *pentadecagoane,* s.n. (Geom.) Poligon plan cu cincisprezece laturi și cincisprezece unghiuri. — Din fr. **pentadécagone.**

PENTAÉDRU, *pentaedre,* s.n. (Mat.) Poliedru cu cinci fețe. — Din fr. **pentaèdre.**

PENTAGÓN, *pentagoane,* s.n. (Mat.) Poligon plan cu cinci laturi și cinci unghiuri. — Din fr. **pentagone,** germ. **Pentagon,** lat. **pentagonus.**

PENTAGONÁL, -Ă, *pentagonali, -e,* adj. (Despre corpuri geometrice) Care are la bază un pentagon. F (Despre obiecte, suprafețe) Care are forma pentagonului, ca un pentagon. — **Pentagon** + suf. *-al.* Cf. fr. p e n t a g o n a l.

PENTAGRÁMĂ, *pentagrame,* s.f. **1.** Stea în cinci colțuri, semn mistic în Vechiul Orient, exprimând împreunarea lucrurilor inegale, care era emblema pitagoreicilor și căreia în superstițiile medievale i se atribuiau funcții apotropaice. **2.** Denumire pentru notația muzicală care are cinci rânduri orizontale, paralele, pe care se scriu notele și pauzele muzicale. — Din fr. **pentagramme.**

PENTAGRÍLĂ, *pentagrile,* s.f. Tub electronic cu vid, cu un catod, un anod și cinci grile (**1**). — Din engl. **pentagrid** (după *grilă).*

PENTAMÉTRU, *pentametri*, s.m. (În versificația greacă și latină) Vers de cinci picioare, alcătuit din două emistihuri egale (doi dactili și o silabă lungă). — Din ngr. **pentámetron,** fr. **pentamètre.**

PENTÁN, *pentani,* s.m. Hidrocarbură aciclică saturată, obținută din gazele de sondă. — Din fr. **pentane.**

PENTANÓL, *pentanoli,* s.n. (Chim.) Alcool amilic. — Din fr. **pentanol.**

PENTAOXÍD, *pentaoxizi,* s.m. Oxid a cărui moleculă conține cinci atomi de oxigen. [Pr.: *-ta-o-*] — Din fr. **pentaoxyde.**

PENTAPETÁLĂ, *pentapetale,* adj. (Bot.; despre corola florilor) Cu cinci petale. — Din fr. **pentapétale.**

PENTASEPÁL, *pentasepale,* adj. (Bot.; despre caliciul florilor) Cu cinci sepale. — Din fr. **pentasépale.**

PENTASILÁBIC, -Ă, *pentasilabici, -ce,* adj. (Despre cuvinte) Care este format din cinci silabe. — Din fr. **pentasyllabique.**

PENTATEÚH n.pr. Parte a Bibliei care cuprinde primele cinci cărți ale Vechiului Testament. — Din lat. **Pentateuchus,** fr. **pentateuque.**

PENTATLÓN, *pentatloane,* s.n. Probă combinată de atletism, alcătuită din cinci exerciții diferite, clasamentul făcându-se prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă. G *Pentatlon modern* = concurs sportiv complex care constă din cinci probe diferite (scrimă, călărie, tir, înot și cros), clasamentul fiind făcut prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă. — Din fr. **pentathlon.**

PENTATLONÍST, -Ă, *pentatloniști, -ste,* s.m. și f. Sportiv specializat în probele de pentatlon. — **Pentatlon** + suf. *-ist.*

PENTATÓNIC, -Ă, *pentatonice,* adj. (Muz.; în sintagmele) *Gamă pentatonică* = gamă alcătuită din cinci trepte, fără semitonuri, care stă la baza muzicii populare chineze, tătare, scoțiene etc. *Sistem pentatonic* = sistem muzical care se bazează pe o scară formată din cinci sunete de înălțimi diferite, în cadrul unei octave. — Din germ. **pentatonisch.**

PENTAVALÉNT, -Ă, *pentavalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care are valența egală cu cinci. — Din fr. **pentavalent.**

PENTAZÓL s.n. Substanță incoloră, cristalizată, cu gust amărui, solubilă în apă, folosită ca medicament cu acțiune cardiacă, respiratorie etc. — Et. nec.

PENTELÉU, *penteleie,* s.n. **1.** (La sg.) Specialitate de caşcaval preparată din laptele care se mulge toamna de la oi. **2.** (Reg.) Băț cu care se bate laptele pentru a se alege untul. **3.** (Reg.) Coastă înclinată și netedă pe care coboară oile la strungă. — Din n.pr. **Penteleu.**

PENTÉLICĂ adj. (În sintagma) *Marmură pentelică* = marmură albă, fără nervuri. — Din fr. **pentélique.**

PENTICOSTÁL, -Ă, *penticostali, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al unei secte creștine care a apărut inițial în SUA și s-a răspândit și în Europa. **2.** Adj. Care aparține penticostalilor (**1**), referitor la penticostali. — Din engl. **pentecostal.**

PENTICOSTÁR, *penticostare,* s.n. Carte bisericească cuprinzând rânduiala slujbelor pe cele 50 de zile dintre Paști și Rusalii. — Din ngr. **pentikostárion.**

PENTÓDĂ, *pentode,* s.f. Tub electronic cu cinci electrozi. — Din fr. **pentode.**

PENTOXÍD, *pentoxizi,* s.m. (Chim.) Oxid al unui element pentavalent. — Din engl. **pentoxide.**

PENTÓZĂ, *pentoze,* s.f. Compus organic din grupul glucidelor, având cinci atomi de carbon în moleculă. — Din fr. **pentose.**

PENTOZURÍE, *pentozurii,* s.f. (Med.) Prezență a pentozelor în urină; cantitate de pentoză prezentă în urină. — Din fr. **pentosurie.**

PÉNTRU prep. **I.** (Exprimă un raport cauzal) **1.** Din cauza... din pricina... datorită... *Pentru asta a plecat.* G Expr. *Nu pentru alta, ci...* = nu din altă cauză, dar... **2.** (Introduce un complement indirect) *Mulțumește pentru buna găzduire.* G Expr. *Pentru puțin* (sau *nimic),* se spune ca răspuns celui care mulțumește când i s-a făcut un serviciu. *Pentru nimic în lume* = cu niciun preț, în niciun caz. *Pentru (numele lui) Dumnezeu!* exclamație care însoțește o cerere sau o rugăminte sau care exprimă uimirea, indignarea cuiva. **II.** (Exprimă un raport final) **1.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) Cu scopul de..., în scopul..., în vederea... *Scrie pentru bani.* **2.** (Introduce un complement indirect) În interesul..., în (sau spre) folosul..., în favoarea...; în apărarea... *Pledează pentru el.* G (În construcții eliptice) *Cincizeci de voturi pentru și două contra.* F Potrivit cu...; în măsură să... *Serviciul nu era pentru el.* F După. *Plânge pentru cel plecat.* F (Față) de... *Are o grijă deosebită pentru mama lui.* **3.** (Introduce un atribut) *Hârtie și plic pentru o scrisoare.* F Cu direcția..., cu destinația... *Autobuzul pentru Ploiești.* **4.** (Intră în compunerea numelor predicative) *Acest cadou e pentru tine.* **5**. (Introduce un complement sau un atribut) Contra, împotriva. *Medicament pentru diabet. la ceva pentru durerile de cap.* **III.** (Exprimă un raport de relație) Cu privire la..., referitor la..., în legătură cu... *S-au schimbat lucrurile pentru el.* F Față de..., în raport cu... *Pentru unii mumă, pentru alții ciumă.* **IV.** (Exprimă un raport temporal, introducând un complement circumstanțial de timp) *Pleacă pentru o clipă.* G Expr. *Pentru moment* = deocamdată. **V.** (Exprimă un raport de compensație, de echivalență sau de schimb) În schimbul...; în locul..., în loc de... *Pentru un palton a dat o rochie.* **VI. 1.** (Urmat de un infinitiv, are valoare de conjuncție, construcția fiind echivalentă cu o propoziție consecutivă negativă, când regenta e afirmativă, și invers) *Subiectul e prea vast pentru a putea fi expus într-o oră.* **2.** (Formează conjuncții compuse) *Pentru ca* sau *pentru că* = fiindcă, deoarece, din cauză că; de vreme ce, întrucât. *Pentru ce* (sau *aceasta, aceea)* = deci, așadar, de aceea, drept care, din care cauză. — Din **printru.**

PENÚLTIM, -Ă, *penultimi, -e*, adj. Care este înaintea celui din urmă, al doilea din urmă. — Din lat. **paenultimus.**

PENÚMBRĂ, *penumbre*, s.f. **1.** Zonă incomplet luminată, cuprinsă între zona umbrită și cea luminoasă din spatele unui corp opac; *p. gener.* zonă slab luminată; semiobscuritate. **2.** (Pict.) Suprafață slab luminată aflată la confluența luminii cu umbra. — Din fr. **pénombre**. Cf. u m b r ă.

PENÚRIE s.f. Lipsă a unor lucruri necesare; *spec.* lipsă a mijloacelor de trai; sărăcie, mizerie. [Acc. și: *penuríe*] — Din fr. **pénurie.**

PEÓN[1], *peoni,* s.m. Muncitor agricol din America Latină. [Pr.: *pe-on*] — Din fr. **péon,** sp. **peon.**

PEÓN[2], *peoni,* s.m. Picior de vers clasic format din patru silabe, dintre care una lungă. [Pr.: *pe-on*] — Din fr. **péon,** lat. **paeon.**

PEONÁJ s.n. (Rar) Formă de exploatare a peonilor. [Pr.: *pe-o-*] — Din fr. **péonage.**

PEPÉLEA s.m. (Pop.) Om isteț, glumeț și poznaș, care își bate joc de toți. — Din n. pr. **Pepelea.**

PEPENÁR, *pepenari*, s.m. Persoană care cultivă sau vinde pepeni. — **Pepene** + suf. *-ar.*

PEPENÁȘ, *pepenași,* s.m. Diminutiv al lui *pepene.* — **Pepene** + suf. *-aș.*

PEPENĂRÍE, *pepenării,* s.f. Loc unde se cultivă (sau se vând) pepeni; bostănărie, bostană, harbuzărie. — **Pepene** + suf. *-ărie.*

PÉPENE, *pepeni,* s.m. **1.** Numele a două specii de plante erbacee din familia cucurbitaceelor, cu tulpină târâtoare lungă și cu fructe comestibile; **a)** (de obicei determinat prin „galben") plantă originară din Asia tropicală, cu tulpina acoperită cu peri aspri, cu fructul mare, sferic sau oval, cu coaja galbenă sau verzuie, cu miezul alb, verde sau galben, dulce, parfumat și suculent *(Cucumis melo);* **b)** (de obicei determinat prin „verde") plantă originară din sudul Africii, cu frunzele adânc crestate, cu fructul mare, sferic sau oval, având coaja verde și miezul roșu sau galben, dulce și foarte zemos; harbuz, lubeniță, bostan *(Citrullus vulgaris); p. restr.* fructul acestor plante. G Expr. *Gras ca pepenele* (sau *ca un pepene)* sau *pepene de gras* (sau *gras pepene)* = foarte gras. (Fam.) *A-și ieși* (sau *a scoate pe cineva) din pepeni* = a-și pierde (sau a face pe cineva să-și piardă) răbdarea, a (se) enerva, a-și ieși (sau a scoate pe cineva) din fire. (Fam.) *A ieși* (sau *a ajunge* etc.) *la pepeni* = a face o afacere proastă, a nu reuși într-o acțiune. **2.** (Reg.) Dovleac. **3.** (Reg.) Castravete. — Din lat. **pepo,** ˚**pepinis.**

PEPENÍȘTE, *pepeniști,* s.f. (Pop.) Teren cultivat cu pepeni. — **Pepene** + suf. *-iște.*

PEPENOÁICĂ, *pepenoaice,* s.f. Specie de pepene verde, de formă lunguiață, cu coaja vărgată cu dungi de culoare verde-închis și verde-deschis; pepenoaie. — **Pepene** + suf. *-oaică.*

PEPENOÁIE, *pepenoaie,* s.f. (Rar) Pepenoaică. — **Pepene** + suf. *-oaie.*

PEPENOÍ, *pepenoi,* s.m. Augmentativ al lui *pepene.* — **Pepene** + suf. *-oi.*

PEPENÓS, -OÁSĂ, *pepenoși, -oase,* adj. (Rar) Rotund, sferic, plin (ca un pepene); gras, dolofan. — **Pepene** + suf. *-os.*

PEPINIÉRĂ, *pepiniere,* s.f. **1.** Teren rezervat pentru înmulțirea și formarea plantelor erbacee sau lemnoase până la plantarea lor pe locul definitiv. **2.** P. anal. Crescătorie de animale. **3.** Fig. Instituție, organizație etc. care pregătește un număr mare de oameni în vederea unei profesii, a unei activități etc.; colectiv din care se pot recruta astfel de oameni. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **pépinière.**

PEPINIERÍE, *pepinierii*, s.f. (Rar) Ocupația pepinieristului. [Pr.: *-ni-e-*] — **Pepinieră** + suf. *-ie.*

PEPINIERÍST, *pepinieriști*, s.m. (Rar) Persoană care lucrează într-o pepinieră. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **pépiniériste.**

PEPÍT adj. invar. (Despre țesături) Cu pătrățele sau romburi (mărunte) de (două) culori diferite, alternând între ele. F (Substantivat, n.) Țesătură cu asemenea desen. [Var.: **pepíta, pipít** adj. invar.] — Din germ. **Pepita.**

PEPÍTA adj. invar. v. **pepit.**

PEPÍTĂ, *pepite,* s.f. Bucată de metal (mai ales de aur) în stare nativă. — Din fr. **pépite.**

PÉPLU s.n. v. **peplum.**

PÉPLUM, *peplumuri,* s.n. Mantie scurtă fără mâneci, prinsă pe umeri cu o agrafă, purtată peste tunică de către femei în Antichitatea greco-romană. [Var.: **péplu** s.n.] — Din lat. **peplum**

PÉPSI, *pepsiuri,* s.n. Pepsi-cola. [Pl. și (f.): *pepsi*] — Abr. de la **pepsi-cola.**

PÉPSIC, -Ă, *pepsici, -ce,* adj. Care aparține pepsinei, privitor la pepsină. — Din fr. **pepsique.**

PÉPSI-CÓLA®, *pepsi-cole,* s.f. Nume comercial al unei băuturi răcoritoare acidulate, care conține esență de cola. [Pl. și: *pepsi-cola*] — Din engl. **pepsi-cola.**

PEPSÍNĂ, *pepsine,* s.f. Enzimă secretată de mucoasa stomacului vertebratelor, care transformă proteinele în peptide; *p. ext.* medicament

extras din mucoasa stomacală a unor animale, care se administrează în tratamentul bolilor de stomac. — Din fr. **pepsine,** germ. **Pepsin.**

PEPTIDÁZĂ, *peptidaze,* s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peptidelor. — Din fr. **peptidase.**

PEPTÍDĂ, *peptide,* s.f. Substanţă chimică alcătuită din mai mulţi aminoacizi. — Din fr. **peptide.**

PEPTIZÁNT, -Ă, *peptizanţi, -te,* adj., s.m. (Substanţă) care produce peptizarea. — Din fr. **peptisant.**

PEPTIZÁRE, *peptizări,* s.f. (Chim.) Trecere a unei substanţe coloidale din stare de gel în stare de dispersie coloidală. — După fr. **peptisation.**

PEPTÓNĂ, *peptone,* s.f. Amestec de peptide sub formă de pulbere albă-gălbuie, cu miros caracteristic, cu gust amar-sălciu, solubil în apă sau în alcool diluat, asimilabil de organismul uman, folosit în medicină. — Din fr. **peptone.**

PEPTONURÍE, *peptonurii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a peptonelor în urină; cantitate de peptone prezentă în urină. — Din fr. **peptonurie.**

PER prep. (Termen comercial folosit în legătură cu preţul unei mărfi raportat la o unitate de măsură) Pentru, de fiecare. — Din it., germ. **per.**

PERACÍD, *peracizi,* s.m. Termen generic dat acizilor care conţin mai mult oxigen decât acidul obişnuit corespunzător. — Din fr. **peracide.**

PERCAÍNĂ s.f. Pulbere albă cristalină, inodoră, solubilă în apă, folosită ca anestezic local. — Din fr. **percaïne.**

PERCÁL, *percale,* s.n. (Înv.) Pânză de bumbac subţire şi netedă. — Din germ. **Perkal,** fr. **percale.**

PERCALÍNĂ s.f. (Înv.) Pânză de bumbac uşoară şi lucioasă, uneori imprimată, folosită de obicei la căptuşitul hainelor. — Din fr. **percaline.**

PERCEÁ s.f. v. **percică.**

PERCÉPE, *percép,* vb. III. Tranz. **1.** A sesiza ceva cu ajutorul simţurilor şi al gândirii, prin reflectare nemijlocită; *p. ext.* a înţelege, a pricepe. **2.** A încasa un impozit sau o taxă oficială. — Din lat. **percipere** (după *pricepe).*

PERCÉPERE, *perceperi,* s.f. Acţiunea de *a percepe* şi rezultatul ei. — V. **percepe.**

PERCEPTÍBIL, -Ă, *perceptibili, -e,* adj. **1.** Care poate fi sesizat prin reflectare nemijlocită, cu ajutorul simţurilor. **2.** (Rar; despre impozite sau taxe oficiale) Care poate fi încasat. — Din fr. **perceptible.**

PERCEPTIBILITÁTE s.f. Faptul de a fi perceptibil (**1**). — Din fr. **perceptibilité.**

PERCEPTÍV, -Ă, *perceptivi, -e,* adj. Care aparţine facultăţii de a percepe (**1**), care se referă la percepere; care poate percepe. — Din fr. **perceptif.**

PERCEPTÓR, *perceptori,* s.m. (În trecut) Persoană însărcinată cu strângerea impozitelor şi a taxelor oficiale; agent de percepţie. [Acc. şi *percéptor*] — Din lat. **perceptor,** fr. **percepteur.**

PERCEPTORIÁL, -Ă, *perceptoriali, -e*, adj. (Rar) Care aparţine perceptorului, privitor la perceptor, de perceptor. [Pr.: *-ri-al*] — **Perceptor** + suf. *-ial.*

PERCÉPŢIE, *percepţii,* s.f. **1.** Proces psihic de cunoaştere senzorială, prin care obiectele şi fenomenele sunt reflectate ca întregi; *p. ext.* facultatea de a percepe fenomenele lumii exterioare; înţelegere, cunoaştere. G *Percepţie extrasenzorială* = telepatie. **2.** (În trecut) Instituţie care încasa impozitele sau taxele oficiale; clădire, birou în care îşi avea sediul această instituţie. F Încasarea unui impozit sau a unei taxe oficiale. — Din lat. **perceptio,** fr. **perception.**

PERCHEZÍŢIE s.f. v. **perchiziţie.**

PERCHEZIŢIONÁ vb. I v. **perchiziţiona.**

PERCHIZÍŢIE, *perchiziţii,* s.f. Cercetare făcută de către organele de urmărire penală sau de procuror asupra unei persoane ori la domiciliul acesteia, pentru strângerea probelor privitoare la o infracţiune sau pentru descoperirea infractorului. F P. gener. Scotocire. [Var.: **perchezíţie** (înv.) **perchiziţiúne** s.f.] — Din fr. **perquisition.**

PERCHIZIŢIONÁ, *perchiziţionez,* vb. I. Tranz. A efectua o perchiziţie, a supune unei perchiziţii o persoană, o locuinţă. F P. gener. A scotoci. [Pr.: *-ţi-o-*. — Var.: **percheziţioná** vb. I] — Din fr. **perquisitionner.**

PERCHIZIŢIÚNE s.f. v. **perchiziţie.**

PERCÍCĂ, *percele,* s.f. (Reg.) Cârlionţ, moţ (pe frunte). F Smoc de păr pe fruntea cailor. [Var.: **perceá** s.f.] — Din tc. **pürçek.**

PERCIÚN s.m. v. **perciune.**

PERCIUNÁT, -Ă, *perciunaţi, -te,* adj. Care poartă perciuni, cu perciuni. — Din **perciune.**

PERCIÚNE, *perciuni*, s.m. Fiecare dintre cele două şuviţe de păr (adesea lăsate lungi şi răsucite) care se prelungesc lateral pe obraz, lângă urechi, de la tâmple în jos (la bărbaţi). F (Rar) Favorit. F (Rar) Smoc de păr de pe fruntea cailor. [Var.: **perciún** s.m.] — Din tc. **perçem.**

PERCLORÁT, *perclorați*, s.m. Sare a acidului percloric. — Din fr. **perchlorate.**

PERCLÓRIC adj. (În sintagma) *Acid percloric* = acid oxigenat al clorului, având aspectul unui lichid incolor care fumegă în aer. — Din fr. **perchlorique.**

PERCOLÁRE, *percolări,* s.f. **1.** Extragerea dintr-un minereu a unor metale sau a unor compuşi metalici prin dizolvarea acestora. **2.** (Geol.) Străbatere a solului de către apa din precipitaţii. — După fr. **percolation.**

PERCUTÁ, *percutez,* vb. I. Tranz. **1.** A lovi capsa unui cartuş, a unui focos etc. cu percutorul pentru a provoca aprinderea încărcăturii. **2.** A examina un bolnav prin percuţie. — Din fr. **percuter.**

PERCUTÁNT, -Ă, *percutanţi, -te,* adj. **1.** (Despre proiectile) Care explodează la atingerea unui obstacol sau în urma unei percuţii. **2.** (Mine; în sintagma) *Perforator percutant* = perforator mecanic al cărui sfredel acţionează prin lovituri. **3.** Cu o mare putere de pătrundere; frapant prin claritate, precizie. F Care provoacă şoc psihologic. — Din fr. **percutant.**

PERCUTÁRE, *percutări,* s.f. Acţiunea de *a percuta.* — V. **percuta.**

PERCUTÓR, *percutoare,* s.n. Piesă a unor instalaţii şi agregate tehnice care, prin percuţie, pune în mişcare sau opreşte diferitele părţi ale instalaţiei. F Spec. Piesă la armele de foc, la focosul unui proiectil etc. care loveşte focosul sau capsa proiectilului pentru a produce aprinderea încărcăturii. — Din fr. **percuteur.**

PERCÚŢIE, *percuţii*, s.f. **1.** Metodă de a diagnostica o afecţiune după sunetul rezultat din lovirea uşoară şi repetată a unei regiuni a corpului. F Masaj care constă din aplicarea unor lovituri rapide asupra unei regiuni a corpului. **2.** Procedeu de producere a sunetelor prin lovirea cu un ciocănel a unei membrane, a unei lame, a unei plăci metalice de la un instrument muzical. G *Instrument de percuţie* = instrument muzical care produce sunete prin percuţie (**2**). **3.** Lovire cu percutorul a capsei, a focosului unui proiectil, pentru a provoca aprinderea încărcăturii. [Var.: **percuţiúne** s.f.] — După fr. **percussion.**

PERCUŢIONÍST, *percuţionişti,* s.m. Persoană care asigură acompaniamentul la un instrument de percuţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **percussionniste.**

PERCUŢIÚNE s.f. v. **percuţie.**

PERDÁF, *perdafuri*, s.n. (Înv.) Radere de jos în sus, în contra direcţiei în care creşte părul. G Expr. (Fam.) *A da* (sau *a trage) cuiva un perdaf* = a certa, a mustra aspru pe cineva. — Din tc. **perdah.**

PERDÁNT, -Ă, *perdanţi, -te,* adj. (Şi substantivat) Care pierde la joc, într-o afacere, într-o competiţie etc. — Din fr. **perdant.**

PERDĂFUÍ, *perdăfuiesc*, vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) rade cu perdaf. — **Perdaf** + suf. *-ui.*

PERDEÁ, *perdele,* s.f. **1.** Obiect confecţionat dintr-un material textil care se atârnă la ferestre şi la uşi pentru a împiedica pătrunderea luminii, pentru a opri vederea din afară, în scop decorativ etc. G Loc. adj. şi adv. *Cu perdea* = (care este exprimat, spus, făcut etc.) în mod discret, indirect, pe ocolite. *Fără perdea* = (care este exprimat, spus, făcut etc.) pe faţă, fără înconjur, în mod necuviincios, trivial. G Expr. *A avea perdea la ochi* = a nu pricepe un lucru. *A(-i) pune* (cuiva) *perdea* (sau *perdele) la ochi* = a împiedica (pe cineva) să vadă lucrurile aşa cum sunt; a înşela (pe cineva). *A-i lua* (cuiva) *perdeaua de pe ochi* = a face (pe cineva) să înţeleagă, să vadă clar. F Obiect confecţionat din şiraguri lungi şi dese de mărgele atârnate în deschizătura unei intrări, în loc de uşă. F Spec. (Înv.) Draperia de la uşa de intrare în camera domnitorului sau a vizirului; *p. ext.* intrare; anticameră. F Spec. (Înv.) Cortină. F P. anal. Ceea ce acoperă vederea ca o perdea (**1**); *fig.* ceea ce împiedică înţelegerea unui lucru. **2.** Şir de arbori sădiţi în linie dreaptă, de obicei cu scopul de a proteja culturile (împotriva vântului); *p. ext.* fâşie de pădure. **3.** (Pop.) Adăpost (de iarnă) pentru oi. F Adăpost (de trestie) făcut în jurul răsadniţelor timpurii din grădinile de zarzavat. **4.** (Med.; pop.) Cataractă; leucom. — Din tc. **perde.**

PERDEGÍU, *perdegii,* s.m. Slujbaş însărcinat cu paza la uşa de la camera domnitorului sau a înalţilor demnitari; perdelegiu. — Din tc. **perdeci.**

PERDELEGÍU, *perdelegii,* s.m. (Înv.) **1.** Perdegiu. **2.** Fabricant de perdele (**1**). — **Perdea** + suf. *-giu.*

PERDELUÍ, *perdeluiesc,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) acoperi, a (se) învălui ca într-o perdea (**1**). — **Perdea** + suf. *-ălui.*

PERDELUÍRE, *perdeluiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) perdelui* şi rezultatul ei. — V. **perdelui.**

PERDELUÍT, -Ă, *perdeluiţi, -te,* adj. (Rar) Acoperit cu perdele (**1**). — V. **perdelui.**

PERDELÚŢĂ, *perdeluţe,* s.f. Diminutiv al lui *perdea* (**1**). — **Perdea** + suf. *-uţă.*

PERDÍŢIE, *perdiţii,* s.f. Stare de decădere morală în care se află cineva; pierzanie. F Ceea ce provoacă decăderea morală a cuiva. — Din fr. **perdition.**

PERÉCHE, *perechi,* s.f. (De obicei urmat de determinări). **1.** (Adesea cu valoare de num. card.) Grup de două fiinţe de acelaşi fel. F (Adverbial; cu valoare de num. distributiv) În grup de doi, doi câte doi. F Spec. Cuplu de

dansatori. F Grup format din două părți sau organe identice și simetrice ale (corpului) unei ființe. G *(O) pereche de palme* = două lovituri succesive aplicate cuiva (pe obraz) cu palma. **2.** Grup format din două exemplare din același fel de obiecte. F Spec. Grup de obiecte de același fel, care formează o unitate, folosindu-se împreună. **3.** Fiecare dintre cele ființe, două obiecte, două fenomene care formează un grup (unitar), considerate în raport cu cea de-a doua ființă, cu cel de-al doilea obiect etc.; ființă, obiect, fenomen care seamănă perfect cu altă ființă, cu alt obiect, cu alt fenomen. G Loc. adj. *Fără pereche* = unic în felul său. G Expr. *A nu-și avea* (sau *afla* etc.) *pereche* = a nu se putea compara cu nimic prin însușirile pe care le posedă; a nu avea seamăn. **4.** Obiect alcătuit din două părți identice și simetrice unite între ele. G *Pereche de case* = corp de case (care formează o unitate). *Pereche de haine* = costum de haine. *Pereche de cărți* = set, pachet de cărți de joc. **5.** Grup format din doi indivizi de sex opus; cuplu. — Lat. **paric(u)la.**

PEREGRÍN, *peregrini,* s.m. Persoană care călătorește mult (rătăcind din loc în loc); călător. F (Înv.) Pelerin. [Var.: **pelegrín** s.m.] — Din lat. **peregrinus,** fr. **pérégrin,** it. **pellegrino.**

PEREGRINÁ, *peregrinez,* vb. I. Intranz. A cutreiera prin locuri îndepărtate; a colinda, a călători prin lume; a hoinări. F (Rar) A merge în pelerinaj într-un loc sfânt. — Din fr. **pérégriner,** lat. **peregrinari.**

PEREGRINÁGIU s.n. v. **peregrinaj.**

PEREGRINÁJ, *peregrinaje*, s.n. (Rar) **1.** Pelerinaj. **2.** Peregrinare. [Var.: (înv.) **peregrinágiu** s.n.] — **Peregrin** + suf. *-aj.* Cf. it. p e l l e g r i n a g g i o.

PEREGRINÁRE, *peregrinări,* s.f. Acțiunea de *a peregrina*; călătorie lungă prin locuri îndepărtate; peregrinație, peregrinaj. — V. **peregrina.**

PEREGRINÁȚIE, *peregrinații,* s.f. (Rar) Peregrinare. [Var.: **peregrinațiúne** s.f.] — Din lat. **peregrinatio, -onis,** fr. **pérégrination.**

PEREGRINAȚIÚNE s.f. v. **peregrinație.**

PEREMPTÓRIU, -IE, *peremptorii*, adj. Care nu poate fi tăgăduit, combătut cu nimic (atât este de evident); vădit, evident. — Din lat. **peremptorius,** fr. **péremptoire.**

PEREMPȚIÚNE, *perempțiuni,* s.f. (Jur.) Stingere, încetare a unui proces prin depășirea termenului legal de introducere a acțiunii; perimare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **péremption.**

PERÉN, -Ă, *pereni, -e,* adj. (Despre plante) Care trăiește și rodește mai mulți ani de-a rândul, având o rădăcină persistentă din care se dezvoltă în fiecare primăvară o nouă tulpină; vivace. F Fig. Care are caracter stabil, care durează mult timp; durabil. — Din lat. **perennis,** fr. **pérenne.**

PERENITÁTE s.f. (Adesea fig.) Însușirea de a fi peren; durabilitate, persistență. — Din fr. **pérennité.**

PERESTRÓIKA s.f. (În fosta URSS) Reconstrucție a vieții economice și politice (1985–1991) preconizată prin lucrările și activitatea lui Mihail Gorbaciov și bazată pe dezvoltarea comunicării și a transparenței. — Cuv. rus.

PERÉTE, *pereți,* s.m. **1.** Element de construcție așezat vertical (sau puțin înclinat), făcut din zidărie, din lemn, din piatră etc., care limitează, separă sau izolează încăperile unei clădiri între ele sau de exterior și care susține planșeele, etajele și acoperișul. G Loc. adj. *De perete* = care este fixat, prins de perete. *Lampă de perete.* G Loc. adj. și adv. *Perete în perete* = cu unul din pereți comun sau lipit de cel al încăperii vecine; *p. ext.* (care este) în imediata vecinătate a (locuinței) cuiva. G Expr. *A da* (sau *a deschide, a lăsa, a izbi* etc.) *ușa* (sau *poarta) de perete* = a deschide larg, la maximum ușa, poarta. *A se da* (sau *a se izbi, a se bate) cu capul de pereți* (sau *de toți pereții*) = a fi deznădăjduit; a regreta enorm o greșeală făcută. *De când (se) scria musca pe perete* = de demult. *Între patru pereți* = **a)** la adăpost; **b)** în secret; izolat. *Pereții au ochi* (sau *urechi*), se zice pentru a atrage cuiva atenția să fie precaut, să se ferească atunci când spune ceva (secret). *A vorbi la pereți* = a vorbi zadarnic, fără să fie ascultat. **2.** Masiv pietros care se înalță (aproape) vertical. **3.** Parte a unui obiect, a unui sistem tehnic etc. care se aseamănă cu un perete (**1**), mărginind, izolând, protejând; piesă dintr-un sistem tehnic care are rolul de a separa între ele anumite spații sau sistemul tehnic de spațiile înconjurătoare. F Element anatomic, membrană etc. care înconjoară o cavitate a corpului. [Var.: (reg.) **păréte** s.m.] — Lat. **paries, -tis.**

PERÉU, *pereeuri,* s.n. Strat de piatră care căptușește un taluz, un șanț sau o suprafață înclinată de teren pentru a împiedica surparea pământului sau eroziunea lui de către ape. [Pl. și: *peree*] — Din fr. **perré.**

PERFÉCT, -Ă, *perfecți, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care întrunește în gradul cel mai înalt toate calitățile cerute; desăvârșit. G *Gaz perfect* = gaz ale cărui molecule, de dimensiuni neglijabile față de distanțele dintre ele, nu exercită forțe de atracție una asupra alteia și care verifică, la orice temperatură, legile gazelor. *Număr perfect* = număr natural egal cu suma divizorilor săi. **2.** (Adesea adverbial) Absolut, deplin, complet, total. F (Adverbial; eliptic) Îmi convine, sunt de acord; foarte bine, bravo, excelent. **II.** S.n. Timp al verbului care exprimă o acțiune petrecută și încheiată în trecut; trecut. G *Perfectul compus* = timp trecut care exprimă acțiunea fără a o raporta la momentul vorbirii sau raportând-o ca un trecut mai îndepărtat. *Perfectul simplu* = timp trecut care exprimă acțiunea fără a o raporta la momentul vorbirii, sau raportând-o la un trecut mai apropiat. *Mai mult ca perfectul* = timp trecut folosit pentru a exprima o acțiune încheiată înaintea alteia, petrecută tot în trecut. — Din lat. **perfectus,** germ. **perfekt.**

PERFECTÁ, *perfectez,* vb. I. Tranz. A duce la bun sfârșit, a desăvârși, a definitiva, a încheia (un acord, o tranzacție etc.). — Din **perfect.**

PERFECTÁRE, *perfectări,* s.f. Acțiunea de *a perfecta* și rezultatul ei. — V. **perfecta.**

PERFECTÍBIL, -Ă, *perfectibili, -e,* adj. Care poate fi desăvârșit, perfecționat. — Din fr. **perfectible.**

PERFECTIBILITÁTE s.f. Însușirea sau faptul de a fi perfectibil. F Credință apărută în epoca iluminismului potrivit căreia folosirea adecvată a rațiunii ar avea ca rezultat realizarea deplină a posibilităților umane. — Din fr. **perfectibilité.**

PERFECTÍV, -Ă, *perfectivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre aspectul, sensul verbelor) Care exprimă acțiunea verbului eliminând noțiunea de durată și de desfășurare, insistând asupra începutului și sfârșitului ei, a rezultatului ei; (despre verbe) care are acest aspect. **2.** S.n. Verb care are aspect perfectiv. — Din fr. **perfectif,** germ. **perfektiv.**

PERFECTIVIZÁ, *perfectivizez,* vb. I. Tranz. (Gram.) A face ca un verb să devină perfectiv. — **Perfectiv** + suf. *-iza.*

PERFECTIVIZÁRE, *perfectivizări,* s.f. Acțiunea de *a perfectiviza.* — V. **perfectiviza.**

PERFECTIVIZÁT, -Ă, *perfectivizați, -te,* adj. (Despre verbe) Care a devenit perfectiv. — V. **perfectiviza.**

PERFECTIZÁ, *perfectizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A perfecționa. — **Perfect** + suf. *-iza.*

PERFÉCȚIE s.f. v. **perfecțiune.**

PERFECȚIONÁ, *perfecționez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) îmbunătăți calitativ. F A face să acumuleze sau a acumula (prin studii sistematice) cunoștințe temeinice (și noi) într-un anumit domeniu. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **perfectionner.**

PERFECȚIONÁRE, *perfecționări,* s.f. Acțiunea de *a (se) perfecționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **perfecționa.**

PERFECȚIONÁT, -Ă, *perfecționați, -te*, adj. Care a devenit de o mai bună calitate, îmbunătățit (calitativ); care reprezintă un progres. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **perfecționa.**

PERFECȚIONÍSM s.n. **1.** Tendință de a atinge perfecțiunea. **2.** (Med.) Tendință maladivă spre perfecțiune, care poate ajunge la obsesie. **3.** Punct de vedere la stoici și scriitorii creștini, după care scopul vieții este atingerea unui ideal perfect. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **perfectionnisme.**

PERFECȚIONÍST, -Ă, *perfecționiști, -ste,* adj. s.m. și f. **1.** (Adept) al perfecționismului (**1**). **2.** (Persoană) care suferă de perfecționism (**2**). — Din fr. **perfectionniste.**

PERFECȚIÚNE, (**2**) *perfecțiuni,* s.f. **1.** Însușirea de a fi perfect, starea a ceea ce este perfect; desăvârșire. G Loc. adv. *La perfecție* = în mod desăvârșit, perfect. **2.** (Concr.) Lucru sau ființă perfectă, desăvârșită. **3.** (În teologia și filosofia tradițională) Caracterul a ceea ce este neschimbător și autonom, care nu posedă nimic potențial. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: **perfécție** s.f.] — Din lat. **perfectio, -onis,** fr. **perfection.**

PERFÍD, -Ă, *perfizi, -de,* adj. (Despre oameni) Care, sub o înfățișare binevoitoare sau indiferentă, ascunde răutate, viclenie, necinste; care vatămă pe cel care îi acordă încredere. F (Despre manifestările oamenilor, fenomene, lucruri) Care este vătămător, periculos, fără să pară astfel. — Din fr. **perfide.**

PERFIDÍE, *perfidii,* s.f. Trăsătură de caracter, faptă, manifestare care denotă răutate, viclenie, necinste, în ciuda aparențelor (binevoitoare). [Acc. și: *perfídie*] — Din fr. **perfidie.**

PERFOLIÁT, -Ă, *perfoliați, -te,* adj. (Despre frunze sau despre pețioluri) Care înfășoară tulpina astfel încât pare străpuns de ea. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **perfolié.**

PERFORÁ, *perforez,* vb. I. **1.** Tranz. A face o gaură care străpunge un material. F Spec. A străpunge cu o mașină specială bilete, tichete etc. pentru a marca. **2.** Tranz. și refl. (Med.) A (se) sparge, a (se) găuri, a produce sau a apărea un orificiu ca urmare a unui proces patologic. — Din fr. **perforer.**

PERFORÁJ, *perforaje,* s.n. Perforare. — Din fr. **perforage.**

PERFORÁNT, -Ă, *perforanți, -te,* adj. Care perforează. F (Anat.; despre mușchi) Care este străbătut de tendoane, de artere etc. — Din fr. **perforant.**

PERFORÁRE, *perforări,* s.f. Acțiunea de *a (se) perfora* și rezultatul ei; perforație, perforat[1], perforaj, găurire, străpungere. — V. **perfora.**

PERFORÁT[1] s.n. Perforare. — V. **perfora.**

PERFORÁT[2], -Ă, *perforați, -te,* adj. Găurit, străpuns cu ajutorul unei unelte sau al unei mașini. F Spec. (Despre părți ale corpului) Străpuns de

un glonț, de o armă ascuțită (care produce o gaură). F (Despre organe, țesuturi) Găurit, cu orificiu apărut în urma unui proces patologic, a unui traumatism. — V. **perfora.**

PERFORATÓR, -OÁRE, *perforatori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Mașină, aparat, unealtă cu care se fac găuri într-un material. **2.** S.n. (Inform.) Periferic care permite operații de ieșire pe cartele perforate sau bandă de hârtie perforată. **3.** S.m. și f. (Rar) Persoană care se ocupă cu perforarea unei piese tehnice, a unui perete de stâncă etc. — Din fr. **perforateur.**

PERFORÁȚIE, *perforații,* s.f. Perforare; (concr.) gaură făcută prin perforare. F (Med.) Găurire a unui organ, a unui țesut, a unui os, a unei membrane în urma unui proces patologic; (concr.) gaură, orificiu astfel apărut. [Var.: **perforațiúne** s.f.] — Din fr. **perforation.**

PERFORAȚIÚNE s.f. v. **perforație.**

PERFORMÁNT, -Ă, *performanți, -te,* adj. **1.** (Despre sisteme tehnice, aparate, mașini etc.) Care este susceptibil de un randament ridicat. **2.** (Ec.; despre produse) Foarte competitiv. — Din fr. **performant.**

PERFORMÁNȚĂ, *performanțe,* s.f. Rezultat (deosebit de bun) obținut de cineva într-o întrecere sportivă; *p. ext.* realizare deosebită într-un domeniu de activitate. F Cel mai bun rezultat obținut de un sistem tehnic, de o mașină, de un aparat etc. — Din fr. **performance.**

PERFORMÉR, -Ă, *performeri, -e*, s.m. și f. Sportiv, echipă, cal de curse care a obținut o performanță deosebită într-o întrecere. — Din engl. **performer.**

PERFÚZIE, *perfuzii,* s.f. Introducere lentă și continuă, picătură cu picătură, a sângelui sau a unei substanțe medicamentoase în venă ori în țesutul subcutanat, în scopuri terapeutice. — Din fr. **perfusion.**

PERFUZÓR, *perfuzoare,* s.n. (Med.) Instrument folosit pentru perfuzie. — Din fr. **perfuseur.**

PERGAMÉNT, *pergamente,* s.n. **1.** Piele (de oaie, de viței etc.) prelucrată special pentru a se putea scrie pe ea, folosită în trecut în loc de hârtie. **2.** Document, text scris pe pergament (**1**). **3.** Hârtie translucidă care nu lasă să pătrundă grăsimile sau umezeala, folosită mai ales la ambalarea alimentelor; hârtie pergaminată. — Din lat. **pergamentum.**

PERGAMENTÓS, -OÁSĂ, *pergamentoși, -oase,* adj. Care are aspectul sau consistența pergamentului. — **Pergament** + suf. *-os.*

PERGAMINÁTĂ, *pergaminate,* adj. f. (În sintagma) *Hârtie pergaminată* = pergament (**3**). — Cf. it. p e r g a m e n a t o.

PERGAMOÍD s.n. v. **pegamoid.**

PERGAMÚT, -Ă, *pergamuți, -te*, adj. (În sintagma) *Păr pergamut* = varietate de păr cu fructe galbene, zemoase și parfumate. *Pară pergamută* (și substantivat, f.) = fructul varietății de păr descrise mai sus. [Var.: **bergamót, -ă, bergamút, -ă** adj.] — Din ngr. **perghamóto.**

PERGHÉL, *pergheluri,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Cerc; circumferință. G Loc. adv. *În perghel* = circular. G Loc. vb. *A da pergheluri* = a înconjura. F Numele unui joc de copii cu arșice. **2.** Instrument în formă de compas, folosit la măsurarea sau compararea grosimilor; *p. gener.* compas. **3.** Partea concavă a unei bolți; zidărie în formă de arc sau de semicerc. — Din tc. **pergel.**

PÉRGOLĂ, *pergole,* s.f. Construcție ușoară într-un parc sau într-o grădină, formată dintr-o rețea de grinzi de lemn susținute de șiruri de coloane, de stâlpi pe care se întind plante agățătoare decorative. — Din fr., it. **pergola.**

PERHIDRÓL s.n. Soluție de apă oxigenată, folosită ca dezinfectant, ca decolorant și în cosmetică. — Din fr. **perhydrol.**

PERI- Element de compunere însemnând „în jurul", care servește la formarea unor adjective. — Din fr. **péri-.**

PERIÁ, *périi*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) curăța de praf, de scame, de noroi cu ajutorul periei. F A(-și) netezi părul cu peria de cap. **2.** Tranz. A trece de repetate ori cu peria de fuioare peste fuiorul de in sau de cânepă ieșit din ragilă pentru a-l curăța de câlți, de impurități; a scărmăna, a pieptăna. **3.** Tranz. Fig. A stiliza, a îndrepta, a îmbunătăți o lucrare literară, științifică etc. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate, a lovi. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A linguși pe cineva. [Pr.: *-ri-a*] — Din **perie.**

PERIÁNT, *periante,* s.n. Învelișul floral al plantelor (diferențiat în caliciu și corolă). [Pr.: *-ri-ant*] — Din fr. **périanthe.**

PERIARTERÍTĂ, *periarterite,* s.f. Inflamație care cuprinde succesiv toate straturile peretelui arterial, producând obstruări arteriale și noduli de-a lungul unor artere, în special la cele ale membrelor. [Pr.: *-ri-ar-*] — Din fr. **périartérite.**

PERIARTRÍTĂ, *periartrite,* s.f. Inflamație a țesuturilor din jurul unei articulații. [Pr.: *-ri-ar-*] — Din fr. **périarthrite.**

PERIÁT[1], *periaturi,* s.n. Faptul de *a (se) peria.* [Pr.: *-ri-at*] — V. **peria.**

PERIÁT[2], -Ă, *periați, -te,* adj. Curățat sau netezit cu peria. [Pr.: *-ri-at*] — V. **peria.**

PERIBÓL, *periboluri,* s.n. **1.** Spațiu sacru în jurul templelor grecești sau romane, decorat cu statui și monumente votive. **2.** Incintă exterioară a unor edificii sacre. — Din fr. **péribole.**

PERIBRONȘÍTĂ, *peribronșite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesutului conjunctiv din jurul bronhiilor. — Din fr. **péribronchite.**

PERICÁRD, *pericarduri,* s.n. Înveliș al inimii, format dintr-o foiță seroasă și una fibroasă. [Pl. și: *pericarde*] — Din fr. **péricarde.**

PERICÁRDIC, -Ă, *pericardici, -ce*, adj. Care aparține pericardului, privitor la pericard. — Din fr. **péricardique.**

PERICARDÍTĂ, *pericardite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamația pericardului. — Din fr. **péricardite.**

PERICÁRP, *pericarpuri,* s.n. Ansamblul straturilor de țesuturi care alcătuiesc pereții unui fruct. [Pl. și: *pericarpe*] — Din fr. **péricarpe.**

PERICARPÁTIC, -Ă, *pericarpatici, -ce,* adj. (Geogr.; despre forme de relief, regiuni) Care este situat în jurul Munților Carpați. — **Peri-** + **carpatic.**

PERICÉNTRU, *pericentre,* s.n. (Astron.) Punct de pe orbita unui corp ceresc situat la cea mai mică depărtare de corpul ceresc central în raport cu care se face mișcarea. — Din fr. **péricentre,** engl. **pericentre.**

PERICÍCLU, *pericicluri,* s.n. Strat extern al cilindrului central al rădăcinii sau tulpinii plantelor. — Din fr. **péricycle.**

PERICISTÍTĂ, *pericistite,* s.f. (Med.) Inflamație acută sau cronică a țesutului din jurul vezicii urinare. — Din fr. **péricystite.**

PERICLÁZ s.n. Oxid de magneziu natural, cristalizat. — Din fr. **péricIase.**

PERICLÍN, *periclinuri,* s.n. **1.** (Bot.) Totalitatea frunzelor sau bracteelor care formează involucrul florilor din familia compozeelor. **2.** (Geol.) Zonă de apropiere și de unire a formațiunilor geologice de pe cele două flancuri ale cutelor. — Din fr. **péricline.**

PERICLINÁL, -Ă, *periclinali, -e,* adj. (Geol.) Referitor la periclin (**2**); care este situat în jurul suprafeței axiale a cutelor scoarței Pământului. — Din fr. **périclinal.**

PERICLÍNIC, -Ă, *periclinici, -ce*, (Bot.) Care are periclin (**1**). — **Periclin** + suf. *-ic.*

PERICLITÁ, *periclitez,* vb. I. Tranz. A pune în pericol; a primejdui. — Din fr. **péricliter.**

PERICLITÁNT, -Ă, *periclitanți, -te,* adj. Primejdios. — Din fr. **périclitant.**

PERICLITÁRE, *periclitări,* s.f. Acțiunea de *a periclita* și rezultatul ei; primejduire. — V. **periclita.**

PERICLITÁTE s.f. Pericol, primejdie. — Din **periclita.**

PERÍCOL, *pericole,* s.n. Situație, întâmplare care pune sau poate pune în primejdie existența, integritatea cuiva sau a ceva; primejdie, amenințare. G *Pericol social* = caracterul unei acțiuni sau inacțiuni prin care se aduce atingere suveranității, independenței sau unității statului, persoanei și drepturilor acestuia și în general ordinii de drept. F (Rar) Risc. — Din lat. **periculum,** it. **pericolo.**

PERICOLECISTÍTĂ, *pericolecistite,* s.f. (Med.) Inflamație a membranei care acoperă vezicula biliară și a țesutului care o înconjoară. — Din fr. **péricholécystite.**

PERICOLÍTĂ, *pericolite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesutului din jurul colonului. — Din fr. **péricolite.**

PERICOLPÍTĂ, *pericolpite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesuturilor din jurul vaginului. — Din fr. **péricolpite.**

PERICÓPĂ, *pericope,* s.f. Pasaj din Biblie , cu caracter moralizator, citit în cadrul unei slujbe religioase. F (Rar) Definiție exactă. — Din germ. **Perikope.**

PERICRANIÁN, -Ă, *pericranieni, -e,* adj. Care aparține pericraniului, privitor la pericraniu. [Pr.: *-ni-an*] — **Pericraniu** + suf. *-an.*

PERICRÁNIU, *pericranii,* s.n. Periostul suprafeței externe a craniului. — Din ngr. **perikránion,** fr. **péricrâne.**

PERICULÓS, -OÁSĂ, *periculoși, -oase,* adj. Care prezintă sau poate prezenta un pericol; primejdios. — Din lat. **periculosus,** it. **pericoloso.**

PERICULOZITÁTE s.f. Însușirea sau faptul de a fi periculos. — **Periculos** + suf. *-itate.*

PERIDÉRM, *periderme,* s.n. **1.** (Anat.) Pătură superficială a epidermei fetale. **2.** (Bot.) Totalitatea țesuturilor protectoare care înlocuiesc epiderma. — Din fr. **périderme.**

PERIDÓT, *peridote,* s.n. Silicat natural de magneziu și de fier cristalizat, de culoare verzuie-măslinie, galbenă sau incoloră, cu luciu sticlos. — Din fr. **péridot.**

PERIDOTÍT, *peridotite,* s.n. Rocă în care predomină peridotul. [Var.: **peridotítă** s.f.] — Din fr. **péridotite,** germ. **Peridotite.**

PERIDOTÍTĂ s.f. v. **peridotit.**

PERIDRÓM, *peridromuri*, s.n. **1.** Galerie acoperită care înconjoară un edificiu la nivelul pământului, servind ca loc de plimbare. **2.** Spațiul exterior cuprins între peretele naosului și colonada unui templu antic. — Din fr. **péridrome.**

PÉRIE, *perii,* s.f. **1.** Obiect făcut dintr-o placă de lemn, de os, de metal în care sunt fixate fire de păr de animale, fire textile, de sârmă, fire sintetice și care servește la frecat, la curățat etc. manual diverse obiecte. F Fig. (Fam. și depr.) Om lingușitor. **2.** Unealtă sau organ de mașină asemănătoare cu

peria (**1**), folosite la curăţarea, netezirea sau înăsprirea suprafeţei unui corp. F Unealtă asemănătoare cu o perie (**1**), cu care se bate hârtia aşezată pe un şpalt, cu scopul de a imprima pe ea textul; *p. ext.* text imprimat astfel, care serveşte pentru corectură. **3.** Piesă componentă a maşinilor electrice, care face contactul electric alunecător cu colectorul sau cu inelele de contact. — Et. nec. Cf. sl. p e r i j e.

PERIÉC, *perieci,* s.m. Persoană din Sparta antică aparţinând unei categorii sociale de oameni liberi, dar lipsiţi de drepturi politice. [Pr.: *-ri-ec*] — Din fr. **périèque.**

PERIEGÉZĂ, *periegeze,* s.f. (Livr.) Călătorie. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **périégèse.**

PERIÉR, -Ă, *perieri, -e,* s.m. şi f. (Rar) Lucrător care se ocupă cu confecţionarea sau cu vânzarea periilor, a pensulelor, a bidinelelor. [Pr.: *-ri-er*] — **Perie** + suf *-ar*.

PERIÉRE, *perieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) peria* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **peria.**

PERIERÍE, *perierii,* s.f. (Rar) Ateliere în care se fac (şi se vând) perii; magazin de perii. [Pr.: *-ri-e-*] — **Perier** + suf. *-ie.*

PERIESOFAGÍTĂ, *periesofagite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului din jurul esofagului. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **périesophagite.**

PERIETÓR, -OÁRE, *perietori, -oare,* adj. (Despre unele organe de maşini) Care curăţă, netezeşte, piaptănă, scarmănă. [Pr.: *-ri-e-*] — **Peria** + suf *-tor.*

PERIETÚRĂ, *perieturi,* s.f. Acţiunea de a (se) peria şi rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — **Peria** + suf. *-tură.*

PERIFÉRIC, -Ă, *periferici, -ce,* adj. Care ţine de periferie, privitor la periferie; situat la periferie, specific periferiei. F Fig. De mică însemnătate; secundar. F (Substantivat, n.) Subsistem al calculatorului electronic care permite operaţii de transfer de date. — Din fr. **périphérique.**

PERIFERÍE, *periferii,* s.f. (Adesea fig.) Ţinut, regiune, cartier, zonă, punct situate la margine în raport cu centrul sau cu un punct de referinţă. G Loc. adj. *De periferie* = **a)** provincial; **b)** de calitate sau importanţă redusă; **c)** care aparţine sau este specific mahalalei. F (Rar) Curbă închisă care limitează o figură geometrică sau o suprafaţă; circumferinţă. — Din lat. **peripheria,** germ. **Peripherie,** fr. **périphérie.**

PERIFLEBÍTĂ, *periflebite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a tunicii externe a venelor, însoţită de reacţia inflamatorie a ţesutului înconjurător. — Din fr. **périphlébite,** engl. **periphlebitis.**

PERIFRÁSTIC, -Ă, *perifrastici, -ce,* adj. Exprimat prin perifrază; care conţine perifraze. G *Formă (verbală) perifrastică* = formă verbală compusă cu un verb auxiliar. — Din fr. **périphrastique,** germ. **periphrastisch.**

PERIFRAZÁ, *perifrazez,* vb. I. Tranz. A parafraza. — Din fr. **périphraser.**

PERIFRÁZĂ, *perifraze,* s.f. Procedeu gramatical şi stilistic de exprimare prin mai multe cuvinte a ceea ce, în mod obişnuit, se poate reda printr-un singur cuvânt; grup de cuvinte care înlocuieşte un termen unic cu acelaşi sens. — Din ngr. **perífrasis,** germ. **Periphrase,** fr. **périphrase.**

PERIGÉU, *perigee,* s.n. Punct în care un astru sau un satelit artificial aflat în mişcare orbitală se găseşte cel mai aproape de Pământ. F Moment, timp în care astrul sau satelitul se află în acest punct. — Din fr. **périgée,** lat. **perigaeum.**

PERIGLACIÁR, -Ă, *periglaciari, -e,* adj. (În sintagma) *Zonă* (sau *regiune) periglaciară* (şi substantivat, n.) = regiune situată la periferia gheţarilor, caracterizată printr-o climă specifică şi prin anumite procese şi forme determinate de condiţiile fizico-geografice. F Care aparţine zonei mai sus definite, privitor la această zonă. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **périglaciaire.**

PERIGÓN, *perigoane,* s.n. Înveliş floral simplu, nediferenţiat în caliciu şi corolă. — Din fr. **périgone,** lat. **perigonium.**

PERIHÉLIE s.f. v. **periheliu.**

PERIHÉLIU, *perihelii,* s.n. Punct în care o planetă sau o cometă, aflate în mişcare în jurul Soarelui, se găsesc cel mai aproape de acesta. F Moment, timp în care astrul sau cometa se află în acest punct. [Var.: (înv.) **perihélie** s.f.] — Din fr. **périhélie,** lat. **perihelium.**

PERILIMFÁTIC, -Ă, *perilimfatici, -ce,* adj. (Fiziol.) Care ţine de perilimfă, de perilimfă. — Din fr. **périlymphatique,** engl. **perilymphatic.**

PERILÍMFĂ s.f. Lichid incolor care se găseşte între labirintul osos şi labirintul membranos al urechii interne. — Din fr. **périlymphe.**

PERIMÁ, pers. 3 *perimează,* vb. I. Refl. (Despre idei, concepţii, teorii) A înceta să mai fie actual, să mai corespundă; a ieşi din uz; a se demoda, a se învechi. F (Jur.; despre procese, acţiuni etc.) A se stinge (în faţa unei instanţe) din cauza depăşirii termenului legal. — Din fr. **périmer.**

PERIMÁRE, *perimări,* s.f. Acţiunea de *a se perima.* — V. **perima.**

PERIMARÍTIM, -Ă, *perimaritimi, -e,* adj. De pe malurile mării. — Din fr. **périmaritime.**

PERIMÁT, -Ă, *perimaţi, -te,* adj. (Despre idei, concepţii, teorii) Care nu mai este actual; învechit, demodat, ieşit din uz. F (Jur.; despre procese, recursuri) Stins, anulat prin depăşirea termenului legal. — V. **perima.**

PERIMÉT, *perimete,* s.n. Frânghie, funie de care sunt prinse cârligele carmacelor de pescuit. — Din rus. **peremet.**

PERIMETRÁL, -Ă, *perimetrali, -e,* adj. (Rar) Perimetric. — Din fr. **périmétral.**

PERIMÉTRIC, -Ă, *perimetrici, -ce*, adj. Care ţine de perimetru, referitor la perimetru, de perimetru. — Din fr. **périmétrique.**

PERIMÉTRU, *perimetre,* s.n. **1.** (Mat.) Suma lungimilor laturilor unui poligon; linie închisă care mărgineşte o suprafaţă. **2.** Suprafaţă cuprinsă într-un perimetru (**1**); limită a teritoriului unei localităţi, a unei zone etc. — Din fr. **périmètre,** ngr. **perímetros,** germ. **Perimeter.**

PERIMONTÁN, -Ă, *perimontani, -e,* adj. (Despre forme de relief, regiuni etc.) Situat în jurul munţilor, la poalele acestora. — **Peri-** + **montan.**

PÉRINĂ s.f. v. **pernă.**

PERINDÁ, *perínd*, vb. I. **1.** Refl. A trece sau a veni unul după altul, a se succeda (în timp, în spaţiu); a circula (unul după altul). **2.** Tranz. (Reg.) A trece de la unul la altul, a lua pe rând. F A cutreiera. — **Pe** + **rând.**

PERINDÁRE, *perindări,* s.f. Acţiunea de *a (se) perinda* şi rezultatul ei; succesiune. — V. **perinda.**

PERINEÁL, -Ă, *perineali, -e*, adj. Care aparţine perineului, privitor la perineu, de perineu. [Pr.: *-ne-al*] — Din fr. **périnéal.**

PERINEFRÍTĂ, *perinefrite,* s.f. Boală care constă în inflamarea ţesuturilor care înconjoară rinichii. — Din fr. **périnéphrite.**

PERINEOGRAFÍE, *perineografii,* s.f. (Med.) Radiografie a regiunii perineale. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **périnéographie.**

PERINEORAFÍE, *perineorafii,* s.f. (Med.) Refacere chirurgicală a rupturii de perineu. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **périnéoraphie.**

PERINÉRV s.n. (Anat.) Ţesut conjunctiv care uneşte fasciculele secundare ale fibrelor nervoase. — După fr. **périnévre.**

PERINÉU, *perinee,* s.n. Regiune anatomică cuprinsă între organele genitale externe şi anus. — Din fr. **périnée.**

PERINEVRÍTĂ, *perinevrite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a perinervului. — Din fr. **périnévrite.**

PERINÍŢĂ s.f. v. **perniţă.**

PERINÓC, *perinoace,* s.n. Bucată de lemn fixată deasupra osiei carului sau a căruţei, pe care se sprijină dricul. — Din rus. **perenoga.**

PERINTRÓL s.n. Ulei sulfurat, folosit la spălarea şi la piuarea lânii. — Et. nec.

PERINÚŢĂ s.f. v. **pernuţă.**

PERIOÁDĂ, *perioade,* s.f. **1.** Interval de timp în cursul căruia se desfăşoară un fenomen sau se petrece un eveniment. F Subdiviziune a timpului geologic mai mică decât era. F (Bot.) *Perioadă de vegetaţie* = interval de timp în care plantele îşi desăvârşesc întregul ciclu biologic. F (Fiz.) *Perioadă de înjumătăţire* = interval de timp în care se descompune jumătate dintr-o cantitate de element radioactiv. (Chim.) *Perioadă de inducţie* = interval de timp necesar pentru ca o reacţie să înceapă să se desfăşoare cu viteza corespunzătoare condiţiilor respective. **2.** Interval de timp care se scurge între cele două momente în care se reproduce un fenomen astronomic; interval de timp după care un astru, în mişcarea sa, se află în aceeaşi situaţie relativă faţă de un anumit reper. **3.** (Fiz.) Interval de timp după care se repetă un fenomen, reproducându-se consecutiv valorile unei mărimi caracteristice acelui fenomen. **4.** (Mat.) Intervalul creşterii minime a variabilei independente, după care se reproduc, în aceeaşi ordine, aceleaşi valori ale unor mărimi. F Mulţimea numerelor de o cifră care se repetă infinit într-o fracţie zecimală. **5.** Fiecare dintre cele şapte rânduri în care sunt aranjate elementele chimice din tabloul periodic al lui Mendeleev. **6.** Interval de timp dintre două accese ale unei boli. F (Înv.; în forma *period*) Menstruaţie. **7.** Frază amplă, cu caracter unitar şi armonios, datorat în special simetriei structurii ei. **8.** Parte unitară dintr-o compoziţie muzicală, formată din mai multe fraze. [Pr.: *-ri-oa-*. — Var.: **periód** s.n.] — Din lat. **periodus,** ngr. **periodos,** fr. **période.**

PERIÓD s.n. v. **perioadă.**

PERIÓDIC, -Ă, *periodici, -ce*, adj. **1.** Care revine, care se repetă (regulat) după anumite intervale de timp (egale); care constă în parcurgerea repetată a aceleiaşi succesiuni de stări (în intervale de timp egale). G *Publicaţie periodică* (şi substantivat, n.) = publicaţie care apare la intervale regulate, la date fixe. *Sistem periodic (al elementelor)* = (mod de) clasificare a elementelor chimice după proprietăţile lor (masă atomică, număr atomic). *Tabloul* (sau *tabelul) periodic al elementelor* = tabel în care figurează elementele chimice dispuse potrivit sistemului periodic. (Mat.) *Funcţie periodică* = funcţie care admite o perioadă (**4**). *Fracţie periodică* = fracţie zecimală în care, după virgulă, aceleaşi cifre se repetă la infinit în aceeaşi ordine. (Fiz.) *Mişcare periodică* = mişcare a unei particule care, după un anumit interval de timp, revine la aceeaşi stare de mişcare. F (Despre boli şi manifestările lor) Care revine la intervale regulate. **2.** Care se referă la perioadă, privitor la perioadă. [Pr.: *-ri-o-*] — Din lat. **periodicus,** ngr. **periodikós,** fr. **périodique.**

PERIODICITÁTE, *periodicități,* s.f. Proprietate a unui fenomen, a unei mărimi, a unei acțiuni de a fi periodică (**1**); repetarea periodică a valorilor unei mărimi, a unui fenomen, a unei acțiuni. G *Periodicitatea elementelor* = repetarea proprietăților chimice și fizice la elementele chimice cu structură analoagă și cu un număr atomic diferit, care formează un grup și care sunt cuprinse în aceeași coloană din tabloul periodic al elementelor. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodicité.**

PERIODÍSM s.n. (Biol.) Proprietate a unor funcții fiziologice de a se repeta la intervale regulate de timp. [Pr.: *-ri-o-*] — **Perioadă** + suf. *-ism.*

PERIODIZÁ, *periodizez,* vb. I. Tranz. A stabili perioade în cadrul unei discipline cu caracter istoric, a împărți pe perioade. [Pr.: *-ri-o-*] — **Perioadă** + suf. *-iza.*

PERIODIZÁNT, -Ă, *periodizanți, -te,* adj. (Rar; despre stil) Caracterizat prin perioade (**7**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din **perioadă.**

PERIODIZÁRE, *periodizări,* s.f. Acțiunea de *a periodiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **periodiza.**

PERIODMÉTRU, *periodmetre,* s.n. Aparat electronic digital folosit pentru măsurarea perioadelor semnalelor periodice. [Pr.: *-ri-od-*] — Din fr. **périodemètre.**

PERIODÓNT, *periodonturi,* s.n. (Anat.) Parodonțiu moale. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodonte.**

PERIODÓNTIC, -Ă, *periodontici, -ce,* adj. (Anat.) Al periodontului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodontique.**

PERIODONTÍTĂ, *periodontite,* s.f. (Med.) Inflamație a periostului dintelui. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodontite.**

PERIODÓNȚIU s.n. Țesut care înconjură dintele. [Pr.: *-ri-o-*] — Cf. fr. p é r i o d o n t e.

PERIÓST, *periosturi*, s.n. Membrană conjunctiv-fibroasă care învelește osul. [Pr.: *-ri-ost*] — Din fr. **périoste.**

PERIOSTÍTĂ, *periostite,* s.f. Inflamație a periostului cauzată de un traumatism, de propagarea unei infecții etc. [Pr.: *-ri-os-*] — Din fr. **périostite.**

PERIOSTÓZĂ, *periostoze,* s.f. (Med.) Inflamare sau îngroșare a periostului în urma unei periostite acute sau cronice. [Pr.: *-ri-os-*] — Din fr. **périostose.**

PERIPATÉTIC, -Ă, *peripatetici, -ce,* adj. Care este întemeiat de Aristotel, care urmează doctrina lui Aristotel, care aparține peripatetismului, privitor la peripatetism. F (Substantivat) Peripatetician. — Din fr. **péripatétique.**

PERIPATETICIÁN, *peripateticieni,* s.m. Adept al peripatetismului; *p. ext.* intelectual căruia îi place să discute plimbându-se. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **péripatéticien.**

PERIPATETICÍSM s.n. (Rar) Peripatetism. — **Peripatetic** + suf. *-ism.*

PERIPATETÍSM s.n. Doctrina filosofică a lui Aristotel și a continuatorilor săi. — Din fr. **péripatétisme.**

PERIPATETIZÁ, *peripatetizez,* vb. I. Intranz. A discuta probleme de știință sau de filosofie plimbându-se (după obiceiul lui Aristotel). — **Peripatetic** + suf. *-iza.*

PERIPEȚÍE, *peripeții,* s.f. Întâmplare sau serie de întâmplări și de incidente neprevăzute (și impresionante) care intervin în viața cuiva; *spec.* serie de astfel de întâmplări prezentate într-o operă literară. — Din fr. **péripétie.**

PERIPÍSCĂ, *peripișți,* s.f. (Înv.) Motiv (de proces); neînțelegere, ceartă. [Pl. și: *peripiște*] — Din rus. **perepiska.**

PERIPLIZÓN, *periplizoane,* s.n. (Înv.; în expr.) *A lua* (pe cineva sau ceva) *în periplizon* = a râde (de cineva sau de ceva), a lua în râs (pe cineva sau ceva). — Din ngr. **peripézon** (part. prez. al lui *peripézo*).

PERÍPLU, *periple,* s.n. Călătorie lungă pe mări și oceane; călătorie lungă (și anevoioasă). — Din fr. **périple.**

PERIPTÉR, *periptere,* s.n. Edificiu înconjurat pe toate părțile de o galerie cu coloane. G (Adjectival) *Templu peripter.* — Din ngr. **peripteros,** fr. **périptère.**

PERISÁBIL, -Ă, *perisabili, -e,* adj. Care se strică, se alterează ușor; supus stricăciunii, alterării, dispariției. — Din fr. **périssable.**

PERISABILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este perisabil.F Scădere în cantitate a unor mărfuri, intervenită în timp (și din cauze diverse). — **Perisabil** + suf. *-itate.*

PERISCÓP, *periscoape,* s.n. Instrument optic care servește la observarea câmpului de operații dintr-o tranșee, dintr-un submarin etc. G *Periscop solar* = periscop special cu care se fotografiază poziția față de orizont a discului solar. — Din fr. **périscope.**

PERISFÉRĂ s.f. Înveliș intern al Pământului, care se întinde de la suprafața acestuia până la adâncimea de 1200 km. — Din fr. **périsphère.**

PERISÍP, *perisipuri,* s.n. Fâșie îngustă de pământ pe malul mării, formată prin acumularea aluviunilor, care închide un liman sau o lagună. — Et. nec.

PERISODACTÍL, *perisodactile,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere erbivore cu un număr impar de degete; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **périssodactyle.**

PERISPÉRM s.n. Țesut vegetal care acumulează substanțele nutritive de origine nucleară din unele semințe. — Din fr. **périsperme.**

PERISPOMÉN, *perispomene,* s.n. Accent circumflex în limba greacă. [Pl. și: (înv.) *perispomeni*] — Din ngr. **perispoméni.**

PERISTÁLTICĂ, *peristaltice,* adj. (În sintagma) *Mișcare peristaltică* = peristaltism. — Din fr. **péristaltique.**

PERISTALTÍSM s.n. Mișcare de contracție (urmată de o relaxare periodică) a musculaturii stomacului și intestinului, care se propagă sub formă de unde și face ca alimentele să fie împinse de-a lungul tubului digestiv; *p. ext.* mișcare de același tip a altor structuri anatomice tubulare; *spec.* mișcare de contracție a mușchilor inimii, care se propagă ondulatoriu. — Din fr. **péristaltisme.**

PERISTÍL, *peristiluri,* s.n. Galerie interioară sau exterioară formată dintr-un șir de coloane sau de stâlpi, care mărginește o clădire, o grădină, o sală; ansamblul acestor coloane. F A doua curte interioară a clădirilor romane, închisă și mărginită de porticuri și rezervată vieții familiale. — Din fr. **péristyle.**

PERISTÍLIC, -Ă, *peristilici, -ce,* adj. (Arh.) De peristil. — Din fr. **péristylique.**

PERISTÓM, *peristomuri*, s.n. (Zool.) Orificiu bucal sau regiune din jurul acestuia la unele nevertebrate, care ajută la colectarea hranei. F (La gasteropode) Regiune îngroșată din jurul cochiliei, care secretă o substanță din care se formează cochilia. — Din fr. **péristom.**

PERISTOMÁL, -Ă, *peristomali, -e,* adj. (Zool.) De peristom, al peristomului. — Din fr. **péristomal.**

PERÍȘ, *perișuri,* s.n. (Reg.) Loc în care cresc mulți peri[1]. — **Păr[1]** + suf. *-iș.*

PERIȘOÁRĂ, *perișoare,* s.f. Preparat de formă sferică din carne tocată (amestecată cu orez și cu alte adaosuri), folosit în alimentație. — **Pară[2]** + suf. *-işoară.*

PERIȘÓR[1], *perișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *păr[1]*. **2.** (Bot.; și în sintagma *perișori absorbanți)* Parte anatomică a rădăcinii plantelor cu rol de absorție.

PERIȘÓR[2], *perișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *păr[2]*. **2.** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze ovale, plane pe fața superioară și păroase *(Elymus asper).* **3.** (Reg.) Mică plantă erbacee cu tulpina fină, cu frunze late, acoperite cu peri scurți, și cu flori mici roșietice *(Circaea alpina).* — **Păr[2]** + suf. *-işor.*

PERITEÁG, *periteaguri,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită din trei perimete. — Din rus. **pereteaga.**

PERITÉLIU, *peritelii,* s.n. (Anat.) Țesut conjunctiv care înconjoară capilarele și vasele mici. — Din fr. **périthélium,** engl. **perithelium.**

PERITERÉSTRU, -Ă, *peritereștri, -stre,* adj. Care este, care se află, care se petrece în jurul Pământului. — **Peri-** + **terestru.**

PERITIFLÍTĂ, *peritiflite,* s.f. Boală care constă în inflamarea peritoneului din regiunea cecului[2]. — Din fr. **pérityphlite.**

PERITOMÍE, *peritomii,* s.f. (Med.) Excizie a unei porțiuni de conjunctivă din jurul corneei pentru tratamentul panusului. — Din fr. **péritonie.**

PERITONEÁL, -Ă, *peritoneali, -e,* adj. Care aparține peritoneului, privitor la peritoneu, de peritoneu. [Pr.: *-ne-al*] — Din fr. **péritonéal.**

PERITONEOSCÓP, *peritoneoscoape,* s.n. (Med.) Laparoscop. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **péritonéoscope.**

PERITONEOSCOPÍE, *peritoneoscopii,* s.f. (Med.) Examen endoscopic al cavității abdominale; celioscopie, laparoscopie. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **péritonéoscopie.**

PERITONÉU, *peritonee,* s.n. Membrană seroasă subțire care căptușește peretele cavității abdomenului și acoperă organele cuprinse în această cavitate. — Din lat. **peritonaeum.**

PERITONÍTĂ, *peritonite,* s.f. Boală de natură infecțioasă care constă în inflamarea peritoneului. — Din fr. **péritonite.**

PERIUNGHIÁL, -Ă, *periunghiali, -e,* adj. (Med.) Care este situat în jurul unei unghii. *Inflamație periunghială.* [Pr.: *-ri-un-ghi-al*] — **Peri-** + **unghie** + suf. *-al.*

PERIÚȚĂ, *periuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *perie.* F Epitet peiorativ dat unui om lingușitor. **2.** (Reg.) Segment al piciorului albinei acoperit cu fire păroase. [Pr.: *-ri-u-*] — **Perie** + suf. *-uță.*

PERIVASCULÁR, -Ă, *perivasculari, -e,* adj. (Anat.) Care este situat în jurul vaselor. — Din fr. **périvasculaire.**

PERJ, *perji,* s.m. Varietate de prun; *p. gener.* (reg.) prun. — Din **perjă** (derivat regresiv).

PERJÁR, *perjari,* s.m. (Reg.) Persoană care cultivă perji; *p. gener.* prunar. — **Perj** + suf. *-ar.*

PÉRJĂ, *perje,* s.f. Specie de prună a cărei carne se dezlipește ușor de pe sâmbure; *p. gener.* (reg.) prună. — Et. nec.

PERJĂRÍE, *perjării,* s.f. (Reg.) Livadă de perji; *p. gener.* prunărie, prunet. [Var.: **perjerie** s.f.] — **Perj** + suf. *-ărie.*

PERJERÍE s.f. v. **perjărie.**

PERL s.n. Corp de literă cu mărimea de cinci puncte tipografice. — Din germ. **Perl.**

PERLÁ, *perlez,* vb. I. Tranz. **1.** A împodobi cu perle. **2.** (Poligr.) A acoperi suprafața unei tipărituri cu particule globulare de cerneală. — Din fr. **perler.**

PERLÁRE, *perlări,* s.f. Acțiunea de *a perla.* — V. **perla.**

PERLÁT, -Ă, *perlați, -te,* adj. **1.** Care este împodobit cu perle (**1**); care are aspectul sau strălucirea perlelor, ca de perle. **2.** (Muz.; despre o bucată, despre un pasaj) Care este executat prin detașarea clară a fiecărei note. **3.** (În sintagma) *Grevă perlată* = grevă în care muncitorii dintr-o întreprindere opresc sau încetinesc lucrul la o fază, la un stadiu de producție. — Din fr. **perlé.**

PÉRLĂ, *perle,* s.f. **1.** Piatră semiprețioasă, aproximativ sferică, de culoare argintie, cu luciu sidefiu, produsă de anumite scoici, de unde este extrasă și folosită ca podoabă; mărgăritar; imitație a acestei pietre, folosită ca obiect de podoabă. F Fig. Persoană cu merite deosebite; lucru de mare valoare. F Fig. (Ir.) Eroare grosolană (și ridicolă); gafă verbală. **2.** Element ornamental de formă sferică, folosit la decorarea unor muluri arhitecturale. — Din fr. **perle,** it. **perla,** germ. **Perle.**

PERLIÉR, -Ă, *perlieri, -e,* adj. (Livr.) De perle (**1**). F (Despre scoici) Din ale căror secreții se formează perle [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **perlier.**

PERLINGUÁL, -Ă, *perlinguali, -e,* adj. (Despre medicamente sau despre administrarea unor medicamente) Care este pus pe limbă sau sub limbă pentru a fi resorbit rapid de mucoasa limbii și a avea, în felul acesta, o acțiune cât mai rapidă. G (Adverbial) *Medicamentul se administrează perlingual.* — Din germ. **perlingual.**

PERLÍT s.n. Material de construcție cu structură spongioasă fină, obținut din rocă vulcanică și folosit la executarea unor tencuieli termoizolante. — Din germ. **Perlit,** rus. **perlit.**

PERLÍTĂ, *perlite,* s.f. Constituent structural al aliajelor de fier și carbon. — Din fr. **perlite.**

PERLÓN s.n. Fibră textilă din polimer sintetic, de tipul relonului; material textil confecționat din această fibră. — Din germ. **Perlon,** fr., rus. **perlon.**

PERMALLÓY s.n. Aliaj de fier și nichel folosit la confecționarea de miezuri magnetice pentru aparate de măsură, la amplificatoare magnetice etc. [Pr.: *-loi*] — Din fr. **permalloy,** germ. **Permalloy.**

PERMANÉNT, -Ă, *permanenți, -te,* adj. Care există, care durează mereu sau mult timp fără a se schimba, care se petrece fără întrerupere; necontenit, neîntrerupt. G *Ondulație permanentă* (și substantivat, n.) = ondulație a părului făcută printr-un procedeu special, pentru a se menține mai multă vreme. *Păr permanent* (și substantivat, n.) = păr cu ondulație permanentă. F Care funcționează neîntrerupt o perioadă de timp determinată, exercitând anumite atribuții. *Comisie permanentă.* G (Despre salariați) Care este angajat definitiv în schema unei întreprinderi sau instituții sau care este asimilat salariaților din schemă. G *Armată permanentă* = armată întreținută neîntrerupt de un stat prin recrutări periodice. F (În vechea armată) Care presta serviciul militar fără întrerupere. — Din fr. **permanent.**

PERMANENTIZÁ, *permanentizez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină permanent; a (se) statornici. — **Permanent** + suf. *-iza.*

PERMANENTIZÁRE, *permanentizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) permanentiza* și rezultatul ei; statornicire. — V. **permanentiza.**

PERMANÉNȚĂ, *permanențe,* s.f. **1.** Stare, însușire a unui lucru, a unei acțiuni, a unui fenomen care durează fără întrerupere; (calitate a) ceea ce este durabil, permanent; caracter permanent; durată lungă a anumitor lucruri, fenomene etc. G Loc. adv. *În permanență* = fără întrerupere, în mod permanent; mereu. **2.** (Concr.) Organ sau serviciu însărcinat în anumite instituții sau întreprinderi cu asigurarea funcționării permanente a unor secții (de obicei a celor care lucrează cu publicul). — Din fr. **permanence.**

PERMANGANÁT, *permanganați,* s.m. (Chim.) Sare a acidului permanganic. G *Permanganat de potasiu* = substanță cristalină pe bază de potasiu, de culoare roșie-violetă, cu reflexe metalice, solubilă în apă, folosită în farmacie (ca antiseptic), în chimia analitică (ca oxidant), în industria textilă etc. — Din fr. **permanganate.**

PERMANGÁNIC, -Ă, *permanganici, -ce*, adj. (Chim.) Care se referă la unii compuși ai manganului, care conține unii compuși ai manganului. G *Acid permanganic* = acid care conține mangan, stabil numai în soluție apoasă, folosit ca oxidant. — Din fr. **permanganique.**

PERMEÁBIL, -Ă, *permeabili, -e,* adj. Care permite trecerea prin el a unui lichid sau a unui gaz. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméable.**

PERMEABILITÁTE, *permeabilități,* s.f. **1.** Însușire a unui material de a fi permeabil. **2.** (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre inducția magnetică și intensitatea câmpului magnetic. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméabilité.**

PERMEABILIZÁ, *permeabilizez,* vb. I. Tranz. A face permeabil. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméabiliser.**

PERMEABILIZÁRE, *permeabilizări*, s.f. Acțiunea de *a permeabiliza*. [Pr.: *-me-a-*] — V. **permeabiliza.**

PERMEABILIZÁT, -Ă, *permeabilizați, -te,* adj. Care a devenit permeabil. [Pr.: *-me-a-*] — V. **permeabiliza.**

PERMEAMÉTRU, *permeametre,* s.n. Aparat pentru determinarea permeabilității unui material. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméamètre,** germ. **Permeameter.**

PERMEÁNȚĂ s.f. (Fiz.) Mărime magnetică egală cu raportul dintre fluxul magnetic care trece printr-un circuit magnetic și tensiunea magnetică din lungul circuitului. [Pr.: *-me-an-*] — Din fr. **perméance.**

PERMENDÚR s.n. Aliaj de cobalt și fier, de obicei cu o mare permeabilitate magnetică, folosit în electrotehnică. — Et. nec.

PERMETIVITÁTE s.f. v. **permitivitate.**

PERMIÁN, -Ă, *permieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima perioadă a erei paleozoice. **2.** Adj. Care ține de permian (**1**), care se referă la permian, caracteristic permianului. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **permien.**

PERMINVÁR s.n. Aliaj de nichel și cobalt sau de nichel, cobalt și molibden, cu permeabilitate magnetică mare, folosit în industria electrotehnică. — Din fr. **perminvar.**

PERMÍS, *permise,* s.n. Autorizație dată de un organ competent pentru exercitarea anumitor activități de către persoana căreia i se eliberează. *Permis de vânătoare.* — Din fr. **permis.**

PERMISÍE, *permisii,* s.f. Învoire (acordată în special militarilor) de a părăsi serviciul pe o durată scurtă de timp. — Din fr. **permission,** lat. **permissio.**

PERMISIONÁR, *permisionari,* s.m. (Livr.) Soldat aflat în permisie. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **permissionnaire.**

PERMISIÚNE, *permisiuni,* s.f. Învoire, aprobare (cerută de cineva sau acordată cuiva) de a face ceva; îngăduință, încuviințare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **permission,** lat. **permissio, -onis.**

PERMISÍV, -Ă, *permisivi, -e,* adj. Care este admis ușor; care permite sau tolerează comportamente, practici pe care alții le-ar dezaproba sau care sunt vizate a fi reprimate. — Din fr. **permissif.**

PERMISIVITÁTE s.f. Faptul de *a fi permisiv.* — Din fr. **permissivité.**

PERMÍTE, *permit,* vb. III. Tranz. **1.** A lăsa, a accepta, a da voie ca un lucru să se facă sau să se producă într-un anumit fel (și a nu-l împiedica); a încuviința, a îngădui. **2.** (Cu complementul persoanei în dativ) A-și lua libertatea de a face ceva; a-și îngădui, a îndrăzni. — Din fr. **permettre,** lat. **permittere.**

PERMITIVITÁTE, *permitivități,* s.f. (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre inducția electrică și intensitatea câmpului electric. [Var.: (rar) **permetivitáte** s.f.] — Din fr. **permitivité.**

PERMUTÁ, *permút,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) muta în altă parte cu serviciul, cu slujba; a (se) transfera. **2.** Tranz. (Mat.; Lingv.) A efectua o permutare (**2**). — Din fr. **permuter,** lat. **permutare.**

PERMUTÁBIL, -Ă, *permutabili, -e,* adj. Care poate fi permutat. — Din fr. **permutable.**

PERMUTABILITÁTE s.f. Caracter permutabil. — Din fr. **permutabilité.**

PERMUTÁRE, *permutări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) permuta* (**1**); transfer, permutație. F (Concr.) Ordin, dispoziție de transferare. **2.** (Mat.; Lingv.; mai ales la pl.) Operație prin care se schimbă între ele locurile a două sau a mai multor elemente; grupe distincte de obiecte astfel formate; permutație. — V. **permuta.**

PERMUTAȚIONÁL, -Ă, *permutaționali, -e,* adj. Care ține de permutație, de permutație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **permutational.**

PÉRNĂ, *perne,* s.f. **1.** Obiect confecționat din două bucăți dreptunghiulare sau pătrate de țesătură de bumbac, lână etc., cusute între ele, având în interior fulgi, lână, puf etc., și pe care, de obicei, cineva își pune capul când se culcă. G *Pernă electrică* = obiect în formă de pernă (**1**) plată, în care se găsesc rezistențe electrice izolate și releuri de protecție, folosit ca termofor. *Pernă de călcat* = ustensilă auxiliară asemănătoare cu perna (**1**), care se folosește la călcatul obiectelor de îmbrăcăminte, în special a mânecilor, piepților, umerilor. **2.** Obiect de tapițerie, format dintr-un fel de sac umplut cu păr, cu iarbă-de-mare etc., adesea prevăzut cu arcuri, care se așază pe scaune, pe băncile unui automobil etc. **3**. (În sintagma) *Pernă de aer* = curent de aer antrenat între două suprafețe aflate în mișcare relativă și care servește ca lubrifiant. [Var.: (pop.) **pérină** s.f.] — Din sb **perina.**

PERNICIÓS, -OÁSĂ, *pernicioși, -oase,* adj. Care cauzează un rău, care este periculos (în special pentru sănătate); vătămător, dăunător. G *Anemie pernicioasă* = formă gravă de anemie cu evoluție foarte rapidă, care poate cauza moartea. *Febră pernicioasă* = formă gravă a paludismului. [Pr.: *-ci-os*] — Din lat. **perniciosus,** fr. **pernicieux.**

PERNICIOZITÁTE s.f. Faptul sau însușirea de a fi pernicios. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **perniciosité.**

PERNIOÁRĂ, *pernioare,* s.f. (Pop.) Perniță (**I 1**). [Pr.: *-ni-oa-*] — **Pernă** + suf. *-oară.*

PERNIŞOÁRĂ, *pernişoare,* s.f. (Pop.) Perniţă (**I 1**). — **Pernă** + suf. *-işoară.*

PERNÍŢĂ, *perniţe,* s.f. **I. 1.** Diminutiv al lui *pernă* (**1**); pernuţă (**1**), pernioară, pernişoară; *spec.* puişor. **2.** (Urmat adesea de determinarea „de ace") Săculeţ de diferite forme, umplut cu câlţi, vată, nisip etc., în care se înfig, pentru a fi păstrate, ace şi bolduri; pernuţă (**2**). F Piesă confecţionată din vată de croitorie, care se aplică la umerii unor obiecte de îmbrăcăminte (sacouri, paltoane, taioare) pentru a da îmbrăcămintei respective forma corespunzătoare umărului. F Mică pernă (**1**) confecţionată din ţesătură de lână sau de bumbac, cusută cu sârmă subţire de cupru, montată în cutia de osie inferioară a vehiculelor de cale ferată şi folosită la ungerea fusului osiilor. **II.** (În forma *periniţă)* Dans popular în care un băiat iese în centrul horei, îşi alege din horă o fată cu care îngenunchează (pe o pernă sau o batistă) şi o sărută, fata urmând să facă în continuare acelaşi lucru cu alt băiat; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **perinítă** s.f.] — **Pernă** + suf. *-iţă.*

PERNÚŢĂ, *pernuţe,* s.f. **1.** Perniţă (**I 1**). **2.** Perniţă (**I 2**). **3.** Parte proeminentă şi moale a extremităţii labei la feline; *p. ext.* (impr.) proeminenţă situată în partea superioară extremă a copitei calului. [Var.: **perinúţă** s.f.] — **Pernă** + suf. *-uţă.*

PERÓN, *peroane,* s.n. **1.** Platformă (acoperită sau descoperită) amenajată într-o staţie de cale ferată, de-a lungul liniilor, pentru a uşura urcarea şi coborârea călătorilor. **2.** Platformă situată în faţa intrării principale a unei clădiri. — Din fr. **perron.**

PERONÉU, *peronee,* s.n. Os lung şi subţire al scheletului (uman), situat între genunchi şi gleznă, articulat cu tibia şi cu metatarsul, formând împreună scheletul gambei. — Din fr. **péroné.**

PERONÍNĂ s.f. Narcotic cu acţiune mai puternică decât morfina. — Din fr. **péronine.**

PERONOSPÓRA s.f. v. **peronosporă.**

PERONOSPÓRĂ, *peronospore,* s.f. Nume dat mai multor ciuperci inferioare, parazite pe plantele fanerogame. [Var.: **peronospóra** s.f.] — Din lat. **peronospora.**

PERORÁ, *perorez*, vb. I. Intranz. A vorbi mult, pe un ton însufleţit şi emfatic. F Tranz. (Rar) A dezbate, a susţine cu înflăcărare o problemă, o tează etc. — Din fr. **pérorer.**

PER ORÁL adv. Administrat pe cale bucală; (med.) per os. — **Per** + **oral.**

PERORÁRE, *perorări,* s.f. Acţiunea de *a perora* şi rezultatul ei. — V. **perora.**

PERORÁŢIE, *peroraţii,* s.f. Parte finală, concluzie a unui discurs, a unei cuvântări, rostită de vorbitor pe un ton însufleţit (şi emfatic); *p. gener.* vorbire însufleţită (şi emfatică), care caută să convingă. — Din lat. **peroratio.** Cf. fr. p é r o r a i s o n.

PER OS adv. (Med.) Per oral. — Expr. lat.

PEROXÍD, *peroxizi,* s.m. Derivat al apei oxigenate, rezultat prin înlocuirea hidrogenului acesteia cu metale sau cu radicali organici. — Din fr. **peroxyde.**

PEROXIDÁZĂ, *peroxidaze,* s.f. (Biol.) Enzimă care catalizează desfacerea unor peroxizi. — Din fr. **peroxydase,** germ. **Perroxydase.**

PER PÉDES loc. adv. Pe jos. — Loc. lat.

PERPELEÁLĂ s.f. v. **pârpăleală.**

PERPELÍ s.f. v. **pârpăli.**

PERPELÍRE s.f. v. **pârpălire.**

PERPELÍT, -Ă adj. v. **pârpălit.**

PERPENDICULÁR, -Ă, *perpendiculari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte sau planuri; *p. ext.* despre obiecte sau părţi ale lor, despre poziţia lor etc.) Care formează între ele unghiuri adiacente egale sau unghiuri diedre adiacente egale. **2.** S.f. Dreaptă perpendiculară (**1**) pe altă dreaptă sau pe un plan. — Din lat. **perpendicularis,** germ. **perpendikular,** fr. **perpendiculaire.**

PERPENDICULARITÁTE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi perpendicular (**1**); poziţie perpendiculară; relaţie care există între două drepte sau planuri care formează între ele unghiuri adiacente egale sau unghiuri diedre adiacente egale. — Din fr. **perpendicularité.**

PÉRPER, *perperi*, s.m. Monedă bizantină de aur, care a circulat (bătută cu stemă proprie) şi în Ţările Române, în sec. XIV–XV. — Din ngr. **ipérpiron.**

PERPERÍT s.n. (Ist.) Dare indirectă pe produsele comercializate care se plătea domniei în Ţara Românească. — **Perper** + suf. *-it.*

PERPETUÁ, *perpetuez*, vb. I. Tranz. şi refl. A face să dureze sau a continua să dureze veşnic sau vreme îndelungată; a (se) transmite (din generaţie în generaţie, din veac în veac); a (se) continua. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **perpétuer,** lat. **perpetuare.**

PERPETUÁRE, *perpetuări,* s.f. Faptul de *a (se) perpetua;* dăinuire de-a lungul vremii; perpetuaţie. G *Perpetuarea speciei* = continuarea existenţei unei specii prin reproducere. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **perpetua.**

PERPETUÁŢIE s.f. (Rar) Perpetuare. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **perpétuation.**

PERPETUITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este perpetuu; durată veşnică sau îndelungată. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **perpétuité.**

PERPÉTUU, -UĂ, *perpetui, -ue,* adj. Care durează veşnic sau vreme îndelungată, care nu încetează, nu se sfârşeşte niciodată; etern, veşnic; permanent, continuu. [Pr.: *-tu-u*] — Din lat. **perpetuus.**

PERPÉTUUM MÓBILE loc. s.n. **1.** Dispozitiv fizico-chimic capabil să funcţioneze efectuând lucru mecanic sau producând energie, fără să primească energie din exterior. **2.** Denumire dată unor piese muzicale instrumentale de virtuozitate, cu ritm rapid, alcătuite din note scurte şi de valoare egală, a căror succesiune repetată lasă impresia unei mişcări continue. — Loc. lat.

PERPLÉX, -Ă, *perplecşi, -xe,* adj. (Despre oameni) Surprins, uimit, uluit (şi nedumerit); încurcat, dezorientat, năuc, năucit. F (Despre atitudinea, manifestările oamenilor) care arată, exprimă, trădează perplexitate. — Din fr. **perplexe,** lat. **perplexus,** germ. **perplex.**

PERPLEXITÁTE, *perplexităţi,* s.f. Stare a celui perplex; surprindere, uimire, amestecă cu nedumerire; uimire, dezorientare (a cuiva, în faţa unei situaţii neaşteptate, dificile, confuze). — Din fr. **perplexité.**

PERS, *perşi,* s.m. (Mai ales la pl.) Persan (**1**). — Din ngr. **pérsis,** fr. **Perse.**

PERSÁN, -Ă, *persani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia Persiei sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Persiei sau persanilor (**1**), privitor la Persia ori la persani; persienesc. G *Covor persan* (şi substantivat, n.) = covor de calitate superioară (la origine confecţionat în Persia), cu bătătura alcătuită din fire înnodate şi tăiate la o anumită lungime pe toată suprafaţa covorului. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de persani (**1**). [Var.: **persián, -ă** s.m. şi f., adj.] — Din fr. **persan.**

PERSECUTÁ, *persecút,* vb. I. Tranz. A urmări pe cineva cu perseverenţă în toate acţiunile sale cu scopul de a-i cauza un rău; a prigoni, a asupri, a urgisi, a oropsi; (cu sens atenuat) a provoca necazuri, neajunsuri; a nedreptăţi. F A urmări cu perseverenţă, a nu slăbi, a obseda. *Ideea mă persecută.* — Din fr. **persécuter.**

PERSECUTÁRE, *persecutări,* s.f. Acţiunea de *a persecuta* şi rezultatul ei; prigonire, asuprire, persecuţie. — V. **persecuta.**

PERSECUTÁT, -Ă, *persecutaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Urmărit sistematic (şi cu perseverenţă) de cineva care vrea să-i provoace un neajuns, un rău; prigonit, asuprit, oropsit. — V. **persecuta.**

PERSECUTÓR, -OÁRE, *persecutori, -oare,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană care persecută; prigonitor, asupritor. — Din fr. **persécuteur.**

PERSECÚŢIE, *persecuţii,* s.f. Urmărire nedreaptă şi perseverentă a cuiva, cu intenţia de a-i provoca un rău, un neajuns; prigoană; (cu sens atenuat) nedreptate repetată cu insistenţă; persecutare. G *Mania persecuţiei* = idee fixă a unei persoane care se consideră nedreptăţită de toată lumea. — Din fr. **persécution.**

PERSEÍDE s.f. pl. Ploaie periodică de stele din direcţia constelaţiei Perseu, care apare la mijlocul lunii august. — Din fr. **perséides.**

PERSEVERÁ, *perseverez,* vb. I. Intranz. A rămâne ferm şi constant la o idee, la un sentiment, la o atitudine; a stărui cu răbdare şi cu convingere într-o acţiune. — Din fr. **persévérer,** lat. **perseverare.**

PERSEVERÁŢIE s.f. Perseverenţă. F Spec. (Med.) Statornicie în anumite acte, gesturi sau atitudini, repetate cu încăpăţânare bolnăvicioasă. [Var.: **perseveraţiúne** s.f.] — Din fr. **persévération.**

PERSEVERAŢIÚNE s.f. v. **perseveraţie.**

PERSEVERÉNT, -Ă, *perseverenţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care persevereză; stăruitor, tenace. F (Despre manifestările, acţiunile etc. oamenilor) Care demonstrează perseverenţă, stăruinţă, tenacitate. — Din fr. **persévérant.**

PERSEVERÉNŢĂ s.f. Acţiunea de a persevera; însuşirea de a fi perseverent; stăruinţă, statornicie în muncă, în convingeri, în atitudini etc.; tenacitate. [Var.: (înv.) **perseverínţă** s.f.] — Din fr. **persévérance,** lat. **perseverantia.**

PERSEVERÍNŢĂ s.f. v. **perseverenţă.**

PERSIÁN, -Ă s.m. şi f., adj. **persan.**

PERSIÁNĂ, *persiene*, s.f. Oblon de lemn sau de metal format dintr-un cadru pe care sunt fixate lame înguste aşezate orizontal, putând fi alipite sau depărtate unele de altele, care serveşte să protejeze o uşă sau o fereastră de lumina prea puternică a soarelui, de ploaie etc.; jaluzea. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **persienne.**

PERSIENÉSC, -EÁSCĂ, *persieneşti,* adj. (Înv.) Persan. [Pr.: *-si-e-*] — **Persian** + suf. *-esc.*

PERSIFLÁ, *persiflez*, vb. I. Tranz. A lua în râs pe cineva sau ceva, vorbind pe un ton ironic, a-şi bate joc, a lua peste picior; a zeflemisi. — Din fr. **persifler.**

PERSIFLÁJ s.n. (Rar) Persiflare. — Din fr. **persiflage.**

PERSIFLÁNT, -Ă, *persiflanţi, -te,* adj. Care persiflează; zeflemitor, persiflator. — Din fr. **persiflant.**

PERSIFLÁRE, *persiflări,* s.f. Acțiunea de *a persifla* și rezultatul ei; zeflemisire, persiflaj. — V. **persifla.**

PERSIFLATÓR, -OÁRE, *persiflatori, -oare,* adj. Care persiflează. *Ton persiflator.* — **Persifla** + suf. *-tor.*

PERSISTÁ, *persíst,* vb. I. Intranz. **1.** A rămâne neclintit în hotărârile, în atitudinile, în sentimentele etc. sale; a stărui în continuare. **2.** A continua să existe, să fie, să se mențină; a se menține, a dura, a dăinui. — Din fr. **persister.**

PERSISTÉNT, -Ă, *persistenți, -te,* adj. Care rămâne (multă vreme) neschimbat, care continuă să existe sau să dureze (multă vreme); care se menține fără să slăbească în intensitate. G (Bot.) *Frunze persistente* = frunze care rămân verzi în timpul uneia sau mai multor ierni. — Din fr. **persistant.**

PERSISTÉNȚĂ s.f. Acțiunea sau faptul de a persista; caracterul a ceea ce este persistent; însușirea de a fi persistent. G *Persistența imaginilor* = fenomen (pe care se bazează cinematografia) care constă în menținerea senzației vizuale pe retină un anumit timp după dispariția obiectului văzut. — Din fr. **persistance.**

PERSOÁNĂ, *persoane,* s.f. **1.** Individ al speciei umane, om considerat prin totalitatea însușirilor sale fizice și psihice; ființă omenească, ins. G *În persoană* = **a)** loc. adj. și adv. însuși, personal, singur (fără intermediul cuiva); **b)** loc. adj. întruchipat, în carne și oase, personificat. F (Înv.) Personaj (**2**). **2.** (În sintagmele) *Persoană fizică* = om considerat ca subiect cu drepturi și cu obligații și care participă în această calitate la raporturile juridice civile. *Persoană juridică* (sau *morală)* = organizație, instituție etc. care, având o alcătuire de sine stătătoare și un patrimoniu propriu în vederea îndeplinirii unui anume scop admis de lege, este subiect cu drepturi și cu obligații, deosebit de persoanele fizice care intră în componența acestora. **3.** Categorie gramaticală specifică verbului și unor pronume (personal, reflexiv, posesiv, de întărire), prin care se indică vorbitorul, interlocutorul și orice obiect deosebit de vorbitor și de interlocutor; fiecare dintre formele flexionare ale verbului și ale unor pronume prin care se indică raporturile de mai sus. **4.** (Rel.) Subiectul care este și își asumă în mod individual substanța comună a lui Dumnezeu: Dumnezeu este unu în trei persoane, Hristos este unu ca persoană. — Din lat. **persona,** germ. **Person,** fr. **personne.**

PERSONAGÍU s.n. v. **personaj.**

PERSÓNA GRÁTA, *personae gratae,* loc. s.f. Persoană agreată de un guvern pe lângă care este acreditată diplomatic. — Loc. lat.

PERSONÁJ, *personaje,* s.n. **1.** Persoană (**1**) care deține o funcție importantă în viața politică, socială, culturală; personalitate (**3**) **2.** Fiecare dintre persoanele (**1**) care figurează într-o operă literară; erou într-o operă literară, muzicală, cinematografică sau plastică. G *Personaj alegoric* = personificare, în literatură sau în artele plastice, a unei noțiuni abstracte, a unei idei, a unor sentimente etc. F P. anal. Persoană care are un rol în anumite întâmplări. [Var.: (rar) **personágiu** s.n.] — Din fr. **personnage,** it. **personaggio.**

PERSONÁL, -Ă, *personali, -e*, adj., s.n. **I.** Adj. **1**. Care aparține unei anumite persoane (**1**), privitor la o anumită persoană, care este specific, caracteristic pentru o persoană; individual, propriu. G *Legături personale* = legături de prietenie. *Răspundere personală* = răspundere care îi revine cuiva sau pe care și-o asumă cineva individual. F Original. F Cu personalitate puternică, marcată. F (Adverbial) Din punctul de vedere al persoanei care vorbește; direct, în persoană, nemijlocit. **2.** (În sintagmele) *Tren personal* (și substantivat, n.) = tren de persoane (**1**), care circulă cu o viteză relativ mică și care oprește în toate stațiile. (Gram.) *Pronume personal* = pronume care desemnează diferitele persoane (**1**) și care se declină schimbându-și forma după persoană, număr și caz. (Gram.) *Mod personal* = mod ale cărui forme se modifică după cele trei persoane (**3**). (Gram.) *Gen personal* = categorie gramaticală existentă în unele limbi care diferențiază persoanele de animale și de lucruri. **II.** S.n. **1.** (Cu sens colectiv) Totalitatea persoanelor (**1**) care lucrează într-o întreprindere, într-o instituție, pe un vehicul de transport terestru sau aerian etc. F Categorie de angajați stabilită după anumite criterii: pregătire, specializare, sector de activitate etc. F Serviciu dintr-o întreprindere sau instituție care se ocupă cu angajarea salariaților, cu evidența lor. **2.** Categorie de lucrători din cadrul unei întreprinderi sau instituții care îndeplinesc o muncă cu același specific. — Din lat. **personalis,** germ. **personell, personal,** it. **personale,** fr. **personnel.**

PERSONALÍSM s.n. **1.** Atitudine a cuiva care ia în considerare în primul rând punctele de vedere și interesele personale; subiectivism. **2.** (Fil.) Concepție potrivit căreia Dumnezeu este persoană, în opoziție cu modul în care este conceput în panteism și idealismul absolut. — Din fr. **personnalisme.** Cf. germ. Personalismus.

PERSONALÍST, -Ă, *personaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține personalismului, privitor la personalism, care manifestă personalism; subiectivist. **2.** S.m. și f. Adept al personalismului. — Din fr. **personnaliste.**

PERSONALITÁTE, *personalități,* s.f. **1.** Ceea ce este propriu, caracteristic fiecărei persoane (**1**) și o distinge ca individualitate conștientă și liberă; ansamblu de însușiri stabile ce caracterizează mental și comportamental o persoană; felul propriu de a fi al cuiva. G *Personalitate juridică* = calitatea de subiect de drepturi și obligații a unei organizații. **2.** Persoană cu aptitudini și cu însușiri deosebite, cu autoritate și prestigiu, care aduce o contribuție valoroasă în domeniul social-politic, cultural-științific etc. G *Personalitate istorică* = conducător al unui stat, al unui popor etc. care prin activitatea sa exercită o influență apreciabilă asupra destinelor acestora, asupra desfășurării evenimentelor. *Cultul personalității* = divinizarea reprezentanților puterii bisericești și laici, sacralizarea acestei puteri. **3.** Persoană (**1**) care deține o funcție importantă în viața politică, socială, culturală; personaj (**1**). **4.** (Astăzi rar; mai ales la pl.) Aluzie tendențioasă și jignitoare la adresa unei persoane (**1**). — Din fr. **personnalité,** germ. **Personalität.**

PERSONALIZÁ, *personalizez*, vb. I. Tranz. **1.** A personifica (**1**). **2.** A individualiza. — Din fr. **personnaliser.**

PERSONALIZÁT, -Ă, *personalizați, -te,* adj. Care ține de o anumită persoană (**1**); individualizat. — V. **personaliza.**

PERSÓNA NON GRÁTA, *personae non gratae,* loc. s.f. Denumire folosită pentru a desemna un reprezentant diplomatic despre care statul în care a fost acreditat declară că trebuie să-și înceteze activitatea pe teritoriul respectiv; *p. gener.* persoană indezirabilă. — Loc. lat.

PERSONIFICÁ, *personific,* vb. I. Tranz. **1.** A atribui lucrurilor, animalelor sau fenomenelor din natură însușiri omenești și a le reprezenta ca atare; a personaliza; *p. ext.* a simboliza. **2.** A găsi expresia concretă în cineva sau în ceva; a exemplifica printr-o persoană (**1**) sau printr-un personaj (**2**) care posedă în cel mai înalt grad o calitate, un anumit caracter, un defect; a întruchipa, a întrupa, a incarna. — După fr. **personnifier.** Cf. it. personificare.

PERSONIFICÁRE, *personificări*, s.f. Faptul de *a personifica*; personificație; *spec.* figură de stil prin care se atribuie lucrurilor, animalelor sau fenomenelor din natură însușiri omenești. — V. **personifica.**

PERSONIFICÁT, -Ă, *personificați, -te,* adj. **1.** (Despre lucruri, animale sau fenomene din natură) Care este reprezentat sub înfățișarea sau cu însușirile unei persoane (**1**). **2.** Care exemplifică (prin persoana sa) o calitate, un anumit caracter, un defect pe care îl posedă în cel mai înalt grad. — V. **personifica.**

PERSONIFICATÓR, -OÁRE, *personificatori, -oare,* adj. Care personifică, servește să personifice. — Din fr. **personnificateur.**

PERSONIFICÁȚIE, *personificații,* s.f. (Înv.) Personificare. — Din fr. **personnification.**

PERSPECTIVÁL, -Ă, *perspectivali, -e,* adj. (Rar) Care este propriu unei perspective (**1**), de perspectivă. — **Perspectivă** + suf. *-al.*

PERSPECTÍVĂ, *perspective,* s.f. **1.** Reprezentare tridimensională prin desen a unui corp din spațiu pe o suprafață plană. G *În perspectivă* = respectând regulile de reprezentare a obiectelor în spațiu, ținând seama de depărtarea relativă a obiectelor. F Disciplină care se ocupă cu studiul metodelor folosite pentru realizarea perspectivei (**1**). F Fig. Fel particular de a vedea lucrurile, aspect sub care se prezintă lucrurile; punct de vedere. **2.** Privire generală, aspect general asupra unui peisaj, a unei scene sau a unui obiect văzute din depărtare; priveliște. **3.** Fig. Ceea ce se întrevede ca posibil, realizabil în viitor; posibilitate de dezvoltare, de realizare în viitor a ceva sau a cuiva. G Loc. adj. și adv. *În perspectivă* = (care este) pe cale sau cu șanse de a se îndeplini în viitor. **4.** Ceea ce poate ajunge cineva în viitor; posibilitate de dezvoltare a cuiva. — Din fr. **perspective.**

PERSPECTIVITÁTE, *perspectivități,* s.f. Corespondență între o figură geometrică și imaginea ei, obținută prin perspectivă (**1**). — **Perspectivă** + suf. *-itate.*

PERSPECTOGRÁF, *perspectografe,* s.n. **1.** Aparat cu ajutorul căruia se transformă reprezentarea descriptivă a unui obiect în reprezentare concretă. **2.** Aparat folosit pentru redresarea fotogramelor aeriene care au fost înregistrate pe clișee înclinate față de planul orizontal. — Din fr. **perspectographe.**

PERSPICÁCE adj. invar. (Despre oameni) Care este înzestrat cu o minte ageră, pătrunzătoare, care este capabil să surprindă și să înțeleagă ceea ce scapă majorității; ascuțit (la minte), ager; (despre mintea sau manifestările oamenilor) care dovedește agerime, pătrundere, subtilitate, istețime, finețe spirituală; pătrunzător. — Din fr. **perspicace.**

PERSPICACITÁTE s.f. Calitatea de a fi perspicace; agerime, ascuțime (de minte), istețime, pătrundere. — Din fr. **perspicacité.**

PERSUADÁ, *persuadez,* vb. I. Tranz. A convinge pe cineva să creadă, să gândească sau să (vrea să) facă un anumit lucru. [Pr.: *-su-a-*] — Din fr. **persuader.**

PERSUASIÚNE s.f. Acțiunea, darul sau puterea de a convinge pe cineva să creadă, să gândească sau să facă un anumit lucru. [Pr.: *-su-a-si-u-*] — Din fr. **persuasion.**

PERSUASÍV, -Ă, *persuasivi, -e,* adj. Care urmărește sau are darul să convingă pe cineva să creadă, să gândească sau să facă un anumit lucru. [Pr.: *-su-a-*] — Din fr. **persuasif.**

PERSULFÁT, *persulfați*, s.m. Sare a acidului sulfuric, folosită ca agent oxidant în industria vopselelor și a medicamentelor, în galvanoplastie, în panificație etc. — Din fr. **persulfate,** germ. **Persulfat.**

PÉRȘ, *perșuri,* s.n. Prăjină folosită la sărituri (acrobatice) în înălțime. F P. ext. Număr de circ executat cu această prăjină. — Din fr. **perche.**

PÉRTINAX s.n. Material electroizolant, cu aspect lucios și neted, obținut din straturi suprapuse de hârtie cu capacitate mare de absorbție și impregnată cu rășini sintetice. [Acc. și: *pertináx*] — Din fr. **pertinax,** germ. **Pertinax.**

PERTINÉNT, -Ă, *pertinenți, -te,* adj. **1.** Care se potrivește exact obiectului despre care este vorba, care este adecvat pentru ceea ce vrea să argumenteze; potrivit, nimerit, convenabil; *p. ext.* care denotă profunzime, competență. F (Jur.) care se raportează exact la chestiune, la fondul cauzei; potrivit. **2.** (Despre elemente lingvistice) Dotat cu o anumită funcțiune într-un sistem determinat. F (Despre elemente fonice) Care servește într-o limbă dată la diferențierea semnificațiilor. **3.** (Inform.; despre sisteme informaționale, stocuri de informații) Care are calitatea de a satisface cerințele obiective de informare ale unui beneficiar. — Din fr. **pertinent.**

PERTINÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi pertinent, caracterul a ceea ce este pertinent. — Din fr. **pertinence.**

PERTRACTÁ, *pertractez,* vb. I. Tranz. A dezbate o problemă, o chestiune în litigiu etc., a discuta, a trata (îndelung, amănunțit). — Din lat. **pertractare.**

PERTRACTÁRE, *pertractări,* s.f. Faptul de *a pertracta*; (mai ales la pl.) discuție, dezbatere, tratare (îndelungată, amănunțită) a unei probleme, a unui litigiu etc.; tratative. — V. **pertracta.**

PER TU adv. (În expr.) *A fi per tu cu cineva* = a spune cuiva „tu” când i te adresezi, a tutui; a fi prieten apropiat al cuiva. — După germ. **per du.**

PERTUIZÁNĂ, *pertuizane,* s.f. Armă de fier, asemănătoare cu halebarda, folosită în sec. XV–XVIII. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **pertuisane.**

PERTURBÁ, *pertúrb,* vb. I. Tranz. **1**. A tulbura ordinea, liniștea, mersul normal al unor fapte, fenomene etc.; a provoca o perturbație. **2.** A împiedica funcționarea normală a unui sistem, a unui organism etc. [Prez. ind. și: *perturbez*] — Din fr. **perturber,** lat. **perturbare.**

PERTURBÁRE, *perturbări,* s.f. **1.** Deranjament, tulburare în starea sau în mersul firesc al unui lucru, al unui fenomen. **2.** Împiedicare, modificare, deranjament în funcționarea normală a unui sistem tehnic, a unui organism etc.; perturbație. — V. **perturba.**

PERTURBATÍV, -Ă, *perturbativi, -e,* adj. (Rar) Perturbator. — Din lat. **perturbativus.**

PERTURBATÓR, -OÁRE, *perturbatori, -oare,* adj. Care perturbă; perturbativ. — Din fr. **perturbateur.**

PERTURBÁȚIE, *perturbații,* s.f. **1.** Tulburare produsă în viața unui individ sau a unei colectivități. **2.** Modificare, neregularitate, deranjament în funcționarea unui sistem, a unei mașini, în evoluția unui fenomen etc.; perturbare. G *Perturbații atmosferice* = ansamblu de fenomene electromagnetice din atmosferă care precedă stricarea vremii. [Var.: (înv.) **perturbațiúne** s.f.] — Din fr. **perturbation,** lat. **perturbatio, -onis.**

PERTURBAȚIÚNE s.f. v. **perturbație.**

PERUÁN, -Ă, *peruani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Peru sau este originară de acolo; peruvian. **2.** Adj. Care aparține Republicii Peru sau peruvienilor (**1**), privitor la Peru ori la peruvieni; peruvian. [Pr.: *-ru-an*] — **Peru** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. sp. p e r u a n o.

PERÚCĂ, *peruci*, s.f. Obiect confecționat din păr, din lână, din fire sintetice etc. și purtat pe cap, peste sau în locul părului natural. — Din fr. **perruque,** it. **perrucca.**

PERUCĂREÁSĂ, *perucărese,* s.f. (Rar) Femeie care confecționează (și vinde) peruci. — **Perucă** + suf. *-ăreasă.*

PERUCHERÍE, *perucherii,* s.f. (Rar) Atelier în care se confecționează și se vând peruci. — **Perucă** + suf. *-ărie.*

PERUCHIÉR, -Ă, *peruchieri, -e,* s.m. și f. Persoană care confecționează (și vinde) peruci. [Pr.: *-chi-er*] — Din fr. **perruquier.**

PERÚȘ, *peruși,* s.m. Specie de papagal cu ciocul lung și cu coada ascuțită, care nu imită sunetele articulate; *p. gener.* papagal. — Din fr. **perruche.**

PERUVIÁN, -Ă, *peruvieni, -e,* s.m. și f., adj. (Rar) Peruan. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **péruvien.**

PERUZEÁ, *peruzele,* s.f. Piatră semiprețioasă, opacă, de culoare albastră sau verzuie; turcoază. [Var.: (rar) **pirozeá** s.f.] — Din tc. **peruze.**

PERVÁZ, *pervazuri,* s.n. **1.** Cadru de scânduri care acoperă rostul dintre perete și tocul unei uși, al unei ferestre etc.; *p. ext.* partea de jos a tocului unei ferestre. F Deschizătură în care este situată o ușă sau o fereastră. **2.** Șipcă sau scândură îngustă, fixată la marginea dinspre perete a unei pardoseli de lemn pentru a acoperi rostul dintre pardoseală și perete. F Piesă de lemn așezată la partea superioară a unui lambriu, pentru a forma o cornișă mică. **3.** (Astăzi rar) Ramă, cadru (din lemn), pentru un tablou, o oglindă, un instrument etc. [Var.: (reg.) **priváz** s.n.] — Din tc. **pervaz.**

PERVÉRS, -Ă, *perverși, -se,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care este înclinat spre fapte reprobabile, gata oricând să facă rău; care manifestă o deviere de la normal a instinctelor, a judecății, a ideilor, descompus din punct de vedere moral; corupt, depravat, imoral; (cu sens atenuat) perfid, fățarnic; *spec.* care prezintă perversitate sexuală. F (Despre manifestările, instinctele etc. oamenilor) Care trădează, exprimă, reflectă perversitate. — Din fr. **pervers.**

PERVERSITÁTE, *perversități,* s.f. **1.** Înclinare spre rău, plăcere (patologică) de a face rău, de a provoca suferință și de a se bucura de suferința altuia; deviere de la normal a instinctelor, a judecății; tendință (patologică) de a comite acte imorale; corupție, depravare, imoralitate; *spec.* anomalie sexuală. F Fățărnicie, perfidie, falsitate. **2.** Faptă, comportare de om pervers. — Din fr. **perversité.**

PERVERSIÚNE, *perversiuni,* s.f. Perversitate. G *Perversiune sexuală* = act nefiresc legat de viața sexuală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **perversion.**

PERVERTÍ, *pervertesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A face să se schimbe sau a se schimba în rău (din punct de vedere moral); a (se) deprava, a (se) strica. F A (se) schimba (prin denaturare) funcția normală a unui organ. — Din fr. **pervertir.**

PERVERTÍRE, *pervertiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) perverti* și rezultatul ei. — V. **perverti.**

PERVERTÍT, -Ă, *pervertiți, -te,* adj. Care s-a schimbat în rău (din punct de vedere moral); stricat, depravat, corupt. — V. **perverti.**

PERVERTITÓR, -OÁRE, *pervertitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care pervertește; corupător. — **Perverti** + suf. *-tor.*

PERVITÍNĂ s.f. Substanță organică folosită ca stimulent al sistemului nervos, pentru a face să dispară senzația de oboseală și de somn și pentru creșterea temporară a energiei și a puterii de muncă. — Din fr. **pervitine,** germ. **Pervitin.**

PESÁDĂ s.f. Mișcare a calului când se ridică pe picioarele dinapoi. — Din fr. **pesade.**

PESANTE adv. (Muz.; indică modul de execuție) Greoi, apăsat, ferm și cu gravitate. [Pr.: *-zán-*] — Cuv. it.

PESCADÓR, *pescadoare*, s.n. Navă specială, construită și amenajată cu instalații de pescuit, de depozitare, de congelare și uneori de preparare a peștelui, folosită pentru pescuitul în largul mării. — Din sp., fr. **pescador.**

PESCÁJ, *pescaje,* s.n. Adâncimea de cufundare în apă a unei nave, măsurată până la linia de plutire, care variază în raport cu încărcătura. — Cf. it. p e s c a g i o n e.

PESCÁR, *pescari,* s.m. **I**. Persoană care se ocupă cu pescuitul și uneori cu conservarea peștelui (**1**) pescuit; persoană care practică pescuitul sportiv; *p. ext.* persoană care vinde pește. **II.** Nume dat unor specii de păsări din familii diferite care trăiesc pe lângă ape în cârduri mari și se hrănesc cu pește (**1**), dintre care unele sunt de talie mijlocie, cu corp îndesat, cu gât scurt, cu cioc ascuțit și curbat la vârf, cu picioare scurte și degetele anterioare reunite printr-o membrană înotătoare *(Larus)*, iar altele au corpul scurt, ciocul mare, penajul colorat în tonuri de cenușiu și albastru-verzui *(Alcedo)*. — Lat. **piscarius.**

PESCĂRÁȘ, *pescărași,* s.m. **I.** (Rar) Diminutiv al lui *pescar* (**I**). **II.** Păsări de apă cu corpul scurt, cu ciocul lung, conic, cu penajul colorat în tonuri de albastru-verzui; pescărel (**a**) *(Alcedo atthis*). — **Pescar** + suf. *-aș.*

PESCĂREÁSĂ, *pescărese,* s.f. (Rar) Vânzătoare de pește (**1**). — **Pescar** + suf. *-easă.*

PESCĂRÉL, *pescărei,* s.m. Numele a două specii de păsări sălbatice care trăiesc pe lângă ape și se hrănesc cu pește (**1**); **a)** pescăruș (**II**); **b)** pasăre mică cu picioarele scurte, cu penele de pe gușă albe, iar în restul corpului brune-negricioase, cu coada scurtă și ridicată în sus *(Cinclus cinclus*). — **Pescar** + suf. *-el.*

PESCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *pescărești,* adj. Care se referă la meseria pescarului (**I**), care aparține meseriei pescarului; care aparține pescarului (**I**), privitor la pescari, specific pescarilor; de pescar. G *Ciorbă pescărească* sau *borș pescăresc* = ciorbă preparată într-un mod special din mai multe specii de pește (**1**). *Pantaloni pescărești* = pantaloni (de damă) strâmți, lungi până la genunchi. *Ață pescărească* = fir de bumbac rezistent, alcătuit din mai multe fire răsucite. — **Pescar** + suf. *-esc.*

PESCĂRÉȘTE adv. În felul pescarilor (**I**), după obiceiul pescarilor, ca pescarii. — **Pescar** + suf. *-ește.*

PESCĂRÍ, *pescăresc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Reg.) A pescui. — Din **pescar.**

PESCĂRÍE, *pescării,* s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Meseria pescarului (**I**); pescuit, pescărit. **2.** Loc, piaţă, magazin unde se vinde peşte (**1**); negoţ cu peşte. F Loc unde se aduce (şi se conservă) peştele (**1**) prins. **3.** (La sg.; colectiv) Totalitatea peştilor (**1**) dintr-o apă; mulţime de peşti. F (La pl.) Diferite soiuri de peşte (**1**). **4.** Mâncare preparată din peşte (**1**). — **Pescar** + suf. *-ie.*

PESCĂRÍME, *pescărimi,* s.f. (Rar) Mulţime de peşti (**1**); pescărie (**3**). — **Pescar** + suf. *-ime.*

PESCĂRÍT s.n. (Reg.) Meseria pescarului (**I**); pescuit, pescărie (**1**). — V. **pescări.**

PESCĂRÍŢĂ, *pescărițe,* s.f. **1.** Femeie care se ocupă cu pescuitul. **2.** (Ornit.) Nume dat mai multor specii de pescăruşi; pasăre care aparţine acestor specii. — **Pescar** + suf. *-iţă.*

PESCĂRÚŞ, *pescăruşi,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări din familii şi ordine diferite, care trăiesc pe lângă ape şi se hrănesc cu peşti; pasăre din aceste familii sau ordine. — **Pescar** + suf. *-uş.*

PESCUÍ, *pescuiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A prinde peşte (**1**) sau alte animale acvatice (comestibile), de obicei cu ajutorul unor instrumente speciale; a se îndeletnici cu prinderea peştelui sau a altor animale de apă, a pescări. G Expr. *A pescui în apă tulbure* = a profita de o situaţie încordată sau confuză pentru a trage foloase personale. **2.** Tranz. A scoate pe cineva sau ceva din apă (pentru a salva, a recupera). **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A face rost de ceva greu de obţinut. F (Arg.) A acosta pe cineva; a agăţa. — Din **peşte** (după *pescar).*

PESCUÍRE, *pescuiri,* s.f. Acţiunea de *a pescui* şi rezultatul ei. — V. **pescui.**

PESCUÍT s.n. Acţiunea de *a pescui* (**1**) şi rezultatul ei; meseria pescarului (**I**); pescărit, pescărie (**1**). G *Pescuit sportiv* = ramură sportivă competiţională sau recreativă, constând în prinderea peştilor cu undiţa. — V. **pescui.**

PESCUITÓR, -OÁRE, *pescuitori, -oare,* s.m. şi f. **1.** (Înv. la f.) Persoană care pescuieşte (**1**); *spec.* pescar (**I**). *Pescuitor de perle.* G Expr. *Pescuitor în apă tulbure* = persoană care profită de situaţiile încordate, neclare pentru a trage foloase personale. **2.** Fig. (Fam.) Persoană care caută cu insistenţă să obţină ceva; vânător. [Pr.: *-cu-i-*] — **Pescui** + suf. *-tor.*

PESCÚŢ, *pescuți,* s.m. (Reg.) Peştişor (**1**). — **Peşte** + suf. *-uţ.*

PESÉMNE adv. Se vede (că)..., se pare (că)...; poate, probabil. — **Pe** + **semn(e).**

PESÉTĂ, *pesete,* s.f. Unitate bănească în Spania, înainte de introducerea monedei euro. — Din sp. **peseta.**

PESIMÍSM s.n. Tendinţa de a vedea mai ales latura nefavorabilă a lucrurilor; neîncredere în viitor. F (Fil.) Atitudine opusă optimismului şi care consideră că nu există niciun temei pentru speranţă, iar fericirea se află dincolo de sfera experienţei. F Sentiment de tristeţe, de amărăciune şi de nelinişte; stare sufletească de deprimare. — Din fr. **pessimisme,** germ. **Pessimismus.**

PESIMÍST, -Ă, *pesimişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană predispusă la pesimism; adept al pesimismului filosofic. **2.** Adj. Care manifestă pesimism, care se bazează pe pesimism; care aderă la pesimism. — Din fr. **pessimiste,** germ. **Pessimist.**

PESMECIÓR, *pesmeciori,* s.m. Diminutiv al lui *pesmet.* — **Pesmet** + suf. *-ior.*

PESMÉT, *pesmeți,* s.m. **1.** (Adesea la sg. cu sens de pl.) Felie de pâine sau de cozonac uscată sau prăjită. F (La sg.) Pâine (albă) uscată, pisată sau măcinată mărunt. **2.** Preparat culinar făcut de obicei din făină cu adaos de drojdie, unt, zahăr şi ouă, tăiat în diferite forme şi copt la cuptor. — Cf. tc. p e k s i m e t.

PÉSO, *peso,* s.m. Unitate bănească principală în mai multe ţări din America Latină. [Pl. şi: *pesos*] — Din sp. **peso.**

PESRÉF s.n. v **pestref.**

PÉSTĂ, *peste,* s.f. **1.** Boală gravă, infecţioasă şi epidemică, provocată de o bacterie şi manifestată prin tumori, hemoragie, febră mare etc.; ciumă. **2.** (Med. vet.; de obicei cu determinări care indică felul) Denumire generică dată unui grup de boli (cu evoluţie acută) provocate de virusuri la taurine, porcine, cabaline şi păsări. — Din fr. **peste.**

PÉSTE prep. (Semnifică ideea de suprapunere, de aplicare etc., directă sau mediată, prin extensiune) **I.** (Introduce complemente circumstanţiale de loc) **1.** (În legătură cu verbe de mişcare, arată că un obiect se aşază, se aplică sau cade deasupra altuia) *Ploaia cade peste noi.* G (Mişcarea are direcţia orizontală) *Părul se împrăştie peste pernă.* **2.** (În legătură cu substantive care arată suprafaţa, întinderea) Pe tot cuprinsul; de-a lungul. *Alerga peste câmpuri.* G Loc. adv. *Peste tot (locul)* = pretutindeni. F De jur-împrejur. *Încinsă peste brâu cu un cordon.* **3.** Deasupra. *Se apleacă peste el.* **4.** Pe deasupra; dincolo de... *Sare peste gard.* **II.** (Introduce complemente circumstanţiale de timp) **1.** (În legătură cu substantive însoţite de numerale, adverbe sau pronume şi adjective nehotărâte) După... *Peste un ceas.* **2.** (În legătură cu substantive care exprimă noţiuni de timp durative) În timpul, în cursul. *Peste zi lucrează.* **3.** Mai mult decât... *A întârziat peste două ceasuri.* **III.** (Introduce complemente circumstanţiale de mod) **1.** (Aşezat între două cuvinte identice, exprimă ideea de superlativ) *Pune întrebări peste întrebări.* **2.** (În legătură cu numerale, arată depăşirea unei cantităţi) Mai mult decât. *Peste o mie de oameni.* F Loc. adv. *Peste puterea* (sau *puterile) cuiva* = depăşind puterile, posibilităţile cuiva, foarte greu. **IV.** (Introduce complemente indirecte) Asupra. *S-a făcut stăpână peste toate.* — **Pre** *(= pe)* + **spre.**

PESTÉLCĂ, *pestelci,* s.f. **1.** (Pop.) Şorţ de pânză sau de postav pe care-l poartă femeile peste rochie şi care, uneori, este purtat şi de bărbaţi; *spec.* fota dinainte; *p. gener.* fotă. **2.** Bucată de pânză dreptunghiulară prinsă cu o latură de verga unei corăbii, care serveşte la păstrarea la adăpost a burţii velei, când aceasta este strânsă. — Din bg. **prestilka.**

PESTELCÚŢĂ, *pestelcuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *pestelcă* (**1**). — **Pestelcă** + suf. *-uţă.*

PESTICÍD, *pesticide,* s.n. Substanţă chimică cu toxicitate mare folosită în agricultură pentru distrugerea dăunătorilor. G (Adjectival) *Substanţă pesticidă.* — Din fr. **pesticide.**

PESTIFÉR, -Ă, *pestiferi, -e,* adj. (Livr.) Pestilenţial. — Din fr. **pestifère.**

PESTIFERÁT, -Ă, *pestiferați, -te,* adj. (Livr.; adesea substantivat) Contaminat de pestă; ciumat. — Din fr. **pestiféré.**

PESTILÉNT, -Ă, *pestilenți, -te,* adj. (Rar) Care ţine de pestă, privitor la pestă; provocat de pestă; care are caracteristicile pestei; *p. ext.* contagios, pestilenţial (**1**). — Din fr. **pestilent.**

PESTILÉNŢĂ, *pestilențe*, s.f. (Livr.) **1.** Boală contagioasă, molimă; *spec.* ciumă. **2.** Fig. Învăţătură dăunătoare. — Din fr. **pestilence,** germ. **Pestilenz.**

PESTILENŢIÁL, -Ă, *pestilențiali, -e,* adj. **1.** Care are caracteristicile unei boli molipsitoare (ca pesta); care răspândeşte o boală molipsitoare (ca pesta); contagios. *Boală pestilenţială.* **2.** Fig. (Despre mirosuri) Urât, infect, scârbos, nesuferit, dezgustător; *p. ext.* (despre unele lucruri) care răspândeşte un astfel de miros. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **pestilentiel,** germ. **pestilenzialisch.**

PESTÓS, -OÁSĂ, *pestoși, -oase,* adj. (Rar) Care provoacă ciuma; de ciumă. — **Pestă** + suf. *-os.*

PESTRÉF, *pestrefuri,* s.n. (Înv.) Preludiu, uvertură (în muzica turcească); *p. ext.* compoziţie muzicală uşoară, care era cântată la petreceri. [Var.: **pesréf** s.n.] — Din ngr. **pesréfi.**

PESTRICIÓR, -OÁRĂ, *pestriciori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *pestriț;* pestrişor. — **Pestriţ** + suf. *-işor.*

PESTRIŞÓR, -OÁRĂ, *pestrișori, -oare,* adj. (Reg.) Pestricior. — **Pestriţ** + suf. *-işor.*

PESTRÍŢ, -Ă, *pestriți, -e,* adj. **1.** Care are pete mici sau picături, stropi de culori diferite (de obicei alb cu negru); *p. ext.* cu culori diferite; pestriţat. G *Fontă pestriţă* = amestec de fontă cenuşie cu fontă albă. F (Pop.) Dungat, vărgat. **2.** P. ext. Care este (format din elemente) de tot felul, care este amestecat, variat, felurit (şi adesea eterogen); pestriţat. *Lume pestriță.* **3.** Fig. (Pop. şi fam.) *A fi pestriţ la maţe* (sau *maţe pestriţe)* = a fi rău la suflet; a fi foarte zgârcit. — Din sl. **pĭstrĭ.**

PESTRIŢĂ, *pestrițez,* vb. I. Tranz. fact. (Rar) A împestriţa. — Din **pestriţ.**

PESTRIŢÁT, -Ă, *pestrițați, -te,* adj. (Rar) **1.** Pestriţ (**1**). **2.** Pestriţ (**2**); amestecat. — V. **pestriţa.**

PESTRIŢĂTÚRĂ, *pestrițături,* s.f. (Rar) Amestec, îmbinare de elemente eterogene, de culori nepotrivite. — **Pestriţ** + suf. *-ătură.*

PEŞ s.n. (Pop.; în loc. adv.) *Într-un peş* = pe o parte, într-o latură, într-o rână; înclinat, pieziş, oblic. — Din tc. **peş.**

PEŞCHEGÍU, *peșchegii,* s.m. (Înv.) Funcţionar al seraiului care era însărcinat cu perceperea tributului şi cu păstrarea darurilor făcute sultanului. F (Rar) Persoană care aşteaptă să primească peşcheşuri (**1**), care este obişnuită să primească peşcheşuri; *p. ext.* chilipirgiu. — Din tc. **peşkeşči.**

PEŞCHÉŞ, *peșcheșuri,* s.n. **1.** (Înv., pop. şi fam.) Plocon, dar, cadou. G Expr. (Fam.) *A da* (sau *a duce) pe cineva peşcheş* (cuiva) = a preda (sau a duce) pe cineva prins, legat; a preda pe cineva duşmanului. **2.** Spec. Dar anual, în bani sau în natură, pe care domnii Ţărilor Române îl ofereau Porţii Otomane (împreună cu haraciul); *p. ext.* haraci; (la pl.) bunurile din care consta acest dar. F Dar oferit de domnii Ţărilor Române sultanului sau altor demnitari turci cu ocazia bairamului. [Var.: (înv.) **peşchíş** s.n.] — Din tc. **peşkeş.**

PEŞCHÍR, *peșchire,* s.n. (Înv. şi reg.) **1.** Prosop, ştergar; şervet. **2.** Faţă de masă. — Din tc. **peşkir.**

PEŞCHÍŞ s.n. v. **peşcheş.**

PEŞÍM adv. v. **peşin.**

PEȘÍN adv. **1.** (Pop. și fam.; de obicei în legătură cu verbe ca „a da", „a plăti") În numerar, cu plata pe loc. G (Adjectival) *Bani peșin.* **2.** (Înv.) Îndată, imediat, numaidecât. [Var.: (înv.) **peșím** adv.] — Din tc. **peșin.**

PEȘINGÍU, *peșingii,* s.m. (Înv.) Slujbaș care era însărcinat cu strângerea banilor (din dări etc.). — **Peșin** + suf. *-giu.*

PÉȘTE, *pești,* s.m. **1.** (La pl.) Clasă de animale vertebrate acvatice, cu corpul de obicei alungit, cu pielea acoperită cu solzi și bogată în secreții mucoase, cu membrele transformate în înotătoare și cu respirație branhială; (și la sg.; adesea colectiv) animal care face parte din această clasă. G *Pești zburători* = specii de pești care pot să sară din apă și să execute un zbor planat cu ajutorul înotătoarelor pectorale. *La pește* = la pescuit. G Expr. *Cât ai zice pește* = foarte repede. *A tăcea ca peștele* (sau *ca un pește)* = a nu spune nicio vorbă, a nu scoate un cuvânt, a păstra tăcere completă. *A trăi* (sau *a se simți* etc.) *ca peștele în apă* = a trăi bine, a se simți la largul său; a-i merge bine. *A trăi* (sau *a o duce, a se zbate* etc.) *ca peștele pe uscat* = a duce o viață foarte grea; a face eforturi disperate (și zadarnice). *A fi cu borșul la foc și cu peștele în iaz* = a se lăuda înainte de izbândă. *Când o prinde mâța pește* = niciodată. G Compuse: *pește-auriu* (sau *-curcubeu, -soare)* = pește de culoare verde-gălbuie, cu pete roșii pe spate și cu dungi albastre pe părțile laterale ale capului *(Eupomotis gibbosus); pește-ciocan* = specie de rechin din mările calde, cu capul în formă de ciocan *(Zygaena malleus); pește-fierăstrău* = pește din mările calde, cu botul lung, turtit în formă de lamă dințată *(Pristis pristis); pește-de-piatră* = **a)** fusar; **b)** pietrar; *pește-cu-spadă* = pește mare cu corpul în formă de fus, cu pielea fără solzi, cu capul mare și cu falca de sus prelungită ca o sabie ascuțită pe ambele muchii *(Xiphias gladius); peștele-lui-Solomon* = specie de pește din familia salmonidelor *(Salmo labrax); pește-țigănesc* = **a)** nume generic pentru diferite specii de pești mici; **b)** caracudă; **c)** pălămidă-de-baltă; *pește-de-mare* = calcan. **2.** Carne de pește (**1**), folosită ca aliment; mâncare preparată din astfel de carne. G Expr. (Fam.) *Asta-i altă mâncare de pește* = asta e cu totul altceva. **3.** (Astron.; n.pr. pl. art.) Numele unei constelații din emisfera boreală. F Una din cele douăsprezece zodii ale anului. **4.** Fig. (Calc după fr. *poisson)* Bărbat întreținut de o femeie. F Proxenet, codoș. — Lat. **piscis.**

PEȘTEMÁN s.n. v. **peștiman.**

PÉȘTERĂ, *peșteri,* s.f. Cavitate, scobitură naturală subterană adâncă și mare, formată prin dizolvarea unor roci solubile de către apele de infiltrație; grotă, cavernă. F P. ext. Vizuină, bârlog. — Din sl. **peštera.**

PEȘTIMÁN, *peștimane,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Obiect de îmbrăcăminte femeiască confecționat din stambă sau din alt material ușor, care se înfășoară, în unele locuri în țară, ca o fustă în jurul trupului; *p. ext.* șorț de protecție purtat de meseriași. **2.** (Reg.) Legătoare de cap care se poartă pe sub broboadă. [Var.: (reg.) **peștemán** s.n.] — Din tc. **peștimal.**

PEȘTIȘOÁRĂ, *peștișoare,* s.f. **1.** Mică plantă erbacee cu frunze păroase, care plutește la suprafața apelor stătătoare sau a celor care curg încet *(Salvinia natans).* **2.** Plantă erbacee acvatică cu frunze alcătuite din patru foliole și cu rădăcini care se fixează pe fundul apei *(Marsilea quadrifolia).* — **Pește** + suf. *-ișoară.*

PEȘTIȘÓR, *peștișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *pește* (**1**); pescuț. **2.** P. anal. (La pl.) Felii lungi și subțiri de ceapă, de varză sau bucăți subțiri, lunguiețe de carne etc., tăiate pentru gătit. **3.** (Art.) Numele mai multor dansuri populare; melodiile după care se execută aceste dansuri. — **Pește** + suf. *-ișor.*

PETÁLĂ, *petale,* s.f. Element component al corolei unei flori, provenind dintr-o frunză modificată, divers colorată. — Din fr. **pétale.**

PETÁRDĂ, *petarde,* s.f. Mică încărcătură de exploziv în înveliș de carton sau de hârtie cerată ori smolită, care produce la explozie zgomot și fum și este folosită la semnalizări, la marcarea tirului de artilerie, la focuri de artificii etc. — Din germ. **Petarde,** fr. **pétard.**

PETEÁLĂ s.f. v. **beteală.**

PÉTEC s.n. v. **petic.**

PÉTECĂ s.f. v. **petică.**

PETECÍ vb. IV v. **petici.**

PETECÍT, -Ă adj. v. **peticit[2].**

PETECÚȚ s.n. v. **peticuț.**

PETÉNT, *petenți,* s.m. (Livr.) Petiționar. — Din germ. **Petent.**

PETEȘÍE, *peteșii,* s.f. (Med.; mai ales la pl.) Pată de culoare roșie-vișinie, de dimensiuni reduse, care apare pe piele datorită unei rupturi capilare, de obicei în diferite boli infectocontagioase, în purpură etc. — Din fr. **pétéchie.**

PETETÍST, -Ă, *petetiști, -ste,* s.m. și f. (Ieșit din uz) Persoană care lucrează la poștă; *spec.* factor poștal. — **P**[oștă] + **t**[elegraf] + **t**[elefon] [pr.: *pe-te-te*] + suf. *-ist.*

PÉTIC, *petice,* s.n. **1.** Fâșie (nu prea mare) tăiată, ruptă sau rămasă dintr-o țesătură, dintr-o bucată de piele, dintr-o hârtie etc.; *spec.* bucată dintr-un material cu care se repară, prin aplicare și coasere sau lipire, obiecte de stofă, de piele etc. rupte sau găurite. G Expr. *Și-a găsit sacul peticul* sau *cum e sacul, și peticul,* se spune despre două persoane asociate care au aceleași cusururi. *(A nu se mai ține) petic de petic*, (se spune despre) haine foarte zdrențuite. *A-și da în petic* = a-și da pe față, a-și arăta, fără voie, anumite cusururi. **2.** Suprafață mică de teren (cultivabil). **3.** P. anal. Bucată, porțiune mică din ceva (în raport cu întregul). *Se vede ici-colo câte un petic de zăpadă.* [Var.: **pétec** s.n.] — Cf. lat. p i t t a c i u m.

PÉTICĂ, *petice,* s.f. (Reg.) Cârpă, zdreanță. [Var.: **pétecă** s.f.] — Din **petic.**

PETICĂRÍE, *peticării,* s.f. (Rar) Mulțime, grămadă de petice (de cârpe), de zdrențe sau de materiale textile zdrențuite; *p. restr.* totalitatea peticelor cu care s-a cârpit ceva; *p. ext.* diverse feluri de petice. — **Petic** + suf. *-ărie.*

PETICÉL, *peticele,* s.n. Peticuț. — **Petic** + suf. *-el.*

PETICÍ, *peticesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune petice (**1**), a repara cu petice o haină ruptă, un obiect stricat etc.; a cârpi. F (Fam.) A repara un aparat, un sistem tehnic cu mijloace rudimentare și în mod provizoriu; a cârpăci. F A îmbunătăți într-o măsură oarecare un lucru prost făcut. **2.** Tranz. și refl. (Rar) A face să rămână sau a rămâne numai petice (**1**); a (se) rupe în bucăți; a (se) zdrenți. G Expr. (Tranz.; fam.) *A-i petici* (cuiva) *cojocul* = a bate foarte tare (pe cineva). **3.** Tranz. A astupa groșile și spărturile unui drum cu material pietros. [Var.: **petecí** vb. IV] — Din **petic.**

PETICÍRE, *peticiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) petici* și rezultatul ei; peticit[1]. — V. **petici.**

PETICÍT[1] s.n. Peticire. — V. **petici.**

PETICÍT[2], -Ă, *peticiți, -te,* adj. **1.** Care este cârpit cu petice (**1**); plin de petice. **2.** Rupt în bucăți; sfâșiat, zdrențuit. [Var.: **petecít, -ă** adj.] — V. **petici.**

PETICÓS, -OÁSĂ, *peticoși, -oase,* adj. (Reg.) Peticit[2] (**1**). F (Substantivat). Epitet depreciativ pentru o persoană îmbrăcată prost, cu haine jerpelite. — **Petic** + suf. *-os.*

PETICÚȚ, *peticuțe,* s.n. Diminutiv al lui *petic*; peticel. [Var.: **petecúț** s.n.] — **Petic** + suf. *-uț.*

PETÍLĂ, *petile,* s.f. (Reg.) Fiecare dintre sforile cu care sunt suspendate cârligele carmacului de ana. — Cf. sl. p e t l e a.

PETIMBROÁSĂ, *petimbroase,* s.f. (Reg.) Nume dat mai multor specii de plante din familia compozitelor: **a)** cruciuliță *(Senecio rupester);* **b)** cruciuliță *(Senecio vulgaris);* **c)** spălăcioasă *(Senecio vernalis).* — Et. nec.

PETÍT, *petite,* s.n. Corp de literă cu mărimea de opt puncte tipografice. — Din fr. **petit,** germ. **Petit.**

PETITÓRIU, -IE, *petitorii,* adj. (Jur.; despre acțiuni, cereri etc.) Prin care se urmărește recunoașterea sau apărarea unui drept real. — Din fr. **pétitoire,** lat. **petitorius.**

PETÍȚĂ, *petițe,* s.f. Capsă care se folosea la armele de foc de tip vechi. — Din bg., sb. **petica.**

PETÍȚIE, *petiții,* s.f. Cerere scrisă adresată de către un cetățean sau un grup de persoane unei autorități privind drepturi, interese personale sau publice. [Var.: (înv.) **petițiúne** s.f.] — Din fr. **pétition.**

PETIȚIONÁ, *petiționez,* vb. I. Intranz. (Rar) A înainta o petiție, a cere, a revendica etc. ceva printr-o petiție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **pétitionner.**

PETIȚIONÁR, -Ă, *petiționari, -e,* s.m. și f. Persoană care adresează unei autorități o petiție, care solicită, revendică etc. ceva printr-o petiție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **pétitionnaire.**

PETIȚIONÁRE, *petiționări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a petiționa;* prezentare a unei petiții. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **petiționa.**

PETIȚIÚNE s.f. v. **petiție.**

PETLÍȚĂ, *petlițe,* s.f. Bucată de stofă colorată cusută pe partea din față a gulerului unor haine de uniformă. F Bentiță de stofă cu care se încheie nasturii unei haine. — Din rus. **petlița.**

PETRARCHÍST, -Ă, *petrarchiști, -ste,* adj., s.m. **1.** Adj. De Petrarca, al lui Petrarca; în maniera lui Petrarca. **2.** S.m. Poet care cultivă motivele liricii lui Petrarca; poet care imită manieră lui Petrarca. — Din fr. **pétrarquiste.**

PETRECÁNIE, (**2, 3**) *petrecanii,* s.f. **1.** (Înv.) Moarte. F (Astăzi fam.; în loc. vb.) *A(-i) face de petrecanie* = **a)** a lua (cuiva) viața; a omorî, a ucide, a răpune (pe cineva); **b)** a risipi, a strica, a distruge (un bun, un obiect); a cheltui (tot); a da gata (ceva). *A i se face* (cuiva) *de petrecanie* = a-i veni (cuiva) pofta să se bage singur în primejdie (de moarte); a(-și) căuta moartea (cu lumânarea). **2.** Întâmplare, eveniment; pățanie. **3.** (Înv. și reg.) Petrecere (**3**), chef — **Petrece** + suf. *-anie.*

PETRECĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *petrecărești, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) căreia îi place să petreacă mult și des, (om) iubitor de petreceri; (om) chefliu, petrecător. — **Petrece** + suf. *-ăreț.*

PETRECĂTÓR, -OÁRE, *petrecători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** (Înv. și reg.) Petrecăreț. **2.** (Înv.) (Persoană) care trăiește (undeva sau într-un anumit fel); trăitor. **3.** (Înv.) (Persoană) care însoțește, conduce pe cineva. — **Petrece** + suf. *-ător.*

PETRÉCE, *petréc,* vb. III. **I. 1.** Tranz. și intranz. A-și duce viața sau a-și ocupa timpul (într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă); a trăi. G Expr. (Tranz.) *A(-și) petrece noaptea* (undeva) = a rămâne (undeva) peste noapte pentru a dormi. (Pop.) *A(-și) petrece (ceva) prin* (ori *în) minte*

(sau în *amintire)* = a parcurge cu mintea anumite fapte etc. petrecute, a reconstitui în minte trecutul, a depăna în gând firul amintirilor, a-şi aduce aminte, a-şi aminti. (Intranz.; rar) *A petrece ca găina la moară* = a trăi bine, a avea un trai îmbelşugat. *A petrece ca câinele în car* = a trăi rău. F Refl. (Pop.; despre unităţi de timp, viaţă etc.) A se scurge, a se desfăşura, a trece. **2.** Intranz. A-şi duce viaţa sau a-şi ocupa timpul în chip plăcut (înveselindu-se, distrându-se, chefuind etc.); a se distra, a se desfăta; a chefui. F Tranz. (Rar) A distra, a amuza. **3.** Refl. unipers. (Despre evenimente, întâmplări, gânduri, sentimente etc.) A avea o anumită desfăşurare, o anumită evoluţie, a se produce într-un anumit fel; a se întâmpla, a se desfăşura. **4.** Refl. (Înv. şi pop.) A se sfârşi, a se termina; a se epuiza; a dispărea. F Refl. pas. (Reg.; despre mâncăruri, băuturi etc.) A se consuma. **5.** Tranz. (Reg.) A vinde, a desface mărfuri, produse etc. **II.** Tranz. **1.** A însoţi, a conduce pe cineva la plecare o bucată de drum; *p. ext.* a însoţi, întovărăşi pe cineva pe un drum, într-o călătorie, într-o acţiune. G Expr. *A petrece* (pe cineva sau ceva) *cu ochii* (sau, rar, *cu ochiul, din ochi)* sau *cu privirea* (ori *cu privirile)* = a urmări cu privirea pe cineva sau ceva care pleacă, trece, se îndepărtează; a observa. F Spec. (Pop.) A însoţi, a conduce la groapă un mort. **2.** (Pop.) A străbate, a cutreiera, a parcurge, a trece. F (Reg.) A vizita, a cerceta. F (Rar) A parcurge o lucrare, o publicaţie, notiţe etc. **3.** (Înv. şi reg.) A transporta dintr-un loc în altul; a muta, a deplasa. G Expr. *A petrece* (ceva) *din mână în mână* = a trece (ceva) de la unul la altul, pe rând, pe la fiecare. *A-şi petrece ochii la...* = a-şi plimba privirea asupra unor lucruri sau fiinţe, a trece cu privirea de la unul la altul (sau de la una la alta). (Refl.) *A se petrece din lumea noastră* (sau *din această lume*) = a muri. **4.** A trece sau a face să treacă prin..., printre..., pe după..., peste..., pe sub... F (Înv. şi reg.) A străpunge, a găuri. F (Înv. şi reg.) A înfige. F (Înv. şi reg.) A cerne; a strecura. F Tranz. şi refl. A (se) suprapune marginile unei îmbrăcăminţi pentru a (se) încheia; *p. ext.* a (se) încheia prin suprapunerea celor două margini ale materialului. — Lat. ***petraicere.**

PETRÉCERE, *petreceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) petrece* şi rezultatul ei. **1.** Ducere a vieţii sau ocuparea timpului într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă; viеţuire, trăire. F Mod de desfăşurare a vieţii, fel de viaţă, fel de a trăi; viaţă, trai; *p. ext.* (la pl.) fapte săvârşite de cineva în timpul vieţii. **2.** (Mod, mijloc de) folosire plăcută a timpului; distracţie, amuzament. G Expr. *Petrecere frumoasă!* formulă prin care i se urează cuiva, de obicei la despărţire, să petreacă în mod plăcut un anumit timp. **3.** Reuniune, întâlnire între prieteni, rude etc. (de obicei însoţită de masă mare, de muzică etc.), organizată cu prilejul unei sărbători sau sărbătoriri ori pentru distracţie; chef, petrecanie (**3**). G Expr. *A fi om de petrecere* = a fi vesel, amuzant, antrenant într-o societate. — V. **petrece.**

PETREFÁCT, *petrefacte,* s.n. (Geol.; înv.) Corp petrificat; fosilă. — Din germ. **Petrefakt.**

PETRÉL, *petrei,* s.m. Pasăre marină de culoare albă, cu spatele şi aripile cenuşii, care se hrăneşte cu peşti şi trăieşte în colonii *(Larus canus).* — Din fr. **pétrel.**

PETRIFICÁ vb. I v. **pietrifica.**

PETRIFICÁRE s.f. v. **pietrificare.**

PETRIFICÁT, -Ă adj. v. **pietrificat.**

PETRIFICÁŢIE, *petrificaţii,* s.f. (Înv.) Pietrificare. — Din fr. **pétrification.**

PETROCHÍMIC, -Ă, *petrochimici, -ce,* adj. Care ţine de petrochimie, privitor la petrochimie, specific pentru petrochimie; (despre produse) care este fabricat din ţiţei sau din derivate ale acestuia. — Din fr. **pétrochimique.**

PETROCHIMÍE s.f. **1.** Ramură a industriei chimice care prelucrează ţiţeiul cu derivatele lui, gazele de sondă şi de rafinărie, gazul metan, în scopul transformării lor în produse chimice (semifabricate sau finite) cu valoare mult mai ridicată. **2.** Ramură a petrografiei care se ocupă cu studiul chimic complex al rocilor şi cu clasificarea lor chimică. — Din fr. **pétrochimie.**

PETROCHIMÍST, -Ă, *petrochimişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care lucrează în domeniul petrochimiei; specialist în petrochimie. — Din fr. **pétrochimiste.**

PETRODOLÁR, *petrodolari,* s.n. Dolar american obţinut prin vânzarea petrolului de către ţările exportatoare de petrol. — Din fr. **pétrodollar.**

PETRODUROSCÓP, *petroduroscoape,* s.n. Instrument pentru măsurarea durităţii rocilor în zăcământ, în scopul determinării comportării lor la perforare şi la prelucrare. — Din germ. **Petroduroskope,** rus. **petroduroskop.**

PETROFÍL, -Ă, *petrofili, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care s-a dezvoltat în interiorul pietrelor. — Din fr. **pétrophyle.**

PETROGENÉTIC, -Ă, *petrogenetici, -ce,* adj. Referitor la petrogeneză, de petrogeneză. — Din germ. **petrogenetisch,** engl. **petrogenetic.**

PETROGENÉZĂ s.f. Ramură a geologiei care studiază proveniеnţa rocilor. — Din fr. **pétrogenèse.**

PETROGLÍFĂ, *petroglife,* s.f. **1.** Rocă şlefuită grosolan pe cale naturală sau sculptată rudimentar cu mâna. **2.** Desen incizat pe rocă. — Din fr. **pétroglyphe.**

PETROGRÁF, -Ă, *petrografi, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în petrografie. — Din fr. **pétrographe.**

PETROGRÁFIC, -Ă, *petrografici, -ce,* adj. Care aparţine petrografiei, privitor la petrografie. — Din fr. **pétrographique.**

PETROGRAFÍE s.f. Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor din punctul de vedere al compoziţiei lor mineralogice şi chimice, al formării lor, al transformărilor pe care le suferă, al răspândirii lor în scoarţa Pământului etc. — Din fr. **pétrographie.**

PETRÓL, (**3**) *petroluri,* s.n. **1.** Rocă sedimentară lichidă, uleioasă, de culoare brună-negricioasă, mai rar gălbuie, cu reflexe albastre-verzui, cu miros specific, formată dintr-un amestec natural de hidrocarburi şi de alţi compuşi organici, care se extrage din pământ şi care serveşte drept materie primă în industria chimică; ţiţei. G *Petrol sintetic* = combustibil cu proprietăţi asemănătoare cu cele ale ţiţeiului, obţinut pe cale sintetică din cărbune sau din oxid de carbon, prin hidrogenare catalitică. **2.** Derivat lichid al petrolului (**1**), folosit la arderea în lămpi cu fitil pentru iluminat sau încălzit; gaz. **3.** Sortiment de petrol (**1**). — Din fr. **pétrole.**

PETROLÁTUM s.n. Amestec de hidrocarburi cu consistenţă păstoasă, obţinut din reziduurile ceroase de ţiţei sau din uleiurile corespunzătoare. — Din fr. **pétrolatum,** germ. **Petrolatum,** rus. **petrolatum.**

PETROLIÉR, -Ă, *petroliere,* adj. (Despre produse) Care ţine de petrol (**1**), care provine din petrol; (despre ramuri industriale, instalaţii, procese tehnologice etc.) care extrage sau prelucrează petrolul (**1**), privitor la extragerea şi la prelucrarea petrolului. F *Tren* (sau *vas, tanc) petrolier* (şi substantivat, n.) = tren (sau vas, tanc) care serveşte la transportat petrol. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **pétrolier.**

PETROLIFÉR, -Ă, *petroliferi, -e,* adj. (Despre strate, regiuni etc.) Care conţine petrol (**1**), bogat în petrol. F (Impr.) Petrolier. — Din fr. **pétrolifère.**

PETROLÍST, -Ă, *petrolişti, -ste,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care lucrează în industria petrolieră. **2.** S.m. Proprietar de terenuri petrolifere; om de afaceri în industria petrolului. — **Petrol** + suf. *-ist.*

PETROLOGÍE s.f. Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor din punct de vedere descriptiv, chimic, genetic, precum şi din punctul de vedere al răspândirii lor. — Din fr. **pétrologie.**

PETROMÁX, *petromaxuri,* s.n. Lampă de iluminat cu sită incandescentă, care funcţionează cu petrol (**2**). — Denumire comercială. Cf. p e t r o l.

PETROSÍN s.n. Lichid incolor, uşor inflamabil, cu miros caracteristic, obţinut dintr-un amestec de benzine uşoare, folosit mai ales în gospodărie (**2**). — Denumire comercială.

PETROŞENEÁN, -Ă, *petroşeneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Petroşani. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Petroşani sau petroşenenilor (**1**), referitor la municipiul Petroşani ori la petroşeneni. — **Petroşani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PETROŞENEÁNCĂ, *petroşenence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Petroşani. — **Petroşenean** + suf. *-că.*

PETULÁNT, -Ă, *petulanţi, -te,* adj. (Livr.) Care manifestă sau trădează o ardoare exuberantă (bruscă şi adesea dezordonată); *p. ext.* îndrăzneţ, temerar. — Din fr. **pétulant.**

PETULÁNŢĂ s.f. (Livr.) Ardoare exuberantă (bruscă şi adesea dezordonată); *p. ext.* îndrăzneală, temeritate. — Din fr. **pétulance.**

PETÚNIE, *petunii,* s.f. Plantă erbacee decorativă din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă şi cu flori mari, diferit colorate şi plăcut mirositoare, care au corola în formă de pâlnie *(Petunia hybrida).* — Din fr. **pétunia.**

PETZÍT s.n. Minereu de aur şi argint de culoare cenuşie spre neagră. — Din fr. **petzite,** germ. **Petzit.**

PEŢÍ, *peţesc,* vb. IV. Tranz. A cere o fată în căsătorie în numele altcuiva sau pentru sine, de obicei prin intermediul părinţilor sau al rudelor fetei. — Lat. **petere.**

PEŢIÓL, *peţioluri,* s.n. Parte a frunzei care susţine limbul şi care se prinde de tulpină sau de ramuri; codiţă. [Pr.: *-ţi-ol*] — Din fr. **pétiole,** lat. **petiolus.**

PEŢIOLÁT, -Ă, *peţiolaţi, -te,* adj. (Despre frunze) Care are peţiol, cu peţiol. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **pétiolé.**

PEŢÍRE, *peţiri,* s.f. Acţiunea de *a peţi.* — V. **peţi.**

PEŢÍT s.n. Faptul de *a peţi;* peţitorie. G Loc. adv. (În legătură cu verbe ca „a merge", „a pleca", „a se duce", „a veni") *În* (sau *la) peţit* = ca să peţească pe cineva. — V. **peţi.**

PEŢITÓR, -OÁRE, *peţitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care, în numele unui bărbat, cere în căsătorie o fată, de obicei adresându-se părinţilor sau rudelor acesteia; (înv. şi pop.; la m.) bărbat care cere (pentru sine) în căsătorie o fată. G Expr. *Să (ne) şadă peţitorii,* formulă glumeaţă cu care un musafir este invitat să ia loc sau să (mai) stea. **2.** S.f. Femeie (de obicei mai în vârstă) care mijloceşte cunoştinţa a două persoane de sex opus pentru a le înlesni căsătoria. — **Peţi** + suf. *-tor.*

PEŢITORÍE, *peţitorii,* s.f. (Rar) Peţit. F Îndeletnicirea peţitoarei. — **Peţitor** + suf. *-ie.*

PEŢITORLÁC, *peţitorlâcuri,* s.n. (Înv.) Peţit. — **Peţitor** + suf. *-lâc.*

PEZEVÉNCHI, -CHE *pezevenchi, -che,* s.m. şi f. (Pop.) Om şarlatan, şmecher, escroc, pungaş. [Var.: **pezevénghi, -ghe** s.m. şi f.] — Din tc. **pezevenk.**

PEZEVENCLÁC, *pezevenclâcuri,* s.n. **1.** (Pop. şi fam.) Înşelătorie, şarlatanie, şmecherie, escrocherie, pungăşie. **2.** (Înv.) Proxenetism; *p. ext.* practicarea prostituţiei. [Var.: (înv.) **pezevenglác, pezeventlác** s.n.] — Din tc. **pezevenklik.**

PEZEVÉNGHI, -GHE s.m. şi f. v. **pezevenchi.**

PEZEVENGLÁC s.n. v. **pezevenclâc.**

PEZEVENTLÁC s.n. v. **pezevenclâc.**

PFÉNIG, *pfenigi,* s.m. Unitate monetară divizionară germană, reprezentând a suta parte dintr-o marcă, înainte de introducerea monedei euro. — Din germ. **Pfennig.**

PFI interj. **1.** (Pronunţat cu „i" prelungit) Exclamaţie (redând fluieratul omului) care exprimă: **a)** durere fizică; **b)** dezaprobare, nemulţumire; mirare. **2.** (În forma *pfiu;* pronunţat cu „u" prelungit) Cuvânt care redă fluieratul sau şuieratul unui om, al unei maşini etc. [Var.: **pfiu** interj.] — Onomatopee.

PFIU interj. v. **pfi.**

PFL s.n. Material lemnos sub formă de plăci aglomerate. [Pr.: *pefele*] — Din iniţialele **p**[lacă] + **f**[ibro] + **l**[emnoasă].

PFU interj. Exclamaţie care exprimă un sentiment de neplăcere, de apăsare, o senzaţie de greutate; uf. — Onomatopee.

PFUI interj. (Reg.) Cuvânt care sugerează acţiunea de a scuipa şi care exprimă dispreţ, dezgust sau mirare în faţa unui lucru sau a unui fapt neaşteptat, nepotrivit, nelalocul său. — Din germ. **pfui.**

PFUND, *pfunzi,* s.m. **1.** (Înv. şi pop.) Unitate de măsură a greutăţii, egală cu circa 0,5 kg sau (reg.) cu 0,25 kg; livră. **2.** Veche unitate monetară germană. [Pl. şi: (n.) *pfunduri.* — Var.: **fund, funt,** (reg.) **punt** s.m.] — Din germ. **Pfund.**

PHI interj. (Fam.; adesea pronunţat cu „i" prelungit) Exclamaţie care exprimă: **a)** bucurie, mulţumire, încântare; **b)** mirare, surpriză; dezaprobare; **c)** repulsie, dezgust. [Var.: **phiu, pi** interj.] — Onomatopee.

PHIU interj. v. **phi.**

PHOENIX, *phoenicşi,* s.m. (În mitol. greacă; în sintagma *Pasărea Phoenix*) Pasăre alegorică, oraculară, care, simţindu-şi sfârşitul aproape, se arunca în foc şi renăştea din propria cenuşă. [Pr.: *fő́nix.* — Var.: **fénix** s.m.] — Din lat. **phoenix,** fr. **fénix.**

PI[1] interj. (De obicei repetat) Exclamaţie cu care se cheamă puii, găinile sau raţele (la mâncare). — Onomatopee.

PI[2] interj. v. **phi.**

PI[3] s.m. invar. Simbol matematic (p) reprezentând raportul dintre perimetrul unui cerc şi diametrul aceluiaşi cerc, egal cu circa 3,14. — Din ngr., fr. **pi.**

PI[4]**,** *pi,* s.m. Numele celei de-a şaisprezecea litere din alfabetul grecesc (p), corespunzătoare literei româneşti *p;* sunet notat cu această literă. — Din ngr. **pi,** fr. **pi.**

PÍA MÁTER s.f. Membrană vasculară fină care aderă la suprafaţa creierului şi a măduvei spinării, constituind cel mai profund dintre învelişurile creierului. [Pr.: *pi-a*] — Din lat. **pia mater.**

PIÁN, *piane,* s.n. **1.** Instrument muzical format dintr-o cutie mare de rezonanţă aşezată pe trei picioare şi dintr-o serie de coarde metalice, care vibrează când sunt lovite de nişte ciocănele acţionate prin apăsarea unor clape; clavir, pianoforte. G *Pian automat* (sau *electric)* = pian acţionat de un mecanism (alimentat la curentul electric), care execută automat anumite melodii înregistrate în prealabil pe nişte suluri speciale de hârtie introduse în aparat. *Pian cu manivelă* = pian automat care funcţionează prin învârtirea unei manivele. **2.** Arta de a interpreta o compoziţie muzicală la un pian (**1**). [Var.: (rar) **piáno** s.n.] — Din germ. **Piano,** fr. **piano,** it. **piano**[forte].

PIANÍNĂ, *pianine,* s.f. Pian (**1**) de proporţii şi de sonoritate reduse, care are cutia de rezonanţă în formă de paralelipiped şi coardele dispuse vertical. — Din germ. **Pianino.**

PIANÍSSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu cea mai slabă intensitate; foarte încet. — Cuv. it.

PIANÍST, -Ă, *pianişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă (cu pricepere şi cu măiestrie) la pian, care are profesia de a cânta la pian. — Din fr. **pianiste.**

PIANÍSTIC, -Ă, *pianistici, -ce,* adj. Care ţine de pian (**1**), privitor la pian; propriu, caracteristic pianului sau artei interpretative la pian; ca la pian. — Din fr. **pianistique.**

PIÁNO[1] adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu intensitate scăzută; încet. — Cuv. it.

PIÁNO[2] s.n. v. **pian.**

PIANOFÓRTE, *pianoforte,* s.n., adv. **1.** S.n. (Înv.) Pian (**1**). **2.** Adv. (În forma *piano-forte;* indică modul de executare a unei lucrări muzicale) În mod brusc de la piano la forte. — Din it. **pianoforte.**

PIANÓLĂ, *pianole,* s.f. Pianină acţionată de un mecanism, care execută automat anumite melodii înregistrate în prealabil pe suluri speciale de hârtie introduse în aparat. — Din it. **pianola.**

PIARÍST, *piarişti,* s.m. Membru al unei congregaţii clericale catolice care se dedica învăţământului gratuit. [Pr.: *pi-a-*] — Din germ. **Piarist,** fr. **piariste.**

PIÁSTRU, *piaştri,* s.m. **1.** Monedă (turcească) de argint, a cărei valoare a variat în decursul timpului şi care a circulat şi în Ţările Române. **2.** Monedă divizionară în Siria şi Sudan. [Pr.: *pi-as-*] — Din germ. **Piaster,** fr. **piastre.**

PIÁTRĂ, *pietre,* s.f. **I. 1.** (La sg.) Nume generic pentru orice rocă solidă, dură şi casantă răspândită la suprafaţa sau în interiorul pământului; (şi la pl.) fragment de dimensiuni şi de forme diferite dintr-o astfel de rocă; *p. ext.* material fabricat pe cale artificială pentru a înlocui, cu diverse utilizări, roca naturală. G Loc. adj. *De piatră* = **a)** neclintit; încremenit; **b)** greu; **c)** nesimţitor, insensibil; *p. ext.* rău. G Expr. *A scoate* (sau *a aduce* etc. ceva) *(şi) din piatră (seacă)* = a face, a realiza, a obţine etc. (ceva) cu orice preţ, depunând toate eforturile, trecând peste toate greutăţile. *A pune cea dintâi piatră* = a începe, a iniţia o acţiune, o lucrare etc. *Piatră în* (sau *din) casă* = fată nemăritată (considerată de unii ca o povară pentru familie). *A sta piatră pe capul cuiva* = a constitui o greutate, o povară pentru cineva. *A călca în piatră seacă* = a se obosi zadarnic, a nu-i merge bine în ceea ce face, a avea ghinion. *A-şi pune carul în pietre* = a lua o hotărâre la care nu mai renunţă, a rămâne ferm în hotărârea luată; *p. ext.* a se încăpăţâna. *Fuge de scapără pietrele* = fuge foarte repede. *E ger de crapă pietrele* = este ger foarte mare. *(A fi) tare* (sau *sănătos) ca piatra* (sau *de piatră)* = (a fi) foarte sănătos şi rezistent. *A avea* (sau *a i se pune, a-i sta cuiva ca) o piatră pe inimă* = a avea un mare necaz, a simţi o mare nelinişte. *A (i se) lua* sau *a (i se) ridica* (cuiva) *o piatră de pe inimă* (sau *de pe suflet, de pe cuget)* = a (se) elibera de o (mare) grijă, de o (mare) teamă; a găsi o soluţie care să pună capăt unei situaţii dificile. *A nu (mai) rămâne* (sau *a fi, a sta)* ori *a nu se (mai) ţine* etc. *(nici) piatră de piatră* (din ceva) = a nu se (mai) alege nimic (din ceva); a se distruge complet. *A nu mai lăsa (nici) piatră de piatră* = a distruge, a nimici; a face praf şi pulbere. *A număra pietrele* = a umbla haimana. *A arunca (cu) piatra* sau *(cu) pietre* (în cineva) = a acuza, a învinui, a defăima (pe cineva). F (La pl.) Numele unor jocuri de copii care se joacă cu pietricele. **2.** (În sintagma) *Epoca de piatră* = cea mai veche şi cea mai îndelungată perioadă din istoria omenirii, care a durat circa un milion de ani şi în care principala materie primă pentru confecţionarea uneltelor, a ustensilelor şi a armelor a fost piatra (**I 1**). **3.** (Urmat de determinări care arată felul, utilizarea sau modul de prelucrare) Bucată de piatră (**I 1**) prelucrată; obiect făcut dintr-o astfel de bucată. *Piatră de moară.* G *Piatră litografică* = piatră de calcar cu structura foarte fină şi densă, folosită la confecţionarea formelor de tipar litografice. *Piatră de talie* = piatră cu forme geometrice regulate, cu toate feţele bine tăiate şi cu muchii perfect drepte, care serveşte la executarea sau la căptuşirea unei zidării. *Piatră de încercare* = **a)** rocă silicioasă foarte dură folosită în trecut la verificarea purităţii aurului şi a argintului; **b)** *fig.* mijloc de verificare a capacităţii, a sentimentelor, a valorii cuiva; dovadă, indiciu, mărturie. *Piatră de temelie* (sau *fundamentală)* = **a)** piatră care intră în construcţia fundaţiei unei clădiri şi care adesea este pusă cu prilejul solemnităţii care marchează începutul construcţiei; **b)** *fig.* principiu sau element de bază, esenţial. *Piatră unghiulară* = **a)** piatră aşezată în colţul fundaţiei unei clădiri; **b)** *fig.* element de bază, fundamental. *Piatră de ascuţit* = bucată de gresie tăiată special pentru a folosi la ascuţirea unor obiecte tăioase; cute. *Piatră preţioasă* (sau *scumpă, nestemată)* = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate foarte mare, de valoare deosebită, care se găseşte rar în natură şi se foloseşte de obicei la confecţionarea bijuteriilor. *Piatră semipreţioasă* = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate mare, relativ puţin răspândit în natură şi folosit de obicei la confecţionarea bijuteriilor de mai mică valoare. G (Bot.: în compusul) *Piatră-linte* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori de culoare albă sau albă-gălbuie, care creşte prin pădurile din zona alpină *(Astragalus australis).* **4.** Piesă folosită la unele jocuri de societate, confecţionată din piatră (**I 1**) sau, *p. ext.* din os, din lemn etc. **5.** (Pop.) Meteorit. **6.** (Reg.) Greutate (de cântar sau de balanţă). **7.** Precipitaţie formată din particule de gheaţă, care cade atunci când în interiorul norilor de furtună există curenţi ascendenţi puternici; *p. restr.* fiecare dintre particulele de gheaţă care formează această precipitaţie; grindină. **II.** P. anal. **1.** Crustă de săruri minerale care se depune, cu vremea, pe pereţii unui vas în care se fierbe apă sau în care se păstrează lichide. **2.** Substanţă calcaroasă, gălbuie sau negricioasă, care se formează uneori pe suprafaţa dinţilor neîngrijiţi; tartru. **3.** (Med.; de obicei cu determinări care arată organul în care se formează) Calcul; *p. ext.* litiază. **4.** Compuse: (pop.) *piatră-acră* = alaun (de aluminiu şi de potasiu); *piatră-vânătă* = sulfat de cupru hidratat; *piatra-iadului* = azotat de argint; *piatră-de-var* = carbonat de calciu; *piatră-pucioasă* = sulf (în formă de

bucăți). **5.** (Min.; în compusul) *Piatra-lunii* = varietate de feldspat cu reflexe albăstrui folosită ca piatră semiprețioasă. — Lat. **petra.**

PIÁȚĂ, *piețe,* s.f. **1.** Loc special amenajat unde se face comerț cu mărfuri cu amănuntul, mai ales cu produse agroalimentare. G (Ieșit din uz) *Trăsură* (sau *mașină) de piață* = trăsură (sau mașină) care transportă, contra cost, persoane, bagaje etc. G Expr. *A face piața* = a cumpăra alimentele necesare pentru hrana zilnică. (Fam.) *A se certa ca la piață* = a se certa violent și folosind cuvinte grosolane. **2.** Loc întins și deschis dintr-o localitate, unde se întâlnesc sau se întretaie mai multe străzi, adesea amenajat cu spații verzi, statui etc. **II.** (Ec. pol.) **1.** Totalitatea relațiilor generate de actele de vânzare-cumpărare. **2.** Categorie economică a producției de mărfuri în care își găsește expresia ansamblul actelor de vânzare-cumpărare private în unitate organică cu relațiile pe care le generează și în conexiune cu spațiul în care se desfășoară. G *Piață internă* = totalitatea relațiilor de vânzare-cumpărare care au loc în interiorul unei țări. *Piață mondială* = ansamblul relațiilor care se stabilesc între țările participante la circuitul economic mondial. *Economie de piață* = formă modernă de organizare și funcționare a economiei în care prețul și volumul producției depind în principiu de confruntarea dintre cerere și ofertă. — Din it. **piazza.**

PIAȚÉTĂ, *piațete,* s.f. Piață (**I 2**) mică. — Din it. **piazzetta.**

PIÁZĂ, *pieze,* s.f. **1.** (În mitologia românească) Dualitate fastă și nefastă. G *Piază rea* = duh rău al nenorocului întrupat într-o ființă sau într-un obiect. *Piază bună* = geniu bun al omului, încorporat în șarpele casei, în câinele pripășit etc. F (Reg.; la pl.) Dispoziție, chef; toane. **2.** (Înv. și reg.) Pantă, povârniș. G Loc. adv. *În piez(i)* = oblic, pieziș. [Var.: (înv. și reg.) **piez** s.m.] — Et. nec.

PIC[1], (**I**) interj., (**II 1**) *picuri,* s.n. **I.** Interj. (Adesea repetat) **1.** Cuvânt care imită sunetul produs de căderea în picături a unui lichid pe un obiect tare. **2.** (Rar) Cuvânt care imită zgomotul produs de ciocul păsărilor când ciugulesc. **II.** S.n. **1.** Picătură (**1**), strop. **2.** Cantitate, măsură, durată etc. (foarte) mică din ceva; strop, fir, fărâmă. G Loc. adv. *(Câte) un pic* = **a)** puțin; **b)** (în construcții negative) deloc. *Nici pic* = deloc, câtuși de puțin. *Pic cu pic* = puțin câte puțin, încetul cu încetul. G Loc. adv. și adj. *Fără (un* sau *niciun) pic de...* = (care e) lipsit (cu totul) de... — Onomatopee.

PIC[2], *picuri,* s.n. Ciocan de abataj. — Din germ. **Pick**[hammer].

PIC[3] s.n. Produs chimic folosit pentru scoaterea petelor de cerneală (albastră). — Din **picătură** (derivat regresiv).

PICÁ[1], *pic,* vb. I. **1.** Intranz. (Înv. și pop.) A cădea de la o oarecare înălțime. G Expr. (Fam.) *A pica* (sau *a fi picat) (ca) din cer* (sau *din lună, din nori, din stele)* = **a)** a veni pe neașteptate; **b)** a fi dezorientat, a nu ști ce să facă. *A pica cerul pe cineva* = **a)** a se simți foarte rușinat; **b)** a rămâne uimit, a fi surprins de ceva. F A se desprinde, a se desface dintr-un tot, dintr-un ansamblu (căzând, pierzându-se etc.). F (Fam.; despre îmbrăcăminte) A nu se mai ține (pe corp) (din cauza dimensiunilor exagerate); *p. ext.* a fi numai zdrențe. F (Despre ființe) A-și pierde poziția verticală (căzând la pământ); a se prăbuși, a se răsturna, a se prăvăli. G Expr. *A pica de somn* (sau *de oboseală)* = a fi foarte obosit. *A pica în genunchi* (înaintea cuiva) = a cădea în genunchi (pentru a ruga, a implora, a solicita etc.). *Frumos* (sau *frumușel) de pică* = foarte frumos, neînchipuit de frumos. F (Despre clădiri) A se dărâma, a se surpa, a se nărui. F Fig. A muri (în luptă). F Fig. (Fam.) A nu reuși la un examen, la un concurs etc. G Tranz. *Profesorul l-a picat la examen.* **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A face să cadă în picături (un lichid, o materie topită). G Expr. *Să-l* (sau *să mă, să ne* etc.) *pici cu ceară* (sau *cu lumânarea)* = orice ai face, pentru nimic în lume, cu niciun preț, nicidecum. G Intranz. A cădea în picături; *spec.* (impers.) (sens curent) a ploua ușor, cu stropi rari. G Refl., intranz. și tranz. A (se) păta, a (se) murdări cu ceva. **3.** Intranz. (Fam.) A intra în posesia unui lucru, a dobândi ceva în mod întâmplător; a câștiga ceva (în mod ocazional sau ilicit). G Expr. *A pica în mâna* (sau *în palma, în mâinile) cuiva* = a ajunge în puterea, la discreția cuiva. **4.** Intranz. (Fam.) A sosi pe neașteptate; a se ivi, a apărea. **5.** Intranz. (Înv. și pop.) A cădea în..., a da în..., a fi cuprins de... F (Pop.; despre zile, evenimente etc.) A se nimeri la o anumită dată; a cădea, a fi. **6.** Tranz. (Pop.) A lovi, a atinge pe cineva (țintindu-l cu ceva). — Din **pic[1].**

PICÁ[2], pers. 3 *pichează,* vb. I. Intranz. (Despre avioane) A coborî în picaj. — Din fr. **piquer.**

PICADÓR, *picadori,* s.m. Persoană care participă la luptele cu tauri, stând călare în arenă, înarmat cu o lance, și împingând taurul spre toreador sau matador ori intervenind când viața acestora este în primejdie. — Din fr. **picador.**

PICÁJ, *picaje,* s.n. Coborâre a unui avion pe o traiectorie (aproape) verticală. — Din fr. **piquage.**

PICAMĂR s.n. v. **pickhammer.**

PICÁNT, -Ă, *picanți, -te,* adj. **1.** (Despre mâncăruri, băuturi sau despre gustul lor) Condimentat (de obicei iute, usturător etc.). **2.** Fig. (Despre glume, anecdote etc.) (Ușor) indecent, obscen, piperat. **3.** Fig. (Despre persoane și despre înfățișarea lor) Nostim, atrăgător, seducător. — Din fr. **piquant.**

PICANTERÍE, *picanterii,* s.f. Calitatea de a fi picant. F (Concr.; de obicei la pl.) Mâncare picantă (**1**), aliment picant. F Fig. (Concr.; de obicei la pl.) Glumă, anecdotă, vorbă (ușor) indecentă; aluzie (ușor) indecentă la adresa cuiva. — Din germ. **Pikanterie.**

PICÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) pica*[1] și rezultatul ei. — V. **pica[1].**

PICARÉSC, -ÉSCĂ, *picarești,* adj. (Despre anumite opere literare) Care, prin intermediul personajului tip picaro (cerșetori, vagabonzi, aventurieri etc.), investighează, cu accente satirice, cele mai diverse medii sociale, moravuri etc., reliefând amănuntul pitoresc, într-un limbaj cu elemente argotice și familiare. — Din fr. **picaresque.**

PÍCARO, *picaro,* s.m. Personaj aventurier, intrigant, șmecher din literatura spaniolă din sec. XVI–XVII. — Din sp. **pícaro.**

PICÁT[1] s.n. Faptul de *a pica*[1]. — V. **pica[1].**

PICÁT[2], -Ă, *picați, -te,* adj. **1.** (În expr.) *Picat din cer* (sau *din soare)* = foarte frumos. **2.** (Înv. și pop.) Pătat, murdărit (cu ceva care a picat). — V. **pica[1].**

PÍCĂ[1] s.f. (Pop.) Ură ascunsă, nemărturisită, dușmănie (împotriva cuiva); ciudă, necaz, ranchiună. — Cf. germ. **Pike.**

PÍCĂ[2], *pici,* s.f. Unul dintre cele patru semne distinctive de pe cărțile de joc, de culoare neagră, în formă de inimă sau de frunză cu vârful în sus și cu o codiță în partea de jos; *p. ext.* carte de joc cu acest semn. — Din germ. **Pik,** fr. **pique.**

PICĂTOÁRE, *picătoare,* s.f. (Înv. și reg.) Pipetă. — **Pica[1]** + suf. *-ătoare.*

PICĂTÓR s.n. Tub de sticlă cu un capăt îngustat și cu celălalt prevăzut cu un tub de cauciuc, care servește la administrarea unei soluții (medicamentoase) în picături. — **Pica[1]** + suf. *-ător.*

PICĂTÚRĂ, *picături,* s.f. **1.** Particică sferică desprinsă dintr-o masă de lichid, formată prin condensarea unui gaz etc.; pic[1], strop; *p. ext.* cantitate mică dintr-un lichid. F Loc. adv. *Printre picături* = din când în când, câteodată; *p. ext.* în timpul liber, pe apucate. *Picătură cu picătură* = puțin câte puțin, încetul cu încetul; până la epuizare. G Expr. *A semăna* (cu cineva) *ca două picături (de apă)* = a avea exact aceeași înfățișare cu altă persoană, a fi leit. *Până la ultima picătură de sânge* = până la moarte, până la ultima suflare. F P. gener. Cantitate neînsemnată din ceva; fărâmă. **2.** (La pl.) Substanță medicamentoasă lichidă care se administrează bolnavului sub formă de picături (**1**). — **Pica[1]** + suf. *-ătură.*

PICĂTURÍCĂ, *picăturele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *picătură.* F Pată mică. — **Picătură** + suf. *-ică.*

PICĂȚEÁ, -ÍCĂ, *picățele,* s.f. **1.** (La pl.) Desen format din puncte sau din suprafețe geometrice de dimensiuni mici, repetate simetric pe o țesătură de altă culoare; (și la sg.) fiecare dintre aceste elemente ale desenului. G Expr. (Fam. sau glumeț) *(Nostim și) cu picățele* = (despre oameni) plini de haz; atrăgător, picant. **2.** (Pop.) Picătură (**1**) mică dintr-un lichid, dintr-o materie topită (și nesolidificată) etc. — **Picat[2]** + suf. *-ea, -ică.*

PICHÉR[1], *picheri,* s.m. Persoană care răspunde de buna întreținere a unei porțiuni de cale ferată sau de șosea. — Din fr. **piqueur.**

PICHÉR[2], *pichere,* s.n. Piesă la războiul de țesut mecanic așezată la capetele suveicii, care servește la amortizarea mișcării suveicii. — Din germ. **Picker.**

PÍCHERE, *picheri,* s.f. (Ornit.; reg.) Bibilică. [Var.: **píchire** s.f.] — Din **pichiri** (derivat regresiv).

PICHERÓI, *picheroi,* s.m. (Ornit.; reg.) Bărbătușul bibilicii. — **Pichere** + suf. *-oi.*

PICHÉT[1] s.n. Numele unui joc de cărți care se joacă (în două persoane) cu treizeci și două de cărți. — Din fr. **piquet.**

PICHÉT[2] s.n. Țesătură deasă de bumbac, de mătase sau din fibre sintetice, făcută cu două urzeli diferite, dintre care cea de la suprafață formează un desen (geometric) în relief. — Din fr. **piqué.**

PICHÉT[3], (**I**) *pichete,* s.n., (**II**) *picheți,* s.m. **I.** S.n. **1.** Subunitate însărcinată cu asigurarea securității trupelor aflate în marș sau în staționare. **2.** (Adesea urmat de determinarea „de grăniceri") Subunitate însărcinată în trecut cu paza unui sector al frontierei. F Clădire în care își avea sediul această subunitate. **3.** Corp organizat (de militari sau de civili) însărcinat cu apărarea sau cu paza unui obiectiv important, cu stingerea incendiilor într-o întreprindere etc. F (În sintagma) *Pichet de grevă* = grup de greviști care stau la poarta întreprinderii lor pentru a preveni pe cei din afară despre declanșarea grevei și pentru a împiedica pătrunderea în întreprindere a spărgătorilor de grevă. **II.** S.m. Țăruș de lemn sau de metal care se înfinge în pământ pentru a marca un punct al unei alinieri sau al unui traseu, locul unde urmează să fie plantat un puiet de arbore etc. — Din fr. **piquet,** germ. **Pikett,** rus. **piket.**

PICHETÁ, *pichetez,* vb. I. Tranz. **I.** A forma un pichet de grevă la poarta unei întreprinderi. **II.** A marca punctele unei alinieri, ale unei măsurători etc.

prin picheți[3] (**II**) înfipți în pământ. F A bate picheți[3] (**II**) în pământ (pentru a marca ceva). — Din fr. **piqueter.**

PICHETÁJ, *pichetaje,* s.n. Ansamblul picheților[3] (**II**) care marchează un traseu, o aliniere, un drum etc. — Din fr. **piquetage.**

PICHETÁRE, *pichetări,* s.f. Acțiunea de *a picheta.* — V. **picheta.**

PÍCHIRI interj. (Reg.; adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bibilicii. — Onomatopee.

PÍCI, *pici,* s.m. Băiat (foarte) tânăr; copil de sex masculin; puști. — Din tc. **piç.**

PICIÓCĂ s.f. v. **picioică.**

PICIÓICĂ, *picioici,* s.f. (Bot.; reg.) Cartof. [Var.: **piciócă** s.f.] — Din magh. **pityóka.**

PICIÓR, *picioare,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două membre inferioare ale corpului omenesc, de la șold până la vârful degetelor, și fiecare dintre membrele celorlalte viețuitoare, care servesc la susținerea corpului și la deplasarea în spațiu. G Loc. adj. *Bun* (sau *iute) de picior* (sau *de picioare)* = iute, sprinten. G Loc. adv. *În* (sau *pe) picioare* sau (fam.) *d(e)-a-n picioarele* = în poziție verticală; sus. *În vârful picioarelor* = cu corpul sprijinit numai pe vârfurile degetelor de la picioare; *p. ext.* fără a face zgomot, tiptil. *Cu piciorul* (sau *picioarele)* = fără mijloc de locomoție, pe jos. *Din cap până în picioare* = de sus și până jos, în întregime; cu desăvârșire. *Pe picior greșit* = (la unele jocuri sportive) nepregătit pentru a para acțiunea adversarului sau, *p. gener.,* pentru a răspunde unei provocări. G Expr. *Unde-ți stau picioarele îți va sta și capul* = vei plăti cu viața (dacă nu vei face un anumit lucru). *A sări drept* (sau *ars) în picioare* = a se ridica repede, brusc. *A se pune* (sau *a fi) pe* (sau *în) picioare* = **a)** a se însănătoși după o boală (lungă); **b)** a se reface din punct de vedere material. *A vedea* (pe cineva) *pe* (sau *în) picioare* = a vedea pe cineva sănătos. (Glumeț sau ir.) *Are numai* (atâția...) *ani pe un picior* = are o vârstă mai mare decât cea pe care o mărturisește. *A pune piciorul* (undeva) = a călca, a păși, *p. ext.,* a pătrunde, a se instala undeva; a frecventa pe cineva. *A pune pe picioare* = **a)** a iniția, a organiza ceva, a face să meargă, să funcționeze; **b)** a îngriji un bolnav și a-l însănătoși. *A scula* (sau *a pune* etc.) *în picioare* = a mobiliza în vederea unei acțiuni. *A se topi* (sau *a se usca, a pieri, a se pierde) pe* (sau *din, de pe) picioare* ori *d(e)-a-n picioarele* = a slăbi, a se prăpădi cu încetul. *A boli* (sau *a duce boala) pe picioare* = a fi bolnav (ușor), fără a zăcea la pat. *(A fi) cu un picior în groapă* (și *cu unul afară)* = (a fi) foarte bătrân, prăpădit, bolnav; (a fi) aproape de moarte. *A vedea pe cineva cu picioarele înainte* = a vedea pe cineva mort. *A sta* (sau *a fi) în picioarele cuiva* = a împiedica, a încurca, a deranja pe cineva; a fi inoportun. *A sta* (sau *a rămâne, a fi) în picioare* = **a)** a exista sau a continua să existe; **b)** (despre teorii, planuri, ipoteze etc.) a corespunde cu realitatea, a fi întemeiat; **c)** a sta, a rămâne intact sau în poziție verticală. *E tată-său* (sau *mamă-sa* etc.) *în picioare* = seamănă întocmai, e leit cu tatăl său (sau cu mama sa etc.). *A sări într-un picior* = a se bucura mult. *Cât te-ai întoarce* (sau *învârti) într-un picior* = repede de tot, într-o clipă. (Fam.) *A o lua* (sau *a o apuca) la picior* sau *a-și lua picioarele pe umeri* (sau *la spinare)* = a începe să fugă (repede), a o lua la goană; a încerca să se facă nevăzut prin fugă. *A nu-i (mai) sta* (cuiva) *picioarele* sau (reg.) *a nu-și mai strânge picioarele* = a nu (mai) sta potolit, liniștit, a alerga de colo-colo; a umbla mult. *A-și bate* (sau *a-și rupe) picioarele* = a umbla mult, a obosi de prea multă alergătură. (Pop.) *A prinde* (undeva) *picior* = a se așeza, a se stabili undeva. *A cădea* (sau *a se arunca) la picioarele cuiva* sau *a săruta picioarele cuiva* = a se ruga (umil) de cineva; a se umili înaintea cuiva. *A călca* (pe cineva) *pe picior* = **a)** a preveni pe cineva (călcându-l pe încălțăminte) să nu facă sau să nu spună ceva; **b)** a face sau a spune (cuiva) ceva supărător. (Pop. și fam.) *A vorbi* (sau *a scrie* etc.) *cu picioarele* = a vorbi (sau a scrie etc.) greșit (logic sau gramatical) ori fără talent; *p. ext.* a scrie urât, a mâzgâli. *Fără cap și fără picioare* = fără logică, lipsit de sens. (Fam.) *A face* (sau *a căpăta) picioare* = (despre obiecte) a dispărea. *(A sta* sau *a ședea* etc.) *picior peste picior* = (a ședea într-o poziție comodă) cu o parte a unui picior ridicată și așezată peste celălalt picior. *Cu coada între picioare* = rușinat, umilit. *A (se) lua peste picior* = a (se) ironiza, a-și bate joc. *A călca* (pe cineva sau ceva) *în picioare* = a distruge, a nimici; a disprețui, a desconsidera. *A pune* (sau *a așterne, a închina* etc. ceva) *la picioarele cuiva* = a închina, a oferi cuiva (ceva) în semn de supunere, de prețuire, de omagiu. *A-i pune* (cuiva) *capul sub picior* = a omorî pe cineva. *A bate din picior* = a încerca să-și impună voința; a se răsti, a comanda. *A(-i) pune* (cuiva) *piciorul în prag* = a lua o atitudine hotărâtă, a se opune energic. *A da din mâini și din picioare* = a face tot posibilul pentru a duce o acțiune la bun sfârșit, pentru a scăpa dintr-o încurcătură etc. (Fam.) *A sta cu picioarele în apă rece* = a se gândi profund și îndelung la ceva. *A fi* (sau *a se afla* etc.) *pe picior de pace* (sau *de război)* = a fi (sau a se afla etc.) în stare de pace (sau de război). *A fi pe picior de egalitate* (sau *pe același picior) cu cineva* = a se bucura de aceleași drepturi, a avea aceeași situație cu altcineva. *A da cu piciorul* = a respinge sau a lăsa să-i scape un prilej favorabil. *A trăi pe picior mare* = a duce o viață de belșug, a cheltui mult. *Parcă l-a apucat* (sau *l-a prins) pe Dumnezeu de (un) picior,* se spune despre cineva care trăiește o bucurie mare și neașteptată. *A fi* (sau *a sta) pe picior de ducă* (sau *de plecare)* = a fi gata de plecare. *A lega* (pe cineva) *de mâini și de picioare* = a imobiliza (pe cineva); a nu lăsa (cuiva) posibilitatea să acționeze. *A(-și) tăia craca* (sau *creanga) de sub picioare* = a pierde sau a face să piardă un avantaj, a(-și) periclita situația. *A cădea de pe* (sau *din) picioare* sau *a nu se (mai) putea ține, a nu (mai) putea sta pe picioare, a nu-l (mai) ține* etc. *picioarele,* se spune despre un om care și-a pierdut echilibrul, puterile sau care este extrem de obosit. *A i se tăia* (sau *a i se înmuia) cuiva (mâinile și) picioarele* = a avea o senzație de slăbiciune fizică; a nu se putea stăpâni (de emoție, de durere etc.). *(Nici) picior de...* = nimeni, (nici) urmă de..., (nici) țipenie. *Negustorie* (sau *comerț, afaceri* etc.) *pe picior* = negustorie (sau comerț, afaceri etc.) făcute întâmplător, ocazional, fără sediu sau firmă înscrisă. G Compuse: (Bot.) *piciorul-caprei* = plantă erbacee de pădure, cu frunze palmate cu trei diviziuni și cu flori albe sau roșietice *(Aegopodium podagraria); piciorul-cocoșului* = nume dat unor plante erbacee cu frunze lobate și cu flori galbene *(Ranunculus).* F Picior (**1**) de animal sau de pasăre fript sau fiert (pentru a fi mâncat). **2.** Proteza unui picior (**1**). **3.** P. anal. Nume dat unor părți de obiecte, de construcții sau unor obiecte, instrumente etc. care seamănă cu piciorul (**1**) și servesc ca suport, ca element de susținere, de fixare etc. F Partea de jos, apropiată de pământ, a tulpinii unei plante; *p. ext.* rădăcină. **4.** P. anal. Element al unei construcții care servește la susținerea și la legarea ei de teren; partea de jos, masivă, a unei construcții, a unui zid etc. F *Picior de siguranță* = parte din masivul unui zăcământ lăsată neexploatată în scopul protecției unor lucrări sau a unor construcții de la suprafață. **5.** P. anal. Partea de jos a unui munte, a unui deal etc.; zonă mai largă de la baza unei forme de relief. **6.** (Reg.) Regulator (la plug). F Coada coasei. **7.** (Mat.; în sintagma) *Piciorul perpendicularei* = intersecția unei drepte cu planul sau cu dreapta pe care cade perpendicular. **8.** Veche unitate de măsură, având lungimea de aproximativ o treime dintr-un metru, folosită și astăzi în unele țări. **9.** Unitate ritmică a unui vers, compusă dintr-un număr fix de silabe lungi și scurte sau accentuate și neaccentuate. — Lat. **petiolus.**

PICIORÓNG, *picioroange,* s.n. **1.** (La pl.) Catalige. **2.** Pasăre din ordinul caradriiformelor, de mărimea unui sitar, cu picioarele lungi și roșii *(Himantopus himantopus).* **3.** (La pl.) Nume generic dat păsărilor cu picioare foarte lungi. **4.** (Depr., fam. sau glumeț) Picior (**1**) foarte lung. — Din **picior.**

PICIORÚȘ, *piciorușe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *picior* (**1**); picioruț. **2.** Punct de lucrătură la o împletitură cu croșeta. **3.** Organ al mașinii de cusut care asigură presarea și deplasarea materialului în timpul coaserii lui. — **Picior** + suf. *-uș.*

PICIORÚȚ, *picioruțe,* s.n. Picioruș (**1**). — **Picior** + suf. *-uț.*

PÍCKER, *pickere,* s.n. Mașină agricolă de recoltat știuleții de porumb. — Din engl. **picker.**

PÍCKHAMMER, *pickhammere,* s.n. Ciocan de abataj; pic[2]; [Scris și: *pichamăr.* — Pr.: *pickhamăr.* — Var.: **picámăr** s.n.] — Din germ. **Pickhammer.**

PÍCK-UP, *pick-upuri,* s.n. Aparat pentru redarea prin mijloace electroacustice a sunetelor înregistrate pe un disc; *p. restr.* doză de redare. [Pr.: *pícap*] — Din engl. **pickup.**

PICLÁJ, *piclaje,* s.n. Operație de tratare a pieilor cu o soluție acidă (și cu clorură de sodiu) înainte de tăbăcire; piclare. — Din fr. **picklage.**

PICLÁRE, *piclări,* s.f. Piclaj. — Cf. p i c l a j .

PICNÍ, *picnesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A atinge, a nimeri pe cineva cu o lovitură bine țintită. F Fig. (Despre boli, dureri, necazuri etc.) A veni (și a atinge, a doborî pe cineva) pe neașteptate. — Formație onomatopeică.

PÍCNIC, *picnicuri,* s.n. Masă (și petrecere) comună (în aer liber), de obicei cu contribuția fiecărui participant. [Acc. și: *picníc*] — Din fr. **pique-nique.**

PICNÍRE, *picniri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a picni.* — V. **picni.**

PICNOMETRÍE, *picnometrii,* s.f. (Fiz.) Tehnică de măsurare a densităților. — Din fr. **pycnométrie.**

PICNOMÉTRU, *picnometre,* s.n. Instrument (în formă de recipient) folosit pentru măsurarea densității corpurilor lichide sau solide prin cântărire. — Din fr. **pycnomètre.**

PICOFARÁD, *picofarazi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură a capacității electrice, egală cu a 10^{-12} parte dintr-un farad. — Din fr. **picofarad.**

PÍCOL s.m. v. **picolo.**

PÍCOLIȚĂ, *picoliță,* s.f. Fată (sau femeie) care servește într-un restaurant ca ajutoare a chelnerului. — **Picol** + suf. *-iță.*

PÍCOLO, *picoli,* s.m. Băiat care servește într-un restaurant ca ajutor al chelnerului. [Var.: **pícol** s.m.] — Din it. **piccolo.**

PICÓN, *picoane,* s.n. Parte a ciocanului de abataj constituită dintr-o bară cilindrică de oțel cu vârful ascuțit sau lat, care servește la ruperea sau la dislocarea rocilor spiț[2]; *p. gener.* ciocan de abataj. — Din it. **piccone.**

PICOSECÚNDĂ, *picosecunde,* s.f. (Fiz.) A 10^{-12} parte dintr-o secundă. — Din fr. **picoseconde.**

PICÓT, *picoți,* s.m. **1.** (Min.) Bucată de lemn tare, ascuțită la un capăt, folosită la săparea galeriilor. **2.** (În forma *picou,* n.) Bordură de dantelă cu colțuri. F Bulină (**3**). — Din fr. **picot.**

PICOTÁ vb. I v. **picoti.**

PICOTÁJ, *picotaje,* s.n. (Min.) Consolidarea rocilor din galerii cu ajutorul picoților. — Din fr. **picotage.**

PICOTEÁLĂ, *picoteli,* s.f. Faptul de *a picoti;* starea celui care picotește; moțăială, somnolență. — **Picoti** + suf. *-eală.*

PICOTÍ, *picotesc,* vb. IV. Intranz. A moțăi (cu intermitențe) șezând sau stând în picioare; a dormita, a moțăi. [Var.: **picotá** vb. I] — **Pica**[1] + suf. *-oti.*

PICOTÍRE s.f. Faptul de *a picoti.* — V. **picoti.**

PICRÁT, *picrați,* s.m. Compus obținut prin înlocuirea cu metal a hidrogenului din gruparea hidroxil a acidului picric. — Din fr. **picrate.**

PÍCRIC adj. (În sintagma) *Acid picric* = acid coroziv și toxic, sub formă de cristale galbene, fără miros și cu gust amar, folosit ca exploziv, la prepararea unor substanțe colorante etc. — Din fr. **picrique.**

PICRÍT s.m. Rocă magmatică de origine vulcanică, de culoare verde închis sau neagră. — Din fr. **picrite,** germ. **Pikrit.**

PICROMIGDÁLĂ s.f. v. **pricomigdală.**

PICTÁ, *pictez,* vb. I. Tranz. **1.** A reprezenta o imagine, un model etc. pe pânză, pe carton, pe sticlă etc., cu ajutorul pensulei și al culorilor; a zugrăvi. F Absol. A se ocupa cu pictura (**1**), a practica pictura. F A acoperi sau a împodobi cu picturi (**2**) un obiect, un material. F Refl. (Fam. și depr.; despre femei) A se farda (exagerat). **2.** Fig. A caracteriza (sugestiv), a înfățișa (plastic) prin cuvinte, într-o operă literară, ființe, situații, întâmplări; a descrie, a zugrăvi. — Din **pictor** și **pictură** (derivat regresiv).

PICTÁT, -Ă, *pictați, -te,* adj. Reprodus, reprezentat într-o pictură (**2**); zugrăvit. F (Despre obiecte, materiale etc.) Pe care s-a executat o pictură (**2**). — V. **picta.**

PICTOGRÁFIC, -Ă, *pictografici, -ce,* adj. Care aparține pictografiei, privitor la pictografie; *spec.* (despre scriere, semne) care redă obiectele și ideile prin desene simbolice, sugestive. — Din fr. **pictographique.**

PICTOGRAFÍE s.f. Sistem primitiv de scriere în care obiectele și ideile sunt redate prin desene sugestive, simbolice. — Din fr. **pictographie.**

PICTOGRÁMĂ, *pictograme,* s.f. Desen sau șir de desene simbolice, sugestive, prin care sunt redate obiectele și ideile în unele sisteme primitive de scriere. — Din fr. **pictogramme.**

PÍCTOR, *pictori,* s.m. Artist plastic care se ocupă cu pictura (**1**). F Fig. Scriitor care descrie sugestiv fizicul și caracterul personajelor, scene din viață, din natură etc. — Din lat. **pictor.**

PICTORIÁL, *pictoriale,* s.n. Revistă cu multe fotografii. [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **pictorial.**

PÍCTORIȚĂ, *pictorițe,* s.f. Artistă plastică care se ocupă cu pictura (**1**). [Acc. și: *pictoríță*] — **Pictor** + suf. *-iță.*

PICTURÁL, -Ă, *picturali, -e,* adj. Care aparține picturii, privitor la pictură; *p. ext.* pitoresc. — Din fr. **pictural.**

PICTURALITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi pictural; caracter pictural; plasticitate. — **Pictural** + suf. *-itate.*

PICTÚRĂ, (**2**) *picturi,* s.f. **1.** Ramură a artelor plastice care interpretează realitatea în imagini vizuale, prin forme colorate, bidimensionale, desfășurate pe o suprafață plană. **2.** Lucrare artistică executată de un pictor; tablou, pânză. F Ansamblul operelor, stilurilor și procedeelor specifice pictorilor dintr-o țară, dintr-o epocă, dintr-o școală etc. **3.** Fig. Descriere sugestivă (într-o operă beletristică) a fizicului și a caracterului personajelor, a unor scene din viața reală și din natură etc. — Din lat. **pictura.**

PICUÍ, *picuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A picura (**2**). — **Pic**[1] + suf. *-ui.*

PICULÉȚ s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *pic*[1]*;* picușor, picuș, picuț. — **Pic**[1] + suf. *-uleț.*

PICULÍNĂ, *piculine,* s.f. Instrument muzical de suflat, asemănător cu un mic flaut, care emite sunete din registrul acut. — Cf. it. piccolino.

PÍCUR, *picuri,* s.m. Pic[1] (**II 1**). — Sg. refăcut după *picuri* (pl. lui *pic*[1]).

PICURÁ, *pícur,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A cădea sau a face, a lăsa să cadă în picături. F Intranz. impers. A ploua ușor, cu stropi rari. **2.** Intranz. Fig. A răsuna, a vibra (încet); a picui. **3.** Intranz. (Înv. și reg.; de obicei cu determinările „de somn", „din picioare") A moțăi, a picoti. — Din **picur.**

PICURÁR, *picurare,* s.n. (Constr.) Lăcrimar la acoperiș. — **Picura** + suf. *-ar.*

PICURÁRE, *picurări,* s.f. Acțiunea de *a picura.* — V. **picura.**

PICURÁT[1] s.n. Faptul de *a picura.* — V. **picura.**

PICURÁT[2]**, -Ă,** *picurați, -te,* adj. (Rar) Acoperit cu picături. — V. **picura.**

PICURÍȘ s.n. (Rar) Cădere a apei sub formă de picături; *p. ext.* loc unde apa unui izvor curge în picături. — **Picur** + suf. *-iș.*

PICÚȘ, *picușuri,* s.n. **I.** (Pop.) **1.** Piculeț. F (Fam.) Băutură alcoolică (în cantitate mică). **2.** Masă lichidă sau solidificată formată prin picurarea unui lichid sau prin curgerea, picătură cu picătură, a unei materii topite. **II.** (Fam.) Câștig mic și întâmplător (de obicei ilicit). — **Pic**[1] + suf. *-uș.*

PICUȘÓR s.n. (Pop.) Piculeț. — **Pic**[1] + suf. *-ușor.*

PICÚȚ s.n. (Pop.) Piculeț. — **Pic**[1] + suf. *-uț.*

PIDÓSNIC, -Ă, *pidosnici, -ce,* adj., s.m. **I.** Adj. (Pop.) Care este ieșit din comun, contrar așteptărilor (în sens negativ); care se comportă ciudat, sucit, care face totul pe dos. **II.** S.m. Numele a două specii de plante erbacee cu frunze lucioase, verzi-albăstrii și cu flori galbene *(Cerinthe minor* și *glabra).* — **Pe dos** + suf. *-nic.*

PIÉDECĂ s.f. v. **piedică.**

PIEDESTÁL, *piedestaluri,* s.n. Suport (înalt) pe care se așază o statuie, o coloană, un obiect decorativ etc. [Pl. și: *piedestale*] — Din fr. **piédestal.**

PIÉDICĂ, *piedici,* s.f. **1.** Factor care împiedică realizarea unui țel, care stă în calea unei acțiuni; stavilă, obstacol, impediment; dificultate, greutate. G Loc. vb. *A pune piedică* (sau *piedici)* = a împiedica. F Mijloc de a face pe cineva să cadă, împiedicându-l cu piciorul. G Loc. vb. *A(-i) pune (o) piedică* = a pune cuiva piciorul înainte pentru a-l face să se împiedice și să cadă. F (Rar) Greutate în vorbire. **2.** (Concr.) Unealtă, dispozitiv, instrument folosit pentru blocarea sau încetinirea mișcării unui sistem tehnic, pentru blocarea unui organ mobil al acestuia, la sprijinire sau la susținere etc. F Frânghie sau lanț cu care se leagă picioarele de dinainte ale cailor, pentru a-i împiedica să fugă când sunt lăsați să pască. **3.** (Bot.; în compusul) *Piedica-vântului* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze alungite, cu flori liliachii și albăstrii *(Lathyrus hirsutus).* [Var.: **piédecă** s.f.] — Lat. **pedica.**

PIEDICÚȚĂ, *piedicuțe,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina lungă și târâtoare, cu frunzele mici și dese, cu inflorescența în formă de spic *(Lycopodium clavatum).* — **Piedică** + suf. *-uță.*

PIÉDIN, *piedine,* s.n. Totalitatea firelor de urzeală de la capătul unei pânze, care rămân nețesute și se taie când pânza este scoasă de pe războiul de țesut. — Lat. ***pedinus.**

PIEÍRE s.f. Acțiunea de *a pieri* și rezultatul ei. **1.** Moarte (violentă, năprasnică); ucidere, omor. F (În limbajul bisericesc) Pierdere a vieții veșnice ca urmare a degradării morale și a căderii în păcat. F (Înv. și reg.) Pericol, primejdie de moarte; *p. ext.* necaz, supărare. **2.** Distrugere, nimicire; dispariție; decădere, ruinare. F Încetare, anulare, suprimare. [Var.: (reg.) **pieríre** s.f.] — V. **pieri.**

PIEITÓR, -OÁRE adj. v. **pieritor.**

PIELÁR, *pielari,* s.m. Meseriaș care prelucrează piei, care confecționează obiecte din piele; comerciant, negustor de piei sau de obiecte confecționate din piele. — **Piele** + suf. *-ar.*

PIELĂRÍE[1]**,** (**1**) *pielării,* s.f. **1.** Atelier unde se prelucrează sau se vând piei sau obiecte confecționate din piele. **2.** Meseria pielarului; comerț cu obiecte de piele. — **Pielar** + suf. *-ie.*

PIELĂRÍE[2]**,** *pielării,* s.f. (La sg. cu sens colectiv) Mulțime de piei; *p. ext.* obiecte confecționate din piele. — **Piele** + suf. *-ărie.*

PIELĂRÍT s.n. Meseria de pielar. — **Pielar** + suf. *-it.*

PIELCÍCĂ, -EÁ s.f. v. **pielicică.**

PIÉLE, *piei,* s.f. **1.** Țesut conjunctiv-epitelial care acoperă întreaga suprafață a corpului animalelor vertebrate și a celor mai multe dintre nevertebrate; *spec.* epiderma omului. G Loc. adj. și adv. *În* (sau *cu*) *pielea goală* = complet dezbrăcat; gol, nud. G Loc. adv. *(Până) la piele* = în întregime, de tot, complet. G Expr. *A ști* (sau *a vedea* etc.) *cât îi* (sau *ce-i*) *poate pielea cuiva* = a ști (sau a vedea) de ce e în stare, cât valorează cineva. *A nu-i face pielea (nici) doi bani* (sau *nici două parale, nicio ceapă degerată*) sau *a nu-i plăti pielea (nici)un ban* = a nu fi bun de nimic, a nu avea nicio valoare. *A nu(-și) mai încăpea în piele* = **a)** a fi bucuros, fericit etc.; **b)** a fi foarte îngâmfat. *A(-i) intra* (sau *a i se băga*) *(pe) sub piele* sau *(pe) sub pielea cuiva* = a reuși să câștige încrederea sau simpatia cuiva (prin lingușiri, insistențe, servicii etc.). *A i se face* (cuiva) *pielea de găină* (sau *de gâscă*) ori *pielea găinii* (sau *a gâștii*) = a i se încreți (cuiva) pielea (de frică, de frig etc.). *A-i lua* (cuiva) *(și) pielea (de pe el)* sau *șapte* (ori *nouă*) *piei* = a exploata pe cineva crâncen, a-l jecmăni. *(A fi) numai piele(a) și os(ul)* = (a fi) foarte slab. *A-i frige cuiva pielea* = a se răzbuna pe cineva, a chinui sau a pedepsi aspru pe cineva. *A plăti cu pielea* = a suporta o pedeapsă corporală. *A-și lăsa pielea* (pe undeva) sau *a da pielea popii* = a muri (pe undeva). *A-și pune pielea în saramură* = **a)** a risca, a se expune; **b)** a-și impune anumite restricții pentru a realiza ceva. *A-și pune pielea pentru cineva* = a se expune la neplăceri pentru cineva; a-și pune viața în primejdie pentru cineva. *A-și ieși din piele* = a fi cuprins de un sentiment foarte puternic (de bucurie, de ciudă etc.). *A-i da* (sau *a-i ieși* cuiva ceva) *prin piele* = a suporta consecințele unui fapt, a o păți, a-i ieși pe nas. *A-și vinde (și) pielea de pe el* = a-și vinde tot, a face orice sacrificiu material

(pentru a scăpa de o datorie, de o primejdie etc.). *A-şi vinde scump pielea* = a lupta cu înverşunare, provocând mari neajunsuri adversarului (chiar dacă nu mai sunt sorţi de izbândă). *A rămâne numai cu pielea* = a rămâne foarte sărac. *(A fi) vai (şi amar) de pielea cuiva* = (a fi) rău de cineva, (a fi) vai de capul lui. *A simţi* (ceva) *pe propria (sa) piele* = a suporta din plin şi personal consecinţele unei situaţii. *A fi în pielea cuiva* = a se afla exact în aceeaşi situaţie (dificilă) cu altcineva. *A face ceva pe pielea altuia* = a-şi satisface gusturi, a-şi crea avantaje în dauna altora, aruncând riscul asupra altora. *Numai pielea lui ştie,* se spune despre cel care a răbdat şi a suferit multe. *A avea pielea groasă* sau *a fi gros la piele* (sau *cu pielea groasă)* = a fi lipsit de bun-simţ, a fi obraznic. *A-i face* (cuiva) *pielea tobă* (sau *burduf)* = a bate pe cineva foarte tare. G Compus: *Piei-roşii* = (Pop.) nume dat populaţiei indiene aborigene din America de Nord; amerindieni. F Fig. Fiinţă, făptură; *p. ext.* viaţă. *Ţine la pielea lui.* **2.** Piele (**1**) jupuită de pe un animal (şi prelucrată); *spec.* blană. F *Piele de drac* = ţesătură deasă de bumbac, foarte rezistentă, cu o parte pufoasă (imitând antilopa). [Gen.-dat.: *pielii, pieii*] — Lat. **pellis, -em.**

PIELICÍCĂ, -EÁ, *pielicele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *piele;* pielişoară, pieluşică. F Blăniţă de miel în special cea provenită de la mieii de rasă caracul. [Var.: **pielcícă, -eá** s.f.] — **Piele** + suf. *-icică.* — **Pielicică:** cu schimbare de suf.

PIELIŞOÁRĂ, *pielişoare,* s.f. (Rar) Pielicică. — **Piele** + suf. *-işoară.*

PIELÍTĂ, *pielite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamaţia mucoasei bazinetului renal. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyélite.**

PIÉLIŢĂ, *pieliţe,* s.f. **1.** Piele (**1**) subţire, fină, delicată; *spec.* pielea obrazului. F (Mai ales la pl.) Strat subţire, cornos, care mărgineşte unghia. **2.** Nume generic pentru ţesuturile animale subţiri (şi elastice), cu aspect de foiţă, lamă sau pânză fină, care căptuşesc, îmbracă, susţin, separă sau formează anumite organe sau părţi de organe; membrană. **3.** Ţesut vegetal subţire care acoperă, separă sau leagă unele părţi ale plantelor. **4.** Intestin de animal sau membrană artificială care formează învelişul mezelurilor preparate din tocătură. **5.** Pojghiţă fină care se formează pe suprafaţa unor lichide. — **Piele** + suf. *-iţă.*

PIELM, *pielmuri,* s.n. (Pop.) Făină de grâu, de porumb etc. (de cea mai bună calitate). [Var.: **piemn** s.n.] — Et. nec.

PIELOGRAFÍE, *pielografii,* s.f. (Med.) Radiografie a rinichilor, a bazinetelor şi a ureterelor. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyélographie.**

PIELONEFRÍTĂ, *pielonefrite,* s.f. Boală inflamatorie, de natură infecţioasă, a bazinetului şi a rinichiului. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyélonéphrite.**

PIELOPLASTÍE, *pieloplastii,* s.f. Decorare a obiectelor din piele prin scoaterea în relief a desenului. — De la **piele.**

PIELÓS, -OÁSĂ, *pieloşi, -oase,* adj. (Rar) Care are aspectul pielii; elastic şi rezistent ca pielea. — **Piele** + suf. *-os.*

PIELUŞÍCĂ, *pieluşele,* s.f. (Reg.) Pielicică. — **Piele** + suf. *-uşică.*

PIEMÍE, *piemii,* s.f. (Med.) Septicemie. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyémie.**

PIEMN s.n. v. **pielm.**

PIEMÓNT, *piemonturi,* s.n. Formă de relief situată la contactul unor munţi cu o câmpie sau cu o depresiune, formată prin acumularea depunerilor aduse de apele curgătoare la schimbarea de pantă. — Din fr. **piémont.**

PIEMONTÁN, -Ă, *piemontani, -e,* adj. Care aparţine piemontului, referitor la piemont, care alcătuieşte un piemont. — **Piemont** + suf. *-an.*

PIEPT, (**1, 2, 4**) *piepturi,* s.n., (**3**) *piepţi,* s.m. **1.** S.n. Parte superioară a corpului, de la abdomen până la gât, la om şi la unele animale vertebrate; torace; *spec.* partea anterioară (şi exterioară) a acestei regiuni; *p. restr.* organ din interiorul cavităţii toracice (inimă sau plămân). G Loc. adv. *În piept* = de-a dreptul (în sus), pieptiş. G Loc. adj. şi adv. *Piept la piept* = (despre lupte, felul de a lupta etc.) (care se desfăşoară) în mod direct, din apropiere, corp la corp; la baionetă. *Piept în piept* = (care este) unul contra celuilalt, faţă în faţă, (aproape) ciocnindu-se. G Expr. *Cu pieptul deschis* = fără teamă, direct. *Cu capul în piept* = cu capul plecat (de ruşine, de supărare etc.). *A strânge* (pe cineva) *la piept* = a îmbrăţişa. *Cu mâinile (încrucişate) la* (sau *pe) piept* = **a)** în inactivitate; **b)** mort, decedat. *A pune mâinile pe piept* = a muri. *A da piept cu cineva* (sau *cu ceva)* = a se împotrivi cuiva (sau la ceva); a înfrunta direct pe cineva (sau ceva), a se lupta cu cineva. *A lua* (ceva) *în piept* = a înfrunta ceva direct, a lupta pentru a cuceri sau pentru a învinge ceva. *A ţine* (cuiva) *piept* = a rezista, a nu se da bătut; a se împotrivi, a înfrunta; a concura cu succes. *A(-şi) pune pieptul* (pentru cineva sau ceva) sau *a apăra cu pieptul* (pe cineva sau ceva) = a apăra din răsputeri, a apăra cu viaţa. *A-şi sparge pieptul* (strigând, vorbind etc.) = a striga din răsputeri, a obosi (strigând, vorbind etc. zadarnic). *(A fi) slab de piept* = (a fi) debil pulmonar, predispus la tuberculoză. F (Şi în sintagma *boală de piept)* Tuberculoză pulmonară. F Carne de pe partea anterioară a cavităţii toracice a unor animale, folosită ca aliment; mâncare preparată din această carne. **2.** S.n. (Pop.) Sân (al femeii). G Expr. (Pop.) *A avea piept* = (despre femeile cu copii mici) a avea lapte. *A da piept* = (despre femeile cu copii mici) a alăpta, a da să sugă. **3.** S.m. Partea din faţă a unei piese de îmbrăcăminte care acoperă pieptul (**1**). G Expr. *A lua* (pe cineva) *de piept* = a cere cuiva socoteală, a sări la bătaie. *A se lua* (sau *a se apuca, a se prinde) de piept cu cineva* = a se împotrivi (cuiva); a se lupta, a se bate cu cineva. **4.** S.n. P. anal. Coastă de deal, de munte etc.; povârniş. — Lat. **pectus.**

PIEPTÁR, *pieptare,* s.n. (Pop.) **1.** Obiect de îmbrăcăminte (de postav, de lână etc.) fără mâneci, care acoperă ca o vestă partea superioară a corpului; *spec.* cojocel scurt din blană de oaie, fără mâneci, adesea ornamentat, încheiat în faţă sau pe umăr; bundiţă. **2.** Obiect de metal, de zale sau de piele groasă care acoperea pieptul şi spatele luptătorilor din vechime, apărându-i de loviturile adversarului. F Bucată de piele groasă cu care scrimerii îşi acoperă pieptul. **3.** Curea lată la hamuri, care trece pe sub pieptul calului. — **Piept** + suf. *-ar.*

PIÉPTĂN, *piepteni,* s.m. **1.** Obiect de toaletă confecţionat din os, din metal, din materiale plastice etc., cu dinţi mărunţi, care serveşte la pieptănat[1] părul sau pe care femeile îl poartă în păr ca podoabă. **2.** (Mai ales la pl.) Unealtă cu dinţi metalici, folosită în industria casnică la pieptănatul[1] fibrelor textile; pieptănuşi; *p. ext.* element al maşinii industriale de pieptănat fibrele textile. **3.** P. anal. Nume dat mai multor obiecte, unelte sau părţi componente ale acestora, care seamănă, ca formă sau ca folosire, cu un pieptăn (**1**, **2**). [Var.: **piéptene** s.m.] — Lat. **pecten.**

PIEPTĂNÁ, *piéptăn,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) descurca, a(-şi) netezi, a(-şi) aranja sau a(-şi) curăţa cu pieptenele părul sau barba. F A (se) coafa. F Tranz. (Pop.) A ţesăla. **2.** Tranz. A trece anumite fibre textile prin dinţii unor piepteni (pentru a le curăţa de impurităţi, a alege fibrele de calitate bună etc.). F Fig. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. **3.** Tranz. şi refl. Fig. (Fam.) A(-şi) cizela stilul, vorbirea etc. [Prez. ind. şi: *piáptăn*] — Lat. **pectinare.**

PIEPTĂNÁR, *pieptănari,* s.m. Persoană care face sau vinde piepteni (**1**). — **Pieptăn** + suf. *-ar.*

PIEPTĂNÁRE, *pieptănări,* s.f. Acţiunea de *a (se) pieptăna;* pieptănat[1]. — V. **pieptăna.**

PIEPTĂNÁRIŢĂ, *pieptănarie,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina lungă şi subţire terminată în spic, spontană sau cultivată ca plantă de nutreţ *(Cynosurus cristatus).* — **Pieptăn** + suf. *-ariţă.*

PIEPTĂNÁŞ, *pieptănaşi,* s.m. Pieptănuş (**1**). — **Pieptăn** + suf. *-aş.*

PIEPTĂNÁT[1] s.n. Pieptănare. — V. **pieptăna.**

PIEPTĂNÁT[2], -Ă, *pieptănaţi, -te,* adj. **1.** (Despre păr, barbă etc.) Descurcat, netezit, aranjat sau curăţat cu pieptenele; (despre oameni) cu părul descurcat, netezit, aranjat sau curăţat (cu pieptenele). **2.** (Despre fibre textile) Trecut prin dinţii unor piepteni (pentru a îndepărta impurităţile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc.). — V. **pieptăna.**

PIEPTĂNĂTÓR, -OÁRE, *pieptănători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care piaptănă anumite fibre textile; muncitor calificat în pieptănatul[1] fibrelor textile. **2.** S.f. Maşină (sau organ de maşină, unealtă) de pieptănat fibrele textile. G (Adjectival) *Cilindru pieptănător.* — **Pieptăna** + suf. *-ător.*

PIEPTĂNĂTORÍE, *pieptănătorii,* s.f. (Secţie într-o) întreprindere industrială de filare în care fibrele textile sunt supuse, în cursul procesului tehnologic, operaţiei de pieptănare. — **Pieptănător** + suf. *-ie.*

PIEPTĂNĂTÚRĂ, *pieptănături,* s.f. **1.** Fel de aranjare a părului; coafură, frizură. **2.** Operaţie manuală sau mecanică de trecere a fibrelor textile prin dinţii unor piepteni pentru a înlătura impurităţile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc. F (Concr.) Totalitatea deşeurilor eliminate la pieptănatul[1] fibrelor textile. — **Pieptăna** + suf. *-ătură.*

PIEPTĂNÉL, *pieptănei,* s.m. (Rar) Pieptănuş (**1**). [Var.: **pieptenél** s.m.] — **Pieptăn** + suf. *-el.*

PIEPTĂNÚŞ, *pieptănuşi,* s.m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *pieptăn;* pieptănaş, pieptănel. **2.** (La pl.) Piepteni (**2**). — **Pieptăn** + suf. *-uş.*

PIEPTĂRÁŞ, *pieptăraşe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *pieptar* (**1**); pieptărel, pieptăruţ. — **Pieptar** + suf. *-aş.*

PIEPTĂRÉL, *pieptărele,* s.n. (Pop.) Pieptăraş. — **Pieptar** + suf. *-el.*

PIEPTĂRÚŢ, *pieptăruţe,* s.n. (Reg.) Pieptăraş. — **Pieptar** + suf. *-uţ.*

PIÉPTENE s.m. v. **pieptăn.**

PIEPTENÉL s.m. v. **pieptănel.**

PIEPTÍŞ, -Ă, (**1, 4**) *pieptişi, -e,* adj., (**2, 3, 5**) adv. **1.** Adj. Care are pantă repede, abruptă, greu de urcat. **2.** Adv. De-a dreptul (în sus), drept în sus sau înainte; direct. **3.** Adv. Faţă în faţă (aproape ciocnindu-se), piept în piept. **4.** Adj. (Despre lupte, ciocniri etc.) Care are loc prin înfruntare directă între combatanţi, corp la corp, direct. **5.** Fig. Cu curaj, fără teamă, pe faţă. — **Piept** + suf. *-iş.*

PIEPTIŞÓR, *pieptişoare,* s.n. Diminutiv al lui *piept;* pieptuţ. — **Piept** + suf. *-işor.*

PIEPTÓS, -OÁSĂ, *pieptoşi, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu pieptul (**1**) lat; *p. ext.* voinic, bine legat. F Fig. Mândru, îngâmfat. **2.** (Despre femei) Cu sânii mari. — **Piept** + suf. *-os.*

PIEPTÚȚ, *pieptuțuri,* s.n. (Rar) Pieptișor. — **Piept** + suf. *-uț.*

PIÉRDE, *pierd,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A nu mai ști unde se află, unde a pus, unde a rătăcit (un bun material). G Expr. *A(-și) pierde șirul* = a se încurca, a se zăpăci; a nu mai avea continuitate (în vorbire). **2.** Tranz. A nu mai cunoaște sau a nu mai găsi drumul, locul etc. căutat; a greși direcția. G Expr. *A(-i) pierde* (cuiva) *urma* = a nu mai ști unde se află, unde poate fi găsit. *A-și pierde* (sau, refl., *a i se pierde) urma* (ori *urmele)* = a nu mai putea fi găsit; a dispărea. F Refl. A se rătăci de grupul în care se afla. **3.** Refl. Fig. A se lăsa absorbit de ceva, a se cufunda în... **4.** Refl. Fig. A fi cuprins, copleșit de un sentiment de o emoție; a nu mai ști ce să facă. **II.** Tranz. **1.** A fi deposedat de..., a rămâne fără..., a nu mai avea; *spec.* a irosi, a risipi. G Expr. *A pierde din mână* = a scăpa un prilej favorabil. *A pierde pământul de sub picioare* = **a)** a nu-și mai putea păstra echilibrul din cauza unei proaste stări fizice, a unui pas greșit etc.; **b)** a fi pe punctul de a pierde o anumită situație materială sau socială. *A-și pierde viața* = a muri; a fi omorât. *A-și pierde cunoștința* (sau *simțirea)* = a leșina. *A-și pierde cumpătul* (sau *răbdarea)* = a nu se mai putea stăpâni, a se enerva. F A rămâne fără o parte a corpului, fără un organ, fără o facultate fizică sau intelectuală, a nu se mai putea folosi de o parte a corpului, de o facultate. G Expr. *A pierde sânge* = a avea hemoragie. *A pierde laptele* = (despre femelele unor mamifere) a le scădea sau a le înceta secreția laptelui (într-o perioadă când aceasta ar trebui să fie normală). *A-și pierde mințile* = a înnebuni. F (Despre plante) A i se urca (și a-i cădea) frunzele, rodul etc. **2.** (Pop.; despre femei) A avorta. **3.** A fi lipsit (pentru totdeauna) de o ființă dragă; a rupe relațiile (de prietenie) cu cineva, a fi părăsit. **4.** A fi învins într-un război, într-o întrecere; a nu câștiga un proces etc. **5.** A sosi prea târziu, a nu ajunge sau a nu face ceva la timp. **6.** A folosi timpul în mod rațional, irosindu-l sau profitând insuficient de el. G Expr. *Fără a (mai) pierde vremea* = imediat, repede, neîntârziat. Compus: *pierde-vară,* s.m. și f. = om care își irosește timpul, care nu muncește și umblă fără niciun rost. **III. 1.** Tranz. (Pop.) A ucide, a omorî. F Refl. A muri. F Tranz. și refl. A(-și) cauza un mare rău, neajuns etc.; a pune sau a se afla într-o situație extrem de grea. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A distruge, a nimici (popoare, țări, așezări, bunuri materiale etc.). **3.** Tranz. (Pop.) A face să dispară, să piară; *p. ext.* a compromite. **4.** Refl. A ieși din câmpul vizual, a nu se mai vedea; a dispărea. F Fig. A trece neobservat, neluat în considerație. F Tranz. A nu mai putea urmări cu privirea pe cineva sau ceva, a nu mai vedea. G Expr. *A pierde* (pe cineva) *din ochi* = a iubi foarte mult. **5.** Refl. (Despre sunete, voci, zgomote) A-și diminua treptat intensitatea, a deveni din ce în ce mai slab; a se stinge. — Lat. **perdere.**

PIÉRDERE, *pierderi,* s.f. Faptul de *a (se) pierde.* F Pagubă (materială) cu care se soldează o activitate economică; diferența cu care cheltuielile depășesc veniturile. G Loc. adv. *În pierdere* = fără câștig, cu deficit. F (La pl.) Pagubă de vieți omenești. F (Tehn.) Diferență dintre cantitatea de material, de forță etc. introdusă într-un sistem tehnic și cantitatea folosită în mod util. F Înfrângere, insucces (în luptă, la jocuri, în competiții sportive). — V. **pierde.**

PIERDÚT, -Ă, *pierduți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte, bunuri) Care nu se mai află în posesia proprietarului, care nu mai este la locul lui obișnuit, despre care nu se știe unde se află. F Care nu mai există, care a dispărut. **2.** (Despre oameni) Care a plecat din locul unde era și căruia nu i se mai știe de urmă; rătăcit. F Care nu mai trăiește în preajma cuiva, s-a depărtat de cineva; care nu se mai află în viață; mort. **3.** Care abia se vede dintre alte obiecte, care nu apare clar din cauza depărtării; șters, estompat. F (Despre culori) Pal, șters. F (Despre sunete) Cu intensitate scăzută, slăbit din cauza depărtării; stins. **4.** Absorbit de o activitate, de o problemă; copleșit de gânduri sau de sentimente, stăpânit de o emoție puternică; *p. ext.* disperat. F (Despre ochi, privire) Ațintit în gol, rătăcit. **5.** (Despre oameni) Aflat într-o situație foarte grea, în primejdie de moarte, expus distrugerii (fizice sau morale). F (Despre femei) Care a decăzut din punct de vedere moral; care practică prostituția. **6.** (Despre un interval de timp) Care a trecut pentru cineva în zadar, care a fost petrecut fără folos sau cu prea puțin folos. — V. **pierde.**

PIERÍ, *pier,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ființe) A înceta să mai trăiască; a muri (de obicei de moarte violentă, nefirească). G (Prin exagerare) *Pier de frică.* F (Despre vegetație) A se ofili, a se usca. F A fi distrus, nimicit; a dispărea; a se ruina. **2.** (Despre abstracte, stări, senzații etc.) A lua sfârșit; a înceta să se (mai) manifeste, să se (mai) producă. G Expr. *A-i pieri* (cuiva) *glasul* (sau *graiul, piuitul)* ori *a-i pieri cuvintele de pe buze* = **a)** a nu mai putea scoate o vorbă (de emoție, de frică etc.); **b)** a nu mai avea ce spune (din lipsă de argumente). F A se șterge din amintire, a fi dat uitării. F (Despre sunete, zgomote, lumină etc.) A-și reduce intensitatea până la dispariția totală, a dispărea treptat. **3.** A dispărea fără urmă, fără a mai putea fi găsit. F A i se fura ceva. **4.** A dispărea (pe neașteptate) din fața cuiva sau de undeva, a ieși (brusc) din câmpul vizual al cuiva. G Expr. *Piei din fața mea!* (sau *din ochii mei!)* = pleacă imediat de aici! să nu te mai văd! [Imper. pers. 2 sg. și: *piei*] — Lat. **perire.**

PIERÍRE s.f. v. **pieire.**

PIERÍT, -Ă, *pieriți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Mort (de obicei de moarte violentă, nefirească). **2.** Care a dispărut, care nu mai există. **3.** (Despre oameni și fața lor) Lipsit de vigoare, slab; palid, descompus (de durere, de frică etc.); *p. ext.* descurajat, deznădăjduit; copleșit, distrus. F Care se află într-o mare primejdie sau într-o situație extrem de grea. F (Substantivat, m.; pop., în sintagma) *Cel pierit* = sifilis. — V. **pieri.**

PIERITÓR, -OÁRE, *pieritori, -oare,* adj. **1.** Supus morții, pieirii; muritor. G Expr. *Pieritor de foame* = (despre oameni) foarte sărac, care nu are nici ce mânca; muritor de foame. **2.** Care dispare sau se risipește, care nu durează; trecător, efemer. [Var.: (înv. și reg.) **pieitór, -oáre** adj.] — **Pieri** + suf. *-tor.*

PIERITÚRĂ, *pierituri,* s.f. (Pop.) Om sau animal slab, fără vlagă. — **Pieri** + suf. *-tură.*

PIERRÓT s.m. (Livr.) Personaj buf din vechea comedie italiană preluat de teatrul francez și apoi de pantomimă, îmbrăcat în alb și cu o scufie (ascuțită) pe cap. [Pr.: *pieró*] — Din fr. **pierrot.**

PIERSĂCÍU, -ÍE adj. v. **piersiciu.**

PIÉRSIC, *piersici,* s.m. Pom fructifer din familia rozaceelor, cu flori trandafirii sau albe și cu fructe mari, sferice *(Persica vulgaris).* G Expr. (Pop. și fam.) *A o lua* (sau *a o aduce, a umbla, a se da) pe după piersic* = a spune (ceva) pe ocolite; a căuta un subterfugiu, a se eschiva. — Lat. **persicus.**

PIERSICÁ, *piérsic,* vb. I. Tranz. (Pop.) A bate tare pe cineva; *p. restr.* a urzica, a bășica. — V. **piersică.**

PIÉRSICĂ, *piersici,* s.f. Fructul piersicului, sferic, cărnos, suculent, acoperit cu o pieliță pufoasă de culoare gălbuie-roșiatică. — Lat. **persica.**

PIERSICĂRÍE, *piersicării,* s.f. Cultură de piersici. — **Piersic** + suf. *-ărie.*

PIERSICÍU, -ÍE, *piersicii,* adj. (Rar) De culoarea piersicii. [Var.: (reg.) **piersăcíu, -íe** adj.] — **Piersică** + suf. *-iu.*

PIERZÁNIE s.f. (Pop.) **1.** Moarte (năprasnică, violentă), ucidere în masă; primejdie de moarte, nenorocire, suferință mare, dezastru, prăpăd. **2.** Decădere, degradare (morală); desfrâu, perdiție. — **Pierde** + suf. *-anie.*

PIERZÁRE s.f. (Pop.) Pierzanie. G Loc. vb. *A da pierzării* = a ucide sau a lăsa să fie ucis. — V. **pierde.**

PIERZĂTÓR, -OÁRE, *pierzători, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care nimicește, distruge sau vatămă; care aduce un prejudiciu moral. — **Pierde** + suf. *-ător.*

PIÉSĂ, *piese,* s.f. **1.** Parte demontabilă a unei mașini, a unui mecanism, a unui instrument, a unei construcții; organ de mașină sau element component al unui mecanism, instrument, aparat etc. G *Piesă anatomică* = parte dintr-un cadavru preparată special pentru disecție și pentru studii anatomice. **2.** Obiect sau ființă care face parte dintr-o categorie, dintr-o serie de obiecte sau de ființe identice sau asemănătoare. F Spec. Fiecare dintre obiectele de îmbrăcăminte care fac parte dintr-un ansamblu vestimentar. F Spec. Fiecare dintre figurile sau obiectele unor jocuri sportive sau de societate. F Spec. Fiecare dintre armele de artilerie aflate în dotarea unei unități, a unui stat etc. F Monedă metalică. **3.** Fiecare dintre actele, documentele, însemnările cuprinse într-un dosar sau într-o colecție. **4.** Obiect de valoare sau operă de artă, expuse într-un muzeu sau făcând parte dintr-o colecție. **5.** Operă literară compusă în formă de dialog și destinată reprezentării pe scenă; operă dramatică. F P. gener. Operă literară. **6.** Compoziție muzicală. — Din fr. **pièce.**

PIESÉTĂ, *piesete,* s.f. Piesă de teatru scurtă; scenetă. — Din fr. **piécette.**

PIESÚȚĂ, *piesuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *piesă.* — **Piesă** + suf. *-uță.*

PIETÀ, *pietà,* s.f. Temă iconografică din repertoriul catolic, inspirată de patimile lui Isus Hristos, ilustrând tema plângerii lui, care o reprezintă pe Maica Domnului ținându-și fiul mort pe genunchi sau în brațe. [Pr.: *pie-*] — Din fr., it. **pietà.**

PIETÁTE s.f. **1.** Comportament religios plin de venerație și recunoștință. **2.** Evlavie, smerenie, cucernicie. **3.** Sentiment de respect profund și duioșie față de cineva sau ceva. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piété,** lat. **pietas, -atis.**

PIETÍN s.n. **1.** Boală contagioasă la oi, care se manifestă prin răni dureroase la picioare, pricinuind distrugerea progresivă a unghiilor. **2.** Boală a cerealelor, provocată de unele ciuperci, care duce la înnegrirea părții bazale a tulpinilor, la pălirea, îndoirea și căderea plantelor. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piétin.**

PIETÍSM s.n. Mișcare reformatoare în cadrul luteranismului german, fondată în 1671 și caracterizată prin reîntoarcerea la sentimentul pietății, rigorism în practicile religioase și ascetism. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piétisme.**

PIETÍST, -Ă, *pietiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al pietismului. **2.** Adj. Care aparține pietismului sau pietiștilor (**1**), referitor la pietism sau la pietiști. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piétiste.**

PIETÓN, *pietoni,* s.m. Persoană care umblă pe jos pe o arteră (cu trotuare) străbătută de vehicule. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piéton.**

PIETONÁL, -Ă, *pietonali, -e,* adj. Al pietonilor. [Pr.: *pi-e-*] — **Pieton** + suf. *-al.*

PIETÓS, -OÁSĂ, *pietoși, -oase,* adj. (Înv.) Evlavios, cucernic. [Pr.: *pi-e-*] — Din it. **pietoso.**

PIETRÁR, *pietrari,* s.m. **1.** Muncitor calificat care prelucrează piatra (pentru construcții); cioplitor în piatră. F (Înv.) Sculptor. F Muncitor care pietruiește drumul. F (Reg.) Zidar. **2.** Pește teleostean răpitor, cu corpul în formă de fus, de culoare galbenă pe aripioare și brună spre coadă, care trăiește în apele dulci, adânci, cu fundul pietros și nisipos *(Aspro zingel).* **3.** (Ornit.) Pietroșel sur. — **Piatră** + suf. *-ar.*

PIETRĂRÍE[1], *pietrării,* s.f. **1.** Carieră de piatră. **2.** Grămadă, morman de pietre; loc pietros. **3.** (Rar) Mulțime de pietre prețioase. — **Piatră** + suf. *-ărie.*

PIETRĂRÍE[2], *pietrării,* s.f. Meseria pietrarului (**1**). — **Pietrar** + suf. *-ie.*

PIETRICÍCĂ, -ICEÁ, *pietricele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *piatră.* **2.** (Bot.; la pl.; în compusul) *Pietricele-roșii* = *Dianthus saxigenus.* — **Piatră** + suf. *-icică.* **Pietricea,** cu schimbare de suf.

PIETRIFICÁ, *pietrífic,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A căpăta sau a face să capete aspect de piatră, de mineral, a deveni sau a face să devină piatră, mineral; a (se) acoperi cu o crustă de piatră, de mineral; *spec.* a deveni sau a face să devină fosilă. F Fig. A rămâne sau a face să rămână (mereu) neschimbat; a încremeni sau a face să încremenească. **2.** (În basme). A (se) preface în stană de piatră; a (se) împietri. [Prez. ind. acc. și: *pietrífic.* — Var. : **petrificá** vb. I] — După fr. **pétrifier,** germ. **petrifizieren.**

PIETRIFICÁRE, *pietrificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pietrifica* și rezultatul ei; *spec.* fosilizare. [Var.: **petrificáre** s.f.] — V. **pietrifica.**

PIETRIFICÁT, -Ă, *pietrificați, -te,* adj. Care a căpătat aspect de piatră, care a fost prefăcut în piatră; *spec.* fosilizat. F Fig. Care a rămas neschimbat, încremenit în forma inițială. F Fig. Înmărmurit, împietrit, înlemnit, încremenit (de uimire, de revoltă etc.). [Var.: **petrificát, -ă** adj.] — V. **pietrifica.**

PIETRÍȘ, *pietrișuri,* s.n. **1.** Rocă sedimentară detritică necimentată constituită din diferite fragmente de roci și de minerale rotunjite, cu dimensiunile cuprinse între 2 mm și circa 70 mm, care se formează pe litoral, în albiile apelor curgătoare, în regiunile ocupate de ghețari etc. **2.** Pietriș (**1**) mai mărunt provenit din albiile râurilor, din cariere sau din piatră sfărâmată, folosit ca agregat în presărarea betoanelor, ca material de pietruire a drumurilor etc. **3.** (Înv. și pop.) Pământ pietros sau nisipos, neproductiv, sterp. — **Piatră** + suf. *-iș.*

PIETRÓI, *pietroaie,* s.n. Augmentativ al lui *piatră;* bolovan. — **Piatră** + suf. *-oi.*

PIETRÓS, -OÁSĂ, *pietroși, -oase,* adj. **1.** (Despre locuri, drumuri etc.) Plin de pietre, cu multe pietre. F (Despre pământ) Care conține piatră; care (din cauza pietrelor) este neproductiv, sterp. **2.** Tare (ca piatra), dur; *p. ext.* puternic, rezistent, robust, voinic. **3.** (Despre fructe) Care are miezul consistent, tare, cărnos. G *Cireșe pietroase* (și substantivat, f. pl.) = varietate de cireșe cu pulpa tare. — **Piatră** + suf. *-os.*

PIETROȘÉL, *pietroșei,* s.m. **1.** Numele mai multor pești: **a)** pește mic de culoare cafeniu-închis pe spate și galbenă pe burtă *(Umbra krameri);* **b)** porcușor. **2.** Nume dat mai multor păsări migratoare care trăiesc între stânci și prin locuri pietroase. G Compus: *Pietroșel-sur* = pasăre mică, cenușie pe spate și galbenă-ruginie pe piept; pietrar *(Oenanthe oenanthe). Pietroșel-cânepiu* = cânepar. — **Pietros** + suf. *-el.*

PIETRUÍ, *pietruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi cu piatră un drum, o șosea etc. — **Piatră** + suf. *-ui.*

PIETRUÍRE, *pietruiri,* s.f. Acțiunea de *a pietrui* și rezultatul ei; pietruit[1]. — V. **pietrui.**

PIETRUÍT[1] s.n. Pietruire. — V. **pietrui.**

PIETRUÍT[2], -Ă, *pietruiți, -te,* adj. (Despre drumuri, șosele etc.) Acoperit cu piatră. — V. **pietrui.**

PIÉZ[1], *piezi,* s.m. Unitate de măsură a presiunii, submultiplu al atmosferei. — Din fr. **pièze.**

PIEZ[2] s.m. v. **piază.**

PIEZÍȘ, -Ă, *piezișI, -e,* adj., adv. **1.** (Care este) aplecat într-o parte, oblic, diagonal; *p. ext.* strâmb. G Expr. *A zâmbi piezîș* = a zâmbi din colțul gurii cu ironie, cu răutate, cu amărăciune. **2.** (Care se află) în sau cu pantă (foarte) repede. **3.** Fig. (Care este, se face etc.) ocolit, indirect; *p. ext.* (care are loc) (pe) ascuns, (pe) furiș, tainic. **4.** (În legătură cu verbe ca „a privi", „a se uita" etc. sau cu substantive ca „privire", „ochi") (Care este, se face etc.) lateral, dintr-o sau într-o parte; (care este) sașiu, cruciș; *fig.* (în mod) bănuitor, iscoditor. — **Piez[2]** + suf. *-iș.*

PIEZOCERÁMIC, -Ă, *piezoceramici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Denumire generică pentru un grup de cristale ceramice piezoelectrice folosite în construcția rezonatoarelor și a filtrelor de calitate, a dozelor de pick-up, a traductoarelor de ultrasunete etc. **2.** Adj. Referitor la ceramice piezoelectrice. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézo-céramique.**

PIEZOELÉCTRIC, -Ă, *piezoelectrici, -ce,* adj. (Fiz.) Care aparține piezoelectricității, privitor la piezoelectricitate, propriu piezoelectricității. [Pr.: *pie-zo-e-*] — Din fr. **piézo-électrique.**

PIEZOELECTRICITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a unor cristale ionice de a se polariza electric sub acțiunea unei deformări mecanice sau de a se deforma sub acțiunea unui câmp electric exterior. F Modificare a dimensiunilor unui corp sub acțiunea câmpului electric. [Pr.: *pie-zo-e-*] — Din fr. **piézo-électricité.**

PIEZOGRÁMĂ, *piezograme,* s.f. (Biol.) Curbă rezultată din înregistrarea fenomenelor biologice cu ajutorul cristalelor piezoelectrice. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézogramme.**

PIEZOMÉTRIC, -Ă, *piezometrici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la piezometrie, care ține de piezometrie. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézométrique.**

PIEZOMETRÍE s.f. **1.** (Fiz.) Măsurare a presiunilor (ridicate). **2.** Ramură a fizicii care studiază compresibilitatea lichidelor. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézométrie.**

PIEZOMÉTRU, *piezometre,* s.n. (Fiz.) Aparat cu care se măsoară gradul de comprimare a lichidelor sau se determină presiunea statică a fluidelor. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézomètre.**

PIFÁN, *pifani,* s.m. (Fam.) Infanterist. — **Pifă** + suf. *-an.*

PÍFĂ s.f. (Fam.) Infanterie. — Cf. germ. Pfiff „infanterist".

PIFTÍE, *piftii,* s.f. Mâncare preparată din carne, oase și cartilaje (de porc), fierte timp îndelungat într-o zeamă (cu usturoi), care, după răcire, se încheagă și devine gelatinoasă; răcituri. G Expr. (Fam.) *A face* (pe cineva) *piftie* = a bate foarte tare (pe cineva). — Din bg. **pihtija,** ngr. **pihtí.**

PIGMÉNT, *pigmenți,* s.m. **1.** Substanță colorată naturală produsă de celulele plantelor și animalelor și care colorează în mod specific țesuturile sau lichidele organice ale acestora. **2.** Particulă solidă, colorată, folosită în industrie pentru colorare. — Din fr. **pigment.**

PIGMENTÁ, *pigmentez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre celule, țesuturi, părți ale plantelor și ale animalelor) A se colora prin pigmenți (**1**) care se formează prin acțiunea soarelui, în urma unor tulburări funcționale etc. **2.** Tranz. A colora cu pigmenți (**2**) fibre textile, țesături etc. — Din fr. **pigmenter.**

PIGMENTÁR, -Ă, *pigmentari, -e,* adj. (Rar; despre celule, țesuturi etc.) Pigmentat. — Din fr. **pigmentaire.**

PIGMENTÁRE, *pigmentări,* s.f. Faptul de *a (se) pigmenta;* pigmentație. — V. **pigmenta.**

PIGMENTÁT, -Ă, *pigmentați, -te,* adj. (Despre celule, țesuturi etc.) Colorat într-un anumit fel prin pigmenți; care conține pigmenți. — V. **pigmenta.**

PIGMENTÁȚIE, *pigmentații,* s.f. Pigmentare. F Mod specific în care apar celulele, țesuturile etc. în urma pigmentării. — Din fr. **pigmentation.**

PIGMENTOGÉN, -Ă, *pigmentogeni, -e,* adj. Care produce pigmenți. — Din fr. **pigmentogène.**

PIGMÉU, -ÉE, *pigmei, -ee,* s.m. și f. **1.** (În mitologia greacă) Fiecare dintre reprezentanții unor populații legendare de pitici despre care se credea că au trăit în Ethiopia, India sau în nordul legendar. **2.** (La pl.) Populații din Africa Centrală, din bazinul fluviului Congo, cu înălțimea medie sub un metru și jumătate; *p. gener.* persoană de statură foarte mică. G (Adjectival) *Populație pigmee.* **3.** Fig. Persoană lipsită de orice valoare, de calități, de merite. — Din fr. **pygmée.**

PIGULEÁLĂ, *piguleli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a piguli; p. ext.* lucru care se face cu migală, pe încetul. — **Piguli** + suf. *-eală.*

PIGULÍ, *pigulesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** (Despre păsări) A ciuguli. **2.** A lua câte puțin (dintr-un aliment). F A lucra cu migală la ceva; a migăli. F Fig. A fura sau a înșela cu încetul, pe nesimțite. — Et. nec.

PIHOTÁȘ, *pihotași,* s.m. (Înv. și reg.) Infanterist. — **Pihotă** + suf. *-aș.*

PÍHOTĂ, *pihote,* s.f. (Înv. și reg.) (Unitate militară de) infanterie. [Var.: **píotă** s.f.] — Din pol. **piechota,** ucr. **pihota,** rus. **pehota.**

PIJAMÁ, *pijamale,* s.f. Îmbrăcăminte formată din pantaloni și bluză, care se poartă mai ales noaptea (în timpul somnului). — Din fr. **pyjama.**

PIL interj. Strigăt cu care vânătorii îndeamnă câinele să se arunce asupra vânatului. — Din fr. **pille.**

PILÁCI, -CE, *pilaci, -ce,* adj. (Fam.) Bețiv. — **Pili[2]** + suf. *-aci.*

PILÁF, *pilafuri,* s.n. Mâncare de orez (sau arpacaș), gătită de obicei cu carne (de pasăre) sau cu legume, ciuperci etc. G Expr. (Fam.) *A face* (pe cineva) *pilaf* = **a)** a bate (pe cineva) foarte tare; a nimici; **b)** a uimi peste măsură, a ului. — Din tc. **pilâv,** ngr. **piláfi.**

PILAFCÍU s.m. v. **pilafgiu.**

PILAFGÍU, *pilafgii,* s.m. (Rar) Persoană căreia îi place pilaful. F Epitet dat turcilor. [Var.: **pilafcíu** s.m.] — **Pilaf** + suf. *-giu.*

PILANGÍU, *pilangii,* s.m. (Fam.) Om bețiv. — **Pili[2]** + suf. *-angiu.*

PILÁSTRU, *pilaștri,* s.m. Stâlp paralelipipedic prevăzut de obicei cu o bază și cu un capitel, care servește ca element de ornamentație sau de consolidare a unui zid. — Din fr. **pilastre,** it. **pilastro.**

PÍLĂ[1], *pile,* s.f. Unealtă aşchietoare prevăzută pe suprafeţele exterioare cu numeroşi dinţi mărunţi şi ascuţiţi, folosită la prelucrări de ajustare. F Ustensilă metalică în formă de lamă cu suprafaţa crestată, folosită la netezirea unghiilor (după tăierea lor). — Din sl. **pila.**

PÍLĂ[2], *pile,* s.f. **1.** Generator de curent electric continuu, fără piese în mişcare, care transformă energia dezvoltată de un agent chimic, termic sau luminos în energie electrică. **2.** (În sintagma) *Pilă atomică* = reactor nuclear. **3.** (Elt.; în sintagma) *Pilă electrochimică* = pilă de curent continuu. **4.** (Înv.) Teanc, grămadă formată din lucruri de acelaşi fel puse unele peste altele. **5.** Picior de pod executat din zidărie, din piatră, din beton sau din metal; contrafort de beton care întăreşte un baraj. **6.** (Fam.) Sprijin, ajutor (ilegal) dat cuiva de o persoană influentă pentru obţinerea unui avantaj; *p. ext.* persoană care acordă acest sprijin. G Expr. (Fam.) *A pune* (sau *a băga) o pilă* = a interveni (în mod abuziv) în favoarea cuiva sau pentru sine, a solicita o protecţie (ilegală) pentru cineva sau pentru sine. *A avea pile* = a se bucura de protecţia cuiva. — Din fr. **pile.**

PILC, *pilcuri,* s.n. (Tipogr.) Val de uns literele cu cerneală. — Din pol., ucr. **pilka.**

PÍLDĂ, *pilde,* s.f. **1.** Ceea ce poate servi cuiva drept învăţătură, drept model de urmat, drept termen de comparaţie; ceea ce poate servi ca obiect de imitaţie sau inspiraţie în privinţa formei, a aspectului etc.; model, exemplu. G Loc. adv. *De pildă* = de exemplu, bunăoară, cum ar fi. G Expr. *A lua pildă* = a imita exemplul cuiva. F Dovadă, probă, indiciu. F Pedeapsă sau măsură drastică menită să servească drept avertisment şi pentru alţii. **2.** Învăţătură în formă alegorică, povestire cu tâlc; parabolă. F Semnificaţie, tâlc. F (Înv.) Proverb, maximă. G Loc. prep. (Înv. şi reg.) *În pilda* (cuiva) = cu aluzie, referitor (la cineva). F Fabulă. — Din magh. **példa.**

PILDUÍ, *pilduiesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. A lua model, exemplu de la cineva sau de la ceva; a trage o învăţătură. F Tranz. A învăţa sau a îndruma pe cineva prin exemple. **2.** Tranz. A aplica cuiva o pedeapsă severă (care să servească drept pildă şi altora). **3.** Tranz. A exemplifica, a ilustra. — **Pildă** + suf. *-ui.*

PILDUÍRE, *pilduiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) pildui* şi rezultatul ei; povestire cu tâlc. F Pedeapsă (aspră). — V. **pildui.**

PILDUITÓR, -OÁRE, *pilduitori, -oare,* adj. **1.** Care serveşte sau poate servi drept pildă; exemplar. F Care are caracter moralizator. **2.** Grăitor, elocvent, ilustrativ; convingător. [Pr.: *-du-i-*] —**Pildui** + suf. *-tor.*

PILEÁLĂ, *pileli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a pil[2]*. F (Concr.) Băutură alcoolică. — **Pili[2]** + suf. *-eală.*

PILEÁT, *pileaţi,* s.m. Nume dat în unele izvoare nobililor geto-daci; tarabostes. [Pr.: *-le-at*] — Din lat. **pileati.**

PILÍ[1], *pilesc,* vb. IV. Tranz. A ajusta, a fasona, a finisa prin aşchiere un obiect dur (de obicei metalic) cu ajutorul pilei[1]. — Din **pilă[1].**

PILÍ[2], *pilesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A bea, a consuma (în exces) băuturi alcoolice. **2.** Refl. A se îmbăta (uşor), a se ameţi de băutură. — Cf. ţig. p i l o.

PILIÉR, (**1**) *piliere,* s.n., (**2**) *pilieri,* s.m. **1.** S.n. Porţiune dintr-un zăcământ delimitată prin lucrări miniere sau cuprinsă între zone de exploatare. **2.** S.m. (Rugbi) Fiecare dintre cei doi înaintaşi din prima linie care încadrează pe taloner într-un meleu. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **pilier.**

PILIFÉRĂ, *pilifere,* adj. (Bot.; în sintagma) *Zonă piliferă* = porţiune din rădăcină (sau din ramificaţiile ei) cu perişori absorbanţi. — Din fr. **pilifère.**

PILÍRE, *piliri,* s.f. Acţiunea de *a pili[1]* şi rezultatul ei; pilit[1]. — V. **pili[1].**

PILÍT[1] s.n. Pilire. — V. **pili[1].**

PILÍT[2], -Ă, *piliţi, -te,* adj. (Despre obiecte dure, de obicei metalice) Ajustat, fasonat, finisat prin aşchiere cu pila[1]. — V. **pili[1].**

PILÍT[3], -Ă, *piliţi, -te,* adj. (Fam.) (Uşor) beat, ameţit de băutură; cherchelit. — V. **pili[2].**

PILITÚRĂ, *pilituri,* s.f. Totalitatea aşchiilor metalice rezultate după pilire. — **Pili[1]** + suf. *-tură.*

PILOCÁRP, *pilocarpi,* s.m. Arbore originar din America de Sud, cu flori mari, ale cărui frunze conţin pilocarpină *(Pilocarpus jaborandi).* — Din fr. **pilocarpe.**

PILOCARPÍNĂ s.f. (Farm.) Alcaloid care se extrage din frunzele unor arbuşti tropicali *(Pilocarpus)* şi care are diverse utilizări în medicină. — Din fr. **pilocarpine.**

PILÓN, *piloni,* s.m. **1.** (Adesea fig.) Stâlp puternic care susţine o construcţie sau o parte a unei construcţii. F Element decorativ în formă de stâlp prismatic, aşezat la capătul unui pod (de o parte şi de alta), la intrarea într-o expoziţie etc. **2.** Construcţie masivă la monumente sau la temple, de o parte şi de alta a intrării. **3.** Suport de metal, de beton armat sau de lemn care serveşte la susţinerea conductelor şi izolatorilor liniilor electrice aeriene, a antenelor electromagnetice etc. — Din fr. **pylône.**

PILONÁ, *pilonez,* vb. I. Tranz. A îndesa (cu maiul sau cu o placă grea) pământul, un material granular etc. — Din fr. **pilonner.**

PILONÁRE, *pilonări,* s.f. Acţiunea de *a pilona* şi rezultatul ei. — V. **pilona.**

PILÓR, *pilori,* s.m. Orificiu (format dintr-un muşchi inelar) prin care stomacul comunică cu duodenul. — Din fr. **pylore.**

PILÓRIC, -Ă, *pilorici, -ce,* adj. (Anat.) Al pilorului, referitor la pilor. G *Glandă pilorică* = glandă situată în peretii pilorului, care secretă mucus, pepsină, lipază. — Din fr. **pylorique.**

PILORÍSM s.n. (Med.) Tendinţă la spasm a musculaturii pilorului. — Din fr. **pylorisme.**

PILORÍTĂ, *pilorite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a mucoasei pilorice. — Din fr. **pylorite.**

PILORÍZĂ, *pilorize,* s.f. (Bot.) Caliptră (**1**). — Din fr. **pilorhize.**

PILOROPLASTÍE, *piloroplastii,* s.f. (Med.) Intervenţie chirurgicală de lărgire a sfincterului piloric prin secţionarea longitudinală şi prin suturarea transversală a pilorului. — Din fr. **pyloroplastie.**

PILÓS[1], -OÁSĂ, *piloşi, -oase,* adj. (Pop.; despre fiinţe) Tare, puternic, rezistent; *p. ext.* răbdător; tenace. — **Pilă[1]** + suf. *-os.*

PILÓS[2], -OÁSĂ, *piloşi, -oase,* adj. (Anat.) Care aparţine părului, privitor la păr; care are păr. — Din fr. **pileux,** lat. **pilosus, -a.**

PILÓT[1], *piloţi,* s.m. **1.** Persoană calificată care conduce o aeronavă. **2.** Persoană specializată care dirijează un convoi de vehicule sau o navă în condiţii speciale. **3.** (În sintagmele) *Pilot automat* = instalaţie automată de comandă a unei aeronave care serveşte la menţinerea unui regim de zbor sau la executarea unor manevre. *Staţie-pilot* = instalaţie experimentală în care se fabrică de probă un anumit produs înainte de fabricarea în serie. *Ştiinţă pilot* = ştiinţă care orientează alte discipline prin noţiunile şi metodele ei. — Din fr. **pilote.**

PILÓT[2], *piloţi,* s.m. Stâlp de lemn, de oţel sau de beton (armat), fixat în pământ (vertical sau înclinat) pentru a transmite la stratele de teren rezistent greutatea construcţiilor de deasupra sau pentru a consolida terenul; stâlp de susţinere. — Din fr. **pilot.**

PILOTÁ, *pilotez,* vb. I. **1.** Tranz. A conduce în calitate de pilot[1] o navă, o aeronavă, o locomotivă etc. F Fig. A conduce, a îndruma. **2.** Intranz. (Despre nave, aeronave, locomotive etc.) A-şi încetini mersul (din cauza nesiguranţei parcursului); a face manevre. — Din fr. **piloter.**

PILOTÁJ, *pilotaje,* s.n. Acţiunea de a pilota; tehnica manevrării unei aeronave în zbor, folosind repere terestre vizibile sau numai aparatele de zbor. — Din fr. **pilotage.**

PILOTÁRE, *pilotări,* s.f. Acţiunea de *a pilota* şi rezultatul ei; pilotaj. — V. **pilota.**

PILÓTĂ, *pilote,* s.f. **1.** Plapumă umplută cu fulgi sau cu puf. **2.** (Reg.) Bagaj, calabalâc. [Acc. şi: *pílotă*] — Et. nec.

PILOTÍNĂ, *pilotine,* s.f. Ambarcaţiune care conduce navele ce intră sau ies dintr-un port şi transportă pilotul[1] la bordul navei. — Din fr. **pilotin.**

PILOZITÁTE s.f. (Anat.) Prezenţa părului pe suprafaţa tegumentelor, dependentă de caracterele sexuale secundare. — Din fr. **pilosité.**

PILÚG, *piluge,* s.n. (Reg.) Pisălog (**1**). — Cf. p i u ă .

PILÚLĂ, *pilule,* s.f. Mic preparat medicamentos de formă sferică sau circulară, care se ia pe cale bucală; hap, bulin, drajeu. — Din fr. **pilule.**

PÍMNIŢĂ s.f. v. **pivniţă.**

PIN[1] prep. v. **prin.**

PIN[2], *pini,* s.m. Arbore din familia pinaceelor, înalt până la 40 de metri, cu frunze persistente în formă de ace lungi, cu scoarţa roşcată şi lemnul rezistent *(Pinus silvestris).* G *Pin maritim* = varietate de pin[2] cu lemnul poros şi bogat în răşină, plantat pentru fixarea dunelor mişcătoare *(Pinus maritima).* — Lat. **pinus.**

PIN[3], *pini,* s.m. (La pl.) Picioruşe conductoare prin care se montează pe placa unui calculator microprocesorul (cipul); părţile conectorului tată ce intră în conectorul mamă. — Din engl. **pin.**

PIN[4] s.n. **1.** (Fin.) Semnătură electronică necesară pentru efectuarea operaţiilor în reţeaua de bancomate. **2.** (Telec.) Cod de acces la deschiderea unui telefon mobil, pentru a putea accesa informaţiile de pe cartela SIM şi reţelele de telefonie. — **P**[ersonal] **I**[dentification] **N**[umber].

PINACÉE, *pinacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori răşinoşi din încrengătura gimnospermelor, cu tulpină în general dreaptă, cu frunze aciculare persistente la majoritatea speciilor, cu flori grupate în conuri; abietacee; (şi la sg.) arbore din această familie. — Din fr. **pinacée.**

PINÁCLE, (**2**) *pinacle-uri,* s.n. Joc de cărţi între 2, 3 şi 4 parteneri, cu 24, 32 sau 48 de cărţi, în care se urmăreşte realizarea unui anumit număr de puncte, convenit în prealabil. — Din engl. **pinc(h)le.**

PINACOTÉCĂ, *pinacoteci,* s.f. Colecţie mare de tablouri; muzeu în care se expune şi se păstrează o asemenea colecţie. — Din fr. **pinacothèque,** germ. **Pinakothek.**

PINÁSĂ, *pinase,* s.f. **1.** Barcă folosită în marina militară. **2.** Ambarcaţiune cu motor folosită la pescuitul sardelelor. — Din fr. **pinasse.**

PINCE-NÉZ, *pince-nez-uri,* s.n. Ochelari care se prind pe nas cu ajutorul unui arc. [Pr.: *pẽsné*] — Cuv. fr.

PINDÁRIC, -Ă, *pindarici, -ce,* adj. (Despre poezii, versuri etc.) Care este scris în genul poetului antic grec Pindar. — Din fr. **pindarique.**

PINEÁLĂ, *pineale,* adj. (În sintagma) *Glandă pineală* = mică glandă situată în masa encefalului, care determină prin secreția ei dezvoltarea caracterelor sexuale; epifiză. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **pinéal.**

PINGEÁ, *pingele,* s.f. Bucată de talpă folosită pentru a înlocui partea anterioară a tălpilor uzate (uneori și tocurile); *p. ext.* partea anterioară a tălpii încălțămintei, pe care se calcă. [Var.: **pingícă** s.f.] — Din tc. **pençe.**

PINGELÍ, *pingelesc,* vb. IV. Tranz. A pune sau a face să pună pingele la o încălțăminte (uzată); a tălpui. — Din **pingea.**

PINGELÍRE, *pingeliri,* s.f. Acțiunea de *a pingeli* și rezultatul ei. — V. **pingeli.**

PINGELÍT, -Ă, *pingeliți, -te,* adj. (Despre încălțăminte) Căruia i s-au pus pingele. — V. **pingeli.**

PINGÍCĂ s.f. v. **pingea.**

PÍNG-PONG s.n. Tenis de masă. — Din fr., engl. **ping-pong,** germ. **Pingpong.**

PINGPONGÍST, -Ă, *pingpongiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană care practică tenisul de masă. — **Ping-pong** + suf. *-ist.*

PINGUÍN, *pinguini,* s.m. Gen de păsări palmipede marine, ihtiofage, cu ciocul lung, cu aripile scurte, negre, improprii pentru zbor, servind ca înotătoare, cu picioarele scurte, situate la extremitatea posterioară a trunchiului, cu pieptul alb, cu mersul legănat, care trăiesc în grupuri în regiunile polare sudice. — Din fr. **pingouin.**

PINIÓN, *pinioane,* s.n. Roată dințată cu un număr mic de dinți, care intră în componența unui angrenaj, servind la punerea în mișcare a altor roți din angrenajul respectiv. [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **pignon.**

PINIPÉD, *pinipede,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere răspândite în regiunile reci, al căror corp fusiform, cu membrele transformate în înotătoare, este adaptat vieții acvatice; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **pinnipède.**

PINÓLĂ, *pinole,* s.f. Axul păpușii mobile de strung, în care se fixează o unealtă de găurire sau de filetare ori un vârf de susținere a uneia dintre capetele piesei care se prelucrează. — Din germ. **Pinole.**

PINÓT, (**2**) *pinot-uri,* s.n. Numele mai multor soiuri de viță-de-vie superioare de origine franceză, cultivate pentru obținerea vinului. **2.** Vin produs din strugurii acestor soiuri. [Pr.: *pinó*] — Din fr. **pinot.**

PÍNTEN, *pinteni,* s.m. **1.** Obiect de metal în formă de potcoavă, prevăzut cu o rotiță dințată, cu un vârf etc., pe care călărețiii îl prind la călcâiul cizmelor și care le servește pentru a îmboldi calul la mers; *p. ext.* lovitură dată calului cu acest obiect. G Expr. *A da pinteni* = **a)** a împunge, a îmboldi calul cu pintenii pentru a-l face să meargă mai repede; **b)** a (se) zori, a (se) grăbi. *A bate din pinteni* = (mai ales despre militari) a lovi călcâiele unul de altul, făcând să sune pintenii, și a lua poziția (reglementară) de drepți. *A bate din pinteni (de bucurie)* = a-și manifesta bucuria în chip zgomotos. **2.** P. anal. (La unele păsări, mai ales la cocoși) Formațiune cornoasă situată în partea de dinapoi și de jos a piciorului, deasupra labei. F Protuberanță situată în partea de dinapoi și de jos a piciorului calului sau al boului, deasupra gleznei. **3.** P. anal. Numele unor părți de plante sau (cu determinări) al unor plante care au de obicei proeminențe, protuberanțe, excrescențe etc. **4.** Proeminență a unei piese care servește la limitarea cursei altei piese în mișcare sau ca punct de articulație. F Unealtă cu care apicultorii fixează fagurele pe ramă. **5.** Construcție sau element de construcție care seamănă cu un pinten (**1**) și care susține sau întărește o zidărie, un terasament, consolidează un mal etc. **6.** Porțiune de teren care depășește nivelul din jur; vârf mic, culme care se desprinde dintr-un ansamblu deluros sau muntos unitar. — Din sl. ***pentĭnŭ.**

PINTENÁȘ, *pintenași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *pinten.* **2.** (Bot.; compus) Nemțișor-de-câmp. — **Pinten** + suf. *-aș.*

PINTENÁT, -Ă, *pintenați, -te,* adj. **1.** (Despre încălțăminte) Care are pinteni (**1**), cu pinteni. F (Substantivat, m.; fam. sau ir.) Ofițer sau gradat. **2.** (Despre păsări) Cu pinteni (**2**); pintenog; *p. ext.* în formă de pinten. F (Substantivat, m.) Cocoș. **3.** (Despre plante sau părți ale lor) Cu pinten (**3**) sau cu aspect de pinten. — **Pinten** + suf. *-at.*

PINTENÓG, -OÁGĂ, *pintenogi, -oage,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Cu pete de altă culoare (de obicei albe) în partea inferioară a picioarelor. **2.** (Despre păsări) Pintenat (**2**). **II.** S.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu florile galbene ca lămâia *(Carthamus lanatus).* — Din sl. **pontonogŭ.**

PÍNTRE prep. v. **printre.**

PÍNȚĂ, *pințe,* s.f. (Zool.; reg.) Popândău. — Et. nec.

PINÚLĂ, *pinule,* s.f. **1.** Placă de metal având o deschizătură și un fir de vizare, care servește la stabilirea aliniamentelor de teren. **2.** Fiecare dintre frunzulițele care constituie o frunză de ferigă. — Din fr. **pinnule.**

PÍNZGAU s.n. **1.** Rasă de bovine de lapte și carne, originară din Austria, de culoare roșie-castanie, cu o dungă albă care străbate în întregime spinarea. **2.** Rasă de cai masivi, folosiți la tracțiune. [Pr.: *pințgau*] — Din germ. **Pinzgau.**

PIODERMÍTĂ, *piodermite,* s.f. Nume generic dat inflamațiilor supurative ale pielii produse de stafilococi și streptococi. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyodermite.**

PIOGÉN, -Ă, *piogeni, -e,* adj. (Med.; despre răni) Care produce puroi; (despre agenți patogeni) care determină producerea puroiului. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyogène.**

PIOLÉT, *pioleți,* s.m. Instrument asemănător cu un mic târnăcop, folosit de alpiniști la escaladări. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **piolet.**

PIÓN, *pioni,* s.m. **1.** Fiecare dintre cele șaisprezece piese de cea mai mică valoare de la jocul de șah, așezate, la începutul partidei, înaintea celorlalte piese. **2.** Fig. Luptător pentru o cauză, pentru o idee nouă, exponent al unei concepții noi. [Pr.: *pi-on*] — Din fr. **pion.**

PIONEFRÍTĂ, *pionefrite,* s.f. (Med.) Infecție a rinichiului cu infiltrații purulente difuze. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyonéphrite.**

PIONÉR, -Ă, s.m, s.f. v. **pionier.**

PIONÉZĂ s.f. v. **piuneză.**

PIONIÉR, -Ă, *pionieri, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-un grup (de coloniști sau de emigranți) care pune bazele unei vieți civilizate într-un ținut nelocuit. F Fig. Deschizător de drumuri noi în știință, în tehnică etc. **2.** S.m. Militar care face parte dintr-o unitate de geniu pregătită special pentru a executa construcțiile necesare operațiilor militare, barajele de mine etc. **3.** S.m. și f. (În România; în perioada 1949–1989) Membru al unei organizații de masă a elevilor între 7 și 14 ani. [Pr.: *pi-o-ni-er.* — Var.: (pop.) **pionér, -ă** subst.] — Din fr. **pionnier,** germ. **Pionier,** (**1**) rus. **pioner.**

PIONIERÁT s.n. Misiune, sarcină de pionier; activitate de pionier. [Pr.: *pi-o-ni-e-*] — **Pionier** + suf. *-at.*

PIONIERÉSC, -EÁSCĂ, *pionierești,* adj. Care aparține pionierilor (**1**), privitor la pionieri. [Pr.: *pi-o-ni-e-*] — **Pionier** + suf. *-esc.*

PIORÉE s.f. (Med.) Scurgere de puroi dintr-un focar infecțios. G *Pioree alveolară* = parodontoză. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyorhée.**

PIÓS, PIOÁSĂ, *pioși, pioase,* adj. (Despre oameni) Pătruns de sentimente de evlavie (religioasă) sau de afecțiune plină de respect; (despre manifestări, acțiuni, creații ale oamenilor) care exprimă, denotă evlavie sau o afecțiune respectuoasă; care este determinat de evlavie sau de o afecțiune respectuoasă. [Pr.: *pi-os*] — Din fr. **pieux.**

PIOȘÉNIE, *pioșenii,* s.f. Pietate. [Pr.: *pi-o-*] — **Pios** + suf. *-enie.*

PÍOTĂ s.f. v. **pihotă.**

PIOTORÁX s.n. Boală care constă în formarea și acumularea de puroi în cavitatea toracică, în spațiul pleural. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyothorax.**

PIPÁ, *pipez,* vb. I. Intranz. și tranz. (Reg. și fam.) A fuma (cu pipa). [Prez. ind. și: *pip*] — Din **pipă.**

PIPÁT s.n. (Reg.) Faptul de *a pipa.* — V. **pipa.**

PÍPĂ, *pipe,* s.f. **1.** Ustensilă pentru fumat, formată dintr-o parte mai groasă și scobită, în care se pune tutunul, și dintr-un tub (curbat) prin care se trage fumul; *p. restr.* partea mai groasă și scobită a acestui obiect; *p. ext.* (cantitatea de) tutun care intră în această parte a obiectului; lulea. **2.** Piesă de porțelan curbată la un capăt, folosită pentru protejarea instalațiilor electrice împotriva apei de ploaie la intrarea lor în pereții unei clădiri. **3.** Piesă a distribuitorului motorului cu aprindere electrică, care închide succesiv circuitele electrice ale bujiilor motorului. — Din magh. **pipa.**

PIPĂÍ, *pípăi,* vb. IV. Tranz. **1.** A atinge (ușor și repetat) un obiect ori o ființă cu degetele sau cu palma pentru a se încredința că există sau pentru a constata forma, consistența, calitatea etc.; a cerceta, a examina tactil. G Refl. *Se pipăie pe frunte.* G Loc. adv. *Pe pipăite* = atingând, punând mâna (pe obiectul în cauză). F A mângâia (o femeie) atingând (ușor și repetat) cu degetele sau cu palma. F P. anal. A atinge cu laba, cu botul, cu tentaculele etc. pentru a percepe ceva. **2.** Spec. (Med.) A palpa. F A lua pulsul. **3.** A merge cu nesiguranță, fără să vadă (bine) și folosindu-se de mâini, de baston etc.; a orbecăi. G Loc. adv. *Pe pipăite* = cu nesiguranță, pe dibuite, bâjbâind. F Tranz. și intranz. A căuta ceva cu mâna pe nevăzute; a dibui, a bâjbâi. **4.** Fig. A încerca să afle ceva, a sonda, a tatona; a bănui, a intui că există (într-un anumit fel). — Din sl. **pipati.**

PIPĂIÁLĂ, *pipăieli,* s.f. Pipăire. — **Pipăi** + suf. *-eală.*

PIPĂÍBIL, -Ă, *pipăibili, -e,* adj. Palpabil. — **Pipăi** + suf. *-bil.*

PIPĂÍRE, *pipăiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) pipăi* și rezultatul ei; pipăială, pipăitură. — V. **pipăi.**

PIPĂÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) pipăi.* F Unul dintre simțuri, cu ajutorul căruia, atingând corpurile cu suprafața sensibilă a pielii, luăm cunoștință de calitățile lor palpabile (formă, consistență, umiditate etc.). — V. **pipăi.**

PIPĂÍT[2]**, -Ă,** *pipăiți, -te,* adj. (Astăzi rar) Palpabil; evident; concret, material. — V. **pipăi.**

PIPĂITÚRĂ, *pipăituri,* s.f. (Rar) Pipăire. [Pr.: *-pă-i-*] —**Pipăi** + suf. *-tură.*

PIPĂRÁ vb. I v. **pipera.**

PIPĂRÁT, -Ă adj. v. **piperat.**

PIPĂRĂTÚRĂ, *pipărături,* s.f. (Rar) Mâncare piperată, picantă. — **Pipera** + suf. *-ătură.*

PIPĂRÚȘ, *pipărușI,* s.m., s.n. **1.** S.m. (Bot.; pop.) Ardei; *p. restr.* fructul acestei plante (în special ardeiul iute). **2.** S.n. Numele unui dans popular care se joacă mai ales la nunți; melodie după care se execută acest dans. — **Piper** + suf. *-uș.*

PIPELINE, *pipeline-uri,* s.n. Conductă pentru transportul la distanță al fluidelor și, mai rar, al solidelor. [Pr.: *păiplain*] — Cuv. engl.

PIPÉR, (**1**, **2**) *piperi,* s.m., (**3**) s.n. **1.** S.m. Plantă tropicală din familia piperaceelor, cu tulpina lungă și subțire, târâtoare sau agățătoare, ale cărei fructe, în formă de boabe (negre la maturitate), sunt folosite (ca atare sau pisate) drept condiment *(Piper nigrum); p. restr.* (la sg.; de obicei cu sens colectiv) fructul acestei plante; boabele pisate ale acestei plante. G Loc. adj. *Cu piper* = (despre glume, anecdote etc.) piperat (**3**), ușor indecent; picant. G Expr. (Fam.) *A avea* (sau *a fi cu) piper pe limbă* = a fi ironic, răutăcios, caustic. *A i se sui* (sau *a-i veni cuiva) piperul la nas* = a se supăra, a se mânia. *A da* (cuiva) *cu piper (pe) la nas* = a supăra, a mânia, a ofensa (pe cineva); a face (cuiva) aluzii răutăcioase. *A face* (pe cineva) *cu sare și cu piper* = a dojeni, a mustra aspru (pe cineva); a face cu ou și cu oțet. *A-i sta* (cuiva) *ca piperu-n nas* = a-i fi (cuiva) nesuferit; a-i sta ca sarea-n ochi. F Fig. Element dinamic, înviorător sau plin de haz. **2.** S.m. (Bot.; reg.) Ardei; *p. restr.* fructul acestei plante. G (În compusul) *Piperul-apelor* = silnic *(Glechoma hederacea).* G *Piper roșu* = boia de ardei. **3.** S.n. Art. Numele unui dans popular care se joacă la nunți; melodie după care se execută acest dans. — Din ngr. **pipéri,** sl. **piperŭ.**

PIPERÁ, *piperez,* vb. I. Tranz. A pune piper (**1**) sau, *p. ext.,* alte condimente (iuți) în mâncare. F (Rar) A ustura, a pișca (în urma consumării unui aliment puternic condimentat). [Var.: **pipărá** vb. I] — Din **piper.**

PIPERACÉE, *piperacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu proprietăți aromatice, cu flori mici, dispuse în amenți lungi, și cu fructul în formă de boabe; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **pipéracée,** lat. **piperaceae.**

PIPERÁT, -Ă, *piperați, -te,* adj. **1.** (Despre mâncăruri și băuturi) În care s-a pus (prea mult) piper (**1**) sau, *p. ext.,* alte condimente (iuți); condimentat, picant, aromat. F (Despre miresme, mirosuri) Înțepător, pătrunzător. **2.** Fig. (Fam.; despre prețuri, dobânzi etc.) Foarte ridicat, exagerat, mare; (despre obiecte, mărfuri) care costă mult, scump. **3.** Fig. (Despre anecdote, glume etc.) (Ușor) indecent; picant. [Var.: **pipărát, -ă** adj.] — V. **pipera.**

PIPERAZÍNĂ, *piperazine,* s.f. Substanță sub formă de cristale incolore, solubile în apă, folosită în tratamentul gutei și ca dizolvant al nisipului din urină. — Din fr. **pipérazine,** germ. **Piperazin.**

PIPERÍNĂ, *piperine,* s.f. Alcaloid care se găsește în piper. —Din fr. **pipérine.**

PIPERMÉNT, *pipermenturi,* s.n. Lichior de mentă. — Din fr. **pippermint.**

PIPERNICEÁLĂ s.f. Faptul de *a se pipernici;* pipernicire; aspect pipernicit. — **Pipernici** + suf. *-eală.*

PIPERNICÍ, *pipernicesc,* vb. IV. Refl. (Despre animale, plante sau părți ale lor) A se opri din creștere, din dezvoltare sau a degenera din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice). — Et. nec.

PIPERNICÍE s.f. (Rar) Stare sau aspect pipernicit. — **Pipernici** + suf. *-ie.*

PIPERNICÍRE s.f. Faptul de *a se pipernici;* pipernicească; închircire; sfrijire. — V. **pipernici.**

PIPERNICÍT, -Ă, *pipernicIți, -te,* adj. (Despre animale, plante sau părți ale lor; adesea substantivat) Care s-a oprit din creștere, din dezvoltare sau a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice); chircit, sfrijit. — V. **pipernici.**

PIPÉRNIȚĂ, *pipernițe,* s.f. (Rar) **1.** Vas ori cutie mică în care se ține piperul (**1**). **2.** Piuliță (de lemn) sau râșniță mică în care se pisează piperul (sau ardeiul). — Din bg. **pipernița.**

PIPERÚȚĂ, *piperuțe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe-albăstrii, cu vinișoare verzi pe dinafară și cu numeroase semințe negre; negrușcă *(Nigella arvensis).* — **Piper** + suf. *-uță.*

PIPÉTĂ, *pipete,* s.f. Tub mic de sticlă (gradat), prevăzut cu o pompă de cauciuc, folosit pentru a picura, a lua, a măsura etc. o cantitate mică de lichid; picătoare. F Tub prin care se toarnă un lichid dintr-un vas în altul. — Din fr. **pipette.**

PÍPI, *pipiuri,* s.n. (Fam.) Urină. [Acc. și: *pipí*] — Din fr. **pipi.**

PIPIRÍG, *pipirigi,* s.m. Nume dat mai multor plante erbacee care cresc pe malul apelor sau prin locuri umede și mlăștinoase: **a)** plantă cu tulpina înaltă, cilindrică, de culoare verde și cu flori brun-roșcate, îngrămădite în spice la vârful tulpinii *(Schoenoplectus lacustris);* **b)** plantă cu tulpina formată din trei muchii, cu frunze late, cu flori de culoare verde-închis *(Scirpus silvaticus);* **c)** plantă cu tulpina aspră și rigidă, de culoare cenușie-verzuie sau albăstruie, terminată cu un spic care are la capăt un vârf ascuțit *(Equisetum hiemale);* **d)** plantă erbacee perenă cu tulpina triunghiulară, plină pe dinăuntru, cu frunze liniare cu nervuri paralele și cu inflorescențe compuse din 1–4 globușoare *(Holoschoenus vulgaris).* — Et. nec.

PIPIRIGÚȚ, *pipiriguți,* s.m. Mică plantă erbacee cu rizomul târâtor și cu tulpina cilindrică, terminată cu un spic de flori brune-verzui *(Heleocharis palustris).* — **Pipirig** + suf. *-uț.*

PIPÍT adj. invar. v. **pepit.**

PÍPOTĂ, *pipote,* s.f. Stomac musculos la unele păsări; rânză. F (Fam. și ir.) Stomac de om. G Expr. *A i se umfla* (cuiva) *pipota* = **a)** a se mânia; **b)** a fi foarte fudul, mândru. (Fam.) *A-i crăpa* (cuiva) *pipota de nerăbdare* = a fi foarte nerăbdător. — Et. nec.

PIR s.m. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu rizom târâtor, cu frunze aspre și cu flori verzi, grupate în spice, care crește spontan, împiedicând dezvoltarea plantelor de cultură *(Agropyrum repens).* G *Pir pădureț* = specie înaltă de pir, care ajunge până la 1 m, cu frunzele aspre, cenușii-verzui și cu spicul lung și subțire *(Agropyrum caninum).* — Din bg. **pir.**

PIRAMIDÁL, -Ă, *piramidali, -e,* adj. **1.** Care are forma unei piramide (**1**), ca o piramidă. G *Celulă piramidală* sau *neuron piramidal* = celulă nervoasă a substanței cenușii din creier. *Os piramidal* (și substantivat, m.) = unul dintre oasele mici care formează carpul. **2.** Fig. De proporții foarte mari, enorm, uriaș; *p. ext.* foarte important, măreț; extraordinar, uimitor. — Din fr. **pyramidal.**

PIRAMÍDĂ, *piramide,* s.f. **1.** Poliedru cu baza poligonală și fețele triunghiulare, care se unesc într-un vârf comun. **2.** Monument funerar gigantic de piatră în formă de piramidă (**1**), ridicat pentru faraonii Egiptului antic; *p. gener.* edificiu arhitectonic monumental în formă de piramidă (**1**). **3.** Grămadă (mare) de obiecte aranjate în formă de piramidă (**1**). F (Mil.) *Piramidă de arme* (sau *de puști, de carabine)* = grup de puști sau de alte arme de foc așezate cu talpa patului pe pământ și sprijinite una de alta la vârful țevii. F Figură de gimnastică executată de mai multe persoane, care se așază în rânduri suprapuse tot mai înguste pe măsură ce se apropie de vârf, în formă de piramidă (**1**); ansamblu de persoane astfel așezate. **4.** Sistem de susținere a viței-de-vie portaltoi, alcătuit dintr-un stâlp înalt din vârful căruia pornesc 6–8 sârme fixate cu câte un țăruș lângă fiecare butuc de viță. **5.** (Anat.; în sintagma) *Piramidă bulbară* = fiecare dintre proeminențele cordoanelor anterioare ale măduvei spinării, la nivelul bulbului rahidian. — Din ngr. **piramís, -ídos,** lat. **pyramis, -idis,** fr. **pyramide.**

PIRAMIDÓN, *piramidoane,* s.n. Preparat farmaceutic sub formă de (comprimate din) pulbere cristalină albă, fără miros, solubilă în apă, folosit ca medicament împotriva febrei, a durerilor de cap, a nevralgiilor etc. — Din fr. **pyramidon.**

PIRÁNDĂ, *pirande,* s.f. (Pop.) Țigancă; nevastă de țigan. — Din țig. **pirando.**

PIRÁNHA, *piranha,* s.m. Pește foarte vorace care trăiește în bancuri mari în fluvii din America de Sud, lung până la 30 cm, având gura cu dinții ascuțiți. [Pr.: *pirania*] — Din fr. **piranha.**

PIRANOMÉTRU, *piranometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea intensității radiației solare difuze. — Din fr. **pyranomètre.**

PIRARGIRÍT s.n. Minereu de argint colorat în roșu-închis până la negru și cu luciu adamantin. — Din fr. **pyrargyrite,** germ. **Pyrargyrit.**

PIRÁT, *pirați,* s.m. Persoană care se îndeletnicește cu pirateria, care comite acte de piraterie; hoț de mare, corsar. G *Pirat al aerului* = persoană care comite infracțiunea de piraterie aeriană. F Fig. Individ fără scrupule, care se îmbogățește prin jaf, tâlhărie etc. — Din fr. **pirate.**

PIRATÁ, *piratez,* vb. I. Tranz. **1.** A face piraterie. **2.** (Inform.) A accede prin efracție într-un sistem informatic în vederea copierii, modificării sau distrugerii de informații. — Din fr. **pirater.**

PIRATERÉSC, -EÁSCĂ, *piratерești,* adj. Care aparține piraților, privitor la piați; piraticesc. — **Piraterie** + suf. *-esc.*

PIRATERÍE, *piraterii,* s.f. Faptă prin care membrii echipajului unui vas, prin amenințări și violență, răpesc un alt vas ori bunurile sau persoanele aflate la bordul acestuia; infracțiune săvârșită de autorii acestei fapte. F *Piraterie aeriană* = (infracțiune care constă în) acte de amenințare și de violență săvârșite de o persoană sau de un grup înarmat asupra echipajului unui avion în scopul schimbării rutei acestuia. — Din fr. **piraterie.**

PIRATICÉSC, -EÁSCĂ, *piraticești,* adj. (Înv.) Pirateresc. —**Pirat** + suf. *-icesc.*

PIRÉ s.n. v. **piure.**

PIRÉTIC, -Ă, *piretici, -ce*, adj. (Rar) Care provoacă febră; referitor la febră. — Din fr. **pyrétique.**

PIRETOTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică care constă în provocarea artificială a unei stări febrile cu diverse mijloace în scopul ridicării potențialului de apărare la boală a organismului. — Din fr. **pyrétothérapie.**

PIRETRÍNĂ, *piretrine*, s.f. Substanță insecticidă extrasă din piretru. — Din fr. **pyrethrine.**

PIRÉTRU s.m. (Bot.) **1.** Vetricea *(Chrysanthemum alpinum).* **2.** Pulbere insecticidă fină, obținută din florile uscate ale piretrului (**1**). — Din fr. **pirèthre.**

PIRÉU s.n. v. **piure.**

PÍREX s.n. Sticlă rezistentă la variații bruște de temperatură, din care se fac mai ales aparate de laborator. — Din fr. **pyrex.**

PIREXÍE, *pirexii*, s.f. Stare febrilă cauzată de o infecție; *p. ext.* nume generic dat bolilor cu temperatură (ridicată). — Din fr. **pyrexie.**

PIRGEOMÉTRU, *pirgeometre*, s.n. Instrument pentru măsurarea intensității radiației calorice terestre. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **pyrogéomètre.**

PIRHELIOGRÁF, *pirheliografe*, s.n. Pirheliometru înregistrator. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **pyrhéliographe.**

PIRHELIOMÉTRU, *pirheliometre*, s.n. Instrument pentru măsurarea intensității radiației solare directe, pe baza determinării cantității de căldură rezultate prin absorbția acestei radiații. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **pyrhéliomètre,** germ. **Pyrheliometer.**

PIRIDÍNĂ s.f. Substanță organică aromatică, lichidă, incoloră, toxică, solubilă în apă, în alcool și în eter, cu miros caracteristic neplăcut, folosită la fabricarea unor medicamente, a unor materii colorante etc. — Din fr. **pyridine.**

PIRIDOXÍNĂ, *piridoxine*, s.f. (Farm.) Substanță organică ce se găsește în drojdia de bere, grâu, ficat, rinichi etc., jucând un rol important în menținerea integrității structurale și funcționale a multor țesuturi și organe; vitamina B_6; adermină. — Din fr., engl. **pyridoxine.**

PIRIFÓRM, -Ă, *piriformi, -e*, adj. Care are formă de pară[2]. —Din fr. **piriforme.**

PIRÍTĂ, *pirite*, s.f. Bisulfură naturală de fier, de culoare galbenă, cristalizată în sistem cubic, folosită mai ales ca materie primă la fabricarea acidului sulfuric, conținând uneori și aur, argint, cupru etc. — Din fr. **pyrite.**

PIRITÓS, -OÁSĂ, *piritoși, -oase*, adj. (Despre substanțe chimice, minereuri) Care conține (multă) pirită. — Din fr. **pyriteux.**

PIROBALÍSTICĂ s.f. (Mil.) Disciplină care studiază lansarea proiectilelor prin guri de foc. — Din fr. **pyrobalistique.**

PIROCLÁSTIC, -Ă, *piroclastici, -ce*, adj. Care este alcătuit din piroclastit; care se referă la piroclastite. — Din fr. **pyroclastique.**

PIROCLASTÍT, *piroclastite*, s.n. Rocă formată prin depozitarea materialului expulzat în timpul exploziilor vulcanice. — Din fr. **pyroclastite.**

PIROELÉCTRIC, -Ă, *piroelectrici, -ce*, adj. Referitor la piroelectricitate, care ține de piroelectricitate. [Pr.: *-ro-e-*] — Din fr. **pyroélectrique.**

PIROELECTRICITÁTE s.f. Proprietate a unor cristale de a se polariza electric sub acțiunea unei variații de temperatură sau de a-și modifica temperatura sub acțiunea unui câmp electric exterior. [Pr.: *-ro-e-*] — Din fr. **pyroélectricité.**

PIROFÓB, -Ă, *pirofobi, -e*, adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de pirofobie. — Din fr. **pyrophobe.**

PIROFOBÍE, *pirofobii*, s.f. (Med.) Stare patologică manifestată printr-o teamă exagerată față de foc. — Din fr. **pyrophobie**, engl. **pyrophobia.**

PIROFÓR, *pirofori*, s.m. **1.** Substanță care se aprinde spontan în contact cu oxigenul sau cu aerul (prin frecare sau ciocnire), formând o ploaie de scântei. **2.** (La pl.) Gen de insecte coleoptere care emit lumină fosforescentă; (și la sg.) insectă care aparține acestui gen. — Din fr. **pyrophore.**

PIROFÓRIC, -Ă, *piroforici, -ce*, adj. (Despre corpuri, materiale, substanțe etc.) Care are proprietățile unui pirofor (**1**). — Din fr. **pyrophorique.**

PIROGÁLIC adj. (În sintagma) *Acid pirogalic* = pirogalol. — Din fr. **pyrogallique.**

PIROGALÓL s.m. Compus organic cristalin, din clasa fenolilor, alb, cu gust amar, folosit în medicină (ca antiseptic), în tehnica fotografiei (ca revelator) etc.; acid pirogalic. — Din fr. **pyrogallol.**

PIRÓGĂ, *pirogi*, s.f. Ambarcațiune rudimentară, lungă și îngustă, cu vâsle sau cu pânze, construită prin scobirea sau cioplirea unui trunchi de copac ori confecționată din piei cusute, folosită de amerindieni, de anumite populații din Africa, India, din insulele din sud-estul Asiei și din Oceanul Pacific. — Din fr. **pirogue.**

PIROGÉN, -Ă, *pirogeni, -e*, adj. **1.** Care este produs de foc. **2.** Care provoacă febră. — Din fr. **pyrogène.**

PIROGENÁRE s.f. Procedeu pentru realizarea unor reacții chimice între gaze la temperaturi înalte; piroliză. — Cf. fr. pyrogénation.

PIROGNOSTÍE, *pirognostii*, s.f. Metodă de analiză la cald pentru determinarea metalelor dintr-un mineral. — Din fr. **pyrognostie.**

PIROGRÁF, *pirografe*, s.n. Aparat electric folosit în pirogravură. — Din fr. **pyrographe,** engl. **pyrograph.**

PIROGRAVÁ, *pirogravez,* vb. I. Tranz. A grava desene pe un obiect de lemn, de piele, de os etc. cu ajutorul unui vârf de metal înroșit în foc sau cu un termocauter. — Din fr. **pyrograver.**

PIROGRAVÁRE, *pirogravări*, s.f. Acțiunea de *a pirograva* și rezultatul ei. — V. **pirograva.**

PIROGRAVÁT, -Ă, *pirogravați, -te*, adj. (Despre obiecte sau părți ale unor obiecte din lemn, os, piele etc.) Decorat cu pirogravuri; (despre desene, ornamente, inscripții etc.) executat prin pirogravare. — V. **pirograva.**

PIROGRAVÓR, -OÁRE, *pirogravori, -oare,* s.m. și f. Persoană care execută lucrări de pirogravură; specialist în pirogravură. — Din fr. **pyrograveur.**

PIROGRAVÚRĂ, (**2**) *prograviuri*, s.f. **1.** Tehnica, arta de a decora suprafața unor obiecte de lemn, de piele, de os etc. prin pirogravare. **2.** Gravură, desen decorativ executat prin pirogravare; *p. ext.* obiect pirogravat. — Din fr. **pyrogravure.**

PIRÓL, *piroli*, s.m. Compus organic sub formă de lichid incolor cu miros de cloroform, produs prin distilarea uleiului de oase și folosit la fabricarea unor coloranți. — Din fr. **pyrrol.**

PIROLATRÍE, *pirolatrii*, s.f. Cult primitiv al focului. — Din fr. **pyrolâtrie.**

PIROLIGNÓS adj. (În sintagma) *Acid pirolignos* = produs obținut prin distilarea uscată a lemnului, din care se extrag acidul acetic, alcoolul metilic și acetona. — Din fr. **pyroligneux.**

PIROLÍZĂ s.f. (Chim.) Pirogenare. — Din fr. **pyrolyse.**

PIROLUZÍT s.n. Bioxid natural de mangan folosit la extragerea manganului, în industria sticlei, la fabricarea vopselelor de ulei etc. — Din fr. **pyrolusite.**

PIROMÁN, -Ă, *piromani, -e*, s.m. și f. Persoană care suferă de piromanie. — Din fr. **pyromane.**

PIROMANÍE s.f. Formă de tulburare psihică în care bolnavul simte impulsul nestăpânit de a da foc, de a distruge prin foc. —Din fr. **pyromanie.**

PIROMÁNT, -Ă, *piromanți, -te*, s.m. și f. Persoană care practică piromanția. — Din it. **piromante.**

PIROMANȚÍE s.f. Practică de a ghici viitorul prin observarea focului sau a flăcărilor, folosită în Grecia antică. — Din fr. **pyromancie.**

PIROMETAMORFÍSM s.n. Metamorfismul rocilor datorat temperaturii corpurilor eruptive, fierbinți, din vecinătatea lor. — Din fr. **pyrométamorphism.**

PIROMÉTRIC, -Ă, *pirometrici, -ce,* adj. Care aparține pirometriei, privitor la pirometrie. — Din fr. **pyrométrique.**

PIROMETRÍE s.f. Ansamblul procedeelor folosite pentru măsurarea temperaturilor înalte. — Din fr. **pyrométrie.**

PIROMÉTRU, *pirometre*, s.n. Instrument folosit (în metalurgie) pentru măsurarea temperaturilor înalte. — Din fr. **pyromètre.**

PIROMORFÍT s.n. Minereu de plumb format în zona de oxidare a zăcămintelor bogate în plumb. — Din germ. **Pyromorphit.**

PIRÓN, *piroane*, s.n. Cui din oțel lung și gros, curbat (în unghi drept) la unul din capete și folosit la îmbinarea pieselor unei construcții de lemn, la fixarea unui obiect greu pe perete etc.; *p. gener.* cui mare. G Expr. (Fam.) *A face (la) piroane (și cuie)* = a clănțăni din dinți din cauza frigului; a dârdâi. (Fam.) *A tăia (la) piroane* = a spune minciuni. — Din sl. **pironŭ.**

PIRONÍ, *pironesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A bate, a prinde, a înțepeni, a fixa cu (sau în) piroane. **2.** A împiedica pe cineva sau ceva să se miște; a obliga să stea pe loc; a fixa, a imobiliza. **3.** A-și fixa, a-și îndrepta, a-și concentra ochii, privirea, atenția, gândul etc. într-o anumită direcție; a aținti. — Din **piron.**

PIRONÍRE s.f. Acțiunea de *a pironi* și rezultatul ei. — V. **pironi.**

PIRONÍT, -Ă, *pironiți, -te*, adj. **1.** Bătut, înțepenit, fixat în piroane. **2.** Imobil, nemișcat, încremenit. F (Despre ochi, privire etc.) Fixat, concentrat asupra cuiva sau a ceva; ațintit. — V. **pironi.**

PIRÓP s.n. Silicat de magneziu și aluminiu din grupa granatului, de culoare roșie, roșiatică sau neagră, cristalizat în sistemul cubic, folosit ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **pyrope,** germ. **Pyrop.**

PIROPLASMÓZĂ, *piroplasmoze*, s.f. **1.** Nume generic dat unui grup de boli parazitare ale animalelor domestice, provocate de paraziți monocelulari care pătrund în sânge, distrugând globulele roșii și producând febră mare. — Din fr. **piroplasmose.**

PIROSCÁF, *piroscafe*, s.n. (Înv.) Navă acționată de un motor cu aburi. — Din fr. **pyroscaphe,** it. **piroscafo.**

PIROSCÓP, *piroscoape*, s.n. (Fiz.) Dispozitiv pentru determinarea aproximativă a temperaturilor înalte. — Din fr. **pyroscope.**

PIROSCÓPIC, -Ă, *piroscopici, -ce*, adj. (Fiz.) Referitor la piroscop. — Din fr. **pyroscopique.**

PIROSFÉRĂ s.f. Zonă din interiorul Pământului, de sub litosferă, presupusă a fi în stare topită și care reprezintă sursa proceselor magmatice; sima. — Din fr. **pyrosphère.**

PIROSTÁT, *pirostate*, s.n. Aparat de supraveghere și de control al temperaturii și al arderii dintr-un focar de cazan sau de cuptor industrial. — Din fr. **pyrostat.**

PIROSTÍE s.f. v. **pirostrie.**

PIROSTRÍE, *pirostrii*, s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Unealtă de gospodărie făcută dintr-un cerc sau dintr-un triunghi de fier, sprijinit pe trei picioare, pe care se pun căldarea, ceaunul sau oala la foc; crăcană. **2.** (Reg.; la pl.) Cununa care se pune pe capul mirilor în timpul oficierii cununiei religioase. G Expr. (Glumeț) *(A(-și) pune pirostriile (în* sau *pe cap)* = a (se) căsători. [Var.: (înv. și reg.) **pirostíe** s.f.] — Din ngr. **pirostiá,** bg. **pirstija.**

PIRÓȘCĂ, *piroști*, s.f. (Reg.) Colțunaș umplut cu carne, cartofi, brânză, marmeladă etc. [Pl. și: *piroște*] — Din rus. **pirožki,** ucr. **pyrižky.**

PIROTEÁLĂ s.f. Faptul de *a piroti;* stare a celui care pirotește; picoteală, moțăială, somnolență. — **Piroti** + suf. *-eală.*

PIROTÉHNIC, -Ă, *pirotehnici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține pirotehniei, privitor la pirotehnie; produs prin pirotehnie. **2.** S.f. Pirotehnie. — Din fr. **pyrotechnique.**

PIROTEHNICIÁN, *pirotehnicieni*, s.m. Specialist în pirotehnie. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **pyrotechnicien.**

PIROTEHNÍE, (**2**) *pirotehnii*, s.f. **1.** Tehnica fabricării și a utilizării unor dispozitive, a unor materiale care servesc la aprinderea munițiilor, a armelor de foc, a unor substanțe explozibile, a artificiilor etc. **2.** Fabrică de muniții. — Din fr. **pyrotechnie.**

PIROTÉRMIC, -Ă, *pirotermici, -ce*, adj. Care dezvoltă căldură prin ardere. — Din fr. **pyrothermique.**

PIROTÍ, *pirotesc*, vb. IV. Intranz. **1.** A fi copleșit de somn; a moțăi, a dormita, a ațipi. **2.** A fi abătut și fără vlagă; a tânji, a lâncezi (de boală, de bătrânețe etc.); *p. ext.* a zăcea, a boli, a gogi. — Et. nec.

PIROTÍNĂ s.f. Sulfură naturală de fier, cristalizată în sistemul hexagonal, de culoare galben-închis cu reflexe brune-roz. — Din fr. **pyrrhotine.**

PIROXÉN, *piroxeni*, s.m. Grup de silicați naturali de fier, magneziu, calciu, aluminiu, sodiu, potasiu etc., care se prezintă sub formă de cristale prismatice cu luciu sticlos, de culoare verde-măslinie până la negru. — Din fr. **pyroxène.**

PIROXÉNIC, -Ă, *piroxenici, -ce*, adj. De natura piroxenului. — Din fr. **pyroxénique.**

PIROXENÍT, *piroxenite*, s.n. Rocă eruptivă, constituită mai ales din piroxen. — Din fr. **pyroxénite.**

PIROXILÍNĂ, *piroxiline*, s.f. Amestec de esteri nitrici ai celulozei, folosit la fabricarea explozivilor, a colodiului, a celuloidului, a lacurilor și a emailurilor. — Din fr. **pyroxiline.**

PIRÓZĂ, *piroze*, s.f. (Med.) Senzație de arsură în piept și în gât, determinată de iritația esofagului. — Din fr. **pyrosis.**

PIROZEÁ s.f. v. **peruzea.**

PIRPIRÍU, -ÍE, *pirpirii*, adj. **1.** (Despre ființe) Care și-a încetat dezvoltarea normală sau a degenerat; firav, pipernicit, jigărit. **2.** (Rar) Lipsit de avere. **3.** (Despre oameni) Care este îmbrăcat sărăcăcios, jerpelit sau (prea) subțire; (despre îmbrăcăminte) prea subțire, nepotrivit cu vremea friguroasă, jerpelit. — Din tc. **pırpırı.**

PIRUETÁ, *piruetez*, vb. I. Intranz. (Rar) A executa, a face piruete. [Pr.: *-ru-e-*] — Din **piruetă.** Cf. fr. pirouetter.

PIRUÉTĂ, *piruete*, s.f. Figură de dans constând din învârtirea completă a unui dansator, executată pe un singur picior; *p. ext.* rotire (rapidă) pe vârful picioarelor, pe călcâie etc. [Pr.: *-ru-e-*] — Din fr. **pirouette.**

PIRUÍ, pers. 3 *píruie*, vb. IV. Intranz. (Rar; despre păsări) A cânta în triluri; a ciripi. — Formație onomatopeică.

PIRUÍT s.n. (Rar) Faptul de *a pirui;* cântec în triluri al păsărilor; ciripit. — V. **pirui.**

PIS interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care se cheamă pisica. G Expr. *A nu zise (nici) pis* = a nu spune nimic, a nu scoate nicio vorbă, a tăcea chitic. [Var.: **pâs** interj.] — Onomatopee.

PISÁ, *pisez*, vb. I. Tranz. **1.** A zdrobi, a sfărâma o substanță, un corp solid prin loviri repetate (cu pisălogul, cu ciocanul etc.), pentru a le face mai mărunte sau a le preface în praf. **2.** A bătători, a bătuci, a frământa cu picioarele zăpada, pământul etc.; *p. ext.* a dansa, a juca. **3.** Fig. A bate tare, a snopi în bătaie. **4.** Fig. A plictisi, a bate la cap, a sâcâi pe cineva, repetându-i același lucru; a pisălogi. — Lat. **pi(n)sare.**

PISÁNIE, *pisanii*, s.f. Inscripție sculptată în piatră, în lemn, în metal, pictată etc. pe lespezile unor morminte sau deasupra ușii principale la intrarea într-o biserică, în care sunt consemnate datele privind hramul, donatorul, ctitorul, meșterul, data ridicării etc. — Din sl. **pisanije.**

PISÁR, *pisari*, s.m. (În Evul Mediu, în Țările Române) Secretar (domnesc); grămătic, diac. [Var.: **pisér** s.m.] — Din sl. **pisarĭ,** pol. **pisarz.**

PISÁRE s.f. Acțiunea de *a pisa;* pisat[1]. — V. **pisa.**

PISÁT[1] s.n. Pisare. — V. **pisa.**

PISÁT[2], -Ă, *pisați, -te*, adj. **1.** Mărunțit, zdrobit sau prefăcut în pulbere prin pisare. G Expr. *Cu oasele pisate* = foarte obosit, mort de oboseală, extenuat. **2.** Fig. (Fam.; despre oameni) Bătut tare, snopit în bătaie. — V. **pisa.**

PISĂGEÁLĂ, *pisăgeli*, s.f. (Rar) Faptul de *a pisăgi*. F Fig. Bătaie zdravănă. FFig. Cicăleală, sâcâială, pisălogeală. F Fig. Toceală, buchiseală. — **Pisăgi** + suf. *-eală.*

PISĂGÍ, *pisăgesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A pisa. — Din **pisa.**

PISĂLÓG, -OÁGĂ, *pisălogi, -oage*, s.n., adj. **1.** S.n. Unealtă casnică (de lemn, de metal, de piatră etc.), de obicei rotunjită ca o măciucă la un capăt sau la amândouă, cu care se pisează ceva în piuliță sau în piuă; pilug. **2.** Adj. (Fam.; adesea substantivat) Care plictisește pe cineva cu repetarea aceluiași lucru, cu insistențele. — **Pisa** + suf. *-ălog.*

PISĂLOGEÁLĂ, *pisălogeli*, s.f. (Fam.) Faptul de *a pisălogi;* vorbire care plictisește, sâcâială, cicăleală. — **Pisălogi** + suf. *-eală.*

PISĂLOGÍ, *pisălogesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A plictisi pe cineva cu repetarea aceluiași lucru, cu insistențele; a pisa (**4**). — Din **pisălog.**

PISC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul caracteristic al unor păsări, mai ales al puilor de pasăre. — Onomatopee.

PISC[2], *piscuri*, s.n. **1.** Vârf ascuțit (și golaș) de munte sau de deal, dominând o vale sau o depresiune; piscan. **2.** Capătul din față, ascuțit și încovoiat în sus, al unei luntrii. **3.** (Pop.) Parte a carului (sau a saniei) de care se fixează proțapul. — Et. nec.

PISCÁN, *piscane*, s.n. (Reg.) Pisc[2] (**1**). — **Pisc[2]** + suf. *-an.*

PISCÍCOL, -Ă, *piscicoli, -e*, adj. Care ține de pești sau de piscicultură, referitor la pești, la piscicultură sau la pescuit. — Din fr. **piscicole.**

PISCICULTÓR, *piscicultori*, s.m. Specialist în piscicultură. — Din fr. **pisciculteur.**

PISCICULTÚRĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu creșterea peștilor în apele naturale, heleșteie, iazuri etc. — Din fr. **pisciculture.**

PISCIFÓRM, -Ă, *pisciformi, -e*, adj. În formă de pește. — Din fr. **pisciforme.**

PISCÍNĂ, *piscine*, s.f. **1.** Bazin cu pești amenajat în scop decorativ sau productiv. **2.** Bazin de înot. — Din fr. **piscine.**

PISCIVÓR, -Ă, *piscivori, -e*, adj. (Livr.) Care se hrănește cu pește. — Din fr. **piscivore.**

PISCOÁIE, (**I**) *piscoaie,* s.f., (**II**) *piscoi*, s.m. (Reg.) **I.** Tub sonor care intră în componența unor instrumente muzicale. **II.** Om scund. [Var.: (**1**) **piscói** s.m.] — Et. nec.

PISCÓI s.m. v. **piscoaie.**

PISCUÍ, pers. 3 *piscuiește*, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre păsări sau despre puii de pasăre) A ciripi, a piui. — **Pisc[1]** + suf. *-ui.*

PISCUÍRE s.f. (Reg.) Acțiunea de *a piscui* și rezultatul ei; piscuit. — V. **piscui.**

PISCUÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a piscui.* — V. **piscui.**

PISCULÉȚ, *pisculețe*, s.n. Diminutiv al lui *pisc[2];* piscușor. — **Pisc[2]** + suf. *-uleț.*

PISCUȘÓR, *piscușoare*, s.n. (Rar) Pisculeț. — **Pisc[2]** + suf. *-ușor.*

PISÉR s.m. v. **pisar.**

PISÉTĂ, *pisete*, s.f. Recipient de laborator alcătuit dintr-un balon (de sticlă) și dintr-un tub prin care trece un jet lichid. — Din fr. **pissette.**

PISÍC, *pisici*, s.m. Pisoi. — Din **pisică** (derivat regretiv).

PISÍCĂ, *pisici*, s.f. **I. 1.** Mamifer domestic carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu, acoperit cu blană deasă și moale de diferite culori, cu capul rotund, cu botul foarte scurt, cu maxilarele puternice și cu ghearele retractile și ascuțite *(Felis domestica); spec.* femela acestui animal. G *Pisică sălbatică* = specie de pisică (**I 1**), mai mare decât aceasta, cu blana roșcată-cenușie cu dungi negre, care trăiește în pădure *(Felis silvestris).* G Expr. *A trăi* (sau *a se înțelege, a se iubi) ca câinele* (sau *ca șoarecele) cu pisica* = a nu se înțelege, a trăi rău cu cineva. *A umbla cu pisica-n traistă* = a căuta să înșeli, să păcălești pe cineva. *A cumpăra pisica în traistă* = a se înșela la cumpărături (luând marfa pe nevăzute). *A avea ochi de pisică* = **a)** a avea privire ageră; **b)** a fi viclean. (Fam.) *A avea nouă suflete ca pisica* = a fi rezistent, a avea o mare vitalitate. *A fi* (sau *a sta ca o) pisică plouată* = a fi abătut, descurajat, fără chef; a arăta prost, a avea o ținută necorespunzătoare. *A se spăla ca pisica*, se spune despre cei care se spală superficial și, *p. ext.,* despre cei neglijenți. *Piere* (sau *moare) pisica*, se spune pentru a arăta că se petrece ceva neobișnuit, de importanță deosebită. **2.** Blană de pisică (**I 1**) prelucrată. **3.** Compus: *pisică-de-mare* = specie de pește marin cu scheletul cartilaginos, lung de 60–100 cm, cu corpul turtit romboidal și cu coada terminată cu un spin veninos *(Trygon pastinaca).* **II.** Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive, părți ale acestora etc., care prind sau trag ceva, se înfig în ceva etc. **1.** Dispozitiv de agățare și de desprindere a berbecului din capătul cablului de ridicare de la sonetele cu cădere liberă. **2.** Cărucior deplasabil pe o grindă sau pe un pod rulant, prevăzut cu un mecanism de ridicare a sarcinilor; cărucior de macara. **3.** Mănunchi de sârme de oțel, folosit pentru curățarea de noroi sau de pământ a utilajelor de foraj. — **Pis** + suf. *-ică.*

PISICEÁLĂ, *pisiceli*, s.f. (Fam.) Alintare. — **Pisici** + suf. *-eală.*

PISICÉSC, -EÁSCĂ, *pisicești*, adj. (Rar) De pisică (**I 1**), privitor la pisică. — **Pisică** + suf. *-esc.*

PISICÉȘTE adv. (Rar) Ca pisica (**I 1**). — **Pisică** + suf. *-ește.*

PISICÍ, *pisicesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se alinta; a se linguși. — Din **pisică.**

PISICÓS, -OÁSĂ, *pisicoși, -oase*, adj. (Rar) Cu apucături de pisică (**I 1**), asemănător cu pisica; felin. F Fig. (Fam.) Căruia îi place să se alinte. — **Pisică** + suf. *-os.*

PISICÚȚ, *pisicuți*, s.m. Diminutiv al lui *pisic.* — **Pisic** + suf. *-uț.*

PISICÚȚĂ, *pisicuțe*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *pisică* (**I 1**). **2.** (Rar) Ament (la salcie, stejar, alun). — **Pisică** + suf. *-uță.*

PISOÁR, *pisoare*, s.n. Vas de faianță, de metal etc. montat pe un zid, care servește bărbaților pentru urinat; *p. ext.* parte a closetului public unde sunt instalate asemenea vase. — Din fr. **pissoir.**

PISÓI, *pisoi*, s.m. Pui de pisică, pisic; (în special) cotoi. — **Pis** + suf. *-oi.*

PISOIÁȘ, *pisoiași*, s.m. Diminutiv al lui *pisoi.* [Pr. *-so-iaș*] — **Pisoi** + suf. *-aș.*

PISOLÍT, *pisolite*, s.n. **1.** Agregat de minerale (calcit, minereu de fier și de mangan etc.), de forma și de mărimea unui bob de mazăre, depus de apele termale care conțin bicarbonat de calciu. **2.** Rocă compusă din pisolite (**1**). — Din fr. **pisolithe.**

PISOLÍTIC, -Ă, *pisolitici, -ce*, adj. (Despre roci) Care este format din pisolite (**1**). — Din fr. **pisolithique.**

PISTÁRD, *pistarzi*, s.m. Ciclist specializat în concursuri pe pistă, pe velodrom. — Din fr. **pistard.**

PÍSTĂ, *piste*, s.f. **1.** Fâșie de teren amenajată ca drum și rezervată unei circulații speciale. F Fâșie de teren (circulară, ovală etc.) amenajată pentru întreceri sau antrenamente sportive. F Teren amenajat pentru rularea avioanelor la decolare și la aterizare. F Loc rezervat pentru dans într-un local public. **2.** Fig. Făgaș, cale, curs; direcție. **3.** (Adesea determinat prin „sonoră") Fâșie de la marginea peliculei cinematografice, fâșie a unei benzi de magnetofon etc. pe care este făcută înregistrarea sonoră. — Din fr. **piste,** it. **pista.**

PISTÍL[1], *pistiluri*, s.n. **1.** Organ femel de reproducere a plantelor fanerogame, format din ovar, stil și stigmat. **2.** Piesă de sticlă, de porțelan etc. cu care se sfărâmă, se pulverizează, se amestecă sau se freacă în mojar substanțe chimice sau farmaceutice; pisălog. [Pl. și: *pistile*] — Din fr. **pistil.**

PISTÍL[2], *pistiluri*, s.n. Pastă consistentă de fructe, uscată în formă de foaie groasă; (la pl.) diferite varietăți de pastă. — Din tc. **pestil.**

PISTÓL[1], *pistoale*, s.n. **1.** Armă de foc de dimensiuni mici, mânuită cu o singură mână; revolver. G *Pistol-mitralieră* = armă automată ușoară, mai scurtă decât pușca-mitralieră, cu bătaie mai mică și mai ușor de mânuit; automat. *Pistol de semnalizare* sau *pistol-rachetă* (sau *de rachetă)* = pistol cu ajutorul căruia se trag rachetele de semnalizare. *Pistol-portbandulă* = pistol cu țeavă lungă care aruncă o bandulă purtătoare a unei parâme pentru salvarea naufragiaților sau o parâmă de remorcă. *Pistol de dopuri* = jucărie în formă de pistol (**1**), care, încărcată cu dopuri speciale de plută, (cu praf de pușcă), produce o pocnitură puternică. *Pistol de soc* = jucărie rudimentară formată dintr-o țeavă de soc în care un piston, prin comprimarea aerului, împinge un dop (de plută, de cârpe etc.) producând o pocnitură; *p. restr.* bețișorul care împinge dopul. G Expr. *Gol (ca un) pistol* sau *îmbrăcat pistol* = gol de tot, în pielea goală; *p. ext.* sărac. *Sărac* (sau *golan) pistol* = foarte sărac. F P. ext. Focurile, gloanțele trase cu pistolul (**1**). **2.** (Sport) denumirea unei probe de tir care se execută cu pistolul (**1**) prin trageri automate asupra unor ținte mișcătoare sau prin trageri cu foc asupra unei ținte fixe. **3.** P. anal. (Tehn.) Aparat portativ cu forma apropiată de aceea a unui pistol (**1**), care servește pentru diferite operații tehnologice. G *Pistol de metalizare* (sau *de metalizat)* = aparat portativ pentru acoperirea suprafeței unui obiect, prin împroșcare, cu metal topit. *Pistol de vopsit* (sau *de zugrăvit)* = aparat pulverizator pentru vopsirea (sau zugrăvirea) prin stropire a suprafețelor. *Pistol de nituit* = aparat folosit la nituire. *Pistol de sudură* = aparat de sudură. — Din ngr. **pistóli,** germ. **Pistol.**

PISTÓL[2], *pistoli*, s.m. Veche monedă de aur (spaniolă, franceză, italiană, engleză etc.) din sec. XVI, a cărei valoare a variat după epoci. — Din fr. **pistole.**

PISTOLÁR, *pistolari*, s.m. **1.** Specialist în tragerea cu pistolul[1] (**1**). Trăgător specializat în probe de tir cu pistoletul. **2.** (Peior.) Persoană care folosește (în mod ilegal) pistolul[1](**1**). — **Pistol[1]** + suf. *-ar.*

PISTOLÁRD, *pistolarzi*, s.m. (Rar) Pistolar (**2**). — **Pistol[1]** + suf. *-ard.*

PISTOLÁȘ, *pistolași*, s.n. Diminutiv al lui *pistol[1]* (**1**). — **Pistol[1]** + suf. *-aș.*

PISTOLÉT, *pistolete*, s.n. **1.** (Înv.) Armă de foc portativă, semiautomată, scurtă și ușoară, care permite tragerea cu o singură mână. **2.** Florar (de desenat). — Din fr. **pistolet.**

PISTÓN, *pistoane*, s.n. **1.** Organ de mașină care efectuează o mișcare alternativă de translație într-un cilindru în care se găsește un fluid sub presiune. **2.** Instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu trompeta. F Clapă mobilă care închide sau deschide un orificiu la unele instrumente muzicale de suflat. — Din fr. **piston.**

PISTONÁ, *pistonez*, vb. I. Tranz. **1.** A extrage țiței (dintr-o sondă) sau alt lichid cu ajutorul unui piston special. **2.** Fig. (Fam.) A stărui, a insista pe lângă cineva pentru a obține ceva. — Din fr. **pistonner.**

PISTONÁJ, *pistonaje*, s.n. (Tehn.) **1.** Pistonare. **2.** Crearea unei depresiuni în spațiul situat sub garnitura de foraj a unei sonde. — Din fr. **pistonnage.**

PISTONÁRE, *pistonări*, s.f. Acțiunea de *a pistona* și rezultatul ei; pistonaj (**1**). — V. **pistona.**

PISTONFÓN, *pistonfoane*, s.n. Dispozitiv de etalonare a microfoanelor în domeniul frecvențelor joase. — Din fr. **pistonphone.**

PISTÓRNIC, (**1**) *pistornice*, s.n., (**2**) s.m. **1.** S.n. (Înv.) Sigiliu de piatră sau de lemn cu care se imprimă pe prescuri semnul crucii și inițialele rituale. **2.** S.m. (În forma *pristolnic)* Plantă erbacee din familia malvaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele stelate și păroase și cu florile galbene, ale cărei fructe se întrebuințează ca sigiliu pentru însemnat prescurile *(Abutilon theophrasti).* [Var.: **pristólnic** s.m.] — Et. nec.

PÍSTRĂ, *pistre*, s.f. (Reg.) Pânză groasă cu dungi colorate, folosită la confecționarea saltelelor. — Et. nec. Cf. sl. pistrŭ.

PISTRÚI, -ÍE, *pistrui, -ie*, s.m., adj. **1.** S.m. Pată mică, brună sau gălbuie, care se formează pe pielea unor oameni (mai ales sub acțiunea soarelui). **2.** Adj. (Rar) Pistruiat. — **Pistru** (reg. „pătat" < sl.) + suf. *-ui.*

PISTRUIÁ, *pistruiez*, vb. I. Tranz. și refl. A căpăta sau a face să capete pistrui (**1**). F Fig. A (se) păta. [Pr.: *-tru-ia*] — Din **pistrui.**

PISTRUIÁLĂ s.f. (Rar) **1.** (Cu sens colectiv) Pistrui (**1**). **2.** Calitatea de a fi pestriț. [Pr.: *-tru-ia-*] — **Pistrui** + suf. *-eală.*

PISTRUIÁT, -Ă, *pistruiați, -te*, adj. **1.** Cu pistrui (**1**) pe piele. **2.** (Rar) Pestriț, împestrițat. [Pr.: *-tru-iat*] — V. **pistruia.**

PISTUÍ, *pistuiesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A spune „pst" pentru a atrage atenția cuiva, pentru a chema (pe cineva) încet și discret. — **Pst** + suf. *-ui.*

PIȘ[1] interj. (Fam.; mai ales repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de șoaptele spuse la urechea cuiva. [Var.: **pâș** interj.] — Onomatopee.

PIȘ[2] interj., s.n. (Pop.) **1.** Interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care urinează. **2.** S.n. Urină. — Din **pișa** (derivat regresiv).

PIȘÁ, *piș*, vb. I. (Pop.) **1.** Refl. A urina. **2.** Tranz. A uda, a stropi cu urină. — Lat. **pissiare.*

PIȘÁT, *pișaturi*, s.n. (Pop.) Urină. — V. **pișa.**

PIȘCÁ, *pișc*, vb. I. **1.** Tranz. A prinde cu degetele pielea sau carnea cuiva, ridicând-o sau strângând-o și producând o senzație dureroasă; a ciupi. F A apuca cu degetele coardele unor instrumente muzicale, ridicându-le puțin și dându-le drumul, pentru a le face să vibreze. **2.** Tranz. A rupe sau a tăia câte puțin din ceva. F (Fam.) A se alege cu ceva. F (Fam.) A fura câte puțin, pe nesimțite; a ciupi, a șterpeli. **3.** Tranz. (Despre insecte) A înțepa, a mușca. G Expr. *Ca (și) cum* (sau *cât) te-ar pișca un purice* = foarte puțin, aproape deloc. F (Despre animale și păsări) A apuca cu dinții, cu ciocul, fără a răni; *p. ext.* a mânca. **4.** Tranz. și intranz. (Despre vânt, frig etc.) A provoca o senzație neplăcută, dureroasă, a înțepa, a arde. F Tranz. (Despre brumă, ger etc.) A strica, a vătăma (parțial) frunzele sau fructele plantelor. **5.** Tranz. (Despre băuturi alcoolice, condimente sau mâncăruri condimentate) A provoca o senzație de arsură, de usturime, de înțepătură; a ustura. **6.** Tranz. (Glumeț) A lovi, a atinge ușor, a șfichiui pe cineva; *p. ext.* a bate. F Fig. A înțepa cu vorba; a tachina, a șfiicui. **7.** Refl. (Reg.; despre Lună și lumina ei) A începe să scadă, să descrească. — Et. nec.

PIȘCÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) pișca* și rezultatul ei; pișcat. — V. **pișca.**

PIȘCÁT[1] s.n. (Rar) Faptul de *a (se) pișca*; pișcare. F Mod de execuție a unei bucăți muzicale la un instrument cu coarde, fără a folosi arcușul, ci numai ciupind coardele. F (Reg.; în expr.) *Pișcatul Lunii* (sau *pișcat de Lună, pișcatul luminii)* = fază a Lunii în care aceasta începe să descrească. — V. **pișca.**

PIȘCÁT[2], -Ă, *pișcați, -te*, adj. Cu pișcături; ciupit[2]. — V. **pișca.**

PÍȘCĂ, *piști*, s.f. Dispozitiv format dintr-o parâmă de sârmă legată de mal și folosit la întoarcerea navelor fluviale la coturile pronunțate ale apei. — Et. nec.

PIȘCĂCIÓS, -OÁSĂ, *pișcăcioși, -oase*, adj. (Fam.; despre mâncăruri și băuturi) Care pișcă (**5**), care înțeapă la limbă; iute, picant. — **Pișca** + suf. *-ăcios.*

PIȘCĂTÓR, -OÁRE, *pișcători, -oare*, adj. **1.** (Despre insecte) Care pișcă (**3**), care înțeapă; înțepător. F Fig. Care conține o critică tăioasă, șfichiuitor, mușcător. **2.** (Despre alimente) Care ustură; pișcăcios, iute, picant. **3.** (Despre oameni) Care șterpelește, care fură. — **Pișca** + suf. *-ător.*

PIȘCĂTÚRĂ, *pișcături*, s.f. **1.** Faptul de a pișca, pișcare a pielii; ciupitură. **2.** Înțepătură, mușcătură de insectă. F Fig. Vorbă usturătoare; ironie. **3.** Bucățică sau cantitate mică ruptă din ceva; fărâmă. F Urmă rămasă la locul

din care s-a scos această bucăţică. F (Pop.) Crestătură făcută la urechile unor animale, pentru a le însemna. — **Pişca** + suf. *-ătură.*

PIŞCÓT, *pişcoturi*, s.n. Produs de patiserie obţinut prin coacerea unui aluat moale şi pufos făcut din făină, ouă şi zahăr, având de obicei o formă alungită, subţiată la mijloc şi îngroşată la capete. — Din magh. **piskóta.**

PIŞICHÉR, -Ă, *pişicheri, -e*, s.m. şi f. (Fam.; adesea adjectival) Om şiret, priceput la şmecherii; sforar, şarlatan. — Din tc. **pişekâr.**

PIŞICHERLÁC, *pişicherlâcuri*, s.n. (Rar) Şiretenie, şmecherie, şarlatanie. — Din tc. **pişekârlık.**

PIŞLEÁG, *pişlege*, s.n. (Pop.) Cui de lemn care unește obezile roţilor de la car. — Et. nec.

PIŞOÁRCĂ, *pişoarce,* s.f. (Pop.) Persoană care urinează des (în pat). — **Pişa** + suf. *-oarcă.*

PITÁC[1], *pitace*, s.n. (Înv.) **1.** Decret de ridicare la rang boieresc; diplomă de boierie. **2.** Act oficial, poruncă scrisă; ordonanţă, dispoziţie. **3.** Scrisoare, răvaş. — Din sl. **pitakŭ.**

PITÁC[2], *pitaci*, s.m. **1.** Monedă austriacă de argint care a circulat în sec. XVIII şi în Ţările Române; monedă rusească de argint sau de aramă; (sens curent) ban de valoare mică; pataşcă. **2.** P. gener. Ban, monedă de mică valoare. [Var.: **patácă** s.f.] — Din rus. **piatak,** sb. **petak.**

PITAGORÉIC, -Ă, *pitagoreici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. Care ţine de şcoala lui Pitagora; pitagoric. **2.** S.m. Adept al filosofiei şi al şcolii de matematică a lui Pitagora. [Pr.: *-re-ic*] — Din germ. **pythagoreisch.**

PITAGOREÍSM s.n. v. **pitagorism.**

PITAGÓRIC, -Ă, *pitagorici, -ce*, adj. (Rar) Pitagoreic. — Din it. **pitagorico,** fr. **pythagorique.**

PITAGORICIÁN, *pitagoricieni*, s.m. Elev sau adept al doctrinei filosofului grec Pitagora. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **pythagoricien.**

PITAGORÍSM s.n. Mişcare religioasă şi filosofică în Grecia antică (sec. VI î.H.), atingând un larg evantai de probleme: nemurirea şi transmigrarea sufletelor, ascetism, reguli dietetice, conduita morală, comuniunea cu cosmosul divin, concepţia despre lucruri ca numere. [Var.: **pitagoreísm** s.n.] — Din fr. **pythagorisme.**

PITÁR, *pitari*, s.m. (În Evul Mediu, în Ţările Române) Titlu dat boierului însărcinat cu pregătirea şi distribuirea pâinii la Curtea domnească şi cu îngrijirea caretelor Curţii domneşti; boier care avea acest titlu. G *Mare* (sau *vel) pitar* = boier de Divan însărcinat cu supravegherea brutăriei domneşti şi care avea în subordine mai mulţi pitari. — **Pită** + suf. *-ar.*

PITÁRCĂ, *pitărci*, s.f. (Reg.) Numele a două specii de ciuperci înrudite cu mânătarca, dintre care una este comestibilă *(Boletus scaber)*, iar cealaltă comestibilă sau otrăvitoare *(Boletus luridus).* — Probabil contaminare între **pită** şi **mânătarcă.**

PÍTĂ, *pite*, s.f. (Reg.) **1.** Pâine. G Compus: *pita-vacii* = ciupercă comestibilă, cu pălăria roşcată-cenuşie, cu carnea albă, care devine albastră în contact cu aerul *(Boletus bovinus).* **2.** Fig. Hrană necesară pentru trai; mijloace de existenţă; *p. ext.* slujbă, funcţie, post. — Din bg. **pita.**

PITĂRCÚŢĂ, *pitărcuţe*, s.f. Ciupercă comestibilă cu pălăria emisferică, roşie-cărămizie, cu piciorul gros şi cu carnea albă *(Boletus versipellis).* — **Pitarcă** + suf. *-uţă.*

PITĂREÁSĂ, *pitărese*, s.f. (Rar) Soţia pitarului. — **Pitar** + suf. *-easă.*

PITĂRÉL, *pitărei*, s.m. Titlu în ierarhia boierească a Ţărilor Române, mai mic decât acela al pitarului; boier care avea acest titlu. — **Pitar** + suf. *-el.*

PITĂRÍE, *pitării*, s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Brutărie. **2.** Dregătoria pitarului; rang de pitar. — **Pitar** + suf. *-ie.*

PÍTCHPINE s.m. Arbore exotic din familia coniferelor, cu lemnul dur, de culoare galbenă cu vine roşietice, folosit la confecţionarea mobilelor de lux şi la construcţia vaselor maritime *(Pinus palustris).* [Pr.: *pĭcpaĭn*] — Din engl. **pitch-pine.**

PITECANTRÓP, *pitecantropi*, s.m. Reprezentant al lui *Homo erectus,* descoperit în insula Java, cu caractere intermediare între maimuţele antropoide şi omul primitiv. — Din fr. **pithécanthrope.**

PITEŞTEÁN, -Ă, *piteşteni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Piteşti. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Piteşti ori piteştenilor (**1**), referitor la municipiul Piteşti sau la piteşteni. — **Piteşti** + suf. *-ean.*

PITEŞTEÁNCĂ, *piteştence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Piteşti. — **Piteştean** + suf. *-că.*

PITÍ, *pitesc*, vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) ascunde (ghemuindu-se), a (se) pitula; *fig.* a (se) adăposti. — Cf. pitic[2].

PITIÁDĂ, *pitiade*, s.f. (Livr.) Interval de timp de patru ani care se scurgea între jocurile pitice. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **pythiade.**

PITIÁTIC, -Ă, *pitiatici, -ce*, adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de pitiatism. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **pithiatique.**

PITIATÍSM, *pitiatisme*, s.n. (Med.) Ansamblu de tulburări nervoase (isterice) vindecabile prin sugestie. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **pithiatisme.**

PITÍC, -Ă, *pitici, -ce*, s.m., s.f., adj. **1.** S.m. şi f. Individ a cărui înălţime este mult inferioară celei mijlocii, pigmeu; persoană a cărei statură este (foarte) mică, datorită unor tulburări endocrine, unor carenţe alimentare etc.; *p. gener.* persoană de statură (foarte) mică. F (În basme) Personaj fantastic, mic de statură, vioi şi isteţ. **2.** S.m. Fig. Om lipsit de calităţi, de merite, de valoare. **3.** Pigmeu (**2**). **4.** S.f. (Astron.; în sintagmele) *Pitică albă* = stea aflată în stadiul relativ final al evoluţiei sale, caracterizată printr-o densitate mare, luminozitate mică şi prin scăderea treptată a temperaturii, fiind lipsită de surse de energie internă. *Pitică roşie* = stea aflată în stadiul absolut final al evoluţiei sale, caracterizată prin temperaturi efectiv coborâte şi prin luminozitate foarte mică. **5.** Adj. (Despre oameni şi animale) De statură foarte mică, scund, mic. F (Despre plante) Care aparţin unei specii scunde, puţin înalte; *p. ext.* nedezvoltat, pipernicit, chircit. G (Ca determinativ, urmând după un nume de plantă sau de animal, indică specii sau rase ale acestora) *Mere pitice.* F (Despre obiecte) De dimensiuni reduse; mic, minuscul. — Cf. sl. pitikŭ.

PÍTICE adj. (În sintagma) *Jocuri pitice* = jocuri care aveau loc din patru în patru ani la Delfi, în Grecia antică, în cinstea zeului Apolo. — Din fr. [jeux] **pythiques.**

PITICÍ, *piticesc*, vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) micşora, a (se) închirci. — Din **pitic.**

PITICÍRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) pitici.* — V. **pitici.**

PÍTING s.n. (Tehn.) Aspect al uzurii unei piese, care se prezintă sub forma unor ciupituri pe suprafaţa de contact. — Din engl. **pitting.**

PITÍRE s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) piti* şi rezultatul ei. — V. **piti.**

PITIRIÁZĂ s.f. v. **pitiriazis.**

PITIRIÁZIS s.n. (Med.) Nume generic pentru dermatozele provocate de ciuperci microscopice şi caracterizate prin erupţii de băşicuţe care, uscându-se, formează o coajă care provoacă mâncărime şi descuamarea pielii. [Pr.: *-ri-a-*. — Var.: **pitiriázĕ** s.f.] — Din fr. **pityriasis.**

PITÍŞ adv. (Pop.; uneori repetat) Tiptil; pe furiş, pe ascuns. — **Piti** + suf. *-iş.*

PITÍT, -Ă, *pitiţi, -te*, adj. (Pop.) Ascuns; *fig.* adăpostit. F (Substantivat, f.; în sintagma) *De-a pitita* = numele unui joc de copii în care unul dintre copii trebuie să-i găsească pe ceilalţi, care s-au ascuns. — V. **piti.**

PITOÁŞCĂ, *pitoaşte,* s.f. (Reg.) Specie de ciupercă comestibilă, înrudită cu mânătarca *(Boletus granulatus).* — **Pită** + suf. *-oaşcă.*

PITÓI, *pitoaie*, s.n. (Reg.) Augmentativ al lui *pită.* — **Pită** + suf. *-oi.*

PITÓN[1], *pitoane*, s.n. Instrument metalic în formă de ţăruş, ţeavă, teu, lamelă etc. de diferite dimensiuni, având la capăt un inel prin care se introduce coarda şi care serveşte la asigurarea alpiniştilor în timpul escaladărilor. — Din fr. **piton.**

PITÓN[2], *pitoni*, s.m. (La pl.) Gen de şerpi mari, neveninoşi, din familia boidelor, care trăiesc în Africa, în sudul Asiei şi în Australia, hrănindu-se mai ales cu mamifere mici *(Python);* (şi la sg.) animal din acest gen. — Din fr. **python.**

PITORÉSC, -EÁSCĂ, (**1**) *pitoreşti*, adj., (**2**) s.n. **1.** Adj. Care impresionează prin ineditul elementelor componente, aspect, formă, colorit etc. F (Despre stil şi limbă) Plastic, bogat în imagini, colorat, viu, expresiv. **2.** S.n. Ceea ce este pitoresc. — Din it. **pittoresco,** fr. **pittoresque.**

PITPALÁC, (**1**) *pitpalaci*, s.m., (**2**) interj. **1.** S.m. (Ornit.) Prepeliţă. **2.** Interj. Cuvânt care imită strigătul prepeliţei. — Onomatopee.

PITPALÁCĂ, *pitpalace,* s.f. (Rar) Femela pitpalacului. F Fig. Femeie flecară, guralivă. — Din **pitpalac.**

PITROCÍ vb. IV v. **pritoci.**

PITUITÁR, -Ă, *pituitari, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Care secretează pituită; pituitiv. G *Glandă pituitară* = hipofiza. **2.** S.f. Mucoasă a cavităţii nazale, constituită dintr-un epiteliu cilindric, cu cili vibratili, care cuprinde elementele senzoriale ale mirosului. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **pituitaire.**

PITUÍTĂ, *pituite*, s.f. (Med.) Mucus. — Din lat. **pituita,** fr. **pituite.**

PITUITÍV, -Ă, *pituitivi, -e*, adj. (Med.) Pituitar. [Pr.: *-tu-i-*] — **Pituită** + suf. *-iv.*

PITUITÓS, -OÁSĂ, *pituitoşi, -oase*, adj. (Med.) Care conţine pituită sau care seamănă cu pituita. [Pr.: *-tu-i-*] — Din lat. **pituitosus,** fr. **pituiteux.**

PITUITRÍNĂ s.f. Hormon extras din hipofiza posterioară, cu acţiune antidiuretică. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **pituitrine.**

PITULÁ, *pitulez*, vb. I. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) piti. G Loc. adv. *Pe pitulate* = pe ascuns, pe furiş. [Var.: **tupilá** vb. I] — Din **piti.**

PITULÁRE s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) pitula* şi rezultatul ei. [Var.: **tupiláre** s.f.] — V. **pitula.**

PITULÁT, -Ă, *pitulaţi, -te*, adj. (Pop.) Pitit.F Fig. Tăinuit, secret. [Var.: **tupiláre** s.f.] — V. **pitula.**

PITULÍCE, *pitulici*, s.f. Numele mai multor păsări cântătoare divers colorate: **a)** pasăre mică, cu ciocul ascuţit, cu penele brun-ruginii pe spate şi cenuşii-albicioase pe pântece; ochiul-boului *(Troglodytes troglodytes);* **b)**

mică pasăre migratoare insectivoră, cu pene brun-verzui pe spate și cenușii pe pântece *(Phylloscopus collybita)*. — **Pitula** + suf. *-ice*.

PITULÍȘ adv., s.n. (Pop.) **1.** Adv. Pitiș. **2.** S.n. (Rar) Ascunziș. — **Pitula** + suf. *-iș*.

PITURÁ, *piturez*, vb. I. Tranz. (Mar.) A vopsi cu pitură o navă, o ambarcațiune. — Din it. **putturare.**

PITURÁRE s.f. Acțiunea de *a pitura* și rezultatul ei. — V. **pitura.**

PITÚRĂ, *pituri*, s.f. Vopsea specială, făcută din ulei de in sau din rășini, pentru nave sau ambarcațiuni. — Din it. **pittura.**

PIȚIGĂÍ vb. IV v. **pițigăia.**

PIȚIGĂIÁ, *pițigăiez*, vb. I. Tranz. A-și subția, a-și ascuți vocea. F Refl. A vorbi cu glas subțire, ascuțit. [Pr.: *-gă-ia*. — Var.: **pițigăí** vb. IV] — Din **pițigăiat** (derivat regresiv).

PIȚIGĂIÁLĂ, *pițigăieli*, s.f. Faptul de *a (se) pițigăia*. [Pr.: *-gă-ia*] — **Pițigăi** + suf. *-eală*.

PIȚIGĂIÁT, -Ă, *pițigăiați, -te*, adj. **1.** (Despre voce, despre sunete etc.) Subțire, ascuțit; strident. **2.** (Rar; despre oameni și animale) Slab, plăpând, firav. [Pr.: *-gă-iat*. — Var.: **pițigăít, -ă** adj.] — **Pițigoi** + suf. *-at*.

PIȚIGĂÍT, -Ă adj. v. **pițigăiat.**

PIȚIGÓI, *pițigoi*, s.m. Pasăre mică și vioaie, cu pene negre pe piept, albastru-verzui și cenușii pe spate, galbene pe pântece; pițiguș *(Parus major)*. F Epitet dat copiilor. — Et. nec.

PIȚIGÚȘ, *pițigușă*, s.m. (Reg.) Pițigoi. — **Pițig**[oi] + suf. *-uș*.

PIȚÚLĂ, *pițule*, s.f. Monedă austro-ungară de zece creițari care a circulat (până în 1918) și în Transilvania și Bucovina; (fam.) monedă de valoare mică; gologan, para. — Din magh. **picula.**

PIU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită piuitul puilor de pasăre. — Onomatopee.

PIUÁ, *piuez*, vb. I. Tranz. A da o țesătură de lână la piuă (**1**). [Pr.: *pi-ua*] — Din **piuă.**

PIUÁR, *piuari*, s.m. (Pop.) Persoană care posedă, conduce sau îngrijește o piuă (**1**); muncitor care lucrează la o piuă. [Pr.: *pi-uar*] — **Piuă** + suf. *-ar*.

PIUÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a piua* și rezultatul ei; împâslire. [Pr.: *pi-ua-*] — V. **piua.**

PÍUĂ, *pive*, s.f. **1.** Instalație sau mașină folosită pentru împâslirea țesăturilor de lână într-un mediu cald și umed. **2.** Vas de lemn, de metal sau de piatră de diverse forme și mărimi, cu pereții și cu fundul gros, în care se pisează diverse substanțe sau corpuri solide. **3.** Parte a șteampului în care se mărunțește un minereu. **4.** Scobitură în piesa unei instalații, care servește la fixarea sau la rotirea altei piese din instalația respectivă. **5.** (Înv. și reg.) Mortier. **6.** (Pop.; în expr.) *A se pune piua* (sau *în piuă)* = a se ghemui pentru a servi ca treaptă cuiva care vrea să ajungă la un loc înalt sau pentru a lua pe cineva în cârcă. [Pr.: *pi-uă*. — Pl. și: *piue*. — Var. (înv. și reg.): **pívă** s.f.] — Lat. ***pilla.**

PIUÍ, pers. 3 *píuie*, vb. IV. Intranz. (Despre păsări, mai ales despre puii păsărilor) A scoate piuituri; a piscui. F (Mai ales despre un corp care străbate aerul cu viteză) A șuiera, a țiui. [Pr.: *pi-u-*] — Din **piu.**

PIUIÁLĂ, *piuieli*, s.f. Piuitură (**2**). [Pr.: *pi-u-ia-*] —**Piui** + suf. *-eală*.

PIUÍT s.n. Faptul de *a piui*. **1.** Strigăt caracteristic scos de păsări, mai ales de puii acestora; piuitură (**1**). G Expr. *A-i pieri* (cuiva) *piuitul* = a-i pieri cuiva pofta de vorbă; a-și pierde curajul (de uimire, de spaimă etc.). *A-i lua* (sau *a tăia, a curma)* (cuiva) *piuitul* = **a)** a reduce (pe cineva) la tăcere, a lăsa (pe cineva) perplex, a pune cu botul pe labe; **b)** (rar) a ucide pe cineva. **2.** Sunet subțire și ascuțit; piuitură (**2**), țiuitură. [Pr.: *pi-u-*] — V. **piui.**

PIUITÓR, -OÁRE, *piuitori, -oare*, adj. (Despre păsări) Care piuie. F (Despre cântecul păsărilor) Subțire, pițigăiat; scurt și ascuțit. F P. ext. (Despre obiecte) Care scoate sunete ascuțite, cu rezonanțe metalice. [Pr.: *pi-u-i-*] — **Piui** + suf. *-tor*.

PIUITÚRĂ, *piuituri*, s.f. **1.** Strigăt caracteristic scos de păsări sau mai ales de puii de pasăre; piuit (**1**). **2.** Sunet subțire, ascuțit; piuit (**2**), piuială, țiuitură. [Pr.: *pi-u-*] — **Piui** + suf. *-tură*.

PIULÍȚĂ, *piulițe*, s.f. **1.** Piuă (**2**) mică. **2.** Piesă de metal care are o gaură cu filet și care se poate înșuruba pe o tijă cu un filet corespunzător. [Pr.: *pi-u-*] — **Piuă** + suf. *-uliță*.

PIUNÉZĂ, *piuneze*, s.f. Cuișor cu capul rotund și plat și cu vârful scurt, folosit pentru fixat desene, hârtii, planuri etc. pe perete sau în lemn. [Var.: **pionézã** s.f.] — Din fr. **punaise.**

PIURÉ, *piureuri*, s.n. Preparat culinar cu aspect de pastă, obținut din legume sau din fructe fierte (ori crude), folosit de obicei ca garnitură. [Var.: **piréu, piré** s.n.] — Din fr. **purée.**

PIURÍE, *piurii*, s.f. Stare patologică provocată de infecția căilor urinare și caracterizată prin prezența puroiului, a leucocitelor și a germenilor microbieni în urină. [Pr.: *pi-u-*] — Din fr. **pyurie.**

PÍVĂ s.f. v. **piuă.**

PIVNICÉR, *pivniceri*, s.m. **1.** Persoană care supraveghează o pivniță de vinuri; chelar. **2.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu dat boierului care avea în grijă viile și pivnițele domnești; persoană care purta acest titlu. — **Pivniță** + suf. *-ar*.

PIVNICERÍT s.n. **1.** Dare care se plătea în Țările Române, în Evul Mediu, de către producătorii de vinuri. **2.** Dreptul de a încasa pivniceritul (**1**). — **Pivnicer** + suf. *-it*.

PIVNICIOÁRĂ, *pivnicioare*, s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *pivniță*. — **Pivniță** + suf. *-ioară*.

PÍVNIȚĂ, *pivnițe*, s.f. Încăpere sau grup de încăperi subterane, zidite de obicei dedesubtul unei clădiri și destinate depozitării unor materiale (lemne, cărbuni etc.) sau unor produse alimentare; beci. G Expr. *A ieși* (sau *a se auzi*) *ca din* (sau *dintr-o*) *pivniță* = (despre voce) a ieși (sau a se auzi) de departe sau cu timbrul scăzut, profund, grav. *A vorbi ca din pivniță* = a vorbi cu timbrul scăzut, profund, grav. [Var.: (înv. și reg.) **pímniță** s.f.] — Din sl. **pivĭnica.**

PIVÓT, (**1, 2, 3**) *pivoturi*, s.n., (**4**) *pivoți*, s.m. **1.** S.n. (Tehn.) Fus de formă cilindrică, tronconică, conică etc., care se rotește ori alunecă într-un lagăr la care sarcina acționează în direcția axului. **2.** S.n. Rădăcină principală, verticală, îngroșată a unor plante ca morcovul, sfecla etc. **3.** S.n. Fig. Element, punct de sprijin esențial care asigură desfășurarea unei activități sau a unui proces. **4.** S.m. Spec. (Mil.) Militarul în raport cu care se execută mișcarea unei formații. F (Sport) Jucător cu atribuții bine precizate, care acționează ca vârf de atac la unele jocuri cu mingea. — Din fr. **pivot.**

PIVOTÁ, *pivotez*, vb. I. Intranz. **1.** (Tehn.; despre două corpuri în contact; la pers. 3) A se roti în jurul unui ax perpendicular pe un plan tangent, comun celor două corpuri în punctul de contact. F Fig. (Despre acțiuni, procese etc.) A se baza pe anumite elemente specifice, a se desfășura în jurul a ceva. **2.** Spec. (Mil.) A executa o mișcare de rotație în jurul unui militar, al unei formații etc. F A-și răsuci (brusc) corpul; (Sport) a se răsuci pe un singur picior (pentru a manevra mingea). — Din fr. **pivoter.**

PIVOTÁNT, -Ă, *pivotanți, -te*, adj. **1.** (Tehn.) Care poate pivota. **2.** (Despre rădăcinile unor plante) La care rădăcina principală se dezvoltă mult, pătrunzând adânc, vertical, în sol. — Din fr. **pivotant.**

PIVOTÁRE, *pivotări*, s.f. Acțiunea de *a pivota* și rezultatul ei; pivotație. — V. **pivota.**

PIVOTÁȚIE, *pivotații*, s.f. Pivotare. — **Pivota** + suf. *-ație*.

PIX, *pixuri*, s.n. Creion cu mină sau cu pastă acționat de un dispozitiv mecanic. — Din engl. **pick.**

PIXÍDĂ, *pixide*, s.f. **1.** Casetă sau cupă acoperită, care servea în trecut la păstrarea bijuteriilor sau a împărtășaniei. **2.** Fruct-capsulă care se deschide după coacere printr-un căpăcel sau prin ruperea în două. — Din fr. **pyxide.**

PIZMÁȘ, -Ă, *pizmași, -e*, s.m. și f., adj. (Pop.) **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care poartă pizmă cuiva; (om) răutăcios, invidios; *p. ext.* (om) plin de ură, potrivnic, dușmănos, vrăjmaș, pizmuitor, pizmătareț, pizmătăreț, pizmăreț. **2.** Adj. (Despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă ură, dușmănie, invidie. — **Pizmă** + suf. *-aș*.

PÍZMĂ, *pizme*, s.f. (Pop.) Ciudă, necaz, nemulțumire; *p. ext.* ură, dușmănie; (sens curent) invidie. G Loc. prep. *În pizma* (cuiva) = cu intenția de a supăra pe cineva; în necazul, în pofida cuiva. G Expr. (Rar) *A se pune în pizmă cu cineva* = a ajunge la ceartă cu cineva. — Din sl. **pizma.**

PIZMĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *pizmărești, -e*, adj. (Rar) Pizmaș. — **Pizmă** + suf. *-ăreț*.

PIZMĂTÁRÉȚ, -Ă, *pizmătareți, -e*, adj. (Înv. și reg.) Pizmaș. — **Pizmătar** (înv. „pizmaș” < ngr.) + suf. *-areț*.

PIZMĂTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *pizmătărești, -e*, adj. (Rar) Pizmaș. — **Pizmătar** (înv. „pizmaș” < ngr.) + suf. *-ăreț*.

PIZMUÍ, *pizmuiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A avea pizmă, a invidia pe cineva; *p. ext.* a dușmăni, a urî pe cineva. — **Pizmă** + suf. *-ui*.

PIZMUÍRE, *pizmuiri*, s.f. (Pop.) Faptul de *a pizmui;* pizmă, invidie. — V. **pizmui.**

PIZMUÍT, -Ă, *pizmuiți, -te*, adj. (Pop.) Invidiat; *p. ext.* dușmănit, urât. — V. **pizmui.**

PIZMUITÓR, -OÁRE, *pizmuitori, -oare*, adj. (Pop.) Pizmaș. [Pr.: *-mu-i-*] — **Pizmui** + suf. *-tor*.

PÍZZA, *pizze*, s.f. Tartă din aluat, garnisită cu roșii, ciuperci, cașcaval, șuncă, pește etc. [Pr.: *pi-ța*. — Var.: **pízză** s.f.] — Din it. **pizza.**

PÍZZĂ s.f. v. **pizza.**

PIZZERÍE, *pizzerii*, s.f. Local în care se vinde și se consumă pizza. [Pr.: *pi-țe-rie*] — Din it. **pizzeria.**

PIZZICÁTO adv., s.n. **1.** Adv. Mod de a cânta la un instrument muzical cu coarde prin ciupirea acestora, fără folosirea arcușului; pișcat. **2.** S.n. Fragment, bucată muzicală (compusă pentru a fi) executată în acest fel. [Pr.: *pi-ți-ca-to*] — Cuv. it.

PLAC s.n. (Azi, mai ales în loc. adv.) Plăcere. G Loc. adv. *Pe* (sau *după) plac* (ori *placul cuiva)* = după voia, după gustul (cuiva). *După bunul-plac* (al cuiva) = după capriciul (cuiva). G Expr. *A fi la bunul-plac* al cuiva = a fi la discreția, la cheremul cuiva. — Din **plăcea** (derivat regresiv).

PLACÁ, *plachez*, vb. I. Tranz. **1.** A acoperi suprafaţa unui element de construcţie, a unui obiect etc. cu un strat de material de altă natură, pentru a-l proteja, pentru a-i înfrumuseţa aspectul etc. **2.** (La jocul de rugbi) A opri un jucător să pătrundă spre poarta adversă, imobilizându-l cu mâinile. **3.** (Livr.) A părăsi, a abandona. — Din fr. **plaquer.**

PLACÁJ, *placaje*, s.n. **1.** Semifabricat din lemn în formă de placă, realizat prin încleierea sub presiune a unui număr de obicei impar de foi de furnir suprapuse, folosit la fabricarea mobilelor, a ambalajelor, a ambarcaţiunlor etc. F Înveliş de piatră, de cărămidă, de sticlă, de lemn etc. cu care se acoperă unele elemente de construcţie sau unele obiecte spre a le proteja împotriva agenţilor externi sau spre a le înfrumuseţa aspectul. **2.** Placare. **3.** (La jocul de rugbi) Oprire din acţiune a unui jucător prin imobilizarea lui cu mâinile. — Din fr. **placage, plaquage.**

PLACARDÁ, *placardez*, vb. I. Tranz. A pune o placardă. — Din fr. **placarder.**

PLACARDÁRE, *placardări*, s.f. Acţiunea de *a placarda* şi rezultatul ei. — V. **placarda.**

PLACÁRDĂ, *placarde*, s.f. Bucată de carton, de lemn etc. pe care este scrisă o lozincă, o înştiinţare etc.; pancartă, placat[1]. — Din fr. **placard.**

PLACÁRE, *placări*, s.f. Acţiunea de *a placa* şi rezultatul ei. — V. **placa.**

PLACÁT[1], *placate*, s.n. (Înv.) Anunţ, afiş; placardă. [Pl. şi: (înv.) *placaturi*] — Din germ. **Plakat.**

PLACÁT[2], -Ă, *placaţi, -te*, adj. **1.** (Despre elemente de construcţie, obiecte etc.) Care are suprafaţa acoperită cu un strat de alt material (de calitate superioară). **2.** (Despre jucătorii de rugbi) Oprit (prin imobilizare cu mâinile) să pătrundă spre poarta adversă. — V. **placa.**

PLÁCĂ, *plăci*, s.f. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică materia) Bucată de material cu feţele plane şi cu o grosime uniformă şi mult mai mică decât celelalte două dimensiuni. G *Placă aglomerată* = placă (**1**) obţinută prin aglomerarea cu lianţi sintetici a aşchiilor de lemn din sortimente inferioare sau din deşeuri de la exploatarea şi industrializarea lemnului. *Placă turnantă* sau *(învârtitoare)* = disc de oţel sau de fontă sau pod cu tablier metalic, care se poate învârti în plan orizontal în jurul axei sale verticale şi care serveşte la întoarcerea vehiculelor feroviare, la trecerea lor de pe o linie pe alta etc. *Placă fotografică* = placă (**1**) de sticlă cu una dintre feţe acoperită cu o emulsie fotosensibilă, folosită îndeosebi pentru realizarea negativelor fotografice, în spectroscopie, în microscopie etc. **2.** Disc de ebonită pe care se imprimă vibraţiile vocii sau ale unui instrument muzical, spre a fi apoi reproduse cu ajutorul gramofonului, al patefonului, al pick-up-ului. G Expr. (Fam.) *A schimba placa* = a schimba subiectul unei discuţii (care a ajuns să plictisească) sau atitudinea faţă de cineva. **3.** (Înv.) Tăbliţă de ardezie pe care învăţau să scrie şcolarii începători. **4.** (Tipogr.) Foaie de metal pe care se imprimă literele. **5.** (Med.) Proteză dentară mobilă. *Placă dentară.* **6.** (În sintagma) *Placă funerară* = placă de metal, de marmură etc., fixată pe o piatră de mormânt pe care este scris numele persoanei decedate, anii de viaţă, un epitaf etc. — Din fr. **plaque.**

PLACÉBO s.n. (Farm.) Medicament (sau preparat) inactiv prescris fie pentru a-i face plăcere pacientului, fie în scopuri experimentale, pentru a studia efectele farmaceutice ale medicamentului şi reacţiile psihice ale pacientului. G (Adjectival) *Efectul placebo.* — Din fr., engl. **placebo.**

PLACENTÁR, -Ă, *placentari, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine placentei (**1**), privitor la placentă. **2.** S.n. (La pl.) Subclasă de mamifere care cuprinde animale cu placentă; (şi la sg.) animal care face parte din această subclasă. — Din fr. **placentaire.**

PLACENTÁŢIE, *placentaţii*, s.f. (Bot.) Felul în care sunt aşezate ovulele de placentă (**2**). — Din fr. **placentation.**

PLACÉNTĂ, *placente*, s.f. **1.** (Anat.) Organ musculos şi spongios care se formează în perioada de gestaţie la majoritatea mamiferelor, şi care face legătura între mamă şi embrion, servind la nutriţia şi respiraţia acestuia, eliminându-se la naştere; casă, căiţă, cămaşă, loc. G *Placentă previa* = placentă (**1**) anormală, dezvoltată în partea inferioară a uterului. **2.** (Bot.) Loc, porţiune din pereţii ovarului pe care se fixează ovulele. — Din lat., fr. **placenta.**

PLACHÉTĂ, *plachete*, s.f. **1.** Volum mic cu conţinut literar, în special culegere de versuri; broşurică. **2.** Medalie pătrată sau dreptunghiulară, care de obicei are o singură faţă modelată cu desene, basoreliefuri sau inscripţii şi care se oferă ca recompensă la unele concursuri sportive, artistice etc. **3.** (Biol.; în sintagma) *Plachetă sangvină* = trombocită. — Din fr. **plaquette.**

PLACHÉU s.n. v. **blacheu.**

PLACHÍE, *plachii*, s.f. **1.** Mâncare de peşte preparată cu multă ceapă şi cu mult untdelemn, rumenită la cuptor. **2.** (Reg.) Un fel de pilaf preparat din orez sau din păsat, cu carne, cu peşte, cu ciuperci sau numai cu grăsime. — Din ngr. **plaki.**

PLACÍD, -Ă, *placizi, -de*, adj. Apatic, calm, indolent; flegmatic, pasiv. — Din fr. **placide.**

PLACIDITÁTE s.f. Faptul de a fi placid; impasibilitate, indiferenţă, pasivitate. — Din fr. **placidité.**

PLACODÉRM, *placodermi*, s.m. (La pl.) Subclasă de peşti fosili, din devonian, cu scheletul cartilaginos şi cu corpul acoperit de plăci osoase; (şi la sg.) peşte din această subclasă. — Din fr. **placoderme,** germ. **Plakoderm.**

PLAFÁR, *plafare*, s.n. Magazin în care se vând plante farmaceutice. — **Pla**[nte] + **far**[maceutice].

PLAFÓN, *plafoane*, s.n. **1.** Suprafaţa interioară a planşeului superior al unei încăperi; tavan, bagdadie. **2.** Cifră-limită, limită valorică (maximă) în cadrul unor operaţiuni financiare, care nu poate fi depăşită. G *Plafon de casă* = limita până la care se pot păstra în permanenţă într-o casierie sume pentru efectuarea unor plăţi curente. **3.** Nivel maxim al unei mărimi (viteză, turaţii etc.) pe care îl poate atinge un sistem tehnic. **4.** Înălţime la care se găseşte, la un moment dat, suprafaţa inferioară a norilor faţă de sol. **5.** Altitudine maximă la care se poate urca o aeronavă. — Din fr. **plafond.**

PLAFONÁ, *plafonez*, vb. I. Tranz. A fixa limita maximă a unor sume în cadrul unor operaţiuni financiare. F Refl. Fig. A rămâne la acelaşi nivel de cunoştinţe, a nu progresa, a rămâne pe loc, a nu depăşi un anumit stadiu; a se limita. — Din fr. **plafonner.**

PLAFONÁRE, *plafonări*, s.f. Acţiunea de *a (se) plafona* şi rezultatul ei. — V. **plafona.**

PLAFONÁT, -Ă, *plafonaţi, -te*, adj. (Despre fonduri băneşti, credite etc.) Care poate merge numai până la o anumită limită. F Fig. Mărginit, limitat. — V. **plafona.**

PLAFONIÉRĂ, *plafoniere*, s.f. Corp de iluminat care se fixează direct pe plafonul unei încăperi. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **plafonnier.**

PLÁGĂ, *plăgi*, sf. **1.** Leziune a ţesuturilor corpului, provocată accidental (arsură, tăietură etc.) sau chirurgical; rană. **2.** Situaţie nenorocită, pacoste, calamitate, nenorocire, flagel. — Din lat. **plaga.**

PLAGIÁ, *plagiez*, vb. I. Tranz. A-şi însuşi, a copia total sau parţial ideile, operele etc. cuiva, prezentându-le drept creaţii personale; a comite un furt literar, artistic sau ştiinţific. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **plagier.**

PLAGIÁT[1], *plagiate*, s.n. Acţiunea de a *plagia;* plagiere. F (Concr.) Operă literară, artistică sau ştiinţifică a altcuiva, însuşită (integral sau parţial) şi prezentată drept creaţie personală. [Pr.: *-gi-at*] — Din fr. **plagiat.**

PLAGIÁT[2], -Ă, *plagiaţi, -te*, adj. (Despre opere literare, artistice sau ştiinţifice) Care a fost însuşit (integral sau parţial) de la altcineva şi prezentat drept creaţie personală. [Pr.: *-gi-at*] — V. **plagia.**

PLAGIATÓR, -OÁRE, *plagiatori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care plagiază. [Pr.: *-gi-a-*] — Din lat. **plagiator.**

PLAGIÉRE, *plagieri*, s.f. Acţiunea de *a plagia* şi rezultatul ei; plagiat[1]. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **plagia.**

PLAGIOCLÁZ, *plagioclazi*, s.m. Grup de minerale din clasa feldspaţilor, de culoare albă, cenuşie sau albăstruie şi cu luciu sticlos, utilizate ca materie primă în industria ceramicii sau ca piatră ornamentală. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **plagioclases.**

PLAGIOSTÓM, *plagiostomi*, s.m. (Iht.; ieşit din uz) Selacian. [Pr.: *-gi-os-*] — Din fr. **plagiostome.**

PLAI, *plaiuri*, s.n. **1.** Partea mijlocie sau superioară a unui munte sau deal, slab înclinată, acoperită cu pajişti. **2.** Drum (sau cărare) care face legătura între poala şi creasta unui munte; potecă. **3.** Regiune, ţinut; (la pl.) meleaguri. **4.** Subîmpărţire administrativă a judeţelor şi a ţinuturilor (de la munte) în sec. XV–XVIII, în Ţara Românească; plasă. — Et. nec.

PLAIVÁZ, *plaivaze*, s.n. (Pop. şi fam.) Creion. [Pl. şi: *plaivazuri*] — Din sb. **plajvaz.**

PLÁJĂ, *plaje*, s.f. **1.** Porţiune de teren, acoperită cu nisip fin, de la baza unei faleze sau de pe panta lină dinspre mare a unui cordon litoral; *p. ext.* orice loc pe malul unei ape unde se fac băi de soare. G Expr. *A face plajă* = a face băi de soare. **2.** Fig. Fiecare dintre cele două regiuni luminoase ale fotometrelor de comparaţie, ale căror luminozităţi trebuie aduse la egalitate. — Din fr. **plage.**

PLAN, -Ă, (**I**) *planuri*, s.n., (**II**) *plani, -e*, adj. **I.** S.n. **1.** Proiect elaborat cu anticipare, cuprinzând o suită ordonată de operaţii destinate să ducă la atingerea unui scop; program (de lucru). **2.** Distribuţie metodică a părţilor componente ale unei lucrări ştiinţifice, literare, ale unei expuneri etc. **3.** (Geom.) Suprafaţă care conţine în întregime orice dreaptă care trece prin două puncte oarecare ale sale. G *Plan de proiecţie* = plan pe care se obţine imaginea unui corp printr-un procedeu de proiecţie oarecare. (Astron.) *Plan meridian* = plan definit de verticala locului şi de axa lumii. **4.** Fiecare dintre planurile (**I 3**), în general verticale, perpendiculare pe direcţia privirii, în care se găseşte sau pare că se găseşte un obiect şi care reprezintă adâncimea sau depărtarea în perspectivă; *spec.* element al filmării cinematografice, care reprezintă apropierea sau depărtarea obiectului faţă de aparatul de filmat. G *Primul* (sau *întâiul) plan* = partea cea mai apropiată de public a unei scene; partea unui tablou care dă impresia a fi cea mai apropiată de privitori; *fig.* primul rând, locul de frunte (al unei serii). G Loc. adv. *Pe*

plan(ul)... = în domeniul..; în ceea ce privește... G Expr. *A fi* (sau *a sta, a pune* etc.) *pe* (sau *în) prim(ul) plan* = a avea (sau a considera că are) importanță primordială. *A fi* (sau *a sta, a pune* etc.) *pe planul al doilea* (sau *al treilea* etc.) = a fi (sau a considera că este) de importanță secundară, minimă. **5.** (Cinema) Porțiunea de peliculă imprimată în timpul unei singure funcționări a aparatului de filmat (între o pornire și o oprire). F Delimitare a dimensiunilor încadraturii în raport cu obiectul de filmat. G *Prim-plan* = reprezentare pe peliculă a capului și a bustului unui personaj. *Gros plan* = reprezentarea pe peliculă a capului unui personaj. *Plan american* = plan (**I 5**) care cuprinde omul încadrat până la genunchi. *Plan semigeneral* = plan (**I 5**) care încadrează personajul în toată înălțimea. **6.** Suprafață netedă a unui corp; corp care prezintă o astfel de suprafață. G *Plan înclinat* = dispozitiv de forma unei rampe înclinate, cu ajutorul căruia pot fi ridicate corpuri prin rostogolire sau prin împingere, folosindu-se forțe mai mici decât greutatea corpurilor respective. *Plan de aripă* = suprafața de susținere a unui avion. **7.** Desen tehnic care reprezintă grafic, la o anumită scară, un teren, o construcție, o mașină etc. **8.** (Reg.) Ogor, parcelă. **II.** Adj. Fără asperități, neted, drept; care prezintă o suprafață netedă. G *Unghi plan* = porțiune dintr-un plan (**I 3**) cuprinsă între două semidrepte (cu aceeași origine) ale planului. *Figură plană* = figură care poate fi așezată cu toate punctele pe același plan (**I 3**). *Geometrie plană* = ramură a matematicii care studiază figurile geometrice cu două dimensiuni (**I 3**). (Tipogr.) *Mașină plană* = mașină care imprimă coli separate. — Din fr. **plan,** lat. **planus.**

PLANÁ[1], *planez*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre păsări) A pluti sau a se menține în aer cu aripile întinse, aproape nemișcate. F (Despre planoare) A pluti în aer pe o traiectorie care face un unghi mic cu orizontala; (despre avioane) a coborî (cu motorul oprit sau cu viteza redusă) pe o traiectorie cu pantă mică. **2.** A întrece prin înălțime lucrurile sau ființele înconjurătoare; a domina. F Fig. A domina prin importanță, prin superioritate etc. F Fig. A amenința să se întâmple, a pluti asupra; a fi iminent. — Din fr. **planer.**

PLANÁ[2], *planez*, vb. I. Tranz. A prelucra suprafața unui obiect prin așchiere sau prin deformare plastică pentru a o face netedă, plană. — Din fr. **planer.**

PLANÁRE[1], *planări*, s.f. Acțiunea de *a plana*[1] și rezultatul ei; plutire. — V. **plana[1].**

PLANÁRE[2], *planări*, s.f. Acțiunea de *a plana*[2] și rezultatul ei. — V. **plana[2].**

PLANÁRIE, *planarii*, s.f. Gen de vierme platelmint, cu corpul oval-alungit, lung de 1–2 cm și cu mare putere de regenerare, care trăiește mai ales în râuri de munte și de deal *(Planaria).* — Din fr. **planaire.**

PLANÁT, -Ă, *planați, -te*, adj. (În sintagma) *Zbor planat* = zbor executat pe o pantă în coborâre, cu pierdere uniformă de înălțime, de către aeronave autopropulsate (cu motorul cu viteză redusă) sau planoare. — V. **plana[1].**

PLANATÓR, *planatoare*, s.n. Piesă componentă a unei matrițe pentru tablă, în formă de placă sau de inel, rigidă sau elastică, care presează marginea tablei pentru a împiedica formarea cutelor în timpul prelucrării ei. F Ciocan cu o formă specială, folosit pentru a face plană suprafața unui obiect. — **Plana[2]** + suf. *-tor.*

PLANÁȚIE, *planații,* s.f. (Geol.) Proces de netezire a reliefului înalt și accidentat al scoarței, ca rezultat al acțiunii de eroziune. — Din fr., engl. **planation.**

PLÁNCĂ, *plănci*, s.f. Drum podit cu prăjini, pe care se transportă, prin alunecare, sub acțiunea greutății proprii, bușteni și alte feluri de lemn; uluc. — Din germ. **Planke,** ucr. **planka.**

PLANCTOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază microorganismele acvatice din care este alcătuit planctonul. — Din **plancton** (după cuvinte ca *bacteriologie, ihtiologie* etc.).

PLANCTÓN s.n. Biocenoză alcătuită din organismele mărunte care plutesc în masa apei. G *Plancton atmosferic* = ansamblul particulelor solide și lichide care se găsesc în suspensie în atmosferă. — Din fr. **plancton.**

PLANCTÓNIC, -Ă, *planctonici, -ce*, adj. Care formează planctonul, al planctonului, care ține de plancton. — Din fr. **planctonique.**

PLANCTONOFÁG, -Ă, *planctonofagi, -ge*, adj. (Despre animale acvatice) Care se hrănește cu plancton. — Din **plancton** (după cuvinte ca *ihtiofag, bacteriofag* etc.).

PLANCTÓNTĂ, *planctonte,* s.f. pl. Microorganisme animale și vegetale care plutesc la suprafața (sau în apropierea suprafeței) apei, formând planctonul. — Din germ. **Planktonten.**

PLANEITÁTE, *planeități*, s.f. (Tehn.) Proprietate a unor suprafețe de a fi plane, netede; netezime. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **planéité.**

PLANÉT s.m. v. **planetă.**

PLANETÁR, -Ă, *planetari, -e,* adj. **1.** Care aparține planetelor, referitor la planete. G *Sistem planetar* = totalitatea planetelor care se mișcă în jurul Soarelui. **2.** (Tehn.; în sintagmele) *Mecanism planetar* = mecanism în care una sau mai multe roți dințate se învârtesc în jurul axelor proprii și în același timp în jurul axei altei roți. *Arbore* (sau *ax) planetar* (ori *axă planetară)* = arbore care antrenează roata motoare a unui automobil. **3.** (Fiz.; în sintagma) *Model planetar* = model al structurii atomului inspirat de cel al sistemului planetar. — Din fr. **planétaire.**

PLANETÁRIU, *planetarii*, s.n. Construcție specială, în formă de cupolă, pe care se înfățișează, cu un aparat de proiecție special, aspectul bolții cerești cu stelele și constelațiile, precum și deplasarea aparentă a acestora, a planetelor, a Soarelui și a Lunii etc. — Din fr. **planétarium.**

PLANÉTĂ, *planete*, s.f. **1.** Corp ceresc fără lumină proprie, satelit al Soarelui, care se vede pe cer sub forma unui punct luminos ca urmare a reflectării luminii solare; *p. restr.* Pământ (**1**). F Orice corp ceresc fără lumină proprie, satelit al unei stele. **2.** Zodie (în care se naște cineva). F Bilet care conține preziceri naive privitoare la viitor și pe care îl vând flașnetarii extrăgându-l la întâmplare dintre altele de același fel (cu ajutorul unui papagal sau al unui șoarece dresat). [Var.: (înv.) **planét** s.m.] — Din fr. **planète,** lat. **planeta.**

PLANETOÍD, *planetoizi*, s.m. Asteroid. [Pr.: *-to-id*] — Din fr. **planétoïde.**

PLANETOLOGÍE s.f. Ramură a astrofizicii care studiază structura planetelor și a sateliților. — Din fr. **planétologie.**

PLANÉZĂ, *planeze*, s.f. Interfluviu înclinat cu contur triunghiular delimitat de văi înguste, format pe pantele conurilor vulcanice. — Din fr. **planèze.**

PLÁNIC, -Ă, *planici, -ce,* adj. Conform unui plan dinainte stabilit; privitor la un plan. — **Plan** + suf. *-ic* (după rus. *planomernîi*).

PLANIÉDRU, -Ă, *planiedri, -e,* adj. (Despre cristale) Care are suprafețe plane. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **planièdre.**

PLANIFICÁ, *planífic,* vb. I. Tranz. **1.** A întocmi un plan; a programa, a organiza și a conduce pe bază de plan; a organiza o activitate, întocmind planul după care să se desfășoare diferitele ei faze. **2.** A determina cantitatea de materiale, materii prime etc. necesare unei activități. F A repartiza timpul de muncă (pe diferite ramuri de activitate). F A prevedea, a include într-un plan. — După fr. **planifier.**

PLANIFICÁRE, *planificări,* s.f. Acțiunea de *a planifica* și rezultatul ei. — V. **planifica.**

PLANIFICÁT, -Ă, *planificați, -te,* adj. Care a fost supus unei planificări; care se execută conform unei planificări, unui plan. F Care a fost inclus într-un plan de muncă, de producție, de aprovizionare etc. — V. **planifica.**

PLANIFICATÓR, -OÁRE, *planificatori, -oare,* adj. Care planifică. F (Substantivat) Specialist în întocmirea planurilor de desfășurare a unor activități economice.— **Planifica** + suf. *-tor.*

PLANIGLÓB, *planigloburi,* s.n. Reprezentare în plan a suprafeței întregului Pământ; planisferă, mapamond. — **Plan** + **glob** (după fr. *planisphère).*

PLANIMETRÁ, *planimetrez,* vb. I. Tranz. A efectua operația de planimetrare. — Din **planimetru.**

PLANIMETRÁRE, *planimetrări,* s.f. Operație de măsurare a unei suprafețe, fie prin calcul (cunoscând dimensiunile principale), fie cu ajutorul unui planimetru. — V. **planimetra.**

PLANIMÉTRIC, -Ă, *planimetrici, -ce,* adj. Care ține de planimetrie, privitor la planimetrie. — Din fr. **planimétrique.**

PLANIMETRÍE s.f. **1.** Parte a topografiei care studiază metodele și instrumentele necesare reprezentării pe o hartă sau pe un plan (**I 7**) a proiecției orizontale a obiectelor de pe suprafața Pământului. **2.** (Astăzi rar) Parte a geometriei care se ocupă cu studiul suprafețelor plane; geometrie plană. — Din fr. **planimétrie.**

PLANIMÉTRU, *planimetre,* s.n. Instrument care servește la măsurarea suprafețelor plane (hărți și planuri topografice) prin parcurgerea conturului acestora. — Din fr. **planimètre.**

PLANISFÉRĂ, *planisfere,* s.f. Hartă a globului terestru în care cele două emisfere sunt reprezentate pe o suprafață plană; planiglob, mapamond. — Din fr. **planisphère,** germ. **Planisphäre.**

PLANISFÉRIC, -Ă, *planisferici, -ce,* adj. Care aparține planisferei, privitor la planisferă. — Din fr. **planisphérique.**

PLANISÍ, *planisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A ademeni, a amăgi, a înșela pe cineva pentru a-l supune voinței sale; a încânta, a seduce. F Refl. A se supune voinței cuiva, a se lăsa ademenit, sedus. — Din ngr. **eplánisa** (aor. lui *planó*).

PLANNING s.n. **1.** Program de planificare într-o întreprindere; plan de muncă, de producție. **2.** *Planning familial* = control al nașterilor, practicat voluntar de un cuplu familial. [Pr.: *pléning*] — Din engl. **planning.**

PLANOGRAFÍE s.f. Procedeu de reproducere tipografică la care se folosesc forme de tipar din piatră litografică, aluminiu etc. —Din fr. **planographie.**

PLANÓR, *planoare,* s.n. **1.** Aeronavă fără grup motor propulsor, a cărei deplasare este determinată de factori meteorologici (curenți de aer) sau de relief (zbor de pantă). **2.** Osatura generală a unei aeronave, cuprinzând în special organele asupra cărora se exercită forțele aerodinamice. — Din fr. **planeur.**

PLANÓRBIS s.m. Melc de apă dulce cu cochilia spiralată într-un singur plan *(Planorbis).* — Din lat. **Planorbis,** denumirea științifică a melcului.

PLANORÍSM s.n. **1.** Ramură sportivă practicată cu planorul. **2.** Îndeletnicirea de a construi planoare. — **Planor** + suf. *-ism.* Cf. rus. planerizm.

PLANORÍST, -Ă, *planoriști, -ste,* s.m. și f. Pilot sau constructor de planoare. F Sportiv care practică planorismul. — **Planor** + suf. *-ist.*

PLÁNȘĂ, *planșe,* s.f. **1.** Foaie de hârtie (mai groasă) cu reproduceri de desene, fotografii sau picturi, folosită ca ilustrație într-o carte; carton cu desene sau cu fotografii, care servește ca material didactic (la predarea științelor naturale). F Coală, foaie mare de hârtie pe care s-a executat un desen tehnic, o hartă etc.; desen tehnic executat pe o astfel de coală. **2.** Placă de metal sau de lemn în care se sapă litere, note muzicale etc. spre a fi folosită în gravură. **3.** Fiecare dintre plăcile de beton ale pavajului unei șosele, limitată de rosturile de dilatație. — Din fr. **planche.**

PLANȘÉTĂ, *planșete,* s.f. **1.** Placă dreptunghiulară făcută din lemn sau din metal și folosită ca suport pentru desen sau pentru diferite lucrări tehnice. **2.** (Top.; în sintagma) *Planșetă topografică* = aparat folosit pentru trasarea pe un plan, fără calcule prealabile, a unor figuri asemenea celor de pe teren. **3.** (Mar.; în sintagma) *Planșetă de vânt* = instrument folosit la bordul unei nave pentru a determina direcția și viteza vântului. **4.** Scândură lată pe care se întind cu vergeaua foile de aluat. — Din fr. **planchette.**

PLANȘÉU, *planșee,* s.n. Element de construcție de lemn, de beton armat etc. care servește ca suport pentru fixarea unei mașini, formează partea carosabilă a unui pod, separă etajele unei clădiri (constituind dușumeaua sau acoperișul) etc. — Din fr. **plancher.**

PLANTÁ, *plantez,* vb. I. Tranz. **1.** A înfige în pământ puieți, răsaduri etc. pentru a se dezvolta; a acoperi un teren cu puieți, răsaduri etc.; a sădi. **2.** A fixa în pământ un stâlp, un par etc. G Expr. (Refl.) *A se planta în fața cuiva* = a se opri în mod inoportun sau ostentativ în fața cuiva. **3.** A pune mine în pământ sau în apă la locurile stabilite; a mina. — Din fr. **planter,** lat. **plantare.**

PLANTAGINACÉE, *plantaginacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, cu frunze întregi, mai rar lobate, dispuse de obicei în rozetă bazală, cu flori hermafrodite, rar unisexuate, în spice sferice sau cilindrice, și cu fructe capsule sau nucule; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **plantaginacée.**

PLANTALGÍE, *plantalgii,* s.f. (Med.) Durere în regiunea tălpilor. — Din fr. **plantalgie.**

PLANTÁR, -Ă, *plantari, -e,* adj. (Med.) Al tălpii piciorului, referitor la talpa piciorului. — Din fr. **plantaire.**

PLANTÁRE, *plantări,* s.f. Acțiunea de *a (se) planta* și rezultatul ei; sădire, plantat. — V. **planta.**

PLANTÁT s.n. Plantare. — V. **planta.**

PLANTATÓR, -OÁRE, *plantatori, -oare,* s.m., s.f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu plantarea răsadurilor, a viței-de-vie etc.; săditor. **2.** S.m. Proprietar al unei plantații. **3.** S.f. Mașină care servește la plantarea diverselor plante de cultură; mașină de plantat. **4.** S.n. Unealtă agricolă de forma unui baston scurt ascuțit la un capăt, folosită la plantarea puieților, a răsadurilor etc. — **Planta** + suf. *-tor.*

PLANTÁȚIE, *plantații,* s.f. **1.** Teren pe care au fost plantați pomi fructiferi, arbori, arbuști etc. G *Plantație de protecție* = plantație de arbori sau de arbuști făcută pentru a apăra un teren de cultură împotriva secetei, a vântului etc. **2.** Mare gospodărie caracterizată prin monocultura unor plante tehnice și alimentare în condiții speciale de climă (tropicală și subtropicală). [Var.: **plantațiúne** s.f.] — Din fr. **plantation.**

PLANTAȚIÚNE s.f. v. **plantație.**

PLÁNTĂ[1]**,** *plante,* s.f. Organism vegetal cu o organizare mai simplă decât a animalelor și care își extrage hrana prin rădăcini, caracterizându-se prin prezența clorofilei, prin faptul că membrana celulei este formată din celuloză și, în cazul speciilor superioare, prin alcătuirea corpului din rădăcină, tulpină și frunze; *p. restr.* vegetală, mai ales erbacee, cultivată de om sau care crește în mod natural și este folositoare omului. — Din lat. **planta,** fr. **plante.**

PLÁNTĂ[2]**,** *plante,* s.f. Fața inferioară a piciorului, ușor boltită, care ia contact cu solul; talpa piciorului. — Din lat. **planta,** fr. **plante.**

PLANTIGRÁD, -Ă, *plantigrazi, -de,* adj. (Despre animale vertebrate) Care merge călcând pe toată talpa piciorului. — Din fr. **plantigrade.**

PLANTIVÓR, -Ă, *plantivori, -e,* adj. (Înv.) Erbivor. — De la **plantă**[1]**.**

PLANTOGRÁMĂ, *plantograme,* s.f. (Med.) Amprentă a tălpii piciorului în poziție ortostatică. — Din fr. **plantogramme.**

PLANTÓN, *plantoane,* s.n. Serviciu de pază în interiorul cazărmilor sau al clădirilor militare, executat de ostași neînarmați. F Ostaș care execută un schimb în serviciul de pază de mai sus; *p. gener.* orice persoană care face de pază într-un loc. G Loc. adv. *De planton* = de pază, de strajă. — Din fr. **planton.**

PLANTÚLĂ, *plantule,* s.f. Plantă mică, nedezvoltată, abia ieșită din sămânță. — Din fr. **plantule.**

PLANTURÓS, -OÁSĂ, *planturoși, -oase,* adj. Cu forme pline, gras; voinic, zdravăn, masiv. — Din fr. **plantureux.**

PLÁPOMĂ s.f. v. **plapumă.**

PLÁPUMĂ, *plăpumi,* s.f. Învelitoare groasă, formată din două foi de pânză, de mătase, de stofă etc. între care se fixează prin cusături ornamentale un strat de lână, de puf sau de vată și care se folosește ca acoperitoare la dormit. G Expr. *Întinde-te cât ți-e* (sau *cât te ține) plapuma* = nu acționa decât în limitele posibilităților tale. [Var.: **plápomă** s.f.] — Din ngr. **páploma.**

PLASÁ, *plasez,* vb. I. **1.** Tranz. A investi bani, valori etc.; a aloca. F A vinde mărfuri, bunuri; a distribui, a repartiza (în schimbul unei sume de bani). **2.** Tranz. A spune o vorbă la timpul sau la locul potrivit (în cursul unei discuții). **3.** Tranz. și refl. A (se) așeza, a (se) situa într-un anumit loc, spațiu etc. F Tranz. A procura cuiva o slujbă, o situație (bună). F Refl. A se situa pe o poziție; a lua atitudine. **4.** Tranz. (Sport) A trimite, a îndrepta mingea către un punct determinat. — Din fr. **placer.**

PLASAMÉNT, *plasamente,* s.n. **1.** Investire a unei sume de bani într-o întreprindere, într-o afacere etc., cu scopul de a obține un câștig; plasare. **2.** Faptul de a găsi, de a procura cuiva o slujbă, un post; postul, serviciul, slujba, locul în care cineva este plasat. **3.** Capacitate a unui sportiv de a se situa pe teren în așa fel încât să facă față acțiunilor adversarului. — Din fr. **placement.**

PLASÁRE, *plasări,* s.f. Acțiunea de *a (se) plasa* și rezultatul ei. — V. **plasa.**

PLASATÓR, -OÁRE, *plasatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care plasează spectatorii la locurile lor în sălile de spectacol. F Persoană care plasează sau vinde mărfuri, bunuri etc. — **Plasa** + suf. *-tor.*

PLÁSĂ[1]**,** *plase,* s.f. **I. 1.** Împletitură cu ochiuri mari din fire textile, sintetice ori metalice, din care se fac diferite obiecte; obiect confecționat dintr-o astfel de împletitură; fileu. G *Plasă pescărească* = unealtă de pescuit formată dintr-o rețea de fibre textile sau din material plastic. G Expr. *A prinde* (pe cineva) *în plasă* = a înșela, a amăgi, a seduce (pe cineva). **2.** Împletitură cu ochiuri (din sfoară, sârmă etc.) care se așază în spatele porților de joc (la fotbal, handbal, polo, hochei etc.) pentru a opri obiectul de joc (mingea, pucul etc.) și evidențiază marcarea punctului. **II. 1.** Parte dintr-o moșie în Evul Mediu, în Țara Românească, cuvenită unui proprietar. **2.** Subdiviziune a unui județ în vechea împărțire administrativă a României; ocol. **III.** (Rar) Limbă de cuțit; tăiș. — Din sl. **plasa.**

PLÁSĂ[2]**,** *plese,* s.f. (Reg.) Fel de mâncare (ce se servește la masă). — Din ngr. **plási.**

PLASMAGÉNĂ, *plasmagene,* s.f. (Biol.) Genă din citoplasmă. — Din fr. **plasmagène.**

PLASMALEMĂ, *plasmaleme,* s.f. (Bot.) Peliculă fină, semipermeabilă, a protoplasmei, care se află sub membrana celulozică și reglează schimburile dintre celulă și mediu. — Din fr. **plasmalemma.**

PLASMÁTIC, -Ă, *plasmatici, -ce,* adj. Care se referă la plasmă (**1**), care aparține plasmei; format din plasmă. — Din fr. **plasmatique.**

PLASMATRÓN, *plasmatroane,* s.n. Generator de plasmă. [Var.: **plasmotrón** s.n.] — Din fr. **plasmotron.**

PLÁSMĂ, (**2**) *plasme,* s.f. **1.** Parte lichidă a sângelui sau a limfei formată din apă, săruri, protide, lipide, glucide, anticorpi etc. **2.** Substanță gazoasă puternic ionizată, ale cărei proprietăți fizice sunt determinate de existența ionilor și a electronilor în stare liberă. — Din fr. **plasma.**

PLASMÍDĂ, *plasmide,* s.f. (Biol.) Component al cromozomului bacterian care se poate replica autonom și poate fi transferat dintr-o celulă în alta, folosit în ingineria genetică, în clonare etc. — Cf. fr. plasmine.

PLASMOCHÍMIC, -Ă, *plasmochimici, -ce,* adj. Referitor la plasmochimie, care ține de plasmochimie. — De la **plasmochimie.**

PLASMOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază reacțiile chimice ale plasmei (**2**). — Din fr. **plasmochimie.**

PLASMOCHÍNĂ s.f. Substanță medicamentoasă de sinteză, folosită în tratamentul malariei. — Din fr. **plasmochine.**

PLASMOCÍT, *plasmocite,* s.n. (Biol.) Celulă cu rol important în mecanismul de apărare a organismului față de agenți infecțioși sau nocivi. — Din fr. **plasmocyte.**

PLASMODÉSME s.f. pl. (Biol.) Prelungiri citoplasmatice care unesc celulele unele cu altele și ușurează schimburile de substanță dintre ele. — Din fr. **plasmodesme.**

PLASMODÍE s.f. v. **plasmodiu.**

PLASMÓDIU, *plasmodii,* s.n. Masă plasmatică cu mai multe nuclee care are învelișul format dintr-o singură membrană albuminoidă. [Var.: **plasmodíe** s.f.] — Din fr. **plasmodie.**

PLASMOLÍZĂ, *plasmolize,* s.f. (Bot.) Fenomen de contracție și de desfacere a citoplasmei, provocat de pierderea apei din țesutul vegetal viu. — Din fr. **plasmolyse.**

PLASMOTRÓN s.n. v. **plasmatron.**

PLÁSTĂ, *plaste,* s.f. (Reg.) Claie de fân. — Din bg., sb. **plast.**

PLÁSTIC[1], -Ă, *plastici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Căruia i se poate da, prin modelare, forma dorită, care poate fi ușor deformat fără a crăpa sau a se sfărâma. G *Masă plastică* sau *material plastic* = produs sintetic de natură organică, anorganică sau mixtă care se poate prelucra ușor în diferite obiecte, la cald sau la rece, cu sau fără presiune. *Deformație plastică* = deformație a unui material sub acțiunea unei solicitări peste limita lui de elasticitate. F Care este făcut, realizat sau reprodus după un anumit model, prin modelarea unor materiale. **2.** Care se referă la sculptură și la pictură; care se ocupă de aceste arte; care este asemănător cu o sculptură sau cu o pictură, care sugerează o sculptură sau o pictură. G *Artă plastică* (și substantivat, f.) = (mai ales la pl.) denumire dată unor genuri de artă cărora le este specifică exprimarea prin imagini vizuale (pictură, sculptură, grafică etc.). *Artist plastic* = creator din domeniul artelor plastice. F (Despre realizări literare, muzicale) Evocator, sugestiv, viu. **3.** (În sintagma) *Chirurgie plastică* = ramură a chirurgiei care se ocupă cu corectarea defectelor anatomice congenitale sau dobândite accidental. **II.** S.f. Tehnica executării unor obiecte de artă prin modelarea unor substanțe maleabile; tehnica, arta de a sculpta sau de a picta. F Parte din studiul unei opere de artă care se ocupă cu raportul armonios al volumelor și al reliefului. F Ansamblul calităților de volum și de aspect exterior al unei lucrări de arhitectură, de urbanism sau de artă decorativă. — Din fr. **plastique.**

PLÁSTIC[2] s.n. Masă de exploziv fabricat dintr-un amestec de cauciuc sintetic și un plastifiant. *Bombă cu plastic.* — Din fr., engl. **plastic.**

PLASTICIÁN, -Ă, *plasticieni, -e,* s.m. și f. Artist plastic. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **plasticien.**

PLASTICITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unui material consistent de a se modela ușor prin apăsare. F Proprietate a unor materii prime ceramice de a forma cu apa o pastă care își menține coeziunea după ce a fost frământată și uscată. **2.** Însușire a unei opere literare, a stilului, a unei expresii, a unui cuvânt etc. de a evoca ceva în mod viu, sugestiv. — Din fr. **plasticité.**

PLASTICIZÁ, *plasticizez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca un material să devină plastic, să poată fi modelat; a aduce un material în stare plastică. **2.** A exprima ceva prin imagini plastice, expresive, evocatoare; a reda realitatea în mod sugestiv. — **Plastic** + suf. *-iza.*

PLASTICIZÁNT, -Ă, *plasticizanți, -te,* adj. Care plasticizează (**2**). — **Plasticiza** + suf. *-ant.*

PLASTICIZÁRE s.f. Acțiunea de *a plasticiza* și rezultatul ei. — V. **plasticiza.**

PLASTÍDĂ, *plastide,* s.f. Constituient celular caracteristic plantelor superioare, cu rol important în procesele biochimice și de sinteză. — Din fr. **plastide.**

PLASTIDÓM s.n. (Bot.) Totalitatea plastidelor incluse în citoplasma celulei. — Din fr. **plastidome.**

PLASTÍE, *plastii,* s.f. Înlocuire a unui țesut cu altul, pentru a corecta un defect anatomic. — Din fr. **plastie.**

PLASTIFIÁ, *plastifiez,* vb. I. Tranz. A trata cu un plastifiant. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **plastifier.**

PLASTIFIÁNT, *plastifianți,* s.m. Substanță care are proprietatea de a mări plasticitatea unor materiale cu care este amestecată. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **plastifiant.**

PLASTIFIÉRE, *plastifieri,* s.f. Acțiunea de *a plastifia* și rezultatul ei; mărire a plasticității unui material (cu ajutorul plastifianților sau prin încălzire). [Pr.: *-fi-e-*] — V. **plastifia.**

PLASTILÍNĂ, *plastiline,* s.f. Material plastic ușor maleabil, constituit dintr-un amestec de caolin, substanțe grase, rășini naturale sau sintetice, colorat cu diferiți pigmenți și folosit la mici lucrări de modelare. — Din germ. **Plastilin.**

PLASTOGRÁF, -Ă, *plastografi, -e,* s.m. și f. Persoană care falsifică documente sau semnături pe documente, dându-le drept autentice; persoană care plastografiază. — Din ngr. **plastoghráfos.**

PLASTOGRAFIÁ, *plastografiez,* vb. I. Tranz. A falsifica documente sau semnături pe documente, a face sau a comite o plastografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din **plastografie.**

PLASTOGRAFÍE, *plastografii,* s.f. Falsificare a unui document sau a semnăturii unui document; fals în acte publice. F Document falsificat. — Din ngr. **plastoghrafía.**

PLASTOGRAFIÉRE, *plastografieri,* s.f. Acțiunea de *a plastografia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **plastografia.**

PLASTOMÉR, *plastomeri,* s.m. Produs macromolecular care, în anumite intervale de temperatură, poate suferi deformații permanente. — Din fr. **plastomère.**

PLASTOMÉTRU, *plastometre,* s.n. Instrument pentru determinarea calității glutenului umed. — Din fr. **plastomètre.**

PLASTRÓN, *plastroane,* s.n. **1.** Partea din față apretată (detașabilă) a unei cămăși bărbătești. F Partea din față (detașabilă) a unei bluze, rochii etc., care constituie o garnitură. **2.** Cravată lată care acoperă pieptul. **3.** Piesă de piele groasă, căptușită, care protejează pieptul la jucătorii de scrimă. — Din fr. **plastron.**

PLÁSTUR s.m. v. **plasture.**

PLÁSTURE, *plasturi,* s.m. Bucățică de pânză pe care s-a întins o pastă medicinală densă și lipicioasă, care se aplică pe o rană pentru a o feri de infecție sau cu care se fixează un pansament; emplastru. F (Pop.) Cataplasmă. [Var.: **plástur** s.m.] — Din ngr. **blástri,** lat. **plastrum,** germ. **Pflaster,** rus. **plastîr'.**

PLÁȘCĂ, *plăști,* s.f. (Reg.) Un fel de plasă de pescuit, asemănătoare cu prostovolul. — Din sl. **plastŭ.**

PLAT, -Ă, *plați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Lat, turtit; plan. G *Picior plat* = malformație congenitală a piciorului care are talpa prea puțin scobită; platfus. G (Despre terenuri) Întins, neted, șes. **2.** Fig. Lipsit de expresie sau de culoare; searbăd, fad; șters, banal. F (Despre mediul înconjurător, modul de viață etc.) Mediocru, meschin; lipsit de variație, monoton. F (Despre persoane) Fără personalitate, fără valoare, neinteresant, fără imaginație; prost. **3.** (Sport; despre alergări atletice) Care se desfășoară pe un teren neted, special amenajat. — Din fr. **plat.**

PLATÁN[1], *platani,* s.m. Gen de arbori exotici cu scoarță exfoliată, cu frunze palmat-lobate și cu trunchiul verde *(Platanus);* arbore care face parte din acest gen. — Din lat. **platanus,** ngr. **plátanos,** fr. **platane.**

PLATÁN[2], *platane,* s.n. (Înv.) Fiecare dintre cele două farfurioare ale unei balanțe, pe care se așază obiectul de cântărit și greutățile; taler. — Cf. fr. p l a t e a u.

PLÁTĂ, *plăți,* s.f. **1.** Faptul de a plăti o sumă de bani datorată; achitare. F Sistem, mod după care se plătește. **2.** Sumă de bani dată cuiva pentru munca depusă, drept contravaloare a unui obiect cumpărat, a folosinței unui lucru etc. **3.** Răsplată. recompensă (morală) dată cuiva pentru faptele sale bune; pedeapsă pentru fapte rele. G Expr. *A-și lua plata* = a-și primi pedeapsa cuvenită. *A se duce* (sau *a pleca, a merge* etc.) *în plata Domnului* (sau *a lui Dumnezeu*) = a se duce (sau a pleca, a merge etc.) unde vrea, unde știe, unde-i place. *A lăsa* (pe cineva) *în plata Domnului* (sau *a lui Dumnezeu*) = a nu se mai ocupa de cineva, a lăsa în voia sorții, a lăsa în pace. — Din sl. **plata.**

PLATBÁNDĂ, *platbande,* s.f. **1.** Traversă sau grindă orizontală, formată dintr-o bucată de piatră sau din mai multe bucăți apropiate. **2.** Fâșie îngustă de teren, de obicei plantată cu iarbă, cu flori sau cu arbuști, care mărginește despărțiturile unei grădini. **3.** (Tehn.) Semifabricat de oțel sub formă de fâșie. — Din fr. **plate-bande.**

PLÁTCĂ[1] s.f. (Înv.; în expr.) *A intra (în) platcă* = **a)** a pierde o partidă la jocul de cărți; **b)** a trebui să plătească o datorie. *A pune* (sau *a face* pe cineva) *platcă* = a face (pe cineva) să piardă la jocul de cărți. *A rămâne platcă* = a rămâne de rușine, a se face de râs. — Din sb., pol. **platka.**

PLÁTCĂ[2], *plătci,* s.f. Partea de sus a unei cămăși bărbătești, a unei rochii, a unei bluze etc., croită separat de rest și de care se prinde gulerul. — Din rus. **platka.**

PLATELÁJ, *platelaje,* s.n. Element de construcție al unui pod care susține calea podului și transmite greutatea acesteia și încărcările mobile la grinzile principale ale podului. — Din fr. **platelage.**

PLATELMÍNT, *platelminți,* s.m. (La pl.) Încrengătură de viermi cu corpul lat, nesegmentat, lipsit de aparat respirator și circulator, în general hermafroditi *(Plathelminthes);* (și la sg.) vierme din această clasă. — Din fr. **plathelminthe.**

PLATFORMÁRE, *platformări,* s.f. (Mar.) Deplasare pe apă a ambarcațiunilor fără deplasament. — De la **platformă.**

PLATFÓRMĂ, *platforme,* s.f. **I. 1.** Suprafață orizontală plană a unui vehicul, a unui aparat de ridicat etc. pe care se încarcă mărfuri, vite etc.; *p. ext.* vagon sau camion deschis, fără pereți și fără acoperiș, utilizat pentru transporturi. G *Platformă de lansare* = suport plan, orizontal, de pe care rachetele teleghidate decolează vertical; rampă de lansare. *Platformă spațială* = satelit artificial de mari dimensiuni, constituind o bază permanentă pentru cercetarea spațiului cosmic și pentru lansarea navelor interplanetare. *Platformă de foraj marin* = platformă (**I 1**) pe care se află instalații de forare a puțurilor pentru extragerea petrolului din subsolul mării. F Parte a unui tramvai, a unui autobuz, a unui vagon de tren etc., în dreptul ușilor, pe unde urcă sau coboară călătorii. **2.** Element plan al unei construcții. F Palier al unei scări. **3.** Construcție sau suprafață de teren plană amenajată pentru efectuarea unor lucrări cu caracter tehnic, pentru

instalarea unui utilaj, pentru verificarea unor maşini sau aparate, pentru depozitarea unor materiale etc. **4.** Teren, de cele mai multe ori plan, situat la diferite înălţimi. **5.** (Sport) Instalaţie orizontală rigidă, de 2–6 m lungime, acoperită cu un strat antiderapant, de pe care se execută sărituri în apă. **6.** (Geol.) Teritoriul întins şi rigid al scoarţei Pământului, afectat numai de mişcări epirogenetice. **II. 1.** Program de activitate sau de revendicări politice al unui partid, al unei grupări sau al unui om politic. **2.** Obiectul, problemele, punctul de vedere al unei discuţii. — Din fr. **plate-forme.**

PLÁTFUS s.n. Malformaţie congenitală a piciorului la care talpa este prea puţin scobită; picior plat. — Din germ. **Plattfuss.**

PLATINÁ, *platinez,* vb. I. Tranz. **1.** A acoperi un obiect de metal cu un strat subţire de platină (**1**); a sufla cu platină. **2.** A decolora părul capului prin mijloace chimice, dându-i o nuanţă de blond-argintiu. — Din fr. **platiner.**

PLATINÁRE, *platinări,* s.f. Acţiunea de *a platina* şi rezultatul ei. — V. **platina.**

PLATINÁT, -Ă, *platinaţi, -te,* adj. (Despre metale) Acoperit cu un strat subţire de platină (**1**); suflat cu platină. F (Despre păr) Care are o culoare foarte deschisă, cu luciu de platină. — V. **platina.**

PLÁTINĂ, (**2, 3**) *platine,* s.f. **1.** Metal preţios de culoare albă-cenuşie, dur, lucios, inoxidabil, foarte maleabil şi ductil, foarte rezistent la căldură şi la acţiunea acizilor, folosit la fabricarea unor aparate de laborator, a unor instrumente de precizie, a unor obiecte de valoare, în tehnica dentară etc. G *Negru de platină* = platină (**1**) sub formă de pulbere, folosită în industrie. **2.** Nume dat diferitelor piese de maşini care altădată se fabricau din platină (**1**) sau care au luciul acestui metal. **3.** Laminat semifabricat plat, cu secţiune dreptunghiulară, cu dimensiuni mici, care se foloseşte ca materie primă la laminarea tablei subţiri. — Din fr. **platine.**

PLATÍNIC, -Ă, *platinici, -ce,* adj. Care conţine platină (**1**); platinifer, platinos. — Din fr. **platinique.**

PLATINIFÉR, -Ă, *platiniferi, -e,* adj. Platinic. — Din fr. **platinifère.**

PLATINÍT s.n. Oţel cu conţinut mare de nichel, din care se fac legăturile la electrozii becurilor electrice. — Din fr. **platinite,** germ. **Platinit.**

PLATINOÍD, *platinoide,* s.n. Aliaj de cupru, nichel şi zinc de culoarea platinei (**1**), care se foloseşte în electrotehnică sau pentru ornamentaţii. — Din fr. **platinoïde,** germ. **Platinoid.**

PLATINÓS, -OÁSĂ, *platinoşi, -oase,* adj. Platinic. — Din fr. **platineux.**

PLATINOTIPÍE s.f. Procedeu de imprimare fotografică bazat pe acţiunea luminii asupra sărurilor de platină (**1**). — Din fr. **platinotypie.**

PLATIRÍN, *platirine,* s.n. (La pl.) Grup de maimuţe cu nasul lăţit şi turtit, originare din America de Sud şi Centrală; (la sg.) maimuţă din acest grup. — Din engl. **platyrrhina.**

PLATITÚDINE, *platitudini,* s.f. (La sg.) Faptul de a fi plat (**2**); banalitate, mediocritate; (şi la pl.) vorbă, idee banală, plată. — Din fr. **platitude.**

PLÁTNIC, -Ă, *platnici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care plăteşte, care trebuie să plătească; plătitor. G Expr. *Bun* (sau *rău) platnic* = persoană care îşi îndeplineşte bine (sau rău) obligaţiile băneşti, care plăteşte uşor şi la timp (sau greu şi cu întârziere). — **Plată** + suf. *-nic.*

PLATONIÁN, -Ă, *platonieni, -e,* adj. (Rar) Platonic (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — **Platon** (n. pr.) + suf. *-ian.*

PLATÓNIC, -Ă, *platonici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine platonismului, referitor la platonism; platonian, platonician (**2**). F P. ext. (Despre sentimente) Pur, ideal; spiritualizat. **2.** Care nu se poate realiza, care nu se concretizează, care nu poate fi pus în practică; formal, abstract. — Din fr. **platonique.**

PLATONICIÁN, -Ă, *platonicieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al platonismului. **2.** Adj. Platonic (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **platonicien.**

PLATONÍSM s.n. Filosofia lui Platon şi a discipolilor săi, după care lumea ideilor ar fi singura realitate adevărată, iar lumea materială o copie sensibilă şi schimbătoare a celei dintâi. — Din fr. **platonisme.**

PLATONIZÁNT, -Ă, *platonizanţi, -te,* adj. (Rar) Care aparţine platonismului, privitor la platonism. — Din fr. **platonisant.**

PLÁTOŞĂ, *platoşe,* s.f. Armură de zale, de fier, de piele etc. de forma unui pieptar, cu care se îmbrăcau oştenii în Antichitate şi în Evul Mediu spre a se apăra de loviturile duşmanilor; cuirasă. — Et. nec.

PLATÓU, *platouri,* s.n. **1.** Podiş. F Câmp amenajat pentru exerciţii militare. **2.** Dispozitiv de formă dreptunghiulară sau circulară cu o faţă plană, pe care se fixează diferite piese în vederea prelucrării. FSemifabricat în formă de placă pentru laminarea tablei subţiri neferoase. **3.** Tavă mare de porţelan sau de metal pe care se aduc mâncărurile sau prăjiturile la masă. **4.** (Adesea urmat de determinarea „de filmare") Încăpere special amenajată pentru filmare într-un studio cinematografic, în care se execută filmări cu actori în decoruri adecvate scenariului, filmări combinate etc. — Din fr. **plateau.**

PLÁUR, *plauri,* s.m. Formaţiune vegetală acvatică, compactă, în care predomină stuful, care pluteşte la suprafaţa apei; plav, plavie. [Pr.: *pla-ur*] — Cf. p l a v.

PLAUZÍBIL, -Ă, *plauzibili, -e,* adj. Care poate fi admis, crezut, care pare a corespunde realităţii; admisibil, verosimil. [Pr.: *pla-u-*] — Din fr. **plausible.**

PLAUZIBILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi plauzibil. [Pr.: *pla-u-*] — Din fr. **plausibilité.**

PLAV, *plavuri,* s.n. (Reg.) Plaur. — Din ucr., rus. **plav.**

PLÁVĂ, *plave,* s.f. Reţea de pescuit simplă, cu ochiuri mari, făcută din aţă subţire, folosită pe Dunăre la pescuitul scrumbiilor. — Din bg. **plava.**

PLÁVCĂ, *plavce,* s.f. **1.** Lotcă folosită la pescuitul scrumbiilor de Dunăre. **2.** (Reg.) Loc mai înalt pe malul unei ape unde se atârnă năvoadele ca să se usuce. — Et. nec. Cf. p l a v ă.

PLÁVIE, *plavii,* s.f. Insuliţă plutitoare (sau fixată la malul apei) formată din stuf, ierburi, rizomi, rădăcini de arbori etc. intrate în putrefacţie şi amestecate cu nămol. G Expr. *A se lăsa* (sau *a se lungi) plavie* = a se întinde la pământ. [Pl. şi: (pop.) *plăvii*] — Din sl. **plaví.**

PLAY-BACK, *play-backuri,* s.n. Redare, reproducere a unei înregistrări. F Dublare a vocii unui actor, a unui cântăreţ de muzică uşoară etc. [Pr.: *pléi-bec*] — Cuv. engl.

PLAYBOY, *playboy,* s.m. Tânăr elegant, cu fizic plăcut, care are succes la femei şi duce o viaţă uşoară. [Pr.: *pléi-boi*] — Cuv. engl.

PLAYER, *playere,* s.n. Aparat pentru redarea înregistrărilor play-back. [Pr.: *pléi-ăr*] — Din engl. **player.**

PLAZ, *plazuri,* s.n. Piesă de sprijin aşezată în dosul cormanei, pe care se tărăşte plugul în timpul aratului, asigurându-i stabilitatea; talpă. — Din bg., sb. **plaz.**

PLĂCEÁ, *plac,* vb. II. Intranz. şi tranz. (Cu subiectul logic în dativ) **1.** A agrea sau a fi agreat, a simpatiza sau a fi simpatizat. G Expr. *Ştii că-mi placi?* sau *că mi-ai plăcut?* exprimă mirarea, dezaprobarea în faţa unei propuneri, a unei afirmaţii etc. care nu-ţi convine, cu care nu eşti de acord etc. *Îmi place să cred că...* = sper că... **2.** A avea sau a trezi un sentiment de admiraţie, de plăcere, de iubire faţă de o persoană de sex opus, a-i fi drag, a îndrăgi. **3.** A avea un sentiment de satisfacţie, de mulţumire, de delectare; a-i fi agreabil, a-i fi pe plac. F A-i conveni. F A vrea, a dori. — Lat. **placere.**

PLĂCÉRE, *plăceri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a plăcea* şi rezultatul ei; stare afectivă fundamentală, determinată de satisfacerea unor tendinţe, a unor cerinţe vitale; sentiment sau senzaţie de mulţumire, de bucurie provocate de ceva care satisface gustul sau dorinţa noastră. G Loc. adv. *Cu plăcere* = **a)** cu drag, bucuros, din toată inima; **b)** formulă de răspuns la mulţumirile exprimate de cineva pentru un serviciu. *Fără plăcere* = în silă, fără voie. G Expr. *Fă-mi plăcerea...* = fii bun..., te rog... **2.** Distracţie, petrecere; desfătare, agrement. **3.** Dorinţă, voie, chef, gust. G Loc. adv. *După* (sau *de) plăcere* = pe plac, după voie, după gust. — V. **plăcea.**

PLĂCINTÁR, *plăcintari,* s.m. Persoană care face sau vinde plăcinte. — **Plăcintă** + suf. *-ar.*

PLĂCÍNTĂ, *plăcinte,* s.f. **1.** Preparat de patiserie făcut din foi de aluat între care se pune o umplutură de brânză, de carne, de fructe etc. G Expr. *A-i veni* (sau *a-i pregăti)* (cuiva) *o plăcintă* = a-i veni (sau a-i pregăti) cuiva o surpriză neplăcută, un necaz. *A găsi plăcinta gata* = a se folosi de munca altuia, a-i veni totul de-a gata. *Se vinde ca plăcinta caldă* = se vinde repede, este foarte căutat. *A număra foile la* (sau *din) plăcintă* = a-şi face prea multe socoteli, a despica firul în patru. *A aştepta* (pe cineva) *cu plăcinte calde* = a aştepta (pe cineva) cu mare bucurie. *A sta ca o plăcintă* = a fi pasiv, comod, nesimţit. **2.** (Bot.; în compusul) *Plăcinta-porcului* = talpa-ursului *(Heracleum palmatum).* — Lat. **placenta.**

PLĂCINTĂRÍE[1], *plăcintării,* s.f. Prăvălia plăcintarului, local în care se vinde şi se consumă plăcinte; patiserie. — **Plăcintar** + suf. *-ie.*

PLĂCINTĂRÍE[2], *plăcintării,* s.f. Plăcinte de tot felul. — **Plăcintă** + suf. *-ărie.*

PLĂCINTÚŢĂ, *plăcintuţe,* s.f. (Fam.) Plăcinţică. — **Plăcintă** + suf. *-uţă.*

PLĂCINŢÍCĂ, *plăcinţele,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *plăcintă;* plăcintuţă. **2.** (Bot.; reg. la pl.) Bulbuci *(Trollius europaeus).* — **Plăcintă** + suf. *-ică.*

PLĂCÚT, -Ă, *plăcuţi, -te,* adj. Care place; simpatic, agreabil. — V. **plăcea.**

PLĂCÚŢĂ, *plăcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *placă.* — **Placă** + suf. *-uţă.*

PLĂIÉŞ, *plăieşi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Locuitor de la graniţă însărcinat cu paza frontierei ţării în părţile de munte; grănicer, străjer. **2.** Locuitor de la munte; muntean. [Pr.: *plă-ieş*] — **Plai** + suf. *-aş.*

PLĂIEŞÍE, *plăieşii,* s.f. (Rar; în Evul Mediu, în Ţara Românească) Corpul, organizaţia plăieşilor. [Pr.: *plă-ie-*] — **Plăieş** + suf. *-ie.*

PLĂIŞÓR, *plăişoare,* s.n. Diminutiv al lui *plai.* [Pr.: *plă-i-*] — **Plai** + suf. *-işor.*

PLĂMÁDĂ, (**1**) *plămezi,* s.f. **1.** Plămădeală. F Substanţă care fermentează. **2.** Fig. Sământă, germen; *p. ext.* alcătuire, structură. F Progenitură, odraslă. — Din **plămădi.**

PLĂMĂDEÁLĂ, *plămădeli,* s.f. Compoziţie din făină, apă şi drojdie, folosită la fermentarea aluatului; cantitate mică de aluat dospit folosit în loc de drojdie la prepararea pâinii; plămadă. — **Plămădi** + suf. *-eală.*

PLĂMĂDÍ, *plămădesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A pregăti o plămădeală; *p. ext.* a frământa, manual sau mecanic, aluatul împreună cu plămădeala sau cu

drojdia în vederea obținerii unui aluat omogen. F P. ext. A face un amestec în vederea obținerii unui preparat; a pregăti, a prepara alimente. **2.** Tranz. și refl. A (se) zămisli, a (se) făuri; *fig.* a (se) alcătui, a (se) forma. — Din sl. **pomladiti** „a întineri”.

PLĂMĂDÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) plămădi* și rezultatul ei. — V. **plămădi.**

PLĂMĂDÍT[1] s.n. Plămădire. — V. **plămădi.**

PLĂMĂDÍT[2], -Ă, *plămădiți, -te,* adj. (Despre aluat) Preparat din făină, apă și drojdie; fermentat. — V. **plămădi.**

PLĂMÂN, *plămâni,* s.m. Fiecare dintre cele două organe principale, cu aspect spongios, înconjurate de pleură, situate simetric în cavitatea toracică, cu ajutorul cărora se face respirația la om și la vertebratele superioare; pulmon, bojoc. G *Plămân de oțel* = aparat folosit pentru respirația artificială. — Din ngr. **plemóni.**

PLĂMÂNĂRÍCĂ, -EÁ, *plămânărele,* s.f. Plantă erbacee cu rizom orizontal și cu flori roșii, violete sau, rar, albe; plămânăriță, cuscrișor *(Pulmonaria officinalis).* [Var.: **plumânărícă** s.f.] — **Plămân** + suf. *-ărică.* — **Plămânărică,** cu schimbare de suf.

PLĂMÂNĂRÍȚĂ, *plămânărițe,* s.f. Plămânărică. — **Plămân** + suf. *-ăriță.*

PLĂNTÚȚĂ, *plăntuțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *plantă[1];* plantă mică, tânără. — **Plantă[1]** + suf. *-uță.*

PLĂNUÍ, *plănuiesc,* vb. IV. Tranz. A face planuri; a pregăti ceva (în minte) pentru viitor; *p. ext.* a pune la cale, a unelti, a urzi. F A determina, a preciza, a stabili, a hotărî. — **Plan** + suf. *-ui.*

PLĂNUÍRE s.f. Acțiunea de *a plănui* și rezultatul ei. — V. **plănui.**

PLĂNUÍT, -Ă, *plănuiți, -te,* adj. Pregătit pentru viitor; pus la cale, uneltit, urzit. — V. **plănui.**

PLĂPÁND, -Ă, *plăpânzi, -de,* adj. **1.** (Despre ființe) Lipsit de rezistență, de vitalitate; debil, firav; *p. ext.* fragil, delicat, fin. **2.** (Despre plante) Nedezvoltat; lipsit de sevă, gingaș, delicat. **3.** Fig. Care se lasă ușor impresionat; sensibil. — Lat. ***palpabundus.**

PLĂPUMÁR, *plăpumari,* s.m. Persoană care se ocupă cu confecționarea (și cu vânzarea) plăpumilor. — **Plapumă** + suf. *-ar.*

PLĂPUMĂREÁSĂ, *plăpumărese,* s.f. Femeie care se ocupă cu confecționarea (și cu vânzarea) plăpumilor; soție de plăpumar. — **Plăpumar** + suf. *-easă.*

PLĂPUMĂRÍE, (**2**) *plăpumării,* s.f. **1.** Meseria plăpumarului. **2.** Atelierul, prăvălia plăpumarului. — **Plăpumar** + suf. *-ie.*

PLĂPUMIOÁRĂ, *plăpumioare,* s.f. Diminutiv al lui *plapumă;* plăpumiță. — **Plapumă** + suf. *-ioară.*

PLĂPUMÍȚĂ, *plăpumițe,* s.f. (Rar) Plăpumioară. — **Plapumă** + suf. *-iță.*

PLĂSEÁ, *plăsele,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părți de metal, de os, de lemn etc. care acoperă mânerul unui cuțit, al unui briceag, al unui pumnal etc.; *p. ext.* mâner. **2.** (Neobișnuit) Șild. [Var.: **prăseá** s.f.] — **Plasă[1]** + suf. *-ea.*

PLĂSMUÍ, *plăsmuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A crea, a produce, a făuri, a alcătui, a închipui. **2.** A inventa, a născoci, a scorni. **3.** A falsifica, a contrazice. [Var.: **plăzmuí** vb. IV] — **Plasmă** (înv. „creare, alcătuire” < ngr.) + suf. *-ui.*

PLĂSMUÍRE, *plăsmuiri,* s.f. Acțiunea de *a plăsmui* și rezultatul ei. [Var.: **plăzmuíre** s.f.] — V. **plăsmui.**

PLĂSMUÍT, -Ă, *plăsmuiți, -te,* adj. **1.** Creat; inventat, născocit. **2.** Falsificat, fals. [Var.: **plăzmuít, -ă** adj.] — V. **plăsmui.**

PLĂSMUITÓR, -OÁRE, *plăsmuitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care plăsmuiește; creator, făuritor. **2.** Inventator, născocitor. **3.** Falsificator. [Pr.: *-mu-i-.* — Var. **plăzmuitór, -oáre** s.m. și f.] — **Plăsmui** + suf. *-tor.*

PLĂTÍ, *plătesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A achita contravaloarea (în bani sau în natură) a unui bun obținut sau cumpărat, a unei consumații etc. G Expr. *A plăti cu capul* (sau *cu viața* etc.) = a fi omorât pentru o greșeală, o îndrăzneală, o faptă necugetată etc. *A plăti* (cuiva) *cu dobândă* = a se răzbuna (pe cineva) cu vârf și îndesat pentru o pagubă sau o suferință. F A achita un impozit, o obligație etc. F Refl. A lichida o datorie (morală), a scăpa de o obligație. **2.** Tranz. A răsplăti cu bani o muncă efectuată, un serviciu prestat etc.; a retribui, a remunera. F Intranz. A recompensa pe cineva pentru faptele sale. **3.** Intranz. (Pop.) A valora, a prețui, a face. G Expr. *A nu plăti (nici)o ceapă (degerată)* sau *(nici) două parale* (ori *doi bani* etc.) = a nu avea nici o valoare. — Din sl. **platiti.**

PLĂTÍBIL, -Ă, *plătibili, -e,* adj. Care este de plată, care trebuie plătit, care poate fi plătit. — **Plăti** + suf. *-bil.*

PLĂTÍCĂ[1], *plătici,* s.f. Pește de apă dulce din familia ciprinidelor, cu corpul turtit lateral, cu capul mic și scurt *(Abramis brama).* — Din bg. **platika.**

PLĂTÍCĂ[2], *plătici,* s.f. Arbore mare înrudit cu salcâmul, originar din America, cultivat și la noi pentru a forma perdele de protecție; glădiță *(Gleditschia triacanthos).* — Et. nec.

PLĂTÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) plăti* și rezultatul ei. — V. **plăti.**

PLĂTITÓR, -OÁRE, *plătitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care efectuează o plată, care plătește; platnic. — **Plăti** + suf. *-tor.*

PLĂVÁI, -ÁIE, *plăvăi,* adj. **1.** (Pop.; despre animale, mai ales despre oi) Care are părul sau lâna de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie; (despre părul sau lâna animalelor) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie. **2.** (În sintagma) *Poamă plăvaie* (și substantivat, f.) = varietate de struguri cu boaba albă-verzuie și rotundă. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie” < sl.) + suf. *-ai.*

PLĂVÁN, -Ă, *plăvani, -e,* adj. (Pop.; despre boi și vaci) Cu părul alb-gălbui sau alb-cenușiu; (despre părul boilor sau al vacilor) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie. F (Substantivat, m.) Bou. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie” < sl.) + suf. *-an.*

PLĂVIOÁRĂ, *plăvioare,* s.f. Diminutiv al lui *plavie.* [Pr.: *-vi-oa-*] — **Plavie** + suf. *-ioară.*

PLĂVÍȚ, -Ă, *plăviți, -e,* adj. **1.** (Pop.) (Despre părul sau lâna animalelor) De culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie; (despre animale) care are părul sau lâna de culoare albă-gălbuie sau albă-argintie. **2.** (Pop.; despre oameni) Cu pielea albă și cu părul blond; (despre părul oamenilor) blond; plăviu. **3.** (Reg.; în sintagma) *Viță plăviță* = varietate de viță-de-vie cu bobul foarte deschis la culoare. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie” < sl.) + suf. *-iț.*

PLĂVÍU, -ÍE, *plăvii,* adj. (Înv. și reg.; despre oameni) Plăviț (**2**). F (Înv.) Palid. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie” < sl.) + suf. *-iu.*

PLĂZMUÍ vb. IV v. **plăsmui.**

PLĂZMUÍRE s.f. v. **plăsmuire.**

PLĂZMUÍT, -Ă adj. v. **plăsmuit.**

PLĂZMUITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **plăsmuitor.**

PLÂNGĂCIÓS, -OÁSĂ, *plângăcioși, -oase,* adj. Plângăreț. — **Plânge** + suf. *-ăcios.*

PLÂNGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *plângăreți, -e,* adj. **1.** Care este totdeauna gata să plângă; care plânge ușor; care se vaită, se plânge mereu; plângător, plângăcios. **2.** (Despre voce, glas etc.) Care aparține unui om plângăcios, care trădează pe omul plângăcios; plin de durere, tânguitor, trist, jalnic; plângător, plâns[2]. — **Plânge** + suf. *-ăreț.*

PLÂNGĂTÓR, -OÁRE, *plângători, -oare,* adj. **1.** Care plânge; plângăreț (**1**). G (Substantivat, f.; reg.) Bocitoare. **2.** Plângăreț (**2**). F (Despre sălcii, *p. ext.* despre alți arbori) Cu ramuri lungi, lăsate în jos. — **Plânge** + suf. *-ător.*

PLÁNGE, *plâng,* vb. III. **1.** Intranz. A vărsa lacrimi (de durere, de întristare, de emoție sau de bucurie); a lăcrima. **2.** Tranz. A boci, a jeli o persoană moartă, un lucru pierdut, o situație dureroasă, vărsând lacrimi, tânguindu-se. F A regreta o ființă sau un lucru pierdut (vărsând lacrimi). G Expr. *A-și plânge păcatele* = a se căi, a regreta ceva. F A avea milă de cineva, a deplânge pe cineva; a compătimi. G Expr. (Intranz.) *A-i plânge* (cuiva) *de milă* = a-i părea foarte rău de nenorocirea, de durerea cuiva. **3.** Refl. A-și arăta nemulțumirea, a se văita, a se tângui, a se lamenta, a se căina. F A face o reclamație, a înainta o plângere; a reclama. — Lat. **plangere.**

PLÁNGERE, *plângeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) plânge.* **1.** Plâns[1], jeluire, tânguire. G *Valea plângerii* = lumea, Pământul (considerate uneori ca loc de suferință). **2.** Sesizare a unui organ de jurisdicție în vederea exercitării controlului asupra unui act al administrației de stat ori a refuzului unui organ de a-și îndeplini atribuțiile legale. F Exprimare a unei nemulțumiri adresate unei autorități; (concr.) act prin care se face această încunoștințare; reclamație, jalbă, cerere. — V. **plânge.**

PLÂNS[1], *plânsuri,* s.n. Faptul de *a (se) plânge;* tânguire; (concr.) lacrimi; plânset, plânsoare. G Loc. adj. *De plâns* = care provoacă milă, vrednic de milă, jalnic. — V. **plânge.**

PLÂNS[2], -Ă, *plânși, -se,* adj. Care a plâns, care poartă urme de lacrimi. F (Despre glas) Plângăreț (**2**). — V. **plânge.**

PLÁNSET, *plânsete,* s.n. Plâns[1]; lamentație, văicăreală; (concr.) lacrimi. — **Plâns[1]** + suf. *-et.*

PLÂNSOÁRE, *plânsori,* s.f. **1.** (Rar) Plâns[1]. **2.** (Înv. și reg.) Cerere, jalbă. **3.** Nume dat în popor unor boli (de copii) care provoacă insomnii și plânset necontenit. — **Plâns[1]** + suf. *-oare.*

PLEÁFTURĂ s.f. v. **praftură.**

PLEAN, *pleanuri,* s.n. (Înv. și pop.) Pradă (de război), captură; rechiziție. F Jaf. F Grup de prizonieri, ceată de oameni robiți. — Din sl. **plěn.**

PLEASC interj. Onomatopee care imită zgomotul produs de limbă când se desprinde brusc de cerul-gurii (când se mănâncă cu lăcomie). — Onomatopee.

PLEÁSNĂ, *plesne,* s.f. **1.** (Pop.) Șfichi; *p. ext.* bici. G Expr. *A aduce* (pe cineva) *în pleasnă de bici* = a aduce (pe cineva) cu mare grabă, în cel mai scurt timp. F Zgomot produs de plesnirea biciului; lovitură, plesnitură de bici. **2.** (Reg.) Fir de care se prinde cârligul la capătul sforii de pescuit. **3.**

(Pop.) Iritație a mucoasei limbii și a cerului gurii (mai ales la copiii mici). — V. **plesni.**

PLEĂȘCĂ, *plești,* s.f. **1.** (Pop. și fam.) Câștig neașteptat (de obicei nemeritat) obținut fără muncă; chilipir. G Loc. adv. *De* (sau *pe) pleașcă* = de pomană, fără bani. **2.** (Înv.) Pradă (de război), jaf, captură; rechiziție. — Din bg., sb. **pljačka.**

PLEÁVĂ s.f. **I. 1.** Resturi de spice sau de păstăi rezultate din treieratul cerealelor sau al leguminoaselor. F Fig. Ceea ce este lipsit de valoare, de importanță; lucru de nimic. **2.** Fig. Om de nimic; lepădătură, drojdia societății. **II.** (Iht.) Plevușcă. — Din sl. **plěva.**

PLÉBE s.f. **1.** (În Roma antică) Categorie socială de oameni liberi lipsiți de drepturi civile și politice. **2.** (În Evul Mediu) Pătura cea mai săracă a populației orășenești din apusul Europei, aflată în afara ierarhiei feudale și care, alături de țărănime, a avut un rol important în revoluțiile din sec. XVI–XVII. **3.** (Livr.) Pătură socială fără drepturi, asuprită și exploatată; *p. ext.* mulțime, gloată. F Fig. Categorie socială declasată; drojdia societății. — Din fr. **plèbe,** lat. **plebs, -bis.**

PLEBEIÁN, -Ă, *plebeieni, -e,* s.m. și f., adj. (Livr.) **1.** Plebeu (**1**). **2.** Plebeu (**2**). [Pr.: *-be-ian*] — Din fr. **plébéien.**

PLEBEIANÍSM s.n. (Livr.) Comportament de plebeu, aer de plebeu. [Pr.: *-be-ia-*] — **Plebeian** + suf. *-ism.*

PLEBEIÁT s.n. (Rar) Stare, calitate de plebeu (**1**). [Pr.: *-be-iat*] — **Plebe** + suf. *-(i)at.*

PLEBÉIC, -Ă, *plebeici, -ce,* adj. (Rar) Al plebei (**1**), de plebe (**1**). [Pr.: *-be-ic*] — **Plebe** + suf. *-ic.*

PLEBÉU, -ÉE, *plebei, -ee,* s.m. și f., adj. **1.** (În Roma antică) (Persoană) care făcea parte din plebe (**1**), care aparținea plebei; plebeian (**1**). **2.** (Persoană) asuprită, exploatată, plebeian (**2**); (om) sărac, umil; *p. ext.* (om) de rând, lipsit de distincție, vulgar, grosolan. — Din lat. **plebeius.**

PLEBISCÍT, *plebiscite,* s.n. Consultare prealabilă a cetățenilor, care urmează să se pronunțe prin „da" sau „nu" asupra unui proiect de lege sau a unui act de stat de o importanță deosebită. [Pl. și: *plebisciturĭ*] — Din fr. **plébiscite.**

PLEBISCITÁR, -Ă, *plebiscitari, -e,* adj. (Rar) Care aparține plebiscitului, referitor la plebiscit. — Din fr. **plébiscitaire.**

PLECÁ, *plec,* vb. I. **I. 1.** Refl. și tranz. A (se) înclina (într-o parte sau în jos), a (se) îndoi, a (se) încovoia, a (se) coborî, a (se) apleca. G Expr. (Tranz.) *A-și pleca capul* (sau *fruntea, grumazul, genunchiul)* = a (se) supune, a (se) umili. *A (nu) avea unde să(-și) plece capul* (ori *trupul, oasele)* = a (nu) se (putea) odihni, a (nu) avea unde să se odihnească. *A(-și) pleca inima* = **a)** a da ascultare păsului, suferințelor cuiva; **b)** a arăta smerenie, evlavie față de cineva; **c)** a (se) dedica, a (se) închina. *A(-și) pleca urechea* = a asculta cu atenție, a lua în considerare. F Refl. A se înclina în fața cuiva în semn de respect, de admirație, de devotament, de spunere; a se închina. F A (se) culca la pământ, a (se) răsturna. **2.** Refl. (Despre aștri) A coborî (spre apus), a apune. F Fig. (Înv.) A decădea. **II.** Tranz. A supune unei influențe, unei puteri; a subjuga. F Refl. A ceda în fața unei forțe, a se supune. F Refl. (Pop.) A se îndupleca; a se milostivi. **III.** Intranz. **1.** A se pune în mișcare pentru a se îndepărta (de un loc), a părăsi pe cineva sau ceva spre a se duce în altă parte; a porni. F Spec. A porni într-o cursă sportivă. **2.** A avea începutul, punctul de pornire; a lua ca ipoteză. *Pleacă de la ideea că trebuie să reușească.* — Lat. **plicare.**

PLECÁRE, *plecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pleca;* înclinare; pornire, deplasare. G *Punct de plecare* = începutul unei acțiuni. G Loc. adj. și adv. *Gata de plecare* = pe punctul de a porni. *La plecare* = în momentul pornirii. F (Sport) Momentul în care se dă pornirea într-o cursă; start. F (Înv.) Înclinație, atracție, predispoziție. — V. **pleca.**

PLECÁT[1] s.n. **1.** Faptul de *a (se) pleca.* **2.** (Pop.; la pl.; în forma *plecate*) Indigestie, greață. — V. **pleca.**

PLECÁT[2]**, -Ă,** *plecați, -te,* adj. **1.** Îndreptat în jos sau într-o parte; încovoiat, curbat; aplecat. F Lăsat într-o parte; înclinat, povârnit. **2.** Supus, ascultător; modest, respectuos. **3.** Pornit dintr-un loc; absent; *fig.* dus pe gânduri. — V. **pleca.**

PLECĂCIÚNE, *plecăciuni,* s.f. Îndoire, înclinare a corpului în fața cuiva în semn de respect sau de salut; *p. ext.* supunere, ascultare, reverență, respect; modestie. G (În formule de salut) *Plecăciune, părinte!* — **Pleca** + suf. *-ăciune.*

PLECOPTÉR, *plecoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu aripile membranoase, având nervuri dese ca o rețea, cu corpul lățit, terminat cu două filamente lungi; (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **plécoptère.**

PLÉCTRU, *plectre,* s.n. Placă mică de metal, de os, de celuloid sau de alt material, cu care se ciupesc coardele unor instrumente muzicale. — Din fr. **plectre,** lat. **plectrum.**

PLED, *pleduri,* s.n. Pătură ușoară (și mai mică). — Din fr. **plaid.**

PLEDÁ, *pledez,* vb. I. Intranz. și tranz. A apăra o cauză în fața unei instanțe judecătorești. F P. gener. A susține o cauză, a apăra o idee, un interes; a milita pentru ceva. — Din fr. **plaider.**

PLEDÁNT, -Ă, *pledanți, -te,* adj. Care pledează o cauză în fața unei instanțe judecătorești. G *Avocat pledant* = avocat care are dreptul să susțină o cauză în fața unei instanțe judecătorești, în schimbul unui onorariu. — Din fr. **plaidant.**

PLEDÁRE, *pledări,* s.f. Acțiunea de *a pleda* și rezultatul ei. — V. **pleda.**

PLEDOARÍE, *pledoarii,* s.f. Expunere orală făcută de un avocat în fața unei instanțe judecătorești pentru apărarea cauzei uneia dintre părțile implicate în proces. F P. gener. Apărare, susținere orală sau scrisă a unei cauze, a unei idei, a unei teze etc. — Din fr. **plaidoirie.**

PLEIÁDĂ, *pleiade,* s.f. **1.** (La pl. art.) Grup de stele din Constelația Taurului; Cloșca-cu-Pui. **2.** Grup de persoane (ilustre) cu aceleași preocupări, idei etc. **3.** Totalitatea izotopilor aceluiași element chimic. F Grup de elemente cu proprietăți chimice asemănătoare. [Pr.: *ple-ia-*] — Din fr. **pléiade.**

PLEIN-AIR s.n. Pictură practicată în aer liber, în scopul sugerării atmosferei și a luminii specifice peisajului natural. [Pr.: *plenér*] — Cuv. fr.

PLEIOCÁZIU, *pleiocazii,* s.n. Inflorescență în cime, în care axele laterale sunt de aceeași lungime și dispuse în verticil. [Pr.: *ple-io-*] — Et. nec.

PLEISTOCÉN, -Ă, *pleistoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima epocă a cuaternarului, în care s-au extins hominizii (omul de Neanderthal și omul modern) și au avut loc glaciațiile. **2.** Adj. Care aparține epocii pleistocene (**1**), privitor la această epocă. [Pr.: *ple-is-*] — Din fr. **pléistocène.**

PLEN s.n. Totalitatea membrilor unei organizații sau ai unei adunări constituite; *p. ext.* adunare la care participă toți membrii. — Din lat. **plenum.**

PLENÁR, -Ă, *plenari, -e,* adj. **1.** (Despre ședințe, adunări, reuniuni) Care se ține cu participarea tuturor membrilor. F (Substantivat, f.) Consfătuire, adunare, ședință la care participă toți membrii unui for de conducere, ai unei organizații etc. **2.** Total, întreg, complet; desăvârșit, deplin. — Din lat. **plenarius.**

PLENIPOTÉNT, *plenipotenți,* s.m., adj. (Înv.) Plenipotențiar. — Din lat. **plenipotens, -ntis.**

PLENIPOTÉNȚĂ, *plenipotențe,* s.f. (Rar) Putere deplină, împuternicire dată cuiva pentru a acționa într-o anumită chestiune (în special în probleme care interesează două state); (concr.) act prin care se dă o astfel de împuternicire. — Din it. **plenipotenza.**

PLENIPOTENȚIÁR, *plenipotențiari,* s.m., adj. (Persoană) învestită cu puteri depline în a purta tratative și a încheia acorduri internaționale; plenipotent. G *Ministru plenipotențiar* = diplomat cu rang imediat inferior ambasadorului. [Pr.: *-ți-ar*] — Din fr. **plénipotentiaire.**

PLENISÓN, -Ă, *plenisoni, -e,* adj. (Despre vocale) Care are caracter silabic. — Din lat. **plenus** + **sonus.**

PLENITUDINÁR, -Ă, *plenitudinari, -e,* adj. (Livr.). Plenar. — **Plenitudine** + suf. *-ar.*

PLENITÚDINE s.f. Dezvoltare completă, integrală; deplinătate, totalitate; *p. ext.* desăvârșire. G *Plenitudine vocalică* = perceptibilitate sau audibilitate a unei vocale, putere sonoră a unei vocale. — Din fr. **plénitude,** lat. **plenitudo, -inis.**

PLENUÍ, *plenuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A jefui, a prăda. — **Plean** + suf. *-ui.*

PLEOÁPĂ, *pleoape,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două cute mobile ale pielii, mărginite de gene, care acoperă și protejează globul ocular în partea anterioară. **2.** (Înv. și pop.) Capac (la sicriu). [Var.: (**2**) **plioápă** s.f.] — Cf. bg. p o h l u p k a.

PLEOCROÍSM s.n. (Fiz.) Fenomen de modificare a culorii anumitor cristale când sunt privite prin transparență din diferite direcții; policroism. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléochroïsme.**

PLEONÁSM, *pleonasme,* s.n. Eroare de exprimare constând în folosirea alăturată a unor cuvinte, expresii, propoziții etc. care repetă în mod inutil aceeași idee. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléonasme.**

PLEONÁST s.n. Mineral de culoare neagră, care se prezintă sub formă de mase granulare sau în cristale cu multe fețe, cu conținut bogat în fier. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléonaste.**

PLEONÁSTIC, -Ă, *pleonastici, -ce,* adj. Care conține un pleonasm, privitor la pleonasm, cu pleonasme. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléonastique.**

PLEOSC interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de căderea unui corp moale (în apă) sau de lovirea unui corp (moale sau elastic) de un altul. — Onomatopee. Cf. sl. p l e s k ŭ.

PLEOSCĂÍ, *pleóscăi,* vb. IV. Intranz. A plescăi. [Var.: (reg.) **pleoșcăí** vb. IV] — **Pleosc** + suf. *-ăi.*

PLEOSCĂÍT, *pleoscăituri,* s.n. Faptul de *a pleoscăi;* plescăit. — V. **pleoscăi.**

PLEOSCĂITÚRĂ, *pleoscăituri,* s.f. Plescăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Plescăi** + suf. *-tură.*

PLEOȘCĂÍ vb. IV v. **pleoscăi.**

PLEOȘTÍ, *pleoștesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) lăsa în jos sau într-o parte (sub o greutate); a (se) deforma, a (se) lăbărța; a (se) turti, a (se) strivi. **2.** Tranz. A apleca, a lăsa în jos capul sau urechea. **3.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A deveni abătut, deprimat; a-și pierde elanul. — Din sb. **pljoštiti.**

PLEOȘTÍRE, *pleoștiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) pleoști* și rezultatul ei. **2.** (Arhit.) Raportul dintre săgeata și deschiderea unei bolți, a unei ogive etc. — V. **pleoști.**

PLEOȘTÍT, -Ă, *pleoștiți, -te,* adj. **1.** Lăsat într-o parte sau în jos; deplasat, deformat; turtit, strivit. F Aplecat prin dărăpănare, distrugere, năruire. **2.** Fig. (Fam.) Abătut, deprimat, descurajat, dezumflat. — V. **pleoști.**

PLESCÁIȚĂ s.f. v. **plescaviță.**

PLESCÁVIȚĂ, *plescavițe,* s.f. (Pop.) **1.** Numele unor boli de piele care se manifestă prin bube, răni, puroi; spuzeală, erupție. **2.** (Bot.; în forma *plescaiță)* Plantă erbacee cu frunze ovale, târâtoare, cu flori albe, care crește prin locuri umede și umbroase *(Malachium aquaticum).* [Var.: **plescáiță** s.f.] — Din sb. **pljuskavice.**

PLESCĂÍ, *pléscăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A mânca cu zgomot; a scoate un sunet caracteristic, desprinzând brusc buzele una de alta sau limba de cerul-gurii (în semn de plăcere); a pleoscăi. **2.** A scoate un sunet caracteristic prin pocnirea sau plesnirea unui corp (elastic) de altul sau prin lovirea de ceva tare; a pleoscăi. **3.** (Despre lichide, substanțe vâscoase etc.) A se lovi sau a fi lovit de sau cu un corp tare, producând un zgomot caracteristic; a pleoscăi. — **Pleasc** + suf. *-ăi.*

PLESCĂÍRE, *plescăiri,* s.f. Acțiunea de *a plescăi* și rezultatul ei; plescăit. — V. **plescăi.**

PLESCĂÍT, *plescăituri,* s.n. **1.** Zgomot făcut de cineva cu gura când mănâncă repede și lacom; sunet produs prin desprinderea bruscă a limbii de cerul-gurii sau a buzelor una de alta, prin care se exprimă mirarea, plăcerea, admirația. **2.** Zgomot produs de un lichid sau de o substanță vâscoasă care se lovește sau care este lovită de un corp tare; plescăire, plescăitură; pleoscăit. **3.** (Rar) Pocnet. — V. **plescăi.**

PLESCĂÍTURĂ, *plescăituri,* s.f. Plescăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Plescăi** + suf. *-tură.*

PLESIOZÁUR, *plesiozauri,* s.m. (La pl.) Gen de reptile acvatice din jurasic, care aveau lungimea de 3–5 m, cu gâtul lung, cu trunchiul gros, cu numeroase vertebre cervicale și cu membre în formă de vâsle, puternic dezvoltate; (și la sg.) reptilă care face parte din acest gen. [Pr.: *-si-o-za-ur.* — Var.: **pleziozáur** s.m.] — Din fr. **plésiosaure,** lat. **plesiosaurus.**

PLÉSNET, *plesnete,* s.n. **1.** Sunet scurt, brusc și puternic, produs de obiecte care izbesc violent aerul sau alte corpuri; plesnitură. F (Rar) Zgomot produs de un obiect care se sparge sau crapă. **2.** (Rar) Lovitură (de bici). — **Plesni** + suf. *-et.*

PLESNÍ, *plesnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A crăpa, a se sparge (cu violență și de obicei cu zgomot) din cauza unei lovituri, a unei presiuni prea mari, a unei variații de temperatură etc.; *spec.* a exploda. G Expr. *A plesni de...* = a nu mai putea de..., a fi (prea) plin de... F (Despre muguri, boboci) A începe să iasă, a se desface. F (Despre abcese) A se deschide, a se desface, a se sparge. **2.** Intranz. A crăpa producând fisuri, a căpăta fisuri, crăpături. G Expr. *A-i plesni cuiva obrazul de rușine* = a-i fi cuiva foarte rușine. **3.** Intranz. A se rupe (prin întindere, prin solicitare prea mare, prin uzare etc.). **4.** Intranz. și tranz. A izbi un obiect (sau aerul) cu un corp elastic, în special cu un bici; a pocni cu zgomot două obiecte unul de altul. G Expr. (Intranz.) *Cât ai plesni din bici* (sau *din palme)* = foarte repede, într-o clipă, pe dată, imediat. **5.** Tranz. A izbi, a lovi, a bate. G Expr. (Fam.) *A plesni* (pe cineva) *în pălărie* = a ironiza (pe cineva). *A o plesni bine* = a spune ceva foarte potrivit într-o anumită situație, într-un anumit moment. *Unde-o plesnești și unde crapă,* se spune atunci când se obțin cu totul alte rezultate decât cele așteptate. (Intranz.) *A-i plesni* (ceva) *în* (sau *prin) cap* (sau *în minte, prin gând)* = a-i veni pe neașteptate o idee năstrușnică; a-i trece (deodată) prin minte. F Fig. A nimeri, a potrivi. F A lovi ușor, a împinge. F Refl. A se izbi cu zgomot de un obiect. [Var.: **plezní** vb. IV] — Din sl. **plesnonti.**

PLESNÍRE s.f. Acțiunea de *a plesni* și rezultatul ei. F Rupere bruscă produsă în pereții unui vas, ai unui tub sau ai unei piese ca efect al presiunii interioare, al unei variații de temperatură etc. [Var.: **plezníre** s.f.] — V. **plesni.**

PLESNÍT[1] s.n. Faptul de *a plesni.* [Var.: **pleznít** s.n.] — V. **plesni.**

PLESNÍT[2]**, -Ă,** *pesniți, -te,* adj. Care a crăpat, s-a spart, s-a despicat. F Care are crăpături, fisuri. [Var.: **pleznít, -ă** adj.] —V. **plesni.**

PLESNITOÁRE, *plesnitori,* s.f. **1.** (Reg.) Șfichiul biciului; pleasnă. **2.** Jucărie care, prin învârtire, produce un zgomot puternic. **3.** (Înv. și reg.) Disc, verigă care se pune între capătul osiei carului și roată pentru a împiedica frecarea acestora. **4.** Plantă erbacee din familia cucurbitaceelor, cu flori galbene, al cărei fruct, la maturitate, plesnește cu zgomot și aruncă semințele la distanță *(Ecballium elaterium).* [Var.: **pleznitoáre** s.f.] —**Plesni** + suf. *-toare.*

PLESNITÚRĂ, *plesnituri,* s.f. Faptul de *a plesni;* lovire, izbire; zgomot produs de anumite lovituri. F Crăpătură, fisură. [Var.: **pleznitúră** s.f.] — **Plesni** + suf. *-tură.*

PLEȘ, PLEÁȘĂ, *pleși, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv. și reg.) Chel, pleșuv. **2.** Adj. (Despre dealuri, munți, soluri etc.) Lipsit de vegetație, sterp, gol. **3.** S.f. Porțiune a muntelui lipsită de vegetație; pleșuvie. — Din sl. **plěši.**

PLEȘCÁR, -Ă, *pleșcari, -e,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care umblă după chilipiruri; chilipirgiu, pleșcaș (**2**). — **Pleașcă** + suf. *-ar.*

PLEȘCÁȘ, *pleșcași,* s.m. (Reg.) **1.** Jefuitor. **2.** Pleșcar. — **Pleașcă** + suf. *-aș.*

PLEȘCUÍ, *pleșcuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla după chilipir, după câștig fără muncă. — **Pleașcă** + suf. *-ui.*

PLEȘCUÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a pleșcui;* chilipir. — V. **pleșcui.**

PLEȘÚG, -Ă adj. v. **pleșuv.**

PLEȘÚV, -Ă, *pleșuvi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Chel. **2.** (Despre soluri, munți etc.) Lipsit de vegetație, fără arbori; (despre ogoare) fără semănături; *p. ext.* uscat, sterp, arid. F (Despre arbori) Fără frunze, desfrunzit. [Var.: (reg.) **pleșúg, -ă** adj.] — Din bg. **pleșiv.**

PLEȘUVÍ, *pleșuvesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A cheli. **2.** Refl. (Despre munți, dealuri, soluri etc.) A rămâne fără vegetație. — Din **pleșuv.**

PLEȘUVÍE, *pleșuvii,* s.f. **1.** Lipsă a părului de pe cap ca urmare a căderii lui; boală care pricinuiește această cădere; chelie. **2.** Porțiune a capului rămasă fără păr; chelie. **3.** Porțiune a unui munte lipsită de vegetație. — **Pleșuv** + suf. *-ie.*

PLEȘUVÍRE s.f. Acțiunea de *a pleșuvi* și rezultatul ei; pleșuvit. — V. **pleșuvi.**

PLEȘUVÍT, -Ă, *pleșuviți, -te,* adj. Chel. — V. **pleșuvi.**

PLÉTE s.f. pl. **1.** Părul capului crescut lung, purtat liber sau împletit în cozi; *p. ext.* păr (nearanjat, necoafat). **2.** (Reg.) Mănunchi de fuior. — Din sl. **pletь.**

PLÉTER, *pletere,* s.n. Gard pescăresc construit din stuf, din nuiele de alun ori de salcie și instalat de-a lungul malurilor, în albia majoră a râurilor etc., pentru a opri trecerea peștelui dintr-o baltă într-un râu. — Din sb. **pleter.**

PLETÍNĂ, *pletine,* s.f. Navă mică remorcată, destinată transportului mărfurilor pe căi de navigație cu adâncimi mici. [Acc. și: *plétină*] — Cf. p i l o ț i n ă.

PLÉTORĂ s.f. **1.** Cantitate de sânge sau de lichide depășind valorile normale în întreg organismul sau numai în numite părți ale lui; stare morbidă provocată de această supraîncărcare și care se manifestă prin roșeața pielii și a mucoaselor, palpitații, puls accelerat, respirație scurtă etc. **2.** Cantitate mare de obiecte sau de ființe (lipsite de valoare). G *Pletoră semantică* = aglomerare (excesivă) de sensuri la unele cuvinte. — Din fr. **pléthore.**

PLETÓRIC, -Ă, *pletorici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are prea mult sânge. **2.** Care este în număr prea mare; supraabundent. — Din fr. **pléthorique.**

PLETÓS, -OÁSĂ, *pletoși, -oase,* adj. **1.** Cu plete mari, cu păr lung și bogat; *p. ext.* (despre bărbați; adesea substantivat; peior.) cu părul lăsat să crească excesiv de lung. F (Despre unele animale) Cu coama lungă și bogată. **2.** (Despre plante) Cu tulpinile, ramurile sau frunzele lungi, stufoase, aplecate în jos. — **Pleată** + suf. *-os.*

PLEU, *pleuri,* s.n. (Reg.) Tinichea. — Din magh. **pléh,** sb. **pleh.**

PLEURÁL, -Ă, *pleurali, -e,* adj. Care ține de pleură, privitor la pleură. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleural.**

PLÉURĂ, *pleure,* s.f. Membrană seroasă care învelește plămânii și căptușește pereții cavității toracice. [Pr.: *ple-u-*] — Din lat., ngr., it. **pleura,** fr. **pleure.**

PLEUREZÍE, *pleurezii,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a pleurei pulmonare, însoțită adesea de o abundentă secreție de lichid seros, purulent sau hemoragic. G *Pleurezie purulentă* = piotorax. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurésie.**

PLEURÍTĂ, *pleurite,* s.f. Boală care constă în inflamația uscată a pleurei pulmonare, fără apariția lichidului în cavitatea pleurală. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurite.**

PLEURÍTIC, -Ă, *pleuritici, -ce,* adj. Specific pleureziei; cauzat de pleurezie. F (Substantivat) Persoană care suferă de pleurezie. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurétique.**

PLEURODINÍE, *pleurodinii,* s.f. Durere acută, de natură inflamatorie, în regiunea nervilor intercostali. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurodynie.**

PLEUROPNEUMONÍE, *pleuropneumonii,* s.f. Pneumonie care afectează și pleura adiacentă zonei pulmonare bolnave. [Pr.: *ple-u-ro-pne-u-*] — Din fr. **pleuropneumonie.**

PLEUROSCÓP, *pleuroscoape,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia se examinează vizual cavitatea pleurală. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleuroscope.**

PLEUROSCOPÍE, *pleuroscopii,* s.f. Examinare vizuală a cavității pleurale cu ajutorul pleuroscopului. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleuroscopie.**

PLEUROTOMÍE, *pleurotomii,* s.f. Deschidere a cavității pleurale în scopul evacuării puroiului colectat în această cavitate sau în vederea explorării acestei cavități. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurotomie.**

PLEVÁIȚĂ, *plevaițe,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia compozeelor, cu tulpina lânoasă și ramificată de la bază, cu flori mici, roz-violacee sau roșii-purpurii, persistente, care cresc în regiunile de stepă și de silvostepă; imortelă *(Xeranthemum annuum* și *foetidum).* [Pr.: *-va-i-*] — Et. nec.

PLÉVIȚĂ, *plevițe,* s.f. (Reg.) Placă de fier care îmbracă partea de jos a leucii. F Bucată de fier care se bate în cuie sau în nituri pentru a acoperi o crăpătură la vase, la albii etc. — **Pleu** + suf. *-iță.*

PLEVÚȘCĂ, *plevuști,* s.f. **1.** Peștișor de baltă din familia ciprinidelor, cu corpul lung de 6–10 cm, acoperit cu solzi mărunți, cu capul verde-cafeniu, spinarea galbenă-verzuie și cu luciu metalic pe restul corpului *(Leucaspius delineatus); p. gener.* nume dat peștilor mărunți de orice specie. **2.** Fig. Grup de oameni de puțină însemnătate. [Pl. și: *plevușt*e] — **Pleavă** + suf. *-ușcă.*

PLEX, *plexuri,* s.n. Țesut format din fibre nervoase sau din vase sangvine împletite nesistematizat între ele, care se află în diferite puncte ale organismului. G *Plex solar* = plex care se găsește în cavitatea abdominală, lângă stomac. — Din lat., fr. **plexus.**

PLÉXIGLAS s.n. Masă plastică transparentă și incasabilă, din care se fac diferite obiecte rezistente la șocuri și la trepidații; sticlă organică, stiplex, polimetacrilat. — Din germ. **Plexiglas,** fr. **plexiglas.**

PLEZANTERÍE, *plezanterii,* s.f. (Înv.) Lucru amuzant; vorbă, discuție ușoară, amuzantă. — Din fr. **plaisanterie.**

PLEZIOZÁUR s.m. v. **plesiozaur.**

PLEZÍR, *pleziruri,* s.n. Plăcere (**1**). — Din fr. **plaisir.**

PLEZNÍ vb. IV v. **plesni.**

PLEZNÍRE s.f. v. **plesnire.**

PLEZNÍT[1] s.n. v. **plesnit**[1].

PLEZNÍT[2]**, -Ă** adj. v. **plesnit**[2].

PLEZNITOÁRE s.f. v. **plesnitoare.**

PLEZNITÚRĂ s.f. v. **plesnitură.**

PLIÁ, *pliez,* vb. I. Tranz. A îndoi o hârtie, o țesătură etc. suprapunând părțile într-o anumită ordine; a împături. [Pr.: *pli-a*] — Din fr. **plier.**

PLIÁBIL, -Ă, *pliabili, -e,* adj. Care poate fi pliat, ușor de pliat. [Pr.: *pli-a-*] — Din fr. **pliable.**

PLIÁJ s.n. **1.** Pliere (**1**). **2.** Operațiune de împachetare a parașutei în vederea lansării. [Pr.: *pli-aj*] — Din fr. **pliage.**

PLIÁNT, -Ă, *plianți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre obiecte) Care poate fi îndoit și împăturit (micșorându-și suprafața). **2.** S.n. Tipăritură conținând fotografii, prospecte, cataloage, informații etc. imprimate pentru reclamă, îndoită de mai multe ori pentru comoditatea utilizării. [Pr.: *pli-ant*] — Din fr. **pliant.**

PLIÁT, -Ă, *pliați, -te,* adj. Îndoit, împăturit. [Pr.: *pli-at*] — V. **plia.**

PLIC, *plicuri,* s.n. Obiect confecționat dintr-o hârtie împăturită în chip special și lipită pe trei părți, pentru a închide o scrisoare, un act etc. (în vederea expedierii lor); obiectul împreună cu scrisoarea, actul etc. pe care le conține. — Din ngr. **plíkos,** it. **plico.**

PLÍCĂ, *plice,* s.f. Cută a pielii sau a mucoasei pereților anatomici. — Din lat. **plica.**

PLICI[1] interj., (**2**) *pliciuri,* s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de apă când se lovește de un obiect solid, de o lovitură (aplicată cuiva pe piele) etc.; pleosc. **2.** S.n. Paletă cu coadă lungă pentru omorât muște, țânțari etc. — Onomatopee.

PLICI[2]**,** *plicesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A pliciui. — Din **plici**[1].

PLICIUÍ, *pliciuiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A face plici[1]; a plici[2]. — **Plici**[1] + suf. *-ui.*

PLICIUÍRE, *pliciuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a pliciui* și rezultatul ei; plescăit. — V. **pliciui.**

PLICTICÓS, -OÁSĂ, *plicticoși, -oase,* adj. Plictisitor. — Din ngr. **pliktikós.**

PLICTÍS s.n. Plictiseală. [Acc. și: *plíctis*] — Din **plictisi** (derivat regresiv).

PLICTISEÁLĂ, *plictiseli,* s.f. **1.** Stare sufletească apăsătoare, ușoară depresie morală provocată de singurătate, de lipsa de ocupație sau de o ocupație neatrăgătoare, de monotonie etc.; gol sufletesc, urât, plictis. **2.** Enervare, necaz, supărare. — **Plictisi** + suf. *-eală.*

PLICTISÍ, *plictisesc,* vb. IV. **1.** Refl. A suferi, a fi cuprins de plictiseală, a avea un gol sufletesc; a-i fi urât, a lâncezi. F A se sătura (de cineva sau de ceva), a nu-i mai face plăcere. **2.** Tranz. A supăra, a enerva, a irita, a agasa. — Din ngr. **éplixa** (aor. lui *plissó).*

PLICTISÍT, -Ă, *plictisiți, -te,* adj. **1.** Care este stăpânit de plictiseală (**1**), care exprimă sau manifestă plictiseală. **2.** Enervant, agasat, supărat. — V. **plictisi.**

PLICTISITÓR, -OÁRE, *plictisitori, -oare,* adj. **1.** Care plictisește (**1**); neinteresant, searbăd, anost; plicticos. **2.** Supărător, enervant, agasant; plicticos. — **Plictisi** + suf. *-tor.*

PLICULÉȚ, *pliculețe,* s.n. Diminutiv al lui *plic.* — **Plic** + suf. *-uleț.*

PLIÉ, *plieuri,* s.n. (Cor.) Îndoire lentă a picioarelor cu genunchii în afară, urmată de întinderea lor. — Din fr. **plié.**

PLIÉRE, *plieri,* s.f. Acțiunea de *a plia.* **1.** Operație manuală sau mecanizată de îndoire și de așezare în pliuri a hârtiei sau a materialelor textile; pliaj. **2.** Îndoire cu 180° a unei table de-a lungul unei linii drepte sau curbe. [Pr.: *pli-e-*] — V. **plia.**

PLIMBÁ, *plimb,* vb. I. **1.** Refl. A umbla în voie dintr-un loc într-altul pentru a se recrea, a face mișcare, a lua aer etc. G Expr. *A se plimba ca vodă prin lobodă* = a umbla în toate părțile fără nicio piedică. (Fam.) *Du-te de te plimbă* = vezi-ți de treabă, du-te și lasă-mă-n pace. F Tranz. A duce, a purta (oameni sau animale); a scoate și a însoți pe cineva la plimbare. **2.** Tranz. A mișca un obiect încoace și încolo, a trece dintr-o parte în alta. [Var.: (reg.) **preumblá, primblá** vb. I] — Lat. **perambulare.**

PLIMBÁRE, *plimbări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) plimba;* mers în voie pentru a se recrea, a lua aer etc. G Expr. (Fam.) *A trimite* (pe cineva) *la plimbare* = **a)** a se dispensa de serviciile cuiva, a se descotorosi de cineva; **b)** a nu sta la discuție (cu cineva), a da afară; a concedia. F Călătorie (de agrement), drum; peregrinare, umblătură. **2.** (Înv.; concr.) Loc de promenadă. [Var.: (reg.) **preumbláre, primbláre** s.f.] — V. **plimba.**

PLIMBÁT s.n. Faptul de *a (se) plimba.* — V. **plimba.**

PLIMBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *plimbăreți, -e,* adj. Căruia îi place să se plimbe (mult), să umble (fără rost), să hoinărească. — **Plimba** + suf. *-ăreț.*

PLIMBĂRÍCĂ, *plimbărici,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *plimbare.* — **Plimbare** + suf. *-ică.*

PLIN, -Ă, (**I**) *plini, -e,* adj., (**II**) *plinuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre vase, încăperi, recipiente etc.) Care este umplut cu ceva, în care se află ceva până la limită. G Expr. *Plin ochi* = umplut până la limita capacității. *A fi plin de sine* (sau *de el)* = a avea o părere foarte bună despre sine, a fi încrezut, îngâmfat. *A-i fi* (cuiva) *paharul plin,* se spune despre cineva care a îndurat prea multe necazuri și nu le mai poate suporta. F (Despre arme de foc) În care au fost introduse cartușe; încărcat. **2.** Fără goluri; întreg, compact, masiv. F Întreg, deplin, neștirbit. G *Profesor plin* = profesor universitar titular, cu toate titlurile și drepturile prevăzute de lege. *Catedră plină* = catedră care are numărul de ore prevăzut de regulament. **3.** Care cuprinde, conține, are ceva în cantitate sau în număr mare. F (Despre ochi) Năpădit, inundat de lacrimi. **4.** Care este acoperit, încărcat total sau parțial cu ceva. F Murdar, mânjit, uns (cu ceva). **5.** (Despre ființe, corpul lor sau părți ale corpului) Cu forme rotunde, durdulii; grăsuț. **6.** Care are amploare, intensitate; desăvârșit. G *Lună plină* = lună perfect rotundă, aflată în faza ei maximă. *Voce plină* = voce sonoră, cu volum. G Expr. *În plin(ă)...* = în mijlocul..., în miezul..., în toiul... **II.** S.n. Ceea ce umple un vas, o cavitate, un spațiu etc.; conținut, cuprins. G *Plinul conductei* = cantitate de fluid care rămâne în permanență într-o conductă de transport. G Loc. adv. *Din plin* = din abundență. G Loc. adj. și adv. *În plin* = în centru, la țintă. G Loc. prep. *În plinul...* = în mijlocul...; *p. ext.* în toiul... Expr. *A-i merge cuiva în plin* = a-i merge cuiva bine, a avea succes, a reuși, a izbândi. *A da o lovitură* (sau *a lovi, a nimeri*) *în plin* = a nimeri bine ținta vizată, a-și ajunge scopul. *A-i ieși* (cuiva) *cu plin(ul)* = a-i ieși cuiva în cale cu un vas plin (fapt considerat în credința populară ca semn prielnic). *A face plinul* = a umple cu benzină până la refuz rezervorul unei mașini. — Lat. **plenus.**

PLINĂTÁTE s.f. Calitatea de a fi deplin, întreg; integritate, totalitate, plenitudine. — **Plin** + suf. *-ătate.*

PLINÍ, *plinesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A aduce sau a ajunge la îndeplinire, a (se) îndeplini. — V. **plin.**

PLINÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) plini;* îndeplinire, realizare. — V. **plini.**

PLINIȘÓR, -OÁRĂ, *plinișori, -oare,* adj. (Rar) Plinuț. — **Plin** + suf. *-ișor.*

PLÍNTĂ, *plinte,* s.f. **1.** Piesă de lemn, de piatră, de mozaic, de material plastic etc. care se aplică la partea de jos a pereților unei încăperi pentru a-i apăra împotriva loviturilor și a umezelii sau pentru a acoperi rostul dintre pardoseală și perete. **2.** Partea de jos a unei clădiri, a unei sobe, a unui zid, ieșită mai în afară și formând un mic soclu. **3.** Bloc paralelipipedic de piatră sau de zidărie, pe care se reazemă o coloană sau un piedestal. — Din fr. **plinthe.**

PLINÚȚ, -Ă, *plinuți, -te,* adj. Diminutiv al lui *plin;* plinișor. — **Plin** + suf. *-uț.*

PLIOÁPĂ s.f. v. **pleoapă.**

PLIOCÉN, -Ă, *plioceni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține neogenului, care se referă la neogen. **2.** S.n. Etajul superior al neogenului, reprezentat, în partea de vest a Europei, prin depozite marine, iar în cea de est prin depozite lacustre și uneori prin zăcăminte de cărbuni și petrol. **3.** S.n. Serie de strate geologice din pliocen (**2**). [Pr.: *pli-o-*] — Din fr. **pliocène.**

PLIROFORÍE, *pliroforii,* s.f. (Înv.) Informaţie, lămurire, deslușire. — Din ngr. **pliroforía.**

PLIROFORISÍ, *pliroforisesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) lămuri, a (se) documenta; a (se) convinge. — Din ngr. **plirofórisa** (aor. lui *pliroforó).*

PLISÁ, *plisez,* vb. I. Tranz. A îndoi o ţesătură, o hârtie etc. în cute regulate, înguste şi dese. — Din fr. **plisser.**

PLISÁJ s.n. (Rar) Pliseu. — Din fr. **plissage.**

PLISÁRE s.f. Acţiunea de *a plisa* şi rezultatul ei; *spec.* călcare cu pliuri. — V. **plisa.**

PLISÁT, -Ă, *plisaţi, -te,* adj. Care are pliseuri. — V. **plisa.**

PLISC, *pliscuri,* s.n. **1.** Partea anterioară, lunguiaţă şi cornoasă, a gurii păsărilor; cioc, clonţ. F Fig. (Peior.) Gură (la om). **2.** P. anal. Capătul ascuţit sau lunguieţ, în formă de cioc, al unui obiect; vârf. **3.** Compus: *pliscul-cocorului* (sau *-cucoarei)* = mică plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori roşii sau albe şi cu fructul ascuţit ca un cioc de barză *(Erodium cicutarium).* — Et. nec.

PLISCÁRIŢĂ, *pliscariţe,* s.f. (Bot.; reg.) **1.** Pălăria-cucului *(Geranium pyrenaicum).* **2.** Ciocul-berzei *(Geranium lucidum).* — **Plisc** + suf. *-ariţă.*

PLISCUŞÓR, *pliscuşoare,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *plisc.* — **Plisc** + suf. *-uşor.*

PLISÉU, *pliseuri,* s.n. Cută sau grup de cute înguste, regulate şi dese, obţinute prin plisare; plisaj. — Din fr. **plissé.**

PLÍTĂ, *plite,* s.f. Placă de fontă, cu ochiuri acoperite cu rotiţe, care constituie partea de deasupra a unei maşini de gătit; *p. ext.* maşină de gătit. F Aparat electric de laborator care serveşte la încălzirea directă a vaselor de sticlă cu fund plat; încălzitor electric de laborator. — Din rus., ceh. **plita,** ucr. **plyta.**

PLIU, *pliuri,* s.n. Cută adâncă făcută la un obiect de îmbrăcăminte, deosebită de pliseu prin faptul că îndoiturile ţesăturii se presează mai puţin. F Pliseu. — Din fr. **pli.**

PLIÚRD, -Ă, *pliurzi, -de,* adj. (Reg.; despre oameni) Lipsit de judecată; prost; zăpăcit. — Et. nec.

PLIVÍ, *plivesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A distruge buruienile de pe terenuri cultivate. F A smulge, a stârpi o buruiană. **2.** A tăia sau a rupe lăstarii şi cârceii de prisos de la viţa-de-vie sau de la pomi, folosind mijloace manuale, mecanice sau chimice. — Din bg. **plevja.**

PLIVÍRE, *pliviri,* s.f. Faptul de *a plivi;* curăţare de buruieni; plivit[1]. — V. **plivi.**

PLIVÍT[1], *plivituri,* s.n. Plivire. — V. **plivi.**

PLIVÍT[2], *pliviţi, -te,* adj. **1.** (Despre terenuri sau plante cultivate) Curăţat de buruieni. **2.** (Despre pomi, vie, plante) Curăţat de lăstari, de cârceii, de frunzele etc. care sunt de prisos. — V. **plivi.**

PLIVITÓR, -OÁRE, *plivitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care plivește. **2.** S.f. (Rar) Instrument cu care se plivește. — **Plivi** + suf. *-tor.*

PLIVITÚRĂ, *plivituri,* s.f. Mulţime de buruieni plivite şi adunate grămadă. — **Plivi** + suf. *-tură.*

PLOÁIE, *ploi,* s.f. **1.** Precipitaţie atmosferică sub formă de picături de apă provenite din condensarea vaporilor din atmosferă. G Loc. adv. *Pe ploaie* = în timp ce plouă. *În* (sau *sub) ploaie* = în bătaia ploii. G Expr. (Fam.) *Apă de ploaie,* se zice despre o afirmaţie lipsită de conţinut şi de temei, despre o acţiune neserioasă etc. (Fam.) *A(-şi* sau *a-i) aranja ploile* = a(-şi) pregăti terenul, a(-şi) face atmosferă favorabilă, a(-şi) rezolva treburile, afacerile. *A se lumina a ploaie* = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunţă venirea ploii. F Picătură de ploaie (**1**). F P. anal. Ceea ce vine (sau cade) în cantitate mare, ceea ce se revarsă, ceea ce este abundent. *O ploaie de săgeţi.* G (Astron.) *Ploaie de stele* = abundenţă de stele căzătoare venind din aceeaşi parte a cerului. **2.** Alice mărunte pentru vânat păsări şi animale mici. [Pr.: *ploa-ie*] — Lat. ***plovia** (=*pluvia).*

PLOCÁDĂ s.f. v. **pocladă.**

PLOCÁT s.n. v. **pocladă.**

PLOCÁTĂ s.f. v. **pocladă.**

PLOCÓN, *plocoane,* s.n. **1.** (În timpul dominaţiei otomane în Ţările Române) Dar făcut în semn de recunoaştere a suzeranităţii otomane. **2.** Dar, cadou (oferit pentru a obţine o favoare). G Expr. *A duce* (sau *a aduce, a trimite* etc. pe cineva) *plocon* (cuiva) = a prezenta pe cineva cuiva, a pune pe cineva în faţa cuiva. F Spec. Dar care se dă naşilor (la nuntă, la botez sau în anumite ocazii). **3.** (Înv.) Jertfă, ofrandă. **4.** (Şi în sintagma *plocon de nume)* Denumire dată, în Evul Mediu, în Ţările Române, unor dări sau daruri, devenite apoi obligaţii ale birnicilor. [Var.: **poclón** s.n.] — Din sl. **poklonŭ.**

PLOCONÁŞ, *ploconaşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *plocon.* — **Plocon** + suf. *-aş.*

PLOCONEÁLĂ, *ploconeli,* s.f. Ploconire; linguşire, umilire. — **Ploconi** + suf. *-eală.*

PLOCONÍ, *ploconesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se înclina, a se pleca cu respect, cu multă umilinţă înaintea cuiva; a saluta cu politeţe (exagerată). **2.** A arăta o admiraţie servilă pentru cineva sau ceva; a se linguşi, a se umili, a se căciuli. — Din sl. **pokloniti (sen).**

PLOCONÍRE, *ploconiri,* s.f. Acţiunea de *a se ploconi* şi rezultatul ei; închinăciune, plecăciune; linguşire, umilire, servilism; ploconeală. — V. **ploconi.**

PLOD, (**1**) *plozi,* s.m., (**2**) *ploduri,* s.n. **1.** S.m. (Pop. şi fam.) Copil (mic). **2.** S.n. (Pop.) Germen, embrion; rod. — Din sl. **plodŭ.**

PLODÍ, *plodesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A naşte (pui mulţi); a procrea, a prăsi. — Din sl. **ploditi.**

PLODÍRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a plodi.* — V. **plodi.**

PLOICÍCĂ, *ploicele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *ploaie* (**1**); ploaie puţină şi de scurtă durată; ploiţă, ploişoară. [Pr.: *plo-i-*] —**Ploaie** + suf. *-icică.*

PLOIÉR, (**1**) *ploiere,* s.n., (**2**) *ploieri,* s.m. **1.** (Reg.) Umbrelă. **2.** S.m. Pasăre călătoare de mărimea unei turturele, cu fruntea bombată, cu picioare lungi, lipsite de degetul posterior, cu coada scurtă şi cu pene variat colorate, care trăieşte la marginea bălţilor *(Charadrius apricarius).* [Pr.: *plo-ier*] — **Ploaie** + suf. *-ar.*

PLOIEŞTEÁN, -Ă, *ploieşteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Ploieşti. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Ploieşti sau ploieştenilor (**1**), referitor la municipiul Ploieşti ori la ploieşteni. [Pr.: *plo-ieş-*] — **Ploieşti** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PLOIEŞTEÁNCĂ, *ploieştence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Ploieşti. [Pr.: *plo-ieş-*] — **Ploieştean** + suf. *-că.*

PLOIÓS, -OÁSĂ, *ploioşi, -oase,* adj. Cu (multă) ploaie; în care plouă (mult), favorabil ploilor. [Pr.: *plo-ios*] — **Ploaie** + suf. *-os.*

PLOIŞOÁRĂ, *ploişoare,* s.f. (Rar) Ploicică. [Pr.: *plo-i-*] — **Ploaie** + suf. *-işoară.*

PLOÍŢĂ, *ploiţe,* s.f. **1.** (Rar) Ploicică. **2.** Dantelă făcută cu croşeta. **3.** (Reg.; cu sens colectiv) Bomboane mici colorate, folosite la ornatul colivei. — **Ploaie** + suf. *-iţă.*

PLOMBÁ, *plombez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata şi a astupa o carie dentară cu o plombă, a pune o plombă. **2.** A construi un imobil între două clădiri între care urmează să se încadreze. **3.** A astupa gropile dintr-o îmbrăcăminte rutieră cu agregate minerale, legate de obicei cu un liant bituminos. — Din fr. **plomber.**

PLOMBAGÍNĂ s.f. Grafit. F Hârtie acoperită cu grafit, folosită pentru multiplicarea textelor la maşina de scris; indigo. — Din fr. **plombagine.**

PLOMBÁJ, *plombaje,* s.n. Plombare. — Din fr. **plombage.**

PLOMBÁRE, *plombări,* s.f. Acţiunea de *a plomba* şi rezultatul ei; plombaj. G *Plombare osoasă* = umplere a unei cavităţi osoase cu material organic sau anorganic. — V. **plomba.**

PLÓMBĂ, *plombe,* s.f. **1.** Lucrare executată de dentist pentru a astupa o carie dentară; (concr.) material special alcătuit din amalgam, porţelan etc., folosit pentru această lucrare. **2.** Imobil construit în spaţiul rămas liber dintre două clădiri. — Din germ. **Plombe.**

PLOMBÍNĂ, *plombine,* s.f. Fir cu plumb folosit la măsurătorile topografice subterane. — Din it. **plombino** (după *plumb).*

PLONJÁ, *plonjez,* vb. I. Intranz. (Adesea fig.) A executa un plonjon. F A sări în apă (de la trambulină), efectuând un plonjon. F A se lăsa la fundul apei, a se scufunda. — Din fr. **plonger.**

PLONJÁRE, *plonjări,* s.f. Acţiunea de *a plonja* şi rezultatul ei; plonjeu (**2**). — V. **plonja.**

PLONJÉU, (**1**) *plonjee,* (**2**) *plonjeuri,* s.n. **1.** Parte a parapetului unei lucrări de fortificaţie peste care apărătorul poate trage asupra duşmanului. **2.** Plonjare. — Din fr. **plongée.**

PLONJÓN, *plonjoane,* s.n. Formă specială de salt, cu sau fără obiect de joc, practicată în unele sporturi (fotbal, handbal, volei etc.). — Din fr. **plongeon.**

PLONJÓR, (**1**) *plonjori,* s.m., (**2**) *plonjoare,* s.n. **1.** S.m. (Rar) Scafandru. **2.** S.n. Aparat electric confecţionat din oţel inoxidabil, în formă de spirală, care serveşte la încălzirea, în timp foarte scurt, a unei cantităţi mici de lichid, prin scufundare în acel lichid. — Din fr. **plongeur.**

PLOP, *plopi,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori înalţi, cu ramuri subţiri (îndreptate în sus), cu scoarţa netedă, alb-cenuşie şi cu frunzele oval-lanceolate, argintii pe partea inferioară, cu peţiolul lung şi flori crescute în amenţi *(Populus).* G Expr. *Când va face plopul mere şi răchita micşunele* = niciodată. *Mătuşă* (sau unchi, văr etc.) *de plop* = rudă îndepărtată. — Lat. ***ploppus** *(=pop(u)lus).*

PLOPÁR, *plopari,* s.m. Numele a două insecte cu ţârâit caracteristic care trăiesc mai ales pe plopi; scripcar *(Saperda carcharias* şi *populnea).* — **Plop** + suf. *-ar.*

PLOPĂRÍE, *plopării,* s.f. Plopiş. — **Plop** + suf. *-ărie.*

PLOPÍŞ, *plopişuri,* s.n. Pădure de plopi; loc cu plopi; plopărie. — **Plop** + suf. *-iş.*

PLOPOVĂŢ s.n. (Reg.) Un fel de mreajă ale cărei ochiuri, împletite cu laţuri, se strâng când intră peştele înăuntru. — Et. nec.

PLOPUȘÓR, *plopușori,* s.m. Diminutiv al lui *plop;* plopuț. — **Plop** + suf. *-ușor.*

PLOPÚȚ, *plopuți,* s.m. (Reg.) Plopușor. — **Plop** + suf. *-uț.*

PLOSCÁR, *ploscari,* s.m. **1.** Persoană care lucrează sau vinde ploști. **2.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Ajutor de paharnic; cupar. **3.** (Reg.) Vornicel. **4.** Fig. Palavragiu, flecar; ploscaș. — **Ploscă** + suf. *-ar.*

PLOSCÁȘ, *ploscași,* s.m. (Reg.) Ploscar (**4**). — **Ploscă** + suf. *-aș.*

PLÓSCĂ, *ploști,* s.f. **1.** Vas de lemn, de lut ars, de metal sau de piele, cu capacitate mică, rotund și turtit, cu gâtul scurt și strâmt, în care se ține băutură și care se poartă atârnat de o curea. G Expr. *A umbla cu* (sau *a purta) plosca (cu minciuni)* = a colporta minciuni, a duce vorbe, bârfeli de la unii la alții. **2.** (Înv.) Vas în care vânătorul își ținea praful de pușcă. **3.** Vas făcut din tablă smălțuită, sticlă, material plastic etc., cu o deschizătură largă în partea de sus, folosit de bolnavii imobilizați la pat pentru nevoile fiziologice. — Din bg., sb. **ploska.**

PLOSCHÍȚĂ, *ploschițe,* s.f. Ploscuță. — **Ploscă** + suf. *-iță.*

PLOSCÚȚĂ, *ploscuțe,* s.f. Diminutiv al lui *ploscă* (**1**); ploschiță. — **Ploscă** + suf. *-uță.*

PLÓȘNIȚĂ, *ploșnițe,* s.f. Insectă parazită, de culoare roșie, cu corpul turtit și cu miros urât caracteristic, care trăiește prin crăpăturile pereților sau ale mobilelor și se hrănește cu sângele omului; păduche-de-lemn, stelniță, polușcă *(Cimex lectularius).* G Compuse: *ploșniță-de-pom* = numele a două insecte de culoare măslinie pe spate, cu antenele în dungi negre și galbene, care trăiesc pe fragi, pe zmeură, pe căpșuni etc. *(Pentatoma baccarum* și *Dolycoris baccarum); ploșniță-de-grădină* = insectă de culoare albăstruie, cu miros usturător, foarte dăunătoare legumelor *(Sirachia oleracea); ploșniță-sură* = insectă de culoarea bronzului, cu aripi înguste și cu capul în formă de cub, care împrăștie un miros aromatic *(Syromastes marginatus); ploșniță-de-apă* = **a)** insectă care înoată pe spate la suprafața apei și care are un ac otrăvitor *(Notonecta glanea);* **b)** răcușor; **c)** cornățar; *ploșniță-de-câmp* = insectă parazită verzuie pe spate, castanie pe aripi și roșiatică pe burtă, care trăiește pe fructe și pe legume *(Palomena prasina); ploșnița-verzei* = insectă dăunătoare, de circa 8 mm lungime, roșie cu pete negre, care atacă varza și conopida *(Euryderma ornata).* — Cf. ceh. p l o š č i c a.

PLOȘNIȚĂRÍE, *ploșnițării,* s.f. Mulțime de ploșnițe; *p. ext.* încăpere plină de ploșnițe. — **Ploșniță** + suf. *-ărie.*

PLOȘNIȚOÁSĂ, *ploșnițoase,* s.f. (Bot.; reg.) Specie de poroinic *(Orchis coriophora).* — **Ploșniță** + suf. *-oasă.*

PLÓȘTINĂ, *ploștine,* s.f. (Reg.) Teren umed și mocirlos; mlaștină. — Din sb. **ploština.**

PLOT, *ploturi,* s.n. **1.** Piesă de contact electric constituită dintr-un cilindru sau dintr-o prismă metalică, fixată într-o placă de material electroizolant sau pe suprafața acesteia, legată la un circuit electric. **2.** Placă turnantă la încrucișarea unei căi ferate de mină. — Din fr. **plot.**

PLOTÓN s.n. v. **pluton**[1]**.**

PLOTONÉR s.m. v. **plutonier.**

PLOTONIÉR s.m. v. **plutonier.**

PLÓTTER, *plottere,* s.n. Periferic de minicalculator care execută desene și grafice; graf-plotter. [Pr.: *plotăr*] — Din engl. **plotter.**

PLOUÁ, pers. 3 *plóuă,* vb. I. **1.** Intranz. impers. A cădea, a curge ploaia. G Expr. *A ploua cu găleata* (sau *ca din cofă*) = a ploua foarte tare, cu picături mari și repezi. *Plouă de varsă* = plouă foarte tare. *A ploua ca prin sită* = a ploua mărunt și des; a cerne, a bura. *Parcă tot îi ninge și-i plouă,* se spune despre o persoană posomorâtă și mereu nemulțumită. (Fam.) *A se face că plouă* = a da impresia că nu observă un lucru sau un fapt neplăcut. F Tranz. impers. A cădea ploaia asupra cuiva sau a ceva; a uda. **2.** Tranz. și intranz. P. anal. A cădea (de sus) sau a lăsa să cadă ceva în cantitate sau în număr mare și în mod neîntrerupt. [Pr.: *plo-ua*] — Lat. **plovere** *(= pluere).*

PLOUÁT, -Ă, *plouați, -te,* adj. **1.** Udat, muiat de ploaie. G Expr. (Glumeț) *A fi* (sau *a sta) ca o curcă* (sau *ca o găină) plouată* sau *ca un câine plouat* = a fi trist, abătut. **2.** Fig. Descurajat, fără chef, abătut. [Pr.: *plo-uat*] — V. **ploua.**

PLUG, *pluguri,* s.n. **1.** Unealtă agricolă cu tracțiune animală sau mecanică, folosită la arat, la dezmiriștit etc. G Expr. *De la coarnele plugului* = de la țară. F Arat[1], plugărit. F Îndeletnicirea, ocupația plugarului; plugărie[1]. G Expr. *Acesta* (sau *acela*) *mi-i plugul* = aceasta (sau aceea) îmi este meseria, ocupația. F Fig. Ogor, pământ; țară. **2.** (În sintagmele) *Plug de cărbune* = mașină de lucru prevăzută cu lame sau cuțite pentru dislocarea materialului, folosită la executarea mecanizată a operațiilor de abataj și de încărcare a cărbunilor. *Plug nivelator* = mașină folosită la nivelarea terenurilor și la împrăștierea unui material pe o șosea sau pe un teren. *Plug pentru șanțuri* = mașină de lucru cu cuțite speciale care servește la săparea șanțurilor. *Plug de zăpadă* = vehicul echipat cu un dispozitiv pentru curățarea zăpezii de pe o cale de comunicație. **3.** Piesă metalică montată transversal pe o bandă de transport, pentru a face ca materialul transportat să cadă alături de bandă. **4.** Figură de schi care constă în apropierea din mers a vârfurilor schiurilor în formă de unghi, pentru a frâna sau pentru a reduce viteza. **5.** (Reg.) Plugușor (**2**). — Din sl. **plugŭ.**

PLUGÁR, *plugari,* s.m. **1.** Țăran care se ocupă cu lucrarea pământului; agricultor; *p. gener.* țăran. **2.** (Reg.) Flăcău care umblă cu plugușorul în ajunul Anului Nou. — **Plug** + suf. *-ar.*

PLUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *plugărești,* adj. (Rar) Privitor la plugar sau la plugărie; care ține de plugar sau de plugărie; specific plugarului. — **Plugar** + suf. *-esc.*

PLUGĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca un plugar (**1**), în felul plugarului. — **Plugar** + suf. *-ește.*

PLUGĂRÍ, *plugăresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A munci pământul în calitate de plugar (**1**); a lucra pământul cu plugul (**1**). — Din **plugar.**

PLUGĂRÍE s.f. Plugărit; îndeletnicirea, ocupația plugarului (**1**). — **Plugar** + suf. *-ie.*

PLUGĂRÍME s.f. (Rar) Mulțime de plugari, totalitatea plugarilor; *p. gener.* țărănime. — **Plugar** + suf. *-ime.*

PLUGĂRÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a plugări.* — V. **plugări.**

PLUGĂRÍT s.n. Acțiunea de *a plugări;* plugărire. — V. **plugări.**

PLUGULÉȚ, *plugulețe,* s.n. (Rar) Plugușor. — **Plug** + suf. *-uleț.*

PLUGUȘÓR, *plugușoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *plug;* pluguleț, pluguț. **2.** Plug (**1**) împodobit cu hârtie colorată, cu flori etc., cu care umblă flăcăii în ajunul Anului Nou, recitând colinde, sunând din clopoței, pocnind din bici etc.; *p. ext.* datina uratului de Anul Nou în folclorul românesc, precum și versurile care se rostesc cu această ocazie; pluguleț, plug (**5**). — **Plug** + suf. *-ușor.*

PLUGÚȚ, *pluguțe,* s.n. (Reg.) Plugușor (**1**). — **Plug** + suf. *-uț.*

PLUMÂNĂRÍCĂ s.f. v. **plămânărică.**

PLUMB, (**1**) s.n., (**2**) *plumbi,* s.m., (**3, 4**) *plumburi,* s.n. **1.** S.n. Element chimic metalic, moale și greu, maleabil, de culoare cenușie-albăstruie, lucios în momentul obținerii sau când este așchiat sau pilit proaspăt, rău conducător de căldură și de electricitate, folosit la fabricarea țevilor de canalizare și a tablelor pentru căptușirea unor aparate în industria chimică, la confecționarea plăcilor de acumulatoare etc. G Loc. adv. *Ca plumbul* = greu. G *Apă de plumb* = soluție bazică de acetat de plumb, cu gust dulce, folosită în medicină, în industria textilă etc. **2.** S.m. Glonț, proiectil. **3.** S.n. (Înv. și reg.) Disc mic de plumb (**1**) cu care se sigilează colete, vagoane, saci etc.; pecete de plumb. F Greutate de diferite forme, folosită ca lest. **4.** S.n. (Reg.) Creion. F (Reg.; și în sintagma *plumb de placă)* Condei special cu care se scria pe tăblițele de ardezie. — Lat. **plumbum.**

PLUMBÁT, *plumbați,* s.m. Sare a plumbului tetravalent, obținut din carbonat alcalin cu litargă. — Din germ. **Plumbat.**

PLÚMBIC, -Ă, *plumbici, -ce,* adj. Plumbifer. — Din fr. **plombique** (după *plumb*).

PLUMBIFÉR, -Ă, *plumbiferi, -e,* adj. Care conține plumb (**1**); de natura plumbului; plumbic. — Din fr. **plombifère** (după *plumb).*

PLUMBIȘÓR, *plumbișori,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *plumb* (**2**). — **Plumb** + suf. *-ișor.*

PLUMBOTIPÍE s.f. Tipar folosit pentru obținerea hârtiilor decorative marmorate. — Din fr. **plombotypie** (după *plumb).*

PLUMBUÍ, *plumbuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A sigila cu plumb (**3**). **2.** A acoperi o piesă metalică cu un strat protector de (aliaj de) plumb (**1**). F Fig. A întuneca, a mohorî. — **Plumb** + suf. *-ui.*

PLUMBUÍRE, *plumbuiri,* s.f. Acțiunea de *a plumbui* și rezultatul ei; plumbuit[1]. — V. **plumbui.**

PLUMBUÍT[1] s.n. Plumbuire. — V. **plumbui.**

PLUMBUÍT[2]**, -Ă,** *plumbuiți, -te,* adj. **1.** (Despre colete, vagoane, saci etc.) Sigilat cu plumb (**3**). **2.** (Despre piese metalice) Acoperit cu un strat de (aliaj de) plumb (**1**). F Fig. Întunecat, mohorât. G Întărit sau prevăzut cu (bucățele de) plumb ca să atârne greu. — V. **plumbui.**

PLUMBURÍU, -ÍE, *plumburii,* adj. De culoarea plumbului (**1**); cenușiu, sur; *p. ext.* (despre cer, văzduh) încețoșat, întunecos. — **Plumb** + suf. *-uriu.*

PLUMIÉR s.n. v. **plumieră.**

PLUMIÉRĂ, *plumiere,* s.f. (Livr.) Penar. [Pr.: *-mi-e-*. —Var.: **plumiér** s.n.] — Din fr. **plumier.**

PLÚMPOX s.n. Boală a prunilor și a altor pomi fructiferi, provocată de un virus, manifestată prin apariția unor pete galbene pe frunze și a unor gropițe pe fructe. — Din engl. **plum-pox.**

PLUMÚLĂ, *plumule,* s.f. Parte a embrionului vegetal care constituie rudimentul părților aeriene ale unei plante. — Din lat. **plumula,** fr. **plumule.**

PLÚNGER, *plungere,* s.n. Piesă rotundă de șamotă la alimentatoarele automate cu sticlă topită, care ajută la formarea picăturii de sticlă. — Din fr., engl. **plunger.**

PLURÁL, -Ă, *plurali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Categorie gramaticală care arată că este vorba de două sau de mai multe ființe sau lucruri de același fel. G

Pluralul autorității (sau *al maiestății)* = pluralul folosit în locul singularului în vechile acte oficiale, când autoritățile vorbeau despre ele însele. *Pluralul autorului* = pluralul folosit în locul singularului în opere științifice, publicistice și oratorice. *Pluralul modestiei* = plural (folosit mai ales în vorbirea populară) de referire la persoana proprie în discuția cu cineva considerat superior. *Pluralul politeții* (sau *al reverenței*) = pluralul folosit în locul singularului în formule de adresare respectuoasă către cineva. **2.** Adj. (Gram.) Care indică pluralul (**1**), de plural, al pluralului. F Fig. (Rar) Multilateral. G *Atenție plurală* = atenție distributivă. — Din lat. **pluralis,** it. **plurale,** germ. **Plural.**

PLURÁLE TÁNTUM, *pluralia tantum,* loc. adj. (Despre un nume) Care are numai formă de plural. — Loc. lat.

PLURALÍSM s.n. **1.** (Fil.) Doctrină care admite că realitatea include mai multe genuri de existență (principii, esențe) sau că există descrieri diferite ale realității. **2.** Principiu al democrației care preconizează menținerea mai multor forțe social-politice (partide, sindicate, organizații religioase etc.) interpuse între indivizi și stat, ca o condiție și o garanție a limitării puterii, a funcționării democrației. F P. gener. Orice concepție care, într-un domeniu determinat, admite o multiplicitate de factori echivalenți, de principii etc. care nu pot fi reduse la unitate; stare de lucruri caracterizată prin existența acestei multiplicități. — Din fr. **pluralisme.**

PLURALÍST, -Ă, *pluraliști, -ste,* adj. Care se referă la pluralism, care aparține pluralismului. *Teorie pluralistă.* F (Substantivat) Partizan, adept al pluralismului. — Din fr. **pluraliste.**

PLURALITÁTE, *pluralități,* s.f. **1.** Număr, cantitate mare (de ființe, de lucruri etc.), mulțime; multiplicitate, diversitate. **2.** Numărul cel mai mare, partea cea mai mare a membrilor unei colectivități; majoritate. — Din lat. **pluralitas, -atis,** fr. **pluralité.**

PLURI- Element de compunere însemnând „mai mulți", „mai multe", care servește la formarea unor adjective și a unor substantive. — Din lat. **plus, pluris,** fr. **pluri-.**

PLURICARPELÁR, -Ă, *pluricarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre ovare și fructe) Format din mai multe carpele. — **Pluri-** + **carpelă** + suf. *-ar.*

PLURICAVITÁR, -Ă, *pluricavitari, -e,* adj. Care are mai multe caverne pulmonare. — **Pluri-** + **cavitar.**

PLURICELULÁR, -Ă, *pluricelulari, -e,* adj. (Despre organisme) Care este constituit din mai multe celule. — Din fr. **pluricellulaire.**

PLURIDIMENSIONÁL, -Ă, *pluridimensionali, -e,* adj. Cu multe dimensiuni. [Pr.: *-si-o-*] — **Pluri-** + **dimensional.**

PLURIDIMENSIONALITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este pluridimensional. [Pr.: *-si-o-*] — **Pluridimensional** + suf. *-itate.*

PLURIDISCIPLINÁR, -Ă, *pluridisciplinari, -e,* adj. (Despre domenii ale științei) Care este fundamentat pe transfer de concepție și metodologie (adaptată) din mai multe discipline; multidisciplinar, interdisciplinar. — Din fr. **pluridisciplinaire.**

PLURIDISCIPLINARITÁTE s.f. Caracter pluridisciplinar; multidisciplinaritate, interdisciplinaritate. — Din fr. **pluridisciplinarité.**

PLURIDOTÁT, -Ă, *pluridotați, -te,* adj. Care este înzestrat cu multe calități. — **Pluri-** + **dotat.**

PLURIFLÓR, -Ă, *pluriflori, -e,* adj. (Despre plante) Cu mai multe flori. — Din fr. **pluriflore.**

PLURIFÓRM, -Ă, *pluriformi, -e,* adj. Care are sau poate avea mai multe forme; multiform. — Din lat. **pluriformis.**

PLURIGLANDULÁR, -Ă, *pluriglandulari, -e,* adj. Care se referă la mai multe glande, care afectează mai multe glande. — **Pluri-** + **glandular.**

PLURILATERÁL, -Ă, *plurilaterali, -e,* adj. (Rar) Multilateral. — Din fr. **plurilatéral.**

PLURILÍNGV, -Ă, *plurilingvi, -e,* adj. Multilingv; poliglot. — Din fr. **plurilingue.**

PLURIMILENÁR, -Ă, *plurimilenari, -e,* adj. (Rar) Multimilenar. — **Pluri-** + **milenar.**

PLURINAȚIONÁL, -Ă, *plurinaționali, -e,* adj. (Despre țări, state, orașe) Multinațional. [Pr.: *-ți-o-*] — **Pluri-** + **național.**

PLURINUCLEÁR, -Ă, *plurinucleari, -e,* adj. (Biol.; despre celule) Polinuclear. [Pr.: *-cle-ar*] — **Pluri-** + **nuclear.**

PLURIPARTÍD, -Ă, *pluripartide,* adj. (Despre sisteme politice) Care este format din mai multe partide. — Din fr. **pluripartite.**

PLURIPARTIDÍSM s.n. Coexistență a mai multor partide într-un sistem politic. — Din engl. **pluripartidisme.** Cf. fr. pluripartisme.

PLURIPARTÍT, -Ă, *pluripartite,* adj. Cu mai multe părți. — Din fr. **pluripartite.**

PLURISECULÁR, -Ă, *pluriseculari, -e,* adj. (Rar) Multisecular. — **Pluri-** + **secular.**

PLURITÁTE, *pluralități,* s.f. (Rar) Pluralitate (**1**). — Din lat. **pluritas, -atis.**

PLURIVALÉNT, -Ă, *plurivalenți, -te,* adj. (Despre substanțe) Care are mai multe valențe; polivalent. — Din fr. **plurivalent.**

PLURIVALÉNȚĂ, *plurivalențe,* s.f. (Adesea fig.) Însușirea de a fi plurivalent; polivalență. — **Pluri-** + **valență.**

PLURIVÓC, -Ă, *plurivoci, -ce,* adj. (Despre cuvinte, propoziții sau fraze) Cu mai multe înțelesuri. — Din lat. **plurivocus.**

PLUS[1]**-** Element de compunere care înseamnă „mai mult", „în plus"[2] și care servește la formarea unor substantive. — Din **plus**[2]**.**

PLUS[2]**,** (**1, 2**) *plusuri,* s.n., (**3**) adv. **1.** S.n. Ceea ce depășește o cantitate dată; prisos. G Loc. adj. *În plus* = peste ceea ce este obișnuit; pe lângă aceasta, pe deasupra. **2.** S.n. (Mat.) Semn grafic în formă de cruce, care indică operația de adunare (a mărimilor între care se găsește) sau caracterizează numerele sau mărimile pozitive (dacă se găsește înaintea acestora). (Cu valoare de prepoziție) *Cinci plus trei fac opt.* G *Plus infinit* = simbol matematic care arată creșterea nelimitată a numerelor pozitive. F Semn grafic în formă de cruce, care, pus pe lângă o notă dată școlarilor, îi mărește valoarea. F Semn grafic identic cu cel din matematică, indicând sarcinile electrice pozitive. **3.** Adv. Mai mult, și încă. — Din lat. **plus.**

PLUSÁ, *plusez,* vb. I. Intranz. A miza la un joc de cărți mai mult decât au mizat toți cei dinainte; a mări miza. — Din **plus**[2]**.**

PLUSÁRE s.f. Acțiunea de *a plusa* și rezultatul ei. — V. **plusa.**

PLUSPRODÚS s.n. Produs creat de lucrătorii din sfera producției materiale peste produsul necesar prin cheltuire de muncă suplimentară. [Pl. și: *plusprodusuri*] — **Plus**[1]**-** + **produs.**

PLUSVALOÁRE s.f. **1.** (Ec. pol.) Mărirea valorii unui bun care n-a suferit transformări materiale. **2.** (În doctrina marxistă) Valoare nou-creată de către muncitori în procesul de producție peste echivalentul valorii forței lor de muncă și însușită gratuit de către capitalist. — **Plus**[1]**-** + **valoare** (după fr. *plus-value).*

PLUȘ, *plușuri,* s.n. Țesătură de bumbac, de lână, de păr de capră etc. mai groasă decât catifeaua și cu părul mai lung decât al acesteia, care se folosește mai ales în tapițerie. F (La pl.) Varietăți de pluș. — Din germ. **Plüsch,** fr. **p(e)luche,** rus. **pliuș.**

PLUȘÁ, *plușez,* vb. I. Tranz. A executa operația de plușare. — Din **pluș.**

PLUȘÁRE, *plușări,* s.f. Operație finală prin care se obține un luciu mătăsos pe fața pieilor de mănuși și de haine prin frecarea lor cu un pluș aplicat pe un tambur rotativ. — V. **plușa.**

PLUȘÁT, -Ă, *plușați, -te,* adj. (Despre mobile) Tapițat cu pluș. F (Despre țesături) Care are un strat de fire pe una sau pe ambele fețe. — Din fr. **peluché.**

PLUTÁȘ[1]**,** *plutași,* s.m. Muncitor care lucrează la construirea plutelor sau care conduce plutele pe apă. — **Plută**[1] + suf. *-aș.*

PLUTÁȘ[2]**,** *plutași,* s.m. (Bot.) Plută[2] (**1**). — **Plută**[2] + suf. *-aș.*

PLÚTĂ[1]**,** *plute,* s.f. Ansamblu format din trunchiuri de copac prinse împreună și destinat transportului buștenilor pe ape curgătoare. G Expr. *A face pluta* = a înota plutind orizontal (pe spate). (Rar) *A cădea de-a pluta* = a cădea întins la pământ. F Platformă de lemn plutitoare, folosită pentru salvare pe apă. G *Plută-far* = plută mare, cu o baliză din panouri și o instalație de semnale de ceață, servind pentru orientare. — Din bg. **pluta.**

PLÚTĂ[2]**,** (**1**) *plute,* s.f. **1.** Specie de plop ale cărui ramuri cresc aproape de la baza trunchiului, dând coroanei o formă de piramidă lungă și îngustă; plutaș[2] *(Populus pyramidalis).* **2.** Material gros, neted, poros, impermeabil, elastic și mai ușor decât apa, obținut din stratul exterior al scoarței unor specii de stejar și folosit pentru fabricarea dopurilor, a colacilor de salvare, ca material izolant, în construcția avioanelor etc.; suber. F (Rar) Dop fabricat din plută[2] (**2**). F Bucată de lemn sau de alt material ușor care se leagă de sfoara undiței pentru a o face să plutească la suprafața apei. F Bucățică de lemn ușor în care se înfige fitilul candelei. — Din sb. **plut.**

PLUTĂRÍ, *plutăresc,* vb. IV. Intranz. **1.** A merge cu pluta[1] pe apă. **2.** A transporta buștenii pe apă; a practica meseria de plutaș[1]. — **Plută**[1] + suf. *-ări.*

PLUTĂRÍE s.f. **1.** Transportul pe apă al buștenilor (legați în plute[1]); plutărit (**1**). **2.** Îndeletnicirea plutașului[1]; plutărit (**2**), plutășie. **3.** (Rar) Mulțime de plute[1]. — **Plută**[1] + suf. *-ărie.*

PLUTĂRÍT s.n. **1.** Transportul pe apă al buștenilor (legați în plute[1]); plutărie (**1**). **2.** Îndeletnicirea plutașului[1]; plutărie (**2**). — V. **plutări.**

PLUTĂȘÍE, *plutășii,* s.f. Plutărie (**2**). — **Plutaș** + suf. *-ie.*

PLUTÍ, *plutesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre corpuri) A se menține la suprafața unui lichid prin cufundare parțială în volumul acestuia; a aluneca, a se deplasa pe suprafața unui lichid. F (Despre mâncăruri) A fi înecat în grăsime sau în sos. **2.** (Despre păsări, insecte etc.) A se menține sau a se mișca lin în aer sau într-un fluid fără intervenția unei acțiuni din exterior. G Expr. *A pluti în aer* = **a)** (despre un fenomen sau un eveniment) a fi gata să se dezlănțuie, a presimți apariția; **b)** (despre o afirmație, o situație etc.) a nu se sprijini pe realitate. F (Despre corpuri cerești; adesea fig.) A se mișca pe bolta cerească. F (Despre sunete și mirosuri) A străbate prin aer, a se împrăștia, a se răspândi. **3.** (Adesea fig.) A se menține sau a se mișca lin

într-un spațiu sau într-un mediu real sau imaginar. F Fig. A dăinui, a stărui, a predomina. — Din **plută[1].**

PLUTÍBIL, -Ă, *plutibili, -e,* adj. (Rar; despre ape) Pe care se poate naviga; navigabil. — **Pluti** + suf. *-bil.*

PLUTÍCĂ, *plutici,* s.f. Plantă erbacee acvatică cu rizom lung, cu flori galbene și cu frunze lucitoare care plutesc la suprafața apei *(Nymphoides peltata).* — **Plută[1]** + suf. *-ică.*

PLUTÍND, -Ă, *plutinzi, -de,* adj. (Rar) Care plutește, care se leagănă. F Fig. Oscilant, schimbător; nehotărât. — V. **pluti.**

PLUTÍRE, *plutiri,* s.f. **1.** Faptul de *a pluti;* menținere sau mișcare a unui corp pe suprafața unui lichid sau în masa unui fluid. **2.** Transport organizat de mărfuri sau de persoane care se face pe o navă; trafic pe apă; navigație. — V. **pluti.**

PLUTÍT[1] s.n. Faptul de *a pluti.* F Transportare a lemnului prin menținerea lui la suprafața unei ape curgătoare. — V. **pluti.**

PLUTÍT[2], -Ă, *plutiți, -te,* adj. **1.** (Despre lemne, bușteni) Care este adus pe cursul unei ape. **2.** (Despre zborul păsărilor) Care planează. — V. **pluti.**

PLUTITÓR, -OÁRE, *plutitori, -oare,* adj., s.n., s.f. **1.** Adj. Care poate pluti la suprafața unui lichid; flotabil. G *Pod plutitor* = platformă care servește la transportul persoanelor sau lucrurilor de la un mal la celălalt al unei ape; bac. *Insulă plutitoare* sau *ostrov plutitor* = îngrămădire de pământ, nisip sau nămol, mai ales în apele curgătoare, formând o insulță acoperită cu vegetație. F Care se menține în văzduh. F (Înv.; despre ape curgătoare) Navigabil. **2.** S.n. Corp care plutește la suprafața unui lichid și care, fiind legat printr-un sistem de pârghii, cabluri etc., indică și uneori reglează nivelul lichidului dintr-un recipient; flotor. F Corp alcătuit dintr-un material cu densitate mai mică decât a apei, care servește la măsurarea vitezei unui curent de apă. **3.** S.n. Construcție care plutește, prevăzută cu un echipament cu ajutorul căruia poate îndeplini unele servicii de semnalizare sau de transport, folosită în navigație. **4.** S.f. (Bot.) Rourică. **5.** S.f. (Bot.; reg.; în sintagma) *Plutitoare-dulce* = lemn-dulce. — **Pluti** + suf. *-tor.*

PLUTOCRÁT, -Ă, *plutocrați, -te,* s.m. și f. Persoană care, datorită averii de care dispune, participă la conducerea statului și a treburilor publice. — Din fr. **ploutocrate.**

PLUTOCRÁTIC, -Ă, *plutocratici, -ce,* adj. Care aparține plutocrației, referitor la plutocrație, de plutocrat. — Din fr. **plutocratique.**

PLUTOCRAȚÍE, *plutocrații,* s.f. Formă de guvernare în care puterea de stat este concentrată în mâinile celor mai bogați. F Totalitatea persoanelor care, cu ajutorul averii, impun plutocrația (**1**). — Din fr. **plutocratie,** germ. **Plutokratie.**

PLUTÓN[1], *plutoane,* s.n. **1.** Subunitate militară mai mică decât compania, alcătuită din trei sau patru grupe. G *Pluton de execuție* = unitate militară care execută prin împușcare pe cei osândiți la moarte. F P. anal. Grup de persoane cu preocupări sau ocupații comune. F P. ext. Stol, pâlc. **2.** Grup compact și omogen de concurenți sportivi care se află într-o anumită poziție pe parcursul unei curse de alergări, caiac-canoe, ciclism etc. [Var.: (pop.) **plotón** s.n.] — După fr. **peloton,** it. **plotone.**

PLUTÓN[2], *plutoni,* s.m. Corp de roci magmatice, în general de dimensiuni mari, fixat prin intruziune în masa unor strate sedimentare. — Din fr. **pluton.**

PLUTONÉR s.m. v. **plutonier.**

PLUTONIÁN, -Ă, *plutonieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la Pluton (zeul grec al Infernului). **2.** Adj., s.m. și f. (Adept) al plutonismului. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **plutonien.**

PLUTÓNIC, -Ă, *plutonici, -ce,* adj. (Despre roci eruptive și despre corpurile pe care le alcătuiesc) Care s-a format prin acțiunea vulcanilor în adâncul scoarței terestre. G *Rocă plutonică* = nume dat rocilor abisale și intrusive. — Din fr. **plutonique.**

PLUTONIÉR, *plutonieri,* s.m. Grad de subofițer imediat superior sergentului-major; persoană care are acest grad. G *Plutonier-major* = grad de subofițer imediat superior plutonierului; persoană care are acest grad. *Plutonier-adjutant* = cel mai mare grad de subofițer, imediat superior plutonierului-major; persoană care are acest grad. [Pr.: *-ni-er.* — Var.: (pop.) **plutonér, plotonér, plotoniér** s.m.] — **Pluton[1]** + suf. *-ier.*

PLUTONÍSM s.n. **1.** Totalitatea proceselor geologice legate de mișcarea topiturilor magmatice la mari adâncimi în scoarța terestră. **2.** Concepție geologică care consideră că formarea rocilor s-ar datora numai topiturilor magmatice. — Din fr. **plutonisme.**

PLUTONÍT, *plutonite,* s.n. Roci magmatice consolidate în adâncurile scoarței terestre. — Din **pluton[2].**

PLUTÓNIU s.n. Element chimic de sinteză, radioactiv, obținut din uraniu, capabil să întrețină reacții nucleare în lanț, folosit la obținerea energiei nucleare prin bombardarea cu neutroni. — Din fr. **plutonium.**

PLUTUÍ, *plutuiesc,* vb. IV. Tranz. A supune pieile tăbăcite unei operații de finisare, tratându-le cu săruri de crom, pentru a le face moi și a le da un aspect plăcut. — **Plută[2]** + suf. *-ui.*

PLUTUÍRE, *plutuiri,* s.f. Acțiunea de *a plutui* și rezultatul ei; plutuit. — V. **plutui.**

PLUTUÍT s.n. Plutuire. — V. **plutui.**

PLUVIÁL, -Ă, *pluviali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre ape) Produs de ploaie. **2.** S.n. Interval de timp din pleistocen cu precipitații abundente în zona tropicală. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **pluvial,** lat. **pluvialis.**

PLUVIODENUDÁRE, *pluviodenudări,* s.f. Acțiunea de denudație exercitată de scurgerea apelor provenite din precipitații. [Pr.: *-vi-o-*] — Cf. p l u v i a l și d e n u d a r e (rar „denudație").

PLUVIOGRÁF, *pluviografe,* s.n. Pluviometru care înregistrează automat cantitatea și intensitatea precipitațiilor atmosferice. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviographe.**

PLUVIOGRÁMĂ, *pluviograme,* s.f. (Met.) Diagramă obținută la pluviograf. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviogramme.**

PLUVIOMÉTRIC, -Ă, *pluviometrici, -ce,* adj. Referitor la pluviometru; care ține de pluviometru. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviométrique.**

PLUVIOMETRÍE s.f. Măsurare a cantității de precipitații căzute într-un interval de timp pe o anumită suprafață. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviométrie.**

PLUVIOMÉTRU, *pluviometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea cantității de precipitații atmosferice căzute într-un anumit interval de timp pe o anumită suprafață. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviomètre.**

PLUVIÓS, -OÁSĂ, *pluvioși, -oase,* adj. Ploios. [Pr.: *-vi-os*] — Din fr. **pluvieux.**

PLUVIOSCÓP, *pluvioscoape,* s.n. Aparat care înregistrează ora, durata și cantitatea ploii căzute într-o anumită regiune. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluvioscope.**

PLUVIÓSE s.m. A cincea lună din calendarul republican francez (20 ianuarie – 18 februarie). [Pr.: *plüvióz*] — Cuv. fr.

PLYMOUTH s.n. Rasă de găini cu producție mixtă (carne și ouă), crescută și în România. [Pr.: *plímăs*] — Cuv. engl.

PNEU, *pneuri,* s.n. Ansamblu format dintr-o cameră de aer comprimat și o anvelopă, fixat la roțile anumitor (auto)vehicule. — Din fr. **pneu,** germ. **Pneu.**

PNEUMÁTIC, -Ă, *pneumatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre mașini, aparate, utilaje etc.) Care funcționează cu aer comprimat. F Care este folosit la comprimarea sau la deplasarea aerului. **2.** S.f. Parte a fizicii care studiază proprietățile aerului și ale altor gaze. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatique,** lat. **pneumaticus,** it. **pneumatico.**

PNEUMATOLÍT, *pneumatolite,* s.n. (La pl.) Roci magmatice ale căror minerale sunt formate prin fenomenul de pneumatoliză. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatolyte.**

PLEUMATOLÍTIC, -Ă, *pneumatolitici, -ce,* adj. Referitor la pneumatoliză, care ține de pneumatoliză. G (Geol.) *Fază pneumatolitică* = etapă în procesul de diferențiere magmatică în care topiturile magmatice se caracterizează printr-un conținut bogat în componenți volatili, cărora le conferă o mare fluiditate. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatolytique.**

PNEUMATOLÍZĂ s.f. Totalitatea fenomenelor provocate de acțiunea emanațiilor gazoase dezvoltate din magmă asupra rocilor înconjurătoare cu care ajung în contact. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatolyse.**

PNEUMATÓZĂ, *pneumatoze,* s.f. Îngrămădire de gaze în cavitățile organismului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatose.**

PNEUMOCÓC, *pneumococi,* s.m. Diplococ gram-pozitiv, care provoacă la oameni pneumonia și alte infecții ale arborelui respirator, iar la animale septicemia. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumocoque.**

PNEUMOCÓCIC, -Ă, *pneumococici, -ce,* adj. Provocat de pneumococ, referitor la pneumococ; care ține de pneumococ. [Pr.: *pne-u-*] — **Pneumococ** + suf. *-ic.*

PNEUMOCONIÓZĂ, *pneumoconioze,* s.f. Boală pulmonară cronică cu caracter profesional, consecință a iritației provocate de inhalarea masivă, îndelungată și de fixarea pe plămâni a unor pulberi (de azbest, cărbune, dioxid de siliciu, de fier etc.), care determină inflamația și apoi sclerozarea lor. [Pr.: *pne-u-mo-co-ni-o-*] — Din fr. **pneumoconiose.**

PNEUMOENTERÍTĂ, *pneumoenterite,* s.f. Pneumonie contagioasă la porci, provocată de un microb, a cărei evoluție se prezintă la început ca o complicație a pestei porcine. [Pr.: *pne-u-mo-en-*] — Din fr. **pneumo-entérite.**

PNEUMOGÁSTRIC, -Ă, *pneumogastrici, -ce,* adj. Care este comun plămânilor și stomacului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumogastrique.**

PNEUMOGRÁF, *pneumografe,* s.n. Aparat care înregistrează amplitudinea și frecvența mișcărilor respiratorii ale toracelui. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumographe,** germ. **Pneumograph.**

PNEUMOGRAFÍE, *pneumografii,* s.f. (Med.) Radiografie a unei regiuni anatomice după injectarea unui gaz. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumographie.**

PNEUMOLÓG, -Ă, *pneumologi, -ge,* s.m. și f. Medic specialist în pneumologie. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumologue.**

PNEUMOLÓGIC, -Ă, *pneumologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la pneumologie, de pneumologie. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumologique.**

PNEUMOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază bolile plămânului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumologie.**

PNEUMÓNIC, -Ă, *pneumonici, -ce,* adj. Privitor la bolile de plămâni; propriu bolilor de plămâni. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumonique.**

PNEUMONÍE, *pneumonii,* s.f. Inflamație a unui lob sau a unui segment pulmonar, provocată în mod obișnuit de pneumococ sau de virusuri și care se manifestă prin febră, tuse, junghiuri, frisoane, expectorații. G *Dublă pneumonie* = pneumonie care afectează ambii plămâni. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumonie.**

PNEUMOPATÍE, *pneumopatii,* s.f. Nume generic dat tuturor afecțiunilor pulmonare. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumopathie.**

PNEUMOPERITONÉU, *pneumoperitonee,* s.n. **1.** Pătrundere accidentală a aerului sau a altor gaze în cavitatea peritoneală. **2.** Introducere de oxigen sau de alt gaz în cavitatea peritoneală, în scop terapeutic sau pentru stabilirea diagnosticului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumopéritoine.**

PNEUMORAGÍE, *pneumoragii,* s.f. Hemoragie pulmonară care survine în diferite boli de inimă. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumorragie.**

PNEUMOTERAPÍE, *pneumoterapii,* s.f. Metodă de tratament în bolile pulmonare care folosește inspirarea aerului comprimat sau rarefiat. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumothérapie.**

PNEUMOTOMÍE, *pneumotomii,* s.f. Secționare a unui plămân în vederea extragerii puroiului sau a unei tumori aflate în interiorul lui. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumotomie.**

PNEUMOTORÁX, *pneumotoraxuri,* s.n. **1.** Pătrundere a aerului în cavitatea pleurală, din cauza perforării plămânului sau a peretelui toracic. *Pneumotorax spontan. Pneumotorax accidental.* **2.** Metodă de tratare a tuberculozei pulmonare, constând în introducerea artificială a aerului în cavitatea pleurei pentru a comprima și a imobiliza plămânul bolnav până la însănătoșire. *Pneumotorax artificial. Pneumotorax terapeutic.* [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumothorax.**

PNEUMOTRÓP, -Ă, *pneumotropi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre microorganisme) Care manifestă o afinitate specială pentru țesutul pulmonar. **2.** S.m. Virus care provoacă leziuni în aparatul respirator, la oameni și la animale. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumotrope.**

POÁLĂ, *poale,* s.f. **I. 1.** Partea de jos a unui veșmânt femeiesc sau a unor obiecte de îmbrăcăminte (încheiate în față); tivitură a unui obiect de îmbrăcăminte; partea de la talie în jos, mai largă, a unor veșminte; (pop.) fustă. G Loc. adv. *La poala* (sau *la poalele) cuiva* = **a)** înaintea, la picioarele cuiva; **b)** la voia, la bunul-plac al cuiva. G Expr. *A se ține de poala* (sau *poalele) cuiva* = **a)** (despre copii) a sta în preajma sau sub ocrotirea mamei, a nu se depărta de ea; **b)** a urmări cu insistență pe cineva, a se ține scai de cineva. *A-l trage* (pe cineva) *copiii de poale* = a avea copii mici, familie numeroasă, a avea greutăți familiale. (Fam.; despre femei) *A ține* (pe cineva) *la* (sau *de) poala* (sau *poalele) ei* = a nu-i lăsa (cuiva) prea multă libertate de acțiune, a-l ține din scurt, a dispune de cineva. *A-și da poalele peste cap* sau *a-și lua* (ori *a-și pune) poalele în cap* = a nu mai ține socoteală de nimic, a depăși orice limită; a da pe față un caracter josnic, imoral. *A săruta poala* (sau *poalele) cuiva* = a săruta partea de jos a hainei unui suveran în semn de supunere și respect, potrivit unui obicei azi ieșit din uz; a se închina; *p. ext.* a se prosterna, a se umili. F *(Plăcintă cu) poale* (sau *poalele)-n brâu* = plăcintă făcută din bucăți pătrate de aluat, ale cărei colțuri se întorc peste umplutură, formând un fel de plic. **2.** Partea corpului cuprinsă între brâu și genunchi, împreună cu partea de îmbrăcăminte corespunzătoare, la o persoană care șade; partea de jos și din față a unei fuste, a unui șorț etc. adusă în sus și ținută cu mâna sau prinsă în brâu, formând o adâncitură în care se pot aduna ori duce anumite lucruri. G Loc. adv. *Cu poala* = în cantitate mare, mult. G Expr. (Rar) *A duce pe cineva în poală* = a ocroti, a proteja pe cineva. F Cantitatea de lucruri care pot fi duse într-o poală (**I 2**). *O poală de ouă.* **3.** Spec. (La pl.) Bucată de pânză frumos lucrată cu care se împodobește o icoană sau cu care se acoperă masa din altar. **4.** Parte marginală a unei piei (care acoperea abdomenul și picioarele animalului). **II.** P. anal. **1.** Margine a unei păduri situată de obicei mai în vale. **2.** Parte a cerului mărginită de linia orizontului; zare. **3.** (La pl.) Zonă mai largă de la baza unei forme de relief înalte (munte, deal, pisc etc.). F Partea de jos a unei clădiri, a unui zid; bază, temelie. F Partea de jos a coroanei unui copac. **III.** Compuse: (Bot.) *poala-rândunicii* sau *poala-Maicii-Domnului* = volbură; *poala-Sfintei-Mării* = plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina înaltă, cu frunze mici, aromate și flori albe *(Nepeta nuda).* **IV.** (Pop.; în sintagma) *Poală-albă* = leucoree. — Din sl. **pola.**

POÁMĂ, *poame,* s.f. **1.** Rodul comestibil al pomilor fructiferi; *p. gener.* fruct. G Expr. *Poamă acră* = persoană urâcioasă, cicălitoare, rea. F Fruct fals cu endocarpul membranos și mezocarpul cărnos, provenit din dezvoltarea și modificarea receptaculului florii. **2.** (La pl.) Fructe tăiate felii, uscate la soare sau în cuptoare (speciale) pentru a fi păstrate pentru iarnă. **3.** (Reg.; la sg. cu sens colectiv) Struguri. F Stafidă. F Viță-de-vie. F (La pl.) Coacăz. **4.** Fig. Persoană lipsită de seriozitate și de caracter; om de nimic, ticălos, derbedeu. F Femeie imorală, ușuratică, stricată. **5.** Compuse: (Bot.; reg.) *poama-câinelui* = **a)** verigar; **b)** barba-caprei; *poame-de-runc* = zmeur; *poama-vulpii* = **a)** dalac; **b)** remf; *poama-momiței* = vuietoare; *poamele-mâței* = arăriel; *poame-de-pământ* = cartof. — Lat. **poma.**

POANSÓN, *poansoane,* s.n. **1.** Unealtă construită dintr-o tijă de oțel sau de alt metal dur, de formă conică, triunghiulară etc., cu vârful gravat în relief, care servește la perforarea sau la marcarea prin presare a unor obiecte de metal, la confecționarea unor matrițe, la baterea medaliilor etc. F Instrument ascuțit din oțel, folosit în tehnica gravurii. **2.** Piesă a unei matrițe, cu un contur cu muchii tăietoare sau cu o suprafață de lucru plană sau profilată, care servește la decupare, detașare, imprimare etc. prin deformare plastică. **3.** Unealtă cilindrică de os, cu vârful ascuțit, cu care se perforează pânza și se dă formă rotundă unor puncte de broderie cu găuri. [Pl. și: *poansonuri*] — Din fr. **poinçon.**

POANSONÁ, *poansonez,* vb. I. Tranz. A găuri, a perfora sau a marca cu un poanson. F A grava cu poansonul. — Din fr. **poinçonner.**

POANSONÁJ, *poansonaje,* s.n. Poansonare. — Din fr. **poinçonnage.**

POANSONÁRE, *poansonări,* s.f. Acțiunea de *a poansona* și rezultatul ei; poansonaj. — V. **poansona.**

POANSONÉZĂ, *poansoneze,* s.f. Mașină de poansonat; presă de perforat. — Din fr. **poinçonneuse.**

POANTÁ vb. I v. **ponta**[3].

POÁNTĂ, *poante,* s.f. **1.** Momentul cel mai de efect, punctul culminant al unei glume, al unei epigrame, al unei anecdote; ceea ce dă expresie, vioiciune unei opere literare sau artistice. **2.** Extremitatea anterioară a piciorului unei balerine; vârf. F Porțiune a piciorului unei balerine cuprinsă între gleznă și degete. F Poziție în baletul clasic, executată de obicei de femei, care constă în ridicarea și deplasarea pe vârful degetelor și cu falangele bine întinse, cu ajutorul unor pantofi speciali legați de gleznă. F (La pl.) Papuci speciali, cu vârful alungit și întărit, legați de gleznă, pe care îi poartă balerinele. — Din fr. **pointe.**

POÁNTER s.m. v. **pointer.**

POÁNTILÍSM s.n. v. **pointillism.**

POANTILIST, -Ă adj., s.m. și f. v. **pointillist.**

POANTÓU, *poantouri,* s.n. Arc de reglare a unui carburator, care servește la deschiderea și închiderea accesului combustibilului în carburator. — Din fr. **pointeau.**

POÁRĂ s.f. (Reg.) Ceartă, vrajbă, gâlceavă. G Loc. adv. *În poară* = împotrivă, în contra, în ciudă. G Expr. *A se pune în poară* (cu cineva) = a se contrazice cu cineva, a se împotrivi cuiva, a se lua la ceartă. — Din sl. **pora.**

POÁRCĂ, *poarce,* s.f. **1.** (Pop.) Scroafă. **2.** Joc de copii, la care unul dintre jucători, numit porcar, împinge cu un băț spre o groapă o minge, o bilă etc., în timp ce ceilalți jucători încearcă să-i oprească trecerea; *p. ext.* minge, bilă etc. cu care se joacă acest joc. G Expr. *A bate poarca* = a juca jocul descris mai sus. — Lat. **porca.**

POÁRTĂ, *porți,* s.f. **1.** Deschidere amenajată într-un zid, într-un gard etc. în care s-au prins cu balamale tăblii de lemn, de fier etc. pentru a permite accesul din interior în exterior și invers; deschizătura împreună cu tăblița, cu balamalele etc.; tăblia care închide deschizătura. G Loc. adv. *Poartă-n poartă cu cineva* = față în față, vizavi, peste drum. G Expr. *A bate la toate porțile* (sau *la porțile cuiva*) = a se adresa tuturor, solicitând sprijin, ajutor într-o împrejurare grea. *Poartă de scăpare* = mijloc de a ieși dintr-o situație dificilă. *A sta* (sau *a rămâne, a se uita*) *ca vițelul la poarta nouă* = a sta (sau a rămâne, a se uita) uimit, nedumerit, dezorientat (în fața unei situații noi și neașteptate, căreia nu-i poți face față). F Intrare într-o cetate sau într-un oraș. F Regiune periferică din jurul unui oraș, al unui ținut, al unei țări; margine, hotar. F Fig. Cale de acces; posibilitate de a realiza ceva, mijloc. **2.** Ușă la intrarea principală a unei clădiri; *p. ext.* casă, gospodărie. G Expr. *Din poartă în poartă* = din casă în casă, dintr-un loc într-altul. **3.** Arcul pe care îl formează o conductă de aer comprimat traversând galeria unei mine. **4.** Cadru format din două bare verticale unite la capătul de sus printr-o bară orizontală (de care se prinde o plasă), instalat pe terenurile de sport, în care se urmărește introducerea mingii sau a pucului la unele jocuri sportive (fotbal, handbal, hochei etc.). **5.** Vale îngustă prin care o apă își deschide trecerea între două șiruri de munți; pas, trecătoare, defileu. F Loc îngust între pereții de stâncă ai vârfurilor de munte prin care se trece pe alt versant. **6.** (Înv.; în epoca suzeranității turcești asupra Țărilor Române) Reședința, curtea sultanului sau a unui pașă; *p. ext.* Imperiul Otoman. — Lat. **porta.**

POBEDÍT s.m. Carbură de wolfram și cobalt, cu duritate mare. — Din rus. **pobedit.**

POC interj. Cuvânt care redă un sunet (înfundat) produs de lovirea cu (sau de) un obiect tare, de o izbitură, de descărcarea unei arme, de ceva care plesnește sau crapă, de bătăile (repetate) în ușă etc. — Onomatopee.

POCAIÁNIE, *pocaianii,* s.f. **1.** (Înv.) Pocăință. F Una dintre cele șapte taine ale Bisericii creștine. **2.** (Înv. și reg.) Penitență pentru ispășirea păcatelor; *p. ext.* pedeapsă, suferință, chin. [Pr.: *-ca-ia-*. — Var.: (înv. și reg.) **pocánie** s.f.] — Din sl. **pokajanije.**

POCÁL, *pocale,* s.n. Vas de diferite forme și mărimi, cu deschizătură largă, folosit mai ales pentru băut. F Conținutul unui pocal. [Pl. și: *pocaluri.* — Var.: **bocál** s.n.] — Din germ. **Pokal,** sb. **bokal.**

POCÁNIE s.f. v. **pocaianie.**

POCĂÍ, *pocăiesc,* vb. IV. Refl. **1.** (În practicile creștine) A-și mărturisi păcatele săvârșite, a se căi și a căuta să obțină iertare prin post și rugăciuni. F A manifesta părere de rău, a avea remușcări, a se căi pentru o faptă, o greșeală etc. F Tranz. fact. A face pe cineva să-și mărturisească păcatele sau greșelile și să se căiască de ele. **2.** A deveni adept al anumitor secte religioase creștine. — Din sl. **pokajati sen.**

POCĂIÁLĂ, *pocăieli,* s.f. (Rar) Pocăință. [Pr.: *-că-ia-*] — **Pocăi** + suf. *-eală.*

POCĂÍNȚĂ, *pocăințe,* s.f. (În practicile creștine) Căință pentru păcatele săvârșite; *p. gener.* regret pentru o faptă rea, o greșeală etc.; pocăială. — **Pocăi** + suf. *-ință.*

POCĂÍRE s.f. Faptul de *a se pocăi.* — V. **pocăi.**

POCĂÍT, -Ă, *pocăiți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se căiește. **2.** S.m. și f. Adept al unei secte creștine apărute în Ungaria în jurul anului 1825, care consideră pocăința mai presus de orice virtute; *p. gener.* adept al unor secte religioase creștine, sectant. — V. **pocăi.**

POCĂNÍ vb. IV v. **pocni.**

POCĂNÍRE s.f. v. **pocnire.**

POCĂNÍT s.n. v. **pocnit.**

POCĂNITÚRĂ s.f. v. **pocnitură.**

POCÂLTÍ, *pocâltesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A slăbi foarte mult; a fi istovit de foame. — Et. nec.

POCÂLTÍRE s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a se pocâlti.* — V. **pocâlti.**

POCÂLTÍT, -Ă, *pocâltiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Slăbit (de foame); foarte flămând, hămesit. — V. **pocâlti.**

POCÂNZÉU, *pocânzei,* s.m. (Reg.) Persoană care are anumite atribuții în timpul unei nunți țărănești; vornicel. — Et. nec.

POCEÁLĂ, *poceli,* s.f. **1.** Urâțenie fizică, slutenie. G Expr. (Arg.) *A lua la poceală* (pe cineva) = a bate foarte tare pe cineva (desfigurându-l). **2.** (Pop.) Boală a oamenilor (care, după credințele populare, ar fi provocată de duhuri rele); *spec.* epilepsie. — **Poci** + suf. *-eală.*

PÓCHER, *pochere,* s.n. Numele unui joc de cărți în care fiecare jucător dispune de cinci cărți, cu care poate să câștige dacă are combinația cea mai bună sau dacă reușește să-i convingă pe adversari de acest lucru. [Scris și: *poker.* — Pr.: *pócăr*] — Din fr., engl. **poker.**

POCHERÁȘ, *pocherașe,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *pocher.* — **Pocher** + suf. *-aș.*

POCHERÍST, -Ă, *pocherișt, -ste,* s.m. și f. (Rar) Jucător de pocher. — **Pocher** + suf. *-ist.*

POCHÍVNIC s.m. v. **popilnic.**

POCÍ, *pocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A(-și) schimba în rău înfățișarea sau forma; a (se) urâți, a (se) strâmba, a (se) schimonosi. **2.** Tranz. (În superstiții) A desfigura, a sluți; *spec.* a deochea. **3.** Tranz. (Rar) A meni cuiva ceva rău, a cobi. — Din **potcă.**

PÓCIE, *pocii,* s.f. (Reg.) **1.** Arac. **2.** (La pl.) Pari cu care se împrejmuiește un loc; pari subțiri cu un mănunchi de iarbă în vârf, cu care se delimitează unele parcele, porțiuni de teren etc. **3.** Bățul undiței. — Et. nec.

POCINÓC s.n. v. **pocinog.**

POCINÓG, *pocinoage,* s.n. **1.** Întâmplare rea, neplăcută; bucluc, belea; boroboață. **2.** (Reg.) Început (de bun augur); saftea. [Var.: **pocinóc** s.n.] — Din sl. **počinŭkŭ.**

POCÍRE, *pociri,* s.f. Faptul de *a (se) poci.* — V. **poci.**

POCÍT, -Ă, *pociți, -te,* adj. **1.** (Despre ființe; adesea substantivat) Diform, slut, desfigurat; (despre lucruri) deformat, stâlcit, caraghios; bizar. **2.** (În credințele populare) Nefast, funest; *p. ext.* supărător, rău, cu ghinion. G Expr. *A avea gură pocită* sau *a fi pocit la gură* = a prevesti lucruri neplăcute, a face pronosticuri nefavorabile; a cobi. — V. **poci.**

POCITÁNIE, *pocitanii,* s.f. Ființă diformă, slută, hidoasă, desfigurată; pocitură, slutenie, monstru. F Lucru bizar, ciudat; bazaconie, ciudățenie. — **Pocit** + suf. *-anie.*

POCITÚRĂ, *pocituri,* s.f. **1.** Faptul de a poci sau de a fi pocit; schimonosire, desfigurare, poceală. **2.** Pocitanie. — **Poci** + suf. *-tură.*

POCIÚMB, *pociumbi,* s.m. (Înv. și pop.) **1.** Fiecare dintre parii lungi care servesc la susținerea sau la fixarea unui gard, a unui perete, a unor plante etc.; țăruș, stâlp. F Spec. Lemnul în jurul căruia se rotește vârtelnița. **2.** (Înv. și reg.) Trunchi de copac rămas în pământ după tăiere; butuc. — Et. nec.

POCLÁD s.n. v. **pocladă.**

POCLÁDĂ, *poclăzi,* s.f. (Reg.) Țesătură de casă mițoasă, de obicei din lână nevopsită, folosită ca pătură sub șaua calului, ca învelitoare sau ca așternut. [Var.: **plocádă, plocátă** s.f., **plocát, poclád** s.n.] — Din sl. **pokladaŭ.**

POCLÁU, *poclăie,* s.n. Unealtă de pescuit în formă de sac cu gura largă, cu colțurile fixate de două prăjini lungi cu ajutorul cărora este purtată prin apă de doi oameni. — Et. nec.

POCLÍT, *pocliturí,* s.n. (Reg.) Coșul trăsurii. F Coviltir (la car, căruță etc.). — Et. nec.

POCLÓN s.n. v. **plocon.**

POCNEÁLĂ, *pocneli,* s.f. Faptul de *a pocni; p. ext.* pocnet. [Pl. și: *pocnele*] — **Pocni** + suf. *-eală.*

PÓCNET, *pocnete,* s.n. **1.** Zgomot caracteristic (surd și puternic) produs de o lovitură, de o izbitură etc., precum și de ardere, de o explozie, de descărcarea unei arme etc.; pocnitură. **2.** Zgomot caracteristic produs de spargere, de crăpare etc. — **Pocni** + suf. *-et.*

POCNÍ, *pocnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A răsuna cu un zgomot scurt și sec; a detuna. F (Despre uși, ferestre etc.) A se izbi, a se trânti cu putere și cu zgomot. F Fig. A izbucni pe neașteptate, a se declanșa. F (Despre încheieturi, oase, degete) A trosni (prin întindere sau răsucire). G Expr. *A-i pocni* (cuiva) *fălcile* = a-i trosni cuiva fălcile. **2.** Tranz. și intranz. (Adesea fig.) A lovi scurt și cu putere. FTranz. A lovi drept în țintă. **3.** Intranz. A se sparge, a crăpa (cu violență și zgomot). FA se rupe (prin întindere, solicitare prea mare etc.). [Var.: **pocăní** vb. IV] — **Poc** + suf. *-(ă)ni.*

POCNÍRE s.f. Acțiunea de *a pocni.* [Var.: **pocănire** s.f.] — V. **pocni.**

POCNÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a pocni.* [Var.: **pocănít** s.n.] — V. **pocni.**

POCNITOÁRE, *pocnitori,* s.f. **1.** Nume dat unor jucării de copii care pocnesc când sunt atinse sau mișcate. **2.** Șfichi (la bici). **3.** (Bot.) Plesnitoare. — **Pocni** + suf. *-toare.*

POCNITÚRĂ, *pocnituri,* s.f. Pocnet. [Var.: **pocănitúră** s.f.] —**Pocni** + suf. *-tură.*

POCROVĂȚ, *pocrovețe,* s.n. Bucată de pânză folosită pentru acoperirea unor obiecte de cult în religia creștină. [Var.: **procovăț** s.n.] — Din sl. **pokrovĭci.**

POD, *poduri,* s.n. **I. 1.** Construcție de lemn, de piatră, de beton, de metal etc. care leagă între ele malurile unei ape sau marginile unei depresiuni de pământ, susținând o cale de comunicație terestră (șosea sau cale ferată) și asigurând continuitatea căii peste un obstacol natural sau artificial. G *Pod de gheață* = strat continuu de gheață care acoperă în întregime suprafața unui râu sau a unui lac ca urmare a unei perioade îndelungate de temperatură scăzută a aerului. *Pod carstic* = porțiune a tavanului unei peșteri rămasă suspendată în urma prăbușirii acestuia. *Pod plutitor* (sau *umblător)* = bac. G Expr. *A face pod cu palma mâinii* = a pune mâna streașină la ochi pentru a putea vedea mai bine. (Sport) *A face podul* = a face o figură caracteristică prin îndoirea corpului pe spate în semicerc, cu sprijin pe mâini și pe picioare. F Pod (**I 1**) demontabil, format dintr-un șir de bărci sau de plute legate de ancore sau de piloți. *Pod de vase.* F Punte suspendată (mobilă) la o cetate sau la un castel medieval. **2.** Platformă având forma asemănătoare cu a unui pod (**I 1**) și care servește ca loc de lucru, ca element de protecție etc.; *spec.* macara cu scheletul în formă de pod (**I 1**), pe care se deplasează aparatul de ridicare și de transportare a greutăților. F *Pod-basculă* = basculă prevăzută cu o platformă pe care se cântăresc în stațiile de cale ferată vagoanele încărcate cu marfă. *Pod rulant* = macara mobilă care se deplasează pe o cale de rulare. *Pod basculant* = pod metalic mobil, destinat circulației vagonetelor între rampele puțurilor de mină și colivia de extracție. *Podul sondei* = platformă folosită ca rampă pentru materialul tubular care se introduce sau se extrage din sondă. *Pod de siguranță* = platformă prevăzută cu deschideri pentru trecere, montată din loc în loc într-un puț de mină pentru a opri căderea unei persoane care ar aluneca pe scări sau pentru a reține o rocă desprinsă din pereți. **3.** (Înv.) Puntea unei nave. **4.** (Înv.) Pavaj din scânduri groase de stejar cu care se acopereau străzile; caldarâm; *p. ext.* stradă, uliță pavată cu scânduri. *Podul Mogoșoaiei.* **5.** (În practicile religiei creștine ortodoxe) Bucată de pânză îngustă și lungă care se așterne din loc în loc pe parcursul unui cortegiu mortuar. **II.** Spațiul dintre acoperiș și planșeul superior al unei clădiri. G Loc. adv. *Din pod în pivniță* = în întregime, complet. G Expr. *A călca* (sau *a se uita) (ca) din pod,* se spune despre un om plin de sine, îngâmfat, încrezut. *A cădea ca din pod* = a rămâne surprins, uimit, dezorientat, buimac. *A călca ca din pod* = a merge cu pași nesiguri, greu. F P. ext. Tavan, plafon. **III.** P. anal. **1.** (În sintagmele) *Podul mâinii* = dosul mâinii. *Podul palmei* = partea interioară a mâinii, de la încheietura cu antebrațul până la degete. **2.** Lucrare protetică dentară, metalică sau mixtă, folosită ca metodă terapeutică. — Din sl. **podŭ.**

PODÁGRĂ s.f. Gută localizată la membrele inferioare, afectând îndeosebi degetul mare al piciorului. — Din ngr. **podághra.**

PODÁN, *podani,* s.m. (Înv. şi reg.) Persoană care era supusă la bir. F Clăcaş; şerb. — Din pol. **poddany.**

PODÁR, *podari,* s.m. **1.** Persoană care manevrează un pod mobil; *p. ext.* persoană care încasează taxa de trecere peste un pod (**I 1**). F Persoană care avea în pază un pod (**I 1**) F (Mil.; înv.) Pontonier. **2.** Persoană care lucrează la un pod (**I 1, 2**). **3.** (Înv.) Măturător de stradă. — **Pod** + suf. *-ar.*

PODÁRĂ, *podare,* s.f. Locul geometric al picioarelor perpendicularelor coborâte dintr-un punct dat pe tangentele la o curbă sau pe planele tangente la o suprafaţă. — Din fr. **podaire.**

PODĂRÍT, *podărituri,* s.n. (Pop.) Taxă care se încasa pentru trecerea peste un pod (**I 1**) sau care se percepe pentru transportul cu un pod umblător. — **Pod** + suf. *-ărit.*

PODĂRÍŢĂ, *podărițe,* s.f. (Rar) Femeie care conduce un pod umblător. — **Podar** + suf. *-iță.*

PODBÁL s.m. v. **podbeal.**

PODBEÁL, *podbeli,* s.m. Plantă mică erbacee din familia compozeelor, cu rizom cărnos şi flori galbene, folosită în medicină, iar uneori şi în alimentaţie *(Tussilago farfara).* [Var.: **podbal** s.m., **podbeálă** s.f.] — Din bg., sb. **podbel.**

PODBEÁLĂ s.f. v. **podbeal.**

PODEÁ, *podele,* s.f. **1.** Înveliş care acoperă planşeul unei încăperi, confecţionat din diferite materiale (scândură, piatră, cărămidă etc.); pardoseală, duşumea; fiecare dintre scândurile folosite la pardositul unei încăperi, al unei construcţii. **2.** (Înv. şi reg.) Tavan (de scânduri); fiecare dintre scândurile care alcătuiesc tavanul unei case. **3.** (Înv.) Pavaj (de scânduri); fiecare dintre scândurile care se foloseau la pavarea unei străzi, a unei curţi, a unui pod etc. [Pl. şi: *podeli.* — Var.: **podeálă** s.f.] — Et. nec.

PODEÁLĂ s.f. v. **podea.**

PODEÁŢĂ, *podețe,* s.f. (Rar) Platformă, estradă, podium. — **Pod** + suf. *-eață.*

PODÉŢ, *podețe,* s.n. Diminutiv al lui *pod* (**I 1**); poduleţ, podişcă (**1**), poduţ[2], podiş (**2**), podişor, podurel. F Scândură, pod mic, rudimentar, aşezat peste şanţul de la marginea drumului (pentru a permite accesul în curte); podişcă (**1**). — **Pod** + suf. *-eț.*

PODGHIÁZ s.n. v. **poghiaz.**

PODGOREÁN, -Ă, *podgoreni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Din regiunile viilor, din podgorie. **2.** S.m. şi f. Persoană care posedă o podgorie sau care se ocupă cu cultivarea şi îngrijirea viţei-de-vie; viticultor. — **Podgorie** + suf. *-ean.*

PODGOREÁNCĂ, *podgorence,* s.f. Podgoreană. — **Podgorean** + suf. *-că.*

PODGÓRIE, *podgorii,* s.f. **1.** Zonă, de obicei deluroasă, cultivată cu plantaţii masive de viţă-de-vie (care asigură producerea unui anumit tip de vin); regiune viticolă. **2.** (Înv.) Regiune de la poalele unui munte sau ale unui deal. [Acc. şi: *podgoríe*] — Din sl. **podŭgorije.**

PODGORÍU, -ÍE, *podgorii,* adj. (Rar) Acoperit cu vii, bogat în podgorii. — **Podgorie** + suf. *-iu.*

PODÍ, *podesc,* vb. IV. Tranz. A pune podea, a acoperi sau a căptuşi cu scânduri; a pardosi. F A acoperi (provizoriu) cu scânduri un şanţ sau o săpătură (pentru a înlesni trecerea oamenilor şi a vehiculelor). — Din **pod.**

PODIDÍ, *podidesc,* vb. IV. Tranz. (Despre râs şi, mai ales, despre plâns) A cuprinde (pe cineva) cu putere, năvalnic; a năpădi. F (Despre dor, somn, griji etc.) A copleşi, a răzbi. F (Despre lacrimi, sânge etc.) A porni să curgă brusc şi cu putere (pe nas sau pe gură); a ţâşni, a izbucni, a năpădi. — Et. nec.

PÓDINĂ, *podini,* s.f. **1.** Pardoseală de scânduri la casă, la pod etc.; (înv. şi reg.) fiecare dintre scândurile care alcătuiesc un tavan, un pavaj etc. F (La pl.) Obligaţie, în Evul Mediu, a negustorilor (braşoveni) din Ţara Românească de a întreţine străzile din Bucureşti pavate cu scânduri. F (La pl.) Taxă percepută în trecut, la Iaşi, pe carele cu produse care intrau în oraş, în scopul întreţinerii străzilor. **2.** (Pop.) Suport pe care se clădeşte claia sau stogul pentru a le feri de umezeală; partea de jos a stogului. **3.** (Reg.) Platformă de scânduri înălţată deasupra terenului, pentru a folosi ca loc de observaţie. **4.** (Reg.) Podiş. — Din rus., sb. **podina,** ucr. **podyna.**

PODÍRE, *podiri,* s.f. Acţiunea de *a podi* şi rezultatul ei; podit[1]. — V. **podi.**

PODÍŞ, *podișuri,* s.n. **1.** Formă complexă de relief, de mare întindere, aproape plană, situată la o altitudine relativ ridicată şi străbătută de văi prelungi. **2.** (Reg.) Podeţ. — **Pod** + suf. *-iș.*

PODÍŞCĂ, *podișți,* s.f. **1.** Podeţ. F Punte suspendată (mobilă) la o cetate sau la un castel medieval. F (Pop.) Bac. **2.** Platformă de scânduri care serveşte ca loc de lucru sau de observaţie. F (Rar) Estradă. F (Rar) Palier. — **Pod** + suf. *-işcă.*

PODIŞÓR, *podișoare,* s.n. Podeţ. F (Reg.) Dulap sau stelaj pentru vase, acte etc. — **Pod** + suf. *-işor.*

PODÍT[1] s.n. Podire. — V. **podi.**

PODÍT[2], -Ă, *podiți, -te,* adj. (Despre încăperi) Cu pardoseală; (despre străzi) pavat (cu scânduri). — V. **podi.**

PODITÚRĂ, *podituri,* s.f. (Rar) Podea, pardoseală. — **Podi** + suf. *-tură.*

PÓDIUM, *podiumuri,* s.n. **1.** Estradă demontabilă, amenajată într-o sală sau în aer liber în vederea unei conferinţe, a unui spectacol etc. **2.** Platformă de scânduri, înălţată faţă de nivelul unei suprafeţe, servind ca postament pentru diverse obiecte. F Mică instalaţie mobilă în formă de platformă cu trepte, pe care stau sportivii în momentul înmânării premiilor. [Pr.: *-di-um*] — Din lat., fr. **podium,** germ. **Podium.**

PODMÉT, *podmeturi,* s.n. (Reg.) Momeală, nadă. [Pl. şi: *podmete*] — Din sl. **podŭmetŭ.**

PODMÓL, *podmoluri,* s.n. (Pop.) **1.** Aluviune; *p. ext.* mâl, nămol sau teren mâlos. F Cantitate mare, grămadă. **2.** Mal înalt, abrupt, ros de ape. **3.** Prispă (de pământ). F Vatră de lut pe care este clădit cuptorul în unele case ţărăneşti. [Pl. şi: *podmoale*] — Din bg. **podmol,** magh. **padmaly.**

PODNÓJĂ s.f. v. **podnojie.**

PODNÓJIE, *podnojii,* s.f. **1.** (Înv.) Perniţă sau preş pus sub picioare pentru a le feri de frig. F (Reg.) Ştergătoare de picioare din papură. **2.** (Pop.) Fiecare dintre cele două pedale aşezate în partea de jos a războiului de ţesut, cu ajutorul cărora se schimbă iţele; *p. ext.* sforile cu care sunt legate aceste pedale. [Var.: (reg.) **podnójă** s.f.] — Din sl. **podnožije,** bg. **podnoga,** sb. **podnožje,** rus. **podnožje,** ucr. **podnižžja.**

PODOÁBĂ, *podoabe,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Obiect care înfrumuseţează pe cineva sau ceva; găteală, ornament; *p. ext.* lucru de preţ, de valoare; odor, bijuterie. F Fig. Însuşire, calitate, atribut. F Fig. Faţă, cinste; strălucire. **2.** (Pop.) Nume dat unor boli de piele. F Nume dat unor insecte parazite care trăiesc pe corpul omenesc. — Din sl. **podoba.**

PODOBÍ, *podobesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A (se) împodobi. — Din sl. **podobiti sen, podobati.**

PODOBÍE, *podobii,* s.f. Melodie după care se intonează, la sărbătorile mai importante, unele cântări bisericeşti. — Din sl. **podobije.**

PODOBÍT, -Ă, *podobiți, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Împodobit. — V. **podobi.**

PODOBROMHIDRÓZĂ, *podobromhidroze,* s.f. (Med.) Transpiraţie rău mirositoare a picioarelor. — Din fr. **podobromhidrose.**

PODOFILÍNĂ s.f. Substanţă răşinoasă care se extrage din rizomul unei plante *(Podophyllum peltatum),* folosită în medicină pentru calităţile sale purgative. — Din fr. **podophylline.**

PODOLIÁN, -Ă, *podolieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia Podoliei sau era originară din Podolia. **2.** Adj. Care aparţine Podoliei sau podolienilor (**1**), referitor la Podolia ori la podolieni. [Pr.: *-li-an.* — Var.: **podolién, -ă** adj.] — **Podolia** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PODOLIÉN, -Ă adj. v. **podolian.**

PODOLÓGIC, -Ă, *podologici, -ce,* adj. Referitor la podologie, care ţine de podologie. — Din fr. **podologique.**

PODOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul şi tratamentul afecţiunilor piciorului. — Din fr. **podologie.**

PODOMÉTRU, *podometre,* s.n. Instrument de măsurare a vitezei de mişcare sau a distanţei parcurse de un pieton prin înregistrarea numărului de paşi făcuţi de acesta. — Din fr. **podomètre.**

PODOPUNCTÚRĂ s.f. Metodă terapeutică constând în masarea şi apăsarea unor puncte cu activitate biologică deosebită din talpa piciorului. — **Podo**[logie] + [acu]**punctură.**

PODORÓJNĂ, *podorojne,* s.f. (Înv.) Ordin scris pentru a i se pune cuiva la dispoziţie cai de poştă. — Din rus. **podorožnaja.**

PODULÉŢ, *poduleț,* s.n. Podeţ. — **Pod** + suf. *-uleț.*

PODURÉL, *podurele,* s.n. (Rar) Podeţ. — **Pod** + suf. *-urel.*

PODÚŞCĂ, *poduști,* s.f. (Înv.) Canal de scurgere a unei ape, folosit adesea pentru irigaţii. — **Pod** + suf. *-uşcă.*

PODÚŢ[1], *poduți,* s.m. (Iht.) Scobar. — Din magh. **paduc.**

PODÚŢ[2], *poduțuri,* s.n. Podeţ. — **Pod** + suf. *-uț.*

PODVÁDĂ, *podvezi,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Obligaţie la care erau supuşi ţăranii dependenţi în folosul domniei (mai ales în timp de război), care consta în prestaţii (transport, cărăuşie) sau rechiziţii ale animalelor de tracţiune; *p. ext.* cărăuşie (cu plată). **2.** Încărcătură. [Var.: **podvoádă** s.f.] — Din sl. **podŭvoda.**

PODVÁL, *podvale,* s.n. Fiecare dintre căpătâiele de lemn pe care se aşază butoaiele în pivniţă; *p. ext.* suport de lemn sau de piatră. — Din sb. **podvala.**

PODVOÁDĂ s.f. v. **podvadă.**

PODVODÁR, *podvodari,* s.m. Persoană care organiza sau supraveghea o podvadă; persoană care îndeplinea o podvadă (cu căruţa). — **Podvadă** + suf. *-ar.*

PODZÓL, *podzoluri,* s.n. Sol nisipos şi lutos, de culoare cenuşie, sărac în calciu, cu fertilitate naturală slabă, care se formează sub vegetaţia

pădurilor, într-un climat rece și umed. — Din fr. **podzole,** germ. **Podsol,** rus. **podzol.**

PODZÓLIC, -Ă, *podzolici, -ce,* adj. (Despre soluri) Care conține nisip și lut, care este sărac în calciu; de podzol. — Din fr. **podzolique.**

PODZOLÍRE, *podzoliri,* s.f. Formare a podzolului. — Din **podzol.**

PODZOLÍT, -Ă, *podzoliți, -te,* adj. (Despre soluri) Care are proprietăți podzolice, cu caracter de podzol. — Din **podzol.**

POÉM, *poeme,* s.n. **1.** (Adesea fig.) Specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filosofic, istoric, mitologic, legendar etc. G *Poem în proză* = specie a prozei literare aparținând genului liric, cultivată din a doua jumătate a sec. XIX. *Poem dramatic* = scriere dramatică în versuri sau cu caracter poetic. F Mică piesă muzicală instrumentală, vocală sau vocal-simfonică de construcție liberă, cu caracter liric sau liric-narativ. G *Poem simfonic* = lucrare amplă pentru orchestră, având de obicei un conținut programatic. [Var.: **póemă** s.f.] — Din ngr. **póiima,** fr. **poème,** lat. **poema.**

POEMÁTIC, -Ă, *poematici, -ce,* adj. Care ține de poem, cu caracter de poem. [Pr.: *po-e-*] — Din it. **poematico.**

POÉMĂ s.f. v. **poem.**

POÉT, -Ă, *poeți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care creează poezii, autor de poezii. **2.** Persoană înzestrată cu imaginație și sensibilitate de poet (**1**). — Din ngr. **poiitís,** lat., it. **poeta,** fr. **poète.**

POETÁRD, *poetarzi,* s.m. (Livr.) Poetaș. [Pr.: *po-e-*] — **Poet** + suf. *-ard.*

POETÁSTRU, *poetaștri,* s.m. (Livr.) Poetaș. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poétastre,** it. **poetastro.**

POETÁȘ, *poetași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *poet;* (depr.) poet mediocru, lipsit de talent; poetastru, poetard. [Pr.: *po-e-*] — **Poet** + suf. *-aș.*

POETÉSĂ, *poetese,* s.f. (Livr.) Poetă. F (Depr.) Poetă mediocră, lipsită de talent. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poétesse.**

POÉTIC, -Ă, *poetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține poeziei, privitor la poezie. F De poet. **2.** Adj. Fig. Care poate inspira pe poeți, demn de a fi motiv de inspirație; *p. ext.* impresionant, fermecător. **3.** S.f. (Și adjectival, în sintagma *artă poetică)* Tratat despre creația poetică; ansamblu de reguli pentru alcătuirea unei opere literare; ramură a teoriei literaturii care se ocupă de creația poetică. **4.** S.f. Ansamblu de forme și de principii poetice (**1**) caracteristice unei epoci sau unui curent literar; manieră poetică caracteristică unui poet. — Din ngr. **poiitilós, poiitikí,** lat. **poeticus, poetica,** it. **poetico, poetica,** fr. **poétique.**

POETIZÁ, *poetizez,* vb. I. Tranz. A da unui fapt, unui eveniment, unei idei etc. caracter poetic; a înfrumuseța, a idealiza. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poétiser.**

POETIZÁNT, -Ă, *poetizanți, -te,* adj. (Rar) Care are trăsături poetice; care poetizează. [Pr.: *po-e-*] — **Poetiza** + suf. *-ant.*

POETIZÁRE s.f. Acțiunea de *a poetiza* și rezultatul ei; idealizare. [Pr.: *po-e-*] — V. **poetiza.**

POEZEÁ, *poezele,* s.f. (Fam.) Poezioară. [Pr.: *po-e-*] — **Poezie** + suf. *-ea.*

POEZÍE, *poezii,* s.f. **1.** Modalitate a literaturii care exprimă mesajul artistic cu ajutorul imaginilor expresive, al unui limbaj concentrat, al afectivității, al rimei, al ritmului etc.; (concr.) creație literară în versuri. F Totalitatea compozițiilor în versuri ale unui poet, ale unui curent literar, ale unui popor etc. **2.** Fig. Caracter poetic al unei opere literare, al unui peisaj, al unei situații; farmec, frumusețe, încântare. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poésie.**

POEZIOÁRĂ, *poezioare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *poezie;* (depr.) poezie slabă, fără valoare; poezea. [Pr.: *po-e-zi-oa-*] — **Poezie** + suf. *-ioară.*

POFÁLĂ s.f. v. **pohfală.**

POFÍDĂ, *pofide,* s.f. (Pop.) Ciudă, necaz. G Loc. prep. *În pofida cuiva* (sau *a ceva*) = în ciuda, în necazul cuiva (sau a ceva). — Cf. pol. p o c h y b a.

PÓFIL, *pofile,* s.n. Curea de ham sau de șa care trece pe sub coada calului. — Din sb. **povi.**

PÓFTĂ, *pofte,* s.f. **1.** Dorință puternică de a face sau de a obține ceva; năzuință, dispoziție, chef, plăcere. G Loc. adv. *Cu poftă* = manifestând multă plăcere, cu plăcere. G Expr. *A-și (mai) pune pofta în cui,* se spune pentru a arăta că cineva este nevoit să renunțe la un lucru mult dorit. *Pe* (sau *după) poftă* (sau *pofta inimii* ori *sufletului, voii* etc.) = pe placul sau pe gustul cuiva, conform cu dorința cuiva, spre mulțumirea cuiva. F Dorință, impuls sexual; *p. ext.* dorință exagerată, patimă, viciu. F (Înv.) Lăcomie. **2.** Senzație de foame sau de sete; dorință, chef de a bea sau de a mânca un anumit lucru. G Expr. *De poftă* sau *(ca) să-și prindă pofta* = în cantitate foarte mică, numai cât să guste. *Poftă bună* (sau *mare!)* urare adresată celor care mănâncă sau se duc să mănânce. [Var.: (înv. și reg.) **póhtă** s.f.] — Din **pofti** (derivat regresiv).

POFTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *poftăreți, -e,* adj. (Reg.) Pofticios. — **Poftă** + suf. *-ăreț.*

POFTEÁLĂ, *pofteli,* s.f. Faptul de *a pofti;* poftire. — **Pofti** + suf. *-eală.*

POFTÍ, *poftesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A dori puternic să obțină sau să se întâmple ceva; a jindui, a râvni. F (Înv. și reg.) A cere, a solicita (ceva). **2.** Tranz. A invita, a chema (pe cineva). F Refl. recipr. A îmbia, a se îndemna; a se invita (unul pe altul). **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A face cuiva o urare. **4.** Tranz. (Uneori cu sens imperativ) A ruga (pe cineva ceva). *Poftiți, vă rog!* **5.** Tranz. A binevoi (să facă ceva, să se ducă undeva etc.). F Intranz. A veni (undeva sau la cineva). [Var.: (înv. și reg.) **pohtí** vb. IV] — Din sl. **pohotěti.**

POFTICIÓS, -OÁSĂ, *pofticioși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care dorește puternic ceva; lacom, doritor; poftăreț. F (Despre ochi, privire etc.) Care exprimă poftă, dorință, lăcomie. F (Rar, despre mâncăruri, mirosuri etc.) Care atâță pofta; apetisant. — **Pofti** + suf. *-icios.*

POFTÍM interj. Formulă de politețe care se folosește: **a)** pentru a da ceva cuiva; ia, na, ține; **b)** pentru a invita o persoană să vină sau să se așeze undeva; pentru a îndemna la acțiune; **c)** (adesea precedat de exclamația „ei") pentru a exprima indignare, ciudă, reproș, nemulțumire, necaz, revoltă etc.; asta-i bună, na, uite. — Din **pofti.**

POFTÍRE, *poftiri,* s.f. Acțiunea de *a pofti* și rezultatul ei; pofteală. — V. **pofti.**

POFTÍT, -Ă, *poftiți, -te,* adj. (Rar) Invitat, chemat. — V. **pofti.**

POFTITÓR, -OÁRE, *poftitori, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care poftește, care invită (pe cineva). **2.** Care dorește ceva; ahtiat, pofticios. F (Despre ochi, privire, gesturi etc.) Care exprimă, care denotă lăcomie, poftă, dorință. — **Pofti** + suf. *-tor.*

POFTORÍ, *poftoresc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** (Folosit și absol.) A repeta, a reaminti. **2.** A ura, a dori ceva (cuiva). **3.** A ruga pe cineva (ceva). — Din sl. **povŭtoriti.**

POFTORÍRE, *poftoriri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a poftori* și rezultatul ei; invitație; insistență. — V. **poftori.**

POGÁCE, *pogăci,* s.f. (Pop.) Turtă de mălai coaptă în cuptor; turtă din aluat de făină de grâu, preparată de obicei cu jumări de porc. — Din sb. **pogača,** magh. **pogácsa,** germ. dial. **Pogatsche.**

POGÁN, -Ă, *pogani, -e,* adj. (Reg.) **1.** (Despre ființe) Mare, voinic, vânjos. **2.** (Despre stări, acțiuni) Intens, în toi; strașnic, grozav. **3.** (Despre oameni) Urât, slut, hidos. F Fără milă, rău, crud. F (Adverbial) Stâlcit, stricat. [Acc. și: *pógan*] — Din sl. **poganŭ,** magh. **pogány.**

POGĂCEÁ, *pogăcele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *pogace;* pogăcioară. — **Pogace** + suf. *-ea.*

POGĂCIOÁRĂ, *pogăcioare,* s.f. (Reg.) Pogăcea. — **Pogace** + suf. *-ioară.*

POGHIÁZ, *poghiazuri,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Unitate militară trimisă într-o țară străină ca să prade; ceată de jefuitori. G Expr. *A umbla în poghiazuri* = a umbla fără rost, a hoinări. **2.** (Reg.; la pl.) Râpe, coclauri. [Var.: **podghiáz** s.n.] — Din pol. **podjazd.**

POGHIBÁLĂ, *poghibale,* s.f. (Reg.) Om de nimic, secătură, pușlama. — Din ucr. **pohybel',** rus. **pogibel'.**

POGÓN, *pogoane,* s.n. **1.** Unitate de măsură pentru suprafețe de teren agricol, folosită în trecut mai ales în Țara Românească și egală cu cca 0,5 ha. **2.** Bucată de pământ (agricol) de un pogon (**1**); teren cultivat, plantație de această mărime. F Cantitate de produse obținute de pe un pogon (**2**). — Din bg. **pogon.**

POGONÁȘ, *pogonași,* s.n. Diminutiv al lui *pogon.* — **Pogon** + suf. *-aș.*

POGONĂRÍT s.n. Impozit care se plătea în Țările Române (sec. XVII–XVIII) în favoarea domniei, pentru fiecare pogon cultivat (mai ales cu viță-de-vie, cu tutun sau cu porumb). — **Pogon** + suf. *-ărit.*

POGONÍCI, *pogonici,* s.m. (Pop.) Băiat care mână vitele. — Din bg. **pogonič,** sb. **pogonić.**

POGONOFÓR, *pogonofori,* s.m. (La pl.) Grup de nevertebrate superioare, vermiforme, cilindrice, cu corpul lung și subțire, care se hrănesc prin absorbția hranei capturate și digerate la nivelul tentaculelor *(Pogonophora);* (și la sg.) animal din acest grup. — Din fr. **pogonophore.**

POGORÁRE s.f. v. **coborâre.**

POGORÁȘ s.n. v. **coborâș.**

POGORÎ vb. IV v. **coborî.**

POGREBÁNIE s.f. v. **pogribanie.**

POGRIBÁNIE, *pogribanii,* s.f. (Înv.) **1.** Înmormântare. **2.** Slujba și ceremonia religioasă a înmormântării. [Var.: **pogrebánie** s.f.] —Din sl. **pogrebanije.**

POGRÓM, *pogromuri,* s.n. Masacrare a unui grup național minoritar sau rasial, organizată de elemente ultranaționaliste, șovine. — Din rus. **pogrom.**

POGROMÍST, -Ă, *pogromiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care organizează sau care participă la pogromuri. — **Pogrom** + suf. *-ist.*

POHFÁLĂ, *pohfale,* s.f. (Înv.) **1.** Laudă, slavă, preamărire. **2.** Pompă, fast, strălucire. **3.** Mândrie, trufie, ogoliu. [Var.: **pofálă** s.f.] — Din sl. **pohvala.**

POHÓD s.n. v. **povod.**

POHÓI s.n. v. **puhoi.**

POHÓNȚ s.m. v. **pahonț.**

POHOȚ, -OÁȚĂ, *pohoți, -oațe,* s.m. și f. (Reg.) Persoană ticăloasă, nemernică; persoană destrăbălată, imorală; codoș. — Din **hoț.**

PÓHTĂ s.f. v. **poftă.**

POHTÍ vb. IV v. **pofti.**

POI adv. v. **apoi.**

POIÁNĂ, *poieni,* s.f. Suprafață de teren în interiorul unei păduri, lipsită de copaci și acoperită cu iarbă și cu flori; luminiș. [Pr.: *po-ia-*. — Pl. și: *poiene*] — Din sl. **poljana.**

POIÁTĂ, *poieți,* s.f. (Reg.) **1.** Coteț pentru păsările de curte, pentru porci. **2.** Grajd pentru vite; șopron. **3.** Adăpost rudimentar pentru oameni, la câmp sau la stână. F Bucătărie de vară. [Pr.: *po-ia-*] — Din sl. **pojata.**

POICHILOTÉRM, -Ă, *poichilotermi, -e,* adj., s.m. și f. (Animal) care are temperatura corpului variabilă după temperatura mediului înconjurător (nevertebrate, pești, batracieni și reptile). — Din fr. **poïkilotherme.**

POICHILOTERMÍE s.f. Proprietate a unor animale de a fi poichiloterme. — Din fr. **poïkilothermie.**

POIENÍȚĂ, *poienițe,* s.f. Diminutiv al lui *poiană.* [Pr.: *po-ie-*] — **Poiană** + suf. *-iță.*

POIEȚÍCĂ, *poiețici,* s.f. Diminutiv al lui *poiată.* [Pr.: *po-ie-*] — **Poiată** + suf. *-ică.*

PÓIMÂINE adv. **1.** În ziua care urmează celei de mâine. G (Reg.) *Poimâinea ailaltă* (sau *cealaltă)* = răspoimâine. G Expr. *Ca mâine, poimâine* = în curând, peste puțin timp. **2.** (În corelație cu „mâine") Curând; în viitor, cândva. — Lat. **post** + **mane.**

PÓINTER, *pointeri,* s.m. Rasă de câini de vânătoare de talie înaltă, picioare lungi, urechile plecate și părul scurt și neted; prepelicar de rasă engleză; brac englez. [Pr.: *pointăr.* — Var.: **poánter** s.m.] — Din fr., engl. **pointer.**

POINTILLÍSM s.n. Tehnică picturală care constă în descompunerea petei de culoare în puncte și liniuțe de culori pure, ca un mozaic, din al căror amestec optic rezultă tonul dorit; școală de pictură modernă care folosește acest procedeu. [Pr.: *poantiísm.* — Var.: **poantilísm** s.n.] — Din fr. **pointillisme.**

POINTILLÍST, -Ă, *pointillişti, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de pointillism, referitor la pointillism. **2.** S.m. și f. Adept al pointillismului. [Pr.: *poantiíst.* — Var.: **poantilíst, -ă** adj., s.m. și f.] — Din fr. **pointilliste.**

POJÁR, (**2**) *pojaruri,* s.n. **1.** Boală contagioasă (la copii), caracterizată prin apariția unor pete roșii pe piele; rujeolă. **2.** (Înv. și reg.) Foc mare; incendiu. F Fig. Lumină purpurie a zorilor sau a amurgului. **3.** Căldură mare, arșiță. F Înflăcărare, ardoare, patos; pasiune, patimă. — Din sl. **požarŭ.**

POJÁRNIC, *pojarnici,* s.m. (Înv. și reg.) Pompier. — Din rus. **pojarnik.**

POJÁRNIȚĂ, *pojarnițe,* s.f. (Bot.; pop.) Sunătoare. — **Pojar** + suf. *-niță.*

POJĂRNICÍE, *pojărnicii,* s.f. (Înv. și reg.) Post de pompieri. — **Pojarnic** + suf. *-ie.*

POJGHÍȚĂ, *pojghițe,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Strat subțire care se formează la suprafața unui lichid; *p. ext.* strat care acoperă un obiect sau se depune pe suprafața lui. F Spec. Crustă formată de o rană. **2.** Înveliș subțire (exterior) al unor legume sau fructe; coajă, scoarță a unor copaci sau a unor fructe. [Acc. și: *pójghiță*] — Et. nec.

POJÍJIE, *pojijii,* s.f. (Reg.) **1.** Totalitatea bunurilor dintr-o gospodărie; situația celui avut; avere. **2.** Familie, neam. — Cf. ucr. п о ж и в а, rus. п о ж и в а.

POL[1]**,** *poli,* s.m. **1.** Fiecare dintre cele două puncte situate la capetele axei de rotație a Pământului și în care se reunesc toate meridianele geografice; *p. ext.* regiunea din jurul acestor două puncte. G *Pol ceresc* = fiecare dintre cele două puncte de intersecție ale axei Pământului cu sfera cerească. *Pol magnetic terestru* = punct pe suprafața Pământului în care acul magnetic are poziția verticală (înclinația magnetică este de 90°). **2.** (Mat.) Fiecare dintre cele două puncte în care un diametru al sferei intersectează sfera. **3.** (Fiz.) Fiecare dintre cele două puncte sau regiuni ale unui corp opuse una celeilalte din punctul de vedere al unei anumite proprietăți. G *Pol electric pozitiv* (sau *negativ)* = fiecare dintre cele două regiuni ale unui corp polarizat electric, de la care diverg sau către care converg liniile de câmp ale inducției magnetice. **4.** Zonă a miezului feromagnetic al unui circuit magnetic pe unde fluxul magnetic principal sau cel util trece din materialul feromagnetic în aer sau invers. **5.** Parte componentă a unei mașini electrice care contribuie la magnetizarea circuitului magnetic al mașinii. **6.** Piesă a unei pile galvanice care stabilește contactul cu circuitul exterior. **7.** Fig. Fiecare dintre punctele, situațiile etc. aflate la două extremități opuse. — Din fr. **pôle,** lat. **polus.**

POL[2]**,** *poli,* s.m. Monedă sau bancnotă de douăzeci de lei, care a circulat în România. F Nume dat mai multor monede ruseşti și franțuzești (de aur) care au circulat în Țările Române în sec. XIX; napoleon. — Din rus. **pol.**

POL[3] s.n. (Înv.) Jumătate (dintr-un întreg, dintr-o unitate). — Din sl. **polŭ.**

POLÁBĂ adj. (În sintagma) *Limbă polabă* (și substantivat, f.) = limbă slavă din grupul limbilor slave de apus, care s-a vorbit până în sec. XVIII pe un teritoriu situat pe cursul inferior al Elbei. — Din fr. **polabe.**

POLÁR, -Ă, *polari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la cei doi poli[1] ai Pământului, de la poli[1], caracteristic polilor[1]; din regiunea sau din zona polilor[1]. G *Noapte polară* = noapte de iarnă care se întâlnește în regiunile situate dincolo de Cercul Polar și care poate dura până la o jumătate de an. *Steaua Polară* = steaua principală din constelația Carului-Mic, situată pe prelungirea boreală a axei Pământului, care servește ca mijloc de orientare și după care se poate stabili direcția nordului. *Urs polar* = urs alb, v. *urs.* **2.** Adj. Privitor la polii[1] unui magnet sau ai unei pile electrice. F Referitor la un corp sau la un mediu care prezintă polaritate. **3.** Adj. (Mat.; în sintagma) *Coordonate polare* = coordonate al căror sistem de referință este alcătuit dintr-un punct și o semiaxă care pornește din acel punct. **4.** Adj. (Fil.) Care se află într-un raport de polaritate, care prezintă polaritate. **5.** S.f. Locul geometric al punctelor conjugate armonic cu un punct dat în raport cu cele două puncte în care o dreaptă variabilă ce trece prin punctul dat intersectează conica dată. —Din lat. **polaris,** it. **polare,** fr. **polaire.**

POLARIMÉTRIC, -Ă, *polarimetrici, -ce,* adj. (Chim., Fiz.) Referitor la polarimetrie, de polarimetrie. — Din fr. **polarimétrique.**

POLARIMETRÍE s.f. Metodă de analiză cantitativă a substanțelor optic active cu ajutorul polarimetrului. — Din fr. **polarimétrie.**

POLARIMÉTRU, *polarimetre,* s.n. Instrument optic pentru măsurarea unghiului cu care o substanță optic activă rotește planul de polarizare al unei radiații. — Din fr. **polarimètre.**

POLARISCÓP, *polariscoape,* s.n. Instrument optic pentru studiul calitativ al efectelor de polarizare a luminii la trecerea ei printr-o substanță. — Din fr. **polariscope.**

POLARITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unui sistem fizic de a avea, în două puncte ale sale, caracteristici de aceeași natură, dar opuse una celeilalte. **2.** Proprietate a unui organism vegetal sau a unei părți din el de a forma două puncte de creștere cu proprietăți diferite. **3.** (Fil.) Specie a contradicției constând în relația dintre doi termeni care prezintă cel mai mare grad de opoziție posibil și totodată se presupun reciproc, ca polii unui magnet. — Din fr. **polarité.**

POLARIZÁ, *polarizez,* vb. I. **1.** Tranz. (Fiz.) A transforma lumina naturală prin fenomene de reflexie, refracție, birefringență etc. F Intranz. și refl. A dobândi proprietarea de a avea poli electrici sau magnetici. **2.** Tranz. Fig. A aduna, a strânge, a concentra în jurul său. **3.** Refl. (Fil.) A da naștere unei polarități (**3**), a forma extreme opuse care se condiționează reciproc. — Din fr. **polariser.**

POLARIZÁBIL, -Ă, *polarizabili, -e,* adj. (Despre medii) Care poate fi (ușor) polarizat. — Din fr. **polarisable.**

POLARIZABILITÁTE s.f. (Fiz.) Însușire a ceea ce este polarizabil. — Din fr. **polarisabilité.**

POLARIZÁNT, -Ă, *polarizanți, -te,* adj. (Fiz.) Care (se) polarizează (**1**). G *Microscop polarizant* = microscop care lucrează cu lumină polarizată și care se folosește mai ales la studiul cristalelor. — Din fr. **polarisant.**

POLARIZÁRE, *polarizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) polariza* și rezultatul ei. **1.** (Fiz.) Proces prin care un corp sau un sistem fizic dobândește proprietatea de polaritate (**1**); stare a unui corp care a suferit un astfel de proces. G *Polarizare electrică* = realizare a unei asimetrii în distribuția sarcinii electrice pozitive și negative a unui sistem fizic (atom, moleculă etc.), a unui mediu sau a unui corp. *Polarizare electrolitică* (sau *electrochimică)* = acumulare la electrozii unei băi de electroliză sau ai unei pile electrochimice a ionilor care realizează conducția prin soluția electrolitului. *Polarizare rotatorie* = fenomen de rotire a planului de polarizație a luminii liniar polarizate la trecerea ei printr-o substanță activă din punct de vedere optic. F Proces fizic prin care un sistem capătă proprietăți preferențiale după o anumită direcție; stare a unui sistem care a suferit un astfel de proces. **2.** (Lingv.) Dezvoltare în direcții opuse a sensurilor unui cuvânt, nediferențiate la origine. **3.** (Fil.) Formare a unor termeni opuși polari; realizare a unei polarități (**3**). — V. **polariza.**

POLARIZÁT, -Ă, *polarizați, -te,* adj. (Fiz.) Care a fost supus acțiunii de polarizare (**1**). G *Lumină plan* (sau *liniar) polarizată* = fascicul de lumină în care vectorul electric (sau magnetic) posedă un plan unic (sau o direcție unică) de oscilație. — V. **polariza.**

POLARIZATÓR, -OÁRE, *polarizatori, -oare,* adj. Care polarizează; polarizant. — Din fr. **polarisateur.**

POLARIZÁȚIE, *polarizații,* s.f. Stare a unui corp care prezintă proprietatea de polaritate. G *Polarizație electrică* = stare a unui corp sau a unui sistem fizic care posedă cel puțin doi poli electrici (plus și minus). *Polarizația luminii* = totalitatea fenomenelor legate de producerea și de efectele luminii polarizate. *Polarizație cromatică* = ansamblul figurilor de interferență, colorate viu, obținute prin cercetarea cristalelor birefringente în lumină polarizată. F Mărime vectorială care caracterizează starea de polarizație a unui corp sau a unui mediu. — Din fr. **polarisation.**

POLARIZÓR, -OÁRE, *polarizori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate produce polarizarea luminii; polarizant. **2.** S.n. Dispozitiv optic care servește la polarizarea luminii. — Din fr. **polariseur.**

POLAROGRÁF, *polarografe,* s.n. Aparat pentru înregistrarea grafică sau fotografică a curbei curent-tensiune, utilizat în analiza electrochimică. — Din fr. **polarographe,** germ. **Polarograph,** engl. **polarograph.**

POLAROGRÁFIC, -Ă, *polarografici, -ce,* adj. Privitor la polarografie, care ține de polarografie. — Din **polarografie.**

POLAROGRAFÍE s.f. Metodă de analiză electrochimică a unei substanțe în soluție, realizată cu polarograful. — Din fr. **polarographie.**

POLAROÍD, *polaroizi,* s.m. *polaroide,* s.n. **1.** S.m. Polarizor confecționat sub formă de plăcuță sau de peliculă, folosit pentru construcția farurilor și a parbrizelor de automobile. **2.** S.n. Aparat fotografic care permite obținerea automată a fotografiei, imediat după expunere, cu materiale fotosensibile speciale. — Din fr. **polaroïd.**

POLÁTĂ, *polate,* s.f. (Reg.) Încăpere mică pe lângă o casă țărănească, servind ca magazie pentru unelte și obiecte de gospodărie. F Streașină. [Var.: **polátră** s.f.] — Din bg. **polata.**

POLÁTRĂ s.f. v. **polată.**

POLC, *polcuri,* s.n. Unitate militară în Țările Române, la sfârșitul Evului Mediu, corespunzătoare regimentului. — Din ucr., rus. **polk.**

PÓLCĂ[1], *polci,* s.f. (Reg.) Haină femeiască de stofă (căptușită sau îmblănită), de diferite lungimi, croită pe talie, care se poartă la țară. — Din rus. **pol'ka** „poală a hainei".

PÓLCĂ[2], *polci,* s.f. Dans popular originar din Boemia, în ritm viu, sprinten, care, în a doua jumătate a sec. XIX, a devenit unul dintre cele mai cunoscute dansuri de bal; melodie după care se execută acest dans. — Din fr., rus. **polka.**

POLCÓVNIC, *polcovnici,* s.m. (Înv.) **1.** Comandant al unui polc; grad militar corespunzător colonelului. **2.** Comandant al unei formațiuni militare de pază a ordinii publice. — Din ucr., rus. **polkovnik.**

POLCOVNICÉSC, -EÁSCĂ, *polcovnicești,* adj. (Înv.) Care aparține polcovnicului, privitor la polcovnic; aflat sub comanda unui polcovnic. — **Polcovnic** + suf. *-esc.*

POLCOVNICÍE s.f. (Înv.) Funcția de polcovnic, autoritatea reprezentată printr-un polcovnic. — **Polcovnic** + suf. *-ie.*

POLCÚȚĂ, *polcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *polcă*[1]. — **Polcă[1]** + suf. *-uță.*

PÓLDER, *poldere,* s.n. Nume dat în Olanda unei porțiuni joase de uscat smulsă mării sau unui lac maritim prin îndiguire și drenare. — Din germ. **Polder.**

POLEÁC, -Ă, *poleci, -ce,* s.m. și f., adj. (Înv. și reg.) Polonez. [Pl. și: (m.) *poléaci*] — Din pol. **polak,** ucr., rus., sb. **poljak.**

POLÉI[1], *poleiuri,* s.n. Strat subțire de gheață, continuu și neted, care acoperă uneori porțiuni din suprafața solului, arborii sau obiectele care se află în aer liber și care este format prin înghețarea apei provenite din ploaie sau din topirea zăpezii. F Fig. Strălucire, lustru, luciu. F (Reg.) Promoroacă, chiciură. — Din **polei[2]** (derivat regresiv).

POLEÍ[2], *poleiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subțire de aur sau de argint în scopul protejării sau al înfrumusețării; a sufla cu aur sau cu argint. F A înveli într-o foiță subțire de staniol, de hârtie colorată etc. **2.** Tranz. și refl. Fig. A străluci sau a face să strălucească; a (se) învălui într-o lumină aurie sau argintie. F Tranz. A înfrumuseța, a prezenta într-o lumină strălucitoare o situație, un aspect, o idee, o împrejurare etc. — Din sl. **polijati.**

POLEIÁLĂ, *poleieli,* s.f. **1.** Faptul de *a polei[2];* (concr.) strat subțire de metal (prețios) cu care se poleiește[2] un obiect. F Foaie subțire de staniol folosită ca ambalaj, mai ales pentru unele articole alimentare. F Fig. Ceea ce încearcă să dea un aspect bun, frumos, valoros unor lucruri lipsite de valoare; strălucire aparentă; lustru, spoială. **2.** Cizelare, șlefuire, lustruire a unui obiect sau, *fig.,* a unei opere literare, științifice etc. [Pr.: *-le-ia-*] — **Polei[2]** + suf. *-eală.*

POLEIÉR, *poleieri,* s.m. (Rar) Poleitor. [Pr.: *-le-ier*] — **Polei[2]** + suf. *-ar.*

POLEÍRE, *poleiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) polei[2]* și rezultatul ei; poleit[1]. — V. **polei[2].**

POLEÍT[1] s.n. Poleire. — V. **polei[2].**

POLEÍT[2], -Ă, *poleiți, -te,* adj. Acoperit cu un strat subțire de metal (prețios) sau cu un praf de bronz; făcut să strălucească. F Fig. Învăluit într-o lumină strălucitoare (aurie sau argintie). — V. **polei[2].**

POLEITÓR, *poleitori,* s.m. (Rar) Muncitor care poleiește[2]. [Pr.: *-le-i-*] — **Polei[2]** + suf. *-tor.*

POLÉMIC, -Ă, *polemici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Discuție în contradictoriu, controversă pe o temă literară, științifică, politică etc. **2.** Adj. Care ține de polemică (**1**), cu tendință de polemică, privitor la polemică; critic, combativ, contradictoriu. — Din fr. **polémique.**

POLEMÍSM s.n. Caracter polemic. — **Polemică** + suf. *-ism.*

POLEMÍST, -Ă, *polemiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care polemizează, care susține o polemică. — Din fr. **polémiste.**

POLEMIZÁ, *polemizez,* vb. I. Intranz. A susține o polemică, a face polemică, a discuta în contradictoriu. — Din fr. **polémiser.**

POLEMOLÓG, -Ă, *polemologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în polemologie. — Din fr. **polémologue.**

POLEMOLÓGIC, -Ă, *polemologici, -ce,* adj. Care aparține polemologiei, care se referă la polemologie. — Din fr. **polémologique.**

POLEMOLOGÍE s.f. Ramură a științelor politice care studiază războaiele ca fenomen sociologic. — Din fr. **polémologie.**

POLÉN, *poleni,* s.n. (Bot.) Pulbere, de obicei galbenă, constituită din grăuncioare microscopice produse de anterele staminelor. — Din fr., lat. **pollen,** germ. **Pollen.**

POLÉNIC, *polenici,* adj. (În sintagma) *Sac polenic* = fiecare dintre cavitățile din anterele staminelor în care se formează polenul. — **Polen** + suf. *-ic.* Cf. fr. p o l l i n i q u e.

POLENIZÁ, *polenizez,* vb. I. Tranz. A transporta polenul de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului (pentru a produce fecundația). — **Polen** + suf. *-iza.*

POLENIZÁRE, *polenizări,* s.f. Acțiunea de *a poleniza;* fenomen care constă în transportul polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului; polenizație. [Var.: (rar) **polinizáre** s.f.] —V. **poleniza.**

POLENIZATÓR, *polenizatori,* s.m. (Bot.) Plantă al cărei polen fecundează florile altor varietăți din aceeași specie sau din altă specie, asigurând fertilitatea acestora. [Var.: (rar) **polinizatór** s.m.] — **Poleniza** + suf. *-tor.*

POLENIZÁȚIE, *polenizații,* s.f. (Bot.) Transport, natural sau artificial, al polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului pentru a produce fecundația la flori; proces de fecundație la flori; polenizare. [Var.: (rar) **polinizáție** s.f.] — După fr. **pollinisation.**

POLE-POSÍTION s.f. Poziția cea mai favorabilă (la începutul unui concurs de viteză auto). [Pr.: *polpozíșn*] — Cuv. engl.

POLI- Element de compunere însemnând „mai mulți", „mai multe", „multi-plu", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **poly-.**

POLIACETÁT s.m. (În sintagma) *Poliacetat de vinil* = produs macromolecular obținut prin polimerizarea acetatului de vinil. [Pr.: *-li-a-*] — **Poli-** + **acetat.**

POLIACHÉNĂ, *poliachene,* s.f. Fruct format din mai multe achene. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyakène.**

POLIACÍD, *poliacizi,* s.m. Acid care conține în moleculă mai mulți atomi de hidrogen înlocuibili cu atomi de metal. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyacide.**

POLIALCOÓL, *polialcooli,* s.m. (La pl.) Clasă de substanțe organice care conțin în moleculă două sau mai multe grupări hidroxil și care se obțin din produse naturale sau pe cale sintetică; (și la sg.) alcool care face parte din această clasă; alcool polivalent. [Pr.: *-li-al-*] — Din fr. **polyalcool.**

POLIAMÍD s.n. v. **poliamidă.**

POLIAMÍDĂ, *poliamide,* s.f. Numele unor mase plastice obținute prin policondensare sau polimerizare și folosite la fabricarea fibrelor sintetice. [Pr.: *-li-a-.* — Var.: **poliamíd** s.n.] — Din fr. **polyamide.**

POLIAMÍDIC, -Ă, *poliamidici, -ce,* adj. Care se referă la poliamide, care ține de poliamide, care se face din poliamide. [Pr.: *-li-a-*] — **Poliamidă** + suf. *-ic.*

POLIÁNDRĂ, *poliandre,* adj. (Rar; și substantivat, f.) **1.** (Despre flori) Care are mai multe stamine. **2.** (Despre femei) Care are în același timp mai mulți soți. [Pl.: *-li-an-*] — Din fr. **polyandre.**

POLIÁNDRIC, -Ă, *poliandrici, -ce,* adj. De poliandrie. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **polyandrique.**

POLIANDRÍE s.f. Formă de organizare a familiei (întâlnită astăzi numai la unele triburi primitive) în care o femeie are în același timp mai mulți soți. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **polyandrie.**

POLIARHÍE s.f. Formă de guvernământ în care conducerea statului este exercitată de mai multe persoane concomitent. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **polyarchie,** ngr. **poliarhía.**

POLIARTICULÁR, -Ă, *poliarticulari, -e,* adj. Care se referă la mai multe articulații; care afectează mai multe articulații. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **polyarticulaire.**

POLIARTRÍTĂ, *poliartrite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamația acută sau cronică a mai multor articulații în același timp și care este de natură reumatismală, bacilară etc. G *Poliartrită cronică evolutivă* = reumatism cronic deformant, cu evoluție progresivă, care afectează articulațiile extremităților. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **polyarthrite.**

POLIATLÓN, *poliatloane,* s.n. Complex de probe din diferite discipline sportive, practicat la o competiție în sportul de masă. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyathlon.**

POLIATÓMIC, -Ă, *poliatomici, -ce,* adj. (Despre radicali sau despre molecule) Care conține doi sau mai mulți atomi, identici sau diferiți. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyatomique.**

POLIBÁZIC, *polibazici,* adj. (Despre acizi) Care conține în moleculă mai mulți atomi de hidrogen înlocuibili cu atomi de metal. — Din fr. **polybasique.**

POLIBRĂZDÁR, *polibrăzdare,* s.n. Plug cu mai multe brăzdare. —**Poli-** + **brăzdar.**

POLIBUTADIÉNĂ s.f. (Chim.) Polimer sintetic folosit sub formă de cauciuc sintetic. [Pr.: *-di-e-*] — Din engl. **polybutadiene.**

POLICALIFICÁ, *policalífic,* vb. I. Refl. A se califica în mai multe specialități. — **Poli-** + **califica.**

POLICALIFICÁRE s.f. Calificare în mai multe specialități. — V. **policalifica.**

POLICALIFICÁT, -Ă, *policalificați, -te,* adj. Calificat în mai multe specialități. — V. **policalifica.**

POLICÁNDRU, *policandre,* s.n. Candelabru cu mai multe brațe. — Din ngr. **polikándelon.**

POLICAPROLACTÁMĂ s.f. Fibră sintetică de tip poliamidic, cu structură filiformă, obținută prin polimerizarea caprolactamei, comercializată la noi sub denumirea de relon. — Din fr. **polycaprolactame.**

POLICÁR, *policari,* s.m. Degetul gros de la mână. — Din lat. **pollicaris.**

POLICÁRPIC, -Ă, *policarpici, -ce,* adj. (Bot.) **1.** (Despre fruct) Compus din mai multe fructe mici. **2.** (Despre plante perene) Care înflorește și dă rod de mai multe ori în cursul ciclului de dezvoltare. — Din fr. **polycarpique.**

POLICELULÁR, -Ă, *policelulari, -e,* adj. (Biol.; rar; despre organisme) Pluricelular. — Din fr. **polycellulaire.**

POLICHÉȚ, *policheți,* s.m. (La pl.) Clasă de viermi inelați caracterizați prin parapode bine dezvoltate, prevăzute cu un număr mare de pori, și care se târăsc pe fundul apelor marine sau se afundă în mâl și nisip; (și la sg.) vierme inelat care face parte din această clasă. [Pl. și: (n.) *polichete.* — Var.: **polichétă** s.f.] — Din lat. **polychaeta,** fr. **polychète.**

POLICHÉTĂ s.f. v. **polichet.**

POLICÍCLIC, -Ă, *policiclici, -ce,* adj. (Despre substanțe) Care conține în moleculă mai multe cicluri formate din lanțuri închise de atomi. — Din fr. **polycyclique,** engl. **polycyclic.**

POLICIOÁRĂ, *policioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *poliță*[1]. **2.** (Reg.) Partea de jos a jugului, pe care se sprijină gâtul boilor. — **Poliță**[1] + suf. *-ioară.*

POLICITEMÍE, *policitemii,* s.f. (Med.) Poliglobulie. — Din fr. **polycythémie.**

POLICLÍNIC, -Ă, *policlinici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Instituție medicală de consultații și de tratament ambulatoriu, organizată teritorial și pe specialități; clădire în care este instalată o astfel de instituție. **2.** Adj. De policlinică. — Din fr. **polyclinique.**

POLICLORÚRĂ, *policloruri,* s.f. (Chim.; în sintagma) *Policlorură de vinil* = clorură de polivinil. — Din fr. **polychlorure.**

POLICONDENSÁRE, *policondensări,* s.f. (Chim.) Reacție de combinare a unor monomeri într-o macromoleculă, cu eliminarea concomitentă a unor produse secundare. — **Poli-** + **condensare** (după fr., engl. *polycondensation,* germ. *Polykondensation*).

POLÍCRĂ s.f. v. **poreclă.**

POLICRISTALÍN, -Ă, *policristalini, -e,* adj. Care este format din mai multe cristale. — **Poli-** + **cristalin.**

POLICROÍSM s.n. (Fiz.) Pleocroism. [Pr.: *-cro-ism*] — Din fr. **polychroïsme.**

POLICRÓM, -Ă, *policromi, -e,* adj. Care este executat în mai multe culori; care are mai multe culori; multicolor. — Din fr. **polychrome.**

POLICROMÁT, -Ă, *policromați, -te,* adj. (Rar) Care este executat din materiale de diverse culori, care este policrom. — **Policrom** + suf. *-at.*

POLICROMÍE, *policromii,* s.f. **1.** Procedeu de îmbinare a mai multor culori, folosit în pictură. F Caracter policrom al unei lucrări de artă. F Însușirea de a fi policrom. **2.** Procedeu tipografic pentru imprimarea imaginilor în culori. F (Rar) Lucrare tipografică executată în mai mult de patru culori. — Din fr. **polychromie.**

POLIDACTÍL, -Ă, *polidactili, -e,* adj. (Med.) Care prezintă polidactilie. — Din fr. **polydactyle.**

POLIDACTILÍE, *polidactilii,* s.f. Malformație congenitală caracterizată prin prezența mai multor degete decât normal. — Din fr. **polydactylie.**

POLIDIMÍT s.n. Sulfură de nichel naturală, de culoare cenușie, cristalizată în sistemul cubic. — Din fr. **polydymite,** germ. **Polydymit.**

POLIDIPSÍE, *polidipsii,* s.f. Sete excesivă, patologică, caracteristică pentru unele boli ca diabetul zaharat, diabetul insipid, pentru unele boli psihice, stări febrile etc. — Din fr. **polydipsie.**

POLIDÍSC, *polidiscuri,* s.n. Mașină agricolă prevăzută cu mai multe discuri metalice ascuțite, folosită în lucrările de dezmiriștire. — **Poli-** + **disc.**

POLIDRÚPĂ, *polidrupe,* s.f. Tip de fruct format din mai multe drupe. — **Poli-** + **drupă.**

POLIEDRÁL, -Ă, *poliedrali, -e,* adj. (Mat.) Poliedric. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyédral,** engl. **polyhedral.**

POLIÉDRIC, -Ă, *poliedrici, -ce,* adj. Care are forma unui poliedru. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyédrique.**

POLIÉDRU, *poliedre,* s.n. (Geom.) Corp geometric mărginit de mai multe plane poligonale. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyèdre.**

POLIELÉU, *polieleuri,* s.n. Cântare bisericească ortodoxă intercalată în slujba utreniei la anumite sărbători. [Pr.: *-li-e-*] — Din sl. **polielei.**

POLIEMBRIONÍE s.f. Dezvoltare a mai multor embrioni din aceeași celulă-ou. [Pr.: *-li-em-bri-o-*] — Din fr. **polyembryonie.**

POLIESTÉR, *poliesteri,* s.m. Produs chimic macromolecular format din numeroase molecule de ester, folosit mai ales în fabricarea fibrelor sintetice. [Pr.: *-li-es-*] — Din fr. **polyester.**

POLIESTÉRIC, -Ă, *poliesterici, -ce,* adj. Care este făcut din poliesteri, care conține poliesteri, de poliesteri. [Pr.: *-li-es-*] — **Poliester** + suf. *-ic.*

POLIETILÉNĂ s.f. Material plastic obținut prin polimerizarea etilenei, folosit la fabricarea materialelor izolante și a unor obiecte tehnice sau de uz casnic. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyéthylène.**

POLIFÁG, -Ă, *polifagi, -ge,* adj. (Despre animale; și substantivat) Care utilizează hrană variată (animală și vegetală); cu regim alimentar foarte larg. — Din fr. **polyphage.**

POLIFAGÍE s.f. **1.** Modul de nutriție a organismelor polifage. **2.** Foame excesivă, patologică (determinând un consum exagerat de alimente), simptom caracteristic diabetului zaharat. — Din fr. **polyphagie.**

POLIFAZÁT, -Ă, *polifazați, -te,* adj. (Despre sisteme de tensiuni sau de curenți electrici alternativi) Care are fazele inițiale diferite. — Din fr. **polyphasé.**

POLIFENÓL, *polifenoli,* s.m. Compus organic din clasa fenolilor, care conține două sau mai multe grupuri hidroxil legate de un radical aromatic. — Din fr. **polyphénol.**

POLIFLÓR, -Ă adj. (Despre miere, polen) Provenit de la mai multe specii de flori. — **Poli-** + **flor**[ă].

POLIFOLÍCULĂ, *polifolicule,* s.f. (Bot.) Fruct uscat, format din mai multe folicule. — **Poli-** + **foliculă.**

POLIFONEMÁTIC, -Ă, *polifonematici, -ce,* adj. (Despre unele consoane) Care are valoarea mai multor foneme. — Din fr. **polyphonématique.**

POLIFÓNIC, -Ă, *polifonici, -ce,* adj. Care se referă la polifonie, care ține de polifonie, bazat pe polifonie. — Din fr. **polyphonique.**

POLIFONÍE, *polifonii,* s.f. Arta și tehnica suprapunerii a două sau mai multe părți vocale ori instrumentale, a căror dezvoltare este în același timp orizontală (contrapunctul) și verticală (armonia); *p. restr.* contrapunct. — Din fr. **polyphonie.**

POLIFONÍST, *polifoniști,* s.m. Compozitor de lucrări muzicale bazate pe polifonie. — **Polifonie** + suf. *-ist.*

POLIFONIZÁRE, *polifonizări,* s.f. (Muz.) Realizare a unei polifonii. — Din **polifonie.**

POLIFONIZÁT, -Ă, *polifonizați, -te,* adj. (Muz.) Care se prezintă sub forma unei polifonii. — Din **polifonizare.**

POLIGÁLĂ, *poligale,* s.f. (Bot.) Amăreală. — Din fr. **polygale,** lat. **polygala.**

POLIGÁM, -Ă, (**1**) *poligami,* s.m., (**2**) *poligame,* adj. **1.** S.m. Bărbat care are concomitent două sau mai multe soții. **2.** Adj. (Despre plante) Care are atât flori unisexuate, cât și flori hermafrodite. — Din fr. **polygame.**

POLIGAMÍE s.f. Formă de căsătorie în care un bărbat (o femeie) are, în același timp, mai multe soții (soți) și care nu este acceptată în majoritatea statelor; situația persoanei care practică această formă de căsătorie. F Infracțiune comisă de persoana care trăiește în această formă de căsătorie. — Din fr. **polygamie.**

POLIGENÉTIC, -Ă, *poligenetici, -ce,* adj. Referitor la poligeneză, de poligeneză; poligenic. — Din fr. **polygénétique.**

POLIGENÉZĂ s.f. Concepție după care fenomenele biologice, sociale, lingvistice etc. nu derivă dintr-un izvor unic, ci au origini multiple. — **Poli-** + **geneză.** Cf. fr. p o l y g é n i s m e.

POLIGÉNIC, -Ă, *poligenici, -ce,* adj. Poligenetic. — Din fr. **polygénique.**

POLIGENÍE s.f. (Rar) Poligenism. — Din fr. **polygénie.**

POLIGENÍSM s.n. Doctrină potrivit căreia diferitele rase umane derivă din mai multe tipuri primitive considerate ca specii; poligenie. — Din fr. **polygénisme.**

POLIGENÍST, -Ă, *poligeniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al poligenismului. — Din fr. **polygéniste.**

POLIGLOBULÍE, *poliglobulii,* s.f. Boală caracterizată prin creșterea anormală a numărului de globule roșii din sânge și manifestată prin roșeața pielii, prin creșterea tensiunii arteriale și prin mărirea splinei; policitemie. — Din fr. **polyglobulie.**

POLIGLÓT, -Ă, *poligloți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care vorbește mai multe limbi. F Care cuprinde sau are în vedere mai multe limbi.

Dicționar poliglot. **2.** (Rar) Care se referă la un poliglot (**1**), de poliglot. — Din fr. **polyglotte.**

POLIGÓN, *poligoane,* s.n. **1.** (Geom.) Suprafață plană mărginită de mai multe segmente de linii drepte, numite laturi. **2.** (Uneori cu determinarea „de tragere") Teren special amenajat pentru executarea tragerilor de instrucție și de luptă. F (Sport) Teren amenajat și dotat cu instalațiile necesare pentru a face antrenament și a executa probe de tir. **3.** Teren amenajat pentru deprinderea conducerii autovehiculelor. — Din fr. **polygone.**

POLIGONACÉE, *poligonacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate apetale cuprinzând hrișca, troscotul, ștevia, spanacul etc.; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **polygonacée,** lat. **polygonaceae.**

POLIGONÁL, -Ă, *poligonali, -e,* adj. Care are forma unui poligon (**1**). — Din fr. **polygonal.**

POLIGONÁȚIE s.f. (Top.) Poligonometrie. — Din fr. **polygonation.**

POLIGONOMETRÍE s.f. Ridicare topografică prin utilizarea unor rețele de poligoane închise, pe care se sprijină ridicările de detaliu pentru planimetria unei porțiuni mici de teren; poligonație. — Din fr. **polygonométrie.**

POLIGRÁF, *poligrafi,* s.m. **1.** (Rar) Autor de opere care aparțin unor genuri variate. **2.** Aparat cu care se reproduce un manuscris în mai multe exemplare. — Din fr. **polygraphe.**

POLIGRÁFIC, -Ă, *poligrafici, -ce,* adj. Care aparține poligrafiei, care se referă la poligrafie, privitor la poligrafie. — Din fr. **polygraphique.**

POLIGRAFÍE, *poligrafii,* s.f. **1.** Ansamblul procedeelor de reproducere grafică și de multiplicare a unui text sau a unei figuri; ramură a tehnicii care se ocupă cu reproducerea grafică și cu multiplicarea unui text sau a unei figuri; tehnică grafică. **2.** Ansamblul întreprinderilor care se ocupă cu imprimarea și cu răspândirea cărților sau a altor imprimate; industrie poligrafică. **3.** (Rar) Totalitatea lucrărilor unui poligraf (**1**); calitatea de poligraf a unui scriitor; caracteristică a operelor scrise de un poligraf. — Din fr. **polygraphie.**

POLIGRAFÍST, *poligrafiști,* s.m. (Rar; și adjectival) Persoană specializată în poligrafie (**1**). — **Poligrafie** + suf. *-ist.*

POLIHIBRIDÁRE, *polihibridări,* s.f. (Biol.) Hibridare între două forme ereditar deosebite. — **Poli-** + **hibridare.**

POLIIZOPRÉN s.m. Produs macromolecular cu structură filiformă, obținut sintetic prin polimerizarea în emulsie a izoprenului și care are proprietăți asemănătoare cu acelea ale cauciucului natural. [Pr.: *-li-i-*] — Din fr. **polyisoprène.**

POLILOGHÍE, *poliloghii,* s.f. (Depr.) Expunere, relatare excesiv de amplă (și de prolixă); vorbărie. [Var.: **polologhíe** s.f.] — Din ngr. **poliloghía.**

POLIMÉR, *polimeri,* s.m. Substanță macromoleculară a cărei molecule este formată prin unirea în lanț a două sau mai multe molecule de monomer. — Din fr. **polymère.**

POLIMERIZÁ, *polimerizez,* vb. I. Tranz. și intranz. A (se) uni (spontan sau prin diverse reacții chimice) mai mulți monomeri în polimeri, prin păstrarea compoziției procentuale inițiale și aranjarea atomilor în moleculă. — Din fr. **polymériser.**

POLIMERIZÁRE, *polimerizări,* s.f. Acțiunea de *a polimeriza* și rezultatul ei. — V. **polimeriza.**

POLIMETACRILÁT, *polimetacrilați,* s.m. Plexiglas. G *Polimetacrilat de metil* = produs macromolecular care se prezintă ca o masă sticloasă, transparentă, termoplastică și cu calități optice deosebite, folosit în chirurgia ortopedică, la confecționarea protezelor dentare etc. — Din fr. **polyméthacrylat.**

POLIMETÁLIC, -Ă, *polimetalici, -ce,* adj. (Geol.; despre minerale, minereuri, zăcăminte) Care conține mai multe metale, din care se pot extrage mai multe metale. — **Poli-** + **metalic.**

POLIMETRÍE s.f. Suprapunere simultană de măsuri în muzica scrisă pentru două sau mai multe voci și care se caracterizează prin faptul că timpii tari, inițiali nu coincid întotdeauna. — Din it. **polimetria.**

POLIMIXÍNĂ, *polimixine,* s.f. (Farm.) Antibiotic obținut din diferite varietăți de bacili, cu acțiune bactericidă asupra mai multor microbi. — Din engl. **polymyxine.**

POLIMOLECULÁR, -Ă, *polimoleculari, -e,* adj. Care este format din mai multe molecule. — Din engl. **polymolecular.**

POLIMÓRF, -Ă, *polimorfi, -e,* adj. (Despre minerale cristalizate) Care se prezintă sub mai multe stări cristaline; care prezintă fenomenul de polimorfism. — Din fr. **polymorphe.**

POLIMORFÍSM s.n. Proprietate a unor substanțe de a se putea prezenta în două sau mai multe forme cristaline distincte. F (Biol.) Proprietate a unor specii de a exista sub mai multe aspecte morfologice. — Din fr. **polymorphisme.**

POLINEVRÍTĂ, *polinevrite,* s.f. Boală a nervilor periferici, caracterizată prin alterarea mai multor trunchiuri nervoase și ramuri terminale. — Din fr. **polynévrite.**

POLINEZIÁN, -Ă, *polinezieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Polineziei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Polineziei sau polinezienilor (**1**), privitor la Polinezia ori la polinezieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **polynésien.**

POLÍNIC, -Ă, *polinici, -ce,* adj. (Bot.) De polen. — Din fr. **pollinique.**

POLINÍE[1], *polinii,* s.f. (Bot.) **1.** Masă formată din grăunțe de polen aglomerate. **2.** Organ floral format din unirea staminelor la fanerogame. — Din fr. **pollinie.**

POLINÍE[2], *polinii,* s.f. Canal navigabil printre ghețurile marine. — Din fr. **polynie.**

POLINIFÉR, -Ă, *poliniferi, -e,* adj. Care conține polen. — Din fr. **pollinifère.**

POLINIZÁRE s.f. v. **polenizare.**

POLINIZATÓR s.m. v. **polenizator.**

POLINIZÁȚIE s.f. v. **polenizație.**

POLINÓM, *polinoame,* s.n. Expresie algebrică constituită din mai multe monoame, legate între ele prin semnul plus sau minus; suma algebrică a mai multor monoame. — Din fr. **polynôme.**

POLINOMIÁL, -Ă, *polinomiali, -e,* adj. (Mat.) De polinom, ca un polinom. [Pr.: *-mi-al*] — Din engl. **polynomial.**

POLINUCLEÁRĂ, *polinucleare,* adj. (Despre celule) Care are mai multe nuclee. G *Leucocită polinucleară* = granulocit. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **polynucléaire.**

POLINUCLEÓZĂ, *polinucleoze,* s.f. Creștere peste valorile normale a leucocitelor polinucleare din sânge, apărută în diverse intoxicații, infecții etc. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **polynucléose.**

POLINUCÚLĂ, *polinucule,* s.f. (Bot.) Fruct uscat indehiscent format din mai multe nucule. — **Poli-** + **nuculă.**

POLIÓDĂ, *poliode,* s.f. Tub electronic cu mai mult de doi electrozi. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **polyode.**

POLIOMIELÍTĂ, *poliomielite,* s.f. Boală infecțioasă epidemică sau contagioasă provocată de un virus specific, care produce leziuni anatomice în substanța cenușie a măduvei spinării, atingând celulele nervoase motorii, și care se manifestă prin febră, tulburări digestive, somnolență și dureri în mușchii membrelor, urmate de paralizii localizate de obicei la membrele inferioare; paralizie infantilă. [Pr.: *-li-o-mi-e-*] — Din fr. **poliomyélite.**

POLIOMIELÍTIC, -Ă, *poliomielitici, -ce,* adj. Care ține de poliomielită, relativ la poliomielită; *spec.* care este folosit împotriva poliomielitei. *Vaccin poliomielitic.* [Pr.: *-li-o-mi-e-*] — Din fr. **poliomyélitique.**

POLIOXIMETILÉNĂ, *polioximetilene,* s.f. (Chim.) Polimer al formaldehidei. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **polyoxyméthylène,** germ. **Polyoxymethylene.**

POLÍP, *polipi,* s.m. **1.** Nume generic dat animalelor celenterate de forma unui săculeț, cu un orificiu buco-anal înconjurat de tentacule, care trăiesc fixate. **2.** Tumoare benignă care se formează pe unele mucoase. [Acc. și: *pólip*] — Din fr. **polype.**

POLIPEPTÍDĂ, *polipeptide,* s.f. Substanță chimică formată din mai multe peptide. — Din fr. **polypeptide.**

POLIPETÁL, -Ă, *polipetali, -e,* adj. (Despre corola florilor) Care are mai multe petale; (despre plante) cu corola formată din mai multe petale. — Din fr. **polypétale.**

POLIPIÉR, *polipieri,* s.m. Masă calcaroasă formată din scheletul polipilor (**1**) din aceeași colonie. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **polypier.**

POLIPLOÍD, -Ă, *poliploizi, -de,* adj. (Biol.) Caracterizat prin poliploidie. — Din fr. **polyploïde,** germ. **Polyploid.**

POLIPLOIDÍE s.f. Creștere a numărului de cromozomi în celulele organismelor animale sau vegetale față de numărul obișnuit, având ca rezultat mărirea taliei sau a unor organe ale individului respectiv. [Pr.: *-plo-i-*] — Din fr. **polyploïdie,** germ. **Polyploidie.**

POLIPNÉE s.f. Creștere a frecvenței respirației peste limitele normale în cursul unui efort fizic, al unei stări emoționale, precum și în unele boli pulmonare, cardiace etc. [Pr.: *-ne-e*] — Din fr. **polypnée.**

POLIPÓD, -Ă, *polipozi, -de,* adj. Care are mai multe picioare. — Din fr. **polypode.**

POLIPORACÉE, *poliporacee,* s.f. (La pl.) Familie de ciuperci basidiomicete cu fructificații în general mari; (și la sg.) ciupercă din această familie. — Din fr. **polyporée.**

POLIPÓZĂ, *polipoze,* s.f. (Med.) Boală caracterizată prin dezvoltarea mai multor polipi (**2**) pe aceeași mucoasă. — Din fr. **polypose.**

POLIPROPILÉNĂ, *polipropilene,* s.f. Material plastic ușor și rezistent, obținut prin polimerizarea catalitică a propilenei. — Din fr. **polypropylène.**

POLIPTÍC, *polipticuri,* s.n. Pictură executată pe mai multe panouri (articulate) care cuprind fiecare o scenă dintr-o suită compozițională. — Din fr. **polyptyque.**

POLIRÍTMIC, -Ă, *poliritmici, -ce,* adj. Cu mai multe ritmuri, cu ritm variat. — Din engl. **polyrythmic.**

POLIRITMÍE, *poliritmii,* s.f. Combinaţie de linii melodice cu structuri ritmice diferite care evoluează simultan. — Din fr. **polyrythmie.**

PÓLIS, *polisuri,* s.n. Formă de organizare statală în Grecia antică; oraş-stat în Grecia antică. — Din ngr. **pólis.**

POLISEMÁNTIC, -Ă, *polisemantici, -ce,* adj. (Despre cuvinte, unităţi frazeologice) Care are mai multe sensuri. — Din fr. **polysémantique.**

POLISEMANTÍSM s.n. (Lingv.) Polisemie. — Din fr. **polysémantisme.**

POLISÉMIC, -Ă, *polisemici, -ce,* adj. Care se referă la polisemie, care ţine de polisemie. — Din fr. **polysémique.**

POLISEMÍE, *polisemii,* s.f. Însuşire a unor cuvinte sau unităţi frazeologice de a avea mai multe sensuri; calitatea de a fi polisemantic; polisemantism. — Din fr. **polysémie.**

POLISEPÁL, -Ă, *polisepali, -e,* adj. (Despre caliciul florilor) Care este alcătuit din mai multe sepale; (despre plante) cu caliciul format din mai multe sepale. — Din fr. **polysépale.**

POLISIÉR, *polisiere,* s.n. (Franţuzism) Roman sau film poliţist. [Scris şi: *policier.* — Pr.: *-si-er*] — Din fr. **policier.**

POLISILÁBIC, -Ă, *polisilabici, -ce,* adj. **1.** (Despre cuvinte) Care are două sau mai multe silabe. **2.** (Despre limbi) Care are, în general, cuvinte polisilabice (**1**). — Din fr. **polysyllabique.**

POLISILOGÍSM, *polisilogisme,* s.n. Raţionament deductiv alcătuit dintr-o înlănţuire de silogisme în care concluzia silogismului anterior devine una dintre premisele silogismului următor. — Din fr. **polysyllogisme.**

POLISILOGÍSTIC, -Ă, *polisilogistici, -ce,* adj. Care prezintă polisilogism. — Din fr. **polysyllogistique.**

POLISINDÉT s.n. v. **polisindeton.**

POLISÍNDETON s.n. Figură de stil care constă în repetarea unei conjuncţii la începutul fiecăreia dintre propoziţiile unei fraze sau înaintea fiecărui termen al unei enumerări, pentru a accentua o anumită idee. [Var.: **polisindét** s.n.] — Din fr. **polysyndéton.**

POLISINTÉTIC, -Ă, *polisintetici, -ce,* adj. (Despre unele limbi) Care are frazele formate dintr-un singur termen, ca rezultat al unirii tuturor părţilor frazei într-un lung cuvânt compus. — Din fr. **polysynthétique.**

POLISINTETÍSM s.n. Caracteristică a unei limbi de a fi polisintetică; caracter polisintetic. — Din fr. **polysynthétisme.**

POLISINTÉZĂ, *polisinteze,* s.f. (În limbile polisintetice) Folosire a unui singur cuvânt complex pentru mai multe cuvinte. — Din fr. **polysynthèse.**

POLISOÁR, *polisoare,* s.n. (Rar) Instrument de lustruit unghiile. — Din fr. **polissoir.**

POLISPERMÍE, *polispermii,* s.f. (Biol.) Fecundare a ovulului de către mai mulţi spermatozoizi. — Din fr. **polyspermie,** engl. **polyspermy.**

POLISPORTÍV, -Ă, *polisportivi, -e,* adj., s.m. şi f. (Sportiv) care practică mai multe sporturi. — **Poli-** + **sportiv.**

POLISTIRÉN, *polistireni,* s.m. Material plastic solid, incolor, transparent, foarte rezistent din punct de vedere chimic şi electric, care se foloseşte în electrotehnică şi la fabricarea unor obiecte de larg consum. — Din fr. **polystyrène,** engl. **polystyrene,** rus. **polistiren.**

POLISULFÚRĂ, *polisulfuri,* s.f. Compus obţinut prin dizolvarea sulfului în soluţie de sulfuri sau prin topirea sulfurilor cu sulf, colorat de la galben până la roşu, folosit în chimia analitică şi la combaterea paraziţilor plantelor. — Din fr. **polysulfure.**

PÓLIŞ s.m. (Fam.) Cârnat polonez. — Din engl. **Polish** [sausage].

POLITÉHNIC, -Ă, *politehnici, -ce,* adj. Care cuprinde sau se referă la mai multe specialităţi tehnice. G *Institut Politehnic* (şi substantivat, f.) = instituţie de învăţământ superior unde se pregătesc cadre de specialişti în diferite domenii ale ştiinţelor tehnice. — Din fr. **polytechnique.**

POLITEHNICIÁN, -Ă, *politehnicieni, -e,* s.m. şi f. (Fam.) Persoană care studiază sau predă la un institut politehnic. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **polytechnicien.**

POLITEHNICÍSM s.n. (Rar) Caracter politehnic (exagerat). —**Politehnic** + suf. *-ism.*

POLITEHNIZÁRE s.f. Orientarea învăţământului (de cultură generală) spre dezvoltarea cunoştinţelor tehnice şi spre formarea unor deprinderi practice în diverse ramuri ale tehnicii. — După rus. **politehnizaţija.**

POLITEÍSM s.n. Religie constituită pe credinţa în mai mulţi zei între care existau relaţii de rudenie. — Din fr. **polythéisme.**

POLITEÍST, -Ă, *politeişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al politeismului. **2.** Adj. Care aparţine politeismului, privitor la politeism. — Din fr. **polythéiste.**

POLITÉŢĂ s.f. v. **politeţe.**

POLITÉŢE, (**2**) *politeţi,* s.f. **1.** Mod de comportare caracterizat prin bunăcuviinţă, respect şi amabilitate în relaţiile cu ceilalţi oameni. G *Pronume personal* (sau *posesiv*) *de politeţe* = pronume personal la persoana a doua şi a treia, folosit în semn de respect faţă de persoana căreia ne adresăm sau despre care se vorbeşte. G Loc. adj. *De politeţe* = **a)** care exprimă politeţe; politicos, amabil; **b)** protocolar. G Loc. adv. *Din* (sau *de,* rar, *pentru) politeţe* = fiind obligat de anumite cerinţe (formale) de conduită, de etichetă. F Ansamblu de reguli de comportament în spiritul bunei-cuviinţe, al amabilităţii şi al respectului reciproc. **2.** (Fam.; la pl.) Cuvinte sau gesturi care exprimă politeţea (**1**) (exagerată a) cuiva faţă de cineva. [Pl. şi: (**2**) *politeţuri.* — Var.: **politéţă** s.f.] — Din fr. **politesse.**

POLÍTIC, -Ă, *politici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Ştiinţa şi arta de a guverna un stat; formă de organizare şi conducere a comunităţilor umane, prin care se menţine ordinea internă şi se garantează securitatea externă a comunităţilor respective. G Expr. *A face politică* = a lua parte în mod activ la discutarea şi rezolvarea treburilor statului. F Suprastructură a sistemului social, incluzând conştiinţa politică, relaţiile politice, instituţiile şi organizaţiile politice. **2.** Tactica, strategia, metodele şi mijloacele folosite de organele puterii în vederea realizării obiectivelor fixate; ideologia care reflectă această activitate. **3.** Fig. Dibăcie, abilitate în atingerea unui scop. **II.** Adj. **1.** Care aparţine politicii (**I**), care se referă la politică, de politică; politicesc[1]. G *Drepturi politice* = drepturile de participare a cetăţenilor la conducerea treburilor statului. *Nivel politic* = grad de pregătire a cuiva în probleme de politică generală; orientare justă în astfel de probleme. *Om politic* (şi înv., substantivat, m.) = persoană care are un rol important în activitatea politică, care îşi desfăşoară activitatea principală în domeniul politicii (**I 1**). F (Substantivat, n.) Aspect, element politic (**II 1**), viaţă politică. **2.** Care are sau care exprimă o comportare abilă; dibaci, şiret. — Din lat. **politicus**, ngr. **politikós**, fr. **politique.**

POLITICÁ, *politicale*, s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Problemă politică; noutate politică. F Stratagemă. F (Adjectival; rar) Care ţine de politică, privitor la politică. — Din ngr. **politikí.**

POLITICÁSTRU, *politicaştri*, s.m. (Livr.) Om politic lipsit de orizont, preocupat de interese meschine. — **Politic** + suf. *-astru* (după *poetastru).*

POLITICĂRÍE, *politicării*, s.f. (Fam.; peior.) Politicianism. — **Politică** + suf. *-ărie.*

POLITICÉSC[1], -EÁSCĂ, *politiceşti*, adj. (Înv.) Politic (**II 1**). — **Politic** + suf. *-esc.* Cf. rus. politiceskii.

POLITICÉSC[2], -EÁSCĂ, *politiceşti*, adj. (Înv.) **1.** Juridic; civil, cetăţenesc. **2.** Laic. — **Politic** + suf. *-icesc.*

POLITICÉŞTE adv. Din punct de vedere politic. — **Politic** + suf. *-eşte.*

POLITICHÍE s.f. (Înv.) Abilitate, isteţime, dibăcie. — Din ngr. **politikí.**

POLITICIÁN, -Ă, *politicieni, -e*, s.m. şi f. **1.** Om politic; persoană care face politică (în interes personal, de grup etc.); persoană care deţine un rol important în politică. **2.** (Peior.) Persoană care face din politică un mijloc pentru realizarea intereselor personale. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **politicien.**

POLITICIANÍSM s.n. Comportament politic bazat pe interesele personale, de grup sau de partid. [Pr.: *-ci-a-*] — **Politician** + suf. *-ism.*

POLITICIANÍST, -Ă, *politicianişti, -ste*, s.m., adj. (Rar) **1.** S.m. Persoană care face politică în scopul realizării intereselor personale; adept al politicianismului. **2.** Adj. Care se referă la politicianism, care este propriu, caracteristic politicianismului sau politicianistului (**1**). [Pr.: *-ci-a-*] — **Politician** + suf. *-ist.*

POLITICÓS, -OÁSĂ, *politicoşi, -oase,* adj. Care are o atitudine amabilă, binevoitoare, îndatoritoare, care se poartă cuviincios, delicat cu cei din jur; cuviincios, bine-crescut, manierat, civilizat, curtenitor. F Care arată, demonstrează politeţe. *Purtare politicoasă.* — Din ngr. **politikós.**

POLITÍE, *politii*, s.f. (Înv.) **1.** Activitate, practică politică, afaceri politice. **2.** Oraş. — Din ngr. **politía.**

POLITÍP, *politipuri*, s.n. (Tipogr.) Grup de cuvinte sau de semne tipografice turnate într-o singură bucată şi folosite mai ales în titluri. — Din fr. **polytype.**

POLITIZÁ, *politizez,* vb. I. Tranz. A orienta ceva în sens politic, a da caracter politic, a prezenta ceva sub raport politic; a interpreta politic. — Din germ. **politisieren.**

POLITIZÁRE, *politizări*, s.f. Acţiunea de *a politiza.* — V. **politiza.**

POLITOLÓG, -Ă, *politologi, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în politologie. — Din fr. **politologue.**

POLITOLÓGIC, -Ă, *politologici, -ce*, adj. Referitor la politologie, de politologie. — Din fr. **politologique.**

POLITOLOGÍE s.f. Ramură a ştiinţelor sociale care studiază activităţile, relaţiile, instituţiile sistemelor politice; ştiinţă politică. — Din fr. **politologie.**

POLITOMÍE s.f. (Log.; rar) Diviziune în mai multe părţi a unui subiect, a unei clasificări etc. — Din fr. **polytomie.**

POLITONÁL, -Ă, *politonali, -e*, adj. (Muz.) Referitor la politonalitate, de politonalitate. — Din germ., engl. **polytonal.**

POLITONALÍSM s.n. Combinaţie simultană de elemente melodice care aparţin unor tonalităţi diferite; politonalitate. — Din fr. **polytonalisme.**

POLITONALITÁTE s.f. (Muz.) Politonalism. — Din germ. **Politonalität**, fr. **polytonalité.**

POLITRÚC, *politruci*, s.m. Instructor, îndrumător politic în armata sovietică. F (Depr.) Activist politic. — Din rus. **politruk.**

POLIŢÁI, *poliţai*, s.m. **1.** (Înv.) Şef al poliţiei într-un oraş de provincie sau într-o circumscripţie de oraş mai mare; poliţmaistru. F Sergent de stradă sau agent de poliţie. **2.** (Fam.) Poliţist. — Din germ. **Polizei.**

PÓLIŢĂ[1], *poliţe*, s.f. Suport de scândură fixat orizontal pe un perete, într-un dulap etc., pe care se ţin diferite obiecte. F Obiect de mobilier prevăzut cu asemenea suporturi. [Pl. şi: *poliţi*] — Din sl. **polica.**

PÓLIŢĂ[2], *poliţe*, s.f. **1.** (Fin.) Act prin care o persoană dispune debitorului ei să plătească o sumă de bani unei alte persoane sau la ordinul acesteia; trată. G *Poliţă în alb* = poliţă[2] (**1**) pe care nu figurează numele beneficiarului. G Expr. *A plăti* (cuiva) *poliţa* = a se răzbuna (pe cineva). **2.** (În sintagma) *Poliţă de asigurare* = document emis de către un asigurător, prin care se certifică încheierea unui contract de asigurare. — Din it. **polizza.**

POLÍŢIE, *poliţii*, s.f. **1.** Organ de stat însărcinat cu menţinerea ordinii publice şi cu reprimarea infracţiunilor. G Expr. *A face poliţie* = a menţine ordinea într-un mod sever şi autoritar. F Atribuţia de control şi de supraveghere a ordinii publice. **2.** Clădire în care îşi are sediul o poliţie (**1**). **3.** (La sg.; colectiv) Totalitatea poliţiştilor (**1**) dintr-o poliţie (**2**); reprezentanţii poliţiei (**1**). — Din rus. **poliţija.**

POLIŢIENÉSC, -EÁSCĂ, *poliţienești,* adj. Care aparţine sau este propriu poliţiei, privitor la poliţie; poliţist. [Pr.: *-ţi-e-*] — **Poliţie** + suf. *-enesc.*

POLIŢÍSM s.n. (Rar) Activitate întreprinsă de poliţie (**1**) în vederea menţinerii ordinii; *p. ext.* fel de a fi, de a gândi, de a acţiona în spirit poliţienesc, brutal, violent. — **Poliţie** + suf. *-ism.*

POLIŢÍST, -Ă, *poliţişti, -ste*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Agent de poliţie (**1**), funcţionar de poliţie. **2.** Adj. Poliţienesc. G *Roman* (sau *film) poliţist* = roman (sau film) a cărui intrigă, desfăşurată în ritm alert, e construită de obicei în jurul unei anchete criminalistice sau judiciare. **3**. Adj. (Despre state sau regimuri politice) Care se sprijină pe poliţie şi pe jandarmerie şi îşi exercită puterea prin metode coercitive, violente şi abuzive. — Din germ. **Polizist.**

POLIŢMÁISTRU, *poliţmaiştri*, s.m. (Înv.) Poliţai (**1**). — Din rus. **poliţmeister,** germ. **Polizmeister.**

POLIURETÁN, *poliuretani*, s.m. (Chim.) Produs obţinut prin polimerizarea unor compuşi chimici cu glicoli, folosit la fabricarea materialelor plastice, a lacurilor, a adezivelor etc. [Pr.: *-li-u-*] — Din fr. **polyuréthane.**

POLIURETÁNIC, -Ă, *poliuretanici, -ce,* adj. (Chim.) Care este alcătuit din poliuretan. [Pr.: *-li-u-*] — **Poliuretan** + suf. *-ic.*

POLIURÍE, *poliurii*, s.f. Eliminare crescută de urină. [Pr.: *-li-u-*] — Din fr. **polyurie.**

POLIVALÉNT, -Ă, *polivalenţi, -te*, adj. (Despre elemente chimice sau radicali) Care poate funcţiona sub mai multe stări de valenţă. G *Alcool polivalent* = polialcool. F Fig. Care are calităţi, posibilităţi multiple. — Din fr. **polyvalent.**

POLIVALÉNŢĂ, *polivalenţe*, s.f. Însuşirea de a fi polivalent. — Din fr. **polyvalence.**

POLIVINÍL s.n. Masă plastică foarte rezistentă obţinută prin polimerizare, folosită în industria maselor plastice, a fibrelor sintetice etc. — Din fr. **polyvinyle.**

POLIVINÍLIC adj. (În sintagma) *Alcool polivinilic* = compus macromolecular obţinut din poliacetatul de vinil, folosit în industria materialelor plastice. — Din fr. **polyvinylique.**

POLIVITAMÍNĂ, *polivitamine*, s.f. Preparat farmaceutic care conţine un complex de vitamine, adesea cu diverse adaosuri. — **Poli-** + **vitamină.**

POLIZÁ, *polizez*, vb.I. Tranz. A prelucra prin aşchiere suprafaţa unei piese cu ajutorul polizorului. G *Maşină de polizat* = polizor. F A lamina la rece foile de tablă subţire. — Din **polizor.** Cf. fr. polir.

POLIZAHARÍDĂ, *polizaharide*, s.f. Produşi macromoleculari naturali, din clasa hidraţilor de carbon, rezultaţi prin policondensarea unor monozaharide. — Din fr. **polysaccharide.**

POLIZÁRE, *polizări*, s.f. Acţiunea de *a poliza* şi rezultatul ei; polizat[1]. — V. **poliza.**

POLIZÁT[1] s.n. Polizare. — V. **poliza.**

POLIZÁT[2], -Ă, *polizaţi, -te*, adj. Care este prelucrat cu polizorul. — V. **poliza.**

POLIZÓR[1], *polizoare*, s.n. Maşină-unealtă pentru prelucrarea prin aşchiere a suprafeţelor cu ajutorul unei pietre abrazive în formă de disc, de cilindru, de trunchi de con etc., care are o mişcare de rotaţie. — Din fr. **polissoir.**

POLIZÓR[2], -OÁRE, *polizori, -oare*, s.m. şi f. Tehnician specializat în polizarea pieselor. — Din fr. **polisseur.**

PÓLJE, *polje*, s.f. (Geol.) Depresiune carstică închisă, cu fundul plat, mărginită de versanţi abrupţi. — Din fr. **poljé.**

POLNOGLASÍE s.f. Fenomen lingvistic caracteristic limbilor slave de est, care constă în prezenţa grupurilor de sunete „oro”, „olo”, „ere” între consoane, corespunzând grupurilor „ra”, „la”, „re”, „le” din vechea slavă. — Din rus. **polnoglasie.**

PÓLO s.n. **1.** (Adesea urmat de determinarea „pe apă”) Joc sportiv de echipă în care jucătorii, deplasându-se înot într-un bazin, trebuie să marcheze goluri prin aruncarea mingii cu mâna în poarta adversarilor. **2.** Joc sportiv de echipă practicat călare, în care mingea este lovită cu bastoane lungi. — Din fr., engl. **polo.**

POLOBÓC, *poloboace*, s.n. **1.** (Pop.) Butoi. F Epitet dat unui om gras. **2.** Nivelă cu bulă de aer. [Var.: **bolobóc** s.n.] — Et. nec.

POLOBOCÉL, *polobocele*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *poloboc* (**1**); butoiaş. [Var.: **bolobocél** s.n.] — **Poloboc** + suf. *-el.*

POLÓG[1], *poloage*, s.n. **1.** (Pop.) Cantitate de iarbă (sau de alte plante) cosită dintr-o singură mişcare de coasă; mănunchi de fân sau de grâu secerat (care urmează să fie adunat sau legat în snopi). G Expr. (Adverbial) *A sta* (sau *a zăcea, a cădea) polog* = a sta (sau a zăcea, a cădea) grămadă. **2.** (Reg.) Întoarcere sau împrăştiere a fânului cosit (pentru a se usca). **3.** (Reg.) Iarbă bună de cosit. — Din bg., sb. **polog.**

POLÓG[2], *poloage*, s.n. **1.** Ţesătură ţărănească groasă (impermeabilă), lucrată din lână, din in sau din cânepă şi folosită ca cergă, pătură, aşternut etc. **2.** Ţesătură fină, folosită mai ales ca draperie; perdea; *p. ext.* baldachin. **3.** Apărătoare specială confecţionată din pânză rară sau din plasă de sârmă, folosită împotriva ţânţarilor, a muştelor etc. — Din sl. **podlogŭ,** rus. **polog.**

POLOGÁR, *pologari*, s.m. (Reg.) Persoană care întoarce, împrăştie şi adună fânul cosit; pologaş. — **Polog[1]** + suf. *-ar.*

POLOGÁŞ, *pologaşi*, s.m. (Reg.) Pologar. — **Polog[1]** + suf. *-aş.*

POLOGÍ, *pologesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A tăia iarbă, păioase etc. cu coasa sau cu secera; *p. ext.* a întoarce, a aduna laolaltă mai multe poloage[1] (**1**) în grămezi. **2.** A face ca iarba sau alte plante să se plece, să se culce la pământ; a încovoia, a culca. — Din **polog[1].**

POLOGÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a pologi.* — V. **pologi.**

POLOÍST, *poloişti*, s.m. Jucător de polo. — Din fr. **poloïste.**

POLOLOGHÍE s.f. v. **poliloghie.**

POLÓN, -Ă, *poloni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Polonez (**1**). **2.** Adj. Polonez (**2**). — Din n. pr. **Polonia** (derivat regresiv).

POLONÉZ, -Ă, *polonezi, -e*, s.m., s.f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Poloniei sau este originară de acolo; polon (**1**). **2.** Adj. Care aparţine Poloniei sau polonezilor (**1**), privitor la Polonia ori la polonezi; polon (**2**). G *Covrig polonez* = produs de patiserie în formă de colăcel preparat din aluat de cozonac îmbibat cu sirop de zahăr şi presărat cu miez de nucă. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de polonezi (**1**). **3.** S.f. Dans de origine poloneză (**2**), în tempo moderat şi în măsura de 3/4, cu ritm viguros şi cu caracter maiestuos, solemn, asemănător marşului; melodie după care se execută acest dans. **4.** S.m. Sortiment de cârnaţi proaspeţi preparaţi din carne de vită şi de porc, afumată la cald şi apoi fiartă; (fam.) poliş. — Din fr. **polonais.**

POLONÍC, *polonice*, s.n. Lingură mare şi adâncă, cu coadă lungă, cu care se serveşte supa sau ciorba. F Lingură mare, adâncă şi cu numeroase găuri, folosită la stână pentru a separa urda sau caşul de zer. — Din ucr. **polonnyk.**

POLÓNIU s.n. Element chimic radioactiv, obţinut prin dezintegrarea radioactivă a uraniului. — Din fr. **polonium.**

POLONIZÁ, *polonizez*, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) asimila felului de viaţă, limbii şi obiceiurilor poporului polonez. — **Polon** + suf. *-iza.*

POLONIZÁT, -Ă, *polonizaţi, -te*, adj. (Rar) Care s-a asimilat felului de viaţă, obiceiurilor etc. caracteristice polonezilor. —V. **poloniza.**

POLTINÍC, *poltinici*, s.m. Veche monedă rusească de argint, echivalentă cu o jumătate de rublă, care a circulat şi în Ţările Române în sec. XVIII–XIX. — Din rus. **poltinnik.**

POLTRÓN, -Ă, *poltroni, -e*, adj., s.m. şi f. (Livr.) (Persoană) care nu are curaj sau simţul onoarei; (om) laş, fricos. — Din fr. **poltron.**

POLTRONERÍE, *poltronerii*, s.f. (Livr.) Faptul de a fi poltron; atitudine, comportare, faptă de poltron; laşitate. — Din fr. **poltronnerie.**

POLTRONÍSM s.n. (Rar) Laşitate. — **Poltron** + suf. *-ism.*

POLTURÁC, *polturaci*, s.m. Veche monedă poloneză sau austriacă, care a circulat şi în Ţările Române în sec. XVII–XVIII. — Din pol. **półturak.**

POLUÁ, *poluez*, vb. I. Tranz. A face ca aerul, apa, mediul înconjurător să fie viciate de substanţe reziduale, deşeuri etc., cu modificarea echilibrului natural şi efecte dăunătoare asupra organismelor vii; a vicia; a infecta. F Refl. (Despre aer, ape, mediu de viaţă) A deveni nociv, a se vicia. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **polluer.**

POLUÁNT, -Ă, *poluanţi, -te*, adj. Care poluează aerul, apa, mediul de viaţă. [Pr.: *-lu-ant*] — **Polua** + suf. *-ant.*

POLUÁRE, *poluări*, s.f. Faptul de *a (se) polua;* viciere. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **polua.**

POLUÁT, -Ă, *poluaţi, -te*, adj. (Despre aer, ape, mediu de viaţă) Care a devenit nociv din cauza unor substanţe reziduale, deşeuri etc. [Pr.: *-lu-at*] — V. **polua.**

POLUNÓȘNIȚĂ, *polunoșnițe*, s.f. Slujbă religioasă mănăstirească care se face după miezul nopții, înainte de utrenie. — Din sl. **polunoštĭnica.**

POLÚȘCĂ, *poluște*, s.f. Veche monedă rusească divizionară de aramă care a circulat și în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din rus. **poluška.**

POLÚȚIE, *poluții*, s.f. Scurgere spontană a lichidului seminal la bărbați în timpul nopții. — Din fr. **pollution.**

POM, *pomi*, s.m. Nume generic pentru arbori care produc fructe comestibile; *p. gener.* copac, arbore. G *Pom de Crăciun* = brad (sau alt conifer) împodobit cu daruri și ornamente, cu prilejul Crăciunului. *Pomul mortului* = copăcel (mai ales brad) sau ramură împodobită cu fructe, cu covrigi, cu zaharicale etc. (ce se dau de pomană la cimitir), care se poartă înaintea cortegiului mortuar (la morții necăsătoriți) și se înfige pe mormânt. G Expr. (Fam.) *A fi în pom* = a se afla într-o situație dificilă din imprudență, din neștiință, din lipsă de bani. — Lat. **pomus.**

POMACÉE, *pomacee*, s.f. (La pl.) Subfamilie de arbori și arbuști fructiferi din familia rozaceelor; (și la sg.) arbore sau arbust din această subfamilie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **pomacée.**

POMÁDĂ, *pomezi*, s.f. **1.** Preparat cosmetic parfumat, obținut din substanțe grase, folosit pentru îngrijirea părului și a pielii. **2.** Produs farmaceutic de uz extern, preparat dintr-o materie grasă (lanolină, vaselină etc.), în care s-au încorporat una sau mai multe substanțe medicamentoase; alifie, unguent. — Din fr. **pommade.**

POMANAGIOÁICĂ, *pomanagioaice*, s.f. (De obicei peior.) Femeie care umblă după pomană, care trăiește din pomana altora, care așteaptă să i se ofere cât mai multe avantaje materiale (nemeritate). — **Pomanagiu** + suf. *-oaică.*

POMANAGÍU, *pomanagii*, s.m. (De obicei peior.) Persoană care umblă după pomană, care trăiește din pomana altora, care așteaptă să i se ofere cât mai multe avantaje materiale (nemeritate). — **Pomană** + suf. *-agiu.*

POMÁNĂ, *pomeni*, s.f. **1.** Dar, danie, ofrandă făcută cuiva și servind, potrivit credinței creștine, la iertarea păcatelor, la mântuirea sufletului; milostenie, binefacere. G Loc adj. și adv. *De pomană* = **a)** (în mod) gratuit sau la un preț foarte scăzut; **b)** (în mod) inutil, zadarnic sau neîntemeiat. G Expr. *A cere de pomană* = a cerși. *A-și face (milă și) pomană cu cineva* = a ajuta pe cineva, a face un bine cuiva. F (Fam.) Ocazie bine-venită, rară, extrem de avantajoasă (sub raport material); chilipir. G Expr. *A umbla după* (sau *a căuta) pomană* = a umbla după avantaje materiale nemeritate. **2.** (În ritualul creștin) Masă care se dă după înmormântare sau după parastas și la care se dăruiesc diverse obiecte care au aparținut decedatului; praznic; (concr.) ceea ce se dăruiește cu acest prilej. G Expr. *Ca la pomană* = în mare număr. **3.** Parastas. —Din sl. **poměnŭ.**

POMĂDÁ, *pomădez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) unge cu pomadă (**1**); a (se) pomădui; *p. ext.* a (se) ferchezui. **2.** Tranz. Fig. A linguși, a flata pe cineva. — Din fr. **pommader.**

POMĂDÁT, -Ă, *pomădați, -te*, adj. (Despre păr sau despre barbă, mustăți) Care este uns cu pomadă (**1**); (despre oameni) care are părul, barba sau mustățile unse cu pomadă, pomăduit; *p. ext.* ferchezuit. — V. **pomăda.**

POMĂDUÍ, *pomăduiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) pomăda (**1**). — **Pomadă** + suf. *-ui.*

POMĂDUÍT, -Ă, *pomăduiți, -te*, adj. (Rar) Pomădat. — V. **pomădui.**

POMĂRÍT s.n. (Pop.) Pomicultură. — **Pom** + suf. *-ărit.*

POMÉLNIC, *pomelnice*, s.n. **1.** Listă cu numele persoanelor, în viață sau decedate, pe care le pomenește preotul la slujbe sau în rugăciuni. **2.** (Fam. sau ir.) Listă sau enumerare lungă de nume; *p. ext.* înșiruire plictisitoare de vorbe, de fapte etc. — Din sl. **poměnĭnikŭ.**

POMENEÁLĂ s.f. (În expr.) *Nici pomenească (de...* sau *să...)* = nici urmă (de așa ceva), nici vorbă (despre una ca asta); cu niciun chip. — **Pomeni** + suf. *-eală.*

POMENEÁTĂ s.f. v. **pomneată.**

POMENÍ, *pomenesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A aminti de cineva sau de ceva (în treacăt), fără a insista; a aduce (intenționat) vorba despre cineva sau despre ceva. F Refl. impers. A se menționa fapte a căror amintire se transmite (oral sau în scris) din generație în generație; a se aminti, a se cita. G Expr. *Nici că se pomenește!* (sau *unde se pomenește?)* = nici vorbă, nici pomeneală. **2.** Tranz. și intranz. A ține minte, a-și aduce aminte, a-și aminti. F Tranz. (Înv. și pop.) A aniversa, a comemora, a sărbători. **3.** Tranz. A vedea ceva deosebit, a trăi în timpul unui eveniment. **4.** Tranz. A vedea sau a întâlni o persoană, un fenomen, o situație. F Refl. A se afla, a se vedea pe neașteptate în fața cuiva sau a ceva care provoacă surpriză sau uimire. G Expr. *Te pomenești că...* = poate că..., e posibil să...; nu cumva... **5.** Tranz. A rosti numele cuiva în cadrul ritualului creștin, pentru a atrage harul divinității asupra lui. **6.** Refl. și tranz. (Pop.) A (se) trezi din somn. — Din sl. **pomĭnĕti.**

POMENÍRE, *pomeniri*, s.f. Acțiunea de *a (se) pomeni.* F Ceremonie religioasă în cadrul căreia se comemorează amintirea unei persoane decedate sau a unui eveniment. F Slujbă sau rugăciune pentru morți. G *Veșnica pomenire* = cântare bisericească cu care se termină slujba de înmormântare sau un parastas. F (Înv. și pop.) Aducere-aminte, amintire. — V. **pomeni.**

POMENÍT, -Ă, *pomeniți, -te*, adj. Care a fost amintit, menționat, citat. — V. **pomeni.**

POMÉT[1], *pometuri*, s.n. Grădină cu pomi fructiferi, livadă; (la sg.; colectiv) mulțime de pomi fructiferi. — Lat. **pometum.**

POMÉT[2], *pometuri*, s.n. (La pl. sau la sg. cu sens colectiv) Mulțime de fructe; diverse varietăți de fructe. — **Poamă** + suf. *-et.*

POMÉTE s.m. v. **pomeți.**

POMÉȚI s.m. pl. (De obicei cu determinarea „obrazului" sau „obrajilor") Partea proeminentă, osoasă a obrajilor; umerii obrajilor. [Var.: (rar) **pométe** s.m.] — Din fr. **pommette.**

POMÍCOL, -Ă, *pomicoli, -e*, adj. **1.** Care aparține pomiculturii, privitor la pomicultură, propriu pomiculturii; de pomicultură. **2.** Care este specialist în pomicultură, care lucrează în pomicultură. *Tehnician pomicol.* — Din **pom** (după *agricol, viticol* etc.).

POMICULTÓR, -OÁRE, *pomicultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu cultivarea și îngrijirea pomilor fructiferi. — Din fr. **pomiculteur.**

POMICULTÚRĂ s.f. Ramură a științelor agricole care studiază biologia și agrotehnica pomilor și arbuștilor fructiferi; sector al producției agricole care cuprinde cultura pomilor și a arbuștilor fructiferi. — Din fr. **pomiculture.**

POMIÉRĂ, *pomiere*, s.f. (Livr.) Fructieră. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **pommière.**

PÓMINĂ s.f. (Rar) Veste, faimă. G Loc. adj. *De pomină* = **a)** vestit, renumit, neuitat; **b)** strașnic, grozav, extraordinar. G Expr. *A (i) se duce* (sau *a(-i) merge) pomina* = a se răspândi vestea în lume, a se afla sau a se vorbi despre cineva sau ceva ca despre ceva extraordinar. *A se face* (sau *a ajunge) de pomină* = a se face de râs, a se compromite. — Din **pomeni** (derivat regresiv).

POMIȘOÁRĂ, *pomișoare*, s.f. (Bot.; rar) Coacăz. F Coacăză. — **Pom** + suf. *-işoară.*

POMIȘÓR, *pomișori*, s.m. Diminutiv al lui *pom;* pomuleț. — **Pom** + suf. *-işor.*

POMÍȘTE s.f. (Rar; colectiv) Mulțime de pomi. — **Pom** + suf. *-işte.*

POMIVITÍCOL, -Ă, *pomiviticoli, -e*, adj. Referitor la pomicultură și la viticultură, al pomiculturii și al viticulturii. — **Pomi**[col] + **viticol.**

POMNEÁTĂ, *pomnete*, s.f. **1.** (Pop.) Șervet, batistă sau fâșie de pânză albă, având legate la un capăt un ban, iar la celălalt o lumânare, care se pune în mâna mortului sau se împarte celor care iau parte la înmormântare. **2.** (Reg.) Colac (împletit) care se dă de pomană la înmormântări. [Var.: (reg.) **pomeneátă** s.f.] — Din sl. **pamĭatŭ.**

POMÓJNIC, *pomojnici*, s.m. Funcționar administrativ din trecut care conducea o plasă[1]. [Var.: (reg.) **pomóșnic** s.m.] — Din rus. **pomoștnik.**

POMOLÓG, *pomologi*, s.m. Specialist în pomologie; *p. ext.* (rar) pomicultor. — Din fr. **pomologue.**

POMOLÓGIC, -Ă, *pomologici, -ce*, adj. Care aparține pomologiei, privitor la pomologie, de pomologie. — Din fr. **pomologique.**

POMOLOGÍE s.f. Știință agricolă care se ocupă cu studiul speciilor și al soiurilor de pomi și de arbuști fructiferi, cu însușirile și comportarea lor față de condițiile de climă și de sol; *p. ext.* pomicultură. — Din fr. **pomologie.**

POMÓSTE, *pomoste*, s.f. Ridicătură de pământ în regiunile inundabile, pe care se construiesc clădiri de exploatare sau de pază, la adăpost de inundații. — Din sl. **pomostŭ.**

POMOSTEÁLĂ, *pomosteli*, s.f. **1.** (Reg.) Pământ bătătorit care umple golurile dintre temelie și podea la construcțiile țărănești și care, uneori, ține locul pardoselii. **2.** Ridicătură de pământ în regiunile inundabile pe care se construiesc clădiri de exploatare sau de pază. — **Pomosti** + suf. *-eală.*

POMOSTÍ, *pomostesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A astupa, a nivela cu pământ bătătorit partea de jos, pe care se calcă, a unei încăperi. F Intranz. (Despre ape) A depune aluviuni, a se împotmoli. — Din sb. **pomostiti.**

POMÓSTINĂ, *pomostine*, s.f. (Reg.) Parte a carului sau a căruței formată din câteva scânduri alăturate, care alcătuiesc platforma de jos a vehiculului. [Var.: **pomóștină** s.f.] — Din ucr. **pomostyna.**

POMÓȘNIC s.m. v. **pomojnic.**

POMÓȘTINĂ s.f. v. **pomostină.**

POMPÁ, *pompez*, vb. I. Tranz. A deplasa un fluid cu ajutorul unei pompe[1]. G Expr. *A pompa* (de undeva) *bani* = a obține, a stoarce (de undeva) bani fără încetare. F Fig. (Fam.) A stărui, a interveni cu insistență pe lângă cineva pentru a obține un avantaj, o favoare etc. — Din fr. **pomper.**

POMPAGÍU, *pompagii*, s.m. Muncitor mecanic care lucrează la o pompă[1] sau la o stație de pompare. — **Pompă**[1] + suf. *-agiu.*

POMPÁJ, *pompaje*, s.n. (Rar) Pompare. — Din fr. **pompage.**

POMPÁRE, *pompări*, s.f. Acțiunea de *a pompa;* pompaj. — V. **pompa.**

PÓMPĂ[1], *pompe*, s.f. Mașină de forță sau aparat compus de obicei dintr-un cilindru cu piston, manevrat cu mâna sau acționat mecanic, folosit pentru a deplasa sau a comprima un fluid. G *Pompă de incendiu* = pompă[1] cu care se aruncă apă la distanță pentru a stinge incendiile. F Spec. (De obicei cu determinarea „de apă") Aparat de pompare adaptat mai ales la puțuri; *p. ext.* cișmea din care apa curge prin apăsare pe un mâner legat la rândul său de un aparat de pompare. — Din fr. **pompe.**

PÓMPĂ[2], (**2**) *pompe*, s.f. **1.** Alai, suită, cortegiu plin de fast, sărbătoresc; *p. ext.* fast, strălucire, splendoare. **2.** (În sintagma) *Pompe funebre* = întreprindere care se ocupă cu pregătirea și ceremonialul înmormântărilor; servicii funerare. — Din lat. **pompa,** fr. **pompe.**

POMPIÉR, *pompieri*, s.m., adj. invar. **1.** S.m. Persoană care face parte dintr-un corp (militar sau civil) special instruit și dotat cu utilaje speciale pentru a stinge incendiile. **2.** (Înv.) Persoană care se ocupa cu stropitul străzilor, al caldarâmului etc. **3.** Adj. invar. (Rar; despre stil) Pompieristic. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **pompier.**

POMPIERÉSC, -EÁSCĂ, *pompierești,* adj. (Rar) Care aparține pompierilor (**1**), privitor la pompieri, de pompier. [Pr.: *-pi-e-*] — **Pompier** + suf. *-esc.*

POMPIERÍE s.f. (Rar) Corpul pompierilor (**1**), cazarma sau sediul pompierilor. F Serviciul de pompier (**1**). [Pr.: *-pi-e-*] — **Pompier** + suf. *-ie.*

POMPIERÍSM s.n. (Livr.) Stil pompieristic. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **pompiérisme.**

POMPIERÍSTIC, -Ă, *pompieristici, -ce*, adj. (Despre stil, vorbire etc.) Bombastic, emfatic; (rar) pompier. F (Despre acțiuni) Care este făcut în grabă, superficial. [Pr.: *-pi-e-*] — **Pompier** + suf. *-istic.*

POMPÍST, -Ă, *pompiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care mânuiește o pompă[1]. — **Pompă[1]** + suf. *-ist.*

POMPÓN, *pompoane*, s.n. Ciucure sau moț de panglici folosit ca ornament (vestimentar). F Panaș. — Din fr. **pompon.**

POMPÓS, -OÁSĂ, *pomposi, -oase*, adj. Plin de pompă[2] (**1**), de fast, de strălucire; fastuos, luxos. F (Despre stil, cuvinte, expresii) (Excesiv de) înflorit, încărcat, pretențios; plin de emfază, de afectare. — Din fr. **pompeux,** lat. **pomposus.**

POMULÉȚ, *pomuleți*, s.m. Pomișor. — **Pom** + suf. *-uleț.*

POMUȘOÁRĂ, *pomușoare*, s.f. (Bot.; reg.) **1.** Păltior. **2.** Coacăz. F Coacăză. — **Poamă** + suf. *-ușoară.*

PÓNCE, *ponce,* adj. (În sintagma) *Piatră ponce* = rocă vulcanică de culoare cenușie sau albă, poroasă și ușoară folosită ca material de construcții, ca izolație termică sau abraziv; spumă de mare. [Pr. și: *pons*] — Din fr. [pierre] **ponce.**

PÓNCHO, *ponchouri*, s.n. Pelerină (scurtă), de formă pătrată, cu o deschizătură pentru cap, purtată de indigenii din America Centrală și de Sud. [Pr.: *pónčo*] — Din sp. **poncho.**

PONCÍF, *poncifuri*, s.n. (Livr.) Idee, afirmație banală, loc comun. [Pl. și: *poncife*] — Din fr. **poncif.**

PONCÍȘ, -Ă, *ponciși, -e*, adj., adv. (Reg.) **I.** Adj. **1.** (Despre ochi) Încrucișat, sașiu. **2.** (Despre terenuri) Foarte înclinat, abrupt, pieziș. G Expr. (Adverbial) *A spune* (ceva) *ponciș* = a spune (ceva) în mod direct, fără menajamente. **II.** Adv. **1.** Cruciș, chiorâș; *fig.* cu ciudă, cu dușmănie. *A se uita ponciș.* **2.** De-a curmezișul, pieziș. G Expr. (Substantivat) *A sta de-a poncișul* = a se opune, a fi împotrivă. — **Ponc** (reg. „deal" < magh.) + suf. *-iș.*

PONDERÁ, *ponderez*, vb. I. Tranz. A face ca două fapte să se echilibreze prin opunerea lor una alteia; a echilibra, a cumpăni, a modera. F Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai cumpătat, mai măsurat; a (se) înfrâna, a (se) stăpâni, a (se) potoli, a (se) tempera. — Din fr. **pondérer,** lat. **ponderare.**

PONDERÁBIL, -Ă, *ponderabili, -e*, adj. Care posedă greutate; care poate fi cântărit. — Din **fr. pondérable,** lat. **ponderabilis.**

PONDERABILITÁTE s.f. Stare a corpurilor la care se manifestă forța de gravitație; însușirea unui corp de a fi ponderabil. — **Ponderabil** + suf. *-itate.*

PONDERÁL, -Ă, *ponderali, -e*, adj. (Rar) Privitor, referitor la greutate; (din punctul de vedere) al greutății. — Din fr. **pondéral.**

PONDERÁT, -Ă, *ponderați, -te*, adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care dovedește cumpătare, moderație, sobrietate, echilibru; moderat, echilibrat, cumpătat, chibzuit; măsurat; potolit, liniștit. — Din fr. **pondéré.**

PONDERATÓR, -OÁRE, *ponderatori, -oare*, adj. Care menține echilibrul între două forțe. — Din fr. **pondérateur.**

PONDERÁȚIE s.f. Moderație, cumpătare; echilibru. — Din fr. **pondération,** lat. **ponderatio.**

PÓNDERE, *ponderi*, s.f. Greutate; *spec.* greutate specifică. *Pondere atomică.* F Fig. Importanță, valoare (în cadrul unui ansamblu de elemente și în raport cu acestea). — Din lat. **pondus, -eris.**

PONDERITÁTE, *ponderități*, s.f. (Rar) Greutate specifică. — Din lat. **ponderitas.**

PONEGREÁLĂ, *ponegreli*, s.f. (Rar) Ponegrire. — **Ponegri** + suf. *-eală.*

PONEGRÍ, *ponegresc*, vb. IV. Tranz. A vorbi pe cineva de rău; a bârfi, a defăima, a calomnia. G Refl. recipr. *Se ponegresc cu orice prilej.* — Pref. *po-* + **negri.**

PONEGRÍRE, *ponegriri*, s.f. Acțiunea de *a (se) ponegri;* bârfire, defăimare, calomniere, ponegreală. — V. **ponegri.**

PONEGRITÓR, -OÁRE, *ponegritori, -oare*, adj. (Rar) Care ponegrește, care cuprinde o defăimare; calomnios. F (Substantivat) Persoană care ponegrește; calomniator. — **Ponegri** + suf. *-tor.*

PÓNEI, *ponei*, s.m. (La pl.) Rasă de cai cu greutate corporală mică și talie redusă, originară din regiunile cu climat rece și cu vegetație săracă ale Angliei și ale Peninsulei Scandinave, folosită pentru munci ușoare, sport sau agrement; (și la sg.) cal care aparține acestei rase. [Acc. și: *ponéi*] — Din fr. **poney.**

PONIHÓS, -OÁSĂ adj. v. **ponivos.**

PONÍT s.n. (Min.) Carbonat natural de mangan, cu un conținut redus de fier. — De la (n. pr.) **Poni.**

PONIVÓS, -OÁSĂ, *ponivoși, -oase*, adj., s.m. și f. **1.** (Ființă) care are un defect de vedere, care nu vede bine, care suferă de miopie sau nu vede decât cu un singur ochi. **2.** (Om) prost, nătâng, leneș sau urâcios. [Var.: **ponihós, -oásă** adj.] — **Poniv** (reg. „miop" < rus.) + suf. *-os.*

PONÓR, *ponoare*, s.n. Formă de relief din regiunile carstice, aven, dolină sau microdepresiune, prin care apele de suprafață se scurg în subteran. — Din sl. **ponorŭ.**

PONORÍT, -Ă, *ponoriți, -te*, adj. (Reg.; despre terenuri) Foarte înclinat, abrupt. F Prăbușit, surpat. — V. **ponorî.**

PONORÎ, *ponorăsc*, vb. IV. Refl. (Reg.< despre terenuri) A se prăbuși, a se surpa. — Din **ponor.**

PONÓS, *ponoase*, s.n. **1.** (Pop.) Consecință neplăcută; necaz, neajuns; nemulțumire, supărare. *A trage ponoasele.* G Expr. (Reg.) *A-și face ponos cu cineva* = a ajunge la neplăceri cu cineva, a-și pricinui supărare, necaz. *A-i purta* (cuiva) *ponos* = a avea necaz pe cineva, a-i purta ranchiună, a-l dușmăni. **2.** (Pop.) Clevetire, defăimare; injurie, calomnie, insultă. F Nume rău, poreclă (defăimătoare). **3.** (Înv. și reg.) Acuzare, învinuire; pâră, protest; (concr.) plângere, reclamație, jalbă. **4.** (Pop.) Cusur; vină. **5.** (Reg.) Glumă, șotie; poznă. — Din sl. **ponosŭ.**

PONOSÍ, *ponosesc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A face ca un obiect (de îmbrăcăminte) să-și piardă aspectul și coloritul inițial; a murdări, a uza, a degrada (prin întrebuințare îndelungată). G Refl. *Haina s-a ponosit.* **2.** (Înv. și reg.) A bârfi, a ponegri, a defăima; a calomnia, a discredita. — Din sl. **ponositi.** Cf. p o n o s.

PONOSÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) ponosi* (**1**) și rezultatul ei. — V. **ponosi.**

PONOSÍT, -Ă, *ponosiți, -te*, adj. (Pop.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte) Care și-a pierdut aspectul și culoarea inițială; deteriorat, stricat, uzat (prin întrebuințare îndelungată); învechit; sărăcăcios. — V. **ponosi.**

PONT[1], *ponți*, s.m. (La unele jocuri de noroc) Pontator[2]. — Din fr. **ponte.**

PONT[2], *ponturi*, s.n. **I. 1.** (Fam.) Aluzie răutăcioasă, ironie. G Expr. *A vorbi în ponturi* = a da să se înțeleagă, a sugera; a vorbi în pilde. *A bate* (cuiva) *pontul* = a face (cuiva) aluzie la ceva, a-i da (cuiva) să înțeleagă ceva. **2.** (În limbajul jucătorilor de cărți) Numele uneia dintre cărțile de joc (considerată de obicei cu cea mai mare valoare); *p. ext.* prilej favorabil (la joc). G Expr. *A-i face* (cuiva) *pontul* = a înșela (pe cineva). (Fam.) *A vinde* (cuiva) *pontul* = a dezvălui (cuiva) un secret prin care poate obține un avantaj, un profit. **II.** (Înv.) **1.** Punct (în spațiu sau în timp); limită. G Loc. adv. (Fam.) *La pont* = la momentul potrivit, la timp, la țanc. G Expr. *A pune pont* = a hotărî, a fixa locul potrivit pentru ceva. **2.** Articol, paragraf dintr-o lege, dintr-un statut, dintr-o convenție; *p. ext.* legea, statutul etc. respectiv. F Condiție de învoială agricolă impusă țăranilor în trecut. **3.** Problemă sau parte a unei probleme în discuție; idee, principiu care stă la baza unei discuții; punct. — Din magh. **pont.**

PONTÁ[1], *pontez*, vb. I. Tranz. și intranz. A-și înregistra prezența la locul de muncă cu ajutorul fișei de pontaj. F Tranz. A marca, a înregistra timpul de muncă sau cantitatea lucrului efectuat în vederea plății. — Din fr. **pointer.**

PONTÁ[2], *pontez*, vb. I. Intranz. și tranz. A miza o sumă de bani la un joc de noroc. — Din fr. **ponter.**

PONTÁ[3], pers. 3 *pontează*, vb. I. Intranz. (Despre câinii de vânătoare) A se opri în loc pentru a adulmeca sau a ținti vânatul. F Tranz. A pironi cu privirea, a ținti animalul urmărit. [Var.: (rar) **poantá** vb. I] — Din fr. **pointer.**

PONTÁJ, *pontaje*, s.n. Operație prin care se înregistrează prezența muncitorilor la locul de muncă, cantitatea produselor efectuate într-un anumit interval de timp sau timpul folosit pentru efectuarea unei lucrări, în vederea calculării salariului sau a plății; pontare[1]. — Din fr. **pointage.**

PONTÁRE[1], *pontări*, s.f. Acțiunea de *a ponta*[1] și rezultatul ei; pontaj. — V. **ponta[1].**

PONTÁRE[2], *pontări*, s.f. Acțiunea de *a ponta*[2] și rezultatul ei. — V. **ponta[2].**

PONTÁȘ[1], *pontași*, s.m. (Înv.) Țăran clăcaș. — **Pont[2]** + suf. *-aș.*

PONTÁȘ[2], *pontași*, s.m. (Înv.) Pontator[2]. — **Ponta[2]** + suf. *-aș.*

PONTÁT s.n. (Rar) Faptul de *a ponta*[1]. — V. **ponta[2].**

PONTATÓR[1], -OÁRE, *pontatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care înregistrează prezența muncitorilor la locul de muncă sau calitatea și cantitatea produselor efectuate de aceștia într-un anumit interval de timp. — **Ponta[1]** + suf. *-tor.*

PONTATÓR[2], *pontatori*, s.m. Persoană care pontează[2] bani la jocurile de noroc; pont[1], pontaș[2]. — **Ponta[2]** + suf. *-tor.*

PÓNTĂ, *ponte*, s.f. Proces de depunere a icrelor de către pești și a ouălor de către păsări, insecte, reptile etc.; *p. ext.* icrele, ouăle depuse în urma acestui proces. — Din fr. **ponte.**

PONTÉFICE s.m. v. **pontifice.**

PÓNTIC, -Ă, *pontici, -ce*, adj. (Livr.) Din regiunea Mării Negre, care aparține Mării Negre, privitor la Marea Neagră. — Din lat. **Ponticus,** fr. **pontique.**

PONTÍF, *pontifi*, s.m (În Roma antică) Preot din colegiul sacerdotal suprem care supraveghea cultul religios, întocmea calendarul, listele consulare etc.; *p. ext.* persoană cu grad înalt în ierarhia sacerdotală la diferite popoare; (astăzi) înalt demnitar ecleziastic, episcop, prelat. F Șeful suprem al Bisericii catolice; papă. F Fig. (adesea ir.) Persoană care are pretenția sau este considerată a fi o autoritate indiscutabilă într-un anumit domeniu. — Din fr. **pontife.**

PONTIFICÁL, -Ă, *pontificali, -e*, adj. Care ține de un pontif sau de autoritatea acestuia, privitor la un pontif; *spec.* care ține de papă sau de autoritatea lui, privitor la papă, papal. — Din fr. **pontifical,** lat. **pontificalis.**

PONTIFICÁT, *pontificate*, s.n. Demnitate de pontif, de papă; perioadă de timp în care un pontif, un papă își exercită funcția. — Din fr. **pontificat,** lat. **pontificatus.**

PONTÍFICE, *pontifici*, s.m. (Rar) Pontif. [Var.: (înv.) **pontéfice** s.m.] — Din lat. **pontifex, -cis,** it. **pontefice.**

PONTÍL, *pontile*, s.n. (Mar.) Stâlp de susținere în interiorul compartimentelor unei nave. — Cf. fr. é p o n t i l l e.

PONTILÁRE, *pontilări*, s.f. (Mar.) Întărire a compartimentelor unei nave cu ajutorul pontilelor. — Din **pontil.**

PONTÓN, *pontoane*, s.n. **1.** Corp plutitor (în general staționar) realizat dintr-un ansamblu de plutitoare și utilizat pentru susținerea unor instalații (macarale), pentru acostarea navelor etc. **2.** Pod plutitor improvizat a cărui platformă este susținută pe ambarcațiuni legate între ele; fiecare dintre ambarcațiunile care susțin platforma unui astfel de pod. **3.** Vas fără motor și fără punte, remorcat de un vas cu motor și cu care se transportă mărfurile dintr-un port sau se ancorează vasele mai mari. — Din fr. **ponton.**

PONTONIÉR, *pontonieri*, s.m. **1.** Militar (din trupele de geniu) specializat în construcția de pontoane și de alte lucrări necesare trecerii (unei armate) peste o apă. **2.** (Rar) Persoană care lucrează pe un ponton. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **pontonnier.**

PONȚIÁN, -Ă, *ponțieni, -e*, s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Al doilea etaj al pliocenului (reprezentat în țara noastră prin marne argiloase cenușii, care constituie un acoperiș protector pentru zăcămintele de petrol). G (Adjectival) *Etaj ponțian.* F Sistem de strate din ponțian (**1**). **2.** Adj. Care aparține ponțianului (**1**), privitor la ponțian, caracteristic ponțianului. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **pontien.**

POP[1], *popi*, s.m. **1.** Stâlp, bârnă, par, prăjină etc. având diverse întrebuințări, mai ales ca element de susținere sau de sprijin: **a)** bucată lungă de lemn, prăjină sau par, folosite pentru a sprijini în mod provizoriu un gard, crengile unui pom etc.; proptea, sprijin; **b)** stâlp sau bârnă groasă de lemn cu care se susține provizoriu sau se consolidează un zid, un planșeu, un acoperiș; **c)** fiecare dintre stâlpii unei prispe sau ai unui pridvor care, având unul dintre capete înfipt în talpa prispei, susțin cu celălalt capăt streașina acoperișului; **d)** (reg.) fiecare dintre stâlpii care, având unul dintre capete înfipt în pământ, susțin un gard sau o poartă. F Bețișor așezat în cutia de rezonanță a unor instrumente cu coarde, cu rolul de a transmite vibrațiile. **2.** (Reg.) Nume dat mai multor piese, obiecte sau părți ale acestora, asemănătoare ca formă sau ca întrebuințare cu un pop[1] (**1**) ori executate dintr-un pop[1]. **3.** Mănunchi de plante așezate vertical pentru uscare. [Pl. și: (**3**, n.) *popuri*] — Din bg. **pop.**

POP[2], s.n., adj. invar. **1.** S.n. Bucată de muzică ușoară cu temă și linie melodică inspirată din folclor și muzica americană, îmbinate cu elemente de jazz, blues, rock. **2.** Adj. invar. (În sintagma) *Muzică pop* = muzică ușoară sau rock, cu largă audiență la public. — Cuv. engl.

POPÁS, *popasuri*, s.n. **1.** Oprire pentru odihnă în timpul unui drum mai lung; ședere mai îndelungată într-un loc (în timpul unei călătorii). F (Pop.) Pauză în timpul unei activități; odihnă. G Loc. adj. și adv. *Fără popas* (sau *popasuri)* = neîncetat, neîntrerupt; continuu. G Loc. adv. (Rar) *În popasuri* = agale, alene, cu întreruperi. G Expr. *A nu avea popas* (sau *popasuri)* = a nu avea astâmpăr, a nu avea liniște, a nu-și găsi locul. **2.** Loc în care se oprește cineva pentru a poposi; loc destinat pentru oprire. — Din sl. **popasŭ.**

POPÁZ s.m. **1.** Plantă mare, tropicală, din familia liliaceelor, cu frunze lungi și înguste *(Sabadilla officinalis).* **2.** (Colectiv) Semințele negricioase și otrăvitoare, în formă de seceră, ale popazului (**1**), care au diverse întrebuințări în medicină. — Din tc. **papaz.**

PÓPĂ, *popi*, s.m. **1.** (Pop.) Preot. G Expr. *A plăti ca popa* = a plăti sigur (și până la ultimul ban). *A (i) se duce* (sau *a-i merge) cuiva vestea* (sau *buhul) ca de popă tuns* = a stârni vâlvă cu o faptă neobișnuită; a se face mare zarvă în jurul cuiva sau a ceva. *A-și găsi popa* = a găsi pe cineva pe care nu-l poți birui, înșela, amăgi, domina; a i se înfunda cuiva. *A-i fi* (cuiva) *popa* = a domina, a tempera (pe cineva), a face (pe cineva) să se cumințească, a-i veni (cuiva) de hac; a învăța (pe cineva) minte. *A călca a popă* = **a)** (mai ales în construcție negativă) a da semne de seriozitate, a inspira încredere; **b)** a-și da aere, ifose, a face pe grozavul. *A da ortul popii* = a muri. **2.** Numele uneia dintre cărțile de joc, care are imprimată pe una dintre părți o imagine asemănătoare cu a unui rege; rigă, crai, rege. G *Popa prostul* = numele unui joc de cărți, în care pierde jucătorul care rămâne cu popa (**2**). G Expr. *(A umbla cu) uite popa, nu e popa,* se spune despre o persoană nehotărâtă sau care manifestă o atitudine inconsecventă, schimbându-și ușor părerile, felul de a gândi sau de a acționa. **3.** Nume dat celei mai mari piese de la jocul de popice. — Din sl. **popŭ.**

POPÂC interj. (Pop. și fam.) Exclamație (de surpriză, de mirare) care se rostește la apariția neașteptată a cuiva. — Onomatopee.

POPÁLNIC s.m. v. **popilnic.**

POPÂNDÁC, *popândaci*, s.m. (Mai ales la pl.) Formație vegetală la suprafața unei ape, cu aspect de insulă mică, alcătuită din rogoz (și din alte plante) care crește în mlaștinile din câmpie. — Et. nec.

POPÂNDĂU, *popândăi*, s.m. **1.** Specie de mamifer rozător mic de câmpie cu ochii mari, cu corpul lung până la 20 cm, cu blana de culoare galbenă-cenușie și cu coada scurtă, dăunător agriculturii; popândoc (**1**), popândeț (**1**) *(Citellus citellus).* G Expr. (Adverbial) *A sta popândău* = a sta drept, nemișcat în fața sau în drumul cuiva. **2.** (Pop.) Sperietoare de păsări; momâie, popândeț (**2**). — Cf. p o p [1].

POPÂNDÉȚ, (**1**) *popândeți*, s.m., (**2**) *popândețe*, s.n. (Reg.) **1.** S.m. Numele a două specii de rozătoare: **a)** șoarece de câmp; **b)** popândău (**1**). **2.** S.n. Sperietoare de păsări; momâie, popândău (**2**), poponeț[1] (**2**). — Din **popândău.**

POPÂNDÓC, -OÁCĂ, *popândoci, -oace*, s.m., adj. **1.** S.m. (Reg.) Numele a două specii de rozătoare: **a)** șoarece de câmp; **b)** popândău (**1**). F (Adverbial) Drept, în picioare. **2.** S.m. (Fam.) Epitet glumeț pentru un copil mic. **3.** Adj., s.m. (Fam.) (Om) mic de statură, scund. — Cf. p o p â n d ă u.

PÓP-CORN s.n. Floricele de porumb. — Cuv. engl.

POPÉNCHI, *popenchi*, s.m. Numele a două specii de ciuperci comestibile *(Coprinus atramentarius* și *comatus).* — Et. nec.

POPÉSC, -EÁSCĂ, *popești*, adj. (Pop.) Care aparține unui popă (**1**), propriu, caracteristic unui popă, de popă; preoțesc. G *Mere popești* = soi de mere dulci și gustoase. *Pere popești* = soi de pere dulci. F (Pop.) Din neam de popă (**1**). F Fig. (Despre voce) Cu timbru nazal, ușor cântat, specific popilor (**1**). F Fig. De dimensiuni, de proporții mari. — **Popă** + suf. *-esc.*

POPÉȘTE adv. (Pop. și fam.) În felul popilor (**1**), ca popii. G Expr. *A călca popește* = a fi mândru fără motiv, a-și da ifose, a face pe grozavul. *A dormi* (sau *a mânca) popește* = a dormi (sau a mânca) zdravăn, strașnic, mult. — **Popă** + suf. *-ește.*

POPÍ, *popesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) hirotonisi, a (se) preoți. — Din **popă.**

POPÍC, *popice*, s.n. **1.** (La pl.) Joc sportiv și distractiv la care se folosesc nouă bucăți de lemn lunguiețe, pe care jucătorii încearcă să le doboare cu ajutorul unei bile mari de lemn aruncată pe un jgheab; (și la sg.) fiecare dintre cele nouă piese ale jocului. F (La pl.) Popicărie. **2.** Piesă mică de lemn folosită ca proptea în construcția tunelurilor. [Var.: (reg.) **popícă** s.f.] — **Pop[1]** + suf. *-ic.*

POPICÁR, -Ă, *popicari, -e*, s.m. și f. Jucător de popice (**1**). — **Popic** + suf. *-ar.*

POPÍCĂ s.f. v. **popic.**

POPICĂREÁSĂ, *popicărese,* s.f. Jucătoare de popice (**1**). — **Popicar** + suf. *-easă.*

POPICĂRÍE, *popicării*, s.f. Bază sportivă în care se practică jocul de popice; pista cu popicele, bilele și jgheaburile de întoarcere, precum și anexele specifice. — **Popic** + suf. *-ărie.*

POPÍE s.f. (Pop. și fam.) Preoție. — **Popă** + suf. *-ie.*

POPÍLNIC, *popilnici*, s.m. **1.** Mică plantă erbacee cu tulpină scurtă, cu două frunze mari în formă de rinichi, cu o floare de culoare roșu-închis

situată în vârful tulpinii şi cu rizom târâtor, folosit la prepararea unui ceai expectorant *(Asarum europaeum)*. **2.** (Şi în sintagma *popâlnic iepuresc)* Mică plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunza lucitoare şi cu flori violacee, trandafirii sau albe *(Hepatica nobilis)*. [Var.: (reg.) **popấlnic, pochívnic** s.m.] — Cf. pol. kopytnik, sb. kopitnic.

POPÍME s.f. (Pop. şi fam.; colectiv) Mulţime de popi (**1**); preoţime. — **Popă** + suf. *-ime*.

POPÍNCĂ, *popinci*, s.f. Numele a două specii de ciuperci comestibile *(Pholiota mutabilis* şi *Pluteus cervinus)*. — **Pop**[1] + suf. *-incă*.

POPISTRÁ, *popistrez*, vb. I. Tranz. (Reg.) A stropi; *p. ext.* a împestriţa. [Var.: **popistrí** vb. IV] — Et. nec.

POPISTRÍ vb. IV v. **popistra.**

POPLÍN, (**2**) *poplinuri*, s.n. **1.** Ţesătură subţire de bumbac mercerizat, cu firele de urzeală mai subţiri decât cele de bătează, folosită mai ales pentru confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte, în special cămăşi şi bluze. **2.** (La pl.) Sortimente de ţesături din asemenea fire. — Din germ. **Pop(e)lin,** fr. **popeline.**

PÓPOL s.m. v. **popor.**

POPONEÁŢĂ s.f. v. **poponeţ**[3]**.**

POPONÉTE s.m. v. **poponeţ**[1]**.**

POPONÉŢ[1]**,** *poponeţi*, s.m. (Regional) **1.** Numele a două specii de animale rozătoare: **a)** şoarece de câmp; **b)** şoarece de pădure. G Expr. (Adverbial) *A sta* (sau *a rămâne* etc.) *poponeţ* = a sta (sau a rămâne) în picioare, ţeapăn, nemişcat; a sta izolat de alţii. *A veni poponeţ* = a veni, a apărea pe neaşteptate; a da buzna (peste cineva). *A sări poponeţ* = a sări dintr-odată (cu vorba). **2.** Sperietoare de păsări; momâie, popândău (**2**), popândeţ (**2**). [Var.: **poponéte** s.m.] — Et. nec.

POPONÉŢ[2]**,** *poponeţe*, s.n. (Reg.) **1.** Feştilă sau fitil de opaiţ; *p. gener.* opaiţ. **2.** Sfeşnic. — Et. nec.

POPONÉŢ[3]**,** *poponeţe*, s.n. (Fam.) Şezut, dos (de copil). [Var.: **poponeáţă** s.f.] — Din **popou.**

POPONÉŢ[4] s.m. (Bot.; pop.) Volbură *(Convolvulus arvensis)*. — Cf. sb. poponac, ucr. oponeţ.

POPÓR, *popoare*, s.n. **1.** Formă istorică de comunitate umană, superioară tribului şi anterioară naţiunii, ai cărei membri locuiesc pe acelaşi teritoriu, vorbesc aceeaşi limbă şi au aceeaşi tradiţie culturală. **2.** Totalitatea locuitorilor unei ţări, populaţia unei ţări; cetăţenii unui stat; naţiune, neam, norod. F (Înv.) Populaţia unei cetăţi, a unui oraş, a unui sat (ori a unei părţi dintr-un sat) sau a unei unităţi teritoriale formate din mai multe sate. **3.** Marea majoritate a populaţiei (cu venituri mici) a unei ţări; grosul populaţiei; norod; *spec.* ţărănime. G Loc. adj. *Din popor* = care face parte din grosul populaţiei; de origine socială modestă. **4.** (La sg.; colectiv) Număr nedefinit (dar mare) de persoane, mulţime mare de oameni strânşi la un loc; poporaţie, poporime. **5.** (Înv.) Totalitatea credincioşilor care aparţineau aceluiaşi cult sau aceleiaşi parohii. [Var.: (înv.) **pópol, pópul** s.m.] — Cf. lat. populus, it. popolo.

POPORÁL, -Ă, *poporali, -e*, adj. (Înv.) Popular. — **Popor** + suf. *-al*.

POPORÁN, -Ă, *poporani, -e*, adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** Care aparţine poporanismului, privitor la poporanism. **2.** (Înv. şi pop.) Popular. **II.** S.m. şi f. **1.** (Ieşit din uz) Persoană care făcea parte din grosul populaţiei; *spec.* sătean, ţăran. **2.** (Înv. şi reg.) Enoriaş. — **Popor** + suf. *-an*.

POPORANEITÁTE s.f. (Rar) Caracter popular. [Pr.: *-ne-i-*] — Din **poporan.**

POPORANÍSM s.n. **1.** Curent social-politic de la sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX, care considera ţărănimea drept elementul de bază pentru dezvoltarea socială şi pentru crearea culturii naţionale. F Curent literar care îşi propunea să înfăţişeze realist ţărănimea. **2.** (Rar) Dragoste, ataşament faţă de popor. — **Poporan** + suf. *-ism*.

POPORANÍST, -Ă, *poporanişti, -ste*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al poporanismului. **2.** Adj. Care aparţine poporanismului, privitor la poporanism. **3.** Adj. (Rar) Privitor la popor, apropiat de popor. — **Poporan** + suf. *-ist*.

POPORÁŢIE, *poporaţii*, s.f. (Înv.) **1.** Populaţie (**1**). **2.** (La sg.; colectiv) Popor (**4**). [Var.: **poporaţiúne** s.f.] — Din **popor** (după lat. *populatio*, fr. *population)*.

POPORAŢIÚNE s.f. v. **poporaţie.**

POPORÍME s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Populaţie (**1**). **2.** (Înv.) Popor (**4**). — **Popor** + suf. *-ime*.

POPORÓS, -OÁSĂ, *poporoşi, -oase*, adj. (Înv.; despre cetăţi, oraşe etc.) Populat. — **Popor** + suf. *-os*.

POPOSÍ, *poposesc*, vb. IV. Intranz. **1.** A întrerupe o călătorie, o excursie, o plimbare pentru a se odihni; *p. gener.* a se opri. F Spec. A rămâne undeva peste noapte. **2.** (Rar) A se odihni. — Din **popas.**

POPOSÍRE s.f. Faptul de *a poposi* (**1**); popas (**1**), oprire. — V. **poposi.**

POPOTÁR, *popotari*, s.m. Militar însărcinat cu administrarea unei popote. — **Popotă** + suf. *-ar*.

POPÓTĂ, *popote*, s.f. Cantină pentru ofiţeri şi subofiţeri; local unde se află o astfel de cantină. — Din fr. **popote.**

POPÓU, *popouri*, s.n. (Fam.) Şezut, dos. — Din germ. **Popo.**

POPREÁLĂ, *popreli*, s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Piedică, obstacol în calea unei acţiuni; poruncă sau măsură prin care se interzice ceva; oprire, interdicţie, oprelişte. **2.** (Pop.) Reţinere (provizorie) a cuiva de către o autoritate legală pe timpul unei cercetări penale; închisoare, arest (la domiciliu). G Loc. vb. *A pune* (pe cineva) *la popreală* = a aresta, a ţine la arest; a băga la închisoare. — **Popri** + suf. *-eală*.

POPRÍ, *popresc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A împiedica, a interzice, a opri. **2.** (Pop.) A reţine cu forţa (în timpul unei cercetări penale); a aresta. **3.** (Jur.) A face o poprire. — Din sl. **poprĕti.**

POPRÍRE, *popriri*, s.f. **1.** (Pop.) Acţiunea de *a popri* şi rezultatul ei. **2.** (Jur.) Măsură dispusă de o instanţă judecătorească de indisponibilizare a unor sume de bani ori a unor produse datorate debitorului de către o persoană, urmând ca ele să servească plăţii creditorului după validarea popririi; reţinere din salariul cuiva (în contul unei datorii); *p. ext.* sechestru. — V. **popri.**

POPRÎT, -Ă, *popriţi, -te*, adj. **1.** (Jur.; despre bunuri, bani) Pe care s-a aplicat o poprire. **2.** (Înv.) Interzis, oprit. F (Despre oameni) Reţinut, arestat. — V. **popri.**

POPRITÓR, -OÁRE, *popritori, -oare*, adj. Care opreşte, care sechestrează, care are putere de sechestru. — **Popri** + suf. *-tor*.

PÓP-ROCK s.n. Stil de muzică ce combină elemente din muzica pop şi rock. — Cuv. engl.

POPUL s.m. v. **popor.**

POPULÁ, *populez*, vb. I. Tranz. A aduce, a aşeza locuitori pe un anumit teritoriu. F A ocupa, a umple cu oameni. F A aduce animale sau plante într-o regiune, într-un spaţiu delimitat. F (Despre oameni, animale sau plante) A se afla pe un anumit teritoriu, a fi răspândit într-o anumită regiune. — Din lat. **populare** (cu sensul fr. *peupler)*.

POPULAMÉNT s.n. (Colectiv) Arboret de aceeaşi vârstă sau din aceeaşi specie. F Arboret din mai multe specii. — Cf. fr. peuplement.

POPULÁR, -Ă, *populari, -e*, adj. **1.** Care aparţine poporului, privitor la popor, care provine din popor. F Care este alcătuit din oameni din popor şi lucrează pentru popor. **2.** Creat de popor; specific unui popor, caracteristic culturii lui. **3.** Care este făcut pentru popor, creat pentru necesităţile poporului; accesibil tuturor. F (Despre expuneri, prelegeri, lucrări) Care poate fi înţeles cu uşurinţă de oricine; simplu, natural. **4.** Care este iubit de popor, care se bucură de simpatia, de consideraţia opiniei publice; *p. ext.* cunoscut de toţi. F Care are o comportare prietenoasă, cordială, atentă faţă de toată lumea. — Din fr. **populaire.**

POPULÁRE, *populări*, s.f. Acţiunea de *a popula* şi rezultatul ei. — V. **popula.**

POPULARITÁTE s.f. Calitatea de a fi popular (**4**); *p. ext.* faimă, renume. — Din fr. **popularité.**

POPULARIZÁ, *popularizez*, vb. I. Tranz. A răspândi, a face să fie cunoscută de către un număr mare de oameni, într-o formă accesibilă, o persoană, o idee, o ştiinţă etc. — Din fr. **populariser.**

POPULARIZÁNT, -Ă, *popularizanţi, -te*, adj. (Rar) Popularizator. — **Populariza** + suf. *-ant*.

POPULARIZÁRE, *popularizări*, s.f. Acţiunea de *a populariza* şi rezultatul ei. — V. **populariza.**

POPULARIZÁT, -Ă, *popularizaţi, -te*, adj. **1.** Care este răspândit, cunoscut în masele largi. **2.** Care este pe înţelesul publicului larg. — V. **populariza.**

POPULARIZATÓR, -OÁRE, *popularizatori, -oare*, adj. (Şi substantivat) Care popularizează; popularizant. — **Populariza** + suf. *-tor*.

POPULÁT, -Ă, *populaţi, -te*, adj. Care este locuit; care are (multă) populaţie; poporos. — V. **popula.**

POPULÁŢIE, *populaţii*, s.f. **1.** Totalitatea locuitorilor unei ţări, ai unei regiuni, ai unui oraş etc.; poporaţie, poporime. F (Biol.) Grup de indivizi aparţinând aceleiaşi specii de animale sau plante care coexistă în aceeaşi arie geografică. **2.** (În sintagma) *Populaţie de stele* = ansamblu de stele grupate după vârstă, poziţie, compoziţie chimică etc. [Var.: (înv.) **populaţiúne** s.f.] — Din fr. **population.**

POPULAŢIÚNE s.f. v. **populaţie.**

POPULÍSM s.n. Atitudine social-politică, adesea conjuncturală sau demagogică, urmărind câştigarea simpatiei populare. — Din fr. **populisme.**

POPULÍST, -Ă, *populişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj, s.m. şi f. ((Persoană) care practică populismul. **2.** Adj. Care are caracter populist. — Din fr. **populiste.**

POPÚSTĂ, *popuste*, s.f. (Reg.) Frânghie verticală, mai lungă decât adâncimea apei, care ţine carmacele în poziţia lor în timpul pescuitului. — Din ucr. **popusta.**

POPUŞÓI s.m., s.n. v. **păpuşoi.**

POPUŞOÍŞTE s.f. v. **păpuşoişte.**

POR, *pori*, s.m. **1.** Mic orificiu pe suprafaţa pielii, reprezentând canalul excretor al glandelor sudoripare şi sebacee. **2.** Orificiu în membrana primară a celulelor vegetale, prin care se asigură schimbul de apă, de gaze şi de substanţe nutritive. **3.** Gol de dimensiuni mici în interiorul unui corp solid. — Din fr. **pore,** lat. **porus.**

PORC, *porci*, s.m. **1.** Mamifer domestic omnivor, cu capul de formă conică, cu botul alungit, cu corpul acoperit cu păr aspru, scurt şi relativ rar, crescut pentru carnea şi grăsimea lui *(Sus scrofa domestica).* G*Porc sălbatic* (sau *mistreţ*) = mistreţ. G Expr. *A tăcea ca porcul în păpuşoi* (sau *în cucuruz*) = a tăcea prefăcându-se că este preocupat de altceva, pentru a nu răspunde la aluzii sau la învinuiri. *A mâna porcii la jir* = a sforăi tare în somn. *N-am păzit* (sau *n-am păscut*) *porcii împreună*, se spune cuiva pentru a-i atrage atenţia că îşi permite gesturi de familiaritate. *A îngrăşa porcul în ajun* = a încerca (zadarnic) să recupereze în ultimul moment timpul pierdut. *A face* (pe cineva) *albie* (sau *troacă*) *de porci* = a certa (pe cineva) foarte tare; a batjocori cu vorbe grele. F P. restr. Carne de porc (**1**). F Compuse: *porc-spinos* (sau *-ghimpos*) = (la pl.) gen de mamifere rozătoare, sălbatice, de talie mijlocie, cu spatele şi părţile laterale acoperite de spini lungi *(Hystrix);* (şi la sg.) animal care face parte din acest gen; *porc-de-mare* = peşte marin de culoare neagră, cu corpul acoperit de solzi ascuţiţi, veninoşi *(Scorpaena scrofa).* **2.** Epitet depreciativ pentru un om obraznic, grosolan, nerușinat, josnic, ticălos. G Expr. *Porc de câine* = om de nimic, netrebnic, ticălos. — Lat. **porcus.**

PORCÁR, *porcari*, s.m. Persoană care păzeşte (şi îngrijeşte) porcii (**1**). [Var.: (pop.) **purcár** s.m.] — **Porc** + suf. *-ar*. Cf. lat. p o r c a r i u s.

PORCĂÍ, *porcăiesc*, vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) insulta în mod grosolan. **2.** Refl. A se purta ca un porc (**2**). — **Porc** + suf. *-ăi.*

PORCĂRÍE, *porcării*, s.f. **1.** Crescătorie de porci (**1**). **2.** (Reg.; la sg. cu sens colectiv) Preparate din carne de porc (**1**). **3.** Fig. (Fam.) Murdărie mare, loc sau lucru murdar; faptă sau vorbă indecentă, grosolană, necinstită. F Lucru prost făcut. — **Porc** + suf. *-ărie.*

PORCELÁN s.n. v. **porţelan.**

PORCÉSC, -EÁSCĂ, *porceşti,* adj. **1.** De porc (**1**), privitor la porc, al porcului. G Expr. (Fam.) *A avea noroc porcesc* = a avea noroc mare. **2.** (Despre unele specii de fructe, legume etc.) Care este de calitate inferioară. *Cartofi porceşti.* — **Porc** + suf. *-esc.*

PORCÍN, -Ă, *porcini, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. De porc (**1**); privitor la porci, caracteristic, propriu porcilor; ca de porc. **2.** S.f. (La pl.) Nume generic dat porcilor (**1**); (şi la sg.) porc (**1**). — Din lat. **porcinus,** fr. **porcin.**

PORCÓI, *porcoaie*, s.n. Grămadă de fân sau de paie; *spec.* căpiţă. F P. gener. Grămadă, morman, maldăr. [Var.: **purcói** s.n.] — **Porc** + suf. *-oi.*

PORCOIÁŞ, *porcoiaşe*, s.n. Diminutiv al lui *porcoi.* [Var.: **purcoiáş** s.n.] — **Porcoi** + suf. *-aş.*

PORCÓS, -OÁSĂ, *porcoşi, -oase*, adj. (Despre oameni) Care se poartă, care vorbeşte ca un porc (**2**); grosolan, vulgar; (despre cuvinte, expresii, purtare etc.) indecent, necuviincios, grosolan; vulgar, trivial, obscen. — **Porc** + suf. *-os.*

PORCULÉŢ, *porculeţi*, s.m. Porcuşor (**1**). — **Porc** + suf. *-uleţ.*

PORCUŞÓR, *porcuşori*, s.m. **1.** Diminutiv al lui *porc;* porculeţ. **2.** Specie de peşte mărunt cu corpul în formă de fus, de culoare deschisă, cu un şir de pete întunecate pe laturi şi cu două mustăţi în colţul gurii, care trăieşte în apele de deal sau de şes *(Gobio gobio).* — **Porc** + suf. *-uşor.*

PORÉCLĂ, *porecle*, s.f. **1.** Supranume dat unei persoane în legătură cu o trăsătură caracteristică a fizicului său, a psihicului sau a activităţii sale. **2.** (Înv. şi reg.) Nume de familie. [Var.: (reg.) **polícră, poríclă** s.f.] — Din sl. **poreklo.**

PORECLÍ, *poreclesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva o poreclă (**1**). **2.** (Înv. şi reg.) A da cuiva un nume; a numi. [Var.: (reg.) **poroclí** vb. IV] — Din **poreclă.**

PORECLÍRE, *porecliri*, s.f. Faptul de *a porecli.* — V. **porecli.**

PORFÍR, *porfire*, s.n. Rocă vulcanică dură, formată din cristale mari de feldspat, cuarţ etc. înglobate într-o masă de feldspat măruntă sau sticloasă. [Var.: (reg.) **porfíră** s.f.] — Din ngr. **porfirítis,** fr. **porphyre.**

PORFÍRĂ[1], *porfire*, s.f. (Înv.) Purpură. — Din ngr. **porfíra.**

PORFÍRĂ[2] s.f. v. **porfir.**

PORFÍRIC, -Ă, *porfirici, -ce*, adj. Care conţine porfir; care are compoziţia sau structura porfirului, caracterizându-se prin existenţa unor cristale mari prinse într-o masă sticloasă sau foarte mărunt cristalizată. — Din fr. **porphyrique.**

PORFIRÍE, *porfirii*, s.f. Boală ereditară caracterizată prin producerea excesivă de porfirine, prin prezenţa lor în sânge şi prin eliminarea lor. — Din fr. **porphyrie.**

PORFIRÍNĂ, *porfirine*, s.f. Substanţă chimică naturală care formează structura de bază a hemoglobinei şi a clorofilei. — Din fr. **porphyrine.**

PORFIRÍT, *porfirite*, s.n. Rocă vulcanică cu aspect de porfir, de obicei în culori închise, folosită mai ales la pavaj. — Din fr. **porphyrite,** germ. **Porphyrit.**

PORFIRÍU, -ÍE, *porfirii*, adj. De culoarea purpurei; roşu-aprins; purpuriu, vişiniu, stacojiu. — **Porfíră[1]** + suf. *-iu.*

PORFIROGENÉT, -Ă, *porfirogeneţi, -te*, s.m. şi f. (De obicei art.) Titlu atribuit principilor bizantini născuţi în timpul domniei tatălui lor. — Din ngr. **porfirogénetos** „născut în purpură”.

PORFIROÍD, -Ă, *porfiroizi, -de*, adj. De natura porfirului, asemănător cu porfirul. — Din fr. **porphyroïde.**

PORÍCLĂ s.f. v. **poreclă.**

PORIFÉR, -Ă, *poriferi, -e*, adj. (Rar) Care provoacă porozitatea unui material. — Din fr. **poriphère.**

PORNEÁLĂ, *porneli*, s.f. (Pop.) **1.** Pornire (la drum); plecare. **2.** Loc de păşune rezervat oilor cu lapte. — **Porni** + suf. *-eală.*

PORNÍ, *pornesc*, vb. IV. **1.** Intranz. şi refl. (Despre fiinţe) A pleca din locul în care se află, a se pune în mişcare, a se îndrepta spre ceva, a purcede; *p. ext.* a merge. G Expr. (Intranz.) *A porni cu stângul* = a eşua într-o acţiune. *A porni cu dreptul* = a izbuti într-o acţiune. F Tranz. şi intranz. (Despre mijloace de locomoţie sau obiecte care se deplasează) A (se) pune în mişcare. F (Despre fenomene ale naturii) A se declanşa, a se dezlănţui. F Tranz. (Rar) A duce, a conduce. **2.** Intranz. (Despre maşini, motoare etc.) A începe să funcţioneze. F Tranz. fact. A pune în funcţiune. F (Despre acţiuni şi manifestări ale oamenilor) A începe, a izbucni. F Tranz. A face să înceapă o acţiune. G Expr. *A porni judecată* (sau *proces* etc.) = a intenta (cuiva) un proces, a da pe cineva în judecată. **3.** Intranz. şi refl. (Despre oameni) A se apuca să facă ceva, a începe o acţiune de o durată oarecare. G Expr. (Pop.; intranz.) *A porni grea* = a rămâne însărcinată. F A avea tendinţa să..., a fi înclinat să... **4.** Tranz. A îndemna pe cineva, a determina să facă ceva; a stimula, a îmboldi. F A întârâta, a aţâţa, a instiga. — Din sl. **porinonti.**

PORNÍRE, *porniri*, s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) porni* şi rezultatul ei; plecare. **2.** Impuls, îndemn, imbold; *p. ext.* avânt, elan. **3.** Înclinare, predispoziţie, tendinţă. **4.** Patimă; înverşunare (împotriva cuiva). — V. **porni.**

PORNÍT, -Ă, *porniţi, -te*, adj. **1.** Care e gata să..., care e pe punctul să... **2.** Înclinat, predispus, aplecat (spre...). **3.** Supărat, furios, mânios, înverşunat. — V. **porni.**

PORNITÓR, *pornitoare*, s.n. (Rar) Aparat, dispozitiv care serveşte la pornirea unei maşini, a unui mecanism; *spec.* demaror. — **Porni** + suf. *-tor.*

PORNITÚRĂ, *porniturі*, s.f. (Înv. şi pop.) Porţiune de teren deplasată prin alunecare. — **Porni** + suf. *-tură.*

PÓRNO adj. invar. Care are caracter pornografic. *Literatură porno.* — Din fr., engl. **porno.**

PORNOGRÁF, *pornografi*, s.m. Autor de opere pornografice. F Amator de obscenităţi, de lucruri imorale. — Din fr. **pornographe.**

PORNOGRÁFIC, -Ă, *pornografici, -ce*, adj. Care conţine pornografii; obscen. — Din fr. **pornographique.**

PORNOGRAFÍE, *pornografii*, s.f. Scriere, desen, fotografie sau gravură obscenă. F Atitudine, faptă, vorbă obscenă. — Din fr. **pornographie.**

POROCLÍ vb. IV v. **porecli.**

PORÓINIC, *poroinici*, s.m. Nume dat mai multor plante erbacee din familia orhideelor, cu frunze oblonge, lucitoare, cu flori mari, plăcut mirositoare, grupate într-un spic şi care cresc în păduri umede şi umbroase *(Orchis).* — Et. nec.

PORÓNCĂ s.f. v. **poruncă.**

PORONCEÁLĂ s.f. v. **porunceală.**

PORONCÍ vb. IV v. **porunci.**

PORONCITÓR, -OÁRE adj. v. **poruncitor.**

POROPLÁST, *poroplaste*, s.n. Material plastic poros folosit pentru confecţionarea bureţilor de toaletă, a saltelelor şi ca material izolant în construcţii. — Cf. engl. p o r o p l a s t i c.

PORÓS, -OÁSĂ, *poroşi, -oase*, adj. Care are pori. F (Despre pământ) Afânat. — Din fr. **poreux.**

POROZIMÉTRU, *porozimetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea porozităţii hârtiei. — Din fr. **porosimètre.**

POROZITÁTE, *porozităţi,* s.f. Proprietate a unui corp solid de a fi poros. — Din fr. **porosité.**

PÓRRIDGE s.n. Mâncare preparată din fulgi de ovăz sau de porumb, specifică bucătăriei englezeşti. [Pr.: *póriğ*] — Cuv. engl.

PORT[1]- Element de compunere care înseamnă „purtător de...”, „susţinător de...”, „purtare de...”, servind la formarea unor substantive. — Din fr. **porte-.**

PORT[2], (**2, 3**) *porturi*, s.n. **1.** Faptul de a purta sau de a deţine. *Portul armelor este interzis.* **2.** Conduită obişnuită, firească, normală. *Ori te poartă cum ţi-e vorba, ori vorbeşte cum ţi-e portul.* **3.** Îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc. G Expr. (Pop.) *A purta portul*

(cuiva) = a se asemăna, a fi la fel cu cineva, a se adapta la felul de a fi al cuiva. F Îmbrăcăminte folosită la anumite ocazii. — Din **purta** (derivat regresiv).

PORT[3], *porturi*, s.n. **1.** Complex tehnic amenajat pe malul unei ape navigabile, prevăzut cu instalațiile necesare pentru acostarea, adăpostirea și reparația navelor, pentru transportul de mărfuri și de călători. **2.** Oraș care are un port (**1**). — Din fr. **port,** it. **porto.**

PORTÁBIL, -Ă, *portabili, -e*, adj. Care poate fi transportat cu ușurință, care poate fi purtat cu sine; portativ[2]. — Din fr. **portable.**

PORTÁJ, *portaje*, s.n. (Nav.) Parte a unui fluviu în care navigația este imposibilă și ambarcațiunile trebuie transportate pe uscat. — Din fr. **portage.**

PORTÁL, *potaluri*, s.n. **1.** Intrare principală monumentală într-un edificiu, cu decorațiuni specifice diferitelor stiluri. **2.** Deschidere din piatră sau din metal la intrarea unor poduri mari de cale ferată. **3.** Lucrare de zidărie sau de beton, care consolidează pământul în jurul gurii unui tunel și taluzul de deasupra. — Din germ. **Portal,** it. **portale.**

PORTALTÓI, *portaltoaie*, s.n. Plantă pe care se face altoirea. — **Port[1]-** + **altoi** (după fr. *port-greffe).*

PORTAMÉNT, *portamente*, s.n. (Muz.; indică modul de execuție) Alunecare lină de la un sunet la altul, atingându-se aproape neobservat sunetele intermediare. — Din it. **portamento.**

PORTÁNT, -Ă, *portanți, -te*, adj. (Tehn.) Care susține ceva, care poartă ceva. G *Forță portantă* = portanță. — Din fr. **portant.**

PORTÁNȚĂ, *portanțe*, s.f. Forță care asigură sustentația unui corp în mișcare cufundat într-un fluid. — Din fr. **portance.**

PORTÁR, *portari*, s.m. **1.** Persoană care are sarcina de a păzi intrarea unui edificiu public sau particular. **2.** (În Evul Mediu) Dregător însărcinat cu paza Curții domnești (și cu alte treburi administrative, de protocol etc.). G *Portar de Suceava* (sau *al Sucevei*) = mare dregător însărcinat cu apărarea capitalei și a Curții domnești moldovene; comandant suprem al oștirii moldovene ca hatman. **3**. (Sport) Jucător care apără spațiul porții unei echipe de fotbal, handbal, hochei, polo etc. — **Poartă** + suf. *-ar.*

PORTÁRMĂ s.f. Purtare, deținere a unei arme de foc. *Permis de portarmă.* — **Port[1]-** + **armă.**

PORTATÍV[1], *portative*, s.n. Grup de cinci linii orizontale, paralele și egal distanțate, pe care și între care se scriu notele muzicale. — Et. nec.

PORTATÍV[2], -Ă, *portativi, -e*, adj. Ușor de purtat sau de transportat; portabil, transportabil. G *Dicționar portativ* = dicționar de format mic, ușor de mânuit. — Din fr. **portatif.**

PORTAVIÓN, *portavioane*, s.n. Navă de luptă de mare tonaj, construită special pentru a permite gararea, decolarea și aterizarea avioanelor. [Pr.: *-vi-on*] — Din fr. **porte-avions.**

PORTAVÓCE, *portavoce*, s.n. Tub metalic, în formă de pâlnie (uneori prevăzut cu megafoane), folosit (pe o navă) la transmiterea unor informații, unor comenzi etc. la distanță; *p. gener.* megafon. — Din it. **portavoce.**

PÓRTĂ, *porte*, adj. (Anat.; în sintagma) *Venă portă* = venă care colectează sângele încărcat cu substanțe nutritive de la organele digestive și îl transportă la ficat. — Din fr. **porte.**

PORTĂREÁSĂ, *portărese*, s.f. Femeie care păzește intrarea într-un edificiu public sau particular. F Soția portarului (**1**). — **Portar** + suf. *-easă.*

PORTĂRÉL, *portărei*, s.m. **1.** Funcționar însărcinat cu executarea sentințelor judecătorești. **2.** Slujbaș domnesc subordonat portarului (**2**). — **Portar** + suf. *-el.*

PORTBAGÁJ, *portbagaje*, s.n. Loc rezervat depozitării unor colete sau valize, dispus în anumite părți ale caroseriei unui vehicul. — Din fr. **porte-bagages.**

PORTBAIONÉTĂ, *portbaionete*, s.f. Dispozitiv din piele atașat la o centură militară, în care se fixează și se poartă baioneta. [Pr.: *-ba-io-*] — Din fr. **porte-baïonnette.**

PORTBEBÉ, *portbebeuri,* s.n. Suport de forma unui rucsac, coșuleț sau mic scăunel pentru transportul bebelușilor. — Din fr. **port-bébé.**

PORTBILÉT, *portbilete*, s.n. (Rar) Portofel mic pentru bancnote. — Din fr. **porte-billets.**

PORTCÁRT, *portcarturi*, s.n. **1.** Mic portofel în care se țin actele de identitate, cărțile de vizită etc. **2.** Porthartă. — Din fr. **porte-cartes.**

PORTCHÉI, *portchei*, s.n. Inel metalic, toc de piele etc. pentru păstrat cheile. — **Port[1]-** + **chei** (după fr. *porte-clefs).*

PORTCLIȘÉU, *portclișee*, s.n. Casetă de lemn sau de metal în care se introduce placa pe care se fotografiază. — **Port[1]-** + **clișeu.**

PORTCONTÁINER, *portcontainere*, s.n. Navă destinată transportului de mărfuri în containere. — Din fr. **porte-containers.**

PORTCREIÓN, *portcreioane*, s.n. Mic tub din metal, din plastic etc. cu care se prelungește creionul sau i se protejează vârful. [Pr.: *-cre-ion*] — Din fr. **porte-crayon.**

PORTCUȚÍT, *portcuțite*, s.n. Dispozitiv al unei mașini-unelte de așchiere care servește la fixarea în poziție adecvată a cuțitelor, pentru prelucrarea pieselor. — **Port[1]-** + **cuțit** (după fr. *porte-couteau*).

PORTDRAPÉL, (**1**) s.m., (**2**) *portdrapele*, s.n. **1.** S.m. Persoană care poartă drapelul unei unități militare, al unei asociații sportive etc. F Fig. Persoană care stă în fruntea unui curent, a unei mișcări; *p. ext.* idee călăuzitoare. **2.** S.n. Toc din piele prins de o curea petrecută peste piept, în care se fixează coada drapelului pentru a putea fi purtat mai ușor. — **Port[1]-** + **drapel** (**1**, după fr. *porte-drapeau).*

PORTE-BONHEUR, *port-bonheururi,* s.n. Obiect considerat ca aducător de noroc celui care îl poartă; talisman. [Pr.: *portbonór*] — Cuv. fr.

PORTELICOPTÉR, *portelicoptere*, s.n. Navă purtătoare de platforme și hangare pentru elicoptere. — Din fr. **porte-hélicoptères.**

PÓRTER s.n. Bere (englezească) neagră, tare și amară. — Din engl., fr. **porter.**

PORTFÁRD, *portfarduri*, s.n. Poșetă mică în care își păstrează femeile fardurile (și alte produse cosmetice). — **Port[1]-** + **fard.**

PORTHÁRT, *portharturi*, s.n. Geantă pliantă din piele, pânză, mușama etc. care se poartă atârnată de umăr cu o cruce, fiind folosită pentru păstrarea hărților. [Var.: **porthártă** s.f.] — **Port[1]-** + **hartă** (după fr. *porte-carte).*

PORTHÁRTĂ s.f. v. **porthart.**

PORTÍC, *porticuri*, s.n. Galerie exterioară, mărginită de o colonadă, uneori cu arcade, care servește ca loc de adăpost sau de plimbare în jurul unei piețe, al unei clădiri etc. sau ca intrare monumentală într-un edificiu. [Pl. și: *portice*] — Din fr. **portique,** lat. **porticus.**

PORTIÉRĂ, *portiere*, s.f. **1.** Ușă cu geam (la un automobil, la un vagon de tren, la un cupeu etc.). **2.** (Rar) Draperie atârnată deasupra unei uși (pentru a o masca). [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **portière.**

PORTÍȚĂ, *portițe*, s.f. Diminutiv al lui *poartă.* G Expr. *Portiță de scăpare* = posibilitate de a scăpa dintr-o situație dificilă. — **Poartă** + suf. *-iță.*

PORTJARTIER, *portjartiere*, s.n. Obiect de lenjerie femeiască confecționat dintr-un material textil (elastic), de care sunt prinse jartierele. [Pr.: *-ti-er*] — **Port[1]-** + **jartieră** (după fr. *porte-jarretelles).*

PÓRTLAND s.n. Ciment obținut prin pulverizarea unui amestec de argilă și de cretă calcinată. — Din fr. **portland.**

PORTLANDIÁN, -Ă, *portlandieni, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al jurasicului. **2.** Adj. Care aparține portlandianului (**1**), privitor la portlandian. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **portlandien.**

PORTMANTÓU, *portmantouri*, s.n. Umeraș. — Din fr. **portemanteau.**

PORTMANUSCRÍS, *portmanuscrise*, s.n. (Tipogr.) Clește de lemn sau de metal care fixează pagina manuscrisului în fața culegătorului. — **Port[1]-** + **manuscris.**

PORTMONÉU, *portmonee*, s.n. Obiect de piele, de pânză etc. în care se țin de obicei banii mărunți. — Din fr. **porte-monnaie.**

PÓRTO[1] s.n. Taxă care se plătește pentru expedierea prin poștă a unei scrisori, a unui colet, a unei sume de bani etc. — Din it. **porto.**

PÓRTO[2], (**2**) *portouri,* s.n. **1.** Vin roșu, negru sau alb, tare și dulce, originar din Portugalia. **2.** Porție de porto (**1**). — Din fr. **porto.**

PORTOCÁL, *portocali*, s.m. Pom fructifer mediteranean și subtropical, originar din Asia, înalt de 2–4 m, cu frunze persistente, cu flori albe și parfumate, cu fructe sferice, comestibile *(Citrus aurantium).* [Var.: (înv.) **portocálă** s.f.] — Din **portocală[1]** (derivat regresiv).

PORTOCÁLĂ[1], *portocale*, s.f. **1.** Fructul portocalului, de formă sferică, aromat și zemos, bogat în vitamine, învelit într-o coajă de culoare galben-roșiatică. **2.** Lumânare lungă și subțire, răsucită ca un ghem, pentru a putea fi ținută mai ușor în mână. — Din ngr. **portokáli.**

PORTOCÁLĂ[2] s.f. v. **portocal.**

PORTOCALÍU, -ÍE, *portocalii*, adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea portocalei[1] (**1**) coapte; galben-roșiatic, oranj. **2.** S.n. Culoare portocalie (**1**) (a doua din spectrul solar). — **Portocală[1]** + suf *-iu.*

PORTOCHELÁRI, *portochelari,* s.m. Toc de piele, de material plastic, de metal etc. în care se țin ochelarii. — **Port[1]-** + **ochelari.**

PORTOFÉI s.n. v. **portofel.**

PORTOFÉL, *portofele*, s.n. Obiect din piele, din material plastic etc., în forma unor coperți mici cu mai multe despărțituri interioare, în care se păstrează bani, acte etc.; portvizit, portofoliu (**3**). [Var.: (înv.) **portoféi, portoféu** s.n.] — Din rus. **portfel',** fr. **porte-feuille.**

PORTOFÉU s.n. v. **portofel.**

PORTOFÓLIU, *portofolii*, s.n. **1.** Funcție, demnitate de ministru. G *Ministru fără portofoliu* = persoană care are funcția de ministru într-un guvern, fără a fi titularul unui minister. **2.** (Înv.) Mapă, dosar etc. în care se păstrează acte, hârtii de valoare etc. **3.** (Rar) Portofel. **4.** Efecte de comerț, valori bancare etc. aflate la dispoziția cuiva. **5.** Totalitatea lucrărilor manuscrise aflate în evidența unei edituri, în scopul tipăririi lor. — După it. **portafoglio.**

PÓRTO-FRÁNC s.n. v. **porto-franco.**

PÓRTO-FRÁNCO, *porto-franco,* s.n. Port[3], parte dintr-un port sau dintr-o regiune de litoral, în care mărfurile nu sunt supuse taxelor vamale şi nici altor formalităţi fiscale. [Var.: **pórto-fránc** s.n.] — Din it. **porto-franco.**

PORTOLÁC s.m. v. **portulacă.**

PORTORICÁN, -Ă, *portoricani, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din insula Porto Rico (astăzi Puerto Rico). **2.** Adj. Care aparţine insulei Porto Rico sau portoricanilor (**1**), referitor la Porto Rico ori la portoricani. — Din fr. **portoricain.**

PORTPÁGINĂ, *portpagini*, s.f. Suport de hârtie sau de carton pe care se aşază zaţul tipografic al unei pagini pentru a putea fi transportat. — **Port[1]-** + **pagină** (după fr. *porte-page).*

PORTPÉRIE, *portperii*, s.f. **1.** Dispozitiv sau piesă a unei maşini (electrice) de care este fixată o perie (de contact). **2.** Suport pe care se ţin periile. — **Port[1]-** + **perie.**

PORTRÉT, *portrete*, s.n. **1.** Pictură, desen, sculptură, fotografie etc. care înfăţişează figura unei persoane. G *Portret-robot* = desen al figurii unei persoane realizat pe baza relatărilor victimei sau ale martorilor. *Portret-vorbit* = procedeu de identificare criminalistică bazat pe descrierea semnalmentelor infractorului de către victimă sau de către martori. **2.** Prezentare fizică şi morală a unui personaj într-o operă literară; operă literară cu un asemenea conţinut. [Pl. şi: (înv.) *portreturi*] — Din fr. **portrait.**

PORTRETÁ, *portretez*, vb. I. Tranz. (Înv.) A face cuiva un portret (**1**). — Din **portret** (după fr. *portraiturer).*

PORTRETÁR, *portretari*, s.m. (Înv.) Portretist (**1**); *p. gener.* pictor. — **Portret** + suf. *-ar.*

PORTRETÍST, -Ă, *portretişti, -ste*, s.m. şi f. **1.** Pictor sau sculptor specializat în portrete (**1**); portretar. **2.** Scriitor specializat în portrete (**2**). — Din fr. **portraitiste.**

PORTRETÍSTIC, -Ă, *portretistici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a picturii, a sculpturii, a fotografiei etc. care cuprinde genul portretului (**1**). **2.** S.f. Creaţie literară care cultivă portretul (**2**). **3.** Adj. Care aparţine portretisticii (**1, 2**), privitor la portretistică. — **Portret** + suf. *-istică.*

PORTRETIZÁ, *portretizez*, vb. I. Tranz. A realiza un portret. — **Portret** + suf. *-iza.*

PORTRETIZÁRE, *portretizări*, s.f. Acţiunea de *a portretiza* şi rezultatul ei. — V. **portretiza.**

PORTSÁBIE, *portsăbii,* s.f. Obiect din piele, stofă sau metal prins de centură, în care se poartă sabia. — **Port[1]-** + **sabie** (după fr. *porte-glaive).*

PORTSCHÍ, *portschiuri,* s.n. Dispozitiv pentru transportarea schiurilor (**1**). F Suport fixat pe capota autoturismelor pentru transportul schiurilor. — **Port[1]-** + **schi.**

PORTSCÚLĂ, *portscule*, s.f. (Tehn.) Portunealtă. — **Port[1]-** + **sculă** (după fr. *porte-outil).*

PORTSEMNÁL, *portsemnale*, s.n. Suport montat pe un vehicul pentru a susţine felinarele de semnalizare. — **Port[1]-** + **semnal.**

PORTSTINDÁRD, *portstindarde*, s.n. Portdrapel (**1**). — **Port[1]-** + **stindard.**

PORTTABÁC, *porttabacuri*, s.n. (Rar) Tabacheră. — **Port[1]-** + **tabac.**

PORTŢIGARÉT, *portţigarete*, s.n. **1.** Tabacheră. **1.** Tub mic de chihlimbar, de lemn, de celuloid etc. în care se fixează ţigara pentru a fi fumată. — Din fr. **porte-cigarettes.**

PORTUAR, -Ă, *portuari, -e,* adj. Care aparţine unui port[3], privitor la port[3], de port[3]. F Care are port[3] (**1.**) [Pr.:*-tu-ar*] — Din fr. **portuaire.**

PORTUGHÉZ, -Ă, *portughezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Portugaliei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Portugaliei sau portughezilor (**1**), privitor la Portugalia ori la portughezi. F (Substantivat, f.) Limba portugheză. [Pl. (m.) şi: *portugheji*] — Din it. **portoghese,** germ. **Portugiese.** Cf. fr. P o r t u g a i s.

PORTULÁC s.m. v. **portulacă.**

PORTULÁCĂ, *portulace,* s.f. (Bot.; pop.) Agurijoară. [Var.: **portolác, portulác** s.m.] — Din lat. **portulaca.**

PORTULÁN, *portulane,* s.n. **1.** Publicaţie-ghid despre o regiune sau despre un port[3], destinată navigatorilor. **2.** Hartă de navigaţie folosită în Evul Mediu. — Din fr. **portulan.**

PORTUNEÁLTĂ, *portunelte,* s.f. Piesă sau dispozitiv de prindere a unei unelte în vederea mânuirii acesteia; portsculă. — **Port[1]-** + **unealtă** (după fr. *port-outil*).

PORTVIZÍT, *portvizite,* s.n. Portofel în care se păstrează cărţi de vizită, bani, acte etc. — Din fr. **porte-visite.**

PORŢELÁN, (**2**) *porţelanuri,* s.n. **1.** Material ceramic alb şi translucid obţinut prin arderea la temperaturi înalte a unei paste de cuarţ, de caolin şi de feldspat împreună cu adaosuri de alţi componenţi, folosit la fabricarea vaselor industriale sau de laborator, a izolatoarelor electrice, a vaselor de uz casnic sau a unor obiecte decorative. **2.** Obiect făcut din porţelan (**1**). [Var.: (rar) **porcelán** s.n.] — Din germ. **Porzellan.**

PORŢELĂNĂRÍE, *porţelănării,* s.f. (Rar) Magazin de porţelanuri (**2**). — **Porţelan** + suf. *-ărie.*

PÓRŢIE, *porţii,* s.f. **1.** Cantitate determinată dintr-un material, destinată a fi utilizată într-un interval de timp determinat. F Spec. Cantitate de mâncare servită cuiva. **2.** (În forma *porţiune*) Parte dintr-un tot (divizat); bucată, fragment. [Var.: **porţiúne** s.f.] — Din fr. **portion.**

PORŢIONÁ, *porţionez,* vb. I. Tranz. A împărţi un aliment în porţii. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **portionner.**

PORŢIONÁRE, *porţionări,* s.f. Acţiunea de *a porţiona.* [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **porţiona.**

PORŢIÚNE s.f. v. **porţie.**

PORÚCIC, *porucici,* s.m. (Înv.) Locotenent; *p. gener.* ofiţer (rus). [Var.: **parúcic** s.m.] — Din rus. **porucik.**

PORÚMB, -Ă, (**I 1, 2, II**) *porumbi,* s.m., (**III**) *porumbi, -e,* adj., (**I 3**) *porumburi,* s.n. **I. 1.** S.m. Plantă anuală din familia gramineelor, cu tulpina înaltă, puternică şi groasă, cu frunzele mari, liniare şi cu inflorescenţa un spic sau un panicul, cultivată ca plantă alimentară, industrială şi furajeră; păpuşoi, cucuruz, mălai *(Zea mays).* **2.** S.m. Ştiuletele de porumb (**I 1**), împreună cu boabele de pe el; boabele desprinse de pe ştiulete. G Expr. *A lua* (cuiva) *porumbul de pe foc* = a dejuca planurile (cuiva), a-i juca (cuiva) o festă. **3.** S.n. Semănătură, lan de porumb (**I 1**); porumbişte. **II.** S.m. (Pop.) Porumbel (**I 1**). **III.** Adj. (Pop.) De culoare cenuşie-albăstruie; (despre animale şi păsări) care are părul, lâna, penele de culoare cenuşie-albăstruie; porumbel (**IV**). — Lat. **palumbus.**

PORUMBÁC, -Ă, *porumbaci, -ce,* adj., s.m. **I.** Adj. (Pop.; despre păsări sau despre penele lor; adesea substantivat) Pestriţ. **II.** S.m. Fluture mare de noapte, cu aripile din faţă galbene cu dungi cafenii şi cu cele din spate multicolore *(Sphinx euphorbiae).* — **Porumb** + suf. *-ac.*

PORUMBÁR[1], *porumbari,* s.m. Arbust sălbatic din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase, cu flori albe şi cu fructe sferice de culoare neagră-vineţie, cu gust acru, astringent; porumbel (**III 2**), scorombar *(Prunus spinosa).* — **Porumbă[1]** + suf. *-ar.*

PORUMBÁR[2], (**I**) *porumbare,* s.n., (**II**) *porumbari,* s.m. **I.** S.n. **1.** Adăpost pentru porumbei (**I 1**); porumbărie (**1**), hulubărie. **2.** Construcţie de nuiele sau de şipci în care se depozitează pentru uscare şi păstrare ştiuleţii de porumb; coşar, pătul, porumbărie (**2**). **II.** S.m. (Reg.) Specie de uliu. — **Porumb** + suf. *-ar.*

PORUMBÁŞ, *porumbaşi,* s.m. (Pop.) Porumbel (**I 1**). — **Porumb** + suf. *-aş.*

PORÚMBĂ[1], *porumbe,* s.f. Fructul porumbarului[1], sferic, de culoare neagră-vineţie, cu gust acru, astringent; scoroambă. — Lat. **palumba.**

PORÚMBĂ[2], *porumbe,* s.f. (Pop.) Porumbiţă. — Din **porumb.**

PORUMBĂRÍE, *porumbării,* s.f. **1.** (Reg.) Porumbar[2] (**I 1**). **2.** (Reg.) Porumbar[2] (**I 2**). **3.** Crescătorie de porumbei (**I 1**). — **Porumb** + suf. *-ărie.*

PORUMBÉL, -EÁ, *porumbei, -ele,* s.m., s.f., adj. **I. 1.** S.m. Nume dat mai multor specii de păsări sălbatice sau domestice, de talie mijlocie sau mică, cu ciocul scurt, cu penajul divers colorat *(Columba);* pasăre aparţinând uneia dintre aceste specii; hulub, porumb (**II**), porumbaş. G *Porumbel călător* (sau *de poştă, voiajor*) = porumbel dresat să se întoarcă la locul de unde a fost trimis, folosit pentru transmiterea mesajelor. G Expr. *A trăi* (sau *a se iubi*) *ca porumbeii* (sau *ca doi porumbei*) = a trăi în dragoste şi în bună înţelegere. G Compus: *porumbel-râzător* = guguştiuc. **2.** S.f. (Reg.) Porumbiţă. **II.** S.m. Ştiulete de porumb cu boabele încă necoapte, în lapte, care se mănâncă fierte sau coapte în spuză. **III. 1.** S.f. Fructul porumbarului[1], sferic, de culoare neagră-vineţie, cu gust acru, astringent; porumbă[1]. **2.** S.m. (Bot.) Porumbar[1]. **3.** S.m. (bot.; la pl.) Mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori albastre, care creşte prin vii şi livezi *(Muscari botryoides).* **IV.** Adj. (Reg.) Porumb (**III**). — **Porumb** + suf. *-el, -ea.*

PORUMBÍŞTE, *porumbişti,* s.f. Loc semănat cu porumb (**I 1**), lan de porumb. F Loc de pe care s-a cules porumbul (**I 1**), folosit ca păşune. — **Porumb** + suf. *-işte.*

PORUMBÍŢĂ, *porumbiţe,* s.f. Femela porumbelului (**I 1**); porumbă[2], hulubiţă. F Epitet pentru o fată sau o femeie iubită. — **Porumb** + suf. *-iţă.*

PORÚNCĂ, *porunci,* s.f. **1.** Dispoziţie (orală sau scrisă) dată de către o autoritate sau de către o persoană cu autoritate şi care trebuie executată întocmai; ordin, decizie, hotărâre. G Loc. adv. (Rar) *De poruncă* = prin constrângere, în silă. G Expr. (Înv.) *A avea* (pe cineva) *sub* (sau *la) porunca sa* = a avea (pe cineva) la dispoziţia sa, sub comanda sa. F (Cu valoare de imperativ) Poruncеşte! porunciţi! F (Reg.) Ordin de chemare în armată. **2.** (Înv.) Comunicare de interes public, făcută de o autoritate comunală. **3.** (În religia creştină; în sintagma) *Cele zece porunci* = decalogul. **4.** (Înv. şi pop.) Lege morală; învăţătură, precept. [Var.: (reg.) **poróncă** s.f.] — Din **porunci** (derivat regresiv).

PORUNCEÁLĂ, *porunceli,* s.f. (Pop.; în loc. adj. şi adv.) *De* (sau *pe după) poruncеală* = **a)** (făcut sau acceptat) din ordin, (impus) cu forţa; *p. ext.*

(făcut) în silă, de mântuială; **b)** de (sau pe, după) comandă. [Var.: (reg.) **porunceálă** s.f.] — **Porunci** + suf. *-eală.*

PORUNCÍ, *poruncesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A dispune cu autoritate să se facă ceva (întocmai); a ordona. **2.** Tranz. A da comanda să se fabrice, să se confecționeze ceva; a comanda. **3.** Tranz. A cere să i se aducă, să i se pună la dispoziție ceva pentru a fi folosit, consumat; a comanda. **4.** Tranz. (Pop.) A trimite vorbă, a comunica, a transmite; a vesti. **5.** Intranz. A fi stăpân, a conduce în calitate de stăpân. [Var.: (reg.) **poroncí** vb. IV] — Din sl. **porončiti.**

PORUNCITÓR, -OÁRE, *poruncitori, -oare,* adj. **1.** Care poruncește (**1**), ordonă; căruia îi place să poruncească, să domine. *Om poruncitor.* **2.** Care exprimă o poruncă, un ordin; *p. ext.* autoritar. *Ton poruncitor.* [Var.: (reg.) **poroncitór, -oáre** adj.] — **Porunci** + suf. *-tor.*

POSÁC, -Ă, *posaci, -ce,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de veselie, prost dispus, fără chef; tăcut, morocănos, necomunicativ, nesociabil. F (Despre vreme, peisaje etc.) Care inspiră melancolie; dezolant, deprimat. — Et. nec.

POSÁDĂ, *posade,* s.f. **1.** (Pop.) Curătură (în pădure). F Loc neted pe un deal sau pe un munte unde a existat o așezare omenească. F Loc de odihnă pentru călători. **2.** (Pop.) Trecătoare (îngustă) în munți. F (În Evul Mediu) Obligație a țăranilor dependenți de a face de strajă în preajma trecătorilor din munți. **3.** (Înv.) Loc întărit în mod natural (care servea ca punct de vamă). **4.** Pârghie cu ajutorul căreia se reglează poziția pietrelor morii în timpul măcinatului, pentru a se obține, după voie, o făină mai mare sau mai fină. F P. gener. (Reg.) Moară. — Din sb. **posada,** ucr. **posad.**

POSĂCEÁLĂ, *posăceli,* s.f. (Rar) Faptul de a fi posac; lipsă de veselie, proastă dispoziție. — **Posac** + suf. *-eală.*

POSCÓNIȚĂ, *posconițe,* s.f. Pleavă (amestecată cu sămânță) rămasă de la vânturatul cânepii și folosită adesea ca hrană pentru oi. — Cf. slovacul poskonica, magh. paszkonca.

POSEDÁ, *poséd,* vb. I. Tranz. **1.** A avea ceva în proprietate sau în stăpânire, a dispune de ceva; a stăpâni. **2.** (La pasiv; despre oameni) A fi dominat de…, a fi stăpânit de…**3.** A avea anumite însușiri, caracteristici. **4.** A cunoaște bine un lucru; *spec.* a ști bine o limbă, o disciplină științifică etc. — Din fr. **posséder.**

POSEDÁNT, -Ă, *posedanți, -te,* adj. (Rar) Care posedă (**1**) ceva. — Din fr. **possédant.**

POSEDÁRE, *posedări,* s.f. Faptul de *a poseda;* stăpânire. — V. **poseda.**

POSEDÁT, -Ă, *posedați, -te,* adj., s.m. și f. (Om) stăpânit de obsesii, de cineva sau de ceva; *p. ext.* nebun. — V. **poseda.**

POSÉSIE s.f. v. **posesiune.**

POSESIÚNE, (**2, 3**) *posesiuni,* s.f. **1.** (În forma *posesie*) Faptul de a poseda (**1**); stăpânire a unui lucru, deținere; dreptul de a se folosi, de a dispune de ceva. **2.** (Înv.) Proprietate (de pământ); moșie. **3.** Țară slab dezvoltată, lipsită de independență, stăpânită de un stat mai puternic; colonie. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: (**1**) **posésie** s.f.] — Din fr. **possesion,** lat. **possessio, -onis.**

POSESÍV, -Ă, *posesivi, -e,* adj. **1.** (Gram.; despre unele pronume, adjective, articole) Care arată sau cu ajutorul căruia se exprimă un raport de posesiune (**1**), de apartenență, de dependență. **2.** (Rar) Autoritar. *Ton posesiv.* — Din fr. **possessif,** lat. **possessivus.**

POSESÓR, -OÁRE, *posesori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care deține cu titlu de proprietate un bun; persoană căreia îi aparține ceva. F (Înv. și reg.) Arendaș. **2.** Persoană care posedă anumite însușiri, caracteristici. *Posesorul unui stil elegant de înot.* — Din fr. **possesseur,** lat. **possessor, -oris.**

POSESÓRIU, -IE, *posesorii,* adj. (Despre acțiuni judiciare) Prin care se urmărește apărarea, protecția posesiunii. — Din fr. **possessoire.**

POSÍBIL, -Ă, *posibili, -e,* adj. Care se poate întâmpla sau realiza, care poate fi făcut sau imaginat; care e cu putință; care este permis să se facă. F (Substantivat, n.) Ceea ce este cu putință. G Expr. *A face tot posibilul* = a face tot ce se poate într-o împrejurare, a încerca totul pentru a ajunge la rezultatul dorit. — Din fr. **possible,** lat. **possibilis.**

POSIBILITÁTE, (**2**) *posibilități,* s.f. Faptul de a fi posibil; ceea ce este cu putință și poate deveni realitate. **2.** Mijloc de realizare, de înfăptuire a ceva; putință, modalitate. G *Posibilități materiale* = bani (necesari traiului). G Expr. *În măsura* (sau *în limita) posibilităților* = în măsura în care este posibil. F (La pl.) Calități, însușiri care se pot dezvolta, maturiza. *Tânăr cu posibilități.* — Din fr. **possibilité,** lat. **possibilitas, -atis.**

POSLÚJNIC s.m. v. **poslușnic.**

POSLÚȘNIC, *poslușnici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Slujitor boieresc sau mănăstiresc scutit de dări. F P. gener. (Înv.) Slujitor, servitor. **2.** (Înv.) Infirmier. [Var.: (înv.) **poslújnic** s.m.] — Din sl. **poslušinikŭ.**

POSMÁG, *posmagi,* s.m. (Reg.) Pâine uscată (tăiată felii). F (La sg.) Pesmet. — Din sl. **posmagŭ.**

POSMĂGÍ, *posmăgesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A presăra cu pesmet o bucată de carne (înainte de a o frige). **2.** Refl. A se usca ca un posmag. F (Despre plante) A se ofili, a se veșteji. — Din **posmag.**

POSMĂGÍT, -Ă, *posmăgiți, -te,* adj. (Reg.) Uscat (ca un posmag). — V. **posmăgi.**

POSOLÓGIC, -Ă, *posologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la posologie, de posologie. — Din fr. **posologique.**

POSOLOGÍE s.f. Parte a terapeuticii care se ocupă cu indicațiile referitoare la dozele și la modul în care trebuie administrate medicamentele. [Scris și: *pozologie*] — Din fr. **posologie.**

POSOMORÁLĂ s.f. v. **posomoreală.**

POSOMORÂRE, *posomorâri,* s.f. Faptul de *a (se) posomorî;* posomoreală. — V. **posomorî.**

POSOMORÂT, -Ă, *posomorâți, -te,* adj. (Despre oameni) Prost dispus; trist, mohorât, posac; (despre fața sau privirea oamenilor) care exprimă o proastă dispoziție, tristețe etc. F (Despre obiecte, peisaje etc.) Care este de culoare întunecată, lipsit de lumină; *p. ext.* care face o impresie tristă; dezolant, sumbru. F Fig. (Despre cer) Acoperit cu nori; *p. ext.* (despre timp) întunecat, ploios. — V. **posomorî.**

POSOMOREÁLĂ, *posomoreli,* s.f. Tristețe, melancolie; îngrijorare; indispoziție, posomorâre. F Fig. (Rar) Vreme întunecată (și ploioasă). [Var.: **posomorálă** s.f.] — **Posomorî** + suf. *-eală.*

POSOMORÍ vb. IV v. **posomorî.**

POSOMORÎ, *posomorăsc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre oameni sau despre fața, privirea lor) A se întuneca, a se întrista. G Tranz. *Vestea l-a posomorât.* F A lua o înfățișare severă; a se încrunta. F Fig. (Despre cer) A se înnora; *p. ext.* (despre timp) a deveni neguros, întunecat, închis, ploios. **2.** Tranz. A da o notă de tristețe; a înnegura. [Var.: (reg.) **posomorí** vb. IV] — Et. nec.

POSPÁI s.n. (Pop.) Pulbere fină de făină care se formează în timpul măcinatului și care acoperă pereții și obiectele din moară; *p. gener.* pulbere albă, strat subțire care acoperă ceva. F Fig. Superficialitate, aparență (în ceea ce face cineva). — Din ngr. **paspáli,** sb. **paspalj.**

POSPĂÍ, *pospăiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subțire (de pospai); a așterne un strat subțire; a presăra. F Fig. A face un lucru de mântuială, superficial. — Din sl. **posypati.**

POSPĂIÁLĂ, *pospăieli,* s.f. (Rar) Faptul de *a pospăi;* (concr.) strat subțire dintr-o materie care acoperă un obiect; *fig.* aparență, spoială, superficialitate. [Pr.: *-pă-ia-*] — **Pospăi** + suf. *-ealã.*

POSPĂÍT, -Ă, *pospăiți, -te,* adj. Acoperit cu un strat subțire dintr-o materie; *fig.* cu o aparență înșelătoare de cultură, de civilizație etc.; superficial. — V. **pospăi.**

POSPOLÍTĂ s.f. Numele unei unități militare poloneze din trecut, alcătuită din nobili polonezi. — Din pol. **pospolity.**

POST[1]- Element de compunere însemnând „după”, „ulterior”, care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din lat. **post,** fr. **post-.**

POST[2], *posturi,* s.n. **1.** Funcție, slujbă. G Loc. adv. *La post* sau *la postul meu* (ori *tău* etc.) = prezent la datorie pentru îndeplinirea obligațiilor (de serviciu). **2.** Loc unde se găsește o formație militară (restrânsă) care execută un ordin; *p. ext.* formația militară respectivă. F Unitate de poliție sau jandarmerie care menține ordinea într-o localitate rurală; *p. ext.* local unde funcționează unitatea respectivă. F Loc unde stă santinela sau plantonul în timpul serviciului de gardă; *p. ext.* serviciul de gardă al santinelei; (rar) santinelă. F Loc unde stă un agent de circulație. **3.** Instalație utilată cu aparatura necesară pentru executarea anumitor operații tehnice. *Post telefonic.* F Loc special amenajat în care se desfășoară o activitate practică sau pe care îl ocupă o persoană în timpul efectuării unei asemenea activități. *Post de observație.* G *Post de mișcare* = loc pentru deservirea circulației trenurilor. *Post (sanitar) de (prim) ajutor* = ansamblul încăperilor, al mijloacelor tehnico-sanitare și al personalului sanitar, organizat pentru a da primele îngrijiri medicale. **4.** Categorie în care sunt înscrise într-o evidență contabilă sume de bani, materiale etc.; rubrica corespunzătoare dintr-un registru de contabilitate. — Din fr. **poste.**

POST[3], *posturi,* s.n. **1.** Restricție de a mânca unele alimente (de origine animală) prescrisă credincioșilor de către Biserică în anumite zile sau în anumite perioade ale anului. G Loc. adj. *De post* = **a)** (despre mâncare) pregătit numai din alimente îngăduite de Biserică; *p. ext.* gătit fără carne (și fără grăsimi animale); **b)** (despre zile sau perioade de timp) în care se postește; *fig.* în care se rabdă de foame. G Loc. vb. *A ține post* = a posti. G Expr. *Mare cât o zi de post* = foarte mare. **2.** Perioadă de timp care precedă o sărbătoare și în care Biserica prescrie postul. G *Postul (cel) Mare* = postul care precedă sărbătoarea Paștilor. G Expr. *Martie din post nu lipsește* sau *ca în martie postul,* se spune despre cineva care e nelipsit dintr-un loc (de unde poate obține un profit, un avantaj). F (Fam.) Abstinență. — Din sl. **postŭ.**

POSTÁ, *postez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) aşeza, a (se) instala, a (se) plasa undeva pentru a supraveghea, a urmări, a păzi. — Din fr. **poster.**

POSTABDOMÉN, *postabdomene,* s.n. (Entom.) Partea posterioară a abdomenului unor artropode, terminată cu un ac veninos. — Din fr. **postabdomen.**

POSTACÚT, -Ă, *postacuți, -te,* adj. (Med.) Care a depăşit o stare maladivă critică. — **Post** + **acut.**

POSTAMÉNT, *postamente,* s.n. Placă sau suport aşezat pe sol sau pe o fundaţie de beton, folosită ca bază de susţinere sau de fixare; soclu, piedestal. — Din germ. **Postament.**

POSTAPRÍNDERE, *postaprinderi,* s.f. (Rar) Autoaprindere. — **Post[1]-** + **aprindere.**

POSTÁŞ s.m. v. **poştaş.**

POSTÁTĂ, *postate,* s.f. **1.** (Reg.) Porţiune de pământ cultivat, lucrată de unul sau mai mulţi lucrători (într-un anumit timp). F Porţiune dintr-o pădure de unde se taie copacii. F Strat de legume sau de flori. **2.** (Pop.) Bucată de drum; distanţă. [Var.: (reg.) **postáţă** s.f.] — Din sl. **postatĭ.**

POSTÁŢĂ s.f. v. **postată.**

POSTÁV, (**2**) *postavuri,* s.n. **1.** Stofă groasă de lână, folosită pentru uniforme militare, pături etc. **2.** (La pl.) Diferite sortimente de postav (**1**) sau de confecţii de postav. [Pl. şi: *postăvuri*] — Din sl. **postavŭ.**

POSTÁVĂ, *postăvi,* s.f. (Pop.) **1.** Albie, covată. **2.** Ladă în care curge făina în urma măcinatului. — Din sb. **postava.**

PÓSTĂ s.f. v. **poştă[1].**

POSTĂVÁR, *postăvari,* s.m. Persoană care făcea sau vindea postavuri. — **Postav** + suf. *-ar.*

POSTĂVĂREÁSĂ, *postăvărese,* s.f. (Rar) Soţia postăvarului; femeie care face sau vinde postavuri. — **Postăvar** + suf. *-easă.*

POSTĂVĂRÍE, *postăvării,* s.f. Fabrică, atelier sau prăvălie de postavuri. — **Postav** + suf. *-ărie.*

POSTĂVIÓR, (**2**) *postăvioare,* s.n. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *postav* (**1**). F Postav (**1**) mai subţire sau de calitate inferioară. **2.** Sort de postăvior (**1**). — **Postav** + suf. *-ior.*

POSTBÉLIC, -Ă, *postbelici, -ce,* adj. Privitor la perioada de după un război, care aparţine acestei perioade. — **Post[1]-** + **belic** (rar „de război" < lat.).

POSTCÁLCUL, *postcalcule,* s.n. **1.** Calculare a preţului de cost efectiv pe baza cheltuielilor făcute; postcalculaţie. **2.** Serviciu contabil dintr-o întreprindere care se ocupă cu postcalculul (**1**). — **Post[1]-** + **calcul.**

POSTCALCULÁŢIE, *postcalculaţii,* s.f. Postcalcul. — **Post[1]-** + **calculaţie.**

POSTCOMUNÍSM s.n. Perioadă ulterioară căderii comunismului. — Din fr. **postcommunisme.**

POSTCOMUNÍST, -Ă, *postcomunişti, -ste,* adj. Care aparţine postcomunismului sau se referă la această perioadă; care este caracteristic acestei perioade. — Din fr. **postcommuniste.**

POSTCURATÍV, -Ă, *postcurativi, -e,* adj. Care urmează după o cură (balneară). — **Post[1]-** + **curativ.**

POSTCÚRĂ, *postcure,* s.f. Perioadă de repaus recomandată după o cură (balneară). — Din fr. **postcure.**

POSTDATÁ, *postdatez,* vb. I. Tranz. A pune pe un act, pe o scrisoare etc. o dată posterioară datei redactării. — Din fr. **postdater.**

POSTDÁTARE, *postdatări,* s.f. Acţiunea de *a postdata.* — V. **postdata.**

POSTDATÁT, -Ă, *postdataţi, -te,* adj. (Despre acte, scrisori etc.) A cărui dată este posterioară redactării. — V. **postdata.**

POSTDECEMBRÍST, -Ă, *postdecembrişti, -ste,* adj. Care aparţine perioadei de după Revoluţia din decembrie 1989 din România, care se referă la această perioadă. — **Post[1]-** + **decembrist.**

POSTDILUVIÁN, -Ă, *postdiluvieni, -e,* adj. Care a avut loc după diluviu, care aparţine acestei perioade. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **postdiluvien.**

POSTELECTORÁL, -Ă, *postelectorali, -e,* adj. Care are loc după alegeri; care ţine de perioada de după alegeri. — Din fr. **postéelectoral.**

POSTÉLNIC, *postelnici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Titlu dat unui mare boier, membru al Sfatului domnesc, care avea în grijă camera de dormit a domnului şi care, mai târziu, organiza audienţele la domn; boier care avea acest titlu. G *Postelnicul al doilea* (sau *al treilea* etc.) = subordonat (de grade diferite) al postelnicului (**1**). F (În timpul Regulamentului Organic) Ministru al Afacerilor Externe. **2.** Titlu onorific dat unui boier de ţară (cu atribuţii administrative); boier care avea acest titlu. — Din sl. **postelĭnikŭ.**

POSTELNICEÁSĂ, *postelnicese,* s.f. Soţia postelnicului. — **Postelnic** + suf. *-easă.*

POSTELNICÉL, *postelnicei,* s.m. Titlu dat unui slujbaş (civil sau militar) de la Curtea domnească subordonat postelnicului (**1**); persoană care avea acest titlu. — **Postelnic** + suf. *-el.*

POSTELNICÍE s.f. **1.** Demnitatea sau funcţia de postelnic; perioadă de timp în care cineva exercita această funcţie. **2.** Instituţie condusă de un postelnic (**1**); (în timpul Regulamentului Organic) Ministerul Afacerilor Externe; clădirea în care se afla această instituţie. — **Postelnic** + suf. *-ie.*

POSTEMINESCIÁN, -Ă, *posteminescieni, -e,* adj. Referitor la perioada care a urmat imediat epocii eminesciene, care aparţine acestei perioade. [Pr.: *-ci-an*] — **Post[1]-** + **eminescian.**

PÓSTER, *postere,* s.n. **1.** Mod de prezentare a unei comunicări sub formă de afişe în cadrul sesiunilor, al congreselor ştiinţifice etc. **2.** Afiş decorativ, reclamă reprezentând diverse imagini. — Din engl. **poster.**

POSTERIÓR, -OÁRĂ, *posteriori, -oare,* adj. **1.** Care urmează sau se petrece după cineva sau ceva; ulterior. F (Adverbial) Mai târziu. **2.** Care se află sau este situat înapoi; de dindărăt. F (Despre sunete, în special despre vocale) Al cărui punct de articulaţie este situat în partea de dinapoi a cavităţii bucale. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **postérieur,** lat. **posterior.**

POSTERIORITÁTE s.f. Calitatea de a fi posterior, situaţia a ceea ce este posterior. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **postériorité.**

POSTERITÁTE s.f. **1.** Succesiune de generaţii viitoare; urmaşi. **2.** (Înv.) Succesiune de persoane care descind din aceeaşi familie; urmaşi, descendenţi. — Din fr. **postérité,** lat. **posteritas, -atis.**

POSTEROINFERIÓR, -OÁRĂ, *posteroinferiori, -oare,* adj. (Anat.) Care se află în partea de dinapoi şi de jos a unui organ. [Pr.: *-ro-in-fe-ri-or*] — Din fr. **postéro-inférieur.**

POSTEROLINGUÁL, -Ă, *posterolinguali, -e,* adj. (Fon.; şi substantivat, f.) (Sunet) care are baza de articulaţie la rădăcina limbii. [Pr.: *-gu-al*] — Din fr. **postéro-lingual.**

POSTÉUCĂ, *posteuci,* s.f. (Pop.) Lemn scurt şi gros cu care se ridică şi se sprijină osia roţii carului în timp ce se unge. — Din bg., rus. **podstavka,** ucr. **pidstavka.**

POSTFAŢÁ, *postfaţez,* vb. I. Tranz. A scrie postfaţa unei cărţi. — Din **postfaţă.**

POSTFAŢÁT, -Ă, *postfaţaţi, -te,* adj. Care are postfaţă. — V. **postfaţa.**

POSTFAŢATÓR, -OÁRE, *postfaţatori, -oare,* s.m. şi f. Autor al unei postfeţe. — **Postfaţa** + suf. *-tor.*

POSTFÁŢĂ, *postfeţe,* s.f. Text explicativ adresat cititorilor şi plasat la sfârşitul unei cărţi. — **Post[1]-** + **faţă** (după fr. *postface).*

POSTGARANŢÍE s.f. Perioadă de după expirarea garanţiei unui produs. — **Post[1]-** + **garanţie.**

POSTGLACIÁR, -Ă, *postglaciari, -e,* adj. Care a urmat epocii glaciare cuaternare. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **postglaciaire.**

POSTÍ, *postesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A respecta posturile[3] prescrise de Biserică, a se abţine de la alimentele interzise; a ţine post[3]; **2.** A răbda de foame, a nu mânca nimic sau a nu avea ce mânca; a flămânzi; *fig.* a se abţine de la ceva, a duce lipsă de ceva. — Din sl. **postiti sen.**

POSTILIÓN, *postilioni,* s.m. (Înv.) Surugiu care conducea un poştalion. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **postillon.**

POSTÍŞ, -Ă, *postişi, -e,* adj., s.f. (Livr.) **1.** Adj. (Despre păr, gene, dinţi etc.) Fals, artificial. **2.** S.f. Păr fals, meşă. — Din fr. **postiche.**

POSTLICEÁL, -Ă, *postliceali, -e,* adj. Care urmează după absolvirea liceului. [Pr.: *-ce-al*] — **Post[1]-** + **liceal.**

POSTLÚDIU, *postludii,* s.n. Episod final al unei compoziţii muzicale, care evocă teme din cuprinsul ei. — Din germ. **Postludium,** fr. **postlude.**

POSTMERIDIÁN, -Ă, *postmeridiani, -e,* adj. Care are loc în cursul după-amiezii, de după-amiază. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **postméridien.**

POST MERÍDIEM loc. adv. În cursul după-amiezii. [Abr.: *p.m.*] — Cuv. lat.

POSTMODERNÍSM s.n. Tendinţă culturală, apărută în deceniul 6 al sec. XX, care indică o îndepărtare de cultura elitistă a modernismului, în direcţia unei abordări eclectice şi populiste. — Din engl. **postmodernism.**

POSTMODERNÍST, -Ă, *postmodernişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al postmodernismului. **2.** Adj. Care aparţine postmodernismului sau postmodernişti lor (**1**), care se referă la postmodernism sau postmodernişti. — Din engl. **postmodernist.**

POST-MÓRTEM adv., adj. invar. (În legătură cu distincţiile sau promovările acordate cuiva) După moarte. — Loc. lat.

POSTNATÁL, -Ă, *postnatali, -e,* adj. Care are loc în perioada imediat următoare naşterii. — Din fr. **postnatal.**

POSTNOMINÁL, *postnominale,* s.n. Cuvânt derivat dintr-o formă nominală. *Cuvântul „Înfrumuseţa" este postnominalul lui „frumuseţe".* G (Adjectival) *Formaţie postnominală.* — **Post[1]-** + **nominal.**

POSTOPERATÓRIU, -IE, *postoperatorii,* adj. Care apare în urma unei operaţii chirurgicale. — Din fr. **postopératoire.**

POSTORÓNCĂ, *postoronci,* s.f. (Reg.) **1.** Funie, lanţ sau curea legate de crucea căruţei şi de hamuri, cu ajutorul cărora calul trage vehiculul; funie sau lanţ care leagă leuca de carâmb. **2.** Epitet dat unui om de nimic. — Din ucr. **poştoronok.**

POSTPALATÁL, -Ă, *postpalatale,* adj. s.f. (Sunet) care se articulează în partea posterioară a vălului palatului[1]. — Din fr. **postpalatal.**

POST-PÁRTUM s.n., adj. invar. **1.** S.n. Perioada imediat următoare expulzării fătului; lăuzie. **2.** Adj. invar. (Despre un proces patologic, o boală) Care apare în urma unei nașteri. — Loc. lat.

POSTPAȘOPTÍST, -Ă, *postpașoptiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) din generația de după Revoluția de la 1848 din Țările Române. **2.** Adj. Al perioadei de după Revoluția de la 1848 din Țările Române. — **Post[1]-** + **pașoptist.**

POST-POST-SCRÍPTUM s.n. Text adăugat uneori la o scrisoare după post-scriptum. [Abr.: *P.P.S.*] — Loc. lat.

POSTPOZÍȚIE, *postpoziții,* s.f. Postpunere; situație a cuvintelor, a particulelor postpuse. [Var.: **postpozițiúne** s.f.] — Din fr. **postposition.**

POSTPOZIȚIÚNE s.f. v. **postpoziție.**

POSTPRANDIÁL, -Ă, *postprandiali, -e,* adj. (Rar) De după masa de prânz. [Pr.: *-di-al*] — **Post[1]-** + **prandial.**

POSTPROCESÁRE, *postprocesări,* s.f. Procesare ulterioară a unei înregistrări pe bandă magnetică. — **Post[1]-** + **procesare.**

POSTPÚNE, *postpún,* vb. III. Tranz. (Lingv.) A folosi postpunerea. — Din fr. **postposer** (după *pune).*

POSTPÚNERE, *postpuneri,* s.f. Atașare a unui cuvânt, a unei silabe sau a altui element neaccentuat la cuvântul precedent; encliză, postpoziție. — V. **postpune.**

POSTPÚS, -Ă, *postpuși, -se,* adj. (Lingv.; despre anumite părți de vorbire) Plasat după cuvântul pe care îl determină; enclitic. *Articol postpus.* — V. **postpune.**

POST-RESTÁNT s.n. Serviciu special care păstrează corespondența la oficiul poștal pentru a fi ridicată de destinatar; *p. ext.* indicație menționată pe plic pentru acest fel de corespondență. — Din fr. **poste-restante.**

POSTREVOLUȚIONÁR, -Ă, *postrevoluționari, -e,* adj. Care urmează după o revoluție. [Pr.: *-ți-o-*] — **Post[1]-** + **revoluționar.**

POSTROMÁNTIC, -Ă, *postromantici, -ce,* adj. Posterior romantismului. — Din fr. **postromantique.**

POSTSCÉNIUM, *postsceniumuri,* s.n. Parte a unui teatru antic, situată în spatele scenei. — Din lat. **postscenium.**

POST-SCRÍPTUM s.n. Completare adăugată la sfârșitul unei scrisori, după semnătură. [Abr.: *P.S.*] — Loc. lat.

POSTSINCRÓN s.n. Înregistrare în studio a dialogurilor, muzicii și a zgomotelor unui film, în funcție de ritmul imaginilor. — Din **postsincroniza** (derivat regresiv).

POSTSINCRONIZÁ, *postsincronizez,* vb. I. Tranz. A efectua o postsincronizare. — Din fr. **postsynchroniser.**

POSTSINCRONIZÁRE, *postsincronizări,* s.f. Postsincron. — După fr. **postsynchronisation.**

POSTSINCRONIZÁT, -Ă, *postsincronizați, -te,* adj. (Despre filme) În care dialogurile, muzica și zgomotele înregistrate în studio au fost sincronizate cu imaginea. — V. **postsincroniza.**

POSTȘCOLÁR, -Ă, *postșcolari, -e,* adj. Care urmează școlii, care are loc după perioada școlarizării. — **Post[1]-** + **școlar** (după fr. *postscolaire).*

POSTTÓNIC, -Ă, *posttonice,* adj. (Lingv.: despre silabe sau sunete) Care urmează după o silabă sau după o vocală accentuată. — Din fr. **posttonique.**

POSTTOTALITÁR, -Ă, *posttotalitari, -e,* adj. Care urmează unei epoci totalitare. — Din fr. **posttotalitaire.**

POSTTRAUMÁTIC, -Ă, *posttraumatici, -ce,* adj. Care este urmarea unui traumatism. — Din engl. **post-traumatic.**

POSTULÁ, *postulez,* vb. I. Tranz. A da unei afirmații sau unei demonstrații caracter de postulat. — Din fr. **postuler.**

POSTULÁNT, -Ă, *postulanți, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care cere un post[2] (**1**), o slujbă; solicitator, aspirant. — Din fr. **postulant.**

POSTULÁRE, *postulări,* s.f. Faptul de *a postula.* — V. **postula.**

POSTULÁT, *postulate,* s.n. Adevăr fundamental care apare ca evident și care nu are nevoie să fie demonstrat; principiu de bază, normă. F Enunț logic considerat primul într-un sistem deductiv. — Din fr. **postulat,** lat. **postulatum.**

POSTULATÍV, -Ă, *postulativi, -e,* adj. (Rar) Care se referă la un postulat, care ține de un postulat. — **Postulat** + suf. *-iv.*

POSTÚM, -Ă, *postumi, -e,* adj. **1.** (Despre opere literare, științifice etc.) Publicat sau descoperit după moartea autorului. F (Substantivat, f.) *Postumele lui Eminescu.* **2.** (Despre apecieri, distincții etc.) Care se acordă, se atribuie sau se recunoaște cuiva după moarte. **3.** (Jur.; despre copii) Născut după moartea tatălui. — Din fr. **posthume,** lat. **posthumus.**

POSTUMITÁTE s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este postum (**1**), calitatea de a fi postum; perioadă care urmează după moartea cuiva. — **Postum** + suf. *-itate.*

POSTUNIVERSITÁR, -Ă, *postuniversitari, -e,* adj. Care are loc după absolvirea studiilor superioare. *Curs postuniversitar.* — **Post[1]-** + **universitar.**

POSTÚRĂ, *posturi,* s.f. **1.** Situație în care se află cineva la un moment dat. **2.** (Rar) Ținută, poziție a corpului. — Din fr. **posture.**

POSTVERBÁL, *postverbale,* s.n. (Lingv.) Substantiv provenit dintr-un verb prin derivare regresivă. F (Adjectival) *Formație postverbală.* — Din fr. **postverbal.**

POȘ, *poșuri,* s.n. (Înv. și reg.) Alică de dimensiuni mari; poștie[1]. — Et. nec.

POȘÁDĂ, *poșade,* s.f. (Livr.) **1.** Pictură executată la repezeală. **2.** Lucrare literară scrisă de mântuială. — Din fr. **pochade.**

POȘÂNDÍC s.n., s.m. v. **poșidic.**

POȘÉTĂ, *poșete,* s.f. Geantă mică din piele, material plastic etc. în care femeile țin acte, bani și diferite accesorii de toaletă. — Din fr. **pochette.**

POȘIDÍC, (**1**) *poșidicuri,* s.n., (**2**) *poșidici,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. (Colectiv) Mulțime, droaie, gloată de copii; *p. ext.* mulțime de animale mici. **2.** S.m. (Fam.) Epitet dat tinerilor, copiilor sau oamenilor mici de statură. [Var.: **poșândic, poșodíc** s.n., s.m.] — Cf. magh. p o s a d é k.

POȘÍRCĂ, *poșirci,* s.f. (Pop. și fam.) Băutură alcoolică slabă și de proastă calitate. — Et. nec.

POȘOÁR, *poșoare,* s.n. Foaie de carton, placă de metal, de lemn etc. în care a fost decupat un ornament, o literă sau o cifră, folosită ca șablon. — Din fr. **pochoir.**

POȘODÍC s.n., s.m. v. **poșidic.**

POȘOVÁICA s.f. v. **poșovoaică.**

POȘOVOÁICĂ s.f. Dans popular românesc, asemănător brâului, răspândit în regiunea Caransebeșului; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **poșováica** s.f.] — Et. nec.

POȘTÁL, -Ă, *poștali, -e,* adj. Care aparține poștei[1], privitor la poștă[1], folosit de poștă[1]. G *Factor poștal* = funcționar al poștei[1], care duce corespondența la destinari; poștaș, poștar. — Din fr. **postal** (după *poștă[1]).*

POȘTALIÓN, (**1**) *poștalioane,* s.n., (**2, 3**) *poștalioni,* s.m. **1.** S.n. Trăsură de poștă; diligență; *p. ext.* trăsură trasă de mai mulți cai. **2.** S.m. (Înv.) Cal folosit la poștalion (**1**). **3.** S.m. (Înv.) Surugiu de poștalion (**1**). [Pr.: *-li-on*] — Din rus. **počtal'on.**

POȘTÁR, *poștari,* s.m. (Rar) Factor poștal. — **Poștă[1]** + suf. *-ar.*

POȘTÁȘ, *poștași,* s.m. **1.** Factor poștal; poștar. **2.** (Înv.) Surugiu de poștalion (**1**). [Var.: (rar) **postáș** s.m.] — **Poștă[1]** + suf. *-aș.*

PÓȘTĂ[1], *poște,* s.f. **I. 1.** Instituție publică care asigură transportul și distribuirea corespondenței, a coletelor etc.; local în care se află această instituție. G Loc. adj. *De poștă* = poștal. **2.** Transport de corespondență; corespondență. G *Poșta redacției* = rubrică într-un periodic, în care se publică răspunsuri la scrisorile și la întrebările cititorilor. G Expr. *Cu prima poștă* sau *cu poșta viitoare* (sau *următoare)* = cu prima corespondență care urmează să vină sau să plece. (Fam.) *A duce* (sau *a purta, a umbla cu) poșta* = a colporta știri, zvonuri etc.; a bârfi. F Factor poștal. **3.** Serviciu de transport pentru călători (și corespondență), cu diligența, folosit înainte de introducerea căilor ferate; vehicul folosit de acest serviciu; diligență, poștalion. F Loc special amenajat pe parcursul unui drum, unde se găseau vehicule de transport în comun și cai de schimb. G *Cal de poștă* = cal folosit doar la transportul cu poștalionul sau călare. G Expr. *A fi* sau *a ajunge cal de poștă* = a fi foarte solicitat, a alerga mult. **4.** Unitate de măsură a distanțelor folosită în trecut, egală cu aproximativ 20 km; *p. gener.* (fam.) distanță (mare) nedeterminată. G Expr. *(Cale) de-o poștă* = distanță (relativ) mare. **II.** (Pop.) Bucată de hârtie unsă cu grăsime, care se lipește de talpa unui om adormit și care apoi se aprinde pentru a-l speria. G *Poșta merge* = numele unui joc de copii. **III.** Echipă de hamali pentru încărcarea vapoarelor acostate la chei. [Var.: (înv.) **póstă,** (reg.) **póștie** s.f.] — Din rus. **počta.**

PÓȘTĂ[2] s.f. v. **poștie[1].**

POȘTĂRÍȚĂ, *poștărițe,* s.f. Funcționară la un oficiu poștal; femeie care îndeplinește funcția de factor poștal. — **Poștar** + suf. *-iță.*

PÓȘTIE[1], *poștii,* s.f. (Reg.) Alică de dimensiuni mari; poș. [Var.: **póștă** s.f.] — Cf. magh. p o s t a.

PÓȘTIE[2] s.f. **poștă[1].**

POT, *poturi,* s.n. Sumă rezultată din mizele strânse într-un tur al unui joc de cărți. — Din fr. **pot.**

POTÁBIL, -Ă, *potabili, -e,* adj. (Despre lichide) Care se poate bea; bun de băut. *Apă potabilă.* — Din fr. **potable,** lat. **potabilis.**

POTABILITÁTE s.f. Calitate a apei de a fi potabilă. — Din fr. **potabilité.**

POTÁIE, *potăi,* s.f. (Fam.) Câine slab, neîngrijit sau leneș; cotarlă, javră; *p. gener.* (depr.) câine. F Epitet dat unui om lipsit de caracter, netrebnic. [Pr.: *-ta-ie*] — Et. nec.

POTAMOLÓG, -Ă, *potamologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în potamologie. — Din fr. **potamologue.**

POTAMOLOGÍE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul apelor curgătoare. — Din fr. **potamologie.**

POTÁSĂ s.f. (Înv. și reg.) Carbonat de potasiu. — Din fr. **potasse.**

POTÁSIC, -Ă, *potasici, -ce,* adj. Care conține potasiu sau derivă din potasiu; de potasiu. — Din fr. **potassique.**

POTÁSIU s.n. **1.** Element chimic din grupa metalelor alcaline, cu luciu metalic, alb-argintiu, asemănător cu sodiul, foarte reactiv, bun conducător de căldură și electricitate, care se găsește în natură numai sub formă de combinații; kaliu. **2.** (În sintagma) *Azotat de potasiu* = sare de potasiu a acidului azotic; (pop.) silitră. — Din fr. **potassium.**

POTÁNG, *potânguri,* s.n. Lanț, curea etc. care leagă plugul de grindei. — Din sb. **poteg,** magh. **pating.**

POTÂRNÍCHE, *potârnichi,* s.f. Pasăre sălbatică de mărimea unui porumbel, cu penele de culoare brună-pestriță pe spate, cenușie pe piept și albă pe burtă, care trăiește în stoluri mici prin holde și tufișuri *(Perdix perdix).* G Expr. *A se răspândi* (sau *a se risipi, a se împrăștia) ca potârnichile* = a fugi, a se împrăștia repede, în toate părțile (din fața unei primejdii). — Probabil lat. **perturnicula** (< *per*[dix] + *[co]*turnicula*).

POTCÁP, *potcapuri,* s.n. **1.** Acoperământ al capului, înalt, de formă cilindrică, fără boruri, purtat de preoții și călugării ortodocși. **2.** Compus: *potcapul-călugărului* = plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze păroase și cu flori galbene dispuse în capitule *(Leontodon hispidus).* — Din sl. **podŭkapŭ.**

POTCÁȘ, -Ă, *potcași, -e,* adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) poznaș sau, *p. ext.*, supărăcios, arțăgos. — **Potcă** + suf. *-aș.*

PÓTCĂ, *potce,* s.f. (Pop.) **1.** Încurcătură, necaz, supărare; vrajbă, ceartă. G Expr. *A da de potcă* = a da de necaz. **2.** Epitet depreciativ pentru o persoană nedezvoltată fizic, urâtă sau schiloadă; pocitanie; *p. ext.* epitet depreciativ pentru o persoană fără caracter. — Din sl. **potŭka.**

POTCOÁVĂ, *potcoave,* s.f. Piesă din oțel, aproximativ în formă de semicerc, care se fixează cu caiele pe copitele unor animale de tracțiune, în special ale cailor, pentru a le proteja la mers. G Loc. adv. *În potcoavă* = în formă de semicerc. G Expr. *Caută* (sau *umblă după) potcoave de cai morți* ori *caută* (sau *umblă) după cai morți, să le ia potcoavele* = umblă după lucruri imposibil de obținut sau de găsit. *A-și lepăda* (sau *a sta să-i pice) potcoavele* = a muri sau a fi pe moarte. F Piesă de oțel, aproximativ în formă de semicerc, care se fixează pe tocurile bocancilor și ale cizmelor pentru a le proteja. — Din bg. **podkova,** sb. **potkova.**

POTCOVÁR, *potcovari,* s.m. Meseriaș care face potcoave și potcovește animale de tracțiune. — **Potcoavă** + suf. *-ar.*

POTCOVĂRÍE, (**1**) *potcovării,* s.f. **1.** Atelier unde se fac potcoave și unde se potcovesc animale de tracțiune. **2.** Meseria potcovarului. — **Potcovar** + suf. *-ie.*

POTCOVEÁLĂ, *potcoveli,* s.f. (Rar) Potcovit[1]. — **Potcovi** + suf. *-eală.*

POTCOVÍ, *potcovesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune potcoave unui animal de tracțiune. **2.** Fig. (Fam.) A înșela, a păcăli. F A învăța minte pe cineva. — Din **potcoavă.**

POTCOVÍRE, *potcoviri,* s.f. (Rar.) Potcovit[1]. — V. **potcovi.**

POTCOVÍT[1] s.n. Acțiunea de *a potcovi* și rezultatul ei; potcovire, potcoveală. — V. **potcovi.**

POTCOVÍT[2], -Ă, *potcoviți, -te,* adj. (Despre animale de tracțiune) Care are potcoave, cu potcoave. — V. **potcovi.**

POTÉCĂ, *poteci,* s.f. Drum foarte îngust la țară, la munte, în pădure etc., pe care se poate merge numai pe jos; cărare; *p. gener.* drum, cale. G Expr. *Pe toate potecile* = peste tot, în orice loc, pretutindeni. *A ști toate potecile* = a cunoaște secretele cuiva. *A veni* (sau *a umbla) pe drum, nu pe potecă* = a fi sincer, a vorbi deschis. [Var.: (reg.) **potícă** s.f.] — Din bg. **păteka.**

POTECEÁ, *potecele,* s.f. (Pop.) Potecuță. — **Potecă** + suf. *-ea.*

POTECÚȚĂ, *potecuțe,* s.f. Diminutiv al lui *potecă;* potecea. G Expr. *A lua potecuța (înapoi)* = a se întoarce, a face cale întoarsă. — **Potecă** + suf. *-uță.*

POTÉNT, -Ă, *potenți, -te,* adj. Puternic, tare. — Din lat. **potens, -ntis.**

POTENTÁT, *potentați,* s.m. Suveran sau șef de stat atotputernic, care își exercită putera în mod despotic și arbitrar; autocrat, despot; *p. ext.* om puternic, influent (datorită poziției sale politice ori sociale). — Din fr. **potentat,** lat. **potentatus.**

POTENȚÁ, *potențez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) amplifica, a (se) întări, a (se) intensifica; a (se) accentua (cu măsură). — Din **potență.**

POTENȚÁRE, *potențări,* s.f. Acțiunea de *a (se) potența* și rezultatul ei. — V. **potența.**

POTENȚÁT, -Ă, *potențați, -te,* adj. Amplificat, intensificat, întărit; sporit. — V. **potența.**

POTÉNȚĂ, *potențe,* s.f. Putere, forță, tărie; *p. ext.* posibilitate de dezvoltare. — Din lat. **potentia.**

POTENȚIÁL, -Ă, (**I**) *potențiali, -e,* adj., (**II**) *potențiale,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care are în sine toate condițiile esențiale pentru realizare, care există ca posibilitate, care există în mod virtual. G *Energie potențială* = energia pe care o poate dezvolta un corp prin mișcarea sa liberă din poziția în care se află până la un indice de referință. **2.** (Gram.; despre moduri, propoziții etc.) Care prezintă o acțiune ca posibilă, fără să precizeze dacă se realizează sau nu. **II.** S.n. **1.** Mărime fizică a cărei variație în spațiu și timp caracterizează un câmp fizic și permite determinarea acestuia. G *Potențial electric* = mărime a cărei variație caracterizează câmpul electric. *Potențial de electrod* = diferența de potențial dintre un metal și o soluție electrolitică în contact cu metalul. *Potențial de ionizare* = diferența de potențial necesară accelerării unui electron încât, prin ciocnirea cu un atom sau cu o moleculă, să provoace ionizarea acestuia. **2.** (Astron.; în sintagma) *Potențial terestru* = geopotențial. **3.** (Biol.; în sintagma) *Potențial de înmulțire* = capacitate a unor organisme vegetale sau animale de a fi (foarte) prolifice. **4.** Capacitate de muncă, de producție, de acțiune; randamentul calitativ și cantitativ al unei munci; *p. ext.* forță, putere. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **potentiel.**

POTENȚIALITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este potențial. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **potentialité.**

POTENȚIOMETRÍE s.f. Electrometrie. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **potentiométrie.**

POTENȚIOMÉTRU, *potențiometre,* s.n. (Fiz.) **1.** Montaj utilizat pentru divizarea tensiunii electrice. **2.** Aparat pentru măsurarea tensiunii electromotoare. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **potentiomètre.**

POTERÁȘ, *poterași,* s.m. (În trecut; în Țările Române) Persoană înarmată care făcea parte dintr-o poteră. [Var.: (reg.) **potiráș** s.m.] — **Poteră** + suf. *-aș.*

PÓTERĂ, *poteri,* s.f. (În trecut; în Țările Române) Detașament de oameni înarmați (în special arnăuți) însărcinat de domnie cu prinderea răufăcătorilor. [Pl. și: *potere.* — Var.: (reg.) **pótiră** s.f.] — Din bg., sb. **potera.**

POTERÍE s.f. (Livr.) Olărie. — Din fr. **poterie.**

POTÍCĂ[1], *potici,* s.f. (Reg.) Farmacie. — Din magh. **patika.**

POTÍCĂ[2] s.f. v. **potecă.**

POTICNEÁLĂ, *poticneli,* s.f. Faptul de *a (se) poticni.* — **Poticni** + suf. *-eală.*

POTICNÍ, *poticnesc,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A se lovi în timpul mersului cu piciorul de ceva și a-și pierde echilibrul; a se împiedica. F A cădea (în urma lovirii de ceva). **2.** Tranz. A pune cuiva piedică în mers sau, *fig.*, într-o acțiune. **3.** Refl. Fig. A întâmpina o dificultate sau a nu izbuti în desfășurarea unei acțiuni. F Spec. A pronunța cu greutate cuvintele, a vorbi cu întreruperi, cu greutate. — Din sl. **potŭknonti.**

POTICNÍRE, *poticniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) poticni* și rezultatul ei. — V. **poticni.**

POTICNÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) poticni.* — V. **poticni.**

POTICNÍT[2], -Ă, *poticniți, -te,* adj. (Rar) Care se poticnește (**1**); împiedicat (la mers). F Fig. (Despre vorbe, vorbire etc.) Care este articulat sau spus cu greutate, cu întreruperi etc. — V. **poticni.**

POTÍR, *potire,* s.n. **1.** Cupă de metal (prețios) cu gura largă (și cu marginile răsfrânte); *p. ext.* conținutul acestei cupe. F Spec. Vas liturgic din metal în forma unui pahar sau a unei cupe cu picior, în care se păstrează cuminecătura. **2.** P. anal. Floare cu petalele unite în formă de potir (**1**). — Din sl. **potirĭ.**

POTIRÁȘ[1], *potirașe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *potir.* **2.** Mică plantă erbacee cu flori albastre-violete, răspândită în regiunile muntoase *(Soldanella major).* — **Potir** + suf. *-aș.*

POTIRÁȘ[2] s.m. v. **poteraș.**

PÓTIRĂ s.f. v. **poteră.**

POTLÓG, *potloage,* s.n. Bucată de piele cu care se cârpește încălțămintea; petic. — Din bg., sb. **podlog.**

POTLOGÁR, *potlogari,* s.m. **1.** (Fam.) Pungaș, escroc, șarlatan; șmecher. **2.** (Reg.) Persoană care pune potloage la încălțăminte. — **Potlog** + suf. *-ar.*

POTLOGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *potlogărești,* adj. (Fam.) De potlogar (**1**). — **Potlogar** + suf. *-esc.*

POTLOGĂRÉȘTE adv. (Fam.) Ca potlogarii (**1**), în felul potlogarilor. — **Potlogar** + suf. *-ește.*

POTLOGĂRÍ, *potlogăresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Fam.) A face potlogării; a escroca, a înșela. — Din **potlogar.**

POTLOGĂRÍE, *potlogării,* s.f. (Fam.) Pungășie, hoție, înșelătorie, escrocherie. — **Potlogar** + suf. *-ie.*

POTLOGĂRÍT s.n. (Fam.) Faptul de *a potlogări.* — V. **potlogări.**

POTMOLÍ, *potmolesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se împotmoli. — Din **potmol** *(= podmol).*

POTMOLÍRE s.f. (Pop.) Împotmolire. — V. **potmoli.**

POTMOLÍT, -Ă, *potmoliți, -te,* adj. (Pop.) Împotmolit. — V. **potmoli.**

POTNÓG, *potnogi,* s.m. Fiecare dintre pedalele de la războiul de țesut, pe care se apasă cu picioarele pentru a schimba ițele; tălpig, iapă; *p. ext.* sfoara cu care se leagă aceste pedale. — Din bg. **podnoga.**

POTOLEÁLĂ, *potoleli,* s.f. (Rar) Potolire. — **Potoli** + suf. *-eală.*

POTOLÍ, *potolesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A pierde sau a face să-şi piardă din intensitate, din tărie, din viteză etc.; a (se) linişti, a se domoli, a (se) calma, a (se) alina; a (se) îmblânzi. F A înceta sau a face să înceteze un lucru început, o acţiune în desfăşurare etc.; a (se) încheia, a (se) sfârşi, a (se) termina. **2.** Refl. (Despre foc sau o materie care arde) A arde mocnit. — Din sb. **potuliti,** bg. **potulja.**

POTOLÍRE, *potoliri,* s.f. Acţiunea de *a se potoli* şi rezultatul ei; liniştire, domolire, calmare, potoleală. — V. **potoli.**

POTOLÍT, -Ă, *potoliţi, -te,* adj. Lipsit de intensitate, de agitaţie; liniştit, domol; aşezat, blând. F (Despre mers) Încet, fără grabă. F (Despre foc) Care arde mocnit, fără vâlvătăi, pe punctul de a se stinge; (despre lumină) palid, difuz. F (Despre sunete) Slab, stins, încet, molcom. F (Despre ape) Fără valuri mari, lin. — V. **potoli.**

POTOLITÓR, -OÁRE, *potolitori, -oare,* adj. (Rar) Care potoleşte, liniştitor, calmant. — **Potoli** + suf. *-tor.*

POTÓP, *potopuri,* s.n. **1.** (În Biblie) Revărsare uriaşă de ape care a devastat Pământul şi a înecat toate vieţuitoarele în afară de cele aflate în Arca lui Noe; diluviu. **2.** Ploaie torenţială; revărsare de ape. F P. gener. Calamitate, dezastru, nenorocire. **3.** P. anal. Cantitate imensă; număr mare de fiinţe sau de lucruri; mulţime, grămadă. — Din sl. **potopŭ.**

POTOPÉNIE, *potopenii,* s.f. (Rar) Calamitate, distrugere, prăpăd, urgie. — Din sl. **potopljenije.**

POTOPÍ, *potopesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A inunda, a îneca. F Fig. A copleşi, a invada. **2.** A nimici, a distruge; a pustii. — Din sl. **potopiti.**

POTOPÍRE s.f. (Pop.) Acţiunea de *a potopi;* prăpăd, pustiire, distrugere. — V. **potopi.**

POTOPÍT, -Ă, *potopiţi, -e,* adj. (Pop.) **1.** Înecat, inundat. F Fig. Copleşit, covârşit. **2.** Nimicit, distrus; pustiit. — V. **potopi.**

POTOPITÓR, -OÁRE, *potopitori, -oare,* adj. (Pop.) Care potopeşte, inundă, distruge, năpădeşte din toate părţile. — **Potopi** + suf. *-tor.*

POTÓU, *potouri,* s.n. Punct de plecare şi de sosire la alergările de cai sau, *p. gener.,* la alte curse sportive. — Din fr. **poteau.**

POTPURÍ s.n. v. **potpuriu.**

POTPURÍU, *potpuriuri,* s.n. (Muz.) Suită de fragmente din opere, operete etc. sau de melodii ori cântece, fără o legătură strânsă între ele. F Fig. Amestecătură, învălmăşeală. [Var.: **potpurí** s.n.] — Din fr. **pot-pourri.**

POTRICÁLĂ, *potricale,* s.f. (Înv. şi reg.) Unealtă de oţel cu vârful ascuţit cu care se fac găuri la curele, la opinci, în urechile oilor etc.; preducea. F Gaură mică făcută cu această unealtă. — Din rus. **protykalo.**

POTRICĂLÍ, *potricălesc,* vb. IV. (Înv. şi reg.) **1.** Tranz. A face găuri (cu potricala); a perfora. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) prăpădi, a (se) distruge. — Din **potricală.**

POTRICĂLÍRE, *potricăliri,* s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a (se) potricăli* şi rezultatul ei. — V. **potricăli.**

POTRICĂLÍT, -Ă, *potricăliţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Găurit (cu potricala), perforat. — V. **potricăli.**

POTRÍVĂ s.f. Fiinţă, obiect etc. care seamănă (şi se potriveşte) perfect cu cineva sau cu ceva. G Loc. prep. *Pe* (sau *de*) *potriva…* = asemenea, egal, pe măsura… Loc. adv. (Înv.) *Din potrivă* = din cealaltă parte, din partea opusă. — Din sl., bg. **protiva.**

POTRIVEÁLĂ, *potriveli,* s.f. (Pop.) **1.** Potrivire, asemănare; concordanţă, acord. G Loc. adj. *Cu potrivească* = potrivit, nimerit. **2.** Coincidenţă. **3.** (Pop.) Aranjare a ceva la locul potrivit; aranjare într-un anumit fel; împodobire. — **Potrivi** + suf. *-eală.*

POTRIVÍ, *potrivesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A avea sau a face să aibă însuşiri comune cu cineva sau cu ceva, a fi sau a face să fie la fel; a fi sau a pune pe acelaşi plan. F A (se) compara. **2.** Tranz. A aşeza ceva la locul nimerit; a aranja într-un anumit fel considerat potrivit. F A împodobi, a dichisi. **3.** Tranz. A pune de acord, a face să corespundă, să fie la fel cu altceva, a adapta, a da după… F (Pop.) A acorda un instrument muzical. F A doza după gust. *A potrivi o mâncare din* (sau *de*) *sare.* **4.** Tranz. A da forma dorită, necesară etc.; a fasona. F Fig. A ticlui; a improviza. *Potrivise pe hârtie câteva poezii.* **5.** Refl. şi tranz. A fi sau a face pe măsura cuiva, a veni sau a face să vină bine. *Haina i se potriveşte.* F Refl. A fi în concordanţă, a se armoniza. G Expr. *A se potrivi ca nuca-n perete* (sau *ca musca-n lapte)* = a fi nepotrivit, a fi deplasat. **6.** Tranz. A face în aşa fel încât…; a calcula, a chibzui, a cumpăni. **7.** Refl. (Pop. şi fam.) A se pune la mintea cuiva, a da ascultare,; a consimţi. **8.** Refl. (Înv. şi pop.) A se împotrivi. — Din **potrivă.**

POTRIVÍRE, *potriviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) potrivi* şi rezultatul ei; potrivit[1]. — V. **potrivi.**

POTRIVÍT[1] s.n. Potrivire; aranjare, aşezare. — V. **potrivi.**

POTRIVÍT[2]**, -Ă,** *potriviţi, -te,* adj. **1.** Care are însuşiri comune cu altcineva sau cu altceva, care se armonizează cu cineva sau cu ceva; asemenea. **2.** Corespunzător (scopului urmărit), adecvat, nimerit. F (Adverbial) Conform cu…, în concordanţă cu…, în raport cu… F Bine ales; indicat. **3.** Aranjat, aşezat; întocmit, meşteşugit. G *Cheie potrivită* = cheie de care se serveşte cineva pentru a deschide broasca unei uşi, a unei cutii etc. străine; cheie falsă. **4.** Moderat, temperat; de mijloc; acceptabil. *La o depărtare potrivită.* — V. **potrivi.**

POTRÍVNIC, -Ă, *potrivnici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adversar, rival, duşman, inamic. **2.** Adj. Care manifestă o atitudine ostilă, duşmănoasă faţă de cineva sau de ceva; care se împotriveşte; duşmănos. F (Despre vreme) Neprielnic, nefavorabil. **3.** Adj. Opus, contrar. F (Cu sens local) Care se află în sens opus, în direcţie contrară. [Var.: (înv.) **protívnic, -ă** adj.] — Din sl. **protivĭnikŭ.**

POTRIVNICÍE, *potrivnicii,* s.f. Împrejurare nefavorabilă; obstacol, piedică, dificultate. [Var.: (înv.) **protivnicíe** s.f.] — **Potrivnic** + suf. *-ie.*

POTROÁCĂ, *potroace,* s.f. **1.** (La pl.) Ciorbă din măruntaie de pasăre, acrită cu borş sau cu zeamă de varză; măruntaie de pasăre cu care se prepară această ciorbă. F (Adverbial şi adjectival) Foarte acru. **2.** Mâncare foarte sărată. F (Adjectival şi adverbial) Foarte sărat. **3.** (Bot.; reg.) Ţintaură. [Var.: **potróc** s.n.] — Din rus. **potroh,** magh. **patroh.**

POTRÓC s.n. v. **potroacă.**

POTRONÍC, *potronici,* s.m. Monedă poloneză de argint, care a circulat în sec. XVII–XVIII şi în Ţările Române, mai ales în Moldova. — Cf. pol. półtoraczny.

POTROPÓP s.m. v. **protopop.**

POTROPOPEÁSĂ s.f. v. **protopopeasă.**

POTURÉI s.m. pl. (Înv. şi pop.) Diminutiv al lui *poturi.* — **Poturi** + suf. *-ei.*

POTÚRI s.m. pl. (Înv. şi pop.) Pantaloni largi în partea de sus şi strânşi pe picior, ornamentaţi cu găitane, purtaţi de arnăuţi şi de haiduci, iar astăzi de ţărani din unele regiuni din sudul ţării. F Pantaloni ţărăneşti confecţionaţi din piele tăbăcită de oaie sau de miel. — Din tc. **potur.**

POŢIÚNE, *poţiuni,* s.f. Nume generic dat medicamentelor lichide care se iau (în doze mici) pe cale bucală. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **potion,** lat. **potio, -onis.**

POUND, *pounzi,* s.m. Livră (**1**). [Pr.: *páund*] — Cuv. engl.

POVÁRĂ, *poveri,* s.f. **1.** Greutate (mare) pe care cineva o are de cărat; sarcină, încărcătură. G Loc. adj. *De povară* = (despre animale) folosit pentru cărat greutăţi. **2.** Fig. Suferinţă fizică sau morală; chin, apăsare, trudă, zbucium. F Obligaţie, însărcinare grea. **3.** Veche unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu 100–125 de ocale, folosită la evaluarea cantităţii mărfurilor. [Var.: (reg.) **povoáră** s.f.] — Cf. sl. podŭvora „targă”.

POVARNAGÍU, *povarnagii,* s.m. (Reg.) Persoană care lucrează la o povarnă; proprietar al unei poverne; velnicer. — **Povarnă** + suf. *-agiu.*

POVÁRNĂ, *poverne,* s.f. (Reg.) Instalaţie rudimentară pentru fabricat rachiu sau spirt; velniţă; *p. restr.* cazan în care se fabrică spirt sau rachiu; clădire în care se află această instalaţie. — Din sl. **povarĭnja** „bucătărie”.

POVĂŢĂ, *poveţe,* s.f. (Pop.) Îndrumare, sfat dat cuiva sau primit de cineva; povăţuire, povăţuială. G Loc. adj. şi adv. *De povaţă* = ca îndrumător, ca ghid. F Persoană care îndrumă, sfătuieşte pe cineva. — Cf. pol. powodca „conducător”.

POVĂRÓS, -OÁSĂ, *povăroşi, -oase,* adj. (Înv.) Împovărător, copleşitor. — **Povară** + suf. *-os.*

POVĂŢUÍ, *povăţuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A sfătui pe cineva să facă într-un anumit fel. **2.** A conduce, a călăuzi, a îndruma pe cineva în viaţă sau, *p. gener.,* pe un drum. F (Înv.) A comanda o armată. — **Povaţă** + suf. *-ui.*

POVĂŢUIÁLĂ, *povăţuieli,* s.f. (Înv.) Sfat, îndrumare, povaţă. [Pr.: *-ţu-ia-*] — **Povăţui** + suf. *-eală.*

POVĂŢUÍRE, *povăţuiri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a povăţui;* sfat, îndrumare, povaţă. — V. **povăţui.**

POVĂŢUITÓR, -OÁRE, *povăţuitori, -oare,* s.m. şi f. (Pop.; adesea adjectival) Persoană care dă cuiva sfaturi, care îndrumă, călăuzeşte. F Ceea ce serveşte cuiva drept călăuză, îndrumător. [Pr.: *-ţu-i-*] — **Povăţui** + suf. *-tor.*

POVÂRNÍ, *povârnesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se înclina, a se apleca. F A se gârbovi (de bătrâneţe). **2.** Refl. şi tranz. A (se) prăbuşi, a (se) prăvăli, a (se) răsturna. — Din bg. **povărna,** sb. **povrnuti.**

POVÂRNÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) povârni* şi rezultatul ei. – V. **povârni.**

POVÂRNÍŞ, *povârnişuri,* s.n. Parte înclinată sau abruptă a unei înălţimi; coastă, pantă. — **Povârni** + suf. *-iş.*

POVÂRNÍT, -Ă, *povârniţi, -te,* adj. Care este aplecat, înclinat; care este situat în pantă sau formează o pantă. — V. **povârni.**

POVESTÁR, *povestari,* s.m. (Reg.) Povestitor. — **Poveste** + suf. *-ar.*

POVESTÁŞ, *povestaşi,* s.m. (Reg.) Povestitor. — **Poveste** + suf. *-aş.*

POVÉSTE, *poveşti,* s.f. **1.** Specie a epicii (populare) în proză în care se relatează întâmplări fantastice ale unor personaje imaginare în luptă cu personaje nefaste şi în care binele triumfă; basm; *p. ext.* naraţiune cuprinzând fapte posibile sau reale. G Expr. *Ca în* (sau *din) poveste* = foarte frumos, minunat, miraculos. *Nici poveste* = nici pomeneală, nici

vorbă (să fie așa). *A sta* (sau *a se apuca) de povești* = a sta de vorbă îndelung, a sta la taifas. (Pop. și fam.) *A ajunge* (sau *a se face, a rămâne) de poveste* sau *a-i merge* (cuiva) *vestea și povestea* = a deveni cunoscut, renumit printr-un fapt, o pățanie (negativă) etc. F Născocire, scornitură, minciună. G Loc. vb. *A spune povești* = a minți. **2.** Istoria sau relatarea faptelor, a peripețiilor, a vieții cuiva. **3.** Întâmplare, fapt, problemă (care atrage atenția, care merită atenție). G Expr. *Ce (mai) veste-poveste?* = ce (mai) e nou? ce se aude? *Așa ți-e povestea?* = așa stau lucrurile? asta e situația? **4.** (Pop.) Proverb, zicătoare, maximă. G Expr. *Povestea vorbei* (sau *a cântecului* etc.) = expresie des repetată, devenită proverbială; vorba ceea. — Din sl. **povesti.**

POVESTÍ, *povestesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A spune o poveste (**1**); a nara un fapt, o întâmplare. **2.** Intranz. (Reg.) A sta de vorbă; a discuta, a conversa. **3.** Tranz. (Înv. și reg.) A ponegri, a defăima, a bârfi. — Din **poveste.**

POVESTIOÁRĂ, *povestioare,* s.f. Diminutiv al lui *poveste.* [Pr.: *-ti-oa-*] — **Poveste** + suf. *-ioară.*

POVESTÍRE, *povestiri,* s.f. Acțiunea de *a povesti* și rezultatul ei; povestit. F Specie epică de dimensiuni relativ reduse, în care narațiunea se centrează pe întâmplări relatate din perspectiva unui participant, într-o pronunțată notă de oralitate. — V. **povesti.**

POVESTÍT s.n. Povestire. — V. **povesti.**

POVESTITÓR, -OÁRE, *povestitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care povestește (**1**), care știe să povestească frumos, să spună povești; scriitor, autor de povești (**1**); narator, povestaș, povestar. — **Povesti** + suf. *-tor.*

POVÍDLĂ, *povidle,* s.f. (Reg.) Magiun. — Din ucr. **povydlo,** pol. **powidła.**

POVOÁRĂ s.f. v. **povară.**

POVÓD s.n. **1.** (Reg.; în expr.) *A duce* (sau *a lua* etc.) *un cal în povod* = a duce (sau a lua) un cal de căpăstru. **2.** (Înv.) Motiv (**I**), cauză, pricină. [Var.: **pohód** s.n.] — Din rus., sb. **povod.**

POVÓI s.n. v. **puhoi**[1].

POZÁ, *pozez,* vb. I. **1.** Intranz. A lua o anumită atitudine spre a servi de model unui pictor sau unui sculptor sau spre a fi fotografiat. F (Peior.) A-și studia gesturile, a lua o atitudine afectată pentru a produce impresie, pentru a epata. **2.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) fotografia. — Din fr. **poser.**

PÓZĂ, *poze,* s.f. **1.** Atitudine pe care cineva și-o impune: ținută, poziție. G Expr. *A(-și) lua o poză* = a adopta o atitudine afectată pentru a produce impresie. F (Rar) Fel, mod, chip, procedeu. **2.** (Pop. și fam.) Fotografie. F Ilustrație, reproducere. **3.** Poziție specifică, favorabilă, expresivă, pe care o are modelul când pozează. — Din fr. **pose.**

POZDÉRIE s.f. v. **puzderie.**

POZEUR, *pozeuri,* s.m., adj. (Livr.) (Persoană îngâmfată) care pozează, studiindu-și în permanență atitudinile, gesturile etc. pentru a face impresie, pentru a epata sau pentru a se evidenția. [Pr.: *pozór.* — Scris și: *poseur*] — Din fr. **poseur.**

POZITÍV, -Ă, *pozitivi, -e,* adj. **1.** Care se întemeiază pe experiență, pe fapte, pe realități; *p. ext.* care are un caracter de certitudine; cert, adevărat, real, sigur. G *Științe pozitive* = științe experimentale. F Care are o semnificație justă, valoare; valoros; demn de urmat, de imitat. *Experiență pozitivă.* **2.** (Despre oameni) Realist, cu spirit practic. **3.** Care este mai mare decât zero sau egal cu zero; care se notează în scris cu semnul plus (+). *Număr pozitiv. Temperatură pozitivă.* F (Despre sarcina electrică) De același fel cu sarcina nucleelor atomice sau cu sarcina obținută prin frecarea unui baston de ebonită cu un postav. F Prin care iese curentul electric sau care se leagă de acest loc. *Pol pozitiv.* **4.** (Despre analize medicale) Care confirmă prezența în organism a unui anumit agent patogen. **5.** (Log.; despre noțiuni, raționamente) Care afirmă sau acordă în loc să nege ori să refuze. **6.** (În sintagma) *Probă* (sau *imagine* etc.) *pozitivă* = (și substantivat, n.) imagine fotografică la care distribuția luminii și a umbrei este identică cu cea reală. **7.** (Gram.; în sintagma) *Grad pozitiv* (și substantivat, n.) = formă a adjectivului sau a adverbului cu ajutorul căruia se exprimă însușirea unui obiect sau a unui proces privite izolat, fără referire la alte obiecte sau procese. **8.** (Fil.; în sens ontologic) Care subliniază aspectul real, dinamic sau determinant al existenței. G *Filosofie pozitivistă* = cercetare având ca obiect sinteza datelor oferite de științele experimentale. **9.** (Jur.; în sintagma) *Drept pozitiv* = drept scris, totalitatea normelor juridice emanate de la organele statului. **10.** (Geogr.; despre forme de relief) Care se ridică deasupra nivelului general al suprafeței topografice. — Din fr. **positif,** lat. **positivus.**

POZITIVÍSM s.n. **1.** (În general) Concepție care recunoaște științei monopolul cunoașterii despre Univers; (în sens strict) filosofia lui A. Comte, care susține că cea mai înaltă formă de cunoaștere este descrierea fenomenelor senzoriale. G *Pozitivism logic* = mișcare modernă în filosofie care a încercat să introducă metodologia matematicii și a științelor naturii, în domeniul filosofiei, marcând începutul cercetării analitice în cercetarea filosofică. F Curent în științele juridice care combate orice tendință metafizică în drept, admițând numai existența dreptului pozitiv, practic. **2.** Interes exagerat pentru problemele practice. — Din fr. **positivisme.**

POZITIVÍST, -Ă, *pozitiviști, -ste,* s.n. și f., adj. **1.** S.m și f. Adept al pozitivismului. **2.** Adj. Care aparține pozitivismului, care se referă la pozitivism, specific pozitivismului. F (Rar) Realist. — Din fr. **positiviste.**

POZITIVITÁTE s.f. (Livr.) Caracter pozitiv. — Din fr. **positivité.**

POZITRÓN, *pozitroni,* s.m. Particulă elementară nestabilă care are aceeași masă ca electronul și a cărei sarcină electrică este pozitivă și egală în valoare absolută cu sarcina electronului; antielectron. — Din fr. **positron,** rus. **pozitron,** germ. **Positron.**

POZITRÓNIU s.n. (Fiz.) Formație instabilă compusă dintr-un electron și un pozitron, care gravitează în jurul centrului de masă comun. — Din fr., engl. **positronium.**

POZÍȚIE, *poziții,* s.f. **1.** Loc pe care îl ocupă cineva sau ceva (în raport cu altcineva sau cu altceva); fel, mod în care este așezat cineva sau ceva (în spațiu); *p. ext.* peisaj din natură. F Loc pe care îl ocupă o notă sau o cheie pe portativ; loc unde se ating cu degetele coardele unui instrument muzical. F (Lingv.) Loc pe care îl ocupă un sunet sau un grup de sunete într-un cuvânt. F Loc, punct din care cineva sau ceva este sau poate fi privit; unghi. F Raport, relație existentă între două ființe, obiecte, fenomene. F Fiecare dintre operațiile înscrise într-un cont contabil; loc pe care îl ocupă aceste operații. **2.** Teren, loc pe care sunt așezate trupele pe front sau vasele de război pe mare și folosit ca bază de atac sau de apărare. G Expr. *A lua poziție* = **a)** a se instala într-un loc considerat potrivit din punct de vedere strategic; **b)** a-și exprima cu fermitate părerea într-o problemă dată. *A sta* (sau *a rămâne, a se menține) pe poziție* = a-și menține părerile, hotărârile. *A se găsi pe poziții opuse* (sau *pe aceeași poziție* etc.) = a fi de păreri contrare (sau de aceeași părere). **3.** Atitudine, ținută. F Spec. Atitudine de nemișcare a corpului (reglementară în armată, în sport etc.). G *Poziție de tragere* = **a)** loc de unde se execută tragerile; **b)** felul cum este așezat trăgătorul în timpul tragerii. F Fig. Mod în care cineva reacționează, se comportă etc. într-o împrejurare dată. **4.** (Fam.; despre femei; în expr.) *A fi în poziție* = a fi gravidă. **5.** Condiție, situație, stare în care se găsește cineva sau ceva. F Spec. Situație (înaltă) pe care o deține cineva în viața socială, politică; rang. G Compus: *poziție-cheie* = poziție strategică foarte importantă. [Var.: (înv.) **poziţiúne** s.f.] — Din fr. **position,** lat. **positio, -onis,** germ. **Position.**

POZIȚIONÁ, *poziționez,* vb. I. Tranz. **1.** A așeza într-o anumită poziție. **2.** A indica coordonatele geografice ale unei (aero)nave, amplasamentul exact al unei mașini, al unor unități militare etc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **positionner.**

POZIȚIONÁL, -Ă, *poziționali, -e*, adj. Referitor la poziție, de poziție. [Pr.: *-ți-o-*] — **Poziţiune** + suf. *-al.*

POZIȚIONÁRE, *poziționări,* s.f. Așezare a unui obiect sau a unei scule într-o anumită poziție, direct sau prin intermediul unui sistem tehnic. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **poziție.**

POZIȚIÚNE s.f. v. **poziție.**

POZNÁȘ, -Ă, *poznași, -e,* adj. **1.** (Pop. și fam.; despre oameni; adesea substantivat) Care face pozne; care spune glume; (despre manifestări ale oamenilor) care provoacă hazul; glumeț, mucalit, șugubăț, hazos, amuzant. F (Adverbial) În mod interesant, amuzant, nostim. **2.** (Rar) Curios, ciudat, straniu. F Care produce neplăceri; buclucaș. — **Poznă** + suf. *-aș.*

PÓZNĂ, *pozne,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Vorbă sau faptă care stârnește râsul. **2.** Situație, întâmplare etc. curioasă, ciudată; ciudățenie. **3.** Faptă regretabilă (dar lipsită de gravitate) comisă de cineva; împrejurare neplăcută pentru cineva. F Farsă jucată cuiva. — Et. nec.

POZUNÁR s.n. v. **buzunar.**

PRÁCTIC, -Ă, *practici, -ce*, adj. **1.** Care se poate executa sau care se efectuează în mod concret; care se verifică prin practică și se poate aplica în viață; care se bazează pe practică; concret, real. F Care corespunde necesităților de fiecare zi; care este ușor de folosit, util, comod sau economicos. **2.** (Despre oameni) Care știe să se orienteze în viața de toate zilele, care știe să aplice cunoștințele la viața de toate zilele, care are simțul realității; *p. ext.* îndemânatic, destoinic, priceput. — Din fr. **practique,** lat. **practicus.**

PRACTICÁ, *práctic,* vb. I. Tranz. **1.** A exercita o meserie, o profesie; a se ocupa cu…, a profesa. **2.** (Rar) A pune în aplicare; a folosi, a utiliza, a întrebuința. *Practică virtutea.* G Refl. pas. *Se practică un anumit procedeu.* F A face, a executa; a efectua. *A practica o gaură într-un perete.* **3.** A respecta cu strictețe ceremoniile, cerințele unui cult. — Din fr. **pratiquer** (după *practică).*

PRACTICÁBIL, -Ă, *practicabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi pus în practică, care este realizabil; de care te poți folosi în mod concret. **2.** Pe unde se poate umbla sau trece cu ușurință; accesibil. F (Substantivat, n.) Element de decor constând dintr-un podium mobil, folosit pentru a realiza pe scenă impresia unei diferențe de nivel (un dâmb, un balcon etc.) și pe care se

poate circula; platformă mobilă pe care sunt instalate luminile și camerele de luat vederi care înregistrează un spectacol, o scenă de film etc. — Din fr. **practicable** (după *practică).*

PRACTICABILITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a fi practicabil. — Din fr. **practicabilité.**

PRACTICÁNT, -Ă, *practicanți, -te,* s.m. și f. Persoană care îndeplinește un stadiu de practică, lucrând ca începător într-un atelier, într-un birou, într-o întreprindere etc. (pentru a se perfecționa într-o anumită profesie, prin completarea cunoștințelor teoretice cu noțiuni practice). F Cea mai mică funcție administrativă în vechea ierarhie a funcționarilor începători; salariat care execută o muncă de ajutor pe lângă un specialist. — Din germ. **Praktikant.**

PRACTICÁRE s.f. Acțiunea de *a practica* și rezultatul ei; practică. — V. **practica.**

PRÁCTICĂ, *practici,* s.f. **1.** Practicare, *p. ext.* deprindere, obicei, rutină. **2.** Activitate a oamenilor îndreptată spre crearea condițiilor necesare existenței societății, în primul rând spre producerea și crearea bunurilor materiale și a valorilor culturale; metodă, procedeu aplicat și verificat efectiv. G Loc. adv. *În practică* = în mod concret, în realitate. G Expr. *A pune în practică* = a aplica. **3.** Exercitare a unei profesii, a unei discipline, profesare a unei științe, a unei arte. G *Practică judiciară* = ansamblul soluțiilor date de instanțele judecătorești în rezolvarea unor litigii concrete. **4.** Aplicare și verificare efectivă a cunoștințelor teoretice dobândite într-un domeniu oarecare. *Practică pedagogică.* F Stagiu de perfecționare sau de dobândire a unor cunoștințe practice pe care-l face, într-o fabrică, într-o întreprindere etc., un student sau un elev. *Practică de producție.* **5.** (Mai ales la pl.) Ceremonie specifică unui cult, unei credințe sau uzanțe. — Din germ. **Praktik,** fr. **pratique.**

PRACTICIÁN, -Ă, *practicieni, -e,* s.m. și f. Profesionist (de obicei medic) cu practică sau experiență îndelungată. F Persoană care cunoaște mai ales latura practică a meseriei sau a specialității sale. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **praticien** (după *practică).*

PRACTICÍSM s.n. Preocupare exclusivă pentru problemele nemijlocit practice. F Simț, spirit practic. — **Practică** + suf. *-ism.*

PRACTICÍST, -Ă, *practiciști, -ste,* adj. Care se referă la practicism, care aparține practicismului. — **Practic** + suf. *-ist.*

PRACTICITÁTE s.f. (Rar) Înclinare spre o activitate practică. — **Practic** + suf. *-itate.*

PRÁDĂ, *prăzi,* s.f. **1.** Faptul de a prăda; prădare, jefuire, jaf; devastare. **2.** (Concr.) Totalitatea bunurilor materiale și (în trecut) a persoanelor luate de cel care pradă (mai ales în timp de război). G Loc. vb. (Înv.) *A face pradă* = a prăda. **3.** Persoană prinsă, răpită, ajunsă în puterea cuiva. G Expr. *Pradă* (sau *prada) cuiva* = la discreția, în stăpânirea unei persoane sau a unui sentiment, a unei idei, a unei porniri. **4.** Vietate care servește ca hrană animalelor sălbatice carnivore sau păsărilor răpitoare; *p. ext.* vânat; *p. gener.* orice poate servi drept hrană vietuitoarelor. G *Pasăre de pradă* = pasăre răpitoare. **5.** (Reg.) Risipă, cheltuială inutilă. — Lat. **praeda.**

PRAF, (**2, 3**) *prafuri,* s.n. **1.** Material format din particule solide foarte fine, provenite din fărâmițarea naturală a scoarței terestre, a unor corpuri solide, din unele procese biologice ale vietuitoarelor etc.; pulbere, colb. G Exp. *A face* (pe cineva sau ceva) *praf* = **a)** a sfărâma în bucăți; a distruge; **b)** (cu privire la bunuri materiale) a irosi, a cheltui fără rost; **c)** (fam.) a învinge pe cineva într-o discuție în contradictoriu, a-i anula argumentele; a impresiona profund (prin cele ce spune sau face); a epata. *A (se) face praf și pulbere* sau *a (se) preface în praf* = a (se) distruge complet, a nu mai rămâne nimic. *A se alege praful* sau *nu se alege nici praful, a nu rămâne nici praf* = a fi complet distrus, nimicit; a fi ucis. *A arunca (cu) praf în ochii cuiva* = a încerca să înșele pe cineva, dându-i iluzia că lucrurile sunt altfel decât sunt în realitate, a induce în eroare. *A se face praf pentru cineva* = a-i purta cuiva o mare grijă, a face tot posibilul pentru cineva. *Praful de pe tobă* = nimic. **2.** (De obicei urmat de determinări) Nume dat diferitelor materiale solide reduse la starea de particule foarte fine și care sunt folosite în diferite scopuri. G *Praf de pușcă* = pulbere formată dintr-un amestec de azotat de potasiu, sulf și cărbune de lemn, folosită ca explozibil. *Praf de spumă* = preparat care produce în contact cu apa o spumă și care se folosește pentru stingerea incendiilor. *Praf de copt* = preparat care se utilizează în patiserie pentru a face să crească aluaturile, prin dioxidul de carbon pe care îl degajează. *Lapte praf* = lapte sub formă de pulbere, obținut prin eliminarea apei din componența lui. *Praf de bronz* = pulbere care se amestecă cu ulei sau cu lac și formează vopsele care imită metalul. *Praf de mătase* = substanță cu aspect lucios, preparată din mică[1] pisată, folosită la zugrăveli. *Praf hidrofob* = material pulverulent, neinflamabil și imputrescibil, obținut din cenușa de la termocentrale cu adaosuri de păcură, folosit pentru hidroizolări. **3.** Spec. Substanță toxică sau medicamentoasă în formă de pulbere; (pop.) doză dintr-un astfel de medicament. G (Arg.) *Praf alb* = cocaină. **4.** (Pop.) Polen. [Var.: (înv. și reg.) **prav** s.n.] — Din sl. **prachŭ.**

PRÁFTORIȚĂ, *praftorițe,* s.f. (Pop.) Pămătuf din păr, din zdrențe, din fâșii de rafie etc., fixat într-o coadă lungă, folosit pentru a scoate spuza din cuptorul de pâine, în fierărie, pentru a stropi cărbunii încinși etc.; praftură. G Expr. (Fam.) *A(-i) da cu praftorița* = **a)** a vorbi mult, a trăncăni; **b)** a supăra pe cineva prin aluzii jignitoare. — **Praftură** + suf. *-iță.*

PRÁFTURĂ, *prafturi,* s.f. (Pop.) Praftoriță. G Expr. *A face* (pe cineva) *praftură* sau *a-i face* (cuiva) *o praftură* = a face (pe cineva) de râs; a certa, a ocărî. [Var.: **pleáftură** s.f.] — Et. nec.

PRAG, *praguri,* s.f. **1.** Partea de jos, orizontală, a unui toc de ușă sau a unei porți, puțin mai ridicată de la pământ, peste care se trece la intrare și ieșire. G Expr. *A călca* (sau *a trece, a păși) pragul (casei)* = **a)** a ieși din casă; **b)** a intra în casa cuiva, a vizita pe cineva. *A se pune prag* = a se așeza în calea cuiva; a se împotrivi, a se opune acțiunilor cuiva. *A pune piciorul în prag* = a se opune cu dârzenie la ceva, a avea o atitudine intransigentă, a soma pe cineva să facă ceva. F Mică ridicătură special amenajată pe terenul de sport, pentru a marca limita de la care se efectuează săriturile atletice. F Partea de sus, orizontală, a tocului ușii. G Expr. *A da* (sau *a se lovi, a se izbi) cu capul de pragul de sus* = a se convinge de unele adevăruri în urma unei triste experiențe. F Fig. Treaptă socială, rang. **2.** Ușă, poartă; *p. ext.* casă, locuință; cămin, familie. G Expr. *Din prag în prag* = din casă în casă. *A bate pragurile* = a umbla pe la multe case, a hoinări, a colinda. F Porțiune de teren din fața ușii de la ieșirea din-tr-o casă. F (Rar) Temelie. **3.** Fig. Început al unei situații noi, limită care desparte două situații, perioade etc. diferite. *În pragul verii.* **4.** Ridicătură naturală a fundului albiei unei ape curgătoare; banc de depuneri format din materialele transportate de apă; treaptă mai înaltă pe fundul unui bazin oceanic sau marin. F Ridicătură de teren în formă de prag (**1**); treaptă de stâncă greu de trecut. F Perete de piatră, stâncă peste care trece o apă, formând o cascadă. **5.** Proeminență în formă de treaptă pe suprafața unei piese de lemn, care intră într-o scobitură făcută în altă piesă îmbinată cu aceasta, pentru a împiedica deplasarea celor două piese una față de alta. F P. gener. Proeminență în formă de treaptă executată sau formată (în urma uzurii) pe suprafața unei piese. **6.** (Fiz.) Valoarea maximă sau minimă a unei mărimi caracteristice unui fenomen dat, deasupra sau dedesubtul căreia fenomenul nu se mai poate petrece. F (Med.) Valoare minimă a unui factor necesară pentru a determina apariția unui fenomen fiziologic sau patologic. G *Prag de excitabilitate* = intensitatea minimă a unui excitant capabilă să provoace o stare de excitație într-o celulă sau într-un complex de celule nervoase. *Prag senzorial absolut* = minimul de intensitate al unui stimul la care este posibilă percepția sa. **7.** Bucățică de lemn (de abanos) sau de os de elefant care se fizează perpendicular pe capătul superior al corpului unor instrumente muzicale și pe care se sprijină coardele. — Din sl. **pragŭ.**

PRAGHÉZ, -Ă, *praghezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Praga. **2.** Adj. Care se referă la Praga sau la praghezi (**1**), care aparține orașului Praga ori praghezilor. — **Praga** (n. pr.) + suf. *-ez.*

PRAGMÁTIC, -Ă, *pragmatici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține pragmatismului, referitor la pragmatism, bazat pe pragmatism; care ia în considerație eficacitatea, utilitatea practică. F Care judecă exclusiv în funcție de utilitatea practică (reală sau aparentă). **2.** Adj. (În sintagmele) *Istorie pragmatică* = prezentare istorică limitată la fapte, la evenimente. *Sancțiune pragmatică* = (în unele țări) decret de stat privitor la o importantă problemă laică sau bisericească. **3.** S.f. Parte a semioticii care studiază scopurile, efectele și implicațiile utilizării construcțiilor lingvistice de către vorbitori. — Din fr. **pragmatique.**

PRAGMATÍSM s.n. Tradiție filosofică centrată pe problema semnificației adevărului. F P. gener. Atitudine a celui care se adaptează la orice situație, care ia în considerație (numai) eficacitatea, utilitatea practică. — Din fr. **pragmatisme.**

PRAGMATÍST, -Ă, *pragmatiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține pragmatismului, privitor la pragmatism. **2.** S.m. și f. Adept al pragmatismului. — Din fr. **pragmatiste.**

PRAHOVEÁN, -Ă, *prahoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Prahova. **2.** Adj. Care aparține județului Prahova sau prahovenilor (**1**), referitor la județul Prahova ori la prahoveni. — **Prahova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PRAHOVEÁNCĂ, *prahovence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din județul Prahova. **2.** (Art.) Numele mai multor dansuri populare românești. — **Prahovean** + suf. *-că.*

PRAIRIÁL s.m. (Livr.) A noua lună în calendarul republican francez (20 mai — 18 iunie). [Pr.: *pre-ri-al*] — Din fr. **prairial.**

PRAJ s.m. v. **praz.**

PRALÍNĂ, *praline,* s.f. Bomboană cu învelișul de ciocolată sau de zahăr și cu miezul de migdală sau de nucă. — Din fr. **praline.**

PRAMÁTIE, *pramatii,* s.f. Persoană fără caracter, cu purtări rele, imorală; escroc, canalie, pușlama, stricat, destrăbălat. — Din ngr. **pra(gh)matía.**

PRANDIÁL, -Ă, *prandiali, -e,* adj. (Rar) Referitor la masa de prânz. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **prandial.**

PRÁPOR s.m. v. **prapur.**

PRAPÓRCIC s.m. v. **praporgic.**

PRAPÓRGIC, *praporgici,* s.m. (Înv.) Sublocotenent în vechea armată rusă. [Var.: **prapórcic** s.m.] — Din rus. **praporşcik.**

PRÁPUR, *prapuri,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Steag ostăşesc prins de obicei în vârful unei lănci; flamură; *p. ext.* materialul steagului descris mai sus. **2.** Steag bisericesc purtat la procesiuni sau la alte solemnităţi religioase. **3.** (Pop.) Membrană care învelește diferite organe interne ale corpului, în special stomacul şi intestinele; peritoneu. [Var.: **prápor** s.m.] — Din sl. **praporŭ.**

PRASEODÍM s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. [Pr.: *-se-o-*] — Din fr. **praséodyme.**

PRASTÓL s.n. v. **pristol.**

PRÁŞĂ, *praşe,* s.f. (Pop.) Prăşit[1]. — Din **prăşi** (derivat regresiv).

PRAŞCÁU, *praşcăi,* s.m. (Pop.) Băieţandru ştrengar şi haimana. F Om de nimic, ticălos; om imoral. — Et. nec.

PRÁŞILĂ, *praşile,* s.f. Prăşit[1]. [Var.: **prăşílă** s.f.] — Et. nec.

PRÁŞTIE, *praştii,* s.f. **1.** Veche armă de luptă formată dintr-o bucată de piele legată cu două sfori, cu care se aruncau pietre asupra duşmanului; (azi) jucărie făcută dintr-una sau două fâşii de elastic la capătul cărora se leagă o bucată de piele, de cârpă etc. în care se pune o pietricică spre a fi aruncată. G Loc adj. *Ca din praştie* = repede, cu viteză; în mod violent. **2.** Aruncătură cu praştia (**1**); distanţa pe care o străbate o piatră azvârlită cu praştia. G Expr. *Ca de o praştie* sau *cât dai* (sau *ajungi) cu praştia* = la o distanţă relativ mică. **3.** Frânghie, funie care se leagă de leucă ori de capătul osiei unei căruţe şi de care se prinde un cal lăturaş. G *Cal de praştie* = cal lăturaş. G Expr. (Reg.) *A-şi lua hamul şi praştia* = a-şi căuta de lucru; a se apuca cu hotărâre de treabă; a-şi găsi un rost. F Frânghie sau căpăstru de care se ţine un cal pentru a-l dresa. G Expr. *A da un cal la praştie* = a dresa un cal, ţinându-l de o frânghie şi făcându-l să alerge în cerc. — Din sl. **prašta.**

PRAV s.n. v. **praf.**

PRÁVILĂ, *pravile,* s.f. **1.** Lege (sau cod de legi), dispoziţie, regulament, hotărâre (cu caracter civil sau bisericesc). G Loc. adv. *După pravilă* = conform legii, legal; just, drept. *Peste pravilă* = (pe) nedrept, ilegal. G Expr. *A pune* (sau *a rândui) pravilă* = a stabili o regulă. F Lege naturală, lege a firii; *p. ext.* destin. F Carte care conţine astfel de legi. G *Pravilă împărătească* = corp de legi şi de dispoziţii juridice întocmit iniţial pe vremea împăratului Iustinian. **2.** Normă după care se produce sau se alcătuieşte ceva; regulă. **3.** Regulă de comportare. F Obicei, tradiţie, datină. [Pl. şi: *pravili*] — Din sl. **pravilo.**

PRAVILICÉŞTE adv. (Înv.) Conform pravilelor; legal; legitim. — **Pravilă** + suf. *-icește.*

PRAVÍLNIC, -Ă, *pravilnici, -ce,* adj. (Înv.) Aflat în conformitate cu pravila, prevăzut de pravilă; legal, pravilnicesc. — Din sl. **pravilĭnik.**

PRAVILNICÉSC, -EÁSCĂ, *pravilniceşti,* adj. (Înv.) Pravilnic. — **Pravilnic** + suf. *-esc.*

PRAVOSLAVÍE s.f. (Înv. şi pop.) Religie creştină ortodoxă; ortodoxie. — Din sl. **pravoslavije.**

PRAVOSLÁVNIC, -Ă, *pravoslavnici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Înv. şi pop.) **1.** Adj. Care aparţine religiei ortodoxe, privitor la această confesiune; ortodox. G *Biserică pravoslavnică* = Biserica creştină răsăriteană, Biserica ortodoxă. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care aderă la credinţa ortodoxă; *p. gener.* (om) credincios, smerit. — Din sl. **pravoslavĭnŭ.**

PRAVOSLAVNICÍE s.f. (Înv. şi pop.) Religia creştină ortodoxă; ortodoxie. — **Pravoslavnic** + suf. *-ie.*

PRÁXĂ s.f. v. **praxis.**

PRAXEOLOGÍE s.f. v. **praxiologie.**

PRÁXIE, *praxii,* s.f. (Med.) Adaptare a mişcărilor motorii ale omului în vederea unui scop. — Din fr. **praxie.**

PRAXIOLOGÍE s.f. Ramură a ştiinţei care studiază structura generală a acţiunilor umane şi a condiţiilor eficacităţii acestora. [Pr.: *-xi-o-*. — Var.: **praxeologíe** s.f.] — Din **praxis.**

PRÁXIS s.n. **1.** Pricepere dobândită printr-o practică îndelungată; experienţă, rutină. **2.** Act, document. **3.** Obicei, datină. [Var.: **práxă** s.f.] — Din ngr. **práxis.**

PRÁXIU, *praxiuri,* s.n. Carte bisericească care cuprinde faptele şi scrierile apostolilor; apostol. — Din ngr. **práxeon.**

PRAZ, (reg.) *praji,* s.m. Plantă erbacee legumicolă din familia liliaceelor, înrudită cu ceapa, cu tulpina cilindrică, groasă şi înaltă, cu frunzele lanceolate şi cu bulb cărnos *(Allium porrum).* G Expr. (Fam.) *A mânca praz* = a spune minciuni. *Adio şi-un praz verde,* se spune pentru a exprima indiferenţa totală a cuiva faţă de cineva sau ceva. F Mâncare pregătită din tulpina plantei descrise mai sus. [Var.: (reg.) **praj** s.m.] — Din bg. **praz.**

PRÁZNIC, *praznice,* s.n. **1.** Masă mare sau ospăţ în amintirea unui mort sau la hramul unei biserici; pomană, comândare. F Petrecere mare; chef, ospăţ, zaiafet. **2.** Sărbătoare bisericească; *p. ext.* zi în care nu se lucrează. F (Înv.) Aniversare a zilei de naştere a cuiva; patron. — Din sl. **prazdĭnikŭ.**

PRĂBUŞÉALĂ, *prăbuşeli,* s.f. Prăbuşire. — **Prăbuşi** + suf. *-eală.*

PRĂBUŞÍ, *prăbuşesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. **1.** A cădea sau a face să cadă brusc şi cu zgomot (de la înălţime); a (se) prăvăli, a (se) nărui; a (se) surpa, a (se) dărâma. F Refl. Fig. A avea o cădere psihică sau socială; a decădea. F Refl. (Despre ape) A cădea de la înălţime, a curge repede pe un loc abrupt. **2.** Fig. A lua sau a face să ia sfârşit, să dispară (brusc). — Din sb. **probušiti.**

PRĂBUŞÍRE, *prăbuşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) prăbuşi* şi rezultatul ei; prăbuşeală. F Fig. Deznădejde, deprimare; *p. ext.* decădere. — V. **prăbuşi.**

PRĂBUŞÍT, -Ă, *prăbuşiţi, -te,* adj. **1.** Căzut sau culcat (brusc şi cu zgomot) la pământ; năruit; surpat, dărâmat. F Fig. (La pl.; despre ochi) Intrat în orbite. F Fig. Descurajat, deznădăjduit. — V. **prăbuşi.**

PRĂBUŞITÚRĂ, *prăbuşituri,* s.f. Loc unde s-a prăbuşit un teren, o construcţie; surpătură. F Ceea ce s-a prăbuşit; dărâmătură. — **Prăbuşi** + suf. *-tură.*

PRĂDÁ, *prad,* vb. I. Tranz. (Pop.) A jefui, a devasta, a pustii o ţară, un ţinut etc.; a jefui, a fura cuiva bunuri de preţ. F A sărăci, a ruina pe cineva prin acte silnice, prin biruri, amenzi, impozite copleşitoare. — Lat. **praedare.**

PRĂDÁLICĂ, *prădalice,* s.f. (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Dreptul domniei de a lua pe seama sa averea celor morţi fără urmaşi de sex bărbătesc. — Din sl. **prădalica.**

PRĂDÁLNIC, -Ă, *prădalnici, -ce,* adj. (Înv.) **1.** Care are caracter de jaf; care deposedează pentru a se îmbogăţi. **2.** (Despre animale) Care trăieşte din pradă; (despre păsări) răpitor. — **Pradă** + suf. *-alnic.*

PRĂDÁRE, *prădări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a prăda* şi rezultatul ei; jaf, pradă, prădat[1]. — V. **prăda.**

PRĂDÁT[1] s.n. (Pop.) Prădare. — V. **prăda.**

PRĂDÁT[2], -Ă, *prădaţi, -te,* adj. (Pop.) Jefuit, devastat; furat (de bunuri de preţ). — V. **prăda.**

PRĂDĂCIÚNE, *prădăciuni,* s.f. (Înv. şi pop.) Jefuire, prădare; hoţie, furt. F Înşelăciune care duce la ruinarea cuiva. — **Prăda** + suf. *-ăciune.* Cf. lat. p r a e d a t i o, - o n i s.

PRĂDĂTÓR, -OÁRE, *prădători, -oare,* s.m. şi f., s.n., adj. **1.** S.m. şi f. (Rar) Persoană care prădă, care jefuieşte; jefuitor; hoţ. **2.** S.m. şi f. (Reg.) Om risipitor, cheltuitor. **3.** S.n., adj. (Animal carnivor) care îşi urmăreşte şi capturează prada (vie). — **Prăda** + suf. *-ător.*

PRĂDUÍ, *prăduiesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) **1.** A schimba. **2.** A denunţa. **3.** A risipi, a cheltui. — Et. nec.

PRĂFĂRÁIE s.f. Prăfărie. [Pr.: *-ra-ie*] — **Praf** + suf. *-ăraie.*

PRĂFĂRÍE, (**2**) *prăfării,* s.f. **1.** Cantitate mare de praf (**1**); colbărie, prăfăraie. **2.** (Înv.) Loc unde se fabrica sau se depozita praful de puşcă. — **Praf** + suf. *-ărie.*

PRĂFÓS, -OÁSĂ, *prăfoşi, -oase,* adj. Plin de praf (**1**), acoperit cu praf, cu mult praf; prăfuit, prăfuros. F Care se prezintă sub formă de pulbere, ca praful; pulverulent. — **Praf** + suf. *-os.*

PRĂFUÍ, *prăfuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A (se) acoperi cu un strat de praf (**1**), a (se) umple de praf. **2.** A (se) preface în praf, a (se) mărunţi; *p. ext.* a (se) spulbera. G *Maşină de prăfuit* = maşină de lucru destinată împrăştierii unor pulberi insecticide sau fungicide pe culturile de câmp sau forestiere. — **Praf** + suf. *-ui.*

PRĂFUÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) prăfui* şi rezultatul ei. — V. **prăfui.**

PRĂFUÍT, -Ă, *prăfuiţi, -te,* adj. Plin de praf (**1**), acoperit de praf, cu mult praf; prăfos, prăfuros. F Fig. Vechi, perimat, uitat; *p. ext.* răsuflat, banal. F Care a fost transformat în praf, redus la starea de praf, pulbere. — V. **prăfui.**

PRĂFULÉŢ, *prăfuleţe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *praf;* prăfuşor. — **Praf** + suf. *-uleţ.*

PRĂFURÍU, -ÍE, *prăfurii,* adj. (Rar) De culoarea prafului (**1**); cenuşiu. — **Praf** + suf. *-uriu.*

PRĂFURÓS, -OÁSĂ, *prăfuroşi, -oase,* adj. (Rar) Prăfuit. — **Praf** + suf. *-uros.*

PRĂFUŞÓR, *prăfuşoare,* s.n. (Rar) **1.** Prăfuleţ. **2.** Medicament sub formă de pulbere. — **Praf** + suf. *-uşor.*

PRĂGÁR, *prăgare,* s.n. (Reg.) Fiecare dintre grinzile care se aşază de-a curmezişul pe temelia unei case şi prin care se delimitează încăperile. — **Prag** + suf. *-ar.*

PRĂGUŞÓR, *prăguşoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *prag.* **2.** Mic suport pe care se aşază tacâmurile la masă. — **Prag** + suf. *-uşor.*

PRĂJEÁLĂ, *prăjeli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) prăji.* **2.** Făină (cu ceapă) prăjită în grăsime, folosită la pregătirea unor mâncăruri; rântaş; *p. gener.* aliment prăjit în grăsime. — **Prăji** + suf. *-eală.*

PRĂJÍ, *prăjesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A supune un aliment acţiunii focului (de obicei în grăsime încinsă) pentru a-l face comestibil sau pentru a-l prelucra.

F Tranz. şi refl. A (se) distruge sau a (se) degrada prin foc, a (se) arde. F Tranz. şi refl. Fig. A (se) chinui, a (se) frământa. **2.** Refl. (Fam.; despre oameni) A se expune la căldura soarelui sau a focului (pentru a se încălzi, a se bronza etc.). G Expr. (Tranz.; fam.) *A-şi prăji burta la soare* = a nu face nimic, a lenevi. **3.** Tranz. A încălzi minereurile în cuptoare speciale, la o temperatură inferioară temperaturii de topire, pentru a le usca şi a le purifica sau pentru a le face mai uşor de tratat prin operaţii metalurgice ulterioare. — Din sl. **prăziti.**

PRĂJÍNĂ, *prăjini,* s.f. **1.** Bucată de lemn lungă şi subţire, de obicei folosită pentru a fixa sau a susţine ceva. G Expr. *A nu-i (mai) ajunge (nici) cu prăjina la nas,* se spune despre un om încrezut, înfumurat. *A paşte* (pe cineva) *cu prăjina* = a urmări (pe cineva) pentru a-i face rău. *A lua* (pe cineva) *cu prăjina* = a alunga (pe cineva). F Epitet depreciativ pentru o persoană foarte înaltă (şi slabă). **2.** Tijă lungă (de metal) cu diverse utilizări (tehnice). **3.** Bară de lemn, de bambus, de fibre sintetice, de metal, folosită în atletism cu ajutorul căreia sportivii execută sărituri în înălţime; probă atletică practicată cu acest instrument. **4.** Veche unitate de măsură pentru lungimi, echivalentă cu circa 5–7 metri; veche unitate de măsură pentru suprafeţe, egală cu circa 180–210 metri pătraţi. F (Concr.) Instrument cu care se făcea în trecut măsurătoarea acestor lungimi şi suprafeţe. — Et. nec.

PRĂJÍRE, *prăjiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) prăji* şi rezultatul ei. — V. **prăji.**

PRĂJÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) prăji.* — V. **prăji.**

PRĂJÍT[2]**, -Ă,** *prăjiţi, -te,* adj. **1.** (Despre alimente) Supus acţiunii focului (în grăsime încinsă) pentru a fi mâncat. G Expr. (Glumeţ) *Răbdări prăjite* = niciun fel de hrană, nimic. F Ars (din cauza expunerii prea îndelungate la foc). **2.** (Rar; despre vegetaţie) Uscat, îngălbenit, pârjolit. — V. **prăji.**

PRĂJITÓR, -OÁRE, *prăjitori, -oare*, s.m., s.f, s.n. **1.** S.m. şi f. Muncitor calificat care lucrează în fabrici la cuptoarele unde se prăjesc minereurile. **2.** S.f. Încăpere, secţie, instalaţie într-o fabrică, unde se execută operaţiile de prăjire a minereurilor. **3.** S.n. Aparat folosit în gospodării pentru a prăji pâine sau boabe de cafea. — **Prăji** + suf. *-tor.*

PRĂJITÚRĂ, *prăjituri,* s.f. Produs de patiserie preparat din făină, zahăr, grăsimi, ouă şi ingrediente, care se consumă, de obicei, ca desert. — **Prăji** + suf. *-tură.*

PRĂJITURÍCĂ, *prăjiturele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *prăjitură.* — **Prăjitură** + suf. *-ică.*

PRĂPÁSTIE, *prăpăstii,* s.f. Povârniş înalt şi abrupt, situat de obicei într-o regiune muntoasă; hău, abis, genune. G Expr. *A duce* (sau *a împinge, a băga* pe cineva) *în prăpastie* = a cauza (cuiva) mari neajunsuri; a duce la pierzanie, la pieire, a distruge. *A fi* (sau *a se afla) pe* (sau *la) marginea prăpastiei* = a se afla într-o situaţie extrem de critică. *A spune* (sau *a vorbi) prăpăstii* = **a)** a spune lucruri care înspăimântă; **b)** a spune lucruri lipsite de raţiune, prostii, bazaconii. F Fig. Nenorocire, dezastru; primejdie mare. F (Înv. şi pop.) Noian de ape; adâncul apelor. [Pl. şi: *prăpastii*] — Din sl. **propastĭ.**

PRĂPĂD, *prăpăduri,* s.n. **1.** Dezlănţuire de forţe, provocată de fiinţe sau de elementele naturii, care provoacă mari distrugeri de bunuri sau de vieţi omeneşti; urgie, ruină, dezastru. G Expr. *Prăpădul pământului* (sau *Domnului, lui Dumnezeu),* se spune despre o nenorocire îngrozitoare, despre ceva insuportabil, copleşitor. **2.** Cantitate foarte mare, enormă; mulţime imensă; puhoi. — Din **prăpădi** (derivat regresiv).

PRĂPĂDÉNIE s.f. (Pop.) Stricăciune, pagubă, distrugere (foarte mare). G Loc. adv. *De prăpădenie* sau *de prăpădenia pământului* = foarte mult, foarte puternic; îngrozitor. G Expr. *Prăpădenia pământului* (sau *lui Dumnezeu),* se spune despre o nenorocire îngrozitoare, despre ceva insuportabil, copleşitor. F Situaţie, împrejurare care poate provoca (mari) stricăciuni, pagube, distrugeri. F Cauză care distruge, nimiceşte. — **Prăpădi** + suf. *-enie.*

PRĂPĂDÍ, *prăpădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) distruge, a (se) nimici, a (se) face praf; a (se) nărui, a (se) ruina, a (se) strica. F Tranz. A duce la pierzanie; a nenoroci. **2.** Tranz. A ucide, a omorî, a răpune. F Refl. A-şi pierde viaţa, a muri, a pieri. G Expr. *A se prăpădi de râs* (sau *de plâns, de ruşine* etc.) = a râde (sau a plânge etc.) foarte tare. *A se prăpădi după cineva* (sau *ceva*) = a iubi, a-i plăcea cineva (sau ceva) foarte mult. *A se prăpădi de dorul…* = a dori foarte mult… (Tranz.) *A prăpădi* (pe cineva) *din ochi* = a iubi (pe cineva) nespus de mult. *A se prăpădi cu firea* = a-şi da foarte mare osteneală; a-şi face foarte multe griji, a se consuma, a pune la inimă. **3.** Tranz. (Pop.) A pierde un bun; a risipi, a irosi. **4.** Tranz. (Pop.) A nu mai recunoaşte, a nu mai găsi; a rătăci. *A prăpădit drumul.* F A nu mai vedea, a pierde din ochi. F Refl. A se face nevăzut; a dispărea. — Din bg. **propadam.**

PRĂPĂDÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) prăpădi* şi rezultatul ei. — V. **prăpădi.**

PRĂPĂDÍT, -Ă, *prăpădiţi, -te,* adj. (Despre obiecte, clădiri, bunuri etc.) Care se află într-o stare mizerabilă, care este stricat, deteriorat, dărâmat, sărăcăcios; (despre fiinţe) cu forţele fizice (sau morale) epuizate; vlăguit, extenuat, sfârşit. F (Substantivat) Om sărac, sărman; om nenorocit, amărât; *p. ext.* om chinuit, nefericit, obidit. — V. **prăpădi.**

PRĂPĂDITÓR, -OÁRE, *prăpăditori, -oare,* adj. (Rar) Care prăpădeşte; nimicitor, distrugător; ucigător. — **Prăpădi** + suf. *-tor.*

PRĂPĂSTÉNIE, *prăpăstenii,* s.f. (Pop.) **1.** Prăpăd, nenorocire, dezastru. **2.** Fiinţă uriaşă, înspăimântătoare. — **Prăpastie** + suf. *-enie.*

PRĂPĂSTIÓS, -OÁSĂ, *prăpăstioşi, -oase,* adj. **1.** (Despre terenuri) Cu prăpăstii, cu pante abrupte. F Fig. Adânc, de netrecut, de neînvins. **2.** Fig. Năprasnic, vijelios, vertiginos. F Înspăimântător, groaznic. **3.** Fig. De necrezut, de neînchipuit; ciudat, bizar, năstruşnic. F Bazat pe închipuire; plăsmuit; mincinos. **4.** Fig. (Despre oameni) Care vede lucrurile numai în rău, care are numai gânduri negre; pesimist. [Pr.: *-ti-os*] — **Prăpastie** + suf. *-os.*

PRĂSÉA s.f. v. **plăsea.**

PRĂSÍ, *prăsesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre animale) A face pui; a se reproduce, a se înmulţi. F Tranz. A creşte animale, a face să se înmulţească. F Tranz. Fig. (Fam.) A aduna, a economisi bani, a-şi spori banii adunaţi. **2.** Tranz. A semăna, a îngriji şi a răspândi cultura unei plante; a îngriji plantele ca să crească şi să se înmulţească. F Refl. (Despre plante) A se înmulţi, a se extinde (spontan sau prin cultivare) pe un anumit teritoriu. — Din bg. **prasja se,** sb. **prasiti se.**

PRĂSÍLĂ, *prăsile,* s.f. **1.** Reproducţie (dirijată) între animale domestice (de rasă). **2.** Animal tânăr, pui de animal domestic rezultat în urma prăsilei (**1**); *p. ext.* animal domestic de rasă bun pentru reproducere. F Descendenţii, produşii unui animal de rasă; *p. ext.* animal din rasă ameliorată. **3.** (Rar) Rasă, neam, soi. [Pl. şi: *prăsili*] — **Prăsi** + suf. *-ilă.*

PRĂSÍRE, *prăsiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) prăsi* şi rezultatul ei; prăsit[1]. — V. **prăsi.**

PRĂSÍT[1] s.n. Prăsire. — V. **prăsi.**

PRĂSÍT[2]**, -Ă,** *prăsiţi, -te,* adj. (Despre animale) Reprodus, înmulţit. — V. **prăsi.**

PRĂSITÓR, -OÁRE, *prăsitori, -oare,* adj. (Despre animale) Care se prăseşte (cu uşurinţă), folosit pentru prăsire. — **Prăsi** + suf. *-tor.*

PRĂŞÍ, *prăşesc,* vb. IV. Tranz. A lucra cu sapa sau cu prăşitoarea spaţiul de sol dintre rândurile distanţate ale unor plante de cultură, pentru a distruge buruienile, a afâna pământul etc. — Din bg. **praša,** sb. **prašiti.**

PRĂŞÍLĂ s.f. v. **praşilă.**

PRĂŞÍRE, *prăşiri,* s.f. Acţiunea de *a prăşi* şi rezultatul ei; prăşit[1]. — V. **prăşi.**

PRĂŞÍT[1]**,** *prăşituri,* s.n. Faptul de *a prăşi;* praşilă, prăşitură, praşă, prăşire. — V. **prăşi.**

PRĂŞÍT[2]**, -Ă,** *prăşiţi, -te,* adj. (Despre terenuri cultivate sau plante de cultură) Care este săpat şi curăţat de buruieni, afânat etc. — V. **prăşi.**

PRĂŞITÓR, -OÁRE, *prăşitori, -oare,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj., s.f. (Unealtă sau maşină agricolă) cu care se prăşeşte. **2.** Adj. (Despre plante) Cultivat în rânduri distanţate, care permit prăşitul[1]. **3.** S.m. şi f. Persoană care prăşeşte; muncitor angajat la prăşit[1]. — **Prăşi** + suf. *-tor.*

PRĂŞITÚRĂ, *prăşituri,* s.f. (Pop.) **1.** Prăşit[1]. **2.** Ogor prăşit[2]. **3.** (Cu sens colectiv) Buruienile şi gunoiul adunate de pe un teren care a fost prăşit. — **Prăşi** + suf. *-tură.*

PRĂŞTIÁŞ, *prăştiaşi,* s.m. **1.** (Înv. şi pop.) Persoană care aruncă cu praştia (**1**). **2.** (Reg.) Cal lăturaş. [Pr.: *-ti-aş*] — **Praştie** + suf. *-aş.*

PRĂŞTÍNĂ[1]**,** (**2**) *prăştini,* s.f. (Reg.) **1.** Rachiu de tescovină sau de drojdie; boştină. **2.** Fel, porţie de prăştină (**1**). — Din bg. **praština.**

PRĂŞTÍNĂ[2]**,** *prăştini,* s.f. Prăjină care se înfige în vârful clăii de fân, pentru a o fixa. F Prăjină care se pune pe stuful sau pe paiele de pe acoperişul unei case ţărăneşti, pentru a le fixa. — Et. nec.

PRĂVÁL, *prăvaluri,* s.n. **1.** Depresiune naturală (puţin adâncă) care face legătura între bălţi sau între acestea şi râuri; *spec.* gârlă din regiunea inundabilă a Dunării. **2.** (Reg.) Porţiune pe cursul unui râu, al unui pârâu etc., unde apa curge foarte repede (formând o cascadă mică). **3.** (Reg.) Povârniş, pantă (**1**), coastă. [Pl. şi: *prăvale.* — Var.: **privál** s.n.] — Cf. bg. p r e v a l, rom. p r ă v ă l i.

PRĂVĂLÁTIC, -Ă, *prăvălatici, -ce,* adj. **1.** (Pop.) Povârnit, abrupt, accidentat, pieziş. **2.** (Rar) Care se răstoarnă, care se rostogoleşte, care vine la vale. — **Prăvăli** + suf. *-atic.*

PRĂVĂLÍ, *prăvălesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) înclina, a (se) apleca într-o parte; a (se) răsturna, a (se) rostogoli; a cădea sau a face să cadă, a (se) arunca în adâncime, a (se) prăbuşi, a (se) trânti. F Refl. A fugi în goana mare, a se năpusti la vale; a se repezi spre ceva, a tăbărî, a da buzna. F Refl. (Despre ape) A curge cu repeziciune, căzând de la înălţime; a se revărsa, a se întinde. F Refl. Fig. A se întinde, a se răspândi, a se împrăştia. F Tranz. A arunca; a azvârli. **2.** Refl. (Despre vânt, furtună, ploaie etc.) A se dezlănţui cu putere, a se porni cu violenţă. **3.** Tranz. şi refl. A (se) surpa, a (se) nărui, a (se) dărâma, a (se) prăbuşi. — Din bg. **provalja,** sb. **provaliti.**

PRĂVĂLIÁȘ, *prăvăliași,* s.m. (Rar) Negustor care are o prăvălie; angajat care lucrează într-o prăvălie. [Pr.: *-li-aș*] — **Prăvălie** + suf. *-aș.*

PRĂVĂLÍE, *prăvălii,* s.f. Local în care se vând diferite mărfuri; magazin. G (Ieșit din uz) *Băiat de prăvălie* = tânăr care învăța negustoria servind într-un magazin. — Et. nec.

PRĂVĂLIOÁRĂ, *prăvălioare,* s.f. Diminutiv al lui *prăvălie;* prăvăliuță. [Pr.: *-li-oa-*] — **Prăvălie** + suf. *-ioară.*

PRĂVĂLÍRE, *prăvăliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prăvăli* și rezultatul ei. — V. **prăvăli.**

PRĂVĂLÍȘ, *prăvălișuri,* s.n. (Pop.) Coastă abruptă (de deal sau de munte); povârniș. — **Prăvăli** + suf. *-iș.*

PRĂVĂLÍT, -Ă, *prăvăliți, -te,* adj. Înclinat, răsturnat, rostogolit, prăbușit (peste ceva). F Surpat, năruit, dărâmat. — V. **prăvăli.**

PRĂVĂLIÚȚĂ, *prăvăliuțe,* s.f. Prăvălioară. [Pr.: *-li-u-*] — **Prăvălie** + suf. *-uță.*

PRĂZNUÍ, *prăznuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Înv. și pop.) A celebra o sărbătoare religioasă; *p. gener.* a serba, a sărbători, a ține o sărbătoare. **2.** Intranz. A petrece, a se ospăta; a benchetui, a chefui. — Din sl. **prazdinovati.**

PRĂZNUÍRE, *prăznuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a prăznui* și rezultatul ei. — V. **prăznui.**

PRĂZULÍU, -ÍE, *prăzulii,* adj. (Pop.) Care are culoarea prazului; verde-deschis. — **Praz** + suf. *-uliu.*

PRÂNZ, *prânzuri,* s.n. Masă principală care se ia la amiază; dejun; timpul când se ia această masă; (concr.) ceea ce se mănâncă la această masă, mâncare pregătită în acest scop. G (Pop.) *Prânzul (cel) mic* = prima masă pe care o iau țăranii în cursul dimineții, vara, când muncesc la câmp; timpul zilei când se ia această masă. *Prânzul (cel) mare* = a doua masă pe care o iau țăranii, masa de la amiază; timpul zilei când se ia această masă. G Loc. adv. *Înainte de prânz* = în prima parte a zilei, înainte de amiază, înainte de masa principală. *După-prânz* = în a doua parte a zilei, după-masă, după-amiază. — Lat. **prandium.**

PRÂNZÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a prânzi;* (concr.) masă, mâncare (de la prânz); prânz. — V. **prânzi.**

PRÂNZÍ, *prânzesc,* vb. IV. Intranz. A lua masa de prânz, a mânca de amiază; a dejuna. — Din **prânz.**

PRÂNZIȘÓR, *prânzișoare,* s.n. (Înv. și pop.) **1.** Prânzul (cel) mic; prânzuleț, prânzuț. **2.** Loc de pe bolta cerească în care se află soarele la prânzișor (**1**). — **Prânz** + suf. *-ișor.*

PRÂNZÍT s.n. Faptul de *a prânzi.* — V. **prânzi.**

PRÂNZITÓR, *prânzitoare,* s.n. (Înv. și reg.) Sufragerie. — **Prânzi** + suf. *-tor.*

PRÂNZULÉȚ, *prânzulețe,* s.n. (Pop.) Prânzișor. — **Prânz** + suf. *-uleț.*

PRÂNZÚȚ, *prânzuțuri,* s.n. (Pop.) Prânzișor. — **Prânz** + suf. *-uț.*

PRÁSLEA, *prâslea,* s.m. și f. Fratele cel mai mic (sau sora cea mică) dintr-o familie, mezinul; *p. gener.* copil mic; prichindel. — Din sl. **prŭstŭ,** bg. **prăst.**

PRÂSNÉL, *prâsnele,* s.n. **1.** Jucărie mică făcută din lemn, din os, din metal, cu un vârf ascuțit și care se rotește pe o suprafață plană; titirez, sfârlează. G Expr. *(Sprinten* sau *iute) ca prâsnelul* (sau *ca un prâsnel)* = foarte iute, sprinten, ager. F Fig. Copil mic (sau om mic de statură) și foarte vioi. **2.** Capătul (conic) inferior al fusului de tors, care face ca fusul să se învârtească mai ușor. **3.** Partea inferioară a fusului morii, fixată într-una din pietrele acesteia. [Var.: **prisnél** s.n.] — **Pristen** (reg. „prâsnel” < bg.) + suf. *-el.*

PRE[1]- Element de compunere însemnând „înainte”, „anterior”, care servește la formarea unor substantive, a unor verbe, a unor adverbe și a unor adjective. — Din fr. **pré-.**

PRE[2] prep. v. **pe.**

PREA adv. **1.** Mai mult decât (este necesar), din cale afară de…, peste măsură, extrem de…, foarte (mult). G Expr. *Nu* (sau *nici) prea* = nu chiar, nu tocmai, nu foarte; potrivit. *A fi prea din cale-afară* (sau *prea de tot)* = a depăși orice limită admisă. *A nu ști prea multe* = a fi supărăcios, irascibil, a reacționa impulsiv; a nu ști de glumă. (Fam.) *Asta e prea-prea* = asta întrece măsura. *Mult prea…* = excesiv, exagerat. *Nici prea-prea, nici foarte-foarte* = așa și așa, nici bine, nici rău; potrivit; mediocru. G (Ajută la formarea superlativului absolut) *Nu e nici prea mult, nici prea puțin.* **2.** Element de compunere care înseamnă „foarte”, „peste măsură” și care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din sl. **prě.**

PREABATÁJ, *preabataje,* s.n. Galerie subterană într-o mină, executată în vederea începerii abatajului. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **abataj.**

PREABÚN, -Ă, *preabuni, -e,* adj. (Înv.) Foarte bun, deosebit de bun. F (Substantivat, m. art.; cu valoare de nume propriu) Dumnezeu. — **Prea** + **bun.**

PREACINSTÍT, -Ă, *preacinstiți, -te,* adj. Foarte cinstit, vrednic de cinste, de veneрație; onorabil, respectabil. F (Substantivat, f. art.; cu valoare de nume propriu) Maica Domnului, Fecioara Maria. — **Prea** + **cinstit.**

PREACURÁT, -Ă, *preacurați, -te,* adj. Curat (din punct de vedere moral), neprihănit, imaculat. F (Substantivat, f. art.) Maica Domnului, Fecioara Maria. — **Prea** + **curat.**

PREACUVIÓS, -OÁSĂ, *preacuvioși, -oase,* adj. (În titulatura dată unor clerici; adesea substantivat) Foarte cuvios, extrem de cucernic. [Pr.: *-vi-os*] — **Prea** + **cuvios.**

PREACUVIOȘÍE, *preacuvioșii,* s.f. (Urmat de un adj. pos.) Termen de referență pentru clerici. *Preacuvioșia Sa. Preacuvioșiile Voastre.* [Pr.: *-vi-o-*] — **Prea** + **cuvioșie.**

PREADERÁRE s.f. Perioadă anterioară aderării. [Pr.: *pre-a-*] — Cf. engl. preadheration.

PREADOLESCÉNT, -Ă, *preadolescenți, -te,* s.m. și f., adj. (Copil) care nu a ajuns încă în perioada adolescenței. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **adolescent.**

PREADOLESCÉNȚĂ s.f. Perioadă din viața unui om situată între pubertate și adolescență. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **adolescență.**

PREAFERICÍT, -Ă, *preafericiți, -te,* adj. (În titulatura dată ierarhilor care dețin grade înalte; adesea substantivat) Foarte fericit; *p. ext.* sfânt. — **Prea** + **fericit.**

PREAFRUMÓS, -OÁSĂ, *preafrumoși, -oase,* adj. (Înv.) Foarte frumos, minunat. — **Prea** + **frumos.**

PREAIUBÍT, -Ă, *preaiubiți, -te,* adj. (Înv. și pop.; adesea substantivat) Foarte iubit, deosebit de drag; scump. — **Prea** + **iubit.**

PREAÎNÁLT, -Ă, *preaînalți, -te,* adj. **1.** (Bis.) Care vine de la Dumnezeu; dumnezeiesc, divin. F (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. **2.** Foarte important; distins, ales, superior. — **Prea** + **înalt.**

PREAÎNĂLȚÁT, -Ă *preaînălțați, -te,* adj. (În titulatura dată domnilor sau prelaților) Preamărit. — **Prea** + **înălțat.**

PREAÎNȚELÉPT, -EÁPTĂ, *preaînțelepți, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Foarte înțelept; învățat. F (Despre cuvinte, acțiuni etc.) Plin de înțelepciune; care denotă multă înțelepciune. — **Prea** + **înțelept.**

PREAÎNVĂȚÁT, -Ă, *preaînvățați, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Foarte instruit, deosebit de cultivat. — **Prea** + **învățat.**

PREÁJM s.n. v. **preajmă.**

PREÁJMĂ s.f. Spațiu care înconjoară pe cineva sau ceva, loc sau regiune din apropierea sau din vecinătatea cuiva; împrejurime, vecinătate. G Loc. adj. *Din (*sau *de prin) preajmă* = **a)** (local) din apropiere, din jurul; **b)** (temporal) din ajun(ul), dintr-un timp apropiat. G Loc. adj. *În* (sau *prin) preajmă* sau (loc. prep.) *în* (sau *prin) preajma…* = **a)** (local) împrejur(ul), primprejur(ul), în apropiere(a)…; **b)** (temporal) în ajun(ul), într-un timp apropiat de… G Loc. prep. *Din* (sau *de prin) preajma* = din apropierea..., de lângă... G Expr. *A umbla în* (sau *prin) preajma cuiva* = a umbla după cineva, a se ține de cineva, a da târcoale cuiva. [Var.: (reg.) **préjmă, príjmă** s.f., **preajm** s.n.] — Cf. sl. prěždĭ.

PREALÁBIL, -Ă, *prealabili, -e,* adj. Care trebuie făcut, pregătit, spus înainte de începerea unei acțiuni principale; care precedă, care este anterior; anticipat, preliminar. G Loc. adv. *În prealabil* = mai întâi, mai înainte de… [Pr.: *pre-a-*] — Din fr. **préalable.**

PREALUMINÁT, -Ă, *prealuminați, -te,* adj. **1.** (Înv.) Care constituie un izvor (puternic) de lumină, care răspândește (multă) lumină; (foarte) luminos, strălucitor. **2.** (În titulatura dată suveranilor, înalților prelați sau divinității) Mărit, slăvit, preamărit. **3.** Fig. Plin de înțelepciune. — **Prea** + **luminat.**

PREAMĂRÍ, *preamăresc,* vb. IV. Tranz. A ridica în slavă pe cineva sau ceva; a lăuda, a elogia, a slăvi, a glorifica, a preaslăvi. — **Prea** + **mări.**

PREAMĂRÍRE, *preamăriri,* s.f. Acțiunea de *a preamări* și rezultatul ei. — V. **preamări.**

PREAMĂRÍT, -Ă, *preamăriți, -te,* adj. (În titulatura dată suveranilor, înalților prelați sau divinității) Lăudat, mărit, slăvit, preaînălțat, prealuminat. — **Prea** + **mărit.**

PREAMBALÁ, *preambalez,* vb. I. Tranz. A ambala mărfuri înainte de vânzarea lor. [Pr.: *pre-am-*] — **Pre[1]-** + **ambala.**

PREAMBALÁRE, *preambalări,* s.f. Acțiunea de *a preambala.* [Pr.: *pre-am-*] — V. **preambala.**

PREAMBALÁT, -Ă, *preambalați, -te,* adj. (Despre mărfuri) Care este ambalat înainte de a fi pus în vânzare. [Pr.: *pre-am-*] — V. **preambala.**

PREAMBÚL, *preambuluri,* s.n. **1.** Parte introductivă a unui discurs, a unei scrieri, a unei convorbiri, în care sunt expuse rezumativ problemele ce vor fi dezvoltate ulterior; introducere, precuvântare, prefață, cuvânt înainte. F Fig. Ceea ce constituie partea introductivă, premergătoare a unei acțiuni, manifestări etc. **2.** Parte introductivă a unui act important, a unui tratat internațional, care lămurește utilitatea sau necesitatea lui sau care prezintă sumar dispozițiile lui generale; expunere de motive (a unui proiect de lege). **3.** (Muz.) Preludiu. [Pr.: *pre-am-*] — Din fr. **préambule.**

PREAMBULÁR, -Ă, *preambulari, -e,* adj. Care este în legătură cu un preambul. [Pr.: *pre-am-*] — Din fr. **préambulaire.**

PREAMILOSTÍV, -Ă, *preamilostivi, -e,* adj. (Înv.; de obicei în formule de adresare) Foarte milos, foarte îndurător, foarte iertător. — **Prea** + **milostiv.**

PREAMPLIFICATÓR, *preamplificatoare,* s.n. Amplificator utilizat într-un lanț de transmisie înaintea unui amplificator principal, pentru a ridica nivelul semnalului de intrare al amplificatorului principal și pentru a realiza adaptarea de impedanță necesară. [Pr.: *pre-am-*] — **Pre[1]-** + **amplificator.**

PREANESTEZÍE, *preanestezii,* s.f. Pregătire a bolnavului în vederea anesteziei propriu-zise, prin administrarea de medicamente hipnotice și analgezice; prenarcoză. [Pr.: *pre-a-*] — Din fr. **préanesthésie.**

PREANEVINOVÁTĂ adj. (Bis.; despre Fecioara Maria) Neprihănită, castă. F (Substantivat; art.) Fecioara Maria. — **Prea** + **nevinovată.**

PREAPLECÁT, -Ă, *preaplecați, -te,* adj. (Înv.; mai ales în formule de respect) Foarte supus, plecat, ascultător. — **Prea** + **plecat.**

PREAPLÍN, *preaplinuri,* s.n. **1.** Ceea ce depășește un anumit nivel, ceea ce este prea mult, prea abundent. **2.** Dispozitiv de protecție pentru evacuarea automată a lichidului care depășește un anumit nivel într-un bazin, rezervor etc. F P. ext. Conținutul unui rezervor de apă. — **Prea** + **plin.**

PREAPREȚIÓS, -OÁSĂ, *preaprețioși, -oase,* adj. (Rar) Foarte prețios, foarte valoros. [Pr.: *-ți-os*] — **Prea** + **prețios.**

PREAPRÍNDERE, *preaprinderi,* s.f. Aprindere prematură a combustibilului în cilindrii unui motor cu ardere internă, determinată de apariția incidentală a unor puncte supraîncălzite în interiorul cilindrului și însoțită, adeseori, de detonații. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **aprindere.**

PREAPUTÉRNIC, -Ă, *preaputernici, -ce,* adj. (Înv.; în titulatura dată suveranilor, demnitarilor etc. sau în formele de adresare) Foarte puternic, atotputernic. F (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. — **Prea** + **puternic.**

PREÁSENĂ s.f. v. **presență.**

PREASFÁNT, -Ă, *preasfinți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (În titulatura dată clericilor, călugărilor, sfinților) Care a primit harul divin; vrednic de a fi sfânt. F (Substantivat, f.art.) Maica Domnului. **2.** Adj., s.m. și f. Termen respectuos de adresare sau epitet pentru clerici, mucenici, sfinți. — **Prea** + **sfânt.**

PREASFINȚÍA, *preasfinției,* s.f. art. (Urmat de un adj. pos.) Termen respectuos de adresare sau titulatură respectuoasă pentru arhierei; preasfințit. *Preasfinția Sa. Preasfinției Voastre.* — **Prea** + **sfinție.**

PREASFINȚÍT, *preasfinți,* adj., s.m. **1.** Adj. Care a primit harul divin; sfințit. **2.** S.m. Preasfinția. — **Prea** + **sfințit.**

PREASLĂVÍ, *preaslăvesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A preamări. — **Prea** + **slăvi.**

PREASLĂVÍT, -Ă, *preaslăviți, -te,* adj. Demn de admirație, de laudă; slăvit, lăudat. — **Prea** + **slăvit.**

PREASTIMÁT, -Ă, *preastimați, -te,* adj. (Mai ales în formule de adresare) Foarte stimat, foarte respectat. — **Prea** + **stimat.**

PREASTRĂLUCÍT, -Ă, *preastrăluciți, -te,* adj. (Înv.; în titulatura dată suveranilor) Mărit, slăvit. — **Prea** + **strălucit.**

PREÁTCĂ s.f. v. **pretcă.**

PREAVÍZ, *preavize,* s.n. Înștiințare prealabilă de concediere făcută unui angajat; *p. ext.* interval de timp cât un angajat mai lucrează după primirea acestei înștiințări; retribuție care se cuvine angajatului de la primirea înștiințării până la concediere. [Pr.: *pre-a-.* — Pl. și: *preavizuri*] — Din fr. **préavis.**

PREAVIZÁ, *preavizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A aviza în prealabil. F Spec. A da cuiva preaviz. [Pr.: *pre-a-*] — Din fr. **préaviser.**

PREBENDÁR, *prebendari,* s.m. Persoană care beneficia în trecut de o prebendă. — Din lat. **praebendarius.**

PREBÉNDĂ, *prebende,* s.f. Venit (fix) acordat în trecut unui cleric catolic din Transilvania, mai ales unui canonic[1]. — Din lat. **praebenda.**

PREBIÓTIC, -Ă, *prebiotici, -ce,* adj. (Livr.) Anterior apariției vieții. [Pr.: *-bi-o-*] — Din engl. **prebiotic.**

PREBURGHÉZ, -Ă, *preburghezi, -e,* adj. (Rar) Care este anterior apariției burgheziei, care datează din epoca premergătoare burgheziei. — **Pre[1]-** + **burghez.**

PRECALCULÁ, *precalculez,* vb. I. Tranz. A calcula în prealabil venituri, cheltuieli etc. — **Pre[1]-** + **calcula.**

PRECALCULÁRE, *precalculări,* s.f. Acțiunea de *a precalcula.* — V. **precalcula.**

PRECALCULÁT, -Ă, *precalculați, -te,* adj. Care a fost calculat în prealabil. — **Pre[1]-** + **calculat.**

PRECAMBRIÁN, -Ă, *precambrieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima eră din istoria Pământului. **2.** Adj. Care aparține precambrianului (**1**), privitor la precambrian. [Pr.: *-bri-an*] — Din fr. **précambrien.**

PRECAPITALÍST, -Ă, *precapitaliști, -ste,* adj. Care este anterior apariției capitalismului, care datează din epoca premergătoare capitalismului. — **Pre[1]-** + **capitalist.**

PRECÁR, -Ă, *precari, -e,* adj. **1.** Lipsit de siguranță, de trăinicie, dependent de voința cuiva sau de împrejurări imprevizibile; nesigur, nestabil. F (Rar; despre un edificiu, o clădire) Lipsit de rezistență; șubred. **2.** Fig. Lipsit de consistență, de profunzime, de temei, de valoare. — Din fr. **précaire,** it. **precario.**

PRECÁRIA s.f. (În Antichitate și în Evul Mediu, în Apusul Europei) Drept de posesiune asupra unui lot de pământ, primit în schimbul prestării unor obligații față de proprietarul funciar. [Pr.: *-ri-a*] — Din lat. **precaria.**

PRECARITÁTE s.f. Caracterul sau însușirea a ceea ce este precar. — Din fr. **précarité.**

PRECARPÁTIC, -Ă, *precarpatici, -ce,* adj. (Rar) Subcarpatic. — **Pre[1]-** + **carpatic.**

PRECAÚT, -Ă, *precauți, -te,* adj. (Despre oameni) Care prevede un pericol posibil, care acționează cu băgare de seamă și ia toate măsurile de prevedere pentru evitarea unui pericol, unei neplăceri; (despre vorbe, gesturi etc.) care dovedește prudență; prudent, prevăzător, circumspect. [Acc. și: *precáuf*] — Din lat. **praecautus.**

PRECAÚȚIE, *precauții,* s.f. Atitudinea, comportarea omului precaut; băgare de seamă, prevedere, circumspecție, prudență. [Pr.: *-ca-u-.* — Var.: **precauțiúne** s.f.] — Din fr. **précaution,** lat. **praecautio, -onis.**

PRECAUȚIÚNE s.f. v. **precauție.**

PRECĂDÉRE s.f. Întâietate, prioritate, preferință acordată unei persoane, unei probleme etc. G Loc. adv. *Cu precădere* = în primul rând, înainte de orice; mai ales, în (mod) special, îndeosebi, de preferință. — **Pre[1]-** + **cădere.**

PRECÁT adv. (Pop.) După cum, după cât, cât. — **Pre[2]** + **cât.**

PRECEDÁ, *precéd,* vb. I. Tranz. A exista, a se produce înainte de altceva în timp; a se afla, a se găsi înainte de altceva sau de altcineva în spațiu, într-o ierarhie etc.; a premerge. — Din fr. **précéder,** lat. **praecedere.**

PRECEDÉNT, -Ă, *precedenți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care precedă pe cineva sau ceva în timp sau în spațiu; premergător, anterior. **2.** S.n. Fapt sau caz anterior analog, care poate servi ca exemplu, ca regulă de conduită sau ca justificare pentru faptele sau cazurile ulterioare similare. G Loc. adj. *Fără precedent* = așa cum nu a mai fost, așa cum nu s-a mai întâmplat până în prezent; nemaipomenit, nemaiîntâlnit, excepțional. — Din fr. **précédent.**

PRECEDÉNȚĂ, *precedențe,* s.f. Faptul de a preceda (pe cineva sau ceva) în timp sau în spațiu; lucru care precedă alt lucru de aceeași natură; fapt întâmplat înainte de altul; precedent. — Din fr. **précédence,** it. **precedenza.**

PRECÉPT, *precepte,* s.n. Formulă, principiu, învățătură care stă la baza unei doctrine (mai ales morale); normă, regulă de conduită. F Recomandare, sfat, povață. *Precepte de igienă.* [Pl. și: *precepturi*] — Din fr. **précepte,** lat. **praeceptum.**

PRECEPTÓR, *preceptori,* s.m. Persoană însărcinată cu educarea și instruirea particulară a unui copil (dintr-o familie bogată). [Acc. și: *precéptor*] — Din fr. **précepteur,** lat. **praeceptor.**

PRECÉSIE, *precesii,* s.f. **1.** (Fiz.) Deplasare lentă a axei de rotație a unui corp care se rotește rapid și are doar un punct fix. **2.** (Astron.) Deplasare lentă și în sens retrograd a punctelor echinocțiale pe ecliptică. [Var.: **precesiúne** s.f.] — Din fr. **précession.**

PRECESIÚNE s.f. v. **precesie.**

PRÉCESTĂ adj. v. **precistă.**

PRECIPITÁ, *precípit,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să se desfășoare sau a se desfășura într-un timp mai scurt sau într-un ritm mai rapid decât cel obișnuit sau decât cel așteptat; a (se) grăbi, a (se) zori. F Refl. (Despre oameni) A acționa (prea) în grabă (și în dezordine); a se agita; a se repezi. **2.** Tranz. A provoca (cu ajutorul unei reacții chimice) depunerea unei substanțe dizolvate într-un lichid. F Refl. și intranz. (Despre o substanță solidă dizolvată într-un lichid) A se separa, a se depune sub formă de precipitat. — Din fr. **précipiter,** lat. **praecipitare.**

PRECIPITÁBIL, -Ă, *precipitabili, -e,* adj. (Despre anumite substanțe) Care (se) poate precipita (**2**), care poate fi precipitat. — Din fr. **précipitable.**

PRECIPITABILITÁTE s.f. Proprietate a unor substanțe (chimice) de a (se) putea precipita (**2**). — **Precipitabil** + suf. *-itate.*

PRECIPITÁNT, *precipitanți,* s.m. Produs chimic care, adăugat la o soluție, provoacă o precipitare. — Din fr. **précipitant.**

PRECIPITÁRE, *precipitări,* s.f. Acțiunea de *a (se) precipita* și rezultatul ei; precipitație. — V. **precipita.**

PRECIPITÁT[1], *precipitate,* s.n. Substanță solidă care se separă dintr-o soluție prin precipitare. — Din fr. **précipité.**

PRECIPITÁT[2], -Ă, *precipitați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care se produce sau acționează în mare grabă, cu repeziciune; grăbit, zorit. **2.**

(Despre substanțe solide dizolvate într-un lichid) Depus la fund, separat în masa soluției (prin precipitare). — V. **precipita.**

PRECIPITÁȚIE, *precipitații,* s.f. **1.** Precipitare. **2.** (Și în sintagma *precipitații atmosferice*) Vapori de apă condensați care cad din atmosferă pe suprafața Pământului sub formă de ploaie, ceață, brumă, zăpadă, grindină etc. [Var.: **precipitațiúne** s.f.] — Din fr. **précipitation,** lat. **praecipitatio, -onis.**

PRECIPITAȚIÚNE s.f. v. **precipitație.**

PRECIPITÍNĂ, *precipitine,* s.f. Anticorp care provoacă precipitarea antigenului dintr-o soluție. — Din fr. **précipitine.**

PRECIPITRÓN, *precipitroane*, s.n. Dispozitiv electrostatic folosit pentru purificarea aerului dintr-o încăpere prin dirijarea prafului spre unul din electrozi pentru precipitare. — Din fr. **précipitron.**

PRECIPÍȚIU, *precipiții,* s.n. (Înv.) Abis, prăpastie. F Cădere de la înălțime. F Fig. Dezastru, ruină. — Din lat. **praecipitium.**

PRECIPÚT, *preciputuri,* s.n. Drept acordat unei persoane de a lua o anumită parte dintr-un bun înainte de partaj. — Din fr. **préciput.**

PRECIRÓZĂ, *preciroze,* s.f. (Med.) Stare morbidă a ficatului, exprimând clinic, funcțional și morfologic trecerea de la hepatita cronică la ciroza hepatică. — Din fr. **précirrhose.**

PRECÍS, -Ă, *preciși, -se,* adj. **1.** Care este limpede, lămurit, clar; care este categoric, sigur. **2.** Fix, exact. *Oră precisă.* F (Despre aparate de măsură) Care funcționează cu precizie, care indică valori foarte apropiate de cele reale. — Din fr. **précis,** lat. **praeccisus.**

PRÉCISTĂ adj. (Mai ales articulat, cu valoare de epitet dat Fecioarei Maria) Care este imaculată, neprihănită; de o curățenie morală desăvârșită. F (Substantivat) Maica Domnului, Fecioara Maria. [Var.: (pop.) **précestă** adj.] — Din sl. **prěčista.**

PRECIZÁ, *precizez,* vb. I. Tranz. A determina, a stabili, a arăta, a exprima (ceva) în mod precis, exact; a elucida, a clarifica. F A face să se distingă, să se vadă limpede, deslușit; a contura. — Din fr. **préciser,** it. **precisare.**

PRECIZÁBIL, -Ă, *precizabili, -e,* adj. Care poate fi precizat. — **Preciza** + suf. *-bil.*

PRECIZAMÉNTE adv. (Rar) În mod precis. — Din fr. **précisément,** it. **precisamente.**

PRECIZÁRE, *precizări,* s.f. Acțiunea de *a preciza* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce precizează cineva. — V. **preciza.**

PRECÍZIE s.f. **1.** Faptul de a fi precis, calitatea de a măsura, de a determina sau de a indica precis; exactitate. G Loc. adj. *De precizie* = (despre aparate de măsură) foarte exact. F Eroare maximă care se admite la efectuarea unui calcul, a unei măsurări, a unui produs. **2.** (Rar, la pl.; în forma *preciziune)* Lămurire, informație precisă; precizare. *Așteptăm noi preciziuni.* [Var.: (înv.) **preciziúne** s.f.] — Din fr. **précision,** lat. **praecisio, -onis.**

PRECIZIÚNE s.f. v. **precizie.**

PRECLÁSIC, -Ă, *preclasici, -ce,* adj. (Mai ales despre opere artistice) Care este anterior perioadei clasice, care datează din epoca premergătoare clasicismului. F (Substantivat) Scriitor sau creator de artă din această perioadă. — Din fr. **préclassique.**

PRECLASICÍSM s.n. Perioadă din istoria literaturii sau a artei anterioară clasicismului. — **Preclasic** + suf. *-ism.*

PRECÓCE adj. invar. (Despre ființe și însușiri ale lor) Care se dezvoltă fizic sau psihic înainte de vârsta normală, care este mai matur decât alții de aceeași vârstă. F (Despre plante sau fructe) Care ajunge la maturitate foarte devreme, care înfrunzește devreme sau se coace repede; timpuriu, văratic. — Din fr. **précoce,** lat. **praecox, -cis.**

PRECOCITÁTE s.f. Însușirea de a fi precoce, dezvoltare înainte de vreme, timpurie, prematură. F Însușire a animalelor de carne de a realiza sporuri în greutate, cu o valorificare mai mare a hranei în timpul îngrășării. — Din fr. **précocité.**

PRECOLUMBIÁN, -Ă, *precolumbieni, -e,* adj. (Despre civilizație, artă) Care a existat în America înainte de descoperirea acesteia de către Cristofor Columb; care aparține acestei perioade. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **précolumbien** (după n. pr. *Columb).*

PRECOMÁNDĂ, *precomenzi,* s.f. Comandă făcută pentru o marfă înainte de a fi fabricată sau pusă în vânzare. — **Pre^{1}-** + **comandă.**

PRECÓMĂ, *precome,* s.f. (Med.) Sindrom care precedă coma^{1}. — Din fr. **précoma.**

PRECOMBÚSTIE, *precombustii,* s.f. (Tehn.) Fază a funcționării unor motoare care precedă aprinderea combustibilului. — Din fr. **précombustion.**

PRECOMPRIMÁRE, *precomprimări,* s.f. Operație prin care elementele de beton armat sunt supuse unor eforturi de compresiune înainte de aplicarea sarcinilor reale din construcție. — **Pre^{1}-** + **comprimare.**

PRECOMPRIMÁT, -Ă, *precomprimați, -te,* adj. (Despre betonul armat; adesea substantivat) Care a fost supus operației de precomprimare. — **Pre^{1}-** + **comprimat.**

PRECONCENTRÁRE, *preconcentrări,* s.f. (Min.) Operație prin care o substanță minerală este îmbogățită prin înlăturarea unei părți de steril. — După fr. **préconcentration.**

PRECONCÉPȚIE, *preconcepții,* s.f. (Rar) Prejudecată. [Var.: **preconcepțiúne** s.f.] — Din fr. **préconception.**

PRECONCEPȚIÚNE s.f. v. **preconcepție.**

PRECONCEPÚT, -Ă, *preconcepuți, -te,* adj. (Despre idei sau păreri) Admis, adoptat dinainte, fără o cercetare sau o experimentare prealabilă. — **Pre^{1}-** + **conceput.**

PRECONIZÁ, *preconizez,* vb. I. Tranz. A proiecta, a prevedea, a emite o idee, o ipoteză; *p. ext.* a propune, a indica, a recomanda ceva. — Din fr. **préconiser.**

PRECONIZÁRE, *preconizări,* s.f. Acțiunea de *a preconiza* și rezultatul ei. — V. **preconiza.**

PRECONIZÁT, -Ă, *preconizați, -te,* adj. Proiectat, prevăzut; propus, indicat, recomandat. — V. **preconiza.**

PRECONSOLIDÁRE, *preconsolidări,* s.f. (Geol.) Consolidare naturală a unui strat de pământ argilos supus, în trecut, unei sarcini geologice mai mari decât cea actuală. **Pre^{1}-** + **consolidare.**

PRECONTRÁCT, *precontracte,* s.n. Contract provizoriu. — **Pre^{1}-** + **contract** (după fr. *avant-contracte).*

PRECONTRACTUÁL, -Ă, *precontractuali, -e,* adj. De dinaintea încheierii unui contract. [Pr.: *-tu-al*] — **Pre^{1}-** + **contractual.**

PRECORDIÁL, -Ă, *precordiali, -e,* adj. (Anat.) Din regiunea anterioară a toracelui, din dreptul inimii. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **précordial.**

PRECORÉCTOR, *precorectori,* s.m. Persoană care face operația de precorectură. [Acc. și: *precorectór*] — **Pre^{1}-** + **corector.**

PRECORECTÚRĂ, *precorecturi,* s.f. Corectură făcută înainte de a da un manuscris la tipar. — **Pre^{1}-** + **corectură.**

PRECOVÂRȘÍ, *precovârșesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A întrece, a fi mai presus de…, a depăși. — **Pre^{1}-** + **covârși.**

PRECREȘTÍN, -Ă, *precreștini, -e,* adj. Anterior apariției creștinismului. — **Pre^{1}-** + **creștin** (după fr. *préchrétien).*

PRECÚM conj., adv. **I.** Conj. **1.** (Introduce propoziții circumstanțiale de mod) Cum, așa cum, după cum. *Sper că se va face precum doresc.* G Loc. adj. și adv. *Precum se cade* = cum se cuvine, cum trebuie (să fie). **2.** (Introduce propoziții comparative) Tot astfel cum, ca și. *M-a ajutat precum îl ajutasem și eu.* **3.** (Urmat de conj. „și", stabilește un raport copulativ în cadrul aceleiași propoziții) Ca (și), cât (și); cum (și). *Și-a destăinuit bucuriile, precum și necazurile.* **4.** (Introduce propoziții, adesea incidente, care cuprind o afirmație, o observație etc. sigură, categorică, cu caracter de concluzie) După cum, așa cum. G Expr. (Exclamativ și fam.) *Precum vezi* = așa-i, asta-i (situația). *Precum urmează,* formulă prin care este anunțată o enumerare, o completare, o lămurire (a unei expuneri, a unei explicații, a unei relatări). **5.** (Pop.; urmat de conj. „ca să", introduce propoziții finale) Pentru (ca să…). G (Urmat de conj. „că", introduce propoziții completive directe) *A susținut precum că toate sunt adevărate.* **II.** Adv. Ca de exemplu, ca de pildă. — **Pre^{2}** + **cum.**

PRECUMPĂNÍ, *precumpănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A avea mai multă greutate, influență, importanță decât altcineva sau altceva; a constitui elementul hotărâtor, a predomina; *p. ext.* a birui, a triumfa. **2.** Tranz. A ține în cumpănă, a echilibra; a compensa, a contrabalansa, a cumpăni. — **Pre^{2}** + **cumpăni.**

PRECUMPĂNÍRE, *precumpăniri,* s.f. Faptul de *a precumpăni;* preponderență, predominare. — V. **precumpăni.**

PRECUMPĂNITÓR, -OÁRE, *precumpănitori, -oare,* adj. Care precumpănește, predomină ca număr, ca valoare, ca importanță; care constituie elementul hotărâtor; predominant, preponderent. — **Precumpăni** + suf. *-tor.*

PRECUPÉȚ, -EÁȚĂ, *precupeți, -e,* s.m. și f. (Rar la m.) Persoană care cumpără de la producător zarzavaturi, fructe, păsări, ouă etc., pe care le revinde apoi cu preț mai ridicat, în piață sau pe străzile orașului. F Producător individual (de legume, fructe etc.) care își vinde produsele pe piață. — Din bg. **prekupeč.**

PRECUPEȚÍ, *precupețesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. (Rar) A practica meseria de precupeț; *p. ext.* a vinde cu preț de speculă; a trafica. **2.** Tranz. Fig. (În propoziții negative) A nu cruța nimic, a face totul pentru reușita cuiva sau a ceva, a dărui din plin, din belșug, cu generozitate. — Din **precupeț.**

PRECUPEȚÍRE, *precupețiri,* s.f. Acțiunea de *a precupeți* și rezultatul ei; traficare. — V. **precupeți.**

PRECURMÁ, *precúrm,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) întrerupe (brusc), a (se) sfârși, a (se) curma. — **Pre^{1}-** + **curma.**

PRECURMÁRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) precurma* și rezultatul ei. — V. **precurma.**

PRECURMĂTÓR, -OÁRE, *precurmători, -oare,* adj. (Înv.) Care pune capăt, care întrerupe, care oprește (brusc). — **Precurma** + suf. *-ător.*

PRECURSÓR, -OÁRE, *precursori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care pregăteşte, prin activitatea sa, terenul pentru o dezvoltare ulterioară mai largă într-un anumit domeniu; deschizător de drumuri; înaintaş, premergător. — Din fr. **précurseur.**

PRECUVÂNTÁ, *precuvântez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A scrie, a face o precuvântare. — **Pre[1]-** + **cuvânta.**

PRECUVÂNTÁRE, *precuvântări,* s.f. (Înv.) Cuvânt introductiv, prefaţă. F Cuvântare, discurs. — **Pre[1]-** + **cuvântare.**

PREDÁ, *predáu,* vb. I. **1.** Tranz. A da cuiva în primire un obiect, un bun care îi revine de drept sau de care trebuie să răspundă; a înmâna, a încredinţa, a remite, a transmite. **2.** Refl. A se recunoaşte învins şi a se pune la dispoziţia duşmanului, urmăritorului etc. F Tranz. A da pe cineva în mâna cuiva care să dispună de el. **3.** Tranz. A transmite, a comunica cuiva în mod sistematic cunoştinţele unei discipline (în cadrul unei instituţii de învăţământ, al unor cursuri speciale); a expune o lecţie. — Din sl. **prědati.**

PREDÁBIL, -Ă, *predabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi predat, înmânat; care este gata de a fi predat. — **Preda** + suf. *-bil.*

PREDÁRE, *predări,* s.f. Acţiunea de *a (se) preda* şi rezultatul ei. — V. **preda.**

PREDECEDÁT, -Ă, *predecedaţi, -te,* adj. (Jur.) Decedat înainte de… **Pre[1]-** + **decedat.**

PREDECESÓR, -OÁRE, *predecesori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care a precedat pe cineva într-o funcţie, într-un post, într-o activitate etc., considerată în raport cu aceasta; antecesor, înaintaş. **2.** S.m. (Mai ales la pl.) Strămoş, înaintaş. — Din fr. **prédécesseur.**

PREDÉLĂ, *predele,* s.f. Partea inferioară a unui tablou reprezentând scene legate de subiectul principal al acestuia. — Din fr. **prédelle,** it. **predella.**

PREDESTINÁ, *predestinez,* vb. I. Tranz. A hotărî dinainte soarta cuiva; a sorti, a meni, a ursi; a decide dinainte o acţiune. — Din fr. **prédestiner,** lat. **praedestinare.**

PREDESTINÁRE, *predestinări,* s.f. Acţiunea de *a predestina* şi rezultatul ei. F Existenţa unui destin al omenirii stabilit de voinţa divină. — V. **predestina.**

PREDESTINÁT, -Ă, *predestinaţi, -te,* adj. A cărui soartă este dinainte hotărâtă de divinitate; sortit, menit, ursit la un anumit destin. — V. **predestina.** Cf. fr. p r é d e s t i n é.

PREDESTINÁŢIE, *predestinaţii,* s.f. (Rar) Predestinare. — Din fr. **prédestination.**

PREDETERMINÁ, *predetérmin,* vb. I. Tranz. A determina dinainte actele de voinţă ale cuiva; a decide dinainte o acţiune a cuiva. — Din fr. **prédéterminer.**

PREDETERMINÁNT, -Ă, *predeterminanţi, -te,* adj., s.m. (Persoană) care determină dinainte, care decide înainte. — Din fr. **prédéterminant.**

PREDETERMINÁRE, *predeterminări,* s.f. Idee potrivit căreia un eveniment este determinat şi fixat dinainte în cauzele şi consecinţele sale. G *Predeterminare divină* = act prin care Dumnezeu a determinat de la început destinul omului.

PREDETERMINÁT, -Ă, *predeterminaţi, -te,* adj. (Rar; în unele concepţii filosofice; despre acţiuni, acte de voinţă) Determinat dinainte de către divinitate sau de o cauză anterioară actului. — V. **predetermina.**

PREDETERMINÁŢIE s.f. (Rar; în unele concepţii filosofice) Faptul de a predetermina. — Din fr. **prédétermination.**

PREDETERMINÍSM s.n. Concepţie filosofică care consideră că actele de voinţă ale omului şi desfăşurarea evenimentelor istorice ar fi determinate dinainte de către divinitate. — Din fr. **prédéterminisme.**

PREDICÁ, *prédic,* vb. I. Intranz. (Despre clerici) A rosti o predică. G Expr. *A predica în deşert* (sau *în pustiu)* = a vorbi degeaba, a da sfaturi cuiva care nu le ascultă. F Tranz. (Fam.) A recomanda ceva cu insistenţă; a răspândi, a propaga idei, concepţii etc. — Din lat. **praedicare.**

PREDICÁBIL, -Ă, *predicabili, -e,* adj. Care poate fi aplicat unui subiect. — Din fr. **prédicable.**

PREDICAMÉNT, *predicamente,* s.n. (Log.) Categorie (de predicate **2**). — Din fr. **prédicament.**

PREDICÁRE, *predicări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a predica* şi rezultatul ei; predică. — V. **predica.**

PREDICÁT, *predicate,* s.n. **1.** (Gram.) Parte principală a propoziţiei, care arată o acţiune, o stare sau o însuşire a subiectului. G *Predicat verbal* = predicat exprimat printr-un verb predicativ la un mod personal (sau printr-o interjecţie). *Predicat nominal* = predicat exprimat printr-un verb copulativ la un mod personal şi un nume predicativ. **2.** (Log.) Termen al unei judecăţi de predicaţie reprezentând nota care se afirmă sau se neagă despre subiectul judecăţii. — Din fr. **prédicat,** lat. **praedicatum.**

PREDICATÍV, -Ă, *predicativi, -e,* adj. **1.** (Gram.) Care formează sau poate forma predicatul (**1**); referitor la predicat. G *Verb predicativ* = verb care poate constitui singur predicatul unei propoziţii. *Nume predicativ* = nume care, împreună cu un verb copulativ, formează predicatul unei propoziţii. *Propoziţie predicativă* = propoziţie care îndeplineşte rolul de nume predicativ. **2.** (Log.) Care se referă la predicat (**2**), care aparţine predicatului. — Din fr. **prédicatif.**

PREDICATIVITÁTE s.f. (Gram.) Însuşire a unui cuvânt de a putea avea funcţie de predicat (**1**). — **Predicativ** + suf. *-itate.*

PREDICATÓR, -OÁRE, *predicatori, -oare,* s.m. **1.** Persoană care predică; propovăduitor. **2.** Conducător al unor comunităţi baptiste. — Din fr. **prédicateur.**

PREDICÁŢIE, *predicaţii,* s.f. Faptul de a enunţa ceva despre un anumit lucru; enunţ care reflectă raportul dintre un obiect şi o însuşire a sa. [Var.: **predicaţiúne** s.f.] — Din lat. **praedicatio, -onis,** fr. **prédication.**

PREDICAŢIÚNE s.f. v. **predicaţie.**

PRÉDICĂ, *predici,* s.f. Cuvântare rostită de un cleric în biserică, în care se explică şi se comentează un text biblic şi se dau credincioşilor îndrumări morale; omilie; *p. gener.* expunere cu conţinut moralizator. — Din **predica.**

PREDÍCŢIE, *predicţii,* s.f. (Livr.) Prevestire. [Pr.: *-ţi-e.* — Var.: **predicţiúne** s.f.] — Din fr. **prédiction,** lat. **preadictio, -onis.**

PREDICŢIÚNE s.f. v. **predicţie.**

PREDIGÉSTIE, *predigestii,* s.f. Totalitatea fenomenelor care pregătesc digestia. — Din fr. **prédigestion.**

PREDILÉCT, -Ă, *predilecţi, -te,* adj. Care constituie o preferinţă a cuiva, pentru care cineva simte sau are o deosebită înclinare sau plăcere; preferat, favorit. — După it. **prediletto** (după *predilecţie).*

PREDILÉCŢIE, *predilecţii,* s.f. Înclinaţie, atracţie deosebită pentru cineva sau ceva; preferinţă. G Loc. adj. *De predilecţie* = preferat, favorit. G Loc. adv. *Cu* (sau *de) predilecţie* = de preferinţă, mai ales, îndeosebi. — Din fr. **prédilection.**

PREDISPOZÁNT, -Ă, *predispozanţi, -te,* adj. Receptiv, sensibil, predispus la o boală. — Din fr. **prédisposant.**

PREDISPOZÍŢIE, *predispoziţii,* s.f. **1.** Înclinare, dispoziţie înnăscută pentru ceva, constituind premisa favorabilă pentru dezvoltarea talentului; înclinaţie, aplecare. **2.** Sensibilitate crescută sau receptivitate a organismului faţă de anumite boli. — Din fr. **prédisposition.**

PREDISPÚNE, *predispún,* vb. III. Tranz. **1.** A crea cuiva o anumită dispoziţie, stare de spirit, a dispune la ceva. **2.** (Med.) A face să aibă o deosebită sensibilitate sau receptivitate faţă de anumite boli. — Din fr. **prédisposer** (după *dispune).*

PREDISPÚNERE, *predispuneri,* s.f. (Rar) Faptul de a fi predispus la ceva; *p. ext.* predispoziţie, înclinare. — V. **predispune.**

PREDISPÚS, -Ă, *predispuşi, -se,* adj. **1.** Care are înclinaţie, dispoziţie înnăscută spre ceva. **2.** Care este receptiv, sensibil la unele boli. — V. **predispune.**

PREDOMINÁ, *predómin,* vb. I. Intranz. A se impune prin număr, forţă, valoare, autoritate; a se ridica deasupra altora, a avea întâietate, a domina, a predomni. — Din fr. **prédominer.**

PREDOMINÁNT, -Ă, *predominanţi, -te,* adj. Care predomină; dominant, predominator, predomnitor. — Din fr. **prédominant.**

PREDOMINÁNŢĂ, *predominanţe,* s.f. (Rar) Predominare; caracter predominant. — Din fr. **prédominance.**

PREDOMINÁRE s.f. Faptul de *a predomina;* predominanţă, predominaţie, predomnire. — V. **predomina.**

PREDOMINATÓR, -OÁRE, *predominatori, -oare,* adj. (Rar) Predominant. — **Predomina** + suf. *-tor.*

PREDOMINÁŢIE, *predominaţii,* s.f. Predominare. — Din fr. **prédomination.**

PREDOMNÍ, *predomnesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A predomina. — **Pre[2]** + **domni.**

PREDOMNÍRE s.f. (Înv.) Acţiunea de *a predomni* şi rezultatul ei; predominare. — V. **predomni.**

PREDOMNITÓR, -OÁRE, *predomnitori, -oare,* adj. (Înv.) Predominant. — **Predomni** + suf. *-tor.*

PREDOSLOVÍE, *predoslovii,* s.f. (Înv.) Prefaţă, precuvântare, introducere în cărţile vechi (bisericeşti). [Acc. şi: *predoslóvie*] — Din sl. **prědŭslovije.**

PREDUCEÁ, *preducele,* s.f. (Reg.) Potricală. F Gaură făcută cu această unealtă. — Cf. bg. p r ě d u p č j a „a perfora”, rom. p r e d u f.

PREDÚF s.n. v. **produf.**

PREECHÍPĂ, *preechipe,* s.f. Echipă din care se selecţionează jucătorii pentru un meci oficial (important). [Pr.: *pre-e-*] — **Pre[1]-** + **echipă.**

PREELECTORÁL, -Ă, *preelectorali, -e,* adj. Care se petrece, care are loc înainte de alegeri. [Pr.: *pre-e-*] — **Pre[1]-** + **electoral.**

PREEMINÉNT, -Ă, *preeminenţi, -te,* adj. Care este mai presus decât alţii sau decât altele, superior (ca valoare, rang etc.) [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **prééminent.**

PREEMINÉNŢĂ, *preeminenţe,* s.f. **1.** Demnitate, privilegiu al unui rang. **2.** Superioritate a cuiva sau a ceva. [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **prééminence.**

PREEMȚIÚNE, *preemțiuni,* s.f. (Jur.; în sintagma) *Drept de preemțiune* = dreptul unei persoane de a fi preferată la cumpărarea unui lucru. [Pr.: *pre-em-ți-u-*] — Din fr. **préemption.**

PREEXISTÁ, pers. 3 *preexístă,* vb. I. Intranz. A exista înainte de…, a exista de mai înainte. [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **préexister.**

PREEXISTÉNT, -Ă, *preexistenți, -te,* adj. Care există de mai înainte, care preexistă. [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **préexistant.**

PREEXISTÉNȚĂ, *preexistențe,* s.f. Faptul de a preexista. F Credința într-o existență anterioară a sufletului. [Pr.: *pre-e*] — Din fr. **préexistence.**

PREFABRICÁ, *prefábric,* vb. I. Tranz. A fabrica într-o întreprindere elementele componente ale unei construcții, care apoi sunt montate și asamblate pe șantier. — **Pre[1]-** + **fabrica.**

PREFABRICÁRE, *prefabricări,* s.f. Acțiunea de *a prefabrica* și rezultatul ei. — V. **prefabrica.** Cf. fr. préfabrication.

PREFABRICÁT, -Ă, *prefabricați, -te,* adj., s.n. (Piesă) care se află într-o fază intermediară de prelucrare; (piesă sau element de construcție) fabricat în prealabil într-o întreprindere pentru a fi montat și asamblat pe șantier. — V. **prefabrica.** Cf. fr. préfabriqué.

PREFABRICÁȚIE, *prefabricații,* s.f. Prefabricare. — Din fr. **préfabrication.**

PREFÁCE, *prefác,* vb. III. Tranz. și refl. A da sau a lua o formă nouă, un conținut nou; a (se) transforma, a (se) modifica, a (se) schimba, a (se) preschimba. **2.** Tranz. A repara, a reface un obiect, schimbându-i (parțial sau total) aspectul, înfățișarea. **3.** Refl. A încerca (prin atitudine, comportare) să dea o impresie falsă, pentru a induce în eroare; a simula. — **Pre[2]** + **face** (după sl. *prĕtvoriti).*

PREFÁCERE, *prefaceri*, s.f. Acțiunea de *a (se) preface* și rezultatul ei; schimbare, transformare; evoluție; reparare, refacere, prefăcătură. G *Prefacere euharistică* = schimbarea elementelor euharistice (pâinea și vinul) în trupul și sângele lui Isus prin invocarea Duhului Sfânt. — V. **preface.**

PREFAȚÁ, *prefațez,* vb. I. Tranz. A scrie prefața unei cărți (a altcuiva). — Din fr. **préfacer.**

PREFAȚÁTOR, -OÁRE, *prefațatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care scrie prefața unei cărți (a altcuiva). — **Prefața** + suf. *-tor.*

PREFÁȚĂ, *prefețe,* s.f. Scriere cu caracter explicativ, uneori analitic, precedând o operă literară sau științifică, în care este expus planul lucrării, se dau referiri bibliografice, critice etc.; precuvântare; predoslovie. — Din fr. **préface,** lat. **praefatio.**

PREFĂCĂTÓR, -OÁRE, *prefăcători, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care transformă, schimbă, înnoiește. **2.** Prefăcut. — **Preface** + suf. *-ător.*

PREFĂCĂTORÍE, *prefăcătorii,* s.f. Mod de comportare, de manifestare specific omului prefăcut; fățărnicie, ipocrizie, simulare, prefăcătură. — **Prefăcător** + suf. *-ie.*

PREFĂCĂTÚRĂ, *prefăcături,* s.f. (Rar) **1.** Prefacere. **2.** Prefăcătorie. — **Preface** + suf. *-ătură.*

PREFĂCÚT, -Ă, *prefăcuți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Fățarnic, viclean, ipocrit. — V. **preface.**

PREFÉCT, *prefecți,* s.m. **1.** (În organizarea administrativ-teritorială a României) Reprezentant al conducerii centrale într-un județ, cu atribuții administrative. **2.** Persoană care supraveghea și îndruma instrucția și educția într-o școală, în vechea organizare a învățământului din Imperiul Austro-Ungar. **3.** (În Roma antică) Titlu dat unor funcționari din administrația civilă și militară; persoană având acest titlu. — Din lat. **praefectus.**

PREFECTORÁL, -Ă, *prefectorali, -e,* adj. Care ține de prefectură, al prefectului. — Din fr. **préfectoral.**

PREFECTÚRĂ, *prefecturi,* s.f. **1.** Funcția de prefect (**1**); instituția și unitatea administrativă condusă de prefect. **2.** Timpul cât un prefect își exercită această funcție. **3.** (În Roma antică) Funcția de prefect (**3**). — Din lat. **praefectura,** fr. **préfecture.**

PREFERÁ, *prefér,* vb. I. Tranz. A da întâietate sau precădere unui lucru, unei situații sau unei ființe, în raport cu altceva sau cu altcineva; a considera ceva sau pe cineva mai bun, mai valoros, mai important etc., în raport cu altceva sau cu altcineva; a aprecia mai mult ceva sau pe cineva. G Loc. adv. *De preferat* = preferabil. [Var.: (înv.) **preferí** vb. IV] — Din fr. **préférer.**

PREFERÁBIL, -Ă, *preferabili, -e,* adj. Care merită să fie preferat, ales. — Din fr. **préférable.**

PREFERÁNS, (**2**) *preferansuri,* s.n. (Înv.) **1.** Numele unui joc de cărți. **2.** Partidă dintr-un astfel de joc. [Var.: (înv.) **preferánț** s.n., **preferánță** s.f.] — Din rus. **preferans,** fr. **préférence.**

PREFERÁNȚ s.n. v. **preferans.**

PREFERÁNȚĂ s.f. v. **preferans.**

PREFERÁT, -Ă, *preferați, -te,* adj. Care este apreciat, dorit sau ales înaintea altuia, fiind considerat mai bun, mai valoros, mai important etc.; pentru care cineva are o preferință. F (Substantivat) Ființă pe care cineva o preferă, o iubește mai mult. [Var.: (înv.) **preferít, -ă** adj.] — V. **prefera.**

PREFERÉNȚĂ s.f. v. **preferință.**

PREFERENȚIÁL, -Ă, *preferențiali, -e,* adj. Care stabilește o preferință, care se acordă cu preferință; care se face în favoarea cuiva; de favoare. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **préférentiel.**

PREFERENȚIÁT, -Ă, *preferențiați, -te,* adj. Pentru care cineva are o preferință; preferat. [Pr.: *-ți-at*] — Din **preferință.**

PREFERÍ vb. IV v. **prefera.**

PREFERÍNȚĂ, *preferințe*, s.f. Întâietate acordată unui obiect, unei situații, unei ființe atunci când există posibilitatea de a alege dintre mai multe obiecte, situații sau ființe; înclinație față de o anumită ființă. G Loc. adv. *De* (sau *cu) preferință* = cu deosebire, mai ales. [Var.: (înv.) **preferénță** s.f.] — Din fr. **préférence.**

PREFERÍT, -Ă adj. v. **preferat.**

PREFEUDÁL, -Ă, *prefeudali, -e,* adj. Care precedă feudalismul, anterior feudalismului, existent înainte de feudalism. [Pr.: *-fe-u-*] — **Pre[1]-** + **feudal.**

PREFIGURÁ, *prefigurez,* vb. I. Tranz. A prezenta, a schița ceva în linii mari, înainte de realizare, de aplicare; a avea sau a sugera toate trăsăturile unui lucru, ale unui fenomen etc. viitor. — Din fr. **préfigurer.**

PREFIGURÁRE, *prefigurări,* s.f. Acțiunea de *a prefigura* și rezultatul ei; prefigurație. — V. **prefigura.**

PREFIGURATÍV, -Ă, *prefigurativi, -e,* adj., s.n. (Livr.) (Element) care prefigurează. — **Pre[1]-** + **figurativ.**

PREFIGURÁȚIE, *prefigurații,* s.f. (Rar) Prefigurare. — Din fr. **préfiguration.**

PREFILTRÁRE, *prefiltrări,* s.f. Trecere a apei prin prefiltru înaintea filtrării propriu-zise. — **Pre[1]-** + **filtrare** (după engl. *prefiltering*).

PREFÍLTRU, *prefiltre,* s.n. Filtru cu strat filtrant de nisip cu granule mai mari, așezat înaintea filtrului principal al instalației de tratare a apei, pentru a reduce încărcarea acestuia. — **Pre[1]** + **filtru.**

PREFIRÁ, *prefír,* vb. I. **1.** Tranz. A lăsa să treacă printre degete; *p. ext.* a lua rând pe rând la examinare. G Refl. A se perinda prin fața ochilor, prin minte etc. **2.** Refl. A se infiltra, a-și face loc încetul cu încetul; a se furișa, a se strecura. **3.** Refl. și tranz. A (se) răsfira, a (se) răspândi, a (se) împrăștia. — **Pre[2]** + **fir.**

PREFIRÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) prefira* și rezultatul ei. — V. **prefira.**

PREFIRÁT, -Ă, *prefirați, -te,* adj. Răsfirat, împrăștiat, răspândit. — V. **prefira.**

PREFÍX, *prefixe,* s.n. **1.** Afix care se atașează înaintea rădăcinii sau a temei unui cuvânt, pentru a forma un derivat. **2.** (În telefonia interurbană automată) Număr care indentifică o anumită localitate sau țară și se formează înaintea numărului de telefon al abonatului. — Din fr. **préfixe,** lat. **praefixus.**

PREFIXÁ, *prefixez*, vb. I. Tranz. A atașa un prefix unui cuvânt pentru a forma un derivat. — Din fr. **préfixer.**

PREFIXÁL, -Ă, *prefixali, -e,* adj. (Despre formații lexicale derivate) Format cu ajutorul unui prefix, care conține un prefix; (despre elemente derivative) cu caracter de prefix. — Din fr. **préfixal.**

PREFIXÁRE, *prefixări,* s.f. Acțiunea de *a prefixa* și rezultatul ei; prefixație. — V. **prefixa.**

PREFIXÁT, -Ă, *prefixați*, *-te,* adj. (Despre cuvinte derivate) Care este format cu un prefix. — V. **prefixa.**

PREFIXÁȚIE, *prefixații,* s.f. (Înv.) Prefixare. — Din fr. **préfixation.**

PREFIXOÍD, *prefixoide*, s.n. Pseudoprefix. — Din **prefix.**

PREFIXOIDÁL, -Ă, *prefixoidali, -e,* adj. Format cu ajutorul unui prefixoid; care conține un prefixoid; (despre elemente derivative) cu caracter de prefixoid. [Pr.: *-xo-i-*] — **Prefixoid** + suf. *-al.*

PREFLORÁȚIE, *prefloralii,* s.f. Mod de așezare a părților componente ale unei flori în mugurul floral. — După fr. **préfloraison**.

PREFOLIÁȚIE, *prefoliații,* s.f. Mod de dispunere a frunzelor în mugur. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **préfoliation.**

PREFORJÁRE, *preforjări,* s.f. Operație de forjare preliminară, aplicată unei piese înainte de a i se da forma definitivă. — **Pre[1]-** + **forjare.**

PREFORMÁRE, *preformări*, s.f. Operație prin care pâslele conice sunt transformate în pălării bărbătești cu calotă și bor. — **Pre[1]-** + **formare** (după fr. *préformation).*

PREFORMÁȚIE, *preformații,* s.f. (Înv.) Conformație moștenită; predispoziție. — Din fr. **préformation.**

PREFORMÍSM s.n. Teorie speculativă potrivit căreia organele corpului uman adult se găsesc miniaturizate în gamet, dezvoltarea ontogenetică constând în creșteri de volum. — Din germ. **Präformismus.**

PREGĂTÍ, *pregătesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A aranja ceva din timp, a face ca ceva să fie gata; a prepara. G Expr. *A pregăti terenul* = a crea condiții prielnice pentru… F Refl. A fi pe punctul de a …, a fi gata să… **2.** A instrui, a forma în vederea unei activități; a da lecții, a medita. F Tranz. și refl. A

studia temeinic; a învăța. **3.** A preveni pe cineva cu privire la un eveniment (neplăcut), a anunța cuiva un lucru pe ocolite. **4.** A găti o mâncare. — **Pre[1]- + găti** (după lat. *praeparare* sau germ. *vorbereiten).*

PREGĂTÍRE, *pregătiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) pregăti* și rezultatul ei. **2.** (În sintagma) *Pregătire de foc* = acțiune masivă și unitară de foc (realizată de trupe de rachete, artilerie și aviație), executată înainte de începerea ofensivei, în scopul neutralizării, nimicirii și distrugerii inamicului. — V. **pregăti.**

PREGĂTÍT, -Ă, *pregătiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care are pregătirea, cunoștințele necesare pentru a desfășura o activitate; care are o cultură temeinică (într-un anumit domeniu); instruit, cult, format. — V. **pregăti.**

PREGĂTITÓR, -OÁRE, *pregătitori, -oare,* adj. Care pregătește (**1**) ceva; care servește pentru pregătire; preparator. — **Pregăti** + suf. *-tor.*

PREGENÉRIC, *pregenerice,* s.n. Suită de secvențe care precedă genericul unui film. — Din fr. **prégénérique.**

PRÉGET s.n. (Pop.) Lipsă de activitate; încetare, întrerupere a unei activități; răgaz, tihnă; ezitare, șovăire. G Loc. adj. și adv. *Fără (de) preget* = **a)** (care are loc) fără întrerupere; neîntrerupt, neobosit; **b)** (care are loc) neîntârziat, imediat, repede. — Din **pregeta** (derivat regresiv).

PREGETÁ, *préget,* vb. I. Intranz. (Pop.) A sta pe gânduri înainte de a face ceva; a șovăi, a ezita, a se codi; *p. ext.* a întârzia, a zăbovi, a se lenevi, a sta inactiv. — Probabil lat. ***prigitare.**

PREGETÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a pregeta;* șovăire, ezitare; întârziere, zăbovire. — V. **pregeta.**

PREGLACIÁR, -Ă, *preglaciari, -e,* adj. (Geol.) Anterior epocii glaciare cuaternare. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **préglaciaire.**

PREGNÁNT, -Ă, *pregnanți, -te,* adj. Care iese în relief, care se impune prin evidență; vizibil, clar, evident; expresiv. — Din germ. **prägnant,** fr. **prégnant.** Cf. it. p r e g n a n t e.

PREGNÁNȚĂ s.f. Însușirea de a fi pregnant. — Din germ. **Prägnanz,** fr. **prégnance.** Cf. it. p r e g n a n z a.

PREGUSTÁ, *pregúst,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A gusta o băutură, o mâncare înainte de consumare. — **Pre[1]- + gusta.**

PREGUSTÁRE, *pregustări,* s.f. Acțiunea de *a pregusta.* — V. **pregusta.**

PREGUSTÁT, -Ă, *pregustați, -te,* adj. (Înv. și reg.; despre băuturi, mâncăruri) Care a fost gustat înainte de consumare. — V. **pregusta.**

PREHENSÍL, -Ă, *prehensili, -e,* adj. (Despre organe animale) Care are facultatea de a apuca. *Maimuța are coadă prehensilă.* — Din fr. **préhensile.**

PREINDUSTRIALIZÁRE, *preindustrializări,* s.f. Primă prelucrare a materiilor prime (textile). [Pr.: *pre-in-dus-tri-a-*] — **Pre[1]- + industrializare.**

PREINFÁRCT, *preinfarcte,* s.n. (Med.) Insuficiență coronariană care se manifestă prin aspecte intermediare între angina pectorală și infarctul miocardic propriu-zis. [Pr.: *pre-in-*] — Din germ. **Präinfarkt.**

PREISTÓRIC, -Ă, *preistorici, -ce,* adj. Care aparține preistoriei, privitor la preistorie, din timpul preistoriei. F Fig. (Glumeț) (Foarte) vechi, învechit, perimat. [Pr.: *pre-is-*] — Din fr. **préhistorique.**

PREISTÓRIE s.f. **1.** Perioadă din istoria omenirii de la originea omului până la apariția primelor documente scrise. **2.** Parte a istoriei care studiază preistoria (**1**). [Pr.: *pre-is-*] — Din fr. **préhistoire.**

PREÎNCĂLZÍ, *preîncălzesc,* vb. IV. Tranz. A încălzi în prealabil un fluid în scopul ameliorării unui proces termic, de prelucrare etc. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]- + încălzi.**

PREÎNCĂLZÍRE, *preîncălziri,* s.f. Acțiunea de *a preîncălzi* și rezultatul ei. [Pr.: *pre-în-*] — V. **preîncălzi.**

PREÎNCĂLZITÓR, *preîncălzitoare,* s.n. Instalație care servește la preîncălzire. [Pr.: *pre-în-*] — **Preîncălzi** + suf. *-tor.*

PREÎNNOÍ, *preînnoiesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A restaura, a renova o clădire, un monument. **2.** Tranz. și refl. A (se) reînnoi, a (se) redeștepta, a reînvia; a (se) împrospăta. [Pr.: *pre-în-.* — Var.: **prenoí** vb. IV] — **Pre[1]- + înnoi.**

PREÎNNOÍRE, *preînnoiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) preînnoi* și rezultatul ei. [Pr.: *pre-în-*] — V. **preînnoi.**

PREÎNREGISTRÁRE, *preînregistrări,* s.f. Înregistrare prealabilă a părții sonore a unui film. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]- + înregistrare** (după engl. *pre-recording).*

PREÎNREGISTRÁT, -Ă, *preînregistrați, -te,* adj. (Despre partea sonoră a unui film) Înregistrat în prealabil în studio. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]- + înregistrat** (după engl. *pre-recorded).*

PREÎNTÂMPINÁ, *preîntâmpin,* vb. I. Tranz. A lua din timp măsuri de precauție pentru a înlătura ceva (neplăcut); a preveni. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]- + întâmpina.**

PREÎNTÂMPINÁRE, *preîntâmpinări,* s.f. Acțiunea de *a preîntâmpina* și rezultatul ei; prevenire. — V. **preîntâmpina.**

PRÉJMĂ s.f. v. **preajmă.**

PRÉJMET, *prejmete,* s.f. (Înv.) Împrejurime, preajmă. — **Preajmă** + suf. *-et.*

PREJÓS adv. (În loc. adv.) *Mai prejos* = în inferioritate față de cineva sau de ceva; mai puțin, mai slab, mai prost decât… — **Pre[2] + jos.**

PREJUDECÁTĂ, *prejudecăți,* s.f. Părere, idee preconcepută (și adesea eronată) pe care și-o face cineva asupra unui lucru, adoptată, de obicei, fără cunoașterea directă a faptelor sau impusă prin educație, societate; prejudeț, prejudiciu. — **Pre[1]- + judecată** (după fr. *préjugé).*

PREJUDÉȚ, *prejudețe,* s.n. (Înv.) Prejudecată. — **Pre[1]- + județ** (după lat. *praejudicium).*

PREJUDICÍA, *prejudiciez,* vb. I. Tranz. A cauza cuiva un prejudiciu. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **préjudicier.**

PREJUDICIÁBIL, -Ă, *prejudiciabili, -e,* adj. Care poate aduce prejudicii; păgubitor, vătămător. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **préjudiciable.**

PREJUDICIÁL, -Ă, *prejudiciali, -e,* adj. Care precedă o judecată; *p. gener.* preliminar. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **préjudiciel.**

PREJUDICIÁT, -Ă, *prejudiciați, -te,* adj. Vătămat, păgubit. [Pr.: *-ci-at*] — V. **prejudicia.**

PREJUDÍCIU, *prejudicii,* s.n. **1.** Pagubă, daună; *p. ext.* știrbire a onoarei, a reputației, a prestigiului cuiva. F (Jur.) Atingere adusă intereselor matrimoniale ale unei persoane ori reputației sau onoarei sale. **2.** (Înv.) Prejudecată. [Var.: (înv.) **prejudíțiu** s.n.] — Din fr. **préjudice,** lat. **praejudicium.**

PREJUDÍȚIU s.n. v. **prejudiciu.**

PRELÁRG s.n. (Înv.) Întindere vastă, spațiu întins. G Loc. prep. *În prelargul* = în largul, pe întinsul, în cuprinsul. — **Pre[2] + larg.**

PRELÁT, *prelați,* s.m. Înalt demnitar bisericesc. — Din fr. **prélat,** lat. **praelatus.**

PRELÁTĂ, *prelate,* s.f. Bucată de pânză deasă (impermeabilă) cu care se acoperă platforma unui autocamion, un autovehicul staționat, diverse materiale etc. — Din fr. **prélart.**

PRELATÍN, -Ă, *prelatini, -e,* adj. Care este anterior epocii latine. — **Pre[1]- + latin.**

PRELATÚRĂ, *prelaturi,* s.f. Demnitate de prelat. — Din fr. **prélature.**

PRELÉCȚIE s.f. v. **prelecțiune.**

PRELECȚIÚNE, *prelecțiuni,* s.f. (Înv.) Prelegere. [Var.: (înv.) **prelecție** s.f.] — Din lat. **praelectio, -onis.**

PRELÉGERE, *prelegeri,* s.f. Curs, lecție în învățământul universitar; conferință publică (aparținând unui ciclu); prelecție. — Cf. lat. p r a e l e g e r e.

PRELEVÁ, *prelév,* vb. I. Tranz. A detașa, a extrage, a lua (cu anticipație) o parte (relativ mică) dintr-un tot, dintr-un ansamblu. [Prez. ind. și: *prelevez*] — Din fr. **prélever.**

PRELEVÁRE, *prelevări,* s.f. Acțiunea de *a preleva* și rezultatul ei. — V. **preleva.**

PRELEVÁT, -Ă, *prelevați, -te,* adj. Care este detașat, extras dintr-un tot, dintr-un ansamblu. — V. **preleva.**

PRELIMINÁ, *preliminez,* vb. I. Tranz. A calcula, a aprecia, a fixa cu anticipație. [Prez. ind. și: *prelímin*] — Din **preliminar** (formație regresivă).

PRELIMINÁR, -Ă, (**1**) *preliminarii,* s.n., (**2**) *preliminari, -e,* adj. **1.** S.n. (La pl.) Acțiune premergătoare; introducere la ceva; preparative. F Etapă dintr-o competiție sportivă în care sunt selecționate echipele sau sportivii participanți la faza finală a competiției. F Parte introductivă generală (a unui tratat internațional, a unei convenții); preambul. **2.** Adj. Care precedă o acțiune, un fapt; premergător; care servește ca introducere; introductiv; *p. ext.* prealabil. [Var.: **preliminárIu, -IE** adj.] — Din fr. **préliminaire.**

PRELIMINÁRE, *preliminări,* s.f. Includere în mod treptat, în cheltuielile curente, a unor sume care reprezintă cheltuieli viitoare, spre a evita creșterea excesivă a cheltuielilor din perioadele următoare. — V. **prelimina.**

PRELIMINÁRIU, -IE adj. v. **preliminar.**

PRELIMINÁT, -Ă, *preliminați, -te,* adj. (Rar) Calculat, apreciat, fixat cu anticipație. — V. **prelimina.**

PRELÍNGE, *preling,* vb. III. Refl. **1.** (Despre lichide) A se scurge foarte încet, picătură cu picătură (de-a lungul unui obiect, pe marginea unui vas); a curge domol. F Tranz. A lăsa să curgă încet. **2.** (Fam.) A se strecura, a se furișa; a aluneca. — **Pre[2] + linge.**

PRELÍNGERE, *prelingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prelinge* și rezultatul ei. — V. **prelinge.**

PRELÍNS, -Ă, *prelinși, -se,* adj. (Despre păr sau pene) Neted, lucios și lipit de corp, lipsit de ondulații; (despre ființe) cu părul sau penele netede, lucioase și lipite de corp; foarte lins. — V. **prelinge.**

PRELÓGIC, -Ă, *prelogici, -ce,* adj. (Despre gândirea, mentalitatea primitivă) Care nu se conformează normelor logicii, fiind dominat de emoții. — Din fr. **prélogique.**

PRELUÁ, *preiáu,* vb. I. Tranz. A lua în primire; a lua asupra sa, pe seama sa. [Pr.: *-lu-a*] — **Pre[2] + lua.**

PRELUÁRE, *preluări,* s.f. Acțiunea de *a prelua* și rezultatul ei. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **prelua.**

PRELUCRÁ, *prelucrez,* vb. I. Tranz. **1.** A modifica forma, dimensiunile, constituția sau aspectul unui material (pentru a obține produse finite, materii prime etc.). F A adapta unor scopuri determinate o operă literară, științifică etc. **2.** A expune, a explica, a analiza în fața unei adunări conținutul unor documente, al unei rezoluții, al unui articol din presă etc. F A căuta să convingă pe cineva să facă ceva, să recunoască ceva etc. — **Pre^{2}** + **lucra.**

PRELUCRÁBIL, -Ă, *prelucrabili, -e,* adj. (Despre materiale) Care se poate prelucra (**1**), care poate fi supus operației de prelucrare. — **Prelucra** + suf. *-bil.*

PRELUCRÁRE, *prelucrări,* s.f. Acțiunea de *a prelucra* și rezultatul ei; (concr.) operă literară, științifică, expunere cu caracter politic etc. realizată pe baza unui izvor cunoscut. — V. **prelucra.**

PRELUCRÁT, -Ă, *prelucrați, -te,* adj. (Despre materiale) Care a fost modificat (și finisat) în urma operației de prelucrare. — V. **prelucra.**

PRELUCRATÍV, -Ă, *prelucrativi, -e,* adj. (Rar) Care poate fi prelucrat. — **Prelucrat** + suf. *-iv.*

PRELUCRĂTÓR, -OÁRE, *prelucrători, -oare,* adj. Care prelucrează, al cărui obiectiv este prelucrarea materialelor. *Industrie prelucrătoare.* — **Prelucra** + suf. *-ător.*

PRELUDÁ, *preludez,* vb. I. Intranz. (Livr.) **1.** A-și încerca vocea sau instrumentul înainte de a executa o bucată muzicală; *p. ext.* a începe să cânte. **2.** A efectua o acțiune preliminară. [Var.: (înv.) **prelúde** vb. III] — Din fr. **préluder,** lat. **praeludere.**

PRELUDÁRE, *preludări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a preluda* și rezultatul ei. — V. **preluda.**

PRELÚDE vb. III v. **preluda.**

PRELÚDIU, *preludii,* s.n. **1.** Partea introductivă a unei compoziții muzicale mai ample. F Spec. Prima piesă muzicală dintr-o suită instrumentală; piesă care precedă o fugă sau un coral. F Piesă instrumentală independentă, scrisă în formă liberă. **2.** Exercițiu muzical pregătitor; *p. ext.* improvizație. **3.** Fig. Ceea ce anunță, precedă sau pregătește o acțiune sau un eveniment; acțiune premergătoare. — Din fr. **prélude,** it. **preludio,** germ. **Präludium.**

PRELÚNG, -Ă, *prelungi,* adj. **1.** Care are o formă alungită, (aproximativ) lungă. **2.** Care durează mult; prelungit. — Lat. **perlongus.**

PRELUNGÍ, *prelungesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face mai lung; a lungi. **2.** Tranz. și refl. A face să dureze sau a dura mai mult; a (se) lungi. F Tranz. A amâna un termen, o scadență. — Din **prelung.**

PRELUNGÍRE, *prelungiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) prelungi* și rezultatul ei. F Timp acordat cuiva peste un anumit termen inițial stabilit. **2.** (Concr.) Parte a unui obiect care constituie o extindere, o continuare a lui. — V. **prelungi.**

PRELUNGÍT, -Ă, *prelungiți -te,* adj. (Despre obiecte) La care s-a adăugat ceva pentru a-l lungi. — V. **prelungi.**

PRELUNGITÓR, *prelungitoare,* s.n. Obiect sau fragment dintr-un obiect care servește la prelungirea altor obiecte. G (Adjectival) *Tub prelungitor.* — **Prelungi** + suf. *-tor.*

PREMARXÍST, -Ă, *premarxiști, -ste,* adj. Care precedă marxismul, imediat anterior marxismului. — **Pre^{1}-** + **marxist.**

PREMATÚR, -Ă, *prematuri, -e,* adj., s.m. **1.** Care se întâmplă sau apare înainte de vreme ori prea devreme; pretimpuriu. **2.** Adj., s.m. (Copil) născut înainte de termen. [Acc. și: *premátur*] — Din lat. **praematurus.**

PREMEDICÁȚIE, *premedicații,* s.f. (Med.) Administrare de medicamente înaintea unei intervenții chirurgicale în vederea calmării bolnavului, diminuării secrețiilor etc. — Din fr. **prémédication.**

PREMEDITÁ, *premeditez,* vb. I. Tranz. A pune la cale, a pregăti, a plănui o acțiune (de obicei reprobabilă). — Din fr. **préméditer,** lat. **praemeditari.**

PREMEDITÁRE, *premeditări,* s.f. Acțiunea de *a premedita* și rezultatul ei; premeditație. F (Jur.) Circumstanță agravantă constând în săvârșirea în mod deliberat, pe baza unor pregătiri minuțioase, a unei infracțiuni. G Loc. adj. și adv. *Cu premeditare* = (în mod) premeditat. — V. **premedita.**

PREMEDITÁT, -Ă, *premeditați, -te,* adj. Pus la cale, plănuit dinainte; săvârșit în mod deliberat. — V. **premedita.**

PREMEDITÁȚIE, *premeditații,* s.f. (Înv.) Premeditare. [Var.: (înv.) **premeditațiúne** s.f.] — Din fr. **préméditation,** lat. **praemeditatio, -onis.**

PREMEDITAȚIÚNE s.f. v. **premeditație.**

PREMENEÁLĂ s.f. v. **primeneală.**

PREMENÍ vb. IV v. **primeni.**

PREMENÍRE s.f. v. **primenire.**

PREMENÍT^{1} s.n. v. **primenit^{1}.**

PREMENÍT^{2}, -Ă adj. v. **primenit^{2}.**

PREMENOPÁUZĂ s.f. (Med.) Sindrom care precedă menopauza. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **préménopause.**

PREMERGĂTÓR, -OÁRE, *premergători, -oare,* adj. Care premerge, precedă ceva sau pe cineva. F (Substantivat) Precursor, predecesor, înaintaș. — **Pre^{1}-** + **mergător** (după fr. *précurseur).*

PREMÉRGE, pers. 3 *premérge,* vb. III. Intranz. A fi, a exista, a se întâmpla înaintea unui eveniment, a unei acțiuni etc.; a preceda. — **Pre^{1}-** + **merge.**

PREMIÁ, *premiez,* vb. I. Tranz. A acorda, a conferi cuiva un premiu. [Pr.: *-mi-a*] — Din lat. **praemiare,** it. **premiare.**

PREMIÁL, -Ă, *premiali, -e,* adj. (Rar) De premii, privitor la premii, pentru premii. G *Sistem premial* = instrument economic cu ajutorul căruia se asigură sporirea cointeresării materiale a personalului; parte a sistemului de salarizare care se referă la condițiile de acordare a premiilor și a primelor. [Pr.: *-mi-al*] — **Premiu** + suf. *-al.*

PREMIÁNT, -Ă, *premianți, -te,* s.m. și f. Elev care a obținut un premiu la sfârșitul anului școlar. G (Adjectival) *Elev premiant.* F Persoană care a obținut un premiu la un concurs. [Pr.: *-mi-ant*] — **Premia** + suf. *-ant.*

PREMIÁT, -Ă, *premiați, -te,* adj. Căruia i s-a acordat un premiu. [Pr.: *-mi-at*] — V. **premia.**

PREMIÉR, -Ă, *premieri, -e,* s.m., s.f. **I. 1.** S.m. Prim-ministru. **2.** S.f. Femeie care supraveghează sau execută probele într-un atelier de croitorie, de lenjerie sau într-o casă de mode. **II.** S.f. Prima reprezentație a unei piese de teatru, a unei opere, a unui film; *p. ext.* inaugurare a unei activități. *Premieră industrială.* [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **premier.**

PREMIÉRE, *premieri,* s.f. Acțiunea de *a premia* și rezultatul ei. [Pr.: *-mi-e-*] — V. **premia.**

PREMILITÁR, -Ă, *premilitari, -e,* adj. Care aparține premilitariei, privitor la premilitarie. F (Substantivat) Tânăr care era încadrat în premilitarie. — Din fr. **prémilitaire.**

PREMILITĂRÍE s.f. Pregătire militară organizată în România, înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, pentru tinerii între 18 și 21 de ani. — **Premilitar** + suf. *-ie.*

PREMÍSĂ, *premise,* s.f. (Log.) Fiecare dintre propozițiile inițiale ale unui raționament, din care se deduce concluzia. **2.** Idee de bază, punct de plecare. [Var.: **premíză** s.f.] — Din fr. **prémisse.**

PRÉMIU, *premii* s.n. Recompensă materială sau distincție acordată cuiva pentru merite și succese deosebite obținute într-un domeniu de activitate, la un concurs etc. F Distincție acordată la sfârșitul anului școlar elevilor care au obținut cele mai bune rezultate la învățătură. — Din lat. **praemium.**

PREMÍZĂ s.f. v. **premisă.**

PREMODÉRN, -Ă, *premoderni, -e,* adj. Care precedă epoca modernă. — **Pre^{1}-** + **modern.**

PREMOLÁR, *premolari,* s.m. Fiecare dintre dinții mamiferelor situați între canini și molari. G (Adjectival) *Dinte premolar.* — Din fr. **prémolaire.**

PREMONITÓRIU, -IE, *premonitorii,* adj. (Med.; despre simptome) Care precedă o anumită boală. — Din fr. **prémonitoire.**

PREMONÍȚIE, *premoniții,* s.f. Presimțire, fără un motiv rațional, a unui fapt viitor și care, uneori, se realizează prin intermediul viselor (vise premonitive). — Din fr. **prémonition.**

PREMONOPOLÍST, -Ă, *premonopoliști, -ste,* adj. Care precedă monopolismul, care este imediat anterior dezvoltării monopolurilor. — **Pre^{1}-** + **monopolist.**

PREMUNÍȚIE, s.f. (Med.) Imunitate la altă infecție a unui orgnism deja infectat. — Din fr. **prémunition.**

PRENADÉZ s.n. Substanță vâscoasă adezivă folosită la lipit. — Cf. a d e z i v.

PRENARCÓZĂ, *prenarcoze,* s.f. (Med.) Preanestezie. — Din fr. **prénarcose.**

PRENATÁL, -Ă, *prenatali, -e,* adj. Care precedă nașterea, care are loc înainte de naștere. — Din fr. **prénatal.**

PRENOÍ vb. IV v. **preînnoi.**

PRENOTÁ, *prenotez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înscrie dinainte pe cineva pe o listă, pentru a-l avea în evidență. — **Pre^{1}-** + **nota.**

PRENOTÁRE, *prenotări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a prenota* și rezultatul ei. — V. **prenota.**

PRENUMĂRÁ, *prenúmăr,* vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A (se) număra printre…, a (se) socoti între… — **Pre^{2}** + **număra.**

PRENUMĂRÁRE, *prenumărări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) prenumăra.* [Var.: **prenumeráre** s.f.] — V. **prenumăra.**

PRENÚME, *prenume*, s.n. Nume care se dă unui om la naștere și care distinge pe fiecare dintre membrii aceleiași familii; nume de botez. — Din fr. **prénom,** lat. **praenomen** (după *nume).*

PRENUMERÁNT, *prenumeranți,* s.m. (Ieșit din uz) Abonat la o publicație periodică sau la o carte încă netipărită; *p. ext.* persoană care contribuie la o listă de subscripție. — Din lat. **praenumerans, -ntis.**

PRENUMERÁRE s.f. v. **prenumărare.**

PRENUPȚIÁL, -Ă, *prenupțiali, -e,* adj. Prealabil căsătoriei. G *Certificat prenupțial* = certificat medical care atestă că viitorii soți sunt apți pentru căsătorie. G *Contract prenupțial* = contract între viitorii soți prin care se stabilește de comun acord modul de delimitare a bunurilor proprii fiecăruia dintre ei. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **prénuptial.**

PREOBRAJÉNIE s.f. (Pop.) Sărbătoare religioasă ortodoxă ținută la 6 august; Schimbarea la Față a Domnului. [Pr.: *pre-o-*] — Din sl. **prĕobraženije.**

PREOCUPÁ, *preocúp,* vb. I. **1.** Tranz. (Despre idei, sentimente etc.) A pune stăpânire pe cineva, a domina, a absorbi; *p. ext.* a neliniști, a frământa, a îngrijora. **2.** Refl. A se interesa îndeaproape, a purta de grijă (de cineva sau de ceva). F Tranz. A deștepta interesul; a interesa, a atrage. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préoccuper,** lat. **praeoccupare.**

PREOCUPÁRE, *preocupări,* s.f. Faptul de *a (se) preocupa;* preocupație. [Pr.: *pre-o-*] — V. **preocupa.**

PREOCUPÁT, -Ă, *preocupați, -te,* adj. Absorbit de gânduri, de griji; îngândurat. [Pr.: *pre-o-*] — V. **preocupa.**

PREOCUPÁȚIE, *preocupații,* s.f. (Înv.) Preocupare. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préoccupation.**

PREOLÍMPIC, -Ă, *preolimpici, -ce,* adj. Care precedă jocurile olimpice, anterior acestor jocuri. [Pr.: *pre-o-*] — **Pre[1]-** + **olimpic.**

PREOPERATÓRIU, -IE, *preoperatorii,* adj. Care precedă o operație chirurgicală. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préopératoire.**

PREOPINÁ, *preopinez,* vb. I. Intranz. (Rar) A lua atitudine, a opina (înaintea altora). [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préopiner.**

PREOPINÉNT, -Ă, *preopinenți, -te,* s.m. și f. Persoană care emite o părere, afirmă ceva înaintea alteia; antevorbitor; *p. ext.* adversar de opinii. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préopinant.**

PREORĂȘENÉSC, -EÁSCĂ, *preorășenești,* adj. Care se află în jurul orașului, la intrarea în oraș. [Pr.: *pre-o-*] — **Pre[1]-** + **orășenesc.**

PRÉOT, *preoți,* s.m. (În majoritatea religiilor primitive sau superioare) Persoană care oficiază cultul religios, fiind, în această postură, mijlocitor între om și divinitate și reprezentând pe semenii săi în sfera sacrului, fără a o perturba; popă. F Fig. Persoană care slujește un ideal, o învățătură; apostol. G *Mare preot* = conducătorul suprem al cultului (la vechii evrei, egipteni etc.). — Lat. **presbiterum.**

PREOTEÁSĂ, *preotese,* s.f. **1.** Soție de preot. **2.** Femeie care îndeplinea în Antichitate funcții sacerdotale. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-easă.*

PREOTEȘÍCĂ, *preoteșici,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *preoteasă* (**1**); preoteasă tânără. [Pr.: *pre-o-*] — **Preoteasă** + suf. *-ică.*

PREOȚÉSC, -EASCĂ, *preoțești,* adj. Care aparține preotului, referitor la preot; popesc. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + *-esc.*

PREOȚÉȘTE adv. În felul preoților, ca preoții; popește. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-ește.*

PREOȚÍ, *preoțesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face preot; a (se) popi, a (se) hirotonisi. **2.** Intranz. (Înv.) A exercita funcția de preot; a păstori. [Pr.: *pre-o-*] — Din **preot.**

PREOȚÍE s.f. **1.** Calitatea, demnitatea, funcția de preot; popie. **2.** (Înv.; cu sens colectiv) Preoțime. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-ie.*

PREOȚÍME s.f. Tagma preoților; mulțime de preoți, totalitatea preoților. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-ime.*

PREPALATÁL, -Ă, *prepalatali, -e,* adj. (Fon.; despre consoane) Care se articulează în partea anterioară a palatului. F (Substantivat, f.) Sunet prepalatal; *spec.* consoană nazală. — Din fr. **prépalatal.**

PREPARÁ, *prepár,* vb. I. **1.** Tranz. A pregăti din timp ceva, a face ca ceva să fie gata (în vederea unei acțiuni sau a unei prelucrări ulterioare). F Refl. A fi pe punctul de a…, a fi gata să… **2.** Tranz. și refl. A (se) pregăti în vederea unui examen, a unei activități; a învăța temeinic. **3.** Tranz. A preveni pe cineva asupra unui eveniment, a anunța pe ocolite, cu menajamente. **4.** Tranz. A găti (mâncare). — Din fr. **préparer,** lat. **praeparare.**

PREPARANDIÁL, -Ă, *preparandiali, -e,* adj. (Înv.) Privitor la preparandie, care ține de peparandie. [Pr.: *-di-al*] — **Preparandie** + suf. *-al.*

PREPARÁNDIE, *preparandii,* s.f. (Înv.) Școală pentru pregătirea învățătorilor; școală normală. — Din germ. **Präparandie.**

PREPARANDÍST, *preparandiști,* s.m. (Înv.) Elev sau absolvent al unei preparandii. — **Preparandie** + suf. *-ist.*

PREPARÁRE, *preparări,* s.f. Acțiunea de *a (se) prepara* și rezultatul ei; pregătire. — V. **prepara.**

PREPARÁT[1], *preparate,* s.n. Faptul de *a (se) prepara;* (concr.) produs (mai ales alimentar) rezultat dintr-o operație de preparare. — V. **prepara.**

PREPARÁT[2], -Ă, *preparați, -te,* adj. Care a fost pregătit. F Meditat. — V. **prepara.**

PREPARATÍVE s.f. pl. Pregătiri speciale făcute în vederea unei acțiuni; acțiune premergătoare. — Din fr. **préparatifs.**

PREPARATÓR, -OÁRE, *preparatori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care pregătește ceva, care servește pentru pregătire; care instruiește (pentru a forma cadre calificate); pregătitor. **2.** S.m. și f. Persoană care prelucrează anumite materiale pentru a obține un produs. **3.** S.m. și f. Membru al corpului didactic universitar care ocupă prima treaptă din ierarhia învățământului superior. **4.** S.m. și f. Persoană care dă lecții particulare unui elev; meditator. — **Prepara** + suf. *-tor.* Cf. fr. p r é p a r a t e u r.

PREPARÁȚIE, *preparații,* s.f. (Înv.) **1.** Preparare, pregătire în vederea unei acțiuni. **2.** Prepararea unui produs (pentru a servi unor cercetări). **3.** Meditație. [Var.: **preparațiúne** s.f.] — Din fr. **préparation,** lat. **praeparatio, -onis.**

PREPARAȚIÚNE s.f. v. **preparație.**

PREPELEÁC, *prepelece,* s.n. **1.** Par cu crăcane scurte, înfipt în pământ, în care se pun, la țară, oalele spălate ca să se scurgă sau de care se atârnă diferite obiecte. G Expr. *A fi gol prepeleac* = a fi sărac, neîmbrăcat. *Cu mustățile în prepeleac* = cu mustățile răsucite și întoarse în sus, în furculiță. **2.** Prăjină cu crăcane sau ansamblu de prăjini pe care se clădesc căpițele. F Căpiță clădită pe o astfel de prăjină. **3.** Scară rudimentară formată dintr-un stâlp prin care sunt trecute cuie lungi de lemn, care servesc drept trepte. [Pl. și: (m.) *prepeleci.* — Var.: **prepeleág** s.n.] — Et. nec.

PREPELEÁG s.n. v. **prepeleac.**

PREPELICÁR, *prepelicari,* s.m. Rasă de câini de vânătoare de talie mare, cu urechile lăsate în jos, folosită pentru vânatul mic; brac[1]. — **Prepeliță** + suf. *-ar.* Cf. sb. p r e p e l i c a r.

PRÉPELIȚĂ, *prepelițe,* s.f. Pasăre migratoare de câmpie din ordinul galinaceelor, de culoare brună, cu dungi pe spate, care se vânează pentru carnea ei gustoasă; pitpalac *(Coturnix coturnix).* [Acc. și: *prepelíță*] — Din bg., sb. **prepelica.**

PREPELIȚÓI, *prepeliței,* s.m. (Reg.) Bărbătușul prepeliței. — **Prepeliță** + suf. *-oi.*

PREPONDERÁ, pers. 3 *preponderează,* vb. I. Intranz. (Livr.) A fi preponderent; a precumpăni, a predomina. — Din fr. **prépondérer,** lat. **praeponderare.**

PREPONDERÁNT, -Ă adj. v. **preponderent.**

PREPONDERÁNȚĂ s.f. v. **prepondere**nță.

PREPONDERÉNT, -Ă, *prepondere*nți, *-te,* adj. Care întrece, domină în cantitate, în greutate; superior ca importanță, ca valoare; precumpănitor, dominant. [Var.: **prepondera**nt, **-ă** adj.] — Din fr. **prépondérant.**

PREPONDERÉNȚĂ, *prepondere*nțe, s.f. Însușirea de a fi preponderent; superioritate în număr, în greutate, în importanță; precumpănire, predominare. [Var.: **prepondera**nță s.f.] — Din fr. **prépondérance,** it. **preponderanza.**

PREPOTÉNT, -Ă, *prepotenți, -te,* adj. (Rar) Puternic, autoritar, foarte influent. — Din lat. **praepotens, -ntis.**

PREPOTÉNȚĂ, *prepotențe,* s.f. (Rar) Putere mare, autoritate preponderentă. — Din fr. **prépotence,** lat. **praepotentia.**

PREPOTRIVÍRE, *prepotriviri,* s.f. Operație de ajustare a formei pentru tipar înalt înainte de a fi introdusă în mașina de tipar pentru potrivire. — **Pre[1]-** + **potrivire.**

PREPÓZIT, *prepoziți,* s.m. (În ierarhia Bisericii catolice) Cleric de rang înalt care îndeplinește o funcție administrativă importantă. — Din lat. **praepositus** „cap”, „șef”.

PREPOZITÍV, -Ă, *prepozitivi, -e,* adj. (Despre un cuvânt, o particulă) Care se pune înaintea altui cuvânt. — Din fr. **prépositif.**

PREPOZÍȚIE, *prepoziții,* s.f. Parte de vorbire neflexibilă care exprimă raporturi sintactie de dependență între părțile unei propoziții. [Var.: **prepoziți**úne s.f.] — Din fr. **préposition,** lat. **praepositio.**

PREPOZIȚIONÁL, -Ă, *prepoziționali, -e,* adj. (Despre anumite construcții gramaticale) Format cu o prepoziție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **prépositionnel.**

PREPOZIȚIÚNE s.f. v. **prepoziție.**

PREPRÍNT, *preprinturi,* s.n. Lucrare multiplicată, difuzată separat (înainte de a apărea într-o publicație, de a fi tipărită). — Din engl. **preprint.**

PREPÚNE, *prepún,* vb. III. Tranz. **1.** (Pop.) A bănui pe cineva sau ceva, a suspecta; a presupune ceva. F A prevesti. **2.** (Rar) A însărcina pe cineva cu o funcție; a propune într-o funcție. — Lat. **praeponere** (după *pune).*

PREPÚNERE, *prepuneri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a prepune.* — V. **prepune.**

PREPÚS[1], *prepusuri,* s.n. (Pop.) Bănuială, presupunere; suspiciune. — V. **prepune.**

PREPÚS[2], -Ă, *prepuși, -se,* adj., s.m. **1.** Adj. Adăugat, pus înainte; pus mai mare peste… **2.** Adj. (Pop.) Bănuit, suspectat. **3.** S.m. (Jur.) Persoană care efectuează acte juridice sau îndeplinește o funcție după directivele și sub controlul altei persoane. — V. **prepune.**

PREPÚȚ, *prepuțuri,* s.n. Cută a pielii care acoperă partea anterioară a penisului. [Var.: **prepúțiu** s.n.] — Din lat. **praeputium,** fr. **prépuce.**

PREPÚȚIU s.n. v. **prepuț.**

PRERAFAELÍSM s.n. v. **prerafaelitism.**

PRERAFAELÍT, -Ă, *prerafaeliți, -te,* adj., s.m. și f. (Adept) al prerafaelitismului. [Pr.: *-fa-e-*] — Din fr. **préraphaélite.**

PRERAFAELITÍSM s.n. Curent artistic apărut în Anglia la mijlocul sec. XIX care, pornind de la ideea că apogeul picturii este reprezentat de înaintașii lui Rafael, a militat pentru o artă de rafinament, antiacademică, paseistă, literaturizantă, ezoterică, moralizatoare. [Pr.: *-fa-e-*. — Var.: **prerafaelísm** s.n.] — Din fr. **préraphaélitisme.**

PREREPARTIZÁRE, *prerepartizări,* s.f. Repartizare prealabilă care se poate definitiva ulterior. — **Pre[1]-** + **repartizare.**

PREREVOLUȚIONÁR, -Ă, *prerevoluționari, -e,* adj. Care a existat, a fost, s-a întâmplat înainte de o revoluție; care caracterizează perioada dinaintea unei revoluții. [Pr.: *-ți-o-*] — **Pre[1]-** + **revoluționar.**

PRERÍE, *prerii,* s.f. Asociație vegetală formată din ierburi, caracteristică pentru unele regiuni ale Americii de Nord; regiune de stepă care cuprinde o asemenea vegetație. — Din fr. **prairie.**

PREROGATÍVĂ, *prerogative,* s.f. Împuternicire, privilegiu acordat în exclusivitate șefului unui stat sau unui demnitar. — Din fr. **prérogative,** lat. **praerogativa.**

PREROMÁN, -Ă, *preromani, -e,* adj. Care a existat înainte de apariția romanilor, care aparține acestei perioade. — **Pre[1]-** + **roman.**

PREROMÁNTIC, -Ă, *preromantici, -ce,* adj. Care aparține preromantismului, privitor la preromantism. — Din fr. **préromantique.**

PREROMANTÍSM s.n. Curent literar și artistic din sec. XVIII, anterior romantismului, care se caracterizează prin respingerea canoanelor clasicismului, prin adoptarea cultului sensibilității și al naturii, prin gustul pentru pitoresc și exotic etc. — Din fr. **préromantisme.**

PRESÁ, *presez,* vb. I. Tranz. **1.** A exercita o presiune asupra unui material, obiect, pentru a-i reduce volumul, a-i da o anumită formă, a extrage lichidul din el etc. F A apăsa. **2.** Fig. A constrânge o persoană să acționeze într-un anumit fel. — Din fr. **presser.**

PRESÁJ s.n. (Rar) Presare. — Din fr. **pressage.**

PRESÁNT, -Ă, *presanți, -te,* adj. Care exercită o presiune. F Fig. Care impune o rezolvare imediată, care nu poate fi amânat; urgent, grabnic. — Din fr. **pressant.**

PRESÁRE, *presări,* s.f. Acțiunea de *a presa* și rezultatul ei; presat[1]. — V. **presa.**

PRESÁT[1] s.n. Presare. — V. **presa.**

PRESÁT[2], -Ă, *presați, -te,* adj. Care a fost supus unei presiuni, care a fost comprimat, îndesat. — V. **presa.**

PRESATÓR, -OARE, *presatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Muncitor specializat în presarea materialelor. — **Presa** + suf. *-tor.*

PRÉSĂ, (**I**) *prese,* s.f. **I.** Dispozitiv, unealtă, mașină cu care se execută operația de presare a unui material, obiect. F Spec. Mașină tipografică simplă care tipărește prin presarea hârtiei pe un zaț acoperit de cerneală. **II.** Totalitatea publicațiilor cotidiene și periodice (ziare, reviste etc.) prin care se realizează informarea publică. F Activitatea sau profesia de gazetar, de publicist; gazetărie, publicistică. F (Concr.) Gazetari, ziariști. G Expl. *A avea presă bună* (sau *proastă)* = a se bucura de o apreciere bună (sau rea), a avea o reputație bună (sau proastă). — Din fr. **presse.**

PRESĂDÍ, *presădesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A răsădi. — Din sl. **prĕsaditi.**

PRESĂDÍRE, *presădiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a presădi* și rezultatul ei. — V. **presădi.**

PRESĂDÍT, -Ă, *presădiți, -te,* adj. (Pop.; despre plante, răsaduri) Răsădit. — V. **presădi.**

PRESĂRÁ, *presár,* vb. I. Tranz. A împrăștia peste ceva, a arunca ici-colo câte puțină sare, făină, nisip etc.; *p. gener.* a împrăștia, a răspândi, a risipi. — **Pre[2]** + **sărа.**

PRESĂRÁRE, *presărări,* s.f. Acțiunea de *a presăra* și rezultatul ei. — V. **presăra.**

PRESĂRÁT s.n. Faptul de *a presăra.* — V. **presăra.**

PRESĂRĂTÚRĂ, *presărături,* s.f. (Rar) Ceea ce se presară peste ceva. — **Presăra** + suf. *-ătură.*

PRESCHIMBÁ, *preschímb,* vb. I. **1.** Tranz. A ceda un lucru în locul altuia (cam de aceeași valoare); a face schimb. **2.** Tranz. și refl. A (se) transforma, a (se) schimba. — **Pre[2]** + **schimba.**

PRESCHIMBÁRE, *preschimbări,* s.f. Faptul de *a (se) preschimba.* — V. **preschimba.**

PRESCHIMBÁT, -Ă, *preschimbați, -te,* adj. Transformat, modificat. — V. **preschimba.**

PRESCRÍE, *prescríu,* vb. III. **1.** Tranz. A indica, a arăta; *spec.* a recomanda medicamentele sau tratamentul de care are nevoie un bolnav. **2.** Tranz. A stabili cu precizie ceea ce trebuie făcut; a dispune, a hotărî. **3.** Refl. pas. (Despre pedepse penale, drepturi de proprietate etc.) A se stinge, a înceta prin prescripție (**2**); a-și pierde valabilitatea. **4.** Tranz. (Înv.) A transcrie un text. — Din fr. **prescrire** (după *scrie).*

PRESCRÍERE, *prescrieri,* s.f. Acțiunea de *a prescrie* și rezultatul ei. — V. **prescrie.**

PRESCRÍPT, *prescripte,* s.n. (Înv.) Prescripție (**1**). — Din lat. **praescriptum.**

PRESCRIPTÍBIL, -Ă, *prescriptibili, -e,* adj. (Jur.) Care se poate prescrie, care este supus prescripției. — Din fr. **prescriptible.**

PRESCRIPTIBILITÁTE s.f. Însușirea sau starea de a fi prescriptibil. — Din fr. **prescriptibilité.**

PRESCRÍPȚIE, *prescripții,* s.f. **1.** Obligație, dispoziție, prevedere (impusă printr-o lege, printr-un regulament etc.); prescript. F Instrucțiuni scrise cuprinzând condițiile tehnice care trebuie respectate la proiectarea, verificarea sau executarea unui sistem tehnic. **2.** Stingere a unui drept la acțiune sau la executarea unei hotărâri prin neexercitarea lui în termenul prevăzut de lege sau dobândirea dreptului de proprietate asupra unui lucru prin posesia lui cu bună-credință un anumit timp. **3.** (Rar) Recomandație dată de medic unui bolnav (printr-o rețetă); recomandație de folosire a unui medicament; *p. ext.* rețetă. — Din fr. **prescription,** lat. **praescriptio.**

PRESCRÍS, -Ă, *prescrișі, -se,* adj. **1.** (Despre pedepse penale, drepturi de proprietate etc.) Care și-a pierdut valabilitatea prin prescripție. **2.** Care a fost indicat într-un tratament medical. — V. **prescrie.**

PRESCÚRĂ, *prescuri,* s.f. Pâinișoară rotundă sau în formă de cruce, făcută din aluat dospit, folosită în ritualul creștin ortodox pentru pregătirea împărtășaniei și a anafurei. [Acc. și: *préscură*] — Din sl. **proskura.**

PRESCURÍȚĂ, *prescurițe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze dispuse în rozetă, cu flori albe-gălbui *(Sempervivum soboliferum).* — **Prescură** + suf. *-iță.*

PRESCURTÁ, *prescurtez,* vb. I. Tranz. A reduce dimensiunile unui text; a scurta un cuvânt, un titlu etc., a abrevia. — **Pre[2]** + **scurt.**

PRESCURTÁRE, *prescurtări,* s.f. Acțiunea de *a prescurta* și rezultatul ei; rezumare; abreviere. F (Concr.) Cuvânt, titlu etc. abreviat. — V. **prescurta.**

PRESCURTÁT, -Ă, *prescurtați, -te,* adj. (Despre texte) Al cărui volum a fost redus; (despre cuvinte, titluri etc.) abreviat. — V. **prescurta.**

PRESEÍSMIC, -Ă, *preseismici, -ce,* adj. Care precedă mișcările seismice (**1**). [Pr.: *-se-is-*] — **Pre[1]-** + **seismic.**

PRESELECTÁ, *preselectez,* vb. I. Tranz. A selecționa în prealabil. — **Pre[1]-** + **selecta.**

PRESELECTÁRE, *preselectări,* s.f. Acțiunea de *a preselecta.* — V. **preselecta.**

PRESELECTÁT, -Ă, *preselectați, -te,* adj. Care a fost selecționat în prealabil. — V. **preselecta.**

PRESELECTÓR, *preselectoare,* s.n. **1.** Dispozitiv care pregătește schimbarea de viteză. **2.** Mecanism de comutație din ansamblul unui schimbător telefonic automat, cu preselecție directă, pentru fiecare abonat chemător. — Din fr. **présélecteur.**

PRESELÉCȚIE, *preselecții,* s.f. **1.** Selecționarea prealabilă printr-un examen, înainte de selecția definitivă; (rar) preselecționare. **2.** Căutare a unui selector într-o instalație telefonică automată cu grupări de selectare. — Din fr. **présélection.**

PRESELECȚIONÁRE, *preselecționări,* s.f. (Rar) Preselecție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — **Pre[1]-** + **selecționare.**

PRÉSEN s.n. v. **presenă.**

PRÉSENĂ, *presene,* s.f. (Reg.) Cureaua hamului care trece pe sub pieptul calului. [Var.: **présen** s.n., **preásenă** s.f.] — Din sb. **prsina.**

PRESENTIMÉNT, *presentimente,* s.n. Presimțire. — Din fr. **pressentiment.**

PRESÉRIE, *preserii,* s.f. Cantitate de bunuri realizată în număr limitat înainte de producția în serie. — Din fr. **présérie.**

PRESESIÚNE, *presesiuni,* s.f. Perioadă în care se dau examene înaintea sesiunii propriu-zise. — **Pre[1]-** + **sesiune.**

PRESETÚPĂ, *presetupe,* s.f. Presgarnitură. — Din fr. **presse-étoupe.**

PRESEZÓN, *presezoane,* s.n. (În turism) Perioadă dinaintea sezonului de referință. — **Pre[1]-** + **sezon.**

PRESGARNITÚRĂ, *presgarnituri,* s.f. Garnitură de etanșare a unui organ mobil al unei mașini. — Din fr. **presse-garniture.**

PRESIMȚĂMÂNT, *presimțăminte,* s.n. (Înv.) Presimțire. — **Presimți** + suf. *-ământ* (după fr. *pressentiment).*

PRESIMȚÍ, *presímt*, vb. IV. Tranz. A simți dinainte, vag și instinctiv, ceea ce urmează să se întâmple. — **Pre[1]-** + **simți** (după fr. *pressentir*).

PRESIMȚÍRE, *presimțiri,* s.f. Faptul de *a presimți;* sentiment vag și instinctiv pe care îl are cineva față de cele ce se vor întâmpla; presentiment, presimțământ. — V. **presimți.**

PRÉSING s.n. Tactică prin care fiecare component al unei echipe sportive aflate în apărare își supraveghează în permanență adversarul direct, pentru a-i anihila acțiunile ofensive. — Din engl. **pressing.**

PRESÍSTOLĂ, *presistole,* s.f. (Med.) Fază din diastolă care precedă sistola. — Din fr. **présystole.**

PRESIÚNE, *presiuni,* s.f. **1.** Forță care apasă (uniform și perpendicular) pe unitatea de suprafață a unui corp; mărime fizică egală cu raportul dintre valoarea acestei forțe și aria suprafeței corpului respectiv; apăsare. G *Presiune atmosferică* = presiune pe care o exercită atmosfera asupra suprafeței Pământului și a corpurilor situate pe ea. **2.** (În sintagma) *Presiune arterială* = tensiune arterială. **3.** (Bot.; în sintagma) *Presiune radiculară* = presiune din celulele vii ale rădăcinii care împinge apa în rădăcină și tulpină. **4.** Fig. Constrângere (morală, economică, politică, socială) exercitată asupra cuiva. G *Grup de presiune* = grup de interese al cărui scop este influențarea factorilor decizionali politici. F (Rar) Stare de apăsare sufletească. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **pression.**

PRESOCIALÍST, -Ă, *presocialiști, -ste,* adj. Care este anterior socialismului. [Pr.: *-ci-a-*] — **Pre^{1}-** + **socialist.**

PRESOCRÁTIC, -Ă, *presocratici, -ce,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. Anterior lui Socrate. **2.** S.m. pl. Gânditori greci dinaintea lui Socrate care au fost preocupați îndeosebi de natura realității fizice. — Din fr. **présocratique,** engl. **pre-Socratic.**

PRESOPUNCTÚRĂ s.f. Ansamblu de tehnici medicale alternative (de origine asiatică) care constă în masarea și presarea unor puncte ale tegumentelor considerate ca având o legătură energetică cu diverse organe ale corpului. [Var.: **presupunctúră** s.f.] — **Pres**[iune] + [acu]**punctură.**

PRESÓR, -OÁRE, *presori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Tijă verticală cu picioruș care ține presat materialul pe placa mașinii de cusut. **2.** (Rar) S.m. și f. Persoană specializată în prelucrarea materialelor cu ajutorul presei. — Din fr. **presseur.**

PRESORECEPTÓR, *presoreceptori,* s.m. (Fiziol.) Terminație nervoasă din pereții vaselor sangvine, sensibilă la modificările de presiune din aceste vase. —**Presiune** + **receptor.**

PRESORTÁRE, *presortări,* s.f. Sortare prealabilă în vederea sporirii calității în sortarea propriu-zisă. — **Pre^{1}-** + **sortare.**

PRESOSTÁT, *presostate,* s.n. Aparat pentru măsurarea și controlul presiunii unui fluid dintr-o încăpere închisă. — Din fr. **pressostat.**

PRESPÁN s.n. v. **presșpan.**

PRESPAPIÉR, *prespapieuri,* s.n. Obiect greu care se așază peste hârtiile în lucru de pe un birou, pentru a le împiedica să se împrăștie. — Din fr. **presse-papiers.**

PRESPĂLÁRE, *prespălări,* s.f. Spălare prealabilă în scopul ameliorării spălării propriu-zise. — **Pre^{1}-** + **spălare.**

PRESȘPÁN, *presșpanuri,* s.n. Carton fabricat din mai multe straturi de celuloză, impregnat cu ulei sau cu lac și satinat, care se folosește ca izolant în electrotehnică, în poligrafie etc. [Var.: **prespán** s.n.] — Din fr. **presspahn,** germ. **Presspan.**

PRESTÁ, *prestez,* vb.I. Tranz. A îndeplini o muncă, a desfășura o activitate; a face, a executa, a furniza un serviciu. G Expr. *A presta (un) jurământ* = a depune un jurământ (în condițiile prevăzute de lege). — Din lat. **praestare.**

PRESTABILÍ, *prestabilesc,* vb. IV. Tranz. A fixa, a stabili dinainte, cu anticipație. — **Pre^{1}-** + **stabili** (după fr. *préétablir).*

PRESTABILÍT, -Ă, *prestabiliți, -te,* adj. Stabilit, fixat dinainte, cu anticipație. — V. **prestabili.**

PRESTÁNȚĂ s.f. Ținută, înfățișare, atitudine impunătoare, demnă. — Din fr. **prestance.**

PRESTÁRE, *prestări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a presta* și rezultatul ei; prestație (**1**). **2.** (În sintagma) *Prestarea jurământului* = depunere a jurământului în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). — V. **presta.**

PRESTATÁL, -Ă, *prestatali, -e,* adj. Care este anterior formării statului. — **Pre^{1}-** + **statal.**

PRESTATÓR, -OÁRE, *prestatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, întreprindere) care prestează o muncă, o activitate. — **Presta** + suf. *-tor.*

PRESTÁȚIE, *prestații,* s.f. **1.** Prestare. **2.** Formă de impozit constând în efectuarea unor munci sau în predarea unor produse ori a unor sume de bani, pentru realizarea unor lucrări de interes public etc.; muncă, produse, bani care constituie această formă de impozit. [Var.: **prestațiúne** s.f.] — Din fr. **prestation,** lat. **praestatio, -onis.**

PRESTAȚIÚNE s.f. v. **prestație.**

PRESTELÁR, -Ă, *prestelari, -e,* adj. (Astron.) Care a existat înainte de a fi luat naștere stelele. — Din fr. **préstellaire,** engl. **prestellar.**

PRESTÉȚĂ s.f. (Franțuzism) Promptitudine. — Din fr. **prestesse.**

PRESTIDIGITATÓR, *prestidigitatori,* s.m. **1.** Specialist în prestidigitație (care dă reprezentații publice); scamator. **2.** Fig. Persoană care posedă o mare agilitate a mâinilor. — Din fr. **prestidigitateur.**

PRESTIDIGITÁȚIE s.f. Arta și tehnica de a produce iluzii (optice) prin rapiditatea și agilitatea mișcărilor mâinilor; scamatorie. — Din fr. **prestidigitation.**

PRESTIGIÓS, -OÁSĂ, *prestigioși, -oase,* adj. Care are prestigiu (**1**); care se impune prin valoare, frumusețe, mărime etc. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **prestigieux.**

PRESTÍGIU s.n. **1.** Autoritate morală, considerație, influență de care se bucură cineva sau ceva datorită calităților, cunoștințelor, talentului etc.; vază, importanță. G Loc. adj. *De prestigiu* = care onorează, care aduce glorie, considerație; important, valoros. **2.** (Rar) Strălucire, farmec, atracție. — Din fr. **prestige.**

PRESTÍSSIMO adv. (Muz.; indică modul de execuție) În tempo foarte rapid. F (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală concepută în această mișcare. — Cuv. it.

PRÉSTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo rapid. F (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală concepută în această mișcare. — Cuv. it.

PRESTÓL s.n. v. **pristol.**

PRESUPOZÍȚIE, *presupoziții,* s.f. Presupunere. — Din fr. **présupposition.**

PRESUPUNCTÚRĂ s.f. v. **presopunctură.**

PRESUPÚNE, *presupún,* vb. III. Tranz. **1.** A admite în mod prealabil (și provizoriu) că ceva este posibil, real, adevărat; a fi de părere, a crede, a socoti; a bănui. **2.** A avea ca premisă existența prealabilă a unui lucru, a fi condiționat de…; a implica. — **Pre^{1}-** + **supune** (după fr. *présupposer).*

PRESUPÚNERE, *presupuneri,* s.f. Faptul de *a presupune;* ceea ce este admis în mod prealabil drept posibil, real, adevărat; supoziție, ipoteză, presupus, presupoziție. — V. **presupune.**

PRESUPÚS^{1}, *presupusuri,* s.n. (Pop. și fam.) Presupunere. — V. **presupune.**

PRESUPÚS^{2}, -Ă, *presupuși, -se,* adj. Prezumtiv. — V. **presupune.**

PRÉSUR, *presuri,* s.m. Bărbătușul presurei. — Din **presură** (derivat regresiv).

PRÉSURĂ^{1}, *presuri,* s.f. Gen de păsări (cântătoare) migratoare, de mărimea unei vrăbii, cu ciocul scurt și gros, cu coada lungă și bifurcată, cu spatele brun și dungat *(Emberiza);* pasăre care face parte din acest gen. — Et. nec.

PRESÚRĂ^{2} s.f. Cheag (folosit la coagularea laptelui). — Din fr. **présure.**

PRESURIZÁ, *presurizez,* vb. I. Tranz. A menține o presiune normală într-o incintă etanșă; a menține o anumită presiune în elementele ermetic închise ale unui sistem cu scopul de a-i mări rezistența mecanică. — Din **presuriser.**

PRESURIZÁRE, *presurizări,* s.f. Faptul de *a presuriza* — V. **presuriza.**

PRESURIZÁT, -Ă, *presurizați, -te,* adj. (Despre incinte etanșe) În care este menținută o presiune normală. — V. **presuriza.**

PRESURIZATÓR, *presurizatoare,* s.n. Instalație de presurizare. — **Presuriza** + suf. *-tor.*

PRESÚS adv. (În loc. adv.) *Mai presus de* (sau *decât)…* = mai mult, mai mare, mai important decât… — **Pre^{2}** + **sus.**

PRESVÍTERĂ s.f. v. **prezbiteră.**

PREȘ, *preșuri,* s.n. Covor lung și îngust care se așterne pe jos în încăperile sau pe scările unei clădiri. G Expr. (Fam.) *A duce* (pe cineva) *cu preșul* = a păcăli, a înșela, a purta (pe cineva) cu vorba. F Covoraș pentru șters talpa încălțămintei la intrarea într-o casă. — Et. nec.

PREȘCOLÁR, -Ă, *preșcolari, -e,* adj. Care nu a atins încă vârsta de școală; care se referă la educația, învățământul copiilor sub această vârstă, care aparține acestora. F (Substantivat) Copil care nu a atins vârsta școlară. — **Pre^{1}-** + **școlar** (după fr. *préscolaire*).

PREȘEDÍNTE, -Ă, *președinți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care conduce un organ de stat, o instituție, o organizație de stat, o asociație; persoană care prezidează o adunare, o dezbatere, o comisie etc.; prezident. **2.** Denumire oficială dată șefului de stat al unor republici. — Din fr. **président,** lat. **praesidens, -ntis** (după *ședea).*

PREȘEDINȚIÁL, -Ă, *președințiali, -e,* adj. Care aparține unui președinte, care emană de la președinte; prezidențial. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **présidentiel** (după *președinte).*

PREȘEDINȚÍE s.f. Funcția și activitatea de conducere a președintelui; perioada de activitate a unui președinte; *p. ext.* sediu unde își exercită funcția președintele și serviciile în subordine; prezidență. — **Președinte** + suf. *-ie.*

PREȘPÁN s.n. v. **presșpan.**

PREȘTÍ, *preștiu,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A prevedea (**1**). — **Pre^{1}-** + **ști.**

PREȘTIÍNȚĂ s.f. Cunoaștere proprie lui Dumnezeu, în virtutea omniscienței sale, a actelor viitoare. F P. ext. Cunoașterea evenimentelor viitoare prin mijloace misterioase, diferite de cele ale gândirii normale, care permit previziunea. — **Pre^{1}-** + **știință** (după fr. *prescience).*

PRETÁ, *pretez,* vb. I. Refl. **1.** A consimți să facă ceva incorect sau care este sub demnitatea sa. **2.** A se potrivi la…, a fi bun la… — Din fr. **prêter.**

PRETÁBIL, -Ă, *pretabili, -e,* adj. Care se pretează (**2**) la ceva. — Din fr. **prêtable.**

PRETĂBĂCÍRE, *pretăbăciri,* s.f. Tăbăcire prealabilă. — **Pre[1]-** + **tăbăcire.**

PRETCÁR, *pretcare,* s.n. (Reg.) Sfredel cu diametru mic, folosit în dulgherie. — **Pretcă** + suf. *-ar.*

PRÉTCĂ, *pretce,* s.f. (Reg.) Fiecare dintre bețișoarele care susțin fagurii, în interiorul stupului. [Var.: **preátcă** s.f.] — Din sb. **pritka.**

PRETENDÉNT, -Ă, *pretendenți, -te,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care tinde, aspiră la ceva, care cere, pretinde ceva. **2.** S.m. Bărbat care cere sau are intenția să ceară în căsătorie o femeie. — Din fr. **prétendant.**

PRETENSIONÁRE, *pretensionări,* s.f. Operație prin care se realizează o stare inițială de întindere sau de comprimare în materialul unei piese, înainte de aplicarea sarcinilor funcționale. [Pr.: *-si-o-*] — După engl. **pretension.**

PRETENSIONÁT, -Ă, *pretensionați, -te,* adj. Care a fost supus pretensionării. [Pr.: *-si-o-*] — Din **pretensionare.**

PRETÉNȚIE, *pretenții,* s.f. **1.** Revendicare a unui drept; drept pe care și-l revendică cineva. **2.** Convingere (nejustificată) pe care o are cineva despre meritele sale și cerința ca această convingere să fie împărtășită și de ceilalți; (la pl.) aere de superioritate, ifose. F Intenție, dorință, năzuință ambițioasă. G Loc. adj. și adv. *Fără pretenții* = modest, potrivit (ca amploare, valoare etc.). **3.** Exigență. — Din fr. **prétention.**

PRETENȚIÓS, -OÁSĂ, *pretențioși, -oase,* adj. **1.** Care are pretenții multe sau mari, care așteaptă sau pretinde mult; exigent; *p. ext.* mofturos, capricios. **2.** Care vrea să dea impresia (nejustificată) de ceva deosebit, care vrea să pară sau crede despre sine mai mult decât este; plin de sine, încrezut. **3.** Care cere o atenție deosebită, însușiri speciale. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **prétentieux,** it. **pretenzioso.**

PRETENȚIOZITÁTE s.f. (Rar) Faptul de a avea pretenții exagerate. [Pr.: *-ți-o-*] — **Pretențios** + suf. *-itate.*

PRETERÍT, *preterite,* s.n. (Gram.) Timp verbal care exprimă în unele limbi o acțiune trecută (echivalând cu perfectul simplu sau imperfectul). — Din fr. **prétérit,** lat. **praeteritum.**

PRETERIȚIÚNE, *preterițiuni,* s.f. Procedeu retoric prin care autorul atrage atenția că nu vrea să aducă în discuție un anumit lucru, despre care totuși vorbește. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **prétéritiion.**

PRETÉXT, *pretexte,* s.n. Motiv (neîntemeiat sau neadevărat) invocat ca justificare a unei acțiuni sau pentru a escamota un motiv real. G Loc. conj. *Sub pretext că…* = pretinzând că… F Impuls, stimulent. — Din fr. **prétexte.**

PRETEXTÁ, *pretextez,* vb. I. Tranz. A invoca un motiv (neîntemeiat sau neadevărat) pentru a justifica o acțiune, o atitudine; a se folosi de un pretext. — Din fr. **prétexter.**

PRETIMPURÍU, -ÍE, *pretimpurii,* adj. Care apare sau se întâmplă înainte de vreme sau prea devreme; prematur. — **Pre[1]-** + **timpuriu.**

PRETÍNDE, *pretínd,* vb. III. **1.** Tranz. A cere insistent un lucru; a reclama, a revendica. **2.** Tranz. și intranz. A susține, a afirma ceva cu tărie. F Refl. A-și atribui o calitate, însușiri pe care nu le are; a-și aroga. **3.** Tranz. (Despre acțiuni, realizări) A avea nevoie de…, a impune ca o necesitate; a necesita. — Din fr. **prétendre** (după *întinde).*

PRETÍNS, -Ă, *pretinși, -se,* adj. Care trece sau vrea să treacă drept altceva decât este în realitate; fals, aparent. — V. **pretinde.**

PRÉTOR, *pretori,* s.m. **1.** Magistrat roman cu înalte atribuții judiciare (și care adesea guverna o provincie romană). **2.** (În vechea armată) Persoană numită pe lângă marile unități militare, cu atribuții în poliția administrativă și judiciară în timp de război. **3.** (În vechea organizare administrativă a României) Reprezentant al conducerii centrale într-o plasă, având atribuții administrative și de poliție. — Din lat. **praetor, -oris.**

PRETORÁT, *pretorate,* s.n. (În vechea armată) Autoritate militară creată pe lângă marile unități, în timp de mobilizare și de război, cu atribuții în poliția administrativă și judiciară; sediul acestei instituții. — **Pretor** + suf. *-at.*

PRETORIÁN, -Ă, *pretorieni, -e,* adj., s.m. **1.** (La romani) Care aparține pretorului, privitor la pretor. G *Gardă pretoriană* = unitate militară care constituia garda personală a pretorului (mai târziu a împăraților romani). *Provincie pretoriană* = provincie administrată de un pretor. **2.** S.m. Soldat roman din garda pretoriană. [Pr.: *-ri-an*] — Din lat. **praetorianus,** fr. **prétorien.**

PRETORIANÍSM s.n. Situație din vechea Romă în care pretorienii și soldații aveau o influență predominantă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **prétorianisme.**

PRÉTORIȚĂ, *pretorițe,* s.f. Soția pretorului (**3**). — **Pretor** + suf. *-iță.*

PRETÓRIU, *pretorii,* s.n. **1.** (La romani) Reședința pretorului, sala în care pretorul își exercita funcțiile judecătorești. F Loc într-o tabără romană unde era așezat cortul comandantului. **2.** (Înv.) Sală de judecată (în incinta unui tribunal); *p. gener.* tribunal. **3.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Sfat domnesc format din sfetnicii apropiați ai domnului. — Din lat. **praetorium,** fr. **prétoire.**

PRETÓRT, *pretorturi,* s.n. Semifabricat din lână obținut prin cardare, din care se obțin firele de țesut stofele. — **Pre[1]-** + **tort[1].**

PRETÚRĂ, *preturi,* s.f. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Instituție în care își exercita funcția un pretor (**3**); serviciul pretorului; local unde funcționa acest serviciu. — Din lat. **praetura,** fr. **préture.**

PRETUTÍNDENEA adv. v. **pretutindeni.**

PRETUTÍNDENI adv. Peste tot, în toate părțile, în tot locul. [Var.: **pretutíndenea** adv.] — **Pre[2]** + **tutindeni** (înv. „peste tot" < lat.).

PREȚ, *prețuri,* s.n. **1.** Categorie economică reprezentând expresia bănească a valorii unei mărfi; sumă de bani pe care trebuie să o plătească cumpărătorul pentru achiziționarea unui produs sau pentru un serviciu. G (În sintagmele) *Preț cu amănuntul* = preț la care se vând către populație bunurile de consum, alimentare și nealimentare. *Preț de livrare* = preț la nivelul căruia circulă produsele între unitățile producătoare. *Preț de producție* = preț care înglobează costul produsului și beneficiul. *Preț al pieței* = preț care se formează pe piață în urma fluctuației cererii și ofertei. *Preț mondial* = preț al unei mărfi pe piața mondială. G Loc. adj. *De (mare) preț* = (foarte) valoros, prețios. G Loc. adv. *Cu orice preț* = orice sacrificiu ar cere, oricât ar costa, cu orice risc. *Cu niciun preț* = pentru nimic în lume, în niciun caz. *Fără (de) preț* = **a)** sub valoarea reală; ieftin; **b)** de valoare foarte mare, neprețuit. G Expr. *A ține la preț* = a nu reduce nimic din suma cerută la o vânzare. *A se învoi din preț* = a încheia o tranzacție căzând de acord asupra prețului. *A (nu) avea preț* = **a)** a (nu) se vinde cu mulți bani, a (nu) se cere; a (nu) avea trecere; **b)** a (nu) valora foarte mult. *A ajunge la preț* = a ajunge să fie căutat, apreciat. *A pune preț pe ceva* = a socoti că ceva este de mare valoare, a ține mult la ceva. *Preț (ca) de…* (sau *ca la…)* = un timp (cam) de…, o distanță, o valoare (de aproximativ…). F Sumă încasată dintr-o vânzare. **2.** Ceea ce se dă cuiva sau primește cineva pentru o muncă prestată, pentru un serviciu făcut; plată, răsplată. G Loc. prep. *Cu prețul…* = în schimbul…; cu sacrificiul…, cu riscul…, cu efortul… F Tarif. **3.** Fig. Valoare, importanță, însemnătate. — Lat. **pretium.**

PREȚĂLUÍ, *prețăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A prețui, a evalua. — **Preț** + suf. *-ălui.*

PREȚĂLUÍRE, *prețăluiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a prețălui;* evaluare, prețuire. — V. **prețălui.**

PREȚĂLUITÓR, *prețăluitori,* s.m. (Înv. și pop.) Prețuitor. [Pr.: *-lu-i-*] — **Prețălui** + suf. *-tor.*

PREȚIÓS, -OÁSĂ, *prețioși, -oase,* adj. **1.** Care are, reprezintă o mare valoare materială, spirituală, morală etc.; care este de mare preț, de mare importanță; scump. G *Metal prețios* v. *metal. Piatră prețioasă.* v. *piatră.* F Pe care cineva îl prețuiește, îl stimează, îl iubește mult **2.** De un rafinament exagerat, căutat; lipsit de simplitate și de naturalețe; afectat. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **précieux,** lat. **pretiosus,** it. **prezioso.**

PREȚIOZITÁTE, (**2**) *prețiozități,* s.f. (Rar) **1.** Faptul de a fi prețios (**2**), căutat, afectat; afectare. **2.** (La pl.) Vorbe, atitudini prețioase. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **préciosité.**

PREȚUÍ, *prețuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A stabili prețul unui bun (destinat vânzării), a-i determina valoarea în bani; a evalua, a prețălui. F Intranz. A reprezenta o anumită valoare materială, a avea un anumit preț; a valora. G Expr. *A ști cât prețuiește* (cineva sau ceva) = a aprecia la justa valoare (pe cineva sau ceva), a nu-și face iluzii (cu privire la cineva sau la ceva). **2.** A recunoaște importanța sau meritul cuiva sau a ceva, a lua în considerare, a pune mare preț pe…; a aprecia. F Intranz. A avea valoare sau importanță (datorită calităților sale). — **Preț** + suf. *-ui.*

PREȚUÍRE s.f. Faptul de *a prețui* și rezultatul ei. — V. **prețui.**

PREȚUÍT, -Ă, *prețuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Apreciat, stimat (pentru calitățile sale). — V. **prețui.**

PREȚUITÓR, -OÁRE, *prețuitori, -oare,* s.m. și f. Expert care evaluează un bun, indicând valoarea, prețul lui aproximativ; persoană care poate aprecia valoarea sau importanța unui lucru; prețăluitor. [Pr.: *-țu-i-*] — **Prețui** + suf. *-tor.*

PREUMÁN, -Ă, *preumani, -e,* adj. Care a existat înainte de apariția omului pe Pământ; care aparține acelei perioade. [Pr.: *pre-u-*] — Din fr. **préuhumain.**

PREUMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PREUMBLÁRE s.f. v. **plimbare.**

PREUNIVERSITÁR, -Ă, *preuniversitari, -e,* adj. (Despre forme de învățământ) Care precedă universitatea. — Din fr. **préuniversitaire.**

PREURSÍ, *preursesc,* vb. IV. Tranz. (Rar). A predestina. — **Pre[1]-** + **ursi** (după fr. *prédestiner).*

PREUSCÁRE, *preuscări,* s.f. Uscare prealabilă. [Pr.: *pre-us-*] — **Pre[1]-** + **uscare.**

PREVALÁ, *prevalez,* vb. I. **1.** Intranz. A avea preponderență; a predomina. **2.** Refl. A se folosi de ceva, a face uz de ceva în vederea atingerii unui scop. — Din fr. **prévaloir,** lat. **praevalere.**

PREVALÁRE s.f. Faptul de *a (se) prevala.* — V. **prevala.**

PREVALÉNT, -Ă, *prevalenți, -te,* adj. (Livr.) De importanță majoră. F Predominant. — Din lat. **praevalens, -tis,** engl. **praevalent.**

PREVALÉNȚĂ s.f. (Livr.) Prevalare. — Din engl. **prevalence.**

PREVARICÁ, *prevarichez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A contraveni prin rea-credință, abuz, fraudă de la îndatoririle și obligațiile de serviciu. — Din fr. **prévariquer.**

PREVARICATÓR, -OÁRE, *prevaricatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Livr.) (Persoană) care comite o prevaricațiune. — Din fr. **prévaricateur,** lat. **praevaricator.**

PREVARICAȚIÚNE, *prevaricațiuni,* s.f. (Livr.) Abatere de la îndatoririle de serviciu; abuz, delict comis de un funcționar aflat în exercițiul funcțiunii. F Trădare a cauzei, a intereselor cuiva. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **prévarication,** lat. **praevaricatio, -onis.**

PREVĂZĂTÓR, -OÁRE, *prevăzători, -oare,* adj. Care ia din timp măsuri pentru a preîntâmpina unele neplăceri care i s-ar putea întâmpla, care știe să evite neplăcerile; care dovedește prudență; prudent, precaut. — **Pre[1]- + văzător** (după fr. *prévoyant).*

PREVĂZÚT, -Ă, *prevăzuți, -te,* adj. **1.** Care este dedus din fapte, fenomene, date etc. precedente. **2.** Care este prescris, specificat de o lege, de un regulament etc. **3.** Care este înzestrat cu cele necesare. — V. **prevedea.**

PREVEDEÁ, *prevăd,* vb. II. **1.** Tranz. A deduce (din fapte care precedă) evoluția evenimentelor viitoare; a avea intuiția celor ce urmează să se întâmple; a întrezări; a presimți. **2.** Tranz. (Despre legi, regulamente, îndrumări etc.) A specifica, a prescrie; a indica, a menționa. **3.** Tranz. A echipa, a înzestra pe cineva sau ceva cu cele necesare. **4.** Refl. (Înv. și reg.) A se vedea prin ceva; a se întrezări. F A se oglindi, a se reflecta. — **Pre[1]- + vedea** (după fr. *prévoir).*

PREVEDÉRE, *prevederi,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) prevedea.* F (Mai ales la pl.) Indicație, dispoziție dintr-un tratat, dintr-un act normativ etc. F *Prevederi sociale* = ansamblu de măsuri privitoare la acordarea asistenței sociale unor persoane care și-au pierdut capacitatea de muncă sau minorilor rămași fără susținători. **2.** Prudență, precauție. — V. **prevedea.**

PREVENÍ, *prevín,* vb. IV. Tranz. **1.** A atrage cuiva atenția asupra consecințelor (negative ale) unor acțiuni; a informa în prealabil; a avertiza, a prevesti. **2.** A lua măsuri de precauție pentru a înlătura ceva (neplăcut); a preîntâmpina. **3.** (Rar) A împlini dinainte dorințele cuiva. — Din fr. **prévenir,** lat. **praevenire.**

PREVENÍRE, *preveniri,* s.f. Acțiunea de *a preveni.* — V. **preveni.**

PREVENÍT, -Ă, *prevenițI, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care a fost avertizat, încunoștiințat. **2.** S.m. și f. (Jur.) Persoană aflată în arest preventiv. — V. **preveni.**

PREVENITÓR, -OÁRE, *prevenitori, -oare,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este îndatoritor, curtenitor, amabil; serviabil, politicos. F (Adverbial) Cu precauție. — **Preveni** + suf. *-tor.*

PREVENTÍV, -Ă, *preventivi, -e,* adj. Care are ca scop preîntâmpinarea unui rău, împiedicarea apariției sau a răspândirii unei boli, a săvârșirii unei infracțiuni etc. G (Jur.) *Arest preventiv* sau *închisoare* (ori *detenție*) *preventivă* = măsură privativă de libertate, luată în cursul soluționării unui proces penal, în scopul de a preveni fie dispariția infractorului, fie influențarea martorilor de către acesta; prevenție (**1**); *p. ext.* loc în care sunt deținuți acești inculpați. (În sintagma) *Medicină preventivă* = ramură a medicinei care se ocupă cu prevenirea bolilor; profilaxie. — Din fr. **préventif.**

PREVENTÓRIU, *preventorii,* s.n. Instituție medicală în care sunt internate și îngrijite persoanele predispuse la anumite boli grave, în special la tuberculoză. — Din fr. **préventorium.**

PREVÉNȚIE, *prevenții,* s.f. **1.** Arest preventiv; *p. ext.* stare de arest preventiv. **2.** (Livr.) Prejudecată. [Var.: **prevențiéune** s.f.] — Din fr. **prévention,** lat. **praeventio, -onis.**

PREVENȚIÚNE s.f. v. **prevenție.**

PREVÉRB, *preverbe,* s.n. (Lingv.) Prefix care se atașează la verbe. — Din fr. **préverbe.**

PREVESTÍ, *prevestesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A anunța întâmplări sau evenimente viitoare fie după anumite legități, fie prin divinație, fie prin conjecturare; a prezice. **2.** (Înv. și pop.) A preveni (**1**). — **Pre[1]- + vesti.**

PREVESTÍRE, *prevestiri,* s.f. Acțiunea de *a prevesti;* semn prevestitor. — V. **prevesti.**

PREVESTÍT s.n. (Rar) **1.** Prevestire. **2.** (Înv. și reg.) Fază de creștere și de descreștere a lunii. — V. **prevesti.**

PREVESTITÓR, -OÁRE, *prevestitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care anunță dinainte, care prevestește ceva; care constituie un indiciu a ceea ce se va întâmpla. — **Prevesti** + suf. *-tor.*

PREVIZÍBIL, -Ă, *previzibili, -e,* adj. Care poate fi prevăzut. — Din fr. **prévisible.**

PREVIZIBILITÁTE s.f. Caracter previzibil. — **Previzibil** + suf. *-itate.*

PREVIZIONÁ, *previzionez,* vb. I. Tranz. A prevedea. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **previziune.**

PREVIZIONÁL, -Ă, *previzionali, -e,* adj. Care face obiectul unui calcul anterior unui eveniment. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **prévisionnel.**

PREVIZIONÁRE, *previzionări,* s.f. Prevedere. [Pr.: *-zi-o-*]. — V. **previziona.**

PREVIZIÚNE, (**2**) *previziuni,* s.f. **1.** Facultatea, posibilitatea de a prevedea apariția sau evoluția evenimentelor viitoare sau a unor procese și sisteme (naturale ori sociale) din analiza anumitor date cunoscute în prezent. **2.** Enunțare a unei judecăți, a unei teorii care se bazează pe previziune (**1**); ceea ce prevede cineva. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **prévision.**

PREZBIACUZÍE, *prezbiacuzii,* s.f. (Med.) Slăbire a auzului la oamenii în vârstă. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **presbyacousie.**

PREZBIESTEZÍE, *prezbiestezii,* s.f. (Med.) Scădere a sensibilității cutanate la bătrâni. [Pr.: *-bi-es-*] — Din fr. **presbyesthésie.**

PREZBIOFRENÍE, *prezbiofrenii,* s.f. (Med.) Formă de demență senilă caracterizată prin tulburări grave de memorie, halucinații euforice însoțite de mimică. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **presbyophrénie.**

PREZBIOPÍE, *prezbiopii,* s.f. (Rar) Prezbitism. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **presbyopie.**

PREZBÍT, -Ă, *prezbiți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de prezbitism. — Din fr. **presbyte.**

PREZBÍTER, *prezbiteri,* s.m. Titlu (onorific) pentru o persoană care face parte din cinul[1] (**2**) bisericesc; *spec.* preot. — Din ngr. **presbytos,** fr. **presbytère.**

PREZBITERÁL, -Ă, *prezbiterali, -e,* adj. De prezbiter. — Din fr. **presbytéral.**

PREZBÍTERĂ, *prezbitere,* s.f. Soție a prezbiterului. [Var.: **presvíteră, prezvíteră** s.f.] — Din ngr. **presbytera.**

PREZBITERIÁN, -Ă, *prezbiterieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține prezbiterianismului, privitor la prezbiterianism. **2.** S.m. și f. Adept al prezbiterianismului. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **presbytérien.**

PREZBITERIANÍSM s.n. Doctrină ecleziastică proprie Bisericii reformate derivate din calvinism, care consideră că prezența lui Isus în euharistie este doar spirituală, producându-se prin intermediul Duhului Sfânt, și nu prin transformarea elementelor pâine și vin. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **presbytérianisme.**

PREZBITÉRIU, *prezbiterii,* s.n. **1.** Locuința unui preot paroh (catolic). **2.** Parte a unei biserici creștine, între naos și altar, unde stau clericii în timpul oficierii slujbei religioase. **3.** Sfatul preoților unei comunități creștine; (la protestanți) corporație aflată în fruntea unei comunități bisericești. — Din lat. **presbyterium.**

PREZBITÍSM s.n. Tulburare de vedere caracterizată prin imposibilitatea de a vedea clar obiectele situate în apropiere; prezbiție. — Din fr. **presbytisme.**

PREZBIȚÍE, *prezbiții,* s.f. (Rar) Prezbitism. — Din fr. **presbytie.**

PREZÉNT[1], *prezenturi,* s.n. (Înv.) Dar[2], cadou. — Din fr. **présent.**

PREZÉNT[2], -Ă, *prezenți, -te,* adj., s.n. I. Adj. **1.** Care se află în același loc cu vorbitorul sau în locul la care se referă acesta; de față. F (Cu valoare de interjecție) Formulă prin care cei de față răspund la apelul nominal. F Existent. **2.** Care se petrece în timpul vieții vorbitorului sau în epoca la care se referă; actual, contemporan; care se petrece chiar acum, în momentul de față. F De care ești conștient, la care te gândești sau care te preocupă la un moment dat. **II.** S.n. **1.** Perioadă de timp variabilă, concepută ca o unitate distinctă între trecut și viitor; epoca, timpul actual, contemporan; contemporaneitate; *p. ext.* situație actuală. G Loc. adv. *În prezent* = azi, acum. **2.** (Gram.) Timp al verbului care arată că o acțiune se petrece în momentul vorbirii sau că este de durată. G *Prezent istoric* = prezent cu valoare de perfect, care se întrebuințează de obicei în narațiune pentru a da stilului o mai mare forță de evocare. — Din lat. **praesens, -ntis,** fr. **présent.**

PREZENTÁ, *prezínt,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face cunoscut celor de față, spunând numele, ocupația etc.; a face cunoștință (cu cineva); a (se) recomanda. F Refl. A deveni prezent în memorie, a apărea în memorie F Tranz. A înfățișa (publicului) un spectacol, aspectele unei activități, rezultatul unor cercetări etc. **2.** Refl. A apărea, a se înfățișa într-un anumit loc sau în fața cuiva pentru a răspunde unei anumite obligații sau pentru a oferi ori a solicita ceva. G Refl. și tranz. Spec. A (se) înfățișa la un examen, la un concurs, la alegeri etc. **3.** Tranz. A pune înainte, a înmâna, a oferi, a da. G Expr. *A prezenta arma* = a da onorul cu arma. **4.** Tranz. (Despre lucruri supuse unei examinări) A avea o anumită însușire, caracteristică. F Refl. A avea aparența de…, a se înfățișa ca… — Din fr. **présenter,** lat. **praesentare.**

PREZENTÁBIL, -Ă, *prezentabili, -e,* adj. Care are o înfățișare plăcută, atrăgătoare, îngrijită. — Din fr. **présentable.**

PREZENTÁRE, *prezentări,* s.f. Acțiunea de *a (se) prezenta.* F Scurtă expunere a unei activități, a rezultatelor unei cercetări etc. — V. **prezenta.**

PREZENTÁT, -Ă, *prezentați, -te,* adj. **1.** Care este cunoscut celor de față prin nume, ocupție, grad de rudenie etc. **2.** (Despre spectacole, activități, cercetări etc.) Care este înfățișat publicului, specialiștilor etc. **3.** Care este înfățișat ca…, având aparența de… — V. **prezenta.**

PREZENTATÓR, -OÁRE, *prezentatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face cunoscut publicului pe cineva sau ceva; persoană care prezintă un spectacol, un concurs etc. — Din fr. **présentateur.**

PREZENTÁȚIE s.f. (Med.) Parte a fătului care ia prima contact cu strâmtoarea superioară a bazinului la naștere. — Din fr. **présentation.**

PREZENTÍSM s.n. Tendință în filosofie care neagă posibilitatea unei cunoașteri istorice obiective și autentice, reducând știința istoriei la o proiectare în trecut a mentalității și năzuințelor prezentului. — Din engl. **presentism.**

PREZÉNȚĂ, *prezențe,* s.f. Faptul de a fi prezent undeva; existența cuiva sau a ceva într-un loc sau într-un timp anumit. G *Listă* (sau *caiet, condică) de prezență* = listă (sau caiet, condică) în care semnează cei prezenți la un curs, la serviciu etc. *Prezență de spirit* = promptitudine demonstrată de cineva în împrejurări dificile sau neprevăzute. G Loc. prep. *În prezența* (cuiva) = fiind de față (cineva); în fața, înaintea (cuiva). F Existență. F Manifestare a unei personalități (de prestigiu). — Din fr. **présence.**

PREZERVÁ, *prezérv,* vb. I. Tranz. (Livr.) A apăra, a păzi de un rău, de un pericol. — Din fr. **préserver,** lat. **praeservare.**

PREZERVÁRE, *prezervări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a prezerva.* — V. **prezerva.**

PREZERVATÍV, *prezervative,* s.n. Remediu folosit pentru prevenirea unui inconvenient (mai ales a unei boli). F Mic tub elastic închis la un capăt, folosit de bărbați în timpul contactului sexual ca protector împotriva bolilor venerice sau ca mijloc anticonceptional. — Din fr. **préservatif.**

PREZERVĂȚIE, *prezervații,* s.f. (Livr.) Prezervare. — Din fr. **préservation.**

PREZICĂTÓR, -OÁRE, *prezicători, -oare,* s.m. și f. Persoană care se îndeletnicește cu ghicitul viitorului cuiva în cărți, în cafea, în palmă etc.; ghicitor. — **Prezice** + suf. *-ător.*

PREZÍCE, *prezic,* vb. III. Tranz. A spune, a anunța dinainte ce se va întâmpla, orientându-se după anumite indicații prezente, după intuiție, raționament etc. F A ghici viitorul cuiva (în cărți, în cafea, în palmă etc.). — **Pre[1]-** + **zice** (după fr. *prédire).*

PREZÍCERE, *preziceri,* s.f. Acțiunea de *a prezice* și rezultatul ei; ceea ce prezice cineva. — V. **prezice.**

PREZIDÁ, *prezidez,* vb. I. Tranz. A conduce, în calitate de președinte, o adunare, o dezbatere, o ședință etc.; (fam.) a ocupa locul de frunte la o masă. — Din fr. **présider.**

PREZIDÁRE, *prezidări,* s.f. Acțiunea de *a prezida.* — V. **prezida.**

PREZIDÉNT, *prezidenți,* s.m. (Înv.) Președinte (**1**). — Din fr. **président,** lat. **praesidens, -ntis.**

PREZIDENȚIÁL, -Ă, *prezidențiali, -e,* adj. Care aparține unui președinte, referitor la un președinte; care emană de la un președinte. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **présidentiel.**

PREZIDENȚÍE, *prezidenții,* s.f. (Înv.) Președinție. — **Prezident** + suf. *-ie.*

PREZIDIÁL, -Ă, *prezidiali, -e,* adj. (Rar) De prezidiu. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **présidial.**

PREZÍDIU, *prezidii,* s.n. **1.** Organ colegial exercitând funcția de șef al statului în unele țări. **2.** Totalitatea persoanelor alese pentru prezidarea unor adunări, ședințe solemne etc. [Var.: **prezídium** s.n.] — Din lat. **praesidium,** rus. **prezidium.**

PREZÍDIUM s.n. v. **prezidiu.**

PREZÍS, -Ă, *prezișI, -se,* adj. **1.** (Despre evenimente, fapte etc.) A cărui producere sau apariție este anunțată dinainte. **2.** (Despre viitor, destin) Care este cunoscut anticipat prin divinație. — V. **prezice.**

PREZÍUĂ s.f. (Construit cu prep. „în” și „din”; de obicei art.) Ziua precedentă; ajun; *p. ext.* zi (sau perioadă) din trecut foarte apropiată de prezent sau de un eveniment, de o întâmplare etc. [Pr.: *-zi-uă*] — **Pre[1]-** + **ziuă.**

PREZUMÁ, *prezúm,* vb. I. Tranz. (Livr.) A presupune (**1**); a estima. — Din fr. **présumer.**

PREZUMÁRE s.f. (Livr.) Presupunere; estimare. — V. **prezuma.**

PREZUMÁT, -Ă, *prezumați, -te,* adj. Presupus; estimat. — V. **prezuma.**

PREZUMTÍV, -Ă, *prezumtivi, -e,* adj. Considerat ca probabil; ipotetic. G *Modul prezumtiv* (și substantivat, n.) = mod verbal care prezintă acțiunea ca presupusă, bănuită sau probabilă. F Care urmează să moștenească o demnitate, o funcție etc. sau să succeadă pe cineva într-o demnitate, într-o funcție. — Din fr. **présomptif,** lat. **praesumptivus.**

PREZÚMȚIE, *prezumții,* s.f. **1.** Părere întemeiată pe aparențe, pe ipoteze, pe deducții; presupunere, supoziție. F (Jur.) Concluzie trasă de lege sau de organul de jurisdicție asupra existenței unui fapt necunoscut și care nu poate fi dovedit direct, prin confirmarea unui fapt cunoscut, vecin și conex. G *Prezumție de nevinovăție* = considerare a unei persoane acuzate și implicate într-un proces penal ca nevinovată și tratată ca atare până la pronunțarea sentinței judecătorești. **2.** Părere exagerat de bună despre sine; înfumurare, aroganță. — Din fr. **présomption,** lat. **praesumptio.**

PREZUMȚIÓS, -OÁSĂ, *prezumțioși, -oase,* adj. (Livr.) Care are o încredere exagerată în calitățile, în forțele proprii (și disprețuiește ajutorul și experiența altora); încrezut, înfumurat. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **présomptueux,** lat. **praesumptuosus** (după *prezumție).*

PREZUMȚIOZITÁTE s.f. (Livr.) Înfumurare, aroganță. [Pr.: *-ți-o-*] — **Prezumțios** + suf. *-itate.*

PREZVÍTERĂ s.f. v. **prezbiteră.**

PRIÁN, -Ă, *priani, -e,* adj. (Pop.; despre vite) Care are părul cu dungi sau cu pete de altă culoare (de obicei albe). [Pr.: *pri-an*] — Et. nec.

PRIÁPIC, -Ă, *priapici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la priapism, de priapism. [Pr.: *pri-a-*] — Din fr. **priapique.**

PRIAPÍSM s.n. (Med.) Stare de erecție a penisului prelungită în mod anormal, adesea dureroasă și neurmată de ejaculare. [Pr.: *pri-a-*] — Din fr. **priapisme.**

PRIBEÁG, -Ă, *pribegi, -ge,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care merge din loc în loc fără a avea o țintă sau o treabă precisă; hoinar; străin. F (Om) refugiat, fugar, emigrant. **2.** Adj. Singur, izolat, răzleț. — Din sl. **prěběgŭ.**

PRIBEGÍ, *pribegesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A fi pribeag; a rătăci din loc în loc; a hoinări. **2.** A-și părăsi locul natal, țara; a se refugia, a emigra, a se exila. — Din **pribeag.**

PRIBEGÍE, *pribegii,* s.f. Faptul de *a pribegi.* **1.** Rătăcire din loc în loc; hoinăreală, vagabondare. **2.** Părăsire a locului natal, stabilire într-un loc străin, în altă țară; exil, refugiu. — **Pribeag** + suf. *-ie.*

PRIBEGÍRE, *pribegiri,* s.f. Acțiunea de *a pribegi.* — V. **pribegi.**

PRIBEGÍT s.n. (Rar) Faptul de *a pribegi.* — V. **pribegi.**

PRIBEGITÓR, -OÁRE, *pribegitori, -oare,* adj. (Rar) Rătăcitor; hoinar. — **Pribegi** + suf. *-tor.*

PRIBÓI[1], *priboaie,* s.n. **1.** Unealtă de oțel în formă de bară, cu un capăt conic, care servește, de obicei, la perforarea sau la lărgirea găurilor materialelor metalice; dorn. **2.** Băț lung, terminat la unul dintre capete cu un fel de măciulie, cu care se bat icrele pentru a le curăța de pieliță. **3.** Plantă erbacee cu frunze plăcut mirositoare și cu flori roșii sau albe *(Geranium macrorrhizum).* **4.** (Reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Din sb. **priboj**.

PRIBOÍ[2], *priboiesc,* vb. IV. Tranz. A găuri sau a lărgi o gaură cu priboiul[1] (**1**). — Din **priboi[1].**

PRIBOIÁȘ, *priboiașe,* s.n. Diminutiv al lui *priboi[1].* [Pr.: *-bo-iaș*] — **Priboi[1]** + suf. *-aș.*

PRIBOÍRE s.f. Acțiunea de *a priboi[2].* — V. **priboi[2].**

PRIBÓLNIC, *pribolnici,* s.m. Plantă erbacee din familia orhideelor, cu flori mari, roșii *(Orchis simia).* — Cf. p r i b o i[1].

PRICÁZ, *pricazuri,* s.n. (Reg.) Lucru, întâmplare care pricinuiește cuiva necaz, pagubă, nenorocire; semn răul, piază rea. G Expr. *A face* (cuiva sau la ceva) *pricaz* = a atrage (asupra cuiva sau a ceva) rău, nenorocirea. F *P. ext.* Pagubă însemnată (în vite) suportată de cineva. — Din sl. **pricazŭ.**

PRICĂJÍ, *pricăjesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se sfriji, a se pipernici, a slăbi. — Din **pricaz.** Cf. sl. p r o k a ž a t i.

PRICĂJÍT, -Ă, *pricăjiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) Care a rămas mic, nedezvoltat, care este insuficient dezvoltat; pipernicit. — V. **pricăji.**

PRÍCE, *prici,* s.f. **1.** (Înv.) Neînțelegere, ceartă. G Loc. adj. *De price* = care se împotrivește; opozant, potrivnic. G Loc. vb. *A se pune de price* = a se împotrivi cuiva, a contrazice pe cineva. **2.** (Pop.; în construcție cu verbul „a face”) Supărare, necaz (pricinuit cuiva). F Acuzare, învinovățire. — Din sl. **pritŭča.**

PRICEÁSNĂ, *pricesne,* s.f. Cântare executată în bisericile ortodoxe la slujba liturghiei în timp ce se împărtășește preotul. — Din sl. **prěčistŭna.**

PRICÉPE, *pricép,* vb. III. **1.** Tranz. A înțelege, a pătrunde ceva cu mintea. F Refl. (Reg.) A se dumeri, a se lămuri (asupra unui lucru). **2.** Refl. A avea cunoștințe temeinice într-o materie, într-un domeniu; a dovedi iscusință, îndemânare, experiență într-o acțiune, într-o situație; a fi capabil, în stare să facă ceva. — Lat. **percipere.**

PRICÉPERE, *priceperi,* s.f. Faptul de *a (se) pricepe.* **1.** Facultatea de a înțelege, de a pătrunde ceva (ușor) cu mintea; înțelegere; *p. ext.* judecată, inteligență. **2.** Îndemânare, abilitate, iscusință. — V. **pricepe.**

PRICEPÚT, -Ă, *priceputi, -te,* adj. **1.** Care are cunoștințe numeroase, care are o pregătire temeinică într-un domeniu; capabil; iscusit, abil. F Care exprimă pricepere, înțelepciune. **2.** (Rar) Care poate fi (ușor) înțeles, pătruns cu mintea; accesibil inteligenței. — V. **pricepe.**

PRICHÍCI, *prichiciuri,* s.n. (Pop.) Margine îngustă, ieșită în afară, în formă de poliță[1], la horn, la cuptor sau la vatra țărănească. F Marginea de jos a ferestrei, ieșită în afară ca o streașină. — Din ucr. **prypičok.**

PRICHINDÉL, *prichindei,* s.m. (Fam.) Om mic de statură, de obicei vioi și poznaș. F Copil mic (sprinten și zburdalnic); pici. — Et. nec.

PRÍCI[1], *priciuri,* s.n. Pat rudimentar; *spec.* pat (de scânduri) pentru un număr mare de persoane, folosit în dormitoarele comune. — Din germ. **Pritsche.**

PRICÍ[2], *pricesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Înv. și reg.) A se certa. — Din **price.**

PRICINÁȘ, -Ă, *pricinași, -e,* s.m. și f., adj. (Pop.) **1.** S.m. și f., adj. (Om) certăreț. **2.** S.m. și f. Împricinat, inculpat; făptaș, vinovat. — **Pricină** + suf. *-aș.*

PRÍCINĂ, *pricini,* s.f. **1.** Cauză care determină ori explică o acțiune, o situație, un fenomen; motiv. G Loc. adv. *Fără (nicio) pricină* = fără justificare, nemotivat. G Loc. conj. *Din pricină că…* = pentru că…, deoarece, fiindcă. G Loc. prep. *Din pricina…* = ca urmare a…, având drept motiv; din vina… G Expr. (Înv.) *A pune pricină* = a invoca motive, pretexte pentru justificarea unei acțiuni. F Prilej, ocazie, pretext. **2.** Motiv de ceartă, de neînțelegere; problemă litigioasă, conflict; *spec.* proces. G Expr. (Pop.) *A se pune de pricină* = **a)** a se împotrivi, a se opune; **b)** a căuta ceartă, a face gură; a se lua la harță, la bătaie. *A căuta* (cuiva) *pricină (cu lumânarea)* = a căuta (cuiva) motiv de ceartă, a căuta nod în papură. *A găsi* (cuiva) *pricină* = a găsi un pretext pentru a certa pe cineva. (Pop.) *A avea* (sau *a fi în) pricină* (cu cineva) = a fi certat (cu cineva); a fi în proces, a se judeca (cu cineva). F (Înv.) Act în care este consemnată hotărârea luată într-un proces. **3.** Întâmplare (neplăcută), chestiune; necaz, supărare. F Problemă; afacere. G Loc. adj. *Cu pricina* = despre care este vorba, respectiv. [Acc. și: *pricínă*] — Din bg. **prična.**

PRICINUÍ, *pricinuiesc,* vb. IV. Tranz. A fi cauza, mobilul a ceva; a produce, a determina, a provoca, a prilejui. — **Pricină** + suf. *-ui.*

PRICINUÍRE s.f. Acțiunea de *a pricinui.* — V. **pricinui.**

PRICINUITÓR, -OÁRE, *pricinuitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** (Rar) Adj. Care produce, provoacă, prilejuiește, dă naștere la ceva. **2.** S.m. și f. (Înv.) Persoană care face, inițiază, produce ceva. [Pr.: *-nu-i-*] — **Pricinui** + suf. *-tor.*

PRICÍRE, *priciri,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a se pric[2];* ceartă, sfadă. — V. **pricí[2].**

PRICOLÍCI, *pricolici,* s.m. (În supersitiții) Duh rău în care se presupune că se transformă unii oameni (mai ales după moarte) și care ia înfățișarea unor animale. F P. gener. Strigoi. F Epitet dat unui copil neastâmpărat. — Et. nec.

PRICOMIGDÁLĂ, *pricomigdale,* s.f. **1.** Migdală amară. **2.** Prăjitură uscată preparată din albuș de ou, zahăr și migdale ori alune sau nuci. [Var.: **picromigdálă** s.f.] — Din ngr. **pikramígdalon.**

PRICOPSEÁLĂ, *pricopseli,* s.f. (Pop.) **1.** Situație materială bună, bunăstare, bogăție; câștig, profit (fără muncă), chilipir. F (Ir.) Ispravă, scofală. **2.** Știință de carte, învățătură. G Expr. *A lua* (sau *a avea, a da) pe cineva pe* (sau *spre) pricopseală* = a lua (sau a avea, a da) pe cineva ca ucenic, ca elev. [Var.: **procopseálă** s.f.] — **Pricopsi** + suf. *-eală.*

PRICOPSÍ, *pricopsesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A ajunge la o situație (materială) bună, a realiza un câștig (fără a munci); a se îmbogăți. F Tranz. A face pe cineva bogat, fericit. **2.** A învăța, a se instrui. [Var.: **procopsí** vb. IV] — Din ngr. **prokópso** (viit. lui *prokópto).*

PRICOPSÍRE s.f. (Pop.) Faptul de *a se pricopsi.* [Var.: **procopsire** s.f.] — V. **pricopsi.**

PRICOPSÍT, -Ă, *pricopsiți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Ajuns la o situație materială bună, îmbogățit (fără muncă); ajuns, căpătuit. F (Substantivat) Epitet dat unei persoane nechibzuite, care nu e bună de nimic. **2.** Instruit, învățat[2]. [Var.: **procopsít, -ă** adj.] — V. **pricopsi.**

PRIDIDÍ, *prididesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. și intranz. (De obicei în construcții negative) A fi în stare să ducă ceva cu bine la capăt, să îndeplinească un lucru. **2.** Tranz. A năpădi, a asalta, a copleși pe cineva cu ceva. **3.** Tranz. A birui, a învinge într-o luptă. F Fig. A stăpâni; a opri. — Din sl. **prideti.**

PRIDVÓR, *pridvoare,* s.n. **1.** Galerie exterioară deschisă (mai rar închisă), cu acoperișul sprijinit de stâlpi, așezată în partea din față a unei clădiri sau de jur-împrejurul ei; cerdac. **2.** Încăpere de la intrarea unei biserici, care precedă pronaosul, cu arcade pe stâlpi. **3.** Prima încăpere (de trecere) în unele case țărănești; tindă. — Din sl. **pritvorŭ.**

PRIÉLNIC, -Ă, *prielnici, -ce,* adj. Care favorizează apariția sau desfășurarea unei acțiuni, a unui fenomen, a unui eveniment; favorabil, avantajos; potrivit, oportun. [Pr.: *pri-el-*] — **Prii** + suf. *-elnic.*

PRIÉR s.m. (Înv. și pop.) Luna aprilie. [Acc. și: *príer*] — Lat. **Aprilis.**

PRIÉTEN, -Ă, *prieteni, -e,* s.m. și f. Persoană de care cineva este legat printr-o afecțiune deosebită, bazată pe încredere și stimă reciprocă, pe idei sau principii comune; amic. F Amant, iubit. [Pr.: *pri-e-.* — Var.: (reg.) **priétin, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **prijatelĭ.**

PRIETENÉSC, -EÁSCĂ, *prietenești,* adj. Care ține de prieteni, privitor la prieteni, specific prietenilor; amical, prietenos. [Pr.: *pri-ei-.* — Var.: (reg.) **prietinésc, -eáscă** adj.] — **Prieten** + suf. *-esc.*

PRIETENÉȘTE adv. Ca un prieten, cu prietenie; cu bunăvoință; amical. [Pr.: *pri-e-*] — **Prieten** + suf. *-ește.*

PRIETENÍE, *prietenii,* s.f. Sentiment de simpatie, de stimă, de respect, de atașament reciproc care leagă două persoane; legătură care se stabilește între persoane, pe baza acestor sentimente; amiciție, prieteșug. F Atitudine plină de bunăvoință, prietenoasă față de cineva. F Legătură între grupuri sociale, între popoare, între țări bazată pe aspirații, năzuințe, interese comune. [Pr.: *pri-e-.* — Var.: (reg.) **prietiníe** s.f.] — **Prieten** + suf. *-ie.*

PRIETENÓS, -OÁSĂ, *prietenoși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Plin de afecțiune, de prietenie, de amabilitate; binevoitor, afabil, amical. F Plăcut, agreabil, atrăgător. [Pr.: *pri-e-.* — Var.: (reg.) **prietinós, oásă** adj.] — **Prieten** + suf. *-os.*

PRIETEȘÚG, *prieteșuguri,* s.n. (Pop.) Prietenie. [Pr.: *pri-e-*] — **Prieten** + suf. *-șug.*

PRIÉTIN, -Ă s.m. și f. v. **prieten.**

PRIETINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **prietenesc.**

PRIETINÍE s.f. v. **prietenie.**

PRIETINÓS, -OÁSĂ adj. v. **prietenos.**

PRIGITOÁRE, *prigitori,* s.f. (Reg.) Fotă formată dintr-o singură bucată de țesătură petrecută în jurul corpului. — Et. nec.

PRIGOÁNĂ, *prigoane,* s.f. Urmărire aprigă, pornire împotriva cuiva; măsuri represive luate de o autoritate împotriva cuiva; asuprire, persecuție, prigonire. — Din **prigoni** (derivat regresiv).

PRIGOÁRE s.f. v. **prigorie.**

PRIGONÍ, *prigonesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A provoca cuiva în mod permanent necazuri, neplăceri, a trata cu ură, cu dușmănie, a persecuta; (despre autorități) a lua măsuri represive, a oprima. **2.** A izgoni, a fugări pe cineva. F Fig. (Despre abstracte) A urmări, a obseda; a chinui. — Din sl. **prigoniti.**

PRIGONÍRE, *prigoniri,* s.f. Acțiunea de *a prigoni;* persecuție, împilare, asuprire. — V. **prigoni.**

PRIGONÍT, -Ă, *prigoniți, -te,* adj. Persecutat, asuprit, oprimat. — V. **prigoni.**

PRIGONITÓR, -OÁRE, *prigonitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care prigonește; asupritor. — **Prigoni** + suf. *-tor.*

PRIGORÍ, *prigoresc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A se expune la dogoarea focului sau a soarelui; a se încălzi prea tare. F Fig. A fi chinuit, torturat de ceva, a se frământa, a se perpeli. — Din sl. **prigorĕti.**

PRIGÓRIE, *prigorii,* s.f. Pasăre migratoare zveltă, de mărimea unei turturele, viu colorată (cu roșu, galben, negru, albastru-verzui), cu ciocul lung și subțire, care trăiește pe malurile lutoase ale apelor și se hrănește mai ales cu albine și viespi; albinărel *(Merops apiaster).* [Var.: **prigoáre** s.f.] — Din **prigori** (derivat regresiv).

PRIHÁNĂ, *prihane,* s.f. (Rar) Faptă care încalcă morala; vină morală, necinste; păcat. G Loc. adj. *Fără (de) prihană* = curat, pur[2], nevinovat; cast. — Din ucr. **pryhana.**

PRIÍ, pers. 3 *prieșe,* vb. IV. Intranz. unipers. (Construit cu dativul) A-i fi cuiva prielnic, favorabil, a-i fi de folos, a-i cădea bine; a-i tihni; a face să prospere. — Din sl. **prijati.**

PRIINCIÓS, -OÁSĂ, *priincioși, -oase,* adj. (Pop.) Prielnic, favorabil, folositor. [Pr.: *pri-in-*] — **Prinţă** + suf. *-ios.*

PRIÍNȚĂ, *priințe,* s.f. (Pop.) **1.** Atitudine favorabilă; bunăvoință, simpatie, prietenie. G Expr. *A fi* (cuiva) *cu priință* = a fi devotat, credincios (cuiva), a fi de partea cuiva. **2.** Folos, ajutor, serviciu. G Loc. adj. *De* (sau *cu) priință* = folositor. — **Prii** + suf. *-ință.*

PRÍJMĂ s.f. v. **preajmă.**

PRILÉJ, *prilejuri,* s.n. **1.** Ocazie, împrejurare; moment oportun. G Expr. (Înv. și reg.) *Vreme cu prilej* = moment potrivit, favorabil. **2.** Pretext, motiv. — Din bg. **prilez.**

PRILEJÍ, *prilejesc,* vb. IV. Tranz. și refl. impers. (Înv.) A (se) prilejui. — Din **prilej.**

PRILEJUÍ, *prilejuiesc,* vb. IV. Tranz. A permite, a da ocazia, a îngădui să se facă, să se întâmple etc. ceva; a favoriza; a da naștere, a produce, a cauza, a pricinui, a prileji. F Refl. impers. A i se întâmpla cuiva ceva, a i se ivi o ocazie. — **Prilej** + suf. *-ui.*

PRILOGÍ vb. IV v. **pârlogi.**

PRIM[1], *primuri,* s.n. (Reg.) Garnitură din blană (neagră, de miel) aplicată pe marginea căciulilor, a pieptarelor, a hainelor. — Din magr. **prém.**

PRIM[2], -Ă, *primi, -e,* num. ord. (Adesea cu valoare de adjectiv) **1.** Cel dintâi (în spațiu sau în timp); care se află la început, în fruntea unei serii; întâi, dintâi. G *Prima tinerețe* = întâia perioadă a tinereții, care urmează

imediat copilăriei. *Primă audiție* = executare a unei bucăți pentru prima oară în fața publicului. *Prim-ajutor* = ajutor medical imediat, care se dă unui bolnav sau unui accidentat la fața locului. *Materie primă* = material destinat prelucrării în vederea fabricării unui produs finit. G Loc. adv. *În primul rând* (sau *loc)* = înainte de toate. F (Cu valoare adverbială, la f.; fam.) Mai întâi; primo. **2.** Care este înaintea tuturor în privința însemnătății, a rangului, a calităților; important, principal. G *Prim-amorez* = actor care interpretează rolul de tânăr îndrăgostit; june prim. G Loc. adj. *De prim(ul) rang* = de calitate superioară; excelent. F (Ca element de compunere, precedând un termen care indică o funcție sau un grad ierarhic) Pe treapta cea mai înaltă, întâiul în categoria respectivă. *Prim-solist.* G *Prim-ministru* = șeful executivului; premier. F (Despre instrumente, voci, instrumentiști) Care execută melodia principală, dominantă. **3.** (În sintagma) *Număr prim* = număr divizibil numai cu unitatea sau cu el însuși. — Din lat. **primus.**

PRIMÁ, *primez,* vb. I. Intranz. A avea întâietate, a fi pe primul plan. — Din fr. **primer.**

PRIMADÓNĂ, *primadone,* s.f. Prim-solista unui teatru de operă sau de operetă. — Din it. **prima dona.**

PRIMÁJ, *primaje,* s.n. **1.** (Mar.) Bonificație la frahtul maritim acordată căpitanului sau proprietarului unei nave comerciale. **2.** (Tehn.) Antrenarea apei dintr-un cazan de către aburul produs. — Din fr. **primage.**

PRIMÁR, -Ă, *primari, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Inițial, primordial, originar; *p. ext.* de prim grad, de primă importanță, de bază. G *Învățământ primar* = formă de învățământ cu caracter obligatoriu, în care se predau elementele de bază ale celor mai importante discipline și care constituie primele patru clase ale școlii generale. *Clasă primară* (și substantivat, f.) = clasă din cursul primar. *Școală primară* (și substantivat, f.) = școală de învățământ primar; curs primar; clădire în care se preda această formă de învățământ. *Văr primar* (sau *vară primară)* = grad de rudenie între copiii mai multor frați și surori; persoană care se află cu alta într-un asemenea grad de rudenie. (Geol.) *Era primară* = era paleozoică. *Medic primar* = grad în ierarhia cadrelor medicale, superior medicului specialist, care se obține în urma unui concurs; persoană care are acest grad. F Simplu, rudimentar, elementar; *p. ext.* neevoluat. F (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcină și care servește ca element de bază pentru formarea altor cuvinte; primitiv. **2.** (Despre elemente și compuși chimici) Care are o singură valență satisfăcută de un anumit element sau radical. **II.** S.m. Șeful unei administrații municipale, orășenești, comunale, cu atribuții administrative. [Var.: (pop., **II**) **primáre** s.m.] — Din lat. **primarius.** Cf. fr. p r i m a i r e, m a i r e.

PRIMÁRE s.m. v. **primar.**

PRIMARIÁT, *primariate,* s.n. **1.** Funcție, titlu de primar (**II**); perioadă de timp în care cineva exercită această funcție. **2.** Examen susținut de un medic pentru a obține titlul de medic primar. [Pr.: *-ri-at*] — **Primar** + suf. *-iat.*

PRIMÁT[1] s.n. Importanță primordială; întâietate, primordialitate. — Din lat. **primatus,** fr. **primat.**

PRIMÁT[2]**,** *primate,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere superioare, plantigrade, arboricole și omnivore, cu degetul mare opozabil, cu mamele pectorale, cu creierul foarte dezvoltat; (și la sg.) animal care aparține acestui ordin. — Din fr. **primate.**

PRIMÁT[3]**,** *primați,* s.m. Cel mai înalt grad în vechea ierarhie a Bisericii ortodoxe și catolice. G (Adjectival; în sintagma) *Mitropolit primat* = (în trecut, în România) primul mitropolit al țării, cu reședința în București, președinte al sinodului și conducătorul Bisericii din întreaga țară; patriarh. — Din fr. **primat,** lat. **primatis.**

PRÍMĂ[1]**,** *prime,* s.f. **1.** Sumă de bani acordată cuiva peste salariul de bază ca recompensă pentru calitatea deosebită a muncii depuse; premiu (acordat în sistemul de salarizare). G *Primă de export* = sumă de bani sau scutire de taxe, de impozite acordată unor exportatori și întreprinzători pentru a le spori interesul și capacitatea de concurență. *Primă de asigurare* = sumă de bani pe care asiguratul o plătește (periodic) celui care asigură, pentru asumarea riscului. *Primă de economie* = sumă plătită deponenților de către unele case de economii, peste nivelul ratei dobânzii. **2.** (Muz.) Cel mai mic interval posibil format între două trepte de aceeași înălțime prin repetarea notei date. — Din fr. **prime.**

PRÍMĂ[2]**,** *prime,* s.f. (Reg.) Panglică folosită pentru a lega cosițele fetelor, pentru a împodobi pălăriile flăcăilor etc. — Cf. p r i m[1].

PRIMĂREÁSĂ, *primărese,* s.f. (Rar) Primăriță. — **Primar** + suf. *-easă.*

PRIMĂRÍE, *primării,* s.f. Organ local al puterii administrative în municipii, orașe și comune; clădire în care primarul (**II**) își exercită funcția. F (Rar) Primariat (**1**). — **Primar** + suf. *-ie.*

PRIMĂRÍȚĂ, *primărițe,* s.f. **1.** Soția primarului; primăreasă. **2.** Femeie care îndeplinește funcția de primar (**II**); primăreasă. — **Primar** + suf. *-iță.*

PRIMĂRÍU, ÍE, *primării,* adj. (Reg.; despre fructe) Care se coace devreme; timpuriu. — Cf. p r i m[2].

PRÍMĂVARĂ, *primăveri,* s.f. Unul dintre cele patru anotimpuri care urmează după iarnă și precedă vara, cuprinzând (în emisfera noastră) intervalul dintre echinocțiul de la 21 martie și solstițiul de la 21 iunie. G Expr. *Primăvara vieții* = tinerețea; tineretul. F (Adverbial; art.) În timpul sau în cursul acestui anotimp; în fiecare primăvară. F Fig. (La pl.) Ani (de tinerețe). *Are 20 de primăveri.* [Acc. și: *primăvără*] — Lat. **primavera.**

PRIMĂVĂRÁT s.n. (Reg.) Scoatere a oilor și a vitelor la pășune, primăvara. — Din **primăvară.**

PRIMĂVĂRÁTEC, -Ă adj. v. **primăvăratic.**

PRIMĂVĂRÁTIC, -Ă, *primăvăratici, -ce,* adj. De primăvară, al primăverii; specific sau adecvat primăverii; care se dezvoltă sau se coace primăvara; primăvăros. F Fig. Gingaș, fraged, tânăr. [Var.: **primăvărátec, -ă** adj.] — **Primăvară** + suf. *-tic.*

PRIMĂVĂRÍȚĂ, *primăvărițe,* s.f. (Bot.; pop.) Ghiocel. — **Primăvară** + suf. *-iță.*

PRIMĂVĂRÓS, -OÁSĂ, *primăvărоși, -oase,* adj. (Rar) Primăvăratic. — **Primăvară** + suf. *-os.*

PRIMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PRIMBLÁRE s.f. v. **plimbare.**

PRIMÉJDIE, *primejdii,* s.f. Împrejurare, situație care amenință liniștea, securitatea sau existența cuiva sau a ceva; pericol; *p. ext.* necaz, supărare. G Loc. adj. *De primejdie* = **a)** primejdios; **b)** care vestește un pericol. F Risc. — Din sl. **prěmeždije.**

PRIMEJDIÓS, -OÁSĂ, *primejdioși, -oase,* adj. Care constituie o primejdie, o amenințare pentru cineva sau ceva; periculos. F Riscant. [Pr.: *-di-os*] — **Primejdie** + suf. *-os.*

PRIMEJDUÍ, *primejduiesc,* vb. IV. Tranz. A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva; a amenința, a periclita. F Refl. A-și risca liniștea, securitatea, libertatea sau viața; a se expune. — **Primejdie** + suf. *-ui.*

PRIMEJDUÍRE, *primejduiri,* s.f. Acțiunea de a (se) primejdui; periclitare. — V. **primejdui.**

PRIMENEÁLĂ, *primeneli,* s.f. **1.** Schimbare a rufăriei, a lenjeriei murdare cu alta curată. **2.** (La pl.; concr.) Rufe, albituri curate, de schimb. **3.** Fig. Înviorare, împrospătare. [Pl. și: *primenele.* — Var.: (reg.) **premeneálă** s.f.] — **Primeni** + suf. *-eală.*

PRIMENÍ, *primenesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A(-și) schimba rufăria, lenjeria purtată, murdară cu alta curată; *p. ext.* a (se) îmbrăca frumos, a (se) găti. **2.** Fig. A înlocui sau a fi înlocuit (parțial ori total) cu altceva (nou), a (se) reînnoi; a-și schimba sau a face să-și schimbe (în bine) înfățișarea, forma, conținutul; a (se) modifica, a (se) preface; a (se) regenera. F Tranz. A împrospăta aerul (dintr-o incintă). [Var.: (reg.) **premení** vb. IV] — Din sl. **prěměniti.**

PRIMENÍRE, *primeniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) primeni* și rezultatul ei; primenit[1]. [Var.: (reg.) **premeníre** s.f.] — V. **primeni.**

PRIMENÍT[1] s.n. Primenire. [Var.: (reg.) **premenít** s.n.] — V. **primeni.**

PRIMENÍT[2]**, -Ă,** *primeniți, -te,* adj. **1.** Care și-a pus rufărie, lenjerie curată. **2.** Fig. Care a suferit modificări, transformări (pozitive); care s-a înnoit, s-a împrospătat. [Var.: (reg.) **premenít, -ă** adj.] — V. **primeni.**

PRIME-TIME s.n. (Englezism) Oră de audiență maximă în televiziune. [Pr.: *práimtaim*] — Cuv. engl.

PRIMÍ, *primesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua în posesiune sau a accepta ceea ce ți se oferă, ți se dă, ți se datorează; a obține, a căpăta; *spec.* a încasa. F A-i fi atribuit un titlu, un rang etc. F A lua cunoștință de o știre, de o dispoziție etc. F A fi obiectul spre care se îndreaptă o acțiune sau care suferă efectele ei. **2.** A se ocupa de un oaspete, a ieși în întâmpinarea lui; *p. ext.* a oferi cuiva ospitalitate; a găzdui. F A avea oaspeți; a da o petrecere. F A accepta vizita cuiva (în interes profesional, personal etc.); a acorda o audiență. **3.** A admite, a include, a încadra pe cineva într-o întreprindere, într-o instituție, într-o organizație etc. F A cuprinde, a îngloba, a include. **4.** A consimți la..., a fi de acord cu...; a accepta, a admite. F A îmbrățișa o teorie, o doctrină, o concepție religioasă; a adera la… F A manifesta o anumită atitudine față de cineva sau de ceva. — Din sl. **priimati.**

PRIMIGÉSTĂ, *primigeste,* adj., s.f. (Femeie) care este pentru prima oară gravidă. — Din fr. **primigeste.**

PRIMIPÁRĂ, *primipare,* adj., s.f. (Femeie) care a născut pentru prima oară. — Din fr. **primipare.**

PRIMÍRE, *primiri,* s.f. Faptul de *a primi.* **1.** Luare în posesiune a unui bun care ți-a fost oferit, dat, datorat. G Loc. vb. *A da* (cuiva ceva) *în primire* = a preda, a încredința (cuiva ceva). *A lua* (ceva) *în primire* = a prelua (ceva); a recepționa. G Expr. *A lua* (pe cineva) *în primire* = **a)** a lua (pe cineva) în grija sa, sub supravegherea sa (pentru a-l îndruma), a purta de grijă; **b)** (fam.) a certa pe cineva, a-i face reproșuri. **2.** Acceptare, admitere a unui vizitator, a unui solicitator; modul de a-l întâmpina, de a-l trata. G Loc. adj. *De primire* = **a)** (despre ore, zile) în care este permis accesul publicului într-

un loc; **b)** (despre încăperi) destinat vizitatorilor, solicitatorilor. **3.** Manifestare a unei anumite atitudini faţă de ceva. **4.** Admitere a cuiva într-o întreprindere, într-o instituţie, într-o organizaţie. — V. **primi.**

PRIMITÍV, -Ă, *primitivi, -e,* adj. **1.** Din perioada de la începutul societăţii umane; străvechi. F Care se află pe treapta cea mai de jos a dezvoltării (sociale). **2.** Care are un caracter simplu, rudimentar; (despre oameni şi despre manifestările lor) sălbatic; *p. ext.* necivilizat, necioplit, grosolan. **3.** Care se referă la începutul istoric al existenţei sale, care se află în starea de la început; originar, primar. F (Despre cuvinte) Care serveşte ca element de bază pentru formarea de derivate; primar. F (În sintagma) *Culori primitive* = cele şapte culori ale spectrului solar. F (Substantivat, m. pl.) Pictori adepţi ai primitivismului (**2**). — Din fr. **primitif,** lat. **primitivus.**

PRIMITIVÍSM s.n. **1.** Faptul de a fi primitiv, starea a ceea ce este primitiv; perioadă primitivă; primitivitate. **2.** Tendinţă în creaţia spirituală de a conserva sau resuscita calităţile operelor create în primele faze ale dezvoltării societăţii, manifestată în Evul Mediu şi în epoca modernă. — Din fr. **primitivisme.**

PRIMITIVITÁTE s.f. Primitivism. — Din fr. **primitivité.**

PRIMITIVIZÁ, *primitivizez,* vb. I. Tranz. A aduce în stare de primitivism, a face să fie primitiv. — **Primitiv** + suf. *-iza.*

PRIMITIVIZÁRE, *primitivizări,* s.f. Acţiunea de *a primitiviza* şi rezultatul ei. —V. **primitiviza.**

PRIMITÓR, -OÁRE, *primitori, -oare,* adj. **1.** Care primeşte cu plăcere, cu căldură oaspeţi; ospitalier. F Care atrage, îmbie, place (prin aspect). *Ţinut primitor.* **2.** (Rar) Care primeşte, care acceptă; receptiv. — **Primi** + suf. *-tor.*

PRÍMO adv. (Livr.) În primul rând, mai întâi. — Din it., fr. **primo.**

PRIMOGENÍT, -Ă, *primogeniţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Livr.) (Copil) născut primul (într-o familie regală, princiară etc.); primogenitură. — Din lat. **primogenitus.**

PRIMOGENITÚRĂ s.f. (Livr.; mai ales în familiile domnitoare, princiare, nobiliare) Întâietate, prioritate pe care o are (în unele ţări) cel dintâi născut dintre mai mulţi fraţi în dobândirea anumitor drepturi; primogenit. — Din fr. **primogéniture.**

PRIMOINFÉCŢIE, *primoinfecţii,* s.f. Prima invazie, într-un organism, a unui germen infecţios. — Din fr. **primo-infection.**

PRIMORDIÁL, -Ă, *primordiali, -e,* adj. De la început, de la origine, iniţial, originar; *p. ext.* de primă importanţă, principal, esenţial. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **primordial.**

PRIMORDIALITÁTE s.f. Faptul de a fi primordial; întâietate, prioritate; superioritate. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **primordialité.**

PRIMOVACCINÁRE, *primovaccinări,* s.f. (Med.) Prima administrare a vaccinului. — **Primo** + **vaccinare** (după fr. *primovaccination).*

PRIM-PLÁN, *prim-planuri,* s.n. Cadru cinematografic în care interpreţii sunt filmaţi de aproape. — **Prim**^{2} + **plan.**

PRIMPREJÚR adv., prep. (Local) **1.** Adv. Prin apropiere, din (sau în) vecinătate; în jur, împrejur. **2.** Prep. (Art.) În jurul, (de jur) împrejurul. — **Prin** + **pre**^{2} + **jur.**

PRIM-PRÉTOR, *prim-pretori,* s.m. (În vechea organizare administrativă a ţării) Funcţionar mai mare în grad decât pretorul (**3**). — **Prim**^{2} + **pretor.**

PRIMULACÉE, *primulacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante perene, rar anuale, cu frunzele dispuse de obicei în rozetă, cu florile gamopetale; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **primulacée.**

PRIMÚLĂ, *primule,* s.f. Plantă ornamentală din familia primulaceelor, cu flori liliachii sau purpurii *(Primula obconica).* [Acc. şi: *prímulă*] — Din fr., lat. **primula.**

PRÍMUS, *primusuri,* s.n. Aparat casnic pentru gătit care foloseşte drept combustibil benzina sau petrolul lampant. — Din germ. **Primus**[kocker].

PRIN prep. **I.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) **1.** (Complementul arată spaţiul pe care îl străbate sau pe unde pătrunde ceva) *Lumina trece prin geam.* **2.** (Complementul arată spaţiul în interiorul căruia se desfăşoară sau are loc o acţiune) În, pe undeva. *Se ascund prin văgăuni.* F (Complementul arată spaţiul dintre două sau mai multe obiecte identice) Printre. **II.** (Introduce un complement circumstanţial instrumental) Cu…, cu ajutorul…, pe calea…, utilizând. *Se înţeleg prin soli.* F Datorită. F De către, de. **III.** (Introduce un complement circumstanţial modal, în construcţii infinitivale cerute de obicei de verbele „a începe" şi „a sfârşi") *Autorul începe prin a-şi expune planul.* G Loc. conj. *Prin urmare* = în consecinţă, deci. **IV.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) În…, în cursul…, în timpul… *Tresare prin somn.* F Cam în…, aproape de… **V.** (Precedat de prep. „de", formează loc. prep. prin care se exprimă timpul, locul aproximativ) *De prin iulie. De prin pădure.* [Var.: (reg.) **pân, pin** prep.] — **Pre**^{2} + **în.**

PRINCE DE GALLES subst. Ţesătură de lână cu linii fine încrucişate care formează carouri într-o tentă uniformă, pe un fond deschis. [Pr.: *prens dë gal*] — Cuv. fr.

PRÍNCEPS adj. invar., s.m. invar. **1.** Adj. invar. (În sintagma) *Ediţie princeps* = prima ediţie a operei unui scriitor (clasic). **2.** S.m. invar. Împărat în Imperiul Roman. [Pr.: *prin-*] — Cuv. lat.

PRINCIÁR, -Ă, *princiari, -e,* adj. Care aparţine unui principe, privitor la un principe, de principe. F Fig. Măreţ; bogat, îmbelşugat; somptuos. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **princier.**

PRINCÍP s.n. v. **principiu.**

PRINCIPÁL, -Ă, *principali, -e,* adj. Care are o importanţă deosebită sau cea mai mare importanţă; de căpetenie, de frunte. G (Gram.) *Propoziţie principală* (şi substantivat, f.) = propoziţie independentă dintr-o frază, de care depind propoziţiile subordonate. — Din fr. **principal,** lat. **principalis.**

PRINCIPÁT, *principate,* s.n. **1.** Teritoriu condus de un suveran care are titlul de principe. F (La pl.; de obicei determinat prin „române" sau „dunărene") Ţara Românească şi Moldova, împreună, înainte de Unirea din 1859. **2.** Demnitatea de principe. **3.** (În Roma antică) Sistem de guvernare instaurat de Augustus la sfârşitul războaielor civile. [Var.: (înv.) **prinţipát** s.n.] — Din fr. **principat,** lat. **principatus.**

PRÍNCIPE, *principi,* s.m. Titlu purtat de conducătorul unui principat şi de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale; persoană având acest titlu; prinţ. — Din it. **principe,** lat. **princeps, -ipis.**

PRINCIPÉSĂ, *principese,* s.f. Fiică a unui principe, a unui rege, a unui împărat; soţie a unui principe; femeie care conduce un principat; prinţesă. — Din it. **principessa.**

PRINCIPIÁL, -Ă, *principiali, -e,* adj. Care este conform cu un principiu, care decurge dintr-un principiu; care se conduce după anumite principii (juste). F (Adverbial) În principiu; în linii generale. [Pr.: *-pi-al*] — **Principiu** + suf. *-al.*

PRINCIPIALITÁTE s.f. Însuşirea de a fi principial. [Pr.: *-pi-a-*] — **Principial** + suf. *-itate.*

PRINCÍPIE s.f. v. **principiu.**

PRINCÍPIU, *principii,* s.n. **1.** Element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie ştiinţifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc. G Loc. adv. *În principiu* = din punct de vedere teoretic, în general. F (La pl.) Totalitatea legilor şi a noţiunilor de bază ale unei discipline; (concr.; cu determinări) tratat care cuprinde astfel de legi şi de noţiuni. **2.** Element primordial, cauză primară sau punct de plecare a ceva; *spec.* element primordial considerat în trecut drept origine a lumii fizice. G (Chim.) *Principiu activ* = substanţă existentă într-un produs de origine vegetală sau animală care imprimă un caracter specific acelui produs. **3.** Convingere intimă, punct de vedere propriu. G *Om de* (sau *fără) principii* = om cu (sau fără) păreri sau convingeri (morale) ferme. G Loc. adv. *Din principiu* = conform unui punct de vedere bine stabilit. [Var.: (înv.) **princíp, prinţíp** s.n., **princípie** s.f.] — Din lat. **principium,** it. **principio,** fr. **principe.**

PRÍNDE, *prind,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A apuca ceva sau pe cineva cu mâna, cu ajutorul unui instrument etc. G Expr. *Parcă (l-)a prins pe Dumnezeu de (un) picior,* se spune când cineva are o bucurie mare, neaşteptată. F (Despre animale) A apuca cu dinţii, cu ghearele. F A fixa, imobilizând. **2.** Tranz. Fig. A lua cunoştinţă de ceva (cu ochii, cu urechea, cu mintea); a percepe. G Expr. (Intranz.) *A prinde de veste* = a observa, a remarca, a afla ceva, a băga de seamă (din timp). **3.** Refl. A-şi încleşta mâna sau mâinile pe ceva pentru a se sprijini, pentru a se agăţa. **4.** Refl. recipr. A se lua de mână cu cineva (pentru a forma o horă, pentru a dansa). **5.** Tranz. A cuprinde pe cineva cu mâinile, cu braţele. **II.** Tranz. **1.** A ajunge din urmă (şi a imobiliza) pe cineva sau ceva care se mişcă, aleargă; a captura (un fugar, un răufăcător, un inamic). F A pune mâna (sau laba) pe un animal. **2.** A surprinde pe cineva asupra unei fapte (reprobabile) săvârşite pe ascuns; a descoperi pe cineva cu o vină, cu o neregulă. G Expr. *A prinde* (pe cineva*) cu minciuna* = a descoperi că cineva a minţit. F A încurca pe cineva cu vorba, a-l face să se încurce în răspunsuri (încercând să ocolească adevărul). **3.** A ajunge în ultima clipă spre a mai găsi o persoană, un vehicul etc. care sunt gata de plecare. G Expr. *A prinde momentul* (sau *ocazia, prilejul)* = a găsi, a nu lăsa să scape momentul (sau prilejul) favorabil. *A nu-l prinde pe cineva vremea în loc* = a fi ocupat tot timpul, a nu sta nicio clipă neocupat. F (Despre fenomene ale naturii, evenimente etc.) A surprinde. **4.** Fig. (Despre stări fizice sau sufleteşti) A cuprinde (pe neaşteptate); a copleşi. F A absorbi. **III. 1.** Tranz. A fixa ceva prin legare, coasere sau agăţare. F Refl. A rămâne fixat sau agăţat (de sau în ceva). F Fig. A înregistra, a fixa şi a reda prin mijloace artistice aspecte din lumea înconjurătoare. **2.** Tranz. A înhăma; a înjuga. **3.** Refl. A se lega, a se asocia cu cineva (în calitate de…). **4.** Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) angaja, a (se) tocmi într-o slujbă. **5.** Refl. A se angaja, a se învoi la ceva; a accepta, a

primi. G Expr. *A se prinde chezaș* (pentru cineva) = a garanta (pentru cineva). F Refl. recipr. A se lua cu cineva la întrecere, a se măsura, a rivaliza. F Refl. recipr. A face un pariu cu cineva, a pune rămășag. **IV. 1.** Refl. A se lipi de ceva sau de cineva. G Expr. *A nu se prinde lucrul de cineva,* se spune când cineva nu are chef să lucreze. F Fig. (Despre privire, ochi) A se opri, a se fixa, a se pironi asupra cuiva sau a ceva. F Refl. și tranz. A (se) împreuna, a (se) îmbina formând un tot, a (se) suda. **2.** Tranz. (Despre îmbrăcămintea cuiva; *p. ext.* despre gesturi, atitudini etc.) A-i ședea cuiva bine, a i se potrivi. **3.** Refl. (Despre mâncare; în expr.) *A se prinde de cineva* = a-i prii cuiva, a se asimila. **V. 1.** Tranz. A începe să… G Expr. (Refl. recipr.) *A se prinde* (cu cineva) *la vorbă* = **a)** a începe să discute (cu cineva); **b)** a se înțelege (unul cu altul), a cădea de acord să… **2.** Refl. (Pop.) A se apuca de o treabă, a se porni la lucru. **VI. 1.** Tranz. A obține, a căpăta, a dobândi. G Expr. (Fam.) *A prinde carne* (sau *seu)* = a se îngrășa. *A prinde minte* sau (intranz.) *a prinde la minte* = a câștiga experiență, a se face om de treabă. *A prinde viață* = **a)** a căpăta putere, tărie; a se înviora; **b)** a începe să se realizeze, să fie pus în practică. *A prinde inimă* sau (intranz.) *a prinde la inimă* = a căpăta curaj, a se îmbărbăta. F Fig. A-și însuși o cunoștință, o deprindere etc., a învăța (de la altul). **2.** Intranz. și refl. A se dezvolta după transplantare, a crește. G Expr. (Tranz.) A prinde rădăcini (sau *rădăcină)* = a se fixa într-un loc, a căpăta stabilitate, forță, putere. **VII.** Refl. Fig. (Fam.) A fi crezut, a fi luat drept adevărat, bun, valabil. **VIII.** Refl. (Despre lapte; *p. ext.* despre alte substanțe) A se coagula, a se închega. [Prez. ind. și: (pop.) *prinz.* — Perf. s. *prinsei,* part. *prins*] — Lat. **pre(he)ndere.**

PRÍNDERE, *prinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) prinde* și rezultatul ei; prins[1]. — V. **prinde.**

PRINÓS, *prinosuri,* s.n. (În Antichitate) Dar[2] oferit divinității; *p. ext.* dar[2] oferit unui stăpânitor. F Fig. Omagiu adus cuiva în semn de devotament, de admirație, de recunoștință; contribuție adusă în slujba unei cauze. — Din sl. **prinosŭ.**

PRINS[1] s.n. Prindere. G *De-a prinsul* sau *de-a prinselea* = joc de copii în care un jucător aleargă să prindă pe alții care fug. — V. **prinde.**

PRINS[2], -Ă, *pinși, -se,* adj. **1.** Care a căzut în mâinile cuiva, care este lipsit de libertate; captiv. G Expr. *A se da prins* = a se recunoaște învins, a se preda. F (Despre încheieturi, articulații etc.) Anchilozat. **2.** Ocupat cu diverse treburi, copleșit de treburi. **3.** (Despre lapte) Închegat, coagulat; bătut. — V. **prinde.**

PRINSOÁRE, *prinsori,* s.f. **1.** (Pop.) Rămășag, pariu. **2.** (Înv.) Faptul de a fi captiv, prizonier; (concr.) închisoare. F Capcană pentru animale. — **Prins[2]** + suf. *-oare.*

PRINT, *printuri,* s.n. (Inform.) Listare. F Program, document etc. listat. — Din engl. **print.**

PRINTÁ, *printez,* vb. I Tranz. (Inform.) A lista. — Din engl. **print.**

PRÍNTRE prep. **1.** În mijlocul…; între. F Spec. În spațiul dintre mai multe ființe sau obiecte. **2.** În intervalul dintre două etape, două momente ale unei acțiuni, ale unui fenomen etc. **3.** (Rar) Prin. **4.** (Rar) Dintre. [Var.: (pop.) **píntre, pántre** prep.] — **Pre[2]** + **între.**

PRÍNTRU prep. Prin. — **Pre[2]** + **întru.**

PRINȚ, *prinți,* s.m. Principe. G Expr. *A trăi ca un prinț* = a trăi o viață extrem de îmbelșugată. — Din fr. **prince,** germ. **Prinz.**

PRINȚÉSĂ, *prințese,* s.f. Principesă. — Din fr. **princesse** (după *prinț).*

PRINȚÍP s.n. v. **principiu.**

PRINȚIPÁT s.n. v. **principat.**

PRINȚIȘÓR, *prințișori,* s.m. Diminutiv al lui *prinț.* — **Prinț** + suf. *-işor.*

PRINZĂTÓR, -OÁRE, *prinzători, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care prinde, care apucă sau înhață. **2.** S.f. (Rar) Cursă de prins păsări. **3.** S.n. Mașină sau instalație folosită pentru separarea anumitor impurități dintr-un material. — **Prinde** + suf. *-ător.*

PRÍOR[1], *priori,* adj. m. (Pop.; despre miei) Născut primăvara foarte timpuriu. [Pr.: *pri-or*] — Et. nec.

PRÍOR[2], -Ă, *priori, -e,* s.m. și f. Conducător al unei mănăstiri catolice sau al unei congregații de călugări. [Pr.: *pri-or*] — Din lat. **prior,** germ. **Prior.**

PRIORÁT s.n. Funcție, titlu de prior[2]; perioadă de timp în care cineva exercită această funcție. [Pr.: *pri-o-*] — Din lat. **prioratus,** germ. **Priorat.**

PRIORITÁR, -Ă, *prioritari, -e,* adj. Care are sau trebuie să aibă prioritate. *Sarcini prioritare.* [Pr.: *pri-o-*] — Din fr. **prioritaire.**

PRIORITÁTE, *priorități,* s.f. Însușirea de a fi primul în timp; dreptul de a ocupa primul loc ca importanță, ca valoare, ca demnitate; precădere, primordialitate, întâietate. G *Prioritate de trecere* = întâietatea la trecerea printr-o intersecție nedirijată a unui vehicul în raport cu celelalte care sosesc în același timp din direcții diferite. [Pri.: *pri-o-*] — Din fr. **priorité.**

PRIPÁS, *pripasuri,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Pui de animal domestic. **2.** (Pop.; în loc. adj.) *De pripas* = **a)** (despre animale domestice) care rătăcește de colo până colo, fără stăpân; *p. ext.* luat drept zălog, drept garanție (până la recuperarea pagubei produse în semănături străine); **b)** (despre copii) părăsit, abandonat; *p. ext.* nelegitim; **c)** (despre oameni) venit din altă parte; străin, venetic. **3.** (Reg.) Despăgubire plătită pentru o vită care a produs stricăciuni în semănături străine. — Din sl. **pripasŭ.**

PRÍPĂ s.f. Grabă mare, zor. G Loc. adv. *În* (sau, înv., *cu) pripă* = grabnic, repede, iute. *Fără pripă* = fără grabă, pe îndelete. G Loc. prep. *În pripă…* = în graba momentului. — Din **pripi** (derivat regresiv).

PRIPĂȘÍ, *pripășesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. A se stabili undeva sau pe lângă cineva (venind din altă parte); a se oploși, a se aciua. **2.** Tranz. A lua și a ține pe lângă sine; a adăposti. — Din **pripas.**

PRIPĂȘÍRE, *pripășiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a se pripăși* și rezultatul ei. — V. **pripăși.**

PRIPĂȘÍT[1] s.n. (Pop.) Faptul de *a pripăși.* — V. **pripăși.**

PRIPĂȘÍT[2], -Ă, *pripășiți, -te,* adj. (Pop.) Care s-a stabilit undeva sau pe lângă cineva (venind din altă parte); aciuat. — V. **pripăși.**

PRIPEÁLĂ, *pripeli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) pripi.* **1.** Grabă mare; precipitare. **2.** (Înv. și reg.) Căldură mare și dogoritoare; arșiță. — **Pripi** + suf. *-eală.*

PRIPÍ, *pripesc,* vb. IV. **1.** Refl. A face un lucru în grabă și adesea fără chibzuială, a acționa în pripă. F Intranz. (Înv.) A se grăbi, a se zori. F Tranz. A accelera, a iuți ritmul unei acțiuni. F A nu izbuti, a rata o acțiune din cauza grabei. **2.** Refl. A se încălzi la foc; (despre alimente) a se coace (superficial) la un foc (prea) repede. **3.** Tranz. (Pop.; despre soare) A dogori, a arde. — Cf. bg. p r i p r a.

PRIPÍRE, *pripiri,* s.f. Faptul de *a (se) pripi.* — V. **pripi.**

PRIPÍT, -Ă, *pripiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se mișcă sau acționează prea repede și adesea fără chibzuială. F (Despre acțiunile, manifestările oamenilor) Care se face sau se spune prea repede, adesea fără o suficientă chibzuială. **2.** (Despre mâncăruri) Fiert sau copt în grabă (la suprafață), la un foc (prea) iute. G *Mămăliga pripită* = mămăliga mestecată pe măsură ce se adaugă mălaiul în apa clocotită. — V. **pripi.**

PRIPÓN, *pripoane,* s.n. **1.** Funie sau odgon cu care se leagă vitele la păscut; țăruș înfipt în pământ de care se prinde această funie sau acest odgon. F Funie care servește la legarea de mal sau la tragerea la mal a unei ambarcațiuni; țăruș de care se leagă o ambarcațiune la țărm, cu care se fixează un cort etc. **2.** Șir de cârlige cu nadă pentru pescuit. — Din sb. **pripon.**

PRIPONÍ, *priponesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lega un animal de (sau cu) un pripon. F A pune piedică la picioarele animalelor (ca să nu poată fugi). F A lega de un pripon o ambarcațiune. **2.** P. gener. A imobiliza, a fixa ceva (prin legare); a lega. — Din **pripon.**

PRIPONÍRE, *priponiri,* s.f. Acțiunea de *a priponi.* — V. **priponi.**

PRIPÓR, *pripoare,* s.n. (Reg.) **1.** Coastă de deal sau de munte, pantă abruptă; povârniș. **2.** Adăpost de iarnă pentru oi, făcut din împletitură de nuiele sau din stuf și acoperit cu paie, trestie, cetină de brad etc. — Din bg. **pripor.** Cf. ucr. p r y p i r, - p o r u.

PRIPORÓS, -OÁSĂ, *priporoși, -oase,* adj. (Reg.; despre terenuri) Abrupt, povârnit, prăpăstios. — **Pripor** + suf. *-os.*

PRISÁCĂ, *prisăci,* s.f. Loc unde sunt așezați stupii, unde se cresc albine; totalitatea stupilor aflați pe acest loc; stupină. F (Cu sens colectiv) Albinele dintr-o stupină. — Et. nec.

PRISĂCÁR, *prisăcari,* s.m. Persoană care crește albine (pentru a obține miere și ceară); stupar, albinar; apicultor. — **Prisacă** + suf. *-ar.*

PRISĂCĂRÍE s.f. Ocupația prisăcarului; albinărit, prisăcărit, stupărit; apicultură. — **Prisăcar** + suf. *-ie.*

PRISĂCĂRÍT s.n. **1.** (Reg.) Prisăcărie, apicultură. **1.** Impozit care se plătea în Moldova pe stupi. — **Prisăcar** + suf. *-it.*

PRISĂCĂRÍȚĂ, *prisăcării,* s.f. (Rar) Femeie care se ocupă cu prisăcăria. — **Prisăcar** + suf. *-iță.*

PRISLÓP, *prisloape,* s.n. (Geogr.) Pas în formă de șa, situat la înălțime. — Et. nec.

PRISMÁTIC, -Ă, *prismatici, -ce,* adj. Care are forma unei prisme. — Din fr. **prismatique.**

PRISMATOÍD, *prismatoide,* s.n. Corp cu o formă apropiată de aceea a unei prisme (**1**). [Pr.: *-to-id*] — Din fr. **prismatoïde.**

PRÍSMĂ, *prisme,* s.f. **1.** Poliedru care are două fețe (numite baze) egale și paralele și cu celelalte fețe în formă de paralelogram; corp solid care are această formă. **2.** Piesă de sticlă, de cuarț sau de alt material transparent, de obicei în formă de prismă (**1**), folosită la aparatele optice pentru descompunerea, polarizarea, reflexia etc. luminii. G Loc. prep. *Prin prisma…* = din punctul de vedere…, potrivit cu…, în lumina… — Din fr. **prisme.**

PRISNÉL s.n. v. **prâsnel.**

PRISÓS, *prisosuri,* s.n. **1.** Ceea ce depășește necesarul, ceea ce întrece o anumită limită; prisosire, prisosință, prisoseală, surplus, excedent; *p. ext.* belșug, abundență. G Loc. adj. și adv. *De prisos* = (care este) în plus; *p. ext.* (care este) inutil, fără rost. G Loc. adv. *Cu prisos* = în plus; din plin, din belșug. **2.** (La pl.; înv. și reg.) Teren agricol care prisosea moșierului și pe care acesta îl arenda țăranilor. — Din ngr. **perissós.**

PRISOSEÁLĂ, *prisoseli,* s.f. (Pop.) Prisos (**1**). — **Prisosi** + suf. *-ală.*

PRISOSÉLNIC, -Ă, *prisoselnici, -ce,* adj. Care prisosește. — **Prisosi** + suf. *-elnic.*

PRISOSÍ, *prisosesc,* vb. IV. Intranz. A fi, a exista, a se afla în cantitate mai mare decât este necesar sau decât îi trebuie cuiva. F A fi inutil. — Din **prisos.**

PRISOSÍNȚĂ, *prisosințe,* s.f. Prisos (**1**); belșug. G Loc. adv. *Cu prisosință* = din belșug, din plin; *fig.* în mod ireproșabil, dovedind un zel deosebit. — **Prisosi** + suf. *-ință.*

PRISOSÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a prisosi;* prisos (**1**). — V. **prisosi.**

PRISOSITÓR, -OÁRE, *prisositori, -oare,* adj. (Înv.) Care prisosește; inutil. — **Prisosi** + suf. *-tor.*

PRÍSPĂ, *prispe,* s.f. **1.** Terasă îngustă înălțată de-a lungul peretelui din față (uneori și al celor laterali) la casele țărănești, lipită cu pământ sau pardosită cu scânduri, adesea mărginită de o balustradă scundă de lemn sau de zidărie. **2.** Porțiune de teren cu suprafața plană, fără denivelări (situată la diferite altitudini); platformă, tăpșan. **3.** Dig rudimentar de pământ sau de lemn folosit pentru a menține nivelul apei în bălți. — Probabil din sl. ***prisŭpa.**

PRISPIȘOÁRĂ, *prispișoare,* s.f. (Pop.) Prispuliță. — **Prispă** + suf. *-işoară.*

PRISPULÍȚĂ, *prispulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *prispă* (**1**); prispișoară, prispușoară. — **Prispă** + suf. *-uliță.*

PRISPUȘOÁRĂ, *prispușoare,* s.f. (Pop.) Prispuliță. — **Prispă** + suf. *-uşoară.*

PRISTANDÁUA, *pristandale,* s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular asemănător cu brâul; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

PRISTÁV, (**1, 2**) *pristavi,* s.m., (**3**) *pristavuri,* s.n. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Persoană care anunța populației știrile oficiale, dispozițiile, ordonanțele; crainic. F Funcționar administrativ; ispravnic. **2.** S.m. Vătaf pe moșia unui boier. **3.** S.n. (Înv.) Comunicare oficială, ordonanță, poruncă. — Din sl. **pristavŭ.**

PRISTĂVÍ, *pristăvesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A muri. — Din sl. **prĕstaviti sen.**

PRISTĂVÍRE, *pristăviri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a se pristăvi;* moarte. — V. **pristăvi.**

PRISTĂVOÁIE, *pristăvoaie,* s.f. (Rar) Soția pristavului. [Pr.: *-voa-ie*] — **Pristav** + suf. *-oaie.*

PRISTÓL, *pristoluri,* s.n. (În bisericile creștine) Masă din mijlocul altarului, pe care se țin obiectele necesare oficierii liturghiei; *p. gener.* altar. [Var.: (înv. și reg.) **prestól, prastól** s.n.] — Din sl. **prĕstolŭ.**

PRISTOLEÁNCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

PRISTÓLNIC, (**1**) *pristolnice*, s.n., (**2**) s.m. **1.** S.n. (Înv.) Sigiliu de piatră sau de lemn cu care se imprimă pe prescuri semnul crucii și inițialele rituale. **2.** S.m. Plantă erbacee din familia malvaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele stelate și păroase și cu florile galbene, ale cărei fructe se întrebuințează ca sigiliu pentru însemnat prescurile *(Abutilon theophrasti).* [Var.: **pistórnic** s.m.] — Et. nec.

PRÍȘNIȚ, *prișnițe,* s.n. Compresă. [Var.: **príșniță** s.f.] — Din germ. **Priessnitz.**

PRÍȘNIȚĂ s.f. v. **prișnițe.**

PRITÁN, *pritani,* s.m. (În Grecia antică) Magistrat principal; delegat al unui trib în Sfatul celor cinci sute din Atena. — Din fr. **prytane.**

PRITANÉU, *pritanee,* s.n. (În Antichitate) Edificiu în care avea loc consiliul pritanilor. — Din fr. **prytanée.**

PRITOÁCĂ, *pritoace,* s.f. (Reg.) Vas de lemn în care se transportă strugurii la teasc, în timpul culesului. — Din **pritoci** (derivat regresiv).

PRITÓC s.n. (Pop.) Pritocire. — Din **pritoci** (derivat regresiv).

PRITOCEÁLĂ s.f. Pritocire. — **Pritoci** + suf. *-eală.*

PRITOCÍ, *pritocesc,* vb. IV. Tranz. A turna vinul dintr-un butoi în altul, după fermentație, pentru a-l limpezi (prin separarea de drojdia care s-a lăsat la fund); *p. gener.* a turna un lichid dintr-un vas în altul. F A scoate și a turna la loc, de mai multe ori la rând, zeama dintr-un vas cu murături, cu varză acră, pentru a dizolva sarea depusă la fund. F Fig. A muta dintr-un loc în altul. — Din bg. **pretočа,** sb. **pretočiti.**

PRITOCÍRE, *pritociri,* s.f. Acțiunea de *a pritoci* și rezultatul ei; pritoceală, pritocit, pritoc. — V. **pritoci.**

PRITOCÍT[1] s.n. Pritocire. — V. **pritoci.**

PRITOCÍT[2]**, -Ă,** *pritociți, -te,* adj. (Despre vin sau zeama de varză, de murături) Care a fost supus pritocirii. — V. **pritoci.**

PRIVÁ, *privez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A împiedica pe cineva să se bucure de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar. F Refl. A renunța (de bună-voie sau constrâns la ceva necesar) la un bun sau la un drept. — Din fr. **priver,** lat. **privare.**

PRIVÁL s.n. v. **prăval.**

PRIVÁRE, *privări,* s.f. Faptul de *a (se) priva.* — V. **priva.**

PRIVÁT, -Ă, *privați, -te,* s.f. **1.** Adj. Particular, individual. **2.** S.f. (Pop.) Closet. — Din fr. **privé,** lat. **privatus.**

PRIVATÍV, -Ă, *privativi, -e,* adj. Care lipsește pe cineva de ceva, care exclude ceva. F Spec. (Despre afixe) Care exprimă lipsa, excluderea, dând cuvântului derivat un sens opus celui de bază. — Din fr. **privatif.**

PRIVATIZÁ, *privatizez,* vb. I. **1.** Tranz. A trece întreprinderi sau instituții din proprietatea statului în proprietatea particulară. **2.** Refl. A(-și) înființa o întreprindere, o firmă particulară; a iniția o afacere. — **Privat** + suf. *-iza.*

PRIVATIZÁRE, *privatizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) privatiza.* — V. **privatizare.**

PRIVATIZÁT, -Ă, *privatizați, -te,* adj. Care a trecut din proprietatea statului în proprietatea particulară. F (Fam.; substantivat) Persoană care are o întreprindere proprie. — V. **privatizat.**

PRIVAȚIÚNE, *privațiuni,* s.f. Faptul de a fi privat sau de a se priva de ceva; (de obicei la pl.) lipsă, sărăcie, mizerie. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **privation.**

PRIVÁZ s.n. v. **pervaz.**

PRIVEÁLĂ, *priveli,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Privit. G Loc. vb. *A sta* (sau *a ieși*) *în priveală* = a privi. F Inspecție. **2.** Privelițe (**1**). — **Privi** + suf. *-eală.*

PRIVÉGHE s.f. v. **priveghi.**

PRIVEGHEÁ, *priveghez,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. A sta sau a face de pază; a păzi. F Tranz. A păndi, a urmări. **2.** Tranz. A supraveghea, a îngriji (pe cineva sau ceva); a avea grijă să… **3.** Intranz. A sta treaz, a nu dormi. F Tranz. Spec. A sta de veghe noaptea la mort, a sta la priveghi. [Var.: (reg.) **privigheá** vb. I] — Lat. **pervigilare.**

PRIVEGHEÁLĂ s.f. (Pop.) Priveghere. [Var.: (reg.) **privigheálă** s.f.] — **Priveghea** + suf. *-eală.*

PRIVEGHÉR, *priveghere*, s.n. Carte bisericească cuprinzând rânduiala slujbei privegherii (**2**). — **Priveghi** + suf. *-ar.*

PRIVEGHÉRE, *privegheri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a priveghea.* **1.** Străjuire, pază, veghe. F Supraveghere, control; grijă, atenție. **2.** Serviciu religios care se oficiază noaptea sau seara, în ajunul unei sărbători, într-o mănăstire sau într-o biserică ortodoxă. [Var.: (reg.) **privighére** s.f.] — V. **priveghea.**

PRIVEGHETÓR, -OÁRE, *priveghetori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Persoană care privegheză; *spec.* supraveghetor. F (Înv.) Subprefect. [Var.: (reg.) **privighetór, -oáre, privighitór, -oáre** s.m. și f.] — **Priveghea** + suf. *-tor.*

PRIVÉGHI, *priveghiuri,* s.n. (Pop.) **1.** Veghere a unui mort noaptea înainte de înmormântare. **2.** Veghe, pază, străjă. [Var.: (reg.) **privéghe** s.f.] — Din **priveghea** (derivat regresiv).

PRIVÉLIȘTE, *privelişti,* s.f. **1.** Tablou, aspect din natură; peisaj, priveală. **2.** Aspect, fapt etc. (interesant, neobișnuit etc.) care se înfățișează înaintea ochilor. **3.** (Înv.) Faptul de a privi. G Loc. adv. *În privelişte* = în văzul tuturor, la vedere, în public. — **Priveală** + suf. *-işte.*

PRIVÍ, *privesc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. recipr. A-și îndrepta ochii, privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea; a se uita. G Expr. (Tranz.) *A nu privi cu ochi buni* = a dezaproba, a nu admite. **2.** Tranz. și refl. A (se) considera, a (se) socoti, a (se) crede. **3.** Tranz. (La pers. 3) A se referi la…; a interesa pe cineva; a fi de competența cuiva. G Expr. *În (ceea) ce privește…* = în privința…, cu privire la…, relativ la… — Cf. sl. p r a v i t i.

PRIVIGHEÁ vb. I v. **priveghea.**

PRIVIGHEÁLĂ s.f. v. **privegheală.**

PRIVIGHÉRE s.f. v. **priveghere.**

PRIVIGHETOÁRE, *privighetori,* s.f. Gen de păsări călătoare insectivore, de culoare brună-roșcată, care cântă foarte frumos *(Luscinia);* pasăre care aparține acestui gen; filomelă. [Var.: (reg.) **privighitoáre** s.f.] — **Priveghea** + suf. *-toare.*

PRIVIGHETÓR[1]**, -OÁRE** s.m. și f. v. **priveghetor.**

PRIVIGHETÓR[2]**,** *privighetori,* s.m. Bărbătușul privighetorii. — Din **privighetoare** (derivat regresiv).

PRIVIGHITOÁRE s.f. v. **privighetoare.**

PRIVIGHITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **priveghetor.**

PRIVILEGIÁ, *privilegiez,* vb. I. Tranz. A favoriza pe cineva, a acorda cuiva o favoare, un privilegiu. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **privilégier.**

PRIVILEGIÁT, -Ă, *privilegiați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană, grup, clasă socială) care se bucură de un privilegiu, de o favoare, de un avantaj. [Pr.: *-gi-at*] — V. **privilegia.**

PRIVILÉGIU, *privilegii,* s.n. Avantaj, scutire de obligaţii (către stat), drept sau distincţie socială care se acordă, în situaţii speciale, unei persoane, unui grup sau unei clase sociale ori, în feudalism, oraşelor şi mănăstirilor; (concr.) act prin care se acordă un avantaj, un drept, o distincţie etc. F Spec. (Jur.) Drept conferit de lege unui creditor de a fi preferat celorlalţi creditori, în virtutea creanţei sale. F P. gener. Drept, avantaj, favoare; împrejurare favorabilă pentru cineva. [Pl. şi: (înv.) *privilegiuri*] — Din fr. **privilège,** lat. **privilegium.**

PRIVÍNŢĂ, *privinţe,* s.f. **1.** (În loc. adv.) *Într-o privinţă* = dintr-un anumit punct de vedere. **2.** (În loc. prep.) *În privinţa…* = în ceea ce priveşte…; cu privire la…, relativ la… — **Privi** + suf. *-inţă.*

PRIVÍRE, *priviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) privi* şi rezultatul ei. **1.** Funcţia organică a ochilor, văz; mod de a privi, căutătură, uitătură. F (Concr.) Organul vederii; ochii. **2.** Examinare, apreciere, considerare (fugară, de ansamblu). **3.** (În loc. prep.) *Cu privire la…* = referitor la…, în privinţa…, în ceea ce priveşte… — V. **privi.**

PRIVÍT s.n. Faptul de *a privi;* priveală. — V. **privi.**

PRIVITÓR, -OÁRE, *privitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care priveşte, care se uită la cineva sau la ceva. G Loc. prep. *Privitor la…* = referitor la…, relativ la…, în ceea ce priveşte…, în privinţa…; asupra, despre. F (Substantivat) Persoană care asistă la un spectacol artistic sau, *p. ext.,* la o adunare, la o ceremonie etc.; spectator. — **Privi** + suf. *-tor.*

PRIZÁ[1], *prizez,* vb. I. Tranz. A trage, a aspira pe nas tutun sau alte substanţe în stare pulverulentă (droguri). — Din fr. **priser.**

PRIZÁ[2], *prizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A aprecia, a preţui. — Din fr. **priser.**

PRÍZĂ, *prize,* s.f. **1.** (Tehn.) Dispozitiv care permite conectarea la reţeaua electrică a unui aparat, instrument etc. prin intermediul unei fişe de curent; *p. restr.* orificiu, cu un dispozitiv de obturare sau de reglare, făcut în peretele unei încăperi, al unui generator, al unei conducte etc., prin care se realizează legătura electrică. G *Priză aeriană de curent* = priză în formă de bară, de liră etc., prin care se realizează legătura dintre o linie electrică aeriană şi un tramvai, o locomotivă electrică etc. *Priză de pământ* = ansamblu de conductoare metalice prin care se face împământarea unei reţele electrice, a utilajelor acţionate electric. **2.** Deschizătură în peretele exterior al unei construcţii prin care se face aerisirea. **3.** Angrenare a două roţi dinţate într-un mecanism. **4.** Fenomen de transformare din stare plastică în stare rigidă a amestecurilor hidratate de lianţi care se folosesc în construcţii. **5.** (În sintagma) *Priză de aterizare* (sau *de teren)* = ansamblul manevrelor executate de un pilot pentru a ateriza exact în punctul dorit. **6.** (Fam.; în expr. *A avea* (sau *a fi cu) priză la cineva* (sau *asupra cuiva)* = a avea trecere (la cineva), influenţă (asupra cuiva), a trezi interesul (cuiva). **7.** (Livr.) Cantitate mică de tutun (sau de alte substanţe pulverulente) care se trage pe nas. **8.** Doză (mică) de medicament. **9.** Tehnică de prindere a mingii la handbal, baschet, rugbi etc. sau de ţinere a prăjinii, a suliţei sau a rachetei şi a paletei de tenis etc. **10.** (La judo, lupte etc.) Dezechilibrare şi proiectare a adversarului. **11.** (Cin.; în sintagma) *Priză directă* = tehnică de înregistrare a dialogului sincron cu filmarea, asigurând veridicitatea interpretării actoriceşti. — Din fr. **prise.**

PRIZĂRÍ, pers. 3 *prizăreşte,* vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.; despre oameni, animale şi plante) A deveni sau a rămâne mic, nedezvoltat; a se pipernici, a se chirci. — Din sl. **prězrěti.**

PRIZĂRÍT, -Ă, *prizăriţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.; despre oameni, animale şi plante) Care nu s-a dezvoltat bine, care a rămas mic, nedezvoltat, pipernicit; firav. — V. **prizări.**

PRIZOMÉTRU, *prizometre,* s.n. Aparat pentru determinarea începutului şi sfârşitului prizei unui ciment. — Din fr. **prisomètre.**

PRIZÓN, *prizoane,* s.n. Tijă metalică servind ca element mobil de îmbinare. — Din fr. **prison.**

PRIZONIÉR, -Ă, *prizonieri, -e,* s.m. şi f. **1.** Militar luat în captivitate în timpul unui război şi reţinut de duşman pentru a nu mai participa la ostilităţi; *p. ext.* persoană căzută în mâinile unui duşman şi rămasă în puterea acestuia; captiv, prins. **2.** Persoană arestată, întemniţată; deţinut. F Fig. Persoană lipsită de libertate. F Fig. Persoană obsedată de un gând, o idee etc. **3.** (Tehn.; în sintagma) *Şurub prizonier* = prizon. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **prisonnier.**

PRIZONIERÁT s.n. Situaţia sau starea de prizonier (**1**); *p. ext.* perioadă de timp în cursul căreia cineva este prizonier (**1**); captivitate. [Pr.: *-ni-e-*] — **Prizonier** + suf. *-at.*

PRO prep. **1.** Pentru, în favoarea…, în sprijinul… **2.** Element de compunere însemnând „pentru…”, „în favoarea…”, care serveşte la formarea unor adjective. — Din lat. **pro**, fr. **pro-.**

PROAMERICÁN, -Ă, *proamericani, -e,* adj. Care este de partea americanilor, favorabil americanilor. [Pr.: *pro-a-*] — **Pro-** + **american.**

PROÁSPĂT, -Ă, *proaspeţi, -te,* adj. (Despre alimente sau produse alimentare) Pregătit sau recoltat recent; *p. ext.* care n-a fost supus unui procedeu de conservare. F (Despre plante) Cules, rupt de curând; neofilit. **2.** Fig. Tânăr, fraged. F Care are sau care păstrează calităţi de strălucire, de vitalitate, de tinereţe, care exprimă tinereţe, sănătate etc. **3.** Care există sau a luat fiinţă de puţină vreme, care a fost făcut, creat etc. de curând; de dată recentă, nou. G Loc. adv. (Reg.) *Din proaspăt* = de curând. F (Despre oameni) Care se află într-o anumită situaţie sau care are o calitate de puţină vreme. F Care îşi păstrează noutatea; viu, actual. **4.** (Despre aer) Neviciat, curat. F (Despre apă) Adus de curând de la sursă, bun de băut; *p. ext.* rece. **5.** Fig. Curat, pur, neîntinat. **6.** Cu forţe noi; odihnit. — Din gr. **prósfatos.**

PROAŞCĂ, *proaşte,* s.f. (Pop.) **1.** Cantitate de apă, de noroi etc. care ţâşneşte de undeva şi împroaşcă. **2.** (În expr.) *A face* (sau *a da) proaşca* (sau *proaşcă)* (*în, între* sau *prin…)* = a face prăpăd, a se năpusti, a da năvală, a da iama (în, între sau prin, printre…). — Din [îm]**proşca.**

PROB, -Ă, *probi, -e,* adj. (Livr.) Cinstit, onest, integru, loial. — Din fr. **probe.**

PROBÁ, *probez,* vb. I. Tranz. **1.** (Folosit şi absol.) A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare, pentru a vedea dacă este corespunzător unui scop, unor cerinţe etc.; *p. restr.* a încerca un obiect de îmbrăcăminte, de încălţăminte etc. **2.** A dovedi, a demonstra (cu probe), a pune în evidenţă. — Din lat. **probare.**

PROBÁBIL, -Ă, *probabili, -e,* adj. Care se poate produce, întâmpla; care poate fi adevărat. G *Timpul probabil* = condiţiile meteorologice care se prevăd pentru zilele următoare. F (Adverbial) După cât se pare, după toate probabilităţile; poate. — Din fr. **probable,** lat. **probabilis.**

PROBABILÍSM s.n. Doctrină asociată scepticilor din Academia platonică potrivit căreia nu putem avea niciun fel de cunoştinţe sigure, dar putem ajunge la opinii probabile. — Din fr. **probabilisme.**

PROBABILÍST, -Ă, *probabilişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine probabilismului, privitor la probabilism. **2.** Adj. Care foloseşte calculul probabilităţilor. **3.** S.m. şi f. Matematician specialist în calculul probabilităţilor. — Din fr. **probabiliste.**

PROBABILÍSTIC, -Ă, *probabilistici, -ce,* adj. **1.** Cu caracter de probabilitate. **2.** Referitor la teoria probabilităţilor, la calculul probabilităţilor. — **Probabil** + suf. *-istic.*

PROBABILITÁTE, *probabilităţi,* s.f. **1.** Caracterul sau însuşirea a ceea ce este probabil; fapt, întâmplare probabilă, posibilă. G Expr. *După toate probabilităţile* = după cât se pare, probabil. **2.** (Mat.) Mulţime numerică prin care se exprimă caracterul aleatoriu (posibil sau nesigur) al unui eveniment, al unui fenomen. G *Calculul probabilităţilor* = calcul matematic care permite să se aprecieze dacă un eveniment complex se va întâmpla sau nu, în funcţie de eventualitatea unor evenimente mai simple, presupus cunoscute. — Din fr. **probabilité,** lat. **probabilitas, -atis.**

PROBÁNT, -Ă, *probanţi, -te,* adj. (Rar) Care probează, dovedeşte, convinge; edificator, concludent. — Din fr. **pobant.**

PROBÁR, *probare,* s.n. (Şi în sintagma *probar de litere*) Album cu modele de litere, cifre şi alte semne, inclusiv ornamente, pe care o tipografie le poate folosi la culegerea diferitelor lucrări. — **Probă** + suf. *-ar.*

PROBÁRE, *probări,* s.f. Acţiunea de *a proba.* — V. **proba.**

PROBÁT, -Ă, *probaţi, -te,* adj. **1.** Încercat, verificat, experimentat. **2.** Dovedit, arătat, demonstrat. — V. **proba.**

PROBATÓR, -OÁRE, *probatori, -oare,* adj. Care are calitatea de a dovedi ceva, care poate servi drept dovadă; probatoriu (**2**). — Din fr. **probatoire.**

PROBATÓRIU, -IE, *probatorii,* s.n., adj. **1.** S.n. Procedură de culegere a probelor (**1**) în justiţie; totalitatea probelor adunate şi prezentate într-un litigiu. **2.** Adj. Probator. — Din lat. **probatorium.**

PROBAŢIÚNE, *probaţiuni,* s.f. (Jur.) Dovedire; *concr.* dovadă. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din lat. **probatio, -onis,** fr. **probation.**

PRÓBĂ, *probe,* s.f. **1.** Confirmare a unui adevăr, dovedire; dovadă, semn, mărturie în sprijinul cuiva sau a ceva. G *Probă cu martori* = susţinere prin martori a unei afirmaţii în faţa instanţelor de judecată. G Loc. vb. *A da probă* (sau *probe) de…* = a proba (**2**), a dovedi. **2.** Acţiune întreprinsă pentru a constata dacă ceva sau cineva îndeplineşte condiţiile cerute; încercare; verificare. G Loc. adj. şi adv. *De probă* = ca încercare, de încercare. F Spec. Încercare a unui obiect de îmbrăcăminte pentru a vedea dacă se potriveşte. F Spec. Încercare a unei maşini, a unui aparat etc. (pentru a verifica buna lor funcţionare). F Fiecare dintre părţile, dintre etapele din care constă un examen; *p. gener.* examen. F Fiecare dintre întrecerile sportive organizate în cadrul unei competiţii mai mari. **3.** Repetiţie (făcută în vederea unei reprezentaţii artistice). F (Rar) Număr dintr-un spectacol prezentat ca reclamă. **4.** Verificare a exactităţii unei operaţii aritmetice. **5.** Obiect dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-un material care poate să servească la determinarea anumitor caracteristici ale obiectelor respective sau ale întregului material din care fac parte; eşantion, mostră F Analiză medicală. F Observare a funcţiei unui

organ în vederea stabilirii unui diagnostic. F (Fot.) Copie pozitivă pe hârtie. **6.** Pildă, exemplu, model. — Din lat. **proba** (cu sensuri după fr. *preuve).*

PROBĂLUÍ, *probăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) **1.** A încerca, a căuta să facă, să realizeze ceva; a face tentative. **2.** A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare pentru a vedea dacă este corespunzător anumitor cerințe, unui anumit scop etc.; a încerca, a verifica, a experimenta, a proba (**1**). **3.** A dovedi, a adeveri, a confirma, a proba (**2**). **4.** A chibzui, a socoti; a presupune. [Var.: **prubuluí** vb. IV] — Din magh. **próbálni.**

PROBĂLUÍRE, *probăluiri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a probălui.* — V. **probălui.**

PROBITÁTE s.f. Cinste, integritate, onestitate. — Din fr. **probité,** lat. **pobitas, -atis.**

PROBLÉM s.n. v. **problemă.**

PROBLEMÁTIC, -Ă, *problematici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Îndoielnic, nesigur, ipotetic. F P. ext. Dubios, suspect, necurat. **2.** Adj. Care constituie o problemă, o enigmă. F (Log.; despre judecăți) Care anunță un raport posibil între termenii judecății. **3.** S.f. Ansamblu de probleme (**I 3**) cu privire la un anumit domeniu, disciplină, subiect; tematică. — Din fr. **problématique.**

PROBLEMATIZÁ, *problematizez,* vb. I. Tranz. **1.** (Livr.) A sistematiza pe probleme. **2.** A face (din orice lucru) o problemă (**I 1**). — **Problemat**[ic] + suf. *-iza.*

PROBLEMATIZÁRE, *problematizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a problematiza* și rezultatul ei. **2.** Metodă de învățământ care declanșează activitatea independentă a elevului, gândirea și efortul personal al acestuia. — V. **problematiza.**

PROBLÉMĂ, *probleme,* s.f. **I. 1.** Chestiune care prezintă aspecte neclare, discutabile, care necesită o lămurire, o precizare, care se pretează la discuții. **2.** Chestiune importantă care constituie o sarcină, o preocupare (majoră) și care cere o soluționare (imediată). **3.** Chestiune care intră în sfera preocupărilor, a cercetărilor cuiva; obiect principal al preocupărilor cuiva; temă, materie. F (Mat.) Chestiune în care, fiind date anumite ipoteze, se cere rezolvarea, prin calcule sau prin raționamente, a unor date. **II. 1.** Dificultate care trebuie rezolvată pentru a obține un anumit rezultat; greutate, impas. **2.** Lucru greu de înțeles, greu de rezolvat sau de explicat; mister, enigmă. [Var.: (înv.) **problém** s.n.] — Din fr. **problème,** lat. **problema.**

PROBLEMÍST, -Ă, *problemiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în elaborarea de probleme în domeniul șahului sau al matematicii. — **Problemă** + suf. *-ist.*

PROBLEMÚȚĂ, *problemuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *problemă.* — **Problemă** + suf. *-uță.*

PROBOSCÍDĂ, *proboscide,* s.f. (Înv.) Trompa elefantului. F Trompa unor insecte diptere. — Din fr. **proboscide.**

PROBOSCIDIÁN, *proboscidieni,* s.m. (La pl.) Ordin de mamifere, din care face parte elefantul, caracterizate prin trompa lor lungă, mobilă; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **proboscidien.**

PROBOZEÁLĂ, *probozeli,* s.f. (Înv., reg. și fam.) Faptul de *a probozi.* — **Probozi** + suf. *-eală.*

PROBOZÍ, *probozesc,* vb. IV. Tranz. (Înv., reg. și fam.) A mustra, a dojeni, a certa pe cineva; a face de rușine; a ocărî. — Din sl. **proobraziti.**

PROBOZÍRE, *proboziri,* s.f. (Înv., reg. și fam.) Acțiunea de *a probozi.* — V. **probozi.**

PROCAÍNĂ s.f. (Farm.) Substanță cu proprietăți asemănătoare novocainei. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **procaïne.**

PROCARIÓT, *procariote,* s.n. (Biol.; la pl.) Grup de organisme primitive (viruși, bacterii, alge albastre) monocelulare, cu structură simplă; (și la sg.) specie din acest grup. [Pr.: *-ri-ot*] — Din fr., engl. **procaryote.**

PROCÁTOR, *procatori,* s.m. (Reg.) Avocat. — Din magh. **prókátor.**

PROCEDÁ, *procedez,* vb. I. Intranz. **1.** A acționa într-un anumit fel, a folosi anumite mijloace în săvârșirea unei acțiuni. **2.** A începe să…, a trece la… *A proceda la anchetă.* [Var.: (înv.) **procéde** vb. III] — Din fr. **procéder.**

PROCÉDE vb. III v. **proceda.**

PROCEDÉU, *procedee,* s.n. **1.** Mijloc folosit pentru a ajunge la un anumit rezultat, mod de a proceda; mijloc, modalitate, procedură. **2.** Mod sistematic de executare a unei operații sau a unui proces prin folosirea unei anumite metode. [Pl. și: *procedeuri*] — Din fr. **procédé.**

PROCEDURÁL, -Ă, *procedurali, -e,* adj. Privitor la procedura legală, în conformitate cu regulile acestei proceduri. — Din fr. **procédural.**

PROCEDÚRĂ, *proceduri,* s.f. **1.** Totalitatea actelor și a formelor îndeplinite în cadrul activității desfășurate de un organ de jurisdicție, de executare sau de alt organ de stat. **2.** (Livr.) Procedeu (**1**). **3.** Ramură a dreptului care are ca obiect studiul procedurii (**1**). **4.** (Mai ales la pl.) Tratament special efectuat în unități sanitare pentru tratarea diverselor boli. — Din fr. **procédure.**

PROCEDURÍST, -Ă, *proceduriști, -ste,* s.m. Specialist în procedura judiciară, în dreptul procesual. — **Procedură** + suf. *-ist.*

PROCÉNT, *procente,* s.n. **1.** A suta parte dintr-o cantitate dată; proporție în raport cu o sută; sutime, procentaj. **2.** Dobândă calculată la o sută de unități monetare pe interval de un an; *p. gener.* dobândă. [Var.: (înv.) **proțént** s.n.] — Din germ. **Prozent.**

PROCENTÁJ, *procentaje*, s.n. Procent. F Calcul făcut pentru stabilirea procentului; cifră obținută prin acest calcul. — **Procent** + suf. *-aj* (după fr. *pourcentage).*

PROCENTUÁL, -Ă, *procentuali, -e,* adj. Calculat, exprimat în procente; care reprezintă un anumit procent dintr-o cantitate. [Pr.: *-tu-al*] — Din germ. **prozentual.**

PROCÉS, *procese,* s.n. **1.** Acțiune în justiție făcută pentru soluționarea unui diferend între două părți care sunt în litigiu sau pentru constatarea și sancționarea încălcării legilor statului; acțiune judecătorească; totalitatea actelor, documentelor adunate în vederea acestei acțiuni. G Expr. *A face* (sau *a intenta) cuiva proces* = a chema pe cineva în fața instanțelor de judecată, a da pe cineva în judecată. *A face procesul* (*cuiva* sau *a ceva*) = a critica, a ataca (pe cineva sau ceva). *A-i face cuiva proces de intenție* = a învinui pe cineva de intenții reprobabile pe care nu poți dovedi că le-a avut. *A-și face proces(e) de conștiință* = a regreta, a-și reproșa anumite atitudini sau acțiuni. F *Proces-verbal* = înscris (cu caracter oficial) în care se consemnează un fapt de natură juridică; act cu caracter oficial în care se redau pe scurt discuțiile și hotărârile unei adunări constituite. **2.** Succesiune de stări, etape, stadii prin care trec, în desfășurarea lor temporală, în schimbarea lor, diverse obiecte, fenomene etc.; evoluție, dezvoltare, desfășurare; acțiune. G *Proces tehnologic* = totalitatea operațiilor care comportă prelucrări mecanice și chimice, tratamente termice, impregnări, montaje etc. și prin care materiile prime, semifabricatele etc. sunt transformate în produse finite. **3.** Maladie (a unui organ sau a întregului organism) în evoluție (sau în regres). [Pl. și: (înv.) *procesuri.* — Var.: (înv.) **proțés** s.n.] — Din it. **processo,** fr. **procès,** lat. **processus.**

PROCESÁ, *procesez,* vb. I. Tranz. A prelucra semnalele înregistrate pe bandă magnetică prin intermediul unui procesor. — Din engl. **process.**

PROCESÁRE, *procesări*, s.f. Acțiunea de *a procesa.* — V. **procesa.**

PROCESÁT, -Ă, *procesați, -te,* adj. (Despre semnale înregistrate pe bandă magnetică) Care a fost prelucrat prin intermediul unui procesor. — V. **procesa.**

PROCÉSIE s.f. v. **procesiune.**

PROCESIONÁL, -Ă, *procesionali, -e,* adj. (Rar) De procesiune, relativ la procesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **processionnel.**

PROCESIÚNE, *procesiuni,* s.f. **1.** Șir lung de oameni care merg într-o anumită ordine în aceeași direcție și cu același scop; cortegiu, convoi; alai. **2.** Ceremonie religioasă în timpul căreia credincioșii merg în convoi, precedați de slujitorii Bisericii, purtând diferite obiecte de cult, cântând imnuri religioase sau rostind rugăciuni, pentru a mulțumi sau a cere ajutorul divinității într-o anumită împrejurare. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: (înv.) **procésie** s.f.] — Din fr. **procession,** lat. **processio, -onis.**

PROCESOMÁN, -Ă, *procesomani, -e,* s.m. și f. Persoană care are mania de a intenta procese juridice. — **Proces** + suf. *-oman.*

PROCESOMANÍE s.f. Mania (**2**) de a intenta (nejustificat) procese (**1**). — **Procesoman** + suf. *-ie.*

PROCESÓR, *procesoare,* s.n. Echipament sau dispozitiv capabil să execute un set de instrucțiuni, să formeze adresele acestora și să le citească dintr-o memorie care păstrează programul pe durata executării acestuia. — Din engl. **processor.**

PROCESUÁL, -Ă, *procesuali, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Drept procesual* = **a)** ansamblul normelor juridice care reglementează procedura de rezolvare a litigiilor civile sau penale, precum și de executare a hotărârilor pronunțate; **b)** disciplină care se ocupă cu studiul acestei proceduri. **2.** Care se desfășoară în etape succesive specifice dezvoltării fenomenului; treptat, gradat.[Pr.: *-su-al*] — Din it. **processuale.**

PROCESUALITÁTE s.f. Caracter procesual. [Pr.: *-su-a-*] — **Procesual** + suf. *-itate.*

PROCETÍ vb. IV v. **prociti.**

PROCHÉSTOR, *prochestori,* s.m. Magistrat roman care exercita funcții financiare în provincii. — Din lat. **proquaestor.**

PROCHÍMEN, *prochimene,* s.n. **1.** (Bis.) Verset din psalmi care se cântă înainte de a se citi un pasaj din Biblie sau înainte de o rugăciune sau de o cântare. **2.** (Înv.; în expr.) *A veni la prochimen* = a reveni la subiect, după o digresiune. *A aduce* (pe cineva) *la prochimen* = a îndrepta, a aduce (pe cineva) pe calea cea bună. — Din ngr. **prokímenon.**

PROCI adv. (Înv.) Și așa mai departe. — Din sl. **procĭ.**

PROCIDÉNȚĂ, *procidențe,* s.f. (Anat.) Coborâre sau deplasare din locul său a unui organ sau a unei părți mobile dintr-un organ. — Din fr. **procidence.**

PROCITÁNIE, *procitanii,* s.f. (Înv.) Recitire, repetiţie, repetare. F Examinare (recapitulativă) a elevilor. — Din rus. **pročítanie.**

PROCITEÁLĂ, *prociteli,* s.f. (Înv.) Faptul de *a prociti.* — **Prociti** + suf. *-eală.*

PROCITÍ, *procitesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** A reciti, a repeta. **2.** A examina (recapitulativ) un elev. **3.** A certa, a mustra; a cicăli. [Var.: **procetí** vb. IV] — Din rus. **pročítať.**

PROCITÍRE, *procitiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a prociti.* — V. **prociti.**

PROCLAMÁ, *proclám,* vb. I. Tranz. **1.** A anunţa ceva în mod solemn şi oficial; a aduce la cunoştinţa publică (printr-o proclamaţie) un fapt de mare importanţă şi de interes general. **2.** A acorda cuiva în mod oficial un titlu, un drept, o calitate. G Refl. *Colonia s-a proclamat independentă.* **3.** A crea, a institui, a stabili, a introduce. **4.** A susţine ceva deschis, cu convingere; a afirma cu tărie. — Din fr. **proclamer,** lat. **proclamare.**

PROCLAMÁRE, *proclamări,* s.f. Acţiunea de *a (se) proclama* şi rezultatul ei. F (Concr.) Proclamaţie (**1**). — V. **proclama.**

PROCLAMATÍV, -Ă, *proclamativi, -e,* adj. (Rar) Care proclamă ceva. — **Proclama** + suf. *-(a)tiv.*

PROCLAMATÓR, -OÁRE, *proclamatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face o proclamaţie, care proclamă ceva în public. — Din fr. **proclamateur.**

PROCLAMÁŢIE, *proclamaţii,* s.f. Text oficial prin care se aduce la cunoştinţa publică un fapt de mare importanţă şi de interes general; declaraţie scrisă prin care se face un apel în vederea unei acţiuni importante; proclamare. [Var.: (înv.) **proclamaţiúne** s.f.] — Din fr. **proclamation,** lat. **proclamatio, -onis.**

PROCLAMAŢIÚNE s.f. v. **proclamaţie.**

PROCLÉT, -Á, *procleţi, -te,* adj. **1.** (Înv.; adesea substantivat) Care a fost excomunicat, anatemizat, blestemat; eretic; *p. ext.* păgân, necredincios. **2.** (Reg.; adesea substantivat) Ticălos, rău, păcătos, ipocrit. **3.** (Reg.) Grozav, straşnic, cumplit. — Din bg. **proklet.**

PROCLÍTIC, -Ă, *proclitici, -ce,* adj. (Gram.; despre cuvinte) Aşezat înaintea altui cuvânt (cu care face corp fonetic comun), neavând accent propriu. — Din fr. **proclitique.**

PROCLÍZĂ, *proclize,* s.f. (Gram.) Aşezare a unui cuvânt neaccentuat înaintea altui cuvânt, cu care poate face corp fonetic comun. — Din fr. **proclise.**

PROCÓNSUL, *proconsuli,* s.m. Magistrat roman care, după încheierea consulatului, era însărcinat cu guvernarea unei provincii. — Din lat., fr. **proconsul.**

PROCONSULÁR, -Ă, *proconsulari, -e,* adj. Care ţine de proconsul, privitor la proconsul, guvernat de un proconsul. — Din lat. **proconsularis,** fr. **proconsulaire.**

PROCONSULÁT, *proconsulate,* s.n. Funcţia de proconsul; timpul în care un proconsul îşi exercita atribuţiile. — Din lat. **proconsulatus,** fr. **proconsulat.**

PROCOPSEÁLĂ s.f. v. **pricopseală.**

PROCOPSÍ vb. IV v. **pricopsi.**

PROCOPSÍRE s.f. v. **pricopsire.**

PROCOPSÍT, -Ă adj. v. **pricopsit.**

PROCOVĂŢ s.n. v. **pocrovăţ.**

PROCREÁ, *procreez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A da naştere, a da viaţă; a zămisli, a concepe; a se reproduce, a naşte. [Pr.: *-cre-a*] — Din fr. **procréer.**

PROCREÁRE, *procreări,* s.f. Acţiunea de *a procrea* şi rezultatul ei; procreaţie. [Pr.: *-cre-a-*] — V. **procrea.**

PROCREATÍV, -Ă, *procreativi, -e,* adj. (Livr.) Procreator. [Pr.: *-cre-a-*] — **Procrea** + suf. *-(a)tiv.*

PROCREATÓR, -OÁRE, *procreatori, -oare,* adj. (Rar) Care procreează. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **procréateur.**

PROCREÁŢIE, *procreaţii,* s.f. Procreare. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **procréation.**

PROCTALGÍE, *proctalgii,* s.f. (Med.) Durere a anusului. — Din fr. **proctalgie.**

PROCTECTAZÍE, *proctectazii,* s.f. (Med.) Dilataţie a anusului sau a rectului. — Din fr. **proctectasie.**

PROCTECTOMÍE, *proctectomii,* s.f. (Med.) Rezecţie a unei părţi a rectului. — Din fr. **proctectomie.**

PROCTÍTĂ, *proctite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a anusului; rectită. — Din fr. **proctite.**

PROCTOPLASTÍE, *proctoplastii,* s.f. (Med.) Creare sau refacere chirurgicală a orificiului anal. — Din fr. **proctoplastie.**

PROCTOSCOPÍE, *proctoscopii,* s.f. (Med.) Rectoscopie. — Din fr. **proctoscopie,** engl. **proctoscopy.**

PROCURÁ, *procúr,* vb. I. Tranz. **1.** A face rost de ceva, a obţine ceva, a achiziţiona. **2.** A produce, a provoca, a pricinui. — Din fr. **procurer,** lat. **procurare.**

PROCURÁRE, *procurări,* s.f. Acţiunea de *a procura* şi rezultatul ei. — V. **procura.**

PROCURATÓR, *procuratori,* s.m. **1.** Magistrat roman, ales de obicei dintre liberţi, însărcinat cu strângerea dărilor şi cu conducerea provinciilor imperiale. **2.** Înalt demnitar în republicile Veneţia şi Genova, în Evul Mediu. **3.** Persoană care acţionează în numele cuiva, pe baza unei procuri; mandatar. — Din fr. **procurateur,** lat. **procurator, -oris.**

PROCURATÚRĂ, *procuraturi,* s.f. Organ al puterii de stat în sarcina căruia intră supravegherea aplicării şi executării legilor, trimiterea infractorilor în faţa justiţiei, susţinerea acuzării înaintea instanţelor judecătoreşti, precum şi reprezentarea intereselor statului în instanţă; *p. ext.* clădire în care îşi are sediul acest organ al puterii de stat. — Din rus. **prokuratura.**

PROCÚRĂ, *procuri,* s.f. Împuternicire legalizată prin care cineva poate reprezenta o persoană fizică sau juridică şi poate acţiona în numele acesteia; (concr.) act prin care se dă această împuternicire; mandat. — Din germ. **Prokura.**

PROCURÍST, -Ă, *procurişti, -ste,* s.m. şi f. Mandatar având de obicei împuterniciri pentru îndeplinirea actelor juridice în numele cuiva. — Din germ. **Prokurist.**

PROCURÓR, *procurori,* s.m. Magistrat membru al Parchetului, care are rolul de a exercita acţiunea penală şi de a susţine acuzarea; membru al procuraturii, care decide trimiterea infractorilor în faţa justiţiei, susţine acuzarea în procesele judiciare, supraveghează justa aplicare a legilor şi reprezintă interesele statului într-un proces. — Din fr. **procureur.**

PRODECÁN, *prodecani,* s.m. **1.** Membru al corpului didactic universitar care are funcţia de locţiitor de decan. **2.** Avocat care are funcţia de locţiitor al decanului baroului. — Din germ. **Prodekan,** it. **prodecano.**

PRODENŢÍE, *prodenţii,* s.f. (Med.) Orientarea spre înainte a dinţilor. — Din germ. **Prodentie.**

PRODÍG, -Ă, *prodigi, -ge,* adj. (Livr.) Risipitor, cheltuitor; (excesiv de) generos. — Din fr. **prodigue,** lat. **prodigus.**

PRODIGÁ, *prodíg,* vb. I. Tranz. (Livr.) A cheltui fără măsură, a risipi; a acorda cu generozitate, a dărui din belşug. — Din fr. **prodiguer.**

PRODIGALITÁTE, *prodigalităţi,* s.f. (Livr.) Risipă, cheltuială excesivă. — Din fr. **prodigalité.**

PRODIGIÓS, -OÁSĂ, *prodigioşi, -oase,* adj. Ieşit din comun (prin cantitate, bogăţie, varietate, calitate); uluitor, extraordinar, uimitor. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **prodigieux,** lat. **prodigiosus.**

PRODIGIOZITÁTE s.f. Însuşirea de a fi prodigios. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **prodigiosité.**

PRODRÓM, *prodromuri,* s.n. (Rar) **1.** Introducere în studiul unei ştiinţe. **2.** Simptom precoce care precedă sau anunţă apariţia unei boli. — Din fr. **prodrome.**

PRODUCĂTÓR, -OÁRE, *producători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care produce ceva, care dă naştere la ceva. **2.** S.m. şi f. Persoană, unitate economică etc. care produce bunuri materiale, valori ştiinţifice sau artistice. **3.** S.m. Persoană sau societate care asigură finanţarea unui film cinematografic. — **Produce** + suf. *-ător* (după fr. *producteur).*

PRODÚCE, *prodúc,* vb. III. **1.** Tranz. A realiza prin muncă bunuri materiale, valori ştiinţifice sau artistice, a crea ceva (printr-o activitate oarecare); *p. restr.* a fabrica. **2.** Tranz. (Folosit şi absol.; despre pământ, plante etc.) A da roade. **3.** Tranz. A realiza un profit, un venit. **4.** Tranz. A fi cauza, mobilul a ceva; a da naştere; a provoca. **5.** Refl. (Despre evenimente, acţiuni etc.; la pers. 3) A se înfăptui, a se realiza, a avea loc; a se întâmpla, a se petrece. **6.** Refl. A se prezenta în faţa spectatorilor cu un program artistic. **7.** Tranz. (Livr.) A arăta, a prezenta (ca dovadă). — Din lat. **producere.**

PRODÚCERE, *produceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) produce* şi rezultatul ei. F (Înv.) Producţie (**1**). F (Înv.) Operă, producţie artistică, literară. — V. **produce.**

PRODÚCT, *producte,* s.n. (Înv.) **1.** Produs (**1**); marfă. **2.** Produs (**2**). — Din lat. **productus,** germ. **Produkt.**

PRODUCTÍBIL, -Ă, *productibili, -e,* adj. Care poate fi produs. — Din fr. **productible.**

PRODUCTIBILITÁTE s.f. Capacitate de producţie, perspectivă de producţie. — Din fr. **productibilité.**

PRODUCTÍV, -Ă, *productivi, -e,* adj. **1.** Care produce (mult); care dă randament. G *Pământ productiv* = pământ fertil, rodnic. *Rasă (de animale) productivă* = rasă fecundă, prolifică. F (Despre întreprinderi, meserii etc.) Rentabil, bănos. **2.** (Despre sufixe, prefixe, elemente de compunere, cuvinte etc.) Care formează, are numeroase derivate, compuse etc. F (Despre conjugări) Care se îmbogăţeşte mereu. — Din fr. **productif.**

PRODUCTIVITÁTE s.f. Capacitatea sau însuşirea de a fi productiv; capacitatea de a produce (mult); randament. G *Productivitatea muncii* =

eficiență a muncii exprimată prin raportul dintre cantitatea de produse realizată și volumul de muncă consumat. F Capacitatea unor sufixe, prefixe, elemente de compunere etc. de a forma (numeroase) derivate, compuse etc. F Capacitatea unor cuvinte de a forma (multe) sensuri sau derivate noi. F Capacitatea unor conjugări de a se îmbogăți mereu. — Din fr. **productivité.**

PRODUCTOMÉTRU, *productometre,* s.n. Înregistrator automat de producție. — Cf. germ. P r o d u k t i o n s m e s s e r.

PRODÚCȚIE, *producții,* s.f. **1.** Procesul creării bunurilor necesare existenței și dezvoltării societății, în cursul căruia oamenii exploatează și modifică elementele din natură potrivit trebuințelor lor. G *Producție de mărfuri* = formă de organizare a economiei sociale în care produsele muncii sunt create de producători independenți, autonomi, fiecare dintre ei specializându-se în confecționarea unui anumit produs. *Producție marfă* = producție (**2**) în expresie bănească a întreprinderilor sau a ramurilor economiei naționale într-o anumită perioadă de timp, livrată sau destinată desfacerii. *Producție netă* = valoarea producției marfă minus cheltuielile de producție. **2.** Totalitatea produselor (**1**) obținute în procesul muncii, într-o perioadă de timp determinată, într-un anumit sector al activității sociale etc. **3.** Lucrare, operă literară, științifică sau artistică. **4.** Manifestare artistică organizată la sfârșitul unui an școlar în institutele de artă teatrală și cinematografică, în școlile de muzică, de coregrafie etc. [Var.: (înv.) **producțiúne** s.f.] — Din fr. **production.**

PRODUCȚIÚNE s.f. v. **producție.**

PRODÚF, *produfuri,* s.n. (Reg.) Gaură, copcă făcută în gheața formată deasupra unei ape. [Var.: **predúf** s.n.] — Din sl. **produhŭ.**

PRODÚS, *produse,* s.n. **1.** Bun material rezultat dintr-un proces de muncă; totalitatea obiectelor sau a bunurilor obținute în procesul de producție; bun, product (**1**). G *Produs de schimb* = marfă. *Produs social total* = indicator macroeconomic reprezentând totalitatea bunurilor materiale create în decursul unei perioade de timp de lucrătorii ocupați în economia națională. *Produs intern brut* = expresie valorică a totalității bunurilor și serviciilor finale furnizate de agenții economici care-și desfășoară activitatea pe teritoriul unei țări. *Produs național brut* = produsul intern brut plus soldul comerțului exterior. F Corp sau substanță obținută pe cale naturală sau în laborator; preparat. **2.** Rezultat material al unui proces social sau natural, al unui proces fiziologic sau de creație; rezultat material al unui complex de fenomene sau de acțiuni; *p. ext.* urmare, efect, rod; product (**2**). **3.** Rezultatul înmulțirii a doi factori (numere, mărimi scalare, vectoriale etc.); *p. ext.* înmulțire. — V. **produce** (după fr. *produit).*

PROEMINÉNT, -Ă, *proeminenți, -te,* adj. Care iese mult în relief. F (Despre oameni sau acțiunile, realizările lor) Care iese din comun prin valoare, calități; remarcabil. [Pr.: *pro-e-*] — Din fr. **proéminent.**

PROEMINÉNȚĂ, *proeminențe,* s.f. Faptul de a fi proeminent; (concr.) parte proeminentă a unui obiect, ridicătură, ieșitură. [Pr.: *pro-e-*] — Din fr. **proéminence.**

PROÉRES s.n. v. **proeresis.**

PROÉRESIS s.n. (Înv.) Bunăvoință, intenție bună, generozitate. [Var.: **proéres** s.n.] — Din ngr. **proéresis.**

PROESTÓS, *proestoși,* s.m. (Înv. și reg.) Călugăr sau preot cu cel mai înalt rang în ierarhia clericilor unei mănăstiri sau a unei biserici. [Pr.: *pro-es-.* — Var.: **proistós** s.m.] — Din ngr. **proestós.**

PROFÁN, -Ă, *profani, -e,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care este ignorant într-un domeniu oarecare; neștiutor, nepriceput, ageamiu. **2.** Care nu ține de religie, care nu reprezintă sau nu exprimă un punct de vedere religios; laic. **3.** Care nu respectă lucrurile considerate sacre; necredincios. — Din fr. **profane,** lat. **profanus.**

PROFANÁ, *profanez,* vb. I. Tranz. A trata fără respectul cuvenit lucruri considerate sfinte, a pângări; *p. ext.* a batjocori, a necinsti, a terfeli. — Din fr. **profaner,** lat. **profanare.**

PROFANÁRE, *profanări,* s.f. Acțiunea de *a profana* și rezultatul ei; profanațiune. — V. **profana.**

PROFANÁT, -Ă, *profanați, -te,* adj. (Despre lucruri considerate sacre) Tratat fără respectul cuvenit; batjocorit, dezonorat, necinstit. — V. **profana.**

PROFANATÓR, -OÁRE, *profanatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care profanează; pângăritor. — Din fr. **profaneteur,** lat. **profanator, -oris.**

PROFANAȚIÚNE, *profanațiuni,* s.f. (Înv.) Profanare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **profanation,** lat. **profanatio, -onis.**

PROFASCÍST, -Ă, *profasciști, -ste,* adj. Care este favorabil fascismului, care susține pe fasciști, care este de partea fasciștilor. — Din engl. **profascist.**

PROFÁZĂ, *profaze*, s.f. (Biol.) Primul stadiu al mitozei, când se formează cromozomii. — Din fr. **prophase.**

PROFEMINÍST, -Ă, *profeminiști, -ste,* adj. Care susține drepturile femeilor, favorabil femeilor. — Din engl. **profeminist.**

PROFERÁ, *proferez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A rosti, a pronunța (cu voce ridicată) blesteme, amenințări etc. [Prez. ind. și: *profér*] — Din fr. **proférer.**

PROFERÁRE, *proferări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a profera* și rezultatul ei. — V. **profera.**

PROFESÁ, *profesez,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A practica, a exercita o meserie, o profesie. **2.** Tranz. A manifesta, a mărturisi, a susține public o concepție, o atitudine, o părere, o convingere. — Din fr. **professer.**

PROFESÁRE, *profesări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a profesa* și rezultatul ei. — V. **profesa.**

PROFÉSIE, *profesii,* s.f. **1.** Ocupație, îndeletnicire cu caracter permanent, pe care o exercită cineva în baza unei calificări corespunzătoare; complex de cunoștințe teoretice și de deprinderi practice care definesc pregătirea cuiva; meserie. **2.** (În sintagma) *Profesiune de credință* = declarație publică pe care o face cineva cu privire la principiile sau la convingerile sale. [Var.: **profesiúne** s.f.] — Din fr. **profession.**

PROFESIOGRÁMĂ, *profesiograme,* s.f. Reprezentare cronologică detaliată a caracteristicilor unei activități profesionale sub aspectul solicitărilor fizice, psihice și al repausului într-o zi de muncă. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **Professiogramm.**

PROFESIONÁL, -Ă, *profesionali, -e,* adj. Care ține de o profesie, privitor la o profesie; care este legat de o profesie. G *Secret profesional* = informație pe care o deține cineva grație profesiei sale și pe care nu are dreptul să o divulge nimănui. *Învățământ profesional* = învățământ pentru pregătirea și specializarea muncitorilor calificați dintre absolvenții școlii generale. *Boală profesională* = boală specifică unei profesii sau provocată de o anumită profesie. F (Adverbial) Cu obișnuința unui profesionist. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **professionnel.**

PROFESIONALÍSM s.n. **1.** Profesionism. F Conștiință profesională. **2.** Cuvânt care aparține unui limbaj profesional. [Pr.: *si-o-*] — Din fr. **professionnalisme.**

PROFESIONALITÁTE s.f. Calitatea de a fi un bun profesionist. F Conștiință profesională; profesionalism. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesional** + suf. *-itate.*

PROFESIONALIZÁ, *profesionalizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A face să capete sau a căpăta un caracter profesional; a face să devină sau a deveni o profesie. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesional** + suf. *-iza.*

PROFESIONALIZÁRE, *profesionalizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) profesionaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **profesionaliza.**

PROFESIONALMÉNTE adv. (Rar) Din punct de vedere profesional. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesional** + suf. *-mente* (după fr. *professionnellement).*

PROFESIONÍSM s.n. Practicare a unei îndeletniciri ca profesie; *p. ext.* ramură a artei, a sportului etc. practicată ca profesie; profesionalism. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesion**[ist] + suf. *-ism.*

PROFESIONÍST, -Ă, *profesioniști, -ste,* s.m. și f., adj. (Persoană) care lucrează într-un anumit domeniu de activitate pe baza unei pregătiri corespunzătoare. [Pr.: *si-o-*] — Din germ. **Professionist.**

PROFESIÚNE s.f. v. **profesie.**

PROFÉSOR, -OÁRĂ, *profesori, -oare,* s.m. și f. Persoană calificată care predă o materie de învățământ (în școală). G *Profesor universitar* = funcție didactică în învățământul superior. F (Impr.) Învățător. F P. gener. Persoană care îndrumă, educă, învață pe cineva. [Acc. și: *profesór*] — Din fr. **professeur,** germ. **Professor.**

PROFESORÁL, -Ă, *profesorali, -e,* adj. Care ține de profesori, privitor la funcția de profesor, specific profesorilor. F Care este alcătuit din profesori. *Corp profesoral.* F (Depr.) Pretențios, pedant, cu aere de savant. *Ton profesoral.* — Din fr. **professoral.**

PROFESORÁȘ, *profesorași,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *profesor.* — **Profesor** + suf. *-aș.*

PROFESORÁT s.n. Meseria de profesor; funcția de profesor; timpul cât cineva exercită această profesie. — Din fr. **professorat.** Cf. germ. P r o f e s s o r a t.

PROFESORÍME s.f. (Rar) Totalitatea profesorilor; mulțime de profesori. — **Profesor** + suf. *-ime.*

PROFÉT, *profeți,* s.m. Predicator religios, trimis al lui Dumnezeu pe Pământ și ales de acesta să perceapă cuvântul divin și să primească viziuni pe care le va interpreta; proroc. F (Art.) Nume dat de musulmani lui Mahomed. F Vizionar ale cărui presupuneri sunt susceptibile de a se împlini ori s-au împlinit deja. — Din fr. **prophète.**

PROFETÉSĂ, *profetese,* s.f. (Livr.) Femeie înzestrată cu darul de a prooroci. — Din fr. **prophétesse.**

PROFÉTIC, -Ă, *profetici, -ce,* adj. De profet; care prevestește. — Din fr. **prophétique.**

PROFETÍSM s.n. **1.** Curent religios care propagă învățătura și susține menirea profeților. **2.** Caracter profetic; profeție. — Din fr. **prophétisme.**

PROFETIZÁ, *profetizez,* vb. I. Tranz. A profeți. — Din fr. **prophétiser.**

PROFETIZÁRE, *profetizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a profetiza.* — V. **profetiza.**

PROFEȚÍ, *profețesc,* vb. IV. Tranz. A face profeții, a prezice viitorul (în calitate de profet); a prorroci, a profetiza, a prevesti. — Din **profet.**

PROFEȚÍE, *profeții,* s.f. Ceea ce profețește cineva; prorocire, prevestire, prezicere. — Din fr. **prophétie.**

PROFÍL, *profiluri,* s.n. **1.** Contur, aspect al feței cuiva, privită dintr-o parte. G Loc. adv. *Din (*sau *în) profil* = dintr-o parte. F Fig. Portret, figură. **2.** Înfățișare, aspect, formă. F Caracter predominant al cuiva sau a ceva. F Contur al unui lucru, al unei forme de relief etc. G *Profil geologic* = reprezentare grafică a structurii geologice a unei porțiuni din scoarța terestră. *Profil morfologic* = reprezentare grafică în plan vertical, la o anumită scară, a reliefului unei regiuni. **3.** Conturul unei secțiuni plane a unui obiect, a unui edificiu, a unui corp geometric. F Conturul aparent al unui obiect, rezultat dintr-o proiecție ortogonală pe un plan. **4.** Desen care reprezintă o secțiune verticală făcută într-o construcție sau în sol, pentru a indica distribuția sau structura acestora. G *Plan de profil* = plan perpendicular pe două plane de proiecție și pe linia de pământ. F Dispozitiv sau ansamblu de piese folosit pentru a indica, într-un plan vertical, limitele până la care trebuie să se întindă o lucrare. **5.** Piesă decorativă, în relief, folosită la ornamentarea unei clădiri, la consolidări aparente, la îmbunătățirea acusticii unei săli etc. **6.** Obiectivul de bază al producției unei întreprinderi, al activității unei instituții, căruia îi corespunde un anumit mod de organizare. — Din fr. **profil.**

PROFILÁ, *profilez*, vb. I. **1.** Refl. A ieși în evidență; a se reliefa, a se contura. **2.** Tranz. A stabili obiectivul de bază al producției unei întreprinderi, al activității unei instituții, organizându-le în mod corespunzător. **3.** Tranz. A lamina un drug de metal, dându-i un profil uniform pe toată lungimea lui. F P. gener. A fasona, a prelucra un obiect sau un material pentru a-i da un anumit profil. **4.** Tranz. și refl. A (se) specializa. — Din fr. **profiler.**

PROFILÁCTIC, -Ă, *profilactici, -ce,* adj. Care se referă la profilaxie, care aparține profilaxiei; preventiv. — Din fr. **prophylactique.**

PROFILÁRE, *profilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) profila* și rezultatul ei. — V. **profila.**

PROFILAXÍE, *profilaxii,* s.f. Ansamblul măsurilor medico-sanitare care se iau pentru prevenirea apariției și a răspândirii bolilor. F Ramură a medicinei care se ocupă cu studierea și aplicarea măsurilor profilactice. — Din fr. **prophylaxie.**

PROFILOGRÁF, *profilografe,* s.n. Profilometru care înregistrează denivelările suprafeței unui drum, ale unui teren ori neregularitățile de pe suprafața unei piese. — Din fr. **profilographe.**

PROFILOGRÁMĂ, *profilograme,* s.f. Înregistrare grafică a asperităților de pe suprafața unei piese prelucrate, obținută cu profilograful. — Din fr. **profilogramme.**

PROFILOMÉTRU, *profilometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea gradului de netezime al suprafeței unui drum, a unui teren, a unei piese prelucrate. — Din fr. **profilomètre.**

PROFÍR, -Ă, *profiri, -e,* adj. (Rar; mai ales despre vin) De culoare roșie-deschis, trandafiriu; profiriu. — Din ngr. **profírus** „purpură”.

PROFIRÍU, -ÍE, *profirii,* adj. (Mai ales despre vin) Profir. F (Substantivat, n.) Vin de culoare roșie-deschis. — **Profir** + suf. *-iu.* Cf. p r o f i r i u.

PROFÍT, *profituri,* s.n. Ceea ce reprezintă un folos (material sau spiritual) pentru cineva sau ceva; câștig, beneficiu, avantaj. F (Ec.) Venit care revine proprietarilor capitalului investit într-o întreprindere. F Spec. (Ec.) Beneficiu obținut de o întreprindere. — Din fr. **profit,** germ. **Profit.**

PROFITÁ, *profít,* vb. I. Intranz. A avea un profit, a beneficia; a folosi prilejul, ocazia pentru a beneficia de ceva. F (Depr.) A urmări un folos în orice împrejurare, a căuta să obțină cu orice preț un câștig personal (fără a ține seamă de interesele altora). — Din fr. **profiter.**

PROFITÁBIL, -Ă, *profitabili, -e,* adj. Care aduce profit; util, avantajos, folositor. — Din fr. **profitable.**

PROFITERÓL, *profiteroluri,* s.n. Prăjitură făcută din mici gogoși umplute cu cremă de vanilie sau pișcoturi la care se adaugă diverse sortimente de înghețată, frișcă, ciocolată etc. — Din fr. **profiterole.**

PROFITÓR, -OÁRE, *profitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care caută să obțină un câștig din orice situație (neținând seamă de interesele altora); *p. restr.* afacerist, speculant. — Din fr. **profiteur.**

PROFÚM s.n. v. **parfum.**

PROFUMÁ vb. I v. **parfuma.**

PROFUMÁT, -Ă adj. v. **parfumat.**

PROFÚND, -Ă, *profunzi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Înzestrat cu o mare putere de pătrundere, de înțelegere; care analizează temeinic lucrurile; pătrunzător, perspicace; (despre înțelegerea, despre gândurile, judecățile, creațiile etc. omului) care dovedește profunzime, seriozitate, inteligență. **2.** (Despre însușiri morale, despre stări fiziologice sau psihice etc.) Puternic, intens, mare. F (Despre salut, reverențe etc.) Care se face înclinând foarte mult capul, corpul; *p. ext.* care exprimă respect, considerație. **3.** (Despre ochi, privire) Care exprimă, care sugerează însușiri morale deosebite, profunzime, sentimente adânci. **4.** (Despre voce, sunete etc.) Cu ton jos; grav, adânc. **5.** (Despre procese fizice, sociale, morale etc.) Fundamental, esențial, radical. **6.** (Despre ape, cavități, săpături, obiecte concave etc.) Al cărui fund este situat la o distanță (foarte) mare față de marginea de sus, de suprafață; adânc. — Din lat. **profundus,** fr. **profond.**

PROFUNDÁRE, *profundări,* s.f. (Tehn.) Ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adâncime mare în raport cu diametrul. — Din **profund.**

PROFUNDITÁTE s.f. Profunzime (**2**). — Din lat. **profunditas, -atis.**

PROFUNDÓR, *profundoare,* s.n. Partea posterioară, mobilă a ampenajului orizontal al unei aeronave, care asigură ușurința mânuirii, echilibrul și stabilitatea aeronavei. — După fr. **profondeur.**

PROFUNZÍME, *profunzimi,* s.f. **1.** Adâncime. **2.** Capacitatea sau calitatea de a judeca și de a înțelege lucrurile în esența, în adâncimea lor; profunditate. — **Profund** + suf. *-ime.*

PROFUZÍUNE, *profuziuni,* s.f. (Livr.) Cantitate mare, mulțime de…; abundență, bogăție. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **profusion,** lat. **profusio, -onis.**

PROGÁDIE, *progadii,* s.f. (Reg.) Curte a unei biserici folosită ca cimitir. [Var.: **prográdie** s.f.] — Din sl. **podŭgradie.**

PROGENÍE, *progenii,* s.f. (Med.) Prognatism. — Din germ. **Progenie.**

PROGENITÚRĂ, *progenituri,* s.f. Vlăstar, urmaș, odraslă; pui de animal. — Din fr. **progéniture.**

PROGERÍE, *progerii,* s.f. (Med.) Îmbătrânire prematură a țesutului cutanat. — Din fr. **progérie.**

PROGESTERÓN s.n. Hormon care se formează în ovare și care este indispensabil în procesul de reproducere. F Medicament preparat cu acest hormon. [Var.: **progesterónă** s.f.] — Din fr. **progestérone.**

PROGESTERÓNĂ s.f. v. **progesteron.**

PROGLÓT s.n. v. **proglotă.**

PROGLÓTĂ, *proglote,* s.f. (Biol.) Fiecare dintre segmentele corpului unui vierme inelat, cestod. [Var.: **proglót** s.n.] — Din fr. **proglottis.**

PROGNÁT, -Ă, *prognați, -te,* adj. Caracterizat prin prognatism. — Din fr. **prognathe.**

PROGNATÍSM s.n. Conformație particulară a feței omului care constă în proeminența anterioară (în formă de bot) a maxilarelor sau a arcadelor dentare ale acestora. — Din fr. **prognathisme.**

PROGNÓSTIC[1], *prognosticuri,* s.n. Previziune a evoluției unei boli pe baza analizei simptomelor, agentului patogen etc. și la sfârșitul unor evenimente, al unor acțiuni, al unor întreceri sportive etc. [Acc. și *pronostíc*] — Din fr. **pronostic.**

PROGNÓSTIC[2] s.n. v. **pronostic.**

PROGNOSTICÁ[1], *pronostichez,* vb. I. Tranz. A face o prognoză medicală. — Din fr. **pronostiquer.**

PROGNOSTICÁ[2] vb. I. Tranz. v. **pronostica.**

PROGNOSTICÁRE, *prognosticări,* s.f. Acțiunea de *a prognostica.* — V. **prognostica.**

PROGNOSTICÁT, -Ă, *pronosticați, -te,* adj. Care a fost supus unei prognoze medicale. — V. **prognostica.**

PROGNOZÁ, *prognozez,* vb. I. Tranz. A elabora o prognoză; a prevedea. — Din **prognoză.**

PROGNOZÁRE, *prognozări,* s.f. Acțiunea de *a prognoza.* — V. **prognoza.**

PROGNOZÁT, -Ă, *prognozați, -te,* adj. A cărui apariție sau desfășurare a fost prezentată anticipat. — V. **prognoza.**

PROGNÓZĂ, *prognoze,* s.f. Prevedere a desfășurării în timp a unui fenomen, a unui proces etc., bazată pe studiul împrejurărilor care îi determină apariția și evoluția; estimare a valorilor probabile pe care le vor lua în viitor unele mărimi nesigure, inconstante; *p. ext.* prognostic. — Din fr. **prognose,** germ. **Prognose.**

PROGRADÁRE, *progradări,* s.f. (Geol.) **1.** Proces de lărgire și de înălțare spre uscat a unei plaje. **2.** Mărire a concentrației în carbonați și în alte săruri în orizonturile superioare ale solului. — Din engl., fr. **progradation.**

PROGRÁDIE s.f. v. **progadie.**

PROGRÁM, *programe,* s.n. **1.** Plan de activitate în care sunt stabilite (în ordinea desfășurării lor) etapele propuse pentru o perioadă dată; desfășurare a activității (individuale, dintr-o instituție) după un astfel de plan. **2.** Expunere (scrisă) a principiilor, scopurilor etc. unei organizații politice, sociale, culturale etc. **3.** Programă. **4.** Ordinea după care se desfășoară o emisiune de radio sau de televiziune, un spectacol etc.; ansamblul părților unei asemenea emisiuni, ale unui spectacol etc. F Foaie de hârtie, publicație, broșură în care este prezentat un program (**4**). **5.** Ansamblu de instrucțiuni codate, folosit de un calculator pentru rezolvarea unei probleme. — Din fr. **programme.**

PROGRAMÁ, *programez,* vb. I. Tranz. **1.** A organiza o activitate potrivit unui program; a fixa, a stabili un program conform căruia urmează să se desfășoare o activitate; a cuprinde pe cineva sau ceva într-un program de activitate. **2.** A planifica pe cineva la o anumită dată pentru rezolvarea unei probleme. **3.** A introduce un program (**5**) într-un calculator în vederea rezolvării unei probleme. — Din fr. **programmer.**

PROGRAMÁBIL, -Ă, *programabili, -e,* adj. Care poate fi sau trebuie să fie programat. — Din fr., engl. **programmable.**

PROGRAMÁRE, *programări,* s.f. Acțiunea de *a programa* și rezultatul ei. F Alcătuire a unei succesiuni de instrucțiuni care permit unui calculator să rezolve o problemă dată, plecând de la datele inițiale. — V. **programa.**

PROGRAMÁTIC, -Ă, *programatici, -ce,* adj. Care cuprinde un program (**2**), privitor la un program; înscris, fixat într-un program, care se desfășoară conform programului. G *Muzică* (sau *lucrare, compoziție* etc.) *programatică* = muzică, lucrare, compoziție care își propune să ilustreze o temă dată. — Din germ. **programmatisch.**

PROGRAMATÍSM s.n. Caracterul unei muzici programatice; curent care promovează muzica programatică. — Cf. p r o g r a m a t i c.

PROGRAMATÓR, -OÁRE, *programatori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în întocmirea programului (**5**) unui calculator. — Din fr. **programmateur.**

PROGRÁMĂ, *programe,* s.f. (De obicei cu determinările „școlară" sau „analitică") Document școlar care stabilește volumul cunoștințelor și sistemul lor de predare pentru o anumită clasă ori an de studiu și la un anumit obiect, în cursul unui an de învățământ. — Din rus. **programma.**

PROGRÉS, (**2**) *progrese,* s.n. **1.** Dezvoltare, în linie ascendentă; mers înainte, evoluție. **2.** Dezvoltare, schimbare în bine datorită căreia se ajunge la un rezultat scontat ori se atinge un anumit scop. — Din fr. **progrès,** lat. **progressus.**

PROGRESÁ, *progresez,* vb. I. Intranz. **1.** A trece la etape, stări, niveluri calitativ superioare în diferite domenii ale vieții sociale (economic, cultural, moral etc.); a face progrese, a înainta, a propăși; a avansa; a se dezvolta. **2.** (Despre boli) A evolua; a se agrava; a se intensifica. — Din fr. **progresser.**

PROGRÉSIE, *progresii,* s.f. (Mat.) Șir finit de numere care derivă unul din altul urmând anumite reguli. G *Progresie aritmetică* = șir de numere care are proprietatea ca fiecare termen al său, afară de primul, să se obțină din cel care îl precedă, prin adăugarea unui număr constant, numit rație. *Progresie geometrică* = șir de numere care are proprietatea ca fiecare termen al său, în afară de primul, să se deducă din cel care îl precedă, prin multiplicarea lui cu un număr constant, numit rație. — Din fr. **progression,** lat. **progressio, -onis.**

PROGRESÍST, -Ă, *progresiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Partizan al progresului pe plan politic, social, economic etc. **2.** Adj. Care ține de progres ori de progresiști (**1**), privitor la progres sau la progresiști; care promovează, susține progresul; progresiv (**2**). — Din fr. **progressiste.**

PROGRESÍV, -Ă, *progresivi, -e,* adj. **1.** Care înaintează, progresează, se dezvoltă continuu. G *Impozit progresiv* = impozit care crește procentual, pe măsura măririi sumei impozabile. (Fon.) *Asimilare* (sau *asimilație) progresivă* = asimilație în care sunetul modificat se află situat după cel care exercită influența modificatoare. **2.** (Înv.) Progresist. — Din fr. **progressif.**

PROGRESIVITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a fi progresiv (**1**). — Din fr. **progressivité.**

PROHÁB, *prohaburi,* s.n. (Pop.) Șlițul, deschizătura din față a pantalonilor (bărbătești). — Et. nec.

PROHIBÍ, *prohibesc,* vb. IV. Tranz. A interzice. F Spec. A opri producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri printr-o lege sau printr-o măsură de ordin administrativ. — Din fr. **prohiber,** lat. **prohibere.**

PROHIBÍRE, *prohibiri,* s.f. Acțiunea de *a prohibi* și rezultatul ei. — V. **prohibi.**

PROHIBÍT, -Ă, *prohibiți, -te,* adj. (Despre mărfuri) A căror producere, vânzare, export sau import sunt interzise. — V. **prohibi.**

PROHIBITÍV, -Ă, *prohibitivi, -e,* adj. Care interzice, care oprește ceva în mod legal; care introduce prohibiția. G *Tarif prohibitiv* = taxe vamale mari, fixate pentru a face imposibilă pătrunderea și concurența produselor străine pe piața internă. — Din fr. **prohibitif.**

PROHIBITÓRIU, -IE, *prohibitorii,* adj. Prohibitiv. — Din fr. **prohibitoire,** lat. **prohibitorius.**

PROHIBÍȚIE, *prohibiții,* s.f. Măsură legislativă sau administrativă prin care se interzice producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri. — Din fr. **prohibition.**

PROHIBIȚIONÍSM s.n. Curent social care susține prohibiția (alcoolului). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **prohibitionnisme.**

PROHIBIȚIONÍST, -Ă, *prohibiționiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține prohibiționismului, privitor la prohibiționism. **2.** S.m. și f. Susținător al prohibiționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **prohibitionniste.**

PROHÓD, *prohoduri,* s.n. Slujbă religioasă la înmormântările creștine; *p. gener.* înmormântare; prohodire, prohodit. F Slujbă religioasă și cântările oficiale făcute în Vinerea Paștilor, în amintirea morții lui Hristos. — Din sl. **provodŭ.**

PROHODÍ, *prohodesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A oficia slujba prohodului; *p. gener.* a duce un mort la groapă; a îngropa. — Din sl. **provoditi.**

PROHODÍRE, *prohodiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a prohodi* și rezultatul ei; prohod. — V. **prohodi.**

PROHODÍT[1]**,** *prohoduri,* s.n. (Pop.) Prohodire, prohod. — V. **prohodi.**

PROHODÍT[2]**, -Ă,** *prohodiți, -te,* adj. (Pop.) Căruia i s-a oficiat prohodul; îngropat. — V. **prohodi.**

PROHORISÍ, *prohorisesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A prospera, a progresa. — Din ngr. **prohoríso** (viit. lui *prohoró).*

PROHORISÍRE, *prohorisiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a prohorisi* și rezultatul ei. — V. **prohorisi.**

PROIÉCT, *proiecte,* s.n. **1.** Plan sau intenție de a întreprinde ceva, de a organiza, de a face un lucru. **2.** Prima formă a unui plan (economic, social, financiar etc.), care urmează să fie discutat și aprobat pentru a primi un caracter oficial și a fi pus în aplicare. G *Proiect de lege* = text provizoriu al unei legi, însoțit de expunerea de motive, care urmează să fie supus dezbaterii organului legiuitor (și opiniei publice) pentru a căpăta putere de lege. **3.** Lucrare tehnică întocmită pe baza unei teme date, care cuprinde calculele tehnico-economice, desenele, instrucțiunile etc. necesare executării unei construcții, unei mașini etc. G *Proiect de diplomă* = lucrare cu caracter tehnic, aplicativ, pe baza căreia studenții institutelor politehnice, institutelor de arhitectură etc. obțin diploma la sfârșitul studiilor. [Pr.: *pro-iect*] — Din germ. **Projekt,** lat. **projectus.**

PROIECTÁ, *proiectez,* vb. I. **1.** Tranz. A face un proiect (**1**); a intenționa, a plănui. **2.** Tranz. A elabora un proiect (**3**). **3.** Tranz. A face o proiecție (**1**), a reprezenta schematic un corp pe o suprafață sau pe un plan, după anumite reguli geometrice. **4.** Refl. A se profila, a se contura. **5.** Tranz. A trimite pe o suprafață un fascicul de raze, de particule, o succesiune de imagini cinematografice etc. **6.** Tranz. A arunca (cu forță) un corp solid; a împrăștia cu presiune un lichid sau o pulbere. — Din **proiect** (după fr. *projeter).*

PROIECTÁBIL, -Ă, *proiectabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi proiectat. — **Proiecta** + suf. *-bil* (după engl. *projectable).*

PROIECTÁNT, -Ă, *proiectanți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care servește la proiecție, de proiecție. G *Dreaptă proiectantă* (și substantivat, f.) = dreaptă dusă prin fiecare punct al unui obiect, al unei figuri etc. cărora li se construiește proiecția pe o dreaptă, pe un plan, pe o suprafață. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care întocmește proiecte (**3**). G (Adjectival) *Inginer proiectant.* — Din germ. **Projektant.**

PROIECTÁRE, *proiectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) proiecta* și rezultatul ei. — V. **proiecta.**

PROIECTÁT, -Ă, *proiectați, -te,* adj. Care a fost plănuit, prevăzut să fie făcut în viitor. — V. **proiecta.**

PROIECTÍL, *proiectile,* s.n. Corp metalic de formă cilindro-ogivală lansat dintr-o armă de foc cu scopul de a distruge ținte. G *Proiectil-rachetă* = rachetă alcătuită dintr-un proiectil obișnuit prevăzut cu un motor-rachetă pentru a-i asigura propulsia. — Din fr. **projectile.**

PROIECTÍV, -Ă, *proiectivi, -e,* adj. Referitor la activitatea de proiectare și de proiecție. — Din fr. **projectif.**

PROIECTIVITÁTE s.f. Ansamblu de proprietăți funcționale ale unui sistem de a se proiecta sau reflecta în altul. — Din engl. **projectivity.**

PROIECTÓR, *proiectoare,* s.n. Aparat care concentrează (cu ajutorul unor oglinzi, lentile etc.) într-un fascicul intens razele produse de o sursă de lumină și care se folosește pentru semnalizări luminoase ori pentru luminare la autovehicule, în săli de spectacole etc. F Spec. Aparat pentru proiectarea imaginilor pe un ecran cinematografic, compus dintr-o sursă luminoasă și dintr-un sistem optic. — Din fr. **projecteur.**

PROIÉCȚIE, *proiecții,* s.f. **1.** Operație geometrică de reprezentare a unui obiect în spațiu, a unei figuri etc. pe o dreaptă, pe un plan; (concr.) corp, figură obținută prin această operație. G *Proiecție cartografică* = procedeu matematic de reprezentare în plan a suprafeței Pământului sau a unei porțiuni din suprafața Pământului. **2.** Reproducere pe ecran a imaginilor înregistrate pe un film transparent, cu ajutorul unui fascicul luminos. G *Aparat de proiecție* = aparat care servește la proiectarea pe un ecran a imaginilor de pe o peliculă cinematografică și la reproducerea sunetelor înregistrate pe pista sonoră. [Var.: **proiecțiúne** s.f.] — Din fr. **projection,** lat. **projectio, -onis.**

PROIECȚIONÍST, -Ă, *proiecționiști, -ste,* s.m. și f. Operator (**1**) al aparatului de proiecție cinematografică. [Pr.: *pro-iec-ți-o-*] — Din fr. **projectionniste.**

PROIECȚIÚNE s.f. v. **proiecție.**

PROISTÓS s.m. v. **proestos.**

PROLACTÍNĂ s.f. Hormon produs de lobul hipofizar anterior, având un rol important în lactație. — Din fr. **prolactine.**

PROLÁN, *prolani,* s.n. (Biol.) Hormon secretat de hipofiza femeii și de placentă în timpul sarcinii. — Din fr. **prolan.**

PROLANEMÍE, *prolanemii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a prolanului în sânge; cantitate de prolan existentă în sânge. — Din fr. **prolanémie.**

PROLANURÍE, *prolanurii,* s.f. (Med.) Prezență a prolanului în urină; cantitate de prolan existentă în urină. — Din fr. **prolanurie.**

PRÓLAPS, *prolapsuri,* s.n. (Med.) Deplasare sau ieșire a unui organ în afara corpului sau a cavității în care se află, din cauza slăbirii mijloacelor sale de fixare. — Din fr. **prolapsus.**

PROLEGÓMENE s.n. pl. (Livr.) Parte introductivă care precedă expunerea propriu-zisă într-o operă științifică. F Ansamblu de noțiuni preliminare aparținând unui domeniu științific. — Din fr. **prolégomènes.**

PROLÉMĂ, *proleme,* s.f. (Log.) Propoziție sau serie de propoziții care servesc ca bază unei leme. — Din fr. **prolemme.**

PROLÉPSĂ, *prolepse,* s.f. Procedeu stilistic care constă în enunțarea unei obiecții pe care un adversar ar putea să o ridice și în combaterea ei anticipată. — Din fr. **prolepse.**

PROLÉPTIC, -Ă, *proleptici, -ce,* adj. Referitor la prolepsă, de prolepsă. — Din fr. **proleptique.**

PROLETÁR, -Ă, *proletari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține proletariatului, privitor la proletariat. **2.** S.m. și f. Cetățean sărac din Roma antică, ale cărui bunuri nu depășeau o limită foarte scăzută (prevăzută de lege). **3.** S.m. și f. Persoană care face parte din proletariat. — Din fr. **prolétaire.**

PROLETARIÁT s.n. **1.** Masele sărace ale cetățenilor liberi din Roma antică. **2.** Totalitatea proletarilor (**3**); clasă salariată a cărei singură posesie, cu valoare materială semnificativă, este forța sa de muncă. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **prolétariat.**

PROLETARIZÁ, *proletarizez,* vb. I. Tranz. și refl. A aduce sau a ajunge în starea de proletar; a (se) pauperiza. — Din fr. **prolétariser.**

PROLETARIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) proletariza* și rezultatul ei. — V. **proletariza.**

PROLETARIZÁT, -Ă, *proletarizați, -te,* adj. Care s-a transformat în proletar (**3**). — V. **proletariza.**

PROLETCULTÍSM s.n. Curent cultural (apărut în Uniunea Sovietică după Revoluția din Octombrie) ale cărui principii estetice se reduceau la ideea formării unei culturi „pur proletare" și care respingea întreaga moștenire culturală a trecutului. — După rus. **proletkul'tovșcina.**

PROLETCULTÍST, -Ă, *proletcultiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de proletcultism, privitor la proletcultism. **2.** S.m. și f. Adept al proletcultismului. — Din rus. **proletkul'toveț.**

PROLIFERÁ, pers. 3 *proliferează,* vb. I. Intranz. **1.** (Biol.; despre celule sau, *p. ext.,* despre țesuturi celulare) A se înmulți (în mod anormal) prin diviziune. **2.** (Despre organisme) A se reproduce, a procrea. **3.** Fig. A se dezvolta (în mod inutil, nefiresc, nociv). — Din fr. **prolifférer.**

PROLIFERÁRE, *proliferări,* s.f. Acțiunea de *a prolifera* și rezultatul ei; proliferație. — V. **prolifera.**

PROLIFERÁȚIE s.f. Proliferare. — Din fr. **prolifération.**

PROLÍFIC, -Ă, *prolifici, -ce,* adj. (Despre ființe) Care se înmulțește foarte repede. F Care are facultatea de a se înmulți. — Din fr. **prolifique.**

PROLIFICÁRE, *prolificări,* s.f. (Bot.) Apariție a unui lujer cu frunze din floare. — După fr. **prolification.**

PROLIFICITÁTE s.f. Însușirea de a fi prolific. — Din fr. **prolificité.**

PROLÍX, -Ă, *prolicși, -xe,* adj. (Despre vorbire, stil) Lipsit de concizie, prea încărcat; (despre oameni) care se exprimă cu prea multe cuvinte (adesea inutile), confuz sau complicat. — Din fr. **prolixe,** lat. **prolixus.**

PROLIXITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este prolix; lipsă de concizie și de claritate. — Din fr. **prolixité,** lat. **prolixitas, -atis.**

PROLÓG[1], *prologi,* s.m. (Rar) Actor care, la romani, recita prologul[2] unei piese de teatru. — Din lat. **prologus,** fr. **prologue.**

PROLÓG[2], *prologuri,* s.n. **1.** Parte a unei piese antice de teatru care preceda intrarea corului în scenă și în care se expunea subiectul și se făcea apel la bunăvoința spectatorilor. **2.** Parte introductivă a unei opere literare, dramatice sau muzicale care prezintă evenimentele premergătoare acțiunii sau elemente care îi înlesnesc înțelegerea; *p. ext.* introducere, prefață. — Din fr. **prologue.**

PROLONGÁȚIE, *prolongații,* s.f. (Muz.) Poziție a unei note care, făcând parte dintr-un acord, se continuă și în acordurile următoare. — Din fr. **prolongation,** lat. **prolongatio.**

PROLÚVIU, *proluvii,* s.n. Depozit sedimentar detritic format sub acțiunea torenților la baza unor pante. — Din lat. **proluvium.**

PROMENÁDĂ, *promenade,* s.f. (Fam.) **1.** Plimbare. **2.** Loc special amenajat pentru plimbare. — Din fr. **promenade.**

PROMETAZÍNĂ, *prometazine,* s.f. Substanță medicamentoasă de sinteză, folosită în tratamentul unor alergii (astm, eczeme etc.). *Romerganul este o prometazină.* —Din fr. **prométhasine.**

PROMETEIÁN, -Ă, *prometeieni, -e,* adj. (Livr.) Prometeic. [Pr.: *-te-ian*] — Din fr. **prométhéen.**

PROMETÉIC, -Ă, *prometeici, -ce,* adj. **1.** Care aparține lui Prometeu sau care se referă la mitul acestuia; prometeian. F Fig. Uman, generos. **2.** Fig. Măreț, grandios. [Pr.: *-te-ic*] — **Prometeu** (n. pr.) + suf. *-ic.*

PROMETEÍSM s.n. (Livr.) Atitudine, concepție legată de mitul lui Prometeu. — **Prometeu** (n. pr.) + suf. *-ism.* Cf. it. prometeismo.

PROMÉȚIU s.n. Element chimic din familia lantanoidelor, obținut pe cale artificială. — Din germ. **Promethium.**

PROMÍLĂ, *promile,* s.f. A mia parte dintr-o cantitate dată; proporție în raport cu o mie. — Din germ. **Promille.**

PROMÍS, -Ă, *promiși, -se,* adj. Care constituie obiectul unei promisiuni; făgăduit. — V. **promite.**

PROMISCUITÁTE s.f. Amestec de indivizi foarte diferiți pe care îi reunește un mod de viață dubios și contradictoriu și un comportament necuviincios. F Conviețuire în condiții de mizerie sau de imoralitate a mai multor persoane de sex diferit. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **promiscuité.**

PROMÍSCUU, -UĂ, *promiscui, -ue,* adj. Care are caracter de promiscuitate. — Din lat. **promiscuus,** fr. **promiscue.**

PROMISIÚNE, *promisiuni,* s.f. Angajament prin care cineva se obligă să facă ceva; făgăduială. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **promission.**

PROMISÓRIU, -IE, *promisorii,* adj. (Jur.; despre jurăminte) Care se face în vederea unor fapte viitoare. — Cf. fr. promissoire.

PROMÍTE, *promít,* vb. III. Tranz. **1.** A-și lua obligația de a face ceva; a face promisiuni, a făgădui. **2.** Fig. A îndreptăți speranțele; a prezenta perspectivele favorabile. — Din lat. **promittere,** fr. **promettre.**

PROMÍTERE, *promiteri,* s.f. Acțiunea de *a promite* și rezultatul ei; promisiune. — V. **promite.**

PROMIȚĂTÓR, -OÁRE, *promițători, -oare,* adj. Care dă speranțe, care deschide perspective favorabile. — **Promite** + suf. *-ător.*

PROMONTÓRIU, *promontorii,* s.n. Fâșie de pământ înaltă și stâncoasă care înaintează în mare sau în ocean. — Din lat. **promontorium,** fr. **promontoire.**

PROMOROÁCĂ s.f. Strat subțire de gheață care se formează iarna, pe arbori și pe case, din vapori de apă sau din picături de ploaie; chiciură. — Cf. ucr. prymorozok, rus. pomorok.

PROMOTÓR, -OARE, *promotori, -oare,* s.m., s.f. și s.n. **1.** S.m. și f. Inițiator, animator al unei acțiuni, al unui curent etc. **2.** S.n. Substanță chimică folosită pentru a pune în libertate radicali liberi sau pentru a mări eficacitatea unui catalizator. — Din fr. **promoteur,** lat. **promotor, -oris.**

PROMÓȚIE[1], *promoții,* s.f. Serie de absolvenți ai unei școli, ai unei facultăți etc.; totalitatea persoanelor care absolvă în același an un ciclu de învățământ. — Din fr. **promotion,** lat. **promotio, -onis.**

PROMÓȚIE[2], *promoții,* s.f. Promovare a unui produs, în vederea intrării pe piață sau a creșterii vânzărilor, pentru a face cunoscută o marcă sau un nou tip de produs. — Din engl. **promotion**

PROMOȚIONÁL, -Ă, *promoționali, -e,* adj. Care are rolul de a stimula creșterea vânzărilor unui produs. — Din fr. **promotionnel.**

PROMOVÁ, *promovez,* vb. I. Tranz. **1.** A ridica, a înainta pe cineva în funcție, în grad, într-o demnitate etc.; a avansa. F A declara pe cineva absolvent al unui an de învățământ, permițându-i trecerea în anul următor. F A termina cu succes o clasă sau un an de învățământ. **2.** A susține, a sprijini făcând să progreseze, să se dezvolte. *A promova o idee.* — Din lat. **promovere.**

PROMOVABILITÁTE s.f. Însușirea a tot ceea ce poate fi promovat. — Din engl. **promovability.**

PROMOVÁRE, *promovări,* s.f. Acțiunea de *a promova* și rezultatul ei. — V. **promova.**

PROMOVÁT, -Ă, *promovați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a absolvit o clasă sau un an de învățământ. — V. **promova.**

PROMPT, -Ă, *prompți, -te,* adj. (Despre oameni) Care acționează repede și la timp. F (Despre fapte, acțiuni etc.) Care se produce repede, fără întârziere. — Din fr. **prompt,** lat. **promptus.**

PRÓMPTER, *promptere,* s.n. **1.** Șir de caractere afișate pe primele poziții ale liniei curente de pe ecranul unui calculator. **2.** Monitor pe ecranul căruia se derulează o serie de texte care sunt citite de un prezentator aflat în fața unei camere de televiziune. — Din engl. **prompter.**

PROMPTITÚDINE, *promptitudini,* s.f. Însușirea de a fi prompt; rapiditate (și punctualitate) în executarea unui lucru. — Din fr. **promptitude,** lat. **promptitudo, -inis.**

PROMPTUÁR, *promptuare,* s.n. (Livr.) Manual prescurtat. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **promptuaire.**

PROMULGÁ, *promúlg,* vb. I. Tranz. A da caracter executoriu unei legi, atestându-i oficial existența. — Din fr. **promulguer,** lat. **promulgare.**

PROMULGÁRE, *promulgări,* s.f. Acțiunea de *a promulga* și rezultatul ei; act prin care șeful unui stat dispune publicarea și intrarea în vigoare a unui proiect de lege votat de organul legislativ. — V. **promulga.**

PROMULGÁȚIE, *promulgații,* s.f. (Jur.) Promulgare. — Din lat. **promulgatio, -onis,** fr. **promulgation.**

PRONÁOS, *pronaosuri,* s.n. **1.** Parte a bisericilor creștine (situată la intrare) care precedă naosul. **2.** Încăpere a unui templu grec, situată în fața sanctuarului și servind drept vestibul. — Din ngr. **prónaos.**

PRONATÓR, *pronatori,* adj., s.m. (Anat.) (Mușchi) care permite mișcarea de pronație. — Din fr. **pronateur.**

PRONÁȚIE, *pronații,* s.f. **1.** Mișcare de rotație pe care mâna și antebrațul le execută din afară către interior. **2.** (Med.) Poziție aplecată. — Din fr. **pronation.**

PRONAZÍST, -Ă, *pronaziști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care susține nazismul, care simpatizează cu nazismul. — **Pro-** + **nazist** (după fr., engl. *pro-nazi).*

PRÓNIE s.f. (Înv. și pop.) Dumnezeire; Dumnezeu; Providență. — Din ngr. **prónia.**

PRONOMINÁL, -Ă, *pronominali, -e,* adj. **1.** Care ține de pronume, privitor la pronume; care are valoare de pronume. **2.** (Despre propoziții sau despre părți de vorbire) Introdus sau însoțit de un pronume (**1**), construit cu un pronume (**1**). — Din fr. **pronominal.**

PRONÓMION s.n. (Înv.) Privilegiu. [Pr.: *-mi-on*] — Din ngr. **pronomion.**

PRONOSPÓRT s.n. Sistem de loterie în care jucătorii trebuie să indice rezultatele unor meciuri. — **Prono**[stic] + **sport.**

PRONOSTÍC, *pronosticuri,* s.n. Ipoteză, previziune referitoare la evoluția unui fapt sau fenomen din domeniul social, economic, politic, tehnologic, științific, sportiv etc., prin analiza tendințelor și conjuncturilor actuale. [Var.: (înv.) **prognostíc** s.n.] — Din fr. **pronostic.**

PRONOSTICÁ, *pronostichez,* vb. I. Tranz. A face un pronostic; a prezice. [Var.: (înv.) **prognosticá** vb. I] — Din fr. **pronostiquer.**

PRONOSTICĂRE, *pronosticări,* s.f. Acțiunea de *a pronostica.* — V. **pronostica.**

PRONOSTICÁT, -Ă, *pronosticați, -te,* adj. Pentru care există un pronostic. — V. **pronostica.**

PRONTOZÍL s.n. Sulfamidă care are o acțiune directă asupra streptococilor. — Din germ. **Prontosil.**

PRONÚME, *pronume,* s.n. **1.** (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv. **2.** (Prin confuzie) Prenume. — Din lat. **pronomen,** fr. **pronom** (după *nume).*

PRONUNCIAMÉNT, *pronunciamente,* s.n. **1.** Acțiune ilegală prin care o grupare politică, o armată etc. ajunge la putere. **2.** Declarație, manifest, acțiune prin care este exprimat protestul față de un sistem politic, social etc. [Pr.: *-ci-a-*] — Din it., fr. **pronunciamiento.**

PRONUNȚÁ, *pronúnț,* vb. I. **1.** Tranz. A emite, a rosti sunete, silabe, cuvinte, propoziții, fraze; a articula. F A ține un discurs, o cuvântare etc. **2.** Tranz. A da o hotărâre, o sentință judecătorească; a declara ceva în virtutea autorității cu care este învestit. **3.** Refl. A-și spune părerea, a-și da avizul; a lua atitudine. — Din lat. **pronuntiare,** fr. **prononcer.**

PRONUNȚÁBIL, -Ă, *pronunțabili, -e,* adj. Care poate fi pronunțat. — **Pronunța** + suf. *-bil.*

PRONUNȚÁRE, *pronunțări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pronunța* și rezultatul ei. — V. **pronunța.**

PRONUNȚÁT, -Ă, *pronunțați, -te,* adj. Accentuat, reliefat, scos în evidență. — V. **pronunța.**

PRONÚNȚIE, *pronunții,* s.f. Pronunțare, rostire; mod de a pronunța. — Din it. **pronunzia.**

PRÓOR s.n. v. **prour.**

PROORÓC s.m. v. **proroc.**

PROOROCÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **prorocesc.**

PROOROCÍ vb. IV v. **proroci.**

PROOROCÍE s.f. v. **prorocie.**

PROOROCÍRE s.f. v. **prorocire.**

PROPAGÁ, *propág,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) răspândi, a (se) împrăștia, a (se) transmite. F Refl. (Despre unde electromagnetice, căldură etc.) A se transmite din aproape în aproape, în spațiu și în timp, cu viteză finită. **2.** Tranz. Spec. A răspândi, a propovădui, a populariza o idee, o doctrină, o învățătură. — Din fr. **propager,** lat. **propagare.**

PROPAGÁNDĂ, *propagande,* s.f. Acțiune desfășurată sistematic în vederea răspândirii unei doctrine politice, religioase etc., a unor teorii, opinii, pentru a le face cunoscute și acceptate, pentru a câștiga adepți. — Din fr. **propagande.**

PROPAGANDÍST, -Ă, *propagandiști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care face propagandă; propagator. **2.** Activist al Partidului Comunist Român care conducea un cerc de învățământ politic. — Din fr. **propagandiste,** (**2**) din rus. **propagandist.**

PROPAGANDÍSTIC, -Ă, *propagandistici, -ce,* adj. (Care are caracter) de propagandă. — **Propagandist** + suf. *-ic* (după rus. *propagandistskii).*

PROPAGÁRE, *propagări,* s.f. Acțiunea de *a (se) propaga* și rezultatul ei. — V. **propaga.**

PROPAGATÓR, -OÁRE, *propagatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care propagă idei, doctrine etc., care face propagandă, propagandist. **2.** Adj. Care se propagă. — Din fr. **propagateur,** lat. **propagator, -oris.**

PROPÁN s.n. Hidrocarbură saturată gazoasă din seria metanului, incoloră, inflamabilă, care se găsește în țiței și în gazele asociate țițeiului și este folosită drept combustibil menajer sau ca materie primă în industria chimică. — Din fr. **propane.**

PROPANÓL s.n. Alcool propilic. — Din fr. **propanol.**

PROPANÓNĂ s.f. (Chim.) Acetonă. — Din fr. **propanone.**

PROPAROXITÓN, *proparoxitone,* adj., s.n. (Cuvânt) care are accentul pe silaba antepenultimă. — Din fr. **proparoxyton.**

PROPĂȘÍ, *propășesc,* vb. IV. Intranz. A progresa, a prospera, a se dezvolta. — **Pro** + **păși** (după lat. *progredior).*

PROPĂȘÍRE, *propășiri,* s.f. Acțiunea de *a propăși* și rezultatul ei. — V. **propăși.**

PROPĂȘITÓR, -OÁRE, *propășitori, -oare,* adj. (Rar) Care face să progreseze, să se dezvolte; înaintat, avansat, progresist. — **Propăși** + suf. *-tor.*

PROPEDEÚTICĂ s.f. **1.** Disciplină care constituie o introducere necesară în studiul unei alte discipline. **2.** Ramură a medicinei care are ca obiect învățământul pregătitor clinic. [Acc. și: *propedéutică*] — Din fr. **propédeutique.**

PROPÉNĂ s.f. (Chim.) Propilenă. — Din fr. **propène.**

PROPENSIÚNE, *propensiuni,* s.f. Înclinare firească, tendință, dispoziție naturală către ceva. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **propension,** lat. **propensio, -onis.**

PROPERDÍNĂ, *properdine,* s.f. (Biol.) Globulină cu acțiune antibacteriană și antivirotică din plasma sangvină. — Din fr. **properdine.**

PROPERGÓL, *propergoli,* s.m. (Chim.) Amestec de substanțe capabil de reacții chimice puternic exoterme, utilizat drept combustibil în motoarele rachetelor. — Din fr. **propergol.**

PROPÍCE adj. invar. Favorabil, prielnic; nimerit, potrivit. — Din fr. **propice.**

PROPÍL, *propili,* s.m. (Chim.) Derivat al propanului. — Din fr. **propyle.**

PROPILÉE s.n. pl. Intrare monumentală a unui templu sau a unui palat din Antichitate, formată din mai multe încăperi și porți legate între ele cu porticuri și cu scări; *spec.* vestibulul Acropolei din Atena. [Pr.: *-le-e*] — Din fr. **propylée.**

PROPILÉNĂ s.f. (Chim.) Hidrocarbură folosită ca materie primă la fabricarea glicerinei, a acetonei etc.; propenă. — Din fr. **propylène.**

PROPÍLIC adj. (În sintagma) *Alcool propilic* = alcool aciclic saturat primar obținut la distilarea alcoolului etilic; propanol. — Din fr. **propylique.**

PROPILÍT, *propilite,* s.n. (Min.) Porfirit alterat, format din caolin, hornblendă, calciu etc. — Din fr. **propylite.**

PROPILITIZÁRE, *propilitizări,* s.f. Proces de transformare a porfiritelor în propilite. — Din fr. **propylitisation.**

PROPÓLIS s.n. **1.** Substanță rășinoasă aromată colectată și folosită de albine pentru astuparea fisurilor, la lipitul fagurilor etc. **2.** Preparat farmaceutic pe bază de propolis (**1**). — Din fr. **propolis.**

PROPÓRȚIE, *proporții,* s.f. **1.** Raport între dimensiunile unor obiecte, ale părților unui întreg sau între fiecare dintre aceste părți și întreg. F Procent. **2.** Raport, relație (echilibrată) între fenomene, noțiuni etc. G Loc. adv. *În proporție cu…* sau (loc. prep.) *în proporția…* = proporțional cu…, potrivit cu… **3.** (La pl.) Dimensiune, mărime; extindere (mare), amploare. G Expr. *A lua proporții* = a se dezvolta, a crește foarte mult; (fam.) a se îngrășa. F Cantitate, măsură. **4.** (Mat.) Egalitate a două rapoarte alcătuite din patru elemente. [Var.: (înv.) **proporțiúne** s.f.] — Din fr. **proportion,** lat. **proportio, -onis.**

PROPORȚIONÁ, *proporționez,* vb. I. Tranz. A face să fie proporțional, a stabili un raport de proporționalitate între lucruri, noțiuni, fenomene etc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **proportionner,** lat. **proportionare.**

PROPORȚIONÁL, -Ă, *proporționali, -e,* adj. Care formează o proporție, care corespunde unei proporții. G *Impozit proporțional* = impozit stabilit în raport cu venitul cuiva. (Mat.) *Medie proporțională* = rădăcina pătrată a

produsului dintre două cantități; media geometrică a unor mărimi. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **proportionnel,** lat. **proportionalis.**

PROPORȚIONALITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor mărimi de a fi proporționale. **2.** Stare în care se înfăptuiesc (toate) proporțiile economice necesare asigurării echilibrului economic și dezvoltării social-economice. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **proportionnalité,** lat. **proportionalitas, -atis.**

PROPORȚIONÁRE s.f. Acțiunea de *a proporționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **proporționa.**

PROPORȚIONÁT, -Ă, *proporționați, -te,* adj. Care are proporții echilibrate, armonioase; potrivit, armonios. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **proporționa.**

PROPORȚIÚNE s.f. v. **proporție.**

PROPÓSTA s.f. (Muz.) Prima voce într-un canon care expune tema. — Cuv. it.

PROPOVĂDUÍ, *propovăduiesc,* vb. IV. Tranz. A răspândi, a propaga idei, concepții, doctrine (religioase); a predica. — Din sl. **propovědovati.**

PROPOVĂDUÍRE, *propovăduiri,* s.f. Acțiunea de *a propovădui* și rezultatul ei; propovedanie. — V. **propovădui.**

PROPOVĂDUÍT, -Ă, *propovăduiți, -te,* adj. Care este recomandat pentru a fi adoptat. — V. **propovădui.**

PROPOVĂDUITÓR, -OÁRE, *propovăduitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care propovăduiește; propagator, predicator. [Pr.: *-du-i-*] — **Propovădui** + suf. *-tor.*

PROPOVEDÁNIE, *propovedanii,* s.f. (Înv.) **1.** Orație funebră. **2.** Propovăduire. — Din sl. **propovědanije.**

PROPOZÍȚIE, *propoziții,* s.f. **1.** Cea mai mică unitate sintactică prin care se exprimă o idee, o judecată etc. **2.** (Livr.) Propunere. **3.** (Log., Mat.) Enunț a cărui valoare de adevăr este întemeiată pe bază de reguli explicit exprimate. [Var.: **propozițiúne** s.f.] — Din fr. **proposition,** lat. **propositio, -onis.**

PROPOZIȚIÚNE s.f. v. **propoziție.**

PROPRIETÁR, -Ă, *proprietari, -e,* s.m. și f. Persoană care are drept de proprietate asupra unui bun; stăpân, posesor; *spec.* persoană care posedă un imobil (considerată în raport cu chiriașul ei). G *Mare proprietar* = moșier, latifundiar. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **propriétaire,** lat. **proprietarius.**

PROPRIETÁTE, (**1**) *proprietăți,* s.f. **1.** Stăpânire deplină asupra unui bun; (concr.) bun material stăpânit, mai ales pământ (agricol) sau imobil, în baza unui drept recunoscut. *Proprietate privată.* G *Proprietate intelectuală* = drepturile referitoare la opere literare, artistice și științifice, interpretări ale artiștilor și orice alte drepturi aferente activității intelectuale în domeniile industrial, științific, literar și artistic. **2.** Trăsătură predominantă care caracterizează o ființă, un lucru, un fenomen etc. și care diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul etc.; caracteristică, trăsătură, însușire. **3.** Calitate a unui cuvânt, a unui termen, a stilului etc. de a reda exact ideea sau noțiunea exprimată. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **propriété,** lat. **proprietas, -atis.**

PROPRIETĂREÁSĂ, *proprietărese,* s.f. Soția unui proprietar; deținătoare a unui bun, în special a unui imobil (considerată în raport cu chiriașii ei). [Pr.: *-pri-e-*] — **Proprietar** + suf. *-easă.*

PROPRIETĂRÉSC, -EÁSCĂ, *proprietărești,* adj. (Rar) Care aparține proprietarului, de proprietar. [Pr.: *-pri-e-*] — **Proprietar** + suf. *-esc.*

PROPRIETĂRÍME s.f. (Rar) Totalitatea proprietarilor (de pământ), mulțime de proprietari. [Pr.: *-pri-e-*] — **Proprietar** + suf. *-ime.*

PRÓPRIU, -IE, *proprii,* adj. **1.** Care aparține în mod exclusiv cuiva; personal. G *Nume* (sau *substantiv) propriu* = nume care se dă unui lucru sau unei ființe spre a le deosebi de alte lucruri sau ființe din aceeași categorie și care se scrie cu inițială mare. **2.** Caracteristic, specific. **3.** Care este bun pentru…; indicat, potrivit, adecvat. **4.** (Despre cuvinte, despre termeni) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată. G Expr. *Propriu-zis* = de fapt, la drept vorbind. F (Despre sensuri) De bază, prim. — Din lat. **proprius,** fr. **propre.**

PROPTÁR, *proptare,* s.n. Frână la războiul de țesut țărănesc, făcută dintr-o scândură cu crestături, care împiedică rotirea înapoi a sulului cu pânza țesută. — **Proptă** + suf. *-ar.*

PRÓPTĂ, *propte,* s.f. (Reg.) **1.** Proptea. **2.** (În expr.) *A se pune proptă* sau *a sta în propta cuiva* = a se opune, a se împotrivi. — Din **propti** (derivat regresiv).

PROPTÉA, *proptele,* s.f. Lemn, stâlp, par, bară, scândură etc. cu care se sprijină un gard, un zid, un pom etc.; proptă. G Expr. (Pop.) *Propteaua gardului* = persoană leneșă. F Fig. Sprijin, protecție (nemeritată); *p. ext.* persoană care dă cuiva un sprijin (nemeritat). — Din **propteală** (derivat regresiv).

PROPTEÁLĂ, *proptele,* s.f. Faptul de *a (se) propti.* F (Concr.) Proptea. — **Propti** + suf. *-eală.*

PROPTÍ, *proptesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune o proptea (sau mai multe) unui gard, unui zid etc.; a sprijini ceva cu o proptea. **2.** Tranz. și refl. A (se) rezema de ceva. F Refl. A se sprijini de ceva în vederea unui efort. — Cf. sl. p o d ŭ p r ě t i.

PROPTÍRE, *proptiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) propti* și rezultatul ei. — V. **propti.**

PROPTITÓR, -OÁRE, *proptitori, -oare,* adj. (Rar) Care sprijină, susține, proptește. — **Propti** + suf. *-tor.*

PROPULSÁ, *propulsez,* vb. I. Tranz. A imprima unui obiect (de obicei unui vehicul) o mișcare de înaintare (cu ajutorul unui propulsor). F P. ext. A proiecta (**6**) departe, cu violență; a împinge, a arunca. — Din fr. **propulser,** lat. **propulsare.**

PROPULSÁNT, *propulsanți,* s.m. (Tehn.) **1.** Propulsor. **2.** Substanță în stare gazoasă sau de plasmă ejectată din motoarele cu reacție în sens opus direcției lor de mișcare și care le asigură forța de împingere. — **Propulsa** + suf. *-ant.*

PROPULSÁRE, *propulsări,* s.f. Acțiunea de *a propulsa* și rezultatul ei. — V. **propulsa.**

PROPÚLSIE, *propulsii,* s.f. Forță care se exercită asupra unui obiect (de obicei asupra unui vehicul), provocând înaintarea lui. F Sistem tehnic prin care se realizează propulsarea unui vehicul. [Var.: **propulsiúne** s.f.] — Din fr. **propulsion,** lat. **propulsio, -onis.**

PROPULSIÚNE s.f. v. **propulsie.**

PROPULSÍV, -Ă, *propulsivi, -e,* adj. Care produce o propulsie. — Din fr. **propulsiv.**

PROPULSÓR, *propulsoare,* s.n. Organ de mașină sau aparat care servește la propulsarea unui vehicul. G (Adjectival) *Aparat propulsor.* — Din fr. **propulseur.**

PROPUNĂTÓR, -OÁRE, *propunători, -oare,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care face o propunere. — **Propune** + suf. *-ător.*

PROPÚNE, *propún,* vb. III. **1.** Tranz. A supune o părere, o soluție, un proiect etc. discuției și aprobării cuiva. F A da o sugestie, un sfat, a recomanda; a îndemna la ceva. **2.** Tranz. A recomanda, a indica pe cineva pentru un post, într-un grad, într-o misiune etc. **3.** Tranz. și refl. A-și manifesta intenția să înfăptuiască ceva; a (se) hotărî. [Prez. ind. și: (pop.) *propúi*] — Din lat. **proponere,** fr. **proposer** (după *pune).*

PROPÚNERE, *propuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) propune* și rezultatul ei. — V. **propune.**

PRÓRĂ, *prore,* s.f. Partea din față a unei nave; *p. restr.* extremitatea din față a acestei părți, unde se află postul de comandă; bot. [Var.: **próvă** s.f.] — Din it. **prora.**

PRORÉCTOR, *prorectori,* s.m. Locțiitor al unui rector în învățământul universitar. — Din rus. **prorektor,** germ. **Prorektor.** Cf. engl. p r o r e c t o r.

PRORÓC, *prooroci,* s.m. Interpret al voinței lui Dumnezeu, capabil să prezică viitorul; *p. gener.* persoană care are previziunea evenimentelor viitoare; profet. [Var.: **prooróc** s.m.] — Din sl. **prorokŭ.**

PROROCÉSC, -EÁSCĂ, *prorocești,* adj. (Înv.) Care aparține proroculuiprivitor la proroc; profetic. [Var.: **proorocésc, -eáscă** adj.] — **Proroc** + suf. *-esc.*

PROROCÍ, *prorocesc,* vb. IV. Tranz. (În credințele religioase) A prezice viitorul, voința divină; *p. gener.* a prevedea și a anunța evenimente viitoare; a profetiza, a prevesti. [Var.: **proorocí** vb. IV] — Din **proroc.**

PROROCÍE, *prorocii,* s.f. (Rar) Prorocire. [Var.: **proorocíe** s.f.] — **Proroci** + suf. *-ie.*

PROROCÍRE, *prorociri,* s.f. Acțiunea de *a prooroci* și rezultatul ei; ceea ce prorocește cineva; prorocie, prezicere, profeție, prevestire. [Var.: **proorocíre** s.f.] — V. **prooroci.**

PROROCITÓR, -OÁRE, *prorocitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Înv.) (Persoană) care prorocește. — **Proroci** + suf. *-tor.*

PROROGÁ, *proróg,* vb. I. Tranz. A amâna (din oficiu) pentru o dată ulterioară activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative, un termen scadent etc. — Din fr. **proroger,** lat. **prorogare.**

PROROGÁRE, *prorogări,* s.f. Acțiunea de *a proroga* și rezultatul ei; prorogație. F Act prin care se amână sau se suspendă activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc. F Extindere a competenței unui organ de jurisdicție. – V. **proroga.**

PROROGATÍV, -Ă, *prorogativi, -e,* adj. (Jur.) Cu caracter de amânare, de prelungire. — Din fr. **prorogatif.**

PROROGĂȚIE, *prorogații,* s.f. (Rar) Prorogare. — Din fr. **prorogation,** lat. **prorogatio.**

PROSCÉNIUM, *prosceniumuri,* s.n. (În teatrul antic) Parte a teatrului corespunzătoare scenei și avanscenei. [Var.: **proscéniu** s.n.] — Din lat., fr. **proscenium.**

PROSCÉNIU s.n. v. **proscenium.**

PROSCOMIDÍ, *proscomidesc,* vb. IV. Tranz. (Despre preot) A pregăti pâinea și vinul pentru împărtășanie; a face o proscomidie. — Din **proscomidie** (derivat regresiv).

PROSCOMÍDIE, *proscomidii,* s.f. **1.** Parte din slujba liturghiei în care preotul pregătește și sfințește pâinea și vinul pentru împărtășanie. **2.** Masă sau firidă în peretele de nord al altarului, unde se săvârșește proscomidia (**1**). [Acc. și: *proscomidíe*] — Din sl. **proskomidija.**

PROSCRÍE, *proscríu,* vb. III. Tranz. **1.** (În Roma antică) A condamna la moarte (pentru infracțiuni politice) fără forme judiciare, publicând pe o listă numele celui osândit. **2.** A lua măsuri represive (privative de libertate) împotriva cuiva, în special pentru motive politice; a îndepărta în mod forțat o persoană din patrie; a exila, a alunga, a izgoni. **3.** (Rar) A interzice, a opri. — Din fr. **proscriere** (după *scrie).*

PROSCRÍERE, *proscrieri,* s.f. Acțiunea de *a proscrie* și rezultatul ei. — V. **proscrie.**

PROSCRÍPTOR, *proscriptori,* s.m. (Rar) Persoană care hotăra o proscripție. — Din lat. **proscriptor,** fr. **proscripteur.**

PROSCRÍPȚIE, *proscripții,* s.f. **1.** (În Roma antică) Punere în afară de lege sau osândire la moarte a cuiva, fără forme de judecată, pentru infracțiuni politice. G *Listă de proscripție* = listă afișată care cuprindea numele persoanelor declarate în afara legii. **2.** Pedeapsă la care autoritatea publică supunea pe cineva pentru o vină politică; izgonire din patrie, exil, surghiun. — Din lat. **proscriptio,** fr. **proscription.**

PROSCRÍS, -Ă, *proscriși, -se,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu mai beneficiază de apărarea legii, care este în exil, prin expulzare, prin surghiunire. **2.** Adj. (Despre idei, acțiuni etc.) Interzis, oprit. — V. **proscrie.**

PROSECTÓR, *prosectori,* s.m. (Med.) **1.** Persoană specializată în efectuarea disecțiilor și a autopsiilor. **2.** Persoană însărcinată să prepare piesele anatomice necesare la cursul unui profesor la facultatea de medicină. [Acc. și: *proséctor*] — Din lat. **prosector,** fr. **prosecteur,** germ. **Prosektor.**

PROSECTÚRĂ, *prosecturi,* s.f. Clădire sau încăpere într-un spital în care se depun cadavrele și se efectuează autopsiile; morgă[1]. F Încăpere în care se pregătesc piesele anatomice necesare cursului unui profesor la facultatea de medicină. — Din germ. **Prosektur.**

PRÓSIE, *prosii,* s.f. (Pop.) Ogor arat și semănat pentru prima dată, după ce a fost necultivat doi sau trei ani. — Cf. sl. p r o s o.

PROSILOGÍSM, *prosilogisme,* s.n. Silogism dintr-un șir de silogisme, a cărui concluzie este premisa unui silogism următor. — Din fr. **prosyllogisme.**

PROSILOGÍSTIC, -Ă, *prosilogistici, -ce,* adj. Care are caracterul unui prosilogism. — Din fr. **prosyllogistique.**

PROSIMIÁN, *prosimieni,* s.m. (Zool.) Lemurian. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **prosimiens.**

PROSLĂVÍ, *proslăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A ridica în slavă; a slăvi, a preamări, a glorifica. **2.** Refl. (Înv. și reg.) A se simți, a-i merge bine, a fi mulțumit, satisfăcut; a se odihni în voie; a se răsfăța. — Din sl. **proslaviti.**

PROSLĂVÍRE, *proslăviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) proslăvi* și rezultatul ei; preamărire, glorificare, adorare; laudă. — V. **proslăvi.**

PROSLĂVITÓR, -OÁRE, *proslăvitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care proslăvește. — **Proslăvi** + suf. *-tor.*

PROSÓP, *prosoape,* s.n. Obiect format dintr-o bucată de țesătură, care folosește la șters după spălare; ștergar. F Țesătură de bumbac, de obicei buclată, folosită pentru halate de baie, ștergare, articole de lenjerie pentru copii. — Din ngr. **prósopon** „față”, **prosopís,** „ștergar”.

PROSOPÉL, *prosopele,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *prosop.* — **Prosop** + suf. *-el.*

PROSOPLEGÍE, *prosoplegii,* s.f. (Med.) Paralizie facială. — Din fr. **prosoplégie.**

PROSOPOMÉTRU, *prosopometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea diferențelor diametrelor feței și ale craniului. — Din fr. **prosopomètre.**

PROSOPOPÉE s.f. v. **prozopopee.**

PROSPĂTÚRĂ, *prospături,* s.f. (Pop.) Aliment proaspăt, marfă alimentară proaspătă. — **Proaspăt** + suf. *-ură.*

PROSPÉCT, *prospecte,* s.n. Tipăritură (afiș, anunț, scrisoare, pliant sau broșură etc.) în care se prezintă sumar planul unei lucrări în curs de apariție, calitățile, condițiile de vânzare și de folosire ale unui produs, intențiile unor instituții sau ale unor întreprinderi. — Din lat., fr. **prospectus,** germ. **Prospekt.**

PROSPECTÁ, *prospectez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta un teren cu scopul de a descoperi și a localiza zăcămintele minerale utile. **2.** A cerceta cererea și oferta de mărfuri de pe o piață dată. — Din fr. **prospecter.**

PROSPECTÁRE, *prospectări,* s.f. Acțiunea de *a prospecta* și rezultatul ei. — V. **prospecta.**

PROSPECTÍV, -Ă, *prospectivi, -e,* adj. Referitor la viitor, la evoluția viitoare a societății prin analiza unor factori și tendințe actuale. *Dimensiune prospectivă.* — Din fr. **prospectif, -ive,** engl. **prospective.**

PROSPECTÍVĂ, *prospective,* s.f. Proiect asupra viitorului constând în studierea factorilor tehnici, științifici, economici, sociali etc. și în stabilirea influenței lor asupra evoluției lumii moderne. — Din fr. **prospective.**

PROSPECTIVÍST, -Ă, *prospectiviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în prospectivă. — **Prospectivă** + suf. *-ist.*

PROSPECTÓR, -OÁRE, *prospectori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în efectuarea prospecțiunilor. — Din fr. **prospecteur.**

PROSPÉCȚIE, *prospecții,* s.f. Cercetare economică. — Din fr. **prospection.**

PROSPECȚIÚNE, *prospecțiuni,* s.f. Ansamblul cercetărilor efectuate (pe teren și în laborator) pentru a descoperi și a localiza zăcămintele de minerale utile dintr-o regiune. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **prospection.**

PROSPÉR, -Ă, *prosperi, -e,* adj. Care se află sau se dezvoltă în condiții fericite, favorabile; înfloritor. F Care dovedește o stare bună, îmbelșugată. — Din fr. **prospère.**

PROSPERÁ, *prospér,* vb. I. Intranz. A se afla sau a se dezvolta în condiții fericite, favorabile; a înflori, a progresa. [Prez. ind. și: *prosperez*] — Din fr. **prospérer.**

PROSPERÁRE s.f. Acțiunea de *a prospera* și rezultatul ei. — V. **prospera.**

PROSPERITÁTE s.f. Stare prosperă, fericită, înfloritoare a vieții unui individ sau a unei colectivități, a unei întreprinderi, a unei instituții; bunăstare, belșug. — Din fr. **prospérité,** lat. **prosperitas, -atis.**

PROSPEȚÉL, -EÁ, *prospeței, -ele,* adj. (Fam.) Diminitiv al lui *proaspăt.* — **Proaspăt** + suf. *-el.*

PROSPEȚÍME s.f. Calitatea de a fi sau de a părea proaspăt, nou, tânăr, viu, fraged etc. — **Proaspăt** + suf. *-ime.*

PROST, PROÁSTĂ, *proști, proaste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) lipsit de inteligență, fără judecată, fără minte; nătărău, nerod, tont, prostănac. G Expr. *Un prost și jumătate* = foarte prost. *A face pe prostul* = a simula prostia. F (Om) care se încrede ușor; (om) naiv, credul. G Expr. *A-și găsi prostul* = a-și găsi omul pe care să-l poată înșela ușor, pe care să-l poată duce de nas. **2.** Adj., s.m. și f. (Înv. și pop.) (Persoană) fără știință de carte; (om) neînvățat, ignorant. F (Om) lipsit de rafinament; (om) simplu, neevoluat. **3.** Adj. De condiție socială modestă, din popor, de jos, de rând. G (În trecut) *Soldat prost* = ostaș fără grad; soldat. **4.** Adj. Obișnuit, comun. F De calitate inferioară, lipsit de valoare. **5.** Adj. (Adesea adverbial) Care nu este așa cum trebuie (din punct de vedere calitativ, funcțional etc.); necorespunzător, nesatisfăcător. F (Adverbial; în legătură cu verbul „a vorbi”) Stricat, incorect. F (Despre situații, știri, întâmplări etc.) Neplăcut, nefavorabil, nenorocit. F (Despre vreme) Nefavorabil, rău. F Nepriceput, nepregătit, neîndemânatic într-o meserie, într-o profesie etc. **6.** Adj. Dăunător; neprielnic. G Expr. *Glumă proastă* (sau *de prost gust)* = glumă fără haz, care supără, jignește. *Vorbă proastă* = vorbă îndrăzneață sau injurioasă; *p. ext.* ceartă. — Din sl. **prostŭ.**

PROSTÁN, -Ă, *prostani, -e,* adj., s.m. și f. (Înv.) Prostănac. — **Prost** + suf. *-an.*

PROSTÁTĂ, *prostate,* s.f. **1.** Organ musculos și glandular care înconjoară porțiunea inițială a uretrei și care aparține aparatului genital masculin. **2.** (Impr.) Prostatită. — Din fr. **prostate.**

PROSTÁTIC[1], -Ă, *prostatici, -ce,* adj. (Înv.) **1.** Care trădează prostie; prostesc. **2.** Simplu, nevinovat, naiv. — **Prost** + suf. *-atic.*

PROSTÁTIC[2], -Ă, *prostatici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține prostatei, privitor la prostată. **2.** S.m. Bolnav de prostată. — Din fr. **prostatique.**

PROSTATÍTĂ, *prostatite,* s.f. Afecțiune inflamatorie a prostatei. — Din fr. **prostatite.**

PROSTĂLĂU, *prostălăi,* adj., s.m. (Pop.) Augmentativ al lui *prost.* — **Prost** + suf. *-ălău.*

PROSTĂNÁC, -Ă, *prostănaci, -ce,* adj., s.m. și f. (Om) prost, nătâng, bleg, prostan. F (Figură, atitudine) care denotă prostie. — **Prostan** + suf. *-ac.*

PROSTEÁLĂ, *prosteli,* s.f. Faptul de *a se prosti[1];* înșelare sau încercare de a înșela; amăgire, păcăleală. — **Prosti[1]** + suf. *-eală.*

PROSTERNÁ, *prostérnez,* vb. I. Refl. A se pleca, a se înclina (până la pământ) în fața cuiva în semn de venerație, de umilință, de supunere etc. [Prez. ind. și: *prostérn*] — Din fr. **prosterner.**

PROSTERNÁRE, *prosternări,* s.f. Acțiunea de *a se prosterna* și rezultatul ei; prosternație. — V. **prosterna.**

PROSTERNÁȚIE, *prosternații,* s.f. (Înv.) Prosternare. — Din fr. **prosternation.**

PROSTÉSC, -EÁSCĂ, *prostești,* adj. **1.** Care dă dovadă de prostie, de lipsă de logică sau de rațiune. **2.** (Rar) De calitate inferioară, fără valoare, de rând. — **Prost** + suf. *-esc.*

PROSTÉȘTE adv. Ca un prost; în mod prostesc. G Expr. *A râde prostește* = a râde fără motiv sau atunci când nu trebuie. — **Prost** + suf. *-ește.*

PROSTÍ[1], *prostesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre oameni) A-și pierde puterea de gândire, inteligența, a deveni prost; a se tâmpi. F (Fam.; despre oameni) A avea o comportare nenaturală, afectată, plină de moșturi, de pretenții; (fam.) a se fandosi, a se izmeni (**1**). F Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă cumpătul, dreapta judecată; a (se) zăpăci. F (Despre lucruri) A-și pierde din calități, din valoare, a nu mai corespunde scopului. **2.** Tranz. (Fam.) A induce pe cineva în eroare, a-l duce cu vorba; a păcăli, a înșela. — Din **prost.**

PROSTÍ[2], *prostesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A cerși. — Din sl. **prostiti** „a ierta”.

PROSTÍC, -Ă, *prostici, -ce,* adj. (Pop.) Prostuț. — **Prost** + suf. *-ic.*

PROSTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *prosticei, -ele,* adj. (Fam.) Prostuț. — **Prost** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

PROSTÍE, *prostii,* s.f. **1.** Starea celui lipsit de inteligență sau de învățătură, starea omului prost; (concr.) faptă, comportare, vorbă care denotă o astfel de stare. **2.** Vorbă, faptă sau lucru lipsite de seriozitate, de importanță; fleac; absurditate, inepție. — **Prost** + suf. *-ie.*

PROSTÍL, *prostiluri,* adj. invar., s.n. (Edificiu antic) care are coloane numai pe fațada principală. — Din fr. **prostyle.**

PROSTÍME s.f. (Înv.) Oameni de rând; mulțime, norod, sărăcime, gloată. — **Prost** + suf. *-ime.*

PROSTÍRE[1], *prostiri,* s.f. Faptul de *a (se) prosti*[1]. — V. **prosti[1].**

PROSTÍRE[2], *prostiri,* s.f. (Reg.) Cearșaf. — Din ucr. **prostyralo.**

PROSTÍT, -Ă, *prostiți, -te,* adj. **1.** Care și-a pierdut facultățile intelectuale; îndobitocit. F Ajuns sau adus într-o stare de uluială; uluit, zăpăcit, dezorientat. **2.** Care a fost indus în eroare, amăgit. — V. **prosti.**

PROSTITUÁ, *prostituez,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A practica sau a face pe cineva să practice prostituția. **2.** Fig. A (se) înjosi, a (se) dezonora (printr-o întrebuințare nedemnă), a face să capete un aspect degradant. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **prostituer.**

PROSTITUÁRE, *prostituări,* s.f. Acțiunea de *a (se) prostitua* și rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a*] — V. **prostitua.**

PROSTITUÁTĂ, *prostituate,* s.f. Femeie care practică prostituția; târfă. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **prostituée.**

PROSTITÚȚIE s.f. Act prin care o persoană consimte să întrețină, în mod obișnuit, raporturi sexuale cu un număr nedeterminat de parteneri pentru bani sau anumite avantaje. G *Casă de prostituție* = bordel. F Viață dusă de o prostituată. F Fig. Înjosire, degradare. — Din fr. **prostitution.**

PROSTOLÁN, -Ă, *prostolani, -e,* adj. (Rar; adesea substantivat) Prostănac. — **Prost** + suf. *-olan.*

PROSTOVÁN, -Ă, *prostovani, -e,* adj. (Pop. și fam.; adesea substantivat) Prostănac. — **Prost** + suf. *-ovan.*

PROSTOVÓL, *prostovoale,* s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă conică, prevăzută la marginea exterioară cu greutăți de plumb care o trag la fundul apei și o strâng, formând în apă un sac în care e prins peștele; năpastă. [Pl. și: *prostovoluri*] — Cf. sb. p r o s t r i c a.

PROSTRÁT, -Ă, *prostrați, -te,* adj. (Rar) **1.** (Despre tulpinile plantelor) Care crește culcat la pământ. **2.** Fig. Lipsit de energie morală. — Din lat. **prostratus,** fr. **prostré.**

PROSTRÁȚIE s.f. Stare (patologică) de indiferență totală față de lumea înconjurătoare, cauzată de o slăbire extremă a forței fizice și psihice; imposibilitate de a reacționa la excitațiile externe; apatie. — Din lat. **prostratio, -onis,** fr. **prostration.**

PROSTULÉȚ, *prostuleți,* adj. (Rar) Prostuț. — **Prost** + suf. *-uleț.*

PROSTÚȚ, -Ă, *prostuți,-e,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *prost;* prosticel, prostic. — **Prost** + suf. *-uț.*

PROTACTÍNIU s.n. Element chimic metalic, alb-cenușiu, strălucitor, radioactiv, izotop al uraniului. — Din fr. **protactinium,** germ. **Protaktinium.**

PROTAGONÍST, -Ă, *protagoniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care joacă rolul principal într-o piesă de teatru, într-o operă, într-un film; *p. gener.* erou, personaj principal. **2.** Reprezentant de frunte al unei mișcări, al unei teorii etc.; promotor, inițiator; cap, fruntaș. — Din fr. **protagoniste.**

PROTÁL, *protale,* s.n. (Bot.) Lamă verde de forma unei frunze, rezultată din germinarea sporilor de criptogame vasculare. — Din fr. **prothalle.**

PROTAMÍNĂ, *protamine,* s.f. Proteină (specifică peștilor) care conține în proporție mare aminoacizi. — Din fr. **protamine.**

PROTANOPÍE, *protanopii,* s.f. (Med.) Incapacitate a ochiului de a vedea culoarea roșie. — Din fr. **protanopie,** engl. **protanopia.**

PROTARGÓL s.n. Antiseptic sub formă de pulbere fină, galbenă sau galbenă-brună, format din azotat de argint și o soluție alcalină de proteine, folosit în tratamentul mucoaselor, la guturai, la boli de ochi etc. — Din germ. **Protargol.**

PROTÁZĂ, *protaze,* s.f. **1.** Partea întâi a unei perioade condiționale, care cuprinde grupa propozițiilor secundare și care îndreaptă atenția cititorului asupra consecințelor care se enunță în apodoză. **2.** Partea de la început a unei drame antice, care cuprindea expunerea subiectului. — Din fr. **protase.** Cf. lat. p r o t a s i s.

PROTEÁZĂ, *proteaze,* s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peptidelor din aminoacizi. [Pr.: *-te-a-*] — Din fr. **protéase.**

PROTECTÓR, -OÁRE, *protectori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care apără, care păzește sau ferește pe cineva sau ceva; care favorizează pe cineva sau ceva. F Adj. (Despre atitudini sau comportări) Binevoitor, condescendent. **2.** Adj. (Despre state) Care exercită un protectorat asupra unei țări, unui teritoriu. **3.** S.n. Dispozitiv de protecție a instalațiilor de telecomunicații contra supratensiunilor și supracurenților. [Acc. și: (**1**) *protéctor*] — Din lat. **protector, -oris,** fr. **protecteur.**

PROTECTORÁT, *protectorate,* s.n. Formă de dependență politică a unui stat față de altul în virtutea unei convenții conform căreia statul protector conduce politica externă a statului protejat, acesta păstrându-și autonomia internă; conducere exercitată de statul protector. F Teritoriu sau țară caracterizate printr-o astfel de formă de dependență. — Din fr. **protectorat.**

PROTÉCȚIE, *protecții,* s.f. **1.** Faptul de a proteja, de a ocroti, de a apăra; ansamblu de măsuri care protejează; persoană, instituție etc. care protejează; dispozitiv, sistem tehnic etc. care servește la protejare. G *Protecția muncii* = ansamblu de măsuri luate pentru ocrotirea vieții și a sănătății celor ce muncesc, pentru asigurarea desfășurării muncii în condițiile cele mai bune. G Loc. adj. *De protecție* = protector. F Sprijin, ajutor dat cuiva de o persoană influentă pentru obținerea unui avantaj; *p. ext.* persoană care acordă acest sprijin. **2.** (Înv.) Protectorat. — Din lat. **protectio, -onis,** fr. **protection.**

PROTECȚIONÍSM s.n. Sistem și politică economică de protejare și de promovare a unor activități economice indigene, prin măsuri de îngrădire a puterii concurenților externi pe piața internă (prin aplicarea unui regim vamal cu tarife ridicate la mărfurile de import, prin restricții valutare etc.). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **protectionnisme.**

PROTECȚIONÍST, -Ă, *protecționiști, -ste,* adj., sm. și f. **1.** Adj. Care aparține protecționismului, privitor la protecționism; care aplică protecționismul. **2.** S.m. și f. Adept al protecționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **protectionniste.**

PROTÉGE vb. III v. **proteja.**

PROTEGUÍ, *proteguiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A proteja. — **Protege** + suf. *-ui.*

PROTEGUÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a protegui* și rezultatul ei; protejare. — V. **protegui.**

PROTEGUITÓR, -OÁRE, *proteguitori, -oare,* adj. (Înv.) Protector. [Pr.: *-gu-i-*] — **Protegui** + suf. *-tor.*

PROTÉIC, -Ă, *proteici, -ce,* adj. **1.** Cu caracter schimbător, variabil. F (Despre unele substanțe) Care își schimbă necontenit forma; nestatornic. **2.** (Biol.) Care se referă la protide sau la proteine, care aparține protidei sau proteinei. [Pr.: *-te-ic*] — Din fr. **protéique.**

PROTEÍDĂ, *proteide*, s.f. (Biol.) Substanță chimică naturală formată prin combinarea unor proteine cu substanțe neproteice. — Din fr. **protéide.**

PROTEIFÓRM, -Ă, *proteiformi, -e,* adj. Cu formă variabilă. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéiforme.**

PROTEÍNĂ, *proteine,* s.f. Substanță organică alcătuită din carbon, hidrogen, oxigen, azot, sulf etc., care intră în componența protoplasmei celulelor animale și vegetale, îndeplinind în organism funcții variate fundamentale. — Din fr. **protéine.**

PROTEINEMÍE s.f. (Med.) Prezență a proteinelor în sânge; cantitate de proteine prezentă în sânge. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinémie.**

PROTEÍNIC, -Ă, *proteinici, -ce,* adj. Care aparține proteinei, privitor la proteină, de proteină. — **Proteină** + suf. *-ic.*

PROTEINOGRÁMĂ, *proteinograme,* s.f. (Med.) Examen de laborator care determină prezența, cantitatea proteinelor din sânge; (concr.) buletin care conține rezultatul unui astfel de examen de laborator. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinogramme.**

PROTEINOTERAPÍE s.f. Tratament care constă în injectarea în organism a unor proteine în scopul stimulării proceselor biologice de apărare împotriva infecțiilor. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinothérapie.**

PROTEINURÍE, *proteinurii,* s.f. (Med.) Albuminurie. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinurie.**

PROTEÍSM s.n. (Livr.) Comportare de Proteu; *p. ext.* tendința de a lua forme diferite. — Din fr. **protéisme.**

PROTEJÁ, *protejez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) apăra de acţiuni dăunătoare, de un pericol; a (se) păzi, a (se) feri. **2.** Tranz. A ocroti, a sprijini, a ajuta pe cineva, înlesnindu-i reuşita prin recomandări, sprijin material sau moral etc. F A favoriza, a părtini; a încuraja. [Var.: (înv.) **protége** vb. III] — Din fr. **protéger,** lat. **protegere.**

PROTEJÁRE, *protejări,* s.f. Acţiunea de *a (se) proteja* şi rezultatul ei; ocrotire, apărare; favorizare. — V. **proteja.**

PROTEJÁT, -Ă, *protejaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care se bucură de protecţia cuiva; ocrotit, apărat, păzit; favorizat. **2.** (Despre sisteme tehnice, instalaţii etc.) Înzestrat cu un sistem de protecţie. — V. **proteja.**

PROTEOLÍTIC, -Ă, *proteolitici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la proteoliză, de proteoliză. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **protéolitique.**

PROTEOLÍZĂ, *proteolize,* s.f. (Med.) Descompunere şi degradare a proteinelor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **protéolyse.**

PROTEROGINÍE s.f. (Rar) **1.** (Bot.) Protoginie (**1**). **2.** (Zool.) Protoginie (**2**). — Din fr. **protérogynie.**

PROTEROZÓIC, -Ă, *proterozoici, -ce,* s.n., adj. (Geol.) Algonchian. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **protérozoïque,** engl. **proterozoic.**

PROTÉST, *proteste,* s.n. **1.** Faptul de *a protesta;* manifestare energică împotriva unei acţiuni considerate ca nejustă; opoziţie hotărâtă; (concr.) act scris prin care se exprimă o asemenea manifestare; protestaţie. G *Notă de protest* = act prin care un guvern dezaprobă un act săvârşit de guvernul altei ţări şi considerat contrar tratatelor sau normelor de drept internaţional. **2.** Act public prin care organele judecătoreşti constată neplata la scadenţă a unei poliţe. — Din **protesta** (derivat regresiv).

PROTESTÁ, *protestez,* vb. I. **1.** Intranz. A manifesta o împotrivire energică şi făţişă faţă de ceva, a-şi exprima dezaprobarea împotriva unui fapt, a unei hotărâri, a unei măsuri etc. considerate nejuste. F A contesta. **2.** Tranz. A stabili pe cale judiciară că o poliţă nu a fost achitată la scadenţă. — Din fr. **protester.**

PROTESTÁNT, -Ă, *protestanţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al protestantismului; reformat. **2.** Adj. Care ţine de protestantism, privitor la protestantism. — Din fr. **protestant.**

PROTESTANTÍSM s.n. Denumire generală a confesiunilor religioase creştine care s-au rupt de catolicism prin mişcarea Reformei din sec. XVI. F Totalitatea popoarelor protestante. — Din fr. **protestantisme.**

PROTESTÁRE, *protestări,* s.f. Acţiunea de *a protesta* şi rezultatul ei. — V. **protesta.**

PROTESTATÁR, -Ă, *protestatari, -e,* adj. Care indică sau conţine un protest; de protest. F (Adesea substantivat) Care protestează într-o împrejurare oarecare, care aderă la o acţiune de protest. — Din fr. **protestataire.**

PROTESTÁŢIE, *protestaţii,* s.f. (Înv.) Protest (**1**). — Din lat. **protestatio,** fr. **protestation.**

PROTÉTIC, -Ă, *protetici, -ce,* adj., s.f. **1.** (Med.) Care ţine de proteză (**1**), privitor la proteză (**1**). **2.** (Fon.; despre sunete) Care se adaugă la începutul unui cuvânt, fără a-i schimba înţelesul. **3.** s.f. Disciplină care studiază protezele. — Din fr. **prothétique.**

PROTÉU, *protei,* s.m. **1.** (Livr.) Om nestatornic, care îşi schimbă mereu ideile, părerile. **2.** (Şi în sintagma *proteu de peşteră)* Batracian care trăieşte în unele peşteri *(Proteus anguinus).* **3.** Bacterie polimorfă foarte mobilă, care conţine elemente baciliare *(Proteus).* — Din fr. **protée.**

PROTEZÁ, *protezez,* vb. I. Tranz. A înlocui chirurgical cu o proteză membre sau organe ale corpului. — De la **proteză.**

PROTEZÁRE, *protezări,* s.f. Acţiunea de *a proteza* şi rezultatul ei. — V. **proteza.**

PROTÉZĂ, *proteze*, s.f. **1.** Aparat sau piesă medicală care înlocuieşte un organ, un membru, o parte dintr-un membru amputat sau un conduct natural al corpului omenesc ori pe care se fixează o dantură falsă. F Operaţie chirurgicală prin care se înlocuieşte un organ, un membru al corpului etc. printr-o protează (**1**). **2.** (Fon.) Apariţie accidentală a unei vocale la începutul unui cuvânt care începe cu o consoană, fără a se schimba înţelesul cuvântului. — Din fr. **prothèse.**

PROTÍDĂ, *protide,* s.f. (Mai ales la pl.) Denumire generală pentru toate substanţele organice azotate (proteine, proteide, aminoacizi etc.). — Din fr. **protide.**

PROTÍDIC, -Ă, *protidici, -ce,* adj. Care conţine protide, de protide. — Din fr. **protidique.**

PROTIPENDÁ s.f. v. **protipendadă.**

PROTIPENDÁDĂ s.f. Marea boierime, care se bucura, în Evul Mediu, de privilegii speciale; *p. ext.* elită socială. [Var.: (înv.) **protipendá** s.f.] — Din ngr. **próti pendádha.**

PROTIPENDÍST, *protipendişti,* s.m. (Înv.) Boier care făcea parte din protipendadă. — **Protipenda** + suf. *-ist.*

PROTÍST, *protiste,* s.n. Microorganism unicelular. — Din fr. **protiste.**

PROTISTOLOGÍE s.f. Studiul protistelor. — Din fr. **protistologie.**

PRÓTIU s.n. (Chim.) Hidrogen uşor. — Din fr., engl. **protium.**

PROTÍVNIC, -Ă adj. v. **potrivnic.**

PROTIVNICÍE s.f. v. **potrivnicie.**

PROTO- Element de compunere care înseamnă „primul", „întâiul" şi care serveşte la formarea unor substantive. — Din ngr. **protos,** fr. **proto-.**

PROTOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază formele de viaţă mai mici decât bacteriile. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **protobiologie.**

PROTOBITÚMEN s.n. Bitumen în stare de formare, care reprezintă prima fază de transformare a materiei organice în ţiţei. — Din germ. **Protobitumen.**

PROTOBLÁST, *protoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă lipsită de membrană. — Din fr. **protoblaste.**

PROTOBROMÚRĂ, *protobromuri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în brom pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protobromure.**

PROTOCARBURÁT, -Ă, *protocarburaţi, -te,* adj. (Chim.) Care formează o protocarbură; în stare de protocarbură. — Din fr. **protocarburat.**

PROTOCARBÚRĂ, *protocarburi,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în carbon pe care o substanţă simpă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protocarbure.**

PROTOCLORURÁT, -Ă, *protoclоruraţi, -te,* adj. (Chim.) Care formează o protoclorură; în stare de protoclorură. — Din fr. **protocloruré.**

PROTOCLORÚRĂ, *protocloruri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în clor pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protochlorure.**

PROTOCÓL, *protocoale,* s.n. **1.** Act, document în care sunt consemnate rezoluţiile unei adunări, ale unor dezbateri, ale unei conferinţe internaţionale; document diplomatic cu valoarea unui acord internaţional, care cuprinde hotărârile luate la o conferinţă internaţională. **2.** (Înv. şi reg.) Formular oficial folosit pentru acte publice; *p. ext.* registru, catastif. **3.** (La sg.) Totalitatea formelor şi a practicilor de ceremonial care se aplică la festivităţi oficiale în relaţiile diplomatice; serviciu însărcinat cu organizarea oficială a ceremonialului. F P. gener. Reguli (de conduită) care trebuie respectate în societate. — Din fr. **protocole,** germ. **Protokoll.**

PROTOCOLÁR, -Ă, *protocolari, -e,* adj. Care ţine de protocol, potrivit protocolului; (despre oameni) ceremonios. — Din fr. **protocolaire.**

PROTOCORDÁT, *protocordate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale marine care prezintă notocord şi fante branhiale persistente în timpul întregii vieţi a individului; (şi la sg.) animal din această încrengătură. — Din fr. **protochordé.**

PROTOCRONÍE s.f. Protocronism. — Din **protocronism** (după *sincronie*).

PROTOCRONÍSM s.n. Curent de idei, opus sincronismului, care afirmă adesea, în mod nejustificat, anticiparea românească a unor creaţii artistice şi ştiinţifice universale. — **Proto-** + [sin]**cronism.**

PROTOCRONÍST, -Ă, *protocronişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al protocronismului. — **Protocronie** + suf. *-ist.*

PROTODIÁCON, *protodiaconi,* s.m. Arhidiacon. [Pr.: *-di-a-*] — Din sl. **protodijakonŭ,** ngr. **proto-dhiákonos.**

PROTODÓRIC, -Ă, *protodorici, -ce,* adj. Care aparţine doricului primar din sec. VII–VI î.H. — Din fr. **protodorique.**

PROTOFÍT, *protofite,* s.n. Organism vegetal unicelular primitiv din care a evoluat regnul vegetal. — Din fr. **protophyte.**

PROTOGÍN, -Ă, *protogini, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Bot., despre flori hermafrodite) Al cărui pistil se dezvoltă înaintea staminelor. **2.** S.f. (Geol.) Rocă granitică cu structură de şist. — Din fr. **protogyne.**

PROTOGINÍE s.f. **1.** (Bot.; la flori hermafrodite) Dezvoltare a pistilului înaintea staminelor; (rar) proteroginie (**1**). **2.** (Zool.) Organism hermafrodit care produce iniţial ovule, apoi spermatozoizi; (rar) proteroginie (**2**). — Din fr. **protogynie.**

PROTOIERÉU, *protoierei,* s.m. Protopop. — Din ngr. **protoieréfs.**

PROTOIERÍE, *protoierii,* s.f. Protopopie. — **Protoiereu** + suf. *-ie.*

PROTOIODÚRĂ, *protoioduri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în iod pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protoiodure.**

PROTOISTÓRIC, -Ă, *protoistorici, -ce,* adj. Care aparţine protoistoriei, privitor la protoistorie. [Pr.: *-to-is-*] — Din fr. **protohistorique.**

PROTOISTÓRIE s.f. Nume dat de unii istorici epocii cuprinse între apariţia primelor documente şi Antichitate. [Pr.: *-to-is-*] — Din fr. **protohistoire** (după *istorie).*

PROTÓMĂ, *protome,* s.f. (Arheol.) Bust al unui om sau al unui animal care împodobea, în Antichitate, un obiect de metal sau de ceramică. — Din fr. **protomé,** engl. **protoma.**

PROTÓN, *protoni,* s.m. Particulă elementară stabilă cu sarcină electrică pozitivă, care constituie nucleul atomului de hidrogen. — Din fr. **proton.**

PROTONÉMĂ, *protoneme,* s.f. (Bot.) Formație verde reprezentând stadiul inițial de dezvoltare a gametofitului la mușchi și la ferigi. — Din fr. **protonéma.**

PROTÓNIC[1], -Ă, *protonici, -ce,* adj. (Despre sunete și silabe) Care se găsește înaintea silabei accentuate. — Din fr. **protonique.**

PROTÓNIC[2], -Ă, *protonici, -ce,* adj. Care ține de protoni, privitor la protoni. — Din fr. **protonique.**

PROTONOTÁR, *protonotari,* s.m. Prelat de la curtea papală însărcinat cu înregistrarea și expedierea actelor pontificale. — Din lat. **protonotarius,** fr. **protonotaire.**

PROTONOTARIÁT, *protonotariate,* s.n. Funcția și demnitatea de protonotar. [Pr.: *-ri-at*] — Din it. **protonotariato.**

PROTOPLASMÁTIC, -Ă, *protoplasmatici, -ce,* adj. Protoplasmic. — Din germ. **protoplasmatisch.**

PROTOPLÁSMĂ s.f. (Biol.) Substanță albuminoidă complexă având aspectul unei mase vâscoase, incolore, semifluide, care alcătuiește baza celulei vii. — Din fr. **protoplasma.**

PROTOPLÁSMIC, -Ă, *protoplasmici, -ce,* adj. Care ține de protoplasmă, privitor la protoplasmă; compus din protoplasmă; protoplasmatic, protoplastic. — Din fr. **protoplasmique.**

PROTOPLÁST, *protoplaste,* s.n. (Biol.) Protoplasma vie a celulei fără plasmalemă. — Din fr. **protoplaste.**

PROTOPLÁSTIC, -Ă, *protoplastici, -ce,* adj. (Biol.) Protoplasmic. — **Protoplast** + suf. *-ic.*

PROTOPÓP, *protopopi,* s.m. Preot care îndeplinește funcția de inspector al bisericilor și al preoților dintr-un teritoriu determinat; protoiereu, protoprezbiter. [Var.: **potropóp** s.m.] — Din sl. **protopopŭ.**

PROTOPOPEÁSĂ, *protopopese,* s.f. (Rar) Soția unui protopop; protopopoaie, protoprezbiteră. [Var.: (pop.) **potropopeásă** s.f.] — **Protopop** + suf. *-easă.*

PROTOPOPÉSC, -EÁSCĂ, *protopopești,* adj. (Înv.) Care aparține protopopului, privitor la protopop. — **Protopop** + suf. *-esc.*

PROTOPOPIÁT, *protopopiate,* s.n. (Rar) Protopopie. [Pr.: *-pi-at*] — **Protopopie** + suf. *-at.*

PROTOPOPÍE, *protopopii,* s.f. **1.** Rangul sau funcția de protopop; protoierie, protopopiat. **2.** Teritoriu aflat sub jurisdicția unui protopop; protoierie, protopopiat. F Reședința unui protopop; protoierie, protopopiat. — **Protopop** + suf. *-ie.*

PROTOPOPOÁIE, *protopopoaie,* s.f. (Înv.) Protopopeasă. [Pr.: *-poa-ie*] — **Protopop** + suf. *-oaie.*

PROTOPREZBÍTER, *protoprezbiteri,* s.m. (Înv.) Protopop. — Din ngr. **protopresvíteros.**

PROTOPREZBÍTERĂ, *protoprezbitere,* s.f. (Înv) Protopopeasă. — Din **protoprezbiter.**

PROTOPSÁLT, *protopsalți,* s.m. (Înv.) Prim cântăreț la o biserică. — Din ngr. **protopsáltis.**

PROTORÁCE s.n. (Entom.) Primul segment al toracelui la insecte. [Var.: **protórax** s.n.] — Din fr. **protorax** (după *torace).*

PROTÓRAX s.n. v. **protorace.**

PROTOROMÁNĂ s.f. (Lingv.) Româna comună vorbită între sec. VI și XIII, în nordul și sudul Dunării. — **Proto-** + **română.**

PRÓTOS s.m. (Înv.; la jocurile de cărți) Cel care are dreptul să deschidă jocul. — Din ngr. **prótos.**

PROTOSÍNGHEL, *protosingheli,* s.m. Grad monahal superior singhelului și inferior arhimandritului; monah care are acest grad. — Din ngr. **protosínghellos.**

PROTOSTEÁ, *protostele,* s.f. (Astron.) Stea în fază de formare. — **Proto-** + **stea** (după engl. *protostar).*

PROTOSULFÚRĂ, *protosulfuri,* s.f. (Chim.) Combinația cea mai săracă în sulf pe care o substanță simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protosulfure.**

PROTOTÍP, *prototipuri,* s.n. **1.** Model care reprezintă tipul original după care se efectuează sau se realizează ceva; prim exemplar de probă dintr-un lot de piese, de mașini etc. care urmează să se execute în serie. **2.** Exemplar ilustrativ, model (desăvârșit), tip. — Din fr. **prototype.**

PROTOTÍPIC, -Ă, *prototipici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține unui prototip. — Din fr. **prototypique.**

PROTOXÍD, *protoxizi,* s.m. Oxidul cel mai puțin oxigenat al unui element. — Din fr. **protoxyde.**

PROTOZOÁR, *protozoare,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale microscopice inferioare unicelulare, cu cea mai simplă structură anatomică; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **protozoaire.**

PROTOZOOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care studiază organismele unicelulare. [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **protozoologie,** engl. **protozoology.**

PROTROMBÍNĂ, *protrombine,* s.f. (Biol.) Proteină inactivă din sânge care se transformă în trombină cu rol esențial în coagularea sângelui. — Din fr. **prothrombine,** engl. **prothrombi.**

PROTUBERÁNT, -Ă, *protuberanți, -te*, adj. Care constituie o protuberanță. — Din fr. **protubérant.**

PROTUBERÁNȚĂ, *protuberanțe,* s.f. **1.** Parte a unui obiect, a unui organ etc. ieșită în relief; proeminență, ieșitură. **2.** Nor de gaz incandescent care apare pe fondul coroanei solare în forma unor limbi de foc. — Din fr. **protubérance.**

PROTÚRĂ, *proture,* s.f. (La pl.) Ordin de insecte inferioare, fără aripi, antene și ochi, cu rudimente de picioare și cu armătură bucală pentru supt și mestecat; (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **protoure.**

PROȚÁP, *proțapuri,* s.n. **1.** Prăjină groasă de lemn, bifurcată la un capăt, care se fixează la dricul carului și de care se prinde jugul; rudă. **2.** Prăjină cu vârful despicat, în care se înfigea în trecut o reclamație prezentată domnitorului, pe deasupra capetelor mulțimii. G Expr. *A umbla cu jalba în proțap* = a protesta, a reclama; a cere cu insistență ceva. **3.** Prăjină despicată la un capăt, cu care se culeg fructele, cu care se prind racii etc. F Fiecare dintre cele două bețe, despicate în formă de furcă și înfipte în pământ, lângă jar, între care se fixează peștele întreg pentru a se frige. **4.** Pârghie la moara de vânt sau la fântână. — Din sl. **procĕpŭ,** bg. **procep.**

PROȚĂPEÁLĂ, *proțăpeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) proțăpi.* — **Proțăpi** + suf. *-eală.*

PROȚÁP, ÉL, *proțăpele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *proțap.* — **Proțap** + suf. *-el.*

PROȚĂPÍ, *proțăpesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) sprijini, a (se) propti, a (se) ține cu putere. **2.** Tranz. și refl. A (se) înțepeni, a (se) fixa. **3.** (Fam.) A se opri (provocator, cu îndrăzneală etc.) în fața cuiva; *fig.* a se făli, a-și da importanță. — Din **proțap.**

PROȚĂPÍRE, *proțăpiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) proțăpi* și rezultatul ei. — V. **proțăpi.**

PROȚĂPÍT, -Ă, *proțăpiți, -te,* adj. (Fam.) **1.** Care este fixat; nemișcat, țeapăn. F Fig. (Despre oameni) Sigur de sine; îngâmfat. **2.** (Despre gură) Căscat, înțepenit. — V. **proțăpi.**

PROȚÉNT s.n. v. **procent.**

PROȚÉS s.n. v. **proces.**

PROUDHONÍSM s.n. Doctrină inițiată de Pierre Joseph Proudhon, care preconiza menținerea și întărirea micii proprietăți. [Pr.: *prudonism*] — Din fr. **proudhonisme.**

PROUDHONÍST, -Ă, *proudhoniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al proudhonismului. [Pr.: *prudonist*] — Din fr. **proudhoniste.**

PRÓUR s.n. (Pop.) Timpul zilei (dis-de-dimineață) când pleacă oile la pășune. G Expr. *În prour de…* = la începutul zilei; *p. ext.* la începutul unui anotimp. [Var.: **próor** s.n.] — Et. nec.

PRÓVĂ s.f. v. **proră.**

PROVEDEÁ, *provăd*, vb. II. Tranz. (Înv.) A înzestra pe cineva sau ceva cu cele necesare; a prevedea. — Din it. **provvedere.**

PROVEDITÓR, *proveditori,* s.m. Funcționar public al vechii republici venețiene însărcinat cu conducerea sau cu inspectarea unei flote, a unei provincii. — Din it. **provveditore,** fr. **provéditeur.**

PROVENÍ, *provín,* vb. IV. Intranz. A se trage, a lua naștere, a rezulta din ceva sau de undeva, a-și avea obârșia, originea, proveniența din… — Din fr. **provenir.**

PROVENIÉNȚĂ, *provenințe,* s.f. Loc de unde vine sau provine ceva; origine, obârșie, provenire. [Pr.: *-ni-en-*. — Var.: (înv.) **provenínță** s.f.] — Din fr. **provenance,** it. **provenienza.**

PROVENÍNȚĂ s.f. v. **provenință.**

PROVENÍRE, *proveniri,* s.f. (Rar) Provenință. — V. **proveni.**

PROVENSÁL, -Ă, *provensali, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Provence. **2.** Adj. Care aparține regiunii Provence sau provensalilor (**1**), privitor la Provence ori la provensali. F (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de provensali (**1**); *p. ext.* limbă romanică vorbită în mai multe provincii din sudul Franței. [Var.: (înv.) **provențál, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **provençal.**

PROVENȚÁL, -Ă s.m. și f., adj. v. **provensal.**

PROVÉRB, *proverbe,* s.n. **1.** Învățătură morală populară născută din experiență, exprimată printr-o formulă eliptică sugestivă, de obicei metaforică, ritmică sau rimată; zicală, zicătoare, parimie. **2.** (Înv.) Operă dramatică scurtă, al cărei conținut ilustrează un proverb (**1**). — Din lat. **proverbium,** fr. **proverbe.**

PROVERBIÁL, -Ă, *proverbiali, -e,* adj. **1.** Care ține de proverb (**1**), privitor la proverb; cu caracter de proverb. **2.** Care este la fel de cunoscut ca un

proverb; despre care s-a dus vestea; de pomină. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **proverbial.**

PROVIÁNT, *proviánturi*, s.n. (Înv.) Provizii, alimente (pentru armată). [Pr.: *-vi-ant*] — Din pol. **prowiant,** rus. **proviant,** germ. **Proviant.**

PROVIDÉNŢĂ s.f. Planul divin prin care este prevăzut şi orientat cursul evenimentelor astfel încât Universul, ca întreg, şi creaturile individuale să realizeze scopurile stabilite de Dumnezeu; pronie cerească. F (Art.) Divinitatea, dumnezeirea, Dumnezeu. F Grijă, milă, îndurare ca atribute ale divinităţii. F Fig. (Rar) Persoană sau împrejurare miraculoasă care contribuie la salvarea sau la fericirea cuiva. — Din lat. **providentia,** fr. **providence.**

PROVIDENŢIÁL, -Ă, *providenţiali, -e,* adj. Dat, trimis de providenţă; *p. ext.* care apare la momentul potrivit, printr-o întâmplare favorabilă ieşită din comun; excepţional, deosebit. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **providentiel.**

PROVIDENŢIALÍSM s.n. Concepţie bazată pe credinţa în providenţă. [Pr.: *-ţi-a-*] — Din fr. **providentialisme.**

PROVIDENŢIALÍST, -Ă, *providenţialişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al providenţialismului. [Pr.: *-ţi-a-*] — Din fr. **providentialiste.**

PROVIDER, *provideri,* s.m. Furnizor. [Pr.: *prováidăr*] — Din engl. **provider.**

PROVINCIÁL, -Ă, *provinciali, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care locuieşte în provincie sau este originară de acolo; *p. ext.* persoană cu apucături sau cu deprinderi stângace, naive. **2.** Adj. Care aparţine provinciei, privitor la provincie; propriu provinciei şi locuitorilor ei; care se găseşe în provincie; provincialist. [Pr.: *-ci-al.* — Var.: (înv.) **provinţiál, -ă** s.m. şi f., adj.] — Din lat. **provincialis,** fr. **provincial.**

PROVINCIALÍSM, *provincialisme,* s.n. **1.** Cuvânt, expresie, locuţiune specifică unei provincii; *p. ext.* rostire caracteristică unei provincii; regionalism. **2.** Atitudine, comportare etc. specifică unui provincial (**1**). [Pr.: *-ci-a-.* — Var.: (înv.) **provinţialísm** s.n.] — Din fr. **provincialisme.**

PROVINCIALÍST, -Ă, *provincialişti, -ste,* adj. (Rar) Provincial. [Pr.: *-ci-a-*] — **Provincial** + suf. *-ist.*

PROVINCIALIZÁ, *provincializez,* vb. I. Refl. şi tranz. A căpăta sau a face să capete trăsături specifice provincialilor (**1**). [Pr.: *-ci-a-*] — **Provincial** + suf. *-iza.*

PROVINCIALIZÁRE, *provincializări,* s.f. Acţiunea de *a (se) provincializa.* [Pr.: *-ci-a-*] — V. **provincializa.**

PROVINCIALIZÁT, -Ă, *provincializaţi, -te,* adj. Care a dobândit trăsături specifice provincialilor (**1**).

PROVÍNCIE, *provincii,* s.f. **1.** Unitate geografică sau administrativă dintr-o ţară; regiune, ţinut. F Teritoriu sau localitate dintr-o ţară situate în afara capitalei. **2.** Teritoriu cucerit de romani în afara Italiei şi supus legilor şi organizării romane. [Var.: (înv.) **provínţie** s.f.] — Din lat. **provincia,** fr. **province.**

PROVINCIOÁRĂ, *provincioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *provincie.* [Pr.: *-ci-oa-*] — **Provincie** + suf. *-ioară.*

PROVINŢIÁL, -Ă s.m. şi f., adj. v. **provincial.**

PROVINŢIALÍSM s.n. v. **provincialism.**

PROVÍNŢIE s.f. v. **provincie.**

PROVITAMÍNĂ, *provitamine,* s.f. Substanţă inactivă din alimente, activată de organism şi transformată în vitamină. — Din fr. **provitamine.**

PROVÍZIE, *provizii,* s.f. Rezervă de produse (mai ales alimentare) necesare cuiva sau undeva pentru o anumită perioadă de timp. — Din fr. **provision,** lat. **provisio,** germ. **Provision.**

PROVIZIÓN, *provizioane,* s.n. (Înv.) Remuneraţie procentuală dată celui care a mijlocit o afacere comercială; comision, remiză. [Pr.: *-zi-on*] — Din germ. **Provision.**

PROVIZORÁT, *provizorate,* s.n. Stare a ceea ce este provizoriu; fapt, situaţie provizorie; timp cât cineva sau ceva este provizoriu. — Din **provizoriu.**

PROVIZÓRIU, -ÍE, *provizorii* adj. (Adesea adverbial) Care durează sau este destinat să dureze un timp limitat, după care urmează să fie înlocuit; temporar, vremelnic, tranzitoriu. F (Substantivat, n.; înv.) Provizorat. — Din lat. **provisorius,** fr. **provisoire.**

PROVOCÁ, *provóc*, vb. I. Tranz. **1.** A aţâţa, a întârâta, a incita pe cineva (sfidându-l); *spec.* (Jur.) a aduce pe cineva (prin acte de violenţă, lezarea demnităţii sau alte fapte ilicite) într-o stare de surescitare favorabilă comiterii unei infracţiuni. **2.** A avea drept urmare; a determina, a constitui, a cauza, a prilejui, a pricinui. F Spec. A produce intenţionat un eveniment, un proces, un fenomen; a stârni. **3.** A chema, a invita pe cineva să participe la o competiţie, la o întrecere. — Din fr. **provoquer,** lat. **provocare.**

PROVOCÁNT, -Ă, *provocanţi, -te,* adj. (Rar) Care provoacă, produce ceva. — Din fr. **provocant.**

PROVOCÁRE, *provocări,* s.f. Acţiunea de *a provoca* şi rezultatul ei; provocaţie. — V. **provoca.**

PROVOCATÓR, -OÁRE, *provocatori, -oare,* adj. Care provoacă, întârâtă, aţâţă, incită, atacă; care atrage atenţia asupra sa prin ţinută, extravaganţă, impertinenţă, obrăznicie; sfidător, obraznic. F (Substantivat) Persoană care instigă la producerea unui act reprobabil. F Care constituie cauza a ceva, care determină, care pricinuieşte ceva. [Var.: (pop.) **provocătór, -oáre** adj.] — Din fr. **provocateur.**

PROVOCÁŢIE, *provocaţii,* s.f. (Rar) Provocare. — Din fr. **provocation,** lat. **provoctio.**

PROVOCĂTÓR, -OÁRE adj. v. **provocator.**

PROXENÉT, -Ă, *proxeneţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care mijloceşte prostituţia, care îndeamnă sau constrânge pe cineva să practice prostituţia (pentru a trage foloase materiale personale); codoş. — Din fr. **proxénète.**

PROXENETÍSM s.n. Ocupaţia proxenetului. F (Jur.) Infracţiune care constă în îndemnul sau în constrângerea la prostituţie ori înlesnirea sau tragerea de foloase de pe urma practicării ei. — Din fr. **proxénétisme.**

PRÓXIM, -Ă, *proximi, -e,* adj. Cel mai apropiat (în timp sau în spaţiu). G (Log.; în sintagma) *Gen proxim* = primul termen relevant al unei definiţii, cel mai apropiat ca sens de noţiunea de definit. — Din lat. **proximus.**

PROXIMITÁTE s.f. Apropiere imediată (în spaţiu sau în timp); vecinătate. — Din lat. **proximitas, -atis,** fr. **proximité.**

PROZÁIC, -Ă, *prozaici, -ce,* adj. (Despre opere literare, stil etc.) Lipsit de calităţi artistice, de valoare stilistică; *p. ext.* banal, comun, plat. [Pr.: *-za-ic*] — Din fr. **prosaïque,** lat. **prosaicus.**

PROZAICITÁTE s.f. (Rar) Prozaism. [Pr.: *-za-i-*] — **Prozaic** + suf. *-itate.*

PROZAÍSM s.n. Însuşire a ceea ce este prozaic; *p. ext.* platitudine, banalitate. — Din fr. **prosaïsme.**

PROZAÍST, *prozaişti*, s.m. (Rar) Prozator. — Din germ. **Prosaist,** engl. **prosaist.**

PROZAIZÁ, *prozaizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să devină prozaic. [Pr.: *-za-i-*] — Din fr. **prosaïser.**

PROZAIZÁRE, *prozaizări,* s.f. Acţiunea de *a prozaiza.* [Pr.: *-za-i-*] — V. **prozaiza.**

PROZATÓR, -OÁRE, *prozatori, -oare,* s.m. şi f. Autor de opere literare în proză, scriitor în proză. — Din fr. **prosateur.**

PROZAURIÁN, *prozaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile primitive terestere şi acvatice; (şi la sg.) reptilă din acest ordin. [Pr.: *-za-u-ri-an*] — Din fr. **prosaurien.**

PRÓZĂ, (rar, **2**) *proze,* s.f. **1.** Mod de exprimare care nu este supus regulilor de versificaţie; compunere literară care foloseşte acest mod de exprimare. **2.** Totalitatea operelor în proză (**1**) ale unui scriitor, ale unui popor etc. **3.** Fig. Lucruri comune, banale, vulgare, cotidiene, aparţinând realităţii de fiecare zi. — Din fr. **prose,** lat. **prosa.**

PROZELÍT, -Ă, *prozeliţi, -te,* s.m. şi f. Păgân convertit la iudaism; *p. ext.* persoană convertită de curând la o credinţă, la o doctrină etc.; adept nou (şi înflăcărat) al unei credinţe, al unei doctrine etc. — Din fr. **prosélyte,** lat. **proselytus.**

PROZELÍTIC, -Ă, *prozelitici, -ce,* adj. (Rar) Care aparţine prozeliţilor, privitor la prozeliţi, caracteristic prozeliţilor. — Din fr. **prosélytique.**

PROZELITÍSM s.n. **1.** Zel, râvnă, străduanie de a face prozeliţi. **2.** Devotament, ataşament (la o credinţă, la o doctrină etc.) specific prozeliţilor. — Din fr. **prosélytisme.**

PROZODÉM, *prozodeme*, s.n. (Livr.) Element prozodic (**1**) cu rol distinctiv. — Din fr. **prosodème.**

PROZÓDIC, -Ă, *prozodici, -ce,* adj. Care aparţine prozodiei, privitor la prozodie, de prozodie. — Din fr. **prosodique.**

PROZODÍE s.f. **1.** Parte a poeticii care studiază versificaţia şi normele ei sub raportul structurii versurilor, al numărului accentelor sau al lungimii silabelor unui vers. **2.** (Înv.) Punctuaţie. — Din ngr. **prosodía,** fr. **prosodie.**

PROZODÍST, -Ă, *prozodişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Cunoscător al prozodiei. — Din fr. **prosodiste.**

PROZOPOPÉE, *prozopopei*, s.f. Figură retorică prin care autorul pune să vorbească o persoană absentă, defunctă sau un personaj alegoric. [Var.: **prosopopée** s.f.] — Din fr. **prosopopée,** lat. **prosopopeia.**

PRR interj. Cuvânt cu care sunt opriţi caii din mers. — Onomatopee.

PRUBULUÍ vb. IV v. **probălui.**

PRUD, -Ă, *pruzi, -de,* adj. (Livr.) Care simulează o atitudine virtuoasă, austeră. — Din fr. **prude.**

PRUDÉNT, -Ă, *prudenţi, -te,* adj. Care se fereşte de tot ce ar putea să-i producă un neajuns, o neplăcere, un necaz; prevăzător, circumspect, precaut. — Din fr. **prudent,** lat. **prudens, -ntis.**

PRUDÉNŢĂ s.f. Însuşirea de a fi prudent; prevedere, precauţie, circumspecţie. — Din fr. **prudence,** lat. **prudentia,** it. **prudenza.**

PRUFNÍ, *prufnesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A scoate sunete asemănătoare buhaiului. — Formaţie onomatopeică.

PRUÍNĂ s.f. Strat fin cu aspect ceros care acoperă ca o brumă suprafața unor fructe. — Din fr. **pruine.**

PRÚJĂ, *pruji,* s.f. (Reg.) Glumă; snoavă, anecdotă. — Din **pruji** (derivat regresiv).

PRUJÍ, *prujesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A glumi; a spune anecdote, snoave. — Din ucr. **pružyty** „a încânta".

PRUJITÚRĂ, *prujituri,* s.f. (Reg.) Glumă; snoavă, anecdotă. — **Pruji** + suf. *-tură.*

PRUN, *pruni,* s.m. Pom din familia rozaceelor, cu flori albe-verzui, cultivat pentru fructele sale comestibile *(Prunus domestica).* — Lat. **prunus.**

PRUNÁR[1]**,** *prunari,* s.m. Insectă mică de culoare cafenie, acoperită cu peri moi, care atacă prunele și cireșele; firezar *(Rhynchites cupreus).* — **Prună** + suf. *-ar.*

PRUNÁR[2]**,** *prunari,* s.m. Cultivator de pruni. — **Prun** + suf. *-ar.*

PRÚNĂ, *prune,* s.f. Fructul prunului, drupă de formă alungită, de culoare vânătă sau gălbuie, cu sâmbure mare. G Expr. *Parcă are prune în gură,* se spune despre cineva care vorbește neclar, care pronunță cuvintele nedeslușit. — Lat. **pruna.**

PRUNĂRÍE[1] s.f. Ocupația prunarului[2]. — **Prunar**[2] + suf. *-ie.*

PRUNĂRÍE[2]**,** *prunării,* s.f. (Pop.) Livadă sau grădină de pruni; prunet, pruniște, pruniș. — **Prun** + suf. *-ărie.*

PRUNC, *prunci,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Copil (indiferent de vârstă sau sex); (sens curent) copil în primele luni de viață. **2.** (Înv. și reg.) Copil în raport cu părinții săi; fiu. — Et. nec.

PRÚNCĂ, *prunce,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Copil de sex feminin. **2.** Fată tânără. **3.** Fiică. — Din **prunc.**

PRUNCÉSC, -EÁSCĂ, *prunceşti,* adj. (Înv.) Care aparține pruncului, privitor la prunc; copilăresc. — **Prunc** + suf. *-esc.*

PRUNCÍ, *pruncesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A copilări. — Din **prunc.**

PRUNCÍE s.f. (Înv. și pop.) Copilărie. — **Prunc** + suf. *-ie.*

PRUNCUCÍDERE, *pruncucideri,* s.f. Infracțiune care constă în uciderea (de către mamă) a propriului copil (nou-născut). — **Prunc** + **ucidere.**

PRUNCUCIGÁȘ, -Ă, *pruncucigași, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care își ucide propriul copil (nou-născut). — **Prunc** + **ucigaș.**

PRUNCULÉȚ, *prunculeți,* s.m. (Pop.) Pruncușor. — **Prunc** + suf. *-uleț.*

PRUNCULÍȚĂ, *prunculiță,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *prună;* prună. — **Prună** + suf. *-uliță.*

PRUNCUȘÓR, *pruncușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *prunc;* prunculeț, prunculț. — **Prunc** + suf. *-ușor.*

PRUNCÚȚ, *pruncuți,* s.m. (Înv. și reg.) Pruncușor. — **Prunc** + suf. *-uț.*

PRUNCÚȚĂ, *pruncuțe,* s.f. (Reg.) Prunculiță. — **Prună** + suf. *-uță.*

PRUND, *prunduri,* s.n. **1.** Pietriș mărunt amestecat cu nisip, care se găsește pe fundul și pe malul apelor sau, în strate, în scoarța pământului. F Albie, fund de apă (cu pietriș). F Pietriș mărunt care se așterne pe drumuri sau pe șosele; prundiș. **2.** Mal, țărm, teren acoperit cu pietriș; prundiș; teren format din pietriș. **3.** Insulă mică, fără vegetație, formată din aluviuni, pe cursul unui râu. — Din sl. **prondŭ.**

PRUNDÁR, *prundari,* s.m. **1.** (Rar) Persoană care scoate și transportă prund. **2.** Numele mai multor păsări mici care trăiesc pe lângă ape: **a)** prundăraș; **b**) codobatură; **c)** lăstun. **3.** (Iht.) Fusar. — **Prund** + suf. *-ar.*

PRUNDÁȘ, *prundași,* s.m. (Ornit.) **1.** Fluierar. **2.** Codobatură. — **Prund** + suf. *-aș.*

PRUNDĂRÁȘ, *prundărași,* s.m. Numele mai multor păsări călătoare care trăiesc de obicei pe malul apelor: **a)** pasăre brună-roșcată pe spate și albă pe pântece, cu câte o dungă neagră transversală pe piept și pe părțile laterale ale capului *(Charadrius dubius curonicus);* **b)** ploier. — **Prund** + suf. *-ăraș.*

PRUNDĂRÍE, *prundării,* s.f. Teren format din prund aluvionar; loc de unde se scoate prund. — **Prund** + suf. *-ărie.*

PRUNDÍ, *prundesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A prundui. — Din **prund.**

PRUNDÍȘ, *prundișuri,* s.n. **1.** Prund (**2**). F Prundărie; îngrămădire de pietriș și de nisip în albia unei ape. **2.** Pietriș folosit la pietruirea drumurilor sau în construcții. — **Prund** + suf. *-iș.*

PRUNDIȘÓR, *prundișoare,* s.n. Prunduleț. — **Prund** + suf. *-işor.*

PRUNDÓI, *prundoaie,* s.n. Insulă plutitoare în Delta Dunării, alcătuită din nămol, papură și rădăcini. — **Prund** + suf. *-oi.*

PRUNDÓS, -OÁSĂ, *prundoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Acoperit cu prund, alcătuit din prund. — **Prund** + suf. *-os.*

PRUNDUÍ, *prunduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A acoperi un drum cu prundiș, a așterne un strat de prund; a pietrui cu prund; a prundi. — **Prund** + suf. *-ui.*

PRUNDUIÁȘ, *prunduiașe,* s.n. (Rar) Prunduleț. — **Prund** + suf. *-uiaș.*

PRUNDUÍT, -Ă, *prunduiți, -te,* adj. (Despre terenuri) Pe care s-a așternut prundiș. — V. **prundui.**

PRUNDULÉȚ, *prundulețe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *prund;* prundișor, prunduiaș, prundurel, prunduț. — **Prund** + suf. *-uleț.*

PRUNDURÉL, *prundurele,* s.n. (Rar) Prunduleț. — **Prund** + suf. *-urel.*

PRUNDÚȚ s.n. (Rar) Prunduleț. — **Prund** + suf. *-uț.*

PRUNÉLĂ, *prunele,* s.f. (Anat.; înv.) Pupilă (**1**). — Din fr. **prunelle.**

PRUNÉT, *pruneturi,* s.n. Livadă, grădină de pruni; prunărie[2], pruniște, pruniș. — **Prun** + suf. *-et.*

PRUNÍȘ, *prunișuri,* s.n. Prunet. — **Prun** + suf. *-iș.*

PRUNIȘÓR, *prunișori,* s.m. Diminutiv al lui *prun;* prunuț. — **Prun** + suf. *-işor.*

PRUNÍȘTE, *pruniști,* s.f. Prunet. — **Prun** + suf. *-işte.*

PRUNÚȚ, *prunuți,* s.m. (Rar) Prunișor. — **Prun** + suf. *-uț.*

PRURIGINÓS, -OÁSĂ, *pruriginoși, -oase,* adj. (Med.) Caracterizat prin mâncărime intensă a pielii. — Din fr. **prurigineux.**

PRURÍGO s.n. Boală cronică de piele caracterizată prin apariția unor leziuni superficiale persistente în formă de băşicuțe, însoțită de mâncărime intensă. — Din fr. **prurigo.**

PRÚRIT, *prurituri,* s.n. Mâncărime intensă a pielii, care apare în diverse boli (de piele). — Din fr. **prurit,** lat. **pruritus.**

PRUSÁC, -Ă, *prusaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Prusia; prusian. **2.** Adj. Care aparține Prusiei sau prusacilor (**1**), privitor la Prusia ori la prusaci; prusian, prusăcesc, prusienesc. — Din rus. **prusak.**

PRUSĂCÉSC, -EÁSCĂ, *prusăcești,* adj. (Înv.) Prusac. — **Prusac** + suf. *-esc.*

PRUSIÁN, -Ă, *prusieni, -e,* s.m. și f., adj. Prusac. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **Prussien.**

PRUSIÁT, *prusiați,* s.m. (Chim.; rar) Cianură. [Pr.: *-si-at*] — Din fr. **prussiate.**

PRÚSIC adj. (În sintagma) *Acid prusic* = acid cianhidric. — Din fr. **prussique.**

PRUSIENÉSC, -EÁSCĂ, *prusienești,* adj. (Înv.) Prusac. [Pr.: *-si-e-*] — **Prusian** + suf. *-esc.*

PSALM, *psalmi,* s.m. **1.** Imn religios biblic; (la pl.) culegere formată din 151 de astfel de imnuri, cuprinsă în Vechiul Testament și care alcătuiește Psaltirea. **2.** Imn, cântec (de factură religioasă); poezie (lirică). — Din sl. **psalmŭ.**

PSÁLMIC, -Ă, *psalmici, -ce,* adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi; psaltic. — **Psalm** + suf. *-ic.*

PSALMÍST, *psalmiști,* s.m. **1.** Autor sau cântăreț de psalmi. **2.** (Art.) Nume dat regelui evreu David, considerat autorul psalmilor biblici. — Din fr. **psalmiste,** lat. **psalmista.**

PSALMODIÁ, *psalmodiez,* vb. I. Tranz. A cânta sau a recita (după un anumit tipic) psalmi, rugăciuni sau alte cântări religioase. F P. gener. A cânta, a citi sau a recita ceva în mod monoton. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **psalmodier.**

PSALMÓDIC, -Ă, *psalmodici, -ce,* adj. Care aparține psalmodiei, privitor la psalmodie. — Din fr. **psalmodique.**

PSALMODÍE, *psalmodii,* s.f. Melodie bisericească monotonă, tărăgănată pe care se cântă psalmii și alte cântări religioase. F P. gener. Cântare, recitare, declamare monotonă. — Din ngr. **psalmodhía,** fr. **psalmodie.**

PSALMODIÉRE, *psalmodieri,* s.f. Acțiunea de *a psalmodia* și rezultatul ei; mod specific de a psalmodia. [Pr.: *-di-e-*] — V. **psalmodia.**

PSALT, *psalți,* s.m. Cântăreț de strană în biserică; dascăl, cantor. — Din ngr. **psáltis.**

PSALTÉRION, *psalterioane,* s.n. Vechi instrument muzical cu coarde, de formă triunghiulară, folosit până în Evul Mediu. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **psaltérion.**

PSÁLTIC, -Ă, *psaltici, -ce,* adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi; psalmic. — **Psalt** + suf. *-ic.*

PSALTICHÍE s.f. **1.** Metodă de învățare a muzicii psaltice. **2.** Manual de muzică psaltică. — Din ngr. **psaltikí.**

PSALTÍRE, *psaltiri,* s.f. Carte bisericească de ritual care cuprinde cei 151 de psalmi atribuiți regelui David și care face parte din Vechiul Testament. [Var.: **saltíre** s.f.] — Din sl. **psaltyrĭ.**

PSAMÍT, *psamite,* s.n. (Geol.) **1.** Material detritic care alcătuiește unele roci sedimentare. **2.** Denumire pentru nisip sau gresie. — Din fr. **psamite.**

PSAMÓM, *psamoame,* s.n. (Med.) Tumoare cu depozite asemănătoare nisipului, localizată la nivelul sistemului nervos. — Din fr. **psammome.**

PSAMOTERAPÍE, *psamoterapii,* s.f. Tratament medical extern cu ajutorul băilor sau al săculețelor cu nisip încălzite. — Din fr. **psammothérapie.**

PSEFÍT, *psefite,* s.n. (Geol.) **1.** Material detritic alcătuit din fragmente de minereu, roci sau organisme cu dimensiuni mai mari de 2 mm. **2.** Denumire

pentru rocile sedimentare detritice grosiere. — Din fr. **pséphite,** engl. **psephite.**

PSEUDARTRÓZĂ, *pseudartroze,* s.f. Proces patologic care apare mai ales la bătrâni, din cauza neconsolidării capetelor osoase ale unei fracturi, și care are drept consecință crearea unei false articulații. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudarthrose.**

PSEUDO- Element de compunere care înseamnă „fals” și care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseud(o)-.**

PSEUDOACÍD, *pseudoacizi,* s.m. (Chim.) Acid anhidru care nu mai este electrochimic acid. [Pr.: *pse-u-do-a-*] — **Pseudo-** + **acid.**

PSEUDOALÉLĂ, *pseudoalele,* s.f. (Biol.) Genă care se comportă asemenea alelelor, dar se manifestă ca o singură unitate funcțională. [Pr.: *pse-u-do-a-*] — Din engl. **pseudoallele.**

PSEUDOANACREÓNTIC, -Ă, *pseudoanacreontici, -ce,* adj. Care este scris în genul anacreontic, cu aparență anacreontică. [Pr.: *pse-u-do-a-na-cre-*] — **Pseudo-** + **anacreontic.**

PSEUDOARTÍST, -Ă, *pseudoartiști, -ste,* s.m. și f. Fals, pretins artist. [Pr.: *pse-u-do-ar-*] — **Pseudo-** + **artist.**

PSEUDOBÁCĂ, *pseudobace,* s.f. (Bot.) Bacă falsă la cucurbitacee. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **bacă.**

PSEUDOCILÍNDRU, *pseudocilindri,* s.m. Formație cu aspect cilindric, alcătuită din aglutinări de celule, din conglomerate de cristale sau de săruri amorfe etc. prezente în urină. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo** + **cilindru.**

Q

PSEUDOCOCAINĂ s.f. (Farm.) Ester obținut alături de cocaină, din frunzele de coca, întrebuințat ca anestezic local. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo + cocaină.**

PSEUDOCÓCS, *pseudococsuri,* s.n. Produs obținut din cărbuni neaglutinați, cu proprietăți asemănătoare cocsului. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + cocs.**

PSEUDOCOLOÍD, *pseudocoloizi,* s.m. (Chim.) Sistem dispers eterogen format din particule mai mari vizibile și din particule coloide. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + coloid.**

PSEUDOCREÁȚIE, *pseudocreații,* s.f. Creație falsă, fără valoare. [Pr.: *pse-u-do-cre-a-*] — **Pseudo- + creație.**

PSEUDOCUADROFONÍE s.f. Obținere a efectului cuadrofonic prin prelucrarea, cu diferite mijloace, a unui semnal stereofonic. [Pr.: *pse-u-do-cu-a-*] — Din fr. **pseudoquadrophonie.**

PSEUDOCULTÚRĂ, *pseudoculturi*, s.f. Cultură aparentă, falsă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + cultură.**

PSEUDODEMOCRAȚÍE, *pseudodemocrații,* s.f. Democrație falsă, aparentă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + democrație.**

PSEUDODIPTÉR, *pseudodiptere,* s.n. Templu antic, în care distanța dintre colonadă și pereții cellei era egală cu distanța a două intercolonamente plus o grosime de coloană. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudodiptère.**

PSEUDOETIMOLOGÍSM s.n. Sistem ortografic intermediar între cel etimologic și cel fonetic. [Pr.: *pse-u-do-e-*] — **Pseudo- + etimologism.**

PSEUDOHERMAFRODITÍSM s.n. Anomalie în care caracterele sexuale aparente sunt opuse sexului respectiv; androginie (**2**). [Pr.: *pse-u-*] — Cf. fr. p s e u d o - h e r m a p h r o d i s m e.

PSEUDOLITERAT, -Ă, *pseudoliterați, -te,* s.m. și f. Fals, pretins literat. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + literat.**

PSEUDOLITERATÚRĂ, *pseudoliteraturi,* s.f. Literatură lipsită de valoare. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + literatură.**

PSEUDOMEMBRÁNĂ, *pseudomembrane,* s.f. Membrană formată pe amigdale, pe cerul gurii și în nas, în unele boli ca anghina difterică, laringita etc.[Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudo-membrane.**

PSEUDOMETÁFORĂ, *pseudometafore,* s.f. Falsă metaforă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + metaforă.**

PSEUDOMORFÓZĂ, *pseudomorfoze,* s.f. Transformare fizică sau chimică a unui mineral, cu păstrarea formei exterioare inițiale a cristalelor. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudomorphose.**

PSEUDONÍM, *pseudonime,* s.n. Nume creat sau adoptat sub care cineva își ascunde adevărata identitate, folosit mai ales de autorii operelor literare, artistice etc. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudonyme.**

PSEUDOPARAZÍT, *pseudoparaziți,* s.m. (Biol.) Plantă sau animal care are unele asemănări cu plantele și animalele parazite. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr., engl. **pseudoparasite.**

PSEUDOPATRIÓT, -Ă, *pseudopatrioți, -te,* s.m. și f. Fals, pretins patriot (**1**); patriotard. [Pr.: *pse-u-do-pa-tri-ot*] — **Pseudo- + patriot.**

PSEUDOPATRIÓTIC, -Ă, *pseudopatriotici, -ce,* adj. Cu pretins caracter patriotic. [Pr.: *pse-u-do-pa-tri-o-*] — **Pseudo- + patriotic.**

PSEUDOPÓD, *pseudopode,* s.n. Prelungire temporară a protoplasmei unor protozoare sau a unor celule (ca leucocitele), care servește la locomoție și la prinderea prăzii. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudopode.**

PSEUDOPREFÍX, *pseudoprefixe,* s.n. (Lingv.) Element de compunere sau cuvânt cu ajutorul căruia se formează (în compunerea savantă) termeni ştiinţifici şi tehnici; prefixoid. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + prefix.**

PSEUDOPREFIXÁ, *pseudoprefixez,* vb. I. Tranz. A forma un nou cuvânt cu ajutorul unui pseudoprefix. [Pr.: *pse-u-*] — Din **pseudoprefix.**

PSEUDOPREFIXÁRE, *pseudoprefixări*, s.f. Acţiunea de *a pseudoprefixa* şi rezultatul ei. [Pr.: *pse-u-*] — V. **pseudoprefixa.**

PSEUDOPREFIXÁT, -Ă, *pseudoprefixaţi, -te,* adj. (Despre cuvinte) Care este format cu ajutorul unui pseudoprefix. [Pr.: *pse-u-*] — V. **pseudoprefixa.**

PSEUDOPROBLÉMĂ, *pseudoprobleme,* s.f. Falsă problemă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + problemă.**

PSEUDOSCÓRPIE, *pseudoscorpii,* s.f. (La pl.) Subclasă a arahnidelor cu apendice în formă de cleşte, cu o glandă secretoare; (şi la sg.) insectă din această subclasă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + scorpie.**

PSEUDOSCORPIÓN, *pseudoscorpioni,* s.m. (Entom.) Insectă asemănătoare cu scorpionul, fără coadă şi fără venin. [Pr.: *pse-u-do-scor-pi-on*] — Din fr. **pseudo-scorpion.**

PSEUDOSTEREOFONÍE s.f. Procedeu de reproducere a sunetelor care imită efectul stereofonic şi care constă în trimiterea sunetelor din toate părţile, nefiind posibilă localizarea sursei sonore. [Pr.: *pse-u-do-ste-re-o-*] — Din fr. **pseudostéréophonie.**

PSEUDOŞTIÍNŢĂ s.f. Falsă ştiinţă, pretinsă cunoaştere a realităţii. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + ştiinţă.**

PSEUDOŞTIÍNŢIFIC, -Ă, *pseudoştiinţifici, -ce,* adj. Fals, aparent ştiinţific. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo- + ştiinţific.**

PSI, *psi,* s.m. A douăzeci şi treia literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetelor *ps.* F A patruzecea literă a alfabetului chirilic, corespunzând sunetelor *ps* şi numărului 700. — Din gr. **psi.**

PSIHAGÓG, -Ă, *psihagogi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în psihagogie. — Din fr. **psychagogue.**

PSIHAGÓGIC, -Ă, *psihagogici, -ce,* adj. Referitor la psihagogie, de psihagogie. — Din fr. **psychagogique.**

PSIHAGOGÍE s.f. Ramură a psihopedagogiei reeducării şi a psihoterapiei care se ocupă de recuperarea personalităţii deformate, potrivit exigenţelor şi normelor sociomorale. — Din fr. **psychagogie.**

PSIHANALÍST, -Ă, *psihanalişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu psihanaliza, specialist în psihanaliză; adept al concepţiei psihanalitice. — Din fr. **psychanalyste.**

PSIHANALÍTIC, -Ă, *psihanalitici, -ce,* adj. Care aparţine psihanalizei, privitor la psihanaliză; care se bazează pe psihanaliză.— Din fr. **psychanalytique.**

PSIHANALÍZĂ s.f. Orice tehnică de cercetare psihologică şi de psihoterapie prin explorarea inconştientului; *p. restr.* doctrina psihologică şi metoda terapeutică a lui S. Freud, având ca nucleu relaţiile dinamice dintre conştient şi inconştient, individ (cu impulsurile sale sexuale) şi societate (cu cenzura morală). — Din fr. **psychanalyse.**

PSIHASTÉNIC, -Ă, *psihastenici, -ce,* s.m. şi f. Persoană care suferă de psihastenie. — Din fr. **psychasthénique.**

PSIHASTENÍE, *psihastenii,* s.f. Formă de nevroză caracterizată prin obsesii şi fobii, prin stări de nehotărâre şi nesiguranţă etc. — Din fr. **psychasthénie.**

PSIHEDÉLIC, -Ă, *psihedelici, -ce,* adj. **1.** Referitor la psihedelism. **2.** Care se caracterizează prin efecte de lumină, culoare, atmosferă sonoră etc.; care evocă viziuni, halucinaţii, vise produse prin drogare. *Muzică psihedelică. Pictură psihedelică.* — Din engl. **psychedelic,** fr. **psychédélique.**

PSIHEDELÍSM s.n. Stare de visare trează, specifică, dată de unele halucinogene, constând într-o debordare delirantă de idei şi o distorsiune a faptelor şi imaginilor reale care pot merge până la halucinaţii. — Din fr. **psychédélisme.**

PSIHIÁTRIC, -Ă, *psihiatrici, -ce,* adj. Care ţine de psihiatrie, privitor la psihiatrie. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **psychiatrique.**

PSIHIATRÍE s.f. Disciplină medicală care se ocupă cu studiul bolilor psihice şi tratamentul lor. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **psychiatrie.**

PSIHIÁTRU, -Ă, *psihiatri, -e,* s.m. şi f. Medic specialist în psihiatrie. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **pshychiatre.**

PSÍHIC, -Ă, *psihici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Structură sufletească proprie unui individ. **2.** Adj. Care aparţine psihicului (**1**), privitor la psihic. — Din germ. **psychisch,** fr. **psychique.**

PSIHÍSM s.n. Totalitatea fenomenelor psihice proprii unui individ sau unei colectivităţi; viaţă psihică. — Din fr. **psychisme.**

PSIHOANALÉPTIC, -Ă, *psihoanaleptici, -ce,* adj., s.n. (Farm.) (Substanţă psihotropă) cu acţiune euforizantă. [Pr.: *-ho-a-*] — Din fr. **psychoanaleptique.**

PSIHOANALGEZÍE, *psihoanalgezii,* s.f. (Med.) Calmare a senzaţiilor dureroase prin psihoterapie. [Pr.: *-ho-a-*] — Din fr. **psychoanalgésie.**

PSIHOBIOGRÁMĂ, *psihobiograme,* s.f. Examen al dezvoltării personalităţii în relaţie cu dezvoltarea biologică; (concr.) buletin care cuprinde rezultatul unui astfel de examen. [Pr.: *-bi-o-*] — **Psiho**[logic] + **biogramă.**

PSIHOCHIRURGÍE s.f. Termen generic pentru metodele chirurgicale de tratament al bolilor psihice. — Din fr. **psychochirurgie.**

PSIHODIAGNÓSTIC, -Ă, *psihodiagnostici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Rezultat al psihodiagnozei. **2.** Adj. Cu caracter de psihodiagnoză, de psihodiagnoză. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **psychodiagnostique,** engl. **psychodiagnostic.**

PSIHODIAGNÓZĂ, *psihodiagnoze,* s.f. (Med.) Punere în evidenţă a trăsăturilor sau a tulburărilor de personalitate prin mijloace psihologice (teste, observaţie etc.). [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **psychodiagnose,** engl. **psychodiagnosis.**

PSIHODRAMÁTIC, -Ă, *psihodramatici, -ce,* adj. Cu caracter de psihodramă. — Din fr. **psychodramatique.**

PSIHODRÁMĂ, *psihodrame,* s.f. **1.** (Psih.) Metodă de investigare şi de diagnosticare, precum şi de terapeutică modernă care utilizează jocul dramatic improvizat pe o temă dată pentru dezvăluirea gândurilor şi a atitudinilor bolnavului psihic. **2.** (În sociologie) Test folosit ca mijloc de selecţie a candidaţilor la anumite posturi care necesită multă dezinvoltură în contactul cu publicul. — Din fr. **psychodrame.**

PSIHOENDOCRINOLOGÍE s.f. Ramură a endocrinologiei care studiază influenţa sistemului endocrin asupra psihicului. — Din fr. **psycho-endocrinologie.**

PSIHOFARMACOLOGÍE s.f. Studiul întrebuinţării şi al efectelor substanţelor farmaceutice asupra psihicului. — Din fr. **psychopharmacologie.**

PSIHOFÍZIC, -Ă, *psihofizici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Curent psihologic care studiază pe cale experimentală raporturile cantitative dintre intensitatea stimulilor fizici şi intensitatea stărilor psihice corespunzătoare, dând o formulare matematică concluziilor obţinute. **2.** Adj. Care aparţine psihofizicii (**1**), privitor la psihofizică. **3.** Adj. Care aparţine psihicului şi fizicului, privitor la psihic şi la fizic. — Din germ. **Psychophysik,** fr. **psychophysique.**

PSIHOFIZIOLÓGIC, -Ă, *psihofiziologici, -ce,* adj. Care aparţine psiho-fiziologiei, privitor la psihofiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **psychophysiologique.**

PSIHOFIZIOLOGÍE s.f. Parte a psihologiei care se ocupă cu studierea mecanismelor neurofiziologice ale fenomenelor psihice; psihologie fiziologică. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **psychophysiologie.**

PSIHOGÉN, -Ă, *psihogeni, -e,* adj. Care ia naştere datorită cauzelor psihice. — Din fr. **psychogène.**

PSIHOGENÉZĂ s.f. Studiul naşterii şi al dezvoltării funcţiilor psihice la om. F Procesul apariţiei unei boli din cauze psihice. — Din fr. **psychogenèse.**

PSIHOGRÁMĂ, *psihograme,* s.f. (Psih.) Caracterizare psihologică detaliată a structurii şi dezvoltării personalităţii unui individ; (concr.) buletin care cuprinde o astfel de caracterizare. — Din fr. **psychogramme.**

PSIHOIGIÉNĂ s.f. Domeniu al psihiatriei care se ocupă de măsurile de igienă impuse de diferite categorii de activitate. [Pr.: *-ho-i-gi-e-*] — **Psiho**[logie] + **igienă.**

PSIHOLÉPTIC, -Ă, *psiholeptici, -ce,* adj., s.n. (Medicament psihotrop) cu acţiune hipnotică, sedativă. — Din fr. **psycholeptique.**

PSIHOLINGVÍST, -Ă, *psiholingvişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în psiholingvistică. — Din fr. **psycholinguiste,** engl. **psycholinguist.**

PSIHOLINGVÍSTIC, -Ă, *psiholingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care studiază limbajul ca formă de manifestare a psihicului uman, legităţile producerii şi recepţionării enunţurilor. **2.** Adj. Care aparţine psiholingvisticii (**1**), privitor la psiholingvistică. — Din fr. **psycholinguistique.**

PSIHOLÓG, -Ă, *psihologi, -ge,* s.m. şi f. **1.** (Rar la f.) Observator fin, dotat cu capacitatea de a sesiza şi de a analiza viaţa sufletească a cuiva; cunoscător al sufletului omenesc. **2.** Persoană specializată în studiul psihologiei. — Din fr. **psychologue.**

PSIHOLOGÍC, -Ă, *psihologici, -ce,* adj. Care aparţine psihologiei, privitor la psihologie sau la fenomenele care fac parte din acest domeniu de cercetare; sufletesc. G Expr. *Moment psihologic* = moment potrivit pentru a influenţa pe cineva sau pentru a determina producerea unui anumit fapt. — Din fr. **psychologique.**

PSIHOLOGICÉŞTE adv. (Înv.) Din punct de vedere psihologic; sufleteşte. — **Psihologic** + suf. *-eşte.*

PSIHOLOGÍE s.f. **1.** Ştiinţă care se ocupă cu studiul psihicului (**1**), al legităţii proceselor psihice (cognitive, afective, volitionale) şi al însuşirilor psihice ale persoanei (caracter, temperament etc.). **2.** Totalitatea fenomenelor psihice care caracterizează un individ sau o colectivitate;

concepție, mentalitate. **3.** Totalitatea proceselor psihice care condiționează o activitate. — Din fr. **psychologie.**

PSIHOLOGÍSM s.n. Orientare, tendință, concepție care extinde cauzalitatea psihologică la interpretarea unor fenomene din alte domenii ale realității. — Din fr. **psychologisme.**

PSIHOLOGÍST, -Ă, *psihologiști, -ste,* adj. Care aparține psihologismului, privitor la psihologism. — Din fr. **psychologiste.**

PSIHOLOGIZÁ, *psihologizez,* vb. I. Tranz. A face să capete un (pronunțat) caracter psihologic. — Din fr. **psychologiser,** engl. **psychologize.**

PSIHOLOGIZÁNT, -Ă, *psihologizanți, -te,* adj. Care acordă o importanță exagerată factorului psihologic. — Din fr. **psychologisant.**

PSIHOMANȚÍE s.f. Ghicirea viitorului prin invocarea spiritelor celor morți. — Din fr. **psychomancie.**

PSIHOMETRÍE s.f. Măsurare a fenomenelor psihologice prin teste. — Din fr. **psychométrie.**

PSIHOMOTÓR, -OÁRE, *psihomotori, -oare,* adj. Care se referă la funcțiile motrice realizate prin activitatea nervoasă superioară; determinat de aceste funcții. G *Centru psihomotor* = regiune a scoarței cerebrale care intră în acțiune sub influența unei excitații cerebrale fizice. — Din fr. **psychomoteur.**

PSIHONEVRÓZĂ, *psihonevroze*, s.f. (Med.) Nevroză. — Din fr. **psychonévrose.**

PSIHOPÁT, -Ă, *psihopați, -te,* s.m. și f. Persoană care suferă de psihopatie. — Din fr. **psyhopathe.**

PSIHOPÁTIC, -Ă, *psihopatici, -ce,* adj. Care ține de psihopatie, privitor la psihopatie. — Din fr. **psychopathique.**

PSIHOPATÍE, *psihopatii,* s.f. Boală psihică; *spec.* stare morbidă caracterizată prin tulburări de afectivitate, de comportament sau de caracter. — Din fr. **psychopathie.**

PSIHOPATOLÓG, -Ă, *psihopatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în psihopatologie. — Din **psihopatologie** (derivat regresiv).

PSIHOPATOLÓGIC, -Ă, *psihopatologici, -ce,* adj. Care aparține psihopatologiei, privitor la psihopatologie. — Din fr. **psychopathologique.**

PSIHOPATOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu tulburările activității psihice; patologia psihicului. — Din fr. **psychopathologie.**

PSIHOPEDAGÓG, -Ă, *psihopedagogi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în psihopedagogie. — Din **psihopedagogie** (derivat regresiv).

PSIHOPEDAGOGÍE s.f. Aplicarea metodelor psihologiei experimentale în pedagogie. — Din fr. **psychopédagogie.**

PSIHOPROFESIOGRÁMĂ, *psihoprofesiograme,* s.f. Profesiogramă a reacțiilor psihice specifice unui individ. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **psychoprofessiogramme.**

PSIHOSEXOLOGÍE s.f. Psihologie a sexelor. — Din fr. **psychosexologie.**

PSIHOSOCIÁL, -Ă, *psihosociali, -e,* adj. Cu caracter de psihologie socială, de psihologie socială. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **psychosocial.**

PSIHOSOCIÓLÓG, -Ă, *psihosociologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în psihosociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **psychosociologue.**

PSIHOSOCIOLÓGIC, -Ă, *psihosocialogici, -ce,* adj. Cu caracter de psihosociologie, al psihosociologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **psychosociologique.**

PSIHOSOCIOLOGÍE s.f. Studiul psihologic al fenomenelor sociale. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **psychosociologie.**

PSIHOSOMÁTIC, -Ă, *psihosomatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină medicală care studiază originea psihică a unor boli și folosirea mijloacelor psihologice în terapia lor. **2.** Adj. De psihosomatică (**1**). — Din fr. **psychosomatique.**

PSIHOTÉHNICĂ s.f. Ramură a psihologiei care studiază problemele activității oamenilor sub aspectul practic, aplicativ în industrie, comerț, transporturi etc. — Din fr. **psychotechnique.**

PSIHOTEHNICIÁN, -Ă, *psihotehnicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în psihotehnică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **psychotechnicien.**

PSIHOTERAPEÚT, Ă, *psihoterapeuți, -te,* s.m. și f. Medic specialist în psihoterapeutică. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **psychothérapeute.**

PSIHOTERAPEÚTIC, -Ă, *psihoterapeutici, -ce,* s.f., adj. (Med.) **1.** S.f. Psihoterapie. **2.** Adj. Psihoterapic. [Pr.: *-pe-u-*] — Din fr. **psychothérapeutique.**

PSIHOTERÁPIC, -Ă, *psihoterapici, -ce,* adj. Care aparține psihoterapiei, privitor la psihoterapie. — Din fr. **psychothérapique.**

PSIHOTERAPÍE s.f. Metodă de tratare a tulburărilor psihice sau organice prin metode psihologice. — Din fr. **psychothérapie.**

PSIHOTÓNIC, -Ă, *psihotonici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care are o acțiune stimulentă asupra funcțiilor psihice. — Din fr. **psychotonique.**

PSIHOTRÓNIC, *psihotronici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină biofizică care studiază interacțiunile psihice la distanță. **2.** Adj. De psihotronică (**1**). — Din engl. **psychotronics.**

PSIHOTRÓP, -Ă, *psihotropi, -e,* adj., s.n. (Medicament) cu acțiune asupra psihicului. — Din fr. **psychotrope.**

PSIHÓZĂ, *psihoze,* s.f. Boală psihică manifestată prin tulburări ale comportamentului, gândirii sau afectivității de care bolnavul nu este conștient și care necesită izolarea acestuia. F Stare de spirit bolnăvicioasă, caracterizată printr-o surescitare obsedantă și contagioasă, creată de cauze exterioare; obsesie, idee fixă. — Din fr. **psychose.**

PSIHROFÍL, -Ă, *psihrofili, -e,* adj., s.m. și f. (Biol.) (Animal sau plantă) care trăiește la temperaturi scăzute; criofil. — Din fr. **psychrophile.**

PSIHROMÉTRU, *psihrometre,* s.n. Higrometru utilizat pentru determinarea umidității atmosferice. — Din fr. **psychromètre.**

PSILOFITÁLĂ, *psilofitale,* s.f. (La pl.) Grup de plante criptogame devoniene din încrengătura pteridofitelor; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din lat. **psilophytale.**

PSILOFÍTĂ, *psilofite,* s.f. Plantă critpogamă cu tulpinile ramificate dihotomic, care se înmulțește prin spori. — Din fr. **psilophyton.**

PSILOMELÁN s.n. Oxid natural de mangan, de culoare neagră, care se găsește în zăcămintele de mangan. — Din fr. **psilomélane.**

PSITACÍSM s.n. (Med.) Reproducere mecanică a celor auzite sau citite, fără a le înțelege. — Din fr. **psittacisme.**

PSITACÓZĂ, *psitacoze*, s.f. Boală infecțioasă provocată de un microorganism transmis mai ales de papagali; boala papagalilor. — Din fr. **psittacose.**

PSÓAS, *psoași,* s.m. (Anat.) Fiecare dintre cei doi mușchi inserați pe fața anterioară a vertebrelor lombare și la capătul femurului, care ajută la flexiunea coapsei față de trunchi. — Din fr. **psoas.**

PSOFOMÉTRU, *psofometre,* s.n. Aparat care măsoară perturbațiile introduse într-un circuit telefonic de circuitele învecinate. — Din fr. **psophomètre.**

PSORIÁZIC, -Ă, *psoriazici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la psoriazis, de psoriazis; asemănător psoriazisului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **psoriasique.**

PSORIÁZIS s.n. Boală de piele caracterizată prin descuamări abundente, localizate în diverse regiuni ale corpului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **psoriasis.**

PST interj. Cuvânt cu care se atrage atenția cuiva să tacă, să asculte etc. – Onomatopee.

PTERANODÓN, *pteranodoni,* s.m. Reptilă zburătoare fosilă din ordinul pterozaurienilor, cu aripi foarte mari. — Din fr. **ptéranodon.**

PTERIDOFÍTĂ, *pteridofite,* s.f. (La pl.) Încrengătură de plante superioare cu rădăcină, tulpină și frunze, care se înmulțesc prin spori; (și la sg.) plantă din această încrengătură; criptogamă vasculară. — Din fr. **ptéridophyte.**

PTERIDOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care studiază ferigile. — Din engl. **pteridology.**

PTERIDOSPÉRMĂ, *pteridosperme,* s.f. (La pl.) Grup de gimnosperme primitive asemănătoare cu ferigile, care se înmulțesc prin semințe; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **ptéridospermée.**

PTERIGÓTĂ, *pterigote,* s.f. (La pl.) Subclasă de insecte superioare, cuprinzând toate insectele cu aripi; (și la sg.) insectă din această subclasă. — Din fr. **ptérygote.**

PTERODACTÍL, *pterodactili,* s.m. Gen de reptile fosile zburătoare, de mărimea unei vrăbii. — Din fr. **ptérodactyle.**

PTERODÓN, *pterodoni,* s.m. (La pl.) Gen de mamifere carnivore fosile din eocen, asemănătoare cu hienele; (și la sg.) mamifer din acest gen. — Din fr. **ptérodon.**

PTEROPÓD, -Ă, *pteropozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are picioare proprii pentru înotat. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de moluște gasteropode care trăiesc în planctonul marin; (și la sg.) moluscă din acest ordin. — Din fr. **ptéropode.**

PTEROZAURIÁN, *pterozaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile fosile adaptate pentru zbor; (și la sg.) reptilă din acest ordin. [Pr.: *-za-u-ri-an*] — Din fr. **ptérosaurien.**

PTIALAGÓG, -Ă, *ptialagogi, -ge,* adj. (Med.) Care activează salivația. [Pr.: *pti-a-*] — Din fr. **ptyalagogue.**

PTIALÍNĂ s.f. Enzimă secretată de glandele salivare, care are proprietatea de a transforma amidonul din alimente în maltoză și glucoză. [Pr.: *pti-a-*] — Din fr. **ptyaline.**

PTIALÍSM s.n. Salivație exgerată care apare în unele afecțiuni. [Pr.: *pti-a-*] — Din fr. **ptyalisme.**

PTÍU interj. Cuvânt care sugerează acțiunea de a scuipa și care exprimă dispreț, dezgust sau mirare în fața unui lucru neașteptat. — Onomatopee.

PTOMAÍNĂ, *ptomaine,* s.f. Substanță toxică azotată, rezultată din putrefacția materiilor organice de origine animală. — Din fr. **ptomaïne.**

PTÓZĂ, *ptoze*, s.f. Fenomen patologic constând în deplasarea în jos a unui organ, de obicei ca urmare a slăbirii și a relaxării unor ligamente de susținere. — Din fr. **ptôse.**

PTRU interj. (Pop.) Cuvânt cu care se opresc sau se cheamă caii sau măgarii. — Onomatopee.

PU interj. (Repetat) Cuvânt care imită strigătul pupezei. [Var.: **pup** interj.] — Onomatopee.

PUB, *puburi,* s.n. Bar, tavernă. [Pr.: *pab*] — Din engl. **pub.**

PUBÉLĂ, *pubele,* s.f. Recipient portabil pentru gunoiul menajer. — Din fr. **poubelle.**

PÚBER, -Ă, *puberi, -e,* adj., s.m. și f. (Om) ajuns la vârsta pubertății. [Acc. și *pubér*] — Din lat. **puber,** fr. **pubère.**

PUBERÁL, -Ă, *puberali, -e,* adj. Care aparține pubertății, privitor la pubertate. — **Puber** + suf. *-al.*

PUBERTÁTE s.f. Perioadă a vieții omenești situată între copilărie și adolescență, caracterizată prin maturizarea glandelor sexuale, prin apariția caracterelor sexuale secundare și printr-o dezvoltare psihică intensă. — Din fr. **puberté,** lat. **pubertas, -atis.**

PUBESCÉNT, -Ă, *pubescenți, -te,* adj. **1.** (Bot.) (Despre frunze, tulpini etc.) Care este acoperit cu peri fini și mici, ca un puf. **2.** (Despre adolescenți) Care a dobândit o pilozitate ca acea a adultului. — Din fr. **pubescent.**

PUBESCÉNȚĂ, *pubescențe,* s.f. **1.** (Bot.) Stare a tulpinilor sau a frunzelor pubescente. **2.** Situația de pubescent (**2**). — Din fr. **pubescence.**

PUBIÁN, -Ă, *pubieni, -e,* adj. Care aparține pubisului, privitor la pubis. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **pubien.**

PÚBIS, *pubisuri,* s.n. Os-pereche care formează partea anterioară a oaselor iliace. [Pl. și: *pubise*] — Din fr. **pubis.**

PÚBLIC, -Ă, *publici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. sg. Colectivitate mare de oameni; mulțime, lume; *spec.* totalitatea persoanelor care asistă la un spectacol, la o conferință etc. G *Marele public* = ansamblu de persoane considerate în raport cu participarea la un eveniment cultural, social, artistic etc. G Loc. adj. și adv. *În public* = (care are loc) în fața unui anumit număr de persoane, în văzul lumii. **2.** Adj. Care aparține unei colectivități umane sau provine de la o asemenea colectivitate; care privește pe toți, la care participă toți. G *Opinie publică* = părere, judecată a colectivității; *p. ext.* public (**1**). F Care are loc în prezența unui mare număr de oameni. **3.** Adj. Al statului, de stat; care privește întregul popor; pus la dispoziția tuturor. G *Viața publică* = viața politică-administrativă a unui stat; activitatea unei persoane în legătură cu funcțiile de stat pe care le ocupă. *Grădină publică* = parc. *Drept public* = subîmpărțire mai veche a dreptului, care se ocupa de relațiile persoanelor cu statul. *Forță publică* = poliție. *Datorie publică* = datorie a statului, rezultată din împrumuturi interne și externe. *Învățământ public* sau *instrucție, școală publică* = învățământ sau școală organizate și controlate de stat. F (Despre persoane) Care ocupă o funcție în stat. — Din lat. **publicus,** fr. **public.**

PUBLICÁ, *públic,* vb. I. Tranz. A face cunoscut tuturor ceva prin tipărire, afișare etc.; a face să apară, a tipări cărți, articole, informații etc. — Din lat. **publicare.**

PUBLICÁBIL, -Ă, *publicabili, -e,* adj. Care poate fi publicat. — **Publica** + suf. *-bil.* Cf. fr. p u b l i a b l e.

PUBLICÁN, *publicani,* s.m. Persoană care strângea impozitele la romani. — Din lat. **publicanus.**

PUBLICÁRE s.f. Acțiunea de *a publica* și rezultatul ei; tipărire, apariție. F (Înv.; concr.) Publicație. — V. **publica.**

PUBLICÁȚIE, *publicații,* s.f. Faptul de a publica; (concr.) ceea ce se tipărește, se afișează; *spec.* tipăritură cu apariție periodică. — Din fr. **publication,** lat. **publicatio.**

PUBLICÍST, -Ă, *publiciști, -ste,* s.m. și f. Persoană care publică periodic lucrări cu caracter politic, social, cultural; persoană care publică articole în presă. — Din fr. **publiciste.**

PUBLICÍSTIC, -Ă, *publicistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Totalitatea publicațiilor periodice dintr-o anumită epocă, considerate ca mijloc de informare a publicului; presă. F Îndeletnicirea publicistului. **2.** Adj. Care aparține publiciștilor sau publicisticii (**1**), privitor la publiciști sau la publicistică. — **Publicist** + suf. *-ic.* Cf. germ. p u b l i z i s t i s c h.

PUBLICITÁR, -Ă, *publicitari, -e,* adj. Care aparține publicității, privitor la publicitate, care servește publicitatea; care se ocupă de publicitate. — Din fr. **publicitaire.**

PUBLICITÁTE s.f. Faptul de a face cunoscut un lucru publicului; difuzare de informații în public; caracterul a ceea ce este public. F *Agenție* (sau *birou) de publicitate* = birou unde se pot da, pentru a fi publicate în ziare sau difuzate prin radio și televiziune, anunțuri (cu caracter particular). *Mica publicitate* = rubrică a unui cotidian în care se publică anunțuri cu caracter particular. *Agent de publicitate* = persoană angajată de o firmă comercială pentru a face reclamă mărfurilor ei. G Loc. vb. *A da publicității* = a publica. — Din fr. **publicité.**

PUC, *pucuri,* s.n. Obiect în formă de disc, făcut din cauciuc tare, folosit la jocul de hochei pe gheață. — Din engl. **puck.**

PUCHI, *puchi,* s.m. (Reg.) Urdoare. G Pată mare. — Et. nec.

PUCHÍNĂ, *puchini,* s.f. (Reg.) Urdoare. — Et. nec. Cf. p u c h i.

PUCHINÓS, -OÁSĂ, *puchinoși, -oase,* adj. (Reg. și fam.; adesea substantivat) Plin de puchini; urduros, puchios; *p. ext.* murdar. — **Puchină** + suf. *-os.*

PUCHIÓS, -OÁSĂ, *puchioși, -oase,* adj. (Reg.) Puchinos. — **Puchi** + suf. *-os.*

PUCHIȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puchițel, -ele,* s.m. și f. (Pop.) Mic desen, de obicei rotund, pe un fond de altă culoare; picătea. — Cf. p u c h i, p i c ă ț e a.

PUCI, *puciuri,* s.n. Acțiune armată a unui grup politic militar care are drept scop răsturnarea puterii de stat printr-un atac neașteptat. — Din germ. **Putsch.**

PUCIÓGNĂ, *puciogne,* s.f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe, care crește prin semănături *(Bifora radians).* — Cf. p u c i o s.

PUCIÓS, -OÁSĂ, *pucioși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv. și pop.) Care miroase urât (a sulf); puturos. **2.** S.f. (Pop.) Sulf. G *Apă-de-pucioasă* = apă (minerală) sulfuroasă. — Lat. ***puteosus.**

PUCÍST, *pucișt,* s.m. Participant la un puci. — Din germ. **Putschist.**

PUD, *puduri,* s.n. Unitate (rusească) de măsură pentru greutăți egală cu 16,38 kg. — Din rus. **pud.**

PÚDEL, *pudeli,* s.m. **1.** Caniș. **2.** (În sintagma) *Pudel pointer* = rasă de câini de mărime mijlocie, cu părul lung și lățos, ușor de dresat, folosită la vânatul păsărilor acvatice. [Var.: (rar) **pudl** s.m.] — Din germ. **Pudel.**

PUDIBÓND, -Ă, *pudibonzi, -de,* adj. (Livr.) Care afișează o pudoare exagerată. [Var.: **pudibúnd** adj.] — Din fr. **pudibond,** lat. **pudibundus.**

PUDIBONDERÍE, (**2**) *pudibonderii,* s.f. **1.** (Livr.) Afectare a unei pudori exagerate. **2.** (La pl.) Atitudini extrem de pudice (**1**). [Var.: **pudibunderíe** s.f.] — Din fr. **pudibonderie.**

PUDIBÚND, -Ă adj. v. **pudibond.**

PUDIBUNDERÍE s.f. v. **pudibonderie.**

PÚDIC, -Ă, *pudici, -ce,* adj. Plin de pudoare; candid. — Din lat. **pudicus,** fr. **pudique.**

PUDICITÁTE s.f. Însușirea de a fi pudic; pudoare. — Din fr. **pudicité.**

PÚDING, *pudinguri,* s.n. **1.** Preparat alimentar de origine engleză, făcut din făină, ouă, grăsime de vacă, zahăr, măduvă, prune și aromat cu o băutură alcoolică. **2.** (Geol.) Varietate de conglomerat foarte compact, format din blocuri rotunjite și pietriș. — Din fr., engl. **pudding.**

PUDL s.m. v. **pudel.**

PUDLÁ, *pudlez,* vb. I. Tranz. (Metalurgie) A supune oțelul operației de pudlaj. — Din fr. **puddler.**

PUDLÁJ s.n. Procedeu de îndepărtare a impurităților din oțel în cursul elaborării acestuia. — Din fr. **puddlage.**

PUDLÁRE, *pudlări, s.f.* Acțiunea de *a pudla.* — V. **pudla.**

PUDLÁT, -Ă, *pudlați, -te,* adj. (Despre oțel) Care a fost spus operației de pudlaj. — V. **pudla.**

PUDOÁRE, *pudori,* s.f. Sentiment de sfială, de jenă, de decență manifestat în comportarea cuiva; pudicitate; *p. ext.* curățenie morală. F (Jur.) Castitate, virginitate. G *Atentat la pudoare* = infracțiune care constă în încercarea de a viola o femeie. — Din lat. **pudor, -oris,** fr. **pudeur.**

PUDRÁ, *pudrez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) da cu pudră (pe față), a (se) farda cu pudră; a (se) pudrui. **2.** Tranz. A acoperi cu un strat subțire de pulbere (de făină, de zahăr etc.). — Din **pudră.** Cf. fr. p o u d r e r.

PUDRÁRE, *pudrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pudra* și rezultatul ei. — V. **pudra.**

PUDRÁT, -Ă, *pudrați, -te,* adj. Dat, acoperit cu pudră; cu fața acoperită de un strat de pudră; pudruit. — V. **pudra.**

PÚDRĂ, *pudre,* s.f. Material solid prefăcut în pulbere. F Spec. Pulbere fină rezultată din mărunțirea unor corpuri solide de amidon sau orez (parfumată și uneori colorată), care se întrebuințează ca fard. F Spec. Pulbere fină dintr-o substanță medicamentoasă, folosită mai ales pentru acoperirea, protejarea sau tratarea pielii. — Din fr. **poudre.**

PUDRIÉRĂ, *pudriere,* s.f. Cutioară în care se păstrează pudra de fardat. [Pr.: *-dri-e-*] — Din fr. **poudrier.**

PUDRUÍ, *pudruiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) pudra (**1**). — **Pudră** + suf. *-ui.*

PUDRUÍT, -Ă, *pudruiți, -te,* adj. (Înv.) Pudrat. — V. **pudrui.**

PUERICULTÚRĂ s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu metodele și mijloacele de creștere și de dezvoltare armonioasă a copiilor în primii ani de viață. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puériculture.**

PUERÍL, -Ă, *puerili, -e,* adj. Caracteristic copilului sau copilăriei, de copil; copilăresc, copilăros; *p. ext.* naiv; neserios. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puéril.**

PUERILÍSM s.n. Stare patologică în care bolnavul se află la nivelul psihicului unui copil. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puérilisme.**

PUERILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi pueril; caracter pueril; atitudine, manifestare pueril. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puérilité.**

PUERPERÁL, -Ă, *puerperale,* adj. (În sintagma) *Febră puerperală* = boală infecțioasă care apare la lăuze, în urma pătrunderii în uter a unui agent patogen. [Pr.: *pu-er-*] — Din fr. **puerpérale.**

PUERPERALITÁTE s.f. (Med.) Stare a femeii de la fecundație până la sfârșitul lăuziei. [Pr.: *pu-er-*] — Din fr. **puerpéralité.**

PUF[1] interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de eliminarea bruscă și cu intermitențe a aerului (pe nări, pe gură), de lovirea în cădere a unui corp de o suprafață moale etc. — Onomatopee.

PUF[2], (**5**) *pufuri,* s.n. **1.** (De obicei cu sens colectiv) Pene mici, moi și fine, care constituie primul penaj al puilor sau care acoperă corpul unor păsări pe burtă și sub aripi, servind pentru umplerea pernelor, a plăpumilor etc. G Expr. *A crește în puf* = a crește în confort, neducând lipsă de nimic. **2.** (Cu sens colectiv) Peri fini și moi care cresc pe obraz; început de barbă sau de mustață. **3.** (Cu sens colectiv) Părul mărunt, moale și mătăsos din blana unor animale. **4.** (Cu sens colectiv) Perii mici și fini ai unor fructe, semințe etc. **5.** Obiect de toaletă care servește la pudrat, făcut din puf[2] (**1**) sau din alt material pufos. **6.** (Adjectival, în compusul) *Bumbac-puf* = bumbac brut obținut la cules. **7.** (Spec.) Minge de badminton. — Din bg., sb. **puh.**

PUF[3]**,** *pufuri,* s.n. Scaun scund, fără spătar, de formă cilindrică, capitonat sau făcut din material plastic umplut cu aer. — Din fr. **pouf.**

PÚFĂI interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită pufăitul lulelei. — Onomatopee. Cf. p u f[1].

PUFĂÍ, *púfăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A respira, a sufla greu și cu zgomot pe nări. **2.** A fuma expulzând fumul cu mici întreruperi zgomotoase (provocate de dezlipirea bruscă a buzelor). F (Despre lulea) A scoate fum. **3.** (Despre locomotive) A evacua aburul aflat sub presiune cu întreruperi ritmice, zgomotoase. — **Puf**[1] + suf. *-ăi.*

PUFĂIÁLĂ, *pufăieli,* s.f. Pufăit; (concr.) fumul scos pe gură de un fumător. [Pr.: *-fă-ia-*] — **Pufăi** + suf. *-eală.*

PUFĂÍRE s.f. Acțiunea de *a pufăi.* — V. **pufăi.**

PUFĂÍT s.n. Faptul de *a pufăi;* pufăială, pufăitură. — V. **pufăi.**

PUFĂITÚRĂ, *pufăituri,* s.f. Pufăit. [Pr.: *-fă-i-*] — **Pufăi** + suf. *-tură.*

PÚFĂR, *pufere,* s.n. Rondelă de cauciuc, material plastic etc., pe care se sprijină unele aparate pentru a preveni alunecarea lor. — Din germ. **Puffer.**

PUFĂRÍE, *pufării,* s.f. (Rar) Mulțime de puf[2] (**1**); așternut de puf[2]. — **Puf**[2] + suf. *-ărie.*

PÚFNET, *pufnete,* s.n. Pufnitură. — Din **pufni.**

PUFNÍ, *pufnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ființe) A expira pe nări cu zgomot, scurt și sacadat (din cauza oboselii, a mâniei, a nemulțumirii). G Expr. *A pufni în* (sau *de*) *râs* sau (tranz.) *a-l pufni pe cineva râsul* = a izbucni într-un râs brusc și zgomotos. **2.** (Despre mașini) A da afară cu zgomot, scurt și sacadat, aburi, gaze, fum; (despre aburi, gaze, fum) a izbucni, a ieși cu zgomot. — **Puf**[1] + suf. *-ni.*

PUFNÍRE, *pufniri,* s.f. Acțiunea de *a pufni.* — V. **pufni.**

PUFNITÚRĂ, *pufnituri,* s.f. Faptul de *a pufni*; aer expirat cu putere și zgomot pe nări; pufnet. F Zgomot specific produs de cel care pufnește. — **Pufni** + suf. *-tură.*

PUFOÁICĂ, *pufoaice,* s.f. Haină scurtă vătuită și matlasată. — Din rus. **fufaika** (apropiat de *puf*[2]).

PUFÓS, -OÁSĂ, *pufoși, -oase,* adj. Acoperit de puf[2]. F Asemănător cu puful[2]; moale, ușor. — **Puf**[2] + suf. *-os.*

PUFULÉTE, *pufuleți,* s.m. (Bot.; reg.) Gogoașă *(Globaria gigantea).* **2.** Păpălău *(Physalis alkekengi).* — **Puf**[2] + suf. *-ulete.*

PUFULÉȚ[1]**,** (**2, 3**) *pufuleți,* s.m. **1.** Pufușor[2]. **2.** (La pl.) Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele ovale și florile albastre sau albe, care se cultivă ca plantă ornamentală *(Ageratum houstonianum).* **3.** (La pl.) Produs alimentar preparat din mălai cu adaos de cașcaval, având aspectul unor tubulețe. — **Puf**[2] + suf. *-uleț.*

PUFULÉȚ[2]**,** *pufulete,* s.n. Pufușor[2]. — **Puf**[2] + suf. *-ușor.*

PUFULÍȚĂ, *pufulițe,* s.f. Gen de plante erbacee cu tulpina cilindrică acoperită cu peri lungi, cu flori roșii-purpurii, roz sau albicioase *(Epilobium);* plantă din acest gen. — **Puf**[2] + suf. *-uliță.*

PUFUȘÓR[1]**,** *pufușori,* s.m. Diminutiv al lui *puf*[2]*;* pufuleț. — **Puf**[2] + suf. *-ușor.*

PUFUȘÓR[2]**,** *pufușoare,* s.n. Diminutiv al lui **puf**[2]; pufușor. — **Puf**[2] + suf. *-ușor.*

PUGILÁT, *pugilate,* s.n. Luptă cu pumnii goi practicată ca sport în antichitatea greco-romană. F (Sport; rar) Box, pugilism; *p. ext.* bătaie, încăierare. — Din fr. **pugilat,** lat. **pugilatus.**

PUGILÍSM s.m. (Sport) Box. — Din engl. **pugilism.**

PUGILÍST, *pugiliști,* s.m. Boxer. — Din fr. **pugiliste.**

PUGILÍSTIC, -Ă, *pugilistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de pugilism, privitor la pugilism. **2.** S.f. (Sport; rar) Box. — Din fr. **pugilistique.**

PÚHAV, -Ă, *puhavi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) Cu carnea moale, flască (și umflată); umflat, buhăit. **2.** Afânat, moale; poros, spongios. — Din sb. **buhav.**

PUHĂVÍ, *puhăvesc,* vb. IV. Refl. A deveni puhav; a se buhăi. — Din **puhav.**

PUHÓI[1]**,** *puhoaie,* s.n. Cantitate mare de apă care curge cu repeziciune și forță; apă curgătoare umflată de ploi, care se revarsă cu forță; șuvoi. F Ploaie mare, torențială. F Fig. Mulțime mare de oameni sau de alte ființe care se deplasează cu repeziciune în aceeași direcție. F (Adverbial) În cantitate sau în număr foarte mare, grămadă. [Var.: (reg.) **pohói, povói** s.n.] — Din sl. **povonĭ.**

PUHOÍ[2]**,** pers. 3 *puhoiește,* vb. IV. Intranz. (Despre ape curgătoare sau de ploaie) A curge în cantitate mare, cu repeziciune și forță; a se revărsa cu putere, a inunda. F Fig. (Rar; despre oameni) A năvăli, a invada. — Din **puhoi**[1].

PUHOÍRE, *puhoiri,* s.f. Acțiunea de *a puhoi*[2]*;* revărsare, inundare. F Fig. Forfoteală, fierbere. — V. **puhoi**[2].

PUI[1]**,** (**I**) *pui,* s.m., interj. **I.** S.m. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică specia) Pasăre, de la ieșirea din ou până la maturitate. G Expr. *Pui de cuc* = bastard. *Pui de bogdaproste* = **a)** pui de găină (de obicei mai mic și mai slab) care se dă de pomană la înmormântare; **b)** copil mic, prăpădit; copil al nimănui; bastard. **2.** Spec. Pui[1] (**I 1**) de găină; carnea gătită a acestei păsări. **3.** P. gener. Orice animal de la naștere până la maturitate. G Expr. *Pui de viperă* (sau *de năpârcă)* = om rău, viclean, primejdios. **4.** Ou sau larvă de insectă. **5.** Copil. G Expr. *Pui de lele* = **a)** copil din flori, bastard; *p. ext.* derbedeu; **b)** bărbat afemeiat; **c)** femeie ușuratică, imorală. *(Nici) pui de om* = nici țipenie, nimeni. F (Fam.; adesea la voc.) Termen de dezmierdare folosit când vorbești cu sau despre un copil ori cu sau despre bărbatul iubit. F (Urmat de prep. „de", care introduce un nume de obiect, dă acestuia valoare de diminutiv) *Pui de mămăligă. Pui de pernă.* F (Urmat de prep. „de", care introduce diverse nume, conferă acestora valoare de superlativ) *Pui de somn. Pui de bătaie.* **6.** Plantă tânără, puiet; ramură tânără care crește din rădăcina sau tulpina unei plante; mlădiță, lăstar. F Spec. Vlăstar care răsare pe lângă tulpina porumbului, copileț. **7.** (Pop.; la pl.) Cusătură decorativă mărunță în formă de cruciulițe pe pieptul, pe poalele și pe mânecile cămășilor țărănești. F (Reg.; la pl.) Puncte de altă culoare pe fondul unei țesături; picățele. **8.** Ambarcațiune mică cu vâsle, folosită pentru anumite servicii la bordul vaselor mai mari. **II.** Interj. (De obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă puii[1] (**I 2**) sau alte păsări de curte. — Lat. ***pulleus** *(= pullus).*

PUI[2]**,** *pui,* s.m. Puișor[2]. — Din sb. **pulja.**

PUÍ[3]**,** pers. 3 *puiește,* vb. IV. Tranz. (Reg; despre păsări) A face pui[1]. [Var.: **puiá** vb. I] — Din **pui**[1].

PUIÁ vb. I v. **pui**[3].

PUIÁ-GÁIA s.f. art. (În sintagma) *De-a puia-gaia* = numele unui joc de copii; de-a baba-gaia. [Pr.: *pu-ia-ga-ia*] — **Pui**[1] + **gaie.**

PUIÁNDRU, *puiendri,* s.m. Augmentativ al lui *pui*[1]. [Pr.: *pu-ian-*. — Pl. și: *puiandri*] — **Pui**[1] + suf. *-andru.*

PÚICĂ, *puici,* s.f. **1.** Pui[1] de găină de sex femeiesc; găină tânără. **2.** (Pop.) Termen de dezmierdare pentru o fată sau o femeie (iubită). — **Pui**[1] + suf. *-că.*

PUICULEÁNĂ, *puiculene,* s.f. (Pop.) Puicuță. — **Puică** + suf. *-uleană.*

PUICULÍȚĂ, *puiculițe,* s.f. (Pop.) Puicuță. — **Puică** + suf. *-uliță.*

PUICÚȚĂ, *puicuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *puică;* puiculiță, puiculeană. — **Puică** + suf. *-uță.*

PUIÉRNIȚĂ, *puiernițe,* s.f. **1.** Vas mare din lemn cu un dispozitiv pentru alimentarea cu apă, folosit în crescătoriile piscicole pentru dezvoltarea puilor[1] de păstrăvi. **2.** Adăpost special amenajat destinat creșterii puilor[1] unor păsări de curte în primele luni de viață. [Pr.: *pu-ier-*] — **Pui**[1] + suf. *-erniță.*

PUIÉT, (**1, 2**) s.n., (**3**) *puieți,* s.m. (Cu sens colectiv) **1.** S.n. Mulțime de pui[1] (**I 1, 2**). F Pești mici (în prima lor perioadă de viață) servind adesea la repopularea apelor naturale. **2.** S.n. Larve (de albine). **3.** S.m. Plante lemnoase tinere care se transplantează în altă parte; *p. gener.* plante tinere. [Pr.: *pu-iet*] — **Pui**[1] + suf. *-et.*

PUIÓS, -OÁSĂ, *puioși, -oase,* adj. (Rar) Prolific. — **Pui**[1] + suf. *-os.*

PUÍRE, *puiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a pui*[3]. — V. **pui**[3].

PUIȘÓR[1]**,** (**1**) *puișori,* s.m., (**2, 3**) *puișoare,* s.n. **1.** S.m. Diminutiv al lui *pui*[1]*;* puiuleț, puiuț. **2.** S.n. (Reg.) Doniță mică. **3.** S.n. Pernă mică, care se așază sub cap (peste o pernă mare); puiuț. [Pr.: *pu-i-*] — **Pui**[1] + suf. *-ișor.*

PUIȘÓR[2]**,** *puișori,* s.m. (Reg.) Veche monedă austriacă de argint, care a circulat și în Țările Române; pui[2]. [Pr.: *pu-i-*] — **Pui**[2] + suf. *-ișor.*

PUITÓR, -OÁRE, *puitori, -oare,* s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. Lucrător tipograf care alimentează cu coli de hârtie presa de imprimat. **2.** S.n. (În sintagma) *Puitor de mine* = navă de luptă amenajată pentru transportul şi punerea minelor marine. [Pr.: *pu-i-*] — **Pune** + suf. *-tor.*

PUIULÉŢ, *puiuleți,* s.m. (Fam.) Puişor[1] (**1**). — **Pui**[1] + suf. *-uleț.*

PUIÚŢ, *puiuți,* s.m. (Fam.) Puişor[1] (**1, 3**). — Pui[1] + suf. *-uț.*

PUL, *puluri,* s.n. Fiecare dintre cele treizeci de piese rotunde, de lemn, ale jocului de table. — Din tc. **pul.**

PULBERĂRÍE, *puberării,* s.f. (Înv.) Fabrică sau depozit de muniții. — **Pulbere** + suf. *-ărie.*

PÚLBERE, *pulberi,* s.f. **1.** Material solid care se prezintă sub forma unor particule fine; praf, pudră. G Expr. *A se face (praf şi) pulbere* sau *a se alege* (din cineva sau ceva) *(praful şi) pulberea* (sau *praf şi pulbere)* = a se distruge, a se nimici, a pieri. *A ridica pe cineva din pulbere* = a înălța pe cineva într-o situație foarte bună. *A se ridica* (sau *a se scula) din pulbere* = a evolua; a parveni, plecând de jos, *A face pulberea praf* = a nu face nicio ispravă. F Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", care indică felul) Mulțime, puzderie. **2.** Spec. (Înv.) Praf de puşcă. **3.** Substanță explozivă care se prezintă în formă de firişoare sau de granule. — Lat. **pulvis, -eris.**

PULBERÓS, -OÁSĂ, *pulberoşi, -oase,* adj. (Rar) Ca praful; prăfos. — **Pulbere** + suf. *-os.*

PULÍE, *pulii,* s.f. Roată specială cu şanț pe circumferința exterioară, pe care se montează o frânghie sau o curea pentru a transmite o mişcare circulară. — Din fr. **poulie.**

PULMÓN, *pulmoni,* s.m. (Anat.) Plămân (la om). — Din lat. **pulmo, -onis.**

PULMONÁR, -Ă, *pulmonari, -e,* adj. Care aparține plămânilor, de plămâni, privitor la plămâni, localizat la plămâni. — Din fr. **pulmonaire,** lat. **pulmonarius.**

PULMONÁRIŢĂ, *pulmonarițe,* s.f. (Bot.) Cuscrişor *(Pulmonaria officinalis).* — Din lat. **Pulmonaria** [officinalis], denumirea ştiințifică a pulmonariței (după modelul unor cuvinte ca *măselariță, săpunariță* etc.).

PULÓVĂR s.n. v. **pulover.**

PULÓVER, *pulovere,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte tricotat (fără nasturi), care acoperă partea de sus a corpului şi se poartă de obicei peste cămaşă sau peste bluză. [Var.: **pulóvăr** s.n.] — Din fr., engl. **pull-over.**

PULPÁNĂ, *pulpane,* s.f. Partea (despicată la spate) de la talie în jos a unei haine bărbăteşti lungi. — **Pulpă** + suf. *-ană.*

PULPÁR, *pulpare,* s.n. **1.** Apărătoare de metal sau de piele purtată odinioară de războinici pe pulpe. **2.** Carâmb de piele care protejează piciorul călărețului. — **Pulpă** + suf. *-ar.*

PÚLPĂ, *pulpe,* s.f. **1.** Partea musculoasă posterioară a piciorului, situată între genunchi şi gleznă. G Parte a piciorului situată în porțiunea acestor mușchi. **2.** Țesut conjunctiv bogat în vase şi nervi. *Pulpă dentară.* **3.** Partea cărnoasă şi comestibilă a unor fructe. **4.** Reziduu obținut în industria zahărului, în distilerii şi la prepararea feculei, folosit ca hrană pentru vite. — Lat. **pulpa** (cu unele sensuri după fr. *pulpe).*

PULPIŞOÁRĂ, *pulpişoare,* s.f. Diminutiv al lui *pulpă* (**1**). — **Pulpă** + suf. *-işoară.*

PULPÍTĂ, *pulpite,* s.f. Inflamație a pulpei dentare, caracterizată prin dureri violente. — Din fr. **pulpite.**

PÚLPITUM s.n. Parte a teatrului roman în care actorii îşi desfăşurau jocul. — Din lat. **pulpitum.**

PULPÓS, -OÁSĂ, *pulpoşi, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu pulpe (**1**) mari, groase. **2.** Cu pulpă (**3**) bogată. — **Pulpă** + suf. *-os.*

PULS, *pulsuri,* s.n. Mişcare fiziologică ritmică de dilatare şi de contractare a pereților arterelor, determinată de creşterea volumului de sânge pompat de inimă. G Expr. *A lua* (cuiva) *pulsul* = a număra (cuiva) bătăile inimii, apăsând cu degetul pe artera de la încheietura mâinii. *A pipăi pulsul* (cuiva) = a încerca să afle intențiile, planurile sau starea de spirit a cuiva. *A prinde* (sau *a simți) pulsul* (unei situații) = a înțelege sau a intui exact o situație, o stare de lucruri. F Loc unde se simte această mişcare ritmică. — Din fr. **pouls,** lat. **pulsus.**

PULSÁ, *pulsez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre sânge) A circula prin vasele sangvine. **2.** Fig. (Despre lucruri sau despre procese în mişcare) A se manifesta într-un ritm viu; a palpita. — Din lat. **pulsare.**

PULSÁNT, -Ă, *pulsanți, -te,* adj. **1.** (În sintagma) *Vas pulsant* = organ care pompează sângele în corpul albinei. **2.** (Rar; despre curentul electric) Pulsator (**2**). — **Pulsa** + suf. *-ant.*

PULSÁR, *pulsari,* s.m. (Astron.) Sursă galactică de unde radio care emite impulsuri foarte regulate şi foarte scurte. — Din engl., fr. **pulsar.**

PULSÁRE, *pulsări,* s.f. Acțiunea de *a pulsa* şi rezultatul ei; pulsație. — V. **pulsa.**

PULSATÍL, -Ă, *pulsatili, -e,* adj. Care aparține pulsului, privitor la puls. G *Durere pulsatilă* = durere care se accentuează la intervale regulate, provocând zvâcnituri. — Din fr. **pulsatile,** lat. **pulsatilis.**

PULSATÍV, -Ă, *pulsativi, -e,* adj. (Rar) Pulsatil. — Din fr. **pulsatif.**

PULSATÓR, -OÁRE, *pulsatori, -oare,* adj. **1.** Care constă într-o succesiune de pulsații (**2**) identice. **2.** (Despre curentul electric) Care este format din alternanțe de un singur sens; pulsant (**2**). — Din fr. **pulsatoire.**

PULSÁŢIE, *pulsații,* s.f. **1.** Fiecare dintre mişcările pulsului; pulsare. **2.** (Fiz.) Numărul de perioade pe care le efectuează o mărime periodică într-un anumit număr de unități de timp. **3.** Fig. Desfăşurare a unui proces, a unui fenomen, a unei acțiuni într-un ritm viu, trepidant. — Din fr. **pulsation,** lat. **pulsatio.**

PULSIÚNE, *pulsiuni,* s.f. **1.** (Med.) Senzație de tracțiune într-o parte care apare în unele boli, perturbând echilibrul. — Din fr. **pulsion.**

PULSOMÉTRU, *pulsometre,* s.n. Pompă pentru apă în care deplasarea apei se realizează prin presiunea aburului. — Din fr. **pulsomètre.**

PULSOREACTÓR, *pulsoreactoare,* s.n. Tip de reactor pentru avioane supersonice la care propulsia se realizează datorită presiunii gazelor de ardere asupra grătarului pe clapete cu care este echipat difuzorul. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **pulsoréacteur.**

PULTACÉU, -CÉE, *pultacei, -cee,* adj. (Med.) Păstos. G *Anghină pultacee* = anghină cu amigdalele acoperite de un exudat alb. — Din fr. **pultacé.**

PULULÁŢIE, *pululații,* s.f. (Med.) **1.** Înmulțire rapidă şi abundentă. **2.** Producere rapidă de țesuturi morbide. — Din fr. **pullulation.**

PULVERÍNĂ s.f. Pulbere neagră cu granule foarte fine, folosită ca exploziv şi la fabricarea artificiilor. — Din fr. **pulvérin.**

PULVERIZÁ, *pulverizez,* vb. I. Tranz. **1.** A preface un material solid în pulbere. F Tranz. şi refl. Fig. A (se) distruge; a (se) nimici; a face să dispară sau a dispărea. **2.** A împrăştia particule fine dintr-un corp solid sau dintr-un lichid cu ajutorul unui pulverizator. — Din fr. **pulvériser,** lat. **pulverizare.**

PULVERIZÁBIL, -Ă, *pulverizabili, -e,* adj. Care poate fi pulverizat. — Din fr. **pulvérisable.**

PULVERIZÁRE, *pulverizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pulveriza* şi rezultatul ei; pulverizație. — V. **pulveriza.**

PULVERIZÁT, -Ă, *pulverizați, -te,* adj. Care este prefăcut în pulbere sau în particule lichide foarte fine. — V. **pulveriza.**

PULVERIZATÓR, *pulverizatoare,* s.n. Aparat pentru împrăştierea în particule foarte fine a lichidelor sau a pulberilor. — Din fr. **pulvérisateur.**

PULVERIZÁŢIE, *pulverizații,* s.f. (Rar) Pulverizare. — Din fr. **pulvérisation.**

PULVERULÉNT, -Ă, *pulverulenți, -te,* adj. (Despre corpuri solide) Care se prezintă sub formă de pulbere. — Din fr. **pulvérulent,** lat. **pulverulentus.**

PULVERULÉNŢĂ s.f. Calitatea sau starea unui corp pulverulent. — Din fr. **pulvérulence.**

PÚMA, *pume,* s.f. Animal carnivor din familia felinelor, cu blana de culoare galbenă-roşcată, care trăieşte în America *(Felis concolor).* [Var.: **púmă** s.f.] — Din fr. **puma.**

PÚMĂ s.f. v. **puma.**

PUMN, *pumni,* s.m. **1.** Palmă închisă, cu degetele îndoite şi strânse. G Loc. adj. *Cât pumnul* (sau *cât un pumn)* = mic sau mare (după cum obiectul comparației este mai mic sau mai mare decât pumnul). G Expr. *A râde în pumni* = a râde pe ascuns, pe înfundate şi cu satisfacție. *A plânge în pumni* = a plânge pe ascuns, de necaz sau de durere. *A arăta* (cuiva) *pumnul* = a amenința (pe cineva). *A-i pune* (sau *vârî)* (cuiva) *pumnul în gură* = a împiedica (pe cineva) să vorbească sau să acționeze. *Un pumn de…* = o cantitate mică (sau mare); un număr redus (sau ridicat); ceva mic, firav. **2.** Lovitură dată cu pumnul (**1**). **3.** Palma sau palmele făcute căuş pentru a putea reține ceva (de obicei un lichid); conținutul palmei sau al palmelor făcute căuş. **4.** Măsură de lungime (întrebuințată azi numai de pescari) egală cu două treimi de palmă. — Lat. **pugnus.**

PUMNÁL, *pumnale,* s.n. Armă albă cu lamă scurtă, cu două tăişuri şi cu vârful ascuțit; stilet, jungher. — **Pumn** + suf. *-al* (după it. *pugnale).*

PUMNÁŞ, *pumnaşi,* s.m. (Pop.) Manşetă împodobită cu cusături de la mânecile cămăşilor țărăneşti. [Pl. şi (n.): *pumnaşe*] — **Pumn** + suf. *-aş.*

PUMNICÉL, *pumnicei,* s.m. (Reg.) Pumnişor. — **Pumn** + suf. *-icel.*

PUMNÍSM s.n. (Lingv.) Ciunism. — [Aron] **Pumn**[ul] (n. pr.) + suf. *-ism.*

PUMNÍST, -Ă, *pumnişti, -ste,* adj., s.m. (Adept) al sistemului lingvistic preconizat de Aron Pumnul; ciunist. — De la **pumnism,** cu schimbarea sufixului.

PUMNIŞÓR, *pumnişori,* s.m. Diminutiv al lui *pumn;* pumnicel. — **Pumn** + suf. *-işor.*

PUMNULIZÁ, *pumnulizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A modifica după sistemul lingvistic preconizat de Aron Pumnul sau de adepții lui. — [Aron] **Pumnul** (n. pr.) + suf. *-iza.*

PUN, *puni,* s.m. (La pl.) Nume dat cartaginezilor de către romani; (și la sg.) cartaginez care are acest nume. — Din lat. **Poeni.**

PÚNCER, *punceri,* s.m. Boxer al cărui mod de a boxa se bazează mai mult pe lovituri aplicate adversarului și mai puțin (sau deloc) pe evitarea loviturilor acestuia. [Acc. și: *puncér*] — Din engl. **puncher.**

PUNCI[1]**,** *punciuri,* s.n. Băutură făcută dintr-un amestec de rom sau alte băuturi alcoolice cu zahăr, lămâie, portocale etc. și diverse mirodenii. — Din engl., fr. **punch.**

PUNCI[2]**,** *punciuri,* s.n. Aptitudinea unui boxer de a executa lovituri puternice, decisive; lovitură puternică, decisivă aplicată adversarului de un boxer. — Din engl., fr. **punch.**

PUNCT, *puncte*, s.n. **I. 1.** Semn grafic mic și rotund, asemănător cu o înțepătură de ac, folosit ca semn de punctuație, pentru a indica pauze între propoziții sau fraze independente, pentru prescurtarea unui cuvânt sau care se pune deasupra literelor „i”, „j” etc. G *Două puncte* = semn de punctuație constând din două puncte (**I 1**) așezate unul deasupra altuia, folosit pentru a arăta că urmează o vorbire directă, o enumerare, o explicare sau o concluzie. *Punct și virgulă* = semn de punctuație constând dintr-un punct (**I 1**) așezat deasupra unei virgule, folosit pentru a despărți părțile componente ale unei perioade. *Puncte de suspensie* sau *puncte-puncte* = semn de punctuație constând din trei (sau mai multe) puncte (**I 1**) așezate în linie orizontală, folosit pentru a arăta o întrerupere în șirul gândirii, al acțiunii sau o omisiune dintr-un text reprodus. G Expr. *A pune punctul pe i* = a preciza ce este esențial într-o chestiune, a trage concluzia. F Fig. (Cu valoare de interjecție) Gata! destul! **2.** Semn convențional în formă de punct (**I 1**), care indică pe o hartă așezările omenești, care marchează zarurile, piesele de domino etc. sau care este pus la dreapta unei note muzicale spre a-i prelungi durata cu încă o jumătate din valoarea ei. **3.** Punct (**I 1**) folosit în matematică, indicând efectuarea unei înmulțiri. **4.** Fel de a coase, de a broda, de a croșeta; model de cusătură, de broderie etc. **5.** (În sintagma) *Punct tipografic* = unitate de măsură pentru lungime, folosită în tipografie, egală cu 0,376 mm. **6.** Ceea ce se vede foarte mic din cauza depărtării. F Pată mică, rotundă, detașată pe un fond de altă culoare. **7.** (În sintagma) *Punct de ochire* = locul din țintă în care trăgătorul potrivește precis linia de ochire. **II. 1.** Figură geometrică plană fără nicio dimensiune (reprezentată prin partea comună a două linii care se întâlnesc). F Loc determinat pe o lungime, pe o suprafață, în spațiu. G *Punct medical* (sau *sanitar)* = serviciu medical organizat în fabrici, uzine, șantiere etc. **2.** Valoare a unei mărimi, mai ales temperatura la care se produce un anumit fenomen. *Punct de topire.* **III. 1.** Parte determinată în cadrul unei acțiuni, al unei discuții, al unei probleme etc. G Expr. *Punct de onoare* = lucru, chestiune care angajează prestigiul, autoritatea, onoarea cuiva. *Punct de plecare* (sau *de pornire)* = **a)** locul de unde pleacă cineva; **b)** începutul unei lucrări, al unei acțiuni. *A fi pe punctul de a…* = a fi gata de a…, a fi pregătit să… *Punct de vedere* = aspectul sub care cineva privește o problemă sau atitudinea pe care o are față de ea; mod de a gândi. *Din punct de vedere* = în privința…, sub raportul… *Din punct în punct* sau *punct cu punct* = amănunțit, detaliat, pe larg. *A pune* (ceva) *la punct* = **a)** a regla (un aparat sau un sistem tehnic) pentru a-l face să funcționeze în condițiile dorite; **b)** a aranja, a potrivi lucrurile așa cum trebuie, fără a neglija niciun amănunt; a restabili adevărul. *A fi pus la punct* = a fi aranjat, bine îmbrăcat. *A pune pe cineva la punct* = a arăta cuiva ce se cuvine și ce nu, a da cuiva o lecție de bună-cuviință. **2.** Moment, stadiu, fază, etapă de dezvoltare. G *Punct mort* = situație fără ieșire. G Loc. adv. *Până la un* (sau *la acest) punct* = până la o anumită limită sau etapă; într-o anumită măsură. G Expr. *Până la ce punct* = în ce măsură, până unde… F (Adverbial) Exact, precis, fix. **IV.** Unitate de măsură care indică punctajul obținut de un sportiv sau de o echipă într-o competiție; golurile marcate. F Unitate de măsură pentru indicarea situației participanților la unele jocuri (zaruri, cărți, biliard etc.). F Unitate de măsură pentru sporirea sau reducerea cursului valorilor mobiliare negociate prin bursă. F Fiecare dintre diviziunile unei cartele pentru raționalizarea anumitor produse industriale; tichet detașat dintr-o astfel de cartelă. G Loc. adj. și adv. *Pe puncte* = **a)** pe baza dreptului conferit de cartelă; raționalizat; **b)** *fig.* fără a avea pregătirea corespunzătoare funcției pe care o ocupă. — Din lat. **punctum** (cu unele sensuri după fr. *point).*

PUNCTÁ, *punctez,* vb. I. Tranz. **1.** A face sau a forma puncte care ies în evidență pe un fond mai larg, de obicei de altă culoare; a face să apară ceva ca niște puncte pe o suprafață. F Fig. A scoate în evidență, a sublinia, a marca. **2.** (Sport) A însemna punctele fiecărei partide sau etape câștigate. F A obține puncte printr-un joc sportiv. **3.** A asambla provizoriu două piese care urmează să fie sudate prin câteva puncte de sudură executate de-a lungul liniei de sudură. — Din **punct** (după fr. *pointer*).

PUNCTÁJ, *punctaje,* s.n. **1.** Notație în puncte a rezultatelor obținute la o întrecere (sportivă etc.); totalitatea punctelor obținute de cineva într-o întrecere (sportivă). **2.** Însemnare, notă care conține punctele mai importante ale unei relatări, ale unui plan de activitate etc. — **Punct** + suf. *-aj* (după fr. *pointage*).

PUNCTÁR, *punctare,* s.n. (Tehn.) Punctator. — **Puncta** + suf. *-ar.*

PUNCTÁRE, *punctări,* s.f. Acțiunea de *a puncta* și rezultatul ei. F Indicarea cu punctatorul, pe suprafața unei piese, a unor repere care urmează să fie perforate. — V. **puncta.**

PUNCTÁT, -Ă, *punctați, -te,* adj. **1.** Însemnat, marcat, presărat cu puncte. **2.** Alcătuit din puncte. — V. **puncta.**

PUNCTATÓR, *punctatoare,* s.n. Unealtă de oțel cu vârf conic ascuțit, cu ajutorul căreia se trasează (prin lovirea cu ciocanul) pe diverse piese metalice reperele unei perforații ulterioare. — **Puncta** + suf. *-tor.*

PUNCTAVERÁJ, *punctaveraje,* s.n. Raportul dintre punctele marcate și cele primite, care departajează doi sportivi sau două echipe aflate la egaliate de puncte. — Din **punct** (după *golaveraj*).

PUNCTBÁL, *punctbale,* s.n. Minge în formă de pară, suspendată de o frânghie, care servește pentru antrenament la box. [Pl. și: *punctabaluri*] — După engl. **punching ball,** fr. **punching-ball.**

PUNCTIFÓRM, -Ă, *punctiformi, -e,* adj. **1.** Care are forma sau dimensiunile unui punct (**I 1**). **2.** Care acționează intermitent. **3.** (Fiz.; despre corpuri cu sarcină electrică, magnetică etc.) De dimensiuni neglijabile. — Din fr. **punctiforme.**

PUNCTIȘÓR, *punctișoare,* s.n. Diminutiv al lui *punct;* punctuleț. — **Punct** + suf. *-ișor.*

PUNCTUÁL, -Ă, *punctuali, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care este exact, care respectă întocmai termenul sau momentul fixat. F (Adverbial) La timp, cu punctualitate. **2.** (Despre verbe) Care arată că acțiunea se petrece într-un singur moment. **3.** Care abordează doar o anumită problemă strict precizată. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **ponctuel** (după *punct*).

PUNCTUALITÁTE s.f. Însușirea de a fi punctual. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **ponctualité** (după *punctual*).

PUNCTUÁȚIE, *punctuații,* s.f. Sistem de semne grafice convenționale (punct, semnul întrebării, semnul mirării, virgulă, punct și virgulă, două puncte, ghilimele, linie de dialog și de pauză, paranteze, puncte de suspensie) care au rolul de a marca propozițiile, frazele, pauzele, intonația, întreruperea șirului vorbirii etc.; mod de a folosi aceste semne; ramură a gramaticii care indică folosirea corectă a acestor semne. [Pr.: *-tu-a-*. — Var.: (înv.) **punctuațiúne** s.f.] — Din fr. **punctuation** (după *punct*).

PUNCTUAȚIÚNE s.f. v. **punctuație.**

PUNCTULEȚ, *punctulețe,* s.n. Punctișor. — **Punct** + suf. *-uleț.*

PÚNCȚIE, *puncții,* s.f. Intervenție chirurgicală care constă în înțeparea (cu un ac sau cu un trocar a) țesuturilor care învelesc o cavitate naturală sau accidentală, pentru a extrage în întregime sau parțial lichidul pe care aceasta îl conține, pentru a extrage un fragment de țesut, a introduce un medicament etc. — Din fr. **ponction,** lat. **punctio.**

PUNCȚIONÁ, *punctionez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face o puncție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **ponctionner** (după *punct).*

PUNCȚIONÁRE, *punctionări,* s.f. Acțiunea de *a puncționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **puncționa.**

PÚNE, *pun,* vb. III. **1.** Tranz. A așeza, a instala, a plasa într-un loc. G Expr. *A pune foc* = **a)** a incendia; **b)** *fig.* a înrăutăți situația. *A pune* (ceva) *la foc* = a expune (ceva) acțiunii focului (pentru a fierbe, a găti etc.). *A pune* (cuiva ceva) *la picioare* (sau *la picioarele* cuiva) = a oferi (cuiva ceva util, valoros). *A pune* (cuiva ceva) *înainte* = a da (cuiva ceva) de mâncare. *A pune* (ceva) *la cântar* (sau *în cumpănă, în balanță)* = a cumpăni, a chibzui (importanța, valoarea etc.) pentru a putea lua o hotărâre întemeiată. *A pune gura* (pe ceva) = a gusta sau a mânca (ceva). *A pune ochii* (pe cineva sau ceva) = a se opri cu interes (asupra cuiva sau a ceva), a remarca, a dori să obțină; a supraveghea. *A pune piciorul* (undeva) = a sosi (undeva). *A pune ochii* (sau *privirea, nasul, capul*) *în pământ* = a avea o atitudine modestă, plecând privirea; a se ruși na, a se sfii. (Fam.) *A pune osul* = a munci din greu. *A pune umărul* = a-și aduce contribuția la o acțiune; a contribui. *A(-și) pune* (ceva) *în* (sau *de) gând* (sau *în cap, în minte)* = a avea intenția de a…, a plănui, a decide. *A pune o vorbă (bună)* sau *un cuvânt (bun)* (pentru cineva) = a interveni în favoarea cuiva. *A pune coarne* = **a)** a face o relatare cu adaosuri exgerate, neverosimile, inventate; **b)** a-și înșela soțul. *A pune* (o chestiune, un subiect etc.) *pe tapet* = a aduce (o chestiune etc.) în discuție. *Unde (mai) pui că…* = fără a mai socoti că…; presupunând, considerând că… *A pune paie pe* (sau *peste*) *foc* = a contribui la înrăutățirea unei situații grave, dificile. *A pune* (pe cineva) *jos* = a trânti (pe cineva) la pământ. *A pune* (pe cineva) *sub sabie* sau *a pune* (cuiva) *capul sub picior* = a ucide. *A pune* (pe cineva) *la zid* = **a)** a împușca; **b)** a condamna, a demasca, a dezaproba. (Fam.) *A pune bine* (pe cineva) = a face cuiva rău, uneltind împotriva lui. *A(-și) pune capul* (sau *gâtul) (la mijloc) pentru* cineva (sau ceva) = a-și primejdui viața; a fi sigur, a garanta

pentru cineva sau de ceva. *A pune* (ceva) *pe hârtie* = a însemna, a nota. *A pune (o melodie) pe note* = a transpune o melodie pe note muzicale. (Refl.) *A se pune bine cu* (sau *pe lângă*) *cineva* = a intra în voie cuiva, a se face plăcut cuiva (prin adulare, linguşeli spre a obţine avantaje. F Tranz. A întinde, a expune. G Expr. *A pune* (cuiva ceva) *în vedere* = a atrage (cuiva) atenţia, a aduce la cunoştinţă. F Refl. A se depune, a se aşterne; *fig.* a începe, a se ivi. *S-a pus zăpada. S-a pus o iarnă grea.* **2.** Tranz. A aduce pe cineva într-o situaţie nouă neaşteptată, a face pe cineva să ajungă într-o anumită stare. *L-a pus în inferioritate.* F A aşeza, a numi pe cineva într-un rang, într-o demnitate, într-o slujbă; a determina, a fixa locul, ierarhia cuiva între mai mulţi. G Expr. *A pune* (pe cineva) *în pâine* = a angaja (pe cineva) într-o slujbă spre a-şi câştiga existenţa. *A pune* (pe cineva) *în disponibiliate* (sau, fam., *pe liber*) = a concedia, a elibera (pe cineva) din-tr-o slujbă. **3.** Tranz. şi refl. A (se) aşeza într-un anumit fel, într-o anumită poziţie. G Expr. (Tranz.) *A pune (fire, fibre) în două* (sau *în trei, în patru* etc.) = a forma un mânunchi din două (sau trei etc.) fire. F Tranz. A atârna, a agăţa. **4.** Tranz. A face să stea într-un anumit loc, a aşeza la locul dinainte stabilit sau cel mai potrivit, a depune la locul lui, a plasa; *p. ext.* a aşeza într-un anumit loc faţă de alte obiecte de acelaşi fel, a aranja, a situa. G Expr. *A pune caii* = a înhăma. *A pune în scenă* = a regiza, a monta o piesă de teatru. F A planta, a sădi, a semăna. **5.** Tranz. şi refl. A(-şi) aşeza pe corp obiectele de îmbrăcăminte necesare; a (se) îmbrăca sau a (se) încălţa. **6.** Tranz. A depune valori băneşti (în păstrare, spre fructificare etc.); a investi valori băneşti. G Expr. *A pune deoparte* = **a)** a economisi; a strânge; **b)** a rezerva pentru cineva. *A pune preţ* = a oferi un preţ mare; *p. ext.* a considera valoros, merituos. **7.** Tranz. A fixa, a stabili; orândui, a institui. *A pune impozite. A pune un diagnostic.* **8.** Refl. (Pop.) A se împotrivi, a sta împotrivă. *Te pui pentru un fleac!* G Expr. *A se pune în calea cuiva* = a împiedica pe cineva să acţioneze. **9.** Refl. recipr. A se lua la întrecere, a se măsura sau a se compara cu cineva. G Expr. (Tranz.). *A pune (de) faţă* sau *faţă în faţă* = a compara; a confrunta. **10.** Refl. A tăbărî asupra cuiva, a se repezi la cineva. **11.** Tranz. A face, a determina pe cineva să execute un lucru; a îndemna; a sili, a obliga. F A îmboldi; a asmuţi. **12.** Refl. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „pe") A începe o acţiune, a se apuca (cu stăruinţă) de ceva. G Expr. *A se pune cu gura pe cineva* = a cicăli pe cineva sau a insista pe lângă cineva. (Reg.) *A se pune* (*cu rugăminţi, cu vorbe dulci* etc.) *pe lângă cineva* = a ruga insistent pe cineva. *A se pune pe gânduri* = a deveni gânditor, îngrijorat. *E pus pe…* = e gata să… (Tranz.) *A-şi pune puterea* sau *(toate) puterile* = a-şi da toată silinţa, a se strădui. **13.** Tranz. (În loc. şi expr.) *A pune* (pe cineva sau ceva) *la probă* (sau la *încercare)* = a încerca pe cineva sau ceva (spre a-i cunoaşte valoarea, însuşirile). *A pune* (pe cineva) *la cazne* = a căzni, a chinui. *A pune o întrebare* (sau *întrebări)* = a întreba, a chestiona. *A pune stavilă* = a stăvili. *A pune în primejdie* = a primejdui. *A-şi pune nădejdea* (sau *speranţa, credinţa) în cineva* sau *ceva* = a nădăjdui, a se încrede în ajutorul cuiva sau a ceva. *A pune temei* = a se bizui, a se întemeia. *A pune vina* (pe cineva sau ceva) = a învinui (pe nedrept). *A pune în* (sau *pe) seama* (sau *la activul) cuiva* (sau *a ceva*) = a atribui (pe nedrept). *A pune grabă* = a se grăbi. *A pune nume* (sau poreclă) = a numi, a porecli. *A pune în valoare* = a valorifica. *A pune în evidenţă* = a evidenţia, a sublinia, a releva. *A pune la îndoială* = a se îndoi. *A pune la socoteală* = a socoti, a îngloba. *A pune în loc* = a înlocui. *A pune iscălitura* = a iscăli. *A pune rămăşag* (sau *pariu*) = a paria. *A pune aprobarea* = a aproba. [Prez. ind. şi: (reg.) *pui*] — Lat. **ponere.**

PÚNERE s.f. Acţiunea de *a (se) pune* şi rezultatul ei. — V. **pune.**

PUNGÁŞ, *pungaşi,* s.m. Hoţ de buzunare; p. gener. hoţ. F Om şmecher, viclean, escroc. — **Pungă** + suf. *-aş.*

PÚNGĂ, *pungi,* s.f. **1.** Săculeţ (cu băieri) de piele, mai rar de pânză, de material plastic etc., cu una sau cu mai multe despărţituri, în care se ţin banii şi alte obiecte mici. G Expr. *A-i sufla vântul în pungă* sau *a da de fundul pungii* = a nu (mai) avea bani. *A-şi dezlega* (sau *a-şi desface) punga* = a fi darnic. *A fi gros la pungă* = a fi foarte bogat. *A(-şi) strânge* (sau *a avea, a face) buzele* (sau *gura) pungă* = **a)** a avea sau a produce o senzaţie de contractare a buzelor din cauza unui aliment astringent, acru etc.; **b)** a ţine buzele strânse (în semn de nemulţumire, de amărăciune etc.). F Conţinutul unei pungi (**1**); *p. ext.* bani, avere. F Săculeţ cuprinzând 500 de galbeni, de taleri sau de lei vechi, cu care se făceau plăţile în trecut; *p. ext.* suma de 500 de galbeni, de taleri sau de lei vechi. **2.** Săculeţ făcut din hârtie, din material plastic sau din alt material, servind ca ambalaj pentru diferite obiecte, mai ales alimente. F Conţinutul unui astfel de săculeţ. **3.** Umflătură a pielii de forma unui săculeţ (situată mai ales sub pleoapa inferioară). G *Pungă de apă* = denumire populară pentru ascită; pleurezie. **4.** Săculeţ triunghiular situat la piciorul albinei, în care aceasta strânge şi transportă polenul. **5.** Cavitate naturală în scoarţa Pământului, de forma unei pungi (**1**). **6.** (Bot.; în compusul) *Punga-babei* = plantă erbacee cu flori galbene-aurii *(Pulicaria dysenterica).* — Et. nec.

PUNGĂLEÁLĂ, *pungăleli,* s.f. (Pop. şi fam.) Pungălitură. — **Pungăli** + suf. *-eală.*

PUNGĂLÍ, *pungălesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.) A coase de mântuială, prost, cu împunsături neregulate. — Din **pungă.**

PUNGĂLÍT, -Ă, *pungăliţi, -te,* adj. (Pop.) Prost cusut. — V. **pungăli.**

PUNGĂLITÚRĂ, *pungălituri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a pungăli;* (concr.) cusătură neîngrijită, neglijentă; pungăleală. — **Pungăli** + suf. *-tură.*

PUNGĂŞEÁLĂ, *pungăşeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a pungăşi.* — **Pungăşi** + suf. *-eală.*

PUNGĂŞÉSC, -EÁSCĂ, *pungăşeşti,* adj. (Fam.) De pungaş; fraudulos, hoţesc. — **Pungaş** + suf. *-esc.*

PUNGĂŞÉŞTE adv. (Fam.) Ca pungaşii. — **Pungaş** + suf. *-eşte.*

PUNGĂŞÍ, *pungăşesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A fura, a înşela, a escroca. — Din **pungaş.**

PUNGĂŞÍE, *pungăşii,* s.f. (Fam.) Faptă de pungaş; furt, hoţie; escrocherie, înşelătorie. — **Pungaş** + suf. *-ie.*

PUNGĂŞOÁICĂ, *pungăşoaice,* s.f. (Fam.) Hoaţă de buzunare; *p. gener.* hoaţă. F Femeie şmecheră, vicleană, escroacă. — **Pungaş** + suf. *-oaică.*

PUNGÍ, *pungesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (În expr.) *A-şi pungi gura* (sau *buzele)* = a-şi strânge şi a-şi ţuguia buzele. **2.** (Înv.) A obţine de la cineva bani prin mijloace incorecte. — Din **pungă.**

PUNGÍT, -Ă, *pungiţi, -te,* adj. (Despre gură, buze) Strâns, ţuguiat (ca o pungă). — V. **pungi.**

PUNGÓCI, *pungoace,* s.n. (Pop.) Pungoi. — **Pungă** + suf. *-oci.*

PUNGÓI, *pungoaie,* s.n. Augmentativ al lui *pungă;* pungoci. — **Pungă** + suf. *-oi.*

PUNGULÍŢĂ, *pungulişte,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pungă;* punguţă. **2.** Plantă erbacee de culoare verde-deschis, cu miros neplăcut, cu flori mici, albe, dispuse în inflorescenţă *(Thlaspi arvense).* — **Pungă** + suf. *-uliţă.*

PUNGÚŢĂ, *punguţe,* s.f. Pungiliţă. — **Pungă** + suf. *-uţă.*

PUNÍBIL, -Ă, *punibili, -e,* adj. (Jur.) Pasibil de pedeapsă. — Din it. **punibile.**

PÚNIC, -Ă, *punici, -ce,* adj. Care aparţine Cartaginei sau locuitorilor ei, privitor la Cartagina sau la locuitorii ei; cartaginez. G *Războiul punic* = nume dat fiecăruia dintre cele trei războaie purtate de Roma antică împotriva Cartaginei. — Din lat. **punicus,** fr. **punique.**

PUNITÍV, -Ă, *punitivi, -e,* adj. (Livr.) Care pedepseşte; destinat să pedepsească. — Din fr. **punitif.**

PUNK adj. invar. (În sintagmele) *Mişcare punk* = mişcare muzicală şi culturală marginală, cristalizată în anii 1976–1977 în Anglia, dar cu durată mai mare în SUA, caracterizată printr-un spirit iconoclast şi rebel. *Modă punk* = modă tinerească stridentă, extravagantă. [Pr.: *pank*] — Din engl. **punk.**

PUNKÍST, -Ă, *pankişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al mişcării punk. [Pr.: *pankist*] — **Punk** + suf. *-ist.*

PUNT s.m. v. **pfund.**

PUNTÁT, -Ă, *puntaţi, -te,* adj. (Despre nave sau ambarcaţiuni) Cu punte. — Din **punte.**

PÚNTE, *punţi,* s.f. **1.** Pod îngust (format adesea dintr-o scândură sau dintr-o bârnă) aşezat peste un şanţ, peste o râpă sau peste o apă, care poate fi trecut numai cu piciorul. G Expr. *Punte de scăpare* = mijloc de a trece peste o dificultate, de a ieşi dintr-un impas. *A se face* (sau *a se pune) luntre şi punte* v. *luntre.* F Scândură groasă sau panou îngust aşezat pe o schelă, pe care circulă muncitorii când lucrează la înălţime. G *Punte de comunicaţie* = placă metalică rabatabilă folosită ca legătură între două vagoane de cale ferată. F Pod suspendat sau mobil care leagă vasele de chei. F Pod suspendat sau mobil la o cetate sau la un castel medieval. **2.** Planşeu metalic sau de lemn, orizontal, care închide corpul unei nave la partea superioară sau care compartimentează nava pe nivele. **3.** Dispozitiv de măsură a unor mărimi electrice format din patru elemente, o sursă de energie şi un instrument de măsură. **4.** Pluta în care se introduce fitilul candelei. **6.** (Chim.; sintagma) *Punte de hidrogen* = legătură de hidrogen. — Lat. **pons, -ntis.**

PUNTICÍCĂ, *punticele*, s.f. (Rar) Puntişoară. — **Punte** + suf. *-icică.*

PUNTIŞOÁRĂ, *puntişoare,* s.f. Diminutiv al lui *punte;* punticică, puntiţă. — **Punte** + suf. *-işoară.*

PUNTÍŢĂ, *puntiţe,* s.f. **1.** Puntişoară. **2.** Interval aflat între găurile ţevilor la o placă tubulară a unei căldări de aburi. — **Punte** + suf. *-iţă.*

PUP[1], *pupi,* s.m. (Fam. şi în limbajul copiilor) Sărut. — Din **pupa** (derivat regresiv).

PUP[2] interj. v. **pu.**

PUPÁ, *pup,* vb. I. (Fam.) **1.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) săruta. G Expr. (Tranz.) *A pupa în bot* (pe cineva) = a linguşi, a adula (pe cineva). (Refl.

recipr.) *A se pupa (în bot)* cu cineva = a se înțelege bine cu cineva, a se afla în relații de intimitate cu cineva. **2.** Tranz. (Mai ales în construcții negative) A ajunge să obțină ceva râvnit; a dobândi. *Nu mai pupi tu plimbare.* — Lat. *__puppare.__

PUPÁT, *pupaturi,* s.n. (Fam.) Faptul de *a (se) pupa;* sărutat, sărut, pupătură. — V. **pupa.**

PÚPĂ[1], *pupe,* s.f. Partea de dinapoi a corpului unei nave. — Din fr. **poupe.**

PÚPĂ[2], *pupe,* s.f. Formă de dezvoltare în metamorfoza unor insecte, între starea de larvă și cea de dezvoltare completă; nimfă. — Din lat. **pupa.**

PUPĂGIOÁRĂ, *pupăgioare,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *pupăză.* — **Pupăză** + suf. *-ioară.*

PUPĂÍ, *pupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre pupeze) A scoate strigăte caracteristice speciei. F Fig. (Despre oameni) A flecări, a cleveti. — [Pu-pu-] **pup** + suf. *-ăi.*

PUPĂTÚRĂ, *pupături,* s.f. (Fam.) Sărutare, pupat. — **Pupa** + suf. *-ătură.*

PÚPĂZĂ, *pupeze*, s.f. **1.** Pasăre insectivoră migratoare, cu penaj pestriț, cu ciocul lung și curbat și cu o creastă de pene mari, portocalii, în vârful capului *(Upupa epops).* G Expr. *A-i merge* (cuiva) *gura ca pupăza* = a vorbi mult, a fi flecar. *A-i cânta* (cuiva) *pupăza* = a-i merge rău, a nu avea noroc. **2.** Fig. (Fam.) Persoană flecară. F Femeie îmbrăcată sau fardată strident; *p. ext.* femeie de moravuri ușoare. **3.** (Reg.) Colac (în formă de pasăre sau de cuib de pasăre). G Expr. *Colac peste pupăză* sau *pupăză peste colac,* se spune când peste un necaz deja existent vine altul (și mai mare). — Cf. alb. p u p ë z ë.

PUPEZÉA, -ÍCĂ, *pupezele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pupăză.* **2.** (Mai ales la pl.) Plantă erbacee perenă din familia leguminoaselor, cu flori la început purpurii și apoi albastre, așezate în raceme *(Lathyrus vernus).* — Din **pupăză.**

PUPEZOÍ, *pupezoi*, s.m. Bărbătușul pupezei. — **Pupăză** + suf. *-oi.*

PUPÍC, *pupici,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *pup.* — **Pup** + suf. *-ic.*

PUPÍL, -Ă, *pupili, -e,* s.m. și f. Persoană minoră aflată sub tutela sau în grija cuiva (altul decât părinții). — Din fr. **pupille,** lat. **pupillus.**

PUPILÁR[1], -Ă, *pupilari, -e,* adj. Care aparține pupilei, care se referă la pupilă, de pupilă. — Din fr. **pupillaire.**

PUPILÁR[2], -Ă, *pupilari, -e,* adj. (Livr.) Care aparține pupilului, privitor la pupil. — Din fr. **pupillaire,** lat. **pupillaris.**

PUPÍLĂ, *pupile,* s.f. **1.** Orificiu central, rotund, al irisului, prin care razele luminoase sunt dirijate spre retină; lumina ochiului. **2.** (Fiz., în sintagmele) *Pupilă de intrare* = deschidere reală sau o imagine a sa care limitează cantitatea de lumină care pătrunde într-un instrument optic. *Pupilă de ieșire* = deschidere reală sau o imagine a sa care limitează conul de raze de lumină emergente dintr-un sistem optic. — Din fr. **pupille,** lat. **pupilla.**

PUPILOMETRÍE s.f. (Med.) Măsurare a diametrului pupilei. — Din fr. **pupillométrie.**

PUPILOMÉTRU, *pupilometre*, s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea diametrului pupilei[1]. — Din fr. **pupillomètre.**

PUPILOSCOPÍE, *pupiloscopii,* s.f. (Med.) Măsurare a refracției ochiului prin interpretarea optică a unei umbre care apare în câmpul pupilei. — Din fr. **pupilloscopie.**

PUPINIZÁRE, *pupinizări,* s.f. Operație de mărire a inductivității unui circuit de telecomunicații, prin montarea în serie a unor bobine. — După fr. **pupinisation.**

PUPÍTRU, *pupitre,* s.n. Obiect de mobilă având suprafața în plan înclinat și pe care se pune (la înălțimea vederii) o carte, o partitură etc.; *spec.* bancă de școală cu fața înclinată; *p. restr.* partea de deasupra a unei astfel de bănci. G Loc. adv. *La pupitru* = la conducerea unei orchestre ca dirijor. F (Tehn.) *Pupitru de comandă* = instalație (în formă de masă înclinată) cu ajutorul căreia se execută comanda, măsurarea și controlul operațiilor unui proces tehnologic sau de altă natură. — Din fr. **pupitre.**

PU-PÚP interj. v. **pu-pu-pup.**

PU-PU-PÚP interj. Cuvânt care imită strigătul pupezei. [Var.: **pu-púp** interj.] — Onomatopee.

PUR[1], *puri,* s.m. Plantă erbacee cu frunze lungi și înguste, cu flori purpurii, dispuse în umbele *(Allium rotundum).* — Cf. lat. p o r r u m.

PUR[2], -Ă, *puri, pure,* adj. **1.** Care nu conține elemente străine; curat, neamestecat. **2.** Nealterat, neviciat, nestricat. F Fără pete; imaculat; limpede. F Fig. Nepătat din punct de vedere moral; curat, neprihănit. **3.** Veritabil, autentic, adevărat. *E adevărul pur.* G Loc. adv. *Pur și simplu* = nimic altceva decât…; numai și numai; nici mai mult, nici mai puțin decât… **4.** (Despre voce, sunete etc.) Limpede, clar, cristalin. — Din lat. **purus,** fr. **pur.**

PURADÉL, *puradei,* s.m. (Fam.) Copil de rom[1]; *p. gener.* copil. — Din magh. **purdé.**

PURCÁR s.m. v. **porcar.**

PURCEÁ, -ÍCĂ, *purcele,* s.f. **1.** Puiul de sex feminin al scroafei; *p. gener.* scroafă (tânără). G Expr. (Fam.) *A lua purceaua de coadă* (sau *de nas)* = a se îmbăta. **2.** (Art.) Numele unui joc de copii la care unul dintre jucători împinge cu un baston o minge, o bilă, un os etc., în timp ce ceilalți jucători caută să-i împiedice cu bastoanele trecerea; *p. restr.* minge, popic etc. care servește la acest joc. — Lat. **porcella.**

PURCÉDE, *purcéd,* vb. III. Intranz. (Pop.) A pleca, a porni la drum. F Intranz. și refl. (Despre lucruri și despre fenomene văzute în mișcare, în evoluție) A începe, a (se) porni, a (se) dezlănțui. G Expr. (Intranz.) *A purcede grea* (sau *îngreunată)* = a rămâne însărcinată. F A întreprinde, a începe o acțiune. F A proceda, a acționa (într-un anumit fel). F (Despre acțiuni, stări) A izvorî, a proveni, a lua naștere. [Perf. s. *purcesei,* part. *purces*] — Lat. **procedere.**

PURCÉDERE, *purcederi,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a purcede* și rezultatul ei; plecare, pornire (la drum). — V. **purcede.**

PURCÉL, *purcei*, s.m. Puiul (de sex masculin al) scroafei, de obicei până la înțărcare; *p. gener.* porc tânăr. G Expr. (Fam.) *Cu cățel, cu purcel* = cu tot ce are, cu tot avutul. — Lat. **porcellus.**

PURCELÁȘ, *purcelași,* s.m. (Rar) Purceluș. — **Purcel** + suf. *-aș.*

PURCELÚȘ, -Ă, *purceluși, -e,* s.m. și f. Diminutiv al lui *purcel;* purcelaș. — **Purcel** + suf. *-uș.*

PURCÉS, *purcesuri,* s.n. (Înv. și pop.) Plecare, pornire (la drum). F Începere, început. — V. **purcede.**

PURCÓI s.n. v. **porcoi.**

PURCOIÁȘ s.n. v. **porcoiaș.**

PÚREC s.m. v. **purice.**

PURECÁ vb. I v. **purica.**

PURECĂRÍE s.f. v. **puricărie.**

PÚRECE s.m. v. **purice.**

PURGÁ, *purghez,* vb. I. Refl. (Rar) A-și provoca purgație (cu ajutorul purgativelor). — Din fr. **purger,** lat. **purgare.**

PURGÁRE, *purgări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se purga* și rezultatul ei. — V. **purga.**

PURGATÍV, -Ă, *purgativi, -e,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care favorizează eliminarea materiilor fecale din organism. — Din fr. **purgatif,** lat. **purgativus.**

PURGATÓRIU s.n. (În învățătura romano-catolică) Stare sau stadiu de purificare, după moartea fizică, dar înaintea trecerii definitive la viața de apoi, unde sufletele celor care au murit în Harul Domnului ispășesc păcatele ușoare neiertate încă sau îndură pedeapsa temporară pentru păcatele iertate deja. F Fig. Loc sau perioadă de suferință (trecătoare). — Din lat. **purgatorius,** it. **purgatorio.**

PURGĂȚIE, *purgații,* s.f. Faptul de a elimina (în mod regulat) materiile fecale; purgare. F (Înv.) Purgativ. — Din fr. **purgation,** lat. **purgatio.**

PURICÁ, *púric,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) curăța de purici. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A examina ceva cu atenție, cu de-amănuntul. [Var.: **purecá** vb. I] — Probabil lat. *__pulicare__ *(< pulicem).*

PURICÁRE, *puricări,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) purica* și rezultatul ei. — V. **purica.**

PURICÁRIȚĂ, *puricariță,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule și având miros neplăcut; puricică *(Pulicaria vulgaris).* — **Purice** + suf. *-ariță.*

PURICÁȘ, *puricași,* s.m. **1.** Puricel. **2.** Insectă asemănătoare cu puricele, de culoare neagră-verzuie *(Podura nivalis).* — **Purice** + suf. *-aș.*

PURICÁT, *puricaturi,* s.n. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) purica;* puricătură. — V. **purica.**

PURICĂRÍE s.f. (Rar) Mulțime mare de purici. [Var.: **purecărie** s.f.] — **Purice** + suf. *-ărie.*

PURICĂTÚRĂ, *puricături,* s.f. (Pop. și fam.) Puricat. — **Purica** + suf. *-ătură.*

PÚRICE, *purici,* s.m. **1.** Nume dat mai multor insecte mici parazite, de culoare neagră-cafenie, fără aripi, cu picioarele posterioare adaptate pentru sărit, care se hrănesc cu sânge supt din corpul omului sau al unor animale. G Expr. *A i se face (cuiva) inima cât un purice,* se spune când cineva se simte în mare primejdie, când este foarte speriat. *A nu face (mulți) purici* (undeva sau cu cineva) = a nu sta mult (undeva sau cu cineva). (În basme) *De* (sau *pe) când se potcovea puricele* = foarte demult; niciodată. **2.** Numele a două specii de insecte parazite mici, care trăiesc pe plante: **a)** insectă de culoare albastră sau verde, cu un cap mic și cu antene subțiri, care distruge legumele, în special răsadul de varză *(Haltica obracea);* **b)** insectă de culoare neagră, care atacă inul, trifoiul și varza *(Haltica nemorum).* G Compus: (Entom.) *purice-de-apă* = dafnie. **3.** (La pl.) Cuie foarte mici, cu floarea mare, folosite în tapițerie, în cizmărie etc. **4.** (La pl.) Impurități (de forma unor punctișoare) care apar pe țesăturile de bumbac nesupuse procesului de albire. **5.** (Tehn.; la pl.) Bucăți mici de

piatră, de beton sau de oțel care se așază pe fundul cofrajului, sub armături etc. [Var.: **púrece, púrec** s.m.] — Lat. **pulex, -icis.**

PURICEÁSCĂ s.f. Numele unei specii de licheni *(Lecanora confluens).* — **Purice** + suf. *-ească.*

PURICÉL, *puricei,* s.m. Diminutiv al lui *purice;* puricaș. — **Purice** + suf. *-el.*

PURICÍCĂ s.f. (Bot.; reg.) Puricariță. — **Purice** + suf. *-ică.*

PURICÓS, -OÁSĂ, *puricoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de purici. — **Puric** + suf. *-os.*

PURIFICÁ, *purífic,* vb. I. Tranz. A face să fie pur, curat, neamestecat, limpede prin îndepărtarea corpurilor a substanțelor sau a elementelor străine; a curăța. F (Tehn.) A epura. F Refl. și tranz. Fig. A deveni sau a face să devină pur din punct de vedere moral. — Din fr. **purifier,** lat. **purificare.**

PURIFICÁRE, *purificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) purifica* și rezultatul ei. G *Purificarea apei* = epurarea apei, v. *epurare.* — V. **purifica.**

PURIFICÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) purifica.* — V. **purifica.**

PURIFICÁT[2]**, -Ă,** *purificați, -te,* adj. Care a fost supus purificării. — V. **purifica.**

PURIFICATÓR, -OÁRE, *purificatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Și substantivat) Care purifică. **2.** S.n. Aparat, utilaj etc. care servește la purificare. — Din fr. **purificateur.**

PURIFICÁȚIE, *purificații,* s.f. **1.** Purificare. **2.** Ceremonie religioasă consacrată ispășirii păcatelor, curățirii morale. — Din fr. **purification.**

PÚRIM s.n. Sărbătoare religioasă mozaică celebrată la începutul primăverii, în amintirea salvării evreilor din masacrul plănuit de Aman (ministrul regelui persan Ahașver). — Din ebr. **purim.**

PURÍNĂ, *purine,* s.f. Compus organic din acidul uric. — Din fr. **purin.**

PURÍSM s.n. Tendință de a elimina dintr-o limbă elementele considerate străine de originea și spiritul ei. — Din fr. **purisme.**

PURÍST, -Ă, *puriști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al purismului. **2.** Adj. Care aparține purismului, privitor la purism; care practică purismul. — Din fr. **puriste.**

PURITÁN, -Ă, *puritani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al puritanismului; *p. ext.* persoană care practică sau afișează o moralitate foarte severă. **2.** Adj. Care aparține puritanismului, privitor la puritanism; *p. ext.* care profesează sau afișează o morală excesivă. — Din fr. **puritain.**

PURITANÍSM s.n. Doctrină calvină desprinsă de anglicanism, caracterizată prin epurarea cultului de orice rămășițe ale catolicismului, printr-o morală rigidă și printr-o organizare prezbiteriană, respectând strict textul Bibliei; *p. ext.* rigurozitate exagerată privind respectarea preceptelor religioase și morale. — Din fr. **puritanisme.**

PURITÁTE s.f. Faptul de a fi pur; curățenie. F Fig. (Rar) Castitate, curățenie sufletească, candoare. — Din lat. **puritas, -atis.**

PURJÁ, *purjez,* vb. I. Tranz. A curăța o instalație de impurități sau de reziduuri cu ajutorul unui curent de apă sub presiune. — Din fr. **purger.**

PURJÁRE, *purjări,* s.f. Acțiunea de *a purja* și rezultatul ei. — V. **purja.**

PÚRJĂ, *purje,* s.f. (Tehn.) Evacuare (continuă) a unui fluid, de obicei apă sau gaz, dintr-un recipient presurizat, dintr-un spațiu închis (ermetic) etc. — Din fr. **purge.**

PURJÓR, *purjoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru operația de purjare. — Din fr. **purgeur.**

PURÓI, *puroaie,* s.n. Materie lichidă vâscoasă, de culoare galbenă-verzuie, formată în răni, în leziuni, în diverse organe etc. din microbi și rămășițe de leucocite; coptură. — Lat. ***puronium** *(< pus, -ris).*

PUROIÁ, pers. 3 *puroiază,* vb. I. Intranz. (Despre țesuturi animale) A forma, a colecta, a elimina puroi; a supura. — Din **puroi.**

PUROIÓS, -OÁSĂ, *puroioși, -oase,* adj. (Pop.) Purulent, supurant. — **Puroi** + suf. *-os.*

PÚRPUR s.n. v. **purpură**[1].

PURPURÁT, -Ă, *purpurați, -te,* adj. (Înv.) Purpuriu. — **Purpură** + suf. *-at.*

PÚRPURĂ[1]**,** *púrpure,* s.f. **1.** Culoare roșie-închisă. **2.** Materie colorată roșu-închis spre violet, extrasă în vechime dintr-o moluscă, iar astăzi preparată pe cale sintetică. **3.** Stofă scumpă vopsită cu purpură (**2**); haină (domnească) făcută dintr-o astfel de stofă; hlamidă. [Var.: (înv.) **púrpur** s.n.] — Din lat. **purpura.**

PÚRPURĂ[2]**,** *púrpure,* s.f. Boală caracterizată prin apariția unor erupții hemoragice subcutanate. — Din fr. **purpura.**

PURPURÍNĂ s.f. Substanță de culoare roșie-purpurie, extrasă din rădăcina unor plante din familia rubiaceelor, folosită la prepararea coloranților. — Din fr. **purpurine.**

PURPURÍU, -ÍE, *purpurii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoare roșie-închisă ca a purpurei; purpurat, purpuros. **2.** S.n. Purpură (**1**). — **Purpură** + suf. *-iu.*

PURPURÓS, -OÁSĂ, *purpuroși, -oase,* adj. (Rar) Purpuriu. — **Purpură** + suf. *-os.*

PURSÁNGE adj. invar., s.m. (Animal, mai ales cal) de rasă pură, aleasă. — **Pur** + **sânge** (după fr. *pur-sang).*

PURTÁ, *port,* vb. I. **1.** Tranz. A lua, a ridica, a ține pe cineva sau ceva în mână, în brațe etc. pentru a-l transporta în altă parte; a duce. G Expr. *A purta pe cineva pe palme* = a arăta cuiva o grijă deosebită, a răsfăța pe cineva. *A purta* (pe cineva) *pe degete* = a dispune de cineva după bunul său plac. (Înv.) *A purta arma* = a aduce arma în poziția regulamentară de salut. F A trece, a transmite ceva (dintr-o mână într-alta, din mână în mână, de la unul la altul) G Expr. *A purta vorbe* (sau *minciuni)* = a cleveti, a bârfi. F (Despre vehicule) A transporta, a căra. F (Despre animale) A trage după sine. **2.** Tranz. A duce dintr-o parte în alta, dintr-un loc în altul sau într-un anumit loc; a conduce (îndrumând, călăuzind, dirijând); a însoți. F (Înv. și pop.) A induce în eroare; a amăgi, a păcăli. G Expr. *A purta* (pe cineva) *cu vorba* = a face promisiuni fără a-și ține cuvântul (pentru a obține un răgaz); a tărăgăna. F (Pop.) A mânui o unealtă. **3.** Tranz. A-și duce sarcina, a avea făt în pântece. F Fig. A suporta, a suferi, a răbda. **4.** Refl. (Reg.) A umbla (de colo până colo), a circula, a merge. **5.** Tranz. A mișca încoace și încolo corpul sau o parte a corpului; a umbla sau a-și ține corpul într-o anumită poziție. F A face să se miște de colo până colo; a agita, a plimba dintr-o parte în alta. **6.** Tranz. A avea, a poseda, a deține; a conține, a ascunde. F A avea anumite sentimente, atitudini; a nutri. G Loc. vb. *A purta dușmănie* (sau *pică)* = a dușmăni. *A purta interes* = a se interesa de… (Reg.) *A purta frică de…* = a se teme de… **7.** Tranz. A avea, a moșteni sau a transmite un nume. **8.** Tranz. A avea, a ține asupra sa (pentru a se folosi la nevoie). **9.** Tranz. A pune pe sine un obiect de îmbrăcăminte, o podoabă etc., a fi îmbrăcat, încălțat sau împodobit cu…, a folosi un anumit obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte. G Loc. adj. *De purtat* = care servește ca îmbrăcăminte (de fiecare zi). G Expr. *A purta doliu* = a umbla îmbrăcat în negru (în semn de doliu) sau cu un semn negru de doliu pe îmbrăcăminte. F A avea ceva pe sine (de la natură sau datorită obiceiului, a modei etc.) *Poartă un coc deosebit.* G Expr. (Fam.) *A purta coarne* = (despre bărbați) a fi înșelat în căsnicie. (Refl. impers.) *Se poartă* = e la modă, se obișnuiește, e modern. F Refl. A se conforma unei anumite mode. F Tranz. A aranja îmbrăcămintea, accesoriile de îmbrăcăminte, părul etc. într-un anumit fel. *Poartă părul peste cap.* **10.** Tranz. A suporta cheltuielile, grija cuiva; a întreține. G Expr. *A purta de grijă cuiva* = a îngriji. *A purta grija cuiva* = a fi îngrijorat din cauza cuiva. **11.** Tranz. A deține o funcție, un post, un titlu. G Expr. *A purta răspunderea* = a fi răspunzător. **12.** Tranz. A întreține, a duce, a susține. G Loc. vb. *A purta (o) discuție* = a discuta. *A purta (o) conversație* = a conversa. *A purta lupte* (sau *război)* = a se lupta, a se război. **13.** Tranz. (Despre obiecte) A avea imprimat, gravat etc. un semn distinctiv. **14.** Refl. A se comporta, a se manifesta (într-un anumit fel). — Lat. **portare.**

PURTÁBIL, -Ă, *purtabili, -e,* adj. (Fam.; despre obiecte de îmbrăcăminte) Care este comod de purtat, care nu se murdărește și nu se uzează ușor; purtăreț. — Din fr. **portable** (după *purta).*

PURTÁRE, *purtări,* s.f. Acțiunea de *a (se) purta* și rezultatul ei. **1.** Transportare (pe umeri sau pe brațe). **2.** Folosire, întrebuințare. G Loc. adj. *De purtare* = (despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) care se poartă în mod curent, de toate zilele, de lucru. G Expr. *A lua* (un lucru) *la purtare* = a începe să întrebuințezi (un lucru) în mod obișnuit, zilnic. *A-și lua nasul la purtare* = a deveni obraznic. **3.** Fel de a se comporta; conduită, comportare. — V. **purta.**

PURTÁT[1] s.n. **1.** (Pop.) Fel, mod de a se îmbrăca; port. **2.** Utilizare, întrebuințare. **3.** Conduită, purtare, comportare. — V. **purta.**

PURTÁT[2]**, -Ă,** *purtați, -te,* adj., s.f. art. **1.** Adj. (Despre îmbrăcăminte) Uzat, vechi. **2.** Adj. (Despre oameni) Umblat (prin lume); cu experiență. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans. — V. **purta.**

PURTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *purtăreți, -e,* adj. (Despre îmbrăcăminte, încălțăminte) Care ține la purtare, care este pentru fiecare zi; care nu se rupe ușor; durabil, purtabil. F (Înv.; despre cărți) De dimensiuni reduse, ușor de transportat, de purtat cu sine. *Vocabular purtăreț.* — **Purta** + suf. *-ăreț.*

PURTĂTÓR, -OÁRE, *purtători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care poartă, care duce sau aduce ceva cu sine. G *Purtător de cuvânt* = **a)** persoană care ia cuvântul în numele altora într-un grup, într-o adunare etc.; persoană care reprezintă interesele altora; **b)** *spec.* persoană fizică sau juridică împuternicită să difuzeze în țară și în străinătate știri și textele documentelor oficiale sau ale unor organizații, instituții etc. *Undă purtătoare* = undă electromagnetică de înaltă frecvență, care, fiind modulată de un semnal de mesaj, servește la transmiterea acestuia. (Fin.) *Obligație la purtător* = obligație care nu poartă numele proprietarului. *Purtător de germeni* = organism uman sau animal care adăpostește microbi patogeni,

de obicei într-una din cavitățile naturale ale corpului, constituind, în același timp, o sursă permanentă de infecție. — **Purta** + suf. *-ător.*

PURULÉNT, -Ă, *purulenți, -te,* adj. Care are puroi, care elimină puroi; care puroiază; supurant, puroios. — Din fr. **purulent,** lat. **purulentus.**

PURULÉNȚĂ, *purulențe,* s.f. Stare a ceea ce este purulent. — Din fr. **purulence.**

PÚRUREA adv. v. **pururi.**

PÚRURI adv. (Înv. și pop.) Totdeauna, veșnic, mereu, neîntrerupt, în permanență. G *De-a pururi* = (pentru) totdeauna, în veci. [Var.: **púrurea** adv.] — Probabil lat. **purus.**

PUS s.n. Faptul de *a pune.* F (Pop.) Semănare, plantare. — V. **pune.**

PUSÉU, *puseuri,* s.n. Manifestare bruscă și puternică (însoțită de ridicarea temperaturii) a unei boli; acces. F Fig. Izbucnire, elan, vervă, exuberanță. — Din fr. **poussée.**

PUSILANÍM, -Ă, *pusilanimi, -e,* adj. (Livr.) Fricos. — Din fr. **pusillanime.**

PÚSNIC, -Ă s.m. și f. v. **pustnic.**

PUSNICÍ vb. IV v. **pustnici.**

PUSNICÍE s.f. v. **pustnicie.**

PUSNICÍRE s.f. v. **pustnicire.**

PUSNICÍT, -Ă adj. v. **pustnicit.**

PÚSTĂ, *puste,* s.f. Câmpie întinsă acoperită cu ierburi; stepă. — Din magh. **puszta.**

PUSTÍE s.f. v. **pustiu.**

PUSTIETÁTE, *pustietăți,* s.f. **1.** Regiune lipsită de vegetație (și nepopulată de oameni). F Loc izolat, puțin umblat. **2.** Singurătate, izolare. [Pr.: *-ti-e-*] — **Pustiu** + suf. *-ătate.*

PUSTIÍ, *pustiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A preface locuri fertile sau populate în locuri pustii; a devasta. **2.** Refl. (Pop.) A se refugia, a se izola; a pribegi. **3.** Tranz. A părăsi pe cineva sau ceva, a lăsa pustiu. — Din **pustiu.**

PUSTIÍRE, *pustiiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) pustii* și rezultatul ei; distrugere, devastare, nimicire. F (Concr.) Pustiu (**I 1**). [Pr.: *-ti-i-*] — V. **pustii.**

PUSTIÍT, -Ă, *pustiiți, -te,* adj. **1.** Prefăcut în pustiu (**I 1**); părăsit, lipsit de viață; devastat, prădat, distrus. **2.** (Pop.) Retras; izolat, solitar. — V. **pustii.**

PUSTIITÓR, -OÁRE, *pustiitori, -oare,* adj. Care pustiește, devastează; distrugător, devastator, nimicitor. [Pr.: *-ti-i-*] — **Pustii** + suf. *-tor.*

PUSTÍU, -ÍE, (**I**) *pustiuri,* s.n., (**II**) *pustii,* adj. **I.** S.n. **1.** Regiune sălbatică, lipsită de vegetație și de populație; *spec.* întindere vastă și plană de teren lipsită de vegetație și nepopulată, acoperită cu nisip; deșert. G Loc. adv. *În pustiu* = în zadar, degeaba. *A pustiu* = a jale, a moarte, prevestind moartea. G Expr. *A fluiera în* (sau *a) pustiu* = a fluiera în semn de insucces, de părere de rău, de plictiseală; a fluiera a pagubă. *Ducă-se pe pustiu* (sau *pe pustii)* = ducă-se dracului, lua-l-ar naiba; (eufemistic) diavolul, dracul. **2.** Fig. Singurătate apăsătoare pe care o simte cineva; plictiseală; mâhnire, supărare, durere. **II.** Adj. **1.** (Despre locuri, ținuturi) Care se află în stare sălbatică, fără vegetație și fără populație. F Aflat în paragină, în ruină; părăsit. F (Substantivat; înv. și pop., în imprecații) Blestemat, afurisit. **2.** În care nu se află nimeni (și nimic). *Cameră pustie.* **3.** Fig. Singur, părăsit, copleșit de o singurătate apăsătoare; stingher; deznădăjduit. [Var.: (pop.) **pustíe** s.f.] — Din bg. **pustinja.**

PÚSTNIC, -Ă, *pustnici, -ce,* s.m. și f. Călugăr izolat de lume, care duce o viață aspră; sihastru, schimnic, ascet, anahoret, eremit. F Fig. Persoană care duce o viață retrasă și aspră. [Var.: **púsnic, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **pustynĭnikŭ.**

PUSTNICÉSC, -EÁSCĂ, *pustnicești,* adj. (Înv.) Care aparține pustniciei sau pustnicilor, privitor la pustnicie sau la pustnici. — **Pustnic** + suf. *-esc.*

PUSTNICÉȘTE adv. (Înv.) Ca pustnicii. — **Pustnic** + suf. *-ește.*

PUSTNICÍ, *pustnicesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Intranz. A duce viață de pustnic. **2.** Refl. A se face pustnic. [Var.: **pusnicí** vb. IV] — Din **pustnic.**

PUSTNICÍE s.f. Viață, stare de pustnic; sihăstrie. F Fig. Viață retrasă și aspră pe care o duce cineva. [Var.: **pusnicíe** s.f.] — **Pustnic** + suf. *-ie.*

PUSTNICÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) pustnici* și rezultatul ei. [Var.: **pusnicíre** s.f.] — V. **pustnici.**

PUSTNICÍT, -Ă, *pustniciți, -te,* adj. (Înv.) Sihăstrit; retras, izolat. [Var.: **pusnicít, -ă** adj.] — V. **pustnici.**

PUSTULÁȚIE, *pustulații,* s.f. (Med.) Acoperire cu pustule. — Din fr. **pustulation.**

PÚSTULĂ, *pustule,* s.f. **1.** (Med.) Colecție purulentă bine delimitată la nivelul tegumentelor, cauzată de infectarea cu germeni patogeni. G *Pustulă malignă* = formă de localizare pe piele a antraxului. **2.** (Bot.) Veziculă care se formează pe tulpina sau pe frunzele plantelor atacate de ciuperci parazite. — Din lat. **pustula,** fr. **pustule.**

PUSTULÓS, -OÁSĂ, *pustuloși, -oase,* adj. Plin de pustule, cu pustule. — Din lat. **pustulosus,** fr. **pustuleux.**

PUSTULÓZĂ, *pustuloze*, s.f. (Med.) Afecțiune caracterizată prin leziuni pustuloase. — Din fr. **pustulose.**

PUȘCÁ, *pușc,* vb. I. Tranz. și intranz. (Înv. și pop.) A împușca. F Intranz. A produce sfărâmarea rocilor cu ajutorul unui exploziv. — Din **pușcă.**

PUȘCÁRE, *pușcări,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a pușca* și rezultatul ei. — V. **pușca.**

PUȘCÁȘ, *pușcași,* s.m. **1.** Soldat înarmat cu pușcă. **2.** Vânător. **3.** (Înv.) Artilerist, tunar. — **Pușcă** + suf. *-aș.*

PÚȘCĂ, *puști,* s.f. **1.** Armă de foc portativă și individuală cu patul de lemn și cu țeava lungă. G *Pușcă-mitralieră* = pușcă la care încărcarea și descărcarea se execută automat. *Pușcă de soc* = pușcoci. G Expr. (Adverbial) *Gol pușcă* = **a)** complet dezbrăcat, în pielea goală; **b)** fără avere, sărac lipit. *A se duce* (sau *a trece* etc.) *pușcă* = a se duce (sau a trece etc.) în mare viteză (și de-a dreptul). **2.** (Înv.) Tun. **3.** (Bot.; în compusul) *Pușca-dracului* = plantă erbacee cu flori, de obicei albastre *(Phyteuma tatramerum).* — Din magh. **puska,** pol. **puszka,** rus. **puška.**

PUȘCĂRÍ, *pușcăresc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Înv.) A trage cu tunul. — **Pușcă** + suf. *-ări.*

PUȘCĂRIÁȘ, -Ă, *pușcăriași, -e,* s.m. și f. Persoană care este (sau a fost) deținută într-o pușcărie; deținut. [Pr.: *-ri-aș*] — **Pușcărie** + suf. *-aș.*

PUȘCĂRÍE, *pușcării,* s.f. Închisoare, temniță, penitenciar. — **Pușcar** (înv. „tunar” < *pușcă)* + suf. *-ie.*

PUȘCĂRÍRE, *pușcăriri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a pușcări* și rezultatul ei. — V. **pușcări.**

PUȘCĂTÚRĂ, *pușcături,* s.f. (Înv. și pop.) Împușcătură. — **Pușca** + suf. *-ătură.*

PUȘCHEÁ, *pușchele,* s.f. (Pop.) Veziculă dureroasă localizată pe mucoasa cavității bucale, mai ales pe limbă; pușchineață. G Expr. (Fam.) *Pușchea pe limbă(-ți),* se spune aceluia care anunță sau prevestește care neplăcut, pentru ca prevestirea să nu se împlinească. — Probabil lat. ***pustulella** (< *pustula*).

PUȘCHINEÁȚĂ, *pușchinețe,* s.f. (Pop.) Pușchea. — **Pușchea** + suf. *-ineață.*

PUȘCOÁIE, *pușcoaie,* s.f. (Pop.) Pușcoci. — **Pușcă** + suf. *-oaie.*

PUȘCÓCI, *pușcoace,* s.n. Jucărie ce imită țeava de pușcă, făcută din lemn de soc sau din tulpină de cucută, cu care copiii împușcă cu gloanțe de cârlți sau împroașcă cu apă; pușcoaie; pușcă de soc. F (Depr.) Pușcă veche; pușcă de proastă calitate. — **Pușcă** + suf. *-oci.*

PUȘCULÍȚĂ, *pușculițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pușcă.* **2.** Vas mic de lut, de lemn sau de metal, cu o deschizătură îngustă în partea de sus, prin care se introduc, pentru a se păstra, banii economisiți (de copii). — **Pușcă** + suf. *-uliță.*

PUȘKINIÁN, -Ă, *pușkinieni, -e,* adj. De Pușkin, al lui Pușkin; în maniera lui Pușkin. [Scris și: *pușchinian.* — Pr.: *-ni-an*] — **Pușkin** (n. pr.) + suf. *-ian.*

PUȘLAMÁ, *pușlamale,* s.f. Om lipsit de caracter, prost crescut, care nu este capabil de nimic bun; lichea, secătură; om care trăiește din expediente, neavând o ocupație serioasă, stabilă; derbedeu, haimana. — Et. nec.

PUȘLAMALÂC, *pușlamalâcuri,* s.n. (Înv. și fam.) Atitudine, comportare, viață de pușlama; haimanalâc. — **Pușlama** + suf. *-lâc.*

PUȘTÁN, *puștani,* s.m. (Fam.) Băiețandru. — **Puști** + suf. *-an.*

PUȘTÁNCĂ, *puștance,* s.f. (Fam.) Fată tânără; fetișcană, puștoaică. — **Puștan** + suf. *-că.*

PUȘTÉSC, -EÁSCĂ, *pușteși,* adj. (Rar) Caracteristic copiilor, de puști. — **Puști** + suf. *-esc.*

PUȘTI, *puști,* s.m. (Fam.) Băiat tânăr, băiețaș, copil; copil strengar. — Cf. tc. p u ş t „desfrânat”.

PUȘTÍSM, *puștisme,* s.n. (Fam.) Comportament de puști. — **Puști** + suf. *-ism.*

PUȘTIULÍCĂ, *puștiulici,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *puști.* — **Puști** + suf. *-ulică.*

PUȘTOÁICĂ, *puștoaice,* s.f. (Fam.) Fetișcană, puștancă. — **Puști** + suf. *-oaică.*

PUTATÍVĂ, *putative,* adj. (Jur.; în sintagma) *Căsătorie putativă* = căsătorie încheiată de bunăvoie, dar prin necunoașterea, din partea soților, a unor clauze care împiedică existența sau validitatea ei. — Din fr. **putatif.**

PUTEÁ, *pot,* vb. II. Tranz. **1.** A fi în stare, a avea forța, puterea (fizică, morală, intelectuală), a se simți capabil de a înfăptui un lucru. G Loc. adv. *Cum poate* (sau *pot, poți* etc.) = pe măsura posibilităților. G Expr. *Cât* (sau *ce) îi poate* (cuiva) *capul* (sau *pielea, cojocul* etc.) = cât (sau ce) este în stare să facă cineva, ce posibilități, câtă rezistență are cineva. *A nu mai putea (de…)* = **a)** a fi copleșit de un sentiment sau de o senzație puternică; **b)** (Fam.) a nu-i păsa, a nu se sinchisi de ceva sau de cineva. **2.** A avea posibilitatea, mijloacele, condițiile necesare sau ocazia de a înfăptui, de a face ceva, a-i fi ceva cu putință. **3.** A exista posibilitatea sau probabilitatea, a fi posibil, a fi cu putință ca un lucru să se întâmple. G Expr. *Ce* (sau *când, unde) poate să fie?* = ce (sau când, unde) să fie? G Refl. impers. *Cum se*

poate să nu învețe? (Loc. adv.) *De nu se mai poate* (sau *cât se poate, cum nu se poate mai mult)* = foarte, din cale-afară. (Expr.) *Se prea poate* = e (foarte) posibil. F (La prez. ind. pers. 3 sg., cu valoare adverbială) E posibil, e cu putință. G Loc. adv. *Peste poate* = cu neputință, imposibil. *Fără doar și poate* = neîndoielnic, sigur, precis. **4.** A avea voia, dreptul de a face ceva. F Refl. impers. A fi permis sau îngăduit. *Se poate intra?* **5.** A avea motive, a avea justificare, a fi îndreptățit să facă, să spună, să creadă ceva. **6.** A fi indicat, nimerit, potrivit, a fi bine să…, a fi cazul să…; a se cuveni, a se cădea. [Prez. ind. și: (pop.) *poci*] — Lat. **potere** (= *posse).*

PUTÉRE, *puteri,* s.f. **I. 1.** Faptul de *a putea;* capacitate, însușire, posibilitate fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a realiza ceva; putință. **2.** Mare forță fizică, tărie, puternicie. G Loc. adv. *Din toate puterile* = cu toate forțele, cu toată râvna. G Loc. adv. și adj. *În putere* (sau *în puteri)* = puternic, sănătos, voinic. *În (toată) puterea (vârstei)* = în plină vigoare, în floarea vârstei. *Cu puterea* = cu sila, prin constrângere. G Expr. *A-i sta* (sau *a-i fi) cuiva în putere* = a avea capacitatea, posibilitatea sau experiența (de a face ceva). **3.** Intensitate. **4.** Eficacitate, tărie. F Grad mare de concentrație. *Puterea unei băuturi.* **5.** Valoare, valabilitate. G *Putere de circulație* (sau *circulatorie*) *a unei monede* = însușirea monedei de a servi la vânzare-cumpărare. *Putere de cumpărare (a banilor)* = cantitatea de mărfuri și de servicii care poate fi obținută în schimbul unei anumite sume de bani. **II. 1.** Autoritate, stăpânire, dominație; *p. ext.* influență. G *Mare putere* = țară, stat care dispune de o mare forță economică, militară, politică etc. *Puterile Centrale* = nume dat în Primul Război Mondial Germaniei și Austro-Ungariei. G Expr. *A fi în puterea cuiva* = a depinde de voința, de bunul-plac al cuiva. F (Concr.) Stat, țară (suverană). **2.** Conducere de stat, guvernare. G *Putere de stat* = atribut al clasei politice, care, folosind statul ca instrument, înfăptuiește conducerea societății. G Expr. *A fi* (sau *a ajunge, a veni) la putere* = a deține (sau a ajunge să dețină) guvernarea într-un stat. **3.** Permisiune, voie; drept, împuternicire legală de a face ceva. G Loc. prep. *În puterea…* = în virtutea…, în baza… G Expr. *A avea puteri depline* = a avea dreptul nelimitat și necondiționat de a acționa în numele cuiva. *Cu de la sine putere* = fără a fi autorizat de nimeni; în mod abuziv. **4.** Capacitate, potențial. *Creșterea puterii economice.* G *Putere de muncă* = capacitatea unui om de a lucra și de a realiza anumite produse într-un timp determinat. **5.** (Pop.) Mijloace materiale, bani, avere; stare materială și socială a cuiva. **6.** (Pop.) Punct, moment culminant; toi. *În puterea nopții.* G Expr. *În (toată) puterea cuvântului* = în adevăratul înțeles al cuvântului. **III. 1.** (Mat.) Rezultatul înmulțirii unui număr cu sine însuși (de atâtea ori de câte ori arată exponentul). F Exponent care arată de câte ori trebuie înmulțit un număr cu el însuși. G *Putere a unui punct față de un cerc* = valoarea absolută a diferenței dintre pătratul razei cercului și pătratul distanței dintre punct și centrul cercului. **2.** (Fiz., Tehn.) Lucru mecanic efectuat sau primit într-o unitate de timp; energie primită sau cedată într-o unitate de timp; mărime caracteristică unui sistem tehnic. G *Putere instalată* = suma puterilor nominale ale mașinilor unei instalații producătoare de energie. *Putere nominală* = putere pentru care a fost construit un sistem tehnic. — V. **putea.**

PUTÉRNIC, -Ă, *puternici, -ce,* adj. **1.** (Despre ființe; *p. ext.* despre părți ale corpului lor) Care are o mare putere fizică; tare, voinic, viguros. F (Despre obiecte) Rezistent, solid, tare. F (Despre părți ale feței oamenilor) Pronunțat, proeminent, accentuat. **2.** (Despre mașini, unelte) Care posedă o forță mecanică sau motrice ridicată; care acționează cu putere și cu efect, care dezvoltă o energie mare. **3.** (Despre voce, sunete) Tare, intens. F (Despre lumină sau surse de lumină) Viu, intens. F (Despre senzații, sentimente) Adânc, profund, pătrunzător. F (Despre ape curgătoare) Cu debit sporit și cu rapiditate mare. F (Despre substanțe chimice, medicamente etc.) Care are un efect imediat și vizibil. **4.** Care are influență, autoritate; care deține putere; însemnat prin situația sau prin rolul său. F (Substantivat, m.) Persoană care ocupă un loc de frunte, care deține o poziție influentă în societate. **5.** Înzestrat cu o mare forță (organizatorică, politică, economică etc.); capabil de acțiuni de mare amploare. **6.** Fig. Important prin conținutul său; *p. ext.* temeinic. *Argument puternic.* — **Putere** + suf. *-nic.*

PUTERNICÍE s.f. (Înv.) Putere (**I 2**). — **Puternic** + suf. *-ie.*

PUTINÁR, *putinari,* s.m. (Rar) Meseriaș care face și vinde putini. — **Putină** + suf. *-ar.*

PÚTINĂ, *putini,* s.f. Vas de lemn, de obicei de forma unui trunchi de con, făcut din doage legate cu cercuri și folosit mai ales la păstrarea unor brânzeturi, murături etc. G Expr. *A spăla* (sau *a șterge) putina* = a fugi pe furiș, a dispărea din fața unui pericol sau a unei situații neplăcute. — Lat. ***putina.**

PUTINCIÓS, -OÁSĂ, *putincioși, -oase,* adj. (Înv.) Care este posibil, cu putință. F Care are putere; eficace. — **Putință** + suf. *-ios.*

PUTINÉI, *putineie,* s.n. Putină mică, înaltă și strâmtă, în care se bate smântâna ca să se aleagă untul. — **Putină** + suf. *-ei.*

PUTINÍCĂ, *putinele,* s.f. Diminutiv al lui *putină.* [Pl. și: *putinici*] — **Putină** + suf. *-ică.*

PUTÍNȚĂ, *putințe,* s.f. **1.** Posibilitate, capacitate de a face ceva. G Loc. adv. *Peste putință* = imposibil (de realizat); mai presus de puterile cuiva. *Cu putință* = posibil. *După putință* = potrivit cu mijloacele sau cu posibilitățile cuiva. G Expr. *A fi* (sau *a-i fi cuiva) cu putință (să…)* = a(-i) fi posibil, a (se) putea (să…) *Cel mai… cu putință* = cel mai… posibil, extrem de…, în cel mai înalt grad. *A face tot ce-i stă în putință* = a face tot ce poate, a depune toate eforturile. *A fi în putința cuiva să…* sau *a-i sta* (cuiva) *în putință* = a corespunde cu posibilitățile de realizare ale cuiva. *Fără putință de…* = fără a putea să… **2.** (Fiz.; înv.) Putere. — Lat. **potentia.**

PUTOÁRE, *putori,* s.f. Miros urât, greu, neplăcut; duhoare. F Epitet injurios dat unui om leneș, murdar sau imoral; *p. ext.* epitet dat unei femei de moravuri ușoare. — Lat. **putor, -is.**

PUTORÍȘCĂ, *putoriști,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *putoare;* epitet dat unei femei ușuratice, neserioase din punct de vedere moral. — **Putoare** + suf. *-işcă.*

PÚTRED, -Ă, *putrezi, -de,* adj. **1.** Care a putrezit; intrat în putrefacție; putregăios, putrid. G Expr. *Putred de copt* = foarte copt, răscopt, aproape stricat. *Putred de bogat* (sau *bogat putred)* = foarte bogat. (Pop.) *Ploaie putredă* = ploaie deasă și măruntă, de lungă durată. F (Despre răni, țesuturi etc.) Cangrenat, purulent. F (Despre bălți, mlaștini) Care miroase urât; stătut. **2.** Fig. Decăzut moralicește, dăunător societății, corupt. G Expr. *E ceva putred la mijloc* (sau *în Danemarca),* se spune când lucrurile nu se desfășoară normal, când există ceva suspect. — Lat. **putridus.**

PUTREFÁCȚIE, *putrefacții,* s.f. **1.** Proces de descompunere a unor substanțe organice (vii sau moarte) sub influența unor bacterii; putrezire. F Fază ultimă a procesului de asimilare și dezasimilare a hranei de către un organism viu, care constă în descompunerea, sub acțiunea fermenților, a resturilor neasimilate din materia cu care s-a hrănit organismul. **2.** Fig. Descompunere, decădere morală. — Din fr. **putréfaction,** lat. **putrefactio, -onis.**

PUTREFIÁ, pers. 3 *putrefiază,* vb. I. Refl. A putrezi (**1**). [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **putréfier.**

PUTREFIÁBIL, -Ă, *putrefiabili, -e,* adj. Putrescibil. [Pr.: *-fi-a-*] — Din fr. **putréfiable.**

PUTREFIÉRE, *putrefieri,* s.f. Faptul de *a se putrefia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **putrefia.**

PUTREGÁI, *putregaiuri,* s.n. **1.** Lemn sau plantă putredă; *p. ext.* masă de materie vegetală descompusă; putreziciune, putrejune. F Fig. Epitet depreciativ dat unui om bătrân și neputincios. **2.** Boală a plantelor provocată de unele ciuperci. **3.** Fig. Ceea ce este rău și vătămător societății. F Lepădătură. — Probabil contaminare între **putred** și **mucegai.**

PUTREGẮ, *putregăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A putrezi. — Din **putregai.**

PUTREGĂÍRE, *putregăiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a putregăi* și rezultatul ei; putrezire. — V. **putregăi.**

PUTREGĂIÓS, -OÁSĂ, *putregăioși, -oase,* adj. (Pop.) Putred (**1**). [Pr.: *-gă-ios*] — **Putregai** + suf. *-os.*

PUTREGĂÍT, -Ă, *putregăiți, -te,* adj. (Pop.) Putrezit. — V. **putregăi.**

PUTREJÚNE, *putrejuni,* s.f. (Înv.) Putregai (**1**). — **Putred** + suf. *-iune.*

PUTRESCÉNT, -Ă, *putrescenți, -te,* adj. (Livr.) Care a intrat în putrefacție. — Din fr. **putrescent.**

PUTRESCÍBIL, -Ă, *putrescibili, -e,* adj. (Livr.) Care poate putrezi; care putrezește ușor; putrefiabil. — Din fr. **putrescible.**

PUTREZEÁLĂ, *putrezeli,* s.f. Putrezire. — **Putrezi** + suf. *-eală.*

PUTREZÍ, *putrezesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. (Despre materii organice) A se descompune treptat sub influența bacteriilor de putrefacție; a se altera, a se strica, a putregăi, a se putrefia. F (Despre organe și țesuturi ale corpului) A se cangrena. F (Despre construcții de lemn) A se ruina, a se dărăpăna, a se strica din cauza umezelii. **2.** Intranz. Fig. A sta mult timp într-un loc sau într-un post, fără perspectiva unei schimbări; a stagna într-o activitate; a lâncezi. — Din **putred.**

PUTREZICIÚNE, *putreziciuni,* s.f. **1.** Materie organică putredă; organism mort, intrat în putrefacție; putregai, putriditate, putrezime, putrezitură, putrejune. F Starea unui organism putred. **2.** Fig. Descompunere morală, decădere. — **Putrezi** + suf. *-ciune.*

PUTREZÍME, *putrezimi,* s.f. (Rar) Putreziciune. — **Putred** + suf. *-ime.*

PUTREZÍRE, *putreziri,* s.f. Faptul de *a (se) putrezi;* putrezeală. — V. **putrezi.**

PUTREZÍT, -Ă, *putreziți, -te,* adj. (Despre materii organice) Descompus, intrat în putrefacție; putregăit. — V. **putrezi.**

PUTREZITÚRĂ, *putrezituri,* s.f. (Rar) Putreziciune. — **Putrezi** + suf. *-tură.*

PUTRÍD, -Ă, *putrizi, -de,* adj. (Livr.) Putred. — Din fr. **putride.**

PUTRIDITÁTE s.f. (Livr.) Putreziciune. — Din fr. **putridité.**

PUTURÓS, -OÁSĂ, *puturoși, -oase,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care miroase urât, care răspândește un miros neplăcut; *p. ext.* murdar, neîngrijit. **2.** Adj., s.m. și f. (Om) leneș, trândav. **3.** S.f. (Bot.) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu inflorescență deasă; (reg.) cerențel, ridichioară *(Diplotaxis tenuifolia).* — **Putoare** + suf. *-os.*

PUTUROȘÉNIE, *puturoșenii,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Ceea ce miroase urât, ceea ce răspândește un miros greu; miros greu, urât, răspândit de ceva sau de cineva. **2.** Trândăvie, lenevie. F Epitet dat unui om leneș, murdar. — **Puturos** + suf. *-enie.*

PUTUROȘÍE, *puturoșii,* s.f. (Pop. și fam.) Puturoșenie (**2**). — **Puturos** + suf. *-ie.*

PUȚ, *puțuri,* s.n. **1.** Groapă cilindrică sau pătrată, adesea cu pereții pietruiți sau cu ghizduri împrejur, săpată în pământ până la nivelul unui strat de apă și care servește la alimentarea cu apă potabilă; fântână. G *Puț absorbant* = groapă făcută în locuri necanalizate, pentru a permite scurgerea apelor uzate până la un strat permeabil care să le absoarbă. *Puț colector* = puț în care se adună apele captate prin mai multe puțuri sau drenuri. **2.** Săpătură într-o mină care leagă zăcământul cu suprafața sau cu o galerie principală și care servește la extracție, la aeraj sau la pătrunderea personalului în mină. F Gaură săpată în pământ pentru extragerea petrolului. — Lat. **puteus.**

PUȚÁR, *puțari,* s.m. **1.** (Pop.) Fântânar. **2.** Muncitor la sondele de petrol; persoană care sapă puțuri de petrol. — **Puț** + suf. *-ar.*

PUȚÍ, *puț,* vb. IV. Intranz. A răspândi un miros greu, neplăcut; a mirosi urât. G Expr. *A puți locul sub cineva* sau *a-i puți cuiva urma,* se spune despre cineva foarte leneș. *A puți a pustiu* = a fi gol. *Nici nu pute, nici nu miroase* = nu-i nici bun, nici rău; e așa și-așa. *Parcă îi tot pute ceva,* se spune despre cel care este mereu nemulțumit. *A-i puți a…* = a simți miros de… F Fig. (Fam.; urmat de determinări introduse prin prep. „de") A avea ceva în cantitate mare, a fi plin de… *Pute piața de mere.* — Lat. ***putire** (= *putere).*

PUȚÍN, -Ă, *puțini, -e,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care este în cantitate mică, un pic; care nu este de ajuns; insuficient. G Expr. *Puțin la minte* = prostuț. *Puțin la simțire* = nesimțitor, insensibil. F (Substantivat, n.) Cantitate mică, număr mic din ceva. *Puținul cât a scris.* G Expr. *Puțin a lipsit* (sau *a rămas) să nu…* sau *puțin de nu era să…* = era cât pe-aci să…, era pe punctul de a… *Pentru puțin!* = formulă politicoasă de răspuns la o mulțumire. **2.** De proporții, de dimensiuni mici, cu volum redus; mic; *fig.* neînsemnat. G *Puțin la trup* = mic și firav. F De intensitate mică; slab. **3.** (Despre noțiuni de timp) De mică durată; scurt. G Loc. adv. *În puține zile* = peste câteva zile. **4.** (Cu valoare de num. nehot.) *Puțini știu acest lucru.* **II.** Adv. **1.** În cantitate sau în măsură mică. G *Cel* (sau *pe) puțin* = **a)** minimum; **b)** în orice caz, măcar, barem. *Câtuși* (sau *cât) de puțin* = nici în cea mai mică măsură; deloc, nicidecum. *Nu mai puțin* = de asemenea, deopotrivă. *Pe* (sau *cu) puțin* = ieftin. *(Cu) puțin mai…* = (cu) ceva mai… *Merg puțin mai înaintea lui. Mai puțin de…* = în număr sau în cantitate mai mică decât… *(Puțin) câte puțin* sau *(câte) puțin-puțin* = încetul cu încetul, pe rând. *Mult-puțin* = cât o fi, oricât. F În oarecare măsură, întrucâtva. F Cam, oarecum. *Surâse puțin ironic.* F (Precedat de „cel mai", servește la formarea superlativului relativ de inferioritate) *Cel mai puțin reușit dintre tablourile expuse.* **2.** Pentru scurt timp, pentru un interval mic; câtva timp. G *Peste puțin* = în curând, în scurt timp. *De puțin* = de scurt timp, de curând. — Et. nec.

PUȚINĂTÁTE s.f. **1.** Faptul sau însușirea de a fi puțin; cantitate sau număr mic; puțintime. **2.** Volum mic sau dimensiune mică; micime. — **Puțin** + suf. *-ătate.*

PUȚINÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puținei, -ele,* adj., adv. (Pop.) Puțintel. G Expr. *Puținel și…* = aproape că…, gata-gata să… — **Puțin** + suf. *-el, -ea, -ică.*

PUȚINTÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puțintei, -ele,* adj., adv. Diminutiv al lui *puțin;* puținel. G *Puțintel la trup* (sau *la făptură)* = scund și subțirel, mititel. — **Puțin** + [miti]**tel.**

PUȚINTELÚȘ adv. (Rar) Diminutiv al lui *puțintel.* — **Puțintel** + suf. *-uș.*

PUȚINTÍME s.f. (Rar) Puținătate. — **Puțin**[el] + suf. *-ime.*

PUVÓI s.n. v. **puhoi**[1]**.**

PUZDÉRIE, *puzderii,* s.f. **1.** Resturi lemnoase care cad din tulpina cânepii sau a inului la melițare și la scărmănare. G Expr. *A (se) face puzderie* = a (se) sfărâma, a (se) face praf; a (se) distruge. **2.** Mulțime de fulgi, de stropi de ploaie, de gunoaie mărunte etc. (răscolite de vânt). **3.** (Cu determinări la pl. introduse prin prep. „de") Mulțime, număr mare. [Var.: (reg.) **pozdérie** s.f.] — Din sl. **pozderije.**

PUZZLE, *puzzle-uri,* s.n. Joc de perspicacitate care constă în îmbinarea unor piese decupate pentru a reconstitui un întreg. [Pr.: *pázăl*] — Cuv. engl.

PUZZOLÁNĂ s.f. **1.** Material de construcție bogat în dioxid de siliciu întrebuințat la fabricarea cimentului. **2.** Tuf format din sedimentarea cenușii vulcanice. [Pr.: *-ţ̦o-*] — Din it. **puzzolana.**

Q, *q,* s.m. **1.** A douăzecea literă a alfabetului limbii române, folosită în scrierea numelor proprii și în neologisme cu caracter internațional. **2.** Sunet notat cu această literă. [Pr.: *kü.* — Pl. și: (**1**, n.) *q-uri*].

QUADRÍVIUM s.n. Treaptă imediat următoare învățământului elementar medieval, în care se predau aritmetica, muzica, geometria și astronomia. [Pr.: *cva-dri-vi-um*] — Din lat., fr. **quadrivium.**

QUAESTOR, *quaestori,* s.m. (În Roma antică) Magistrat cu atribuții fiscale. [Pr.: *cvéstor*] — Din lat. **quaestor.**

QUAKER, -Ă, *quakeri, -e,* s.m. și f. Membru al unei secte protestante pacifiste și austere, întemeiată în sec. XVII și răspândită în Anglia și în SUA. [Pr.: *cŭéi-că*r] — Din engl. **Quaker,** fr. **quaker.**

QUAKERÍSM s.n. Doctrină care propovăduia întoarcerea la formele creștinismului primitiv. [Pr.: *cŭei-că-*] — Din engl. **Quakerism**, fr. **quakérisme.**

QUARC, *quarcuri,* s.m. (Fiz.) Particulă ipotetică considerată dintre constituenții ultimi ai materiei. [Pr.: *cŭarc*] — Din engl., fr. **quark.**

QUARTÉT s.n. v. **cvartet.**

QUASÁG, *quasagi,* s.m. (Astron.) Obiect ceresc extragalactic. [Pr.: *cua-.* — Abr.: *QSG*] — Din engl. **quasag.**

QUASÁR, *quasari,* s.m. (Astron.) Radiosursă cosmică intensă, cu dimensiuni unghiulare reduse. [Pr.: *cŭa-.* — Abr.: *QSR*] — Din engl., fr. **quasar.**

QUATTROCENTÍST, -Ă, *quattrocentiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Om de cultură, artist din quattrocento. **2.** Adj. Care aparține Renașterii timpurii italiene, care este specific acestei perioade; din quattrocento. [Pr.: *cŭa-tro-*] — Din it. **quattrocentista,** fr. **quattrocentiste.**

QUATTROCENTO s.n. Denumire dată culturii italiene din sec. XV, cunoscută și sub numele de Renaștere timpurie. [Pr.: *cŭa-tro-cén-*] — Cuv. it.

QUEBRÁCHO, *quebracho,* s.m. **1.** Arbore tropical răspândit în America de Sud, cu lemnul foarte dur și bogat în substanțe tanante *(Schinopsis lorentzii* sau *Quebracho colorado);* lemnul acestui arbore. **2.** Material tanant extras din scoarța și lemnul de quebracho (**1**), folosit în industria pielăriei. [Pr.: *che-bracĭo*] — Din sp. **quebracho.**

QUECHUA, *quechua,* s.m. și f., adj. invar. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația amerindiană care trăiește în ținuturile muntoase din Peru, în vestul Boliviei și în zona de frontieră cu Bolivia a statelor Argentina și Chile. **2.** Adj. invar. Care aparține sau este specific populației quechua (**1**). F (Substantivat, f.) Limba amerindiană vorbită de populația quechua. [Pr.: *chéču*a] — Cuv. sp.

QUETZAL s.m. Unitate monetară a Guatemalei. [Pr.: *cheţ̦ál*] — Cuv. sp.

QUIDDITÁTE s.f. (Fil.) Concept aristotelic care desemnează cauza primă a obiectului, substanța, esența acestuia. [Pr.: *cvi-di-*] — Din lat. **quidditas, -atis,** fr. **quiddité.**

QUIPROQUÓ, *quiproquo-uri,* s.n. **1.** (Livr.) Confuzie de persoane sau de lucruri; intervertire. **2.** (Teatru) Situație (comică) în care un personaj este confundat cu altul, rezultând o serie de încurcături. [Pr.: *cviprocvo* și *chiproco*] — Din fr. **quiproquo.**

QUÍPU, *quipu,* s.n. Sistem de calcul și de scriere incaș, care folosea sfori de diverse culori și noduri; instrumentul, alcătuit din sfori și noduri, folosit de incași pentru acest sistem de scriere. [Pr.: *chi-*] — Din sp. **quipo.**

QUÍSLING, *quislingi,* s.m. (Livr.) Colaboraționist (cu hitleriștii); trădător de patrie. [Pr.: *cvisling* și *chisling*] — Din n. pr. **Quisling.**

QUÓLIBET s.n. (Livr.) Joc de cuvinte răutăcios sau glumeț. [Pr.: *cvo-*] — Din fr. **quolibet.**

QÚRUCH s.n. Veche monedă divizionară în Arabia Saudită. — Din fr. **quruch.**

R

R, *r,* s.m. **1.** A douăzecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană sonantă lichidă vibrantă dentală). [Pr.: *er, re, rî.* — Pl. și (**1,** n.) *r-uri*].

RABÁNĂ s.f. Țesătură dungată, impermeabilă, obținută din rafie, care se folosește, în Africa, la confecționarea îmbrăcămintei, perdelelor etc. — Din fr. **rabane.**

RABÁRBURĂ, *rabarbure,* s.f. (Bot.; reg.) Revent *(Rheum officinale).* — Din germ. **Rhabarber**, magh. **rebarbara.**

RABÁT, *rabaturi,* s.n. Reducere; scăzământ. G *Rabat comercial* = reducere de preț acordată de vânzător la cumpărarea unor mărfuri în situații ca plata în numerar, la cumpărarea unei cantități mari sau în extrasezon, fidelitatea clientului. — Din germ. **Rabatt.**

RABATÁ, *rabatez,* vb. I. Tranz. (Mat.) **1.** A roti o figură plană în jurul unei drepte situate în planul figurii. **2.** A lăsa în jos; a îndoi, a plia. [Var.: **rabáte** vb. III] — Din fr. **rabattre.**

RABATÁBIL, -Ă, *rabatabili, -e,* adj. (Despre elemente de construcție, organe de mașină etc.) Care se poate roti în jurul unei axe (orizontale). *Scaun rabatabil. Masă rabatabilă.* — Din fr. **rabattable.**

RABATÁRE, *rabatări,* s.f. **1.** (Mat.) Rotire a unei figuri plane în jurul unei drepte orizontale sau verticale din planul figurii. **2.** Pliere, îndoire. [Var.: **rabátere** s.f.]. — V. **rabata.**

RABATÁT, -Ă, *rabatați, -te,* adj. **1.** Care a fost rotit în jurul unei drepte (pe care o conține). **2.** Pliat. — V. **rabata.**

RABÁTE vb. III v. **rabata.**

RABÁTERE s.f., v. **rabatare.**

RABATÓR, *rabatoare,* s.n. Organ al unor mașini agricole care are rolul de a susține plantele în timpul tăierii și de a le apleca pe platforma mașinii. — Din fr. **rabattoir.**

RABDOMANȚÍE s.f. Căutare a unor obiecte ascunse sau a apei subterane cu ajutorul unei baghete magice. — Din fr. **rhabdomancie.**

RABIÁT, -Ă, *rabiați, -te,* adj. (Rar) Furios, turbat. [Pr.: *-bi-at*] — Din germ. **rabiat.**

RÁBIC, -Ă, *rabici, -ce,* adj. De rabie, caracteristic rabiei, privitor la rabie. — Din fr. **rabique.**

RÁBIE s.f. (Med.) Turbare. — Din lat. **rabia** (= *rabies, -ei).*

RÁBÍN, *rabini,* s.m. Conducător religios, ghid spiritual al unei comunități mozaice. [Acc. și: *rabín*] — Din pol. **rabin,** germ. **Rabbiner.** Cf. fr. r a b b i n.

RABINÁT s.n. Autoritate religioasă și spirituală mozaică. F Calitatea de rabin, funcția de rabin; perioadă de timp cât funcționează un rabin. — Din fr. **rabbinat,** germ. **Rabbinat.**

RABÍNIC, -Ă, *rabinici, -ce,* adj. De rabin. — Din germ. **rabinisch,** fr. **rabbinique.**

RÁBIȚ s.n. Plasă de sârmă galvanizată, cu ochiuri mari, folosită pentru fixarea tencuielilor pe suprafața unor elemente de construcție la care tencuiala aderă greu sau pentru executarea unor ornamente. — Et. nec.

RABLAGÍ, *rablagesc,* vb. IV. Refl. (Fam.; despre obiecte) A se învechi, a se uza, a se deteriora (prin întrebuințare îndelungată); (despre ființe) a-și pierde puterile, vigoarea, sănătatea; a se ramoli. [Var.: **răblăgí** vb. IV] — Din **rablagiu** (derivat regresiv).

RABLAGÍT, -Ă, *rablagiți, -te,* adj. (Fam.; despre obiecte) Învechit, uzat, deteriorat; (despre ființe) slăbit de puteri, cu sănătatea zdruncinată; ramolit. [Var.: **răblăgít, -ă** adj.] — V. **rablagi.**

RABLAGÍU, -ÍE, *rablagii,* s.m. și f. (Rar) Persoană ramolită. — **Rablă** + suf. *-agiu.*

RÁBLĂ, *rable,* s.f. (Fam. și depr.) **1.** Lucru vechi, uzat sau de calitate proastă; vechitură. **2.** Animal bătrân și slab; gloabă. **3.** Om îmbătrânit și sleit de puteri, ramolit. — Cf. bg. h r ă b l a „ceva care este spart, rupt, care are lipsuri etc.”

RABLIONÉTĂ, *rablionete,* s.f. (Fam. și depr.) Automobil vechi, uzat. [Pr.: *-bli-o-*] — Din **rablă** (după *camionetă, cabrioletă).*

RABOTÁ, *rabotez,* vb. I. Tranz. A prelucra prin așchiere suprafața unei piese de metal, cu ajutorul rabotezei. G *Mașină de rabotat* = mașină-unealtă cu ajutorul căreia se efectuează operația de rabotare; raboteză. — Din fr. **raboter.**

RABOTÁJ, *rabotaje,* s.n. Rabotare. — Din fr. **rabotage.**

RABOTÁRE, *rabotări,* s.f. Acțiunea de *a rabota* și rezultatul ei; rabotaj, rabotat. — V. **rabota.**

RABOTÁT s.n. Rabotare. — V. **rabota.**

RABOTÉZĂ, *raboteze,* s.f. Mașină-unealtă care servește la prelucrarea prin așchiere a metalului; mașină de rabotat. — Din fr. **raboteuse.**

RABOTÓR, *rabotori,* s.m. Muncitor calificat care lucrează la raboteză. — Din fr. **raboteur.**

RAC, *raci,* s.m. **1.** Crustaceu comestibil acoperit cu o carapace tare, de culoare neagră-verzuie, care devine roșie la fiert, cu abdomenul inelat, cu cinci perechi de picioare, dintre care cea din față este în formă de clește *(Astacus fluviatilis).* G Expr. *A da înapoi (*sau *îndărăt) ca racul* = a-i merge rău, a nu mai progresa. *Roșu ca racul* (sau *ca un rac fiert)*, se spune despre o persoană foarte roșie la față. **2.** N.pr. art. Numele unei constelații în dreptul căreia Soarele ajunge la solstițiul de vară. G *Tropicul Racului* = cerc imaginar pe globul pământesc, la 23°27' nord de Ecuator, care limitează zona tropicală de cea boreală. F A patra dintre cele 12 zodii; zodia cancerului. **3.** Nume dat unor unelte care prind sau agață ca picioarele racului (**1**): **a)** dispozitiv folosit pentru fixarea coloanei de țevi de pompare în coloana de exploatare a unei sonde; **b)** dispozitiv folosit la prinderea și readucerea la suprafață a unor piese scăpate sau rămase accidental în gaura de sondă. **4.** Ustensilă de uz casnic, confecționată din oțel, ascuțită și prevăzută cu un mâner, cu care se extrag dopurile din sticlele înfundate; tirbușon. **4.** (Med.; pop.) Cancer. — Din sl. **rakŭ.**

RACÉM, *raceme,* s.n. (Bot.) Inflorescență în formă de ciorchine; ciorchine. G *Racem compus* = panicul. — Din fr. **racème**, lat. **racemus.**

RACÉMIC, -Ă, *racemici, -ce,* adj., s.n. (Substanță chimică organică) care este optic inactivă. — Din fr. **racémique.**

RACEMIFÓRM, -Ă, *racemiformi, -e,* adj. (Bot.; despre inflorescențe) În formă de racem. — Din fr. **racémiforme.**

RACEMIZÁRE, *racemizări,* s.f. Proces prin care o substanță devine racemică. — După fr. **racémisation.**

RACHÉTĂ[1], *rachete,* s.f. **1.** Proiectil alcătuit dintr-un tub umplut cu materii care se aprind în aer, producând o lumină puternică (de diferite culori) pe o traiectorie lungă, și care se folosește la semnalizări și la focuri de artificii. **2.** Aparat de zbor propulsat prin reacție directă cu ajutorul unui motor la distanțe foarte mari de Pământ. G *Rachetă cosmică* = rachetă[1] (**2**) de mari dimensiuni, folosită pentru plasarea pe orbite a sateliților artificiali și pe traiectorii stabilite a navelor cosmice. *Rachetă meteorologică* = rachetă[1] (**2**) recuperabilă dotată cu aparate speciale de măsură a parametrilor meteorologici și de transmitere a informației, folosită pentru investigații ale atmosferei până la altitudini de 150 km. — Din germ. **Rakete,** rus. **raketa.**

RACHÉTĂ[2], *rachete,* s.f. **1.** Obiect de joc în tenisul de câmp sau în badminton, alcătuit dintr-o rețea de coarde fixate pe un cadru oval de lemn prevăzut cu mâner, cu ajutorul căruia se lovește mingea. **2.** Paletă ovală

aplicată pe talpa încălțămintei pentru a nu se afunda în zăpadă. — Din fr. **raquette.**

RACHETÍST, *rachetiști,* s.m. Militar care face parte dintr-o unitate de rachete[1] (**2**). — **Rachetă**[1] + suf. *-ist.*

RACHETODRÓM, *rachetodromuri,* s.n. Teren și instalații amenajate pentru decolarea și aterizarea rachetelor[1] (**2**), precum și pentru urmărirea și dirijarea zborului acestora. — **Rachetă**[1] + [aero]**drom.**

RACHETOMODÉL, *rachetomodele,* s.n. Model de rachetă[1] (**2**) cu dimensiuni reduse. — **Rachetă**[1] + **model.**

RACHETOMODELÍSM s.m. Sport aviatic care constă în proiectarea, construirea și lansarea de rachetomodele. — **Rachetomodel** + suf. *-ism.*

RACHETOMODELÍST, -Ă, *rachetomodeliști, -ste,* s.m. și f. Specialist în rachetomodelism. — **Rachetomodel** + suf. *-ist.*

RACHIÁȘ, *rachiașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *rachiu.* [Pr.: *-chi-aș*] — **Rachiu** + suf. *-ași.*

RACHIÉR, *rachieri,* s.m. (Înv.) Persoană care fabrica sau vindea rachiu. [Pr.: *-chi-er*] — **Rachiu** + suf. *-ar.*

RACHIERÍE[1] s.f. (Înv.) Ocupația rachierului. [Pr.: *-chi-e-*] — **Rachier** + suf. *-ie.*

RACHIERÍE[2]**,** *rachierii,* s.f. (Înv.) Fabrică sau depozit de rachiu. [Pr.: *-chi-e-*] — **Rachiu** + suf. *-erie.*

RACHÍU, (**2**) *rachiuri,* s.n. **1.** Nume generic dat diferitelor băuturi alcoolice tari obținute natural prin distilarea vinului, a fructelor, a sucurilor fermentate, a cerealelor, sau sintetic, prin diluarea alcoolului cu apă (și cu esențe) fără adaos de sirop de zahăr; vinars. **2.** Cantitate de rachiu (**1**) conținută de un pahar, de o sticlă etc. — Din tc. **rakı.**

RÁCILĂ[1]**,** *racile,* s.f. **1.** (Livr.) Boală veche, incurabilă, maladie cronică; beteșug; *fig.* cusur, meteahnă, defect. **2.** Fig. Dușmănie veche, ură. — Et. nec.

RÁCILĂ[2]**,** *racile,* s.f. (Pop.) Unealtă de diferite forme folosită la prinderea racilor. — Din **rac.**

RACK, *rackuri,* s.n. (Elt.; englezism) Cadru metalic pe care se pot fixa diferite aparate componente ale unui sistem — Din engl. **rack.**

RÁCKET, *rackeți,* s.m. Hoț, bandit, tâlhar. — Din engl., fr. **racket.**

RACLÁ, *raclez,* vb. I. Tranz. A răzui. F Spec. A face un raclaj. — Din fr. **racler.**

RACLÁJ, *raclaje,* s.n. Intervenție chirurgicală care constă în curățarea țesuturilor organice bolnave cu ajutorul chiuretei. F Spec. Curățarea stratului superficial al mucoasei uterine cu ajutorul chiuretei, pentru a îndepărta ovulul fecundat; chiuretaj. — Din fr. **raclage.**

RACLÁRE, *raclări,* s.f. Acțiunea de *a racla* și rezultatul ei. — V. **racla.**

RÁCLĂ, *racle,* s.f. (Pop.) **1.** Sicriu, coșciug. **2.** Ladă de lemn (de dimensiuni mari și ornamentată). **3.** Cutie de lemn cu capac, în care se păstrează anumite alimente. **4.** Despărțitură într-un hambar, unde se păstrează fânul, cerealele etc. **5.** Pânză urzită cu două feluri de bumbac. [Var.: **lácră** s.f.] — Din bg. **rakla.**

RACLÉTĂ, *raclete,* s.f. Lamă flexibilă de oțel care servește la curățarea sau la răzuirea unor suprafețe. — Din fr. **raclette.**

RACLÓR, *racloare,* s.n. **1.** Dispozitiv mobil folosit pentru curățarea nămolului depus pe fundul decantoarelor, fără scoaterea din funcție a instalației. **2.** Instrument cu care se racleză; răzuitor. — Cf. fr. r a c l o i r.

RACOLÁ, *racolez,* vb. I. Tranz. A recruta pe cineva pentru o anumită activitate (reprobabilă) atrăgându-l prin promisiuni, presiuni etc — Din fr. **racoler.**

RACOLÁJ, *racolaje,* s.n. Faptul de a racola; racolare. — Din fr. **racolage.**

RACOLÁRE, *racolări,* s.f. Acțiunea de *a racola.* — V. **racola.**

RACOLÁT, -Ă, *racolați, -te,* adj. (Despre oameni) Care a fost recrutat într-o activitate (reprobabilă). — V. **racola.**

RACOLÉR, *racoleri,* s.m. Persoană care racolează. — Din fr. **racoleur.**

RACÓRD, *racorduri,* s.n. **1.** Legătură, contact între două părți ale unei lucrări sau între două elemente ale unui întreg. **2.** Piesă (constituită din una sau din două părți tubulare cu piulițe) cu care se face legătura între două conducte și prin care poate circula un fluid sau un material pulverulent ori granular. **3.** Porțiune de circuit electric care pune în legătură aparatul, mașina sau locul de utilizare a energiei electrice cu rețeaua de distribuție. **4.** Legătură între două secvențe de film care asigură continuitatea ideii cinematografice. F Îmbinare a două benzi de sunet fără a întrerupe unitatea coloanei sonore. — Din fr. **raccord.**

RACORDÁ, *racordez,* vb. I. Tranz. A stabili un racord. F (Geom.) A uni între ele două drepte sau două curbe printr-o curbă tangentă la fiecare dintre dreptele sau curbele între care se face legătura. — Din fr. **raccorder.**

RACORDÁRE, *racordări,* s.f. Acțiunea de *a racorda* și rezultatul ei. F (Concr.) Porțiune din suprafața unei țevi, a unui tub etc. prin care se face trecerea între două zone cu secțiuni diferite. F Locul de legătură a două elemente ale unui sistem tehnic. F Realizarea unei legături între două porțiuni ale unui drum sau ale unei căi ferate prin introducerea între ele a unui tronson de traseu cu axa curbă. — V. **racorda.**

RACURSÍ, *racursiuri,* s.n. **1.** S.n. Procedeu de folosire a perspectivei în artele plastice și în cinematografie, prin care extremitățile obiectului reprezentat apar apropiate, iar unele dimensiuni reduse. **2.** Prescurtare. — Din fr. **raccourci.**

RAD, *razi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură egală cu doza radiației care cedează o energie de 100 de ergi unui gram din substanța în care este absorbită. — Din fr. **rad.**

RÁDAR, *radare,* s.n. Sistem de radiolocație în care, cu ajutorul unui tub catodic și al unei aparaturi anexe, se determină direcția și distanța la care se află diverse obiecte îndepărtate (avioane, obstacole etc.). *Radar auto* = aparat portabil destinat măsurării vitezei autovehiculelor care trec prin câmpul electromagnetic emis. [Acc. și: *radár*] — Din engl., fr. **radar,** germ. **Radar.**

RADARÍST, *radariști,* s.m. Specialist în probleme de radar. — Din fr. **radariste.**

RÁDĂ[1]**,** *rade,* s.f. Zonă de apă din vecinătatea unei coaste, cu sistem de apărare naturală sau artificială, servind la adăpostirea navelor într-un port împotriva vânturilor, valurilor ori curenților. — Din fr. **rade.**

RÁDĂ[2]**,** *rade,* s.f. (La unele popoare slave) Denumire dată consiliului, adunării, organului colegial al puterii. — Din pol., rus. **rada.**

RÁDE, *rad,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A(-și) tăia cu briciul sau cu mașina de ras părul, barba ori mustățile de la rădăcină; a (se) bărbieri. G Expr. (Tranz.; fam.; ir.) *A rade pe cineva fără săpun* = a critica aspru pe cineva. (Fam.) *Să-mi razi* (sau *să-mi radeți) mustața,* se spune pentru a arăta că ești foarte sigur de cele ce afirmi. F Tranz. A curăța părul de pe pielea unui animal sau solzii de pe un pește. **2.** Tranz. A răzui, a înlătura un strat subțire de deasupra unui lucru. F A șterge, a îndepărta, a elimina (cu guma, cu un briceag, cu lama etc.) ceva scris. F A da pe răzătoare pentru a mărunți. **3.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici, a șterge de pe fața pământului. G Expr. (Fam.) *A rade cuiva o palmă* = a da cuiva o palmă. [Perf. s. *răsei,* part. *ras*] — Lat. **radere.**

RÁDERE, *raderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) rade* și rezultatul ei. — V. **rade.**

RADIÁ[1]**,** *radiez,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. (La pers. 3) A emite, a împrăștia raze de lumină, de căldură, unde sonore sau fascicule de particule radial, în toate direcțiile. **2.** Intranz. Fig. A avea o înfățișare care reflectă fericire, bucurie etc.; a fi vesel, surâzător, bine dispus, jovial. [Pr.: *-di-a*] — Din lat. **radiare,** fr. **radier.**

RADIÁ[2]**,** *radiez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A șterge dintr-un registru, a scoate din evidență, a face operația de radiere. [Pr.: *di-a*] — Din fr. **radier.**

RADIÁL, -Ă, *radiali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care pleacă dintr-un centru ca razele unui cerc sau ale unei sfere; dispus în formă de raze; radiar, radiat. [Pr.: *-di-al*] — Din fr., germ. **radial.**

RADIÁN, *radiani,* s.m. Unitate de măsură pentru unghiuri, egală cu unghiul care, având vârful în centrul unui cerc, subîntinde un arc a cărui lungime este egală cu raza cercului [Pr:. *-di-an*] — Din fr. **radian.**

RADIÁNT, -Ă, *radianți, -te,* adj. **1.** (Despre energie) Care se răspândește prin radiații. **2.** (Despre corpuri) Care emite radiații, lumină etc.; care radiază. [Pr.: *-di-ant*] — Din fr. **radiant.**

RADIÁNȚĂ, *radianțe,* s.f. Mărime fotometrică egală cu raportul dintre fluxul luminos total emis de suprafața unui corp și aria acestei suprafețe. [Pr.: *-di-an-*] — Din fr. **radiance.**

RADIÁR, -Ă, *radiari, -e,* adj. Radial. [Pr.: *-di-ar*] — Din fr. **radiaire.**

RADIÁT, -Ă, *radiați, -te,* adj. Radial. F (Substantivat, n.; la pl.) Animale nevertebrate având organele dispuse în formă de raze; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. F (Substantivat, n.; la pl.) Grup de plante din familia compozeelor ale căror petale sunt așezate radial; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. [Pr.: *-di-at*] — V. **radia**[1].

RADIATÍV, -Ă, *radiativi, -e,* adj. **1.** Care ține de radiație, care se referă la radiație. **2.** (Fiz.; despre tranziții) Însoțit de emisia unei radiații. **3.** Care privește raportul dintre cantitatea de căldură primită și cea cedată de Pământ într-o perioadă determintă. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **radiatif.**

RADIATÓR, *radiatoare,* s.n. **1.** Corp, aparat sau dispozitiv care emite radiații. G *Radiator electric* = aparat electric de încălzire (în care căldura este transmisă prin radiații). **2.** Corp de încălzire format din tuburi sau coloane tubulare prin care circulă aburii sau apa caldă, într-o instalație de încălzire centrală. **3.** Dispozitiv care servește la răcirea apei în motoarele cu ardere internă. **4.** Antenă de emisie reprezentând elementul activ al unui sistem de antene. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **radiateur,** germ. **Radiator.**

RADIÁȚIE, *radiații,* s.f. Emisie de unde sonore, electromagnetice etc. sau de particule care se propagă sub formă de raze în toate direcțiile; ansamblul particulelor emise de un corp; radiere. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **radiation.**

RADICÁL, -Ă, *radicali, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** De bază, fundamental, esențial. F (Adverbial) Din temelie, cu desăvârșire, complet. F (Despre

tratamente, leacuri) Care vindecă în întregime, complet. **2.** Care preconizează reforme adânci, acțiuni hotărâtoare; schimbări fundamentale. **II.** S.m. **1.** (Mat.) Rădăcină. F Simbolul matematic care exprimă o extragere de rădăcină. G (Mat.; în sintagmele) *Axă radicală* = locul geometric al punctelor din plan care au aceeași putere față de două cercuri date, reprezentat printr-o dreaptă perpendiculară pe linia care unește centrele cercurilor. *Plan radical* = locul geometric al punctelor din spațiu având aceeași putere față de două sfere date, reprezentat printr-un plan. **2.** (Chim.) Grupare de atomi care rămâne neschimbată într-o reacție chimică și care se comportă ca un element unic. **3.** (Lingv.) Rădăcină. — Din fr. **radical,** germ. **Radikal.**

RADICALÍSM s.n. Concepție și atitudine politică care preconizează și urmărește folosirea de metode radicale, totale, pentru soluționarea unor probleme ale vieții sociale; practicarea acestor metode. — Din fr. **radicalisme.**

RADICALÍST, -Ă, *radicaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al radicalismului. — **Radical** + suf. *-ist.* Cf. germ. R a d i k a l i s t.

RADICALIZÁ, *radicalizez,* vb.I. Tranz. și refl. A deveni sau a face să devină radical (**I 2**). — **Radical** + suf. *-iza.* Cf. germ. r a d i k a l i s i e r e n.

RADICALIZÁRE, *radicalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) radicaliza* și rezultatul ei. — V. **radicaliza.**

RADICÁNT, -Ă, *radicanți, -te,* adj. (Despre tulpini) Care are capacitatea de a emite rădăcini; (despre plante) agățător prin rădăcini suplimentare. — Din fr. **radicant.**

RADICÁȚIE s.f. Dispoziție a rădăcinilor unei plante. — Din fr. **radication.**

RADICÉLĂ, *radicele,* s.f. Rădăcină secundară care se dezvoltă pe rădăcina principală. — Din fr. **radicelle.**

RADICIFÓRM, -Ă, *radiciformi, -e,* adj. (Bot.) Care are forma unei rădăcini. — Din fr. **radiciforme.**

RADICIVÓR, -Ă, *radicivori, -e,* adj. Care mănâncă rădăcini. — Din fr. **radicivore.**

RADICULÁR, -Ă, *radiculari, -e,* adj. Care aparține radiculei, care se referă la radiculă. — Din fr. **radiculaire.**

RADÍCULĂ, *radicule,* s.f. Rădăcină a plantulei din sămânță, care, după încolțirea seminței, se transformă în rădăcină principală. — Din fr. **radicule,** lat. **radicula.**

RADIÉR, *radiere,* s.n. **1.** Tip de fundație alcătuit dintr-un planșeu de beton armat care se întinde de obicei sub întreaga construcție pe care o susține. **2.** Căptușeală de beton, de bolovani sau de pavele executată pe fundul albiei unei ape, între picioarele unui pod etc., pentru a împiedica eroziunea, spălarea pământului de către ape și adâncirea albiei. **3.** Boltă de beton sau de piatră așezată la baza unui tunel. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **radier.**

RADIÉRĂ, *radiere,* s.f. Gumă de șters. [Pr.: *-di-e-*] — Din germ. **Radier**[gummi].

RADIÉRE[1], *radieri,* s.f. Faptul de *a radia*[1]*;* radiație. [Pr.: *-di-e-*] — V. **radia[1].**

RADIÉRE[2], *radieri,* s.f. (Jur.) Acțiunea de *a radia*[2] și rezultatul ei; ștergere din-tr-un registru a inscripției privitoare la anumite acte sau drepturi. [Pr.: *-di-e-*] — V. **radia[2].**

RADIFÉR, -Ă, *radiferi, -e,* adj. Care conține radiu. — Din fr. **radifère.**

RÁDINĂ, *radine,* s.f. (Reg.) **1.** Amestec de rădăcini și de crengi de copaci care atârnă de pe mal în apă sau plutesc pe apă. **2.** Loc de sub mal, scobit, unde se adună peștii. **3.** Rețea cu ochiuri mari care se montează la setcile de prins pește. — Din sb., rus. **redina.**

RÁDIO[1]- Element de compunere indicând referirea unei mărimi, a unui aparat etc. la radiația electromagnetică, care servește la formarea unor substantive. [Pr.: *-di-o*] — Din fr. **radio-.**

RÁDIO[2], *radiouri,* adj. invar., s.n. **I.** Adj. invar. **1.** Referitor la radioreceptoare. **2.** Referitor la emisiunile difuzate prin radio[2] (**2**). **3.** Referitor la radiația electromagnetică, de radiație electromagnetică. **II.** S.n. **1.** Instalație de transmitere a sunetelor prin unde electromagnetice, cuprinzând aparatele de emisie și pe cele de recepție. **2.** Spec. Aparat de recepție radiofonică; radioreceptor. **3.** Sistemul și activitatea de difuzare a programelor de știri, de muzică etc. prin radio[2] (**2**). **4.** Instituție care dirijează și coordonează problemele referitoare la radio[2] (**1, 3**). [Pr.: *-di-o*] — Din fr. **radio,** germ. **Radio.**

RADIOACTÍV, -Ă, *radioactivi, -e,* adj. **1.** (Despre unele elemente) Cu proprietăți de radioactivitate. F (Despre zăcăminte, izvoare) Care conține corpuri cu proprietăți de radioactivitate. **2.** Care aparține radioactivității, privitor la radioactivitate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioactif,** germ. **radioaktiv.**

RADIOACTIVITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor elemente cu atomii grei (radiu, uraniu etc.) de a emite, prin dezagregare spontană, unele radiații corpusculare (și radiații electromagnetice). **2.** Disciplină care studiază aceste proprietăți și elementele care țin de ele. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioactivité,** germ. **Radioaktivität.**

RADIOACTUALITÁTE, *radioactualități,* s.f. Emisiune radiofonică în care se transmit actualități. [Pr.: *-di-o-ac-tu-a-*] — **Radio[2] + actualitate.**

RADIOALTIMÉTRU, *radioaltimetre,* s.n. Aparat de radiolocație instalat la bordul unui avion, cu ajutorul căruia se determină altitudinea avionului față de sol. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioaltimètre,** rus. **radioaltimetr.**

RADIOAMATÓR, *radioamatori,* s.m. Persoană care, ca amator, stabilește legături între o stație de radio[2] proprie și o stație de radio[2] străină, cu scopul de a comunica în bune condiții cu aceasta, de la o distanță cât mai mare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-amateur,** germ. **Radioamateur.**

RADIOAMATORÍSM s.n. Practicare a radiocomunicațiilor de către radioamatori. [Pr.: *-di-o-*] — **Radioamator** + suf. *-ism.*

RADIOAMPLIFICÁRE s.f. Recepția, amplificarea și distribuirea prin fire a programelor de radiodifuziune sonoră cu ajutorul unei instalații de amplificare. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]- + amplificare.** Cf. fr. r a d i o a m p l i f i c a t i o n.

RADIOASCULTÁRE s.f. **1.** Ascultare a emisiunilor de radio[2]. **2.** Post, serviciu care se ocupă cu ascultarea emisiunilor de radio[2]. **3.** Timp rezervat ascultării în emisiunile radioamatorilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2] + ascultare.**

RADIOASCULTĂTÓR, -OÁRE, *radioascultători, -oare,* s.m. și f. Ascultător al emisiunilor de radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2] + ascultător.**

RADIOASTRONÓM, *radioastronomi,* s.m. Specialist în radioastronomie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioastronome.**

RADIOASTRONÓMIC, -Ă, *radioastronomici, -ce,* adj. Referitor la radioastronomie, de radioastronomie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioastronomique.**

RADIOASTRONOMÍE s.f. Ramură a astronomiei care studiază corpurile și fenomenele cerești prin recepționare și interpretarea undelor venite de la acestea. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-astronomie,** germ. **Radioastronomie.**

RADIOATERIZÁRE, *radioaterizări,* s.f. Aterizare fără vizibilitate, în cursul căreia avionul este dirijat cu ajutorul unor radioemițătoare situate pe sol. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]- + aterizare.**

RADIOBALIZÁ, *radiobalizez,* vb. I. Tranz. A marca o rută aeriană cu radiobalize. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiobaliser.**

RADIOBALIZÁJ, *radiobalizaje,* s.n. Faptul de a radiobaliza; radiobalizare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiobalisage.**

RADIOBALIZÁRE, *radiobalizări,* s.f. Acțiunea de *a radiobaliza.* [Pr.: *-di-o-*] — V. **radiobaliza.**

RADIOBALIZÁT, -Ă, *radiobalizați, -te,* adj. (Despre rute aeriene) Care a fost marcat cu radiobalize. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radiobaliza.**

RADIOBALÍZĂ, *radiobalize,* s.f. Aparat terestru de radionavigație care indică trecerea unei aeronave deasupra unui anumit punct geografic, prin emiterea sau prin reflectarea unor unde radioelectrice recepționate; radiofar. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiobalise.**

RADIOBIOLÓG, -Ă, *radiobiologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în radiobiologie. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiologue.**

RADIOBIOLÓGIC, -Ă, *radiobiologici, -ce,* adj. Referitor la radiobiologie, de radiobiologie. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiologique,** engl. **radiobiologic.**

RADIOBIOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu cercetarea acțiunii radiațiilor ionizante asupra organismelor vii. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiologie.**

RADIOBIÓTIC, -Ă, *radiobiotici, -ce,* adj. Referitor la efectele radiațiilor asupra organismelor vii. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiotique.**

RADIOCÁLCIU s.n. Calciu radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]- + calciu.**

RADIOCASETOFÓN, *radiocasetofoane,* s.n. Aparat care încorporează un radioreceptor și un casetofon. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2] + casetofon.**

RADIOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază probleme legate de elementele radioactive. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiochimie.**

RADIOCINEMATOGRAFÍE s.f. Metodă de diagnostic radiologic, care constă în înregistrarea pe film cinematografic a imaginii radiografice a unui organ în activitate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocinématographie.**

RADIOCLÚB, *radiocluburi,* s.n. Club al radioamatorilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2] + club.**

RADIOCOMÁNDĂ, *radiocomenzi,* s.f. Telecomandă realizată prin intermediul undelor electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocommande.**

RADIOCOMPÁS, *radiocompasuri,* s.n. Aparat montat la bordul unui avion, care permite menținerea avionului pe direcția unui post de radioemisie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocompas.**

RADIOCOMUNICÁȚIE, *radiocomunicații,* s.f. Transmitere și recepție la distanță a unor sunete, semnale și imagini cu ajutorul undelor radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocommunication.**

RADIOCONDUCTÓR, *radioconductoare,* s.n. Corp care devine conductor de electricitate sub influența undelor electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioconducteur.**

RADIODERMÍTĂ, *radiodermite,* s.f. (Med.) Dermită provocată de iradieri cu raze X sau de substanțe radioactive. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodermite.**

RADIODETÉCŢIE, *radiodetecţii,* s.f. (Fiz.) Radiolocaţie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodétection.**

RADIODIAGNÓSTIC, *radiodiagnostice,* s.n. Diagnostic medical bazat pe examinare radiologică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodiagnostic.**

RADIODIFUZÁ, *radiodifuzez,* vb. I. Tranz. A transmite, a emite ceva printr-un post de radioemisie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodiffuser.**

RADIODIFUZIÚNE, *radiodifuziuni,* s.f. Radiocomunicaţie unilaterală care constă în transmiterea sistematică prin unde electromagnetice neghidate a unui program (sonor şi vizual) destinat recepţiei publice. F Instituţie care se ocupă cu întocmirea şi cu difuzarea acestor programe. [Pr.: *-di-o-di-fu-zi-u-*] — Din fr. **radiodiffusion.**

RADIODISTRIBÚŢIE s.f. Distribuţie publică a programelor de radiodifuziune prin linii de telecomunicaţii speciale de la o staţie centrală; radiofiaţie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodistribution.**

RADIOECOLOGÍE s.f. Studiul efectelor radiaţiilor naturale asupra organismelor vii. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radioecology.**

RADIOECÓU, *radioecouri,* s.n. Radioundă recepţionată după emisie, în urma reflexiei ei pe suprafaţa unui corp (ceresc). [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **ecou.**

RADIOELÉCTRIC, -Ă, *radioelectrici, -ce,* adj. Care aparţine radioelectricităţii, privitor la radioelectricitate, studiat de radioelectricitate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioélectrique.**

RADIOELECTRICIÁN, -Ă, *radioelectricieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în radioelectricitate. [Pr.: *-di-o-e-lec-tri-ci-an*] —Din fr. **radioélectricien.**

RADIOELECTRICITÁTE s.f. Parte a fizicii care studiază oscilaţiile de înaltă frecvenţă şi undele electromagnetice, precum şi aplicaţiile acestora în radiocomunicaţii, în radiolocaţie etc. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioélectricité.**

RADIOELEMÉNT, *radioelemente,* s.n. Element chimic radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioélément.**

RADIOEMÍSIE, *radioemisii,* s.f. **1.** Producere a undelor electromagnetice în scopul realizării unei radiocomunicaţii. **2.** (În forma *radioemisiune*) Emisiune radiofonică cu ajutorul căreia se transmit ştiri, programe culturale etc. [Pr.: *-di-o-.* — Var.: **radioemísiune** s.f.] — Din fr. **radio-émission.**

RADIOEMISIÚNE s.f. v. **radioemisie.**

RADIOEMIŢĂTÓR, *radioemiţătoare,* s.n. Instalaţie cu ajutorul căreia se produc unde electromagnetice folosite la radiocomunicaţii; emiţător radio[1]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**-** + **emiţător** (după fr. *radio-émetteur).*

RADIOFÁR, *radiofaruri,* s.n. Post fix de radioemisie, folosit la dirijarea navigaţiei maritime şi aeriene. F Radiobaliză. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophare.**

RADIOFICÁ vb. I. Tranz. (Folosit numai la timpurile compuse sau trecute). A instala în oraşe şi în sate posturi de radiofiaţie, a efectua o radioficare. [Pr.: *-di-o-*] — Din **radioficare** şi **radioficat** (derivat regresiv).

RADIOFICÁRE, *radioficări,* s.f. Instalare în oraşe şi în sate a posturilor de radiofiaţie; generalizare a transmisiei programelor de radiodifuziune sonoră prin radiodistribuţie. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radiofica.**

RADIOFICÁT, -Ă, *radioficaţi, -te,* adj. Înzestrat cu posturi de radiofiaţie. [Pr.: *-di-o-*] — Din **radioficare.**

RADIOFICĂŢIE, *radioficaţii,* s.f. Radiodistribuţie. [Pr.: *-di-o-*] — Din rus. **radiofikaţiia.**

RADIOFÍZICĂ s.f. Disciplină care studiază producerea şi propagarea undelor electromagnetice, influenţa stării atmosferei asupra acestora etc. constituind baza fizică a radiotehnicii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophysique.**

RADIOFÓN, *radiofoane,* s.n. (Aeron.) Aparat de comunicare prin radiofonie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr., engl. **radiophone.**

RADIOFÓNIC, -Ă, *radiofonici, -ce,* adj. Care aparţine radiofoniei, privitor la radiofonie, care utilizează radiofonia. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophonique.**

RADIOFONÍE s.f. Sistem special de transmitere şi de recepţionare a mesajelor sonore prin unde electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophonie.**

RADIOFONÍST, -Ă, *radiofonişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în radiofonie. [Pr.: *-di-o-*] — **Radiofonie** + suf. *-ist.*

RADIOFÓSFOR s.n. Fosfor radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radiophosphorus.**

RADIOFOTOGRAFÍE, *radiofotografii,* s.f. Clişeu al unei imagini obţinute cu ajutorul razelor X pe un ecran. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophotographie.**

RADIOFRECVÉNŢĂ, *radiofrecvenţe,* s.f. Frecvenţă a unei oscilaţii sau a unei unde electromagnetice, folosită în radiocomunicaţii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiofréquence,** germ. **Radiofrequenz.**

RADIOGALAXÍE, *radiogalaxii,* s.f. Galaxie caracterizată printr-o emisie intensă de radiounde. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiogalaxie,** engl. **radiogalaxy.**

RADIOGAZÉTĂ, *radiogazete,* s.f. (Rar) Emisiune de ştiri, comentarii, muzică etc. transmisă prin radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **gazetă.**

RADIOGENÉTIC, -Ă, *radiogenetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a geneticii care studiază influenţa radiaţiilor care produc sau nu ionizarea asupra ereditătii organismelor. **2.** Adj. Referitor la radiogenetică (**1**), de radiogenetică (**1**). — **Radio**[1]**-** + **genetic** (după engl. *radiogenetic).*

RADIOGEODEZÍE s.f. Domeniu al geodeziei care se ocupă de măsurarea distanţelor dintre punctele geodezice cu aparatură radio de mare precizie. [Pr.: *-di-o-ge-o-*] — **Radio**[1]**-** + **geodezie.**

RADIOGEOLÓGIC, -Ă, *radiogeologici, -ce,* adj. Referitor la radiogeologie, de radiogeologie. [Pr.: *-di-o-ge-o-*] — **Radio**[1]**-** + **geologie.**

RADIOGEOLOGÍE s.f. Parte a geologiei care utilizează tehnica radioactivităţii. [Pr.: *-di-o-ge-o-*] — **Radio**[1]**-** + **geologie.**

RADIOGHIDÁ, *radioghidez,* vb. I. Tranz. A dirija prin radioghidaj. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioguider.**

RADIOGHIDÁJ, *radioghidaje,* s.n. Dirijare de la distanţă, prin mijloace radiotehnice, a unui vehicul. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioguidage.**

RADIOGHIDÁRE, *radioghidări,* s.f. Acţiunea de *a radioghida.* [Pr.: *di-o-*] — V. **radioghida.**

RADIOGHIDÁT, -Ă, *radioghidaţi, -te,* adj. Care a fost dirijat prin radioghidaj. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radioghida.**

RADIOGONIOGRÁF, *radiogoniografe,* s.n. Radiogoniometru înregistrator. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniographe.**

RADIOGONIOMETRÁ, *radiogoniometrez,* vb. I. Tranz. A determina direcţia unui radioemiţător prin radiogoniometrie. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din **radiogoniometru.**

RADIOGONIOMETRÁRE, *radiogoniometrări,* s.f. Acţiunea de *a radiogoniometra.* [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — V. **radiogoniometra.**

RADIOGONIOMÉTRIC, -Ă, *radiogoniometrici, -ce,* adj. Referitor la radiogoniometrie, de radiogoniometrie. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniométrique.**

RADIOGONIOMETRÍE s.f. Metodă de determinare a direcţiei din care se emit unde radio, bazată pe utilizarea proprietăţilor antenelor receptorului. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniométrie.**

RADIOGONIOMÉTRU, *radiogoniometre,* s.n. Instalaţie de radiorecepţie folosită în radiogoniometrie, în navigaţia fără vizibilitate şi în radiolocaţie, pentru determinarea direcţiei din care sunt emise semnalele radio. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniomètre.**

RADIOGRAFIÁ, *radiografiez,* vb. I. Tranz. A face o radiografie. [Pr.: *-di-o-gra-fi-a-*] — Din fr. **radiographier.**

RADIOGRÁFIC, -Ă, *radiografici, -ce,* adj. Care aparţine radiografiei, privitor la radiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiographique.**

RADIOGRAFÍE, *radiografii,* s.f. Fotografierea interiorului unui corp opac, în special a unor regiuni din interiorul corpului omenesc, cu ajutorul unor radiaţii de tip special. F (Concr.) Fotografie obţinută cu ajutorul acestor radiaţii; radiogramă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiographie.**

RADIOGRÁMĂ, *radiograme,* s.f. **1.** Telegramă transmisă prin radiocomunicaţie; radiotelegramă. **2.** (Rar) Radiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiogramme,** germ. **Radiogramm.**

RADIOINTERFEROMÉTRU, *radiointerferometre,* s.n. (Astron.) Radiotelescop a cărui funcţionare se bazează pe interferenţa radiounde lor ce ajung la un sistem de două sau de mai multe antene cu care este echipat radiotelescopul. [Pr.: *-di-o-in-*] — Din fr. **radiointerféromètre.**

RADIOITINERÁR, *radioitinerare,* s.n. Itinerar urmat de o aeronavă care se conduce după semnalele primite de la radiofarurile hertziene. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **itinerar** (după fr. *radioraid).*

RADIOIZOTÓP, *radioizotopi,* s.m. Izotop radioactiv. [Pr.: *-di-o-i-*] — Din fr. **radio-isotope.**

RADIOIZOTÓPIC, -Ă, *radioizotopici, -ce,* adj. (Fiz.) Care ţine de radioizotop, de radioizotop. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-isotopique.**

RADIOJURNÁL, *radiojurnale,* s.n. Emisiune radiofonică cuprinzând ştiri şi comentarii de actualitate internă şi externă, transmisă la anumite ore. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiojournal.**

RADIOLÁR, *radiolari,* s.m. (La pl.) Ordin de protozoare marine care au o cochilie silicioasă, cu prelungiri subţiri, dispuse ca nişte raze; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiolaire.**

RADIOLARÍT s.n. Rocă sedimentară, silicioasă, de origine organică, cenuşie-gălbuie sau roşiatică, rezultată din consolidarea depozitelor de radiolari şi utilizată ca material abraziv şi absorbant. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiolarite.**

RADIOLOCATÓR, *radiolocatoare,* s.n. Instalaţie radar. [Pr.: *-di-o-*] — Din rus. **radiolokator,** engl. **radiolocator.**

RADIOLOCÁŢIE, *radiolocaţii,* s.f. Detectarea şi determinarea poziţiei unui obiect (în mişcare) faţă de un reper, cu ajutorul unor fascicule de unde electromagnetice emise, şi transformarea acestora în semnale vizibile după reflectarea lor de către obiectul detectat. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radiolocation,** rus. **radiolokaţiia.**

RADIOLÓG, -Ă, *radiologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în radiologie şi radioterapie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiologue.**

RADIOLÓGIC, -Ă, *radiologici, -ce,* adj. Privitor la radiologie, care aparţine radiologiei. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiologique.**

RADIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu examinarea corpului omenesc cu ajutorul razelor X şi g şi cu aplicarea lor în precizarea diagnosticului şi în terapeutica unor boli. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiologie.**

RADIOMAGAZÍN, *radiomagazine,* s.n. Emisiune cu caracter variat (informativ, cultural-artistic, distractiv) transmisă prin radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2] + magazin.**

RADIOMANOMETRÍE s.f. Ramură a metalografiei care studiază structura fină a metalelor, folosind razele X şi radiaţiile g. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiométallographie.**

RADIOMÉTRIC, -Ă, *radiometrici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine radiometrului, privitor la radiometru. **2.** (Fiz.; în sintagma) *Efect radiometric* = creştere a presiunii aerului pe suprafaţa unui corp iluminat datorită încălzirii locale a corpului şi a aerului, produsă de energia luminii absorbite de corp. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiométrique.**

RADIOMETRÍE, *radiometrii,* s.f. (Fiz.) Măsurare a intensităţii unei radiaţii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiométrie.**

RADIOMÉTRU, *radiometre,* s.n. **1.** Instrument folosit pentru măsurarea presiunii exercitate de o radiaţie sonoră. **2.** Aparat folosit pentru punerea în evidenţă a efectului radiometric. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomètre.**

RADIOMICROFÓN, *radiomicrofoane,* s.n. (Rar) Mic radioemiţător portabil, prevăzut cu un microfon, folosit pentru interviuri sau pe scenă. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]- + microfon.**

RADIOMICROMÉTRU, *radiomicrometre,* s.n. Instrument folosit la măsurarea intensităţilor de radiaţie foarte mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomicromètre.**

RADIOMIMÉTIC, -Ă, *radiomimetici, -ce,* adj. (Fiz.; despre substanţe) Cu acţiune asemănătoare radiaţiilor ionizate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomimétique,** engl. **radiomimetic.**

RADIONAVIGÁŢIE s.f. Conducere a navelor (în special a aeronavelor) cu mijloace radiotehnice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radionavigation.**

RADIONECRÓZĂ, *radionecroze,* s.f. (Med.) Necroză a unui ţesut produsă de o doză excesivă de radiaţii ionizate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radionécrose.**

RADIONEVRÍTĂ, *radionevrite,* s.f. (Med.) Nevrită cauzată de acţiunea razelor radioactive asupra unui nerv. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radionévrite.**

RADIONUCLÉU, *radionuclee,* s.n. (Fiz.) Nucleu (**1**) (instabil) radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]- + nucleu** (după fr., engl. *radionuclide*).

RADIOOPÁC, -Ă, *radioopaci, -ce,* adj. (Fiz.; despre unele substanţe) Care împiedică trecerea radiaţiilor printr-un organ, determinând obţinerea unei imagini radiologice sau radiografice clare a acestuia. [Pr.: *-di-o-o-*] — Din fr. **radio-opaque.**

RADIOOPERATÓR, -OÁRE, *radiooperatori, -oare,* s.m. şi f. Operator (**1**) de radio[2]. [Pr.: *-di-o-o-*] — Din engl. **radiooperator.**

RADIOPATOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază bolile provocate de radiaţii penetrante. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiopathologie.**

RADIOPIRÁT s.n. Post de radio[2] (**1**) clandestin. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiopirate.**

RADIOPROGRÁM, *radioprograme,* s.n. Program de radio[2] (**3**). [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2] + program.**

RADIOPROIECTÓR, *radioproiectoare,* s.n. Instalaţie (înglobând un radiolocator şi un proiector) destinată să descopere şi să lumineze ţintele aeriene în timpul nopţii. [Pr.: *-di-o-pro-iec-*] — **Radio[2] + proiector.**

RADIOPROTECTÓR, -OÁRE, *radioprotectori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care protejează de acţiunea nocivă a unor radiaţii. **2.** S.f. (În sintagma) *Radioprotectoare chimică* = substanţă chimică neutralizantă, în anumite limite, a efectului energiei radiante asupra organismului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioprotecteur.**

RADIOPROTÉCŢIE, *radioprotecţii,* s.f. (Med.) Protecţie împotriva radiaţiilor în radiologie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioprotection.**

RADIORECEPTÓR, *radioreceptoare,* s.n. Aparat folosit pentru recepţionarea undelor radiofonice (prin antene), pentru transformarea lor în semnale sonore şi transmiterea lor prin intermediul difuzoarelor; radio[2]. F (În sintagma) *Radioreceptor de trafic* = radioreceptor profesional utilizat pentru recepţia unor semnale cu caracter special (informaţii de presă, date ştiinţifice, semnale pentru navigaţie etc.). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiorécepteur.**

RADIORECÉPŢIE, *radiorecepţii,* s.f. Recepţie a undelor radio, folosită în telecomunicaţii. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-+ recepţie.**

RADIORELÉU, *radiorelee,* s.n. Instalaţie care permite realizarea unei comunicaţii fără fir între două staţii terminale, prin staţii de recepţie-emisie intermediare. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2] + releu.**

RADIOREPERÁJ, *radioreperaje,* s.n. Procedeu de obţinere a informaţiilor privitoare la prezenţa, poziţia, natura etc. diverselor obiecte cu ajutorul undelor electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiorepérage.**

RADIOREPORTÁJ, *radioreportaje,* s.n. (Rar) Reportaj transmis prin radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioreportage.**

RADIOREPÓRTER, *radioreporteri,* s.m. Reporter pentru emisiunile de radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioreporter.**

RADIOREZISTÉNT, -Ă, *radiorezistenţi, -te,* adj. (Med.) Cu radiorezistenţă. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radioresistant.**

RADIOREZISTÉNŢĂ, *radiorezistenţe,* s.f. (Med.) Rezistenţă faţă de radiaţiile nocive. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiorésistance.**

RADIÓS, -OÁSĂ, *radioşi, -oase,* adj. **1.** Care străluceşte, răspândind raze de lumină; luminos, strălucitor. **2.** Fig. (Despre figura omenească) Care exprimă seninătate, veselie, fericire; (despre oameni) cu o expresie de fericire: voios, senin, încântat. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radieux,** lat. **radiosus,** it. **radioso.**

RADIOSCÓPIC, -Ă, *radioscopici, -ce,* adj. Care aparţine radioscopiei, privitor la radioscopie. [Pr.: *-di-os-*] — Din fr. **radioscopique.**

RADIOSCOPÍE, *radioscopii,* s.f. Examinare vizuală a interiorului unui corp opac, în special a unor regiuni din corpul omenesc, cu ajutorul umbrei proiectate pe un ecran fluorescent de către razele X care trec prin acel corp; (concr.) imagine obţinută în felul acesta. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioscopie.**

RADIOSENSIBILITÁTE s.f. (Med.) Sensibilitate faţă de radiaţiile ionizante. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosensibilité.**

RADIOSÉRVICE s.n. Service pentru aparatura de radiocomunicaţii. [Pr.: *-di-o-ser-vis*] — Din engl. **radio-service.**

RADIOSEXTÁNT, *radiosextante,* s.n. Aparat cu care se stabileşte pe hartă poziţia unei nave, folosind emisiile radio[2] ale aştrilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2] + sextant.**

RADIOSIMPOZIÓN, *radiosimpozioane,* s.n. Simpozion (**2**) prezentat la radio[2]. [Pr.: *-di-o-sim-po-zi-on*] — **Radio[2] + simpozion.**

RADIOSONDÁJ, *radiosondaje,* s.n. Explorare a păturilor superioare ale atmosferei cu ajutorul unei radiosonde. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosondage.**

RADIOSÓNDĂ, *radiosonde,* s.f. Instrument folosit pentru efectuarea observaţiilor meteorologice (presiune, temperatură, umiditatea aerului) în păturile superioare ale atmosferei, prin semnale radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosonde,** germ. **Radiosonda,** engl. **radio-sonde.**

RADIOSTAŢIÚNE, *radiostaţiuni,* s.f. Ansamblu format dintr-un radioemiţător, o antenă de emisie, instalaţii şi clădiri anexe, destinat efectuării radioemisiunilor. [Pr.: *-di-o-sta-ţi-u-*] — După rus. **radiostanţiia.**

RADIOSTEÁ, *radiostele,* s.f. Radiosursă de dimensiuni foarte mici (cât un punct). [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]- + stea.**

RADIOSTEREOGRÁFIE, *radiostereografii,* s.f. Radiografie în care imaginea apare în relief. [Pr.: *-di-o-ste-re-o-*] — Din fr. **radiostéréographie.**

RADIOSTIMULÁRE, *radiostimulări,* s.f. (Biol.) Metodă de stimulare a creşterii plantelor (prin tratarea seminţelor cu radiaţii). [Pr.: *-di-o-*] — După fr. **radiostimulation.**

RADIOSÚRSĂ, *radiosurse,* s.f. Sursă de unde radio din spaţiul cosmic. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosource.**

RADIOŞCOÁLĂ s.f. Emisiune de radio[2] destinată perfecţionării procesului de învăţământ. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2] + şcoală.**

RADIOTÉHNIC, -Ă, *radiotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu aplicaţiile oscilaţiilor şi undelor electromagnetice de înaltă frecvenţă pentru transmiterea şi recepţionarea informaţiilor. F Tehnica fabricării aparatelor pentru radiocomunicaţii. **2.** Adj. Care ţine de radiotehnică, privitor la radiotehnică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotechnique.**

RADIOTELEFÓN, *radiotelefoane,* s.n. Aparat portabil de emisie-recepţie, folosit pentru radiocomunicaţii bilaterale pe distanţe relativ mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotéléphone.**

RADIOTELEFÓNIC, -Ă, *radiotelefonici, -ce,* adj. Referitor la radiotelefonie, de radiotelefonie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotéléphonique.**

RADIOTELEFONÍE s.f. Sistem de comunicaţie telefonică radioelectrică, în ambele sensuri, cu ajutorul a două posturi de radioemisie şi a două posturi de radiorecepţie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotéléphonie.**

RADIOTELEGHIDÁT, -Ă, *radioteleghidaţi, -te,* adj. Care este teleghidat prin unde radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2] + teleghidat.**

RADIOTELEGRAFIÁ, *radiotelegrafiez,* vb. I. Tranz. A transmite o comunicare prin radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-te-le-gra-fi-a*] — Din fr. **radiotélégraphier.**

RADIOTELEGRAFIÁT, -Ă, *radiotelegrafiaţi, -te,* adj. Transmis prin radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-te-le-gra-fi-at*] — V. **radiotelegrafia.**

RADIOTELEGRÁFIC, -Ă, *radiotelegrafici, -ce,* adj. Care aparţine radiotelegrafiei, privitor la radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélégraphique.**

RADIOTELEGRAFÍE s.f. Comunicaţie telegrafică prin unde electromagnetice; telegrafie fără fir. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélégraphie.**

RADIOTELEGRAFÍST, -Ă, *radiotelegrafişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană specializată în radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-télégraphiste.**

RADIOTELEGRÁMĂ, *radiotelegrame,* s.f. Telegramă transmisă prin radiocomunicaţie; radiogramă (**1**). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélégramme.**

RADIOTELEMECÁNICĂ s.f. Ramură a telemecanicii care foloseşte undele radio pentru emiterea şi recepţionarea comenzilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**- + telemecanică.**

RADIOTELEMÉTRIC, -Ă, *radiotelemetrici, -ce,* adj. Referitor la radiotelemetrie, de radiotelemetrie. [Pr.: *-di-o-*] — De la **radiotelemetrie.**

RADIOTELEMETRÍE s.f. Determinarea distanţei dintre un obiect şi un reper dat, folosind undele radio. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélémétrie.**

RADIOTELEMÉTRU, *radiotelemetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea distanţelor folosind undele radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélémètre,** engl. **radiotelemeter.**

RADIOTELESCÓP, *radiotelescoape,* s.n. Instrument folosit la recepţionarea şi studierea undelor radiofonice emise de corpurile cereşti. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélescope.**

RADIOTELEVIZÁT, -Ă, *radiotelevizaţi, -te,* adj. Care este transmis simultan la radio şi televiziune. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélévisé.**

RADIOTEODOLÍT, *radioteodolite,* s.n. Radiogoniometru folosit la reperarea în înălţime. [Pr.: *-di-o-te-o-*] — Din germ. **Radiotheodolit.**

RADIOTERAPEÚT, -Ă, *radioterapeuţi, -te,* s.m. şi f. Specialist în radioterapie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiothérapeute.**

RADIOTERÁPIC, -Ă, *radioterapici, -ce,* adj. De radioterapie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiothérapique.**

RADIOTERAPÍE s.f. Metodă de tratare a unor boli prin acţiunea razelor X. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiothérapie.**

RADIOTRANSMÍSIE s.f. v. **radiotransmisiune**.

RADIOTRANSMISIONÍST, -Ă, *radiotransmisionişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în radiotransmisiuni. [Pr.: *-di-o-trans-mi-si-o-*] — **Radiotransmisiune** + suf. *-ist.*

RADIOTRANSMISIÚNE, *radiotransmisiuni,* s.f. **1.** Transmitere la distanţă prin unde electromagnetice a unor sunete, a unor semnale sau a unor imagini. **2.** Transmisie de radiodifuziune; programul transmis printr-un sistem de radiodifuziune. [Pr.: *-di-o-trans-mi-si-u-*. — Var.: **radiotransmísie** s.f.] — Din fr. **radiotransmission.**

RADIOTRATAMÉNT, *radiotratamente,* s.n. (Med.) Tratament cu radiaţii. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**- + tratament.**

RADIOÚNDĂ, *radiounde,* s.f. (Fiz.) Undă electromagnetică cu lungimea cuprinsă între 10 km şi 1 mm. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**- + undă** (după engl. *radio waves*, germ. *Radiowellen).*

RADÍST, *radişti,* s.m. Militar specializat în emisiuni şi recepţii radio[2]. — **Radio**[2] + suf. *-ist.*

RÁDIU s.n. Element radioactiv care se găseşte în minereurile de uraniu, folosit în medicină şi în fizica nucleară. [Var.: **rádium** s.n.] — Din fr. **radium.**

RÁDIUM s.n. v. **radiu.**

RADIUMTERAPÍE s.f. Folosire a radiului în tratamentul unor boli, în special al unor forme de cancer. — Din fr. **radiumthérapie.**

RÁDIUS s.n. Os lung care, împreună cu cubitusul, formează scheletul antebraţului. [Pr.: *-di-us*] — Din fr., lat. **radius.**

RADÓM, *radomuri,* s.n. Dispozitiv pentru protejarea antenelor de unde scurte contra agenţilor atmosferici. — Din fr. **radôme.**

RADÓN s.n. Element chimic gazos cu proprietăţi radioactive, format prin dezintegrarea radiului. — Din fr. **radon.**

RADÓU, *radouri,* s.n. (Înv.) Plută (pentru transportul pe apă). — Din fr. **radeau.**

RADÚLĂ, *radule,* s.f. Placă chitinoasă cu numeroşi dinţişori, asemănătoare unei pile, situată la baza limbii unor moluşte. — Din fr. **radule,** lat. **radula.**

RAF, *rafuri,* s.n. (Reg.) Cerc, şină de fier care se aplică pe o roată de lemn. — Din magh. dial. **raf.** Cf. ucr. r a f a „gratie”.

RAFAÉLIC, -Ă, *rafaelici, -ce,* adj. De Rafael, al lui Rafael; în maniera lui Rafael; F Serafic. [Pr.: *-fa-e-*] — Din fr. **raphaélique.**

RAFAELÍSM s.n. Ceea ce este specific artei lui Rafael. F Tendinţă de a prelua şi cultiva maniera lui Rafael. [Pr.: *-fa-e-*] — Din engl. **Raphaelism.**

RAFAELÍT, -Ă, *rafaeliţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Adept) al rafaelismului. [Pr.: *-fa-e-*] — Din engl. **Raphaelite.**

RAFÁLĂ, *rafale,* s.f. **1.** Dezlănţuire bruscă, violentă (şi scurtă) de vânt, de ploaie sau de ninsoare. **2.** Serie neîntreruptă de lovituri ale unei arme de foc automate sau ale unei baterii de tunuri. — Din fr. **rafale.**

RÁFIE, *rafii,* s.f. Numele mai multor specii de plante din familia palmierilor, cu tulpina scurtă şi groasă, ale căror frunze au nervuri foarte rezistente *(Raphia)*; plantă din aceste specii. F P. restr. (Cu sens colectiv) Fibre textile, elastice şi rezistente, obţinute din nervurile şi din teaca frunzelor acestor plante; *p. ext.* fibre obţinute din coajă de tei. — Din fr. **raphia.**

RAFINÁ, *rafinez,* vb. I. **1.** Tranz. A curăţa un produs de impurităţi, de substanţele străine pe care le conţine. **2.** Tranz. A trata semifabricatele fibroase folosite în industria hârtiei în scopul separării, perierii şi hidratării fibrelor. **3.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) face mai fin, mai delicat, mai subtil. — Din fr. **raffiner.**

RAFINÁJ, *rafinaje,* s.n. Rafinare. — Din fr. **raffinage.**

RAFINAMÉNT, *rafinamente,* s.n. **1.** Fineţe, delicateţe, subtilitate a gustului sau a simţirii. **2.** Viclenie, perfidie, şiretenie. — Din fr. **raffinement.**

RAFINÁRE, *rafinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) rafina* şi rezultatul ei; rafinaj. **1.** Proces tehnologic prin care se îndepărtează impurităţile din unele substanţe (alcool, uleiuri, zahăr etc.), în scopul îmbunătăţirii calităţii lor. **2.** Tratament al pastei de hârtie executat, de obicei, cu ajutorul rafinoarelor cu piatră, după procesul de fierbere. — V. **rafina.**

RAFINÁT, -Ă, *rafinaţi, -te,* adj. **1.** (Despre produse şi substanţe) Curăţat de corpuri străine; obţinut în urma unei rafinări. **2.** Fig. Fin, delicat, subtil. **3.** Fig. Perfid, viclean, şiret. — V. **rafina.** Cf. fr. r a f f i n é.

RAFINATÓR, (**1**) *rafinatori,* s.m., (**2**) *rafinatoare*, s.n. **1.** S.m. Rafinor (**1**). **2.** S.n. Rafinor (**2**). — **Rafina** + suf. *-tor.*

RAFINĂRÍE, *rafinării,* s.f. Instalaţie sau întreprindere în care se face rafinarea unor produse; *spec.* unitate industrială în care se prelucrează ţiţeiul. — Din fr. **raffinerie,** germ. **Raffinerie.**

RAFINÓR, (**1**) *rafinori,* s.m., (**2**) *rafinoare*, s.n. **1.** S.m. Muncitor calificat pentru operaţiile de rafinare; rafinator (**1**). **2.** S.n. Maşină folosită la măcinarea semifabricatelor lânoase ori a pastei de hârtie; rafinator (**2**). — Din fr. **raffineur.**

RAFINÓZĂ s.f. Trizaharidă formată din galactoză, glucoză şi fructoză, folosită în medicină şi în bacteriologie. — Din fr. **raffinose.**

RAFISTOLÁ, *rafistolez,* vb. I. Tranz. (Franţuzism) A repara sau a îndrepta ceva (sumar şi nesistematic). — Din fr. **rafistoler.**

RAFT[1]**,** *rafturi,* s.n. Poliţă fixată într-un dulap, la o etajeră, de-a lungul pereţilor unei camere etc. — Din tc. **raf,** bg. **raft.**

RAFT[2]**,** *rafturi,* s.n. (Înv.; mai ales la pl.) Harnaşament de lux. — Din tc. **raht.**

RAGÁCI, *ragace,* s.n. Unealtă în formă de cleşte cu coadă lungă, folosită la pescuit. — Din rus. **rogač.**

RAGÁDĂ, *ragade,* s.f. Rană superficială de formă liniară care se formează pe piele la colţul gurii, la nări, la anus sau pe mamelon în timpul alăptării. — Din fr. **rhagade.**

RAGANÉLĂ, *raganele,* s.f. (Muz.) Instrument autofon care prin învârtire produce un zbârnâit ca morişca (**4**). — Din it. **raganella.**

RÁGE, *rag,* vb. III. Intranz. (Despre unele animale) A scoate răgete. F Fig. (Despre oameni) A ţipa, a răcni, a zbiera, a urla. [Var.: **rágí** s.f.] — Din lat. **ragere.**

RAGEÁ, *ragele,* s.f. (Înv.) Rugăminte, cerere. [Var.: (reg.) **răgeá** s.f.] — Din tc. **rica.**

RAGEÁL, *rageli,* s.m. (Înv.) Ministru sau mare demnitar al Porţii Otomane. — Din tc. **rical.**

RÁGHILĂ s.f. v. **ragilă.**

RÁGILĂ, *ragile,* s.f. **1.** Instrument format dintr-o scândură în care sunt înfipţi dinţi de fier şi prin care se trage cânepa sau inul meliţat, ca să se aleagă partea cea mai fină. **2.** Zgardă cu ţepi de fier care se pune la gâtul câinilor ciobăneşti spre a-i apăra de muşcătura lupului. F Curea sau scândurică cu câteva cuie, care se fixează la botul viţeilor ca să nu poată suge. [Var.: (reg.) **rághilă** s.f.] — Cf. germ. R a f f e l.

RAGLÁN, *raglane,* s.n. **1.** Croială specială a unor obiecte de îmbrăcăminte, la care mâneca porneşte de la răscroiala gulerului. **2.** Palton sau pardesiu cu o asemenea croială. — Din fr. **raglan.**

RAGTIME, *ragtime-uri,* s.n. Stil pianistic la modă în perioada 1896–1917, reprezentând unul dintre elementele constitutive ale jazzului şi caracterizat printr-o muzică veselă şi optimistă, în tempo moderat, cu formă simetrică. G (Adjectival) *Dans ragtime.* [Pr.: *régtaĭm*] — Cuv. engl.

RAHAGÍU, (**1**) *rahagii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau vânzător (ambulant) de rahat. [Var.: **rahatgíu** s.m.] — **Rahat** + suf. *-giu.*

RAHÁT, (**1**) *rahaturi,* s.n., (**2**) *rahaţi,* s.m. **1.** S.n. Produs de cofetărie cu aspect gelatinos, fabricat din sirop de zahăr, amidon şi diferite substanţe aromatice şi prezentat de obicei în formă de cuburi mici. F Fig. (Fam.) Lucru fără importanţă. **2.** (Fam.) Excrement. — Din tc. **rahat**[lokum].

RAHATGÍU s.m. v. **rahagiu.**

RAHIALGÍE, *rahialgii,* s.f. Durere (nevralgică) de-a lungul coloanei vertebrale. [Pr.: *-hi-al-*] — Din fr. **rachialgie.**

RAHIANESTÉZIC, -Ă, *rahianestezici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanţă) cu acţiune anestezică locală, care se injectează în canalul rahidian. [Pr.: *-hi-a-*] — Din **rahianestezie.**

RAHIANESTEZÍE s.f. Anestezie obținută în urma unei injectări, prin puncție, în canalul rahidian a unei substanțe anestezice; anestezie rahidiană. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **ráchianesthésie.**

RAHICENTÉZĂ, *rahicenteze,* s.f. Introducere a unui ac de seringă în spațiul dintre două vertebre, pentru a face un tratament, o anestezie etc. — Din fr. **rachicentèse.**

RAHIDIÁN, -Ă, *rahidieni, -e,* adj. Care aparține coloanei vertebrale sau măduvei spinării, privitor la coloana vertebrală sau la măduva spinării. G *Canal rahidian* = canalul format din vertebre, care conține măduva spinării. *Anestezie rahidiană* = rahianestezie. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **rachidien.**

RÁHIS s.n. **1.** (Anat.) Măduva spinării. **2.** (Bot.) Ax central în lungul căruia se înșiră o serie întreagă de organe asemănătoare între ele. — Din fr. **rachis.**

RAHISINTÉZĂ, *rahisinteze,* s.f. Intervenție chirurgicală prin care se urmărește solidarizarea mai multor vertebre. — **Rahi**[dian] + **sinteză.**

RAHÍTIC, -Ă, *rahitici, -ce,* adj. (Despre persoane, adesea substantivat) Care suferă de rahitism. — Din fr. **rachitique.**

RAHITÍSM s.n. Boală caracteristică primei copilării, provocată de lipsa vitaminei D, care produce tulburări în metabolismul fosforului și al calciului, cu repercusiuni, în special, asupra sistemului osos. — Din fr. **rachitisme.**

RAI[1]**,** *raiuri,* s.n. **1.** Paradis, eden. **2.** Fig. Loc din natură deosebit de frumos. F Fig. Loc în care cineva se simte deplin fericit. — Din sl. **raj.**

RAI[2]**,** *raiuri,* s.n. (Nav.) Roată de lemn sau de metal, cu caneluri la margine, prin care poate fi rulată o parâmă de cânepă sau de oțel. — Et. nec.

RAIÁ, *raiale,* s.f. (În Evul Mediu) **1.** Teritoriu supus de turci, care forma hinterlandul unei cetăți. **2.** Denumire dată supușilor creștini din Imperiul Otoman. [Pr.: *ra-ia*] — Din tc. **rāyā.**

RAID, *raiduri,* s.n. **1.** Incursiune rapidă de nave sau de avioane făcută (individual sau în grup) în spațiul unei țări străine, în scopuri militare. **2.** Deplasare de avioane, de nave pe un itinerar prestabilit, în scopul unor recunoașteri, al unor cercetări științifice etc. **3.** (În sintagma) *Raid-anchetă* = anchetă pe o anumită temă efectuată în diferite întreprinderi, localități etc. — Din fr. **raid.**

RAIÓN, *raioane,* s.n. **1.** Unitate teritorial-administrativă în cadrul unei regiuni din România și în București, între 1950 și 1968. **2.** Parte a unui magazin unde se găsesc mărfuri de același fel. [Pr.: *ra-ion*] — Din (**1**) rus. **raion,** (**2**) fr. **rayon.**

RAIONÁ, *raionez,* vb. I. Tranz. **1.** A împărți în raioane (**1**). **2.** A repartiza pe raioane (**2**). [Pr.: *ra-io-*] — Din **raion.**

RAIONÁL, -Ă, *raionali, -e,* adj. Care aparține raionului (**1**), privitor la raion. [Pr.: *ra-io-*] — **Raion** + suf. *-al.*

RAIONÁRE, *raionări,* s.f. Acțiunea de *a raiona* și rezultatul ei. [Pr.: *ra-io-*] — V. **raiona.**

RÁITĂ, *raite,* s.f., interj. **1.** S.f. (Fam.) Parcurgere a unui drum fără opriri (mari), trecere în grabă pe undeva, vizită scurtă. **2.** Interj. (Înv.; în forma *raita)* Cuvânt de recunoaștere rostit de paznicii de noapte, când se apropiau unul de altul. — Din magh. **rajta.**

RAJÁH, *rajahi,* s.m. Titlu purtat de conducătorul statului în India antică, devenit mai târziu titlu princiar. F Persoană având acest titlu. — Din fr. **rajah.**

RAL, *raluri,* s.n. Zgomot caracteristic al respirației în afecțiunile bronhiilor sau ale alveolelor pulmonare. — Din fr. **râle.**

RALANTÍ, *ralantiuri,* s.n. Mers încetinit al motoarelor cu ardere internă. — Din fr. **ralenti.**

RALIÁ, *raliez,* vb. I. Refl. A se aduna, a se strânge în jurul cuiva sau a ceva în vederea realizării unei acțiuni comune. F A adera la o părere, la o propunere etc.; a se alătura unei persoane sau unei idei. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **rallier.**

RALIÁRE s.f. v. **raliere.**

RALÍD, *ralide,* s.n. (La pl.) Familie de păsări terestre sau semiacvatice de talie mică sau mijlocie, cu cioc scurt (*Rallidae*); (și la sg.) pasăre din această familie. — Din fr. **rallidés.**

RALIÉRE, *ralieri,* s.f. Faptul de *a se ralia* [Pr.: *-li-e-*. — Var.: (înv.) **raliáre** s.f.] — V. **ralia.**

RÁLIȚĂ s.f. v. **rariță.**

RALÍU, *raliuri,* s.n. Cursă automobilistică de regularitate pe distanțe mari, combinată adesea cu probe speciale (de viteză, îndemânare etc.). — Din fr. **rallye.**

RALLENTÁNDO adv. (Muz.; indică modul de execuție) Rărind progresiv tempoul mișcării. — Cuv. it.

RAM, *ramuri,* s.n. Ramură. — Lat. **ramus.** Cf. r a m u r ă.

RAMÁ, *ramez,* vb. I. Intranz. (Rar) A vâsli. — Din fr. **ramer.**

RAMADÁN s.n. **1.** A noua lună a anului musulman, considerată sfântă, în care lui Mahomed i s-a revelat Coranul. F Postul cel mare, cu durata de o lună, în timpul căruia musulmanii practică o abstinență totală de la răsăritul până la apusul Soarelui; *p. gener.* post. **2.** (Fam.) Stomac. G Expr. *A-l tăia (pe cineva) la ramadan* = a-i fi (cuiva) foame. [Var.: **ramazán** s.n.] — Din tc. **ramazan.**

RAMÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a rama.* — V. **rama.**

RAMAZÁN s.n. v. **ramadan.**

RÁMĂ[1]**,** *rame,* s.f. **1.** Cadru de lemn, de metal etc. în care se pune o fotografie, un tablou etc.; *p. ext.* tablou, fotografie înrămată. **2.** Schelet de formă, mărimi și materiale diferite, în care se fixează ceva. **3.** Fâșie de piele flexibilă și groasă cusută pe marginea încălțămintei și servind la fixarea tălpii de față. — Din rus. **rama**. Cf. germ. R a h m e n.

RÁMĂ[2]**,** *rame,* s.f. Vâslă manevrată pe un singur bord. — Din fr. **rame.**

RAMBLEIÁ, *rambleiez,* vb. I. Tranz. **1.** A umple cu rambleu golurile rămase într-o mină în urma exploatării. **2.** A executa un rambleu la o șosea sau la o cale ferată. [Pr.: *-ble-ia*] — Din fr. **remblayer.**

RAMBLEIÁJ, *rambleiaje,* s.n. Rambleiere. [Pr.: *-ble-iaj*] — Din fr. **remblayage.**

RAMBLEIATÓR, *rambleiatori,* s.m. Muncitor miner care execută lucrări de rambleiere. [Pr.: *-ble-i-a-*] — **Rambleia** + suf. *-tor* (după fr. *rembleyeur).*

RAMBLEIÉRE, *rambleieri,* s.f. Acțiunea de *a rambleia* și rezultatul ei; rambleiaj. **1.** Ansamblul operațiilor de umplere cu steril, cu deșeuri rezultate de la prepararea substanțelor minerale utile, cu nisip, cu prundiș etc. a golurilor rămase în urma unor excavări subterane. **2.** Ansamblul operațiilor de executare a unei umpluturi de pământ sau a unui rambleu de drum sau de cale ferată. [Pr.: *-ble-ie-*] — V. **rambleia.**

RAMBLÉU, *rambleuri,* s.n. **1.** Material solid care servește la umplerea golurilor rămase într-o mină, în urma exploatării. **2.** Lucrare de terasament executată în scopul ridicării unui teren la nivelul necesar construcției unei căi ferate, unei șosele, unui dig etc. — Din fr. **remblai.**

RAMBÚRS, *rambursuri,* s.n. Sistem de expediere a unei mărfi conform căruia destinatarul este obligat, la primire, să achite expeditorului contravaloarea mărfii sau a taxei de transport. F Contravaloarea mărfii sau a taxelor de transport plătită de către destinatar expeditorului. — Din **rambursa** (derivat regresiv).

RAMBURSÁ, *rambursez,* vb. I. Tranz. A restitui cuiva o sumă de bani datorată. F A trimite, a da înapoi (prin ramburs). — Din fr. **rembourser.**

RAMBURSÁBIL, -Ă, *rambursabili, -e,* adj. Care poate sau care trebuie să fie rambursat. — Din fr. **remboursable.**

RAMBURSÁRE, *rambursări,* s.f. Acțiunea de *a rambursa* și rezultatul ei. — V. **rambursa.**

RÁMCĂ, *ramce,* s.f. (Tipogr.) Ramă de fier care încadrează forma pentru o mașină de tipar. — Din rus. **ramka.**

RAMÉR, -Ă, *rameri, -e,* s.m. și f. Persoană (mai ales sportiv) care manevrează ramele unei ambarcații. — Din fr. **rameur.**

RAMÉZĂ, *rameze,* s.f. Mașină pentru întinderea în lățime și uscarea țesăturilor, prin prinderea lor pe o ramă mobilă care trece printr-un spațiu de uscare în care circulă un curent de aer cald. — Din fr. **rameuse**[-sécheuse].

RÁMIE s.f. Plantă textilă cultivată în zonele subtropicale din sud-estul Asiei, ale cărei fibre sunt lungi, elastice și rezistente și din care se fac țesături fine, dantele, mătase artificială etc. (*Boehmeria nivea).* [Pr.: *-mi-e*] — Din fr. **ramie.**

RAMIFICÁ, pers. 3 *ramífică,* vb. I. Refl. (Despre arbori, artere de circulație etc.) A se despărți în două sau în mai multe ramuri. — Din lat. **ramificare,** fr. **ramifier.**

RAMIFICÁRE, *ramificări,* s.f. Faptul de *a se ramifica.* — V. **ramifica.**

RAMIFICÁT, -Ă, *ramificați, -te,* adj. Despărțit în ramuri; cu ramificații. — V. **ramifica.**

RAMIFICÁȚIE, *ramificații,* s.f. **1.** Formare a ramurilor laterale la tulpinile și rădăcinile plantelor; ramificare. F (Concr.) Parte desfăcută dintr-un întreg; ramură, braț. F Despărțitură, subdiviziune, subîmpărțire. **2.** Locul de separare a unei căi de circulație, a unor conducte etc. în două sau în mai multe ramuri; (fiecare dintre) despărțiturile (secundare) formate prin această separare. — Din fr. **ramification.**

RAMOLEÁLĂ s.f. Faptul de *a se ramoli*; starea celui ramolit, ramolisment. — **Ramoli** + suf. *-eală.*

RAMOLÍ, *ramolesc,* vb. IV. Refl. A-și pierde, în urma procesului de îmbătrânire, acuitatea, integritatea facultăților intelectuale și fizice. — Din fr. **ramollir.**

RAMOLÍRE s.f. Faptul de *a se ramoli*; ramoleală, ramolisment, ramoliție. — V. **ramoli.**

RAMOLISMÉNT s.n. Stare a celui care s-a ramolit. G *Ramolisment cerebral* = necroză a unei porțiuni de țesut cerebral, din cauza întreruperii locale a circulației sangvine în urma unei tromboze sau a unei embolii. — Din fr. **ramollissement.**

RAMOLÍT, -Ă, *ramoliți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de ramolisment. — V. **ramoli.**

RAMOLÍȚIE s.f. (Rar) Ramolire. — **Ramolit** + suf. *-ie.*

RAMPÁNT, -Ă, *rampanți, -te,* adj. (Rar; despre suprafețe) Înclinat. — Din fr. **rampant.**

RÁMPĂ, *rampe,* s.f. **1.** Platformă (la nivelul pardoselii unor vehicule) care înlesnește încărcarea și descărcarea mărfurilor; loc înălțat (lângă linia ferată) destinat încărcării și descărcării mărfurilor. **2.** Balustradă de lemn, de fier sau de piatră de-a lungul unei scări sau, rar, unui pod. F Barieră. **3.** Partea din față a unei scene de teatru unde sunt instalate luminile; rivaltă; *p. gener.* scenă. G Expr. *A chema la rampă* = a cere, prin aplauze, ca artiștii să reapară pe scenă. *A vedea lumina rampei* = (despre piese de teatru) a intra în repertoriul unui teatru, a fi jucat în fața publicului. **4.** Porțiune înclinată față de orizontală a unui drum sau a unei căi ferate, parcursă în sensul urcării. **5.** Lucrare minieră prin care se face legătura între galeria de transport a unui orizont și un puț de mină sau un plan înclinat. **6.** (În sintagma) *Rampă de lansare* = platformă prevăzută cu dispozitive de orientare și ghidare, folosite pentru lansarea avioanelor catapultate sau a rachetelor. — Din fr. **rampe,** germ. **Rampe.**

RÁMURĂ, *ramuri,* s.f. **1.** Fiecare dintre ramificațiile unei tulpini de plantă. F Fiecare dintre ramificațiile coarnelor cerbului și ale căpriorului. F Diviziune (secundară), subîmpărțire. F Diviziune a unei artere, a unui nerv etc. F Fig. Ramificație a unei familii, a unui popor. **2.** Fig. Diviziune, sector al unei discipline științifice, al unei activități practice etc. — Din **ram.**

RÁNĂ, *răni,* s.f. **1.** Ruptură internă sau exterioară a țesutului unei ființe vii, sub acțiunea unui agent distrugător; leziune, plagă. G Expr. *Bun de pus la rană*, se spune despre un om foarte bun. *A pune sare pe rană* = a întârâta pe cineva, a stârni lucrurile, agravând situația. *A pune degetul pe rană* = a găsi și a arăta în mod lămurit pricina unei stări de lucruri supărătoare, a dezvălui adevărata cauză a unei situații neplăcute. **2.** Fig. Durere morală, suferință, chin sufletesc. — Din sl. **rana.**

RANCH, *ranch-uri,* s.n. Fermă mare pentru creșterea vitelor, specifică vestului Statelor Unite ale Americii și Mexicului. [Pr.: *renč*] — Din engl. **ranch.**

RANCHIÚNĂ, *ranchiune,* s.f. Ură ascunsă, dușmănie și dorință de răzbunare; pizmă, pică. — Din fr. **rancune.**

RANCHIUNÓS, -OÁSĂ, *ranchiunoși, -oase,* adj. Care poartă ranchiună, care ține dușmănie; răzbunător, dușmănos. — Din fr. **rancuneux.**

RANDALINÁ, *randalinez,* vb. I. Tranz. A imprima, prin deformare plastică, zimți, striuri, desene, motive ornamentale sau inscripții pe suprafața laterală a unei piese cilindrice, conice etc.; moletare cu ajutorul randalinei. — Din germ. **randalieren.**

RANDALINÁRE, *randalinări,* s.f. (Tehn.) Acțiunea de *a randalina*; moletare. — V. **randalina.**

RANDALÍNĂ, *randaline,* s.f. Moletă. — Din germ. **Randaline.**

RANDAMÉNT, *randamente,* s.n. Capacitate de producție a unui muncitor, a unei mașini, a unui utilaj într-o unitate de timp dată (și în raport cu consumul); raportul dintre efectul obținut și efortul depus într-o activitate, acțiune etc. F Raportul dintre valoarea unei mărimi (energie, putere etc.) cedată de un sistem tehnic sub formă utilă, și valoarea aceleiași mărimi absorbită de acest sistem. F Folos, beneficiu, eficiență. — Din fr. **rendement.**

RÁNDĂ, *rande,* s.f. Pânză trapezoidală aflată pe catargul de la pupă. — Din it. **randa.**

RANDOMIZÁ, *randomizez,* vb. I. Tranz. (Englezism) A distribui întâmplător variantele din câmpul de experiență (pentru eliminarea erorilor experimentale). — Din engl. **randomize**.

RANDOMIZÁRE, *randomizări,* s.f. (Englezism) Acțiunea de *a randomiza.* — V. **randomiza.**

RANFLUÁRE, *ranfluări,* s.f. Operație de readucere la suprafață și de punere în stare de plutire a unei nave scufundate. [Pr.: *-flu-a-*] — După fr. **renflouer.**

RANFORSÁ, *ranforsez,* vb. I. Tranz. **1.** (Tehn.) A întări o piesă sau o construcție metalică cu ajutorul unor bare, nervuri sau grinzi, pentru mărirea rigidității lor. **2.** A suplimenta numărul vehiculelor din rețeaua transportului în comun în perioada orelor de vârf. — Din fr. **renforcer.**

RANFORSÁJ, *ranforsaje,* s.n. Ranforsare; *spec.* întărire a suspensiei la automobile. — Din fr. **renforçage.**

RANFORSÁRE, *ranforsări,* s.f. Acțiunea de *a ranforsa* și rezultatul ei. — V. **ranforsa.**

RANFORSÁT, -Ă, *ranforsați, -te,* adj. Care este întărit cu ranforturi. G *Suspensie ranforsată* = suspensie mai rezistentă la caroseriile de automobil. — V. **ranforsa.**

RANFÓRT, *ranforturi,* s.n. Piesă sau ansamblu de piese care servesc pentru a întări o construcție sau anumite părți ale unei construcții, asigurând rigiditatea acestora. — Din fr. **renfort.**

RANG, *ranguri,* s.n. **1.** Loc ocupat de cineva sau de ceva într-o ierarhie administrativă, bisericească, militară sau diplomatică după criteriul importanței, funcției etc.; treaptă într-o ierarhie. G Expr. *De prim rang* sau *de rangul întâi* (sau *al doilea* etc.) = de calitatea, de categoria, de gradul întâi (sau al doilea etc.) **2.** Număr care indică locul pe care îl ocupă un termen într-un șir. **3.** (Înv.) Șir de persoane. — Din fr. **rang.**

RÁNGĂ, *răngi,* s.f. Bară de oțel folosită ca pârghie pentru ridicarea sau deplasarea unor obiecte grele sau la desfacerea unor pavaje. — Et. nec.

RANGER, *rangeri,* s.m. Soldat într-o unitate de șoc în armata americană. [Pr.: *réĭnğăr*] — Din engl. **ranger.**

RÁNIȚĂ, *rănițe,* s.f. Sac de pânză, de piele sau de material plastic, purtat în spate (sau pe un umăr) de militari, de vânători, de turiști etc. și care servește la transportarea comodă a alimentelor și a altor lucruri necesare la drum; rucsac. — Din rus. **ranec.**

RÁNTIE, *rantii,* s.f. Haină lungă și largă purtată peste îmbrăcăminte de către călugări. — Cf. ucr. r a n t u h.

RANUNCULACÉE, *ranunculacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate (otrăvitoare) cu tuberculi sau rizomi, frunze alterne, flori bisexuate, fructe folicule, nucule sau bace; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **renonculacée.**

RANVERSÁ, *ranversez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da peste cap; a răsturna. — Din fr. **renverser.**

RANVERSÁRE, *ranversări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a ranversa* și rezultatul ei. F Figură acrobatică de zbor, într-un plan vertical, prin care avionul își schimbă direcția cu 180°, întorcându-se pe o aripă. — V. **ranversa.**

RAP s.n. Gen de muzică ușoară, influențat de rock and roll, caracterizat prin rostirea sacadată a textului pe fondul monoton al unei baterii. [Pr.: *rep.*] — Din engl. **rap.**

RAPÁCE, *rapaci, -ce,* adj. Hrăpăreț, lacom, apucător, hapsân. — Din fr., it. **rapace,** lat. **rapax, -acis.**

RAPACITÁTE s.f. Însușirea de a fi rapace; cupiditate, lăcomie. — Din fr. **rapacité,** lat. **rapacitas, -atis.**

RAPAKÍWI s.n. Varietate roșie de granit, cu structura porfirică, cristalizată, utilizată ca material de construcție și ca ornament. — Din fr. **rapakiwi.**

RAPANGHÉL, *rapanghele,* s.n. (Pop.; în expr.) *A lua* (pe cineva) *la rapanghel* (sau *rapanghele)* = a certa, a lua (pe cineva) la bătaie. — Din ngr. **paranghelía** „instrucție”.

RÁPĂN, *rapăne,* s.n. (Pop.) **1.** Boală de piele asemănătoare cu râia, pe care o capătă caii, câinii și porcii, uneori și oamenii. F Jeg. **2.** Boală a merilor și a perilor, provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția unor cruste pe frunze, pe fructe și pe ramurile tinere, încetinind sau oprind creșterea. — Et. nec.

RAPÉL, *rapeluri,* s.n. **1.** Readucere a unei piese sau a unui sistem tehnic în poziția inițială, sub acțiunea greutății proprii ori a unor forțe elastice. **2.** (Med.) Revaccinare a unei persoane vaccinate în trecut, cu o cantitate mai mică de vaccin, pentru a-i întări și a-i prelungi imunitatea dată de vaccinarea inițială. **3.** (În sintagma) *Coborâre în rapel* = coborâre, în alpinism, a unui perete abrupt printr-un sistem de coardă dublă. [Pl. și: *rapele*] — Din fr. **rappel.**

RAPÍD, -Ă, *rapizi, -de,* adj., s.n. **I.** Adj. (Adesea adverbial) Care se mișcă, se desfășoară, se execută cu repeziciune. G *Tren rapid* (și substantivat, n.) = tren care circulă cu viteză mare și care oprește numai în stațiile importante. **II.** S.n. **1.** Canal cu pantă mai mare decât panta critică și care racordează două tronsoane ale unui curs de apă situate la înălțimi diferite. **2.** (Geol.) Cataractă (**I**). — Din fr. **rapide,** lat. **rapidus.**

RAPIDITÁTE s.f. Însușirea de a fi rapid; viteză mare, repeziciune, iuțeală. — Din fr. **rapidité,** lat. **rapiditas, -atis.**

RAPIÉRĂ, *rapiere,* s.f. (Rar) Spadă cu lama fină. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **rapière.**

RÁPIȚĂ s.f. Numele a două plante din familia cruciferelor, cu tulpina lungă, subțire și ramificată, și cu flori galbene, cultivate pentru semințele lor bogate în ulei *(Brassica napus oleifera* și *Brassica rapa oleifera).* — Din bg. **rapița.**

RAPÓRT, (**I**) *raporturi,* (**II**) *rapoarte,* s.n. **I. 1.** Legătură între două sau mai multe persoane, obiecte, fenomene, noțiuni pe care gândirea omenească o poate constata și stabili; relație. G Expr. *În raport cu...* = față de..., în comparație cu... *Sub raportul* (sau *sub acest raport, sub diverse raporturi, sub toate raporturile)* = din acest punct de vedere (sau din diverse puncte, din toate punctele de vedere, sub toate aspectele). **2.** (Mai ales la pl.) Contact, legătură între mai multe persoane, instituții etc.; relație. **3.** (Mat.) Câtul dintre două mărimi de același fel, exprimate în aceleași unități. **4.** Relație (numerică) între două valori. **II. 1.** Comunicare scrisă sau orală făcută de cineva în fața unei adunări, a unei autorități etc., cuprinzând o relatare (oficială) asupra unei activități personale sau colective; textul acestei comunicări. **2.** Scurtă prezentare orală asupra situației trupei făcută

de un militar în fața superiorului său; ora, momentul când se face această prezentare. G Expr. *A se prezenta* (sau *a ieși, a fi scos) la raport* = a se prezenta (sau a fi chemat) în fața unui superior pentru a-și susține o doleanță sau a răspunde pentru o greșeală săvârșită. **III.** (În sintagma) *Casă* (sau *imobil) de raport* = casă sau imobil cumpărat sau construit în vederea speculei. — Din fr. **rapport.**

RAPORTÁ, (**I, II 1**) *raportez,* (**II 2**, pers. 3) *raportează,* vb. I. Tranz. **I. 1.** A stabili un raport între două (sau mai multe) noțiuni, a le pune în legătură unele cu altele, a considera ceva în relație cu... F Refl. A se referi, a face aluzie la ceva. **2.** A găsi valoarea pe care o are o mărime când a doua mărime are o valoare egală cu unitatea. **3.** A reprezenta grafic pe un plan, la o anumită scară, elementele unei ridicări de teren. **II. 1.** A prezenta în scris sau oral un raport (cu caracter oficial); a aduce un lucru la cunoștința cuiva. F A relata, a povesti ceva (în mod indiscret și cu răutate); a pârî. **2.** A produce venituri, a aduce beneficii. [Prez. ind. și: *rapórtă*] — Din fr. **rapporter.**

RAPORTÁRE, *raportări,* s.f. Faptul de *a (se) raporta.* — V. **raporta.**

RAPORTÓR, -OÁRE, *raportori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care face un raport (**II 1**). **2.** S.n. Instrument în formă de semicerc sau de cerc întreg gradat, care servește la măsurarea și la construirea unghiurilor. — Din fr. **rapporteur.**

RAPPER, *rapperi,* s.m. Persoană care cântă sau apreciază muzica rap. [Pr.: *répăr*] — Din engl. **rapper.**

RAPSÓD, *rapsozi,* s.m. **1.** (În Grecia antică) Cântăreț care colinda orașele recitând fragmente din poeme epice. **2.** Autor de ample poeme epice care evocă evenimentele de seamă din viața unui popor; poet epic. — Din fr. **rhapsode.**

RAPSODIÁ, *rapsodiez,* vb. I. Intranz. (Rar) A compune și a recita poeme epice. [Pr.: *-di-a*] — Din **rapsodie.**

RAPSÓDIC, -Ă, *rapsodici, -ce,* adj. Referitor la rapsodie, cu caracter de rapsodie. — Din fr. **rhapsodique.**

RAPSODÍE, *rapsodii,* s.f. **1.** (În Grecia antică) Fragment dintr-un poem epic recitat de rapsozi; cântec epic. **2.** Compoziție muzicală, de obicei de formă liberă, compusă din motive și fragmente variate, inspirate adesea din folclor. — Din fr. **rhapsodie.**

RAPSODIÉRE, *rapsodieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a rapsodia* și rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **rapsodia.**

RAPT, *rapturi,* s.n. **1.** Răpire a unei persoane. **2.** Furt săvârșit prin violență; jaf, hoție. — Din fr. **rapt**, lat. **raptus.**

RÁPTUS s.n. (Psih.) Impuls brusc și necontrolat care pune subiectul în situația de a îndeplini acte violente și grave. — Din fr., lat. **raptus.**

RAR, -Ă, *rari, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care, într-un șir de lucruri sau de ființe de același fel, se află față de celelalte la o distanță mai mare decât cea obișnuită. **2.** (Despre un întreg) Care are elementele componente mai depărtate unele de altele decât de obicei. *Pânză rară.* **3.** (Adesea adverbial) Care se petrece, se efectuează sau se succedă la intervale mai depărtate sau într-un timp mai lung decât cel obișnuit; care se desfășoară într-un ritm lent. **4.** (Adesea adverbial) Care este puțin numeros, care se găsește numai în puține locuri sau apare la intervale mai depărtate. F Neobișnuit, excepțional. **5.** Distins, ales, scump, prețios, superior (ca merit sau ca valoare). G *Piatră rară* = piatră prețioasă. **II.** S.f. (Reg.) Un fel de mreajă de pescuit, cu o împletitură rară (**I 2**). — Lat. **rarus.**

RÁRA adv. (Pop.; adesea repetat) Încet, domol, pe îndelete. — **Rar** + suf. *-a.*

RAREFÁCȚIE, *rarefacții,* s.f. (Rar) Rarefiere. — Din fr. **raréfaction.**

RAREFIÁ, *rarefiez,* vb. I. Refl. (Despre gaze) A-și micșora densitatea, a deveni mai rar. F Tranz. A face ca un corp (gazos) să-și micșoreze densitatea. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **raréfier.**

RAREFIÁNT, -Ă, *rarefianți, -te,* adj. Care rarefiază, rărește. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **raréfiant.**

RAREFIÁT, -Ă, *rarefiați, -te,* adj. (Despre gaze) Cu densitate micșorată; rărit. [Pr.: *-fi-at*] — V. **rarefia.**

RAREFIÉRE, *rarefieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rarefia* și rezultatul ei; rarefacție. F Rărire patologică a unui țesut organic. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **rarefia.**

RÁREORI adv. Câteodată, uneori, nu prea des (în timp). — **Rar**(e) + **ori.**

RARESCÉNT, -Ă, *rarescenți, -te,* adj. (Rar) Care se rarefiază. — Din fr. **rarescent.**

RARIFICÁ, *rarific,* vb. I. Tranz. (Rar) A rarefia. — Cf. r a r, r a r e f i a.

RARIFICÁRE, *rarificări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a rarifica* și rezultatul ei. — V. **rarifica.**

RARIFICÁT, -Ă, *rarificați, -te,* adj. (Rar) Rarefiat, rărit. — V. **rarifica.**

RARÍSIM, -Ă, *rarisimi, -e,* adj. Care se găsește (sau se întâmplă) foarte rar, cu totul neobișnuit. — Din fr. **rarissime.**

RÁRIȘTE, *rariști,* s.f. Pădure sau loc dintr-o pădure unde copacii sunt foarte rari; răriș. — **Rar** + suf. *-iște.*

RARITÁTE, (**2**) *rarități,* s.f. **1.** Faptul de a fi rar, caracterul a ceea ce este rar. **2.** Obiect, ființă, fenomen care se întâlnește rar; *p. ext.* ceea ce este excepțional, atrage atenția, constituie o curiozitate. — Din lat. **raritas, -atis.**

RÁRIȚĂ, *rariță,* s.f. **1.** Unealtă agricolă asemănătoare cu plugul, care răstoarnă brazda în ambele părți, formând șanțuri. **2.** (La pl. art.) Șir de trei stele din constelația Orion. [Var.: **ráliță** s.f.] — Din bg. **raliță** (apropiat prin etimologie populară de *rar).*

RAS[1], *rasuri,* s.n. Faptul de *a (se) rade* (**1**); bărbierit. — V. **rade.**

RAS[2], -Ă, *rași, -se,* adj. **1**. (Despre barbă, mustăți, păr) Tăiat de la rădăcină. F (Despre persoane) Care nu poartă barbă (și mustăți); care este bărbierit; care are părul tăiat până la piele. G Expr. (Fam.) *C-o fi tunsă, c-o fi rasă* = în sfârșit, după multă vorbă. **2.** Curățat de stratul exterior prin frecare pe o răzătoare. **3**. Întins, drept. F (Adverbial) Foarte aproape de o suprafață, atingând aproape o suprafață; tangențial. *Zboară ras cu pământul.* **5.** Plin până la marginea de sus, foarte plin. — V. **rade.**

RASÁT, -Ă, *rasați, -te,* adj. De rasă, de soi; *p. ext.* select, distins, stilat. — Din fr. **racé**.

RÁSĂ[1], *rase,* s.f. **1.** Grup de indivizi aparținând aceleiași specii de microorganisme, plante, animale, cu caractere comune, constante, conservate ereditar, care se deosebesc de alte varietăți din aceeași specie prin anumite caractere specifice. G Loc. adj. *De rasă* = de soi, bun; select. **2.** Fiecare dintre grupurile biologice de populații, caracterizate prin culoarea părului, a pielii și prin alte particularități exterioare. — Din fr. **race,** germ. **Rasse.**

RÁSĂ[2], *rase,* s.f. Haină de postav, largă și lungă până la călcâie, pe care o poartă preoții, călugării și călugărițele pe deasupra îmbrăcămintei. — Din sl. **rasa.**

RASCÓLNIC, -Ă, *rascolnici, -ce,* s.m. și f. Adept al unei secte religioase din Rusia, care s-a separat de Biserica ortodoxă oficială la mijlocul sec. XVII, rămânând fidelă așa-numitului rit vechi. — Din rus. **raskol' nik.**

RASEOLOGÍE s.f. (Rar) Parte a antropologiei care studiază rasele omenești. [Pr.: *-se-o-*] — Din **rasă[1]**.

RASIÁL, -Ă, *rasiali, -e,* adj. Care aparține rasismului, privitor la rasism. [Pr.: *-si-al*] — Din fr. **racial.**

RASÍSM s.n. Teorie social-politică care susține inegalitatea biologică și intelectuală a raselor umane. — Din fr. **racisme.** Cf. rus. r a s i z m.

RASÍST, -Ă, *rasiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Rasial. **2.** S.m. și f. Adept al rasismului. — Din fr. **raciste.** Cf. rus. r a s i s t.

RASÓL, *rasoluri,* s.n. **1.** Sortiment de carne de bovine sau de porcine care se obține din regiunea gambei. **2.** Fel de mâncare preparat din rasol de vită sau din pește, prin fierbere în apă sărată (cu diferite ingrediente). G Expr. (Fam.) *A da rasol* = a face un lucru în grabă, superficial, de mântuială. [Pl.: și (pop.) *rasoale*] — Din bg. **rasol,** sb. **rasola,** rus. **rassol.**

RASOLEÁLĂ, *rasoleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a rasoli*; treabă făcută superficial, de mântuială. — **Rasoli** + suf. *-eală.*

RASOLÍ, *rasolesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A face un lucru de mântuială, a lucra superficial. — Din [a da] **rasol.**

RASOLÍT, -Ă, *rasoliți, -te,* adj. (Fam.) Făcut în grabă, superficial, de mântuială. — V. **rasoli.**

RAST s.n. (Pop.) Inflamație a splinei. — Din sl. **rastŭ.**

RASTÉL, *rastele,* s.n. **1.** Suport compartimentat, făcut din bare de lemn sau de metal, pentru păstrarea armelor, a schiurilor, a bicicletelor etc. **2.** Subansamblu al unor mașini de filat și al mașinilor de răsucit firele textile având rolul de a susține materialul cu care sunt alimentate aceste mașini[1]. — Din it. **rastello,** germ. **Rastel.**

RÁSTER, *rastere,* s.n. **1.** Placă de sticlă pătrată sau rotundă, liniată special, folosită în tipografie; sită fotografică. **2.** Instrument pentru liniat portative, putând trage deodată cinci linii paralele. **3.** Rastru. — Din germ. **Raster.**

RÁSTRU s.n. Ansamblul liniilor (orizontale) în care este descompusă o imagine de televiziune. — Cf. germ. R a s t e r.

RĂȘCĂ, *răși,* s.f. Unealtă pescărească în formă de prăjină, cu care pescarii împing frânghiile năvodului pe sub gheață, de la o copcă la alta, sau cu care gonesc peștele spre năvod. F Unealtă cu mâner de lemn având la capăt un ac metalic gros, folosită la operația de cătrănire a plutelor. — Et. nec.

RAȘCHETÁ, *rașchetez,* vb. I. Tranz. **1.** A curăța de vopsea sau de rugină o piesă de metal sau un vas, cu ajutorul rașchetei (**1**). **2.** A netezi cu rașcheta (**2**) o tencuială. **3.** A rade parchetul cu rașcheta (**4**), pentru a-l curăța. — Din **rașchetă.**

RAȘCHETÁRE, *rașchetări,* s.f. Acțiunea de *a rașcheta* și rezultatul ei. — V. **rașcheta.**

RAȘCHETÁT, -Ă, *rașchetați, -te,* adj. Curățat, ras cu rașcheta. — V. **rașcheta.**

RAȘCHETATÓR, -OÁRE, *rașchetatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor specializat în rașchetarea parchetului. — **Rașcheta** + suf. *-tor.*

RAŞCHÉTĂ, *raşchete,* s.f. **1.** Daltă încovoiată cu care se rade vopseaua şi rugina de pe o piesă metalică sau de pe un vas. **2.** Perie având cuie în loc de peri, care serveşte la raşchetarea tencuielilor. **3.** Unealtă în formă de perie de bordaj, la care perii sunt înlocuiţi cu o bucată prismatică de cauciuc, folosită la curăţarea punţii. **4.** Răzuitor pentru parchet. — Din it. **raschetto.**

RÁŞEL, *raşele,* s.n. Maşină de tricotat, echipată cu două sisteme de ace cu limbă, cu ajutorul căreia se obţin tricoturi din urzeală cu legături caracteristice. [Acc. şi: *raşél*] — Et. nec.

RÁŞPĂ s.f. v. **raşpel.**

RÁŞPĂL s.n. v. **raşpel.**

RÁŞPEL, *raşpele,* s.n. Pilă de oţel cu una sau cu mai multe feţe, cu dinţi rari, folosită la prelucrarea lemnului, a tălpii, a pieselor metalice de duritate mică sau a pieselor nemetalice. [Var.: **ráşpă, ráşpilă** s.f., **ráşpil, ráşpăl** s.n.] — Din germ. **Raspel, Raspiel.**

RÁŞPIL s.n. v. **raşpel.**

RÁŞPILĂ s.f. v. **raşpel.**

RATÁ, *ratez,* vb. I. **1.** Tranz. A scăpa, a pierde o ocazie. **2.** Tranz. A nu reuşi, a nu izbuti într-o împrejurare, a da greş. F Refl. A nu reuşi să se afirme sau să realizeze ceva la nivelul posibilităţilor sale. **3.** Intranz. (Despre arme de foc) A nu lua foc când este declanşată. — Din fr. **rater.**

RATÁRE, *ratări,* s.f. Acţiunea de *a (se) rata* şi rezultatul ei; nereuşită. — V. **rata.**

RATÁT, -Ă, *rataţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care nu a izbutit să se afirme, să se realizeze, să creeze ceva de valoare. F (Despre acţiuni) Nereuşit, neizbutit. — V. **rata.**

RATATINÁRE s.f. Tulburare de nutriţie caracterizată prin reducerea în dimensiuni şi zbârcirea celulelor ca urmare a pierderii apei intercelulare. — După fr. **ratatiner.**

RÁTĂ, *rate,* s.f. **1.** Cotă, parte eşalonată care urmează a fi vărsată sau distribuită, la un termen dinainte fixat, în contul unei datorii sau al unei obligaţii. G Loc. adj. şi adv. *În rate* = cu plata eşalonată în tranşe (egale). **2.** (Ec. pol.; în sintagmele) *Rata dobânzii* = raportul procentual dintre dobândă şi suma împrumutată. *Rată a finanţării interne* = raportul dintre sursele de autofinanţare şi valoarea investiţiei. *Rata anuală a inflaţiei* = creşterea medie a preţurilor de consum într-un an faţă de anul precedent. — Din germ. **Rate.**

RÁTEŞ, *rateşe,* s.n. (Înv.) Han aşezat la o şosea principală. [Var.: **rátoş** s.n.] — Din ucr. **ratuś.**

RATÉU, *rateuri,* s.n. **1.** Defect în funcţionarea unor motoare datorită căruia arderea combustibilului se face incomplet, producând o explozie falsă, care nu poate pune motorul în mişcare; *p. ext.* pocnetul care însoţeşte falsa explozie. **2.** Încercare nereuşită de a trage un foc de armă sau de a aprinde un explozibil. — Din fr. **raté.**

RATICÍD, -Ă, *raticizi, -de,* adj., s.n. (Substanţă toxică) care stârpeşte şoarecii. — Din fr. **rat** „şoarece", prin apropiere de cuvinte ca *insecticid, bactericid*.

RATIÉRĂ, *ratiere,* s.f. Dispozitiv la războiul mecanic de ţesut, cu ajutorul căruia se ridică şi se coboară iţele pentru formarea rostului. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **ratière.**

RATIFICÁ, *ratífic,* vb. I. Tranz. (Despre un stat) A-şi manifesta printr-un act acordul de a fi parte la un tratat, la o convenţie etc.; a face o ratificare. — Din lat., it. **ratificare,** fr. **ratifier.**

RATIFICÁRE, *ratificări,* s.f. Acţiunea de *a ratifica* şi rezultatul ei; ratificaţie. — V. **ratifica.**

RATIFICÁT, -Ă, *ratificaţi, -te,* adj. Care a fost aprobat, supus operaţiei de ratificare. — V. **ratifica.**

RATIFICÁŢIE, *ratificaţii,* s.f. Ratificare. — Din fr. **ratification.**

RATINÁ, *ratinez,* vb. I. Tranz. (Text.) A da un aspect buclat feţei unei ţesături. — Din fr. **ratiner.**

RATINÁRE, *ratinări,* s.f. Operaţie de finisare prin care fibrele scămoşate de pe suprafaţa ţesăturilor de lână se strâng şi se răsucesc în noduri sau se ordonează în valuri. — V. **ratina.**

RATINÁT, -Ă, *ratinaţi, -te,* adj. (Despre ţesături) Cu aspect buclat. — V. **ratina.**

RATING, *ratinguri,* s.n. **1.** Estimare a numărului de telespectatori care urmăresc programele TV. **2.** (Fin.; în sintagma *Rating de credit* = evaluare formală a creditului acordat unei persoane fizice sau întreprinderi, în ce priveşte îndeplinirea obligaţiilor de plată a serviciului datoriei şi a capacităţii viitoare de rambursare a creditului. [Pr.: *réi-ting*] — Din engl. **rating.**

RATÍTE s.f. pl. (Zool.) Acarinate. — Din fr. **ratites.**

RÁTOŞ s.n. v. **rateş.**

RÁŢĂ, *raţe,* s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de păsări domestice şi sălbatice, înotătoare, cu ciocul lat şi turtit, cu trunchiul scurt şi îndesat, şi cu picioarele scurte, deplasate în partea posterioară a trunchiului *(Anas).* G *Raţă sălbatică* = strămoşul celor mai multe raţe domestice, foarte asemănătoare cu acestea şi apreciată pentru carnea ei gustoasă *(Anas platyrhynchos). Raţă domestică* = denumire dată multiplelor varietăţi provenite prin domesticirea raţei sălbatice şi deosebite între ele prin culoarea penajului, forma corpului, calităţile productive etc. G Expr. *(A merge, a se mişca, a umbla) ca o raţă* = (a merge etc.) cu mersul legănat, greoi. **2.** Urinal. **3.** (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Cf. alb. r o s ë, sb. r a c a.

RÁŢCĂ, *raţce,* adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Oaie) din rasa ţurcană, cu coarnele răsucite în formă de tirbuşon, orientate lateral şi înapoi. **2.** S.f. Lână neomogenă, de calitate inferioară, produsă de aceste oi. — Din sb., magh. **racka.**

RÁŢIE, *raţii,* s.f. **1.** Cantitate de hrană pe care trebuie să o consume un om sau un animal într-un timp determinat şi care conţine toate substanţele necesare desfăşurării funcţiilor vitale ale organismului. **2.** Număr constant care se adaugă la un termen al unei progresii aritmetice sau cu care se înmulţeşte un termen al unei progresii geometrice pentru a obţine termenul următor. — Din lat. **ratio, -onis,** fr. **ration.**

RAŢIONÁ[1], *raţionez,* vb. I. Intranz. A gândi în mod logic, a judeca raţional. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din **raţiune** (după fr. *raisonner).*

RAŢIONÁ[2], *raţionez,* vb. I. Tranz. A face raţii; a raţionaliza (**2**). [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **rationner**, it. **razionare.**

RAŢIONÁBIL, -Ă, *raţionabili, -e,* adj. Care are o judecată sau o comportare raţională. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din lat. **rationabilis.**

RAŢIONÁL, -Ă, *raţionali, -e*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Conform cu principiile şi cerinţele raţiunii; care poate fi conceput cu ajutorul raţiunii. F (În filozofia raţionalistă) Izvorât sau dedus din raţiune, considerat ca independent de experienţă şi anterior acesteia. **2.** (Despre oameni) Cumpănit, chibzuit, cu judecată, cu raţiune. **3.** (Adesea adverbial) Care se face cu judecată, cu măsură, cu respectarea unor principii sistematice, metodice. **4.** (Mat.; în sintagmele) *Număr raţional* = nume dat unei clase de numere din care fac parte numerele întregi şi fracţionare, pozitive şi negative, precum şi numărul zero, şi care pot fi exprimate printr-un raport între două numere întregi. *Expresie raţională* = expresie algebrică care nu conţine extrageri de radical asupra necunoscutei. **5.** (Fiz.; în sintagma) *Mecanică raţională* = mecanică teoretică. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **rationnel,** lat. **rationalis.**

RAŢIONALÍSM s.n. **1.** Denumire dată doctrinelor filosofice care susţin posibilitatea dobândirii şi justificării cunoaşterii exclusiv prin raţiune. **2.** Încredere în capacitatea raţiunii de a cunoaşte realitatea. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **rationalisme.**

RAŢIONALÍST, -Ă, *raţionalişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de raţionalism, care este propriu sau caracteristic raţionalismului. **2.** S.m. şi f. Adept al raţionalismului. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **rationaliste.**

RAŢIONALITÁTE s.f. Însuşire a ceea ce este raţional. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **rationalité.**

RAŢIONALIZÁ, *raţionalizez*, vb. I. Tranz. **1.** A organiza o activitate după norme şi principii raţionale (**3**). **2.** A supune anumite produse (de primă necesitate) unui consum dirijat, conform unor norme stabilite dinainte. **3.** A transforma o expresie algebrică care cuprinde o extragere de rădăcină într-o expresie echivalentă, fără radical. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **rationaliser.** Cf. rus. r a ţ i o n a l i z i r o v a t'.

RAŢIONALIZÁRE, *raţionalizări,* s.f. Acţiunea de *a raţionaliza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **raţionaliza.**

RAŢIONALIZÁT, -Ă, *raţionalizaţi, -te,* adj. Supus unui consum dirijat după norme dinainte stabilite. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **raţionaliza.**

RAŢIONAMÉNT, *raţionamente,* s.n. Înlănţuire logică de judecăţi, care duce la o concluzie; *p. ext.* şir de argumente de care se serveşte cineva în judecarea unei chestiuni sau pentru a-şi susţine punctul de vedere. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **raisonnement** (refăcut după *raţiune).*

RAŢIONÁRE[1], *raţionări,* s.f. Acţiunea de *a raţiona*[1] şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **raţiona[1].**

RAŢIONÁRE[2], *raţionări,* s.f. Acţiunea de *a raţiona*[2] şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **raţiona[2].**

RAŢIONÁT, -Ă, *raţionaţi, -te,* adj. Raţionalizat. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **raţiona[2].**

RAŢIÚNE, (**2, 3**) *raţiuni,* s.f. **1.** Facultate, proprie omului, de a cunoaşte prin noţiuni, judecăţi, raţionamente; gândire (logică); *p. ext.* judecată, minte. **2.** Temei, motiv, justificare. G *Raţiune de stat* = principiu în baza căruia o autoritate de stat ia unele măsuri de interes general, trecând peste interesul particular. G Expr. *Raţiunea de a fi* (a unui lucru) = ceea ce justifică, motivează existenţa (unui lucru). **3.** (Mat.) Raţie (**2**). [Pr.: *-ţi-u-*] — Din lat. **ratio, -onis.**

RAVÁC s.n. **1.** Must care se scurge de la sine din strugurii puşi în teasc (fără presare); vin superior obţinut din acest must; vin limpede, separat de drojdie, prin trecerea lui dintr-un butoi în altul; vin rămas neîngheţat dintr-un butoi expus la temperaturi joase. F Vin obţinut din diverse fructe de

munte. **2.** Miere curată care se scurge din fagurii expuși la soare. — Din tc. **ravak.**

RAVÁGIU, *ravagii,* s.n. (Mai ales la pl.) Pagubă, distrugere, pustiire cauzată de o furtună, o inundație, o boală etc. — Din fr. **ravage.**

RAVÉNĂ, *ravene,* s.f. Vale strâmtă cu versanți abrupți, instabili. — Din fr. **ravin.**

RAVINÁRE s.f. (Geol.) Proces de formare a ravenelor. — Cf. fr. ravinement.

RAVIÓLI s.m. pl. Preparat culinar în formă de colțunași umpluți cu carne și serviți cu sos. —Din it., fr. **ravioli.**

RAZ, *razuri,* s.n. **1.** Rangă. **2.** Unealtă formată dintr-o bară rotundă și scurtă de oțel, cu tăiș lățit și ascuțit la un capăt, folosită de tâmplari, dulgheri etc. — Din sb. **raz.**

RAZACHÍE s.f. Varietate de viță-de-vie care dă struguri cu boabe mari, lunguiețe și foarte cărnoase. — Din tc. **razakı,** ngr. **razakí.**

RAZÁNT, -Ă, *razanți, -te,* adj. Care trece cu repeziciune la mică distanță de o suprafață, aproape atingând-o. — Din fr. **rasant.**

RAZÁNȚĂ, *razanțe,* s.f. Proprietate a traiectoriei descrise de un proiectil aruncat de o gură de foc de a avea curbură mică. F Distanța până la care o traiectorie se păstrează paralel și la mică înălțime față de pământ. — Din fr. **rasance,** germ. **Rasanz.**

RÁZĂ, *raze,* s.f. **1.** Linie dreaptă după care se propagă lumina; traiectorie luminoasă. F Zonă luminoasă; lumină, strălucire. **2.** Fig. Licărire, pâlpâire, semn slab, indiciu vag de... **3.** (Fiz.) Radiație. G *Raze X* (sau *röntgen)* = unde electromagnetice cu lungimi de undă mult mai mici decât acelea ale luminii. **4.** Distanța de la centrul unui cerc până la orice punct de pe circumferință sau de la centrul unei sfere până la orice punct de pe suprafața ei. **5.** Distanță până la care se exercită o acțiune în jurul centrului de unde pornește. G *Rază de acțiune* (sau *de activitate)* = loc până unde se întinde puterea sau influența cuiva sau a ceva. **6.** (Reg.) Ramificație a coarnelor cerbului. — Lat. **radia (= radius).**

RÁZĂM s.n. v. **reazem.**

RÁZIE, *razii,* s.f. Control inopinat al populației dintr-o anumită rază teritorială, făcut de organele poliției, având drept scop descoperirea unor infractori, a unor contravenienți etc. — Din fr., it. **razzia,** germ. **Razzia.**

RAZMÓT s.n. Zbor orizontal al unor aeronave foarte aproape de sol. — Din fr. **rase-mottes.**

RÁZNA adv. **1.** (Pe lângă verbe de mișcare) Fără să știe încotro se duce, neținând seama de drum, de direcție; la întâmplare. G Expr. *A o lua razna* = **a)** a pleca la întâmplare, fără țintă; **b)** *fig.* a apuca pe o cale greșită, a proceda în mod nejudecat; a decădea. **2.** La o parte, la o oarecare distanță de...; departe. — Din sl. **razĭno.**

RÁZNĂ, *razne,* s.f. (Rar) Răzlețire. F Fig. Deviere, digresiune. — V. **răzni.**

RAZNOCÍNȚI s.m. pl. Nume dat în Rusia, începând din sec. XVIII, intelectualității ridicate din rândurile funcționărimii, micii burghezii, negustorimii și țărănimii, care a avut un rol important în mișcarea revoluționară și în dezvoltarea științei și culturii. — Din rus. **raznocinți.**

RĂBDÁ, *rabd,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A suporta (fără împotrivire și cu resemnare) greutăți, neplăceri fizice sau morale; a îndura. F (Despre lucruri) A fi durabil, rezistent, a nu se strica ușor. **2.** Tranz. și intranz. A accepta, a îngădui, a permite, a tolera. G Expr. (Tranz.) *A (nu)-l răbda* (pe cineva) *inima (să...)* = a (nu) se putea stăpâni (să nu...), a (nu) se îndura să... *Cum îl rabdă locul* (sau *pământul)?* se spune despre un om rău, care săvârșește fapte reprobabile. *A (nu)-l mai răbda* (pe cineva) *puterile să...* = a (nu) mai putea să... **3.** Intranz. A-și înfrâna neliniștea, enervarea, a avea răbdare, a-și păstra calmul. — Et. nec.

RĂBDÁRE, *răbdări,* s.f. **1.** Faptul de *a răbda*; capacitate firească de a suporta greutăți și neplăceri fizice sau morale; putere de a aștepta în liniște desfășurarea anumitor evenimente. G Expr. *A(-și) pierde răbdarea* sau *a-și ieși din răbdare* (ori *din răbdări*) = a-și pierde calmul, stăpânirea de sine. *A scoate* (pe cineva) *din răbdare* (sau *din răbdări)* = a supăra, a enerva, a indispune (pe cineva) peste măsură. (Glumeț) *A mânca* (sau *a se hrăni cu) răbdări prăjite* = a răbda de foame. *Răbdare și tutun*, se spune cuiva care are de așteptat mult. F (Cu valoare de imperativ) Așteaptă! **2.** (Rar; la pl.) Suferințe, lipsuri. **3.** Perseverență, tenacitate, stăruință. — V. **răbda.**

RĂBDĂTÓR, -OÁRE, *răbdători, -oare,* adj. **1.** Care suportă cu tărie (și fără împotrivire) neplăceri fizice sau morale. F (Despre lucruri) Rezistent, durabil. **2.** Perseverent, stăruitor, tenace. — **Răbda** + suf. *-ător.*

RĂBEGÍT, -Ă adj. v. **rebegit.**

RĂBLĂGÍ vb. IV v. **rablagi.**

RĂBLĂGÍT, -Ă adj. v. **rablagit.**

RĂBLĂRÍT, -Ă, *răblăriți, -te,* adj. (Fam.) Uzat, vechi. — Din **rablă.**

RĂBÓJ, *răbojuri,* s.n. **1.** Bucată de lemn în formă cilindrică sau paralelipipedică pe care, în trecut, se însemnau, prin crestături, diferite calcule, socoteli (zilele de muncă, banii datorați, numărul vitelor etc.). G Expr. *A șterge de pe răboj* = a da uitării; a ierta. (Reg.) *A crede după răboj* = a crede tot ce se spune. *A(-și) ieși* (sau *a scoate* pe cineva) *din răboj (afară)* = a (se) supăra. **2.** (Pop.) Socoteală, calcul. *Pierdusem răbojul timpului.* G Expr. *A i se uita cuiva răbojul* = a i se uita numărul anilor. **3.** Crestătură făcută, ca semn distinctiv, la urechea unei vite. [Var.: **răbúș** s.n.] — Din bg., sb. **raboš.**

RĂBOJÍ, *răbojesc,* vb. I. Tranz. (Rar) A însemna pe răboj. — Din **răboj.**

RĂBOJÍRE, *răbojiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a răboji* și rezultatul ei. — V. **răboji.**

RĂBUFNEÁLĂ, *răbufneli,* s.f. Răbufnire. F Suflu puternic; izbucnire. — **Răbufni** + suf. *-eală.*

RĂBUFNÍ, *răbufnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A produce prin izbire sau prin cădere un zgomot surd și puternic; a (se) trânti, a (se) izbi producând un zgomot înfundat. F Intranz. (Despre zgomote) A răsuna puternic. **2.** Intranz. A izbucni cu putere; a țâșni, a năvăli. F Tranz. A da drumul la..., a împrăștia. F A năpădi. **3.** Intranz. A-și exprima pe neașteptate și în mod violent nemulțumirea, după ce tăcuse mult timp. — Din **răzbufni** (înv. „a răbufni" < *Pref. răz- + bufni).*

RĂBUFNÍRE, *răbufniri,* s.f. Faptul de *a răbufni*; (concr.) zgomot surd și puternic, răbufnitură. — V. **răbufni.**

RĂBUFNITÚRĂ, *răbufnituri,* s.f. (Rar) Zgomot surd și puternic; răbufnire. — **Răbufni** + suf. *-tură.*

RĂBUÍ, *răbuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A da, a unge cu răbuială (**2**). — Cf. germ. reiben „a freca".

RĂBUIÁLĂ, *răbuieli,* s.f. (Reg.) **1.** Acțiunea de *a răbui* și rezultatul ei. **2.** Unsoare preparată din păcură, cu care se ung unele obiecte de piele ca să se înmoaie. [Pr.: *-bu-ia-*] — **Răbui** + suf. *-eală.*

RĂBUÍRE, *răbuiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a răbui* și rezultatul ei. — V. **răbui.**

RĂBUÍT, -Ă, *răbuiți, -te,* adj. (Reg.) Uns, dat cu răbuială (**2**). — V. **răbui.**

RĂBÚȘ s.n. v. **răboj.**

RĂCÁN, *răcani,* s.m. (Fam.) Recrut (în armată). — Contaminare între **rec**[*r*]**ut și rât**a**n.**

RĂCÁR, *răcari,* s.m. (Rar) Bărbat care prinde sau vinde raci. — **Rac** + suf. *-ar.*

RĂCĂDUÍ, *răcăduiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se răsti la cineva, a lua o atitudine amenințătoare. — Din magh. **reked** „a răguși".

RĂCĂDUÍRE, *răcăduiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se răcădui* și rezultatul ei. — V. **răcădui.**

RĂCĂNÉL, *răcănei,* s.m. (Zool.; reg.) Brotăcel. — **Răcăni** + suf. *-el.*

RĂCĂNÍ, pers. 3 *răcănește,* vb. IV. Intranz. A orăcăi. — **Rac** + suf. *-ăni.*

RĂCEÁLĂ, (**3**) *răceli,* s.f. **1.** Temperatură scăzută; frig. F Senzație de frig. **2.** Fig. Lipsă de afecțiune, nepăsare, indiferență. **3.** Nume generic dat unor boli contagioase localizate pe căile respiratorii superioare, manifestate prin guturai, traheită, bronșită, tuse cu expectorație, febră etc. — **Răci** + suf. *-eală.*

RĂCHITÁN, *răchitani,* s.m. Numele a două plante cu flori roșii-purpurii așezate la vârful tulpinilor și al ramurilor, la una în spice mari și dese *(Lythrum salicaria),* la cealaltă în spice lungi și subțiri *(Lythrum virgatum).* — **Răchită** + suf. *-an.*

RĂCHITÁR, *răchitari,* s.m. Fluture de noapte de culoare brumărie, a cărui larvă se dezvoltă în tulpina pomilor, găurindu-le lemnul *(Cossus cossus).* — **Răchită** + suf. *-ar.*

RĂCHÍTĂ, *răchite,* s.f. Nume dat mai multor specii de salcie cu frunze înguste și lunguiețe, cu ramuri subțiri și elastice, folosite ca material de împletit *(Salix).* [Pl. și: *răchiți*] — Din bg., sb. **rakita.**

RĂCHITÍȘ, *răchitișuri,* s.n. Tufăriș natural sau plantație de răchită; desiș de răchite. — **Răchită** + suf. *-iș.*

RĂCHIȚÍCĂ, *răchițele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *răchită.* **2.** (La pl.) Mic arbust totdeauna verde, cu tulpina târâtoare, cu fructe roșii, acrișoare, comestibile *(Oxycoccus quadripetalus).* **3.** Arbust cu flori mici, galbene și cu frunze ascuțite, acoperite pe o parte și pe alta cu solzi stelați care le dau un aspect argintiu *(Elaeagnus angustifolia).* — **Răchită** + suf. *-ică.*

RĂCÍ, *răcesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină (mai) rece, a(-și) scădea, a(-și) micșora temperatura. G Expr. (Tranz.) *A-și răci gura degeaba* (sau *în zadar, de pomană, de-a surda)* = a vorbi fără folos, a insista zadarnic, fără rezultat. F A pierde sau a face să piardă căldura vitală obișnuită (din cauza unei spaime, a unei emoții etc.); a îngheța, a încremeni. **2.** Intranz. A se îmbolnăvi contractând o răceală (**3**). **3.** Fig. A-și pierde însuflețirea, interesul (pentru cineva sau ceva); a deveni indiferent; a se înstrăina, a se îndepărta. — Din **rece.**

RĂCÍLĂ, *răcile,* s.f. Unealtă cu care se prind racii (**1**). — Din sb. **račilo.**

RĂCÍRE, *răciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răci* și rezultatul ei. — V. **răci.**

RĂCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) răci.* — V. **răci.**

RĂCÍT[2]**, -Ă,** *răciți, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) rece. **2.** Bolnav de răceală (**3**). — V. **răci.**

RĂCITÓR, -OÁRE, *răcitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ajută la menținerea unei temperaturi scăzute, care răcește (**1**). **2.** S.n. Instalație folosită pentru răcirea sau menținerea unei temperaturi scăzute față de cea a mediului ambiant a unui material, a unei substanțe sau a unui spațiu închis, cu ajutorul unui agent refrigerent ca gheață, lichid volatil, aer sau apă rece etc.; dulap cu pereți dubli, în care se menține o temperatură joasă prin introducerea de gheață și care se folosește pentru păstrarea la rece a alimentelor sau pentru răcirea băuturilor. — **Răci** + suf. *-tor.*

RĂCITÚRĂ, *răcituri,* s.f. (Mai ales la pl.) Piftie (**1**). — **Răci** + suf. *-tură.*

RĂCNET, *răcnete,* s.n. **1.** Zbieret, urlet de animal. **2.** Strigăt puternic scos de om. — **Răcni** + suf. *-et.*

RĂCNÍ, *răcnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre animale) A scoate strigăte puternice și prelungi; a rage, a mugi, a zbiera. **2.** (Despre oameni) A scoate strigăte puternice; *p. ext.* a vorbi răstit și tare, a se răsti (la cineva). — Din sl. **ryknonti.**

RĂCNÍRE, *răcniri,* s.f. (Rar) Răcnet (**2**). — V. **răcni.**

RĂCOÁRE, (**3**) *răcori,* s.f. **1.** Temperatură ușor scăzută, frig moderat; răcoreală. G Loc. adv. *(De) la răcoare* = (de) la un loc umbrit, răcoros. *Pe răcoare* = pe vreme răcoroasă, când nu este încă foarte cald. G Expr. (Fam.) *La răcoare* = la închisoare. **2.** Senzație de răceală pe care o produc unele obiecte la atingere. **3.** (De obicei la pl.) Senzație de frig provocată de o stare patologică sau emotivă; fior. G Expr. *A băga* (pe cineva) *în răcori* (sau *în toate răcorile)* = a speria tare, a îngrozi pe cineva. — Din **rece.**

RĂCOÍNĂ s.f. v. **răcovină.**

RĂCOREÁLĂ, *răcoreli*, s.f. Faptul de *a (se) răcori*; răcoare, (concr.) boare, adiere răcoroasă. — **Răcori** + suf. *-ală.*

RĂCORÍ, *răcoresc,* vb. IV. **1.** Refl. A-și pierde din căldura inițială; a deveni răcoros, a se face mai rece. **2.** Tranz. și refl. A(-și) potoli sau a(-și) astâmpăra căldura sau setea. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) liniști, a (se) calma, a (se) potoli. — Din **răcoare.**

RĂCORÍT, -Ă, *răcoriți, -te,* adj. **1.** (Rar) Răcoros. **2.** (Despre oameni) Care și-a potolit setea; căruia nu-i mai este cald. **3.** Fig. Calmat, potolit; răzbunat. — V. **răcori.**

RĂCORITÓR, -OÁRE, *răcoritori, -oare,* adj. Care are o temperatură scăzută, care răcorește; răcoros. F (Substantivat, f.) Băutură care astâmpără setea, care răcorește. — **Răcori** + suf. *-tor.*

RĂCORÓS, -OÁSĂ, *răcoroși, -oase,* adj. Care are o temperatură ușor scăzută; care aduce răcoare; răcoritor. F Fig. Înviorător, proaspăt, tânăr, fraged. — **Răcoare** + suf. *-os.*

RĂCOVÍNĂ, *răcovine,* s.f. **1.** Mică plantă erbacee târâtoare, cu flori mici, albe sau albe-verzui și cu fructul o capsulă lunguiață *(Galium rotundifolium).* **2.** Mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu flori albe, cu petalele mai scurte decât sepalele, folosită în medicina populară *(Stellaria media).*[Var.: **răcuínă, răcoínă** s.f.] — Et. nec.

RĂCUÍNĂ s.f. v. **răcovină.**

RĂCULÉȚ, *răculeți,* s.m. **1.** (Zool.) Răcușor. **2.** Plantă erbacee târâtoare cu flori albe-roșietice, al cărei rizom are proprietăți diuretice și depurative *(Polygonum bistorta).* — **Rac** + suf. *-uleț.*

RĂCÚȘCĂ s.f. (Reg.; cu sens colectiv) Crustacee mici de diferite specii. — **Rac** + suf. *-ușcă.*

RĂCUȘÓR, *răcușori,* s.m. **1.** (Zool.) Diminutiv al lui *rac*; răculeț. **2.** Insectă mică, cu picioarele de dinainte asemănătoare cu cleștele unui rac *(Nepa cinerea).* — **Rac** + suf. *-ușor.*

RĂDĂȘCĂ, *rădaște,* s.f. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare neagră-castanie, masculul prezentând două mandibule puternice ca niște coarne de cerb; răgace *(Lucanus cervus).* — Din bg. **rodačka.**

RĂDĂCÍNĂ, *rădăcini,* s.f. **1.** Parte a unei plante superioare prin care aceasta se fixează de sol și își absoarbe substanțele hrănitoare; (pop.) parte a plantei aflată în pământ, indiferent de structura și funcțiile pe care le are. G Compus: (Bot.) *Rădăcina- vieții* = ginseng. F Fig. Origine, izvor, cauză. G Expr. *A curma* (sau *a tăia, a stârpi) răul din* (sau *de la) rădăcină* = a desființa un rău cu totul și definitiv. **2.** Parte prin care un organ al corpului este fixat într-un țesut. *Rădăcina unui dinte.* F Partea profundă a unei tumori. **3.** Partea de lângă pământ a tulpinii unui copac. **4.** P. anal. Partea de jos a unui zid, a unui munte etc.; bază, temelie. F Partea de la baza anumitor organe. *Rădăcina nasului.* F Limita de adâncime a anumitor obiecte. **5.** Valoarea necunoscutei dintr-o ecuație; radical. G *Rădăcina pătrată* (a unui număr sau a unei expresii algebrice) = număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). *Rădăcina cubică* (a unui număr sau a unei expresii algebrice) = număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit succesiv de două ori cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). **6.** (Lingv.) Element al unui cuvânt, ireductibil din punct de vedere morfologic, comun cuvintelor din aceeași familie și care conține sensul lexical al cuvântului; radical. — Lat. **radicina** (cu unele sensuri după fr. *racine).*

RĂDĂCINÍȘ s.n. (Cu sens colectiv) Mulțime de rădăcini. — **Rădăcină** + suf. *-iș.*

RĂDĂCINÓS, -OÁSĂ, *rădăcinoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Cu rădăcini mari sau mai multe. **2.** S.f. (La pl.) Grup de plante cultivate pentru producerea rădăcinilor, care sunt utilizate în alimentația omului, în industrie sau ca furaje; (și la sg.) plantă din acest grup. — **Rădăcină** + suf. *-os.*

RĂDĂUȚEÁN, -Ă, *rădăuțeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Rădăuți. **2.** Adj. Care aparține municipiului Rădăuți sau rădăuțenilor (**1**), privitor la Rădăuți ori la rădăuțeni. — **Rădăuți** (n. pr.) + suf. *-ean.*

RĂDĂUȚEÁNCĂ, *rădăuțence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Rădăuți. — **Rădăuțean** + suf. *-că.*

RĂDICÁ vb. I v. **ridica.**

RĂDIU s.n. v. **rediu.**

RĂDVÁN, *rădvane,* s.n. (Înv.) Trăsură de lux închisă, montată pe arcuri și trasă de mai mulți cai. — Din rus. **rydvan.**

RĂFTULÉȚ, *răftulețe,* s.n. Diminutiv al lui *raft*[1]. — **Raft**[1] + suf. *-uleț.*

RĂFUÍ, *răfuiesc,* vb. IV. Refl. recipr. A cere socoteală (cuiva), a limpezi cu cineva o situație, a lămuri o neînțelegere; a se mustra, a se certa; a se bate cu cineva. — Et. nec.

RĂFUIÁLĂ, *răfuieli,* s.f. Faptul de *a se răfui.* [Pr.: *-fu-ia-*] — **Răfui** + suf. *-ală.*

RĂGÁCE, *răgace,* s.f. (Entom.) Rădașcă. — Din bg., sb. **rogač.**

RĂGÁZ, (rar) *răgazuri,* s.n. **1.** Timp liber, disponibil pentru a face ceva. F Amânare, păsuire. **2.** Perioadă de întrerupere a unei activități; odihnă; repaus. G Loc. adv. *Fără (de) răgaz* = fără întrerupere, necontenit. F Liniște, tihnă, pace. — Et. nec.

RĂGĂLÍE, *răgălii,* s.f. (Reg.) Îngrămădire de rădăcini noduroase de plante sau de arbori pe malul apelor curgătoare, care servește ca ascunzătoare pentru pești; *p. gener.* îngrămădire de lemne, bușteni, crengi etc. aduse de apă și oprite la cotitura unei ape curgătoare, formând un fel de stăvilar. F Rădăcină ieșită din pământ a unui copac doborât de vânt. — Et. nec.

RĂGEÁ s.f. v. **ragea.**

RĂGET, *răgete,* s.n. Strigăt, zbieret, urlet puternic scos de unele animale; *p. ext.* strigăt, țipăt puternic al omului. — **Rage** + suf. *-et.*

RĂGÍ vb. IV v. **rage.**

RĂGILÁ, *rágil,* vb. I. Tranz. (Reg.) A trage fuiorul de in sau de cânepă pe ragilă. — Din **ragilă.**

RĂGILÁT[1] s.n. (Reg.) Faptul de *a răgila.* — V. **răgila.**

RĂGILÁT[2]**, -Ă,** *răgilați, -te,* adj. (Reg.; despre fire de in sau de cânepă) Tras pe ragilă. — V. **răgila.**

RĂGÓZ s.n. v. **rogoz.**

RĂGUȘEÁLĂ, *răgușeli,* s.f. Îngroșare și slăbire a vocii provocată de inflamarea laringelui, a coardelor vocale. — **Răguși** + suf. *-eală.*

RĂGUȘÍ, *răgușesc,* vb. IV. Intranz. A i se îngroșa și a-i slăbi cuiva vocea din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale. — Et nec. Cf. g u ș ă.

RĂGUȘÍT, -Ă, *răgușiți, -te,* adj. Care vorbește sau strigă gros, dogit din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale; hodorogit; (despre vocea oamenilor sau strigătul animalelor; adesea adverbial) îngroșat și slăbit. — V. **răguși.**

RĂMÁS, (**2, 3**) *rămasuri,* s.n. **1.** Faptul de *a rămâne*; rămânere. G Expr. *Rămas bun!* sau *bun rămas!* formulă de salut adresată de o persoană care pleacă celui sau celor care rămân. *A-și lua rămas bun* = a se despărți de cineva, a pleca. *De ajuns și de rămas* = din plin, din belșug. **2.** (Reg.) Rămășag. **3.** (Înv.) Moștenire. — V. **rămâne.**

RĂMĂȘÁG, *rămășaguri,* s.n. (Construit mai ales cu verbele „a pune", „a face", „a ține") Convenție între persoane care susțin lucruri contrare și prin care cel ce va avea dreptate va primi o răsplată (în bani sau în obiecte) stabilită în momentul încheierii convenției; prinsoare, pariu, rămășeală, rămas. — **Rămas** + suf. *-șag.*

RĂMĂȘEÁLĂ, *rămășeli,* s.f. (Reg.) Rămășag. — **Rămăși** + suf. *-eală.*

RĂMĂȘÍ, *rămășesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A pune rămășag. — Din **rămășag** (derivat regresiv).

RĂMĂȘIȚĂ, *rămășițe,* s.f. **1.** Ceea ce a rămas dintr-un tot sau dintr-o cantitate oarecare, după ce a dispărut sau a fost utilizată cea mai mare parte; rest. G *Rămășițele pământești* (sau *trupești)* = corpul neînsuflețit al unui om; cadavru. **2**. Ceea ce a rămas neexecutat, neîmplinit dintr-o datorie, dintr-o obligație. **3.** (Înv.) Ceea ce prisosește. **4.** Ceea ce lipsește până la cantitatea sau limita prevăzută. **5.** (Înv.) Rezultatul unei scăderi; rest. — **Rămas** + suf. *-iță.*

RĂMÁNE, *rămân,* vb. III. **1.** Intranz. (Despre ființe) A sta pe loc, a nu schimba sau a nu părăsi locul sau localitatea unde se află; (despre lucruri) a fi lăsat pe loc, a nu fi dus din locul în care se găsește. G Expr. *Rămâi cu bine* (sau *sănătos, în pace)*, formulă de salut adresată de cei care pleacă

celor care rămân. *A-i rămâne cuiva inima* sau *ochii la ceva* (sau *la cineva)* sau *a-i rămâne cuiva ceva* (sau *cineva) la inimă* = a-i plăcea cuiva foarte mult un lucru sau o persoană. *Să rămână între noi*, se spune ca îndemn pentru discreție, pentru păstrarea unui secret. F A se opri la cineva sau într-un loc. F A lăsa în urmă. *Humuleștii rămân la stânga.* F (Urmat adesea de determinarea „în urmă") A se lăsa sau a fi întrecut de alții; (despre ceas) a marca timpul cu întârziere. G Expr. (Pop.) *A rămâne de ceva* (sau *de cineva)* = **a)** a se răzleți de o ceată, de o tovărășie; **b)** a nu face la timp un lucru. (Reg.) *A rămâne de cineva* = a supraviețui celui care trebuie să-l susțină, să-l îngrijească. F A muri (pe un câmp de luptă). G Expr. (Fam.) *A-i rămâne cuiva oasele* (sau *ciolanele) undeva* = a nu se mai putea întoarce din locuri îndepărtate; a muri. F A sta mereu într-un loc; *p. ext.* a nu se despărți de un obiect, de o părere, de o atitudine; a sta neclintit. G Expr. *A rămâne pe drumuri* (sau *de dârvală)* = a-și pierde mijloacele de existență, a sărăci. **2.** Intranz. A fi, a se găsi sau a ajunge într-un anumit loc sau într-o anumită situație; a se opri într-o anumită atitudine, a se menține sub un anumit aspect. G Expr. *A rămâne numai cu...* = a nu mai avea decât... *A rămâne pe gânduri* = a medita, a reflecta. *A rămâne de minciună* = a se dovedi mincinos. *A rămâne baltă* = a fi întrerupt, neterminat, nerezolvat. *A rămâne pe mâna cuiva* = a ajunge, a fi la cheremul cuiva. *A rămâne de rușine* = a se face de râs. *A rămâne ars* (sau *opărit, fript)*, se spune când cineva își pierde cu totul puterea de a se stăpâni în fața unei situații. *A rămâne bun plătit,* se zice când nu se mai poate reveni asupra unei plăți considerate de una dintre părți ca insuficientă sau greșit calculată. *A rămâne grea* = a fi însărcinată. *A rămas înțeles* sau *rămânem înțeleși,* se spune ca încheiere a unei discuții, după ce s-a ajuns la un acord. (Pop.) *A rămâne (tot) pe a (cuiva)* = a se hotărî un lucru după voința cuiva, renunțându-se la punctele de vedere ale celorlalți. (Rar) *A-i rămâne cuiva pe brațe* = a ajunge în sarcina cuiva. *Cum rămâne (cu)...?* = ce se întâmplă (cu)...? ce hotărâre luăm în privința...? **3.** Intranz. A continua să existe, a păstra aceeași stare, a dăinui, a nu se schimba. G Expr. *A rămâne cu zile* = a continua să trăiască, a scăpa cu viață, a fi lăsat în viață. F A se păstra, a se menține în conștiința oamenilor prin valoarea pe care o reprezintă. F A supraviețui. F A se afla, a ajunge, a trece în posesiunea cuiva. **4.** Intranz. A se menține ca un rest după consumarea părții cu care forma un tot; a prisosi. G Expr. *Mult a fost, puțin a rămas*, se spune, ca încurajare, când dintr-un lucru greu s-a efectuat cea mai mare parte. *A nu-i (mai) rămâne cuiva decât să...* = a nu se găsi pentru cineva altă soluție decât să... *A rămâne pentru altă dată* = a se amâna pentru o dată ulterioară. *Nu mai rămâne (nici o) îndoială* = există siguranța că... *Nu (mai) rămâne vorbă* sau *mai rămâne vorbă?* = e sigur, nu mai e de discutat. **5.** Tranz. (Reg.: în legătură cu o acțiune de întrecere, de concurență etc.) A lăsa pe cineva în urmă, a-l întrece, a-l bate, a-l învinge. [Perf.s. *rămăsei*, part. *rămas.* — Var.: **rămâneá** vb. II] — Lat. **remanere.**

RĂMÂNEÁ vb. II v. **rămâne.**

RĂMÁNERE, *rămâneri,* s.f. Faptul de *a rămâne*; rămas. G Expr. *Rămânere în urmă* = întârziere, lipsă de progres (în raport cu alții), stagnare. — V. **rămâne.**

RĂMURÁT, -Ă, *rămurați, -te,* adj. Rămuros. — **Ramură** + suf. *-at.*

RĂMUREÁ, -ÍCĂ, *rămurele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *ramură.* **2.** (La pl.) Ciupercă comestibilă cu tulpina groasă și cu fructificații foarte ramificate (*Clavaria botrytis).* — **Ramură** + suf. *-ea, -ică.*

RĂMURÍ, pers. 3 *rămurește,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se ramifica. — Din **ramură.**

RĂMURÍȘ, *rămurișuri,* s.n. Totalitatea ramurilor unui copac; desiș; rămuriște. — **Ramură** + suf. *-iș.*

RĂMURÍȘTE, *rămuriști,* s.f. (Rar) Rămuriș. — **Ramură** + suf. *-iște.*

RĂMURÓS, -OÁSĂ, *rămuroși, -oase,* adj. Cu multe ramuri; rămurat, stufos. — **Ramură** + suf. *-os.*

RĂNÍ, *rănesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) face o rană, a (se) vătăma. F Tranz. Fig. A produce cuiva o durere morală, a-l îndurera sufletește; a jigni, a ofensa. — Din sl. **raniti.**

RĂNÍRE, *răniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răni* și rezultatul ei. — V. **răni.**

RĂNÍT, -Ă, *răniți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a căpătat o rană, o leziune. F Fig. Jignit, ofensat. — V. **răni.**

RĂPĂÍ, *răpăi,* vb. IV. Intranz. (Despre ploaie, grindină etc.; la pers. 3) A se izbi de o suprafață tare, producând zgomote dese, scurte și ritmice. F (Despre oameni) A lovi ritmic în ceva, producând zgomote dese și scurte. F (Despre gloanțe sau despre arme automate) A țăcăni, a pârâi sacadat. F (La pers. 3) A trosni. — Formație onomatopeică.

RĂPĂIÁLĂ, *răpăieli,* s.f. Răpăit[2]; răpăitură. F Ploaie puternică, zgomotoasă, de scurtă durată. [Pr.: *-pă-i-a-*] — **Răpăi** + suf. *-eală.*

RĂPĂÍT[1] adv. (Rar) Cu zgomote sacadate, scurte și dese. — V. **răpăi.**

RĂPĂÍT[2] s.n. Faptul de *a răpăi;* zgomotul ploii, al grindinii etc. care cade pe o suprafață tare. F Succesiune de lovituri ritmice, dese și scurte; zgomot produs de astfel de lovituri. — V. **răpăi.**

RĂPĂITÓR, -OÁRE, *răpăitori, -oare,* adj. (Rar) Care răpăie. [Pr.: *-pă-i-*] — **Răpăi** + suf. *-tor.*

RĂPĂITÚRĂ, *răpăituri,* s.f. Răpăit[2]. [Pr.: *-pă-i-*] — **Răpăi** + suf. *-tură.*

RĂPĂNÓS, -OÁSĂ, *răpănoși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Care are rapăn; bolnav de rapăn. F Fig. Murdar, zdrențăros, jegos. — **Rapăn** + suf. *-os.*

RĂPCIÚGĂ s.f. **1.** Boală contagioasă (la cai), caracterizată prin ulcerații pe mucoasa nazală, respirație grea etc.; morvă. **2.** Epitet dat unui animal slab, neîngrijit, bolnav, bătrân. — Et. nec.

RĂPCIUGÓS, -OÁSĂ, *răpciugoși, -oase,* adj. (Despre animale) Bolnav de răpciugă (**1**). F Fig. Care arată rău; slab, neîngrijit.— **Răpciugă** + suf *-os.*

RĂPCIÚNE s.m. Numele popular al lunii septembrie. — Et. nec.

RĂPÍ, *răpesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua cu sila pe cineva, a duce cu sine în mod silnic pe cineva; a fura. F A lua pe cineva dintre cei vii, a curma viața cuiva. F A smulge pe cineva dintr-un loc. **2.** A lua (prin abuz) ceva, a se face stăpân pe un bun material care aparține altuia; a jefui. F A cotropi (un teritoriu, o țară etc.). F Fig. A lipsi pe cineva de..., a smulge ceea ce i se cuvine, ceea ce îi revine cuiva. **3.** Fig. A fermeca, a încânta, a vrăji, a captiva. [Var.: (înv. și pop.) **hrăpí** vb. IV] — Lat. **rapire** (= *rapere).*

RĂPÍRE, *răpiri,* s.f. Acțiunea de *a răpi* și rezultatul ei; răpitură. [Var.: (înv. și pop.) **hrăpíre** s.f.] — V. **răpi.**

RĂPÍT, -Ă, *răpiți, -te,* adj. (Rar) Fermecat, încântat, vrăjit, captivat. — V. **răpi.**

RĂPITÓR, -OÁRE, *răpitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea substantivat; despre oameni) Care răpește pe cineva. **2.** (Despre animale) Care prinde și consumă hrană de origine animală, de obicei vie. F (Substantivat, f. pl.) Numele a două ordine de păsări de pradă (de zi sau de noapte), bune zburătoare, cu cioc gros, arcuit și încovoiat și cu picioare terminate cu gheare ascuțite și întoarse; (și la sg.) pasăre care face parte din unul dintre aceste ordine. F Fig. Hrăpăreț, uzurpator. **3.** Fig. Care vrăjește, captivează; fermecător, încântător. — **Răpi** + suf. *-tor.*

RĂPITÚRĂ, *răpituri,* s.f. (Rar) Răpire. — **Răpi** + suf. *-tură.*

RĂPOSÁ, *răposez,* vb. I. Intranz. A muri. — Lat. **repausare.**

RĂPOSÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a răposa*; moarte. — V. **răposa.**

RĂPOSÁT[1] s.n. (Rar) Răposare. — V. **răposa.**

RĂPOSÁT[2], -Ă, *răposați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Mort. — V. **răposa.**

RĂPȘTÍ, *răpștesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A murmura, a cârti. **2.** Refl. A se răsti. — Din sl. **rŭpŭtati, -šton.**

RĂPUITÓR, -OÁRE, *răpuitori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Persoană care încântă, farmecă, cucerește. [Pr.: *-pu-i-*] — **Răpune** + suf. *-itor.*

RĂPÚNE, *răpún,* vb. III. Tranz. (Pop.) A ucide, a omorî. F Refl. A-și pierde viața. F A doborî, a distruge, a înfrânge un adversar. F Fig. A învinge pe cineva într-o luptă de idei. [Perf. s. *răpusei,* part. *răpus*] — Lat. **reponere.**

RĂPÚNERE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) răpune* și rezultatul ei; pieire, moarte; înfrângere, doborâre. — V. **răpune.**

RĂPÚS, -Ă, *răpuși, -se,* adj. (Pop.) Care a fost ucis. — V. **răpune.**

RĂRÍ, *răresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre obiecte de același fel) A fi, a se afla, a deveni (mai) rar față de celălalt (în timp sau în spațiu). F (Despre oameni) A deveni mai puțini la număr. **2.** Refl. și tranz. A fi, a deveni sau a face să fie, să devină mai puțin des sau mai puțin compact. **3.** Tranz. A încetini ritmul unor acțiuni. G Expr. *A (o) mai rări cu ceva* = a face, a da, a oferi ceva la intervale mai mari decât de obicei, a încetini ritmul unei activități, a o lăsa mai domol. *A (o) mai rări de (pe) undeva* (sau *cu cineva)* = a se duce undeva sau la cineva (tot) mai rar. — Din **rar.**

RĂRICÉL, -EÁ, *răricei, -ele,* adj. (Adesea adverbial) Rărișor. — **Rar** + suf. *-icel.*

RĂRÍRE, *răriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rări* și rezultatul ei; rărit[1] — V. **rări.**

RĂRÍȘ, *rărișuri,* s.n. Loc în pădure unde copacii sunt rari. F (La pl.) Ochiuri de apă în mijlocul stufărișului din Delta Dunării. — **Rar** + suf. *-iș.*

RĂRIȘÓR, -OÁRĂ, *rărișori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *rar;* răricel. — **Rar** + suf. *-ișor.*

RĂRÍT[1] s.n. Rărire. — V. **rări.**

RĂRÍT[2], -Ă, *răriți, -te,* adj. Mai puțin compact, cu elementele componente mai distanțate între ele. — V. **rări.**

RĂRITÚRĂ, *rărituri,* s.f. Loc rămas liber între obiecte așezate rar. F Loc în pădure de unde au fost scoși unii copaci, de unde au fost tăiate tufele. F Defect sau uzură a unei țesături care are într-un loc urzeala sau bătătura mai rară decât în rest. — **Rări** + suf. *-tură.*

RĂRIȚÁ, *rărițez,* vb. I. Tranz. A lucra pământul cu rariță. — Din **rariță.**

RĂRIȚÁRE, *rărițări,* s.f. Acțiunea de *a răriță* și rezultatul ei; rărițat. — V. **rariță.**

RĂRIȚÁT s.n. Rărițare. — V. **rariță.**

RĂRÚNCHI, *rărunchi,* s.m. (Pop.) **1.** Rinichi G Expr. *A avea seu la rărunchi* = a fi om cu avere. *A ofta din rărunchi* = a ofta din adâncul

sufletului. **2.** Interiorul trupului omenesc (considerat ca sediu al vitalității, al sensibilității); *p. ext.* miezul, mijlocul unui lucru. — Lat. **renunculus.**

RĂSÁD, *răsaduri,* s.n. Plantă tânără (crescută din sământă în seră sau în răsadniță) care a fost sau urmează să fie răsădită. F Fig. Neam, semințe. — Din bg. **razsad,** sb. **rasad.**

RĂSÁDNIȚĂ, *răsadnițe,* s.f. Construcție simplă din scânduri sau din prefabricate, acoperită de obicei cu geamuri și așezată pe un pat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile. — Din bg., sb. **rasadnik.**

RĂSALÁLTĂIERI adv. În cursul zilei care precedă pe cea de altaltăieri. [Pr.: *-tă-ieri*] — Pref. *răs-* + **alaltăieri.**

RĂSĂDÍ, *răsădesc,* vb. IV. Tranz. A transplanta un răsad, din seră sau din răsadniță, în câmp, într-un parc etc. — Din bg. **razsadja,** sb. **rasaditi.**

RĂSĂDÍRE, *răsădiri,* s.f. Acțiunea de *a răsădi* și rezultatul ei. — V. **răsădi.**

RĂSĂRÍ, *răsár,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre aștri; la pers. 3) A apărea pe cer, a se ivi la orizont. **2.** (Despre plante; la pers. 3; adesea fig.) A încolți, a ieși din pământ. G Expr. (Glumeț) *Seamănă dar nu răsare,* se spune pentru a respinge afirmația cuiva despre asemănarea dintre două lucruri sau două persoane. *A răsări ca ciupercile (după ploaie)* = a se înmulți peste măsură, a apărea în număr mare. F Fig. (Rar, despre oameni) A lua ființă, a se naște. **3.** A se ivi (din depărtare), a apărea (pe neașteptate). G Expr. (Tranz.) *A-i răsări* (cuiva ceva) *în minte* = a-și aminti deodată ceva; a i se năzări. **4.** A ieși în evidență, a se ridica deasupra celor dimprejur. **5.** (Despre copii) A crește. F (Reg.; despre aluat) A dospi. **6.** (Înv.) A se ridica, a sări brusc (în picioare); a tresări. F Fig. A interveni brusc într-o discuție. — Lat. ***resalire.**

RĂSĂRÍRE s.f. Acțiunea de *a răsări* și rezultatul ei. — V. **răsări.**

RĂSĂRÍT[1]**,** *răsărituri,* s.n. **1.** Faptul de *a răsări.* F Trecere a unui astru la orizont; momentul apariției unui astru la orizont; *spec.* moment al zilei când răsare Soarele. F Fig. Începutul unei ere sau al unei vieți noi. **2.** Punct cardinal situat în partea orizontului de unde răsare Soarele; est. **3.** Țară, ținut așezat în direcția răsăritului (**2**) față de un punct de reper dat; orient; (colectiv) popoarele dintr-un astfel de ținut sau dintr-o astfel de țară. G Expr. *Răsăritul și Apusul* = lumea întreagă. — V. **răsări.**

RĂSĂRÍT[2]**, -Ă,** *răsăriți, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Care a ieșit din pământ; încolțit[2]. F (Despre copii) Care s-a dezvoltat mai mult; mai mare (cu puțin) decât alți copii. **2.** Care depășește măsura comună, obișnuită; *fig.* mai deosebit, mai de seamă; valoros. — V. **răsări.**

RĂSĂRITEÁN, -Ă, *răsăriteni, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. De la răsărit[1], situat la răsărit[1]. G *Biserica răsăriteană* = biserica ortodoxă. **2.** S.m. Locuitor din răsărit[1]: oriental. — **Răsărit**[1] + suf. *-ean.*

RĂSĂRITEÁNCĂ, *răsăritence,* s.f. Locuitoare din răsărit[1]; orientală. — **Răsăritean** + suf. *-că.*

RĂSĂRITÓR, -OÁRE, *răsăritori, -oare,* adj. (Rar; despre aștri) Care răsare, care este în curs de a răsări. — **Răsări** + suf. *-tor.*

RĂSĂTÚRĂ s.f. v. **răzătură.**

RĂSCĂCĂRÁ vb. I v. **răscrăcăra.**

RĂSCĂCĂRÁT, -Ă adj. v. **răscrăcărat.**

RĂSCHIÁT, -Ă adj. v. **rășchiat**[2].

RĂSCHIRÁ vb. I v. **rășchira.**

RĂSCHIRÁT, -Ă adj. v. **rășchirat.**

RĂSCHITÓR s.n. v. **rășchitor.**

RĂSCITÍ, *răscitesc,* vb. IV. Tranz. A citi același lucru de multe ori. — Pref. *răs-* + **citi.**

RĂSCLOCÍ, pers. 3 *răsclocește,* vb. IV. Tranz. A cloci peste perioada normală. — Pref. *răs-* + **cloci.**

RĂSCOÁCE, *răscóc,* vb. III. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A (se) coace mai mult decât trebuie. — Pref. *răs-* + **coace.**

RĂSCOÁCERE, *răscoaceri,* s.f. Faptul de *a (se) răscoace.* — V. **răscoace.**

RĂSCOÁGE s.f. (Reg.) Plantă erbacee meliferă cu frunze moi, lanceolate și cu flori mari, roșii-purpurii sau albe *(Chamaenerion angustifolium).* — Et. nec.

RĂSCOÁLĂ, *răscoale,* s.f. **1.** Răzvrătire spontană și neorganizată a țărănimii oprimate; revoltă, răzmeriță. F Fig. Protest. **2.** Fig. Zarvă, agitație. — Din **răscula.** Cf. sl. r a s c k o l a „schismă, despărțire".

RĂSCÓL, *răscoale,* s.n. **I. 1.** Bară de lemn prevăzută la capete cu câte o gaură în care intră carâmbii de sus ai loitrelor carului. G Expr. *A lega pe cineva în răscol* = a pune (pe cineva) în obezi. **2.** Ispol. **II.** (Pop.) Separare a oilor, toamna, la desfacerea stânii, pe fiecare proprietar în parte. F (Concr.) Dispozitiv de scânduri folosit pentru a separa oile. — Din sl. **raskolŭ.**

RĂSCOLÍ, (**I 1, II**) *răscolesc,* (**I 2**) *răscól,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. și intranz. A face dezordine căutând pe cineva sau ceva, a cerceta cu de-amănuntul; a scotoci. G Tranz. A scormoni focul, jeraticul pentru a-l înviora. F Tranz. A scurma, a râcâi pământul; *p. ext.* a ara. F Tranz. A stârni praful, valurile etc. F Tranz. A face să devină acut; a reactiva. F Tranz. A tulbura. **2.** Tranz. A face să se răzvrătească, să se revolte; a agita. **II.** Tranz. (Pop.) A desface toamna stâna, alegând oile după fiecare proprietar în parte. — Din sl. **raskoliti.**

RĂSCOLÍRE, *răscoliri,* s.f. Acțiunea de *a răscoli* și rezultatul ei. — V. **răscoli.**

RĂSCOLÍT, -Ă, *răscoliți, -te,* adj. **1.** În dezordine, răvășit. **2.** (Despre pământ) Scurmat, râcâit; (despre praf, valuri etc.) stârnit, spulberat. **3.** Agitat, tulburat. — V. **răscoli.**

RĂSCOLITÓR, -OÁRE, *răscolitori, -oare,* adj. Care trezește amintiri, emoții; tulburător. — **Răscoli** + suf. *-tor.*

RĂSCÓPT, -OÁPTĂ, *răscopți, -oapte,* adj. Copt mai mult decât trebuie; copt tare, bine. G *Ouă răscoapte* = ouă fierte tari. F Fig. (Peior. despre oameni) Matur, trecut de prima tinerețe. F Încins de soare, ars. — V. **răscoace.**

RĂSCRĂCĂNÁ vb. I. v. **răscrăcăra.**

RĂSCRĂCĂRÁ, *răscrácăr,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A(-și) desface, a(-și) îndepărta (în mod dizgrațios) unul de altul picioarele; a (se) crăcăna, a (se) crăci. [Var.: **răsrăcăná, răscăcărá** vb. I] — Pref. *răs-* + **crăcăna.**

RĂSCRĂCĂRÁT, -Ă, *răscrăcărați, -te,* adj. (Pop.; despre picioare) Depărtat (în mod dizgrațios) unul de altul, în lături; (despre oameni) cu picioarele depărtate unul de altul; crăcănat, crăcit. [Var.: **răscrăcănát, -ă, răscăcărát, -ă**, adj.] — V. **răscrăcăra.**

RĂSCRĂCĂNÁT, -Ă, adj. v. **răscrăcărat.**

RĂSCROÍ, *răscroiesc,* vb. IV. Tranz. A tăia un material de croitorie urmând linia gâtului sau a brațelor; *p. gener.* a croi un material după măsură. — Pref. *răs-* + **croi.**

RĂSCROIÁLĂ, *răscroieli,* s.f. Acțiunea de *a răscroi* și rezultatul ei; tăietură adâncită în croiala unei haine, în special la mâneci și la gât; răscroitură. F Bucată de material care cade când se răscroiește. [Pr.: *-croi-a-*] — **Răscroi** + suf. *-elă.*

RĂSCROÍT, -Ă, *răscroiți, -te,* adj. Tăiat după forma corpului (în special la mâneci și la gât); *p. gener.* tăiat, croit. F Fasonat[2], modelat. — V. **răscroi.**

RĂSCROITÚRĂ, *răscroituri,* s.f. Răscroială. [Pr.: *-cro-i-*] — **Răscroi** + suf. *-tură.*

RĂSCRÚCE, *răscruci,* s.f. **1.** Loc unde se încrucișează sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răspântie. G (Pop.) *Răscrucile cerului* = punctul de pe bolta cerească în care se află Soarele la amiază; zenit. G Loc adj. și adv. *În răscruce* = (care este) în formă de cruce; cruciș. **2.** Fig. Moment hotărâtor în viața unui om, a unui popor etc.; cotitură. **3.** Parte a carului de care se prind șleaurile. **4.** Cruce de lemn care împarte o fereastră în mai multe despărțituri. **5.** Parte a vârtelniței formată din două stinghii încrucișate de care sunt prinse fofezele; fofelniță.— Pref. *răs-* + **cruce.**

RĂSCULÁ, *răscól,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) ridica împotriva unei nedreptăți, a unei asupriri; a porni sau a face să pornească lupta, răscoala; a (se) răzvrăti. F Fig. A (se) indigna, a (se) revolta. — Pref. *răs-* + **scula.**

RĂSCULÁRE, *răsculări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) răscula* și rezultatul ei; răscoală. — V. **răscula.**

RĂSCULÁT, -Ă, *răsculați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Revoltat împotriva unei nedreptăți sau a unei oprimări. — V. **răscula.**

RĂSCULĂTÓR, *răsculători,* s.m. (Înv.) Persoană care se răscoală sau care îndeamnă la răscoală; răzvrătit. — **Răscula** + suf. *-ător.*

RĂSCUMPĂRÁ, *răscúmpăr,* vb. I. Tranz. **1.** A plăti prețul unui lucru vândut sau amanetat, pentru a-l readuce în proprietatea sa. F A cumpăra un obiect de la cineva care îl cumpărase la rândul său (oferind un supraprețț). **2.** A elibera o persoană din captivitate, din robie în schimbul unei sume de bani. **3.** A lichida o obligație bănească, a achita echivalentul unei sume datorate. **4.** A compensa, printr-o realizare ulterioară, o acțiune (dăunătoare) săvârșită; (despre realizări) a constitui o compensație. F Fig. A ispăși o greșeală făcută. — Pref. *răs-* + **cumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁBIL, -Ă, *răscumpărabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi răscumpărat. — **Răscumpăra** + suf. *-bil.*

RĂSCUMPĂRÁRE, *răscumpărări,* s.f. Faptul de *a răscumpăra.* — V. **răscumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁT, -Ă, *răscumpărați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte vândute sau amanetate) Readus în proprietate în urma achitării unei sume de bani. **2.** (Despre persoane) Eliberat în schimbul unei sume de bani. — V. **răscumpăra.**

RĂSCUNOSCÚT, -Ă, *răscunoscuți, -te,* adj. Cunoscut de toată lumea, foarte cunoscut; arhicunoscut, notoriu. — Pref. *răs-* + **cunoscut.**

RĂSFĂȚ, *răsfățuri,* s.n. **1.** Faptul de a (se) răsfăța; mângâiere, alintare; (depr.) răzgâiere. **2.** Desfătare, plăcere. **3.** Huzur, belșug. — Din **răsfăța** (derivat regresiv).

RĂSFĂȚÁ, *răsfăț,* vb. I. **1.** Tranz. A înconjura pe cineva cu dragoste, cu tandrețe exagerată; a alinta; a răzgâia. F Refl. A se purta ca un copil alintat, dezmierdat exagerat; a face fasoane, mofturi; a se răzgâia. **2.** Tranz. și refl.

A (se) înveseli, a (se) desfăta, a (se) delecta. **3.** Refl. A ocupa un spațiu mare, a se întinde. — Pref. *răs-* + **față.**

RĂSFĂȚĂRE, *răsfățări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsfăța* și rezultatul ei. — V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚĂT, -Ă, *răsfățați, -te,* adj. **1.** Dezmierdat, alintat în mod exagerat; capricios, cu toane; (depr.) răzgâiat. F (Rar) Grațios, cochet. **2.** Care huzurește, îmbuibat. — V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚĂTÚRĂ, *răsfățături,* s.f. (Rar) Răsfăț (**1**). — **Răsfăța** + suf. *-ătură.*

RĂSFIÉRBE, *răsfiérb,* vb. III. Tranz. A fierbe timp îndelungat; a fierbe mai mult decât e necesar. — Pref. *răs-* + **fierbe.**

RĂSFIRÁ, *răsfír,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) desface fir cu fir, a (se) separa, a (se) depărta între ele (firele părului, ale bărbii etc.) fără a strica întregul. **2.** Refl. și tranz. A (se) împrăștia, a (se) întinde în diferite direcții; a (se) răzleți. **3.** Tranz. A risipi, a împrăștia, a presăra. [Var.: **resfirá** vb. I] — Pref. *răs-* + **fir.**

RĂSFIRÁRE, *răsfirări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsfira* și rezultatul ei. [Var.: **resfiráre** s.f.] — V. **răsfira.**

RĂSFIRÁT, -Ă, *răsfirați, -te,* adj. **1.** (Despre păr, barbă etc.) Cu firele depărtate unele de altele (fără să fie încâlcite); rărit. **2.** (Despre părți care compun un întreg) Depărtat unul de altul, așezat la distanță; (despre un întreg) ale cărui elemente componente sunt depărtate unul de altul; întins pe o suprafață mare. **3.** Lipsit de consistență, împrăștiat, risipit, difuz. F Fig. Nestatornic. [Var.: **resfirát, -ă** adj.] — V. **răsfira.**

RĂSFOÍ, *răsfoiesc,* vb. IV. Tranz. A întoarce foaie cu foaie o carte, un ziar etc., citind în fugă (și pe sărite); a frunzări. — Pref. *răs-* + **foaie.**

RĂSFOIÁLĂ, *răsfoieli,* s.f. Faptul de *a răsfoi*; răsfoire, frunzăreală. — **Răsfoi** + suf. *-eală.*

RĂSFOÍRE, *răsfoiri,* s.f. Acțiunea de *a răsfoi* și rezultatul ei; răsfoială, răsfoit, frunzăreală. — V. **răsfoi.**

RĂSFOÍT s.n. Faptul de *a răsfoi;* răsfoire, răsfoială, frunzăreală. — V. **răsfoi.**

RĂSFRÁNGE, *răsfrắng,* vb. III. **I. 1.** Tranz. și refl. A(-și) proiecta lumina asupra unui obiect, făcând-o să se reflecte; (despre obiecte) a(-și) reflecta lumina proiectată asupra lor. F A (se) refracta. F Refl. (Despre sunete) A se întoarce sub formă de ecou; a se repeta. **2.** Refl. A se face simțit, influențând, înrâurind, determinând...; a avea repercusiuni asupra cuiva sau a ceva. **3.** Refl. și tranz. A (se) oglindi, a (se) reflecta. **II.** Tranz. și refl. (Despre țesături, părți de îmbrăcăminte etc.) A (se) întoarce în afară, a (se) desface, a (se) îndoi, a (se) plia. [Perf. s. *răsfrânsei*, part. *răsfrânt*] — Pref. *răs-* + **frânge.**

RĂSFRÁNGERE, *răsfrângeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsfrânge* și rezultatul ei. — V. **răsfrânge.**

RĂSFRÂNT, -Ă, *răsfrânți, -te,* adj. Îndoit, întors în afară. — V. **răsfrânge.**

RĂSFÚG, s.n., s.m. (Pop.) **1.** S.n. (Și în sintagma *răsfug alb)* Boală contagioasă a oilor și a caprelor, care se manifestă prin încetarea secreției lactate; agalactie. **2.** S.n. Antrax. **3.** S.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu rămurele subțiri, verzi și aproape lipite de frunze și cu flori galbene, întrebuințată în medicina populară ca medicament împotriva răsfugului (**1**) *(Chondrilla juncea).* — Et. nec.

RĂSÎNȚELÉGE, *răsînțeleg,* vb. III. Tranz. A înțelege perfect, până în cele mai mici amănunte. — Pref. *răs-* + **înțelege.**

RĂSPÁS, *răspasuri,* s.n. (Pop.) Răgaz. — Pref. *răs-* + **pas.**

RĂSPÁR s.n. **1.** (În loc. și expr.) *În răspăr* = **a)** împotriva direcției firești în care crește părul pe capul și pe corpul ființelor; **b)** împotriva direcției unui curs de apă sau a unui agent fizic în mișcare; **c)** potrivnic, ostil; echivoc. *În răspărul...* = în ciuda..., în pofida... *A lua* (pe cineva sau ceva) *în răspăr* = **a)** a-și bate joc (de cineva sau ceva), a lua în râs; **b)** a dojeni aspru, a brusca. (Rar) *A-i merge în răspăr* = a-i merge cuiva rău, a întâmpina greutăți. **2.** (Rar) Răfuială. — Pref. *răs-* + **păr**[1]**.**

RĂSPÂNDÍ, *răspândesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre lumină, căldură etc.) A se împrăștia în toate părțile sub formă de unde, emanații, vapori etc.; a se degaja. F Tranz. A transmite, a propaga lumină, căldură etc. **2.** Refl. (Despre știri, vești, publicații) A se difuza, a deveni cunoscut. F (Despre lichide) A se întinde pe o suprafață mare. **3.** Refl. și tranz. (Despre ființe) A porni sau a determina să pornească în direcții diferite; a (se) răzleți, a (se) împrăștia. — Din sl. **rasponditi.**

RĂSPÂNDÍRE, *răspândiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răspândi* și rezultatul ei. — V. **răspândi.**

RĂSPÂNDÍT, -Ă, *răspândiți, -te,* adj. **1.** Revărsat[2], împrăștiat, întins[2]. **2.** Cunoscut, frecvent, obișnuit. — V. **răspândi.**

RĂSPÂNDITÓR, -OÁRE, *răspânditori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care răspândește ceva; propagator, propagandist. **2.** S.n. Mașină rutieră de lucru care servește la împrăștierea și așternerea (uniformă a) materialelor necesare construcțiilor rutiere. — **Răspândi** + suf. *-tor.*

RĂSPÂNTIE, *răspântii,* s.f. Loc unde se încrucișează mai multe drumuri sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răscruce. F Fig. Moment hotărâtor în viața cuiva. [Var.: (reg.) **răspíntene** s.f.] — Din sl. **raspontije.**

RĂSPICÁ, *răspíc,* vb. I. Tranz. (Înv.) **1.** (Rar) A străbate, a despica. F Fig. A analiza. **2.** A rosti, a pronunța clar, lămurit, limpede. F A explica cu claritate. — Pref. *răs-* + [des]**pica.**

RĂSPICÁRE, *răspicări,* s.f. (Înv.) Faptul de *a răspica.* — V. **răspica.**

RĂSPICÁT, -Ă, *răspicați, -te,* adj. (Și adverbial; despre vorbe; *p. ext.* despre voce) Lămurit, deslușit, limpede; *p. ext.* hotărât, energic. F (Despre gesturi, atitudini) Bine determinat, precis. — V. **răspica.**

RĂSPÍNTENE s.f. v. **răspântie.**

RĂSPLĂTĂ, *răsplăți,* s.f. Ceea ce se face sau se dă cu scopul de a recompensa pe cineva pentru o acțiune săvârșită; recompensă. F (Rar) Acțiune prin care se pedepsește o faptă; pedeapsă primită de cineva pentru faptele săvârșite. — Din **răsplăti** (derivat regresiv).

RĂSPLĂMĂDÍ, *răsplămădesc,* vb. IV. Tranz. A plămădi din nou. — Pref. *răs-* + **plămădi.**

RĂSPLĂTÍ, *răsplătesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva o recompensă, o plată (materială sau morală) pentru ceea ce a făcut; a recompensa. F A despăgubi. **2.** (Rar) A plăti pentru altul, a ispăși. — Din bg. **răzplatja,** sb. **rasplatiti.**

RĂSPLĂTÍRE, *răsplătiri,* s.f. Acțiunea de *a răsplăti* și rezultatul ei; recompensare, recompensă. — V. **răsplăti.**

RĂSPÓIMÂINE adv. În ziua care urmează după poimâine; a treia zi începând din ziua prezentă. — Pref. *răs-* + **poimâine.**

RĂSPOPÍ, *răspopesc,* vb. IV. Tranz. A lua cuiva calitatea de preot; a caterisi. — Pref. *răs-* + **popi.**

RĂSPOPÍT, *răspopiți,* adj. Scos din preoție. — V. **răspopi.**

RĂSPÚNDE, *răspúnd,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. A da un răspuns la o întrebare sau la cuvintele adresate de cineva. F Intranz. A face (în mod satisfăcător sau nesatisfăcător) dovada cunoștințelor sale în fața unui examinator. **2.** Intranz. A reacționa prin vorbe, gesturi, atitudini la acțiuni, solicitări, provocări etc.; a replica, a riposta, a obiecta. F A interveni într-o discuție (publică), combătând (oral sau în scris) teza cuiva. F A scrie cuiva de la care s-a primit o scrisoare. **3.** Intranz. A constitui o explicație la o întrebare. **4.** Intranz. A da urmare unui apel; a da ascultare unei chemări, a se supune. F A lămuri o problemă la cererea sau la sesizarea cuiva. **5.** Intranz. Fig. A satisface. F (Înv.) A se potrivi, a corespunde. **6.** Intranz. A avea comunicație cu..., a străbate până la... F (Despre senzații fizice sau psihice) A se face simțit, a se transmite; a răzbate, a răsuna. **7.** Refl. (Înv.) A comunica cu cineva, a ține legătura cu o persoană sau cu un grup de persoane. **8.** Intranz. A da socoteală, a fi responsabil, a-și lua răspunderea pentru faptele sale sau ale altcuiva, a garanta pentru cineva. **9**. Tranz. (Înv.) A achita, a plăti o sumă de bani. [Prez. ind. și: (reg.) *răspunz*] — Lat. **respondere.**

RĂSPÚNDERE, *răspunderi,* s.f. Faptul de *a răspunde*; obligația de a răspunde de îndeplinirea unei acțiuni, sarcini etc.; responsabilitate. G Expr. *A trage* (sau *a chema pe cineva) la răspundere* = a obliga pe cineva să dea socoteală de faptele sale, a cere cuiva socoteală. *A avea simț de răspundere* sau *simțul răspunderii* = a fi conștient de însemnătatea sarcinilor asumate sau primite, a lucra cu râvnă și seriozitate pentru executarea lor. *Pe răspunderea cuiva* = pe garanția (morală sau materială a) cuiva. F (Jur.) Consecință rezultată din neîndeplinirea unei obligații legale. — V. **răspunde.**

RĂSPÚNS, *răspunsuri,* s.n. **1.** Ceea ce se spune, se scrie, se comunică celui care întreabă ceva; cuvinte spuse, scrise sau transmise printr-un intermediar unei persoane care a întrebat ceva sau s-a adresat cuiva. G Loc. vb. (Pop.) *A da* (sau *a face) răspuns* = a răspunde. F Expunere, dovedire a cunoștințelor în fața unui examinator. F Ripostă, replică. F Soluție, dezlegare. **2.** Știre, veste, informație. — Lat. **responsum.**

RĂSPUNZĂTÓR, -OÁRE, *răspunzători, -oare,* adj. **1.** Care răspunde pentru faptele sale sau ale altora, care poartă răspunderea; care trebuie tras la răspundere; responsabil. **2.** (Înv.) Corespunzător. — **Răspunde** + suf. *-ător.*

RĂSPUTÉRE, *răsputeri,* s.f. (În loc. adv.) *Din răsputeri* sau (rar) *din răsputere* = din toate puterile, cu toate forțele. — Pref. *răs-* + **putere.**

RĂȘȘTÍ, *răsștiu,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A ști sau a cunoaște foarte bine. — Pref. *răs-* + **ști.**

RĂSTÁV, *răstavuri,* s.n. **I.** (Reg.) **1.** Fâșie de pământ pe care se cultivă un singur fel de plante. **2.** Fâșie de pământ între două rânduri de semănături. **II.** Șină de fier dințată, care servește la fixarea formelor tipografice în rame. [Var.: **ristáv** s.n.] — Et. nec.

RĂSTĂLMĂCÍ, *răstălmăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A explica, a interpreta în mod eronat idei, cuvinte, texte; a explica greșit, a denatura (în mod voit) înțelesul. **2.** (Rar) A transpune; a oglindi, a reflecta. — Pref. *răs-* + **tălmăci.**

RĂSTĂLMĂCÍRE, *răstălmăciri,* s.f. Faptul de *a răstălmăci*; explicare, interpretare (falsă). — V. **răstălmăci.**

RĂSTĂLMĂCÍT, -Ă, *răstălmăciți, -te,* adj. (Despre idei, cuvinte, texte) Explicat, interpretat în mod fals, tendențios; denaturat. — V. **răstălmăci.**

RĂSTEÁLĂ, *răsteli,* s.f. (Pop.) Vorbire aspră, pe ton ridicat și amenințător. — **Răsti** + suf. *-eală.*

RĂSTÉU s.n. v. **resteu.**

RĂSTÍ, *răstesc,* vb. IV. Refl. A se adresa cuiva pe un ton aspru, ridicat amenințător, a ridica glasul. — Et. nec.

RĂSTIGNÍ, *răstignesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A provoca moartea cuiva, pironindu-l pe o cruce; a crucifica. F P. ext. A chinui, a tortura. **2.** A întinde cuiva brațele în lături (pentru a-l imobiliza). F Refl. A se întinde (în mod neglijent) cu mâinile și cu picioarele desfăcute. — Din sl. **rastengnonti.**

RĂSTIGNÍRE, *răstigniri,* s.f. **1.** Faptul de *a răstigni*; crucificare. **2.** (Reg.) Cruce de dimensiuni mari, pusă la margine de drum. — V. **răstigni.**

RĂSTIGNÍT, -Ă, *răstigniți, -te,* adj. Pironit (pe cruce), crucificat; *p. ext.* cu brațele desfăcute și întinse. — V. **răstigni.**

RĂSTÍMP, *răstimpuri,* s.n. Durată (limitată) de timp; interval între două perioade sau între două momente diferite; timp. G Loc. adv. *În răstimpuri* sau *din răstimp în răstimp* = din când în când, câteodată, uneori. *Într-un răstimp* = de la o vreme, la un moment dat. *În răstimp* = între timp. — Din sl. **rastonpŭ** (după *timp).*

RĂSTÍT, -Ă, *răstiți, -te,* adj. (Despre modul de a vorbi al cuiva, despre ton, glas; adesea adverbial) (Adresat, exprimat) amenințător; aspru, tare. — V. **răsti.**

RĂSTOÁCĂ, *răstoace,* s.f. (Pop.) Loc, gârlă unde o apă este puțin adâncă. F Braț al unui râu abătut din matca lui și secat pentru a putea prinde pește. — Din sl. ***rastokŭ.**

RĂSTOÁRCE, *răstórc,* vb. III. Tranz. (Reg.) A da cuiva înapoi și în cantitate mai mare cele primite. — Pref. *răs-* + [în]**toarce.**

RĂSTOCÍ, *răstocesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A abate cursul unei ape sau a scădea nivelul unei ape (până la secare) pe o anumită porțiune pentru a prinde pești (cu mâna). — Din sl. **rastociti.**

RĂSTOCÍRE, *răstociri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a răstoci* și rezultatul ei. — V. **răstoci.**

RĂSTURNÁ, *răstórn,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate, a deplasa un corp din poziția lui normală, făcându-l să cadă într-o parte sau să ajungă cu susul în jos. G Expr. *A răsturna brazda* = a tăia brazda cu plugul; *p. ext.* a ara. F A întoarce (un recipient) cu fundul în sus pentru a face să cadă sau să curgă conținutul; a vărsa. G Expr. *A răsturna pe gât* = a bea repede, pe nerăsuflate. **2.** Tranz. A culca la pământ, a prăvăli, a doborî. F Tranz. și refl. (Despre oameni) A face să cadă sau a cădea dintr-un scaun, dintr-un fotoliu etc. **3.** Tranz. Fig. A înlătura dintr-o situație înaltă, a scoate dintr-un post de conducere, a da jos de la putere. F A distruge o situație, o poziție, un plan, o concepție. **4.** Refl. A sta sau a se așeza într-o poziție comodă, cu spatele sprijinit de ceva; *p. ext.* a se culca. — Pref. *răs-* + **turna.**

RĂSTURNÁRE, *răsturnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsturna* și rezultatul ei; doborâre. F Fig. Înlăturare. — V. **răsturna.**

RĂSTURNÁT, -Ă, *răsturnați, -te,* adj. Care se află cu susul în jos, invers decât este normal. F Culcat, doborât. F Culcat pe spate în mod neglijent într-un scaun, fotoliu etc. — V. **răsturna.**

RĂSTURNĂTÓR, -OÁRE, *răsturnători, -oare,* adj., s.m., s.f., s.n. **1.** Adj., s.m. (Persoană) care schimbă, care răstoarnă o situație, o stare de lucruri. **2.** S.f. (Reg.) Cormană. **3.** S.n. Dispozitiv folosit la laminoare pentru a executa operația de răsturnare pe o față și pe alta a blocurilor, a lingourilor, a tablelor etc. între două treceri (faze) succesive de laminare. F Dispozitiv care servește la răsturnarea vagonetelor din mină, în scopul golirii acestora. — **Răsturna** + suf. *-ător.*

RĂSTURNÍȘ, *răsturnișuri,* s.n. (Reg.) Povârniș. — **Răsturna** + suf. *-iș.*

RĂSÚC, *răsucuri,* s.n. Unealtă de lemn asemănătoare cu fusul, cu un cârlig la capătul de jos, de care se leagă firul pentru a putea fi răsucit. — Din **răsuci** (derivat regresiv).

RĂSUCEÁLĂ, *răsuceli,* s.f. Răsucire; *p. ext.* rezultatul răsucirii. — **Răsuci** + suf. *-eală.*

RĂSUCÍ, *răsucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A deforma un corp alungit, prin rotirea în sensuri opuse extremităților sale. F A învârti un fir textil în jurul lui însuși și în aceeași direcție, pentru a-l face mai rezistent. F A reuni două sau mai multe fire înfășurând unele în jurul altora. F Tranz. A învârti capetele mustăților pentru a le da o anumită formă. **2.** Tranz. și refl. A(-și) imprima o mișcare de rotație; a (se) roti, a (se) întoarce. F Tranz. A mânui sabia, paloșul, pentru a lovi cu ele. **3.** Refl. A se întoarce brusc pe loc, schimbându-și direcția, poziția; a se rostogoli. G Expr. (Tranz.) *A suci și a răsuci (pe cineva)* = a hărțui (pe cineva) cu întrebări pentru a obține anumite răspunsuri, mărturisiri etc. **4.** Tranz. și refl. A(-și) mișca o parte a corpului, schimbându-i poziția. G Expr. (Tranz.) *A răsuci capul cuiva* = a scoate din minți, a zăpăci pe cineva. F Tranz. A-și luxa o mână, un picior etc. F Tranz. A întoarce gâtul unei păsări cu o mișcare violentă, pentru a-l frânge. **5.** Tranz. A învârti cu un gest mecanic un obiect ținut în mână. **6.** Tranz. A strânge un obiect, dându-i forma unui sul. F Spec. A înfășura cu mâna foița în care s-a pus tutun, pentru a face o țigară. **7.** Tranz. A înfășura, a depăna un fir în jurul unui suport. — Pref. *răs-* + **suci.**

RĂSUCÍRE, *răsuciri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) răsuci* și rezultatul ei; răsuceală. **2.** Defect al pieselor de cherestea produs la uscare, care face ca suprafața lor să devină elicoidală. **3.** (Bot.; în sintagma) *Răsucirea frunzelor* = boală virotică a cartofului, a tutunului și a pătlăgelelor roșii, manifestată prin îngălbenirea și răsucirea frunzelor și oprirea din dezvoltare a plantelor. — V. **răsuci.**

RĂSUCÍT, -Ă, *răsuciți, -te,* adj. Care a fost supus unei operații de răsucire (**1**). F În formă de spirală. F (Despre țigări) Făcut cu mâna prin înfășurarea tutunului într-o foiță. — V. **răsuci.**

RĂSUCITÓR, -OÁRE, *răsucitori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care răsucește firele într-o fabrică de textile sau de frânghii. — **Răsuci** + suf. *-tor.*

RĂSUCITÚRĂ, *răsucituri,* s.f. Fiecare dintre întorsăturile, în formă de spirală, pe care le capătă firul prin răsucire (**1**). F Fel, mod de a răsuci un fir. F Cotitură a unui drum; întorsătură. — **Răsuci** + suf. *-tură.*

RĂSUFLÁ, *răsúflu,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. (Pop.) A respira. **2.** Intranz. A-și reveni după o emoție, după o grijă, o apăsare, după un efort fizic, a simți o ușurare după o stare de încordare. F A face popas, a sta să se odihnească. F A avea liniște, a nu se (mai) simți în primejdie, a se simți la adăpost. **3.** Intranz. (Despre vase, recipiente, locuri închise) A comunica cu exteriorul, a străbate spre exterior, a lăsa să se scurgă încet fluidul pe care îl conține, printr-o gaură mică sau printr-o crăpătură; (despre conținutul unui vas) a ține, a se scurge prin crăpături. F Refl. (Despre unele alimente sau băuturi) A-și pierde tăria, gustul datorită păstrării într-un vas prost închis sau în condiții proaste. **4.** Intranz., tranz. și refl. (Pop.) A(-și) destăinui gândurile și sentimentele ascunse, apăsătoare, pentru a se liniști. F Intranz. și tranz. (Despre gânduri sau planuri ascunse) A ajunge la urechile celor care nu ar fi trebuit să afle; a (se) difuza. — Pref. *răs-* + **sufla.**

RĂSUFLÁRE, *răsuflări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsufla* și rezultatul ei; respirație, răsuflet, răsuflu. G Loc. adj. și adv. *Fără răsuflare* = mort. G Loc. adv. *Dintr-o răsuflare* = dintr-o dată, repede. G Expr. *A-și ține* (sau *a-și opri, a-și stăpâni) răsuflarea* = a se sili să nu respire sau a respira ușor, fără zgomot. *A i se curma* (sau *a i se opri, a-i pieri cuiva) răsuflarea* = se zice când cineva este copleșit, sugrumat de o emoție puternică, de spaimă etc. *A-și da răsuflarea* = a muri. F (Concr.) Aerul expirat din plămâni; suflu. F Fig. Adiere ușoară. — V. **răsufla.**

RĂSUFLÁT, -Ă, *răsuflați, -te,* adj. (Despre băuturi) Care și-a pierdut tăria, gustul datorită pătrunderii aerului sau păstrării în condiții proaste. F Fig. (Fam.) Învechit; arhicunoscut, banal. — V. **răsufla.**

RĂSUFLĂTÓR, -OÁRE, *răsuflători, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. (Rar) Care înlesnește respirația. G Compus: *răsuflătoarea-pământului* = ciupercă din familia *Lycoperdacee,* de culoare albă-gălbuie în perioada de tinerețe și cenușie la maturitate (*Lycoperdon bovista*). **2.** S.f. Deschizătură (de aerisire) prin care un spațiu închis comunică cu exteriorul. **3.** S.f. Canal de evacuare a aerului și a gazelor la turnarea metalului lichid în forme, servind la verificarea umplerii formei. **4.** S.n. Tub de evacuare a gazelor de ardere dintr-un motor cu ardere internă. — **Răsufla** + suf. *-ător.*

RĂSUFLĂTÚRĂ, *răsuflături,* s.f. (Rar) Fiecare respirație. —**Răsufla** + suf. *-ătură.*

RĂSÚFLET, *răsuflete,* s.n. (Pop.) Răsuflare. F Repaus scurt. — **Răsufla** + suf. *-et.*

RĂSÚFLU, *răsufluri,* s.n. (Pop.; și fig.) Răsuflare. F (Înv.) Timp de odihnă; scurt repaus, răgaz. — Din **răsufla** (derivat regresiv).

RĂSUNÁ, pers. 3 *răsúnă,* vb. I. Intranz. **1.** A produce un sunet în mod repetat și prelung, a suna tare, a se auzi până departe (sau de departe). **2.** A se umple de sunete puternice; a vui. **3.** Fig. A da impresia că se mai aude, deși vibrațiile au încetat; a produce o rezonanță în sufletul cuiva, a avea ecou în inima cuiva. — Lat. **resonare.**

RĂSUNÁRE, *răsunări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a răsuna* și rezultatul ei; sunet; zgomot. — V. **răsuna.**

RĂSUNĂTÓR, -OÁRE, *răsunători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care sună puternic și prelung; care se aude de (sau până) departe. F (Despre spații) În care se împrăștie sau se concentrează zgomote, sunete. F Fig. Care produce uimire, care impresionează puternic; care este de mare efect; extrem de mare. — **Răsuna** + suf. *-ător.*

RĂSÚNET, *răsunete,* s.n. **1.** Sunet puternic (prelungit prin ecou); *p. gener.* sunet; zgomot. F Ecou. F Ton[2], timbru, rezonanță. **2.** Fig. Impresie puternică pe care o face un lucru asupra oamenilor, interes profund și larg pe care îl deșteaptă un eveniment. — **Răsuna** + suf. *-et.*

RĂSÚRĂ[1], *răsuri,* s.f. (Rar) Răzătură. — **Ras[2]** + suf. *-ură.*

RĂSÚRĂ[2], *răsuri,* s.f. **1.** (Bot.) Măceș. **2.** (Entom.) Larvă de efemeră. — Et. nec.

RĂSÚRĂ[3], *răsuri,* s.f. Cotă adițională la dări, în Țările Române, în sec. XVIII–XIX, din care se făcea plata dregătorilor. — Cf. r a d e.

RĂSURÉI s.m. pl. (Reg.) Flori cusute pe pânză în rânduri șerpuitoare. — **Răsură**[2] + suf. *-ei.*

RĂSURÍU, -ÍE, *răsurii,* adj. (Rar) De culoarea florii de răsură[2] (**1**); trandafiriu. — **Răsură** [2] + suf. *-iu.*

RĂSZÍCE, *răszíc,* vb. III. Intranz. (Rar) A repeta ceva de multe ori și în mod insistent; a insita. — Pref. *răs-* + **zice.**

RĂȘCHIÁ, *rășchiez,* vb. I. Tranz. A depăna firele toarse de pe fus sau de pe ghem pe rășchitor. [Pr.: *-chi-a*] — Lat. *__rasclare.__

RĂȘCHIÁT[1], *rășchiaturi,* s.n. Rășchiere. [Pr.: *-chi-at*] — V. **rășchia.**

RĂȘCHIÁT[2]**, -Ă,** *rășchiați, -te,* adj. (Despre fire textile) Depănat pe rășchitor. F Împrăștiat. [Pr.: *-chi-at.* — Var.: **răschiát, -ă** adj.] — V. **rășchia.**

RĂȘCHIÉRE, *rășchieri,* s.f. Acțiunea de *a rășchia* și rezultatul ei; rășchiat[1]. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **rășchia.**

RĂȘCHIRÁ, *rășchír,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) întinde în lături. **2.** Tranz. și refl. A (se) răsfira, a (se) împrăștia. **3.** Tranz. A rășchia. [Prez. ind. și: *rășchirez.* —Var.: **răschirá** vb. I] — Cf. răsfira.

RĂȘCHIRÁRE, *rășchirări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rășchira* și rezultatul ei. — V. **rășchira.**

RĂȘCHIRÁT, -Ă, *rășchirați, -te,* adj. Depărtat, întins în lături. F Împrăștiat; răsfirat. F Ramificat, rămuros. [Var.: **răschirát, -ă** adj.] — V. **rășchira.**

RĂȘCHITÓR, *rășchitoare,* s.n. Unealtă pe care se deapănă tortul, lâna de pe fuse sau de pe gheme pentru a le face scul sau jurubiță. [Var.: **răschitór** s.n.] — **Rășchia** + suf. *-tor.*

RĂȘFÉT s.n. v. **rușfet.**

RĂȘINÁR, *rășinari,* s.m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu extracția sau cu vânzarea rășinei. — **Rășină** + suf. *-ar.*

RĂȘÍNĂ, *rășini,* s.f. Nume generic dat unor substanțe lipicioase, inflamabile, secretate de diferite plante, mai ales conifere, sau produse pe cale sintetică. — Lat. **resina.**

RĂȘINĂRÍE, *rășinării,* s.f. (Rar) Locul unde se produce sau se prelucrează rășina. — **Rășină** + suf. *-ărie.*

RĂȘINÓS, -OÁSĂ, *rășinoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre arbori) Care conține, care produce rășină. **2.** S.f. pl. Denumire generică dată unor arbori sau arbuști ale căror organe conțin rășină și care formează singuri sau în asociații păduri întinse; conifere. **3.** Adj. Care are aspectul și proprietățile rășinei; lipicios, cleios. — **Rășină** + suf. *-os.*

RĂȘLUÍ, *rășluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A smulge, a desprinde așchii, părți din ceva. F A descoji, a decortica grăunțe, semințe etc. **2.** Fig. A lua, a răpi (prin abuz sau prin violență) o parte din ceva. F A risipi, a irosi, a prăpădi. **3.** Fig. A distruge, a pustii, a rade de pe fața pământului (o așezare omenească). — Et. nec.

RĂȘLUÍRE, *rășluiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a rășlui* și rezultatul ei. — V. **rășlui.**

RĂȘLUÍT, -Ă, *rășluiți, -te,* adj. (Despre grăunțe, semințe etc.) Descojit[2], decorticat. — V. **rășlui.**

RĂȘPĂLUÍ, *rășpăluiesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra suprafețele corpurilor metalice sau nemetalice cu rașpelul; a pili, a răzui; *p. ext.* a zgâria. — **Raspel** + suf. *-ui.*

RĂȘPĂLUÍRE, *rășpăluiri,* s.f. Acțiunea de *a rășpălui* și rezultatul ei. — V. **rășpălui.**

RĂȘPĂLUÍT, -Ă, *rășpăluiți, -te,* adj. Pilit, răzuit, zgâriat cu rașpelul. — V. **rășpălui.**

RĂTĂCÍ, *rătăcesc,* vb. IV. **1.** Refl. A greși drumul, direcția, a nu mai ști unde se află. F A se pierde de cineva; a se răzleți. F Intranz. A umbla de ici-colo căutând drumul, încercând să iasă la liman, să se orienteze, să ajungă la țintă. **2.** Intranz. A pribegi, a hoinări, a colinda. F Refl. A se așeza într-un loc străin; a se aciua, a se pripăși. **3.** Tranz. A nu mai ști unde a fost pus sau unde se găsește cineva sau ceva; a pierde. F Refl. A ajunge, a se afla într-un loc unde nu se aștepta nimeni să se afle. — Lat. *__erraticire__ (=*erraticare < erraticus).*

RĂTĂCÍRE, *rătăciri,* s.f. Faptul de *a (se) rătăci.* F Fig. Întunecare a minții, pierdere a facultăților mintale; nebunie. F Fig. Greșeală, eroare. — V. **rătăci.**

RĂTĂCÍT, -Ă, *rătăciți, -te,* adj. **1.** Care a greșit drumul sau a pierdut direcția; dezorientat. F Fig. Care greșește prin purtări, prin atitudine; cu mintea întunecată. F Fig. (Despre ochi, privire) Care se uită în gol, fără o țintă precisă; care exprimă nedumerire, nesiguranță, tulburare, absență. **2.** Care s-a pierdut, s-a înstrăinat de ai săi; răzlețit. — V. **rătăci.**

RĂTĂCITÓR, -OÁRE, *rătăcitori, -oare,* adj. Care rătăcește; care umblă din loc în loc fără odihnă. — **Rătăci** + suf. *-tor.*

RĂTEÁZĂ s.f. v. **rătez.**

RĂTÉZ, *răteze,* s.n. (Pop.) Închizătoare primitivă de lemn sau de oțel în formă de limbă, pentru uși, porți sau ferestre; zăvor. [Var.: **răteáză** s.f.] — Din ucr. **retjaz,** magh. **retesz.**

RĂTÚND, -Ă adj. v. **rotund.**

RĂTUNJÍ vb. IV v. **rotunji.**

RĂTUNZÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RĂTUTÍ, *rătutesc,* vb. IV. Refl. (Reg. și fam.) A-și pierde capul, a se zăpăci, a înnebuni. — Et. nec.

RĂTUTÍRE s.f. (Reg. și fam.) Acțiunea de *a se rătuti* și rezultatul ei. — V. **rătuti.**

RĂTUTÍȘ adv. (Reg.) De jur-împrejur. — **Rătuti** + suf. *-iș.*

RĂTUTÍT, -Ă, *rătutiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) Zăpăcit, smintit, nebun. — V. **rătuti.**

RĂȚIȘOÁRĂ, *rățișoare,* s.f. **1**. (Zool.) Rățușcă. **2.** (Entom.) Gen de insecte coleoptere lungi, brune-cenușii, cu rostrul lățit, asemănător cu ciocul de rață, care atacă porumbul, sfecla, ovăzul etc. *(Tanymecus).* **3.** (Bot.; la pl.) Plantă erbacee perenă, cu rizom și frunze lungi, cu tulpina scurtă, cu flori mari, albe, galbene sau violacee *(Iris pumila).* — **Rață** + suf. *-ișoară.*

RĂȚÓI[1], *rățoi,* s.m. Bărbătușul raței. G *Mustăți coada rățoiului* = mustăți cu capetele răsucite în spirală. — **Rață** + suf. *-oi.*

RĂȚOÍ[2]**,** *rățoiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se răsti la cineva, a amenința pe cineva. — Din **rățoi**[1].

RĂȚOIÁLĂ, *rățoieli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se rățoi* [2]; vorbă răstită, amenințătoare. [Pr.: *-ți-o-ia-*] — **Rățoi**[2] + suf. *-eală.*

RĂȚOIÁȘ, *rățoiași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *rățoi*[1]. [Pr.: *-ți-o-iaș*] — **Rățoi**[1] + suf. *-aș.*

RĂȚÚCĂ, *rățuci,* s.f. (Rar) Rățușcă. — **Rață** + suf. *-ucă.*

RĂȚÚȘCĂ, *rățuște,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *rață*; rățișoară, rățucă; pui de rață, boboc. **2.** Joc de copii constând din aruncarea unei pietricele în apă în așa fel încât aceasta să facă mai multe sărituri la suprafața apei înainte de a se scufunda; *p. restr.* fiecare dintre aceste sărituri. — **Rață** + suf. *-ușcă.*

RĂU, REA, *răi, rele*, adj., s.n., adv. **I.** Adj. Care are însușiri negative; lipsit de calități pozitive. **1.** (Adesea substantivat) Care face, în mod obișnuit, neplăceri altora. G Expr. *Poamă rea* sau *soi rău* = persoană cu deprinderi urâte. *Rău de mama focului* = plin de răutate, foarte înrăit. G Compuse: *rea-voință* s.f. = purtare sau atitudine neprietenoasă, ostilă față de cineva sau de ceva; lipsă de bunăvoință; *rea-credință* s.f. = atitudine incorectă, necinstită; perfidie. (Loc. adj. și adv.) *De rea-credință* = incorect, necinstit, rău intenționat. F Care exprimă, care denotă răutate; care este contrar binelui. **2.** Care nu-și îndeplinește îndatoririle morale și sociale legate de o anumită circumstanță, care nu e potrivit unui anumit lucru, unei anumite situații; necorespunzător, nepotrivit. F (Despre copii) Neascultător, răsfățat, răzgâiat. **3.** Neconform cu regulile moralei; în dezacord cu opinia publică. F (Despre vorbe) Care supără, care jignește; *p. ext.* urât. **4.** (Despre viață, trai etc.) Neliniștit, apăsător, chinuit. G Expr. *A duce casă rea (cu cineva)* = a nu se înțelege, a trăi prost (cu cineva). *A-și face sânge rău* (sau *inimă, voie rea)* = a se necăji, a fi mâhnit. **5.** (Despre vești) Care anunță un necaz, o supărare; neplăcut. **II.** Adj. Care nu are calitățile proprii destinației, menirii, rolului său. **1.** Care nu este apt (pentru ceva), care nu e corespunzător unui anumit scop, unei anumite utilizări; care prezintă unele defecte, unele imperfecțiuni. F (Fiz.; despre corpuri) *Rău conducător de căldură* (sau *de electricitate)* = prin care căldura (sau electricitatea) nu se transmite cu ușurință sau deloc. **2.** (Despre organele corpului) Care nu funcționează normal; bolnav; (despre funcții fiziologice) care nu se desfășoară normal. **3.** (Despre îmbrăcăminte și încălțăminte) Uzat, rupt, stricat. **4.** (Despre băuturi) Neplăcut la gust, prost pregătit. **5.** (Despre bani) Care nu are curs, ieșit din circulație; fals. **III**. Adj. (Despre meseriași, artiști etc.) Neîndemânatic, incapabil, nepriceput. **IV.** Adj. **1.** Nesatisfăcător; dăunător. G Expr. *A lua* (cuiva ceva) *în nume de rău* = a atribui cuiva o intenție răuvoitoare, a interpreta eronat o observație, un sfat. **2.** (Despre vreme) Urât; nefavorabil. **3.** (În superstiții) Prevestitor de rele, care aduce nenorocire; nefast, nenorocos. **V.** Adv. **1.** Așa cum nu trebuie; nepotrivit, greșit, cu defecte. F Neconform cu realitatea; inexact, neprecis, incorect. **2.** Neplăcut, supărător, nesatisfăcător. G Expr. *A-i fi* (sau *a-i merge) cuiva rău* = a avea o viață grea, a trece prin momente grele; a nu-i prii. *A sta rău* = a nu avea cele necesare, a fi lipsit de confort, a fi sărac. *A-i ședea rău* (ceva) = a nu i se potrivi o haină, o atitudine etc.; a fi caraghios, ridicol. *A-i fi* (cuiva) *rău* sau *a se simți rău* = a fi sau a se simți bolnav. *A i se face* (sau *a-i veni cuiva) rău* = a simți deodată amețeală, dureri, senzație de greață etc.; a leșina. *A-i face* (cuiva) *rău* = a-i cauza (cuiva) neplăceri. *A-i părea* (cuiva) *rău (de* sau *după ceva* ori *după cineva)* = a regreta (ceva sau pe cineva). **3.** Incomod, neconfortabil. **4.** Neplăcut, dezagreabil. **5.** Neconform cu părerile, cu gusturile cuiva. **6.** Puternic, tare; foarte. **VI**. S.n. **1.** Ceea ce aduce nemulțumire; neplăcere; pricină de nefericire; neajuns. G Loc. adv. *Cu părere de rău* = cu regret. *A rău* = a nenorocire. G Loc. prep. *De rău* (cuiva) = din cauza (răutății) cuiva. G Expr. *A vrea, a dori* (cuiva) *răul* = a dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute. *Uita-te-ar relele!*, formulă glumeață prin care se urează cuiva noroc și fericire. F Boală, suferință. G *Rău de mare* = stare de indispoziție generală care se manifestă la unii călători pe

mare. *Rău de munte* (sau *de altitudine)* = stare de indispoziție generală cauzată de rarefierea aerului de pe înălțimi. **2.** Ceea ce nu e recomandabil din punct de vedere moral. G Expr. *A vorbi de rău* (pe cineva) = a ponegri (pe cineva). F (La pl.) Pozne, nebunii copilărești. — Lat. **reus** „acuzat, vinovat".

RĂUFĂCĂTÓR, -OÁRE, *răufăcători, -oare*, s.m. și f., adj. (Persoană) care face sau aduce (mult) rău altora, care contravine legilor morale și sociale; făcător de rele. — **Rău** + **făcător.**

RĂU-PLÁTNIC, -Ă, *rău-platnici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care nu-și plătește datoriile (la timp). — **Rău** + **platnic.**

RĂURÚSCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

RĂUTÁTE, (**2, 3**) *răutăți* s.f. **1.** Caracteristică a omului rău, înclinare spre a face rău altora. G Loc. adv. *Cu răutate* = în mod răutăcios; cu ironie usturătoare, malițios. **2.** (Pop.; mai ales la pl.) Slăbiciune, păcat, defect. **3.** (Concr.) Faptă rea. **4.** Om rău. [Pr.: *ră-u-*] — **Rău** + suf. *-ătate.*

RĂUTĂCIÓS, -OÁSĂ, *răutăcioși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Plin de răutate; care, fără să aibă un fond rău, este înclinat să jignească, să facă mici răutăți. F (Despre atitudini, gesturi, cuvinte) Care supără; jignitor. F Care exprimă răutate. [Pr.: *ră-u-*] — **Răutate** + suf. *-ios.*

RĂUVOITÓR, -OÁRE, *răuvoitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care vrea răul cuiva, care manifestă rea-voință, plin de rea-voință. — **Rău** + **voitor.**

RĂVÁR, *răvare,* s.n. (Reg.) **1.** Băț crestat cu care se frământă la stână urda sau cașul dospit. **2.** Oală de lut cu fundul prevăzut cu găurele, folosită în bucătărie la strecuratul legumelor. **3.** Ghiveci cu flori. — Et. nec. Cf. r ă v a ș.

RĂVĂȘ, *răvașe,* s.n. (Pop.) Scrisoare, bilet. — Din magh. **rovás** „răboj".

RĂVĂȘEÁLĂ, *răvășeli,* s.f. Răvășire. — **Răvăși** + suf.*-eală.*

RĂVĂȘÉL, *răvășele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *răvaș.* — **Răvaș** + suf. *-el.*

RĂVĂȘÍ, *răvășesc,* vb. IV. Tranz. A face dezordine; a împrăștia, a răscoli. F Fig. A tulbura; a dezorienta. — Cf. sb. r o v a š i t i.

RĂVĂȘÍRE, *răvășiri,* s.f. Acțiunea de *a răvăși* și rezultatul ei; răvășeală. — V. **răvăși.**

RĂVĂȘÍT, -Ă, *răvășiți, -te,* adj. Care este în neorânduială; răscolit. F Fig. Tulburat, dezorientat. — V. **răvăși.**

RĂVINEÁLĂ s.f. v. **revenează.**

RĂZĂLÁU, *răzălaie,* s.n. (Reg.) Răzătoare. — Din magh. **reszelő.**

RĂZĂLUÍ, *răzăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A răzui. — Din **răzălău.**

RĂZĂLUIÁLĂ, *răzăluieli,* s.f. (Reg.) Răzuire. — **Răzălui** + suf. *-eală.*

RĂZĂLUÍRE, *răzăluiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a răzălui* și rezultatul ei; răzăluială, răzuire. — V. **răzălui.**

RĂZĂLUÍT, -Ă, *răzăluiți, -te*, adj. (Reg.) Răzuit. — V. **răzălui.**

RĂZĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *răzășești,* adj. (Înv.) Care aparține răzeșilor, privitor la răzeși, caracteristic răzeșilor; de răzeși. [Var.: **răzeșésc, -eáscă** adj.] — **Răzeș** + suf. *-esc.*

RĂZĂTOÁRE, *răzători,* s.f. **1.** Obiect de forme și de dimensiuni diferite, folosit în bucătărie pentru ras legume, fructe, cașcaval etc.; răzuitoare. **2.** Obiect de lemn sau de oțel, în formă de lamă, așezat la intrarea unei case, de care se șterge noroiul de pe încălțăminte. — **Rade** + suf. *-ătoare.*

RĂZĂTÚRĂ, *răzături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) rade; bărbierit. **2.** Urmă lăsată pe un obiect după ce a fost ras; ștersătură făcută cu guma pe hârtie. **3.** (În forma *răzătură*) Ceea ce rezultă din raderea unui obiect. [Var.: **răsătúră** s.f.] — **Rade** + suf. *-ătură.*

RĂZBÁTE, *răzbát,* vb. III. **1.** Intranz. A-și face, a-și croi drum prin..., a înainta cu greu, înlăturând obstacolele; a străbate, a pătrunde. **2.** Intranz. A răzbi (**2**), a izbuti. **3.** Intranz. A umbla în lung și în larg; a cutreiera, a colinda. **4.** Tranz. (Despre stări, sentimente) A pune stăpânire cu putere pe cineva; a birui, a învinge, a copleși, a răzbi (**4**). — Pref. *răz-* + **bate.**

RĂZBÁTERE s.f. Acțiunea de *a răzbate* și rezultatul ei. — V. **răzbate.**

RĂZBĂTĂTÓR, -OÁRE, *răzbătători, -oare,* adj. Care își face drum biruind obstacolele, care nu se dă bătut; tenace. — **Răzbate** + suf. *-ător.*

RĂZBÉL, *răzbele,* s.n. (Înv.) Război[1] [Var.: **rezbél** s.n.] — Din **război**[1] (refăcut după lat. *bellum).*

RĂZBÍ, *răzbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-și face drum, a străbate (anevoie), a trece peste piedici; a răzbate. **2.** Intranz. A ajunge undeva înlăturând obstacolele. F A izbuti, a reuși. F (Despre sunete, zgomote etc.) A se face auzit, a ajunge până la... F (Despre mirosuri) A se răspândi. **3.** Tranz. A învinge, a înfrânge, a răpune. G Expr. *A răzbi* (pe cineva) *cu bătaia* = a bate (pe cineva) foarte tare. **4.** Tranz. (Despre stări fizice sau sufletești) A cuprinde, a birui, a copleși. **5.** Tranz. și intranz. A termina, a prididi, a isprăvi. — Din sl. **razbiti.**

RĂZBÍCI[1], *răzbice,* s.n. (Reg.) Bețișor sau cui cu care se scoate un lemn sau un cui înțepenit într-o gaură. — **Răzbi** + suf. *-ici.*

RĂZBICÍ[2], *răzbicesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri, a perfora. F A scoate ceva bătând. — Din **răzbici[1].**

RĂZBÍRE s.f. Acțiunea de *a răzbi* și rezultatul ei. — V. **răzbi.**

RĂZBÍT, -Ă, *răzbiți, -te*, adj. **1.** (Despre piedici, obstacole etc.) Peste care s-a trecut, care a fost depășit (cu efort mare). **2.** (Despre oameni) Care este biruit, copleșit de durere, de greutăți etc. — V. **răzbi.**

RĂZBITÓR, -OÁRE, *răzbitori, -oare*, adj. (Rar) Care răzbește; care străbate, care trece prin...; pătrunzător. — **Răzbi** + suf. *-tor.*

RĂZBÓI[1], *războaie,* s.n. Conflict armat (de durată) între două sau mai multe state, națiuni, grupuri umane, pentru realizarea unor interese economice și politice; război. *Război civil* = luptă armată dusă în scopul cuceririi puterii, supremației politice într-un stat. *Război mondial* = luptă armată la care participă, direct sau indirect, numeroase state ale lumii. *Război rece* = stare de încordare, de tensiune în relațiile dintre unele state (în special dintre SUA și URSS după 1950). *Război psihologic* = stare de tensiune, de hărțuială nervoasă, psihică, inițiată și întreținută cu scopul de a zdruncina moralul forțelor adverse și de a demoraliza populația. *Război total* = luptă armată în care statul agresor folosește toate mijloacele de distrugere, nu numai împotriva forțelor armate, ci și împotriva întregii populații. *Stare de război* = beligeranță. F Fig. Ceartă; neînțelegere, vrajbă, gâlceavă. — Din sl. **razboj** „ucidere, jaf".

RĂZBÓI[2], *războaie*, s.n. **1.** Mașină de lucru folosită pentru confecționarea țesăturilor din fibre textile. **2.** Unealtă casnică de țesut; argea, stative. — Din bg., sb. **razboj.**

RĂZBOÍ[3], *războiesc*, vb. IV. Refl. recipr. (Și fig.) A purta război[1], a se lupta, a se bate. — Din **război[1].**

RĂZBÓINIC, -Ă, *războinici, -ce*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Luptător, ostaș care ia parte la un război[1]. **2.** Adj. Care ține de război[1], privitor la război[1], de război[1]. **3.** Adj. Căruia îi place lupta; bătăios. — Din sl. **razbojnikŭ.**

RĂZBOINICÉSC, -EÁSCĂ, *războinicești*, adj. (Înv.) Războinic (**2**). — **Războinic** + suf *-esc.*

RĂZBOÍRE, *războiri*, s.f. Acțiunea de *a se război*[3] și rezultatul ei. — V. **război[3].**

RĂZBOITÓR, -OÁRE, *războitori, -oare*, adj. (Înv.) Care se războiește, care poartă război[1]. [Pr.: *-bo-i-*] — **Război[3]** + suf. *-tor.*

RĂZBOLÍ, *războlesc*, vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi. — Din sl. **razboléti.**

RĂZBOLÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a se războli.* — V. **războli.**

RĂZBOLÍT, -Ă, *războliți, -te*, adj. (Pop.) Bolnav, suferind. — V. **războli.**

RĂZBUBUÍ, pers. 3 *răzbúbuie*, vb. IV. Intranz. (Despre surse de zgomote, *p. ext.* despre locul în care se fac auzite zgomotele) A bubui tare, a detuna; a mugi, a clocoti. — Pref. *Pref. răz-* + **bubui.**

RĂZBUBUÍRE, *răzbubuiri*, s.f. Acțiunea de *a răzbubui* și rezultatul ei. — V. **răzbubui.**

RĂZBUBUÍT, -Ă, *răzbubuiți, -te*, adj. (Despre surse de zgomot) Care bubuie tare, care mugește, clocotește etc. — V. **răzbubui.**

RĂZBUCURÓS, -OÁSĂ, *răzbucuroși, -oase*, adj. (Rar) Foarte bucuros. — Pref. *răz-* + **bucuros.**

RĂZBÚN s.n. **1.** (Înv.) Liniște, pace. **2.** (Rar) Răzbunare. — Din **răzbuna** (derivat regresiv).

RĂZBUNÁ, *răzbún*, vb. I. **1.** Refl. și intranz. A-și face singur dreptate, pedepsind pe cel de la care a suferit un rău, o nedreptate. F A-și vărsa focul, mânia, necazul pe cineva. **2.** Tranz. A da satisfacție cuiva care nu este în măsură să-și facă singur dreptate, pedepsind în numele lui pe cel de la care a suferit un rău. F A răscumpăra (**4**). **II.** (Pop.) **1.** Refl. (La pers. 3) A se face vreme bună, a se lumina, a se însenina. F (Despre nori) A se împrăștia. **2.** Tranz. (În expr.) *A răzbuna* (pe cineva) *de inimă* sau (refl.) *a i se răzbuna* (cuiva) *inima* = a (se) înveseli. — Pref. *răz-* + **bun.**

RĂZBUNÁRE, *răzbunări*, s.f. Acțiunea de *a (se) răzbuna* și rezultatul ei. — V. **răzbuna.**

RĂZBUNÁT, -Ă, *răzbunați, -te*, adj. Căruia i s-a făcut dreptate, i s-a dat satisfacție (răufăcătorul fiind pedepsit); (despre fapte) pedepsit, plătit. — V. **răzbuna.**

RĂZBUNĂTÓR, -OÁRE, *răzbunători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care se răzbună, care nu iartă răul ce i s-a făcut; vindicativ. — **Răzbuna** + suf. *-ător.*

RĂZBUNÍC, *răzbunici,* s.m. (Pop.) Străbunic. — Pref. *răz-* + **bunic.**

RĂZBUNÍCĂ, *răzbunici*, s.f. (Pop.) Străbunică. — Din **răzbunic**.

RĂZDÁ, *răzdău*, vb. I.Tranz. (Rar) A da de mai multe ori, a da mereu; a da mai mult. — Pref. *răz-* + **da.**

RĂZÉȘ, *răzeși*, s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Țăran liber, stăpân în devălmășie al pământului moștenit de la un strămoș comun; moșnean; *p. gener.* țăran liber, posesor de pământ. F Copărtaș de moșie. — Din magh. **részes.**

RĂZEȘÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **răzășesc.**

RĂZEȘÍE, (**1**) *răzeșii*, s.f. (Înv.) **1.** Proprietate a unui răzeș. **2**. Stare socială a răzeșului. — **Răzeș** + suf. *-ie.*

RĂZEȘÍME s.f. (Înv.) Totalitatea răzeșilor, mulțime de răzeși. — **Răzeș** + suf. *-ime.*

RĂZEȘÍȚĂ, *răzeșițe*, s.f. (În Evul Mediu, în Moldova) Țărancă liberă, proprietară de pământ; soție de răzeș. — **Răzeș** + suf. *-iță.*

RĂZGÂIÁ, *răzgâi,* vb. I. Tranz. A alinta peste măsură, a satisface capriciile cuiva; a răsfăța. [Var.: **râzgâiá** vb. I] — Din bg. **razgaljam.**

RĂZGÂIÁLĂ, *răzgâieli*, s.f. Alintare excesivă; răsfăț. [Var.: **râzgâiálă** s.f.] — **Răzgâia** + suf. *-eală.*

RĂZGÂIÁT, -Ă, *răzgâiați, -te*, adj. Exagerat de alintat; prost crescut; răsfățat. F Fig. (Rar) Desfătat, satisfăcut. [Var.: **râzgâiát, -ă** adj.] — V. **răzgâia.**

RĂZGÂIÉRE, *răzgâieri*, s.f. Acțiunea de *a răzgâia* și rezultatul ei. [Var.: **râzgâiére** s.f.] — V. **răzgâia.**

RĂZGÂNDÍ, *răzgândesc*, vb. IV. Refl. **1.** A-și schimba gândul, părerea sau hotărârea, a reveni asupra unei hotărâri luate. **2.** (În legătură cu „a se gândi") A reflecta bine, a chibzui îndelung. — Pref. *răz-* + **gândi.**

RĂZGÂNDÍRE, *răzgândiri*, s.f. Faptul de *a se răzgândi.* — V. **răzgândi.**

RĂZGHINÁ, *răzghín*, vb. I. Refl. (Reg.; mai ales despre animale) A-și rupe picioarele, depărtându-le prea mult unul de altul; *p. gener.* a se rupe. — Pref. *răz-* + [îm]**bina.**

RĂZGHINÁRE, *răzghinări*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se răzghina* și rezultatul ei. — V. **răzghina.**

RĂZGHINÁT, -Ă, *răzghinați, -te*, adj. (Reg.) Crăcănat. — V. **răzghina.**

RĂZIMÁ vb. I v **rezema.**

RĂZIMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

RĂZIMĂTOÁRE s.f. v. **rezemătoare.**

RĂZIȘOÁRĂ, *răzișoare*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *rază.* — **Rază** + suf. *-işoară.*

RĂZJUDECÁ, *răsjúdec*, vb. I. Tranz. A supune în repetate rânduri judecății, a reflecta din nou sau în repetate rânduri asupra unei probleme. — Pref. *răz-* + **judeca.**

RĂZJUDECÁT, -Ă, *răzjudecați, -te,* adj. Judecat în repetate rânduri, supus din nou reflecției. — V. **răzjudeca.**

RĂZLÉȚ, -EÁȚĂ, *răzleți, -e*, adj. **1.** (Despre ființe) Care s-a depărtat de ceilalți, care a rămas singur. F (Și adv.) Situat la distanță (unul de altul). F (Despre sunete) Lipsit de legătură, de continuitate; izolat; sporadic. **2.** Care rătăcește din loc în loc; pribeag, înstrăinat, hoinar. F (Despre privire, ochi) Rătăcit, pierdut. — Din **răzleți** (derivat regresiv).

RĂZLEȚÍ, *răzlețesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se îndepărta de un grup, a pleca (de lângă...). **2.** Refl. și tranz. A (se) răspândi în direcții diferite; a (se) împrăștia, a (se) risipi. — Probabil Pref. *răz-* + **lăți.**

RĂZLEȚÍRE, *răzlețiri*, s.f. Faptul de *a se răzleți.* — V. **răzleți.**

RĂZLÓG, *răzlogi*, s.m. (Reg.) Despicătură lungă din trunchiul unui copac, utilizată la facerea gardurilor. — Din sl. **razlogŭ.**

RĂZMERÍ, *răzmeresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A alunga, a îndepărta. — Cf. răzmeriță.

RÁZMERIȚĂ, *răzmerițe*, s.f. (Pop.) Răscoală, răzvrătire. [Var.: **rázmiriță, rézmeriță** s.f.] — Din bg., sb. **razmirica.**

RÁZMIRIȚĂ s.f. v. **răzmeriță.**

RĂZNEPÓT, *răznepoți*, s.m. (Pop.) Strănepot. — Pref. *răz-* + **nepot.**

RĂZNÍ, *răznesc*, vb. IV. Refl. (Pop.; despre vite) A se pierde, a se depărta de cârd sau de turmă; (despre oameni) a se despărți, a se izola de ai săi; a se înstrăina. — Din **razna.**

RĂZÓR[1], *răzoare*, s.n. **1.** Fâșie îngustă de pământ nelucrat, servind drept hotar și potecă între două ogoare; hat. **2.** Loc arat; ogor. **3.** Strat de flori sau de legume în grădini; brazdă. **4.** Cărăruie (într-o grădină). — Din bg. **razor.**

RĂZÓR[2], *răzoare*, s.n. **1.** Arc de trăsură. **2.** Drug de metal pentru strâpungerea gheții în vederea pescuitului. — Din fr. **ressort** (prin apropiere de *răzor*[1]).

RĂZORÍ, *răzoresc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) mărgini, a (se) delimita, a (se) învecina. F Tranz. Fig. A tivi, a chenărui. — Din **răzor**[1].

RĂZUÍ, *răzuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A îndepărta un strat subțire de pe suprafața unui lucru cu ajutorul unei unelte speciale. **2.** A freca un corp de o unealtă sau cu o unealtă, pentru a obține un material mărunțit. — **Rade** + suf. *-ui.*

RĂZUIÁLĂ, *răzuieli*, s.f. Răzuire. [Pr.: *-zu-ia-*] — **Răzui** + suf. *-eală.*

RĂZUÍRE, *răzuiri*, s.f. Acțiunea de *a răzui* și rezultatul ei; răzuială, răzăluială, răzăluire. — V. **răzui.**

RĂZUÍT, -Ă, *răzuiți, -te*, adj. (Despre obiecte) De pe suprafața căruia s-a îndepărtat un strat subțire cu ajutorul unei unelte speciale. — V. **răzui.**

RĂZUITÓR, -OÁRE, (**1**) *răzuitoare*, s.n. (**2, 3**) *răzuitori*, s.f. **1.** S.n. Unealtă folosită la răzuirea lemnului sau a unor piese de metal. **2.** S.f. Răzătoare. **3.** S.f. Unealtă cu care se răzuiesc diferite obiecte (pentru a le curăța). F Mașină cu care se îndepărtează radiculele de pe bobul de orez încolțit. F Unealtă în formă de târnăcop mic sau de sapă cu care se curăță noroiul, gheața etc. adunate între șinele și contrașinele unui pasaj de nivel. [Pr.: *-zu-i-*] — **Răzui** + suf. *-itor.*

RĂZUITÚRĂ, *răzuituri*, s.f. Faptul de a răzui; (concr.) ceea ce rămâne în urma răzuirii, rămășițe căzute în urma răzuirii. [Pr.: *-zu-i-*] — **Răzui** + suf. *-tură.*

RĂZÚȘ, *răzușuri*, s.n. **1.** Unealtă cu care se rade ceea ce a rămas lipsit sau prins de ceva. **2.** Daltă folosită în tâmplărie, dulgherie, rotărie etc., cu care se sapă în lemn. **3.** Unealtă de plivit, formată dintr-un băț cu vârful de oțel. — **Răzui** + suf. *-uș.*

RĂZVIDÍ, *răzvidesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A face să priceapă, a lămuri, a desluși, a explica. — Din sb. **razvideti.**

RĂZVIDÍT adv. (Rar) Clar, lămurit, deslușit; evident. — V. **răzvidi.**

RĂZVRĂTÍ, *răzvrătesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) răscula, a (se) revolta. F Intranz. (Rar) A unelti, a complota (împotriva cuiva). — Din sl. **razvratiti.**

RĂZVRĂTÍRE, *răzvrătiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) răzvrăti* și rezultatul ei; răscoală, revoltă. — V. **răzvrăti.**

RĂZVRĂTÍT, -Ă, *răzvrătiți, -te*, adj. (Adesea substantivat) Răsculat, revoltat. — V. **răzvrăti.**

RĂZVRĂTITÓR, -OÁRE, *răzvrătitori, -oare*, adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care răzvrătește, care ațâță la răscoală; instigator. — **Răzvrăti** + suf. *-tor.*

RÁCĂ s.f. (Fam.) Ceartă, sfadă. G Expr. *A căuta* (cuiva) *râcă* = a căuta (cuiva) ceartă, pricină. *A se pune râcă* (cu cineva) = a se împotrivi (cuiva) luându-se la ceartă. *A purta* (cuiva) *râcă* = a dușmăni pe cineva. — Din **râcăi** (înv. „a răcni" < sl.) (derivat regresiv).

RÂCÂÍ, *rácâi*, vb. IV. Tranz. (Despre păsări sau animale) A scormoni, a scurma (pământul) cu ghearele sau cu labele; *p. ext.* (despre oameni) a zgâria ceva cu unghiile sau cu ajutorul unui instrument G Expr. *A(-l) râcâi* (pe cineva) *la inimă* = a-l chinui pe cineva gândul că trebuie să facă un lucru și nu l-a făcut sau că știe un lucru care interesează pe altul și nu-l spune. F A îndepărta prin zgâriere un înveliș, un strat. — Formație onomatopeică.

RÂCÂIÁLĂ, *râcâieli*, s.f. Râcâire, râcâit, râcâitură. [Pr.: *-câ-ia-*]. — **Râcâi** + suf. *-eală.*

RÂCÂÍRE, *râcâiri*, s.f. Acțiunea de *a râcâi* și rezultatul ei; râcâială, râcâit, râcâitură. — V. **râcâi.**

RÂCÂÍT[1] s.n. Faptul de *a râcâi*; zgomotul produs prin râcâire. — V. **râcâi.**

RÂCÂÍT[2], *-Ă, râcâiți, -te*, adj. **1.** Care este scormonit, scurmat, zgâriat. **2.** Îndepărtat prin zgâriere. — V. **râcâi.**

RÂCÂITÚRĂ, *râcâituri*, s.f. Râcâire. [Pr.: *-câ-i-*] — **Râcâi** + suf. *-tură.*

RÁDE, *râd*, vb. III. Intranz. **1.** A-și manifesta veselia sau satisfacția printr-o mișcare caracteristică a feței și a gurii, scoțând în același timp sunete specifice, succesive și nearticulate. G Expr. *A râde* (sau, rar *a-și râde) în barbă* (sau *pe sub mustață)* = a râde reținut, pe ascuns. (Rar) *A râde galben* = a râde fals, silit (prefăcându-se că se bucură). *A râde* (cuiva) *în nas* (sau *în față, în obraz)* = a sfida pe cineva; a-și bate joc de cineva care este de față. **2.** A se distra; a se amuza, a face haz de ceva. F A fi mulțumit, vesel, fericit; a se bucura. F (Cu determinări în dativ sau introduse prin prep. „la") A arăta cuiva simpatie, surâzându-i. F (Despre soartă, noroc) A-i fi cuiva favorabil, prielnic. **3.** A-și bate joc de cineva sau de ceva; a face haz, a se amuza pe socoteala cuiva sau a ceva; a lua în râs. G Expr. *Râd* (sau *ar râde) și câinii* (sau *și curcile, ciorile) de cineva*, se zice despre cineva care s-a făcut de rușine, s-a compromis. F A nu ține seama de ceva; a nesocoti, a desconsidera, a disprețui. — Lat. **ridere.**

RÂGÂÍ, *rágâi,* vb. IV. Intranz. A scoate pe gât un zgomot caracteristic, provocat de eliminarea gazelor din stomac. — Formație onomatopeică.

RÂGÂIÁLĂ, *râgâieli*, s.f. Faptul de *a râgâi*; zgomot produs de ieșirea pe gât a gazelor din stomac. [Pr.: *-gâ-ia-*] — **Râgâi** + suf. *-eală.*

RÂGÂITÚRĂ, *râgâituri*, s.f. Râgâială. — **Râgâi** + suf. *-tură.*

RÁIE s.f. **1.** (Pop.) Boală de piele la oameni și la animale, cauzată de un parazit și caracterizată prin leziuni ale pielii (localizate mai ales între degete) care produc mâncărime; scabie. G Expr. *Se ține ca râia de om,* se zice despre cineva de care nu mai poți să scapi. **2.** Fig. Epitet depreciativ pentru oameni și animale rele, care provoacă multe necazuri; pacoste, năpastă. **3.** (În sintagma) *Râia neagră a cartofului* = boală a cartofului provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția unor excrescențe moi, negre-brune, pe părțile subterane ale plantei. [Pr.: *râ-ie*] — Lat. **aranea.**

RÂIÓS, -OÁSĂ, *râioși, -oase*, adj. (Adesea substantivat) Bolnav de râie (**1**). G Expr. (Fam.; substantivat) *A face pe râiosul* = a fi mândru sau înfumurat fără motiv; a-și da aere. [Pr.: *râ-ios*] — **Râie** + suf. *-os.*

RÁLĂ s.f. v. **rână.**

RÂMÁ, pers. 3 *rámă*, vb. I. Intranz. (Despre porci) A scormoni pământul cu râtul. G Expr. (Tranz.; pop.) *A râma* (un gând pe cineva) *la inimă* = a chinui (un gând) pe cineva. — Lat. **rimare.**

RÁMĂ, *râme,* s.f. Vierme anelid cu corpul lung, de culoare roșcată, care trăiește în pământ sau pe sub pietre, hrănindu-se cu pământ bogat în resturi vegetale *(Lumbricus terrestris).* — Din **râma.**

RÂMĂTÓR, *râmători*, s.m. (Pop.) Porc. — **Râma** + suf. *-ător.*

RÂMĂTÚRĂ, *râmături*, s.f. Loc unde a râmat un porc; pământ scormonit de un porc. — **Râma** + suf. *-ătură.*

RÂMLEÁN, *râmleni*, s.m. (Înv.) Roman[2]. — Din sl. **rimljaninŭ.**

RÂMNÍ vb. IV v. **râvni.**

RÁMNIC, *râmnice*, s.n. (Reg.) Heleşteu. — Din bg. **râbnik,** ucr. **ribnik.**

RÂMNÍT, -Ă adj. v. **râvnit.**

RÂMNITÓR, -OÁRE adj. v. **râvnitor.**

RÁNĂ s.f. Fiecare dintre cele două laturi ale corpului omenesc. G Loc. adv. şi (rar) adj. *Într-o* (sau *pe o) rână* = (culcat sau aplecat) pe o parte a trupului; (în legătură cu obiecte) înclinat într-o parte, strâmb. [Var.: (reg.) **rálă** s.f.] — Lat. ***rena** (= *renes).*

RÁNCĂ, *rânci*, s.f. (Pop.) **1.** Vână de bou; *p. ext.* cravaşă. **2.** Inel (de răchită) cu care se leagă partea de sus a leucii de carâmbul de sus al loitrei unui car. — Et. nec.

RÁNCED, -Ă, *râncezi, -de*, adj. (Despre materii grase) Cu gust şi miros neplăcut din cauza alterării; care a suferit procesul de râncezire; râncezit. F (Despre gust, miros) Caracteristic grăsimilor alterate. — Lat. **rancidus.**

RÂNCEZEÁLĂ, *râncezeli*, s.f. Faptul de *a (se) râncezi*; gust sau miros de substanţe râncede. — **Râncezi** + suf. *-eală.*

RÂNCEZÍ, pers. 3 *râncezeşte*, vb. IV. Intranz. şi refl. (Despre materii grase) A deveni rânced prin descompunere parţială în contact cu aerul. — Din **rânced.**

RÂNCEZÍRE, *rânceziri*, s.f. Faptul de *a (se) râncezi*; alterare a grăsimilor. — V. **râncezi.**

RÂNCEZÍT, -Ă, *rânceziţi, -te*, adj. Rânced. — V. **râncezi.**

RÂNCHÉZ, *rânchezuri*, s.n. (Rar) Rânchezat. — Din **rânchezа** (derivat regresiv).

RÂNCHEZÁ, pers. 3 *rânchează*, vb. I. Intranz. (Despre cai) A necheza. — Lat. ***rhonchizare** (după *necheza).*

RÂNCHEZÁT s.n. Faptul de *a rânchezа*; rânchez, nechezat. — V. **rânchezа.**

RÂND, *rânduri*, s.n. **1.** Şir (drept, aliniat, ordonat) de lucruri sau de fiinţe. G Loc. adv. *De-a rândul* = **a)** unul după altul, fără întrerupere, în şir, neîntrerupt, continuu, consecutiv; **b)** de la un capăt la altul; pretutindeni. *Pe rând* = **a)** unul după altul, succesiv; **b)** de la unul la altul. *Pe rând* sau *rând pe rând, rânduri-rânduri* = treptat (-treptat), unul după altul. *În primul rând* = înainte de toate, mai ales. G Expr. *A fi în primele rânduri* = **a)** a ocupa un loc de frunte într-un şir; **b)** a fi în fruntea unei activităţi. F *Haină (încheiată) la două rânduri* = haină bărbătească cu două şiruri de nasturi, unul pentru a încheia şi unul ca garnitură. F Fiecare dintre şirurile orizontale de cuvinte formând o linie dreaptă într-un text scris sau tipărit. G Expr. *A citi printre rânduri* = a pricepe (sau a se strădui să priceapă) şi ceea ce nu se spune explicit într-un text scris. F Şir de obiecte suprapus altuia. F (Rar) Cat, etaj. **2.** Locul cuvenit cuiva sau ocupat de cineva într-un şir sau în cadrul unei activităţi; momentul indicat pentru o activitate. G Loc. adv. *La rând* = unul după altul, potrivit ordinii stabilite sau momentului indicat. *Cu rândul* = cu schimbul; alternativ. *De rând* = de serviciu. G Expr. *A lua pe cineva la* (sau *după) rând* = a se ocupa de cineva conform ordinii stabilite sau cuvenite. *A ţine* (sau *a păstra) rândul* = a respecta locul stabilit sau ordinea stabilită. *A ţine cuiva rândul* = a păstra un loc pentru cineva lângă sine, într-un şir. *A intra la rând* = a începe să acţioneze la momentul potrivit, după ordinea stabilită, în urma altora. *(A fi) în rând cu cineva* (sau *în rândul cuiva)* = (a fi) în categoria cuiva, alături de cineva; (a fi) pe aceeaşi treaptă, la acelaşi nivel. *A lăsa* (sau *a ceda) cuiva rândul* = a se retrage dintr-un loc sau dintr-o activitate, pentru a permite altuia să ocupe locul sau să acţioneze. *A fi* (sau *a veni) rândul cuiva* sau *a veni rândul* (pentru ceva) = a sosi momentul potrivit pentru a se face un lucru. *La rândul meu* (sau *tău, lui* etc.) = **a)** atunci când este momentul potrivit pentru mine (sau tine, el etc.); în urma altora într-un şir; **b)** din partea mea (sau a ta, a lui etc.). *A nu-şi da rând* = a lucra de zor, a fi neobosit; a se îmbulzi la treabă sau la vorbă. (Pop.) *A nu-şi putea da rând cu cineva* = a nu o putea scoate la capăt cu cineva. *A da rând la...* = a ţine seama de... *Fără (de) rând* = fără chibzuinţă, fără seamăn. **3.** Cantitate, grup, număr care urmează după alte grupuri de acelaşi fel. F Grup de obiecte care formează un tot, o serie şi care se folosesc deodată. G *Un rând de case* = un corp de case. F (Precedat de numerale sau de adjective) Dată, oară. **4.** Grup de persoane (sau de obiecte) care formează un tot omogen. **5.** (Înv.) Categorie socială. G Loc. adv. *De rând* = **a)** din popor, fără rang; **b)** lipsit de strălucire; comun, obişnuit; vulgar. **6.** Obicei, rânduială, fel (de a fi, de a trăi); rost. G Expr. *A şti rândul* = a şti rânduiala, a cunoaşte rostul, mersul treburilor. (Reg.) *Cum e rândul?* = cum stau lucrurile? *A umbla de rândul cuiva* = a avea grijă de cineva, a purta de grijă cuiva. — Din sl. **rendŭ.**

RÂNDÁŞ, *rândaşi*, s.m. Om angajat pentru muncile obişnuite dintr-o gospodărie; servitor, slugă. — **Rândui** + suf. *-aş.*

RÂNDEÁ s.f. v. **rindea.**

RÂNDUÍ, *rânduiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A aşeza într-o succesiune regulată, într-un şir, într-un şirag; *p. ext.* a dispune, a aranja într-un anumit fel; a face ordine. F Refl. A urma unul după altul, a se succeda; a se afla, a fi situat sau aşezat unul în urma altuia, într-o anumită ordine; a se înşirui. **2.** A pune ordine într-un domeniu de activitate; a organiza. **3.** A da cuiva o însărcinare sau o dispoziţie; a decide, a hotărî, a porunci. F A dispune, a fixa, a stabili; a destina. **4.** (Înv.) A numi pe cineva într-o slujbă; a repartiza într-o funcţie; a investi, a numi. — **Rând** + suf. *-ui.*

RÂNDUIÁLĂ, *rânduieli*, s.f. **1.** Faptul de *a rândui*; fel de aranjare a lucrurilor în mod ordonat; *p. ext.* ordine. **2.** Fel în care se desfăşoară o acţiune, un sistem de organizare statornicit sau impus. F Măsură, directivă, dispoziţie, aranjament. **3.** Ceremonial, forme statornicite; datină, obicei, regulă. **4.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi Moldova) Denumire generică pentru anumite dări în bani către domnie. [Pr.: *-du-ia-*] — **Rândui** + suf. *-eală.*

RÂNDUÍRE, *rânduiri*, s.f. Acţiunea de *a (se) rândui* şi rezultatul ei. — V. **rândui.**

RÂNDULÉŢ, *rândulеţe*, s.n. Diminutiv al lui *rând.* — **Rând** + suf. *-uleţ.*

RÂNDUNEÁ, *rândunele*, s.f. Rândunică. — Lat. ***hirundinella.**

RÂNDUNÉL, *rândunei*, s.m. Bărbăţuşul rândunicii. — **Rândun**[ea] + suf. *-el.*

RÂNDUNÍCĂ, *rândunici*, s.f. **1.** Pasăre călătoare insectivoră cu coada adânc bifurcată, cu pene albe-gălbui pe burtă şi negre-albăstrui pe spate *(Hirundo rustica).* **2.** Compus: *rândunică-de-mare* = peşte marin care înoată pe fundul apei cu ajutorul înotătoarelor pectorale *(Trigla lucerna).* **3.** Ultima dintre cele cinci pânze ale unui catarg, aşezată în vârful acestuia. — **Rândun**[ea] + suf. *-ică.*

RÂNÍ, *rânesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăţa un loc de stratul de murdărie depus. — Din bg. **rina.**

RÂNJEÁLĂ, *rânjeli*, s.f. Rânjire. — **Rânji** + suf. *-eală.*

RÁNJET, *rânjete*, s.n. Grimasă de batjocură, de răutate sau de prostie, care strâmbă figura cuiva şi îi descoperă dinţii; râs sau zâmbet răutăcios, sarcastic, prostesc; rânjitură, rânjire. F Manifestare de furie sau de ameninţare la unele animale, care constă mai ales din arătarea dinţilor. — **Rânji** + suf *-et.*

RÂNJÍ, *rânjesc*, vb. IV. Intranz. şi (reg.) refl. **1.** (Despre animale) A-şi arăta ameninţător dinţii, a mârâi arătându-şi dinţii. **2.** (Despre oameni) A-şi arăta dinţii într-o grimasă de răutate, de batjocură, de prostie etc. F A râde silit, forţat, fără veselie. F (Rar) A-şi bate joc de cineva. — Din bg. **rănža** „a mârâi”.

RÂNJÍRE, *rânjiri*, s.f. Faptul de *a (se) rânji;* rânjet. — V. **rânji.**

RÂNJÍT, -Ă, *rânjiţi, -te,* adj. Care rânjeşte (**2**) (întruna). — V. **rânji.**

RÂNJITÓR, -OÁRE, *rânjitori, -oare*, adj. Care rânjeşte (**2**); batjocoritor. — **Rânji** + suf. *-tor.*

RÂNJITÚRĂ, *rânjituri*, s.f. Rânjire; rânjet. — **Rânji** + suf. *-tură.*

RÂNTÁŞ, *rântaşuri*, s.n. Sos făcut din făină (cu ceapă) prăjită în grăsime, pentru a fi adăugat la unele mâncăruri. — Din magh. **rántás.**

RÁNZĂ, *rânze*, s.f. **1.** (Pop.) Pipotă. **2.** (Pop.) Stomac. F (Reg.) Nume date unor boli de stomac. — Cf. alb. rrëndës „cheag”.

RÂNZÓS, -OÁSĂ, *rânzoşi, -oase*, adj. (Pop.) Răutăcios, bosumflat, arţăgos; iute la mânie. — **Rânză** + suf. *-os.*

RÁPĂ, *râpe*, s.f. Coastă abruptă a unui deal; surpătură de pământ făcută de torente sau de şuvoaie. G Expr. *A (se) da* (sau *a merge, a se duce) de râpă* = a (se) distruge, a (se) nimici, a nu mai rămâne nimic, a eşua. [Pl. şi: *râpi*] — Lat. **ripa.**

RÂPÓS, -OÁSĂ, *râpoşi, -oase,* adj. (Despre terenuri) Plin de râpe; cu coaste repezi, abrupte; abrupt, prăpăstios. — **Râpă** + suf. *-os.*

RÂS[1], *râsuri*, s.n. Acţiunea de *a râde* şi rezultatul ei; manifestare a veseliei exprimată printr-o mişcare caracteristică a feţei şi a gurii, însoţită de un sunet specific, nearticulat; râset. G Expr. *De râs* (sau *de râsul lumii)* = de ocară, de batjocură; ridicol. *A lua* (pe cineva) *în râs* = a-şi bate joc (de cineva). *A-şi face râs de cineva* (sau *de ceva)* = a-şi bate joc de cineva sau de ceva. F (Rar) Sunet în cascade, scos de unele păsări. — Lat. **risus.**

RÂS[2], *râşi*, s.m. Specie de mamifer sălbatic, carnivor, din familia felinelor, mai mare decât pisica sălbatică, cu blana galbenă-roşcată (cu pete negre) şi cu smocuri de păr pe urechi; linx *(Lynx lynx).* — Din sl. **rysĭ.**

RÁSET, *râsete*, s.n. Râs[1]. — **Râs[1]** + suf. *-et.*

RÂŞCOV, *râşcovi*, s.m. Ciupercă comestibilă cu pălăria de culoare portocalie-cărămizie şi cu picior galben-portocaliu, care creşte prin pădurile de fag şi de brad şi care secretă un latex *(Lactarius deliciosus).* — Cf. ucr. ryžok, ryžka.

RÂŞNÍ, *râşnesc*, vb. IV. Tranz. A măcina cafea, piper, scorţişoară etc. cu râşniţa (**2**). F Fig. A fărâma, a zdrobi. — Din **râşniţă** (derivat regresiv).

RÂŞNICIOÁRĂ, *râşnicioare*, s.f. Diminutiv al lui *râşniţă.* — **Râşniţă** + suf. *-ioară.*

RÂȘNÍT s.n. Acțiunea de *a râșni*. — V. **râșni.**

RÂȘNIȚÁR, *râșnițari*, s.m. Persoană care macină sau fărâmă porumb, sare etc. cu râșnița (**1**). — **Râșniță** + suf. *-ar*.

RÁȘNIȚĂ, *râșnițe*, s.f. **1.** Mașină rudimentară de măcinat sare, porumb etc., compusă din două pietre suprapuse, dintre care cea de deasupra se învârtește cu ajutorul unui mâner. G Expr. *A ajunge de la moară la râșniță* = a ajunge dintr-o situație bună într-una rea; a scăpăta. *A-i umbla cuiva gura ca o râșniță* = a vorbi foarte mult; a vorbi întruna; a nu mai tăcea din gură. F Moară primitivă mișcată cu ajutorul animalelor de tracțiune. **2.** Instrument de bucătărie cu care se macină boabele de cafea, de piper etc. — Din bg. **rășnica.**

RÂȘNOVEÁN, -Ă, *râșnoveni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Râșnov. **2.** Adj. Care aparține orașului Râșnov sau râșnovenilor (**1**), privitor la Râșnov ori la râșnoveni. — **Râșnov** (n. pr.) + suf. *-ean*.

RÂȘNOVEÁNCĂ, *râșnovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Râșnov. — **Râșnovean** + suf. *-că*.

RÂT[1], *râturi*, s.n. Botul porcului. — Din sl. **rŭtŭ.**

RÂT[2], *râturi*, s.n. (Reg.) Șes de-a lungul unei ape curgătoare, pe care crește iarbă pentru cosit sau pentru pășunat. — Din magh. **rét.**

RÂTÁN, *râtani*, s.m. (Pop.) Porc. F Epitet depreciativ adresat unei persoane prost crescute, lipsite de educație, de maniere. — **Rât[1]** + suf. *-an*.

RÂU, *râuri*, s.n. **1.** Apă curgătoare (permanentă) formată din unirea mai multor pâraie și care se varsă într-un fluviu, în alt râu, într-un lac etc. **2.** P. anal. Cantitate mare de lichid care curge; torent, val. F Fig. Șir, coloană, mulțime de oameni în mers. G Expr. *Râuri-râuri* = în număr mare, fără sfârșit; potop. **3.** (La pl.) Cusătură în linii șerpuitoare, care împodobește mânecile, de la altiță la manșetă, și piepții cămășilor de la costumul național. — Lat. **rivus.**

RÂULÉȚ, *râulețe*, s.n. Diminutiv al lui *râu* (**1**); râușor. [Pr.: *râ-u-*] — **Râu** + suf. *-uleț*.

RÂURÁ, pers. 3 *râurează*, vb. I. **1.** Intranz. A curge ca un râu (**1**). F Fig. (Despre păr) A cădea în jos (pe spate); a undui. **2.** Tranz. (Rar; despre râuri) A străbate un loc (alimentându-l cu apă). **3.** Tranz. A împodobi o ie, o cămașă etc. cu râuri (**3**). [Pr.: *râ-u-*. — Var. (înv.) **râurí** vb. IV] — Din **râu.**

RÂURÁT, -Ă, *râurați, -te*, adj. Împodobit, cusut cu râuri (**3**). [Pr.: *râ-u-*] — V. **râura.**

RÂURÍ vb. v. **râura.**

RÂUȘÓR, *râușoare*, s.n. Râuleț. [Pr.: *râ-u-*] — **Râu** + suf. *-ușor*.

RÁVNĂ, *râvne*, s.f. **1.** Imbold lăuntric puternic, pornire aprinsă spre ceva, însuflețire în muncă; sârguință, silință, zel. F Ardoare, evlavie. **2.** Dorință aprinsă pentru ceva; poftă. — Din **râvni** (derivat regresiv).

RÂVNÍ, *râvnesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A simți un imbold puternic spre un lucru, a dori din toată inima, a jindui să ajungă la ceva, să posede ceva; a aspira, a năzui. F A dori să-și însușească un lucru străin; a invidia. **2.** Refl. (Rar) A se înflăcăra pentru cineva sau ceva. [Var.: (reg.) **râmní** vb. IV] — Din sl. **rĭvĭnovati.**

RÂVNÍT, -Ă, *râvniți, -te*, adj. Dorit, poftit, pizmuit. [Var.: (reg.) **râmnít, -ă** adj.] — V. **râvni.**

RÂVNITÓR, -OÁRE, *râvnitori, -oare*, adj. Care tinde spre cineva sau spre ceva, care este plin de râvnă; însuflețit de o dorință, zelos. [Var.: (reg.) **râmnitór, -oáre** adj.] — **Râvni** + suf. *-tor*.

RÂZĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *râzăreți, -e*, adj. Care râde mereu și de orice. — **Râde** + suf. *-ăreț*.

RÂZĂTÓR, -OÁRE, *râzători, -oare*, adj. (Rar) Care râde, care răspândește voie bună, veselie, bună dispoziție peste tot; vesel. — **Râde** + suf. *-ător*.

RÂZGÂIÁ vb. I v. **răzgâia.**

RÂZGÂIÁLĂ s.f. v. **răzgâială.**

RÂZGÂIÁT, -Ă adj. v. **răzgâiat.**

RÂZGÂIÉRE s.f. v. **răzgâiere.**

RÂZNÁR, *râznari*, s.m. (Reg.) Muncitor care lucrează la râznă. — **Râznă** + suf. *-ar*.

RÁZNĂ, *râzne*, s.f. (Reg.) Vagonet cu care se transportă piatra și minereul de la locul de extracție până la gura unei mine. — Et. nec.

RE, *re,* s.m. (Muz.) **1.** Una dintre cele șapte sunete muzicale ale gamei; nota corespunzătoare acestui sunet. **2.** A treia coardă a unei viori. — Din fr. **ré,** it. **re.**

REABILITÁ, *reabilitez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să-și recapete sau a-și recăpăta buna dispoziție, a(-și) restabili prestigiul știrbit. **2.** Tranz. (Jur.) A reintegra pe cineva în drepturile pierdute (în urma unei condamnări sau a unei bănuieli false). [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réhabiliter.**

REABILITÁRE, *reabilitări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reabilita* și rezultatul ei. F (Jur.) Încetare, în temeiul unei hotărâri judecătorești, a decăderilor, interdicțiilor și incapacităților care rezultau pentru o persoană dintr-o condamnare penală. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabilita.**

REABILITÁT, -Ă, *reabilitați, -te*, adj. Care a obținut reabilitarea. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabilita.**

REABONÁ, *reabonez*, vb. I. Refl. A se abona din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **abona.** Cf. fr. r é a b o n n e r.

REABONÁRE, *reabonări*, s.f. Acțiunea de *a se reabona* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabona.**

REABONÁT, -Ă, *reabonați, -te*, adj. (Despre oameni) Care beneficiază din nou de un abonament. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabona.**

REABORDÁ, *reabordez*, vb. I. Tranz. A aborda din nou o problemă pentru a o aprofunda, a o lămuri. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aborda** (după fr. *réaborder*).

REABORDÁRE, *reabordări*, s.f. Acțiunea de *a reaborda*. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaborda.**

REABORDÁT, -Ă, *reabordați, -te*, adj. (Despre probleme, situații, teorii) Care a fost abordat din nou (pentru aprofundare). [Pr.: *re-a-*] — V. **reaborda.**

REACLIMATIZÁ, *reaclimatizez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) aclimatiza din nou la anumite condiții. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aclimatiza** (după engl. *reacclimatize*).

REACLIMATIZÁRE, *reaclimatizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reaclimatiza*. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaclimatiza.**

REACLIMATIZÁT, -Ă, *reaclimatizați, -te*, adj. Care a fost aclimatizat din nou la anumite condiții. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaclimatiza.**

REACOPERÍ, *reacópăr*, vb. IV. Tranz. A acoperi ceva din nou, a acoperi ceva la loc (după ce a fost descoperit). [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **acoperi.**

REACORDÁ, (**1**) *reacórd*, (**2**) *reacordez*, vb. I. Tranz. **1.** A acorda încă o dată îngăduință, favoare, avantaje cuiva. **2.** A acorda din nou un instrument muzical dezacordat. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **acorda.**

REACORDÁRE, *reacordări*, s.f. Acțiunea de *a reacorda*. [Pr.: *re-a-*] — V. **reacorda.**

REACORDÁT, -Ă, *reacordați, -te*, adj. **1.** Care a fost dat, acordat încă o dată. **2.** (Despre instrumente muzicale dezacordate) Acordat din nou. [Pr.: *re-a-*] — V. **reacorda.**

REACTÁNT, *reactanți*, s.m. Fiecare dintre substanțele care iau parte la o reacție chimică. [Pr.: *re-ac-*] — Din engl. **reactant.**

REACTÁNȚĂ, *reactanțe,* s.f. **1.** Mărime caracteristică circuitelor electrice care lucrează în flux de curent alternativ și care conțin ca elemente reactive bobine sau condensatoare. **2.** Bobină electrică a cărei reactanță (**1**) este sensibilă. [Pr.: *re-ac-*] — Din engl. **reactance,** fr. **réactance.**

REACTÍV, -Ă, *reactivi, -e*, adj., s.m. **1.** Adj. Referitor la reactanță; (despre elemente de circuite) care realizează un transfer periodic de energie în circuit, introducând un defazaj între intensitatea curentului și tensiunea electrică. **2.** S.m. Substanță chimică ce dă o reacție specifică în prezența unui anumit ion sau a unei grupe de ioni. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réactif.**

REACTIVÁ, *reactivez*, vb. I. Tranz. **1.** A repune în activitate. F Refl. A reintra în cadrele active ale armatei. F Intranz. (Despre boli) A se declanșa din nou, după o vindecare aparentă; a recidiva. **2.** (Chim., Fiz.) A reînnoi piesele și soluția unui element pentru a-i intensifica puterea de acțiune. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réactiver.**

REACTIVÁNT, -Ă, *reactivanți, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. Care reactivează. **2.** S.m. Reactiv chimic folosit în industria extractivă pentru a da particulelor de minereu proprietatea de a pluti într-un lichid. [Pr.: *re-ac-*] — **Reactiva** + suf. *-ant*.

REACTIVÁRE, *reactivări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reactiva* și rezultatul ei. G (Med.) *Reactivarea serului* = reapariția proprietăților active ale unui ser devenit inactiv, prin adăugare de ser proaspăt. [Pr.: *re-ac-*] — V. **reactiva.**

REACTIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi reactiv; reacție la o excitație. F (Fiz.) Mărime care caracterizează funcționarea unui reactor nuclear. F (Chim.) Capacitate a unui atom, a unei molecule sau a unui radical de a participa la o reacție chimică. F (Med.) Proprietate a unui țesut de a reacționa la un stimul oarecare. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réactivité.**

REACTOPROPULSÓR, *reactopropulsoare*, s.n. Reactor care are ca organ propulsor o elice antrenată de o turbină cu gaze alimentată de gazele evacuate din camera de combustie a reactorului. [Pr.: *re-ac-*] — **Reacto**[r] + **propulsor.**

REACTÓR, *reactoare*, s.n. **1.** Aparat în care se execută o reacție chimică. **2.** (În sintagma) *Reactor nuclear* = instalație complexă în care se realizează fisiunea nucleelor elementelor grele, printr-o reacție în lanț controlată, cu scopul de a permite utilizarea energiei degajate. **3.** Aparat industrial sau de laborator în care se produce o reacție chimică. **4.** Bobină electrică sau condensator electric folosite ca sisteme fizice care prezintă în principiu reactanța într-un circuit electric; bobină cu reactanță. **5.** Motor termic în care se folosește transformarea energiei chimice a combustibilului în energia cinetică a jetului de fluid evacuat sub presiune în mediul ambiant,

pentru a se obține propulsia unui vehicul, în sens opus ejecției fluidului. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réacteur.**

REACTUALIZÁ, *reactualizez*, vb. I. Tranz. A face să fie din nou actual, a readuce în actualitate. [Pr.: *re-ac-tu-a-*] — V. **reactualiza.**

REACTUALIZÁRE, *reactualizări*, s.f. Acțiunea de *a reactualiza* și rezultatul ei. [Pr.: *re-ac-tu-a-*] — V. **reactualiza.**

REÁCȚIE, *reacții*, s.f. **I. 1.** Faptul de a reacționa; atitudine, manifestare ca răspuns la ceva. **2.** (Psih.) Orice răspuns integral sau parțial al unui sistem psihic la o stimulare exterioară lui. **3.** (Chim.) Fenomen de transformare a uneia sau a mai multor substanțe chimice sub acțiunea unor agenți fizici sau a altor substanțe chimice, în urma căruia se formează substanțe noi, cu proprietăți diferite de ale celor inițiale. **4.** (Fiz.; în sintagma) *Reacție nucleară* v. *nuclear*. **5.** (Fiz.; în forma *reacțiune*) Forță (sau cuplu de forțe) care se opune unei acțiuni, fiind egală și de sens contrar cu aceasta. G (Astron.) *Reacție gravitațională* = modificare a direcției și a modulului vectorului de viteză caracteristice unei nave spațiale care trece prin apropierea unui corp ceresc, datorită câmpului gravitațional al acestuia. F Derivarea unei puteri din circuitul de ieșire al unui amplificator de radio cu tuburi electronice și introducerea ei în circuitul lui de intrare. G (Tehn.) *Reacțiunea indusului* = totalitatea fenomenelor datorite câmpului magnetic produs de indus la funcționarea în sarcină a unei mașini electrice. **II.** (În forma *reacțiune)* Împotrivire politică și economică față de orice manifestare a progresului social; totalitatea acțiunilor care au ca scop restaurarea unui regim politic autoritar; *p. ext.* totalitatea forțelor reacționare. [Pr.: *re-ac-*. — Var.: **reacțiúne** s.f.] — Din fr. **réaction.**

REACȚIONÁ, *reacționez,* vb. I. Intranz. A răspunde într-un anumit fel la o excitare sau la o acțiune din afară. F A lua o atitudine față de o situație sau de o împrejurare; a replica; a riposta. [Pr.: *re-ac-ți-o-*] — Din fr. **réactionner.**

REACȚIONÁL, -Ă, *reacționali, -e*, adj. Care ține de reacție, referitor la o reacție. [Pr.: *re-ac-ți-o-*] — Din fr. **réactionnel.**

REACȚIONÁR, -Ă, *reacționari, -e*, adj. Care aparține sau care este specific reacțiunii politice, care se referă la reacțiune; care este ostil față de progres; retrograd. F (Substantivat) Adept al reacțiunii politice, persoană care are o atitudine ostilă față de ceea ce este înaintat, progresist și care luptă pentru menținerea sau reinstaurarea rânduielilor vechi, perimate. [Pr.: *re-ac-ți-o-*] — Din fr. **réactionnaire.**

REACȚIONARÍSM s.n. Concepție politică reacționară; caracterul a ceea ce este reacționar; atitudine ostilă față de progres. [Pr.: *re-ac-ți-o-*] — **Reacționar** + suf. *-ism.*

REACȚIÚNE s.f. v. **reacție.**

READAPTÁ, *readaptez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) adapta din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **adapta.**

READAPTÁRE, *readaptări*, s.f. Faptul de *a (se) readapta.* [Pr.: *re-a-*] — V. **readapta.**

READMÍSIE, *readmisii*, s.f. Nouă admisie; readmitere. [Pr.: *re-ad-*] — Din fr. **réadmission.**

READMÍTE, *readmít*, vb. III. Tranz. A admite din nou, a reprimi. [Pr.: *re-ad-*] — Din fr. **réadmettre** (după *admite).*

READMITÉRE, *readmiteri*, s.f. Acțiunea de *a readmite* și rezultatul ei; readmisie. [Pr.: *re-ad-*] — V. **readmite.**

READMONESTÁ, *readmonestez*, vb. I. Tranz. A admonesta pentru noi abateri. [Pr.: *re-ad-*] — Pref. *re-* + **admonesta.**

READMONESTÁRE, *readmonestări*, s.f. Acțiunea de *a readmonesta.* [Pr.: *-re-ad-*] — V. **readmonesta.**

READORMÍ, *readórm*, vb. IV. Intranz. A adormi din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **adormi.**

READUCĂTÓR, *readucătoare*, s.n. Dispozitiv de restabilire totală sau parțială a condițiilor inițiale de funcționare ale unui sistem tehnic sau de readucere a unei mărimi la o valoare cuprinsă în intervalul de reglare pentru a se obține funcționarea stabilă a sistemului. [Pr.: *re-a-*] — **Readuce** + suf. *-ător.*

READÚCE, *readúc*, vb. III. Tranz. A aduce din nou la locul sau la starea de mai înainte. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aduce.**

READUCÉRE, *readuceri*, s.f. Acțiunea de *a readuce* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **readuce.**

READUNÁ, *readún*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) aduna din nou, a (se) strânge iarăși la un loc. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aduna.**

REAERISÍ, *reaerisesc*, vb. IV. Tranz. A aerisi din nou o încăpere în care aerul e viciat, un obiect de îmbrăcăminte din care nu a ieșit mirosul neplăcut. [Pr.: *re-a-e-*] — Pref. *re-* + **aerisi** (după fr. *réaérer).*

REAERISÍRE, *reaerisiri*, s.f. Acțiunea de *a reaerisi.* [Pr.: *re-a-e-*] — V. **reaerisi.**

REAERISÍT, -Ă, *reaerisiți, -te*, adj. (Despre încăperi, îmbrăcăminte etc.) Care a fost aerisit din nou. [Pr.: *re-a-e-*] — V. **reaerisi.**

REAFIRMÁ, *reafírm*, vb. I. Tranz. A afirma ceva din nou. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réaffirmer.**

REAFIRMÁRE s.f. Acțiunea de *a reafirma* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reafirma.**

REAFLÁ, *reáflu*, vb. I. Tranz. (Rar) A afla din nou; a regăsi. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **afla.**

REAGRAVÁ, pers. 3 *reagravează*, vb. I. Refl. A se agrava din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **agrava.**

REAGRAVÁRE, *reagravări*, s.f. Faptul de *a se reagrava.* [Pr.: *re-a-*] — V. **reagrava.**

REAJUSTÁ, *reajustez*, vb. I. Tranz. A ajusta din nou (un lucru, o piesă etc .); a potrivi, a readapta (ceva) unei noi situații. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réajuster.**

REAJUSTÁRE, *reajustări*, s.f. Acțiunea de *a reajusta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reajusta.**

REÁL[1]**,** *reali,* s.m. Veche monedă spaniolă de argint, valorând 25 de centime. [Pr.: *re-al*] — Din sp., fr. **réal.**

REÁL[2]**, -Ă,** *reali, -e*, adj. **1.** Care are o existență obiectivă, independentă de conștiință sau de voință, care există în realitate; obiectiv, adevărat. F (Substantivat, n.) Ceea ce există, ceea ce este real; realitate. **2.** De netăgăduit; efectiv, indiscutabil, veritabil. **3.** (În sintagmele) (Ec. pol.) *Valoare reală* = valoarea intrinsecă în aur a unei monede. (Jur.) *Drept real* = drept pe care o persoană îl exercită asupra unui lucru în mod direct și imediat. *Secție reală* sau *învățământ real* = secție a unui liceu ori învățământ în care se studiază cu precădere disciplinele exacte. *Imagine reală* = imagine a unui obiect obținută cu un instrument optic (și care poate fi prinsă pe un ecran, pe o peliculă). *Număr real* = număr care poate fi exprimat ca limită a unui șir convergent de numere raționale. [Pr.: *re-al*] — Din lat. **realis,** it. **reale,** germ. **real,** fr. **réel.**

REALÉGE, *realég*, vb. III. Tranz. A alege din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **alege.**

REALÉGERE, *realegeri*, s.f. Acțiunea de *a realege* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **realege.**

REALGÁR s.n. Minereu constituit din sulfură naturală de arsen cristalizată în sistemul monoclinic, de culoare portocalie, având numeroase folosiri în vopselărie, extragerea arsenului, industria sticlei, în pirotehnie etc. [Pr.: *re-al-*] — Din fr. **réalgar.**

REALIMENTÁ, *realimentez*, vb. I. Tranz. A alimenta din nou, a reînnoi provizia de alimente, de combustibil, de muniții etc. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **alimenta.**

REALIMENTÁRE, *realimentări*, s.f. Acțiunea de *a realimenta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **realimenta.**

REALINIÁ, *realiniez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) alinia din nou. [Pr.: *re-a-li-ni-a*] — Pref. *re-* + **alinia.**

REALINIÉRE, *realinieri*, s.f. Acțiunea de *a (se) realinia* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-li-ni-e-*] — V. **realinia.**

REALIPÍ, *realipesc*, vb. IV. Tranz. A alipi din nou, a alipi la loc. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **alipi.**

REALIPÍRE, *realipiri*, s.f. Acțiunea de *a realipi* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **realipi.**

REALÍSM s.n. Mișcare, curent, atitudine în creația sau teoria literară și artistică având ca principiu de bază reflectarea realității în datele ei esențiale, obiective, caracteristice. F Concepție, opusă idealismului, potrivit căreia lucrurile există independent de faptul că sunt percepute sau nu. G *Realism critic* = doctrină care admite realitatea lumii înconjurătoare, dar susține că experiența senzorială depinde de mental. *Realism socialist* = doctrină estetică adoptată în URSS, care glorifica omul nou, constructor al socialismului. *Realism naiv* = doctrină după care experiența senzorială reprezintă calea de acces directă a subiectului la lucrurile lumii exterioare. *Realism politic* = atitudine întemeiată pe analiza și aprecierea atentă, multilaterală a fenomenelor și evenimentelor social-politice interne și internaționale, de luare în considerare a tendințelor de dezvoltare a realității. *Realism politic* = atitudine întemeiată pe analiza și aprecierea atentă, multilaterală a fenomenelor și evenimentelor social-politice interne și internaționale, de luare în considerare a tendințelor de dezvoltare a realității. F (În Evul Mediu) Concepție, opusă nominalismului, potrivit căreia universaliile au o existență substanțială reală independent de gândirea noastră. F Atitudine a omului care are simțul realității; spirit practic. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalisme.**

REALÍST, -Ă, *realiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este bazat pe principiile realismului; specific realismului. F Spec. (Despre scriitori, artiști etc.) Care aderă la realism, care reprezintă realismul în artă, în literatură. F Care imită sau reproduce fidel realitatea. F (Despre oameni; adesea substantivat) Cu spirit practic, cu simțul realității. **2.** S.m. și f. Adept al realismului. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réaliste.**

REALITÁTE, *realități*, s.f. Fapt, lucru real care există efectiv, stare de fapt; *p. ext.* adevăr. G Loc adv. *În realitate* = de fapt, efectiv, în adevăr.

F (Fil.; la sg.) Existență, tot ce există; (în opoziție cu *posibilitate*) Existență afectivă. [Pr.: *re-a*-] — Din fr. **réalité,** lat. **realitas, -atis,** germ. **Realität.**

REALIZÁ, *realizez*, vb. I. Tranz. **1.** A aduce (ceva) la îndeplinire, a face să devină real; a atinge (un scop), a înfăptui. **2.** Spec. A crea, a plăsmui (o operă de artă). F Refl. (Despre o persoană, mai ales despre un artist) A se dezvolta pe deplin, a se desăvârși, a-și pune în valoare capacitatea de creație. **3.** A obține, a dobândi, a câștiga (ceva); a încasa prețurile (la mărfurile vândute). **4.** A-și face o idee precisă despre..., a reuși să înțeleagă, să pătrundă înțelesul unui lucru. [Pr.: *re-a*-] — Din fr. **réaliser.**

REALIZÁBIL, -Ă, *realizabili, -e*, adj. Care poate fi realizat, înfăptuit, pus în practică. [Pr.: *re-a*-] — Din fr. **réalisable.**

REALIZÁNT, -Ă, *realizanți*, s.m. (Mat.) Discriminant (**2**). [Pr.: *re-a*-] — Din fr. **réalisant.**

REALIZÁRE, *realizări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) realiza* și rezultatul ei; îndeplinire, înfăptuire. **2.** Lucru realizat. F Creație. [Pr.: *re-a*-] — V. **realiza.**

REALIZÁT, -Ă, *realizați, -te*, adj. Înfăptuit, împlinit. F (Despre o operă de artă) Reușit, valoros (din punct de vedere artistic). [Pr.: *re-a*-] — V. **realiza.**

REALIZATÓR, -OÁRE, *realizatori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care realizează, care înfăptuiește ceva; înfăptuitor. [Pr.: *re-a*-] — Din fr. **réalisateur.**

REALMÉNTE adv. În mod real, în adevăr; de fapt. [Pr.: *re-al*-] — Din it. **realmente.** Cf. fr. réellement.

REALTOÍ, *realtoiesc*, vb. IV. Tranz. A altoi[2] încă o dată o plantă la care primul altoi nu s-a prins. [Pr.: *re-al*-] — Pref. *re-* + **altoi[2].**

REALTOÍRE, *realtoiri*, s.f. Acțiunea de *a realtoi* și rezultatul ei. [Pr.: *re-al*-] — V. **realtoi.**

REALTOÍT, -Ă, *realtoiți, -te*, adj. Care a fost altoit încă o dată. [Pr.: *re-al*-] — V. **realtoi.**

REAMBALÁ, *reambalez*, vb. I. Tranz. A ambala din nou. [Pr.: *re-am-*] — Pref. *re-* + **ambala.**

REAMBALÁRE, *reambalări*, s.f. Acțiunea de *a reambala* și rezultatul ei. [Pr.: *re–am*-] — V. **reambala.**

REAMBULÁRE, *reambulări*, s.f. Operație de actualizare a planurilor topografice, prin punerea de acord între teren și plan, cu toate modificările care au intervenit față de întocmirea inițială a planului. [Pr.: *re-am*-] — Et. nec.

REAMENAJÁ, *reamenajez*, vb. I. Tranz. A amenaja într-o formă nouă, îmbunătățită. [Pr.: *re-a*-] — Pref. *re-* + **amenaja** (după fr. *réaménager).*

REAMENAJÁRE, *reamenajări*, s.f. Acțiunea de *a reamenaja* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a*-] — V. **reamenaja.**

REAMENAJÁT, -Ă, *reamenajați, -te*, adj. Care a fost amenajat într-o formă nouă. [Pr.: *re-a*-] — V. **reamenaja.**

REAMINTÍ, *reamintesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) aminti din nou, a rechema în minte. [Pr.: *re-a*-] — Pref. *re-* + **aminti.**

REAMINTÍRE, *reamintiri*, s.f. Acțiunea de *a(-și) reaminti* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a*-] — V. **reaminti.**

REAMPLASÁ, *reamplasez,* vb. I. Tranz. A amplasa din nou în condiții modificate. [Pr.: *re-am*-] — Pref. *re-* + **amplasa.**

REAMPLASÁRE, *reamplasări*, s.f. Acțiunea de *a reamplasa* și rezultatul ei. [Pr.: *re-am*-] — V. **reamplasa.**

REAMPLASÁT, -Ă, *reamplasați, -te*, adj. Care a fost amplasat din nou în condiții modificate. [Pr.: *re-am*-] — V. **reamplasa.**

REAMPUTÁ, *reamputez*, vb. I. Tranz. A amputa din nou un segment al aceluiași organ. [Pr.: *re-am*-] — Pref. *re-* + **amputa.**

REAMPUTÁRE, *reamputări*, s.f. Acțiunea de *a reamputa* și rezultatul ei. [Pr.: *re-am*-] — V. **reamputa.**

REAMPUTÁT, -Ă, *reamputați, -te*, adj. Care a fost amputat din nou. [Pr.: *re-am*-] — V. **reamputa.**

REANALIZÁ, *reanalizez*, vb. I. Tranz. A analiza din nou pentru a aprofunda o înțelegere sau pentru a corecta o eroare. [Pr.: *-re-a*-] — Pref. *re-* + **analiza.**

REANALIZÁRE, *reanalizări*, s.f. Acțiunea de *a reanaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a*-] — V. **reanaliza.**

REANALIZÁT, -Ă, *reanalizați, -te*, adj. Care a fost analizat din nou pentru a aprofunda o înțelegere sau pentru a corecta o eroare. [Pr.: *re-a*-] — V. **reanaliza.**

REANCLANȘÁ, *reanclanșez*, vb. I. Tranz. (Tehn.) A realiza o reanclanșare automată rapidă. [Pr.: *re-an*-] — Din fr. **réenclencher.**

REANCLANȘÁRE, *reanclanșări*, s.f. (În sintagma) *Reanclanșare automată rapidă* = restabilirea automată a alimentării unui circuit întrerupt automat în urma unui scurtcircuit. [Pr.: *re-an*-] — După fr. **réenclenchement.**

REANCLANȘÁT, -Ă, *reanclanșați, -te*, adj. (Tehn.) Care a suferit o reanclanșare automată rapidă. [Pr.: *re-an*-] — V. **reanclanșa.**

REANGAJÁ, *reangajez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) angaja din nou. F Refl. Spec. A se angaja în cadrele active ale armatei (după îndeplinirea stagiului militar obligatoriu). [Pr.: *re-an*-] — Din fr. **réengager.**

REANGAJÁRE, *reangajări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reangaja* și rezultatul ei. [Pr.: *re-an*-] — V. **reangaja.**

REANGAJÁT, -Ă, *reangajați, -te*, adj. Angajat din nou. F (Substantivat, m.; în vechea organizare a armatei) Subofițer. [Pr.: *re-an*-] — V. **reangaja.**

REANIMÁ, *reanim*, vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A readuce la viață, a restabili (prin diverse mijloace terapeutice) funcțiile vitale ale organismului; a reînsufleți, a da vigoare. [Pr.: *re-a*-. — Prez. ind. și: *reanimez*] — Pref. *re-* + **anima** (după fr. *réanimer).*

REANIMÁRE, *reanimări,* s.f. Acțiunea de *a reanima* și rezultatul ei. F Ansamblul măsurilor de urgență folosite în vederea restabilirii funcțiilor vitale ale organismului (circulația, respirația etc.) [Pr.: *re-a*-] — V. **reanima.**

REANIMATÓR, -OÁRE, *reanimatori, -oare*, s.m. și f. Medic specialist în reanimare. [Pr.: *re-a*-] — Din fr. **réanimateur.**

REAPARÍȚIE, *reapariții*, s.f. Faptul de a reapărea. [Pr.: *re-a*-] — Din fr. **réapparition.**

REAPĂREÁ, *reapăr*, vb. II. Intranz. A apărea din nou. [Pr.: *re-a*-] — Pref. *re-* + **apărea.** Cf. fr. réapparaître.

REAPRÍNDE, *reaprínd*, vb. III. Tranz. A aprinde din nou. [Pr.: *re-a*-] — Pref. *re-* + **aprinde.**

REAPRÍNDERE, *reaprinderi*, s.f. Acțiunea de *a reaprinde* și rezultatul ei; *fig.* reluare, reîncepere. [Pr.: *re-a*-] — V. **reaprinde.**

REAPROVIZIONÁ, *reaprovizionez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) aproviziona din nou. [Pr.: *re-a-pro-vi-zi-o*-] — Pref. *re-* + **aproviziona.**

REAPROVIZIONÁRE, *reaprovizionări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reaprovizionа* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-pro-vi-zi-o*-] — V. **reaprovizionа.**

REARANJÁ, *rearanjez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) aranja din nou după alte criterii, în altă ordine, cu altă formă. [Pr.: *re-a*-] — Pref. *re-* + **aranja.**

REARANJÁRE, *rearanjări*, s.f. Acțiunea de *a (se) rearanja* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a*-] — V. **rearanja.**

REARANJÁT, -Ă, *rearanjați, -te*, adj. Care este aranjat din nou, după alte criterii, în altă ordine, cu altă formă. [Pr.: *re-a*-] — V. **rearanja.**

REARBITRÁ, *rearbitrez*, vb. I. Tranz. (Jur.) A soluționa din nou un litigiu arbitral după desființarea de către organul de control competent, ca netemeinică sau nelegală, a primei hotărâri pronunțate în cauză. [Pr.: *re-ar*-] — Pref. *re-* + **arbitra.**

REARBITRÁRE, *rearbitrări*, s.f. Acțiunea de *a rearbitra.* [Pr.: *re-ar*-] — V. **rearbitra.**

REARGINTÁ, *reargintez*, vb. I. Tranz. A arginta un obiect metalic de pe care s-a curățat stratul anterior de argint. [Pr.: *re-ar*-] — Pref. *re-* + **arginta** (după fr. *réargenter).*

REARGINTÁRE, *reargintări*, s.f. Acțiunea de *a rearginta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-ar*-] — V. **rearginta.**

REARGINTÁT, -Ă, *reargintați, -te*, adj. Care a fost acoperit cu un strat de argint după ce stratul anterior s-a curățat. [Pr.: *re-ar*-] — V. **rearginta.**

REASIGURÁ, *reasígur*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) asigura din nou, a reînnoi o asigurare. [Pr.: *re-a*-] — Pref. *re-* + **asigura** (după fr. *réassurer).*

REASIGURÁRE, *reasigurări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reasigura* și rezultatul ei. F Operație prin care o societate de asigurări se asigură ea însăși la o altă societate de asigurări (pentru a obține acoperire la o parte din riscuri). [Pr.: *re-a*-] — V. **reasigura.**

REASOCIÁ, *reasociez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) asocia cu aceiași parteneri la o acțiune nouă sau repetată. [Pr.: *re-a*-] — Pref. *re-* + **asocia.**

REASOCIÁT, -Ă, *reasociați, -te*, adj. Care este asociat cu aceiași parteneri la o acțiune nouă sau repetată. [Pr.: *re-a*-] — V. **reasocia.**

REASOCIÉRE, *reasocieri*, s.f. Acțiunea de *a (se) asocia* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a*-] — V. **reasocia.**

REAȘEZÁ, *reașéz*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) așeza din nou. F Tranz. A stabili pe baze noi. [Pr.: *re-a*-] — Pref. *re-* + **așeza.**

REAȘEZÁRE, *reașezări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reașeza* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a*-] — V. **reașeza.**

REAȘEZÁT, -Ă, *reașezați, -te*, adj. Care este așezat într-o nouă poziție. F Care este stabilit pe baze noi. [Pr.: *re-a*-] — V. **reașeza.**

REATRIBUÍ, *reatríbui*, vb. IV. Tranz. A atribui din nou sau a atribui altcuiva decât înainte. [Pr.: *re-a*-] — Pref. *re-* + **atribui.**

REATRIBUÍRE, *reatribuiri*, s.f. Acțiunea de *a reatribui* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a*-] — V. **reatribui.**

REAUDIÁ, *reaudiez*, vb. I. Tranz. (Jur.) A audia din nou, a supune unui nou interogatoriu. [Pr.: *re-a-u-di-a*] — Pref. *re-* + **audia.**

REAUDIÉRE, *reaudieri*, s.f. (Jur.) Faptul de *a reaudia.* [Pr.: *re-a-u-di-e*-] — V. **reaudia.**

REÁVĂN, -Ă, *reveni, -e*, adj. (Despre soluri) Care are suficientă umiditate pentru ca lucrările de cultură să se poată executa în condiții optime; *p. ext.* umed, jilav. F Răcoros, proaspăt. — Cf. sl. ravĭnŭ „șes”.

REÁZĂM s.n. v. **reazem.**

REÁZEM, *reazeme*, s.n. **1.** Dispozitiv care asigură sprijinirea unui corp de un alt corp; obiect de care cineva sau ceva se poate sprijini; rezemătoare.

G (Mec.) *Punct de reazem* = punct fix în jurul căruia forţa şi rezistenţa tind să ajungă în echilibru. F Parte a unui sistem tehnic prin care se face legătura între două corpuri şi care impune anumite restricţii deplasării relative a acestora. F (Rar) Balustradă. **2.** Fig. Sprijin, ajutor, ocrotire. **3.** Fig. Cauza, motivarea unei acţiuni; motiv, temei. [Var.: **rázăm, reázăm, reázim** s.n.] — Din **rezema** (derivat regresiv).

REÁZIM s.n. v. **reazem.**

REBÁB, *rebaburi*, s.n. Instrument muzical cu două coarde, asemănător viorii, folosit de algerieni, tunisieni şi marocani. — Din fr. **rebab.**

REBANDAJÁ, *rebandajez*, vb. I. Tranz. A înlocui bandajele roţilor unui vehicul feroviar. — Pref. *re-* + **bandaja.**

REBANDAJÁRE, *rebandajări*, s.f. Acţiunea de *a rebandaja* şi rezultatul ei. — V. **rebandaja.**

REBARBATÍV, -Ă, *rebarbativi, -e*, adj. Cu aspect respingător, aspru, urât. G *Cuvânt rebarbativ* = cuvânt neintegrabil într-o limbă. F Care se împotriveşte la ceva; refractar. — Din fr. **rébarbatif.**

REBÁTE, *rebát*, vb. III. Tranz. şi refl. A bate din nou la maşină un text corectat, amplificat etc. — Pref. *re-* + **bate.**

REBÁTERE, *rebateri*, s.f. Acţiunea de *a rebate.* — V. **rebate.**

REBĂTÚT, -Ă, *rebătuţi, -te*, adj. (Despre texte) Care a fost bătut la maşină din nou (pentru corecturi, adăugiri etc.). — V. **rebate.**

REBÉC, *rebecuri*, s.n. Vechi instrument muzical în formă de lăută cu trei coarde, folosit de menestrelii medievali şi introdus în Europa de arabi. — Din fr. **rebec.**

REBEGEÁLĂ s.f. Faptul de *a (se) rebegi*; starea celui rebegit. — **Rebegi** + suf. *-eală*.

REBEGÍ, *rebegesc*, vb. IV. Intranz. A amorţi, a îngheţa de frig; a se zgribuli de frig. F Refl. A slăbi, a arăta rău. — Din magh. **rebegni** „a tremura”.

REBEGÍT, -Ă, *rebegiţi, -te*, adj. **1.** Pătruns de frig, îngheţat. **2.** Stors de puteri, istovit, vlăguit. [Var.: (reg.) **răbegít, -ă** adj.] — V. **rebegi.**

REBÉL, -Ă, *rebeli, -e*, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care participă la o rebeliune, care îndeamnă la o rebeliune; răzvrătit. F Nesupus, recalcitrant. F Care arată nesupunere, care exprimă revoltă. F Fig. (Despre păr) Care nu se aşază, nu stă pieptănat. F Fig. (Despre boli) Care are aspect acut, care cedează greu la tratamentul medical, care se vindecă greu. — Din fr. **rebelle,** lat. **rebellis,** germ. **Rebelle.**

REBELIÚNE, *rebeliuni*, s.f. Răzvrătire, revoltă care constă în acte de violenţă sau de ameninţare cu forţa îndreptate împotriva organelor puterii de stat ale administraţiei de stat ori ale reprezentanţilor acestora cu scopul de a împiedica în orice mod exerciţiul liber al mandatului sau funcţiei lor. [Pr.: *-li-u-*] — Din fr. **rébellion,** germ. **Rebellion.**

REBÓ, *rebouri*, s.n. Joc asemănător monoverbelor ilustrate, dar în care se folosesc numai desene. [Acc. şi: *rébo*] — Din fr. **rebot.**

REBOBINÁ, *rebobinez*, vb. I. Tranz. **1.** A bobina din nou, a reface bobinajul unei maşini electrice. **2.** (Cin.) A întoarce filmul, pentru a fi adus din nou la început, după rulare. — Din fr. **rebobiner.**

REBOBINÁRE, *rebobinări*, s.f. Acţiunea de *a rebobina* şi rezultatul ei. — V. **rebobina.**

REBÓRD, *reborduri,* s.n. (Tehn.) Margine proeminentă, ieşită în afară. — Din fr. **rebord.**

REBOTEZÁ, *rebotez*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) boteza încă o dată (într-o altă religie sau cu alt nume). — Pref. *re-* + **boteza** (după fr. *rebaptiser).*

REBOTEZÁRE, *rebotezări*, s.f. Acţiunea de *a (se) reboteza.* — V. **reboteza.**

REBOTEZÁT, -Ă, *rebotezaţi, -te*, adj. Care a fost botezat încă o dată (într-o altă religie sau cu alt nume). — V. **reboteza.**

REBRUSMÉNT, *rebrusmente*, s.n. Schimbare a direcţiei şi a sensului de mişcare a unui tren prin întoarcerea locomotivei şi legarea ei la capătul opus al şirului de vagoane. — Din fr. **rebroussement.**

RÉBUS, *rebusuri*, s.n. Joc în care un cuvânt sau o frază sunt reprezentate printr-o combinaţie de figuri, litere sau semne pe baza cărora urmează să se reconstituie cuvântul sau fraza dată. F Fig. Enigmă, şaradă. — Din fr. **rébus,** germ. **Rebus.**

REBUSÍST, -Ă, *rebusişti, -ste*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care creează sau rezolvă probleme de rebus. **2.** Adj. Rebusistic. — **Rebus** + suf. *-ist.*

REBUSÍSTIC, -Ă, *rebusistici, -ce*, adj. De rebus; rebusist (**2**). — **Rebusist** + suf. *-ic.*

REBÚT, *rebuturi*, s.n. Produs care nu corespunde condiţiilor calitative stabilite prin standarde, norme interne, contracte etc. şi care nu poate fi utilizat direct în scopul pentru care a fost realizat, reprezentând o pierdere economică. G *Rebut recuperabil* = rebut care, printr-o remaniere, poate fi adus la calitatea stabilită. — Din fr. **rebut.**

REBUTÁ, *rebutez*, vb. I. Tranz. A da, a trece (ceva) la rebut; a respinge un produs ca necorespunzător. — Din fr. **rebuter.**

REBUTÁRE, *rebutări*, s.f. Acţiunea de *a rebuta* şi rezultatul ei; operaţie de stabilire a rebuturilor. — V. **rebuta.**

REBUTÁT, -Ă, *rebutaţi, -te*, adj. Care este dat la rebut. — V. **rebuta.**

REC, *recuri*, s.n. Bară fixă (pe care se fac exerciţii de gimnastică). — Din germ. **Reck.**

RECALCITRÁNT, -Ă, *recalcitranţi, -te*, adj. Care se opune, care nu se lasă convins; încăpăţânat, îndărătnic, nesupus. — Din fr. **récalcitrant.**

RECALCITRÁNŢĂ, *recalcitranţe*, s.f. Faptul de a fi recalcitrant; încăpăţânare, nesupunere. — Din fr. **récalcitrance.**

RECALCULÁ, *recalculez*, vb. I. Tranz. A calcula din nou, a stabili ceva pe baza unor noi calcule (adesea pornind de la alte date). — Din fr. **récalculer.**

RECALCULÁRE, *recalculări*, s.f. Acţiunea de *a recalcula* şi rezultatul ei. — V. **recalcula.**

RECALESCÉNŢĂ s.f. Creştere spontană a temperaturii unui metal în curs de răcire, care se manifestă vizibil printr-o licărire a metalului. — Din fr. **recalescence.**

RECALIBRÁ, *recalibrez*, vb. I. Tranz. A calibra din nou (o piesă, o armă, o ţeavă etc.) — Pref. *re-* + **calibra**. Cf. fr. r e c a l i b r a g e.

RECALIBRÁRE, *recalibrări*, s.f. Acţiunea de *a recalibra* şi rezultatul ei; operaţie prin care se realizează cu precizie piese identice şi care se pot schimba între ele, dar cu dimensiuni diferite de cele obţinute la calibrarea iniţială. — V. **recalibra.**

RECALIFICÁ, *recalífic*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) pregăti, a (se) instrui în vederea unei noi calificări profesionale; a da sau a obţine o nouă calificare. — Pref. *re-* + **califica.**

RECALIFICÁRE, *recalificări*, s.f. **1.** Pregătire, instruire în vederea obţinerii unei noi calificări profesionale, a unei noi meserii; calificare nou dobândită. **2.** Probă suplimentară pe care o susţine o persoană sau o echipă (care a ratat calificarea în prima tentativă făcută) pentru a se putea califica mai departe într-o competiţie sportivă. — V. **recalifica.**

RECAPITULÁ, *recapitulez*, vb. I. Tranz. A parcurge din nou o lucrare, o expunere etc., insistând asupra punctelor esenţiale; a relua o expunere, o lucrare; *p. ext.* a sintetiza, a rezuma. F A revedea, a trece în revistă, a readuce în memorie, a repeta (o lecţie, o materie de învăţat etc.). — Din fr. **récapituler.**

RECAPITULÁRE, *recapitulări*, s.f. Acţiunea de *a recapitula* şi rezultatul ei. F Operaţie de revedere sistematică a materiei parcurse într-o anumită perioadă de învăţământ. — V. **recapitula.**

RECAPITULATÍV, -Ă, *recapitulativi, -e*, adj. Care recapitulează, care are rolul de a recapitula; *p. ext.* rezumativ. — Din fr. **récapitulatif.**

RECARBURÁ, *recarburez*, vb. I. Tranz. A mări procentul în carbon al unui oţel care în timpul elaborării a pierdut carbon sub limita prescrisă. — Din fr. **recarburer.**

RECARBURÁRE, *recarburări*, s.f. Acţiunea de *a recarbura* şi rezultatul ei. — V. **recarbura.**

RECĂDEÁ, *recád*, vb. II. Intranz. **1.** A cădea, a se prăbuşi din nou. **2.** A se lăsa din nou în jos, a reveni la nivelul sau la starea normală; a cădea la loc. — Pref. *re-* + **cădea.**

RECĂDÉRE, *recăderi*, s.f. Acţiunea de *a recădea* şi rezultatul ei. F (Med.; înv.) Recidivă. — V. **recădea.**

RECĂPĂTÁ, r*ecápăt,* vb. I. Tranz. A căpăta din nou; a redobândi, a recâştiga. — Pref. *re-* + **căpăta.**

RECĂPĂTÁRE, *recăpătări*, s.f. Acţiunea de *a recăpăta* şi rezultatul ei. — V. **recăpăta.**

RECĂSĂTORÍ, *recăsătoresc*, vb. IV. Refl. A se căsători din nou. — Pref. *re-* + **căsători.**

RECĂSĂTORÍRE, *recăsătoriri*, s.f. Faptul de *a se recăsători.* — V. **recăsători.**

RECĂSĂTORÍT, -Ă, *recăsătoriţi, -te*, adj. Căsătorit din nou. — V. **recăsători.**

RECÂNTĂRÍ, *recântăresc*, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) cântări din nou. — Pref. *re-* + **cântări.**

RECÂNTĂRÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) recântări* şi rezultatul ei. — V. **recântări.**

RECÂŞTIGÁ, *recâştíg*, vb. I. Tranz. A câştiga (ceva) din nou; a redobândi, a recăpăta. — Pref. *re-* + **câştiga.**

RECÂŞTIGÁRE s.f. Acţiunea de *a recâştiga* şi rezultatul ei; redobândire. — V. **recâştiga.**

RÉCE, *reci*, adj. **1.** Care are o temperatură (mai) scăzută faţă de o limită dată, faţă de un mediu oarecare sau faţă de căldura corpului omenesc; lipsit de căldură; care dă senzaţia de frig, care aduce frig. G *Climă rece* = climă polară; *p. ext.* clima regiunilor situate în apropierea cercului polar, unde temperatura nu depăşeşte, de obicei, 10°C. *Abces rece* = abces fără caracter inflamator. F (Substantivat, n. sg.) Temperatură scăzută, răceală, frig. G Loc. adv. *La rece* = **a)** la o temperatură scăzută, în jurul lui 0°C; **b)** la temperatura normală, fără a încălzi; **c)** *fig.* neinfluenţat de sentimente,

nepărtinitor, obiectiv. F Fig. Care înfioară, care înfrigurează. G Expr. (Substantivat) *A-i trece* (cuiva) *rece prin inimă* (sau *prin spate)* = a se înfiora. F (Despre hrană) Care şi-a pierdut căldura; răcit; care se compune din alimente neîncălzite; care se consumă fără a fi în prealabil încălzit. F (Despre produse de panificaţie, în special despre pâine) Care nu e proaspăt; vechi, uscat. F (Despre îmbrăcăminte) Care nu ţine cald. F (Despre oameni, *p. ext.* despre organele sau membrele lor) Cu temperatura scăzută sub nivelul normal; *p. ext.* înţepenit (de frig, de emoţie). G Expr. *A(-i) fi* (cuiva) *inima rece* = a-i fi mereu teamă. *(Cu) sânge rece* = (cu) calm, (cu) prezenţă de spirit. F Care şi-a pierdut sau e lipsit de căldura animală; inert, neînsufleţit, ţeapăn. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de căldură sufletească; insensibil, indiferent; neprietenos, distant. F (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprimă ostilitate, indiferenţă, lipsă de sensibilitate. F Nepăsător, impasibil, imperturbabil. F (Despre gândire, idei, noţiuni etc.; adesea peior.) Cu caracter obiectiv, bazat numai pe elemente logice. F (Despre o încăpere) Neprietenos, neospitalier, străin. — Lat. **recens** „proaspăt, recent”.

RECELÁ, *recelez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A păstra şi a ascunde un obiect furat de altul. F A sustrage de la cercetările justiţiei pe cineva. F Refl. A se ascunde, a se refugia. — Din fr. **receler.**

RECELÁRE, *recelări*, s.f. (Livr.) Acţiunea de *a recela* şi rezultatul ei. — V. **recela.**

RECENSĂMÁNT, *recensăminte*, s.n. Formă specială de înregistrare statistică de mare amploare, de obicei periodică şi exhaustivă, în care culegerea datelor se face direct de către observatorii speciali trimişi la faţa locului; catagrafie. G *Recensământul populaţiei* = recensământ al cărui scop îl constituie stabilirea pe întreg teritoriul unei ţări, la un moment dat, a numărului şi a structurii populaţiei după principalele sale caracteristici demografice, economice, religioase şi social-culturale. [Pl. şi: *recensământuri*] — Din fr. **recensement.**

RECÉNT, -Ă, *recenţi, -te*, adj. Care s-a petrecut, s-a întâmplat, a apărut de curând; care datează de puţină vreme; nou, proaspăt. — Din fr. **récent,** lat. **recens, -ntis.**

RECENZÁ[1], *recenzez*, vb. I. Tranz. A face o scurtă dare de seamă, a analiza sau a prezenta critic o lucrare literară, ştiinţifică, un spectacol etc. — Din **recenzie** (derivat regresiv). Cf. germ. r e z e n s i e r e n.

RECENZÁ[2], *recenzez*, vb. I. Tranz. A întocmi tabele cu datele necesare recensământului; a face un recensământ. — Din fr. **recenser.**

RECENZÁRE[1], *recenzări*, s.f. Acţiunea de *a recenza*[1] şi rezultatul ei. — V. **recenza[1].**

RECENZÁRE[2], *recenzări*, s.f. Acţiunea de *a recenza*[2] şi rezultatul ei. — V. **recenza[2].**

RECENZÁT[1], -Ă, *recenzaţi, -te*, adj. (Despre lucrări literare, ştiinţifice etc.) Care a fost prezentat într-o recenzie. — V. **recenza[1].**

RECENZÁT[2], -Ă, *recenzaţi, -te*, adj. Care este cuprins într-un recensământ. — V. **recenza[2].**

RECENZÉNT, -Ă, *recenzenţi, -te*, s.m. şi f. Autor al unei recenzii. — Din germ. **Rezensent.**

RECÉNZIE, *recenzii*, s.f. Prezentare succintă (la apariţie) a unei opere literare sau ştiinţifice, cu comentarii şi aprecieri critice. — Din germ. **Rezension,** it. **recensione.**

RECENZÓR, -OÁRE, *recenzori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care participă la lucrările unui recensământ. — Din fr. **recenseur.**

RECEPÁJ, *recepaje*, s.n. Recepare. — Din fr. **recepage.**

RECEPÁRE, *recepări*, s.f. (Silv.) Tăiere de jos a puieţilor de arbori, pentru a provoca formarea unor noi tulpini prin lăstărire; recepaj. — Cf. fr. r e c é p a g e.

RECEPTÁ, *receptez*, vb. I. Tranz. A prinde, a înregistra, a capta unde sonore, luminoase etc. — Cf. r e c e p t o r, r e c e p t i, , r e c e p ţ i e.

RECEPTÁCOL s.n. v. **receptacul.**

RECEPTÁCUL, *receptacule*, s.n. Porţiune terminală a axului floral, care, de obicei, este mai îngroşată, formând partea susţinătoare a florii, şi care adesea se prelungeşte, alcătuind pedunculul floral. [Var.: **receptácol** s.n.] — Din fr. **réceptacle,** lat. **receptaculum.**

RECEPTÁRE, *receptări*, s.f. Acţiunea de *a recepta* şi rezultatul ei; înregistrare, captare, recepţionare. — V. **recepta.**

RECEPTÍV, -Ă, *receptivi, -e*, adj. Susceptibil de a recepţiona, de a primi cu uşurinţă impresii din afară; care primeşte cu interes observaţiile care i se fac (şi ţine seama de ele). F Care învaţă, care asimilează uşor. F (Med.) Predispus de a contracta cu uşurinţă o boală (infecţioasă). — Din fr. **réceptif.**

RECEPTIVITÁTE s.f. Însuşirea de a fi receptiv; predispoziţie de a primi cu uşurinţă impresii sau influenţe din afară. F Capacitatea unui substrat biologic de a suferi influenţa unui agent exterior. F (Med.) Predispoziţie a organismului de a contracta cu uşurinţă o boală (infecţioasă), ca urmare a scăderii mijloacelor sale de apărare. — Din fr. **réceptivité.**

RECEPTÓR, -OÁRE, *receptori, -oare*, s.n., s.m., adj. **1.** S.n. Sistem tehnic destinat să primească (şi să dirijeze) un anumit material. **2.** S.n. Aparat, instalaţie, maşină, dispozitiv destinate să primească energie de o anumită formă şi să o transforme în energie utilă. G *Receptor telefonic* = aparat care transformă oscilaţiile curentului electric produs de un microfon telefonic în vibraţii sonore similare mesajului transmis. *Receptor radio* = radioreceptor. **3**. S.m. (Fiziol.) Organ care înregistrează anumite modificări ale mediului extern sau intern şi transmite excitaţiile la centrii nervoşi. **4.** Adj. (Tehn.) Care recepteză, care primeşte (o acţiune mecanică, un curent, un semnal etc.) — Din fr. **récepteur.**

RECEPTÚRĂ, *recepturi*, s.f. **1.** Preparare a unui medicament după o reţetă. **2.** Loc, secţie într-o farmacie unde se prepară medicamentele prescrise într-o reţetă. — Din germ. **Rezeptur.**

RECÉPŢIE, *recepţii*, s.f. **1.** Operaţie de luare în primire a unui material sau a unei lucrări, pe baza verificării lor cantitative şi calitative. F Serviciu într-o întreprindere hotelieră care are evidenţa persoanelor aflate în hotel, face repartizarea în camere a solicitatorilor etc. **2.** (Tehn.) Primire a unei anumite forme de energie pentru a o transforma în altă formă de energie. **3.** Reuniune, banchet cu caracter festiv (în cercurile oficiale). **4.** (Înv.) Primire, întâmpinare (cu caracter ceremonios) a unui oaspete. **5.** Faptul de a primi sau de a fi primit ca membru într-o societate, într-un for ştiinţific (academic). G *Discurs de recepţie* = discurs rostit într-o şedinţă solemnă de către un membru nou ales al unei academii. — Din fr. **réception,** lat. **receptio.**

RECEPŢIONÁ, *recepţionez*, vb. I. Tranz. **1.** A lua în primire o lucrare tehnică, un material etc., verificându-le calitatea. **2**. (În radiodifuziune) A recepta. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **réceptionner.**

RECEPŢIONÁRE, *recepţionări*, s.f. Acţiunea de *a recepţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **recepţiona.**

RECEPŢIONÉR, -Ă, *recepţioneri, -e*, s.m. şi f. Persoană care are însărcinarea de a recepţiona o lucrare, un material etc. F Persoană care are misiunea de a primi obiectele expediate (prin poştă). F Persoană care întâmpină şi repartizează în camere persoanele care solicită cazarea într-un hotel. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **réceptionnaire.**

RECERCETÁ, *recercetez,* vb. I. Tranz. A cerceta din nou (pentru a aprofunda cunoaşterea sau pentru a corecta o eroare. — Pref. *re-* + **cerceta.**

RECERCETÁRE, *recercetări,* s.f. Acţiunea de *a recerceta.* — V. **recerceta.**

RECERCETÁT, -Ă, *recercetaţi, -te,* adj. Care a fost cercetat din nou (pentru a corecta o eroare, pentru a descoperi noi date etc.). — V. **recerceta.**

RECÉSIE s.f. v. **recesiune.**

RECESIONÍST, -Ă, *recesionişti, -ste,* adj. Cu caracter de recesiune, de recesiune. [Pr.: *-si-o-*] — De la **recesiune.**

RECESIÚNE, *recesiuni,* s.f. (Rar) Retragere. (Astron.; în forma *recesie)* Îndepărtare a obiectelor extragalactice de sistemul solar. G *Recesiune economică* = stadiu al ciclului de afaceri în care activitatea economică se află în declin; stagnare temporară a afacerilor; *p. ext.* criză. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **recésie** s.f.] — Din fr. **récession.**

RECESÍV, -Ă, *recesivi, -e,* adj. **1.** Care dă îndărăt, pe cale de a dispărea; retras. **2.** (Genet.; despre o însuşire a unuia dintre părinţi) Care este mascat la urmaşi sau la hibrizi de însuşirea dominantă de la celălalt părinte şi nu se manifestă în prima generaţie de urmaşi, dar poate să apară în generaţiile următoare. — Din fr. **récessif.**

RECHEMÁ, *rechém,* vb. I. Tranz. A chema înapoi, a chema din nou. F Fig. A-şi reaminti, a evoca o imagine, o întâmplare trecută etc. F Fig. (Rar) A trezi (la realitate); a dezmetici. F A revoca din funcţie un ambasador, un ministru, chemându-l înapoi în ţară. — Pref. *re-* + **chema.**

RECHEMÁRE, *rechemări,* s.f. Acţiunea de *a rechema* şi rezultatul ei; chemare înapoi. — V. **rechema.**

RÉCHIE, *rechii,* s.f. Plantă erbacee meliferă cu tulpina ramificată, cu frunze alterne, cu flori mici, galbene-verzui *(Reseda lutea).* — Et. nec.

RECHÍN, *rechini,* s.m. **1.** (La pl.) Gen de peşti marini răpitori având corpul acoperit cu solzi mărunţi, aspri, cu coada formată din doi lobi inegali, care ajung uneori la 15 metri lungime, cu cinci fante branhiale pe laturile capului şi cu schelet cartilaginos; (şi la sg.) peşte care face parte din acest gen. G *Rechin albastru* = specie de rechin lung de 3–5 m, care trăieşte în Marea Mediterană şi în Oceanul Atlantic *(Charcharias glaucus).* **2.** Fig. Om lipsit de scrupule, hrăpăreţ, lacom. — Din fr. **requin.**

RECHIZÍTE s.f. pl. Totalitatea obiectelor de scris (cerneală, creioane, peniţe, radiere etc.) necesare elevilor, funcţionarilor etc.; accesorii pentru scris (în birouri). — Din germ. **Requisit.**

RECHIZITÓR s.n. v. **rechizitoriu.**

RECHIZITORIÁL, -Ă, *rechizitoriali, -e,* adj. Cu caracter de rechizitoriu. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **réquisitorial.**

RECHIZITÓRIU, *rechizitorii,* s.n. **1.** Cuvântare a procurorului în care acesta expune, în fața instanțelor de judecată, motivele pe care se sprijină acuzarea. F Act prin care procurorul deschide acțiunea penală împotriva infractorului și dispune trimiterea lui în judecată. **2.** Fig. Acuzare gravă și violentă. [Var.: **rechizitór** s.n.] — Din fr. **réquisitoire.**

RECHIZÍȚIE, *rechiziții,* s.f. Act prin care un organ al administrației de stat ia de la populație, în împrejurări excepționale, anumite lucruri cu obligația de restituire sau contra plată. — Din fr. **réquisition,** germ. **Requisition.**

RECHIZIȚIONÁ, *rechiziționez,* vb. I. Tranz. A face rechiziție, a lua prin rechiziție, a supune rechiziției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **réquisitionner.**

RECHIZIȚIONÁRE, *rechiziționări,* s.f. Acțiunea de *a rechiziționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **rechiziționa.**

RECICLÁ, *reciclez,* vb. I. Tranz. A prelucra anumite deșeuri în vederea refolosirii lor. — Din fr. **recycler.**

RECICLÁRE, *reciclări,* s.f. Acțiunea de *a recicla.* **1.** Formă de perfecționare profesională în vederea actualizării cunoștințelor dobândite anterior în specialitatea respectivă. **2.** Introducerea unor reziduuri, deșeuri etc. într-un proces tehnologic pentru a obține reutilizarea și valorificarea lor sau în scopuri ecologice. — V. **recicla.**

RECICLÁT, -Ă, *reciclați, -te,* adj. (Despre deșeuri) Care a suferit un proces de reciclare. — V. **recicla.**

RECIDIVÁ, *recidivez,* vb. I. Intranz. **1.** (Jur.) A comite o infracțiune după ce mai fusese condamnat o dată, pentru săvârșirea altei infracțiuni. **2.** (Med.; despre o boală) A se manifesta din nou după o vindecare clinică; a reapărea, a reveni. — Din fr. **récidiver.**

RECIDIVÁNT, -Ă, *recidivanți, -te,* adj. (Despre boli) Care recidivează. — Din fr. **récidivant.**

RECIDIVÁRE, *recidivări,* s.f. Acțiunea de *a recidiva* și rezultatul ei. — V. **recidiva.**

RECIDÍVĂ, *recidive,* s.f. **1.** Săvârșire de către o persoană, în anumite condiții, a unei noi infracțiuni pentru care legea penală prevede pedepse privative de libertate. **2.** (Med.) Reapariție, revenire a unei boli după ce aceasta s-a vindecat clinic; recădere. — Din fr. **récidive.**

RECIDIVÍST, -Ă, *recidiviști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în stare de recidivă; *p. ext.* (persoană) care repetă aceeași greșeală. — Din fr. **récidiviste.**

RECIDIVITÁTE s.f. (Rar) Tendință spre recidivă. — Din fr. **récidivité.**

RECÍF, *recife,* s.n. (Geol.) Formație de stânci submarine, clădite de organisme (corali, alge etc.) care trăiesc sub formă de colonii în apele mărilor calde și care secretă carbonat de calciu. [Pl. și: *recifuri*] — Din fr. **récif.**

RECIPIENDÁR, -Ă, *recipiendari, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care urma să fie primită (în mod solemn) într-o societate constituită; *p. ext.* persoană desemnată pentru un titlu, o funcție etc. [Pr.: *-pi-en-*] — Din fr. **récipiendaire.**

RECIPIÉNT, *recipiente,* s.n. Vas destinat pentru păstrarea și transportarea unui lichid, a unui gaz sau a unui material solid sub formă de granule sau de pulbere. [Pr.: *-pi-ent*] — Din fr. **récipient,** lat. **recipiens, -ntis.**

RECIPÍSĂ, *recipise,* s.f. Dovadă sau adeverință oficială (detașată dintr-un carnet special) prin care se confirmă primirea unor acte, telegrame, colete, bani etc., destinate a fi expediate. — După fr. **récépissé,** germ. **Rezepisse.**

RECIPRÓC, -Ă, *reciproci, -ce,* adj. (Despre acțiuni, fenomene, sentimente etc.) Care acționează unul asupra celuilalt, care se influențează unul pe altul, care vine din amândouă părțile; *p. ext.* care angajează în egală măsură părțile contractante. G (Log.) *Propoziții* (sau *judecăți) reciproce* = propoziții (sau judecăți) în care subiectul uneia poate deveni predicatul alteia, și invers. (Gram.) *Reflexiv reciproc* = formă verbală care arată că acțiunea este făcută în același timp de două sau de mai multe subiecte, fiecare dintre ele suferind, în general, efectele acțiunii făcute de celelalte. (Mec.) *Figură reciprocă* = figură cu ajutorul căreia se determină forțele care acționează în barele unei grinzi cu zăbrele. (Mat.) *Ecuație reciprocă* = ecuație care, pe lângă orice soluție dată, admite ca soluție și valoarea inversă a acesteia. *Teoremă reciprocă* (și substantivat, f.) = teoremă ale cărei premise sunt concluziile altei teoreme, și invers. *Numere reciproce* = numere care, înmulțite unul cu celălalt, dau un produs egal cu unitatea. — Din fr. **réciproque,** lat. **reciprocus.**

RECIPROCITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi reciproc. F Aplicare de către un stat altui stat, cu care întreține relații diplomatice, culturale, comerciale, a unui tratament egal sau echivalent cu acela pe care acest din urmă stat i-l aplică la rândul său. **2.** (Mat.) Relație între două numere, ecuații sau teoreme prin care una dintre ele este reciprocă celeilalte. **3.** (Fiz.) Proprietate a razelor luminoase de a nu-și schimba forma și traiectoria atunci când este inversat sensul de propagare a luminii. — Din fr. **réciprocité,** lat. **reciprocitas, -atis.**

RECIRCULÁ, *recírcul,* vb. I. Tranz. A face să intre într-un proces de recirculare. — Pref. *re-* + **circula** (după fr. *récirculer).*

RECIRCULÁRE s.f. (Tehn.) **1.** Reintroducere a unui material sau a unei substanțe în ciclul de fabricație, în scopul îmbunătățirii unor parametri ai producției. **2.** Recirculație. — V. **recircula.**

RECIRCULÁȚIE s.f. Reintroducere parțială sau totală a agentului caloric sau frigorific într-o instalație de încălzire sau de răcire; reintroducere a unui material într-o instalație în care se produce o reacție chimică; recirculare. — Din fr. **recirculation.**

RECIȘÓR, -OÁRĂ, *recișori, -oare,* adj. (Fam.) Diminutiv al lui *rece;* puțin cam rece. — **Rece** + suf. *-ișor.*

RECITÁ, *recít,* vb. I. Tranz. A spune cu voce tare, din memorie, un text (în versuri); a declama. — Din fr. **réciter.**

RECITÁL, *recitaluri,* s.n. Concert al cărui program este susținut de un singur solist; *p. ext.* (adesea fig.) manifestare artistică susținută de un singur interpret (sau de câțiva). — Din fr. **récital.**

RECITÁNT, -Ă, *recitanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre voci sau instrumente) Care execută singur partea principală a unei bucăți muzicale. **2.** S.m. Persoană care, într-un oratoriu sau într-o cantată, interpretează recitative. — Din fr. **récitant.**

RECITÁRE, *recitări,* s.n. Acțiunea de *a recita* și rezultatul ei; declamare. F Poezie recitată; text de recitat. — V. **recita.**

RECITATÍV, *recitative,* s.n. Gen de muzică vocală (executată de solist), cu sau fără acompaniament instrumental, care, prin intonații și prin ritmica asemănătoare vorbirii, se apropie de declamație și care, în operă, comentează acțiunea și face legătura între arii. — Din fr. **récitatif.**

RECITATÓR, -OÁRE, *recitatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care recită. — Din fr. **récitateur.**

RECITÍ, *recitesc,* vb. IV. Tranz. A citi din nou același text. — Pref. *re-* + **citi** (după fr. *relire).*

RECITÍRE s.f. Acțiunea de *a reciti* și rezultatul ei. — V. **reciti.**

RECLAMÁ, *reclám,* vb. I. Tranz. **1.** A cere, a pretinde ceva (în baza unui drept); a revendica. F Intranz. (Înv.) A protesta. F Fig. A face necesar, a necesita, a cere, a impune. **2.** A face o reclamație contra cuiva, a se plânge împotriva cuiva; a pârî. F A formula pretenții în fața unui organ de jurisdicție. [Var.: (pop.) **lăcrămá** vb. I] — Din fr. **réclamer.**

RECLAMAGÍU[1], *reclamagii,* s.m. (Fam.) Persoană care face reclamații nefondate, neserioase, care are mania de a reclama (**2**). — **Reclama** + suf. *-giu.*

RECLAMAGÍU[2], *reclamagii,* s.m. (Fam.) Persoană care își face reclamă, publicitate; lăudăros. — **Reclamă** + suf. *-agiu.*

RECLAMÁNT, -Ă, *reclamanți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care face o reclamație. **2.** Persoană care introduce o acțiune în fața unui organ de jurisdicție. — Din fr. **réclamant.**

RECLAMÁRE s.f. (Rar) Reclamație. — V. **reclama.**

RECLAMÁT, -Ă, *reclamați, -te,* adj. **1.** Cerut, pretins, revendicat. **2.** (Adesea substantivat) Împotriva căruia cineva se ridică prin intermediul unui organ juridic; pârât. — V. **reclama.**

RECLAMÁȚIE, *reclamații,* s.f. Faptul de a reclama; (concr.) petiție, plângere, jalbă prin care se cere ceva sau se aduc anumite învinuiri cuiva. F (Jur.) Sesizare adresată unui organ al administrației de stat în legătură cu încălcarea unui drept al petiționarului, sau unui organ de urmărire penală în legătură cu săvârșirea unei infracțiuni. [Var.: (înv.) **reclamațiúne,** (pop.) **lăcrămáție** s.f.] — Din fr. **réclamation.**

RECLAMAȚIÚNE s.f. v. **reclamație.**

RECLÁMĂ, *reclame,* s.f. **1.** Activitate (comercială) prin care se urmărește, pe calea publicității (prin tipărituri, radio, televiziune, cinematograf etc.), suscitarea, câștigarea interesului public asupra anumitor mărfuri, a unor cărți, a unui spectacol, a folosirii unor servicii etc. F Răspândire de informații elogioase (despre cineva sau ceva), cu scopul de a-i crea renume sau popularitate. **2.** Articol (dintr-o publicație), afiș, placardă, panou, prospect etc. prin care se face reclamă (**1**). — Din fr. **réclame,** germ. **Reklame.**

RECLASÁ, *reclasez,* vb. I. Tranz. **1.** A clasa din nou, a face noi categorii. **2.** A reeduca un delicvent în vederea reabilitării sale. — Din fr. **reclasser.**

RECLASÁRE, *reclasări,* s.f. Acțiunea de *a reclasa* și rezultatul ei. — V. **reclasa.**

RECLASIFICÁ, *reclasífic,* vb. I. Tranz. A reface o clasificare (după alte criterii). — Pref. *re-* + **clasifica.**

RECLASIFICÁRE, *reclasificări,* s.f. Acțiunea de *a reclasifica.* — V. **reclasifica.**

RECLASIFICÁT, -Ă, *reclasificați, -te,* adj. Care a fost clasificat din nou (după alte criterii). — V. **reclasifica.**

RECLĂDÍ, *reclădesc,* vb. IV. Tranz. A clădi din nou, a reface din temelii; a reconstrui. — Pref. *re-* + **clădi.**

RECLĂDÍRE, *reclădiri,* s.f. Acțiunea de *a reclădi* și rezultatul ei. — V. **reclădi.**

RECLUZIONÁR, -Ă, *recluzionari, -e,* adj. (Rar) De recluziune. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **réclusionnaire.**

RECLUZIÚNE, *recluziuni,* s.f. (Jur.; ieșit din uz) Pedeapsă privativă de libertate. F (Livr.) Izolare, solitudine. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **réclusion.**

RECOÁCE, *recóc,* vb. III. Tranz. A trata termic un material în stare solidă prin încălzirea până la o anumită temperatură, urmată de o răcire (înceată), în scopul de a-i îmbunătăți proprietățile fizico-chimice, mecanice, tehnologice etc.; a efectua operația de recoacere. — Pref. *re-* + **coace.**

RECOÁCERE, *recoaceri,* s.f. Acțiunea de *a recoace* și rezultatul ei. F Tratament termic aplicat, în scopul îmbunătățirii calităților structurale și fizico-chimice, unor piese sau materiale metalice. — V. **recoace**.

RECOGNITÍV, -Ă, *recognitivi, -e,* adj. (Despre un act) Prin care se recunoaște o obligație. — Din fr. **récognitif.**

RECOGNIȚIÚNE, *recognițiuni,* s.f. (Livr.) Recunoaștere. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **récognition.**

RECOGNOSCÍBIL, -Ă, *recognoscibili, -e,* adj. Care poate fi recunoscut. — Pref. *re-* + **cognoscibil** (după it. *riconoscibile).*

RECOLMÉNT, *recolmente,* s.n. Verificare a legalității tăierii unei păduri. — Din fr. **récolement.**

RECOLONIZÁ, *recolonizez,* vb. I. Tranz. A întări procesul de colonizare a unei țări, a unei regiuni, prin noi grupuri de populație. — Din engl. **recolonize.**

RECOLONIZÁRE, *recolonizări,* s.f. Acțiunea de *a recoloniza.* — V. **recoloniza.**

RECOLONIZÁT, -Ă, *recolonizați, -te,* adj. (Despre țări, regiuni) Care a fost colonizat din nou, cu noi grupuri de populație. — V. **recoloniza.**

RECOLORÁ, *recolorez,* vb. I. Tranz. A colora din nou un obiect pentru a spori intensitatea culorii inițiale sau pentru a o schimba. — Pref. *re-* + **colora.**

RECOLORÁRE, *recolorări,* s.f. Acțiunea de *a recolora.* — V. **recolora.**

RECOLORÁT, -Ă, *recolorați, -te,* adj. Care a fost colorat din nou (pentru a-i întări sau schimba culoarea). — V. **recolora.**

RECOLTÁ, *recoltez,* vb. I. Tranz. **1.** A strânge, a aduna, a culege recolta. G *Mașină de recoltat* = mașină pentru recoltarea produselor agricole cultivate. F Fig. A culege roadele, a se bucura de un lucru realizat. **2.** (Med.) A lua sânge, spută, urină etc. de la oameni sau de la animale, pentru a le supune unor examene de laborator. — Din fr. **récolter.**

RECOLTÁBIL, -Ă, *recoltabili, -e,* adj. Care poate fi recoltat. — Din fr. **récoltable.**

RECOLTÁRE, *recoltări,* s.f. Acțiunea de *a recolta* și rezultatul ei. — V. **recolta.**

RECOLTÁT, -Ă, *recoltați, -te,* adj. (Despre cereale, fructe etc.) Strâns, cules, adunat. — V. **recolta.**

RECÓLTĂ, *recolte,* s.f. **1.** Cantitate de cereale sau de alte roade adunate într-o anumită perioadă; rod. F Fig. Rezultat al unei munci, rod (satisfăcător) al unei activități depuse. **2.** Operație de strângere a roadelor produse de plantele agricole; recoltare, culegere; cules. F Epoca, timpul recoltării. — Din fr. **récolte.**

RECOMANDÁ, *recománd*, vb. I. **1.** Tranz. A îndemna, a sfătui (pe cineva) să facă ceva; a prescrie, a indica, a propune. **2.** Tranz. A semnala în mod special (pe cineva sau ceva) atenției cuiva; a prezenta în mod elogios, favorabil (pe cineva sau ceva). F A propune pe cineva pentru un post sau pentru o sarcină. **3.** Refl. A se prezenta (cuiva), a-și spune numele, a face cunoștință (cu cineva). F Tranz. A face prezentările. F Refl. A se da drept..., a trece drept... — Din fr. **recommander.**

RECOMANDÁBIL, -Ă, *recomandabili, -e,* adj. Care poate fi recomandat, care merită să fie recomandat; indicat, potrivit; prescris. — Din fr. **recommandable.**

RECOMANDÁRE, *recomandări,* s.f. Acțiunea de *a (se) recomanda* și rezultatul ei. — V. **recomanda.**

RECOMANDÁT, -Ă, *recomandați, -te,* adj. **1.** Indicat, precizat ca bun. F (Med.) Eficace pentru..., prescris. **2.** (Despre scrisori, colete etc.) Pentru care poșta percepe un tarif special, emite la preluare recipisă și garantează predarea, sub semnătură, la destinație. G *Recomandat-expres* = (despre scrisori, colete etc.) care este recomandat (**2**) și supus unui tarif de urgență, pentru a fi predat mai repede la destinație. F (Substantivat, f.) Scrisoare recomandată (**2**). — V. **recomanda.** Cf. fr. r e c o m m a n d é.

RECOMANDÁȚIE, *recomandații,* s.f. Faptul de a (se) recomanda; sfat, îndemn, povață, recomandare. F Prescripție medicală. F Scrisoare bilet, adresă etc. prin care se recomandă o persoană în vederea unei acțiuni, a unei bune primiri etc. — Din fr. **recommandation.**

RECOMBINÁ, *recombín,* vb. I. Tranz. A combina din nou elementele unui tot. F Refl. recipr. A realiza o recombinare. — Din fr. **recombiner.**

RECOMBINÁRE, *recombinări,* s.f. **1.** (Fiz.) Neutralizare reciprocă a purtătorilor de sarcină electrică de semn contrar, produsă fie direct, la întâlnirea acestora, fie indirect, prin mijlocirea unei particule neutre. **2.** (Genet.) Rearanjare a materialului genetic în momentul formării celulelor reproducătoare, datorită căreia gameții produși de un individ sunt extrem de variați din punct de vedere genetic. — V. **recombina.**

RECOMENTÁ, *recomentez,* vb. I. Tranz. A comenta încă o dată aducând argumente noi, făcând observații inedite. — Pref. *re-* + **comenta.**

RECOMENTÁRE, *recomentări,* s.f. Acțiunea de *a recomenta.* — V. **recomenta.**

RECOMPARTIMENTÁ, *recompartimentez,* vb. I. Tranz. A reface o compartimentare (după alte criterii). — Pref. *re-* + **compartimenta.**

RECOMPARTIMENTÁRE, *recompartimentări,* s.f. Acțiunea de *a recompartimenta.* — V. **recompartimenta.**

RECOMPARTIMENTÁT, -Ă, *recompartimentați, -te,* adj. A cărui compartimentare a fost refăcută după alte criterii. — V. **recompartimenta.**

RECOMPENSÁ, *recompensez,* vb. I. Tranz. A da o recompensă; a răsplăti. — Din fr. **récompenser.**

RECOMPENSÁRE, *recompensări,* s.f. Acțiunea de *a recompensa* și rezultatul ei. — V. **recompensa.**

RECOMPENSATÓR, -OÁRE, *recompensatori, -oare,* adj. (Rar) Care recompensează. — **Recompensa** + suf. *-tor.*

RECOMPENSÁȚIE, *recompensații,* s.f. Recompensă. — **Recompensa** + suf. *-ație.* Cf. germ. R e k o m p e n s a t i o n.

RECOMPÉNSĂ, *recompense,* s.f. **1.** Răsplată; gratificație. F (Rar) Compensație, despăgubire. **2.** Sumă de bani ce se cuvine inventatorului sau inovatorului care cedează statului invenția sau inovația sa. — Din fr. **récompense.**

RECOMPOZÍȚIE, *recompoziții,* s.f. Recompunere; reconstituire a unui lucru. — Din fr. **recomposition.**

RECOMPRIMÁRE, *recomprimări,* s.f. Ridicare a presiunii gazelor dintr-o conductă de alimentare cu gaze, efectuată din loc în loc pe conductă, pentru a compensa pierderile de energie și a asigura curgerea gazului până la locul de folosire. — Pref. *re-* + **comprimare** (după fr. *recompression).*

RECOMPÚNE, *recompún,* vb. III. Tranz. A compune din nou, a reface; a reconstitui un lucru din elementele în care a fost descompus. — Pref. *re-* + **compune** (după fr. *recomposer).*

RECOMPÚNERE, *recompuneri,* s.f. Acțiunea de *a recompune* și rezultatul ei. — V. **recompune.**

RECONCILIÁ, *reconciliez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A (se) împăca, a (se) pune din nou de acord. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **réconcilier.**

RECONCILIÁBIL, -Ă, *reconciliabili, -e,* adj. Care poate fi reconciliat, pus de acord, împăcat. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **réconciliable.**

RECONCILIÉRE, *reconcilieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reconcilia* și rezultatul ei; punere de acord, înțelegere, împăcare. [Pr.: *-li-e-*] — V. **reconcilia.**

RECONDIȚIONÁ, *recondiționez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A readuce în stare de funcționare (prin reparații, renovări etc.); *p. ext.* a reface, a repara pentru a putea fi utilizat. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *re-* + **condiționa.** Cf. fr. r e c o n d i t i o n n e r.

RECONDIȚIONÁRE, *recondiționări,* s.f. Acțiunea de *a recondiționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **recondiționa.**

RECONDIȚIONÁT, -Ă, *recondiționați, -te,* adj. Care a fost readus în stare de funcționare (prin reparații, renovări etc.); reparat, refăcut. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **recondiționa.**

RECONDÚCȚIE s.f. Reînnoire a unui contract de închiriere sau de arendă. — Din fr. **reconduction.**

RECONFIGURÁ, pers. 3 *reconfigurează,* vb. I. Refl. A lua o nouă formă. — Pref. *re-* + **configura.**

RECONFIGURÁRE, *reconfigurări,* s.f. Acțiunea de *a reconfigura.* — V. **reconfigura.**

RECONFIRMÁ, *reconfírm,* vb. I. Tranz. A confirma, a întări din nou. — Din fr. **reconfirmer.**

RECONFIRMÁRE, *reconfirmări,* s.f. Acțiunea de *a reconfirma* și rezultatul ei. — V. **reconfirma.**

RECONFÓRT s.n. (Rar) Reconfortare. — Din fr. **réconfort.**

RECONFORTÁ, *reconfortez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) reface din punct de vedere fizic; a (se) întări, a (se) fortifica, a (se) întrema. F Tranz. Fig. A reda cuiva energia, încrederea, curajul. — Din fr. **réconforter.**

RECONFORTÁNT, -Ă, *reconfortanți, -te,* adj. Care reconfortează, care restabilește, care întărește forțele fizice sau psihice; întăritor. F (Substantivat, n.) Substanță, medicament care reconfortează. — Din fr. **réconfortant.**

RECONFORTÁRE, *reconfortări,* s.f. Acțiunea de *a reconforta* și rezultatul ei. — V. **reconforta.**

RECONFORTÁT, -Ă, *reconfortați, -te,* adj. Care și-a recăpătat forțele, energia; fortificat, întremat. — V. **reconforta.**

RECONSIDERÁ, *reconsíder,* vb. I. Tranz. A interpreta un eveniment, o operă literară etc. dintr-un punct de vedere nou. — Din fr. **reconsidérer.**

RECONSIDERÁRE, *reconsiderări,* s.f. Acțiunea de *a reconsidera* și rezultatul ei. — V. **reconsidera.**

RECONSOLIDÁ, *reconsolidez,* vb. I. Tranz. A consolida, a întări din nou. — Din fr. **reconsolider.**

RECONSOLIDÁRE, *reconsolidări,* s.f. Acțiunea de *a reconsolida* și rezultatul ei. — V. **reconsolida.**

RECONSTITUÁNT, -Ă, *reconstituanți, -te,* adj., s.n. (Rar) (Substanță, medicament) care reconfortează. [Pr.: *-tu-ant*] — Din fr. **reconstituant.**

RECONSTITUÍ, *reconstítui,* vb. IV. Tranz. **1.** A constitui din nou, a reface un lucru întreg; a recompune. F Fig. A reface din memorie; a evoca, a reconstitui. F (Lingv.) A reface forma aproximativă a unui cuvânt neatestat dintr-o limbă, pe baza comparației dintre formele existente în limbile înrudite; a reconstrui. **2.** (Jur.) A restabili la fața locului condițiile în care s-a petrecut o infracțiune. **3.** A reface fără modificări un edificiu sau o operă de artă, în desen sau în spațiu, pe bază de fragmente sau de documente. — Din fr. **reconstituer.**

RECONSTITUÍRE, *reconstituiri,* s.f. Acțiunea de *a reconstitui* și rezultatul ei. **1.** Recompunere. **2.** Refacere a unor acte de stare civilă pierdute, distruse sau aflate în străinătate, de unde nu pot fi obținute. **3.** (Jur.) Restabilire a împrejurărilor în care s-a comis o infracțiune. **4.** (Lingv.) Reconstrucție. — V. **reconstitui.**

RECONSTRUCTÍV, -Ă, *reconstructivi, -e,* adj. Care implică reconstrucția, de reconstrucție. — Din engl. **reconstructive.**

RECONSTRÚCȚIE, *reconstrucții,* s.f. Faptul de a reconstrui; refacere, reclădire, reconstituire. F (Lingv.) Refacere, cu ajutorul comparației dintre formele existente în limbile înrudite, a unor forme ale limbii de bază neatestate în texte; reconstituire (**4**). — Din fr. **reconstruction.**

RECONSTRUÍ, *reconstruiesc,* vb. IV. Tranz. A construi din nou, a reclădi; a reface pe baze noi. F (Lingv.) A reconstitui. — Din fr. **reconstruire.**

RECONSTRUÍRE, *reconstruiri,* s.f. Acțiunea de *a reconstrui* și rezultatul ei. — V. **reconstrui.**

RECONVENȚIONÁL, -Ă, *reconvenționali, -e,* adj. (Jur.; în sintagma) *Cerere reconvențională* = cerere prin care, într-un litigiu, pârâtul formulează pretenții împotriva reclamantului în legătură cu acțiunea; reconvențiune. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **reconventionnel.**

RECONVENȚIÚNE, *reconvenții,* s.f. (Jur.) Cerere reconvențională. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **reconvention.**

RECONVÉRSIE s.f. v. **reconversiune.**

RECONVERSIÚNE, *reconversiuni,* s.f. **1.** Schimbare a obiectului activității unor întreprinderi sau a unor ramuri industriale. **2.** (În forma *reconversie*) Schimbare a profesiei, a activității din cauza unor condiții economice noi, a unor restructurări etc. [Pr.: *-si-u-* — Var.: **reconvérsie** s.f.] — Din fr. **reconversion.**

RECONVERTÍ, *reconvertesc,* vb. IV. Tranz. A proceda la reconversiune. — Din fr. **reconvertir.**

RECONVERTÍRE, *reconvertiri,* s.f. Acțiunea de *a reconverti.* — V. **reconverti.**

RECONVERTÍT, -Ă, *reconvertiți, -te,* adj. (Despre întreprinderi, ramuri industriale) Care a suferit o reconversiune. — V. **reconverti.**

RECONVOCÁ, *reconvóc,* vb. I. Tranz. A convoca pentru altă dată. — Pref. *re-* + **convoca** (după fr. *reconvoquer).*

RECONVOCÁRE, *reconvocări,* s.f. Acțiunea de *a reconvoca.* — V. **reconvoca.**

RECONVOCÁT, -Ă, *reconvocați, -te, adj.* Care a fost convocat din nou, pentru altă dată. — V. **reconvoca.**

RECOPIÁ, *recopiez,* vb. I. Tranz. A copia din nou un text, un act etc.; a scoate o nouă copie. [Pr.: *-pi-a*] — Din fr. **recopier.**

RECOPIÉRE, *recopieri,* s.f. Acțiunea de *a recopia* și rezultatul ei. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **recopia.**

RECÓRD, *recorduri,* s.n. Rezultat realizat într-o competiție sportivă oficială, a cărui valoare reprezintă cea mai bună performanță, omologată de o persoană juridică; *p. gener.* realizare maximă, performanță supremă obținută într-un domeniu de activitate, într-o acțiune etc. G Expr. *A bate recordul* (în ceva) = a atinge treapta cea mai înaltă (în ceva). *A ține* (sau *a deține) un record* = a păstra un record obținut; a fi neîntrecut în... — Din fr. **record.**

RECÓRDER, *recordere,* s.n. Aparat de înregistrare pe bandă de magnetofon sau disc. [Pr.: *ricordăr*] — Cuv. engl.

RECORDÍST, -Ă, *recordiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care realizează un record. — **Record** + suf. *-ist.*

RECORDMÁN, -Ă, s.m. și f. v. **recordmen.**

RECÓRDMEN, -Ă, *recordmeni, -e,* s.m. și f. Sportiv care a stabilit un record; sportiv care deține un record. [Var.: **recordmán, -ă** s.m. și f.] — Din fr., engl. **recordman.**

RECORELÁ, *recorelez,* vb. I. Tranz. A corela din nou. — Pref. *re-* + **corela.**

RECORELÁRE, *recorelări,* s.f. Faptul de a recorela. — V. **recorela.**

RECREÁ[1], *recreez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) destinde, a (se) odihni, a (se) reface, a (se) relaxa (după un efort susținut); a (se) înviora, a (se) distra. [Pr.: *-cre-a*] — Din fr. **récréer,** lat. **recreare.**

RECREÁ[2], *recreez,* vb. I. Tranz. A crea din nou. [Pr.: *-cre-a*] — Din fr. **recréer.**

RECREÁNȚĂ, *recreanțe,* s.f. (Jur.) Uzufruct al unui bun aflat în litigiu. [Pr.: *-cre-an-*] — Din fr. **récréance.**

RECREÁRE[1] s.f. v. **recreere.**

RECREÁRE[2], *recreări,* s.f. Acțiunea de *a recrea*[2] și rezultatul ei. [Pr.: *-cre-a-*] — V. **recrea[2].**

RECREÁT, -Ă, *recreați, -te,* adj. Odihnit, refăcut, destins, relaxat. [Pr.: *-cre-at*] — V. **recrea[1].**

RECREATÍV, -Ă, *recreativi, -e,* adj. Care recreează[1], care odihnește; recreator. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **récréatif.**

RECREATÓR, -OÁRE, *recreatori, -oare,* adj. Recreativ. [Pr.: *-cre-a-*] — **Recrea[1]** + suf. *-tor.*

RECREÁȚIE[1], *recreații,* s.f. Faptul de a se recrea[1]; odihnă, destindere după o muncă încordată. F Scurtă pauză între orele de curs, destinată recreerii și jocului elevilor; pauză. [Pr.: *-cre-a-.* — Var.: (înv.) **recreațiúne** s.f.] — Din fr. **récréation,** lat. **recreatio, -onis.**

RECREÁȚIE[2], *recreații,* s.f. (Rar) Recreere[2]. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **recréation.**

RECREAȚIONÁL, -Ă, *recreaționali, -e,* adj. (Rar) Care este destinat recreației. [Pr.: *-cre-a-ți-o-*] — Din engl. **recreational.**

RECREAȚIÚNE s.f. v. **recreație[1].**

RECREÉRE, *recreeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) recrea*[1] și rezultatul ei. [Pr.: *-cre-e-.* — Var.: **recreare** s.f.] — V. **recrea[1].**

RECRIMINÁ, *recriminez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A răspunde unor acuzații sau unor injurii prin alte acuzații sau injurii; a reproșa, a acuza. — Din fr. **récriminer.**

RECRIMINÁRE, *recriminări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a recrimina* și rezultatul ei; acuzație, insultă, injurie. — V. **recrimina.**

RECRISTALIZÁRE, *recristalizări,* s.f. (Chim.) Operație de purificare a unei substanțe chimice impure, prin dizolvarea acesteia la cald, urmată de filtrarea soluției și de cristalizarea ei prin răcire. F Refacere a grăunților cristalini ai unui metal sau ai unui aliaj, care a suferit anterior un ecruisaj. — Pref. *re-* + **cristalizare.** Cf. fr. recristallisation.

RECROMÁ, *recromez,* vb. I. Tranz. A supune o piele tăbăcită operației de recromare. — Pref. *re-* + **croma.**

RECROMÁRE, *recromări,* s.f. Operație de tăbăcire cu crom a pieilor, ulterioară unei alte tăbăciri și destinată îmbunătățirii unor caracteristici ale pieilor finite. — Pref. *re-* + **cromare.**

RECROMÁT, -Ă, *recromați, -te,* adj. (Despre piei tăbăcite) Care a fost supus operației de recromare. — V. **recroma.**

RECRUDESCÉNT, -Ă, *recrudescenți, -te,* adj. (Med.; adesea fig.) Care prezintă o recrudescență; care își reia forța, intensitatea. — Din fr. **recrudescent.**

RECRUDESCÉNȚĂ, *recrudescențe,* s.f. (Med.) Revenire într-o formă mai acută a unei boli sau a unei epidemii după scăderea intensității acestora. F Fig. Reluare într-un ritm mai viu, mai accentuat și mai intens a unei activități, a unei stări etc. — Din fr. **recrudescence.**

RECRÚT, *recruți,* s.m. Tânăr aparținând ultimului contingent chemat sub arme; soldat de curând încorporat. F Fig. (Fam.) Persoană intrată de curând într-o asociație, într-o mișcare; începător. — Din germ. **Rekrut,** rus. **rekrut.**

RECRUTÁ, *recrutez,* vb. I. Tranz. **1.** (Mil.) A lua și a înscrie în evidența autorităților militare un tânăr în vederea încorporării. F Intranz. A se prezenta pentru încorporare sau pentru înregistrare în evidența armatei. **2.** Fig. A angaja, a primi pe cineva pe baza unei alegeri; a atrage, a câștiga pe cineva pentru o anumită activitate. — Din fr. **recruter,** germ. **rekrutieren.**

RECRUTÁRE, *recrutări,* s.f. Acțiunea de *a recruta* și rezultatul ei. — V. **recruta.**

RECRUTÓR, *recrutori,* s.m. **1.** Persoană care făcea recrutări în armată. **2.** Persoană care recrutează membrii pentru un partid, pentru o asociație etc. — Din fr. **recruteur.**

RECT, *recturi,* s.n. Ultima parte a tubului digestiv, care se întinde de la colon până la orificiul anal. — Din fr. **rectum,** lat. **rectum** [intestinum].

RECTÁL, -Ă, *rectali, -e,* adj. Care aparține rectului, privitor la rect. — Din fr. **rectal.**

RECTANGULÁR, -Ă, *rectangulari, -e,* adj. Dreptunghiular. G *Coordonate rectangulare* = coordonate care sunt perpendiculare una pe alta, formând unghiuri drepte. — Din fr. **rectangulaire.**

RECTE adv. Cu adevărat; anume. — Cuv. lat.

RECTIFICÁ, *rectífic,* vb. I. Tranz. **1.** A îndrepta, a corecta. **2.** (Tehn.) A prelucra mecanic prin aşchiere o suprafaţă metalică cu ajutorul unor unelte abrazive. **3.** (Chim.) A separa dintr-un amestec lichid componentele volatile cu puncte de fierbere diferite. — Din fr. **rectifier,** lat. **rectificare.**

RECTIFICÁBIL, -Ă, *rectificabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi rectificat. **2.** (Mat.; în sintagma) *Curbă rectificabilă* = curbă din plan sau din spaţiu pentru care orice arc mărginit al ei are lungime. — **Rectifica** + suf. *-bil.* Cf. fr. r e c t i f i a b l e.

RECTIFICÁRE, *rectificări,* s.f. Acţiunea de *a rectifica* şi rezultatul ei; îndreptare, corijare. F (Concr.) Notă (într-un ziar) prin care se rectifică (**1**) ceva. — V. **rectifica.**

RECTIFICÁT s.n. Faptul de *a rectifica;* rectificare. G *Maşină de rectificat* = maşină-unealtă de prelucrare a suprafeţelor metalice prin rectificare. — V. **rectifica.**

RECTIFICATÓR, -OÁRE, *rectificatori, -oare,* adj., s.m. şi f., s.n. **1.** Adj. Care rectifică; care aduce o rectificare. **2.** S.m. şi f. Muncitor calificat care lucrează la maşina de rectificat. **3.** S.n. Dispozitiv care separă vaporii de apă antrenaţi de vaporii de amoniac, folosit în instalaţiile frigorifice cu absorbţie. — Din fr. **rectificateur.**

RECTILINIÁR, -Ă, *rectiliniari, -e,* adj. Ortoscopic. [Pr.: *-ni-ar*] — Din fr. **rectilinéaire.**

RECTILINIARITÁTE s.f. (Fiz.) Calitate a unui sistem optic de a forma imagini corecte, fără distorsiuni. [Pr.: *-ni-a-*] — **Rectiliniar** + suf. *-itate.*

RECTILÍNIU, -IE, *rectilinii,* adj. (Mat.; despre o mişcare) Care este în linie dreaptă. F (Despre figuri geometrice) Care este mărginit de linii drepte. G *Unghi rectiliniu* = unghi egal cu nouăzeci de grade. — Din fr. **rectiligne.**

RECTITÚDINE s.f. (Livr.) **1.** Stare, calitate a unei linii drepte. **2.** Fig. Spirit de dreptate; sinceritate. — Din lat. **rectitudo, -inis,** fr. **rectitude.**

RÉCTO s.n. (În opoziţie cu *verso)* Prima pagină a unei foi (scrise, tipărite etc.); pagina din dreapta a unei cărţi, a unui manuscris etc. — Din fr., lat. **recto.**

RÉCTOR, *rectori,* s.m. Conducător, sub raport ştiinţific şi administrativ, al facultăţilor dintr-o instituţie de învăţământ superior; grad deţinut de acesta. F (În unele ţări din Apus) Persoană care conduce o şcoală medie; grad deţinut de această persoană. — Din lat. **rector,** germ. **Rektor,** fr. **recteur.**

RECTORÁL, -Ă, *rectorali, -e,* adj. (Rar) Care aparţine rectorului; privitor la rector; de rector. — Din fr. **rectoral.**

RECTORÁT, *rectorate,* s.n. Funcţia de rector; durata acestei funcţii; (concr.) birourile şi serviciile administrative care ţin de rector. — Din fr. **rectorat,** germ. **Rektorat.**

RECTOSCÓP, *rectoscoape,* s.n. (Med.) Endoscop special pentru examenul optic al rectului. — Din fr. **rectoscope.**

RECTOSCOPÍE, *rectoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a rectului cu ajutorul rectoscopului. — Din fr. **rectoscopie.**

RECTRÍCE, *rectrice,* s.f. (Ornit.) Fiecare dintre penele mari, late şi puternice, din coada păsărilor, care dirijează zborul acestora. — Din fr. **rectrice,** lat. **rectrix, -icis.**

RECŢIÚNE, *recţiuni,* s.f. (Gram.) Calitate a unui cuvânt de a primi un determinant care trebuie să aibă o anumită formă flexionară sau o anumită construcţie prepoziţională; legătura dintre cuvinte şi determinantele lor; regim. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **rection,** germ. **Rektion.**

RECUCERÍ, *recuceresc,* vb. IV. Tranz. A cuceri din nou, a lua înapoi; a relua. — Pref. *re-* + **cuceri** (după fr. *reconquérir).*

RECUCERÍRE, *recuceriri,* s.f. Acţiunea de *a recuceri* şi rezultatul ei. — V. **recuceri.**

RECUCERÍT, -Ă, *recuceriţi, -te,* adj. Cucerit din nou. — V. **recuceri.**

RECÚL, *reculuri,* s.n. Mişcare îndărăt a unui corp solid, produsă, pe baza forţei de reacţie, de mişcarea unui alt corp considerat că are sensul de deplasare înainte şi care, de obicei, are masă mult mai mică decât primul corp. F Distanţa parcursă de un corp solid în timpul mişcării sale înapoi, provocată prin reacţie. — Din fr. **recul.**

RECULÁ, *reculez,* vb. I. Intranz. A se retrage, a se smuci înapoi, a face un recul. — Din fr. **reculer.**

RECULÁNT, -Ă, *reculanţi, -te,* adj. (Despre mecanisme) Care reculează. — Din fr. **reculant.**

RECULÁRE, *reculări,* s.f. Faptul de *a recula.* — V. **recula.**

RECULÉGE, *reculég,* vb. III. Refl. A-şi veni în fire, a-şi recâştiga calmul, liniştea (după o spaimă, o emoţie etc.); a se regăsi. F A se concentra, a medita profund, a se adânci într-o meditaţie. — Pref. *re-* + **culege** (după fr. *recueillir).*

RECULÉGERE, *reculegeri,* s.f. Acţiunea de *a se reculege* şi rezultatul ei. G *Moment* (sau *minut) de reculegere* = moment în care se păstrează tăcere în semn de omagiu pentru o persoană care a murit. — V. **reculege.**

RECUNOÁŞTE, *recunósc,* vb. III. Tranz. **1.** A identifica un lucru, o persoană etc. cunoscute mai înainte. F A deosebi ceva după anumite semne caracteristice. F Refl. A-şi descoperi în altul trăsăturile caracteristice, a se regăsi în altul. **2.** A admite (ca existent, ca bun, ca valabil); a mărturisi. F A considera pe cineva sau ceva merituos, valoros. F A declara că acceptă sau admite tacit o anumită situaţie nou creată în relaţiile internaţionale. F A declara un copil natural ca legitim. **3.** (Mil.) A cerceta terenul şi poziţiile inamice; a cerceta terenul pe unde urmează să meargă o unitate. **4.** A se arăta recunoscător faţă de cineva sau de ceva. — Pref. *re-* + **cunoaşte** (după fr. *reconnaître).*

RECUNOÁŞTERE, *recunoaşteri,* s.f. Acţiunea de *a (se) recunoaşte* şi rezultatul ei. — V. **recunoaşte.**

RECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *recunoscători, -oare,* adj. Care recunoaşte un serviciu, un bine ce i s-a făcut, care poartă (cuiva) recunoştinţă. — **Recunoaşte** + suf. *-ător.*

RECUNOSCÚT, -Ă, *recunoscuţi, -te,* adj. **1.** Identificat, cunoscut. **2.** Acceptat (ca bun, ca adevărat, ca valabil); mărturisit, declarat. F Considerat, consacrat ca autoritate în materie; notoriu. F (Despre un guvern, un stat etc.) Acceptat ca îndreptăţit să-şi exercite puterea şi să întreţină relaţii diplomatice cu alte state. F (Despre un copil natural) Declarat ca legitim. **3.** (Despre o poziţie, o formaţie militară etc.) Cercetat îndeaproape, cunoscut. — V. **recunoaşte.**

RECUNOŞTÍNŢĂ, *recunoştinţe,* s.f. Datorie, obligaţie morală faţă de un binefăcător; gratitudine. — **Recunoaşte** + suf. *-inţă* (după fr. *reconnaissance).*

RECUPERÁ, *recuperez,* vb. I. Tranz. **1.** A dobândi din nou, a redobândi, a recâştiga. **2.** A utiliza, total sau parţial, deşeuri de materiale sau o energie care altfel s-ar pierde. — Din fr. **récupérer,** lat. **recuperare.**

RECUPERÁBIL, -Ă, *recuperabili, -e,* adj. Care poate fi recuperat. — Din fr. **récupérable.**

RECUPERABILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi recuperabil. — Din fr. **récuperabilité,** engl. **recuperability.**

RECUPERÁRE, *recuperări,* s.f. Acţiunea de *a recupera* şi rezultatul ei. — V. **recupera.**

RECUPERATÓR, *recuperatoare,* s.n., s.m. **1.** S.n. Parte dintr-un sistem tehnic care serveşte la recuperarea totală sau parţială a energiei răspândite într-o instalaţie, a resturilor sau a deşeurilor de materiale. **2.** S.n. Preîncălzitor de aer pentru cuptoare industriale. **3.** S.m. Persoană care recuperează. — Din fr. **récupérateur.**

RECURÁ, *recurez,* vb. I. Intranz. A recurge la cineva; a face recurs. — Din fr. **recourir.**

RECURBÁ, *recurbez,* vb. I. Tranz. A curba, a îndoi din nou. — Din fr. **recourber.**

RECURBÁRE, *recurbări,* s.f. Acţiunea de *a recurba* şi rezultatul ei. — V. **recurba.**

RECURBÁT, -Ă, *recurbaţi, -te,* adj. Care a fost supus recurbării. — V. **recurba.**

RECURÉNT[1], -Ă, *recurenţi, -te,* adj. (Med.; despre boli) Care revine, care recidivează. G *Febră recurentă* = boală infecţioasă caracterizată prin alternarea stărilor febrile cu stări nefebrile. — Din fr. **récurrent.**

RECURÉNT[2], -Ă, *recurenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care face un recurs în justiţie. — Din lat. **recurrens, -ntis.**

RECURÉNŢĂ, *recurenţe,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este recurent[1]; revenire. **2.** (Mat.; în sintagma) *Formulă de recurenţă* = formulă care exprimă un termen dintr-un şir în funcţie de valorile unor anumiţi termeni precedenţi. — Din fr. **récurrence.**

RECÚRGE, *recúrg,* vb. III. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A apela la cineva sau la ceva, a se servi, a se folosi de...; a cere (sau a se adresa cuiva pentru) ajutor. — Pref. *re-* + **curge** (după fr. *recourir).*

RECÚRGERE s.f. Acţiunea de *a recurge* şi rezultatul ei. — V. **recurge.**

RECÚRS, *recursuri,* s.n. **1.** (Jur.) Cale de atac prin care se cere unei instanţe superioare să verifice legalitatea şi temeinicia unei hotărâri judecătoreşti nedefinitive, în vederea anulării sau modificării ei. **2.** (Rar) Referire, recurgere. — Din lat. **recursus,** germ. **Rekurs,** fr. **recours.**

RECÚRSIE, *recursii,* s.f. Momentul în care organele articulatorii părăsesc poziţia de articulare, revenind la normal; destindere. [Var.: **recursiúne** s.f.] — Din lat. **recursio, -onis.**

RECURSIÚNE s.f. v. **recursie.**

RECURSÍV, -Ă, *recursivi, -e,* adj. Care poate fi repetat în mod nelimitat. — Din engl. **recursive.**

RECURSIVITÁTE s.f. Însuşirea de a fi recursiv. — Din fr. **récursivité.**

RECURSÓRIU, -IE, *recursorii,* adj. (Jur.) Prin care se exercită dreptul de recurs. — Din fr. **récursoire.**

RECUZÁ, *recúz,* vb. I. Tranz. A nu recunoaşte competenţa sau autoritatea unui judecător, a unui martor etc.; *p. ext.* a respinge, a nu recunoaşte ceva sau calitatea cuiva. — Din fr. **récuser.**

RECUZÁBIL, -Ă, *recuzabili, -e,* adj. Care poate fi recuzat. — Din fr. **récusable.**

RECUZÁRE, *recuzări,* s.f. Acţiunea de *a recuza* şi rezultatul ei; recuzaţie. — V. **recuza.**

RECUZÁT, -Ă, *recuzaţi, -te,* adj., s.m. şi f. Persoană căreia i s-a respins sau nu i s-a recunoscut competenţa sau autoritatea. — V. **recuza.**

RECUZÁŢIE, *recuzaţii,* s.f. Recuzare. — Din fr. **récusation,** lat. **recusatio.**

RECUZÍTĂ, *recuzite,* s.f. Totalitatea obiectelor auxiliare (mobilier, costume etc.) necesare la montarea unui spectacol sau a unui film. — Din germ. **Requisit.**

RECUZITÓR, -OÁRE, *recuzitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană însărcinată cu procurarea şi păstrarea recuzitei unui teatru sau a unui studio cinematografic. — Din germ. **Requisiteur.**

RECVIÉM, *recviemuri,* s.n. (În cultul romano-catolic) Slujbă religioasă pentru pomenirea unei persoane decedate; muzică corală compusă pentru această slujbă. F Compoziţie muzicală pentru solişti, cor şi orchestră, alcătuită din mai multe părţi, scrisă pe textul liturgic al misei funebre. [Scris şi: *requiem.* — Pr.: *-vi-em*] — Din lat. **requiem** [aeternam dona eis], fr. **requiem.**

REDÁ, *redáu,* vb. I. Tranz. **1.** A da din nou cuiva un lucru, o situaţie etc.; a restitui. **2.** Fig. A descrie, a exprima ceva prin viu grai, prin scris sau prin diverse mijloace artistice; a reproduce. — Pref. *re-* + **da** (după fr. *redonner).*

REDACTÁ, *redactez,* vb. I. Tranz. **1.** A compune, a formula în scris, a scrie, a întocmi (un studiu, un act etc.). **2.** A asigura (la un ziar, la o editură etc.) finisarea, în conţinut şi formă, a unor manuscrise primite de la autori şi destinate publicării. — Din fr. **rédiger,** lat. **redigere** (după *redacţie, redactor).*

REDACTÁRE, *redactări,* s.f. Acţiunea de *a redacta* şi rezultatul ei; formulare în scris, compunere. — V. **redacta.**

REDACTÁT, -Ă, *redactaţi, -te,* adj. (Despre acte oficiale, articole etc.) Formulat în scris. — V. **redacta.**

REDÁCTOR, -OÁRE, *redactori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care lucrează în redacţia unui ziar, a unei reviste etc. sau care redactează (**2**). **2.** Persoană care scrie, care întocmeşte, care compune un articol, un act etc. — Din fr. **rédacteur.**

REDÁCŢIE, *redacţii,* s.f. **1.** Colectiv de redactori care lucrează la un ziar, la o revistă etc.; localul în care se găsesc birourile redactorilor unui ziar, ai unei reviste etc. **2.** Redactare; felul, forma în care este redactată o publicaţie, o scriere. [Var.: (înv.) **redacţiúne** s.f.] — Din fr. **rédaction.**

REDACŢIONÁL, -Ă, *redacţionali, -e,* adj. Care aparţine redacţiei, privitor la redacţie sau la activitatea unui redactor. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **rédactionnel.**

REDACŢIÚNE s.f. v. **redacţie.**

REDÁN, *redane,* s.n. **1.** Lucrare simplă de fortificaţie, alcătuită dintr-un zid în formă de unghi ieşit în afară, folosită în trecut pentru apărarea unei treceri. **2.** Motiv decorativ sculptat în formă de dinţi alăturaţi, folosit în arhitectura Evului Mediu. **3.** Fiecare dintre treptele amenajate în partea superioară a unui zid construit pe un teren înclinat. **4.** Aliniere a clădirilor de-a lungul unei străzi, astfel încât un colţ al lor să fie ieşit mai mult în stradă. **5.** Suprafaţă proeminentă, în formă de treaptă, pe carena unei ambarcaţiuni sau al unui hidroavion (ori al flotoarelor acestuia), care asigură alunecarea acestora pe apă cu o rezistenţă redusă la înaintare. — Din fr. **redan.**

REDÁRE, *redări,* s.f. Acţiunea de *a reda* şi rezultatul ei; reproducere, exprimare, reprezentare. — V. **reda.**

REDATÁ, *redatez,* vb. I. Tranz. A data din nou după corectarea unei erori de datare. — Pref. *re-* + **data.**

REDATÁRE, *redatări,* s.f. Acţiunea de *a redata.* — V. **redata.**

REDATÁT, -Ă, *redataţi, -te,* adj. Care a fost datat din nou, pentru a corecta o eroare. — V. **redata.**

REDĂTĂTÓR, -OÁRE, *redătători, -oare,* adj. Care redă. — Pref. *re-* + **dătător.**

REDEFINÍ, *redefinesc,* vb. IV. Tranz. A defini din nou, mai corect, mai exact; a reveni asupra unei definiţii anterioare. — Din fr. **redéfinir.**

REDEFINÍRE, *redefiniri,* s.f. Acţiunea de *a redefini.* — V. **redefini.**

REDEFINÍT, -Ă, *redefiniţi, -te,* adj. Care a fost definit din nou (mai corect, mai exact). — V. **redefini.**

REDEMPŢIÚNE, *redempţiuni,* s.f. Mântuire, izbăvire. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **rédemption,** lat. **redemptio, -onis.**

REDESCHÍDE, *redeschíd,* vb. III. Tranz. şi refl. A (se) deschide din nou. F Refl. Fig. (Despre şcoli, instituţii, întreprinderi) A-şi relua activitatea întreruptă pentru un timp. — Pref. *re-* + **deschide.**

REDESCHÍDERE, *redeschideri,* s.f. Acţiunea de *a (se) redeschide* şi rezultatul ei. — V. **redeschide.**

REDESCOPERÍ, *redescópăr,* vb. IV. Tranz. A descoperi din nou. — Pref. *re-* + **descoperi.**

REDESCOPERÍRE, *redescoperiri,* s.f. Acţiunea de *a redescoperi* şi rezultatul ei. — V. **redescoperi.**

REDEŞTEPTÁ, *redeştépt,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) deştepta, a (se) trezi din nou, a face să-şi revină sau a-şi reveni în fire, a readuce sau a reveni la viaţă. F Fig. A izbucni sau a face să izbucnească din nou, a (se) stârni din nou. **2.** Tranz. A aminti, a evoca. — Pref. *re-* + **deştepta.**

REDEŞTEPTÁRE, *redeşteptări,* s.f. Acţiunea de *a (se) redeştepta* şi rezultatul ei. — V. **redeştepta.**

REDEVENÍ, *redevín*, vb. IV. Intranz. A deveni, a fi din nou aşa cum a fost înainte. — Pref. *re-* + **deveni.** Cf. fr. redevenir.

REDEVENÍRE, *redeveniri,* s.f. Acţiunea de *a redeveni* — V. **redeveni.**

REDEVÉNŢĂ, *redevenţe,* s.f. Orice sumă ce trebuie plătită în bani sau în natură pentru folosirea sau dreptul de folosinţă a unor active corporale sau necorporale. — Din fr. **redevance.**

REDHIBITÓRIU, -IE, *redhibitorii,* adj. (Jur.) Care face să se anuleze o vânzare. — Din lat. **redhibitorius,** fr. **rédhibitoire.**

REDHIBIŢIÚNE, *redhibiţiuni,* s.f. (Jur.) Anulare a unei vânzări când actul vânzării are un viciu. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din lat. **redhibitio, -onis,** fr. **rédhibition.**

RÉDIE, *redii,* s.f. Larvă în dezvoltarea gălbezei, cu corpul alungit, plin cu celule germinative. — Din fr. **rédie.**

REDÍGE vb. III v. **redija.**

REDIJÁ, *redijez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A redacta. [Var.: **redígе** vb. III] — Din fr. **rédiger.**

REDIJÁRE, *redijări,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a redija* şi rezultatul ei; redactare. — V. **redija.**

REDIMENSIONÁ, *redimensionez,* vb. I. Tranz. A recalcula dimensiunile (unei construcţii, unei maşini etc.) F Fig. A aborda dintr-o nouă perspectivă; (rar) a regândi. [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *re-* + **dimensiona.**

REDIMENSIONÁRE, *redimensionări,* s.f. Acţiunea de *a redimensiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **redimensiona.**

REDIMENSIONÁT, -Ă, *redimensionaţi, -te,* adj. **1.** (Despre construcţii, maşini etc.) Ale cărui dimensiuni au fost recalculate. **2.** (Fig.) Care a fost reevaluat, care a fost abordat din altă perspectivă. [Pr.: *-si-o-*] — V. **redimensiona.**

REDINGÓTĂ, *redingote,* s.f. Haină bărbătească de ceremonie (de culoare neagră), cu poalele lungi până la genunchi, încheiată cu două rânduri de nasturi. — Din fr. **redingote.**

REDISCUTÁ, *rediscút,* vb. I. Tranz. A repune (ceva) în discuţie. — Din fr. **rediscuter.**

REDISCUTÁRE, *rediscutări,* s.f. Acţiunea de *a rediscuta* şi rezultatul ei. — V. **rediscuta.**

REDISPĂREÁ, *redispár,* vb. II. Intranz. (Rar) A dispărea din nou. — Pref. *re-* + **dispărea.**

REDISTILÁ, *redistilez,* vb. I. Tranz. A supune unui nou proces de distilare, pentru a obţine un produs mai pur. — Din fr. **redistiller.**

REDISTILÁRE, *redistilări,* s.f. Acţiunea de *a redistila* şi rezultatul ei. — V. **redistila.**

REDISTRIBUÍ, *redistríbui,* vb. IV. Tranz. A împărţi, a repartiza din nou. — Pref. *re-* + **distribui.** Cf. fr. redistribuer.

REDISTRIBUÍRE, *redistribuiri,* s.f. Acţiunea de *a redistribui* şi rezultatul ei. — V. **redistribui.**

RÉDIU, *rediuri,* s.n. (Reg.) Pădure mică şi tânără. [Var.: **rădiu** s.n.] — Et. nec.

REDOÁRE, *redori,* s.f. **1.** Lipsă de suplеţe; rigiditate. **2.** (Med.) Limitare a mişcărilor unei articulaţii. — Din fr. **raideur.**

REDOBÂNDÍ, *redobândesc,* vb. IV. Tranz. A dobândi, a obţine din nou un lucru pierdut, o situaţie, o stare etc.; a recâştiga. — Pref. *re-*+ **dobândi.**

REDOBÂNDÍRE, *redobândiri,* s.f. Acţiunea de *a redobândi* şi rezultatul ei. — V. **redobândi.**

REDONDÁNT, -Ă adj. v. **redundant.**

REDONDÁNŢĂ s.f. v. **redundanţă.**

REDRESÁ, *redresez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A aduce sau a reveni la poziţia, la funcţionarea etc. normală după o perturbaţie accidentală; a (se) îndrepta. F Fig. A aduce sau a reveni pe calea cea bună; a (se) înviora, a (se) reface. **2.** Tranz. A transforma o putere, din forma de putere de curent electric alternativ în forma de putere de curent electric continuu, prin suprimarea sau prin inversarea alternanţelor de un anumit sens ale curentului. — Din fr. **redresser.**

REDRESÁRE, *redresări,* s.f. Acțiunea de *a (se) redresa* și rezultatul ei. F Acțiune prin care o aeronavă în coborâre ajunge în poziția de zbor orizontal, în urma comenzilor date de pilot sau a reacțiilor aerodinamice provocate de deplasarea ei. F Transformare a energiei electromagnetice de curent alternativ în energie electromagnetică de curent continuu. — V. **redresa.**

REDRESÁT, -Ă, *redresați, -te,* adj. **1.** Care a revenit la poziția sau în situația normală (de la început). F Fig. Care s-a îndreptat, a revenit pe calea cea bună. **2.** (Despre curentul electric) Care a suferit o transformare prin redresare. — V. **redresa.**

REDRESÓR, -OÁRE, *redresori, -oare,* s.n. adj. **I.** S.n. **1.** Aparat sau dispozitiv cu ajutorul căruia se obține, dintr-un curent electric alternativ, un curent electric continuu. **2.** Lentilă, sistem de lentile sau de prisme, folosite pentru a îndrepta imaginea răsturnată dată de obiectivul unui instrument optic. **3.** Dispozitiv care readuce în direcția inițială un curent de fluid abătut de un obstacol oarecare. **II.** Adj. Care redresează. — Din fr. **redresseur.**

REDUCĂTÓR, *reducători,* s.m. Substanță care, într-o reacție de oxidoreducere, pierde electroni, oxidându-se. — **Reduce** + suf. *-ător.*

REDÚCE, *redúc,* vb. III. Tranz. **1.** A micșora, a scădea, a diminua (ca proporții, cantitate, intensitate). F Spec. A micșora dimensiunile unei hărți, ale unei piese etc., păstrând aceleași proporții între elementele componente; a reproduce la dimensiuni mai mici. F (Mat.; în expr.) *A reduce o fracție* = a suprima factorii comuni de la numitorul și de la numărătorul unei fracții. **2.** A restrânge, a limita, a mărigini. G Expr. *A reduce pe cineva la tăcere* = a face pe cineva să nu mai spună nimic. F A aduce pe cineva într-o stare de inferioritate, într-o situație mai proastă (în raport cu cea pe care a avut-o). **3.** A scoate oxigenul dintr-o combinație cu ajutorul unui agent chimic. **4.** (Înv.) A cuceri, a subjuga, a cotropi. [Perf. s. *redusei,* part. *redus*] — Din lat. **reducere,** fr. **réduire.**

REDÚCERE, *reduceri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a reduce* și rezultatul ei. F Micșorare, scădere, diminuare. **2.** (Med.) Metodă ortopedică prin care oasele luxate sau fracturate sunt puse la loc; reducție. **3.** Operație logică care constă în probarea validității modurilor silogistice, pornind de la considerentul că numai modurile primei figuri silogistice sunt valide, urmând ca validitatea celorlalte moduri să fie probată. G *Reducere la absurd* = demonstrare a adevărului unei teze prin arătarea faptului că teza contrară este falsă. — V. **reduce.**

REDUCTÍBIL, -Ă, *reductibili, -e,* adj. Care se poate reduce, care poate fi simplificat. — Din fr. **réductible.**

REDUCTIBILITÁTE, *reductibilități,* s.f. Însușirea de a fi reductibil. — Din fr. **réductibilité.**

REDUCTÓR, -OÁRE, *reductori, -oare,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj., s.n. (Aparat sau mecanism) care reduce sau micșorează o viteză, o presiune etc. **2.** Adj., s.m. (Substanță) care reduce un oxid. — Din fr. **réducteur.**

REDÚCȚIE, *reducții,* s.f. **1.** Faptul de a reduce. F (Concr.) Copie în mic a unui obiect. F (Concr.) Piesă de legătură între tuburi sau țevi cu diametre diferite. **2.** (Med.) Reducere (**2**). **3.** (Jur.; în forma *reducțiune)* Restrângere prin hotărâre judecătorească, după moartea unei persoane, a liberalităților făcute de ea prin încălcarea drepturilor unor moștenitori. [Var.: **reducțiúne** s.f.] — Din fr. **réduction,** lat. **reductio, -onis.**

REDUCȚIONÁL, -Ă, *reducționali, -e,* adj. De reducție. G *Diviziune reducțională* = meioză. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **réductionnel.**

REDUCȚIONÍSM s.n. Modalitate de explicare sau interpretare a unor fenomene, structuri sau valori complexe ale realității sau ale cunoașterii, prin reducerea lor la concepte, structuri, legi sau configurații mai simple. F Simplificare excesivă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **reductionism.**

REDUCȚIÚNE s.f. v. **reducție.**

REDUNDÁNT, -Ă, *redundanți, -te,* adj. Care se referă la redundanță, care prezintă redundanță. [Var.: **redondánt, -ă** adj.] — Din engl. **redundant,** fr. **redondant.**

REDUNDÁNȚĂ, *redundanțe,* s.f. Surplus de informație transmis față de strictul necesar și care asigură exactitatea transmiterii informației în telecomunicații. F Abundență inutilă de expresii, de cuvinte sau de imagini în formularea unei idei. [Var.: **redondánță** s.f.] — Din engl. **redundance,** fr. **redondance.**

REDUPLICÁ, *redúplic,* vb. I. Tranz. A dubla. F (Fon.) A repeta unul sau mai multe foneme din rădăcina unui cuvânt, pentru a da cuvântului altă valoare morfologică sau stilistică sau pentru a forma un cuvânt nou. — Din lat. **reduplicare.**

REDUPLICÁRE, *reduplicări,* s.f. Acțiunea de *a reduplica* și rezultatul ei; reduplicație. — V. **reduplica.**

REDUPLICATÍV, -Ă, *reduplicativi, -e,* adj. Privitor la o reduplicare, rezultat în urma unei reduplicări. — Din fr. **réduplicatif.**

REDUPLICÁȚIE, *reduplicații,* s.f. Reduplicare. — Din fr. **réduplication,** lat. **reduplicatio.**

REDÚS, -Ă, *reduși, -se,* adj. **1.** Scăzut, micșorat, diminuat (ca proporții, cantitate, intensitate, valoare). F (Despre funcții și expresii algebrice) Asupra căreia s-a efectuat operația pentru obținerea celei mai simple forme; simplificat. **2.** (Despre oameni) Lipsit de inteligență, de cultură; mărginit, prost. **3.** (Chim.; despre substanțe) Din care a fost scos oxigenul și care a câștigat electroni. — V. **reduce.**

REDUTÁBIL, -Ă, *redutabili, -e,* adj. De temut; puternic; valoros. — Din fr. **redoutable.**

REDÚTĂ, *redute,* s.f. **1.** Mic fort de apărare, de formă poligonală, înconjurat de șanțuri, folosit în trecut pentru apărarea circulară. **2.** (Înv.) Local public de petrecere cu muzică și dans. — Din rus. **redut,** germ. **Redoute,** fr. **redoute.**

REECHILIBRÁ, *reechilibrez,* vb. I. Tranz. și refl. A readuce sau a reveni la starea de echilibru. — Pref. *re-* + **echilibra.**

REECHILIBRÁRE, *reechilibrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reechilibra* și rezultatul ei; revenire la starea de echilibru. — V. **reechilibra.**

REEDITÁ, *reeditez,* vb. I. Tranz. **1.** A publica într-o nouă ediție o lucrare, o operă etc.; a scoate o nouă ediție a operelor unui scriitor, a retipări. **2.** Fig. A readuce în discuție, a pune din nou în circulație, a relua, a repeta o idee, o concepție etc. (greșită). [Pr.: *re-e-*] — Din fr. **rééditer.**

REEDITÁRE, *reeditări,* s.f. Acțiunea de *a reedita* și rezultatul ei; retipărire. — V. **reedita.**

REEDITÁT, -Ă, *reeditați, -te,* adj. **1.** (Despre opere literare, științifice, muzicale etc.) Publicat într-o nouă ediție; retipărit. **2.** Fig. (Despre afirmații, idei, concepții) Pus din nou în circulație; reluat, repetat. — V. **reedita.**

REEDUCÁ, *reedúc,* vb. I. Tranz. A îndrepta educația (greșită) a cuiva; a da cuiva o nouă educație. F A deprinde un infirm să se folosească din nou de acea parte a corpului sau de acea facultate psihică ce a suferit un traumatism sau un accident. F A deprinde un infirm cu o nouă meserie (adecvată situației sale). — Din fr. **rééduquer.**

REEDUCÁRE, *reeducări,* s.f. Acțiunea de *a reeduca* și rezultatul ei. — V. **reeduca.**

REEDUCÁT, -Ă, *reeducați, -te,* adj. (Despre oameni) Căruia i s-a îndreptat educația (greșită); care a primit o nouă educație. F (Despre infirmi) Deprins să se folosească din nou de partea corpului sau de facultatea psihică ce a suferit un traumatism sau un accident. — V. **reeduca.**

REELIGÍBIL, -Ă, *reeligibili, -e,* adj. (Despre oameni) Care poate fi ales din nou în aceeași funcție. — Din fr. **rééligible.**

REELIGIBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi reeligibil. — Din fr. **rééligibilité.**

REESCÓNT, *reesconturi,* s.n. (Fin.) Faptul de a reesconta; scont prin care o bancă cumpără de la o altă bancă o cambie, o trată sau alt efect de comerț scontat anterior la acea bancă. — Din fr. **réescompte.**

REESCONTÁ, *reescontez,* vb. I. Tranz. (Fin.; despre o bancă) A vinde cambii unei bănci, înainte de scadență, în scopul accelerării rotației capitalului și al lărgirii plasamentelor; a efectua un reescont. — Din fr. **réescompter.**

REESCONTÁRE, *reescontări,* s.f. (Fin.) Acțiunea de *a reesconta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-es-*] — V. **reesconta.**

REEȘALONÁ, *reeșalonez,* vb. I. Tranz. A eșalona din nou o datorie (scadentă), stabilind un nou termen pentru plata ei. — Pref. *re-* + **eșalona.**

REEȘALONÁRE, *reeșalonări,* s.f. Acțiunea de *a reeșalona.* — V. **reeșalona.**

REEȘALONÁT, -Ă, *reeșalonați, -te,* adj. (Despre datorii, credite etc.) Care a fost eșalonat din nou, la noi termene. — V. **reeșalona.**

REEVALUÁ, *reevaluez,* vb. I. Tranz. A evalua din nou pe baze noi. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **réevaluer.**

REEVALUÁRE, *reevaluări,* s.f. Acțiunea de *a reevalua* și rezultatul ei. (În sintagma) *Reevaluare valutară* = creștere oficială a parității monedei naționale în raport cu o monedă străină (în general față de dolar). [Pr.: *-lu-a-*] — V. **reevalua.**

REEXAMINÁ, *reexaminez,* vb. I. Tranz. A examina din nou pe cineva (când primul examen n-a fost concludent sau a fost negativ). F A cerceta, a studia, a lua din nou în discuție o lucrare, o problemă etc. [Pr.: *re-e-gza-*] — Pref. *re-* + **examina.**

REEXAMINÁRE, *reexaminări,* s.f. Acțiunea de *a reexamina* și rezultatul ei. [Pr.: *re-e-gza-*] — V. **reexamina.**

REEXPEDIÁ, *reexpediez,* vb. I. Tranz. A trimite, a expedia din nou. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **réexpédier.**

REEXPEDIÉRE, *reexpedieri,* s.f. Acțiunea de *a reexpedia* și rezultatul ei. — V. **reexpedia.**

REEXPÓRT, *reexporturi,* s.n. Exportare a unor mărfuri importate (fără a le supune vreunei prelucrări). — Din **reexporta** (derivat regresiv).

REEXPORTÁ, *reexpórt,* vb. I. Tranz. A exporta mărfuri importate; a face un reexport. — Din fr. **réexporter.**

REEXPOZÍŢIE, *reexpoziţii,* s.f. Secţiune a unei sonate, a unei fugi etc. care se repetă. — Din fr. **réexposition.**

REFÁCE, *refác,* vb. III. Tranz. **1.** A face din nou ceva rău făcut sau în parte distrus; a repara; *p. ext.* a transforma, a modifica, a schimba. F Refl. (Despre un ţesut) A se regenera. **2.** A aduce din nou în starea (de înflorire) în care a fost mai înainte; a reconstrui. F Tranz. şi refl. Fig. A (se) face din nou sănătos, a (se) întrema, a (se) însănătoşi. — Pref. *re-* + **face** (după fr. *refaire).*

REFÁCERE, *refaceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) reface* şi rezultatul ei. F Operaţie prin care o unitate militară este retrasă în spatele liniei de luptă, pentru odihna trupelor şi pentru completarea efectivelor şi a armamentului. — V. **reface.**

REFÁCŢIE, *refacţii,* s.f. **1.** Reducere a taxelor vamale pentru mărfurile care au suferit de pe urma transportului pe mare, micşorându-şi astfel valoarea. **2.** (În sintagma) *Refacţia căii* = înlocuirea elementelor componente ale unei căi ferate ca urmare a uzurii sau scăderii siguranţei de funcţionare. — Din fr. **réfaction.**

REFĂCÚT, -Ă, *refăcuţi, -te,* adj. (Despre industrie, agricultură, economie etc.; *p. ext.* despre regiuni, ţări etc.) Readus în starea bună de mai înainte; restabilit. F (Despre o lucrare, o casă etc.) Executat din nou (sau în cea mai mare parte); reconstruit. F Fig. (Despre oameni) Însănătoşit, întremat, întărit. — V. **reface.**

REFÉC, *refecuri,* s.n. Cusătură cu ajutorul căreia se îmbină două bucăţi de material textil, ale căror margini se îndoaie şi se prind sub îndoitură, ca să nu se destrame; refecătură. G Expr. *A lua* (pe cineva) *la cere* sau (rar) *a trage* (cuiva) *un refec* = a mustra pe cineva cu asprime, a-l critica, a-i cere socoteală. — Cf. r e f e c a.

REFECÁ, *refác,* vb. I. Tranz. **1.** A coase un refec. **2.** A detaşa cu fierăstrăul marginile teşite ale scândurilor brute, pentru a obţine scânduri paralelipipedice. — Cf. lat. r e f r i c a r e.

REFECÁRE, *refecări,* s.f. Acţiunea de *a refeca* şi rezultatul ei. — V. **refeca.**

REFECÁT, -Ă, *refecaţi, -te,* adj. Cusut cu refec. — V. **refeca.**

REFECĂTÚRĂ, *refecături,* s.f. (Pop.) Refec. — **Refec** + suf. *-ătură.*

REFECTÓR s.n. v. **refectoriu.**

REFECTÓRIU, *refectorii,* s.n. Sală de mâncare într-un internat, într-o mănăstire etc. [Var.: **refectór** s.n.] — Din fr. **réfectoire,** lat. **refectorium.**

REFENEÁ, *refenele,* s.f. (Înv.) Petrecere în comun; chef. — Din tc. **refene.**

REFERÁ vb. I v. **referi.**

REFERÁT, *referate,* s.n. Dare de seamă, scrisă sau orală, asupra unei cărţi, a unei activităţi etc. F Raport (de câteva rânduri) scris pe marginea unei cereri, a unui act etc. (în care se propune o rezoluţie). — Din germ. **Referat.**

REFERENDÁR, *referendari,* s.m. **1.** Demnitar la Curtea franceză însărcinat cu prezentarea şi urmărirea cererilor referitoare la titlurile de noblеţe, la dispensele de vârstă etc. G *Mare referendar* = membru al senatului în Imperiul Francez, care deţinea sigiliul adunării. **2.** (Înv.) Referent. — Din lat. **referendarius,** germ. **Referendar,** fr. **référendaire.**

REFERÉNDUM, *referendumuri,* s.n. Consultare directă a cetăţenilor, chemaţi să se pronunţe, prin vot, asupra unui proiect de lege de o deosebită importanţă pentru stat sau asupra unor probleme de interes general. — Din lat. [ad] **referendum,** fr. **référendum.**

REFERÉNT, -Ă, *referenţi, -te,* s.m. şi f. Specialist în cadrul unei instituţii, a cărui atribuţie este de a da îndrumări şi informaţii în domeniul specialităţii sale; consilier. F Persoană care face un referat. — Din germ. **Referent,** lat. **referens, -ntis.**

REFERENŢIÁL, -Ă, *referenţiali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Referitor la ceva, care constituie un sistem de referinţă. **2.** S.n. Sistem de referinţă. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **référentiel.**

REFERÍ, *refér,* vb. IV. **1.** Intranz. A face un referat; a raporta, a relata. **2.** Refl. A se raporta (la ceva sau la cineva), a fi în legătură cu..., a viza (ceva sau pe cineva), a face o aluzie. [Var.: (**1**) **referá** vb. I] — Din germ. **referieren,** fr. **référer.**

REFERÍNŢĂ, *referinţe,* s.f. **1.** Informaţie pe care o dă cineva cu privire la situaţia unei persoane. F P. gener. Informaţie, lămurire, explicaţie. **2.** Faptul de a raporta un lucru la altul sau o chestiune la alta. G *Sistem de referinţă* = **a)** (Geom.) sistem de coordonate la care se raportează poziţiile figurilor geometrice; **b)** (Fiz.) grup format de sistemele de coordonate imobile unul faţă de altul, la care se raportează poziţiile corpurilor sau poziţiile în câmpurile de forţă. G (În loc. adj.) *De referinţă* = la care te poţi referi (**2**); important. — Din germ. **Referenz,** fr. **référence.**

REFERÍRE, *referiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) referi.* G Loc. prep. *Cu referire la...* = în legătură cu..., referitor, relativ la... — V. **referi.**

REFERITÓR, -OÁRE, *referitori, -oare,* adj. Care se referă la ceva sau la cineva; care priveşte ceva sau pe cineva. G Loc. prep. *Referitor la...* = despre, în legătură cu..., privitor la... — **Referi** + suf. *-tor.*

REFIÉRBE, *refiérb,* vb. III Tranz. A fierbe ceva din nou.— Pref. *re-* + **fierbe.**

REFIERBĂTÓR, *refierbătoare,* s.n. Schimbător de căldură tubular, pentru fierberea unui lichid cu ajutorul aburului.— **Refierbe** + suf. *-ător.*

REFLÉCT, *reflecte,* s.n. (Înv.) Reflex. — Din fr. **reflet** (după *reflecta).*

REFLECTÁ, (**1, 2**) pers. 3 *refléctă,* (**3**) *reflectez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) răsfrânge direcţia de propagare a luminii, a razelor de lumină, a undelor etc. la suprafaţa de separaţie a două medii diferite; a determina sau a suferi o reflexie (**1**). **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) oglindi. **3.** Intranz. A gândi profund; a cugeta, a medita la... — Din fr. **refléter,** lat. **reflectere,** germ. **reflektieren.**

REFLECTÁNT, -Ă, *reflectanţi, -te,* adj. (Despre corpuri) A cărui suprafaţă reflectă (bine) lumina, sunetele etc.; reflectorizant. — **Reflecta** + suf. *-ant.*

REFLECTÁRE, *reflectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) reflecta* şi rezultatul ei. F Categorie a gnoseologiei materialist-dialectice, care se referă la esenţa raportului dintre subiect şi obiect, dintre conştiinţă şi lumea exterioară.— V. **reflecta.**

REFLECTĂTÓR, -OÁRE, *reflectători, -oare,* adj. Care se referă la reflexie. — **Reflecta** + suf. *-ător.*

REFLECTIVITÁTE s.f. (Biol.) Însuşire a ţesuturilor vii de a provoca răspunsuri reflexe. — Din fr. **réflectivité,** engl. **reflectivity.**

REFLECTOMÉTRU, *reflectometre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru determinarea puterii reflectătoare sau a calităţii luciului suprafeţei corpurilor, prin comparare cu suprafaţa unui corp de referinţă. — Din fr. **réflectomètre,** germ. **Reflektometer.**

REFLECTÓR, *reflectoare,* s.n. **1.** Parte a unui dispozitiv de iluminat sau a unui proiector care, folosind fenomenul reflexiei regulate sau difuze, dirijează fluxul luminos al unei surse de lumină pe o anumită direcţie sau într-o anumită zonă mai întinsă; *p. ext.* aparat înzestrat cu un asemenea dispozitiv. F Oglindă concavă care reflectă lumina într-o direcţie voită; *p. ext.* proiector. **2.** (Astron.) Telescop al cărui obiectiv este construit dintr-o oglindă concavă. **3.** (Elt.) Element component al unor antene în scopul măririi directivităţii lor. — Din fr. **réflecteur.**

REFLECTORIZÁ, pers. 3 *reflectorizează,* vb. I. Tranz. A răsfrânge puternic orice fascicul de lumină. — Din engl. **reflectorize.**

REFLECTORIZÁNT, -Ă, *reflectorizanţi, -te,* adj. Reflectant. G *Placă reflectorizantă* = strat alcătuit din numeroase bile mici de sticlă, înglobate într-un material plastic transparent şi colorat, care reflectă bine lumina incidentă, îndeosebi aceea care vine normal, şi care se foloseşte în semnalizarea rutieră. — **Reflector** + suf. *-izant.*

REFLECTORIZÁRE, *reflectorizări,* s.f. Acţiunea de *a reflectoriza.* — V. **reflectoriza.**

REFLÉCŢIE, *reflecţii,* s.f. **1.** Meditare, cugetare, gândire, reflexie (**2**). **2.** Reflexie (**1**). [Var.: **reflecţiúne** s.f.] — Din fr. **réflexion,** lat. **reflexio, -onis,** germ. **Reflexion** (după *reflecta).*

REFLECŢIÚNE s.f. v. **reflecţie.**

REFLÉX, -Ă, *reflecşi, -xe,* adj., s.n. **I.** Adj. (Fiziol.; despre acte sau mişcări ale organismului) Produs în mod spontan, independent de voinţă. G *Act reflex* (şi substantivat, n.) = reacţie bruscă şi automată a organismului animal sau uman la o modificare a mediului; răspuns secretor sau motor al organismului la acţiunea unei astfel de modificări. *Reflex condiţionat* = reflex dobândit în cursul vieţii, în urma asocierii repetate a unui excitant oarecare cu un excitant care provoacă un reflex înnăscut. *Reflex necondiţionat* = reflex înnăscut. F P. gener. Care reprezintă o reacţie imediată, spontană. **II.** S.n. **1.** Rază reflectată; sclipire, strălucire, lucire. **2.** Fig. Oglindire, reflectare a unei stări de lucruri sau a unei stări sufleteşti. — Din fr. **réflexe,** lat. **reflexus,** germ. **Reflex.**

REFLÉXIE, *reflexii,* s.f. **1.** Fenomen de reîntoarcere parţială a luminii, a sunetului, a radiaţiilor în mediul din care au venit atunci când întâlnesc o suprafaţă de separare a două medii; reflexie (**2**). **2.** Reflecţie (**1**). [Var.: **reflexiúne** s.f.] — Din fr. **réflexion,** lat. **reflexio, -onis,** germ. **Reflexion.**

REFLEXIÚNE s.f. v. **reflexie.**

REFLEXÍV, -Ă, *reflexivi, -e,* adj. **1.** (În sintagmele) *Pronume reflexiv* = pronume care ţine locul numelui unui obiect asupra căruia se exercită, direct sau indirect, acţiunea verbului şi care e identic cu subiectul verbului. *Verb reflexiv* = verb însoţit de pronume reflexiv. F (Substantivat, n.) Funcţiunea verbului reflexiv. **2.** (Despre oameni) Predispus la reflecţie; meditativ, gânditor. F (Despre manifestări, realizări ale oamenilor) Care denotă reflecţie (**1**), care se realizează prin reflecţie. **3.** (Mat.; în sintagma) *Relaţie reflexivă* = relaţie care are proprietatea de reflexivitate (**2**). — Din fr. **réflexif,** germ. **reflexiv.**

REFLEXIVITÁTE s.f. (Rar) **1.** Faptul de a fi reflexiv; predispoziţie spre meditaţie. **2.** Proprietate a unei relaţii logice, matematice etc. de a avea loc

întotdeauna între un element şi el însuşi. — **Reflexiv** + suf. *-itate.* Cf. fr. réflexivité.

REFLEXOGÉN, -Ă, *reflexogeni, -e,* adj. Care poate produce reflexe (**I**). — Din fr. **réflexogène.**

REFLEXOLÓG, -Ă *reflexologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specialist în reflexologie. — Din **reflexologie** (derivat regresiv).

REFLEXOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul reflexelor. — Din fr. **réflexologie.**

REFLEXOTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică prin care se urmăreşte vindecarea unor boli prin folosirea anumitor reflexe. — Din fr. **réflexothérapie.**

REFLÚX, *refluxuri,* s.n. Fază de coborâre a nivelului mărilor şi oceanelor în cadrul fenomenului de maree. F Fig. Descreştere; regres. — Din fr. **reflux.**

REFOLOSÍ, *refolosesc,* vb. IV. Tranz. A da o nouă întrebuinţare unor materiale, obiecte etc., după o prealabilă prelucrare. F A folosi din nou un procedeu, o metodă. — Pref. *re-* + **folosi.**

REFOLOSÍBIL, -Ă, *refolosibili, -e,* adj. Care se poate folosi din nou după o prealabilă prelucrare. — Pref. *re-* + **folosibil.**

REFOLOSÍRE, *refolosiri,* s.f. Acţiunea de *a refolosi.* — V. **refolosi.**

REFOLOSÍT, -Ă, *refolosiţi, -te,* adj. Care a fost folosit din nou (după prelucrare). — V. **refolosi.**

REFORMÁ, *reformez,* vb. I. **1.** Tranz. A schimba (în bine); a îndrepta, a îmbunătăţi (o situaţie, o concepţie etc.). **2.** Tranz. A scoate din folosinţă unele bunuri uzate (inutilizabile). **3.** Tranz. A declara o persoană inaptă pentru serviciul militar şi a o scoate din evidenţele armatei. **4.** Refl. (Înv.) A se forma din nou, a se reface. — Din fr. **réformer,** lat. **reformare.**

REFORMÁRE, *reformări,* s.f. Acţiunea de *a (se) reforma* şi rezultatul ei. F (Rar) Reformă (**2**). — V. **reforma.**

REFORMÁT, -Ă, *reformaţi, -te,* adj. **1.** (Despre materiale, maşini, unelte etc.) Scos din uz, ca inutilizabil. **2.** Declarat inapt pentru serviciul militar şi scos din evidenţele armatei. **3.** Care ţine de cultul religios protestant. F (Substantivat) Persoană de confesiune creştină protestantă; *p. restr.* calvin. — V. **reforma.** Cf. fr. réformé, lat. reformatus.

REFORMATÓR, -OÁRE, *reformatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care reformează, care aduce reforme, care reînnoieşte; propagator de reforme. — Din fr. **réformateur,** lat. **reformator.**

REFÓRMĂ, *reforme,* s.f. **1.** Transformare politică, economică, socială, cu caracter limitat sau de structură pentru a realiza un progres. G *Reformă monetară* (sau *bănească)* = reorganizare a sistemului monetar al unei ţări din cauza deprecierii puternice a monedei naţionale, ca urmare a perturbărilor din sistemul economic naţional. *Reformă financiară* = reformă prin care se aduc modificări importante sistemului de formare şi de cheltuire a veniturilor statului. **2.** (Art.) Mişcare religioasă de la începutul sec. XVI în Germania, răspândită în cea mai mare parte a Europei, care a susţinut principiul mântuirii prin credinţă, secularizarea averilor clerului, simplificarea ierarhiei şi cultului catolic şi introducerea limbilor naţionale în serviciile de cult. **3.** Scoaterea din uz a unui material, a unei unelte etc. în urma degradării lor; (concr.) totalitatea materialelor, uneltelor, efectelor, armelor etc., socotite la un moment dat ca inutilizabile (prin degradare); *p. ext.* depozit în care se păstrează un asemenea material. **4.** Scoaterea din cadrele armatei a unui militar (pentru motive de incapacitate fizică). — Din fr. **réforme,** germ. **Reform.**

REFORMÍSM s.n. **1.** Atitudine politică bazată pe propagarea reformelor. **2.** Curent politic care preconizează progresul şi schimbările în societate numai pe calea reformelor. — Din fr. **réformisme.**

REFORMÍST, -Ă, *reformişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care preconizează reformismul, care se face în spiritul reformismului. **2.** S.m. şi f. Adept al reformismului. — Din fr. **réformiste.**

REFORMULÁ, *reformulez,* vb. I. Tranz. A formula din nou (în alţi termeni). — Pref. *re-* + **formula.**

REFORMULÁRE, *reformulări,* s.f. Acţiunea de *a reformula* şi rezultatul ei. — V. **reformula.**

REFORMULÁT, -Ă, *reformulaţi, -te,* adj. Care a fost formulat din nou (în alţi termeni). — V. **reformula.**

REFRACTÁ, pers. 3 *refráctă,* vb. I. **1.** Refl. (Fiz.; despre unde, raze de lumină) A se frânge, a devia la trecerea dintr-un mediu în altul; a suferi fenomenul refracţiei. **2.** Tranz. (Despre corpuri, medii) A produce fenomenul refracţiei. — Din fr. **réfracter.**

REFRACTÁR, -Ă, *refractari, -e,* adj. **1.** (Despre materiale) Care rezistă la temperaturi înalte fără a-şi schimba structura, compoziţia şi caracteristicile. G *Cărămidă refractară* = cărămidă fabricată dintr-un material special, rezistentă la temperaturi înalte, folosită la căptuşirea focarelor de la cuptoarele industriale, de la cazanele de încălzire centrală, de la locomotive etc. **2.** Fig. (Despre oameni, caractere etc.) Care refuză să se supună la ceva, care se împotriveşte. — Din fr. **réfractaire,** lat. **refractarius.**

REFRACTARÍSM s.n. (Rar) Atitudine refractară; împotrivire, nesupunere. — **Refractar** + suf. *-ism.*

REFRACTARITÁTE s.f. (Rar) Proprietate a unor materiale de a fi refractare. **2.** Temperatură la care se înmoaie un material refractar. — Din fr. **réfractairité.**

REFRACTÁT, -Ă, *refractaţi, -te,* adj. (Despre unele raze luminoase) Frânt, deviat (după anumite legi) la trecerea dintr-un mediu în altul. — V. **refracta.**

REFRACTOMETRÍE s.f. Ansamblul procedeelor utilizate pentru determinarea indicilor de refracţie ai substanţelor şi pentru studierea altor proprietăţi legate de valorile acestor indici. — Din fr. **réfractométrie.**

REFRACTOMÉTRU, *refractometre,* s.n. Instrument optic pentru măsurarea indicelui de refracţie al substanţelor. — Din fr. **réfractomètre.**

REFRACTÓR, *refractoare,* s.n. **1.** Lunetă astronomică al cărei obiectiv este o lentilă. **2.** Dispozitiv optic care schimbă direcţia fluxului luminos emis de o sursă luminoasă prin fenomenul de refracţie. **3.** (Astron.) Telescop în care imaginea se obţine cu ajutorul unui obiectiv alcătuit din mai multe lentile. — Din fr. **réfracteur,** germ. **Refraktor.**

REFRÁCŢIE, *refracţii,* s.f. (Fiz.) Fenomen de abatere a direcţiei de propagare a unei unde, a unei radiaţii sau a unui corpuscul, când aceştia întâlnesc suprafaţa de separaţie a două medii diferite. G *Indice de refracţie* = număr care caracterizează fenomenul de refracţie a unei radiaţii luminoase sau a unei unde, egal cu raportul dintre viteza de propagare a acelei radiaţii sau a acelor unde în mediul din care provin şi viteza lor de propagare în mediul în care pătrund. *Refracţie astronomică* = deviere a razei de lumină a unui astru de la direcţia rectilinie, datorată refracţiei sale în atmosfera terestră. [Var.: **refracţiúne** s.f.] — Din fr. **réfraction,** lat, **refractio, -onis.**

REFRACŢIÚNE s.f. v. **refracţie.**

REFRANGÍBIL, -Ă, *refrangibili, -e,* adj. (Rar) Care se poate refracta. — Din fr. **réfrangible.**

REFRANGIBILITÁTE, *refrangibilităţi,* s.f. (Rar) Însuşirea de a se refracta. — Din fr. **réfrangibilité.**

REFRÉN, *refrene,* s.n. **1.** Cuvânt, vers sau grup de versuri care se repetă după una sau mai multe strofe, cu rolul de a sublinia, prin repetiţie, o idee poetică. **2.** Frază muzicală reluată la sfârşitul cupletelor unui cântec. F Temă principală a rondoului, care se repetă după fiecare cuplet. **3.** Fig. Cuvânt, frază, expresie care se repetă stereotip. [Pl. şi: *refrenuri*] — Din fr. **refrain.**

REFRIGERÁ, *refrigerez,* vb. I. Tranz., intranz. şi refl. A (se) răci până la o temperatură apropiată de punctul de îngheţare. — Din fr. **réfrigérer.**

REFRIGERÁRE, *refrigerări,* s.f. Acţiunea de *a (se) refrigera* şi rezultatul ei; răcire a unui produs până la o temperatură apropiată de punctul de îngheţare, în scopul conservării lui îndelungate; refrigeraţie. — V. **refrigera.**

REFRIGERATÓR, *refrigeratoare,* s.n. Aparat sau parte dintr-o instalaţie frigorigenă, în care se produce, în general cu ajutorul energiei electrice, scăderea temperaturii până aproape de 0°C. — Din fr. **réfrigérateur.**

REFRIGERÁŢIE, *refrigeraţii,* s.f. Refrigerare. F (Med.) Metodă care constă în răcirea unui membru, a unui segment de membru sau a unei porţiuni limitate de tegument cu ajutorul pungilor de gheaţă sau al aparatelor refrigerente, în scop anestezic sau terapeutic. — Din fr. **réfrigération.**

REFRIGERÉNT, -Ă, *refrigerenţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care răceşte, care produce scăderea temperaturii. **2.** S.n. Schimbător de căldură, confecţionat din sticlă sau din metal, folosit în lucrările de laborator pentru condensarea vaporilor rezultaţi la distilare. — Din fr. **réfrigérant.**

REFRINGÉNT, -Ă, *refringenţi, -te,* adj. (Despre un mediu) Care refractă razele luminoase. — Din fr. **réfringent.**

REFRINGÉNŢĂ, *refringenţe,* s.f. (Fiz.) Proprietate a unor corpuri de a refracta lumina. — Din fr. **réfringence.**

REFRIŞÁ, *refrişez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) împrospăta. — Din fr. **refraîchir.**

REFUGIÁ, *refugiez,* vb. I. Refl. A se retrage dintr-un teritoriu ocupat, a fugi din faţa unui pericol sau de o urmărire, căutând sprijin sau ocrotire la cineva sau undeva; a se pune la adăpost. F Fig. A se retrage într-un loc liniştit, ferit de zgomote şi puţin frecventat. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **réfugier.**

REFUGIÁT, -Ă, *refugiaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care s-a retras undeva sau la cineva spre a se adăposti, spre a găsi sprijin sau ocrotire în faţa unei primejdii, a unei neplăceri etc. G *Refugiat politic* = persoană care cere azil politic. [Pr.: *-gi-at*] — V. **refugia.** Cf. fr. réfugié.

REFUGIÉRE, *refugieri,* s.f. Acţiunea de *a se refugia;* refugiu (**1**). [Pr.: *-gi-e-*] — V. **refugia.**

REFÚGIU, *refugii,* s.n. **1.** Faptul de *a se refugia;* timp petrecut ca refugiat într-un anumit loc. **2.** Loc de adăpostire în caz de pericol; adăpost, azil. F Fig. Consolare, alinare, mângâiere. F Platformă ridicată şi amenajată ca un trotuar, pe partea carosabilă a căilor de circulaţie cu trafic intens sau în

mijlocul unei piețe, pentru a ușura reglementarea circulației, traversarea străzii, urcarea sau coborârea din vehiculele de transport în comun etc. — Din fr. **refuge,** lat. **refugium.**

REFULÁ, *refulez,* vb. I. Tranz. **1.** A respinge din domeniul conștientului anumite impulsuri, emoții, idei, sentimente, amintiri în dezacord cu conștiința morală. **2.** (Tehn.) A deplasa sau a împinge, cu ajutorul unei pompe, un fluid într-o conductă sau într-un recipient. **3.** A prelucra la cald sau la rece piesele de metal prin batere cu ciocanul sau prin presare la unul dintre capete, cu scopul de a schimba, parțial sau total, forma pieselor. — Din fr. **refouler.**

REFULÁRE, *refulări,* s.f. Acțiunea de *a refula* și rezultatul ei. — V. **refula.**

REFULÁT, -Ă, *refulați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre imagini, tendințe, instincte, impulsuri etc.) Deplasat, căzut, respins în subconștient. **2.** S.m. și f. Persoană care își refulează (**1**) dorințele, instinctele, impulsurile etc. — V. **refula.** Cf. fr. r e f o u l é .

REFUTÁ, *refutez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A combate o afirmație, o teorie etc. prin argumente puternice. — Din fr. **réfuter,** lat. **refutare.**

REFUTÁBIL, -Ă, *refutabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi combătut cu argumente puternice. — Din fr. **réfutable.**

REFUTÁRE, *refutări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a refuta* și rezultatul ei; refutație. — V. **refuta.**

REFUTÁȚIE, *refutații,* s.f. (Înv.) Refutare, respingere, combatere. — Din fr. **réfutation.**

REFÚZ, *refuzuri,* s.n. **1.** Faptul de *a refuza;* neacceptare, respingere. G Expr. *Până la refuz* = atât încât nu se mai poate adăuga nimic, până la limita maximă. **2.** Material rămas, după cernere, sortare sau clasare (în ciur sau pe sită). **3.** Deficiență în funcționarea unui sistem tehnic. **4.** Defect de turnare care constă în producerea unor goluri rezultate din umplerea incompletă a formei cu metal topit. — Din fr. **refus.**

REFUZÁ, *refúz,* vb. I. Tranz. A respinge (ceva sau pe cineva), a nu accepta, a nu primi ceva ce ți se oferă. F A nu da ceva ce ți se cere, a nu consimți la ceva, a nu voi să faci ceva. F (Construit cu dativul) A se priva de ceva, a renunța la ceva. — Din fr. **refuser.**

REFUZÁRE s.f. Acțiunea de *a refuza* și rezultatul ei. — V. **refuza.**

REGÁL[1], *regale,* s.n. (Tipogr.) Dulăpior la secția de culegere manuală a unei tipografii, folosit la păstrarea casetelor cu litere sau a formelor pentru tipar. — Din germ. **Regal.**

REGÁL[2], -Ă, (**1, 3**) *regali, -e,* adj., (**2**) *regaluri,* s.n. **1.** Adj. Care aparține unui rege, privitor la rege; regesc; *p. ext.* bogat, luxos, maiestuos, măndru. **2.** S.n. (Livr.) Ospăț mare, bogat; banchet festiv. F Eveniment deosebit (care încântă, desfată etc.). F Plăcere mare; dar[2] plăcut. **3.** Adj. (În sintagma) *Apă regală* = amestec de acid clorhidric și acid azotic, care are proprietatea de a ataca metalele nobile. [Pl. și: (**2**) *regale*] — Din fr. **régal**(e), it. **regale,** lat. **regalis.**

REGALÁ, *regalez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) ospăta bine, a (se) cinsti. F Tranz. A desfăta, a încânta. — Din fr. **régaler.**

REGALÁRE, *regalări,* s.f. (Înv.) **1.** Acțiunea de *a (se) regala.* **2.** Fig. Desfătare, încântare. — V. **regala.**

REGÁLĂ[1], *regale,* s.f. (Ieșit din uz) Pahar de bere mai mic decât țapul; cantitatea de bere din acest pahar. — Din **regal[2].**

REGÁLĂ[2], *regale,* s.f. Vechi instrument de suflat asemănător cu orga, dar mai mic decât aceasta. F Unul dintre registrele orgii. — Din fr. **régale.**

REGALÍSM s.n. Concepție politică care susține monarhia ca formă de guvernământ; atașament față de monarhie sau față de rege; monarhism. — **Regal[2]** + suf. *-ism* (după fr. *royalisme).*

REGALÍST, -Ă, *regaliști, -ste,* s.m. și f. Adept, partizan al regalității; monarhist. — **Regal[2]** + suf. *-ist* (după fr. *royaliste).*

REGALITÁTE, *regalități,* s.f. Formă de guvernământ în care statul este condus de un rege; monarhie. — Din lat. **regalitas, -atis.** Cf. fr. r o y a u t é.

REGÁT, *regate,* s.n. Stat guvernat de un rege; monarhie. G *Vechiul Regat* = nume dat după Primul Război Mondial (până la instituirea republicii) teritoriului României de dinaintea acestui război (Țara Românească și Moldova). — **Rege** + suf. *-at.*

REGÁTĂ, *regate,* s.f. **1.** Denumire dată unei competiții sportive nautice (caiac, canoe, iahting, canotaj). F Probă în competițiile de iahting, care are mai multe etape în cadrul aceluiași program. **2.** Formă de cravată care se înnoadă și cade vertical de-a lungul plastronului cămășii. — Din fr. **régate.**

REGĂSÍ, *regăsesc,* vb. IV. Tranz. A găsi din nou pe cineva sau ceva. G Refl. recipr. *S-au regăsit după 10 ani.* F Refl. A se afla din nou în același loc, în aceeași situație. F Refl. Fig. A se reculege, a-și recăpăta echilibrul sufletesc. — Pref. *re-* + **găsi** (după fr. *retrouver).*

REGĂSÍRE, *regăsiri,* s.f. Faptul de *a (se) regăsi.* — V. **regăsi.**

REGĂȚEÁN, -Ă, *regățeni, -e,* s.m. și f. Denumire dată, după Primul Război Mondial, locuitorilor Vechiului Regat. — **Regat** + suf. *-ean.*

REGĂȚEÁNCĂ, *regățence,* s.f. Regățeană. — **Regățean** + suf. *-ea.*

REGÂNDÍ, *regândesc,* vb. IV. Tranz. A concepe din nou (și în alt fel); (rar) a redimensiona. — Pref. *re-* + **gândi.**

REGÂNDÍRE, *regândiri,* s.f. Acțiunea de *a regândi.* — V. **regândi.**

REGÂNDÍT, -Ă, *regândiți, -te,* adj. Care a fost conceput din nou (în alt fel). — V. **regândi.**

RÉGE, *regi,* s.m. **1.** Suveranul unui regat. **2.** Fig. Persoană care are, prin importanța și competența sa, poziția cea mai însemnată într-un domeniu, într-o colectivitate. **3.** Piesă de șah, care se poate muta în toate direcțiile pe tabla de șah și a cărei pierdere aduce înfrângerea jucătorului. F Numele unei cărți de joc; popă, rigă. — Din lat. **rex, -gis.**

REGENERÁ, *regenerez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre organe sau țesuturi) A se reface. **2.** Tranz. și refl. Fig. A reveni sau a face să revină la viață nouă; a (se) primeni, a (se) înnoi, a (se) înviora. **3.** Tranz. A readuce în condiții de folosire un material uzat, prin procedee care redau materialului (o parte din) proprietățile lui inițiale. — Din fr. **régénérer,** lat. **regenerare.**

REGENERÁBIL, -Ă, *regenerabili, -e,* adj. Care se poate regenera; regenerativ. — Din engl. **regenerable.**

REGENERÁRE, *regenerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) regenera* și rezultatul ei. — V. **regenera.**

REGENERÁT, -Ă, *regenerați, -te,* adj. (Despre organe sau țesuturi) Refăcut. F (Despre materiale uzate) Care a fost readus (prin procedee speciale) în condiții de folosire. — V. **regenera.**

REGENERATÍV, -Ă, *regenerativi, -e,* adj. Care se poate regenera; regenerabil. — Din fr. **régénératif.**

REGENERATÓR, -OÁRE, *regeneratori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care regenerează; înnoitor. **2.** S.n. Sistem tehnic care servește la regenerarea unui material uzat. — Din fr. **régénérateur.**

REGÉNT, -Ă, *regenți, -te,* s.m. și f. Persoană care guvernează provizoriu o monarhie, ținând locul monarhului în timpul unei regențe. — Din fr. **régent,** lat. **regens, -ntis.**

REGÉNTĂ, *regente,* adj. (Despre propoziții; adesea substantivat) Căreia îi este subordonată altă propoziție. — Din **regent.**

REGÉNȚĂ, *regențe,* s.f. **1.** Guvernare provizorie, exercitată de una sau de mai multe persoane în timpul minoratului, absenței sau bolii unui monarh; perioadă cât durează această guvernare; persoanele (sau persoana) care guvernează în această perioadă. **2.** Stil în arhitectura și în artele decorative franceze la începutul sec. XVIII, caracterizat prin suplețea, grația și delicatețea elementelor decorative. — Din fr. **régence.**

REGÉSC, -EÁSCĂ, *regești,* adj. Regal[2]. F (Rar) Care are calitatea de rege. — **Rege** + suf. *-esc.*

REGÉȘTE adv. Ca un rege. — **Rege** + suf. *-ește.*

RÉGGAE s.n. Muzică ritmică jamaicană, caracterizată printr-un ritm binar sincopat; dans executat pe această muzică. [Pr.: *réghe*] — Din fr., it. **reggae.**

REGHIMÉNT s.n. v. **regiment.**

REGICÍD, -Ă, *regicizi, -de,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a asasinat un rege. **2.** S.n. Faptul de a asasina un rege; asasinarea unui rege. — Din fr. **régicide,** lat. **regicida.**

REGÍE, *regii,* s.f. **1.** Concepția interpretării scenice a unui text dramatic, a unui scenariu sau libret destinat să devină spectacol; îndrumarea jocului actorilor și a montării unui spectacol de teatru, de cinema, de operă etc. G *Regie tehnică* = încăpere tehnică atașată unui studio de înregistrări de radiodifuziune sau de televiziune pentru efectuarea reglajului și controlului programelor înregistrate, radiodifuzate sau televizate. **2.** Sistem de executare a unei lucrări sau de exploatare a unui bun public sau particular de către un administrator care urmează să justifice conturile față de organele superioare sau față de proprietar. G *Cheltuieli de regie* = cheltuieli de întreținere la o întreprindere, la o instituție; cheltuieli care se fac cu ocazia executării unei lucrări și care se adaugă la costul materiei prime, al materialelor etc. **3.** (Înv.) Instituție însărcinată cu perceperea unor impozite indirecte. **4.** Formă de organizare a unor întreprinderi având ca obiect exploatarea de bunuri ale statului sau valorificarea unor drepturi ale acestuia, caracterizată prin personalitate juridică proprie și gestiune separată de a statului, dar legată într-o măsură mai mare sau mai mică de bugetul statului. **5.** Debit, tutungerie. — Din fr. **régie,** germ. **Regie.**

REGIFÚGIU, *regifugii,* s.n. Sărbătoare romană care se celebra în amintirea alungării regilor din vechea Romă. — Din lat. **regifugium.**

REGÍM, *regimuri,* s.n. **1.** Sistem de organizare și de conducere a vieții economice, politice și sociale a unui stat; formă de guvernământ a unui stat. G *Regim parlamentar* = formă de guvernământ în care puterea supremă în stat este deținută de un parlament. *Regim preferențial* = acordare de avantaje în relațiile de comerț exterior de către un stat altui stat, pe bază de reciprocitate. F Perioadă de guvernare a unui rege, a unui partid politic etc. **2.** Sistem de norme sau de reguli proprii activității sau vieții dintr-o instituție, dintr-o întreprindere etc.; convenție prin care se stabilesc anumite drepturi și obligații. F Mod de viață, totalitatea condițiilor de viață,

de lucru etc. dintr-un anumit loc. F Totalitatea regulilor impuse modului de viaţă sau de alimentaţie a unei persoane (suferinde). G *Regim alimentar* = folosire a alimentelor şi a băuturilor în conformitate cu anumite reguli impuse de condiţiile de sănătate sau de boală ale unei persoane. **3.** (Tehn.) Ansamblu condiţiilor externe invariabile care, pentru un anumit interval de timp, determină dispoziţia, funcţionarea sau modul de utilizare a unor sisteme tehnice. F *Regim hidrologic* = ansamblul mărimilor variabile caracteristice unei ape sau unui bazin hidrografic. *Regim hidric* = ansamblul fenomenelor de mişcare şi de reţinere a apei în sol. *Regim vamal* = totalitatea dispoziţiilor legale care reglementează modul de stabilire şi aplicare a taxelor vamale. *Regim de economii* = sistem de măsuri având ca scop folosirea cât mai raţională a resurselor materiale, financiare şi de muncă în vederea obţinerii unor rezultate cât mai bune. **4.** Raport gramatical dintre două cuvinte care sunt în aşa fel legate între ele, încât unul depinde de celălalt şi capătă forma cerută de cuvântul de care depinde. — Din fr. **régime.**

REGIMÉNT, *regimente,* s.n. Unitate militară de bază mai mică decât brigada, compusă din mai multe batalioane (sau divizioane, escadrile etc.). F Totalitatea militarilor care fac parte dintr-o astfel de unitate. [Var.: (înv.) **reghiméntt** s.n.] — Din fr. **régiment,** germ. **Regiment.**

REGIMENTÁR, -Ă, *regimentari, -e,* adj. **1.** Care aparţine regimentului, privitor la regiment. **2.** (Ieşit din uz, în sintagma) *Tren regimentar* = convoi de căruţe sau de camioane care transporta, pe front, muniţiile sau proviziile unui regiment. — Din fr. **régimentaire.**

REGÍNĂ, *regine,* s.f. **1.** Suverana unui regat. **2.** Soţie de rege. **3.** Fig. Ceea ce deţine o poziţie privilegiată, importantă, dominantă într-un anumit domeniu. **4.** Compus: *regina-nopţii* = nume dat unor plante de grădină cu flori albe, roşietice sau violete care se deschid la căderea nopţii şi răspândesc un miros plăcut *(Nicotiana).* **5.** (Entom.) Albină femelă fecundă, care depune ouă; matcă. **6.** Piesa cea mai importantă la jocul de şah, după rege, care poate fi mutată în orice direcţie, atât în linie dreaptă cât şi în diagonală; damă. — Din lat. **regina.**

REGIONÁL, -Ă, *regionali, -e,* adj. Care aparţine unei regiuni dintr-o ţară, privitor la o regiune; făcut în cadrul unei regiuni. F (Substantivat, f.; ieşit din uz) Unitate organizatorică a unei organizaţii politice, economice etc., corespunzătoare unei regiuni administrative. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **régional.**

REGIONALÍSM, (**2**) *regionalisme,* s.n. **1.** Atitudine care tinde să creeze în diferite provincii ale unei ţări o activitate descentralizatoare, independentă de capitală; supraapreciere a unei provincii, patriotism local. **2.** Fapt de limbă existent numai într-o anumită regiune, caracteristic numai pentru un anumit grai. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **régionalisme.**

REGIONALÍST, -Ă, *regionalişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care are tendinţa de a crea într-o provincie o stare de independenţă; (om) stăpânit de patriotism local, adept al regionalismului (**1**). [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **régionaliste.**

REGIONÁRE, *regionări,* s.f. Împărţire a unui teritoriu în zone sau în regiuni cu condiţii climaterice oarecum omogene, stabilite pe baza unor indici climaterici. [Pr.: *-gi-o-*] — Cf. r e g i u n e.

REGISTRATÓR, -OÁRE, *registratori, -oare,* s.m. şi f. Funcţionar care înregistrează hârtiile intrate şi ieşite dintr-o instituţie. — Din germ. **Registrator,** it. **registratore.**

REGISTRATÚRĂ, *registraturi,* s.f. Serviciu într-o instituţie, întreprindere etc. unde se înregistrează corespondenţa, actele intrate şi ieşite; biroul, localul unde funcţionează acest serviciu. — Din germ. **Registratur.**

REGISTRÁŢIE s.f. Arta de a folosi posibilităţile timbrale ale orgii sau ale calvecinului, indicată în compoziţiile moderne. — Din fr. **registration.**

REGÍSTRU, *registre,* s.n. **1.** Condică, caiet, sistem de fişe etc. în care se înregistrează diferite date şi acte cu caracter administrativ, comercial etc. G *Registru de bord* = jurnal de bord pe o navă. *Registru de casă* = condică ce se ţine obligatoriu de către fiecare casierie şi în care se înscriu zilnic, în ordine cronologică, încasările şi plăţile făcute de aceasta. *Registru de stare civilă* = condică în care sunt trecute acte de stare civilă privitoare la naştere, căsătorie, deces etc. **2.** Sertar sau clapă de oţel, de fontă, de material ceramic etc., care serveşte la reglarea tirajului sau la închiderea canalelor de fum de la căldările de abur sau de la cuptoarele industriale. **3.** (Arhit.) Suprafaţă cuprinsă între două profiluri orizontale de-a lungul unei faţade. F Fiecare dintre zonele în care este împărţită o suprafaţă decorativă. **4.** Ansamblul semnelor de reper care indică suprapunerea exactă a tiparului pe ambele feţe ale hârtiei. **5.** (În sintagma) *Registrul navelor* = instituţie de stat sau particulară organizată în scopul stabilirii normelor tehnice de construcţie, de recepţie şi de exploatare a navelor. **6.** Dispozitiv utilizat în centralele telefonice automate la înregistrarea automată a numărului telefonului chemat. **7.** Întinderea scării muzicale a unui instrument sau a unei voci, cuprinsă între nota cea mai de jos şi nota cea mai de sus pe care le poate emite instrumentul sau vocea respectivă, fără schimbarea timbrului. F (Concr.) Grupul tuburilor sau butoanelor de acelaşi timbru ale unui instrument muzical. **8.** (Inform.) Dispozitiv folosit în calculatoarele electronice, destinat păstrării temporare a informaţiei. — Din fr. **régistre,** it. **registro,** germ. **Register.**

REGIÚNE, *regiuni,* s.f. **1.** Unitate teritorială întinsă, cu caracteristici relativ omogene; ţinut, zonă. **2.** (Între 1950 şi 1968 în organizarea administrativ-teritorială a României) Una dintre cele 16 unităţi administrativ-teritoriale care cuprindea mai multe raioane, comune şi sate. **3.** Porţiune determinată a unei fiinţe sau a unui obiect. [Pr.: *-gi-u-*] — Din fr. **région,** lat. **regio, -onis.**

REGIZÁ, *regizez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndruma jocul actorilor şi montarea unui spectacol (de teatru, de film etc.) conform unei concepţii şi viziuni artistice; a pune în scenă. **2.** Fig. (Peior.) A pune la cale, a organiza, a conduce (din umbră) o activitate, o operaţie etc. — Din **regizor** (derivat regresiv).

REGIZÁRE, *regizări,* s.f. Faptul de *a regiza.* — V. **regiza.**

REGÍZOR, -OÁRE, *regizori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Specialist care regizează o piesă de teatru, un film etc. **2.** (Înv.) Administrator al unei moşii; vechil. [Acc. şi: *regízór*] — Din fr. **régisseur,** germ. **Regisseur.**

REGIZORÁL, -Ă, *regizorali, -e,* adj. Care aparţine regizorului, privitor la regizor, de regizor. — **Regizor** + suf. *-al.*

REGIZORÁT s.n. Faptul de *a regiza;* arta regizorului; regie. F (Concr.) Birou, loc unde lucrează regizorul unui teatru, al unui studio cinematografic etc. — **Regizor** + suf. *-at.*

REGLÁ, *reglez,* vb. I. Tranz. **1.** A realiza sau a reface starea unui sistem tehnic ale cărui mărimi caracteristice s-au abătut de la anumite condiţii impuse. F A stabili în prealabil valorile mărimilor unui sistem tehnic, care trebuie să rămână constante în timpul funcţionării sistemului; a potrivi. **2.** (Mil.) A potrivi, a îndrepta, a fixa tirul unui tun, al unei arme de foc portabile, al unei unităţi de artilerie etc. pentru distrugerea unui obiectiv. **3.** A aranja, a orândui, a potrivi. — Din fr. **régler.**

REGLÁBIL, -Ă, *reglabili, -e,* adj. (Despre un sistem tehnic, un tir etc.) Care se poate regla. — Din fr. **réglable.**

REGLÁJ, *reglaje,* s.n. (Tehn.) **1.** Mod de realizare a reglării; *p. ext.* reglare. **2.** (Mil.) Determinare, precizată prin tragere, a elementelor necesare pentru nimicirea unui obiectiv. — Din fr. **réglage.**

REGLÁRE, *reglări,* s.f. Acţiunea de *a regla* şi rezultatul ei; reglaj. — V. **regla.**

REGLEMÉNT, *reglemente,* s.n. (Înv.) Regulament. — Din fr. **réglement,** germ. **Reglement.**

REGLEMENTÁ, *reglementez,* vb. I. Tranz. A supune ceva unor norme sau unui regulament, a stabili raporturi legale, a legaliza; a pune în ordine, a aranja. — Din fr. **réglementer.**

REGLEMENTÁR, -Ă, *reglementari, -e,* adj. Care este sau se face conform unor regulamente sau unor norme. F (Înv.) Care este în legătură cu Regulamentul Organic; regulamentar. — Din fr. **réglementaire,** germ. **reglementarisch.**

REGLEMENTÁRE, *reglementări,* s.f. Acţiunea de *a reglementa* şi rezultatul ei. F Ansamblu de norme juridice aplicabile într-un anumit domeniu. F Operaţie de stabilire a acestor norme. — V. **reglementa.**

REGLÉT, *reglete,* s.n. Piesă de fontă, de material plastic sau de plumb folosită la umplerea spaţiilor dintre rânduri în formele de tipografie sau la umplerea spaţiilor dintre formă şi ramă. [Var.: **regléte** s.m.] — Din fr. **réglet.**

REGLÉTĂ, *reglete,* s.f. Element auxiliar de montaj al unei instalaţii electrice, construit dintr-un material izolant pe care sunt fixate piese de contact şi prin intermediul căruia se face legătura între cablul fix al instalaţiei şi diferitele aparate mici. — Din fr. **réglette.**

REGLÉTE s.m. v. **reglet.**

REGLÓR, *reglori,* s.m. **1.** Tehnician care reglează maşini-unelte, dispozitive sau unelte montate pe acestea într-o secţie de producţie. **2.** Lucrător cu calificare superioară care reglează un aparat în curs de fabricaţie, astfel încât piesele rezultate prin prelucrare să aibă dimensiunile prestabilite. — Din fr. **régleur.**

REGN, *regnuri,* s.n. Cea mai mare categorie sistematică în biologie; fiecare dintre cele trei diviziuni ale corpurilor din natură: animal, vegetal şi mineral. — Din fr. **règne,** lat. **regnum.**

REGOSÓL, *regosoluri,* s.n. Tip de sol tânăr, format pe depozite afânate sau slab consolidate (nisipuri, loess, argile, marne etc.). — Din fr. **régosol.**

REGRADÁ, *regradez,* vb. I. Tranz. A reface o gradaţie (**2**). — Pref. *re-* + **grada.**

REGRADÁRE, *regradări,* s.f. Acţiunea de *a regrada.* — V. **regrada.**

REGRADÁT, -Ă, *regradaţi, -te,* adj. A cărui gradaţie a fost refăcută. — V. **regrada.**

REGRÉS, *regrese,* s.n. Întoarcere de la o stare sau o formă superioară de dezvoltare la una inferioară; decădere, declin, regresiune (**1**). — Din lat. **regressus,** it. **regresso,** germ. **Regress.**

REGRESÁ, *regresez,* vb. I. Intranz. A decădea, a da înapoi. — Din fr. **régresser.**

REGRESIÚNE, *regresiuni,* s.f. **1.** (De obicei determinat prin „a mării" sau „marină") Proces de retragere a apelor mării de pe unele suprafeţe continentale, provocat de ridicarea uscatului prin mişcările lente ale blocurilor continentale sau de scăderea nivelului general oceanic. F (Înv.) Regres. **2.** (Lingv.) Reducerea extensiunii geografice a unui fenomen fonetic, morfologic etc. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **régression.**

REGRESÍV, -Ă, *regresivi, -e,* adj. Care se opune progresului, care tinde spre o stare sau o formă (economică, socială, politică etc.) înapoiată; care dă înapoi, care este în regres. G *Mişcare regresivă* = mişcare care se face în direcţia inversă celei normale. (Lingv.) *Derivare regresivă* = procedeu de formare a unui cuvânt nou prin suprimarea unui afix de la un cuvânt (mai) vechi. *Formaţie regresivă* sau *derivat regresiv* = cuvânt format prin derivare regresivă. *Asimilare regresivă* = fenomen fonetic în care sunetul modificat se află înaintea sunetului care exercită influenţa modificatoare. — Din fr. **régresif.**

REGRÉT, *regrete,* s.n. Părere de rău cauzată de pierderea unui lucru sau a unei fiinţe, de o nereuşită sau de săvârşirea unei fapte nesocotite; *p. ext.* remuşcare, căinţă. — Din fr. **regret.**

REGRETÁ, *regrét,* vb. I. Tranz. A simţi un regret, a fi cuprins de părere de rău; *p. ext.* a avea remuşcări, a se căi. — Din fr. **regretter.**

REGRETÁBIL, -Ă, *regretabili, -e,* adj. (Despre fapte, situaţii etc.) Care provoacă părere de rău, de care poate să-ţi pară rău; vrednic de regret, de regretat. — Din fr. **regrettable.**

REGRETÁT, -Ă, *regretaţi, -te,* adj. (Despre o persoană decedată; şi substantivat, art.) De care îţi pare rău că nu mai există; (despre o întâmplare, o situaţie etc.) de care îţi pare rău că s-a întâmplat. — V. **regreta.**

REGRUPÁ, *regrupez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) grupa din nou. — Din fr. **regrouper.**

REGRUPÁRE, *regrupări,* s.f. Acţiunea de *a (se) regrupa* şi rezultatul ei. — V. **regrupa.**

REGULÁ, *regulez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune în ordine, a aranja, a rândui; a sistematiza. F Spec. A pune la punct un mecanism, a face să funcţioneze regulat; a repara. F Spec. A regla, a potrivi. **2.** Fig. (Fam.) A pune pe cineva la punct, a-l învăţa minte, a-i da o lecţie, a-l reduce la tăcere. — Din lat., it. **regulare.**

REGULAMÉNT, *regulamente,* s.n. Totalitatea instrucţiunilor, normelor şi regulilor care stabilesc şi asigură ordinea şi bunul mers al unei organizaţii, al unei instituţii, al unei întreprinderi etc.; reglement. G (Ieşit din uz) *Regulament de ordine interioară* = regulament prin care se stabileau, în cadrul unei organizaţii socialiste, dispoziţii privitoare la disciplina muncii şi, în general, la raporturile dintre această organizaţie şi angajaţii săi. F Norme elaborate de puterea executivă pentru aplicarea şi completarea dispoziţiilor unei legi. F Totalitatea normelor după care se joacă un joc, un sport etc. [Pl. şi: (înv.) *regulamenturi*] — Din it. **regulamento.**

REGULAMENTÁR, -Ă, *regulamentari, -e,* adj. Care ţine de regulament, conform cu regulamentul; reglementar. F Care este în legătură cu Regulamentul Organic, privitor la Regulamentul Organic. G *Domn regulamentar* = domn al Principatelor Române care a domnit în perioada Regulamentelor Organice. — **Regulament** + suf. *-ar.*

REGULÁR, -Ă, *regulari, -e,* adj. (Înv.) Regulat, după regulă, după regulament. — Din lat. **regularis.**

REGULÁRE, *regulări,* s.f. Acţiunea de *a regula* şi rezultatul ei. — V. **regula.**

REGULARISÍ, *regularisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A regula. F Fig. A da o lecţie cuiva, a pune la punct pe cineva. — **Regula** + suf. *-arisi.*

REGULARISÍRE, *regularisiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a regularisi* şi rezultatul ei. — V. **regularisi.**

REGULARITÁTE, *regularităţi,* s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este regulat, în conformitate cu o regulă sau cu o ordine fixată dinainte. G Loc. adv. *Cu regularitate* = în mod regulat. F Proprietate a unui sistem sau a evoluţiei unor fenomene de a respecta o regulă dintr-un anumit punct de vedere. F Simetrie, proporţie. F Uniformitate. — Din fr. **régularité.**

REGULARIZÁ, *regularizez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune unor norme, unor reguli, a face ca ceva să fie regulat. F A pune în ordine, în concordanţă (evidenţe, balanţe etc.). F A pune de acord datele evidenţei contabile cu realitatea constatată pe teren prin inventariere. **2.** A corecta conturul unui obiect pentru a-i da o formă geometrică regulată. **3.** A amenaja un curs de apă pentru a corespunde unor anumite cerinţe. — Din fr. **régulariser.**

REGULARIZÁRE, *regularizări,* s.f. Acţiunea de *a regulariza* şi rezultatul ei. — V. **regulariza.**

REGULÁT, -Ă, *regulaţi, -te,* adj. **1.** Care este conform unei reguli stabilite în prealabil; care se repetă după o anumită regulă, într-o anumită ordine, fără abatere. F Care se desfăşoară cu regularitate; firesc, obişnuit, normal. G *Verbe regulate* = verbe care se conjugă după regulile generale ale conjugărilor. F Ordonat, uniform. **2.** Care este organizat sau funcţionează în baza unei legi; organizat legal, organizat pe baze permanente. F Sistematizat, orânduit. **3.** (Despre corpuri) Care permite o descompunere în părţi, astfel încât acestea să fie identice şi în relaţii identice unele în raport cu altele. G *Poligon regulat* = poliedru cu toate feţele poligoane regulate şi cu toate unghiurile diedre egale. F (Despre trăsături, forme etc.) Alcătuit din elemente care se grupează ordonat sau simetric; armonios, frumos. — V. **regula.**

REGULATÓR, -OÁRE, *regulatori, -oare,* adj., s.n., s.m. şi f. **1.** Adj. Care regulează, sistematizează, care stabileşte regularitatea unei mişcări sau a unei funcţii; care îndrumează sau conduce. **2.** S.n. Aparat sau dispozitiv care efectuează un proces de reglare. **3.** S.n. (Jur.; în sintagma) *Regulator de competenţă* = act prin care organul de jurisdicţie superior celor între care s-a ivit un conflict de competenţă stabileşte care dintre ele este competentă să judece procesul. **4.** S.m. şi f. Persoană care stabileşte, îndrumează sau conduce un sistem de reglare. — Din fr. **régulateur,** germ. **Regulator.**

RÉGULĂ, *reguli,* s.f. **1.** Normă, lege pe baza căreia are loc un proces, se desfăşoară o activitate sau se produce un fenomen; precept. F Mod de a rezolva o serie de probleme care au anumite caracteristici comune. G *Regulă de trei* = metodă pentru determinarea celei de a patra proporţionale a trei numere date. *Regulă de trei simplă* = regulă de trei în care numerele sunt direct proporţionale. *Regulă de trei compusă* = regulă de trei în care cea de a patra proporţională se referă la numere care sunt şi ele deduse printr-o regulă de trei. F Obicei, linie de conduită, principiu conducător. **2.** Rânduială, ordine; regularitate. G Loc. adv. *De regulă* = de obicei, în mod obişnuit. *În (bună) regulă* = în ordine, aşa cum se cuvine. *În toată regula* = după toate regulile, în lege. **3.** (Pop.) Menstruaţie. — Din lat. **regula,** it. **regola** (cu unele sensuri după fr. *règle).*

REGURGITÁ, *regurgitez,* vb. I. Tranz. A-i veni cuiva alimentele în gură prin regurgitaţie. — Din fr. **régurgiter.**

REGURGITÁŢIE, *regurgitaţii,* s.f. Revenire în gură a alimentelor din stomac sau esofag, care are loc fără efort de vomă. — Din fr. **régurgitation.**

REHIDRATÁRE, *rehidratări,* s.f. Reintroducerea (terapeutică) de apă într-un organism deshidratat. — Cf. fr. r é h y d r a t a t i o n.

REIÁT, -Ă, *reiaţi, -te,* adj. (Despre stofe) Cu dungi (în relief) formate din ţesătură; vărgat, dungat. [Pr.: *re-iat*] — Din fr. **rayé.**

REICHSTAG s.n. Denumire dată Parlamentului german între 1867 şi 1945. [Pr.: *ráihstag*] — Cuv. germ.

REIEŞÍ, pers 3 *reiése,* vb. IV. Intranz. A rezulta, a apărea ca o consecinţă logică. — Pref. *re-* + **ieşi** (după fr. *ressortir).*

REIFICÁRE, *reificări,* s.f. Proces în cursul căruia relaţiile sociale îmbracă forma unor relaţii între obiecte concrete, iar omul însuşi devine din subiect al proceselor sociale obiectul acestora, asemenea unui lucru. [Pr.: *re-i-*] — Cf. fr. r é i f i c a t i o n.

REIMPORTÁ, *reimpórt,* vb. I. Tranz. A importa din nou. [Pr.: *re-im-*] — Din fr. **réimporter.**

REIMPRIMÁ, *reimprím,* vb. I. Tranz. A imprima din nou; a retipări. [Pr.: *re-im-*] — Din fr. **réimprimer.**

REIMPRIMÁRE, *reimprimări,* s.f. Acţiunea de *a reimprima* şi rezultatul ei. [Pr.: *re-im-*] — V. **reimprima.**

REINCARNÁ, *reincarnez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) incarna din nou. F Refl. (În unele concepţii mistice; despre sufletul omului) A trece, după moarte, în alt corp (de om sau de animal). [Var.: **reîncarná** vb. I] — Din fr. **réincarner.**

REINCARNÁRE, *reincarnări,* s.f. Faptul de *a (se) reincarna;* reincarnaţie. [V a r.: **reîncarnáre** s.f.] — V. **reincarna.**

REINCARNÁŢIE, *reincarnaţii,* s.f. Reincarnare. — Din fr. **réincarnation.**

REINFECTÁ, *reinfectez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) infecta din nou (cu acelaşi agent patogen). — Pref. *re-* + **infecta** (după fr. *réinfecter).*

REINFECTÁRE, *reinfectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) reinfecta.* — V. **reinfecta.**

REINFECTÁT, -Ă, *reinfectaţi, -te,* adj. Care este infectat din nou (cu acelaşi virus). — V. **reinfecta.**

REINSÉRŢIE s.f. **1.** Fixare în acelaşi loc a unei porţiuni detaşate dintr-un ţesut. **2.** Reîntoarcere a unui deţinut, a unui prizonier etc. în societate, într-o activitate productivă. — Din fr. **réinsertion.**

REINSTALÁ, *reinstalez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) instala din nou. F Tranz. A amenaja din nou. — Din fr. **réinstaller.**

REINSTALÁRE, *reinstalări,* s.f. Acţiunea de *a (se) reinstala* şi rezultatul ei. — V. **reinstala.**

REINSTAURÁ, *reinstaurez,* vb. I. Tranz. A instaura din nou. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **réinstaurer.**

REINSTAURÁRE, *reinstaurări,* s.f. Acţiunea de a reinstaura. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **reinstaura.**

REINSTAURÁT, -Ă, *reinstaurați, te,* adj. Care a fost instaurat din nou. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **reinstaura.**

REINTEGRÁ, *reintegrez,* vb. I. Tranz. A repune pe cineva în drepturile sale sau într-o funcție, într-o demnitate etc. F Refl. A face corp comun cu ceva, a se omogeniza; a se îngloba, a se contopi. — Din fr. **réintégrer.**

REINTEGRÁBIL, -Ă, *reintegrabili, -e,* adj. Care poate fi reintegrat. — Din fr. **réintégrable.**

REINTEGRÁRE, *reintegrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reintegra* și rezultatul ei; reintegrație. — V. **reintegra.**

REINTEGRÁT, -Ă, *reintegrați, -te,* adj. Care a fost repus în drepturi. F Înglobat, contopit, omogenizat. — V. **reintegra.**

REINTEGRÁȚIE, *reintegrații,* s.f. Reintegrare. [Var.: **reintegrațiúne** s.f.] — Din fr. **réintégration.**

REINTEGRAȚIÚNE s.f. v. **reintegrație.**

REINTEROGÁ, *reinteroghez,* vb. I. Tranz. A interoga din nou, pentru obținerea de date noi. — Din fr. **réinterroger.**

REINTEROGÁRE, *reinterogări,* s.f. Acțiunea de *a reinteroga.* — V. **reinteroga.**

REINTERPRETÁ, *reinterpretez,* vb. I. Tranz. A interpreta din nou (modificând sau îmbunătățind prima interpretare); a da o nouă interpretare. — Din fr. **réinterpréter.**

REINTERPRETÁRE, *reinterpretări,* s.f. Acțiunea de *a reinterpreta* și rezultatul ei. — V. **reinterpreta.**

REINTERPRETÁT, -Ă, *reinterpretați, -te,* adj. Care a fost interpretat din nou într-un alt mod. — V. **reinterpreta.**

REINTRÁ, *reintru,* vb. I. Tranz. A intra din nou, a intra la loc. — Pref. *re-* + **intra** (după fr. *rentrer).*

REINTRÁRE, *reintrări,* s.f. Acțiunea de *a reintra* și rezultatul ei. — V. **reintra.**

REINTRODÚCE, *reintrodúc,* vb. III. Tranz. A introduce ceva din nou, a face să intre din nou. — Pref. *re-* + **introduce.**

REINTRODÚCERE, *reintroduceri,* s.f. Acțiunea de *a reintroduce* și rezultatul ei. — V. **reintroduce.**

REINVENTARIÁ, *reinventariez,* vb. I. Tranz. A inventaria din nou. [Pr.: *-ri-a*] — Pref. *re-* + **inventaria.**

REINVENTARIÉRE, *reinventarieri,* s.f. Acțiunea de *a reinventaria.* — V. **reinventaria.**

REINVESTÍ, *reinvestesc,* vb. IV. Tranz. A face o nouă investiție, pentru un (alt) obiectiv. — Din fr. **réinvestir.**

REINVESTÍRE, *reinvestiri,* s.f. Acțiunea de *a reinvesti.* — V. **reinvesti.**

REINVITÁ, *reinvít,* vb. I. Tranz. A invita din nou. — Din fr. **réinviter.**

REIONÍSM s.n. Mișcare în artele plastice din Rusia, la începutul sec. XX care își propunea să sugereze în pictură a patra dimensiune, să dea impresia că opera este atemporală și aspațială. — Din fr. **rayonnisme.**

REITCORD s.n. Nume dat unei țesături de bumbac, care este utilizată pentru confecționarea balonzaidelor, raglanelor și canadienelor. [Pr.: *ráitcord*] — Denumire comercială.

REITERÁ, *reiterez,* vb. I. Tranz. A repeta. [Pr.: *re-i-*] — Din fr. **réitérer.**

REITERÁRE, *reiterări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a reitera;* repetare. [Pr.: *re-i-*] — V. **reitera.**

REITERÁT, -Ă, *reiterați, -te,* adj. Repetat. [Pr.: *re-i-*] — V. **reitera.**

REITERATÍV, -Ă, *reiterativi, -e,* adj. Refăcut, repetat. [Pr.: *re-i-*] — Din fr. **réitératif.**

REITERÁȚIE, *reiterații,* s.f. **1.** Reiterare. **2.** Metodă în tipografie constând în măsurarea repetată a unghiurilor pentru reducerea erorilor. [Pr.: *re-i-*] — Din fr. **réitération.**

REÎMBĂRBĂTÁ, *reîmbărbătez,* vb. I. Tranz. A insufla cuiva din nou încredere, a încuraja, a însufleți din nou pe cel deprimat. — Pref. *re-* + **îmbărbăta.**

REÎMPĂDURÍ, *reîmpăduresc,* vb. IV. Tranz. A planta din nou o pădure, a împăduri din nou. — Pref. *re-* + **împăduri.**

REÎMPĂDURÍRE, *reîmpăduriri,* s.f. Acțiunea de *a reîmpăduri* și rezultatul ei. — V. **reîmpăduri.**

REÎMPĂRȚÍ, *reîmpárt,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) împărți din nou, a face o nouă împărțire (mai echitabilă). — Pref. *re-* + **împărți.**

REÎMPĂRȚÍRE, *reîmpărțiri,* s.f. Acțiunea de *a reîmpărți* și rezultatul ei. — V. **reîmpărți.**

REÎMPĂRȚÍT, -Ă, *reîmpărțiți, -te,* adj. Care a fost împărțit din nou (mai echitabil). — V. **reîmpărți.**

REÎMPROSPĂTÁ, *reîmprospătez,* vb. I. Tranz. A împrospăta din nou; *fig.* a reaminti cuiva ceva, a readuce în memorie. — Pref. *re-* + **împrospăta.**

REÎNARMÁ, *reînarmez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) reface potențialul de război; a(-și) înzestra armata cu mijloace noi de luptă, cu armament nou, a (se) înarma din nou. — Pref. *re-* + **înarmat** (după fr. *réarmer).*

REÎNARMÁRE, *reînarmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînarma* și rezultatul ei. — V. **reînarma.**

REÎNĂLȚÁ, *reînálț,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înălța din nou. — Pref. *re-* + **înălța.**

REÎNĂLȚÁRE, *reînălțări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînălța* și rezultatul ei. — V. **reînălța.**

REÎNCADRÁ, *reîncadrez,* vb. I. Tranz. A încadra pe cineva din nou într-un post (pe care l-a ocupat anterior). — Pref. *re-* + **încadra.**

REÎNCADRÁRE, *reîncadrări,* s.f. Acțiunea de *a reîncadra* și rezultatul ei. — V. **reîncadra.**

REÎNCARNÁ vb. I v. **reincarna.**

REÎNCARNÁRE s.f. v. **reincarnare.**

REÎNCĂLZÍ, *reîncălzesc,* vb. I. IV. Tranz. A încălzi din nou. F Spec. (Tehn.) A încălzi din nou un material a cărui temperatură a coborât în timpul prelucrării sub limita necesară. — Pref. *re-* + **încălzi.**

REÎNCĂLZÍRE, *reîncălziri,* s.f. Acțiunea de *a reîncălzi* și rezultatul ei. — V. **reîncălzi.**

REÎNCĂRCÁ, *reîncárc,* vb. I. Tranz. **1.** A încărca din nou. **2.** A introduce din nou cartușe într-o armă de foc. — Pref. *re-* + **încarca.**

REÎNCĂRCÁBIL, -Ă, *reîncărcabili, -e,* adj. Care poate fi reîncărcat. — **Reîncărca** + suf. *-bil.*

REÎNCĂRCÁRE, *reîncărcări,* s.f. Acțiunea de *a reîncărca* și rezultatul ei. — V. **reîncărca**.

REÎNCÉPE, *reîncép,* vb. III. Tranz. și intranz. A începe din nou, a începe de la capăt; a relua. — Pref. *re-* + **începe.**

REÎNCÉPERE, *reînceperi,* s.f. Acțiunea de *a reîncepe* și rezultatul ei. — V. **reîncepe.**

REÎNCHEGÁ, *reînghég,* vb. I. Tranz. A închega din nou; *fig.* a reface. — Pref. *re-* + **închega.**

REÎNCHEGÁRE, *reînchegări,* s.f. Acțiunea de *a reînghega* și rezultatul ei. — V. **reînchega.**

REÎNCHÍDE, *reînchíd,* vb. III. Tranz. A închide din nou. — Pref. *re-*+ **închide.**

REÎNCHÍDERE, *reînchideri,* s.f. Acțiunea de *a reînchide* și rezultatul ei. — V. **reînchide.**

REÎNCHIRIÁ, *reînchiriez,* vb. I. Tranz. A închiria din nou. [Pr.: *-ri-a*] — Pref. *re-* + **închiria.**

REÎNCHIRIÉRE, *reînchirieri,* s.f. Acțiunea de *a reînchiria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **reînchiria.**

REÎNCOLȚÍ, pers. 3 *reîncolțește,* vb. IV. Intranz. A încolți, a germina din nou, a da din nou colț. — Pref. *re-* + **încolți.**

REÎNCOLȚÍRE, *reîncolțiri,* s.f. Acțiunea de *a reîncolți* și rezultatul ei. — V. **reîncolți.**

REÎNCORPORÁ, *reîncorporez,* vb. I. Tranz. A încorpora din nou. — Pref. *re-* + **încorpora.**

REÎNCORPORÁRE, *reîncorporări,* s.f. Acțiunea de *a reîncorpora* și rezultatul ei. — V. **reîncorpora.**

REÎNFĂȘURÁ, *reînfășór,* vb. I. Tranz. A înfășura din nou. — Pref. *re-* + **înfășura.**

REÎNFĂȘURÁRE, *reînfășurări,* s.f. Acțiunea de *a reînfășura* și rezultatul ei. — V. **reînfășura.**

REÎNFIINȚÁ, *reînființez,* vb. I. Tranz. A înființa din nou, a întemeia din nou, a reface. — Pref. *re-* + **înființa.**

REÎNFIINȚÁRE, *reînființări,* s.f. Acțiunea de *a reînființa* și rezultatul ei. — V. **reînființa.**

REÎNFLORÍ, *reînfloresc,* vb. IV. Tranz. A înflori din nou. — Pref. *re-* + **înflori.**

REÎNFLORÍRE, *reînfloriri,* s.f. Acțiunea de *a reînflori* și rezultatul ei. — V. **reînflori.**

REÎNMATRICULÁ, *reînmatriculez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înmatricula din nou (după ce a suferit o exmatriculare). — Pref. *re-* + **înmatricula.**

REÎNMATRICULÁRE, *reînmatriculări,* s.f. Acțiunea de *a reînmatricula.* — V. **reînmatricula.**

REÎNMATRICULÁT, -Ă, *reînmatriculați, -te,* adj. Care a fost înmatriculat din nou (după o exmatriculare). — V. **reînmatricula.**

REÎNNODÁ, *reînnód,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) înnoda din nou după ce s-a desfăcut nodul. **2.** Tranz. Fig. A restabili o relație deteriorată, a reface o prietenie. — Pref. *re-* + **înnoda.**

REÎNNODÁRE, *reînnodări,* s.f. Acțiunea de *a reînnoda.* — V. **reînnoda.**

REÎNNODÁT, -Ă, *reînnodați, -te,* adj. **1.** Care a fost înnodat din nou (după ce s-a desfăcut nodul). **2.** (Fig.; despre relații) Care s-a reluat, care s-a restabilit. — V. **reînnoda.**

REÎNNOÍ, *reînnoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A schimba din nou, a înnoi încă o dată. **2.** Tranz. A preschimba un document, a-i prelungi valabilitatea, a-l face din nou valabil. **3.** Refl. (Despre acțiuni) A se produce din nou, a se repeta. **4.** Tranz. A restabili, a relua, a reîncepe. F (Despre suferințe) A face să reapară, a stârni din nou, a răscoli, a împrospăta. **5.** Tranz. și refl. (Fig.) A (se) împrospăta. — Pref. *re-* + **înnoi.**

REÎNNOÍRE, *reînnoiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînnoi* și rezultatul ei. — V. **reînnoi.**

REÎNNOÍT, -Ă, *reînnoiți, -te,* adj. Care a fost făcut din nou; refăcut; *fig.* schimbat, reîmprospătat, primenit. — V. **reînnoi.**

REÎNSĂNĂTOȘÍ, *reînsănătoșesc,* vb. IV. Refl. A se însănătoși din nou, a deveni iar sănătos. — Pref. *re-* + **însănătoși.**

REÎNSĂNĂTOȘÍRE, *reînsănătoșiri,* s.f. Faptul de *a se reînsănătoși.* — V. **reînsănătoși.**

REÎNSCĂUNÁ, *reînscăunez,* vb. I. Refl. și tranz. (Înv.) A (se) înscăuna din nou. [Pr.: *-scă-u-*] — Pref. *re-* + **înscăuna.**

REÎNSCĂUNÁRE, *reînscăunări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) reînscăuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-scă-u-*] — V. **reînscăuna.**

REÎNSUFLEȚÍ, *reînsuflețesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) însufleți din nou, a prinde sau a face să prindă din nou viață. — Pref. *re-* + **însufleți.**

REÎNSUFLEȚÍRE, *reînsuflețiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînsufleți* și rezultatul ei. — V. **reînsufleți.**

REÎNȘURUBÁ, *reînșurubez,* vb. I. Tranz. A strânge la loc un șurub, un ghivent slăbit, un capac etc. — Pref. *re-* + **înșuruba.**

REÎNȘURUBÁRE, *reînșurubări,* s.f. Acțiunea de *a reînșuruba.* — V. **reînșuruba.**

REÎNTÂLNÍ, *reîntâlnesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Adesea fig.) A (se) întâlni din nou; a (se) revedea, a (se) regăsi. — Pref. *re-* + **întâlni.**

REÎNTÂLNÍRE, *reîntâlniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reîntâlni* și rezultatul ei. — V. **reîntâlni.**

REÎNTINERÍ, *reîntineresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A deveni sau a face să devină din nou tânăr, a se simți sau a face să se simtă din nou tânăr, a căpăta sau a face să capete o înfățișare tinerească. — Pref. *re-* + **întineri.**

REÎNTINERÍRE, *reîntineriri,* s.f. Faptul de *a reîntineri.* — V. **reîntineri.**

REÎNTINERÍT, -Ă, *reîntineriți, -te,* adj. Care a întinerit din nou. — V. **reîntineri.**

REÎNTOÁRCE, *reîntórc,* vb. III. Refl. A se întoarce din nou la locul de plecare; a reveni, a se înapoia. — Pref. *re-* + **întoarce** (după fr. *retourner).*

REÎNTOÁRCERE, *reîntoarceri,* s.f. Faptul de *a se reîntoarce*; revenire. — V. **reîntoarce.**

REÎNTREGÍ, *reîntregesc,* vb. IV. Tranz. A întregi din nou, a completa un întreg. — Pref. *re-* + **întregi.**

REÎNTREGÍRE, *reîntregiri,* s.f. Acțiunea de *a reîntregi* și rezultatul ei. — V. **reîntregi.**

REÎNTREMÁ, *reîntremez,* vb. I. Refl. A se întrema din nou, a-și căpăta din nou sănătatea sau puterile, a se înzdrăveni, a se însănătoși. — Pref. *re-* + **întrema.**

REÎNTREMÁRE s.f. Faptul de *a se reîntrema;* înzdrăvenire. — V. **reîntrema.**

REÎNTREMÁT, -Ă, *reîntremați, -te,* adj. Care și-a căpătat din nou sănătatea sau puterile, care s-a înzdrăvenit din nou. — V. **reîntrema.**

REÎNTRUPÁ, *reîntrupez,* vb. I. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A da sau a lua din nou formă concretă. — Pref. *re-* + **întrupa.**

REÎNTURNÁ, *reîntórn*, vb. I. (Pop.) **1.** Refl. A se reîntoarce, a se înapoia, a reveni. **2.** Tranz. A da înapoi, a înapoia. — Pref. *re-* + **întorna** (după fr. *retourner).*

REÎNTURNÁRE, *reînturnări*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) reîntorna* și rezultatul ei. — V. **reîntorna.**

REÎNVERZÍ, pers. 3 *reînverzește*, vb. IV. Intranz. (Despre vegetație) A înverzi din nou. — Pref. *re-* + **înverzi.**

REÎNVERZÍRE s.f. Acțiunea de *a reînverzi* și rezultatul ei. — V. **reînverzi.**

REÎNVESTÍ, *reînvestesc*, vb. IV. Tranz. A reacorda oficial un drept. — Pref. *re-* + **învesti.**

REÎNVIÁ, *reînvii*, vb. I. Intranz. A reveni la viață (după ce a murit); a învia. F Tranz. (Med.) A resuscita. F Fig. A căpăta din nou viață, putere; a renaște. F Tranz. și intranz. Fig. A reveni în amintirea cuiva. F Tranz. Fig. A face să fie din nou folosit, să devină actual. *A reînvia arhaismele.* [Pr.: *-vi-a;* Prez. ind. și: *reînviez*] — Pref. *re-* + **învia.**

REÎNVIÁT, -Ă, *reînviați, -te*, adj. Care a revenit la viață (după ce a murit); *fig.* readus la viață (după ce fusese uitat). [Pr.: *-vi-at*] — V. **reînvia.**

REÎNVIÉRE, *reînvieri*, s.f. Faptul de *a reînvia.* [Pr.: *-vi-e-*] — V. **reînvia.**

REÎNVIETÓR, -OÁRE, *reînvietori, -oare*, adj. (Rar) Care reînvie, care reînsuflețește. [Pr.: *-vi-e-*] — **Reînvia** + suf. *-tor.*

REJÁNSĂ, *rejanse*, s.f. Panglică neextensibilă de bumbac, cu legătura de rips folosită ca furnitură în confecții. — Din fr. **régence.**

REJÉT, *rejeturi*, s.n. **1.** (Livr.) Respingere. **2.** (Geol.) Denivelare produsă de o falie. **3.** Ingambament. — Din fr. **rejet.**

REJUCÁ, pers. 3 *rejoacă,* vb. I. Refl. A se juca încă o dată. — Pref. *re-* + **juca.**

REJUCÁRE, *rejucări,* s.f. Acțiunea de *a se rejuca* și rezultatul ei. — V. **rejuca.**

REJUDECÁ, *rejúdec*, vb. I. Tranz. **1.** (Jur.) A judeca din nou un proces. **2.** A judeca încă o dată pentru a aprofunda sau a elimina erorile. — Pref. *re-* + **judeca.**

REJUDECÁRE, *rejudecări*, s.f. Acțiunea de *a rejudeca.* — V. **rejudeca.**

REJUDECÁT, -Ă, *rejudecați, -te,* adj. **1.** (Jur.; despre procese) Care s-a judecat din nou. **2.** Care a fost judecat, gândit încă o dată (pentru a fi aprofundat, corectat etc.). — V. **rejudeca.**

RELAIÓR, -OÁRE, *relaiori, -oare*, s.m. și f. Fiecare dintre participanții la o probă de ștafetă. [Pr.: *-la-ior*] — Din fr. **relayeur.**

RELANSÁ, *relansez*, vb. I. **1.** Intranz. A mări miza la jocul de cărți. **2.** Tranz. A arunca, a trimite înapoi mingea (la jocul de tenis). — Din fr. **relancer.**

RELANSÁRE, *relansări*, s.f. Acțiunea de *a relansa* și rezultatul ei. — V. **relansa.**

RELASCÓP, *relascoape*, s.n. (Silv.) Aparat folosit pentru determinarea înălțimii arborilor, a suprafeței de bază a arborilor la hectar, precum și a unor elemente topografice dintr-un arboret. — Et. nec.

RELÁȘ, *relașuri*, s.n. Suspendare temporară a reprezentațiilor unui teatru, ale unei opere etc.; zi sau interval de timp în care nu se dau reprezentații. — Din fr. **relâche.**

RELATÁ, *relatez*, vb. I. Tranz. A povesti ceva amănunțit, detaliat; a expune, a istorisi. — V. **relata.**

RELATÍV, -Ă, *relativi, -e*, adj. **1.** Care se referă, se raportează la ceva sau la cineva, care are legătură cu ceva sau cu cineva. G (Gram.) *Pronume* (sau *adverb) relativ* = pronume (sau adverb) care face legătura dintre propoziții subordonate și cuvinte din propozițiile regente pe care le determină. *Propoziție relativă* (și substantivat, f.) = **a)** propoziție subordonată introdusă printr-un pronume sau adverb relativ; **b)** propoziție atributivă. G Loc. prep. *Relativ la...* = în legătură cu..., referitor la..., cu privire la... **2.** Care are o valoare dependentă de anumite condiții, de un sistem de referință etc.; evaluat, determinat cu aproximație; condiționat, limitat, variabil. G *Cronologie relativă* = cronologie care stabilește că un eveniment sau un fenomen a avut loc înaintea altuia sau după altul, fără să poată preciza cu exactitate data. *Mișcare relativă* = deplasare a unui corp față de un sistem de referință mobil. F Care depinde de un termen în absența căruia ar fi fără sens. F (Adverbial) Aproximativ, mai mult sau mai puțin, aproape. **3.** Care privește relația dintre termeni considerați independenți de această relație. F Care nu există decât în relație cu altceva. — Din fr. **relatif,** lat. **relativus,** it. **relativo,** germ. **relativ.**

RELATIVÍSM s.n. Doctrină potrivit căreia nu există standarde universale în chestiunea valorilor, adevărul însuși fiind relativ la punctul de vedere al subiectului. F Relativitate. — Din fr. **relativisme.**

RELATIVÍST, -Ă, *relativiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la relativism, care ține de relativism. **2.** S.m. și f. Adept al relativismului. **3.** Adj. Referitor la teoria relativității, la efectele prevăzute de această teorie. — Din fr. **relativiste.**

RELATIVITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi relativ. **2.** Proprietate a mărimilor fizice de a depinde de condițiile concrete în care se efectuează măsurarea lor sau de sistemul de referință la care sunt raportate. G *Teoria relativității* = teorie fizică a interdependenței dintre spațiu, timp și materia în mișcare, cuprinzând legi valabile atât pentru viteze mici de deplasare ale corpurilor, cât și pentru viteze relative foarte mari, comparabile cu viteza luminii. — Din fr. **relativité.**

RELATIVIZÁ, *relativizez*, vb. I. Refl. A căpăta un caracter relativ. F (Tranz.) A da, a imprima un caracter relativ (unei afirmații). — Cf. germ. relativieren.

RELATIVIZÁRE, *relativizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) relativiza* și rezultatul ei. — V. **relativiza.**

RELÁȚIE, *relații*, s.f. **1.** Legătură, conexiune, raport între lucruri, fapte, idei, procese sau între însușirile acestora. F (Log.) Conexiune între doi sau mai mulți termeni. Legătură între persoane, popoare, state. G *Relații de producție* = raporturi economice care se stabilesc între oameni în procesul de producție a bunurilor materiale. *Relații diplomatice* = raporturi politice cu caracter de continuitate între state, stabilite prin misiuni diplomatice permanente ale acestora. F Legături de prietenie (cu oameni de seamă, influenți). **3.** Expunere, informație, relatare. G Loc. vb. *A da relații* = a informa, a relata. [Var.: (înv.) **relațiúne** s.f.] — Din fr. **relation,** lat. **relatio, -onis,** germ. **Relation.**

RELAȚIONÁ, *relaționez*, vb. I. Tranz. (Rar) A pune în relație (**1**) două sau mai multe fenomene, evenimente etc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **relație.**

RELAȚIONÁL, -Ă, *relaționali, -e*, adj. De relație, care stabilește o relație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **relationnel,** engl. **relational.**

RELAȚIONÁRE, *relaționări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a relaționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **relaționa.**

RELAȚIONÁT, -Ă, *relaționați, -te*, adj. (Rar) Care a fost pus în legătură cu ceva. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **relaționa.**

RELAŢIONÍSM s.n. (Fil.) Concepţie potrivit căreia realitatea ar fi un sistem de relaţii (logice). [Pr.: *-ţi-o-*] — Din engl. **relationism,** germ. **Relationismus.**

RELAŢIÚNE s.f. v. **relaţie.**

RELAXÁ, *relaxez*, vb. I. **1.** Tranz. A pune un sistem fizic scos din starea de echilibru termodinamic, electric etc. în stare de libertate, acesta revenind lent la vechea stare sau la o nouă stare de echilibru. **2.** Refl. (Despre tensiunile mecanice dintr-un corp) A scădea fără ca să varieze deformaţia corpului. **3.** Refl. şi tranz. Fig. A (se) linişti, a (se) destinde (după un efort susţinut). — Din fr. **relaxer.**

RELAXÁNT, -Ă, *relaxanţi, -te*, adj., s.n. (Substanţă, medicament, factor etc.) Care relaxează, destinde — **Relaxa** + suf. *-ant.*

RELAXÁRE, *relaxări*, s.f. Faptul de *a (se) relaxa.* — V. **relaxa.**

RELAXÁT, -Ă, *relaxaţi, -te*, adj. **1.** Destins, slăbit; scăzut. **2.** (Despre corpuri plastice) Care are tensiunile mecanice scăzute fără varierea deformaţiei. — V. **relaxa.**

RELÁXĂ, *relaxe*, s.f. Tip de saltea confecţionată din burete de material plastic. — Denumire comercială.

RELECTÚRĂ, *relecturi*, s.f. Recitire. — Pref. *re-* + **lectură.**

RELEGÁ, *relég*, vb. I. Tranz. (Înv.) A surghiuni, a izgoni; a expulza. — Din fr. **reléguer,** lat., it. **relegare.**

RELEGÁRE, *relegări*, s.f. (Înv.) Acţiunea de *a relega* şi rezultatul ei. — V. **relega.**

RELEGÁT, -Ă, *relegaţi, -te*, adj. (Înv.) Izgonit, surghiunit; expulzat. — V. **relega.**

RELEGĂŢIE, *relegaţii*, s.f. (Înv.) Relegare. [Var.: **relegaţiúne** s.f.] — Din fr. **relégation.**

RELEGAŢIÚNE s.f. v. **relegaţie.**

RELÉGE, *relegi*, s.f. (Înv.) Religie. — Contaminare între **religie** şi **lege**.

RELÉU, *relee*, s.n. **1.** Aparat sau dispozitiv care realizează anumite comenzi, atunci când variază o mărime caracteristică a sistemului tehnic la care este conectat. **2.** Sistem de comunicaţii în radiodifuziune şi televiziune, cu staţii intermediare de recepţie şi retransmisie. G *Releu de scară* = automat de scară. **3.** Înlocuire a cailor (în cursul drumului), a câinilor (în timpul vânătorii) sau a ştafetelor (în timpul unei curse); locul unde se face schimbul; animalul sau ştafeta de schimb. — Din fr. **relais.**

RELEVÁ, *relév*, vb. I. Tranz. A pune în lumină, a scoate în relief; a evidenţia, a remarca, a sublinia. — Din fr. **relever.**

RELEVÁBIL, -Ă, *relevabil, -ă*, adj. Care merită să fie relevat. — **Releva** + suf. *-bil.*

RELEVÁNT, -Ă, *relevanţi, -te*, adj. Care relevă, care scoate sau iese în evidenţă. — Din fr. **relevant**. Cf. r e l e v a.

RELEVÁNŢĂ, *relevanţe*, s.f. Semnificaţie, însemnătate. — Din fr. **relevance.**

RELEVÁRE, *relevări*, s.f. Acţiunea de *a releva* şi rezultatul ei; relevaţie. — V. **releva.**

RELEVĂŢIE, *relevaţii*, s.f. Relevare. — Din germ. **Relevation.**

RELEVÉU, *relevee*, s.n. Măsurarea, desenarea şi reprezentarea la scară a elementelor unei construcţii, ale unui ansamblu de construcţii sau ale unui detaliu constructiv. F Schiţă în care sunt reprezentate la scară aceste elemente.[Pl. şi: *relevéuri*] — Din fr. **relevé.**

RELEVMÉNT, *relevmente*, s.n. Unghi în planul orizontal format de o direcţie de referinţă şi direcţia unui punct oarecare, reprezentat printr-un astru, printr-un obiect terestru sau de pe mare. F Unghi format de o direcţie de referinţă cu direcţia unei raze vizuale sau cu direcţia aparentă a unui emiţător de unde electromagnetice. — Din fr. **relèvement.**

RELÍCT, -Ă, *relicte*, adj. (Biol.; în sintagma) *Specie relictă* (şi substantivat, f.) = specie de plantă sau de animal care a supravieţuit dispariţiei unei faune sau unei flore în decursul timpurilor geologice. — Din germ. **relikt**, lat. **relictus.**

RELICVÁRIU, *relicvarii*, s.n. Cutie sau casetă de forme variate, în care se păstrează rămăşiţe din trupul sau din obiectele unui sfânt — Din it. **reliquario.**

RELICVÁT, *relicvate*, s.n. (Fin.) Rest de datorie după reglarea unui cont. — Din fr. **reliquat.**

RELÍCVĂ, *relicve*, s.f. **1.** Obiect rămas din trecut şi păstrat ca o amintire scumpă sau valoroasă; vestigiu. **2.** (La pl.) Moaşte. — Din fr. **relique,** lat. **reliquiae.**

RELIÉF, *reliefuri*, s.n. **1.** Configuraţie a suprafeţei terestre constituită din totalitatea neregularităţilor de forme pozitive sau negative considerate faţă de un plan de referinţă general sau local. **2.** Ridicătură, proeminenţă pe o suprafaţă. G Loc. adj. *În relief* = cu trei dimensiuni, ieşit în afară dintr-un plan, proeminent. G Expr. *A scoate în relief* = a scoate în evidenţă, a sublinia, a accentua; a reliefa. F Fig. Contur; forţă, strălucire. **3.** Sculptură fixată pe o suprafaţă plană. V. *basorelief.* [Pr.: *-li-ef*] — Din fr. **relief.**

RELIEFÁ, *reliefez*, vb. I. Tranz. A scoate în evidenţă, a pune în lumină; a sublinia, a accentua. [Pr.: *-li-e-*] — Din **relief.**

RELIEFÁRE, *reliefări,* s.f. Acţiunea de *a reliefa* şi rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **reliefa.**

RELIEFÁT, -Ă, *reliefaţi, -te*, adj. Care este scos în relief. F Fig. Scos în evidenţă, subliniat, accentuat. [Pr.: *-li-e-*] — V. **reliefa.**

RELÍGIE, *religii*, s.f. **1.** Ansamblu de idei, sentimente şi acţiuni împărtăşite de un grup şi care oferă membrilor săi un obiect de venerare, un cod de comportament, un cadru de referinţă pentru a intra în relaţia cu grupul şi universul; confesiune, credinţă. F Fig. Crez, cult. **2.** Disciplină predată în şcoală, având ca scop educarea şi instruirea elevilor în spiritul religiei (**1**) date. — Din fr. **religion,** lat. **religio, -onis,** germ. **Religion.**

RELIGIÓS, -OÁSĂ, *religioşi, -oase*, adj. Care ţine de religie, care se referă la religie; bisericesc. F Evlavios, cuvios, pios. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **religieux,** it. **religioso,** lat. **religiosus.**

RELIGIOSO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu evlavie, în mod pios. [Pr.: *religiózo*] — Cuv. it.

RELIGIOZITÁTE s.f. (Adesea fig.) Sentiment religios profund; evlavie, pietate. F Reculegere. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **religiosité,** germ. **Religiosität.**

RELÓN s.n. Fibră sintetică obţinută prin polimerizarea caprolactamei, folosită la fabricarea ţesăturilor, a tricotajelor etc. — **Re** (= *R* < *România)* + [nai]**lon.**

RELUÁ, *reiáu*, vb. I. Tranz. **1.** A lua din nou, a lua înapoi. **2.** A începe din nou; a continua, a urma (după o întrerupere). — Pref. *re-* + **lua** (după fr. *reprendre).*

RELUÁRE, *reluări*, s.f. Acţiunea de *a relua* şi rezultatul ei. — V. **relua.**

RELUCTÁNŢĂ, *reluctanţe*, s.f. (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre tensiunea magnetică de-a lungul unui circuit şi fluxul magnetic care străbate circuitul. G *Reluctanţă specifică* = reluctivitate. — Din fr. **réluctance.**

RELUCTIVITÁTE, *reluctivităţi*, s.f. (Fiz.) Reluctanţă a unei substanţe omogene şi izotrope; reluctanţă specifică. — Din fr. **reluctivité,** engl. **reluctivity.**

REM, *remi*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a dozelor de radiaţie raportate la efectul lor biologic (egală cu doza primită de un anumit ţesut iradiat astfel încât doza absorbită să fie de un rad). — Din engl., fr. **rem.**

REMAIÁ, *remaiez*, vb. I. Tranz. A repara ciorapii sau un tricot, ridicând şi prinzând cu un instrument special ochiurile rupte ori scăpate sau firele deşirate. — Din fr. **remailler.**

REMAIÁJ, *remaiaje*, s.n. Remaiere. — Din fr. **remaillage.**

REMAIÁT s.n. Faptul de *a remaia*; remaiere. — V. **remaia.**

REMAIÉRE, *remaieri*, s.f. Acţiunea de *a remaia* şi rezultatul ei; remaiat. — V. **remaia.**

REMAIÉUZĂ, *remaieuze*, s.f. Persoană care se ocupă cu remaierea ciorapilor. [Pr.: *remaiö̆zə.* — Scris şi: *remaiezâ*] — Din fr. **remmailleuse.**

REMAKE, *remake-uri*, s.n. (Cin.) Variantă a unui film a cărui primă versiune a obţinut un mare succes sau al cărui subiect îşi recapătă actualitatea. [Pr.: *riméĭc*] — Cuv. engl.

REMANÉNT, -Ă, *remanenţi, -te*, adj. (Despre câmpuri electrice sau magnetice). Care se datoreşte fenomenului de remanenţă. — Din fr. **rémanent.**

REMANÉNŢĂ, *remanenţe*, s.f. (În sintagmele) *Remanenţă electrică* = stare de polarizare a unui corp electric păstrată de acesta după anularea câmpului electric polarizator extern. *Remanenţă magnetică* = stare de magnetizare a unui corp feromagnetic păstrată de acesta după anularea câmpului de magnetizare exterior. — Din fr. **rémanence.**

REMANIÁ, *remaniez*, vb. I. Tranz. **1.** A face modificări în organizarea unei instituţii, în compoziţia unui guvern etc. **2.** A transforma parţial o maşină, o instalaţie sau o construcţie, după o deteriorare, cu scopul readucerii în starea de funcţionare sau pentru a-i îmbunătăţi caracteristicile funcţionale. **3.** A înlătura defectele unor materiale sau ale unor produse care nu corespund prescripţiilor tehnice impuse, dar care nu sunt considerate nici rebut total. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **remanier.**

REMANIÁBIL, -Ă, *remaniabili, -e*, adj. Care poate fi remaniat. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **remaniable.**

REMANIÉRE, *remanieri*, s.f. Acţiunea de *a remania* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **remania.**

REMARCÁ, *remárc*, vb. I. Tranz. A observa; a băga de seamă; a releva. F Refl. A se distinge, a se deosebi; a se evidenţia. — Din fr. **remarquer.**

REMARCÁBIL, -Ă, *remarcabili, -e*, adj. Vrednic de luat în seamă; deosebit, ales, însemnat. — Din fr. **remarquable.**

REMARCÁRE, *remarcări*, s.f. Acţiunea de *a (se) remarca* şi rezultatul ei. — V. **remarca**.

REMÁRCĂ, *remarci*, s.f. Observaţie, constatare; notă, însemnare. [Pl. şi: *remarce*] — Din fr. **remarque.**

REMĂRITÁ, *remărít*, vb. I. Refl. A se mărita din nou; a se recăsători. — Pref. *re-* + **mărita.**

REMEDIÁ, *remediez*, vb. I. Tranz. A îndrepta, a îmbunătăți o situație, o stare etc. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **remédier,** lat. **remediare.**

REMEDIÁBIL, -Ă, *remediabili, -e*, adj. Care poate fi remediat, corectat, căruia i se poate aduce o îndreptare, o îmbunătățire, căruia i s-a găsit un remediu. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **remédiable.**

REMEDIÉRE, *remedieri*, s.f. Acțiunea de *a remedia* și rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **remedia.**

REMÉDIU, *remedii*, s.n. Mijloc de îndreptare sau de îmbunătățire a unei situații, a unei stări etc.; soluție. F Leac, doctorie, medicament. — Din fr. **remède,** lat. **remedium.**

REMÉMBER s.n. Aducere-aminte (a unui eveniment important). F Ține minte! amintește-ți! [Pr.: *rimémbăr*] — Din engl. **remember.**

REMEMORÁ, *rememorez*, vb. I. Tranz. A-și reaminti, a-și aduce din nou aminte. — Din fr. **remémorer,** lat. **rememorari.**

REMEMORÁRE s.f. Acțiunea de *a rememora* și rezultatul ei. — V. **rememora.**

REMEMORATÍV, -Ă, *rememorativi, -e*, adj. De amintire; comemorativ. — Din fr. **remémoratif.**

REMF s.m. Plantă cu flori galbene, dispuse în fascicule la subsuoara frunzelor, cu fructul o capsulă în formă de pară *(Aristolochia clematitis).* — Din săs. **rămp, remp.**

REMÍGE, *remige*, s.f. Fiecare dintre penele mari ale aripilor unei păsări, care servesc la baterea aerului în timpul zborului. — Din fr. **rémige.**

REMILITARIZÁ, *remilitarizez*, vb. I. Tranz. A reorganiza armata unei țări, a reface industria de război a acesteia. — Din fr. **remilitariser.**

REMILITARIZÁRE, *remilitarizări*, s.f. Acțiunea de *a remilitariza* și rezultatul ei. — V. **remilitariza.**

REMINISCÉNȚĂ, *reminiscențe*, s.f. Amintire vagă a unor fapte aproape dispărute din memorie. F Rămășiță, rest, urmă (abia perceptibilă). — Din fr. **réminiscence,** lat. **reminiscentia.**

REMISIÚNE, *remisiuni*, s.f. **1.** (La catolici) Iertare a păcatelor. **2.** Ameliorare sau dispariție temporară a manifestărilor unei boli. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **rémission,** lat. **remissio, -onis.**

REMÍTE, *remít*, vb. III. Tranz. **1.** A preda, a înmâna, a da. **2.** A renunța la o sumă de bani datorată unui debitor, a face să se stingă o datorie. **3.** (Rar) A amâna. — Din lat. **remittere** (cu sensuri după fr. *remettre*).

REMITÉNT[1]**,** *remitenți*, s.m. Posesorul unei polițe[2]. F Girant. — Din germ. **Remittent.**

REMITÉNT[2]**, -Ă,** *remitenți, -te,* adj. (Despre manifestările unei boli) Care scade din intensitate, care dispare temporar. — Din fr. **rémittent.**

REMITÉNȚĂ, *remitențe*, s.f. **1.** (Livr.) Remisiune (**1**). **2.** (Med.) Remisiune (**2**). — Din fr. **rémittence.**

REMÍTERE, *remiteri*, s.f. Acțiunea de *a remite* și rezultatul ei. G *Remitere de datorie* = renunțare totală sau parțială a unui creditor la dreptul său împotriva debitorului; iertare de datorie. — V. **remite.**

REMÍX, *remix-uri*, s.n. Versiune ulterioară a unei piese muzicale pop-rock, cu modificări (de obicei în orchestrație și ritmică), interpretată de același muzician care a lansat-o sau de altul. — Din engl. **remix.**

REMIXÁRE, *remixări*, s.f. Realizare a unui remix. — Din it. **remixare.**

REMIZÁ, *remizez*, vb. I. Intranz. A termina o partidă de șah la egalitate. — Din **remiză.**

REMIZÁRE, *remizări*, s.f. Acțiunea de *a remiza.* — V. **remiza.**

REMÍZĂ, *remize*, s.f. **I. 1.** Situație în care doi șahiști angajați într-o partidă consimt reciproc asupra unui rezultat de egalitate; partidă de șah terminată la egalitate. **2.** Plată făcută (unui lucrător comercial) sub forma unei cote procentuale din vânzări; (concr.) sumă de bani acordată în acest fel. **II. 1.** Construcție prevăzută cu instalații de spălare și de ventilare, precum și cu un mic atelier de reparații, folosită pentru adăpostirea vehiculelor auto, a uneltelor, a locomotivelor, a vagoanelor etc. **2.** Pădure sau tufiș plantat care servește ca adăpost pentru vânatul mic. — Din fr. **remise.**

REMIZIÉR, -Ă, *remizieri, -e*, s.m. și f. Lucrător (din comerț) care este plătit prin remiză. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **remisier.**

REMOBILÁ, *remobilez*, vb. I. Tranz. A mobila din nou, a schimba mobila. — Pref. *re-* + **mobila.**

REMOBILÁRE, *remobilări*, s.f. Acțiunea de *a remobila* și rezultatul ei. — V. **remobila.**

REMONTÁ, *remontez,* vb. I. **1.** Tranz. A monta din nou o fabrică, o instalație etc. **2.** Refl. și tranz. Fig. A-și reveni, a se reface, a se redresa sau a face să-și revină, să se refacă, să se redreseze. **3.** Tranz. A procura cai pentru armată. — Din fr. **remonter.**

REMONTÁNT, -Ă, *remontanți, -te*, adj. Care întărește, înviorează. F (Despre plante) Care înflorește de mai multe ori în perioada de vegetație. — Din fr. **remontant.**

REMONTÁRE, *remontări*, s.f. Acțiunea de *a (se) remonta* și rezultatul ei. — V. **remonta.**

REMÓNTĂ, *remonte*, s.f. (Și în sintagma *cal de remontă)* Cal tânăr (de tracțiune), folosit în armată. F Serviciu militar însărcinat cu procurarea cailor pentru armată. — Din fr. **remonte.**

REMONTOÁR, *remontoare*, s.n. Mecanism cu ajutorul căruia se întoarce un ceas ornic, fără a se folosi o cheie. — Din fr. **remontoir.**

REMORCÁ, *remorchez*, vb. I. Tranz. A efectua operația de remorcare. F Fig. A trage, a târî cu sila; a atașa pe cineva unui grup. [Prez. ind. și: *remórc*] — Din fr. **remorquer.**

REMORCÁBIL, -Ă, *remorcabili, -e*, adj. Care poate fi remorcat. — **Remorca** + suf. *-bil.*

REMORCÁJ, *remorcaje*, s.n. Remorcare. — Din fr. **remorquage.**

REMORCÁRE, *remorcări*, s.f. Acțiunea de *a remorca* și rezultatul ei; tragere a unui vehicul de către un alt vehicul autopropulsat, astfel încât vehiculul atașat să se deplaseze fără consum propriu de energie; remorcaj. — V. **remorca.**

REMÓRCĂ, *remorci*, s.f. **1.** Vehicul fără autopropulsie, tras de un vehicul motor și destinat transportului de persoane sau de mărfuri. G Loc. adj. *La remorcă* = remorcat. G Expr. *A fi la remorca cuiva* (sau *a ceva)* = a depinde cu totul de cineva (sau de ceva), a fi condus, dominat (de cineva sau de ceva). **2.** Odgon, cablu cu care se remorchează o navă, un șlep etc. — Din fr. **remorque.**

REMORCHÉR, *remorchere*, s.n. Navă de dimensiuni mici și cu motor propriu de putere mare, care remorchează ambarcațiunile fără propulsie proprie. — Din fr. **remorqueur.**

REMÚ, *remuuri*, s.n. (Nav.) Contracurent în lungul malurilor unui curs de apă. F (Met.) *Remuu de aer* = zonă instabilă a sistemului baric, unde apar curenți ascendenți și descendenți. [Var.: **remúu** s.n.] — Din fr. **remous.**

REMUNERÁ, *remunerez*, vb. I. Tranz. A retribui; a plăti. — Din fr. **rémunérer,** lat. **remunerare.**

REMUNERÁRE, *remunerări*, s.f. Acțiunea de *a remunera* și rezultatul ei; remunerație. — V. **remunera.**

REMUNERATÍV, -Ă, *remunerativi, -e*, adj. Care servește pentru remunerare. F Profitabil. — Din engl. **remunerative.**

REMUNERATÓRIU, -IE, *remuneratorii,* adj. Care remunerează; care aduce câștig, folos; folositor, rentabil. — Din fr. **rémunératoire.**

REMUNERÁȚIE, *remunerații*, s.f. Salariu, plată, remunerare. — Din fr. **rémunération,** lat. **remuneratio.**

REMUȘCÁRE, *remușcări*, s.f. Mustrare de cuget; părere de rău; căință, regret. — Pref. *re-* + **mușcare** (după fr. *remords).*

REMUȘCĂTÓR, -OÁRE, *remușcători, -oare*, adj. (Rar) Care provoacă mustrare de cuget, remușcări. — **Remușc**[are] + suf *-ător.*

REMÚU s.n. v. **remu.**

REN, *reni*, s.m. Mamifer rumegător asemănător cu cerbul, cu coarnele în formă de arc, ramificate (atât la mascul, cât și la femelă), având concavitatea îndreptată înainte, cu smocuri lungi de păr aspru între copite, care trăiește în regiunile arctice, sălbatic sau domesticit *(Rangifer tarandus).* — Din fr. **renne.**

RENÁL, -Ă, *renali, -e*, adj. Care ține de rinichi, privitor la rinichi; nefritic. G (Anat.) *Hil renal* = porțiunea de la suprafața rinichiului prin care pătrund vasele sangvine și nervii. — Din fr. **rénal,** lat. **renalis.**

RENÁN, -Ă, *renani, -e*, adj. Care ține de fluviul Rin sau de regiunea străbătută de acest fluviu. — Din fr. **rhénan.**

RENASCENTÍST, -Ă, *renascentiști, -ste*, adj. Referitor la Renaștere, care aparține Renașterii, care este în spiritul Renașterii. — După germ. **renaissancistisch.**

RENÁȘTE, *renásc*, vb. III. Intranz. A se naște din nou, a lua ființă. F A se arăta, a se ivi din nou, a reapărea. F A se trezi la viață, a se înnoi, a se înviora, a înflori. F A se forma; a se reface. — Pref. *re-* + **naște** (după fr. *renaître).*

RENÁȘTERE, *renașteri*, s.f. Faptul de *a renaște*; trezire la o viață nouă; refacere; avânt, reînflorire, reviriment. F Epocă din istoria Europei care cuprinde sec. XIV-XVI, caracterizată prin mari invenții și descoperiri geografice, înflorirea științelor și artelor, prin trezirea interesului pentru cultura antică. — Din **renaște.**

RENĂSCĂTÓR, -OÁRE, *renăscători, -oare*, adj. Care renaște, care face să renască. — **Renaște** + suf. *-ător.*

RENĂSCÚT, -Ă, *renăscuți, -te*, adj. Care s-a născut din nou; refăcut, trezit la viață, înviorat. *Mă simt cu totul renăscut* — V. **renaște.**

RENCI s.n. Stofă fabricată experimental, în cantitatea redusă, pentru selectarea mostrelor și lansarea lor în producție. — Et. nec.

RENCLÓDĂ s.f. v. **renglotă.**

RENDEZ-VOUS, *rendez-vous-uri,* s.n. Întâlnire programată între două sau mai multe persoane, într-un loc și într-un timp dinainte stabilite. [Pr.: *randevú*] — Din fr. **rendez-vous.**

RENDZÍNĂ, *rendzine*, s.f. Grup de soluri formate pe substrat calcaros într-un climat umed sau semiuscat cu o fertilitate naturală mijlocie sau bună. — Din fr. **rendzine.**

RENEGÁ, *renég*, vb. I. Tranz. A tăgădui, a nega, a contesta ceva, a dezminți; a se lepăda de cineva sau de ceva, a nu recunoaște ca fiind al său, a abjura. — Din lat. **renegare.** Cf. fr. r e n i e r.

RENEGÁRE, *renegări*, s.f. Faptul de *a renega*. — V. **renega.**

RENEGÁT, -Ă, *renegați, -te*, adj., s.m. și f. (Persoană) care s-a înstrăinat, s-a lepădat de patria, de credința sa. F (Persoană) care a renunțat la convingerile sau la părerile anterioare, care a trădat grupul, asociația sau partidul căruia i-a aparținut. — Din fr. **renégat,** germ. **Renegat.**

RENEGOCIÁ, *renegociez*, vb. I. Tranz. A negocia din nou. — Din fr. **renégocier.**

RENEGOCIÉRE, *renegocieri*, s.f. Negociere repetată. — V. **renegocia.**

RENÉT, *renete*, adj. (În sintagma) *Mere renete* (și substantivat) numele mai multor varietăți de mere, de culoare galbenă-portocalie, cu gust plăcut. — Din fr. **reinette.** Cf. germ. R e n e t t e.

RENGHI, *renghiuri*, s.n. (În expr.) *A juca* (cuiva) *renghiul* (sau *un renghi)* = a păcăli (pe cineva), a face (cuiva) o farsă. — Din tc. **renç** „suferință, durere”.

RENGLÓTĂ, *renglote*, s.f. Soi de prun cu fructe mari, sferice, galbene-verzui sau roșcate; *p. restr.* fructul acestui soi de prun. [Var.: **renclódă, ringlótă** s.f.] — Din fr. **reine-claude,** germ. **Ringlotte.**

RÉNIE, *renii,* s.f. Porțiune joasă și convexă din meandrul unui râu, acoperită de nisipuri și de prundișuri, reprezentând zona de acumulare a aluviunilor. — Din ucr. dial. **rjien.**

RENIFÓRM, -Ă, *reniformi, -e,* adj. În formă de rinichi. — Din fr. **réniforme.**

RENÍNĂ, *renine*, s.f. Enzimă cu efect hipertensiv, eliberată de celulele renale în condiții de circulație vasculară insuficientă. — Din fr. **rennine.**

RENÍȘ, *renișuri*, s.n. (Reg.) **1.** Mulțime de semințe de salcie. **2.** Strat de nisip sau de pietriș pe fundul apelor curgătoare. — **Renie** + suf. *-iș.*

RENITÉNT, -Ă, *renitenți, -te,* adj. (Med.) Care prezintă renitență. — Din fr. **rénitent.**

RENITÉNȚĂ, *renitențe*, s.f. (Med.) Rezistență la apăsare. — Din fr. **rénitence.**

RÉNIU s.n. Element chimic asemănător cu platina și care se găsește în natură în cantități foarte mici. — Din fr. **rhénium,** germ. **Rhenium.**

RENOVÁ, *renovez*, vb. I. Trannz. A reînnoi, a repara o casă, un mobilier etc. — Din fr. **rénover.**

RENOVÁRE, *renovări,* s.f. Acțiunea de *a renova* și rezultatul ei; ansamblu de lucrări tehnice, parțiale sau generale executate la un sistem tehnic existent (mașini, clădiri, instalații etc.), fără a-i schimba în esență destinația, pentru a-l ameliora din punctul de vedere al confortului, al folosirii, al igienii sau al esteticii; renovație. F Fig. Înnoire, schimbare. — V. **renova.**

RENOVÁT, -Ă, *renovați, -te*, adj. (Despre construcții, obiecte etc.) Reparat (în mod radical). — V. **renova.**

RENOVATÓR, -OÁRE, *renovatori, -oare*, adj. Care renovează, reînnoiește, schimbă. F (Substantivat) Persoană care aduce prefaceri, care militează pentru reînnoiri, pentru progres; înnoitor. — Din fr. **rénovateur.**

RENOVÁȚIE, *renovații*, s.f. Renovare. — Din fr. **rénovation.**

RENTÁ, pers. 3 *rentează*, vb. I. Intranz. A produce venituri, a se solda cu câștig, cu profit; a aduce rentă, a fi productiv. F (Fam.) A merita osteneala; a fi util. — Din fr. **renter**.

RENTÁBIL, -Ă, *rentabili, -e*, adj. Care rentează; avantajos, productiv. — Din fr. **rentable.**

RENTABILITÁTE, *rentabilități*, s.f. **1.** Calitatea de a fi rentabil; posibilitate de câștig, de profit, de venit net. **2.** (În sintagma) *Rata rentabilității* = raport între profitul net și capitalul permanent. — Din fr. **rentabilité.**

RENTABILIZÁ, *rentabilizez,* vb. I. Tranz. A face să devină rentabil. — Din fr. **rentabiliser.**

RENTABILIZÁRE, *rentabilizări*, s.f. Acțiunea de *a rentabiliza* și rezultatul ei. — V. **rentabiliza.**

RENTABILIZÁT, -Ă, *rentabilizați, -te*, adj. Care a devenit rentabil. — V. **rentabiliza.**

RÉNTĂ, *rente*, s.f. Venit, profit regulat pe care îl poate obține un proprietar în virtutea dreptului său de proprietate asupra unui teren, capital etc. (prin cedarea contra plată a dreptului de folosință a acestora); dobândă produsă de o obligațiune. G *Rentă viageră* = sumă de bani pe care o persoană se obligă s-o plătească periodic alteia pe toată durata vieții acesteia. F (Și în sintagma *rentă feudală)* Plată (în muncă, produse sau bani) la care era obligat iobagul față de stăpânul său. — Din fr. **rente.**

RENTIÉR, -Ă, *rentieri, -e*, s.m. și f. Persoană care beneficiază de o rentă, din care trăiește, fără să desfășoare vreo activitate productivă pentru a-și câștiga existența. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **rentier.**

RENÚME s.n. Nume bun; faimă, reputație, celebritate. — Din fr. **renom** (după *nume).*

RENUMÍT, -Ă, *renumiți, -te*, adj. Cu renume; celebru, vestit, faimos, strălucit, ilustru. — Din fr. **renommé** (după *nume).*

RENUNȚÁ, *renúnț*, vb. I. Intranz. A se lăsa de ceva, a întrerupe, a înceta de a mai face ceva; a părăsi de bunăvoie (ceva sau pe cineva). — Din fr. **renoncer,** lat. **renuntiare.**

RENUNȚÁRE, *renunțări*, s.f. Acțiunea de *a renunța* și rezultatul ei. — V. **renunța.**

RENÚRĂ, *renuri*, s.f. (Tehn.) Canelură. — Din fr. **rainure.**

REO- Element de compunere cu sensul „curgător”, care servește la formarea unor substantive. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéo-.**

REOBÁZĂ s.f. Măsură a stării de excitabilitate a unui nerv, mușchi etc., reprezentată de valoarea minimă a intensității stimulului natural sau artificial necesară pentru a provoca excitația. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéobase.**

REOCUPÁ, *reocúp*, vb. I. Tranz. A ocupa din nou; a recuceri. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réoccuper.**

REOCUPÁRE, *reocupări*, s.f. Acțiunea de *a reocupa* și rezultatul ei. [Pr.: *re-o-*] — V. **reocupa.**

REOFÍL, -Ă, *reofili, -e*, adj. (Despre viețuitoare) Care preferă mediul din apele curgătoare. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéophile,** engl. **rheophile.**

REOFÓR, *reofori*, s.m. Fir al unei pile electrice. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéophore.**

REOGRAFÍE, *reografii*, s.f. (Med.) Explorare a modului în care se face circulația sângelui în anumite organe sau regiuni ale corpului pe baza variațiilor electrice ale acestora. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéographie.**

REOLÓGIC, -Ă, *reologici, -ce*, adj. Care aparține reologiei, privitor la reologie. [Pr.: *re-o-*] — Din **reologie**.

REOLOGÍE s.f. Ramură a fizicii al cărei obiect de studiu îl constituie curgerea lentă și deformarea în timp a corpurilor solide sub acțiunea forțelor exercitate asupra lor. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéologie.**

REOMETRÍE s.f. Tehnică de măsurare a unui material cu proprietăți reologice. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéométrie,** engl. **rheometry.**

REOMÉTRU, *reometre*, s.n. Instrument pentru studierea și măsurarea caracteristicilor reologice ale materialelor. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéomètre.**

REOMORFÍSM s.n. (Geol.) Proces prin care o rocă sau un sediment se transformă într-o masă fluidă. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéomorphisme.**

REORÂNDUÍ, *reorânduiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A reface o orânduială veche sau a se orândui după alte criterii. [Pr.: *re-o-*] — Pref. *re-* + **orândui.**

REORÂNDUÍRE, *reorânduiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) reorândui.* [Pr.: *re-o-*] — V. **reorândui.**

REORCHESTRÁ, *reorchestrez*, vb. I. Tranz. A orchestra din nou, a face o altă orchestrație. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorchestrer.**

REORCHESTRÁRE, *reorchestrări*, s.f. Acțiunea de *a reorchestra* și rezultatul ei. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorchestra.**

REORCHESTRÁT, -Ă, *reorchestrați, -te*, adj. (Despre lucrări muzicale) Care a fost orchestrat din nou. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorchestra.**

REORDONÁ, *reordonez*, vb. I. Tranz. A reface o ordine stricată sau a ordona după alte criterii. [Pr.: *re-o-*] — Pref. *re-* + **ordona.**

REORDONANȚÁ, *reordonanțez*, vb. I. Tranz. A ordonanța din nou. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réordonnancer.**

REORDONANȚÁRE, *reordonanțări*, s.f. Acțiunea de *a reordonanța* și rezultatul ei. [Pr.: *re-o-*] — V. **reordonanța.**

REORDONÁRE, *reordonări*, s.f. Acțiunea de a reordona. [Pr.: *re-o-*] — V. **reordonare.**

REORDONÁT, -Ă, *reordonați, -te*, adj. Care a fost ordonat din nou (după alte criterii sau refăcând ordinea deranjată). [Pr.: *re-o-*] — V. **reordona.**

REORGANIZÁ, *reorganizez*, vb. I. Tranz. A organiza pe baze noi; a întocmi, a orândui din nou. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorganiser.**

REORGANIZÁRE, *reorganizări*, s.f. Acțiunea de *a reorganiza* și rezultatul ei; reorganizație. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorganiza.**

REORGANIZATÓR, -OÁRE, *reorganizatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care reorganizează. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorganisateur.**

REORGANIZÁȚIE, *reorganizații*, s.f. (Înv.) Reorganizare. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorganisation.**

REORIENTÁ, *reorientez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) orienta într-o nouă direcție. [Pr.: *re-o-ri-en-*] — Pref. *re-* + **orienta.**

REORIENTÁRE, *reorientări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reorienta.* [Pr.: *re-o-*] — V. **reorienta.**

REORIENTÁT, -Ă, *reorientați, -te*, adj. Care este orientat într-o nouă direcție. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorienta.**

REOSCÓP, *reoscoape*, s.n. Instrument cu care se constată prezența unui curent electric. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéoscope.**

REOSCÓPIC, -Ă, *reoscopici, -ce*, adj. Obținut cu ajutorul reoscopului, de reoscop. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéoscopique.**

REOSPĂLĂTÓR, *reospălătoare*, s.n. Jgheab înclinat, confecționat din tablă și căptușit cu faianță, utilizat la spălarea, respectiv la concentrarea cărbunilor. [Pr.: *re-o-*] — **Reo- + spălător.**

REOSTÁT, *reostate*, s.n. Aparat care servește la reglarea intensității curentului electric din circuite. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéostat.**

REOSTÁTIC, -Ă, *reostatici, -ce*, adj. Referitor la reostat, de reostat. [Pr.: *re-o-*] — **Reostat** + suf. *-ic.*

REOSTRICȚIÚNE, *reostricțiuni*, s.f. Contracție transversală a unui fascicul de purtători de sarcină electrică, datorită forțelor exercitate de câmpul magnetic propriu [Pr.: *re-o-stric-ți-u-*] — Din fr. **reostriction.**

REOTROPÍSM, *reotropisme*, s.n. Tropism propriu organismelor acvatice fixate, prin care ele iau o poziție determinată în raport cu curentul apei. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéotropisme.**

REPAGINÁ, *repaginez*, vb. I. Tranz. A reface o paginație (greșită). — Pref. *re-* + **pagina.**

REPAGINÁRE, *repaginări*, s.f. Acțiunea de *a repagina*. — V. **repagina.**

REPAGINÁT, -Ă, *repaginați, -te*, adj. (Despre texte) A cărui paginație a fost refăcută. — V. **repagina.**

REPAÓS s.n. v. **repaus.**

REPARÁ, *repár*, vb. I. Tranz. **1.** A face propriu pentru folosire, a reface, a readuce în stare bună, a repune în stare de funcționare; (pop.) a drege. F A cârpi. **2.** Fig. A îndrepta, a corecta. F (Rar) A înlocui, a compensa. F (Jur.) A acoperi o pagubă, a plăti daune (pentru o stricăciune, o insultă etc.) — Din fr. **réparer**, lat. **reparare.**

REPARÁBIL, -Ă, *reparabili, -e*, adj. Care poate fi reparat; *fig.* care poate fi îndreptat, corectat. — Din fr. **réparable**, lat. **reparabilis.**

REPARÁRE, *reparări*, s.f. Acțiunea de *a repara* și rezultatul ei; reparat. — V. **repara.**

REPARÁT[1] s.n. Faptul de *a repara;* reparare. — V. **repara.**

REPARÁT[2]**, -Ă,** *reparați, -te*, adj. **1.** Care poate fi folosit din nou fiindcă a fost readus în stare de funcționare (prin reparații, renovări etc.); recondiționat, (pop.) dres[2] (**1**). **2**. Fig. Îndreptat, corectat. F (Jur.; despre stricăciuni, insulte etc.) Pentru care s-au plătit daune. — V. **repara.**

REPARATÓR, -OÁRE, *reparatori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care repară, reparatoriu; *p. ext.* care înviorează, întremează. F (Jur.) Care acoperă o pagubă. — Din fr. **réparateur.**

REPARATÓRIU, -IE, *reparatorii*, adj. Reparator. — Din fr. **réparatoire.**

REPARÁȚIE, *reparații*, s.f. **1.** Ansamblu de operații efectuate asupra unui lucru stricat, uzat, defectat, pentru a-l menține sau a-l readuce în stare normală de funcționare. G *Reparații capitale* = înlocuirea sau refacerea completă a unor elemente principale ale utilajelor, agregatelor, clădirilor etc.; *fig.* supunerea organismului unor analize și tratamente generale în vederea restabilirii sănătății. **2.** (Jur.) Acoperire a unui prejudiciu de către persoana răspunzătoare de pricinuirea lui, despăgubire a unei pagube. F Fig. Satisfacție pentru o ofensă. [Var.: **reparațiúne** s.f.] — Din fr. **réparation,** lat. **reparatio, -onis,** germ. **Reparation.**

REPARAȚIÚNE s.f. v. **reparație.**

REPARTITÓR, *repartitoare*, s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se poate face schimbarea legăturilor dintre liniile exterioare și cele interioare ale unei centrale telefonice. — Din fr. **répartiteur.**

REPARTÍȚIE, *repartiții*, s.f. Distribuire, împărțire, repartizare. — Din fr. **répartition.**

REPARTIZÁ, *repartizez*, vb. I. Tranz. A împărți, a distribui ceva (după anumite norme). — După fr. **répartir.**

REPARTIZÁRE, *repartizări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a repartiza* și rezultatul ei. **2.** (În sintagmele) *Repartizare a cheltuielilor* = distribuire a cheltuielilor indirecte de producție asupra costurilor produselor, a lucrărilor executate și a serviciilor prestate. — V. **repartiza.**

REPARTIZÁT, -Ă, *repartizați, -te*, adj. Împărțit, distribuit. — V. **repartiza.**

REPARTIZATÓR, *repartizatoare*, s.n. (Tehn.) Distribuitor (**2**). — **Repartiza** + suf. *-tor.*

REPARTIZÓR, *repartizoare*, s.n. (Tehn.) Distribuitor. — **Repartiza** + suf. *-or.*

REPASÁ, *repasez*, vb. I. Tranz. (Text.) A revizui țesăturile sau tricoturile și a retușa greșelile de țesătură sau de tricotaj. — Din fr. **repasser.**

REPASÁRE, *repasări*, s.f. Revizuirea și retușarea țesăturilor sau a tricoturilor, efectuate cu ajutorul unui ac, al unei pensete sau al unei mașini speciale, la o masă translucidă luminată de dedesubt. — După fr. **repasser.**

REPASÁT, -Ă, *repasați, -te*, adj. (Despre țesături, tricoturi) Care a fost revizuit și reparat. — V. **repasa.**

REPASATOÁRE, *repasatoare*, s.f. Muncitoare care execută lucrări de repasare. — **Repasa** + suf. *-toare.*

REPATRIÁ, *repatriez*, vb. I. Refl. și tranz. A se înapoia sau a aduce în patrie o persoană sau o valoare care părăsise țara. [Pr.: *-tri-a*] — V. **repatria.**

REPATRIÉRE, *repatrieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) repatria* și rezultatul ei. [Pr.: *-tri-e-*] — V. **repatria.**

REPÁUS, *repausuri*, s.n. **1.** Stare în care orice funcție sau activitate este temporar întreruptă și care are rolul de a reface capacitatea de muncă a organismului; odihnă, inactivitate. F Suspendare temporară a unei activități, având rolul de a restabili capacitatea de muncă a unui organ sau a întregului organism. **2.** (Fig.) Stare a unui corp ale cărui puncte nu își modifică poziția în raport cu un sistem de referință. **3.** (Fil.) Moment integrant al mișcării, având în raport cu acesta un caracter relativ și condiționând stabilirea relativă a lucrurilor. **4.** (Biol.; în sintagma) *Repaus mamar* = perioada dintre încheierea unei lactații și următoarea fătare a vacilor și a oilor. [Pr.: *-pa-us*. — Var.: **repáos** s.n.] — Lat. **repausum.**

REPAUZÁ, *repauzez*, vb. I. **1**. Refl. A se odihni. **2.** Intranz. (Livr.) A muri. [Pr.: *-pa-u-*] — Din lat. **repausare.**

REPAUZÁRE, *repauzări*, s.f. Acțiunea de *a (se) repauza* și rezultatul ei. [Pr.: *-pa-u-*] — V. **repauza.**

REPAUZÁT, -Ă, *repauzați, -te*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Odihnit. **2.** S.m. și f. (Livr.) Decedat. [Pr.: *-pa-u-*] — V. **repauza.**

RÉPEDE, *repezi*, adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre mișcări) Care se produce fără întârziere; iute, rapid; (despre lucruri în mișcare) care se deplasează cu repeziciune, cu iuțeală; (despre ape) care curge cu repeziciune; *p. ext.* (despre picături, stropi etc.) care cade iute, succedându-se rapid. F (Despre timp) Care trece (pentru cineva) cu repeziciune. F (Despre oameni și manifestările lor) Iute în mișcări, ager, sprinten, vioi; grăbit, repezit, pripit. G Loc. adv. *Cu pași repezi* = grabnic, în ritm rapid. F (Substantivat, f.) Gândăcel de culoare arămie, verde-deschis pe spate, cu puncte albe pe fiecare elitră *(Cicindela campestris).* **2.** (Despre ploaie, vânt etc.) Intens, puternic (și de scurtă durată). **3.** (Despre dealuri, planuri etc.) Foarte înclinat, pieziș, în pantă, abrupt. **4.** (Despre drumuri) Care duce la țintă în cel mai scurt timp. **II.** Adv. **1.** Iute, cu zor, în grabă. F Îndată, imediat; deodată, brusc. G Expr. *Repede-repejor* = îndată, fără întârziere. **2.** Devreme, de timpuriu; prea curând. — Lat. **rapidus, rapide.**

REPEGIÓR adv. v. **repejor.**

REPEJÓR adv. Diminutiv al lui *repede*. [Var.: **repegiór** adv.] — **Repede** + suf. *-ior.*

REPEJÚNE, *repejuni*, s.f. (Înv.) Iuțeală, repeziciune. — **Repede** + suf. *-iune.*

REPÉNT, -Ă, *repenți, -te*, adj. (Despre tulpinile plantelor) Care, în poziție normală, stă culcat pe pământ; târâtor. — Din lat. **repens, -tis.**

REPÉR, *repere*, s.n. **1.** Corp sau sistem de corpuri la care se raportează poziția unui corp fix sau mobil; semn sau obiect care ușurează orientarea sau care permite recunoașterea unui sistem tehnic. **2.** Fiecare dintre semnele (linie, punct, perforație etc.) trasate pe obiectele care trebuie asamblate pentru a identifica poziția lor corectă în ansamblu. G *Punct de reper* = semn, indicație care servește la recunoașterea unui lucru, a unui loc etc. F (Top.) Indicator de nivel servind la calcularea sau la verificarea altitudinii unui punct de pe teren. **3.** (Tehn.) Mecanism, aparat de orientare. — Din fr. **repère.**

REPERÁ, *reperez*, vb. I. Tranz. A marca repere (**2**); a determina cu ajutorul unui punct de reper poziția exactă a unui loc. — Din fr. **repérer.**

REPERÁJ, *reperaje*, s.n. Reperare. — Din fr. **repérage.**

REPERÁRE, *reperări*, s.f. Acțiunea de *a repera* și rezultatul ei; reperaj. — V. **repera.**

REPERÁT, -Ă, *reperați, -te*, adj. Care a suferit acțiunea de reperare. — V. **repera.**

REPERCUSIÚNE, *repercusiuni*, s.f. Urmare, consecință. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **répercussion.**

REPERCUTÁ, pers. 3 *repercutează*, vb. I. Refl. **1.** (Despre unde sonore sau luminoase) A se răsfrânge, a se retransmite, a reveni, a se întoarce. **2.** Fig. A avea urmări, consecințe; a-și manifesta indirect efectele. — Din fr. **répercuter.**

REPERCUTÁRE, *repercutări*, s.f. Acțiunea de *a se repercuta* și rezultatul ei. — V. **repercuta.**

REPERCUTÁT, -Ă, *repercutați, -te*, adj. Răsfrânt, întors, revenit. — V. **repercuta.**

REPERTOÁR s.n. v. **repertoriu.**

REPERTÓR s.n. v. **repertoriu.**

REPERTORIÁ, *repertoriez*, vb. I. Tranz. A înregistra într-un repertoriu (**1**); a repertoriza. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **répertorier.**

REPERTORIÁL, -Ă, *repertoriali, -e*, adj. De repertoriu (**2**). [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **repertorial.**

REPERTÓRIU, *repertorii*, s.n. **1.** Caiet, registru în care datele (nume, titluri etc.) se înscriu în ordine alfabetică (în foile compartimentate pe litere). **2.** Totalitatea pieselor teatrale sau muzicale care se joacă în cadrul unui teatru în timpul unei stagiuni. F Totalitatea pieselor scrise de un autor dramatic. F Totalitatea pieselor interpretate de un actor, de un muzician. **3.**

Culegere de texte, de cântece etc. [Var.: **repertór, repertoár** s.n.] — Din fr. **répertoire,** lat. **repertorium.**

REPERTORIZÁ, *repertorizez*, vb. I. Tranz. A înscrie într-un repertoriu (**1**); a repertoria. — **Repertoriu** + suf *-iza*.

REPETÁ, *repét*, vb. I. Tranz. A spune, a face, a produce încă o dată (sau de mai multe ori) ceea ce a mai fost spus, făcut sau produs. F A citi un text de două sau de mai multe ori pentru a înțelege bine; *spec.* a face repetiția unui rol, a unei piese de teatru, muzicale etc. F (Despre elevi sau studenți) A urma din nou cursurile clasei sau anului de studii (în care a rămas repetent). F Refl. A se produce, a se întâmpla, a avea loc din nou. [Var.: (înv.) **repetí** vb. IV] — Din fr. **répéter,** germ. **repetieren.**

REPETÁBIL, -Ă, *repetabili, -e*, adj. Care se poate repeta. — Din fr. **répétable.**

REPETABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi repetabil. — **Repetabil** + suf. *-itate.*

REPETÁRE, *repetări*, s.f. Acțiunea de *a (se) repeta* și rezultatul ei; repetiție. — V. **repeta.**

REPETÁT, -Ă, *repetați, -te*, adj. Care este spus sau făcut încă o dată (sau de mai multe ori); care se repetă. — V. **repeta.**

REPETÉNT, -Ă, *repetenți, -te*, adj., s.m. și f. (Elev sau student) care repetă clasa sau anul de studii din cauza neîndeplinirii condițiilor de promovare. — Din germ. **Repetent.**

REPETENȚÍE, *repetenții*, s.f. Faptul de a rămâne repetent; situația de repetent. — **Repetent** + suf. *-ie.*

REPETITÓR, -OÁRE, *repetitori, -oare*, s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. (Ieșit din uz) Pedagog, meditator. **2.** S.m. și f. Pianist acompaniator al unui cântăreț sau al unui instrumentist în repetiții și în recitaluri; corepetitor. **3.** S.n. Sală de meditație într-un internat. — Din fr. **répétiteur,** germ. **Repetitor.**

REPETÍȚIE, *repetiții*, s.f. **1.** Repetare, reluare a aceloraşi vorbe, idei, acțiuni etc. G *Armă cu repetiție* = armă cu care se pot trage mai multe focuri dintr-o singură apăsare pe trăgaci, reîncărcarea făcându-se automat. F Activitatea de pregătire a interpreților pentru un spectacol sau concert. G *Repetiție generală* = ultima repetiție înainte de premiera unui spectacol. F Reluare de către elevi, la școală, în cadrul unor lecții speciale, sau acasă, a materiei de învățământ deja parcurse. **2.** Procedeu stilistic care constă în folosirea repetată a aceluiași cuvânt sau a unui grup de cuvinte cu scopul de a înviora expunerea, a întări ideea etc. — Din fr. **répétition.**

REPETÓR, *repetoare*, s.n. Aparat pentru amplificarea bilaterală a semnalelor într-o cale de telecomunicații pe fire, având rolul de a compensa atenuarea semnalului pe o secțiune a liniei. — **Repeta** + suf. *-or*.

REPEȚÍ vb. IV v. **repeta.**

REPEZEÁLĂ, *repezeli,* s.f. **1.** Iuțeală, grabă mare, repeziciune. G Loc. adv. *La repezeală* = foarte repede, în mare grabă. **2.** (Rar) Goană, fugă. — **Repezi** + suf. *-eală*.

REPEZÍ, *repéd*, vb. IV. **1.** Refl. A porni în grabă, a se duce repede spre..., a da fuga, a sări. F A trece pe undeva în grabă (și pentru scurt timp), a se abate pe la..., a da o fugă. F Tranz. A trimite pe cineva în grabă. **2.** Refl. (Fam.; despre oameni) A face un lucru în grabă și adesea fără chibzuială, a acționa în pripă; a se pripi (**1**). **3.** Refl. A se năpusti, a se arunca, a năvăli. **4.** Tranz. A trânti, a izbi, a arunca, a azvârli. F A da, a aplica cu violență o lovitură cu pumnul, cu palma etc. **5.** Tranz. Fig. A se răsti la cineva, a-i vorbi aspru, violent; a brusca. — Din **repede.**

REPEZICIÚNE, *repeziciuni*, s.f. **1.** Însușirea de a fi repede; grabă mare, iuțeală, viteză, rapiditate. **2.** (Rar) Înclinare a unei pante. — **Repede** + suf. *-iciune.*

REPEZÍȘ, *repezișuri*, s.n. **1.** Mișcare violentă; goană, alergătură; năvală. F Fig. Izbucnire, precipitare. **2.** Pantă abruptă; povârniș foarte înclinat. **3.** Porțiune din cursul unui râu unde apa curge foarte repede. — **Repede** + suf. *-iș.*

REPEZÍT, -Ă, *repeziți, -te*, adj. **1.** Grăbit, făcut în grabă, la repezeală. **2.** Care acționează pripit; *p. ext.* pornit, mânios, nestăpânit; răstit. — V. **repezi.**

REPEZITÚRĂ, *repezituri*, s.f. (Rar) Mișcare rapidă, precipitată; goană, fugă. — **Repezi** + suf. *-tură*.

REPICÁ, *repichez*, vb. I. Tranz. A răsădi la distanțe mai mari plantele tinere, crescute în răsadnițe sau sere, pentru a le asigura condiții favorabile de nutriție; a transplanta, a replanta. — Din fr. **repiquer.**

REPICÁJ, *repicaje*, s.n. Repicare. — Din fr. **repiquage.**

REPICÁRE, *repicări*, s.f. Acțiunea de *a repica* și rezultatul ei; repicaj. — V. **repica.**

REPICÁT, *repicaturi*, s.n. (Agron.) Repicare. — V. **repica.**

REPLANTÁ, *replantez*, vb. I. Tranz. A planta din nou; a transplanta. — Pref. *re-* + **planta**. Cf. fr. r e p l a n t e r.

REPLANTÁRE, *replantări*, s.f. Acțiunea de *a replanta* și rezultatul ei; transplantare. — V. **replanta.**

REPLAY s.n. Reluare imediată a fazelor interesante într-o transmisie sportivă (directă) la televiziune. [Pr.: *riplél*] — Cuv. engl.

REPLIÁ, *repliez*, vb. I. **1.** Refl. (Mil.) A se retrage în ordine, sub presiunea inamicului, mutând apărarea pe un alt aliniament. **2.** Tranz. A strânge (după ce a fost desfășurat) prin suprapunerea unei părți peste alta. [Pr.: *-pli-a*] — Din fr. **replier.**

REPLICÁ, *réplic*, vb. I. Tranz. A da o replică (**1**), a răspunde; a riposta. — Din fr. **répliquer.**

REPLICÁRE s.f. (Genet.) Duplicare a unei molecule sau a unui agregat de molecule prin copierea structurii unei molecule preexistente de același fel. — V. **replica.**

RÉPLICĂ, *replici*, s.f. **1.** Răspuns (prompt și energic) la afirmațiile cuiva; ripostă. G Loc. adj. *Fără replică* = definitiv. G Expr. *A fi tare în replici* = a găsi prompt răspunsul cel mai potrivit într-o discuție. *A avea replică* = a răspunde prompt și răspicat. (Jur.) *A vorbi în replică* = a răspunde, în cursul unei dezbateri, combătând afirmațiile și atacurile părții adverse. **2.** Porțiune din rolul unui actor, constituind un răspuns la cele spuse de partener. F Parte finală a unui fragment de dialog, care solicită intervenția interlocutorului. **3.** Copie a unei opere de artă executată de autorul operei originale sau sub supravegherea lui. **4.** (Fiz.) Mulaj al suprafeței unui corp, realizat sub forma unei pelicule care pe o parte este plană, iar pe cealaltă reproduce structura superficială a corpului, utilizat în microscopia electronică pentru studiul corpurilor groase, netransparente pentru electroni. — Din fr. **réplique.**

REPLIÉRE, *replieri*, s.f. Acțiunea de *a se replia* și rezultatul ei. [Pr.: *-pli-e-*] — V. **replia.**

REPOPULÁ, *repopulez*, vb. I. Tranz. A popula din nou un teritoriu. F A reface un teren forestier despădurit. — Pref. *re-* + **popula**.

REPOPULÁRE, *repopulări*, s.f. Acțiunea de *a repopula* și rezultatul ei. — V. **repopula.**

REPOPULÁT, -Ă, *repopulați, -te*, adj. Care a fost populat din nou. — V. **repopula.**

REPÓRT, *reporturi*, s.n. Trecere a unei sume (reprezentând un total parțial) din josul unei coloane în fruntea coloanei următoare, pentru a fi adunată în continuare; *p. ext.* sumă reportată sau orice sumă rămasă dintr-un calcul anterior. — Din fr. **report.**

REPORTÁ, *reportez*, vb. I. Tranz. A face un report. — Din fr. **reporter.**

REPORTÁJ, *reportaje*, s.n. Specie publicistică, uneori și cu valoare literară, informând operativ asupra unor realități, situații, evenimente etc. — Din fr. **reportage.**

REPORTÁRE, *reportări*, s.f. Acțiunea de *a reporta* și rezultatul ei. — V. **reporta.**

REPÓRTER, -Ă, *reporteri, -e*, s.m. și f. Persoană care culege și transmite de pe teren știri și informații; autor de reportaje. G *Reporter cinematografic* = operator care filmează în vederea realizării unor jurnale de actualități, a unor filme documentare etc. [Acc. și: *reportér*] — Din fr. **reporter,** germ. **Reporter,** engl. **reporter.**

REPORTERÁȘ, *reporteraşi*, s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *reporter*. — **Reporter** + suf. *-aș*.

REPORTERICÉSC, -EÁSCĂ, *reportericești*, adj. De reporter. — **Reporter** + suf. *-icesc.*

REPORTOFÓN, *reportofoane*, s.n. Magnetofon special pentru reportaje și interviuri. — **Report**[er] + [magnet]**ofon.**

REPOVESTÍ, *repovestesc*, vb. IV. Tranz. A povesti încă o dată, a mai spune o dată ceva ce a fost povestit. — Pref. *re-* + **povesti.**

REPOVESTÍRE, *repovestiri*, s.f. Acțiunea de *a repovesti* și rezultatul ei. — V. **repovesti.**

REPOVESTÍT, -Ă, *repovestiți, -te*, adj. Povestit din nou, povestit încă o dată. — V. **repovesti.**

REPREHENSÍBIL, -Ă, *reprehensibili, -e*, adj. (Livr.) Care merită să fie condamnat, care atrage reproșuri; blamabil, condamnabil. — Din fr. **réprehensible,** lat. **reprehensibilis.**

REPREHENSIÚNE, *reprehensiuni*, s.f. (Livr.) Mustrare, reproș; blam. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **répréhension,** lat. **reprehensio, -onis.**

REPRESÁLII s.f. pl. Măsuri de reprimare luate de anumite organe de stat împotriva unor persoane sau grupuri sociale, ca urmare a săvârșirii unor acțiuni cu caracter politic, a unor acte de nesupunere sau de răzvrătire. F Măsuri de constrângere luate de un stat împotriva organelor sau cetățenilor altui stat, ca urmare a săvârșirii de către acel stat a unor acte ilicite față de el sau față de cetățenii lui și spre a-l determina să revină asupra lor. — Din fr. **représailles,** lat. **represalia.**

REPRESÍBIL, -Ă, *represibili, -e*, adj. (Rar) Care poate sau trebuie să fie reprimat. — Din fr. **répressible.**

REPRESIÚNE, *represiuni*, s.f. Reprimare, înăbușire a unei acțiuni de revoltă, de opoziție colectivă; (la pl.) acțiuni drastice întreprinse în acest scop. F Măsură de constrângere împotriva infractorilor, care constă în arestarea, trimiterea în judecată și condamnarea lor la pedepesele prevăzute de legea penală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **répression.**

REPRESÍV, -Ă, *represivi, -e*, adj. Care reprimă, care serveşte ca mijloc de reprimare; privitor la represiune. — Din fr. **répressif.**

REPREZENTÁ, *reprezínt*, vb. I. Tranz. **1.** A avea forma sau înfăţişarea unui anumit obiect; a realiza (în miniatură) un obiect. F A înfăţişa, a evoca ceva prin procedee plastice, grafice sau prin limbaj. **2.** A interpreta pe scenă o lucrare dramatică în faţa publicului. **3.** A acţiona în numele unei persoane, al unei colectivităţi, al unui stat în temeiul împuternicirii primite de la acestea sau de la lege; a avea un împuternicit sau un mandatar. F A fi exponentul unui curent, al unei şcoli etc., înfăţişând, întruchipând aspectele lor caracteristice, esenţiale. **4.** A constitui, a fi, a însemna. **5.** A-şi readuce în conştiinţă imaginea obiectelor sau a fenomenelor percepute anterior; *p. ext.* a-şi imagina, a-şi închipui. **6.** A exprima o legătură între mai multe mărimi printr-o relaţie matematică. — Din fr. **représenter,** lat. **repraesentare.**

REPREZENTÁBIL, -Ă, *reprezentabili, -e*, adj. (Despre piese de teatru) Care se poate reprezenta. — Din fr. **représentable.**

REPREZENTÁNT, -Ă, *reprezentanţi, -te*, s.m. şi f. **1.** Persoană împuternicită să reprezinte pe cineva sau ceva, să ţină locul cuiva, să acţioneze în numele cuiva. F Persoană care reprezintă interesele unui stat în alt stat, la o întrunire diplomatică etc. **2.** Cel care reprezintă o şcoală, un curent; exponent. — Din fr. **représentant.**

REPREZENTÁNŢĂ, *reprezentanţe*, s.f. **1.** Organ care reprezintă în altă ţară interesele ţării sale în domeniul economic, politic etc. **2.** (În sintagmele) *Reprezentanţă naţională* = organ de stat constituit din totalitatea deputaţilor. *Reprezentanţă comercială* = organ al unui stat, care îl reprezintă în relaţiile comerciale cu alte state. — Din germ. **Repräsentanz.**

REPREZENTÁRE, *reprezentări*, s.f. Acţiunea de *a reprezenta* şi rezultatul ei. **1.** Înfăţişare, redare, reproducere a unui lucru (prin mijloace plastice). G *Reprezentare topografică* = înscriere pe un plan, pe o hartă etc. a detaliilor de pe teren cu ajutorul semnelor topografice. **2.** Imagine senzorială a obiectelor şi fenomenelor realităţii, evocată mintal, în absenţa acestora, pe baza percepţiilor anterioare. **3.** Interpretare pe scenă a unei lucrări dramatice; reprezentaţie (**1**). **4.** (În sintagma) *Cheltuieli de reprezentare* = sume prevăzute într-un buget cu scopul de a acoperi cheltuielile rezultate din îndeplinirea funcţiilor oficiale pe care le deţine o persoană. — V. **reprezenta.**

REPREZENTATÍV, -Ă, *reprezentativi, -e*, adj. **1.** (Despre un organ sau un sistem de guvernare) Care reprezintă o colectivitate şi acţionează în numele ei, fiind constituit prin alegeri. **2.** Care (prin însuşirile sale) reprezintă, ilustrează epoca, mediul, curentul din care face parte; ilustrativ, tipic. F (Substantivat, f.) Echipă care reprezintă o asociaţie sportivă, o ţară etc. — Din fr. **représentatif.**

REPREZENTATIVITÁTE s.f. **1.** Caracter reprezentativ. **2.** Reprezentare a unei instituţii, a unui stat etc. în relaţiile cu alte instituţii, state etc. — Din fr. **représentativité.**

REPREZENTÁŢIE, *reprezentaţii*, s.f. Prezentare pe scenă a unei opere dramatice, a unui program artistic etc.; spectacol. [Var.: **reprezentaţiúne** s.f.] — Din fr. **représentation,** lat. **repraesentatio, -onis.**

REPREZENTAŢIÚNE s.f. v. **reprezentaţie.**

REPRIMÁ, *reprím*, vb. I. Tranz. A curma, a înăbuşi, a împiedica prin mijloace drastice, violente desfăşurarea unei acţiuni de revoltă, de opoziţie. — Din fr. **réprimer.**

REPRIMÁRE, *reprimări*, s.f. Acţiunea de *a reprima* şi rezultatul ei. — V. **reprima.**

REPRIMATÓR, -OÁRE, *reprimatori, -oare*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care reprimă. — **Reprima** + suf. *-tor*.

REPRIMÍ, *reprimesc*, vb. IV. Tranz. A primi înapoi. F A reangaja o persoană care a fost concediată. — Pref. *re-* + **primi.**

REPRIMÍRE, *reprimiri*, s.f. Acţiunea de *a reprimi* şi rezultatul ei. — V. **reprimi.**

REPRINT, *reprinturi*, s.n. Retipărire. [Pr.: *riprínt*] — Cuv. engl.

REPRIVATIZÁ, *reprivatizez*, vb. I. Tranz. A face o reprivatizare. — Pref. *re-* + **privatiza.**

REPRIVATIZÁRE, *reprivatizări*, s.f. Trecere a unei întreprinderi sau a unei ramuri economice naţionalizate de stat din nou în proprietate privată. — V. **reprivatiza.**

REPRÍZĂ, *reprize*, s.f. **1.** Fiecare dintre intervalele sau etapele succesive ale unei activităţi (în special ale unui meci de fotbal, handbal, hochei etc.). **2.** Durată a unei faze într-o operaţie tehnică; etapă de lucru. G Loc. adv. *În reprize* = pe rând, în etape. **3.** Creştere a turaţiei unui motor printr-o accelerare bruscă, pentru a învinge o rezistenţă exterioară de moment. **4.** Reluare sau repetare a unei operaţii tehnice întrerupte. **5.** Defect la suprafaţa unor piese turnate datorat umplerii incomplete a formelor de turnare, care se prezintă sub forma şanţurilor, a unor margini rotunjite etc. — Din fr. **reprise.**

REPROBÁ, *reprób*, vb. I. Tranz. A dezaproba un act, o acţiune; a respinge, a condamna. — Din lat. **reprobare.**

REPROBÁBIL, -Ă, *reprobabili, -e*, adj. Care merită să fie reprobat; blamabil, condamnabil. — Din lat. **reprobabilis.**

REPROBÁRE, *reprobări*, s.f. Acţiunea de *a reproba*; reprobaţiune. — V. **reproba.**

REPROBATÓR, -OÁRE, *reprobatori, -oare*, adj. Care reprobă. — Din fr. **réprobateur,** lat. **reprobator, -oris.**

REPROBAŢIÚNE, *reprobaţiuni*, s.f. (Rar) Reprobare. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **réprobation,** lat. **reprobatio, -onis.**

REPRODUCĂTÓR, -OÁRE, *reproducători, -oare*, adj. Care se reproduce (**6**), se înmulţeşte (uşor). F (Substantivat, m.) Animal domestic selecţionat după criterii biologice şi productive în vederea reproducţiei (**2**). — **Reproduce** + suf. *-ător*. Cf. fr. reproducteur.

REPRODÚCE, *reprodúc*, vb. III. **1.** Tranz. A reda cu exactitate ceea ce este scris, ceea ce a spus sau a făcut cineva etc. F A imita felul de a fi, gesturile, mimica cuiva. **2.** Refl. A reactualiza în memorie idei, cunoştinţe însuşite în cursul experienţei anterioare. **3.** Refl. A se produce, a se arăta din nou; a se repeta. **4.** Tranz. (Ec. pol.) A relua în mod continuu producţia economică; a produce din nou. **5.** Tranz. A produce în serie; a multiplica. **6.** Refl. (Biol.) A se perpetua prin reproducere (**4**). — Pref. *re-* + **produce** (după fr. *reproduire).*

REPRODÚCERE, *reproduceri*, s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) reproduce* şi rezultatul ei. **2.** (Concr.) Copie după o lucrare de artă originală (desen, pictură, sculptură etc.) **3.** (Psih.) Proces al memoriei prin care se evocă, se reactualizează mintal imagini, idei, cunoştinţe însuşite în cursul experienţei anterioare, în lipsa obiectelor, textelor etc. respective. **4.** (Biol.) Fenomen biologic fundamental al cărui rezultat este naşterea dintr-un organ specializat al părintelui (sau părinţilor) a unui urmaş asemănător. — V. **reproduce.**

REPRODUCTÍBIL, -Ă, *reproductibili, -e*, adj. Care poate fi reprodus. — Din fr. **reproductible.**

REPRODUCTÍV, -Ă, *reproductivi, -e*, adj. **1.** Care reproduce (**1**). F Care reprezintă o reproducere. **2**. Care favorizează o nouă producţie. — Din fr. **reproductif.**

REPRODUCTIVITÁTE s.f. (Livr.) Capacitatea de a (se) reproduce. — Din fr. **reproductivité.**

REPRODÚCŢIE, *reproducţii*, s.f. **1.** Reînnoire, reluare a producţiei economice. **2.** (Biol.) Reproducere (**4**). — Din fr. **reproduction.**

REPRODÚS, -Ă, *reproduşi, -se*, adj. Care este rezultatul unei reproducţii. — V. **reproduce.**

REPROFILÁ, *reprofilez*, vb. I. Tranz. A schimba profilul unei întreprinderi, al unei instituţii etc.; a reorganiza. — Pref. *re-* + **profila.**

REPROFILÁRE, *reprofilări*, s.f. Acţiunea de *a reprofila* şi rezultatul ei. — V. **reprofila.**

REPROGRAFÍE s.f. Nume generic pentru procedeele tehnice de multiplicare a textelor. — Din fr. **reprographie.**

REPROGRAMÁ, *reprogramez*, vb. I. Tranz. A programa din nou. — Pref. *re-* + **programa.**

REPROGRAMÁBIL, -Ă, *reprogramabili, -e*, adj. Care poate fi reprogramat. — **Reprograma** + suf. *-bil.*

REPROGRAMÁRE, *reprogramări*, s.f. Acţiunea de *a reprograma.* — V. **reprograma.**

REPROGRAMÁT, -Ă, *reprogramaţi, -te*, adj. Care a fost programat din nou. — V. **reprograma.**

REPRÓŞ, *reproşuri*, s.n. Imputare, dojană; mustrare, învinuire. — Din fr. **reproche.**

REPROŞÁ, *reproşez*, vb. I. Tranz. A-şi face sau a-i face cuiva reproşuri. — Din fr. **reprocher.**

REPROŞÁBIL, -Ă, *reproşabili, -e*, adj. Care merită reproşuri, de reproşat. — Din fr. **reprochable.**

REPTÍLĂ, *reptile*, s.f. (La pl.) Clasă de vertebrate (şerpi, şopârle, broaşte ţestoase, crocodili) ovipare, de obicei terestre, târâtoare, cu temperatura corpului variabilă, cu corpul acoperit de o piele groasă, solzoasă, fără picioare sau cu picioare scurte, dispuse lateral, şi cu inima formată din două auricule şi un ventricul *(Reptilia)*; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **reptile,** germ. **Reptile.**

REPTILIÁN, -Ă, *reptilieni, -e*, adj. Care este specific reptilei, de reptilă. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **reptilien.**

REPUBLICÁ, *repúblic*, vb. I. Tranz. A publica din nou; a reedita, a retipări. — Pref. *re-* + **publica.**

REPUBLICÁBIL, -Ă, *republicabili, -e*, adj. Care poate fi republicat. — Pref. *re-* + **publicabil.**

REPUBLICÁN, -Ă, *republicani, -e*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine republicii, privitor la republică. **2.** S.m. şi f. Adept al republicii ca formă de guvernământ. — Din it. **republicano,** fr. **républicain.**

REPUBLICANÍSM s.n. (Rar) Concepție care susține republica drept formă de guvernământ; atitudine, activitate în favoarea republicii. — Din fr. **républicanisme.**

REPUBLICÁRE, *republicări*, s.f. Acțiunea de *a republica* și rezultatul ei. — V. **republica.**

REPUBLICÁT, -Ă, *republicați, -te*, adj. Care a fost publicat din nou. — V. **republica.**

REPÚBLICĂ, *republici,* s.f. Formă de guvernământ în care conducerea este exercitată de un organ suprem al puterii de stat sau de un președinte ales ori numit; țară, stat care are o astfel de formă de guvernământ. F (Rar) Populația unei astfel de țări. — Din it. **republica,** fr. **république.**

REPUDIÁ, *repudiez*, vb. I. Tranz. A respinge, a nu mai recunoaște pe cineva sau ceva; a îndepărta, a arunca, a alunga, a desconsidera, a renega. F A renunța la o moștenire sau la un legat. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **répudier.**

REPUDIÉRE, *repudieri*, s.f. Acțiunea de *a repudia* și rezultatul ei; respingere, renegare. G *Repudierea unei moșteniri* sau *a unui legat* = renunțare a unei persoane la drepturile sale de moștenire legale sau la un legat. [Pr.: *-di-e-*] — V. **repudia.**

REPUGNÁ, pers. 3 *repúgnă*, vb. I. Intranz. (Livr.) A-i produce cuiva silă sau dezgust, a-i provoca cuiva oroare, a-i displăcea profund. — Din fr. **répugner,** lat. **repugnare.**

REPUGNÁNT, -Ă, *repugnanți, -te*, adj. (Livr.) Care inspiră repulsie, care provoacă silă; respingător. — Din fr. **répugnant.**

REPUGNÁNȚĂ s.f. (Livr.) Dezgust, repulsie, aversiune. — Din fr. **répugnance,** lat. **repugnantia.**

REPÚLSIE, *repulsii*, s.f. **1.** Aversiune instinctivă; oroare, dezgust, resentiment. **2.** (Fiz.) Respingere (**2**). [Var.: **repulsiúne** s.f.] — Din fr. **répulsion,** lat. **repulsio, -onis.**

REPULSIÚNE s.f. v. **repulsie.**

REPULSÍV, -Ă, *repulsivi, -e*, adj. (Rar) Care inspiră repulsie; respingător. — Din fr. **répulsif.**

REPÚNE, *repún,* vb. III. Tranz. A pune din nou. — Pref. *re-* + **pune.**

REPÚNERE, *repuneri*, s.f. Acțiunea de *a repune* și rezultatul ei. — V. **repune.**

REPURTÁ[1], *repórt*, vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A-și îndrepta gândul asupra unor oameni, idei, fapte din trecut; a se întoarce cu gândul înapoi. — Din fr. **réporter** (după *purta).*

REPURTÁ[2], *repurtez*, vb. I. Tranz. A obține, a câștiga o victorie, un succes (de obicei într-o competiție). — Din lat. **reportare,** it. **riportare.**

REPUTÁT, -Ă, *reputați, -te*, adj. Care se bucură de o reputație bună. F Renumit, faimos, cunoscut, prețuit. — Din fr. **réputé.**

REPUTÁȚIE, *reputații*, s.f. Părere publică, favorabilă sau defavorabilă, despre cineva sau ceva; felul în care cineva este cunoscut sau apreciat. F Renume, faimă, celebritate. [Var.: (înv.) **reputațiúne** s.f.] — Din fr. **réputation,** lat. **reputatio, -onis.**

REPUTAȚIÚNE s.f. v. **reputație.**

RESABOTÁ, *resabotez*, vb. I. Tranz. A rectifica înclinarea șinelor de cale ferată (după un anumit timp de exploatare). — Pref. *re-* + **sabota.**

RESABOTÁRE, *resabotări*, s.f. Acțiunea de *a resabota.* — V. **resabota.**

RESABOTÁT, -Ă, *resabotați, -te*, adj. (Despre șine) A cărei înclinare a fost rectificată. — V. **resabota.**

RESÁC, *resacuri*, s.n. Val marin sau oceanic de interferență, care, izbindu-se de un obstacol, se combină continuu cu valul direct, prezentând aspectul unei explozii. — Din fr. **ressac.**

RESCIZIÚNE, *resciziuni*, s.f. (Jur.) Anulare a unui act din cauza unui viciu radical. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **rescision,** lat. **rescissio, -onis.**

RESCIZÓRIU, -IE, *rescizorii*, adj. (Jur.) Care provoacă o resciziune. — Din lat. **rescissorius, -a, -um,** fr. **rescisoire.**

RESCRÍE, *rescríu*, vb. III. Tranz. **1.** A copia. **2.** A transpune în alt limbaj artistic, în altă formă artistică. — Pref. *re-* + **scrie** (după fr. *récrire).*

RESCRÍERE, *rescrieri*, s.f. Acțiunea de *a rescrie* și rezultatul ei. — V. **rescrie.**

RESCRÍPT, *rescripte*, s.n. Răspuns dat de împărații romani la chestiunile de drept și administrative asupra cărora erau consultați de către magistrații sau de către guvernatorii provinciilor; *p. ext.* ordin care emană de la un suveran într-o afacere particulară. — Din lat. **rescriptum,** germ. **Reskript.**

RESCRÍS, -Ă, *rescriși, -se*, adj. **1.** Care a fost copiat. **2.** Care a fost scris din nou, în altă formă. — V. **rescrie.**

RESEMNÁ, *resemnez*, vb. I. Refl. A se împăca cu o situație grea, defavorabilă; a accepta ceva fără împotrivire. [Var.: (înv.) **resigná** vb. I] — Din fr. **résigner** (după *semna*).

RESEMNÁRE, *resemnări,* s.f. Faptul de *a se resemna.* [Var.: (înv.) **resignáre** s.f.] — V. **resemna.**

RESEMNÁT, -Ă, *resemnați, -te,* adj. Care se împacă cu o situație grea, care suportă ceva fără împotrivire. F Care exprimă resemnare. [Var.: (înv.) **resignát, -á** adj.] — V. **resemna.**

RESENTIMÉNT, *resentimente*, s.n. Sentiment ostil față de cineva, provocat de o nemulțumire mai veche; dușmănie, ură, pică, antipatie, resimțământ. — Din fr. **ressentiment.**

RESENTIMENTÁR, -Ă, *resentimentari, -e,* adj. Care ține de resentiment, care are caracter de resentiment. F (Despre oameni) Care nu poate depăși amintirile neplăcute din trecut. — **Resentiment** + suf. *-ar* (după fr. *resentimental*).

RESETÁ, *resetez,* vb. I. A reinstala unul sau mai multe programe într-un calculator. — Din engl. **reset.**

RESFIRÁ vb. I v. **răsfira.**

RESFIRÁRE s.f. v. **răsfirare.**

RESFIRÁT, -Ă adj. v. **răsfirat.**

RESIGNÁ vb. I v. **resemna.**

RESIGNÁRE s.f. v. **resemnare.**

RESIGNÁT, -Ă adj. v. **resemnat.**

RESIGNÁȚIE, *resignații,* s.f. (Rar) Resemnare. — Din fr. **résignation,** lat. **resignatio, -onis.**

RESIMȚĂMÂNT, *resimțăminte,* s.n. (Rar) Resentiment. — **Resimți** + suf. *-ământ* (după fr. *ressentiment*).

RESIMȚÍ, *resímt,* vb. IV. **1.** Tranz. A simți. **2.** Refl. A simți urmările, consecințele unei împrejurări anterioare. F A se face simțit, a avea repercusiuni. — Din fr. **ressentir** (după *simți).*

RESIMȚÍRE, *resimțiri,* s.f. Faptul de *a (se) resimți.* — V. **resimți.**

RESORBÍ, pers. 3 *resoárbe,* vb. IV. Refl. (Med.) A dispărea prin resorbție. — Din fr. **résorber,** lat. **resorbere** (după *sorbi*).

RESÓRBȚIE, *resorbții,* s.f. **1.** (Med.) Proces de dispariție lentă, prin absorbție treptată, a unui țesut sau organ, de obicei străin organismului. F Proces de atrofiere a unui țesut sau a unui organ, de obicei datorită fagocitozei. F Proces prin care un lichid sau un gaz trece dintr-o cavitate a organismului, dintr-un vas sau din țesutul interstițial în circulație. **2.** (Fiz.) Absorbție sau adsorbție a gazelor sau a vaporilor proveniți din corpul absorbantului sau adsorbantului. — Din fr. **résorption.**

RESÓRT[1], *resoarte,* s.n. Sector, domeniu de activitate; *p. ext.* persoanele care îl reprezintă. G *Autoritate de resort* = autoritate sub a cărei jurisdicție intră o problemă și care are competența de a o rezolva. G Expr. *A fi de resortul cuiva* = a fi, a ține de competența, de specialitatea cuiva; a intra în atribuțiile cuiva. [Pl. și: *resorturi*] — Din fr. **ressort.**

RESÓRT[2], *resorturi,* s.n. Organ al unui mecanism executat dintr-un material cu proprietăți elastice mari și care, sub acțiunea unei forțe exterioare, se deformează, revenind la forma inițială când acțiunea exterioară încetează; (sens curent) arc. F Fig. Sursă, izvor de energie fizică sau morală; suport moral, imbold. — Din fr. **ressort.**

RESORTISÁNT, *resortisanți,* s.m. Persoană fizică sau juridică aparținând unui stat, aflată sub protecția altui stat. — Din fr. **ressortissant.**

RESPÉCT s.n. Atitudine sau sentiment de stimă, de considerație sau de prețuire deosebită față de cineva sau de ceva; deferență, venerație. G Expr. *A ține* (pe cineva) *la* (sau *în) respect* = a ține pe cineva la distanță, a nu-l lăsa să devină prea familiar. *A pune* (pe cineva) *la respect* = a impune cuiva o atitudine respectuoasă. *Respectele mele,* formulă respectuoasă de salut. — Din fr. **respect,** lat. **respectus.**

RESPECTÁ, *respéct,* vb. I. Tranz. **1.** A simți și a manifesta respect față de cineva sau de ceva; a cinsti, a stima. G Refl. recipr. *Se respectă unul pe altul.* F A acorda atenția cuvenită, a ține seamă de..., a nu neglija. F Refl. A-și păstra demnitatea. F A nu păgubi, a cruța; a nu tulbura, a nu deranja. **2.** A nu se abate de la un contract, de la o lege, de la un angajament etc. — Din fr. **respecter.**

RESPECTÁBIL, -Ă, *respectabili, -e,* adj. **1.** Care merită să fie respectat, demn de respect; care impune respect. **2.** (Fam.) Impresionant, impozant; considerabil, mare. — Din fr. **respectable.**

RESPECTABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi respectabil; onorabilitate. — Din fr. **respectablité.**

RESPECTÁRE, *respectări,* s.f. Faptul de *a (se) respecta.* — V. **respecta.**

RESPECTÁT, -Ă, *respectați, -te,* adj. Care se bucură de respect. — V. **respecta.**

RESPECTÍV, -Ă, *respectivi, -e,* adj. Care privește împrejurarea, persoana sau obiectul despre care este vorba; care se raportează la fiecare în particular, care privește fiecare dintre părțile interesate. F (Substantivat, art., fam.) Soțul sau iubitul cuiva (în raport cu această persoană); soția sau iubita cuiva (în raport cu aceasta). — Din fr. **respectif.**

RESPECTÓS, -OÁSĂ adj. v. **respectuos.**

RESPECTUÓS, -OÁSĂ, *respectuoși, -oase,* adj. Plin de respect, cu respect; cuviincios. [Pr.: *-tu-os.* — Var.: **respectós, -oásă** adj.] — Din fr. **respectueux.**

RESPINGĂTÓR, -OÁRE, *respingători, -oare,* adj. Care respinge; *spec.* care inspiră dezgust, aversiune, silă. G *Pompă aspiratoare-respingătoare* = pompă cu piston în care lichidul aspirat în cilindru este pompat la o anumită înălţime prin presiunea exercitată de piston. — **Respinge** + suf. *-ător.*

RESPÍNGE, *respíng,* vb. III. Tranz. **1.** A refuza, a nu admite, a nu accepta. **2.** A îndepărta de la sine, a da la o parte. F A arunca înapoi. **3.** A ţine piept unui atac armat, a sili pe duşman să se retragă. **4.** Fig. A înăbuşi un sentiment, o pornire. — Din it. **respingere.**

RESPÍNGERE, *respingeri,* s.f. **1.** Faptul de *a respinge.* **2.** (Fiz.) Exercitare a unei forţe dirijate dinspre corpul care o exercită spre corpul asupra căruia se exercită; repulsie (**2**). — V. **respinge.**

RESPÍR s.n. (Rar) Respiraţie. — Din **respira** (derivat regresiv).

RESPIRÁ, *respír,* vb. I. Intranz. **1.** A introduce în plămâni, prin inspiraţie, aer şi a da afară, prin expiraţie, dioxidul de carbon şi vaporii de apă rezultaţi din arderile care au loc în organism; a răsufla. **2.** Fig. A răspândi, a revărsa, a degaja. — Din fr. **respirer,** lat., it. **respirare.**

RESPIRÁBIL, -Ă, *respirabili, -e,* adj. Care poate fi respirat. — Din fr. **respirable,** lat. **respirabilis.**

RESPIRÁRE, *respirări,* s.f. (Rar) Respiraţie. F Aerul respirat; boare, adiere. — V. **respira.**

RESPIRATÓR, -OÁRE, *respiratori, -oare,* adj. Care ţine de respiraţie, privitor la respiraţie; care foloseşte la respiraţie. G (Anat.) *Aparat respirator* = sistem de organe care asigură respiraţia, structura lui fiind adaptată modului de viaţă al animalului respectiv şi tipului de respiraţie. [Var.: **respiratóriu, -ie** adj.] — Din fr. **respiratoire.**

RESPIRATÓRIU, -IE adj. v. **respirator.**

RESPIRÁŢIE, *respiraţii,* s.f. Totalitatea proceselor fiziologice prin care se realizează schimbul de gaze (absorbirea oxigenului şi eliminarea dioxidului de carbon) între organismele vii şi mediul înconjurător; acţiune ritmică şi mecanică prin care animalele superioare inspiră aerul ambiant conţinând oxigenul necesar întreţinerii vieţii şi expiră dioxidul de carbon şi vaporii de apă rezultaţi din arderi; răsuflare.G *Respiraţie artificială* = mijloc de reanimare care constă în introducerea şi scoaterea alternativă şi ritmică a aerului din plămâni, pentru a provoca reluarea mişcărilor respiratorii normale, întrerupte în caz de asfixiere, sincopă etc. *Operă* (sau *studiu, lucrare) de largă respiraţie* = operă (sau studiu, lucrare) de mare amploare, complexă. F Aerul respirat; suflare. — Din fr. **respiration,** lat. **respiratio.**

RESPÍRO s.n. Moment de relaxare, de repaus între două perioade tensionate, agitate. — Din it. **respiro.**

RESPIROMÉTRU, *respirometre,* s.n. (Med.) Aparat care permite modificarea artificială a presiunii atmosferice pentru adaptarea organismului la altitudini mari. — După engl. **respirometer.**

RESPONSÁBIL, -Ă, *responsabili, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre o persoană) Care poartă răspunderea unui lucru, a unui fapt; răspunzător. **2.** S.m. şi f. Persoană care are o funcţie de conducere sau o sarcină de răspundere, căreia i s-a încredinţat o responsabilitate; şef. — Din fr. **responsable.**

RESPONSABILITÁTE, *responsabilităţi,* s.f. Obligaţia de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva, de a accepta şi suporta consecinţele; răspundere. F Funcţie, sarcină de răspundere. — Din fr. **responsabilité.**

RESPONSABILIZÁ, *responsabilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A deveni sau face să devină responsabil. — Din fr. **responsabiliser.**

REST, *resturi,* s.n. **1.** Ceea ce rămâne dintr-un tot, dintr-un ansamblu după ce s-a luat cea mai mare parte; rămăşiţă. **2.** Parte dintr-un tot care rămâne în afara celei care interesează. **3.** Sumă de bani care se înapoiază celui care face o plată cu bani mai mulţi decât suma cuvenită. **4.** (Mat.) Număr care reprezintă rezultatul unei scăderi; diferenţă. F Parte care rămâne nedivizată la o împărţire şi care, adăugată produsului dintre împărţitor şi cât, ne dă deîmpărţitul. — Din ngr. **résto,** fr. **reste.** Cf. it. r e s t o, germ. R e s t.

RESTABILÍ, *restabilesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A stabili din nou, a readuce în starea de la început (sau în alta mai bună). **2.** Tranz. A reconstitui cuvinte, texte, manuscrise etc. în forma (presupusă) originară. **3.** Refl. A-şi reface sănătatea zdruncinată, a se întrema; a se însănătoşi; a se înzdrăveni. — Pref. *re-* + **stabili** (după fr. *rétabilir).*

RESTABILÍRE, *restabiliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) restabili* şi rezultatul ei. — V. **restabili.**

RESTÁNT, -Ă, *restanţi, -te,* adj. Rămas în urmă; neachitat în termenul legal; întârziat. — Din fr. **restant,** germ. **restant.**

RESTÁNŢĂ, *restanţe,* s.f. **1.** Lucrare neefectuată la timp, aflată în întârziere. F Examen care nu a fost promovat la termen. **2.** Plată neachitată la termen. — Din it. **restanza.**

RESTANŢIÉR, -Ă, *restanţieri, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care a rămas în urmă cu o lucrare, cu o plată etc. F (Despre studenţi) Care nu şi-a trecut examenul la termenul fixat. [Pr: *-ţi-er*] — **Restanţă** + suf. *-ier.*

RESTATORNICÍ, *restatornicesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) statornici din nou. — Pref. *re-* + **statornici.**

RESTATORNICÍRE, *restatorniciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) restatornici* şi rezultatul ei. — V. **restatornici.**

RESTAURÁ, *restaurez,* vb. I. Tranz. **1.** A repara, a aduce în bună stare, a reconstitui o lucrare de artă, un monument de arhitectură, respectând forma iniţială, stilul originar. **2.** A instaura din nou un suveran, o dinastie sau o formă de guvernământ abolită. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restaurer,** lat., it. **restaurare.**

RESTAURÁNT, *restaurante,* s.n. Unitate de alimentaţie care prepară în bucătărie proprie mâncăruri şi le desface contra cost, împreună cu băuturi, în săli proprii de consumaţie; local în care se află o astfel de unitate. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restaurant.**

RESTAURÁRE, *restaurări,* s.f. Acţiunea de *a restaura* şi rezultatul ei. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **restaura.**

RESTAURATÓR, -OÁRE, *restauratori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană specializată în a restaura lucrări de artă sau de arhitectură. **2.** (Rar) Proprietar sau administrator de restaurant. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restaurateur,** lat. **restaurator, -oris.**

RESTAURÁŢIE, *restauraţii,* s.f. **1.** Restaurare; *spec.* perioadă din istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor înlăturate în urma unor revoluţii, lovituri de stat etc. **2.** Stil din arta franceză, caracterizat prin linii uşor curbate, forme rotunjite, ornamente graţioase. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restauration,** lat. **restauratio.**

RESTÉI s.n. v. **resteu.**

RESTÉU, *resteie,* s.n. Fiecare dintre cele două bare în formă de cui, făcute din fier sau din lemn, care se introduc vertical în partea exterioară a jugului pentru a reţine gâtul animalului. G Expr. *A lua* (pe cineva) *cu resteul* = a se purta aspru (cu cineva). [Var.: (reg.) **răstéu, restéi** s.n.] — Et. nec.

RESTITUÍ, *restítui,* vb. IV. Tranz. A înapoia. — Din fr. **restituer,** it. **restituire.**

RESTITUÍBIL, -Ă, *restituibili, -e,* adj. (Despre împrumuturi) Care trebuie restituit. — **Restitui** + suf. *-bil* (după fr. *restituable).*

RESTITUÍRE, *restituiri,* s.f. Acţiunea de *a restitui* şi rezultatul ei; înapoiere, restituţie. — V. **restitui.**

RESTITÚTIO IN ÍNTEGRUM loc. s.f. **1.** (Jur.) Formulă juridică prin care o persoană e repusă în totalitatea drepturilor. **2.** Reparare totală a unor prejudicii materiale sau morale aduse cuiva. [Pr.: *-ti-o-*] — Loc. lat.

RESTITUTÓR, -OÁRE, *restitutori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care dă înapoi ceva. — Din it. **restitutore.**

RESTITUTÓRIU, -IE, *restitutorii,* adj. (Jur.) Prin care se cere o restituire. — Din lat. **restitutorius.**

RESTITÚŢIE, *restituţii,* s.f. Restituire. F Spec. Restituire de către un stat beligerant către alt stat beligerant a unor bunuri aparţinând acestuia din urmă, pe care primul stat şi le-a însuşit şi le-a transportat fără drept pe teritorul său. — Din fr. **restitution.**

RESTRÁNGE, *restráng,* vb. III. Tranz. A micşora, a reduce; a limita, a mărgini. F Refl. (Fam.) A-şi limita, a-şi reduce cheltuielile pentru trai, a trăi mai modest. — Pref. *re-* + **strânge** (după fr. *restreindre).*

RESTRÁNGERE, *restrângeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) restrânge* şi rezultatul ei. — V. **restrânge.**

RESTRÁNS, -Ă, *restrânşi, -se,* adj. Redus, limitat, mărginit. — V. **restrânge.**

RESTRICTÍV, -Ă, *restrictivi, -e,* adj. Care creează restricţii. — Din fr. **restrictif.**

RESTRÍCŢIE, *restricţii,* s.f. Măsură care limitează, îngrădeşte un drept, o libertate etc. G Loc. adv. *Fără restricţie* = fără rezerve; pe deplin. [Var.: **restricţiúne** s.f.] — Din fr. **restriction,** lat. **restrictio, -onis.**

RESTRICŢIÚNE s.f. v. **restricţie.**

RESTRINGÉNT, -Ă, *restringenţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) care restrânge ţesuturile animale. — Din fr. **restringent.**

RESTRÍŞTE, (rar) *restrişti,* s.f. (Pop.) Situaţie grea, primejdie, nenorocire care se abate asupra cuiva. — Pref. *răs-* + **triste.**

RESTRUCTURÁ, *restructurez,* vb. I. Tranz. A schimba structura unui lucru organizat, a organiza pe baze noi. — Pref. *re-* + **structura.**

RESTRUCTURÁRE, *restructurări,* s.f. Acţiunea de *a restructura* şi rezultatul ei. — V. **restructura.**

RESURÉCŢIE, *resurecţii,* s.f. (Livr.) Reînviere; trezire, deşteptare. — Din fr. **résurrection,** lat. **resurrectio.**

RESURGÉNŢĂ, *resurgenţe,* s.f. (Geol.) Izvor carstic intermitent; izbuc. — Din fr. **résurgence.**

RESÚRSĂ, *resurse,* s.f. **1.** Rezervă sau sursă de mijloace susceptibile de a fi valorificate la un moment dat. G *Resurse naturale* = totalitatea zăcămintelor de minerale şi de minereuri, a terenurilor cultivabile şi utilizabile, a apelor şi a pădurilor de care dispune o ţară. *Resurse de (forţe de) muncă* = totalitatea persoanelor care au vârsta şi sunt capabile de

muncă, precum şi a persoanelor în vârstă apte de muncă, lucrează. **2.** Durată de timp în ore de zbor admisă pentru utilizarea normală a unui avion între două reparaţii generale sau între două revizii. — Din fr. **ressource.**

RESUSCITÁ, *resuscitez,* vb. I. Tranz. **1.** (Med.) A reda funcţiile vitale ale organismului, a repune în funcţiune inima sau respiraţia oprite, a readuce în simţiri, a face să-şi revină. **2.** A suscita din nou. [Prez.: ind. şi: *resuscít*] — Din fr. **ressusciter.**

RESUSCITÁRE, *resuscitări,* s.f. Acţiunea de *a resuscita* şi rezultatul ei. — V. **resuscita.**

REŞAPÁ, *reşapez,* vb. I. Tranz. A reconstitui banda de rulare a unei anvelope uzate prin adăugarea unui nou strat de cauciuc pe pânză. — Din fr. **rechaper.**

REŞAPÁBIL, -Ă, *reşapabili, -e,* adj. (Despre anvelopele roţilor) Care poate fi reşapat. — **Reşapa** + suf. *-bil.*

REŞAPÁRE, *reşapări,* s.f. Acţiunea de *a reşapa.* — V. **reşapa.**

REŞAPÁT, -Ă, *reşapaţi, -te,* adj. (Despre anvelopele roţilor) Căruia i s-a adăugat un nou strat de cauciuc. — V. **reşapa.**

REŞARJÁ, *reşarjez,* vb. I. Tranz. A încărca cuptorul cu o nouă şarjă. — Din fr. **recharger.**

REŞARJÁRE, *reşarjări,* s.f. Acţiunea de *a reşarja.* — V. **reşarja.**

RÉŞCĂ, *reşce,* s.f. Unealtă de pescuit în formă de sac, confecţionată din plasă şi purtată de pescarii din două bărci, folosită pentru adâncimi mari. — Et. nec.

REŞEDÍNŢĂ, *reşedinţe,* s.f. Sediul unei autorităţi sau al unei persoane (oficiale); localitate sau clădire în care se află acest sediu. G Loc. adj. *De reşedinţă* = care serveşte drept sediu unei autorităţi sau unei persoane. — Din fr. **résidence** (după *şedinţă*).

REŞIŢEÁN, -Ă, *reşiţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Reşiţa. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Reşiţa sau reşiţenilor (**1**), privitor la municipiul Reşiţa ori la reşiţeni. — **Reşiţa** (n. pr.) + suf. *-ean.*

REŞIŢEÁNCĂ, *reşiţence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Reşiţa. — **Reşiţean** + suf. *-că.*

REŞLEFUÍ, *reşlefuiesc,* vb. IV. Tranz. A şlefui din nou pentru a netezi mai bine, pentru a da o formă mai bună. — Pref. *re-* + **şlefui.**

REŞLEFUÍRE, *reşlefuiri,* s.f. Acţiunea de *a reşlefui.* — V. **reşlefui.**

REŞLEFUÍT, -Ă, *reşlefuiţi, -te,* adj. Care a fost şlefuit încă o dată. — V. **reşlefui.**

REŞÓU, *reşouri,* s.n. Aparat de încălzit, electric sau cu gaz, întrebuinţat la bucătărie şi în laborator. — Din fr. **réchaud.**

REŞÚTĂ, *reşute,* s.f. (Med.) Reapariţie a simptomelor unei boli în curs de vindecare; recădere. — Din fr. **rechute.**

RETÁRD adj. invar., s.n. **1.** Adj. (Despre medicamente) A cărui acţiune este prelungită prin adăugarea unor substanţe care se resorb lent în organism. **2.** S.n. Întârziere. — Din fr. **rétard.**

RETARDÁ, *retardez,* vb. I. Intranz. A rămâne în urmă, a întârzia. — Din fr. **rétarder.**

RETARDÁT, -Ă, *retardaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care a rămas în urmă. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu s-a dezvoltat normal din punct de vedere intelectual; înapoiat mintal. — V. **retarda.**

RETASÚRĂ, *retasuri,* s.f. Defect al pieselor sau al lingourilor de metal turnate, constând din goluri formate în partea lor superioară în urma contracţiei metalului în timpul solidificării. — Din fr. **retassure.**

RETĂBĂCÍRE, *retăbăciri,* s.f. Operaţie care se efectuează după tăbăcirea propriu-zisă, mai ales la pieile de talpă, şi care constă în tensionarea pieilor în soluţii concentrate de tananţi pentru umplerea spaţiilor goale dintre fibre. — Pref. *re-* + **tăbăcire.**

RETĂLMĂCÍ, *retălmăcesc,* vb. IV. Tranz. A tălmăci din nou. F A răstălmăci. — Pref. *re-* + **tălmăci.**

RETĂLMĂCÍRE, *retălmăciri,* s.f. Acţiunea de *a retălmăci.* — V. **retălmăci.**

RETĂLMĂCÍT, -Ă, *retălmăciţi, -te,* adj. Care a fost tălmăcit din nou. F Răstălmăcit. — V. **retălmăci.**

RETENTÍV, -Ă, *retentivi, -e,* adj. (Rar) De reţenţie. — Din fr. **rétentif.**

RETÉNŢIE, *reţenţii,* s.f. **1.** Oprire, reţinere. G (Jur.) *Drept de reţenţie* = drept pe care îl are creditorul de a păstra un gaj până la achitarea completă a datoriei de către debitor. **2.** Acumulare a apei pe calea unui curs de apă, în bazine special amenajate. **3.** Reţinere în cavităţile organismului sau în ţesutul interstiţial al lichidelor ori gazelor care în mod obişnuit sunt eliminate. **4.** (Chim.) Proprietate a unor substanţe de a încetini evaporarea solventului cu care au fost amestecate omogen. [Var.: **retenţiúne** s.f.] — Din fr. **rétention,** lat. **retentio, -onis.**

RETENŢIÚNE s.f. v. **reţenţie.**

RETEVÉI, *reteveie,* s.n. (Pop.) Bucată scurtă de lemn; scurtătură. — Et. nec.

RETEVEIÁT, -Ă, *reteveiaţi, -te,* adj. (Rar) În formă de retevei, tare ca reteveiul. [Pr.: *-ve-iat*] — **Retevei** + suf. *-at.*

RETÉZ, *reteze,* s.n. **1.** (Pop.; în expr.) *La retezul părului* = în locul unde se retează părul; la ceafă. **2.** (Înv.) Diametru. — Din **reteza** (derivat regresiv).

RETEZÁ, *retéz,* vb. I. Tranz. **1.** A tăia transversal şi complet, cu o singură tăietură, un obiect, o parte a unui obiect sau o parte a corpului unei fiinţe. G Expr. *A-i reteza* (cuiva) *unghiile* = a face (pe cineva) inofensiv; a pune (pe cineva) la punct. *A-l reteza* (pe cineva) *scurt* sau *a i-o reteza* (cuiva) = a-i limita (cuiva) pretenţiile; a pune brusc capăt discuţiei. F A tăia fagurii dintr-un stup, pentru a recolta mierea. **2.** (Construit cu pronumele feminin „o", cu valoare neutră) A o lua de-a curmezişul pentru a scurta drumul. **3.** Fig. A face să înceteze brusc, a curma, a întrerupe. — Et. nec.

RETEZÁRE, *retezări,* s.f. Acţiunea de *a reteza* şi rezultatul ei; retezat[1]. — V. **reteza.**

RETEZÁT[1] s.n. Retezare. — V. **reteza.**

RETEZÁT[2], -Ă, *retezaţi, -te,* adj. Tăiat, scurtat. F (Despre stupi) Din care (prin tăiere) s-au scos fagurii pentru a se recolta mierea. — V. **reteza.**

RETEZĂTÚRĂ, *retezături,* s.f. Retezare, tăiere; locul unde a fost retezat ceva. F Partea care se taie dintr-un lucru; bucata tăiată (prin retezare) din ceva. — **Reteza** + suf. *-ătură.*

RETIÁR, *retiari,* s.m. Gladiator roman înarmat cu un trident, un pumnal şi o plasă în care încerca să-l prindă pe adversarul său. [Pr.: *-ti-ar*] — Din lat. **retiarius,** fr. **rétiaire.**

RETICÉNT, -Ă, *reticenţi, -te,* adj. (Despre oameni şi despre cuvintele lor) Care manifestă sau care arată reticenţă, reţinere. — Din fr. **réticent.**

RETICÉNŢĂ, *reticenţe,* s.f. Omisiune voită, trecere sub tăcere a unui lucru care trebuie spus; reţinere, rezervă într-o anumită chestiune. F Figură retorică prin care vorbitorul, întrerupându-şi brusc expunerea, lasă totuşi să se înţeleagă lucrurile trecute sub tăcere. — Din fr. **réticence,** lat. **reticentia.**

RETÍCUL, *reticule,* s.n. (Fiz.) Ansamblu de linii încrucişate, de scări gradate sau de alte semne, care intră în construcţia unor instrumente optice şi are rolul de a permite vizarea direcţiilor, efectuarea de măsurători etc. — Din fr. **réticule,** lat. **reticulum.**

RETICULÁR, -Ă, *reticulari, -e,* adj. Care se întretaie în formă de reţea, de puncte sau de linii, care se aseamănă cu o reţea. F Care aparţine unui reticul. — Din fr. **réticulaire.**

RETICULÁT, -Ă, *reticulaţi, -te,* adj. Reticular. — Din fr. **réticulé,** lat. **reticulatus.**

RETICULÍNĂ s.f. Substanţă organică stimulantă, de natură proteică, prezentă în organele cu ţesut reticular. — Din fr. **réticuline.**

RETICULÍTĂ, *reticulite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului reticular. — Din fr. **réticulite.**

RETICULOCÍT, *reticulocite,* s.n. (Biol.) Globulă roşie tânără, fără nucleu. — Din fr. **réticulocyte.**

RETICULOPATÍE, *reticulopatii,* s.f. (Med.) Reticuloză. — Din fr. **réticulopathie.**

RETICULÓZĂ, *reticuloze,* s.f. (Med.) Nume generic pentru o serie de afecţiuni, caracterizate prin proliferarea reticulocitelor din sânge; reticulopatie. — Din fr. **réticulose.**

RETÍNĂ, *retine,* s.f. Membrană internă, nervoasă, a globului ocular, sensibilă la lumină, alcătuită din mai multe straturi de celule, pe care se formează imaginea vizuală. — Din fr. **rétine.**

RETINIÁN, -Ă, *retinieni, -e,* adj. (Anat.) Referitor la retină, al retinei. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **rétinien.**

RETINÍTĂ, *retinite,* s.f. Inflamaţie a retinei care determină scăderea progresivă a vederii, mergând până la pierderea ei. — Din fr. **rétinite.**

RETINOPATÍE, *retinopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile retinei. — Din fr. **rétinopathie.**

RETIPĂRÍ, *retipăresc,* vb. IV. Tranz. A tipări din nou. — Pref. *re-* + **tipări.**

RETIPĂRÍRE, *retipăriri,* s.f. Acţiunea de *a retipări* şi rezultatul ei. — V. **retipări.**

RETIPĂRÍT, -Ă, *retipăriţi, -te,* adj. Tipărit din nou; reeditat. — V. **retipări.**

RETOPÍ, *retopesc,* vb. IV. Tranz. A topi din nou. — Pref. *re-* + **topi.**

RETOPÍRE, *retopiri,* s.f. Acţiunea de *a retopi* şi rezultatul ei. — V. **retopi.**

RETOPÍT, -Ă, *retopiţi, -te,* adj. Topit din nou. — V. **retopi.**

RÉTOR, *retori,* s.m. **1.** (În Antichitatea greco-romană) Maestru, profesor de retorică. **2.** Orator. [Var.: (înv.) **rítor** s.m.] — Din ngr. **rítor,** lat. **rhetor.**

RETÓRIC, -Ă, *retorici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Arta de a vorbi frumos; arta de a convinge un auditoriu prin măiestria argumentaţiei, frumuseţea stilului şi a limbii etc.; ansamblul regulilor care ajută la însuşirea acestei arte. G *Figură retorică* = formă expresivă a vorbirii, care înfrumuseţează stilul, dându-i mai multă vigoare şi caracter sugestiv. F (Peior.) Declamaţie emfatică, elocvenţă amplă şi afectată. **2.** Adj. Care aparţine retoricii (**1**), privitor la retorică. F (Peior.; despre stilul sau felul de a vorbi al cuiva) Emfatic, afectat. [Var.: (înv.) **rítórică** s.f.] — Din (**1**) ngr. **rítóriki,** lat. **rhetorica,** it. **retorica,** fr. **rhétorique,** (**2**) lat. **rhetoricus,** it. **retorico,** fr. **rhétorique,** gr. **ritorikós.**

RETORÍSM s.n. Abuz de figuri şi de elemente retorice, elocvenţă afectată, preţioasă, artificială. — Din **retoric.**

RETOROMÁN, -Ă, *retoromani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie care trăieşte în sud-estul Elveţiei, în nord-estul Italiei şi în unele regiuni ale Alpilor Dolomitici; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine retoromanilor (**1**), privitor la retoromani. F (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de retoromani (**1**), prezentând mari deosebiri dialectale; ladină. — Din fr. **rhéto-roman.**

RETORSIÚNE, *retorsiuni,* s.f. Luarea de către un stat faţă de altul a unor măsuri coercitive, asemănătoare celor pe care cel din urmă le-a luat împotriva celui dintâi. — Din fr. **rétorsion.**

RETÓRTĂ, *retorte,* s.f. Vas de sticlă, de pământ, de metal, de obicei în formă de balon, cu gâtul lung şi curbat, întrebuinţat pentru distilare la temperaturi mai ridicate în laboratoare sau în industrie. G *Cărbune de retortă* = cărbune dur, bun conducător de electricitate, care se depune pe pereţii retortelor în care se distilează cărbunele la fabricarea gazului de iluminat şi care are întrebuinţări în electrotehnică. — Din fr. **retorte,** germ. **Retorte.**

RETRACTÁ, *retractez,* vb. I. **1.** Tranz. A retrage o afirmaţie, un cuvânt etc., a reveni asupra celor spuse, a se dezice; a se lepăda de o faptă, de o atitudine din trecut. **2.** Refl. (Despre unele organe, ţesuturi etc., rar, despre fiinţe) A se strânge, a se zgârci, a se contracta. F (Despre materiale) A-şi micşora volumul. — Din fr. **rétracter.**

RETRACTÁBIL, -Ă, *retractabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi retractat. — Din fr. **rétractable.**

RETRACTÁRE, *retractări,* s.f. Acţiunea de *a (se) retracta* şi rezultatul ei. — V. **retracta.**

RETRACTÍL, -Ă, *retractili, -e,* adj. (Despre unele organe sau părţi ale corpului) Care are însuşirea de a se strânge, de a se zgârci, de a se trage înapoi sau în interior. — Din fr. **rétractile.**

RETRACTILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi retractil. — Din fr. **rétractilité.**

RETRÁCŢIE, *retracţii,* s.f. Însuşire a unui ţesut sau a unui organ de a se contracta, de a-şi reduce dimensiunile din cauza unei excitaţii, a unei boli. — Din fr. **rétraction.**

RETRADÚCE, *retradúc,* vb. III. Tranz. A traduce din nou. — Pref. *re-* + **traduce.**

RETRADÚCERE, *retraduceri,* s.f. Acţiunea de *a retraduce* şi rezultatul ei. — V. **retraduce.**

RETRADÚS, -Ă, *retraduşi, -se,* adj. Tradus din nou, tradus încă o dată. — V. **retraduce.**

RETRÁGE, *retrág,* vb. III. **1.** Tranz. A trage înapoi. F A scoate, a lua înapoi ceva. F Refl. A se lăsa de o meserie, de o ocupaţie etc.; a renunţa la... **2.** Refl. A merge, a pleca (înapoi); a se îndepărta. F A da înapoi din faţa duşmanului, a efectua operaţia de retragere. F A se da deoparte. F A părăsi un loc, o încăpere. F A se izola. **3.** Tranz. Fig. A retracta. **4.** Refl. (Despre ape curgătoare) A reintra în albie după revărsare. — Pref. *re-* + **trage** (după fr. *retrer).*

RETRÁGERE, *retrageri,* s.f. Acţiunea de *a (se) retrage* şi rezultatul ei. G *Retragere cu torţe* = paradă sau manifestaţie făcută seara, cu făclii aprinse. F Formă de acţiune de luptă constând în cedarea unei fâşii de teren pentru a scoate trupele proprii dintr-o situaţie nefavorabilă şi în plasarea lor pe o poziţie mai avantajoasă. F Locul unde se izolează cineva; refugiu. — V. **retrage.**

RETRANSCRÍE, *retranscríu,* vb. III. Tranz. A transcrie din nou. — Pref. *re-* + **transcrie.**

RETRANSCRÍERE, *retranscrieri,* s.f. Acţiunea de *a retranscrie* şi rezultatul ei. — V. **retranscrie.**

RETRANSCRÍS, -Ă, *retranscrişi, -se,* adj. Care a fost transcris încă o dată. — V. **retranscrie.**

RETRANSMÍSIE, *retransmisii,* s.f. Recepţie şi transmitere concomitentă a unor semnale de telecomunicaţii, a unui program de radiodifuziune sau de televiziune. [Var.: **retransmisiúne** s.f.] — Din fr. **retransmission.**

RETRANSMISIÚNE s.f. v. **retransmisie.**

RETRANSMÍTE, *retransmít,* vb. III. Tranz. A recepta şi a transmite concomitent semnale de telecomunicaţii, un program de radiodifuziune sau de televiziune; a realiza o retransmisie. — Pref. *re-* + **transmisie** (după fr. *retransmettre).*

RETRANSMÍTERE, *retransmiteri,* s.f. Acţiunea de *a retransmite* şi rezultatul ei. — V. **retransmite.**

RETRÁS, -Ă, *retraşi, -se,* adj. (Despre oameni) Izolat, singur, singuratic. F (Despre clădiri, locuri) Plasat mai la o parte; dosnic, lăturalnic, depărtat; solitar, liniştit. — V. **retrage.**

RETRATÁ, *retratez,* vb. I. Tranz. A trata din nou. F A trata un material textil cu anumite soluţii, pentru a mări rezistenţa la spălare a culorii. — Pref. *re-* + **trata.**

RETRATÁRE, *retratări,* s.f. Acţiunea de *a retrata* şi rezultatul ei. — V. **retrata.**

RETRĂÍ, *retrăiesc,* vb. IV. Tranz. A simţi intens ceea ce a mai simţit o dată; a avea impresia că trece prin aceleaşi întâmplări prin care a mai trecut o dată. F A simţi intens ceea ce a simţit altcineva, a avea impresia că trece prin aceleaşi întâmplări prin care a trecut şi altcineva. — Pref. *re-* + **trăi.**

RETRĂÍRE, *retrăiri,* s.f. Faptul de *a retrăi.* — V. **retrăi.**

RETRIBUÍ, *retribui,* vb. IV. Tranz. A plăti cuiva o sumă de bani pentru o muncă prestată; a remunera. — Din fr. **rétribuer,** lat. **retribuere.**

RETRIBUÍRE, *retribuiri,* s.f. Acţiunea de *a retribui* şi rezultatul ei. — V. **retribui.**

RETRIBUÍT, -Ă, *retribuiţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care primeşte o retribuţie în schimbul muncii prestate; (despre o muncă prestată) pentru care se primeşte retribuţie. — V. **retribui.**

RETRIBÚŢIE, *retribuţii,* s.f. Plată a muncii, remuneraţie; leafă, salariu. — Din fr. **rétribution.**

RETRIMÍTE, *retrimít,* vb. III. Tranz. A trimite din nou; a trimite înapoi, a restitui. — Pref. *re-* + **trimite** (după fr. *renvoyer).*

RETRIMÍTERE, *retrimiteri,* s.f. Acţiunea de *a retrimite* şi rezultatul ei. — V. **retrimite.**

RÉTRO adj. invar. (Despre modă, muzică etc.) Care indică o preferinţă pentru fenomene din trecut; care marchează o întoarcere, reluând sau imitând un stil mai vechi. — Din fr. **retro**[grade].

RETROACTÍV, -Ă, *retroactivi, -e,* adj. Care se aplică unor fapte din trecut. [Pr.: *-tro-ac-*] — Din fr. **rétroactif.**

RETROACTIVITÁTE, *retroactivităţi,* s.f. Acţiune retroactivă. F (Jur.) Principiu în virtutea căruia o lege se aplică şi faptelor sau actelor juridice anterioare promulgării sale. [Pr.: *-tro-ac-*] — Din fr. **rétroactivité.**

RETROACŢIÚNE s.f. **1.** Acţiune de răspuns la o altă acţiune. **2.** Efect retroactiv. **3.** (Inform.) Feedback. [Pr.: *-tro-ac-ţi-u-*] — Din fr. **rétroaction.**

RETROCEDÁ, *retrocedez,* vb. I. Tranz. A da cuiva înapoi un drept, un bun, un teritoriu etc. pe care acesta îl cedase mai înainte; a face o retrocesiune. — Din fr. **rétrocéder.**

RETROCEDÁNT, -Ă, *retrocedanţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care dă ceva înapoi, care retrocedează. — Din fr. **rétrocédant.**

RETROCEDÁRE, *retrocedări,* s.f. Acţiunea de *a retroceda* şi rezultatul ei. — V. **retroceda.**

RETROCEDÁT, -Ă, *retrocedaţi, -te,* adj. (Despre bunuri, teritorii, drepturi) Care a fost dat înapoi, care a fost restituit. — V. **retroceda.**

RETROCESIÚNE, *retrocesiuni,* s.f. Act prin care se restituie un drept sau un lucru persoanei care l-a cedat anterior. F Restituire a unui teritoriu cedat. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **rétrocession.**

RETROCESÍV, -Ă, *retrocesivi, -e,* adj. (Jur.) Care comportă o retrocesiune. — Din fr. **rétrocessif.**

RETROCOMPATIBILITÁTE s.f. (Tel.) Proprietate a unui sistem de televiziune în culori de a permite ca receptoarele aferente să reproducă în alb-negru imaginile transmise de un sistem alb-negru. — Din fr. **rétrocompatibilité.**

RETROFUZÉE, *retrofuzee,* s.f. Motor-rachetă al unui vehicul spaţial destinat frânării mişcării acestuia. — Din fr. **rétrofusée.**

RETROGNATÍSM s.n. Conformaţie a feţei caracterizată prin poziţia posterioară a bărbiei faţă de planul frontal al craniului, datorată unei insuficiente dezvoltări a mandibulei. — Din fr. **retrognatisme.**

RETROGRÁD, -Ă, *retrograzi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se opune progresului, tinzând să readucă stările de lucruri din trecut; reacţionar. F (Despre idei, concepţii) Contrar progresului, învechit. **2.** Care merge în sens invers decât cel iniţial, care revine spre punctul de plecare. **3.** (Despre mişcarea aparentă a aştrilor) Care merge în direcţia opusă mişcării majorităţii corpurilor cereşti. — Din fr. **rétrograde,** lat. **retrogradus,** it. **retrogrado.**

RETROGRADÁ, *retrogradez,* vb. I. Tranz. A trece pe cineva într-o funcţie sau într-un grad inferior celui avut înainte. F Intranz. (Despre echipe sportive) A trece într-o categorie inferioară. — Din fr. **rétrograder.**

RETROGRADÁRE, *retrogradări,* s.f. Acţiunea de *a retrograda* şi rezultatul ei. — V. **retrograda.**

RETROGRADÁŢIE, *retrogradaţii,* s.f. Mişcarea aparentă a planetelor printre stele, care se face de la răsărit la apus. — Din fr. **rétrogradation.**

RETROGRESIÚNE s.f. **1.** Mişcare în sens invers celui normal sau general. **2.** (Psih.) Act de revenire la comportamente şi atitudini ce ţin de o perioadă depăşită a dezvoltării individuale. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **rétrogression.**

RETROGRESÍV, -Ă, *retrogresivi, -e,* adj. De retrogresiune. — Din fr. **rétrogressif.**

RETROPROIECTÓR, *retroproiectoare,* s.n. Aparat de proiecţie folosit la retroproiecţie. — Din fr. **rétroprojecteur.**

RETROPROIÉCŢIE, *retroproiecţii,* s.f. Proiecţie cinematografică la care aparatul de proiecţie se află în spatele unui ecran translucid. F Fig. Proiectare înapoi în timp. — Din fr. **rétroprojection.**

RETROSPECTÍV, -Ă, *retrospectivi, -e,* adj. Care priveşte în urmă, care se referă la trecut. G *Expoziţie retrospectivă* (şi substantivat, f.) = expoziţie de artă plastică cuprinzând opere create de un artist de-a lungul carierei sale sau apaţinând unui curent, unei şcoli artistice etc. — Din fr. **rétrospectif.**

RETROSPÉCŢIE, *retrospecţii,* s.f. Faptul de a privi în trecut. [Var.: **retrospecţiúne** s.f.] — Din fr. **rétrospection.**

RETROSPECŢIÚNE s.f. v. **retrospecţie.**

RETROSTERNÁL, -Ă, *retrosternali, -e,* adj. Care se află în spatele sternului. — Din fr. **rétrosternal.**

RETROVÉRS, *retroverse,* adj. (În sintagma *uter retrovers*) Care este înclinat către sacru. — Din fr. **rétroversé.**

RETROVÉRSIE, *retroversii,* s.f. (Med.) Înclinare a uterului posterior către sacru. [Var.: **retroversiúne** s.f.] — Din fr. **rétroversion.**

RETROVERSIÚNE[1], *retroversiuni,* s.f. Traducere din nou a unui text în limba din care a fost tradus. F Traducere a unui text din limba natală într-o limbă străină. [Pr.: *-si-u-*] — Din germ. **Retroversion.**

RETROVERSIÚNE[2] s.f. v. **retroversie.**

RETROVÍRUS, *retrovirusuri,* s.n. (Genet.) Virus cu material genetic ARN, care se poate integra în ADN-ul celulei-gazdă. [Pl. şi: *retroviruşi*] — Din engl. **retrovirus.**

RETROVIZÓR, *retrovizoare,* s.n. Oglindă mobilă fixată la autovehicule care permite conducătorului auto să vadă ce se petrece în spatele vehiculului. — Din fr. **rétroviseur.**

RETÚR, *retururi,* s.n. **1.** Întoarcere, revenire (în punctul de plecare). F Indicaţie pentru serviciul poştal pe un plic sau pe un colet, arătând că obiectul trebuie înapoiat expeditorului. **2.** (Sport) A doua parte a unei competiţii în care echipele se întâlnesc încă o dată, în revanşă. F Întâlnire sportivă revanşă între două echipe, cu caracter eliminatoriu sau cu punctaj adiţional. **3.** (Tehn.) Conductă de întoarcere a agentului calorifer sau frigorifer dintr-o instalaţie de încălzire, respectiv de răcire, după ce acesta a trecut prin instalaţie şi a cedat sau a preluat căldura. — Din fr. **retour.**

RETURNÁ[1], *retórn,* vb. I. Tranz. A turna din nou o formă, o piesă. — Pref. *re-* + **turna[1].**

RETURNÁ[2], *returnez,* vb. I. Tranz. A turna din nou un film. — Pref. *re-* + **turna[2].**

RETURNÁ[3], *returnez,* vb. I. Tranz. A trimite înapoi; a înapoia. — Din fr. **retourner.**

RETURNÁRE[1], *returnări,* s.f. Acţiunea de *a returna*[1] şi rezultatul ei. — V. **returna[1].**

RETURNÁRE[2], *returnări,* s.f. Acţiunea de *a returna*[2]. — V. **returna[2].**

RETURNÁRE[3], *returnări,* s.f. Acţiunea de *a returna*[3]; înapoiere. — V. **returna[3].**

RETURNÁT[1], -Ă, *returnaţi, -te,* adj. (Despre piese) Care a fost turnat din nou. — V. **returna[1].**

RETURNÁT[2], -Ă, *returnaţi, -te,* adj. (Despre filme) Care a fost turnat din nou. — V. **returna[2].**

RETURNÁT[3], -Ă, *returnaţi, -te,* adj. Care a fost trimis înapoi. — V. **returna[3].**

RETÚŞ, *retuşuri,* s.n. Îndreptare, corectare (executată de obicei manual) a unui tablou, a unei fotografii, a unui desen, a unei piese tehnice, a unui obiect de îmbrăcăminte etc.; retuşare. — Din fr. **retouche.**

RETUŞÁ, *retuşez,* vb. I. Tranz. A face un retuş; *p. gener.* a îndrepta, a corecta, a perfecţiona. — Din fr. **retoucher.**

RETUŞÁRE, *retuşări,* s.f. Acţiunea de *a retuşa* şi rezultatul ei. — V. **retuşa.**

RETUŞÁT, -Ă, *retuşaţi, -te,* adj. (Despre fotografii, desene, piese tehnice etc.) Care este corectat, îndreptat (de obicei manual). — V. **retuşa.**

RETUŞÓR, -OÁRE, *retuşori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care retuşează clişeele într-un atelier fotografic. **2.** Persoană care face retuşuri la confecţii. — Din fr. **retoucher.**

REŢEÁ, *reţele,* s.f. **1.** Împletitură de fire de aţă, de sfoară, de sârmă etc., lucrată cu ochiuri mari; plasă, fileu; *p. ext.* ţesătură rară imitând acest fel de împletitură. F (Înv.) Dantelă. **2.** Obiect făcut din reţea (**1**). **3.** Întăritură în faţa tranşeelor sau îngrădităra la un teren făcută din sârmă ghimpată, întinsă între stâlpi susţinători. **4.** Sistem de conducte, galerii, străzi, drumuri etc. cu multe ramificaţii şi întretăieri. G *Reţea de distribuţie* = ansamblu de ramificaţii prin care se distribuie consumatorilor dintr-un oraş apa, gazele, electricitatea. *Reţea de telecomunicaţii* = ansamblul liniilor, staţiilor de amplificare, centralelor etc. care realizează comunicaţiile pe un anumit teritoriu. *Reţea de radiodifuziune* = ansamblu de instalaţii destinat să asigure radiodifuzarea programelor de radio. **5.** (Fiz.) Ansamblu format din mai multe sisteme de linii care se întretaie între ele; ansamblu de obiecte aflate în punctele de întretăiere ale acestor linii. G *Reţea de difracţie* = placă transparentă care are săpate pe suprafaţa ei linii foarte fine, la distanţe egale, folosită în locul prismei pentru dispersarea luminii şi producerea unui spectru. **6.** (În sintagma) *Reţea hidrografică* = totalitatea albiilor prin care se scurg apele de suprafaţă. **7.** Ansamblu de instituţii, de şcoli etc. răspândite într-o localitate, într-o regiune etc. **8.** (Zool.) Unul dintre cele patru compartimente ale stomacului rumegătoarelor, asemănător cu un fagure, cu rol de fărâmiţare a furajelor; ciur. — Lat. ***retella.**

REŢETÁR, (**1, 2, 3**) *reţetare,* s.n., (**4**) *reţetari,* s.m. **1.** S.n. Set de formulare pe care se scriu reţetele medicale (**1**). **2.** S.n. Listă cu componentele prevăzute pentru prepararea unor mâncăruri sau băuturi. **3.** S.n. Normativ conţinând alimentele şi raţiile alocate echipajului unei nave comerciale. **4.** S.m. Persoană care execută reţetele într-o farmacie. — **Reţetă** + suf. *-ar.*

REŢÉTĂ, *reţete,* s.f. **1.** Formulare în scris a unei doctorii şi a modului de a o prepara; prescripţie a medicamentelor necesare unui bolnav; *p. ext.* formular special folosit de medic pentru prescrierea medicamentelor. **2.** Ansamblu de indicaţii privind materiile prime, proporţia, modul de preparare pentru obţinerea unui anumit produs, a unei mâncări, a unei băuturi etc. **3.** Fig. Soluţie practică pentru rezolvarea unui lucru, a unei situaţii dificile etc. F Mijloc, procedeu. **4.** Sumă de bani realizată din vânzarea biletelor la un spectacol. — Din ngr. **reséta.** Cf. it. ricetta, fr. recette.

REŢINĂTÓR, *reţinătoare,* s.n. Ansamblu de conducte şi de dispozitive care permite circulaţia fluidului dintr-o instalaţie într-un singur sens. F Casetă cu organe de reţinere care comandă aspiraţia sau refularea fluidului la o pompă cu piston sau la un compresor cu piston. — **Reţine** + suf. *-ător.*

REŢÍNE, *reţín,* vb. III. Tranz. **1.** A ţine pe loc, a împiedica de la ceva, a opri. F A închide pe cineva temporar, a-l priva de libertate. F Tranz. şi refl. Fig. A (se) stăpâni, a (se) înfrâna; a (se) abţine. **2.** A opri o parte din drepturile băneşti (sau de altă natură) care se cuvin cuiva; a popri. **3.** A rezerva un bilet, un loc, într-un vehicul, la un spectacol etc. **4.** A ţine asupra sa, a nu restitui; a păstra. **5.** A ţine minte, a-şi aminti; a nu uita. — Pref. *re-* + **ţine** (după fr. *retenir).*

REŢÍNERE, *reţineri,* s.f. Acţiunea de *a (se) reţine* şi rezultatul ei; oprire, rezervare. F Măsură luată de organele de cercetare penală, în condiţiile prevăzute de lege, de a lipsi de libertate o persoană pentru cel mult 24 de ore înainte de punerea sa sub urmărire. F Retenţie (**3**). — V. **reţine.**

REŢÍNUT, -Ă, *reţinuţi, -te,* adj. (Despre oameni) Stăpânit, rezervat, potolit, cumpătat, sobru, moderat. — V. **reţine.**

REUMÁTIC, -Ă, *reumatici, -ce,* adj. Provocat, cauzat de reumatism. F (Adesea substantivat) Care suferă de reumatism; bolnav de reumatism. [Pr.: *re-u-*] — Din lat. **rheumaticus,** it. **reumatico,** germ. **rheumatisch**.

REUMATÍSM, (**2**) *reumatisme,* s.n. **1.** Denumire generică pentru o serie de afecţiuni ale organelor aparatului locomotor, în special ale articulaţiilor şi ale ţesuturilor înconjurătoare, manifestate prin dureri şi tulburări diverse, influenţate de factorii climatici; reumă. **2.** Durere reumatică. [Pr.: *re-u-*] — Din lat. **rheumatismus, reumatismo,** germ. **Rheumatismus.**

REUMATISMÁL, -Ă, *reumatismali, -e,* adj. De natură reumatică. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **rhumatismal** (după *reumatism).*

REUMATOLÓG, -Ă, *reumatologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Medic specialist în reumatologie. [Pr.: *re-u-*] — Din **reumatologie** (derivat regresiv).

REUMATOLÓGIC, -Ă, *reumatologici, -ce,* adj. De reumatologie. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **rhumatologique** (după *reumatologie).*

REUMATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază afecţiunile reumatice. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **rhumatologie** (după *reumatic, reumatism).*

RÉUMĂ s.f. (Rar) Reumatism [Acc. şi: *reúmă*]. — Din germ. **Rheuma,** magh. **reuma,** lat. **rheuma.**

REÚMPLE, *reúmplu,* vb. III. Tranz. şi refl. A (se) umple din nou. [Pr.: *re-um-*] — Pref. *re-* + **umple** (după fr. *remplir).*

REUNÍ, *reunesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) aduna, a (se) strânge laolată, a (se) întruni. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **réunir.**

REUNIFICÁ, *reunífic,* vb. I. Tranz. A unifica din nou. [Pr.: *re-u-*] — Pref. *re-* + **unifica** (după fr. *réunifier).*

REUNIFICÁRE, *reunificări,* s.f. Acţiunea de *a reunifica* şi rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reunifica.**

REUNIFICÁT, -Ă, *reunificaţi, -te,* adj. Care a fost unificat din nou. [Pr.: *re-u-*] — V. **reunifica.**

REUNÍRE, *reuniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) reuni* şi rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reuni.**

REUNIÚNE, *reuniuni,* s.f. **1.** Întâlnire a unui grup de persoane, întrunire, adunare. F Reprezentaţie sportivă amicală sau oficială; întrecere, competiţie. **2.** (Înv.) Asociaţie, societate. [Pr.: *re-u-ni-u-*] — Din fr. **réunion.**

REUŞÍ, *reuşesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. **1.** A ajunge la rezultatul dorit; a izbuti, a izbândi. **2.** A avea succes, a termina cu bine. F A face ceva cu pricepere şi îndemânare. [Pr.: *re-u-*] — Din it. **riuscire,** fr. **réussir.**

REUŞÍRE, *reuşiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a reuşi* şi rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reuşi.**

REUȘÍT, -Ă, *reușiți, -te,* adj. Bine realizat, izbutit. F (Despre oameni și părți ale corpului lor) Frumos, drăguț. [Pr.: *re-u-*] — V. **reuși.**

REUȘÍTĂ, *reușite,* s.f. Izbândă, succes, realizare. [Pr.: *re-u-*] — Din it. **riuscita,** fr. **réussite.**

REUTILÁ, *reutilez,* vb. I. Tranz. A utila din nou, a înzestra cu utilaje noi. [Pr.: *re-u-*] — Pref. *re-* + **utila.**

REUTILÁRE, *reutilări,* s.f. Acțiunea de *a reutila* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reutila.**

REVACCINÁ, *revaccinez,* vb. I. Tranz. A vaccina din nou pentru a reactualiza, a întări sau a prelungi efectul primei vaccinări. — Din fr. **revacciner.**

REVACCINÁRE, *revaccinări,* s.f. Acțiunea de *a revaccina* și rezultatul ei. — V. **revaccina.**

REVALIDÁ, *revalidez,* vb. I. Tranz. A valida din nou. — Din fr. **revalider.**

REVALIDÁRE, *revalidări,* s.f. Acțiunea de *a revalida* și rezultatul ei. — V. **revalida.**

REVALORIFICÁ, *revalorific,* vb. I. Tranz. A valorifica din nou, a repune în valoare. F (Tehn.) A aduce o piesă uzată în starea de a putea fi folosită din nou; a readuce în stare de folosire resturi de materiale, deșeuri, rebuturi, piese și organe de mașini uzate (prin fabricarea din ele a unor produse). — Pref. *re-* + **valorifica.**

REVALORIFICÁRE, *revalorificări,* s.f. Acțiunea de *a revalorifica* și rezultatul ei. — V. **revalorifica.**

REVALORIZÁ, *revalorizez,* vb. I. Tranz. A aduce la valoarea inițială. F A ridica cursul oficial al valutei naționale în raport cu aurul și cu valutele străine. — Din fr. **revaloriser.**

REVALORIZÁRE, *revalorizări,* s.f. Acțiunea de *a revaloriza* și rezultatul ei. — V. **revaloriza.**

REVANȘÁ, *revanșez,* vb. I. Refl. A întoarce cuiva binele sau răul făcut; a-și lua revanșa. F (Sport) A reuși să-și învingă adversarul după ce, în meciul anterior, fusese învins de el. — Din fr. **revancher.**

REVANȘÁRD, -Ă, *revanșarzi, -de,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care încearcă să-și ia revanșa, care vrea să se răzbune; (om) caracterizat prin dorința de răzbunare, răzbunător. **2.** Adj. Care duce sau sprijină o politică de revanșă pentru o pierdere suferită. — Din fr. **revanchard.**

REVANȘÁRE, *revanșări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se revanșa.* — V. **revanșa.**

REVÁNȘĂ, *revanșe,* s.f. Acțiune prin care cineva se revanșează; răzbunare pentru un rău suferit de cineva sau răsplată pentru un serviciu făcut. G *Spirit de revanșă* = dorință de răzbunare; revanșism. F (Sport) Partidă prin care un jucător sau o echipă învinsă anterior încearcă să obțină victoria în fața aceluiași adversar. — Din fr. **revanche.**

REVANȘÍSM s.n. Spirit de revanșă, dorință de răzbunare; politică revanșardă. — **Revanșă** + suf. *-ism.*

REVĂRSÁ, *revắrs,* vb. I. Refl. (Despre ape curgătoare; la pers. 3) A se vărsa peste maluri, a ieși din albie, a inunda. F A curge din belșug. F Fig. (Fam.; despre corpul omului sau despre părți ale lui) A atârna, a se lăsa de prea multă grăsime. **2.** Refl. (Despre oameni, vehicule etc.) A se răspândi, a se împrăștia în număr mare; a împânzi. **3.** Refl. (Despre lumină, căldură, mirosuri) A se împrăștia, a se răspândi; a se difuza. G Expr. *A se revărsa zorile* (sau *zori de ziuă)* sau *a se revărsa de ziuă* = a se lumina de ziuă, a se ivi zorile. **4.** Tranz. (Pop.) A așterne în cantitate mare peste ceva; a împrăștia, a presăra din belșug. — Lat. **reversare.**

REVĂRSÁRE, *revărsări,* s.f. Acțiunea de *a (se) revărsa* și rezultatul ei. — V. **revărsa.**

REVĂRSÁT[1] s.n. (În sintagma) *Revărsatul zorilor* (sau *zilei)* sau *revărsat de zori* (sau *de ziuă)* = timpul când se luminează de ziuă, zori de zi. — V. **revărsa.**

REVĂRSÁT[2]**, -Ă,** *revărsați, -te,* adj. **1.** (Despre ape curgătoare) Care s-a revărsat peste maluri, care a ieșit din albie. **2.** Răspândit, împrăștiat, risipit. G Expr. (Adverbial) *A semăna revărsat* = a semăna răsfirat, împrăștiat, rar. *A crește revărsat* = a crește îmbelșugat, abundent. F Presărat. **3.** Întins, lățit. **4.** (Fam.; despre corpul omului sau despre părți ale lui) Care atârnă de prea multă grăsime. — V. **revărsa.**

REVĂZÚT, -Ă, *revăzuți, -te,* adj. (Despre texte) Examinat din nou; revizuit. — V. **revedea.**

REVEDEÁ, *revắd,* vb. II. **1.** Tranz. și refl. A (se) vedea din nou; a (se) întâlni iar, după mai multă vreme. F Fig. A (se) vedea în amintire în starea în care a fost altădată, a(-și) evoca trecutul. **2.** Tranz. A examina, a citi din nou un text; a revizui. — Pref. *re-* + **vedea** (după fr. *revoir).*

REVEDÉRE, *revederi,* s.f. Faptul de *a (se) revedea.* G Expr. *La revedere!* = formulă de salut la despărțire. — V. **revedea.**

REVEIÓN s.n. v. **revelion.**

REVELÁ, *revelez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face cunoscut, știut; a (se) dezvălui; a (se) destăinui. F Tranz. A face vizibilă o imagine fotografică latentă prin developare. — Din fr. **révéler,** lat. **revelare.**

REVELÁRE, *revelări,* s.f. Acțiunea de *a (se) revela* și rezultatul ei. — V. **revela.**

REVELATÓR, -OÁRE, *revelatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care dezvăluie, descoperă sau duce la descoperirea unui adevăr ascuns, a unui secret. **2.** S.n. Soluție folosită în tehnica fotografierii pentru developare. [Var.: **revalatóriu, -ie** adj.] — Din fr. **révélateur.**

REVELATÓRIU, -IE adj. v. **revelator.**

REVELÁȚIE, *revelații,* s.f. Actul descoperirii a ceva necunoscut sau chiar a ceea ce este descoperit; *p. ext.* lucru revelat. G Expr. *A fi o revelație* = a depăși așteptările, a surprinde în chip neașteptat (și plăcut). F (Rel.) Actul prin care se descoperă sau se face cunoscută divinitatea. [Var.: **revelațiúne** s.f.] — Din fr. **révélation,** lat. **revelatio, -onis.**

REVELAȚIÚNE s.f. v. **revelație.**

REVELIÓN, *revelioane,* s.n. Noaptea dintre 31 decembrie și 1 ianuarie, în care se sărbătorește Anul Nou; petrecere care are loc în această noapte. [Pr.: *-li-on.* — Var.: **reveión** s.n.] — Din fr. **révellion.**

REVENDICÁ, *revéndic,* vb. I. Tranz. A reclama, a cere un bun care i se cuvine, asupra căruia are drepturi. F A cere, a pretinde un drept, ca fiind al său. F A asuma. — Din fr. **revendiquer.**

REVENDICÁNT, -Ă, *revendicanți, -te,* s.m. și f. (Jur.) Persoană care revendică ceva. — V. **revendica.**

REVENDICÁRE, *revendicări,* s.f. Acțiunea de *a revendica* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce se revendică; revendicație. — V. **revendica.**

REVENDICATÍV, -Ă, *revendicativi, -e,* adj. Care revendică un bun, un drept cuvenit; care face o revendicare, care cuprinde o revendicare. — Din fr. **revendicatif.**

REVENDICÁȚIE, *revendicații,* s.f. Revendicare. — Din fr. **revendication.**

REVENEÁLĂ, *reveneli,* s.f. (Reg.) **1.** Umezeală, jilăveală din pământ sau din atmosferă. **2.** Răcoare, răcoreală. **3.** Emanație, miros, mireasmă, aromă. [Var.: **răvineálă** s.f.] — **Reveni**[1] + suf. *-eală.*

REVENÍ[1]**,** pers. 3 *revenește,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. și refl. (Despre pământ, aer etc.) A deveni jilav, a se umezi. **2.** Refl. (Despre timp) A se răcori. — Din **reavăn.**

REVENÍ[2]**,** *revín,* vb. IV. Intranz. **1.** A veni din nou, a se întoarce. F A apărea iar; a se manifesta din nou. **2.** A se întoarce la starea normală, obișnuită; a-și recăpăta echilibrul sufletesc, a se regăsi. G Expr. *A reveni la viață* = a scăpa cu viață dintr-o boală grea. *A-și reveni în fire* (sau *în sine)* = a-și recăpăta cunoștința în urma unui leșin, a unei crize, a unei emoții etc. **3.** A se ocupa din nou de un subiect, de o idee, a se opri din nou la...; a relua. F A rectifica, a revoca. **4.** A i se atribui un bun cuiva. F A fi de datoria (cuiva), a incumba. F A i se cuveni. **5.** A renunța la cele spuse, promise, a nu mai respecta. **6.** A costa. — Din fr. **revenir.**

REVENÍRE, *reveniri,* s.f. Acțiunea de *a reveni*[2] și rezultatul ei, întoarcere. — V. **reveni.**

REVÉNT s.m. Plantă erbacee cu frunze mari (al cărei pețiol este folosit în alimentație) și flori mici, verzui, cu rădăcina și rizomul cu un gust foarte amar, întrebuințate în medicină ca purgativ; rubarbă *(Rheum officinale).* F Purgativ obținut din rădăcina și rizomul acestei plante. — Din tc. **râvend.**

REVÉR, *revere,* s.n. Parte răsfrântă a unei haine, în prelungirea gulerului, de o parte și de alta a pieptului. F (Sport) Lovitură executată cu partea exterioară a rachetei sau a paletei, la jocul de tenis sau de tenis de masă. — Din fr. **revers.**

REVERBÉR, *reverbere,* s.n. Oglindă metalică montată la o lampă, pentru a reflecta razele de lumină într-o anumită direcție. — Din fr. **réverbère.**

REVERBERÁ, pers. 3 *reverberează,* vb. I. Tranz. A produce reverberații. — Din fr. **réverbérer.**

REVERBERÁNT, -Ă, *reverberanți, -te,* adj. Care reverberează. — Din fr. **réverbérant,** engl. **reverberant.**

REVERBERÁRE, *reverberări,* s.f. Acțiunea de *a reverbera.* — V. **reverbera.**

REVERBERÁT, -Ă, *reverberați, -te,* adj. Rezultat prin reverberare. — V. **reverbera.**

REVERBERATÓR, *reverberatoare,* s.n. Aparat care produce o reverberație artificială cu durată variabilă. — Din engl. **reverberator.**

REVERBERÁȚIE, *reverberații,* s.f. **1.** Persistență a unui sunet într-o încăpere închisă, datorită reflexiei, după ce sursa sonoră și-a încetat emisia. G *Reverberație artificială* = prelucrare electroacustică a semnalelor sonore în scopul obținerii unor condiții optime de audiție în sălile de spectacole, în studiouri etc. **2.** Reflexie a luminii. **3.** Reflexie repetată a căldurii pe pereții unui focar sau ai unui cuptor special. G *Cuptor cu reverberație* = cuptor de topit, cu acoperișul boltit, căptușit cu cărămidă refractară, în care încălzirea materialului se face prin contactul cu gazele de ardere și prin radierea căldurii din acoperiș. — Din fr. **réverbération.**

REVERBEROMÉTRU, *reverberometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea timpului de reverberație. — Din engl. **reverberometer.**

REVERÉND, *reverenzi,* s.m. Titlu dat preoților sau călugărilor catolici ori membrilor unei confesiuni reformate; cuvios. F Spec. Titlu dat pastorilor anglicani; persoană care poartă acest titlu. — Din fr. **révérend,** lat. **reverendus.**

REVERÉNDĂ, *reverende,* s.f. Haină preoțească (catolică) lungă (de culoare neagră); anteriu. — Din lat. **reverenda.** Cf. pol. r e w e r e n d a.

REVERÉNȚĂ, *reverențe,* s.f. **1.** Salut ceremonios care se execută prin înclinarea bustului și îndoirea genunchilor, închinăciune; plecăciune în semn de respect, temenea. **2.** Respect, veneraţie, consideraţie, stimă. G *Pronume de reverenţă* = pronume de politeţe. — Din fr. **révérence,** lat. **reverentia.**

REVERENȚIÓS, -OÁSĂ, *reverențioși, -oase,* adj. Foarte politicos, deosebit de respectuos; ceremonios. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **révérencieux.**

REVERÍE, *reverii,* s.f. Visare. F Piesă vocală sau instrumentală de mici proporții, care predispune la visare. — Din fr. **réverie.**

REVÉRS, *reversuri,* s.n. **1.** Dosul unei medalii, al unei monede, al unei foi scrise etc. G Expr. *Reversul medaliei* = partea neplăcută a unei situaţii sau a unui lucru. **2.** Fig. Partea nevăzută, ascunsă și în contrast izbitor cu aspectul cunoscut al unui lucru, al unei situaţii etc. [Pl. și: *reverse*] — Din fr. **revers,** lat. **reversus,** germ. **Revers.**

REVERSÍBIL, -Ă, *reversibili, -e,* adj. **1.** Care poate reveni, care poate fi adus sau întors înapoi. F (Jur.; despre bunuri) Care se întoarce în patrimoniul pesoanei care l-a înstrăinat. F (Despre rente, pensii) Care, la moartea titularului, poate reveni altei persoane (îndreptățite). **2.** (Fiz.; despre unele transformări) Care se poate produce în mod natural atât într-un sens, cât și în sens invers, trecând prin aceleași stări intermediare. F (Chim.; despre reacții) În care compușii rezultați din combinarea unor substanțe pot să se recombine, formând din nou o anumită cantitate din substanțele inițiale. **3.** (Mec.) Care poate acționa, care se poate mișca în două sensuri opuse. G *Plug reversibil* = plug alcătuit din două trupițe simetrice, care poate răsturna brazda, la dus și la întors, în aceeași parte și care servește, în special, la arături pe coaste, pe deal. — Din fr. **réversible.**

REVERSIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi reversibil, faptul de a fi reversibil. — Din fr. **réversibilité.**

REVÉRSIE, *reversii,* s.f. **1.** (Livr.) Întoarcere la o stare anterioară (mai puțin evoluată). **2.** (Med.) Atavism. — Din fr. **réversion.**

REVERSIÚNE, *reversiuni,* s.f. **1.** (Jur.) Revenire a unor bunuri donate la primul proprietar, când persoana căreia i-au fost donate moare fără a avea copii. **2.** (Fiz.) Schimbare a succesiunii de stări intermediare prin care trece un sistem în cursul unei transformări. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **réversion.**

REVERSÍV, -Ă, *reversivi, -e,* adj. Care revine spontan la poziția sau la starea inițială după încetarea fenomenului modificator. — Din fr. **réversif.**

REVERSÓR, *reversoare,* s.n. Dispozitiv (la mașinile de încercat materiale) care efectuează încercări de tracțiune și de compresiune. — După engl. **reverser.**

REVIGORÁ, *revigorez,* vb. I. Tranz. A înviora. — Din fr. **revigorer.**

REVIGORÁRE, *revigorări,* s.f. Acțiunea de *a revigora;* înviorare. — V. **revigora.**

REVIGORÁT, -Ă, *revigorați, -te,* adj. Care s-a fortificat, care s-a înviorat. — V. **revigora.**

REVIGORATÓR, -OÁRE, *revigoratori, -oare,* adj. (Franțuzism) Înviorător. — **Revigora** + suf. *-tor.*

REVÍNDE, *revând,* vb. III. Tranz. A vinde un obiect cumpărat. — Pref. *re-* + **vinde.**

REVÍNDERE, *revinderi,* s.f. Acțiunea de *a revinde* și rezultatul ei. — V. **revinde.**

REVIRIMÉNT, *revirimente,* s.n. Schimbare bruscă în bine; înviorare. G *Reviriment de fonduri* = mod de a achita o datorie prin transferul unei creanțe echivalente cu suma datorată. — Din fr. **revirement.**

REVÍSTĂ, *reviste,* s.f. **1.** Publicație periodică ce cuprinde articole, studii, dări de seamă, note din domenii variate sau dintr-o anumită specialitate. **2.** (În sintagme și expr.) *Trecere în revistă* = solemnitate constând în trecerea unui comandant sau a unei persoane oficiale de-a lungul frontului unei subunități sau unități militare, care dă onorul stând pe loc. *A trece în revistă* = a examina pe rând, a cerceta succesiv elementele unui ansamblu. **3.** Spectacol constând într-o succesiune variată de dansuri, cântece, scenete vesele cu subiecte din actualitate; spectacol de varietăți. — Din it. **rivista.** Cf. fr. r e v u e.

REVITALIZÁ, *revitalizez,* vb. I. Tranz. A reda puteri; a revigora. — Din fr. **revitaliser.**

REVITALIZÁRE, *revitalizări,* s.f. Acțiunea de *a revitaliza* și rezultatul ei; revigorare, înviorare. — V. **revitaliza.**

REVITALIZÁT, -Ă, *revitalizați, -te,* adj. Care a prins puteri, care s-a fortificat; revigorat. — V. **revitaliza.**

REVIVISCÉNT, -Ă, *reviviscenți, -te,* adj. (Rar) Care poate reînvia sau reveni la viață. — Din fr. **reviviscent.**

REVIVISCÉNȚĂ s.f. Revenire la viață; înviorare, însuflețire. F (Biol.) Proprietate a unor plante și animale acvatice (inferioare) de a reveni la viață prin umiditate, după ce s-au uscat. F Fig. Reapariție a unor stări de conștiință uitate. — Din fr. **reviviscence.**

REVÍZIE, *revizii,* s.f. Cercetare nouă, control, verificare, revizuire. F Corectură făcută în pagini a unui text ce urmează să fie tipărit. F Inspecție. F Formă de control (întreprinsă de obicei de organe speciale) care constă în revederea sau reverificarea documentelor de evidență privitoare la operații contabile. F Ansamblul operațiilor executate asupra unei instalații, a unei mașini etc., care constă în reglarea pieselor și aparatajelor, în înlăturarea jocurilor survenite prin uzură etc. [Var.: **reviziúne** s.f.] — Din fr. **révision,** lat. **revisio, -onis.**

REVIZIONÍSM s.n. Atitudine sau acțiune care urmărește revizuirea și modificarea unei legi, a unui tratat, a unei concepții etc. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **révisionnisme,** rus. **revizionizm.**

REVIZIONÍST, -Ă, *revizioniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de revizionism, care se referă la revizionism; care are ca scop revizuirea unei legi, a unei atitudini etc. **2.** S.m. și f. Adept al revizionismului. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **révisionniste,** (**2**) și din rus. **revizionist.**

REVIZIÚNE s.f. v. **revizie.**

REVÍZOR, -OÁRE, *revizori, -oare,* s.m. și f. Persoană care revizuiește, care controlează, verifică (pe cineva sau ceva); *spec.* persoană care are calitatea și funcția de a face revizii contabile. G (Înv.) *Revizor școlar* = inspector al școlilor primare dintr-un județ. [Acc. și: *revizór*] — Din fr. **réviseur,** germ. **Revisor.**

REVIZORÁT s.n. **1.** Funcția de revizor; *p. ext.* timpul cât ocupă cineva această funcție. **2.** (Înv.) Inspectorat școlar județean. — **Revizor** + suf. *-at.*

REVIZUÍ, *revizuiesc,* vb. IV. Tranz. A cerceta din nou cu scopul de a verifica exactitatea și a corecta eventualele lipsuri; a revedea. — **Revizie** + suf. *-ui.* Cf. fr. r é v i s e r.

REVIZUÍRE, *revizuiri,* s.f. Acțiunea de *a revizui* și rezultatul ei; revizie. F (Jur.) Cale de atac pentru desființarea unei hotărâri judecătorești definitive, pe baza unor probe descoperite după judecarea pricinii. — V. **revizui.**

REVIZUÍT, -Ă, *revizuiți, -te,* adj. Reexaminat, corectat, modificat. — V. **revizui.**

REVOCÁ, *revóc,* vb. I. Tranz. **1.** A anula, a abroga, a contramanda un decret, un ordin, o dispoziție. **2.** A scoate dintr-o funcție publică, în baza unui drept legal, pe cineva care a fost numit în acea funcție printr-un act de guvernământ. — Din fr. **révoquer,** lat. **revocare.**

REVOCÁBIL, -Ă, *revocabili, -e,* adj. Care poate fi revocat. — Din fr. **révocable,** lat. **revocabilis.**

REVOCABILITÁTE s.f. **1.** Posibilitate de retragere a mandatului încredințat unei persoane de către cei ce au ales-o. **2.** Calitate a anumitor acte de a putea fi retrase, anulate, de către cei ce le-au emis. — Din fr. **révocabilité.**

REVOCÁRE, *revocări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a revoca* și rezultatul ei; revocație. **2.** (Jur.) Desfacere unilaterală a unui act prin manifestarea de voință a persoanei care l-a făcut. F Desfacere a unui act juridic în cazurile prevăzute de lege. **3.** Act prin care organul de stat competent hotărăște încetarea calității sale de membru într-un organ ales. F Retragere de către alegători a mandatului încredințat unei persoane de a-i reprezenta în organele de conducere ale statului.

REVOCÁT, -Ă, *revocați, -te,* adj. **1.** (Despre acte, decrete, ordine) Anulat, abrogat. **2.** (Despre funcționari publici) Scos din funcție. — V. **revoca.**

REVOCÁȚIE s.f. Revocare. — Din lat. **revocatio,** fr. **révocation.**

REVOLTÁ, *revólt,* vb. I. **1.** Refl. A fi cuprins de revoltă, de indignare; a se indigna. **2.** Refl. și tranz. A (se) răscula, a (se) răzvrăti. — Din fr. **révolter.**

REVOLTÁNT, -Ă, *revoltanți, -te,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Revoltător. **2.** S.m. Răsculat. — Din fr. **révoltant.**

REVOLTÁRE, *revoltări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) revolta.* — V. **revolta.**

REVOLTÁT, -Ă, *revoltați, -te,* adj. **1.** Indignat. **2.** Răsculat, răzvrătit. — V. **revolta.** Cf. fr. r é v o l t e.

REVÓLTĂ, *revolte,* s.f. **1.** Sentiment de mânie provocat de o nedreptate sau de o acțiune nedemnă; indignare. **2.** Răscoală spontană, neorganizată; răzvrătire, rebeliune. — Din fr. **révolte.**

REVOLTĂTÓR, -OÁRE, *revoltători, -oare,* adj. Care provoacă revoltă, indignare; nedrept, scandalos. — **Revolta** + suf. *-ător.*

REVOLÚT, -Ă, *revoluți, -te,* adj. **1.** Care și-a încheiat cursul; terminat, împlinit, îndeplinit. **2.** (Bot.; despre unele părți ale plantelor) Răsfrânt, întors în afară, în jos. — Din fr. **révolu,** lat. **revolutus.** Cf. it. r i v o l u t o.

REVOLUTÍV, -Ă, *revolutivi, -e,* adj. Care se referă la mișcarea unui astru. — Din fr. **révolutif.**

REVOLÚŢIE, *revoluţii,* s.f. **I. 1.** Schimbare fundamentală a valorilor, a instituţiilor politice, a structurii sociale, a conducătorilor şi ideologiilor unei societăţi. **2.** (Pop.) Răscoală, revoltă. **3.** Fig. Schimbare, transformare radicală într-un anumit domeniu. G *Revoluţie industrială* = procesul înlocuirii radicale a producţiei manufacturiere (manuale) cu producţia bazată pe maşini. **II. 1.** Mişcare periodică continuă a unui corp având ca traiectorie o curbă închisă. G *Perioadă de revoluţie* = timpul necesar unui corp (ceresc) pentru a parcurge întreaga sa orbită. **2.** (Geom.) Mişcare de rotaţie a unui corp în jurul unei drepte fixe. F (Mec.) Rotaţie completă a unei roţi în jurul osiei sale. [Var.: (înv.) **revoluţiúne** s.f.] — Din fr. **révolution,** lat. **revolutio, -onis,** germ. **Revolution.**

REVOLUŢIONÁ, *revoluţionez,* vb. I. Tranz. A transforma radical, a schimba, a preface. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **révolutionner.**

REVOLUŢIONÁR, -Ă, *revoluţionari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de revoluţie, care este în legătură cu revoluţia, care aderă la revoluţie sau propagă revoluţia. F Fig. Care produce o transformare radicală într-un anumit domeniu; înnoitor, transformator. **2.** S.m. şi f. Partizan, adept al revoluţiei (**I**); participant la o revoluţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **révolutionnaire.**

REVOLUŢIONÁRE, *revoluţionări,* s.f. Acţiunea de *a revoluţiona.* [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **revoluţiona.**

REVOLUŢIONARÍSM s.n. Ideologie, atitudine revoluţionară, spirit revoluţionar. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Revoluţionar** + suf. *-ism.* Cf. germ. Revolutionarismus.

REVOLUŢIONARIZÁ, *revoluţionarizez,* vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A insufla sentimente revoluţionare. **2.** Fig. A produce o revoluţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Cf. rus. revoluţionizirovati.

REVOLUŢIÚNE s.f. v. **revoluţie.**

REVOLVÉR, *revolvere,* s.n. **1.** Armă de foc cu repetiţie, portativă, de dimensiuni mici, care se mânuieşte cu o singură mână; **2.** (Mec.) Ciocan pneumatic. G *Strung-revolver* = strung echipat cu mai multe unelte care lucrează succesiv şi care serveşte la prelucrarea în serie a pieselor de formă complicată. — Din fr. **revolver,** germ. **Revolver.**

REVOPSÍ, *revopsesc,* vb. IV. Tranz. A vopsi din nou (în altă culoare). — Pref. *re-* + **vopsi.**

REVOPSÍRE s.f. Acţiunea de *a revopsi* şi rezultatul ei. — V. **revopsi.**

REVOPSÍT, -Ă, *revopsiţi, -te,* adj. Care a fost vopsit din nou. — V. **revopsi.**

REVUÍST, *revuişti,* s.m. (Rar) Autor de reviste (**3**). — Din fr. **revuiste.**

REVUÍSTIC, -Ă, *revuistici, -ce,* adj. (Rar) Care se referă la un spectacol de revistă. — **Revuist** + suf. *-ic.*

REVÚLSIE, *revulsii,* s.f. Iritaţie locală a pielii produsă de aplicarea unor substanţe cu scopul de a dirija sângele stagnat într-un organ sau într-o regiune inflamată a corpului. — Din fr. **révulsion.**

REVULSÍV, -Ă, *revulsivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care provoacă revulsie. — Din fr. **révulsif.**

REZALÍT, *rezalite,* s.n. Porţiune de zid ieşită din linia faţadei pentru a prezenta o anumită structură a planului clădirii, o anumită compoziţie. — Din germ. **Risalit.**

REZĂMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

REZBÉL s.n. v. **războel.**

REZBÉLNIC, -Ă, *rezbelici, -ce,* adj. (Înv.) De război. — **Rezbel** + suf. *-nic* (după *războinic).*

REZECÁ, *rezéc,* vb. I. Tranz. A face o rezecţie. — Din fr. **réséquer.**

REZÉCŢIE, *rezecţii,* s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a unui ţesut sau organ, parţial sau în totalitate. — Din fr. **résection,** lat. **resectio, -onis.**

REZÉDĂ, *rezede,* s.f. Plantă decorativă erbacee, cu tulpina ramificată, cu frunze întregi alungite şi cu flori mici, galbene-aurii, cu miros plăcut; rozetă *(Reseda odorata).* — Din fr. **réséda,** germ. **Resede.**

REZEMÁ, *reázem,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) aşeza astfel încât să fie susţinut de ceva; a (se) sprijini, a (se) propti. G Expr. (Tranz.; fam.) *A rezema pereţii* (sau *peretele)* = a nu lua parte la dans, la joc; a nu face nimic. **2.** Refl. Fig. A se întemeia, a se baza. [Var.: (reg.) **răzimá** vb. I] — Et. nec.

REZEMÁRE, *rezemări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) rezema.* **2.** Mod în care se realizează legătura între două corpuri solide, în plan sau în spaţiu. — V. **rezema.**

REZEMÁT, -Ă, *rezemaţi, -te,* adj. Sprijinit, proptit. [Var.: (reg.) **rezămát, -ă, răzimát, -ă** adj.] — V. **rezema.**

REZEMĂTOÁRE, *rezemători,* s.f. **1.** Spătar, spetează (de scaun). F Fiecare dintre părţile laterale ale unui scaun sau fotoliu, pe care se sprijină braţele. **2.** Balustradă, parapet, rampă. [Var.: (reg.) **răzimătoáre** s.f.] — **Rezema** + suf. *-ătoare.*

REZERVÁ, *rezérv,* vb. I. Tranz. A păstra ceva pentru cineva sau pentru ceva; a pune deoparte, a reţine, a opri. (Refl.) *Mă rezerv pentru banchet.* G Expr. *A-şi rezerva dreptul* = a-şi păstra pentru sine dreptul de a... F (Mai ales la pasiv) A atribui, a destina exclusiv (sau special) unei persoane sau unui grup. F A destina (exclusiv) pentru un anumit scop. F Fig. A hărăzi, a meni. — Din fr. **réserver.**

REZERVÁRE, *rezervări,* s.f. Acţiunea de *a (se) rezerva* şi rezultatul ei. — V. **rezerva.**

REZERVÁT, -Ă, *rezervaţi, -te,* adj. **1.** Pus la o parte, reţinut, oprit, păstrat pentru cineva. **2.** (Despre oameni; *p. ext.* despre sentimente, atitudini) Care se ţine în rezervă; sobru, circumspect, stăpânit, reţinut, distant; discret. F (Adverbial) Cu prudenţă. — V. **rezerva.** Cf. fr. r é s e r v é.

REZERVATÁR, -Ă, *rezervatari, -e,* adj., s.m. şi f., s.n. **1.** Adj., s.m. şi f. (Moştenitor) care se bucură de rezervă succesorală. **2.** Adj., s.n. (Stat) care formulează o rezervă la încheierea unui tratat. — Din fr. **réservataire.**

REZERVÁŢIE, *rezervaţii,* s.f. **1.** (Adesea urmat de determinarea „naturală") Arie protejată prin lege pentru conservarea unor ecosisteme, specii de plante sau animale, elemente geografice, speologice etc., importante sub aspect ştiinţific sau peisagistic. **2.** Întindere redusă din teritoriul unui stat în interiorul căreia au posibilitatea să trăiască anumite grupuri de băştinaşi, păstrându-şi stilul specific de viaţă. — Din fr. **réservation.**

REZÉRVĂ, *rezerve,* s.f. **1.** Cantitate de alimente, de obiecte, de bani, de materiale etc. pusă deoparte şi păstrată pentru a fi întrebuinţată mai târziu; depozit. F (Ec. pol.) *Rezerve de stat* = cantitate de bunuri materiale dintre cele mai importante acumulate şi centralizate cu scopul de a asigura continuitatea procesului de producţie şi necesităţile de consum ale populaţiei, în cazul ivirii unor situaţii neprevăzute. *Rezerve interne* = posibilităţi existente într-o întreprindere, a căror descoperire şi folosire permit, fără investiţii suplimentare mari, să se realizeze cantităţi sporite de produse. (Fin.) *Rezervă-aur* = cantitatea de aur pe care o păstrează băncile de emisiune ca garanţie pentru biletele de bancă puse în circulaţie şi pentru lichidarea datoriilor către alte ţări, în cazul când acestea nu pot fi achitate prin livrări de mărfuri obişnuite. *Rezervă lichidă* = **a)** totalitatea mijloacelor băneşti, existente sub orice formă, negrevate de nicio sarcină, disponibile la o bancă, la o întreprindere etc.; **b)** aurul disponibil în monede sau în lingouri, precum şi valutele şi devizele liber convertibile în aur, destinate operaţiilor internaţionale. *Rezervă bugetară* = parte din veniturile unui buget, constituită ca rezervă în scopul acoperirii unor cheltuieli neprevăzute sau în cazul nerealizării integrale a veniturilor. (Jur.) *Rezervă succesorală* (sau *legală)* = parte dintr-o avere succesorală de care testatorul nu poate dispune liber, fiind rezervată de drept unor anumiţi moştenitori. (Fiziol.) *Rezervă alcalină* = cantitate de bicarbonat de sodiu din plasmă, exprimată în cm^3 de dioxid de carbon care se degajă din 100 ml de plasmă la presiunea parţială a bioxidului de carbon de 40 mm mercur şi la temperatura corpului. F Cantitate de substanţe minerale utile pe care le conţine un zăcământ. **2.** Cameră de spital în care se internează un singur bolnav sau cel mult doi. **3.** Parte din armată care nu se află sub arme, formată din persoane care au satisfăcut serviciul militar, şi care este solicitată numai în caz de război sau de concentrare; trupe neangajate în luptă, păstrate pentru a interveni la nevoie. G *Ofiţer de rezervă* = ofiţer care nu face parte din cadrele active ale armatei. F Persoană, grup de persoane, obiect etc. destinate să ia locul altora în anumite condiţii sau împrejurări. G Loc. adj. *De rezervă* = care poate înlocui, la nevoie, o piesă tehnică, un obiect, o persoană. F Spec. (Sport) Jucător care înlocuieşte, la nevoie, pe unul dintre jucătorii titulari angajaţi în competiţie. **4.** Obiecţie, îndoială, lipsă de încredere. G Loc. adv. *Fără rezervă* = fără reticenţe; cu totul, în întregime. *Sub toate rezervele* = fără nicio garanţie. *Cu multă rezervă* sau *cu toată rezerva* = cu îndoială, fără siguranţă, fără a-şi lua răspunderea pentru autenticitatea, veridicitatea, exactitatea sau oportunitatea unui fapt. G Loc. prep. *Sub rezerva...* = cu condiţia... F (Jur.) Manifestare prin care un stat, devenit parte la un tratat, declară că vrea să excludă sau să limiteze aplicarea anumitor clauze cuprinse în acest tratat, ori să le atribuie un anumit înţeles. F Fig. Prudenţă, circumspecţie; discreţie; reticenţă; *p. ext.* răceală, indiferenţă; jenă. — Din fr. **réserve.**

REZERVÍST, *rezervişti,* s.m. Persoană care, după ce a efectuat serviciul militar, a trecut în rândul cadrelor de rezervă ale armatei. — Din fr. **réserviste.**

REZERVÓR, *rezervoare,* s.n. Bazin sau recipient în care se depozitează o cantitate de fluide sau de materiale granulare ori pulverulente. G *Toc rezervor* = stilou. F Depresiune de teren amenajată spre a colecta apele de pe un anumit teritoriu, pentru a fi folosite în scopuri tehnice. — Din fr. **réservoir.**

REZIDÁ, pers. 3 *rezídă,* vb. I. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") A se afla, a exista; a consta. — Din fr. **résider,** lat. **residere.**

REZIDÉNT, -Ă, *rezidenţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Reprezentant diplomatic, inferior în grad unui ministru plenipotenţiar sau unui ambasador. **2.** Adj., s.m. şi f. (Cetăţean) stabilit în altă ţară decât cea de origine. — Din fr. **résident,** lat. **residens, -ntis,** germ. **Resident.**

REZIDÉNŢĂ, *rezidenţe,* s.f. **1.** Reşedinţă, sediu, domiciliu. **2.** Dreptul şi starea persoanei care se stabileşte într-o ţară străină ca rezident (**2**). — Din it. **residenza,** fr. **résidence,** germ. **Residenz.**

REZIDENŢIÁL, -Ă, *rezidenţiali, -e,* adj. Al rezidentului, privitor la rezident. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **résidentiel,** it. **residenziale.**

REZIDENŢIÁT s.n. Etapă în pregătirea unui medic, constând într-un stagiu de practică şi specializare în spital, imediat după absolvirea facultăţii; concurs naţional pentru ocuparea locurilor disponibile în vederea efectuării acestui stagiu; perioadă în care se efectuează acest stagiu. [Pr.: *-ţi-at*] — De la **rezident.**

REZIDÍ, *rezidesc,* vb. IV. Tranz. A zidi din nou; a reclădi. — Pref. *re-* + **zidi.**

REZIDÍRE, *rezidiri,* s.f. Acţiunea de *a rezidi* şi rezultatul ei. — V. **rezidi.**

REZÍDIU s.n. v. **reziduu.**

REZIDUÁL, -Ă, *reziduali, -e,* adj. Care rămâne (ca reziduu). [Pr.: *-du-al*] — Din fr. **résiduel,** it. **residuale.**

REZIDUÁR, -Ă, *reziduari, -e,* adj. (Rar) Care formează reziduuri. [Pr.: *-du-ar*] — Din fr. **résiduaire.**

REZÍDUU, *reziduuri,* s.n. Rest rămas în urma unui proces chimic sau fizic efectuat asupra unui material brut. G *Reziduuri furajere* = deşeuri din industria alimentară care pot fi valorificate în alimentaţia animalelor. F Materie care se depune pe pereţii sau pe fundul recipientelor în care se păstrează substanţe lichide. [Pr.: *-du-u.* — Var.: **rezídiu** s.n.] — Din lat. **residuum,** fr. **résidu.**

REZÍL, *rezile,* s.n. (Înv.) Fileu. [Var.: **rizíl** s.n.] — Din fr. **résille.**

REZILIÁ, *reziliez,* vb. I. Tranz. A desface, a anula un contract, o convenţie. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **résilier.**

REZILIÁBIL, -Ă, *reziliabili, -e,* adj. Care poate fi reziliat. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **résiliable.**

REZILIÁRE s.f. v. **reziliere.**

REZILIÉNŢĂ s.f. Mărime caracteristică pentru comportarea materialelor la solicitările prin şoc, egală cu raportul dintre lucrul mecanic efectuat pentru ruperea la încovoiere, prin şoc, a unei epruvete şi valoarea iniţială a ariei secţiunii transversale în care s-a produs ruperea respectivă. [Pr.: *-li-en-*] — Din fr. **résilience.**

REZILIÉRE, *rezilieri,* s.f. Acţiunea de *a rezilia* şi rezultatul ei; desfacere a unor contracte, în cazul în care una dintre obligaţiile reciproce nu a fost executată, menţinându-se acele efecte ale contractului care s-au produs până la data desfacerii lui. [Pr.: *-li-e-.* — Var.: (înv.) **reziliáre** s.f.] — V. **rezilia.**

REZINÁ, *rezinez,* vb. I. Tranz. A extrage răşina din arborii răşinoşi prin recoltarea ei din scurgerile naturale sau din tăieturile făcute special. — Din fr. **résiner.**

REZINÁJ, *rezinaje,* s.n. Operaţie de extragere a răşinii din arborii răşinoşi; rezinare. — Din fr. **résinage.**

REZINÁRE, *rezinări,* s.f. Acţiunea de *a rezina* şi rezultatul ei; rezinaj. — V. **rezina.**

REZINÁT, *rezinaţi,* s.m. Substanţă solidă, insolubilă în apă, obţinută prin combinarea unei răşini cu un metal şi întrebuinţată în industria lacurilor, a materiilor colorante etc. — Din fr. **résinate.**

REZINIFICÁ, *rezinífic,* vb. I. Tranz. A transforma o substanţă chimică organică într-o substanţă asemănătoare cu răşina. — După fr. **résinifier.**

REZINIFICÁRE, *rezinificări,* s.f. Acţiunea de *a rezinifica* şi rezultatul ei. — V. **rezinifica.**

REZISTÁ, *rezíst,* vb. I. Intranz. A se împotrivi, a ţine piept; a opune rezistenţă; a nu ceda la acţiunea unor forţe din afară; a nu se lăsa învins, a se ţine tare. — Din fr. **résister,** lat. **resistere.**

REZISTÉNT, -Ă, *rezistenţi, -te,* adj. (Despre lucruri) Care rezistă; durabil, trainic. F (Despre materiale) Care nu-şi modifică uşor proprietăţile sub acţiunea unui agent fizico-chimic. F (Despre fiinţe) Care nu se lasă doborât, care suportă bine o boală, o oboseală, o supărare etc.; puternic, tare; dârz, neclintit. — Din fr. **résistant,** it. **resistente.**

REZISTÉNŢĂ, *rezistenţe,* s.f. **I.** Faptul de *a rezista*; împotrivire, opoziţie, apărare împotriva unui atac. F Respingerea atacurilor repetate ale inamicului şi menţinerea poziţiilor proprii. F Mişcare populară antifascistă de eliberare, desfăşurată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial în ţările ocupate de trupele germane, italiene şi japoneze, precum şi în state cu regim fascist. **II. 1.** Calitatea de a fi rezistent. **2.** Putere de a înfrunta boala, oboseala, foamea, lipsurile etc.; calitate a unui organism de a nu contracta o boală contagioasă. **3.** Proprietate a unui corp de a suporta, fără modificări în masa lui, acţiunea altui corp sau a unei forţe străine. G *Rezistenţa materialelor* = ramură a mecanicii care se ocupă cu studiul comportării corpurilor deformabile, când se exercită asupra lor forţe din afară, şi cu studiul dimensiunilor pe care acestea trebuie să le aibă ca să nu-şi modifice forma. F Forţa de opunere a unui mediu la realizarea unei acţiuni. **4.** Forţă pe care un conductor electric o opune trecerii curentului şi care depinde de materialul din care este făcut conductorul, de grosimea şi de lungimea lui. **5.** (Tehn.) Rezistor. — Din fr. **résistance,** it. **resistenza.**

REZISTÍBIL, -Ă, *rezistibili, -e,* adj. (Rar) Căruia i se poate rezista. — Din fr. **résistible.**

REZISTIBILITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi rezistibil. — **Rezistibil** + suf. *-itate.*

REZISTIVIMÉTRU, *rezistivimetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea rezistivităţii. — Din fr. **résistivimètre.**

REZISTIVITÁTE, *rezistivităţi,* s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică fiecărui material, egală cu rezistenţa electrică a unui cub din materialul respectiv, având muchia egală cu unitatea; rezistenţă electrică specifică. — Din fr. **résistivité.**

REZISTÓR, *rezistoare,* s.n. Element de circuit electric cu inductivitate şi capacitate neglijabile, dar care, având rezistenţă electrică, poate fi introdus într-un circuit electric şi care este folosit la aparatele electrice de încălzit, la reostate etc.; rezistenţă (**II 5**). [Pl. şi: (m.) *rezistori*] — Din fr. **résisteur,** engl. **resistor.**

REZÍTĂ, *rezite,* s.f. Răşină sintetică obţinută ca produs final prin policondensarea formaldehidei cu fenoli, în prezenţa unui catalizator bazic, şi întrebuinţată la fabricarea izolatoarelor electrice, a plăcilor de gramofon etc. — Din fr. **résite,** germ. **Resit.**

RÉZMERIŢĂ s.f. v. **răzmeriţă.**

REZÓL, *rezoli,* s.m. Răşină sintetică obţinută ca prim stadiu în reacţia de policondensare a fenolului cu formaldehida, în prezenţa unui catalizator bazic. — Din fr. **résol,** germ. **Resol,** rus. **rezol.**

REZOLÚT, -Ă, *rezoluţi, -te,* adj. Hotărât, ferm, îndrăzneţ, decis. — Din lat. **resolutus,** germ. **resolut.**

REZOLUTÍV, -Ă, *rezolutivi, -e,* adj. (Despre medicamente) Care are proprietatea de a micşora o inflamaţie, care reduce la starea normală o regiune inflamată a corpului. — Din fr. **résolutif.**

REZOLUTÓRIU, -IE, *rezolutorii,* adj. (Jur.) Care provoacă anularea unui act, care desfiinţează. G *Condiţie rezolutorie* = condiţie a cărei împlinire determină stingerea cu efect retroactiv a efectelor unui act juridic. — Din lat. **resolutorius,** fr. **résolutoire.**

REZOLÚŢIE, *rezoluţii,* s.f. **1.** Hotărâre luată în urma unor dezbateri colective. **2.** Rezolvare pe care cel în drept o dă unei cereri, unui act etc. **3.** (Med.) Dispariţie a semnelor de boală sau a unui proces patologic. **4.** (Jur.) Desfiinţare retroactivă a unui contract cu executare imediată pentru neexecutarea uneia dintre obligaţiile reciproce ale părţilor. [Var.: **rezoluţiúne** s.f.] — Din fr. **résolution,** lat. **resolutio, -onis.**

REZOLUŢIÚNE s.f. v. **rezoluţie.**

REZOLVÁ, *rezólv,* vb. I. Tranz. **1.** A găsi soluţia unei probleme. F A pune capăt unei controverse, unui litigiu, unui conflict; a soluţiona. **2.** (Despre instrumente optice) A separa, a distinge amănunte cât mai fine ale obiectelor studiate. — Din lat. **resolvere,** germ. **resolvieren.**

REZOLVÁBIL, -Ă, *rezolvabili, -e,* adj. Care poate fi rezolvat. — **Rezolva** + suf. *-bil.*

REZOLVÁNTĂ, *rezolvante,* adj. (Mat.; în sintagma) *Ecuaţie rezolvantă* (şi substantivat, f.) = ecuaţie formată cu coeficienţii altei ecuaţii, care ajută la găsirea rădăcinilor acesteia. — Din fr. **résolvante.**

REZOLVÁRE, *rezolvări,* s.f. Acţiunea de *a rezolva* şi rezultatul ei. — V. **rezolva.**

REZOLVÁT, -Ă, *rezolvaţi, -te,* adj. **1.** Pentru care s-a găsit o soluţie (convenabilă); soluţionat (**1**). **2.** (Despre controverse, litigii, conflicte) Căruia i s-a pus capăt; soluţionat (**2**). — V. **rezolva.**

REZÓN, *rezoane,* s.n. (Înv.) **1.** Îndreptăţire, justificare, cauză, motiv, temei. **2.** Raţiune, judecată dreaptă. G Expr. *A pune* (pe cineva) *la rezon* = a învăţa minte (pe cineva), a pune la respect; a constrânge să judece mai bine, să se poarte cum trebuie. F (Cu valoare de interjecţie) Ai dreptate! just! da! desigur! — Din fr. **raison.**

REZONÁ, *rezonez,* vb. I. Intranz. (Înv.) A judeca, a gândi. — Din fr. **raisonner,** germ. **raisonnieren.**

REZONÁBIL, -Ă, *rezonabili, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are o judecată sau o comportare raţională; cu judecată; cumpănit, cuminte. F (Despre acţiuni, fapte etc.) Care se menţine în limitele normale, obişnuite; care nu are nimic ieşit din comun; fără exagerări; cumpătat. **2.** (Despre preţuri) Care este corespunzător cu valoarea lucrului (de) cumpărat; potrivit, acceptabil; *p. ext.* accesibil. *Preţuri rezonabile.* — Din fr. **raisonnable.**

REZONÁNT, -Ă, *rezonanţi, -te,* adj. (Despre corpuri sau sisteme fizice) Capabil să intre în rezonanţă. — Din fr. **résonnant.**

REZONÁNŢĂ, *rezonanţe,* s.f. **1.** Proprietate a unor corpuri sau a unor încăperi de a intensifica şi a prelungi sunetele; răsunet. **2.** Stare de vibraţie în care se găseşte un corp sau un sistem fizic când asupra lui se exercită o acţiune exterioară periodică, cu o frecvenţă egală ori apropiată cu frecvenţa proprie vibraţiei corpului sau a sistemului. G *Cutie de rezonanţă*

= cavitate al cărei volum de aer este capabil să oscileze şi să amplifice sunetele. **3.** (Med.) Tulburare de gândire la schizofrenici, caracterizată prin înlocuirea legăturilor de fond ale acţiunilor prin relaţii verbale, de obicei făcute după asonanţă, rimă sau localizare în timp sau spaţiu. — Din fr. **résonance.**

REZONATÓR, *rezonatoare,* s.n. Aparat sau sistem fizic capabil să amplifice oscilaţii mecanice, sonore, electromagnetice etc. prin rezonanţă (**2**). — Din fr. **résonateur.**

REZORCÍNĂ s.f. Substanţă organică solidă, cristalizată, incoloră, solubilă în apă şi alcool, cu slabă acţiune reducătoare, folosită ca revelator fotografic, ca materie primă în industria chimică şi farmaceutică. [Scris şi: *resorcină*] — Din fr. **résorcine.**

REZULTÁ, pers. 3 *rezúltă,* vb. I. Intranz. A urma, a apărea ca o consecinţă logică; a decurge din..., a reieşi, a izvorî. F (Mat.; mai ales la calculele aritmetice) A avea drept rezultat; a ieşi, a da. — Din fr. **résulter.**

REZULTÁNT, -Ă, *rezultanţi, -te,* adj. Care rezultă. F Referitor la o rezultantă. — Din fr. **résultant.**

REZULTÁNTĂ, *rezultante,* s.f. **1.** (Mec.) Forţă a cărei aplicare este echivalentă din punctul de vedere al efectului cu mai multe forţe date, care se aplică în acelaşi timp asupra aceluiaşi punct material. **2.** Fig. Efectul îmbinat al unor cauze multiple. — Din fr. **résultante,** germ. **Resultante.**

REZULTÁT, *rezultate,* s.n. Ceea ce rezultă dintr-o acţiune, dintr-un fapt, dintr-un calcul; consecinţă, urmare, efect. G Loc. adv. *Fără rezultat* = fără efect, inutil. G Expr. *A da rezultat* (sau *rezultate)* = a produce efectul dorit, a da roade. F Ceea ce se obţine printr-un şir de operaţii aritmetice. — Din fr. **résultat,** germ. **Resultat.**

REZULTATÍV, -Ă, *rezultativi, -e,* adj. Care rezultă. — Din fr. **résultatif.**

REZUMÁ, *rezúm,* vb. I. Tranz. **1.** A reda pe scurt esenţialul unei lucrări, al unei expuneri. F Refl. A se limita, a se mărgini la..., a se mulţumi cu... **2.** A cuprinde în sine; a sintetiza, a însuma. — Din fr. **résumer.**

REZUMÁRE, *rezumări,* s.f. Acţiunea de *a rezuma* şi rezultatul ei. — V. **rezuma.**

REZUMÁT, *rezumate,* s.n. Redare, prezentare pe scurt, scrisă sau orală, a ideilor unei lucrări, ale unei expuneri etc.; recapitulare succintă. G Loc. adv. *În rezumat* = pe scurt, cu alte cuvinte, rezumând. — Din fr. **résumé.**

REZUMATÍV, -Ă, *rezumativi, -e,* adj. În formă de rezumat; succint. — Din **rezuma.**

REZUMĂTÓR, -OÁRE, *rezumători, -oare,* adj. (Rar; şi substantivat) Care rezumă (**1**), care prezintă un rezumat. — **Rezuma** + suf. *-ător.*

Rh s.n. (Med.) Antigen din globulele roşii şi din grupele sangvine corespunzătoare. — Abr. din lat. **Rhésus.**

RIÁL, *riali,* s.m. Unitate bănească în Iran. [Pr.: *ri-al*] — Din fr. **rial.**

RIBOFLAVÍNĂ s.f. Termen folosit pentru a denumi vitamina B_2, care se găseşte în lapte, ficat, rinichi, ouă, frunze verzi, iarbă. — Din fr. **riboflavine.**

RIBONUCLEÁZĂ s.f. Enzimă prezentă în sucurile digestive intestinale, cu acţiune specifică asupra acidului ribonucleic. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **ribonucléase.**

RIBONUCLÉIC, *ribonucleici,* adj. (În sintagma) *Acid ribonucleic* = acid care se găseşte în toate celulele vegetale şi animale, având un rol esenţial în transmiterea informaţiilor genetice necesare sintezei proteinelor specifice. [Pr.: *-cle-ic*] — Din fr. **ribonucléique.**

RIBONUCLEOPROTEÍNĂ, *ribonucleoproteine,* s.f. (Biol.) Complex macromolecular alcătuit din proteine şi acid ribonucleic. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **ribonucléoprotéine,** engl. **ribonucleoprotein.**

RIBOVÍRUS, *ribovirusuri,* s.n. (Biol.) Virus la care materialul ereditar este reprezentat de acidul ribonucleic. — **Ribo**[nucleu] + **virus.**

RIBÓZĂ s.f. (Biol.) Monozaharidă cu cinci atomi de carbon, caracteristică acizilor ribonucleici, component esenţial al tuturor celulelor vii. — Din fr. **ribose.**

RIBOZÓM, *ribozomi,* s.m. (Biol.) Particulă citoplasmatică de dimensiuni foarte mici, formată din proteine şi acizi ribonucleici. — Din fr. **ribosome.**

RICANÁ, *ricanez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A râde batjocoritor, a rânji. — Din fr. **ricaner.**

RICANÁRE, *ricanări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a ricana;* rânjet. — V. **ricana.**

RICERCÁR s.n. Compoziţie muzicală polifonică, anterioară fugii, alcătuită din mai multe secţiuni (fiecare având tema sa proprie), care se cântă fără întrerupere; capriciu, fantezie. — Din it. **ricercare.**

RICÍN, *ricini,* s.m. Plantă erbacee sau arborescentă originară din Africa, cu rădăcina pivotantă, puternică, cu tulpina înaltă de 1–2 m, cu flori verzi, roşii sau violete; căpuşă *(Ricinus communis).* G *Ulei* (sau *unt) de ricin* = ulei extras din seminţele acestei plante, cu proprietăţi purgative, nesicativ, neinflamabil, păstrându-şi aceeaşi consistenţă la variaţii mari de temperatură, folosit în industria farmaceutică sau ca lubrifiant la motoarele de avion, precum şi în industria pielăriei, a cauciucului sintetic etc.; ricină. — Din lat. **ricinus,** germ. **Rizinus.**

RICÍNĂ, *ricine,* s.f. **1.** Toxină vegetală care se găseşte în seminţele de ricin şi care are proprietatea de a aglutina globulele sângelui. **2.** (Pop.) Ulei de ricin. — Din **ricin**.

RICKÉTTSIA, *rickettsii,* s.f. (Biol.) Microorganism care face trecerea de la bacterii la virusuri, având caractere comune ambelor grupe. [Pr.: *richeţia*] — Din engl. **riekettsia,** fr. **rickettsie.**

RICKETTSIÓZĂ, *rickettsioze,* s.f. (Med.) Infecţie epidemică transmisă prin intermediul artropodelor hematofage. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din engl. **rickettsiosis,** fr. **rickettsiose.**

RICOŞÁ, pers. 3 *ricoşează,* vb. I. Intranz. (Despre un proiectil; *p. gener.* despre orice corp mobil, aruncat sau izbit cu putere) A sări înapoi sau a-şi schimba direcţia traiectoriei iniţiale în urma ciocnirii de un obstacol. — Din fr. **ricocher.**

RICOŞÉT s.n. v. **ricoşeu.**

RICOŞÉU, *ricoşeuri,* s.n. Faptul de a ricoşa. F Înscriere a proiectilului pe o nouă traiectorie când întâlneşte pământul sau alt obstacol sub un unghi mic până la 20º; *p. gener.* schimbare de direcţie a unui lucru când se ciocneşte de un obstacol. F Fig. Efect invers, indirect. G *Tragere prin ricoşeu* = tragere în care se folosesc efectele exploziei proiectilelor care au ricoşat. [Var.: **ricoşét** s.n.] — Din fr. **ricochet.**

RÍCŞĂ, *ricşe,* s.f. Trăsurică cu două roţi, trasă de un om, folosită în unele ţări din Orient. — Din engl. **ricksha,** germ. **Riksha.**

RÍCTUS, *rictusuri,* s.n. Contracţie spasmodică a muşchilor feţei, care dă figurii expresia de râs crispat; strâmbătură a gurii provocată de această contracţie, care apare în unele boli ale sistemului nervos şi dă impresia de râs forţat. — Din fr., lat. **rictus.**

RID, *riduri,* s.n. Încreţitură a pielii obrazului; zbârcitură, cută, creţ. — Din fr. **ride.**

RIDÁ, *ridez,* vb. I. Refl. A căpăta riduri. — Din fr. **rider.**

RIDÁRE, *ridări,* s.f. Faptul de *a se rida.* — V. **rida.**

RIDÁT, -Ă, *ridaţi, -te,* adj. Cu riduri, zbârcit. — V. **rida.**

RIDGER s.n. Utilaj folosit pentru executarea digurilor mici, în lucrări de teren pentru irigaţii sau pentru reţinera zăpezilor pe terenuri agricole. [Pr.: *rígăr*] — Cuv. engl.

RIDICÁ, *ridíc,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A lua de jos şi a duce în sus (susţinând cu forţa braţelor, cu spatele etc.); a sălta. G Expr. *A ridica mănuşa* = a primi o provocare. *A ridica paharul* (sau *cupa,* rar, *un toast)* = a închina în cinstea cuiva. F A duce sau a trage în sus; a înhăţa. F A desprinde din locul în care a fost pus sau fixat şi a trage în sus. G Expr. *A ridica armele* (împotriva cuiva) = a porni la luptă (împotriva cuiva); a începe un război. *A ridica ancora* = (despre vapoare) a părăsi portul, a porni în larg; (despre persoane) a pleca, a porni pe mare. **2.** A lua de pe ceva; a îndepărta, a înlătura. G Expr. *A ridica* (cuiva) *o piatră de pe inimă* = a scăpa (pe cineva) de o grijă apăsătoare, a linişti pe cineva. *A-şi ridica pălăria* = a-şi scoate pălăria în semn de salut, de stimă; a saluta. *A ridica masa* = a strânge masa după ce s-a teminat de mâncat. (Refl.) *Întinde-te* (sau *pune-te) masă, ridică-te masă,* se spune despre cei ce duc o viaţă de huzur, de petreceri continue. F A sumete, a sufleca mânecile sau poalele hainei. F Fig. A suspenda, a face să înceteze, a desfiinţa, a anula; a îndepărta. G Expr. *A ridica şedinţa* = a declara o şedinţă închisă, terminată. F Fig. A lua cuiva ceva, a lipsi pe cineva de ceva; a răpi, a smulge. G Expr. *A ridica* (cuiva) *viaţa* (sau *zilele)* = a omorî (pe cineva). **3.** A lua şi a duce în alt loc, a muta din loc. G Expr. *A ridica stâna* = a coborî cu turmele şi cu toate uneltele păstoreşti, toamna, de la munte. F Refl. (Înv.) A se muta. F A strânge de pe jos, a culege. F A încasa o sumă de bani. F A lua pe cineva cu forţa; a aresta. **4.** A aşeza în poziţie dreaptă un obiect aplecat sau culcat, a-l readuce în poziţie verticală. **5.** (În expr.) *A ridica un plan* = a determina, prin măsurători de distanţe şi unghiuri, poziţia punctelor dintr-o regiune şi a le reprezenta pe o hartă. **II. 1.** Refl. (Despre fiinţe) A se scula de jos, părăsind poziţia de aşezat sau de culcat. G Expr. *A se ridica în capul oaselor* = a se scula şi a sta aşezat sau în picioare pe locul unde mai înainte fusese culcat. *A se ridica în scări* = a se înălţa în scările şeii. F Tranz. A susţine, a ajuta pe cineva să se scoale în picioare. G Expr. (Înv.) *A ridica din scaun* = a lua unui domnitor domnia; a detrona. F (Despre oameni) A se însănătoşi, a se pune pe picioare. **2.** Refl. (Despre construcţii înalte, copaci etc.) A avea o direcţie verticală, a se îndrepta în sus, a se înălţa. **3.** Tranz. A mişca, a îndrepta în sus braţele, mâinile, capul, sprâncenele etc.; a da o mişcare verticală, a duce mai sus. G Expr. *A(-şi) ridica ochii* (sau *privirea)* = a îndrepta privirea, a se uita spre cineva sau ceva care se află mai sus; a privi. *A(-şi) ridica capul* = **a)** a se arăta dârz, plin de curaj; *p. ext.* a se răzvrăti; **b)** a-şi reveni dintr-o situaţie proastă; a se redresa. *A(-şi) ridica nasul (sus* sau *mai sus decât se cuvine)* = a fi încrezut, a înfumurat; a deveni obraznic. *A ridica mâna* (sau *degetul)* = a cere cuvântul. *A ridica mâna* (sau *mâinile) asupra cuiva* = a ataca, a lovi (pe cineva). *A ridica mâinile* (către cineva) = **a)** a cere ajutor; **b)** a se preda. (Intranz.) *A ridica (mirat, surprins) din sprâncene* = a face ochii mari de mirare, de surpriză; a privi mirat,

surprins. *A ridica* (sau *a da) din umeri* = a-şi arăta nedumerirea sau indiferenţa faţă de ceva sau de cineva. (Refl.) *A (i) se ridica părul (măciucă)* = a se speria foarte tare. **4.** Refl. (Despre păsări) A porni în zbor, a-şi lua zborul; a se înălţa în văzduh. F (Despre nori, fum, praf etc.) A avea o mişcare ascendentă, a se îndrepta în sus. F (Despre aştri; *p. ext.* despre lumină, zori etc.) A se înălţa deasupra orizontului, a se sui pe bolta cerului; a răsări, a se ivi. F (Despre ceaţă, negură etc.) A se împrăştia, a se risipi; a dispărea. F (Despre obiecte cufundate într-un lichid) A ieşi la suprafaţă. **5.** Refl. (Despre sunete) A se auzi clar şi puternic; a se răspândi în aer; a răsuna. F Tranz. A face să se audă, să răsune cu putere. G Expr. *A ridica glasul* (sau *tonul)* = a vorbi tare; cu îndrăzneală sau protestând împotriva cuiva; a striga, a ţipa; *p. ext.* a protesta. **6.** Tranz. şi refl. A (se) urca, a (se) sui (undeva, pe ceva etc.). **7.** Refl. (Despre oameni; *p. ext.* despre popoare, ţări, clase sociale etc.) A protesta vehement; a sta împotrivă, a se opune; a se răzvrăti, a se răscula, a porni la luptă. G Expr. (Tranz.) *A-i* (sau *a-şi) ridica pe cineva în cap* = a proceda astfel încât să producă nemulţumiri, să-şi facă mulţi duşmani. **8.** Tranz. Fig. A pune în mişcare, a face să pornească o mulţime, o colectivitate etc.; a mobiliza, a strânge oameni. G Expr. (Înv.) *A ridica trupe* (sau *oaste, oştire)* = a recruta oaste, a înrola soldaţi pentru a porni la luptă. **9.** Refl. A se naşte, a se isca, a se stârni. F A apărea, a se arăta. **10.** Tranz. Fig. (Livr.; înv.) A scoate în evidenţă, a releva. **III. 1.** Refl. şi tranz. (Despre copii; *p. ext.* despre pui de animale) A (se) face mare, a creşte. F Fig. A (se) dezvolta, a (se) forma. **2.** Refl. şi tranz. A (se) face mai înalt; a (se) înălţa. **3.** Tranz. Fig. A duce, a promova la o treaptă superioară, a face să progreseze valori sociale, morale etc., *p. ext.* oameni. G Expr. *A ridica din cenuşă* (sau *din ruine)* = a reface, a reconstitui. *A ridica moralul* (cuiva) = a îmbărbăta, a întări (pe cineva). F A pune pe cineva pe o treaptă mai înaltă din punctul de vedere al respectului, al aprecierii; a înălţa în grad, în rang. G Expr. *A ridica* (pe cineva) *în slavă* (sau *în slava cerului)* = a lăuda foarte tare (pe cineva). (Înv.) *A ridica în scaun* = a face domn, a înălţa pe tronul ţării. F Refl. (Despre oameni) A-şi face o situaţie mai bună, a progresa. G Expr. *A se ridica prin cineva* sau *a se ridica pe umerii cuiva* = a ajunge la o situaţie cu ajutorul cuiva. **4.** Tranz. A mări, a spori, a face să crească. *A ridica producţia.* G Expr. *A ridica preţul* = a scumpi marfa. (Mat.) *A ridica un număr la o putere* = a înmulţi un număr cu el însuşi de atâtea ori de câte ori arată exponentul. *A ridica un număr la pătrat* = a înmulţi un număr cu el însuşi. *A ridica la cub* = a înmulţi pătratul unui număr cu numărul simplu. F Refl. A atinge o anumită valoare, a ajunge la o anumită cantitate, sumă etc.; a se cifra la... **5.** Tranz. A construi, a clădi locuinţe, case etc. F Fig. A făuri, a crea, a întemeia. **6.** Tranz. A da naştere; a pricinui, a cauza, a provoca. G Loc. vb. *A ridica o învinuire* (sau *o acuzaţie)* = a formula o acuzaţie; a învinui, a acuza. *A ridica pretenţii* = a formula o pretenţie, a pretinde să i se dea ceva; a revendica. *A ridica o obiecţie* = a obiecta, a avea rezerve, a nu fi de acord. G Expr. *A ridica o problemă* (sau *o chestiune)* = a aduce, a pune în discuţie o problemă. [Var.: (înv.) **aridicá,** (reg.) **rădicá** vb. I] — Lat. **eradicare** „a dezrădăcina”.

RIDICÁRE, *ridicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ridica* şi rezultul ei; ridicat[1]. — V. **ridica.**

RIDICÁT[1] s.n. Ridicare. — V. **ridica.**

RIDICÁT[2], -Ă, *ridicaţi, -te,* adj. **1.** (Despre învelitori, capace) Dat la o parte, înlăturat. F (Despre perdele, storuri etc.) Dus mai sus (sau într-o parte); tras. F (Despre obiecte de îmbrăcăminte, mai ales despre mâneci) Sumes, suflecat. F (Despre oameni) Sculat în picioare; *fig.* însănătoşit, înzdrăvenit. **2.** Care stă drept, în poziţie verticală, îndreptat în sus. F Înalt. **3.** Fig. (Despre preţuri) Care depăşeşte plafonul normal, obişnuit; mărit, sporit, urcat. F (Despre voce) Tare, intens. G *Ton ridicat* = ton răstit, aspru, poruncitor. F (Despre oameni şi felul lor de viaţă) Cu un nivel înalt, superior; înaintat. [Var.: (înv.) **aridicát, -ă** adj.] — V. **ridica.**

RIDICÁTA s.f. art. (În loc. adj., adv. şi în sintagme) *Cu ridicata* = în cantităţi mari, cu toptanul, angro; *fig.* cu grămada, în bloc. *Comerciant cu ridicata* = angrosist, toptangiu. *Comerţ cu ridicata* = comerţ cu mărfuri vândute în cantităţi mari. *Preţ cu ridicata* = preţ pentru mărfuri vândute în cantităţi mari. — Din **ridicat[1]**.

RIDICĂTÓR, *ridicătoare,* s.n. Dispozitiv folosit la combinele de cereale pentru ridicarea şi adunarea plantelor căzute sau a celor tăiate în timpul recoltării. — **Ridica** + suf. *-ător.*

RIDICĂTÚRĂ, *ridicături,* s.f. **1.** Înălţime, proeminenţă. F Loc ridicat; dâmb. **2.** Faptul de a ridica (lucruri grele). — **Ridica** + suf. *-ătură.*

RIDÍCHE, *ridichi,* s.f. Plantă erbacee legumicolă din familia cruciferelor, cu frunze adânc crestate, cu rădăcina sferică sau conică, alungită, cărnoasă, umflată, comestibilă *(Raphanus sativus); p. restr.* rădăcina comestibilă a plantei. G *Ridiche sălbatică* = buruiană anuală, dăunătoare plantelor de cultură, cu tulpina acoperită de peri, cu frunze ovale şi cu flori albe, roşii, violete, rar gălbui *(Raphanus raphanistrum).* G Expr. (Fam.) *A freca* (cuiva) *ridichea* = **a)** a bate tare (pe cineva); **b)** a critica, a certa aspru (pe cineva). — Lat. **radicula.**

RIDICHIOÁRĂ, *ridichioare*, s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze ovale, inegal crestate, şi cu flori galbene *(Sinapis arvensis).* — **Ridiche** + suf. *-ioară.*

RIDÍCOL, -Ă, *ridicoli, -e,* adj. **1.** Care stârneşte râsul sau batjocura; caraghios. F (Substantivat, n.) Ceea ce este vrednic de râs, de batjocură; aspect caraghios, absurd. **2.** (Despre sume de bani, cifre etc.) Foarte mic; neînsemnat, derizoriu. [Var.: **ridícul, -ă** adj.] — Din it. **ridicolo,** fr. **ridicule,** lat. **ridiculus.**

RIDÍCUL, -Ă adj. v. **ridicol.**

RIDICULIZÁ, *ridiculizez,* vb. I. Tranz. A scoate în evidenţă ridicolul, a face pe cineva sau ceva să apară ridicol, a-şi bate joc de cineva sau de ceva. — Din fr. **ridiculiser.**

RIDICULIZÁRE, *ridculizări,* s.f. Acţiunea de *a ridiculiza* şi rezultatul ei. — V. **ridiculiza.**

RIESLING, (**2**) *rieslinguri,* s.n. **1.** Soi de viţă-de-vie originar din Germania, cu ciorchini cilindrici cu boabe dese, de culoare galbenă-verzuie cu mici puncte negre, cu pieliţa groasă. **2.** Vin obţinut din astfel de struguri. [Pron.: *rísling.* — Scris şi: *risling*] — Din germ. **Riesling,** fr. **riesling.**

RÍFLU, *rifluri,* s.n. Şanţ de riflură. — Din germ. **Riffel.**

RIFLUÍ, *rifluiesc,* vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) A executa rifluri pe suprafaţa activă a cilindrului de la valţurile de moară. *Maşină de rifluit.* — **Riflu** + suf. *-ui.*

RIFLUÍRE, *rifluiri,* s.f. Operaţie de executare a unor şanţuri sau canale în formă de elice pe suprafaţa activă a cilindrului de la valţurile de moară, prin aşchiere cu ajutorul unei maşini-unelte speciale, numită maşină de rifluit. — V. **riflui.**

RIFLUITÓR, *rifluitori,* s.m. Muncitor care execută rifluri. [Pr.: *-flu-i-*] — **Riflui** + suf. *-tor.*

RIFLÚRĂ, *rifluri,* s.f. Fiecare dintre şanţurile elicoidale executate pe suprafaţa activă a cilindrilor valţurilor de moară, pentru a le mări eficacitatea. — Din fr. **riflure.**

RIFT, *rifturi,* s.n. (Geol.) Şir de rupturi ale scoarţei terestre sub fundul oceanelor. F Fisură în sol făcută de un râu. — Din fr., engl. **rift.**

RÍGĂ, *rigi,* s.m. **1.** (Înv.) Rege. **2.** Carte de joc cu figura regelui; popă, crai. — Din ngr. **rígas.**

RIGÍD, -Ă, *rigizi, -de,* adj. **1.** (Despre corpuri) Care nu se deformează sub acţiunea forţelor exterioare. F Care este lipsit de flexibilitate; ţepăn, neflexibil. **2.** Fig. (Despre oameni) Care nu îngăduie abateri; dur, sever, neînduplecat, intransigent. F (Despre expresia sau trăsăturile feţei) Care trădează neînduplecare, asprime, severitate. — Din fr. **rigide.**

RIGIDITÁTE, *rigidităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi rigid (**1**), proprietate a corpurilor de a nu se deforma sub acţiunea forţelor care se exercită asupra lor. G *Rigiditate dielectrică* = proprietate a unui mediu rău conducător de electricitate de a nu fi străpuns sub acţiunea unui câmp electric. F Lipsă de flexibilitate; înţepeneală. G *Rigiditate musculară* = contracţie musculară susţinută apărută în unele boli ale sistemului nervos, ca meningita cerebrospinală, tetanosul. *Rigiditate cadaverică* = fenomen general de întărire şi de înţepenire musculară, care apare în primele ore după moarte, ca urmare a coagulării proteinelor musculare. **2.** Fig. Severitate, duritate, austeritate; intransigenţă. — Din fr. **rigidité.**

RIGIDIZÁ, *rigidizez,* vb. I. Tranz. A întări o piesă sau un element de construcţie cu ajutorul unor nervuri, traverse etc., fixate prin nituire ori prin sudură. — **Rigid** + suf. *-iza.*

RIGIDIZÁRE, *rigidizări,* s.f. Operaţie de întărire a unui element de construcţie prin adăugarea unei piese care împiedică deformarea lui. — V. **rigidiza.**

RIGLÁT, -Ă, *riglaţi, -te,* adj. **1.** (Rar) Liniat. **2.** (Despre suprafeţe) Care se obţine prin mişcarea unei linii drepte. — **Riglă** + suf. *-at* (după fr. *réglé).*

RÍGLĂ, *rigle,* s.f. **1.** Piesă plată, lungă şi dreaptă, făcută din lemn, din metal, din material plastic, de obicei gradată, cu care se trag linii drepte, se verifică suprafeţe plane etc.; linie, lineal. G *Riglă de calcul* = instrument folosit pentru calcule rapide, format dintr-o riglă fixă şi una mobilă care alunecă pe cea fixă, ambele având diviziuni logaritmice. **2.** Piesă de lemn groasă şi lată, folosită în construcţii. **3.** Unealtă metalică sau de lemn, folosită în metalurgie pentru netezirea şi îndepărtarea surplusului de amestec de formare. — Din ngr. **rígla** „regulă”.

RIGLÉTĂ, *riglete,* s.f. **1.** Riglă lungă de 2-5 m, folosită în măsurări topografice. **2.** Riglă mobilă a unei rigle de calcul. — Din fr. **réglette** (după *riglă*).

RIGOÁRE, *rigori,* s.f. Asprime, severitate, strictеţe, străşnicie. G Loc. adj. *De rigoare* = care este cerut de o anumită împrejurare, de o anumită etichetă; potrivit împrejurării. G Loc. adv. *La rigoare* = în caz de extremă necesitate. F (La pl.) Principii severe; rigurozitate. — Din fr. **rigueur,** it. **rigore,** lat. **rigor, -ris.**

RIGÓLĂ, *rigole,* s.f. **1.** Şanţ mic sau amenajare specială făcută de-a lungul străzilor, între marginea părţii carosabile şi bordura trotuarelor,

având rolul de a colecta apele superficiale și de a le dirija la un punct de descărcare. **2.** Canal mic sau brazdă prin care este condusă apa de irigație la plante. **3.** Formă de eroziune în adâncime (până la 50 cm) a solului ca rezultat al acțiunii șuvoaielor de apă. — Din fr. **rigole** (cu unele sensuri după germ. *Rigole).*

RIGORÍSM s.n. **1.** Concepție etică care nu admite acțiuni indiferente în domeniul moralei și susține că numai acțiunile ce se întemeiază pe respectul legii morale au valoare morală. **2.** Severitate extremă în stabilirea, în interpretarea sau în aplicarea normelor morale sau, *p. gener.*, a altor norme. — Din fr. **rigorisme.**

RIGORÍST, -Ă, *rigoriști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al rigorismului. — Din fr. **rigoriste.**

RIGURÓS, -OÁSĂ, *riguroși, -oase,* adj. **1.** Care este făcut cu rigurozitate, cu scrupulozitate; sever, strict, aspru. **2.** Care nu admite abateri; inflexibil, necruțător, neînduplecat. **3.** (Despre demonstrații) În care fiecare afirmație este consecința clară a afirmațiilor demonstrate anterior. — Din fr. **rigoureux,** lat. **rigorosus,** it. **rigoroso.**

RIGUROZITÁTE s.f. Strictețe; severitate, rigiditate, asprime. — **Riguros** + suf. *-itate.* Cf. it. rigorosita.

RIHTUÍ, *rihtuiesc,* vb. IV. Tranz. A croi și a îmbina prin cusături piesele de piele care compun obiectele de încălțăminte; a pune căptușeala unei fețe croite. — Probabil din germ. **richten.**

RIHTUÍRE, *rihtuiri,* s.f. Acțiunea de *a rihtui* și rezultatul ei. — V. **rihtui.**

RIHTUÍT s.n. Faptul de *a rihtui.* — V. **rihtui.**

RIHTUITÓR, -OÁRE, *rihtuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care rihtuiește. [Pr.: *-tu-i-*] — **Rihtui** + suf. *-tor.*

RÍJĂ s.f. v. **rujă.**

RIL, *riluri,* s.n. Șanț făcut cu o mașină specială pe linia de îndoire a unui carton (astfel încât straturile exterioare din spatele îndoiturii să nu se rupă). F Șanț pe un disc (**4**). [Pl. și: *rile.* — Var.: **rílă** s.f.] — Din germ. **Rille.**

RÍLĂ s.f. v. **ril.**

RIMÁ, *rimez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre două sau mai multe cuvinte) A avea aceleași sunete în silabele finale. F Fig. (Despre lucruri, idei, persoane etc.) A se potrivi, a se afla în consens. **2.** (Rar) A face versuri cu rimă. — Din fr. **rimer.**

RIMÁT, -Ă, *rimați, -te,* adj. (Despre cuvinte) Care rimează cu altul. — V. **rima.**

RÍMĂ, *rime,* s.f. Repetare a sunetelor finale în două sau în mai multe versuri (începând cu ultima silabă accentuată); *p. ext.* potrivire a sunetelor finale a două cuvinte. F Cuvânt (ori segment dintr-un cuvânt) care rimează cu altul. F Vers. — Din fr. **rime.**

RIMÉL, *rimeluri,* s.n. Produs cosmetic care se prezintă sub formă de pastă de diverse culori, folosit pentru machierea genelor. — Din fr. **rimmel.**

RIMELÁ, *rimelez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) da cu rimel pe gene. — Din **rimel.**

RIMELÁRE, *rimelări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rimela* și rezultatul ei. — V. **rimela.**

RIMELÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) rimela.* — V. **rimela.**

RIMELÁT[2]**, -Ă,** *rimelați, -te,* adj. (Despre gene, ochi) Care este dat cu rimel; (despre persoane) care are ochii fardați cu rimel. — V. **rimela.**

RÍNĂ, *rine,* s.f. Jgheab prin care metalele și aliajele topite se scurg din cuptoare în oalele de turnare sau de transport. — Din germ. **Rinne.**

RINCOCEFÁL, *rincocefali,* s.m. (La pl.) Ordin primitiv de reptile caracterizat prin existența coardei dorsale; (și la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. — Din fr. **rhynchocéphale.**

RINDEÁ, *rindele,* s.f. Unealtă compusă din unul sau mai multe cuțite fixate cu ajutorul unor pene într-un corp de lemn, cu care se execută, manual sau mecanizat, netezirea și fasonarea pieselor de lemn prin așchiere. G Loc. vb. *A da la rindea* = a prelucra cu rindeaua; a gelui, a rindelui. F Unealtă folosită la netezirea unor piese făcute dintr-un metal sau dintr-un aliaj moale. [Var.: (reg.) **rândeá** s.f.] — Din tc. **rende.**

RINDELÁ, *rindelez,* vb. IV. Tranz. A rindelui. — V. **rindea.**

RINDELÁRE, *rindelări,* s.f. Rindeluire. — V. **rindela.**

RINDELUÍ, *rindeluiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi, a fățui, a fasona cu rindeaua; a efectua o rindeluire, a da la rindea, a rindela. G *Mașină de rindeluit* = mașină care efectuează în mod mecanic operații cu rindeaua, la care cuțitele au o mișcare de rotație, prelucrarea asemănându-se cu frezarea. — **Rindea** + suf. *-ălui.*

RINDELUÍRE, *rindeluiri,* s.f. Acțiunea de *a rindelui* și rezultatul ei; rindeluit. — V. **rindelui.**

RINDELUÍT s.n. Rindeluire. — V. **rindelui.**

RINENCEFÁL, *rinencefale,* s.n. Parte a creierului în care se realizează integrări superioare ale funcțiilor vegetative și emoționale. — Din fr. **rhinencéphale.**

RINFORZANDO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Prin creșterea momentană a sonorității; cu sonoritate crescută. [Pr.: *rinforțándo*] — Cuv. it.

RING, *ringuri,* s.n. **1.** Estradă ridicată la o înălțime regulamentară, de formă pătrată și împrejmuită cu corzi sprijinite pe patru stâlpi, unde se dispută gale de box. F P. ext. Box. F Platformă, estradă sau spațiu special amenajat într-un local, pe care se dansează. **2.** Mașină specială folosită în industria textilă pentru întinderea sau dublarea tortului, pentru răsucirea firului și înfășurarea lui pe țevi. **3.** Cerc de metal pentru acostarea navelor, fixat de bulonul de pe peretele cheiului. — Din fr., engl. **ring.**

RINGLÓTĂ s.f. v. **renglotă.**

RINÍCHI, *rinichi,* s.m. Fiecare dintre cele două organe interne ale omului și ale animalelor superioare, care secretă și excretează urina și care sunt situate în regiunea lombară, în afara cavității peritoneale, de fiecare parte a coloanei vertebrale; rărunchi. G (Med.) *Rinichi artificial* = aparat care servește la înlocuirea temporară a funcțiilor rinichiului, eliminând totodată produșii toxici din sânge, fără să modifice compoziția lui. — Lat. **reniculus.**

RINÍTĂ, *rinite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a mucoasei nazale de origine infecțioasă sau alergică; coriză, guturai. — Din fr. **rhinite.**

RINOCÉR, *rinoceri,* s.m. Nume dat la două genuri de mamifere pahiderme imparicopitate mari din Africa și Asia, cu pielea aproape lipsită de păr, cu unul sau cu două coarne în frunte; animal din aceste genuri. — Din fr. **rhinocéros,** lat. **rhinoceros.**

RINOCERÍD, *rinoceride,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere imparicopitate, având ca tip rinocerul; (și la sg.) animal din această familie. — Din fr. **rhinoceride.**

RINOCERIZÁ, *rinocerizez,* vb. I. (Livr.) Tranz. și refl. A (se) înstrăina, a (se) depersonaliza sub acțiunea unor factori socio-politici ostili, agresivi, abrutizându-se. — De la *Rinocerii* (numele piesei lui Eugen Ionescu).

RINOCERIZÁRE s.f. (Livr.) Faptul de a (se) rinoceriza. — V. **rinoceriza.**

RINOFARÍNGE, *rinofaringe,* s.n. (Anat.) Partea superioară a faringelui, care comunică cu fosele nazale. — Din fr. **rhino-pharynx** (după *faringe).*

RINOFARINGÍTĂ, *rinofaringite,* s.f. (Med.) Inflamație a rinofaringelui. — Din fr. **rhino-pharyngite.**

RINOLÓG, -Ă, *rinologi, -ge,* s.m. și f. Medic specialist în rinologie. — Din germ. **Rhinolog.**

RINOLÓGIC, -Ă, *rinologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la rinologie, de rinologie. — Din fr. **rhinologique.**

RINOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază anatomia, fiziologia și bolile nasului. — Din fr. **rhinologie.**

RINOPLÁSTIC, -Ă, *rinoplastici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la rinoplastie. — Din fr. **rhinoplastique.**

RINOPLASTÍE, *rinoplastii,* s.f. Operație chirurgicală plastică sau reparatorie, efectuată cu scopul de a reface un nas distrus, diform sau mutilat. — Din fr. **rhinoplastie.**

RINORAGÍE, *rinoragii,* s.f. (Med.) Hemoragie nazală; epistaxis. — Din fr. **rhinorragie.**

RINOSCÓP, *rinoscoape,* s.n. (Med.) Instrument cu ajutorul căruia se examinează fosele nazale. — Din fr. **rhinoscope.**

RINOSCOPÍE, *rinoscopii,* s.f. Examinare a foselor nazale. — Din fr. **rhinoscopie.**

RIOLÍT, *riolite,* s.n. Rocă vulcanică, cu compoziția chimică asemănătoare cu a granitului, alcătuită din cuarț și feldspați. [Pr.: *ri-o-*] — Din fr. **rhyolite,** germ. **Rhyolith,** rus. **riolit,** engl. **rhyolite.**

RIPÁ, *ripez,* vb. I. Tranz. (Constr.) A deplasa transversal pe distanțe foarte scurte o porțiune dintr-o linie de cale ferată, tablierul unui pod etc. — Din fr. **riper.**

RIPÁRE, *ripări,* s.f. Acțiunea de *a ripa.* — V. **ripa.**

RIPEÁG, *ripeaguri,* s.n. (Reg.) Carmac format dintr-un singur rând de cârlige, folosit la prinderea sturionilor din mare. — Din ucr. **ripjak** „scaiete".

RIPÍDĂ, *ripide,* s.f. (În Biserica ortodoxă) Obiect de metal sau de lemn, în formă de paletă, împodobit cu imaginea unui serafim sau cu scene biblice și folosit în cursul unor ceremonii. — Din sl. **ripida.**

RIPOSTÁ, *ripostez,* vb. I. Intranz. A răspunde în contradictoriu, a replica prompt și cu energie. F A răspunde unui atac al adversarului (într-o luptă, într-o întrecere sportivă). — Din fr. **riposter.**

RIPÓSTĂ, *riposte,* s.f. Răspuns prompt și energic, replică; acțiune hotărâtă prin care se respinge un atac. — Din fr. **riposte.**

RIPS, (**2**) *ripsuri,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac sau de mătase, cu dungi paralele și înguste, în relief, folosită pentru tapisarea mobilelor și pentru confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. — Din germ. **Rips.**

RIPSÁT, -Ă, *ripsați, -te,* adj. (Despre țesături) Care imită ripsul; ca ripsul. — **Rips** + suf. *-at.*

RISC, *riscuri,* s.n. Posibilitate de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă; pericol posibil. — Din fr. **risque.**

RISCÁ, *risc,* vb. I. Tranz. şi intranz. A(-şi) pune în primejdie viaţa, onoarea etc.; a (se) expune unui pericol posibil. F Intranz. A participa la o acţiune nesigură, a acţiona la noroc. F Refl. (Înv.) A cuteza, a îndrăzni, a se încumeta. — Din fr. **risquer.**

RISCÁNT, -Ă, *riscanţi, -te,* adj. (Despre situaţii sau acţiuni) Plin de riscuri, expus la primejdii; nesigur, primejdios; riscat. — Din germ. **riskant.**

RISCÁT, -Ă, *riscaţi, -te,* adj. Expus primejdiilor; nesigur, primejdios; riscant. — V. **risca.**

RISÍPĂ, *risipe,* s.f. **1.** Folosire nechibzuită a bunurilor materiale sau băneşti, cheltuială fără măsură; irosire. F Fig. Belşug, prisos, abundenţă. **2.** (Înv. şi pop.) Sfărâmare, distrugere; surpare, prăbuşire. G Loc. adj. *În risipă* = care se sfărâmă, se dârâmă, care este în ruină. F Împrăştiere, răspândire; risipire. G Loc. adj. şi adv. *În risipă* = în debandadă, în dezordine. — Din **risipi** (derivat regresiv).

RISIPÉLNIC, -Ă, *risipelnici, -ce,* adj. (Rar) Risipitor. — **Risipi** + suf. *-elnic.*

RISIPÍ, *risipesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A arunca sau a cădea în toate părţile; a (se) împrăştia. **2.** Tranz. A cheltui fără socoteală; a irosi bani, averi. **3.** Refl. (Despre oameni) A se răspândi în toate părţile; a se răzleţi, a se răsfira. F Tranz. A face să plece din locul unde s-au adunat; a împrăştia. F Tranz. şi refl. A (se) răspândi, a (se) propaga o ştire, un zvon etc. F Tranz. A pune pe fugă, a respinge, a înfrânge o armată, o ceată de vrăjmaşi etc. **4.** Refl. (Despre nori, ceaţă, aburi etc.) A se destrăma, a dispărea, a pieri. **5.** Refl. şi tranz. A (se) dărâma, a (se) prăbuşi, a (se) nărui, a (se) surpa. F A (se) nimici, a (se) distruge; a (se) prăpădi. **6.** Tranz. A face să dispară, a înlătura, a îndepărta o grijă, o durere, un gând. — Din bg. **razsipja,** sb. **rasipati.**

RISIPÍRE, *risipiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) risipi* şi rezultatul ei. — V. **risipi.**

RISIPÍT, -Ă, *risipiţi, -te,* adj. **1.** Răspândit în toate părţile; împrăştiat, răsfirat. **2.** (Despre materiale, bani, averi) Cheltuit fără socoteală; irosit. **3.** (Despre armate sau cete înarmate) Pus pe fugă; alungat, înfrânt. **4.** (Despre construcţii) Stricat, sfărâmat; prăbuşit, ruinat. — V. **risipi.**

RISIPITÓR, -OÁRE, *risipitori, -oare,* adj. **1.** Care îşi risipeşte averea, bunurile; cheltuitor. **2.** (Înv.) Care produce ruină; nimicitor, distrugător. — **Risipi** + suf. *-tor.*

RISOLÚTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Decis, hotărât; cu fermitate. [Pr.: *rizoluto*] — Cuv. it.

RISTÁV s.n. v. **răstav.**

RISTÍC s.n. (În sintagma) *Gogoaşă de ristic* = gogoaşă bogată în tanin, care se formează pe frunzele şi pe ramurile tinere al unor stejari, în urma înţepăturii făcute de o specie de viespe, şi care se întrebuinţează în medicină sub formă de tinctură, în industria chimică şi în industria tăbăcăriei. — Din tc. **rastık,** ngr. **rastíki.**

RIŞCÁR, *rişcari,* s.m. Jucător de rişcă. — **Rişcă** + suf. *-ar.*

RÍŞCĂ, (**2**) *rişte,* s.f. **1.** Numele unui joc de noroc în care trebuie să se ghicească pe ce parte va cădea o monedă aruncată în sus. **2.** (Reg.) Cârciumă. — Din rus. **reşka.**

RIT, *rituri,* s.n. **1.** Ritual (**2**) F P. gener. Rânduială, tipic. **2.** Confesiune religioasă, ramură autonomă în cadrul aceleiaşi religii; religie. F *Rit vechi* = vechea rânduială bisericească, păstrată de secta rascolnicilor. — Din ngr. **ríton,** lat. **ritus,** fr. **rite.**

RITARDÁNDO adv. (Indică modul de execuţie a unei bucăţi muzicale) Cu un ritm încetinit treptat; rărind treptat ritmul. — Cuv. it.

RITENÚTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) În tempo reţinut, (mai) moderat. — Cuv. it.

RITIDÓM, *ritidomuri,* s.n. Strat extern al scoarţei arborilor bătrâni, alcătuit din ţesuturi moarte care se desprind în lamele subţiri. — Din fr. **rhytidome.**

RITM, *ritmuri,* s.n. **1.** Succesiune simetrică şi periodică a silabelor accentuate şi neaccentuate într-un vers sau în proză ori a accentelor tonice într-o frază muzicală; cadenţă, tact; *p. ext.* efect obţinut prin această aşezare. F Vers. **2.** Desfăşurare gradată, treptată a unei acţiuni, evoluţie mai rapidă sau mai lentă a unei activităţi, condiţionată de anumiţi factori. F Periodicitate a unei mişcări, a unui proces, a unei activităţi. F Mişcare regulată; tempo, cadenţă. **3.** Repetare periodică a unor elemente de arhitectură sau de decoraţie, la o construcţie. — Din ngr. **rithmós,** fr. **rythme,** lat. **rhythmus.**

RITMÁ, *ritmez,* vb. I. Tranz. A pune accentul pe silabele unui vers, *p. ext.* ale unei fraze. — Din fr. **rythmer.**

RITMÁT, -Ă, *ritmaţi, -te,* adj. Care are ritm; cadenţat. — V. **ritma.**

RÍTMIC, -Ă, *ritmici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are ritm; cadenţat, regulat. G *Gimnastică ritmică* = ramură a gimnasticii care cuprinde exerciţii executate cu diferite obiecte (cercuri, eşarfe etc.), cadenţat şi însoţite de muzică. F Care se referă la ritm. **2.** S.f. Ansamblu de reguli privitoare la folosirea ritmului în poezie şi, mai rar, în proză; ritm. F (Muz.) Ştiinţă care studiază simetria timpilor accentuaţi şi slabi, precum şi a diferitelor valori de note într-o compoziţie muzicală. F Întrebuinţarea ritmului; totalitatea ritmurilor. — Din fr. **rythmique.**

RITMICITÁTE s.f. Desfăşurare uniformă, fără întreruperi a unei activităţi (de producţie, de aprovizionare, de desfacere etc.) — **Ritmic** + suf. *-itate.*

RITMOTERAPÍE s.f. Terapie psihică şi fiziologică, constând în exerciţii de restructurare a ritmului funcţional perturbat patologic. — **Ritm** + **terapie.**

RITOLOGÍE s.f. Ramură a mitologiei şi religiei care studiază ritul, ritualul şi ritualismul ca părţi constitutive ale unor uzanţe culturale cu caracter regulat, referitoare la superstiţii şi credinţe tradiţionale. — Din fr. **ritologie.**

RÍTOR s.m. v. **retor.**

RITÓRICĂ s.f. v. **retorică.**

RITORNÉLĂ, *ritornele,* s.f. **1.** Revenire, într-o melodie, într-un cântec, a unui refren cu acelaşi text după fiecare strofă cântată; fragment instrumental care precedă dansul sau alternează cu el. **2.** Vers sau grup de versuri repetate, într-o poezie, la intervale regulate. F Improvizaţie poetică formată din trei versuri, în care cel de-al treilea rimează cu primul. [Var.: **riturnélă** s.f.] — Din it. **ritornello,** fr. **ritournelle.**

RITÓS adv. Categoric, ferm, hotărât; deschis. — Din ngr. **ritós.**

RITUÁL, -Ă, (**1**) *rituali, -e,* adj., (**2**) *ritualuri,* s.n. **1.** Adj. Care ţine de rituri, privitor la rituri; care se face după anumite rituri; ritualic. **2.** S.n. Rânduială a unei slujbe religioase; ceremonial religios. F Ceremonial, desfăşurat după reguli tradiţionale, cu prilejul naşterii, căsătoriei, morţii, cu prilejul semănatului sau al culesului etc. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **rituel,** it. **rituale.**

RITUÁLIC, -Ă, *ritualici, -ce,* adj. Ritual. [Pr.: *-tu-a-*] — **Ritual** + suf. *-ic.*

RITUALÍSM s.n. (Rar) Supunere excesivă la ceremoniile bisericeşti; formalism religios. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **ritualisme.**

RITUALÍST, -Ă, *ritualişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al ritualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **ritualiste.**

RITURNÉLĂ s.f. v. **ritornelă.**

RIŢ, *riţuri,* s.n. Crestătură liniară făcută pe o foaie de carton sau de mucava pentru a putea fi îndoită mai uşor fără să plesnească. — Din germ. **Ritz.**

RIŢUÍ, *riţuiesc,* vb. IV. Tranz. A cresta un carton sau o mucava spre a le putea îndoi uşor. — Din germ. **ritzen.**

RIŢUÍRE, *riţuiri,* s.f. Acţiunea de *a riţui* şi rezultatul ei; crestare, riţuit. — V. **riţui.**

RIŢUÍT s.n. Riţuire. — V. **riţui.**

RIVÁL, -Ă, *rivali, -e,* s.m. şi f. Persoană care aspiră, în concurenţă directă cu alta, la aceeaşi situaţie, la acelaşi succes; concurent, potrivnic, adversar. F Persoană care aspiră împreună cu alta la dragostea aceleiaşi persoane de sex opus. F Persoană care are merite egale cu altă persoană sau este la fel de talentată; egal. G Loc. adj. şi adv. *Fără rival* = cu care nu se poate măsura nimeni; fără pereche, fără asemănare, inegalabil. — Din fr. **rival,** lat. **rivalis,** germ. **Rival.**

RIVALITÁTE, *rivalităţi,* s.f. Concurenţă între două sau mai multe persoane care aspiră la acelaşi lucru, la aceeaşi situaţie. — Din fr. **rivalité,** lat. **rivalitas, -atis.**

RIVALIZÁ, *rivalizez,* vb. I. Intranz. A se sili să ajungă sau să întreacă pe cineva în ceea ce priveşte talentul, meritul, puterea etc.; a concura. *A rivaliza cu cineva.* F A sta alături de..., a egala; a sta pe aceeaşi treaptă. — Din fr. **rivaliser.**

RIVALIZÁRE, *rivalizări,* s.f. Faptul de *a rivaliza.* — V. **rivaliza.**

RIVÁLTĂ, *rivalte,* s.f. Şir de becuri, de reflectoare care luminează (de la nivelul podelei) scena; *p. ext.* rampă. — Din it. **ribalta.**

RIVANÓL s.n. Produs farmaceutic folosit în medicină ca antiseptic. — Din germ. **Rivanol.**

RIVERÁN, -Ă, *riverani, -e,* adj. (Despre ţări, regiuni etc.) Situat pe malul unei ape sau străbătut de o apă curgătoare. G *Proprietar riveran* = proprietar al unui loc situat pe malul unui râu. — Din fr. **riverain.**

RIVIÉRĂ, *riviere,* s.f. Obstacol format dintr-un şanţ sau dintr-o groapă umplută cu apă, pe care trebuie să-l sară, la întreceri, un atlet sau un cal de curse. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **rivière.**

RIZ, *rizuri,* s.n. Fisură foarte fină care se produce la suprafaţa unei piese metalice din cauza tensiunilor interne. F Zgârietură făcută de un vârf ascuţit pe o piesă pentru a o însemna într-un anumit fel. — Din germ. **Ritz.**

RIZÁCĂ, *rizace,* s.f. (Reg.) **1.** Unealtă asemănătoare cu o coasă cu coada lungă, folosită pentru a tăia plantele care împotmolesc bălţile. **2.** Unealtă folosită de pescari la tăierea frânghiilor cu care sunt fixate carmacele de pari. — Din ucr. **rizak.**

RIZÁFCĂ s.f. v. **rizeafcă.**

RIZÁRE, *rizări,* s.f. Defect de funcţionare a unei maşini, ca urmare a apariţiei izurilor pe suprafeţele a două piese aflate în contact. — Din **riz.**

RIZÁT, -Ă, *rizaţi, -te,* adj. (Despre piese) A cărei suprafaţă prezintă şanţuri superficiale sau zgârieturi, produse prin uzură din cauza frecării cu altă piesă pe care alunecă sau din cauza întreţinerii necorespunzătoare. — Din **riz.**

RIZEÁFCĂ, *rizeafce,* s.f. Specie de scrumbie care trăieşte în Marea Neagră, de unde migrează în Dunăre pentru reproducere şi hrană *(Alosa caspia nordmanni).* [Var.: **rizáfcă** s.f.] — Et. nec.

RIZÍBIL, -Ă, *rizibili, -e,* adj. De râs, de batjocură; ridicol, caraghios. — Din fr. **risible.**

RÍZIC, *rizicuri,* s.n. (Înv.) Risc. — Din it. **risico,** germ. **Risiko.**

RIZICULTÚRĂ, *riziculturi,* s.f. Cultură a orezului. F Loc cultivat cu orez; orezărie. — Din fr. **riziculture.**

RIZÍL s.n. v. **rezil.**

RIZOCTONIÓZĂ, *rizoctonioze,* s.f. Boală a plantelor provocată de o ciupercă şi manifestată prin muierea părţilor aeriene ale plantei. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **rhizoctoniose.**

RIZODÉRMĂ, *rizoderme,* s.f. Epidermă a rădăcinii formată dintr-un singur strat de celule, din care iau naştere perii absorbanţi. — Din fr. **rhizoderme.**

RIZOFÁG, -Ă, *rizofagi, -ge,* adj. (Biol.) Care se hrăneşte cu rădăcini. — Din fr. **rhisophage.**

RIZOÍD, *rizoizi,* s.m. Organ de fixare şi de absorbţie al unor plante inferioare, constituit din filamente simple sau ramificate cu peretele foarte subţire. — Din fr. **rhizoïde.**

RIZÓM, *rizomi,* s.m. Tulpină subterană a anumitor plante, lipsită de clorofilă, cu aspect asemănător rădăcinii, uneori cu frunze rudimentare, care serveşte la înmagazinarea substanţelor de rezervă şi ca organ de înmulţire vegetativă. — Din fr. **rhizome.**

RIZOPÓD, *rizopode,* s.n. (La pl.) Clasă de protozoare acvatice cu corpul unicelular, care se mişcă cu ajutorul unor prelungiri protoplasmatice *(Rhisopoda);* (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **rhizopode.**

RIZOSFÉRĂ s.f. Strat de pământ, de obicei până la 1 sau 2 m adâncime, în care se găsesc rădăcinile plantelor şi numărul de microorganisme care au legături funcţionale cu planta este foarte ridicat. — Din fr. **rhizosphère.**

RIZÓTO s.n. Preparat culinar din orez, unt, sos de roşii şi parmezan. [Acc. şi: *rizotó*] — Din it., fr. **risotto.**

RO, *ro,* s.m. A şaptesprezecea literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului *r.* — Din fr. **rho.**

ROÁBĂ, *roabe,* s.f. **1.** Vehicul pentru transportul materialelor pe distanţe mici, alcătuit dintr-o ladă sau dintr-o platformă cu o roată şi cu două braţe, de care împinge omul; tărăboanţă. **2.** Cantitate de material care se poate căra o dată cu roaba (**1**). — Et. nec.

ROÁDĂ s.f. v. **rod.**

ROÁDE, *rod,* vb. III. **1**. Tranz. şi intranz. A rupe cu dinţii, puţin câte puţin, dintr-un obiect tare (pentru a mânca). G Expr. (Tranz.) *A roade* (cuiva) *urechile* = **a)** a mânca foarte mult, păgubind pe cineva; **b)** a plictisi (pe cineva) repetând(u-i) mereu acelaşi lucru, a-i împuia capul cuiva. **2.** Tranz. Fig. (Despre gânduri, sentimente etc.) A chinui, a consuma, a tortura. **3.** Tranz. (Reg.) A morfoli ceva în gură. **4.** Tranz. şi refl. A (se) distruge printr-o acţiune lentă şi îndelungată de măcinare, de frecare; a (se) toci, a (se) uza printr-o întrebuinţare îndelungată. G Expr. (Tranz.) *A roade cuiva pragul* = a vizita pe cineva prea des, prea stăruitor. F Tranz. (Despre corpuri tari, aspre, venite în contact cu pielea) A freca pielea (provocând răni). **5.** Refl. Fig. (Rar) A se ciopli, a se şlefui; a căpăta maniere, a se civiliza. — Lat. **rodere.**

ROÁDERE, *roaderi,* s.f. Acţiunea de *a (se) roade* şi rezultatul ei. — V. **roade.**

ROAMING s.n. Serviciu oferit de companiile de telefonie mobilă, care permite utilizarea aceleiaşi cartele şi în străinătate, contra unor tarife prestabilite. [Pr.: *rǎuming*] — Cuv. engl.

ROAST BEEF s.n. v. **rosbif.**

ROÁTĂ[1]**,** *roţi,* s.f. **1.** Cerc de metal sau de lemn, cu spiţe sau plin, care, învârtindu-se în jurul unei osii, pune în mişcare un vehicul. G *Caii* (sau *boii*) *de la roată* = caii (sau boii) rotaşi. G Expr. *A fi cu trei roate la car* = a fi zăpăcit, nebun. *A pune* (ceva) *pe roate* sau *a merge* (ceva) *(ca) pe roate* = a face să se desfăşoare sau a se desfăşura în condiţii foarte favorabile, a organiza sau a fi bine organizat, astfel încât să funcţioneze perfect. **2.** (Tehn.) Organ de maşină sau ansamblu unitar de piese în formă de cerc, care se poate roti în jurul unei axe proprii. **3.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. asemănătoare cu roata (**1**), având diverse întrebuinţări. G *Roata olarului* = maşină de lucru rudimentară a olarului, construită dintr-un disc orizontal fixat pe un arbore rotitor vertical, pe care olarul rotunjeşte lutul, dând diferite forme oalelor. *Roata norocului* = cerc mare, numerotat cu numere câştigătoare, care este învârtit cu mâna de jucătorul care îşi încearcă norocul. G Expr. *Roata lumii* (sau *a vremii)* = mersul, succesiunea evenimentelor. *S-a întors roata* = s-a schimbat situaţia (în defavoarea cuiva); s-a întors norocul (de partea altcuiva). **4.** Obiect fabricat, aranjat sau legat în formă de roată (**1**), de cerc, de disc. *Roată de caşcaval. Roată de frânghie.* F Desen sau contur rotund ca un cerc; disc. **5.** Figură pe care o formează mai multe fiinţe sau lucruri aşezate în formă de cerc. G (Adverbial) *Şedeau roată în jurul focului.* **6.** Mişcare circulară; învârtitură, răsucire, rotocol. G Expr. *A da roată* = a merge de jur împrejur, a înconjura, a da ocol; a descrie unul sau mai multe cercuri (în mers sau în zbor), a face ocoluri. F Figură de acrobaţie care constă în rotirea corpului prin sprijinirea succesivă pe mâini şi pe picioare. G *Roata morţii* = acrobaţie care constă în alergarea în cerc, cu un vehicul, pe pereţii (aproape verticali ai) unei construcţii special amenajate. G Loc. vb. *A (se) duce de-a roata* = a (se) rostogoli. **7.** Instrument de tortură şi execuţie de formă circulară, folosit în Evul Mediu. [Pl. şi: *roate*] — Lat. **rota.**

ROÁTĂ[2]**,** *roate,* s.f. (Înv.) Unitate militară cu un efectiv aproximativ egal cu cel al unei companii. — Din rus., pol. **rota** (după *roată*[1]*).*

ROB, ROÁBĂ, *robi, roabe,* s.m. şi f. **1.** (În Evul Mediu, în Ţările Române) Om aflat în dependenţă totală faţă de stăpânul feudal, fără ca acesta să aibă dreptul de a-l omorî. F Om care munceşte din greu. F Persoană luată în captivitate (şi folosită la munci grele); captiv. F (Pop.) Deţinut, întemniţat. F Fig. Persoană foarte supusă, foarte devotată cuiva. F (În iudaism şi creştinism) Calificativ atribuit omului care se ridică la slava divină prin suferinţă. **2.** Om aflat în relaţii social-politice de subjugare, de aservire. **3.** Fig. Persoană subjugată de o pasiune, de o preocupare copleşitoare, de o obligaţie. — Din sl. **robŭ.**

ROBÁCE adj. m. v. **robaci.**

ROBÁCI, -CE, *robaci, -ce,* adj. (Reg.) Harnic, muncitor. G *Cal robaci* = cal de dârvală, care trage bine la ham. [Var.: (m.) **robáce** adj.] — **Rob** + suf. *-aci.*

ROBÁNC, *robancuri,* s.n. (Tehn.; reg.) Gealău. — Germ. **Rauhbank.**

RÓBĂ, *robe,* s.f. **1.** Haină de ceremonie, lungă (şi neagră), cu mâneci largi, pe care o poartă magistraţii şi avocaţii în şedinţe, precum şi profesorii universitari (la anumite solemnităţi). **2.** Ansamblul culorii şi al particularităţilor părului la cai, vaci etc. — Din fr. **robe.**

ROBÍ, *robesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lua cuiva libertatea; a ţine în captivitate, a aduce în stare de rob. **2.** Intranz. A trăi în robie, a fi rob. F A munci din greu. **3.** Tranz. A menţine o persoană sau o colectivitate în relaţii de subjugare politică, economică şi socială, a aservi o ţară, un popor etc.; a exploata. **4.** Tranz. Fig. A înlănţui, a încleşta, a subjuga pe cineva (prin farmecul pe care îl exercită). F Refl. A fi robul unei pasiuni, a fi dominat de cineva sau de ceva. — Din **rob.**

ROBÍE, *robii,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi Moldova) Instituţie caracterizată prin dependenţa totală a unui om faţă de stăpânul său. F Captivitate, prizonierat. **2.** Stare de dependenţă politică, socială şi economică în care sunt ţinute o ţară, un grup social, un individ. **3.** (Pop.) Menţinerea unei persoane în temniţă; *p. ext.* închisoare, temniţă. — **Rob** + suf. *-ie.*

ROBINÉT, *robinete,* s.n. Organ de maşină sau armătură, dispozitiv care se montează la capătul unei conducte, între două conducte sau la capătul tubului de scurgere al unui recipient, în scopul întreruperii sau al restabilirii circulaţiei unui fluid în ambele sensuri ori pentru a regla sau a schimba debitul acestuia. [Pl. şi: *robineţi* s.m.] — Din fr. **robinet.**

ROBINSONÁ, *robinsonez,* vb. I. Intranz. (Livr.; rar) A se izola (refugiindu-se în natură). — Din n. pr. **Robinson** [Crusoe].

ROBINSONÁDĂ, *robinsonade,* s.f. **1.** Povestire despre naufragiaţii pierduţi; fantezie în care individul izolat apare trăind în afara societăţii. **2.** Săritură acrobatică executată de un jucător dintr-o echipă (de fotbal). — Din germ. **Robinsonade.**

ROBÍRE, *robiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) robi* şi rezultatul ei; stare de rob. — V. **robi.**

ROBÍT, -Ă, *robiţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este aservit, exploatat. **2.** Fig. Subjugat, fermecat, captivat. — V. **robi.**

ROBITÓR, -OÁRE, *robitori, -oare,* adj. (Rar) Care cucereşte, captivează, farmecă; fermecător. — **Robi** + suf. *-tor.*

ROBÓT[1]**,** *roboţi,* s.m. Aparat automat al cărui program conţine un sistem complex cu legături inverse (cu reacţie) stabilite la anumite excitaţii exterioare şi care, ca urmare, este capabil de o serie de acţiuni dirijate. F Fig. Persoană care munceşte din greu şi fără să înţeleagă rostul muncii sale; muncitor de corvoadă. — Din fr. **robot.**

ROBÓT[2] s.n. v. **robotă.**

RÓBOTĂ s.f. **1.** (În Evul Mediu) Obligație în muncă a iobagilor și jelerilor din Transilvania către stăpânul feudal; (mai târziu) muncă pe care o prestau (de câteva ori pe săptămână) țăranii săraci din Țările Române în folosul boierilor; clacă, boieresc. **2.** Muncă, activitate neîntreruptă (și grea). [Acc. și: *robótă.* — Var.: (înv.) **róbot** s.n.] — Din sl. **robota.**

ROBOTEÁLĂ, *roboteli,* s.f. Faptul de *a roboti; spec.* muncă măruntă, de alergătură, pe lângă gospodărie. — **Roboti** + suf. *-eală.*

ROBOTÉHNICĂ s.f. Domeniu al tehnicii consacrat construirii sistemelor mecanice, informatice sau mixte și a roboților. — **Robot**[1-] + **tehnică.**

ROBOTÍ, *robotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A munci din greu. **2.** A face treburi mărunte pe lângă gospodărie, trecând de la una la alta; a trebălui. — Din **robotă.**

ROBÓTICĂ s.f. Domeniu pluridisciplinar al științei și tehnicii care studiază proiectarea și tehnica construirii sistemelor mecanice, informatice sau mixte și a roboților[1] în scopul înlocuirii parțiale ori totale a omului în procesele tehnologice, în acțiunea asupra mediului înconjurător; (rar) robotologie. — Din fr. **robotique,** engl. **robotics.**

ROBOTÍT s.n. Acțiunea de *a roboti* și rezultatul ei. — V. **roboti.**

ROBOTIZÁ, *robotizez,* vb. I. **1.** Tranz. A dota cu sisteme mecanice, informatice sau mixte, cu roboți[1] procesul de producție în scopul de a înlocui omul în operații repetabile sau vătămătoare. **2.** Refl. A acționa (prin comportare, gesturi etc.) ca un robot[1]. — Din fr. **robotiser.**

ROBOTIZÁRE, *robotizări,* s.f. Acțiunea de *a robotiza.* — V. **robotiza.**

ROBOTIZÁT, -Ă, *robotizați, -te,* adj. Care a fost dotat cu sisteme mecanice, informatice, cu roboți[1] etc. — V. **robotiza.**

ROBOTOLOGÍE s.f. (Rar) Robotică. — **Robot** + [tehno]**logie.**

ROBURÍT s.n. Substanță explozivă complexă, folosită în lucrările miniere. — Din fr. **roburite.**

ROBÚST, -Ă, *robuști, -ste,* adj. Care este înzestrat cu o constituție fizică puternică; rezistent la muncă, la oboseală, la boală; voinic, viguros, vânjos. — Din fr. **robuste.**

ROBUSTÉȚE s.f. Faptul de a fi robust; vigoare, putere, forță, rezistență fizică. — Din fr. **robustesse.**

ROC, *rocuri,* s.n. (Înv. și reg.) Un fel de palton scurt care se poartă mai ales la țară. — Din germ. **Rock.**

ROCÁDĂ, *rocade,* s.f. **1.** Mișcare la jocul de șah care nu se poate face decât o singură dată în decursul unei partide și care constă în aducerea uneia dintre ture alături de rege și în trecerea regelui peste aceasta, păstrând culoarea câmpului de plecare. F Inversare reciprocă a poziției ocupate de două elemente. **2.** (Mil.) Cale de comunicație cu un traseu orientat în general paralel cu linia frontului, folosită pentru regruparea și manevrarea trupelor, precum și pentru asigurarea materială a acestora. G *Linie de rocadă* = linie pe care se mișcă rezervele unei armate în spatele frontului. *Arteră de rocadă* = arteră rutieră destinată circulației de tranzit, amenajată în exteriorul unei localități. — Din fr. **rocade,** germ. **Rochade.**

ROCAILLE adj. (În sintagma) *Stil rocaille* (și substantivat, n.) = stil în arhitectura de interior apărut în arta franceză din timpul domniei lui Ludovic al XV-lea, caracterizat prin eleganță, rafinament, fantezia contururilor răsucite și prin imitarea unor elemente naturale (grote, stânci, roci). [Pr.: *rocái*] — Cuv. fr.

ROCAMBOLÉSC, *rocambolești,* adj. (Livr.) Fanatic, extravagant. — Din fr. **rocambolesque.**

ROCÁRNIȚĂ, *rocarnițe,* s.f. Cerc de oțel sau de parâmă care servește la ridicarea pânzelor unei nave de-a lungul catargului. — Et. nec. Cf. germ. Rackring.

RÓCĂ, *roci,* s.f. Agregat mineral natural, de compoziție aproape uniformă, care alcătuiește scoarța Pământului. — Din it. **rocca.** Cf. fr. **roc.**

ROCĂRÍE, *rocării,* s.f. (Geol.) Teren plin de pietre, roci, stânci. — **Rocă** + suf. *-ărie* (după engl. *rockery*).

RÓCHE s.f. v. **rochie.**

RÓCHIE, *rochii,* s.f. Îmbrăcăminte femeiască la care bluza și fusta (din același material) formează o singură piesă. [Var.: (reg.) **róche** s.f.] — Din bg., sb. **roklja.**

ROCHIOÁRĂ, *rochioare,* s.f. (Rar) Rochiță. [Pr.: *-chi-oa-*] — **Rochie** + suf. *-oară.*

ROCHÍȚĂ, *rochițe,* s.f. Diminutiv al lui *rochie;* rochioară. G Compus: (Bot.) *rochița-rândunicii* = volbură. — **Rochie** + suf. *-iță.*

ROCK, *rockuri,* s.n. Muzică de dans cu caracter dinamic provenită din blues, country etc., apărută în anii '50 în SUA. [Pr.: *roc*] — Cuv. engl.

RÓCKER, *rockeri,* s.m. **1.** Cântăreț de rock. **2.** Tânăr pasionat de muzica rock; tânăr care se îmbracă și se comportă asemenea cântăreților de rock. [Pr.: *rocăr*] — Din engl. fr. **rocker.**

ROCOCÓ adj. invar. **1.** (În arhitectură și în arta decorativă; în sintagma) *Stil rococo* (și substantivat, n.) = stil artistic de ornamentație răspândit în sec. XVIII, provenind din Franța, caracterizat printr-o bogăție excesivă de linii, de curbe, de ghirlande împletite asimetric, încrustate cu cochilii etc. **2.** Fig. Extravagant. — Din fr. **rococo.**

ROCOȘÍ, *rocoșesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se răzvrăti, a se răscula. — Din pol. **rokoszyc'sie.**

ROCOȚEÁ, *rocoțele,* s.f. Mică plantă erbacee, otrăvitoare, cu frunze opuse, liniare și cu flori albe *(Stellaria graminea).* — Et. nec. Cf. r o c o i n ă.

ROD, *roade,* s.n. **1.** Nume generic dat produselor vegetale obținute de la plantele cultivate, în special fructelor; fruct. G Loc. adj. *Cu rod* = roditor, fructifer. G Compuse; *rodul-pământului* = plantă erbacee toxică, cu frunze mari, late și lucioase, după a cărei dezvoltare florală poporul apreciază recolta anului *(Arum maculatum);* (înv.) *rod-de-zahăr* = dulceață de trandafiri; rodozahar. **2.** Fig. Urmare, rezultat, efect (al unei acțiuni). F Folos, avantaj. **3.** (Pop.) Copil, prunc, vlăstar, odraslă. [Var.: (rar) **roádă** s.f.] — Din sl. **rodŭ.**

RODÁ, *rodez,* vb. I. Tranz. **1.** A face operația de rodaj, a efectua o rodare. F Refl. Fig. A acumula o oarecare experiență; a se obișnui, a se acomoda într-o muncă. **2.** A netezi foarte fin suprafața unui obiect cu ajutorul unor pulberi sau al unor paste speciale abrazive. — Din fr. **roder.**

RODÁJ, *rodaje,* s.n. Punere în funcțiune a unui motor nou fără a-l forța, în scopul netezirii și ajustării suprafețelor de contact în mișcare ale pieselor componente; perioadă în care un motor funcționează în acest fel. — Din fr. **rodage.**

RODÁN, *rodane,* s.n. (Reg.) Unealtă casnică cu care se deapănă firele textile de pe scul pe țevi sau pe mosoare; sucală. — Din ngr. **rodháni.**

RODÁNȚĂ, *rodanțe,* s.f. Inel metalic cu un jgheab pe suprafața laterală, care apasă ochiurile parâmelor la ambarcațiuni. — Din it. **radancia.**

RODÁRE, *rodări,* s.f. Acțiunea de *a (se) roda* și rezultatul ei. — V. **roda.**

RODÁT, -Ă, *rodați, -te,* adj. (Despre motoare) Care a trecut prin operația de rodaj. F Fig. Care a acumulat o oarecare experiență, care s-a acomodat într-o muncă. — V. **roda.**

RODENTICÍD, *rodenticide,* s.n. Substanță toxică sau cultură bacteriană folosită pentru distrugerea rozătoarelor. — Denumire comercială.

RODÉO s.n. **1.** Serbare organizată cu ocazia marcajului animalelor în unele regiuni din America. **2.** Întrecere sportivă în care un călăreț trebuie să încalece și să se mențină, fără șa, cât mai mult pe un cal sau un taur nedomesticit. [Pr.: *-de-o*] — Din sp. **rodeo,** fr. **rodéo.**

RODÍ, *rodesc,* vb. IV. Intranz. A produce roade. — Din sl. **roditi.**

RÓDIE, *rodii,* s.f. Fructul rodiului[1], comestibil, de mărimea unui măr, cu coaja groasă, roșiatică și cu numeroase semințe, înconjurate de un înveliș cărnos și roșiatic. — Din ngr. **ródhi.**

RODIÉR, *rodieri,* s.m. (Bot.; rar) Rodiu[1]. [Pr.: *-di-er*] — **Rodie** + suf. *-ar.*

RÓDIN s.n. v. **rodină.**

RÓDINĂ, *rodini,* s.f. (Pop.) Dar adus femeii care a născut. [Var.: (rar) **ródin** s.n.] — Din ncr. **rodyny.**

RODIOÁRĂ, *rodioare,* s.f. Diminutiv al lui *rodie.* [Pr.: *-di-oa-*] — **Rodie** + suf. *-ioară.*

RODÍRE, *rodiri,* s.f. Acțiunea de *a rodi* și rezultatul ei. — V. **rodi.**

RODÍT, -Ă, *rodiți, -te,* adj. (Despre plante) Care a făcut rod (bogat), care are roade (multe). — V. **rodi.**

RODITÓR, -OÁRE, *roditori, -oare,* adj. (Despre plante) Care dă roade; (despre terenuri) care produce roade îmbelșugate; fertil, bogat; (despre arbori) cu fructul comestibil. — **Rodi** + suf. *-tor.*

RÓDIU[1], *rodii,* s.m. Arbust mediteraneean ornamental, cu frunze lanceolate, cu flori roșii și fructe comestibile; rodier *(Punica grantum).* — Din **rodie.**

RÓDIU[2] s.n. Element chimic, metal rar asemănător cu platina, care se găsește în natură împreună cu aceasta și care se întrebuințează aliat cu ea la confecționarea unor instrumente de laborator. — Din fr. **rhodium.**

RÓDNIC, -Ă, *rodnici, -ce,* adj. (Adesea fig.) Care produce mult rod; care face să rodească mult. — **Rod** + suf. *-nic.*

RODNICÍ, *rodnicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să fie rodnic. — Din **rodnic.**

RODNICÍE, *rodnicii,* s.f. (Adesea fig.) Calitatea de a fi rodnic; fertilitate, fecunditate. — **Rodnic** + suf. *-ie.*

RODOCROZÍT s.n. (Min.) Carbonat natural de mangan de culoare roz, cristalizat în sistemul romboedric. — Din fr. **rhodocrosite.**

RODODÉNDRON, *rododendroni,* s.m. (Bot.) Smirdar. [Var.: **rododéndru** s.m.] — Din fr. **rhododendron.**

RODODÉNDRU s.m. v. **rododendron.**

RODONÍT s.n. Silicat natural de mangan, uneori și cu calciu, de culoare roz-ce-nușie, cu luciu sticlos, utilizat ca piatră ornamentală, de podoabă, la confecționarea unor obiecte decorative etc. — Din fr. **rhodonite.**

RODOPSÍN s.n. v. **rodopsină.**

RODOPSÍNĂ s.f. (Biol.) Albumină prezentă în retina ochiului. [Var.: **rodopsín** s.n.] — Din fr. **rhodopsine.**

RODÓR, *rodoare,* s.n. Unealtă de rodare. — Din fr. **rodoir.**

RODÓS, -OÁSĂ, *rodoși, -oase,* adj. (Rar) Roditor. — **Rod** + suf. *-os.*

RODOZAHÁR s.n. (Înv.) Dulceață de trandafiri; rod-de-zahăr. — Din ngr. **rodhozáhari.**

RÓENTGEN s.m. v. **röntgen.**

ROENTGENTERAPÍE s.f. v. **röntgenterapie.**

RÓFII s.f. pl. (Pop.) Nume dat unor bube care apar uneori la copii, pe cap sau pe față, îndată după naștere. — Cf. sb. r o h a v „ciupit de vărsat".

ROGATÓRIE, *rogatorii,* adj. (În sintagma) *Comisie rogatorie* = mandat acordat de un organ de jurisdicție cu sediul într-o anumită localitate ori țară unui organ de jurisdicție cu sediul în altă localitate ori țară, pentru obținerea unor dovezi solicitatoare. — Din fr. **rogatoire.**

ROGODÉLE s.f. pl. (Pop.) Fructe mărunte, poame de tot felul. — Et. nec.

ROGOJINÁR, *rogojinari,* s.m. Persoană care face sau vinde rogojini. — **Rogojină** + suf. *-ar.*

ROGOJÍNĂ, *rogojini,* s.f. Împletitură de tulpini sau de frunze de rogoz ori de papură, utilizată pentru protecția unor elemente de construcție, a unor instalații etc. sau pentru așternut pe jos (în unele locuințe), pentru decorațiuni interioare etc. — Din bg. **rogozina.**

ROGÓZ, *rogozuri,* s.n. Gen de plante erbacee cu tulpina în trei muchii, cu frunzele lungi și cu flori monoice grupate în spice *(Carex)*; plantă din acest gen. [Var.: (reg.) **răgóz** s.n.] — Din sl. **rogozŭ.**

ROGOZÍȘ, *rogozișuri,* s.n. (Rar.) Loc unde crește mult rogoz. — **Rogoz** + suf. *-iș.*

ROGOZÓS, -OÁSĂ, *rogozoși, -oase,* adj. (Rar) Cu (mult) rogoz. — **Rogoz** + suf. *-os.*

ROHÁTCĂ, *rohătci,* s.f. (Reg.) Barieră. — Din ucr. **rohatka.**

ROI[1], *roiuri,* s.n. **1.** Grup compact de albine, ieșite din stup împreună cu matca lor în căutarea unui adăpost nou. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Mulțime de insecte sau de păsări mici care zboară în grupuri. F Grup compact de oameni în mișcare. F Mulțime de lucruri de același fel (văzute în mișcare). **3.** Grup de corpuri cerești, relativ concentrate în spațiu, având caracteristici care sugerează o proveniență comună. — Din sl. **roj.**

ROI[2], *roiesc,* vb. IV. Intranz. (Despre albine; la pers. 3) A ieși din stup zburând în roiuri[2] (**1**) spre a-și căuta un nou adăpost și a da naștere unui stup nou; (despre insecte sau păsări mici) a zbura în număr mare de colo până colo. F (Despre oameni) A se răspândi în grupuri, pornind din același loc; a umbla de colo până colo; a forfoti, a mișuna. — Din bg. **roja,** sb. **rojiti.**

ROIB, ROÁIBĂ, *roibi, roaibe,* adj. (Despre cai) Cu părul roșcat sau brun. F (Substantivat, m.) Cal cu părul roșcat sau brun. — Lat. **robeus.**

RÓIBĂ, *roibe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori albe-gălbui, a cărei rădăcină conține o materie colorantă roșie cu care se vopsesc fibrele textile *(Rubia tinctorum).* — Lat. **robia.**

ROIBULÉȚ, *roibuleți,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *roib.* — **Roib** + suf. *-uleț.*

RÓINIC, -Ă, *roinici, -ce,* adj. (Rar; despre grupuri) Care este în mișcare vie, care se răspândește pornind din același loc. — **Roi[1]** + suf. *-nic.*

RÓINIȚĂ[1], *roinițe,* s.f. (Pop.) Stup mic portabil cu care se prinde un roi[1] nou. — Din sb. **rojnica.**

RÓINIȚĂ[2], *roinițe,* s.f. Plantă erbacee perenă, cu flori albe ori liliachii cu miros plăcut, mult căutate de albine, cu frunze ovale întrebuințate în medicină pentru calitățile lor stimulente și antispasmodice; mătăciună, melisă *(Melissa officinalis).* — **Roi[1]** + suf. *-niță.*

ROÍRE, *roiri,* s.f. Acțiunea de *a roi*[2] și rezultatul ei; *p. ext.* zbor agitat al unui număr mare de insecte sau de păsări; roiște, roit. — V. **roi[2].**

RÓIȘTE s.f. Roire. [Pr.: *ro-iș-*] — **Roi[2]** + suf. *-iște.*

ROÍT s.n. Roire. — V. **roi[2].**

ROITÓR, -OÁRE, *roitori, -oare,* adj. Care roiește. [Pr.: *ro-i-*] — **Roi[2]** + suf. *-tor.*

ROJDÁNIC, *rojdanice,* s.n. (Înv.) Carte de literatură populară care cuprinde preziceri asupra destinului oamenilor potrivit zodiei în care s-au născut; zodiac. — Din sl. **rŭždenikŭ** „nou-născut".

ROL, *roluri,* s.n. **I. 1.** Partitură scenică ce revine unui actor într-o piesă de teatru, unui cântăreț într-o operă etc. pentru interpretarea unui personaj. F Personaj interpretat de un actor într-o piesă, într-o operă etc. **2.** Atribuție, sarcină care îi revine cuiva în cadrul unei acțiuni; misiune. **II. 1.** Totalitatea litigiilor care urmează a fi rezolvate într-o anumită zi de către un organ de jurisdicție. G *Repunere pe rol* = fixare a unui termen de judecată privitor la un proces al cărui curs a fost suspendat. *Scoatere de pe rol* = măsură prin care un organ de jurisdicție dispune întreruperea îndeplinirii actelor de procedură referitoare la un proces. **2.** Registru în care organele financiare țin evidența impozitelor pentru fiecare contribuabil în parte. *Rol fiscal.* **3.** (Mar.) Listă nominală a echipajului unei nave, constituind unul dintre documentele principale fără de care nu se poate naviga legal. — Din fr. **rôle.**

ROLÁN s.n. Fibră textilă sintetică, obținută prin polimerizare, cu proprietăți asemănătoare lânii. — Denumire comercială.

ROLÁRE, *rolări,* s.f. **1.** Operație de netezire a unui material (metalic), prin deformare plastică la cald sau la rece, care se realizează cu ajutorul unei role (**2**). **2.** Operație de netezire sau de imprimare, executată cu ajutorul unei role (**4**). — Din **rolă.**

RÓLĂ, *role,* s.f. **1.** Rotiță sau cilindru care se învârte în jurul unui ax pentru a face să alunece mai repede un lanț, o curea de transmisie etc. *Rolă de lanț.* **2.** Corp în formă de cilindru care poate fi rostogolit în jurul axei sale de simetrie, folosit ca organ de rulare sau ca unealtă de prelucrare prin apăsare. **3.** Piesă mecanică de formă cilindrică cu ax interior, care se rotește ușor pentru a putea fi antrenată de film, având rolul de a imprima acestuia un anumit traseu în aparatul de fotografiat sau de filmat. **4.** Unealtă formată dintr-un cilindru de lemn sau de aliaje neferoase, care servește la unele lucrări de finisare în construcții (zugrăvit, tencuit). *Rolă de tencuit.* **5.** Piesă de contact a unor trolee, constituită dintr-o roată cu șanț, care se rostogolește pe firul de contact. **6.** (La pl.) Patine cu rotile. **7.** (Reg.) Cuptor al mașinii de gătit. — Din germ. **Rolle.**

ROLFÍLM, *rolfilme,* s.n. Peliculă fotografică sub formă de bandă înfășurată pe un mosor cu ax subțire, ambalată în hârtie opacă sau introdusă într-o casetă specială și folosită la aparatele fotografice de format mic. [Acc. și: *rólfilm*] — Din germ. **Rollfilm.**

RÓLGANG, *rolganguri,* s.n. Transportor cu rulouri folosit în industria constructoare de mașini la deplasarea pieselor de la un loc de muncă la altul și în industria metalurgică la deplasarea laminatelor. — Din germ. **Rollgang.**

ROLLER, *rolleri,* s.m. Sul; rulou. [Pr.: *rólăr*] — Cuv. engl.

ROLIȘÓR, *rolișoare,* s.n. Diminutiv al lui *rol* (**I**). — **Rol** + suf. *-işor.*

ROM[1], (**2**) *romuri,* s.n. **1.** Băutură alcoolică tare obținută prin fermentarea (naturală sau artificială) și distilarea sucului sau melasei din trestia de zahăr ori din alcool rafinat cu adaos de esențe sintetice și colorat cu caramel. **2.** Cantitate de rom[1] (**1**), care se servește într-un pahărel sau într-un țoi. [Var.: (reg) **rum** s.n.] — Din fr. **rhum,** germ. **Rum.**

ROM[2], -Ă, *romi, -e,* s.m. și f., adj. Termen prin care se autoidentifică membrii unui grup etnic originar din India și răspândit mai ales în sudul și estul Europei, înlocuind denumirea de *țigan*, considerată peiorativă; (persoană) care aparține acestui grup. [Scris și: *rrom*] — Din țig. **rom** „om".

ROMÁN[1], *romane,* s.n. Specie a genului epic, de întindere mare, cu conținut complex, care se desfășoară de-a lungul unei anumite perioade și angajează mai multe personaje, presupunând un anumit grad de adâncime a observației sociale și analizei psihologice. G Operă narativă în proză sau în versuri scrisă, în Evul Mediu, într-o limbă romanică. F Fig. Împletire de întâmplări cu multe episoade care par neverosimile. [Var.: (înv.) **románț** s.n.] — Din fr. **roman.**

ROMÁN[2], -Ă, *romani, -e,* s.m. și f., adj. **I.** S.m. și f. **1.** Persoană care făcea parte din populația Imperiului Roman și care se bucura de drepturi depline de cetățenie. **2.** Locuitor al Romei. **II.** Adj. Propriu Romei antice sau imperiului întemeiat de Roma, care se referă la Roma, care aparține Romei. G *Cifre romane* = cifre reprezentate prin litere sau combinații de litere din alfabetul latin. *Biserica romană* = Biserica catolică; catolicism. — Din lat. **romanus.**

ROMANCÉRO, *romancérouri,* s.n. Culegere de poeme spaniole medievale, având un conținut variat (romanțe eroice sau tradiționale, cavalerești etc.). [Pr.: *romanséro*] — Cuv. sp.

ROMANCIÉR, -Ă, *romancieri, -e,* s.m. și f. Autor de romane[1]. [Pr.: *-ci-er.* — Var.: (înv.) **romanțiér, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **romancier.**

ROMANÉSC, -Ă, *romanești,* adj. (Livr.) Care are caracter de roman[1], propriu romanului[1]. F Care conține fapte, idei, întâmplări demne de un roman[1]; fantezist, imaginar. — Din fr. **romanesque.**

ROMÁNIC, -Ă, *romanici, -ce,* adj. Care se trage din romani[2] (**1**), care are legătură cu Roma antică sau cu poporul roman[2]. G *Limba romanică* = fiecare dintre limbile care are la bază limba latină. F Care se ocupă de limbile derivate din latină. *Studii romanice.* — Din it. **romanico,** germ. **romanisch.**

ROMANÍST, -Ă, *romaniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Specialist în studiul limbilor romanice. **2.** Specialist în studiul dreptului roman[2]. — Din fr. **romaniste.**

ROMANÍSTICĂ s.f. Disciplină lingvistică și filologică ce se ocupă cu studiul (comparativ al) limbilor romanice. — Din germ. **Romanistik.**

ROMANITÁTE s.f. **1.** Totalitatea popoarelor romanice; lumea romană[2]. **2.** Caracter roman[2] sau romanic (al unui popor sau al unei culturi); origine, descendență romană[2]. — Din fr. **romanité,** it. **romanità.**

ROMANÍŢĂ, *romaniţe,* s.f. (Bot.; regional) Muşeţel. [Var.: **romăníţă** s.f.] — Din pol. **rumianiec,** ucr. **romanec'.**

ROMANIZÁ, *romanizez,* vb. I. Tranz. A imprima sau a impune (unei ţări, unei regiuni, unei populaţii) caracterul romanităţii, a face (să fie) roman[2], a introduce civilizaţia română[2]. F Refl. A deveni roman[2] sau romanic. — Din fr. **romaniser.**

ROMANIZÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) romaniza* şi rezultatul ei. — V. **romaniza.**

ROMANIZÁT, -Ă, *romanizaţi, -te,* adj. Care a adoptat limba, obiceiurile, caracterele proprii romanilor[2] sau civilizaţiei romane[2]. — V. **romaniza.**

ROMANIZATÓR, -OÁRE, *romanizatori, -oare,* adj. (Livr.) Care romanizează. — **Romaniza** + suf. *-tor.*

ROMÁNO-CATÓLIC, -Ă, *romano-catolici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Catolic (**1**). G *Biserica Romano-Catolică* = Biserica Catolică. **2.** S.m. şi f. Catolic (**2**). — Din engl. **Roman-Catholic.** Cf. fr. r o m a i n - c a t h o l i q u e.

ROMÁNŞ, -Ă, *romanşi, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură vestică a limbii retoromane. **2.** Adj. Care se referă la limba romanşă, privitor la limba romanşă. — Din fr. **romanche.**

ROMÁNTIC, -Ă, *romantici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se inspiră din romantism, care ţine de romantism sau prezintă aspecte caracteristice acestui curent; care aparţine romantismului, privitor la romantism. **2.** S.m. şi f. Creator a cărui operă se încadrează în romantism. **3.** Adj., s.m. şi f. P. ext. (Om) visător, melancolic, romanţios. — Din fr. **romantique,** it. **romantico,** germ. **romantisch.**

ROMANTÍSM, (**2**) *romantisme,* s.n. **1.** Mişcare artistică şi literară apărută la sfârşitul sec. XVIII în Anglia şi la începutul sec. XIX în Franţa, ca o reacţie împotriva clasicismului şi regulilor lui formale, care a preluat tradiţiile naţionale şi populare, promovând cultul naturii, lirismul, fantezia şi libertatea de expresie. G Ansamblu de aspecte care caracterizează curentul romantic; înclinare spre lirism, spre individualism, spre visare, spre melancolie. **2.** (Mai ales la pl.) Atitudine, comportament dominat de sensibilitate, de imaginaţie care nu mai trece de raţiune. — Din fr. **romantisme.**

ROMÁNŢ s.n. v. **roman[1].**

ROMANŢÁ, *romanţez,* vb. I. Tranz. A expune într-o formă literară un fapt istoric, o biografie (a unei persoane celebre), a unui fapt istoric etc. cu detalii imaginate de autor. — Din it. **romanzare,** fr. **romancer.**

ROMANŢÁRE, *romanţări,* s.f. Faptul de *a romanţa.* — V. **romanţa.**

ROMANŢÁT, -Ă, *romanţaţi, -te,* adj. (Despre viaţa unor persoane celebre, evenimente istorice etc.) Prezentat sub formă de roman[1]; ca un roman[1]. — V. **romanţa.**

ROMÁNŢĂ, *romanţe,* s.f. **1.** Compoziţie muzicală vocală cu acompaniament instrumental, având un conţinut liric, sentimental; *p. ext.* piesă instrumentală cu caracter asemănător. **2.** Specie a poeziei lirice sentimentale, de obicei de inspiraţie erotică. — Din fr. **romance,** it. **romanza,** germ. **Romanze.**

ROMANŢIÉR, -Ă s.m. şi f. v. **romancier.**

ROMANŢIÓS, -OÁSĂ, *romanţioşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Predispus la visare, la melancolie; visător, romantic (**3**). F Care predispune la melancolie, la visare, la contemplaţie. F (Despre opere literare) Care tratează teme sentimentale, care conţine note de melancolie, de visare. [Pr.: *-ţi-os*] — **Romanţ** + suf. *-ios.*

ROMANŢIOZITÁTE s.f. Înclinare spre visare, spre melancolie; romantism. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Romanţios** + suf. *-itate.*

ROMAŞCÁN, -Ă, *romaşcani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Roman. **2.** Adj. Care aparţine Romanului sau romaşcanilor (**1**), privitor la Roman ori la romaşcani. — **Roman** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ROMAŞCÁNCĂ, *romaşcance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Roman. — **Romaşcan** + suf. *-că.*

ROMĂNÍŢĂ s.f. v. **romaniţă.**

ROMÁN, -Ă, *români, -e,* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Persoană care aparţine populaţiei României sau este originară de acolo. **2.** (Pop.) Ţăran. F Bărbat, soţ. F Om (în general), bărbat. **3.** (În forma *rumân*) Denumire dată, în Evul Mediu, în Ţara Românească, ţăranilor dependenţi de stăpânii feudali; iobag, vecin. **II. 1.** Adj. Care aparţine României sau românilor (**I 1**), referitor la România ori la români; românesc. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de români. *Româna comună* (sau *primitivă*) = stadiu în evoluţia limbii române anterior diferenţierii dialectale; străromâna. [Var.: **rumắn** s.m.] — Lat. **romanus.**

ROMÂNÁŞ, *românaşi,* s.m. Diminutiv al lui *român* (**I 1**). [Var.: **rumânáş** s.m.] — **Român** + suf. *-aş.*

ROMÁNCĂ, *romance,* s.f. **1.** Femeie care aparţine populaţiei României sau este originară din România. **2.** (Pop.) Ţărancă. — **Român** + suf. *-că.*

ROMÂNCÚŢĂ, *româncuţe,* s.f. Diminutiv al lui *româncă.* — **Româncă** + suf. *-uţă.*

ROMÂNÉSC, -EÁSCĂ, *româneşti,* adj. Care aparţine României sau populaţiei ei, privitor la România sau la populaţia ei. F (Substantivat, f.) Limba română. [Var.: **rumânésc, -eáscă** adj.] — **Român** + suf. *-esc.*

ROMÂNÉŞTE adv. Ca românii, în felul românilor; în limba română. — **Român** + suf. *-eşte.*

ROMÂNÍ, *românesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. şi tranz. A adopta sau a face să adopte obiceiurile, caracterul, limba românilor. **2.** Tranz. A traduce în românește. — Din **român.**

ROMÂNÍE s.f. (Înv.) Limba română. G Expr. *Pe românie* = în românește, în limba română. **2.** (În forma *rumânie*; în Evul Mediu, în Ţara Românească) Denumire a condiţiei de dependenţă personală a ţăranilor faţă de stăpânii feudali, desfiinţată în 1746; iobăgie. [Var: **rumâníe** s.f.] — **Român** + suf. *-ie.*

ROMÂNÍME s.f. Totalitatea românilor (**I 1**); număr mare de români. — **Român** + suf. *-ime.*

ROMÂNÍSM, (**2**) *românisme,* s.n. **1.** Sentiment naţional al românilor (**I 1**); spirit românesc **2.** (Rar) Cuvânt sau expresie specifică limbii române. — **Românesc** + suf. *ism.*

ROMÂNÍST, *românişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în românistică. — **Român** + suf. *-ist.*

ROMÂNÍSTICĂ s.f. Disciplină care studiază limba, literatura, cultura şi istoria poporului român; *spec.* studiul limbii române. — **Român** + suf. *-istică* (după *romanistică*).

ROMÂNIZÁ, *românizez,* vb. I. Tranz. A da unui cuvânt sau unei expresii străine introduse în limba română o formă potrivită cu normele, cu structura acestei limbi. — **Român** + suf. *-iza.*

ROMÂNIZÁRE, *românizări,* s.f. Acţiunea de *a româniza* şi rezultatul ei. — V. **româniza.**

ROMÂNIZÁT, -Ă, *românizaţi, -te,* adj. **1.** Care a trecut (în anumite împrejurări istorice) la naţionalitatea română; care a devenit român (**I 1**). **2.** (Despre cuvinte şi expresii străine intrate în limba română) Care a căpătat o formă potrivită cu structura limbii române. — V. **româniza.**

ROMÂNOFÍL, -Ă, *românofili, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care are o simpatie deosebită pentru România şi pentru poporul român. — **Român** + suf. *-fil.*

ROMÂNOFILÍE s.f. Atitudine de simpatie deosebită pentru poporul român şi pentru cultura lui. — **Românofil** + suf. *-ie.*

ROMB, *romburi,* s.n. Paralelogram cu toate laturile egale şi cu unghiurile opuse egale. — Din ngr. **rómbos,** fr. **rhombe.**

RÓMBIC, -Ă, *rombici, -ce,* adj. Care are forma unui romb; ca un romb; romboidal. G *Sistem rombic* = sistem de cristalizare a cărui formă fundamentală este o prismă dreaptă cu bazele romburi. — Din fr. **rhombique.**

ROMBOÉDRIC, -Ă, *romboedrici, -ce,* adj. Care are forma unui romboedru. G *Sistem romboedric* = sistem de cristalizare a cărui formă de bază este o prismă dreaptă cu bazele triunghiuri. — Din fr. **rhomboédrique.**

ROMBOÉDRU, *romboedre,* s.n. **1.** Poliedru cu toate feţele în formă de romb. **2.** Formă cristalografică simplă, limitată la şase feţe cu contur rombic. — Din fr. **rhomboédre.**

ROMBOÍD, -Ă, *romboizi, -de,* adj. Care are forma asemănătoare cu a unui romb. F (Substantivat, n.) Figură în formă de romb. — Din fr. **rhomboïde.**

ROMBOIDÁL, -Ă, *romboidali, -e,* adj. Rombic. [Pr.: *-bo-i-*] — Din fr. **rhomboïdal.**

ROMERGÁN s.n. Produs medicamentos care se prezintă sub formă de pulbere cristalizată albă, cu gust uşor amărui, întrebuinţat în terapeutică, mai ales în afecţiuni alergice. — Denumire comercială.

ROND, -Ă, (**1, 2, 3**) *ronduri,* s.n., (**5**) *ronde,* adj. **1.** S.n. Strat de flori, de obicei circular, ridicat deasupra nivelului terenului din jur. **2.** S.n. Piaţetă rotundă de unde pornesc mai multe artere de circulaţie, având adesea la mijloc o plantaţie de flori sau un monument. **3.** S.n. Inspecţie de noapte care se face la un post de pază militar pentru a controla santinelele; *p. ext.* oamenii care fac această inspecţie. F Serviciu de control al santinelelor, organizat pe garnizoană. G *Ofiţer de rond* = ofiţer însărcinat cu controlul santinelelor pe garnizoană. G Expr. *A fi de rond* sau *a face rondul* = a fi însărcinat cu inspecţia (santinelelor) sau a face inspecţie. **4.** S.n. (Cor.) Mişcare circulară a piciorului, executată liber pe sol sau în aer. **5.** Adj. (În sintagmele) *Scriere* (sau *literă*) *rondă* = fel de scriere cu litere rotunde, groase şi drepte; literă astfel scrisă. *Peniţă rondă* = peniţă specială cu vârful lat, cu care se pot scrie literele ronde. — [Pl. şi: (**4,** n.) *ronde*] Din fr. **rond,** germ. **Ronde.**

RONDÁ, *rondez,* vb. I. Intranz. (Nav.) A executa un rondou (2). — Din **rondou.**

RONDÁRE, *rondări,* s.f. Acțiunea de *a ronda*; executare a unui rondou (**2**). — V. **ronda.**

RONDEÁ s.f. v. **rondelă.**

RONDÉL, *rondeluri,* s.n. Specie a poeziei lirice cu formă fixă, având 13 (sau 14) versuri repartizate în trei strofe, în care primul vers este identic cu al șaptelea și al treisprezecelea, iar al doilea cu al patrulea și ultimul vers. — Din it. **rondello,** fr. **rondel.**

RONDÉLĂ, *rondele,* s.f. **1.** Piesă de metal, de lemn, de mase plastice etc. în formă de placă plată circulară, perforată sau neperforată, având uneori fețele profilate, cu întrebuințări diverse. F Căpăcel în formă de disc din carton subțire, care acoperă alicele într-un cartuș de vânătoare. F Disc metalic folosit la confecționarea prin batere a monedelor sau a medaliilor. **2.** Porțiune din trunchiul unui arbore, de formă cilindrică, folosită pentru analiza structurii macroscopice a lemnului, pentru determinarea vârstei arborilor doborâți etc. [Var.: **rondeá** s.f.] — Din fr. **rondelle.**

RONDÍNO s.n. (Muz.) Rondo de o factură mai simplă și cu dimensiuni reduse. — Din it. **rondino.**

RONDÓ, *rondouri,* s.n. Piesă muzicală instrumentală cu caracter vioi, a cărei temă principală revine periodic în cursul piesei, alternând cu diferite alte teme (episoade sau cuplete). — Din it. **rondo.**

RONDÓU, *rondouri,* s.n. **1.** Loc de formă circulară (amenajat în grădină, în piețe, în localuri). **2.** Manevră de întoarcere a unei nave, prin care aceasta își schimbă direcția de înaintare cu un unghi de 180^0. — Din fr. **rondeau.**

RONGALÍT s.n. Substanță chimică întrebuințată ca reducător în vopsitorie și la sinteza unor medicamente. [Var.: **rongalítă** s.f.] — Din fr. **rongalite.**

RONGALÍTĂ s.f. v. **rongalit.**

RONJÁ, *ronjez,* vb. I. Tranz. A coroda (**3**). — Din fr. **ronger.**

RONJÁNT, *ronjanți,* s.m. Reactiv întrebuințat la imprimarea țesăturilor prin ronjare. — Din fr. **rongeant.**

RONJÁRE, *ronjări,* s.f. Procedeu folosit în imprimarea desenelor pe țesături, care constă în aplicarea, pe țesăturile vopsite în prealabil, a unor reactivi (ronjanți) care au proprietatea de a înlătura culoarea, țesătura devenind albă pe porțiunile de aplicare a acestora. — Cf. fr. r o n g e a g e.

RONJÁT, -Ă, *ronjați, -te,* adj. Corodat. — V. **ronja.**

RÖNTGEN, (**1**) *röntgeni,* s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a dozei radiațiilor X sau Y. G (Adjectival) *Raze röntgen.* **2.** S.n. Aparat cu care se produc raze X. [Pr.: *rȍntghen.* — Var.: **róentgen** s.m.] — Din germ. **Röntgen** [strahlen].

RÖNTGENTERAPÍE s.f. (Med.) Radioterapie. [Pr.: *rönt-ghen-.* — Var.: **roentgenterapie** s.f.] — Din fr. **röntgenthérapie,** germ. **Röntgentherapie.**

RONȚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul celui care roade cu dinții un aliment tare. — Onomatopee.

RONȚĂÍ, *rónți,* vb. IV. Tranz. A mânca sfărâmând între dinți puțin câte puțin dintr-un aliment tare, crocant, producând un zgomot caracteristic. F A roade cu dinții un obiect. — **Ronț** + suf. *-ăi.*

RONȚĂIÁLĂ, *ronțăieli,* s.f. Faptul de *a ronți;* zgomot produs de roaderea cu dinții a unui corp tare: ronțărire, ronțăit. [Pr.: *-ță-ia-*] — **Ronți** + suf. *-eală.*

RONȚĂÍRE, *ronțăiri,* s.f. Acțiunea de *a ronți* și rezultatul ei; ronțăială, ronțăit. — V. **ronți.**

RONȚĂÍT s.n. Ronțăială. — V. **ronți.**

ROOM-SÉRVICE s.n. Seviciu asigurat de un hotel, prin care clienților li se poate aduce masa sau băutura în cameră. [Pr.: *rum-servis*] — Cuv. engl.

RÓPOT, *ropote,* s.n. **1.** Zgomotul produs de loviturile dese ale copitelor unui cal care aleargă. F Mersul unui cal în trap sau în galop; goană. **2.** Zgomot produs de căderea precipitată a ploii sau a grindinei; ploaie torențială de scurtă durată sau grindină abundentă venită pe neașteptate. F Curgere repede (și zgomotoasă) a unui torent sau a valurilor în mișcare. **3.** Izbucnire (repetată) de aplauze; zgomotul produs de aceste aplauze. **4.** Mișcare săltăreață (și zgomotoasă) de învârtire la unele dansuri populare. — Din bg. **ropot.**

ROPOTÍ, *ropotesc,* vb. I Intranz. A produce zgomote repezi și cadențate, lovind ritmic în ceva. — Din **ropot**.

ROPOTÍRE, *ropotiri,* s.f. Faptul de *a ropoti.* — V. **ropoti.**

ROPOTITÓR, -OÁRE, *ropotitori, -oare,* adj. Care ropotește. — **Ropoti** + suf. *-tor.*

ROS, ROÁSĂ, *roși, roase,* adj. **1.** Distrus (la suprafață) prin acțiunea lentă a unui agent exterior; uzat, deteriorat; subțiat, măcinat. **2.** Fig. Mâncat, măcinat, consumat, chinuit de... — V. **roade.**

ROSĂTÚRĂ, *rosături,* s.f. **1.** Rană superficială provenită dintr-o frecătură, dintr-o roadere; eroziune. **2.** Loc ros, tocit, găurit. [Var.: **rozătúră** s.f.] — **Ros** + suf. *-ătură.*

ROSBIF, *rosbifuri,* s.n. Friptură din mușchi de vică, foarte puțin friptă, aproape crudă la mijloc. [Var.: **roast beef** (pr.: *rȍȗstbif*; pl.: *roast beefuri*] — Din fr. **rosbif,** engl. **roast beef.**

RÓSBRAT, *rosbraturi,* s.n. (Reg.) Carne de vacă friptă înăbușit, cu multă ceapă. — Din germ. **Rostbraten.**

RÓSHAR s.n. Păr provenit din coama sau din coada cailor, folosit ca material de umplutură în tapițerie, ca urzeală la anumite țesături etc.; *p. ext.* țesătură având ca urzeală fire de bumbac, iar ca bătătură păr de cal, întrebuințată ca furnitură la hainele bărbătești. — Din germ. **Rosshaar.**

ROSPÍSCĂ s.f. (Înv.) Chitanță, dovadă. — Din rus. **raspiska,** ucr. **rozpyska.**

ROST, *rosturi,* s.n. **1.** Sens, înțeles, tâlc; scop, menire, justificare, motivare. F Atribuție, rol, misiune, sarcină. **2.** Mod de a-și organiza viața; stare, situație socială, materială, familială; *p. ext.* gospodărie. G Expr. *A (nu) ști rostul cuiva* = a (nu) ști unde se află și cum își organizează cineva viața. *A fi rost de ceva* = a întrevedea posibilitatea de a găsi ceva. *A face rost de ceva* = a procura ceva (greu de obținut, de realizat). **3.** Mod, fel de orgnizare a unei activități; ordine după care se desfășoară o acțiune; plan de desfășurare, de executare a ceva. G Expr. *A nu-și afla rost* = a nu-și găsi locul, a nu-și găsi astâmpăr. *A-și pierde rostul* = a-și pierde cumpătul. *A fi în rostul lui* = a fi acolo unde îi este locul, unde se cuvine să fie. F Ordine stabilă, stare de lucruri; rânduială. **4.** Spațiu în formă de unghi, format la războiul de țesut între firele de urzeală ridicate de ițe și cele rămase jos, prin care se trece suveica cu firul de bătătură. **5.** Spațiu îngust lăsat între două construcții alăturate sau între două părți ale unei construcții, pentru a permite mișcarea lor relativă sub acțiunea forțelor interioare sau a variațiilor de temperatură. *Rost de etanșare. Rost de lucru.* F Jgheab săpat în lemn, pe care alunecă o ferestruică, o ușă, un capac. **6**. (Înv.) Gură; (azi livr.) grai, vorbire. G Loc. adv. *Pe de rost* = fără un text în față, din aducere-aminte, din memorie. G Expr. *A învăța pe de rost* = a învăța un text pentru a-l putea reda din memorie. *A lua* (pe cineva) *la rost* = a mustra (pe cineva), a-i cere socoteală. F (Înv.) Facultatea de a vorbi. — Lat. **rostrum.**

ROSTÍ, *rostesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A articula, a pronunța sunete, cuvinte cu ajutorul organelor vorbirii. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A spune, a vorbi, a povesti; a expune. **3.** Refl. (Rar) A se pronunța, a-și spune părerea autorizată. F Tranz. A comunica o dispoziție, un ordin, o sentință. F A se preocupa de ceva; a pregăti. **4.** Intranz. A înfășura pe sulul din față al războiului de țesut porțiunea de pânză țesută, desfășurând în același timp o porțiune corespunzătoare de urzeală de pe sulul dinapoi, pentru a putea continua țesutul de câte ori rostul se micșorează. — Din **rost.**

ROSTÍRE, *rostiri,* s.f. Faptul de *a rosti.* — V. **rosti.**

ROSTITÓR, -OÁRE, *rostitori, -oare,* adj. (Rar) **1.** (Și substantivat) Care rostește, spune ceva. **2.** Care este rostit, exprimat, spus. — **Rosti** + suf. *-tor.*

ROSTOGÓL, (**I**) *rostogoluri,* s.n., (**II**) s.m. **I.** S.n. **1.** (Adesea fig.) Mișcare de rostogolire. G Loc. adv. *De-a rostogolul* sau (pop.) *de-a rostogol* = rostogolindu-se, dându-se peste cap. **2.** Pantă cu înclinare mare într-o mină, care permite transportarea materialului prin simplă alunecare sau rostogolire, sub acțiunea greutății proprii. **II**. S.m. Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate, păroase și flori albe *(Echinops sphaerocephalus).* — Et. nec. Cf. r o t o c o l.

ROSTOGOLÍ, *rostogolesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A înainta sau a face să înainteze, să alunece (pe un plan înclinat) rotindu-se în jurul lui însuși; a veni sau a (se) da de-a dura; *p. ext.* a (se) prăbuși, a (se) prăvăli. G Expr. (Tranz.) *A rostogoli ochii* = a mișca ochii cu vioiciune încoace și încolo. F Tranz. Fig. A impinge înainte dând impresia unei mișcări de rotire. F Refl. (Despre ape curgătoare) A curge impetuos în vale, în valuri repezi. — Din **rostogol.**

ROSTOGOLÍRE, *rostogoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rostogoli* și rezultatul ei; rostogolit. — V. **rostogoli.**

ROSTOGOLÍT s.n. Rostogolire; zgomot care însoțește o mișcare de rostogolire. — V. **rostogoli**.

ROSTOGOLITÓR, *rostogolitori,* s.m. Lucrător care întoarce materialul pe toate fețele, pe vatra unui cuptor metalurgic (pentru a obține o temperatură uniformă), și-l aduce la ușa de scoatere din cuptor. — **Rostogoli** + suf. *-tor.*

ROSTOPÁSCĂ s.f. Plantă erbacee cu flori galbene-aurii, a cărei tulpină conține un suc galben-portocaliu, acru, otrăvitor, folosit în medicină; negelariță *(Chelidonium majus).* — Din ucr. **rostopast'.**

ROSTRÁL, -Ă, *rostrali, -e,* adj. (Despre elemente de arhitectură sau despre obiecte de artă) Care are forma unei nave antice sau care este decorat cu sculpturi reprezentând prore de corăbii. G *Coloană rostrală* =

coloană ornată cu prore sculptate în relief în piatră, simbolizând victoriile navale. — Din fr. **rostral,** lat. **rostralis.**

RÓSTRU, *rostruri,* s.n. **1.** Organ bucal la unele insecte (muște, ploșnițe etc.), alungit în formă de trompă. **2.** Prelungire cartilaginoasă a botului rechinilor și a altor animale. **3.** Un fel de ghimpe frontal al cefalotoracelui la unii raci. — Din lat. **rostrum,** fr. **rostre.**

ROSTUÍ, *rostuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A așeza, a aranja așa cum trebuie; a face ordine. F A aranja pe cineva într-un post, într-o situație convenabilă. **2.** A procura ceva prin mijloace improvizate; a face rost de ceva. **3.** A umple cu un material de etanșare și a netezi rosturile dintre cărămizile unei zidării, dintre pavelele sau bordurile unei șosele etc. pentru a împiedica pătrunderea apei de ploaie sau de infiltrație. **4.** A forma cu mâna rostul urzelii la războiul de țesut. **5.** A bate, de o parte și de alta, vârful dinților unei pânze de ferăstrău. — **Rost** + suf. *-ui.*

ROSTUÍRE, *rostuiri,* s.f. Acțiunea de *a rostui* și rezultatul ei. — V. **rostui.**

ROSTUÍT, -Ă, *rostuiți, -te,* adj. **1.** (Despre persoane) Așezat într-un loc sau într-o slujbă convenabilă; cu situație, cu gospodărie. **2.** (Despre zidărie, pavaj etc.) Care are rosturile umplute cu material etanș. — V. **rostui.**

ROSTUITÓR, *rostuitoare,* s.n. Unealtă a lemnarului constituită dintr-o lamă de oțel, cu care se abat dinții pânzelor de ferăstrău. [Pr.: *-tu-i-*] — **Rostui** + suf. *-tor.*

ROȘ, -Ă adj., s.n. v. **roșu.**

ROȘÁTEC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘÁTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘĂȚEÁ, *roșățele,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina cilindrică dreaptă, cu flori dispuse într-o umbelă terminală *(Botumus umbellatus).* — De la **roșu.**

ROȘCÁT, -Ă, *roșcați, -te,* adj. Cu reflexe roșietice. F (Substantivat) Persoană cu păr blond sau castaniu cu nuanțe roșietice. F (Substantivat, n.) Culoare care bate în roșu. — Cf. r o ș u, r o ș c ă.

RÓȘCĂ subst. (Rar) Persoană cu părul roșcat și obrajii roșcovani. — **Roșu** + suf. *-că.*

ROȘCODÁN, -Ă adj. v. **roșcovan.**

RÓȘCOV, *roșcovi,* s.m. Mic arbore din familia leguminoaselor, originar din Arabia, cultivat în regiunea mediteraneană, cu frunze compuse, cu foliole eliptice, persistente, cu fructe (păstăi) lungi, dulci și comestibile *(Ceratonia siliqua).* G Compus: *roșcov-sălbatic* = plătică. — Din bg. **rožkov.**

ROȘCOVÁN, -Ă, *roșcovani, -e,* adj. (Adesea substantivat) (Cu fața) de culoare roșie; cu reflexe roșietice. [Var.: (reg.) **roșcodán, -ă** adj.] — **Roșcă** + suf. *-ovan.*

RÓȘCOVĂ, *roșcove,* s.f. Fructul roșcovului, dulce și comestibil, având forma unei păstăi de culoare cafenie-închisă, cu multe semințe. — De la **roșcov**.

ROȘEÁLĂ, (**2**) *roșeli,* s.f. (Pop.) **1.** Substanță roșie, cu care se vopsesc pânzeturile și alte obiecte. G Cerneală roșie. **2.** (La pl.) Fard roșu; suliman. — **Roșu** + suf. *-eală.*

ROȘEÁȚĂ s.f. Culoare roșie. F Împurpurare, înroșire, îmbujorare (a feței, a pielii). — **Roșu** + suf. *-eață.*

ROȘÍ, *roșesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. A căpăta sau a face să capete o culoare roșie, a deveni sau a face să devină roșu; a (se) înroși. F Intranz. și refl. A se îmbujora. — Din **roșu.**

ROȘIÁTEC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘIÁTIC, -Ă, *roșietici, -ce,* adj. Care bate în roșu, în care predomină nuanța de roșu. [Pr.: *-și-a-*. — Var.: **roșiétic, -ă, roșiátec, -ă, roșátic, -ă, roșátec, -ă** adj.] — **Roșu** + suf. *-atic.*

ROȘIÉTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘIÓR, -OÁRĂ, *roșiori, -oare,* adj., s.f., s.m. **I.** Adj. Diminutiv al lui *roșu.* G *Pere roșioare* = soi de pere care se păstrează bine toată iarna. *Prune roșioare* = soi de prune care se coc de timpuriu. **II.** S.f. **1.** (La sg.) Soi de viță de vie cu struguri mici de culoare roșiatică, puțin răspândit în cultură. **2.** Pește cu corpul turtit lateral și acoperit cu solzi mari, cu ochii și cu înotătoarele roșietice *(Scardinius erythrophthalmus).* **III.** S.m. (La pl.) Corp de elită al cavaleriei în organizarea mai veche a armatei române; (și la sg.) ostaș din acest corp de cavalerie. [Pr.: *-și-or*] — **Roșu** + suf. *-ior.*

ROȘIOREÁN, -Ă, *roșioreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Roșiori de Vede. **2.** Adj. Care aparține municipiului Roșiori de Vede sau roșiorenilor (**1**), privitor la Roșiori de Vede ori la roșioreni. — **Roșiori** [de Vede] (n.pr.) + suf. *-ean.*

ROȘIOREÁNCĂ, *roșiorence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Roșiori de Vede. — **Roșiorean** + suf. *-că.*

ROȘÍT, -Ă, *roșiți, -te,* adj. (Pop.) Colorat în roșu; înroșit. — V. **roși.**

ROȘTÉI, *roșteie,* s.n. (Reg.) Dispozitiv în forma unui cadru în care sunt fixate vergele de lemn sau de oțel și care se folosește ca închizătoare la uși și la ferestre; *p. restr.* gratie, zăbrea. F Grătarul de la sobă, prin care cade cenușa. — Din magh. **rostély.**

RÓȘU, -IE, *roșii,* adj., s.n., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** De culoarea sângelui. G *Ouă roșii* = ouă vopsite cu roșu (sau cu altă culoare), tradiționale la creștini de Paști. *Pământ roșu* = pământ de culoare roșiatică (întâlnit mai ales în ținuturile mediteraneene). **2.** Roșcat, roșcovan, arămiu. **3.** De culoare rumenă aprinsă. F Îmbujorat la față. F (Despre ochi) Injectat, congestionat. **4.** (Despre metale) Înroșit în foc; incandescent. G *Fier roșu* = bucată de fier incandescent cu care se însemnează animalele (odinioară și sclavii, ocnașii etc.). **II.** Adj. Fig. Comunist. G *Gărzile roșii* = detașamente de muncitori, organizate în Rusia în timpul Revoluției din 1917. **III.** S.n. **1.** Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată în marginea acestuia dinspre lungimile de undă mari; culoarea sângelui. F Loc. adv. *Până la roșu* = (despre metale) până la starea de incandescență. G Expr. *A vedea* (sau *a i se face* cuiva) *roșu (înaintea ochiilor)* = a se înfuria, a se enerva foarte tare. F (Concr.) Vopsea roșie. G (Chim.) *Roșu de Congo* = colorant organic de sinteză, care se prezintă ca o pulbere roșie (**I 1**), foarte ușor solubilă în apă, folosit în vopsitorie și ca indicator în chimia analitică. **2.** Fard de culoare roșie (**I 1**) pentru obraz și buze; ruj. **3.** Țesătură, panglică, broderie de culoare roșie (**I 1**). **4.** Culoarea uneia dintre cărțile de joc, în formă de inimă roșie (**I 1**). **IV.** S.m. **1.** Adept al comunismului. F Poreclă dată de adversari membrilor aripii radicale a partidului liberal din România din a doua jumătate a secolului XIX. **2.** (Înv.; la pl.) Corp de trupă de călăreți sau de pedestrași în vechea armată a Moldovei, compus din boierii de țară (cu uniformă de culoare roșie); (și la sg.) ostaș din acest corp de trupă. **V.** S.f. Pătlăgică roșie, v. *pătlăgică.* **VI.** S.f. (În sintagmele) *Roșie daneză* = rasă de taurine obținută în Danemarca și crescută pentru producția de lapte. *Roșie de stepă* = rasă de taurine bună producătoare de lapte, adaptată la condițiile de stepă. [Var.: (reg.) **roș, -ă** adj., s.n.] — Lat. **roseus.**

ROTÁ vb. I v. **roti.**

ROTACÍSM, (**2**) *rotacisme,* s.n. **1.** Fenomen fonetic care constă în transformarea unei consoane intervocalice în „r”. **2.** Transformarea în limba română a lui „n” intervocalic în „r”, la cuvintele moștenite din limba latină. — Din fr. **rhotacisme.**

ROTACIZÁ, *rotacizez,* vb. I. **1.** Intranz. A vorbi cu rotacism. **2.** Refl. (Despre consoane) A prezenta fenomenul de rotacism. — Din fr. **rhotaciser.**

ROTACIZÁNT, -Ă, *rotacizanți, -te,* adj. (Despre graiuri, texte etc.) Care prezintă fenomenul rotacismului; cu rotacism. — Din fr. **rhotacisant.**

ROTACIZÁRE, *rotacizări,* s.f. Faptul de *a (se) rotaciza;* rotacism. — V. **rotaciza.**

ROTACIZÁT, -Ă, *rotacizați, -te,* adj. Cu rotacism. — V. **rotaciza.**

ROTALÍT, *rotalite,* s.n. Piesă de sticlă turnată, cavă, colorată în verde-albăstrui sau galben, folosită la executarea luminatoarelor, a pereților care trebuie să permită trecerea luminii etc. — Din rus. **rotalit.**

ROTAMÉTRU, *rotametre,* s.n. Instrument pentru măsurarea debitelor de fluid într-o conductă. — Din fr. **rotamètre.**

ROTAPRÍNT s.n. Mașină de imprimat de format mic, cu un tipar special, folosită mai ales pentru multiplicarea unor tipărituri de tiraj redus (circulare, formulare etc.). F Procedeu de tipar monocrom în care cerneala se transmite de pe forma de imprimare (o foaie de aluminiu având textul trecut cu ajutorul mașinii de scris) pe o suprafață de cauciuc și apoi pe hârtie. — Din engl. **rotaprint.**

ROTÁR, *rotari,* s.m. **1.** Meseriaș care lucrează roți, căruțe, care etc. **2.** Lucrător care manevrează formele pentru presa de imprimare și care întreține presa. — **Roată** + suf. *-ar.*

ROTÁRE, *rotări,* s.f. Exercițiu de gimnastică, de patinaj artistic, de săritură în apă etc., constând din executarea unei mișcări circulare de 360 de grade a corpului. — V. **rota.**

ROTARY s.n. Sistem de foraj mecanic cu circulație continuă de fluid și cu rotirea garniturii de foraj. [Pr.: *rótări*] — Cuv. engl.

ROTÁȘ, -Ă, *rotași, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre cai; și substantivat) Înhămat lângă roata și oiștea carului sau a căruței (în spatele cailor înaintași). **2.** S.m. Vizitiu care conduce caii înhămați în felul descris mai sus. — **Roată** + suf. *-aș.*

ROTÁT, -Ă, *rotați, -te,* adj. **1.** Care are formă de roată, rotund; înfoiat; întins în formă de roată. **2.** (Despre părul calului; *p. ext.* despre cai) Cu pete de altă culoare decât restul părului.

ROTATÍV, -Ă, *rotativi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre mișcări) Circular. **2.** Adj. (Despre sisteme tehnice sau despre elemente ale acestora) Care poate efectua o mișcare de rotație parțială; care are părți rotitoare. **3.** S.f. Mașină pentru tipărirea ziarelor și a publicațiilor de mare tiraj, care are forma de imprimare și suprafața de presiune cilindrice. — Din fr. **rotatif.**

ROTATÓRIU, -IE, *rotatorii,* adj. (Rar) Referitor la rotire; care efectuează o rotație. — Din fr. **rotatoire.**

ROTAȚIE, *rotații,* s.f. **1.** Mișcare în jurul unui punct fix sau al unei axe, în cursul căreia fiecare punct al corpului care se mișcă rămâne la distanță constantă de punctul fix sau de axa respectivă. F Mișcare de rotire a unui corp ceresc în jurul axei sale sau în jurul altui corp ceresc. G *Perioadă de rotație* = interval de timp în care un corp ceresc execută o rotație completă în jurul axei sale. **2.** Schimb alternativ de persoane sau de echipe efectuat în cursul unei activități pentru a asigura continuitatea muncii. G Loc. adv. *Prin rotație* = cu schimbul, revenind pe rând. **3.** Alternare sau succesiune metodică a culturilor agricole în timp, pe același teren, în cadrul unui asolament, stabilite în funcție de caracteristicile plantelor agricole, pentru a obține recolte mari și a menține fertilitatea solului. **4.** (În sintagma) *Rotația capitalului* = circuitul fondurilor de producție în sfera producției și a circulației. *Rotația mijloacelor circulante* = proces de schimbare succesivă, neîntreruptă a formelor funcționale pe care le îmbracă mijloacele circulante în trecerea lor din sfera producției și a circulației, durata unei rotații fiind cuprinsă între momentul avansării fondurilor sub formă bănească și momentul întoarcerii lor sub aceeași formă, după realizarea mărfurilor produse. — Din fr. **rotation,** lat. **rotatio,** germ. **Rotation.**

ROTĂREÁSĂ, *rotărese,* s.f. Soție de rotar; rotăriță. — **Rotar** + suf. *-easă.*

ROTĂRÍE[1], (**2, 3**) *rotării,* s.f. **1.** Meseria rotarului; rotărit. **2.** Atelier în care se confecționează și se repară roți și alte obiecte de rotărie[1]. **3.** Atelier în care se revizuiesc, se repară și se confecționează osiile montate ale vehiculelor de cale ferată. — **Rotar** + suf. *-ie.*

ROTĂRÍE[2], *rotării,* s.f. Obiect făcut de rotar. — **Roată** + suf. *-ărie.*

ROTĂRÍT s.n. Rotărie[1]. — **Rotar** + suf. *-it.*

ROTĂRÍȚĂ, *rotărițe,* s.f. Rotăreasă. — **Rotar** + suf. *-iță.*

ROTENÓNĂ s.f. Produs toxic, insecticid, extras din anumite plante (leguminoase). — Din fr. **roténone.**

ROTÍ, *rotesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se mișca descriind cercuri. **2.** Tranz. A efectua o rotație. F Refl. (Pop.) A dansa mișcându-se în cerc. G Tranz. *Rotesc hora.* **3.** Refl. (Despre ape) A forma ochiuri, vârtejuri. **4.** Refl. A se învârti împrejurul cuiva sau a ceva. **5.** Refl. Fig. A sta mereu în preajma cuiva, căutând să-i câștige simpatia, bunăvoința. **6.** Tranz. A-și plimba ochii, privirea în toate părțile, de jur-împrejur. **7.** Tranz. (Adesea fig.) A învârti în aer, deasupra capului o armă, un baston etc. **8.** Refl. și tranz. (Despre păsări) A-și desface penele cozii și aripile (în perioada împerecherii); a (se) înfoia. [Var.: (rar) **rotá** vb. I] — Din **roată.**

ROTICÍCĂ, *roticele,* s.f. (Rar) Rotiță. — **Roată** + suf. *-icică.*

ROTIFÉR, *rotifere,* s.n. (La pl.) Clasă de viermi acvatici microscopici, cu corpul alungit sau sferic și prevăzut cu cili vibratili puternici, care se învârtesc ca o roată *(Rotatoria);* (și la sg.) vierme care face parte din această clasă. — Din fr. **rotifère.**

ROTILÁT, -Ă, *rotilați, -te,* adj. (Pop.) **1.** În formă de roată, rotund. **2.** Încovoiat, adus, îndoit. *Paloș rotilat.* — **Rotilă** + suf. *-at.*

ROTÍLĂ, *rotile,* s.f. **1.** Rotiță. **2.** Fiecare dintre cele două roți ale cotigii plugului; *p. gener.* (la pl.) cotiga plugului. — **Roată** + suf. *-ilă.*

ROTILÍȚĂ, *rotilițe,* s.f. (Pop.) Rotiță. — **Rotilă** + suf. *-iță.*

ROTÍRE, *rotiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) roti;* învârtire, mișcare în cerc sau în spirală. F Mișcare de rotație. — V. **roti.**

ROTISERÍE, *rotiserii,* s.f. Mic local de alimentație publică în care se prepară și se servesc diverse sortimente de carne la rotisor. — Din fr. **rôtisserie.**

ROTISÓR, *rotisoare,* s.n. Grătar special electric sau cu raze infraroșii pentru fripturi. — Din fr. **rôtissoire.**

ROTÍȘ adv. (Pop.) În formă de roată, în cerc. — **Roată** + suf. *-iș.*

ROTÍT s.n. **1.** Rotire. **2.** Cântecul și jocul cocoșului-de-munte în perioada de împerechere. — V. **roti.**

ROTITÓR, -OÁRE, *rotitori, -oare,* adj. (Despre piese, elemente, obiecte etc.) Care se rotește. — **Roti** + suf. *-tor.*

ROTITÚRĂ, *rotituri,* s.f. (Pop.) Rotire, roată, ocol. — **Roti** + suf. *-tură.*

ROTÍȚĂ, *rotițe,* s.f. Diminutiv al lui *roată;* roticică, rotilă (**1**), rotiliță. — **Roată** + suf. *-iță.*

ROTOCÓL, -OÁLĂ, *rotocoli, -oale,* s.n., adj. (Pop.) **1.** S.n. Imagine, contur, figură sau corp în formă de disc, de cerc sau de inel. G Loc. adv. *În rotocol* = în spirală. **2.** S.n. Mișcare circulară; rotire, învârtire. G Expr. *A da rotocoale cuiva* (sau *la ceva)* = a se învârti în jurul cuiva (sau a ceva); a jindui la cineva sau la ceva, a-i da târcoale. **3.** Adj. Care are forma unui cerc; rotund. [Var.: **rotogól, -oálă** adj., s.n.] — **Roată** + **ocol.**

ROTOCOLÁT, -Ă adj. v. **rotocolit.**

ROTOCOLÍ, *rotocolesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se roti. — Din **rotocol.**

ROTOCOLÍT, -Ă, *rotocoliți, -te,* adj. (Rar) În formă de cerc; circular. [Var.: **rotocolát, -ă, rotogolát, -ă** adj.] — V. **rotocoli.**

ROTOFÉI, -ÉIE, *rotofei, -eie,* adj. Dolofan, gras, durduliu. F Fig. (Despre lucruri) Rotund, umflat. — Et. nec.

ROTOFÍLM, *rotofilme,* s.n. Peliculă fotografică specială folosită la executarea formelor de tipar cilindrice. — Din germ. **Rotofilm.**

ROTOFÓTO s.n. Instalație pentru culegerea fotografică bazată pe sistemul monotip. — Din fr. **rotophoto**[graphie].

ROTOGHÍLĂ, *rotoghile,* s.f. (Rar) Sferă, glob. — **Rotog**[ol] + suf. *-ilă.*

ROTOGÓL, -OÁLĂ adj., s.n. v. **rotocol.**

ROTOGOLÁT, -Ă adj. v. **rotocolit.**

ROTOGRAVÚRĂ, *rotogravuri,* s.f. Rotoheliografie. — Din fr. **rotogravure.**

ROTOHELIOGRAFÍE s.f. Tipar caracterizat prin folosirea unei forme de tipar curbe cu suprafața activă gravată în adâncime prin procedee fotochimice și cu ajutorul unei site speciale, care se folosește pentru reproducerea și multiplicarea originalelor în semitonuri (la reviste, timbre, ilustrații etc.); rotogravură, rotoheliogravură. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **rotohéliographie.**

ROTOHELIOGRAVÚRĂ, *rotoheliogravuri,* s.f. Rotoheliografie. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **rotohéliogravure.**

ROTÓNDĂ, *rotonde,* s.f. Sală mare, circulară, înglobată unei construcții, având acoperișul în formă de cupolă, folosită mai ales ca sală de expoziție, sală de sport etc. F Construcție de zidărie în plan circular, având acoperișul în formă de cupolă. — Din fr. **rotonde,** it. **rotonda.**

ROTOPLÁN, *rotoplane,* s.n. Aparat de zbor la care forța portantă apare pe un sistem de aripi rotitoare. — Din engl. **rotor plane.**

ROTÓR, *rotoare,* s.n. Parte a unei mașini (motor sau generator de energie) care se rotește, în timpul funcționării, în jurul axei arborelui pe care este montată și care folosește pentru reluarea și transmiterea unui cuplu motor. — Din fr. **rotor.**

ROTOTÉCĂ, *rototeci,* s.f. Catalog mecanic cu fișe puse pe plăci situate într-o tobă rotativă, care pot fi consultate fără a fi scoase de la locul lor. — Din fr. **rotothéque.**

ROTOTRANSLÁȚIE, *rototranslații,* s.f. Mișcare completă a unui corp, obținută prin suprapunerea unei rotații și a unei translații. — Din fr. **rototranslation.**

ROTOȚÉLE s.f. pl. (În sintagma) *Rotoțele albe* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunzele lanceolate și dințate și cu flori albe-gălbui, dispuse în capitule *(Achillea ptarmica).* — Din **roată.**

RÓTRING, *rotringuri,* s.n. Stilou cu vârf tubular, de diferite diametre, utilizat la desenul (tehnic) în tuș. — Din fr. **rotring.**

ROTÚLĂ, *rotule,* s.f. **1.** Os rotund, turtit, anteposterior, așezat în partea anterioară a genunchiului și care închide în așa fel încheietura, încât flexiunea se poate face numai într-un singur sens. **2.** (Tehn.) Nucă (**3**). — Din fr. **rotule,** lat. **rotula.**

ROTULIÁN, -Ă, *rotulieni, -e,* adj. (Anat.) Referitor la rotulă, al rotulei. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **rotulien.**

ROTÚND, -Ă, (**I**) *rotunzi, -de,* adj., (**II**) *rotunduri,* s.n. **I.** Adj. **1.** De forma unui cerc, a unei sfere, a unui disc. F (Despre dealuri, coline etc.) Cu creasta fără muchii sau colțuri. F (Mat.; în sintagma) *Corp rotund* = corp cu formă sferică, cilindrică sau conică. **2.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Împlinit, grăsuț, durduliu, rotofei. **3.** (Despre cifre, sume, cantități) Fără fracțiuni sau subdiviziuni; întreg, complet. **4.** Încheiat[2] (**II**). **II.** S.n. Figură, suprafață în formă de disc sau de cerc. [Var.: (înv. și reg.) **rătúnd, -ă** adj.] — Lat. **retundus** (= *rotundus).*

ROTUNGIÓR, -OÁRĂ adj. v. **rotunjor.**

ROTUNJÉL, -ÍCĂ, *rotunjei, -ele,* adj. Rotunjor. [Var.: **rotunzél, -ea** adj.] — **Rotund** + suf. *-el* (după *rotunji).*

ROTUNJÍ, *rotunjesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face rotund, a da unui obiect formă rotundă. F A prelucra muchiile și colțurile unui corp (prin tăiere, așchiere etc.) pentru a obține suprafețe cât mai rotunde. F A fixa hotarul unei regiuni în așa fel încât linia hotarului să fie cât mai puțin sinuoasă. **2.** Refl. A căpăta forma rotundă, a se îngrășa, a se împlini. **3.** Tranz. (Adesea fig.) A completa; a întregi, a mări. F A elimina subdiviziunile unui număr, ale unei sume etc.; a face întreg. [Var.: (reg.) **rătunjí, rotunzí** vb. IV] — Din **rotund.**

ROTUNJÍME, *rotunjimi,* s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este rotund; *p. ext.* linie, formă rotundă. **2.** (La pl.) Formă rotundă, plină a trupului. [Var.: (reg.) **rotunzíme** s.f.] — **Rotund** + suf. *-ime.*

ROTUNJÍRE, *rotunjiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rotunji* și rezultatul ei; împlinire, completare, întregire. — V. **rotunji.**

ROTUNJÍT, -Ă, *rotunjiți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Cu o formă rotundă, cu un contur curb. G *Consoană rotunjită* = consoană la rostirea căreia se adaugă o articulație suplimentară de rotunjire a buzelor. *Vocală rotunjită* = vocală pronunțată cu participarea activă a buzelor, care se apropie formând o deschizătură circulară. **3.** Mărit, sporit, întregit. [Var.: (reg.) **rătunzít, -ă, rotunzít, -ă** adj.] — V. **rotunji.**

ROTUNJITÓR, *rotunjitoare,* s.n. Unealtă care servește la fasonarea, îndepărtarea sau netezirea pieselor cu secțiune circulară. — **Rotunji** + suf. *-tor.*

ROTUNJÓR, -OÁRĂ, *rotunjori, -oare,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Diminutiv al lui *rotund.* **2.** S.f. pl. Mică plantă erbacee cu frunze lungi, lucitoare și flori roșii-purpurii, dispuse într-un capitul mic situat în vârful tulpinii. *(Homogyne alpina).* [Var.: **rotungiór, -oáră** adj.] — **Rotund** + suf. *-ior.*

ROTUNZÉL, -EÁ adj. v. **rotunjel.**

ROTUNZÍ vb. IV v. **rotunji.**

ROTUNZÍME s.f. v. **rotunjime.**

ROTUNZÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RÓUĂ s.f. Picături de apă care acoperă dimineața suprafața pământului, obiectele de pe sol, vegetația etc., formate prin condensarea vaporilor de apă din atmosferă în momentul în care temperatura scade până la punctul la care vaporii ajung la saturație. G (Fiz.) *Temperatură de rouă* = temperatură la care trebuie răcit, sub presiune constantă, un amestec de vapori și gaze cu conținut constant de vapori, pentru ca, din cauza saturației cu vapori, să apară primele picături de lichid. G Loc. adj. *Ca roua* = delicat, fraged; curat, pur. G Loc. adv. *Pe rouă (nescuturată)* = dis-de-dimineață. G Compus: *roua-cerului* = mică plantă erbacee insectivoră, cu flori mici, albe și cu frunze lunguiețe dispuse în rozetă bazală, acoperite de peri care secretă o substanță vâscoasă *(Drosera rotundifolia).* [Pr.: *ro-uă*] — Lat. **ros, roris.**

ROURÁ, pers. 3 *rourează,* vb. I. **1.** Intraz. A cădea rouă. **2.** Tranz. și refl. A (se) umezi, a (se) acoperi cu stropi ca de rouă. [Pr.: *ro-u-*] — Lat. **rorare** (după *rouă*).

ROURÁRE, *rourări,* s.f. Acțiunea de *a (se) roura* și rezultatul ei. [Pr.: *ro-u-*] — V. **roura.**

ROURÁT, -Ă, *rourați, -te,* adj. Acoperit, stropit de rouă, plin de rouă; rouros. [Pr.: *ro-u-*] — V. **roura.**

ROURÍCĂ, *rourele,* s.f. Plantă acvatică cu tulpina culcată, cu inflorescențe în formă de spiculețe, cu fructe dulci, comestibile *(Glyceria fluitans).* [Pr.: *ro-u-*] — **Rouă** + suf. *-ică* (după *roura*).

ROURÓS, -OÁSĂ, *rouroși, -oase,* adj. (Rar) Rourat. [Pr.: *ro-u-*] — **Rouă** + suf. *-os* (după *roura).*

ROURÚSCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

ROUȘOÁRĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui *rouă.* [Pr.: *ro-u-*] — **Rouă** + suf. *-ușoară.*

ROVÍNĂ, *rovine,* s.f. **1.** Groapă, adâncitură, surpătură de teren, râpă (mocirloasă). **2.** Loc mlăştinos; mlaştină, mocirlă. [Acc. şi: *róvină.* — Pl. şi: *rovini*] — Din bg. **rovina.**

ROVINIÉTĂ, *roviniete,* s.f. Vinietă care atestă plata taxei de circulaţie pe drumurile publice. — **Ro**[mânia] + **vinietă.**

ROXOLÁN, -Ă, *roxolani, -e,* s.m. şi f., adj. (La pl.) Nume dat unor triburi sarmatice existente la începutul secolului I d.H. la răsărit de Prut, care au atacat provincia romană Moesia, au fost aliaţi cu Decebal în timpul campaniei romane împotriva statului dac (101-102) şi au fost supuşi de goţi la mijlocul sec. III; (şi la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. — Din lat. **Rhoxolani,** fr. **Roxolans.**

ROYLÓN s.n. Fribră de polimer sintetic poliamidic, cu proprietăţi identice cu cele ale fibrei nailon. — Denumire comercială.

ROZ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Roşu foarte deschis; trandafiriu. **2.** S.n. Culoare roz (**1**). G Expr. *A vedea* (sau *a privi ceva) în roz* = a fi optimist. — Din fr. **rose.**

ROZACÉE, *rozacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate lemnoase şi erbacee din care fac parte specii cultivate (trandafirul, mărul, cireşul etc.), precum şi păducelul, măceşul, scoruşul etc.; (şi la sg.) plantă care face parte din acestă familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **rosacée.**

ROZÁLB, -Ă, *rozalbi, -e,* adj. (Rar) Trandafiriu-deschis care bate în alb. — **Roz** + **alb.**

ROZÁLII s.f. pl. Sărbători romane celebrate la sfârşitul primăverii în cinstea morţilor, pe mormintele cărora se presărau flori. — Din lat. **rosalia.**

ROZÁRIU[1], *rozarii,* s.f. (În Biserica catolică) **1.** Culegere de rugăciuni pentru Fecioara Maria. **2.** Şirag de mărgele din lemn, os, sticlă etc., aranjate într-o anumită ordine şi având la unul dintre capete o cruciuliţă, folosit de credincioşi pentru a număra rugăciunile rostite. V. *mătanie.* — Din lat. **rosarium,** it. **rosario,** fr. **rosaire.**

ROZÁRIU[2], *rozarii,* s.n. (Rar) Loc în care se plantează trandafiri. — Din fr. **rosarium,** it. **rosario.**

ROZÁSĂ, *rozase,* s.f. (Arhit.) Rozetă (**4**). — Din fr. **rosace.**

ROZÁTIC, -Ă, *rozatici, -ce,* adj. (Rar) Trandafiriu. — **Roz** + suf. *-atic.*

RÓZĂ, *roze,* s.f. **1.** Trandafir. G Expr. *A sta pe roze* = a se găsi într-o situaţie favorabilă. F (Geol.) *Roza fisurilor* = reprezentare grafică pentru determinarea direcţiilor principale pe care le urmează fisurile de separaţie într-un masiv de roci. *Roza vânturilor* = **a)** reprezentare grafică a regimului vânturilor într-un anumit punct sau într-o anumită zonă de pe un teritoriu; **b)** reprezentare grafică, în formă de stea, a direcţiilor punctelor cardinale, folosită în cutia unei busole pentru a repera direcţia către care se îndreaptă acul magnetic al busolei. **2.** Şlefuire specială care se dă diamantului. **3.** Fereastră circulară mare, cu vitralii, aşezată pe faţada catedralelor gotice, deasupra porţii de intrare. **4.** Stilizare a florii de măceş cu cinci petale în jurul unui punct central şi cu cinci sepale ascuţite între petale. — Din fr. **rose,** it. **rosa,** lat. **rosa,** germ. **Rose.**

ROZĂTÓR, *rozătoare,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere caracterizate prin lipsa caninilor şi printr-o mare dezvoltare a dinţilor incisivi, cu ajutorul cărora aceste animale pot roade; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. G (Adjectival) *Animal rozător.* — **Roade** + suf. *-ător.*

ROZĂTÚRĂ s.f. v. **rosătură.**

ROZÉ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care are culoarea roz, de culoare roz. **2.** S.n. Vin, şampanie având această culoare. — Din fr. **rosé.**

ROZEÓLĂ, *rozeole,* s.f. Erupţie cutanată fină prezentă în unele boli infecţioase (rujeolă, tifos exantematic), în intoxicaţii etc. G *Rozeolă sifilitică* (sau *de sifilitic)* = erupţie cutantă, de culoare roz, caracteristică sifilisului secundar. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **roséole.**

ROZÉTĂ, *rozete,* s.f. **1.** Mică plntă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze lunguiete, cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; rezedă *(Reseda odorata).* **2.** Nasture de alamă pe care îl purtau, în trecut, la tunică şi la cizme, ostaşii din trupele de cavalerie de roşiori. **3.** Motiv decorativ circular, având forma unui trandafir, care apare frecvent în arta populară românească. **4.** (Arhit.) Fereastră circulară de mari dimensiuni, decorată cu vitralii şi folosită mult la ornamentarea faţadelor catedralelor gotice; rozasă. **5.** (Tehn.) Armătură sau guler original al unei tije, care serveşte ca element de legătură, de suspensie sau de protecţie. **6.** Disc, în general de formă rotundă, care se aplică pe faţa diferitelor elemente de construcţie, pentru a masca sau pentru a decora anumite elemente. **7.** Cusătura în formă de triunghi, executată manual cu fire de mătase, la deschizătura buzunarelor, servind ca întăritură sau pentru înfrumuseţare. — Din fr. **rosette.**

ROZÍU, -ÍE, *rozii,* adj. (Rar) Trandafiriu. — **Roz** + suf. *-iu.*

ROZMARÍN, *rozmarini,* s.m. Arbust mic, din familia labiatelor, plăcut mirositor, cu frunze totdeauna verzi şi cu flori albastre, albe sau roşii, întrebuinţat în medicină şi în industria parfumurilor *(Rosmarinus officinalis).* — Din germ. **Rosmarin.**

ROZNOVEÁN, -Ă, *roznoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din oraşul Roznov. **2.** Adj. Care aparţine Roznovului sau roznovenilor (**1**), privitor la Roznov ori la roznoveni. — **Roznov** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ROZNOVEÁNCĂ, *roznovence,* s.f. Femeie originară sau locuitor din oraşul Roznov. — **Roznovean** + suf. *-că.*

RUÁJ, *ruaje,* s.n. Totalitatea roţilor unei maşini. [Pr.: *ru-aj*] — Din fr. **rouage.**

RUANDÉZ, -Ă, *ruandezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Ruandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Ruandei sau ruandezilor (**1**), privitor la Ruanda ori la ruandezi. [Pr.: *ru-an-*] — **Ruanda** (n. pr.) + suf. *-ez.*

RUBÁI s.n. v. **rubaiat.**

RUBAIÁT, *rubaiate,* s.n. Catren persan care exprimă o idee mistică sau filozofică. [Pr.: *-ba-iat.* — Var.: **rubái** s.n.] — Din fr. **rubáiyyat.**

RUBANÁTĂ, *rubanate,* s.f. (Geol.) Textură a unor roci eruptive cu aspectul unor dungi, datorită alternanţei diferitelor minerale. G (Adjectival) *Structură rubanată.* — Din fr. **rubané.**

RUBÁRBĂ, *rubarbe,* s.f. (Bot.) Revent. — Din fr. **rhubarbe.**

RUBÁŞCĂ, *rubăşti,* s.f. Cămaşă bărbătească încheiată pe umăr, care se poartă încinsă peste pantaloni, specifică portului popular rus. — Din rus. **rubaşka.**

RUBÁTO s.n., adv. (Muz.) **1.** S.n. Executare liberă din punct de vedere ritmic (potrivit înţelesului cuvintelor din text), în scopul obţinerii unei mai mari expresivităţi. **2.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Liber din punct de vedere ritmic, în concordanţă cu sensul cuvintelor din text. — Cuv. it.

RUBEDÉNIE, *rubedenii,* s.f. (Pop.) Rudă[1]. — Cf. r u d e n i e.

RUBEFÁCŢIE, *rubefacţii,* s.f. (Med.) Înroşire a pielii produsă de o substanţă rubefiantă. — Din fr. **rubéfaction.**

RUBEFIÁNT, *rubefianţi,* s.m. (Substanţă) care, în contact cu pielea, provoacă o iritaţie uşoară, uneori cu consecinţe revulsive. [Pr.: *-fi-ant.* — Pl. şi: (n.) *rubefiante*] — Din fr. **rubéfiant.**

RUBELÍT, *rubelite,* s.n. Varietate de turmalină, de culoare roz, care conţine litiu, folosită ca piatră semipreţioasă. — Din fr. **rubellite.**

RUBEÓLĂ, *rubeole,* s.f. Boală infecţioasă şi contagioasă acută, provocată de un virus, care se manifestă prin erupţie cutanată, prin febră, mărirea ganglionilor cervicali, tuse etc. [Pr.: *-be-o-*] — Din fr. **rubéole.**

RUBEÓLIC, -Ă, *rubeolici, -ce,* adj. (Med.) Care este specific rubeolei, de rubeolă. [Pr.: *-be-o-*] — **Rubeolă** + suf. *-ic.*

RUBEROÍD s.n. Carton asfaltat de calitate superioară, folosit în construcţii şi ca material izolant hidrofug. — Din fr. **rubéroïde,** engl. **ruberoid,** germ. **Ruberoid.**

RUBIÁ, *rubiele,* s.f. Numele unei monede turceşti de aur, emisă spre sfârşitul Evului Mediu, care a circulat în Ţările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din tc. **rubya.**

RUBIACÉE, *rubiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu frunze înguste, situate mai multe la un nod, cu flori mici grupate în inflorescenţe bogate; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-bi-a-ce-e*] — Din fr. **rubiacée.**

RUBICÉL, *rubiceli,* s.m. (Min.) Varietate de cuarţ de culoare roşie-violetă. — Din fr. **rubicelle.**

RUBICÓND, -Ă, *rubiconzi, -de,* adj. (Despre faţa oamenilor) Roşu, rumen, aprins, îmbujorat. — Din fr. **rubicond.**

RUBÍDIU s.n. Element chimic, metal alcalin, strălucitor ca argintul, uşor oxidabil, care se găseşte în natură în cantităţi mici, însoţind sodiul şi potasiul. — Din fr. **rubidium,** germ. **Rubidium.**

RUBÍN, *rubine,* s.n. Varietate de corindon foarte dur, de culoare roşie, care se găseşte în natură cristalizată sau se obţine sintetic, folosită ca piatră preţioasă. [Pr. şi: *rubinuri*] — Din it. **rubino,** lat. **rubinus,** germ. **Rubin.**

RUBINÍU, -ÍE, *rubinii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea rubinului; roşu-închis; rubinos. **2.** S.n. Vin roşu de culoarea rubinului. — **Rubin** + suf. *-iu.*

RUBINÓS, -OÁSĂ, *rubinoşi, -oase,* adj. (Înv.) Rubiniu. — **Rubin** + suf. *-os.* Cf. r u b i n o s o.

RUBINSPINÉL, *rubinspineli,* s.m. Varietate de spinel de culoare roşu-închis. — **Rubin** + **spinel.**

RÚBLĂ, *ruble,* s.f. **1.** Unitatea principală a sistemului monetar din Rusia; moneda care reprezintă această unitate. **2.** Nume dat în trecut monedelor străine de argint. — Din rus. **rubl'.**

RÚBRICĂ, *rubrici,* s.f. **1.** Despărţitură (verticală sau orizontală), cuprinzând una sau mai multe coloane, într-un registru, formular, grafic etc. **2.** Spaţiu rezervat (permanent) într-o publicaţie periodică pentru articole dintr-un anumit domeniu. **3.** (Înv.) Titlu de pagină sau capitol care, în vechile manuscrise şi cărţi, se scria cu roşu. — Din fr. **rubrique,** lat. **rubrica.**

RUBYLÍTH s.n. (Electron.) Material special destinat fotografierii prin transparență a planurilor circuitelor integrate. — Din fr., engl. **rubylith.**

RÚCSAC, *rucsacuri,* s.n. Sac de turism, purtat, mai ales de excursioniști, în spate; raniță. — Din germ. **Rucksack.**

RUDACÉE s.f. pl. Nume generic pentru rocile sedimentare clastice de tipul pietrișurilor. — Et. nec.

RUDÁR, *rudari,* s.m. Denumire dată, în Țările Române, unor lucrători (romi) care confecționau obiecte din lemn; *p. ext.* meșter rom care lucrează din lemn albii, linguri, fuse etc. — Din bg. **rudar.**

RÚDĂ[1]**,** *rude,* s.f. **1.** Persoană care face parte din aceeași familie cu alte persoane, unite între ele prin legături de sânge sau prin alianță; rudenie (**2**), rubedenie. G Expr. *A avea rude la Ierusalim* = a avea persoane influente care îți acordă protecție; a avea proptele. *Pe rudă (și) pe sământă* = **a)** pe toți, fără excepție, până la unul; **b)** peste tot. F Familie, neam, viță. **2.** (Pop.) Soi, sământă de animale sau de plante. G Loc. adj. *De rudă* = de prăsilă, de reproducție. *Berbec de rudă.* — Din bg. **roda.**

RÚDĂ[2]**,** *rude,* s.f. (Reg.) **1.** Prăjină, par, drug. **2.** Oiște, proțap. — Din magh. **rud,** sb. **ruda.**

RUDĂRÉSC, -EÁSCĂ, *rudărești,* adj. De rudar, făcut de rudar; țigănesc. — **Rudar** + suf. *-esc.*

RUDĂRÍE s.f. Meseria rudarului. — **Rudar** + suf. *-ie.*

RUDÉNIE, (**2**) *rudenii,* s.f. **1.** Legătură directă sau colaterală între persoane care fac parte din aceeași familie; înrudire. **2.** Rudă[1] (**1**). — **Rudi** + suf. *-enie.*

RUDÍ, *rudesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se înrudi. — Din **rudă**[1]**.**

RUDIMÉNT, *rudimente,* s.n. **1.** (La pl.) Noțiuni elementare ale unei științe, ale unei arte. **2.** Organ care abia începe să se formeze sau care a rămas nedezvoltat; organ rudimentar. *Rudiment de coadă.* — Din fr. **rudiment,** lat. **rudimentum**.

RUDIMENTÁR, -Ă, *rudimentari, -e,* adj. Care este slab dezvoltat, care abia începe să se formeze, care este la începutul dezvoltării sale; primitiv, neevoluat. — Din fr. **rudimentaire.**

RUDIMENTARITÁTE s.f. (Rar) Însușirea a ceea ce este rudimentar. F Lipsă de finețe (**1**). — **Rudimentar** + suf. *-itate.*

RUDÍRE, *rudiri,* s.f. (Înv.) Înrudire. — V. **rudi.**

RUDIȘOÁRĂ, *rudișoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *rudă*[1]. — **Rudă**[1] + suf. *-işoară.*

RUDÍȘTI s.m. pl. Grup fosil de lamelibranhiate, ai căror reprezentanți au valvele foarte modificate din cauza fixării lor. — Din fr. **rudistes.**

RUDÍȚĂ, *rudițe,* s.f. (Reg.) Hulubă. — **Rudă**[2] + suf. *-iță.*

RUF, *rufuri,* s.n. Construcție deasupra punții superioare a unei nave, extinsă numai pe o porțiune a ei, în care sunt amenajate, de obicei, locuințele echipajului. — Din fr. **rouf.**

RÚFĂ, *rufe,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte care se poartă direct pe corp; *p. ext.* (la pl.) cearceafuri, fețe de masă etc.; albituri, schimburi. G Expr. *Rufele (murdare) se spală în familie* = certurile și neînțelegerile familiale sau dintr-un cerc intim trebuie rezolvate în cadrul familiei sau al cercului respectiv. **2.** (Reg.) Zdreanță, cârpă. — Din sl. **ruho.**

RUFĂRÍE s.f. Totalitatea rufelor (de pat, de corp etc.); lenjerie. — **Rufă** + suf. *-ărie.*

RUFÓS, -OÁSĂ, *rufoși, -oase,* adj. (Fam.) Zdrențăros. — **Rufă** + suf. *-os.*

RUFȘOÁRĂ s.f. v. **rufușoară.**

RUFUȘOÁRĂ, *rufușoare,* s.f. Diminutiv al lui *rufă.* [Var.: **rufșoáră** s.f.] — **Rufă** + suf. *-ușoară.*

RUG[1]**,** *rugi,* s.m. **1.** Tulpina (târâtoare) a unor plante. **2.** Mur[1]. **3.** Măceș. **4.** Compus: *rug-de-munte* sau *rug-de-zmeură* = zmeur. — Lat. **rubus.**

RUG[2]**,** *ruguri,* s.n. Grămadă de lemne pe care se ardeau, în Antichitate, jertfele sau morții și, în Evul Mediu, condamnații la moarte. — Lat. **rogus** (după *rug*[1]).

RUGÁ, *rog,* vb. I. **1.** Tranz. A cere cuiva stăruitor îndeplinirea unei dorințe, un serviciu, o favoare etc. G Expr. *A ruga* (pe cineva) *de toți dumnezeii* (sau *cu Dumnezeu)* = a cere foarte insistent un lucru de la cineva. *Te rog* (sau *rogu-te),* formulă de politețe cu care te adresezi cuiva când îi ceri ceva; fii bun, fii amabil. *A-și ruga moartea* = a-și dori moartea. *A-i ruga* (cuiva) *moartea* = a dori moartea (cuiva). F A pofti, a invita. **2.** Refl. (În practicile religioase) A face o rugăciune, a invoca divinitatea. **3**. Refl. A cere cuiva voia sau îngăduința de a face ceva. G Expr. *Mă rog,* formulă întrebuințată ca element incidental, fără legătură cu restul frazei, însemnând uneori „dacă vrei, cum vrei". — Lat. **rogare.**

RUGÁRE, *rugări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ruga* și rezultatul ei. F (Pop.) Rugăminte, rugă. F (Înv. și reg.) Petiție, cerere. — V. **ruga.**

RÚGĂ, *rugi,* s.f. **1.** Rugăminte, implorare. **2.** Rugăciune. **3.** (Reg.) Cruce, troiță. — V. **ruga.**

RUGĂCIÚNE, *rugăciuni,* s.f. Încercare personală de a intra în contact direct cu divinitatea; cerere, mulțumire sau laudă adresată de credincioși divinității; rugă (**2**). F (Rar) Rugăminte, insistență, rugă (**1**). — Lat. **rogatio, -onis.**

RUGĂMÍNTE, *rugăminți,* s.f. Cerere (stăruitoare) adresată cuiva pentru a obține ceva; rugare, rugă (**1**). — **Ruga** + suf. *-ământ.*

RUGĂTÓR, -OÁRE, *rugători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care cere cu stăruință, care exprimă o rugăminte, care se roagă. — **Ruga** + suf. *-ător.*

RÚGBI s.f. Joc sportiv desfășurat între două echipe a câte 15 jucători, pe un teren de formă dreptunghiulară, având ca obiect de joc o minge ovală pe care jucătorii o pot folosi, în egală măsură, cu piciorul sau cu mâna. [Scris și: *rugby.* — Pron.: *rágbi*] — Din engl., fr. **rugby.**

RUGBÍST, *rugbiști,* s.m. Jucător de rugbi. — **Rugbi** + suf. *-ist.*

RUGBÍSTIC, -Ă, *rugbistici, -ce,* adj. Referitor la rugbi, de rugbi. — **Rugbi** + suf. *-istic.*

RUGÉT s.n. v. **rujet.**

RUGÍ, *rugesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A striga ca leul. — Cf. lat. r u g i r e, fr. r u g i r.

RUGINÁRE, *ruginări,* s.f. Mic arbust otrăvitor, cu frunze înguste, lucioase, persistente și cu flori albe sau roșietice dispuse în mănunchiuri la vârful ramurilor *(Andromeda polifolia).* — Din **rugină.**

RUGÍNĂ, *rugini,* s.f. **I. 1.** Substanță brun-roșcată, poroasă, sfărâmicioasă, care se formează prin oxidare pe obiectele de fier. F Pojghiță brună care acoperă uneori pietrele și care se produce prin oxidarea minereurilor de fier din ele. **2.** Obiect (de fier) vechi, prost întreținut; ruginitură, rablă. **3.** Fig. Idee, teorie, mentalitate înapoiată, învechită. F Om cu idei sau cu mentalitate învechită; retrograd. **II. 1.** Boală infecțioasă a plantelor, provocată de ciuperci microscopice, patogene *(Puccinia),* care se manifestă prin apariția unor pete brune-ruginii pe frunze, pe tulpini sau pe inflorescențe, împiedicând dezvoltarea normală a plantelor. **2.** Plantă erbacee cu tulpina netedă, cu frunze lugi, țepoase, având la vârf o inflorescență cu flori mici, brune; pipirig *(Juncus effusus).* — Cf. lat. *a e r u g i n a.

RUGINÍ, *ruginesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A se acoperi cu rugină (**I 1**), a se umple de rugină, a prinde rugină. **2.** Intranz. Fig. (Despre frunze, plante etc.) A căpăta o culoare galben-roșiatică asemănătoare cu a ruginii. **3.** Refl. Fig. A deveni perimat, depășit, a se învechi, a nu mai fi actual. — Din **rugină.**

RUGINÍRE, *ruginiri,* s.f. Faptul de *a (se) rugini.* — V. **rugini.**

RUGINÍT, -Ă, *ruginiți, -te,* adj. **1.** Acoperit, ros de rugină (**I 1**). F Fig. Vechi, uzat. F Fig. (Despre voce) Îmbătrânit; dogit. **2.** Fig. (Adesea substantivat; despre persoane, idei, concepții etc.) Învechit, înapoiat, demodat. **3.** (Despre plante) Atacat de rugină (**II 1**). F Care are culoarea galben-roșiatică a ruginii. — V. **rugini.**

RUGINITÚRĂ, *ruginituri,* s.f. Obiect ruginit; *p. ext.* lucru vechi, uzat, lipsit de valoare; rugină (**I 2**). — **Rugini** + suf. *-tură.*

RUGINÍȚĂ, *ruginițe,* s.f. **1.** Numele a două plante: **a)** plantă erbacee cu frunze mici, înguste la bază și dințate la vârf *(Asplenium ruta muraria);* **b)** strașnic (**III**) *(Asplenium trichomanes).* **2.** Ciupercă parazită care atacă și distruge frunzele plantelor *(Uromyces scuteleatus).* — **Rugină** + suf. *-iță.*

RUGINÍU, -ÍE, *ruginii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea ruginii. **2.** S.n. Culoare ruginie (**1**); arămiu. — **Rugină** + suf. *-iu.*

RUGÓS, -OÁSĂ, *rugoși, -oase,* adj. Care prezintă rugozitate; aspru. — Din fr. **rugueux.** Cf. lat. r u g o s u s.

RUGOZIMÉTRU, *rugozimetre,* s.n. Aparat cu care se măsoară rugozitatea. — Din fr. **rugosimètre.**

RUGOZITÁTE, (**2**) *rugozități,* s.f. **1.** Calitate a suprafeței unor corpuri solide de a fi aspre. **2.** Mică neregularitate, sensibilă la pipăit, apărută pe suprafața unui obiect. — Din fr. **rugosité.**

RUGULÉȚ, *ruguleți,* s.m. Diminutiv al lui *rug*[1]. — **Rug**[1] + suf. *-uleț.*

RÚIN s.m. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri, cu frunze opuse, lucioase și cu flori liliachii, roșietice sau albe, dispuse în capitule sferice la vârful lujerilor *(Succisa pratensis).* — Cf. sb. r u j a n.

RUINÁ, *ruinez,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A (se) preface în ruină, a (se) dărăpăna, a (se) degrada. **2.** Fig. A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă averea, a sărăci sau a face să sărăcească; a (se) distruge. F A(-și) distruge sănătatea. [Pr.: *ru-i-*] — Din lat. **ruinare,** fr. **ruiner.**

RUINÁRE, *ruinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ruina* și rezultatul ei. [Pr.: *ru-i-*] — V. **ruina.**

RUINÁT, -Ă, *ruinați, -te,* adj. **1.** Căzut în ruină; dărăpănat. **2.** Fig. Care și-a pierdut averea; sărăcit, scăpătat. [Pr.: *ru-i-*] — V. **ruina.**

RUÍNĂ, *ruine,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Ceea ce a rămas dintr-o construcție veche, dărâmată; dărâmătură. G Loc. adj. *În ruină* (sau *ruine)* = ruinat, dărăpănat. F Fig. Rămășiță a trecutului. **2.** (Rar) Faptul de *a (se) ruina.* **3.**

Fig. Pierdere a averii sau a sănătății; distrugere; dezastru. F Persoană distrusă din punct de vedere fizic și moral ca urmare a unei sănătăți precare sau a unor necazuri. — Din fr. **ruine,** lat. **ruina.**

RUINĂTÓR, -OÁRE, *ruinători, -oare,* adj. Care ruinează; distrugător. [Pr.: *ru-i-*] — **Ruina** + suf. *-ător.*

RUJ, (**1**) *rujuri,* s.n. **1.** Produs cosmetic cu diferite nuanțe de roșu, folosit pentru a colora buzele; roșu de buze. **2.** Pastă compusă din oxid de fier și oxid de crom încorporate într-un liant, folosită în tehnica dentară. — Din fr. **rouge.**

RUJÁ, *rujez,* vb. I. Refl. A-și da cu ruj (**1**) pe buze. — Din **ruj.**

RUJALÍNĂ, *rujaline,* s.f. (Bot.) Nalbă. — Din **rujă.**

RUJÁR, *rujari,* s.m. Lucrător în port specializat în rujare. — Din **rujare** (derivat regresiv).

RUJÁRE, *rujări,* s.f. Operație de nivelare a grânelor încărcate în vrac, în vederea umplerii golurilor astfel încât capacitatea magaziei să fie folosită la maximum și încărcătura să nu se poată deplasa în cursul navigației. — Et. nec.

RÚJĂ[1], *ruje,* s.f. **1.** (Reg.) Măceș. F Trandafir. F Fig. (Pop.) Nume dat unei persoane frumoase. **2.** Fig. (Reg.) Roșeață, rumeneală din obraz. **3.** Plantă erbacee cu frunze cărnoase și flori galbene-purpurii, grupate într-un buchet, care crește pe stâncile din regiunea alpină *(Sedum rosea).* **4.** Compus: *rujă-galbenă* = plantă având tulpina fără peri, cu frunze ovale și cu flori galbene; mărită-mă-mamă *(Rudbeckia laciniata).* [Pl. și: *ruji*] — Din bg., sb. **ruža.**

RÚJĂ[2], *ruje,* s.f. (Fam.) Bandă de pânză, de stofă, de dantelă etc. plisată sau încrețită, care servește ca ornament la diferite obiecte de îmbrăcăminte. [Var.: **rîjă** s.f.] — Cf. fr. r u c h e.

RUJEÓLĂ, *rujeole,* s.f. Infecție virotică contagioasă care apare la vârsta copilăriei, caracterizată printr-o erupție generalizată de culoare roșie pe piele și pe mucoase. [Pr.: *-je-o-*] — Din fr. **rougeole.**

RUJÉT s.n. Boală infecțioasă a porcilor, care se manifestă prin febră și prin apariția unor pete roșii pe piele și care se poate transmite la om prin carnea de porc infectată; brâncă. [Var.: **rugét** s.n.] — Din fr. **rouget.**

RULÁ, *rulez,* vb. I. Tranz. **1.** A înfășura manual sau mecanizat un material textil pe un sul de lemn sau metalic, formând un rulou (**1**). **2.** A proiecta un film pe ecran într-o sală de cinematograf. **3.** A face să circule bunuri, bani, investindu-i în afaceri. **4.** A deplasa un corp prin rostogolire sau prin alunecare pe o cale fixă. F Intranz. (Despre vehicule) A înainta prin intermediul unor roți sau role. **5.** A netezi sau a întinde o suprafață prin apăsare cu un obiect în rostogolire. **6.** A prelua un program într-un sistem de calcul. — Din fr. **rouler.**

RULÁDĂ, *rulade,* s.f. **1.** Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat, înfășurată în formă de sul și umplută cu dulceață, cremă etc. **2.** Fel de mâncare preparat din mușchi de vacă sau de porc umplut cu tocătură, ouă fierte etc. și rulat, sau din carne tocată amestecată cu ou, verdeață etc. căreia i se dă o formă de rulou și care se coace la cuptor. **3.** (Rar) Ornament muzical de coloratură, bazat pe un șir de acorduri cântate pe o singură silabă. — Din fr. **roulade.**

RULÁJ, *rulaje,* s.n. **1.** Timpul dintre două încărcături succesive ale unui vagon de marfă de cale ferată, totalizând timpul necesar aducerii, încărcării, transportului, descărcării și manevrelor. **2.** Circulație a fondurilor bănești, a mărfurilor etc. — Din fr. **roulage.**

RULÁNT, -Ă, *rulanți, -te,* adj. Care se deplasează prin intermediul unor organe de rostogolire. G *Material rulant* = totalitatea locomotivelor, vagoanelor etc. care circulă pe liniile de cale ferată. — Din fr. **roulant.**

RULÁRE, *rulări,* s.f. Acțiunea de *a rula* și rezultatul ei. — V. **rula.**

RULÉTĂ, *rulete,* s.f. **1.** Instrument folosit pentru măsurarea lungimilor și distanțelor, format dintr-o panglică lungă de pânză sau de oțel împărțită în centimetri și care se strânge, prin rulare, într-o casetă cilindrică prin acționarea unei manivele. **2.** Instalație folosită la unele jocuri de noroc, formată dintr-un disc împărțit în compartimente numerotate și dintr-o bilă care se învârtește o dată cu discul, indicând, la oprire, numărul câștigător; *p. ext.* denumire dată jocului care se practică la această instalație. **3.** Instrument format dintr-o rotiță de metal cu margine dințată, care se folosește la desenarea tiparelor de stofă, la tăierea aluatului etc. — Din fr. **roulette.**

RULÍU, *ruliuri,* s.n. Oscilație de înclinare a unei nave în jurul axei sale longitudinale, provocată de acțiunea valurilor înalte, când direcția de înaintare a navei este paralelă cu valurile. [Acc. și: *rúliu*] — Din fr. **roulis.**

RULMÉNT, *rulmenți,* s.m. **1.** Organ de mașină construit din două inele concentrice, separate prin bile sau cilindri cu același diametru, care transformă mișcarea de alunecare în mișcare de rostogolire, micșorând prin această rezistența de frecare. F (Despre bani) Faptul de a circula, de a rula. **2.** (În sintagma) *Fond de rulment net* = diferență dintre acțiunile curente și datoriile curente ale unei întreprinderi. — Din fr. **roulement.**

RULMENTÍST, -Ă, *rulmentiști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează într-o fabrică de rulmenți. — **Rulment** + suf. *-ist.*

RULÓTĂ, *rulote,* s.f. Vehicul cu două sau patru roți, remorcat la un autoturism și dotat cu elemente de confort proprii unei mici camere de locuit. — Din fr. **roulotte.**

RULÓU, *rulouri,* s.n. **1.** Obiect în formă de sul. *Rulou de hârtie.* **2.** Organ de mașină care se poate roti în jurul unei axe și care servește la susținerea și la rularea unui sistem tehnic, la transmiterea unei mișcări, la transportul unor piese, la înfășurarea unor fire etc. **3.** Organ al compresoarelor rutiere, construit dintr-un cilindru cu greutate mare; tăvălug de compresor. F Sul subțire de lemn (prevăzut cu un arc pentru a putea fi ușor de manipulat) pe care se înfășoară transperantul de la ferestre; *p. ext.* transperantul însuși. F Jaluzea. **4.** Pieptănătură femeiască în care părul este înfășurat în formă de sul. **5.** Produs de patiserie în formă de sul, făcut din aluat, care se umple cu frișcă, cremă, dulceață etc. — Din fr. **rouleau.**

RULÚRĂ, *ruluri,* s.f. Defect de creștere al arborilor, care constă în apariția uneia sau mai multor crăpături în formă de segment de cerc de-a lungul unui inel anual, pe o porțiune sau pe întreaga lungime a acestuia. — Din fr. **roulure.**

RUM s.n. v. **rom[1].**

RUMÁN s.m. v. **român[1].**

RUMÁNÁȘ s.m. v. **românaș.**

RUMÁNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **românesc.**

RUMÁNÍE s.f. v. **românie.**

RUMB, *rumburi,* s.n. **1.** Gură de aerisire a magaziilor unui șlep, situată pe punte. **2.** Unitate de măsură pentru unghiuri, folosită la roza vânturilor, egală cu a 32-a parte dintr-un cerc. — Din fr., rus. **rumb.**

RUMBATRÓN, *rumbatroane,* s.n. Aparat folosit pentru obținerea curenților de foarte înaltă frecvență, care dau unde electromagnetice și lungimi de undă de ordinul decimetrului și al centimetrului. — Din fr. **rhumbatron.**

RÚMBĂ, *rumbe,* s.f. Dans de origine cubaneză, devenit dans de salon, cu mișcare ritmată și rapidă; melodie după care se execută acest dans. — Din fr., sp. **rumba,** germ. **Rumba.**

RUMEGÁ, *rúmeg,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre rumegătoare; la pers. 3) A mesteca a doua oară mâncarea întoarsă din stomac. **2.** Tranz. A mesteca ceva în gură; (depr.; despre oameni) a mânca mult și încet. **3.** Tranz. Fig. A medita pe îndelete asupra unui fapt, a-l examina îndelung. — Lat. **rumigare.**

RUMEGÁRE, *rumegări,* s.f. Acțiunea de *a rumega* și rezultatul ei. — V. **rumega.**

RUMEGĂTÓR, -OÁRE, *rumegători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care rumegă (**1**). **2.** S.n. (La pl.) Subordin de mamifere având conformația dinților și stomacul (compus din mai multe camere) adaptate pentru rumegare; (și la sg.) animal care face parte din acest subordin. — **Rumega** + suf. *-ător.*

RUMEGĂTÚRĂ, *rumegături,* s.f. **1.** Ceea ce a fost rumegat (**1**), hrană rumegată. **2.** Rumeguș. — **Rumega** + suf. *-ătură.*

RUMEGÚȘ s.n. (Colectiv) Deșeuri de lemn în formă de așchii mărunte, asemănătoare cu tărâțele, rezultate din tăierea lemnului cu ferăstrăul; rumegătură (**2**). — **Rumega** + suf. *-uș.*

RUMEIÓR, -OÁRĂ, *rumeiori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *rumen[2].* **2.** S.f. (Bot.) Cârmâz. [Pr.: *-me-ior.* — Var.: **rumeór, -oáră** adj.] — **Rumen[2]** + suf. *-ior.*

RUMEN[1], *rumene,* s.n. Primul și cel mai mare compartiment al stomacului rumegătoarelor, de forma unui sac dublu, care ocupă întreaga cavitate abdominală stângă și o parte din cavitatea abdominală dreaptă și în care se înmagazinează alimentele și se macerează sub influența florei bacteriene, a fermenților și a mișcării pereților; ierbar[2]. — Din fr. **rumen.**

RÚMEN[2], -Ă, *rumeni, -e,* adj. **1.** (Despre obraz sau buze) De o culoare care bate în roșu. F (Despre oameni) Cu fața îmbujorată, cu obrajii roșii. F (Despre fructe și unele alimente) Care a căpătat o culoare roșiatică (sub acțiunea focului sau a soarelui); bine copt. **2.** Care este roșu-aprins; trandafiriu. — Din sl. **rumĕnŭ.**

RUMENÉALĂ, (**2, 3**) *rumeneli,* s.f. **1.** Culoare rumenă, roșeață. **2.** (Pop.) Fard, suliman, dresuri. **3.** Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina întinsă pe pământ și cu flori de culoare galbenă *(Potentilla procumbens).* [Pl. și: (**2, 3**) *rumenele*] — **Rumeni** + suf. *-eală.*

RUMENÍ, *rumenesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină rumen[2]; a (se) colora în roșu. **2.** Refl. (Pop.) A se farda, a se machia, a se sulimeni. — Din **rumen[2].**

RUMENÍRE, *rumeniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rumeni* și rezultatul ei. — V. **rumeni.**

RUMENÍT, -Ă, *rumeniți, -te,* adj. **1.** Rumen[2]. **2.** (Pop.) Fardat, sulimenit. — V. **rumeni.**

RUMENÍU, -ÍE, *rumenii,* adj. Roșiatic. — **Rumen[2]** + suf. *-iu.*

RUMEÓR, -OÁRĂ adj. v. **rumeior.**

RUMINÁȚIE, *ruminații,* s.f. (Rar) Rumegare. — Din fr. **rumination,** lat. **ruminatio.**

RUMMY s.n. Joc de societate cu cărți sau cu mici plăci prismatice de piatră, de lemn, material plastic etc., marcate cu cifre de diferite culori; pietre. [Pr.: *rámi, rǒmi*] — Cuv. engl.

RUMOÁRE, *rumori,* s.f. Zgomot confuz de voci care se aud în același timp, produs de o masă de oameni (exprimând protest, uimire etc.); *p. gener.* zgomot confuz. — Din fr. **rummeur,** lat. **rumor, -oris.**

RÚMPE vb. III v. **rupe.**

RÚNĂ, *rune,* s.f. (La pl.) Caractere grafice ale celor mai vechi alfabete germanice și scandinave. — Din germ. **Runen,** fr. **runes.**

RUNC, *runcuri,* s.n. Loc despădurit folosit ca pășune sau pentru a fi cultivat; curătură (**1**). — Lat. **runcus.**

RUND s.n. v. **rundă.**

RÚNDĂ, *runde,* s.f. **1.** Fiecare dintre seriile de partide din cadrul unui turneu de șah, în cursul căreia un participant joacă o singură dată. **2.** Fiecare dintre reprizele (de trei minute) care compun un meci de box; repriză. **3.** Repriză, tur (la un joc). [Var.: (**2**) **rund** s.n.] — Din germ. **Runde,** fr. **round.** Cf. engl. r o u n d.

RÚNIC, -Ă, *runici, -ce,* adj. Care folosește runele; relativ la rune, cu caractere de rune. *Inscripție runică.* — Din germ. **runisch,** fr. **runique.**

RUNOLÓG, -Ă, *runologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în runologie. — Din germ. **Runolog,** fr. **runologue.**

RUNOLOGÍE s.f. Studiul, cercetarea runelor. — Din germ. **Runologie.**

RÚPE, *rup,* vb. III. **1.** Tranz. A distruge continuitatea unui material solid sub acțiunea unor solicitări mecanice; a despărți (intenționat) un obiect în două sau în mai multe bucăți. G Expr. *A rupe* (sau refl.) *a i se rupe* (cuiva) *inima* (sau *sufletul, rărunchii)* = a produce (cuiva) sau a simți o mare durere. F A(-și) fractura o mână, un picior etc. G Expr. *A-și rupe picioarele* = a umbla mult (fără folos). *A-și rupe gâtul* = a-și pierde viața, cinstea, averea. *A-și rupe pieptul* = a-și obosi plămânii (vorbind sau cântând prea mult). F A întrerupe, a curma tăcerea, relațiile cu cineva. G Expr. *A o rupe cu cineva* sau *cu ceva* = a pune capăt unui obicei, unui sistem, unei atitudini sau legături. *A rupe prețul* (sau *târgul)* = a ajunge la învoială după o tocmeală îndelungată. **2.** Tranz. A distruge un obiect prin întrebuințare. **3.** Tranz. (Adesea fig.) A distruge un obiect prin sfărâmare, spargere etc. *Apele rup stăvilarele.* G Expr. *A rupe frontul* = a străpunge linia de apărare a inamicului. **4.** Tranz. A sfâșia un lucru smulgând bucăți din acesta. F A sfâșia un animal sau un om. F A zdrobi, a strivi. **5.** Tranz. A smulge. G Expr. *A rupe cuiva urechile* = a pedepsi pe cineva trăgându-l de urechi. *A-și rupe de la gură* = a se lipsi de strictul necesar în folosul altcuiva. F A culege flori, fructe etc. F A obține (cu greu) o sumă de bani. **6.** Refl. și tranz. A (se) depărta, a (se) desprinde de cineva sau de ceva. *Se rupseră din grămadă.* F Refl. (Despre grupuri, colectivități) A se împrăștia. G Expr. (Tranz.) *A rupe rândurile* = (despre un grup de oameni) a fugi, stricând ordinea unui șir aliniat. *A o rupe la* (sau *de*) *fugă* (rar, *la goană, la sănătoasa* sau *de-a fuga)* = a o lua la fugă. F Tranz. A-și deschide (cu efort) drum de trecere. **7.** Tranz. Fig. A se exprima cu greu într-o limbă străină, a ști foarte puțin o limbă străină. [Var.: (reg.) **rúmpe** vb. III] — Lat. **rumpere.**

RÚPERE, *ruperi,* s.f. Acțiunea de *a (se) rupe* și rezultatul ei. G *Rupere de nori* = ploaie torențială însoțită de descărcări electrice. G Loc. adv. *Cu rupere de inimă* = cu mare durere. F Desfacere, descompunere. G *Ruperea emulsiei* = desfacerea unei emulsii în cele două elemente componete. (Mat.) *Teorii de rupere* = teorii elaborate pentru a explica ruperea corpurilor solide deformabile supuse unor solicitări mecanice pe mai multe direcții. (Tehn.) *Rupere de pantă* = construcție (de beton, zidărie de piatră sau de lemn) între două porțiuni vecine ale unui canal, pentru evitarea eroziunilor. (Pop.) *Ruperea prețului* = fixarea prețului unei vânzări. — V. **rupe.**

RUPÉSTRU, -Ă, *rupeștri, -stre,* adj. **1.** Localizat sau realizat în sau pe stâncă; care crește pe stânci. **2.** (Despre locuințe) Care este construit în stâncă. **3.** (În sintagma) *Artă rupestră* = denumire dată manifestărilor artistice (desen, pictură, gravură sau sculptură) de pe pereții peșterilor sau de pe stânci. — Din fr. **rupestre.**

RUPÍCOL, -Ă, *rupicoli, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care crește pe stânci sau bolovănișuri. — Din fr. **rupicole.**

RÚPIE, *rupii,* s.f. Unitate a sistemului monetar din India, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Seychelles etc. F Veche monedă turcească de aur. — Din fr. **roupie.**

RUPT[1] s.n. Faptul de *a (se) rupe.* G Loc. adv. *În ruptul capului* = cu nici un preț; niciodată. *Cu ruptul* (sau *cu rupta)* = cu ridicata; în total. *Pe rupte* sau *pe ruptele(a)* = cu mare intensitate. [Forme gramaticale: *rupta, rupte(le)*] — V. **rupe.**

RUPT[2], -Ă, *rupți, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Făcut bucăți, ciopârțit; (despre obiecte de îmbrăcăminte) ros, uzat, găurit. F Fig. Zdrobit, copleșit, sleit. **2.** Lipsit de continuitate, despărțit în două (sau în mai multe) părți. F Fig. (Despre relații prietenești, diplomatice etc.) Desfăcut, curmat, întrerupt; anulat, stricat. F (Despre părți ale corpului) Sfărâmat; fracturat. **3.** Desprins (cu forța) din loc; smuls. **4.** Înstrăinat de..., izolat, îndepărtat. **II.** S.f. Înțelegere între contribuabili și visterie, în Evul Mediu, în Țările Române, prin care, în locul dărilor existente, se stabilea o sumă fixă, globală, plătibilă anual; *p. ext.* dare plătită pe baza acestei înțelegeri; ruptoare (**1**). — V. **rupe.**

RUPTÁȘ, *ruptași,* s.m. Contribuabil care, plătind darea numită ruptă, era scutit de orice bir. — **Ruptă** + suf. *-aș.*

RUPTOÁRE s.f. (Înv. și reg.) **1.** Rupt[2] (**II**). **2.** (În expr.) *Ruptoarea prețului* = ruperea prețului. **3.** (Înv.) Început, primul pas. — **Rupt[2]** + suf. *-oare.*

RUPTÓR, *ruptoare,* s.n. Aparat electric care deschide și menține deschis un circuit electric, sub acțiunea și pe durata unei comenzi din exterior. — Din fr. **rupteur.**

RUPTÚRĂ, *rupturi,* s.f. **1.** Faptul de *a se rupe;* întrerupere a continuității materiei. F Încetare a unei acțiuni, a unor raporturi, a relațiilor, a colaborării dintre oameni. **2.** Loc în care un obiect este rupt; sfâșietură, spărtură, gaură. F Locul unde un teren este rupt de ape, de puhoaie. G *Ruptură de pantă* = loc în care pornește brusc panta unui deal sau a unui munte. **3.** Bucată ruptă din ceva. F Zdreanță, cârpă. — **Rupt[2]** + suf. *-ură.*

RUPTURÍ, *rupturesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A pronunța (cu greu), întrerupând vorbele. — Din **ruptură.**

RURÁL, -Ă, *rurali, -e,* adj. De (la) sat; sătesc. G (În vechea organizare administrativă) *Comună rurală* = cea mai mică unitate administrativă, condusă de un primar. — Din fr. **rural.**

RUS, -Ă, *ruși, -se,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Rusiei sau este originară de acolo; **2.** Adj. Care aparține Rusiei sau rușilor (**1**), privitor la Rusia ori la ruși. F (Substantivat, f.) Limba rusă. — Din rus. **rus'.**

RUSÁLCĂ, *rusalce,* s.f. Duh al râurilor, lacurilor, pădurilor și câmpiilor, închipuit în mitologia slavă ca o fată tânără îmbrăcată în alb, care atrage pe tineri în fundul apelor, înecându-i. — Din sl. **rusalka.**

RUSÁLIE, *rusalii,* s.f. **1.** (La pl.; cu valoare de n.pr.) Sărbătoare religioasă creștină a pogorârii Sfântului Duh, cu străvechi origini mitologice, provenind din ritualuri de pomenire a morților, care cade la 50 de zile după Paști. **2.** (În mitologia populară) Ființă fantastică, asemănătoare cu ielele, reprezentată ca o zână rea, care dezlănțuie furtuni, schilodește pe oameni sau le ia mințile. **3.** (Entom.) Larvă acvatică a insectei *Ephemeride Polingenia,* care se găsește mai ales în Dunăre, constituind hrana principală a cegii; *p. ext.* efemeră. — Din sl. **rusalija.**

RÚSCĂ, *ruște,* s.f. (Reg.) Rusoaică. — Din ucr. dial. **ruska.**

RUSCÚȚĂ, *ruscuțe,* s.f. **1.** (Reg.) Diminutiv al lui *ruscă.* **2.** (Bot.) Cocoșel-de-câmp. **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu flori de culoare roșie *(Adonis flammea).* G Compuse: *ruscuță-de-primăvară* (sau *-primăvăratică)* = plantă otrăvitoare caracteristică vegetației de stepă *(Adonis vernalis); ruscuță-de-toamnă* (sau *-tomnatică)* = plantă anuală cu flori de culoare purpurie-închisă *(Adonis autumnalis).* — Et. nec.

RUSÉSC, -EÁSCĂ, *rusești,* adj. Caracteristic rușilor, ca rușii, rus (**2**), rusienesc. — **Rus** + suf. *-esc.*

RUSÉȘTE adv. În felul rușilor, ca rușii; în limba rusă. — **Rus** + suf. *-ește.*

RUSIENÉSC, -EÁSCĂ, *rusienești,* adj. (Pop.) Rusesc. [Pr.: *-si-e-*] — **Rusian** (înv. „rus" < rus.) + suf. *-esc.*

RUSIFICÁ, *rusific,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) asimila cu populația de limbă rusă. **2.** Tranz. A modifica (un cuvânt, o expresie etc.) după structura limbii ruse. — Din fr. **russifier.**

RUSIFICÁRE, *rusificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rusifica* și rezultatul ei. — V. **rusifica.**

RUSIFICÁT, -Ă, *rusificați, -te,* adj. **1.** (Despre populații) Care a fost asimilat de populația de limbă rusă. **2.** (Despre cuvinte, expresii etc.) Modificat sub influența limbii ruse. — V. **rusifica.**

RUSÍSM, *rusisme,* s.n. Cuvânt sau expresie împrumutată din limba rusă (și neasimilată). — **Rus** + suf. *-ism.*

RUSOÁICĂ, *rusoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Rusiei sau este originară de acolo; ruscă. — **Rus** + suf. *-oaică.*

RUSOFÍL, -Ă, *rusofili, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă simpatie pentru poporul rus și pentru cultura sa. — Din fr. **russophile.**

S

S, *s,* s.m. **1.** A douăzeci şi doua literă a aflabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană constrictivă dentală surdă). [Pr.: *es, se, sî.* — Pl. şi: (**1,** n.) *s-uri*].

SABÁT, *sabaturi*, s.n. **1.** (La iudei şi la unii creştini) Ziua de odihnă sau ziua a şaptea a săptămânii. **2.** Adunare de vrăjitoare care, potrivit unor legende medievale, avea loc sâmbăta, la miezul nopţii, într-un loc singuratic. F Fig. Gălăgie mare produsă de o mulţime zgomotoasă. — Din fr. **sabbat,** lat. **sabbatum.**

SABÁTIC, -Ă, *sabatici, -ce,* adj. Referitor la sabat. G *An sabatic* = an de studiu acordat periodic universitarilor din anumite state, în care aceştia sunt scutiţi de obligaţiile didactice. — Din fr. **sabbatique,** engl. **sabbatical.**

SÁBIE, *săbii*, s.f. **1.** Armă albă formată dintr-o lamă lungă de oţel ascuţită la vârf şi pe una dintre laturi şi fixată într-un mâner. G Expr. *Sabia lui Damocles* = pericol mare care ameninţă în orice moment situaţia cuiva. *A trece* (sau *a lua, a trage)* în (sau *sub, prin) sabie* (pe cineva) = a ucide, a nimici. *A pune mâna pe sabie* = a porni la luptă. *A scoate* (sau *a trage) sabia* (împotriva cuiva) = a provoca pe cineva la luptă, a porni război. *A-şi pune capul (teafăr* sau *sănătos) sub sabie* = a-şi cauza singur un necaz, o nenorocire. *Sabie cu două tăişuri*, se spune despre o situaţie care prezintă, în acelaşi timp, avantaje şi dezavantaje, perspective şi pericole. **2.** Armă sportivă formată dintr-o lamă elastică de oţel, din gardă, mâner şi piuliţă, folosită la scrimă. F (Sport) Una dintre probele de scrimă care se practică cu sabia. **3.** Peşte de apă dulce, cu corpul turtit lateral şi cu abdomenul arcuit; săbioară, sabiţă *(Pelecus cultratus).* — Din bg. **sabja.**

SABÍN, -Ă, *sabini, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia italică stabilită în centrul Italiei antice sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine sabinilor (**1**), privitor la sabini. — Din lat. **Sabini,** fr. **Sabins.**

SABÍNĂ, *sabine,* s.f. (Bot.) Varietate de ienupăr din Europa meridională, ale cărei frunze au proprietăţi medicinale *(Juniperus sabina).* — Din fr. **sabine,** lat. **sabina.**

SABINÍSM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu ulei de sabină. — Din fr. **sabinisme.**

SABÍR s.n. Limba mixtă, rudimentară ca vocabular şi structură gramaticală, care se vorbeşte în porturile Mării Mediterane şi care conţine cuvinte din franceză, provensală, spaniolă, greacă, catalană, italiană şi arabă. — Din fr. **sabir.**

SÁBIŢĂ, *sabiţe*, s.f. (Iht.) Sabie (**3**). — Din bg. **sabica.**

SABLÁ, *sablez*, vb. I. Tranz. A curăţa, a netezi sau a face să devină mată suprafaţa pieselor metalice cu ajutorul unui jet de nisip împroşcat cu aer comprimat. — Din fr. **sabler.**

SABLÁJ s.n. Sablare. — Din fr. **sablage.**

SABLÁNT, *sablanţi,* s.m. Jet de nisip folosit la sablare. — **Sabla** + suf. *-ant.*

SABLÁRE, *sablări,* s.f. Acţiunea de a *sabla* şi rezultatul ei: sablaj — V. **sabla.**

SABLÁT, -Ă, *sablaţi, -te,* adj. (Despre suprafaţa unor piese metalice) Curăţat, netezit prin sablare. — V. **sabla.**

SABLATÓR, -OÁRE, *sablatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor calificat în sablare. — **Sabla** + suf. *-tor.*

SABLÉZĂ, *sableze,* s.f. Aparat de sablat. — Din fr. **sableuse.**

SABÓRD, *saborduri*, s.n. Deschizătură în pereţii laterali ai unei nave, folosită mai ales pentru scurgerea apei acumulate pe puntea superioară şi pentru operaţiile de încărcare şi de descărcare. — Din fr. **sabord.**

SABORDÁ, *sabordez,* vb. I. Tranz. A scufunda propria navă (pentru a nu o lăsa în mâinile duşmanului). F A găuri corpul unei nave scufundate spre a-i putea scoate încărcătura. — Din fr. **saborder.**

SABORDÁJ, *sabordaje*, s.n. Sabordare. — Din fr. **sabordage.**

SABORDÁRE, *sabordări,* s.f. Acţiunea de a *saborda* şi rezultatul ei; sabordaj. — V. **saborda.**

SABÓŢ, *saboţi*, s.m. **1.** (Mai ales la pl.) Încălţăminte făcută dintr-o bucată de lemn scobit sau dintr-o talpă de lemn cu feţe de piele groasă. **2.** Îmbrăcăminte metalică de protecţie fixată la capătul unui pilon care trebuie înfipt în pământ; papuc. **3.** Organ al frânei care serveşte la micşorarea vitezei sau la oprirea unei maşini. F Dispozitiv care se montează pe o şină de cale ferată pentru a frâna sau a opri vagoanele. — Din fr. **sabot.**

SABOTÁ, *sabotez,* vb. I. Tranz. A împiedica (prin uneltiri) bunul mers al unei acţiuni; *spec.* a frâna intenţionat desfăşurarea normală a unui proces de producţie. — Din fr. **saboter.**

SABOTÁJ, *sabotaje*, s.n. Acţiune având ca scop împiedicarea bunului mers al unei activităţi, în special frânarea desfăşurării normale a unui proces de producţie. — Din fr. **sabotage.**

SABOTÁRE, *sabotări,* s.f. Acţiunea de *a sabota* şi rezultatul ei. — V. **sabota.**

SABOTÓR, -OÁRE, *sabotori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care sabotează. — Din fr. **saboteur.**

SABRÉR, *sabreri,* s.m. Scrimer specializat în probele de sabie. — Din fr. **sabreur.**

SABRETÁŞ, *sabretaşe,* s.n. Geantă mică de piele care se purta în trecut, atârnată de centiron, la unele uniforme de cavalerie. — Din fr. **sabretache.**

SÁBUR s.n. Substanţă solidă cu miros plăcut şi cu gust amar, extrasă din frunzele unor specii de aloe, utilizată în farmacie. — Din tc. **sabur, sabir.**

SAC, *saci,* s.m. **1.** Obiect confecţionat din pânză, din hârtie rezistentă, din material plastic etc., folosit la păstrarea şi la transportarea unor produse; conţinutul unui astfel de obiect; obiectul împreună cu conţinutul lui. G *Sac de dormit* = sac special prevăzut de obicei cu un fermoar şi cu o glugă, folosit mai ales de excursionişti pentru a dormi. (Rar) *Sac de spate* = raniţă; rucsac. G Expr. *Sac fără fund* = **a)** om lacom, nesăţios; **b)** om care ştie şi povesteşte multe snoave, anecdote, glume. *A da de fundul sacului* = a săraci. *A prinde* (pe cineva) *cu mâţa* (sau *cu mâna*) *în sac* = a surprinde (pe cineva) în momentul când săvârşeşte o faptă rea. *A(-şi) dezlega sacul* = a se destăinui. F Fig. (Cu determinări introduse prin prep. „cu" sau „de" care arată felul) Cantitate mare, grămadă. **2.** Pânză de fuior, de cânepă etc. din care se fac sacii (**1**). **3.** Geantă mare de pânză, de piele etc. în care se pun lucrurile necesare pentru o călătorie. **4.** Unealtă de pescuit făcută dintr-o reţea de sfoară în formă de sac (**1**) cu fundul adânc şi cu gura ţinută deschisă printr-un arc de lemn. **5.** (În sintagmele) *Sac aerian* = organ în formă de sac (**1**), caracteristic păsărilor, care menţine ritmul de respiraţie al acestora în timpul zborului. *Sac polinic* = fiecare dintre compartimentele din antera staminei, în care se formează polenul. *Sac embrionar* = cavitate din ovulul plantelor angiosperme, în care se află mai multe celule, printre care şi oosfera. — Lat. **saccus.**

SACÁ, *sacale,* s.f. Butoi aşezat pe un suport cu două sau cu patru roţi, cu care în trecut se transporta apa de la fântână sau de la râu. — Din tc. **saka** „sacagiu".

SACADÁ, *sacadez*, vb. I. Intranz. (Livr.) A vorbi sau a acţiona cu întreruperi bruşte şi dese (la intervale regulate). — Din fr. **saccader.**

SACADÁRE, *sacadări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a sacada*; întrerupere bruscă (şi violentă) care se repetă (regulat) la intervale mici. — V. **sacada.**

SACADÁT, -Ă, *sacadaţi, -te,* adj. (Despre mişcări, sunete, vorbe etc.; adesea adverbial) Cu întreruperi scurte, bruşte şi dese (la intervale egale); intermitent. — Din fr. **saccadé.**

SACÁDĂ, *sacade,* s.f. (Livr.) Mișcare sacadată; sunet sacadat. — Din fr. **saccade.**

SACAGÍU, *sacagii*, s.m. Persoană care transporta în trecut apă (potabilă) cu sacaua, pentru a o vinde. G Expr. *A vinde apă la sacagiu* = a încerca să dai cuiva un lucru pe care-l are din belșug; a încerca să înveți (sau să înșeli) pe cineva mai priceput (sau mai șiret) decât tine. — **Saca** + suf. *-giu.*

SACÁZ s.n. (Chim.) Colofoniu. — Din tc. **sakiz.**

SACERDÓT, *sarcedoți,* s.m. (Livr.) Preot. — Din it. **sarcedote,** lat. **sacerdos, -otis.**

SACERDOTÁL, -Ă, *sacerdotali, -e,* adj. (Livr.) Preoțesc; *p. ext.* sacru, solemn. — Din fr. **sacerdotal,** lat. **sacerdotalis.**

SACERDÓȚIU s.n. (Livr.) Rang, demnitate de preot; *fig.* chemare, misiune. F (Colectiv) Cler, preoțime. — Din lat. **sacerdotium.**

SACHELÁR, *sachelari*, s.m. (Înv.) Grad onorific în ierarhia bisericească; preot care purta acel grad. — Din ngr. **sakellários.**

SACIFÓRM, -Ă, *saciformi*, *-e*, adj. În formă de sac. — Din fr. **sacciforme.**

SACNASÍU, *sacnasie,* s.n. (Înv.) Încăpere mică la catul de sus al fațadei caselor domnești și boierești, ieșit în afară și închis cu geamlâc sau cu obloane. F Cameră mică de așteptare în casele boierești. — Din tc. **şahnişin.**

SÁCOS, *sacose,* s.n. Veșmânt arhieresc de mătase, lung până la genunchi și cu mâneci largi, care se poartă peste stihar. — Din ngr. **sákkos.**

SACÓȘĂ, *sacoșe,* s.f. Poșetă de dimensiuni mai mari; *spec.* săculeț (de pânză ori material plastic) sau plasă pentru cumpărături. — Din fr. **sacoche.**

SACÓU, *sacouri*, s.n. Haină (bărbătească) mai lejeră. — Din germ. **Sakko.**

SACÓVIȘTE, *sacoviști*, s.f. (Reg.) Unealtă de pescuit făcută dintr-o plasă întinsă pe două nuiele încrucișate și agățată de o prăjină, cu care se pescuiește în locurile unde apa curge repede. — **Sac** + suf. *-oviște.*

SACÓVIȚĂ, *sacovițe,* s.f. (Reg.) Sicaiță. — Et. nec.

SACRÁL[1], -Ă, *sacrali, -e,* adj. (Anat.) Care ține de sacrum, privitor la sacrum; sacrat[1]. — Din germ. **sakral.**

SACRÁL[2], -Ă, *sacrali, -e,* adj. Sacru[1]. — Din fr. **sacral.**

SACRALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este sacru[1]. — **Sacral[2]** + suf. *-itate.*

SACRALIZÁ, *sacralizez,* vb. I. Tranz. A atribui caracter sacru unui lucru profan. — Din fr. **sacraliser.**

SACRALIZÁRE, *sacralizări*, s.f. Faptul de *a sacraliza.* — V. **sacraliza.**

SACRALIZÁT, -Ă, *sacralizați, -te*, adj. Care a primit caracter sacru. — V. **sacraliza.**

SACRAMÉNT, *sacramente,* s.n. Nume dat în religia catolică fiecăreia dintre cele șapte taine bisericești. — Din fr. **sacrement,** lat. **sacramentum.**

SACRAMENTÁL, -Ă, *sacramentali, -e,* adj. De sacrament, privitor la sacrament; *p. ext.* solemn. — Din fr. **sacramental,** lat. **sacramentalis.**

SACRÁT[1], -Ă, *sacrați, -te*, adj. (Anat.) Sacral[1]. — Din fr. **sacré.**

SACRAT[2], -Ă, *sacrați, -te*, adj. (Rar) Sfințit, sfânt. — Din fr. **sacré.**

SACRIFICÁ, *sacrific,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A renunța la cineva sau la ceva în favoarea altcuiva ori în numele unui scop. F Refl. A se devota pentru cineva sau ceva până la jertfirea de sine. **2.** Tranz. A ucide animale în scopuri științifice sau pentru consumul public. F (În Antichitate) A jertfi animale (uneori oameni), după anumite ritualuri, ca prinos adus divinității. — Din lat. **sacrificare,** fr. **sacrifier.**

SACRIFICÁRE, *sacrificări*, s.f. Acțiunea de a (se) *sacrifica.* — V. **sacrifica.**

SACRIFICATÓR, *sacrificatori,* s.m. (În Antichitate) Preot care oficia un sacrificiu. — Din fr. **sacrificateur,** lat. **sacrificator, -oris.**

SACRIFÍCIU, *sacrificii,* s.n. **1.** Renunțare voluntară la ceva (prețios sau considerat ca atare) pentru binele sau în folosul cuiva sau a ceva; jertfă. F Jertfire de sine (din devotament, din abnegație). G *Echipă de sacrificiu* = grup de oameni care înfruntă o mare primejdie ca să îndeplinească o misiune, o datorie. **2.** Manifestare religioasă rituală realizată de către preoți în numele credincioșilor și exprimând prin ofrande speranța atragerii sau îmblânzirii zeilor nefavorabili; jertfă. — Din fr. **sacrifice,** lat. **sacrificium.**

SACRILÉG, -Ă, *sacrilegi, -ge,* adj. (Livr.) Care săvârșește un sacrilegiu; *p. ext.* nelegiuit. — Din lat. **sacrilegus.**

SACRILÉGIU, *sacrilegii,* s.n. Profanare a lucrurilor considerate sfinte sau, *p. ext.,* a unui lucru care trebuie respectat; necinstire, pângărire. [Var.: (înv.) **sacriléj** s.n.] — Din fr. **sacrilège,** lat. **sacrilegium.**

SACRILÉJ s.n. v. **sacrilegiu.**

SACRISTÁN, *sacristani,* s.m. (La catolici) Persoană care are în grija sa sacristia unei biserici. — Din fr. **sacristain.**

SACRISTÍE, *sacristii,* s.f. Clădire sau încăpere anexă a bisericilor catolice, în care se păstrează obiectele de cult și veșmintele preoțești. — Din fr. **sacristie,** lat. **sacristia.**

SACROSÁNCT, -Ă, *sacrosancți, -te,* adj. (Livr.) Sacru[1], sfânt; *p. ext.* intangibil, inviolabil. [Var.: **sacrosánt, -ă** adj.] — Din lat. **sacrosanctus.**

SACROSÁNT, -Ă adj. v. **sacrosanct.**

SÁCRU[1], -Ă, *sacri, -e,* adj. **1.** Cu caracter religios; privitor la religie, care aparține religiei. F Sfânt. G *Foc sacru* = vocație, talent. **2.** Fig. Care inspiră sentimente de veneрație; scump. — Din lat. **sacer, -era,** it. **sacro.**

SÁCRU[2] s.n. v. **sacrum.**

SÁCRUM s.n. Os triunghiular (format din cinci vertebre sudate) situat în partea inferioară a coloanei vertebrale și care, împreună cu oasele pelviene, formează bazinul. [Var.: **sácru** s.n.] — Din fr., lat. **sacrum.**

SACÚL s.n. v. **saculă.**

SACÚLĂ, *sacule,* s.f. (Anat.) **1.** Unul dintre compartimentele urechii interne. **2.** Formațiune saciformă de dimensiuni mici. [Var.: **sacúl** s.n.] — Din fr. **saccule.**

SAD, *saduri,* s.n. (Înv.) Plantație de pomi fructiferi; livadă. F Vie plantată de curând. F Răsad. F (În forma *sádă*) Butaș (de salcie). [Var.: **sádă** s.f.] — Din sl. **sadú.**

SÁDĂ s.f. v. **sad**.

SADEÁ adj. invar. **1.** Care nu este amestecat cu altceva, de un singur fel; pur, curat. F (Despre țesături, păr etc.) Care are o singură culoare; uniform colorat; fără desen. F (Adverbial) Cu totul, complet, pe de-a-ntregul. **2.** Autentic, veritabil, adevărat. — Din tc. **sade.**

SÁDIC, -Ă, *sadici, -ce*, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care chinuiește sau torturează pe cineva din plăcerea bolnăvicioasă de a-l vedea suferind; (despre acțiunile, caracterul etc. oamenilor) plin de sadism; crud. — Din fr. **sadique.**

SÁDINĂ, *sadine,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze păroase și cu spiculețe violete sau gălbui, având la baza lor un smoc de peri aurii sau ruginii (*Chrysopogon gryllus*). — Din bg. **sadina.**

SADÍSM s.n. Plăcere bolnăvicioasă de a chinui pe alții sau de a-i vedea cum suferă; cruzime extremă. F Spec. Deviație a comportamentului sexual constând în plăcerea de a supune partenerul la suferințe fizice și psihice. — Din fr. **sadisme.**

SADUCHEÍSM s.n. (În Antichitate) Doctrină, concepție proprie saducheilor. — Din fr. **saducéisme** (după *saducheu).*

SADUCHÉU, *saduchei,* s.m. (În Antichitate) Adept al partidei religioase iudaice, constituită din aristocrația sacerdotală și infiltrată în politică și diplomație. — Din lat. **Sadducaei.**

SAEGÍU s.m. v. **saigiu.**

SAFÁRI, *safariuri,* s.n. Expediție de vânătoare în Africa. F Raliu automobilistic fără probe speciale, desfășurat în Africa. — Din fr. **safari.**

SAFÉ s.n. v. **seif.**

SAFÉU s.n. v. **seif.**

SAFIÁN s.n. v. **saftian.**

SÁFIC, -Ă, *safice,* adj. (În sintagmele) *Vers safic* = vers endecasilabic cu cinci picioare, folosit în vechea lirică greacă și latină. *Strofă safică* = strofă compusă din patru versuri, primele trei safice, iar ultimul adonic. — Din fr. **saphique,** lat. **sapphicus.**

SAFÍR, *safire,* s.n. **1.** Varietate de corindon de culoare albastră, transparentă, folosită ca piatră prețioasă. **2.** Varietate de blană de nurcă de culoare albăstrie. — Din fr. **saphir,** lat. **sapphirus.**

SAFÍSM s.n. (Med.) Homosexualitate feminină; lesbianism, tribadism. — Din fr. **saphisme.**

SAFRÁN, *safrane,* s.n. Parte a cârmei unei nave care poate fi rotită parțial în jurul axei cârmei pentru a face ca nava să se întoarcă la dreapta sau la stânga. — Din fr. **safran.**

SAFTEÁ s.f. (Pop. și fam.) Prima vânzare făcută de un negustor dintr-o marfă nouă sau la începutul unei zile, al unei săptămâni etc.; *p. ext.* început norocos al unei afaceri. F Fig. Prima întrebuințare a unui lucru. [Var.: (reg.) **săfteá** s.f.] — Din tc. **siftah.**

SAFTEREÁ, *safterele*, s.f. Plantă erbacee cu frunzele de culoare verde-cenușie, cu florile purpurii și cu fructul globulos *(Fumaria officinalis).* [Var.: (reg.) **seftereá** s.f.] — Din ngr. **safterés.**

SAFTIÁN, (**2**) *saftianuri*, s.n. **1.** Piele subțire și fină de capră (sau de oaie, de vițel), din care se confecționează articole de marochinărie și de galanterie. **2.** Sortiment dintr-o astfel de piele. [Pr.: *-ti-an,* — Var.: **safián,** (reg.) **săftián, seftián** s.n.] — Din tc. **sahtiyan.**

SÁGA s.f. Povestire specifică vechii literaturi scandinave, în care faptele istorice se împletesc cu elemente mitologice. — Din fr. **saga,** germ. **Saga.**

SAGÁCE, *sagaci, -ce,* adj. Care pricepe ușor și repede ceva; perspicace, ager, pătrunzător. — Din fr. **sagace.**

SAGACITÁTE s.f. Facultate a minții omenești de a înțelege ușor și repede ceva; perspicacitate, agerime. — Din fr. **sagacité.**

SAGITÁL, -Ă, *sagitali, -e,* adj. (Anat.) Care este în plan vertical de simetrie. G *Sutură sagitală* = sutură care unește cele două oase parietale. — Din fr. **sagittal.**

SAGITÁR, *sagitari,* s.m. (Înv.) Arcaș (din armata romană). — Din lat. **sagittarius.**

SAGITÁT, -Ă, *sagitați, -te*, adj. (Despre frunze) De forma unei săgeți. — Din fr. **sagitté.**

SÁGNĂ, *sagne,* s.f. Rană pe spinarea calului, produsă de șa, de tarniță sau de ham. F Cicatrice rămasă pe corpul unui animal după marcarea lui cu fierul roșu. — Din sb. **sadno.**

SAGÓ s.n. v. **sagu.**

SAGOTIÉR, *sagotieri,* s.m. Nume dat mai multor specii de palmieri al căror trunchi conține sago *(Metroxylon).* [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **sagoutier.**

SAGÚ s.n. Produs alimentar în formă de praf sau de grăuncioare albe sau roșietice, preparat din tulpina sagotierului și care se consumă fiert în supă sau în lapte. [Var.: **sago** s.n.] — Din fr. **sagou.**

SÁGUM, *sagumuri,* s.n. Manta scurtă, prinsă pe umăr, pe care o purtau romanii și galii. — Din lat., fr. **sagum.**

SAHAIDACÁR s.m. v. **săhăidăcar.**

SAHÁN, *sahane*, s.n. (Înv. și reg.) Vas metalic de diverse forme sau dimensiuni, în care se servește sau se gătește mâncarea. — Din tc. **sahan.**

SAHARIÁN, -Ă, *saharieni*, *-e,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la Sahara, al Saharei. **2.** S.f. Bluză sport cu epoleți și cu mâneci scurte. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **saharien.**

SAHÉL s.n. Zonă de tranziție între Sahara și savanele Africii subecuatoriale, cu vegetație de savană uscată și de stepă. — Din fr. **sahel.**

SAIÁ[1], *saiele,* s.f. (Înv. și pop.) Ață pentru însăilat; *p. ext.* cusătură provizorie, cu împunsături rare; șular. [Pr.: *sa-ia*] — Cf. î n s ă i l a.

SAIÁ[2], *saiele,* s.f. (Reg.) Adăpost (improvizat) pentru vite, în special pentru oi. [Pr.: *sa-ia*] — Din tc. **saye** „umbră”.

SAIÁ[3], *saiele,* s.f. (Înv. și pop.) Țesătură (subțire) de lână. F Îmbrăcăminte confecționată din această țesătură. [Pr.: *sa-ia*] — Din tc. **saya.**

SAIDECÁR, *saidecari,* s.m. (Înv.) Meșter care lucra odoare bisericești. [Var.: **seidicár** s.m.] — Din tc. **sadekár.**

SAIGÍU, *saigii,* s.m. Slujbaș al Porții Otomane care strângea în Țările Române darea plătită în oi; *p. ext.* slujbaș al stăpânirii care număra oile în acest scop. [Pr.: *sa-i-*. — Var.: (înv.) **saegíu** s.m.] — Din tc. **sayıcı.**

SAINT-BERNARD s.m. (Zool.) Bernardin[1]. [Pr.: *sẽ bernár*] — Cuv. fr.

SAINTLUCIÁN, -Ă, *saintlucieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Saint Lucia sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Saint Lucia sau saintlucienilor (**1**), referitor la statul Saint Lucia ori la saintlucieni. — **Saint Lucia** (n.pr.) **+** suf. *-ian.*

SAIT s.n. v. **site.**

SAIVÁN, *saivane,* s.n. **1.** (Reg.) Adăpost de iarnă pentru oi (sau pentru vite); perdea. **2.** (Înv.) Cort deschis, asemănător cu un baldachin, destinat domnului sau înalților demnitari. [Var.: **săiván** s.n.] — Din tc. **sayvan.**

SAKÉ s.n. Băutură alcoolică specifică Japoniei, obținută din orez fermentat, care se bea, de obicei, caldă. — Din fr. **saké.**

SAL, *saluri*, s.n. (Rar) Plută mare, formată prin alăturarea mai multor plute mici. — Din tc. **sal.**

SALAHÓR, *salahori*, s.m. Muncitor necalificat, plătit cu ziua, care lucrează mai ales la construcții de case, de șosele etc.; (în Evul Mediu, în Țările Române) țăran scutit de dări, pus de domnie la dispoziția Porții Otomane pentru repararea cetăților turcești, întreținerea drumurilor și pentru alte munci grele. [Var.: (pop.) **salaór** s.m.] — Din tc. **salahor.**

SALAHORÍ, *salahoresc,* vb. IV. Intranz. A munci ca salahor; *p. gener.* a munci din greu. — Din **salahor.**

SALAHORÍE s.f. Starea, munca de salahor; p. *gener.* muncă grea; salahorit. — **Salahor** + suf. *-ie.*

SALAHORÍT s.n. (Rar) Salahorie. — V. **salahori.**

SALÁM, (**2**) *salamuri*, s.n. **1.** Produs alimentar cu durată mare de conservare, asemănător cârnatului, preparat din carne tocată și condimentată de vită sau de porc, de obicei afumată și uscată. **2.** Sortiment, bucată de salam (**1**). — Din tc., bg. **salam.** Cf. fr. s a l a m i, it. s a l a m e.

SALAMALÉC, (**2**) *salamalecuri,* s.n. **1.** Formulă de salut la popoarele de religie mahomedană. **2.** Închinăciune adâncă, temenea (care însoțește rostirea acestei formule). — Din tc. **selâmaleyküm.** Cf. fr. s a l a m a l e c.

SALAMÁNDRĂ, *salamandre*, s.f. Animal batracian asemănător cu șopârla, cu picioarele scurte și îndreptate în lături și cu pielea neagră pătată cu galben, care secretă o substanță iritantă cu rol protector *(Salamandra salamandra).* — Din fr. **salamandre,** lat. **salamandra.**

SALAMÚRĂ s.f. v. **saramură.**

SALAÓR s.m. v. **salahor.**

SALÁR s.n. v. **salariu.**

SALARIÁ, *salariez,* vb. I. Tranz. (Rar) A salariza. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **salarier.**

SALARIÁT, -Ă, *salariați, -te*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. s.m. și f. (Persoană fizică) care încheie un contract de muncă individual cu o persoană fizică sau juridică și se obligă să presteze munca în schimbul unui salariu. **2.** Adj. (Despre muncă) Care este plătit cu un salariu. [Pr.: *-ri-at*] — V. **salaria.** Cf. fr. s a l a r i é.

SALARIÉRE s.f. (Rar) Salarizare. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **salaria.**

SALÁRIU, *salarii,* s.n. Contravaloarea muncii prestate de salariat în baza contractului individual de muncă, care cuprinde slariul de bază, indemnizațiile, sporurile și alte adaosuri; leafă[2]. [Var.: (pop) **salár** s.n.] — Din fr. **salaire,** lat. **salarium.**

SALARIZÁ *salarizez*, vb. I. Tranz. A plăti cuiva un salariu; a salaria. — **Salariu** + suf. *-iza.*

SALARIZÁRE, *salarizări,* s.f. Acțiunea de *a salariza;* salariere. — V. **salariza.**

SALÁTĂ, *salate,* s.f. **1.** Plantă legumicolă erbacee din familia compozeelor, cu frunze mari și rotunde, comestibile *(Lactuca sativa): p. gener.* nume dat unor plante erbacee cu frunze comestibile. G Compus: *salata-iepurelui* = plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori roșii sau violete (*Prenanthes purpurea).* **2.** Preparat culinar făcut din anumite legume fierte sau crude, cu adaos de oțet, zeamă de lămâie și untdelemn, care se servește ca aperitiv sau ca garnitură. G *Salată de boeuf* = preparat culinar făcut din legume și carne de vită fierte și murături, toate tăiate mărunt și amestecate cu maioneză. G *Salată de fructe* = desert făcut din fructe crude, tăiate mărunt, amestecate cu zahăr și stropite cu rom, coniac sau vin. [Pl. și: (pop.) *sălăți*] — Din ngr. **saláta.**

SALATIÉRĂ, *salatiere*, s.f. Vas, castron de porțelan, de faianță, de sticlă etc., în care se servește salata. F Serviciu de masă format dintr-un suport (de metal) cu sticluțe pentru untdelemn și oțet și cu solnițe pentru sare și piper. [Pr.: *-ti-e*] — Din ngr. (pop.) **salatiéra** sau din **salată** + suf. *-ieră* (după fr. *saladier*).

SÁLĂ, *săli,* s.f. **1.** Încăpere spațioasă destinată spectacolelor, întâlnirilor sportive, întrunirilor, expozițiilor etc. F Totalitatea persoanelor reunite într-o sală (**1**). **2.** Coridor. **3.** Vestibul, antreu, anticameră. — Din fr. **salle.**

SALBÁNDĂ, *salbande,* s.f. (Geol.) Zona de contact dintre un filon și roca înconjurătoare. — Din germ. **Salband,** fr. **salbande.**

SÁLBĂ, *salbe*, s.f. **1.** Podoabă de purtat la gât, alcătuită dintr-unul sau din mai multe șiraguri de monede, medalii, pietre prețioase sau mărgele. G Expr. *Salba dracului* = persoană supărătoare, de care nu poți scăpa; om rău, necinstit, ticălos. **2.** (Zool.) Fanon. **3.** Compuse: *salbă-moale* = arbust cu frunzele opuse, lanceolate sau eliptice, cu florile verzi-gălbui și cu fructele capsule roșii (*Evonymus latifolius*); *salbă-râioasă* = arbust înalt de 1–3 m, cu flori mici, brune, care conține gutapercă în scoarța rădăcinilor (*Evonymus verrucosa*). — Lat. **subalba.**

SÁLBIE s.f. v. **salvie.**

SÁLCĂ, *sălci,* s.v. Varietate de salcie[1] cu ramuri foarte flexibile *(Salix alba),* — Din **salcie[1].**

SALCÁM, *salcâmi,* s.m. Arbore melifer din familia leguminoaselor, cu ramuri prevăzute cu spini, cu frunze compuse, cu flori albe cu miros caracteristic plăcut, dispuse în ciorchine, cu lemnul tare și rezistent la umezeală; acaț (*Robinia pseudacacia*). — Din tc. **salkâm.**

SÁLCE[1] s.f. Plantă erbacee exotică din familia liliaceelor, cu tulpina agățătoare și cu flori dispuse în umbele (*Smilax medica); p. restr.* numele popular al rădăcinii acestei plante, cu utilizări în medicină. [Var.: **sálcie** s.f.] — Et. nec.

SÁLCE[2] s.f. (Înv.) Salță[1]. — Cf. s a l ț ă[1].

SÁLCE[3] s.v. v. **salcie[1].**

SÁLCIE[1], *sălcii,* s.f. Numele mai multor specii de arbori și de arbuști cu ramuri lungi, subțiri și mlădioase, cu frunze lanceolate și cu flori galbene-verzui dispuse în mățișori, care cresc la marginea apelor *(Salix);* arbore aparținând uneia dintre aceste specii. G Compus: *Salcie plângătoare* (sau *-pletoasă)* = varietate de salcie[1] cu ramuri foarte lungi, flexibile și plecate în jos *(Salix babylonica).* [Pl. și: *salcii.* — Var.: **sálce** s.f.] — Lat. **salix, -icis.**

SÁLCIE[2] s.f. v. **salce[1].**

SALÉP, *salepuri*, s.n. **1.** Nume dat tuberculilor uscați ai unor specii de orhidee; *p. ext.* praf de amidon extras din acești tuberculi și care, fiert în lapte sau în apă, se folosește ca întăritor pentru copii sau convalescenți. **2.** Băutură preparată de orientali din salep (**1**), miere și apă. [Var.: (reg.) **salíp** s.n.] — Din tc. **salep.**

SALEPCÍU s.m. v. **salepgiu.**

SALEPGÍU, *salepgii,* s.m. Persoană care prepară sau vinde salep (**2**). [Var.: **salepcíu, salipgíu** s.m.] — Din tc. **salepçi.**

SALÉU, *saleuri*, s.n. Preparat alimentar crocant de forma unui bețișor, făcut din aluat sărat, cu gust picant prin adaos de sare, brânză, chimen etc. și care se servește ca aperitiv. — Din fr. **salé** „sărat”.

SÁLIC, -Ă, *salici, -e,* adj. (În sintagma) *Legea salică* = culegere medievală de norme de drept bazate pe obiceiul pământului, aparținând francilor de pe teritoriul Galiei. — Din fr. **salique.**

SALICACÉE, *salicacee*, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu inflorescenţe în formă de amenţi, care cuprinde arbori şi arbuşti ca plopul şi salcia: (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **salicacée.**

SALICILÁT, *salicilaţi*, s.m. Nume generic al sărurilor sau esterilor acidului salicilic. F Acid salicilic. — Din fr. **salicylate.**

SALICÍLIC adj. (În sintagma) *Acid salicilic* = preparat chimic pe bază de fenol, în formă de cristale albe, folosit în medicină, în industria coloranţilor şi a conservelor alimentare. — Din fr. **salicylique.**

SALICILÍNĂ s.f. Substanţă medicamentoasă extrasă din scoarţa de salcie[1] cu însuşiri febrifuge şi antireumatice. — Cf. germ. S a l i z i n.

SALIÉNI s.m. pl. Nume dat la romani preoţilor zeului Marte. [Pr.: *-li-eni*] — Din fr. **saliens.**

SALIFÉR, -Ă, *saliferi, -e,* adj. Care conţine sare (**1**), bogat în sare (**1**). — Din fr. **salifère.**

SALIFICÁ, *salific,* vb. I. Tranz. (Chim.) A combina o bază cu un acid pentru a obţine o sare (**2**). — Din fr. **salifier.**

SALIFICÁRE, *salificări*, s.f. Acţiunea de *a salifica;* salificaţie. — V. **salifica.**

SALIFICÁŢIE s.f. (Chim.) Salificare. — Din fr. **salification.**

SALÍN, -Ă, *salini, -e,* adj. **1.** Care conţine sare. *Soluţie salină.* **2.** (Chim.) Care are caracter de sare. *Oxid salin de fier.* — Din fr. **salin.**

SALÍNĂ, *saline,* s.f. Mină din care se extrage sare; ocnă. — Din fr. **saline,** lat. **salinae.**

SALINITÁTE s.f. Conţinutul în săruri al unei ape sau al unui sol. — Din fr. **salinité.**

SALINIZÁ, *salinizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni salin; a (se) îmbiba cu săruri solubile. — Din fr. **saliniser.**

SALINIZÁRE, *salinizări,* s.f. Acţiunea de *a saliniza* şi rezultatul ei. — V. **saliniza.**

SALINIZÁT, -Ă, *salinizaţi, -te,* adj. Care a fost îmbibat cu săruri solubile, care a devenit salin. — V. **saliniza.**

SALINOMÉTRU, *salinometre*, s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentraţiei soluţiilor de sare. — Din fr. **salinomètre.**

SALÍP s.n. v. **salep.**

SALIPGÍU s.m. **salepgiu.**

SALIPIRÍNĂ, (**2**) *salipirine*, s.f. **1.** Salicilat de antipirină cu proprietăţi antinevralgice, folosit în terapeutica antireumatică. **2.** (La pl.) Comprimate de salipirină (**1**). — Din germ. **Salipyrin.**

SALIVÁ, *salivez*, vb. I. Intranz. A secreta, a produce (multă) salivă. — Din fr. **saliver,** lat. **salivare.**

SALIVÁR, -Ă, *salivari, -e,* adj. Privitor la salivă, de salivă. G *Glandă salivară* = fiecare dintre glandele situate în cavitatea bucală şi care secretează saliva. — Din fr. **salivaire.**

SALIVÁRE, *salivări, s.f.* Acţiunea de a *saliva* şi rezultatul ei. — V. **saliva.**

SALIVÁT s.n. Faptul de *a saliva;* salivaţie. — V. **saliva.**

SALIVÁŢIE s.f. Faptul de a secreta salivă; salivat; funcţia glandelor salivare; secreţie (exagerată) de salivă. — Din fr. **salivation,** lat. **salivatio, -onis.**

SALÍVĂ, *salive,* s.f. Lichid apos şi puţin vâscos care se formează continuu în gură, fiind secretat de glandele salivare, care serveşte la formarea şi la înghiţirea bolului alimentar, umezeşte şi spală membrana mucoasă a gurii etc. — Din fr. **salive,** lat. **saliva.**

SALMÁSTRU, -Ă, *salmastre,* adj. (În sintagmele) *Apă salmastră* = apă cu salinitate redusă. *Lac salmastru* = lac cu apă salmastră. — Din it. **salmastro.**

SALMIÁC s.n. (Chim.; rar) Ţipirig[2]. [Pr.: *-mi-ac*] — Din germ. **Salmiak.**

SALMONÉLĂ s.f. Gen de bacterii patogene care provoacă febra tifoidă, infecţii alimentare etc. — Din fr. **salmonella.**

SALMONELÓZĂ, *salmoneloze,* s.f. Nume generic dat unui grup de boli infecţioase ale mamiferelor şi păsărilor, provocate de salmonelă. — Din fr. **salmonellose.**

SALMONÍD, *salmonide*, s.n. (La pl.) Familie de peşti răpitori (din care fac parte păstrăvul, lipanul etc.), caracterizaţi printr-o a doua înotătoare dorsală, adipoasă *(Salmonidae);* (şi la sg.) peşte care face parte din această familie.— Din fr. **salmonidé.**

SALÓL s.m. Salicilat de fenil, sub formă de cristale albe cu gust şi miros slab aromat, folosit ca antiseptic şi antipiretic. — Din fr. **salol.**

SALÓN, *saloane,* s.n. **1.** Încăpere într-o locuinţă destinată primirii musafirilor. **2.** Sală în care au loc festivităţi, baluri, serbări publice etc. F Sală în care se organizează expoziţii periodice de pictură, sculptură etc.; *p. ext.* expoziţia din această sală. F Reuniune cu caracter cultural, artistic, monden etc. **3.** Cameră cu mai multe paturi, în care sunt ţinuţi şi îngrijiţi bolnavii într-un spital. — Din fr. **salon.**

SALONÁRD, -Ă, *salonarzi, -de,* adj., s.m. şi f. (Rar) **1.** Adj. De salon. **2.** S.m. şi f. (Peior.) Persoană care frecventează saloanele mondene, care manifestă snobism în relaţiile sale. — Din fr. **salonnard.**

SALONÁŞ, *salonaşe*, s.n. Diminutiv al lui *salon* (**1**). — **Salon** + suf. *-aş.*

SALOON s.n. Cârciumă, han (în filmele western). [Pr.: *sălún*] — Cuv. am.

SALOPÉTĂ, *salopete*, s.f. Costum de protecţie confecţionat de regulă din doc (compus dintr-un pantalon prelungit printr-un plastron cu bretele) purtat, de obicei, peste hainele obişnuite. F *P. ext.* Obiect de vestimentaţie asemănător acestui costum. — Din fr. **salopette.**

SALPÉTRU s.n. Azotat natural de sodiu *(salpetru de Chile)* sau de potasiu *(salpetru de India),* folosiţi ca îngrăşăminte minerale, la fabricarea acidului azotic etc. — Din fr. **salpétre.**

SALPINGECTOMÍE, *salpingectomii*, s.f. (Med.) Îndepărtare chirurgicală parţială sau totală a trompelor uterine. — Din fr. **salpingectomie.**

SALPINGÍTĂ, *salpingite*, s.f. Boală care se manifestă prin inflamaţia trompelor uterine. — Din fr. **salpingite.**

SALPINGOGRAFÍE, *salpingografii*, s.f. (Med.) Radiografie a trompelor uterine cu ajutorul unei substanţe de contrast. — Din fr. **salpingographie.**

SALPINGOOVARÍTĂ, *salpingoovarite*, s.f. (Med.) Anexită. — Din fr. **salpingo-ovarite.**

SALPINGOSCÓP, *salpingoscoape*, s.n. (Med.) Aparat folosit în salpingoscopie. — Din fr. **salpingoscope.**

SALPINGOSCOPÍE, *salpingoscopii,* s.f. (Med.) Explorare vizuală a orificiului intern al trompei lui Eustache cu ajutorul salpingoscopului. — Din fr. **salpingoscopie.**

SÁLSA, *salse,* s.f. (Muz.) Combinaţie modernă între vechile sonorităţi cubaneze şi cele portoricane, cu o insistentă tentă ritmică. — Cuv. sp.

SALT, *salturi,* s.n. **1.** Mişcare bruscă prin care corpul se desprinde de la pământ, sărind pe loc sau deplasându-se; mişcare de deplasare bruscă în zbor. G *Triplu salt* = probă atletică de săritură în lungime, constând din trei sărituri consecutive. **2.** Trecere bruscă de la o situaţie ori stare la alta. G *Salt calitativ* = moment, stadiu constând în schimbarea în bine a calităţii unui obiect sau a unui proces.— Din lat. **saltus,** it. **salto.**

SALTANÁT, *saltanaturi*, s.n. (Înv.) Alai (domnesc), suită, cortegiu. F Pompă, strălucire. — Din tc. **saltanat.**

SALTÁNDO adv. (Muz.; indică modul de execuţie la instrumentele cu coarde şi arcuş) În felul procedeului staccato, prin lansarea uşoară a arcuşului pe coarde şi revenirea lui naturală. — Cuv. it.

SALTÁR s.n. v. **sertar.**

SALTEÁ, *saltele,* s.f. Obiect făcut dintr-un fel de sac de pânză, de material plastic etc. în care se introduce (şi se fixează prin cusături din loc în loc) un strat gros de lână, de iarbă-de-mare, de paie, de vată sau care se umple cu aer şi care se aşază pe pat (pentru a forma un aşternut moale) sau pe apă (pentru a pluti). G *Saltea de apă* = mic rezervor de apă creat la piciorul unui baraj pentru a amortiza lovitura apei care cade asupra terenului de la piciorul barajului. *Saltea de beton* = construcţie de protecţie a albiei râurilor, alcătuită din plăci de beton sau de beton armat. *Saltea de piatră* = strat de piatră uscată care are rolul de a colecta infiltraţiile de apă din galeriile de tunel. *Saltea de protecţie* = înveliş al unui cablu electric, cu rolul de a-l proteja de deteriorările care pot surveni în timpul curburii la montare. — Din ngr. **siltés.**

SALTELÚŢĂ, *salteluţe,* s.f. Diminutiv al lui *saltea.* — **Saltea** + suf. *-eluţă.*

SALTIMBÁNC, *saltimbanci*, s.m. Actor de circ cu mimică bufă, care execută exerciţii uşoare de acrobaţie. F Fig. Om care trece cu uşurinţă de la o atitudine la alta, dovedind lipsă de seriozitate şi de caracter. — Din fr. **saltimbanque.**

SALTÍRE s.f. v. **psaltire.**

SÁLŢĂ[1], *salţe,* s.f. (Înv.) Zeamă (acrişoară), sos (picant) cu care se ungeau anumite fripturi; salce[2]. — Din ngr. **sáltsa.**

SÁLŢĂ[2], *salţe,* s.f. Vulcan noroios. — Din it. **salsa.**

SALUBRITÁTE s.f. Faptul de a fi salubru; stare generală favorabilă a condiţiilor igienice şi sanitare dintr-un loc. F Serviciu public care se ocupă cu curăţenia dintr-o localitate. — Din fr. **salubrité,** lat. **salubritas, -atis.**

SALUBRIZÁ, *salubrizez,* vb. I. Tranz. A face salubru pentru populaţie locul de trai sau de muncă. — **Salubru** + suf. *-iza.*

SALUBRIZÁRE, *salubrizări*, s.f. Acţiunea de *a salubriza.* — V. **salubriza.**

SALUBRIZÁT, -Ă, *salubrizaţi, -te*, adj. Care a devenit salubru (în urma unei acţiuni organizate). — V. **salubriza.**

SALÚBRU, -Ă, *salubri, -e,* adj. (Adesea fig.) Favorabil sănătăţii; sănătos. — Din fr. **salubre,** lat. **salubris.**

SALÚT, *saluturi,* s.n. Cuvânt, enunţ sau gest cu care se salută. F Cuvântare prin care se salută o adunare, se întâmpină un oaspete oficial etc. — Din fr. **salut,** lat. **salus, -utis,** it. **saluto.**

SALUTÁ, *salút*, vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A face un gest sau a rosti o formulă uzuală de politeţe, de respect, de simpatie etc. la întâlnirea cu cineva sau la despărţire. F Tranz. A-şi manifesta bucuria, aclamând pe

cineva. F Tranz. Fig. A primi cu entuziasm o idee, o acțiune. — Din lat., it. **salutare.**

SALUTÁR, -Ă, *salutari,* -e, adj. Folositor sănătății, vieții etc.; salvator. F Care este potrivit, adecvat într-o anumită împrejurare. — Din fr. **salutaire,** lat. **salutaris.**

SALUTÁRE, *salutări,* s.f. Faptul de a *(se) saluta.* F (Concr.) Formulă de salut folosită mai ales la despărțire sau la întâlnirea cu cineva; salut. F (La pl.) Expresie de politețe pe care cineva o transmite unei persoane absente prin intermediul cuiva. — V. **saluta.**

SALVÁ, *salvez,* vb. I. Tranz. și refl. A scăpa pe cineva sau a reuși să scape singur dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc. G Expr. (Tranz.) *A salva situația* = a reuși să îndrepte o situație grea, neplăcută; a face față unei situații. *A salva aparențele* = a da unui lucru, unei situații etc. o înfățișare capabilă să ascundă un rău lăuntric. — Din lat., it. **salvare.**

SALVAMÁR, (**2**) *salvamari,* s.n., s.m. **1.** S.n. Serviciu maritim specializat în salvarea celor aflați în pericol de a se îneca. **2.** S.m. Persoană calificată care face parte din salvamar (**1**); (rar) salvamarist. — **Salva**[re] + **mar**[ină].

SALVAMARÍST, *salvamariști,* s.m. (Rar) Salvamar (**2**). — **Salvamar** + suf. *-ist.*

SALVAMÓNT s.n. Serviciu specializat în salvarea celor accidentați sau rătăciți în munți. — **Salva**[re] + **mont**[ană].

SALVAMONTÍST, *salvamontiști,* adj., s.m. (Persoană calificată sau câine dresat) care face parte din salvamont. — **Salvamont** + suf. *-ist.*

SALVÁRE, *salvări,* s.f. **1.** Acțiunea de a *(se) salva;* (concr.) obiect, ființă, circumstanță salvatoare. **2.** Serviciu medical destinat să dea primul ajutor accidenților sau bolnavilor care au nevoie de o intervenție medicală urgentă. F Vehicul special amenajat care transportă accidenți sau grav bolnavi la o instituție spitalicească de urgență; ambulanță. — V. **salva.**

SALVARSÁN s.n. Derivat organic al arsenului, sub formă de pulbere galbenă, folosit în tratamentul sifilisului. — Din germ. **Salvarsan.**

SALVÁT, -Ă, *salvați, -te*, adj. Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.; scăpat. — V. **salva.**

SALVATÓR, -OÁRE, *salvatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care salvează sau poate salva. — Din fr. **salvateur,** lat. **salvator, -oris.** Cf. s a l v a.

SÁLVĂ, *salve*, s.f. (Mil.) (Serie de) lovituri (de tun, de pușcă) trase simultan din mai multe guri de foc. — Din fr. **salve.**

SALVCONDÚCT, *salvconducte*, s.n. Document care acorda cuiva liberă trecere pe un teritoriu străin sau într-o zonă de război. — Cf. it. s a l v a c o n d o t t o.

SÁLVE interj. (Fam.) Formulă de salut folosită mai ales la despărțire. — Din lat. **salve.**

SALVGARDÁ, *salvgardez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A apăra, a proteja, a lua sub ocrotire un bun moral, social etc. F A salva. — Din fr. **sauvegarder** (după *salva).*

SALVGARDÁRE s.f. (Livr.) Acțiunea de a *salvgarda.* — V. **salvgarda.**

SÁLVIE, *salvii*, s.f. (Bot.) Jale[2] *(Salvia officinalis).* [Var.: **sálbie** s.f.] — Din lat. **salvia.**

SAMÁ, *samale*, s.f. Produs bogat în enzime, folosit la sămăluire. — Et. nec.

SAMANÍU, -ÍE, *samanii,* adj. (Înv.) Galben-deschis (ca paiul). — Din tc. **samani.**

SAMÁR, *samare,* s.n. **1.** Șa mare de povară, fără scări, care se pune pe măgari și pe catâri: *p. ext.* încărcătură care se așază pe spatele unui animal de povară. **2.** Bucată de scândură având pe una din fețe o mică platformă, care servește la transportarea cărămizilor pe schele. **3.** Lat de sprijin pe care se așază căpriorii acoperișului unei case. — Din bg., sb. **samar.**

SAMÁRĂ, *samare,* s.f. Fruct uscat, cu o singură sămânță, prevăzut cu o aripă subțire (la ulm, arțar, paltin etc.). — Din fr. **samare.**

SAMARINEÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **samaritean.**

SAMARITEÁN, -Ă, *samariteni*, *-e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând unei comunități etnice-religioase din regiunea antică Samaria și care a constituit principalul nucleu etnic al statului antic Israel. **2.** S.m. și f. Om milos; binefăcător. **3.** Adj. Care aparține Samariei sau samaritenilor **(1),** referitor la Samaria ori la samariteni. [Var.: **samarineán, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **samaritain.**

SAMARITEÁNCĂ, *samaritence*, s.f. **1.** Femeie aparținând unei comunități etnice-religioase din regiunea antică Samaria. **2.** Femeie miloasă; binefăcătoare. — **Samaritean** + suf. *-că.*

SAMÁRIU s.n. Element chimic care face parte din grupul pământurilor rare. — Din fr. **samarium.**

SAMAVÓLNIC, -Ă, *samavolnici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care procedează după bunul lui plac, nesocotind și încălcând voința și drepturile altora; (despre acțiunile oamenilor) făcut după bunul-plac personal; arbitrar, abuziv. — Din rus. **samovol'nîi.**

SAMAVOLNICÍE, *samavolnicii,* s.f. Faptul de a acționa după bunul-plac, nesocotind și încălcând voința și drepturile altora; act samavolnic. — **Samavolnic** + suf. *-ie.*

SÁMĂ s.f. (În Țările Române) **1.** Recensământ efectuat de domnie, pentru fixarea birului. **2.** Dare în bani care îngloba toate obligațiile financiare ale birnicilor. — Din **seamă.**

SÁMBĂ, *sambe,* s.f. (De obicei art.) Dans popular brazilian, cu mișcări vioaie și ritm sincopat; melodie după care se execută acest dans. — Din port., fr. **samba.**

SÁMBO s.m. Descendent provenit din căsătoria unui amerindian cu un negroid sau cu un mulatru. — Cuv. sp.

SÁMCĂ, *samce,* s.f. (În credințele populare) Ființă imaginară rea, care omoară sau îmbolnăvește oamenii; *p. ext.* boală cauzată de această ființă. — Din ucr. **samka.**

SÁMEȘ, *sameși,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dregător însărcinat cu strângerea samei (**2**). **2.** (Reg.) Administrator sau logofăt de moșie. — **Samă** + suf. *-eș.*

SAMIZDÁT, (**2**) *samizdaturi,* s.n. **1.** Ansamblu de mijloace folosite în fosta URSS pentru difuzarea operelor interzise de cenzură. **2.** Operă astfel difuzată. — Din fr., engl. **samizdat.**

SAMNÍT, -Ă, *samniți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație care a locuit în Antichitate în centrul Peninsulei Italice și a opus o puternică rezistență cuceririi romane; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține samniților (**1**), referitor la samniți. — Din lat., fr. **Samnites.**

SAMOÁN, -Ă, *samoani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Samoa sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Samoa sau samoanilor (**1**), referitor la statul Samoa ori la samoani. F (Substantivat, f.) Limbă polineziană vorbită în Samoa de Vest. [Pr.: *-mo-an*] — Din fr. **samoan.**

SAMOÉD, -Ă, *samoezi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație de origine mongolă din Siberia de nord. **2.** Adj. Al samoezilor (**1**), privitor la samoezi. — Din fr. **samoyéde.**

SAMOVÁR, *samovare,* s.n. Vas de metal folosit la fiertul apei pentru ceai. — Din rus. **samovar.**

SAMSÁR, *samsari*, s.m. Persoană care intermediază afaceri de vânzare–cumpărare; misit. F Fig. Persoană care face din orice lucru obiect de negoț. — Din tc. **simsar,** bg. **samsar.**

SAMSARLÁC, *samsarlâcuri,* s.n. (Înv.) Îndeletnicirea samsarului. — Din tc. **simsarlık.**

SAMÚR, (**1**) *samuri,* s.m., (**2**) *samururi,* s.n. **1.** S.m. Mamifer carnivor cu blana prețioasă, de culoare sură cu o pată albă pe piept; zibelină *(Martes zibellina).* **2.** S.n. Blană de samur (**1**) prelucrată. — Din tc. **samur.**

SAMURÁI, *samurai,* s.m. Membru al castei privilegiate feudalo-militare din Japonia, înainte de revoluția din 1867. — Din fr. **samouraï.**

SAMURÁSLĂ s.f. (Pop.; cu sens colectiv) Plante răsărite de la sine din semințele scuturate la strângerea recoltei sau din bulbii, tuberculii etc. rămași nescoși din pământ. — Din sl. **samoraslŭ.**

SANATORIÁL, -Ă, *sanatoriali, -e,* adj. Care ține de sanatoriu, privitor la sanatoriu; cu regim de sanatoriu. [Pr.: *-ri-al*] — **Sanatoriu** + suf. *-al.*

SANATÓRIU, *sanatorii*, s.n. Instituție medicală pentru tratamentul bolilor cronice, afecțiuni ale aparatului respirator, afecțiuni neuropsihice, tuberculoză; (în trecut) spital particular; casă de sănătate. — Din fr. **sanatorium.**

SÁNCHE adv. v. **sanchi.**

SÁNCHI interj. (Fam.) Vorbă să fie! așa să crezi! cum s-ar zice. [Var.: **sánche** adv.] — Din tc. **sankı.**

SANCHILÓT s.m. v. **sanculot.**

SANCHÍU, -ÍE, *sanchii,* adj. (Pop.) Tăcut, posac, ursuz; încăpățânat. — Et. nec.

SANCTIFICÁ, *sanctific*, vb. I. Tranz. (Bis.) A trece pe cineva în rândul sfinților; a sfinți. — Din lat. **sanctificare,** fr. **sanctifier.**

SANCTIFICÁRE s.f. (Bis.) Faptul de *a sanctifica.* — V. **sanctifica.**

SANCTITÁTE s.f. Sfințenie. F (Urmat de un pronume posesiv) Titlu dat patriarhilor ortodocși și papilor. — Din lat. **sanctitas, -atis.**

SANCTUÁR, *sanctuare,* s.n. Parte a unui lăcaș de cult unde se oficiază diferite ceremonii religioase, considerat ca loc sfânt; *p. ext.* orice lăcaș de cult, orice loc destinat ritualurilor în cinstea unei divinități. F Fig. Loc inviolabil. [Pr.: *-tu-ar*] — Din lat. **sanctuarium,** fr. **sanctuaire.**

SANCȚIONÁ, *sancționez*, vb. I. Tranz. **1.** A aproba, a confirma, a întări o lege, o dispoziție, un act printr-o semnătură autorizată, pentru a-i da

valabilitate; *p. gener.* a încuviința, a statornici, a consfinți. **2.** A aplica o sancțiune (**2**); a pedepsei. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sanctionner.**

SANCȚIONÁRE, *sancționări,* s.f. Acțiunea de a *sancționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **sancționa.**

SANCȚIONÁT, -Ă, *sancționați*, *-te*, adj. **1.** (Despre legi, dispoziții etc.) Confirmat, aprobat; consfințit. **2.** Pedepsit. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **sancționa.**

SANCȚIÚNE, *sancțiuni,* s.f. **1.** Aprobare dată unei legi de către șeful statului, pentru a o face executorie; *p. ext.* confirmare a unui act de către o autoritate sau o instanță superioară celei care l-a emis, pentru a-i da valabilitate. F P. gener. Aprobare, confirmare; consfințire. **2.** Măsură de constrângere cu rol educativ, aplicată ca o consecință a neexecutării unei obligații; *p. gener.* pedeapsă. F (În dreptul internațional) Sistem de măsuri (economice, financiare, militare) cu caracter de pedeapsă, aplicat unui stat; represalii contra părții care nu respectă obligațiile dintr-o convenție. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **sanction,** lat. **sanctio, -onis.**

SANCULÓT, *sanculoți*, s.m. (Rar) Denumire dată revoluționarilor în timpul Revoluției Franceze din 1789–1794. [Pr.: *-cü-.* — Var.: **sanchilót** s.m.] — Din fr. **sans-culotte.**

SANDÁ, *sandale,* s.f. Încălțăminte ușoară de vară din piele, material plastic, pânză etc. cu fețele foarte decupate sau făcute din bentițe. [Var.: **sandálă** s.f.] — Din fr. **sandale.** Cf. lat. s a n d a l i u m.

SANDÁL[1] s.m. v. **santal.**

SANDÁL[2] s.n. (Înv.) Numele unei țesături de mătase din care se făceau obiecte de îmbrăcăminte. — Din tc. **sandal** „tafta”.

SANDÁLĂ s.f. v. **sanda.**

SANDARÁC s.n. Rășină naturală extrasă dintr-o specie de tuia, folosită la prepararea lacurilor și a vopselelor, a unor chituri pentru sticlă și porțelan etc. — Din fr. **sandaraque,** lat. **sandaraca.**

SANDINÍST, -Ă, *sandiniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Membru al Frontului Sandinist de Eliberare Națională din Nicaragua. **2.** Adj. Care aparține Frontului Sandinist de Eliberare Națională sau sandiniștilor (**1**), referitor la Frontul Sandinist de Eliberare Națională din Nicaragua ori la sandiniști. — Din sp. **sandinista.**

SÁNDVICI, *sandviciuri*, s.n. Felie de pâine (unsă cu unt) cu un aliment rece (șuncă, salam, brânză etc.), peste care se așază adesea a doua felie de pâine; tartină. [Var.: **sándviș, sánviș, séndviș** s.n.] — Din engl., fr. **sandwich.**

SÁNDVIȘ s.n. v. **sandvici.**

SANEPÍD s.n. Instituție sanitară care se ocupă cu diferite domenii de igienă publică, precum și cu combaterea bolilor contagioase. — Din rus. **San**[itarnaja] **epid**[emiologhiceskaia] (n. pr.).

SANGEÁC, (**1, 2**) *sangeacuri,* s.n., (**3**) *sangeaci*, s.m. (Înv.) **1.** S.n. Steag turcesc de culoare verde; (în special) steag cu Semiluna în vârful lăncii, trimis de Poarta Otomană noului domn ales în Țările Române. **2.** S.n. Diviziune teritorială în Imperiul Otoman, subîmpărțire a unui pașalâc. **3.** S.m. Guvernator al unui sangeac (**2**). [Var.: **sângeác** s.n.] — Din tc. **sancak.**

SANGHÍN, -Ă adj. v. **sangvin.**

SANGHINOLÉNT, -Ă adj. v. **sangvinolent.**

SANGUÍN, -Ă adj. v. **sangvin.**

SANGUINÁR, -Ă adj. v. **sangvinar.**

SANGUÍNĂ, *sanguine,* s.f. Mineral de culoare roșiatică-brună care conține oxid feric natural. F Creion a cărui mină, roșie-brună, este făcută din sanguină. F Desen executat cu un creion a cărui mină este făcută din sanguină; litografie care imită un astfel de desen. — Din fr. **sanguine.**

SANGUÍNIC, -Ă adj. v. **sangvinic.**

SANGUINOLÉNT, -Ă adj. v. **sangvinolent.**

SANGULÍE, *sangulii*, s.f. (Înv. și pop.) Țesătură foarte fină (de mătase); năframă făcută din această țesătură. — Et. nec.

SANGVÍN, -Ă, *sangvini, -e* adj. **1.** Care aparține sângelui, privitor la sânge, la compoziția sau la circulația sa în organism. **2.** (Despre oameni) La care circulația sângelui este foarte activă; sangvinic. G *Temperament sangvin* = temperament viu, impulsiv, mobil. [Var.: **sanghín, -ă, sanguín, -ă** adj.] — Din fr. **sanguin,** lat. **sanguineus.**

SANGVÍNIC, -Ă, *sangvinici, -ce,* adj. Sangvin (**2**). [Var.: **sanguínic, -ă** adj.] — Din germ. **sanguinisch.**

SANGVINOLÉNT, -Ă, *sangvinolenți, -te*, adj. **1.** Amestecat cu sânge, care conține sânge. **2.** De culoarea sângelui; sângeriu. [Var.: **sanghinolént, -ă, sanguinolént, -ă** adj.] — Din fr. **sanguinolent,** lat. **sanguinolentus.**

SANHEDRÍN s.n. Tribunal penal la vechii iudei; *fig.* grup de oameni care formează un cerc închis, având pretenția de a da, într-un anumit domeniu, sentințe infailibile. — Din fr. **sanhédrin.**

SANIDÍN s.n. v. **sanidină.**

SANIDÍNĂ s.f. Feldspat potasic incolor, alb, roz ori cenușiu, cu luciu sticlos, cristalizat în sistemul monoclinic. [Var.: **sanidín** s.n.] — Din fr. **sanidine.**

SANIDINÍT s.n. Rocă magmatică formată în cea mai mare parte din sanidină și care conține minerale rare. — Din fr. **sanidinite.**

SÁNIE, *sănii,* s.f. **1.** Vehicul cu tracțiune animală sau autopropulsat, având în loc de roți două tălpi de lemn sau de fier cu ajutorul cărora se deplasează prin alunecare pe zăpadă sau pe gheață. **2.** Suport la anumite mașini-unelte, care poate aluneca în lungul unor ghidaje, asigurând o deplasare a mașinii, a sculei prelucrătoare ori a piesei de prelucrat. — Din bg. **sani.**

SANITÁR, -Ă, *sanitari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care se referă la sănătate, privitor la sănătate; (despre legi, măsuri, servicii etc.) destinat ocrotirii și îngrijirii sănătății publice. *Serviciu sanitar. G Punct sanitar* = cea mai mică unitate de asistență medicală într-o instituție sau într-o localitate. *Agent sanitar* (și substantivat, m.) = persoană din cadrul personalului medical mediu al unui spital sau al unui serviciu medical, care se ocupă (în mediul rural) cu îngrijirea bolnavilor, cu executarea măsurilor de dezinfecție în cazuri de epidemii etc. *Spirt sanitar* = spirt folosit ca dezinfectant extern, impropriu pentru băut. **2.** S.m. Soldat instruit pentru a da primul ajutor răniților și a se îngriji de ridicarea și transportarea lor de pe câmpul de luptă. — Din fr. **sanitaire.**

SANSCRÍT, -Ă, *sanscriți, -te*, adj. (În sintagma) *Limba sanscrită* (și substantivat, f.) = veche limbă indo-europeană din India, în care este scrisă cea mai mare parte din literatura clasică indiană. F Care aparține limbii sanscrite, privitor la limba sanscrită. F Care este scris în limba sanscrită. — Din fr. **sanscrit.**

SANSCRITOLÓG, *sanscritologi*, s.m. Specialist în limba și literatura sanscrită. — Din rus. **sanskritolog.**

SANSEVIÉRIA s.f. Plantă tropicală decorativă din familia liliaceelor, cu frunze lungi, cărnoase, din ale căror fibre rezistente se fac sfori, pânză etc. *(Sansevieria).* [Pr.: *-vi-e-ri-a*] — Din lat. **Sansevieria,** denumirea științifică a plantei.

SANTÁL, *santali*, s.m. Nume dat mai multor specii de arbori tropicali, având, după varietăți, lemnul alb, dens și mirositor sau brun-roșiatic și fără miros, cu frunze mari și cu flori grupate în ciorchini *(Santalum);* arbore aparținând uneia dintre aceste specii. G *Ulei de santal* = esență extrasă prin distilare din lemnul și din rădăcina varietății albe de santal, folosită în medicină și în parfumerie. F Lemnul arborelui descris mai sus, folosit în tâmplăria de lux sau la extragerea unui ulei. [Var.: **sandál** s.m.] — Din fr. **santal.**

SANTÍNĂ, *santine,* s.f. Spațiu situat la fundul unei nave, în care se colectează apa provenită din infiltrație, prin condensare din atmosferă sau prin scurgere de pe punțile inferioare. — Din fr. **sentine.**

SANTINÉLĂ, *santinele*, s.f. Militar înarmat care face serviciul de pază a unui post, a unei instituții; *p. gener.* persoană care stă de pază. [Var.: **sentinélă** s.f.] — Din fr. **sentinelle.**

SANTINIÉR, *santinieri*, s.m. Mecanic la santina navei. [Pr.: *-ni-er*] — **Santină** + suf. *-ier.*

SANTONÍNĂ s.f. Substanță toxică extrasă din semințele sau din bobocii unor plante (*Semen contra, Florens cinae, Artemisia cina* etc.), folosită în medicină ca vermifug. — Din fr. **santonine.**

SÁNVIȘ s.n. v. **sandvici.**

SÁPĂ[1]**,** *sape,* s.f. **1.** Unealtă agricolă pentru săpat și prășit, alcătuită dintr-o lamă de oțel plană sau puțin concavă, fixată aproape perpendicular într-o coadă de lemn. G *Sapă rotativă* = mașină agricolă (cu tracțiune animală) care sfărâmă, cu ajutorul unor discuri stelate, crusta formată la suprafața pământului înainte de răsăritul plantelor. G Expr. *A ajunge* (sau *a se vedea, a aduce, a lăsa* etc.) la (sau *în) sapă de lemn* = a (se) ruina. **2.** Dispozitiv care constituie extremitatea inferioară a garniturii de foraj, cu ajutorul căruia se sapă gaura de sondă. **3.** Piesă metalică de la partea posterioară a afetului unui tun, care se înfige în pământ la tragere, servind astfel la fixarea tunului. **4.** Fiecare dintre cei patru căpriori de la colțurile acoperișului unei case țărănești. — Lat. **sappa.**

SÁPĂ[2] s.f. (Pop.) Faptul de *a săpa.* — Din **săpa** (derivat regresiv).

SÁPĂ[3]**,** *sape*, s.f. (Înv. și pop.; la cai sau, mai rar, la alte animale) Crupă. — Cf. sb. s a p i.

SAPIÉNT, -Ă, *sapienți, -te,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Om) plin de înțelepciune; (om) doct, învățat, savant. [Pr.: *-pi-ent*] — Din lat. **sapiens, -ntis.**

SAPIÉNȚĂ s.f. (Livr.) Înțelepciune; știință, învățătură. [Pr.: *-pi-en-*] — Din lat. **sapientia.**

SAPIENȚIÁL, -Ă, *sapiențiali, -e,* adj. (Livr.) Care denotă sapiență, cu sapiență. [Pr.: *-pi-en-*] — **Sapiență** + suf. *-al.*

SAPONIFICÁ, pers. 3 *saponifică*, vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) descompune (un ester) prin hidroliză în acizi organici și alcool. **2.** A (se) descompune (o grăsime) prin hidroliză, transformându-se în săpun. — Din fr. **saponifier,** it. **saponificare.**

SAPONIFICÁRE, *saponificări*, s.f. Acțiunea de a (*se) saponifica* și rezultatul ei; saponificație. — V. **saponifica.**

SAPONIFICÁȚIE s.f. Saponificare. — Din fr. **saponification.**

SAPONÍNĂ, *saponine*, s.f. Substanță de origine vegetală care, în contact cu apa, formează o spumă abundentă și persistentă. — Din fr. **saponine.**

SAPORÍFIC, -Ă, *saporifici, -ce,* adj. (Livr.) Care dă gust, savoare. — Din fr. **saporifique.**

SAPOTIÉR, *sapotieri,* s.m. Arbore din America tropicală, foarte înalt, bogat în latex alb, cu fructe foarte dulci (*Achras sapata*). [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **sapotier.**

SAPROFÁG, -Ă, *saprofagi, -ge*, adj. (Biol.; despre animale) Care se hrănește cu materii organice în descompunere. — Din fr. **saprophage.**

SAPROFÍT, -Ă, *saprofiți, -te,* s.n., adj. (Organism vegetal sau microorganism) care își procură hrana din substanțe organice în descompunere. [Var.: **saprofítă** s.f.] — Din fr. **saprophyte.**

SAPROFÍTĂ s.f. v. **saprofit.**

SAPROFITÍSM s.n. (Biol.) Mod de viață al saprofitelor. — Din fr. **saprophytisme.**

SAPROGÉN, -Ă, *saprogeni, -e,* adj., s.m. (Microorganism) care provoacă putrefacția. — Din fr. **saprogène.**

SAPROPÉL, *sapropeluri,* s.n. Nămol bogat în substanțe organice aflate în diferite stadii de descompunere, format în ape sărace în oxigen (mări, lagune, lacuri), și care are efecte terapeutice. — Din fr. **sapropel.**

SAPROPÉLIC, -Ă, *sapropelici, -ce*, adj. Care ține de sapropel; care are compoziția, natura sapropelului. — Din fr. **sapropélique.**

SARABÁNDĂ, *sarabande,* s.f. Vechi dans popular spaniol, asemănător cu menuetul; melodie după care se execută acest dans. F Fig. Mișcare amețitoare, agitată, tumultuoasă; frământare; *p. ext.* mulțime dezlănțuită, tumultuoasă. — Din fr. **sarabande.**

SARAFÁN, *sarafane,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte femeiască, în formă de rochie decoltată, fără mâneci (și fără umeri), care se poartă peste bluză. — Din rus. **sarafan.**

SARAGEÁ, *saragele,* s.f. **1.** Călăreț din vechea cavalerie turcească. **2.** Soldat din cavaleria neregulată a Țărilor Române. — Din tc. **sarica.**

SARÁI s.n. v. **serai.**

SARAILÍE, *sarailii*, s.f. Prăjitură făcută din foi de plăcintă rulate, cu umplutură de nuci, de alune, de migdale, îmbibată cu sirop de zahăr sau cu miere. [Pr.: *-ra-i-*. — Var.: (înv.) **seralíe** s.f.] — Din tc. **sarayı** „ceea ce ține de palatul sultanului”.

SARAMURÁ, *saramurez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce (pentru un timp) în saramură alimente (carne, legume etc.) pentru a le conserva. **2.** A ține în saramură pieile crude înainte de tăbăcire. **3.** A trata cu fungicide semințele de cereale, înainte de semănare, pentru a le dezinfecta. — Din **saramură.**

SARAMURÁRE s.f. Acțiunea de *a saramura* și rezultatul ei. — V. **saramura.**

SARAMURÁT, -Ă, *saramurați, -te*, adj. Care a suferit operația de saramurare. — V. **saramura.**

SARAMÚRĂ, (**2**) *saramuri,* s.f. **1.** Apă în care s-a dizolvat sare și care se folosește în gospodărie (la conservarea unor alimente), în agricultură, în industria tăbăcăriei etc. F Apă naturală care conține sare; izvor de apă sărată; slatină. **2.** Zeamă sărată, uneori condimentată cu oțet, usturoi etc., cu care se servesc unele mâncăruri; mâncare servită în acest fel. [Var.: (pop.) **salamúră** s.f.] — Din ngr. **salamúra.**

SARASÍR s.n. v. **serasir.**

SARAZÍN, -Ă, *sarazini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (În Evul Mediu) Nume dat musulmanilor din vestul Europei. **2.** Adj. care aparține sarazinilor (**1**), referitor la sarazini. — Din fr. **sarrasin.**

SARAZÍNĂ, *sarazine,* s.f. (În Evul Mediu) Hersă armată în partea inferioară cu colți de oțel. — Din fr. **sarrasine.**

SARBACÁNĂ, *sarbacane,* s.f. Tub lung și drept cu ajutorul căruia se pot arunca, suflând în el, proiectile de mici dimensiuni. F Armă cu care musulmanii aruncau substanțe incendiare asupra trupelor inamice. — Din fr. **sarbacane.**

SARCÁSM, (**2**) *sarcasme,* s.n. **1.** Ironie aspră, usturătoare; batjocură necruțătoare. **2.** Vorbă, frază, expresie sarcastică. — Din fr. **sarcasme,** lat. **sarcasmus.**

SARCÁSTIC, -Ă, *sarcastici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Plin de sarcasm, batjocoritor, caustic, usturător. — Din fr. **sarcastique.**

SÁRCINĂ, *sarcini*, s.f. **1.** Greutate, încărcătură pe care o duce un om sau un animal; povară. F Apăsare, greutate. F Fig. Povară, balast. **2.** Legătură (de lemne, de fân, de paie) care poate fi dusă în spinare sau cu brațele. **3.** Obligație, îndatorire, răspundere (materială sau morală). G Expr. *A da pe cineva în sarcina cuiva* = a da pe cineva în grija cuiva. *A pune* (ceva) în *sarcina cuiva* = a face (pe cineva) vinovat sau răspunzător (de ceva). **4.** Misiune. F (Articulat, urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Calitate, slujbă, rol. **5.** Starea femeii gravide; perioadă cât o femeie este gravidă; graviditate. **6.** Mărime fizică care produce o stare de solicitare mecanică într-un corp solid deformabil sau într-un sistem fizic. G *Sarcină electrică* = mărime scalară ce caracterizează proprietatea unui corp de a crea în jurul său un câmp electric sau de a fi acționat atunci când se află în câmpul electric al altui corp. F Putere activă dată sau luată de un sistem tehnic generator, transmițător sau transformator de energie. — Lat. **sarcina.**

SARCOCÉL, *sarcocele*, s.n. (Med.) Tumoare dură a testiculelor. — Din fr. **sarcocèle.**

SARCOFÁG, *sarcofage,* s.n. (În Antichitate) Sicriu monumental executat din piatră, bronz etc. (artistic ornamentat). F Monument funerar în formă de sicriu. [Var.: (rar) **sarcofágiu** s.n.] — Din fr. **sarcophage,** lat. **sarcophagus.**

SARCOFÁGIU s.n. v. **sarcofag.**

SARCOLÉMĂ, *sarcoleme*, s.f. (Anat.) Membrană conjunctivă laxă, fină, care învelește fibra musculară (netedă sau striată). — Din fr. **sarcolemme.**

SARCOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studierea mușchilor; miologie. — Din fr. **sarcologie.**

SARCÓM, *sarcoame,* s.n. Tumoare malignă care apare în celulele țesuturilor conjunctive la oameni și la animale. [Pl. și: *sarcomuri*] — Din fr. **sarcome,** lat. **sarcoma.**

SARCOMATÓS, -OÁSĂ, *sarcomatoși, -oase*, adj. (Med.) Referitor la sarcom, de natura sarcomului. — Din fr. **sarcomateux.**

SARCOMATÓZĂ, *sarcomatoze,* s.f. (Med.) Afecțiune caracterizată prin apariția de sarcoame multiple. — Din fr. **sarcomatose.**

SARCOPLÁSMĂ s.f. Protoplasma celulelor musculare. — Din fr. **sarcoplasme.**

SARCÓPT, *sarcopți,* s.m. Parazit microscopic care trăiește în galerii săpate în pielea oamenilor și a animalelor provocând scabia *(Sarcoptes scabiei).* — Din fr. **sarcopte.**

SARCOSPORIDIÓZĂ, *sarcosporidioze*, s.f. Boală a mamiferelor și a păsărilor care se manifestă prin slăbire și care este provocată de paraziți monocelulari dezvoltați în țesutul muscular, unde formează chisturi. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **sarcosporidiose.**

SARD, -Ă, *sarzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Sardinia. **2.** Adj. Care aparține Sardiniei sau sarzilor (**1**), referitor la Sardinia ori la sarzi. F (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită în Sardinia. — Din fr. **Sarde.**

SARDANAPÁLIC, -Ă, *sardanapalici, -ce,* adj. (Livr.; despre ospețe, mod de viață) Exagerat de îmbelșugat, de luxos. F (Livr.) Decăzut. — **Sardanapal** (n.pr.) + suf. *-ic.*

SARDANAPALÍSM s.n. (Livr.) Viață decăzută; mod de trai decadent, imoral. — **Sardanapal** (n. pr.) + suf. *-ism.*

SARDEÁ, *sardele,* s.f. Numele mai multor specii de pești marini din grupul scrumbiilor, care se consumă proaspeți sau conservați. G Loc. adv. *Ca sardelele* = unul lângă altul, foarte înghesuiți. — Din ngr. **sardhélla,** it. **sardella.**

SARDELÚȚĂ, *sardelușe*, s.f. Diminutiv al lui *sardea.* — **Sardea** + suf. *-eluță.*

SARDÍNĂ, *sardine,* s.f. **1.** Pește marin din familia clupeidelor, asemănător cu scrumbia, cu spatele albastru-verzui și cu pântecele argintiu, extrem de vorace *(Sardina pilchardus).* **2.** Sardea. — Din fr. **sardine.**

SÁRDIU s.n. Piatră semiprețioasă transparentă, de culoare roșie sau brună. — Din lat. **sardius** [lapis].

SARDÓNIC, -Ă, *sardonici, -ce,* adj. (Livr.; despre râs, zâmbet etc.; adesea adverbial) Care exprimă batjocură necruțătoare sau satisfacție diabolică. — Din fr. **sardonique,** lat. **sardonicus** [risus].

SARDÓNIX s.n. Piatră semiprețioasă de culoare roșie, caracterizată prin prezența unor benzi concentrice regulate. — Din lat. **sardonyx.**

SÁRE, (**2, 4**) *săruri,* s.f. **1.** Substanță cristalină, sfărâmicioasă, solubilă în apă și cu gust specific, care constituie un condiment de bază în alimentație și este folosită în industria conservelor, în tăbăcărie, în industria chimică etc.; clorură de sodiu. G Expr. *Sarea pământului* = ceea ce este mai de preț, mai valoros. *Marea cu sarea* sau *sarea și marea* = ceva exagerat de mult, imposibil de realizat. *A-i fi* (cuiva) *drag ca sarea în ochi* sau *a-i sta* (cuiva) *ca sarea în ochi* = a-i fi (cuiva) nesuferit. *A-i fi cuiva de ceva* (sau *a-i veni cuiva să facă ceva) cum îi este câinelui a linge sare* = a nu dori deloc (să facă) un anumit lucru. *A primi pe cineva* (sau *a ieși înaintea cuiva) cu pâine și sare* = a primi pe cineva cu deosebită cinste. F Fig. Spirit, farmec, haz. **2.** Substanță chimică formată de obicei prin reacția unui acid cu o bază. **3.** (În sintagmele) *Sare amară* = substanță chimică sub formă de praf alb, folosită în medicină ca purgativ; sulfat de magneziu. *Sare de lămâie* = acid citric; săricică. **4.** (La pl.) Lichid volatil preparat din carbonat de amoniu și substanțe puternic mirositoare (fenol, camfor etc.), folosit, în trecut, pentru trezirea din leșin. — Lat. **sal, salis.**

SARGÁSĂ, *sargase*, s.f. Algă de culoare brună care crește în mările tropicale. — Din fr. **sargasse.**

SARÍ, *sariuri,* s.n. Piesă principală din costumul femeiesc tradițional indian, constituită dintr-o fâșie de țesătură dreaptă, care se înfășoară în jurul corpului ca o fustă strâmtă, un capăt strângând mijlocul ca un cordon, iar celălalt capăt, liber, aruncându-se peste umăr. — Din fr. **sari.**

SARÍC, *saricuri,* s.n. (Înv.) Văl făcut dintr-o țesătură fină (și adesea împodobit cu pietre prețioase), care se înfășura în jurul fesului, alcătuind împreună turbanul turcesc; *p. gener.* turban. — Din tc. **sarık.**

SÁRICĂ, *sarici*, s.f. Manta țărănească lungă și mițoasă pe dinafară, țesută din fire groase de lână, pe care o poartă oamenii de la munte, mai ales ciobanii. [Pl. și: *sarice*] — Lat. **sarica** (= *serica*).

SARMÁ, *sarmale,* s.f. Preparat culinar din carne tocată (amestecată cu orez și cu alte ingrediente) înfășurată în foaie de varză, de viță etc. în forma unor rulouri. [Var.: **sarmálă** s.f.] — Din tc. **sarma.**

SARMÁLĂ s.f. v. **sarma.**

SARMÁT, -Ă, *sarmați, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. **1.** Persoană care făcea parte din vechea populație indo-europeană nomadă, înrudită cu sciții, care a populat teritoriile din jurul Mării Negre și a fost asimilată de slavii vechi, de geto-daci etc. **2.** Adj. Care aparține sarmaților (**1**), referitor la sarmați. — Din fr. **Sarmates.**

SARMAȚIÁN, -Ă, *sarmațieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al miocenului din sud-estul Europei, reprezentat în țara noastră prin strate de nisipuri și de argile (de care sunt legate cele mai multe zăcăminte de gaze naturale). **2.** Adj. Care aparține sarmațianului (**1**), privitor la sarmațian. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **sarmatien.**

SARMENTÓS, -OÁSĂ, *sarmentoși, -oase*, adj. (Bot.) Care are tulpina lungă, mlădioasă și agățătoare. — Din fr. **sarmenteux.**

SARÓNG, *saronguri,* s.n. Îmbrăcăminte din portul malaez de forma unei fuste lungi și strâmte, purtată de bărbați și de femei. — Din fr. **sarong.**

SÁROS s.n. Perioadă de 18 ani, 11 zile și 8 ore, după care se repetă, la aceleași intervale și în aceeași ordine, eclipsele de Soare și de Lună. — Din fr. **saros.**

SARSAÍLĂ s.m. Una dintre denumirile populare ale diavolului. — Et. nec.

SARSÁM s.n. v. **ţarţam.**

SARSANÁ, *sarsanale,* s.f. (Pop. și fam.) Sarcină, povară (purtată de animale sau de oameni în spinare). [Var.: **saxaná** s.f.] — Din tc. **seyisane** (pop. *seysana*) „cal de povară", sb. **seksana.**

SART, *sarturi*, s.n. Odgon de oțel sau de cânepă care servește la fixarea laterală a catargelor și la prinderea scărilor pentru urcarea pe acestea. — Din it. **sarta.**

SAS[1], *sași,* s.m. Persoană care făcea parte din populația germană colonizată, în sec. XII–XIII, în unele părți ale Transilvaniei — Cf. magh. szász.

SAS[2], *sasuri,* s.n. Încăpere sau compartiment dintr-un sistem tehnic sau dintr-o instalație, care poate comunica alternativ cu alte încăperi ori cu exteriorul. — Din fr. **sas.**

SASCHÍU, *saschii,* s.m. Numele a două plante erbacee cu tulpina întinsă pe pământ și cu frunze persistente lucioase, una cu flori albastre *(Vinca herbacea),* cealaltă cu flori albastre, roșii sau albe *(Vinca minor).* — Din magh. **szászfű.**

SASTISEÁLĂ, *sastiseli,* s.f. (Înv. și fam.) Plictiseală. — **Sastisi** + suf. *-eală*.

SASTISÍ, *sastisesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Înv.) A (se) tulbura, a (se) zăpăci. F A (se) plictisi, a (se) sătura. — Din ngr. **sástisa** (aor. lui *sastizo*).

SASTISÍRE, *sastisiri*, s.f. (Înv.) Acțiunea de a (*se*) *sastisi* și rezultatul ei. — V. **sastisi.**

SASTISÍT, -Ă, *sastisiți, -te*, adj. (Înv.) Tulburat, zăpăcit. F Plictisit, sătul. — V. **sastisi.**

SAȘÉU, *saşeuri,* s.n. (Rar) Pungă mică de pânză în care se păstrează batiste, ciorapi etc. sau în care se pun, în dulap, flori plăcut mirositoare pentru a parfuma rufele. — Din fr. **sachet.**

SAȘÍU, -ÍE, *saşii*, adj. (Despre oameni) Care se uită cruciș; zbanghiu, bazaochi; (despre ochi, privire) cruciș, încrucișat. [Var.: **şaşíu, -íe** adj.] — Din tc. **şaşı.**

SAT, *sate*, s.n. **1.** Așezare rurală a cărei populație se ocupă în cea mai mare parte cu agricultura. G Expr. *Satul lui Cremene* sau *sat fără câini* = loc fără stăpân, fără control, în care oricine poate face orice dorește. **2.** Locuitorii dintr-un sat (**1**); sătenii, țăranii. G Expr. *A se supăra ca văcarul pe sat,* se spune celui care se supără (fără motiv) pe altul, dar supărarea este spre propria lui pagubă. F Țărănimea, cu specificul ei de viață economică și culturală. — Lat. **fossatum.**

SATÁN s.m. v. **satană.**

SATÁNĂ, *satane*, s.f. **1.** (Mai ales art.) Numele biblic al diavolului. **2.** Întruchipare a răului, unealtă a răului. F Termen injurios pentru oameni și animale. [Var.: **satán** s.m.] — Din sl. **satana.**

SATANÉSC, -EÁSCĂ, *satanești,* adj. (Rar) Satanic. — **Satan** + suf. *-esc.*

SATÁNIC, -Ă, *satanici, -ce,* adj. De satană, al satanei, referitor la satană; diavolesc, drăcesc; *p. ext.* crud, perfid, pervers; satanesc, satanicesc. — Din fr. **satanique.**

SATANICÉSC, -EASCĂ, *satanicești,* adj. (Rar) Satanic. — **Satan** + suf. *-icesc.*

SATANÍSM s.n. (Rar) **1.** Caracterul a ceea ce este satanic, atitudine satanică. **2.** Cult consacrat Satanei și răului. — Din fr. **satanisme.**

SATANÍST, -Ă, *sataniști, -ste,* s.m. și f., adj. (Adept) al satanismului. — Din engl. **satanist.**

SATARÁ, *satarale,* s.f. Dare excepțională (în afara dărilor obișnuite) percepută în Țările Române, în Evul Mediu. — Cf. tc. musadére „confiscare".

SATÁR, *satâre,* s.n. **1.** Cuțit mare de bucătărie, scurt, lat și greu, pentru spart oase, pentru tocat carne etc. **2.** Secure folosită în trecut ca armă de luptă sau ca unealtă a călăului. — Din tc. **satır.**

SATÂRGÍU, *satârgii,* s.m. (În sec. XVI–XVII în Țările Române) Oștean lefegiu înarmat cu satâre (**2**). — Din tc. **satırcı.**

SATELÍT, *sateliți,* s.m. **1.** Corp ceresc care se rotește în jurul altui corp ceresc, însoțindu-l în cursul mișcării lui de revoluție. F Fig. Persoană, colectivitate, stat care urmează și execută (orbește) ordinele cuiva; acolit. G (Adjectival) *Stat satelit.* **2.** (În sintagmele) *Satelit artificial* = corp metalic de forme diverse (prevăzut cu aparataj), lansat de oameni în spațiul interplanetar cu ajutorul unei rachete și care apoi se rotește în jurul Pământului fără a mai avea nevoie de propulsie. *Satelit de radioamatori* = satelit artificial dotat cu echipament special permițând radioamatorilor stabilirea legăturilor la mari distanțe și la ore precise. *Satelit de telecomunicații* = satelit artificial dotat cu echipament special care face posibilă realizarea unor canale de telecomunicații, folosite în cercetarea științifică, navigație, comunicații, difuziunea programelor de televiziune etc. *Satelit meteorologic* = satelit artificial dotat cu echipament special folosit pentru operații de cercetare a întregului înveliș al oceanului aerian și pentru obținerea unor informații specifice din zonele terestre mai puțin accesibile. — Din fr. **satellite,** lat. **satelles, -itis.**

SATELOÍD, *sateloizi,* s.m. Aparat de zbor orbital, cu motor-rachetă de mică tracțiune, constituind un intermediar între un avion și un satelit artificial. [Pl. și (n.): *sateloide*] — Din **satelit.**

SATÉN s.n. v. **satin.**

SATÍN s.n. Țesătură deasă de mătase, de bumbac, de fibre sintetice etc., cu una dintre fețe lucioasă, folosită mai ales pentru căptușeli de îmbrăcăminte. [Var.: **satén** s.n.] — Din fr. **satin.**

SATINÁ, *satinez,* vb. I. Tranz. A da luciu hârtiei sau țesăturilor cu ajutorul calandrului. — Din fr. **satiner.**

SATINÁRE, *satinări,* s.f. Acțiunea de *a satina* și rezultatul ei. — V. **satina.**

SATINÁT, -Ă, *satinați, -te*, adj. Ca satinul, cu aspect lucios, mătăsos. — V. **satina.** Cf. fr. satiné.

SATINÉT s.n. Satin subțire. — Din fr. **satinette.**

SATÍR, *satiri,* s.m. Divinitate rustică din mitologia greacă, reprezentată printr-o ființă cu corp omenesc acoperită cu păr, cu coarne și picioare de țap (sau de cal), care personifica instinctele brutale. F Epitet dat unui om cinic și desfrânat. [Acc. și: *sátir*] — Din fr. **satyre,** lat. **Satyrus.**

SATÍRĂ, *satire*, s.f. Scriere în versuri sau în proză în care sunt criticate defecte morale ale oamenilor sau aspecte negative ale societății, cu intenții moralizatoare; *p. gener.* scriere sau discurs cu caracter batjocoritor, vehement. F Categorie estetică din sfera comicului, care critică cu violență și caricatural pe cineva sau ceva. [Acc. și: *sátiră*] — Din fr. **satire,** lat. **satira.**

SATÍRIC, -Ă, *satirici, -ce*, adj. Cu caracter de satiră; care ține de satiră. F Înclinat spre satiră. *Spirit satiric.* F (Substantivat, m.) Persoană care satirizează; autor de opere satirice. F (Substantivat, n.) Conținut, caracter specific satirei. — Din fr. **satirique,** lat. **satiricus.**

SATIRIZÁ, *satirizez*, vb. I. Tranz. A critica, a ridiculiza pe calea satirei; a prezenta în mod satiric. — Din fr. **satiriser.**

SATIRIZÁRE, *satirizări,* s.f. Faptul de *a satiriza.* — V. **satiriza.**

SATISFÁCE, *satisfác*, vb. III. Tranz. **1.** A mulțumi pe cineva îndeplinindu-i o dorință, o necesitate, o exigență. **2.** A fi conform cu anumite norme, criterii, exigențe, dorințe; a se potrivi, a corespunde. — Din lat. **satisfacere.**

SATISFÁCERE, *satisfaceri*, s.f. Faptul de *a satisface.* — V. **satisface.**

SATISFÁCȚIE, *satisfacții,* s.f. **1.** Sentiment de mulțumire, de plăcere. F Ceea ce produce mulțumire; motiv, prilej de a fi satisfăcut. **2.** Act prin care cineva repară o ofensă adusă cuiva; act prin care cineva obține sau dă cuiva ceea ce pretinde, dorește sau i se cuvine. G Expr. *A cere* (sau *a da) satisfacție* = **a)** a cere de la cineva (sau a da cuiva) dreptate, a cere să i se dea (sau a-i da cuiva) câștig de cauză; **b)** a provoca (sau a accepta o provocare) la duel. [Var.: (înv.) **satisfacţiúne** s.f.] — Din fr. **satisfaction,** lat. **satisfactio, -onis.**

SATISFACŢIÚNE s.f. v. **satisfacţie.**

SATISFĂCĂTÓR, –OÁRE, *satisfăcători, -oare*, Care satisface; mulţumitor; îndestulător; acceptabil. — **Satisface** + suf. *-ător.*

SATISFĂCÚT, -Ă, *satisfăcuţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care este plin de mulţumire, de satisfacţie; ale cărui dorinţe, exigenţe au fost îndeplinite; căruia i s-a dat satisfacţie; care exprimă mulţumire; mulţumit. — V. **satisface.**

SATRÁP, *satrapi*, s.m. Guvernator al unei satrapii, cu puteri nelimitate. F Fig. Conducător despotic, rău; *p. gener.* persoană cu apucături dictatoriale. — Din fr. **satrape,** lat. **satrapes.**

SATRÁPIC, -Ă, *satrapici, -ce*, adj. De satrap, al satrapului, privitor la satrap, specific satrapului. — Din fr. **satrapique.**

SATRAPÍE, *satrapii*, s.f. Provincie în vechiul Imperiu Persan, guvernată de un satrap. F Fig. Guvernare despotică, tiranică. — Din fr. **satrapie,** lat. **satrapia.**

SATULUNGEÁN, -Ă, *satulungeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din comuna Satulung. **2.** Adj. Care aparţine comunei Satulung sau satulungenilor (**1**), referitor la Satulung ori la satulungeni. — **Satulung** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SATULUNGEÁNCĂ, *satulungence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din comuna Satulung. — **Satulungean** + suf. *-că.*

SATURÁ, *saturez*, vb. I. Tranz. A aduce un sistem fizico-chimic sau tehnic în stare de saturaţie. — Din fr. **saturer,** lat. **saturare.**

SATURÁBIL, -Ă, *saturabili, -e*, adj. Care poate fi saturat. — Din fr. **saturable.**

SATURABILITÁTE s.f. (Chim.; Fiz.) Capacitatea de a fi saturat. — Din fr. **saturabilité.**

SATURÁNT, -Ă, *saturanţi, -te*, adj. **1.** (Despre factori fizici) Care se află în contact cu lichidul care l-a produs. F (Impr.) Saturat. **2.** Care are proprietatea de a satura. — Din fr. **saturant.**

SATURÁRE, *saturări*, s.f. Faptul de *a satura.* — V. **satura.**

SATURÁT, -Ă, *saturaţi, -te,* adj. (Chim.; Fiz.) Care nu mai are valenţe libere şi nu mai poate forma compuşi de adiţie; care se află în stare de saturaţie. F Fig. Care a atins punctul de intensitate, de valoare etc. maximă. — V. **satura.**

SATURATÓR, *saturatoare*, s.n. Aparat folosit pentru concentrarea unei soluţii până la saturaţie. — Din fr. **saturateur.**

SATURÁŢIE s.f. **1.** Stare a unui compus chimic care nu mai conţine valenţe libere şi deci nu mai poate adiţiona alte elemente în molecula lui; stare a unei soluţii în care nu se mai poate dizolva o nouă cantitate din substanţa dizolvată; stare a unui mediu gazos în care nu se mai poate evapora o nouă cantitate dintr-un anumit lichid; stare a unui sistem chimic, fizic sau tehnic pentru care o anumită mărime caracteristică a atins valoarea ei maximă. G Loc. adv. *Până la saturaţie* = **a)** până la completarea tuturor valenţelor libere; **b)** *fig.* la nivelul de la care cineva nu mai poate suporta. **2.** Stare de intensitate maximă a unui fenomen, satisfacere maximă a cuiva; *p. ext.* plictiseală, oboseală, dezgust care decurge dintr-o astfel de stare. — Din fr. **saturation,** lat. **saturatio, -onis.**

SATÚRN s.n. (Înv.) Numele plumbului în alchimie. — Din fr. **saturne.**

SATURNÁLE s.f. pl. v. **saturnalii.**

SATURNÁLII s.f. pl. Sărbători celebrate la romani, în cinstea zeului Saturn, care aveau loc în fiecare an după terminarea muncilor agricole. [Var.: **saturnále** s.f. pl.] — Din lat. **Saturnalia,** fr. **saturnales.**

SATURNIÁN, -Ă, *saturnieni, -e,* adj. (Rar) Saturnin (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **saturnien.**

SATURNÍN, -Ă, *saturnini, -e.* adj. **1.** (În sintagma) *Vers saturnin* = vers iambic (de şapte silabe) folosit în poezia latină arhaică; saturnian. **2.** (Despre boli) Care este provocat de intoxicaţia cu plumb. **3.** Care aparţine planetei Saturn, care se referă la Saturn. — Din fr. **saturnin.**

SATURNÍSM s.n. Boală profesională provocată de intoxicaţia cronică cu plumb. — Din fr. **saturnisme.**

SAŢ s.n. (Pop.) Senzaţia celui sătul; săturare, îndestulare. G Loc. adj. şi adv. *Fără saţ* = lacom, nesăţios; *fig.* nepotolit, neistovit. G Expr. *A ţine* (sau *a-i ţine, a-i fi cuiva) (de) saţ* = a potoli cuiva foamea pentru mai mult timp. *A-şi ţine saţul* = a se sătura pentru mult timp. *A nu avea saţ* = a fi lacom, nesăţios. F Fig. Dezgust, silă, lehamite. F Belşug, abundenţă; îmbuibare. [Var.: **săţiu** s.n.] — Lat. **satium.**

SAŢIETÁTE s.f. Saţ, saturaţie. [Pr.: *-ţi-e-*] — Din fr. **satiété,** lat. **satietas, -atis.**

SĂŢIU s.n. v. **saţ.**

SAU conj. **1.** (Cu funcţie disjunctivă) Ori, fie: **a)** (Leagă noţiuni sau propoziţii care se exclud ca opuse sau contradictorii) *Plânge sau râde?* (Al doilea membru al disjuncţiei este o negaţie) *Sunt sau nu sunt?* **b)** (Leagă noţiuni sau propoziţii care se exclud ca alternative) *Doriţi cafea sau ceai?* F (Corelativ, indică necesitatea de a alege între două alternative) *Sau luni, sau miercuri.* G (În enumerări, precedând fiecare element al enumerării sau numai pe ultimul) *Pentru a da la rindea se întrebuinţează sau rindeaua sau cioplitorul sau gealăul.* **2.** (Cu funcţie explicativă) Adică, cu alte cuvinte. *Adunarea, sau soborul întregii ţări.* **3.** (Cu funcţie copulativă) Precum, şi. *Nisipul se găseşte pe fundul râurilor, lacurilor sau mărilor.* **4.** (În propoziţii interogative, cu funcţie concluzivă, atenuată de o nuanţă de îndoială) Nu cumva? oare? poate? *De ce nu scrii? Sau n-ai timp?* — **Să** + **au**[1].

SAUDÍT, -Ă, *saudiţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Arabia Saudită. **2.** Care aparţine Arabiei Saudite sau saudiţilor (**1**), referitor la Arabia Saudită ori la saudiţi. — Din fr. **Saoudite.**

SÁULĂ, *saule*, s.f. Parâmă folosită la bordul navelor pentru ridicarea pavilionului, fixarea suplimentară a unei vele etc. [Pr.: *sa-u-*] — Et. nec.

SÁUNĂ, *saune,* s.f. Baie de aburi care constă în expunerea corpului la o temperatură de 60–80°C, produsă prin stropirea unor pietre poroase încinse, după care se activează circulaţia prin lovirea corpului cu un mănunchi de nuiele şi prin duşuri reci. [Pr.: *sa-u-*] — Din fr. **sauna.**

SAURIÁN, *saurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile cu pielea acoperită de solzi cornoşi şi cu coada de obicei lungă, care cuprinde şopârlele şi cameleonii; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: *sa-u-ri-an*] — Din fr. **saurien.**

SAUVIGNON s.n. Soi de viţă-de-vie cu struguri având boabele verzui, îndesate, bune pentru producerea unor vinuri superioare. F Vin făcut din acest soi de struguri. [Pr.: *soviniō*] — Cuv. fr.

SAVÁNĂ, *savane,* s.f. Câmpie vastă, caracteristică regiunilor tropicale, acoperită cu ierburi înalte şi presărată din loc în loc cu tufe de arbuşti spinoşi sau cu copaci pitici. — Din fr. **savane.**

SAVÁNT, -Ă, *savanţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) cu cunoştinţe vaste şi temeinice, care creează în domeniul ştiinţei; erudit. **2.** Adj. Care conţine multă ştiinţă, care denotă ştiinţă sau, *p. ext.,* artă, pricepere, măiestrie. *Lucrare savantă.* — Din fr. **savant.**

SAVANTLÂC, (**2**) *savantlâcuri*, s.n. **1.** (Fam.) Erudiţie; (depr.) pedanterie, preţiozitate. **2.** Preocupare ştiinţifică. — **Savant** + suf. *-lâc.*

SAVÁR s.m. v. **savart.**

SAVARÍNĂ, *savarine,* s.f. Prăjitură făcută dintr-un aluat moale şi pufos copt în forme speciale, care se îmbibă cu sirop de zahăr (amestecat cu rom) şi se umple cu frişcă. — Din fr. **savarin.**

SAVÁRT, *savarţi*, s.m. Unitate de măsură pentru intervalele muzicale, de 301 ori mai mică decât o octavă. [Var.: **savár** s.m.] — Din fr. **savart.**

SAVOÁRE s.f. Gust deosebit, ales, plăcut al unor alimente. F Fig. Farmec; haz. — Din fr. **saveur.**

SAVOIÁRD, -Ă, *savoiarzi, -de*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Savoia. **2.** Adj. Care aparţine Savoiei sau savoiarzilor (**1**), referitor la Savoia ori la savoiarzi. [Pr.: *-vo-iard*] — Din fr. **Savoyard.**

SAVONIÉRĂ, *savoniere*, s.f. Cutie în care se ţine săpunul de toaletă; săpunieră. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **savon** (după *fructieră, supieră* etc.).

SAVURÁ, *savurez*, vb. I. Tranz. A mânca sau bea ceva pe îndelete şi cu plăcere, pentru a-i simţi bine gustul. F Fig. A se bucura în tihnă de ceva, a se delecta, a se desfăta. — Din fr. **savourer.**

SAVURÁRE s.f. Acţiunea de *a savura* şi rezultatul ei. — V. **savura.**

SAVÚRĂ, *savuri,* s.f. Material granulos obţinut prin sortarea pietrei rezultate din concasarea rocilor, folosit la construirea macadamurilor şi la prepararea asfaltului. F (Mar.) Lest. — Din ngr. **savúra.**

SAVURÓS, -OASĂ, *savuroşi, -oase*, adj. (Despre alimente) Cu gust plăcut, plin de savoare, delicios. F Fig. Plăcut, încântător. — Din fr. **savoureux.**

SAXANÁ s.f. v. **sarsana.**

SAXATÍL, -Ă, *saxatili, -e,* adj. (Despre plante şi animale) Care creşte sau trăieşte în locuri pietroase. — Din fr. **saxatile,** lat. **saxatilis.**

SAXHÓRN, *saxhornuri,* s.n. Instrument muzical de suflat făcut din alamă, folosit în fanfare şi orchestre. — Din fr. **saxhorn,** germ. **Saxhorn.**

SAXIFRÁGĂ, *saxifragi*, s.f. Plantă erbacee care creşte printre stânci. — Din fr. **saxifrage.**

SAXOFÓN, *saxofoane,* s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, de forma unui tub conic îndoit — Din fr. **saxophone.**

SAXOFONÍST, *saxofonişti,* s.m. Instrumentist care cântă la saxofon. — Din fr. **saxophoniste.**

SAXÓN, -Ă, *saxoni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din triburile germanice stabilite în vechea Saxonie sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine vechii Saxonii sau saxonilor (**1**), referitor la Saxonia ori la saxoni. — Din fr. **Saxon.**

SAXOTRÓMBĂ, *saxotrombe,* s.f. Instrument de suflat, mai mare decât cornul, confecţionat din piele. — Din fr. **saxotrombe.**

SĂ conj. **I.** (Ca semn al conjunctivului) *Să fii cuminte.* **II.** (Semn al conjunctivului şi, în acelaşi timp, conjuncţie subordonatoare) **1.** (Introduce o propoziţie subiectivă) *E bine să pleci.* **2.** (Introduce o propoziţie predicativă) *Pare să fie un om cumsecade.* **3.** (Introduce o propoziţie atributivă) *Nu-i mândră să-mi fie dragă.* **4.** (Introduce o propoziţie completivă directă sau

indirectă) *Puteam chiar să nu mai fiu acuma.* **5.** (Introduce o propoziție finală) *A ieșit să-i întâmpine.* **6.** (Introduce o propoziție consecutivă) *Am râs să leșin.* **7.** (Introduce o propoziție condițională) *Ar fi fost prins să nu fi fugit.* **III.** (În loc. conj.) *Măcar să...* (introduce o propoziție concesivă) *Nu mă duc, măcar să mă omori. Numai să...* (introduce o propoziție condiționată) *Îți poate fi de folos, numai să vrea. Până să...* (introduce o propoziție temporală) *Până să ajungă el, fata ajunsese acasă. Pentru ca să...* = **a)** (introduce o propoziție finală) *Învăț temeinic pentru ca să reușesc la examen;* **b)** (cu valoare copulativă) *A plecat mulțumit, pentru ca să se întoarcă peste o oră din nou nedumerit. Fără să...* = **a)** (introduce o propoziție modală) *A plecat fără să verse o lacrimă;* **b)** (introduce o propoziție concesivă) *Fără să-mi fi spus cineva, am bănuit adevărul.* — Lat. **si.**

SĂBĂRÉLUL s.n. art. Dans popular răspândit mai ales în Muntenia; melodie după care se execută acest dans. — **Sabar** (n. pr.) + suf. *-el.*

SĂBIÁ, *săbiez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. (Înv.) A (se) tăia cu sabia. [Pr.: *-bi-a*] — Din **sabie.**

SĂBIÉR, *săbieri,* s.m. (Înv.) Fabricant de săbii. [Pr.: *-bi-er*] — **Sabie** + suf. *-ar.*

SĂBIOÁRĂ, *săbioare*, s.f. **1.** Săbiuță (**1**). **2.** (Iht.) Sabie (**2**). **3.** (Bot.) Gladiolă, săbiuță (**2**). [Pr.: *-bi-oa-*] — **Sabie** + suf. *-ioară.*

SĂBIÓI, *săbioaie,* s.n. Augmentativ al lui *sabie.* [Pr.: *-bi-oi*] — **Sabie** + suf. *-oi.*

SĂBIÚȚĂ, *săbiuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *sabie*; săbioară. **2.** Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de sabie și cu florile purpurii; gladiolă, săbioară (**3**) *(Gladiolus imbricatus).* [Pr.: *-bi-u-*] — **Sabie** + suf. *-uță.*

SĂCĂLÁȘ s.n. v. **săcăluș.**

SĂCĂLÚȘ, *săcălușe,* s.n. (În Evul Mediu, la români) Tun mic, primitiv, cu tragere directă. [Pl. și: *săcăluși.* — Var.: **săcăláș, țăcăláș** s.n.] — Din magh. **szakallás.**

SĂCEÁLĂ, *săceli*, s.f. (Reg.) Țesală (pentru animale). — Cf. ț e s a l ă.

SĂCELÁ, *săcelez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A țesăla un animal. — Cf. ț e s ă l a.

SĂCELEÁN, -Ă, *săceleni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Săcele. **2.** Adj. Care aparține municipiului Săcele sau săcelenilor (**1**); referitor la Săcele ori la săceleni. — **Săcele** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SĂCELEÁNCĂ, *săcelence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Săcele. — **Săcelean** + suf. *-că.*

SĂCÓI, *săcoaie*, s.n. Augmentativ al lui *sac.* — **Sac** + suf. *-oi.*

SĂCRÍU s.n. v. **sicriu.**

SĂCÚI, *săcuie,* s.n. (Reg.) Săculeț care se poartă atârnat de gât; trăistuță. F Săculeț în care se pun la stors fagurii sau cașul. — Probabil lat. ***sacculeus** (<*sacculus).*

SĂCULÉȚ, *săculețe*, s.n. Diminutiv al lui *sac;* săculeț, săcușor. F Sedilă[2]. — **Sac** + suf. *-uleț.*

SĂCULTEÁȚĂ s.f. v. **săculteț.**

SĂCULTÉȚ, *săcultețe,* s.n. (Reg.) Săculeț. [Var.: **săculteáță** s.f.] — **Sac** + suf. *-ulteț.*

SĂCUȘÓR, *săcușori,* s.m. **1.** Săculeț. **2.** (Reg.) Larvă de furnică. — **Sac** + suf. *-ușor.*

SĂDÍ, *sădesc*, vb. IV. Tranz. A introduce în pământ răsaduri, puieți etc. pentru a prinde rădăcini și a se dezvolta; a planta F A semăna. — Din sl. **saditi.**

SĂDÍLĂ s.f. v. **sedilă[2].**

SĂDÍRE, *sădiri*, s.f. Acțiunea de *a sădi* și rezultatul ei; sădit. — V. **sădi.**

SĂDÍT s.n. Sădire. — V. **sădi.**

SĂDITÓR, -OÁRE, *săditori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care sădește. **2.** Adj. (Despre plante) Bun pentru a fi sădit, de sădit. **3.** S.n. Băț cu care se fac găuri în pământ când se sădește. — **Sădi** + suf. *-tor.*

SĂDITÚRĂ, *săduturi,* s.f. Loc sădit; plantație. — **Sădi** + suf. *-tură.*

SĂFTEÁ s.f. v. **saftea.**

SĂFTIÁN s.n. v. **saftian.**

SĂGEÁTĂ, *săgeți,* s.f. **1.** Vergea de lemn, cu un vârf ascuțit (de fier, os, piatră) la un capăt, iar la celălalt cu două aripioare înguste, folosită în trecut (la unele populații și astăzi) ca proiectil de vânătoare sau de luptă, aruncată dintr-un arc încordat. G *Săgeată de trăsnet* = nume dat de popor armelor antice găsite în pământ (închipuite ca fiind urme de trăsnete). F (Adverbial) Foarte repede. *Pornește săgeată.* F Fig. Vorbă, aluzie ironică sau răutăcioasă; înțepătură. **2.** Indicator de direcție în formă de săgeată (**1**). **3.** Fiecare dintre stâlpii caselor și pătulelor de la țară, care sunt fixați cu capătul de jos în grinzile temeliei și cu cel de sus în grinzile acoperișului. F Aripă la moara de vânt. F Prăjină lungă prinsă de cumpăna fântânii și având la capătul de jos ciutura sau găleata cu care se scoate apa. **4.** (Mat.) Distanța maximă dintre un arc de curbă și coarda care unește extremitățile lui. **5.** (Geogr.; în sintagma) *Săgeată litorală* = formă de acumulare marină la intrarea unui fluviu sau la gura de vărsare a unui fluviu în mare, care poate închide un golf, separând o lagună. **6.** Compus: *săgeata-apei* sau *săgeata-apelor* = plantă erbacee acvatică cu frunze în formă de săgeată și cu flori albe cu mijlocul purpuriu *(Sagittaria sagittifolia).* — Lat. **sagitta.**

SĂGETÁ, *săgetez,* vb. I. **1.** Tranz. A lovi, a răni, a ucide cu săgeata. F Intranz. A arunca săgeți cu arcul. **2.** Tranz. Fig. A produce sau a simți o durere fizică vie, ascuțită. F A provoca sau a simți o emoție puternică și bruscă. F A se uita la cineva cu o privire ascuțită, pătrunzătoare; a străpunge cu privirea. F A face aluzii sau observații ironice, răutăcioase la adresa cuiva. **3.** Intranz. Fig. A se mișca repede (și în linie dreaptă), a trece ca o săgeată; a țâșni. F A fulgera; a trăsni. **4.** Tranz. Fig. (Despre surse de lumină) A împrăștia raze. — Lat. **sagittare.**

SĂGETÁR, *săgetari*, s.m. (Înv.) Arcaș. — **Săgeată** + suf. *-ar.*

SĂGETÁRE, *săgetări,* s.f. Acțiunea de *a săgeta* și rezultatul ei. — V. **săgeta.**

SĂGETÁȘ, *săgetași,* s.m. (Înv.) Arcaș. — **Săgeată** + suf. *-aș.*

SĂGETĂTÓR, -OÁRE, *săgetători, -oare,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care săgetează, care trimite săgeți. F (Substantivat, în superstiții) Ființă imaginară, duh necurat care provoacă boala numită săgetătură. F Fig. (Despre ochi, privire etc.) Pătrunzător, scrutător, tăios. F Fig. (Despre cuvinte, judecăți, aluzii etc.) Plin de ironie, satiric, usturător. **2.** Fig. (Despre mișcări) Iute, repede (și în linie dreaptă). **II.** S.m. **1.** Arcaș. **2.** N.pr. art. Numele popular al unei constelații. F Al nouălea semn al zodiacului, reprezentând un om sau un centaur trăgând cu arcul. — **Săgeta** + suf. *-ător.*

SĂGETĂTÚRĂ, *săgetături,* s.f. **1.** Tragere cu arcul; săgetare, **2.** Lovitură de săgeată; rană provocată de o săgeată. **3.** Fig. Durere vie, pătrunzătoare, care străbate pe neașteptate o parte a corpului; junghi. F (Pop.) Nume dat mai multor boli, la oameni și animale, care se manifestă prin dureri acute de cap, ochi, nas, măsele etc. F (Pop.) Congestie cerebrală. — **Săgeta** + suf. *-tură.*

SĂGEȚÍCĂ, *săgețele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *săgeată.* **2.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată și cu flori mari, albastre, liliachii sau albe, dispuse câte două la vârful unui peduncul lung *(Geranium pratense).* — **Săgeată** + suf. *-ică.*

SĂGNÍ, *săgnesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. (Despre cai) A căpăta o rană de la șa, de la ham etc. **2.** Tranz. A însemna un animal cu fierul roșu. — Din **sagnă.**

SĂGNÍRE, *săgniri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) săgni* și rezultatul ei. — V. **săgni.**

SĂHĂIDÁC, *săhăidace,* s.n. **1.** (Înv.) Tolbă de purtat săgeți. **2.** (Reg.) Leagăn de pânză purtat pe spate, în care țărancele își duc copiii (la câmp). — Et. nec.

SĂHĂIDĂCÁR, *săhăidăcari,* s.m. (Înv.) Persoană care făcea sau vindea arcuri, săgeți, șei, hamuri etc. [Var.: **săidăcár, sahaidacár** s.m.] — **Săhăidac** + suf. *-ar.*

SĂHĂSTRÍE s.f. v. **sihăstrie.**

SĂIDĂCÁR s.m. v. **săhăidăcar.**

SĂIVÁN s.n. v. **saivan.**

SĂLÁȘ, *sălașe,* s.n. (Pop.) **1.** Adăpost unde cineva capătă temporar găzduire. **2.** Construcție rudimentară făcută în câmp și folosită ca adăpost temporar pentru oameni și animale. **3.** Locuință, casă. F Staul, grajd. F Culcuș. **4.** Așezare omenească. F Locuitorii acestei așezări. **5.** Mică așezare de romi (nomazi); grup de familii de romi (nomazi) sub conducerea unui vătaf. [Pl. și: *sălașuri*] — Din magh. **szállás.**

SĂLĂJEÁN, -Ă, *sălăjeni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Sălaj. **2.** Adj. Care aparține județului Sălaj sau sălăjenilor (**1**); referitor la județul Sălaj ori la sălăjeni. — **Sălaj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SĂLĂJEÁNCĂ, *sălăjence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Sălaj. — **Sălăjean** + suf. *-că.*

SĂLĂȘÉL, *sălășele*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *sălaș.* — **Sălaș** + suf. *-el.*

SĂLĂȘLUÍ, *sălășluiesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A-și avea sălașul, locuința într-un anumit loc. F A se adăposti. **2.** Tranz. A da cuiva adăpost; a găzdui. **3.** Refl. A se așeza, a se stabili într-un loc. — Din magh. **szállásolni.**

SĂLĂȘLUÍNȚĂ, *sălășluințe*, s.f. (Reg.) Locuință, sălaș. — **Sălășlui** + suf. *-ință.*

SĂLĂȘLUÍRE, *sălășluiri*, s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) sălășlui;* locuire, ședere; găzduire, ospitalitate; (concr.) locuință, așezare. — V. **sălășlui.**

SĂLĂȚEÁ s.f. v. **sălățică.**

SĂLĂȚÍCĂ, *sălățele*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *salată.* **2.** Plantă erbacee cu flori galbene din zona muntoasă *(Asperis foetide).* **3.** (Bot.; reg.) Untișor *(Ranunculus ficaria).* [Var.: **sălățeá** s.f.] — **Salată** + suf. *-ică.*

SĂLBÁTEC, -Ă adj., s.m. și f. v. **sălbatic.**

SĂLBÁTIC, -Ă, *sălbatici, -ce*, adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Care nu este domesticit sau îmblânzit; *p. ext.* greu de stăpânit, nedomolit, aprig, focos. F (Despre ochi, privire etc.) Care exprimă neliniște, spaimă

sau violenţă, sălbăticie. F Sperios, sfios. **2.** (Despre plante) Care a crescut de la sine; necultivat, nealtoit. **3.** Care este creat de natură, fără intervenţia omului; natural; lipsit de artificiu, de rafinament; frust. F (Despre pământ, terenuri etc.) În care nu a intervenit mâna omului; nelucrat, necultivat. **4.** (Despre ţinuturi, locuri etc.) Pustiu, nelocuit, neumblat; lipsit de civilizaţie. **II. 1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care aparţine unor grupuri de oameni aflate în prima perioadă de dezvoltare a societăţii omeneşti; (om) primitiv. **2.** Adj. Caracteristic omului primitiv; rudimentar, înapoiat, primitiv, neevoluat. **3.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care se comportă ca un om primitiv; (om) necivilizat, înapoiat, grosolan. **4.** Adj. (Despre păr) Des şi aspru; neîngrijit. **5.** Adj. (Despre oameni) Lipsit de umanitate; crud, neomenos, violent, brutal, fioros. G (Adverbial) *Biciuie caii sălbatic.* F (Despre manifestări, acţiuni etc. ale omului) Care exprimă, care arată lipsă de umanitate, neomenie, cruzime, brutalitate; aspru, necruţător. **6.** Adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care nu se poate stăpâni; aprig, impulsiv, nestăpânit, nedomolit. **7.** Adj., s.m. şi f. (Om) care fuge de lume, care nu respectă convenienţele (sociale); (om) retras, izolat, singuratic, nesociabil, ursuz. **III.** Adj. **1.** Care se manifestă cu deosebită intensitate, neobişnuit de puternic, violent, cumplit, aprig; înfricoşător, de neînvins. **2.** (Despre mişcări sau corpuri în mişcare) Rapid, vijelios, năvalnic. [Var.: **sălbátec, -ă** adj., s.m. şi f.] — Lat. pop. **salvaticus** (= *silvaticus).*

SĂLBĂTĂCÍ vb. IV v. **sălbătici.**

SĂLBĂTĂCÍE s.f. v. **sălbăticie.**

SĂLBĂTĂCÍME s.f. v. **sălbăticime.**

SĂLBĂTĂCÍT, -Ă adj. v. **sălbăticit.**

SĂLBĂTĂCIÚNE s.f. v. **sălbăticiune.**

SĂLBĂTICÍ, *sălbăticesc*, vb. IV. **1.** Refl. (Despre animale) A deveni sălbatic. **2.** Refl. (Despre plantaţii, terenuri etc.) A se părăgini. **3.** Refl. (Despre locuri, ţinuturi) A deveni sălbatic, pustiu, nelocuit, inaccesibil. **4.** Refl. (Despre oameni) A cădea în sălbăticie, în primitivism. **5.** Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină sălbatic, nesociabil, retras, izolat. [Var.: (pop.) **sălbătăcí** vb. IV] — Din **sălbatic.**

SĂLBĂTICÍE, *sălbăticii*, s.f. **1.** Stare în care se află animalele sălbatice; *p. ext.* însuşire a ceea ce este sălbatic; cruzime, barbarie; brutalitate; faptă de om sălbatic, crud, brutal. G Loc. adv. *Cu sălbăticie* = fioros, sălbatic. **2.** Stare a naturii netransformate de mâna omului. **3.** Loc pustiu, neumblat; pustietate. **4.** Izolare de lume, singurătate. F Timiditate, sfioşenie. **5.** Stare de înapoiere, lipsă de civilizaţie; primitivism. F Loc unde nu a pătruns civilizaţia. [Var.: (pop.) **sălbătăcíe** s.f.] — **Sălbatic** + suf. *-ie.*

SĂLBĂTICÍME, (**2**) *sălbăticimi,* s.f. **1.** Mulţime de animale sălbatice, totalitatea animalelor sălbatice. **2.** Loc sălbatic, nelocuit, departe de orice aşezare omenească (civilizată). [Var.: (pop.) **sălbătăcíme** s.f.] — **Sălbatic** + suf. *-ime.*

SĂLBĂTICÍRE, *sălbăticiri,* s.f. Acţiunea de a *(se) sălbătici.* — V. **sălbătici.**

SĂLBĂTICÍT, -Ă, *sălbăticiţi, -te,* adj. Care a devenit sălbatic, care a ajuns în stare de sălbăticie. [Var.: (pop.) **sălbătăcít, -ă** adj.] — V. **sălbătici.**

SĂLBĂTICIÚNE, *sălbăticiuni,* s.f. **1.** Animal sălbatic. F Epitet dat unei persoane care fuge de lume, care trăieşte izolată, retrasă, departe de oameni şi de civilizaţie. **2.** Loc sau ţinut sălbatic, pustiu; starea unui ţinut sălbatic. [Var.: (pop.) **sălbătăciúne** s.f.] — **Sălbatic** + suf. *-iune.*

SĂLBĂŢÍE, *sălbăţii*, s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina rigidă, cu florile reunite într-un spic şi cu fructe otrăvitoare *(Lolium temulentum).* — Et. nec.

SĂLBULÍŢĂ, *sălbuliţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *salbă.* — **Salbă** + suf. *-uliţă.*

SĂLCIOÁRĂ, *sălcioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *salcie*[1]. **2.** Arbore spinos, cu frunze lanceolate şi cu flori galbene, puternic mirositoare, cultivat ca plantă ornamentală *(Elaeagnus angustifolia).* [Pr.: *-ci-oa-*] — **Salcie**[1] + suf. *-ioară.*

SĂLCÍU, -ÍE, *sălcii,* adj. **1.** (Despre apă) Care are un gust neplăcut, puţin sărat, leşios. **2.** (Despre mâncăruri, băuturi, alimente) Care nu are gust bun, care nu este gustos, nepotrivit ca gust; (despre gust) fad, leşios. — **Salcie**[1] + suf. *-iu.*

SĂLIŞTE s.f. v. **silişte.**

SĂLÍŢĂ, *săliţe,* s.f. Diminutiv al lui *sală.* — **Sală** + suf. *-iţă.*

SĂLTÁ, *salt,* vb. I. **I. 1.** Intranz. şi refl. (Despre fiinţe) A face un salt (sau salturi repetate); a sări. G Expr. (Intranz.) *A-i sălta* (cuiva) *inima (de bucurie)* = a tresări de bucurie, a se bucura mult. F A se ridica (puţin) de la pământ, a se înălţa în picioare pentru a se urca undeva. **2.** Intranz. (Despre lucruri) A se mişca (repetat) de jos în sus sub impulsul unei forţe din afară. F (Despre ape, valuri) A fi agitat, a se învolbura; a clocoti. **3.** (Despre fiinţe şi despre lucruri) A se mişca, a se deplasa în salturi. F (Despre oameni) A merge sprinten. F (Rar) A dansa. **4.** Intranz. A trece peste ceva printr-un salt. F A sări, a ţâşni de undeva; a se ivi, a răsări (pe neaşteptate şi sărind). *Izvoare saltă de sub piatră.* F A se ridica în înălţime, a se înălţa în văzduh. **II.** Tranz. A mişca, a deplasa din loc ridicând (uşor) în sus. F Tranz., refl. şi intranz. Fig. A (-şi) îmbunătăţi situaţia materială, socială. F Refl. Fig. (Despre copii şi plante) A creşte în înălţime, a se înălţa. — Lat. **saltare.**

SĂLTÁRE, *săltări,* s.f. Acţiunea de a *(se) sălta.* — V. **sălta.**

SĂLTÁT, -Ă, *săltaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Sprinten, vioi, săltăreţ. **2.** Care se află (mai) sus. **3.** (Fam.; despre copii şi plante) Crescut, înalt, măricel. — V. **sălta.**

SĂLTĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *săltăreţi, -e,* adj. **1.** Care se deplasează sărind, făcând salturi, care sare întruna; săltător; (despre paşi, mers) săltat. F Care se mişcă sau se efectuează cu mişcări repezi, sprintene, vioaie. **2.** (Despre dans, muzică, versuri) Cu ritm vioi. — **Sălta** + suf. *-ăreţ.*

SĂLTĂTÓR, -OÁRE, *săltători, -oare,* adj. (Rar) Săltăreţ. — **Sălta** + suf. *-ător.*

SĂLTĂTÚRĂ, *săltături*, s.f. Salt; săritură. — **Sălta** + suf. *-ătură.*

SĂMĂDÁU, *sămădăi,* s.m. (Reg.) Persoană care ţine socotelile cuiva; contabil. F Supraveghetor peste porcari. — Din magh. **számádó.**

SĂMĂLUÍRE, *sămăluiri*, s.f. Operaţie de tratare a pielii cu sama, înainte de tăbăcire. — De la **sama.**

SĂMĂNĂTORÍSM s.n. Curent social, cultural şi literar iniţiat la începutul sec. XX, în România, de revista „Sămănătorul", care idealiza satul patriarhal în opoziţie cu oraşul „viciat" de civilizaţie, considera ţărănimea ca depozitara exclusivă a valorilor naţionale şi promova o literatură de inspiraţie folclorică şi istorică. [Var.: **semănătorísm** s.n.] — **„Sămănătorul"** (n. pr.) + suf. *-ism.*

SĂMĂNĂTORÍST, -Ă, *sămănătorişti, -ste*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al sămănătorismului. **2.** Adj. Care aparţine sămănătorismului sau sămănătoriştilor (**1**), privitor la sămănătorism sau la sămănătorişti. [Var.: **semănătoríst, -ă** s.m. şi f., adj.] — **Sămănător**[ism] + suf. *-ist.*

SĂMÂNCIOÁRĂ s.f. v. **semincioară.**

SĂMÂNŢĂ, *seminţe,* s.f. **1.** Organ al plantelor superioare (închis în fruct) care conţine embrionul şi din care, în condiţii prielnice, se poate dezvolta o nouă plantă; *p. gener.* orice parte a plantei care se seamănă. F Loc. adj. *De sământă* = păstrat şi folosit pentru reproducere. G Expr. *Nici de sământă* = deloc, nimic. F Fig. Cantitate mică din ceva; bob, strop, fărâmă. F (La pl.) Grăunţe germinative folosite în alimentaţie, în medicină, în industrie etc. *Seminţe de floarea-soarelui.* **2.** (Pop.) Nume dat ouălor unor insecte. **3.** (Pop.) Produs al glandelor de reproducere ale animalelor şi oamenilor, din care se dezvoltă fătul. G Loc. adj. *Bun de sământă* = prolific. G Loc. adj. şi adv. *De sământă* = pentru prăsilă. **4.** (Inv.) Progenitură, urmaş, descendent. **5.** Specie, gen, fel, soi. F Viţă, neam, seminţie. **6.** Fig. Element din care se dezvoltă ceva; germen. F Cauză, pretext, motiv. G Expr. *Sământă de vorbă* = prilej, ocazie, subiect de discuţie, de ceartă. *A avea sământă de vorbă* = a avea poftă de vorbă, a fi dispus la flecăreală. — Lat. pop. **semintia.**

SĂMÂNŢÓS, -OÁSĂ, *sământoşi, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre fructe) Care are multe seminţe. **2.** Adj. (Despre vieţuitoare) Prolific. **3.** S.f. (La pl.) Grup de pomi fructiferi cu fructe cărnoase, provenite din dezvoltarea receptaculului floral şi a ovarului; (şi la sg.) arbore din acest grup. — **Sământă** + suf. *-os.*

SĂMEŞÍE s.f. (Înv.) Funcţia sameşului; instituţie care strângea dările în trecut; localul acestei instituţii. — **Sameş** + suf. *-ie.*

SĂMEŞOÁIE, *sămeşoaie,* s.f. (Înv.) Soţie de sameş. — **Sameş** + suf. *-oaie.*

SĂMINCIOÁRĂ s.f. v. **semincioară.**

SĂNĂTÁTE s.f. **1.** Stare bună a unui organism la care funcţionarea tuturor organelor se face în mod normal şi regulat. G *Casă de sănătate* = sanatoriu; ospiciu. *Sănătatea publică* = bunăstarea sanitară, starea de salubritate a întregii populaţii. G Expr. *În sănătatea* (cuiva sau a ceva) = **a)** urare făcută când se bea un pahar în cinstea cuiva sau a ceva; **b)** pentru a onora pe cineva sau ceva, în cinstea cuiva sau a ceva. *Sănătate (bună)!* = **a)** formulă de urare la despărţire; **b)** s-a sfârşit, nu mai e nimic de făcut; puţin îmi pasă! atâta pagubă! **2.** Fig. Tărie, robusteţe. — Lat. **sanitas, -atis.**

SĂNĂTÓS, -OÁSĂ, *sănătoşi, -oase,* adj. **1.** Care se bucură de sănătate deplină, care nu suferă de nicio boală sau infirmitate; teafăr, zdravăn. G Loc. vb. *A se face sănătos* = a se însănătoşi. G Expr. *A nu fi sănătos (la minte)* = a fi (cam) nebun, zănatic. *Să-l* (sau *să o* etc.) *porţi sănătos* sau *sănătoasă* = urare adresată cuiva care poartă o haină sau o încălţăminte nouă. *Să fii sănătos* = **a)** formulă de urare sau de mulţumire; **b)** treaba ta, nu ai decât! (Fam.) *A nu fi sănătos dacă...* = a nu se putea abţine de la ceva (rău), a-i sta în fire să facă ceva (rău). (Adverbial) *A râde sănătos* = a râde cu poftă, din toată inima. F (Despre plante, fructe etc.) Care nu este stricat sau atacat de vreo boală; nevătămat, în bună stare. F (Despre obiecte) Care nu este atins de nicio stricăciune; care este în bună stare; întreg, intact; solid, rezistent. F Fig. Bine consolidat, cu prestigiu; durabil; intangibil. F Fig. Care nu este alterat moralicește; cinstit, onest, corect. **2.** Prielnic sănătăţii; salubru. F (Substantivat, f.; în expr.) *A o lua* (sau *a o rupe, a o şterge) la sănătoasa* = a o lua la fugă, a pleca repede pentru a nu păţi

ceva. **3.** Fig. Înțelept, bun, cu (sau de) bun-simț; potrivit, indicat, recomandabil. F (Despre acțiuni, activități) Serios, temeinic. — Lat. ***sanitosus** (<sanus).*

SĂNĂTOȘÉL, -ÍCĂ, *sănătoșei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *sănătos* (**1**). — **Sănătos** + suf. *-el.*

SĂNEÁȚĂ s.f. v. **sâneață.**

SĂNIÁ, *săniez,* vb. I. (Rar) **1.** Refl. A se da cu săniuța; a merge cu sania (la plimbare). **2.** Tranz. A transporta ceva târând pe jos sau lăsând să alunece pe un plan înclinat. [Pr.: *-ni-a*] — Din **sanie.**

SĂNIÁT s.n. Acțiunea de a *(se) sănia.* [Pr.: *-ni-at*] — V. **sănia.**

SĂNICIOÁRĂ s.f. v. **sănișoară.**

SĂNIÍȘ, *săniișuri,* s.n. (Rar) Săniuș. — **Sanie** + suf. *-iș.*

SĂNINEÁȚĂ s.f. v. **seninează.**

SĂNIOÁRĂ, *sănioare,* s.f. Săniuță. — **Sanie** + suf. *-ioară.*

SĂNIȘOÁRĂ, *sănișoare,* s.f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu frunze mari, dințate și flori mici, albe-roșietice, reunite în capitule globuloase *(Sanicula europaea).* [Var.: **sănicioáră** s.f.] — Et. nec.

SĂNIÚȘ, *săniușuri,* s.n. **1.** Loc în pantă, acoperit cu zăpadă, unde se dau copiii cu săniuțele; derdeluș. **2.** Faptul de a se da cu săniuța. G Loc. adv. *De-a săniușul* = lunecând cu sania (sau ca sania). [Pr.: *-ni-uș*] — **Sanie** + suf. *-uș.*

SĂNIÚȚĂ, *săniuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *sanie.* **2.** Sanie mică cu care se dau copiii pe săniuș sau se trag pe zăpadă. [Pr.: *-ni-u-*] — **Sanie** + suf. *-uță.*

SĂPÁ, *sap,* vb. I. Tranz. **1.** A lucra, a fărâmița cu sapa[1] (sau cu cazmaua) pământul (pentru a însămânța, a prăși etc.). **2.** A face cu sapa[1] (sau cu alt instrument) o adâncitură, o groapă, un șanț în pământ. **3.** A scoate cu sapa[1] ceva din pământ. **4.** A scobi, a tăia în piatră sau în lemn pentru a da materialului o anumită formă sau pentru a grava. F Tranz. și refl. Fig. A lăsa sau a rămâne o urmă adâncă; a (se) întipări, a (se) imprima. **5.** (Despre ape, ploi și alte elemente ale naturii) A roade, a mânca, a măcina (surpând); a ruina, a dărâma, a nimici. F Tranz. și refl. recipr. Fig. A unelti împotriva cuiva sau unul împotriva altuia, a încerca să(-și) facă rău. — Lat. **sappare.**

SĂPÁRE, *săpări,* s.f. Acțiunea de *a (se) săpa;* săpat, săpătură. — V. **săpa.**

SĂPÁT s.n. **1.** Acțiunea de *a (se) săpa;* săpare, săpătură. F (Reg.) Prașilă. **2.** Vremea, timpul când se efectuează munca prășitului. — V. **săpa.**

SĂPĂLÍGĂ, *săpăligi,* s.f. Sapă[1] mică, cu lama îngustă, având adesea doi sau trei colți la partea opusă tăișului, folosită mai ales în lucrări de legumicultură; săpălugă. [Pl. și: *săpălige*] — **Sapă[1]** + suf. *-ăligă.*

SĂPĂLÚGĂ, *săpălugi,* s.f. (Rar) Săpăligă. — **Sapă[1]** + suf. *-ălugă.*

SĂPĂTÓR, -OÁRE, *săpători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu săpatul, care muncește cu sapa[1]. **2.** S.m. Persoană care sapă în lemn, în piatră etc. **3.** S.f. Mașină de săpat. — **Săpa** + suf. *-ător.*

SĂPĂTÚRĂ, *săpături,* s.f. **1.** Săpat. F Spec. (La pl.) Lucrări de excavare a pământului; (în special) lucrări arheologice. **2.** (Concr.) Groapă, adâncitură făcută în pământ cu sapa[1] sau cu alte unelte ori mașini de săpat. — **Săpa** + suf. *-ătură.*

SĂPTĂMÂNÁL, -Ă, *săptămânali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Și adverbial) Care are loc cu regularitate o dată pe săptămână; care cuprinde acest interval. **2.** Adj., s.n. (Publicație periodică) care apare o dată pe săptămână; hebdomadar. — **Săptămână** + suf. *-al.*

SĂPTĂMÁNĂ, *săptămâni,* s.f. Perioadă de șapte zile consecutive, care se socotește (la noi) de luni dimineața până duminică seara și care se repetă de cincizeci și două de ori într-un an; *p. gener.* perioadă de șapte zile consecutive. G (În cultul religiei creștine) *Săptămâna Mare* (sau *a Patimilor*) = ultima săptămână înainte de Paște. *Săptămâna Luminată* (sau *Albă*) = săptămâna care începe cu duminica Paștelui. *Săptămâna Brânzei* = prima săptămână din Postul Paștelui, în care Biserica Ortodoxă permite să se mănânce lapte și derivatele lui. G Expr. *A fi* (sau *a intra*) *în săptămâna oarbă* (sau *chioară*) = a nu-și da seama de realitate, a acționa pe negândite. F (Cu determinări în genitiv) Interval de șapte zile consacrat în mod oficial unei anumite activități. *Săptămâna cărții.* F (La pl.) Timp nedeterminat, cuprinzând un număr mare de zile. — Lat. **septimana.**

SĂPÚN, (**2**) *săpunuri,* s.n. **1.** Produs obținut prin saponificarea acizilor grași sau a grăsimilor cu soluții care conțin hidroxid de sodiu sau de potasiu, și care servește la spălarea corpului, a rufelor etc.; bucată din acest produs. **2.** (La pl.) Sorturi din acest produs. F Clăbuc din acest produs. G Expr. *A rade* (pe cineva) *fără săpun* = a trata (pe cineva) fără menajamente, a critica. — Cf. lat. s a p o, - o n i s, ngr. s a p ú n i.

SĂPUNÁR, *săpunari,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care se ocupă cu prepararea săpunului. **2.** Adj. (În sintagma) *Cartofi săpunari* = soi de cartofi de calitate superioară, de formă lunguiață, cu miezul alb-roz. — **Săpun** + suf. *-ar.*

SĂPUNÁRIȚĂ, *săpunarițe,* s.f. (Bot.) Odagaci *(Saponaria officinalis).* — **Săpun** + suf. *-ariță.*

SĂPUNĂRÍE, *săpunării,* s.f. (Rar) Fabrică sau magazin în care se vinde săpun. — **Săpun** + suf. *-ărie.*

SĂPUNĂRÍT s.n. Dare percepută în Țările Române, în Evul Mediu, de la cei care fabricau săpun. — **Săpun** + suf. *-ărit.*

SĂPUNĂRÍȚĂ, *săpunărițe,* s.f. (Bot.) Săpunariță. — **Săpun** + suf. *-ăriță.*

SĂPUNEÁLĂ, *săpuneli,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) săpuni*; săpunit[1]. F Fig. (Fam.) Mustrare, dojană; ocară. G Loc. vb. *A trage* (cuiva) *o săpunea*lă = a dojeni, a critica (aspru) pe cineva. **2.** Spumă de săpun; clăbuci. — **Săpuni** + suf. *-eală.*

SĂPUNÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *săpunei, -ele,* s.n., s.f. **I.** S.n. **1.** Diminutiv al lui *săpun.* **2.** Supozitor (pe bază de săpun) pentru copii. **II.** (Bot.) **1.** S.n. Odagaci. **2.** S.f. pl. Plantă erbacee ornamentală cu flori mari *(Aster laexigatus).* — **Săpun** + suf. *-el.*

SĂPUNÍ, *săpunesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) freca cu săpun, a (se) acoperi cu clăbuci de săpun. F Spec. A (-și) muia barba cu clăbuci de săpun înainte de a o rade. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A face cuiva observații aspre; a mustra; a certa. — Din **săpun.**

SĂPUNIÉRĂ, *săpuniere,* s.f. Cutie, vas mic în care se ține săpunul de toaletă; savonieră. [Pr.: *-ni-e-*] — **Săpun** + suf. *-ieră.*

SĂPUNÍRE, *săpuniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) săpuni;* săpunit[1], săpuneală. F Spec. (Text.) Operație de finisare a textilelor la imprimare și vopsire, care constă în tratarea materialului vopsit sau imprimat într-o baie de săpun, la temperatura de fierbere, pentru îndepărtarea colorantului nefixat pe fibră sau pentru schimbarea nuanței. — V. **săpuni.**

SĂPUNÍT[1] s.n. Săpunire. — V. **săpuni.**

SĂPUNIT[2], -Ă, *săpuniți, -te,* adj. Frecat cu săpun, acoperit cu clăbuci de săpun. — V. **săpuni.**

SĂPUȘOÁRĂ, *săpușoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *sapă*[1]. — **Sapă[1]** + suf. *-ușoară.*

SĂRÁ, *sărez,* vb. I. Tranz. A pune sau a presăra sare în alimente sau în mâncăruri, cu scopul de a le potrivi gustul sau pentru a le conserva. G Expr. *A-și săra inima* = a simți o satisfacție în urma unei răzbunări sau a înfrângerii unui adversar. F Tranz. și refl. A da sau a căpăta un gust (mai) sărat. [Prez. ind. și: *sar*] — Lat. **salare.**

SĂRĂC, -Ă, *săraci, -ce,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu are avere, care este lipsit de bunurile materiale necesare vieții; sărman, nevoiaș. G Expr. *Sărac și curat,* se spune despre cei care preferă să rămână săraci (**1**) decât să se îmbogățească prin mijloace necinstite. F (Substantivat) Cerșetor. F (Despre lucruri) Care reflectă sărăcia; sărăcăcios. **2.** (Despre țări, orașe) Lipsit de bunuri materiale (mai ales naturale), populat cu oameni puțin avuți. F (Despre sol, terenuri) Care este puțin productiv; neroditor. **3.** (Mai ales cu determinări introduse prin prep. „de") Lipsit de..., fără... G Loc. adj. *Sărac cu duhul* = lipsit de inteligență, de spirit; prost. F (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") Care posedă ceva în cantitate nesatisfăcătoare. F Care este în cantitate mică, puțin, insuficient. F (Despre limbă) Care are vocabular redus, care posedă insuficiente mijloace de expresie. F Fig. Lipsit de conținut; inexpresiv. *Stil sărac.* **4.** (Despre surse de lumină) Lipsit de intensitate; slab. **5.** (Despre plante, vegetație) Lipsit de vigoare, pipernicit, firav. **6.** Lipsit de fast, modest, simplu; banal, mediocru. **7.** (Exprimă compătimire față de cineva sau de ceva) Biet, sărman, nenorocit, sărăcan. [Var.: (pop.) **sireác, -ă** adj.] — Din bg., sb. **sirak.**

SĂRACÁN, -Ă adj., s.m. și f. v. **sărăcan.**

SĂRÁD, *săraduri*, s.n. (Reg.) Șnur împletit din fire de lână, vopsite de obicei în negru, cu care se împodobesc sumanele. — Din ngr. **sirádhion.**

SĂRÁR, (**1**) *sărare,* s.n., (**2**) *sărari,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Vas mic de pământ în care se păstrează sarea. F (Reg.) Solniță. **2.** S.m. (În trecut) Negustor ambulant de sare. — **Sare** + suf. *-ar.*

SĂRÁRE s.f. Acțiunea de *a săra;* sărat[1]. — V. **săra.**

SĂRÁT[1] s.n. Sărare. — V. **săra.**

SĂRÁT[2], -Ă, *sărați, -te,* adj. **1.** Care conține sare. F De sare, caracteristic sării. *Gust sărat. F* (Despre alimente) Căruia i s-a adăugat sare (pentru a i se da gust sau în scopul conservării); cu prea multă sare. **2.** Fig. (Despre vorbe, glume) Spiritual; caustic, usturător. **3.** Fig. (Fam.) Scump, exagerat. *Prețuri sărate.* — V. **săra.**

SĂRĂCÁN, -Ă, *sărăcani, -e,* s.m. și f. (Pop.) **1.** S.m. și f. Om sărac (**1**), nevoiaș. **2.** (Exprimă compătimire față de cineva sau ceva) Biet, sărman, nenorocit, sărac (**7**). [Var.: **săracán, -ă, sireícan, -ă** s.m. și f., **arácan, iracán, îracán** s.m.] — **Sărac** + suf. *-an.* Cf. *s ă r a c a - m i* [*de mine*].

SĂRĂCĂCIÓS, -OASĂ, *sărăcăcioși, -oase,* adj. **1.** Care dovedește sărăcie; de om sărac. F (Despre hrană) În cantitate mică, modest; frugal. G (Despre pământ) Neroditor, nefertil, neproductiv sau puțin fertil. G Fig. Lipsit de conținut, fără amploare, inexpresiv. *Stil sărăcăcios.* **2.** (Rar, despre oameni) Sărac (**1**); cu înfățișare de om sărac. — **Sărac** + suf. *-ăcios.*

SĂRĂCÍ, *sărăcesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A ajunge sau a face pe cineva să ajungă sărac (**1**), a-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă avutul. **2.** Tranz. și intranz. A face sau a deveni neroditor. **3.** Tranz. A lua

(cuiva) ceva, a lipsi (pe cineva) de un bun material. **4.** Intranz. şi tranz. A (se) împuţina. **5.** Tranz. (Reg.) A compătimi. — Din **sărac.**

SĂRĂCÍE, (**5**) *sărăcii,* s.f. **1.** Lipsa mijloacelor materiale necesare existenţei; starea, viaţa celui sărac (**1**). G Expr. *Sărăcie lucie* (sau *cu luciu, neagră*) = sărăcie mare, totală. *A-şi vedea de sărăcie* = a-şi vedea de treabă, a nu se amesteca în afacerile altuia. **2.** Starea unui loc sărac, neproductiv. **3.** Aspect sărăcăcios. **4.** Cantitate mică, nesatisfăcătoare (din ceva); lipsă. **5.** (Fam.) Epitet depreciativ sau injurios dat unui lucru sau unei fiinţe fără valoare. — **Sărac** + suf. *-ie.*

SĂRĂCÍLĂ, *sărăcilă,* s.m. **1.** (Pop. şi fam.) Om sărac (**1**). **2.** (Fam.) Vânt cald şi uscat care suflă vara (în Dobrogea). — **Sărac** + suf. *-ilă.*

SĂRĂCÍME s.f. Totalitatea oamenilor săraci (**1**); mulţime de oameni săraci. — **Sărac** + suf. *-ime.*

SĂRĂCÍRE s.f. Faptul de *a săraci.* — V. **sărăci.**

SĂRĂCÚŢ, -Ă, *sărăcuţi, -e,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *sărac.* G (Adverbial) *Îmbrăcat cam sărăcuţ.* — **Sărac** + suf. *-uţ.*

SĂRĂDUÍ, *sărăduiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A împodobi cu săraduri. — **Sărad** + suf. *-ui.*

SĂRĂDUÍT, -Ă, *sărăduiţi,* -te, adj. (Înv. şi reg.) Împodobit cu săraduri. — V. **sărădui.**

SĂRĂNTÓC, -OÁCĂ, *sărăntoci, -oace,* s.m. şi f. (Adesea peior.) Om sărac (**1**). — Cf. sl. sirotŭkŭ.

SĂRĂRÍE, *sărării,* s.f. **1.** Depozit de sare; loc unde se vinde sare. **2.** (Reg.) Ocnă, salină. **3.** Loc (într-o pădure) unde se pun bulgări de sare pentru animalele de vânat rumegătoare. — **Sare** + suf. *-ărie.*

SĂRĂRÍŢĂ, *sărăriţe,* s.f. **1.** (Fam.) Solniţă. **2.** Utilaj, dispozitiv mecanic care împrăştie sare pe drumurile publice pentru topirea zăpezii. — **Sare** + suf. *-ăriţă.*

SĂRĂTÓR, -OÁRE, *sărători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care sărează alimentele într-o fabrică de conserve. — **Săra** + suf. *-ător.*

SĂRĂTURÁT, -Ă, *sărăturaţi, -te,* adj. (Despre soluri) Care este îmbibat cu săruri vătămătoare pentru plante; sărături. — **Sărătură** + suf. *-at.*

SĂRĂTÚRĂ, (**2, 3**) *sărături,* s.f. **1.** Faptul de a fi sărat; sare conţinută de ceva. **2.** Teren bogat în săruri minerale solubile, cu fertilitate scăzută; *p. ext.* păşune care se întinde pe un astfel de loc. **3.** Mâncare preparată cu (prea multă) sare; aliment conservat cu sare. — **Săra** + suf. *-ătură.* Cf. lat. salatura.

SĂRĂTURÓS, -OÁSĂ, *sărăturoşi, -oase*, adj. (Despre soluri) Care este îmbibat cu săruri dăunătoare pentru plante; sărăturat. — **Sărătură** + suf. *-os.*

SĂRĂŢEÁ, *sărăţele,* s.f. (Fam.) Saleu. — **Sărat** + suf. *-ea.*

SĂRBĂTOÁRE, *sărbători,* s.f. **1.** Solemnitate, sărbătorire; ziua consacrată acestei solemnităţi. F Zi în care nu se lucrează. G *Sărbătoare legală* = zi (stabilită în mod oficial) în care întreprinderile şi instituţiile nu lucrează. *Sărbătoare naţională* = zi (de odihnă) în care se cinsteşte un eveniment important din istoria ţării. G Loc. adj. şi adv. *De sărbătoare* sau *de sărbători* = festiv, sărbătoresc, strălucitor. G Loc. adv. *În* (sau *de) sărbători* = cu ocazia sărbătorilor, în timpul sărbătorilor (religioase); *p. restr.* în timpul Paştilor sau al Crăciunului. F (Art., adverbial) În zilele de sărbătoare (**1**). *Sărbătoarea nu se lucrează.* **2.** Zi consacrată serviciului divin pentru celebrarea unui eveniment religios sau pentru sărbătorirea unui sfânt. — **Serba** + suf. *-ătoare.*

SĂRBĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *sărbătoreşti,* adj. De sărbătoare; solemn, festiv. — **Sărbătoare** + suf. *-esc.*

SĂRBĂTORÉŞTE adv. În mod sărbătoresc, festiv, ca de sărbătoare. — **Sărbătoare** + suf. *-eşte.*

SĂRBĂTORÍ, *sărbătoresc*, vb. IV. Tranz. A-şi manifesta sentimentele de admiraţie, de bucurie, de entuziasm faţă de o persoană sau faţă de un eveniment printr-o festivitate sau printr-o petrecere; a serba, a celebra. — Din **sărbătoare.**

SĂRBĂTORÍRE, *sărbătoriri,* s.f. Faptul de *a sărbători;* serbare. — V. **sărbători.**

SĂRBĂTORÍT, -Ă, *sărbătoriţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) (Persoană) căreia i se fac manifestări de simpatie, de admiraţie, de preţuire etc. pentru meritele, realizările etc. sale sau cu prilejul zilei de naştere, a zilei onomastice etc. — V. **sărbători.**

SĂRBEZEÁLĂ s.f. (Pop.) Faptul de a fi searbăd sau de *a se sărbezi.* — **Sărbezi** + suf. *-eală.*

SĂRBEZÍ, *sărbezesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** (Despre lapte) A se altera, a se acri. **2.** (Despre vopsele) A-şi pierde culoarea, strălucirea. **3.** Fig. (Despre oameni) A deveni slab, palid, fără putere. — Din **sarbăd** *(=searbăd).*

SĂRCINÉR, *sărcinere,* s.n. Prepeleac de care ciobanii îşi atârnă hainele, vasele, săculeţele cu brânză puse la scurs etc. — **Sarcină** + suf. *-ar.*

SĂRDÁC, *sărdace,* s.n. (Reg.) Suman scurt până la brâu. — Din ucr. **sardak, serdak.**

SĂRÍ, *sar,* vb. IV. Intranz. **I.** (Despre fiinţe) **1.** A se desprinde de la pământ, avântându-se în sus printr-o mişcare bruscă, şi a reveni în acelaşi loc; a sălta. F A dansa, a ţopăi, a zburda. G Expr. (Tranz.) *Sare tontoroiul* (sau *drăgaica),* se spune despre o persoană neastâmpărată. **2.** A se deplasa, a trece dintr-un loc în altul prin salturi. G Loc. adv. *Pe sărite* = **a)** mergând în salturi; **b)** trecând peste anumite părţi, omiţând anumite părţi (la o lectură, scriere etc.). F Fig. A trece brusc dintr-o situaţie în alta, de la o idee la alta. **3.** A trece peste ceva printr-o săritură; a escalada. G Expr. *A sări peste cal* = a depăşi limita admisă; a exagera. G Tranz. *A sărit din doi paşi cele patru trepte.* (Expr.) *A sări garduri* (sau, intranz., *peste garduri*) = a umbla după aventuri amoroase. F Tranz. Fig. A omite, a trece cu vederea. **4.** A se ridica brusc de undeva (şi a porni). G Expr. *A sări* (cuiva) *de gât* = a se repezi să îmbrăţişeze pe cineva; a arăta cuiva dragoste (exagerată). *A-i sări* (cuiva) *înainte* = a alerga în întâmpinarea cuiva. F A se grăbi, a se repezi (să facă ceva); a interveni grabnic într-o acţiune, în ajutorul cuiva. G *Săriţi!* = cuvânt prin care se cere ajutor de către o persoană desperată. F A se repezi cu duşmănie la cineva; a ataca. G Expr. *A sări în capul cuiva* sau *a-i sări cuiva în cap* = a certa pe cineva. F A interveni brusc (şi neaşteptat) într-o discuţie; a intra (brusc) în vorbă. **5.** A se ivi pe neaşteptate; a răsări. G Expr. *A sări în ochi* = a fi evident. **II.** (Despre lucruri) **1.** A se deplasa brusc şi cu putere în sus, de obicei sub impulsul unor forţe din afară. G Expr. *A sări în aer* = a se distruge, a se preface în bucăţi (în urma unei explozii). F Spec. (Despre obiecte elastice) A se ridica brusc în sus în urma unei lovituri, a atingerii unei suprafeţe dure etc. *Mingea sare.* **2.** (Cu determinări locale introduse prin prep. „din" sau „de la") A-şi schimba brusc poziţia, a se desprinde brusc din locul în care a fost fixat. G Expr. *A-i sări* (cuiva) *inima (din loc)* = a se speria foarte tare; a se emoţiona tare. *A-i sări* (cuiva) *ţandăra* (sau *ţâfna, muştarul*) = a se înfuria, a se mânia. *A-i sări* (cuiva) *ochii (din cap)* = **a)** exprimă superlativul unei stări de suferinţă fizică; **b)** (în imprecaţii şi în jurăminte) *Să-mi sară ochii dacă te mint. A-şi sări din minţi* = a înnebuni. *A-şi sări din ţâfâni* (sau *din balamale, din fire*) = a se enerva foarte tare, a se mânia. F A ţâşni, a împroşca. [Prez. ind. şi: (pop.) *săr, sai*] — Lat. **salire.**

SĂRICÍCĂ, (**4**) *săricele*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *sare.* **2.** Arsenic, şoricioaică. **3.** Sare de lămâie. **4.** Plantă erbacee cu frunze spinoase, cu flori verzui, alburii sau roşietice; ciurlan *(Salsola kali).* — **Sare** + suf. *-icică.*

SĂRIMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SĂRÍN, -Ă adj. v. **senin.**

SĂRINDÁR, *sărindare,* s.n. (În religia creştină ortodoxă) Rugăciune făcută de preot timp de patruzeci de zile în şir, în timpul liturghiei, pentru diferite dorinţe ale credincioşilor, pentru iertarea păcatelor, pentru cei suferinzi sau pentru pomenirea celor morţi. G Expr. *A da* (sau *a plăti) sărindar* (sau *sărindare*) = a plăti preotului să facă un sărindar (sau sărindare). F Plată pentru aceste rugăciuni. — Din ngr. **sarandári.**

SĂRÍT[1] s.n. Acţiunea de *a sări*; săritură. — V. **sări.**

SĂRÍT[2]**, -Ă,** *săriţi, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Fam.) Smintit, ţicnit, aiurit, nebun. **2.** (În expr.) *Cu inima sărită* = extrem de emoţionat, de îngrijorat. **II.** S.f. **1.** (În expr.) *A-şi pierde sărita* sau *a-şi ieşi din sărite* = a-şi pierde cumpătul, a se enerva. *A scoate* (pe cineva) *din sărite* = a supăra rău, a înfuria pe cineva. **2.** (Pop.) Săritură, salt; *p. ext.* distanţă mică. G Loc. adj. *De-a sărita* = cu sărituri, săltăreţ. — V. **sări.**

SĂRITÓR, -OÁRE, *săritori, -oare,* adj., s.m. s.f. **I.** Adj. **1.** Care sare. **2.** Care se grăbeşte (să facă ceva); care intervine rapid într-o acţiune. F Spec. Care vine grabnic în ajutorul cuiva, care e gata oricând să ajute pe cineva. **3.** (Despre lucruri) Care se ridică brusc în sus, de obicei sub impulsul unei forţe exterioare. G (Pop.) *Fântână săritoare* = fântână arteziană. **II.** S.f., s.m. **1.** S.f. (Înv.) Cascadă. **2.** S.m. şi f. Sportiv care participă la probe de sărituri. — **Sări** + suf. *-tor.*

SĂRITÚRĂ, *sărituri,* s.f. **1.** Rezultatul acţiunii de a sări; salt. F Nume dat mai multor probe sportive (în atletism, natraţie, schi etc.) în care concurentul face un salt. **2.** Spaţiu parcurs într-un salt. **3.** Fig. Trecere bruscă de la o idee la alta, de la o etapă, fază etc. la alta. F Schimbare, oscilaţie bruscă. **4.** Omisiune (de litere, de pagini); trecere cu vederea. — **Sări** + suf. *-tură.*

SĂRMÁN, -Ă, *sărmani, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Sărac (**1**). **2.** (Înv. şi reg.) Orfan. **3.** (Adesea substantivat; exprimă compătimire faţă de cineva sau de ceva) Biet, nenorocit, sărac (**7**). [Var.: (reg.) **sărimán, -ă, sirimán, -ă, sirmán, -ă** adj.] — Din bg., sb. **siromah,** cu schimbare de suf.

SĂRMĂLÚŢĂ, *sărmăluţe,* s.f. Diminutiv al lui *sarma.* — **Sarma** + suf. *-ăluţă.*

SĂRMĂNÉL, -ÍCĂ, *sărmănei, -ele*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Diminutiv al lui *sărman*; sărmănuţ. — **Sărman** + suf. *-el.*

SĂRMĂNÚŢ, -Ă, *sărmănuţi, -e,* adj. (Pop.) Sărmănel. — **Sărman** + suf. *-uţ.*

SĂRSÁM s.n. v. **ţarţam.**

SĂRÚT, *săruturi,* s.n. Sărutare. — Din **săruta** (derivat regresiv).

SĂRUTÁ, *sărút,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A (se) atinge cu buzele în semn de respect, de prietenie, de umilință sau ca o manifestare erotică; a (se) pupa. G Expr. (Tranz.) *Sărut mâna,* formulă de salut sau de mulțumire adresată unei femei sau unei persoane mai în vârstă. (Înv.) *Sărut dreapta,* formulă de salut adresată preoților, domnitorilor, boierilor, mai rar unei femei. — Lat. **salutare.**

SĂRUTÁRE, *sărutări,* s.f. Acțiunea de *a (se) săruta* și rezultatul ei; sărut, sărutat. — V. **săruta.**

SĂRUTÁT s.n. Sărutare. — V. **săruta.**

SĂSÉSC, -EÁSCĂ, *săsești,* adj. Care aparține sașilor[1], privitor la sași[1]. — **Sas[1]** + suf. *-esc.*

SĂSÉȘTE adv. În felul sașilor[1], ca sașii[1], în limba sașilor[1]. — **Sas[1]** + suf. *-ește.*

SĂSÍME s.f. Populație săsească; mulțime de sași[1]. — **Sas[1]** + suf. *-ime.*

SĂSÍSM, *săsisme,* s.n. Particularitate, termen, construcție etc. proprie graiului sașilor împrumutată de alt grai și neadaptată la sistemul acestuia. — **Sas[1]** + suf. *-ism.*

SĂSOÁICĂ, *săsoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația săsească. — **Sas[1]** + suf. *-oaică.*

SĂTEÁN, *săteni,* s.m. Persoană care locuiește într-un sat (și are îndeletniciri legate de mediul rural); țăran. — **Sat** + suf. *-ean.*

SĂTEÁNCĂ, *sătence,* s.f. Femeie care locuiește într-un sat (și are îndeletniciri legate de mediul rural); țărancă. — **Sătean** + suf. *-că.*

SĂTÉSC, -EÁSCĂ, *sătești,* adj. Care aparține satului, privitor la sat, specific satului; de sat, de la sat. — **Sat** + suf. *-esc.*

SĂTICÉL, *săticele,* s.n. (Pop.) Sătuleț. — **Sat** + suf. *-icel.*

SĂTIȘÓR, *sătișoare,* s.n. (Rar) Sătuleț. — **Sat** + suf. *-işor.*

SĂTMĂREÁN, -Ă, *sătmăreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Satu Mare. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Satu Mare ori sătmărenilor (**1**), referitor la Satu Mare ori la sătmăreni. — **Satu Mare** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SĂTMĂREÁNCĂ, *sătmărence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Satu Mare. — **Sătmărean** + suf. *-că.*

SĂTÚC, *sătucuri,* s.n. Sătuleț. — **Sat** + suf. *-uc.*

SĂTUCEÁN, *sătucene,* s.n. (Pop.) Sătuleț. — **Sătuc** +suf. *-ean.*

SĂTÚL, -Ă, *sătui, -le,* adj. **1.** Care și-a potolit pe deplin foamea sau setea, care s-a săturat; săturat. G (Substantivat) *Sătulul nu crede celui flămând.* **2.** Fig. Satisfăcut de ceva, mulțumit. **3.** Fig. Care a ajuns la saturație, care nu mai poate suporta; dezgustat, plictisit. — Lat. **satulius.**

SĂTULÉȚ, *sătulețe,* s.n. Diminutiv al lui *sat;* sătuc, sătișor, săticel, sătucean. — **Sat** + suf. *uleț.*

SĂTURÁ, *sátur*, vb. I. Refl. și tranz. **1.** A(-și) potoli pe deplin foamea sau setea, a (se) îndestula cu mâncare sau cu băutură. G Loc. adv. *Pe săturate* = în cantitate suficientă pentru potolirea deplină a foamei sau a setei. **2.** Fig. A fi sau a face să fie pe deplin mulțumit, satisfăcut (de sau cu ceva). **3.** Fig. A fi sau a face să fie sătul, plictisit, dezgustat, scârbit de ceva sau de cineva. — Lat. **saturare.**

SĂTURÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) sătura.* — V. **sătura.**

SĂTURÁT, -Ă, *săturați, -te,* adj. **1.** Care și-a potolit pe deplin foamea sau setea; sătul. **2.** Fig. Ajuns la saturație, dezgustat, scârbit, plictisit de cineva sau de ceva. — V. **sătura.**

SĂȚIÓS, -OÁSĂ, *sățioși, -oase,* adj. (Despre alimente) Care satură; care ține de foame; hrănitor, nutritiv. [Pr.: *-ți-os*] — **Sațiu** + suf. *-os.*

SĂU, SA, *săi, sale,* pron. pos., adj. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale" când este pronume, când stă, ca adjectiv, pe lângă un substantiv nearticulat sau când este separat de substantiv prin alt cuvânt) **1.** Pron. pos. (Înlocuiește numele unui obiect posedat de cel despre care se vorbește, precum și numele acestuia) *Costumul meu se aseamănă cu al său.* **2.** Adj. pos. Care aparține persoanei despre care se vorbește sau de care această persoană este legată printr-o relație de proprietate. *Cartea sa.* **3.** Pron. pos. (La m. pl.) Familia, rudele, prietenii etc. persoanei despre care se vorbește; (la m. sg.) soțul persoanei despre care se vorbește. *Au venit ai săi la mine.* **4.** Adj. pos. Care arată o dependență, o filiație, o înrudire etc. cu persoana despre care se vorbește. *Sora sa.* **5.** Pron. pos. (La f. pl.) Treburile, preocupările, obiceiurile, spusele persoanei despre care se vorbește. *Dintr-ale sale nu-l poate scoate nimeni.* G Expr. (Pop.) *A rămâne* (sau *a fi) pe-a sa* = a rămâne (sau a fi) așa cum vrea el. **6.** Adj. pos. Care este spus, făcut, suportat etc. de cel despre care se vorbește. *Durerea sa.* [Reg. și fam., enclitic: *-so, -su, -si*] — Lat. *__seus,__ *__sa__ (= *suus, sua).*

SĂVÂRȘÍ, *săvârșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a înfăptui, a îndeplini; a comite. **2.** Tranz. (Înv. și reg.) A duce ceva la bun sfârșit, a termina cu bine. **3.** Refl. (Înv. și pop.) A muri. — Din sl. **sŭvrŭšiti.**

SĂVÂRȘÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) săvârși* și rezultatul ei. — V. **săvârși.**

SÂC interj. Cuvânt, de obicei repetat și însoțit de gestul lovirii pumnilor unul de altul, prin care cineva își exprimă satisfacția răutăcioasă pentru un necaz al altuia. [Var.: **sic** interj.] — Cf. tc. s i k.

SÂCÂI, *sácâi,* vb. IV. **1.** Tranz. A nu lăsa pe cineva în pace, a-l necăji întruna; a bate la cap, a enerva, a agasa; a cicăli. **2.** Refl. (Rar) A se mișca mereu încoace și încolo; a se fâțâi. — **Sâc** + suf. *-âi.*

SÂCÂIÁLĂ, *sâcâieli,* s.f. Faptul de a sâcâi; cicăleală. [Pr.: *-câ-ia-*] — **Sâcâi** + suf. *-eală.*

SÂCÂIETÓR, -OÁRE adj. v. **sâcâitor.**

SÂCÂÍT, -Ă, *sâcâiți, -te,* adj. (Rar) Greu de mulțumit; pisălog, cicălitor. — V. **sâcâi.**

SÂCÂITÓR, -OÁRE, *sâcâitori, -oare,* adj. Care sâcâie, care enervează; enervant, supărător, agasant. [Pr.: *-câ-i-.* — Var.: (rar) **sâcâietór, -oare** adj.] — **Sâcâi** + suf. *-tor.*

SÂCRÉT, -EÁTĂ adj. v. **secret.**

SÂIÁLĂ s.f. v. **sfială.**

SÁMBĂTĂ, *sâmbete,* s.f., adv. **1.** S.f. A șasea zi a săptămânii, care urmează după vineri. G *Sâmbăta Mare* sau *Sâmbăta Paștilor* = sâmbăta din ajunul duminicii Paștilor. *Sâmbăta morților* (sau *a moșilor)* = nume dat anumitor sâmbete din an, în care se fac slujbe de pomenire și pomeni pentru morți. G Expr. *A purta* (sau *a ține cuiva) sâmbetele* = a dușmăni, a pizmui, a urî pe cineva; a purta (cuiva) un gând rău, a căuta să facă rău cuiva. *A se duce pe apa sâmbetei* = a se pierde, a se prăpădi, a se distruge. **2.** Adv.: **a)** În sâmbăta (**1**) imediat precedentă sau următoare. **b)** (Mai ales art.) Într-o zi de sâmbătă (**1**), în timpul zilei de sâmbătă. **c)** (Art.) În fiecare sâmbătă (**1**). — Din sl. **sonbota.**

SÂMBOVÍN s.m. v. **sâmbovină.**

SÂMBOVÍNĂ, *sâmbovine,* s.f. Arbore înalt până la 20 m, cu coroană largă, frunze lanceolate, flori verzi-gălbui care apar înainte de înfrunzire, și cu fructe comestibile, de forma unor cireșe mici; mierea-ursului (*Celtis australis*). [Var.: **sâmbovín** s.m.] — Et. nec.

SÂMBRÁȘ, *sâmbrași,* s.m. (Înv. și reg.) Persoană care se însoțește cu alta în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor. — **Sâmbră** + suf. *-aș.*

SÁMBRĂ, *sâmbre* s.f. (Înv. și reg.) Asociație, tovărășie. F Spec. Întovărășire în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor. — Cf. magh. c i m b o r a.

SÁMBUR s.m. v. **sâmbure.**

SÁMBURE, *sâmburi*, s.m. **1.** Parte din interiorul unor fructe, cu învelișul lemnos, care conține sămânța; *p. restr.* partea moale a seminței, care conține substanța germinativă. F (Impr.) Sămânță. **2.** Fig. Parte centrală, fundamentală, esențială a unui lucru, a unei acțiuni; miez, inimă, nucleu; *p. ext.* germen. F (Concr.) Grup restrâns de oameni care acționează în mod organizat și care formează nucleul unei grupări mai mari. F Fig. Esență, idee esențială. **3.** Fig. Părticică, fărâmă. [Var.: (rar) **sámbur** s.m.] — Cf. alb. s u m b u l l , t h u m b u l l .

SÂMBURÉL, *sâmburei,* s.m. Diminutiv al lui *sâmbure.* — **Sâmbure** + suf. *-el.*

SÂMBURÓS, -OÁSĂ, *sâmburoși, -oase,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. (Despre fructe) Care are (mulți) sâmburi. **2.** S.f. pl. Grup de pomi fructiferi ale căror fructe sunt drupe. — **Sâmbure** + suf. *-os.*

SÂMZÂIÁNĂ s.f. v. **sânziană.**

SÂMZIÁNĂ s.f. v. **sânziană.**

SÂN, (**1**) *sâni*, s.m., (**2, 3, 4, 5, 6, 7**) *sânuri*, s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre cele două mamele ale femeii; piept. **2.** Partea dinainte a corpului omenesc care se află între cele două brațe și care formează exteriorul bombat al pieptului; piept, torace G Expr. *A muri cu zilele-n sân* = a muri înainte de vreme. **3.** S.m. Parte a cămășii sau a bluzei care acoperă pieptul; spațiul dintre piept și cămașă sau bluză (în care se pot ține lucruri ca într-o pungă). G Expr. *A crește* (sau *a încălzi, a ține) șarpele în* (sau *la*) *sân* = a ajuta, a favoriza pe un nerecunoscător. *A-i trece* (cuiva) *un șarpe (rece) prin sân* = a se înfiora de frică, de spaimă. *A umbla* (sau *a fi* etc.) *cu crucea-n sân* = **a)** a fi bun, a fi cucernic, a fi evlavios; **b)** (ir.) a fi fățarnic, ipocrit. *A fi* (sau *a se afla, a trăi ca) în sânul lui Avram* = a trăi bine, a fi fericit. *A-și scuipa* (sau, reg., *a-și stupi) în sân*, gest prin care superstițioșii cred că se pot feri de o primejdie sau că le va trece frica. F P. anal. (Reg.) Fundul plasei sau al năvodului, în formă de buzunar larg, în care se adună peștele. **4.** S.n. Locul din corpul femeii unde se formează și în care este purtat fătul; pântece. **5.** S.n. Piept, inimă (socotite ca sediu al sentimentelor); suflet. **6.** S.n. Fig. Parte interioară, parte centrală; interior, mijloc, centru, miez. *Sânul pământului.* **7.** S.n. Fig. (Geogr.; înv.) Golf[2]. [Var.: (înv. și reg.) **sin** s.m. și n.] — Lat. **sinus.**

SÂNEÁȚĂ, *sânețe,* s.f. Pușcă primitivă cu cremene. [Var.: **săneáță** s.f., **sânéț** s.n.] — Din sl. **svinĭci** „plumb".

SÂNÉȚ s.n. v. **sâneață.**

SÁNGE, (**5**) *sângiuri,* s.n. **1.** Substanță lichidă de culoare roșie, compusă din plasmă și din globule (albe și roșii), care circulă prin vene și artere, asigurând nutriția și oxigenarea organismului la animalele superioare. G *Animal cu sânge rece* = animal (pește, reptilă, batracian și nevertebrat) la care temperatura corpului se schimbă în funcție de temperatura mediului

înconjurător. *Frate de sânge* = frate de la același tată și de la aceeași mamă; frate bun. *Legături de sânge* = rudenie. *Glasul sângelui* = înclinare firească (și instinctivă) de dragoste pentru familie, pentru o rudă apropiată. G Loc. adj. *De sânge* = **a)** de culoare roșie; **b)** (despre lacrimi) de durere, de supărare mare; **c)** de neam, de familie bună, aleasă. *În sânge* = (despre fripturi) care a rămas puțin crud, care își păstrează încă sângele. G Loc. adj. și adv. *Cu sânge rece* = fără emoție; calm, liniștit. *Cu sânge iute* = fără stăpânire, impulsiv. *Cu* (sau *de) sânge albastru* = de neam mare, ales; nobil. G Loc. adv. *La sânge* = extrem de aspru, de drastic; până la distrugere. G Expr. *A scuipa (cu) sânge* = a avea hemoptizie. *A lăsa* (sau *a lua*) *cuiva sânge* = a scoate cuiva o cantitate de sânge (în scop terapeutic). *A da sânge* = a lăsa să i se scoată o cantitate de sânge (în mod terapeutic sau pentru a fi folosit în transfuzii). *A avea sânge în vine* = a fi energic. *A i se urca* (sau *a-i năvăli, a i se sui, a-i da* etc.) (cuiva) *sângele în obraz* (sau *la cap, în față*) = **a)** a se înroși din cauza unei emoții puternice sau din cauza unei boli etc.; **b)** a se înfuria. *A nu mai avea (nici)o picătură de sânge în obraz* = a fi palid din cauza bolii; a păli de emoție, de frică etc. *A-i îngheța* (cuiva) *sângele în vine* sau *a îngheța sângele* (în cineva) = a se speria, a fi cuprins de groază, a înlemni de spaimă. *A fierbe* (sau *a clocoti*) *sângele* (în cineva) = a se înfierbânta din cauza mâniei, a supărării etc. *A-și face* (sau *a-i face* cuiva) *sânge rău* = a (se) supăra foarte tare, a (se) enerva. *A nu curge* (sau *a nu ieși*) *sânge din inimă* (sau *din cineva*), se spune pentru a arăta că cineva este foarte supărat. *A avea (ceva) în sânge* = a fi obișnuit cu ceva; a avea ceva înnăscut. *A bate* (sau *a zgâria*) *până la sânge* = a bate (sau a zgâria) tare (până când curge sânge). *A umple de sânge* = a bate foarte tare, crunt. *A suge sângele cuiva* = a chinui, a oprima; a exploata. *Sânge nevinovat*, se spune despre cel ucis fără nicio vină. *Vărsare de sânge* = omor în masă, măcel. *A vărsa sânge* = a omorî. A *fi setos (*sau *dornic, iubitor*) *de sânge* sau *a fi omul sângelui* = a fi crud, a fi ucigaș. *A se scălda în sânge* sau *a se adăpa cu sânge* = a omorî (în masă) din cruzime. *A avea mâinile pătate de sânge* = a fi vinovat de o crimă. *A face să curgă sânge* = a fi pricina unui război, a unei încăierări sângeroase. *A-și da* (sau *a-și vărsa*) *sângele* (pentru cineva sau ceva) = a suferi sau a-și da viața (pentru cineva sau ceva). **2.** Fig. Obârșie; *p. ext.* familie, neam; progenitură. **3.** Fig. Soi, rasă (de animale). **4.** Compuse: *sânge-de-nouă-frați* sau *sângele-dracului, sângele-zmeului* = produs vegetal rășinos, de culoare roșie, recoltat din fructele unui arbore din familia palmierilor și care, arzând, răspândește un miros plăcut; *sângele-voinicului* = **a)** plantă agățătoare din familia leguminoaselor, cu flori roșii, violete sau albe *(Lathyrus adoratus);* **b)** numele a două specii de plante erbacee de munte din familia orhideelor, cu frunze înguste, alungite, îndreptate în sus, cu miros plăcut de vanilie, dintre care una cu flori mici de culoare roșie-purpurie *(Nigritella rubra*), iar cealaltă cu flori de culoare purpuriu-întunecat *(Nigritella nigra).* **5.** (Înv.; la pl.) Omoruri, crime. **6.** (Pop.) Nume dat unei boli a vitelor (care le face să sângereze). — Lat. **sanguis.**

SÂNGEÁC s.n. v. **sangiac.**

SÂNGEÁCĂ s.f. v. **sângeapă.**

SÂNGEÁP s.n. v. **sângeapă.**

SÂNGEÁPĂ, *sângepe,* s.f. (Reg.) Cinzeacă. [Var.: **sângeáp** s.n., **sângeácă** s.f.] — Din **cinzeacă** (modificat după *sânge* + *apă).*

SÂNGER, *sângeri,* s.m. Arbust cu ramuri drepte, roșii toamna și iarna, cu frunzele de obicei ovale, vara verzi și toamna roșii, cu flori albe și fructe drupe negre *(Cornus sanguinea*). — Din **sângera** (derivat regresiv).

SÂNGERÁ, *sângerez,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A pierde sau a face să piardă sânge; a fi rănit sau a răni. G Expr. *A-i sângera* (cuiva*) inima* = a fi îndurerat, a suferi sau a îndurera pe cineva, a-l face să sufere. F Intranz. (Despre răni) A lăsa să curgă sânge. F Intranz. Fig. A se osteni foarte mult; a se chinui; a suferi, a îndura multe. **2.** Tranz. A efectua o sângerare (**2**). **3.** Intranz. Fig. (Despre cer) A se înroși, a deveni roșu. **4.** Intranz. și refl. (Pop.; despre vite) A se îmbolnăvi de sânge (**6**). [Prez. ind. și: (reg.) *sáng*e*r*] — Lat. **sanguinare.**

SÂNGERÁRE, *sângerări,* s.f. **1.** Faptul de *a sângera;* sângerat[1], sângerătură. F Vărsare de sânge. **2.** Proces tehnologic de recoltare a sângelui animalelor sacrificate (la abator) pentru a fi valorificat. **3.** (Tehn.) Operație de găurire a unei ancore de lemn pentru a lăsa să se scurgă apa din ea. — V. **sângera.**

SÂNGERÁT[1] s.n. Sângerare. — V. **sângera.**

SÂNGERÁT[2], -Ă, *sângerați, -te,* adj. **1.** Plin de sânge; care sângerează (**1**); însângerat. F (Despre ochi) Injectat, congestionat. F Fig. Îndurerat. **2.** (Reg.; despre îmbrăcăminte, obiecte etc.) Pătat de sânge, plin de sânge. F Amestecat cu sânge. *Apă sângerată.* **3.** Fig. De culoarea sângelui; roșu-aprins, sângeriu, sângeros (**4**). **4.** (Pop.; despre vite) Care este bolnav de sânge (**6**). — V. **sângera.**

SÂNGERÁTIC, -Ă, *sângeratici, -ce*, adj. (Înv.) Sângeros (**1**). F (Despre evenimente, întâmplări) Însoțit de vărsări de sânge; plin de cruzime, sângeros. — **Sângera** + suf. *-atic.*

SÂNGERĂTÓR, -OÁRE, *sângerători, -oare,* adj. (Rar) Care sângerează. — **Sângera** + suf. *-ător.*

SÂNGERĂTÚRĂ, *sângerături,* s.f. Sângerare. — **Sângera** + suf. *-ătură.*

SÂNGERÁND, -Ă, *sângerânzi, -de*, adj. Care sângerează, din care curge sânge. — V. **sângera.**

SÂNGERÉTE, *sângereți,* s.m. (Reg.) Preparat alimentar sub formă de cârnat umplut și cu sânge. — **Sângera** + suf. *-ete.*

SÂNGERÍU, -ÍE, *sângerii,* adj. De culoarea sângelui, roșu (ca sângele); sângerat[2] (**3**), sângeros (**4**). — **Sânger** + suf. *-iu.*

SÂNGERÓS, -OASĂ, *sângeroși, -oase*, adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Gata de a vărsa sânge; crud, fioros, nemilos, crunt, sângeratic. F (Despre evenimente) Însoțit de măceluri; plin de cruzime. **2.** (Rar: despre oameni) Care are mult sânge; cu temperament sangvin. **3.** (Rar) Care sângerează, plin de sânge. F (Despre ochi) Injectat, congestionat. **4.** Fig. Roșu (ca sângele); sângeriu, sângerat[2] (**3**). — Lat. **sanguinosus.**

SÂNGIÓS, -OÁSĂ, *sângioși, -oase,* adj. (Înv. și reg.) **1.** Plin de sânge (**1**). **2.** Fig. Care se înfurie repede. — **Sânge** + suf. *-os.*

SÂNNICOLEÁN, -Ă, *sânnicoleni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Sânnicolau Mare. **2.** Adj. Care aparține orașului Sânnicolau Mare sau sânnicolenilor (**1**), referitor la Sânnicolau Mare ori la sânnicoleni. — **Sânnicolau Mare** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SÂNNICOLEÁNCĂ, *sânnicolence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Sânnicolau Mare. — **Sânnicolean** + suf. *-că.*

SÂNIȘÓR, *sânișori,* s.m. Diminutiv al lui *sân* (**1**). — **Sân** + suf. *-işor.*

SÂNT, -Ă, *sânți, -te,* adj., s.m. și f. (Pop.) Sfânt. — Lat. **sanctus.**

SÂNTULÉȚ, *sântulești,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *sânt.* — **Sânt** + suf. *-uleț.*

SÂNZIÁNĂ, *sânziene,* s.f. **1.** (Bot.; mai ales la pl.) Numele a trei specii de plante erbacee: **a)** drăgaică; **b)** (și în sintagma *sânziene albe)* plantă erbacee cu frunze lanceolate dispuse în formă de rozetă și cu flori albe (*Galium mollugo*); **c)** mică plantă erbacee cu flori albe (*Galium rotundifolium*). **2.** (La pl.) Numele popular al sărbătorii creștine celebrate la 24 iunie; Drăgaică. **3.** (La pl.) Iele. [Pr.: *-zi-a-.* — Var.: (reg.) **sâmziánă, sâmzâiánă** s.f.] — Lat. **sanctus dies Johannis.**

SÂRB, -Ă, *sârbi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Serbiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Serbiei sau sârbilor (**1**), privitor la Serbia ori la sârbi; sârbesc. F (Substantivat, f.) Limba sârbă. — Din sb. **srb.**

SÁRBĂ, *sârbe*, s.f. (Mai ales art.) Numele unui dans popular românesc, răspândit în toată țara, cu ritm foarte vioi, care se joacă de obicei cu dansatorii prinși în cerc; melodie după care se execută acest dans. — **Sârb** + suf. *-ă.*

SÂRBÉSC, -EÁSCĂ, *sârbești,* adj. Care este specific, propriu sârbilor; provenit din Serbia; sârb. G *Tocană sârbească* = mâncare preparată din ardei (gras) cu diferite zarzavaturi și orez. — **Sârb** + suf. *-esc.*

SÂRBÉȘTE adv. Ca sârbii; în limba sârbă. — **Sârb** + suf. *-ește.*

SÂRBÍSM, *sârbisme,* s.n. Cuvânt, expresie împrumutate de o limbă din limba sârbă (și neasimilate). — **Sârb** + suf. *-ism.*

SÂRBOÁICĂ, *sârboaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Serbiei sau este originară de acolo — **Sârb** + suf. *-oaică.*

SÂRBO-CROAT, -Ă, *sârbo-croați, -te,* adj. Care aparține, care este caracteristic deopotrivă Serbiei și Croației, referitor la Serbia și Croația în aceeași măsură. F (Substantivat, f.) Nume dat limbii sârbe vorbite în fostul spațiu iugoslav. — **Sârb** + **croat.**

SÂRG s.n. (Pop.; în loc. adv.) *Cu* (sau, reg., *de, în*) *sârg* = repede, iute; îndată, imediat. — Din magh. **sürgös** „grăbit”.

SÂRGHÍE, *sârghii,* s.f. (Reg.) Tarabă. — Din tc. **sergı.**

SÂRGUÍ, *sârguiesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A-și da silința, a se strădui. — **Sârg** + suf. *-ui.*

SÂRGUINCIÓS, -OÁSĂ, *sârguincioși, -oase,* adj. Sârguitor. [Pr.: *-gu-in-*] — **Sârguință** + suf. *-ios.*

SÂRGUÍNȚĂ s.f. Strădanie, străduință, silință; hărnicie, râvnă, zel. — **Sârgui** + suf. *-ință.*

SÂRGUITÓR, -OÁRE, *sârguitori, -oare,* adj. Silitor, harnic, activ; sârguincios. [Pr.: *-gu-i-*] — **Sârgui** + suf. *-tor.*

SÂRMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SÁRMĂ, *sârme*, s.f. **I. 1.** Fir metalic (de oțel, de aramă, de aluminiu etc.) a cărui secțiune are dimensiunile transversale mai mici de 16 mm. G *Sârmă de parchet* = sârmă de oțel cu muchii ascuțite, în forma unui ghemotoc, folosită la curățarea parchetelor. **2.** (Înv.) Fir de metal prețios. **II.** (Iht.) Plevușcă. — Din ngr. **sârma,** tc. **sârma.**

SÂRMÓS, -OÁSĂ, *sârmoși, -oase,* adj. (Rar) Care seamănă cu sârma; aspru, țeapăn. G *Fox sârmos* = soi de câine din rasa foxterierilor, care are părul aspru. — **Sârmă** + suf. *-os.*

SÂRMULIȚĂ, *sârmulițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *sârmă* (**I 1**); sârmă mică, sârmă subțire; sârmușoară. **2.** (Bot.) Orzoaică-de-baltă. — **Sârmă** + suf. *-uliță.*

SÂRMUȘOÁRĂ, *sârmușoare,* s.f. (Reg.) Sârmuliță. — **Sârmă** + suf. *-ușoară.*

SÂSÂÍ, *sấsâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Mai ales despre gâște, șerpi) A scoate un sunet asemănător unui „s” prelungit. F (Despre lemne ude care ard) A produce un sunet șuierător din cauza apei evaporate în timpul arderii; a fâsâi. **2.** (Despre oameni) A vorbi defectuos pronunțând „s” în loc de „ș” sau deformând unele sunete; a vorbi peltic. — Formație onomatopeică.

SÂSÂIÁC, *sâsâiace,* s.n. (Reg.) Un fel de hambar construit din scânduri sau din nuiele împletite și folosit pentru păstrarea cerealelor. — Din ucr. **susik,** rus. **susek,** magh. **szuszék.**

SÂSÂIÁLĂ, *sâsâieli,* s.f. (Rar) Sâsâire. — **Sâsâi** + suf. *-eală.*

SÂSÂÍRE, *sâsâiri,* s.f. Faptul de *a sâsâi;* sâsâit[1]. — V. **sâsâi.**

SÂSÂÍT[1] s.n. Sâsâire. F Sunet caracteristic, asemănător cu un „s” prelungit, pe care îl scot unele animale sau păsări, ca șarpele, gâsca; sâsâitură; *p. gener.* orice sunet asemănător. — V. **sâsâi.**

SÂSÂÍT[2], -Ă, *sâsâiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care sâsâie; (despre cuvinte) pronunțat defectuos prin deformarea unor sunete (mai ales prin deformarea sunetului „ș”, pronunțat ca „s”). G (Adverbial) *Vorbește sâsâit.* — V. **sâsâi.**

SÂSÂITÚRĂ, *sâsâituri,* s.f. Sunet carcteristic scos de șerpi, gâște etc.; sâsâit[1]. F Sunet rezultat din rostirea repetată a interjecției „ss!” (cu scopul de a obține liniște). [Pr.: *-sâ-i-*] — **Sâsâi** + suf. *-tură.*

SCÁBIE s.f. Boală parazitară a pielii, la oameni și la animale, produsă de un artropod, care se manifestă prin mâncărime, iritații, căderea părului etc.; râie. — Din lat. **scabies.**

SCABIÓS, -OÁSĂ, *scabioși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Bolnav de scabie; râios. **2.** Care ține de scabie, privitor la scabie. [Pr.: *-bi-os*] — Din fr. **scabieux.**

SCABRÓS, -OÁSĂ, *scabroși, -oase,* adj. Necuviincios, indecent; nerușinat, murdar, scârbos. — Din fr. **scabreux.**

SCABROZITÁTE, (**2**) *scabrozități,* s.f. **1.** (Livr.) Însușirea a ceea ce este scabros. **2.** Vorbă, atitudine, faptă scabroasă. — Din fr. **scabrosité.**

SCADÉNT, -Ă, *scadenți, -te,* adj. (Despre datorii, obligații etc.) Ajuns la termenul prevăzut; care expiră, care trebuie onorat. — Din **scadență** (derivat regresiv).

SCADENȚÁR, *scadențare*, s.n. Registru în care se înscriu termenele de plată ale polițelor. — Din it. **scadenzario.**

SCADÉNȚĂ, *scadențe,* s.f. Termen de plată, soroc; expirare a datei la care trebuie onorată o datorie, o obligație. F P. gener. Termen până la care cineva este obligat să facă ceva. — Din it. **scadenza.**

SCADRÓN s.n. v. **escadron.**

SCAFANDRIÉR, -Ă, *scafandrieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Scafandru (**1**). [Pr.: *-dri-er*] — Din fr. **scaphandrier.**

SCAFÁNDRU, (**1**) *scafandri,* s.m., (**2**) *scafandre,* s.n. **1.** S.m. Persoană specializată în lucrări sub apă cu ajutorul unui aparataj special; scafandrier. **2.** S.n. Costum special, impermeabil, închis ermetic, prevăzut cu aparat respirator, cu care se îmbracă scafandrii (**1**) când coboară sub apă, aviatorii care zboară la altitudini mari și cosmonauții. — Din fr. **scaphandre.**

SCÁFĂ, *scafe,* s.f. **1.** Căuș. F Strachină (mare) de lemn scobit; găvan. **2.** (Arhit.) Suprafață curbă sau cu muluri care face racordarea între pereții și tavanul unei încăperi sau între pereți și podea. **3.** Piesă (de ceramică, din beton etc.) cu care se execută scafele (**2**). — Din ngr. **scáfi.**

SCAFOÍD, *scafoide,* s.n. (Anat.) Unul dintre cele șapte oase ale labei piciorului. G (Adjectival) *Os scafoid.* — Din fr. **scaphoïde.**

SCAFOIDÍTĂ, *scafoidite,* s.f. Inflamație a osului scafoid. [Pr.: *-fo-i-*] — Din fr. **scaphoïdite.**

SCAI[1], *scai,* s.m. Nume generic dat mai multor plante erbacee cu frunze ghimpoase și cu fructe globuloase înconjurate de ghimpi îndoiți la vârf, care se agață de haine, de lâna oilor etc.; *p. restr.* fructul înconjurat de ghimpi al acestor plante. G Expr. (Și adverbial) *A se ține scai* (de cineva) sau *a se ține* (de cineva) *ca scaiul (de oaie*) = a nu lăsa pe cineva în pace, a urmări (pe cineva) pretutindeni. G Compuse: *scai-vânăt* = plantă erbacee cu frunzele dințate și cu flori violacee dispuse în capitule (*Eryngium planum*); *scaiul-dracului* = plantă erbacee cu frunzele spinoase și cu flori albastre-verzui (*Eryngium campestre*); *scai-mărunt* = turiță. — Din sb. **čkalj.**

SCAI[2] s.n. Imitație de piele făcută din material plastic, maleabilă și rezistentă la schimbările de temperatură. — Et. nec.

SCAIÉTE, *scaieți,* s.m. Nume generic dat mai multor plante erbacee cu frunzele sau capitulele ghimpoase, dintre care cea mai cunoscută are flori roșii-purpurii; ciulin (*Carduus nutans*). [Pr.: *sca-ie-*] — **Scai[1]** + suf. *-ete.*

SCALÁR[1], *scalari,* s.m. Pește originar din America de Sud, cu reflexe aurii și brune, brăzdat de dungi transversale negre sau gri, folosit ca pește de acvariu (*Pteraphyllum scalare*). — Din fr. **scalaire.**

SCALÁR[2], -Ă, *scalari, -e,* adj., s.m. (Mărime) care are o valoare determinată printr-o unitate de măsură și printr-un număr real. — Din germ. **Scalar,** fr. **scalaire.**

SCALARIFÓRM, -Ă, *scalariforimi, -e,* adj. În formă de scară (**I 1**). — Din fr. **scalariforme.**

SCÁLĂ, *scale,* s.f. Placă gradată montată la aparatele de radio, pe care se pot urmări, cu ajutorul unui indicator, posturile sau lungimea de undă pe care funcționează aparatul la un moment dat. — Din it. **scala.**

SCALD, *scalzi,* s.m. Nume dat vechilor poeți nordici, mai ales islandezi. — Din fr. **scalde.**

SCÁLDĂ, *scalde,* s.f. (Pop.) **1.** Loc de scăldat; scăldătoare. **2.** Vas mare pentru îmbăiat; cadă. — Din **scălda** (derivat regresiv).

SCALÉN, -Ă, *scaleni, -e*, adj. **1.** (În sintagma) *Triunghi scalen* = triunghi care are laturile neegale. **2.** (În sintagma) *Mușchi scalen* (și substantivat, m.) = fiecare dintre cei trei mușchi egali, în formă de triunghi scalen, situați în regiunea cervicală laterală. — Din fr. **scalène,** lat. **scalenus.**

SCALIÓLĂ, *scaliole,* s.f. (Constr.) Placă ușoară folosită la realizarea pereților interiori în construcțiile cu elemente prefabricate. — Din it., fr. **scagliola.**

SCALP, *scalpuri,* s.n. **1.** Piele a capului uman împreună cu părul, smulsă de pe craniu în urma unui accident sau desprinsă cu un instrument ascuțit. **2.** Scalpare. — Din fr. **scalp.**

SCALPÁ, *scalpez,* vb. I. Tranz. A desprinde, a jupui pielea craniului uman, a lua scalpul cuiva. — Din fr. **scalper.**

SCALPÁRE, *scalpări,* s.f. Acțiunea de a *scalpa* și rezultatul ei; scalp (**2**). — V. **scalpa.**

SCALPÉL, *scalpele,* s.n. (Adesea fig.) Cuțitaș cu lamă ascuțită, curbă, cu unul sau cu două tăișuri, folosit la disecțiile anatomice și în chirurgie. [Pl. și: *scalpeluri*] — Din fr. **scalpel.**

SCAMATÓR, *scamatori*, s.m. Actor de circ care face scamatorii; prestidigitator, boscar. — Cf. fr. escamoteur.

SCAMATORÍE, *scamatorii*, s.f. Faptă, acțiune aparent miraculoasă, făcută de scamator, bazată pe iluzii optice create de dibăcia și de rapiditatea gesturilor acestuia, de agerimea mâinilor lui etc.; arta de a face astfel de fapte, acțiuni; prestidigitație, boscărie. F Fig. Mistificare, înșelăciune, potlogărie. — **Scamator** + suf. *-ie.*

SCÁMĂ, *scame,* s.f. **1.** Fir subțire și scurt, destrămat dintr-o țesătură (de bumbac, de lână sau de mătase). F (Cu sens colectiv) Fibre textile foarte scurte și subțiri, rezultate în cursul proceselor tehnologice din filaturi, întrebuințate în scopuri industriale (ca straturi termoizolatoare, la fabricarea vatei medicinale etc.). **2.** (Înv.; cu sens colectiv) Fire destrămate dintr-o pânză uzată, scămoșate și folosite la pansamente, în loc de vată sau de tifon. **3.** (La pl.) Puf al unor plante. — Et. nec. Cf. lat. squama.

SCAMONÉE, *scamonee,* s.f. **1.** Plantă din Asia Mică, cu frunze triunghiulare și cu flori galbene (*Convulvulus scammonea*). **2.** Suc rășinos extras din rădăcina acestei plante și folosit în medicină. [Pr.: *-ne-e*] — Din fr. **scammonée,** lat. **scammonea.**

SCAMOTÁ vb. I v. **escamota.**

SCÁMPOLO, *scampolouri*, s.n. (Rar) Bluză de damă, confecționată din tricot, având la gât o deschizătură, prevăzută cu nasturi sau fermoar. — Din it. **scampolo** „cupon”.

SCANÁ, *scanez,* vb. I. Tranz. **1.** (Med.) A explora cu ajutorul unui scaner. **2.** (Inform.) A reproduce imagini sau texte cu ajutorul unui scaner. — Din engl. **scan.**

SCANÁRE, *scanări,* s.f. Acțiunea de *a scana*. — V. **scana.**

SCANDÁ, *scandez,* vb. I. Tranz. A recita un vers (de obicei grec sau latin), descompunându-l în diferitele sale unități metrice sau silabice; *p. gener.* a citi, a vorbi sau a recita accentuând fiecare cuvânt, fiecare silabă. F A citi o frază muzicală accentuând timpii tari. — Din fr. **scander.**

SCANDÁL, *scandaluri,* s.n. **1.** Zarvă, vâlvă produsă de o faptă reprobabilă, rușinoasă; indignare, revoltă provocată de o asemenea faptă. F Zgomot mare, gălăgie, tărăboi. G Expr. (Fam.) *A face cuiva scandal* = a mustra aspru, a certa pe cineva cu vorbe aspre pe ton ridicat. **2.** Întâmplare care tulbură ordinea publică; faptă urâtă, rușinoasă, care provoacă indignare. F Situație rușinoasă; rușine. — Din fr. **scandale,** lat. **scandalum.**

SCANDALAGIOÁICĂ, *scandalagioaice,* s.f. Femeie care are obiceiul să facă scandal, căreia îi place scandalul. — **Scandalagiu** + suf. *-oaică.*

SCANDALAGÍU, *scandalagii,* s.m. Bărbat care obișnuiește să facă scandal, căruia îi place scandalul. — **Scandal** + suf. *-agiu.*

SCANDALIZÁ, *scandalizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) indigna, a (se) revolta în fața unei fapte rușinoase, a unui abuz, a unei nedreptăți etc. — Din fr. **scandaliser,** lat. **scandalizare.**

SCANDALIZÁRE s.f. Faptul de *a (se) scandaliza;* indignare, revoltă provocată de o faptă scandaloasă. — V. **scandaliza.**

SCANDALIZÁT, -Ă, *scandalizați, -te,* adj. (Despre oameni) Indignat, revoltat de o faptă scandaloasă; (despre manifestările oamenilor) care denotă scandalizare. — V. **scandaliza.**

SCANDALÓS, -OÁSĂ, *scandaloși, -oase,* adj. Care provoacă sau este de natură să provoace indignare; rușinos, revoltător. — Din fr. **scandaleux.**

SCANDÁRE, *scandări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a scanda.* **2.** Tulburare funcțională a vorbirii, constând în disocierea cuvintelor în silabe. — V. **scanda.**

SCANDINÁV, -Ă, *scandinavi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din una dintre populațiile Scandinaviei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Scandinaviei sau scandinavilor (**1**), privitor la Scandinavia ori la scandinavi. — Din fr. **scandinave.**

SCANDINÁVIC, -Ă, *scandinavici, -ce,* adj. Scandinav (**2**). — Din germ. **scandinavisch.**

SCÁNDIU s.n. Element chimic, metal din grupa pământurilor rare, alb-cenușiu cu luciu metalic, care se găsește în natură sub formă de oxid. — Din fr. **scandium,** germ. **Skandium.**

SCÁNER, *scanere,* s.n. Aparat folosit în diferite sisteme de investigație pentru explorarea amănunțită punct cu punct. [Scris și: *scanner*] — Din engl., fr. **scanner.**

SCAP, *scapi,* s.m. (Bot.) Tijă florală de obicei lipsită de frunze; peduncul. — Din fr. **scape.**

SCÁPĂR s.n. Scăpărare. — Din **scăpăra** (derivat regresiv).

SCÁPĂT s.n. (Rar) Apus, asfințit (al Soarelui). — Din **scăpăta** (derivat regresiv).

SCAPÉT, *scapeți,* s.m. Bărbat care a fost castrat. F Spec. Membru al unei secte religioase creștine ai cărei adepți se supuneau castrării. — Din rus. **sckopeț.**

SCAPOLÍT, *scapolite*, s.m. Mineral amorf, incolor sau opac, rezultat din unirea unui silicat de calciu cu unul de aluminiu, care se întâlnește în unele roci vulcanice. — Din fr. **scapolite.**

SCÁPUL, *scapule,* s.n. (Bot.) Tip de tulpină aeriană lungă, terminată cu o inflorescență, cu frunze prinse la noduri și formând o rozetă. — Din fr. **scapule.**

SCAPULÁR, -Ă, *scapulari, -e*, adj. Care aparține umărului, privitor la umăr, din regiunea umărului. — Din fr. **scapulaire.**

SCÁPULĂ, *scapule,* s.f. Os lat care, împreună cu clavicula și cu humerusul, constituie umărul; omoplat. — Din lat. **scapula.**

SCARABÉU, *scarabei,* s.m. **1.** Insectă din ordinul coleopterelor, cu corpul lat și turtit, de culoare neagră, cu capul și cu picioarele dințate, care se hrănește cu excremente (*Scarabeus sacer*). **2.** Pecete, piatră gravată, bijuterie care înfățișează un scarabeu (**1**). — Din fr. **scarabée,** lat. **scarabaeus.**

SCARAÓSCHI s.m. v. **scaraoțchi.**

SCARAÓȚCHI s.m. (Pop. și fam.) Denumire dată căpeteniei dracilor; tartor. [Var.: **scaraóschi** s.m.] — Din sl. [luda] **Iskariotĭskŭ.**

SCÁRĂ, *scări,* s.f. **I. 1.** Obiect (de lemn, de fier, de frânghie etc.) alcătuit din două părți laterale lungi și paralele, unite prin piese paralele așezate transversal la distanțe egale și servind pentru a urca și a coborî la alt nivel. G *Scară de pisică* = scară flexibilă formată din două parâme care susțin trepte de lemn, folosită în navigație. *Scara-pisicii* = spațiu alb format în textul cules în urma spațierilor neregulate. G Expr. *Scara cerului*, se spune, în glumă, despre un om foarte înalt. G Compus: (Bot.) *Scara-Domnului* = plantă erbacee din regiunea muntoasă cu flori albastre sau albe (*Polemonium coeruleum*). **2.** Element de construcție alcătuit dintr-un șir de trepte de lemn, marmură, piatră etc. (cu balustradă), servind pentru comunicarea între etaje, între o clădire și exteriorul ei etc.; (la pl.) trepte. G *Scară rulantă* = scară cu trepte mobile montate pe o bandă rulantă; escalator. F Treaptă sau șir de trepte la un vehicul, servind la urcare și la coborâre. **3.** Fiecare dintre cele două inele prinse de o parte și de alta a șeii, în care călărețul își sprijină piciorul. **II. 1.** Succesiune, șir, serie ordonată de elemente (mărimi, cifre etc.) așezate în ordine crescândă, descrescândă sau cronologică, servind la stabilirea valorii a ceva. G *Scara ființelor* (sau *viețuitoarelor*) = șirul neîntrerupt al ființelor, organizate de la cele mai simple până la cele mai evoluate. *Scara durității* (sau *de duritate*) = succesiunea progresivă a durității celor zece minerale adoptate ca etalon al gradului de duritate. *Scară muzicală* = succesiune a sunetelor muzicale, cuprinzând aproximativ opt octave. (Tel.) *Scară de gri* = scară (**II 1**) care reprezintă variația luminației în mai multe trepte între nivelul de alb și nivelul de negru, folosită pentru controlul și reglajul sistemelor de televiziune. F (Înv.) Tablă de materii, index. F Ierarhia condițiilor, a stărilor, a rangurilor sociale. F Ierarhia manifestărilor și a valorilor morale și spirituale. **2.** Serie de diviziuni la unele aparate și instrumente (termometru, barometru etc.), formând o linie gradată, cu ajutorul căreia se face determinarea unei mărimi prin deplasarea unei părți mobile. **3.** Linie gradată care reproduce în mic unitățile de măsură și care servește la măsurarea distanțelor sau a cantităților cuprinse într-o hartă, într-un plan, într-un desen. F Raport constant între dimensiunile reproduse pe o hartă, un desen etc. și cele reale. G Loc. adj. și adv. *La scară* = într-un raport anumit și constant față de realitate. G Expr. *A reduce la scară* = a reprezenta un obiect reducându-i dimensiunile, dar păstrând un raport constant al acestor dimensiuni față de realitate. **4.** (În expr.) *Pe (o) scară întinsă* (sau *largă*) = în măsură mare, în proporții mari. **5.** Fig. Măsură, proporție. — Lat. **scala** (cu unele sensuri după fr. *échelle*).

SCARIFICÁ, *scarífic,* vb. I. **1.** A afâna pământul cu ajutorul scarificatorului. **2.** A scormoni suprafața unui teren sau a unei șosele în refacere, pentru a ușura îndepărtarea pământului, a pietrelor etc. sau pentru a asigura o bună legătură între materialul nou și cel vechi. **3.** A cresta superficial pielea unui bolnav, provocând o ușoară sângerare în scop terapeutic sau pentru a introduce un medicament, un vaccin, pentru a face o analiză etc. — Din fr. **scarifier,** lat. **scarificare.**

SCARIFICÁRE, *scarificări*, s.f. Acțiunea de *a scarifica* și rezultatul ei; scarificație. — V. **scarifica.**

SCARIFICÁT, -Ă, *scarificați, -te*, adj. (Agr.; despre sol) Care a suferit o scarificare. — V. **scarifica.**

SCARIFICATÓR, *scarificatoare,* s.n. **1.** Mașină agricolă prevăzută cu mai multe cuțite subțiri dispuse vertical, care servește la afânarea pământului cu scopul de a asigura pătrunderea aerului la rădăcina plantelor. **2.** Mașină rutieră prevăzută cu colți de oțel, cu ajutorul căreia se scormonește suprafața unui teren sau a unei șosele în refacere pentru a ușura executarea lucrărilor ulterioare. **3.** Instrument medical format din mai multe lame tăioase acționate de un resort, folosit pentru crestarea superficială a pielii în scopuri terapeutice, pentru vaccinări etc. — Din fr. **scarificateur.**

SCARIFICÁȚIE, *scarificații*, s.f. Scarificare. — Din fr. **scarification,** lat. **scarificatio, -onis.**

SCARLATINĂ, *scarlatine*, s.f. Boală infecțioasă, contagioasă și epidemică (mai ales la copii), care se manifestă prin febră, dureri de gât și o erupție roșie pe tot corpul, urmată de descuamare. — Din fr. **scarlatine.**

SCARLATINÓS, -OÁSĂ, *scarlatinoși, -oase*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de scarlatină, privitor la scarlatină. **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de scarlatină. — Din fr. **scarlatineux.**

SCARP, *scarpi*, s.m. (Înv.) Pantof de damă ușor; pantof de casă. — Din it. **scarpa.**

SCATÍU, *scatii*, s.m. Pasăre cântătoare mică, foarte vioaie, cu ciocul puternic, penele verzi-gălbui, cenușii pe spate, iar pe aripi cu două dungi negre (*Carduelis spinus*). — Din ngr. **skathi.**

SCATOÁLCĂ, *scatoalce,* s.f. (Fam.) Lovitură dată cuiva cu palma sau cu dosul mâinii; *p. gener.* bătaie. — Din rus. **şkatulka.**

SCATOFÁG, -Ă, *scatofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Med.) Coprofag. — Din fr. **scatophage.**

SCATOFAGÍE s.f. (Med.) Coprofagie. — Din fr. **scatophagie.**

SCATÓL s.n. Substanță care rezultă din descompunerea proteinelor în intestinul gros al mamiferelor. — Din fr. **scatol.**

SCATOLÓGIC, -Ă, *scatologici, -ce,* adj. Care ține de scatologie, care se referă la scatologie; scabros. — Din fr. **scatologique.**

SCATOLOGÍE, *scatologii,* s.f. Glumă, afirmație sau scriere în care se vorbește de lucruri triviale, scabroase (legate de excremente). F (Med.) Tendință patologică de a utiliza cuvinte scabroase; coprolalie. — Din fr. **scatologie.**

SCÁUN, *scaune,* s.n. **I. 1.** Mobilă (de lemn, de metal etc.), cu sau fără spetează, pe care poate să stea o singură persoană. G *Scaun de tortură* (sau de *supliciu*) = dispozitiv în formă de scaun pe care, în vechime, era imobilizat cel supus torturii. *Scaun electric* = (În unele state) instrument de execuție prin electrocutare a condamnaților la moarte. G Compus: (Pop.) *Scaunul-lui-Dumnezeu* = constelația Casiopeea. (Bot.) *scaunul-cucului* = plantă erbacee robustă cu flori purpurii reunite într-un capitul (*Dianthus giganteus*). F Fig. (Mai ales urmat de determinări) Locul, funcția deținută de cineva ca membru al unei adunări (elective). **2.** Tron; *p. ext.* funcția și autoritatea monarhului, a domnitorului; domnie. F Fig. Reședința monarhului sau a cârmuirii; capitala unui stat. G *Sfântul Scaun sau Scaunul Apostolic* (ori *Pontifical*) = reședința papei; *p. ext.* papalitatea. F Circumscripție teritorial-administrativă a sașilor și a secuilor din Transilvania, în cadrul organizației de stat austro-ungare. F (Determinat prin „de judecată") Instanță judecătorească. **II. 1.** (Pop.; de obicei urmat de determinări) Dispozitiv de lemn în formă de masă sau de bancă, la care își exercită meseria diverși lucrători. F Butuc pe care se taie carnea la măcelărie; *p. ext.* măcelărie. **2.** Suport, postament la diferite unelte, instrumente, mașini sau organe de mașini. **3.** Schelet făcut din grinzi de lemn, care susține învelitoarea unui acoperiș și elementele pe care aceasta se sprijină. **4.** Placă de lemn cu două picioruțe și o față curbă, pe care se sprijină coardele instrumentelor muzicale cu arcuș. **III.** Faptul de a elimina materiile fecale; *p. ext.* (concr.) materiile fecale eliminate de cineva. — Lat. **scamnum.**

SCĂDEÁ, *scad,* vb. II. **1.** Intranz. şi tranz. A (se) reduce, a (se) micşora, a (se) diminua, a descreşte sau a face să descrească (o cantitate, o valoare, un indice). G Loc. adv. *Pe scăzute* = în curs de scădere. F Intranz. (Despre intervale de timp) A se scurta. **2.** Tranz. (Mat.) A efectua operaţia de scădere. *Scade pe 15 din 28.* F A reţine o parte dintr-o sumă, înainte de a o achita. **3.** Intranz. (Despre obiecte) A-şi micşora volumul, a se face mai mic, a se împuţina. F (Despre râuri, mări) A-şi împuţina apa (prin evaporare), a-şi coborî nivelul, a se retrage de la ţărm. F (Despre mâncăruri cu sos, cu zeamă) A-şi pierde apa sau o parte din apă prin fierbere; a se îngroşa. **4.** Intranz. (Despre procese în desfăşurare) A slăbi în intensitate, în tărie; a descreşte. F (Despre foc) A se potoli. F (Despre voce, glas) A se coborî. **5.** Intranz. (Despre Soare, Lună) A coborî spre apus, a începe să apună. — Lat. ***excadere.**

SCĂDÉRE, *scăderi,* s.f. **1.** Acţiunea de *a scădea* şi rezultatul ei; reducere, micşorare, descreştere (a cantităţilor, a volumului, a proporţiilor). F Una dintre cele patru operaţii aritmetice fundamentale, prin care se determină diferenţa dintre două numere, diferenţă care adunată cu scăzătorul trebuie să dea un număr egal cu descăzutul. **2.** Defect, cusur, lipsă, imperfecţiune. F (Înv.) Pierdere, diminuare a valorii. — V. **scădea.**

SCĂFÂRLÍE, *scăfârlii,* s.f. (Pop. şi fam.) Ţeasta capului; craniu. F Cap. — Din **scafă.**

SCĂFÍŢĂ, *scăfiţe*, s.f. Diminutiv al lui *scafă.* — **Scafă** + suf. *-iţă.*

SCĂIÚŞ, *scăiuşi,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă acoperită de peri şi ţepi şi cu flori alburii sau albe-gălbui dispuse în capitule globuloase şi spinoase *(Dipsacus pilosus*). — **Scai**[1] + suf. *-uş.*

SCĂLĂMBĂIÁ vb. I v. **scălâmbăia.**

SCĂLĂMBĂIÁLĂ s.f. v. **scălâmbăială.**

SCĂLĂMBĂIÁT, -Ă adj. v. **scălâmbăiat.**

SCĂLĂMBĂIÉRE s.f. v. **scălâmbăiere.**

SCÁLĂMB, -Ă, *scălâmbi, -e,* adj. (Pop. şi fam.; despre fiinţe; adesea substantivat) Cu membrele strâmbe, sucite; schimonosit. F (Despre încălţăminte) Deformat, scâlciat. — Et. nec.

SCĂLÂMBÁ vb. I v. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBÁRE s.f. v. **scălâmbăiere.**

SCĂLÂMBÁT, -Ă adj. v. **scălâmbăiat.**

SCĂLÂMBĂIÁ, *scălâmbăi,* vb. I. Refl. (Pop şi fam.) A se strâmba, a se schimonosi. [Pr.: *-bă-ia.* — Prez. ind. şi: *scălâmbăiez.* — Var.: **scălămbăiá, scălâmbá** vb. I] — Din **scălâmb.**

SCĂLÂMBĂIÁLĂ, *scălâmbăieli*, s.f. (Pop. şi fam.) Scălâmbăiere. [Pr.: *-bă-ia-.* — Var.: **scălămbăiálă** s.f.] — **Scălâmbăia** + suf. *-eală.*

SCĂLÂMBĂIÁT, -Ă, *scălâmbăiaţi, -te*, adj. (Pop. şi fam.) Strâmb, sucit; schimonosit, deformat, pocit. [Pr.: *-bă-iat.* — Var.: **scălămbăiát, -ă, scălâmbát, -ă** adj.] — V. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBĂIÉRE, *scălâmbăieri*, s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a se scălâmbăia* şi rezultatul ei; scălâmbăială, scălâmbătură. [Pr.: *-bă-ie-.* — Var.: **scălămbăiére, scălâmbáre** s.f.] — V. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBĂTÚRĂ, *scălâmbături*, s.f. (Înv.) Scălâmbăiere. — **Scălâmba** + suf. *-ătură.*

SCĂLDÁ, *scald,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face baie, a (se) îmbăia. F Refl. Fig. A se reflecta, a se oglindi. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A uda, a muia. G Expr. *A-şi scălda ochii în lacrimi* = a lăcrima sau a plânge. F (Despre ape) A curge udând un teritoriu. **3.** Refl. (Despre păsări şi alte animale) A se cufunda, a se tăvăli în nisip, în praf etc. **4.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o scălda* = a evita un răspuns sau o atitudine hotărâtă, a răspunde evaziv. — Lat. **excaladare.**

SCĂLDÁRE, *scăldări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) scălda* şi rezultatul ei. — V. **scălda.**

SCĂLDÁT, *scăldaturi,* s.n. Faptul de *a (se) scălda;* (concr.) loc (într-o apă curgătoare) unde se face baie. — V. **scălda.**

SCĂLDĂTOÁRE, *scăldători,* s.f. **1.** Loc de scăldat; scaldă. **2.** (Pop.) Cadă, albie; *p. ext.* bazin. **3.** Îmbăiere, baie; scăldat. **4.** Fig. (Rar) Trecere a Soarelui dincolo de linia orizontului; apus. — **Scălda** + suf. *-ătoare.*

SCĂMÓS, -OÁSĂ, *scămoşi, -oase,* adj. Cu scame. F Cu aspect pufos. — **Scamă** + suf. *-os.*

SCĂMOŞÁ, *scămoşez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre produse textile; la pers. 3) A se face scame, a se face ca scama, a se destrăma (în urma uzurii, a unui defect de fabricaţie etc.). **2.** Tranz. A face ca o ţesătură să capete un aspect pufos şi să devină mai moale (prelucrând-o cu ajutorul unei maşini speciale). — Din **scămos.**

SCĂMOŞÁRE s.f. Faptul de *a (se) scămoşa;* scămoşat[1]. — V. **scămoşa.**

SCĂMOŞÁT[1] s.n. Scămoşare. — V. **scămoşa.**

SCĂMOŞÁT[2]**, -Ă,** *scămoşaţi, -te,* adj. (Despre o ţesătură) Destrămat, cu scame; pufos; scămos. — V. **scămoşa.**

SCĂPÁ, *scap,* vb. I. **1.** Intranz. A se desprinde din...; a se elibera, a se salva (dintr-o cursă, dintr-o strânsoare etc.); a se descătuşa. F A se strecura prin..., a străbate. F A ieşi cu bine dintr-un necaz, dintr-o încurcătură, dintr-o situaţie grea; a se feri de..., a evita, a se apăra de... F Intranz. şi tranz. A reuşi să (se) elibereze de cineva sau de ceva supărător, neplăcut; a (se) descotorosi, a (se) debarasa. F Tranz. A nu mai putea prinde pe cineva care s-a smuls din mâna cuiva, desprinzându-se din legăturile prin care era imobilizat etc. **2.** Tranz. A lăsa un obiect să cadă din mână fără voie (din cauza unei emoţii, a neatenţiei sau din cauză că este prea greu); a da drumul din mână involuntar la ceva. G Expr. *A scăpa din mână* (pe cineva sau ceva) = **a)** a pierde de sub control (pe cineva sau ceva); **b)** a pierde un bun prilej de a face, de a obţine ceva. **3.** Intranz. (Rar; despre Soare) A coborî spre asfinţit; a fi în declin, a trece de... **4.** Refl. A spune sau a face ceva fără voie, din greşeală; a nu se putea stăpâni de a spune sau de a face ceva. G Expr. (Tranz.) *A scăpa o vorbă* = a face (din imprudenţă) o indiscreţie. **5.** Tranz. A pierde un spectacol, o întâlnire, un tren etc.; a nu mai apuca, a nu mai prinde (întârziind), a sosi prea târziu. **6.** Tranz. A lăsa neobservat, a pierde din vedere, a nu lua în seamă, a omite. G Expr. *A nu scăpa* (pe cineva sau ceva) *din ochi* (sau *din vedere*) = a ţine (pe cineva sau ceva) sub continuă observaţie. F Intranz. A trece neobservat, neluat în seamă. **7.** Intranz. A nu reuşi momentan să-şi amintească de... **8.** Refl. A avea senzaţia acută de defecare sau de urinare, a simţi imperios nevoia de a ieşi afară. — Lat. ***excappare.**

SCĂPÁRE, *scăpări,* s.f. Acţiunea de *a (se) scăpa* şi rezultatul ei; eliberare, salvare. G Expr. *Scăpare din* (sau *de*) vedere = omitere involuntară. A *avea* (sau *a-şi păstra*) *o portiţă de scăpare* = a avea (sau a-şi păstra) un mijloc de a ieşi onorabil dintr-o situaţie neplăcută, încurcată. F Mijloc, posibilitate de a scăpa (**1**). — V. **scăpa.**

SCĂPÁT, -Ă, *scăpaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.; salvat. **2.** Care a fost lăsat din mână involuntar. **3.** (Despre cuvinte) Care a fost rostit în grabă, fără voie. **4.** Omis. — V. **scăpa.**

SCĂPĂRÁ, *scápăr*, vb. I. Intranz. **1.** A produce scântei prin lovirea cremenei cu amnarul; *p. gener.* (despre pietre sau corpuri dure) a scoate scântei prin ciocnire. G Expr. *Cât ai scăpăra din amnar* = extrem de repede. *A-i scăpăra* (cuiva) *picioarele* (sau *călcâiele)* = a fugi foarte repede; a-i sfârâi călcâiele. *A scăpăra din picioare* = a bate din picioare; a fi nerăbdător. *A-i scăpăra cuiva buza* (sau *buzele, măseaua) de...* = a avea mare nevoie de... F Tranz. A aprinde un chibrit. F Tranz. şi intranz. (Despre foc şi flăcări) A arunca, a împrăştia scântei. F (Despre fulgere) A se ivi, a izbucni. F Fig. A apărea, a se ivi deodată, fulgerător. G Expr. *A-i scăpăra* (cuiva) *prin minte* (sau *prin cap* etc.) = a i se ivi (cuiva) brusc în minte, a-i trece (cuiva) repede prin minte. **2.** A scânteia, a sclipi. F (Despre ochi) A arunca priviri vii, scânteietoare. G Expr. *A-i scăpăra* (cuiva) *ochii* = **a)** a fi foarte flămând; **b)** a fi foarte furios; **c)** a simţi o durere foarte puternică. — Et. nec.

SCĂPĂRÁRE, *scăpărări*, s.f. Acţiunea de *a scăpăra* şi rezultatul ei; scapăr — V. **scăpăra.**

SCĂPĂRÁT s.n. Faptul de *a scăpăra,* — V. **scăpăra.**

SCĂPĂRĂTÓR, -OÁRE, *scăpărători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care scapără; scânteietor, sclipitor. F Fig. Extrem de inteligent, dotat cu o inteligenţă vie. **2.** S.f. Obiect (cremene, amnar, iască etc.) cu care se scapără pentru a produce scântei. F (Reg.) Chibrit. — **Scăpăra** + suf. *-ător.*

SCĂPĂTÁ, *scápăt,* vb. I. Intranz. **1.** (Pop.; despre Soare, Lună şi alţi aştri; la pers. 3) A coborî spre asfinţit; a apune, a asfinţi. F A aluneca în jos, a cădea, a se cufunda. F (Despre ochi, priviri) A luneca, a se abate de pe obiectul fixat (din cauza oboselii). **2.** A sărăci. — Lat. ***excapitare.**

SCĂPĂTÁRE s.f. Acţiunea de a *scăpăta* şi rezultatul ei. — V. **scăpăta.**

SCĂPĂTÁT[1] s.n. (Pop.) Apus, asfinţit. — V. **scăpăta.**

SCĂPĂTÁT[2]**, -Ă,** *scăpătaţi, -te,* adj. Care a sărăcit; sărac. — V. **scăpăta.**

SCĂRICÍCĂ, *scăricele,* s.f. Scăriţă (**1**). — **Scară** + suf. *-icică.*

SCĂRIŞOÁRĂ, *scărişoare,* s.f. Scăriţă (**1**). — **Scară** + suf. *-işoară.*

SCĂRÍŢĂ, *scăriţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *scară;* scăricică, scărişoară. **2.** Unul dintre cele trei oscioare ale urechii mijlocii. — **Scară** + suf. *-iţă.*

SCĂRMĂNÁ, *scármăn,* vb. I. Tranz. **1.** A smulge şi a răsfira (cu mâna sau cu maşini speciale) lâna brută sau alte materiale fibroase, pentru a desface fibrele, a le curăţa de impurităţi şi a le înfoia. F A smulge fulgii penelor pentru a face puf. **2.** Fig. (Fam.) A bate sau a certa pe cineva. — Et. nec.

SCĂRMĂNÁRE, *scărmănări,* s.f. Acţiunea de a *scărmăna* şi rezultatul ei; scărmănat[1]. — V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNÁT[1] s.n. Scărmănare. — V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNÁT[2]**, -Ă,** *scărmănaţi*, -te, adj. (Despre lână şi alte materiale fibroase) Care a fost desfăcut, curăţat, afânat prin desprinderea, răsfirarea etc. firelor sau fibrelor cu mâna sau cu maşini speciale. — V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNĂTÓR, -OÁRE, *scărmănători, -oare*, s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. (Rar) Persoană care se îndeletniceşte cu scărmănatul[1]. **2.** S.f. Unealtă de scărmănat lâna; darac. — **Scărmăna** + suf. *-ător.*

SCĂRMĂNĂTÚRĂ, *scărmănături,* s.f. **1.** Faptul de a scărmăna; (concr.) lână scărmănată. **2.** Fig. (Fam.) Bătaie, scărmăneală. — **Scărmăna** + suf. *-ătură.*

SCĂRMĂNEÁLĂ, *scărmăneli*, s.f. (Fam.) Bătaie, păruială, scărmănătură; ceartă. — **Scărmăna** + suf. *-eală.*

SCĂRPINÁ, *scárpin,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) râcâi sau a (se) freca cu unghiile, cu degetele, cu un obiect sau de ceva tare, în locul în care simte o senzaţie de mâncărime a pielii. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate pe cineva. — Lat. **scarpinare.**

SCĂRPINÁRE, *scărpinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) scărpina;* scărpinat, scărpinătură. — V. **scărpina.**

SCĂRPINÁT s.n. Scărpinare. — V. **scărpina.**

SCĂRPINĂTOÁRE, *scărpinători,* s.f. **1.** Dispozitiv, obiect cu care sunt scărpinate (sau de care se freacă pentru a se scărpina) unele animale domestice. **2.** Obiect în formă de beţişor, prevăzut la un capăt cu o lopăţică, folosit odinioară de oameni pentru a se scărpina. — **Scărpina** + suf. *-ătoare.*

SCĂRPINĂTÚRĂ, *scărpinături,* s.f. Scărpinare. — **Scărpina** + suf. *-ătură.*

SCĂUIÉŞ s.n. v. **scăunaş.**

SCĂUNÁŞ, (**1**) *scăunaşe,* s.n., (**2**) *scăunaşi,* s.m. **1.** S.n. Scăunel. **2.** S.m. (Înv.) Negustor de vite sau de cereale; colector (de produse alimentare); comisionar (al unui negustor). [Pr.: *scă-u-.* — Var.: (reg., **1**) **scăuiéş** s.n.] — **Scaun** + suf. *-aş.*

SCĂUNÉL, *scăunele,* s.n. Diminutiv al lui *scaun;* scăunaş. [Pr.: *scă-u-*] — **Scaun** + suf. *-el.*

SCĂUNOÁIE, *scăunoaie,* s.f. Unealtă a dulgherului sau a dogarului, constând dintr-o bancă pe care lucrătorul stă călare, pentru a putea apăsa cu piciorul pe pedala care fixează lemnul de cioplit. [Pr.: *scă-u-*] — **Scaun** + suf. *-oaie.*

SCĂZĂMÁNT, *scăzăminte,* s.n. Pierdere, reducere (în greutate, volum etc.), scădere; (concr.) parte (dintr-o marfă) care se pierde, se reduce (în greutate, volum etc.). — **Scădea** + suf. *-ământ.*

SCĂZĂTÓR, *scăzători,* s.m. (Mat.) Număr care se scade din altul. — **Scădea** + suf. *-ător.*

SCĂZÚT[1] s.n. Faptul de *a scădea.* — V. **scădea.**

SCĂZÚT[2]**, -Ă,** *scăzuţi, -te,* adj. **1.** (Despre ape) Cu nivelul coborât. F (Despre mâncăruri) Cu sos puţin şi bine legat. **2.** (Despre voce, glas) Cu intensitate slabă; coborât, şoptit. **3.** (Despre temperatură) Cu valori coborâte, joase. — V. **scădea.**

SCÂLCIÁ, *scâlciez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (i se) toci încălţămintea (într-o parte); a (se) deforma. **2.** Tranz. Fig. A pronunţa incorect cuvintele; a schimonosi, a poci. [Pr.: *-ci-a*] — Et. nec.

SCÂLCIÁT, -Ă, *scâlciaţi, -te,* adj. **1.** (Despre încălţăminte; *p. gener.* despre alte obiecte) Tocit (într-o parte); deformat. **2.** Fig. (Despre cuvinte) Schimonosit, pocit (în pronunţare). [Pr.: *-ci-aţ*] — V. **scâlcia.**

SCÂLCIETÚRĂ, *scâlcieturi,* s.f. Faptul de a (se) scâlcia; deformare; (concr.) parte deformată (prin tocire) a unui obiect (în special a încălţămintei). [Pr.: *-ci-e-*] — **Scâlcia** + suf. *-ătură.*

SCÂNCEÁLĂ, *scânceli,* s.f. Faptul de *a (se) scânci*; scâncit; *p. ext.* scâncet. — **Scânci** + suf. *-eală.*

SCÁNCET, *scâncete*, s.n. Plâns înăbuşit, slab şi întretăiat (specific copiilor mici); scânceală, scâncitură, scâncit. F Vaiet (de păsări, de animale); scheunat. — **Scânci** + suf. *-et.*

SCÂNCÍ, *scâncesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A plânge înăbuşit, slab şi întretăiat. F Intranz. (Despre animale) A se văita, a geme; (despre câini) a scheuna. — Din sl. **skyčati.**

SCÂNCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) scânci;* scânceală; *p. ext.* scâncet. — V. **scânci.**

SCÂNCÍT[2]**, -Ă,** *scânciţi, -te,* adj. **1.** (Mai ales despre copii) Care scânceşte. **2.** (Despre sunete, glas etc) Tânguitor, jalnic. — V. **scânci.**

SCÂNCITÓR, -OÁRE, *scâncitori, -oare,* adj. Care scânceşte. — **Scânci** + suf. *-tor.*

SCÂNCITÚRĂ, *scânciturі,* s.f. Scâncet. — **Scânci** + suf. *-tură.*

SCÁNDURĂ, *scânduri,* s.f. Piesă de lemn cu secţiunea transversală dreptunghiulară, mai mult lată decât groasă, obţinută prin tăierea în lung a trunchiului unui copac şi folosită la lucrări de construcţii şi de tâmplărie. G Expr. *A fi* (sau *a se usca, a rămâne*) *ca scândura* (sau *scândură*) = a fi extrem de slab. *A lăsa pe cineva scândură* (sau *ca scândura)* = a lăsa pe cineva complet sărac. F Podele, duşumea. — Lat. **scandula.**

SCÂNDURĂRÍE s.f. Depozit de scânduri; totalitatea scândurilor din care este construit un obiect; mulţime de scânduri. — **Scândură** + suf. *-ărie.*

SCÂNDUREÁ, -ÍCĂ, *scândurele,* s.f. Diminutiv al lui *scândură;* scândurice, scânduriţă. — **Scândură** + suf. *-ea, -ică.*

SCÂNDURÍCE, *scândurici,* s.f. (Rar) Scândurea. — **Scândură** + suf. *-ice.*

SCÂNDURÍŢĂ, *scânduriţe,* s.f. (Rar) Scândurea. F Un fel de lopăţică la amnarul războiului de ţesut, care ajută la înfăşurarea pânzei ţesute pe sulul de dinainte. — **Scândură** + suf. *-iţă.*

SCÂNTEIÁ, pers. 3 *scânteiază*, vb. I. Intranz. **1.** A licări ca o scânteie; a sclipi, a străluci, a luci. F (Despre ochi) A privi viu, pătrunzător (sub impresia unui sentiment puternic). **2.** A împrăştia scântei. [Pr.: *-te-ia*] — Din **scânteie.**

SCÂNTÉIE, *scântei,* s.f. **1.** Particulă solidă incandescentă care sare din foc, dintr-un corp aprins, din ciocnirea unor corpuri dure etc. sau care însoţeşte o descărcare electrică, şi care se stinge foarte repede. G Expr. *A i se face* (cuiva) *scântei (pe dinaintea ochilor),* se zice când cineva primeşte o lovitură puternică (şi are senzaţia că vede scântei). *A se învăţa* (sau *a se deprinde*) *ca ţiganul cu scânteia* = a se deprinde cu răul. F P. ext. Lumină slabă, de-abia întrezărită, cu sclipiri intermitente; licărire. **2.** Fig. Fapt, aparent neînsemnat, care declanşează o acţiune, un sentiment etc. **3.** Fig. Parte foarte mică din ceva; fărâmă. *O scânteie de talent.* [Pr.: *-te-ie.* — Var.: (înv.) **schintéie** s.f.] — Lat. ***scantillia** (= *scintilla*).

SCÂNTEIÉRE, *scânteieri,* s.f. Faptul de *a scânteia;* lumină slabă (şi intermitentă). F Variaţie a strălucirii şi a culorii stelelor. [Pr.: *-te-ie-*] — V. **scânteia.**

SCÂNTEIETÓR, -OÁRE, *scânteietori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care scânteiază; strălucitor, sclipitor. F Care pare că împrăştie scântei; viu, lucitor. F Fig. Extrem de inteligent. [Pr.: *-te-ie-*] — **Scânteia** + suf. *-ător.*

SCÂNTEIOÁRĂ, *scânteioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *scânteie;* scânteiuţă (**I**). **2.** (Bot.) Scânteiuţă (**II 1**). [Pr.: *-te-ioa-*] — **Scânteie** + suf. *-ioară.*

SCÂNTEIÓS, -OÁSĂ, *scânteioşi, -oase,* adj. (Înv.; despre ochi, privire) Scânteietor, strălucitor. [Pr.: *-te-ios*] — **Scânteie** + suf. *-os.*

SCÂNTEIÚŢĂ, *scânteiuţe*, s.f. **I.** Scânteioară (**1**). **II.** (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată la bază şi cu flori roşii, roz sau albastre; scânteioară (**2**), ochişor (**2**) *(Angallis arvensis).* **2.** Plantă erbacee mică din familia liliaceelor, cu frunze liniare şi cu flori galbene (*Gagea arvensis).* **3.** (La pl.) Brumărea. [Pr.: *-te-iu-*] — **Scânteie** + suf. *-uţă.*

SCÂRBÁVNIC, -Ă, *scârbavnici, -ce,* adj. (Înv.) Scârbos, dezgustător. — **Scârbă** + suf. *-avnic.*

SCÁRBĂ, (**3**) *scârbe*, s.f. **1.** Aversiune nestăpânită (fizică sau morală) faţă de cineva sau de ceva; dezgust, repulsie; greaţă, silă. G Loc. vb. *A-i fi* (sau *a i se face*) *cuiva scârbă* sau *a-l prinde* (ori *a-l cuprinde*) *pe cineva scârba* (sau *o scârbă*) = a se scârbi. F (Rar) Ceea ce provoacă scârbă (**1**) sau, *p. ext.,* spaimă, groază. **2.** Fiinţă murdară, dezgustătoare; *p. ext.* om de nimic, netrebnic, mârşav. F Faptă urâtă, nedemnă; ticăloşie. **3.** (La pl.) Vorbe murdare, triviale; ocări, înjurături. **4.** (Reg.) Întristare, mâhnire, supărare. F Grijă, necaz; nenorocire. **5.** (Înv.) Mânie, furie; duşmănie. — Din sl. **skrŭbĭ.**

SCÂRBÉLNIC, -Ă, *scârbelnici, -ce,* adj. (Înv.) Scârbos, dezgustător. — **Scârbă** + suf. *-elnic.*

SCÂRBÍ, *scârbesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A simţi sau a produce scârbă (**1**); a (se) îngreţoşa, a (se) dezgusta. **2.** Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) întrista, a (se) supăra. **3.** Refl. (Înv.) A se înfuria, a se mânia. — Din **scârbă.**

SCÂRBÍT, -Ă, *scârbiţi, -te*, adj. (Despre oameni) Plin de scârbă; îngreţoşat, dezgustat. F (Reg.) Întristat, supărat. — V. **scârbi.**

SCÂRBÓS, -OÁSĂ, *scârboşi, -oase,* adj. **1.** Care provoacă scârbă (**1**), greaţă, repulsie, silă; dezgustător, respingător, greţos. **2.** Care inspiră dispreţ; josnic, detestabil. G Expr. *A fi scârbos la gură* sau *a avea gură scârboasă* = a întrebuinţa vorbe urâte, triviale. **3.** (Fam.) Care se îngreţoşează uşor, căruia i se face uşor greaţă. **4.** (Fam.; despre oameni) Greu de mulţumit; dezagreabil, nesuferit. — **Scârbă** + suf. *-os.*

SCÂRBOŞÉNIE, *scârboşenii,* s.f. Însuşirea de a fi scârbos; (concr.) lucru scârbos, fiinţă scârboasă; faptă, purtare, vorbă scârboasă. — **Scârbos** + suf. *-enie.*

SCÁRNAV, -Ă, *scârnavi, -e,* adj. **1.** (Pop.) Plin de murdărie; murdar. **2.** Fig. Dezgustător, greţos, scârbos; josnic, ticălos, infam; trivial, obscen. [Acc. şi: *scârnáv*] — Din sl. **skvrŭnavŭ.**

SCÁRNĂ s.f. (Pop.) Excremente. — Din sl. **skvrŭna.**

SCÂRNĂVÉNIE s.f. (Rar) Scârnăvie. — **Scârnav** + suf. *-enie.*

SCÂRNĂVÍ, *scârnăvesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se murdări, a se acoperi, a se întina cu scârnă. F A defeca. — Din **scârnav.**

SCÂRNĂVÍE, *scârnăvii,* s.f. **1.** Lucru murdar, scârnav; scârnăvenie, murdărie. **2.** Fig. Om, lucru, faptă fără valoare, de nimic. — **Scârnav** + suf. *-ie.*

SCÂRŢ interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul ascuţit, strident produs de uşi, roţi etc. F Cuvânt care imită zgomotul ascuţit, alternativ al unui lucru care se mişcă când într-un sens, când în altul. G Compus; (depr.) *scârţa-scârţa-pe-hârtie* s.m. = funcţionar, conţopist. **2.** Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de încălţăminte în timpul mersului. F (Substantivat) Adaos (din piele) la încălţăminte, pentru a o face să scârţâie în timpul mersului. **3.** (Fam.) Exclamaţie de dezaprobare, de împotrivire sau de dispreţ faţă de afirmaţia cuiva; da' de unde! vorbă să fie! [Var.: **scárţa, scárţai** interj.] — Onomatopee.

SCÁRŢA interj. v. **scârţ.**

SCÁRŢAI interj. v. **scârţ.**

SCÂRȚÁR, *scârțari,* adj., s.m. (Reg.) (Om) meschin, zgârcit. — **Scârț** + suf. *-ar.*

SCÂRȚÁÍ vb. IV. v. **scârțâi.**

SCÂRȚÁÍ, *scârțâi,* vb. IV. Intranz. **1.** A produce (prin frecare, deplasare, din cauza greutății etc.) un zgomot ascuțit, strident, neplăcut. G Expr. *A unge osia ca să nu scârțâie (carul)* = a mitui. (Tranz.) *A scârțâi ușa cuiva* = a stărui pe lângă cineva cu insistențe plictisitoare. F (Despre vehicule încărcate cu poveri) A merge, a înainta cu greu (făcând un zgomot strident). F (Despre încălțăminte) A produce (în timpul mersului) un zgomot ascuțit, caracteristic. **2.** P. anal. A cânta prost, strident, dintr-un instrument muzical cu coarde. G Tranz. *Scârțâie o melodie.* F A scrie greu, mișcând anevoie (și apăsat) tocul pe hârtie. **3.** (Despre insecte) A scoate sunete ascuțite, asemănătoare cu scârțâitul produs prin frecare. **4.** Fig. (Fam.; despre acțiuni, activități, întreprinderi) A progresa greu, anevoie; a nu funcționa cum trebuie. F (Despre oameni) A nu se simți bine, a o duce rău cu sănătatea. [Var.: **scârțáí, scârțíí** vb. IV] — **Scârț** + suf. *-âi.*

SCÂRȚÂIÁLĂ, *scârțâieli,* s.f. Scârțâit[1]. [Pr.: *-țâ-ia-*] — **Scârțâi** + suf. *-eală.*

SCÂRȚÂÍRE, *scârțâiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a scârțâi.* — V. **scârțâi.**

SCÂRȚÂÍT[1] s.n. Faptul de *a scârțâi;* zgomot sau sunet ascuțit, strident care se produce prin frecare, deplasare, apăsare etc.; scârțială, scârțâitură. F Sunet sau serie de sunete stridente scoase de un instrumentist netalentat care cântă la un instrument cu coarde. — V. **scârțâi.**

SCÂRȚÂÍT[2], -Ă, *scârțâiți, -te,* adj. (Rar) Scârțâitor. — V. **scârțâi.**

SCÂRȚÂITÓR, -OÁRE, *scârțâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care scârțâie, care produce un scârțâit[1]; care se aude strident, care produce o senzație auditivă neplăcută; scârțâit[2]. **2.** S.f. Dispozitiv (rudimentar) de lemn prevăzut cu aripioare care, mișcate de vânt sau cu mâna, produc un zgomot strident și alungă păsările din semănături. **3.** S.f. Hârâitoare. **4.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele înțepătoare și cu flori verzui; troscoțel (*Polycnemum arvense).* [Pr.: *-ți-i.* — Var.: **scârțiitór, -oare** adj.] — **Scârțâi** + suf. *-tor.*

SCÂRȚÂITÚRĂ, *scârțâituri,* s.f. Scârțâit[1]. [Pr.: *-țâ-i-.* — Var.: **scârțiitúră** s.f.] — **Scârțâi** + suf. *-tură.*

SCÂRȚÍÍ vb. IV v. **scârțâi.**

SCÂRȚIITÓR, -OÁRE adj. v. **scârțâitor.**

SCÂRȚIITÚRĂ s.f. v. **scârțâitură.**

SCELERÁT, -Ă, *scelerați, -te,* s.m. și f. (Livr.) Persoană vinovată sau socotită capabilă de mari nelegiuiri și crime; om mârșav, ticălos, criminal. G (Adjectival) *Om scelerat.* — Din fr. **scélérat,** lat. **sceleratus.**

SCELERATÉȚE s.f. (Rar) Manieră de a acționa ca un scelerat. — Din fr. **scélératesse.**

SCENARÍST, -Ă, *scenariști, -ste,* s.m. și f. Persoană care scrie scenarii. — Din fr. **scénariste.**

SCENARÍSTIC, -Ă, *scenaristici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. Referitor la scenariu, de scenariu. **2.** S.f. Arta de a scrie scenarii. — **Scenariu** + suf. *-istic.*

SCENÁRIU, *scenarii,* s.n. Textul succint al unei piese de teatru, al unui spectacol sau al unui film, de obicei împreună cu indicațiile tehnice și de regie. — Din fr. **scénario,** it. **scenario.**

SCENARIZÁ, *scenarizez,* vb. I. Tranz. A transpune o lucrare, un fapt etc. în scenariu de teatru sau de film. — Din engl. **scenarize.**

SCENARIZÁRE, *scenarizări,* s.f. Acțiunea de *a scenariza.* — V. **scenariza.**

SCENARIZÁT, -Ă, *scenarizați, -te,* adj. (Despre scrieri, fapte) Care a fost transpus într-un scenariu, — V. **scenariza.**

SCENĂ, *scene,* s.f. **1.** Parte mai ridicată și special amenajată în incinta unei săli de spectacole sau în aer liber, unde se desfășoară reprezentațiile. G Expr. *A pune în scenă* = a regiza. F Teatru. G Expr. *A părăsi scena* = **a)** a părăsi profesia de actor; **b)** a se retrage dintr-o activitate. **2.** Subdiviziune a unui act dintr-o operă dramatică, marcată prin intrarea sau ieșirea unui personaj. **3.** Fig. Loc unde se petrece ceva. **4.** Fig. Acțiune capabilă de a impresiona pe cineva, de a-i atrage atenția; întâmplare interesantă. F (Concr.) Compoziție plastică în care sunt de obicei înfățișate mai multe personaje. **5.** Fig. Ceartă, ieșire violentă. G Expr. (Fam.) *A-i face cuiva o scenă* = a aduce cuiva imputări violente (cu amenințări, cu lacrimi etc.). — Din fr. **scène,** it. **scena,** lat. **scaena.**

SCENÉTĂ, *scenete,* s.f. Scurtă piesă de teatru, într-un singur act și cu personaje puține. — Din **scenă** (după fr. *saynète*).

SCÉNIC, -Ă, *scenici, -ce,* adj. **1.** Care aparține scenei (**1**), privitor la scenă. G *Spațiu scenic* = parte a scenei expusă vederii publicului, unde se desfășoară jocul actorilor. *Perspectivă scenică* = vedere de ansamblu a unui decor. **2.** Care este adaptat teatrului, de teatru. — Din fr. **scénique,** it. **scenico,** lat. **scaenicus.**

SCENOGRÁF, -Ă, *scenografi, -e,* s.m. și f. Persoană care face decorurile (și costumele) unui spectacol. G (Adjectival) *Pictor scenograf.* — Din fr. **scénographe.**

SCENOGRÁFIC, -Ă, *scenografici, -ce,* adj. Care aparține scenografiei, privitor la scenografie. — Din fr. **scénographique.**

SCENOGRAFÍE s.f. Arta de a executa decoruri, costume etc. pentru un spectacol. — Din fr. **scénographie.**

SCENOTÉHNIC, -Ă, *scenotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Tehnica folosirii trucajelor mecanice și a aparaturii de scenă în teatru. **2.** Adj. Referitor la scenotehnică, de scenotehnică (**1**). — **Scenă** + **tehnică.**

SCÉPTIC, -Ă, *sceptici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu are încredere în nimic, care se îndoiește de toate. **2.** Adj. Care aparține scepticismului, privitor la scepticism. **3.** S.m. și f. Adept al scepticismului (**1**). — Din fr. **sceptique.**

SCEPTICÍSM s.n. **1.** Concepție care pune la îndoială posibilitatea cunoașterii veridice a realității lumii exterioare sau, în general, a oricărei cunoștințe certe, punând accentul pe caracterul relativ incomplet și imprecis al acesteia. **2.** Atitudine de neîncredere, de îndoială față de cineva sau de ceva. — Din fr. **scepticisme.**

SCÉPTRU, *sceptre,* s.n. Toiag, baston (împodobit) purtat de suverani ca simbol al autorității. F Fig. Demnitate, putere, mărire, autoritate de suveran; domnie, conducere. — Din fr. **sceptre,** lat**. sceptrum.**

SCHEÁMĂT, *scheamete,* s.n. (Reg.) Sunet caracteristic prin care câinele anunță apropierea vânatului sau o stare fizică neplăcută. — Contaminare între **scheau** și **geamăt.**

SCHEÁUN, *scheaune,* s.n. (Rar) Scheunătură. — Din **scheuna** (derivat regresiv).

SCHECI, *scheciuri,* s.n. Scurtă scenetă cu caracter glumeț, satiric și, de obicei, cu temă actuală. — Din fr., engl. **sketch.**

SCHÉLĂ, *schele,* s.f. **1.** Construcție auxiliară provizorie, metalică sau de lemn, servind ca suport muncitorilor care lucrează la înălțime; eșafodaj. **2.** Punte improvizată sau fixă care face legătura între o navă și țărm sau chei. **3.** Unitate industrială care se ocupă de exploatarea unui zăcământ de țiței. F Fiecare dintre sondele care alcătuiesc această unitate. **4.** (Înv.) Port pe malul unui fluviu; *p. restr.* debarcader. F Punct vamal situat într-un asemenea port (sau lângă o apă). **5.** (Înv. și reg.) Târg; piață de mărfuri. — Din sb. **skela,** bg. **skelja.**

SCHELĂLÁÍ, pers. 3 *schelálăie,* vb. IV. Intranz. A chelălăi. — Pref. *s-* + **chelălăi.**

SCHELĂLĂIÁLĂ, *schelălăieli,* s.f. Chelălăială. — **Schelălăi** + suf. *-eală.*

SCHELĂLĂÍT s.n. Chelălăit[1]. — V. **schelălăi.**

SCHELĂRÍE, *schelării,* s.f. **1.** Scheletul unei construcții, al unui sistem tehnic etc. **2.** Totalitatea schelelor folosite la executarea sau la repararea unei construcții. — **Schelă** + suf. *-ărie.*

SCHELÉT, *schelete,* s.n. **1.** Totalitatea oaselor care susțin corpul unui vertebrat; sistemul osos așezat în poziția sa naturală. **2.** Totalitatea elementelor sau pieselor care constituie sistemul de rezistență al unei construcții sau al unui ansamblu tehnic. **3.** Fig. Planul unei opere literare sau științifice; schemă. — Din fr. **squelette.**

SCHELÉTIC, -Ă, *scheletici, -ce,* adj. (Despre ființe) Cu înfățișare de schelet (**1**); (prin exagerare) foarte slab, uscat. — Din fr. **squelettique.**

SCHELETÓN, *scheletoane,* s.n. **1.** Sanie de metal foarte joasă, pe care se stă culcat pe burtă. **2.** Probă sportivă practicată cu scheletonul (**1**). — Din engl. **skeleton.**

SCHEMÁTIC, -Ă, *schematici, -ce,* adj. Construit, alcătuit în linii generale, fără prezentarea amănuntelor. F (Depr.) Care nu depășește anumite tipare, anumite șabloane; fără adâncime, superficial; rigid, dogmatic. — Din fr. **schématique.**

SCHEMATÍSM s.n. Tendință, mod de a concepe sau de a prezenta lucrurile într-o formă schematică, simplistă; respectarea rigidă, dogmatică a anumitor formule fixe. — Din fr. **schématisme,** lat. **schematismus.**

SCHEMATIZÁ, *schematizez,* vb. I. Tranz. A da unei opere, unei lucrări etc. un caracter schematic, a prezenta ceva în mod schematic; a simplifica (în mod excesiv). — Din fr. **schématiser.**

SCHEMATIZÁNT, -Ă, *schematizanți, -te,* adj. Care schematizează. — Din fr. **schématizant** (după *schemă*).

SCHEMATIZÁRE, *schematizări,* s.f. Acțiunea de *a schematiza* și rezultatul ei. — V. **schematiza.**

SCHÉMĂ, *scheme,* s.f. **1.** Plan redus la câteva linii sau idei generale principale, care permite o vedere de ansamblu asupra unei lucrări. **2.** Reprezentare grafică simplificată a elementelor sau caracteristicilor structurii unui aparat, ale unei mașini, ale unei instalații, ale unui proces etc. G (Tehn.) *Schemă bloc* = reprezentare schematică simplă a unui aparat, sistem sau instalație, prin blocuri funcționale, folosită pentru studiul principiilor de funcționare ale acestora. *Schemă logică* = organigramă. **3.** Tabel cuprinzând denumirea posturilor și a salariilor respective dintr-o instituție sau dintr-o întreprindere. — Din fr. **schème,** lat. **schema.**

SCHÉPSIS s.n. (Fam.) Minte, pricepere, judecată; perspicacitate. G Loc. adj. și adv. *Cu schepsis* = cu socoteală, cu chibzuință; cu un anumit scop, cu o anumită intenție (nemărturisită). — Din ngr. **sképsis.**

SCHERZANDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Într-un tempo însuflețit, vioi și vesel. [Pr.: *scherțándo*] — Cuv. it.

SCHERZO, *scherzouri,* s.n. Piesă muzicală (sau parte dintr-o sonată ori dintr-o simfonie) scrisă într-un tempo însuflețit, vioi și vesel. [Pr.: *schérțo*] — Cuv. it.

SCHEUNÁ, *scheáun,* vb. I. Intranz. (Despre câini, rar despre alte animale; la pers. 3) A scoate sunete ascuțite și repetate de durere, de bucurie; a chelălăi. F Fig. (Fam.: despre oameni) A se văita, a plânge. [Pr.: *sche-u-*] — Probabil formație onomatopeică.

SCHEUNÁRE, *scheunări,* s.f. Acțiunea de *a scheuna* și rezultatul ei; *p. ext.* scheunătură. [Pr.: *sche-u-*] — V. **scheuna.**

SCHEUNÁT s.n. Scheunare, chelălăit. [Pr.: *sche-u-*] — V. **scheuna.**

SCHEUNĂTÚRĂ, *scheunături,* s.f. Sunet ascuțit și repetat de durere sau de bucurie scos de un animal, mai ales de un câine; chelălăitură, schiaun; scheunare. [Pr.: *sche-u-*] — **Scheuna** + suf. *-ătură.*

SCHI, (**1**) *schiuri,* s.n. **1.** Un fel de patină în formă de bandă lungă și îngustă de lemn, de metal sau de material plastic, care, prinsă de talpa ghetelor, permite alunecarea rapidă pe zăpadă. **2.** Sport de iarnă practicat cu schiurile (**1**). — Din fr. **ski.**

SCHIÁ, *schiez,* vb. I. Intranz. A aluneca pe zăpadă cu schiurile; a face schi (**2**). [Pr.: *schi-a*] — Din fr. **skier.**

SCHIF, *schifuri,* s.n. **1.** Ambarcațiune sportivă foarte lungă, îngustă și ușoară, cu rame lungi și ușoare și cu scaune mobile. **2.** Probă sportivă care se practică cu schiful (**1**). — Din fr., engl. **skiff.**

SCHIFÍST, -Ă, *schifiști, -ste,* s.m. și f. Sportiv specializat în probele de schif (**2**). — **Schif** + suf. *-ist.*

SCHÍJĂ, (**1**) *schije,* s.f. **1.** Bucățică de metal rezultată din sfărâmarea prin explozie a unei bombe, grenade etc. **2.** (Rar) Fontă, tuci. — Din pol. **spiz.**

SCHÍLAV, -Ă, *schilavi, -e,* adj. (Înv. și pop.) Schilod. — Probabil contaminare între **chilav** (reg. „schilod" < bg., sb.) și **schilod.**

SCHILĂVÍ, *schilăvesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) schilodi. — Din **schilav.**

SCHILĂVÓS, -OÁSĂ, *schilăvoși, -oase,* adj. (Înv.) Schilod. — **Schilav** + suf. *-os.*

SCHILÉR, *schileri,* s.m. Dregător domnesc, conducător al unui punct vamal (din preajma unei ape) în Evul Mediu în Țările Române. — **Schelă** + suf. *-ar.*

SCHILÍFT, *schilifturi,* s.n. Instalație pentru transportul schiorilor pe vârful unei pârtii sau pe o pantă. [Scris și: *skiliff*] — Din engl., fr. **schilift.**

SCHILÓD, -OÁDĂ, *schilozi, -oade,* adj. (Despre ființe) Cu unul sau mai multe membre mutilate sau anchilozate ori deformate de o infirmitate; (despre membre) mutilat, ciuntit, deformat, anchilozat; schilav, schilăvos. — Et. nec.

SCHILODEÁLĂ, *schilodeli,* s.f. Schilodire, mutilare; starea celui schilod. — **Schilodi** + suf. *-eală.*

SCHILODÍ, *schilodesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face pe cineva să devină sau a deveni schilod, infirm; a (se) mutila, a (se) schilăvi. — Din **schilod.**

SCHILODÍRE, *schilodiri,* s.f. Acțiunea de a *(se) schilodi* și rezultatul ei; schilodeală; mutilare. — V. **schilodi.**

SCHILODÍT, -Ă, *schilodiți, -te,* adj. Schilod, infirm, mutilat. — V. **schilodi.**

SCHIMĂ, *schime,* s.f. **I. 1.** Ordin călugăresc sau preoțesc; tagmă, cin. **2.** Haină călugărească. **II.** Gest, mișcare prin care cineva vrea să exprime ceva. F Mișcare a feței; grimasă, strâmbătură. — Din ngr. **schima.**

SCHIMB, *schimburi,* s.n. **1.** Înlocuire a cuiva cu altcineva sau a ceva cu altceva (de aceeași natură). G (Tehn.) *Piesă de schimb* = piesă dintr-un mecanism, fabricată izolat de acesta și menită să înlocuiască altă piesă, identică, dar uzată, a mecanismului. (Fiziol.) *Schimb de materii* = totalitatea proceselor care se petrec în organism cu ocazia asimilării hranei. *Schimburi respiratorii* = totalitatea proceselor prin care se introduce în sânge oxigenul și se elimină dioxidul de carbon. G Loc. adj. și adv. *Cu schimbul* = (care apare, intervine etc.) când unul, când altul; pe rând. (Mil.; în trecut) *Trupă cu schimbul* = trupă în care soldații erau chemați să facă serviciul în mod periodic și pe rând (în intervale fiind lăsați la vatră). G Expr. *Schimb de cuvinte* = discuție aprinsă, ceartă. **2.** Faptul de a ceda un lucru, un bun, pentru a lua altul în locul lui; procesul circulației mărfurilor ca formă de repartizare a bunurilor produse de societate. G Loc. adv. *În schimb* = drept compensație, ca echivalent. G Loc. prep. *În schimbul...* = în locul..., pentru... F (Concr.) Ceea ce se primește, se obține în locul a ceea ce s-a cedat; echivalent, compensație. F Transformare a unei sume de bani în alta de aceeași valoare, dar constând din alte monede. G *Casă de schimb* = întreprindere comercială care se ocupă cu schimbarea banilor. *Scrisoare de schimb* = act prin care semnatarul cere unei alte persoane să plătească o sumă de bani celui indicat în act. *Agent de schimb* = persoană intermediară care are rolul de a negocia, în mod oficial, obligațiuni de stat și alte efecte. **3.** (Fiz.) Trecere a unei energii, a unei sarcini electrice, a unei particule etc. de la un sistem fizic la altul, dintr-o parte în alta. **4.** Totalitatea lucrătorilor, funcționarilor etc. care se găsesc în același interval de timp la lucru într-o secție, într-un serviciu etc. în care lucrează mai multe rânduri de angajați; echipă de lucrători sau persoană care, după un interval de timp determinat, înlocuiește sau este înlocuită în muncă de altă echipă sau de altă persoană; interval de timp cât lucrează astfel o echipă sau o persoană. **5.** (Mai ales la pl.) Rufărie de corp (sau de pat) care o înlocuiește pe cea murdară; primeneli. — Din **schimba** (derivat regresiv).

SCHIMBÁ, *schimb,* vb. I. **1.** Tranz. A înlocui un lucru cu altul sau pe cineva cu altcineva (de aceeași natură). G Expr. *A schimba scrisori* = a coresponda. *A schimba o vorbă* (sau *un cuvânt, câteva vorbe, câteva cuvinte* etc.) (cu cineva) = a sta (puțin) de vorbă; a conversa, a vorbi (cu cineva). **2.** Tranz. A ceda un lucru, un bun, pentru a lua în locul lui altul (echivalent ca valoare), a ceda un obiect pentru altul, a face schimb. F A ceda o sumă de bani pentru a primi alta de aceeași valoare, dar constând din alte monede. **3.** Tranz. A da unui lucru altă formă, alt aspect etc.; a modifica, a transforma. G Expr. *A schimba vorba* = a abate convorbirea în altă direcție. *A schimba cântecul (*sau *tonul, nota, foaia* etc.) = a-și modifica comportarea, atitudinea. (Refl.) *Se schimbă vorba,* se spune când intervine ceva care modifică situația existentă. F Refl. (Despre oameni) A-și modifica aspectul, firea, conduita etc. F Refl. (Despre timp, vreme) A se modifica (în bine sau în rău). **4.** Refl. și tranz. A (se) îmbrăca (cu) rufe curate, a (se) primeni; a(-și) pune alte haine în locul celor purtate până atunci. F (Înv.) A (se) travesti. **5.** Tranz. A muta (în alt loc, în altă parte). — Lat. ***excambiare.**

SCHIMBÁRE, *schimbări,* s.f. Acțiunea de *a (se) schimba* și rezultatul ei; schimbat. G *Schimbarea la Față (a lui Isus Hristos)* = sărbătoare bisericească ortodoxă care se prăznuiește la 6 august. — V. **schimba.**

SCHIMBÁȘ, *schimbași,* s.m. Soldat care făcea parte din trupele cu schimbul. — **Schimb** + suf. *-aș.*

SCHIMBÁT s.n. Schimbare. — V. **schimba.**

SCHIMBĂCIÓS, -OÁSĂ, *schimbăcioși, -oase*, adj. Schimbător (**I**). — **Schimba** + suf. *-ăcios.*

SCHIMBĂTÓR, -OÁRE, *schimbători, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care se schimbă (ușor, repede); nestatornic, variabil, schimbăcios. **II.** S.n. **1.** Sistem tehnic sau fizico-chimic care permite să se modifice valoarea mărimilor caracteristice altui sistem tehnic sau fizico-chimic, direcția mersului unui vehicul etc. G *Schimbător de viteză* = dispozitiv montat între un motor de antrenare și organele care transmit mișcarea unui alt sistem tehnic, permițând să se modifice viteza de lucru sau de deplasare a sistemului antrenat. **2.** Aparat sau agent (chimic, fizic etc.) care permite schimbul de substanțe, de energie, de căldură între două medii. **3.** (În sintagma) *Schimbător de cale* = instalație care leagă între ele două sau mai multe linii de cale ferată, servind la trecerea unui vehicul de pe o linie pe alta. — **Schimba** + suf. *-ător.*

SCHÍMNIC, -Ă, *schimnici, -ce,* s.m. și f. Pustnic, sihastru. [Var.: (rar) **schívnic, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **skimĭnikŭ.**

SCHIMNICÉSC, -EÁSCĂ, *schimnicești,* adj. Care aparține schimnicului, privitor la schimnic. [Var.: (rar) **schivnicésc, -eáscă** adj.] — **Schimnic** + suf. *-esc.*

SCHIMNICÍ, *schimnicesc,* vb. IV. Refl. A se face schimnic. F Intranz. A duce o viață de schimnic, a trăi ca un schimnic. [Var.: (rar) **schivníci** vb. IV] — Din **schimnic.**

SCHIMNICÍE, *schimnicii,* s.f. **1.** Starea, viața de schimnic; pustnicie, sihăstrie. **2.** Locuință a schimnicului. [Var.: (rar) **schivnicíe** s.f.] — **Schimnic** + suf. *-ie.*

SCHIMONOSEÁLĂ, *schimonoseli,* s.f. Faptul de *a (se) schimonosi;* schimonositură. [Var.: (reg.) **schimoseálă** s.f.] — **Schimonosi** + suf. *-eală.*

SCHIMONOSÍ, *schimonosesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deforma, a strica, a strâmba, a poci aspectul. *Schimonosește cuvintele.* **2.** Refl. (Despre oameni) A se strâmba, a face grimase; *p. ext.* a face nazuri. [Var.: (reg.) **schimosí** vb. IV] — Din ngr. **aschimoníso** (viit. lui *aschimonó*).

SCHIMONOSÍRE, *schimonosiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) schimonosi* și rezultatul ei. [Var.: (reg.) **schimosíre** s.f.] — V. **schimonosi.**

SCHIMONOSÍT, -Ă, *schimonosiți, -te,* adj. Pocit, deformat, sluțit. F (Despre față și despre gură) Strâmbat, contractat într-o grimasă (trecătoare). [Var.: (reg.) **schimosít, -ă** adj.] — V. **schimonosi.**

SCHIMONOSITÚRĂ, *schimonosituri,* s.f. **1.** Grimasă, strâmbătură (a obrazului, a gurii etc.). **2.** Lucru deformat, pocit, schimonosit. F Monstru, pocitanie. [Var.: (reg.) **schimositúră** s.f.] — **Schimonosi** + suf. *-tură.*

SCHIMOSEÁLĂ s.f. v. **schimonoseală.**

SCHIMOSÍ vb. IV v. **schimonosi.**

SCHIMOSÍRE s.f. v. **schimonosire.**

SCHIMOSÍT, -Ă adj. v. **schimonosit.**

SCHIMOSITÚRĂ s.f. v. **schimonosítură.**

SCHINDÚC s.m. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe-verzui, cu fructele ovale, aromatice, din care se prepară un fel de rachiu *(Conioselinum vaginatum).* — Et. nec.

SCHINDÚF s.m. (Bot.) **1.** Cimbrișor. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, folosită ca nutreț pentru vite sau în bucătărie și în medicină *(Trigonella foenum graecum).* — Et. nec.

SCHINÉL, *schinei,* s.m. Mică plantă erbacee cu flori galbene folosită ca plantă medicinală (*Cnicus benedictus*). — **Schin** *(= spin)* + suf. *-el.*

SCHINGI, *schingiuri,* s.n. (Înv.) Schingiuire, tortură, caznă. — Cf. tc. işkence.

SCHINGIUÍ, *schingiuiesc,* vb. IV. Tranz. A supune pe cineva la (mari) suferințe fizice; a chinui, a munci, a tortura; a maltrata. F Fig. A deforma, a stâlci, a poci cuvintele, limba etc. — **Schingi** + suf. *-ui.*

SCHINGIUÍRE, *schingiuiri,* s.f. Acțiunea de *a schingiui*; chin, tortură, caznă. — V. **schingiui.**

SCHINGIUÍT[1] s.n. Faptul de *a schingiui.* — V. **schingiui.**

SCHINGIUÍT[2]**, -Ă,** *schingiuiți, -te,* adj. **1.** (Despre ființe) Care a fost supus la (mari) suferințe fizice; chinuit, torturat. **2.** Fig. (Despre cuvinte, limbă, vorbire etc.) Pronunțat, scris sau reprodus incorect; deformat, stâlcit. — V. **schingiui.**

SCHINTÉIE s.f. v. **scânteie.**

SCHINÚȚĂ, *schinuțe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albastre sau albe; bănică (*Phyteumia orbiculae*). — **Schin** *(= spin)* + suf. *-uță.*

SCHIÓR, -OÁRĂ, *schiori, -oare*, s.m. și f. Persoană care schiază, care practică schiul. [Pr.: *schi-or*] — Din fr. **skieur.**

SCHIP, *schipuri,* s.n. Vas mare de metal, care alunecă (pe role) pe o distanță fixă și se descarcă automat, folosit la transportul materialelor în mine, în fabrici etc. — Din fr., engl. **skip.**

SCHIPETÁR, *schipetari,* s.m. Denumire autohtonă pe care și-o dau albanezii. — Cf. alb. Shqipëtar.

SCHÍPTRU, *schiptre,* s.n. (Înv.) Sceptru. — Din sl. **skiptru.**

SCHISMÁTIC, -Ă, *schismatici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care s-a separat de comunitatea unei biserici, care nu mai recunoaște autoritatea unei biserici. — Din fr. **schismatique,** lat. **schismaticus.**

SCHÍSMĂ, *schisme,* s.f. **1.** Sciziune în sânul Bisericii, refuz al unui grup de credincioși de a se supune conducerii oficiale. **2.** P. anal. Dezbinare, ruptură provocate de o deosebire de păreri. — Din fr. **schisme,** lat. **schisma.**

SCHIT, *schituri,* s.n. Mănăstire mică sau așezare călugărească situată într-un loc retras; călugării dintr-o astfel de mănăstire. — Din sl. **skitŭ.**

SCHITULÉȚ, *schitulețe,* s.n. Diminutiv al lui *schit.* — **Schit** + suf. *-uleț.*

SCHIȚÁ, *schițez,* vb. I. Tranz. **1.** A desena ceva în mod schematic, a executa în câteva linii generale un desen preliminar, fugitiv. F Fig. A contura, a descrie, a reda ceva în scris prin câteva trăsături caracteristice. F Fig. A face în mod vag, incomplet un gest, o mișcare etc. **2.** A fixa punctele principale ale unui plan, ale unei lucrări, a proiecta în linii mari; a concepe. — Din it. **schizzare.** Cf. schiță.

SCHIȚÁRE, *schițări,* s.f. Acțiunea de *a schița* și rezultatul ei. — V. **schița.**

SCHÍȚĂ, *schițe,* s.f. **1.** Desen, sculptură, plan arhitectural în care autorul conturează în linii mari și caracteristice un subiect care îl preocupă (și care servește la realizarea formei definitive). F Plan inițial și sumar al unei lucrări; schemă. F Lucrare, operă care cuprinde o privire generală și sumară asupra unui anumit subiect. **2.** Specie literară a genului epic, de dimensiuni reduse, care înfățișează un (singur) episod caracteristic din viața unuia sau mai multor personaje. — Din it. **schizzo.**

SCHÍVNIC, -Ă s.m. și f. v. **schimnic.**

SCHIVNICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **schimnicesc.**

SCHIVNICÍ vb. IV v. **schimnici.**

SCHIVNICÍE s.f. v. **schimnicie.**

SCHIZOFAZÍE, *schizofazii,* s.f. (Med.) Tulburare patologică (în schizofrenie) care se manifestă prin vorbire incoerentă, confuză. — Din fr. **schizophasie.**

SCHIZOFÍTĂ, *schizofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante care au ca mod de reproducere diviziunea simplă; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **schizophyte.**

SCHIZOFRÉNIC, -Ă, *schizofrenici, -ce,* adj., s.m. și f. (Om) care este bolnav de schizofrenie. — Din fr. **schizophrénique.**

SCHIZOFRENÍE, *schizofrenii,* s.f. Boală mintală cronică caracterizată prin slăbirea și destrămarea progresivă a funcțiilor psihice și prin pierderea contactului cu realitatea. — Din fr. **schizophrénie.**

SCHIZOGENÉZĂ, *schizogeneze, s.*f. (Biol.) Înmulțire asexuată prin diviziune. — Din fr. **schizogénèse.**

SCHIZOGONÍE, *schizogonii,* s.f. (Biol.) Înmulțire prin separare sau prin diviziune multiplă, la protozoare și la plantele inferioare. — Din fr. **schizogonie.**

SCHIZOÍD, -Ă, *schizoizi, -de,* adj., s.m. și f. (Med.) (Om) predispus la schizofrenie; tip de temperament caracterizat prin tendința de izolare și predominarea vieții interioare; (rar) schizotim. — Din fr. **schizoïde.**

SCHIZOIDÍE s.f. (Med.) Predispoziție a unor persoane, a unor constituții psihice pentru schizofrenie; tip de personalitate care manifestă această predispoziție; (rar) schizotimie. [Pr.: *-zo-i-*] — Din fr. **schizoïdie.**

SCHIZOPÓD, *schizopode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee terestre sau marine mici, cu picioarele bifurcate; (și la sg.) crustaceu care face parte din acest ordin. — Din fr. **schizopode.**

SCHIZOTÍM, -Ă, *schizotimi, -e,* adj., s.m. și f. (Med.; rar) Schizoid. — Din fr. **schizothyme.**

SCHIZOTIMÍE s.f. (Med.; rar) Schizoidie. — Din fr. **schizothymie.**

SCHWYZ s.n. Rasă superioară de taurine, de culoare predominant brună, crescută pentru lapte și carne; animal care aparține acestei rase. [Pr.: *șviț*] — Din n.pr. **Schwyz.**

SCIÁTIC, -Ă, *sciatici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Nerv sciatic* = nervul cel mai mare din corpul omenesc, care pleacă din partea de jos a măduvei spinării și se ramifică în coapsă, gambă și laba piciorului, inervând membrele inferioare. **2.** Adj. Care ține de nervul sciatic, privitor la nervul sciatic. *Nevralgie sciatică.* **3.** S.f. Boală care se manifestă prin durere de-a lungul traiectului nervului sciatic, accentuată la mișcare, la care se mai pot adăuga tulburări motorii, vasculare și trofice. [Pr.: *sci-a-*] — Din fr. **sciatique,** lat. **sciaticus.**

SCIENCE-FICTION s.n. Literatură, film cu caracter științifico-fantastic. G (Adjectival) *Literatură science-fiction.* [Pr.: *sáiăns-ficșăn.* — Abr.: *SF*] — Din engl. **science-fiction.**

SCIÉNTICĂ s.f. Disciplină care studiază știința ca fenomen social, dezvoltarea și structura acesteia, organizarea, locul și rolul ei în societate; scientologie. [Pr.: *sci-en-*] — După lat. **scientia.**

SCIENTÍSM s.n. Concepție filosofică inițiată la sfârșitul sec. XIX, potrivit căreia științele moderne ale naturii oferă singurul mod de cunoaștere sigură. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientisme.**

SCIENTÍST, -Ă, *scientiști, -ste,* s.m. și f. adj. **1.** S.m. și f. Adept al scientismului. **2.** Adj. Care aparține scientismului, privitor la scientism. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientiste.**

SCIENTIZÁ, *scientizez,* vb. I. Tranz. A introduce în anumite discipline sau în anumite domenii metodele proprii altor științe, în special ale matematicii. [Pr.: *sci-en-*] — Cf. lat. scientia, engl. scientize.

SCIENTIZÁRE, *scientizări,* s.f. Acțiunea de *a scientiza.* — V. **scientiza.**

SCIENTIZÁT, -Ă, *scientizați, -te,* adj. (Despre discipline, metode) În care s-au introdus metodele altor științe, mai ales ale matematicii. — V. **scientiza.**

SCIENTOLÓG, -Ă, *scientologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în scientologie. [Pr.: *sci-en-*] — Din **scientologie** (derivat regresiv).

SCIENTOLÓGIC, -Ă, *scientologici, -ce,* adj. Referitor la scientologie, de scientologie. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientologique.**

SCIENTOLOGÍE s.f. Scientică. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientologie,** engl. **scientology.**

SCIFOZOÁR, *scifozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de celenterate cuprinzând unii polipi și unele meduze; (și la sg.) animal din această clasă [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **scyphozoaire.**

SCINDÁ, *scindez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) despărți în părțile constitutive sau în combinații mai simple; a (se) fracționa, a (se) separa, a (se) subdiviza, a (se) divide. — Din fr. **scinder.**

SCINDÁRE, *scindări,* s.f. Faptul de *a (se) scinda.* — V. **scinda.**

SCINTIGRÁF, *scintigrafe,* s.n. (Med.) Aparat folosit în scintigrafie. — Din fr. **scintigraphe.**

SCINTIGRÁFIC, -Ă, *scintigrafici, -ce,* adj. (Med.) Care este obținut prin scintigrafie, de scintigrafie. — Din engl. **scintigraphic.**

SCINTIGRAFÍE s.f. (Med.) Metodă de explorare a unui țesut, a unui organ intern prin introducerea unei substanțe radioactive; (concr.) imagine astfel obținută. — Din fr. **scintigraphie,** engl. **scintigraphy.**

SCINTIGRÁMĂ, *scintigrame,* s.f. (Med.) Înregistrare grafică a radioactivității unui țesut după introducerea unei substanțe radioactive; (rar) scintilogramă. — Din fr. **scintigramme.**

SCINTILATÓR, *scintilatoare,* s.n. (Fiz.) Substanță în masa căreia se produc scintilații sub acțiunea razelor radioactive. — Din fr. **scintillateur.**

SCINTILÁȚIE, *scintilații,* s.f. **1.** Modificare de intensitate și de colorație a luminii stelare, datorită refracției sale neregulate în atmosferă. **2.** Lumină emisă de o substanță fosforescentă sub influența ionizării. **3.** (Rar) Scânteiere, sclipire. — Din fr. **scintillation.**

SCINTILOGRÁMĂ, *scintilograme,* s.f. (Med.; rar) Scintigramă. — Din fr. **scintillogramme.**

SCIT, -Ă, *sciți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană făcând parte dintr-o populație indo-europeană nomadă care a trăit, timp de mai multe secole

î.H., în regiunile din nordul Mării Negre. **2.** Adj. Scitic. — Din fr. **Scythes,** lat. **Scythae.**

SCÍTIC, -Ă, *scitici, -ce,* adj. Care aparține Sciției sau populației ei, privitor la Sciția sau la populația ei; scit. — Din fr. **scythique,** lat. **Scythicus.**

SCIZIONÁ, *scizionez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) despărți, a (se) separa, a (se) desprinde dintr-un întreg organizat. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **sciziune.**

SCIZIONÁR, -Ă, *scizionari, -e,* adj. (Rar) Scizionist. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **scissionaire.**

SCIZIONÁRE, *scizionări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sciziona* și rezultatul ei. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **sciziona.**

SCIZIONÍST, -Ă, *scizioniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparține unei fracțiuni sau care urmărește să provoace sciziune într-un grup, într-o mișcare organizată. **2.** Adj. Care ține de sciziune sau de scizioniști (**1**), care privește sciziunea sau pe scizioniști. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **scissionniste.**

SCIZIPÁR, -Ă, *scizipari, -e,* adj. (Despre unele organisme unicelulare: adesea substantivat) Care se înmulțește prin sciziparitate. — Din fr. **scissipare.**

SCIZIPARITÁTE s.f. Formă de înmulțire la unele organisme unicelulare, care constă în diviziunea organismului în două părți aproximativ egale. — Din fr. **scissiparité.**

SCIZIÚNE, *sciziuni,* s.f. Dezbinare, ruptură a unui grup dintr-o organizație politică, intervenită pe chestiuni de principiu, în urma unor grave disensiuni. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **scission,** lat. **scissio, -onis.**

SCIZÚRĂ, *scizuri,* s.f. (Anat.) Șanț adânc care străbate suprafața unor structuri (oase, creier, viscere) și le împarte uneori în segmente bine individualizate. F Fisură pe suprafața unui organ; crăpătură, șanț. — Din fr. **scissure.**

SCIZURÍTĂ, *scizurite,* s.f. (Med.) Inflamație a unei scizuri pulmonare. — Din fr. **scissurite.**

SCLAI, *sclaiuri,* s.n. Parte a joagărului care poartă bușteanul după ce a trecut de fierăstrău. — Et. nec.

SCLAV, -Ă, *sclavi, -e,* s.m. și f. Persoană lipsită de orice drepturi, aflată în proprietatea deplină a unui stăpân pentru care muncește; rob. F Fig. Persoană care satisface orbește și servil voința altuia F Fig. Persoană care își subordonează integral voința sau acțiunile unei pasiuni, unei dogme, unui viciu etc. — Din lat. **sclavus.** Cf. fr. e s c l a v e.

SCLAVAGÍSM s.n. Sistem social bazat pe munca forțată a unor grupuri de oameni, numiți sclavi, proveniți din prizonierii de război și din etnii și de religii diferite. — După fr. **esclavagisme.**

SCLAVAGÍST, -Ă, *sclavagiști, -ste,* adj. Care aparține sclavagismului, privitor la sclavagism; specific sclavagismului. — După fr. **esclavagiste.**

SCLAVÁJ s.n. (Rar) Sclavie. — După fr. **esclavage.**

SCLAVÍE s.f. Stare, condiție de sclav; sclavaj, robie. F Fig. Stare a celui aflat sub o stăpânire tiranică; stare de asuprire; aservire. — **Sclav** + suf. *-ie.*

SCLERENCHÍM, *sclerenchimuri,* s.n. Țesut al unei plante alcătuit din celule moarte, cu membrane îngroșate. — Din fr. **sclérenchyme.**

SCLERODERMÍE, *sclerodermii,* s.f. Boală caracterizată printr-o întărire și îngroșare a pielii și a țesuturilor celulare subcutanate și care produce uneori atrofii și deformații mari (ale tegumentelor). — Din fr. **sclérodermie.**

SCLEROMÉTRU, *sclerometre,* s.n. Instrument pentru determinarea durității unui corp metalic, prin măsurarea rezistenței lui la zgâriere. — Din fr. **scléromètre.**

SCLEROPROTEÍNĂ, *scleroproteine,* s.f. (Biol.) Proteină fibroasă foarte rezistentă. — Din fr. **scléroprotéine.**

SCLERÓS, -OÁSĂ, *scleroși, -oase,* adj. (Rar; despre țesuturi) Îngroșat, fibros. — Din fr. **scléreux.**

SCLEROSCÓP, *scleroscoape,* s.n. Aparat pentru măsurarea durității unui material prin ricoșeul unui percutor în cădere liberă pe materialul respectiv. — Din fr. **scléroscope.**

SCLERÓT, *scleroți,* s.m. (Biol.) Organ de rezistență la unele ciuperci, format din îngrămădiri de hife întrețesute. — Din fr. **sclérote.**

SCLERÓTICĂ, *sclerotice,* s.f. Înveliș exterior, netransparent al globului ocular, care constă dintr-o membrană fibroasă cu funcție protectoare; albul ochiului, albuș. — Din fr. **sclérotique.**

SCLEROZÁ, *sclerozez,* vb. I. Refl. A se îmbolnăvi de scleroză, a fi atins de scleroză. — Din fr. **scléroser.**

SCLEROZÁRE s.f. Acțiunea de *a se scleroza* și rezultatul ei. — V. **scleroza.**

SCLEROZÁT, -Ă, *sclerozați, -te,* adj. (Adesea fig.) Bolnav, atins de scleroză. *Inimă sclerozată.* — V. **scleroza.**

SCLERÓZĂ, *scleroze,* s.f. Boală care se manifestă prin modificarea structurii normale a unui organ sau a unui țesut, din cauza proliferării țesutului conjunctiv pe care îl conține. — Din fr. **sclérose.**

SCLIFOSEÁLĂ, *sclifoseli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se sclifosi;* sclifosire, nazuri, mofturi, fasoane. — **Sclifosi** + suf. *-eală.*

SCLIFOSÍ, *sclifosesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A plânge fără motiv sau a se preface că plânge; a se smiorcăi. **2.** A face mofturi, nazuri, fasoane; a se fandosi. — Et. nec.

SCLIFOSÍRE, *sclifosiri,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se sclifosi*; sclifoseală. — V. **sclifosi.**

SCLIFOSÍT, -Ă, *sclifosiți, -te,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Care se sclifosește, care face nazuri; fandosit, izmenit. — V. **sclifosi.**

SCLINTÍ vb. IV v. **scrânti.**

SCLIPEÁLĂ, *sclipeli,* s.f. (Rar) Sclipire. — **Sclipi** + suf. *-eală.*

SCLIPÉȚ, *sclipeți,* s.m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina noduroasă, cu frunze compuse din trei foliole și cu flori galbene, folosită în medicină *(Potentilla erecta).* **2.** Dumbeț. — Et. nec.

SCLIPÍ, *sclipesc,* vb. IV. Intranz. A luci (cu o lumină vie și tremurătoare sau intermitentă); a scânteia, a străluci. F (Despre ochi, privire) A scânteia (din cauza unei emoții), a avea o strălucire deosebită, nefirească. — Cf. c l i p i.

SCLIPICIÓS, -OÁSĂ, *sclipicioși, -oase,* adj. (Reg.) Sclipitor. — **Sclipi** + suf. *-icios.*

SCLIPÍRE, *sclipiri,* s.f. Faptul de *a sclipi*; sclipeală, sclipit; lucire, scânteiere. — V. **sclipi.**

SCLIPÍT s.n. Sclipire. — V. **sclipi.**

SCLIPITÓR, -OÁRE, *sclipitori, -oare,* adj. Care sclipește; lucitor, lucios, strălucitor, scânteietor, sclipicios. F Fig. Care se remarcă printr-o inteligență deosebită. — **Sclipi** + suf. *-tor.*

SCLIPITÚRĂ, *sclipituri,* s.f. Lucire, sclipire momentană, trecătoare. — **Sclipi** + suf. *-tură.*

SCLIPUÍ, *sclipuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strânge cu greu, puțin câte puțin (din cele necesare); a face rost, a agonisi, a procura. — Et. nec.

SCLIPUÍRE s.f. (Reg.) Faptul de *a sclipui.* — V. **sclipui.**

SCLIVISEÁLĂ, *scliviseli,* s.f. **1.** (Pop. și fam.) Sclivisire. **2.** (Concr.) Strat subțire de tencuială de ciment aplicat pe suprafața unui element de construcție pentru a-i astupa porii și a o face impermeabilă. — **Sclivisi** + suf. *-eală.*

SCLIVISÍ, *sclivisesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Pop. și fam.) A se îmbrăca cu îngrijire exagerată; a se dichisi, a se spicui. **2.** Tranz. A netezi, a lustrui; a aplica un strat de scliviseală (**2**) pentru a netezi și a impermeabiliza. — Din ngr. **sklivóso** (viit. lui *sklivóno*).

SCLIVISÍRE, *sclivisiri,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) sclivisi* și rezultatul ei; dichisire; netezire, lustruire. — V. **sclivisi.**

SCLIVISÍT, -Ă, *sclivisiți, -te,* adj. **1.** (Pop. și fam; despre oameni; adesea substantivat) Dichisit, gătit, aranjat. **2.** Netezit, lustruit; șlefuit; lucios. — V. **sclivisi.**

SCOÁBĂ, *scoabe,* s.f. **1.** Piesă metalică formată dintr-o bară cu capetele îndoite în unghi drept și ascuțite la vârf, folosită mai ales la îmbinarea elementelor de lemn ale construcțiilor provizorii (schele, bărăci etc.). F (Pop. și fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană foarte slabă sau pentru o femeie slabă și rea. **2.** Numele unor piese metalice sau de lemn, asemănătoare ca formă sau ca funcție cu scoaba (**1**), folosite în lucrări de dulgherie, de dogărie etc. **3.** (Rar) Scobitură în zid; firidă. **4.** Fiecare dintre discurile osoase de pe pielea unor pești ca morunul, cega, nisetrul etc. — Din bg., sb. **skoba.**

SCOÁRȚĂ, *scoarțe,* s.f. **1.** Țesut protector (gros și tare) care acoperă tulpina și rădăcina plantelor; coajă. G Expr. *Obraz de scoarță* = om necioplit, lipsit de rușine de bună-cuviință. (Reg.) *Mamă* (sau *soră*) *de scoarță* = mamă (sau soră) vitregă. **2.** Învelișul exterior și solid al globului pământesc, cu o grosime care variază între 5 și 8 km în zona oceanică și între 30 și 80 km în zona continentală; coajă care se formează la suprafața pământului după ploi mari urmate de secetă. **3.** (Anat.; în sintagma) *Scoarța cerebrală* = partea exterioară a emisferelor cerebrale, formată din substanță nervoasă cenușie. **4.** Copertă rigidă a unei cărți, a unui registru etc. G Expr. *Din scoarță în scoarță* = de la prima până la ultima pagină, de la început până la sfârșit, în întregime. **5.** Perete de scânduri cu care se înlocuiesc loitrele carului când se transportă grăunțe. **6**. Covor cu urzeală de lână sau bumbac și bătaie din lână. — Lat. **scortea.**

SCOÁTE, *scot,* vb. III. Tranz. **I. 1.** A lua ceva (afară) dintr-o cantitate mai mare sau din locul unde se află. **2.** A extrage dintr-un spațiu, dintr-un înveliș etc. pentru a elibera sau a utiliza. G Expr. *A scoate sabia (din teacă)* = a începe vrajba, războiul. F A elibera dintr-o strânsoare; a degaja. **3.** A pune la vedere; a da la iveală, a înfățișa, a expune. G Expr. *A scoate la vânzare* (sau *la mezat, la licitație*) = a pune în vânzare (sau la mezat, la licitație). *A scoate în evidență* (sau *în relief*) = a sublinia, a reliefa, a accentua. *A scoate la iveală* (sau *în vileag)* = a face cunoscut; a dezvălui. **4.** A(-și) da jos de pe sine sau de pe altcineva un obiect de îmbrăcăminte, de podoabă etc. G Expr. *Pe unde scot (*sau *scoți* etc.) *cămașa?* = cum aș (sau ai etc.) putea

să scap (ori să scapi etc.) din încurcătura sau necazul în care mă aflu (sau te afli etc.)? F A elibera din ham sau din jug un animal de tracțiune. **5.** A trage afară cu forța; a smulge, a extrage, a extirpa. *I-a scos o măsea.* G Expr. *A scoate* (cuiva) *sufletul* = a necăji, a supăra foarte tare (pe cineva). *A-și scoate sufletul* = a se obosi prea mult, a pune (prea) mult suflet, a se extenua. *A-i scoate* (cuiva) *ochii* (pentru ceva) = a-i aduce (cuiva) mereu aminte de un serviciu sau de un bine pe care i l-ai făcut; a reproșa (ceva cuiva). *A-și scoate ochii unul altuia* = a se certa; a se bate; a-și imputa, a-și reproșa. F Fig. A obține, a câștiga (cu greutate). **6.** A izgoni, a alunga, a da pe cineva afară dintr-un anumit loc. F A face să iasă în calea sau în întâmpinarea cuiva. G Expr. *A scoate* (pe cineva) *în lume* = a conduce (pe cineva) la o petrecere, la un spectacol, a face (pe cineva) să cunoască societatea. **7.** A îndepărta pe cineva dintr-o funcție, a da afară. F A elimina dintr-o serie, dintr-o listă, dintr-un șir. G Expr. *A scoate din circuit* = **a)** a face să nu mai funcționeze, întrerupând legăturile cu circuitul; **b)** a retrage din circulație. *A scoate corecturile* = a îndrepta greșelile indicate în corecturile unui text pregătit pentru tipar. **8.** A face pe cineva să iasă dintr-o anumită stare, a schimba starea cuiva. G Expr. *A scoate* (pe cineva) *din viață* (sau *dintre cei vii)* = a omorî (pe cineva). *A nu mai scoate* (pe cineva) *din...* = a nu mai înceta de a numi (pe cineva) cu un nume, cu o poreclă, cu un calificativ (injurios). *A scoate* (cuiva) *peri albi* = a pricinui (cuiva) mari necazuri, a sâcâi mereu (pe cineva). F A convoca, a aduna; a mobiliza (pentru o acțiune). **9.** A conduce pe călători într-un anumit loc; a duce până într-un loc. *O potecă i-a scos din pădure. G* Expr. *A o scoate la capăt* = a termina ceva cu succes, a izbuti, a reuși. *A scoate* (pe cineva) *la covrigi* = a ruina sau a păgubi (pe cineva). **10.** A scăpa, a salva, a ajuta (pe cineva) să iasă dintr-o situație grea. **11.** A obține un produs din ceva; a extrage, a fabrica. **12.** A dobândi, a câștiga, a obține, G Expr. *A-și scoate pâinea* (sau, rar, *mămăliga*) = a-și câștiga existența, a dobândi cele necesare traiului. F A lua înapoi, a recupera. **13.** A lua, a ridica, a obține (un pachet, un act etc.) dintr-un anumit loc. **14.** A face ca cineva să parvină, să obțină o situație mai bună; a promova. *Meșterul l-a scos calfă.* G Expr. *A scoate om din cineva* = a face pe cineva să devină om cumsecade, de valoare. **15.** A face o copie, o reproducere; a fotografia. **16.** A tipări, a edita, a publica. *A scos o carte.* **II. 1.** A împinge înainte, făcând să iasă în afară, a lăsa să se vadă, a da la iveală. *Scot capul pe geam.* G Expr. *Fuge de-și scoate ochii* = fuge foarte tare. F A face să emane; a produce. F A azvârli, a arunca, a trimite. **2.** A rosti sunete, a pronunța cuvinte; a striga, a țipa. F A formula, a spune, a zice. **3.** A născoci, a scorni, a inventa. F (Înv.) A institui. **4.** (Despre păsări) A cloci ouăle și a face să iasă pui. **5.** (Despre plante) A face să răsară, să crească, să se dezvolte. — Lat. *__excotere__ (= *excutere).*

SCOÁTERE, *scoateri,* s.f. Acțiunea de *a scoate* . — V. **scoate.**

SCOBÁI, *scobai,* s.m. (Iht.; reg.) Scobar. — Din sb. **skobalj.**

SCOBÁR, *scobari,* s.m. Pește de apă dulce, lung de 25–30 cm, cu botul proeminent, verde-cenușiu pe spate și argintiu pe laturi și pe burtă; scobai (*Chondrostoma nasus*). — Din bg. **skobar.**

SCOBÍ, *scobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A face o gaură, o adâncitură în ceva (tăind, desprinzând, scoțând materialul din interior cu o unealtă); a găuri, a săpa; a scormoni, a scociorî. F Spec. A grava, a cizela. F Spec. A ciopli, a sculpta. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se căuta, a se scotoci în buzunare, în portofel etc. **3.** Tranz. și refl. A(-și) vârî degetele în nas, între dinți etc. pentru a (se) curăța. — Din **scoabă.**

SCOBÍRE, *scobiri* s.f. Acțiunea de *a (se) scobi* și rezultatul ei. — V. **scobi.**

SCOBÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) scobi.* — V. **scobi.**

SCOBÍT[2]**, -Ă,** *scobiți, -te,* adj. Care are o adâncitură, o scobitură; care are formă concavă. — V. **scobi.**

SCOBITOÁRE, *scobitori,* s.f. Bețișor foarte subțire și ascuțit la unul dintre capete, care servește la scoaterea rămășițelor de alimente dintre dinți sau din dinți. — **Scobi** + suf. *-toare.*

SCOBITÚRĂ, *scobituri,* s.f. **1.** Loc scobit într-o suprafață, gaură, cavitate, adâncitură; săpătură. F Văgăunâ. F Parte scobită a unui obiect. **2.** Lucrare în formă de șanț executată într-un zăcământ minier, cu scopul de a extrage mai ușor materialul. — **Scobi** + suf. *-tură.*

SCOBORÁRE, *scoborâri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a scoborî;* coborâre. — V. **scoborî.**

SCOBORÁȘ, *scoborâșuri,* s.n. (Pop.) Coborâș. — **Scoborî** + suf. *-âș.*

SCOBORÁT[1] s.n. (Pop.) Faptul de a *scoborî;* coborât. — V. **scoborî.**

SCOBORÁT[2]**, -Ă,** *scoborâți, -te,* adj. (Pop.) Coborât. — V. **scoborî.**

SCOBORÂTÓR, -OÁRE, *scoborâtori, -oare,* s.m. și f., adj. (Pop.) **1.** S.m. și f. Descendent, urmaș. **2.** Adj. Care coboară — **Scoborî** + suf. *-tor.*

SCOBORÎ, *scobór,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz., refl. și tranz. A (se) da jos dintr-un loc ridicat sau dintr-un vehicul; a coborî (**1**). F A se deplasa, a merge în jos pe un loc înclinat. F Intranz. A zbura spre pământ, în jos. F Intranz. (Despre soare, lună) A apune. **2.** Tranz. A schimba înălțimea glasului pentru a trece la un registru mai profund; a vorbi, a cânta cu glas scăzut; a coborî (**4**). **3.** Refl. Fig. A se înjosi, a se degrada, a se coborî (**6**). — Pref. *s-* + **coborî.**

SCOC, *scocuri,* s.n. **1.** Canal, jgheab prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii sau a joagărului; lăptoc, uluc. F Groapă, adâncitură făcută de apa care cade din scoc (**1**) F P. gener. Jgheab, canal pentru scurgerea unui lichid. **2.** Construcție din lemn în formă de jgheab, pe care alunecă bușteniii de la locul de tăiere până la căile de transport. **3.** Jgheab sau tub metalic folosit la transportul prin alunecare al produselor miniere excavate. — Din sb. **skok.**

SCOCIORÍ vb. IV v. **scociorî.**

SCOCIORÎ, *scociorăsc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Intranz. A săpa în ceva făcând o gaură, o adâncitură; a râcâi. F A scormoni, a răscoli. **2.** Intranz. Fig. A căuta, a cerceta amănunțit (pentru a găsi ceva sau a scoate ceva de undeva); a scotoci, a cotrobăi. G Refl. *Se scociorăște în buzunare.* G Tranz. *Ce tot scociorăști acolo ?* F Tranz. A privi cu atenție; a scruta, a cerceta. **3.** Tranz. Fig. A ațâța, a irita, a provoca pe cineva (amintindu-i lucruri neplăcute). [Var.: **scociorí** vb. IV] — Et. nec.

SCOFÁLĂ s.f. (Fam.) Pricopseală, folos, ispravă. F Ceea ce e de folos, util, valoros. — Et. nec.

SCOFÂLCÍ, *scofâlcesc,* vb. IV. Refl. **1.** A slăbi foarte mult, a avea obrajii descărnați, ridați, a ajunge să i se vadă oasele; *p. ext.* a îmbătrâni sau a părea bătrân. G Tranz. *Boala l-a scofâlcit.* **2.** Fig. (Despre obiecte) A se strâmba, a se deforma, a se încovoia, a se turti; a se coșcovi, a se scoroji. — Et. nec.

SCOFÂLCÍRE, *scofâlciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) scofâlci* și rezultatul ei. — V. **scofâlci.**

SCOFÂLCÍT, -Ă, *scofâlciți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Foarte slab, cu obrajii uscați, ridați; *p. ext.* bătrân sau îmbătrânit. **2.** Fig. (Despre lucruri) Deformat, încovoiat, turtit; coșcovit, scorojit. — V. **scofâlci.**

SCOFÂLCITÚRĂ, *scofâlcituri,* s.f. (Pop.) **1.** Adâncitură, cută, rid care se formează pe obrajii persoanelor foarte slabe sau bătrâne. **2.** Văgăună; făgaș. — **Scofâlci** + suf. *-tură.*

SCÓICĂ, *scoici,* s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de moluște care au corpul moale, ocrotit de două valve calcaroase, de obicei cenușii, care formează scheletul extern al animalului. G *Scoică de râu* = gen de scoici comestibile care trăiesc pe sub malurile adânci ale râurilor (*Unio*); moluscă din acest gen. *Scoică de baltă* (sau *de lac*) = gen de scoici comestibile care trăiesc de obicei în mâlul apelor stătătoare sau cu un curs liniștit (*Anodonta*); moluscă din acest gen. *Scoică-de-mărgăritar* (sau *de perle de mare*) = scoică din Oceanul Indian și Pacific, care produce perle *(Meleagrina margaritifera).* **2.** Scheletul calcaros al scoicii (**1**); cochilie. F Cochilie de melc. **3.** Acoperiș (de sticlă) în forma unei cochilii de scoică (**1**) sau în formă de evantai, construit la intrarea într-o clădire. **4.** Excrescență osoasă care se formează pe chișița sau pe coroana copitei calului și care face ca animalul să șchiopătează. **5.** (La armele de vânătoare) Adâncitura închizătorului, în care este înșurubat percutorul. — Din sl. **skolika.**

SCOICÚȚĂ, *scoicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *scoică.* — **Scoică** + suf. *-uță.*

SCOLÁST, *scolaști,* s.m. (Rar) Adept al scolasticii. F Cărturar care se ocupă numai cu partea formală a unei științe, ignorând practica. — Din germ. **Scholast.**

SCOLÁSTIC, -Ă, *scolastici, -ce,* adj. **1.** S.f. Curent filosofic dominant în Evul Mediu în Europa Occidentală creștină, care îmbina dogmele religioase cu tradiția mistică și intuitivă a filosofiei patristice, iar mai târziu cu aristotelismul; *p. ext.* mod de gândire și de activitate intelectuală formalistă, pedantă, ruptă de viață, de experiență. **2.** Adj. Care aparține scolasticii (**1**), privitor la scolastică. F P. ext. Rupt de realitate, de viața practică, formal. — Din fr. **scolastique,** lat. **scholasticus.**

SCOLASTICÍSM s.n. Concepție specifică scolasticii. — Din fr. **scolasticisme.**

SCÓLEX, *scolexuri,* s.n. Extremitatea anterioară a teniei, pe care se află organele de fixare. — Din fr. **scolex.**

SCOLIÁST, *scoliaști,* s.m. (Livr.) Autor de scolii. [Pr.: *-li-ast*] — Din fr. **scoliaste.**

SCÓLIE, *scolii,* s.f. **1.** (În Grecia antică) Cântec recitat cu acompaniament muzical. **2.** (Livr.) Notă filologică, istorică, critică sau comentariu pentru înțelegerea textului unui autor din Antichitate. F Remarcă privitoare la o teoremă. — Din fr. **scolie.**

SCOLIÓTIC, -Ă, *scoliotici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de scolioză. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **scoliotique.**

SCOLIÓZĂ, *scolioze,* s.f. Boală care constă în deviația laterală a coloanei vertebrale, mai ales în regiunea dorsală, din cauza slăbirii ligamentelor vertebrelor sau a îmbolnăvirii vertebrelor. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **scoliose.**

SCOLOPÉNDRĂ, *scolopendre,* s.f. Mic animal miriapod care trăiește în locuri umede și întunecoase și se hrănește cu larve de insecte; cârcăiac *(Scolopendra cingulata).* — Din fr. **scolopendre,** lat. **scolopendra.**

SCONCS, (**1**) *sconcși,* s.m., (**2**) *sconcsuri*, s.n. **1.** S.m. Mic mamifer carnivor din America, înrudit și asemănător cu dihorul, vânat sau crescut pentru blana sa prețioasă, de diverse culori *(Mephitis mephitis).* **2.** S.n. Blana prelucrată a sconcsului (**1**). — Din fr. **sconse,** germ. **Skons,** engl. **skunk.**

SCÓNDRU, *scondri,* s.m. Prăjină cilindrică lungă folosită pe o navă în diverse scopuri. — Et. nec.

SCONT, *sconturi,* s.n. **1.** Dobânda și comisionul reținute de o bancă comercială, care cumpără titluri de creanță pe termen scurt, înainte de scadența acestora. F Sumă de bani reprezentând dobânda la un împrumut, pe care o bancă și-o reține cu anticipație la acordarea împrumutului. **2.** Reducere acordată unui debitor din valoarea unei polițe sau a unei datorii plătite înainte de scadență; recalculare și diminuare a dobânzilor, în cazul în care plata unei obligații se face înainte de termen. — Din it. **sconto.**

SCONTÁ, *scontez,* vb. I. Tranz. **1.** A cumpăra sau a vinde efecte de comerț înainte de scadență; a efectua un scont. **2.** Fig. A conta pe ceva, a-și face planuri dinainte în legătură cu un anumit fapt așteptat, a se baza pe ceva. — Din it. **scontare.**

SCONTÁBIL, -Ă, *scontabili, -e,* adj. (Despre polițe și alte efecte de comerț) Care poate fi scontat. — Din it. **scontabile.**

SCONTÁRE, *scontări,* s.f. Acțiunea de *a sconta*. — V. **sconta**.

SCONTATÓR, -OÁRE, *scontatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, instituție) care face operații de scont. — Din it. **scontatore.**

SCOP, *scopuri,* s.n. Țintă, obiectiv către care tinde cineva; ceea ce își propune cineva să înfăptuiască; țel. G Loc. prep. *În scopul...* = în vederea..., în interesul..., pentru... [Var.: (înv.) **scópos** s.n.] — Din ngr. **skopós.**

SCOPÍ, *scopesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A castra un animal. — Din sl. **skopiti.**

SCOPÍRE, *scopiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a scopi*; castrare. — V. **scopi.**

SCOPÍT, -Ă, *scopiți, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. (Pop.) Castrat, jugănit. **2.** S.m. Membru al unei secte religioase ai cărei adepți se supun castrării; scapet. — V. **scopi.**

SCOPOLAMÍNĂ s.f. Alcaloid înrudit cu atropina, extras din frunzele și semințele mai multor plante solanacee și folosit în farmacie. — Din fr. **scopolamine.**

SCÓPOS s.n. v. **scop.**

SCOR, *scoruri,* s.n. Raportul dintre punctele înscrise și cele primite la o întrecere sportivă; rezultat reflectat de acest raport. G *Scor alb* = meci nul. — Din fr. **score.**

SCORBORÓS, -OÁSĂ adj. v. **scorburos.**

SCORBOROȘÍ, pers. 3 *scorboroșește,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) (Despre trunchiurile copacilor) A deveni scorburos. — Din **scorboros.**

SCORBOROȘÍT, -Ă, *scorboroșiți, -te,* adj. (Rar) Scorburos. — V. **scorboroși.**

SCÓRBURĂ, *scorburi,* s.f. **1.** Scobitură (mare) în trunchiul unui copac putrezit pe dinăuntru; *p. ext.* trunchi de copac găunos, putrezit. **2.** Gaură, văgăună mică într-un mal, în stâncă etc.; peșteră; *p. gener.* cavitate, gaură, scobitură. — Et. nec.

SCORBURÓS, -OÁSĂ, *scorburoși, -oase,* adj. (Despre copaci sau trunchiuri de copaci) Cu scorburi (**1**), găunos, scorboroșit; (despre pământ, munți etc.) plin de văgăuni, de peșteri. [Var.: (reg.) **scorborós, -oásă** adj.] — **Scorbură** + suf. *-os*.

SCORBÚT, *scorbuturi,* s.n. Boală datorată lipsei de vitamină C în alimentație, care se manifestă prin slăbirea forței musculare, anemie, sângerarea gingiilor, căderea dinților, apariția unor plăgi deschise etc. — Din fr. **scorbut.**

SCORBÚTIC, -Ă, *scorbutici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De natura scorbutului, în legătură cu scorbutul. **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de scorbut. — Din fr. **scorbutique.**

SCORDOLEÁ, *scordolele,* s.f. Preparat culinar din nuci pisate și miez de pâine frecate cu usturoi, oțet (sau zeamă de lămâie) și untdelemn. — Din ngr. **skordhaliá.**

SCÓRER, (**1**) *scoreri,* s.m., (**2**) *scorere*, s.n. **1.** Persoană însărcinată cu evidența (și afișarea) scorului într-o întrecere sportivă. **2.** S.n. Panou, tabel pe care se afișează scorul într-o întrecere sportivă. — Din engl. **scorer.**

SCORIACÉU, -ÉE, *scoriacei, -ee,* adj. (Geol.; despre roci) Care are aspectul unei scorii vulcanice. [Pri: *-ri-a-*] — Din fr. **scoriacé.**

SCÓRIE, *scorii,* s.f. **1.** Zgură. **2.** Strat de oxid negru format la suprafața unei piese de oțel încălzite la temperaturi înalte. **3.** (În sintagma) *Scorie vulcanică* = material provenit din lava vulcanilor incomplet degazificată în contact cu apa. — Din fr. **scorie,** lat. **scoria.**

SCORMOLÍ vb. IV v. **scormoni.**

SCORMONÍ, *scormonesc,* vb. IV. **1.** Întranz. și tranz. A căuta cu de-amănuntul, a cerceta peste tot răvășind, răscolind (pentru a găsi sau a scoate la iveală); a scotoci, a controbăi; *p. gener.* a căuta. G Refl. *Se scormonește în buzunare*. F Tranz. Fig. A pătrunde cu privirea, a scruta; a cerceta. **2.** Tranz. A face să iasă ceva la iveală (dintr-un loc ascuns, dosit); a face să se miște din loc; a stârni. **3.** Tranz. A răscoli (în adânc) pământul zgâriind, râcâind, săpând, brăzdând (pentru a căuta, a găsi ceva). F (Despre păsări) A scurma. F A răscoli focul, jarul, cenușa pentru a face ca focul să se învioreze, să ardă mai bine. F Fig. A zgândări, a aț̦âț̦a, a aprinde o stare sufletească, un sentiment. G Expr. *A scormoni la inimă* = a tulbura (pe cineva), a neliniști, a nemulțumi. **4.** Intranz. A scobi într-un material dur; a sfredeli. [Prez. ind. și *scórmon.* — Var.: (reg.) **scormoli** vb. IV] — Et. nec. Cf. s c u r m a, r ă s c o l i.

SCORMONÍRE, *scormoniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) scormoni* și rezultatul ei; scormonit. — V. **scormoni.**

SCORMONÍT s.n. Scormonire. — V. **scormoni.**

SCORMONITÓR, -OÁRE, *scormonitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care scormonește; *fig.* (în special) care caută să pătrundă, să cerceteze, să iscodească pentru a afla, a descoperi, a înțelege ceva. **2.** S.n. Piesă metalică în formă de gheară aplicată la unele pluguri, pentru a scormoni pământul dedesubtul brazdei. — **Scormoni** + suf. *-tor.*

SCORNEÁLĂ, *scorneli,* s.f. Scornitură. — **Scorni** + suf. *-eală.*

SCORNÍ, *scornesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A plăsmui, a inventa. F A născoci ceva cu intenția de a induce în eroare; a ticlui, a urzi. **2.** Refl. A se isca, a se ivi, a se porni, a se declanșa, a se stârni, a se dezlănțui. **3.** Tranz. (Pop.) A face să iasă din adăpost; a stârni, a urni. [Var.: (reg.) **zgorní** vb. IV] — Din bg. **skorna,** ucr. **skornjaty.**

SCORNÍRE, *scorniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) scorni* și rezultatul ei. [Var.: (reg.) **zgornire** s.f.] **— V. scorni.**

SCORNÍT, -Ă, *scorniți, -te,* adj. Care este plăsmuit, inventat; urzit, ticluit. — V. **scorni.**

SCORNITÓR, -OÁRE, *scornitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care scornește, inventează; creator; care lansează zvonuri, care minte. — **Scorni** + suf. *-tor.*

SCORNITÚRĂ, *scorniturі,* s.f. **1.** Afirmație falsă, cu intenția de a induce în eroare, scorneală, minciună; zvon **2.** (Pop.) Ceea ce plăsmuiește, inventează, concepe cineva. — **Scorni** + suf. *-tură.*

SCOROÁMBĂ, *scoroambe,* s.f. (Bot.: reg.) Porumbă[1]. — Et. nec.

SCOROJEÁLĂ, *scorojeli,* s.f. Faptul de *a se scoroji.* F (Concr.) Tencuială, var sau vopsea cojită. — **Scoroji** + suf. *-eală.*

SCOROJÍ, *scorojesc,* vb. IV. Refl. (Mai ales la pers. 3) **1.** (Despre lemn, piele, hârtie sau obiecte făcute din acestea) A se usca foarte tare, a se deteriora, a se strica (la suprafață) deformându-se, cojindu-se. **2.** (Despre vopsele, tencuieli și despre obiectele pe care sunt aplicate) A se degrada (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu; a se coșcovi, a se coji, a se burdui. **3.** (Despre pielea corpului unor ființe) A se coji, a se descuama; a se zbârci, a se crăpa din cauza uscăciunii. F P. ext. (Despre oameni sau părți ale corpului lor) A slăbi foarte mult; a se scofâlci. — Pref. *s* + **coroji** (reg. „a (se) coșcovi”).

SCOROJÍRE, *scorojiri,* s.f. Faptul de *a se scoroji.* — V. **scoroji.**

SCOROJÍT, -Ă, *scorojiți, -te,* adj. **1.** (Despre lemn, piele, hârtie sau obiecte confecționate din acestea) Strâmbat, îndoit, crăpat, deformat (de căldură, de uscăciune). **2.** (Despre vopsele, tencuieli și despre obiectele pe care sunt aplicate) Degradat (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu; coșcovit, cojit, burdușit. **3.** (Despre pielea corpului unor ființe) Aspru la pipăit, crăpat, zbârcit. F P. ext. (Despre oameni sau părți ale corpului lor) Foarte slab, uscat; scofâlcit. — V. **scoroji.**

SCOROMBÁR, *scorombari,* s.m. (Bot.; reg.) Porumbar[1]. — **Scoroambă** + suf. *-ar.*

SCÓRPIE, *scorpii,* s.f. **1.** (Pop.) Scorpion (**1**). F (În basme) Ființă cu însușiri supranaturale, închipuită de obicei ca un monstru feminin cu mai multe capete, care scoate flăcări pe nări și al cărei sânge ar avea însușiri miraculoase. F Epitet injurios dat unei femei rele. **2.** (Astron.; pop.) Scorpion (**2**). **3.** Compus: *scorpie-de-mare* = pește teleostean marin cu aspect respingător, cu țepii înotătoarelor foarte veninoși *(Scorpaena porcus).* — Din sl. **skorpija.**

SCORPIÓN, *scorpioni,* s.m. **1.** Nume dat mai multor specii de arahnide având la extremitatea posterioară glande veninoase, care se deschid în vârful unui ac; scorpie (**1**). G *Scorpionul-de-cărți* = scorpion minuscul, fără coadă și fără glande veninoase, având patru perechi de picioare și o pereche de foarfeci lungi, care trăiește printre filele cărților *(Chelifer cancroides).* **2.** N.pr. art. Numele unei constelații zodiacale din emisfera sudică. F Numele unuia dintre cele 12 semne ale zodiacului; Scorpie (**2**). [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **scorpion,** lat. **scorpio, -onis.**

SCORȚÁR, (**1**, **2**) *scorțari,* s.m., (**3**) *scorțare,* s.n. **1.** S.m. Pasăre migratoare insectivoră mică cu gâtul alb, cu spinarea cenușie, cu pântecele galben, cu ciocul drept, tare și ascuțit și cu coada scurtă și retezată *(Sitta europaea).* **2.** S.m. Scorțărel. **3.** S.n. (Reg.) Covor (țărănesc); scoarță. — **Scoarță** + suf. *-ar.*

SCORŢĂRÁŞ, *scorţărași,* s.m. Scorţărel. — **Scorţar** + suf. *-aș.*

SCORŢĂRÉL, *scorţărei,* s.m. Pasăre insectivoră mică cu spinarea cenușie pătată cu alb, cu pântecele alb și cu ciocul lung și ascuțit, care își face cuibul în scorburi; scorţar (**2**), scorţăraș *(Certhia familiaris).* — **Scorţar** + suf. *-el.*

SCORŢIȘOÁRĂ s.f. **1.** Scoarța aromatică, de culoare roșcată-cenușie, a scorțișorului, folosită drept condiment și în medicină. **2.** (Reg.) Vopsea roșie (obținută din lemnul unui arbore exotic). — **Scoarţă** + suf. *-işoară.*

SCORŢIȘÓR, *scorțișori,* s.m. Numele mai multor specii de arbori exotici a căror scoarță este folosită drept condiment și în medicină. — Din **scorţișoară** (derivat regresiv).

SCORŢIȘORÍU, -ÍE, *scorțișorii,* adj. (Rar) De culoarea scorțișoarei. — **Scorţișoară** + suf. *-iu.*

SCORŢONÉRĂ, *scorţonere,* s.f. Plantă erbacee perenă din familia compozeelor, cu rizom pivotant și cărnos, de culoare brună, cu frunze mari și flori galbene, cultivată pe alocuri pentru rădăcinile sale comestibile *(Scorzonera hispanica).* — Din it. **scorzonera.**

SCORŢÓS, -OÁSĂ, *scorțoși, -oase,* adj. **1.** Care nu se îndoaie, care rămâne drept, lipsit de suplețe, țeapăn, tare, rigid; a cărui suprafață prezintă asperități, care este aspru la pipăit ca o scoarță (**1**). F Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de maleabilitate, care nu este conciliant; rigid, distant. **2.** (Despre lemne, pământ etc.) Cu o crustă groasă și aspră, cu scoarță. G *Pepene scorțos* = pepene galben cu miezul tare. *Mere scorțoase* = varietate de mere mari, cu coaja groasă, de culoare galbenă-ruginie. F (Despre piele) Îngroșat, aspru, uscat, bătătorit, crăpat; (despre față, mâini etc.) cu pielea îngroșată, aspră, bătătorită, crăpată. — **Scoarţă** + suf. *-os.*

SCORÚȘ, *scoruși,* s.m. Arbore din familia rozaceelor, cu frunze compuse, cu flori albe și cu fructe comestibile, brune sau galbene, cu lemnul foarte dens, dur și omogen, folosit în industria mobilelor *(Sorbus domestica).* G *Scoruș-de-munte* (sau *-păsăresc*) = arbore mic din familia rozaceelor, cu ramuri plecate, cu frunze imparipenate, cu flori albe și fructe de mărimea unui bob de mazăre, roșii și astringente la gust *(Sorbus aucuparia).* — Din **scoruşă** (derivat regresiv).

SCORÚȘĂ, *scorușe,* s.f. Fructul comestibil al scorușului (sau al scorușului de munte). — Din bg. **skoruša.**

SCÓTĂ, *scote,* s.f. Parâmă folosită pentru fixarea colțului de jos al unei vele pe o navă cu pânze. — Din it. **scotta.**

SCOTCH[1] s.n. Fâșie transparentă care servește pentru lipirea unor materiale, mai ales a hârtiei. [Pr.: *scoč*] — Cuv. engl.

SCOTCH[2], (**2**) *scoth-uri* s.n. **1.** Whisky scoțian. **2.** Sticlă, pahar cu scotch (**1**). [Pr.: *scoč*] — Cuv. engl.

SCOTOCEÁLĂ, *scotoceli,* s.f. Scotocire. — **Scotoci** + suf. *-eală.*

SCOTOCÍ, *scotocesc,* vb. IV. Tranz. intranz. și refl. A (se) căuta, a (se) cerceta cu de-amănuntul peste tot (pentru a găsi ceva); a cotrobăi. — Et. nec.

SCOTOCÍRE, *scotociri,* s.f. Acțiunea de *a (se) scotoci*; căutare amănunțită, cercetare minuțioasă, scotoceală. — V. **scotoci.**

SCOTOCÍT s.n. Faptul de *a (se) scotoci.* — V. **scotoci.**

SCOTOCÍTOR, -OÁRE, *scotocitori, -oare,* adj. Care scotocește, cercetează, iscodește (fără încetare). — **Scotoci** + suf. *-tor.*

SCOTÓM, *scotoame,* s.n. (Med.) Pierdere a vederii pe o porțiune limitată a câmpului vizual. — Din fr. **scotome.**

SCOŢI s.m. pl. Triburi celtice care populau inițial vestul și nordul Islandei și care în sec. V–VI s-au stabilit în nordul insulei britanice. — Din fr. **Scots.**

SCOŢIÁN, -Ă, *scoțieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Scoția. **2.** Adj. Care aparține Scoției sau scoțienilor (**1**), privitor la Scoția ori la scoțieni. [Pr.: *-ți-an*] — **Scoţia** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SCOVÁRDĂ s.f. v. **scovergă.**

SCOVÉRGĂ, *scovergi,* s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Un fel de plăcintă din aluat (dospit), prăjită în grăsime (și umplută cu brânză, urdă etc); prăjitură uscată, minciunea. **2.** Epitet pentru o persoană foarte slabă, scofâlcită. [Var.: **scovárdă** s.f.] — Din sl. **skovrada** „tigaie”.

SCRÁBĂ s.f. v. **scroambă.**

SCRABBLE, *scrabble-uri,* s.n. **1.** Joc logic cu litere, asemănător jocului de cuvinte încrucișate. **2.** Joc, partidă de scrabble (**1**). [Pr.: *screbl*] — Cuv. engl.

SCRĂDÍȘ, *scrădișuri,* s.n. Depunere de nisip sau de pietriș (mărunt), care formează fundul albiei unui râu, al unui fluviu sau al unor bălți; *p. ext.* loc acoperit cu astfel de depuneri. — Et. nec.

SCRÁNCIOB, *scrâncioburi,* s.n. **1.** Leagăn de lemn (sau construcție cu mai multe leagăne fixate pe același schelet) care se balansează sau se învârtește în cerc, servind ca mijloc de distracție; dulap. **2.** Scândură sprijinită la mijloc pe un suport (gros), pe ale cărei capete se așează două persoane, pentru a se legăna. — Et. nec.

SCRÂNCIOBÁR, *scrânciobari,* s.m. (Reg.) Om care învârtește scrânciobul (manual). — **Scrânciob** + suf. *-ar.*

SCRÂNTEÁLĂ, *scrânteli,* s.f. **1.** Scrântitură. **2.** Fig. Tulburare a minții; nebunie, țicneală. — **Scrânti** + suf. *-eală.*

SCRÂNTÍ, *scrântesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deplasa, a scoate din articulație, din poziția sa normală un os, o încheietură etc.; a luxa. G Expr. (Fam.) *A o scrânti* = a face o prostie, o gafă; a greși. F Refl. (Despre membre, articulații etc.) A se deplasa de la locul normal. **2.** Refl. Fig. A-și pierde dreapta judecată; a se zăpăci, a înnebuni, a se țicni. [Var.: **scrintí,** (reg.) **sclintí** vb. IV] — Din sl. **krentati** „a suci, a întoarce”.

SCRÂNTÍRE, *scrântiri,* s.f. Faptul de *a (se) scrânti;* scrânteală, scrântitură. — V. **scrânti.**

SCRÂNTÍT, -Ă, *scrântiți, -te,* adj. **1.** (Despre membre, oase, încheieturi) Deplasat din articulație; luxat. **2.** Fig. (Despre oameni) Dezechilibrat mintal; nebun, țicnit. — V. **scrânti.**

SCRÂNTITOÁRE, *scrântitori,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante din familia rozaceelor, cu tulpina târâtoare, cu flori hermafrodite, mai ales galbene *(Potentilla).* — **Scrânti** + suf. *-toare.*

SCRÂNTITÚRĂ, *scrântituri,* s.f. Deplasare a unui os din articulația lui; luxație, scrânteală, entorsă. — **Scrânti** + suf. *-tură.*

SCRÁȘNET, *scrâșnete,* s.n. Zgomot caracteristic provocat de strângerea fălcilor și frecarea dinților de jos cu cei de sus (în momente de mânie, de suferință etc.). F P. gener. Zgomot scârțâitor, strident; scârțâit. — **Scrâșni** + suf. *-et.*

SCRÂȘNÍ, *scrâșnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A strânge fălcile și a freca dinții de jos cu cei de sus, făcând să se audă un zgomot caracteristic (în momente de furie, de durere etc.). G Tranz. *Își scâșnea dinții. F* Tranz. Fig. A rosti, a spune ceva printre dinți cu ură, cu mânie. **2.** P. gener. A produce un zgomot scârțâitor; a scârțâi. [Var.: (reg.) **crâșní** vb. IV] — Din bg. **skărša,** sb. **scršiti.**

SCRÂȘNÍRE, *scrâșniri,* s.f. Acțiunea de *a scrâșni* și rezultatul ei; *p. ext.* scrâșnet; scrâșnit[1]. — V. **scrâșni.**

SCRÂȘNÍT[1], *scrâșnituri,* s.n. Scrâșnire. — V. **scrâșni.**

SCRÂȘNÍT[2], -Ă, *scrâșniți, -te,* adj. Care își găsește expresia într-o scârșnire, asemănător unei scrâșniri. — V. **scrâșni.**

SCRÂȘNITÓR, -OÁRE, *scrâșnitori, -oare,* adj. Care scrâșnește. — **Scrâșni** + suf. *-tor.*

SCREÁMĂT, *scremete,* s.n. Faptul de a se screme; opintire, încordare a organismului (în special pentru evacuarea excrementelor). [Var.: **scrémet** s.n.] — **Screme** + suf. *-et.*

SCRÉME, *screm*, vb. III. Refl. **1.** A se forța, a se încorda făcând un efort pentru a evacua excrementele. **2.** Fig. (Fam.) A depune eforturi deosebite, a se strădui (zadarnic sau cu rezultate neînsemnate). G Expr. *A se screme să...* = a fi pe punctul de a..., a fi gata să... *Se screme să plouă.* — Cf. lat. excrementum.

SCRÉMET s.n. v. **screamăt.**

SCRÉPER, *screpere,* s.n. Mașină folosită la lucrări rutiere pentru săparea, transportarea și descărcarea pământului, la construcțiile de canale etc. — Din engl. **scaper,** rus. **screper.**

SCRI vb. IV v. **scrie.**

SCRIB, *scribi,* s.m. **1.** (La vechii egipteni) Funcționar inferior având atribuții de contabil și de copist. **2.** Persoană care redacta sau copia acte. **3.** Scriitor sau gazetar fără valoare, de obicei aservit unui partid politic. **4.** Cărturar la vechii evrei care tălmăcea cărțile lui Moise și interpreta poporului normele juridice. — Din fr. **scribe,** lat. **scriba.**

SCRIBĂRÉȚ, *scribărești,* s.m. (Rar) Scriitor prost, lipsit de talent; literat care scrie mult și prost. — **Scrib** + suf. *-ăreț.*

SCRÍE, *scriu,* vb. III. **1.** Intranz și tranz. A reprezenta prin semne convenționale sunetele sau cuvintele vorbirii. G Expr. (Intranz.; în basme) *De* (sau *pe) când scria* (sau, refl., *se scria) musca pe perete* = de mult, din timpuri străvechi. F Tranz. impers. A se afla scris, a fi scris. G Expr. *A-i scrie* (sau *a-i fi scris) cuiva pe față* (sau *în obraz)* = a se putea vedea pe fața cuiva starea lui sufletească, a se deduce ceva din expresia cuiva. F Tranz. A acoperi ceva cu semne grafice sau, *p. gener.,* cu orice fel de semne, de figuri. F Tranz. A completa (un formular) cu textul necesar. F Tranz. (Înv. și pop.) A însemna, a desena, a zugrăvi; a contura, a schița. G Expr. (Refl.) *A se scrie în partea cuiva* = a aduce, a semăna la chip cu cineva. F A lăsa urme, a întipări, a imprima. G Refl. *Urmele pașilor se scriseseră pe zăpadă.* **2.** Intranz. și tranz. A-și exprima, a-și formula gândurile, ideile în scris; a compune, a redacta o operă (literară, științifică). F Tranz. A relata, a descrie, a povesti ceva în scris. **3.** A așterne pe hârtie un text, o scrisoare. F Intranz. și tranz. A trimite (cuiva) o scrisoare. G Refl. recipr. *Ne scriem din când în când.* F A înștiința, a comunica ceva în scris. **4.** Tranz. A însemna, a nota, a înregistra ceva în scris; a trece numele cuiva pe o listă, într-o evidență. F (Înv.) A inventaria; a catagrafia. G Expr. (Pop.) *A scrie ceva pe numele cuiva* = a-i face cuiva acte de proprietate pentru... F A trece ceva

în contul cuiva, a pune în socoteală cuiva. **5.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) înscrie într-o organizație, într-un corp constituit, într-un colectiv de muncă. **6.** Tranz. (Pop.) A prescrie, a indica unui bolnav tratamentul necesar. F Tranz. impers. A fi stabilit, rânduit (prin legi, regulamente). G Expr. *A(-i) fi scris cuiva* (sau *pentru cineva)* = a(-i) fi rânduit cuiva de la naștere, a(-i) fi sortit, hărăzit (prin soartă). [Perf. s. *scrisei,* part. *scris*. — Var.: **scri** vb. IV] — Lat. **scribere.**

SCRÍERE, *scrieri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a scrie* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Sistem de semne grafice convenționale prin care sunt reprezentate în scris sunetele sau cuvintele unei limbi. F (Înv.) Ortografie. F Mod particular de a caligrafia semnele grafice; fel de a scrie. **3.** (Concr.) Text scris: exprimare în scris; compunere, redactare a unui text: scrisoare (**5**), scris[1] (**4**). F Operă literară sau științifică. — V. **scrie.**

SCRIITÓR, -OÁRE, *scriitori, -oare*, s.m., s.n. **1.** S.m. și f. Autor de opere literare. **2.** S.m. Funcționar de cancelarie care copia sau redacta acte, scrisori oficiale etc. F Persoană în slujba domnului sau a unui înalt demnitar de stat, care îndeplinea funcția de secretar; diac, logofăt. **3.** S.n. (Înv.) Masă de scris; birou. [Pr.: *scri-i-*] — **Scrie** + suf. *-tor.*

SCRIITÓRAȘ, *scriitorași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *scriitor;* scriitor (**1**) fără talent, fără valoare. **2.** Funcționar neînsemnat; conțopist. [Pr.: *scri-i-*] — **Scriitor** + suf. *-aș.*

SCRIITORICÉSC, -EÁSCĂ, *scriitoricești,* adj. Care aparține scriitorilor (**1**) sau operei lor, privitor la scriitori sau la opera lor. [Pr.: *scri-i-*] — **Scriitor** + suf. *-icesc.*

SCRIITORÍME s.f. Totalitatea scriitorilor (**1**), mulțime de scriitori. [Pr.: *scri-i-*] — **Scriitor** + suf. *-ime.*

SCRIITÚRĂ, *scrieturi,* s.f. **1.** (Fam.) Fel de a scrie; scriere (**2**), scris[1] (**2**). F Fel de scriere, sistem grafic. **2.** Text; *p. ext.* conținut al unei scrieri. **3.** Aspectul tehnic al unei compoziții muzicale în raport cu adaptarea ei la instrumentul muzical. [Pr.: *scri-i-*] — **Scrie** + suf. *-itură.*

SCRIJELÁ vb. I v. **scrijeli.**

SCRIJELÁRE s.f. v. **scrijelire.**

SCRIJELÁT, -Ă adj. v. **scrijelit.**

SCRIJELEÁLĂ, *scrijeleli,* s.f. Scrijelire; scrijelitură. — **Scrijeli** + suf. *-eală.*

SCRIJELÍ, *scrijelesc,* vb. IV. Tranz. A face pe o suprafață zgârieturi sau tăieturi superficiale cu o unealtă ascuțită sau tăioasă; a zgâria, a cresta. [Var.: **scrijelá** vb. I] — Din **scrijea** (reg. „felie subțire de pâine, de fructe etc." < sb., ucr.).

SCRIJELÍRE, *scrijeliri,* s.f. Acțiunea de *a scrijeli* și rezultatul ei; zgârietură, crestătură, scrijeleală. [Var.: **scrijeláre** s.f.] — V. **scrijeli.**

SCRIJELÍT, -Ă, *scrijeliți, -te*, adj. Acoperit cu scrijeliturі; zgâriat, crestat. [Var.: **scrijelát, -ă** adj.] — V. **scrijeli.**

SCRIJELITÚRĂ, *scrijelituri,* s.f. Tăietură, zgârietură superficială pe suprafața unui obiect. — **Scrijeli** + suf. *-tură.*

SCRÍMĂ s.f. Ramură sportivă care cuprinde probe de sabie, de floretă și de spadă. — După fr. **escrime.** Cf. it. s c r i m a.

SCRIMÉR, -Ă, *scrimeri, -e,* s.m. și f. Sportiv care practică scrima. — Din fr. **escrimeur** (după *scrimă*).

SCRIN, *scrinuri,* s.n. **1.** Dulăpior cu mai multe sertare suprapuse, în care se ține mai ales lenjerie; comodă. **2.** (Rar) Cutie, lădiță (căptușită cu mătase sau cu catifea) în care se păstrează bijuterii. — Din rus. **skrin,** lat. **scrinium.**

SCRINTÍ vb. IV v. **scrânti.**

SCRIPCÁR, *scripcari,* s.m. **1.** (Reg.) Lăutar (care cântă din scripcă). **2.** Gândac negru, cu antene lungi, care produce sunete asemănătoare cu un scârțâit; plopar; cobzar, țigănaș *(Saperda carcharis).*— **Scripcă** + suf. *-ar.*

SCRÍPCĂ, *scripci,* s.f. (Reg.) **1.** Vioară[3]. **2.** Sunet, cântec de vioară[3]. F Arta, meseria de scripcar. — Din rus. **skripka.**

SCRÍPET s.m. v. **scripete.**

SCRÍPETE, *scripeți,* s.m. Mecanism alcătuit dintr-o roată cu un șanț periferic, care servește la transmiterea unei forțe prin intermediul unui cablu sau al unui lanț ce rulează pe șanț; dispozitiv bazat pe mecanismul descris mai sus, care servește la ridicarea unor greutăți; mufă. F Dispozitiv pentru mișcarea ițelor la țesăturile simple, format din două roți cu diametre diferite dispuse pe același ax și formând un bloc comun situat deasupra războiului de țesut. [Var.: (reg.) **scrípet** s.m.] — Din bg. **skripec.**

SCRÍPTE s.f. pl. **1.** Condici, registre de evidență, de contabilitate, acte; însemnări cuprinse în aceste condici, registre etc. **2.** Documente istorice, hrisoave. — Din lat. **scripta.**

SCRÍPTIC, -Ă, *scriptici, -ce,* adj. **1.** Care a fost înscris, înregistrat în scripte (**1**); care se realizează pe baza sau cu ajutorul scriptelor. G *Fond scriptic* = fond destinat plății personalului din schema unei întreprinderi sau instituții. *Personal scriptic* = personal angajat în schemă, personal bugetar. **2.** (Rar) Scris[2]. — Cf. s c r i p t e.

SCRIPTOLÓG, *scriptologi,* s.m. (Rar.) Birocrat. — Din **scripte.**

SCRIPTOLOGÍE s.f. Formalism exagerat în rezolvarea unor probleme administrative, a unor acte oficiale etc.; birocrație, birocratism. — **Scriptolog** + suf. *-ie.*

SCRIPTOMÁN, -Ă, *scriptomani, -e*, s.m. și f. (Rar) Persoană care are mania de a scrie; *p. ext.* birocrat. — Din **scriptomanie** sau din **scripte.**

SCRIPTOMANÍE s.f. (Rar) Obiceiul de a scrie mult, manie a scrisului. — **Scripte** + **manie.**

SCRIPTÚRĂ, *scripturi,* s.f. **1.** Scriere bisericească cuprinzând Vechiul și Noul Testament; Biblie. **2.** (Înv.) Operă literară, științifică etc. **3.** (Înv.) Însemnare, consemnare, relatare scrisă; text. **4.** (Înv.) Scris[1] (**2**). — Din lat. **scriptura.**

SCRIS[1], (**4**) *scrise,* s.n. **1.** Faptul de *a scrie* (**1**). G *Mașină de scris* = mașină folosită pentru dactilografierea textelor. G Loc. adj. și adv. *În scris* = notat (pe hârtie). **2.** Fel propriu de a scrie al cuiva, mod particular de a caligrafia semnele grafice; scriere (**2**), scriitură (**1**), scriptură (**4**), scrisoare (**3**). **3.** Acțiunea de a scrie (**2**), de a redacta o compoziție, o operă. F Activitatea de scriitor, de publicist. **4.** Ceea ce este scris, ceea ce rezultă în urma muncii de elaborare, de redactare; scriere (**3**). *Folosește multe neologisme în scrisul său. F* Totalitatea operelor scrise aparținând unui popor, unei națiuni, unui scriitor. *Scrisul românesc.* [Pl. și: (**2**) *scrisuri*] — V. **scrie.**

SCRIS[2], -Ă, *scriși, -se,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. Care este însemnat, consemnat în scris, scriptic. **II.** Subst. (Pop.) **1.** S.m. și f. Persoană predestinată să devină soțul sau soția cuiva. **2.** S.f. art. Ursită, soartă, fatalitate. — V. **scrie.**

SCRISOÁRE, *scrisori,* s.f. **1.** Comunicare scrisă trimisă cuiva prin poștă sau prin intermediul unei persoane; epistolă, răvaș. G *Scrisoare de credit* = document prin care un bancher sau o bancă cere altui bancher sau altei bănci să pună la dispoziția purtătorului o sumă de bani. F (La pl.) Culegere de corespondență având valoare literară sau istorică. F (La pl.) Operă literară în proză scrisă sub formă de corespondență. **2.** (Înv.) Faptul de a scrie; ceea ce este scris. **3.** (Pop.) Scris[1] (**2**). **4.** (Înv.) Hârtie scrisă, document, act. G *Scrisoare de acreditare* = document prin care se atestă împuternicirea unei persoane într-o calitate diplomatică. *Scrisoare de trăsură* = act care conține condițiile intervenite între cel care expediază o marfă și cel care o transportă (serviciul de coletărie, poștă etc.); fraht. **5.** (Înv.) Scriere (**3**). — **Scris** + suf. *-oare.*

SCRISORÍCĂ, *scrisorele,* s.f. Diminutiv al lui *scrisoare* (**1**). — **Scrisoare** + suf. *-ică.*

SCROÁFĂ, *scroafe,* s.f. **1.** Femela porcului (sau a mistrețului). G Expr. *S-a suit scroafa în copac*, se spune despre un parvenit înfumurat. G Compus: *scroafă-de-baltă* = pasăre din ordinul picioroangelor, cu pene roșcate, pe alocuri negre *(Ardetta minuta).* F Epitet injurios la adresa unei femei (nesimțite, fără caracter etc.). **2.** Lovitură la jocul de biliard executată rău, dar care, din întâmplare, nimerește bine. — Lat. **scrofa.**

SCROÁMBĂ, *scroambe,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Cizmă grosolană sau nepotrivită pe picior; încălțăminte foarte uzată. [Var.: **scrábă, șcrábă** s.f.] — Din ucr. **šk**rab.

SCROB, *scroburi,* s.n. (Reg.) Jumări de ouă. — Din bg. **skrob.**

SCROBEÁLĂ, *scrobeli,* s.f. **1.** Amidon (sub formă de granule sau de pulbere) folosit la scrobirea unor fire, a unor produse textile, a unor articole de lenjerie și de îmbrăcăminte (după spălare); apret. **2.** (În sintagma) *Scrobeală albastră* = albăstreală (**2**). — Din bg. **skrobjala.**

SCROBÍ, *scrobesc,* vb. IV. Tranz. A da rigiditate, asprime, luciu firelor, produselor textile sau rufelor prin scufundarea lor într-o suspensie de amidon în apă; a apreta. — Din bg. **skrobja,** sb. **skrobiti.**

SCROBÍRE s.f. Acțiunea de *a scrobi* și rezultatul ei; apretare. — V. **scrobi.**

SCROBÍT[1] s.n. Faptul de *a scrobi.* — V. **scrobi.**

SCROBÍT[2], -Ă, *scrobiți, -te*, adj. (Despre rufe, fire sau produse textile) Care a fost supus operației de apretare; apretat. F Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Îngâmfat; rigid, pretențios, scorțos. — V. **scrobi.**

SCROFULARIACÉE, *scrofulariacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cuprinzând ierburi, arbori și arbuști, cu flori hermafrodite și fructe de obicei capsule *(Scrophulariaceae);* (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ri-a-ce-e*] — Din fr. **scrofulariacée.**

SCRÓFULĂ, *scrofule,* s.f. Ganglion limfatic din regiunea cervicală, inghinală sau axilară atins de scrofuloză. F (La pl.) Scrofuloză. — Din fr. **scrofule,** lat. **scrofulae.**

SCROFULÓS, -OÁSĂ, *scrofuloși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de scrofuloză, privitor la scrofuloză. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care are scrofule, cu scrofule; bolnav de scrofuloză. — Din fr. **scrofuleux.**

SCROFULÓZĂ, *scrofuloze,* s.f. Afecțiune cronică de natură tuberculoasă caracterizată prin inflamarea ganglionilor limfatici cervicali, inghinali sau axilari. F Stare de debilitate (specifică copiilor și tinerilor) manifestată prin

limfatism, hipertrofie ganglionară, predispoziție la tuberculoză etc. — Din germ. **Skrofulose.**

SCROMBĂÍ, *scrombăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strica, a scălcia încălțămintea. — **Scroambă** + suf. *-ăi.*

SCROT, *scroturi,* s.n. Înveliș cutanat al testiculelor. — Din fr., lat. **scrotum.**

SCRUM s.n. **1.** Materie neagră sau cenușie care rămâne după arderea completă a unui corp (și care poate păstra în parte forma obiectului ars). G Expr. *A se alege scrumul (și fumul* sau *și cenușa)* (de ceva sau de cineva) = a nu mai rămâne nimic (din ceva sau din cineva), a se distruge complet. **2.** Coajă arsă (dintr-o mâncare) care se prinde pe fundul unui vas. — Cf. bg. s k r u m, alb. s h k r u m p.

SCRUMBÍE, *scrumbii,* s.f. **1.** (Adesea cu determinarea „de Dunăre") Specie de pește teleostean, lung de 30–40 cm, cu corpul alungit și turtit lateral, acoperit cu solzi mari, albi-argintii, care primăvara intră din mare în Dunăre, unde își depune icrele *(Alosa pontica).* **2.** (Adesea cu determinarea „albastră") Specie de pește teleostean de mare, lung de 20–30 cm, cu corpul aproape cilindric, acoperit cu solzi mărunți, albaștri-verzui pe spate *(Scomber scombrus).* — Din ngr. **skumbrí.**

SCRUMBIOÁRĂ, *scrumbioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *scrumbie.* **2.** Specie de scrumbie (**1**) de dimensiuni mici, care trăiește în Dunăre și în bălțile ei *(Clupeonella delicatula Nordmanni).* [Pr.: *-bi-oa-*] — **Scrumbie** + suf. *-ioară.*

SCRUMBÍȚĂ, *scrumbițe,* s.f. Varietate mică de scrumbie (**1**). — **Scrumbie** + suf. *-iță.*

SCRUMÉLNIȚĂ, *scrumelnițe,* s.f. (Rar) Scrumieră. — **Scrum** + suf. *-elniță.*

SCRUMIÉRĂ, *scrumiere,* s.f. Obiect (de diferite forme și dimensiuni) în care se scutură scrumul de țigară și se aruncă mucurile și chibriturile arse; scrumelniță. [Pr.: *-mi-e-*] — **Scrum** + suf. *-ieră* (după fr. *cendrier).*

SCRÚPUL, *scrupule,* s.n. Sentiment foarte dezvoltat al cinstei, al moralei, al corectitudinii, al datoriei, manifestat în acțiunile, în munca, în realizările cuiva. G Loc. adj. și adv. *Fără* (sau *lipsit de) scrupul* (sau *scrupule)* = (care se comportă, acționează) fără a ține seamă de niciun considerent moral în atingerea unui scop. G Expr. *A-și face scrupule* = a se frământa, a-și pune probleme de conștiință în fața unei dificultăți, a unei alternative. — Din fr. **scrupule,** lat. **scrupulum.**

SCRUPULÓS, -OÁSĂ, *scrupuloși, -oase,* adj. **1.** Care are, care manifestă scrupule; corect, cinstit; conștiincios, meticulos. **2.** Făcut cu atenție, cu grijă, în mod conștiincios, meticulos. — Din fr. **scrupuleux,** lat. **scrupulosus.**

SCRUPULOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi scrupulos; corectitudine, cinste, probitate; conștiinciozitate, meticulozitate (la lucru).— Din fr. **scrupulosité,** lat. **scrupulositas, -atis.**

SCRUTÁ, *scrutez,* vb. I. Tranz. A privi cercetător, atent; a căuta să pătrundă cu privirea; a examina în amănunt. F Fig. A pătrunde cu mintea, a analiza, a cerceta atent. — Din fr. **scruter,** lat. **scrutari.**

SCRUTÁRE, *scrutări,* s.f. Acțiunea de *a scruta* și rezultatul ei; cercetare amănunțită; analiză minuțioasă, observare. — V. **scruta.**

SCRUTĂTÓR, -OÁRE, *scrutători, -oare,* adj. Care privește atent, pătrunzător. F Fig. Care analizează minuțios. — **Scruta** + suf. *-ător.*

SCRUTÍN, *scrutine,* s.n. Mod de alegere a deputaților, a senatorilor etc., potrivit căruia se votează fie câte o singură persoană, fie mai multe deodată dintre candidații menționați în buletinul de vot. F Mod de organizare a alegerilor. — Din fr. **scrutin.**

SCUÁMĂ, *scuame,* s.f. (Med.) Strat epidermic subțire care se descuamează în unele boli eruptive și în anumite boli de piele. — Din fr. **squame.**

SCUÁR, *scuaruri,* s.n. Mică grădină publică aflată de obicei la o încrucișare de străzi sau în mijlocul unei piețe. — Din fr. **square.**

SCUD, *scuzi,* s.m. Veche monedă de argint sau de aur care a circulat în unele țări din Europa Apuseană, valoarea ei variind după țări și epoci. — Din it. **scudo.**

SCÚFĂ, *scufe,* s.f. Scufie. — Din ngr. **skúfos.**

SCUFÍE, *scufii,* s.f. **1.** Căciuliță de formă specială, care se leagă sub bărbie, purtată mai ales de sugari; bonețică. **2.** Bonetă de pânză, de stofă etc., care se poartă mai ales noaptea, în timpul somnului; tichie, căciuliță. **3.** Căciuliță rotundă, de culoare neagră, pe care o poartă călugărițele. — Din ngr. **skúfia,** it. **scuffia.**

SCUFÍȚĂ, *scufițe,* s.f. Diminutiv al lui *scufă.* — **Scufă** + suf. *-iță.*

SCUFUNDÁ, *scufúnd,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A intra sau a băga cu totul în apă sau în alt lichid; a (se) cufunda. F Spec. A dispărea sau a face o navă să dispară sub nivelul apei (în urma unei avarii). F Refl. Fig. (Despre aștri) A apune. **2.** Refl. A intra (adânc) în ceva, a se afunda (într-o materie moale); a se adânci, a se înfunda. F (Despre ochi) A se înfunda în orbite. F (Despre pământ) A se prăbuși, a se surpa. G Expr. *N-are să se scufunde pământul* = nu se va întâmpla niciun rău, nu va fi prea mare pagubă. **3.** Tranz. și refl. Fig. (Rar) A face să fie sau a se lăsa absorbit de o activitate, de o preocupare. — Pref. *s-* + **cufunda.**

SCUFUNDÁRE, *scufundări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scufunda* și rezultatul ei. — V. **scufunda.**

SCUFUNDĂTÓR, -OÁRE, *scufundători, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Care (se) scufundă. **2.** S.m. Specialist în scufundarea sub apă (fără costum de scafandru). — **Scufunda** + suf. *-ător.*

SCUFUNDĂTÚRĂ, *scufundături,* s.f. Faptul de a (se) scufunda; (concr.) porțiune de teren scufundat; scufundiș. — **Scufunda** + suf. *-ătură.*

SCUFUNDÍȘ, *scufundișuri,* s.n. (Rar) Scufundătură. — **Scufunda** + suf. *-iș.*

SCUIPÁ, *scúip,* vb. I. **1.** Intranz. A elimina din gură salivă, flegmă etc. cu o mișcare specifică a buzelor și a limbii. F Tranz. A arunca scuipat asupra (sau în urma) cuiva sau a ceva (sau a face numai gestul respectiv), în semn de batjocorire, de înjosire, de dispreț; *fig.* a-și manifesta disprețul față de cineva (prin cuvinte, atitudini etc.). F Tranz. A da, a azvârli ceva afară din gură, *p. ext.* din gâtlej sau din plămâni; a expectora. G Expr. (Fam.) *A-și scuipa plămânii* = **a)** se spune despre bolnavii de tuberculoză care tușesc și expectorează des; **b)** se spune pentru a arăta că cineva depune eforturi deosebite pentru ceva (fără rezultatele scontate). *A scuipa sânge* = a avea o hemoptizie. **2.** Tranz. A elimina (ajutat de salivă) un corp străin aflat sau introdus în gură. **3.** Intranz. și tranz. Fig. A arunca ceva cu forță. — Lat. ***scupire.**

SCUIPÁRE s.f. Acțiunea de *a scuipa* și rezultatul ei. — V. **scuipa.**

SCUIPÁT, (**1**) s.n., (**2**) *scuipați,* s.m. **1.** S.n. Faptul de *a scuipa.* **2.** S.m. Salivă, flegmă eliminată din gură prin scuipare. — V. **scuipa.**

SCUIPĂTOÁRE, *scuipători,* s.f. Vas special în care se scuipă. — **Scuipa** + suf. *-ătoare.*

SCUIPĂTÚRĂ, *scuipături,* s.f. Scuipare; (concr.) scuipat (**2**). — **Scuipa** + suf. *-ătură.*

SCUL, *sculuri,* s.n. Legătură de fire continue de lână, de bumbac, de mătase etc., înfășurate în formă de colac, în vederea unor operații de finisare sau pentru livrare. [Pl. și: *scule*] — Din ngr. **skullí.**

SCULÁ, *scol,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) trezi din somn, a (se) deștepta. G Expr. (Refl.) *A se scula din morți* = a învia. F A (se) ridica (din pat) după o boală; a (se) vindeca, a (se) însănătoși. **2.** Refl. și tranz. A (se) ridica în picioare, a (se) ridica de jos. **3.** Refl. (Pop.) A se ridica să plece; *p. ext.* a începe o acțiune, a se apuca de o treabă. **4.** Tranz. Fig. A mobiliza, a aduna (în vederea unei acțiuni). F Tranz. și refl. A (se) răscula. F Refl. (Înv.) A porni la război, a se ridica (cu armele) împotriva cuiva. — Probabil lat. ***excubulare.**

SCULAMÉNT, *sculamente,* s.n. (Med.; pop.) Blenoragie. — Din ngr. **skulaméⁿto.**

SCULÁRE, *sculări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scula; fig.* răscoală, revoltă. — V. **scula.**

SCULÁT s.n. Faptul de *a (se) scula.* — V. **scula.**

SCÚLĂ, *scule,* s.f. **1.** Piesă folosită pentru prelucrarea unor materiale solide, în scopul schimbării formei, a dimensiunilor și a proprietății acestora; unealtă, instrument. F Parte activă a unei scule (**1**), care acționează nemijlocit asupra materialului de prelucrat. *Pânza de oțel constituie scula fierăstrăului.* F Fig. Persoană, acțiune, fapt de care se servește cineva pentru atingerea unui scop; instrument. **2.** (Înv.; la pl.) Obiecte de preț; giuvaere, bijuterii. — Et. nec.

SCULĂRÍE, (**1**) *scule*rii, s.f. **1.** Atelier unde se fabrică, se repară sau se păstrează scule (**1**). **2.** Totalitatea sculelor (**1**) care se găsesc într-un anumit loc; mulțime de scule. — **Sculă** + suf. *-ărie.*

SCULÉR, *sculeri,* s.m. Muncitor care face sau repară scule (**1**). — **Sculă** + suf. *-ar.*

SCULIȘOÁRĂ, *sculișoare,* s.f. Diminutiv al lui *sculă* (**1**). — **Sculă** + suf. *-işoară.*

SCULIȘÓR, *sculișoare,* s.n. Diminutiv al lui *scul.* — **Scul** + suf. *-işor.*

SCULPTÁ, *sculptez,* vb. I. Tranz. A reprezenta plastic, în trei dimensiuni, o figură, o imagine, o idee, un sentiment, cioplind o materie dură sau modelând o substanță plastică. — Din fr. **sculpter.**

SCULPTÁRE s.f. Acțiunea de *a sculpta;* sculptat. — V. **sculpta.**

SCULPTÁT s.n. Sculptare. — V. **sculpta.**

SCÚLPTOR, *sculptori,* s.m. Artist care se ocupă cu sculptura. — Din fr. **sculpteur,** lat. **sculptor, -oris.**

SCÚLPTORIȚĂ, *sculptorițe,* s.f. Femeie care se ocupă cu sculptura. — **Sculptor** + suf. *-iță.*

SCULPTURÁL, -Ă, *sculpturali, -e,* adj. Care ține de sculptură, referitor la sculptură; care sugerează o sculptură; lucrat ca o sculptură. F Care este demn de a fi sculptat (datorită formelor sale); care are frumusețea formală a sculpturilor clasice. — Din fr. **sculptural.**

SCULPTURALITÁTE s.f. Însușirea de a fi sculptural. — **Sculptural** + suf. *-itate.*

SCULPTÚRĂ, (**2**) *sculpturi,* s.f. **1.** Ramură a artelor plastice care îşi propune să creeze imagini artistice în trei dimensiuni, prin cioplirea sau modelarea unui material. F Fel de a sculpta caracteristic unei şcoli, unei epoci, unui popor sau unui sculptor. **2.** Operă artistică din domeniul sculpturii (**1**), lucrare a unui sculptor; ornament sculptat. — Din fr. **sculpture,** lat. **sculptura.**

SCUMP, -Ă, *scumpi, -e,* adj. **1.** (Despre lucruri) Care se vinde sau se cumpără la un preţ ridicat; costisitor; (despre preţuri) mare, ridicat. F (Despre oameni) Care cere preţuri mari. **2.** (Despre lucruri) Valoros, preţios, de preţ. *Daruri scumpe.* **3.** (Despre fiinţe) Foarte drag, iubit. **4.** (Înv. şi pop.) Zgârcit. G Expr. (*A fi) scump la vorbă* = (a fi) tăcut. *A fi scump la râs* = a râde rar, a fi posac. *A fi scump la vedere* = a se arăta rar în societate, printre ceilalţi oameni; a fi greu de găsit. G (Substantivat) *Leneşul mai mult aleargă, scumpul mai mult păgubeşte.* — Din sl. **skonpŭ.**

SCUMPĂTÁTE, (**2**) *scumpătăţi,* s.f. (Rar) **1.** Scumpete (**1**). **2.** (La pl.) Lucruri de preţ, scumpeturi. **3.** (În loc. adv.) *Cu scumpătate* = cu măsură, în mod cumpătat; cu exactitate, cu scrupulozitate, cu mare grijă. — **Scump** + suf. *-ătate.*

SCUMPÉNIE s.f. (Rar) Scumpete (**1**). — **Scump** + suf. *-enie.*

SCUMPÉTE, (**2**) *scumpeturi,* s.f. **1.** Creştere mare a preţurilor; situaţie care caracterizează această creştere; perioadă de timp în care preţurile sunt (foarte) ridicate; scumpătate (**1**), scumpenie. **2.** (Mai ales la pl.) Lucru preţios, valoros. F Epitet dat unei persoane iubite, dragi. **3.** (Înv. şi pop.) Zgârcenie, avariţie. — **Scump** + suf. *-ete.*

SCUMPÍ, *scumpesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mări preţul unei mărfi, a vinde mai scump. G Refl. pas. *Se scumpise hârtia.* F Refl. (Despre oameni) A cere preţuri (mai) mari. **2.** Refl. (Despre oameni) A se tocmi mult; a se calici, a se zgârci (când vinde sau cumpără ceva). — Din **scump.**

SCUMPÍE, *scumpii,* s.f. **1.** Arbust cu flori verzi-gălbui, a cărui coajă şi ale cărui frunze se folosesc în vopsitorie şi în tăbăcărie, precum şi în medicina populară, pentru proprietăţile lor antiseptice şi astringente (*Cotinus coggygria*). **2.** (Bot.; reg.) Liliac[1]. [Acc. şi: *scúmpie*] — Din pol. **skapia.**

SCUMPÍRE, *scumpiri,* s.f. Faptul de *a (se) scumpi.* — V. **scumpi.**

SCUMPIŞÓR, -OÁRĂ, *scumpişori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *scump;* scumpuşor. — **Scump** + suf. *-işor.*

SCUMPUŞÓR, -OÁRĂ, *scumpuşori, -oare,* adj. Scumpişor. — **Scump** + suf. *-uşor.*

SCUND, -Ă, *scunzi, -de,* adj. (Despre fiinţe) De statură mică; scurt, mărunt. F (Despre lucruri) De înălţime mică, puţin înalt; jos. — Din sl. **skondŭ.**

SCÚRGE, *scurg,* vb. III. **1.** Refl. şi tranz. A curge sau a face să curgă un lichid, prelingându-se în cantităţi mici. F Tranz. A scoate ultimele picături de lichid aflate într-un recipient. F Refl. (Despre fluide) A ieşi (în cantităţi mici) dintr-o conductă defectă. F Refl. (Despre ochi) A se sparge, împrăştiindu-se din orbită. **2.** Tranz. A separa partea lichidă sau particulele aflate în suspensie dintr-un amestec. F A seca apa dintr-un teren prin drenaj. **3.** Refl. (Despre ape) A curge la vale (lăsând în urmă locul uscat). F Fig. (Despre grupuri de fiinţe, de vehicule) A se succeda, a merge în aceeaşi direcţie, a se perinda. **4.** Refl. Fig. (Despre unităţi de timp) A trece unul după altul, a se desfăşura. [Perf. s. *scursei,* part. *scurs*] — Lat. **excurrere** (după *curge).*

SCÚRGERE, *scurgeri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) scurge* şi rezultatul ei. **2.** (Concr.) Loc (amenajat sau natural) pe unde se scurge apa de prisos. **3.** (Pop.) Nume dat unor secreţii patologice ale corpului omenesc. — V. **scurge.**

SCURMÁ, *scurm,* vb. I. Tranz. şi intranz. (Pop.) A răscoli la suprafaţa pământului (cu râtul, cu ciocul, cu ghearele, cu o unealtă etc.) pentru a scoate ceva la iveală sau pentru a face o gaură. F Tranz. Fig. A preocupa (chinuind sufleteşte); a irita. — Probabil lat. ***excorrimare.**

SCURMÁRE, *scurmări,* s.f. Acţiunea de *a scurma* şi rezultatul ei. — V. **scurma.**

SCURMÁT, -Ă, *scurmaţi, -te,* adj. (Despre pământ) Care este răscolit la suprafaţă. F (Fig.) Iritat. — V. **scurma.**

SCURMĂTÓR, -OÁRE, *scurmători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care scurmă, care scormoneşte. — **Scurma** + suf. *-ător.*

SCURMĂTÚRĂ, (**2**) *scurmături,* s.f. **1.** Faptul de *a scurma.* **2.** (Concr.) Loc unde s-a scurmat; groapă, gaură făcută prin scurmare. — **Scurma** + suf. *-ătură.*

SCURSOÁRE, *scursori,* s.f. **1.** Lichid (murdar) care se scurge dintr-un loc. F (Pop.) Scurgere (**3**). **2.** (Rar) Faptul de a se scurge; (concr.) loc de scurgere. F Albie a unei ape curgătoare. **3.** Epitet pentru un om de nimic, decăzut; lepădătură. — **Scurge** + suf. *-oare.*

SCURSÚRĂ, *scursuri,* s.f. **1.** Apă sau alt lichid (murdar) care se scurge dintr-un loc. **2.** Loc pe unde îşi face drum o apă curgătoare; făgaş. **3.** Epitet pentru un om de nimic, decăzut; lepădătură. — **Scurge** + suf. *-ură.*

SCURT, -Ă, *scurţi, -te,* adj., adv., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte) De lungime redusă. F (Despre distanţe, drumuri) Care se parcurge în puţin timp (având o lungime redusă). F (Substantivat, f. pl.) Unde scurte. F Expr. *A lua* (sau *a ţine* pe cineva) *de* (sau *din) scurt* = a trata (pe cineva) cu asprime, a supune (pe cineva) unei discipline severe. (Substantivat, f.) *A trage scurta* = a duce greul, a suporta consecinţe (neplăcute). F *Infinitiv scurt* = formă de infinitiv în limba română, care poartă caracteristica conjugării. F (Despre opere literare sau ştiinţifice) De proporţii reduse. F (Despre vorbire) Concis, fără multe cuvinte. G Loc. adv. *În* (sau *pe) scurt* = fără multe cuvinte, în puţine vorbe. F Fig. Mărginit, redus. **2.** (Despre părţi ale corpului) De lungime mică; (despre fiinţe) mic de statură, scund. G *Vedere scurtă* = miopie. G Expr. *(A fi) scurt de vedere* = (a fi) miop. *A avea mână scurtă* = a fi zgârcit. F (Despre lucruri) Care are o înălţime mică. **3.** (Despre vreme sau despre alte noţiuni temporale) Care durează puţin, care trece sau se termină repede. G *Silabă* (sau *vocală) scurtă* = silabă (sau vocală) care are o durată mai mică decât durata medie. G Expr. *În (*sau *peste) scurt timp* sau *în scurtă vreme* = în curând. **II.** Adv. **1.** Brusc, repede. *Se opreşte scurt.* F Fără multă vorbă; fără a admite replică, energic. *I-a poruncit scurt.* **2.** (De) la distanţă mică; *p. ext.* strâns. *A lega scurt.* **III.** S.f. **1.** Haină groasă, de obicei vătuită sau îmblănită, lungă până deasupra genunchilor. **2.** (Pop.) Inflamare a ganglionilor de la subsuoară sau din regiunea inghinală; adenopatie axială sau inghinală. — Probabil lat. ***excurtus** (= *curtus*) sau din **scurta** (derivat regresiv).

SCURTÁ, *scurtez,* vb. I. **1.** Tranz. A micşora lungimea sau înălţimea unui obiect, a reduce din lungime sau din înălţime, a face mai scurt. G Expr. *A scurta cuiva ghearele* = a pune pe cineva în imposibilitate de a (mai) face rău. *A scurta cuiva limba* = a pune pe cineva în imposibilitate de a bârfi. F (Înv.) A omorî, a executa (prin tăierea capului). **2.** Tranz. A alege şi a parcurge distanţa cea mai scurtă între două puncte; a evita ocolurile, a merge direct. **3.** Tranz. şi refl. A face să dureze (sau să pară că durează) ori a dura mai puţin. F Intranz. şi tranz. A vorbi concis. — Lat. **excurtare.**

SCURTÁRE, *scurtări,* s.f. Acţiune de *a (se) scurta* şi rezultatul ei. — V. **scurta.**

SCURTÁT, -Ă, *scurtaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care este redus din lungime sau din înălţime. **2.** (Despre timp sau acţiuni durative) Care este redus ca durată. — V. **scurta.**

SCURTĂTÚRĂ, *scurtături,* s.f. **1.** Bucată scurtă de lemn; retevei. **2.** Cărare care urmează distanţa cea mai scurtă între două puncte. — **Scurta** + suf. *-ătură.*

SCURTCIRCUÍT, *scurtcircuite,* s.n. **1.** Legătură electrică între două puncte ale unei reţele sau instalaţii, având o rezistenţă foarte mică. **2.** Fenomen fizic care constă în întreruperea accidentală a curentului electric într-o reţea sau instalaţie prin stabilirea unui scurtcircuit (**1**). — **Scurt** + **circuit** (după fr. *court-circuit).*

SCURTCIRCUITÁ, *scurtcircuitez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) produce un scurtcircuit (**2**). [Pr.: *-cu-i-*] — Din **scurtcircuit** (după fr. *court-circuiter).*

SCURTCIRCUITÁRE, *scurtcircuitări,* s.f. Acţiunea de *a (se) scurtcircuita.* [Pr.: *-cu-i-*] — V. **scurtcircuita.**

SCURTEÍCĂ, *scurteici,* s.f. Haină de stofă, de obicei îmblănită, lungă până la (sau până sub) genunchi, purtată mai ales la ţară. — **Scurt** + suf. *-eică.*

SCURTEICÚŢĂ, *scurteicuţe*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *scurteică.* — **Scurteică** + suf. *-uţă.*

SCURTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *scurticei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *scurt;* scurtuţ. — **Scurt** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

SCURTÍME, *scurtimi*, s.f. Însuşirea de a fi scurt. — **Scurt** + suf. *-ime.*

SCURTMETRÁJ, *scurtmetraje,* s.n. (Cin.) Film care nu depăşeşte 1000 m lungime sau 30 de minute durată. — **Scurt** + **metraj** (după fr. *court-métrage*).

SCURTÚŢ, -Ă, *scurtuţi, -e,* adj. Scurticel. — **Scurt** + suf. *-uţ.*

SCUT, *scuturi,* s.n. **1.** Armă defensivă de metal, de piele etc., de diverse forme şi mărimi, cu care luptătorii din Antichitate şi din Evul Mediu îşi apărau pieptul de lovituri; pavăză. F (Rar) Blazon (în formă de scut **1**). **2.** Fig. Apărare, ocrotire, sprijin. **3.** (Tehn.) Mască sau paravan protector folosite de sudori. **4.** Construcţie metalică sau de lemn mobilă, folosită la susţinerea peretelui şi a tavanului unei galerii de mină sau la protejarea lucrărilor de săpare şi de căptuşire a unui tunel. **5.** (Geol.) Regiune întinsă din cadrul unei platforme, în care apare la suprafaţă fundamentul platformei, format din şisturi cristaline şi vechi roci magmatice. **6.** Parte chitinoasă care alcătuieşte epiderma sau scheletul unor vieţuitoare, având rol protector. — Lat. **scutum.**

SCÚTEC, *scutece,* s.n. Bucată de pânză, de flanelă, de pichet etc., de obicei dreptunghiulară, cu care se înfaşă sugarii. — Cf. bg. s k u t a k.

SCUTÉLNIC, *scutelnici,* s.m. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Ţăran care, în schimbul unor obligaţii suplimentare faţă de domn sau de stăpânul de moşie, era scutit de plata birului domnesc. — **Scuti** + suf. *-elnic.*

SCÚTER, *scutere,* s.n. Tip de motocicletă uşoară, cu roţi mici, cu motorul aşezat, de obicei, sub şaua conducătorului, permiţând acestuia să stea într-

o poziție comodă (ca pe scaun), și care poate transporta una sau două persoane. — Din engl., fr. **scooter.**

SCUTÍ, *scutesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A dispensa pe cineva de anumite îndatoriri, sarcini, a nu supune la anumite obligații. F Refl. A cere, a solicita să fie dispensat de o obligație. *S-a scutit la ora de sport.* **2.** A feri sau a scăpa pe cineva de ceva neplăcut; a cruța, a menaja. F A lăsa în pace, a nu plictisi pe cineva. — Din **scut.**

SCUTIÉR, *scutieri,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Tânăr nobil vasal care purta scutul (**1**) și celelalte arme ale cavalerului sau ale seniorului său. **2.** (Înv.) Ostaș, luptător (echipat cu scut). [Pr.: *-ti-er*] — **Scut** + suf. *-ier* (după fr. *écuyer*).

SCUTÍRE, *scutiri,* s.f. Acțiunea de *a scuti* și rezultatul ei. F Privilegiu acordat cuiva de a nu presta anumite servicii, de a nu plăti anumite dări etc.; (concr.) document, act care conține un asemenea privilegiu. — V. **scuti.**

SCÚTUR s.n. (Rar) Faptul de *a (se) scutura;* mișcare care provoacă o cădere. — Din **scutura** (derivat regresiv).

SCUTURÁ, *scútur,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A clătina, a agita sau (mai rar) a lovi un obiect pentru a face să cadă ori să iasă ceva de pe (sau din) el. G Expr. (Fam.) *A scutura* (pe cineva) *de bani* sau *a scutura buzunarele* (ori *punga) cuiva* = a lua cuiva (prin mijloace necinstite) toți banii, a stoarce (pe cineva) de bani. F Refl. A se curăța de praf, de noroi, de zăpadă etc. F Intranz. A face curățenie, a deretica, a șterge praful de pe obiectele din casă. **2.** Tranz. Fig. A arunca, a lepăda, a îndepărta ceva. F Refl. A scăpa, a se elibera de ceva supărător, nefast. **3.** Refl. și tranz. A rămâne sau a face să rămână fără frunze, petale, rod; a cădea sau a face să cadă, a (se) împrăștia. F Refl. A se desprinde și a cădea. *Se scuturau frunzele.* **II. 1.** Tranz. și intranz. A mișca cu putere încoace și încolo, a zgâlțâi, a hâțâna, a zdruncina; a agita. G Expr. (Tranz.) *A scutura mâna cuiva* = a strânge (cu putere) mâna cuiva. F Refl. A se cutremura din tot corpul. G Expr. (Tranz.) *A-l scutura frigurile* = a avea un acces de friguri. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A critica sau a certa aspru. — Lat. ***excutulare.**

SCUTURÁRE, *scuturări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scutura* și rezultatul ei; scuturat[1]. — V. **scutura.**

SCUTURÁT[1] s.n. Scuturare. — V. **scutura.**

SCUTURÁT[2], -Ă, *scuturați, -te,* adj. **1.** Curățat de praf, de noroi, de zăpadă etc. **2.** Despuiat de frunze, de flori; cu fructele căzute. — V. **scutura.**

SCUTURĂTOÁRE, *scuturători,* s.f. Măturică de pene cu care se scutură praful. — **Scutura** + suf. *-ătoare.*

SCUTURĂTÓR, *scuturătoare,* s.n. **1.** Mașină care servește la separarea și la eliminarea impurităților dintr-un material fibros. **2.** Batoză care sortează materialul treierat și elimină paiele lungi. — **Scutura** + suf. *-ător.*

SCUTURĂTÚRĂ, *scuturături,* s.f. Faptul de *a (se) scutura.* **1.** Mișcare bruscă și repetată; clătinare, zgâlțâire, zdruncinare. **2.** Dereticare, curățenie. **3.** Scuturatul pomilor (ca să cadă fructele). — **Scutura** + suf. *-ătură.*

SCUZÁ, *scuz,* vb. I. **1.** Refl. A cere scuze (**2**), a-și exprima (în fața cuiva) părerea de rău pentru o greșeală făcută; a se dezvinovăți, a se justifica. G Expr. (Tranz. absol.) *Scuzați!* formulă de politețe prin care cineva își cere iertare pentru o greșeală, o stângăcie etc. **2.** Tranz. A accepta, a primi scuzele (**2**) cuiva; a ierta. — Din it. **scusare.** Cf. fr. excuser.

SCUZÁBIL, -Ă, *scuzabili, -e,* adj. Care poate fi scuzat, iertat, trecut cu vederea. — Din it. **scusabile.** Cf. fr. excusable.

SCÚZĂ, *scuze,* s.f. **1.** Motiv real sau pretext invocat de cineva pentru a justifica sau a micșora o vină, o greșeală (proprie sau a altcuiva) sau pentru a se sustrage de la o obligație; dezvinovățire, justificare. **2.** Exprimare a regretului pentru o greșeală comisă sau pentru o jignire adusă cuiva. G Expr. *Scuzele mele*, formulă prin care cineva își cere iertare. *A cere* (sau *a prezenta, a exprima) scuze* = a-și exprima părerea de rău pentru o greșeală făcută; a cere iertare. *A primi* (de la cineva) *scuze* (sau *scuzele cuiva)* = a accepta dovezile sau argumentele prin care cineva se dezvinovățește; a ierta greșelile (cuiva). — Din it. **scusa.** Cf. fr. excuse.

SCVÁMĂ, *scvame,* s.f. (Bot.) Frunzișoară modificată, tare, care protejează mugurii, receptaculul. — Din lat. **squama.**

SE pron. refl. **1.** (Arată că persoana care face lucrarea este și aceea care o suferă) *Se ascunde sub pod.* **2.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive eventive) *Se îmbolnăvi de ochi.* **3.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive reciproce) *Se ghiontesc.* **4.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive dinamice) *S-a luptat cu zmeul.* **5.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive pasive și impersonale) *Să se dea dispoziții.* — Lat. **se.**

SEÁMĂ s.f. **1.** (În loc. și expr.; exprimă ideea de calcul mintal, o judecată, o constatare, o observație) *De bună seamă* = desigur, fără îndoială. *Mai cu seamă* = mai ales, îndeosebi. *A-și da seama* = a constata, a se lămuri, a pricepe. *A lua seama* (sau *seamă*) = **a)** a se gândi, a reflecta adânc, a fi atent; **b)** a supraveghea; **c)** a observa ceva, a remarca; **d)** a înțelege, a se lămuri. (Pop.) *A-și lua seama* = a se răzgândi. **2.** (În loc. și expr.; exprimă ideea de folos, interes, grijă) *Pe seama* (cuiva) = **a)** în folosul sau în interesul (cuiva); **b)** în sarcina (cuiva), asupra (cuiva). *A lăsa pe* (sau *în) seama cuiva* sau *a da pe* (sau *în) seamă* (sau *în seama cuiva)* = a da (sau a lăsa) în paza, în grija, în posesia cuiva. *A lua seama* (de cineva) = a se ocupa, a se îngriji (de cineva). *A ține seama* (sau, rar, *seamă) de cineva* (sau *de ceva*) = a lua în considerație, a avea în vedere pe cineva (sau ceva). **3.** Însemnătate, importanță; vază, faimă. G Loc. adj. *De seamă* = important, însemnat; cu trecere. **4.** Fel, gen; soi. G Expr. *De-o seamă* (cu cineva) sau *de seama cuiva* = la fel cu cineva, în aceeași situație, categorie socială cu cineva; de aceeași vârstă cu cineva. **5.** Rost, rânduială. G Expr. *A ști seama* (la ceva) = a avea experiența unui lucru, a ști cum să procedeze. *A-i face* (cuiva) *seama* = a omorî, a ucide (pe cineva). *A-și face (singur) seama* (sau, rar, *seamă)* = a se sinucide. **6.** Socoteală, calcul; cont. G Expr. *A ști seama* = a cunoaște situația unui lucru. **7.** Număr, cantitate (nehotărâtă); câțiva. *O seamă de învățați.* G Loc. adj. și adv. *Fără număr și fără seamă* = (care este) în număr mare; mult. *Peste seamă* = peste măsură, exagerat. F (În legătură cu noțiuni temporale) Interval, perioadă (nehotărâtă). *Așa trăia de o seamă de vreme.* — Din magh. **szám.**

SEÁMĂN, *semeni,* s.m. (În forma *semen*) Cel care e la fel cu cineva; aproapele cuiva; om (considerat în raport cu alt om). G Loc. adj. și adv. *Fără (de) seamăn* = fără asemănare, extraordinar. G Expr. *A nu (mai) avea seamăn (pe lume)* = a fi unic, a nu avea pereche, asemănare. [Var.: **sémen** s.m.] — Din **semăna[2]** (derivat regresiv).

SEÁNȚĂ, *seanțe,* s.f. (Înv.) Ședință. [Pr.: *se-an-*] — Din fr. **séance.**

SEÁRĂ, *seri,* s.f. Parte de la sfârșitul zilei, când începe să se întunece; interval de timp cuprins între sfârșitul zilei și momentul când cineva își încheie activitatea, se duce la culcare. G Loc. adv. *De cu seară* = încă din timpul serii precedente; odată cu venirea serii, la începutul serii. *Către* (sau *spre, înspre, pe) seară* = când se lasă seara. G Expr. *Bună seara*! formulă de salut, la întâlnire sau la despărțire, în timpul serii. *A da* (cuiva) *bună seara* sau *a-și lua* (de la cineva) *bună seara* (sau *seara bună)* = a saluta (pe cineva) în timpul serii. F (Adverbial; în forma *seara)* În timpul de la sfârșitul zilei, când începe să se întunece; în fiecare zi când începe să se întunece. — Lat. **sera.**

SEÁRBĂD, -Ă, *serbezi, -de,* adj. **1.** (Despre alimente) Fără gust, nesărat, fad; (despre gustul alimentelor) nedefinit, insipid; leșios. **2.** Fig. Plictisitor, monoton, fără colorit (artistic). **3.** (Despre oameni) Palid la față; fără vlagă, veștejit. — Et. nec.

SEBACÉU, -ÉE, *sebacee,* adj. (În sintagmele) *Glandă sebacee* = glandă în formă exocrină, care se găsește la rădăcina firelor de păr și care secretează sebumul. *Chist sebaceu* = umflătură sub piele, produsă prin hipertrofia glandelor sebacee. — Din fr. **sébacé,** lat. **sebaceus.**

SEBEȘAN, -Ă, *sebești, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Sebeș. **2.** Adj. Care aparține municipiului Sebeș sau sebeșenilor (**1**), referitor la Sebeș ori la sebeșeni. — **Sebeș** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SEBEȘANCĂ, *sebești,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Sebeș. — **Sebeșan** + suf. *-că.*

SEBORÉE, *seboree,* s.f. Boală de piele provocată de secreția excesivă a glandelor sebacee și adesea însoțită de hipertrofie glandulară. — Din fr. **séborrhée.**

SEBORÉIC, -Ă, *seboreici, -ce,* adj. (Med.) De natura seboreei, de seboree. [Pr.: *-re-ic*] — Din fr. **séborrhéique.**

SÉBUM s.n. Substanță grasă secretată de glandele sebacee. — Din fr. **sébum,** lat. **sebum.**

SEC, SEÁCĂ, *seci,* adj. **1.** Lipsit de apă; care a secat, s-a uscat. *Albia seacă a unui râu.* F (Despre locuri) Lipsit de umezeală; *p. ext.* arid, neproductiv. G *Tuse seacă* = tuse uscată, fără expectorație. *Timbru* (sau *sigiliu) sec* = urmă de ștampilă în relief, care se imprimă pe anumite acte cu o mașină specială, fără tuș. **2.** În care nu se află nimic; gol, deșert. G *Nucă seacă* = nucă fără miez sau cu miezul nedezvoltat. *Sunet sec* = sunet scurt, fără rezonanță. *Ochi sec* = orbită goală a ochiului. G Expr. (Substantivat) *A înghiți în sec* = **a)** a înghiți fără a avea ceva în gură; **b)** a se reține de la ceva, a fi nevoit să-și înfrâneze o dorință. F (Pop.; despre părțile corpului) Atrofiat, paralizat. *Mână seacă.* **3.** (În loc. adj.) *De sec* = de post, care nu este de dulce. **4.** Fig. Lipsit de conținut, de sens, fără folos. G Loc. adv. *În sec* = în zadar, fără rost. **5.** Fig. (Adesea substantivat) Fără minte, prost. **6.** Fig. (Despre oameni și manifestările lor; adesea adverbial) Lipsit de sensibilitate, de căldură; aspru, tăios, rece. **7.** Fig. (Rar) Tare, puternic, dârz. — Lat. **siccus.**

SECÁ, *sec,* vb. I. **I. 1.** Tranz. și intranz. A face să dispară sau a dispărea apa dintr-un râu, dintr-un lac etc.; a (se) usca. F Intranz. (Despre lichide) A se pierde, a dispărea. **2.** Tranz. Fig. A stoarce, a slei, a istovi puterea, vlaga cuiva. **3.** Intranz. (Despre plante, semințe) A-și pierde seva, germenele de viață; a se veșteji. F (Pop.; despre corpul omului, despre membre, ochi) A

se atrofia, a paraliza. **II.** Tranz. Fig. **1.** A pricinui cuiva o emoţie puternică, o durere; a chinui. **2.** (Înv.) A ucide. — Lat. **siccare.**

SECÁNT, -Ă, *secante,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte, curbe) Care întretaie o linie, un plan. G *Plan secant* = plan care intersectează una sau mai multe suprafeţe fără a fi plan tangent. F (Substantivat, f.) Dreaptă care intersectează în două puncte un cerc sau o curbă sau care intersectează una ori mai multe drepte sau plane. **2.** S.f. Funcţie trigonometrică care, înmulţită cu funcţia cosinus, este egală cu funcţia unitate. — Din fr. **sécant.**

SECÁRĂ s.f. **1.** Plantă anuală din familia gramineelor, cu paiul mai înalt şi cu spicul mai aspru decât al grâului, care se cultivă ca plantă alimentară şi furajeră (*Secale cereale*). **2.** Compus: *secară-cornută* = conul-secarei. — Lat. **secale.**

SECÁRE, *secări,* s.f. Acţiunea de a *seca* şi rezultatul ei. *Secarea mlaştinilor.* — V. **seca.**

SECÁT, -Ă, *secaţi, -te*, adj. Fără apă, lipsit de umezeală; uscat. — V. **seca.**

SECATÓR, *secatoare,* s.n. Foarfecă de mână cu cuţite scurte şi braţe lungi, acţionată cu ambele mâini, folosită în lucrări de grădinărie. [Pl. şi: (m.) *secatori*] — Din fr. **sécateur,** rus. **sekator.**

SECĂCIÚNE s.f. (Rar) Faptul de a fi secat, uscat; uscăciune; secetă. — Lat. **siccatio, -onis.**

SECĂREÁ, *secărele,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor asemănătoare cu ovăzul (*Bromus secalinus*). — **Secară** + suf. *-ea.*

SECĂRÍCĂ s.f. **1.** Rachiu preparat din secară. **2.** (Bot.; reg.) Chimen — **Secară** + suf. *-ică.*

SECĂTUÍ, *secătuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A stoarce pe cineva (sau ceva) de bani, de puteri etc.; a istovi, a epuiza. F A face ca un teren, o livadă etc. să devină neproductive; a sărăci. **2.** Intranz. (Despre rezervele de substanţe minerale dintr-un zăcământ) A fi pe terminate sau a se termina. — **Secat** + suf. *-ui.*

SECĂTUÍRE, *secătuiri*, s.f. Acţiunea de *a secătui* şi rezultatul ei. — V. **secătui.**

SECĂTUÍT, -Ă, *secătuiţi, -te,* adj. **1.** Stors, sleit, epuizat, obosit. **2.** Care s-a terminat, care nu mai poate fi exploatat. — V. **secătui.**

SECĂTÚRĂ, *secături,* s.f. **1.** Om de nimic, neserios, netrebnic. **2.** (La pl.) Lucruri lipsite de valoare, de importanţă; fleacuri; mofturi. — **Seca** + suf. *-ătură.*

SECENTÍSM s.n. Mişcare literară şi artistică din sec. XVII în Italia. — După it. **secentismo.**

SECENTÍST, -Ă, *secentişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Scriitor, artist) care aparţine secentismului. — După it. **secentista.**

SECERÁ, *sécer,* vb. I. Tranz. A reteza de la baza tulpinii cerealele păioase cu maşina de secerat sau cu secera, pentru a aduna recolta. F Fig. A ucide oameni sau animale dintr-odată şi în număr mare. — Lat. pop. **sicilare.**

SECERÁR s.m. (Pop.) Luna august. — **Secera** + suf. *-ar.*

SECERÁT s.n. Acţiunea de *a secera;* seceriş (**1**), seceră (**2**). — V. **secera.**

SÉCERĂ, *seceri,* s.f. **1.** Unealtă agricolă manuală folosită la recoltarea cerealelor prin tăierea tulpinilor acestora, formată dintr-o lamă îngustă şi curbată de oţel, cu tăişul în interior (prevăzut cu dinţi), fixată într-un mâner de lemn. **2.** Secerat, seceriş (**1**). [Var.: (pop.) **sécere** s.f.] — Lat. **sicilis.**

SECERĂTÓR, -OÁRE, *secerători, -oare,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care seceră. **2.** S.f. Maşină agricolă de recoltat care seceră cereale şi alte plante agricole. G *Secerătoare-legătoare* = maşină agricolă de recoltat care seceră şi leagă în snopi tulpinile de cereale. *Secerătoare-treierătoare* = combină. — **Secera** + suf. *-ător.*

SECERĂTÚRĂ, *secerături,* s.f. Recoltă secerată (sau de secerat). — **Secera** + suf. *-ătură.*

SÉCERE s.f. v. **seceră.**

SECERÍŞ, *secerişuri,* s.n. **1.** Acţiunea de a secera; secerat, seceră (**2**). F Perioadă de timp în care se seceră. **2.** Recoltă (secerată). — **Secera** + suf. *-iş.*

SECESIONÍST, -Ă, *secesionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care participă la o acţiune de secesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sécessionniste.**

SECESIÚNE, *secesiuni,* s.f. Acţiune de separare a unui grup de persoane faţă de o colectivitate căreia îi aparţine ori a unui stat sau a unui grup de state faţă de o federaţie sau de o confederaţie. G *Războiul de secesiune* = război civil din SUA (1861–1865), purtat între coaliţia statelor din Nord (abolicionişte) şi a celor din Sud (susţinătoare ale sclavagismului) şi terminat cu înfrângerea statelor din Sud şi cu abolirea sclaviei. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **sécession,** lat. **secessio, -onis.**

SÉCETĂ, *secete,* s.f. Insuficienţă a umidităţii solului şi a atmosferei faţă de valorile minimale necesare creşterii şi dezvoltării normale a plantelor (cultivate). F Vreme, perioadă caracterizată printr-o astfel de insuficienţă; vreme uscată, secetoasă. — Lat. ***siccita** (= *siccitas*).

SECETÓS, -OÁSĂ, *secetoşi, -oase,* adj. (Despre vreme, perioade) Fără ploi, bântuit de secetă. F (Despre regiuni, terenuri) Lipsit de surse de apă. — **Secetă** + suf. *-os.*

SECFESTRÁ vb. I v. **sechestra.**

SECFESTRÁRE s.f. v. **sechestrare.**

SECHÉLĂ, *sechele,* s.f. (Mai ales la pl.) Urmă, consecinţă, tulburare funcţională sau organică durabilă rezultată după o boală, după o intervenţie chirurgicală etc. — Din fr. **séquelle.**

SECHESTRÁ, *sechestrez,* vb. I. Tranz. A pune sechestru asupra unor bunuri. F A reţine cu forţa o persoană. [Var.: (înv.) **secfestrá** vb. I] — Din fr. **séquestrer,** lat. **sequestrare.**

SECHESTRÁRE, *sechestrări,* s.f. Acţiunea de *a sechestra* şi rezultatul ei. [Var.: (înv.) **secfestráre** s.f.] — V. **sechestra.**

SECHÉSTRU, *sechestre,* s.n. (Jur.) **1.** Măsură de asigurare a unui lucru cu privire la care există un litigiu, până la soluţionarea acestuia. **2.** Măsură de indisponibilizare a unui bun, în vederea executării silite sau a confiscării lui. [Var.: (înv.) **secvéstru** s.n.] — Din fr. **séquestre,** lat. **sequester, -tris.**

SÉCOL, *secole,* s.n. **1.** Interval de timp de o sută de ani (socotit de la unitate până la completarea sutei inclusiv); răstimp de o sută de ani (socotit de la orice dată); veac. F Fig. Veşnicie. F (La pl.) Timpul considerat în desfăşurarea lui; *p. ext.* generaţiile contemporane acestor etape de desfăşurare. **2.** Epocă istorică dominată de un eveniment sau de o personalitate excepţională. *Secolul lui Pericle.* **3.** (Înv.; în sintagma) *Secolul de mijloc* = Evul Mediu. [Pl. şi: (înv., m.) *secoli.* — Var.: (înv.) **sécul** s.m.] — Din lat. **saeculum,** it. **secolo.**

SECONDÁ, *secondez,* vb. I. Tranz. **1.** A sprijini, a ajuta, a însoţi, a fi alături de cineva în acţiunile sale. **2.** (Muz.) A acompania. [Var.: **secundá** vb. I] — Din fr. **seconder,** lat. **secundare.**

SECONDÁNT, -Ă s.m. şi f. v. **secundant.**

SÉCOND-HAND, adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care nu este nou; la mâna a doua. **2.** S.n. Magazin în care se vând produse second-hand (**1**). [Pr.: *secăndhend*] — Cuv. engl.

SECRÉT, -Ă, *secreţi, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care este ţinut ascuns, care rămâne necunoscut; confidenţial. *Tratative secrete.* G *Asociaţie* (sau *organizaţie, societate) secretă* = organizaţie cu caracter conspirativ, constituită în ascuns. F (Despre sentimente) Care nu este declarat sau mărturisit; păstrat în taină. **2.** Ascuns vederii, mascat privirilor. G *Agent secret* = persoană cu misiune secretă de informare în domeniul politic, economic sau al criminalităţii. **II.** S.n. **1.** Ceea ce nu se ştie, nu se cunoaşte (de nimeni), ceea ce este tăinuit, nu trebuie spus nimănui; taină. G *Secret de stat* = document sau date privitoare la problemele fundamentale ale vieţii politice, economice, precum şi ale apărării statului, a căror divulgare este pedepsită penal. **2.** Sistem (ingenios) care constituie condiţia succesului într-o întreprindere; procedeu special şi eficace pentru a obţine sau a face ceva. **3.** Ceea ce constituie condiţia intimă (greu de realizat) a unei ştiinţe, a unei arte. **4.** (Înv.) Discreţie. **5.** (Ieşit din uz) Celulă izolată într-o închisoare. [Var.: **sâcrét, -eátă** adj.] — Din fr. **secret,** lat. **secretus.**

SECRETÁ, pers. 3 *secrétă,* vb. I. Tranz. A produce o secreţie. [Prez. ind. şi: *secrétează*] — Din fr. **sécréter.**

SECRETÁR, -Ă, *secretari, -e,* s.m. şi f., s.n. **I.** S.m. şi f. **1.** Persoană care conduce secretariatul (**1**) într-o întreprindere sau într-o instituţie. G *Secretar de redacţie* = persoană însărcinată cu centralizarea şi coordonarea materialului care se publică într-un ziar sau într-o revistă şi răspunde de felul cum se prezintă publicaţia. F Persoană care rezolvă lucrările curente şi corespondenţa particulară a cuiva (în calitate de angajat particular al acestuia). **2.** Conducător al unei organizaţii social-politice. G *Secretar general* = persoană aleasă în cadrul congresului sau conferinţei unui partid politic pentru coordonarea activităţii acestuia. **3.** Funcţionar sau demnitar care pregăteşte lucrările şi duce la îndeplinire hotărârile organului suprem al puterii sau al administraţiei de stat, al conducerii altui organ central etc. G *Secretar de stat* = (în unele ţări) ministru al Afacerilor Externe; om politic sau înalt funcţionar care conduce un departament ministerial. **II.** S.n. (În forma *secreter*) Mobilă prevăzută cu sertare (în care se ţin documente, acte etc.) şi cu placă rabatabilă care serveşte la scris. [Scris. şi: (**II**) *secrétaire.* — Var.: (**II**) **secretér** s.n.]. — Din fr. **secrétaire.**

SECRETARIÁT, *secretariate,* s.n. **1.** Serviciu într-o instituţie, într-o întreprindere, într-o organizaţie politică etc. care rezolvă lucrările curente ale conducerii acestora; birou unde îşi desfăşoară activitatea personalul acestui serviciu. **2.** Organ care coordonează şi controlează activitatea (în special îndeplinirea hotărârilor) unui partid. **3.** Organ de conducere al unei organizaţii internaţionale cu atribuţii administrative şi executive. **4.** Grup de persoane care consemnează conţinutul dezbaterilor unei şedinţe. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **secrétariat.**

SECRETÉR s.n. v. **secretar.**

SECRETÍNĂ s.f. Hormon produs de mucoasa duodenului, care are proprietatea de a excita secreția sucului pancreatic, a bilei și a salivei. — Din fr. **sécrétine.**

SECRETIZÁ, *secretizez,* vb. I. A face să devină secret. F *Spec.* A conferi un caracter secret unor documente referitoare la siguranța unui stat, interzicându-se divulgarea conținutului și accesul publicului o perioadă de timp. — **Secret** + suf. *-iza.*

SECRETIZÁRE, *secretizări,* s.f. Acțiunea de *a secretiza* și rezultatul ei. F Inserare a unor elemente care împiedică falsificarea unor date, a unor documente etc. — V. **secretiza.**

SECRETOMANÍE s.f. (Psih.) Mania de a cunoaște și de a păstra secrete. — **Secret** + **manie.**

SECRETÓR, -OÁRE, *secretori, -oare,* adj. (Fiziol.) Care secretă. *Organ secretor.* G *Țesut secretor* = țesut vegetal alcătuit din celule dispuse izolat sau în straturi și care produce secreții. — Din fr. **sécréteur.**

SECRETÓS, -OÁSĂ, *secretoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care știe să păstreze un secret, o taină; (persoană) care nu se destăinuie. — **Secret** + suf. *-os.*

SECRÉȚIE, *secreții,* s.f. (Fiziol.) **1.** Produs lichid sau solid rezultat din activitatea celulelor glandulare. G *Glandă cu secreție internă* = glandă care varsă materia secretată în circuitul sangvin. *Glandă cu secreție externă* = glandă care elimină materia secretată prin pori sau prin alte orificii externe. **2.** Proces de elaborare și de eliminare a unor substanțe rezultate din activitatea celulelor glandulare. [Var.: **secrețiúne** s.f.] — Din fr. **sécrétion,** lat. **secretio, -onis.**

SECREȚIÚNE s.f. v. **secreție.**

SECRIÁȘ s.n. v. **sicriaș.**

SECRÍU s.n. v. **sicriu.**

SECTÁNT, -Ă, *sectanți, -te,* s.m. și f. Adept al unei secte religioase F (Adjectival) De sectă, propriu sectanților; *fig.* exclusivist, intolerant. — Din lat. **sectans, -ntis.** Cf. s e c t ă.

SECTÁR, -Ă, *sectari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Partizan intolerant și exclusivit al unei doctrine politice, filosofice sau religioase. **2.** Adj. De sectă sau de sectar (**1**); intolerant față de cei cu alte convingeri; exclusivist. — Din fr. **sectaire.**

SECTARÍSM s.n. Spirit, atitudine de sectar (**1**); îngustime de vederi proprie persoanelor sau grupurilor care se limitează la interesele lor mărunte; *fig.* exclusivism, intoleranță. — Din fr. **sectarisme.**

SECTĂ, *secte,* s.f. Comunitate religioasă desprinsă dintr-o religie mare (creștinism, islam, budism etc.), în vederea practicării unui cult independent, bazat pe o doctrină proprie; *p. ext.* grup (închis) alcătuit din adepții unei doctrine (filosofice sau politice). — Din fr. **secte,** lat. **secta.**

SECTÓR, *sectoare,* s.n. **1.** (Mat.) Porțiune dintr-un plan limitată de două drepte concurente și de arcul unei curbe cuprins între cele două drepte; mulțimea punctelor din interiorul unei sfere, situată în interiorul conului având ca bază un cerc mic al sferei, iar ca vârf centrul sferei. F (Tehn.) Organ de mașină în formă de cerc, de roată (dințată). **2.** Fiecare dintre zonele corespunzătoare unei delimitări de orice natură a unei suprafețe; porțiune limitată dintr-o suprafață. F Zonă de acțiune a unei unități militare. F Subîmpărțire administrativă în cadrul unui oraș mai mare. **3.** Domeniu sau ramură de activitate. — Din fr. **secteur,** lat. **sector, -oris.**

SECTORÍST, *sectoriști,* s.m. Ofițer sau subofițer de poliție în sarcina căruia se află ordinea publică și evidența populației dintr-un anumit sector al unui oraș. — **Sector** + suf. *-ist.*

SECTORIZÁT, -Ă, *sectorizați,* -te, adj. (Rar) Care este împărțit pe sectoare. — De la **sector.**

SÉCȚIE, *secții,* s.f. **1.** Subunitate organizatorică a unei întreprinderi, instituții etc.; sală, atelier, local în care își desfășoară activitatea o astfel de subunitate. F Compartiment cu destinație specială într-un magazin, într-un muzeu etc. **2.** Subdiviziune în cadrul administrației sau al poliției unui oraș; locul în care își are sediul această subdiviziune. G *Secție de votare* = fiecare dintre diviziunile în care se împarte o circumscripție electorală (în raport cu numărul alegătorilor); locul unde votează alegătorii dintr-o asemenea diviziune. — Din rus. **sekțiia,** fr. **section.**

SECȚIONÁ, *secționez,* vb. I. Tranz. A face o tăietură, a împărți în secțiuni; a tăia, a divide. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sectionner.**

SECȚIONÁBIL, -Ă, *secționabili, -e,* adj. Care poate fi secționat. [Pr.: *-ți-o-*] — **Secționa** + suf. *-bil.*

SECȚIONÁRE, *secționări,* s.f. Acțiunea de *a secționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **secționa.**

SECȚIÚNE, *secțiuni,* s.f. **1.** Faptul de a secționa; tăietură, despărțire; (concr.) porțiune tăiată în urma secționării; loc unde s-a făcut o secționare. **2.** Suprafață rezultată prin intersecția unui corp solid cu o suprafață (plană sau curbă). F Aria unei secțiuni (**2**). **3.** (Tehn.) Schiță reprezentând suprafața determinată de intersecția unui plan (vertical sau orizontal) cu un sistem tehnic sau cu o piesă. **4.** (Mat.) Intersecție a două mulțimi. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **section,** lat. **sectio, -onis.**

SECÚI, *secui,* s.m. Persoană care face parte dintr-o populație maghiarizată, rezultată din amestecul unor populații turcice. — Din magh. **székely.**

SECUIÉSC, -IÁSCĂ, *secuiești,* adj. Care aparține secuilor, privitor la secui. [Pr.: *-cu-iesc*] — **Secui** + suf. *-esc.*

SECUÍME s.f. Ținut locuit de secui; populația secuiască. — **Secui** + suf. *-ime.*

SÉCUL s.m. v. **secol.**

SECULÁR, -Ă, *seculari, -e,* adj. **1.** Care durează mai multe secole, care are o vechime de unul sau de mai multe secole; *p. ext.* extrem de vechi, străvechi. **2.** Care are loc o dată la o sută de ani. **3.** (Livr.) Laic. **4.** (La catolici) De mir. — Din fr. **séculaire,** lat. **saecularis.**

SECULARIZÁ, *secularizez,* vb. I. Tranz. A trece în patrimoniul statului (în schimbul unei despăgubiri) ceea ce aparține bisericii. — Din fr. **séculariser.**

SECULARIZÁRE, *secularizări,* s.f. Acțiunea de a *seculariza.* — V. **seculariza.**

SECULARIZÁT, -Ă, *secularizați, -te,* adj. (Despre bunuri care aparțin bisericii sau mănăstirii) Trecut în patrimoniul statului. — V. **seculariza.**

SECÚND, -Ă, *secunzi, -de*, num. ord., adj., s.n. **1.** Num. ord., adj. Care vine imediat după primul în ordinea locului, a timpului sau a rangului; al doilea. G *Ofițer secund* (și substantivat, m.) = ofițer care îndeplinește pe navă funcția de adjunct al căpitanului. *Arbitru secund* (și substantivat, m.) = arbitru care ajută pe arbitrul principal în conducerea unei competiții sportive. **2.** S.n. Voce care acompaniază o voce primă și care se găsește pe locul al doilea în executarea unei melodii cântate din gură sau dintr-un instrument. — Din fr. **second,** lat. **secundus.**

SECUNDÁ vb. I v. **seconda.**

SECUNDÁNT, -Ă, *secundanți, -te,* s.m. și f. Persoană care secondează, ajută, urmează, însoțește pe cineva. F Arbitru secund. F Persoană care asistă și îndrumă un participant la anumite întreceri sportive (box, șah). F Persoană sau echipă care, într-o cursă sportivă (ciclism, alergări, canotaj etc.) urmărește îndeaproape adversarul din față. F (Înv.) Martor la un duel. [Var.: **secondánt, -ă** s.m. și f.] — Din germ. **Sekundant.**

SECUNDÁR[1], *secundare,* s.n. Acul ceasornicului care arată secundele. — **Secundă** + suf. *-ar.*

SECUNDÁR[2], -Ă, *secundari, -e,* adj. **1.** Care ocupă locul al doilea (în timp) într-o succesiune. G *Era secundară* = a doua eră geologică, caracterizată prin apariția primelor păsări, a mamiferelor și peștilor osoși; era mezozoică. (Ieșit din uz) *Curs secundar* = ciclu școlar care urma după ciclul primar. (Ieșit din uz) *Profesor secundar* = profesor care predă în cursul secundar. *Sifilis secundar* = sifilis aflat în a doua fază, caracterizat prin apariția unor erupții pe piele. **2.** Care se plasează pe al doilea plan din punct de vedere al importanței; de mai mică importanță. G (Gram.) *Propoziție secundară* (și substantivat, f.) = propoziție care nu este de sine stătătoare, depinzând în frază de propoziția principală (din punctul de vedere al înțelesului). *Medic secundar* (și substantivat, m.) = medic care, în urma unui concurs, este admis să lucreze într-o clinică între 3 și 5 ani, în vederea specializării sale. *Fenomen secundar* = fenomen patologic puțin important, care apare în cursul unei boli, ca efect al fenomenelor ei caracteristice și care nu influențează cursul bolii. — Din fr. **secondaire,** lat. **secundarius.**

SECUNDARIÁT s.n. Perioadă de timp în care își face stagiul un medic secundar[2]. F Examen sau concurs pentru obținerea gradului de medic secundar[2]. — De la **secundar[2].**

SECÚNDĂ, *secunde,* s.f. **1.** Unitate de măsură a timpului egală cu a 60-a parte din durata unui minut; *p. ext.* timp foarte scurt; clipă, moment. **2.** (Muz.) Intervalul dintre două sunete ale gamei aflate pe două trepte alăturate. — Din fr. **seconde.**

SECÚNDO adv. În al doilea rând. — Cuv. lat.

SECÚRE, *securi,* s.f. Unealtă formată dintr-un corp de oțel cu tăiș și un ochi în care se fixează o coadă de lemn, folosită pentru doborârea arborilor, la scurtatul sau despicatul lemnelor, la cioplit și (în trecut) ca armă de luptă. — Lat. **securis.**

SECURÍCE, *securici,* s.f. Diminutiv al lui *secure.* — **Secure** + suf. *-ice.*

SECURÍST, -Ă, *securiști, -ste,* s.m. și f. Lucrător în serviciul de securitate în perioada comunistă. F P. ext. (Depr.) Persoană care face mult rău celorlalți prin deformări, persecuții etc. — **Secur**[itate] + suf. *-ist.*

SECURÍSTIC, -Ă, *securistici, -ce,* adj. Care aparține securității (**2**) sau securiștilor, referitor la securitate sau la securiști. — **Secur**[itate] + suf. *-istic.*

SECURÍT s.n. Geam de siguranță cu o rezistență mecanică mărită și care, datorită tensiunilor interne obținute în urma unui tratament termic, se transformă la spargere în pulbere, fără a forma cioburi și așchii. — Din germ. **Sekurit.**

SECURITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere şi liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol. F Protecție, apărare. G *Securitate colectivă* = stare a relațiilor dintre state, creată prin luarea pe cale de tratat a unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni. *Securitate socială* = totalitatea reglementărilor juridice pentru asigurarea stării de siguranță socială la nivel de persoană, grup social sau populație totală, precum şi pentru protejarea persoanelor defavorizate sau marginalizate. **2.** (Ieşit din uz) Organ de stat represiv care avea ca sarcină apărarea prin orice mijloace a sistemului comunist din România. — Din fr. **sécurité,** lat. **securitas, -atis.**

SECURIZÁ, *securizez,* vb. I. Tranz. A trata termic o sticlă în vederea obținerii securitului. — **Securit** + suf. *-iza.*

SECURIZÁRE, *securizări,* s.f. Acțiunea de *a securiza* şi rezultatul ei. — V. **securiza.**

SECVÉNȚĂ, *secvențe,* s.f. **1.** Succesiune de fenomene fizice sau ordinea de variație în timp a mărimilor unui sistem. **2.** Şir de imagini sau de scene dintr-un film, care formează un anumit episod. F Fig. Serie de fapte, de evenimente, de stări etc., care se succedă într-o anumită ordine şi formează un tot unitar. **3.** Repetarea pe trepte diferite a unei formule melodice sau a unei succesiuni de acorduri. — Din fr. **séquence.** Cf. it. s e q u e n z a.

SECVENȚIÁL, -Ă, *secvențiali, -e,* adj. Referitor la secvență, care se împarte în secvențe. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **séquentiel.**

SECVÉSTRU s.n. v. **sechestru.**

SEDÁ, *sedez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) administra sedative pentru a (se) calma, a (se) liniști. — Din lat. **sedare.**

SEDÁRE, *sedări,* s.f. Acțiunea de *a (se) seda.* — V. **seda.**

SEDÁT, -Ă, *sedați, -te,* adj. Care a fost calmat cu sedative. — V. **seda.**

SEDATÍV, -Ă, *sedativi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care produce o liniștire a stărilor de excitație psihică sau motorie, care calmează durerile; calmant. — Din fr. **sédatif.**

SEDÁȚIE, *sedații,* s.f. (Med.) Sedare. — Din fr. **sédation.**

SEDENTÁR, -Ă, *sedentari, -e,* adj. (Despre oameni) Căruia nu-i place să umble, să facă mişcare, care stă mai mult acasă; (despre îndeletnicirile oamenilor) care se desfăşoară într-un spațiu închis; care nu necesită mişcare, lipsit de mişcare. F (Despre populații) Stabil. G *Parte sedentară* = parte a unităților militare care rămâne în garnizoană în timp de război, având misiunea de a completa efectivele părții operative, de a îngriji bunurile rămase în cazarmă etc. *Păsări sedentare* = păsări care nu migrează în timpul iernii. *Animale sedentare* = animale nevertebrate care stau temporar în galerii pe care şi le fac singure. — Din fr. **sédentaire,** lat. **sedentarius.**

SEDENTARÍSM s.n. Faptul de a fi sedentar; viață sedentară, lipsită de mişcare. — **Sedentar** + suf. *-ism.*

SEDENTARITÁTE s.f. (Rar) Sedentarism. — Din fr. **sédentarité.**

SEDÍLĂ[1], *sedile,* s.f. Semn diacritic în formă de virgulă (,), care se pune sub unele consoane pentru a le da valoarea altui sunet. — Din fr. **cédille.**

SEDÍLĂ[2], *sedile,* s.f. Săculeț cu țesătură rară, în care se pune brânza la scurs. [Var.: (reg.) **sădílă, sidílă** s.f.] — Din bg., sb. **sedilo.**

SEDIMÉNT, *sedimente,* s.n. **1.** Depozit format prin depunerea substanțelor corpusculare solide dintr-o suspensie. **2.** Acumulare, în general stratificată, de minerale şi de resturi organice, depozitată la suprafața pământului; depozit de roci sedimentare. — Din fr. **sediment,** lat. **sedimentum.**

SEDIMENTÁ, pers. 3 *sedimentează,* vb. I. Refl. A se depune în straturi, a forma sedimente; a se lăsa la fund. — Din **sediment.**

SEDIMENTÁR, -Ă, *sedimentari, -e*, adj. Cu caracter de sediment (**2**); format prin sedimentare. G *Proces sedimentar* = proces de formare a sedimentelor. *Rocă sedimentară* = rocă rezultată prin depunerea materialelor provenite în urma alterării sau dezagregării unor roci preexistente. — Din fr. **sédimentaire.**

SEDIMENTÁRE, *sedimentări,* s.f. Acțiunea de *a se sedimenta* şi rezultatul ei. F Totalitatea proceselor fizice, chimice şi biologice care se desfăşoară la suprafața scoarței terestre şi în urma cărora are loc depunerea unor fragmente sau particule de minerale, roci, organisme etc. din care provin rocile sedimentare. F Fenomen de depunere lentă a particulelor solide dintr-o suspensie, dintr-o emulsie etc. prin cădere liberă sau prin centrifugare; sedimentație. G (Med.) *Viteză de sedimentare* = intervalul de timp în care se depun globulele roşii dintr-o cantitate de sânge recoltat într-un tub de sticlă gradat, care permite depistarea unor procese infecțioase. — V. **sedimenta.**

SEDIMENTÁȚIE, *sedimentații,* s.f. Sedimentare.— Din fr. **sédimentation.**

SEDIMENTOLOGÍE s.f. Parte a geologiei care studiază modul de formare a sedimentelor şi a rocilor sedimentare. — Din fr. **sédimentologie.**

SEDIMENTOMETRÍE, *sedimentometrii,* s.f. (Fiz.) Metodă de determinare a dimensiunilor particulelor dintr-un amestec, bazată pe măsurarea vitezei de sedimentare. — Din fr. **sédimentométrie.**

SEDIȚIÓS, -OÁSĂ, *sediționși, -oase,* adj. (Livr.) Care se revoltă împotriva unei autorități, care îndeamnă la răzvrătire, înclinat către răzvrătire, de răzvrătire. *Strigăte sedițioase.* [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **séditieux,** lat. **seditiosus.**

SEDIȚIÚNE, *sedițiuni,* s.f. (Livr.) Răzvrătire, revoltă, răscoală. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **sédition,** lat. **seditio, -onis.**

SÉDIU, *sedii,* s.n. Clădire sau loc unde îşi are administrația şi unde îşi desfăşoară activitatea o instituție sau o organizație. F Fig. Centru, focar. *Sediul reflexelor.* — Din it. **sedio.**

SEDUCĂTÓR, -OÁRE, *seducători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care seduce, incită, captivează prin aspect, prin fel de a fi etc.; (persoană) fermecătoare, încântătoare. **2.** S.m. Bărbat care abuzează de buna-credință a femeilor, ademenindu-le şi seducându-le cu promisiuni înşelătoare; ademenitor, înşelător. — **Seduce** + suf. *-ător.*

SEDÚCE, *sedúc*, vb. III. Tranz. **1.** A incinta, a captiva, a subjuga, a cuceri prin farmecul vorbelor, prin purtare etc. **2.** (Despre bărbați) A abuza de buna-credință a unei femei sau a unei minore, ademenind-o şi determinând-o să întrețină relații sexuale, cu promisiuni înşelătoare; a ademeni; a înşela, a amăgi; a corupe. — Din lat. **seducere.** Cf. fr. s é d u i r e.

SEDÚCERE, *seduceri*, s.f. Faptul de *a seduce*; seducție. — V. **seduce**.

SEDÚCȚIE, *seducții*, s.f. Faptul de a seduce; atracție deosebită exercitată asupra cuiva; captivare. F Corupție. F (Jur.) Infracțiune constând în fapta unui bărbat care determină o minoră să aibă raporturi sexuale cu el. — Din fr. **séduction,** lat. **seductio, -onis.**

SEDÚS, -Ă, *seduși, -se*, adj. **1.** (Despre oameni) Care este cucerit prin frumusețea, prin vorbele etc. cuiva; fermecat (**1**), fascinat, încântat. **2.** (Mai ales despre femei) Care este ademenit, înşelat, amăgit.— V. **seduce.**

SEF s.n. v. **seif.**

SEFÁRD, -Ă, *sefarzi, -de,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Evreu de rit spaniol care, expulzat din Peninsula Iberică, s-a refugiat în nordul Africii, în Orientul Apropiat şi în unele țări europene. **2.** Adj. Care aparține sefarzilor (**1**), de sefarzi; sefardit. — Din sp. **sefardi.**

SEFARDÍT, -Ă, *sefarditi, -te,* adj. Sefard. — Din **sefard.**

SEFTEREÁ s.f. v. **safterea.**

SEFTIÁN s.n. v. **saftian.**

SEGMÉNT, (**1, 2, 3**) *segmente,* s.n. (**4**) *segmenți,* s.m. **1.** S.n. Porțiune dintr-o figură, limitată cel puțin într-o parte de marginile ei. G *Segment de dreaptă* = porțiune dintr-o dreaptă mărginită de două puncte. *Segment de cerc* = parte dintr-un cerc cuprinsă între o coardă şi arcul subîntins. **2.** S.n. Porțiune definită dintr-un întreg, nedetaşată de acesta. *Segment din coloana vertebrală.* **3.** S.n. Fiecare dintre inelele (sau părțile) care alcătuiesc corpul unor viețuitoare. **4.** S.m. Garnitură metalică a unui piston, care serveşte la etanşarea spațiului liber dintre acesta şi cilindrul în interiorul căruia se deplasează, sau la răzuirea uleiului de pe pereții interiori ai cilindrului. **5.** S.n. (Ec.; în sintagma) *Segment de piață* = parte a unei întreprinderi din totalul ofertei sau cererii pe piață de produse şi servicii, exprimată în procente sau în unități de măsură cantitative. — Din fr. **segment,** lat. **segmentum.**

SEGMENTÁ, *segmentez*, vb. I. Tranz. A împărți, a tăia în segmente. — Din fr. **segmenter.**

SEGMENTÁL, -Ă, *segmentali, -e,* adj. Referitor la segment, de segment. — Din fr., engl. **segmental.**

SEGMENTÁRE, *segmentări,* s.f. **1.** Faptul de *a segmenta.* F Diviziune a celulei-ou sau a zigotului în celule din ce în ce mai mici, care se asociază între ele şi formează foițele embrionare; segmentație. **2.** (Fon.) Operație de izolare a unui segment dintr-o secvență sonoră pentru studiul lui auditiv, eliminându-se astfel influența contextului. — V. **segmenta.**

SEGMENTATÓR, *segmentatoare,* s.n. (Fon.) Aparat electronic folosit pentru segmentare. — **Segmenta** + suf. *-tor.*

SEGMENTÁȚIE, *segmentații,* s.f. Segmentare. — Din fr. **segmentation.**

SEGREGÁ, pers. 3 *segregă,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre elementele unui aliaj) A se separa neuniform prin răcire de la o temperatură înaltă, pe baza diferenței dintre punctele de topire ale elementelor. **2.** Refl. (Despre componenții unui material) A se separa. — Din lat., it. **segregare.**

SEGREGÁRE, *segregări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) segrega;* segregație. F Operație metalurgică de afinare a unui aliaj prin răcire selectivă prin care, la solidificare, unele impurități se concentrează şi se pot îndepărta uşor. **2.** Proces de izolare a minereurilor de masa rocilor înconjurătoare şi de cristalizare în filoane distincte, cu forme precise. **3.** (Constr.) Operație de separare a materialului granular din beton sau din mortar în straturi de consistență diferită. **4.** Fenomen în hibridarea sexuală a plantelor, constând în separarea eredității materne de cea paternă, în anumite celule diferențiate. **5.** Segregație rasială. — V. **segrega.**

SEGREGÁȚIE, *segregații*, s.f. **1.** Segregare (**2**); lipsă de omogenitate a compoziției chimice a unui aliaj solidificat, rezultată din segregare. **2.** (În sintagma) *Segregație rasială* = politică de discriminare rasială constând în

separarea persoanelor de origini sau rase diferite din interiorul aceleiași țări; discriminare rasială; segregare (**5**). [Var.: **segregaţiúne** s.f.] — Din fr. **ségrégation.**

SEGREGAŢIÚNE s.f. v. **segregaţie.**

SEGUIDILLA, *seguidilla,* s.f. Dans populaire espagnol, cu mișcare vioaie, care se dansează cu acompaniament de chitară sau de castaniete, uneori însoțit de cântec; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *seghidília*] — Cuv. sp.

SEHÁSTRU, -Ă s.m. și f. v. **sihastru.**

SEHĂSTRÍE s.f. v. **sihăstrie.**

SEHÉLBĂ s.f. v. **selbă.**

SEIDICÁR s.m. v. **saidecar.**

SEIF, *seifuri,* s.n. Dulap sau ladă de fier în care se păstrează, de obicei într-o instituție bancară, bani, hârtii și obiecte de valoare; casă de bani. F Încăpere specială, bine asigurată (la arhive sau la biblioteci publice), în care se păstrează manuscrise, documente și alte obiecte de valoare. [Var.: **safé, saféu, sef** s.n.] — Din engl. **safe.**

SEÍGĂ, *seige,* s.f. Aparat de recoltare a stufului, care se atașează unui tractor. — Et. nec.

SEÍM, *seimuri*, s.n. Adunare reprezentativă pe stări în Polonia, denumită și Parlament sau Dietă. — Din pol. **sejm.**

SEÍMĂ, *seime,* s.f. Crăpătură care apare uneori la copitele cailor și ale vitelor. — Din fr. **seime.**

SEIMÉN, *seimeni,* s.m. (În sec. XVII–XVIII, în Țara Românească și în Moldova) Soldat din corpul de ostași mercenari pedeștri înarmați cu sânețe, a căror atribuție era paza Curții domnești. [Var.: **silimén, simén** s.m.] — Din tc. **seğmen.**

SEIMENÉSC, -EÁSCĂ, *seimenești*, adj. (Înv.) Care aparține seimenilor, privitor la seimeni. — **Seimen** + suf. *-esc.*

SEÍN, -Ă, *seini, -e*, adj. (Reg.) **1.** (Despre lână, blană) De culoare cenușie-roșcată. **2.** (Despre oi) Cu lâna cenușie-roșcată. — Et. nec.

SEÍSM, *seisme,* s.n. Cutremur de pământ. — Din fr. **séisme.**

SEÍSMIC, -Ă, *seismici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la seisme, care aparține seismelor. G *Unde seismice* = unde elastice care se răspândesc în scoarța terestră, fiind provocate de cutremure sau de explozii artificiale. *Stație seismică* = complex de aparatură pentru înregistrarea undelor seismice. *Regiune seismică* = regiune în care cutremurele de pământ sunt frecvente și puternice. F Care servește la înregistrarea și studierea oscilațiilor scoarței terestre. *Aparate seismice.* **2.** S.f. Seismometrie. — Din fr. **séismique.**

SEISMICITÁTE s.f. Grad de frecvență și de intensitate a oscilațiilor seismice dintr-o zonă. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismicité.**

SEISMOGÉNIC, -Ă, *seismogenici, -ce,* adj. Care determină apariția unui cutremur. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismogénique.**

SEISMOGRÁF, *seismografe,* s.n. **1.** Aparat care înregistrează grafic, în mod automat, momentul, durata și intensitatea mișcărilor seismice; seismometru. **2.** Aparat folosit în prospecțiuni geofizice, cu ajutorul căruia se înregistrează vibrațiile produse de anumite explozii subterane provocate în scopuri științifice. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismographe.**

SEISMOGRÁFIC, -Ă, *seismografici, -ce,* adj. Privitor la seismografie, care aparține seismografiei. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismographique.**

SEISMOGRAFÍE s.f. Totalitatea procedeelor de utilizare a seismografului; parte a seismologiei care se ocupă cu înregistrarea undelor seismice și cu interpretarea acestor înregistrări. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismographie.**

SEISMOGRÁMĂ, *seismograme*, s.f. Înregistrare grafică a mișcărilor seismice cu ajutorul seismografului. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismogramme.**

SEISMOLÓG, *seismologi,* s.m. Specialist în seismologie. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismologue.**

SEISMOLÓGIC, -Ă, *seismologici, -ce*, adj. Privitor la seismologie, care aparține seismologiei. *Cercetări seismologice.* [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismologique.**

SEISMOLOGÍE s.f. Ramură a geofizicii aplicate care se ocupă cu studiul cutremurelor de pământ. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismologie.**

SEISMOMÉTRIC, -Ă, *seismometrici, -ce,* adj. De seismometrie. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismométrique,** engl. **seismometric.**

SEISMOMETRÍE s.f. Parte a geofizicii aplicate care studiază modul și viteza de propagare a undelor seismice din scoarța Pământului, provocate prin explozii artificiale, mai ales în scopul prospectării diferitelor substanțe minerale utile și al detectării structurilor geologice favorabile acumulării acestora; seismică. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismométrie.**

SEISMOMÉTRU, *seismometre,* s.n. Seismograf. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismomètre.**

SEISMONASTÍE, *seismonastii,* s.f. Mișcare a organelor unor plante superioare provocată de lovire sau de scuturare. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismonastie.**

SEISMOSCÓP, *seismoscoape,* s.n. Instrument care pune în evidență cutremurele de pământ. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismoscope.**

SEISMOTERAPÍE s.f. (Med.) Procedeu terapeutic constând din vibrații rapide, regulate și de mică amplitudine, folosit în unele atonii funcționale; vibroterapie. [Pr.: *se-is-*. — Var.: **sismoterapíe** s.f.] — Din fr. **séismothérapie.**

SEÍŞ, *seișuri,* s.n. Pendulare ritmică a apei lacurilor, cu o perioadă variată, datorită schimbărilor bruște ale presiunii atmosferice, vântului sau unei ploi puternice căzute într-o porțiune a bazinului lacustru. [Pl. și: (f.) *seișe*] — Din fr. **seiche.**

SEÍZ, *seizi,* s.m. (Înv.) Rândaș, grăjdar (la Curtea domnească). — Din tc. **seyis.**

SEJÚR, *sejururi*, s.n. Vacanță, concediu pe care cineva îl petrece într-o stațiune. — Din fr. **séjour.**

SELACIÁN, *selacieni*, s.m. (La pl.) Subclasă de pești marini cu scheletul cartilaginos, cu coada împărțită în două părți inegale, cu corpul acoperit de solzi și de țepi; (și la sg.) pește din această subclasă. G (Adjectival) *Pește selacian.* [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **sélacien.**

SELAMALÁC s.n. v. **selamlâc.**

SELAMLÁC, *selamlâcuri*, s.n. (Înv.) Parte rezervată bărbaților și musafirilor în casele turcești; încăperi destinate domnului și slugilor sale, precum și pentru recepții, în palatele domnilor români. [Var.: **selamalâc** s.n.] — Din tc. **selâmlık.**

SELÁNDRĂ, *selandre,* s.f. Navă de transport din timpul cruciadelor. — Din fr. **sélandre.**

SÉLBĂ, *selbe,* s.f. (Rar) Pădure tânără (și deasă). [Var.: **sehélbă** s.f.] — Cf. lat. s i l v a.

SELEÁF s.n. v. **sileaf.**

SELEÁM-CEAÚŞ, *seleam-ceauși,* s.m. (Înv.) Reprezentant al domnului care mergea înainte și anunța tuturor sosirea acestuia. — Din tc. **selâm-çavuş.**

SELÉCT, -Ă, *selecți, -te*, adj. Ales, deosebit, distins. — Din fr. **sélect,** engl. **select.**

SELECTÁ, *selectez,* vb. I. **1.** Tranz. A selecționa după un criteriu stabilit. F A-și arăta preferința, a aprecia, a distinge (dintre mai mulți). **2.** Tranz. A separa, în vederea izolării dintr-o mulțime de obiecte, o serie de obiecte cu anumite caracteristici. **3.** Intranz. (Despre aparatele de radiorecepție și de telegrafie) A recepționa clar diferitele unde sonore, diferitele posturi de emisie; a fi selectiv. F A regla în așa fel un aparat de radiorecepție, încât undele apropiate ca lungime să nu deranjeze audiția. — Cf. s e l e c t i v, s e l e c t o r.

SELECTÁRE, *selectări*, s.f. Acțiunea de *a selecta* și rezultatul ei. — V. **selecta.**

SELECTÁT, -Ă, *selectați, -te,* adj. Care este ales dintr-un grup de obiecte, de ființe etc. după anumite criterii; *p. ext.* de calitate superioară. — V. **selecta.**

SELECTÍV, -Ă, *selectivi, -e,* adj. **1.** (Despre sisteme fizico-chimice) Care are proprietatea de a efectua o alegere între mai multe elemente de același fel. F (Despre radiorecepție; *p. ext.* despre aparate de radiorecepție) Care are proprietatea de a prinde oscilațiile a căror frecvență este egală cu frecvența pe care este acordat. **2.** Care se efectuează prin selecție, care se bazează pe selecție. — Din fr. **sélectif.**

SELECTIVITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi selectiv. F Capacitatea unui sistem tehnic sau fizico-chimic de a separa semnalul util din fondul de oscilații electromagnetice parazite. *Selectivitatea unui aparat de radio.* **2.** Însușire a plantelor și animalelor de a face selecție naturală în procesul de fecundare și în comportarea față de condițiile de viață. — Din fr. **sélectivité.**

SELECTÓR, *selectoare,* s.n. **1.** Dispozitiv mecanic sau electric care permite alegerea unui obiect sau a unei direcții anumite dintr-o mulțime de obiecte sau de direcții accesibile dispozitivului. **2.** Mașină agricolă alcătuită dintr-o vânturătoare și mai multe site, cu ajutorul căreia se separă semințele de impurități și se sortează pe calități. — Din fr. **sélecteur.**

SELECTRÓN, *selectroane,* s.n. Tub electronic din prima generație de calculatoare. — Din engl. **selectron.**

SELÉCŢIE, *selecții*, s.f. **1.** Alegere efectuată după un anumit criteriu și cu un anumit scop; selecționare. F Spec. (La pl.; în forma *selecțiuni*) Fragmente de mare popularitate sau valoare alese dintr-o operă muzicală. **2.** Proces de supraviețuire a indivizilor dotați cu cele mai apte însușiri în lupta pentru existență. G *Selecție naturală* = mecanism fundamental al evoluției în urma căruia în cadrul unei populații supraviețuiesc în lupta pentru existență indivizii cei mai bine adaptați la mediu. *Selecție sexuală* = alegere naturală și artificială care se face în urma eliminării de la actul reproducător a indivizilor slabi și rău înzestrați. *Selecție artificială* = metodă de ameliorare a speciilor animale și vegetale, constând în selecționarea, în vederea reproducției, a indivizilor care întrunesc cele mai multe calități biologice. **3.** Operație de extragere a unităților dintr-o colectivitate generală, după

anumite principii; parte dintr-o colectivitate cu ajutorul căreia se cercetează diversele caracteristici ale întregii colectivități. [Var.: **selecțiúne** s.f.] — Din fr. **sélection,** lat. **selectio, -onis.**

SELECȚIONÁ, *selecționez,* vb. I. **1.** Tranz. A face o selecție, a alege, a tria după un anumit criteriu; a selecta; *p. ext.* a ameliora speciile animale și vegetale prin alegerea, în vederea reproducției, a indivizilor care întrunesc cele mai multe calități. F Refl. A se supune procesului de selecție naturală. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionner.**

SELECȚIONÁBIL, -Ă, *selecționabili, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care poate fi selecționat, apt de a fi selecționat. [Pr.: *-ți-o-*] — **Selecționa** + suf. *-bil.*

SELECȚIONÁRE, *selecționări,* s.f. Acțiunea de *a selecționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **selecționa.**

SELECȚIONÁT, -Ă, *selecționați, -te,* adj. Ales dintre mai mulți (după criterii de valoare); *p. ext.* de calitate superioară. F (Substantivat) Persoană sau echipă aleasă prin selecție în vederea participării la competiții sportive, artistice etc. F (Despre plante de cultură și animale domestice) Obținut prin metoda selecției artificiale; cu însușiri îmbunătățite prin selecție. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **selecționa.**

SELECȚIONATÓR, -OÁRE, *selecționatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care lucrează în domeniul ameliorării plantelor de cultură și animalelor domestice pe calea selecției artificiale. [Pr.: *-ți-o-*] — **Selecționa** + suf. *-tor.*

SELECȚIONÉR, -Ă, *selecționeri, -e,* s.m. și f. Persoană autorizată și competentă care triază sportivii în scopul alegerii celor mai valoroși pentru constituirea unor echipe (naționale) participante la o competiție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionneur.**

SELECȚIONÍSM s.n. Teorie care admite existența selecției naturale în biologie; darwinism. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionnisme.**

SELECȚIONÍST, -Ă, *selecționiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care aderă la teoria darwinistă a selecției naturale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionniste.**

SELECȚIÚNE s.f. v. **selecție.**

SELEMÉT s.n. (Înv.; în expr.) *A scoate* (pe cineva) *la selemet* = a distruge din punct de vedere material, a ruina (pe cineva), a aduce la sapă de lemn. [Var.: **silimét** s.n.] — Din tc. **selâmet.**

SELENÁR, -Ă, *selenari, -e,* adj. Referitor la Lună, de Lună; lunar. — Din fr. **sélenien** (după *lunar).*

SELENAÚT, *selenauți,* s.m. Astronaut care călătorește spre Lună (**I 1**), care explorează Luna (**I 1**). — **Selene** (n. pr.) + [cosmo]**naut.**

SELENIÁT, *seleniați,* s.m. Sare a acidului selenic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **séléniate.**

SELÉNIC, -Ă, *selenici, -ce,* adj. Care conține seleniu. *Acid selenic.* — Din fr. **sélénique.**

SELENIFÉR, -Ă, *seleniferi, -e,* adj. Care conține seleniu. — Din fr. **sélénifère.**

SELENÍT[1], *seleniți,* s.m. Varietate de ghips semitransparent, de culoare galbenă-aurie, cu luciu mătăsos-sidefos, utilizată pentru confecționarea unor obiecte decorative. — Din fr. **sélénite.**

SELENÍT[2], *seleniți,* s.m. (Livr.) Locuitor imaginar din Lună. — Din fr. **sélénite.**

SELÉNIU s.m. Element chimic, metaloid negru-cenușiu care se găsește în natură în combinație cu sulful și care se utilizează în industria sticlei, a ceramicii și la fabricarea celulelor fotoelectrice. [Var.: **selénium** s.n.] — Din fr. **sélénium.**

SELÉNIUM s.n. v. **seleniu.**

SELENODEZÍE s.f. Disciplină care studiază forma și dimensiunile Lunii, câmpul său de gravitație etc. — Din fr. **sélénodésie.**

SELENOGRAFÍE s.f. Parte a astronomiei care se ocupă cu studierea descriptivă a Lunii, a formațiilor și a constituției sale, a proceselor fizice etc. — Din fr. **sélénographie.**

SELENOLÓGIC, -Ă, *selenologici, -ce,* adj. Care aparține selenologiei, de selenologie. — Din fr. **sélénologique.**

SELENOLOGÍE s.f. Știință analoagă geologiei care studiază materia componentă a scoarței lunare și evoluția acesteia în timp. — Din fr. **sélénologie.**

SELENOSTÁT, *selenostate,* s.n. Instrument care urmărește automat mișcările Lunii, trimițându-i imaginea în aceeași direcție cu ajutorul unui sistem de oglinzi. — Din fr. **sélénostat.**

SELFACTÓR, *selfactoare,* s.n. (Text.) Mașină cu funcționare intermitentă, folosită la toarcerea firelor de lână, de bumbac, de fibre sintetice, de vigonie sau de amestec din aceste fibre. — Din germ. **Selfaktor,** engl. **selfactor.**

SELFINDÚCȚIE, *selfinducții,* s.f. (Fiz.) Inducție electromagnetică proprie; autoinducție — Din fr. **self-induction.**

SELF-CONTROL subst. Autocontrol. [Pr.: *-tról*] — Cuv. engl.

SELF-MADE-MAN, *self-made-men,* s.m. (Englezism) Persoană care este artizanul propriei sale reușite în viață. [Pr.: *selfméĭdmen*] — Cuv. engl.

SELF-SERVICE, *self-service-uri,* s.n. Magazin, restaurant etc. cu autoservire. [Pr.: *self-sérvis*] — Cuv. engl.

SÉLIȘTE s.f. v. **siliște.**

SÉLNIC, *selnice,* s.n. Unealtă de pescărie asemănătoare cu leasa[1]. — Et. nec.

SELSÍN, *selsinuri*, s.n. Mașină electrică mică folosită ca traductor pentru transmiterea la distanță a deplasărilor unghiulare ale unor organe de mașină. [Pl. și: *selsine*] — Din fr. **selsyn.**

SÉLVĂ, *selve*, s.f. Pădure ecuatorială (virgină) veșnic verde, care acoperă bazinul Amazonului. — Din sp., port. **selva,** fr. **selve.**

SEM, *seme*, s.n. (Lingv.) Fiecare dintre trăsăturile semantice pertinente care intră în alcătuirea unui semem. — Din fr. **sème.**

SEMAFÓR, *semafoare,* s.n. **1.** Dispozitiv de semnalizare optică, alcătuit dintr-un stâlp fix, cu unul sau mai multe brațe mobile a căror poziție, în timpul zilei, sau a căror schimbare de lumină, în timpul nopții, indică diferite semnale referitoare la circulația pe căile ferate. **2.** Dispozitiv de semnalizare optică folosit pentru a transmite vaselor din larg comunicări referitoare la navigație. **3.** Indicator cu lumini colorate, pentru reglementarea circulației în orașe; stop. — Din fr. **sémaphore.**

SEMAFÓRIC, -Ă, *semaforici, -ce,* adj. (Rar; despre semnale) Care este emis de semafor. — **Semafor** + suf. *-ic.*

SEMAFORÍST, -Ă, *semaforiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu întreținerea sau cu mânuirea unui semafor. — Din fr. **sémaphoriste.**

SEMAFORIZÁ, *semaforizez*, vb. I. Tranz. A prevedea cu (sau a instala) semafoare (pe) o cale de rulare, o intersecție de drumuri. — **Semafor** + suf. *-iza.*

SEMAFORIZÁRE, *semaforizări,* s.f. Acțiunea de *a semaforiza* și rezultatul ei. — V. **semaforiza.**

SEMAFORIZÁT, -Ă, *semaforizați, -te,* adj. Care a fost prevăzut cu semafoare. — V. **semaforiza.**

SEMANTÉM, *semanteme,* s.n. (Lingv.) Unitate de bază a cuvântului, în cadrul unei familii lexicale (egală, de obicei, cu rădăcina cuvântului), considerată ca purtătoare a sensului lexical. — Din fr. **sémantème.**

SEMÁNTIC, -Ă, *semantici, -ce*, s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studierea sensurilor cuvintelor și a evoluției acestor sensuri; semasiologie, semantism. **2.** (Log.) Teoria interpretării unui anumit sistem formalizat prin alt sistem formalizat. **II.** Adj. Care ține de semantică (**I 1**), care se referă la sensurile cuvintelor; semasiologic. — Din fr. **sémantique.**

SEMANTICIÁN, -Ă, *semanticieni, -e,* s.m. și f. Semasiolog. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **sémanticien.**

SEMANTICÍSM s.n. (Astăzi rar) Curent neopozitivist care, pornind de la problemele filosofice ridicate de formalizare, contestă caracterul obiectiv al cunoașterii la nivelul treptei raționale. — Din rus. **semantițism.**

SEMANTICÍST, -Ă, *semanticiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al semanticismului. — Din engl. **semanticist.**

SEMANTÍSM s.n. Semantică (**I 1**); *p. ext.* înțelesul, sensul unui cuvânt. — Din fr. **sémantisme.**

SEMASIOLÓG, -Ă, *semasiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar) Lingvist specialist în semasiologie; semantician. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sémasiologue.**

SEMASIOLÓGIC, -Ă, *semasiologici, -ce,* adj. (Rar) Semantic (**II**). [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sémasiologique.**

SEMASIOLOGÍE s.f. (Rar) Semantică (**I 1**). [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sémasiologie.**

SEMĂLUÍ, *semălui,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) asemăna, a (se) compara. — Din magh. **számolni.**

SEMĂNÁ[1], *sémăn*, vb. **I**. Tranz. **1.** A pune sau a arunca sămânța în pământul pregătit în prealabil pentru a o face să încolțească și să răsară; a însămânța. F (Înv.) A pune în pământ, a îngropa. F (Pop.) A arunca boabe de grâu, bomboane, stafide etc. în direcția unei persoane de Anul Nou sau la nuntă, însoțind gestul și de o urare. **2.** A pune din loc în loc; a presăra, a împrăștia, a risipi. **3.** Fig. A răspândi, a propaga idei, cunoștințe, vrajbă etc. — Lat. **seminare.**

SEMĂNÁ[2], *sémăn,* vb. I. Intranz. **1.** A avea trăsături, calități, defecte comune cu altcineva sau cu altceva; a se asemui, a se asemăna. G Expr. *A semăna cu cineva* (sau *cuiva) bucățică ruptă* (sau *tăiată)* ori *a semăna ca două picături (de apă)* = a semăna perfect cu cineva, a fi leit cu altul. **2.** A părea, a arăta, a face impresia de... — Lat. **similare.**

SEMĂNÁRE[1] s.f. (Înv.) Acțiunea de *a semăna*[1] și rezultatul ei; semănat. — V. **semăna[1].**

SEMĂNÁRE[2] s.f. (Înv.) Asemănare. — V. **semăna[2].**

SEMĂNÁT, *semănaturi,* s.n. Semănare[1]; însămânțare. — V. **semăna[1].**

SEMĂNĂTÓR, -OÁRE, *semănători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Muncitor agricol care seamănă[1]. F Fig. Propovăduitor. **2.** S.f. Mașină agricolă cu tracțiune animală sau mecanică cu care se introduc semințele în sol la o adâncime constantă, repartizându-le uniform. — **Semăna[1]** + suf. *-ător.*

SEMĂNĂTORÍSM s.n. v. **sămănătorism.**

SEMĂNĂTORÍST, -Ă s.m. și f., adj. v. **sămănătorist.**

SEMĂNĂTÚRĂ, *semănături,* s.f. **1.** Însămânțare. **2.** (La pl.) Plante ieșite din sămânța semănată. **3.** Loc, teren însămânțat. — **Semăna**[1] + suf. *-ătură.*

SEMÉM, *sememe,* s.n. (Lingv.) Unitate de semnificație a unui cuvânt alcătuită din mai mult seme. — Din fr. **sémème.**

SÉMEN[1] s.m. v. **seamăn.**

SÉMEN[2]**,** *semeni,* s.m. Drug de fier în patru muchii, cu vârf ascuțit și cu mâner de lemn, folosit de pescari la spargerea gheții. — Et. nec.

SEMESTRIÁL, -Ă, *semestriali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se referă la un semestru; care se face sau se produce în fiecare semestru; care durează un semestru. [Pr.: *-tri-al*] — Din fr. **semestriel.**

SEMÉSTRU, *semestre,* s.n. Perioadă de șase luni consecutive; o jumătate de an. F O jumătate din anul școlar (universitar). — Din fr. **semestre,** lat. **semestris.**

SEMÉȚ, -EÁȚĂ, *semeți, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Mândru, falnic, măreț; trufaș, sfidător, obraznic. G (Adverbial) *Privește semeț.* **2.** Îndrăzneț, curajos; plin de avânt, de elan; avântat. [Var.: (reg.) **suméț, -eáță** adj.] — Cf. sl. sŭmĕti.

SEMEȚÍ, *semețesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se făli, a se mândri, a se îngâmfa, a-și da importanță; a deveni trufaș, arogant. **2.** A prinde curaj, a îndrăzni; a căpăta încredere. [Var.: (reg.) **sumeți** vb. IV] — Din **semeț.**

SEMEȚÍE, s.f. **1.** Mândrie, fală; trufie, îngâmfare, orgoliu. **2.** Curaj, îndrăznealã; avânt. [Var.: (reg.) **sumeție** s.f.] — **Semeț** + suf. *-ie.*

SEMI- Element de compunere însemnând „jumătate de", „pe jumătate", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr., lat. **semi-.**

SEMIADERÉNT, -Ă, *semiaderenți, -te,* adj. Care nu aderă, nu se prinde bine de ceva. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **semi-adhérent.**

SEMIAGNÓSTIC, -Ă, *semiagnostici, -ce*, adj. Care are, în parte, caracteristicile agnosticismului. [Pr.: *-mi-ag-*] — **Semi-** + **agnostic.**

SEMIANALFABÉT, -Ă, *semianalfabeți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care abia știe să scrie și să citească. [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **analfabet.**

SEMIANARHÍST, -Ă, *semianarhiști, -ste,* adj. Care are, în parte, caracteristicile anarhismului. [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **anarhist.**

SEMIARBÚST, *semiarbuști,* s.m. Plantă cu partea de jos lemnoasă, iar cu cea superioară ierboasă. [Pr.: *-mi-ar-*] — **Semi-** + **arbust.**

SEMIARHÁIC, -Ă, *semiarhaici, -ce,* adj. Care are caractere, în parte, arhaice. [Pr.: *-mi-ar-*] — **Semi-** + **arhaic.**

SEMIARÍD, -Ă, *semiarizi, -de,* adj. (Despre ținuturi) Cu climat tropical uscat, beneficiind totuși de precipitații. [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **arid.**

SEMIARTICULÁȚIE, *semiarticulații,* s.f. Articulație între două piese care permite o deplasare relativă a acestora în lungul unei axe. [Pr.: *-mi-ar-*] — **Semi-** + **articulație.**

SEMIARTIZANÁT, *semiartizanate,* s.n. Sistem de muncă industrială bazat în proporție de cincizeci la sută pe meseriași. [Pr. *-mi-ar-*] — **Semi-** + **artizanat.**

SEMIAUTOMÁT, -Ă, *semiautomați, -te,* adj. (Despre sisteme tehnice) Care efectuează automat numai unele dintre mișcările pe care este capabil să le execute, celelalte fiind dirijate prin intervenții din exterior; automatizat numai în parte. [Pr.: *-mi-a-u-*] — **Semi-** + **automat.**

SEMIAUTOMÁTIC, -Ă, *semiautomatici, -ce,* adj. (Rar) Semiautomat. [Pr.: *-mi-a-u-*] — Din fr. **semi-automatique.**

SEMIAUXILIÁR, *semiauxiliare,* adj. (În sintagma) *Verb semiauxiliar* (și substantivat, n.) = verb având rol sintactic asemănător cu al auxiliarelor propriu-zise, dar care dă acțiunii verbului „ajutat" o nuanță modală, care izvorăște din înțelesul său lexical. [Pr.: *-mi-a-u-xi-li-ar*] — Din fr. **semi-auxiliaire.**

SEMIÁXĂ, *semiaxe,* s.f. **1.** Porțiune dintr-o dreaptă mărginită de un punct și formată din toate punctele dreptei care se află într-o parte sau în cealaltă în raport cu originea. **2.** Jumătate din lungimea axei unei curbe plane închise sau a unui corp de revoluție generat de o curbă plană închisă, cuprinsă în interiorul curbei sau al corpului respectiv. *Semiaxa sferei.* [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **axă.**

SEMIBARIÉRĂ, *semibariere,* s.f. Barieră care închide numai jumătate din lățimea unei căi de acces peste calea ferată. [Pr.: *-ri-e-*] — **Semi-** + **barieră.**

SEMIBURSIÉR, -Ă, *semibursieri, -e,* adj., s.m. și f. (Elev sau student) care primește doar o parte din cuantumul unei burse integrale. [Pr.: *-si-er*] — **Semi-** + **bursier.**

SÉMIC, -Ă, *semici, -ce*, adj. (Lingv.) Care aparține semelor, privitor la seme, care ia în considerație semele. — Din fr. **sémique.**

SEMICÁLC, *semicalcuri,* s.n. (Lingv.) Cuvânt sau expresie în care o parte reprezintă un calc, iar cealaltă parte o formă deja existentă în limbă. — **Semi-** + **calc.**

SEMICARBONIZÁRE, *semicarbonizări*, s.f. Proces de descompunere termică a cărbunilor la temperaturi de circa 500–600°C în absența aerului, prin care se obțin semicocs, gudron și gaze; semicocsificare. — **Semi-** + **carbonizare.**

SEMICENTENÁR, *semicentenare,* s.n. Jumătatea unui centenar, împlinirea a cincizeci de ani de la producerea unui eveniment; celebrarea acestui eveniment. — **Semi-** + **centenar.**

SEMICENTRÁL, -Ă, *semicentrali, -e,* adj. Care este situat în apropierea centrului unei localități. — **Semi-** + **central.**

SEMICÉRC, *semicercuri,* s.n. **1.** Segment de cerc a cărei coardă este un diametru; figură geometrică formată dintr-o jumătate de cerc. F (Sport) Linie care trasează și limitează o suprafață semicirculară privilegiată de reguli speciale de joc (la baschet, handbal etc.). **2.** Șir de ființe sau de lucruri așezate în formă de semicerc (**1**); linie, mișcare arcuită. G Loc. adv. *În semicerc* = în formă de semicerc (**1**). — **Semi-** + **cerc.**

SEMICILÍNDRIC, -Ă, *semicilindrici, -ce,* adj. Care este în formă de semicilindru. — **Semi-** + **cilindric** (după fr. *hémicylindrique).*

SEMICILÍNDRU, *semicilindri,* s.m. Cilindru secționat pe jumătate. — **Semi-** + **cilindru.**

SEMICIRCULÁR, -Ă, *semicirculari, -e,* adj. În formă de semicerc. G *Canale semicirculare* = cele trei canale care alcătuiesc partea superioară a urechii interne. — Din fr. **semi-circulaire.**

SEMICIVILIZÁT, -Ă, *semicivilizați, -te,* adj. Care are un nivel insuficient de civilizație. — **Semi-** + **civilizat.**

SEMICIVILIZÁȚIE, *semicivilizații*, s.f. Civilizație parțială, insuficientă. — **Semi-** + **civilizație.**

SEMICLANDESTÍN, -Ă, *semiclandestini, -e,* adj. (Rar) În parte clandestin. — **Semi-** + **clandestin.**

SEMICLANDESTINITÁTE s.f. (Rar) Situația de semiclandestin. — **Semi-** + **clandestinitate.**

SEMICÓCS, *semicocsuri,* s.n. Produs solid obținut prin semicarbonizarea huilei sau a cărbunilor inferiori, folosit drept combustibil sau la fabricarea cocsului metalurgic. — **Semi-** + **cocs** (după fr. *semi-coke).*

SEMICOCSIFICÁRE, *semicocsificări,* s.f. Semicarbonizare. — **Semi-** + **cocsificare.**

SEMICOLOÁNĂ, *semicoloane,* s.f. (Arh.) Coloană care are jumătate din diametru îngropat în zid. — **Semi-** + **coloană** (după fr. *demi-colonne).*

SEMICOLONIÁL, -Ă, *semicoloniali, -e*, adj. În stare de semicolonie. [Pr.: *-ni-al*] — **Semi-** + **colonial.**

SEMICOLONÍE, *semicolonii,* s.f. Stat formal independent, dar care, din punct de vedere economic și politic, depinde de un stat străin. — **Semi-** + **colonie.**

SEMICONDUCTÓR, -OÁRE, *semiconductori, -oare,* s.n., adj. **1.** S.n. Material a cărui conductibilitate electrică este mai slabă decât cea a conductoarelor (metalelor) și mai bună decât cea a izolatoarelor. F P. ext. Component electronic activ. **2.** Adj. (Despre materiale) Care are o rezistență electrică relativ mare în raport cu aceea a metalelor, dar mai mică în raport cu aceea a materialelor izolante; cu însușiri de semiconductor (**1**); (despre dispozitive) bazat pe utilizarea semiconductoarelor. — Din fr. **semi-conducteur.**

SEMICONSÉRVĂ, *semiconserve,* s.f. Produs alimentar preparat prin procedeele obișnuite de conservare (sărare, afumare etc.), dar cu o durată de păstrare mai mică decât a conservelor. — Din fr. **semi-conserve.**

SEMICONSOÁNĂ, *semiconsoane,* s.f. Sunet intermediar între vocală și consoană, cu însușiri comune amândurora; semiconsonantă. — Din fr. **semi-consonne.**

SEMICONSONÁNTĂ, *semiconsonante,* s.f. (Înv.) Semiconsoană. — **Semi-** + **consonantă.**

SEMICRISTÁL, (**2**) *semicristaluri,* s.n. **1.** Cristal de calitate inferioară. **2.** Obiect din semicristal (**1**). [Pl. și: *semicristale*] — Din fr. **semi-cristal.**

SEMICÚMPĂNĂ, *semicumpene,* s.f. Brațul mobil al unei semibariere de cale ferată. — **Semi-** + **cumpănă.**

SEMIDECOMANDÁT, -Ă, *semidecomandate,* adj. (Despre apartamente) Care este parțial decomandat. — **Semi-** + **decomandat.**

SEMIDEPONÉNT, -Ă, *semideponenți, -te*, adj. (În sintagma) *Verb semideponent* = verb activ ca sens care are unele forme ce se conjugă după diateza activă, iar altele după diateza pasivă. — Din fr. **semidéponent.**

SEMIDEȘÉRT, *semideșerturi,* s.n. Regiune de tranziție între stepă și deșert, cu vegetație rară, formată din ierburi și semiarbuști, adaptată la uscăciune. — **Semi-** + **deșert.**

SEMIDIÚRN, -Ă, *semidiurni, -e,* adj. (Despre fenomene) Care durează (aproximativ) 12 ore. [Pr.: *-di-urn*] — **Semi-** + **diurn** (după engl. *semi-diurnal).*

SEMIDÓCT, -Ă, *semidocți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) care are cunoștințe puține și superficiale (dar se crede cult); (om) puțin instruit. — **Semi-** + **doct.**

SEMIDOCTÍSM s.n. Stare de semidoct; *p. ext.* cultură superficială. — **Semidoct** + suf. *-ism.*

SEMIDREÁPTĂ, *semidrepte,* s.f. (Geom.) Segment de dreaptă mărginit la un singur capăt. — **Semi-** + **dreaptă** (după fr. *semidroite).*

SEMIFABRICÁT, *semifabricate,* s.n. Produs cu un anumit grad de prelucrare, care se livrează altei secții sau altei întreprinderi pentru a fi prelucrat în continuare în vederea obținerii unui produs finit. — **Semi-** + **fabricat.**

SEMIFEUDÁL, -Ă, *semifeudali, -e,* adj. Care are o parte din caracteristicile feudalismului, care are rămășițe ale orânduirii feudale. [Pr.: *-fe-u-*] — **Semi-** + **feudal.**

SEMIFÍN, -Ă, *semifini, -e,* adj. Care este de finețe medie. — **Semi-** + **fin** (după fr. *demi-fin).*

SEMIFINÁLĂ, *semifinale,* s.f. Etapă intermediară într-o competiție sportivă, care precedă finala. — **Semi-** + **finală.**

SEMIFINALÍST, -Ă, *semifinaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană calificată prin etape succesive într-o competiție sportivă până la faza care precedă finala; participant la o semifinală. — **Semi-** + **finalist.**

SEMIFINISÁT, -Ă, *semifinisați, -te,* adj. Care se află încă în stadiul de finisare, urmând a fi dat ulterior în vânzare sau în funcțiune. — **Semi-** + **finisat.**

SEMIFINÍT, -Ă, *semifiniți, -te,* adj. Care este în curs de prelucrare definitivă pentru a fi comercializat. — **Semi-** + **finit** (după fr. *semi-fini).*

SEMIFLUÍD, -Ă, *semifluizi, -de,* adj. (Adesea substantivat, n.) Care este parțial fluid; puțin fluid. — Din fr. **semi-fluide.**

SEMIFÓND s.n. Denumire generală a probelor sportive (de atletism, natație, ciclism etc.) pe distanțe medii. — **Semi-** + **fond** (după fr. *demi-fond).*

SEMIFONDÍST, -Ă, *semifondiști, -ste,* s.m. și f. Persoană specializată în probe sportive clasice pe distanțe medii; participant la o probă de semifond. — **Semifond** + suf. *-ist.*

SEMIGRÉU, -GRÉA, *semigrei, -grele,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Categorie semigrea* (și substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri cu greutatea între 75 și 81 kg, halterofili cu greutatea între 90 și 100 kg și luptători cu greutatea între 90 și 100 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparține categoriei semigrele (**1**). — **Semi-** + **greu** (după fr. *mi-lourd).*

SEMIINDUSTRIALIZÁ, *semiindustrializez,* vb. I. Tranz. A transforma parțial în produs industrial. [Pr.: *-stri-a-*] — **Semi-** + **industrializa.**

SEMIINDUSTRIALIZÁRE, *semiindustrializări,* s.f. Acțiunea de *a semiindustrializa.* [Pr.: *-stri-a-*] — V. **semiindustrializa.**

SEMIINDUSTRIALIZÁT, -Ă, *semiindustrializați, -te*, adj. Care a fost parțial industrializat. [Pr.: *-stri-a-*] — V. **semiindustrializa.**

SEMIINTERNÁT, *semiinternate,* s.n. Instituție anexă a unei școli care asigură masa de prânz și pentru elevii externi. [Pr.: *-mi-in-*] — **Semi-** + **internat.**

SEMIÎNĂLȚÍME s.f. Înălțime medie. — **Semi-** + **înălțime.**

SEMIÎNCHÍS, -Ă, *semiînchiși, -se,* adj. (Despre spații) Care este parțial închis. — **Semi-** + **închis.**

SEMIÎNTUNÉRIC s.n. Lumină slabă; semiobscuritate. — **Semi-** + **întuneric.**

SEMILAMINÁT, -Ă, *semilaminați, -te,* adj. Care este laminat parțial. — **Semi-** + **laminat.**

SEMILÍBER, -Ă, *semiliberi, -e,* adj. (Despre țărani) Care avea, în sclavagism, libertate parțială. — **Semi** + **liber.**

SEMILICHÍD, -Ă, *semilichizi, -de,* adj. (Adesea substantivat, n.) Care este numai pe jumătate lichid; vâscos. — Din fr. **semi-liquide.**

SEMILUNÁR, -Ă, *semilunari, -e,* adj. În formă de semilună. — Din fr. **semi-lunaire.**

SEMILÚNĂ, (**2**) *semiluni,* s.f. **1.** Parte a discului Lunii, în formă de semicerc, luminată de Soare în timpul uneia dintre fazele astrului; Luna privită în faza primului și a ultimului pătrar. **2.** Semn simbolic al Islamului, reprezentând Luna în faza de creștere (în formă de seceră). G *Semiluna Roșie* = ramura musulmană a organizației internaționale a Crucii Roșii. F Fig. Imperiul Otoman; turcii; mahomedanismul. — **Semi-** + **lună.**

SEMIMÁT, -Ă, *semimați, -te,* adj. Între transparent și mat. — **Semi-** + **mat**[2].

SEMIMETÁL, *semimetale,* s.n. Element chimic care posedă atât proprietăți caracteristice metalelor, cât și proprietăți specifice nemetalelor, făcând astfel trecerea între cele două clase de substanțe. — **Semi-** + **metal** (după fr. *demi-métal).*

SEMIMETÁLIC, -Ă, *semimetalici, -ce,* adj. Care are proprietăți de semimetal, de semimetal. — **Semi-** +**metalic** (după fr. *demimétallique*).

SEMIMIJLOCÍU, -ÍE, *semimijlocii,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Categorie semimijlocie* (și substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri cu greutatea între 63,5 și 70 kg, halterofili cu greutatea între 81 și 100 kg și luptători între 74 și 82 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparține categoriei semimijlocii (**1**). — **Semi-** + **mijlociu** (după fr. *mi-moyen).*

SEMIMÚSCĂ adj. invar., s.m. **1.** Adj. invar. (În sintagma) *Categorie semimuscă* (și substantivat, f.) = categorie sportivă în care intră boxeri cu greutatea între 45 și 48 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparține categoriei semimuscă (**1**). — **Semi-** + **muscă.**

SEMINÁL, -Ă, *seminali, -e,* adj. (Anat.) De spermă, care se referă la spermă, care aparține spermei. F (Bot.) Care se referă la sămânța plantelor. — Din fr. **séminal,** lat. **seminalis.**

SEMINÁR, *seminare,* s.n. **1.** Formă de activitate didactică în cadrul învățământului superior prin care studenții fixează și adâncesc cunoștințele predate la curs sau execută lucrări practice sub conducerea unui profesor. F *Seminar pedagogic* = stagiu practic obligatoriu pentru absolvenții unei facultăți care își alegeau cariera didactică. **2.** Școală de grad mediu pentru pregătirea preoților. [Pl. și: *seminarii*] — Din fr. **séminaire,** lat. **seminarium.**

SEMINARIÁL, -Ă, *seminariali, -e,* adj. De seminar; seminaristic. [Pr.: *-ri-al*] — **Seminar** + suf. *-(i)al.*

SEMINARÍST, *seminariști,* s.m. Elev al unui seminar (**2**). — Din fr. **séminariste.**

SEMINARÍSTIC, -Ă, *seminaristici, -ce,* adj. Seminarial. — **Seminarist** + suf. *-ic.*

SEMINARIZÁ, *seminarizez,* vb. I. Tranz. A prelucra, în cadrul unui seminar, materia predată la curs sau o materie de studiu. — **Seminar** + suf. *-iza.*

SEMINARIZÁRE, *seminarizări,* s.f. Acțiunea de *a seminariza* și rezultatul ei. — V. **seminariza.**

SEMINCÉR, *seminceri,* s.m. **1.** Arbore dintr-o pădure lăsat la tăierea pădurii pentru sămânță în vederea regenerării naturale a suprafeței din jur; plante lăsate neculese odată cu restul recoltei pentru a servi ca plante de sămânță. **2.** Lot dintr-o cultură agricolă destinat producerii semințelor pentru asigurarea materialului necesar însămânțărilor. **3.** Știulete de porumb nedezghiocat păstrat pentru sămânță. — **Sămânță** + suf. *-ar.*

SEMINCIOÁRĂ, *semincioare,* s.f. Diminutiv al lui *sămânță.* [Var.: **sămâncioáră, sămincioáră** s.f.] — **Sămânță** + suf. *-ioară.*

SEMINIFÉR, *seminifere,* adj. (Anat.; în sintagma) *Canal seminifer* = fiecare dintre micile canale glandulare situate în testicul și care transportă spontan sperma. — Din fr. **séminifère.**

SEMINOMÁD, -Ă, *seminomazi, -de,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în stare de seminomadism. — Din fr. **semi-nomade.**

SEMINOMADÍSM s.n. Fel de viață care îmbină creșterea vitelor cu o agricultură sporadică, întâlnit mai ales la marginea deșerturilor. — Din fr. **semi-nomadisme.**

SEMINȚÉNIE, *semințenii,* s.f. (Înv.) Semințe, neam. — **Sămânță** + suf. *-enie.*

SEMINȚERÍE, *semințerii,* s.f. (Rar) Prăvălie unde se vând semințe de flori și de legume. — **Sămânță** + suf. *-ărie.*

SEMINȚÍE, *seminții,* s.f. **1.** Neam, naționalitate, popor; gen (uman). **2.** Totalitatea urmașilor care au același străbun; familie, trib; descendență. F Termen utilizat în special în Vechiul Testament cu referire la cele 12 triburi ale lui Israel. **3.** (Rar) Rasă, specie de animale. — **Sămânță** + suf. *-ie.*

SEMINȚÍȘ, *semințișuri,* s.n. (Rar) Loc acoperit cu puieți răsăriți din semințe în mod natural. — **Sămânță** + suf. *-iș.*

SEMIOBSCÚR, -Ă, *semiobscuri, -e,* adj. Care este, în parte, obscur, care se află în penumbră; insuficient luminat. [Pr.: *-mi-ob-*] — **Semi-** + **obscur.**

SEMIOBSCURITÁTE s.f. Stare a unui spațiu insuficient luminat; lumină slabă, care face ca obiectele să fie abia vizibile; penumbră, semiîntuneric. F Fig. Lipsă de publicitate, de glorie. [Pr.: *-mi-ob-*] — **Semi-** + **obscuritate.**

SEMIOCLUZÍVĂ, *semiocluzive,* adj. (În sintagma) *Consoană semiocluzivă* (și substantivat, f.) = consoană africată, v. *africată.* [Scris și: *semioclusivă.* — Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **ocluzivă.**

SEMIOFICIÁL, -Ă, *semioficiali, -e,* adj. Care provine din surse oficiale, dar care nu are caracter oficial. [Pr.: *-mi-o-fi-ci-al*] — Din fr. **semi-officiel.**

SEMIOLÓG, -Ă, *semiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în semiologie. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiologue.**

SEMIOLÓGIC, -Ă, *semiologici, -ce,* adj. Privitor la semiologie, care aparține semiologiei. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiologique.**

SEMIOLOGÍE s.f. **1.** Parte a medicinei care se ocupă cu descrierea simptomelor și a semnelor diferitelor boli, precum și a metodelor de a le pune în evidență și de a le diagnostica; simptomatologie. **2.** Știință care studiază semnele folosite în cadrul vieții sociale; semiotică. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiologie.**

SEMIOPÁC, -Ă, *semiopaci, -ce,* adj. Care este parțial opac; semitransparent. [Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **opac.**

SEMIOPACITÁTE, *semiopacități,* s.f. Calitatea de a fi parțial opac. [Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **opacitate.**

SEMIÓPTIC, -Ă, *semioptici, -ce,* adj. Care ajută parțial la vedere. [Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **optic.**

SEMIÓTIC, -Ă, *semiotici, -ce*, s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Semiologie (**2**). **2.** Ramură a logicii simbolice (matematice) care se ocupă cu studiul general al

semnelor. **II.** Adj. Referitor la semiotică (**I**), de semiotică. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiotique.**

SEMIPARAZÍT, *semiparaziți,* s.m. Organism vegetal care, deși își poate prepara materia organică din cea minerală, își extrage o parte din hrană din altă plantă vie. — **Semi-** + **parazit** (după fr. *demi-parasite).*

SEMIPARAZITÍSM s.n. Mod de viață al organismelor semiparazite. — **Semi-** + **parazitism.**

SEMIPERMEÁBIL, -Ă, *semipermeabili, -e,* adj. (Despre un perete poros, o membrană) Care permite trecerea numai a unora dintre componentele unui amestec lichid sau gazos. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **semi-perméable.**

SEMIPERMEABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi semipermeabil. [Pr.: *-me-a-*] — **Semi-** + **permeabilitate.**

SEMIPLÁN, *semiplane,* s.n. Mulțimea punctelor din plan situate de aceeași parte a unei drepte. [Pl. și: *semiplanuri*] — **Semi-** + **plan** (după fr. *demi-plan*).

SEMIPORȚELÁN s.n. Produs ceramic intermediar între gresia ceramică fină și porțelan, folosit la fabricarea pieselor pentru instalații sanitare. — **Semi-** + **porțelan.**

SEMIPREPARÁT, *semipreparate,* s.n. Produs culinar în parte pregătit, care urmează să fie preparat în continuare acasă. — **Semi-** + **preparat**[1].

SEMIPREȚIÓS, -OÁSĂ, *semiprețioși, -oase,* adj. (În sintagma) *Piatră semiprețioasă* = mineral cristalizat transparent sau translucid, în culori variate, cu duritate mare, folosit la bijuterii de mai mică valoare. — **Semi-** + **prețios** (după fr. *semi-précieux).*

SEMIPRODÚS, *semiproduse,* s.n. Semifabricat. — Din fr. **semi-produit.**

SEMIRECITÁL, *semirecitaluri,* s.n. Recital alcătuit din două părți, fiecare dintre ele fiind susținută de un alt artist. [Pl. și: *semirecitale*] — **Semi-** + **recital.**

SEMIRELIÉF, *semireliefuri,* s.n. Figură, motiv sculptat care se desprinde numai pe jumătate de fond; basorelief. [Pr.: *-li-ef*] — **Semi-** + **relief.**

SEMIREMÓRCĂ, *semiremorci,* s.f. Remorcă cu o singură osie, a cărei parte frontală se sprijină pe partea din spate a vehiculului motor. — Din fr. **semi-remorque.**

SEMIRIGÍD, -Ă, *semirigizi, -de,* adj. (Teh.; despre ansambluri) Alcătuit din piese care se pot mișca sau depărta din poziția inițială. — Din fr. **semi-rigide.**

SEMISFÉRIC, -Ă, *semisferici, -ce,* adj. Care are forma unei jumătăți de sferă. — **Semi-** + **sferic.**

SEMISIMFÓNIC, -Ă, *semisimfonici, -ce,* adj. **1.** (Despre orchestre) Care cuprinde și instrumente specifice orchestrelor de estradă. **2.** (Despre concerte) Cu program cuprinzând, pe lângă piese simfonice, și piese de estradă. — **Semi-** + **simfonic.**

SEMISOLÍD, -Ă, *semisolizi, -de,* adj. Parțial solid. — **Semi-** + **solid** (după fr. *semi-solide).*

SEMISÓN, -Ă, *semisoni, -e,* adj. (Despre vocale) Care nu are valoare silabică. — **Semi-** + **son.**

SEMISPÁȚIU, *semispații,* s.n. Mulțimea punctelor din spațiu situate de aceeași parte a unui plan. — **Semi-** + **spațiu.**

SEMISTABULÁȚIE s.f. Procedeu de creștere și de întreținere a vitelor prin menținerea lor aproape tot timpul în grajd. — **Semi-** + **stabulație.**

SEMÍT, -Ă, *semiți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând unui grup de popoare din sud-vestul Asiei, nordul și estul Africii, care vorbesc sau au vorbit în Antichitate limbi semitice și căruia îi aparțin astăzi evreii, arabii, etiopienii etc. **2.** Adj. Care aparține semiților (**1**), privitor la semiți; semitic. — Din fr. **sémite.**

SEMITÂRÂTÓR, -OÁRE, *semitârători, -oare,* adj., s.f. (Plantă) cu tulpina întinsă parțial pe pământ. — **Semi-** + **târâtor.**

SEMÍTIC, -Ă, *semitici, -ce,* adj. Semit (**2**). G *Limbi semitice* = ramură a familiei de limbi hamito-semitice. — Din fr. **sémitique.**

SEMÍTISM, *semitisme,* s.n. Expresie alcătuită după modelul unei limbi semitice sau împrumutată dintr-o asemenea limbă. — Din fr. **sémitisme.**

SEMITOLÓG, -Ă, *semitologi, -e*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în semitologie. — Din fr. **sémitologue.**

SEMITOLÓGIC, -Ă, *semitologici, -ce,* adj. Referitor la semitologie, de semitologie. — Din fr. **sémitologique.**

SEMITOLOGÍE s.f. Știință care studiază cultura și limbile semitice. — Din fr. **sémitologie.**

SEMITÓN, *semitonuri,* s.n. **1.** (Muz.) Interval de o jumătate de ton; cel mai mic interval în gama diatonică. **2.** Nuanță de culoare intermediară care face trecerea, în pictură și în artele decorative, de la un ton închis la unul deschis al aceleiași culori. — Din fr. **semi-ton.**

SEMITÓRT, (**2**) *semitorturi,* s.n. **1.** Produs intermediar obținut în filaturi, format dintr-o bandă fibroasă. **2.** Sortiment de semitort (**1**). — **Semi-** + **tort.**

SEMITRANSPARÉNT, -Ă, *semitransparenți, -te*, adj. Parțial transparent. — **Semi-** + **transparent** (după fr. *semi-transparent*).

SEMIUNCIÁL, -Ă, *semiunciali, -e,* adj., s.f. (Literă de tipar) reprezentând jumătate din mărimea unei unciale. [Pr.: *-mi-un-ci-al*] — **Semi-** + **uncial.**

SEMIURBÁN, -Ă, *semiurbani, -e,* adj. Parțial urbanizat. [Pr.: *-mi-ur-*] — **Semi-** + **urban.**

SEMIUSCÁT, -Ă, *semiuscați, -te,* adj. Parțial uscat. [Pr.: *-mi-us-*] — **Semi-** + **uscat.**

SEMIUȘÓR, -OÁRĂ, *semiușori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Categorie semiușoară* (și substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri a căror greutate este între 57 și 60 kg și halterofili a căror greutate este între 57 și 62 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparține categoriei semiușoare (**1**). [Pr.: *-mi-u-*] — **Semi-** + **ușor.**

SEMIVELÍN, -Ă, *semivelini, -e,* adj. (Despre hârtie, coli etc.) Care este în parte velin, de calitate mijlocie. — **Semi-** + **velin.**

SEMIVOCÁLĂ, *semivocale,* s.f. Sunet intermediar între vocală și consoană, cu însușiri comune amândurora. — **Semi-** + **vocală** (după fr. *semi-voyelle).*

SEMIVOCÁLIC, -Ă, *semivocalici, -ce,* adj. Referitor la semivocală, de semivocală. — **Semi-** + **vocalic.**

SEMIVÓLTĂ, *semivolte,* s.f. Jumătate de voltă. — **Semi-** + **voltă** (după fr. *demi-volte).*

SEMIZÉU, *semizei,* s.m. (Mitol.) Erou mitologic, fiul al unui zeu și al unei muritoare sau al unei zeițe și al unui muritor. — **Semi-** + **zeu** (după fr. *demi-dieu).*

SEMN, *semne,* s.n. **1.** Tot ceea ce arată, ceea ce indică ceva. G Loc. adv. *Pesemne* = după cât se pare, după cât se vede; probabil. F Manifestare exterioară a unui fenomen care permite să se presupună sau să se precizeze natura lui. G Expr. (În superstiții) *Semn bun* (sau *rău, prost)* = fapt, fenomen căruia i se atribuie însușirea de a prevesti un bine (sau o nenorocire). *A avea semne* sau *a i se face cuiva semn* = a avea indicii în legătură cu o întâmplare viitoare. *A da semn* (sau *semne) de viață* = a se manifesta, a-și vădi existența, a face să se audă noutăți despre sine. F Fenomen luminos care apare uneori pe cer, fiind interpretat de superstițioși ca o prevestire. F Fiecare dintre cele douăsprezece simboluri grafice ale zodiei; zodiac. F Probă, dovadă. G Loc. adv. *În* (sau *ca) semn de* (sau *ca)...* = dând dovadă de..., ca probă că..., ca argument pentru... **2.** Gest, mișcare care exprimă un gând, o intenție, o stare sufletească sau sugerează cuiva o acțiune. F (Înv.) Semnal. *Semnul de război.* **3.** Notă specifică, trăsătură distinctivă după care se recunoaște un lucru, o ființă; semnalment; însemnare făcută pe un lucru sau pe un animal cu scopul de a-l deosebi de celelalte sau de a-l recunoaște. F Pată de altă culoare decât restul trupului pe care o au unele animale. **4.** Obiect așezat într-un loc sau într-un anumit fel pentru a marca sau a despărți ceva; indicator. G *Semn de hotar* (sau *de moșie)* = piatră, stâlp etc. care marchează un hotar sau linia de demarcație a unui teren; *p. ext.* hotar. F Însemnare făcută spre a nu uita ceva. G *Semn de carte* = fâșie îngustă de mătase, de carton, de piele etc. (special lucrată) care se pune între paginile unei cărți pentru a indica pagina la care s-a întrerupt lectura. F Loc marcat, țintă pentru tras cu arma. **5.** Ceea ce se vede undeva sau pe ceva după o atingere sau apăsare; urmă, pată. F Urmă, cicatrice rămasă pe piele după o boală, o lovire, o rană etc. **6.** Unitatea dintre un sens și o indicație grafică. G *Semne grafice* = totalitatea literelor, cifrelor, semnelor de punctuație folosite în scriere. *Semne de punctuație* = semne grafice (punct, virgulă, două puncte etc.) folosite pentru a despărți, în scris, părțile unei propoziții sau ale unei fraze sau propozițiile și frazele între ele. *Semnele citării* = ghilimele. *Semne matematice* = semne care servesc la indicarea operațiilor matematice. *Semne convenționale* = figuri simbolice folosite pentru a marca diferite notări pe hărți, planșe etc. *Semn diacritic* = semn adăugat unei litere, deasupra ei, dedesubt sau lateral, pentru a reda un sunet diferit de cel notat prin litera respectivă. *Semn lingvistic* = unitatea dintre un sens și un complex sonor. *Semn moale* = literă care indică, în scrierea limbii ruse, caracterul palatal al consoanei precedente. *Semn tare* = literă care indică, în scrierea limbii ruse, caracterul dur al consoanei precedente. *Semn monetar* = tot ceea ce se imprimă sau se gravează pe o monedă; *p. ext.* monedă. **7.** Simbol, emblemă. G Expr. *Sub semnul* (cuiva sau a ceva) = sub egida, sub auspiciile (cuiva sau a ceva). **8.** Tot ceea ce evocă o persoană, un lucru sau un fapt; amintire. — Lat. **signum.**

SEMNÁ, *semnez,* vb. I. Tranz., intranz. și refl. A (se) iscăli pentru confirmare, a certifica punând o iscălitură. — Din fr. **signer** (după *semn).*

SEMNÁL, *semnale,* s.n. **1.** Semn convențional (sonor sau vizual) sau grup de astfel de semne folosite pentru a transmite la distanță o înștiințare, o informație, un avertisment, o comandă etc. G *Semnal topografic* = construcție de lemn, de metal sau de piatră, vizibilă la distanță, care fixează poziția unui punct pe teren. *Semnal luminos* (sau *electric)* = nume dat tuturor dispozitivelor folosite pentru a dirija circulația în orașe, pe căile ferate etc. *Semnal de cale ferată* = semnal acustic, optic etc. prin care se transmite un ordin sau o comandă pentru circulația pe căile ferate. *Semnal*

rutier = indicator de circulație. *Semnal de alarmă* = dispozitiv montat în fiecare vagon la trenurile de călători care, în caz de primejdie, poate fi acționat de orice călător. F Sunet convențional de recunoaștere a diferitelor posturi de radio sau a diferitelor emisiuni ale unui post de radio. G *Semnal orar* = emisiune radio care dă ora exactă cu mare precizie, după anumite scheme de emisiune. F Sunet de corn sau împușcătură prin care se anunță începerea sau încetarea bătăii la vânătoare. **2.** (Rar) Fluier mic de metal cu care se dau semnale (**1**); semnal dat cu acest fluier. **3.** Fig. Tot ceea ce anunță sau determină începerea unei acțiuni ori îi servește ca impuls. G Expr. *A da semnalul* = a lua inițiativa, a face începutul într-o acțiune, a da tonul. **4.** (Psih.) Excitant sau stimul senzorial care declanșează un reflex condiționat. [Var.: **signál, ţignál** s.n.] — Din fr. **signal** (după *semn).*

SEMNALÁ, *semnalez,* vb. I. Tranz. A aduce ceva la cunoștință prin semne sau printr-un semnal de avertizare, a atrage atenția cuiva asupra unui lucru, a avertiza; a scoate în evidență, a releva, a menționa. — Din fr. **signaler** (după *semnal).*

SEMNALÁRE, *semnalări,* s.f. Acțiunea de *a semnala* și rezultatul ei. — V. **semnala.**

SEMNALIZÁ, *semnalizez,* vb. I. Tranz. A da, a transmite semnale (la distanță); a comunica prin semnale. — **Semnal** + suf. *-iza.*

SEMNALIZÁRE, *semnalizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a semnaliza* și rezultatul ei; înștiințare, comunicare prin semnale. **2.** (Psih.) Activitate a emisferelor cerebrale prin care diferiți stimuli, asociindu-se cu stimuli care declanșează anumite reflexe înnăscute, pot deveni semnale ale acestora din urmă, declanșând aceleași reacții. G *Sistem de semnalizare* = totalitatea semnalelor prin care organismul se pune în legătură cu mediul înconjurător, prin intermediul scoarței cerebrale. *Primul sistem de semnalizare* = activitatea de semnalizare legată de „semnalele directe", adică de însușirile optice, acustice, olfactive etc. ale obiectelor din realitate. *Al doilea sistem de semnalizare* = activitatea de semnalizare specifică oamenilor, legată de cuvinte, considerate de Pavlov semnale ale semnalelor directe; limbajul. **3.** (Concr.) Instalație pe un aerodrom, la o cale ferată, într-un port, la intersecțiile străzilor cu ajutorul căreia se fac comunicări prin semnale la distanță. — V. **semnaliza.**

SEMNALIZATÓR, -OÁRE, *semnalizatori, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **1.** Adj. Care semnalizează. **2.** S.n. Semafor. F Indicator luminos folosit la autovehicule pentru a marca schimbarea direcției de mers a acestora. **3.** S.m. și f. Persoană care transmite semnale, care semnalizează. — **Semnaliza** + suf. *-tor.*

SEMNALMÉNT, *semnalmente,* s.n. Totalitatea datelor, caracteristicilor exterioare după care o persoană poate fi identificată. — Din fr. **signalement** (după *semnal).*

SEMNÁRE, *semnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) semna* și rezultatul ei; semnat. — V. **semna.**

SEMNÁT s.n. Semnare. — V. **semna.**

SEMNATÁR, -Ă, *semnatari, -e,* s.m. și f. Persoană care semnează (în virtutea unei împuterniciri) un act, un tratat, o convenție, o scrisoare etc. — Din fr. **signataire** (după *semna).*

SEMNĂTÚRĂ, *semnături,* s.f. Numele unei persoane scris de propria mână sub textul unui act special, al unei scrisori etc.; iscălitură. — **Semna** + suf. *-ătură.*

SEMNIFICÁ, pers. 3 *semnifică,* vb. I. Intranz. și tranz. A avea înțelesul de..., a însemna. — Din fr. **signifier,** lat. **significare** (după *semn).*

SEMNIFICÁNT, *semnificanți,* s.n. (Lingv.) Realizare materială a semnului lingvistic, complex sonor care constituie suportul unui sens. — Din fr. **signifiant** (după *semn, semnificare).*

SEMNIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a semnifica* și rezultatul ei. — V. **semnifica.**

SEMNIFICÁT, *semnificate,* s.n. (Lingv.) Concept, conținut, sens al unui cuvânt. — Din fr. **signifié** (după *semn, semnifica).*

SEMNIFICATÍV, -Ă, *semnificativi, -e,* adj. **1.** Care exprimă (cu claritate) ceva, care are înțeles precis, care scoate în evidență ceva; care are o anumită semnificație. **2.** Care exprimă ceva, care este concludent, fără a fi nevoie de vorbe; care face aluzie la ceva, plin de înțeles; expresiv. **3.** Care are însemnătate; important. — Din fr. **significatif** (după *semnifica).*

SEMNIFICÁȚIE, *semnificații,* s.f. **1.** Conținut semantic al unui cuvânt; înțeles, sens, accepție. F (În semiotică) Funcție a semnelor de a reprezenta ceva independent de ele; denotație. F Valoare simbolică a unui lucru; înțeles, noimă, tâlc. **2.** Însemnătate, importanță, valoare (a unui fapt, a unui obiect etc.). [Var.: **semnificaţiúne** s.f.] — Din fr. **signification** (după *semn).*

SEMNIFICAŢIÚNE s.f. v. **semnificație.**

SEMPERVIRESCÉNT, -Ă, *sempervirescenți, -te,* adj. (Livr.; despre organele plantelor) Care este verde în tot timpul anului. — Cf. lat. s e m p e r v i r e n s.

SEMPITÉRN, -Ă, *sempiterni, -e,* adj. (Livr.) Veșnic, nepieritor. — Din lat. **sempiternus.**

SEMUÍ, *semuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Înv.) A asemăna; a compara. **2.** (Pop.) A confunda. — De la **semăna**[2].

SEN, *seni,* s.m. Monedă divizionară japoneză, valorând a suta parte dintr-un yen. — Din fr. **sen.**

SENÁR, *senare,* adj. (În sintagma) *Vers senar* = vers latin de șase picioare. — Lat. **senarius,** fr. **sénaire.**

SENARMONTÍT s.n. Minereu de stibiu. — Din fr. **sénarmontite.**

SENÁT, *senate,* s.n. **1.** (În Roma antică) Sfatul bătrânilor; (în timpul republicii) organul suprem al puterii de stat; (în timpul imperiului) consiliu consultativ cu rol politic minor. **2.** Denumire a Camerei superioare a Parlamentului în unele state, în care acesta este bicameral. **3.** (Și în sintagma *senat universitar*) Consiliu al profesorilor, cu rol în conducerea instituției. **4.** Loc în care se întrunesc senatorii; sediul Senatului. — Din fr. **sénat,** lat. **senatus.**

SENATÓR, -OÁRE, *senatori, -oare,* s.m. și f. **1.** S.m. Membru al senatului (**1**). **2.** S.m. și f. Membru al Senatului (**2**). — Din fr. **sénateur,** lat. **senator.**

SENATORIÁL, -Ă, *senatoriali, -e,* adj. Care ține de senat sau de senatori, privitor la senat sau la senatori. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **sénatorial.**

SÉNĂ s.f. Frunze uscate de siminichie, folosite ca purgativ și ca diuretic. — Din tc. **sena.** Cf. lat. s e n e.

SÉNDVIȘ s.n. v. **sandvici.**

SENECTÚTE s.f. (Livr.) Bătrânețe. — Din lat. **senectus, -utis.**

SENEGALÉZ, -Ă, *senegalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Senegalului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Senegalului sau senegalezilor (**1**), referitor la Senegal ori la senegalezi. — Din fr. **Sénégalais.**

SENESCÉNȚĂ s.f. (Med.) Îmbătrânire a țesuturilor și a organismului. — Din fr. **sénescence.**

SENÉT s.n. v. **sinet.**

SENÍL, -Ă, *senili, -e,* adj. Care ține de bătrânețe sau de senilitate care are caracteristicile bătrâneții ori senilității; caracteristic bătrânilor, de bătrân. — Din fr. **sénile,** lat. **senilis.**

SENILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este senil; stare patologică a vârstei înaintate, constând din modificări involutive fizice și psihice ale organismului, mai accentuate decât cele datorate proceselor normale de îmbătrânire. — Din fr. **sénilité.**

SENILIZÁ, *senilizez,* vb. I. Refl. A deveni senil. — Din fr. **séniliser.**

SENILIZÁRE s.f. Acțiunea de *a se seniliza* și rezultatul ei. — V. **seniliza.**

SENILIZÁT, -Ă, *senilizați, -te,* adj. Care a devenit senil. — V. **seniliza.**

SENÍN, -Ă, *senini, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre cer) Fără nori, limpede, clar; liniștit. F Luminos. **2.** Fig. (Despre oameni, despre expresia figurii lor, despre manifestările lor) Care exprimă liniște, mulțumire sufletească; netulburat, luminos, liniștit, fericit. **3.** S.n. Seninătate, limpezime, claritate (a cerului). G Loc. adv. *Din (chiar) senin* = dintr-o dată, pe neașteptate, fără veste; fără motiv (vizibil). [Var.: (înv. și reg.) **sărín, -ă** adj.] — Lat. **serenus.**

SENINĂTÁTE s.f. **1.** Calitate a cerului senin; limpezime, claritate. **2.** Fig. Expresie liniștită a chipului, a ochilor. F Calm, liniște sufletească. — **Senin** + suf. *-ătate.*

SENINÉȚE s.f. (Rar) Seninătate [Var.: **senineáţă,** (reg.) **sănineáţă** s.f.] — **Senin** + suf. *-ețe.*

SENIÓR[1], *seniori,* s.m. (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Stăpân al unui domeniu asupra căruia își exercită și unele atribute ale puterii de stat; *p. ext.* nobil. [Pr.: *-ni-or*] — Din lat. **senior.**

SENIÓR[2]**, -OÁRĂ,** *seniori, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Sportiv) care a depășit vârsta juniorilor, vârstă care variază de la sport la sport, de obicei peste 18 ani. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) mai în vârstă, mai bătrână. **3.** S.m. (Pe lângă un nume propriu de persoană, în opoziție cu *junior)* Tatăl (considerat în raport cu fiul). [Pr.: *-ni-or*] — Din fr. **senior.**

SENIORÁT s.n. Vârstă a unui sportiv senior[2]; perioadă în care cineva practică un sport în calitate de senior[2]. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **séniorat.**

SENIORIÁL, -Ă, *seniorali, -e,* adj. Care aparține seniorului[1], privitor la senior[1]. [Pr.: *-ni-o-ri-al*] — Din fr. **seigneurial.**

SENIORÍE, *seniorii,* s.f. **1.** Demnitatea de senior[1]. F Titlu de onoare dat vechilor pairi ai Franței și membrilor Camerei Lorzilor din Anglia. **2.** Domeniul unui senior[1]. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **seigneurie.**

SENONIÁN, -Ă, *senonieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Etaj al cretacicului superior, caracterizat prin faună de amoniți, echinide, lamelibranhiate, gasteropode, corali etc. **2.** Adj. Care se referă la formațiunile sau la vârsta senonianului (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **sénonien.**

SENS, *sensuri,* s.n. **1.** Înțeles (al unui cuvânt, al unei expresii, al unei forme sau al unei construcții gramaticale); semnificație. F (În semiotică) Înțelesul unui semn. F Conținut noțional sau logic. *Îmi spui cuvinte fără sens.* **2.** Temei rațional; logică, rost, rațiune, noimă. *Sensul vieții.* F Rost, scop, menire. G Loc. adv. *Fără sens* = fără rost, la întâmplare. *Într-un anumit sens* = privind lucrurile într-un anumit mod, dintr-un anumit punct de vedere, sub un anumit raport. *În sensul cuiva* = potrivit vederilor, părerilor

cuiva. **3.** Direcţie, orientare. G *Sens unic* = sistem de circulaţie a vehiculelor într-o singură direcţie pe arterele cu mare afluenţă, putându-se folosi toată lăţimea părţii carosabile. **4.** (Mat., Fiz.) Fiecare dintre cele două posibilităţi de succesiune a elementelor unui ansamblu continuu ordonat cu o singură dimensiune. — Din fr. **sens,** lat. **sensus.**

SENSÍBIL, -Ă, *sensibili, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni) Care resimte puternic orice impresie fizică sau morală, care are o sensibilitate deosebită. F Care poate fi uşor mişcat, impresionat; simţitor, emotiv. F (Despre organisme) Care reacţionează la cea mai uşoară excitaţie exterioară. **2.** (Fil.; despre materie, lucruri, fenomene etc.) Care poate fi cunoscut cu ajutorul simţurilor. F (Substantivat, n.) Domeniul lucrurilor sensibile (**I 2**). F Care se poate uşor constata; vădit, simţitor, apreciabil. *Temperatura a înregistrat o sensibilă scădere.* **3.** (Despre instrumente, aparate, materiale) Care reacţionează la cele mai mici variaţii ale unor agenţi externi. **4.** (Despre materiale fotografice) Care are însuşirea de a înregistra acţiunea luminii sub forma unei imagini latente ce poate fi făcută vizibilă prin developare. **II.** S.f. Treapta a şaptea a modurilor major şi minor, situată la o septimă superioară faţă de tonică. F Denumire dată acordului construit pe treapta a şaptea a modurilor major sau minor armonic. — Din fr. **sensible,** lat. **sensibilis.**

SENSÍBILE adv. (Muz.; ca indicaţie de executare) Cu simţire, cu înduioşare. — Cuv. it.

SENSIBILITÁTE, *sensibilităţi,* s.f. **1.** Facultate de a simţi, de a reacţiona la excitaţii, de a-şi schimba, într-o anumită măsură, starea iniţială sub acţiunea unui agent exterior; acuitate a simţurilor; capacitatea de a percepe senzaţii. **2.** Capacitate de reacţie afectivă; intensitate afectivă; emotivitate, afectivitate. F (În artă şi literatură) Capacitatea de a transmite, de a provoca emoţii artistice; receptivitate artistică. **3.** Însuşire a unui instrument sau a unui aparat de a reacţiona la cele mai mici variaţii ale unor agenţi externi (ca diferenţa de temperatură sau de greutate, schimbarea presiunii etc.). **4.** (Chim.) Mărimea concentraţiei unei soluţii în substanţa de analizat, care produce, în timpul reacţiei de recunoaştere, un efect situat la pragul perceperii senzoriale. **5.** Rezistenţă scăzută la agenţi patogeni. **6.** Calitate a materialelor fotografice de a fi sensibile (**4**). — Din fr. **sensibilité,** lat. **sensibilitas, -atis.**

SENSIBILIZÁ, *sensibilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A deveni sensibil sau a mări sensibilitatea unui ţesut, a unui muşchi etc. faţă de acţiunea unui agent exterior; *p. ext.* (tranz.) a face (mai) sensibil pe cineva sau ceva. F (Despre un material fotografic) A (se) face sensibil la acţiunea luminii. F Tranz. A extinde intervalul de variaţie a unei mărimi în care un sistem fizico-chimic îşi menţine o anumită sensibilitate. **2.** (Rar) A (se) concretiza, a (se) materializa. — Din fr. **sensibiliser.**

SENSIBILIZÁRE, *sensibilizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) sensibiliza* şi rezultatul ei. F Scădere a pragului de reactivitate a unei structuri vii (celulă, ţesut, organ, organism) faţă de un anumit agent. F Stare de receptivitate crescută, patologică a organismului faţă de un agent (fizic, chimic sau biologic), manifestată prin reacţii locale sau generale. F Mărire a sensibilităţii unui instrument de măsură, a unui aparat, a emulsiilor fotografice etc. — V. **sensibiliza.**

SENSIBILIZÁT, -Ă, *sensibilizaţi, -te,* adj. Care a devenit sensibil, căruia i s-a mărit sensibilitatea. — V. **sensibiliza.**

SENSIBILIZATÓR, *sensibilizatori,* s.m. Substanţă care, adăugată în stratul fotosensibil al unui material fotografic, măreşte sensibilitatea la anumite culori, îndeosebi la cele din marginile spectrului luminii. — Din fr. **sensibilisateur.**

SENSITOMÉTRIC, -Ă, *sensitometrici, -ce,* adj. Referitor la sensitometrie, care aparţine sensitometrului. — Din fr. **sensitométrique.**

SENSITOMETRÍE, *sensitometrii,* s.f. Ansamblu de metode folosite pentru determinarea sensibilităţii materialelor fotografice în raport cu intensitatea şi compoziţia spectrală a radiaţiei luminoase, cu durata şi caracterul expunerii, precum şi în raport cu modul de prelucrare a materialului. — Din fr. **sensitométrie.**

SENSITOMÉTRU, *sensitometre,* s.n. Instrument pentru determinarea sensibilităţii materialelor fotografice în raport cu durata de expunere. — Din fr. **sensitomètre.**

SENTENŢIÓS, -OÁSĂ, *sentenţioşi, -oase,* adj. (Despre stil, ton, fraze etc.) Care conţine multe sentinţe (**2**), maxime; *p. ext.* care are caracter, ton de sentinţă. F (Despre oameni) Care se exprimă prin sentinţe, prin maxime; *p. ext.* care foloseşte un ton emfatic; afectat, grav, pretenţios. [Pr.: *-ţi-os*] — Din fr. **sentencieux,** lat. **sententiosus.**

SENTENŢIOZITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi sentenţios. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Sentenţios** + suf. *-itate.*

SENTIMÉNT, *sentimente,* s.n. **1.** Proces afectiv specific uman, care exprimă atitudinea omului faţă de realitate; simţământ. F Afecţiune. **2.** Facultatea de a simţi, de a cunoaşte, de a aprecia ceva; conştiinţă. F Credinţă, impresie intimă; convingere. *Avea sentimentul că l-a mai văzut undeva.* [Var.: (înv.) **simtimént** s.n.] — Din fr. **sentiment.**

SENTIMENTÁL, -Ă, *sentimentali, -e,* adj. **1.** Care exprimă (sau trezeşte) sentimente duioase, nostalgice; (peior.) plin de sentimentalism; dulceag. F Care se referă la sentimente. **2.** (Despre oameni şi manifestările lor; adesea substantivat) Care arată o sensibilitate accentuată, care se lasă uşor impresionat de sentimente duioase. — Din fr. **sentimental.**

SENTIMENTALÍSM, (**2**) *sentimentalisme,* s.n. **1.** Tendinţă de a exagera rolul şi valoarea sentimentelor, de a aprecia lucrurile (numai) din punct de vedere afectiv sau de a da în mod obişnuit precădere acestui criteriu. **2.** Gest, atitudine, comportare de om sentimental. **3.** Curent preromantic în literatura rusă apărut la sfârşitul sec. XVIII ca o reacţie împotriva clasicismului. — Din fr. **sentimentalisme.**

SENTIMENTALÍST, -Ă, *sentimentalişti, -ste,* adj. (Rar) Sentimental (**1**). — Din fr. **sentimentaliste.**

SENTIMENTALITÁTE s.f. Caracter, fel de a fi al unei persoane sentimentale; predispoziţie spre exagerarea sentimentelor. F Reacţie afectivă specifică a unei persoane faţă de realităţile vieţii. — Din fr. **sentimentalité.**

SENTIMENTALIZÁ, *sentimentalizez,* vb. I. Tranz. A prezenta (ceva) în mod sentimental, a face să capete un caracter sentimental. — **Sentimental** + suf. *-iza.*

SENTIMENTALIZÁRE s.f. Acţiunea de *a sentimentaliza* şi rezultatul ei. — V. **sentimentaliza.**

SENTIMENTALIZÁT, -Ă, *sentimentalizaţi, -te,* adj. Care este prezentat sentimental. — V. **sentimentaliza.**

SENTINÉLĂ s.f. v. **santinelă.**

SENTÍNŢĂ, *sentinţe,* s.f. **1.** Hotărâre, decizie a unui tribunal, pronunţată în primă instanţă. F Hotărâre a unei comisii de arbitraj. F Fig. Stigmatizare, oprobriu, blam. **2.** Maximă, aforism, adagiu. F Deviză. — Din fr. **sentence,** lat. **sententia.**

SENZÁŢIE, *senzaţii,* s.f. **1.** Reflectare psihică a calităţilor distincte ale obiectelor din realitate care acţionează nemijlocit asupra organelor de simţ. *Senzaţie vizuală. Senzaţie auditivă.* G Expr. *A avea senzaţia că...* = a simţi, a i se părea că... F Percepţie. F Simţire; sentiment. **2.** Ceea ce are un caracter senzaţional, impresionează în mod puternic simţurile, imaginaţia; ceea ce constituie un prilej de emoţii violente. G Loc. adj. *De senzaţie* = senzaţional. G Expr. *A face senzaţie* = a produce o impresie foarte puternică, a trezi un interes deosebit, a face vâlvă. [Var.: **senzaţiúne** s.f.] — Din fr. **sensation,** lat. **sensatio, -onis.**

SENZAŢIONÁL, -Ă, *senzaţionali, -e,* adj. Care impresionează puternic, uimeşte, emoţionează, care interesează în cel mai mare grad. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **sensationnel.**

SENZAŢIÚNE s.f. v. **senzaţie.**

SENZITÍV, -Ă, *senzitivi, -e,* adj. **1.** Senzorial (**2**). **2.** Înzestrat cu sensibilitate; sensibil. F (Bot.; substantivat, f.) Specie de mimoză. — Din fr. **sensitif,** lat. **sensitivus.**

SENZÓR, *senzori,* s.m. (Fiz.) Dispozitiv (ultrasensibil) care sesizează un anumit fenomen. [Scris şi: *sensor*] — Din engl. **sensor,** fr. **senseur.**

SENZORIÁL, -Ă, *senzoriali, -e,* adj. **1.** Care priveşte organele de simţ, care se realizează prin simţuri. **2.** (Fiziol., Psih.) Care are legătură cu producerea senzaţiilor sau cu receptarea stimulilor externi sau interni; senzitiv (**1**). [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **sensoriel.**

SENZUÁL, -Ă, *senzuali, -e,* adj. Care ţine de simţuri, care desfată simţurile. F (Despre oameni; adesea substantivat) Înclinat spre plăcerile trupeşti, spre senzualitate. F (Adesea adverbial) Care trădează, exprimă senzualitate. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **sensuel,** lat. **sensualis.**

SENZUALÍSM s.n. **1.** Doctrină filosofică bazată pe recunoaşterea senzaţiei ca singura sursă a cunoştinţelor noastre despre lume. **2.** Înclinare spre plăcerile simţurilor; erotism. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **sensualisme.**

SENZUALÍST, -Ă, *senzualişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine senzualismului (**1**), privitor la senzualism. **2.** S.m. şi f. Adept al senzualismului (**1**). [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **sensualiste.**

SENZUALITÁTE s.f. **1.** Înclinare spre plăcerile trupeşti. **2.** Sensibilitate senzorială. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **sensualité.**

SEPÁLĂ, *sepale,* s.f. Fiecare dintre frunzele (modificate) care alcătuiesc caliciul unei flori. — Din fr. **sépale.**

SEPARÁ, *sepăr,* vb. I. **1.** Tranz. A face să nu mai fie împreună; a despărţi, a desface, a izola. F Refl. (Despre persoane) A se îndepărta, a se despărţi; (despre soţi) a divorţa. **2.** Refl. şi intranz. (Fiz.; despre o substanţă solidă dizolvată într-un lichid) A (se) depune sub formă de precipitat. — Din fr. **séparer,** lat. **separare.**

SEPARÁBIL, -Ă, *separabili, -e,* adj. Care poate fi separat, care se poate despărţi. — Din fr. **séparable,** lat. **separabilis.**

SEPARÁRE, *separări,* s.f. Acţiunea de *a (se) separa* şi rezultatul ei; despărţire, izolare; diferenţiere. — V. **separa.**

SEPARÁT, -Ă, *separați, -te,* adj. Care se găsește izolat, care nu comunică, nu se confundă cu alții, nu e în legătură cu alții; deosebit; care a fost izolat dintr-un complex. G *Pace separată* = pace pe care o încheie un stat în mod izolat, fără aliații săi de război. — V. **separa.**

SEPARATÍSM s.n. Tendință de separare, de desprindere dintr-un grup social (constituit); izolare, atitudine singuratică. — Din fr. **séparatisme.**

SEPARATÍST, -Ă, *separatiști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care se separă, se izolează de majoritate; care este adept al separatismului. — Din fr. **séparatiste.**

SEPARATÓR, -OÁRE, *separatori, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care are calitatea de a separa. **II.** S.n. **1.** Dispozitiv, aparat sau mașină care servește la curățarea unei substanțe de altele sau la separarea unuia sau mai multor componenți dintr-un amestec. *Separator de țiței.* G *Separator de lapte* = aparat centrifugal folosit pentru separarea smântânii din lapte. **2.** Aparat electric folosit pentru conectarea și deconectarea vizibilă a unui circuit electric, manevrabil numai dacă circuitul este întrerupt. — Din fr. **séparateur,** lat. **separator.**

SEPARÁȚIE, *separații,* s.f. Despărțire, separare. G *Separația puterilor* = principiu fundamental al democrației, potrivit căruia în stat există trei puteri (legiuitoare, executivă și judecătorească), exercitate de organe diferite, având o anumită interdependență și dreptul de control reciproc. *Separație de domiciliu* = dispensă premergătoare divorțului prin care se acordă soților dreptul de a avea domicilii legale diferite. *Separație de bunuri* = (în unele state) regim matrimonial caracterizat prin aceea că femeia își păstrează libera dispoziție a bunurilor sale aduse în căsătorie. *Separație de patrimoniu* = măsură luată la cererea creditorilor unei succesiuni ori a legatarilor cu titlu particular de sume de bani, pentru a împiedica confundarea patrimoniului succesoral cu cel al moștenitorului și a evita astfel eventuala concurență a creditorilor acestuia din urmă. — Din fr. **séparation,** lat. **separatio.**

SEPARÉ s.n. v. **separeu.**

SEPARÉU, *separeuri,* s.n. Cameră, boxă, despărțitură, loc izolat într-un restaurant, într-o grădină de vară etc. [Var.: **separé** s.n.] — Din fr. **séparé.**

SEPEDÓN *sepedoni,* s.m. Insectă dipteră care trăiește pe unele plante acvatice *(Sepedon sphegeus).* — Din fr. **sépédon.**

SÉPIA s.f. v. **sepia.**

SÉPIE, (**1**) *sepii,* (**3**) *sepia,* s.f. **1.** Moluscă marină cu corpul oval, prevăzut cu zece brațe acoperite cu numeroase ventuze și cu o cochilie calcaroasă internă și care, când este atacată, elimină o secreție negricioasă dintr-o „glandă de cerneală", tulburând apa din jur *(Sepia officinalis).* **2.** (În forma *sepia)* Vopsea de culoare cafenie-închis provenită din viscerele sepiei sau fabricată pe cale sintetică, folosită în pictură sau în grafică; culoare roșie-brună G (Adjectival) *Culoare sepia.* **3.** Desen colorat roșu-brun, realizat cu sepia (**2**). [Var.: **sépia** s.f.] — Din fr. **sépia,** lat. **sepia,** it. **seppia.**

SEPIÓN, *sepioni,* s.m. Cochilia internă rudimentară a sepiei, oval-alungită, turtită, cu aspect spongios; os de sepie. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **sépion.**

SEPT, *septuri,* s.n. (Anat.) Perete despărțitor între două cavități. *Sept nazal.* — Din fr. **septum.**

SEPTÉMBRIE s.m. Numele lunii a noua a anului; răpciune. [Var.: **septémvrie** s.m.] — Din ngr. **septémvrios.**

SEPTEMVÍR, *septemviri,* s.m. (La romani) Fiecare dintre cei șapte preoți însărcinați cu organizarea serbărilor date în cinstea zeilor. — Din lat. **septemvir.**

SEPTÉMVRIE s.m. v. **septembrie.**

SEPTENÁR, -Ă, *septenari, -e,* adj. (Rar) Care privește o perioadă de șapte zile, șapte ani. F (Despre versuri) Compus din șapte picioare și jumătate. — Din fr. **septénaire,** lat. **septenarius.**

SEPTENÁT, *septenate,* s.n. Mandat politic de șapte ani. — Din fr. **septennat.**

SEPTENTRIÓN s.n. (Livr.) Nord, miazănoapte. [Pr.: *-tri-on*] — Din fr. **septentrion.**

SEPTENTRIONÁL, -Ă, *septentrionali, -e,* adj. Boreal, nordic. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **septentrional,** lat. **septentrionalis.**

SEPTÉT, *septete,* s.n. Ansamblu format din șapte voci sau din șapte instrumente care execută împreună o piesă muzicală; *p. ext.* bucată compusă pentru a fi executată de un astfel de ansamblu. — Din germ. **Septett.**

SÉPTIC, -Ă, *septici, -ce,* adj. Infectat cu microbi; care produce infecție. G *Maladie septică* = boală provocată de microbi. — Din fr. **septique.**

SEPTICÉMIC, -Ă, *septicemici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la septicemie, de septicemie. — Din fr. **septicémique.**

SEPTICEMÍE, *septicemii,* s.f. Infecție generalizată a sângelui, provocată de pătrunderea în sânge a germenilor proveniți dintr-un microb; piemie. — Din fr. **septicémie.**

SEPTICITÁTE, s.f. Toxicitate a microbilor. — Din fr. **septicité.**

SÉPTIMĂ[1], *septime,* s.f. Interval într-o gamă diatonică, cuprinzând șapte note consecutive; treapta a șaptea de la o treaptă dată. — Din germ. **Septime,** it. **settima.**

SÉPTIMĂ[2], *septime,* s.f. Una dintre pozițiile de apărare la scrimă. — Din fr. **septime.**

SEPTOGÉN, -Ă, *septogeni, -e,* adj. (Despre bacterii) Care produce putrefacție. — Din **septic** (după *gazogen).*

SEPTOLÉT, *septolete,* s.n. Grup de șapte note de durată egală cu aceea a patru note obișnuite. — Din fr. **septolet.**

SEPTUAGENÁR, -Ă, *septuagenari, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care a împlinit vârsta de șaptezeci de ani sau are între șaptezeci și optzeci de ani. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **septuagénaire,** lat. **septuagenarius.**

SEPULCRÁL, -Ă, *sepulcrali, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care aparține mormântului, privitor la mormânt. **2.** Ca de mort. — Din fr. **sépulcral,** lat. **sepulcralis.**

SEPÚLCRU, *sepulcre,* s.n. (Livr.) Mormânt. — Din fr. **sépulcre.**

SEPULTÚRĂ, *sepulturi,* s.f. (Rar) Loc de înmormântare; mormânt. — Din fr. **sépulture,** lat. **sepultura.**

SEQUÓIA, *sequoia,* s.m. Arbore gigant din California care poate atinge înălțimea de 150 m, circumferința de peste 40 m și vârsta de 5 000 de ani *(Sequoia gigantea).* [Pr.: *-cvo-ia*] — Cuv. lat.

SER, *seruri,* s.n. Partea lichidă a sângelui. F Lichid extras din sânge sau preparat pe cale artificială care conține un anumit anticorp sau o secreție glandulară și este folosit în scopuri terapeutice. G *Ser sangvin* = plasmă sangvină din care s-a extras fibrinogenul. *Ser imun* = ser sangvin provenit de la un animal vaccinat care, introdus în organism, conferă o imunitate pasivă. *Ser fiziologic* = soluție salină foarte diluată, apropiată de compoziția serului sangvin, folosită pentru a înlocui pierderile mari de lichide sau de sânge în diferite boli, pentru dizolvarea unor antibiotice etc. — Din fr. **sérum,** lat. **serum.**

SERADÉLĂ, *seradele,* s.f. Plantă din familia leguminoaselor, cu tulpina subțire, înaltă, cu frunzele compuse, folosită ca plantă furajeră *(Ornithopus sativus).* — Din it. **serradella,** fr. **serradelle.**

SERÁFIC, -Ă, *serafici, -ce,* adj. (Ca) de serafim; îngeresc, serafimic; *fig.* pur, candid, neprihănit, nevinovat. — Din fr. **séraphique.**

SERAFÍM, *serafimi,* s.m. **1.** (În religia creștină) Înger de rang superior situat ierarhic între arhangheli și heruvimi. **2.** Prapur pe care sunt reprezentate chipuri de îngeri și care, după ritualul Bisericii ortodoxe, se poartă la procesiunile funebre. — Din sl. **serafimŭ.**

SERAFÍMIC, -Ă, *serafimici, -ce,* adj. (Rar) Serafic. — **Serafim** + suf. *-ic.*

SERAFÍSM, *serafisme,* s.n. Atitudine, comportare serafică. — **Serafi**[c] + suf. *-ism.*

SERÁI, *seraiuri,* s.n. **1.** Palat al sultanului sau al marilor demnitari turci; *p. restr.* apartament destinat cadânelor într-un palat turcesc. F P. gener. Palat. **2.** (Reg.) Șură, șopron. F Cămară, hambar. [Var.: **sarái** s.n.] — Din tc. **saray, seray.**

SERÁL, -Ă, *serali, -e,* adj. De seară; (despre forme și instituții de învățământ) ale căror cursuri se țin seara. — Din it. **serale.**

SERALÍE s.f. v. **sarailie.**

SERALÍST, -Ă, *seraliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Elev sau student) care urmează un curs seral. — **Seral** + suf. *-ist.*

SERASCHIÉR, *seraschieri,* s.m. Comandant al armatei și ministru de război în Imperiul Otoman. [Var.: **seraschír** s.m.] — Din tc. **serasker.**

SERASCHÍR s.m. v. **seraschier.**

SERASÍR s.n. (Înv.) Stofă țesută cu fir de aur; brocart. [Var.: **sarasír** s.n.] — Din tc. **seraser.**

SERÁT, -Ă, *serați, -te,* adj. (Despre frunze și alte organe ale plantelor) Care are marginile dințate, îndreptate către vârful organului respectiv. — Din fr. **serré.**

SERÁTĂ, *serate,* s.f. Reuniune, întrunire cu caracter muzical, literar etc.; *spec.* petrecere de seară cu dans. — Din it. **serata.**

SÉRĂ, *sere,* s.f. Construcție specială cu acoperiș (și cu pereți) din sticlă sau din material plastic pentru adăpostirea și cultivarea plantelor care nu suportă frigul. — Din fr. **serre.**

SERBÁ, *serbez,* vb. I. Tranz. A sărbători (un fapt important, un eveniment memorabil etc.); *fig.* a omagia, a cinsti, a lăuda. F A ține sărbătoare; a nu lucra, a prăznui. — Lat. **servare.**

SERBÁRE, *serbări,* s.f. **1.** Faptul de *a serba;* sărbătorire; p. ext. manifestare cu caracter solemn organizată cu scopul de a celebra un eveniment important; festivitate, petrecere. **2.** (Rar) Sărbătoare (**1**). — V. **serba.**

SERCLÁJ, *serclaje,* s.n. (Med.) Încercuire. F Metodă chirurgicală de menținere pe loc a unui organ sau de strângere a unui orificiu prin fixarea cu un fir special. [Scris și: *cerclaj*] — Din fr. **cerclage.**

SERDÁR, *serdari,* s.m. **1.** (În sec. XVII–XVIII, în Țara Românească și Moldova) Comandant de oaste, mai ales de călărime. G *Marele serdar* sau

serdarul mare = comandant de oaste făcând parte dintre boierii de divan. *Serdar de mazili* = comandantul călărimii formate din boierii mazili. **2.** (În sec. XVIII–XIX) Boier de rang mijlociu. — Din tc. **serdār.**

SERDĂREÁSĂ, *serdărese,* s.f. Soție de serdar. — **Serdar** + suf. *-easă.*

SERDĂRÉSC, -EÁSCĂ, *serdărești,* adj. Care aparține serdarului, privitor la serdar, de serdar. — **Serdar** + suf. *-esc.*

SERDĂRÍE, *serdării,* s.f. Funcția, demnitatea de serdar. — **Serdar** + suf. *-ie.*

SERENÁDĂ, *serenade,* s.f. Compoziție muzicală, vocală sau instrumentală, alcătuită din mai multe părți, apropiată ca factură de divertisment, nocturnă etc., cu caracter liric, executată seara sau noaptea sub ferestrele cuiva, în semn de omagiu sau de dragoste. [Var.: **serenátă** s.f.] — Din fr. **sérénade,** it., sp. **serenata,** germ. **Serenade.**

SERENÁTĂ s.f. v. **serenadă.**

SERENÍSIM, -Ă, *serenisimi, -e,* adj. Epitet onorific care se adăuga la unele titluri de noblețe sau bisericești din Europa Apuseană; prealuminat, mărit. — Din it. **serenissimo,** fr. **sérénissime.**

SERGÉNT, *sergenți,* s.m. **1.** Grad inferior în armată sau în poliție, imediat superior gradului de caporal; persoană care poartă acest grad. G *Sergent-major* = grad militar superior sergentului și inferior plutonierului, primul grad de subofițer; persoană care are acest grad. **2.** (În trecut) Gardist (**1**); gardian. — Din fr. **sergent.**

SERHÁT, *serhaturi,* s.n. (Înv.) Cetate turcească la granița Țărilor Române. — Din tc. **serhat.**

SERIÁ, *seriez,* vb. I. Tranz. A așeza în serii sau pe serii; a clasa, a tria, a orândui mărfuri, obiecte etc., dându-le un număr de serie. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **sérier.**

SERIÁL, -Ă, *seriali, -e,* (**1**) *seriale,* s.n., (**2**) adj. **1.** S.n. Roman[1] sau film care apare pe fragmente prezentate succesiv. **2.** Adj. (Cu caracter) de serie, în serie. G *Muzică serială* = serialism. [Pr.: *-ri-al.* — Pl. și: (n.) *serialuri*] — Din engl. **serial.**

SERIALÍSM s.n. Tehnică de compoziție constând în folosirea unei serii de 12 sunete ca material de construcție; muzică serială. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **sérialisme.**

SERIÁT, -Ă, *seriați, -te,* adj. (Rar) Clasat, repartizat pe serii. [Pr.: *ri-at*] — V. **seria.**

SERIATÓR, -OÁRE, *seriatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care seriază, care clasează pe grupe, pe serii. [Pr.: *-ri-a-*] — **Seria** + suf. *-tor.*

SÉRIC, -Ă, *serici, -ce,* adj. Care se referă la ser (sangvin, imun, fiziologic). — Din fr. **sérique.**

SERICÉU, -CÉE, *sericei, -cee*, adj. (Bot.; despre unele organe) Acoperit cu peri mătăsoși, moi la pipăit. — Din it. **sericeo.**

SERICÍCOL, -Ă, *sericicoli, -e,* adj. Care ține de sericicultură, privitor la sericicultură. — Din fr. **séricicole.**

SERICICULTÓR, -OÁRE, *sericicultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu sericicultura. — Din fr. **séricicul**teur.

SERICICULTÚRĂ, *sericiculturi,* s.f. Ramură a zootehniei care are ca obiect creșterea și înmulțirea viermilor de mătase în vederea obținerii gogoșilor destinate prelucrării. — Din fr. **séricicul**ture.

SERICIGÉN, -Ă, *sericigeni, -e,* adj. (Despre glandele unor viermi, insecte) Care secretă mătase. — Din fr. **séricigène.**

SERICÍNĂ, *sericine,* s.f. Proteină solubilă care acoperă firele de mătase naturală (și care este îndepărtată în cursul procesului de prelucrare). — Din fr. **séricine.**

SERICÍT s.n. Varietate solzoasă de mică albă, întâlnită frecvent în șisturile cristaline slab metamorfozate și în rocile eruptive. — Din fr. **séricite.**

SERICITIZÁRE, *sericitizări,* s.f. Fenomen geologic de retransformare a feldspaților în sericit. — După fr. **séricitisation.**

SÉRIE, *serii,* s.f. **1.** Înșiruire de termeni care se succedă potrivit unei anumite legi; succesiune neîntreruptă de lucruri, de fapte etc. de același fel, care formează un ansamblu sau care sunt considerate astfel; șir; *p. ext.* mulțime, sumă. G Loc. adj. *De serie* = (despre mărfuri, obiecte) fabricat, confecționat după același tip, împreună cu alte obiecte asemănătoare; comun, obișnuit, banal. G Loc. adv. *În serie* = în multe exemplare după același tip, în număr mare. F Grup, tranșă, categorie într-o succesiune sau într-o clasificare. **2.** Expresie matematică formată dintr-o infinitate de termeni care se deduc unul din altul conform unei anumite reguli și care sunt legați între ei cu semnul plus sau minus. **3.** (Chim.) Grup de compuși organici caracterizați prin faptul că fiecare are în molecula lui câte un atom de carbon și doi atomi de hidrogen mai mult decât compusul precedent al grupului. **4.** Număr de ordine care se aplică pe mărfurile fabricate într-un număr mare de exemplare de același tip. G *Seria zero* = primele cantități dintr-un produs nou, executate de o întreprindere în timpul însușirii fabricației în serie a produsului respectiv. F Număr caracteristic unuia dintre tipurile de fabricație a unor produse finite. **5.** Complex de strate care s-au depus în timpul unei epoci geologice. **6.** Grup de sunete sau de foneme caracterizate printr-o trăsătură comună. — Din fr. **série,** lat. **series.**

SERIÉRE, *serieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a seria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **seria.**

SERIGRAFÍE s.f. Procedeu de imprimare (pe lemn, sticlă, textile etc.) cu ajutorul unui ecran de mătase. — Din fr. **sérigraphie,** germ. **Serigraphie.**

SERÍNGĂ, *seringi,* s.f. Instrument medical folosit pentru a introduce sau pentru a scoate din organism un lichid, pentru a lua probe de sânge etc., care constă dintr-un cilindru de sticlă sau de material plastic cu un piston etanș, la care se adaptează un ac tubular. [Var.: **siríngă** s.f.] — Din fr. **seringue,** it. **siringa.**

SERIOGRÁF, *seriografe,* s.n. Accesoriu al aparatului radiografic pentru executarea de radiografii în serie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **sériographe,** engl. **seriograph.**

SERIOGRÁFIC, -Ă, *seriografici, -ce,* adj. De seriografie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din engl. **seriographic.**

SERIOGRAFÍE, *seriografii,* s.f. Înregistrare a unei serii de clișee cu ajutorul seriografului; imagine astfel obținută. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **sériographie,** engl. **seriography.**

SERIÓS, -OÁSĂ, *serioși, -oase,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care are un caracter grav, sobru; lipsit de superficialitate; care nu se ține de frivolități, de glume; așezat, ponderat. G Care convinge, care corespunde unui caracter sobru. F Care are o înfățișare gravă, un aer solemn, sever, rigid. F Lipsit de zburdălnicie, de veselie. F (Despre îmbrăcăminte) Sobru. **2.** Care obișnuiește să adâncească lucrurile, care procedează în acțiunile sale cu atenție, cu conștiinciozitate; *p. ext.* care are o înfățișare, o expresie vădind concentrare, preocupare. **3.** Care trebuie privit cu seriozitate; pozitiv, real, adevărat. *E lucru foarte serios.* F (Despre lucrări, activități etc.) Temeinic, adânc, conștiincios. *Studii serioase în specialitate.* F Care poate avea urmări grave; primejdios. *Boală serioasă.* **4.** De seamă, important. **II.** Adv. **1.** Fără intenție de glumă sau de farsă; adevărat, drept. **2.** Temeinic; stăruitor, hotărât cu tot dinadinsul. **III.** S.n. (Rar) Seriozitate. G Loc. adv. *Cu (tot) seriosul* = cu toată seriozitatea, cu toată convingerea, fără glumă. G Expr. *A lua* (pe cineva sau ceva) *în serios* = a acorda unei persoane sau unui lucru toată atenția, a-l socoti vrednic de luat în considerație. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **sérieux,** lat. **seriosus.**

SERIOZITÁTE s.f. **1.** Însușirea, calitatea de a fi serios; *p. ext.* comportare, ținută care denotă această însușire; gravitate, importanță, însemnătate. G Loc. adv. *Cu seriozitate* sau *cu toată seriozitatea* = **a)** cu mare atenție, cu conștiinciozitate, temeinic; **b)** cu convingere, cu tărie, dinadins; **c)** (în construcție cu verbe ca „a zice", „a spune" etc.) cu ton profund, cu gravitate, cu pătrundere, convins. F Expresie a figurii lipsită de veselie, de zburdălnicie. **2.** Profunzime, intensitate; temeinicie, autenticitate. F Calitate a ceea ce necesită o deosebită atenție, o deosebită grijă; gravitate. *Seriozitatea momentului.* F Calitatea a ceea ce este lucrat, executat cu conștiinciozitate, cu atenție. [Pr.: *-ri-o-*] — **Serios** + suf. *-itate.*

SERJ, (**2**) *serjuri,* s.n. **1.** Țesătură de mătase (amestecată cu bumbac) cu firul în diagonală, folosită pentru căptușit haine. **2.** Sortiment de serj (**1**). — Din fr. **serge.**

SERMAIÁ, *sermaiale,* s.f. (Înv.) Capital; fond (de bani). [Var.: **sermeá, sirmaiá** s.f.] — Din tc. **sermāye.**

SERMEÁ s.f. v. **sermaia.**

SERODIAGNÓSTIC, *serodiagnostice,* s.n. Stabilire a diagnosticului unei boli infecțioase prin căutarea prezenței și evoluției anticorpilor specifici produși de microbii respectivi. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **sérodiagnostic.**

SEROLÓGIC, -Ă, *serologici, -ce,* adj. Privitor la serul sangvin, care se referă la serologie. *Examen serologic.* — Din fr. **sérologique.**

SEROLOGÍE s.f. **1.** Știință care se ocupă cu studiul serurilor terapeutice, specifice sau nespecifice; capitol al imunologiei care cuprinde studiul metodelor pentru punerea în evidență a anticorpilor din serul sangvin, precum și studiul antigenelor microbiene și celulare și al toxinelor. **2.** Studiu de laborator care constă în analizarea modificărilor serice din cursul diferitelor boli. — Din fr. **sérologie.**

SEROPOZITÍV, -Ă, *seropozitivi, -e,* s.m. și f. (Persoană) care prezintă un serodiagnostic pozitiv, în special la virusul HIV; (ființă) al cărei ser sangvin conține anticorpi specifici, în special ai virusului HIV. — Din fr. **séropositif.**

SEROPROFILAXÍE s.f. Metodă terapeutică ce constă în injectarea cu ser specific, provenind de la un convalescent sau un animal imunizat, pentru prevenirea apariției unor boli infectocontagioase. — **Ser** + **profilaxie.**

SEROREÁCȚIE, *seroreacții,* s.f. (Med.) Reacție serologică. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **séro-réaction.**

SERÓS, -OÁSĂ, *seroși, -oase,* adj. **1.** De natura serului sau a serozității, având caracterul serozității. G *Sânge seros* = sânge în compoziția căruia predomină serul. **2.** (Despre țesuturi) Care secretă o serozitate. G *Membrană seroasă* = membrană care înlesnește mișcările unui organ, fiind formată din două foi subțiri, una care aderă strâns la organ, cealaltă care

căptușește cavitatea în care se găsește organul, spațiul dintre ele fiind umplut cu o serozitate; membrană care protejează articulațiile osoase. — Din fr. **séreux.**

SEROTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică pentru tratarea și prevenirea unor boli infecțioase prin administarea serului luat de la un animal imunizat împotriva acestor boli. — Din fr. **sérothérapie.**

SEROTONÍNĂ s.f. (Fiziol.) Substanță prezentă în celulele tractului gastro-intenstinal, în creier, în plachetele sangvine ale unor mamifere, cu rol important în contracția musculaturii netede, în dilatarea capilarelor, în creșterea permeabilității vaselor mici. — Din fr. **sérotonine.**

SEROVACCINÁRE, *serovaccinări,* s.f. (Med.) Vaccinare cu adaos de ser specific vaccinului. — După fr. **sérovaccination.**

SEROZITÁTE, *serozități,* s.f. Lichid alb-gălbui pe care îl secretă membranele seroase. F Lichid seros sau purulent care se formează în unele afecțiuni. — Din fr. **sérosité.**

SERPASÍL s.n. (Farm.) Alcaloid vegetal cu acțiune sedativă și hipotensivă. — Denumire comercială.

SERPÉNT, *serpente,* s.n. Instrument de suflat din sec. XVI, cu tonalitate gravă, înlocuit ulterior de tubă. — Din fr., engl. **serpent.**

SERPENTÁRIU, *serpentarii,* s.n. Loc special amenajat (într-o grădină zoologică) în care trăiesc șerpi în condiții asemănătoare cu cele din natură. — Din lat., engl. **serpentarium,** fr. **serpentaire.**

SERPENTÍN s.n. Mineral cu varietăți de diferite culori, rezultat prin hidroliza silicatului de magneziu. [Var.: **serpentínă** s.f.] — Din fr. **serpentine,** germ. **Serpentine.**

SERPENTÍNĂ[1], *serpentine,* s.f. **1.** Traseu șerpuit al unui drum care străbate un teren în pantă; fiecare dintre cotiturile unui astfel de traseu; *p. ext.* drum cotit, șerpuit. **2.** Fâșie lungă și îngustă de hârtie colorată, înfășurată strâns, care, aruncată la distanță, se desfășoară în spirală și care se folosește ca mijloc de amuzament la petreceri. **3.** Tub (sau țeavă) de metal sau de sticlă îndoit în formă de spirală sau de elice și folosit ca schimbător de căldură. — Din fr. **serpentin.**

SERPENTÍNĂ[2] s.f. v. **serpentin.**

SÉRTA-FÉRTA adv. (Înv.) De colo până colo, încoace și încolo, fără rost. — Din ngr. **sírta-férta.**

SERTÁR, *sertare,* s.n. **1.** Parte a unei mobile (birou, scrin etc.) în formă de cutie, care se poate trage în afară. **2.** Organ de mașină care, prin deplasările sale, permite intrarea și ieșirea agentului motor (abur, aer comprimat etc.) în și din cilindrul unui motor. F Element în formă de placă folosit la construcția unor robinete pe care le închide și le deschide, deplasându-se într-o mișcare de translație în lungul axei lui; vană. [Var.: **saltár** s.n.] — Din ngr. **sirtári.**

SERTĂRÁȘ, *sertărașe,* s.n. Diminutiv al lui *sertar* (**1**); sertărel. — **Sertar** + suf. *-aș.*

SERTĂRÉL, *sertărele,* s.n. Sertăraș. — **Sertar** + suf. *-el.*

SERTISÁJ s.n. Sertizare. — Din fr. **sertissage.**

SERTIZÁ, *sertizez,* vb. I. Tranz. **1.** A fixa o piatră prețioasă sau ornamentală în montură metalică prin îndoirea marginilor monturii. **2.** A asambla, a fixa două piese tubulare prin îndoirea pereților la capătul uneia dintre ele. — După fr. **sertir.**

SERTIZÁRE, *sertizări,* s.f. Acțiunea de *a sertiza* și rezultatul ei. — V. **sertiza.**

SERV, -Ă, *servi, -e,* s.m. și f. **1.** (În Evul Mediu) Țăran dependent de stăpânul de pământ; iobag, șerb. F (Latinism înv.) Sclav, rob. **2.** (Livr. înv.) Servitor, slujitor. — Din lat. **servus.**

SERVÁJ s.n. (În Evul Mediu) Starea, situația de serv; iobăgie, șerbie. — Din fr. **servage.**

SERVÁNT, *servanți,* s.m. **1.** Soldat care deservește o gură de foc sau un alt mijloc de luptă. **2.** (Rar) Om de serviciu cu atribuții speciale în anumite instituții. — Din fr. **servant.**

SERVÁNTĂ, *servante,* s.f. **1.** (Livr.) Servitoare, slujnică. **2.** Masă sau bufet pe care se pun tacâmurile și vasele de schimb necesare pentru servitul mesei. — Din fr. **servante.**

SÉRVER, *servere,* s.n. (Inf.) Computer sau program care conectează utilizatorii din rețea la o sursă centralizată sau la o bancă de date. — Din engl. **server.**

SERVÍ, *servesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A îndeplini anumite funcții, însărcinări, datorii față de cineva; a sluji. F Intranz. A face serviciu, a funcționa ca... F Intranz. A lucra în calitate de om de serviciu, a sluji. F A lucra în interesul, în slujba cuiva; a susține, a sprijini. *Îmi servesc prietenii.* F A fi de folos, util cuiva. *Cu ce te pot servi?* **2.** Intranz. (Despre lucruri) A folosi la..., a fi utilizat ca..., a avea rolul de... F Refl. (Despre oameni) A se folosi, a face uz de... **3.** Tranz. A pune, a aduce la masă mâncare, băutură etc. F A prezenta cuiva o mâncare ca să ia din ea, a trata pe cineva cu ceva; a da să mănânce. F Refl. A lua să mănânce sau să bea. *Se servi cu câteva bomboane.* F Fig. A da, a transmite. *Încearcă să-i servească ultimele noutăți.* F (Despre vânzători, funcționari etc.) A oferi solicitanților cele cerute; a executa o comandă. F A asigura o prestare de serviciu; a deservi. *Ascensorul servește etajele de sus.* **4.** Tranz. (La unele jocuri sportive cu mingea și la jocul de cărți) A pune mingea sau cărțile în joc. F A plăti, a furniza. *A servi o rentă.* — Din fr. **servir.**

SERVIÁBIL, -Ă, *serviabili, -e,* adj. Care își oferă cu plăcere și cu promptitudine serviciile; îndatoritor, săritor, binevoitor. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **serviable.**

SERVIABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi serviabil. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **serviabilité.**

SÉRVICE, *service-uri,* s.n. Stație de reparare și întreținere a autoturismelor sau a diverselor aparate. [Pr.: *servis*] — Din engl. **service.**

SERVÍCIU, *servicii,* s.n. **1.** Acțiunea, faptul de a servi, de a sluji; formă de muncă prestată în folosul sau în interesul cuiva. G Expr. *A fi* (sau *a se pune*) *în serviciul cuiva* (sau *a ceva*) = a sluji, a servi unei persoane sau unui scop, unei idei etc. F (În construcție cu verbele „a face”, „a aduce”) Faptă, acțiune care servește, avantajează pe cineva; îndatorire, obligație. G Expr. *A face un prost* (sau *un rău*) *serviciu cuiva* = a face cuiva (fără voie) un rău. F *Scară de serviciu* = scară secundară într-un imobil (pentru acces la dependințe). **2.** Ocupație pe care o are cineva în calitate de angajat; slujbă. F Îndatorire care revine cuiva în calitate de angajat; îndeplinirea acestei îndatoriri. G *Serviciu militar* = stagiu la care sunt obligați, prin lege, cetățenii unui stat pentru a se instrui din punct de vedere militar în rândurile forțelor armate. *Serviciu comandat* = însărcinare, atribuție, misiune specială încredințată cuiva spre executare. *Serviciu divin* (sau *religios*) = cultul divinității exprimat prin cuvinte și gesturi ritualice. G Expr. (Despre angajați, ostași, elevi) *(A fi) de serviciu* = (a fi) în tură de lucru la locul de muncă; de gardă. *A intra în serviciu* = a deveni salariat. F Funcție. *Serviciu de casier.* **3.** Subdiviziune, fără personalitate juridică, a unei întreprinderi sau instituții; *p. ext.* colectivul de muncă corespunzător. **4.** Grup de obiecte care alcătuiesc un tot cu destinație specială. *Serviciu de cafea.* **5.** Mulțime ordonată în timp a regimurilor succesive ale unui sistem tehnic. **6**. (Sport) Punere în joc a mingii. — Din fr. **service,** lat. **servitium.**

SERVIÉTĂ, *serviete,* s.f. Geantă (mare), mai ales de piele, cu una sau mai multe despărțituri, în care se poartă acte, cărți etc. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **serviette.**

SERVÍL, -Ă, *servili, -e,* adj. (Livr.) **1.** Slugarnic; lingușitor, supus. F (Rar) Care ține de condiția de serv. **2.** Care se conformează riguros, fără rezerve modelului; lipsit de originalitate. *Imitare servilă.* F (Despre traduceri și traducători) Care se ține în mod formal de original, neglijând conținutul, ideile; literal. — Din fr. **servile,** lat. **servilis.**

SERVILÍSM s.n. (Livr.) Caracter servil, atitudine servilă; slugărnicie, servilitate. — Din fr. **servilisme.**

SERVILITÁTE s.f. (Rar) Servilism. — Din fr. **servilité.**

SERVÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) servi* și rezultatul ei; servit[1]. — V. **servi.**

SERVÍT[1] s.n. Servire. — V. **servi.**

SERVÍT[2], -Ă, *serviți, -te,* adj. Slujit, ajutat. F (La unele jocuri cu mingea sau de noroc) Pus în joc. — V. **servi.**

SERVITÓR, -OÁRE, *servitori, -oare,* s.m. și f. Persoană angajată în serviciul cuiva pentru treburi casnice; *p. gener.* orice persoană care muncește la stăpân; slugă. — Din fr. **serviteur.**

SERVITÚDINE, *servitudini,* s.f. (Rar) Servitute. — Din lat. **servitudo, -inis.**

SERVITÚTE, *servituți,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Stare de dependență, de aservire față de stăpânul feudal; robie, servitudine. F Obligație, constrângere. **2.** (Jur.) Sarcină care grevează un imobil, denumit fond aservit, în favoarea altuia, denumit fond dominant, și care ia naștere prin voința proprietarilor celor două fonduri. — Din lat. **servitus, -utis.**

SERVO- Element de compunere cu sensul „aservit”, „auxiliar”, care intră în denumirea unor sisteme tehnice (sau a unor mărimi caracteristice acestora). — Din fr. **servo-.**

SERVOCOMÁNDĂ, *servocomenzi,* s.f. Comandă automată sau semiautomată la care forța de inițiere a comenzii este amplificată prin utilizarea energiei produse de o sursă auxiliară. — Din fr. **servocommande.**

SERVODIRÉCȚIE, *servodirecții,* s.f. Dispozitiv de manevră a direcției pe autovehicule, care micșorează efortul conducătorilor. — Din fr. **servodirection.**

SERVOELEMÉNT, *servoelemente,* s.n. Element al unui mecanism regulator dintr-un sistem tehnic cu ajutorul căruia se variază direct sau indirect o anumită mărime sau un anumit parametru al sistemului. [Pr.: *-vo-e-*] — **Servo-** + **element.**

SERVOFRÁNĂ, *servofrâne,* s.f. Aparat de frânare care înlocuiește energia musculară necesară pentru frânare. — **Servo-** + **frână** (după fr. *servofrein).*

SERVOMECANÍSM, *servomecanisme*, s.n. Mecanism al unui regulator, prin care acesta acționează direct sau prin intermediul unui alt mecanism asupra mărimii sau parametrului de reglat. — Din fr. **servomécanisme.**

SERVOMOTÓR, *servomotoare,* s.n. Motor (electric, hidraulic sau pneumatic) al unui sistem de comandă automată sau de reglare automată folosit pentru acționarea unui element de execuție al unui sistem tehnic, transformând un semnal aplicat la intrare într-o mișcare de cele mai multe ori de rotație și folosind o sursă auxiliară de energie. — Din fr. **servomoteur.**

SERVOREGLÁRE, *servoreglări,* s.f. Reglare automată prin care forța exercitată asupra elementului activ al regulatorului este adusă la valoarea necesară printr-un aport de energie auxiliară. — **Servo-** + **reglare.**

SÉRVUS interj. (Reg.) Formulă familiară de salut. — Din germ. **Servus.**

SESÁM s.m. (Bot.) Susan. — Din fr. **sésame.**

SESAMOÍD, -Ă, *sesamoizi, -de,* adj. Care seamănă cu un grăunte de susan. G *Oase sesamoide* = oase mici, rotunjite, care se dezvoltă în mod normal în grosimea unor tendoane musculare, îndeosebi în dreptul articulațiilor carpiene și tarsiene. — Din fr. **sésamoïde.**

SESCVIPLÁN, *sescviplane,* s.n. Avion biplan la care suprafața planului inferior este aproximativ jumătate din suprafața planului superior. — Din fr. **sesquiplan.**

SÉSIE, *sesii,* s.f. Denumire dată în Evul Mediu, în Transilvania, lotului de pământ, parte dintr-un domeniu, asupra căruia țăranul dependent avea drept de posesie în schimbul rentei către stăpânul feudal și care putea fi transmis ereditar. — Din lat. **sessio.**

SESÍL, -Ă, *sesili, -e,* adj. (Despre frunze) Lipsit de pețiol sau de peduncul. — Din fr. **sessile,** lat. **sessilis.**

SESIÚNE, *sesiuni,* s.f. Perioadă de timp în care membrii unui organ reprezentativ, ai unei organizații se întrunesc pentru a discuta și a rezolva diferite probleme; *p. ext.* ședințele ținute în această perioadă de timp. G *Sesiune de examene* = (în învățământul superior) perioadă de timp în cursul căreia se țin examene. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **session,** lat. **sessio, -onis.**

SESIZÁ, *sesizez,* vb. I. Tranz. **1.** A cuprinde cu mintea, a pricepe, a înțelege; *p. ext.* a observa, a descoperi. F Refl. A lua cunoștință, a ține seamă, a-i păsa de cineva sau de ceva. **2.** A înștiința o autoritate (în scris) despre un caz care trebuie cercetat; a se adresa unui organ de jurisdicție pentru rezolvarea unei pricini. — După fr. **saisir.**

SESIZÁBIL, -Ă, *sesizabili, -e,* adj. Care poate fi perceput prin simțuri, care poate fi cunoscut. — Din fr. **saisissable** (după *sesiza).*

SESIZÁNT, -Ă, *sesizanți, -te,* adj. Care iese ușor în evidență; impresionant, frapant. — Din fr. **saisissant** (după *sesiza).*

SESIZÁRE, *sesizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sesiza* și rezultatul ei; pricepere, înțelegere; (concr.) încunoștințare, aviz. — V. **sesiza.**

SESIZÓR, *sesizoare,* s.n. Organ principal al unui regulator sau al unui aparat de măsură, care sesizează o anumită mărime în forma ei inițială pentru a fi transformată apoi într-o formă convenabilă. — **Sesiza** + suf. *-or.*

SESTÉRȚ, *sesterți,* s.m. Monedă romană de argint, mai târziu de bronz, subdiviziune a dinarului. [Var.: (înv.) **sestértiu** s.n.] — Din lat. **sestertius.**

SESTÉRȚIU s.n. v. **sesterț.**

SET, *seturi,* s.n. **1.** Parte dintr-o întâlnire sportivă, limitată de epuizarea unui timp sau de realizarea unui scor convențional (la volei sau la tenis). **2.** Serie de obiecte sau de instrumente tehnice care se vând împreună. **3.** Ansamblu de obiecte de îmbrăcăminte (în special pulover și jachetă) ale cărui piese sunt confecționate din același material; garnitură (**3**). — Din engl., fr. **set.**

SETÁ, *setez,* vb. I. Tranz. A stabili, a selecta sau a configura parametrii de funcționare ai unui sistem tehnic computerizat, conform unei metodologii specifice și în acord cu o anumită opțiune de operare. — Din engl. **set.**

SETAVERÁJ, *setaveraje,* s.n. Raportul dintre numărul seturilor (**1**) câștigate și cele pierdute la anumite jocuri sportive (tenis, volei etc.). — Din engl. **set-average.**

SÉTĂ, *sete,* s.f. (Bot.) Axă verticală protejată de o membrană care susține capsula cu spori la mușchiul de pământ. — Din lat. **seta.**

SÉTBOL s.n. Minge la jocul de tenis, volei etc. servită la sfârșitul setului care, câștigată, asigură victoria în setul respectiv. — Din engl. **set ball.**

SETCÁR, *setcari,* s.m. (Reg.) Pescar care pescuiește cu setca. — **Setcă** + suf. *-ar.*

SÉTCĂ, *setci,* s.f. (Reg.) Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă de forme și dimensiuni variate, confecționată din ață subțire și care este fixată în apă cu ajutorul a două odgoane, cel superior cu plute, iar cel inferior cu greutăți, folosită mai ales pentru scrumbie și cegă. — Din rus. **setka.**

SÉTE s.f. Senzație fiziologică pe care o au oamenii, animalele sau păsările când simt nevoia să bea apă din cauza deshidratării țesuturilor organismului. F Fig. Poftă, dorință arzătoare; dor. G Loc. adv. *Cu sete* = cu pasiune, cu nesaț; *p. ext.* cu putere, cu violență, tare. — Lat. **sitis.**

SETÓS, -OÁSĂ, *setoși, -oase,* adj. Chinuit de sete; însetat. F Fig. Avid, lacom, dornic de ceva. — **Sete** + suf. *-os.*

SÉTTER, *setteri,* s.m. Rasă de câini de vânătoare și de pază cu păr lung și ondulat și cu urechi mari, clăpăuge. *Setter irlandez.* [Scris și: *seter*] — Din engl., fr. **setter.**

SEU s.n. Grăsime animală obținută din țesuturile grase ale bovinelor, ovinelor și cabalinelor, folosită în industrie și, mai rar, în alimentație. F Fig. Avere, bogăție, bunăstare personală. G Expr. *A trăi din seul său* = a trăi numai din ceea ce a agonisit singur; a trăi din resurse proprii. *A face* (sau *a prinde) seu* = a se îmbogăți. *A pune* (sau *a prinde* etc.) *seu* = a se îngrășa. *A avea seu la rărunchi* = a fi înstărit, a avea avere; a-i merge foarte bine. — Lat. **sebum.**

SEVÁI, (**2**) *sevaiuri,* s.n. (Înv.) **1.** Țesătură de mătase cu fire de aur sau de argint. **2.** Sortiment din această țesătură. [Var.: **suvái** s.n.] — Din tc. **sevayi.**

SÉVAS s.n. (Înv.) Considerație, respect, venerație. — Din ngr. **sévas.**

SÉVĂ, *seve,* s.f. Suc nutritiv încărcat cu săruri minerale, care circulă în vasele plantelor și le hrănește. F Fig. Izvor de energie; putere, vigoare, vlagă. — Din fr. **sève.**

SEVÉR, -Ă, *severi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea adverbial) Care judecă și pedepsește fără indulgență; exigent, pretențios, riguros. F Care nu admite abateri de la normele sau regulile stabilite, care nu admite circumstanțe atenuante; rigid. *Lege severă.* F (Despre aspectul, expresia, manifestările oamenilor) Lipsit de blândețe, aspru, grav. F P. ext. Solemn. **2.** Fără multe ornamente; sobru, auster. — Din fr. **sévère,** lat. **severus.**

SEVERINEÁN, -Ă, *severineni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Drobeta-Turnu Severin sau din județul Caraș-Severin. **2.** Adj. Care aparține municipiului Drobeta-Turnu Severin sau județului Caraș-Severin ori severinenilor (**1**), referitor la municipiul Drobeta-Turnu Severin sau la județul Caraș-Severin ori la severineni. — [Turnu-]**Severin** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SEVERINEÁNCĂ, *severinence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Drobeta-Turnu Severin sau din județul Caraș-Severin. — **Severinean** + suf. *-că.*

SEVERITÁTE s.f. Însușirea de a fi sever (**1**); asprime, străşnicie; comportarea unei persoane severe; exigență, austeritate, rigiditate. — Din fr. **sévérité,** lat. **severitas, -atis.**

SEVRÁJ s.n. **1.** Încetare a alăptării unui sugar. **2.** Privare a unui toxicoman de drogul său obișnuit. — Din fr. **sévraj.**

SEX, *sexe,* s.n. **1.** Totalitatea caracteristicilor morfologice și fiziologice care deosebesc animalele și plantele în două categorii distincte, masculi și femele. **2.** Fiecare dintre cele două categorii de viețuitoare diferențiate după organele genitale; bărbați sau femei, masculi sau femele. G *Sexul tare* (sau *viril)* = bărbații. *Sexul slab* (sau *frumos)* = femeile. [Pl. și: *sexuri*] — Din fr. **sexe,** lat. **sexus.**

SEXAGENÁR, -Ă, *sexagenari, -e,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană care a împlinit vârsta de șaizeci de ani sau are între șaizeci și șaptezeci de ani. — Din fr. **sexagénaire,** lat. **sexagenarius.**

SEXAGESIMÁL, -Ă, *sexagesimali, -e,* adj. (Despre modul de diviziune sau despre subdiviziuni) Care are la bază raportul dintre unu și șaizeci; care împarte un întreg în șaizeci de părți egale. — Din fr. **sexagésimal.**

SÉX-APPEAL s.n. Farmec, senzualitate a unei femei care provoacă dorință. [Scris și: *sexapil.* — Pr.: *séxăpil*] — Din engl. **sex-appeal.**

SEX-CLÚB, *sex-cluburi,* s.n. Club cu programe erotice. — Din engl. **sex club.**

SEXÍSM s.n. Discriminare sexuală care funcționează, de regulă, în defavoarea femeilor și în favoarea bărbaților, la nivel individual, dar și instituțional. — Din fr. **sexisme.**

SEXÍST, -Ă, *sexiști, -ste,* adj. Care aparține sexismului, privitor la sexism. — Din fr. **sexiste.**

SEXOLÓG, -Ă, *sexologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în sexologie. — Din fr. **sexologue.**

SEXOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază sexualitatea și problemele psihofiziologice. — Din fr. **sexologie.**

SEX-SHOP, *sex-shopuri,* s.n. Magazin specializat în vânzarea de publicații și materiale pornografice. [Pr. *-șop*] — Cuv. engl.

SEX-SIMBÓL, *sex-simboluri,* s.n. Vedetă care reprezintă idealul senzualității, al sexualității unei țări, unei epoci etc. — Din fr. **sexe-symbole,** engl. **sex symbol.**

SEXTÁNT, *sextante,* s.n. Instrument optic format dintr-un arc gradat egal cu o șesime de cerc, prevăzut cu două oglinzi și cu o lunetă mică, care se utlilizează la măsurarea distanței unghiulare dintre două puncte și se folosește în astronomie, navigație și aviație. [Pl. și: (m.) *sextanți*] — Din fr. **sextant.**

SÉXTĂ, *sexte,* s.f. **1.** Treapta a șasea a gamei diatonice. **2.** Intervalul de la orice notă dată până la cea de-a șasea, în ordinea gamei diatonice. — Din fr. **sexte.**

SEXTÉT, *sextete,* s.n. **1.** Compoziție muzicală pentru șase voci sau șase instrumente. F Ansamblu de șase voci sau șase instrumente care execută împreună o compoziție muzicală. **2.** Echipă de volei sau de gimnastică alcătuită din șase jucători sau jucătoare. — Din germ. **Sextett.**

SEXTILIÓN, *sextilioane,* s.n. Număr egal cu zece la puterea douăzeci. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **sextillion.**

SEXTÍNĂ, *sextine,* s.f. Poezie cu formă fixă, alcătuită din șase strofe și jumătate, în care aceleași cuvinte revin la rimă într-o anumită ordine. F Strofă de șase versuri. — Din fr. **sextine.**

SEXTOLÉT, *sextolete,* s.n. Grup de șase note provenite din reunirea a două triolete. — Din fr. **sextolet.**

SEXTUÓR, *sextuoruri,* s.n. Bucată muzicală care se execută la șase instrumente sau pe șase voci. [Pr.: *-tu-or*] — Din fr. **sextuor.**

SEXTÚPLU, -Ă, *sextupli, -e,* adj. De șase ori mai mare, înșesit. — Din fr. **sextuple,** lat. **sextuplus.**

SEXÚAL, -Ă, *sexuali, -e,* adj. Care se referă la sex și îl caracterizează; care este privit din punctul de vedere al raportului dintre sexe. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **sexuel,** lat. **sexualis.**

SEXUALÍSM s.n. Senzualitate. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **sexualisme.**

SEXUALITÁTE s.f. Calitate conferită de prezența caracterelor morfologice, fiziologice și psihologice legate de sex și de fenomenul sexual. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **sexualité.**

SEXUÁT, -Ă, *sexuați, -te,* adj. Care are unul dintre cele două sexe. G *Reproducere sexuată* = reproducere a organismelor prin organe sexuale. [Pr.: *-xu-at*] — Din fr. **sexué.**

SÉXY adj. invar. (Despre oameni) Cu sex-appeal. F (Despre filme, publicații etc.) Cu caracter erotic. — Din engl. **sexy.**

SEYCHELLÉZ, -Ă, *seychellezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Republica Seychelles. **2.** Adj. Care aparține Republicii Seychelles sau seychellezilor (**1**), referitor la Republica Seychelles ori la seychellezi. [Pr.: *seișelez*] — **Seychell**[es] (n. pr.) + suf. *-ez.*

SEZINÁR, -Ă, *sezinari, -e,* adj. (În sintagma) *Moștenitor sezinar* = moștenitor care se bucură de sezină. — **Sezină** + suf. *-ar.*

SEZÍNĂ, *sezine,* s.f. Posesiune de drept a bunurilor succesorale, în temeiul căreia anumiți moștenitori sunt îndreptățiți să perceapă uzufruct și să exercite dreptul la acțiune privitoare la aceste bunuri încă de la deschiderea succesiunii. — Din fr. **saisine.**

SEZÓN, *sezoane,* s.n. Perioadă de timp a anului corespunzând aproximativ unui anotimp. F Perioadă a anului caracterizată prin apariția anumitor fenomene sau printr-o intensă activitate în unele domenii; timp al anului potrivit pentru a întreprinde anumite acțiuni condiționate de caracteristicile anotimpului. *Sezon de băi.* G Loc. adj. *De sezon* = propriu, potrivit unui anumit sezon; *fig.* de actualitate. — Din fr. **saison.**

SEZONÁL, -Ă, *sezonali, -e,* adj. Sezonier. — **Sezon** + suf. *-al.*

SEZONIÉR, -Ă, *sezonieri, -e,* adj. **1.** Care ține de un anumit sezon și durează cât sezonul, privitor la un anumit sezon. **2.** (Substantivat) Lucrător angajat pentru un sezon. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **saisonnier.**

SEZONÍST, -Ă, *sezoniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face cură la o stațiune balneară sau climatică; vilegiaturist. — **Sezon** + suf. *-ist.*

SFACÉL, *sfacele*, s.n. (Med.) Porțiune de țesut mortificat care se detașează de țesuturile sănătoase învecinate și se elimină. — Din fr. **sphacèle.**

SFÁDĂ, *sfezi,* s.f. (Pop.) Ceartă, gâlceavă. F Conflict, neînțelegere, divergență; zăzanie. [Var.: **svádă** s.f.] — Din sl. **sŭvada.**

SFÁDNIC, -Ă, *sfadnici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Certăreț, arțăgos. — Din sl. **sŭvadĭnikŭ.**

SFALERÍT, *sfalerite,* s.n. (Min.) Blendă. — Din fr. **sphalérite.**

SFANȚ, *sfanți,* s.m. Veche monedă austriacă de argint având valoarea de aproximativ doi lei, care a circulat și în Țările Române la începutul sec. XIX; sorocovăț; *p. gener.* monedă măruntă, ban, para. G Expr. *A nu avea niciun sfanț* = a nu avea bani. [Var.: (înv.) **sfánțih** s.m.] — Din germ. **Zwanzig**[er].

SFÁNȚIH s.m. v. **sfanț.**

SFÁRĂ s.f. (Pop.) Miros greu (și fum) rezultat din arderea grăsimilor sau a cărnii, de la lumânări de seu etc.; fum înecăcios. G Expr. *A da sfară în țară* (sau, rar, *în sat, în mahala* etc.) = a da de știre, a răspândi o veste. [Var.: **șfáră** s.f.] — Din sl. **skvara.**

SFARÓG, *sfaroguri,* s.n. (Pop.) Lucru uscat, întărit din cauza căldurii sau a vechimii. — **Sfară** + suf. *-og.*

SFAROGÍ, *sfarogesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se face sfarog, a se scoroji. — Din **sfarog.**

SFAROGÍT, -Ă, *sfarogiți, -te*, adj. (Pop.) Făcut sfarog, scorojit. — V. **sfarogi.**

SFAT, *sfaturi,* s.n. **1.** Vorbe, argumente spuse cuiva pentru a-l convinge să procedeze într-un anumit fel, într-o împrejurare dată; povață, îndemn, îndrumare. **2.** Adunare de oameni întruniți pentru a delibera, a lua hotărâri sau (în trecut) a ajuta la conducerea țării. G (În trecut) *Sfat popular* = denumire dată între 1950 și 1968, în organizarea administrativ-teritorială a României, organelor locale ale puterii de stat; clădirea în care își avea sediul acest organ. **3.** Consfătuire, consiliu. F (Pop.) Conversație, taifas. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) *Sfatul domnesc* = consiliu format din reprezentanții marii boierimi care luau parte, alături de domn, la conducerea țării. **4.** (Rar) Zvon, veste, vorbă. [Var.: **svat** s.n.] — Din sl. **sŭvětŭ.**

SFĂDĂLÍE, *sfădălii,* s.f. (Reg.) Sfadă (mare); discuție aprinsă, gâlceavă. — **Sfadă** + suf. *-ălie.*

SFĂDĂÚȘ, -Ă, *sfădăuși, -e,* adj. (Reg.) Certăreț, gâlcevitor. — **Sfădi** + suf. *-uș.*

SFĂDÍ, *sfădesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. și tranz. (Pop.) A (se) certa; a (se) dojeni, a (se) mustra. F Refl. recipr. A se hărțui, a se tachina. F Intranz. Fig. A face zgomot, zarvă, agitație. **2.** Tranz. (Înv.) A înfrunta; a probozi. — Din sl. **sŭvaditi.**

SFĂNȚIȘÓR, *sfănțișori*, s.m. Diminutiv al lui *sfanț.* — **Sfanț** + suf. *-işor.*

SFĂNȚOÁICĂ, *sfănțoaice,* s.f. (Înv.) Monedă care valora jumătate de sfanț. — **Sfanț** + suf. *-oaică.*

SFĂNȚUÍ, *sfănțuiesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mitui. **2.** A lua mită, a stoarce bani de la cineva; a înșela pe cineva. — **Sfanț** + suf. *-ui.*

SFĂNȚUIÁLĂ, *sfănțuieli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a sfănțui* și rezultatul ei. — **Sfănțui** + suf. *-eală.*

SFĂNȚÚICĂ, *sfănțuici,* s.f. (Înv.) Sfănțoaică. — **Sfanț** + suf. *-uică.*

SFĂNȚUITÓR, -OÁRE, *sfănțuitori, -oare,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care sfănțuiește. [Pr.: *-țu-i-*] — **Sfănțui** + suf. *-tor.*

SFĂRÂMÁ, *sfărâm,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) sparge, a (se) desface în bucăți mici; a (se) fărâmița, a (se) zdrobi. G Expr. (Tranz.) *A sfărâma lanțurile (robiei)* = a cuceri libertatea. *A-și sfărâma capul (*sau *mintea)* = a depune eforturi deosebite, a se zbate, a se frământa pentru ceva. F Fig. A (se) destrăma, a (se) spulbera, a (se) împrăștia, a (se) risipi. **2.** Tranz. A omorî, a distruge, a nimici. **3.** Refl. Fig. A se zbate, a se chinui, a se strădui să... [Var.: **sfărmá** vb. I] — Pref. *s-* + **fărâma.**

SFĂRÂMÁRE, *sfărâmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sfărâma* și rezultatul ei; sfărâmat[1]. [Var.: **sfărmáre** s.f.] — V. **sfărâma.**

SFĂRÂMÁT[1] s.n. Sfărâmare. [Var.: **sfărmát** s.n.] — V. **sfărâma.**

SFĂRÂMÁT[2]**, -Ă,** *sfărâmați, -te,* adj. (Despre lucruri) Făcut fărâme, zdrobit, fărâmițat; *fig.* destrămat, spulberat. F Fig. (Despre colectivități) Nimicit, zdrobit, învins. [Var.: **sfărmát, -ă** adj.] — V. **sfărâma.**

SFĂRÁMĂ, *sfărâme,* s.f. (Rar) Sfărâmătură. — Cf. s f ă r â m a.

SFĂRÂMĂTÓR, *sfărâmătoare,* s.n. Mașină sau unealtă folosită pentru sfărâmarea diverselor materiale; berbec. — **Sfărâma** + suf. *-ător.*

SFĂRÂMĂTÚRĂ, *sfărâmături,* s.f. Obiect spart în bucăți (mici); fragment, bucată dintr-un astfel de obiect. [Var.: **sfărmătúră** s.f.] — **Sfărâma** + suf. *-ătură.*

SFĂRÂMICIÓS, -OÁSĂ, *sfărâmicioși, -oase,* adj. Care se sfărâmă sau se poate sfărâma ușor, care la lovire se preface în părți (foarte) mici. [Var.: **sfărmicióș, -oásă** adj.] — **Sfărâma** + suf. *-icios.*

SFĂRMÁ vb. I v. **sfărâma.**

SFĂRMÁRE s.f. v. **sfărâmare.**

SFĂRMÁT[1] s.n. v. **sfărâmat**[1].

SFĂRMAT[2]**, -Ă** adj. v. **sfărâmat**[2].

SFĂRMĂTÚRĂ s.f. v. **sfărâmătură.**

SFĂRMICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **sfărâmicios.**

SFĂTÓS, -OÁSĂ, *sfătoși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Căruia îi place să povestească; care vorbește cu înțelepciune, care este bun povățuitor; vorbăreț. — **Sfat** + suf. *-os.*

SFĂTOȘÉNIE s.f. Însușirea de a fi sfătos. — **Sfătos** + suf. *-enie.*

SFĂTUÍ, *sfătuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da cuiva un sfat (**1**): a povățui, a îndruma; a îndemna. **2.** Refl. A cere cuiva părerea sau sfatul (**1**); a se consulta, a se înțelege cu cineva. **3.** Intranz. (Pop.) A sta la vorbă, la taifas; a conversa. — **Sfat** + suf. *-ui.*

SFĂTUIÁLĂ, *sfătuieli,* s.f. (Pop.) Sfătuire. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Sfătui** + suf. *-eală.*

SFĂTUÍRE, *sfătuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) sfătui* și rezultatul ei; sfătuială. — V. **sfătui.**

SFĂTUITÓR, -OÁRE, *sfătuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care dă sfaturi; povățuitor. [Pr.: *-tu-i-*] — **Sfătui** + suf. *-tor.*

SFÂNT, -Ă, *sfinți, -te,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Epitet dat divinității. F Epitet dat celor sanctificați de Biserică. G *Sfântul Părinte* = titlu dat papei de către catolici. F (Rar; despre oameni) Care duce o viață curată și cucernică. **2.** Care ține de divinitate, de religie, de cultul divin; care este considerat ca posedând harul divin. G *Sfânta slujbă* = liturghia. *Locurile sfinte* = ținuturile menționate în textele religioase ca fiind acelea unde a trăit și a propovăduit Isus Hristos. *Sfântul Mormânt* = mormântul în care a fost depus Isus

Hristos. *Sfânta sfintelor* = sanctuarul vechiului templu din Ierusalim. **3.** Care constituie un obiect de cult, de veneraţie; care se cuvine cinstit, slăvit, venerat. **4.** (Pop.) Epitet dat unor elemente ale naturii. *Sfântul Soare.* F Epitet dat zilelor săptămânii. **5.** Desăvârşit, perfect, infailibil. *Ce-am vorbit e sfânt.* F (Substantivat, urmat de un substantiv introdus prin prep. „de” şi exprimând ideea de superlativ) Straşnic, zdravăn. *O sfântă de bătaie.* **II.** S.m., s.f. **1.** S.m. art. (Pop.) Dumnezeu. G Expr. *A-l vedea* (pe cineva) *sfântul* = **a)** a o păţi, a da de belea; **b)** a da peste un noroc neaşteptat. *A-l uita* (pe cineva) *sfântul,* se spune când cineva zăboveşte undeva prea mult (şi degeaba). *Ferit-a sfântul!* = în niciun caz, nicidecum. **2.** S.m. şi f. Persoană recunoscută ca un exemplu desăvârşit al vieţii creştine şi consacrată ca atare, după moarte, de către Biserică. G Expr. *Până la Dumnezeu, te mănâncă sfinţii* = până să ajungi la cel mai mare, înduri multe de la slujbaşii mai mici. *A-l fura* (pe cineva) *sfinţii* = a aţipi, a adormi; a muri. *A-i ieşi* (cuiva) *un sfânt din gură* = a vorbi foarte drept şi înţelept, a spune o vorbă potrivită. *A sta* (*ca un*) *sfânt* = a sta nemişcat; (despre copii) a fi foarte cuminte. *A se închina la sfinţi* sau *a se ruga de toţi sfinţii* = a se adresa la cei puternici cu rugăminţi, a fi nevoit să solicite rezolvarea unui lucru în mai multe locuri şi cu stăruinţe. *La sfântu-aşteaptă* = niciodată. F Om care duce o viaţă curată şi cucernică. **3.** S.f. pl. art. (În credinţele populare) Iele. **4.** S.m. pl. Mucenici (**2**). — Din sl. **sventŭ.**

SFÂNTULÉŢ, *sfântuleţi,* s.m. (Pop.) Sfinţişor. — **Sfânt** + suf. *-uleţ.*

SFÂR interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul produs de învârtirea sau de mişcarea cu repeziciune a unui obiect. **2.** Cuvânt care imită zgomotul produs de încingerea pe foc a unei grăsimi sau de prăjirea alimentelor. — Onomatopee.

SFÂRÂÍ, *sfârâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre obiecte în mişcare) A produce un zgomot uşor, caracteristic, provocat de viteza mişcării; *p. ext.* a se mişca, a se deplasa cu repeziciune. G Expr. *A-i sfârâi cuiva inima* = a se zbate, a suferi (de dor, de dragoste etc.), a fi stăpânit de un sentiment puternic. *A-i sfârâi cuiva călcâiele (după cineva)* = a fi foarte îndrăgostit de cineva. *A-i sfârâi (cuiva) călcâiele* = a fugi foarte repede. **2.** (Despre grăsimi şi despre alimente care se prăjesc) A produce un zgomot şuierător caracteristic; *p. ext.* a se prăji. **3.** (Despre insecte) A ţârâi. F (Despre păsări) A zbura cu bătăi de aripi repezi. — **Sfâr** + suf. *-âi.*

SFÂRÂIÁLĂ, *sfârâieli,* s.f. Sfârâit. [Pr.: *-râ-ia-*] — **Sfârâi** + suf. *-eală.*

SFÂRÂÍRE, *sfârâiri,* s.f. Acţiunea de *a sfârâi* şi rezultatul ei. — V. **sfârâi.**

SFÂRÂÍT s.n. Faptul de *a sfârâi;* zgomotul produs de obiecte care sfârâie; sfârâială. — V. **sfârâi.**

SFÂRÂITÓR, -OÁRE, (**1**) *sfârâitori, -oare,* adj., (**2**) *sfârâitori,* s.f. **1.** Adj. Care sfârâie. **2.** S.f. Jucărie de copii care, prin învârtire, produce un sfârâit; bâzâitoare, zbârnâitoare. [Pr.: *-râ-i-*] — **Sfârâi** + suf. *-tor.*

SFÂRÂITÚRĂ, *sfârâituri,* s.f. Sfârâit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Sfârâi** + suf. *-tură.*

SFÂRC, *sfârcuri,* s.n. **1.** Vârful moale, (cartilaginos) şi elastic al unor organe; *spec.* mamelon. F Tendon cartilaginos care leagă între ele diferite oase ale corpului; zgârci. **2.** Vârf flexibil (al mustăţilor, al cozii animalelor, al biciului). — Et. nec.

SFÂRCÂÍ, *sfârcâi,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A trece cu putere (şi cu zgomot) aerul pe nas; a smârcâi, a smiorcăi. — Cf. s m â r c â i.

SFÂRCÂÍRE, *sfârcâiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a sfârcâi* şi rezultatul ei. — V. **sfârcâi.**

SFÂRCÂÍT[1] s.n. (Reg.) Faptul de *a sfârcâi.* — V. **sfârcâi.**

SFÂRCÂÍT[2]**, -Ă,** *sfârcâiţi, -te,* adj. (Reg.) Care sfârcâie. — V. **sfârcâi.**

SFÂRCUÍ, *sfârcui,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A plesni cu sfârcul biciului. — **Sfârc** + suf. *-ui.*

SFÂRCUÍRE, *sfârcuiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a sfârcui* şi rezultatul ei. — V. **sfârcui.**

SFÁRLĂ, *sfârle*, s.f. (Reg.) **1.** Bobârnac. **2.** Bot, rât. — Et. nec.

SFÂRLEÁZĂ, *sfârleze,* s.f. **1.** Titirez (pentru copii). F Fig. Persoană vioaie şi harnică. **2.** Capătul de jos al fusului, a cărui formă (conică) face ca acesta să se învârtească mai uşor; prâsnel. **3.** Placă metalică fixată pe o axă de lemn, care se aşază la ţară pe acoperişul caselor, pentru a arăta direcţia vântului. — **Sfârlă** + suf. *-ează.*

SFÂRLOÁGĂ, *sfârloage,* s.f. (Reg.) Încălţăminte proastă, ruptă. — Et. nec.

SFÂRLOGÍ, *sfârlogesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se scoroji, a se sbârci. — Din **sfârloagă.**

SFÂRNÁR, *sfârnari,* s.m. (Rar) Negustor (de vite). — Et. nec.

SFÂRŞEÁLĂ, *sfârşeli,* s.f. Stare, senzaţie de slăbiciune, de leşin. — **Sfârşi** + suf. *-eală.*

SFÂRŞÍ, *sfârşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A duce la capăt un lucru, o activitate; a termina, a isprăvi; a pune capăt la ceva, a încheia, a înceta. G Loc. adv. *Pe sfârşite* = aproape gata, pe terminate. G Expr. (Intranz.) *A sfârşi cu ceva* = a nu se mai ocupa cu ceva, a nu mai vorbi de ceva. *A sfârşi cu cineva* = a rupe relaţiile cu cineva, a se supăra pe cineva. F A termina de vorbit, a nu mai avea nimic de spus; a încheia cele spuse. F (Reg.) A înfăptui, a realiza. F A consemna până la sfârşit; a epuiza. **2.** Refl. şi intranz. A ajunge la capăt, a lua sfârşit, a se termina. F (Despre obiecte) A se termina cu... F Intranz. (Despre oameni) A ajunge într-un anume fel, într-o anumită situaţie; (urmat de un infinitiv precedat de prep. „prin”) a ajunge să... *Ei sfârşeau prin a se convinge.* **3.** Refl. A-şi pierde viaţa, a se prăpădi, a muri. G Tranz. A omorî. **4.** Refl. A avea o senzaţie de sfârşeală, de leşin; a fi istovit, sleit de puteri. — Din sl. **sŭvŭršiti.**

SFÂRŞÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) sfârşi* şi rezultatul ei; sfârşit[1]. G Loc. adv. (Rar) *Fără sfârşire* = necontenit, mereu. — V. **sfârşi.**

SFÂRŞÍT[1]**,** *sfârşituri,* s.n. **1.** Faptul de *a (se) sfârşi*; partea care sfârşeşte sau cu care se sfârşeşte ceva; moment final; fine. G Loc. adj. *Fără sfârşit* = care nu se termină sau pare că nu se va termina niciodată. G Loc. adv. *În sfârşit* = în cele din urmă, în fine. *La sfârşit* = la urmă. G Expr. *A face* (sau *a pune*) *sfârşit* = a face să înceteze, a termina. *A lua sfârşitul* = a se termina, a se isprăvi. **2.** Moarte. G Expr. *A-şi da sfârşitul* (sau *obştescul sfârşit*) = a muri. **3.** (Înv.) Scop, ţintă. [Var.: (reg.) **fârşit** s.n.] — V. **sfârşi.**

SFÂRŞÍT[2]**, -Ă,** *sfârşiţi, -te,* adj. **1.** Care a fost dus până la capăt; terminat. **2.** Care a fost epuizat, consumat. **3.** Istovit peste măsură, cu puterile sleite. — V. **sfârşi.**

SFÂRTECÁ, *sfârtec,* vb. I. Tranz. A sfâşia, a rupe în bucăţi. [Var.: **sfârticá** vb. I] — Lat. ***exfracticare** (< *fractus).*

SFÂRTECÁRE, *sfârtecări,* s.f. Acţiunea de *a sfârteca* şi rezultatul ei. [Var.: **sfârticare** s.f.] — V. **sfârteca.**

SFÂRTECÁT, -Ă, *sfârtecaţi, -te*, adj. Rupt, sfâşiat (în bucăţi). [Var.: **sfârticát, -ă** adj.] — V. **sfârteca.**

SFÂRTICÁ vb. I v. **sfârteca.**

SFÂRTICÁRE s.f. v. **sfârtecare.**

SFÂRTICÁT, -Ă adj. v. **sfârtecat.**

SFÂŞIÁ, *sfâşii*, vb. I. Tranz. **1.** A rupe cu mâna în bucăţi, în fâşii, a sfârteca o pânză, o hârtie etc. fără a folosi instrumente tăioase. F Fig. A chinui, a îndurera pe cineva. G Expr. *A sfâşia* (sau, refl., *a i se sfâşia) cuiva inima* = a produce (sau a simţi) o mare durere. F (Despre animale) A muşca, a sfârteca, a rupe pe cineva sau ceva cu colţii, cu ghearele. **2.** A ataca pe cineva cu îndârjire, cu răutate; a defăima, a bârfi. [Pr.: *-şi-a*] — Lat. ***exfasciare.**

SFÂŞIÁT, -Ă, *sfâşiaţi, -te,* adj. Rupt în bucăţi, în fâşii. [Pr.: *-şi-at*] — V. **sfâşia.**

SFÂŞIÉRE, *sfâşieri,* s.f. Acţiunea de *a sfâşia* şi rezultatul ei; sfâşietură. F Locul unde s-a sfâşiat ceva; spărtură, gaură; sfâşietură. [Pr.: *-şi-e-*] — V. **sfâşia.**

SFÂŞIETÓR, -OÁRE, *sfâşietori, -oare,* adj. Care sfâşie, care rupe în bucăţi. F Fig. Foarte trist; dureros, jalnic. [Pr.: *-şi-e-.* — Var.: **sfâşiitór, -oáre** adj.] — **Sfâşia** + suf. *-tor.*

SFÂŞIETÚRĂ, *sfâşieturi,* s.f. Locul unde s-a sfâşiat ceva; ruptură, gaură; bucată sfâşiată din ceva; sfâşiere. [Pr.: *-şi-e-*] — **Sfâşia** + suf. *-tură.*

SFÂŞIITÓR, -OÁRE adj. v. **sfâşietor.**

SFÉCLĂ, *sfecle*, s.f. Specie de plante erbacee cu frunze lucioase şi cu rădăcina cărnoasă de culoare albă sau roşie, folosită ca aliment, ca plantă furajeră sau în industrie, pentru extragerea zahărului; nap *(Beta).* G *Sfeclă de zahăr* = plantă cu rădăcină cilindrică sau conică alungită şi frunze mari, oval-alungite cu un conţinut de 14–22% zahăr şi utilizată în industria zahărului şi a alcoolului *(Beta vulgaris-saccharifera). Sfeclă furajeră* = plantă cu rădăcină voluminoasă ovală, cilindrică sau sferică, cu un conţinut de 4–5% zahăr, cultivată pentru hrana animalelor *(Beta vulgaris)* — Din sl. **sveklŭ.**

SFECLÍ, *sfeclesc,* vb. IV. Tranz. (În expr.) *A o sfecli* = a ajunge într-o situaţie neplăcută, a o păţi; a o băga pe mânecă. — Cf. s f e c l ă.

SFECLÍU, -ÍE, *sfeclii*, adj. (Pop.) Care este de culoarea rădăcinii de sfeclă. — **Sfeclă** + suf. *-iu.*

SFEN, *sfenuri*, s.n. Silicat natural de titan şi de calciu cristalizat în sistemul monoclinic, de culoare galbenă-brună, lucios, frecvent în rocile eruptive. — Din fr. **sphène.**

SFENOÍD, *sfenoide*, s.n. Os nepereche, în formă de şa, situat la baza craniului între etmoid şi occipital, care desparte cutia cranianã de cavităţile vecine. G (Adjectival) *Os sfenoid.* — Din fr. **sphénoïde.**

SFENOIDÁL, -Ă, *sfenoidali*, *-e,* adj. Care aparţine sfenoidului, privitor la sfenoid. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **sphénoïdal.**

SFÉRĂ, *sfere*, s.f. **1.** Suprafaţă constituită de locul geometric al punctelor din spaţiu egal depărtate de un punct dat, numit centru; corp geometric mărginit de o astfel de suprafaţă. F Obiect care are aproximativ această formă. F (Rar) Glob terestru. **2.** (De obicei cu determinarea „cerească”) Regiune cerească unde se găsesc şi se mişcă aştrii; boltă cerească. **3.** Atmosferă. **4.** Fig. Domeniul, limitele în cadrul cărora există, acţionează sau se dezvoltă cineva sau ceva. *Sferă de influenţă* = **a)** domeniu, spaţiu în cuprinsul căruia se exercită o anumită influenţă; **b)** zonă geografică sau grup de state asupra cărora o anumită putere îşi rezervă ori îşi exercită o anumită influenţă (economică, politică sau militară). F Mediu (social). **5.**

Element logic care reprezintă capacitatea de referință a noțiunii la ansamblul de indivizi ce posedă însușirile reflectate în conținutul acesteia. — Din fr. **sphère,** lat. **sphaera.**

SFERDECÉL, *sferdecei,* s.m. (Reg.) Fiecare dintre cei doi drugi de dedesubt de la scaunul căruței. — Et. nec.

SFÉRIC, -Ă, *sferici, -ce,* adj. De forma unei sfere (**1**); rotund. — Din fr. **sphérique,** lat. **sphaericus.**

SFERICITÁTE s.f. Însușirea de a fi sferic. — Din fr. **sphéricité.**

SFEROÍD, *sferoide,* s.n. Corp cu o formă apropiată de aceea a unei sfere (format prin rotirea unei elipse în jurul uneia dintre axele sale). — Din fr. **sphéroïde.**

SFEROIDÁL, -Ă, *sferoidali, -e,* adj. Care are forma unui sferoid. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **sphéroïdal.**

SFEROIDIZÁRE, *sferoidizări,* s.f. Tratament termic aplicat unor obiecte din oțel pentru a se obține carburi în forme globulare. [Pr.: *-ro-i-*] — Cf. fr. s p h é r o - ï d i s a t i o n.

SFEROMÉTRU, *sferometre,* s.n. Instrument de forma unui trepied cu un șurub central, folosit pentru măsurarea grosimilor mici sau a curburii suprafețelor sferice. — Din fr. **sphéromètre.**

SFERT, *sferturi,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele patru părți egale în care se poate împărți un întreg; a patra parte dintr-un întreg; fârtai. G Loc. adv. *Pe sfert* (sau *pe trei sferturi)* = (cam) cât a patra parte (sau cât trei părți) din întreg. G Expr. *Trei sferturi* = poziție a capului intermediară între poziția din față și cea din profil. **2.** (Înv.) Dare în bani reprezentând a patra parte din bir, care era plătită de patru ori pe an. [Var.: (reg.) **șfert** s.n.] — Din sl. **četvrŭtŭ.**

SFERTIȘÓR, *sfertișoare,* s.n. Diminutiv al lui *sfert;* sfertuleț. — **Sfert** + suf. *-ișor.*

SFERTULÉȚ, *sfertulețe,* s.n. Sfertișor. — **Sfert** + suf. *-uleț.*

SFÉȘNIC, *sfeșnice,* s.n. Suport special pentru lumânări, cu unul sau cu mai multe brațe. [Var.: (reg.) **șféșnic, féșnic** s.n.] — Din sl. **svěštinikŭ.**

SFEȘNICÁR, *sfeșnicare,* s.n. Măsuță, piedestal, suport pentru sfeșnice. — **Sfeșnic** + suf. *ar.*

SFEȘNICÉL, *sfeșnicele,* s.n. Diminutiv al lui *sfeșnic.* — **Sfeșnic** + suf. *-el.*

SFEȘTÁNIE, *sfeștanii,* s.f. (La ortodocși) Slujbă religioasă, constând din rugăciuni și stropirea cu apă sfințită, oficiată de preot în anumite împrejurări. [Var.: (reg.) **feștánie** s.f.] — Din sl. **[o]svenštenije.**

SFEȘTÓC, *sfeștoace,* s.n. Mănunchi de busuioc folosit pentru stropirea cu apă sfântă. — Cf. rus. s v i t o k, bg. s v i t ă k.

SFETERISEÁLĂ, *sfeteriseli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a sfeterisi.* — **Sfeterisi** + suf. *-eală.*

SFETERISÍ, *sfeterisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și fam.) A sustrage, a-și însuși ceva prin mijloace incorecte; a șterpeli. — Din ngr. **sfeterízome.**

SFETERISÍRE, *sfeterisiri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a sfeterisi* și rezultatul ei. — V. **sfeterisi.**

SFETÍ, *sfetesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. și tranz. A (se) arăta, a (se) ivi. **2.** Refl. (Despre acțiuni, situații) A lua o anumită întorsătură, a se lămuri, a se limpezi. G Expr. (Mai ales în construcții negative) *A i se sfeti* (cuiva ceva) = a-i reuși (cuiva ceva). — Din sl. **světiti.**

SFETÍRE, *sfetiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) sfeti* și rezultatul ei. — V. **sfeti.**

SFÉTNIC, *sfetnici,* s.m. (Înv.) Înalt dregător sau boier cu care se sfătuia domnul țării în probleme de conducere; (astăzi) sfătuitor, consilier. [Var.: **svétnic** s.m.] — Din sl. **sŭvětnikŭ.**

SFIÁLĂ, (**2**) *sfieli,* s.f. **1.** Lipsă de încredere în sine, timiditate, lipsă de îndrăzneală; sentiment de rușine, de jenă față de cineva sau de ceva, teamă, sfiiciune. **2.** Atitudine sau purtare sfioasă. [Pr.: *sfi-a-.* — Var.: (reg.) **sâiálă** s.f.] — **Sfii** + suf. *-eală.*

SFIC s.n. (Reg.) Șfichiuială. — Cf. ș f i c h i u i.

SFIDÁ, *sfidez,* vb. I. Tranz. A înfrunta pe cineva cu dispreț, cu ostentație; a desfide. — Din it. **sfidare.**

SFIDÁRE, *sfidări,* s.f. Acțiunea de *a sfida* și rezultatul ei. — V. **sfida.**

SFIDĂTÓR, -OÁRE, *sfidători, -oare,* adj. Care sfidează; de sfidare. — **Sfida** + suf. *-ător.*

SFIÉLNIC, -Ă, *sfielnici, -ce,* adj. Sfios. [Pr.: *sfi-el-*] — **Sfii** + suf. *-elnic.*

SFIÉȚ, SFIÁȚĂ, *sfieți, -e,* adj. (Înv.) Sfios. [Pr.: *sfi-eț*] — **Sfii** + suf. *-eț.*

SFIGMOGRÁF, *sfigmografe,* s.n. Aparat care înregistrează bătăile pulsului. — Din fr. **sphygmographe.**

SFIGMOGRÁMĂ, *sfigmograme,* s.f. Grafic obținut prin înregistrarea pulsului cu ajutorului sfigmografului. — Din fr. **sphygmogramme.**

SFIGMOMANOMÉTRU, *sfigmomanometre,* s.n. Aparat folosit pentru măsurarea presiunii arteriale; sfigmotensiometru. — Din fr. **sphygmomanomètre.**

SFIGMOMETRÍE, *sfigmometrii,* s.f. (Med.) Măsurarea pulsului. — Din fr. **sphygmométrie.**

SFIGMOMÉTRU, *sfigmometre,* s.n. (Med.) Tensiometru (**2**). — Din fr. **sphygmomètre.**

SFIGMOTENSIOMÉTRU, *sfigmotensiometre,* s.n. Sfigmomanometru. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sphygmotensiomètre.**

SFIÍ, *sfiesc,* vb. IV. Refl. A fi reținut de timiditate sau de un sentiment de jenă, de rușine, de teamă, a nu avea îndrăzneală, a se jena să...; a se intimida, a se rușina de... — Din sl. **svěniti sen.**

SFIICIÓS, -OÁSĂ, *sfiicioși, -oase,* adj. (Rar) Sfios. [Pr.: *sfi-i-*] — **Sfii** + suf. *-cios.*

SFIICIÚNE, *sfiiciuni,* s.f. (Rar) **1.** Caracter, fel de a fi timid, rușinos, sfios. **2.** Atitudine, comportare lipsită de îndrăzneală. [Pr.: *sfi-i-*] — **Sfii** + suf. *-ciune.*

SFIÍRE, *sfiiri,* s.f. (Rar) Faptul de a *se sfii*; sfială. — V. **sfii.**

SFÍNCTER, *sfinctere,* s.n. Mușchi inelar care înconjoară un orificiu natural, reglându-i deschiderea în funcție de gradul de contracție sau de relaxare. — Din fr., lat. **sphincter.**

SFÍNGHE, *sfinghi,* s.m. (Entom.) Sfinx (**II**). — Din it. **sfinge.**

SFINȚÉNIE s.f. (Bis.) Calitate a ceea ce este sfânt. G Loc. adv. *Cu sfințenie* = cu evlavie; *p. ext.* cu exactitate, cu scrupulozitate; corect. — **Sfânt** + suf. *-enie.*

SFINȚÍ, *sfințesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Bis.) A trece pe cineva în rândul sfinților; a sanctifica. **2.** Tranz. (Bis.) A efectua un ritual prin care se conferă unor obiecte caracter sacru. **3.** Tranz. A târnosi (o biserică). **4.** Tranz. (Pop.) A hirotonisi un preot. **5.** Tranz. A cinsti, a respecta, a venera, a slăvi. **6**. Refl. (Reg.) A face ce vrea. *Nu se sfințește el cu mine.* — Din sl. **sventiti.**

SFINȚÍE, *sfinții,* s.f. (În forma articulată și urmat de un adjectiv posesiv) Epitet sau titlu de respect care se dă clericilor, sfinților și (rar) lui Dumnezeu. — **Sfânt** + suf. *-ie.*

SFINȚÍRE, *sfințiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sfinți*[1] și rezultatul ei. F (Bis.) Ritual menit să confere unor lucruri un caracter sacru. F (Înv.) Consfințire, consacrare. — V. **sfinți**[1].

SFINȚIȘÓR, *sfințișori,* s.m. **1.** (Ir.) Diminutiv al lui *sfânt* (**II 2**). **2.** (Reg.; la pl.) Mucenici (**2**). — **Sfânt** + suf. *-ișor.*

SFINȚÍT[1] s.n. v. **asfințit.**

SFINȚÍT[2], **-Ă,** *sfințiți, -te,* adj. (Bis.) **1.** Asupra căruia a fost efectuat un ritual pentru a-i da un caracter sacru. **2.** Epitet de onoare dat clericilor. — V. **sfinți**[1].

SFINȚITÚRĂ, *sfințituri,* s.f. (Rar) Faptul de a sfinți[1]; (concr.) obiect sfințit. — **Sfinți**[1] + suf. *-tură.*

SFINX, *sfincși,* s.m. **I.** (În mitologia greacă) Personaj feminin malefic (leoaică înaripată cu cap și tors de femeie) care, stând la marginea drumurilor, le cerea trecătorilor să dezlege o enigmă sau o ghicitoare, ucigându-i pe cei care nu știau răspunsul; (în Egiptul Antic) monstru fabulos, cu corp de leu și cap de om, care întruchipa puterea regală; monument arhitectonic de piatră înfățișând acest animal. F Fig. Personaj enigmatic. **II.** Nume dat mai multor specii de fluturi mari, care zboară în timpul serii și noaptea. — Din fr., lat. **sphinx.**

SFIÓS, -OÁSĂ, *sfioși, -oase,* adj. Lipsit de îndrăzneală; timid, rușinos, rezervat, sfielnic, sfiicios; (despre manifestări, gesturi) care denotă timiditate, lipsă de îndrăzneală, nesiguranță, jenă. [Pr.: *sfi-os*] — **Sfii** + suf. *-os.*

SFÍTĂ, *sfite,* s.f. Veșmânt preoțesc larg și fără mâneci, care se poartă în timpul slujbei peste celelalte haine. — Din sl. **svita.**

SFOÁRĂ, *sfori,* s.f. **1.** Fir lung obținut din împletirea sau răsucirea mai multor fibre textile (de in, cânepă, bumbac etc.) și folosit în special la legat. G Expr. *A întinde sfoara (prea tare* sau *prea mult)* = a forța lucrurile, a exagera în ceva. *A trage pe cineva pe sfoară* = a înșela pe cineva (la socoteli). *A trage sforile* = a unelti în ascuns, cu abilitate. *A da sfoară în țară* = a da sfară în țară, v. *sfară. Tras cu sfoara* = foarte drept, aliniat. F Fâșie fibroasă și flexibilă extrasă din anumite plante cu care se poate lega un obiect. **2.** Măsură oficială folosită altădată pentru suprafețele de teren (a cărei valoare a variat după epoci). F Bucată (mică) de teren agricol, de pământ de cultură. G Expr. *Sfoară de moșie* = moșie mică, moșioară. **3.** Figură de gimnastică executată șezând, cu picioarele întinse orizontal, unul înainte și altul înapoi. G *Sfoară în față* = figura de gimnastică descrisă mai sus, executată cu picioarele depărtate lateral și cu pieptul înainte. [Var.: (reg.) **șfáră, șfoáră** s.f.] — Din ngr. **sfóra.**

SFOIÁG, (**1**) s.n., (**2**) *sfoiegi,* s.m. **1.** S.n. (Reg.) Mucegai. **2.** S.m. Larvă a unei specii de gândac *(Tenebria molitar),* de culoare gălbuie sau cafenie, care se dezvoltă și trăiește în făina de grâu, degradând-o și făcând-o inutilizabilă. F Vierme asemănător cu râma, care trăiește prin pivnițe și prin casele umede. — Din bg. **svojak.**

SFOIEGÍ, pers. 3 *sfoiegește,* vb. IV. Refl. (Reg.) A mucezi. [Pr.: *sfo-ie-*] — Din **sfoiag.**

SFOIEGÍT, -Ă, *sfoiegiți, -te,* adj. (Reg.) Muced, umed; *p. ext.* îngălbenit, sfrijit. [Pr.: *sfo-ie-*] — V. **sfoiegi.**

SFOR[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care sforăie în timpul somnului. — Onomatopee.

SFOR[2] s.n. (Reg.) **1.** Curent în mijlocul unei ape curgătoare; firul apei. **2.** Loc de unde ţâşneşte din pământ apă, formând o mocirlă. — Din sb. **svor.**

SFORÁC s.n. (Reg.) Loc mocirlos; smârc. — **Sfor[2]** + suf. *-ac.*

SFORÁCI, *sforace,* s.n. Fiecare dintre cele trei sfori cu care se leagă sacul de pescuit. — **Sfoară** + suf. *-aci.*

SFORÁR, *sforari*, s.m. Meseriaş care face sfori. F Fig. Persoană abilă în unelteri şi aranjamente ascunse, persoană care umblă cu intrigi. — **Sfoară** + suf. *-ar.*

SFORĂÍ, *sfórăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre oameni) A respira greu în timpul somnului, producând un zgomot caracteristic; a horcăi, a horăi; *p. ext.* a dormi sforăind. **2.** (Despre cai) A forăi. [Prez. ind. şi: *sforăiesc*] — **Sfor[1]** + suf. *-ăi.*

SFORĂIÁLĂ, *sforăieli,* s.f. **1.** Acţiunea de *a sforăi;* zgomotul produs de cel care sforăie; sforăit, sforăitură, sforăire, horăit, horăitură. **2.** Fig. Vorbărie goală şi plină de ifose. — **Sforăi** + suf. *-eală.*

SFORĂÍRE s.f. Acţiunea de *a sforăi* şi rezultatul ei; sforăială. — V. **sforăi.**

SFORĂÍT s.n. **1.** Faptul de *a sforăi*; zgomotul produs de cel care sforăie. **2.** Zgomot pe care-l fac caii suflând nelinişti pe nări. — V. **sforăi.**

SFORĂITÓR, -OÁRE, *sforăitori, -oare,* adj. **1.** Care sforăie; cu sforăituri. **2.** Fig. (Despre felul de exprimare al cuiva) Gol de conţinut, declamator, emfatic. [Pr.: *-ră-i-*] — **Sforăi** + suf. *-tor.*

SFORĂITÚRĂ, *sforăituri,* s.f. Sforăială. [Pr.: *-ră-i-*] — **Sforăi** + suf. *-tură.*

SFORĂRÍE, *sforării,* s.f. (Fam.) Uneltire, intrigă; aranjament (necinstit). — **Sfoară** + suf. *-ărie.*

SFORICÍCĂ, *sforicele,* s.f. Diminutiv al lui *sfoară*; sforişoară. — **Sfoară** + suf. *-icică.*

SFORIŞOÁRĂ, *sforişoare,* s.f. Sforicică. — **Sfoară** + suf. *-işoară.*

SFORŢÁ, *sforţez,* vb. I. Refl. A face, a depune un efort fizic sau intelectual; a se opinti, a se sili, a se strădui. — Pref. *s-* + **forţa.** Cf. it. sforzare.

SFORŢÁRE, *sforţări,* s.f. Acţiunea de *a se sforţa* şi rezultatul ei; opintire, efort, strădanie. — V. **sforţa.**

SFORZÁNDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Făcând să iasă în evidenţă, prin accentuare, un anumit sunet; forţat. [Pr.: *sforţándo*] — Cuv. it.

SFRAGÍSTIC, -Ă, *sfragistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea, descrierea şi explicarea sigiliilor folosite în actele publice şi particulare; sigilografie. **2.** Adj. Referitor la sfragistică (**1**), de sfragistică. — Din fr. **sphragistique.**

SFRANCIÓC s.m. v. **sfrâncioc.**

SFRÂNCIÓC, *sfrâncioci,* s.m. (Ornit.; la pl.) Gen de păsări răpitoare, călătoare, insectivore, din ordinul paseriformelor, mai mari decât vrăbiile, cu cioc încovoiat şi cu gheare puternice *(Lanius);* (şi la sg.) pasăre care face parte din acest gen. G *Sfrâncioc mare* = pasăre cenuşie pe spate, alburie pe pântece, cu pete negre pe coadă, pe aripi şi în dreptul ochilor; lupul-vrăbiilor *(Lanius excubitor).* [Var.: **sfrancióc** s.m.] — Din sb. **svračak.**

SFRÉDEL, *sfredele,* s.n. **1.** Unealtă în formă de bară, prevăzută la un capăt cu muchii ascuţite sau cu tăişuri şi folosită pentru executarea găurilor; burghiu. **2.** (Art.) Numele popular al unei constelaţii formate din trei stele. — Din bg. **svredel.**

SFREDELEÁC, *sfredeleacuri,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *sfredel* (**1**). — **Sfredel** + suf. *-eac.*

SFREDELÍ, *sfredelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A găuri, a perfora (cu sfredelul). **2.** Tranz. Fig. (Despre priviri, despre senzaţii dureroase etc.) A pătrunde, a străbate (ca un sfredel); a scormoni. F A străpunge mediul înconjurător, străbătându-l, făcându-şi drum. **3.** Refl. Fig. A se mişca în spirale, a forma spirale. — Din **sfredel.**

SFREDELÍRE, *sfredeliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) sfredeli* şi rezultatul ei. — V. **sfredeli.**

SFREDELÍT s.n. Faptul de *a (se) sfredeli*; găurire, perforare. — V. **sfredeli.**

SFREDELITÓR, -OÁRE, *sfredelitori, -oare,* adj. **1.** Care sfredeleşte. **2.** Fig. Care pătrunde, străbate (ca un sfredel); (despre ochi, privire) care priveşte atent, cercetător; pătrunzător, iscoditor, scormonitor. F (Despre idei, sentimente) Care chinuieşte, roade, macină. — **Sfredeli** + suf. *-tor.*

SFREDELITÚRĂ, *sfredelituri,* s.f. Gaură făcută cu sfredelul. — **Sfredeli** + suf. *-tură.*

SFREDELÚŞ, *sfredeluşi,* s.m. **I.** Diminutiv al lui *sfredel* (**1**). **II. 1.** (Ornit.) Pitulice. **2.** (Entom.; şi în compusul *sfredeluşul-lemnului)* Larva răchitarului. — **Sfredel** + suf. *-uş.*

SFREDELUŞÍ, *sfredeluşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A sfredeli (**1**); *fig.* a rezolva o dificultate (în chip dibaci), a face învârteli. — Din **sfredeluş.**

SFRIJÍ, *sfrijesc,* vb. IV. Refl. A-şi pierde vlaga; a deveni zbârcit, uscat; a slăbi, a se usca, a se jigări. — Et. nec.

SFRIJÍT, -Ă, *sfrijiţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Slab, jigărit, pipernicit. — V. **sfriji.**

SFRUNTÁ, *sfruntez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înfrunta (cu ostentaţie). — Din it. **sfrontare.**

SFRUNTÁRE, *sfruntări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a sfrunta* şi rezultatul ei; *p. ext.* neruşinare, obrăznicie, impertinenţă. — V. **sfrunta.**

SFRUNTÁT, -Ă, *sfruntaţi, -te,* adj. (Rar) Neruşinat, obraznic. — V. **sfrunta.**

SFUMÁTO s.n. Mod de a estompa conturul în umbră al unei picturi, astfel încât imaginea pare văzută printr-un văl de fum. — Cuv. it.

SGRAFFÍTO s.n. Procedeu de a zgâria un desen într-un material colorat, lăsând să apară contrastant stratul de fond. — Cuv. it.

SHAKER, *shakere,* s.n. Recipient în care se agită (cu gheaţă) elementele unui cocteil. [Pr.: *şéicăr*] — Cuv. engl.

SHAKESPEARIÁN, -Ă, *shakespearieni, -e,* adj. Referitor la Shakespeare, al lui Shakespeare; în maniera lui Shakespeare. [Pr.: *şecspirian*] — **Shakespeare** (n.pr.) + suf. *-ian.*

SHAPING subst. (Tehn.) Maşină de rabotat transversală. [Pr.: *şéiping*] — Cuv. engl.

SHÉTLAND s.n. Lână de calitate superioară cu fire foarte lungi F Pulover confecţionat din acest fel de lână. F Stofă fină, foarte moale, ţesută din fire din această lână pieptănate şi cardate. [Pr.: *şétlănd*] — Cuv. engl.

SHIMMY s.n. Numele unui dans modern asemănător cu foxtrotul; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *şími.* — Var.: *şími*] — Din engl. **shimmy.**

SHOCKING adj. invar. Care impresionează neplăcut; şocant. [Pr.: *şóching*] — Cuv. engl.

SHODDY s.n. Material fibros obţinut prin destrămarea resturilor de fire şi de ţesături de lână, folosit ca amestec în filatura de lână cardată. [Pr.: *şódi*] — Cuv. engl.

SHOP, *shopuri,* s.n. Magazin mic. [Pr.: *şop*] — Din engl. [turist] **shop.**

SHÓPPING s.n. Vizitare a magazinelor pentru a vedea vitrinele, galantarele şi a face cumpărături. [Pr.: *şóping*] — Din engl. **shopping.**

SHORTENING s.n. Specie de grăsimi animale sau vegetale de consistenţa unturii folosite în industria alimentară. [Pr.: *şórtning*] — Cuv. engl.

SHOW, *show-uri,* s.n. Spectacol de varietăţi susţinut de o vedetă. F Prestaţie a unui om politic, şef de stat etc. [Pr.: *şoü*] — Din engl. **show.**

SHOWBÍZ s.n. Industria, tehnica spectacolului. [Pr.: *şoübiz*] — Din engl. **showbiz.**

SHOWROOM, *showroomuri,* s.n. Local (sală) în care industriaşii, comercianţii etc. îşi expun noile produse. [Pr.: *şóürum*]. — Din engl. **showroom.**

SI, *si,* s.m. Treapta a şaptea din gama majoră tip; sunetul şi nota corespunzătoare. — Din it. **si.**

SIÁJ, *siaje,* s.n. Dâră lăsată pe apă de o navă care înaintează. [Pr.: *si-aj*] — Din fr. **sillage.**

SIÁL s.n. Înveliş extern al Pământului alcătuit din roci în care predomină silicaţii de aluminiu. [Pr.: *si-al*] — Din fr. **sial.**

SIALORÉE s.f. Secreţie exagerată de salivă întâlnită în cursul graviditătii, în unele boli nervoase etc. [Pr.: *si-a-lo-re-e*] — Din fr. **sialorrhée.**

SIAMÉZ, -Ă, *siamezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Siam. **2.** Adj. Care aparţine Siamului sau siamezilor (**1**), privitor la Siam ori la siamezi. G *Fraţi siamezi* sau *surori siameze* = gemeni care s-au născut cu corpurile lipite total sau parţial între ele; *fig.* grup format din doi prieteni nedespărţiţi. *Pisică siameză* = specie de pisică originară din sud-estul Asiei, cu ochii albaştri, cu părul cafeniu, scurt, moale, mătăsos şi cu coada scurtă. [Pr.: *si-a-*] — **Siam** (n. pr.) + suf. *-ez.*

SIBARÍT, -Ă, *sibariţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Livr.) (Persoană) care trăieşte în lux, lene şi desfrâu. — Din fr. **sybarite,** lat. **Sybarita.**

SIBARITÍSM s.n. (Livr.) Lux excesiv şi desfrâu. — Din fr. **sybaritisme.**

SIBERIÁN, -Ă, *siberieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Siberia. **2.** Adj. Care aparţine Siberiei sau siberienilor (**1**), privitor la Siberia ori la siberieni. [Pr.: *-ri-an*] — **Siberia** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. sibérien.

SIBIÁN, -Ă, *sibieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau judeţul Sibiu. **2.** Adj. Care aparţine municipiului sau judeţului Sibiu ori sibienilor (**1**), referitor la municipiul Sibiu ori la judeţul Sibiu sau la sibieni. [Pr.: *-bi-an*] — **Sibiu** (n. pr.) + suf. *-an.*

SIBIÁNCĂ, *sibience,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau judeţul Sibiu. [Pr.: *-bi-an-*] — **Sibian** + suf. *-că.*

SIBIÁŞ s.n. Aţă groasă (folosită în cizmărie). [Pr.: *-bi-aş*] — **Sibiu** (n. pr.) + suf. *-aş.*

SIBILÁNT, -Ă, *sibilante,* adj. (În sintagmele) *Consoană sibilantă* sau *sunet sibilant* (și substantivat, f.) = consoană articulată prin apropierea vârfului limbii de alveola superioară; consoană șuierătoare sau siflantă. — Din fr. **sibilant.**

SIBÍLĂ, *sibile,* s.f. (În Antichitatea greco-romană; la pl.) Preotese cărora li se atribuia darul profeției. — Din fr. **sibylle,** lat. **Sibylla.**

SIBÍLIC, -Ă, *sibilici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care ține de sibilă, profetic; *p. ext.* enigmatic, vag, neclar; sibilin. — Din fr. **sibyllique.**

SIBILÍN, -Ă, *sibilini, -e,* adj. (Rar) Sibilic. — Din fr. **sibyllin,** lat. **sibyllinus.**

SIBILÍNIC, -Ă, *sibilinici, -ce,* adj. (Rar) Sibilic. — **Sibilin** + suf. *-ic.*

SIBÍR s.n. Țesătură groasă de bumbac, asemănătoare cu moltonul, folosită pentru căptușeli, pijamale etc. — Din rus. **Sibir** „Siberia".

SIC[1] adv. Cuvânt care înseamnă „așa", scris, de obicei între paranteze (adesea urmat de semnul exclamării) și folosit ca indicație pentru ca cititorii să știe că o greșeală dintr-un text reprodus aparține originalului, adică autorului respectiv, și nu comentatorului. — Cuv. lat.

SIC[2] interj. v. **sâc.**

SICÁIȚĂ, *sicaițe,* s.f. (Reg.) Instrument de fier, lung, subțire și ascuțit la vârf, cu care se descarcă plasa în timpul scoaterii năvodului; sacoviță. [Pr.: *-ca-i-*] — Et. nec.

SICÁR, *sicari,* s.m. (Rar) Asasin, ucigaș plătit. — Din it. **sicario,** fr. **sicaire.**

SICATÍV, -Ă, *sicativi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre uleiuri) Care se usucă repede. **2.** S.m. Substanță care se adaugă uleiurilor pentru a le face să se usuce repede. — Din fr. **siccatif,** lat. **siccativus.**

SICATIVITÁTE s.f. Calitatea de a fi sicativ. — Din fr. **siccativité.**

SÍCĂ, *sici*, s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze mari de culoare verde-închis dispuse în rozete și cu flori mici albăstrui sau roșietice în formă de spiculețe *(Statice gmelini).* — Et. nec.

SICHIORÁȘ s.m. v. **sichiraș.**

SICHIRÁȘ, *sichirași,* s.m. (Reg.) Slugă, servitor, fecior. [Var.: **sichioráș** s.m.] — Din magh. **szekeres.**

SICI, *sici*, s.m. Partea ovală și fără adâncituri a arșicului. — Din tc. **sik.**

SICILIÁN, -Ă, *sicilieni, -e,* s.m., s.f., adj. **I. 1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Sicilia. **2.** Adj. Care aparține Siciliei sau sicilienilor (**I 1**), privitor la Sicilia ori la sicilieni. **3.** Adj. (În sintagma) *Apărare siciliană* = numele unui sistem de apărare la jocul de șah. **II. 1.** S.n. (Geol.) Etaj al cuaternarului inferior din bazinul Mării Mediterane. **2.** Adj. Care se referă la sicilian (**II 1**) și la stratele sale. **III.** S.f. Vechi dans italian cu o mișcare moderată; melodie după care se execută acest dans, având un caracter foarte armonios și pastoral. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **sicilien,** it. **siciliano.**

SICITÁTE s.f. (Livr.) Uscăciune; secetă. — Din fr. **siccité.**

SICOFÁNT[1]**,** *sicofanți,* s.m. Denunțător, delator; clevetitor. — Din fr. **sycophante.**

SICOFÁNT[2]**,** *sicofanți,* s.m. Insectă de culoare verde-aurie, cu miros de mosc, care trăiește în pădurile de conifere și stejari din Europa sudică și centrală *(Calosoma sycophanta).* — Din lat. **sycophanta.**

SICOMÓR, *sicomori,* s.m. Arbore exotic gigant cu lemn tare și cu fructe comestibile, asemănătoare cu smochinele *(Ficus sycomorus).* — Din fr. **sycomore.**

SICÓNĂ, *sicone,* s.f. Tip de fruct compus care se prezintă în forma unei urne cărnoase în care se află un mare număr de achene. — Din fr. **sycone.**

SICRIÁȘ, *sicriașe,* s.n. Diminutiv al lui *sicriu.* [Pr.: *-cri-aș.* — Var.: **sicriuáș, secriáș** s.n.] — **Sicriu** + suf. *-aș.*

SICRÍN s.n. v. **sicriu.**

SICRINÉL, *sicrinele,* s.n. (Rar) Sicriaș. — **Sicrin** + suf. *-el.*

SICRÍU, *sicrie,* s.n. **1.** Obiect în formă de ladă de lemn sau de metal, în care se așază mortul pentru a fi înmormântat; coșciug, raclă. **2.** (Reg.) Ladă, cutie. F Scrin, dulap. [Var.: **săcríu, secríu, sicrín** s.n.] — Din magh. **szekrény.**

SICRIUÁȘ s.n. v. **sicriaș.**

SICTÍR, (**2**) *sictiruri,* s.n., interj. (Arg. și fam.) **1.** Interj. (În expr.) *Hai sictir!* = pleacă! marș de aici! șterge-o! *A da cu sictir* = a sictiri. **2.** S.n. Înjurătură trivială. — Din tc. **siktir.**

SICTIRÍ, *sictiresc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A alunga pe cineva (înjurându-l); a înjura pe cineva. — Din **sictir.**

SÍDA s.f. Boală infecțioasă și contagioasă, care se transmite pe cale sexuală sau sangvină, reprezentând faza finală a infectării cu virusul HIV. — Din fr. **SIDA,** abr. **s**[yndrome] **i**[mmunno] **d**[éficitaire].

SIDÉF, (**2**) *sidefuri,* s.n. **1.** Materie dură, albă, lucioasă și cu irizații, care formează stratul interior al cochiliei unor scoici și din care se fac nasturi, mânere, ornamente etc.; nacru. **2.** Ornament, incrustație, obiect de sidef (**1**). — Din tc. **sedef.**

SIDEFÁT, -Ă, *sidefați, -te,* adj. Care imită sideful; ca de sidef. — **Sidef** + suf. *-at.*

SIDEFÍU, -ÍE, (**1**) *sidefii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea sidefului; ca sideful. **2.** S.n. Culoarea sidefie (**1**). — **Sidef** + suf. *-iu.*

SIDÉLCĂ, *sidelci,* s.f. (Reg.) Perniță care se pune sub cureaua hamului de pe spinarea calului pentru ca animalul să nu se rănească. — Din ucr. **sidelka,** rus. **sedelka.**

SIDERÁ, *siderez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A stupefia. — Din fr. **sidérer.**

SIDERÁL, -Ă, *siderali, -e,* adj. Care ține de aștri, privitor la aștri, care vine de la aștri, în raport cu poziția acestora; astral. G *An sideral* = interval de timp (de 365 de zile, 9 ore și 9 secunde) în care Soarele, în mișcarea lui aparentă, plecând de la o stea, ajunge iarăși acolo. *Zi siderală* = timp scurs între două treceri consecutive ale unei stele la același meridian. *Oră siderală* = a 24-a parte dintr-o zi siderală. *Minut sideral* = a 60-a parte dintr-o oră siderală. *Secundă siderală* = a 60-a parte dintr-un minut sideral. *Timp sideral* = timp a cărui unitate de măsură este ziua siderală. — Din fr. **sidéral,** lat. **sideralis.**

SIDERÁȚIE, *siderații,* s.f. **1.** (Rar) Pretinsă influență atribuită aștrilor asupra vieții sau sănătății unei persoane. **2.** Scădere bruscă a forțelor vitale. F Șoc nervos rezultat dintr-o variație bruscă a potențialului electric. — Din fr. **sidération.**

SIDERÍSM s.n. Cult al aștrilor. — Din fr. **sidérisme.**

SIDERÍT[1]**,** *siderite*, s.n. Siderază (**1**). — Din fr. **sidérite,** lat. **sideritis,** germ. **Siderit.**

SIDERÍT[2]**,** *siderite,* s.n. Meteorit constituit aproape în întregime din fier. — Din fr. **sidérite.**

SIDEROFÍL, -Ă, *siderofili, -e,* adj. (Despre unele elemente chimice) Care, după unele ipoteze, se consideră că are un rol important în alcătuirea părții centrale a globului pământesc. — Din fr. **sidérophile.**

SIDEROGRAFÍE s.f. Arta gravării în fier. — Din fr. **sidérographie.**

SIDEROLÍT, *sideroliți,* s.m. Meteorit de fier. — Din fr. **sidérolithe.**

SIDEROSTÁT, *siderostate,* s.n. Aparat destinat observării aștrilor, care anulează deplasarea lor aparentă. — Din fr. **sidérostat.**

SIDERÓZĂ, (**2**) *sideroze,* s.f. **1.** Minereu de fier de culoare cenușie, gălbuie sau brună și cu luciu sticlos, folosit în industria metalurgică; siderit. **2.** Formă de pneumoconioză provenită din inhalarea de pulbere de fier sau de compuși ferici. — Din fr. **sidérose.**

SIDERÚRGIC, -Ă, *siderurgici, -ce,* adj. Care ține de siderurgie, privitor la siderurgie. — Din fr. **sidérurgique.**

SIDERURGÍE s.f. **1.** Extragerea fierului din minereu, elaborarea aliajelor sale, precum și prelucrarea acestora în semifabricate (pentru laminare și forjare); metalurgia fierului. **2.** Ramură a metalurgiei care se ocupă cu studiul proprietăților fizice și chimice ale fierului și ale aliajelor lui și cu studiul metodelor siderurgiei (**1**). — Din fr. **sidérurgie.**

SIDERURGÍST, *siderurgiști*, s.m. Muncitor specializat în siderurgie. — Din fr. **sidérurgiste.**

SIDÍLĂ s.f. v. **sedilă**[2]**.**

SÍE pron. refl. (Forma accentuată de dat., pers. 3, pentru toate genurile; înv.) Sieși. — Lat. **sibi.**

SÍEMENS, *siemenși,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a conductanței electrice, eg

ală cu conductanța unui conductor a cărui rezistență electrică este de un ohm. [Pr.: *zímăns*] — Din germ. **Siemens,** fr. **siemens.**

SIENÍT, (**2**) *sienite,* s.n. **1.** Rocă eruptivă alcătuită din feldspați alcalini și alte minerale, a cărei culoare este un amestec de roșu și verde și care se folosește ca material de construcție. **2.** Varietate de sienit (**1**). [Pr.: *si-e-*] — Din fr. **syénite.**

SIÉPTRU, *sieptre,* s.n. (Reg.) Șerpar de piele (cu care se încing țăranii). [Pr.: *si-ep-*] — Et. nec.

SIERRALEONÉZ, -Ă, *sierraleonezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Sierra Leone sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Sierra Leone sau sierraleonezilor (**1**); referitor la Sierra Leone ori la sierraleonezi. — **Sierra Leone** (n.pr.) + suf. *-ez.*

SIÉSTĂ, *sieste,* s.f. Odihna și somnul de după prânz. [Pr.: *si-es-*] — Din fr. **sieste.**

SÍEȘI pron. refl. (Forma accentuată de dat., pers. 3, pentru toate genurile) Lui însuși, ei însăși. [Pr.: *si-eși*] — **Șie** + **și.**

SIFILÍDĂ, *sifilide,* s.f. Erupție apărută pe piele și pe mucoase în faza a doua a sifilisului. — Din fr. **syphilide.**

SÍFILIS, *sifilisuri*, s.n. Boală venerică contagioasă, provocată de un spirochet *(Treponema pallidum),* care se transmite prin contact direct sau prin ereditate și care se caracterizează în faza întâi prin apariția șancrului, în faza a doua prin apariția sifilidelor, iar în faza a treia prin leziuni la diferite organe (interne) ale corpului; lues. G *Sifilis congenital* (sau *ereditar)* = formă de sifilis care apare la copil, de obicei după o naștere prematură, manifestându-se la început prin leziuni cutanate viscerale și pe mucoase, mai târziu prin tumori. — Din fr. **syphilis.**

SIFILÍTIC, -Ă, *sifilitici, -ce,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Atins de sifilis; (despre leziuni, erupţii) cauzate de sifilis. F (Arg.) Nereuşit; nepotrivit; neplăcut. — Din fr. **syphilitique.**

SIFILÓM, *sifiloame,* s.n. Tumoare care apare în faza a treia a sifilisului. — Din fr. **syphilome.**

SIFLÁNT, -Ă, *siflanţi, -te,* adj. (Despre respiraţie) Şuierător; strident, zgomotos. G *Consoană siflantă* sau *sunet siflant* (şi substantivat, f.) = consoană constrictivă dentală, formată prin atingerea vârfului limbii de cele două şiruri de dinţi sau numai de dinţii incisivi inferiori; consoană sibilantă. — Din fr. **sifflant.**

SIFLÉE, *siflee,* s.f. Fluier cu ajutorul căruia se dau diverse semnale la bordul navei. [Var.: **siflíe** s.f.] — Din fr. **sifflet.**

SIFLÍE s.f. v. **siflee.**

SIFÓN, *sifoane,* s.n. **1.** Tub în formă de U răsturnat folosit pentru a face ca un lichid să treacă de la un nivel la alt nivel, pe deasupra unui obstacol care împiedică scurgerea liberă a lichidului. **2.** Dispozitiv în formă de S, de U sau de P montat la punctul de legare dintre un obiect de instalaţie sanitară şi o conductă de canalizare, cu scopul de a opri, prin formarea unui dop de apă, trecerea gazelor din canal în instalaţie. **3.** Butelie etanşă de sticlă, de material plastic etc., cu pereţii groşi, folosită pentru păstrarea şi debitarea sub presiune a apei acidulate cu dioxid de carbon; *p. ext.* apă gazoasă obţinută prin saturarea cu dioxid de carbon, sub presiune, a apei potabile. **4.** Aparat pentru spălarea şi dezinfectarea anumitor cavităţi ale organismului (stomac, nas etc.). **5.** Organ de locomoţie sau de circulaţie în formă de pâlnie la unele animale acvatice inferioare. — Din fr. **siphon,** lat. **sipho, -onis,** germ. **Siphon.**

SIFONÁ, *sifonez,* vb. I. Tranz. **1.** A trece un lichid dintr-un vas în altul cu ajutorul sifonului (**1**). **2.** A turna un material într-un tipar cu ajutorul sifonului (**1**). **3.** A acidula un lichid cu dioxid de carbon. — Din fr. **siphonner.**

SIFONÁR, *sifonari,* s.m. Persoană care fabrică apă gazoasă şi încarcă sifoane (**3**) sau care vinde sifoane. — **Sifon** + suf. *-ar.*

SIFONÁRE, *sifonări,* s.f. Acţiunea de *a sifona* şi rezultatul ei. — V. **sifona.**

SIFONÁT, -Ă, *sifonaţi, -te,* adj. (Despre lichide) Amestecat cu sifon (**3**). — V. **sifona.**

SIFONĂRÍE, *sifonării,* s.f. Magazin, loc în care se încarcă şi se vând sifoane (**3**). — **Sifon** + suf. *-ărie.*

SIFONOFÓR, *sifonofore,* s.n. (La pl.) Ordin de animale celenterate care au un sifon (**5**) ca mijloc de locomoţie *(Siphonophora);* (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **siphonophore.**

SÍGĂ s.f. Mineral alb sau roşu care se găseşte în natură sub formă de bolovani sau de nisip şi care se foloseşte la zugrăveli şi în tăbăcărie. — Din sb. **siga.**

SIGHIŞOREÁN, -Ă, *sighişoreni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Sighişoara. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Sighişoara sau sighişorenilor (**1**), referitor la municipiul Sighişoara ori la sighişoreni. — **Sighişoara** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SIGHIŞOREÁNCĂ, *sighişorence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Sighişoara. — **Sighişorean** + suf. *-că.*

SIGÍL s.n. v. **sigiliu.**

SIGILÁ, *sigilez,* vb. I. Tranz. A pune, a aplica un sigiliu (**2**); a închide o scrisoare, un pachet, o încăpere etc. prin aplicare de sigilii (**2**); a pecetlui. — Din lat., it. **sigillare.**

SIGILÁRE, *sigilări,* s.f. Acţiunea de *a sigila* şi rezultatul ei; pecetluire; sigilat[1]. — V. **sigila.**

SIGILÁT[1] s.n. Sigilare. — V. **sigila.**

SIGILÁT[2], -Ă, *sigilaţi, -te,* adj. Care poartă un sigiliu; pecetluit. — V. **sigila.**

SIGILIÓN, *sigilioane,* s.n. (Înv.) Act prevăzut cu sigiliu (**1**). [Pr.: *-li-on*] — Din ngr. **sigíllion.**

SIGÍLIU, *sigilii*, s.n. **1.** Placă (fixată pe un mâner) pe care este gravată o monogramă, o emblemă, o efigie etc. şi care se aplică pe un act oficial, ca dovadă a autenticităţii lui. F Semn imprimat pe ceva (cu tuş sau cu ceară roşie) prin aplicarea unui sigiliu (**1**). F Fig. Semn distinctiv, marcă. **2.** Pecete de ceară roşie pe care s-a imprimat prin apăsare o ştampilă şi care serveşte la sigilarea unui lucru, a unei încăperi etc. pentru a evita desfacerea lui de către persoane neautorizate. [Var.: **sigíl** s.n.] — Din lat. **sigillum.**

SIGILLÁRIA s.f. Arbore fosil având aceleaşi dimensiuni ca şi lepidodendronul, dar cu trunchiul neramificat. [Pr.: *-ri-a*] — După fr. **sigillaire.**

SIGILOGRÁFIC, -Ă, *sigilografici, -ce,* adj. Care se referă la sigiliu, la sigilografie. — Din fr. **sigillographique.**

SIGILOGRAFÍE s.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea sigiliilor; sfragistică. — Din fr. **sigillographie.**

SÍGLĂ, *sigle*, s.f. Prescurtare convenţională formată din litera iniţială sau din grupul de litere iniţiale folosite în inscripţii, în manuscrise etc. pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi. — Din fr. **sigle,** lat. **sigla.**

SÍGMA, *sigma,* s.m. Numele celei de-a optsprezecea litere a alfabetului grecesc corespunzând sunetului *s.* — Din ngr. **sígma,** fr. **sigma.**

SIGMÁTIC, -Ă, *sigmatici, -ce*, adj. Care se caracterizează prin prezenţa unui sigma. — Din fr. **sigmatique.**

SIGMATÍSM s.n. Defect de pronunţie din cauza căruia nu se poate pronunţa (bine) sunetul *s.* F Repetiţie greşită a siflantelor. — Din fr. **sigmatisme.**

SIGMOÍD, -Ă, *sigmoizi, -de*, adj. Care este de forma literei sigma. G *Valvulă sigmoidă* = fiecare dintre cutele membranoase situate la originea arterei aorte şi a arterei pulmonare. — Din fr. **sigmoïde.**

SIGNÁL, *signale*, s.n. (Rar) **1.** Semnal convenţional emis de o sirenă, de un fluier etc. **2.** Fluier mic de metal (cu care se dau aceste semnale convenţionale). — Din fr. **signal.**

SIGNALÉTIC, -Ă, *signaletici, -ce,* adj. (Despre publicaţii sau bibliografii) Care semnalează succint lucrări, articole etc. — Din fr. **signalétique.**

SIGNALMÉNT, *signalmente,* s.n. (Înv.) Semnalment. — Din fr. **signalement.**

SIGNATÁR, -Ă, *signatari, -e,* s.m. şi f. (Înv.) Semnatar. — Din fr. **signataire.**

SIGNATÚRĂ, *signaturi,* s.f. (Rar) **1.** Steluţă, cifră sau alt semn pus pe prima pagină a fiecărei coli de tipar dintr-o carte, pentru a uşura legătorului numărătoarea colilor. **2.** Tăietură la mijlocul corpului unei litere pentru a înlesni zeţarului recunoaşterea poziţiei ei. — Din fr. **signature.**

SIGNĂTOÁRE, *signători,* s.f. Clapă de metal care serveşte pentru a fixa coala de hârtie când se introduce în maşina de tipar. — Cf. s i g n a t u r ă.

SIGNÉT, *signete,* s.n. Panglică subţire ataşată la cotorul unei cărţi pentru a servi ca semn de carte. — Din fr. **signet.**

SIGNORÍE, *signorii,* s.f. **1.** Formă de guvernământ instituită în unele oraşe italiene în Evul Mediu târziu şi în Renaştere. **2.** Organ de conducere în unele oraşe-republici italiene, în Evul Mediu, ales dintre membrii de vază ai breslelor. [Pr.: *siniorie*] — Din it. **signoria.**

SÍGUR, -Ă, (**I**) *siguri, -e*, (**I**) adj., (**II**) adv. **I.** Adj. **1.** De a cărui realitate sau rezolvare nu se poate îndoi nimeni; neîndoielnic. **2.** Convins, încredinţat. G Expr. *A fi sigur* (de ceva sau de cineva) = a avea deplină încredere (în ceva sau în cineva), a se baza (pe cineva sau ceva). **3.** Care este demn de încredere, pe care te poţi bizui. G Expr. *A fi sigur de sine* (sau *de el*) = a se comporta şi a acţiona în mod neşovăielnic, a fi conştient de valoarea şi de puterile proprii. (Fam.) *A lua* (pe cineva) *la sigur* = a ataca (pe cineva) de-a dreptul, cu dovezi evidente şi cu precizie, fără a-i lăsa posibilitatea să se eschiveze. *A merge* (sau *a se duce) la sigur* = a merge drept la ţintă, fără risc; a nu da greş. F Care nu prezintă pericol, fără primejdie. *Drum sigur.* G Expr. *A pune* (ceva sau pe cineva) *la loc sigur* = a pune (ceva sau pe cineva) într-un loc ferit de orice pericol; a ascunde. **4.** Care nu dă greş; precis; fără defect. *Judecată sigură.* F Hotărât, ferm. neşovăielnic. F Care produce efectul dorit; eficace. *Medicament sigur.* **II.** Adv. **1.** Da. **2.** În mod precis, negreşit. G Expr. (Fam.) *Mai mult ca* (sau *decât) sigur* = fără niciun fel de îndoială. — Din ngr. **síghuros.**

SIGURÁNŢĂ, (**3**) *siguranţe,* s.f. **1.** Lipsă de primejdie; sentiment de linişte şi încredere pe care îl dă cuiva faptul de a se şti la adăpost de orice pericol; securitate. **2.** Lipsă de îndoială, convingere neclintită, încredere nestrămutată; certitudine. G Loc. adv. *Cu siguranţă* = **a)** fără îndoială, desigur; sigur; **b)** cu încredere, cu hotărâre, ferm. F Fermitate, precizie; pricepere, îndemânare. **3.** Dispozitiv la armele de foc, care împiedică descărcarea accidentală a armei. F Organ de maşină, aparat sau dispozitiv care protejează un material sau un sistem tehnic împotriva efectelor dăunătoare provocate de acţiuni interioare sau exterioare. G *Siguranţă în funcţionare* = fiabilitate. F Dispozitiv care întrerupe automat un circuit electric la trecerea unui curent electric prea intens. G *Siguranţă automată* = siguranţă electrică de tipul unui întrerupător automat, care este repusă în funcţiune prin simpla apăsare a unui buton. F *Ac de siguranţă* = ac prevăzut cu o închizătoare care îi acoperă vârful, pentru a evita înţepătura sau pentru a împiedica desprinderea din locul unde este înfipt. F Dispozitiv care se introduce în broasca unei uşi, pentru ca uşa să nu poată fi deschisă cu o cheie falsă. **4.** (În trecut) Organ de stat cu atribuţii de a apăra ordinea şi liniştea publică. [Var.: (înv.) **siguránţie** s.f.] — **Sigur** + suf. *-anţă.*

SIGURÁNŢIE s.f. v. **siguranţă.**

SIGURIPSÍ, *siguripsesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) asigura împotriva unei primejdii, a unei neplăceri etc.; a pune la adăpost. — Din **sigur.**

SIGURÍSIM, -Ă, *sigurisimi, -e,* adj. (Rar) Foarte sigur, absolut sigur. — Din **sigur.**

SIGURITÁTE s.f. (Înv.) Siguranţă (**1, 2**). — **Sigur** + suf. *-itate.*

SIHÁSTRU, -Ă, *sihaştri, -stre,* s.m. şi f. **1.** Om care trăieşte retras de lume în post şi rugăciuni; pustnic, anahoret, eremit, schimnic. **2.** Fig. Persoană care trăieşte izolată, retrasă de societate. F Animal sălbatic bătrân care trăieşte singur. [Var.: **sehástru, -ă** s.m. şi f.] — Din ngr. **isihastís.**

SIHĂSTRÍ, *sihăstresc,* vb. IV. **1.** Intranz. A duce viaţă de sihastru; *fig.* a trăi izolat, retras, ca un sihastru. **2.** Refl. şi intranz. A se face, a deveni sihastru; *fig.* a se izola de societate. — Din **sihastru.**

SIHĂSTRÍE, (**2**) *sihăstrii,* s.f. **1.** Faptul de a trăi ca sihastru; stare, viaţă de sihastru; *fig.* singurătate, pustietate. **2.** Loc, schit unde trăieşte un sihastru (**1**). [Var.: **săhăstríe, sehăstríe** s.f.] — Din sl. **sihastirija.**

SIHĂSTRÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) sihăstri* şi rezultatul ei. — V. **sihăstri.**

SIHĂSTRÍT, -Ă, *sihăstriţi, -te,* adj. De sihastru, ca de sihastru. — V. **sihăstri.**

SÍHLĂ, *sihle,* s.f. Pădure deasă de copaci tineri; hăţiş. [Var.: **sílhă, ţíhlă** s.f.] — Din sl. **sŭhlĭ.**

SIIMÉN s.n. v. **seimen.**

SILABÁŢIE, *silabaţii,* s.f. Descompunere a cuvintelor în silabe. — Din fr. **syllabation.**

SILÁBĂ, *silabe*, s.f. Segment fonetic alcătuit dintr-unul sau din mai mult foneme pronunţate printr-un singur efort expirator. G *Silabă închisă* = silabă care se termină într-o vocală. — Din fr. **syllabe,** lat. **syllaba.**

SILÁBIC, -Ă, *silabici, -ce,* adj. Care ţine de silabe, privitor la silabe; alcătuit din silabe. G *Scriere silabică* (sau *cu caracter silabic)* = scriere în care semnele nu reprezintă sunete, ci silabe. *Versificaţie silabică* = versificaţie bazată pe numărul silabelor, independent de locul accentelor. — Din fr. **syllabique,** lat. **syllabicus.**

SILABISÍ, *silabisesc,* vb. IV. Tranz. A pronunţa sau a citi despărţind cuvintele în silabe; *p. ext.* a pronunţa sau a citi rar; a bucheri. F Fig. A descifra cu greutate o inscripţie, un text etc. — Din ngr. **sillavízo** (după *silabă).*

SILABISÍRE, *silabisiri,* s.f. Acţiunea de *a silabisi* şi rezultatul ei. — V. **silabisi.**

SILABISÍT s.n. Faptul de *a silabisi.* — V. **silabisi.**

SILABÍSM s.n. Sistem de scriere în care fiecare silabă este reprezentată printr-un semn. — Din fr. **syllabisme.**

SILÁN, *silani,* s.m. Compus al siliciului cu hidrogenul. [Pl. şi: (n.) *silane*] — Din fr., engl. **silane,** rus. **silan,** germ. **Silan.**

SÍLĂ, (**2**) *sile,* s.f. **1.** Sentiment de dezgust, de scârbă, de neplăcere, de repulsie faţă de cineva sau de ceva; aversiune. G Loc. adv. *În* (sau, rar, *cu,* înv. *de) silă* = fără tragere de inimă, fără interes, fără plăcere; din obligaţie. **2.** Constrângere. G Loc. adj. şi adv. *Cu (de-a) sila* ori *în* (sau *de, cu) silă* = fără voie, în mod forţat. G Loc. adv. *De silă, de milă* = fiind obligat sau nevoit să..., vrând-nevrând; de voie, de nevoie. G Loc. vb. (Înv. şi reg.) *A face* (cuiva) *silă* = a sili (**1**), a forţa (pe cineva). G Expr. (Înv. şi reg.) *A-şi face silă* = a-şi da mare osteneală, a se strădui. F Violenţă, abuz săvârşit împotriva cuiva. **3.** (Înv.) Putere, forţă. F (Concr.) Armată, oaste. F (Reg.; cu determinări introduse prin prep. „de") Mulţime de... — Din sl. **sila.**

SÍLCĂ, *silce*, s.f. Sfoară cu care se leagă bucăţelele de plută în frânghia carmacelor. — Et. nec.

SILEÁF, *sileafuri,* s.n. (Înv.) Brâu lat în care se purtau înfipte diferite arme. [Var.: **sileáh, seleáf** s.n.] — Din tc. **silâh** „armă".

SILEÁH s.n. v. **sileaf.**

SILÉN, *sileni,* s.m. (În mitologia greacă) Nume dat satirilor bătrâni; *p. ext.* persoană în vârstă care, sub o înfăţişare grotescă, ascunde o înţelepciune ironică. — Din lat. **Silenus,** fr. **Silène.**

SILÉNIC, -Ă, *silenici, -ce,* adj. (Rar) (Ca) de silen. — **Silen** + suf. *-ic.*

SILENŢIATÓR, *silenţiatoare,* s.n. (La motoarele cu explozie) Amortizor de zgomot. [Pr.: *-ţi-a-*] — Din it. **silenziatore.**

SILENŢIÓS, -OÁSĂ, *silenţioşi, -oase,* adj. (Livr.) Tăcut, liniştit. F Care nu face zgomot. *Tramvai silenţios.* [Pr.: *-ţi-os*] — Din fr. **silencieux,** lat. **silentiosus.**

SILENŢIOZITÁTE s.f. Proprietate a unui aparat tehnic, a unui vehicul etc. de a funcţiona fără să facă zgomot. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Silenţios** + suf. *-itate.*

SILÉNŢIU s.n. (Înv.) Linişte, tăcere. [Var.: (rar) **silénţium** s.n.] — Din lat. **silentium.**

SILÉNŢIUM s.n. v. **silenţiu.**

SILÉPSĂ, *silepse,* s.f. Construcţie sintactică în care cuvintele se acordă după asociaţii logice şi nu după regulile gramaticale obişnuite; *p. ext.* figură de stil în care se foloseşte o astfel de construcţie sintactică şi în care un cuvânt este luat atât în sensul propriu, cât şi în cel figurat. — Din fr. **syllepse,** lat., ngr. **syllepsís.**

SILÉPTIC, -Ă, *sileptici, -ce,* adj. Care aparţine silepsei, privitor la silepsă. — Din fr. **sylleptique.**

SÍLEX, (**2**) *silexuri,* s.n. **1.** Rocă silicioasă foarte dură, de culoare cenuşie, gălbuie sau brună. **2.** Obiect, instrument făcut din silex (**1**), care datează din epoca de piatră. — Din fr. **silex,** lat. **silex.**

SILEZIÁN, -Ă, *silezieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Silezia. **2.** Adj. Care aparţine Sileziei sau silezienilor (**1**), referitor la Silezia ori la silezieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **Silésien.**

SILF, -Ă, *silfi, -e*, s.m. şi f. (Rar la f.; în mitologia popoarelor germanice) Duh aerian uşor, foarte agil, care, împreună cu silfida, întruchipa elementul aerului. — Din fr. **sylphe,** lat. **sylphus.**

SÍLFIC, -Ă, *silfici, -ce,* adj. (Rar) Care aparţine silfilor, privitor la silfi, care seamănă cu silfii, ca de silfi. — **Silf** + suf. *-ic.*

SILFÍDĂ, *silfide,* s.f. **1.** (În mitologia popoarelor germanice) Duh aerian feminin, foarte uşor şi agil, care, împreună cu silful, întruchipa elementul aerului. F Fig. Femeie tânără, suplă, graţioasă. **2.** (La pl.) Familie de insecte coleoptere cu mirosul foarte dezvoltat, ale căror larve se hrănesc cu cadavre şi care provoacă pagube în culturi *(Silphidae);* (şi la sg.) insectă care face parte din această familie. — Din fr. **sylphide.**

SÍLHĂ s.f. v. **sihlă.**

SILHÚI, -IE, *silhui, -ie*, adj. (Despre locuri) Acoperit cu sihle; *p. ext.* de nepătruns, neumblat, sălbatic. F Fig. (Despre fiinţe) Cu mişcări dezordonate; zăpăcit, bezmetic, împrăştiat. — **Silhă** + suf. *-ui.*

SILÍ, *silesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A obliga (prin violenţă) pe cineva să facă ceva; a constrânge, a forţa. F A determina, a convinge, a îndupleca. **2.** Intranz. şi refl. A da zor, a se grăbi. G Tranz. fact. *Începu să silească vitele.* **3.** Refl. şi intranz. A-şi da toată osteneala, a depune eforturi, a se strădui (pentru a realiza ceva). G Expr. (Refl.; reg.) *A se sili într-o părere* = a se gândi în mod permanent la ceva. — Din sl. **siliti.**

SILICAGÉL, *silicageluri,* s.n. Material granular cu porozitate mare obţinut prin deshidratare în condiţii speciale a gelului de dioxid de siliciu, folosit în tehnică, ca absorbant şi ca purtător de catalizatori; gel de silice. — Din fr. **silicagel.**

SILICÁT, *silicaţi*, s.m. Sare a acidului silicic, care intră în compoziţia unui mare număr de minerale şi care se foloseşte în metalurgie, la fabricarea produselor refractare, a sticlei şi a materialelor de construcţie. — Din fr. **silicate.**

SILICATÁRE, *silicatări,* s.f. Procedeu de consolidare şi de impermeabilizare a terenurilor de fundaţii, a pereţilor săpăturilor şi galeriilor etc., prin injectarea în pământ a unei soluţii de silicat de sodiu şi a unor soluţii de electrolit. — Din **silicat.** Cf. fr. silicatation.

SILÍCĂ, (**2**) *silice,* s.f. **1.** Material refractar compus mai ales din dioxid de siliciu. **2.** Cărămidă refractară silicioasă. — Din **silice.**

SILÍCE s.f. Corp solid, compus al siliciului cu oxigenul, dur, alb sau incolor, insolubil în apă, cu temperatura de topire foarte înaltă, care se găseşte în natură în compoziţia celor mai multe roci şi care se foloseşte la fabricarea sticlei, a betonului etc.; dioxid de siliciu. — Din fr. **silice,** lat. **silex, -icis.**

SILÍCIC adj. (În sintagma) *Acid silicic* = acid oxigenat al siliciului. — Din fr. [acide] **silicique.**

SILICÍCOL, -Ă, *silicicoli*, *-e*, adj. (Despre plante) Care este adaptat la un sol bogat în dioxid de siliciu sau în roci silicioase. — Din fr. **silicicole.**

SILICIÉRE, *silicieri,* s.f. Operaţie termochimică de îmbogăţire superficială cu siliciu a unor piese de oţel sau de fontă, pentru a le face mai rezistente la coroziune; silicizare. [Pr.: *-ci-e-*] — Din **siliciu.**

SILICIFIÁT, -Ă, *silicifiaţi, -te,* adj. Care a suferit procesul de silicifiere. [Pr.: *-fi-at*] — Din fr. **silicifié.**

SILICIFICÁRE, *silicificări,* s.f. Silicifiere. — Din **siliciu.**

SILICIFIÉRE, *silicifieri,* s.f. Proces natural de îmbogăţire relativă în siliciu a unei roci, a unui lemn, a unei plante etc.; silicificare; *p. ext.* (concr.) porţiune silicifiată a unei roci, a unui lemn etc. [Pr.: *-fi-e-*] — Din **siliciu.** Cf. fr. silicification.

SILICIÓS, -OÁSĂ, *silicioşi, -oase,* adj. Care este format din siliciu, care conţine siliciu. [Var.: (înv.) **silicós, -oásă** adj.] — Din fr. **silicieux.**

SILÍCIU s.n. Element chimic, metaloid, cristalizat sau amorf, de culoare cenuşie, cu proprietăţi asemănătoare cu ale carbonului, care se găseşte în natură sub formă de silice sau de silicaţi şi se foloseşte pentru a da duritate şi rezistenţă aliajelor fierului. — Din fr. **silicium.**

SILICIÚRĂ, *siliciuri,* s.f. Combinaţie a siliciului cu un metal. — Din fr. **siliciure.**

SILICIZÁRE, *silicizări,* s.f. (Rar) Siliciere. — Din **siliciu.**

SILICÓN, *siliconi*, s.m. Compus macromolecular cu structură analoagă corpurilor organice, în stare fluidă sau sub formă de răşini, alcătuit din lanţuri sau cicluri de atomi de siliciu care alternează regulat cu atomi de oxigen. — Din fr. **silicone.**

SILICÓS, -OÁSĂ adj. v. **silicios.**

SILICOTERMÍE, *silicotermii,* s.f. Procedeu de reducere a unor oxizi metalici greu reductibili, folosind ca agent de reducere pulberea de siliciu. — Din fr. **silicothermie.**

SILICÓZĂ, *silicoze*, s.f. Boală pulmonară profesională cronică care apare la muncitorii din mine, din carierele de piatră, din industria metalurgică, din industria porţelanului şi a sticlei etc., în urma inhalării prelungite a pulberilor de dioxid de siliciu. — Din fr. **silicose.**

SILÍCUĂ s.f. v. **silicvă.**

SILÍCULĂ, *silicule,* s.f. Tip de fruct uscat dehiscent al unor plante crucifere, asemănător cu silicva, dar mai scurt și cu un fals perete despărțitor în interior. — Din fr. **silicule.**

SILÍCVĂ, *silicve*, s.f. Tip de fruct dehiscent în formă de păstaie, caracteristic plantelor din familia cruciferelor, împărțit în interior printr-o membrană subțire, pe care sunt prinse semințele. [Var.: (rar) **silícuă** s.f.] — Din lat. **siliqua,** fr. **silique.**

SILIMANÍT s.n. Silicat de aluminiu natural folosit în industria ceramică. — Din fr. **silimanite.**

SILIMÉT s.n. v. **selemet.**

SILÍNȚĂ, *silințe*, s.f. Stăruință îndelungată, osteneală pentru a executa bine ceva, pentru a atinge un scop; efort susținut în muncă sau la învățătură; sârguință, străduință, străduință, râvnă, zel. G Loc. vb. *A-și da silința* (sau *toată silința* ori *toate silințele)* = a se sili (**3**). — **Sili** + suf. *-ință.*

SILÍRE, *siliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sili* și rezultatul ei. — V. **sili.**

SÍLIȘTE, *siliști,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Locul pe care fusese sau pe care era așezat un sat; vatra satului. F (Reg.) Loc de casă. **2.** (Pop.) Loc necultivat, bun pentru cultura cerealelor, sau loc plantat cu pomi (în apropierea sau în vatra satului). F (Reg.) Pășune. [Acc. și: *silíște.* — Var.: (reg.) **sắliște** (acc. și: *sălíște*), **séliște** s.f.] — Din sl. **selište.**

SILÍT[1] s.n. Material termorezistent, pe bază de carbură de siliciu. [Var.: **silítă** s.f.] — Din engl. **silite,** germ. **Silit.**

SILÍT[2]**, -Ă,** *siliți, -te,* adj. **1.** Care este făcut fără voie, fără tragere de inimă, cu silă; forțat, constrâns, nevoit, obligat. F Care este lipsit de sinceritate, nenatural; de formă. **2.** (Despre acțiuni, mișcări etc.) Zorit[2], grăbit. — V. **sili.**

SILÍTĂ s.f. v. **silit**[1]**.**

SILITÓR, -OÁRE, *silitori, -oare,* adj. Care își dă silința, care depune toate eforturile; sârguincios, harnic. F (Reg.) Grăbit. — **Sili** + suf. *-tor.*

SILÍTRĂ s.f. (Pop.) Azotat de potasiu. F (Înv.) Praf de pușcă. — Din rus. **selitra,** pol. **salitra,** sb. **šalitra.**

SILITRÓS, -OÁSĂ, *silitroși, -oase*, adj. (Rar) Care conține silitră; care este de natura silitrei. — **Silitră** + suf. *-os.*

SILL s.n. Zăcământ de roci magmatice intruzive, care se prezintă sub forma unor spații lamelare umplute cu topituri magmatice. [Scris și: *sil*] — Din fr. **sill.**

SILMANÁL s.n. Aliaj feromagnetic pe bază de argint, mangan și aluminiu cu proprietatea de menținere a magnetismului permanent, oricare ar fi acțiunea câmpurilor magnetice ale altor magneți. — Din germ. **Silmanal.**

SÍLNIC, -Ă, *silnici, -ce,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care se face în silă, de nevoie; care este impus, forțat, silit[2] (**1**). G *Muncă silnică* = pedeapsă judiciară grea, care se aplica pentru fapte penale grave, constând din închisoare și muncă forțată (în ocnele de sare). F Care este ilegal. **2.** Greu de suportat, apăsător, penibil. **3.** Care este nenatural; forțat. **4.** Dificil, greoi, anevoios. F (Rar) Silit[2] (**2**). **II.** S.m. și f. (Rar la f.) Numele a două plante erbacee din familia labialelor, cu tulpina târâtoare, cu flori albastre sau violete, ale căror flori și frunze se întrebuințează în medicina populară *(Glechoma hederaceum* și *hirsutum).* — Din sl. **silĭnĭkŭ.**

SILNICÍ, *silnicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A constrânge, a forța, a sili pe cineva să facă ceva; a aplica forța, violența. F Fig. A stâlci, a poci. — Din **silnic.**

SILNICÍE, *silnicii,* s.f. **1.** Constrângere, oprimare, violență; abuz, samavolnicie; silă (**2**). **2.** (Înv.) Putere, forță. — **Silnic** + suf. *-ie.*

SILNICÍT, -Ă, *silniciți, -te*, adj. (Rar) Constrâns, forțat; oprimat. — V. **silnici.**

SILOGÍSM, *silogisme,* s.n. Tip de deducție în care o propoziție numită concluzie rezultă din două sau mai multe propoziții numite premise. — Din fr. **syllogisme,** lat. **syllogismus.**

SILOGÍSTIC, -Ă, *silogistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține silogismului, privitor la silogism. **2.** S.f. Parte a logicii clasice care se ocupă cu studiul silogismelor. — Din fr. **syllogistique,** lat. **syllogisticus.**

SILÓN, *siloane*, s.n. Fibră textilă poliamidică folosită la fabricarea unor confecții. — Din germ. **Silon** (denumire comercială).

SILOXÍD s.m. Varietate de sticlă de cuarț folosită la fabricarea vaselor de laborator. — **Siliciu** + **oxid.**

SILÓZ, *silozuri*, s.n. Construcție de mari dimensiuni înzestrată cu instalații speciale de uscare, de transport etc. care servește la depozitarea și păstrarea pe termen lung a unor cantități mari de produse agricole sau de alte materiale. F Amenajare pentru însilozarea porumbului sau a altor plante destinate conservării prin murare; loc, groapă, șanț etc. unde se pune la macerat nutrețul pentru vite; *p. ext.* depozit de furaje macerate. F (Adjectival) Care este pus la macerat într-o groapă, într-un șanț etc. special amenajate. *Porumbul siloz.* — Din it. **silos,** germ. **Silo.**

SILUÉTĂ, *siluete,* s.f. **1.** Imagine, înfățișare reală (și oarecum neclară în amănuntele ei) a unei ființe, a unui lucru etc., de obicei proiectate (ca o umbră) pe un fond mai luminos; *p. ext.* ființă sau lucru astfel proiectate. F Personaj abia schițat într-o operă literară. **2.** Talie zveltă și bine proporționată a unei persoane; corp zvelt, suplu, bine proporționat al unei persoane; *p. gener.* talie; corp. F Expr. (Fam.) *A face siluetă* = a deveni zvelt; a slăbi. **3.** Desen unicolor, de obicei negru, lucrat în creion, în tuș sau decupat din hârtie, pânză etc. reprezentând contururile unei ființe sau ale unui lucru pe un fond de altă culoare. **4.** Desen special de carton sau de placaj (reprezentând o siluetă (**1**) de om) pe care sunt fixate țintele la tir. [Pr.: *-lu-e-*] — Din fr. **silhouette.**

SILUÍ, *siluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Rar) A uza de forță față de cineva sau de ceva; a constrânge, a obliga, a sili (**1**); a violenta. **2.** Spec. A necinsti, a viola o femeie, o fată. **3.** Fig. A încălca, a nesocoti; a denatura, a falsifica. — Din sl. **silovati** „a provoca”.

SILUÍRE, *siluiri,* s.f. Acțiunea de *a silui* și rezultatul ei; constrângere, silnicie; *spec.* (înv.) violare (a unei femei, a unei fete). F Fig. Denaturare, falsificare; folosire abuzivă, nerecomandabilă. — V. **silui.**

SILUÍT, -Ă, *siluiți, -te*, adj. Forțat, silit, violentat. — V. **silui.**

SILUMÍN s.n. Aliaj de aluminiu cu siliciu și cu alte adaosuri, din care se toarnă unele piese rezistente la coroziune sau la temperaturi înalte. — Din fr. **silumin.**

SILUMINÍT s.n. Material izolant fabricat din aluminiu și siliciu, foarte rezistent. — Din **silumin.**

SILÚR, *siluri*, s.m. Numele a două plante erbacee cu tulpina verticală, dintre care una cu florile de culoare albastru-deschis cu linii violete și cu o pată galbenă la mijloc *(Euphrasia stricta),* iar cealaltă cu flori albe, cu linii violete și cu o pată galbenă la mijloc *(Euphrasia rostkoviana).* — Din germ. **Silur.**

SILURIÁN, -Ă, *silurieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. A treia perioadă a paleozoicului, care se caracterizează prin sedimentări de calcar, de gresie, de șisturi argiloase, prin apariția primelor plante terestre și prin dezvoltarea nevertebratelor marine. G (Adjectival) *Perioada siluriană.* **2.** S.n. Sistem de strate geologice din silurian (**1**). **3.** Adj. Care aparține silurianului (**1**), care datează din această perioadă; care este caracteristic, propriu silurianului (**1**, **2**); siluric. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **silurien.**

SILÚRIC, -Ă, *silurici, -ce*, adj. Silurian (**3**). — Din germ. **silurisch.**

SILVÁN, *silvani*, s.m. Fiecare dintre divinitățile romane considerate drept protectoare ale pădurilor, imaginate cu o față bestială, cu corpul păros și cu picioare și coarne de țap. — Din lat. **silvanus,** fr. **sylvain.**

SILVANÉR s.m. Soi de viță-de-vie cu ciorchini de mărime mijlocie, cu boabe albe dese. — Din germ. **Silvaner.**

SILVANÍT s.n. Minereu de aur și de argint, moale, cu luciu metalic, de culoare argintie-cenușie, cristalizat în sistemul monoclinic. — Din germ. **Sylvanit,** fr. **sylvanite.**

SÍLVĂ, *silve*, s.f. (Rar) Pădure. — Din lat. **silva.**

SILVÉSTRU, -Ă, *silvești, -stre,* adj. (Livr.) **1.** Păduros; sălbatic. **2.** Care este specific regiunilor sau locuitorilor din regiunile păduroase. — Din lat. **silvester, -tris.**

SÍLVIC, -Ă, *silvici, -ce,* adj. Care aparține pădurii sau silviculturii, privitor la pădure sau la silvicultură; care activează în domeniul silviculturii; forestier. F (Substantivat, m.) Persoană care lucrează în domeniul silviculturii. — **Silvă** + suf. *-ic.*

SILVÍCOL, -Ă, *silvicoli, -e,* adj. Care ține de silvicultură, privitor la silvicultură. F (Despre plante) Care crește (mai ales) în pădure. — Din fr. **sylvicole.**

SILVICULTÓR, -OÁRE, *silvicultori, -oare*, s.m. și f. Lucrător specializat în silvicultură; inginer silvic; specialist în silvicultură. — Din fr. **sylviculteur.**

SILVICULTÚRĂ s.f. Știință care se ocupă cu studiul culturii, amenajării și exploatării pădurilor; ramură a economiei forestiere care cuprinde amenajarea și protecția patrimoniului forestier, asigurând materia primă pentru industria forestieră. — Din fr. **sylviculture.**

SÍLVIE, *silvii,* s.f. Nume dat mai multor păsări care se caracterizează prin cioc scurt și turtit, cu peri la colțuri, prin picioare puternice, aripi ascuțite și coada retezată *(Sylvia).* G Compuse: *Silvie-de-țărm* (sau *-de-țărmuri, -mătăsoasă)* = pasăre cu gâtul alb pătat cu gri, care scoate un sunet caracteristic și trăiește în zăvoaiele din preajma râurilor *(Locustella fluviatilis). Silvie-de-mlaștină* (sau *-mătăsoasă)* = pasăre de culoare brună-roșiatică pe partea superioară și albă pe partea inferioară *(Cettia cetti).* — Din lat. **Sylvia,** denumirea științifică a păsării.

SILVÍN s.n. v. **silvină.**

SILVÍNĂ s.f. Clorură naturală de potasiu, cristalizată în sistemul cubic. [Var.: **silvín** s.n.] — Din fr. **sylvine.**

SILVINÍT s.n. Amestec natural de silvină și sare gemă, care se găsește în unele zăcăminte de săruri de potasiu și este întrebuințat ca îngrășământ agricol. — Din fr. **sylvinite.**

SILVO- Element de compunere care înseamnă „păduros”, „de pădure” și care servește la formarea unor substantive. — Din lat. **silva.**

SILVOAMELIORÁȚII s.f. pl. Ansamblu de procedee și de lucrări pentru îmbunătățirea regimului hidrologic, pentru prevenirea și combaterea

degradării solurilor pe terenurile patrimoniului forestier. [Pr.: *-vo-a-*] — **Silvo-** + **ameliorații.**

SILVOBIOLÓGIC, -Ă, *silvobiologici, -ce*, adj. Referitor la silvobiologie, care ține de silvobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **sylvo-biologique.**

SILVOBIOLOGÍE s.f. Ramură a silviculturii care studiază procesele și legile de viață ale pădurii. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **sylvo-biologie.**

SILVOLÓGIC, -Ă, *silvologici, -ce,* adj. Referitor la silvologie, de silvologie. — Din fr. **sylvologique.**

SILVOLOGÍE s.f. Domeniu de cercetare care studiază pădurea ca fenomen natural. — Din fr. **sylvologie.**

SILVOMECANIZÁRE s.f. Tehnică a exploatării pădurilor cu mijloace mecanice. — **Silvo-** + **mecanizare.**

SILVOSTÉPĂ, *silvostepe,* s.f. Zonă de tranziție între pădure și stepă, în care predomină vegetația ierboasă și arborii scunzi și rari; antestepă. [Scris și: *silvo-stepă*] — **Silvo-** + **stepă.**

SILVOTÉHNICĂ s.f. Parte a silviculturii care se ocupă cu tehnica creării și a creșterii arboreturilor în vederea realizării obiectivelor economiei forestiere. — **Silvo-** + **tehnică.**

SILVOTÚNDRĂ, *silvotundre,* s.f. Regiune din sudul tundrei în care apare alternarea unor insule de pădure cu tundra. — **Silvo-** + **tundră.**

SÍMA s.f. Înveliș intern al Pământului alcătuit în special din compuși ai siliciului și ai magneziului. — Din fr. **sima.**

SIMANDICÓS, -OÁSĂ, *simandicoși,* -oase, adj. **1.** (Despre oameni; fam.) De vază[1], distins, respectabil, ilustru, important. F (Despre atitudini ale oamenilor, *p. ext.* despre lucruri) Care corespunde gusturilor alese, care satisface pretenții rafinate, deosebite. **2.** (Înv.; despre sume, cantități etc.) Considerabil, mare, important. — Din ngr. **simandikós.**

SIMÁNDRĂ, *simandre,* s.f. (Înv.) Toacă de metal sau de lemn atârnată la intrarea unei biserici, a unei mănăstiri, în clopotniță etc., în care se lovește cu un ciocan pentru a se anunța începerea slujbei. — Din fr. **simandre.**

SIMBIÓNT, *simbionți,* s.m. Fiecare dintre organismele care trăiesc în simbioză; simbiot. [Pr.: *-bi-ont*] — Din germ. **Symbiont.**

SIMBIÓT, *simbioți,* s.m. (Biol.) Plantă sau animal care trăiește în simbioză. [Pr.: *-bi-ot*] — Din fr. **symbiote.**

SIMBIÓTIC, -Ă, *simbiotici, -ce*, adj. Care se referă la simbioză sau la simbionți, privitor la simbioză sau la simbionți; care trăiește în simbioză, caracterizat prin simbioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **symbiotique.**

SIMBIÓZĂ, *simbioze,* s.f. Formă de conviețuire reciproc avantajoasă între două specii diferite de organisme. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **symbiose.**

SIMBÓL, *simboluri,* s.n. **1.** Semn, obiect, imagine etc. care reprezintă indirect (în mod convențional sau în virtutea unei corespondențe analogice) un obiect, o ființă, o noțiune, o idee, o însușire, un sentiment etc. F (În literatură și în artă) Procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească și care înlocuiește o serie de reprezentări. **2.** Spec. Semn convențional sau grup de semne convenționale folosit în știință și tehnică și care reprezintă sume, cantități, operații, fenomene, formule etc. G *Simbol matematic* = semn care reprezintă noțiuni, obiecte sau operații matematice. *Simbol chimic* = mod convențional de notare a atomilor elementelor chimice folosit în scrierea formulelor și a ecuațiilor chimice. **3.** (Bis.: în sintagma) *Simbolul credinței* = rugăciune care reprezintă expunerea succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creștine; Crezul. [Acc. și: *símbol.* — Pl. și: (rar) *simboale*] — Din lat. **symbolum,** fr. **symbole,** germ. **Symbol.**

SIMBÓLIC, -Ă, (**1**) *simbolici, -ce,* adj., (**2**, **3**, **4**) s.f. **1.** Adj. Care constituie un simbol (**1**); care are caracter de simbol, exprimat printr-un simbol, care servește de simbol; care nu are eficacitate sau valoare în sine, ci prin ceea ce simbolizează. **2.** S.f. Ansamblu de simboluri; exprimare (a unor idei sau a unor sentimente) prin simboluri; semnificație simbolică (**1**); simbolistică. **3.** S.f. Teorie generală asupra simbolurilor (în care noțiunile logice și raporturile dintre ele sunt înlocuite prin semne convenționale). **4.** S.f. Ramură a teologiei consacrată studiului comparativ al simbolurilor de credință ale diferitelor confesiuni. — Din fr. **symbolique,** lat. **symbolicus,** germ. **symbolisch, Symbolik.**

SIMBOLÍSM s.n. **1.** Sistem de simboluri (**1**), reprezentare prin simboluri. F Spec. Totalitate a simbolurilor proprii unei religii; reprezentare a dogmelor, a preceptelor religioase prin simboluri (**1**). **2.** Curent literar și artistic, constituit în Franța în 1885 și răspândit apoi în toate literaturile europene, apărut ca o reacție la parnasianism și care, considerând lumea ca un ansamblu de simboluri, a căutat să le descifreze, intuind relațiile intime dintre lucruri, fenomene și sufletul omenesc; mod de exprimare, de manifestare propriu acestui curent. G *Simbolism fonetic* = capacitate a structurii fonetice a unui cuvânt sau a unui grup de sunete de a sugera sau de a întări noțiunea pe care o desemnează sau o anumită atitudine față de ea; legătură dintre un sunet sau un grup de sunete și o anumită idee. — Din fr. **symbolisme.**

SIMBOLÍST, -Ă, *simboliști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Rar la f.) Poet, literat, artist care aparține simbolismului (**2**); adept al simbolismului. **2.** Adj. Care aparține simbolismului, privitor la simbolism, caracteristic simbolismului. — Din fr. **symboliste.**

SIMBOLÍSTICĂ s.f. Simbolică. — **Simbol** + suf. *-istică.*

SIMBOLIZÁ, *simbolizez,* vb. I. Tranz. A fi simbolul (**1**) a..., a constitui un simbol; a exprima, a reprezenta printr-un simbol. — Din fr. **symboliser.**

SIMBOLIZÁRE, *simbolizări,* s.f. Acțiunea de *a simboliza* și rezultatul ei; reprezentare, în artă și în literatură, a unei noțiuni, a unei idei sau a unui sentiment printr-un simbol. F (În diverse științe) Reprezentare printr-un semn convențional sau printr-o cifră. — V. **simboliza.**

SIMBOLIZATÓR, -OÁRE, *simbolizatori, -oare,* adj. Care simbolizează; care are valoare de simbol (**1**). — **Simboliza** + suf. *-tor.*

SIMBOLOGÍE s.f. Domeniu care studiază și explică simbolurile. — Din engl. **symbology.**

SIMBRIÁȘ, -Ă, *simbriași, -e*, s.m. și f. (Pop. și fam.; rar la f.) Salariat. [Pr.: *-bri-aș*] — **Simbrie** + suf. *-aș.*

SIMBRÍE, *simbrii,* s.f. **1.** (Pop.) Plată în bani (sau în natură) care se dă unei persoane angajate pentru un timp în serviciul cuiva; salariu, leafă. G Expr. *A fi* (sau *a intra, a se tocmi* etc.) *slugă fără simbrie* = a munci (din greu) pentru cineva fără niciun profit material. F Spec. Soldă pe care o primeau soldații mercenari. F Recompensă, răsplată (materială sau morală). **2.** (Reg.) Slujbă plătită cu simbrie (**1**). **3.** (Înv. și reg.) Arendă; chirie; plată dată pentru arendă sau chirie. — **Sâmbră** + suf. *-ie.*

SIMBRIOÁRĂ, *simbrioare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *simbrie* (**1**). [Pr.: *-bri-oa-*] — **Simbrie** + suf. *-oară.*

SIMEDIÁNĂ, *simediene,* s.f. Dreaptă care trece printr-un vârf al unui trunghi și este simetrica medianei în raport cu bisectoarea interioară dusă prin același vârf al triunghiului. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **symédiane.**

SIMÉN s.m. v. **seimen.**

SIMÉTRIC, -Ă, *simetrici, -ce,* adj. **1.** (Despre lucruri sau forme) Care prezintă simetrie (**1**), care se caracterizează prin simetrie, ale cărui părți sunt așezate cu simetrie; (despre elemente care alcătuiesc un tot) care este așezat într-o anumită ordine; cu simetrie (**1**). **2.** Spec. (Mat.; despre două puncte aparținând aceleiași figuri geometrice sau la două figuri diferite; *p. ext.* despre două figuri geometrice) Care prezintă simetrie (**2**). F (Substantivat, n. și f.) Dreaptă sau punct așezat în simetrie cu altă dreaptă sau cu alt punct. F *Funcție simetrică* = funcție a mai multor variabile care nu se schimbă, orice permutări ar suferi aceste variabile. — Din fr. **symétrique.**

SIMETRÍE, *simetrii,* s.f. **1.** Proprietate a unui ansamblu spațial de a fi alcătuit din elemente reciproc corespondente și de a prezenta, pe această bază, anumite regularități; proporționalitate, concordanță, armonie între părțile unui tot, între elementele unui ansamblu etc.; distribuție egală, regulată, armonioasă a părților unui tot, a elementelor unui ansamblu; corespondență exactă (ca formă, poziție etc.) între părțile (opuse ale) unui tot. **2.** Spec. Proprietate a două puncte aparținând aceleiași figuri geometrice sau la două figuri diferite de a fi așezate la aceeași distanță de un plan, de o dreaptă sau de un punct; proprietate corespunzătoare a două figuri geometrice; proprietate a două figuri geometrice de a se suprapune exact. — Din lat. **symmetria,** fr. **symétrie.**

SIMETRIZÁRE s.f. Stabilire de simetrii. — După fr. **symétrisation.**

SIMÉZĂ, *simeze,* s.f. **1.** Panou pe care se așază sau care susține tabloul într-o galerie de pictură. **2.** (Arh.) Mulură la partea de sus a unei cornișe. — Din fr. **cimaise.**

SIMFÉR s.n. Material feromagnetic constituit din pulbere de metal feromagnetic înglobată într-un material izolant. — Din germ. **Simfer.**

SIMFIZÁ, pers. 3 *simfizează*, vb. I. Refl. (Med.) A se produce o simfiză (**2**). — Din **simfiză.**

SIMFÍZĂ, *simfize,* s.f. **1.** (Anat.) Tip de articulație între două oase caracterizat printr-o mobilitate redusă. **2.** (Med.) Alipire, prin aderențe, a două membrane seroase care în mod normal se află separate. — Din fr. **symphyse.**

SIMFÓNIC, -Ă, *simfonici, -ce,* adj. **1.** (Despre creații muzicale) Care aparține simfoniei (**1**), privitor la simfonie; care are însușirile simfoniei. F (Despre orchestre, formații etc.) Care execută simfonii (**1**). **2.** Fig. Armonios, melodios, plăcut (ca o simfonie **1**). — Din fr. **symphonique.**

SIMFONÍE, *simfonii,* s.f. **1.** (În trecut) Ansamblu de sunete consonante sau de sunete muzicale; compoziție muzicală instrumentală (cu soliști, cor); (sens curent) compoziție muzicală amplă pentru orchestră, care cuprinde de obicei trei sau patru părți. G *Simfonie concertantă* = compoziție muzicală rezultată din îmbinarea simfoniei și a concertului instrumental. **2.** Fig. Ansamblu (armonios) de elemente care concură la producerea unui anumit efect; *spec.* îmbinare armonioasă de culori. — Din lat. **symphonia,** fr. **symphonie.**

SIMFONIÉTĂ, *simfoniete,* s.f. Simfonie de proporţii reduse. [Pr.: *-ni-e-*] — Din it. **sinfonietta.**

SIMFONÍSM s.n. Totalitatea principiilor care stau la baza creaţiei simfonice şi a muzicii instrumentale în general. — **Simfonie** + suf. *-ism.*

SIMFONÍST, -Ă, *simfonişti, -ste*, s.m. şi f. Compozitor de muzică simfonică. — Din fr. **symphoniste.**

SIMIÁN, *simieni,* s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Subordin de mamifere primate cu encefalul foarte dezvoltat, orbita separată de cavitatea temporală, o pereche de mamele pectorale şi faţa expresivă *(Simioidea);* (şi la sg.) mamifer care face parte din acest subordin. **2.** Care aparţine simienilor (**1**), referitor la simieni. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **simien.**

SIMIGERÍE, *simigerii,* s.f. Local (prevăzut cu un cuptor de brutărie) în care se fac şi se vând simiţi, covrigi, plăcinte. — **Simigiu** + suf. *-ărie.*

SIMIGÍU, *simigii,* s.m. Persoană care face sau vinde simiţi, covrigi, plăcinte. — Din tc. **simitçi.**

SIMILÁR, *similari, -e,* adj. De aceeaşi natură, de acelaşi fel; asemănător, analog. — Din fr. **similaire.**

SIMILARITÁTE s.f. Faptul de a fi similar. — Din fr. **similarité.**

SÍMILE adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu aceeaşi intensitate, cu aceeaşi nuanţă ca mai înainte. [Pr.: *sí-*] — Cuv. it.

SIMILI- Element de compunere care înseamnă „asemănător", „la fel" şi care serveşte la formarea unor substantive. — Din fr. **simili-.**

SIMILIDIAMÁNT, *similidiamante,* s.n. Sticlă sintetică folosită la imitarea diamantelor. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **similidiamant.**

SIMILIGRAVÚRĂ, (**2**) *similigravuri*, s.f. **1.** Procedeu de gravură foto prin care se obţin clişee pentru tipar înalt, împărţite în puncte. **2.** (Concr.) Clişeu obţinut prin acest procedeu. — Din fr. **similigravure.**

SIMILIPIÁTRĂ s.f. Material artificial de construcţie folosit pentru executarea tencuielilor şi care, în forma finală, capătă aspectul pietrei naturale. — **Simili-** + **piatră** (după fr. *similipierre).*

SIMILITÚDINE, *similitudini,* s.f. **1.** Potrivire, asemănare, identitate (între două lucruri sau două acţiuni). **2.** (Fiz.; Teh.n.) Proprietate a două fenomene de a putea fi puse într-o corespondenţă parţială sau totală, astfel încât valorile mărimilor caracteristice unuia dintre fenomene să poată fi obţinute, printr-un calcul relativ simplu, din valorile cunoscute ale mărimilor corespondente caracteristice celuilalt fenomen. **3.** (Mat.) Asemănare. — Din fr. **similitude,** lat. **similitudo, -inis.**

SIMINÍC s.m. v. **siminoc.**

SIMINICHÍE s.f. Numele a două specii de arbuşti mici din familia leguminoaselor, cu flori galbene, ale căror frunze şi fructe uscate se folosesc ca purgativ şi ca diuretic *(Cassia acutifolia şi angustifolia); p. restr.* (colectiv) frunzele (sau fructele) uscate ale acestei plante. — Din tc. **sinameki.**

SIMINÓC, *siminoci,* s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori mici, galbene, dispuse în capitule, care îşi păstrează culoarea şi aspectul natural şi după ce se usucă *(Helichrysum arenarium).* [Var.: **siminíc** s.m.] — Cf. ucr. s e m e n j a k.

SIMÍT, *simiţi,* s.m. Covrig turtit făcut din cocă mai moale, presărat cu seminţe de susan. — Din tc. **simit.**

SÍMMENTAL s.n. Rasă de taurine originară din Elveţia, cu corpul alb cu pete mari brune-roşcate, cu greutatea de 700-1000 kg şi care dă o mare producţie de lapte. [Pr.: *zímăntal.* — Scris şi: *Simmenthal*] — Din n. pr. **Simmenthal.** Cf. fr. [race du] S i m m e n t a l.

SIMONIÁC, -Ă, *simoniaci, -ce,* adj., s.m. şi f. (Om) care se face vinovat de simonie. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **simoniaque.**

SIMONÍE s.f. Trafic cu lucruri considerate de Biserică drept bunuri spirituale, sfinte şi pedepsit cu excomunicarea, caterisirea etc. — Din fr. **simonie.**

SIMPATECTOMÍE, *simpatectomii,* s.f. (Med.) Ablaţie a ganglionilor sau a fibrelor nervoase ale sistemului simpatic. — Din fr. **sympathectomie.**

SIMPATÉTIC, -Ă, *simpatetici, -ce,* adj. Care provoacă stări sufleteşti (tainice); sugestiv. — Din germ. **sympathetisch.**

SIMPÁTIC, -Ă, *simpatici, -ce,* adj. **1.** Care inspiră simpatie; plăcut, atrăgător. **2.** (Înv.) Care dă dovadă de simpatie, plin de simpatie. F (Rar) Favorabil, avantajos. **3.** (În sintagma) *Cerneală simpatică* = cerneală incoloră, care devine vizibilă numai la căldură sau prin tratarea cu diferite soluţii speciale (şi care se foloseşte pentru a scrie texte secrete). **4.** (Anat.; în sintagmele) *Sistem nervos simpatic* sau (substantivat) *marele simpatic* = sistem nervos format din ganglioni şi din fibre nervoase care reglează, sub controlul scoarţei cerebrale, funcţiile glandelor şi ale organelor interne. *Ganglioni* (sau *nervi* etc.) *simpatici* = ganglioni (sau nervi etc.) care fac parte din sistemul nervos simpatic. — Din fr. **sympathique.**

SIMPATICOLÍTIC, -Ă, *simpaticolitici, -ce*, adj., s.n. (Medicament, substanţă) care paralizează sistemul nervos simpatic. — Din fr. **sympathicolytique.**

SIMPATICOMIMÉTIC, -Ă, *simpaticomimetici, -ce*, adj., s.n. (Medicament) care excită sistemul nervos simpatic. — Din fr. **sympathicomimétique.**

SIMPATICOTOMÍE, *simpaticotomii,* s.f. Intervenţie chirurgicală constând în secţionarea şi îndepărtarea unei părţi a lanţului ganglionar simpatic. — Din fr. **sympathicotomie.**

SIMPATICOTONÍE s.f. Stare de dezechilibru a funcţiunii sistemului nervos vegetativ cauzată de exagerarea activităţii sistemului nervos simpatic. — Din fr. **sympathicotonie.**

SIMPATÍE, *simpatii,* s.f. **1.** Atracţie, înclinare, afinitate pe care cineva o simte faţă de o persoană sau pe care o inspiră cuiva; afecţiune; *p. ext.* obiectul acestui sentiment. F Aprobare; ataşament; devotament. **2.** (Fam.) Persoană faţă de care cineva simte afecţiune sau dragoste. **3.** (Med.) Legătură, raport dintre (două) organe simetrice care face ca, atunci când unul este afectat, să sufere şi celălalt. *Ochii sunt organe care se îmbolnăvesc prin simpatie.* — Din fr. **sympathie,** lat. **sympathia.**

SIMPATÍNĂ s.f. Substanţă secretată de terminaţiile fibrelor nervoase ale sistemului nervos simpatic, care mediază chimic acţiunea acestuia. — Din fr. **sympathine.**

SIMPATIZÁ, *simpatizez,* vb. I. **1.** Tranz. A avea sentimente de simpatie (**1**) faţă de cineva. G Refl. recipr. *Se simpatizează de multă vreme.* **2.** Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „cu") A împărtăşi ideile, sentimentele cuiva, a avea aceleaşi aspiraţii, aceleaşi idealuri, aceleaşi convingeri cu cineva; a fi de partea unei grupări politice sau a unei mişcări (cunoscându-i şi împărtăşindu-i principiile, acţiunile etc.). — Din fr. **sympathiser.**

SIMPATIZÁNT, -Ă, *simpatizanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care împărtăşeşte ideile, sentimentele şi aspiraţiile unei grupări politice, artistice, ale unei asociaţii sportive etc., fără a fi membrul ei. — Din fr. **sympathisant.**

SIMPATOLÓGIC, -Ă, *simpatologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la simpatologie, de simpatologie. — Din fr. **sympathologique.**

SIMPATOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al reacţiilor simpatice (**4**) fiziologice sau patologice. — Din fr. **sympathologie.**

SIMPATRIÓT, *simpatrioţi,* s.m. (Înv.) Compatriot. [Pr.: *-tri-ot*] — Din ngr. **simpatriótis.**

SIMPETÁLĂ, *simpetale,* adj. (Bot.; despre flori) Care are corola cu petale unite între ele. — Din germ. **sympetal.**

SIMPLAMÉNTE adv. (Rar) Pur şi simplu; propriu-zis. — Din fr. **simplement** (după *simplu).*

SÍMPLEX s.n. **1.** Sistem de telecomunicaţii care asigură legătura bilaterală simultană între două posturi. **2.** Ţesătură din tricot cu ambele părţi lucrate pe faţă. — Din fr. **simplex.**

SIMPLICITÁTE s.f. Simplitate. — Din fr. **simplicité,** lat. **simplicitas, -atis.**

SIMPLIFICÁ, *simplific,* vb. I. Tranz. A face să fie (mai) simplu (**1, 2**). F A reduce o ecuaţie sau o fracţie printr-un divizor comun; a transforma o egalitate într-o altă egalitate echivalentă cu formă mai simplă. — Din lat. **simplificare,** fr. **simplifier.**

SIMPLIFICÁRE, *simplificări,* s.f. Acţiunea de *a simplifica* şi rezultatul ei; simplificaţie. — V. **simplifica.**

SIMPLIFICÁT, -Ă, *simplificaţi, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) simplu (**1, 2**). **2.** (Despre funcţii şi expresii algebrice) Asupra căruia s-a efectuat operaţia de reducere la un divizor comun; redus. — V. **simplifica.**

SIMPLIFICATÓR, -OÁRE, *simplificatori, -oare,* adj. Care simplifică. — Din fr. **simplificateur.**

SIMPLIFICÁŢIE, *simplificaţii,* s.f. (Rar) Simplificare. — Din fr. **simplification.**

SIMPLÍSM s.n. Însuşirea de a fi simplu sau simplist; mod unilateral şi superficial de a considera lucrurile; judecată a omului simplist (**2**); nivel intelectual scăzut. — Din fr. **simplisme.**

SIMPLÍST, -Ă, *simplişti, -ste,* adj. **1.** (Despre concepţii, raţionamente, metode etc.) Care consideră lucrurile superficial, unilateral, neglijând uneori aspectele esenţiale. **2.** (Despre oameni şi manifestările lor) Care este lipsit de complicaţii şi de subtilităţi intelectuale; care judecă în mod simplist (**1**) sau face dovada unei astfel de judecăţi. — Din fr. **simpliste.**

SIMPLITÁTE s.f. **1.** Însuşirea de a fi simplu; lipsă de formalitate, de complicaţii; *p. ext.* lipsă de artificialitate, de afectare, de prefăcătorie; simplicitate. F Lipsă de podoabe inutile şi căutate, de rafinament artificial (într-o operă de artă). **2.** Credulitate, naivitate. F Însuşire a unei persoane de a se purta natural, liber, firesc; naturaleţe. — **Simplu** + suf. *-itate.*

SIMPLÓN, *simploane*, s.n. Numele unui tren internaţional rapid care trece prin tunelul Simplon. — Din fr. **Simplon.**

SÍMPLU, -Ă, *simpli, -e,* adj. **1.** Care este format dintr-un singur element sau din câteva elemente omogene; care nu se poate împărţi în elemente de natură diferită; care nu este amestecat. G *Floare simplă* = floare a cărei corolă este compusă dintr-un singur rând de petale şi un rând de stamine. *Frunză simplă* = frunză alcătuită dintr-un singur limb. (Gram.) *Timp simplu* = timp verbal care se conjugă fără ajutorul verbelor auxiliare. (Gram.) *Perfect simplu* = timp verbal simplu al modului indicativ care exprimă o acţiune trecută, terminată de curând. **2.** Care este lipsit de artificialitate , care nu este prefăcut; *p. ext.* care nu este complicat sau încărcat, care nu

prezintă dificultăți, care este ușor de făcut, de înțeles, de rezolvat. **3.** Care este într-un singur plan; care se întâmplă o singură dată. F (Sport; despre o partidă) Care are loc între doi adversari; în care confruntarea are loc între adversari individuali. **4.** Lipsit de podoabe, modest. F Care este inferior ca preț sau calitate; *p. ext.* fără valoare. **5.** (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de rafinament, de afectare sau de prefăcătorie; sincer, cinstit. F Lipsit de cultură; *p. ext.* (peior.) necioplit, bădăran. **6.** (Precedând numele, înlocuiește un adverb) Numai, doar; nimic mai mult; sadea, curat. G Expr. (Fam.) *Simplu ca bună ziua* = foarte simplu. *Simplu muritor* = om obișnuit. — Din fr. **simple.**

SIMPÓDIU, *simpodii,* s.n. Tip de ramificație a tulpinii în care mugurele terminal dispare și creșterea în lungime a axului se produce prin mugurele axilar imediat inferior. — Din fr. **sympode.**

SIMPOZIÓN, *simpozioane,* s.n. **1.** (În Antichitate) Continuare a unui banchet cu cântece, dansuri și discuții variate. **2.** Discuție organizată, pe baza unor scurte expuneri asupra unei teme literare, filosofice, științifice etc. de actualitate, purtate de câțiva vorbitori în fața și cu participarea publicului. [Pr.: *-zi-on.* — Acc. și: *simpózion*] — Din ngr. **simpósion,** germ. **Symposion.**

SIMPTÓM, *simptome,* s.n. Tulburare funcțională sau senzație anormală resimțite de o ființă și care pot indica prezența unei boli. F Fig. Semn, indiciu al unei stări anormale, individuale sau sociale. [Pl. și: *simptoame*] — Din fr. **symptôme.**

SIMPTOMÁTIC, -Ă, *simptomatici, -ce,* adj. Care indică simptomul unei boli; care se referă la simptom. G *Tratament simptomatic* = tratament care urmărește vindecarea unei boli prin înlăturarea simptomelor și nu a cauzelor care o provoacă. F Fig. Care indică existența unei anumite stări de lucruri; semnificativ. — Din fr. **symptomatique.**

SIMPTOMATOLÓGIC, -Ă, *simptomatologici, -ce,* adj. Care ține de simptomatologie, privitor la simptomatologie. — Din fr. **symptomatologique.**

SIMPTOMATOLOGÍE s.f. Totalitate a manifestărilor clinice și de laborator ale unei boli, care permit diagnosticarea bolii respective și diferențierea ei de alte afecțiuni; parte a medicinei care studiază simptomele bolilor; semiologie. — Din fr. **symptomatologie.**

SIMTIMÉNT s.n. v. **sentiment.**

SIMȚ, *simțuri,* s.n. **1.** Facultate a oamenilor și a animalelor de a percepe impresii din lumea exterioară cu ajutorul unor organe specifice; funcție a organismului prin care acesta recepționează și prelucrează o anumită categorie de stimuli externi sau interni; simțire. G *Organe de simț* = organe periferice ale percepției senzoriale. F (Mai ales la pl.) Instinct, pornire senzuală; senzualitate. F Delectare a simțurilor; gust. **2.** Capacitate a omului de a înțelege, de a judeca, de a aprecia; înclinare, aptitudine pentru ceva. G *Simț moral* = facultatea de a deosebi binele de rău. *Simț practic* = îndemânare în rezolvarea diferitelor chestiuni concrete. — Din **simți** (derivat regresiv).

SIMȚĂMÁNT, *simțăminte,* s.n. (Rar) Sentiment. [Var.: (înv.) **simțimánt** s.n.] — **Simți** + suf. *-ământ* (după fr. *sentiment).*

SIMȚÍ, *simt,* vb. IV. **1.** Tranz. A avea, prin intermediul organelor de simț, senzația sau percepția unui lucru, a unui fapt, a unei calități, a percepe efectul unei excitații; a prezenta sensibilitate. F Refl. A-și da seama de propria stare fizică. **2.** Tranz. A băga de seamă, a prinde de veste, a observa prezența unei ființe sau o acțiune a acesteia, mai mult pe baza unui reflex la o excitație a simțurilor decât cu ajutorul judecății. F (Despre animale) A adulmeca. **3.** Tranz. A-și da seama, a fi conștient, a înțelege, a bănui o acțiune, o situație etc., bazându-se atât pe informații și elemente logice, cât și pe intuiție, instinct sau legături afective cu altă persoană. F Refl. A fi conștient de o însușire, de o dispoziție sau de o stare proprie. G Expr. *A se simți în stare* (de ceva sau să facă ceva) = a se ști, a se socoti, a se crede capabil (de ceva sau să facă ceva). **4.** Refl. A avea, a da dovadă de bun-simț; a fi un om simțit (**2**). **5.** Tranz. A fi cuprins de o stare afectivă, a încerca un sentiment, o emoție etc.; a fi mișcat, impresionat, tulburat de ceva. G Expr. *A simți lipsa* (cuiva sau a ceva) = a suferi din cauză că cineva sau ceva lipsește. *A simți nevoia să...* = a dori să... F A avea impresia că..., a încerca sentimentul că... G Expr. (Refl.) *A se simți la* (sau *în*) *largul lui* sau (*ca*) *acasă (la el)* = a încerca un sentiment plăcut, a avea impresia că se află într-un mediu familiar, înconjurat de lucruri sau de oameni cunoscuți; a fi familiarizat cu ceva; a nu fi stânjenit sau jenat de nimic; a se simți bine. F Refl. (Înv.) A se resimți de pe urma efectelor produse de un factor extern, de o situație etc. [Prez. ind. și: (reg.) *simțesc, simț*] — Lat. **sentire.**

SIMȚIBILITÁTE s.f. (Înv.) Sensibilitate. — Din **simți** (după fr. *sensibilité).*

SIMȚICIÚNE s.f. (Înv.) Sensibilitate; sentiment, simțire (**2**). — **Simți** + suf. *-iciune.*

SIMȚIMÁNT s.n. v. **simțământ.**

SIMȚIMÂNTALÍSM s.n. (Înv.) Sentimentalism. — Din **simțimânt** (după fr. *sentimentalisme*).

SIMȚÍRE, *simțiri,* s.f. **1.** Faptul de *a simți;* sensibilitate (**1**). **2.** Trăire afectivă, afect, sentiment. **3.** Stare normală a organismului în care omul este pe deplin conștient de ceea ce se petrece în jurul lui, fiind stăpân pe simțurile și pe facultățile lui intelectuale. G Loc. adj. *Fără simțire* = fără cunoștință; leșinat. G Expr. *A-și pierde simțirea* (sau *simțirile)* = a leșina. *A-și veni în simțire* (sau *în simțiri)* = a-și reveni din leșin; a-și veni în fire; a-și recăpăta stăpânirea de sine. F (Rar) Simț (**1**). **4.** (Înv. și pop.; și în sintagma *simțire de sine)* Bun-simț, bună-cuviință. — V. **simți.**

SIMȚÍT, -Ă, *simțiți, -te,* adj. **1.** Pornit dintr-o stare afectivă puternică, dintr-un sentiment profund; plin de simțire, plin de sensibilitate; *p. ext.* emoționant. **2.** (Despre persoane) Plin de bun-simț, cu bun-simț. — V. **simți.**

SIMȚITÓR, -OÁRE, *simțitori, -oare*, adj. **1.** Care este capabil să simtă (**5**), care se înduioșează, se impresionează ușor, înzestrat cu simțire (**2**), plin de sensibilitate (**1**); sensibil, impresionabil, emotiv. **2.** (Adesea adverbial) Apreciabil, considerabil, important. *A făcut o economie simțitoare.* — **Simți** + suf. *-tor.*

SIMȚIVÁRĂ, *simțiveri,* s.f. (Reg.) Specie de pițigoi *(Parus major).* — **Simți** + **vară.**

SIMȚUÁL, -Ă, *simțuali, -e,* adj. (Înv.) Care ține de simțuri; care se referă la simțuri; senzual. [Pr.: *-țu-al*] — Din **simț** (după fr. *sensuel*).

SIMULÁ, *simulez*, vb. I. Tranz. A face să pară adevărat ceva ireal; a da, în mod intenționat, o impresie falsă. F A se preface bolnav, nebun, beat etc. (pentru a obține un avantaj sau a evita o sancțiune). — Din fr. **simuler,** lat. **simulare.**

SIMULÁCRU, *simulacre*, s.n. Aparență înșelătoare; acțiune simulată; obiect care dă o falsă impresie a realității. — Din fr. **simulacre,** lat. **simulacrum.**

SIMULÁNT, -Ă, *simulanți, -te,* s.m. și f. Persoană care simulează o boală, o nebunie etc. — **Simula** + suf. *-ant.* Cf. fr. s i m u l a t e u r.

SIMULÁRE, *simulări,* s.f. Faptul de *a simula;* prefăcătorie; falsificare; simulație. — V. **simula.**

SIMULÁT, -Ă, *simulați, -te,* adj. Care are o aparență înșelătoare; făcut în mod intenționat să dea o impresie falsă. — V. **simula.**

SIMULATÓR, *simulatoare,* s.n. **1.** Sistem tehnic destinat rezolvării ecuațiilor care caracterizează un anumit obiect sau fenomen. **2.** Ansamblu de aparate și dispozitive care simulează situațiile posibile într-o activitate, folosit pentru antrenarea și verificarea reacțiilor operatorilor umani. — Din fr. **simulateur.**

SIMULÁȚIE, *simulații,* s.f. Simulare; *spec.* (Jur.) folosire de către o persoană a unui înscris constatator al unui act juridic care nu corespunde unei operații reale. [Var.: **simulațiúne** s.f.] — Din fr. **simulation,** lat. **simulatio, -onis.**

SIMULAȚIÚNE s.f. v. **simulație.**

SIMULTÁN, -Ă, *simultani, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre acțiuni, fenomene și evenimente) Care are loc în același timp cu altul sau cu altele; concomitent. **2.** S.n. Demonstrație a unui șahist cu o clasificare superioară care joacă în același timp cu mai mulți adversari de categorie inferioară. [Var.: (înv.) **simultanéu, -ée** adj.] — Din germ. **simultan,** fr. **simultané,** lat. **simultaneus.**

SIMULTANEITÁTE s.f. Însușire a unor acțiuni, fenomene sau a unor evenimente de a fi simultane (**1**); existența, producerea mai multor acțiuni în același timp; coincidență în timp; sincronism. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **simultanéité.**

SIMULTANÉU, -ÉE adj. v. **simultan.**

SIMÚN s.n. Vânt puternic, fierbinte și uscat, încărcat cu nisip, care bate în Sahara și în Arabia, de la Sud la Nord. — Din fr. **simoun.**

SIN[1] s.m. (Înv. și reg.; particulă care precedă prenumele tatălui și intră în componența numelui de familie al copiilor) Fiu, fiul lui... — Din sl. **synŭ.**

SIN[2] s.m. și n. v. **sân.**

SINAFÍE, *sinafii*, s.f. Fenomen care se produce atunci când două versuri sunt strâns unite, astfel încât are loc eliziunea de la unul la altul sau același cuvânt termină primul vers și îl începe pe al doilea. — Din fr. **synaphie,** ngr. **sináfia.**

SINAGÓGĂ, *sinagogi,* s.f. Clădire care servește unei comunități evreiești ca lăcaș public de rugăciune și de reuniune, ca centru de învățământ religios etc. [Pl. și: *sinagoge*] — Din fr. **synagogue.**

SINALAGMÁTIC, -Ă, *sinalagmatici, -ce*, adj. (Despre contracte juridice) Care impune obligații reciproce între părțile interesate chiar de la data încheierii. — Din fr. **synallagmatique.**

SINALÉFĂ, *sinalefe*, s.f. (Fon.) Fuziune (în timpul pronunțării) a două silabe într-una singură prin eliziune, sinereză sau contracție. — Din fr. **synalèphe,** lat. **synalaepha.**

SINALGÍE, *sinalgii,* s.f. (Med.) Formă a sinesteziei în care o durere se asociază cu altă senzație. — Din fr. **synalgie.**

SINANTRÓP, *sinantropi,* s.m. Om fosil descoperit în China, foarte apropiat de pitecantrop *(Sinanthropus pechinensis).* — Din fr. **sinanthrope.**

SINAPÍSM, *sinapisme,* s.n. Cataplasmă făcută din făină de muștar și apă, care se aplică pe o parte bolnavă a corpului cu scopul de a provoca un aflux al sângelui. — Din fr. **sinapisme.**

SINÁPSĂ, *sinapse,* s.f. (Anat.) Punct de contact între doi neuroni, la nivelul căruia se face transmiterea influxului nervos de la o celulă nervoasă la alta. — Din fr. **synapse.**

SINÁPTIC, -Ă, *sinaptici, -ce,* adj. Referitor la sinapsă. — Din fr. **synaptique.**

SINARHÍE, *sinarhii,* s.f. Guvernare simultană a mai multor căpetenii, care conduc fiecare câte o parte a unui stat. — Din fr. **synarchie.**

SINARMONÍSM s.n. (Fon.) Asimilare progresivă a vocalelor dintr-un cuvânt, întâlnită în limbile turco-tătare; armonie vocalică. — Din fr. **synharmonisme.**

SINARTRÓZĂ, *sinartroze,* s.f. Articulație fixă între două oase. — Din fr. **synarthrose.**

SINAXÁR *sinaxare,* s.n. Carte care cuprinde pe scurt viețile sfinților. F Calendar creștin în care apar înregistrate numele sfinților (pe zile). — Din ngr. **sinaxári(on).**

SINÁXĂ s.f. Nume dat adunărilor primilor creștini. — Din fr. **synaxe,** ngr. **sínaxis.**

SINĂIÁN, -Ă, *sinăieni, -e,* s.m., adj. **1.** Persoană originară sau locuitor din orașul Sinaia. **2.** Adj. Care aparține orașului Sinaia sau sinăienilor (**1**), privitor la orașul Sinaia ori la sinăieni. — **Sinaia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SINĂIÁNCĂ, *sinăience,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Sinaia. — **Sinăian** + suf. *-că.*

SINĂLĂU, *sinălaie*, s.n. (Reg.) Cuțit gros, puțin încovoiat, prevăzut cu două mânere, cu care tăbăcarii curăță părul de pe piei. — Din magh. **szinelő.**

SINCÁRPĂ, *sincarpe,* adj. (Bot.; despre flori) Cu carpelele unite. — Din fr. **syncarpe.**

SÍNCER, -Ă, *sinceri, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care exprimă întocmai ceea ce gândește, care acționează fără prefăcătorie sau gânduri ascunse; franc, leal, loial; cinstit, deschis. F (Despre sentimente, acțiuni, manifestări ale oamenilor) Care reflectă sau dovedește sinceritate (**1**). **2.** Conform cu anumite legi, cu anumite principii; corect. **3.** (Rar; despre culori) Curat, pur. — Din fr. **sincère,** lat. **sincerus.**

SINCERAMÉNTE adv. (Rar) În mod sincer. — Din it. **sinceramente.**

SINCERÍCĂ s.f. Plantă erbacee mică, cu frunze liniare, cu flori albe-verzui, fără petale, care crește pe locuri stâncoase și nisipoase *(Scleranthus perennis).* — Et. nec.

SINCERITÁTE, (**2**) *sincerități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi sincer (**1**); lipsă de prefăcătorie sau de viclenie; francheță, loialitate. G Loc. adv. *Cu sinceritate* = în mod sincer (**1**); din toată inima. **2.** (Rar) Confidență, confesiune, destăinuire. — Din fr. **sincérité,** lat. **sinceritas, -atis.**

SINCHISEÁLĂ s.f. (Fam.; mai ales în construcții negative) Grijă, atenție, considerație față de cineva sau de ceva. — **Sinchisi** + suf. *-ealã.*

SINCHISÍ, *sinchisesc*, vb. IV. (Mai ales în construcții negative). **1.** Refl. (Fam.) A-i păsa cuiva de cineva sau de ceva, a lua în seamă ceva sau pe cineva; a nu rămâne indiferent; a se neliniști, a se îngrijora. **2.** Tranz. (Înv.) A incomoda, a deranja, a tulbura. — Din ngr. **sinhízo.**

SINCIPITÁL, -Ă, *sincipitali, -e,* adj. (Anat.) Care ține de sinciput. — Din fr. **sincipital.**

SINCIPÚT, *sincipute*, s.n. Parte din osul capului care reprezintă punctul cel mai înalt al cutiei craniene; creștetul capului. — Din fr., lat. **sinciput.**

SINCÍȚIU, *sinciții*, s.n. Masă de protoplasmă care conține un mare număr de nuclee, provenită din fuziunea mai multor celule sau dintr-o multiplicare foarte activă a celulelor. — Din fr. **syncytium.**

SINCLINÁL, *sinclinale,* s.n. (Geol.) Cută a stratelor din scoarța Pământului care prezintă aspectul unei albii cu concavitatea îndreptată în sus. — Din fr. **synclinal.**

SINCLINÓRIU, *sinclinorii*, s.n. (Geol.) Asociație de cute în care cele din partea centrală sunt mai coborâte decât cele din părțile laterale. — Din fr. **synclinorium.**

SINCOPÁ, *sincopez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să sufere sau a suferi o sincopă. — Din **sincopă.** Cf. fr. s y n c o p e r.

SINCOPÁRE, *sincopări,* s.f. Faptul de *a (se) sincopa.* — V. **sincopa.**

SINCOPÁT, -Ă, *sincopați*, *-te*, adj. **1.** (Despre muzică, în special despre muzica de jazz) Caracterizat prin folosirea sincopei (**2**). **2.** (Fon.; despre vocale sau grupuri de vocale neaccentuate) Dispărut în interiorul unui cuvânt prin sincopă (**3**). — V. **sincopa.** Cf. fr. s y n c o p é.

SINCÓPĂ, *sincope*, s.f. **1.** Încetare subită (momentană sau definitivă) a funcției inimii, cu întreruperea respirației și pierderea sensibilității și a mișcărilor voluntare. **2.** (Muz.) Efect ritmic, cu caracter dinamic, obținut prin mutarea accentului unei măsuri de pe timpul tare pe cel slab anterior. **3.** Fenomen fonetic care constă în dispariția unei vocale sau a unui grup de vocale neaccentuate între două consoane ale unui cuvânt. **4.** (Rar) Întrerupere, pauză. — Din fr. **syncope.**

SINCRÉTIC, -Ă, *sincretici, -ce*, adj. Care ține de sincretism, referitor la sincretism. — Din fr. **syncrétique.**

SINCRETÍSM, *sincretisme,* s.n. **1.** Contopire a unor elemente eterogene aparținând unor arte diferite (literatură, muzică, dans etc.), caracteristică folclorului și mai ales fazelor primitive de dezvoltare a culturii, când diferitele arte nu erau încă diferențiate. **2.** (Fil.) Reunire a unor elemente eterogene aparținând unor doctrine filosofice diferite sau unor religii diferite — Din fr. **syncrétisme.**

SINCRETÍST, -Ă, *sincretiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Adept al sincretismului. — Din fr. **syncrétiste.**

SINCROCICLOTRÓN, *sincrociclotroane,* s.n. (Fiz.) Accelerator ciclic pentru particule grele cu sarcină electrică, mai puternic decât ciclotronul și având capacitatea de a menține sincronismul dintre mișcarea particulelor și variația tensiunii acceleratoare prin modificarea frecvenței acesteia; fazotron. — Din fr. **synchrocyclotron.**

SINCROFAZOTRÓN, *sincrofazotroane,* s.n. (Fiz.) Accelerator ciclic pentru particule grele cu sarcină electrică, al cărui principiu de funcționare îmbină elemente ale sincrotronului cu elemente ale fazotronului. — Din fr. **synchrophasotron.**

SINCRÓN, -Ă, *sincroni, -e*, adj. (Despre fapte, fenomene sau evenimente) Sincronic (**1**). F (Despre sisteme fizice sau tehnice) Care este sediul unor fenomene periodice cu evoluție sincronică. G *Cameră sincronă* = dispozitiv special folosit în cinematografie, în televiziune, pentru înregistrarea simultană a sunetului și a imaginii. *Mașină sincronă* = mașină electrică de curent alternativ (monofazat sau trifazat) a cărei turație de regim este constantă și proporțională cu frecvența tensiunii la borne. — Din fr. **synchrone.**

SINCRÓNIC, -Ă, *sincronici, -ce,* adj. **1.** (Despre fapte, fenomene sau evenimente) Care există sau se petrec în același timp; simultan, concomitent, sincron. **2.** Care se referă la fapte, fenomene sau evenimente existente sau petrecute în același timp. G *Tabele sincronice* = tabele cronologice ale evenimentelor care au avut loc în același timp. F (Fiz.; despre evoluția fenomenelor periodice) Care prezintă sincronism, care se produce în mod sincron. **3.** (Despre metode de studiu sau puncte de vedere) Care nu se face în mod istoric; independent de evoluția istorică; static. — Din fr. **synchronique.**

SINCRONICITÁTE s.f. (Rar) Sincronie. — Din engl. **synchronicity.**

SINCRONÍE s.f. Ansamblul fenomenelor lingvistice considerate într-o anumită perioadă a istoriei unei limbi. — Din fr. **synchronie.**

SINCRONÍSM, (**2**) *sincronisme*, s.n. **1.** Existența în același timp sau desfășurarea paralelă a două sau a mai multor fapte, fenomene sau evenimente; simultaneitate. G *Sincronism sonor* = simultaneitate a înregistrărilor sonore cu cele ale imaginilor, în cinematografie și televiziune, realizată cu ajutorul camerei sincrone. **2.** Fenomen de sincronism (**1**). — Din fr. **synchronisme.**

SINCRONÍSTIC, -Ă, *sincronistici, -ce,* adj. (Despre scrieri cu caracter istoric) Care studiază sau expune evenimentele în mod sincronic. — Din fr. **synchronistique.**

SINCRONIZÁ, *sincronizez,* vb. I. Tranz. A face ca două sau mai multe acțiuni, fapte sau evenimente, fenomene etc. să se petreacă în același timp. F A efectua operațiile necesare pentru ca o mașină sincronă să fie adusă în stare de a funcționa în paralel cu o rețea electrică de curent alternativ. F A realiza într-un film concordanța dintre imagine și sunet; a efectua montarea sincronă a benzii de imagine cu banda de sunet corespunzătoare.— Din fr. **synchroniser.**

SINCRONIZÁRE, *sincronizări,* s.f. Acțiunea de *a sincroniza* și rezultatul ei. — V. **sincroniza.**

SINCRONIZATÓR, *sincronizatoare,* s.n. **1.** Aparat cu care se pune în concordanță pelicula cinematografică pe care este imprimată imaginea cu banda sonoră corespunzătoare. **2.** Ansamblu de dispozitive folosit pentru sincronizarea automată a mașinilor sincrone. — **Sincroniza** + suf. *-tor* (după fr. *synchroniseur).*

SINCRONIZÓR, *sincronizoare*, s.n. (Biol.) Factor de ambianță care poate modifica unul dintre parametrii unui bioritm. — Din fr. **synchroniseur.**

SINCRONOSCÓP, *sincronoscoape,* s.n. **1.** Instrument folosit pentru a indica dacă două fenomene periodice sunt sincrone. **2.** Instrument folosit pentru determinarea momentului în care a fost realizată sincronizarea a două tensiuni electrice alternative. F Instrument alcătuit dintr-un oscilograf catodic, folosit pentru reprezentarea vizuală a formelor de undă. — Din fr. **synchronoscope.**

SINCROTRÓN, *sincrotroane,* s.n. Accelerator ciclic pentru electroni mai puternic decât betatronul de care se deosebește prin capacitatea de a

menține sincronismul dintre mișcarea electronilor și variația tensiunii acceleratoare. — Din fr. **synchrotron.**

SINDACTILÍE s.f. Malformație congenitală a mâinii sau a piciorului constând în lipirea a două sau a mai multor degete între ele prin sudarea părților moi, oasele rămânând separate. — Din fr. **syndactylie.**

SÍNDIC, *sindici,* s.m. Persoană însărcinată cu administrarea patrimoniului unei instituții, corporații, societăți etc. G *Sindic (de bursă)* = conducător al agenților de schimb ori al mijlocitorilor oficiali, care prezidează camera lor sindicală. [Acc. și: *síndic*] — Din fr. **syndic.**

SINDICÁL, -Ă, *sindicali, -e,* adj. Care ține de sindicat, privitor la sindicat. — Din fr. **syndical.**

SINDICALÍSM s.n. **1.** Mișcare anticapitalistă din Europa Occidentală la sfârșitul sec. XIX, având legături cu anarhismul, și care consideră statul drept un sistem birocratic ineficient și opresiv, preconizând înlocuirea cu sindicatele ca unități de producție. **2.** Sistem de organizare a muncitorilor prin mijlocirea sindicatelor; mișcare sindicală. — Din fr. **syndicalisme.**

SINDICALÍST, -Ă, *sindicaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face parte dintr-un sindicat. — Din fr. **syndicaliste.**

SINDICALIZÁ, *sindicalizez,* vb. I Refl. A se uni într-un sindicat, a forma un sindicat. F A intra într-un sindicat. — **Sindical** + suf. *-iza.*

SINDICALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a se sindicaliza* și rezultatul ei. — V. **sindicaliza.**

SINDICÁT, *sindicate,* s.n. **1.** Organizație a salariaților dintr-o întreprindere, înființată conform legii, al cărei scop este apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale membrilor ei. **2.** Totalitatea membrilor unui sindicat (**1**); sediu al unei organizații sindicale. **3.** Grup de persoane fizice sau de companii, reunite printr-un contract de asociere în scopul finanțării unei investiții. — Din fr. **syndicat.**

SINDIOTÁCTIC, -Ă, *sindiotactici, -ce,* adj. (Chim.; despre polimeri) Care are o structură spațială regulată, în ale cărui lanțuri macromoleculare succesiunea unităților structurale se repetă constant de-a lungul lanțului, în poziția alternantă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **syndiotactique,** engl. **syndyotactic.**

SINDROFÍE, *sindrofii,* s.f. **1.** (Fam.) Reuniune de invitați, petrecere (în familie). F Totalitatea participanților la o petrecere familială. **2.** (Reg.) Prietenie, tovărășie. — Din ngr. **sindrofía.**

SINDRÓM, *sindroame,* s.n. Totalitatea semnelor și a simptomelor care apar împreună în cursul unei boli, dându-i nota caracteristică. [Pl. și: *sindromuri*] — Din fr. **syndrome.**

SÍNE pron. refl. (Forma accentuată de acuz. pers. 3 pentru toate genurile și numerele; uneori întărit prin „însuși") **1.** (Precedat de prep. „pe" sau, înv., „pre", având funcție de complement direct al unui verb reflexiv) *Numai pe sine nu se vede.* **2.** (Precedat de prepoziții, are funcție de atribut, de complement indirect sau de complement circumstanțial) *Păstrează totul pentru sine însăși.* G Expr. *De la sine* = fără ajutorul sau intervenția cuiva, prin propriile forțe; din proprie inițiativă. (Substantivat) *În sinea mea* (sau *a ta* etc.) = în propria conștiință, în gând. — Lat. **se** (după *mine, tine*).

SINEÁLĂ s.f. (Pop.) **1.** Vopsea albastră; *spec.* albăstreală pentru rufe și var; *p. ext.* apă cu albăstreală în care se clătesc rufele albe pentru a căpăta o tentă albăstrie. **2.** Culoare albastră. — Din bg. **sinilo.**

SINÉCDOCĂ, *sinecdoce,* s.f. Figură de stil care constă în lărgirea sau restrângerea sensului unui cuvânt prin folosirea întregului în locul părții (și invers), a particularului în locul generalului, a generalului în locul particularului, a materiei din care este făcut un lucru în locul lucrului însuși etc. [Acc. și: *sinecdócă*] — Din lat. **synecdoche,** ngr. **sinekdohí,** fr. **synecdoque.**

SINECHÍE s.f. (Med.) Aderență patologică a irisului în fața posterioară a corneei sau la cristalin; *p. gener.* orice aderență patologică între formațiuni anatomice vecine. — Din fr. **synéchie,** engl. **synechie.**

SINÉCTICĂ s.f. Metodă de antrenare a unor indivizi sau grupuri de indivizi în vederea rezolvării creatoare a uneia sau a mai multe probleme prin stimularea intuiției, a fanteziei etc. — Din fr. **synectique.**

SINECÚRĂ, *sinecuri,* s.f. Slujbă, funcție bine retribuită, care cere muncă minimă sau nu cere nicio muncă. — Din fr. **sinécure.**

SINECURÍST, -Ă, *sinecuriști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană care deține o sinecură. — **Sinecură** + suf. *-ist.*

SÍNE DÍE loc. adj., loc. adv. Fără a fixa o dată precisă. — Loc. lat.

SINÉDRIU, *sinedrii,* s.n. (Înv.) Sfat, consiliu bisericesc. — Din ngr. **synédhrion.**

SINELÍ vb. IV v. **sinili.**

SINELÍT, -Ă adj. v. **sinilit.**

SINELÍU, -ÍE adj. v. **siniliu.**

SINELUÍ, *sineluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăța cu sinălău părul de pe pieile tăbăcite ale animalelor. — Din magh. **szinelni.**

SINELUÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a sinelui.* — V. **sinelui.**

SINERÉZĂ, *sinereze,* s.f. Fenomen fonetic constând în fuziunea, într-un diftong ascendent, a două vocale învecinate prin transformarea primei vocale într-o semivocală. — Din fr. **synérèse,** lat. **synaeresis.**

SINÉRGIC, -Ă, *sinergici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la sinergie, al sinergiei. — Din fr. **synergique.**

SINERGÍDĂ, *sinergide,* s.f. (Bot.) Fiecare dintre cele două celule ale sacului embrionar situate de o parte și de alta a oosferei. — Din fr. **synergide.**

SINERGÍE s.f. Asociație a mai multor organe sau țesuturi pentru îndeplinirea aceleiași funcții. — Din fr. **synergie.**

SINERGÍSM s.n. (Fiz.) Intensificare a acțiunilor care se exercită în același sens. F Intensificare a acțiunii a două substanțe prin asocierea acestora. — Din fr. **synergisme.**

SINESTALGÍE, *sinestalgii,* s.f. (Med.) Durere care apare la simpla atingere a unei zone îndepărtate de punctul dureros. — Din fr. **synestalgie.**

SINESTÉZIC, -Ă, *sinestezici, -ce,* adj. Referitor la sinestezie; cu caracter de sinestezie. — Din fr. **synesthésique.**

SINESTEZÍE, *sinestezii,* s.f. Asociație între senzații de natură diferită care dau impresia că sunt unul simbolul celuilalt. — Din fr. **synesthésie.**

SÍNEȘI pron. refl. (Înv.) Sine. *Își spune în sineși.* — **Sine** + [ï]**și.**

SINÉT, *sineturi,* s.n. (Înv.) **1.** Act, document; zapis, hrisov. **2.** Adeverință, chitanță; poliță. [Var.: **senét** s.n.] — Din tc. **senet.**

SINÉȚ, *sineți,* s.m. (Iht.; reg.) Plătică[1]. — Et. nec.

SINFÁZIC, -Ă, *sinfazici, -ce,* adj. (Despre procese periodice) Care are aceeași fază. — Cf. f a z ă.

SINGENÉTIC, -Ă, *singenetici, -ce,* adj. (Despre mineralele din rocile sedimentare) Care s-a format concomitent cu sedimentele. — Din fr. **syngénésique** (după *genetic*).

SINGENÉZĂ s.f. Stadiu în evoluția rocilor sedimentare corespunzând timpului de formare a sedimentelor. — Din fr. **syngénèse.**

SINGHALÉZ, -Ă, *singhalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Popor de religie budistă care s-a constituit ca națiune în Sri Lanka; (și la sg.) persoană care aparține acestui popor. **2.** Adj. Care aparține singhalezilor (**1**), privitor la singhalezi. F (Substantivat, f.) Limbă indo-europeană vorbită de singhalezi. — Din fr. **syngalais.**

SÍNGHEL, *singheli,* s.m. Grad în ierarhia bisericească inferior protosinghelului; persoană care poartă acest grad. — Din ngr. **sínkellos.**

SINGLE, *single-uri,* s.n. (Muz.) Disc care conține câte o singură piesă pe fiecare față. G (Adjectival) *Disc single.* [Pr.: *singl*] — Cuv. engl.

SINGSPIEL s.n. Operă germană de tip popular în care muzica alternează cu episoadele vorbite. [Pr.: *zíngșpil*] — Cuv. germ.

SINGULÁR, -Ă, *singulari, -e,* adj. **1.** (Gram.; în sintagmele) *Număr singular* (și substantivat, n.) = categorie gramaticală care indică un singur exemplar dintr-o categorie de ființe, de obiecte etc. *Persoana întâi* (sau *a doua, a treia)* singular = persoană gramaticală care indică numărul singular (**1**). **2.** Care aparține sau este caracteristic unui singur sau unui anumit exemplar dintr-o categorie, care se referă la un singur sau la un anumit exemplar dintr-o categorie; care se deosebește de alți indivizi, de alte fenomene etc. din aceeași categorie prin anumite trăsături distincte, individuale; care iese din comun în raport cu ceilalți indivizi, celelalte fenomene etc. din aceeași categorie; care este singur, izolat printre sau față de indivizii din aceeași categorie; care ocupă un loc aparte în cadrul aceleiași categorii; deosebit, aparte, neobișnuit; *p. ext.* ciudat, bizar, original. G (Log.) *Judecată singulară* = judecată al cărei subiect este un nume individual. F (Fil.; substantivat, n.; art.) Categorie care reflectă un singur exemplar dintr-o clasă de lucruri, în totalitatea însușirilor lui care îl deosebesc de celelalte lucruri din acea clasă; individual. — Din lat. **singularis,** fr. **singulier.**

SINGULÁRE TÁNTUM, *singularia tantum,* loc. adj. (Despre substantive) Care are numai formă de singular; care este defectiv de plural. — Loc. lat.

SINGULARITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a fi singular; *p. ext.* ciudățenie, bizarerie. — Din fr. **singularité,** lat. **singularitas, -atis.**

SINGULARIZÁ, *singularizez,* vb. I. Tranz. și refl. A scoate sau a ieși în evidență; a (se) deosebi, a (se) distinge printr-o trăsătură puțin obișnuită, ieșită din comun. — Din fr. **singulariser.**

SINGULARIZÁRE s.f. Faptul de *a se singulariza.* — V. **singulariza.**

SINGULARIZÁT, -Ă, *singularizați, -te,* adj. Care este ieșit în evidență, ieșit din comun prin ceva deosebit. — V. **singulariza.**

SINGULATÍV s.n. (Gram.; în sintagma) *Sufix de singulativ* = sufix cu ajutorul căruia se formează, în unele limbi, singularul din tema de plural. — Din fr. **singulatif.**

SÍNGUR, -Ă, *singuri,* -e, adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este însoțit de nimeni, fără niciun tovarăș, fără altcineva. F Singuratic (**1**), solitar, izolat, retras; părăsit. **2.** Prin forțele sale, fără ajutorul, intervenția, îndemnul, voia cuiva; din proprie inițiativă. F De la sine. **3.** (Precedând substantivul) Numai unul; unic. *Singurul drum spre oraș.* F (În construcții negative) Niciun. *Nu*

putea articula un singur cuvânt. F (Adverbial) Numai, doar. *Singur tu nu mi-ai plăcut.* **4.** (Determină subiectul sau obiectul; uneori ține locul numelui) (Eu sau tu, el etc.) însumi (însuți, însuși etc.) chiar eu (sau tu, el etc.) în persoană. *Am eu singur grijă.* — Lat. **singulus.**

SINGURÁTEC, -Ă adj. v. **singuratic.**

SINGURÁTIC, -Ă, *singuratici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni) Care trăiește departe de alte persoane, izolat de societate; retras, singur (**1**); (despre manifestările oamenilor) propriu, caracteristic pentru un om singuratic (**1**), de om singuratic. F (Despre acțiuni omenești) Care este făcut în singurătate, fără să fie știut de cineva, tainic. F (Rar) Unic, singur (**3**); izolat, singular (**2**). **2.** (Despre lucruri, așezări omenești etc.) Care este izolat, care este departe de alte așezări omenești etc.; solitar; *p. ext.* liniștit. *O căsuță singuratică.* **3.** (Gram.; înv.; și substantivat, n.) Singular (**1**). [Var.: **singurátec, -ă** adj.] — **Singur** + suf. *-atic.*

SINGURĂTÁTE, (**2**) *singurități,* s.f. **1.** Faptul de a fi singur (**1**); starea celui care trăiește singuratic (**1**); *spec.* izolare morală. **2.** Loc retras pe unde oamenii nu umblă deloc sau trec foarte rar; loc pustiu, lipsit de oameni (și de animale); pustietate; *p. ext.* izolare. — **Singur** + suf. *-ătate.*

SINGURÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *singurei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *singur.* G Expr. *Singur-singurel* = cu desăvârșire singur. — **Singur** + suf. *-el.*

SINÍE, *sinii,* s.f. **1.** Tavă mare și rotundă de metal, folosită mai ales pentru copt plăcinte și prăjituri. **2.** (Pop.) Masă țărănească joasă, rotundă, cu trei picioare. — Din tc. **sini,** bg. **sinija.**

SINIGRÍNĂ s.f. Substanță chimică prezentă în semințele unei specii de muștar, în hrean și în ridichi, care constituie principiul activ al făinii de muștar. — Din fr. **sinigrine.**

SINILÍ, *sinilesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A clăti rufele, după spălare, în sineală; a albăstri. [Var.: (înv.) **sinelí** vb. IV] — Din **sineală.**

SINILÍT, -Ă, *siniliți, -te,* adj. (Reg.; despre rufe) Clătit în sineală; albăstrit. [Var.: (înv.) **sinelít, -ă** adj.] — V. **sinili.**

SINILÍU, -ÍE, *sinilii*, adj. (Pop.) De culoarea sinelii; albăstrui. [Var.: (rar) **sinelíu, -íe** adj.] **— Sineală** + suf. *-iu.*

SINISTRÁT, -Ă, *sinistrați, -te*, adj., s.m. și f. (Persoană) care a suferit pagube însemnate de pe urma unui incendiu, a unei inundații sau a altei calamități. — Din fr. **sinistré.**

SINÍSTRU, -Ă, *sinistri, -stre,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care trezește sentimente de spaimă, de groază; groaznic, înspăimântător. F Care inspiră oroare; oribil. **2.** Primejdios, lugubru, funest; criminal[2]. **II.** S.n. Dezastru care aduce după sine mari pierderi materiale; calamitate. — Din fr. **sinistre.**

SINÓD, *sinoade,* s.n. **1.** Adunare de ierarhi care constituie forul suprem al Bisericii (sau al unei eparhii) ortodoxe și care se întrunește periodic pentru a rezolva probleme de administrație bisericească. **2.** Adunare episcopală care se convoacă ocazional pentru a lua (unele) hotărâri în probleme de dogmă, de morală și de administrație bisericească; sobor; (la catolici) conciliu. — Din sl. **sinod.**

SINODÁL, -Ă, *sinodali, -e,* adj. Care aparține sinodului, privitor la sinod; care emană de la un sinod, care face parte dintr-un sinod; sinodic (**2**), sinodicesc. — Din fr. **synodal.**

SINÓDIC, -Ă, *sinodici, -ce,* adj. **1.** Referitor la intervalul de timp după care se repetă aceeași poziție relativă a Pământului, a Soarelui, a Lunii sau a unei planete. G *Perioadă sinodică* = interval în care se face rotirea completă a unui corp ceresc în jurul altui corp ceresc în mișcare. *Lună sinodică* = interval în care Luna, aflată în una dintre fazele ei, face o mișcare de rotație completă în jurul Pământului și revine în faza de la care a plecat. **2.** Care aparține sinodului, privitor la sinod, care emană de la sinod; care face parte dintr-un sinod; sinodal, sinodicesc. — Din fr. **synodique.**

SINODICÉSC, -EÁSCĂ, *sinodicești,* adj. (Înv.) Sinodal. — **Sinodic** + suf. *-esc.*

SINOLÓG, -Ă, *sinologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în sinologie. — Din fr. **sinologue.**

SINOLÓGIC, -Ă, *sinologici, -ce,* adj. Care aparține sinologiei, privitor la sinologie. — Din fr. **sinologique.**

SINOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul istoriei, limbii și culturii chineze. — Din fr. **sinologie.**

SINONÍM, -Ă, *sinonimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre cuvinte, expresii, afixe etc.) Care are (aproape) același înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. F P. gener. Asemănător, identic, similar; corespunzător. **2.** S.n. Cuvânt, expresie, afix etc. care are același (sau aproape același) înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. — Din fr. **synonyme.**

SINONÍMIC, -Ă, *sinonimici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de sinonime (**2**) sau de sinonimie, privitor la sinonime sau la sinonimie. G *Derivație sinonimică* = procedeu stilistic potrivit căruia două sau mai multe cuvinte din aceeași sferă semantică ajung să desemneze, în sens figurat, același lucru. *„Dovleac" și „tărtăcuță" desemnează, prin derivație sinonimică, „cap".* **2.** S.f. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul sinonimelor (**2**) și al sinonimiei. F Totalitatea sinonimelor (**2**) unei limbi; sistemul de sinonimie al unei limbi. — Din fr. **synonymique,** (**2**) și germ. **Synonymik.**

SINONIMÍE, *sinonimii,* s.f. Însușire pe care o au unele cuvinte, expresii, afixe etc. de a fi sinonime (**1**) cu altele; posibilitate a înlocuirii unui cuvânt, a unei expresii etc. prin sinonimul (**2**) lor; situație în care se află două sau mai multe sinonime. F P. gener. Asemănare, identitate, corespondență, similitudine. — Din fr. **synonymie,** lat. **synonymia.**

SINONIMITÁTE s.f. (Rar) Sinonimie. — **Sinonim** + suf. *-itate.*

SINÓPSIS, *sinopsisuri*, s.n. Rezumat foarte concentrat al subiectului (unui scenariu de film). [Scris și: *synopsis*] — Din engl. **synopsis.**

SINÓPTIC, -Ă, *sinoptici, -ce,* adj. (Despre rubrici, date, tabele etc.) Care este întocmit astfel încât permite o privire generală asupra tuturor părților componente. G *Hartă sinoptică* = hartă cu date meteorologice culese simultan în diferite localități, servind la stabilirea timpului probabil pentru următoarele ore sau zile. — Din fr. **synoptique.** Cf. germ. s y n o p t i s c h.

SINOSTÓZĂ s.f. Sutură a oaselor craniene. — Din fr. **synostose.**

SINOVIÁL, -Ă, *sinoviali, -e,* adj. Privitor la sinovie; care secretă sinovie. *Membrană sinovială.* [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **synovial.**

SINOVÍE s.f. Lichid seros, transparent, de culoare galbenă, secretat de membranele situate în cavitatea articulațiilor cu scopul de a înlesni alunecarea oaselor unele peste altele. — Din fr. **synovie.**

SINOVÍTĂ, *sinovite,* s.f. Boală care constă în inflamarea unei membrane sinoviale. — Din fr. **synovite.**

SINTÁCTIC, -Ă, *sintactici, -ce,* adj. **1.** Care se referă la sintaxă, care aparține sintaxei. **2.** (Substantivat, f.; în sintagma) *Sintactică poetică* = sintaxă poetică, v. *sintaxă.* — Din ngr. **sintaktikós,** fr. **syntactique.**

SINTAGMÁTIC, -Ă, *sintagmatici, -ce,* adj. Care se referă la sintagmă, al sintagmei. — Din fr. **syntagmatique.**

SINTÁGMĂ, *sintagme,* s.f. Unitate semantico-sintactică stabilă, formată dintr-un grup de două sau de mai multe cuvinte între care există raporturi de subordonare; *p. ext.* locuțiune; expresie. — Din fr. **syntagme.**

SINTALITÁTE s.f. Totalitatea particularităților esențiale, edificatoare pentru profilul moral al unui grup; personalitate a unui colectiv. — Din fr. **syntalité,** engl. **syntality.**

SINTÁXĂ, *sintaxe*, s.f. Parte a gramaticii care studiază funcțiile cuvintelor și ale propozițiilor în vorbire și care stabilește regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze. G *Sintaxă poetică* = totalitatea procedeelor stilistice ale limbii literare care țin de topica propoziției și a frazei; sintactică poetică. F Parte a logicii simbolice care constituie expunerea derivării expresiilor logice. — Din fr. **syntaxe,** lat. **syntaxis.**

SINTERIZÁ, *sinterizez,* vb. I. Tranz. A efectua operația de sinterizare. — Cf. germ. S i n t e r.

SINTERIZÁRE s.f. Procedeu de lipire a pulberilor metalice, ceramice etc., în urma încălzirii și presării lor. F Operație de realizare a unor piese prin încălzirea unor pulberi și presarea lor în forme speciale. — V. **sinteriza.**

SINTÉTIC, -Ă, *sintetici, -ce,* adj. **1.** Care ține de sinteză, privitor la sinteză; obținut prin sinteză. G *Spirit sintetic* = spirit care operează mai mult prin sinteză decât prin analiză, care face ușor sinteza lucrurilor. *Limbă sintetică* = limbă în care raporturile gramaticale se exprimă, de obicei, prin adăugarea de afixe la tema cuvintelor. **2.** (Despre produse chimice sau industriale) Fabricat pe cale artificială (din două sau din mai multe elemente). — Din fr. **synthétique.**

SINTETÍSM s.n. Faptul, însușirea de a fi sintetic; caracter sintetic. — **Sintet**[ic] + suf. *-ism.*

SINTETIZÁ, *sintetizez,* vb. I. Tranz. A face, a realiza o sinteză, a uni prin sinteză. — Din fr. **synthétiser.**

SINTETIZÁRE, *sintetizări,* s.f. Acțiunea de *a sintetiza* și rezultatul ei; *p. ext.* generalizare. — V. **sintetiza.**

SINTETIZÁT, -Ă, *sintetizați, -te*, adj. Rezultat dintr-o sinteză, expus într-o sinteză. — V. **sintetiza.**

SINTETIZATÓR, -OÁRE, *sintetizatori, -oare*, adj. Care sintetizează. — **Sintetiza** + suf. *-tor.*

SINTETIZÓR, *sintetizoare,* s.n. **1.** (Muz.) Instrument electronic complex folosit pentru generarea artificială a timbrurilor specifice instrumentelor clasice sau a unei infinități inedite de timbruri și a unor efecte sonore, lărgind posibilitățile de exprimare artistică. **2.** (În sintagma) *Sintetizor de vorbire* = **a)** aparat electronic complex care simulează funcțiile aparatului fonator uman, în scopul producerii vocii și vorbirii pur artificiale; **b)** procesor electronic care reduce redundanța semnalelor vorbirii umane în scopul manipulării lor cu maximă eficiență în diferite sisteme. — Din fr. **synthétiseur.**

SINTÉZĂ, *sinteze,* s.f. **1.** Metodă științifică de cercetare a fenomenelor, bazată pe trecerea de la particular la general, de la simplu la compus, pentru a se ajunge la generalizare; îmbinare a două sau a mai multor elemente care pot forma un tot. F (Concr.) Lucrare, operă care abordează

datele esențiale ale unei probleme, ale unei discipline etc. **2.** Operație prin care se obține formarea unui compus chimic pornind de la elementele chimice componente sau de la compuși mai simpli. **3.** (Fiz.) Combinare a culorilor rezultate din amestecul sau din suprapunerea a două sau a mai multor culori. F Recompunere a elementelor în care a fost descompusă imaginea transmisă la distanță. **4.** (În sintagma) *Sinteză a sunetelor* = **a)** tehnică de generare pe cale electronică a sunetelor prin intermediul unor parametri relevanți; **b)** tehnică de procesare prin care se reduce redundanța semnalelor vorbirii umane. — Din fr. **synthèse.**

SINTONÍE s.f. Egalitate în frecvența oscilațiilor mai multor sisteme fizice oscilante. — Din fr. **syntonie.**

SINTONIZÁ, *sintonizez*, vb. I. Tranz. A realiza o sintonie; a acorda pe aceeași frecvență. — Din fr. **syntoniser.**

SINTONIZÁRE, *sintonizări,* s.f. Faptul de *a sintoniza;* acordare a două sisteme oscilante, în special de înaltă frecvență, pentru a oscila cu aceeași frecvență. — V. **sintoniza.**

SINUCÍDE, *sinucíd*, vb. III. Refl. A-și lua singur viața, a se omorî; a-și face (singur) seama. — **Sine** + **ucide** (după fr. *suicider).*

SINUCÍDERE, *sinucideri,* s.f. Acțiunea de *a se sinucide* și rezultatul ei; suprimarea propriei vieți. — V. **sinucide.**

SINUCIGÁȘ, -Ă, *sinucigași, -e,* s.m. și f. Persoană care și-a luat (sau a încercat să-și ia) singură viața. — **Sine** + **ucigaș** (după fr. *suicidé).*

SINUÓS, -OÁSĂ, *sinuoși, -oase*, adj. Care are o linie șerpuitoare, plină de cotituri; cotit; șerpuitor. F Fig. (Despre caracterul oamenilor) Schimbător, șovăielnic; plin de reticențe. [Pr.: *-nu-os*] — Din fr. **sinueux,** lat. **sinuosus.**

SINUOZITÁTE, *sinuozități,* s.f. (Adesea fig.) Curbă, cotitură a unui drum, a unui curs de apă etc. [Pr.: *-nu-o-*] — Din fr. **sinuosité.**

SÍNUS[1], *sinusuri,* s.n. **1.** Cavitate neregulată situată în grosimea unui os cranian. **2.** Canal dilatat cu rol de colectare a sângelui venos sau arterial din regiunea respectivă. — Din fr., lat. **sinus.**

SÍNUS[2], *sinusuri,* s.n. Funcție trigonometrică egală cu raportul dintre lungimea ipotenuzei și lungimea catetei opuse unghiului respectiv dintr-un triunghi dreptunghi. — Din fr. **sinus.**

SINUSOIDÁL, -Ă, *sinusoidali, -e,* adj. Care aparține sinusoidei, privitor la sinusoidă; care are formă de sinusoidă. [Pr.: *-so-i-*] — Din fr. **sinusoidal.**

SINUSOÍDĂ, *sinusoide,* s.f. Curbă care reprezintă valorile sinusului[2] în funcție de valorile unghiului respectiv. — Din fr. **sinusoïde.**

SINUZÁL, -Ă, *sinuzali, -e,* adj. Care aparține sinusului[1], privitor la sinus[1]. — Din fr. **sinusal.**

SINUZÍTĂ, *sinuzite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a mucoasei care căptușește sinusurile[1] nazale. — Din fr. **sinusite.**

SIONÍSM s.n. Mișcare națională, politică și religioasă a poporului evreu, apărută în Europa la sfârșitul sec. XIX, vizând reînființarea statului evreu pe teritoriul antic al Israelului și al Iudeii. [Pr.: *si-o-*] — Din fr. **sionisme.**

SIONÍST, -Ă, *sioniști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al sionismului. **2.** Adj. Care aparține sionismului sau adepților lui, privitor la sionism sau la adepții lui. [Pr.: *si-o-*] — Din fr. **sioniste.**

SÍPET, *sipete*, s.n. Cufăr de lemn (înflorat sau vopsit simplu, cu capac boltit și ferecat cu cercuri de fier) în care se păstrează haine sau obiecte de valoare. [Acc. și: *sipét*] — Din tc. **sepet.**

SIPEȚÉL, *sipețele,* s.n. Diminutiv al lui *sipet.* — **Sipet** + suf. *-el.*

SIPÍCĂ, *sipici,* s.f. Numele a două plante erbacee, una cu tulpina ramificată, cu frunze păroase și cu flori albe-albăstrui *(Cephalaria transsilvanica),* cealaltă cu flori gălbui-roșietice, folosită în medicină *(Scabiosa ochroleuca).* — Cf. sl. š i p ŭ k ŭ „trandafir".

SIR s.m. **1.** (În Marea Britanie) Titlu care precedă prenumele cavalerilor și al baronilor; persoană având acest titlu. **2.** (În țările de limbă engleză) Termen de adresare corespunzător lui „domnule". [Pr.: *sör*] — Cuv. engl.

SÍRE s.m. voc. Titlu cu care cineva se adresează unui rege sau împărat. — Din fr. **sire.**

SIREÁC, -Ă adj. v. **sărac.**

SIREÁP, -Ă, *sirepi, -e,* adj. **1.** (Rar; despre cai) Iute, năvalnic, greu de stăpânit; sălbatic. **2.** (Reg.; în sintagma) *Floare sireapă* = semn alb pe care îl au unii cai în frunte. [Var.: (reg.) **sirép, sireápă** adj.] — Din sl. **sverĕpŭ.**

SIRÉC, *sirecuri*, s.n. (Reg.) Rețea cu ochiuri largi care se adaugă volocului obișnuit pentru a prinde mai ușor peștele. — Et. nec.

SIREICÁN, -Ă adj., s.m. și f. v. **sărăcan.**

SIRÉNĂ, *sirene,* s.f. **I. 1.** Aparat (acționat cu aburi, cu aer comprimat etc.) care produce sunete de mare intensitate și cu care se dau semnale în fabrici, în navigație etc. F Sunetul emis de un astfel de aparat. **2.** Aparat format dintr-un disc prevăzut cu mai multe găuri, prin care se trece un curent de aer și care servește la determinarea înălțimii unui sunet prin comparare cu alte sunete. **II.** (În mitologia greacă) Ființă fabuloasă închipuită ca o femeie, cu picioare și aripi de pasăre, mai târziu cu coadă de pește, care, prin cântecele ei, ademenea pe corăbieri în locuri primejdioase, unde aceștia își găseau moartea. F Fig. Femeie seducătoare. — Din fr. **sirène,** it. **sirena,** lat. **siren, -enis.**

SIRENIÁN, *sirenieni,* s.m. (La pl.) Ordin de mamifere acvatice cu corpul în formă de torpilă, cu coada dispusă în plan orizontal și cu membrele anterioare transformate în lopeți înotătoare *(Sirenia);* (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **sirénien.**

SIRÉP, SIREÁPĂ adj. v. **sireap.**

SIRIÁN, -Ă, *sirieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Siriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Siriei sau sirienilor (**1**), privitor la Siria ori la sirieni. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de sirieni (**1**). [Pr.: *-ri-an*] — **Siria** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. s y r i e n.

SIRIMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SIRÍNGĂ s.f. v. **seringă.**

SÍRINX, *sirinxuri*, s.n. Organ al păsărilor cu rol în producerea sunetelor. — Din fr. **syrinx.**

SIRMAIÁ s.f. v. **sermaia.**

SIRÓCO s.n. Vânt cald și uscat care bate pe coastele Mării Mediterane dinspre deșerturile Africii de Nord. [Scris și: *sirocco*] — Din fr. **sirocco.**

SIROLÓG, -Ă, *sirologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în sirologie. — Din germ. **Syrolog.**

SIROLOGÍE s.f. Studiu al limbii, istoriei și antichităților siriene. — Din germ. **Syrologie.**

SIRÓP, (**2**) *siropuri*, s.n. **1.** Soluție densă, obținută din zahăr și apă sau din suc de fructe ori de plante, folosită ca băutură răcoritoare (în amestec cu sifon), ca adaos la pregătirea unor dulciuri sau, în farmacie, la prepararea unor medicamente. **2.** Sort, porție de sirop (**1**). — Din fr. **sirop.**

SIROPÁ, *siropez,* vb. I. Tranz. A îmbiba, a amesteca cu sirop. — Din **sirop.**

SIROPÁRE, *siropări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a siropa.* — V. **siropa.**

SIROPÁT, -Ă, *siropați, -te*, adj. (Rar) Însiropat. — V. **siropa.**

SIROPÓS, -OÁSĂ, *siropoși, -oase,* adj. Care are gustul sau consistența siropului. F Fig. (Peior.) Plin de sentimentalism dulceag; fad. — **Sirop** + suf. *-os* (după fr. *sirupeux*).

SISÁL, *sisali*, s.m. Plantă textilă cultivată în regiunile tropicale, cu tulpina foarte scurtă și frunze lungi crescute în rozetă, din care se extrag fibre foarte rezistente *(Agave sisalana).* F Fibră textilă asemănătoare cu manila, obținută din frunzele plantei descrise mai sus și folosită pentru confecționarea sforilor, a funiilor etc. — Din fr. **sisal.**

SISÍFIC, -Ă, *sisifici, -ce,* adj. Care cere eforturi îndelungate, istovitoare și zadarnice. — **Sisif** (n. pr.) + suf. *-ic.*

SISINÉL, *sisinei*, s.m. (Mai ales la pl.) **1.** (Și în sintagma *sisinei de munte*) Plantă erbacee cu floare solitară albă *(Pulsatilla alba).* **2.** Dedițel *(Pulsatilla pratensis, Pulsatilla vulgaris).* — Et. nec.

SISMOTERAPÍE s.f. v. **seismoterapie.**

SISTÁ, *sistez,* vb. I. Tranz. A înceta (vremelnic sau definitiv) o activitate; a întrerupe, a suspenda, a opri. — Din lat. **sistere,** germ. **sistieren.**

SISTÁRE, *sistări,* s.f. Acțiunea de *a sista* și rezultatul ei; oprire, încetare, întrerupere, suspendare. — V. **sista.**

SISTÉM, *sisteme,* s.n. **1.** Ansamblu de elemente (principii, reguli, forțe etc.) dependente între ele și formând un întreg organizat, care pune ordine într-un domeniu de gândire teoretică, reglementează clasificarea materialului într-un domeniu de științe ale naturii sau face ca o activitate practică să funcționeze potrivit scopului urmărit. G *Sistem informațional* = ansamblu de procedee și mijloace de colectare, prelucrare și transmitere a informației necesare procesului de conducere a întreprinderilor, instituțiilor, ministerelor etc. F Totalitatea relațiilor pe baza cărora este constituit un sistem (**1**). **2.** Totalitatea depozitelor formate în decursul unei perioade geologice. **3.** Metodă de lucru, mod de organizare a unui proces, a unei operații, fel de a lucra; normă, obicei. G *Sistem Braille* = metodă de scriere pentru orbi, cu litere tipografice speciale scoase în relief pentru a putea fi pipăite. **4.** Model, tip, tipar; marcă (de fabrică). **5.** (În sintagma) *Sistem audio* = combină muzicală. [Var.: (rar) **sistémă** s.f.] — Din fr. **système,** lat. **systema.**

SISTEMÁTIC, -Ă, *sistematici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se bazează pe un anumit sistem sau are în vedere constituirea unui sistem, care se referă la un sistem sau este alcătuit după un anumit sistem. F (Substantivat, f.) Mod de împărțire, de sistematizare. F (Adesea adverbial) Care se efectuează după un plan, după o metodă dinainte gândită; metodic, organizat; *p. ext.* care se exercită cu stăruință și cu perseverență. **2.** S.f. (Biol.) Știință care studiază diversitatea organismelor vegetale și animale, diferențele și înrudirile dintre ele; taxonomie. — Din fr. **systématique.**

SISTEMATICIÁN, -Ă, *sistematicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în sistematică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **systématicien.**

SISTEMATIZÁ, *sistematizez,* vb. I. Tranz. A dispune elementele unei științe, ale unei doctrine, ale unei expuneri într-un tot unitar, organizat, într-un sistem; a efectua o sistematizare. F A organiza o activitate practică după

o metodă raţională sau după un plan bine chibzuit. F A transforma şi a organiza un sistem tehnic existent, pentru a corespunde anumitor cerinţe moderne. — Din fr. **systématiser.**

SISTEMATIZÁRE, *sistematizări,* s.f. Acţiunea de *a sistematiza* şi rezultatul ei; aranjare, ordonare, clasare (a unui material) după un anumit sistem. F Ansamblu de măsuri tehnice, economice şi legislative referitoare la spaţiile de locuit, la desfăşurarea activităţii, la repaus, la circulaţia oamenilor etc., care au drept scop asigurarea unor condiţii de viaţă optime pentru populaţia de pe un anumit teritoriu. F Ramură a urbanismului care se ocupă cu proiectarea şi reorganizarea ştiinţifică a aşezărilor urbane şi rurale în scopul creării condiţiilor optime de viaţă pentru populaţie. — V. **sistematiza.**

SISTEMATIZÁT, -Ă, *sistematizaţi, -te,* adj. Care este organizat, reunit, dispus într-un sistem. *Noţiuni sistematizate.* F (Despre oraşe) Înzestrat cu lucrări edilitare efectuate după un plan vast. — V. **sistematiza.**

SISTÉMĂ s.f. v. **sistem.**

SÍSTOLĂ, *sistole,* s.f. Contracţie fiziologică periodică, ritmică a musculaturii inimii, în timpul căreia sângele este expulzat din ventricule în artera pulmonară şi în aortă, iar din auricule în ventricule. — Din fr. **systole.**

SISTÓLIC, -Ă, *sistolici, -ce,* adj. Care ţine de sistolă, privitor la sistolă; care are loc în timpul sistolei. — Din fr. **systolique.**

SÍSTRU, *sistre*, s.n. Instrument muzical la vechii egipteni, alcătuit dintr-o lamă metalică curbată în formă ovoidală, cu capetele unite, prevăzute cu un mâner şi având, de-a curmezişul curburii, bare metalice mobile care, prin atingere sau lovire cu o vergea de fier, produceau sunete. — Din fr. **sistre,** lat. **sistrum.**

SIT, *situri,* s.n. **1.** Peisaj pitoresc. **2.** Configuraţia unui loc ocupat de un oraş. G *Sit arheologic* = şantier unde au loc săpături şi cercetări arheologice. *Sit de conservare* = arie naturală protejată. — Din fr., engl. **site.**

SITÁR[1], *sitari*, s.m. Pasăre călătoare de mărimea unui porumbel, cu ciocul lung, drept şi subţire şi cu pene cafenii, căutată de vânători pentru carnea ei gustoasă *(Scolopax rusticola).* — Et. nec.

SITÁR[2], *sitari,* s.m. Meseriaş care face site; vânzător de site. — **Sită** + suf. *-ar.*

SITÁV, -Ă adj. v. **siteav.**

SÍTĂ, *site,* s.f. **1.** Ţesătură de fire metalice sau textile ori tablă perforată, cu ochiuri de dimensiuni foarte mici, prinsă pe un cadru şi folosită la separarea prin cernere a materialelor granuloase sau pulverulente. F Spec. Obiect de gospodărie format dintr-o ţesătură de fire metalice sau textile fixată într-un cadru circular de lemn sau de metal şi care serveşte la cernut făină, mălai, la pasat legume ori fructe, la strecurat lichide etc. G Expr. *A ploua ca prin sită* = a ploua mărunt şi des. *A vedea* (sau *a zări*) *ca prin sită* = a vedea neclar, înceţoşat, ca printr-o pânză. *A trece* (pe cineva sau ceva) *prin sită* = a examina (pe cineva sau ceva) în mod temeinic, cu de-amănuntul şi în mod critic. F *Os cu sită* = bucată de os de vită cu aspect poros. F Pânză deasă de sârmă, aşezată ca protecţie la ferestre, la dulapuri, la ventilatoare etc. **2.** Manşon făcut dintr-o ţesătură de bumbac impregnată cu o soluţie chimică, care se aplică deasupra flăcării la lămpile cu gaz aerian, pentru a obţine o lumină mai vie. F Grilă (la lămpile de radio). **3.** (În sintagma) *Sită fotografică* = dispozitiv optic format dintr-o combinaţie de linii sau de puncte trasate pe o placă de sticlă şi care se aşază în faţa peliculei sau a plăcii fotografice pentru divizarea imaginii. **4.** (Bot.; în compusul) *Sita-zânelor* = plantă erbacee cu flori albe păroase şi cu ţepi la extremităţi *(Carlina acanthifolia).* — Din sl. **sito.**

SITĂRÚŞ, *sităruşi,* s.m. Diminutiv al lui *sitar*[1]. — **Sitar**[1] + suf. *-uş.*

SITE, *site-uri,* s.n. Loc în care se pot accesa informaţii utile (texte, imagini, sunete, programe) într-o reţea de calculatoare, de obicei internet. [Pr.: *sait*] — Din engl. **site.**

SITEÁV, -Ă, *siteavi, -e*, adj. (Reg.; despre glas; *p. ext.* despre oameni) Răguşit. [Var.: **sitáv, -ă** adj.] — Et. nec.

SITIOFOBÍE s.f. v. **sitofobie.**

SITIOMANÍE s.f. v. **sitomanie.**

SITÍŞCĂ, *sitişti,* s.f. (Reg.) Vas de forma unui trunchi de con, cu fundul perforat, folosit în gospodărie la strecurarea laptelui şi a altor lichide; strecurătoare. F Strecurătoare pentru ceai. — **Sită** + suf. *-işcă.*

SITIŞOÁRĂ, *sitişoare*, s.f. Diminutiv al lui *sită;* sitiţă. — **Sită** + suf. *-işoară.*

SITÍŢĂ, *sitiţe,* s.f. (Rar) Sitişoară. — **Sită** + suf. *-iţă.*

SITOFOBÍE, *sitofobii,* s.f. Stare patologică care constă în frica de mâncare şi care apare în unele boli mintale. [Var.: **sitiofobíe** s.f.] — După fr. **sitiophobie.**

SITOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul alimentelor. — După fr. **sitiologie.**

SITOMANÍE, *sitomanii,* s.f. Stare patologică manifestată prin dorinţa de a mânca continuu. [Var.: **sitiomanía** s.f.] — După fr. **sitiomanie.**

SITRONÁDĂ s.f. v. **citronadă.**

SITUÁ, *situez,* vb. I. Refl. A ocupa un anumit loc într-o ordine, într-o ierarhie; *p. ext.* a lua o anumită atitudine faţă de o problemă dată; a acţiona de pe o anumită poziţie. F Tranz. A aşeza într-un anumit loc; a indica, a desemna locul cuiva. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **situer.**

SITUÁRE, *situări,* s.f. Acţiunea de *a (se) situa* şi rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **situa.**

SITUÁT, -Ă, *situaţi, -te*, adj. (Despre oameni) Cu o bună situaţie materială; bogat, cu avere. [Pr.: *-tu-at*] — V. **situa.**

SITUÁŢIE, *situaţii,* s.f. **1.** Totalitatea împrejurărilor care determină la un moment dat condiţiile existenţei unei fiinţe, a unei colectivităţi, a unei activităţi; stare de fapt care decurge de aici pentru cineva sau ceva. G Expr. *A fi la înălţimea situaţiei* = a corespunde pe deplin unei misiuni încredinţate. *A te pune în situaţia cuiva* = a încerca să înţelegi împrejurările în care se află altul, pentru a-ţi da seama de modul lui de a gândi sau de a reacţiona. *A fi stăpân* (sau *călare) pe situaţie* = a domina o situaţie în împrejurări critice, a fi sigur de ceva, a şti să se descurce (într-o situaţie dificilă). F (În sintagma) *Situaţie limită* = situaţie excepţională, la extremă, aparent fără ieşire, care impune luarea fără întârziere a unei hotărâri radicale. F Poziţie socială, materială sau morală în care se află cineva. G Expr. *A-i face cuiva o situaţie* = a ajuta pe cineva să ajungă la o poziţie socială, materială şi morală bună. F (Concr.) Avere. F Fig. Dispoziţie, stare sufletească. **2.** Prezentare detaliată a unor date privind rezultatele unei activităţi economice sau financiare dintr-un domeniu (comparativ cu sarcinile planificate); raport; inventar. F Document în care se prezintă o stare de lucruri, mersul unor lucrări etc. **3.** (Rar) Aşezare, poziţie a unui teren, a unei localităţi etc. [Pr.: *-tu-a-*. — Var.: (înv.) **situaţiúne** s.f.] — Din fr. **situation.**

SITUAŢIONÁL, -Ă, *situaţionali, -e,* adj. Care se referă la o situaţie, care este legat de o circumstanţă. [Pr.: *-tu-a-ţi-o-*] — Din fr. **situationel.**

SITUAŢIÚNE s.f. v. **situaţie.**

SITÚLĂ, *situle*, s.f. (Rar) Vas cu toartă pentru scos apă. — Din lat. **situla,** fr. **situle.**

SIV, -Ă, *sivi, -e,* adj. (Reg.) De culoare cenuşie, sură; (despre părul oamenilor) cărunt. — Din bg., sb. **siv.**

SÍXTĂ, *sixte,* s.f. Poziţie a braţului înarmat, întâlnită în scrimă, la probele de floretă şi de spadă. — Din fr. **sixte.**

SIZIGÍE s.f. (Astron.) Conjuncţia sau opoziţia unei planete cu Soarele. G *Maree de sizigie* = maree care coincide cu Luna nouă sau plină. — Din fr. **syzygie.**

SKATE, *skate-uri,* s.n. Patină pe rotile. [Pr.: *scheīt*] — Din engl. **skate.**

SKATEBOARD, *skateboarduri,* s.n. Planşă alungită, prevăzută cu role, utilizată pentru deplasarea rapidă prin alunecare, în scop de agrement şi sport. [Pr.: *scheītbord*] — Din engl. **skateboard.**

SKATING, (**2**) *skatinguri,* s.n. **1.** Patinaj cu patine pe rotile. **2.** P. restr. Skateboard. [Scris şi: *scheting.* — Pr.: *scheīting*] — Din engl., fr. **skating.**

SKEET s.n. (Sport) Probă de tir constând în ochirea talerelor aruncate din şanţ. [Pr.: *schīt*] — Cuv. engl.

SKÍNHEAD, *skinhead,* s.n. Tânăr ras în cap, în semn de adeziune la ideologiile războinice, care adoptă un comportament agresiv, xenofob şi rasist. [Pr.: *-hed*] — Din engl. **skinhead.**

SKLERÓN s.n. Aliaj uşor şi dur pe bază de aluminiu. — Din germ. **Skleron.**

SLAB, -Ă, *slabi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni şi animale sau despre părţi ale corpului lor) Care nu are un strat (consistent) de grăsime sub piele; uscăţiv. F (Despre carne) Fără grăsime; macră. F (Despre mâncăruri, alimente) Care conţine sau are puţină grăsime; sărac în grăsimi. **2.** (Despre fiinţe) Lipsit de putere fizică, de rezistenţă; debil. F (Despre organe ale corpului, despre facultăţi intelectuale etc.) Care nu funcţionează normal, care nu-şi îndeplineşte bine funcţia. *Memorie slabă. Vedere slabă.* F Fig. Lipsit de tărie morală, de fermitate, de energie. G Expr. *Slab de fire* (sau, rar, *de caracter, de inimă, de duh)* = fără voinţă, uşor influenţabil. *Slab de înger* = lipsit de energie morală, care se pierde uşor cu firea; fricos. **3.** Lipsit de tărie, de intensitate; cu intensitate redusă. F (Despre obiecte) Lipsit de trăinicie, de soliditate, puţin rezistent. G Expr. *Slabă nădejde!* = puţin probabil, puţine şanse de reuşită. F (Despre soluţii, amestecuri) Care cuprinde elementele caracteristice în cantitate redusă; diluat. *Acid slab.* **4.** Fig. (Despre creaţii artistice, ştiinţifice) Lipsit de valoare, de calităţi; mediocru. F Care nu convinge, lipsit de temei. F (Despre oameni; cu determinări introduse prin prep. „la" indicând domeniul) Care este puţin pregătit, puţin înzestrat pentru... **5.** (Rar; despre pământ) Neroditor. — Din sl. **slabŭ.**

SLAD s.n. (Reg.) Malţ. — Din bg., sb. **slad.**

SLÁDNIŢĂ, *sladniţe,* s.f. (Reg.) Loc adăpostit, pivniţă unde se păstrează sau se usucă sladul. — **Slad** + suf. *-niţă.*

SLAI, *slaiuri,* s.n. (Pop.) **1.** Fiecare dintre cele două scânduri care leagă tălpile unei sănii; oplean. **2.** Fiecare dintre scândurile care formează părţile laterale ale unei ambarcaţiuni. F Scândura care formează marginea de sus

a unei luntre. **3.** Poliță în perete pe care se țin lucruri de gospodărie. **4.** Fiecare dintre stâlpii care susțin podul morii. — Et. nec.

SLÁLOM, *slalomuri*, s.n. Coborâre pe schiuri într-o succesiune de viraje. F Probă din schiul alpin care constă în coborârea în două manșe a unei pante, prin anumite puncte de trecere obligatorii (denumite porți). G *Slalom nautic* = ramură din sportul nautic care constă în parcurgerea unui traseu, cu caiacul sau cu canoia, pe ape curgătoare și tumultuoase, printre obstacole suspendate deasupra apei. — Din fr. **slalom.**

SLALOMÍST, -Ă, *slalomiști, -ste,* s.m. și f. Schior specializat în slalom. — **Slalom** + suf. *-ist.*

SLÁNĂ, *slane,* s.f. (Reg.) Slănină. — Cf. magh. szalonna.

SLAP s.n. (Muz.) Efect sonor obținut la contrabas prin lovirea gâtului instrumentului. [Pr.: *slep*] — Cuv. engl.

SLASH, *slash-uri,* s.n. Semn grafic (și de punctuație) sub forma unei bare oblice având înălțimea unei litere majuscule. [Pr.: *sleș*] — Din engl. **slash.**

SLÁTINĂ, *slatine,* s.f. **1.** Izvor de apă (minerală) sărată; saramură. F Teren mlăștinos și sărat. **2.** Mâncare prea sărată. — Din sl. **slatina.**

SLAV, -Ă, *slavi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Rusia, Ucraina, Bielorusia, Polonia, Bulgaria, Cehia, Slovacia, Serbia; slavon (**1**);. **2.** Adj. Care aparține slavilor (**1**), care se referă la slavi; slavic, slavonesc, slavon (**2**), slavonicesc. G *Limba slavă* (și substantivat, f.) = **a)** limba slavonă; **b)** fiecare dintre limbile popoarelor slave (**2**). F (Substantivat, f.; în sintagma) *Slavă veche (bisericească)* = limba textelor slave religioase (traduceri slave din cărțile grecești de cult din sec. IX–XI). — Din fr. **slave.**

SLÁVĂ, *slăvi,* s.f. **1.** (Mai ales la sg.) Glorie, faimă, renume. F Laudă, preamărire, proslăvire. G Expr. *Slavă Domnului* sau *slavă ție, Doamne!* exclamație prin care cineva își exprimă satisfacția pentru reușita unui lucru. **2.** Înaltul cerului, văzduh. G Expr. *A ridica casa în slavă* = a face zgomot, tărăboi. **3.** (Bis.) Măreție, grandoare a divinității. **4.** (Înv; construit cu dativul; cu valoare de prepoziție) Grație..., datorită..., mulțumită... — Din sl. **slava.**

SLÁVIC, -Ă, *slavici, -ce,* adj. (Înv.) Slav (**2**). — **Slav** + suf. *-ic.*

SLAVÍSM, *slavisme,* s.n. Cuvânt, expresie, construcție împrumutate dintr-o limbă slavă de altă limbă (și neasimilate). — Din fr. **slavisme,** germ. **Slawismus.**

SLAVÍST, -Ă, *slaviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în slavistică. — Din fr. **slaviste,** germ. **Slawist.**

SLAVÍSTICĂ s.f. Știință care studiază limba, literatura, cultura, istoria și felul de viață al popoarelor slave. — Din germ. **Slawistik.**

SLAVIZÁ, *slavizez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face pe cineva să devină slav, a adopta sau a face pe cineva să adopte limba și obiceiurile slavilor. — Din fr. **slaviser.**

SLAVIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) slaviza* și rezultatul ei. — V. **slaviza.**

SLAVOFÍL, -Ă, *slavofili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care are simpatie deosebită pentru popoarele slave, pentru cultura și civilizația lor; care este partizan al apropierii culturale și politice de popoarele și statele slave. **2.** S.m. și f. Simpatizant al culturii și civilizației slave. — Din fr. **slavophile.**

SLAVOFÓB, -Ă, *slavofobi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este potrivnic slavilor. **2.** S.m. și f. Adversar al apropierii culturale, economice și politice de popoarele și statele slave. — Din fr. **slavophobe.**

SLAVÓN, -Ă, *slavoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Înv.) Slav (**1**). **2.** Adj. Care aparține slavilor (**1**), referitor la slavi; slav (**2**), slavic, slavonesc, slavonicesc. G *Limba slavonă* (și substantivat, f.) = limba slavă bisericească și literară dezvoltată din slava veche bisericească și utilizată în Evul Mediu ca limbă liturgică și de cancelarie în Rusia, Serbia, Bulgaria și în Țările Române. F (Despre caractere grafice) Chirilic. — Din fr. **slavon.**

SLAVONÉSC, -EÁSCĂ, *slavonești,* adj. (Înv.) Slavon (**2**). — **Slavon** + suf. *-esc.*

SLAVONÉȘTE adv. În limba slavonă. — **Slavon** + suf. *-ește.*

SLAVONICÉSC, -EÁSCĂ, *slavonicești,* adj. (Înv.) Slavon (**2**). — **Slavon** + suf. *-icesc.*

SLAVONÍE s.f. (Înv.; în loc. adv.) *Pe slavonie* = în limba slavonă. — **Slavon** + suf. *-ie.*

SLAVONÍSM, (**1**) *slavonisme*, s.n. **1.** Element de limbă de origine slavonă pătruns în altă limbă (și neasimilat). **2.** Influență slavonă asupra limbii, literaturii, culturii unui popor. — **Slavon** + suf. *-ism.*

SLAVOSLOVÍ, *slavoslovesc,* vb. IV. Tranz. (Bis.) A slăvi, a preamări pe Dumnezeu. — Din sl. **slavosloviti.**

SLĂBĂCIÚNE s.f. v. **slăbiciune.**

SLĂBĂNÓG, -OÁGĂ, *slăbănog, -oage,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat) Slab la trup, uscățiv. **2.** Lipsit de putere, de vlagă; debil. **II.** S.m. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cărnoasă, cu frunze ovale dințate și cu flori galbene punctate cu roșu, cu un pinten, folosită în medicină *(Impatiens noli-tangere).* — Din bg. **slabonoga.**

SLĂBĂNOGÍ, *slăbănogesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Înv.) A-și pierde puterea, vigoarea; a slăbi (**2**). — Din **slăbănog.**

SLĂBĂNOGÍT, -Ă, *slăbănogiți, -te,* adj. (Înv.) Care și-a pierdut puterea, vigoarea; slăbit, istovit. F (Rar; despre glas, sunete) Lipsit de intensitate, stins. — V. **slăbănogi.**

SLĂBĂTÚRĂ, *slăbături,* s.f. (Fam.) Om (sau animal) foarte slab, lipsit de putere, de vlagă. — **Slab** + suf. *-ătură.*

SLĂBÍ, *slăbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre ființe) A pierde din greutate, a deveni (mai) slab (**1**). **2.** Intranz. (Despre ființe) A pierde din forță, din putere, din rezistență. F (Despre organe ale corpului, despre facultăți fizice, psihice etc.) A nu mai funcționa normal. F (Despre abstracte) A pierde din intensitate, a se diminua; (despre procese, acțiuni) a-și încetini ritmul, a se domoli. **3.** Tranz. A face să fie mai puțin strâns, mai puțin încordat, a da drumul din strânsoare; a lăsa liber, a slobozi. G Expr. *A nu slăbi pe cineva* = a nu lăsa în pace pe cineva; a urmări de aproape, a ține din scurt. — Din **slab.** Cf. bg. slabja, sb. slabiti.

SLĂBICIÚNE, (**3, 4**) *slăbiciuni,* s.f. **1.** Faptul de a fi slab (**1**), uscățiv; *p. ext.* lipsă de forță fizică. F Stare, senzație (trecătoare) de sleire, de pierdere a puterilor; sfârșeală. **2.** Fig. Lipsă de energie, de fermitate. **3.** Fig. (Mai ales la pl.) Defect, lipsă, scădere, cusur. **4.** Fig. Pornire, înclinație pentru cineva sau ceva; afecțiune: *p. ext.* pasiune. **5.** (Rar) Lipsă de valoare, de merite, de pregătire. [Var.: **slăbăciúne** s.f.] — **Slăbi** + suf. *-ciune.*

SLĂBÍRE, *slăbiri,* s.f. Faptul de *a slăbi;* pierdere a greutății sau a puterii; slăbit[1].—V. **slăbi.**

SLĂBÍT[1] s.n. Faptul de *a slăbi;* slăbire. — V. **slăbi.**

SLĂBÍT[2], -Ă, *slăbiți, -te,* adj. **1.** Care a pierdut din grăsime, din greutate; care a devenit slab. **2.** Lipsit de putere, de energie; istovit. F (Despre organe ale corpului, facultăți ale omului etc.) Care nu-și mai îndeplinește bine funcția, atins de o infirmitate; debilitat. — V. **slăbi.**

SLĂBÚȚ, -Ă, *slăbuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *slab.* — **Slab** + suf. *-uț.*

SLĂDĂRÍE, *slădării,* s.f. (Reg.) Clădire, încăpere special amenajată în care se prepară sladul. — **Slad** + suf. *-ărie.*

SLĂNÍNĂ, *slănini,* s.f. Strat de grăsime între pielea și carnea porcului; parte, bucată din această grăsime, conservată și preparată ca aliment (cu adaos de sare ori de boia sau afumată) sau care se topește, devenind untură. [Pl. și: *slănine*] — Din bg., sb. **slanina.**

SLĂNINÚȚĂ, *slăninuțe,* s.f. Diminutiv al lui *slănină.* — **Slănină** + suf. *-uță.*

SLĂTINÉAN, -Ă, *slătineni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Slatina. **2.** Adj. Care aparține municipiului Slatina sau slătinenilor (**1**), referitor la municipiul Slatina ori la slătineni. — **Slatina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SLĂTINEÁNCĂ, *slătinence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Slatina. — **Slătinean** + suf. *-că.*

SLĂVÍ, *slăvesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A glorifica pentru merite deosebite; a preamări, a lăuda. **2.** A iubi peste măsură, a venera, a adora. — Din sl. **slaviti.**

SLĂVÍRE, *slăviri,* s.f. Faptul de *a slăvi*; preamărire, laudă; adorare, venerare. — V. **slăvi.**

SLĂVÍT, -Ă, *slăviți, -te,* adj. **1.** Preamărit pentru merite deosebite; glorificat. G (Ca formulă de reverență) *Slăvite stăpâne.* **2.** Renumit, vestit; celebru. — V. **slăvi.**

SLEÍ, *sleiesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre substanțe grase; la pers. 3) A se închega, a se solidifica (prin răcire). F (Pop.; despre apă și alte lichide) A îngheța. **2.** Tranz. A seca o fântână (pentru a o curăța). F Fig. A secătui pe cineva sau ceva de...; a istovi, a epuiza. — Din sl. **sŭlijati.**

SLEÍRE, *sleiri,* s.f. Faptul de *a (se) slei; fig.* istovire, extenuare, epuizare. — V. **slei.**

SLEÍT[1] s.n. Scoatere a apei dintr-o fântână (pentru a o curăța). — V. **slei.**

SLEÍT[2], -Ă, *sleiți, -te,* adj. **1.** (Despre substanțe grase) Solidificat prin răcire, închegat. F (Despre mâncăruri grase) Cu grăsimea sleită (**1**) prin răcire. F (Pop.; despre lichide) Înghețat. **2.** (Reg.; despre fasole, mazăre) Frecat[2], făcăluit[2]. **3.** (Despre fântâni) Secat, golit de apă (pentru curățare). F Fig. Secătuit de puteri; sfârșit[2]. — V. **slei.**

SLIM s.n. v. **slin.**

SLIMUÍ, *slimuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A pune la cale; a întocmi, a urzi. — Et. nec.

SLIMUÍRE, *slimuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a slimui* și rezultatul ei. — V. **slimui.**

SLIMUÍT, -Ă, *slimuiți, -te,* adj. (Înv.) Întocmit, urzit, pus la cale. — V. **slimui.**

SLIN, *slinuri*, s.n. (Reg.) Strat de murdărie de pe pielea nespălată, de pe îmbrăcămintea purtată mult și neîngrijită sau de pe obiectele mult folosite și necurățate; jeg. [Var.: **slim** s.n.] — Din sb. **slina.**

SLINÓS, -OÁSĂ, *slinoși, -oase,* adj. Plin de slin; jegos, soios. — **Slin** + suf. *-os.*

SLIP, *slipuri*, s.n. **1.** Chiloți de baie foarte scurți. **2.** Plan înclinat folosit pentru lansarea hidroavioanelor de pe sol pe apă. — Din fr., engl. **slip.**

SLIPMÉTRU, *slipmetre*, s.n. Sistem folosit la măsurarea mecanică a alunecării motoarelor asincrone. — Din fr. **slipmètre.**

SLÓBOD, -Ă, *slobozi, -de,* adj. (Pop.; în concurență cu *liber)* **1.** (Despre oameni) Care se bucură de deplinătatea drepturilor politice și cetățenești; liber. F (Despre popoare, state) Independent, neatârnat. F (Despre orașe) Autonom. **2.** (Despre oameni) Care se găsește în stare de libertate, care nu este închis, întemnițat. F (Despre animale) Lăsat în libertate. **3.** Care nu este supus nici unei constrângeri, nici unei îngrădiri; care are posibilitatea de a acționa în anumite împrejurări după propria sa voință sau dorință, care nu este împiedicat să facă un anumit lucru. G Expr. *E slobod* = e permis, e îngăduit. *A avea mână slobodă* = a fi darnic, generos. *Cu inima slobodă* = liniștit, împăcat. *A rămâne pe voia slobodă a cuiva* sau *a ceva* = a fi la dispoziția cuiva sau a ceva. F (Adverbial) În voie, nestingherit. **4.** (Despre oameni și manifestările, cuvintele lor) Lipsit de rezervă, de măsură; prea familiar; indecent, licențios. G Expr. *A fi slobod la* (sau *de) gură* = a vorbi prea mult și fără sfială, depășind limitele bunei-cuviințe. **5.** (Despre drumuri) Pe care se poate trece fără obstacole; pe care nu sunt impuse restricții. F (Despre locuri, scaune) Pe care nu l-a ocupat nimeni; gol. **6.** (Despre timp) De care se poate dispune, în care ești scutit de obligațiile obișnuite. **7.** (Despre lucruri care leagă, fixează, strâng etc.) Care permite mișcări, care nu strânge; *p. ext.* larg. G Expr. *A da* (cuiva) *frâu slobod* = a da (cuiva) libertate, a lăsa (pe cineva) în voie, să facă ce dorește. **8.** (Substantivat, f.; în loc. adv.) *Cu sloboda* = fără bagaj, fără greutate sau încărcătură. — Din bg. **sloboden.**

SLOBOZEÁN, -Ă, *slobozeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Slobozia. **2.** Adj. Care aparține municipiului Slobozia sau slobozenilor (**1**); referitor la municipiul Slobozia ori la slobozeni. — **Slobozia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SLOBOZEÁNCĂ, *slobozence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Slobozia. — **Slobozean** + suf. *-că.*

SLOBOZÉNIE s.f. (Pop.) **1.** Libertate. G Loc. adv. (Înv.) *Cu slobozenie* = cu sinceritate, cu franchețe. **2.** Permisiune, îngăduință, voie. — **Slobozi** + suf. *-enie.*

SLOBOZÍ, *slobód,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A pune în libertate; a elibera. F A elibera dintr-o strânsoare, dintr-o legătură care imobilizează. F Refl. (Despre obiectul care leagă) A se slăbi, a se desface. **2.** A lăsa un animal în libertate. **3.** A permite cuiva să plece, a da voie să se depărteze. G *A nu-l slobozi* (pe cineva) *inima să...* = a nu se îndura să facă un lucru. F (Rar) A concedia. F (Reg.) A elibera după terminarea serviciului militar; a lăsa la vatră. **4.** A da drumul, a lăsa să cadă. **5.** A descărca o armă de foc; a arunca săgeți dintr-un arc. **6**. A răspândi, a emana, a degaja. F A emite un sunet, un strigăt, un cuvânt. — Din **slobod.**

SLOBOZÍE, *slobozii,* s.f. (Înv.) Sat de coloniști (băștinași sau străini) care aveau pe o perioadă oarecare scutire de bir sau de prestații. — **Slobod** + suf. *-ie.*

SLOBOZÍRE, *sloboziri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) slobozi* și rezultatul ei. — V. **slobozi.**

SLOBOZÍT, -Ă, *slobozițí, -te*, adj. (Pop.) Pus în libertate, eliberat. — V. **slobozi.**

SLOBOZITÓR, *slobozitoare,* s.n. (Pop.) Parte a războiului de țesut formată dintr-un ax de lemn lung care fixează sulul de dinapoi și care permite (când este înlăturat) desfășurarea urzelii de pe sul. — **Slobozi** + suf. *-tor.*

SLOGÁN, *sloganuri,* s.n. Formulă pregnantă, concludentă care exprimă, în chip lapidar, țelurile politice, economice ale unor grupuri, organizații etc. sau o problemă de actualitate. [Pl. și: *slogane*] — Din fr., engl. **slogan.**

SLOI, *sloiuri,* s.n. **1.** Bloc de gheață care plutește pe apele curgătoare și stătătoare, înainte ca acestea să înghețe cu totul sau în timpul dezghețului. G Expr. *A-i trece* (cuiva) *un sloi (de gheață) prin inimă* (sau *pe spinare,* rar, *peste obraz)* = a-l trece (pe cineva) fiori de spaimă. *A fi sloi* = a-i fi cuiva foarte frig, a fi înghețat. F Fig. Om rece, nepăsător, necomunicativ, lipsit de căldură sufletească. **2.** (Rar) Țurțur de gheață. — Din bg. **sloj.**

SLOMNÍ, *slomnesc,* vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A rosti vorbele cu oarecare greutate, a îngăima. **2.** Intranz. (Despre lumini, culori) A se ivi, a se distinge (încet, cu greutate); a apărea, a se arăta; a miji. — Din sl. **sŭlognja** „ silabă”.

SLOMNÍRE, *slomniri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a slomni* și rezultatul ei. — V. **slomni.**

SLOPS, *slopsuri,* s.n. Produs petrolier de calitate inferioară, care trebuie prelucrat din nou pentru a putea fi folosit. — Din fr., engl. **slops,** germ. **Slops.**

SLOVÁC, -Ă, *slovaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Slovaciei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Slovaciei sau slovacilor (**1**), referitor la Slovacia ori la slovaci. F (Substantivat, f.) Limbă slavă din grupul occidental, vorbită de slovaci. — Din fr. **slovaque.**

SLÓVĂ, (**1**) *slove,* s.f. (Pop.) **1.** Literă (chirilică). F Scriere; alfabet. **2.** Scrisul cuiva, cu caracteristicile lui, după care poate fi identificat. **3.** Știință de carte; învățătură. — Din sl. **slovo.**

SLOVÉN, -Ă, *sloveni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Sloveniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Sloveniei sau slovenilor (**1**), referitor la Slovenia ori la sloveni. F (Substantivat, f.) Limbă slavă meridională vorbită de sloveni. — Din sb. **sloven.**

SLOVENÉȘTE adv. În felul slovenilor (**1**), ca slovenii; în limba slovenă (**2**). F (Înv.) Slavonește. — **Sloven** + suf. *-ește.*

SLOVENÍ, *slovenesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A citi cu greu, pronunțând literă cu literă sau silabă cu silabă; a silabisi. — Cf. s l o m n i.

SLOVENÍE s.f. (Înv.) Limba slavonă. — **Sloven** + suf. *-ie.*

SLOVENÍRE, *sloveniri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a sloveni* și rezultatul ei; silabisire. — V. **sloveni.**

SLOW, *slow-uri*, s.n. Dans modern, cu mișcări lente; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *slău*] — Cuv. engl.

SLOW-FOX, *slow-foxuri,* s.n. Dans modern mai lent decât foxtrotul. [Pr.: *slăufox*] — Din engl. **slow-fox.**

SLUGÁRNIC, -Ă, *slugarnici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care are o atitudine umilă, lipsită de demnitate față de cei pe care îi slujește sau de care depinde; (despre manifestări ale oamenilor) care decurge dintr-o astfel de atitudine; servil. — **Slugar** (înv. „slugă” < bg.) + suf. *-nic.*

SLÚGĂ, *slugi,* s.f. **I. 1.** Persoană angajată pentru a munci în gospodăria sau în mica întreprindere a altuia, fiind plătită în bani sau în natură. G Expr. (Înv.) *Sluga dumitale* (sau *dumneavoastră),* formulă de salut sau de răspuns la salut. F Fig. Persoană care susține sau apără orbește interesele altuia în schimbul unor avantaje materiale. **2.** Fig. Persoană subordonată alteia și obligată, din cauza condițiilor sociale în care se află, să-i execute voința. **3.** (Înv.) Slujitor înarmat de pe lângă casa sau din suita unui boier. **II.** (Rar) Aparat simplu, format dintr-o scândură scobită la un capăt, care se folosește la scoaterea cizmelor fără ajutorul cuiva; trăgătoare. — Din sl. **sluga.**

SLUGĂREÁLĂ s.f. (Rar) Faptul de *a slugări;* slugărie. G Loc. adj. *De slugăreală* = bun pentru a deveni slugă, pentru a fi folosit la diferite servicii. — **Slugări** + suf. *-eală.*

SLUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *slugărești,* adj. (Rar) De slugă, al slugilor. — **Slugar** (înv. „slugă” < bg.) + suf. *-esc.*

SLUGĂRÉȘTE adv. (Rar) În chip josnic, servil. — **Slugar** (înv. „slugă” < bg.) + suf. *-ește.*

SLUGĂRÍ, *slugăresc,* vb. IV. **1.** Intranz. A munci ca slugă la un stăpân; a argăți, a sluji, a slugărnici. F Fig. A fi servil față de cineva; a se înjosi, a se umili. **2.** Tranz. A servi pe cineva, stând în preajma lui (executându-i cu umilință ordinele, împlinindu-i dorințele); a fi la discreția cuiva. — Din **slugar** (înv. „slugă” < bg.).

SLUGĂRÍE s.f. **1.** Faptul de a slugări; condiție de slugă; slugărit. **2.** Fig. Lipsă de demnitate; servilism, slugărnicie, ploconeală. — **Slugar** (înv. „slugă” < bg.) + suf. *-ie.*

SLUGĂRÍME s.f. (Rar; colectiv) Mulțime de slugi; slujitorime, argățime. — **Slugă** + suf. *-ărime.*

SLUGĂRÍRE s.f. Acțiunea de *a slugări* și rezultatul ei. — V. **slugări.**

SLUGĂRÍT s.n. Faptul de *a slugări;* slugăreală. — V. **slugări.**

SLUGĂRNICÍ, *slugărnicesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A slugări. — Din **slugarnic.**

SLUGĂRNICÍE, *slugărnicii,* s.f. Atitudine de lingușire în raporturile cu oamenii de la care se primesc sau de la care se așteaptă avantaje materiale; servilism, ploconeală. — **Slugarnic** + suf. *-ie.*

SLUGĂRNICÍRE, *slugărniciri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a slugărnici* și rezultatul ei. — V. **slugărnici.**

SLÚGER, *slugeri,* s.m. Dregător în Țările Române însărcinat cu aprovizionarea Curții domnești și a armatei (rangul și atribuțiile variind de la o epocă la alta și de la un principat la altul); rang, titlu purtat de acest dregător. [Var.: **súlger** s.m.] — Cf. sb. s l u ž a r.

SLUGERÍE s.f. (Înv.) Demnitate de sluger. — **Sluger** + suf. *-ie.*

SLUGÓI, *slugoi,* s.m. Augmentativ al lui *slugă*; om slugarnic, de o supunere josnică, lipsit de demnitate. — **Slugă** + suf. *-oi.*

SLUGULÍȚĂ, *slugulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *slugă;* sluguță. — **Slugă** + suf. *-uliță.*

SLUGÚȚĂ, *slugușe,* s.f. (Reg.) Sluguliță. — **Slugă** + suf. *-uță.*

SLÚIS, *sluisuri,* s.n. Jgheab de lemn prevăzut la bază cu o căptușeală de bolovani, grinzi de lemn, material poros etc., folosit la spălarea nisipurilor care conțin aur, platină, staniu etc. — Din engl. **sluis,** fr. **sluice.**

SLUJ s.n. (În expr.) *A face* (sau *a sta*) *sluj* = **a)** (despre câini sau despre alte animale) a se ridica în două labe; **b)** *fig.* (despre oameni) a avea o atitudine lingușitoare, slugarnică; a face cuiva temenele; a se ploconi, a se umili. — Din pol. **sluz'.**

SLUJBÁȘ, -Ă, *slujbași, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană angajată într-o slujbă (**I 1**). — **Slujbă** + suf. *-aș.*

SLÚJBĂ, *slujbe,* s.f. **I. 1.** Activitate, îndeletnicire, muncă de oarecare durată și limitată la un orar de lucru, pe care cineva o are ca angajat la o întreprindere de stat sau particulară și care este remunerată cu o anumită sumă de bani; serviciu, funcție, post. G Expr. *A fi* (sau *a se pune) în slujba cuiva* (sau *a ceva)* = a fi sau a se pune la dispoziția cuiva; a servi interesele cuiva sau a susține o anumită cauză. (Înv.) *A-i fi cuiva de slujbă* = a-i fi cuiva de folos. F (Pop.) Stagiu militar. **2.** (Rar) Misiune, sarcină, însărcinare. F (Înv.) Serviciu făcut cuiva. **II.** Îndeplinire solemnă de către preot a ritualurilor prevăzute în canoanele bisericești pentru anumite ocazii și sărbători; oficiere; serviciu religios, serviciu divin. — Din sl. **služĭba.**

SLUJBULÍȚĂ, *slujbulițe,* s.f. Diminutiv al lui *slujbă;* slujbușoară. — **Slujbă** + suf. *-uliță.*

SLUJBUȘOÁRĂ, *slujbușoare,* s.f. (Rar) Slujbuliță. — **Slujbă** + suf. *-ușoară.*

SLUJÍ, *slujesc,* vb. IV. Intranz. **I. 1.** A fi angajat, a munci în gospodăria sau în familia cuiva; (înv.) a ocupa o funcție publică. F (Pop.) A-și face serviciul militar. F Tranz. A munci pentru altul, a fi la dispoziția unui stăpân. F Refl. A se servi, a se folosi de cineva sau de ceva. **2.** (Despre obiecte și despre abstracte) A servi la ceva; a folosi. **II.** A oficia o slujbă religioasă. — Din sl. **služiti.**

SLUJÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a sluji.* — V. **sluji.**

SLUJITÓR, -OÁRE, *slujitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care slujește (pe cineva); servitor, slugă. **2.** (Înv.) Oștean în slujba domnului țării sau a unui boier. F Reprezentant înarmat al stăpânirii; poteraș, jandarm. — **Sluji** + suf. *-tor.*

SLUJITORÍME s.f. (Rar; cu sens colectiv) Mulțime de slujitori; totalitate a slujitorilor. — **Slujitor** + suf. *-ime.*

SLUJNICÁR, *slujnicari,* s.m. (Înv.) Bărbat care se lasă întreținut de slujnice, amant al slujnicelor. — **Slujnică** + suf. *-ar.*

SLÚJNICĂ, *slujnice,* s.f. (Înv.) Femeie angajată pentru a munci în familia sau în gospodăria altuia; slugă, servitoare. — Din sl. **služĭnikŭ.**

SLUJNICÚȚĂ, *slujnicuțe*, s.f. Diminutiv al lui *slujnică.* — **Slujnică** + suf. *-uță.*

SLUT, -Ă, *sluți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) mutilat, schilodit, infirm, diform, pocit; *p. ext.* (om) foarte urât, hâd. — Cf. ucr. s l u t y j.

SLUTÉNIE s.f. v. **sluțenie.**

SLUTÍ vb. IV v. **sluți.**

SLUTIȘÓR, -OÁRĂ, *slutișori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *slut;* cam slut. — **Slut** + suf. *-işor.*

SLUTÍT, -Ă adj. v. **sluțit.**

SLUȚÉNIE, (**2**) *sluțenii,* s.f. **1.** Faptul de a fi slut; schilodeală, infirmitate, diformitate; *p. ext.* urâțenie mare (fizică sau morală); hidoșenie, sluție. **2.** (Concr.) Ființă schiloadă, diformă sau foarte urâtă; pocitanie, sluțitură, monstru. [Var.: (înv.) **sluténie** s.f.] — **Sluți** + suf. *-enie.*

SLUȚÍ, *sluțesc,* vb. IV. Tranz. A face să devină schilod, infirm, desfigurat; a mutila; a ciopârți. F Tranz. și refl. A (se) poci, a (se) urâți. F Refl. A se strâmba, a se schimonosi. [Var.: (reg.) **slutí** vb. IV] — Din **slut.**

SLUȚÍE s.f. (Rar) Sluțenie. — **Slut** + suf. *-ie.*

SLUȚÍRE, *sluțiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sluți* și rezultatul ei. — V. **sluți.**

SLUȚÍT, -Ă, *sluțiți, -te,* adj. (Despre ființe) Care a rămas slut; *p. ext.* care a devenit pocit, foarte urât. [Var.: (înv.) **slutít, -ă** adj.] — V. **sluți.**

SLUȚITÚRĂ, *sluțituri,* s.f. (Rar) Ființă schiloadă, diformă sau, *p. ext.,* foarte urâtă; pocitanie, sluțenie. — **Sluți** + suf. *-tură.*

SMAC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o mișcare precipitată. — Onomatopee.

SMALT s.n. v. **smalț.**

SMALTÍNĂ s.f. Minereu de cobalt de culoare albă-argintie, cristalizat în sistemul cubic. — Din fr. **smaltine.**

SMALȚ, (**2**) *smalțuri,* s.n. **1.** Masă sticloasă formată din diverși oxizi anorganici, cu care se acoperă suprafața obiectelor de ceramică sau de metal pentru a le face impermeabile, a le feri de oxidare sau a le înfrumuseța; email. **2.** Material sticlos sau obiect făcut dintr-un astfel de material. **3.** Substanță albă și lucioasă care acoperă suprafața vizibilă a dinților. [Var.: (înv.) **smalt** s.n.] — Din ngr. **smálto**(n), germ. **Schmalz.**

SMARÁGD s.n. v. **smarald.**

SMARÁLD, *smaralde,* s.n. Piatră prețioasă strălucitoare (varietate de beril), de culoare verde, foarte transparentă. [Var.: **smarágd,** (reg.) **smaránd** s.n.] — Din it. **smeraldo,** ngr. **smáragdos.**

SMARÁND s.n. v. **smarald.**

SMARÍD, *smarizi,* s.m. Pește marin migrator, lung până la 20 cm, cu corpul alungit, ușor turtit lateral, cu botul ascuțit și gura largă *(Spicara smaris flexuosa).* — Din lat. **smaris, -idis.**

SMASH s.n. v. **smeș.**

SMĂLTUÍ vb. IV v. **smălțui.**

SMĂLȚA, *smălțez,* vb. I. Tranz. (Rar) A împodobi, a împestrița cu diferite culori; a smălțui (**2**). — Din **smalț.**

SMĂLȚUÍ, *smălțuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi un obiect cu un strat de smalț; a emaila. **2.** Fig. A smălța. [Var.: (înv.) **smăltuí** vb. IV] — **Smalț** + suf. *-ui.*

SMĂLȚUÍRE, *smălțuiri,* s.f. Acțiunea de *a smălțui* și rezultatul ei; emailare. — V. **smălțui.**

SMĂLȚUÍT, -Ă, *smălțuiți, -te,* adj. (Despre obiecte de metal sau de ceramică) Acoperit cu un strat de smalț; emailat. — V. **smălțui.**

SMĂLȚUITÓR, -OÁRE, *smălțuitori, -oare*, s.m. și f. Persoană care se îndeletnicește cu smălțuirea obiectelor; emailor. [Pr.: *-țu-i-*] — **Smălțui** + suf. *-tor.*

SMÂCEÁLĂ s.f. v. **smuceală.**

SMÂCÍ vb. IV v. **smuci.**

SMÂNCÍ vb. IV v. **smuci.**

SMÂNCÍT, -Ă adj. v. **smucit[2].**

SMÂNTÁNĂ s.f. **1.** Produs alimentar gras, de culoare albă-gălbuie, care se formează la suprafața laptelui nefiert, după ce a fost lăsat câtva timp la temperatura obișnuită, sau care se separă din lapte cu o mașină centrifugă specială. F (Reg.) Caimac. **2.** Fig. Partea cea mai bună, cea mai valoroasă dintr-un lucru. — Cf. bg., ucr. s m e t a n a.

SMÂNTÂNÍ, *smântânesc,* vb. IV. Tranz. A aduna smântâna de pe lapte; a extrage smântâna din lapte. — Din **smântână.**

SMÂNTÂNÍCĂ, (**2**) *smântânici,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *smântână.* **2.** Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri lungi și aspri, cu flori galbene, plăcut mirositoare și cu fructe înguste așezate câte patru la un nod *(Gallium cruciata).* — **Smântână** + suf. *-ică.*

SMÂNTÂNÍRE, *smântâniri,* s.f. Acțiunea de *a smântâni* și rezultatul ei. — V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÍT[1] s.n. Faptul de *a smântâni.* — V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÍT[2], -Ă, *smântâniți, -te,* adj. (Despre lapte) De pe care s-a luat sau din care s-a extras smântâna. — V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÓS, -OÁSĂ, *smântânoși, -oase,* adj. Ca smântâna, asemănător cu smântâna; cu multă smântână. — **Smântână** + suf. *-os.*

SMÂRC, *smârcuri,* s.n. **1.** Loc mocirlos (acoperit cu vegetație); ochi de apă pe un teren mlăștinos. F (La pl.; în basme) Loc îndepărtat și primejdios, de unde își trage marea izvoarele. **2.** (Reg.) Unealtă primitivă făcută dintr-o tigvă, care servește pentru a scoate lichidul dintr-un butoi. F Pompă de fântână. — Din sl. **smrŭkŭ.**

SMÂRCÁI, *smârcâi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A smiorcăi. — Din sl. **smrŭkati.**

SMÂRCÂIÁLĂ, *smârcâieli,* s.f. (Reg.) Smiorcăit[1]. — **Smârcâi** + suf. *-eală.*

SMÂRCÂÍT[1] s.n. (Reg.) Smiorcăit[1]. — V. **smârcâi.**

SMÂRCÂÍT[2], -Ă, *smârcâiți, -te,* adj. Smiorcăit[2], scâncit, plângăreț. — V. **smârcâi.**

SMÂRCÓS, -OÁSĂ, *smârcoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Plin de smârcuri; mlăștinos. — **Smârc** + suf. *-os.*

SMÂRD, -Ă, *smârzi, -de,* adj. (Reg.; despre oameni) Murdar; scârbos. — Din sl. **smrŭdŭ.**

SMÂRDOÁRE, *smârdori,* s.f. (Reg.) Ființă scârboasă și urâtă. — **Smârd** + suf. *-oare.*

SMEAD[1] s.n. Mâncare specială aruncată în apă ca nadă pentru pești, înainte de a băga undița. — Cf. rus. s n e d'.

SMEAD[2], -Ă, *smezi, -de,* adj. (Despre oameni) Cu fața negricioasă și palidă; (despre fața oamenilor) negricios și palid. — Din sl. **smrĕdŭ.**

SMECI s.n. v. **smeș.**

SMÉCTIC, -Ă, *smectici, -ce,* adj. (Despre substanțe) Care are proprietatea de a scoate grăsimile. — Din fr. **smectique.**

SMEDIÓR, -OÁRĂ, *smediori, -oare,* adj. (Reg.) Diminutiv al lui *smead[2];* smedișor. [Pr.: *-di-or*] — **Smead[2]** + suf. *-ior.*

SMEDIȘÓR, -OÁRĂ, *smedișori, -oare,* adj. (Rar) Smedior. — **Smead[2]** + suf. *-işor.*

SMERÉNIE s.f. Atitudine umilă, supusă, respectuoasă; comportare modestă, plină de bună-cuviință. F (Bis.) Evlavie, cucernicie, pioșenie. — Din sl. **sŭmĕrjenije.**

SMERÍ, *smeresc,* vb. IV. Refl. A avea o atitudine umilă, modestă, supusă, plină de respect. F (Bis.) A se arăta plin de cucernicie, de evlavie față de Dumnezeu. F Tranz. (Înv.) A înfrânge mândria cuiva; a umili. — Din sl. **sŭmĕriti.**

SMERÍRE s.f. (Înv.) Faptul de *a (se) smeri;* atitudine umilă, supusă, cucernică, evlavioasă, pioasă. — V. **smeri.**

SMERÍT, -Ă, *smeriți, -te,* adj. Umil, supus, respectuos; modest. F (Bis.) Cucernic, evlavios, pios. — V. **smeri.**

SMEȘ, *smeșuri,* s.n. Lovitură de atac la tenis, prin care o minge înaltă primită este expediată cu putere în terenul adversarului. [Var.: **smash** (pl. *smash-uri*); **smeci** s.n.] — Din engl., fr. **smash.**

SMICEÁ, *smicele,* s.f. (Bot.) Ramură roditoare, specifică mărului și părului, subțire, flexibilă, lungă până la 30 cm, cu toți mugurii vegetativi; *p. gener.* mlădiță, rămurică (ruptă) dintr-o plantă sau dintr-un arbore. — Probabil lat. ***sumicella** „vârfuleț".

SMID s.n. v. **smidă.**

SMIDÁR, *smidare,* s.n. Loc cu smidă. — **Smidă** + suf. *-ar.*

SMÍDĂ, *smide,* s.f. Desiș format din arbori tineri sau din tufe de spini, de zmeură etc. [Var.: (reg.) **smid** s.n.] — Et. nec.

SMINTEÁLĂ, *sminteli,* s.f. **1.** Tulburare a minții, scrânteală, nebunie; *p. ext.* greșeală, abatere. **2.** (Înv. și pop.) Stricăciune, pierdere, pagubă; neplăcere. F Loc. adv. *Fără sminteală* = în mod absolut, negreșit. G Expr. *A da* (pe cineva) *de sminteală* = a face (pe cineva) de râs; a da de gol. — **Sminti** + suf. *-eală.*

SMINTÍ, *smintesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă dreapta judecată; a înnebuni. G Expr. (Tranz.) *A sminti* (pe cineva) *în bătaie* = a bate foarte tare (pe cineva). **2.** Tranz. (Pop.) A induce în eroare; a păcăli, a înșela. F A împiedica pe cineva să facă ceva. **3.** Intranz. (Reg.) A greși. **4.** Tranz. (Pop.) A mișca din loc, a clinti, a deplasa. F A strica; a vătăma. F Fig. A răstălmăci spusele, cuvintele cuiva. — Din sl. **sŭmensti, sŭmenton.**

SMINTÍRE, *smintiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) sminti;* sminteală, nebunie. — V. **sminti.**

SMINTÍT, -Ă, *smintiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care și-a pierdut dreapta judecată sau care se comportă ca și cum și-ar fi pierdut-o; ieșit din minți; nebun. F (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de judecată, nechibzuință, nebunie; nechibzuit, nebunesc. — V. **sminti.**

SMIORCĂÍ, *smiórcăi,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Intranz. A trage (în mod repetat) aerul pe nas (din cauza plânsului, a unui tic nervos etc.), producând un zgomot caracteristic. **2.** Intranz. și refl. A plânge (alintat și prefăcut) sau a se preface că plânge; a scânci. — Cf. s m â r c â i.

SMIORCĂIÁLĂ, *smiorcăieli,* s.f. Smiorcăit[1]. [Pr.: *-că-ia-*] — **Smiorcăi** + suf. *-eală.*

SMIORCĂÍRE, *smiorcăiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) smiorcăi* și rezultatul ei. — V. **smiorcăi.**

SMIORCĂÍT[1], *smiorcăituri,* s.n. Faptul de *a (se) smiorcăi;* zgomot specific produs de cel care (se) smiorcăie; smiorcăială, smârcâială, smârcâit[1]. — V. **smiorcăi.**

SMIORCĂÍT[2], -Ă, *smiorcăiți, -te,* adj. Plângăreț, scâncit. — V. **smiorcăi.**

SMIRDÁR, *smirdari,* s.m. (Bot.) **1.** Mic arbust din regiunea alpină, cu flori roșietice, plăcut mirositoare și cu frunze lucioase, persistente; rododendron, bujor-de-munte *(Rhododendron kotschyi).* **2.** Merișor[1]. — Cf. sb. s m r d e l i, bg. s m r a d l j a k.

SMÍRNA adv. v. **smirnă[1].**

SMÍRNĂ[1] adv. În poziție de drepți; (stând) nemișcat, țeapăn (de frică, de respect). [Var.: **smírna** adv.] — Din rus. **smirno.**

SMÍRNĂ[2] s.f. Rășină extrasă din scoarța unui arbore exotic *(Styrax benzoin),* care arde răspândind un miros caracteristic și care se folosește în medicină, în parfumerie, la ceremoniile religioase și la îmbălsămare. — Din sl. **smirna.**

SMITHSONÍT s.n. Carbonat de zinc natural, sub formă de cristale, care se folosește ca minereu de zinc sau pentru obiecte de podoabă. [Pr.: *smi-so-nit*] — Din fr., engl. **smithsonite.**

SMOÁLĂ s.f. Substanță neagră, vâscoasă, casantă, care rămâne de la distilarea păcurii sau a gudronului de cărbuni și care se folosește la pavaje, în industria chimică etc. — Din sl. **smola.**

SMOC, *smocuri,* s.n. **1.** Mănunchi de păr sau de pene pe care îl au unele animale pe urechi, pe cap, la coadă etc. **2.** Cantitate de fire (de păr, de lână, de iarbă etc.) care se poate prinde sau smulge deodată cu mâna sau (de către animale) cu gura. — Cf. sb. s m o t a k.

SMOCHÍN, *smochini,* s.m. Arbore cu frunzele lobate, cu numeroase flori închise într-un receptacul globulos, care la maturitate devine un fruct comestibil cărnos, dulce și suculent *(Ficus carica).* — Din **smochină** (derivat regresiv) sau din sl. **smokŭnŭ.**

SMOCHÍNĂ, *smochine,* s.f. Fructul smochinului. — Din sl. **smokina,** bg. **smokinja.**

SMÓCHING, *smochinguri,* s.n. Haină bărbătească de gală (de culoare neagră), făcută după o croială specială, foarte deschisă în față și cu reverele de mătase. — Din engl. **smoking.**

SMOCHINÍ, *smochinesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se zbârci[1], a se încreți (ca o smochină). — Din **smochină.**

SMOCHINÍRE, *smochiniri,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se smochini.* — V. **smochini.**

SMOCHINÍT, -Ă, *smochiniți, -te,* adj. (Fam.) Încrețit[2], zbârcit (ca o smochină). — V. **smochini.**

SMOCHINÚȚĂ, *smochinuțe,* s.f. Diminutiv al lui *smochină.* — **Smochină** + suf. *-uță.*

SMOCULÉȚ, *smoculețe,* s.n. Diminutiv al lui *smoc;* smocușor. — **Smoc** + suf. *-uleț.*

SMOCUȘÓR, *smocușoare,* s.n. Smoculeț. — **Smoc** + suf. *-ușor.*

SMOG s.n. Ceață deasă, amestecată cu fum și cu praf industrial, formată în regiunile industrializate sau în marile orașe, cu efecte dăunătoare asupra sănătății populației. — Din engl. **smog.**

SMOLÍ, *smolesc,* vb. IV. Tranz. A unge sau a acoperi ceva cu smoală topită; a cătrăni. — Din **smoală.**

SMOLÍRE, *smoliri,* s.f. Acțiunea de *a smoli* și rezultatul ei; cătrănire. — V. **smoli.**

SMOLÍT, -Ă, *smoliți, -te,* adj. **1.** Uns sau acoperit cu smoală topită. **2.** Negricios, oacheș, brunet. — V. **smoli.**

SMOMÍ, *smomesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A ademeni, a amăgi, a înșela. — Din **momi.**

SMOMÍRE, *smomiri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a smomi* și rezultatul ei. — V. **smomi.**

SMOTOCEÁLĂ, *smotoceli,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a smotoci* și rezultatul ei; păruială, chelfăneală. — **Smotoci** + suf. *-eală.*

SMOTOCÍ, *smotocesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A da, a trage cuiva o bătaie bună; a părui, a chelfăni, a scărmăna. — Cf. sb. s m o t o k.

SMOTOCÍRE, *smotociri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a smotoci* și rezultatul ei. — V. **smotoci.**

SMREDUÍ, *smreduiesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Înv.) A (se) molipsi, a (se) contamina. — Din sl. **smurŭděti.**

SMREDUÍRE, *smreduiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a (se) smredui;* molipsire, contaminare; *p. ext.* boală, suferință. — V. **smredui.**

SMREDUÍT, -Ă, *smreduiți, -te,* adj. (Înv.) Molipsit, contaminat. — V. **smredui.**

SMREDUITÓR, -OÁRE, *smreduitori, -oare,* adj. (Înv.) Care molipsește, care contaminează. [Pr.: *-du-i-*] — **Smredui** + suf. *-tor.*

SMUCEÁLĂ, *smuceli,* s.f. Smucitură. [Var.: **smânceálă, smunceálă** s.f.] — **Smuci** + suf. *-eală.*

SMUCÍ, *smucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A trage brusc și cu putere pentru a scoate, a smulge, a desprinde, a deplasa ceva sau pe cineva din locul unde se află. F Intranz. (Despre arme de foc) A izbi înapoi la descărcare, a avea recul. **2.** Refl. A se zbate, a face mișcări repezi încolo și încoace spre a scăpa din locul unde este prins sau legat. [Var.: (pop.) **smâcí, smâncí, smuncí** vb. IV] — Din sl. **smučati.**

SMUCÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) smuci;* smucit[1]. — V. **smuci.**

SMUCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) smuci;* mișcare bruscă și scurtă; smuceală, smucire, smucitură. — V. **smuci.**

SMUCÍT[2], -Ă, *smuciți, -te,* adj. **1.** (În sintagme și expr.) *Vorbă smucită* = vorbă spusă grăbit (pe un ton aspru și repezit). *A fi smucit la vorbă* = a vorbi iute, repezit (și împiedicat). **2.** (Fam.) Trăsnit, țicnit, nebun. [Var.: (pop.) **smuncít, -ă, smâncít, -ă** adj.] — V. **smuci.**

SMUCITÚRĂ, *smuciturí,* s.f. Faptul de *a (se) smuci;* mișcare repezită, bruscă; smuceală, smucit[1]. [Var.: (pop.) **smuncitúră** s.f.] — **Smuci** + suf. *-tură.*

SMÚLGE, *smulg,* vb. III. **1.** Tranz. A trage cu putere pentru a scoate sau a deplasa din locul unde se află. G Expr. *A-și smulge părul (din cap)* sau *a-și smulge barba* = a-și manifesta puternic durerea sau disperarea; a fi foarte supărat. F (Reg.) A jumuli o pasăre de pene. F Tranz. și refl. A (se) desprinde (brusc) din locul unde se află. **2.** Tranz. Fig. A obține ceva cu mari eforturi; a lua cu forța G Expr. *A smulge* (pe cineva) *din ghearele morții* = a salva (pe cineva) de la moarte. **3.** Tranz. și refl. A (se) da la o parte, a (se) îndepărta, a (se) retrage cu o mișcare bruscă. **4.** Tranz. și refl. A (se) despărți, a (se) dezlipi. [Perf. s. *smulsei,* part. *smuls* și (înv. și reg.) *smulț*] — Lat. ***exmulgere.**

SMÚLGERE, *smulgeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) smulge* și rezultatul ei; smuls[1]. — V. **smulge.**

SMULS[1] s.n. Smulgere. — V. **smulge.**

SMULS[2], -Ă, *smulși, -se,* adj. **1.** (Despre plante) Care este tras afară din pământ (cu rădăcină). **2.** (Despre obiecte) Desprins, deplasat cu brutalitate din locul în care se află fixat. F (Haltere; despre stiluri) Care constă în ridicarea halterei (**1**) cu ambele brațe printr-o singură mișcare continuă. G (Substantivat, n.) *S-a calificat la smuls în finală.* — V. **smulge.**

SMUNCEÁLĂ s.f. v. **smuceală.**

SMUNCÍ vb. IV v. **smuci.**

SMUNCÍT, -Ă adj. v. **smucit[2].**

SMUNCITÚRĂ s.f. v. **smucitură.**

SNACK, *snackuri,* s.n. Aperitiv, gustare (între mesele principale). [Pr.: *snec*] — Din engl. **snack.**

SNACK-BAR, *snack-baruri,* s.n. Mic restaurant deschis permanent în hoteluri, în gări etc. unde se servesc aperitive, gustări etc. [Pr.: *snécbar*] — Cuv. engl.

SNAMÉNIE, *snamenii,* s.f. (Reg.) Ființă (imaginară) urâtă și rea; iazmă. [Var.: **znaménie** s.f.] — Cf. sb. znamenje „semn”.

SNOÁVĂ, *snoave,* s.f. Scurtă povestire folclorică, orală, cu conținut anecdotic, inspirată din viața de toate zilele. — Din sl. **iz nova** „din nou”.

SNOB, SNOÁBĂ, *snobi, snoabe,* s.m. și f., adj. (Persoană) care admiră și adoptă fără discernământ și cu orice preț tot ce este la modă. — Din fr. **snob.**

SNOBÍSM s.n. Atitudine, conduită specifică snobului. — Din fr. **snobisme.**

SNOP, *snopi,* s.m. **1.** Legătură mare făcută din mănunchiuri de cereale păioase (secerate). **2.** Grup de lucruri de același fel care formează un mănunchi, o legătură. F Fig. Fascicul de lumină, de raze luminoase etc. **3.** Schije, alice sau gloanțe trase o dată cu o armă și răspândite într-o anumită direcție. — Din sl. **snopŭ.**

SNOPÉALĂ, *snopeli,* s.f. Bătaie strașnică; chelfăneală. — **Snopi** + suf. *-eală.*

SNOPÍ, *snopesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Reg.) A strânge și a lega cerealele păioase în snopi, a face snopi. **2.** Fig. (Fam.) A bate foarte rău pe cineva. F Refl. (Rar) A se obosi foarte tare (din cauza unei munci grele); a se istovi. — Din **snop.**

SNOPÍRE, *snopiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) snopi* și rezultatul ei. — V. **snopi.**

SNOPULÉȚ, *snopulești,* s.m. Snopușor. — **Snop** + suf. *-uleț.*

SNOPUȘÓR, *snopușori,* s.m. Diminutiv al lui *snop;* snopuleț. — **Snop** + suf. *-ușor.*

SNOW-BOARD, *snow-boarduri,* s.n. Planșă de forma unui ski mai lat, cu care se execută alunecări periculoase și cu viteză mare pe zăpadă. [Pr.: *snău̯bord*] — Din engl. **snow-board.**

SOÁCRĂ, *soacre,* s.f. Mama unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț. G *Soacră-mare* = mama mirelui. *Soacră-mică* = mama miresei. — Lat. **socra** (= *socrus).*

SOÁRBĂ, *soarbe,* s.f. Fructul sorbului[1], de mărimea unei cireșe, cărnos și de culoare brună-gălbuie cu pete albe, cu gust acrișor. — Din **sorb[1].**

SOÁRE, (**2**) *sori,* s.m. **1.** Corp ceresc central al sistemului nostru planetar, incandescent și luminos, în jurul căruia gravitează și se învârtesc Pământul și celelalte planete ale sistemului. G Loc. adv. *Sub* (sau *pe sub) soare* = pe pământ, în lume. G Expr. (Fam.) *(A fi) soare cu dinți* = (a fi) frig pe vreme senină. *(A fi) rupt din soare* = (a fi) foarte frumos, de o deosebită frumusețe. (În basme) *La soare te poți uita, dar la dânsa* (sau *la dânsul) ba,* se spune spre a arăta că cineva este de o frumusețe excepțională. *A se uita* (la cineva) *ca la soare* = a privi (pe cineva) cu multă dragoste, a iubi foarte mult (pe cineva). *A i se pune* (cuiva) *soarele drept inimă* = a i se face foame. G Compuse: (pop.) *soare-răsare* = răsărit[1], est, orient; *p. ext.* vremea când răsare Soarele; *soare-apune* (sau *-scapătă)* = apus[1], vest, occident; *p. ext.* vremea când apune Soarele. F Lumină (și căldură) care vine de la Soare (**1**). G Loc. adv. *Cu soare* = cât mai e ziuă, cât mai e lumină. **2.** Nume dat aștrilor care, ca și Soarele (**1**), au lumină proprie. **3.** Fig. Fericire, bucurie; bunăstare. — Lat. **sol, -is.**

SOAREÁ *soarele,* s.f. (Înv.) Serată. — Din fr. **soirée.**

SOÁRTĂ, *sorți,* s.f. **1.** (În superstiții) Forță (sau voință) supranaturală despre care se crede că hotărăște tot ce se petrece în viață; destin, fatalitate, noroc, scrisă, ursită. **2.** Situație, concurs de împrejurări existente la un moment dat. F Evoluție, desfășurare (a unei acțiuni); deznodământ. — Lat. **sors, -tis.**

SOÁȚĂ, *soațe,* s.f. **1.** (Rar) Soție, nevastă. **2.** (Înv.) Tovarășă; colaboratoare; prietenă. **3.** (Înv.) Persoană, obiect, faptă asemănătoare alteia; pereche. — Lat. **socia.**

SOBÁR, *sobari,* s.m. Meseriaș care construiește sau repară sobe[1]. — **Sobă[1]** + suf. *-ar.*

SÓBĂ[1], *sobe,* s.f. Instalație pentru încălzit (cu lemne, cărbuni, gaze etc.) încăperile de locuit sau pentru gătit, construită din cărămidă, din teracotă, din fier sau din fontă. — Din tc. **soba.**

SÓBĂ[2], *sobe,* s.f. (Reg.) Cameră, odaie de locuit. — Din magh. **szoba.**

SOBÍȚĂ, *sobițe,* s.f. Diminutiv al lui *sobă[1];* sobușoară. — **Sobă[1]** + suf. *-iță.*

SOBÓL, *soboli,* s.m. (Zool.) **1.** Cârtiță. **2.** (Înv.) Samur; *p. restr.* blană de samur. — Din (**1**) bg. **sobolec,** (**2**) rus., ucr. **sobol'.**

SOBÓR, *soboare,* s.n. **1.** (Înv.) Adunare, întrunire, consfătuire; sfat. F (Bis.) Sinod. **2.** Slujbă religioasă ortodoxă oficiată de un număr mare de clerici. — Din sl. **sŭborŭ.**

SOBÓRNIC, -Ă, *sobornici, -ce,* adj. (Înv.) Ecumenic; sinodal. — Din sl. **sŭborĭnŭ.**

SOBORNICÉSC, -ÉASCĂ, *sobornicești,* adj. (Înv.) Întemeiat pe hotărârile sinoadelor ecumenice; *p. gener.* ecumenic; sinodal. — **Sobornic** + suf. *-esc.*

SOBRIETÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi sobru; simplitate, concizie, austeritate (în aspect, în felul de a fi). **2.** Cumpătare, moderație în felul de a mânca, de a bea, de a se îmbrăca etc. [Pr.: *-bri-e-*] — Din fr. **sobriété,** lat. **sobrietas, -atis.**

SÓBRU, -Ă, *sobri, -e,* adj. **1.** Lipsit de ornamente inutile; simplu. **2.** Care păstrează măsura, care nu face excese; cumpătat, moderat. — Din fr. **sobre,** lat. **sobrius.**

SOBUȘOÁRĂ, *sobușoare,* s.f. Sobiță. — **Sobă[1]** + suf. *-ușoară.*

SOC, *soci,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbuști de dimensiuni mici, cu flori hermafrodite grupate în inflorescențe, care au proprietăți sudorifice, și cu fructe (boabe negre sau roșii), scoarță și rădăcini cu proprietăți laxative și diuretice *(Sambucus).* — Lat. **sabucus** *(= sambucus).*

SOCÁTĂ, *socate,* s.f. Băutură răcoritoare preparată din flori de soc, zahăr, lămâie și apă. — **Soc** + suf. *-ată.*

SOCCER s.n. Fotbal. [Pr.: *sócăr*] — Din engl. amer. **soccer.**

SOCIÁBIL, -Ă, *sociabili, -e,* adj. Capabil să trăiască în relații permanente cu semenii săi, în societate. F Căruia îi plac relațiile cu semenii săi, care se împrietenește ușor cu alții; comunicativ, apropiat, prietenos. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **sociable,** lat. **sociabilis.**

SOCIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi sociabil; comunicativitate. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **sociabilité.**

SOCIÁL, -Ă, *sociali, -e,* adj. **1.** Creat de societate, propriu societății; care este legat de viața oamenilor în societate, de raporturile lor în societate sau față de societate; care privește societatea omenească. **2.** Propriu unui anumit tip de societate; legat de apartenența la o anumită categorie socială, la un anumit grup social. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **social,** lat. **socialis.**

SOCIÁL-DEMOCRÁT, -Ă, *social-democrați, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Membru sau simpatizant al unui partid social-democrat; adept al unor concepții politice și ideologice social-democrate. **2.** Adj. Care aparține social-democrației sau social-democraților (**1**), privitor la social-democrație sau la social-democrați. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **social-démocrate.**

SOCIÁL-DEMOCRATÍSM s.n. Ideologia și tactica social-democrației. [Pr.: *-ci-al*] — **Social-democrat** + suf. *-ism.*

SOCIÁL-DEMOCRAȚÍE s.f. Grupare de curente politice de orientare centru-stânga, cu caracter parlamentar și reformist. [Pr.: *-ci-al*] — Din germ. **Sozialdemokratie,** fr. **social-démocratie.**

SOCIALÍSM s.n. Sistem economic și politic bazat pe dominația proprietății statului în economie și pe conducerea centralizată în toate domeniile de activitate, exercitată de partidul unic. G *Socialism științific* = ansamblul concepțiilor marxist-leniniste privitoare la structura și dinamica proceselor trecerii societății de la orânduirea capitalistă la orânduirea comunistă. *Socialism utopic* = doctrină economică, politică, socială care urmărea instaurarea egalității economice și sociale între oameni. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialisme,** germ. **Sozialismus.**

SOCIALÍST, -Ă, *socialiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Întemeiat pe principiile socialismului; privitor la socialism. **2.** S.m. și f. Membru sau simpatizant al unui partid socialist; adept al unor concepții politice și ideologice socialiste. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialiste,** germ. **sozialist.**

SOCIALIZÁ, *socializez,* vb. I. **1.** Tranz. A trece în proprietatea statului. **2.** Refl. A dobândi caracter social. **3.** Tranz. și refl. A (se) integra într-un grup social. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialiser.**

SOCIALIZÁNT, -Ă, *socializanți, -te,* adj. Care socializează. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialisant.**

SOCIALIZÁRE, *socializări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) socializa.* **2.** Proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **socializa.**

SOCIALIZÁT, -Ă, *socializați, -te,* adj. (Despre persoane) Care s-a integrat comportamental, moral etc. într-un grup social. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **socializa.**

SOCIALMÉNTE adv. Din punct de vedere social, sub raport social. [Pr.: *-ci-al-*] — Din fr. **socialement,** it. **socialmente.**

SOCIATÍV, -Ă, *sociativi, -e,* adj. (Despre complemente circumstanțiale) Care arată ființa sau lucrul ce însoțește subiectul sau complementul direct în săvârșirea unei acțiuni. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **sociatif.**

SOCIETÁR, -Ă, *societari, -e,* s.m. și f. **1.** Membru al unei societăți literare, muzicale, teatrale; (în special) actor al unui teatru care primește o cotă-parte din veniturile teatrului. G *Societar de onoare* = actor care primește salariu pe tot timpul vieții din partea teatrului la care este angajat. **2.** Persoană care deține acțiuni emise de o societate anonimă pe acțiuni; asociat într-o întreprindere comercială particulară. [Pr.: *-ci-e-*] — Din fr. **sociétaire.**

SOCIETÁTE, *societăți,* s.f. **1.** Totalitatea oamenilor care trăiesc laolaltă, fiind legați între ei prin anumite raporturi economice. F Ansamblu unitar, sistem organizat de relații între oameni istoricește determinate, bazate pe relații economice și de schimb; *p. ext.* sistem social. F Cerc limitat de oameni de prim rang (prin poziție socială, situație materială etc.). **2.** Asociație de persoane constituită într-un anumit scop (științific, literar, sportiv etc.). **3.** (Comerț) Asociație de oameni de afaceri alcătuită pe baza unor investiții de capital, în vederea obținerii unor beneficii comune. G *Societate în nume colectiv* = asociație între un număr limitat de persoane,

care întemeiază o întreprindere comercială sau industrială, depunând fiecare capital și contribuție în muncă și răspunzând solidar și nelimitat la obligațiile pe care și le-au asumat. *Societate anonimă pe acțiuni* = întreprindere industrială, comercială sau financiară, formată prin asociere de capital. **4.** Grup de oameni care petrec un anumit timp împreună; tovărășie, companie. G Expr. *În societate* = între oameni, în lume. [Pr.: *-ci-e-*] — Din fr. **société,** lat. **societas, -atis.**

SOCIOAFECTÍV, -Ă, *socioafectivi, -e,* adj. Referitor la motivațiile afective ale relațiilor interpersonale și sociale. [Pr.: *-ci-o-a-*] — **Socio**[logic] + **afectiv.**

SOCIOCOGNITÍV, -Ă, *sociocognitivi, -e,* adj. Referitor la aspectul social al procesului cognitiv. [Pr.: *-ci-o-*] — **Socio**[logic] + **cognitiv.**

SOCIOCULTURÁL, -Ă, *socioculturali, -e,* adj. Referitor la raportul dintre cadrul social și particularitățile culturale, cum sunt tradițiile, moravurile, mentalitățile etc. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **socioculturel,** engl. **sociocultural.**

SOCIODRAMÁTIC, -Ă, *sociodramatici, -ce,* adj. Referitor la sociodramă, de sociodramă. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociodramatique.**

SOCIODRÁMĂ, *sociodrame,* s.f. Test sociometric bazat pe improvizarea unui scenariu pe o temă dată în care fiecare subiect primește un anumit rol. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociodrame,** engl. **sociodrama.**

SOCIOGÓNIC, -Ă, *sociogonici, -ce,* adj. Referitor la sociogonie, de sociogonie. [Pr.:*-ci-o-*] — Din fr. **sociogonique.**

SOCIOGONÍE, *sociogonii,* s.f. Totalitatea miturilor, teoriilor etc. privitoare la apariția civilizațiilor umane. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociogonie.**

SOCIOGRAFÍE s.f. **1.** Observare, înregistrare și descriere a societăților ca entități istorice concrete. **2.** Curent care susține că sociologia trebuie să se reducă la simpla descriere a faptelor, fără interpretarea lor teoretică. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociographie.**

SOCIOGRÁMĂ, *sociograme,* s.f. Reprezentare grafică a datelor obținute prin testul sociometric. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociogramme.**

SOCIOLINGVÍST, -Ă, *sociolingviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în sociolingvistică. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociolinguiste,** engl. **sociolinguist.**

SOCIOLINGVÍSTIC, -Ă, *sociolingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu al lingvisticii care studiază covariația sistematică a sistemelor lingvistice și sociale. **2.** Adj. Referitor la sociolingvistică (**1**). [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociolinguistique,** engl. **sociolinguistics.**

SOCIOLÓG, -Ă, *sociologi, -ge,* s.m. și f. (Rar) Specialist în sociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologue.**

SOCIOLÓGIC, -Ă, *sociologici, -ce,* adj. Care aparține sociologiei, privitor la sociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologique.**

SOCIOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul descrierii structurii și fiziologiei societății, al relațiilor interumane în cadrul grupurilor sociale, precum și al instituțiilor din societatea dată. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologie.**

SOCIOLOGÍSM s.m. Orientare care exagerează rolul sociologiei, căreia îi subordonează celelalte științe sociale. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologisme,** rus. **soțiologhizm.**

SOCIOLOGÍST -Ă, *sociologiști, -ste,* s.m. și f. Adept al sociologismului. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologiste.**

SOCIOLOGIZÁNT, -Ă, *sociologizanți, -te,* adj. Care reduce orice interpretare a fenomenului literar la sociologie; care exagerează importanța sociologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologisant.**

SOCIOMÉTRIC, -Ă, *sociometrici, -ce,* adj. Referitor la sociometrie, de sociometrie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociométrique.**

SOCIOMETRÍE s.f. Metodă folosită pentru studierea cantitativă a relațiilor umane (în cadrul unor grupuri sociale mici). [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociométrie.**

SOCIOPSIHIATRÍE s.f. Domeniu interdisciplinar care studiază acțiunea patogenă a mediului asupra vieții psihice. [Pre. *-ci-o-psi-hi-a-*] — Din engl. **sociopsychiatry.**

SÓCLU, *socluri,* s.n. **1.** Suport sau postament (din piatră) care susține o coloană, o statuie etc. F Partea de jos (mai proeminentă) a unei clădiri, a unui grilaj de fier etc. **2.** Partea de metal a unui bec electric care se fixează în dulie. F Piesă prin intermediul căreia se fixează tuburile electronice de șasiul aparatelor în care sunt montate. **3.** (Geogr.; în sintagma) *Soclu continental* = zonă a uscatului, afundată cu pantă lină sub apele mării, până la adâncimea de 200 de metri. — Din fr. **socle.**

SOCOTEÁLĂ, *socoteli,* s.f. **1.** Calculare, calcul numeric, evaluare numerică. G Expr. *A face* (sau *a da cuiva) socoteala* = a plăti (cuiva) ceea ce i se cuvine, ceea ce are de primit. *Pe socoteala mea* (sau *a ta* etc.) = pe cheltuiala mea (sau a ta etc.) *A-și greși socotelile* = a se înșela în așteptări; a nu izbuti. *A ieși la socoteală* (cu ceva sau cu cineva) = a ajunge la o rezolvare convenabilă, favorabilă (în legătură cu ceva sau cu cineva). *A pune* (ceva) *la socoteală* = a lua în considerație (ceva). *A pune* (ceva) *în socoteala cuiva* = a obliga pe cineva să plătească (ceva); a imputa cuiva (ceva). F Cont, situație (de venituri și cheltuieli). F (Fam.) Fiecare dintre cele patru operații aritmetice fundamentale. F Sumă de bani datorată (pentru o consumație, o cumpărătură etc.); notă de plată. F Privire asupra unor fapte din trecut; bilanț. **2.** Proiect, plan, gând, idee. G Expr. *A-i veni* (cuiva) *la socoteală* = a-i fi (cuiva) pe plac; a-i conveni. (Pop.) *A-și da cu socoteala (că)…* = a fi de părere că…; a crede că… **3.** (În expr.) *A da socoteală cuiva* (de ceva) = a răspunde în fața cuiva (de ceva). *A ține socoteală de…* = a lua în considerare, a avea în vedere. *Pe socoteala cuiva* = în legătură cu cineva. **4.** Rost, rațiune; măsură. G Loc. adv. și adj. *Cu* (sau *fără) socoteală* = (ne)chibzuit, cu (sau fără) motiv. **5.** (Fam.) Treabă, lucru. — **Socoti** + suf. *-eală.*

SOCOTÍ, *socotesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face socoteală (**1**); a calcula. F A număra. F Refl. recipr. A ajunge la o înțelegere cu cineva asupra unei datorii, obligații etc. F Refl. recipr. Fig. A lichida un diferend cu cineva, a trage la răspundere pe cineva; a se răfui. **2.** Tranz. A avea ceva de gând; a plănui, a intenționa. **3.** Tranz. și refl. A analiza ceva cumpănind toate eventualitățile; a (se) gândi. **4.** Tranz. și refl. A-și închipui. F Tranz. A fi de părere, a găsi de cuviință. **5.** Tranz. A lua în seamă; a aprecia, a prețui. F Tranz. și refl. A (se) considera, a (se) privi (ca…), a (se) crede. **6.** Tranz. (Rar) A pune ceva în socoteala cuiva; a atribui, a imputa. [Prez. ind. și: (pop.): *socót*] — Cf. ucr. s o k o t y t y.

SOCOTÍNȚĂ, *socotințe,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Punct de vedere, opinie, părere. F Idee, gând. **2.** Considerație, stimă, prețuire. **3.** Judecată sănătoasă, chibzuială, cumpăt, măsură. **4.** Minte, rațiune. **5.** Hotărâre, voință. — **Socoti** + suf. *-ință.*

SOCOTÍRE, *socotiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) socoti* și rezultatul ei. — V. **socoti.**

SOCOTÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) socoti;* calcul, socoteală. — V. **socoti.**

SOCOTÍT[2]**, -Ă,** *socotiți, -te,* adj. (Despre oameni) Chibzuit, cumpătat, măsurat. — V. **socoti.**

SOCOTITÓR, -OÁRE, *socotitori, -oare,* s.m. și f. (Înv. și pop.) Persoană care face socoteli, calcule; contabil. — **Socoti** + suf. *-tor.*

SOCRÁTIC, -Ă, *socratici, -ce,* adj. Care ține de Socrate, care aparține doctrinei lui Socrate. — Din fr. **socratique.**

SOCRÍ, *socresc,* vb. IV. Tranz. (Fam. și reg.) A stărui cu insistență supărătoare pe lângă cineva; a bate la cap, a cicăli. — Din **socru.**

SÓCRU, *socri,* s.n. Tatăl unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț. G *Socru-mare* = tatăl mirelui. *Socru-mic* = tatăl miresei. F (La pl.) Părinții unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț. — Lat. **socrus** *(= socer).*

SODALÍT, *sodalite,* s.n. Alumosilicat natural de sodiu, incolor, cenușiu sau albăstrui, sticlos, constituent al unor roci eruptive alcaline. — Din fr. **sodalite.**

SÓDĂ s.f. Carbonat neutru de sodiu (cristalizat), folosit mai ales la spălatul rufelor, vaselor etc. G *Sodă calcinată* = carbonat de sodiu în stare anhidră. *Sodă cristalizată* = carbonat de sodiu cristalizat. *Sodă caustică* = hidroxid de sodiu. — Din germ. **Soda.**

SÓDIC, -Ă, *sodici, -ce,* adj. Care conține sodiu, făcut pe bază de sodiu. — Din fr. **sodique.**

SÓDIU s.n. Element chimic alcalin, metal moale, alb-argintiu, maleabil și ductil, foarte reactiv; natriu. — Din fr. **sodium.**

SODÓM s.n. (Pop.) Mulțime, sumedenie (de oameni, de animale); cantitate mare (din ceva). F Prăpăd, nenorocire, pustiire; *p. ext.* potop. — Din sl. **Sodomŭ.**

SODOMÍ, *sodomesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) nimici, a (se) prăpădi, a (se) distruge. — Din **sodom.**

SODÓMIC, -Ă, *sodomici, -ce,* adj. (Rar) Referitor la sodomie, de sodomie; *p. ext.* desfrânat. — Din fr. **sodomique.**

SODOMÍE, *sodomii,* s.f. (Înv. și pop.) Practicare a coitului anal. — Din ngr. **sodomía.**

SODOMÍST, -Ă, *sodomiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Sodomit. — **Sodomie** + suf. *-ist.*

SODOMÍT, -Ă, *sodomiți, -te,* s.m. și f. Persoană care practică sodomia; (rar) sodomist. — Din fr. **sodomite.**

SODOMIZÁ, *sodomizez,* vb. I. Tranz. A supune unei sodomii. — Din fr. **sodomiser.**

SOFÁ, *sofale,* s.f. Divan îngust, de obicei cu un căpătâi mai ridicat. — Din tc. **sofa.**

SOFFIÓNI s.m. pl. (Geol.) Emanații de vapori și de ape fierbinți însoțite de diferite gaze, legate de activitatea magmatică. [Pr.: *-fi-oni*] — Din it. **soffioni.**

SOFÍSM, *sofisme,* s.n. Silogism sau raționament corect din punct de vedere formal, dar greșit din punctul de vedere al conținutului (fiind bazat pe un echivoc, pe utilizarea aspectelor neesențiale ale fenomenelor etc.), adesea folosit pentru a induce în eroare; *p. gener.* argument, afirmație etc. false. — Din fr. **sophisme,** lat. **sophisma.**

SOFÍST, -Ă, *sofiști, -ste,* s.m. și f. **1.** (La m.) Denumire dată în Grecia antică, în perioada clasică (sec. V î.H.) profesorilor (plătiți) de retorică și de filosofie, care foloseau ca metodă de discuție argumentarea sofistică. **2.**

S.m. şi f. P. gener. Persoană care foloseşte sofismele, argumentaţie sofistică. — Din fr. **sophiste,** lat. **sophista.**

SOFÍSTIC, -Ă, *sofistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre raţionamente, teorii etc.) Întemeiat pe sofisme; *p. gener.* (despre afirmaţii, argumente etc.) fals, eronat. **2.** S.f. Denaturare (intenţionată) a unui silogism, a unui raţionament, a unei afirmaţii, adesea cu scopul de a înşela; argumentaţie falsă. — Din fr. **sophistique,** lat. **sophisticus.**

SOFISTICÁ, *sofistichez*, vb. I. Tranz. **1.** A folosi în mod conştient raţionamente false, care denaturează adevărul. **2.** A da un caracter căutat, artificial, complicat sau preţios. — Din fr. **sophistiquer.**

SOFISTICÁRE, *sofisticări,* s.f. Acţiunea de *a sofistica* şi rezultatul ei; rafinament căutat, artificial, preţios. — V. **sofistica.**

SOFISTICÁT, -Ă, *sofisticaţi, -te,* adj. (Despre limbaj, stil, aspect etc.) Căutat, artificial, complicat sau preţios; (despre oameni) care se manifestă artificial, complicat, preţios. — V. **sofistica.** Cf. fr. s o p h i s t i q u é.

SOFISTICĂRÍE, *sofisticării,* s.f. (Fam.) Faptul de a uza (şi de a abuza) de sofisme; argumentaţie, afirmaţie plină de sofisme, falsă. — Din fr. **sophistiquerie.**

SOFÍTĂ, *sofite,* s.f. Lampă electrică cu incandescenţă în formă de tub, legată la circuitul electric prin ambele capete. [Var.: **suffítă** s.f.] — Din germ. **Soffitten**[lampe].

SOFRÁ, *sofrale,* s.f. (Înv.) Masă mică, circulară şi foarte joasă, la care se mânca stând pe divan. — Din tc. **sofra.**

SOFRAGERÍE s.f. v. **sufragerie.**

SOFRAGÍU s.m. v. **sufragiu[1].**

SOFT[1] s.n. Fire de bumbac sau de celofibră puţin răsucite şi moi, folosite ca bătătură pentru unele ţesături scămoşate. — Din engl. **soft.**

SOFT[2], *softuri,* s.n. (Inform.; fam.) Software. — Abr. de la **soft**[ware].

SOFTWARE s.n. (Inform.) Set de informaţii necesare funcţionării unui computer (sistemul de operare, limbaje de programare, programe-aplicaţii etc.); soft[2]. [Pr.: *softŭer*] — Cuv. engl.

SOHARÍCI, *soharici,* s.m. (Înv.) Sortiment de pesmet negru şi tare, pentru soldaţi. — Cf. rus. s u h a r i.

SOHODÓL, *sohodoale,* s.n. (Reg.) Vale seacă în regiuni calcaroase. — Din sl. **sohodolŭ.**

SOI[1], *soaie,* s.n. (Pop.) Strat de murdărie depus pe obiecte; slin. — Et. nec. Cf. z o a i e.

SOÍ[2], *soiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) murdări, a (se) umple cu soi[1]. — Din **soi[1].**

SOI[3], *soiuri,* s.n. Grup de plante sau de animale care aparţin aceleiaşi specii ori varietăţi, cu anumite însuşiri morfologice sau fiziologice ereditare comune; plantă sau animal care aparţine unui asemenea grup. G Loc. adj. *De soi* = de bună calitate, ales. F (Fam.) Varietate, gen, fel, categorie de oameni sau de obiecte. — Din tc. **soy.**

SÓIA s.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori mici, albe sau violete şi cu fructul în formă de păstaie, având seminţele bogate în grăsimi şi protide, folosite în industria alimentară, în farmacie etc. *(Glycine hispida).* — Din fr. **soja, soya,** germ. **Soja.**

SOIÓS, -OÁSĂ, *soioşi, -oase,* adj. Mânjit, murdar (cu pete de grăsime); slinos. — **Soi[1]** + suf. *-os.*

SOITÁR s.m. v. **soitariu.**

SOITARÍU, *soitarii,* s.m. Fiecare dintre cei patru măscărici ai domnilor (fanarioţi) din Ţările Române, care însoţeau pe domn la parade, la petreceri etc. [Var.: **soitár,** (înv.) **suitár** s.m.] — Din tc. **soytarı.**

SOL[1], *sol,* s.m. (Muz.) **1.** Unul dintre cele şapte sunete ale gamei; notă corespunzătoare acestui sunet. **2.** Nume dat uneia dintre chei. — Din it., fr. **sol.**

SOL[2], *soli,* s.m. Persoană trimisă (oficial) undeva cu o misiune; *spec.* emisar însărcinat să ducă tratative oficiale în numele unei ţări sau al unui suveran (din Evul Mediu). F Vestitor. F (La nunţile ţărăneşti) Flăcău trimis de mire în satul sau la casa miresei spre a-i vesti sosirea. — Din sl. **solŭ.**

SOL[3], *soli,* s.m. Unitate monetară din Peru. — Din fr. **sol.**

SOL[4] s.n. (Chim.) Soluţie coloidală. — Din fr. **sol.**

SOL[5], *soluri,* s.n. **1.** Strat afânat, moale şi friabil de la suprafaţa scoarţei pământeşti, care (împreună cu atmosfera din jur) constituie mediul de viaţă al plantelor; suprafaţa pământului; *p. ext.* pământ, teren. **2.** (Şi în sintagma *exerciţiu la sol*) Probă de gimnastică executată la nivelul podelei. — Din fr. **sol.,** lat. **solum.**

SOLANACÉE, *solanacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate erbacee bianuale sau perene, caracterizate prin frunze simple, flori solitare sau grupate în inflorescenţe şi prin fructe bace sau capsule; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie; solanee. G (Adjectival) *Plantă solanacee.* — Din fr. **solanacée.**

SOLANÉE, *solanee,* s.f. (Bot.) Solanacee. — Din fr. **solanée.**

SOLANÍNĂ s.f. Substanţă extrasă din unele plante solanacee, cu acţiune toxică asupra organismului animal. — Din fr. **solanine.**

SOLÁR[1] s.n. v. **solariu.**

SOLÁR[2], -Ă, *solari, -e,* adj. Care aparţine Soarelui, emis de Soare, privitor la Soare; care este în raport cu Soarele. G *An solar* = interval de timp în care se efectuează o revoluţie completă a Pământului în jurul Soarelui. — Din fr. **solaire,** lat. **solaris.**

SOLARIGRÁF, *solarigrafe,* s.n. Aparat pentru măsurarea şi înregistrarea radiaţiei solare globale; solarimetru. — Din fr. **solarigraphe.**

SOLARIMÉTRU, *solarimetre,* s.n. Solarigraf. — Din fr. **solarimètre.**

SOLÁRIU, *solarii,* s.n. **1.** Teren sau încăpere (special amenajate) unde se fac băi de soare. **2.** (Mai ales la pl.; în forma *solar*) Teren agricol, împrejmuit şi acoperit cu folii transparente de polietilenă, pentru cultivarea legumelor şi zarzavaturilor timpurii. [Var.: **solár** (pl. *solare*) s.n.] — Din fr., lat. **solarium.**

SOLARIZÁRE, *solarizări,* s.f. Supraexpunere puternică a unei plăci sau a unui film fotografic. — După fr. **solarisation.**

SÓLĂ[1], *sole,* s.f. Suprafaţă de teren cultivată cu aceeaşi specie de plante agricole, în cadrul unui asolament. — Din fr. **sole.**

SÓLĂ[2], *sole,* s.f. Nume dat mai multor specii de peşti marini plaţi, ovali, acoperiţi cu solzi fini, care trăiesc pe fundul nisipos al mărilor, la mică adâncime *(Solea).* —Din fr. **sole.**

SOLBÁNC, *solbancuri,* s.n. Element de construcţie executat deasupra părţii exterioare a parapetelor ferestrelor sau a uşilor pentru protejarea lor de scurgerea apei de ploaie. — Din germ. **Sohlbank.**

SÓLBĂ, *solbe,* s.f. (Pop.) Arşic de capră. — Lat. **subalba.**

SOLD, *solduri,* s.n. **1.** Diferenţă între totalul sumelor înscrise în debitul unui cont şi totalul sumelor înscrise în creditul aceluiaşi cont. F Rest de plată la lichidarea unei obligaţii. **2.** Marfă rămasă nevândută (şi care se desface cu preţ redus). — Din fr. **solde.**

SOLDÁ, *soldez,* vb. I. Tranz. **1.** A calcula soldul unui cont. F Refl. Fig. (Despre tratative, întreceri sportive, acţiuni etc.) A se încheia cu…, a avea drept rezultat…. **2.** A lichida o socoteală, o datorie. **3.** A vinde un rest de marfă cu reducere de preţ. — Din fr. **solder,** it. **soldare.**

SOLDÁRE, *soldări,* s.f. Acţiunea de *a (se) solda* şi rezultatul ei. — V. **solda.**

SOLDÁT[1], -Ă, *soldaţi, -te,* adj. **1.** (Despre conturi) Care nu mai are sold. **2.** (Despre mărfuri) Scos la vânzare. — V. **solda.**

SOLDÁT[2], *soldaţi,* s.m. Militar care nu are niciun grad; militar care are cel mai mic grad într-o armată; *p. gener.* militar care îşi execută stagiul. F Fig. Luptător, militant. — Din fr. **soldat,** it. **soldato,** germ. **Soldat.**

SÓLDĂ, *solde,* s.f. Sumă de bani plătită militarilor şi personalului civil din armată. G Expr. *A fi în solda cuiva* = a susţine cauza cuiva din interes material (şi nu din convingere). — Din fr. **solde.**

SOLDĂŢÉL, *soldăţei,* s.m. Diminutiv al lui *soldat.* — **Soldat** + suf. *-el.*

SOLDĂŢÉSC, -EÁSCĂ, *soldăţeşti,* adj. Care aparţine soldaţilor, privitor la soldaţi, de soldat; ostăşesc; *p. gener.* militar. — **Soldat** + suf. *-esc.*

SOLDĂŢÉŞTE adv. Ca soldaţii; ostăşeşte; *p. gener.* milităreşte. — **Soldat** + suf. *-eşte.*

SOLDĂŢÍE s.f. (Rar) Stare, viaţă, calitate, serviciu de soldat sau, *p. gener.*, de militar. — **Soldat** + suf. *-ie.*

SOLDĂŢÍME s.f. Mulţime de soldaţi, totalitatea soldaţilor; ostăşime. — **Soldat** + suf. *-ime.*

SOLDĂŢÓI, *soldăţoi,* s.m. (Fam.) Augmentativ al lui *soldat.* — **Soldat** + suf. *-oi.*

SÓLDIU, *soldii,* s.m. Monedă italienească veche, de valoare redusă, care a circulat în trecut şi în Ţările Române; *p. gener.* monedă de mică valoare. — Din it. **soldo.**

SOLEÁR, *soleari,* s.m. Muşchi situat în partea posterioară a gambei, care leagă tibia şi peroneul de călcâi. [Pr.: *-le-ar*] — Din fr. **soléaire.**

SOLECÍSM, *solecisme*, s.n. Greşeală de sintaxă (neadmisă de normele limbii literare). — Din fr. **solécisme,** lat. **soloecismus.**

SOLEÍL adv. (Despre obiecte plisate) În formă de raze. G (Adjectival) *Fustă soleil.* [Pr.: *soléi*] — Cuv. fr.

SOLÉMN, -Ă, *solemni, -e,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care are loc după un anumit ceremonial; cu fast, sărbătoresc. **2.** Important; grav, serios. F Desăvârşit; intens, profund. F Sfânt, sacru. F Măreţ, grandios, maiestuos. **3.** (Despre acte juridice) Care trebuie să respecte anumite forme pentru a fi considerat valabil. — Din lat. **sollemnis.**

SOLEMNITÁTE, (**2**) *solemnităţi,* s.f. **1.** Însuşire a ceea ce este solemn; ceremonial care însoţeşte îndeplinirea unui act solemn. F Măreţie, seriozitate, gravitate, sobrietate. **2.** Act solemn săvârşit cu fast. F Ceremonie publică pentru sărbătorirea sau comemorarea unui eveniment ori a unei persoane. **3.** Îndeplinire a unor forme care fac valabile actele juridice. — Din lat. **sollemnitas, -atis.**

SOLENÁŢIE, *solenaţii,* s.f. Mărime egală cu suma algebrică a curenţilor electrici de conducţie din conductoarele care îmbrăţişează o curbă închisă. — Din fr. **solénation.**

SOLENOÍD, *solenoizi,* s.m. Bobină electrică cilindrică fără miez feromagnetic. — Din fr. **solénoïde.**

SOLENOIDÁL, -Ă, *solenoidali, -e,* adj. (Elt.) Care aparține solenoidului, care se referă la solenoid. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **solénoïdal.**

SOLFATÁRĂ, *solfatare,* s.f. (Înv.) Emanație vulcanică constituită mai ales din vapori de apă, hidrogen sulfurat și dioxid de carbon. — Din fr. **solfatare,** it. **solfatara.**

SOLFEGIÁ, *solfegiez,* vb. I. Intranz. A executa un solfegiu, a cânta o melodie numind fiecare notă. [Pr.: *-gi-a*] — Din it. **solfeggiare.**

SOLFEGIÉRE, *solfegieri,* s.f. Acțiunea de *a solfegia* și rezultatul ei. [Pe.: *-gi-e-*] — V. **solfegia.**

SOLFÉGIU, *solfegii,* s.n. Mică piesă muzicală fără cuvinte, compusă în vederea exercițiilor; exercițiu vocal executat fără cuvinte, menit să dezvolte auzul și deprinderea de a citi notele muzicale. — Din it. **solfeggio.**

SOLÍ, *solesc,* vb. IV. Intranz. (Înv., rar) A comunica cuiva ceva printr-un sol[2]. — Din **sol[2].**

SOLICITÁ, *solícit,* vb. I. Tranz. **1.** A cere (cu stăruință) să i se acorde ceva, a se adresa cuiva cu o cerere. F A ruga, a apela la…, a invita să… **2.** A provoca, a trezi; a atrage. **3.** A supune un corp unei acțiuni fizice (de tracțiune, torsiune, apăsare etc.) care l-ar putea distruge dacă ar depăși o anumită valoare. [Acc. și: (prez. ind.) *solicít*] — Din fr. **solliciter,** lat. **sollicitare.**

SOLICITÁNT, -Ă, *solicitanți, -te,* s.m. și f. Persoană care solicită (**1**); solicitator. — **Solicita** + suf. *-ant.* Cf. germ. Solliziant.

SOLICITÁRE, *solicitări,* s.f. Acțiunea de *a solicita* și rezultatul ei; cerere stăruitoare. F Proces fizic prin care se produc tensiuni și deformații în interiorul unui corp solid. — V. **solicita.**

SOLICITATÓR, -OÁRE, *solicitatori, -oare,* s.m. și f. Solicitant. — **Solicita** + suf. *-tor.* Cf. lat. sollicitator, -oris.

SOLICITÚDINE s.f. Atitudine plină de grijă, de bunăvoință, de prietenie față de cineva sau de ceva; atenție prevenitoare. — Din fr. **sollicitude,** lat. **sollicitudo, -inis.**

SÓLID[1], *solizi,* s.m. **1.** Monedă de aur care a circulat în Imperiul Roman și în Imperiul Bizantin. **2.** Monedă mică de argint sau de bronz emisă și în Țările Române în sec. XVII. — Din lat. **solidus.**

SOLÍD[2], -Ă, *solizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Corp) care posedă capacitatea de a-și menține forma și dimensiunile, de a se opune forțelor deformatoare, având o structură compactă și o mare coeziune; *p. ext.* (corp) dur, tare, rigid, rezistent. **2.** Adj. Care este astfel făcut încât să reziste mult timp; rezistent, trainic, durabil. **3.** Adj. Mare (ca dimensiuni și greutate); (fam., despre ființe) voinic, robust. **4.** Adj. Fig. Temeinic, serios; *p. ext.* sigur, statornic. F Care înfruntă cu tărie greutățile; dârz. — Din fr. **solide,** lat. **solidus.**

SOLIDÁR, -Ă, *solidari, -e,* adj. **1.** Legat (de cineva sau de ceva) printr-o responsabilitate și un interes comun; unit. F De care răspund în egală măsură și împreună mai multe persoane; *spec.* care leagă între ei într-un raport de obligații mai mulți creditori și un debitor sau mai mulți debitori și un creditor. **2.** Care este legat prin construcție de altă piesă sau de alt obiect, formând împreună un tot unic. — Din fr. **solidaire.**

SOLIDARÍSM s.n. Concepție social-politică potrivit căreia principiul fundamental al existenței societății este solidaritatea tuturor membrilor ei. — Din fr. **solidarisme.**

SOLIDARITÁTE s.f. Faptul de a fi solidar (cu cineva sau cu ceva); sentiment care îi determină pe oameni să-și acorde ajutor reciproc. — Din fr. **solidarité.**

SOLIDARIZÁ, *solidarizez,* vb. I. **1.** Refl. A se declara solidar (**1**) cu cineva sau cu ceva, a manifesta sentimente de solidaritate (față de cineva), a se uni cu cineva într-o acțiune. **2.** Tranz. A lega între ele (prin construcție) două sau mai multe piese sau obiecte, astfel încât să formeze un tot, să preia în ansamblu solicitările. — Din fr. **solidariser.**

SOLIDARIZÁRE, *solidarizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) solidariza* și rezultatul ei. — V. **solidariza.**

SOLIDARIZÁT, -Ă, *solidarizați, -te,* adj. Declarat solidar cu cineva, unit. — V. **solidariza.**

SOLIDIFICÁ, *solidífic,* vb. I. Refl. și tranz. A trece sau a face să treacă un corp din stare lichidă în stare solidă, prin răcire sub o temperatură dată; *p. ext.* a îngheța. F Refl. (Despre grăsimi) A se slei. F Refl. A se întări. — Din fr. **solidifier,** it. **solidificare.**

SOLIDIFICÁRE, *solidificări,* s.f. Faptul de *a (se) solidifica.* — V. **solidifica.**

SOLIDIFICÁT, -Ă, *solidificați, -te,* adj. Care a devenit solid sau care s-a întărit. — V. **solidifica.**

SOLIDITÁTE s.f. Stare a corpurilor solide; proprietate a corpurilor solide de a opune rezistență la schimbarea formei și a volumului lor; tărie, duritate, rezistență. F Fig. Temeinicie, seriozitate. — Din fr. **solidité,** lat. **soliditas, -atis.**

SOLIDÚS s.n. (Fiz.) Curbă, loc geometric al punctelor dintr-o diagramă de faze, care reprezintă terminarea solidificării. — Din fr. **solidus.**

SOLÍE, *solii,* s.f. **1.** Misiunea unui sol[2]. G Expr. (Înv.) *A-și da solia* = a expune obiectul misiunii sale, a-și îndeplini însărcinarea de sol[2]; a da socoteală de misiunea avută. F P. gener. Misiune, însărcinare, sarcină. F Fig. Menire. **2.** (Concr.) Veste, mesaj (adus de un sol[2]). **3.** (Concr.) Grup de persoane trimise ca soli[2]; delegație. — **Sol[2]** + suf. *-ie.*

SOLIFLUCȚIÚNE s.f. v. **solifluxiune.**

SOLIFLUXIÚNE s.f. Proces de alunecare lentă a solului pe pantele mici ca urmare a îmbibării cu apă a depozitelor superficiale. [Pr.: *-xi-u-.* — Var.: **soliflucțiúne** s.f.] — Din fr. **solifluction, solifluxion.**

SOLILÓC s.n. v. **solilocviu.**

SOLILÓCVIU, *solilocvii,* s.n. (Livr.) Monolog; operă scrisă sub formă de monolog. [Var.: **solilóc** s.n.] — Din fr. **soliloque.**

SOLIPÉD, -Ă, *solipezi, -de,* adj., s.n. (Animal) care are piciorul alcătuit dintr-un singur deget (terminat cu o copită). — Din fr. **solipède.**

SOLIPSÍSM s.n. Concepție filosofică idealist-subiectivă potrivit căreia singura realitate ar fi eul, conștiința individuală, întreaga lume exterioară existând numai în această conștiință. — Din fr. **solipsisme.**

SOLIPSÍST, -Ă, *solipsiști, -ste,* s.m. și f., adj.. **1.** S.m. și f. Adept al solipsismului. **2.** Adj. Care aparține solipsismului, privitor la solipsism. — Din fr. **solipsiste.**

SOLÍST, -Ă, *soliști, -ste,* s.m. și f. **1.** Cântăreț sau instrumentist care execută un solo. **2.** Dansator care execută singur o piesă coregrafică sau care deține un rol principal într-un ansamblu coregrafic. — Din fr. **soliste.**

SOLÍSTIC, -Ă, *solistici, -ce,* adj. Care pune accentul pe interpretarea solistului; care se execută de un solist. — **Solist** + suf. *-ic.*

SOLITÁR, -Ă, *solitari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se găsește singur; izolat, singuratic. G *Floare* (sau *frunză* etc.) *solitară* = floare (sau frunză etc.) care crește singură pe tulpină. F (Despre locuri) Pustiu, neumblat. F (Despre ființe; adesea substantivat) Care trăiește sau căruia îi place să trăiască singur, izolat, departe de societate. **2.** S.n. Diamant mare montat singur la o bijuterie (sau ieșind în evidență într-o montură dintr-un grup de pietre mai mici). — Din fr. **solitaire,** lat. **solitarius.**

SOLITARÍSM s.n. (Livr.) Tendință, înclinație a cuiva de a se izola de oameni, de a trăi în izolare. — **Solitar** + suf. *-ism.*

SOLITÓN s.n. (Cib., Med.) Undă de conductibilitate nervoasă caracterizată prin propagarea fără deformări și cu viteză fixă. — Din fr., engl. **soliton.**

SOLITÚDINE s.f. (Livr.) Singurătate, izolare (în care se află cineva). — Din fr. **solitude,** lat. **solitudo, -inis.**

SOLMIZÁȚIE s.f. Sistem medieval de intonare silabică a notelor. F Citire ritmică a notelor, fără intonarea lor. — Din fr. **solmisation.**

SÓLNIȚĂ, *solnițe,* s.f. **1.** Vas mic în care se servește sarea (și piperul) la masă; conținutul acestui vas. F (Pop.) Vas (de lemn) în care se păstrează sarea la bucătărie. **2.** (Pop.) Cavitate situată deasupra ochilor la cai. — Din bg., sb. **solnica.**

SÓLO, (**I**) *solouri,* s.n., (**II**) s.m. **I.** S.n. **1.** Compoziție muzicală (sau parte a ei) concepută pentru un singur instrument sau pentru o singură voce. F (Adjectival) Care se execută fără acompaniament. **2.** Dans (sau parte dintr-un dans) executat de o singură persoană. **II.** S.m. Solist. — Din it. **solo.**

SOLOMONÁR, *solomonari,* s.m. (Pop.) **1.** Astronom care prevestește vremea și face calendare. **2.** Înțelept sau magician, după credințele populare, cu puteri supranaturale, care poate provoca sau împiedica diverse fenomene naturale; *p. gener.* vrăjitor. [Var.: (reg.) **șolomănár** s.m., **șolomonár** s.m.] — **Solomon** (n. pr.) + suf. *-ar.*

SOLOMONÍ, *solomonesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A vrăji, a fermeca. — Din n. pr. **Solomon.**

SOLOMONIÁN, -Ă, *solomonieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Insulele Solomon. **2.** Adj. Care aparține Insulelor Solomon sau solomonienilor (**1**), privitor la Insulele Solomon sau la solomonieni. — [Insulele] **Solomon** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SOLOMONÍE, *solomonii,* s.f. (Pop.) Vrăjitorie, farmec. F Vicleșug, șiretlic. — **Solomon** (n. pr.) + suf. *-ie.*

SOLOMONÍRE, *solomoniri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a solomoni* și rezultatul ei. — V. **solomoni.**

SOLONCEÁC, *solonceacuri,* s.n. (Geol.) Sol salin de suprafață cu conținut ridicat de săruri. — Din rus. **solonceak.**

SOLONÉȚ, *soloneți,* s.n. Grup de soluri caracterizate printr-un bogat conținut de sodiu și o fertilitate naturală foarte scăzută. — Din rus. **soloneț.**

SOLSTIȚIÁL, -Ă, *solstițiali, -e,* adj. Care ține de solstițiu, privitor la solstițiu. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **solsticial,** lat. **solstitialis.**

SOLSTÍȚIU, *solstiții,* s.n. Fiecare dintre cele două momente ale anului când Soarele se află la cea mai mare înălțime față de ecuator; datele calendaristice corespunzătoare acestor momente (21 iunie și 22

decembrie), marcând ziua cea mai lungă, respectiv, cea mai scurtă din an. — Din lat. **solstitium,** fr. **solstice.**

SOLÚBIL, -Ă, *solubili, -e,* adj. **1.** (Despre substanțe sau elemente chimice) Care se poate dizolva într-un solvent. **2.** Fig. (Rar) Care se poate rezolva, dezlega, explica. — Din fr. **soluble,** lat. **solubilis.**

SOLUBILITÁTE, *solubilități,* s.f. Proprietate a unor săruri de a se putea dizolva într-un solvent. F Cantitate maximă de substanță, exprimată în grame, conținută într-o anumită cantitate de solvent la o temperatură determinată. — Din fr. **solubilité.**

SOLUBILIZÁ, *solubilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni solubil. — Din fr. **solubiliser.**

SOLUBILIZÁRE, *solubilizări,* s.f. Proces de transformare a unei substanțe greu solubile într-una ușor solubilă, în urma unui proces fizic sau a unei reacții chimice. — V. **solubiliza.**

SOLUNÁR, -Ă, *solunari, -e,* adj. Care se referă simultan la Soare și la Lună. G *Ore solunare* = ore favorabile pescuitului stabilite în funcție de poziția simultană a Soarelui și a Lunii. — Din fr. **solunaire.**

SOLÚȚIE, *soluții,* s.f. **1.** Amestec omogen compus din două sau mai multe substanțe chimice (dintre care una este de obicei lichidă) dispersate la scară moleculară în diverse proporții. **2.** Modalitate de a rezolva o dificultate, o problemă, de a ieși dintr-un impas etc. F Răspuns la o problemă. **3.** (În sintagma) *Soluție de continuitate* = întrerupere a continuității; separare a părților care mai înainte erau legate între ele sau continue. [Var.: (înv.) **soluțiúne** s.f.] — Din fr. **solution,** lat. **solutio, -onis.**

SOLUȚIONÁ, *soluționez,* vb. I. Tranz. A găsi, a da o soluție (**2**); a dezlega, a rezolva. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **solutionner.**

SOLUȚIONÁRE, *soluționări,* s.f. Acțiunea de *a soluționa* și rezultatul ei; dezlegare, rezolvare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **soluționa.**

SOLUȚIONÁT, -Ă, *soluționați, -te,* adj. **1.** Pentru care s-a găsit o soluție (convenabilă); rezolvat (**1**). **2.** (Despre controverse, litigii, conflicte) Căruia i s-a pus capăt; rezolvat (**2**). [Pr.: *-ți-o-*] — V. **soluționa.**

SOLUȚIÚNE s.f. v. **soluție.**

SOLVÁBIL, -Ă, *solvabili, -e,* adj. Care dispune de suficiente mijloace bănești sau bunuri pentru a-și îndeplini la termen obligațiile; care plătește prompt, bun de plată; solvent[2]. — Din fr. **solvable.**

SOLVABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi solvabil; solvență. — Din fr. **solvabilité.**

SOLVÁT, *solvați,* s.m. (Chim.) Dizolvat (**2**). — Din fr. **solvate.**

SOLVATÁ, *solvatez,* vb. I. Intranz. (Chim.) A produce o solvatare. — Cf. s o l v a t a r e.

SOLVATÁRE s.f. Fenomen care însoțește dizolvarea substanțelor într-un solvent și care constă în stabilirea unor legături între ionii sau moleculele substanței dizolvate și moleculele dizolvantului. — După fr. **solvatation.**

SOLVÉNT[1], *solvenți,* s.m. Substanță chimică (lichidă) care are proprietatea de a dizolva în masa ei alte substanțe; dizolvant. — Din engl. **solvent.**

SOLVÉNT[2], -Ă, *solvenți, -te,* adj. **1.** (Despre elevi, studenți; adesea substantivat) Care plătește taxe de frecvență sau de internat, care nu este bursier. **2.** Solvabil. — Din germ. **Solvent.**

SOLVENȚĂ, *solvențe,* s.f. Solvabilitate. — Din germ. **Solvenz.**

SOLVÍ, *solv,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) dizolva. [Prez. ind. și: *solvesc*] — Din lat. **solvere.**

SOLVÍRE, *solviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) solvi* și rezultatul ei; dizolvare. — V. **solvi.**

SOLVÍT, -Ă, *solviți, -te,* adj. Dizolvat. — V. **solvi.**

SOLZ, *solzi,* s.m. **1.** Fiecare dintre plăcile mici, dure și lucioase, de natură tegumentară, care, suprapunându-se parțial, acoperă corpul celor mai mulți pești, al celor mai multe reptile, picioarele păsărilor și anumite părți ale corpului unor mamifere. F Fiecare dintre micile plăci de metal din care sunt făcute armurile sau anumite obiecte de podoabă. **2.** Fiecare dintre frunzulițele care acoperă și apără bulbii, mugurii și alte organe ale plantelor. **3.** Stratul exterior pe care-l prezintă o secțiune transversală făcută într-o fibră de lână. **4.** Fig. (Pop.) Murdărie, jeg care se depune pe piele, în formă de mici cruste. **5.** (În sintagma) *Solz de pește* = un fel de instrument muzical popular, format dintr-un solz de pește, maleabil, pe care executantul îl introduce între buza de jos și partea inferioară a dinților, punându-l în vibrație prin coloana de aer a respirației. — Refăcut din ***soldzi** (pl. lui **soldu* < lat. *solidus* „monedă de aur”).

SOLZĂRÍE s.f. (Rar) Totalitatea solzilor care acoperă corpul unui animal; mulțime de solzi. — **Solz** + suf. *-ărie.*

SOLZIȘÓR, *solziși,* s.m. Diminutiv al lui *solz.* — **Solz** + suf. *-iș(or.*

SOLZÓS, -OÁSĂ, *solzoși, -oase,* adj. Acoperit cu solzi. F Care are aspect de solzi, care se poate desface ca niște solzi. — **Solz** + suf. *-os.*

SÓMA[1] s.f. Totalitatea celulelor nereproducătoare ale organismului viu. — Din fr. **soma.**

SOMÁ[2], *somez,* vb. I. Tranz. A cere (cuiva) imperios (și sub amenințare) să îndeplinească ceva. F (Jur.) A pune cuiva în vedere, cu forme legale, să execute (sau să nu execute) ceva. — Din fr. **sommer.**

SOMALÉZ, -Ă, *somalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Somaliei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Somaliei sau somalezilor (**1**), privitor la Somalia ori la somalezi. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de somalezi (**1**). — **Somalia** (n. pr.) + suf. *-ez.*

SOMÁLI s.f. Limbă afro-asiatică oficială în Somalia. — Din fr. **somali.**

SOMÁRE, *somări,* s.f. Acțiunea de *a soma[2]* și rezultatul ei; avertizare, avizare, înștiințare. — V. **soma[2].**

SOMÁT, -Ă, *somați, -te,* adj. Căruia i s-a cerut (sub amenințare, cu forme legale etc.) să execute ceva; care a primit o somație, avertizat, avizat. — V. **soma[2].**

SOMÁTIC, -Ă, *somatici, -ce,* adj. (Biol.) Care aparține sau care se referă la corpul organismelor vii. G *Celule somatice* = celulele corpului (cu excepția celor sexuale). — Din fr. **somatique.**

SOMATOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul anatomic și fiziologic al corpului omenesc viu. — Din fr. **somatologie.**

SOMATOMETRÍE s.f. Ansamblul măsurătorilor efectuate pentru a determina forma și dimensiunile corpului (animalelor). — Din fr. **somatométrie.**

SOMATOTRÓP, -Ă, *somatotropi, -e,* adj. Care acționează asupra corpului. G *Hormon somatotrop* = hormon secretat de lobul anterior al hipofizei, care stimulează creșterea organismului. — Din fr. **somatrope.**

SOMÁȚIE, *somații,* s.f. Faptul de a soma; invitație prin care se pune cuiva în vedere să execute (sau să nu execute) ceva; ordin scris emanat de la o autoritate prin care se ordonă cuiva să execute (sau să înceteze de a executa) o acțiune. [Var.: (înv.) **somațiúne** s.f.] — Din fr. **sommation.**

SOMAȚIÚNE s.f. v. **somație.**

SOMBRÉRO, *sombrero,* s.n. Pălărie de fetru, stofă, pai etc. cu boruri largi, purtată mai ales în Spania și în America Latină. — Din sp., fr. **sombrero.**

SOMEȘEÁNA s.f. art. Numele unui dans popular (sau al unui ciclu de dansuri populare) din Transilvania, din zona Năsăudului; melodie după care se execută acest dans. — **Someș** (n. pr.) + suf. *-ană.*

SOMIÉRĂ, *somiere,* s.f. **1.** Rețea elastică de sârmă, de arcuri etc. fixată pe cadrul patului, peste care se așază salteaua; *p. ext.* parte a unui pat formată dintr-un schelet care susține un ansamblu de elemente elastice, un material de umplutură și o țesătură de acoperire. **2.** Bloc de piatră care susține o boltă. **3.** Fiecare dintre grinzile principale pe care sunt rezemate grinzile secundare ale unui planșeu. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **sommier.**

SOMITÁTE, *somități,* s.f. Persoană de mare prestigiu, autoritate necontestată într-un anumit domeniu de activitate. — Din fr. **sommité.**

SOMN[1], *somni,* s.m. Pește teleostean răpitor cu corpul lung, fără solzi, lățit în partea dinainte, cu capul turtit, cu gura armată de dinți puternici și cu mustăți lungi *(Silurus glanis).* — Din sl. **somŭ.** Cf. bg., rus. s o m.

SOMN[2] s.n. Stare fiziologică normală și periodică de repaus a ființelor, necesară redresării forțelor, caracterizată prin încetarea totală sau parțială a funcționării conștiinței, prin relaxare musculară, prin încetinirea circulației, a respirației și prin vise; starea celui care doarme. G *Somnul de veci* (sau *cel lung, veșnic)* = moartea. G Expr. *A dormi somnul iepurelui* = a dormi ușor, iepurește. *A trage un (pui de) somn* = a dormi (bine). *A-l fura* (pe cineva) *somnul* = a ațipi. *Somn ușor,* formulă prin care se dorește cuiva care se culcă somn liniștit. *A-l păli* (sau *a-l toropi* pe cineva) *somnul* sau *a pica* (sau *a nu mai putea) de somn* = a nu mai putea rezista nevoii de a dormi. F Fig. Stare de inerție; toropeală. amorțire. F Necesitatea de a dormi; senzație provocată de această necesitate. — Lat. **somnus.**

SOMNAMBÚL, -Ă, *somnambuli, -e,* s.m. și f. Persoană care suferă de somnambulism; noctambul. G (Adjectival) *Ființă somnambulă.* — Din fr. **somnambule.**

SOMNAMBÚLIC, -Ă, *somnambulici, -ce,* adj. Care aparține somnambulului sau somnambulismului, privitor la somnambul sau la somnambulism. — Din fr. **somnambulique.**

SOMNAMBULÍSM s.n. Stare patologică de automatism inconștient manifestată prin executarea unor acte coordonate (mers prin casă), în timpul somnului, natural sau provocat prin hipnoză, de care individul în cauză nu-și mai amintește la trezire; noctambulism. — Din fr. **somnambulisme.**

SOMNÍE s.f. (Rar) Somnolență. — **Somn[2]** + suf. *-ie.*

SOMNIFÉR, -Ă, *somniferi, -e,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care provoacă somn; soporific, hipnotic, narcotic. — Din fr. **somnifère,** lat. **somnifer.**

SOMNIȘÓR[1], *somnișori,* s.m. Diminutiv al lui *somn[1];* somnuleț[1]. — **Somn[1]** + suf. *-iș(or.*

SOMNIŞÓR², (**1**) s.n., (**2**) *somnişori,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *somn²;* somnuleţ². **2.** S.m. (Bot.) Mac de grădină. — **Somn²** + suf. *-işor.*

SOMNOLÁ, *somnolez,* vb. I. Intranz. (Înv.) A dormita, a picoti, a moţăi. — Din fr. **somnoler.**

SOMNOLÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a somnola* şi rezultatul ei. — V. **somnola.**

SOMNOLÉNT, -Ă, *somnolenţi, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care este în stare de somnolenţă sau trădează somnolenţă; care dormitează (sau pare că dormitează); toropit, moleşit (de somn). — Din fr. **somnolent,** lat. **somnolentus.**

SOMNOLÉNŢĂ s.f. Stare intermediară între somn şi veghe, în care diverse funcţii şi reacţii ale organismului sunt diminuate; moleşeală, toropeală, somnie, somnoroşie. — Din fr. **somnolence,** lat. **somnolentia.**

SOMNORÓS, -OÁSĂ, *somnoroşi, -oase,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Căruia îi este somn; ameţit, toropit de somn; adormit. F (Adesea substantivat) Căruia îi place să doarmă mult. **2.** Fig. Lipsit de vioiciune, de vigoare, de intensitate, de strălucire; fără viaţă, slab, şters, stins. **II.** S.f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee cu flori albe, cu frunzele şi fructele acoperite cu peri aspri *(Laserpitium prutenicum).* **2.** Pidosnic. [Var.: (reg.) **somnurós, -oásă** adj.] — **Somn²** + suf. *-uros.*

SOMNOROŞÍE s.f. (Înv.) Somnolenţă. — **Somnoros** + suf. *-ie.*

SOMNOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament al unor boli prin somn² prelungit cu hipnotice, hipnoză sau curent electric. — **Somn²** + **terapie.**

SOMNULÉŢ¹, *somnuleţi,* s.m. Somnişor¹. — **Somn¹** + suf. *-uleţ.*

SOMNULÉŢ² s.n. Somnişor². — **Somn²** + suf. *-uleţ.*

SOMNURÓS, -OÁSĂ adj. v. **somnoros.**

SOMÓN, *somoni,* s.m. Peşte teleostean răpitor marin din familia salmonidelor, lung de 1–1,5 m şi cu greutatea de 25–30 kg, cu carnea de culoare roz, foarte gustoasă, care migrează vara în fluvii pentru a-şi depune icrele *(Salmo salar).* — Din fr. **saumon.**

SOMOTÉI, *somotei,* s.m. Pui de somn¹, somn¹ mic (până la 1 kilogram). — Cf. somn¹.

SOMPTUÁR, -Ă, *somptuari, -e,* adj. Referitor la cheltuieli. G *Legi somptuare* = legi care, în vechea Romă, interziceau cheltuielile exagerate, în special pentru lux şi risipă. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **somptuaire.**

SOMPTUÓS, -OÁSĂ, *somptuoşi, -oase,* adj. Care este de o eleganţă impunătoare şi foarte costisitoare; fastuos, luxos, bogat. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **somptueux.**

SOMPTUOZITÁTE s.f. Însuşirea a ceea ce este somptuos, fast, eleganţă, lux; splendoare. [Pr.: *-tu-o-*] — Din fr. **somptuosité.**

SON, (**1**) *soni,* s.m., (**2**) *sonuri,* s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a tăriei sunetelor. **2.** S.n. (Livr., înv.) Sunet; ton. — Din fr. **son,** lat. **sonus.**

SONÁ, *sonez,* vb. I. Refl. (Fam.; despre oameni) A-şi pierde judecata, a se ţicni. — După fr. **sonné.**

SONAGRÁF, *sonagrafe,* s.n. (Rar) **1.** Aparat pentru înregistrarea şi redarea sunetelor cu mare fidelitate. **2.** Denumire comercială a unui spectograf folosit pentru analiza semnalelor sonore. — Din engl. **sonagraph.**

SONAGRÁMĂ, *sonagrame,* s.f. Reprezentare a analizei spectrografice efectuate de către sonagraf; (concr.) hârtie pe care este înregistrată o astfel de reprezentare. — Din engl. **sonagram.**

SONÁNTĂ, *sonante,* s.f. Consoană a cărei emisie nu comportă niciun zgomot şi care are unele caracteristici articulatorii şi funcţionale apropiate de vocale. G (Adjectival) *Consoană sonantă.* — Din fr. **sonnante.**

SONÁR, *sonare,* s.n. Echipament pentru telecomunicaţii subacvatice, conţinând elemente pentru emisia şi recepţia undelor sonore şi folosit pentru reperarea unor obiecte submarine. — Din fr. **sonar.**

SONÁTĂ, *sonate,* s.f. Bucată muzicală pentru unul sau două instrumente, alcătuită din trei sau patru părţi, deosebite între ele ca structură, tonalitate, ritm etc., dar care se completează într-o succesiune logică şi unitară. — Din fr. **sonate,** it. **sonata,** germ. **Sonate.**

SONATÍNĂ, *sonatine,* s.f. Sonată de proporţii reduse. — Din fr. **sonatine,** it. **sonatina,** germ. **Sonatine.**

SONDÁ, *sondez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta, a supune unui sondaj stratele unui teren, adâncimea sau fundul unei ape etc.; a explora. F A cerceta sau a evacua o cavitate a organismului cu ajutorul unei sonde. **2.** Fig. A încerca să afli gândurile, sentimentele, intenţiile cuiva; a iscodi, a ispiti; a tatona. — Din fr. **sonder.**

SONDÁBIL, -Ă, *sondabili, -e,* adj. (Despre terenuri, ape) Care poate fi sondat. — **Sonda** + suf. *-bil.*

SONDÁJ, *sondaje,* s.n. Acţiunea de a sonda; sondare. **1.** Cercetare a solului sau a subsolului pentru determinarea proprietăţii rocilor, găsirea (şi extragerea) unor substanţe utile etc. F Luare de probe dintr-un material compact. F Introducere a unei sonde într-o plagă sau într-o cavitate naturală a organismului pentru a face posibilă evacuarea substanţelor nocive, pentru extragerea unei probe în vederea unei analize etc. **2.** Fig. Cercetare, investigaţie, studiu. G *Sondaj de opinie* = metodă psihologică folosită în vederea cunoaşterii opiniei membrilor societăţii privind chestiuni (economice, politice, culturale, electorale etc.) devenite importante la un moment dat. — Din fr. **sondage.**

SONDÁRE, *sondări,* s.f. Acţiunea de *a sonda* şi rezultatul ei; sondaj, investigaţie, studiu, cercetare. — V. **sonda.**

SÓNDĂ, *sonde,* s.f. **1.** Gaură cilindrică forată în interiorul scoarţei Pământului în vederea exploatării unui zăcământ de hidrocarburi fluide, a explorării unor strate etc. F Instalaţie situată deasupra unei sonde (**1**). **2.** Dispozitiv care serveşte la extragerea unei mici cantităţi dintr-un material compact sau granular (pământ, ciment, nisip etc.). F Burghiu mare, acţionat mecanic, cu care se fac foraje în sol (în scopul de a-l explora şi a recunoaşte natura stratelor). **3.** Instrument chirurgical în formă de tub cilindric de metal, de cauciuc etc. care serveşte la explorarea sau la evacuarea unor canale sau cavităţi din organism ori la drenarea plăgilor. **4.** Instrument cu ajutorul căruia se efectuează diferite observaţii hidrometrice ca măsurarea adâncimii unei ape, recoltarea de probe de pe fundul apelor etc. **5.** Dispozitiv sensibil, asociat unui aparat de măsură, care poate fi plasat în diferite puncte din spaţiu pentru explorarea unui câmp fizic. **6.** (În sintagmele) *Balon-sondă* = balon prevăzut cu aparate de observaţie, care se lansează în atmosferă pentru diferite cercetări ştiinţifice. *Sondă spaţială* = satelit artificial sau vehicul spaţial fără oameni, lansat în spaţiul cosmic pentru cercetarea lui directă. **7.** Pahar de bere, lunguieţ şi subţire, mai îngust în partea de jos. — Din fr. **sonde.**

SONDÉZĂ, *sondeze,* s.f. Instalaţie de foraj de mică adâncime. — Din fr. **sondeuse.**

SONDÓR, *sondori,* s.m. Muncitor la o sondă (**1**). — Din fr. **sondeur.**

SONERÍE, *sonerii,* s.f. **1.** Dispozitiv de semnalizare sonoră care emite sunete (intermitente) cu ajutorul unui mic clopot atins de un ciocănel special; *p. ext.* sunet produs de acest dispozitiv. G *Sonerie electrică* = sonerie în care ciocănelul este acţionat de un electromagnet. **2.** Buton care, prin apăsare, declanşează funcţionarea unei sonerii (**1**). — Din fr. **sonnerie,** it. **soneria.**

SONÉT, *sonete,* s.n. Poezie cu formă prozodică fixă, alcătuită din 14 versuri repartizate în două catrene cu rimă îmbrăţişată şi două terţine cu rimă liberă. — Din fr. **sonnet,** it. **sonetto.**

SONÉTĂ, *sonete,* s.f. Dispozitiv alcătuit dintr-un berbec (**II 2**) care alunecă pe un stâlp vertical, cu care se bat (manual sau mecanic) piloţii în sol (de obicei pe fundul unei ape), menţinându-i totodată în poziţia prescrisă. — Din fr. **sonnette.**

SONETÍST, -Ă, *sonetişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care scrie sonete. — Din fr. **sonnettiste,** it. **sonettista.**

SONG, *songuri,* s.n. Cântec, melodie. — Din engl. **song.**

SÓNIC, -Ă, *sonici, -ce,* adj. Care ţine de sunete, privitor la sunete. F (Despre anumite fenomene) Care se manifestă cu o viteză apropiată de cea a sunetului. — Din fr. **sonique.**

SONICITÁTE s.f. Disciplină tehnică care se ocupă cu transmiterea prin vibraţii şi prin unde elastice longitudinale a energiei sau a puterii mecanice în masa corpurilor lichide şi a corpurilor solide. — **Sonic** + suf. *-itate.*

SONOLOCÁŢIE s.f. Determinare a poziţiei unui obiect faţă de un anumit reper cu ajutorul undelor sonore. — Din fr. **sonolocation.**

SONOLUMINESCÉNŢĂ s.f. Emisie slabă de lumină care însoţeşte fenomenul de formare a bulelor de gaze dintr-un lichid supus acţiunii ultrasunetelor. [Var.: **sonoluminiscénţă** s.f.] — Din fr. **sonoluminescence.**

SONOLUMINISCÉNŢĂ s.f. v. **sonoluminescenţă.**

SONOMÉTRIC, -Ă, *sonometrici, -ce,* adj. (Fon.) Referitor la sonometrie, de sonometrie. — Din fr. **sonométrique.**

SONOMETRÍE s.f. (Fon.) Tehnică de măsurare a sunetelor cu ajutorul sonometrului. — Din fr. **sonométrie.**

SONOMÉTRU, *sonometre,* s.n. Instrument pentru verificarea legilor de vibraţie a coardelor, pentru a compara înălţimea a două sunete sau pentru a măsura un interval. F Aparat electronic pentru măsurarea intensităţii undelor sonore, de obicei a zgomotelor. — Din fr. **sonomètre.**

SONÓR, -Ă, *sonori, -e,* adj. **1.** Care produce, prin vibrare, sunete (puternice); care răsună sau face să răsune. **2.** (Adesea adverbial) Care are un sunet plăcut, armonios (şi pătrunzător). **3.** Care amplifică sunetele, care are rezonanţă. **4.** (Despre consoane) Care este rostit prin vibrarea coardelor vocale, glota fiind închisă; fonic. **5.** (Despre filme cinematografice) Însoţit de vorbire şi de muzică. F (Substantivat, n.) Partea sonoră (**5**) a unui film cinematografic sau de televiziune. **6.** Fig. Important, cu răsunet, renumit; *p. ext.* pretenţios, emfatic. — Din fr. **sonore,** lat. **sonorus.**

SONORITÁTE, *sonorităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi sonor. F Muzicalitate. F Sunet sau grup de sunete (caracteristice); nuanţă. **2.** Proprietate a unor

corpuri de a propaga și de a amplifica sunetele; rezonanță. — Din fr. **sonorité,** lat. **sonoritas, -atis.**

SONORIZÁ, *sonorizez,* vb. I. Tranz. A face (să fie) sonor. F Tranz. și refl. (Despre consoane surde) A (se) transforma în consoană sonoră. F A adăuga unei producții cinematografice sau de televiziune partea sonoră. — Din fr. **sonoriser.**

SONORIZÁRE, *sonorizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sonoriza* și rezultatul ei; *spec.* partea sonoră a unui film. — V. **sonoriza.**

SONOSFÉRĂ, *sonosfere,* s.f. Mică incintă acustică de formă sferică folosită în special în autoturisme. — Din fr. **sonosphère.**

SOPÓR s.n. (Med.) Stare patologică de somnolență. — Din fr. **sopor.**

SOPORIFÉR, -Ă, *soporiferi, -e,* adj., s.n. (Înv.) Somnifer. — Din fr. **soporifère,** lat. **soporifer.**

SOPORÍFIC, -Ă, *soporifici, -ce,* adj., s.n. Somnifer. — Din fr. **soporifique.**

SOPRÁN, -Ă, (**1**) s.n., (**2**) *soprani, -e,* s.m. și f., (**3**) adj. invar. **1.** S.n. Cea mai înaltă dintre cele cinci categorii ale vocii omenești (de femeie sau de copil). **2.** S.m. și f. Femeie sau copil cu voce de sopran (**1**). **3.** Adj. invar. (Despre instrumente de suflat) Al cărui registru corespunde vocii de sopran (**2**). *Saxofon sopran.* [Var.: **sopráno** s.n.] — Din fr., it. **soprano.**

SOPRÁNO s.n. v. **sopran.**

SOR[1] s.f. v. **soră.**

SOR[2]**,** *sori,* s.m. (Bot.) Grupare de sporangi situată pe fața inferioară a frunzelor la ferigi. — Din fr. **sore.**

SÓRĂ, *surori,* s.f. **1.** Persoană de sex feminin considerată în raport cu copiii aceloraşi părinți sau ai aceluiași tată ori aceleiași mame. G *Soră bună* = soră care are amândoi părinții comuni cu ai fraților săi. (Reg.) *Soră de scoarță* = fiica din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriți, considerată în raport cu copilul sau cu copiii celuilalt soț. *Soră de lapte* = fată care a supt odată cu alt copil de la aceeași femeie, considerată în raport cu acel copil. G Loc. adj. *Soră cu moartea* = grozav, zdravăn, foarte mare. G Compuse: *sora-soarelui* = floarea-soarelui; *sor-cu-frate* = numele a două plante erbacee cu frunze ovale, cu flori galbene-aurii sau albastre-violete, cu fructul o capsulă *(Melampyrum).* **2.** (Fam.; la voc.) Termen cu care cineva se adresează unei fete sau unei femei în semn de intimitate, de prietenie sau de dragoste; dragă. **3.** Fig. Tovarășă, prietenă. F Țară, limbă etc. de aceeași origine cu alta, cu afinități și trăsături comune. **4.** Cel mai mic grad în ierarhia călugărească în mănăstirile de femei; femeie care are acest grad. **5.** Infirmieră. [Var.: (pop.) **suróră, sor** s.f.] — Lat. **soror, -oris.**

SORB[1]**,** *sorbi,* s.m. Arbore din familia rozaceelor înalt până la 15 m, cu frunze ovale, flori albe și fructe cărnoase, al cărui lemn se folosește la strungărie *(Sorbus aria).* — Lat. **sorbus.**

SORB[2]**,** *sorburi,* s.n. **1.** Vârtej de apă cu un ochi adânc la mijloc. F Loc unde apa unui râu dispare de la suprafață, curgând în continuare printr-un curs subteran. **2.** Vânt puternic care se propagă sub forma unui vârtej. **3.** Piesă metalică perforată sau prevăzută cu sită care se montează la capătul introdus în lichid al conductei de aspirație a unei pompe pentru a împiedica pătrunderea în pompă a corpurilor străine, a impurităților; *p. gener.* țeavă, conductă aspiratoare. — Din **sorbi** (derivat regresiv).

SORBESTREÁ, *sorbestrele,* s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lucioase, crestate pe margini și cu flori hermafrodite lipsite de corolă *(Sanguisorba officinalis).* — Cf. it. sorbastrella.

SORBÉT, *sorbeturi,* s.n. (Înv.) Băutură răcoritoare preparată din suc de fructe, zahăr și lichior sau apă. [Pl. și: *sorbete*] — Din fr. **sorbet.**

SORBÍ, *sorb,* vb. IV. Tranz. **1.** A bea ceva trăgând în gură puțin câte puțin, cu buzele strânse (și cu zgomot). F A bea repede și cu lăcomie, dintr-o singură înghițitură (golind vasul). G Expr. *A sorbi* (pe cineva) *într-o lingură* (sau *într-un pahar) de apă,* se spune: **a)** când cineva se uită cu mare dragoste la altcineva; **b)** când cineva își manifestă antipatia față de altcineva. *A sorbi cuvintele* (sau *vorbele, scrisul* etc.) *cuiva* = a asculta sau a citi cu mare atenție și interes pe cineva sau ceva. **2.** A înghiți. F Fig. A preocupa, a captiva. **3.** A trage în piept (cu nesaț), a inspira adânc (aer, vânt, miresme). — Lat. ***sorbire** *(= sorbere).*

SORBÍRE, *sorbiri,* s.f. Acțiunea de *a sorbi* și rezultatul ei; sorbit, sorbitură. — V. **sorbi.**

SORBÍT s.n. Sorbire. — V. **sorbi.**

SORBÍTĂ s.f. Constituent structural moale și maleabil al oțelului tratat termic. — Din fr. **sorbite,** germ. **Sorbit.**

SORBITÓR, -OÁRE, *sorbitori, -oare,* adj. Care soarbe sau absoarbe. — **Sorbi** + suf. *-tor.*

SORBITÚRĂ, *sorbituri,* s.f. **1.** Sorbire. F Cantitate de lichid care se poate sorbi dintr-o dată; înghițitură, dușcă. **2.** (Reg.) Mâncare lichidă; zeamă, supă, ciorbă. — **Sorbi** + suf. *-tură.*

SORBÓZĂ s.f. Monozaharidă asemănătoare cu fructoza, folosită la sinteza vitaminei C. — Din fr. **sorbose.**

SÓRBȚIE, *sorbții,* s.f. Denumire generală dată fenomenelor de absorbție, adsorbție și chemosorbție. — Din fr. **sorption.**

SÓRCOVĂ, *sorcove,* s.f. **1.** Bețișor sau rămurică împodobită cu flori artificiale de diferite culori, cu care copiii lovesc ușor pe spate pe părinții, cunoscuții etc. lor în dimineața zilei de Anul Nou, urându-le, în versuri speciale, sănătate și noroc. G Expr. *A fi ca o sorcovă* = a fi îmbrăcat caraghios, împopoțonat. **2.** Colind recitat de cei care urează cu sorcova (**1**). — Probabil din **sorcovi** (derivat regresiv).

SORCOVÁȚ s.m. v. **sorocovăț.**

SORCOVEÁLĂ, *sorcoveli,* s.f. Faptul de *a sorcovi;* sorcovit. — **Sorcovi** + suf. *-eală.*

SORCOVÍ, *sorcovesc,* vb. IV. Tranz. A colinda, a ura cu sorcova. F Fig. A bate, a lovi. — Din bg. **survakam.**

SORCOVÍT s.n. Sorcoveală. — V. **sorcovi.**

SORDÍD, -Ă, *sordizi, -de,* adj. Murdar; dezgustător. F Fig. Interesat în mod exagerat; meschin. — Din fr. **sordide,** lat. **sordidus.**

SOREÁN, *soreni,* s.m. (Iht.; pop.) Obleț. — **Soare** + suf. *-ean.*

SORÉDIE, *soredii,* s.f. Parte a talului unui lichen care se detașează de el și poate reproduce planta. — Din fr. **sorédie.**

SORÉTE, *soreți,* s.m. (Reg.) Pește răpitor verde-albăstrui, cu pete portocalii *(Lepomis gibbosus).* — **Soare** + suf. *-ete.*

SORG s.m. Plantă furajeră anuală din familia gramineelor, rezistentă la secetă, cu frunze lungi, mari și cu inflorescențe în formă de panicul *(Sorghum vulgare).* — Din fr. **sorgho,** it. **sorgo.**

SORGÍNTE, *sorginți,* s.f. **1.** (Livr.) Izvor, sursă (de informații); origine. **2.** (Înv.) Izvor de apă. — Din it. **sorgente.**

SORÍ, *soresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre ființe) A se încălzi la soare. **2.** Tranz. A expune ceva la soare (pentru a face să se coacă sau să se usuce). — Din **soare.**

SORÍT[1]**,** *sorite,* s.n. (Log.) Raționament compus dintr-o serie de silogisme așezate astfel încât atributul unuia să fie subiectul silogismului următor, concluzia având ca subiect subiectul primului silogism și ca atribut atributul penultimului silogism. — Din fr. **sorite,** lat. **sorites.**

SORÍT[2]**, -Ă,** *soriți, -te,* adj. (Pop.) Însorit. — V. **sori.**

SORMAÍT, (**2**) *sormaite,* s.n. **1.** Aliaj dur turnat pe bază de fier-crom, care conține și alte elemente precum și anumite cantități de carbon. **2.** (La pl.) Tipuri de sormait (**1**). — Et. nec.

SORÓC, *soroace,* s.n. (Înv. și pop.) **1.** Termen fixat pentru săvârșirea unei acțiuni sau pentru îndeplinirea unei obligații; interval de timp în cuprinsul sau la sfârșitul căruia se efectuează un lucru. G Loc. adv. *(Pe) la soroace* = din când în când; la zile mari. G Expr. *A sfinți sorocul* = a respecta cu strictețe un termen de plată. *A i se împlini* (cuiva sau la ceva) *sorocul* = a ajunge la sfârșitul existenței, a înceta să mai existe; *p. ext.* a muri. F Dată la care se întâmplă ceva. F Epocă a anului când se coace și se strânge recolta; (concr.) recolta culeasă în această epocă. F Menstruație. **2.** Dată fixată de Biserica creștină, când se pomenesc morții; slujbă religioasă care se face cu acest prilej. **3.** Margine, limită. F Loc determinat. **4.** Rost, socoteală, orânduială. F (Reg.) Ursită, soartă; prevestire. — Din sl. **sŭrokŭ.**

SOROCEÁLĂ, *soroceli,* s.f. (Pop.) Sorocire. — **Soroci** + suf. *-eală.*

SOROCÍ, *sorocesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A fixa termenul la care urmează să se efectueze un lucru; *p. gener.* a hotărî, a fixa. **2.** (În superstiții) A ursi, a sorti; a descânta, a meni. — Din **soroc.**

SOROCÍRE, *sorociri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a soroci* și rezultatul ei; soroceală. — V. **soroci.**

SOROCOVÁȚ, *sorocoveți,* s.m. Veche monedă de argint, a cărei valoare a variat în decursul timpului. [Var.: **sorcovăț** s.m.] — Din ucr. **sorokovec'.**

SORÓZĂ, *soroze,* s.f. Tip de fruct compus, la care învelișurile florale devin cărnoase. — Din fr. **sorose.**

SORT, *sorturi,* s.n. Obiect, produs sau grup de obiecte ori de produse care aparțin ca varietăți unei categorii mai mari; fel, gen, varietate, categorie, calitate (de mărfuri, de produse). — Din fr. **sorte.**

SORTÁ, *sortez,* vb. I. Tranz. A alege, a aranja, a repartiza mărfuri, produse, materiale pe categorii, după calitate, dimensiuni, compoziție etc.; a împărți, a aranja pe sorturi. — Din germ. **sortieren.**

SORTÁRE, *sortări,* s.f. Acțiunea de *a sorta* și rezultatul ei; sortat. — V. **sorta.**

SORTÁT s.n. Sortare. — V. **sorta.**

SORTATÓR, -OÁRE, *sortatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care lucrează la sortarea materialelor și a produselor într-o fabrică, într-o uzină etc. **2.** S.n. Mașină sau dispozitiv pentru sortarea diferitelor materiale și produse. — **Sorta** + suf. *-tor.*

SORTÍ, *sortesc,* vb. IV. Tranz. (În superstiții) A hotărî, a determina soarta cuiva; a ursi, a meni, a predestina. — Din **soartă.**

SORTILÉGIU, *sortilegii,* s.n. (În superstiții) Ansamblu de vrăji, farmece, profeții. — Din it. **sortilegio.**

SORTIMÉNT, *sortimente,* s.n. Ansamblu de mărfuri de acelaşi fel, de acelaşi gen; *p. ext.* sort. — Din germ. **Sortiment.**

SORTIMENTÁL, -Ă, *sortimentali, -e,* adj. Referitor la sortiment. — **Sortiment** + suf. *-al.*

SORTÍRE s.f. Acţiunea de *a sorti* şi rezultatul ei. — V. **sorti.**

SORTÍT, -Ă, *sortiţi, -te,* adj. Menit, ursit, predestinat. — V. **sorti.**

SORŢ, *sorţi,* s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Sistem de alegere, de desemnare, de repartiţie prin aruncarea unor zaruri, prin tragerea unor bilete etc., care lasă să decidă întâmplarea, dând şanse egale tuturor participanţilor; zar sau bilet folosit la această operaţie. G Expr. *A trage la sorţi* = **a)** a hotărî, prin sorţi, o împărţeală, un câştig etc.; a participa, ca parte interesată, la o alegere prin sorţi; **b)** (în vechiul sistem de recrutare) a recruta pentru îndeplinirea serviciului militar prin sistemul sorţilor. *A cădea* (sau *a ieşi) la sorţi* = a fi ales sau desemnat prin sorţi. *A se alege sorţii* = a se ajunge la un rezultat, a se clarifica o situaţie. *Sorţi de izbândă* = posibilităţi de reuşită; şansă. — Refăcut din **sorţi** (pl. lui *soartă*).

SORŢÁR, *sorţari,* s.m. (Pop.) Tânăr care (potrivit unui vechi sistem de recrutare) trăgea la sorţi pentru a fi repartizat la o anumită armă. — **Sorţ** + suf. *-ar.*

SOS[1]**,** *sosuri,* s.n. Preparat culinar lichid sau vâscos (de obicei condimentat) cu care se pregătesc sau cu care se servesc unele mâncăruri. — Din fr. **sauce.**

SOS[2]**,** *SOS-uri,* s.n. Apel internaţional radiotelegrafic transmis de o navă în pericol de scufundare. F P. gener. Apel, semnal prin care se cere ajutor în caz de pericol. [Citit: *esoés* sau *se-o-se*] — Din engl., fr. **SOS.**

SOSÍ, *sosesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A ajunge într-un anumit loc (şi într-un anumit moment). F (Despre termene, anotimpuri, intervale) A începe să se desfăşoare. G Loc. adv. *Pe sosite* = pe punctul de a ajunge undeva. G Expr. *A-i sosi* (cuiva) *ceasul* (sau *veleatul)* = a-i veni cuiva timpul să moară. **2.** Tranz. (Pop.) A prinde pe cineva fără veste; a surprinde. **3.** Intranz. (Rar) A fi în situaţia să…; a se întâmpla să… — Din ngr. **sósо** (viit. lui *sóno).*

SOSÍE, *sosii,* s.f. Persoană care seamănă perfect cu alta, încât nu pot fi deosebite fizic. — Din fr. **sosie.**

SOSIÉRĂ, *sosiere,* s.f. Vas în care se serveşte sosul[1] la masă. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **saucière.**

SOSÍRE, *sosiri,* s.f. Faptul de *a sosi;* venire, ajungere. F Loc în care soseşte un sportiv la sfârşitul cursei. — V. **sosi.**

SOSÍT s.n. (În expr.) *Bun sosit,* formulă de salut cu care este întâmpinat cineva care soseşte undeva. — V. **sosi.**

SOSITÓR, -OÁRE, *sositori, -oare,* adj. (Pop.) Care soseşte, care vine, ajunge undeva. G *Bob sositor* = bob (folosit în ghicitul cu bobii) care cade stingher în partea dreaptă a ciurului şi care este socotit că prevesteşte sosirea cuiva; *p. ext.* musafir care soseşte pe neaşteptate. — **Sosi** + suf. *-tor.*

SOSMÁ, *sosmale,* s.f. (Reg.) Copcă mare în continuarea unui şir de copci mai mici, care serveşte pentru întinderea năvodului sub gheaţă. — Et. nec.

SOSTENÚTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Riguros, precis din punctul de vedere al mişcării, al ritmului. — Cuv. it.

SOTÉ, *soteuri,* s.n. Mâncare preparată din legume fierte la foc mic şi înăbuşite cu unt. — Din fr. **sauté.**

SÓTNIC, *sotnici,* s.m. Comandant al unei sotnii. — Din rus. **sotnik.**

SÓTNIE, *sotnii,* s.f. Veche unitate de cavalerie căzăcească compusă din o sută de soldaţi. — Din rus. **sotnea.**

SOTTO-VÓCE adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) În surdină, cu voce scăzută, discret. [Scris şi: *soto-*] — Loc. it.

SOŢ, *soţi,* s.m. **1.** Bărbat căsătorit considerat în raport cu soţia lui; bărbat. F (La pl.) Cele două persoane de sex opus unite prin căsătorie. F (Înv.) Soţie, nevastă. **2.** (Pop.) Tovarăş, însoţitor; asociat. **3.** Obiect care, împreună cu altul (similar), formează o pereche. G Loc. adj. şi adv. *Cu* (sau *fără) soţ* = cu (sau fără) pereche, în număr pereche (sau nepereche), par (sau impar). — Lat. **socius.**

SOŢÍE, *soţii,* s.f. **1.** Femeie căsătorită considerată în raport cu bărbatul ei; nevastă, soaţă. F (Înv.) Soţ, bărbat. F (Pop.) Perechea unui animal. **2.** (Pop.) Tovarăş, însoţitor; prieten. **3.** (Pop.) Soţ (**3**). — **Soţ** + suf. *-ie.*

SOŢIOÁRĂ, *soţioare,* s.f. (Pop. şi fam.) Diminutiv al lui *soţie.* [Pr.: *-ţi-oa-*] — **Soţie** + suf. *-ioară.*

SOŢIÓR, *soţiori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *soţ.* [Pr.: *-ţi-or*] — **Soţ** + suf. *-ior.*

SOUL adj. invar. (Despre stilul de muzică populară apărut în comunităţile afro- americanilor din anii ’60) Care combină bluesul cu fervoarea cântecelor religioase. [Pr.: *săul*] — Din engl. **soul.**

SOUND BLÁSTER, *sound blastere,* s.n. Placă de sunet. [Pr.: *saund blastăr*] — Din engl. **sound.**

SOVÁRF, *sovârfi,* s.m. Plantă erbacee perenă aromatică, cu tulpina păroasă, cu flori roşii-purpurii, folosită la vopsit şi în farmacie; savur *(Origanum vulgare).* [Var.: **sovárv, şovárf** s.m.] — Din sb. **suhovrh.**

SOVÁRV s.m. v. **sovârf.**

SOVÂRVÁRIŢĂ, *sovârvariţe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze mari, ovale şi cu flori galbene *(Hypericum acutum).* — **Sovârv** + suf. *-ariţă.*

SOVHÓZ, *sovhozuri,* s.n. (În fosta URSS) Gospodărie agricolă de stat. — Din rus. **sovhoz.**

SOVIÉT, *soviete,* s.n. (În fosta URSS) Organ al puterii de stat centrale şi locale format din deputaţi aleşi de cetăţeni. [Pr.: *-vi-et*] — Din rus. **sovet.**

SOVIÉTIC, -Ă, *sovietici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia fostei URSS sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine fostei URSS sau sovieticilor (**1**), privitor la fosta URSS ori la sovietici. F Care aparţinea sovietelor, privitor la soviete; propriu sovietelor. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **soviétique.**

SOVIETIZÁ, *sovietizez,* vb. I. Tranz. A supune fostei URSS şi influenţei sale; a organiza după modelul sovietic. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **soviétiser.**

SOVÓN, *sovoane,* s.n. (Pop.) **1.** Văl purtat de femei ca podoabă; *spec.* văl de mireasă. F Pânză albă care se pune mirilor pe cap, la cununie. **2.** Pânză cu care se acoperă trupul mortului; giulgiu. **3.** (La pl.) Veşminte, podoabe de prisos; zorzoane. [Var.: **zovón** s.n.] — Cf. bg. s a v a n.

SPADASÍN, *spadasini,* s.m. **1.** Persoană care luptă înarmată cu spada. F Persoană căreia îi place să se dueleze; duelgiu; *p. ext.* ucigaş. **2.** Sportiv specializat în probele de spadă (**2**). — Din fr. **spadassin.**

SPÁDĂ, *spade,* s.f. **1.** Armă formată dintr-o lamă dreaptă cu două tăişuri, din gardă şi mâner, cu care se poate tăia şi împunge. **2.** (Sport) Probă de scrimă care se practică cu spada (**1**). — Din it. **spada.**

SPADÍCE, *spadice,* s.n. Inflorescenţă în formă de spic al cărei peduncul comun este îngroşat şi cărnos. [Acc. şi: *spádice.* — Var.: **spadíx** s.n.] — Din fr. **spadice,** lat. **spadix, -icis.**

SPADICIFLÓRĂ, *spadiciflore,* s.f. (La pl.) Ordin de plante erbacee perene, monocotiledonate, care au inflorescenţe în formă de spic (spadice) *(Aroles);* (şi la sg.) plantă din acest ordin. — După fr. **spadiceflore.**

SPADÍX s.n. v. **spadice.**

SPAGÁT s.n. v. **şpagat.**

SPÁGĂ s.f. v. **spangă.**

SPAGHÉTE s.f. pl. Paste făinoase lungi şi subţiri. — Din it. **spaghetti.**

SPAHÍU[1]**,** *spahii,* s.m. Soldat dintr-un corp de cavalerie otomană recrutat din rândurile aristocraţiei militare. — Din tc. **sıpahı.**

SPAHÍU[2]**,** *spahii,* s.m. Militar din vechea cavalerie indigenă a coloniilor franceze din nordul Africii. — Din fr. **spahi.**

SPÁIMĂ, *spaime,* s.f. **1.** Teamă puternică şi violentă provocată de o emoţie, de ceva neprevăzut şi primejdios; groază. G Loc. adj. şi adv. *De spaimă* = înfiorător, îngrozitor; extraordinar, neobişnuit. G Loc. vb. *A băga spaima* (în cineva) = a înfricoşa, a înspăimânta (pe cineva). *A da spaima în cineva* = a se înfricoşa, a se înspăimânta. G Expr. *A intra spaima în cineva,* se spune când cineva e mereu înspăimântat, se sperie uşor (după ce a trecut printr-o sperietură mare). *A trăi cu spaima-n sân* = a fi stăpânit continuu de frică. *A trage o spaimă* = a trece printr-o sperietură mare. F (Pop.) Frică bolnăvicioasă; nevroză. **2.** Fiinţă, lucru, fenomen care înfricoşează. — Et. nec.

SPALIÉR, *spaliere,* s.n. **1.** Suport format din stâlpi între care sunt întinse, orizontal şi paralel, fire de sârmă zincată pentru susţinerea anumitor plante agăţătoare sau a ramurilor unor pomi a căror creştere este dirijată de om. **2.** Şir de tufe sau de arbuşti cu ramurile tunse după un anumit sistem, formând un fel de perete de verdeaţă de-a lungul unei alei. F Alee mărginită de un asemenea perete de verdeaţă. **3.** Aparat de gimnastică în formă de scară largă, fixat pe perete. [Pr.: *-li-er*] — Din germ. **Spalier.**

SPANÁC, (**1**) (rar) *spanace,* (**2**) *spanacuri,* s.n. **1.** Plantă erbacee legumicolă cultivată pentru frunzele sale mari, cărnoase, comestibile, de un verde-închis *(Spinacia oleracea).* **2.** (Fam.) Lucru banal, fără valoare; fleac. G Expr. *(E un) spanac* = (e un) lucru lipsit de importanţă, un fleac, un vax. G Compuse: *spanac-porcesc* = plantă erbacee cu flori verzi *(Chenopodium hybridum); spanac-sălbatic* = plantă erbacee cu frunze romboidale şi cu flori albicioase *(Chenopodium album); spanacul-ciobanilor* = plantă erbacee cu frunze triunghiulare, cu flori verzi dispuse în ghemuleţe *(Chenopodium bonus henricus).* — Din ngr. **spanáki.**

SPÁNCĂ, *spance,* adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Varietate de oaie) cu coada lungă, cu lână albă, subţire şi deasă, care se obţine din încrucişarea rasei ţigaie cu rasa merinos. **2.** Adj. (Despre lână) Care se obţine din oaia spancă (**1**). — Din rus. **spanka.**

SPANCHÍU, -ÍE adj. v. **zbanghiu.**

SPÁNGĂ, *spăngi,* s.f. (Înv.) Spadă. F Baionetă. [Var.: **spágă, şpágă, şpángă** s.f.] — Cf. rus. ş p a g a.

SPANIÓL, -Ă, *spanioli, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Spaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Spaniei sau spaniolilor (**1**), referitor la Spania ori la spanioli; spaniolesc. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de spanioli (**1**). [Pr.: *-ni-ol*] — Din fr. **espagnol,** it. **spagnolo** (după *Spania*).

SPANIOLÉSC, -EÁSCĂ, *spaniolești,* adj. Spaniol (**2**). [Pr.: *-ni-o-*] — **Spaniol** + suf. *-esc.*

SPANIOLÉȘTE adj. Ca spaniolii, în felul spaniolilor. F În limba spaniolă. [Pr.: *-ni-o-*] — **Spaniol** + suf. *-ește.*

SPANIOLOÁICĂ, *spanioloaice,* s.f. (Fam.) Spaniolă. [Pr.: *-ni-o-*] — **Spaniol** + suf. *-oaică.*

SPARÁNGHEL s.m. Plantă erbacee leguminoasă cu rădăcini cărnoase și cu frunze nedezvoltate, asemănătoare unor solzișori, cultivată pentru lăstarii ei tineri, foarte gustoși *(Asparagus officinalis).* — Din ngr. **sparánghi.**

SPARCÉTĂ, *sparcete,* s.f. Plantă erbacee leguminoasă cu frunze imparipenate, cu flori roșii-trandafirii și cu fructul în formă de păstaie, cultivată ca plantă de nutreț *(Onobrychis viciaefolia).* [Var.: **sparchétă** s.f.] — După fr. **esparcette.**

SPARCHÉTĂ s.f. v. **sparcetă.**

SPARDÉC, *spardecuri,* s.n. Punte continuă de velierele vechi. F Punte ușoară deasupra cabinelor și saloanelor de sus ale vapoarelor. — Din fr., engl. **spardeck.**

SPÁRGE, *sparg,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) preface în bucăți, în cioburi; a face să plesnească sau a plesni, a (se) crăpa. G Expr. (Refl.) *A se sparge în capul cuiva,* se spune despre cineva obligat să suporte consecințele neplăcute ale unor fapte de care nu este vinovat. F A (se) lovi la cap, producând o rană (și fractura osului). F Refl. Fig. (Despre voce) A deveni răgușit, a se altera. F Tranz. A tăia, a despica lemne, butuci etc. în mai multe bucăți. **2.** Tranz. A sfărâma, a distruge învelișul unui lucru pentru a extrage și a folosi conținutul. F Intranz. și refl. (Despre abcese) A se deschide. **3.** Tranz. A distruge, a nărui, a nimici. G Expr. *A sparge norma* = a depăși norma. *A sparge frontul* = a pătrunde forțat în liniile inamicului. F Tranz. și refl. (Pop.) A (se) găuri; a (se) uza. G Expr. (Tranz.) *Pe unde și-a spart dracul opincile* = prin locuri foarte depărtate, la dracu-n praznic. **4.** Tranz. A deschide prin forțare o ușă, o încuietoare; *p. ext.* a jefui, a prăda. **5.** Tranz. A împunge, a străpunge cu un obiect ascuțit sau tăios; *p. ext.* a ucide. F Refl. (Fam.) A muri. F Refl. Fig. A striga tare; a răcni, a zbiera. **6.** Refl. Fig. (Despre concentrări de oameni și despre acțiuni la care participă aceștia) A lua sfârșit, a se termina; a se întrerupe (prin împrăștierea participanților). F Tranz. A produce o disensiune; a dezbina. G Expr. *A sparge cuiva casa* = a contribui efectiv la destrămarea căsniciei cuiva. **7.** Tranz. Fig. (Înv.) A răzleți o oaste; a birui, a înfrânge; a împrăștia. [Perf. s. *spărsei,* part. *spart*] — Lat. **spargere.**

SPÁRGERE, *spargeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sparge* și rezultatul ei; spart. F Furt prin efracție. — V. **sparge.**

SPARGHÉȚ, *sparghețuri,* s.n. Construcție în formă de pinten care servește la apărarea picioarelor unui pod de bușteni, de sloiurile aduse de apă etc. — **Sparge** + **gheață** (după fr. *brise-glace).*

SPÁRRINGPARTNER, *sparringpartneri,* s.m. Sportiv sau echipă care servește ca partener de antrenament și de pregătire altui sportiv sau altei echipe. [Pr.: *-partnăr*] — Din fr. **sparring-partner** (după *partener).*

SPART[1] s.n. **1.** Spargere. **2.** (Pop.) Sfârșit, încheiere a unei activități. G Expr. *A ajunge la spartul târgului* (sau *iarmaroculuí)* = a ajunge undeva prea târziu, când lucrurile sunt pe lichidate. — V. **sparge.**

SPART[2]**, -Ă,** *sparți, -te,* adj. **1.** Prefăcut în bucăți, în cioburi; plesnit, crăpat; găurit. G Expr. *(A fi) mână spartă* = (a fi) risipitor. *A mânca de parc-ar fi spart*, se spune cuiva sau despre cineva care mănâncă foarte mult și cu lăcomie. F (Despre lemne) Tăiat în bucăți mici (potrivite pentru a fi arse în sobă). F (Despre pământ) Răscolit, plin de gropi. F (Rar; despre butoaie) Desfundat. F Fig. (Despre sunete) Lipsit de sonoritate, răgușit, dogit. **2.** (Despre ziduri, clădiri) Stricat, dărăpănat, ruinat. F (Despre obiecte de încălțăminte, de îmbrăcăminte) Rupt, uzat, tocit. — V. **sparge.**

SPARTACHIÁDĂ, *spartachiade,* s.f. (Ieșit din uz) Competiție sportivă de amploare care cuprindea mai multe sporturi și care se desfășura în mai multe etape eliminatorii. [Pr.: *-chi-a-*] — Din rus. **spartakiada.**

SPARTÁN, -Ă, *spartani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechiului oraș grecesc Sparta. F Fig. Persoană cu concepții și moravuri austere. **2.** Adj. Care aparținea Spartei sau spartanilor (**1**), privitor la Sparta sau la spartani; propriu Spartei sau spartanilor. F Fig. Aspru, sever, auster. — Din lat. **Spartanus,** it. **spartano.**

SPASM, *spasme,* s.n. Contracție involuntară bruscă (și violentă) a unui mușchi sau a unui grup de mușchi; convulsie. F Grimasă. [Pl. și: *spasmuri*] — Din fr. **spasme.**

SPASMÓDIC, -Ă, *spasmodici, -ce,* adj. Privitor la spasm, specific spasmului; care se manifestă prin spasme, însoțit de spasme; spastic. — Din fr. **spasmodique.**

SPASMOFÍLIC, -Ă, *spasmofilici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de spasmofilie. — Din fr. **spasmophilique.**

SPASMOFILÍE s.f. (Med.) Predispoziție la convulsii din cauza unei excitabilități exagerate a sistemului nervos muscular. — Din fr. **spasmophilie.**

SPASMOGÉN, -Ă, *spasmogeni, -e,* adj. Care provoacă spasme. — Din fr. **spasmogène.**

SPASMOLÍTIC, -Ă, *spasmolitici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care suprimă starea spasmodică. — Din fr. **spasmolytique.**

SPÁSTIC, -Ă, *spastici, -ce,* adj. (Med.) Spasmodic. — Din fr. **spastique.**

SPAT, *spaturi,* s.n. (În sintagma) *Spat de Islanda* = varietate de calcit caracterizată prin dimensiunile mari și prin transparența perfectă a cristalelor, utilizată la instrumentele optice. — Din fr. **spath,** germ. **Spat.**

SPÁTĂ, (**I, III**) *spate,* (**II**) *spete,* s.f. **I.** Piesă la războiul de țesut formată dintr-un sistem de lamele paralele fixate la ambele capete, formând un fel de pieptene montat în vatală, prin care trec firele de urzeală. F Bețișor peste care se petrec ochiurile când se împletește o rețea sau o plasă. **II. 1.** Porțiune a scapulei care susține articulația umărului; *p. ext.* regiunea corespunzătoare a corpului. G Loc. adj. *Lat în spete* = cu umerii largi, spătos, voinic. F Os lat care susține articulația membrelor la animalele patrupede; *p. ext.* regiunea corespunzătoare a corpului. **2.** (Reg.) Spătarul scaunului. **III.** (Înv.) Sabie cu lamă lungă, dreaptă și lată, cu două tăișuri. — Lat. **spatha.**

SPÁTE, *spate,* s.n. **1.** Partea posterioară a corpului omenesc, de la umeri până la șale; partea superioară a corpului animalelor, cuprinzând regiunea coloanei vertebrale dintre articulațiile membrelor; spinare. G Loc. adj. *În* (sau *pe) spate* = pe umeri sau pe partea dorsală a corpului; în spinare. *Pe spate* = **a)** culcat cu fața în sus; **b)** spre ceafă. *Din* (sau *la, pe la, de la, în) spate* = în (sau din) urmă. G Expr. *A întoarce* (cuiva) *spatele* = a nu mai vrea să știe de cineva sau de ceva; a deveni indiferent. *A-l strânge pe cineva în spate* = **a)** se spune când o haină este prea mică pentru cineva; **b)** se spune când cineva se înfioară de frig sau de spaimă ori când este preocupat de un lucru dificil. *A nu ști nici cu spatele* = a nu ști nimic despre ceva, a nu avea habar. *A avea spate (tare)* = a avea sprijin, protecție. *A da* (un pahar cu băutură) *pe spate* = a bea repede și dintr-odată, pe nerăsuflate. *A arunca ceva pe* (sau *în) spatele cuiva* = a arunca vina, responsabilitatea pe cineva. (Fam.) *Mă doare în spate* = puțin îmi pasă, mă lasă indiferent. F Procedeu de înot pe spate (**1**); probă sportivă de înot care folosește acest procedeu. **2.** Parte a unor obiecte opusă feței; parte a unei așezări, formațiuni etc. opusă direcției spre care este orientată. F Parte a unei haine care acoperă spatele (**1**). F Ceea ce se află în spatele (**2**) unei așezări, unui obiect etc. **3.** Spătarul, speteaza scaunului; rezemătoare. [Pl. și: *spete*] — Lat. **spathae** (pl. lui *spatha).*

SPATÍE, *spatii,* s.f. (La cărțile de joc) Treflă. — Din ngr. **spathí.**

SPATULÁT, -Ă, *spatulați, -te,* adj. (Livr.) În formă de spatulă, de lopățică. — Din fr. **spatulé.**

SPATÚLĂ, *spatule,* s.f. Mică unealtă în formă de lopățică, folosită în sculptură, farmacie etc. pentru a lua, a amesteca și a întinde diferite substanțe pulverulente sau vâscoase. [Acc. și: *spátulă*] — Din fr. **spatule.**

SPAȚ, *spații,* s.n. Spațiu între sulul dinainte și spată la războiul de țesut. — Lat. **spatium.**

SPAȚIÁ, *spațiez,* vb. I. Tranz. A rări, a distanța, a despărți prin spații mai mari (cuvinte, rânduri, obiecte). [Pr.: *-ți-a*] — Din **spațiu.**

SPAȚIÁL, -Ă, *spațiali, -e,* adj. Care ține de spațiu, privitor la spațiu, din spațiu. G *Cabină spațială* = capsulă cosmică. F Spec. Referitor la spațiul cosmic, interplanetar. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **spatial.**

SPAȚIALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este spațial; lărgime, spațiu deschis. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **spatialité.**

SPAȚIALIZÁ, *spațializez,* vb. I. Tranz. A reprezenta în spațiu. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **spatialiser.**

SPAȚIALIZÁRE, *spațializări,* s.f. Acțiunea de *a spațializa.* [Pr.: *-ți-a-*] — V. **spațializa.**

SPAȚIALIZÁT, -Ă, *spațializați, -te*, adj. Care a fost reprezentat în spațiu. [Pr.: *-ți-a-*] — V. **spațializa.**

SPAȚIÁT, -Ă, *spațiați, -te,* adj. Rărit, distanțat, despărțit prin spații (mai mari). [Pr.: *-ți-at*] — V. **spația.**

SPAȚIÉRE, *spații,* s.f. Acțiunea de *a spația* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-e-*] — V. **spația.**

SPAȚIÓNA, *spațion*ez, vb. I. Tranz. (Tipogr.; rar) A spația. [Pr.: *-ți-o-*] — Din germ. **spationieren.**

SPAȚIONÁRE, *spațion*ări, s.f. Acțiunea de *a spația*; spațiere. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **spația.**

SPAȚIÓS, -OÁSĂ, *spațioși, -oase,* adj. Care ocupă o suprafață mare, cu mult spațiu; larg, încăpător; vast. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **spacieux.**

SPÁȚIU, *spații,* s.n. **1.** (Fil.; la sg.) Formă obiectivă și universală a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg neîntrerupt cu trei dimensiuni și exprimă ordinea coexistenței obiectelor lumii reale, poziția, distanța, mărimea, forma, întinderea lor. F (Mat.) Mulțime de puncte care prezintă anumite proprietăți. G *Geometrie în spațiu* = ramură a geometriei care studiază figurile ale căror elemente sunt situate în planuri diferite. **2.** Întindere nemărginită care cuprinde corpurile cerești; văzduh;

porțiune din atmosferă; întinderea, locul care ne înconjoară. G *Spațiu aerian* = porțiune din atmosferă corespunzătoare limitelor teritoriale ale unui stat și în care acesta își exercită suveranitatea. *Spațiu cosmic* = întindere nemărginită situată dincolo de atmosfera Pământului. F Perspectivă vastă, orizont larg. **3.** Loc, suprafață, întindere limitată. F Limitele între care se desfășoară o acțiune; cadru. F Lungime luată de-a lungul traiectoriei unui corp mobil. **4.** Loc (liber) între două obiecte; distanță, interval. G *Spațiu verde* = suprafață acoperită de vegetație în perimetrul unei așezări. F (Tipogr.) Interval alb lăsat între cuvintele sau rândurile culese; *p. ext.* unealtă cu care se realizează acest interval. F (Muz.) Interval între liniile unui portativ. **5.** Interval de timp, răstimp. — Din lat. **spatium,** fr. **espace.**

SPAVÁN, *spavane,* s.n. Tumoare osoasă care se formează la încheietura piciorului de dinapoi la cai sau la boi, făcându-i să șchiopăteze; os mort. — Din it. **spavano.**

SPĂIMÂNTÁ, *spăimánt,* vb. I. Refl. și tranz. (Înv. și pop.) A (se) înspăimânta. — Lat. ***expavimentare.**

SPĂIMÂNTÁRE, *spăimântări,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) spăimânta* și rezultatul ei; înspăimântare. — V. **spăimânta.**

SPĂIMÂNTÁT, -Ă, *spăimântați, -te,* adj. (Înv. și pop.) Înspăimântat. — V. **spăimânta.**

SPĂIMÂNTĂTÓR, -OÁRE, *spăimântători, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Înspăimântător. — **Spăimânta** + suf. *-ător.*

SPĂIMÂNTÓS, -OÁSĂ, *spăimântoși, -oase,* adj. (Înv.) Înspăimântător. — **Spăimânta** + suf. *-os.*

SPĂIMÓS, -OÁSĂ, *spăimoși, -oase,* adj. (Pop.) Care se sperie ușor; fricos, sperios. F Care provoacă spaimă; înspăimântător, înfricoșător. — **Spaimă** + suf. *-os.*

SPĂLÁ, *spăl,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) curăța folosind apă, săpun, detergenți etc. G Expr. (Tranz.) *A spăla pe cineva (pe cap)* = a mustra tare pe cineva, a-l ocărî. *A-și spăla obrazul* = a face față unei situații, a scăpa de rușine; a ieși cu bine dintr-o încurcătură. (Fam.) *Iese la spălat,* se spune ca o consolare glumeață celui care are o supărare, un necaz (mărunt). (Refl.) *Spală-te* (sau *spălați-vă)* sau *să se spele pe cap* = descurcă-te (sau descurcați-vă) sau să se descurce cu propriile puteri. F Tranz. (Fam.) A purta cuiva de grijă (spălându-i rufele). F Tranz. Fig. A face să se șteargă, să dispară o greșeală, un rău, o insultă. **2.** Tranz. (Despre ploaie, râuri, șuvoaie etc.) A roade pământul, a-l lua și a-l duce cu sine; a produce o eroziune; a mânca, a săpa. F (Despre ape, valuri) A uda, a scălda un țărm. **3.** Tranz. A supune un minereu unui curent de apă pentru a separa unul dintre componenții lui. — Lat. ***expellavare** (= *ex-per-lavare).*

SPĂLÁRE, *spălări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spăla* și rezultatul ei. — V. **spăla.**

SPĂLÁT[1], *spălaturi,* s.n. Faptul de *a (se) spăla.* — V. **spăla.**

SPĂLÁT[2], -Ă, *spălați, -te,* adj. **1.** Curățat cu ajutorul apei, săpunului, detergenților etc.; curat. **2.** (Despre oameni și corpul lor) Îngrijit, dichisit. F Fig. Cu educație îngrijită, cu maniere alese, bine-crescut. — V. **spăla.**

SPĂLĂCÍ, *spălăcesc,* vb. IV. Refl. A-și pierde culoarea inițială, a deveni mai șters, a se decolora (la spălat sau la soare). — Din **spăla.**

SPĂLĂCIOÁSĂ, *spălăcioase,* s.f. Mică plantă erbacee cu tulpina păroasă, cu frunzele lunguiețe și crestate și cu florile galbene *(Senecio vernalis).* — **Spălăci** + suf. *-oasă.*

SPĂLĂCÍRE, *spălăciri,* s.f. Faptul de *a se spălăci;* decolorare. — V. **spălăci.**

SPĂLĂCÍT, -Ă, *spălăciți, -te,* adj. Care este lipsit de culori vii, ale cărui culori s-au șters; decolorat. F Palid, searbăd, fad; *p. ext.* lipsit de expresie, de vioiciune; ofilit. — V. **spălăci.**

SPĂLĂCITÚRĂ, *spălăcituri,* s.f. (Rar) Obiect spălăcit, decolorat. — **Spălăci** + suf. *-tură.*

SPĂLĂTÓR, (**I**) *spălătoare,* s.n. (**II**) *spălători,* s.m. **I.** S.n. **1.** Obiect sau instalație sanitară care servește la spălatul oamenilor. F Chiuvetă specială în care se spală vasele de bucătărie. **2.** Bucată de pânză, de sârmă etc. cu ajutorul căreia se freacă și se spală vasele. **3.** Instalație specială, în anumite întreprinderi, unde se spală materiile prime sau semifabricate. **II.** S.m. Muncitor dintr-o întreprindere care se ocupă cu spălatul anumitor materiale. — **Spăla** + suf. *-ător.*

SPĂLĂTOREÁSĂ, *spălătorese,* s.f. Femeie care se ocupă cu spălatul rufelor. — **Spălător** + suf. *-easă.*

SPĂLĂTORÍE, *spălătorii,* s.f. **1.** Încăpere sau clădire special amenajată în care se spală rufe. **2.** Instalație de spălare și de înnobilare a unor substanțe minerale. — **Spălător** + suf. *-ie.*

SPĂLĂTÚRĂ, *spălături,* s.f. Faptul de *a (se) spăla.* **1.** Curățare a cuiva sau a ceva cu ajutorul apei, săpunului, detergenților etc. F Apa murdară în care s-a spălat ceva; lături. F Introducere a unui lichid (medicamentos) într-o cavitate a organismului pentru a o curăța sau a o dezinfecta. **2.** Acțiune de eroziune a pământului cauzată de șuvoaie; loc unde se produce o astfel de eroziune, urmă lăsată de șuvoaie. F Pietriș adus de ape; loc acoperit cu acest pietriș. — **Spăla** + suf. *-ătură.*

SPĂLĂȚÉL, -ÍCĂ, *spălățel, -ele,* adj. (Fam.) Cu aspect și ținută îngrijită, curat îmbrăcat, prezentabil; curățel. — **Spălat[2]** + suf. *-el.*

SPĂRGĂTÓR, -OÁRE, *spărgători, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **I.** Adj. Care sparge, care sfărâmă (piatră, cărbuni etc.). **II.** S.n. Instrument care se folosește la spargerea unor materiale, a anumitor fructe cu coaja tare etc. G *Spărgător de gheață* = navă special construită pentru a sparge gheața într-o apă navigabilă și a face posibilă navigația în lunile de îngheț. **III.** S.m. și f. **1.** Hoț care intră undeva cu forța (spărgând uși, încuietori etc.) pentru a jefui. **2.** (În sintagma) *Spărgător de grevă* = agent plătit al unui patron care vine să lucreze în locul muncitorilor greviști pentru a zădărnici o grevă. — **Sparge** + suf. *-ător.*

SPĂRTÚRĂ, *spărturi,* s.f. **1.** Crăpătură, gaură, deschizătură produsă prin spargere. **2.** Ciob, aschie (produse prin spargere). **3.** Fig. Dezbinare, disensiune, ruptură. — **Spart[2]** + suf. *-ură.*

SPĂSÉNÍE s.f. (Înv. și pop.) Atitudine de pocăință și de smerenie; atitudine de modestie și de nevinovăție (prefăcută). — Din sl. **sŭpasenije.**

SPĂSÍ, *spăsesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se pocăi; *p. ext.* a se căi. [Var.: **spășí** vb. IV] — Din v. sl. **sŭpasiti.**

SPĂSÍT, -Ă, *spăsiți, -te,* adj. (Înv. și fam.; despre oameni) Care se arată pocăit, smerit sau nevinovat. — Cf. sl. **sŭpasiti.**

SPĂȘÍ vb. IV v. **spăsi.**

SPĂTÁR[1], *spătare,* s.n. Parte mai înaltă a unui scaun, fotoliu etc., care servește pentru a sprijini spatele persoanei care stă pe ele; rezemătoare, spetează. — **Spată** + suf. *-ar.*

SPĂTÁR[2], *spătari,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător la Curtea domnească care purta la ceremonii sabia și buzduganul domnului, iar mai târziu avea comanda cavaleriei. G *Mare spătar* = comandant suprem al armatei țării în lipsa domnului. — Din ngr. **spatharios.**

SPĂTĂREÁSĂ, *spătărese,* s.f. Soție de spătar[2]. — **Spătar[2]** + suf. *-easă.*

SPĂTĂRÉL, *spătărei,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător de rang mic care avea însărcinarea de a păzi ordinea la sate, în timp de pace, și atribuții militare, în timp de război. — **Spătar[2]** + suf. *-el.*

SPĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *spătărești,* adj. Care aparține spătarului[2] sau spătăriei, privitor la spătar[2] sau la spătărie. — **Spătar[2]** + suf. *-esc.*

SPĂTĂRÍE, *spătării,* s.f. **1.** Demnitatea, rangul de (mare) spătar[2]. F Instituție condusă de (marele) spătar[2]; clădire în care funcționa această instituție. **2.** Sală din palatul domnesc unde aveau loc unele ceremonii și unde era așezat tronul. G *Spătăria (cea) mică* = camera de lucru a domnului. — **Spătar[2]** + suf. *-ie.*

SPĂTÓS, -OÁSĂ, *spătoși, -oase,* adj. (Despre oameni) Cu umerii largi, lat în spete; robust, voinic. — **Spată** + suf. *-os.*

SPÂN, -Ă, *spâni, -e,* adj. (Despre bărbați sau despre fața lor; adesea substantivat) Care este (biologic) lipsit de barbă și de mustăți. — Lat. ***spanus.**

SPÂNÁTEC, -Ă adj. v. **spânatic.**

SPÂNÁTIC, -Ă, *spânatici, -ce,* adj. (Despre bărbați sau despre fața lor) Cu barba și cu mustața rară. [Var.: **spânátec, -ă,** adj.] — **Spân** + suf. *-atic.*

SPÂNȚ s.m. v. **spânz.**

SPÂNȚUÍ vb. IV v. **spânzui.**

SPÂNZ, *spânzi,* s.m. Plantă erbacee toxică cu rizomul gros și ramificat în numeroase fibre lungi, cu frunze palmate, cu florile roșii aplecate în jos, care se folosește în medicină *(Helleborus purpurescens).* [Var.: (reg.) **spânț** s.m.] — Et. nec.

SPÂNZUÍ, *spânzuiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A trata cu spânz un animal bolnav. [Var.: **spânțuí** vb. IV] — **Spânz** + suf. *-ui.*

SPÂNZURÁ, *spânzur,* vb. I. **1.** Tranz. A omorî, a executa pe cineva (în urma unei condamnări) prin strangulare, cu ajutorul spânzurătorii (**2**). G Expr. (Absol.) *A tăia și a spânzura,* se spune despre o persoană care abuzează (în mod nelimitat) de puterea, de autoritatea sa. F Refl. A se sinucide, strangulându-se. **2.** Tranz. A agăța un obiect de unul dintre capete, lăsând restul să atârne liber în jos. G Expr. (Fam.) *A spânzura* (cuiva) *lingurile la brâu* (sau *de gât*) = a nu da mâncare celui care vine târziu la masă. F Refl. A se agăța, a se prinde (și a se ține strâns) de cineva sau de ceva; a se atârna. F Intranz. A atârna, a cădea liber în jos (fiind prins sau agățat de ceva). **3.** Intranz. (Înv. și pop.; în expr.) *A spânzura de…* (sau *de la…*) = a depinde de…, a fi condiționat de… **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A cheltui o sumă de bani (fără rost, pe lucruri care nu sunt strict necesare). — Probabil lat. ***expendiolare.**

SPÂNZURÁRE, *spânzurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spânzura* și rezultatul ei; spânzurat[1], spânzurătoare. — V. **spânzura.**

SPÂNZURÁT[1] s.n. (Rar) Spânzurare. — V. **spânzura.**

SPÂNZURÁT[2], -Ă, *spânzurați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care a fost omorât sau s-a sinucis prin spânzurare. F Fam.; substantivat) Epitet

dat unui copil sau unui tânăr care se ține de pozne, de nebunii; ștrengar, neastâmpărat. **2.** Agățat, atârnat, suspendat. — V. **spânzura.**

SPÂNZURĂTOÁRE, (**2**) *spânzurători,* s.f. **1.** Spânzurare. **2.** Instrument de execuție alcătuit de obicei dintr-un stâlp de care se atârnă o funie prevăzută cu un laț în care se introduce capul condamnatului la moarte. — **Spânzura** + suf. *-ătoare.*

SPÂRC, (**1**) *spârcuri* s.n., (**2**) *spârci,* s.m. **1.** S.n. (Pop.) Bucată mică (și nefolositoare) din ceva. **2.** S.m. (Fam.) Epitet dat unui tânăr sau unui copil. [Var.: **spârci** s.m.] — Cf. ucr. ѕpyrka, pol. szperka.

SPÂRCÁCI s.m. v. **spurcaci.**

SPÂRCI s.m. v. **spârc.**

SPÂRCUÍ, *spârcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A rupe în bucăți; a sfâșia, a sfârtica, a ciopârți. F A distruge, a nimici; a pune pe fugă, a risipi, a împrăștia. F Refl. A evacua fecalele în mici cantități (și des). [Prez. ind. și: *spárcui*] — **Spârc** + suf. *-ui.*

SPÂRCUÍRE, *spârcuiri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a (se) spârcui* și rezultatul ei. — V. **spârcui.**

SPEAKER, *speakeri,* s.m. Președintele Camerei Comunelor în Marea Britanie și al Camerei Reprezentanților în SUA. [Pr.: *spicăr*] — Cuv. engl.

SPECIÁL, -Ă, *speciali, -e,* adj. Care se deosebește de alte lucruri asemănătoare prin trăsături care îi sunt proprii; care se află numai la un lucru sau la o anumită categorie de lucruri; (adesea adverbial) care este făcut, destinat, rezervat pentru a corespunde unui anumit scop; *p. ext.* ieșit din comun, deosebit de bun, de valoros; excepțional. G Loc. adv. *În special* = mai ales, îndeosebi; în mod particular; în speță. F (Despre ediții de presă, publicații) Publicat cu o ocazie deosebită sau la o dată festivă. F Care aparține unei anumite specialități (**1**), de strictă specialitate. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **spécial,** lat. **specialis.**

SPECIALÍST, -Ă, *specialiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cunoaște temeinic o disciplină, o problemă în domeniul căreia profesează. G *Medic specialist* = prima treaptă în ierarhia medicală; persoană aflată pe această treaptă. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spécialiste.**

SPECIALITÁTE, *specialități,* s.f. **1.** Ramură a științei, a tehnicii, a artei etc. din studiul și din aplicarea căreia cineva își face o profesie. G Loc. adv. *De specialitate* = care aparține unui domeniu special; (despre persoane) care este competent într-o anumită ramură de activitate. **2.** Produs sau preparat făcut din anumite rețete sau metode de fabricație deosebite. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spécialité,** lat. **specialitas, -atis.**

SPECIALIZÁ, *specializez,* vb. I. **1.** Refl. A se consacra studiului și aplicării unei anumite ramuri din știință, din tehnică etc; a deveni specialist. **2.** Tranz. A face să capete trăsături specifice, a imprima caractere speciale. **3.** Tranz. și refl. A (se) limita la fabricarea anumitor produse. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spécialiser.**

SPECIALIZÁRE, *specializări,* s.f. Acțiunea de *a (se) specializa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **specializa.**

SPECIÁȚIE s.f. Formare a unor specii noi de plante sau de animale ca urmare a unor procese biologice. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spéciation.**

SPÉCIE, *specii,* s.f. **1.** (Biol.) Categorie sistematică fundamentală subordonată genului, care cuprinde animale și plante cu trăsături și însușiri comune. **2.** Soi, fel, varietate; clasă, categorie. **3.** (Log.) Noțiune care cuprinde un grup de obiecte cu însușiri esențiale comune și care se subordonează genului. — Din lat. **species.** Cf. fr. espèce.

SPECÍFIC, -Ă, *specifici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este propriu, caracteristic unei ființe, unui lucru sau unui fenomen; particular, distinct. F Care se raportează la o unitate, la o cantitate (dintr-un material). **2.** S.n. Caracterul propriu, particular, special al cuiva sau a ceva; specificitate, notă distinctivă. — Din fr. **spécifique.**

SPECIFICÁ, *specific,* vb. I. Tranz. A arăta, a menționa, a indica ceva în mod precis. — Din lat. **specificare,** fr. **spécifier.**

SPECIFICÁRE, *specificări,* s.f. Acțiunea de *a specifica* și rezultatul ei; indicație, mențiune, specificație. — V. **specifica.**

SPECIFICATÍV, -Ă, *specificativi, -e,* adj. (Rar) Care specifică, în care se specifică ceva; specificator. — Din fr. **spécificatif.**

SPECIFICATÓR, -OÁRE, *specificatori, -oare,* adj. (Rar) Specificativ. — **Specifica** + suf. *-tor.*

SPECIFICÁȚIE, *specificații,* s.f. Specificare. — Din fr. **spécification,** lat. **specificatio.**

SPECIFICITÁTE s.f. Specific (**2**). — Din fr. **spécificité.**

SPECIMÉN, *specimene,* s.n. (Adesea fig.) Exemplar, model, exemplu care ilustrează un gen, o specie, un obiect etc. — Din fr. **spécimen.**

SPECIÓS, -OÁSĂ, *specioși, -oase,* adj. (Livr.) Care are doar aparențe favorabile, plăcute; amăgitor, înșelător. [Pr.: *-ci-os*] — Din fr. **spécieux,** lat. **speciosus.**

SPECTÁCOL, *spectacole,* s.n. **1.** Reprezentație (teatrală, cinematografică etc.). **2.** Ansamblu de elemente, de lucruri, de fapte care atrag privirile sau atenția, care impresionează, care provoacă reacții. G Expr. *A se da în spectacol* = a atrage atenția printr-o purtare nepotrivită, a se face de râs. — Din fr. **spectacle,** lat. **spectaculum.**

SPECTÁCOL-COUPÉ, *spectacol-coupé,* s.n. Spectacol alcătuit din fragmente, din piese diverse. [Pr.: *-cupé*] — Din fr. **spectacle-coupé.**

SPECTACULÁR, -Ă, *spectaculari, -e,* adj. (Livr.) Spectaculos. — Din fr. **spectaculaire.**

SPECTACULÓS, -OÁSĂ, *spectaculoși, -oase,* adj. Care atrage privirile, care impresionează prin aspectul plăcut, prin strălucire; impresionant, spectacular. — **Spectacol** + suf. *-os* (după it. *spettacoloso).*

SPECTACULOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi spectaculos. — **Spectaculos** + suf. *-itate.*

SPECTATÓR, -OÁRE, *spectatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care asistă la un spectacol, la o competiție sportivă, la o ceremonie etc. F Martor ocular la o întâmplare, la un eveniment. — Din fr. **spectateur,** lat. **spectator.**

SPECTRÁL, -Ă, *spectrali, -e,* adj. **1.** Care aparține spectrului (**1**), privitor la spectru; de culoarea spectrului; ca de spectru. G *Analiză spectrală* = metodă de identificare a diferitelor elemente dintr-un corp cu ajutorul analizei spectrului luminii emise de corp. *Instrument spectral* = instrument optic folosit pentru a obține descompunerea unei radiații electromagnetice compuse în radiațiile monocromatice componente. **2.** Cu aspect de fantomă; fantomatic. — Din fr. **spectral.**

SPECTROFOTOMETRÍE s.f. Ramură a opticii care se ocupă cu determinarea intensității radiațiilor monocromatice care constituie spectrul unei radiații compuse. — Din fr. **spectrophotométrie.**

SPECTROFOTOMÉTRU, *spectrofotometre,* s.n. Instrument optic care servește la obținerea spectrelor de emisie sau de absorbție ale substanțelor, cu ajutorul căruia se determină atât lungimile de undă ale liniilor spectrale, cât și intensitățile acestor linii prin comparare cu liniile unui spectru cunoscut. — Din fr. **spectrophotomètre.**

SPECTROGRÁF, *spectrografe,* s.n. **1.** Instrument pentru înregistrarea prin fotografiere a spectrului luminii. **2.** (În sintagma) *Spectograf de masă* = instalație pentru determinarea și izolarea izotopilor unei substanțe. **3.** Aparat specializat pentru analizarea spectrală a semnalelor complexe. — Din fr. **spectrographe.**

SPECTROGRÁFIC, -Ă, *spectrografici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la spectografie, de spectrografie. — Din fr. **spectrographique.**

SPECTROGRAFÍE s.f. (Fiz.) Studiere a unui spectru cu ajutorul spectrografului. — Din fr. **spectrographie.**

SPECTROGRÁMĂ, *spectrograme,* s.f. Fotografie sau desen care reproduce un spectru (**1**). — Din fr. **spectrogramme.**

SPECTROHELIOGRÁF, *spectroheliografe,* s.n. Aparat folosit pentru fotografierea Soarelui în lumină monocromatică. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **spectrohéliographe.**

SPECTROHELIOSCÓP, *spectrohelioscoape,* s.n. (Astron.) Aparat pentru observarea Soarelui în lumină monocromatică [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **spectrohélioscope.**

SPECTROMÉTRIC, -Ă, *spectrometrici, -ce*, adj. Care aparține spectrometrului, privitor la spectrometru; care se efectuează cu spectrometrul. — Din fr. **spectrométrique.**

SPECTROMETRÍE s.f. Ansamblul procedeelor de utilizare a spectrometrelor. F Comparare a intensităților luminoase a două radiații monocromatice. — Din fr. **spectrométrie.**

SPECTROMÉTRU, *spectrometre,* s.n. Instrument optic folosit pentru studiul spectrelor (**1**) prin măsurarea intensității fiecărei radiații monocromatice din spectru. — Din fr. **spectromètre.**

SPECTROSCÓP, *spectroscoape,* s.n. Instrument optic cu care se examinează și se studiază vizual spectrul luminii. — Din fr. **spectroscope.**

SPECTROSCÓPIC, -Ă, *spectroscopici, -ce,* adj. Care aparține spectroscopiei, privitor la spectroscopie; care se face cu ajutorul spectroscopului. — Din fr. **spectroscopique.**

SPECTROSCOPÍE s.f. Ramură a opticii care studiază spectrele (**1**). — Din fr. **spectroscopie.**

SPÉCTRU, *spectre,* s.n. **1.** Ansamblu de valori fizice pe care le poate lua, în condiții determinate, o mărime dată. F Ansamblul imaginilor obținute prin descompunerea, cu un instrument optic, a radiației electromagnetice complexe. F Totalitatea liniilor de fluid în mișcare, a liniilor de câmp dintr-un magnet etc. F Totalitatea radiațiilor electromagnetice ale unui corp ceresc, dispuse în funcție de lungimea lor de undă sau de frecvență (și înregistrate). **2.** Fantasmă, fantomă. F Fig. Ceea ce produce îngrijorare, spaimă; pericol iminent. — Din fr. **spectre,** germ. **Spektrum.**

SPÉCUL, *specule,* s.n. Instrument chirurgical cu care se lărgesc și se examinează (într-o oglindă) anumite cavități ale organismului omenesc. [Var.: **spéculum** s.n.] — Din lat. **speculum,** fr. **spéculum.**

SPECULÁ, *speculez,* vb. I. **1.** Tranz. A trage foloase dintr-o anumită situație, a avea un profit din ceva; a exploata, a înșela pe cineva (profitând de anumite împrejurări). F A face speculă (**1**), a vinde cu supraprețț. **2.**

Tranz. A face tranzacții de valori. **3.** Intranz. și tranz. A face speculații (**1**). — Din fr. **spéculer.**

SPECULÁNT, -Ă, *speculanți, -te,* s.m. și f. Persoană care face speculă (**1**). G (Adjectival) *Negustor speculant.* — Din germ. **Spekulant.**

SPECULATÍV, -Ă, *speculativ, -e,* adj. Care aparține speculației (**1**), care se ocupă numai de teorie fără legătură cu practica și cu experiența. — Din fr. **spéculatif.**

SPECULAȚIÚNE s.f. v. **speculație.**

SPÉCULĂ, *specule,* s.f. **1.** Comerț ilicit care constă în vinderea sau revinderea, cu prețuri exagerate, a unor mărfuri. **2.** Tranzacție de bursă care constă în cumpărarea (și vânzarea) valorilor, cu scopul de a obține câștiguri din diferența de curs. — Din **specula** (derivat regresiv).

SPÉCULUM s.n. v. **specul.**

SPEECH, *speech-uri,* s.n. Alocuțiune rostită de obicei ca răspuns la un toast. [Pr.: *spiċ*] — Cuv. engl.

SPELB, -Ă, *spelbi, -e*, adj. (Pop.) **1.** (Despre oameni sau despre fața lor) Palid; galben. F (Despe ochi) Lipsit de o culoare precisă și de expresie; spălăcit. **2.** (Despre băuturi) Fără gust; fad, searbăd. — Et. nec.

SPÉLCĂ, *spelci*, s.f. (Reg.) Ac de păr. [Var.: **spílcă** s.f.] — Din ucr. **špyl'ka.**

SPELCÚȚĂ, *spelcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *spelcă.* — **Spelcă** + suf. *-uță.*

SPELÚNCĂ, *spelunci,* s.f. **1.** Local public rău famat; bombă. **2.** (Înv.) Peșteră, grotă. — Din lat. **spelunca,** fr. **spélonque.**

SPÉNȚER, *spențere,* s.n. **1.** (Înv.) Haină scurtă (ca o vestă). **2.** (Reg.) Surtuc fără pulpane, purtat de unii țărani. — Din germ. **Spenzer.**

SPEOLÓG, -Ă, *speologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în speologie. [Pr.: *spe-o-*] — Cf. fr. s p é l é o l o g u e.

SPEOLÓGIC, -Ă, *speologici, -ce,* adj. Care aparține speologiei, privitor la speologie. [Pr.: *-spe-o-*] — **Speolog**[ie] + suf. *-ie.* Cf. fr. s p é l é o l o g i q u e.

SPEOLOGÍE s.f. Știință care are ca obiect explorarea și studiul complex al peșterilor. [Pr.: *spe-o-*] — Cf. fr. s p é l é o l o g i e.

SPERÁ, *sper,* vb. I. Intranz. și tranz. A considera ca realizabilă o dorință, a avea speranță; a nădăjdui. — Din lat., it. **sperare.**

SPERÁNȚĂ, *speranțe,* s.f. Sentiment de încredere în rezolvarea favorabilă a unei acțiuni, în realizarea unei dorințe; nădejde, sperare. G Expr. *În speranța că…* = nădăjduind că…, având încredere că… F Încredere în viitorul, în reușita cuiva. F Persoană tânără și talentată ori capabilă de la care se așteaptă realizări mari în viitor. — Din it. **speranza.**

SPERÁRE, *sperări,* s.f. (Înv.) Speranță. — V. **spera.**

SPERÁT, -Ă, *sperați, -te,* adj. Care este dorit și considerat ca realizabil. —V. **spera.**

SPERIÁ, *spérii,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A (se) umple de frică, de spaimă; a (se) înspăimânta, a (se) înfricoșa. G Expr. (Refl.) *Se sperie și de umbra lui*, se spune despre o ființă foarte fricoasă. **2.** Tranz. A face ca o ființă sau un grup de ființe să se înfricoșeze (de o mișcare ori de o apariție bruscă și neașteptată) și să fugă; *p. restr.* a stârni un animal din culcuș. G Expr. *A-și speria* (sau *a-i speria cuiva) somnul* = a rămâne (sau a face să rămână) treaz, a nu mai putea (sau a face să nu mai poată) adormi. **3.** Tranz. (Fam.) A uimi (prin splendoare, frumusețe, calități). G Loc. adj. și adv. *De speriat* = ieșit din comun, uimitor; extraordinar. [Pr.: *-ri-a*] — Lat. ***expavorere** (< *pavor).*

SPERIÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) speria;* sperietură (**1**). G Loc. adv. *A băga* (pe cineva) *în sperieți* (sau *în toți sperieții)* = a speria, a înspăimânta (pe cineva). **2.** (În superstiții) Sperietură (**2**). [Pl.: (m., în loc. vb.) *sperieți*] — V. **speria.**

SPERIÁT[2]**, -Ă,** *speriați, -te,* adj. Cuprins de frică; înspăimântat, înfricoșat. F Care exprimă spaimă. — V. **speria.**

SPERIETOÁRE, *sperietori,* s.f. Persoană, lucru care sperie; *spec.* obiect, momâie, morișcă etc. pentru speriat păsările dăunătoare culturilor. [Pr.: *-ri-e-*] — **Speria** + suf. *-ătoare.*

SPERIETÚRĂ, *sperieturi,* s.f. **1.** Speriat[1] (**1**); spaimă. G Expr. *A trage o sperietură* = a fi cuprins de spaimă, a trece printr-un pericol. **2.** (În superstiții) Boală provenită din spaimă; speriat[1] (**2**). [Pr.: *-ri-e-*] — **Speria** + suf. *-ătură.*

SPERIÓS, -OÁSĂ, *sperioși, -oase,* adj. (Despre ființe) Care se sperie ușor; fricos. F (Despre oameni) Timid, sfios. F Care exprimă frică, spaimă sau timiditate. [Pr.: *-ri-os*] — **Speria** + suf. *-os.*

SPERJÚR, -Ă, (**1**) *sperjuri, -e,* s.m. și f., (**2**) *sperjururi,* s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care jură fals sau care își calcă jurământul. **2.** S.n. (Rar) Faptul de a-și călca jurământul; nesocotire a unui jurământ făcut; jurământ fals făcut în fața justiției (și pedepsit de lege). — Din it. **spergiuro** (după *jura).*

SPERMANȚÉT s.n. Substanță grasă de culoare albă, cu aspect de ceară, obținută din craniul de cașalot, de balenă, de delfin și folosită în cosmetică și la fabricarea lumânărilor; ceară de balenă. [Var.: **spermanțétă** s.f.] — Din ngr. **spermatséto.** Cf. bg., rus. s p e r m a c e t.

SPERMANȚÉTĂ s.f. v. **spermanțet.**

SPERMATÉCĂ, *spermateci,* s.f. (Biol.) Organ al insectei femele care înmagazinează spermatozoizii. — Din fr. **spermathèque.**

SPERMÁTIC, -Ă, *spermatici, -ce*, adj. Care aparține spermei, privitor la spermă, care conține sau produce spermă. — Din fr. **spermatique.**

SPERMATÍDĂ, *spermatide,* s.f. (Biol.) Celulă germinală masculină rezultată prin diviziunea spermatocitului. — Din fr. **spermatide.**

SPERMATÍE, *spermatii,* s.f. (Bot.) Gamet masculin cu un singur nucleu. — Din fr. **spermatie.**

SPERMATOCÍT, *spermatocite,* s.n. (Biol.) Celulă de reproducere masculină provenită din spermatogonii. — Din fr. **spermatocyte.**

SPERMATOFÍTĂ, *spermatofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante superioare cu structura diferențiată în rădăcină, tulpină, frunze, flori și care produc semințe; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. — Din fr. **spermatophyte.**

SPERMATOFÓR, *spermatofori,* s.m. (Biol.) Capsulă cu spermatozoizi la unele insecte, la cefalopode etc. — Din fr. **spermatophore.**

SPERMATOGÉN, -Ă, *spermatogeni, -e,* adj. (Biol.) Care produce celule germinale masculine. — Din germ. **spermatogen.**

SPERMATOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a spermatozoizilor. — Din fr. **spermatogénèse.**

SPERMATOGONÍE, *spermatogonii*, s.f. (Biol.) Celulă germinală producătoare de spermatii. — Din fr. **spermatogonie.**

SPERMATORÉE, *spermatoree,* s.f. (Med.) Scurgere spontană de spermă prin uretră în afara actului sexual. — Din fr. **spermatorrhée.**

SPERMATOZOÍD, *spermatozoizi,* s.m. Celulă sexuală mobilă a organismului animal și vegetal mascul. — Din fr. **spermatozoïde.**

SPÉRMĂ s.f. Lichid fiziologic cu compoziție complexă, secretat de glandele sexuale masculine care conține ca elemente esențiale spermatozoizii. — Din fr. **sperme.**

SPERMICÍD, *spermicide,* s.n. Substanță care distruge spermatozoizii aflați în spermă. — Din fr. **spermicide.**

SPERMOGRÁMĂ, *spermograme,* s.f. (Med.) Examen cantitativ și calitativ macroscopic și microscopic al spermei; diagrama rezultată în urma acestui examen. — Din fr. **spermogramme.**

SPÉSE s.f. pl. v. **speze.**

SPETEÁLĂ, *speteli,* s.f. (Pop.) Boală a animalelor de tracțiune, care constă în întinderea excesivă a ligamentelor și a țesuturilor spinării din cauza eforturilor și care se manifestă prin șchiopătări, mers greoi etc.; *p. ext.* (la oameni și la animale) durere acută în regiunea lombară (provenită din cauza unui efort prea mare). — **Speti** + suf. *-eală.*

SPETEÁZĂ, *speteze,* s.f. **1.** Parte mai înaltă a unui scaun, fotoliu etc., de care își reazemă spatele cel care șade; spătar[1], rezemătoare. **2.** Bucată de scândură îngustă care servește ca element de sprijin sau de legătură între diverse părți ale unei construcții sau ale unui obiect: **a)** fiecare dintre aripile morii de vânt; **b)** fiecare dintre stinghiile care unesc obezile de la roata morii de apă; **c)** fiecare dintre piesele de lemn care leagă carâmbii loitrelor de la car; **d)** bucată de lemn care unește cele două coarne ale plugului; **e)** scândură cu care se ridică firele de urzeală când se țese cu alesături; **f)** fiecare dintre cele două brațe ale vatalelor la războiul de țesut; **g)** fiecare dintre scândurelele care alcătuiesc scheletul zmeului cu care se joacă copiii și care se fixează pe o coală de hârtie; **h)** fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc scheletul stelei cu care colindă copiii și pe care se fixează hârtia și ornamentele. — **Spată** + suf. *-ează.*

SPETÍ, *spetesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) îmbolnăvi de speteală. F A munci sau a obliga să muncească până la istovire, a (se) istovi din cauza eforturilor depuse. F Refl. (Despre oameni) A fi silit să facă față unor sarcini materiale copleșitoare, să cheltuiască sume care depășesc cu mult limita posibilităților. — Din **spată.**

SPETÍT, -Ă, *spetiți, -te,* adj. Bolnav de speteală; deșelat; (despre oameni) frânt de șale, istovit, sleit de puteri. — V. **speti.**

SPÉȚĂ, *spețe,* s.f. **1.** Specie. **2.** Pricină adusă spre rezolvare înaintea unui organ de jurisdicție. G Loc. adv. *În speță* = în cazul de față, în cazul dat. — Cf. germ. S p e z i e s, fr. e s p è c e.

SPÉZE s.f. pl. Cheltuieli (pe care le suportă cineva pentru o deplasare, pentru anumite servicii, pentru punerea în practică a unei inițiative etc.). G Expr. *A trăi pe spezele cuiva* = a trăi din munca, pe spinarea altuia. [Var.: **spése** s.f. pl.] — Din it. **spese.**

SPIC, *spice,* s.n. **1.** Inflorescență caracteristică plantelor graminee, alcătuită din mai multe flori mici cu peduncul scurt, dispuse pe o axă centrală lungă. G Expr. *A da în spic* sau *a-i da spicul, a face spic* = (despre plante) a se apropia de maturitate, a ajunge în faza de dezvoltare în care

apare spicul (**1**); a înspica. **2.** Stilizare decorativă în formă de spic (**1**), frecventă în arta populară pe cusături, ţesături etc. **3.** Vârful firelor de păr, mai lungi (şi de altă culoare) din blana unor animale. **4.** (În sintagma) *Spic de zăpadă* (sau, rar, *de ploaie)* = fulgi mari de zăpadă amestecaţi cu stropi de ploaie, care cad pe pământ. **5.** (Pop.) Vârf de munte; pisc. F Partea cea mai înaltă a acoperişului casei. [Pl. şi: *spicuri*] — Lat. **spicum.**

SPICCÁTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale la instrumentele cu coarde) În mod sacadat, prin desprinderea arcuşului de coarde după fiecare notă executată. — Cuv. it.

SPÍCHER, *spicheri,* s.m. Crainic la o staţie de radio sau de televiziune. [Var.: **ş**p**ícher** s.m.] — Din fr., engl. **speaker.**

SPÍCHERIŢĂ, *spicheriţe,* s.f. Crainică la o staţie de radio sau de televiziune. [Var.: **ş**p**ícheriţă** s.f.] — **Spicher** + suf. *-iţă.*

SPICIFÓRM, -Ă, *spiciformi, -e,* adj. Care are formă de spic (**1**). — Din fr. **spiciforme.**

SPICUÍ, *spicuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A culege spice (**1**) din lan; a aduna spicele rămase după secerat. **2.** Fig. A culege (de ici, de colo), a extrage (materiale documentare) din diferite izvoare (alegând dintr-o cantitate mai mare). [Prez. ind. şi: *spícui*] — **Spic** + suf. *-ui.*

SPICUIÁLĂ, *spicuieli,* s.f. (Rar) Spicuire. — **Spicui** + suf. *-eală.*

SPICUÍRE, *spicuiri,* s.f. Acţiunea de *a spicui* şi rezultatul ei; spicuială. — V. **spicui.**

SPICUITÓR, -OÁRE, *spicuitori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care spicuieşte. [Pr.: *-cu-i-*] — **Spicui** + suf. *-tor.*

SPÍCUL, *spicule,* s.n. (Bot.; astăzi rar) Spiculeţ (**2**). [Acc. şi: *spicúl.* — Pl. şi: (m.) *spículi*] — Din lat. **spiculum,** fr. **spicule.**

SPICULÉŢ, *spiculeţe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *spic;* spicuşor, spicuţ. **2.** Fiecare dintre micile flori sau inflorescenţe care împreună formează spicul (**1**) plantelor graminee. — **Spic** + suf. *-uleţ.*

SPICUŞÓR, *spicuşoare,* s.n. Spiculeţ. — **Spic** + suf. *-uşor.*

SPICŬŢ, *spicuţuri,* s.n. (Rar) Spiculeţ. — **Spic** + suf. *-uţ.*

SPÍLCĂ s.f. v. **speică.**

SPILCUÍ, *spilcuiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A-şi îngriji în mod deosebit (şi exagerat) înfăţişarea şi ţinuta; a se găti, a se dichisi (excesiv). — **Spilcă** + suf. *-ui.*

SPILCUÍT, -Ă, *spilcuiţi, -te,* adj. (Fam.) Cu aspect (prea) îngrijit, (exagerat de) gătit; dichisit. — V. **spilcui.**

SPIN[1]**,** *spini,* s.m. **I. 1.** Organ în formă de ţeapă care creşte pe tulpina, pe ramurile, pe frunzele, pe fructele etc. unor plante; ghimpe. G Expr. *A sta* (sau *a şedea) pe* (sau *ca pe) spini* = a fi neliniştit, nerăbdător. *A fi* (sau *a sta) ca un spin în ochii* (sau *în inima, în coasta) cuiva* = a nu fi pe placul cuiva, a constitui o prezenţă neplăcută pentru cineva; a incomoda pe cineva. **2.** Nume dat mai multor plante erbacee sau lemnoase care au spini[1] (**I 1**). F Spec. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina spinoasă şi ramificată, cu frunze dinţate şi spinoase şi cu flori roşii, dispuse în capitule *(Carduus acanthoides).* **II. 1.** Parte în formă de spin[1] (**I 1**) a cârligului de undiţă, situată în vârful acestuia. **2.** Ştift. — Lat. **spinus** „prun sălbatic”.

SPIN[2]**,** *spini,* s.m. (Fiz.) Moment cinetic propriu electronului sau oricărei alte particule elementare. — Din engl., fr. **spin.**

SPINÁL, -Ă, *spinali, -e,* adj. Care aparţine coloanei vertebrale sau spinării, privitor la coloana vertebrală sau la spinare. — Din fr. **spinal.**

SPINALGÍE, *spinalgii,* s.f. (Med.) Durere localizată în coloana vertebrală. — Din fr. **spinalgie.**

SPINÁRE, *spinări,* s.f. **1.** (Anat.) Spate (**1**). G Loc. adv. *În* (sau *pe) spinare* sau *de-a spinare* (sau *spinarea), cu spinarea* = ţinând o povară peste umăr, pe spate, în spate. G Expr. *A cădea în spinarea cuiva* = a cădea în grija sau în sarcina cuiva. *A trăi pe spinarea cuiva* = a trăi ca un parazit, din munca altuia. *A arunca* (ceva) *în spinarea cuiva* = a face pe cineva răspunzător de o vină (de obicei fără temei). **2.** Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spatele omului. **3.** Partea cea mai înaltă a unui munte, a unui deal, a unei stânci; culme prelungită; creastă, coamă. F Creasta unui val de apă. — Lat. **spinalis.**

SPÍNĂ, *spine,* s.f. (Med.) Proeminenţă ascuţită a unui os. G *Spina bifida* = malformaţie congenitală a coloanei vertebrale caracterizată prin lipsa de sudură a arcurilor vertebrale, situată de obicei în regiunea lombară şi sacrală. — Din lat., fr. **spina bifida.**

SPINĂRÍE, *spinării,* s.f. Loc unde cresc mulţi spini[1], desiş de spini[1]; spinet, spiniş. — **Spin**[1] + suf. *-ărie.*

SPINĂRÚŞĂ, *spinăruşe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *spinare;* spinăruţă. — **Spinare** + suf. *-uşă.*

SPINĂRÚŢĂ, *spinăruţe,* s.f. (Rar) Spinăruşă. — **Spinare** + suf. *-uţă.*

SPINÉL, *spineli,* s.m. Minereu de magneziu cristalizat în sistemul cubic, divers colorat, cu luciu sticlos şi duritate mare, cu varietăţi folosite ca pietre preţioase. — Din fr. **spinelle.**

SPINÉT, *spineturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Spinărie. — **Spin**[1] + suf. *-et.*

SPINÉTĂ, *spinete,* s.f. Vechi instrument muzical cu clape şi coarde, asemănător cu clavecinul. — Din it. **spinetta.**

SPINÍŞ, *spinişuri,* s.n. (Reg.) Spinărie. — **Spin**[1] + suf. *-iş.*

SPINIŞÓR, *spinişori,* s.m. Diminutiv al lui *spin*[1]. — **Spin**[1] + suf. *-işor.*

SPINOBULBÁR, -Ă, *spinobulbari, -e,* adj. (Anat.) Care aparţine măduvei spinării şi bulbului; care se extinde în măduva spinării şi în bulb. G *Cale spinobulbară* = traiect al axonilor care străbat măduva spinării şi bulbul rahidian. — **Spin**[ă] + **bulbar.**

SPINOCEREBELÓS, -OÁSĂ, *spinocerebeloşi, -oase,* adj. (Anat.) Care aparţine coloanei vertebrale şi creierului, care se extinde în coloana vertebrală şi în creier. G *Cale spinocerebeloasă* = traiect al nervilor care străbat măduva spinării şi a trunchiului cerebral. — Din engl. **spinocerebellos.**

SPINÓS, -OÁSĂ, *spinoşi, -oase,* adj. **1.** (Despre plante) Cu spini[1]; ghimpos; (despre locuri, terenuri) pe care cresc plante cu spini[1]. **2.** Fig. Care prezintă dificultăţi; greu de parcurs, greu de efectuat; aspru. F Fig. Complicat, dificil. — **Spin**[1] + suf. *-os.*

SPINOTALÁMIC, -Ă, *spinotalamici, -ce,* adj. (Anat.) Care aparţine măduvei spinării şi talamusului. G *Cale spinotalamică* = traiect al fibrelor nervoase care străbat măduva spinării, bulbul, puntea şi pedunculii cerebrali, ajungând la talamus. — Din fr. **spinothalamique,** engl. **spinothalamic.**

SPINTARISCÓP, *spintariscoape,* s.n. (Fiz.) Instrument folosit pentru a observa scânteierile produse de unele particule alfa emise de o sursă radioactivă, când lovesc un ecran cu sulfură de zinc. — Din fr. **spinthariscope.**

SPINTECÁ, *spíntec,* vb. I. Tranz. **1.** A despica cu un instrument ascuţit trupul (sau o parte a trupului) unei fiinţe, printr-o tăietură lungă şi adâncă. F Tranz. şi refl. recipr. A (se) înjunghia, a (se) ucide (prin înjunghiere). F A despica un material fibros, metalic etc. în lungul fibrelor, al direcţiei de orientare a cristalelor etc. **2.** Fig. A străbate spaţiul (cu iuţeală). **3.** A sfâşia, a rupe (haine, stofe). — Lat. ***expanticare** *(< pantex).*

SPINTECÁRE, *spintecări,* s.f. Acţiunea de *a (se) spinteca.* — V. **spinteca.**

SPINTECÁT, -Ă, *spintecaţi, -te,* adj. Despicat, străpuns; înjunghiat; sfâşiat. F Prevăzut cu o tăietură, cu o despicătură. — V. **spinteca.**

SPINTECĂTÓR, -OÁRE, *spintecători, -oare,* adj. Care spintecă. — **Spinteca** + suf. *-ător.*

SPINTECĂTÚRĂ, *spintecături,* s.f. Tăietură lungă şi adâncă; crăpătură, despicătură; (concr.) loc unde s-a făcut o asemenea tăietură; despicătură. — **Spinteca** + suf. *-ătură.*

SPINTEROMÉTRU, *spinterometre,* s.n. Aparat cu care se măsoară valorile tensiunilor electrice înalte. — Din fr. **spinthéromètre.**

SPINÚŢĂ, *spinuţe,* s.f. Plantă erbacee cu flori de culoare albastru-închis, rar albe, dispuse în capitule globuloase; bănică *(Phyteuma orbiculare).* — **Spin**[1] + suf. *-uţă.*

SPIÓN, -OÁNĂ, *spioni, -oane,* s.m., s.f. **I.** S.m. şi f. **1.** Persoană însărcinată să culeagă clandestin informaţii secrete privitoare la un stat şi să le transmită altui stat; iscoadă. **2.** Persoană care pândeşte, observă pe alţii (pentru a furniza cuiva informaţii). **II.** S.m. Lamă de oţel cu o grosime variabilă, folosită la determinarea şi la verificarea jocului sau a distanţei dintre suprafeţele a două piese asamblate. [Pr.: *spi-on*] — Din germ. **Spion,** it. **spione.** Cf. fr. espion.

SPIONÁ, *spionez,* vb. I. **1.** Intranz. A culege în mod clandestin informaţii secrete privitoare la un stat şi a le transmite altui stat. **2.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) iscodi, a (se) păndi în scopul de a raporta cuiva cele aflate. F A (se) privi, a (se) urmări pe furiş. [Pr.: *spi-o-*] — Din germ. **spionieren,** it. **spionare.** Cf. fr. espionner.

SPIONÁJ s.n. Faptul de a spiona (**1**); îndeletnicirea spionului (**I 1**). F Iscodire, pândă, urmărire. [Pr.: *spi-o-*] — După fr. **espionnage.** Cf. it. spionaggio.

SPIONÁRE, *spionări,* s.f. Acţiunea de *a spiona.* [Pr.: *spi-o-*] — V. **spiona.**

SPIRÁI, *spiraiuri,* s.n. Capac cu geamuri construit în puntea unei nave (uneori înclinat şi protejat cu grilaje), care serveşte la luminat şi la aerisit. — Din it. **spiraglio.**

SPIRÁL, -Ă, *spirali, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Curbă plană deschisă care roteşte (sau se înfăşoară) în jurul unui punct fix; *p. ext.* obiect care are această formă. **2.** Adj. Care are formă de spirală (**1**); spiralat. — Din fr. **spiral.**

SPIRALÁT, -Ă, *spiralaţi, -te,* adj. În formă de spirală; spiral, spiroidal. — Din fr. **spiralé.**

SPIRÁLIC, -Ă, *spiralici, -ce,* adj. Spiralat. — **Spiral** + suf. *-ic.*

SPIRALIZÁRE, *spiralizări,* s.f. Operaţie de deformare a unui material metalic, care capătă forma unei spirale sau a unei elice. — Din fr. **spiralisation.**

SPIRÁNT, -Ă, *spirante,* adj. (În sintagma) *Sunet spirant* sau *consoană spirantă* (şi substantivat, f.) = consoană constrictivă. — Din fr. **spirante.**

SPÍRĂ, *spire*, s.f. **1.** Porțiune dintr-o spirală care corespunde unghiului de 360°. **2.** Fiecare dintre buclele spiralei unei înfășurări electrice sau bobine. **3.** Bobină sau înfășurare electrică formată din spire (**2**). — Din fr. **spire.**

SPIRÉA, *spiree,* s.f. Arbust din familia rozaceelor, înalt până la 2 m, cu ramurile arcuite și flori albe dispuse pe toată lungimea ramurilor, cultivat ca plantă ornamentală *(Spiraea vanhouttei).* [Pr.: *-re-a*] — Din fr. **spirée,** lat. **spiraea.**

SPIRIDÚȘ, *spiriduși,* s.m. (În mitologia populară) Ființă supranaturală aflată în slujba vrăjitoarelor sau a diavolului. F Fig. Copil zburdalnic, vioi, neastâmpărat. [Var.: (rar) **spiritúș** s.m.] — Din lat. **spiritus**. Cf. pol. s p i r y t u š e k.

SPIRIFÉR, *spirifere,* s.n. (La pl.) Gen fosil de brahiopode articulate caracterizate prin valve de forma unor aripi; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **spirifer.**

SPIRÍL, *spirili,* s.m. Nume generic dat bacteriilor în formă de fire în spirală cu unul sau mai mulți bacili la unul dintre capete. — Din fr. **spirille.**

SPÍRIT, *spirite*, s.n. **I. 1.** Factor ideal al existenței (opus materiei); conștiință, gândire; *p. ext.* minte, rațiune, intelect. F Inteligență, deșteptăciune, istețime; capacitate de imaginație, fantezie. G Expr. *(Om) de* (sau *cu) spirit* = (om) cu minte ageră, inteligent; (om) spiritual, cu umor. F (În filosofia idealistă și în concepțiile religioase) Element considerat ca factor de bază al Universului, opus materiei, identificat cu divinitatea sau cu spiritul (**1**). F (În concepțiile religioase) Ființă imaterială, supranaturală, duh; (în superstiții) stafie, strigoi, fantomă. **2.** Persoană considerată sub raportul capacității sale intelectuale sau din punctul de vedere al însușirilor morale, de caracter etc. G *Spirit universal* (sau *enciclopedic)* = persoană care posedă cunoștințe (și se manifestă) în foarte multe domenii. **3.** (La pl.) Societatea în întregul ei, oamenii considerați ca purtători ai unor idei, ai unor preocupări intelectuale; opinie publică. **4.** Mod, fel de a gândi, de a se manifesta; părere, concepție împărtășită de un grup de oameni, de o colectivitate. G Loc. prep. *În spiritul…* = în concordanță cu… **5.** Caracter specific, trăsătură caracteristică a ceva. F Sensul real a ceva. *Spiritul legilor.* **6.** Înclinare, pornire, tendință care determină felul de fi, de a gândi, de a se manifesta al cuiva. **7.** Glumă, anecdotă, banc. **II.** Semn grafic în scrierea greacă care, adăugat unui sunet, arată cum se pronunță sunetul respectiv din punctul de vedere al aspirației. — Din lat. **spiritus,** it. **spirito.**

SPIRITÍSM s.n. Concepție potrivit căreia spiritele sau sufletele morților supraviețuiesc, iar cei vii pot comunica cu ele prin diverse procedee. — Din fr. **spiritisme.**

SPIRITÍST, -Ă, *spiritiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține spiritismului, privitor la spiritism. **2.** S.m. și f. Persoană care practică spiritismul. — Din fr. **spiritiste.**

SPIRITUÁL[1], -Ă, *spirituali, -e*, adj. **1.** Care aparține spiritului (**I 1**), privitor la spirit; ideal, imaterial; sufletesc; intelectual; *p. ext.* cultural. **2.** Inteligent, deștept, ager; dotat cu umor. F Care oglindește, exprimă, denotă inteligență, istețime, umor. **3.** Care aparține religiei sau bisericii; bisericesc, religios; duhovnicesc. F (Substantivat, m.) Duhovnic. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **spirituel.**

SPIRITUAL[2] s.n. (Și în sintagma *negro spiritual*) Cântec religios al afro-americanilor care a constituit una dintre sursele jazzului. [Pr.: *spíriuăl*] — Cuv. engl.

SPIRITUALICÉȘTE adv. Din punct de vedere spiritual. [Pr.: *-tu-a-*] — **Spiritual** + suf. *-icește.*

SPIRITUALÍSM s.n. Concepție care afirmă că spiritul uman, sufletul constituie o realitate de sine stătătoare, independentă de materie sau că este baza întregii realități. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualisme.**

SPIRITUALÍST, -Ă, *spiritualiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Care aparține spiritualismului, privitor la spiritualism. **2.** S.m. și f. Adept al spiritualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualiste.**

SPIRITUALITÁTE s.f. Calitatea, caracterul a ceea ce este spiritual. F Spec. Ceea ce caracterizează o colectivitate umană din punctul de vedere al vieții sale spirituale, al specificului culturii sale. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualité.**

SPIRITUALIZÁ, *spiritualizez,* vb. I. Tranz. A încerca să dea sau a da fenomenelor, lucrurilor etc. un caracter sau un conținut spiritual, a încerca să le detașeze de materie. F Refl. A căpăta o anumită adâncime spirituală. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualiser.**

SPIRITUALIZÁRE, *spiritualizări,* s.f. Faptul de a spiritualiza. [Pr.: *-tu-a*] — V. **spiritualiza.**

SPIRITUALIZÁT, *spiritualizați, -te,* adj. Care a căpătat un caracter spiritual; imaterial. F Care a căpătat o anumită adâncime, care și-a adâncit conținutul sufletesc, intelectual. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **spiritualiza.**

SPIRITÚȘ s.m. v. **spiriduș.**

SPIROCHÉT, *spirochեți,* s.m. Nume dat mai multor bacterii în formă de filament subțire, spiralat, mobil, dintre care unele sunt patogene pentru om. — Din fr. **spirochète.**

SPIROCHETÓZĂ, *spirochetoze,* s.f. Boală infecțioasă provocată de spirocheți. — Din fr. **spirochétose.**

SPIROGRÁF, *spirografe,* s.n. Aparat care înregistrează mișcările respiratorii și efectuează măsurarea cantitativă a oxigenului inspirat și a dioxidului de carbon expirat. — Din fr. **spirographe.**

SPIROGRAFÍE, *spirografii,* s.f. (Med.) Înregistrare grafică a ventilației pulmonare. — Din fr. **spirographie.**

SPIROGRÁMĂ, *spirograme,* s.f. (Med.) Diagramă obținută la spirograf. — Din fr. **spirogramme.**

SPIROIDÁL, -Ă, *spiroidali, -e,* adj. Spiralat. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **spiroïdal.**

SPIROMETRÍE, *spirometrii,* s.f. Stabilire a funcției și a capacității respiratorii pulmonare cu ajutorul spirometrelor sau al spirografelor. — Din fr. **spirométrie.**

SPIROMÉTRU, *spirometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea capacității de respirație a plămânilor. — Din fr. **spiromètre.**

SPIRT, *spirturi*, s.n. (Pop.) Alcool etilic (care se vinde în comerț); *p. ext.* băutură alcoolică tare. G *Spirt de lemn* = alcool metilic obținut la distilarea uscată a lemnului. *Spirt medicinal* = spirt folosit în medicină, mai ales ca dezinfectant extern, făcut impropriu pentru consumul alimentar prin adăugarea unei substanțe toxice. *Spirt denaturat* = alcool etilic denaturat. F Fig. (Adjectival) Extrem de harnic, de iute la treabă, de prompt. — Din rus. **spirt.**

SPIRTIÉRĂ, *spirtiere,* s.f. Mică lampă de gătit care funcționează cu spirt. [Pr.: *-ti-e-*] — **Spirt** + suf. *-ieră.*

SPIRTÓS, -OÁSĂ, *spirtoși, -oase,* adj. (Despre băuturi) Care conține spirt; alcoolic. G *Bomboane spirtoase* = bomboane fabricate cu esență de mentă. F (Substantivat, f. pl.) Băuturi alcoolice (tari). — **Spirt** + suf. *-os.*

SPITÁL, *spitale,* s.n. Instituție medicală curativă-profilactică în care sunt tratați bolnavii, accidentații sau răniții. [Pl. și: *spitaluri*] — Din germ. **Spital.**

SPITALICÉSC, -EÁSCĂ, *spitalicești,* adj. Care aparține spitalului, privitor la spital, care se face în spital. — **Spital** + suf. *-icesc.*

SPITALIZÁ, *spitalizez,* vb. I. Tranz. A interna pe cineva într-un spital pentru tratament medical. — **Spital** + suf. *-iza.*

SPITALIZÁRE, *spitalizări,* s.f. Acțiunea de *a spitaliza* și rezultatul ei; timp cât cineva este internat și îngrijit într-un spital. — V. **spitaliza.**

SPIȚĂ, *spițe,* s.f. **1.** Fiecare dintre bucățile de lemn sau dintre barele subțiri de metal care leagă cercul sau obezile unei roți de butucul sau de centrul ei. F Stinghie, spetează. **2.** Fiecare dintre treptele unei scări; fuscel. **3.** Fig. Grad de rudenie; neam; totalitatea persoanelor care descind din aceeași persoană; *p. ext.* origine. G *Spița neamului* = arbore genealogic. **4.** Unitate biologică formată din lanțuri de specii care au derivat una din alta în decursul istoriei lor. — Din bg., sb. **spica.**

SPIȚĂRÁT, -Ă, *spițărați, -te,* adj. (Reg.) Împodobit cu dantele, cu horbote. — **Spițuri** + suf. *-at.*

SPIȚÉLNIC, *spițelnice,* s.n. Sfredel cu care se fac găuri în butucul și în obezile roții pentru a se monta spițele; sfredel lung și subțire (pentru găuri mici); butelnic. — **Spiță** + suf. *-elnic.*

SPIȚÉR, *spițeri,* s.m. (Înv. și pop.) Farmacist. — Din ngr. **spets(i)éris.**

SPIȚEREÁSĂ, *spițerese,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Farmacistă. **2.** Soție de spițer. — **Spițer** + suf. *-easă.*

SPIȚERÍE, *spițerii,* s.f. (Pop.) **1.** Farmacie. F (La pl.) Medicamente. **2.** Știința farmaciei; profesia farmacistului. — Din ngr. **spetsaría.**

SPÍȚURI s.n. pl. (Reg.) Dantelă sau colțișori de dantelă lucrați cu corșeta. — Cf. germ. S p i t z e n.

SPLÁI, *splaiuri,* s.n. Mal al unei ape înălțat, întărit și pietruit sau pavat; arteră de circulație amenajată pe acest mal, străjuită de pomi. — Cf. p l a i.

SPLANHNOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul organelor interne. — Din fr. **splanchnologie.**

SPLAU, *splauri,* s.n. Extremitate a unei punți așezată pe piloți, care poate fi ridicată sau coborâtă după nivelul apei și pe care stă pescarul cu sacoșiștea. — Et. nec.

SPLEEN s.n. Stare nemotivată de melancolie, manifestată prin plictiseală și dezgust față de orice. [Pr.: *splin*] — Din engl. **spleen.**

SPLÉNDID, -Ă, *splendizi, -de,* adj. Foarte frumos, minunat; strălucitor, măreț. [Acc. și: *splendíd*] — Din fr. **splendide,** lat. **splendidus.**

SPLENDOÁRE, *splendori,* s.f. Frumusețe fără seamăn (și plină de fast, de strălucire); strălucire, măreție. F (Concr.) Obiect, ființă, fenomen etc. splendid. — Din fr. **splendeur,** lat. **splendor.**

SPLÉNIC, -Ă, *splenici, -ce,* adj. Care aparține splinei, privitor la splină. — Din engl. **spleen.**

SPLÍNĂ, *spline,* s.f. **1.** Organ anatomic intern, moale și spongios, de culoare roșie-violetă, situat în partea superioară stângă a cavității abdominale, care produce limfocite, anticorpi, depozitează sângele etc. G Loc. adj. *Fără splină* = (despre animale) care este rezistent la fugă, care nu obosește; (despre oameni) care muncește intens fără să obosească. G Expr. *A i se pune cuiva splina* = a simți dureri acute la splină, din cauza

fugii, a mersului repede etc. **2.** Plantă erbacee din familia saxifragaceelor, cu frunze în formă de splină (**1**) și cu flori galbene-aurii; splinuță (**1**) *(Chrysosplenium alternifolium).* — Din ngr. **splína.**

SPLINT, *splinturi,* s.n. (Tehn.) Cui de siguranță. — Din engl. **splint.**

SPLINÚȚĂ, *splinuțe,* s.f. (Bot.; rar) **1.** Splină (**2**). **2.** Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpină păroasă, cu flori galbene reunite în ciorchini *(Solidago virgaurea).* — **Splină** + suf. *-uță.*

SPODÚMEN s.n. Silicat natural de litiu și de aluminiu, de culoare albă-cenușie, galbenă-verzuie sau violetă, cu luciu sidefiu. — Din fr. **spodumène.**

SPOÍ, *spoiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi o suprafață cu un strat subțire de var; a văru. **2.** A acoperi un vas sau un obiect de metal cu un strat subțire dintr-un metal protector. F Refl. Fig. A-și însuși în mod superficial maniere civilizate, noțiuni de cultură etc.. **3.** A unge (pe deasupra). F Tranz. și refl. (Peior.) A (se) farda. — Din sl. **supojiti.**

SPOIÁLĂ, *spoieli,* s.f. Faptul de *a (se) spoi;* spoit[1], văruială. F (Concr.) Strat protector cu care se acoperă suprafața unui obiect. F Fig. Însușire superficială a unor maniere civilizate, a unor noțiuni de cultură etc.; pospăială. F (Peior.) Fard. [Pr.: *spo-ia-*] — **Spoi** + suf. *-eală.*

SPOÍRE, *spoiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) spoi* și rezultatul ei. — V. **spoi.**

SPOÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) spoi.* — V. **spoi.**

SPOÍT[2], -Ă, *spoiți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu un strat subțire de var; văruit. **2.** (Despre obiecte, vase metalice) Acoperit cu un strat subțire de metal protector. **3.** (Peior.) Fardat. — V. **spoi.**

SPOITÓR, -OÁRE, *spoitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu spoitul[1] (vaselor de aramă). **2.** S.n. (Reg.) Bidinea. [Pr.: *spo-i-*] — **Spoitor** + suf. *-easă.*

SPOITORÍE s.f. Meseria spoitorului. [Pr.: *spo-i-*] — **Spoitor** + suf. *-ie.*

SPOLIÁ, *spoliez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A lua cuiva (în mod abuziv sau prin înșelăciune) averea sau, *p. ext.*, a lipsi pe cineva de drepturi, de libertăți etc.; a prăda, a jefui. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **spolier.**

SPOLIATÓR, -OÁRE, *spoliatori, -oare,* s.m. și f. (Livr.) Persoană care spoliază; jefuitor. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **spoliateur.**

SPOLIÁȚIE, *spoliații,* s.f. (Livr.) Spoliere. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **spoliation.**

SPOLIÉRE, *spolieri,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a spolia* și rezultatul ei; jefuire, prădare; înșelare; spoliație. [Pr.: *-li-e-*] — V. **spolia.**

SPOLOCÁNIE s.f. (Pop.; în practicile religiei ortodoxe) Prima zi din Postul Paștelui. — Din ucr. **spolokanje.**

SPÓNCĂ, *sponci,* s.f. **1.** (Reg.) Copcă; agrafă; cataramă. **2.** (Pop. și fam.; în loc adv. și adj.) *Pe sponci* = (care este) în cantitate mică, puțin. — Din rus. **sponka,** ucr. **špon'ka.**

SPONDÁIC, *spondaice,* adj. (În versificația greco-latină; în sintagma) *Vers spondaic* = hexametru în care al cincilea picior este format dintr-un spondeu. [Pr.: *-da-ic*] — Din fr. **spondaïque.**

SPONDÉU, *spondei,* s.m. (În versificația greco-latină) Picior de vers compus din două silabe lungi. [Pl. și: (n.) *spondee*] — Din lat. **spondeus,** fr. **spondée.**

SPONDÍL, *spondili,* s.m. (La pl.) Gen de lamelibranhiate cu cochilia formată din două valve inegale și cu două urechiușe; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **spondyle.**

SPONDILÍTĂ, *spondilite,* s.f. Inflamație (de natură tuberculoasă, infecțioasă, traumatică etc.) a coloanei vertebrale. — Din fr. **spondylite.**

SPONDILÓZĂ, *spondiloze,* s.f. Boală localizată la coloana vertebrală (în totalitate sau la unele segmente ale ei), care se manifestă prin dureri și limitarea mobilității acesteia. — Din fr. **spondylose.**

SPÓNGIE, *spongii,* s.f. (Zool.) Burete. — Din lat. **spongia.**

SPONGIÉR, *spongieri,* s.m. (La plural) Încrengătură de animale nevertebrate cu corpul alcătuit dintr-o rețea compactă de fibre elastice și rezistente; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-gi-er*] — Din fr. **spongiaire.**

SPONGIÓS, -OÁSĂ, *spongioși, -oase,* adj. Care este poros ca un burete; care are proprietatea de a suge lichidele. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **spongieux,** lat. **spongiosus.**

SPONGIOZITÁTE s.f. Calitatea de a fi spongios. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **spongiosité.**

SPONGÍTĂ, *spongite,* s.f. Piatră plină de porozități care imită buretele. — Din fr. **spongite.**

SPÓNSOR, *sponsori,* s.m. Persoană fizică sau juridică având calitatea de a sponsoriza pe cineva sau ceva. — Din engl. **sponsor.**

SPONSORIZÁ, *sponsorizez,* vb. I. Tranz. A susține, a finanța o acțiune, o activitate nelucrativă, de obicei în scop publicitar. — Din fr. **sponsoriser.**

SPONSORIZÁRE, *sponsorizări,* s.f. Acțiunea de *a sponsoriza* și rezultatul ei. — V. **sponsoriza.**

SPONTÁN, -Ă, *spontani, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se face sau se produce de la sine, fără vreo cauză exterioară aparentă; care se face de bunăvoie, fără a fi silit de nimeni; care apare brusc, pe neașteptate. F Care acționează cu promptitudine. F Care nu este conștient. [Var.: **spontanéu, -ée** adj.] — Din fr. **spontané,** lat. **spontaneus.**

SPONTANEITÁTE s.f. Însușire a ceea ce este spontan. F Vioiciune, promptitudine, naturalețe promptă în atitudini, în comportări etc. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **spontanéité.**

SPONTANÉU, -ÉE adj. v. **spontan.**

SPOR[1], *spori,* s.m. Organ microscopic al organismelor vegetale, care servește la înmulțire, la răspândire și, adesea, pentru supraviețuirea în condiții nefavorabile. F (Zool.) Corpuscul reproducător la anumite protozoare. — Din fr. **spore.**

SPOR[2], (**3**) *sporuri,* s.n. **1.** Faptul de a progresa ușor, de a avea randament în muncă; progres. G Loc adj. și adv. *Cu spor* = cu mare randament; spornic; repede. *Fără spor* = fără randament; puțin; încet. G Expr. *A avea spor* = a realiza, a produce mult în timp (relativ) scurt. *Spor la lucru!* fomulă de urare adresată cuiva care lucrează sau merge la lucru. **2.** Abundență, belșug, prosperitate; folos, câștig. **3.** Creștere, mărire, majorare; adaos, supliment; (concr.) ceea ce reprezintă o creștere, o mărire, un adaos. — Din sl. **sporŭ,** bg. **spor.**

SPORÁDIC, -Ă, *sporadici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care apare, care se manifestă pe ici, pe colo sau din când în când; lipsit de continuitate; distanțat, rar; împrăștiat, dispersat, răzleț, izolat; întâmplător. — Din fr. **sporadique.**

SPORADICITÁTE s.f. (Rar) Însușirea, calitatea de a fi sporadic. — Din fr. **sporadicité.**

SPORÁNGE, *sporangi,* s.m. Organ în formă de săculeț în care se dezvoltă sporii[1] la plantele criptogame. — Din fr. **sporange.**

SPORÍ, *sporesc,* vb. IV. **1.** Intranz., refl. și tranz. A crește sau a face să crească; a (se) mări, a (se) înmulți. **2.** Intranz. A progresa, a înainta, a avea spor[2]. **3.** Intranz. (Înv.) A-și da silința, a se zori. F Tranz. A împinge, a îmboldi. **4.** Tranz. (Reg.) A povesti (exagerând); a flecări, a sporovăi. — Din **spor[2],** Pentru sensul **4,** cf. bg. s p o r j a, sb. s p o r i t i „a discuta”.

SPORIFÉR, -Ă, *sporiferi, -e,* adj. Care poartă sau produce spori[1]. — Din fr. **sporifère.**

SPORÍRE, *sporiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) spori;* creștere, înmulțire, mărire. — V. **spori.**

SPORITÓR, -OÁRE, *sporitori, -oare,* adj. (Rar) Care are spor[2], care progresează. — **Spori** + suf. *-tor.*

SPÓRNIC, -Ă, *spornici, -ce,* adj. **1.** Îmbelșugat, abundent, bogat, mult; productiv. F (Despre alimente) Care ține mult, care nu se consumă repede; economic. F Fig. (Pop.) Vorbăreț. *Spornic la vorbă.* **2.** Care are spor[2] la treabă; harnic, vrednic. F Care prilejuiește o acțiune cu spor[2], care se face cu spor[2]; la care se lucrează cu spor[2]. — Din sl. **sporĭnŭ.**

SPOROFÍLĂ, *sporofile,* s.f. Frunză pe care se formează sporangele. — Din germ. **Sporophyl.**

SPOROFÍT, *sporofiți,* s.m. Organism vegetal care poartă spori[1]. — Din fr. **sporophyte.**

SPOROGÉN, -Ă, *sporogeni, -e,* adj. (Biol.) Care produce spori. — Din fr. **sporogène.**

SPOROGENÉZĂ, *sporogeneze,* s.f. (Biol.) Proces de formare a sporilor[1]. — Din fr. **sporogenèse.**

SPOROGÓN, *sporogoni,* s.m. Sporofit al mușchilor. — Din fr. **sporogone.**

SPOROVĂÍ, *sporovăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.) A vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: (reg.) **sporovoí** vb. IV] — Probabil contaminare între **spori** și **ciorovăi.**

SPOROVĂIÁLĂ, *sporovăieli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a sporovăi;* flecăreală, trăncăneală; taifas. — **Sporovăi** + suf. *-eală.*

SPOROVOÍ vb. IV v. **sporovăi.**

SPOROZOÁR, *sporozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de protozoare caracterizată prin prezența stadiului de spor[1] în faza lor de dezvoltare, care trăiesc ca paraziți intracelulari, producând boli grave la oameni și la animale; (și la sg.) animal care aparține acestei clase. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **sporozoaire.**

SPORT, *sporturi,* s.n. Activitate fizică a cărei practică presupune un antrenament metodic, respectarea anumitor reguli și a unei anumite discipline, având la bază elementul competitiv și urmărind obținerea de performanțe; fiecare dintre formele particulare, reglementate ale acestei activități. G Loc. adj. *De sport* = sportiv. F (Adjectival) Care este specific unui sportiv. *Haină sport.* — Din fr. **sport.**

SPORTÍV, -Ă, *sportivi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de sport, privitor la sport; care servește la practicarea sporturilor; care este sau se comportă în conformitate cu regulile sporturilor. G *Întâlnire* (sau *întrecere) sportivă* sau *concurs sportiv* = competiție sportivă la care participanții se întrec în vederea stabilirii unei ierarhii. F Care demonstrează, denotă practicarea unui sport. *Ținută sportivă.* **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care practică sportul. — Din fr. **sportif.**

SPORTIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi sportiv; disciplină, conduită, atitudine cinstită, leală, plină de respect a unui sportiv față de partenerii și de adversarii săi. — Din fr. **sportivité.**

SPÓRTSMAN s.m. v. **sportsmen.**

SPÓRTSMEN, *sportsmeni,* s.m. (Rar) Sportiv (**2**). [Var.: *spórtsman* s.m.] — Din engl., fr. **sportsman.**

SPORULÁT, -Ă, *sporulați, -te,* adj. (Despre plante) Care se înmulțește prin spori[1]. — Din fr. **sporulé.**

SPORULÁȚIE s.f. (Bot.) Proces de formare a sporilor[1]; mod de reproducere asexuată prin spori[1]. — Din fr. **sporulation.**

SPOT, *spoturi,* s.n. **1.** (Fiz.) Urmă luminoasă lăsată pe o scară gradată sau pe un ecran de o rază de lumină reflectată pe oglinda unui instrument de măsură, care servește ca indicator. F Fasciculconcentrat de lumină folosit pentru luminarea scenei sau a unui actor; proiector care produce acest fascicul. **2.** Scurt anunț sau reclamă comercială prezentată la radio și televiziune. — Din fr. **spot.**

SPOVEDÁNIE, *spovedanii,* s.f. Faptul de a (se) spovedi; mărturisire. F Spec. Ceremonia mărturisirii păcatelor în fața preotului.— Din sl. **ispovědanije.**

SPOVEDÍ, *spovedesc,* vb. IV. Refl. (În ritualul ortodox și catolic) A mărturisi unui duhovnic greșelile făptuite spre a obține iertarea lor. F Tranz. (Despre duhovnici) A asculta mărturisirea greșelilor făptuite de un credincios. F Refl. și tranz. A mărturisi cuiva o taină; a (se) destăinui. [Var.: (înv.) **ispovedí, ispoveduí,** (reg.) **spoveduí** vb. IV] — Din sl. **ispovědati.**

SPOVEDÍRE, *spovediri,* s.f. Acțiunea de *a (se) spovedi;* destăinuire, mărturisire. — V. **spovedi.**

SPRÁFCĂ, *sprafce,* s.f. **1.** (Înv.) Cercetare (judecătorească); anchetă. **2.** (Fam.; în expr.) *A face sprafca* (sau *sprafcă*) *din…* (sau *de…*) = a jefui, a risipi, a distruge. — Din rus. **spravka.**

SPRAY, *spray-uri,* s.n. Substanță (cosmetică, insecticidă etc.) pulverizată de un atomizor; *p. ext.* atomizor. [Pr.: *sprei*] — Din engl. **spray.**

SPRÂNCEÁNĂ, *sprâncene,* s.f. **1.** Fire de păr scurte și dese crescute în linie arcuită deasupra orbitei ochiului (pentru a împiedica scurgerea transpirației în ochi). G Expr. *A încreți* (sau *a încrunta*) *sprâncenele* = a fi posomorât sau nemulțumit. *A ridica sprâncenele* (sau *din sprâncene)* = a privi mirat, a arăta surprindere, nedumerire sau nemulțumire. *A se uita* (sau *a pândi) pe sub sprâncene* = a se uita pe furiș. *A alege pe* (sau *după) sprânceană* = a alege ce e mai bun, mai prețios etc. *A fi cu ochi și cu sprâncene* = a fi prea exagerat, prea bătător la ochi, prea evident (pentru a putea fi tăgăduit). **2.** Fig. Muchie, culme, creastă, coamă (de deal). **3.** Fig. Margine, poală; fâșie (de lumină). [Var.: **sprinceánă** s.f.] — Probabil lat. ***supercina** (< *supercilia* + *gena).*

SPRÂNCENÁT, -Ă, *sprâncenați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Cu sprâncene (**1**) mari și dese. G Expr. (Ir.) *Călătorie sprâncenată!* urare care arată lipsa de regret la plecarea cuiva. F Fig. Împodobit, decorat (cu un chenar). — **Sprânceană** + suf. *-at.*

SPRÂNCENÚȚĂ, *sprâncenuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *sprânceană* [Var.: **sprincenúță** s.f.] — **Sprânceană** + suf. *-uță.*

SPRE prep. **1.** (Cu sens local) În direcția…, înspre, către, la. *Pornesc spre școală.* F (În numeralele de la 11 la 19, formate prin compunere) Adăugat la…, peste. *Unsprezece.* **2.** (Cu sens temporal) În apropierea…, aproape de…, cam la vremea…, pe la…*Spre iarnă.* F Către ziua de…; dintre ziua de…; și ziua de… *Luni spre marți.* F (Arată o acțiune ulterioară celei exprimate de verbul precedent, având valoare copulativă) După aceea, și apoi. **3.** (Introduce un complement circumstațial de scop) În vederea…, pentru a…, ca să… *Se duce spre a cerceta personal.* G Expr. *Spre pildă* = de pildă, de exemplu. **4.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) (În așa fel) încât (să producă, să cauzeze cuiva ceva). *I-a dăruit o carte spre marea lui bucurie.* **5.** (Înv. și reg.; introduce un complement indirect) Echivalând cu…, drept, ca. *Spre răsplată, cer două lucruri.* — Lat. **super.**

SPRÍJIN, *sprijine,* s.n. **1.** Ceea ce servește să susțină, să sprijine (**1**), să prindă ceva (ca să nu cadă). **2.** Fig. Ajutor, asistență, ocrotire. F (Concr.) Susținător, ocrotitor, sprijinitor. — Din sl. **sŭprenženŭ.**

SPRIJINÍ, *sprijin,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) susține, a (se) rezema, a (se) propti (ca să nu cadă). F Fig. A pune bază pe ceva sau a constitui temeiul a ceva; a (se) întemeia pe… **2.** Tranz. Fig. A ajuta pe cineva sau ceva, a ocroti, a proteja; a-și da concursul la ceva. **3.** Tranz. (Înv. și reg.) A ține piept unui atac; a rezista. — Din **sprijin.**

SPRIJINÍRE, *sprijiniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sprijini;* sprijin, reazem. F Fig. Ajutor, ocrotire, concurs (material sau moral) acordat cuiva sau la ceva. — V. **sprijini.**

SPRIJINITÓR, -OÁRE, *sprijinitori, -oare,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj., s.f. (Element de construcție) care servește să susțină, să proptească ceva. **2.** Adj., s.m. și f. Fig. (Persoană) care ajută, susține, ocrotește pe cineva sau își dă concursul la ceva. — **Sprijini** + suf. *-tor.*

SPRINCEÁNĂ s.f. v. **sprânceană.**

SPRINCENÚȚĂ s.f. v. **sprâncenuță.**

SPRÍNKLER, *sprinklere,* s.n. Dispozitiv automat montat la un extinctor pentru stingerea incendiilor în hale industriale. — Din fr., engl. **sprinkler.**

SPRINT, *sprinturi,* s.n. Accelerare a vitezei de către un concurent (de obicei în ultima fază a parcursului) la unele întreceri sportive. F Categorie de probe sportive pe distanță scurtă, caracterizată prin viteză foarte mare. — Din fr., engl. **sprint.**

SPRINTÁ, *sprintez,* vb. I. Intranz. A-și mări viteza de deplasare în timpul unei probe sportive (de obicei în finalul ei); a se deplasa în fugă cu viteza maximă (într-o probă sportivă). — Din fr. **sprinter.**

SPRINTEIÓR, -OÁRĂ, *sprinteiori, -oare,* adj. Sprintenel. [Pr.: *-te-ior*] — **Sprinten** + suf. *-ior.*

SPRÍNTEN, -Ă, *sprinteni, -e,* adj. (Despre ființe; adesea adverbial) Care se mișcă repede și cu ușurință; vioi, iute; (despre mișcări, acțiuni ale ființelor) care arată vioiciune, iuțeală. G Expr. *Sprinten la minte* = inteligent, deștept. F Fig. (Rar; despre lucruri) Înalt, subțire, suplu, elegant. — Cf. sb. s p r e t a n.

SPRINTENEÁLĂ s.f. Însușirea de a fi sprinten; vioiciune, rapiditate și ușurință în mișcări. — **Sprinten** + suf. *-eală.*

SPRINTENÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *sprintenei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *sprinten;* sprinteior. — **Sprinten** + suf. *-el.*

SPRÍNTER, -Ă, *sprinteri, -e,* s.m. și f. Atlet specializat în alergări pe distanțe scurte sau înzestrat cu capacitatea de a sprinta în finalul unei curse mai lungi. — Din fr., engl. **sprinter.**

SPRINȚÁR, -Ă, *sprințari, -e,* adj. Plin de zburdălnicie; zglobiu, nebunatic. F Sprinten, iute; jucăuș. F Fig. Hoinar, nestatornic. F (Despre oameni) Ușuratic. — Et. nec.

SPRINȚĂRÓI, -OÁIE, *sprințăroi, -oaie,* adj. (Reg.) Augmentativ al lui *sprințar;* foarte sprințar. — **Sprințar** + suf. *-oi.*

SPÚLBER, *spulbere,* s.n. Spulberare; ninsoare spulberată; vânt puternic. F Fig. Nimicire, păpăd. — Din **spulbera** (derivat regresiv).

SPULBERÁ, *spúlber,* vb. I. Tranz și refl. **1.** A (se) ridica în vârtej și a (se) duce departe (împrăștiindu-se); a (se) risipi, a (se) împrăștia. **2.** Fig. A (se) nimici, a (se) distruge. — Lat. ***expulverare.**

SPULBERÁRE, *spulberări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spulbera* și rezultatul ei; împrăștiere, risipire; *fig.* nimicire. — V. **spulbera.**

SPULBERÁT, -Ă, *spulberați, -te,* adj. (Despre zăpadă, praf, frunze etc.) Risipit, împrăștiat de vânt; (despre locuri) de pe care zăpada a fost luată de vânt. F Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Zăpăcit, neserios, distrat. F Fig. (Despre oameni) Furios, mânios. — V. **spulbera.**

SPULBERÁTIC, -Ă, *spulberatici, -ce,* adj. (Despre oameni sau comportarea lor) Ușuratic, flușturatic, nestatornic. — **Spulbera** + suf. *-atic.*

SPULBERĂTÓR, -OÁRE, *spulberători, -oare,* adj. (Rar) Care spulberă; care este spulberat. — **Spulbera** + suf. *-ător.*

SPULBERĂTÚRĂ, *spulberături,* s.f. (Rar) Zăpadă, praf, frunze etc. spulberate de vânt; *p. ext.* lucruri împrăștiate, răspândite în toate părțile. — **Spulbera** + suf. *-ătură.*

SPUMÁ, *spumez,* vb. I. (De obicei la pers. 3) **1.** Intranz. și refl. (Despre ape, valuri etc.) A face spumă (**1**); a spumega (**1**). **2.** Intranz. (Despre animale, mai ales despre cai) A spumega (**2**). G Expr. *A spuma de furie* (sau *de ciudă)* = a fi foarte mânios. — Din **spumă.**

SPUMÁNT, *spumanți,* s.m. (Adesea adjectival) Substanță care, dizolvată într-un lichid, formează în acesta o spumă stabilă. F Soluție care conține o asemenea substanță. *Spumant de baie.* F (Despre vin) Care face spumă când este deschisă sticla și se toarnă în pahare, datorată fermentării incomplete sau unui procedeu special de fabricație. — **Spumă** + suf. *-ant.* Cf. it. s p u m a n t e.

SPUMÁRE, *spumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spuma* și rezultatul ei. — V. **spuma.**

SPUMÁT, -Ă, *spumați, -te,* (Despre ape) Acoperit de spumă, spumos, care spumegă. F (Despre animale, mai ales despre cai) Plin de spumă, acoperit cu clăbuci de sudoare. — V. **spuma.**

SPÚMĂ, *spume,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Strat albicios care se formează la suprafața unui lichid agitat; sistem dispers format într-un lichid în care sunt răspândite bule de gaz separate între ele de lichidul respectiv. F Fig. Ceea e este (sau se crede că este) mai bun, mai ales, mai de preț (din ceva). **2.** Strat care se ridică deasupra unor alimente (lichide) în timpul fierberii sau al fermentației (și care trebuie îndepărtat). **3.** Clăbuci de săpun, de sudoare, de salivă. G Expr. *A face spumă* (sau *spume) la gură* = a se înfuria foarte tare, a face scandal mare. **4.** Compus: *spumă-de-mare* = piatră ponce. — Lat. **spuma.**

SPUMEGÁ, *spúmeg,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre lichide; la pers. 3) A face spume (**1**) (în urma agitării, a unei reacții etc.); a fi plin de spumă; a spuma. **2.** (Despre animale, mai ales despre cai; la pers. 3) A se acoperi de spumă (**3**), a face clăbuci la gură; a spuma. G Expr. *A spumega de furie* (sau *de*

mânie) = a fi foarte mâniat. **3.** Fig. A fi exuberant, a clocoti de viață. — Din **spumă** (după *fumega).*

SPUMEGÁI s.n. (Rar) Spumă murdară, urâtă. — Din **spumă** (după *mucegai, putregai).*

SPUMEGÁRE, *spumegări,* s.f. Acțiunea de *a spumega;* (concr.) lichid care spumegă. — V. **spumega.**

SPUMEGĂTÓR, -OÁRE, *spumegători, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (Rar) Care spumegă. **2.** S.m. (Înv.; în sintagma) *Spumegător de mare* = pirat. — **Spumega** + suf. *-ător.*

SPUMEGÓS, -OÁSĂ, *spumegoși, -oase,* adj. (Pop.; despre lichide) Care face spumă; spumos, înspumat. — **Spumega** + suf. *-os.*

SPUMIÉRĂ, *spumiere,* s.f. Lingură plată, prevăzută cu găuri, cu care se ia spuma de pe mâncărurile care fierb. [Pr.: *-mi-e-*] — **Spumă** + suf. *-ieră.*

SPUMOGÉN, *spumogene,* s.n. Substanță care produce o spumă specială, utilizată în stingătoarele de incendiu. — Din **spumă** (după *fumigen*).

SPUMÓS, -OÁSĂ, *spumoși, -oase,* adj. (Despre lichide) Cu spumă, înspumat, spumegos. G *Vin spumos* = vin spumant, v. *spumant.* F Fig. Ca spuma; vaporos, diafan. F Fig. (Despre felul de a se exprima al cuiva) Plin de vervă; viu, colorat, plastic. — **Spumă** + suf. *-os.*

SPUMOZITÁTE, *spumozități,* s.f. Calitatea a ceea ce este spumos. — Din fr. **spumosité.**

SPÚNE, *spun,* vb. III. Tranz. **1.** A exprima prin cuvinte un gând, o părere etc.; a rosti, a zice, a declara. G Expr. *Ce-ți spuneam eu!* = ai văzut că a fost așa cum am afirmat? *Nu mai spune!* sau *ce spui?* formulă care exprimă mirarea, neîncrederea. F Fig. A evoca, a provoca (sentimente, amintiri). *Nu-ți spune nimic lucrul acesta?* G Expr. *A-i spune cuiva inima* = a avea o intuiție, a intui, a presimți. F Fig. (Pop.) A exprima ceva prin cântec; a cânta. **2.** A expune, a relata, a prezenta; a povesti, a istorisi, a nara. F (Despre texte, scrieri) A cuprinde, a scrie, a consemna. *Ce spun ziarele?* F A recita. **3.** A destăinui, a mărturisi ceva cuiva. F A pârî, a denunța pe cineva. **4.** A explica cuiva un lucru, a lămuri pe cineva. **5.** A numi; a porecli. F Refl. impers. A se obișnui, a se zice într-un anumit fel. — Lat. **exponere.**

SPÚNERE, *spuneri,* s.f. (Rar) Faptul de *a spune;* ceea ce este spus; (pop.) zicală, proverb, sentință. — V. **spune.**

SPURCÁ, *spurc,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) mânji. F Refl. A-și evacua excrementele sau urina. F Tranz. Fig. A păngări, a profana, a necinsti. F Tranz. Fig. A înjura. **2.** Tranz. A atinge o mâncare sau un vas de gătit de ceva murdar, scârbos sau oprit de biserică. **3.** Refl. (În practicile religioase creștine) A mânca de dulce în timpul postului. F Fig. A se deprinde la ceva rău (sau prea bun), la ceva care nu este îngăduit; a se dedulci. — Lat. **spurcare.**

SPURCÁCI, *spurcaci,* s.m. Pasăre migratoare, înrudită cu dropia, de mărimea unei găini, brună pe spate și albicioasă pe pântece *(Otis tetrax).* [Var.: **spârcáci** s.m.] — **Spurc** (reg. „excremente" < lat.) + suf. *-aci.*

SPURCÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) spurca;* murdărire; *fig.* profanare, pângărire. — V. **spurca.**

SPURCÁT[1] s.n. **1.** Faptul de *a (se) spurca*. **2.** (Reg.; concr.) Excremente. — V. **spurca.**

SPURCAT[2] **-Ă,** *spurcați, -te,* adj. **1.** Murdar; respingător, scârbos, scârnav. F Fig. (Despre vorbe) Trivial, vulgar. G Expr. *Spurcat la gură* = care spune vorbe triviale, vulgare. **2.** (Despre alimente) Care a venit în contact cu ceva scârbos, murdar și nu mai poate fi mâncat; (despre vase) în care (din același motiv) nu se pun alimente pentru oameni. F Oprit, interzis de biserică (în posturi). **3.** Fig. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Vrednic de dispreț; mârșav, ticălos. F (Despre lucruri, fapte etc.) Odios, nesuferit; rău, nedrept. **4.** Fig. (Adesea substantivat) Eretic, păgân. F (Substantivat, m. art.) Dracul. — V. **spurca.**

SPURCĂCIÚNE, *spurcăciuni,* s.f. **1.** Lucru spurcat[2] (**1**), grețos; scârnăvie, murdărie. F Fig. Faptă sau vorbă murdară; trivialitate. **2.** Termen de dispreț pentru o ființă respingătoare; *p. ext.* monstru. — **Spurca** + suf. *-ăciune.*

SPUS, -Ă, *spuși, -se,* adj., s.f. **1.** Adj. Care a fost exprimat prin viu grai. **2.** Adj. Care a fost relatat, povestit. **3.** Adj. Care a fost menționat. **4.** Care a fost destăinuit. **5.** Adj. Care a fost explicat, lămurit. **6.** S.f. (Mai ales la pl.) Vorbă. — V. **spune.**

SPÚTĂ, *spute,* s.f. Mucozitate expectorată de cineva; flegmă. — Din lat. **sputum,** it. **sputo.**

SPÚTNIC, *sputnici,* s.m. Numele a zece sateliți artificiali ai Pământului lansați de fosta URSS. — Din rus. **sputnik.** Cf. fr. s p o u t n i k.

SPÚZĂ, *spuze,* s.f. **1.** Cenușă fierbinte (amestecată cu jăratic). G Expr. *A trage spuza pe turta sa* = a încerca să-și creeze un avantaj, să profite de ceva (pe seama altuia). **2.** Fig. Număr foarte mare, mulțime, droaie, grămadă; spuzeală. — Lat. ***spudia** *(= spodium).*

SPUZEÁLĂ, *spuzeli,* s.f. **1.** (Pop.) Erupție care apare pe piele. **2.** Fig. Spuză. (**2**). — **Spuzi** + suf. *eală.*

SPUZÍ, *spuzesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) umple de bubulițe; *p. gener.* a (se) acoperi, a (se) umple de… **2.** Intranz. Fig. A se produce, a se ivi, a apărea în număr mare. — Din **spuză.**

SRILANKÉZ, -Ă, *srilankezi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Sri Lanka. **2.** Adj. Care aparține statului Sri Lanka sau srilankezilor (**1**), referitor la Sri Lanka ori la srilankezi. — **Sri Lanka** (n.pr.) + suf. *-ez.*

SS interj. v. **st.**

SST interj. v. **st.**

ST interj. Cuvânt prin care se cere cuiva să facă sau să păstreze liniște. [Var.: **ss, sst** interj.] — Formație onomatopeică.

STA, *stau,* vb. I. Intranz. **I. 1.** (Despre oameni și animale) A se opri din mers, a rămâne pe loc; a se întrerupe dintr-o acțiune, dintr-o mișcare, dintr-o activitate etc.; (despre aparate, mecanisme, dispozitive) a se opri din funcționare, a nu mai merge; *p. ext.* a se defecta. G Expr. *Stai că trag,* formulă prin care cineva este somat să rămână pe loc, să nu se apropie (altfel riscând să fie împușcat). *A sta țintuit* (sau *nemișcat*) *(pe loc)* = a nu face nicio mișcare. *A nu-i mai sta* (cuiva) *gura* = a vorbi întruna, a nu mai tăcea. F (La imperativ, având și valoare de interj.) Oprește! așteaptă! G Expr. *Stai să-ți spun* (sau *să vezi*) = lasă-mă să-ți spun, ai răbdare, așteaptă. *Stai puțin* (sau *un pic, cu binișorul etc.*) = ai (puțină) răbdare, nu te grăbi. F (Despre ploaie, vânt) A conteni, a înceta, a se opri. **2.** A rămâne nemișcat într-un loc, a nu pleca, a nu se îndepărta de undeva; (despre vehicule) a staționa. G Expr. *A nu (putea) sta locului* (sau *pe loc)* = a alerga încoace și încolo, a nu avea astâmpăr. *A sta pe loc* = a nu progresa, a stagna. *Stai binișor!* = șezi liniștit! astâmpără-te! fii cuminte! *Ce (mai) stai?* = ce (mai) aștepți? ce (mai) dorești? *Stă ce stă și…* = așteaptă cât așteaptă și… *A sta la* (sau *pe) locul său* = **a)** a nu pleca, a nu-și părăsi locul; **b)** a păstra măsura, a fi modest, rezervat. **3.** A rămâne într-un serviciu, într-o slujbă, într-o ocupație. **4.** A rămâne, a petrece un timp undeva sau cu cineva; a poposi; a întârzia, a zăbovi. **II. 1.** A se afla, a se găsi, a fi într-un anumit loc. G Expr. *A sta înaintea cuiva* sau *a-i sta* (cuiva) *înainte* (sau *în față)* = **a)** a se găsi la mică distanță în fața cuiva, privindu-l, vorbindu-i, așteptând porunci; **b)** a se împotrivi, a înfrunta pe cineva; **c)** a servi pe cineva cu ceva, a-i oferi cuiva ceva. *A-i sta cuiva în cale* (sau *în drum)* ori *a sta în calea* (sau *în drumul) cuiva* = **a)** a ieși înaintea cuiva (împiedicându-l să înainteze); **b)** a împiedica pe cineva să facă ceva, a stingheri. *A sta la baza unui lucru* = a constitui baza, temelia unui lucru. *A sta de față* = a asista. *A sta în fața cuiva* = (despre sarcini, greutăți etc.) a trebui, a urma să fie realizat, rezolvat de cineva. *A sta în umbră* = **a)** a pândi dintr-un loc ascuns; **b)** a fi modest, retras. *A sta deoparte* = **a)** a fi la oarecare distanță de…; **b)** a nu interveni, a se ține în rezervă. *A-i sta* (cuiva) *în coaste* (ori *în coastă)* sau *ca un ghimpe în coaste* (sau *în inimă, în ochi)* = a-l stingheri (pe cineva), a constitui o permanentă amenințare (pentru cineva). (Fam.) *A-i sta* (cuiva) *sub nas* = a fi la îndemâna cuiva, în imediata sa apropiere. *A-i sta* (cuiva) *pe limbă*, se zice când cineva este gata să spună un lucru pe care n-ar trebui să-l spună sau când nu găsește termenul căutat și are totuși impresia că e pe punctul de a și-l aminti. *A-i sta* (cuiva) *pe inimă* = (despre gânduri, preocupări) a-l preocupa pe cineva, a-i produce grijă, neliniște. *A sta (piatră) pe capul cuiva* sau *a-i sta* (cuiva) *pe cap* = a împovăra, a incomoda, a agasa (pe cineva). *A-i sta* (cuiva) *capul unde-i stau picioarele* (sau *tălpile)* = a fi decapitat. **2.** A trăi, a viețui; a locui. **3.** (Pop.) A fi, a exista, a se afla. F (Înv.) A avea loc, a se petrece. **4.** A continua să fie; a dăinui, a se menține. **III. 1.** A avea o anumită poziție sau atitudine, a se ține, a se așeza sau a fi așezat într-un anumit fel. G Loc. vb. *A sta grămadă* (sau *roi)* = a se îngrămădi, a se înghesui, a se îmbulzi. G Expr. *A sta piatră* (sau *țepăn, înfipt în pământ)* = a se ține drept și nemișcat. *A sta cu mâinile în sân* (sau *încrucișate, la brâu, cu brațele încrucișate*) = **a)** a sta în inactivitate; **b)** a nu lua nicio măsură, a nu întreprinde nimic, a nu interveni; *A sta cu dinții la stele* = a răbda de foame. *A sta cu ochii pe cineva* = a supraveghea pe cineva. *A sta în pat* = a zăcea (de boală). *A sta (ca) pe ace* (sau *spini, ghimpi, jar, foc* etc.) = a fi neliniștit, agitat, nerăbdător. *Stai jos!* formulă prin care cineva este invitat să ia loc. *A sta la masă* = a lua masa, a mânca. *A sta ca o găină* (sau *curcă) plouată* = a arăta necăjit, fără vlagă, fără chef. *A sta în picioare* = a nu se da bătut, a rezista. F Fig. (Înv.) A se ține tare pe poziție, a nu da înapoi. G Loc. vb. *A sta împotrivă* (sau *împotriva cuiva)* sau *a-i sta cuiva împotrivă* = a se împotrivi cuiva, a înfrunta pe cineva. *A sta pavăză* = a apăra pe cineva sau ceva. **2.** A se îndeletnici, a se ocupa cu…; a lucra la…; a avea grijă de… G Expr. *A sta (de cineva) să…* = a nu lăsa (pe cineva) în pace până ce nu…, a-i bate (cuiva) capul să… **3.** A fi fixat, prins în ceva sau de ceva, a atârna de ceva. G Expr. *A-i sta* (cuiva ceva) *în cap* = a preocupa pe cineva. *A-i sta* (cuiva ceva) *în minte* = a fi clar pentru cineva (ceva). *A sta* (ceva) *în firea* (cuiva) = a ține de felul normal de a fi al cuiva. *A-i sta* (cuiva) *în putință* = a-i fi cuiva (ceva) posibil. F Fig. A consta. F (Înv.) A fi format din… F A se limita, a se reduce la… **4.** A pluti la suprafața unui lichid. **IV. 1.** (În expr.) *A-i sta cuiva bine* (sau *rău)*

= a (nu) i se potrivi cuiva ceva, a (nu) fi așa cum se cuvine, a-i veni bine (sau rău). **2.** (Despre situații, treburi etc.) A fi într-un anumit fel, a se prezenta, a merge (bine sau rău), a se desfășura. **V.** (În locuțiuni verbale sau în legătură cu alt verb, dă acestora un aspect de durată) *Stau și-mi aduc aminte.* G Expr. și loc. vb. *A sta de* (sau, rar, *la*) *vorbă* (sau *la taifas, taclale, povești* etc.) (cu cineva) = a vorbi cu cineva; *p. ext.* a petrece un timp vorbind cu cineva despre diverse lucruri. *A sta la sfat* (sau *la sfaturi*) *cu cineva* = a se sfătui cu cineva; a sta de vorbă cu cineva. *A sta (dus, pierdut) pe gânduri* = a fi absorbit de gânduri, a fi preocupat de ceva. *A sta pe gânduri* = a șovăi, a ezita. *A sta la îndoială* (sau *în cumpănă*) = **a)** a ezita înainte de a lua o hotărâre, a șovăi; **b)** a se îndoi de ceva. *A sta de pază* (sau *de strajă*) sau *a sta strajă* = a păzi. *A sta la* (sau *de*) *pândă* = a pândi. *A sta la tocmeală* = a se tocmi, a se târgui. **VI.** (Urmat de o propoziție secundară construită cu conjunctivul) A fi pe punctul de a…, a fi gata să… *Stă să înceapă ploaia.* [Prez. ind. pers. 3 *stă,* imperf. *stăteam* (reg. *steteam*) și *stam,* perf. s. *stătui* (reg. *stetei*)] — Lat. **stare.**

STABÍL, -Ă, *stabili, -e,* adj. **1.** Care este bine așezat sau fixat, care nu se răstoarnă, care nu se clatină; trainic, solid. **2.** Care nu se schimbă, care nu fluctuează; statornic; ferm. F (Despre substanțe) Care nu se descompune de la sine; care nu poate fi descompus (decât cu greu) într-o reacție. F (Despre populații) Care locuiește permanent în același loc. — Din lat. **stabilis.**

STABILÍ, *stabilesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A determina, a fixa; a hotărî, decide, a preciza. **2.** Tranz. A aduce dovezi, a demonstra; *p. ext.* a descoperi. **3.** Tranz. A înfăptui, a realiza; a întemeia, a înființa, a institui. G Expr. *A stabili legătura* (sau *legături) cu cineva* = a comunica cu cineva. **4.** Tranz. și refl. A (se) așeza (definitiv) într-un loc; a (se) statornici, a (se) instala. — Din lat., it. **stabilire.**

STABILIMÉNT, *stabilimente,* s.n. (Rar) Așezământ, instituție comercială, industrială etc.; *p. ext.* localul unui astfel de așezământ. — Din it. **stabilimento.**

STABILÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) stabili;* determinare, precizare, dovedire; descoperire; înfăptuire; așezare, instalare. — V. **stabili.**

STABILÍT, -Ă, *stabiliți, -te,* adj. **1.** Care a fost hotărât, precizat, fixat. **2.** Care s-a statornicit într-un anumit loc. — V. **stabili.**

STABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi stabil, solid, trainic; soliditate, statornicie; fermitate. F Durabilitate, trăinicie. F Faptul de a-și păstra locul, de a nu fi mișcat din loc; fixitate. F Spec. (Fiz.) Proprietate a unui corp de a-și menține poziția sau de a reveni în poziția inițială. F Situație sigură, fermă. — Din fr. **stabilité,** lat. **stabilitas, -atis.**

STABILIVÓLT, *stabilivolți,* s.m. Tub electronic cu descărcare electrică în gaze, utilizat ca stabilizator de tensiune electrică. [Var.: **stabilovólt** s.m.] — Din engl. **stabilovolt** (după *stabiliza).*

STABILIZÁ, *stabilizez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să fie stabil; a (se) consolida, a (se) întări; a (se) statornici. **2.** Tranz. A fixa puterea de cumpărare a monedei naționale la un anumit curs. — Din fr. **stabiliser.**

STABILIZÁNT, *stabilizanți,* s.m. Stabilizator (**6**). — **Stabiliza** + suf. *-ant.*

STABILIZÁRE, *stabilizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) stabiliza* și rezultatul ei; consolidare, întărire, statornicire. F Fixare a valorii unei monede naționale la un anumit curs. — V. **stabiliza.** Cf. fr. s t a b i l i s a t i o n.

STABILIZATÓR, -OÁRE, *stabilizatori, -oare,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care face stabil, care dă stabilitate. **2.** S.n. Organ dintr-un sistem tehnic care asigură stabilitatea sistemului. **3.** S.n. Aparat sau dispozitiv pentru menținerea constantă a tensiunii surselor de alimentare cu energie electrică. **4.** S.n. Partea fixă a ampenajului orizontal al unui avion. **5.** S.n. Legătură elastică între capetele osiei unui autovehicul, care împiedică înclinările mari ale acestuia. **6.** S.m. Substanță care se adaugă unei soluții pentru a-i mări stabilitatea sau pentru a o stabiliza; stabilizant. — Din fr. **stabilisateur.**

STABILOPÓD, *stabilopozi,* s.m. Bloc de beton în formă de stea, cu patru suporturi prevăzuți la capete cu protuberanțe de forma unor creste rotunjite, constituind ansambluri stabile, folosit la împingerea apei. — Din rus. **stabilopod.**

STABILOVÓLT s.m. v. **stabilivolt.**

STABÓR, *staboruri,* s.n. Sfat, tribunal al țiganilor. — Cuv. țig.

STABULÁȚIE s.f. Procedeu de întreținere și hrănire a animalelor prin menținerea lor în grajd pe perioada de iarnă sau pe întreaga perioadă de creștere, de îngrășare, de mulgere etc. — Din fr. **stabulation.**

STACÁN s.n. v. **stacană.**

STACÁNĂ, *stacane,* s.f. (Pop. și fam.) Cană de pământ, ceașcă sau pahar mare. F Conținutul unui astfel de vas. [Var.: (reg.) **stacán** s.n.] — Din rus. **stakan.**

STACCÁTO adv. (Indică modul de executare a unei compoziții muzicale) Izolat prin pauze scurte de celelalte note; în mod sacadat. F (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală executată în mod sacadat. — Cuv. it.

STACHÉTĂ s.f. v. **ștachetă.**

STACÓJ, *stacoji,* s.m. (Înv. și reg.) Homar; *p. ext.* rac. [Var.: (reg.) **stacóș** s.m.] — Din ngr. **stakós.**

STACOJÍU, -ÍE, (**1**) *stacojii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoare roșie-aprins (ca a stacojului sau ca a racului fiert). **2.** S.n. Culoare stacojie (**1**). [Var.: (reg.) **stacoșíu, -íe** adj.] — **Stacoj** + suf. *-iu.*

STACÓȘ s.m. v. **stacoj.**

STACOȘÍU, -ÍE adj. v. **stacojiu.**

STADIÁL, -Ă, *stadiali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se dezvoltă în etape, în faze. **2.** Adj. (Biol.) Care se referă la stadiile de dezvoltare a organismelor. **3.** S.n. (Geol.) Interval de scurtă durată în timpul unei glaciații, când, datorată unei scăderi mai accentuate a temperaturii medii anuale, s-a manifestat o extindere maximă a gheților. [Pr.: *-di-al*] — Din germ. **stadial,** lat. **stadialis.**

STÁDIE, *stadii,* s.f. Miră sau riglă gradată în centimetri, folosită în topografie la măsurarea indirectă a distanțelor terestre sau a cotelor relative ale punctelor de pe teren. — Din fr. **stadia.**

STADIMÉTRIC, -Ă, *stadimetrici, -ce,* adj. Care aparține stadimetriei, privitor la stadimetrie; care se folosește în stadimetrie. — Din fr. **stadimétrique.**

STADIMETRÍE s.f. Operație topografică pentru întocmirea planurilor și a hărților, în care distanțele terestre se determină pe cale optică. — Din fr. **stadimétrie.**

STADIMÉTRU, *stadimetre,* s.n. Instrument topografic optic pentru măsurarea indirectă a distanțelor dintre două puncte terestre. — Din fr. **stadimètre.**

STADIÓN, *stadioane,* s.n. Teren amenajat pentru competiții sportive, cu tribune pentru spectatori. F Spectatorii aflați în tribune, la o competiție sportivă. [Pr.: *-di-on*] — Din germ. **Stadion.**

STÁDIU, *stadii,* s.n. **1.** Fiecare dintre perioadele distincte în evoluția unui proces istoric, social, politic etc. sau a unui fenomen din natură; fază, etapă. **2.** Veche unitate de măsură pentru lungime la greci, care varia între 147 și 192 de metri. — Din fr. **stade,** lat. **stadium.**

STAFF, *staffuri,* s.n. Grup de persoane cu atribuții speciale, de conducere a unei întreprinderi, a unei organizații etc. — Din engl. **staff.**

STAFÍDĂ, *stafide,* s.f. Boabă uscată și fără semințe a anumitor specii de struguri (folosită la prepararea unor mâncăruri și prăjituri). [Var.: **strafídă** s.f.] — Din ngr. **stafída.**

STAFIDÍ, *stafidesc,* vb. IV. Refl. (Despre boabele de struguri) A se usca; a deveni stafide. F Fig. (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) A se zbârci, a se încreți (ca o stafidă) din cauza slăbirii excesive, a bătrânești etc. — Din **stafidă.**

STAFIDÍT, -Ă, *stafidiți, -te,* adj. (Despre struguri) Uscat. F Fig. (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) Zbârcit. — V. **stafidi.**

STAFÍE, *stafii,* s.f. Ființă ireală pe care cred (sau predind) că o văd unii oameni, și care ar reprezenta de obicei duhul unui mort legat de pământ; fantomă, nălucă, strigoi. F Fig. (Fam.) Persoană urâtă (și slabă). [Acc. și: *stáfie*] — Cf. ngr. s t i h í o n.

STAFILOCÓC, *stafilococi,* s.m. Bacterie sferică ai cărei indivizi se grupează sub formă de ciorchini, care produce procese purulente locale (abcese) sau generalizate (septicemii). — Din fr. **staphylocoque.**

STAFILOCÓCIC, -Ă, *stafilococici, -ce,* adj. (Med.) Care este provocat de stafilococi; cu stafilococi. — Din fr. **straphylococcique.**

STAFILOCOCÍE, *stafilococii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru infecțiile cu stafilococi. — Din fr. **staphylococcie.**

STAGFLÁȚIE s.f. Fenomen economic care se manifestă prin coexistența stagnării economiei, inflației și somajului. — Din engl., fr. **stagflation.**

STAGIÁR, -Ă, *stagiari, -e,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care își face stagiul (într-un domeniu de activitate). **2.** Care ține de stagiu, privitor la stagiu. [Pr.: *-gi-ar*] — Din fr. **stagiaire.**

STAGIATÚRĂ, *stagiaturi,* s.f. Stagiu (**1**). [Pr.: *-gi-a-*] — **Stagiu** + suf. *+ -tură.*

STÁGIU, *stagii,* s.n. **1.** Perioadă de timp în cursul căreia un angajat începător lucrează pentru a dobândi experiență în profesia sau în specialitatea lui, pentru a-și dovedi aptitudinile profesionale și capacitatea de muncă. F Vechimea în muncă a unui angajat (începător). **2.** (În sintagma) *Stagiu militar* = perioadă de timp în care o persoană prestează serviciu activ în cadrele armatei, pentru a se inița în problemele militare. **3.** Perioadă de timp care constituie o etapă în desfășurarea unei acțiuni, a unui proces etc. — Din fr. **stage.** Cf. lat. s t a g i u m.

STAGIÚNE, *stagiuni,* s.f. Perioadă de timp determinată în cadrul fiecărui an, în care teatrele, filarmonicile etc. susțin regulat reprezentații. [Pr.: *-gi-u-*] — Din it. **stagione.**

STAGNÁ, pers. 3 *stagnează*, vb. I. Intranz. (Despre fluide) A sta pe loc, a nu curge. F Fig. (Despre abstracte) A nu realiza niciun progres; a nu se dezvolta, a nu progresa. — Din fr. **stagner,** lat. **stagnare.**

STAGNÁNT, -Ă, *stagnanți, -te,* adj. (Despre fluide) Care nu curge; stătător. F Fig. (Despre abstracte) Care nu evoluează, nu progresează, care lâncezește; inactiv. — Din fr. **stagnant,** lat. **stagnans, -ntis.**

STAGNÁRE, *stagnări*, s.f. Faptul de *a stagna*; oprire, rămânere pe loc; *fig.* lipsă de activitate. — V. **stagna.**

STAL, *staluri,* s.n. Scaun numerotat situat la parterul unei săli de spectacole, în spatele fotoliilor; *p. ext.* parte a sălii de spectacole unde se găsesc astfel de scaune. — Din fr. **stalle.**

STALACTÍTĂ, *stalactite,* s.f. Depunere calcaroasă de formă conică fixată cu baza pe tavanul unor goluri subterane (peșteri, galerii), rezultată din depunerea, de-a lungul timpului, a calcitului din picăturile de apă. — Din fr. **stalactite.**

STALACTÍTIC, -Ă, *stalactitici, -ce,* adj. De stalactită. — **Stalactită** + suf. *-ic.*

STALAGMÍTĂ, *stalagmite,* s.f. Depunere clacaroasă de formă conică fixată cu baza pe podeaua unor goluri subterane (peșteri, galerii), rezultată din depunerea, de-a lungul timpului, a calcitului din picăturile de apă care se scurg din vârful stalactitelor. — Din fr. **stalagmite.**

STALAGMOMÉTRU, *stalagmometre,* s.n. Dispozitiv folosit pentru determinarea tensiunii unei soluții sau a unui lichid prin determinarea numărului de picături din acea soluție sau din acel lichid care se scurg printr-un tub capilar. — Din fr. **stalagmomètre.**

STALINÍSM s.n. Nume dat doctrinelor și practicilor politice specifice lui Stalin și adepților săi. — Din fr. **stalinisme.**

STALINÍST, -Ă, *staliniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al stalinismului. — **Stalin**[ism] + suf. *-ist.*

STALINÍT s.n. Aliaj dur de fier cu crom, carbon, mangan și siliciu. — Din fr. **stalinite.**

STÁMBĂ, (**2**) *stămburi,* s.f. **1.** Țesătură de bumbac cu desene imprimate în culori, folosită la confecționarea îmbrăcămintei de vară pentru femei. **2.** (La pl.) Varietăți de stambă (**1**). F Obiecte de îmbrăcăminte confecționate din stambă (**1**). **3.** (Înv.) Teasc de tipografie. G Expr. (Fam.) *A se da în stambă* = a-și arăta fără să vrea proasta creștere (sau cusururile); a se face de râs. [Pl. și: *stambe*] — Din ngr. **stámba,** it. **stampa.**

STAMBOÁLĂ, *stamboale,* s.f. (Reg.) Baniță; conținutul unei banițe. G Loc. adv. *Cu stamboala* = din belșug, foarte mult. — Din tc. **istambol**[kileri].

STAMBÓL, *stamboli,* s.m. Monedă de aur turcească, care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII. — Din tc. **Istambol** „Constantinopol".

STAMINÁL, -Ă, *staminali, -e,* adj. Privitor la stamine, cu stamine. — Din fr. **staminal.**

STAMÍNĂ, *stamine,* s.f. Organ bărbătesc de reproducere a florii, care conține polenul. — Din lat. **stamen, -inis.**

STAMINIFÉR, -Ă, *staminiferi, -e,* adj. (Despre flori sau părți ale lor) Care este purtător de stamine. — Din fr. **staminifère.**

STAMINÓDIU, *staminodii,* s.n. (Bot.) Stamină sterilă, lipsită de anteră. — Din fr. **staminode.**

STAMPÁ, *stampez,* vb. I. Tranz. A imprima o imagine pe o piesă de metal, prin deformare plastică, cu ajutorul unui poanson și al unor matrițe speciale. — Din it. **stampare.**

STAMPÁRE, *stampări,* s.f. Acțiunea de *a stampa* și rezultatul ei. — V. **stampa.**

STÁMPĂ, *stampe,* s.f. Imagine imprimată după o placă gravată. — Din it. **stampa.**

STAMPILÁ vb. I v. **ștampila.**

STAMPILÁRE s.f. v. **ștampilare.**

STAMPÍLĂ s.f. v. **ștampilă.**

STAN s.n. v. **stană.**

STANÁT, *stanați,* s.m. Sare a acidului stanic. — Din fr. **stannate.**

STÁNĂ, *stane,* s.f. Bloc, bolovan mare de piatră; *p. ext.* stâncă. G Expr. *A rămâne* (sau *a sta, a fi* etc.) *(ca o) stană (de piatră)* = a rămâne (sau a sta, a fi etc.) încremenit, nemișcat. [Var.: (reg.) **stan, stean** s.n.] — Din sl. **stanŭ.**

STÁNCĂ, *stănci,* s.f. (Ornit; pop.) Stăncuță. — Din n. pr. **Stanca.**

STAND, *standuri,* s.n. **1.** Spațiu amenajat cu vitrine, mese, panouri etc. pentru aranjarea, într-o expoziție, într-un magazin etc., a obiectelor care trebuie expuse. **2.** Loc special utilat pentru controlul și încercarea mașinilor noi, ieșite de la montaj. **3.** Loc de tragere special amenajat pentru întrecerile de tir. [Var.: **ștand** s.n.] — Din fr. **stand,** germ. **Stand.** Cf. engl. stand.

STÁNDARD, *standarde,* s.n. **1.** Normă sau ansamblu de norme care reglementează calitatea, caracteristicile, forma etc. unui produs; document în care sunt consemnate aceste norme. F (Concr.) Produs realizat pe baza unui standard (**1**). F Fig. (Adjectival) Lipsit de originalitate, făcut după un șablon; comun. **2.** (În sintagma) *Standard de viață* = grad de dezvoltare a condițiilor de viață caracteristice unei persoane sau unei colectivități; nivel de trai. — Din fr., engl. **standard.**

STANDARDIZÁ, *standardizez,* vb. I. Tranz. **1.** A stabili și a aplica un standard (**1**). **2.** A fabrica în serie, pe baza unui standard (**1**). — Din fr. **standardiser.**

STANDARDIZÁRE, *standardizări,* s.f. Acțiunea de *a standardiza* și rezultatul ei. — V. **standardiza.**

STANDBY adj. invar. (În sintagma) *Acord standby* = acord auxiliar ce permite adoptarea unor soluții ulterioare. G Loc. adj. și adv. (Tehn.) *În standby* = în așteptarea unei comenzi. [Scris și: *stand-by.* — Pr.: *sténdbai*] — Cuv. engl.

STANDING s.n. Poziție socială, nivel de trai al unei persoane; confort ridicat. [Pr.: *sténding*] — Din engl. **standing.**

STANDOÁLĂ, *standoale,* s.f. (Reg.) Hambar, coșar în care se păstrează grânele. — Din ucr. **stodola.**

STÁNIC, -Ă, *stanici, -ce,* adj. (Despre compuși ai staniului) Care conține staniu (tetravalent). G *Acid stanic* = acid oxigenat al staniului. F Privitor la staniu. — Din fr. **stannique.**

STANIFÉR, -Ă, *staniferi, -e,* adj. (Despre roci, minereuri, terenuri) Care conține, care are staniu în compoziția sa; bogat în staniu. — Din fr. **stannifère.**

STANÍNĂ s.f. Sulfură naturală complexă de staniu, fier și cupru. — Din fr. **stannine.**

STANIÓL, *stanioluri,* s.n. Foaie subțire de staniu sau de plumb ori de aluminiu, folosită la împachetarea unor alimente sau produse industriale, în scopul unei bune conservări. [Pr.: *-ni-ol*] — Din germ. **Stanniol.**

STÁNIȘTE, *staniști,* s.f. **1.** (Reg.) Loc răcoros, umbros unde se odihnesc vitele vara, în timpul căldurilor de la amiază; zăcătoare. F (Ir.) Loc de întâlnire, de popas. **2.** (Mil.; înv.) Tabără, cantonament. — Din sl. **staniște.**

STÁNIU s.n. Element chimic metalic, alb-argintiu, foarte maleabil și ductil, care se folosește în diferite aliaje sau la acoperirea unor metale; cositor. — Din it. **stagno,** lat. **stannum, stagnum.**

STANÓS, -OÁSĂ, *stanoși -oase,* adj. (Despre compuși ai staniului) Care conține staniu (bivalent). — Din fr. **stanneux.**

STAN-PĂȚÍTUL s.m. Persoană care a pățit multe în viață și care a tras învățăminte din cele ce a trăit. — **Stan** (n. pr.) + **pățit.**

STANȚÁ vb. I v. **ștanța.**

STANȚÁRE s.f. v. **ștanțare.**

STANȚÁT, -Ă adj. v. **ștanțat.**

STÁNȚĂ[1], *stanțe,* s.f. Strofă cu înțeles deplin, alcătuită din opt versuri cu o anumită schemă de rimă și formând o unitate ritmică. F (La pl.) Poezie scrisă cu tipul de strofă definit mai sus; *p. gener.* poezie. — Din fr. **stance,** it. **stanza.**

STÁNȚĂ[2] s.f. v. **ștanță.**

STAR[1], *staruri,* s.n. Ambarcațiune sportivă cu vele, cu lungimea de cca 7 m și cu echipajul format din două persoane. — Dn engl. **star.**

STAR[2], *staruri,* s.n. **1.** Vedetă de cinema; stea. **2.** P. gener. Personalitate marcantă mai ales în cinema, muzică, sport. — Din engl., fr. **star.**

STÁRE, *stări,* s.f. **1.** Situație în care se află cineva sau ceva; mod, fel, chip în care se prezintă cineva sau ceva. G Expr. *A fi în stare (să…)* = a putea, a fi capabil să… F (Rar) Faptul de a sta într-un anumit fel; poziție a corpului; postură. G Expr. (Pop.) *A nu avea stare* sau *a nu-l mai prinde starea* = a nu avea astâmpăr, a nu avea odihnă. F Spec. Situație a unui corp sau a unui sistem determinată de structura sa, de condițiile exterioare etc. și definită prin anumite mărimi sau parametri. **2.** Fel în care se simte cineva (din punct de vedere fizic sau moral), dispoziție în care se află cineva. **3.** Situația materială (bună); avere. G Loc. adj. *Cu stare* = bogat, înstărit. **4.** (Înv.) Categorie, grup sau pătură socială. F Grad, ierarhie, treaptă socială. — V. **sta.**

STÁREȚ, -Ă, *stareți, -e,* s.m. și f. Persoană (călugăr sau călugăriță) care conduce o mănăstire; egumen. [Var.: (reg.) **stáriț, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **starici.**

STÁRIȚ, -Ă s.m. și f. v. **stareț.**

STARLÉTĂ, *starlete,* s.f. Tânără actriță de cinematograf apreciată mai mult pentru farmecul decât pentru talentul ei. — Din fr. **starlette.**

STÁROSTE, *starosti,* s.m. **1.** Conducător al unei corporații, al unei bresle din trecut; *p. gener.* conducător, șef, fruntaș. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova) Cârmuitor al unui ținut aflat la marginea țării. **3.** (Reg.) Persoană trimisă oficial de un tânăr la părinții unei fete pentru a o cere în căsătorie; pețitor; *p. ext.* persoană care conduce ceremonia nunții. — Din sl. **starosta.**

START, *starturi,* s.n. Loc de plecare (marcat printr-o linie) într-o cursă sportivă. G Expr. *A se prezenta la start* sau *a lua startul* = a lua parte la o întrecere sportivă. F Momentul începerii unei curse sportive, indicat de starter. — Din engl. **start.**

STÁRTER, (**1**) *starteri,* s.m., (**2, 3**) *startere,* s.n. **1.** S.m. Persoană care dă semnalul de plecare într-o cursă sportivă. **2.** S.n. Carburator auxiliar folosit la pornirea unui motor cu ardere internă. **3.** S.n. Dispozitiv care servește la aprinderea lămpilor fluorescente. — Din fr., engl. **starter.**

STAS, *stasuri,* s.n. (Ec. pol.) Standard de stat. — **Sta**[ndard] + **s**[tat]**.**

STAT[1], *state,* s.n. **1.** (Jur.) Instituție suprastructurală, instrument principal de organizare politică și administrativă prin intermediul căruia se exercită funcționalitatea sistemului social și sunt reglementate relațiile dintre oameni; teritoriul și populația asupra cărora își exercită autoritatea această organizație; țară. G Loc. adj. *De stat* = **a)** care emană de la stat[1]; **b)** care e condus și controlat de stat[1], care aparține statului[1]; **c)** care angajează statul[1], care se referă la stat[1]. F *Om* (sau *bărbat*) *de stat* = persoană care are un rol important în conducerea țării. **2.** (La pl., în Evul Mediu). Denumire a organelor reprezentative din anumite țări. **3.** (Mil.; în sintagma) *Stat-major* = organ de conducere a trupelor format dintr-un anumit număr de ofițeri sub conducerea unui șef, care funcționează pe lângă comandamentele marilor unități militare sau la nivelul întregii armate; sediul, localul acestui organ de conducere. — Din it. **Stato,** lat. **status** (cu unele sensuri după fr. *état).*

STAT[2], *state,* s.n. **1.** Listă, tabel. F (În sintagma) *Stat de plată* = tabel, listă în care sunt înscrise drepturile bănești pe care le achită o întreprindere lucrătorilor ei. G *Stat de funcții* = document (sub formă de tabel) în care sunt înscrise posturile, funcțiile, salariile etc. dintr-o întreprindere, instituție etc. **2.** (În sintagma) *Stat personal* = dosar care cuprinde specificarea tuturor mutațiilor de serviciu ale unui angajat și starea lui civilă, socială etc. [Var.: **ştat** s.n.] — Din lat. **status** (cu sensurile fr. *état*). Cf. it. s t a t o.

STAT[3], (**2**) *staturi,* s.n. **1.** Faptul de *a sta.* F Ședere, rămânere, zăbovire. **2.** Înălțime a corpului omenesc, statură; *p. ext.* înfățișare. G *Un stat de om* = măsură pentru înălțimi (egală cu lungimea obișnuită a unui om). F Trup, corp omenesc. — V. **sta.**

STATÁL, -Ă, *statali, -e,* adj. Care aparține statului[1] (**1**), privitor la stat[1], de stat[1]. — Din it. **statale.**

STÁTER, *stateri,* s.m. Monedă de argint sau de aur la vechii greci și macedoneni, valorând între două și patru drahme. — Din lat. **stater,** fr. **statère.**

STATHUDÉR, *stathuderi,* s.m. Guvernator al unei provincii și comandant militar în Țările de Jos (în timpul stăpânirii spaniole). — Din fr. **stathouder.**

STÁTIC, -Ă, *statici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Mec.) Care se referă la echilibrul forțelor, la starea de nemișcare a corpurilor. G *Electricitate statică* = sarcină electrică invariabilă a unui corp în care nu se dezvoltă căldura, din cauza stării sale electrice. *Încercare statică* = încercare mecanică la care forța exterioară se aplică încet, progresiv, uniform și în același sens. *Presiune statică* = presiune interioară a unui fluid care curge, indicată de un instrument de măsură care se mișcă cu aceeași viteză ca și fluidul. **2.** Care nu se mișcă, nu se schimbă, nu se dezvoltă; imuabil, fix; lipsit de dinamism. **3.** (Fiziol.; în sintagma) *Simț static* = simț care orientează asupra poziției corpului și a părților lui în repaus, datorită impresiilor care vin de la mușchi, tendoane și articulații. **II.** S.f. Ramură a mecanicii care studiază sistemele de forțe pentru stabilirea condițiilor de echilibru ale unui corp aflat în stare de repaus sau de mișcare. G *Statica lichidelor* = hidrostatica. *Statica gazelor* = aerostatica. *Statica grafică* = capitol al staticii care se ocupă de rezolvarea pe cale grafică a problemelor. *Statica construcțiilor* = disciplină care studiază metodele de calcul pentru determinarea eforturilor și a deformațiilor sistemelor de bare. — Din fr. **statique.**

STATÍSM s.n. Însușirea de a fi static. — Din fr. **statisme.**

STATÍSTIC, -Ă, *statistici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Evidență numerică, situație cifrică referitoare la diverse fenomene (izolate sau generale); numărătoare. **2.** Culegere, prelucrare și valorificare a unor date legate de fenomene generale. **3.** Știință care culege, sintetizează, descrie și interpretează date referitoare la fenomene generale. G *Statistică matematică* = ramură a matematicii care elaborează noțiunile și metodele folosite în statistică (**I**). **4.** Teorie fizică ce urmărește și descrie comportarea unui sistem format din numeroase particule. **II.** Adj. Care aparține statisticii (**I**), privitor la statistică, bazat pe statistică. — Din fr. **statistique,** germ. **Statistik, statistisch.**

STATISTICIÁN, -Ă, *statisticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în statistică. [Pr.: *ci-an*] — Din fr. **statisticien.**

STATÍV, *stative,* s.n. Dispozitiv folosit la montarea și la susținerea unor piese și aparate (de laborator). — Din germ. **Stativ,** fr. **statif.**

STATÍVĂ, *stative,* s.f. (Pop.) **1.** Război de țesut manual. G Expr. *A pune pânza în stative cu cineva* = a lucra în tovărășie cu cineva, a se asocia cu cineva. **2.** Instrument cu ajutorul căruia se întinde pielea vitelor tăiate, spre a fi curățată de păr, folosit în industria casnică. — Din sb. **stative.**

STATOCÍST, *statociste,* s.n. Organ auditiv al nevertebratelor. — Din fr. **statocyste.**

STATOLÍT, *statolite,* s.n. **1.** (Anat.) Concrețiune calcaroasă conținută de statocist. F Otolit. **2.** (Bot.) Incluziune intracelulară, solidă, de grăunciori de amidon, la plante. — Din fr., engl. **statolithe.**

STATÓR, *statoare,* s.n. Parte a unei mașini de forță (generatoare sau motoare) care este imobilă în timpul funcționării mașinii, fiind solidarizată cu carcasa mașinii sau constituind însăși carcasa. — Din fr. **stator,** germ. **Stator.**

STATOREACTÓR, *statoreactoare,* s.n. Reactor cu flux continuu de gaze, care funcționează fără compresor și care este folosit pentru propulsia unor avioane supersonice. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **statoréacteur.**

STATÓRNIC, -Ă, *statornici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Care se schimbă foarte greu (în opinii, convingeri, sentimente etc.); ferm, constant, hotărât; neclintit. F P. gener. Care este mereu la fel, care nu se schimbă; invariabil; definitiv. F Care nu încetează; durabil, permanent, continuu, neîntrerupt. **2.** (Despre așezări omenești, despre populații etc.) Care nu-și schimbă locul; stabil, fix; temeinic, consolidat. — Din **stat[3]** (după *datornic* etc.).

STATORNICÍ, *statornicesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) așeza, a (se) stabili într-un loc (pe timp mai îndelungat sau permanent). **2.** Tranz. A fixa, a stabili ceva, a preciza, a decide, a hotărî. — Din **statornic.**

STATORNICÍE s.f. Fermitate, constanță, neclintire (în păreri, în hotărâri etc.). F Fidelitate, devotament. — **Statornic** + suf. *-ie.*

STATORNICÍRE, *statorniciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) statornici* și rezultatul ei; stabilire, fixare. — V. **statornici.**

STATOSCÓP, *statoscoape,* s.n. Instrument de măsură care indică micile schimbări de altitudine ale unui avion față de o anumită altitudine de zbor aleasă. — Din fr. **statoscope.**

STATUÁ, *statuez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A hotărî, a decide în mod oficial (printr-un statut, printr-o lege etc.). [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **statuer.**

STATUÁR, -Ă, *statuari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la statui, care ține de sculptarea statuilor. F Ca o statuie; monumental. **2.** S.f. Arta statuară (**1**); (concr.) operă statuară. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **statuaire,** lat. **statuarius.**

STÁTUĂ s.f. v. **statuie.**

STATUÉTĂ, *statuete,* s.f. Statuie mică. [Pr.: *-tu-e-*] — Din fr. **statuette,** it. **statuetta.**

STATÚIE, *statui,* s.f. Sculptură care reprezintă, în trei dimensiuni, imaginea integrală a unor ființe, a unor figuri alegorice etc., expusă de obicei într-un spațiu deschis. G Expr. (Ir. sau prin exagerare) *A ridica* (cuiva) *o statuie* = **a)** a-și arăta recunoștința (față de cineva); **b)** a aduce (cuiva) laude superlative. [Pr.: *-tu-ie.* — Var.: (înv.) **státuă** s.f.] — Din fr. **statue.** Cf. lat. s t a t u a.

STÁTU-QUÓ s.n. Situație de fapt sau de drept în raport cu care se apreciază efectele unui act juridic, ale unui tratat, ale unei convenții etc. [Pr.: *státu-cvó*] — Loc. lat.

STATÚRĂ, *staturi,* s.f. Înălțime a corpului unui om; stat[3] (**2**). F Înfățișare, conformație a corpului; talie, făptură, trup, siluetă. — Din fr. **stature,** lat. **statura.**

STÁTUS, *statusuri,* s.n. (În sociologie) Statut. — Din lat. **status.**

STATÚT, *statute,* s.n. **1.** Act sau ansamblu de dispoziții cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura și modul de funcționare al unei organizații, societăți pe acțiuni, asociații etc.; *p. gener.* lege, regulament. G (Jur.) *Statut personal* = totalitatea legilor care se aplică cetățenilor unui stat. *Statut real* = totalitatea legilor care se aplică bunurilor aflate pe teritoriul unui stat. **2.** *Statut social* = poziția individilor într-un grup social, a grupurilor în sistemul organizării sociale și la un anumit moment; status. **3.** Spec. (Înv.) Constituție. — Din fr. **statut,** lat. **statutum.**

STATUTÁR, -Ă, *statutari, -e,* adj. Conform unui statut, bazat pe un statut; prevăzut, înscris într-un statut. — Din fr. **statutaire.**

STÁȚIE, *stații,* s.f. **I. 1.** Punct de oprire (anume amenajat) pe traseul unor vehicule publice, destinat pentru urcarea și coborârea călătorilor, a mărfurilor etc. F *Stație interplanetară* = stație-releu ipotetică pentru zborurile cosmice, pe care navele cosmice ar putea ateriza, în drumul către alte planete, păstrându-și viteza. **2.** Loc (în oraș) unde staționează unele vehicule publice (taxiuri, autobuze etc.) pentru a aștepta călătorii. **3.** (Înv.) Popas, oprire. F (Reg.; în ritualul Bisericii ortodoxe) Popas făcut în drum spre cimitir, pentru a se citi prohodul. **II. 1.** (Mai ales în forma *ștațiune)* Ansamblu de clădiri și de instalații care servesc la îndeplinirea unor observații, operații, cercetări etc. F Așezare, centru special amenajat pentru cercetări experimentale sau pentru diverse operații tehnice. F *Stație cosmică* (sau *spațială)* = vehicul cosmic ori satelit artificial plasat pe o orbită în jurul Pământului, folosit de obicei pentru cercetări. **2.** (În forma *ștațiune)* Localitate în care se găsesc condiții climaterice, ape minerale etc. prielnice sănătății. **III.** (În forma *ștațiune)* Poziție caracteristică a corpului (la om și la animale). [Var.: **staţiúne** s.f.] — Din fr. **station,** lat. **statio, -onis.**

STAȚIOGRÁF, *stațiografe,* s.n. (Nav.) Instrument pentru determinarea pe o hartă a poziției unei nave. [Pr.: *-ți-o-*] — Din it. **staziografo.**

STAȚIONÁ, *staționez,* vb. I. Intranz. (Despre vehicule, trenuri, nave etc.) A sta câtva timp într-un loc anumit (de pe traseu), așteptând suirea și coborârea pasagerilor, încărcarea și descărcarea mărfurilor etc.; *p. ext.* (despre oameni) a se opri câtva timp într-un loc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **stationner.**

STAȚIONÁR, -Ă, *staționari, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu variază câtva timp; constant. F (Despre planete) Care (în aparență) nu-și schimbă câtva timp locul pe sfera cerească. F Care rămâne în aceeași stare, care nu mai evoluează, care nu progresează; *spec.* (despre boli) care nu se agravează (dar nici nu se ameliorează). **2.** (Despre un mediu fluid) Care are în fiecare punct o viteză independentă de timp; (despre un câmp de forțe) care are în fiecare punct o intensitate independentă de timp. **II.** S.n. **1.** Serviciu într-un spital sau instituție spitalicească în care sunt internați (pentru un timp mai scurt) bolnavii în vederea stabilirii diagnosticului și pentru tratament. **2.** (Înv.) Navă de luptă care supraveghea traficul vaselor dintr-un port. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **stationnaire,** lat. **stationarius.**

STAȚIONÁRE, *staționări,* s.f. Faptul de *a staționa*; oprire. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **staționa.**

STAȚIONÁT[1] s.n. Staționare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **staționa.**

STAȚIONÁT[2]**, -Ă,** *staționați, -te,* adj. Care staționează. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **staționa.**

STAȚIÚNE s.f. v. **stație.**

STÁUL, *staule,* s.n. Grajd sau adăpost (pentru oi). — Lat. **stab(u)lum.**

STÁVĂ, *stave,* s.f. (Reg.) Herghelie. F Loc îngrădit în care se țin vara caii pentru a paște împreună. [Var.: **steávă** s.f.] — Cf. bg. s t a v a, alb. s t a v ë.

STÁVILĂ, *stavile,* s.f. Construcție mobilă sau parte mobilă a unei construcții, manevrată manual sau mecanic, servind pentru a regla nivelul apelor curgătoare sau pentru a îndrepta spre alt făgaș cursul unei ape; *p. restr.* fiecare dintre obloanele verticale mobile ale stăvilarului, care, coborându-se sau ridicându-se, opresc apa sau îi dau drumul, după necesitate. F Îngrămădire de bușteni, de crengi, de pământ etc. aduse de ape (la cotitura unui râu) și care îi împiedică cursul. F P. gener. Piedică (materială), barieră. G Loc. adv. *Fără stavilă* = întruna, necontenit; în mare cantitate, mult. G Expr. *A pune stavilă gurii* = a-și impune tăcere, a se reține de a spune ceva. F Fig. Opoziție, împotrivire; greutate, dificultate. [Pl. și: *stavili*] — Din sl. **stavilo.**

STAVRÍD, *stavrizi,* s.m. Mic pește răpitor marin, cu corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunți și având linia laterală cu o curbură la jumătatea ei *(Trachurus ponticus).* — Din ngr. **stavrídhi.**

STAVROFÓR, *stavrofori,* s.m. (La ortodocși) Preot sau arhimandrit care poartă, ca distincție ecleziastică, o cruce (de aur) pe piept. — Din ngr. **stavrofóros.**

STÁZĂ, *staze,* s.f. Oprire sau încetinire a circulației sângelui ori a secrețiilor interne, în unele părți ale organismului. — Din fr. **stase.**

STĂMBÁR, *stămbari,* s.m. (Rar) Persoană care face negoț cu stambă. — **Stambă** + suf. *-ar.*

STĂMBĂRÍE[1]**,** *stămbării,* s.f. Cantitate mare de stambă. F Obiecte (de îmbrăcăminte) confecționate din stambă. — **Stambă** + suf. *-ărie.*

STĂMBĂRÍE[2]**,** *stămbării,* s.f. Magazin de stămburi. — **Stămbar** + suf. *-ie.*

STĂNCÚȚĂ, *stăncuțe,* s.f. Pasăre sedentară din familia corvidelor, de culoare neagră-cenușie, cu ciocul și picioarele negre, mai mică decât cioara; stancă, ceucă *(Coloeus monedula).* — **Stancă** + suf. *-uță.*

STĂNOÁGĂ, *stănoage,* s.f. (Tipogr.) Raft în formă de pupitru pe care se așază casetele de litere când se culege un text. — Refăcut din **stănoage** (pl. lui *stănog).*

STĂNÓG, *stănoage,* s.n. **1.** Bară de lemn sau de fier care desparte caii sau vitele în grajd. **2.** Țăruș (cu care se priponește calul); pripon. — Din rus., ucr. **stanok.**

STĂPÁN, -Ă, *stăpâni, -e,* s.m. și f. **1.** Posesor al unui un bun. F Spec. Proprietar de sclavi. **2.** Persoană în serviciul căreia se găsește angajat cineva, considerată în raport cu acesta; *spec.* patron. G Expr. *A intra la stăpân* = a se angaja slugă (la cineva). *(A fi) fără stăpân* = **a)** (a fi) liber, de capul său; (a acționa) după bunul-plac; **b)** (a fi) fără rost, fără căpătâi. **3.** Persoană sub a cărei putere, autoritate, dominație se găsește cineva sau ceva, considerată în raport cu persoana sau cu lucrul respectiv; (în legătură cu țări, popoare etc.) suveran, domnitor. G Expr. *A fi stăpân pe situație* = a domina o situație, a se simți tare, sigur într-o anumită împrejurare (grea). *A fi stăpân pe sine* = a avea tăria de a-și înfrâna pornirile și pasiunile; a nu-și pierde cumpătul, a se stăpâni. *A fi stăpân pe soarta* (sau *pe viața* etc.) *sa* = a dispune de sine, a-și făuri singur soarta. **4.** Gazdă (în raport cu oaspeții ei). — Et. nec. Cf. sl. s t o p a n ŭ.

STĂPÂNÉSC, -EÁSCĂ, *stăpânești,* adj. (Înv.) Care aparține stăpânului; al stăpânului, de stăpân. — **Stăpân** + suf. *-esc.*

STĂPÂNÍ, *stăpânesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deține un bun în calitate de proprietar, a avea ceva în proprietate; a poseda. **2.** Tranz. A cunoaște foarte bine un domeniu de activitate, o specialitate, o doctrină; a poseda cunoștințe temeinice (teoretice și practice) într-un anumit domeniu. G Expr. *A stăpâni o limbă (străină)* = a vorbi corect și curent o limbă (străină). **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se reține (de la manifestarea unui sentiment, a unei porniri etc.); a se înfrâna, a se domina; a avea stăpânire de sine. F Tranz. A potoli, a tempera, a înăbuși o pornire, un sentiment etc. F Tranz. A opri, a împiedica pe cineva de la ceva; a ține în frâu, a struni. **4.** Intranz. A domni într-o țară, a guverna, a conduce. **5.** Tranz. Fig. (Despre propriile idei, sentimente etc.) A ține pe cineva sub influența sau sub stăpânirea sa; a domina. — Din **stăpân.**

STĂPÂNÍRE, *stăpâniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) stăpâni* și rezultatul ei. **1.** Proprietate, posesiune. **2.** Domnie, suveranitate; conducere, guvernare; dominație. G Expr. *A avea stăpânire asupra cuiva* = a avea autoritate, ascendent moral asupra cuiva; a domina, a conduce. F Putere, autoritate de stat; persoanele care reprezintă această autoritate. **3.** Fig. Înfrânare, dominare a propriilor porniri, sentimente etc. G Expr. *Stăpânire de sine* = calm, sânge rece, cumpăt. — V. **stăpâni.**

STĂPÂNÍT, -Ă, *stăpâniți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care are sau care denotă putere de stăpânire; cumpătat, reținut. — V. **stăpâni.**

STĂPÂNITÓR, -OÁRE, *stăpânitori, -oare,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. Care stăpânește, care ține sub stăpânirea sa. F Care domină; dominant, dominator. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană care domnește într-o țară; domnitor. **2.** Proprietar, posesor, stăpân. — **Stăpâni** + suf. *-tor.*

STĂREȚÍ, *stărețesc,* vb. IV. Intranz. A conduce o mănăstire în calitate de stareț. — Din **stareț.**

STĂREȚÍE, *stăreții,* s.f. **1.** Funcție, demnitate de stareț; timpul cât cineva exercită această funcție. **2.** Locuința sau cancelaria starețului sau stareței unei mănăstiri. — **Stareț** + suf. *-ie.*

STĂROSTÍ, *stărostesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A peți o fată în numele altcuiva. F A rosti orațiile de nuntă; a conduce ceremonia nunții. — Din **staroste.**

STĂROSTÍE, *stărostii,* sf. **1.** Calitate sau demnitate de staroste. **2.** (Pop.) Peție, peți. — **Staroste** + suf. *-ie.*

STĂROSTÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a stărosti.* — V. **stărosti.**

STĂRUÍ, *stărui,* vb. IV. Intranz. **1.** A ruga insistent și în mod repetat pe cineva pentru a fi de acord cu ceva; a insista. **2.** A rămâne statornic, neclintit (într-o acțiune, într-un sentiment, într-o hotărâre etc.); a persevera, a persista. F A lucra cu perseverență la ceva. **3.** A continua să fie, să existe; a se menține, a dăinui. [Prez. ind. și: *stăruiesc*] — Din bg. **staraija se.**

STĂRUIÁLĂ, *stăruieli,* s.f. (Înv.) Stăruință. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Stărui** + suf. *-eală.*

STĂRUÍNȚĂ, *stăruințe,* s.f. **1.** Faptul de a stărui (**1**); rugăminte, cerere repetată și insistentă; insistență, stăruire, stăruială. G Loc. adv. *Cu stăruință* = în mod insistent. **2.** Perseverență, tenacitate (într-o acțiune, într-un sentiment etc.). F Silință, străduință într-o acțiune. — **Stărui** + suf. *-ință.*

STĂRUÍRE s.f. Stăruință. — V. **stărui.**

STĂRUITÓR, -OÁRE, *stăruitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care stăruie, care insistă; insistent. **2.** Perseverent; neclintit, ferm, tenace. [Pr.: *-ru-i-*] — **Stărui** + suf. *-tor.*

STĂTĂTÓR, -OÁRE, *stătători, -oare,* adj. **1.** Care stă pe loc, care nu se mișcă, imobil, fix; (în special despre ape) care nu curge. G *Piatră stătătoare* (și substantivat, f.) = piatra fixă din sistemul celor două pietre ale morii. **2.** (Înv.; despre oameni) Cu locuința statornică; stabil. **3.** (În loc. adj.) *De sine stătător* = care poate exista și se poate menține prin propriile sale puteri sau însușiri, care nu depinde de nimeni sau de nimic; independent. — **Sta** + suf. *-ător.*

STĂTULÉȚ, *stătulețe,* s.n. Diminutiv al lui *stat*[1]. — **Stat**[1] + suf. *-uleț.*

STĂTÚT, -Ă, *stătuți, -te,* adj. **1.** Care nu mai este proaspăt (și a căpătat un miros, un gust sau un aspect neplăcut caracteristic); clocit; (despre aer) închis, stricat, viciat. F Fig. (Despre oameni, mai ales despre persoane necăsătorite) Înaintat în vârstă. **2.** (Înv.) Istovit, vlăguit. — V. **sta.**

STĂVÁR, *stăvari,* s.m. (Reg.) Păzitor de cai la pășune. [Var.: **stevár** s.m.] — **Stavă** + suf. *-ar.*

STĂVÍ, *stăvesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; mai ales în construcții negative) **1.** A se așeza, a se stabili într-un loc; a se aciua. **2.** A se alege cu ceva, a putea realiza ceva. — Din sl. **staviti.**

STĂVILÁR, *stăvilare,* s.n. **1.** Construcție de lemn, de beton sau de fier înălțată transversal pe cursul unei ape curgătoare, servind la reglarea nivelului apelor din amonte cu ajutorul stavilelor; baraj, zăgaz, opust. **2.** Fiecare dintre obloanele verticale mobile ale stăvilarului (**1**), acționate manual sau mecanic; stavilă. **3.** Întăritură de protecție în apropierea unui pod. **4.** Fig. (Rar) Obstacol, piedică; împotrivire. — **Stavilă** + suf. *-ar.*

STĂVILÍ, *stăvilesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A bara cursul unei ape cu ajutorul unui stăvilar; a zăgăzui. **2.** Fig. A opri, a împiedica sau a face să înceteze ori să se atenueze ceva. — Din **stavilă.**

STĂVILÍRE, *stăviliri,* s.f. Acțiunea de *a stăvili* și rezultatul ei; zăgăzuire; *fig.* împiedicare, oprire. — V. **stăvili.**

STĂVILÍT, -Ă, *stăviliți, -te,* adj. Care a fost barat, zăgăzuit cu un stăvilar. F (Fig.) Care a fost oprit, împiedicat în acțiune. — V. **stăvili.**

STÂLCEÁLĂ, *stâlceli,* s.f. Faptul de *a stâlci*; bătaie strașnică. — **Stâlci** + suf. *-eală*.

STÂLCÍ, *stâlcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A deforma, a strivi, a zdrobi, a schilodi pe cineva sau ceva prin lovire; *p. ext.* a bate tare pe cineva. F Refl. A se lovi tare (izbindu-se de ceva, căzând etc.). **2.** Fig. A pronunța prost un cuvânt, deformându-i sunetele; a vorbi prost o limbă; a executa deformat o melodie; a poci. — Din sl. **sŭtlačiti**.

STÂLCÍRE, *stâlciri,* s.f. Faptul de *a (se) stâlci.* — V. **stâlci.**

STÂLCÍT, -Ă, *stâlciți, -te,* adj. **1.** Zdrobit, strivit, schilodit (prin lovire); *p. ext.* bătut tare, schingiuit. **2.** Fig. (Despre pronunțare, vorbire, despre executarea unei melodii etc.) Porst, deformat, greșit, pocit. — V. **stâlci.**

STÂLCITÚRĂ, *stâlcituri,* s.f. Faptul de *a (se) stâlci*; (concr.) ceea ce este stâlcit. — **Stâlci** + suf. *-tură.*

STÂLP, *stâlpi,* s.m. **1.** Lemn lung și gros, de obicei cioplit și fixat în pământ, care servește pentru a susține ceva; element masiv de construcție, cu lungimea mare în raport cu dimensiunile secțiunii, confecționat din lemn, din metal, din beton armat etc., care servește la susținerea unei clădiri, a unei instalații, a unui pod, a liniilor electrice aeriene, a antenelor etc. G Expr. *Stâlp de cafenea* = persoană care își petrece timpul prin cafenele. F Picior, coloană ornamentală la o mobilă (în special la pat). **2.** Porțiune neexploatată dintr-un zăcământ, destinată susținerii tavanului unui abataj. **3.** Fig. Persoană care constituie un sprijin, un reazem, un ajutor de bază pentru cineva. G *Stâlpul casei* = capul familiei. — Din sl. **stlŭpŭ.**

STÂLPÁR, *stâlpari,* s.m. Veche monedă de argint, pe care erau reprezentate două coloane; direclie. — **Stâlp** + suf. *-ar.*

STÂLPÁRE, *stâlpări,* s.f. (Pop.) Ramură verde, crenguță înfrunzită; *spec.* ramură înfrunzită de salcie care se împarte ortodocșilor la biserică, în Duminica Floriilor. — Probabil lat. ***stirparia** (< *stirps, -is*).

STÂLPIȘÓR, *stâlpișori,* s.m. Diminutiv al lui *stâlp;* stâlpuleț, stâlpușor. [Var.: (reg.) **stâlpșór** s.m.] — **Stâlp** + suf. *-işor.*

STÁLPNIC, *stâlpnici,* s.m. (Înv. și pop.) Pustnic care trăia retras pe vârful unui munte sau în vârful unui stâlp. F Supranumele Sfântului Simeon care a trăit 45 de ani pe vârful unui munte. — Din sl. **stlăpĭnicŭ.**

STÂLPȘÓR s.m. v. **stâlpișor.**

STÂLPULÉȚ, *stâlpuleți,* s.m. Stâlpișor. — **Stâlp** + suf. *-uleț.*

STÂLPUȘÓR, *stâlpușori,* s.m. Stâlpișor. — **Stâlp** + suf. *-ușor.*

STÁMPĂR s.n. v. **astâmpăr.**

STÂMPĂRÁ vb. I v. **astâmpăra.**

STÂMPĂRÁRE s.f. v. **astâmpărare.**

STÂMPĂRÁT, -Ă adj. v. **astâmpărat.**

STÂMPÍ, *stâmpesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și reg.) A înceta, a conteni. — Et. nec.

STÁNĂ, *stâne,* s.f. Așezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului (cuprinzând locul și amenajările necesare), unde se adăpostesc oile și ciobanii și unde se prepară produsele din laptele oilor. G Expr. *A închide lupul în stână* = a-și aduce dușmani în casă. *A veni la spartul stânii* = a veni prea târziu. — Et. nec.

STÁNCĂ, *stânci,* s.f. **1.** Bloc mare de piatră (în munți), de obicei cu pereții drepți și colțuroși; stană. **2.** Fig. Obstacol, dificultate mare. — Et. nec.

STÂNCĂRÍE, *stâncării,* s.f. Îngrămădire, mulțime de stânci; regiune cu stânci. — **Stâncă** + suf. *-ărie.*

STÂNCÓS, -OÁSĂ, *stâncoși, -oase*, adj. (Despre munți, locuri etc.) Format din stânci; plin de stânci, cu stânci. — **Stâncă** + suf. *-os.*

STÂNG, -Ă, *stângi,* adj. **1.** (Despre părți sau organe ale corpului) Așezat în partea corpului în care se află inima. F (Substantivat): **a)** (La m. sg. art.) Piciorul stâng (**1**); **b)** (La f. sg. art.) Mâna stângă (**1**). **2.** Care se află de partea sau în partea sau în direcția mâinii stângi (**1**) (când cineva stă cu fața în direcția în care este orientat un lucru sau o ființă). F (Substantivat, f. sg. art.) Partea sau direcția stângă (**2**). G Expr. *A ține stânga* = a merge pe partea stângă a unui drum. (Fam.) *A trage* (sau *a da, a face) la stânga* = a fura. F (Substantivat, f. art.) Grupare politică socialistă. G Loc. adj. *De stânga* = (despre grupări politice, persoane) partizan, adept al unei politici socialiste. — Lat. ***stancus** *(= stanticus)* „obosit”.

STÂNGÁCI, -CE, *stângaci, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care lucrează, scrie etc. mai bine cu mâna stângă decât cu cea dreaptă. **2.** Fig. Lipsit de îndemânare, de abilitate; lipsit de siguranță, de suplețe în mișcări, în exprimare, în gândire. F (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează stângăcie. — **Stâng** + suf. *-aci.*

STÂNGĂCÍE, (**2**) *stângăcii,* s.f. **1.** Lipsă de îndemânare, de ușurință în mișcări, în exprimare, în comportare etc. G Loc. adv. *Cu stângăcie* = în mod stângaci, neîndemânatic. **2.** Faptă, purtare neîndemânatică. — **Stângaci** + suf. *-ie.*

STÁNGEN s.m. v. **stânjen.**

STÂNGÍSM, *stângisme,* s.n. Atitudine, manifestare etc. politică cu caracter sectar, exclusivist în aplicarea unor soluții extreme în interiorul unui partid de stânga. — **Stâng** + suf. *-ism* (după rus. *levizna).*

STÂNGÍST, -Ă, *stângiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al stângismului. **2.** Adj. Care ține de stângism, caracteristic stângismului. — **Stâng** + suf. *-ist* (după rus. *levaţkii).*

STÂNIȘOÁRĂ, *stânișoare,* s.f. Diminutiv al lui *stână.* — **Stână** + suf. *-işoară.*

STÁNJEN, *stânjeni,* s.m. **I.** Unitate de măsură pentru lungime, folosită înaintea introducerii sistemului metric, care a variat, după epocă și regiune, de la 1,96 m la 2,23 m; lungime sau cantitate de material corespunzătoare acestei unități de măsură. G *Stânjen pescăresc* = măsură de lungime folosită de pescari, egală cu aproximativ 1,50 m. *Stânjen marin* = măsură de lungime egală cu 1,83 m. F Unitate de măsură pentru volumul lemnelor așezate în stivă, egală cu opt steri. **II.** (Bot.) Stânjenel. [Var.: (reg.) **stángen** s.m.] — Din bg. **stă(n)žen.**

STÂNJENEÁLĂ, *stânjeneli,* s.f. Acțiunea de *a (se) stânjeni;* stingherealã. — **Stânjeni** + suf. *-eală.*

STÂNJENEÁSCĂ, *stânjenești,* adj. (Înv.; în sintagma) *Prăjină stânjenească* = măsură de lungime egală cu un stânjen. — **Stânjen** + suf. *-ească.*

STÂNJENÉL, *stânjenei,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee perene, cu frunze lungi în formă de sabie și cu flori mari, violete, albastre, albe sau galbene; iris, stânjen *(Iris).* [Var.: (pop.) **stânjinél** s.m.] — **Stânjen** + suf. *-el.*

STÂNJENÍ, *stânjenesc,*vb. IV. **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) stingheri, a (se) deranja, a (se) jena, a (se) împiedica de la o îndeletnicire. **2.** Refl. (Reg.) A se sfii, a se rușina; a ezita. [Var.: (pop.) **stânjiní** vb. IV] — Din sl. **sŭtenženŭ** *(sŭtengnonti).*

STÂNJENÍRE, *stânjeniri,* s.f. Faptul de *a (se) stânjeni.* F Sfială, jenă, ezitare. [Var.: (pop.) **stânjiníre** s.f.] — V. **stânjeni.**

STÂNJENÍT, -Ă, *stânjeniți, -te,* adj. Stingherit, jenat; intimidat, încurcat. F Care exprimă, trădează stingherealã, jenă, sfială, încurcătură. [Var.: (pop.) **stânjiníț, -ă** adj.] — V. **stânjeni.**

STÂNJENITÓR, -OÁRE, *stânjenitori, -oare,* adj. Care împiedică, care deranjează, care jenează; inoportun. — **Stânjeni** + suf. *-tor.*

STÂNJENÍU, -ÍE, *stânjenii,* adj. (Rar) Liliachiu, violet-închis. [Var.: (pop.) **stânjiníu, -ie,** adj.] — **Stânjen** + suf. *-iu.*

STÂNJINÉL s.m. v. **stânjenel.**

STÂNJINÍ vb. IV v. **stânjeni.**

STÂNJINÍRE s.f. v. **stânjenire.**

STÂNJINÍT, -Ă adj. v. **stânjenit.**

STÂNJINÍU, -ÍE adj. v. **stânjeniu.**

STÂRC, *stârci,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări de baltă cu ciocul, gâtul și picioarele lungi și de obicei cu un smoc de pene pe cap (care se hrănesc cu pește). G Compus: *Stârc-cenușiu* = bâtlan. — Din sl. **strŭkŭ.**

STÂRCÍ, *stârcesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. A se strânge, a se ghemui (de frig). **2.** Intranz. A amorți, a înțepeni stând, așteptând undeva. **3.** Tranz. A strivi un fruct. G Refl. *Mărul s-a stârcit.* — Din **stârc.**

STÂRCÍT, -Ă, *stârciți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Strâns, ghemuit. **2.** (Despre plante și animale) Pipernicit, nedezvoltat. **3.** (Despre fructe) Strivit. — V. **stârci.**

STÂRCULÉȚ, *stârculeți,* s.m. Diminutiv al lui *stârc.* — **Stârc** + suf. *-uleț.*

STÂRNÍ, *stârnesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face ca un animal (sălbatic), o pasăre etc. să iasă din culcuș, din ascunzătoare (pentru a le prinde, a le vâna); a scorni. **2.** Tranz. A mișca, a urni ceva din loc; a face să se ridice în sus praful, frunzele etc. **3.** Tranz. A provoca pe cineva la ceva; a îndemna, a ațâța. **4.** Refl. (Despre războaie, conflicte, fenomene ale naturii) A se porni, a se isca, a se dezlănțui, a izbucni. F Tranz. A da naștere la ceva; a pricinui, a cauza, a provoca. **5.** Tranz. (Reg.) A născoci, a scorni, a inventa. — Et. nec.

STÂRNÍRE, *stârniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) stârni* și rezultatul ei. — V. **stârni.**

STÂRNITÓR, -OÁRE, *stârnitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) Care stârnește (ceva). **2.** S.f. Prăjină cu care se bate apa sau cu care se răscolește pe sub pietrele din apă pentru a speria peștele și a-l goni spre plase. — **Stârni** + suf. *-tor.*

STÂRPÍ, *stârpesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face să dispară cu desăvârșire o specie de animale sau de plante (dăunătoare); a extermina. **2.** Tranz. A face să dispară (pentru totdeauna) un rău, un flagel. **3.** Intranz. și refl. (Pop; despre femelele animalelor, mai rar despre femei) A deveni sterp, steril; a-și pierde sarcina, a avorta. F (Despre animale) A înceta de a mai produce lapte. — Din **sterp.**

STÂRPICIÚNE, (**1, 2**) *stârpiciuni,* s.f. **1.** (Pop.) Animal sterp. **2.** (Pop.) Stârpitură (**1**). **3.** (Înv.) Sterilitate. — **Stârpi** + suf. *-ciune.*

STÂRPÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) stârpi* și rezultatul ei; stârpit. — V. **stârpi.**

STÂRPÍT s.n. Stârpire. — V. **stârpi.**

STÂRPITÚRĂ, *stârpituri,* s.f. **1.** Ființă nedezvoltată, pipernicită, pocită; pocitură, stârpiciune; avorton. **2.** (Pop.) Femeie stearpă; animal sterp. — **Stârpi** + suf. *-tură.*

STÂRV, *stârvuri,* s.n. Cadavru (de animal); leș, hoit, mortăciune. — Din sl. **struvo.**

STEA, *stele,* s.f. **I. 1.** Corp ceresc cu lumină proprie, format dintr-o masă de gaze aflată la o temperatură foarte ridicată; (sens curent) orice corp ceresc (cu excepția Lunii) care strălucește noaptea pe bolta cerească. G *Steaua dimineții* = Luceafărul-de-dimineață. *Stea cu coadă* = cometă. *Stea căzătoare* = meteor (**2**). G Expr. *A vedea stele verzi,* se spune când cineva primește o lovitură puternică. *A crede în steaua sa* = a crede într-o soartă mai bună, a fi optimist. *A se naște sub o stea norocoasă* (sau *rea)* = a avea (sau a nu avea) noroc. *Vai de steaua mea* (sau *a ta, a lui* etc.) = vai de mine (sau de tine, de el etc.). F (Astron.; în sintagmele) *Stea hiperdensă* = stea cu densitate infinit mai mare decât a celor considerate normale pe Pământ. *Stea neutronică* = stea de dimensiuni foarte mici, hiperdensă, al cărei nucleu este constituit dintr-un amestec de neutroni, protoni și alte particule grele. F *Stea călăuzitoare* = idee, concepție de bază care îndrumează o acțiune, după care se orientează o activitate. F Epitet dat femeii iubite. **2.** Fig. Artistă celebră de cinematograf, de teatru, de operă etc.; vedetă. **II.** P. anal. **1.** Obiect, desen etc. care are o formă asemănătoare cu aceea prin care este reprezentată în mod convențional o stea (**I 1**). G (Ieșit din uz) *Steaua Republicii Socialiste România* = ordin care se conferea persoanelor cu merite deosebite în domeniul social, politic, economic. F Spec. Obiect simbolizând o stea (**I 1**), alcătuit dintr-un disc făcut din lemn, carton etc. cu numeroase colțuri, fixat într-o coadă de lemn și frumos împodobit, cu care umblă colindătorii cu ocazia sărbătorilor de Crăciun. G *Cântec de stea* = colind special pe care îl cântă copiii care umblă cu obiectul definit mai sus. F (Tehn.) *Steaua roții* = parte a unei roți, între bandaj și fus. F (Tipogr.) Asterisc, steluță. F Pată albă de păr pe fruntea unui animal. G Expr. *A fi cu stea în frunte* = (despre oameni) a fi (sau a se crede) mai grozav, mai deosebit decât alții. **2.** Rotocol mic de grăsime care se vede plutind pe mâncare sau pe laptele fierbinte. **III.** Compuse: *steaua-pământului* = ciupercă de pământ de culoare brună, având forma unei sfere înconjurate la bază de mai multe fâșii dispuse radial *(Geaster hygrometricus); stea-de-mare* = (la pl.) clasă de echinoderme marine cu corpul alcătuit dintr-un disc central, de la care pornesc cinci (sau mai multe) brațe în direcție radială *(Asteroidea)*; (și la sg.) animal din această clasă; asterie. [Var.: (pop.) **steáuă** s.f.] — Lat. **stella.**

STEAG, *steaguri,* s.n. **1.** Drapel; fanion. G *Steag de domnie* = baston având la capătul de sus un glob de argint și o semilună, pe care, în perioada suzeranității otomane, îl primeau de la sultan, ca semn al domniei, domnii din Țările Române. (Pop.) *Steag de mire* = obiect asemănător cu un steag (**1**), făcut din mai multe năframe de mătase și împodobit cu panglici și spice de grâu, pe care îl poartă un călăreț în fruntea alaiului care merge să aducă mireasa la casa mirelui. G Expr. *A duce steagul* = a fi în fruntea unei acțiuni, a avea comanda, conducerea, inițiativa. *A coborî steagul* = a renunța la luptă; a capitula. *A ține sus* (sau *a înălța) steagul…* = a lupta cu dârzenie. *A ridica* (sau *a scoate) steag alb* = a cere pace; a se preda. **2.** Fig. Doctrină, concepție, idee sau problemă importantă, care antrenează o colectivitate într-o acțiune de amploare; cauză în numele căreia luptă un grup social. **3.** (În Evul Mediu, la români) Unitate militară mai mică, având drapel propriu; trupă mică de oameni înarmați — Din rus. **steag.** Cf. sl. stěgŭ.

STEÁJĂR, *steajăre,* s.n. (Pop.) Par înfipt în pământ în mijlocul unei arii de treierat cu cai, în jurul căruia se înfășoară funia în timpul treieratului. [Var.: **steájer** s.n.] — Din sl. **stežerŭ.**

STEÁJER s.n. v. **steajăr.**

STEAN s.n. v. **stană.**

STEAPSÍNĂ s.f. Enzimă secretată de pancreas, care acționează în intestinul subțire, continuând digestia grăsimilor alimentare. [Pr.: *ste-ap-*] — Din germ. **Steapsin.**

STEARÁT, *stearați,* s.m. Sare sau ester al acidului stearic. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéarate.**

STEÁRIC, *stearici,* adj. (În sintagma) *Acid stearic* = acid solid, incolor, puțin solubil în apă, care se găsește combinat cu glicerina în grăsimile animale și vegetale și care se folosește la fabricarea lumânărilor, în cosmetică etc. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéarique.**

STEARÍNĂ s.f. **1.** Amestec de acid stearic cu acid palmitic sau oleic, obținut din unele grăsimi solide și folosit la fabricarea lumânărilor, în industria textilă și în cea a cauciucului. **2.** Ester al acidului stearic, care intră în componența grăsimilor animale și vegetale. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéarine.**

STEATÍT s.n. Varietate de talc, de culoare albă, gălbuie sau cenușie, cu diferite folosiri în industrie, cosmetică, la fabricarea unor obiecte decorative etc. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatite,** germ. **Steatit.**

STEATOLÍTIC, -Ă, *steatolitici, -ce,* adj. (Farm.; despre substanțe) Care dizolvă grăsimile. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatolytique.**

STEATOLÍZĂ, *steatolize,* s.f. (Med.) Disoluție a grăsimilor în timpul digestiei intestinale. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatolyse.**

STEATONECRÓZĂ, *steatonecroze,* s.f. (Med.) Necroză a țesutului gras. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatonécrose.**

STEATÓZĂ, *steatoze,* s.f. Degenerare a unui țesut sau organ provocată de invadarea lui cu grăsimi. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatose.**

STEÁUĂ s.f. v. **stea.**

STEÁVĂ s.f. v. **stavă.**

STÉBLĂ, *steble,* s.f. (Pop.) Tulpină; lujer; ramură. F Mănunchi. — Din sl. **stiblĭ.**

STEBLÚȚĂ, *stebluțe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *steblă.* — **Steblă** + suf. *-uță.*

STÉCLĂ s.f. v. **sticlă.**

STECLÍ vb. IV v. **sticli.**

STECLÍT, -Ă adj. v. **sticlit.**

STECLÚȚĂ s.f. v. **sticluță.**

STEFANÍT s.n. Sulfură dublă naturală de stibiu și argint. — Din fr. **stéphanite.**

STEGÁR, *stegari,* s.m. **1.** Purtătorul steagului unei unități militare; portdrapel. **2.** Persoană care poartă steagul la nuntă, la jocul călușarilor etc. **3.** Fig. Persoană care se află în fruntea luptătorilor pentru o cauză; *p. gener.* conducător, îndrumător. — **Steag** + suf. *-ar.*

STEGOCEFÁL, *stegocefali,* s.m. (La pl.) Ordin de amfibieni fosili cu craniul acoperit de plăci osoase, cu coloana vertebrală alcătuită din vertebre biconcave; (și la sg.) animal care aparține acestui ordin. — Din fr. **stégocéphale.**

STEGOZÁUR, *stegozauri,* s.m. (La pl.) Gen de reptile gigantice fosile cu capul foarte mic, cu o creastă compusă din două serii de plăci verticale osoase pe spate și cu două serii de spini pe coadă *(Stegosaurus);* (și la sg.) reptilă din acest gen. — Din fr. **stégosaure.**

STEGULÉȚ, *steguleț*e, s.n. Diminutiv al lui *steag* (**1**); steag mic, folosit la pavoazări, la ceremonii etc. — **Steag** + suf. *-uleț.*

STEI, *steiuri,* s.n. Colț (ascuțit) de stâncă. F (Rar) Bolovan de piatră, de sare etc. — Cf. sb. stenje.

STEJÁR, *stejari,* s.m. (La pl.) Specie de arbori înalți cu tulpina dreaptă, cu coroana largă, cu frunzele adânc crestate, cu florile dispuse în amenți, cu lemnul rezistent și dur, al căror fruct este ghinda *(Quercus);* (și la sg.) arbore din acest gen. F Lemnul arborelui descris mai sus. — Cf. bg. stežer.

STEJĂRÁȘ, *stejărași,* s.m. (Rar) Stejărel. — **Stejar** + suf. *-aș.*

STEJĂRÉL, *stejărei,* s.m. Diminutiv al lui *stejar;* stejăraș. [Var.: **stejerél** s.m.] — **Stejar** + suf. *-el.*

STEJĂRÍȘ, *stejărișuri,* s.n. Pădurice sau desiș de stejari; stejăriște. [Var.: **stejeríș** s.n.] — **Stejar** + suf. *-iș.*

STEJĂRÍȘTE s.f. (Pop.) Stejăriș. [Var.: **stejeríște** s.f.] — **Stejar** + suf. *-iște.*

STEJERÉL s.m. v. **stejărel.**

STEJERÍȘ s.n. v. **stejăriș.**

STEJERÍȘTE s.f. v. **stejăriște.**

STEL, *steluri,* s.n. (Bot.) Cilindru (**4**) central. — Din germ. **Stele.**

STELÁJ, *stelaje,* s.n. Mobilă formată din rafturi suprapuse, pe care se pot așeza cărți sau alte obiecte; etajeră. — Din germ. **Stellage.**

STELÁR[1], *stelari,* s.m. (Rar) Colindător cu steaua, copil care umblă cu steaua. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-ar.*

STELAR[2], -Ă, *stelari, -e,* adj. Care aparține stelelor, privitor la stele. G *Hartă stelară* = hartă care reprezintă constelațiile de pe bolta cerească. F Care are formă de stea. F (Rar) Plin de stele; înstelat. — Din fr. **stellaire.**

STELÁT, -Ă, *stelați, -te,* adj. Care are formă de stea, ca o stea*; p. ext.* care are formă regulată. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-at* (după fr. *étoilé*).

STÉLĂ, *stele,* s.f. (În Antichitate) Mic monument comemorativ sau funerar, în formă de coloană sau de pilastru, alcătuit dintr-un singur bloc de piatră și purtând de obicei inscripții sau sculpturi. — Din fr. **stèle.**

STELIȘOÁRĂ, *stelișoare,* s.f. (Reg.) **1.** Steluță (**I**). **2.** (Bot.) Steliță. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-işoară.*

STELÍT s.n. Aliaj de cobalt, crom, molibden, tungsten, fier etc., dur și inoxidabil, din care se fac instrumente chirurgicale sau piese cu care se lucrează la temperaturi înalte și în medii oxidante. — Din fr. **stellite,** germ. **Stellit.**

STELÍȚĂ, *steliță,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu flori dispuse în capitule, cele marginale albastre, iar

cele centrale galbene; stelișoară *(Aster amellus).* — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-iță.*

STÉLNIȚĂ, *stelnițe,* s.f. (Reg.) Ploșniță. — Din sb. **stenica.**

STELÚȚĂ, *steluțe,* s.f. **I.** Diminutiv al lui *stea* (**I 1**); stelișoară. F Fig. Scânteie. **II.** P. anal. **1.** Obiect, desen etc. în formă de stea (mică). F Asterisc. **2.** (La pl.) Pastă făinoasă tăiată în formă de stea (care se pune în supă). **3.** Cusătură în formă de stea. **4.** Pată de păr alb pe fruntea unor animale. **5.** Fulg de zăpadă. **6.** Stea (**II 2**) (mică). **III. 1.** Plantă erbacee cu frunze ovale și cu flori albe *(Stellaria nemorum).* **2.** Compus: *steluțe-de-munte* = floare-de-colț. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-uță.*

STÉMĂ, *steme,* s.f. **1.** Semn convențional distinctiv, caracteristic și simbolic, al unei țări, al unui oraș, al unei dinastii etc.; emblemă, blazon. **2.** Coroană, diademă. G Expr. *A fi cu stemă-n frunte* = (despre oameni) a fi (sau a se crede) mai deosebit, mai grozav decât alții. **3.** (Înv.) Piatră prețioasă. **4.** Semn caracteristic, pată sau smoc de păr (de altă culoare) pe fruntea unor animale. — Din ngr. **stémma.**

STEN, *steni,* s.m. Unitate de măsură a forței egală cu o mie de newtoni. — Din fr. **sthène.**

STENAHORÍE s.f. (Înv.) **1.** Greutate în respirație, năduf; astmă. F Fig. Stare de neliniște, de plictiseală. **2.** Încurcătură, strâmtoare, nevoie materială. — Din ngr. **stenohoría** (pop. **stenahoría**).

STÉNIC, -Ă, *stenici, -ce,* adj. (Livr.) Întăritor. — Din fr. **sthénique.**

STENOBIÓNT, -Ă, *stenobionți, -te,* adj. (Despre organisme) Care suportă doar variații limitate ale factorilor de mediu. [Pr.: *-bi-ont*] — După fr. **sténobiote.**

STENODACTILOGRÁF, -Ă, *stenodactilografi, -e,* s.m. și f. Persoană care practică stenodactilografia. — Din fr. **sténodactylographe.**

STENODACTILOGRAFIÁ, *stenodactilografiez,* vb. I. Tranz. A înregistra vorbirea cuiva cu ajutorul stenodactilografiei. [Pr.: *-fi-a*] — Din **stenodactilografie.**

STENODACTILOGRAFÍE s.f. Stenografiere a vorbirii cuiva și dactilografierea directă după stenogramă. — Din fr. **sténodactylographie.**

STENOGRÁF, -Ă, *stenografi, -e,* s.m. și f. Persoană care cunoaște și profesează stenografia. — Din fr. **sténographe.**

STENOGRAFIÁ, *stenografiez,* vb. I. Tranz. A înregistra vorbirea cuiva cu ajutorul semnelor stenografice. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **sténographier.**

STENOGRÁFIC, -Ă, *stenografici, -ce,* adj. Care aparține stenografiei, privitor la stenografie; înregistrat cu ajutorul stenografiei. — Din fr. **sténographique.**

STENOGRAFÍE s.f. Sistem de înregistrare rapidă a vorbirii cuiva cu ajutorul unor semne convenționale. — Din fr. **sténographie.**

STENOGRAFIÉRE, *stenografieri,* s.f. Acțiunea de *a stenografia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **stenografia.**

STENOGRÁMĂ, *stenograme,* s.f. Text înregistrat prin stenografie. — Din fr. **sténogramme.**

STENOHALÍN, -Ă, *stenohalini, -e,* adj., s.m. (Biol.) (Organism marin) care suportă doar variații limitate ale salinității mediului. — Din fr. **sténohalin.**

STÉNOS s.n. (Înv.) Astmă. — Din ngr. **sténosis.**

STENOTÉRM, -Ă, *stenotermi, -e,* adj., s.f. (Med.) (Organism) care suportă doar variații limitate ale temperaturii mediului extern. — Din fr. **sténotherme.**

STENOTÍP, *stenotipuri,* s.n. Mașină de stenografiat. — Din fr. **sténotype.**

STENOTÍPIC, -Ă, *stenotipici, -ce,* adj. De stenotipie. — Din fr. **sténotypique.**

STENOTIPÍE s.f. Stenografiere mecanică cu ajutorul stenotipului. — Din fr. **sténotypie.**

STENOTIPÍST, -Ă, *stenotipiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cunoaște și practică stenotipia. — Din fr. **sténotypiste.**

STENOZÁ, pers. 3 *stenozează,* vb. I. Refl. (Med.; despre canale, orificii ale organelor) A se îngusta, a face stenoză. — Din fr. **sténoser,** engl. **stenose.**

STENÓZĂ, *stenoze,* s.f. (Med.) Îngustare a unui canal sau a unui orificiu din organism în urma unei cicatrizări, a unei inflamații, a unei tumori etc. — Din fr. **sténose.**

STÉNTOR, *stentori*, s.m. (În sintagma) *Voce* (sau *glas*) *de stentor* = (cu aluzie la un personaj din Iliada) voce bărbătească puternică. — Din fr. **stentor.**

STEP s.n. Stil de executare a unor dansuri de origine afro-americană, ale cărei tehnici se bazează pe bătăi ritmice sincopate ale vârfului și tocului pantofilor. — Din engl **step.**

STEPÁ, *stepez,* vb. I. Intranz. (Rar) A executa un dans bătând stepul. — Din **step.**

STÉPĂ, *stepe,* s.f. Întindere de loc arid, de obicei șes, acoperit cu o vegetație compusă în special din plante graminee, plante cu rizomi, tufișuri și plante spinoase; formațiune vegetală care crește pe acest loc. — Din rus. **step'.**

STÉPENĂ, *stepene,* s.f. (Înv.) Treaptă, rang. — Din sl. **stepenĭ.**

STER, *steri,* s.m. Unitate de măsură pentru volume egală cu un metru cub, folosită la măsurarea lemnelor așezate în stive. — Din fr. **stère.**

STERADIÁN, *steradieni,* s.m. Unitate de măsură pentru unghiurile corpurilor solide. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **stéradian.**

STERCORÁL, -Ă, *stecorali, -e,* adj. Privitor la excremente. — Din fr. **stercoral.**

STERCOREMÍE, *stercoremii,* s.f. Intoxicație provocată de o constipație prelungită. — Din fr. **stercorémie.**

STÉREO adj. invar. Referitor la stereofonie; cu proprietăți stereofonice. G (Substantivat) Stereofonie. [Pr.: *-re-o*] — Din fr. **stéréo.**

STEREOACÚSTICĂ s.f. Metodă de determinare a direcțiilor din care vin sunetele. [Pr.: *-re-o-a-*] — Din fr. **stéréo-acoustique.**

STEREOBÁT, *stereobate,* s.n. Masiv de zidărie, de obicei reprofilat sau în trepte, formând soclul unei construcții. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréobate.**

STEREOCARTOGRÁF, *stereocartografe,* s.n. Aparat folosit pentru obținerea automată a planului topografic al unei localități sau al unei regiuni, pe bază de stereograme. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocartographe,** germ. **Stereokartograph.**

STEREOCARTOGRAFÍE s.f. Procedeu de întocmire a hărților cu ajutorul stereogramelor. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocartographie.**

STEREOCHÍMIC, -Ă, *stereochimici, -ce,* adj. Care aparține stereochimiei, privitor la stereochimie, de stereochimie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochimique.**

STEREOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu studiul așezării în spațiu a atomilor unei molecule. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochimie.**

STEREOCINEMATOGRAFÍE s.f. Tehnică cinematografică în care se oferă spectatorului senzația unor imagini în relief. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocinématographie.**

STEREOCOMPARATÓR, *stereocomparatoare,* s.n. Aparat pentru determinarea dimensiunilor unui obiect cu ajutorul stereogramelor. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocomparateur,** germ. **Stereokomparator.**

STEREOCRÓMIC, -Ă, *stereocromici, -ce,* adj. Referitor la stereocromie, de stereocromie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochromique.**

STEREOCROMÍE s.f. Tehnica de a efectua, pe pereții sau pe tavanele încăperilor, picturi sau zugrăveli în relief, folosind un strat de mortar special preparat. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochromie.**

STEREODINÁMIC, -Ă, *stereodinamici, -ce,* s.f., adj. (Fiz.; rar) **1.** S.f. Dinamica solidelor. **2.** Adj. De stereodinamică (**1**). [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréodynamique.**

STEREOFÓNIC, -Ă, *stereofonici, -ce*, adj. Care aparține stereofoniei, privitor la stereofonie, bazat pe stereofonie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophonique.**

STEREOFONÍE s.f. Procedeu de reproducere a sunetelor (înregistrate) caracterizat printr-o reconstituire a repartiției spațiale a surselor sonore care dă ascultătorului senzația că se află chiar în apropierea sursei; stereo. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophonie.**

STEREOFOTOGRAFÍE, *stereofotografii,* s.f. Ramură a tehnicii fotografice care se ocupă cu obținerea unei perechi de fotografii luate sub unghiuri puțin diferite. F Dublă imagine constituită din două fotografii ale unui obiect, luate sub unghiuri diferite. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophotographie.**

STEREOFOTOGRÁMĂ, *stereofotograme,* s.f. Stereogramă. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophotogramme.**

STEREOFOTOGRAMMETRÍE s.f. Ramură a fotogrammetriei bazată pe procedeul fotografiilor duble, care dă posibilitatea să se obțină nu numai contururile diferitelor obiecte, ci și înălțimile lor. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophotogrammétrie.**

STEREOGNÓSTIC, -Ă, *stereognostici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la stereognozie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréognostique.**

STEREOGNOZÍE s.f. (Med.) Facultatea de a identifica obiectele prin simțul tactil, pe baza reliefului acestora. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréognosie.**

STEREOGRÁF, -Ă, *stereografi, -e,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Specialist în stereografie. **2.** S.n. Instrument care se folosește la desenarea corpurilor solide pe un plan. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréographe.**

STEREOGRÁFIC, -Ă, *stereografici, -ce,* adj. Care aparține stereografiei, privitor la stereografie, executat prin stereografie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréographique.**

STEREOGRAFÍE s.f. Reprezentare a corpurilor solide prin proiectarea lor pe o suprafață plană. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréographie.**

STEREOGRÁMĂ, *stereograme,* s.f. Pereche de fotograme ale aceluiași obiect realizate prin stereofotografie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréogramme.**

STEREOIZOMÉR, *stereoizomeri,* s.m. (La pl.) Substanțe izomere care diferă între ele prin modul de aranjare în spațiu a atomilor dintr-o moleculă. [Pr.: *-re-o-i-*] — Din fr. **stéréo-isomère.**

STEREOIZOMERÍE s.f. Izomerie datorată aşezării diferite în spaţiu a atomilor în moleculă. [Pr.: *-re-o-i-*] — Din fr. **stéréo-isomérie.**

STEREOMECÁNICĂ s.f. Ramură a mecanicii care studiază echilibrul şi mişcarea corpurilor solide rigide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréomécanique.**

STEREOMÉTRIC, -Ă, *stereometrici, -ce,* adj. Care aparţine stereometriei, privitor la stereometrie, de stereometrie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréométrique.**

STEREOMETRÍE s.f. Ramură a geometriei care se ocupă cu măsurarea volumului corpurilor solide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréométrie.**

STEREOMÉTRU, *stereometre,* s.n. Aparat cu care se măsoară volumul corpurilor solide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréomètre.**

STEREOMICROSCÓP, *stereomicroscoape,* s.n. Microscop binocular la care imaginea este redată stereoscopic. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréomicroscope.**

STEREOPLANIGRÁF, *stereoplanigrafe,* s.n. Aparat care serveşte la întocmirea hărţilor şi a planurilor topografice. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoplanigraphe.**

STEREORÁMĂ, *stereorame,* s.f. Hartă topografică în relief. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréorama**.

STEREOSCÓP, *stereoscoape,* s.n. Dispozitiv optic care serveşte la examinarea stereogramelor, făcând ca imaginile lor să apară în relief. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoscope.**

STEREOSCÓPIC, -Ă, *stereoscopici, -ce,* adj. Care aparţine stereoscopiei, privitor la stereoscopie; obţinut sau funcţionând prin stereoscopie, bazat pe stereoscopie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoscopique.**

STEREOSCOPÍE s.f. Ramură a opticii care se ocupă cu procedeele de înregistrare şi de redare a imaginilor în relief şi cu studiul proprietăţilor optico-mecanice ale instrumentelor folosite în acest scop. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoscopie.**

STEREOSPECÍFIC, -Ă, *stereospecifici, -ce,* adj. (Chim.) (Despre catalizatori de polimerizare) Care dirijează reacţia de polimerizare pentru obţinerea unor polimeri cu structură regulată în spaţiu. F (Despre enzime) Care dirijează reacţia catalizată de enzime spre formarea numai a unuia dintre stereoizomerii posibili. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréospécifique,** engl. **stereospecific.**

STEREOSTÁTIC, -Ă, *stereostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a fizicii care studiază echilibrul corpurilor solide. **2.** Adj. Care aparţine stereostaticii (**1**), privitor la stereostatică. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréostatique.**

STEREOTAHIGRÁF, *stereotahigrafe,* s.n. (Top.) Aparat tahimetric pentru măsurarea distanţei de la punctul de staţie la punctul dat de pe teren. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotachygraphe.**

STEREOTAXÍE s.f. (Med.) Metodă de identificare radiologică a unor structuri nervoase. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotaxie,** engl. **stereotaxis.**

STEREOTÍP, -Ă, (**I**) *stereotipuri,* s.n., (**II**) *stereotipi, -e,* adj. **I.** S.n. **1.** Placă plană sau semicilindrică, turnată din metal, mulată în cauciuc sau în alt material plastic, reprezentând reproducerea unui text sau a unui clişeu şi folosită ca formă de tipar la tipărirea ediţiilor unei lucrări de mare tiraj. **2.** (În sintagma) *Stereotip dinamic* = sistem de reflexe condiţionate care se formează prin repetarea acţiunii aceloraşi stimuli condiţionali într-o succesiune determinată. **II.** Adj. **1.** Tipărit după un stereotip (**I 1**). **2.** Fig. Care se repetă în aceleaşi condiţii, care este mereu la fel, neschimbat, obişnuit, banal; stereotipic; banalizat prin repetare. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotype.**

STEREOTIPÁ, *stereotipez,* vb. I. Tranz. A pregăti stereotipul (**I 1**) pentru tipărirea unei ediţii de mare tiraj; *p. ext.* a tipări cu ajutorul unui stereotip. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotyper.**

STEREOTIPÁR, -Ă, *stereotipari, -e,* s.m. şi f. (Rar) Stereotipist. [Pr.: *-re-o-*] — După fr. **stéréotypeur.**

STEREOTIPÁRE, *stereotipări,* s.f. Acţiunea de a *stereotipa.* [Pr.: *-re-o-*] — V. **stereotipa.**

STEREOTIPÁT, -Ă, *stereotipaţi, -te,* adj. Care este tipărit cu ajutorul unui stereotip. [Pr.: *-re-o-*] — V. **stereotipa.**

STEREOTÍPIC, -Ă, *stereotipici, -ce,* adj. (Rar) Stereotip (**II 2**). [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotypique.**

STEREOTIPÍE s.f. **1.** (Instalaţie sau procedeu de) reproducere şi multiplicare a unei forme tipografice, prin turnare într-un metal sau prin mulare în cauciuc ori în alt material plastic a unei copii după această formă. F Formă de tipar obţinută prin stereotipie (**1**). **2.** Faptul de a se repeta ceva, de a fi mereu acelaşi. F Simptom al unor boli mintale constând în repetarea involuntară şi automată de către bolnav a aceloraşi cuvinte sau a aceloraşi gesturi. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotypie.**

STEREOTIPÍSM s.n. Stereotipie (**2**). [Pr.: *-re-o-*] — **Stereotip** + suf. *-ism.*

STEREOTIPÍST, -Ă, *stereotipişti, -ste,* s.m. şi f. Lucrător specializat în stereotipie (**1**); stereotipar. [Pr.: *-re-o-*] — **Stereotip**[ie] + suf. *-ist.*

STEREOTÓMIC, -Ă, *stereotomici, -ce,* adj. Care aparţine stereotomiei, privitor la stereotomie, de stereotomie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotomique.**

STEREOTOMÍE s.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu metodele de tăiere, de fasonare şi de îmbinare a elementelor unei construcţii. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotomie.**

STERÍL, -Ă, *sterili, -e,* adj. **1.** (Despre fiinţe) Care nu poate procrea; (despre plante) care nu face roade sau seminţe; sterp. F (Despre pământ) Care nu este productiv, roditor, pe care nu pot creşte (în bune condiţii) plante. G *Pământ steril* (şi substantivat, n.) = partea nefolositoare dintr-un zăcământ sau dintr-un produs minier. **2.** Fig. Care nu produce nimic, care nu duce la nimic, care nu dă niciun rezultat; care este fără folos, zadarnic; infructuos, sterp. **3.** (Care a fost) sterilizat sau dezinfectat. — Din fr. **stérile,** lat. **sterilis.**

STERILET, *sterilete,* s.n. Dispozitiv contraceptiv fixat (de ginecolog) în cavitatea uterină care împiedică implantarea oului (şi nu fecundaţia acestuia). — Din fr. **stérilet.**

STERILITÁTE s.f. Starea, însuşirea a ceea ce este steril; incapacitatea de a procrea, de a face roade. F Fig. Incapacitatea de a crea, de a produce ceva (din punct de vedere spiritual). F Stare caracterizată prin absenţa germenilor microbieni. — Din fr. **stérilité,** lat. **sterilitas, -atis.**

STERILIZÁ, *sterilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A distruge microbii dintr-un mediu sau de pe un obiect; a face să fie steril. **2.** A face ca un om sau un animal să devină steril, incapabil de a procrea; a castra. — Din fr. **stériliser.**

STERILIZÁRE, *sterilizări,* s.f. Acţiunea de *a steriliza* şi rezultatul ei. — V. **steriliza.**

STERILIZÁT, -Ă, *sterilizaţi, -te,* adj. **1.** (Despre medii biologice, instrumente chirurgicale etc.) Care a devenit steril (**3**); dezinfectat. **2.** (Despre fiinţe) Făcut steril (**1**), incapabil de a procrea; castrat. — V. **steriliza.**

STERILIZATÓR, -OÁRE, *sterilizatori, -oare,* s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. Persoană specializată în operaţiile de sterilizare. **2.** S.n. Aparat pentru sterilizarea, cu ajutorul căldurii, a instrumentelor chirurgicale, a pansamentelor etc. — Din fr. **stérilisateur.**

STERÍNĂ, *sterine,* s.f. (Chim.) Sterol. — Din germ. **Sterine.**

STERLÍNĂ, *sterline,* adj. (În sintagma) *Liră sterlină* = v. *liră.* — Din fr., engl. **sterling.**

STERN, *sternuri,* s.n. Os lung şi plat aşezat în mijlocul părţii anterioare a toracelui, de care sunt prinse coastele şi cele două clavicule, — Din fr. **sternum.** Cf. lat. s t e r n u m.

STERNÁL, -Ă, *sternali, -e,* adj. Care aparţine sternului, privitor la stern. — Din fr. **sternal.**

STEROÍD, *steroizi,* s.m. (Biochim.) Substanţă organică naturală prezentă în mulţi hormoni şi în acizi biliari, cu rol biologic important. [Pr.: *-ro-id*] — Din fr. **stéroïde.**

STERÓL, *steroli,* s.m. (La pl.) Clasă de alcooli având o structură complexă, care se găsesc în alcătuirea multor vieţuitoare şi au un rol important în metabolismul organismului; (şi la sg.) substanţă din această clasă; sterină. — Din fr. **stérol.**

STERÓLIC, -Ă, *sterolici, -ce,* adj. Care aparţine sterolilor, privitor la steroli, care conţine steroli. — **Sterol** + suf. *-ic.*

STERP, STEÁRPĂ, *sterpi, -e,* adj. **1.** (Despre pământ, locuri etc.) Care nu rodeşte (suficient) , care nu este productiv; neroditor. F (Despre epoci, ani) În care pământul nu a rodit (suficient); sărac în produse ale pământului. F Fig. (Despre privelişti) Fără viaţă, sărac, dezolant. **2.** (Pop.; despre animale şi plante) Steril (**1**). F (Despre căsătorii) Din care nu au rezultat copii. **3.** Fig. Care nu produce nimic, care nu dă niciun rezultat; infructuos, zadarnic, fără conţinut; steril (**2**). — Et. nec.

STERPĂTÚRĂ, *sterpături,* s.f. Oaie stearpă (**2**). F Femeie stearpă (**2**). — **Sterp** + suf. *-ătură.*

STERPEZÍ vb. IV v. **strepezi.**

STERPEZÍT, -Ă adj. v. **strepezit.**

STETOGRÁF, *stetografe,* s.n. Aparat care înregistrează mişcările cavităţii toracice în timpul respiraţiei. — Din fr. **stéthographe.**

STETOGRAFIÁ, *stetografiez,* vb. I. Tranz. A înregistra cu ajutorul stetografului mişcările cavităţii toracice în timpul respiraţiei. [Pr.: *-fi-a*] — Din **stetograf.**

STETOMÉTRU, *stetometre,* s.n. (Med.) Aparat medical cu ajutorul căruia se efectuează măsurarea conturului toracic. — Din fr. **stéthomètre.**

STETOSCÓP, *stetoscoape,* s.n. Instrument medical cu ajutorul căruia sunt percepute zgomotele produse de diverse organe interne. — Din fr. **stéthoscope.**

STETOSCÓPIC, -Ă, *stetoscopici, -ce,* adj. Referitor la stetoscopie. — Din fr. **stéthoscopique.**

STETOSCOPÍE s.f. Examen medical al unor organe interne cu ajutorul stetoscopului. — Din fr. **stéthoscopie.**

STEVÁR s.m. v. **stăvar.**

STEWARD, *stewarzi,* s.m. Bărbat din personalul unei (aero)nave care servește pasagerii sau echipajul. [Pr.: *stĭúard*] — Din engl. **steward.**

STEWARDÉSĂ, *stewardese,* s.f. Femeie care face parte din personalul de bord al unui avion, având sarcina de a îndruma și de a servi călătorii. [Pr.: *stĭuardesă*] — Din engl. **stewardess.**

STIBÍNĂ s.f. Sulfură naturală de stibiu, cristalizată în sistemul rombic. — Din fr. **stibine,** germ. **Stibin.**

STÍBIU s.n. (Chim.) Antimoniu. — Din lat. **stibium.**

STICKS, *sticksuri,* s.n. Produs alimentar din paste făinoase sub formă de beţișoare crocante. — Din engl. **sticks.**

STICLÁR, *sticlari,* s.m. Muncitor specializat în fabricarea sticlei. — **Sticlă** + suf. *-ar.*

STÍCLĂ, (**II**) *sticle,* s.f. **I.** Substanță solidă, amorfă, transparentă, translucidă sau opacă, dură, cu un luciu particular, lipsită de flexibilitate, casantă, rău conducătoare de căldură și de electricitate, formată dintr-un amestec de silicați și obținută prin topire. F Material asemănător cu sticla (**I**). G *Sticlă de cuarț* = substanță care are aspectul sticlei (**I**), obținută prin topirea cuarțului, rezistentă la variațiile de temperatură, la acizi și transparentă la razele ultraviolete, care se folosește la fabricarea lămpilor de cuarț. *Sticlă optică* = material sticlos cu proprietăți speciale în privința indicelui de refracție, de o mare omogenitate în compoziție, folosit la fabricarea lentilelor și a prismelor aparatelor optice. *Sticlă vulcanică* = rocă necristalizată provenită în urma răcirii bruște a lavei. **II.** Obiect sau piesă componentă a unui obiect, făcute din sticlă (**I**). G *Sticlă de lampă* = glob de sticlă (**I**) cu gât lung, care protejează flacăra lămpii cu petrol. *Sticlă de ochelari* = lentilă. F (La sg.; depr.) Monoclu. F Spec. Vas înalt (de formă cilindrică), cu gât îngust, făcut din sticlă (**I**) care servește la păstrarea lichidelor; cantitatea de lichid conținută de acest vas. F Placă subțire de sticlă (**I**) cu care se închide cadrul ferestrelor, al unor uși, cu care se acoperă tablourile etc.; geam. [Var.: (înv. și reg.) **stéclă** s.f.] — Din sl. **stĭklo.**

STICLĂRÍE, (**2**) *sticlării,* s.f. **1.** Mulțime de obiecte fabricate din sticlă (**I**); mulțime de obiecte de sticlă adunate la un loc. **2.** Fabrică sau atelier în care se fac obiecte de sticlă (**I**). F Magazin sau secție într-un magazin unde se vând obiecte de sticlă (**I**). — **Sticlă** + suf. *-ărie.*

STICLĂRÍT s.n. (Rar) Operația de fabricare și de prelucrare a sticlei. — **Sticlă** + suf. *-ărit.*

STICLÉTE, *sticleți,* s.m. **1.** Mică pasăre cântătoare cu penele viu colorate cu roșu, negru, alb și galben *(Carduelis carduelis).* G Expr. *A fi cu* (sau *a avea) sticleți (în cap)* sau *a-i cânta* (cuiva) *sticleții (în cap)* = a avea idei bizare, toane; a fi țicnit, nebun. *A-i scoate* (cuiva) *sticleții din cap* = a face pe cineva să renunțe la ideile extravagante, a-l lecui de toane, de capricii. **2.** (Arg.) Epitet dat în trecut unui sergent de stradă, unui funcționar al poliției. [Var.: (pop.) **stigléte, stiglét** s.m.] — Din sb. **steglić,** bg. **stiglic.**

STICLEȚÉL, *sticleței,* s.m. Diminutiv al lui *sticlete.* [Var.: (pop.) **stigleţél** s.m.] — **Sticlete** + suf. *-el.*

STICLÍ, *sticlesc,* vb. IV. Intranz. A luci (ca sticla), a sclipi, a scânteia. F (Despre ochi, privire) A străluci, a scăpăra (de bucurie, de plăcere). G Expr. *A-i sticli cuiva ochii (pe undeva)* = a fi, a se găsi, a trăi (undeva). F Tranz. A aținti, a pironi, a fixa ochii. [Var.: (înv. și reg.) **steclí** vb. IV] — Din **sticlă.**

STICLÍRE, *sticliri,* s.f. Lumină vie, scânteietoare; lucire, strălucire, sclipire. — V. **sticli.**

STICLIȘOÁRĂ, *sticlișoare,* s.f. (Rar) Sticluță. — **Sticlă** + suf. *-işoară.*

STICLÍT, -Ă, *sticliți, -te,* adj. (Despre ochi) Cu privirea fixă (și strălucitoare); pironit, ațintit. [Var.: (înv. și reg.) **steclít, -ă** adj.] — V. **sticli.**

STICLITÓR, -OÁRE, *sticlitori, -oare,* adj. (Rar) Sclipitor, strălucitor. — **Sticli** + suf. *-tor.*

STICLÓS, -OÁSĂ, *sticloși, -oase,* adj. Ca de sticlă, lucios (și neted) ca sticla; strălucitor. G *Fontă sticloasă* = fontă albă, dură, care conține mangan. *Umoare sticloasă* = masă gelatinoasă transparentă care se găsește între cristalin și fundul ochiului. F (Despre ger) Care face să înghețe tare; lipsit de umezeală. F (Despre ochi, privire) Pironit, ațintit, fixat asupra unui obiectiv. — **Sticlă** + suf. *-os.*

STICLOZITÁTE s.f. Calitatea de a fi sticlos. F Spec. Aspect translucid pe care îl au în secțiune boabele de cereale bogate în substanțe proteice. — **Sticlos** + suf. *-itate.*

STICLULÍȚĂ, *sticluliță,* s.f. (Rar) Sticluță. — **Sticlă** + suf. *-uliță.*

STICLÚȚĂ, *sticluțe,* s.f. Diminutiv al lui *sticlă* (**II**); sticlișoară, sticluliță. [Var.: (reg.) **steclúță** s.f.] — **Sticlă** + suf. *-uță.*

STIFÓS, -OÁSĂ, *stifoși, -oase,* adj. (Înv.) Cu gust înțepător, astringent. — Din ngr. **stifós.**

STIGLÉTE s.m. v. **sticlete.**

STIGLÉȚ s.m. v. **sticlete.**

STIGLEȚÉL s.m. v. **sticleţel.**

STIGMÁT, *stigmate,* s.n. **1.** Urmă lăsată de ceva; *spec.* urmă rușinoasă, semn dezonorant. F Spec. (Înv.) Marcă, ștampilă, semn care se aplica (cu ajutorul unui fier roșu) pe corpul sclavilor sau al delincvenților. F (Rar) Pată de murdărie. **2.** (La pl.) Semne ale suferinței fizice, corespunzătoare rănilor lui Hristos răstignit, apărute în urma extazului la unii sfinți și credincioși. **3.** (Bot.) Partea superioară a pistilului, pe care se prinde și încolțește polenul. **4.** Fiecare dintre cele două deschizături ale traheilor, așezate pe părțile laterale ale corpului unor insecte, miriapode etc. — Din fr. **stigmate,** lat. **stigma, -atis.**

STIGMÁTIC, -Ă, *stigmatici, -ce,* adj. (Despre un sistem optic) Care prezintă stigmatism. — Din fr. **stigmatique.**

STIGMATÍSM s.n. Calitate a unui sistem optic de a forma câte o singură imagine pentru fiecare punct al unui obiect, dând imagini clare, fără aberații. — Din fr. **stigmatisme.**

STIGMATIZÁ, *stigmatizez,* vb. I. Tranz. **1.** A arunca asupra cuiva sau a ceva disprețul public, a condamna cu toată severitatea; a înfiera, a dezonora. **2.** (Înv.) A aplica (cu fierul roșu) stigmatul pe corpul sclavilor sau al delincvenților. — Din fr. **stigmatiser.**

STIGMATIZÁNT, -Ă, *stigmatizanți, -te,* adj. Care stigmatizează. — **Stigmatiza** + suf. *-ant.*

STIGMATIZÁRE, *stigmatizări,* s.f. Acțiunea de *a stigmatiza*; înfierare. — V. **stigmatiza.**

STIGMATIZÁT, -Ă, *stigmatizați, -te,* adj. **1.** Defăimat, înfierat, dezonorat. **2.** (Înv.; despre sclavi sau delincvenți) Care purta pe corp un stigmat (**I**). — V. **stigmatiza.**

STÍGMĂ, *stigme,* s.f. (Biol.) Organit fotosensibil al flagelatelor, în formă de pată roșie lângă corpusculul bazal, care servește la orientarea animalului spre lumina cea mai potrivită. — Din lat., fr. **stigma.**

STIH, *stihuri,* s.n. **1.** (Înv., pop. și poetic) Vers; *p. ext.* (la pl.) poezie. **2.** Verset din psalmi sau dintr-o cântare bisericească. — Din sl. **stihŭ.**

STIHÁR[1], *stihare,* s.n. Veșmânt lung și larg pe care îl poartă preoții ortodocși în timpul serviciului religios. — Din ngr. **stihárion.**

STIHÁR[2], *stihari,* s.m. (Rar) Poet, versificator. — **Stih** + suf. *-ar.*

STIHÍE, *stihii,* s.f. **1.** Fenomen al naturii care se manifestă cu o forță irezistibilă, distrugătoare. F Fiecare dintre cele patru elemente (foc, apă, aer, pământ) despre care se credea în Antichitate că stau la baza fenomenelor și corpurilor din natură. **2.** (În superstiții) Duh rău personificând o forță oarbă a naturii. F Fig. Himeră, nălucă. **3.** (Poetic) Pustietate, singurătate, sălbăticie. — Din sl. **stihija.**

STIHÍRĂ, *stihiri,* s.f. Imn bisericesc ortodox cântat în cadrul slujbei de dimineață. — Din sl. **stihirŭ, -ra.**

STIHOÁVNĂ, *stihoavne,* s.f. Cântare bisericească ortodoxă în versuri, care se cântă la sfârșitul slujbei de vecernie. — Din sl. **stihovína.**

STIHUÍ, *stihuiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Înv., rar) A face, a compune versuri; a versifica. — **Stih** + suf. *-ui.*

STIHUÍRE, *stihuiri,* s.f. (Înv.; rar) Faptul de *a stihui;* versificație; poezie. — V. **stihui.**

STIHUITÓR, *stihuitori,* s.m. (Rar) Versificator, poet. [Pr.: *-hu-i-*] — **Stihui** + suf. *-tor.*

STIL, *stiluri,* s.n. **I. 1.** Mod specific de exprimare într-un anumit domeniu al activității omenești, pentru anumite scopuri ale comunicării; fel propriu de a se exprima al unei persoane; *spec.* totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le folosește un scriitor pentru a obține anumite efecte de ordin artistic. G *Greșeală de stil* = greșeală de exprimare constând fie dintr-o abatere de la regulile sintaxei, fie dintr-o întrebuințare improprie a termenilor. F Talentul, arta de a exprima ideile și sentimentele într-o formă aleasă, personală. F Limbaj. F (Rar) Construcția caracteristică a frazei într-o limbă. **2.** Totalitatea particularităților de manifestare specifice unui popor, unei colectivități sau unui individ. G Loc. adj. *De stil* = executat după moda unei anumite epoci din trecut. F Mod, fel de a fi, de a acționa, de a se comporta. G Loc. adj. și adv. *În stil mare* = (conceput sau realizat) cu mijloace deosebit de mari, cu amploare. **3.** Fiecare dintre cele două principale sisteme de calculare a timpului calendaristic, între care există o diferență de 13 zile. G *Stil nou* = metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul gregorian. *Stil vechi* = metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul iulian. **II.** Condei de metal sau de os, ascuțit la un capăt și turtit la celălalt, cu care se scria în Antichitate pe tăbliţele de ceară. **III.** (Bot.) Porțiune subțire și cilindrică a pistilului, care pornește de la ovar și se termină cu stigmatul. [Pl. și: (**III**) *stile*] — Din fr. **style,** lat. **stilus.**

STILÁ, *stilez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) forma, a (se) deprinde să se comporte conform regulilor de bună-creștere, specifice oamenilor civilizați, culți. — Din fr. **styler.**

STILÁT, -Ă, *stilați, -te,* adj. (Despre oameni) Care are o comportare, o ținută aleasă, civilizată; manierat; (despre oameni de serviciu) format, instruit pentru un serviciu pretenţios.— V. **stila.** Cf. fr. s t y l é.

STILB, *stilbi,* s.m. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură a strălucirii. — Din engl. **stilb.**

STILÉT, *stilete,* s.n. **1.** Pumnal mic cu lama triunghiulară foarte fină și cu vârf ascuțit. **2.** Mic cilindru de metal, fin și subțire, cu care se sondează o plagă, o cavitate. — Din fr. **stylet.**

STILÍSM s.n. Grijă (excesivă) pentru stil, pentru formă. — Din fr. **stylisme.**

STILÍST, -Ă, *stiliști, -ste,* s.m. și f. **1.** Scriitor care se distinge prin calitatea stilului său; maestru al stilului. **2.** Creator de modă. **3.** Nume dat credincioșilor unor biserici ortodoxe care mai folosesc calendarul iulian. — Din fr. **styliste.** Pentru sensul **2,** cf. s t i l.

STILÍSTIC, -Ă, *stilistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Care ține de stil (**I 1**), privitor la stil; privitor la mijloacele de exprimare afectivă, la caracterul afectiv al expresiei. **2.** S.f. Disciplină care studiază mijloacele de exprimare ale unei colectivități, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor din punctul de vedere al conținutului lor afectiv, al expresivității sau din punctul de vedere al calităților și normelor lor. — Din fr. **stylistique.**

STILISTICIÁN, -Ă, *stilisticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în stilistică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **stylisticien.**

STILIZÁ, *stilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da unui text o formă corectă din punct de vedere stilistic. **2.** (În artele plastice) A reproduce un obiect din natură în linii simplificate, esențiale, în scop decorativ. F A prelucra un motiv de coregrafie sau de muzică populară, păstrând elementele originare esențiale. — Din fr. **styliser.**

STILIZÁRE, *stilizări,* s.f. Acțiunea de *a stiliza* și rezultatul ei. — V. **stiliza.**

STILIZÁT, -Ă, *stilizați, -te,* adj. **1.** (Despre texte) Care a fost supus unei revizii pentru a căpăta un aspect corect din punct de vedere stilistic. **2.** (Despre motive ornamentale, desene etc.) Realizat în linii simplificate după un model din natură; (despre obiecte) schematizat într-o formă adecvată, în vederea obținerii unui efect decorativ, ornamental. F (Despre producții populare) Prelucrat într-o creație personală, prin păstrarea elementelor originare esențiale. — V. **stiliza.**

STILIZATÓR, -OÁRE, *stilizatori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în stilizarea textelor. — **Stiliza** + suf. *-tor.*

STILOBÁT, *stilobați,* s.m. (În arhitectura clasică) Suport de zidărie sau de piatră care susține un șir de coloane. — Din fr. **stylobate.**

STILODOZIMÉTRU, *stilodozimetre,* s.n. Dozimetru de radiație de forma unui stilou destinat controlului individual. — Din fr. **stylodosimètre.**

STILOGRÁF, *stilografe,* s.n. Instrument cu care se efectuează punctele care redau alfabetul orbilor. — Din fr. **stylographe.**

STILOGRÁFIC, -Ă, *stilografici, -ce,* adj. Referitor la stilografie, de stilografie. — Din fr. **stylographique.**

STILOGRAFÍE s.f. Procedeu tehnic prin care se obțin cu ajutorul electrolizei imitații de desene în peniță, de gravuri în acvaforte etc. — Din fr. **stylographie.**

STILOÍDĂ, *stiloide,* s.f. (Anat.; în sintagma) *Apofiza stiloidă* = apofiza situată în partea mastoidiană a osului temporal, care servește ca punct de inserție pentru mușchi și pentru ligamente. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **styloïde.**

STILÓU, *stilouri,* s.n. Instrument de scris prevăzut cu un rezervor din care cerneala sau pasta ajunge automat la vârful peniței, în timpul scrierii. — Din fr. **stylo.**

STIMÁ, *stimez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A avea stimă, considerație pentru cineva sau ceva; a (se) respecta, a (se) cinsti. — Din it. **stimare.** Cf. fr. e s t i m e r.

STIMÁBIL, -Ă, *stimabili, -e,* adj., s.m. și f. (Om) vrednic de stimă, de considerație, de respect. — Din it. **stimabile.**

STIMÁT, -Ă, *stimați, -te*, adj. Care se bucură de stimă, de considerație; respectat. — V. **stima.**

STÍMĂ s.f. Sentiment de prețuire și de respect determinat de meritele sau de calitățile cuiva sau a ceva; considerație; *p. ext.* atitudine respectuoasă. G Expr. *Cu toată stima* sau *cu stimă,* formulă de politețe folosită, de obicei, la încheierea unei scrisori. — Din it. **stima.** Cf. fr. e s t i m e.

STÍMUL, (**1**) *stimuluri,* s.n., (**2**) *stimuli,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Stimulent, imbold. **2.** S.m Factor care declanșează un proces fiziologic, care excită o activitate fiziologică; excitant. — Din lat., fr. **stimulus.**

STIMULÁ, *stimulez,* vb. I Tranz. A face să crească energia, randamentul; a da avânt, a îndemna, a incita, a încuraja. F A mări activitatea unei funcții organice, a activa, a excita un organ, o funcție. — Din fr. **stimuler,** lat. **stimulare.**

STIMULÁNT, -Ă, *stimulanți, -te,* adj. (Rar) Stimulator. — Din fr. **stimulant.**

STIMULÁRE, *stimulări,* s.f. Acțiunea de *a stimula;* îndemn, însuflețire. — V. **stimula.**

STIMULATÍV, -Ă, *stimulativi, -e,* adj. Care stimulează. Din fr. **stimulatif,** engl. **stimulative.**

STIMULATÓR, -OÁRE, *stimulatori, -oare,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj., s.m. (Substanță, agent, element) care stimulează; *spec.* (substanță organică) care, în cantități mici, accelerează creșterea plantelor. **2.** S.n. (Și în sintagma *stimulator cardiac*) Dispozitiv electronic implantat în corp și conectat la inimă cu scopul de a realiza o stimulare regulată a contracțiilor cardiace prin șocuri electrice minime, în cazul unor tulburări de ritm severe sau ca mijloc de diagnosticare. — Din fr. **stimulateur.**

STIMULÉNT, *stimulente,* s.n. **1.** Ceea ce stimulează; impuls, imbold, îndemn. **2.** Spec. Medicament, substanță care excită activitatea unui organ ori sistem sau care se ia ca reconfortant împotriva oboselii. — Din **stimula.** Cf. fr. s t i m u l a n t.

STINDÁRD, *stindarde,* s.n. **1.** Steag, drapel. G Expr. *A ridica stindardul revoltei* (sau *luptei* etc.) = a porni, a declanșa o revoltă (sau o luptă etc.). **2.** Fig. Tabără, front. F Simbol de luptă, de înfrățire. — Din it. **stendardo.**

STINGĂTOÁRE s.f. **stingător.**

STINGĂTÓR, (**1**) *stingătoare,* s.n., (**2**) *stingători,* s.f. **1.** S.n. Dispozitiv, aparat etc. care servește la stingerea unei flăcări, a unor scântei, a unui foc; *spec.* extinctor. G *Stingător de scântei* = dispozitiv pentru stingerea scânteilor și arcurilor electrice de la contactele întrerupătoarelor electrice. **2.** S.f. Dispozitiv instalat deasupra coșurilor pentru a opri scânteile. [Var.: **stingătoáre** s.f.] — **Stinge** + suf. *-ător.*

STÍNGE, *sting,* vb. III. **1.** Tranz. A face să nu mai ardă, a opri din ardere focul sau obiectele care ard. G Expr. (Absol.) *Bea de stinge* = e foarte bețiv. F Refl. (Despre foc sau obiecte care ard) A înceta de a arde; a se distruge, a se trece, a se consuma prin ardere. F Tranz. și refl. Fig. A (se) potoli; a (se) liniști, a (se) astâmpăra. F Refl. Fig. A slăbi, a deveni lipsit de puteri, a se slei, a se topi. F Refl. Fig. (Fam.) A sărăci cu totul, a se ruina. **2.** Tranz și refl. A face să nu mai lumineze, să nu mai radieze etc. sau a înceta să lumineze, să radieze. F Refl. (Despre aștri; adesea fig.) A-și pierde lumina și strălucirea, a se întuneca; (rar; despre culori) a deveni palid, șters. F Tranz. Fig. A întuneca ochii, vederea; a orbi. F Refl. A se voala, a nu se mai vedea (bine, clar). **3.** Refl. și tranz. A slăbi în intensitate; a se auzi sau a face să se audă tot mai puțin sau deloc. **4.** Refl. A înceta din viață; a muri. F Tranz. A omorî, a ucide. F A dispărea fără a lăsa urmași. F Fig. A dispărea fără urmă; a pieri. **5.** Tranz. A șterge de pe fața pământului; a distruge, a nimici. **6.** Tranz. A pune capăt unei obligații, unei acțiuni penale, unui împrumut, unui privilegiu. **7.** Tranz. A turna apă (sau alt lichid) peste anumite preparate culinare încinse (lăsând în continuare preparatul la foc). F (Chim.) A amesteca două substanțe al căror contact produce o efervescență, cu dezvoltare de căldură, care încetează când soluția devine saturată. G Expr. *A stinge var* = a turna apă peste piatra-de-var arsă, pentru ca, în urma reacției chimice produse, să se obțină var pentru construcții. — Lat. **stinguere.**

STÍNGERE, *stingeri,* s.f. Faptul de *a (se) stinge;* stins[1]. F Semnal prin care se anunță într-o unitate militară trecerea la odihna de noapte; timpul când se dă acest semnal. F Moarte, deces. — V. **stinge.**

STINGHÉR, -Ă, *stingheri, -e,* adj. **1.** Care este doar ici și colo; izolat, răzleț, singur. F Care se simte undeva străin, dezorientat, stânjenit. **2.** Care a rămas fără pereche; desperecheat. — Et. nec.

STINGHEREÁLĂ, *stinghereli,* s.f. **1.** Faptul de *a stingheri* pe cineva; deranj, incomodare, stânjenire. **2.** Faptul de a se simți stânjenit, incomodat; stânjeneală. — **Stingheri** + suf. *-eală.*

STINGHERÍ, *stingheresc,* vb. IV. Tranz. A împiedica pe cineva să lucreze, să acționeze, să se manifeste sau să se odihnească în bune condiții; a stânjeni, încurca, a incomoda, a deranja. — Din **stingher.**

STINGHERÍRE, *stingheriri,* s.f. Acțiunea de *a stingheri* și rezultatul ei. — V. **stingheri.**

STINGHERÍT, -Ă, *stingheriți, -te*, adj. **1.** Care (din cauza timidității, a emoției, a împrejurărilor etc.) are o atitudine stângace, lipsită de siguranță, de degajare, care nu se simte în largul său; stânjenit. F Rușinat, încurcat; descumpănit. **2.** Incomodat, deranjat, împiedicat (să acționeze, să lucreze, să se odihnească în bune condiții). — V. **stingheri.**

STÍNGHIE, *stinghii,* s.f. **1.** Bucată de lemn lungă și îngustă care se fixează (de-a curmezișul) pentru a uni două sau mai multe elemente ale unei mobile, ale unei construcții sau pentru a susține, a întări ceva. **2.** (Pop.) Regiune anatomică aflată la nivelul articulației femurului cu oasele bazinului. — Et. nec.

STINGHIÚȚĂ, *stinghiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *stinghie.* [Pr.: *-ghi-u-*] — **Stinghie** + suf. *-uță.*

STINS[1] s.n. Stingere. — V. **stinge.**

STINS[2], -Ă, *stinși, -se,* adj. **1.** Care nu mai arde. **2.** (Despre ochi, privire etc.) Lipsit de strălucire, de vioiciune. **3.** (Despre sunete, glas etc.) Lipsit de sonoritate, de intensitate; slab. **4.** (Despre culori) Palid, șters. **5.** Dispărut, mort. **6.** (Jur.; despre obligații, acțiuni penale, privilegii etc.) Care a încetat, care nu mai are curs, care și-a pierdut puterea juridică. **7.** (Despre reflexe condiționate) Care a dispărut treptat în urma faptului că excitantul condițional n-a mai fost însoțit de excitantul necondițional corespunzător. **8.**

(În sintagma) *Var stins* = pastă vâscoasă, albă, obținută prin reacția dintre piatra-de-var arsă și apă (cu numeroase utilizări în construcții). — V. **stinge.**

STIPÉLĂ, *stipele,* s.f. Fiecare dintre cele două frunzișoare situate la baza pețiolului sau a limbului frunzelor, care protejează mugurii axilari. — Din fr. **stipelle.**

STIPENDIÁ, *stipendiez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A subvenționa, a finanța, a avea în slujba sa (o persoană, un grup etc.) F A ajuta pe cineva cu bani. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **stipendier,** lat. **stipendiari.**

STIPENDÍST, -Ă, *stipendiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care beneficia de un stipendiu. — Din germ. **Stipendist.**

STIPÉNDIU, *stipendii,* s.n. (Înv.) Ajutor în bani acordat unui elev sau unui student sărac, bursă; *p. gener.* subvenție. — Din germ. **Stipendium,** lat. **stipendium.**

STÍPLEX s.n. (Chim.) Plexiglas. — **Sti**[clă] + **plex**[iglas].

STIPULÁ, *stipulez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A introduce, a prevedea, a specifica o clauză într-un act, într-un contract. — Din fr. **stipuler,** lat. **stipulare.**

STIPULÁȚIE, *stipulații,* s.f. (Jur.) Prevedere, clauză menționată într-un act sau într-un contract. — Din fr. **stipulation,** lat. **stipulatio.**

STÍRAX s.m. Gen de arbori din regiunile tropicale, cuprinzând mai multe specii, dintre care una *(Styrax bensoin)* dă rășina numită smirnă, iar alta *(Styrax officinalis)* dă storaxul; arbore din acest gen. — Din sf. **styrax.**

STIRÉN, *stireni,* s.m. Hidrocarbură aromatică nesaturată cu aspect de lichid incolor, transparent, cu gust dulce, folosită la fabricarea polistirenului, a cauciucului sintetic etc. — Din fr. **styrène.**

STIRIGOÁIE, *stirigoi,* s.f. Nume dat la două plante erbacee otrăvitoare din familia liliaceelor, dintre care una cu flori albe *(Veratrum album),* iar cealaltă cu flori de culoare purpuriu-închis, dispuse în raceme *(Veratrum nigrum).* [Var.: **știrigoáie** s.f.] — Et. nec.

STÍRPE, *stirpe,* s.f. (Livr.) Neam, familie; origine. — Din lat. **stirps, -is,** it. **stirpe.**

STIVÁ, *stivez,* vb. I. Tranz. (Rar) A stivui. — Din **stivă.**

STIVÁJ, *stivaje,* s.n. (Mod de) așezare a mărfurilor (în stive) în magazia unei nave. — Din it. **stivaggio.**

STIVÁRE, *stivări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a stiva* și rezultatul ei; stivuire. — V. **stiva.**

STIVATÓR, *stivatori,* s.m. (Rar) Stivuitor. — **Stiva** + suf. *-itor.*

STÍVĂ, *stive,* s.f. Mulțime de obiecte de același fel (și cu aceleași dimensiuni), așezate ordonat unele peste altele, pentru a forma o grămadă; grămadă de obiecte astfel formată. — Din ngr. **stivás.**

STIVUÍ, *stivuiesc,* vb. IV. Tranz. A aranja în stive obiecte de același fel, a face stive; a stiva. — **Stivă** + suf. *-ui.*

STIVUÍRE, *stivuiri,* s.f. Acțiune de *a stivui;* stivare. — V. **stivui.**

STIVUITÓR, -OÁRE, *stivuitori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care se ocupă cu stivuirea; stivator. [Pr.: *-vu-i-*] — **Stivui** + suf. *-tor.*

STOÁRCE, *storc,* vb. III. Tranz. **1.** A presa, a strânge un lucru pentru a scoate (o parte din) lichidul pe care îl conține; *spec.* a răsuci în sens contrar capetele unui material textil pentru a face să iasă o parte din lichidul cu care este îmbibat. G Expr. *A stoarce* (pe cineva) *de puteri* (sau *de vlagă)* = a face (pe cineva) să-și epuizeze puterile; a slei, a secătui, a istovi de puteri. (Fam.) *A-și stoarce creierii* = a se gândi profund, a se frământa pentru a găsi o soluție. **2.** A scoate, a extrage lichidul, sucul care îmbibă un lucru. G Expr. *A stoarce lacrimi* = a face pe cineva să plângă. **3.** Fig. A obține un profit, a lua un bun prin constrângere sau viclenie; a smulge. **4.** Fig. A obține ceva cu mare efort. [Perf. s. *storsei*, part. *stors*] — Lat. **extorquere.**

STOÁRCERE, *stoarceri,* s.f. Acțiunea de *a stoarce*; stors[1]. — V. **stoarce.**

STOBÓR, (**1**) *stobori,* s.m., (**2**) *stoboruri*, s.n. **1.** S.m. (Înv. și reg.) Fiecare dintre parii sau dintre scândurile înguste (cu vârful ascuțit) din care se fac gardurile; ulucă. **2.** S.n. (Înv. și pop.) Împrejmuire de uluci; gard, zăplaz. — Din bg., sb., **stobor.**

STOBORÎ, *stoborăsc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A împrejmui un loc cu gard. — Din **stobor.**

STOBORÂT, -Ă, *stoborâți, -te,* adj. (Reg.) Împrejmuit cu gard. F (Despre fântâni) Cu ghizduri. — V. **stoborî.**

STOC, *stocuri,* s.n. Cantitate de bunuri (materii prime, materiale etc.) existente, la un moment dat, ca rezervă în depozitul unui magazin, al unei întreprinderi, într-o piață în vederea asigurării continuității producției sau a desfacerii. — Din fr., engl. **stock.**

STOCÁ, *stochez*, vb. I. Tranz. A depozita un bun în stoc, a crea un stoc. — Din fr. **stocker.**

STOCÁJ, *stocaje,* s.n. Stocare. — Din fr. **stockage.**

STOCÁRE, *stocări,* s.f. Acțiunea de *a stoca;* depozitare de bunuri; stocaj. — V. **stoca.**

STOCÁSTIC, -Ă, *stocastici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre fenomene) Care se produce întâmplător, care este legat de hazard. **2.** S.f. (Mat.) Aplicare a calculului probabilităților la rezultatele obținute prin statistică. [Var.: **stohástic, -ă** adj., s.f.] —Din fr. **stochastique.**

STÓCHER, *stochere,* s.n. (Tehn.) Dispozitiv de încărcare automată a combustibilului solid în focarul locomotivei cu aburi. — Din germ. **Stoker.**

STOCÍ, *stocesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) goli de lichidul pe care îl conține. — Din sl. **istočiti.**

STOCÍT, -Ă, *stociți, -te,* adj. (Reg.; despre organe ale corpului omenesc) Care s-a golit de lichidul pe care îl conține; *fig.* stors de vlagă, secătuit, sleit. — V. **stoci.**

STOECHIOMÉTRIC adj. v. **stoichiometric.**

STOECHIOMETRÍE s.f. v. **stoichiometrie.**

STOFĂ, (**2**) *stofe,* s.f. **1.** Țesătură de lână sau de fibre sintetice, mai groasă decât pânza, folosită pentru confecționarea îmbrăcămintei, pentru tapisarea mobilei etc. F Fig. (Cu determinări introduse prin prep. „de") Predispoziție, aptitudine, talent. G Expr. *A avea stofă* = a avea calități deosebite (într-un anumit domeniu). **2.** Sortiment sau bucată de stofă (**1**). [Var.: **ștófă** s.f.] — Din germ. **Stoff,** it. **stoffa.**

STOG, *stoguri,* s.n. Grămadă mare de fân, de snopi de grâu (sau de alte păioase), așezată în formă cilindrică și terminată printr-un vârf conic. — Din sl. **stogŭ.**

STÓGOȘ, -Ă, *stogoși, -e,* adj. (Reg.) (Despre oi) Care aparține unei varietăți rezultate din încrucișarea oilor țigaie și țurcană; (despre lână) care provine de la astfel de oi; cu firul lung, gros și drept. — Et. nec.

STOGOȘÁT, -Ă, *stogoșați, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oi sau despre lâna lor) Stogoș. **2.** Fig. (Despre căciuli) De formă țuguiată și cu vârful răsfrânt. — **Stogoș** + suf. *-at.*

STOGUȘÓR, *stogușoare,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *stog.* — **Stog** + suf. *-ușor.*

STOHÁSTIC, -Ă adj., s.f. v. **stocastic.**

STÓIC, -Ă, *stoici, -ce,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care aparține stoicismului (**1**), privitor la stoicism. **2.** Ferm, curajos, neclintit (în fața vicisitudinilor vieții). **II.** S.m. și f. **1.** Adept al stoicismului (**1**). **2.** Om ferm, curajos, neclintit, plin de tărie sufletească (în fața vicisitudinilor vieții). — Din fr. **stoïque,** lat. **stoicus.**

STOICHIOMÉTRIC, -Ă, *stoichiometrici, -ce,* adj. Care aparține stoichiometriei, privitor la stoichiometrie. [Pr.: *-chi-o-*. — Var.: **stoechiométric, -ă** adj.] — Din fr. **stoechiométrique.**

STOICHIOMETRÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază raporturile cantitative dintre elemente, în combinații sau în reacții. [Pr.: *-chi-o-*. — Var.: **stoechiometrí́e** s.f.] — Din fr. **stoechiométrie.**

STOICÍSM s.n. **1.** Curent filosofic în Grecia și Roma antică, care în domeniul eticii susținea că înțelepții trebuie să se conducă numai după rațiune, renunțând la plăceri și făcând față cu fermitate încercărilor vieții. **2.** Tărie, fermitate morală în încercările vieții. [Pr.: *sto-i-*] — Din fr. **stoïcisme.**

STOKES, *stokes,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a viscozității cinematice. [Pr.: *stăucs*] — Din fr., engl. **stokes.**

STOL, *stoluri,* s.n. **1.** Grup (mare) de păsări zburătoare de același fel. **2.** Grup (mare) de ființe omenești; pâlc, ceată. F Spec. (Înv.) Coloană de soldați; grosul unei armate. F (Rar) Mulțime, grămadă de lucruri de același fel. **3.** (Reg.) Mănunchi, buchet. — Din ngr. **stólos** „flotă".

STÓLĂ, *stole,* s.f. **1.** Rochie largă și lungă până în pământ, care se strângea pe corp cu două cordoane, unul pe sub sâni, altul deasupra șoldurilor, purtată de matroanele romane. **2.** Orar[1] pe care îl poartă preoții catolici în timpul oficierii serviciului religios. — Din it., fr., lat. **stola.**

STOLÉR, *stoleri,* s.m. (Reg.) Tâmplar, dulgher. — Din ucr. **stoljar.**

STOLERÍE s.f. (Reg.) Tâmplărie, dulgherie. — **Stoler** + suf. *-ie.*

STOLIȘÓR, *stolișoare,* s.n. Diminutiv al lui *stol.* — **Stol** + suf. *-ișor.*

STÓLNĂ, *stolne,* s.f. Excavație orizontală sau puțin înclinată într-o mină, având ieșire directă la suprafața solului. — Et. nec.

STÓLNIC, *stolnici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător care purta grija mesei domnești, fiind șeful bucătarilor, al pescarilor și al grădinarilor. F Șef bucătar boieresc. **2.** (Pop.) Persoană care conduce nunta și servește nuntașii la masă. — Din sl. **stolĭnikŭ.**

STOLNICEÁSĂ, *stolnicese,* s.f. **1.** Soție de stolnic (**1**). **2.** (Pop.) Femeie care servește nuntașii la masă. — **Stolnic** + suf. *-easă.*

STOLNICÉL, *stolnicei,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător domnesc, subaltern al stolnicului, care strângea dijma din pește. — **Stolnic** + suf. *-el.*

STOLNICÍE, *stolnicii,* s.f. Slujba, funcția stolnicului (**1**), calitatea de stolnic; perioadă în care cineva deținea această slujbă. — **Stolnic** + suf. *-ie.*

STOLÓN, *stoloni,* s.m. Tulpină sau ramură târâtoare care, în contact cu pământul, formează rădăcini la noduri și dă naștere unei plante noi. — Din fr. **stolon.**

STOLONIFÉR, -Ă, *stoloniferi, -e,* adj. (Despre plante) Care are, produce stoloni, bogat în stoloni. — Din fr. **stolonifère.**

STOMÁC, *stomacuri,* s.n. Parte a aparatului digestiv, la om și la animalele superioare, în formă de pungă, situată între esofag și duoden, în care se face digestia alimentelor; foale. G Expr. (Fam.) *A nu avea* (pe cineva) *la stomac* = a nu putea suferi (pe cineva). (Fam.) *A-și pune stomacul la cale* = a-și potoli foamea, a mânca. [Var.: (înv.) **stomáh** s.n.] — Din sl. **stomahŭ.**

STOMACÁL, -Ă, *stomacali, -e,* adj. Care privește stomacul, care aparține stomacului, de stomac. — Din fr. **stomacal.**

STOMÁH s.n. v. **stomac.**

STOMÁTĂ, *stomate,* s.f. Formație epidermică vegetală alcătuită din două celule între care se află o deschidere, servind la schimbul de gaze dintre plantă și mediu și la eliminarea apei din plantă. — Din fr. **stomate.**

STOMATÍTĂ, *stomatite,* s.f. Boală care constă în inflamația mucoasei cavității bucale. — Din fr. **stomatite.**

STOMATOLÓG, -Ă, *stomatologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în stomatologie. G (Adjectival) *Medic stomatolog.* — Din fr. **stomatologue.**

STOMATOLÓGIC, -Ă, *stomatologici, -ce,* adj. Care se referă la stomatologie, care aparține stomatologiei. — Din fr. **stomatologique.**

STOMATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia și patologia cavității bucale și a dinților. — Din fr. **stomatologie.**

STOMATOSCÓP, *stomatoscoape,* s.n. (Med.) Instrument pentru examinarea (mucoasei) cavității bucale. — Din fr. **stomatoscope.**

STOMATOSCOPÍE, *stomatoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a mucoasei cavității bucale cu ajutorul stomatoscopului. — Din fr. **stomatoscopie.**

STOP interj., (**2, 3**), *stopuri* s.n. **1.** Interj. Stai! Oprește! F (În telegrame, ca termen convențional pentru a marca sfârșitul unei fraze) Punct! **2.** S.n. Oprire bruscă a mingii, a pucului la unele jocuri sportive. **3.** S.n. Semafor care reglează circulația la intersecția străzilor; lampă de semnalizare cu lumină roșie-portocalie, montată în spatele unui autovehicul, care indică frânarea acestuia. **4.** S.n. (Cin.; în compusele) *Stop-cadru* = efect folosit în cinematografie și televiziune, constând în oprirea mișcării și menținerea unei imagini staționare, după care se reia mișcarea, din faza la care a fost oprită. *Stop-camera* = procedeu de filmare combinată care constă în oprirea bruscă a aparatului de filmare și a personajelor din cadru, în efectuarea unor modificări scenice și reluarea filmării. — Din fr., engl. **stop.**

STOPÁ[1], *stopez,* vb. I. Intranz. (Despre vehicule) A se opri. F Tranz. A opri din mers un vehicul. — Din fr. **stopper.**

STOPÁ[2], *stopez,* vb. I. Tranz. A repara o țesătură rărită sau ruptă, imitând modelul țesăturii, astfel încât să nu se mai distingă locul reparat. — Din fr. **stopper.**

STOPÁJ, *stopaje,* s.n. (Rar) Faptul de a stopa[2]. — Din fr. **stoppage.**

STOPÁRE[1], *stopări,* s.f. Faptul de *a stopa*[1]*;* stopat[1]. — V. **stopa[1].**

STOPÁRE[2], *stopări,* s.f. Acțiunea de *a stopa*[2]*;* stopat[2]. — V. **stopa[2].**

STOPÁT[1] s.n. Faptul de *a stopa*[2]*;* stopare[2]. — V. **stopa[2].**

STOPÁT[2], -Ă, *stopați, -te,* adj. (Despre țesături rupte sau rărite) Reparat prin țesere fină. — V. **stopa[2].**

STÓPER, (**1**) *stoperi,* s.m., (**2**) *stopere,* s.n. **1.** S.m. Fundaș situat în centrul liniei de apărare a unei echipe de fotbal. **2.** S.n. (Ind. extractivă) Perforator (cu acțiune pneumatică) utilizat pentru forarea de jos în sus a găurilor verticale. — Din engl. **stopper.**

STOR, *storuri,* s.n. Perdea de țesătură, de împletitură sau din stinghii subțiri, orizontale, paralele și mobile, care se poate lăsa și ridica cu ajutorul unui resort ori cu o sfoară trecută prin verigi, montată la ferestre pentru a feri interiorul unei încăperi de razele Soarelui. — Din fr. **store.**

STÓRAX s.n. Rășină mirositoare extrasă din sucul stiraxului, folosită în parfumerie și în medicină. — Din fr., lat. **storax.**

STORCĂTOÁRE s.f. v. **storcător.**

STORCĂTÓR, *storcătoare,* s.n. Aparat de stors sau de tescuit. [Var.: **storcătoáre** s.f.] — **Stoarce** + suf. *-tor.*

STORCÍ, *storcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A stoarce (**1**). **2.** A strivi. — Din **stoarce.**

STORCÍT, -Ă, *storciți, -te,* adj. (Reg.) **1.** Stors[2]. **2.** Strivit. — V. **storci.**

STORCITÓR, -OÁRE, *storcitori, -oare,* adj. (Reg., adesea substantivat) Care stoarce, care servește la stors. — **Storci** + suf. *-tor.*

STORNÁ, *stornez,* vb. I. Tranz. A rectifica o înregistrare contabilă greșit făcută în cartea sau în jurnalul de contabilitate al unei întreprinderi, prin adăugarea sau scăderea unei sume echivalentă cu cea greșită. — Din it. **stornare.**

STORNÁRE, *stornări,* s.f. Acțiunea de *a storna* și rezultatul ei; storno. — V. **storna.**

STÓRNO s.n. Stornare; (concr.) sumă stornată. — Cuv. it.

STORS[1] s.n. Stoarcere. F Timpul când se stoarce mustul. — V. **stoarce.**

STORS[2], STOÁRSĂ, *storși, stoarse,* adj. Din care s-a scos lichidul prin strângere, presare etc.; storcit. F Fig. Secătuit; epuizat, extrem de obosit. — V. **stoarce.**

STÓRY, *story-uri,* s.n. (Englezism) Povestire, istorisire (ecranizată). — Cuv. engl.

STOS, *stosuri,* s.n. Numele unui joc de cărți. — Din pol. **sztos,** germ. **Stoss.**

STOSIȘÓR, *stosișoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *stos.* — **Stos** + suf. *-ișor.*

STOVAÍNĂ s.f. Pulbere cristalină, albă, amară, utilizată ca anestezic local. — Din fr. **stovaïne.**

STRÁBIC, -Ă, *strabici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de strabism. — Din fr. **strabique.**

STRABÍSM s.n. Anomalie care constă în lipsa de paralelism a axelor globilor oculari, având drept urmare privirea crucișă. — Din fr. **strabisme.**

STRABOMÉTRU, *strabometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară gradul de deviație de la orientarea normală a ochilor afectați de strabism. — Din fr. **strabomètre.**

STRABOTOMÍE, *strabotomii,* s.f. Operație făcută la mușchiul ochiului pentru a corecta strabismul. — Din fr. **strabotomie.**

STRÁCHINĂ, *străchini,* s.f. Vas de lut ars, de ceramică etc., ușor adâncit, întrebuințat la țară în loc de farfurie; blid. F Cantitate de mâncare cuprinsă într-un astfel de vas. — Din ngr. **ostrákinos.**

STRADÁL, -Ă, *stradali, -e,* adj. Care aparține străzii, privitor la stradă, la drumuri. — Din it. **stradale.**

STRÁDĂ, *străzi,* s.f. **1.** Drum (pavat sau asfaltat) în interiorul unei localități, de-a lungul căruia se înșiră, de o parte și de alta, trotuarele și casele. G Expr. *Omul de pe stradă* = un anonim, o persoană oarecare (reprezentând opinia publică). *A arunca* (pe cineva) *în stradă* = a da (pe cineva) afară din casă; *p. ext.* a lua (cuiva) tot ce are, a sărăci. **2.** Locuitorii unei străzi (**1**). [Pl. și: (înv.) *strade*] — Din ngr. **stráta,** it. **strada.**

STRADÉLĂ, *stradele,* s.f. (Rar) Străduță. — Din it. **stradella.**

STRADIVÁRIUS s.n. Vioară, violă sau violoncel fabricate de Antonio Stradivarius. [Pr.: *-ri-us*] — Din fr. **stradivarius.**

STRAFÍDĂ s.f. v. **stafidă.**

STRAI[1], *straie,* s.n. (Pop.) Haină, îmbrăcăminte, veșmânt. — Et. nec.

STRAI[2], *straiuri,* s.n. Parâmă de oțel sau de cânepă care susține un arbore de navă, împiedicându-l să se încline spre pupă. — Din it. **straglio.**

STRÁIȚĂ, *straițe,* s.f. (Reg.) Traistă. — Cf. alb. s t r a j c ë.

STRÁJĂ, *străji,* s.f. **1.** Pază, apărare, scut. G Loc. vb. *A face* (sau *a ține) strajă* sau *a fi* (ori *a sta, a se pune) de strajă* = a străjui, a păzi. G Expr. *A-și pune strajă gurii* (sau, rar, *ochilor)* = a-și înfrâna dorința de a vorbi (sau de a privi). F Loc unde stă un paznic; post de veghe. F Cetățuie (situată la oarecare înălțime) în care se adăposteau în trecut străjerii. F (Înv.) Fiecare dintre cele patru unități de timp în care se împărțea noaptea (potrivit cu schimbarea străjerilor); interval de timp cât făcea de gardă un ostaș. **2.** (Azi rar) Paznic, străjer, santinelă. F Gardă, escortă. **3.** (În sintagma) *Foaie de strajă* = prima foaie a unei cărți, înaintea paginii de titlu. **4.** Fiecare dintre cei patru stâlpi de la colțurile unei case de bârne. **5.** Apărătoare la mânerul unei săbii. **6.** (În mistica ortodoxă) Vamă prin care trece sufletul mortului, înainte de a ajunge în fața judecății. **7.** Sfoară sau funie folosită la diferite instrumente de prins pește. [Var.: (reg.) **streájă** s.f.] — Din sl. **straža.**

STRÁMĂ, *strame*, s.f. (Înv. și reg.) Fir destrămat dintr-o țesătură; destrămătură, strămătură. — Et. nec. Cf. d e s t r ă m a.

STRÁNĂ, *strane,* s.f. **1.** Fiecare dintre scaunele așezate, în Biserica ortodoxă, la dreapta și la stânga iconostasului, de-a lungul pereților naosului, pe care stau în timpul slujbei credincioșii. **2.** Parte destinată cântăreților într-o biserică, unde se află de obicei și un pupitru pentru cărți. — Din sl. **strana.**

STRANGALÍE s.f. v. **străgălie.**

STRANGULÁ, *strangulez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) omorî prin sugrumare; a (se) sugruma, a (se) gâtui. **2.** Tranz. A înăbuși, a sufoca. **3.** Tranz. A micșora lățimea secțiunii de curgere a unui fluid într-o conductă, pe cursul unei ape etc. [Var.: **ştrangulá** vb. I] — Din lat. **strangulare.**

STRANGULÁRE, *strangulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strangula* și rezultatul ei; strangulație. F (Med.; pop.) Ocluzie intestinală. [Var.: **ştranguláre** s.f.] — V. **strangula.**

STRANGULÁT, -Ă, *strangulați, -te,* adj. Mort prin strangulare; gâtuit. G *Hernie strangulată* = hernie provocată de ieșirea unei porțiuni de intestin prin orificiul său și de răsucirea ei. [Var.: **ştrangulát, -ă** adj.] — V. **strangula.**

STRANGULÁȚIE, *strangulații,* s.f. Strangulare. — Din fr. **strangulation,** lat. **strangulatio.**

STRÁNIU, -IE, *stranii,* adj. (Adesea adverbial) Care iese din comun, care șochează prin aspect, manifestări etc.; neobișnuit, ciudat, bizar. — Din it. **stranio.** Cf. it. s t r a n o.

STRAPÁŢ, *strapaţuri,* s.n. (Reg.) Arşiţă. — Cf. germ. Strapaze „muncă grea, oboseală”.

STRAPAZÁN, *strapazane,* s.n. (Reg.) Cui (de lemn) fixat pe marginea bărcii, de care se leagă vâsla cu ajutorul unei cureluşe; ujbă. — Cf. tc. trabzan.

STRAPONTÍN s.n. v. **strapontină.**

STRAPONTÍNĂ, *strapontine,* s.f. Scaun rabatabil fără spătar, fixat de un perete sau de alt scaun alăturat, folosit într-o sală de spectacole, pe culoarul unui tren, în trăsură, în autobuz etc. [Var.: **strapontín** s.n.] — Din fr. **strapontin.**

STRAS, *strasuri,* s.n. Sticlă de diferite forme folosită ca imitaţie de pietre preţioase pentru podoabe; obiect de podoabă făcut din asemenea bucăţi de sticlă. [Var.: **ştras** s.n.] — Din fr. **strass,** germ. **Strass.**

STRÁŞINĂ s.n. v. **streaşină.**

STRÁŞNIC, -Ă, *strașnici, -ce,* adj., adv., s.m. **I.** Adj. (Exprimă ideea de superlativ) **1.** Foarte bun, minunat; foarte mare; foarte puternic; extraordinar, nemaipomenit. **2.** Îngrozitor, înfiorător, puternic; extraordinar, nemaipomenit. F Foarte sever, foarte aspru. **II.** Adv. **1.** (Foarte) tare, (foarte) mult, teribil. **2.** (Legat de un adj. prin prep. „de”, exprimă ideea de superlativ) Foarte, extraordinar, nespus. **III.** S.m. Specie de ferigă din regiunea montană *(Asplenium trichomanes).* — Din sl. **strašĭnŭ.**

STRAT, *straturi,* s.n. **1.** Material, substanţă repartizată relativ uniform pe o suprafaţă de altă natură (pentru a o acoperi) sau între alte două suprafeţe de altă natură (pentru a le despărţi). **2.** Fâşie compactă dintr-o materie, aflată în interiorul unei mase de natură diferită. **3.** Depozit de roci sedimentare sau metamorfice cu o compoziţie relativ omogenă, care se găseşte, sub forma unei pânze, între alte depozite. **4.** Influenţă externă exercitată asupra unei limbi date. **5.** Fig. Parte dintr-o clasă socială; categorie, pătură socială. **6.** Fâşie de pământ, cu cărări pe margini, pe care se seamănă legume sau flori; fâşia de pământ împreună cu vegetaţia respectivă. **7.** (Pop.) Culcuş, aşternut pentru animale. **8.** (Pop.) Pat, aşternut pentru oameni. **9.** Nume dat părţii de jos pe care se reazemă unele obiecte sau unelte; postament. **10.** Patul puştii. [Pl.: (**3**) *strate*] — Lat. **stratum.**

STRATAGÉMĂ, *stratageme,* s.f. **1.** Procedeu întrebuinţat în război pentru a înşela şi a surprinde pe inamic. **2.** Şiretlic, vicleşug, tertip. — Din fr. **stratagème.**

STRATÉG, *strategi,* s.m. **1.** (În Grecia antică) Comandant militar al unui polis; fiecare dintre cei zece magistraţi supremi ai Atenei, aleşi pe o durată de un an. **2.** Comandant de oşti, bun cunoscător al strategiei. — Din fr. **stratège,** lat. **strategus.**

STRATÉGIC, -Ă, *strategici, -ce,* adj. Care ţine de strategie, privitor la strategie. G *Hartă strategică* = hartă militară utilizată în conducerea războiului. F (Despre locuri, drumuri, poziţii) Care are însemnătate pentru acţiunile militare de război; care favorizează desfăşurarea operaţiilor militare. F Foarte important, esenţial din punctul de vedere al strategiei (**2**). F Potrivit, oportun (într-o împrejurare dată). — Din fr. **stratégique.**

STRATEGÍE s.f. **1.** Parte componentă a artei militare, care se ocupă cu problemele pregătirii, planificării şi ducerii războiului şi operaţiilor militare. **2.** (În sintagma) *Strategie economică* = stabilirea obiectivelor şi planificarea cursului acţiunilor de urmat atât la nivel microeconomic, cât şi la nivel macroeconomic. — Din fr. **stratégie.**

STRATIFICÁ, *stratífic,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) aşeza, a (se) depune în mai multe straturi; a căpăta sau a da forma unor straturi suprapuse. — Din fr. **stratifier,** lat. **stratificare.**

STRATIFICÁRE, *stratificări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) stratifica* şi rezultatul ei; stratificaţie. F Formaţie geologică sedimentară alcătuită din mai multe strate suprapuse. **2.** Aşezare a seminţelor de pomi fructiferi şi a butaşilor în straturi de pământ care alternează cu straturi de nisip, de rumeguş, de turbă, pentru a asigura o bună păstrare sau a favoriza şi a stimula germinarea sau înrădăcinarea. — V. **stratifica.**

STRATIFICÁT, -Ă, *stratificaţi, -te,* adj. Aşezat în straturi, format din straturi. — V. **stratifica.**

STRATIFICÁŢIE, *stratificaţii,* s.f. Stratificare. — Din fr. **stratification.**

STRATIGRÁFIC, -Ă, *stratigrafici, -ce,* adj. Care aparţine stratigrafiei, privitor la stratigrafie. — Din fr. **stratigraphique.**

STRATIGRAFÍE s.f. Ramură a geologiei care studiază formaţiunile geologice ale scoarţei terestre, pentru a determina vârsta şi succesiunea lor. — Din fr. **stratigraphie.**

STRATOCÚMULUS s.m. Formaţie de nori situată la altitudini relativ joase, având aspectul unor valuri. — Din fr. **strato-cumulus.**

STRATOSFÉRĂ s.f. Parte a atmosferei (situată între troposferă şi ionosferă) unde predomină deplasările orizontale ale aerului. — Din fr. **stratosphère.**

STRATOSFÉRIC, -Ă, *stratosferici, -ce,* adj. Care aparţine stratosferei, privitor la stratosferă. — Din fr. **stratosphérique.**

STRATOSTÁT, *stratostate,* s.n. Aerostat cu o nacelă ermetic închisă şi special utilată pentru zborurile în stratosferă. — Din fr. **stratostat.**

STRÁTUS s.m. Nori de forma unui strat orizontal, uniform şi continuu, de culoare cenuşie, asemănători cu ceaţa, situaţi la înălţimi joase şi care produc burniţă şi zăpadă grăunţoasă. — Din fr., lat. **stratus.**

STRÁŢĂ, *straţe,* s.f. Registru în care se înscriu toate operaţiile economice ale unei întreprinderi, într-o formă nesistematizată din punct de vedere contabil. — Din germ. **Strazze.**

STRĂBÁTE, *străbát,* vb. III. **1.** Tranz. şi intranz. A trece printr-un corp, a pătrunde prin…, a traversa, a răzbi. **2.** Tranz. A trece pe o suprafaţă în diferite sensuri, pe toată întinderea ei, de la un capăt la altul; a parcurge, a cutreiera, a traversa. **3.** Intranz. A trece pe undeva cu greu, învingând obstacole; a răzbate. F A ajunge la… F Fig. A izbuti, a reuşi. — Pref. *stră-* + **bate.**

STRĂBÁTERE, *străbateri,* s.f. Acţiunea de *a străbate* şi rezultatul ei. — V. **străbate.**

STRĂBĂTĂTÓR, -OÁRE, *străbătători, -oare,* adj. **1.** Care străbate sau care pătrunde prin ceva. F Fig. Care învinge cu uşurinţă piedicile; răzbătător. **2.** Care cutreieră, care parcurge un loc, o suprafaţă. — **Străbate** + suf. *-ător.*

STRĂBĂTÚT, -Ă, *străbătuţi, -te,* adj. **1.** Care a fost pătruns, prin care a trecut ceva. **2.** Care a fost parcurs. — V. **străbate.**

STRĂBÚN, -Ă, *străbuni, -e,* adj. s.m. şi f. **1.** Adj. Străbunesc; străvechi. **2.** S.m. şi f. Străbunic (**1**). F Răzbunic, strămoş (**2**). **3.** S.m. şi f. Strămoş (**1**). — Pref. *stră-* + **bun.**

STRĂBUNÉSC, -EÁSCĂ, *străbunești,* adj. (Înv.) Strămoşesc; străvechi. — **Străbun** + suf. *-esc.*

STRĂBUNÍC, -Ă, *străbunici, -ce,* s.m. şi f. **1.** Tatăl ori mama bunicului sau al bunicii, în raport cu strănepoţii lor; străbun (**2**). **2.** Strămoş (**1**). — Pref. *stră-* + **bunic.**

STRĂCHINÁR, *străchinari,* s.m. Meseriaş care face străchini. — **Strachină** + suf. *-ar.*

STRĂCHINOÁIE, *străchinoaie,* s.f. (Pop.) Augmentativ al lui *strachină.* [Pr.: *-noa-ie*] — **Strachină** + suf. *-oaie.*

STRĂCHINÚŢĂ, *străchinuţe,* s.f. Diminutiv al lui *strachină*; străchioară. — **Strachină** + suf. *-uţă.*

STRĂCHIOÁRĂ, *străchioare,* s.f. (Pop.) Străchinuţă. [Pr. *-chi-oa-*] — **Strachină** + suf. *-ioară.*

STRĂDÁLNIC, -Ă, *străda*lnici, *-ce,* adj. (Înv. şi reg.) Harnic, sârguincios. — Din sb. **stradalnik.**

STRĂDÁNIE, *străda*nii, s.f. (Înv.) Silinţă, efort depus de cineva pentru a realiza ceva; străduinţă, străduială. — Din sl. **stradanije.**

STRĂDUÍ, *străduiesc,* vb. IV. Refl. A depune multe eforturi ca să realizeze ceva; a se sili, a se căzni. [Prez. ind. şi: *străd*ui] — Din sl. **stradati.**

STRĂDUIÁLĂ, *străduieli,* s.f. (Rar) Străduanie. — **Străduí** + suf. *-ealã.*

STRĂDUÍNŢĂ, *străduințe,* s.f. Străduanie. — **Străduí** + suf. *-inţă.*

STRĂDUÍRE, *străduiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a se strădui* şi rezultatul ei. — V. **străduí.**

STRĂDUITÓR, -OÁRE, *străduitori, -oare,* adj. (Rar) Care se străduieşte, care îşi dă toată osteneala să realizeze ceva; sârguincios, silitor, harnic. [Pr.: *-du-i-*] — **Străduí** + suf. *-tor.*

STRĂDÚŢĂ, *străduțe,* s.f. Diminutiv al lui *stradă;* stradelă. — **Stradă** + suf. *-uţă.*

STRĂFULGERÁ, pers. 3 *străfúlgeră,* vb. I. **1.** Intranz. A luci, a sclipi (ca un fulger). **2.** Intranz. Fig. (Despre un gând, o idee) A-i veni cuiva pe neaşteptate sau a-i trece deodată (ca un fulger) prin minte. **3.** Tranz. A lovi pe cineva sau ceva pe neaşteptate. **4.** Tranz. Fig. A străbate cu mare iuţeală. — Pref. *stră-* + **fulgera.**

STRĂFULGERÁRE, *străfulgerări,* s.f. Faptul de *a străfulgera.* — V. **străfulgera.**

STRĂFÚND, *străfunduri,* s.n. Loc, punct situat la mare adâncime, în interior; adânc. — Pref. *stră-* + **fund.**

STRĂGĂLÍE, *străgălii,* s.f. (Pop.) **1.** Disc de oţel găurit care se montează pe osia roţii unui car, pentru a împiedica frecarea roţii. **2.** (La pl.) Podoabe, elemente decorative adăugate la hamuri. [Var.: **strangalíe** s.f.] — Din ngr. **strangaliá.**

STRĂÍN, -Ă, *străini, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care face parte din populaţia altei ţări decât aceea în care se află sau trăieşte; (om, fiinţă) care este originară din altă regiune, localitate etc. decât aceea în care se află sau locuieşte, trăieşte. F (Persoană) care aparţine unei naţionalităţi ce nu formează, în cadrul unui stat, o minoritate naţională. **2.** Adj. (Despre ţări, locuri) Care este altul decât cel de origine al cuiva. F Care aparţine sau este propriu altui popor decât cel al persoanei despre care

este vorba. **3.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu se află în relaţii apropiate (de rudenie sau de prietenie) cu cineva; *p. ext.* (om) care este sau se simte stingher. G Loc. adv. *Prin* (sau *printre, în) străini* = departe de casă, între oameni necunoscuţi, neprietenoşi. F (Om) înstrăinat (sufleteşte), depărtat de… **4.** Adj. Care este în afară de preocupările sau de interesele cuiva. F Care nu are nicio legătură, nicio contingenţă cu ceva, care este departe de ceva. **5.** Adj. (Despre obiecte) Care nu este proprietatea sa, care aparţine altuia. **6.** Adj. Care este de altă natură, are alte particularităţi decât mediul în care se află. **7.** Adj. Neobişnuit; bizar. [Var.: (pop.) **streín, -ă** adj., s.m. şi f.] — Et. nec.

STRĂINĂTÁTE, *străinătăţi,* s.f. **1.** Ţară, regiune situată dincolo de graniţele propriei patrii. **2.** Mediu străin în care se află cineva, departe de familie şi de cunoscuţi. [Pr.: *stră-i-*. — Var.: (pop.) **streinătáte** s.f.] — **Străin** + suf. *-ătate.*

STRĂINÍSM, *străinisme,* s.n. (Rar) Element lexical de jargon. [Pr.: *stră-i-*] — **Străin** + suf. *-ism.*

STRĂJÁC, *străjace,* s.n. (Reg.) Saltea (de paie). — Din germ. **Strohsack.**

STRĂJÉR, -Ă, *străjeri, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Persoană care avea obligaţia să păzească graniţele (muntoase), în schimbul unor scutiri fiscale. F P. gener. (Înv. şi pop.) Paznic, străjă. **2.** S.m. şi f. (Înv.) Tânăr care aparţinea străjeriei. **3.** S.m. Construcţie formată dintr-un grup de stâlpi de lemn, montată lângă piciorul unui pod de lemn, pentru a-l apăra de loviturile plutelor. [Var.: (înv.) **strejár** s.m.] — **Strajă** + suf. *-ar.*

STRĂJERÍE s.f. (Înv.) Organizaţie pentru tineret creată de regele Carol al II-lea, care a activat între 1937 şi 1940. — **Străjer** + suf. *-ie.*

STRĂJUÍ, *străjuiesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A păzi, a apăra. **2.** Intranz. (Adesea fig.) A sta de strajă, a veghea. **3.** Tranz. Fig. A mărgini, a delimita ceva. [Var.: (reg.) **strejuí** vb. IV] — **Strajă** + suf. *-ui.*

STRĂJUÍRE, *străjuiri,* s.f. (Înv. şi pop.) Faptul de *a străjui;* păzire, pază, veghe. F Pândă. — V. **strajă.**

STRĂJUITÓR, -OÁRE, *străjuitori, -oare,* adj. (Rar) Care străjuieşte, păzeşte, veghează. F (Substantivat) Paznic, păzitor, străjer. [Pr.: *-ju-i-*] — **Străjui** + suf. *-tor.*

STRĂLÍMPEDE, *strălimpezi,* adj. (Rar) Foarte limpede, deosebit de clar. — Pref. *stră-* + **limpede.**

STRĂLÚC, *străluci,* s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare verde sau roşcată, cu luciu metalic specific, cu aripile albastre-verzui, fin punctate *(Aromia moschata).* — Din **străluci** (derivat regresiv).

STRĂLUCÍ, *strălucesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A luci puternic, a răspândi, a emite, a reflecta o lumină vie. F A scânteia, a sclipi. F P. anal. A părea că răspândeşte lumină datorită albeţii, curăţeniei. **2.** Fig. (Despre oameni) A se remarca, a se distinge în mod deosebit, a face o puternică impresie (prin calităţile sale). — Pref. *stră-* + **luci.**

STRĂLUCÍRE, *străluciri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a străluci* şi rezultatul ei; intensitatea unei lumini vii. F Lumină vie reflectată; scânteiere, sclipire; *spec.* iluminare produsă de un astru. F (Fiz.) Mărime care caracterizează un izvor de lumină, egală cu raportul dintre intensitatea luminoasă a izvorului şi proiecţia ariei sale pe direcţia de observaţie. **2.** Fig. Fast, splendoare, frumuseţe. F Mărire, glorie. — V. **străluci.**

STRĂLUCÍT, -Ă, *străluciţi, -te,* adj. **1.** Care străluceşte; strălucitor, lucitor, sclipitor. **2.** Fig. (Despre oameni) Distins, remarcabil prin însuşirile spirituale. F (Despre abstracte) Plin de glorie, de onoare; glorios. F Fastuos, bogat, splendid. — V. **străluci.**

STRĂLUCITÓR, -OÁRE, *strălucitori, -oare,* adj. **1.** Care străluceşte, care împrăştie lumină; strălucit, lucitor. **2.** (Despre ochi, privire, faţă) Plin de strălucire, expresiv, luminos. F (Despre culori) Viu, violent. **3.** Fig. Fastuos, splendid. — **Străluci** + suf. *-tor.*

STRĂLUMINÁ, *străluminez,* vb. I. Intranz. şi tranz. (Rar) A lumina puternic. — Pref. *stră-* + **lumina.**

STRĂLUMINÁRE, *străluminări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a străluminа;* lumină puternică. — V. **strălumina.**

STRĂMĂTÚRĂ, (**2**) *strămături,* s.f. (Înv. şi pop.) **1.** Lână toarsă şi vopsită în diferite culori folosită la ţară la ţesut, la cusut şi la brodat. **2.** Sortiment de strămătură (**1**). **3.** Destrămătură, stramă. — Cf. s t r a m ă, d e s t r ă m ă t u r ă.

STRĂMÓŞ, -OÁŞĂ, *strămoşi, -oaşe,* s.m. şi f. **1.** Persoană care a trăit cu câteva generaţii înaintea cuiva şi din care descind membrii aceleiaşi familii; (la m. pl.) generaţii anterioare, înaintaşii unui neam, unui popor care au trăit într-o epocă îndepărtată; străbun (**3**), străbunic (**2**). **2.** Străbunic (**1**). — Pref. *stră-* + **moş.**

STRĂMOŞÉSC, -EÁSCĂ, *strămoşeşti,* adj. Care aparţine strămoşilor, privitor la strămoşi; moştenit de la strămoşi; ancestral, străvechi, străbun, străbunesc. — **Strămoş** + suf. *-esc.*

STRĂMOŞÉŞTE adv. Ca strămoşii, după obiceiul strămoşilor. — **Strămoş** + suf. *-eşte.*

STRĂMURÁRE, *strămurări,* s.f. (Pop.) Băţ ascuţit, nuia sau prăjină cu vârf de fier, cu care se îndeamnă vitele la mers; strămurariţă. F P. gener. Nuia lungă, subţire şi flexibilă. [Var.: (reg.) **stremuráre** s.f.] — Lat. ***stimularia** (< *stimulus).*

STRĂMURÁRIŢĂ, *strămurarițe,* s.f. (Pop.) Strămutare. — **Strămurare** + suf. *-iţă.*

STRĂMUTÁ, *strămút,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) muta în alt loc, în altă parte; a(-şi) schimba locul, sediul, locuinţa. G Expr. (Refl.) *A se strămuta de aici* (sau *din viaţă*) = a muri. (Tranz.; fam.) *A strămuta* (cuiva) *fălcile* (sau *căpriorii)* = a lovi (pe cineva) cu putere în obraz. *A-şi strămuta fălcile* = a căsca mult, tare. F (Jur.) A dispune o strămutare. **2.** Tranz. (Înv.) A-şi schimba gândurile, hotărârile, sentimentele; a reveni. **3.** Tranz. (Pop.) A preface, a transforma. — Lat. ***extramutare** *(= transmutare).*

STRĂMUTÁRE, *strămutări,* s.f. Acţiunea de *a (se) strămuta* şi rezultatul ei. F (Jur.) Trimitere a unui proces de la o instanţă la alta de acelaşi grad sau de la un organ de urmărire penală la altul, prin dispoziţia organului superior. — V. **strămuta.**

STRĂMUTÁT, -Ă, *strămutaţi, -te,* adj. Stabilit în altă parte (cu locuinţa sau cu sediul). — V. **strămuta.**

STRĂNEPÓT, -OÁTĂ, *strănepoţi, -oate,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Copil al nepotului sau al nepoatei de fiu sau de fiică, considerat în raport cu străbunicii lui; copil al nepotului de frate sau de soră, considerat în raport cu părinţii unchilor şi mătuşilor lui. **2.** S.m. pl. Urmaşi, descendenţi. — Pref. *stră-* + **nepot.**

STRĂNÚT, *strănuturi,* s.n. Faptul de *a strănuta;* zgomot produs când cineva strănută. — Din **strănuta** (derivat regresiv).

STRĂNUTÁ, *strănút,* vb. I. Intranz. (Despre oameni şi unele animale) A elimina cu zgomot, pe nas sau pe gură, aerul din plămâni, printr-o mişcare bruscă şi involuntară a muşchilor expiratori. G *Praf de strănutat* = substanţă medicamentoasă iritantă, care provoacă strănutul. — Lat. **sternutare.**

STRĂNUTÁRE, *strănutări,* s.f. Acţiunea de *a strănuta* şi rezultatul ei. — V. **strănuta.**

STRĂNUTÁT s.n. Strănut, strănutare. — V. **strănuta.**

STRĂPUNGĂTÓR, -OÁRE, *străpungători, -oare,* adj. Care străpunge sau dă impresia că străpunge, sfredeleşte; sfredelitor. — **Străpunge** + suf. *-ător.*

STRĂPÚNGE, *străpúng,* vb. III. Tranz. **1.** A împunge cu un obiect cu vârf ascuţit, astfel încât vârful (sau întregul obiect) să răzbată în partea cealaltă; *p. ext.* a ucide sau a răni cu o armă ascuţită. F A perfora, a găuri. **2.** Fig. A străbate, a pătrunde, a trece prin ceva. G Expr. *A străpunge frontul* = a distruge într-un anumit loc linia de apărare a inamicului şi a pătrunde dincolo de această linie. **3.** A realiza legătura dintre două lucrări miniere subterane. [Perf. s. *străpunsei*, part. *străpuns*] — Lat. ***extrapungere** (= *transpungere).*

STRĂPÚNGERE, *străpungeri,* s.f. Acţiunea de *a străpunge* şi rezultatul ei; perforare. — V. **străpunge.**

STRĂPÚNS, -Ă, *străpunşi, -se,* adj. Care a fost străbătut dintr-o parte în alta de un obiect ascuţit. — V. **străpunge.**

STRĂROMÁNĂ s.f. (Lingv.) Stadiu în evoluţia limbii române anterior diferenţierii dialectale; română comună, română primitivă. — Pref. *stră-* + **română** (după germ. *urrumänisch).*

STRĂŞINÍT, -Ă adj. v. **streşinit.**

STRĂŞNICÍ, *străşnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A trata pe cineva cu asprime, cu severitate; a înfricoşa. — Din **straşnic.**

STRĂŞNICÍE s.f. **1.** Atitudine, condiţie etc. aspră, severă; asprime, severitate. **2.** Putere, forţă. **3.** Grozăvie. — **Straşnic** + suf. *-ie.*

STRĂTĂIÁ, *strătái,* vb. I. Tranz. (Pop.) A întretăia. [Pr.: *-tă-ia*] — Pref. *stră-* + **tăia.**

STRĂVÉCHI, -E, *străvechi,* adj. **1.** Care datează de foarte multă vreme; foarte vechi. F (Prin exagerare sau glumeţ) Vechi, uzat. **2.** Care datează din epocile vechi sau primitive ale omenirii, care aparţine Antichităţii sau preistoriei. — Pref. *stră-* + **vechi.**

STRĂVEDEÁ, *străvăd,* vb. II. Refl. A-şi vedea (neclar) propria imagine (în oglindă, în apă) sau a lăsa să i se vadă imaginea (printr-un corp străveziu). F Tranz. (Rar) A vedea ceva în mod neclar; a întrezări. G Refl. pas. *Luna se străvede printre nori.* [Var.: (reg.) **strevedeá** vb. II] — Pref. *stră-* + **vedea.**

STRĂVEZÍME s.f. (Rar) Însuşirea de a fi străveziu (**1**); transparenţă. — **Străveziu** + suf. *-ime.*

STRĂVEZÍU, -ÍE, *străvezii,* adj. **1.** Care permite razelor de lumină să străbată prin el; prin care se văd (clar) obiectele; transparent. F Clar, limpede, luminos. F Care permite razelor de lumină să-l străbată parţial; prin care se văd vag contururile obiectelor; translucid. **2.** (Despre oameni) Cu pielea (obrajilor) subţire, fină, palidă. F Foarte slab. **3.** Fig. (Adesea adverbial) Al cărui sens ascuns, neexprimat direct, poate fi înţeles cu uşurinţă; evident. — **Străvedea** + suf. *-iu.*

STRÂMB, -Ă, *strâmbi, -e,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre lucruri) Care prezintă neregularități sau abateri de la forma normală, dreaptă; diform. F (Despre drumuri) Lipsit de aliniere, cotit, întortocheat. **2.** Lăsat sau căzut într-o parte; aplecat, înclinat. F (Despre oameni sau părți ale corpului lor) Încovoiat, îndoit, gârbovit; adus de șale; *p ext.* deformat, pocit. **3.** Fig. Nedrept, injust, incorect. F Făcut pentru a înșela. **II.** Adv. **1.** Cu spatele încovoiat sau cu corpul aplecat într-o parte, sucit. G Expr. *A sta* (sau *a ședea) strâmb și a judeca drept* = a recunoaște adevărul. **2.** Într-o parte, pieziș; *p. ext.* în neorânduială, dezordonat. G Expr. *A râde* (sau *a surâde, a zâmbi) strâmb* = a râde (sau a surâde, a zâmbi) în silă, forțat, nesincer. *A privi* (sau *a se uita) strâmb* = a privi, a se uita urât, dușmănos. *A călca strâmb* = a avea o comportare incorectă, imorală. **3.** Fig. În mod fals, mincinos, neadevărat. — Lat. pop. **strambus** (= *strabus).*

STRÂMBÁ, *strâmb,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca ceva să nu mai fie drept, a da o poziție strâmbă; a îndoi, a încovoia, a curba. **2.** Tranz. A face să devieze de la poziția normală, a apleca într-o parte. G Expr. (Fam.) *A strâmba* (cuiva) *gâtul* = a suci (cuiva) gâtul. *A-și strâmba gâtul* sau (refl.) *a i se strâmba cuiva gâtul* = a ține capul sau gâtul într-o poziție forțată, sucită, pentru a putea privi într-o anumită direcție. **3.** Refl. și tranz. A (se) schimonosi, a (se) deforma (la față) în urma unei boli, a unui accident sau ca expresie a unui sentiment de durere, de dispreț, de nemulțumire etc. G Expr. (Refl.) *A se strâmba de râs* = a râde cu mare poftă, a se prăpădi de râs. (Intranz.) *A strâmba din nas* = a-și arăta nemulțumirea, dezaprobarea sau disprețul printr-o mișcare caracteristică a feței. F Tranz. A imita în batjocură fizionomia, gesturile, vorbele cuiva. F Refl. Fig. A face mofturi, a se fandosi. — Din **strâmb.**

STRÂMBÁT, -Ă, *strâmbați, -te,* adj. **1.** Deplasat din locul sau din poziția normală; lăsat sau căzut într-o parte. **2.** Schimonosit, deformat, pocit. — V. **strâmba.**

STRÂMBĂTÁTE, *strâmbătăți,* s.f. (Înv. și pop.) Nedreptate; *p. ext.* neadevăr, minciună. — **Strâmb** + suf. *-ătate.*

STRÂMBĂTÚRĂ, *strâmbături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) strâmba; grimasă, schimonoseală, schimonositurâ a feței; strâmbet. F Imitare (în batjocură) a gesturilor, mimicii cuiva. F Fig. Fandoseală, sclifoseală. **2.** (Concr.) Obiect strâmb, încovoiat. — **Strâmba** + suf. *-ătură.*

STRÁMBET, *strâmbete,* s.n. (Rar) Strâmbătură, grimasă. — **Strâmba** + suf. *-et.*

STRÂMT, -Ă, *strâmți, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu este (destul de) larg sau (de) lat; îngust. **2.** Care nu este (suficient de) încăpător, în care nu încape mult. **3.** Fig. Lipsit de măreție sau de amploare; mărginit, redus, meschin; lipsit de înțelegere, de toleranță, de generozitate; lipsit de orizont. **II.** S.n. (Pop.; în expr.) *A fi la largul tău și la strâmtul altuia,* se spune în ironie când cineva își ia libertăți excesive, stingherind pe altul. [Var.: **strimt, -ă** adj.] — Lat. ***strinctus** (= *strictus).*

STRÂMTÁ, *strâmtez,* vb. I. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A face sau a deveni (mai) strâmt, (mai) îngust, (mai) puțin încăpător; a (se) îngusta, a (se) strânge. — Din **strâmt.**

STRÂMTÁRE, *strâmtări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strâmta* și rezultatul ei. — V. **strâmta.**

STRÂMTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *strâmticei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *strâmt;* strâmtuț. — **Strâmt** + suf. *-icel.*

STRÂMTÍME, *strâmtimi,* s.f. (Rar) Faptul de a fi strâmt; loc strâmt. — **Strâmt** + suf. *-ime.*

STRÂMTOÁRE, *strâmtori,* s.f. **1.** Loc strâmt, îngust, între munți sau între dealuri; defileu, trecătoare. F P. gener. Loc îngust. **2.** Fâșie îngustă de apă care leagă două mări sau oceane și se află între două porțiuni de uscat apropiate. **3.** Faptul de a fi strâmt. **4.** Fig. Situație grea, stânjenitoare (datorită lipsei de bani); încurcătură, jenă (financiară). — **Strâmt** + suf. *-oare.*

STRÂMTORÁ, *strâmtorez,* vb. I. Tranz. A limita posibilitățile de mișcare ale cuiva; a îngrămădi într-un loc strâmt, a băga la strâmtoare; a înghesui, a restrânge. F A obliga, a sili, a constrânge. F Refl. A se mulțumi (de nevoie) cu o viață mai modestă, a-și restrânge cheltuielile destinate comodităților traiului. [Var.: (înv.) **strâmtorí** vb. IV] — Din **strâmtoare.**

STRÂMTORÁRE, *strâmtorări,* s.f. Faptul de *a (se) strâmtora*; înghesuire, restrângere. [Var.: (înv.) **strâmtoríre** s.f.] — V. **strâmtora.**

STRÂMTORÁT, -Ă, *strâmtorați, -te,* adj. Care se află într-o situație dificilă, datorită lipsei de mijloace materiale. F Stingherit, descumpănit, încurcat. [Var.: (înv.) **strâmtorít, -ă** adj.] — V. **strâmtora.**

STRÂMTORÍ vb. IV v. **strâmtora.**

STRÂMTORÍRE s.f. v. **strâmtorare.**

STRÂMTORÍT, -Ă adj. v. **strâmtorat.**

STRÂMTÚȚ, -Ă, *strâmtuți, -e,* adj. (Rar) Strâmticel. — **Strâmt** + suf. *-uț.*

STRÂNGĂTÓR, -OÁRE, *strângători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care strânge, agonisește, (om) econom; *p. ext.* (om) zgârcit. **2.** S.m. și f. (Înv.) Persoană care adună ceva. — **Strânge** + suf. *-ător.*

STRÁNGE, *strâng,* vb. III. **I. 1.**Tranz. A trage tare de capetele unei sfori, ale unei curele etc. înnodate sau înfășurate în jurul cuiva sau a ceva, spre a lega ori a închide, a fixa etc. (mai) bine; a face ca o legătură să fie mai strâmtă. G Expr. *A strânge cureaua* = a răbda (de foame); a fi obligat să-și restrângă (mult) cheltuielile de trai. (Refl.) *A i se strânge funia la par* = a ajunge într-o situație dificilă, când nu mai poate face cum vrea. F A apropia mai mult de corp părțile unui veșmânt (pentru a se acoperi, pentru a se feri de frig etc.). F Fig. A întări o prietenie, o alianță, o relație etc. **2.** Tranz. A prinde, a apuca cu mâna, cu brațele, a ține, nelăsând să-i scape. G Expr. *A(-i) strânge* (cuiva) *mâna* = a da mâna (cu cineva) la întâlnire, la despărțire, pentru a felicita etc. **3.** Tranz. A presa, a apăsa din două părți sau din toate părțile pentru a apropia, a comprima etc. G Expr. *A strânge* (pe cineva) *cu ușa* (sau *în clește, în balamale, în pinteni*) = a sili (pe cineva) să facă ceva; a obliga (pe cineva) să recunoască ceva. F (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A apăsa asupra (unei părți a) corpului, provocând o senzație de jenă sau de durere (deoarece este prea strâmt). G Expr. *A-l strânge* (pe cineva) *în spate (de frig* sau *de frică)* = a provoca (cuiva) sau a simți o senzație neplăcută (de frig sau de frică). F A fixa (mai bine) printr-o mișcare de învârtire o piesă filetată a unui mecanism; a înșuruba (mai tare). G Expr. *A strânge șurubul* = a întrebuința mijloace (abuzive) de constrângere, a înăspri regimul (împotriva cuiva). F A înghesui, a îngrămădi, a îndesa. F Fig. A sili, a constrânge. **4.** Tranz. A închide o parte a corpului prin apropierea părților componente. G Expr. *A-și strânge gura* = a se reține; a tăcea din gură. *A(-și) strânge buzele (pungă)* sau (intranz.) *a strânge din buze* = a-și încleșta și a-și încreți buzele în semn de nemulțumire, de dispreț, de neîncredere etc. *A-și strânge pumnii* = a-și încleșta pumnii în semn de mânie (reținută). *A-și strânge fruntea* (sau *sprâncenele)* sau (intranz.) *a strânge din sprâncene* = a-și încreți fruntea (sau sprâncenele) din cauza îngândurării, nemulțumirii etc.; a se încrunta, a se posomorî. (Intranz.) *A strânge din ochi* = a împreuna cu putere pleoapele în semn de ciudă, de necaz etc. sau din cauza unei senzații de jenă fizică. *Cât ai strânge din ochi* = într-o clipă, imediat. *A strânge din umeri* = a ridica, a da din umeri în semn de dispreț, de nepăsare, de nedumerire, de neputință. **5.** Tranz. A aduna laolaltă punând (simetric) una peste alta marginile, faldurile, părțile unui obiect de pânză, de hârtie etc.; a înfășura, a îndoi, a împături. F Refl. (Despre materiale textile) A-și reduce volumul sau lungimea; a se strâmta, a intra (la apă). **6.** Refl. și tranz. A (se) ghemui, a (se) zgârci, a (se) contracta. G Expr. *A i se strânge* (sau *a-i strânge* cuiva) *inima* = a simți (sau a face pe cineva să simtă) o emoție puternică, o supărare, o întristare etc. (Refl.) *A se strânge în sine* = a deveni puțin comunicativ, a se închide în sine. F Refl. (Despre lapte) A se închega, a se coagula. F Refl. (Despre lichide sau despre corpuri care conțin lichide) A îngheța, a se solidifica. **II. 1.** Tranz. A aduna la un loc lucruri căzute, risipite; a face grămadă. F Spec. A culege produse vegetale, recolta. F A face provizii. **2.** Tranz. A agonisi, a acumula, a economisi bunuri; a aduna. F A colecta. F A percepe, a încasa. **3.** Refl. A se aduna undeva, la un loc, împrejurul cuiva etc.; a se întruni; *p. ext.* a sosi, a veni. G Expr. *A se strânge (acasă) de pe drumuri* = a nu mai fi hoinar, a sta acasă. (Tranz.) *A strânge pe cineva de pe drumuri* = a determina pe cineva să nu mai hoinărească, să stea acasă. (Tranz.) *A nu-și (mai) strânge picioarele (de pe drumuri)* = a hoinări întruna. F Spec. A se îmbulzi, a se îngrămădi. **4.** Tranz. A lua și a pune la loc, a pune bine; a așeza în ordine. G Expr. *L-a strâns Dumnezeu* sau *moartea (la sine)* = a murit. (Intranz.) *A strânge prin casă* (sau *prin odaie* etc.) = a deretica. [Perf. s. *strânsei,* part. *strâns*] — Lat. **stringere.**

STRÁNGERE, *strângeri,* s.f. Faptul de *a (se) strânge;* strâns[1], strânsătură. G Expr. *(Cu) strângere de inimă* = (cu un) puternic sentiment de teamă, de durere, de regret etc. F (Înv.) Recrutare. — V. **strânge.**

STRÂNS[1] s.n. Strângere. F Adunare a recoltei; cules. F Vremea, timpul, momentul culesului recoltei. — V. **strânge.**

STRÂNS[2], -Ă, *strânși, -se,* adj., adv., s.f. **I.** Adj. **1.** Legat, înfășurat bine. F Întins, încordat. F (Despre îmbrăcăminte) Strâmt; ajustat (pe talie). F Fig. Îndârjit. F Fig. (Despre relații între oameni) Trainic, puternic. F Fig. (Despre felul de a gândi, de a se exprima) Coerent; concis, precis. **2.** Prins, apucat, cuprins cu putere (în mâini). **3.** Presat din mai multe părți; înghesuit. G *Rânduri strânse* = rânduri dese. **4.** (Despre părți ale corpului omenesc) Închis sau încleștat. G Expr. *A fi strâns la mână* sau *a fi cu mâna strânsă* = a fi zgârcit; a fi cumpătat la cheltuieli, econom. F Apropiat tare, lipit. **5.** (Despre pânză, hârtie etc.) Înfășurat, împăturit. **6.** (Despre ființe sau părți ale lor) Ghemuit, zgârcit; contractat. G Expr. *Cu inima strânsă* = stăpânit de o emoție puternică; cu teamă. **II.** Adj. **1.** (Despre lucruri) Adunat la un loc; îngrămădit. **2.** (Despre bani, avuții) Agonisit, economisit, acumulat. **3.**

Aşezat la loc sigur, pus bine. F Pus în ordine. **III.** Adv. **1.** (Indică gradul cel mai înalt al unor acţiuni): **a)** Foarte tare, foarte puternic (ca să nu se mai poată desface); **b)** Foarte mult, cu toată puterea. **2.** În mod strict, cu strictețe, întocmai. **IV.** S.f. (Pop.) Ceea ce agonisește, adună cineva; avere; provizie, recoltă. — V. **strânge.**

STRÂNSĂTÚRĂ, *strânsături,* s.f. (Reg.) **1.** Strângere. **2.** Strânsură (**I 1**). — **Strâns**[2] + suf. *-ătură.*

STRÂNSOÁRE, *strânsori,* s.f. **I. 1.** (Senzaţie de) apăsare, (de) presiune; încleştare. **2.** Fig. Îngrădire, constrângere. F (Înv.) Caznă, chin, suferinţă. **3.** Loc îngust, strâmt; calitatea, caracterul unui loc îngust, strâmt; îngustime. **II. 1.** (Pop.) Recoltă. F Bogăţie, averi acumulate. **2.** (Înv.) Colecţie. — **Strâns**[2] + suf. *-oare.*

STRÂNSÚRĂ, *strânsuri,* s.f. **I.** (Rar) **1.** Adunare, grămadă, mulţime (strânsă la un loc); strânsătură. F (Peior.) Oameni lipsiţi de valoare; adunătură. G Loc. adj. *De strânsură* = de tot felul; comun, mediocru, improvizat. *Oaste de strânsură* = (în organizarea militară medievală a Moldovei) oaste formată din ţărani, târgoveţi şi boieri cu slugile lor, care luptau alături de trupele regulate. **2.** Plante erbacee care se culeg de pe câmp şi se pun la păstrare; recoltă; nutreţ. **II.** Apăsare, presare; presiune. — **Strâns**[2] + suf. *-ură.*

STREÁJĂ s.f. v. **strajă.**

STREĂŞINĂ, *streşini,* s.f. Prelungire a acoperişului unei construcţii în afara zidurilor care apără pereţii şi fundaţiile de ploaie. G Expr. *A(-şi) pune mâna* (sau *palma) streaşină (la ochi* sau, rar, *ochilor, la frunte)* sau *a duce mâna streaşină (la ochi), a se uita, a sta* etc. *cu mâna streaşină (la* sau *pe ochi, deasupra ochilor)* = a(-şi) pune, a duce etc. palma la frunte, deasupra ochilor, pentru a se apăra de soare când priveşte sau pentru a vedea mai bine. F Jgheab de scurgere a apelor de ploaie, montat la marginea acoperişului caselor. F Acoperiş (de şindrilă) înclinat, cu care se acoperă la ţară unele garduri sau porţi. F Partea ieşită mai în afară la o claie sau la o şiră, pe care se scurge apa de ploaie. F Ramurile copacilor din marginea unei păduri; terenul din marginea unei păduri. F Marginea de jos a caierului (din care se trage firul). [Var.: (reg.) **stráşină, stréşină** s.f.] — Cf. sl. *strěha.*

STRÉCHE, *streche,* s.f. Nume dat mai multor specii de insecte foarte vătămătoare pentru animalele domestice: **a)** (şi în compusul *strechea-vitelor)* insectă de mărimea unei albine, cu corpul păros, negru sclipitor, ale cărei larve trăiesc ca paraziţi sub pielea vitelor cornute mari, hrănindu-se cu sângele lor *(Hypoderma bovis);* **b)** (şi în compusul *strechea-oilor)* insectă mare de culoare brună-cenuşie, păroasă, care îşi depune larvele în nările oilor, de unde ajung în sinusurile frunţii, producând moartea animalelor *(Oestrus ovis);* **c)** (şi în compusul *strechea-cailor)* insectă mare de culoare galbenă-brună, păroasă, care îşi depune ouăle pe corpul sau pe coama cailor, de unde larvele ajung în intestin *(Gastrophilus equi);* **d)** insectă cu abdomenul oval, cu picioarele păroase, care îşi depune ouăle pe părul căprioarelor şi al cerbilor *(Hypoderma diana* şi *actaeon).* F Nelinişte, spaimă provocată animalelor de insectele descrise mai sus. G Expr. *A da strechea în cineva* ori *a-l lovi* (sau *a-l apuca) pe cineva strechea* = **a)** (despre animale) a fi atacat de streche; a da semne de nelinişte; (în special) a fugi orbeşte, fără motiv aparent; **b)** (despre oameni) a se purta ciudat; (în special) a se agita fără motiv, a fi plin de neastâmpăr. F Furie subită, acces de nebunie. — Din bg. **strък.**

STRECHEÁ, *strechez,* vb. I. Intranz. (Înv. şi pop.) (Despre animale) A porni în goană, speriat (sau ca speriat) de streche; *fig.* (despre oameni) a se purta ciudat, a da semne de alienaţie; a înnebuni. — Din **streche.**

STRECHEÁT, -Ă, *strecheaţi, -te,* adj. (Înv. şi pop.) (Despre animale) Speriat, gonit de (sau ca de) streche; *fig.* (despre oameni) cu purtări ciudate, zăpăcit; nebun, ţicnit. — V. **strechea.**

STRECURÁ, *strecór,* vb. I. **1.** Tranz. A trece un lichid printr-o strecurătoare, printr-o sită, printr-o ţesătură pentru a-l separa de părticelele solide sau de corpuri străine şi pentru a-l limpezi, a-l face omogen. **2.** Refl. (Despre lichide) A curge (câte puţin) printr-o crăpătură, printr-un loc îngust; a picura, a se prelinge. **3.** Refl. şi tranz. A pătrunde sau a face să pătrundă printr-un desiş, printr-un loc strâmt, greu accesibil. **4.** Refl. A intra, a ieşi sau a se deplasa, a trece pe furiş, fără să facă zgomot şi fără să fie observat; a se furişa. F Tranz. A aşeza undeva un lucru ori a introduce undeva pe cineva sau ceva cu mişcări uşoare, pe nesimţite. F Tranz. Fig. A spune cuiva ceva în mod discret sau în treacăt. **5.** Refl. A se infiltra în mijlocul unui grup (omogen) de oameni, având grijă să nu fie observat. **6.** Refl. A trece pe rând şi pe nesimţite, a se perinda; *fig.* (despre unităţi de timp) a trece, a se scurge. — Lat. ***extracolare** (< lat. *colare*).

STRECURÁRE, *strecurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) strecura;* strecurat[1]. — V. **strecura.**

STRECURÁT[1] s.n. Strecurare. — V. **strecura.**

STRECURÁT[2]**, -Ă,** *strecuraţi, -te,* adj. Care s-a purificat, s-a limpezit, s-a omogenizat în urma trecerii printr-o strecurătoare. — V. **strecura.**

STRECURĂTOÁRE, *strecurători,* s.f. Vas de bucătărie pentru strecurat lichide, având fundul (de metal) cu găurele sau prevăzut cu o sită de sârmă. F Bucată sau săculeţ de pânză rară prin care se strecoară laptele sau în care se pune caşul să se scurgă de zer. — **Strecura** + suf. *-ătoare.*

STREI s.n. Rasă de porci autohtonă, de culoare neagră, crescută pentru carne şi grăsime. — Et. nec.

STREÍN, -Ă adj., s.m. şi f. v. **străin.**

STREINĂTÁTE s.f. v. **străinătate.**

STREJÁR s.m. v. **străjer.**

STREJUÍ vb. IV v. **străjui.**

STRÉLER, *strelere,* s.n. Dispozitiv care serveşte la operaţia de filetare. — Din germ. **Strähler.**

STRELÍŢ, *streliţi,* s.m. Pedestraş dintr-un corp special de infanterie din vechea Rusie, recrutat dintre orăşeni şi având de obicei funcţii poliţieneşti. — Din rus. **streleţ.**

STREMŢÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrenţăros.**

STREMŢURÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrenţăros.**

STREMURÁRE s.f. v. **strămurare.**

STRENŢURÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrenţăros.**

STREPEZEÁLĂ, *strepezeli,* s.f. Senzaţie de iritaţie neplăcută a dinţilor şi a mucoasei bucale, produsă în urma consumării unor fructe sau alimente acre, astringente. — **Strepezi** + suf. *-eală.*

STREPEZÍ, *strepezesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) produce o senzaţie de iritare neplăcută în regiunea dinţilor şi a mucoasei bucale, din cauza consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: **sterpezí** vb. IV] — Probabil lat. ***extorpidire** (< *torpidus).*

STREPEZÍT, -Ă, *strepeziţi, -te,* adj. (Despre dinţi sau mucoasa bucală) Iritat în urma consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: **sterpezít,-ă** adj.] — V. **strepezi.**

STREPTOCÓC, *streptococi,* s.m. Bacterie de formă sferică sau ovală, care se găseşte în grupuri dispuse ca nişte lănţişoare, agent patogen al unor infecţii grave. — Din fr. **sterptocoque.**

STREPTOCÓCIC, -Ă, *streptococici, -ce,* adj. Cu streptococi, provocat de streptococi. — Din fr. **streptococcique.**

STREPTOCOCÍE, *streptococii,* s.f. Infecţie cutanată produsă de streptococi, foarte persistentă, având caracter recidivant. — Din fr. **streptococcie.**

STREPTOMICÍNĂ s.f. Substanţă antibiotică sub formă de pulbere albă, solubilă în apă, extrasă dintr-o specie de mucegai, folosită în tratamentul unor boli (infecţioase). — Din fr. **streptomycine.**

STRES, *stresuri,* s.n. **1.** (Med.) Termen general utilizat pentru orice factor din mediu (traumatism, emoţii, frig, căldură etc.) capabil să provoace la om şi la animale o stare de tensiune şi o reacţie de alarmă a organismului, determinând uneori îmbolnăviri grave; *p. ext.* efect nefavorabil produs asupra organismului fiinţelor de un factor de mediu. **2.** (Geol.) Presiune laterală tangenţială care se produce în sinclinale şi determină formarea cutelor muntoase. — Din engl., fr. **stress.**

STRESÁ, *stresez,* vb. I. Tranz. A produce stres; a tulbura, a deregla organismul uman din cauza unui stres. F A supune fiinţa umană unui stres, tulburând-o, angoasând-o. G Refl. *S-a stresat.* — Din fr. **stresser.**

STRESÁNT, -Ă, *stresanţi, -te,* adj. Care provoacă stres (**1**). — Din fr. **stressant.**

STRÉŞINĂ s.f. v. **streaşină.**

STREŞINÍ, *streşinesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face streaşină (la garduri, la porţi). — Din **streaşină.**

STREŞINÍT, -Ă, *streşiniţi, -te,* adj. (Rar; despre garduri, porţi) Acoperit cu streaşină. [Var.: **străşinít, -ă** adj.] — V. **streşini.**

STRETÉNIE s.f. (Înv. şi pop.) Sărbătoare religioasă ortodoxă celebrată la 2 februarie. — Din sl. **sŭrĕtenije, strĕtenije.**

STRÉTTO adv. (Muz.; indică modul de executare) În mod vioi, accelerat. — Cuv. it.

STREVEDEÁ vb. II v. **străvedea.**

STRIÁ, *striez,* vb. I. Tranz. A produce striaţii pe suprafaţa unui obiect. [Pr.: *stri-a*] — Din fr. **strier.**

STRIÁT, -Ă, *striaţi, -te,* adj. Care prezintă striaţii. G *Muşchi striaţi* sau *musculatură striată* = muşchii scheletului, constituiţi din fibre lungi până la 12 cm care, la microscop, prezintă dungi transversale (unele luminoase şi altele întunecoase). [Pr.: *stri-at*] — V. **stria.** Cf. fr. *strié.*

STRIÁŢIE, *striaţii,* s.f. Fiecare dintre dungile fine, paralele, care se observă pe anumite corpuri, scoase în relief, săpate în adâncime sau care se detaşează pe un fond de culoare diferită; (cu sens colectiv) sistem format din astfel de dungi. [Pr.: *stri-a-*. — Var.: **striaţiúne** s.f.] — Din fr. **striation.**

STRIAŢIÚNE s.f. v. **striaţie.**

STRICÁ, *stric,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) transforma din bun în rău; a (se) deteriora, a (se) degrada; a (se) defecta. G Expr. (Refl.) *A se strica căruța în mijlocul drumului* = a întâmpina piedici, a avea neplăceri când ești încă departe de țintă. F Refl. Spec. (Despre vreme) A se schimba în rău, a deveni nefavorabil. **2.** Tranz. (Pop.) A sfărâma învelișul tare al unui lucru (pentru a scoate și a folosi conținutul); a sparge. F A sfărâma o ușă, o încuietoare, a deschide cu forța (pentru a intra). **3.** Refl. (Despre materii organice) A se altera, a se descompune sub acțiunea agenților exteriori distructivi; (despre aer) a deveni greu respirabil din cauza unor substanțe sau mirosuri neplăcute, nocive. G Tranz. *Factor care strică aerul.* **4.** Tranz. și intranz. A pricinui stricăciuni, daune, lipsuri; a vătăma. F Intranz. A fi nefolositor, nepotrivit, dăunător într-o anumită situație. G Expr. *Nu strică* (sau *n-ar strica*) *să…* = nu-i rău să…, nu face rău cel care… F Intranz. A fi vinovat, răspunzător. F Tranz. A greși; a se face vinovat de ceva. G Expr. *Ce strică?* = de ce ar fi rău, de ce (să) nu…? F Tranz. A vătăma un organ sau o funcție organică, a dăuna sănătății. G Expr. *A-și strica gura degeaba* = a vorbi în zadar. F Tranz. Fig. (Pop.; despre stări sufletești) A mâhni; a doborî. **5.** Tranz. A împiedica buna desfășurare a unei acțiuni, a unei stări; a se pune de-a curmezișul, a tulbura, a zădărnici. **6.** Tranz. A influența pe cineva în rău; a corupe. F Refl. A decădea din punct de vedere moral. **7.** Tranz. A face ceva greșit, cum nu trebuie. **8.** Tranz. și refl. A (se) dărâma, a (se) nărui, a (se) distruge (o construcție, o așezare etc. omenească). F Tranz. (Înv.) A mutila; a ucide. G Expr. (Refl.) *Bea de se strică* = bea mult, peste măsură. *A se strica de râs* = a râde foarte tare, cu hohote, a nu mai putea de râs. F Tranz. A anula, a abroga convenții, învoieli, legi, obligații. F Tranz. (În superstiții) A dezlega, a desface farmece, blesteme. **9.** Refl. și tranz. A rupe sau a determina ruperea legăturilor de prietenie sau de dragoste cu cineva; a (se) certa. **10.** Tranz. A utiliza, a consuma, a cheltui în mod inutil (fără a obține un folos sau un avantaj corespunzător). **11.** Refl. (Despre adunări, petreceri etc.) A lua sfârșit (în mod nefiresc, prin împrăștierea participanților). — Lat. **extricare.**

STRICÁRE, *stricări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strica* și rezultatul ei. — V. **strica.**

STRICÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) strica.* — V. **strica.**

STRICÁT[2]**, -Ă,** *stricați,- te,* adj. **1.** (Despre obiecte, unelte, mecanisme) Care nu mai poate fi folosit, fiind defect, deteriorat. **2.** (Despre materii organice, îndeosebi despre alimente) Alterat, descompus; (despre aer) greu respirabil, încărcat de substanțe sau mirosuri neplăcute, nocive. **3.** (Despre înjghebări, construcții) Dărâmat, surpat, năruit. **4.** (Pop.; despre oameni și părți ale corpului lor) Bolnav, vătămat; *p. ext.* becisnic. G *Stricat de vărsat* = cu urme de vărsat pe obraz. **5.** (Despre relații de prietenie, de dragoste etc.) Desfăcut, rupt. **6.** (Despre oameni) Certat, mâniat, supărat (cu cineva). **7.** (Despre oameni; adesea substantivat) Decăzut moralicește; corupt, desfrânat, depravat. — V. **strica.**

STRICĂCIÓS, -OÁSĂ, *stricăcioși, -oase,* adj. Dăunător, vătămător. — **Strica** + suf. *-ăcios.*

STRICĂCIÚNE, *stricăciuni,* s.f. **1.** Faptul de a (se) strica; (concr.) ceea ce este stricat, deteriorat; pagubă cauzată de ceea ce s-a stricat, s-a deteriorat, s-a distrus. F Vătămare. **2.** Efect rău, păgubitor. **3.** Depravare, corupție. — **Strica** + suf. *-ăciune.*

STRICĂTÓR, -OÁRE, *stricători, -oare,* adj. **1.** Care provoacă sau poate să provoace stricăciuni; dăunător, vătămător, păgubitor. **2.** Care corupe, pervertește. — **Strica** + suf. *-ător.*

STRICĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *stricăței, -ele,* adj. Diminutiv al lui *strícat*[2] (**7**); (cam) depravat, corupt. F (Pop.) Cu obrazul acoperit de mici cicatrice (în urma vărsatului). — **Strica** + suf. *-ățel.*

STRICNEÁ, *stricnele,* s.f. (Reg.) Cuțit cu o limbă specială, folosit pentru a lua sânge animalelor bolnave; *p. restr.* limba acestui cuțit. [Var.: **stricneálă** s.f.] — **Stricni**[1] + suf. *-eală.*

STRICNEÁLĂ s.f. v. **stricnea.**

STRICNÍ[1]**,** *stricnesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A cresta, a înțepa cu stricneaua un animal bolnav, pentru a-i lua sânge. F A plesni pe cineva cu biciul (până dă sângele). **2.** A spinteca peștele pentru a-l curăța. — Din sl. **strŭknonti.**

STRICNÍ[2]**,** *stricnesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A striga, a răcni. — Et. nec.

STRICNÍNĂ s.f. Substanță toxică care se extrage din semințele unei plante tropicale *(Strychnos nux vomica)*, folosită în medicină ca tonic cardiac și respirator, în agricultură pentru stârpirea animalelor mici. — Din fr. **strychnine.**

STRICT, -Ă, *stricți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care are un caracter absolut, care trebuie respectat, executat, aplicat în chip riguros, fără abatere, fără excepție; *p. ext.* sever, aspru. G Expr. (Adverbial) *(A fi) strict necesar* = (a fi) indispensabil. F Precis, exact. — Din fr. **strict,** lat. **strictus.**

STRICTÉȚE s.f. Însușirea de a fi strict; rigurozitate, severitate, asprime. — **Strict** + suf. *-ețe.*

STRICTURÁ, *stricturez,* vb. I. Tranz. A micșora secțiunea transversală a unei conducte pe o anumită porțiune din lungimea ei. — Din **strictură.**

STRICTURÁRE, *stricturări,* s.f. Acțiunea de *a strictura.* — V. **strictura.**

STRICTÚRĂ, *stricturi,* s.f. (Med.) Strâmtare a unor canale din organism (ca urmare a unor leziuni inflamatorii, cicatrice etc.). — Din fr. **stricture,** lat. **strictura.**

STRICȚIÚNE, *stricțiuni,* s.f. (Fiz.) Contracție. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **striction.**

STRIDÉNT, -Ă, *stridenți, -te,* adj. **1.** (Despre sunete; adesea adverbial) Care este ascuțit și puternic, pătrunzător; lipsit de armonie, neplăcut la auz. F P. gener. Neplăcut, supărător; șocant, izbitor. **2.** (Despre culori) Care nu este în armonie cu culorile înconjurătoare; prea aprins, prea viu, bătător la ochi; țipător. — Din fr. **strident,** lat. **stridens, -ntis.**

STRIDÉNȚĂ, (**2**) *stridențe,* s.f. **1.** Însușirea de a fi strident. **2.** Sunet, culoare, ton etc. strident. — Din fr. **stridence.**

STRÍDIE, *stridii,* s.f. Specie de moluscă lamelibranhiată comestibilă, cu valvele inegale, care trăiește fixată pe stânci în mările calde și temperate *(Ostrea edulis).* — Din ngr. **strídhi.**

STRIDÓR s.n. (Med.) Zgomot șuierător al respirației, specific în cazuri de spasm sau de obstrucție a laringelui. — Din lat., fr. **stridor.**

STRIDULÁNT, -Ă, *stridulanți, -te,* adj. (Despre insecte sau organe ale acestora) Care produce un zgomot ascuțit, strident. — Din fr. **stridulant.**

STRÍE, *strii,* s.f. (Anat.) **1.** Grup de fibre nervoase cu traiect longitudinal, în encefal. **2.** Leziune a pielii cu aspect liniar. — Din fr. **strie.**

STRIÉRE, *strieri,* s.f. Acțiunea de *a stria* și rezultatul ei. [Pr.: *stri-e-*] — V. **stria.**

STRIGÁ, *strig,* vb. I. **I.** Intranz. **1.** A scoate sunete puternice, țipete; a răcni. F A semnaliza ceva prin țipete; a cere ajutor prin țipete. **2.** (Despre animale și păsări) A scoate sunete sau zgomote caracteristice speciei. **II. 1.** Tranz. A spune, a enunța ceva cu glas puternic; a-și exprima cu glas puternic voința. F Intranz. A se văicări, a se jeli, a se plânge cu glas tare. F A cere ceva cu glas tare, a reclama ceva impetuos; a pretinde, a porunci. **2.** Intranz. A se răsti la cineva, a-i adresa cuiva vorbe aspre; a-i vorbi cuiva tare și cu dușmănie. **3.** Tranz. A chema (pe cineva) cu glas tare să vină, să asculte etc. (spunându-i numele). G Expr. *A striga catalogul* = a face apelul nominal al elevilor sau studenților. F (Înv.) A chema la armată; a mobiliza. **4.** Tranz. A face cunoscut ceva (anunțând, vestind cu glas tare). **5.** Tranz. A se adresa cuiva cu un epitet, a denumi pe cineva; a porecli. F Tranz. impers. A purta numele…, a se numi, a se chema… **6.** Intranz. A spune strigături la joc; a conduce jocul prin strigăte și chiuituri. — Lat. ***strigare** (< *strix, -gis* „bufniță”).

STRIGÁRE, *strigări,* s.f. Acțiunea de *a striga* și rezultatul ei. **I.** Strigăt (**1**), răcnet, țipăt. **II. 1.** Exprimare în cuvinte a unui sentiment puternic. G Loc. adv. (Rar) *Cu strigări (înalte)* = cu voce tare, cu accente puternice. F Zgomot, larmă de voci; vociferare (de aclamație sau de amenințare). **2.** Tânguire, văicăreală cu voce tare; vaiet. **3.** Cerere, reclamație făcută cu voce puternică; protest. **4.** Imputare, reproș, dojană. **5.** Înștiințare cu voce tare, vestire. **6.** Chemare (în ajutor, la luptă etc.). — V. **striga.**

STRIGÁT s.n. Faptul de *a striga.* **1.** *Strigatul catalogului* = apelul nominal al elevilor, studenților etc. **2.** Rostire de strigături la jocurile populare. — V. **striga.**

STRÍGĂ, *strigi,* s.f. **1.** (În superstiții) Ființă imaginară închipuită ca o femeie care chinuiește copiii mici, ia mana de la vaci etc. **2.** Pasăre răpitoare de noapte, de culoare galbenă-roșcată, cu pete brun-închis, care se hrănește mai ales cu șoareci *(Tyto alba guttata).* **3.** Fluture mare cu pete albe pe aripi, asemănătoare cu un cap de mort, care zboară numai în amurg și care, când este prins, scoate un zgomot ascuțit ca un strigăt; cap-de-mort *(Acherontia atropos).* — Lat. **striga.**

STRÍGĂT, *strigăte,* s.n. **1.** Cuvânt, șir de sunete emise de cineva cu voce ridicată; țipăt, strigare. F Invocare. **2.** Anunțare, semnalizare (cu voce puternică); comandă. **3.** Sunet, șir de sunete sau zgomot caracteristic scos de un animal sau de o pasăre. **4.** Zgomot, larmă de voci; vociferare. F Exclamație de protest. **5.** Chemare cu voce tare (cu rostirea numelui celui chemat). **6.** Strigătură. — **Striga** + suf. *-ăt.*

STRIGĂTÓR, -OÁRE, *strigători, -oare,* adj., s..m. **1.** Adj. Care strigă; *fig.* care se remarcă, iese în evidență (mai ales prin aspecte sau efecte negative); izbitor; evident. G Expr. *Strigător la cer,* se spune despre ceva de o gravitate deosebită, care revoltă, indignează sau despre ceva care trebuie luat neapărat în seamă, care este evident. **2.** S.m. (Înv. și pop.) Crainic, vestitor. — **Striga** + suf. *-ător.*

STRIGĂTÚRĂ, *strigături,* s.f. Exclamație onomatopeică; *spec.* specie a liricii populare, de obicei în versuri, cu caracter epigramatic, cu aluzii satirice sau glumețe ori cu conținut sentimental, care se strigă la țară, în timpul executării unor jocuri populare; chiuitură, strigăt. — **Striga** + suf. *-ătură.*

STRIGIFÓRMĂ, *strigiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări de pradă care vânează noaptea, cu capul mare, ochii mari și cu ciocul puternic; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **strigiforme.**

STRIGOÁICĂ, *strigoaice,* s.f. Strigoaie. F Epitet dat unei femei bătrâne și rele. F Vrăjitoare. — Probabil din **strigoi** + suf. *-oaică.* Cf. s t r i g ă.

STRIGÓI, -OÁIE, *strigoi, -oaie*, s.m. și f. (Rar la f.) (În credințele populare) Sufletul unui om (mort sau viu) despre care se crede că se transformă în timpul nopții într-un animal sau într-o apariție fantomatică, provocând neajunsuri celor pe care îi întâlnește; *p. ext.* om născut într-o zodie nefavorabilă, despre care se crede că se află în legătură cu diavolul și se ocupă cu vrăji și cu farmece. F Epitet dat unui om rău, ursuz sau unui bătrân cu apucături demodate. — **Strigă** + suf. *-oi.*

STRIGOIÁȘ, *strigoiași,* s.m. (Reg.) Nume generic dat mai multor fluturi mici de noapte care zboară în jurul lămpii sau flăcării unei lumânări. [Pr.: *-go-ias*] — **Strigoi** + suf. *-aș.*

STRIGOÍME *s.f.* (Rar) Mulțime de strigoi; totalitatea strigoilor. — **Strigoi** + suf. *-ime.*

STRIMT, -Ă adj. v. **strâmt.**

STRINGÉNT, -Ă, *stringenți, -te,* adj. Care trebuie să fie luat neapărat în seamă, care se impune în mod imperios, care nu suferă amânare. — Din it. **stringente.**

STRINGÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi stringent. — Din it. **stringenza.**

STRIPÁ, *stripez,* vb. I. Tranz. A realiza operația de stripare. — Din engl. **strip,** fr. **stripper.**

STRIPÁJ, *stripaje,* s.n. (Tehn.) Stripare. — Cf. germ. s t r i p p e n.

STRIPÁRE, *stripări,* s.f. (Tehn.) Operația de desprindere și scoatere a lingourilor din lingotieră după solidificare; stripaj. — V. **stripa.**

STRÍPER, *stripere,* s.n. (Tehn.) Dispozitiv de strângere, cu cleștele, al macaralei de stripare. — Din germ. **Stripper,** engl. **stripper.**

STRIPPER, *stripperi,* s.m. Dansator de striptease. [Pr.: *stripăr*] — Cuv. engl.

STRIPTEASE s.n. Număr de cabaret în care dansatorii se dezbracă (complet) în fața spectatorilor, treptat și lent în cursul executării unui dans. [Scris și: *strip-tease.* — Pr.: *stríptiz*] — Din engl., fr. **strip-tease.**

STRIU, *striuri,* s.n. Fiecare dintre șanțurile mici și paralele de pe suprafața unui obiect, a unei roci etc. — Din fr. **strie.**

STRIVÍ, *strivesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A turti, a zdrobi, a omorî prin presare, strângere. F Fig. A nimici, a distruge. **2.** Tranz. și refl. A (se) îngrămădi, a (se) înghesui, a (se) îmbulzi. F Fig. A copleși sau a fi copleșit de griji, necazuri, probleme. — Din sl. **sutryvati.**

STRIVÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) strivi.* — V. **strivi.**

STRIVÍT, -Ă, *striviți, -te,* adj. Zdrobit, sfărâmat, turtit sau omorât prin presare, strângere. — V. **strivi.**

STRIVITÓR, -OÁRE, *strivitori, -oare,* adj. Care strivește sau poate strivi; *fig.* zdrobitor, nimicitor. F Fig. Care apasă, copleșește, covârșește. — **Strivi** + suf. *-tor.*

STROBÍL, *strobili,* s.m. **1.** (Zool.) Corpul inelat al teniei adulte. **2.** (Bot.) Con compact la unele conifere. — Din fr. **strobile.**

STROBOSCÓP, *stroboscoape,* s.n. Aparat optic cu ajutorul căruia se pot observa, înregistra sau măsura corpurile aflate în mișcare periodică. — Din fr. **stroboscope,** germ. **Stroboskop.**

STROBOSCÓPIC, -Ă, *stroboscopici, -ce,* adj. Referitor la stroboscopie, de stroboscopie. — Din fr. **stroboscopique.**

STROBOSCOPÍE s.f. (Fiz.) Metodă de observare a corpurilor aflate în mișcare periodică. — Din fr. **stroboscopie.**

STROFÁNT, *strofanți,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante tropicale din ale căror semințe se extrage strofantina *(Strophanthus).* — Din fr. **strophante.**

STROFANTÍNĂ s.f. Substanță toxică extrasă din semințele de strofant, folosită în medicină ca tonic cardiac. — Din fr. **strophantine.**

STRÓFĂ, *strofe,* s.f. Ansamblu unitar dintr-o poezie format din mai multe versuri legate între ele prin elemente prozodice (măsură, ritm, rimă) și uneori prin înțeles. F (În tragedia greacă antică) Arie în versuri pe care o cânta o parte a corului, în timp ce evolua ritmic pe scenă. — Din fr. **strophe,** lat. **stropha.**

STRÓFIC, -Ă, *strofici, -ce*, adj. Care aparține strofei, privitor la strofă. — Din fr. **strophique,** germ. **strophisch.**

STROH s.n. (Reg.) **1.** Rămășiță de fân (sfărâmat) cu care se fac (la țară) inhalații pentru bolnavii care suferă de astmă, bronșită etc. și baie pentru copii. **2.** Strat de paie care servește de culcuș pentru animale. — Din ger. **Stroh.**

STROI s.n. (Înv. și reg.) **1.** Rând, șir (de soldați). **2.** (În expr.) *A bate la stroi* sau *a purta în stroi* = a aplica cuiva o pedeapsă disciplinară, constând în trecerea printre două rânduri de soldați care îl lovesc unul după altul cu vergi. — Din rus. **stroj.**

STRÓMĂ, *strome,* s.f. (Bot.) **1.** Grup de lamele între care se găsește clorofila unor plante. **2.** Organ de rezistență al unor ciuperci, în care se află elementele de înmulțire. — Din fr. **stroma.**

STRONGÍL, *strongili,* s.m. Nume dat mai multor specii de viermi paraziți care pătrund în aparatul digestiv, respirator sau circulator al unor animale și provoacă diferite tulburări *(Strongylus).* — Din lat. **Strongylus** (denumirea științifică).

STRONGILÓZĂ, *strongiloze,* s.f. Boală a animalelor provocată de strongili, caracterizată prin inflamația organelor aparatului respirator și a celui digestiv. — Din fr. **strongylose.**

STRONȚIÁNĂ s.f. Oxid sau hidroxid de stronțiu, folosit la rafinarea zahărului, la fabricarea sărurilor de stronțiu etc. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **strontiane.**

STRONȚIANÍT s.m. Carbonat natural de stronțiu, în formă de mici cristale rombice, incolore, gălbui sau verzui, din care, prin calcinare, se obține stronțiana. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **strontianite.**

STRÓNȚIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, maleabil și ductil, asemănător cu calciul, ale cărui săruri sunt folosite în pirotehnie, în fizica nucleară și în medicină. — Din fr. **strontium,** germ. **Strontium.**

STROP, *stropi,* s.m. **1.** Particulă globulară dintr-un lichid; cantitate foarte mică dintr-un lichid; *spec.* picătură de ploaie. G Loc. adv. *Strop cu* (sau *de) strop* = picătură cu picătură; puțin câte puțin; încetul cu încetul. *Până la un strop* = până nu mai rămâne nimic. *Niciun strop* = nimic. F Lacrimă. **2.** Fig. Cantitate foarte mică dintr-o materie solidă; fărâmă. — Probabil din **stropi** (derivat regresiv).

STROPEÁLĂ, *stropeli,* s.f. Faptul de *a (se) stropi;* (concr.) lichid cu care se stropește. F Ploaie ușoară și de scurtă durată. F (Fam.) Băutură. — **Stropi** + suf. *-eală.*

STROPÍ, *stropesc*, vb. IV. Tranz., intranz., refl. și refl. recipr. A (se) uda (ușor, superficial) prin împroșcare, a (se) umezi ușor, a (se) acoperi cu stropi (de apă sau de alt lichid). G Expr. (Tranz.) *A stropi* (ceva) *cu sudoare* = a munci din greu. F Refl. Fig. A se acoperi cu pete mici; a se păta. — Cf. sl. k r o p i t i.

STROPÍRE, *stropiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) stropi* și rezultatul ei; stropit[1], stropitură. — V. **stropi.**

STROPÍT[1] s.n. Stropire; udare (a unui teren). — V. **stropi.**

STROPÍT[2], -Ă, *stropiți, -te,* adj. Acoperit, presărat, împroșcat cu stropi (**1**). F Fig. (Despre pielea oamenilor, blana animalelor, penele păsărilor) Cu puncte sau cu pete mici de altă culoare. F Împestrițat, înflorat. — V. **stropi.**

STROPITOÁRE, *stropitori,* s.f. **1.** Vas de tablă, de material plastic etc., cu toartă și cu o țeavă aplicată pe partea laterală a peretelui exterior, prevăzută cu un dispozitiv în formă de sită, care servește la stropitul plantelor. F Recipient mare, de obicei cilindric, montat pe un cadru cu roți și prevăzut cu un dispozitiv de proiectat apa, care servește la stropitul străzilor; vehicul prevăzut cu un asemenea recipient. F (Înv.) Pulverizator. **2.** Pământuf făcut din bucăți de cârpă, cu care fierarul stropește cu apă cărbunii prea înfierbântați din vatra fierăriei. — **Stropi** + *-toare.*

STROPITÚRĂ, *stropituri,* s.f. **1.** Stropire. **2.** (Concr.) Picătură, strop. — **Stropi** + suf. *-tură.*

STROPOLEÁLĂ, *stropoleli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a stropoli;* roboteală. — **Stropoli** + suf. *-eală.*

STROPOLÍ, *stropolesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.; despre oameni) A efectua diverse treburi mărunte prin gospodărie; a trebălui, a roboti. — Din bg. **tropolja,** sb. **štropotati.**

STROPȘEÁLĂ, *stropșeli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) stropși.* — **Stropși** + suf. *-eală.*

STROPȘÍ, *stropșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A zdrobi, a sfărâma călcând în picioare. F A strivi, a zdreli. F A prăpădi, a nimici. **2.** Tranz. (Pop.) A stâlci pe cineva în bătaie. F Fig. (Fam.) A poci, a deforma, a schimonosi, a stâlci cuvintele (în pronunțare sau în scris). **3.** Refl. (Pop. și fam.) A se răsti la cineva (încruntându-se); a se burzului, a se oțărî. **4.** Tranz. (Pop.; despre boli) A cuprinde, a lovi pe cineva pe neașteptate. — Cf. bg. s t r o š v a m.

STROPȘÍRE, *stropșiri,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) stropși.* — V. **stropși.**

STROPȘÍT, -Ă, *stropșiți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Zdrobit, sfărâmat, strivit în picioare. F Stricat, deformat. **2.** Fig. (Reg.; despre oameni; adesea substantivat) Zăpăcit, smintit; năbădăios, îndrăcit. **3.** Fig. (Pop. și fam.; despre cuvinte) Pocit, deformat, schimonosit, stâlcit. — V. **stropși.**

STROPȘITÚRĂ, *stropșituri,* s.f. (Pop. și fam.) Stropșire, poceală, schimonoseală, stâlceală; (concr.) ceea ce a fost stropșit. — **Stropși** + suf. *-tură.*

STROPULÉȚ, *stropuleți,* s.m. Diminutiv al lui *strop;* stropușor. — **Strop** + suf. *-uleț.*

STROPUȘÓR, *stropușori,* s.m. Stropuleț. — **Strop** + suf. *-ușor.*

STRUCTURÁ, *structurez,* vb. I. Tranz. A organiza ceva, a da o anumită structură. — Din fr. **structurer.**

STRUCTURÁL, -Ă, *structurali, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care aparţine structurii, privitor la structură; care formează o structură. **2.** (Chim.; în sintagma) *Formulă structurală* = formulă care reprezintă compoziţia unei combinaţii şi legătura atomilor ei în moleculă. — Din fr. **structural.**

STRUCTURALÍSM s.n. Teorie lingvistică care susţine că limba este un sistem autonom, că alcătuieşte o structură în care diversele părţi se află în relaţii şi se condiţionează reciproc. F P. gener. Teorie şi metodă aplicată în domeniul unor ştiinţe umaniste, care îşi propun să descopere şi să descrie sistemele de relaţii din ştiinţa dată. — Din fr. **structuralisme.**

STRUCTURALÍST, -Ă, *structuralişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine structuralismului, privitor la structuralism. **2.** S.m. şi f. Adept al structuralismului. — Din fr. **structuraliste.**

STRUCTURÁRE, *structurări,* s.f. Acţiunea de *a structura* şi rezultatul ei. — V. **structura.**

STRUCTURÁT, -Ă, *structuraţi, -te,* adj. Care are o structură bine definită. — V. **structura.**

STRUCTÚRĂ, *structuri,* s.f. **I. 1.** Mod de organizare internă, de alcătuire a unui corp, a unui sistem; mod de asociere a componenţilor unui corp sau a unui întreg organizat, caracterizat prin forma şi dimensiunile fiecărui element component, prin aranjarea lor unul faţă de celălalt şi prin interacţiunile lor reciproce. F Spec. Dispoziţie a atomilor în molecula unei substanţe. F Spec. Mod de grupare a moleculelor într-un corp sau într-o substanţă minerală. **2.** Mod de aşezare şi asamblare a părţilor corpului omenesc, ale corpului animalelor, ale plantelor sau ale ţesuturilor lor. F (Psih.) Factură, alcătuire, conformaţie. **3.** Mod de construire a unui edificiu, a unui pod etc. **4.** Mod de alcătuire a unei opere literare, muzicale etc. **5.** Mod specific de organizare a elementelor constitutive ale unei limbi. **II.** Mod de organizare, de întocmire a societăţii din punct de vedere economic, social-politic şi cultural; orânduire. F Mod de organizare a unei ramuri de producţie, a unui domeniu de activitate, a unei instituţii, organizaţii etc. — Din fr. **structure,** lat. **structura.**

STRUGÁR s.m. v **strungar[1].**

STRÚGUR s.m. v. **strugure.**

STRUGURÁŞ, *struguraşi,* s.m. **1.** Strugurel (**1**). **2.** (Bot.; reg.; la pl.) Coacăze. **3.** (Bot.; reg.) Ruşuliţă. — **Strugure** + suf. *-aş.*

STRÚGURE, *struguri,* s.m. Fructul viţei-de-vie, în formă de ciorchine; poamă. F Compus: *strugurii-ursului* = plantă târâtoare cu frunze persistente, cu flori trandafirii sau albe, grupate în formă de ciorchine la vârful ramurilor, şi cu fructul o bacă mică, roşie, comestibilă *(Arctostaphylos uva ursi).* [Var.: (pop.) **strúgur** s.m.] — Et. nec.

STRUGURÉL, *strugurei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *strugure;* struguraş. **2.** (Bot.; reg.; la pl.) Coacăze. — **Strugure** + suf. *-el.*

STRUJÁN, *strujeni,* s.m. Tulpina porumbului cu frunze cu tot, după ce a fost tăiată de la pământ şi s-au cules ştiuleţii. — **Struji** + suf. *-an.*

STRUJÍ, *strujesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A curăţa pene, ramuri, ştiuleţi de porumb etc. de părţile nefolositoare, smulgându-le şi îndepărtându-le; a smulge anumite părţi folositoare pentru a le utiliza. **2.** A ciopli un material cu cuţitul, cu dalta, cu rindeaua; *p. ext.* a prelucra la strung, a strunji. — Din sl. **struţiti.**

STRUJÍRE, *strujiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a struji;* strujit. — V. **struji.**

STRUJÍT s.n. (Reg.) Strujire. — V. **struji.**

STRUJITÚRĂ, *strujituri,* s.f. (Pop.) Fâşie, aşchie de lemn sau de metal care cade în timpul prelucrării unui material la strung, cu rindeaua, cu barda etc. — **Struji** + suf. *-tură.*

STRULUIBÁT, -Ă, adj. v. **sturluibat.**

STRÚNĂ, *strune,* s.f. **1.** Fir elastic confecţionat din metal, din păr de animale etc., care se întinde pe unele instrumente muzicale şi produce, prin vibrare, sunete; coardă. G Expr. *A cânta* (sau *a bate) cuiva în strună* (sau *în struna cuiva)* = a fi de aceeaşi părere cu cineva pentru a-i câştiga simpatia, favoarea; a linguşi pe cineva. **2.** Sfoară bine întinsă, făcută din fire elastice şi răsucite, destinată să ţină întinsă pânza fierăstrăului. G Expr. (Adverbial) *A merge strună* = a merge foarte bine. F Fir plastic sau metalic de care se leagă cârligul unei unelte de pescuit. **3.** Parte a frâului care înconjoară bărbia calului şi se prinde de cele două capete ale zăbalei. G Expr. *A ţine* (pe cineva) *în strună* = a înfrâna, a ţine din scurt (pe cineva). **4.** Compus: *struna-cocoşului* = numele a două plante erbacee cu frunzele ovale şi flori albe *(Cerastium).* — Din sl. **struna.**

STRUNG, *strunguri,* s.n. Maşină-unealtă cu ajutorul căreia se execută operaţia de rotunjire, de filetare, de găurire, de zimţuire etc. prin aşchiere a unei piese. — Din sl. **strungŭ.**

STRUNGÁR[1], *strungari,* s.m. Muncitor calificat în prelucrarea pieselor la strung. [Var.: (reg.) **strugár** s.m.] — **Strung** + suf. *-ar.*

STRUNGÁR[2], *strungari,* s.m. Cioban care mână oile la strungă pentru a fi mulse. — **Strungă** + suf. *-ar.*

STRÚNGĂ, *strungi,* s.f. **1.** Loc îngrădit la stână, unde se mulg oile; *p. restr.* deschizătură, portiţă îngustă făcută în acest loc, prin care trec oile una câte una la muls. F P. gener. Loc îngust de trecere. F (Pop.) Trecătoare îngustă (între munţi); defileu, strâmtoare. **2.** (Pop.) Strungăreaţă (**1**). — Cf. alb. s t h t r u n g ë.

STRUNGĂREÁŢĂ, *strungăreţe,* s.f. **1.** Spaţiu mai mare între dinţi, mai ales între incisivii maxilarului superior; strungă (**2**). **2.** Găleată în care se mulg oile (la stână). — **Strungă** + suf. *-ăreaţă.*

STRUNGĂRÍ, *strungăresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A strunji. — **Strungar[1]** + suf. *-ări.*

STRUNGĂRÍE[1], (**2**) *strungării,* s.f. **1.** Meseria strungarului[1]; strungărit. **2.** Atelier sau secţie industrială unde se prelucrează piesele cu ajutorul strungului. — **Strungar[1]** + suf. *-ie.*

STRUNGĂRÍE[2] s.f. Ocupaţia strungarului[2]. — **Strungar[2]** + suf. *-ie.*

STRUNGĂRÍT s.n. Strungărie[1] (**1**). — V. **strungări.**

STRUNGĂRÍŢĂ[1], *strungărițe,* s.f. Ciobăniţă care mână oile la strungă pentru a fi mulse. — **Strungar[2]** + suf. *-iţă.*

STRUNGĂRÍŢĂ[2], *strungărițe,* s.f. Muncitoare calificată în prelucrarea pieselor la strung. — **Strungar[1]** + suf. *-iţă.*

STRUNGHÍL, *strunghili,* s.m. (Iht.) Specie de guvid de culoare galbenă-brună *(Gobius melanostomus).* — Et. nec.

STRUNGULÍŢĂ, *strungulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *strungă;* strunguţă. — **Strungă** + suf. *-uliţă.*

STRUNGÚŢĂ, *strunguțe,* s.f. (Pop.) Strunguliţă. — **Strungă** + suf. *-uţă.*

STRUNÍ, *strunesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ţine în frâu un cal, a conduce sau a stăpâni un cal cu ajutorul frâului. F Fig. A ţine din scurt pe cineva; a domina, a înfrâna. **2.** A lega ceva strâns, întinzând bine sfoara care leagă. — Din **strună.**

STRUNÍRE, *struniri,* s.f. Acţiunea de *a struni* şi rezultatul ei. — V. **struni.**

STRUNJÍ, *strunjesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra un material cu ajutorul strungului; a da la strung; a strunji, a strungări. — Din **strung.**

STRUNJÍRE, *strunjiri,* s.f. Acţiunea de *a strunji* şi rezultatul ei. — V. **strunji.**

STRUP, *strupuri,* s.n. (Reg.) Curea la ham, care se fixează în partea posterioară a calului, sub coadă. — Lat. **struppus.**

STRUŢ[1], *struți,* s.m. Păsăre mare alergătoare de stepă, cu picioare lungi şi puternice, cu gât lung şi golaş, cu aripi mici, inapte pentru zbor, cu pene frumoase, moi, negre sau brune-cenuşii, folosite ca podoabă, care trăieşte îndeosebi în regiunile tropicale ale Africii *(Struthio camelus).* G Expr. *(A avea) stomac de struţ* = (a avea) stomac mare, rezistent, care digeră bine. — Din it. **struzzo.**

STRUŢ[2], *struțuri,* s.n. (Reg.) Buchet de flori. — Din **struţ[1]** (cu sensul după germ. *Strauss* „struţ[1]" şi „buchet").

STRUŢIŞÓR, *struțișoare,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *struţ[2];* struţuşor. — **Struţ[2]** + suf. *-işor.*

STRUŢUŞÓR, *struțușoare,* s.n. (Reg.) Struţişor. — **Struţ[2]** + suf. *-uşor.*

STUC s.n. **1.** Material de construcţie format din mortar şi ipsos amestecat cu gelatină, clei şi (uneori) cu coloranţi minerali, care prin uscare şi lustruire capătă aspectul marmurei. **2.** Material, sub formă de pastă, folosit pentru decoraţii arhitectonice, care se prepară dintr-un amestec de var stins vechi, praf de marmură şi praf de cretă. [Var.: (înv.) **ştuc** s.n.] — Din it. **stucco,** germ. **Stuck,** fr. **stuc.**

STUCÁT, -Ă, *stucați, -te,* adj. (Rar) Lucrat din stuc, împodobit cu stucaturi. [Var.: (înv.) **ştucát, -ă,** adj.] — Din it. **stuccato.**

STUCATÓR, *stucatori,* s.m. Meseriaş care execută lucrări de stucatură. [Var.: (înv.) **ştucatór** s.m.] — Din it. **stucatore,** fr. **stucateur.**

STUCATÚRĂ, *stucaturi,* s.f. Ornament arhitectonic în relief (pentru interiorul clădirilor), executat din stuc sau din mortar simplu de ipsos. — Din it. **stuccatura.**

STÚDENIŢĂ, *studenițe*, s.f. (Pop.) **1.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze păroase, cu flori albe, cu fructul o capsulă *(Arenaria serpylligfolia).* **2.** Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze liniare şi flori verzui *(Scleranthus uncinatus).* — Din bg., sb. **studenica.**

STUDÉNT, -Ă, *studenți, -te,* s.m. şi f. Persoană care urmează cursurile unei universităţi sau ale unui institut de învăţământ superior. — Din it. **studente,** germ. **Student,** lat. **studens, -ntis.**

STUDENŢÉSC, -EÁSCĂ, *studenţeşti,* adj. Care aparţine studenţilor, privitor la studenţi, specific studenţilor. — **Student** + suf. *-esc.*

STUDENŢÉŞTE adv. Ca studenţii, în felul studenţilor. — **Student** + suf. *-eşte.*

STUDENŢÍE s.f. Stare, viaţă de student; timp în care cineva este student. — **Student** + suf. *-ie.*

STUDENŢÍME s.f. Totalitatea studenţilor; mulţime de studenţi. — **Student** + suf. *-ime.*

STUDIÁ, *studiez,* vb. I. **1.** Tranz. A depune o muncă intelectuală susţinută, sistematică, pentru însuşirea de cunoştinţe temeinice într-un anumit domeniu; a învăţa. **2.** Tranz., refl. şi refl. recipr. A (se) observa cu atenţie, a (se) examina (din toate punctele de vedere); a (se) analiza, a (se) cerceta. **3.** Refl. A-şi impune o anumită atitudine, un anumit fel de a fi, mai ales atunci când se ştie observat, examinat de cineva. [Pr.: *-di-a*] — Din it. **studiare.**

STUDIÁT, -Ă, *studiaţi, -te,* adj. **1.** Cercetat, analizat, examinat. **2.** Fig. Lipsit de naturaleţe, de sinceritate; artificial, afectat, prefăcut. [Pr.: *-di-at*] — V. **studia.**

STUDIÉRE s.f. Acţiunea de *a (se) studia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **studia.**

STUDIÓ, *studiouri,* s.n. **I. 1.** Atelier special amenajat în care lucrează pictorii, sculptorii, fotografii etc. **2.** Ansamblu de clădiri, de instalaţii şi de amenajări speciale care serveşte în procesul de turnare a filmelor. **3.** Încăpere special amenajată din punctul de vedere al acusticii (şi iluminatului) şi echipată cu utilajul necesar captării unor programe sonore sau de sunete şi imagini, destinată transmisiei în direct sau înregistrării în vederea unei transmisii ulterioare la radio şi televiziune. **4.** Teatru de capacitate mică, de obicei dependent de un teatru mai mare, destinat prezentării de spectacole în scopul valorificării unor artişti (tineri) sau al prezentării unor spectacole experimentale. **II.** Divan prevăzut cu o ladă pentru păstrarea aşternutului (şi cu poliţe sau rafturi pentru cărţi). [Pr.: *-di-o*] — Din fr., engl. **studio.**

STUDIÓS, -OÁSĂ, *studioşi, -oase,* adj. Care învaţă mereu şi stăruitor, căruia îi place să studieze; înclinat spre studiu; sârguitor la învăţătură. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **studieux.**

STÚDIU, *studii,* s.n. **1.** Acţiunea de a studia (**1**); muncă intelectuală susţinută depusă în vederea însuşirii de cunoştinţe temeinice într-un anumit domeniu; cercetare a unei probleme, a unui fenomen etc. F Spec. Însuşire de cunoştinţe ştiinţifice; învăţătură. G Exp. *A-şi face studiile* = a parcurge succesiv diverse grade de învăţământ. F (Teatru; în exp.) *A pune o piesă în studiu* = a începe repetiţiile la o piesă. **2.** Materie de învăţământ. **3.** Lucrare, operă ştiinţifică. **4.** (În artele plastice) Schiţă parţială sau preliminară cu ajutorul căreia pictorul, sculptorul etc. compune şi execută o operă definitivă. F Compoziţie muzicală cu caracter de virtuozitate, destinată mai ales îmbunătăţirii tehnicii instrumentale. — Din lat. **studium,** it. **studio.**

STUF, *stufuri,* s.n. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu tulpina înaltă şi dreaptă, cu frunzele lanceolate şi cu florile violete sau gălbui, dispuse în panicule terminale, folosită la acoperitul caselor, ca materie primă pentru obţinerea celulozei, a hârtiei etc.; trestie *(Phragmites communis).* F (Rar) Desiş; tufiş, boschet. [Var.: (reg.) **stuh** s.n.] — Lat ***styphus** (= *stypa + typyhe).*

STUFAT, (**2**) *stufaturi,* s.n. **1.** Mâncare scăzută, gătită din carne (de miel) şi fire de ceapă şi de usturoi verde. **2.** Porţie sau fel dintr-o astfel de mâncare. — Din ngr. **stufáton.**

STUFĂRÁIE s.f. (Pop.) Stufăriş. [Pr.: *-ra-ie.* — Var.: (reg.) **stuhăráie** s.f.] — **Stuf** + suf. *-ăraie.*

STUFĂRÍE, *stufării,* s.f. Stufăriş. [Var.: (reg.) **stuhărie** s.f.] — **Stuf** + suf. *-ărie.*

STUFĂRÍŞ, *stufărişuri,* s.n. **1.** Loc pe care creşte stuf mult şi des; stuf care creşte pe un asemenea loc; stufărie, stufăraie. **2.** Desime, desiş, tufiş. [Var.: (reg.) **stuhăriş** s.n.] — **Stuf** + suf. *-ăriş.*

STUFÍCOL, -Ă, *stuficoli, -e,* adj. De stuf; care ţine de valorificarea stufului. — **Stuf** + suf. *-icol.*

STUFICULTÚRĂ s.f. Ansamblul lucrărilor de amenajare a terenurilor stuficole, de cultură şi de exploatare a stufului. — **Stuf** + **cultură.**

STUFÍŞ, *stufişuri,* s.n. Tufiş, desiş. — **Stuf** + suf. *-iş.*

STUFÍT s.n. Material termoizolant confecţionat din tulpini uscate de stuf aşezate paralel, presate şi legate sub formă de panouri. — Din **stuf.**

STUFÓS, -OÁSĂ, *stufoşi, -oase,* adj. (Despre arbori) Cu frunze sau cu ramuri multe şi dese; (despre păduri) care are arbori cu frunze sau cu ramuri multe şi dese; (despre umbra arborilor) nepătruns, adânc. F Fig. (Despre barbă, mustăţi) Cu păr mult şi des. — **Stuf** + suf. *-os* (cu unele sensuri după *tufos).*

STUH s.n. v. **stuf.**

STUHĂRÁIE s.f. v. **stufăraie.**

STUHĂRÍE s.f. v. **stufărie.**

STUHĂRÍŞ s.n. v. **stufăriş.**

STUHUÍT, -Ă, *stuhuiţi, -te,* adj. (Reg.) Cu acoperiş de stuf. — Din **stuh.**

STUP, *stupi,* s.m. **1.** Adăpost natural sau special confecţionat pentru albine, unde acestea trăiesc în familii, formează fagurii şi depun mierea; *p. ext.* adăpostul împreună cu albinele şi cu fagurii; ştiubei. G Expr. *A fi (bogat) ca un stup* sau *a fi* (ori *a se face) stup de bani* = a fi (sau a deveni) foarte bogat, a aduna multă avere. **2.** Totalitatea albinelor dintr-un stup (**1**); familie de albine. — Lat. ***stypus.**

STUPÁR, *stupari,* s.m. Apicultor, prisăcar. — **Stup** + suf. *-ar.*

STÚPĂ[1]**,** *stupe,* s.f. (Pop.) Nume dat firelor de cânepă rămase între dinţii daracului după scoaterea fuiorului. F Câlţi de cânepă sau de bumbac cu care se curăţă uneltele, maşinile etc. F Dop de câlţi, de cârpe sau de hârtie care se pune în puşcă sau în cartuş deasupra pulberii ori alicelor; furtuială. — Lat. **stuppa.**

STÚPĂ[2]**,** *stupe,* s.f. Monument funerar budist, format dintr-un soclu poligonal, având deasupra un corp cilindric acoperit cu o cupolă. — Din fr. **stupa.**

STUPĂRÍE, *stupării,* s.f. (Rar) Stupină. — **Stup** + suf. *-ărie.*

STUPĂRÍT s.n. Apicultură. G *Stupărit pastoral* = sistem de practicare a apiculturii în timpul sezonului activ, care constă în transportarea succesivă a stupilor în regiuni cu bază meliferă, pentru ca albinele să culeagă permanent nectar şi polen. — **Stup** + suf. *-ărit.*

STUPEFÁCŢIE, *stupefacţii,* s.f. Uimire, stupoare. — Din fr. **stupéfaction.**

STUPEFIÁ, *stupefiez,* vb. I. Tranz. A produce uimire; a ului, a năuci, a surprinde. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **stupéfier.**

STUPEFIÁNT, -Ă, *stupefianţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă din categoria drogurilor) care produce alterări ale funcţiilor psihice. F (Substanţă medicamentoasă) care inhibă centrii nervoşi, provocând o stare de inerţie fizică şi psihică şi care, folosită mult timp, duce la obişnuinţă şi necesitatea unor doze crescânde; *p. gener.* (substanţă) care, prin folosire repetată, dă naştere fenomenului de dependenţă; drog. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **stupéfiant.**

STUPEFIÁT, -Ă, *stupefiaţi, -te,* adj. Încremenit de mirare; uimit, uluit. [Pr.: *-fi-at*] — V. **stupefia.**

STUPEFIÉRE s.f. Acţiunea de *a stupefia* şi rezultatul ei; încremenire, uimire, uluire, năucire. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **stupefia.**

STUPÍ, *stupesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A scuipa. F Tranz. Spec. A scuipa sau a se face că scuipă în semn de batjocorire, de înjosire a cuiva. F Tranz. A elimina un obiect aflat sau introdus în gură. G Expr. *A-şi stupi sufletul* (cu cineva) = a se chinui mult cu un om nepriceput sau îndărătnic. F (Despre pisici) A-şi încorda corpul într-un gest de apărare sau de atac, însoţit de un pufăit specific. — Probabil lat. ***stupire** (<**scuppire + sputare*).

STUPÍD, -Ă, *stupizi, -de,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Lipsit de sens, de raţiune, de conţinut; absurd. **2.** (Despre oameni) Lipsit de inteligenţă, greoi la minte; nătâng, mărginit; (despre manifestări ale oamenilor) care dovedeşte, trădează lipsă de inteligenţă, de pricepere. — Din fr. **stupide,** lat. **stupidus.**

STUPIDITÁTE, (**2**) *stupidităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi stupid, lipsă de raţiune; prostie. **2.** Faptă sau vorbă de om stupid; frază lipsită de sens; inepţie, stupizenie. — Din fr. **stupidité,** lat. **stupiditas, -atis.**

STUPÍLĂ, *stupile,* s.f. Amorsă specială întrebuinţată la tunurile vechi pentru aprinderea încărcăturii de pulbere. — Cf. fr. étoupille.

STUPÍNĂ, *stupine,* s.f. Loc unde se cresc albinele, unde sunt amplasaţi stupii şi toate instalaţiile anexe; albinărie, prisacă, stupărie. — **Stup** + suf. *-ină.*

STUPINIŢĂ, *stupiniţe,* s.f. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *stupină.* **2.** Plantă erbacee din familia orhideelor, cu două frunze bazale opuse, cu flori albe cu miros puternic de garoafe *(Platanthera bifolia).* — **Stupină** + suf. *-iţă.*

STUPÍT, *stupituri,* s.n. (Reg.) Scuipat. G Compus: *stupitul-cucului* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în formă de rozetă, cu flori liliachii, roz, albe *(Cardamine pratensis).* — V. **stupi.**

STUPITÚRĂ, *stupituri,* s.f. (Reg.) Scuipătură. — **Stupi** + suf. *-tură.*

STUPIZÉNIE, *stupizenii,* s.f. (Fam.) Stupiditate (**2**). — **Stupid** + suf. *-enie.*

STUPOÁRE s.f. **1.** Stare de uluire provocată de o surpriză sau de o emoţie puternică; uimire, stupefacţie. **2.** (Med.) Simptom care apare în unele psihoze, manifestat prin deprimare, amuţire, imobilitate şi insensibilitate completă. — Din fr. **stupeur,** lat. **stupor, -oris.**

STURIÓN, *sturioni,* s.m. (La pl.) Ordin de peşti răpitori marini de talie mare, cu scheletul cartilaginos-osos, cu corpul fără solzi, acoperit cu cinci şiruri longitudinale de discuri osoase, pescuiţi pentru carnea, icrele negre şi cleiul lor; (şi la sg.) peşte din acest ordin. [Pr.: *-ri-on*] — Cf. it. storione, engl. sturgeon.

STURIONICULTÚRĂ s.f. Ramură a pisciculturii care se ocupă cu reproducerea dirijată şi cu creşterea sturionilor. [Pr.: *-ri-o-*] — **Sturion** + **cultură.**

STURLUBÁTEC, -Ă, adj. v. **sturlubatic.**

STURLUBÁTIC, -Ă, *sturlubatici, -ce,* adj. (Pop.) Nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat. [Var.: (reg.) **sturluibátec, -ă, sturlubátec, -ă, sturluibátic, -ă, şturlubátic, -ă** adj.] — **Sturluibat** + suf. *-ic.*

STURLUIBÁ, *sturluibez,* vb. I. Intranz. (Reg.) A se zăpăci, a-şi pierde capul, raţiunea. — Et. nec.

STURLUIBÁRE s.f. (Reg.) Acţiunea de *a sturluiba* şi rezultatul ei; zăpăcire. — V. **sturluiba.**

STURLUIBÁT, -Ă, *sturluibaţi, -te,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat. [Var.: **struluibát, -ă** adj.] — V. **sturluiba.**

STURLUIBÁTEC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

STURLUIBÁTIC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

STURZ, *sturzi,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări de pădure de talie mică, cu cioc conic şi puternic, cu pene brune pe spate şi albe-gălbui (cu pete brune) pe piept, care se hrănesc cu insecte, viermi, fructe etc. *(Turdus).* — Refăcut din pl. **turdi** (<lat. **turdus,** influenţat probabil de lat. *sturnus).*

STURZIŞÓR, *sturzişori,* s.m. Diminutiv al lui *sturz;* sturzuleţ. — **Sturz** + suf. *-işor.*

STURZOÁICĂ, *sturzoaice,* s.f. (Rar) Femela sturzului. — **Sturz** + suf. *-oaică.*

STURZULÉŢ, *sturzuleţi,* s.m. Sturzişor. — **Sturz** + suf. *-uleţ.*

STYROFLÉX, s.n. Material izolant obţinut din polistiren, folosit la izolarea cablurilor de înaltă frecvenţă şi ca dielectric pentru condensatori cu stabilitate la temperatură. — Din fr. **styroflex.**

SUÁV, -Ă, *suavi, -e,* adj. Care produce o impresie de gingăşie, de fineţe; delicat, graţios, fin. [Pr.: *su-av*] — Din fr. **suave.**

SUAVITÁTE s.f. Însuşirea a ceea ce este suav; delicateţe, gingăşie, fineţe. [Pr.: *su-a-*] — Din fr. **suavité.**

SUB^{1}- Element de compunere care indică poziţia inferioară a unui obiect faţă de altul sau o cantitate, o intensitate, o calitate, o ierarhie inferioară în raport cu alta de acelaşi tip, şi care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. — Din fr. **sub-,** lat. **sub.**

SUB^{2} prep. **I.** (Introduce un complement circumstanţial de loc). **1.** (Arată poziţia unei persoane sau a unui lucru care se găseşte sau ajunge mai jos decât cineva sau ceva) Dedesubt. *A căzut sub masă.* G Exp. *A se afla* (sau *a fi, a se pomeni) sub soare* = a exista; a trăi. *A muri sub cuţit* = a muri în timpul unei operaţii chirurgicale. F (Împreună cu prep. „de", indică punctul de plecare al unui fenomen) *De sub pământ se aud zgomote.* F (Împreună cu prep. „pe", arată în mod neprecis poziţia sau mişcarea unui lucru care se află mai jos decât altul, dedesubtul altuia) *Se plimba pe sub ferestre.* **2.** (Rar) În. **3.** La marginea, la poalele, jos, lângă… *Sub zidurile cetăţii.* **II.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) În timpul, pe vremea. *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul.* G (Pop.) *Sub seară* = pe înserate. *Pe sub seară* = cam pe seară, spre seară. *Sub amiază* (sau *amiazăzi*) = aproape de miezul zilei. **III.** (Introduce un complement circumstanţial de cauză) *Iarbă ofilită sub arşiţa soarelui.* **IV.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) **1.** (Exprimă un raport de supunere, de dependenţă faţă de cineva) *Avea sub mână o armată de subalterni.* **2.** (În expr.). *Sub ochii* (cuiva) = în prezenţa (cuiva), fiind de faţă (cineva). *A ţine* (sau *a păstra*) sub cheie = a tăinui (ceva). *A fi* (sau *a se găsi) sub foc* = a se găsi în prima linie de luptă. *Sub pretext* (sau *cuvânt, motiv*) *că…* = invocând un motiv (fals). *Sub niciun cuvânt* (sau *chip*) = cu niciun preţ, nicidecum, niciodată. *Sub semnătură* = cu numele semnat (spre confirmare). *Sub titlu de…* = purtând numele sau titlul de… *Sub lozinca…* = cu cuvântul de ordine, cu deviza… **3.** (Înaintea unui numeral sau a unui nume de cantitate, exprimă inferioritatea cantitativă) Mai puţin ca… *Sub o mie de lei.* **V.** (Introduce nume predicative şi atribute) *Un spectacol sub aşteptări.* **VI.** (Introduce un complement circumstanţial de relaţie; în expr.) *Sub raportul…* (sau *sub acest raport*) = din punctul de vedere al… [Var.: (pop.) **supt, subt** prep.] — Lat. **subtus.**

SUBACVÁTIC, -Ă, *subacvatici, -ce,* adj. Care se află, se petrece sub apă; care se referă la mediul existent pe fundul apelor. — **Sub^{1}-** + **acvatic.**

SUBALIMENTÁ, *subalimentez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) alimenta (sistematic) în mod insuficient din punct de vedere calitativ şi cantitativ. — **Sub^{1}-** + **alimenta** (după fr. *sous-alimenter).*

SUBALIMENTÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) subalimenta* şi rezultatul ei; subalimentaţie, subnutriţie (**1**). — V. **subalimenta.**

SUBALIMENTÁT, -Ă, *subalimentaţi, -te,* adj. Hrănit (sistematic) în mod insuficient; subnutrit. — V. **subalimenta.**

SUBALIMENTÁŢIE s.f. Subalimentare. — **Sub^{1}-** + **alimentaţie** (după fr. *sous-alimentation).*

SUBALPÍN, -Ă, *subalpini, -e,* adj. Care este situat în regiunea imediat inferioară celei alpine, la poalele unor munţi înalţi; caracteristic unei asemenea regiuni. G *Etaj subalpin* = vegetaţie aflată deasupra limitei superioare a pădurilor, care constă în tufişuri de jneapăn, ienupăr, smirdar, pajişti etc. — Din fr. **subalpin.**

SUBALTÉRN, -Ă, *subalterni, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este subordonată altei persoane (într-o slujbă, într-o muncă), care lucrează sub ordinele altuia mai mare în grad. — Din fr. **subalterne.**

SUBALTERNÁRE, *subalternări,* s.f. (Log.) Raport între judecăţile universale şi judecăţile particulare de aceeaşi calitate, caracterizat prin faptul că din adevărul judecăţii universale decurge cu necesitate adevărul judecăţii particulare, iar din falsitatea judecăţii particulare rezultă cu necesitate falsitatea judecăţii universale. — **Sub^{1}-** + **alternare.**

SUBANSÁMBLU, *subansambluri,* s.n. Grup de piese care alcătuiesc o parte componentă a unei maşini, a unui sistem tehnic etc., acţionând în cadrul acestora ca o unitate funcţională distinctă. [Pl. şi: *subansmable*] — **Sub^{1}-** + **ansamblu** (după fr. *sous-ensemble).*

SUBANTREPRENÓR, *subantreprenori,* s.m. Antreprenor care execută numai o parte dintr-o lucrare contractată integral de altul. — **Sub^{1}-** + **antreprenor** (după fr. *sous-entrepreneur).*

SUBAPRECIÁ, *subapreciez,* vb. I. Tranz. A preţui pe cineva sau ceva mai puţin decât merită, a aprecia sub valoarea reală, a micşora importanţa unei persoane, a unui lucru, a unei situaţii; a subestima, a subevalua. G Refl. *Se subapreciază.* [Pr.: *-ci-a-*] — **Sub^{1}-** + **aprecia.**

SUBAPRECIÁT, -Ă, *subapreciaţi, -te,* adj. Care este subestimat, subevaluat. [Pr.: *-ci-at*] — V. **subraprecia.**

SUBAPRECIÉRE, *subaprecieri,* s.f. Faptul de *a (se) subaprecia*; subestimare, subevaluare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **subaprecia.**

SUBÁRBĂ, *subarbe,* s.f. Frânghie, odgon care susţine, fixează bompresul unei nave cu pânze. — Din fr. **sous-barbe.**

SUBARBORÉT, *subarborete,* s.n. Fiecare dintre grupurile de arbuşti care cresc într-un arboret. [Pl. şi: *subarboreturi,* (m.) *subarboreţi*] — **Sub^{1}-** + **arboret.**

SUBARBÚST, *subarbuşti,* s.m. Arbust a cărui înălţime nu depăşeşte un metru, având tulpina lemnoasă numai la bază; plantă care face trecerea între arbuşti şi plantele erbacee. — **Sub^{1}-** + **arbust.**

SUBARENDÁ, *subarendez,* vb. I. Tranz. A da sau a lua în arendă exploatarea unui bun pe care persoana care îl arendează îl deţine tot în arendă de la proprietar. — **Sub^{1}-** + **arenda.**

SUBARENDÁRE, *subarendări,* s.f. Acţiunea de *a subarenda* şi rezultatul ei. — V. **subarenda.**

SUBARENDÁŞ, *subarendaşi,* s.m. Persoană care ia în arendă exploatarea unui bun de la arendaş (şi nu direct de la proprietar). — **Sub^{1}-** + **arendaş.**

SUBARMÓNICĂ, *subarmonice,* s.f. (Fiz.) Componentă a unei vibraţii complexe, a cărei frecvenţă este un submultiplu al frecvenţei armonicii principale. — După fr. **sous-harmonique.**

SUBASMÉNT, *subasmente,* s.n. (Arh.) Partea inferioară a unei construcţii pe care se sprijină (aparent) toată clădirea; soclu. — Din fr. **soubassement.**

SUBATÓMIC, -Ă, *subatomici, -ce,* adj. (Despre particule) Mai mic decât atomul; care intră în componenţa atomului. — Din fr. **subatomique.**

SUBCAPÍTOL, *subcapitole,* s.n. Diviziune (unitară) a unui capitol. — **Sub^{1}-** + **capitol.**

SUBCARPÁTIC, -Ă, *subcarpatici, -ce,* adj. Care este situat în regiunea imediat inferioară celei carpatice; caracteristic acestei regiuni. — **Sub^{1}-** + **carpatic.**

SUBCELULÁR, -Ă, *subcelulari, -e,* adj. (Biol.) Care este mai mic decât celula; care intră în componenţa celulei. — **Sub^{1}-** + **celular.**

SUBCHIRIÁŞ, -Ă, *subchiriaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care închiriază un imobil sau o parte din el de la chiriaşul titular, principal; sublocatar. [Pr.: *-ri-aş*] — **Sub^{1}-** + **chiriaş.**

SUBCLÁSĂ, *subclase,* s.f. (Biol.) Categorie sistematică intermediară între clasă şi ordin. — **Sub^{1}-** + **clasă** (după fr. *sous-classe).*

SUBCLASIFICÁRE, *subclasificări,* s.f. Clasificare secundară. — **Sub^{1}-** + **clasificare** (după fr. *sous-clasification).*

SUBCLAVICULÁR, -Ă, *subclaviculari, -e,* adj. Situat sub claviculă, privitor la regiunea de sub claviculă. — **Sub^{1}-** + **clavicular** (după fr. *sous-claviculaire).*

SUBCOMISÁR, *subcomisari,* s.m. Funcţionar de poliţie aflat în imediata subordonare a comisarului; gradul acestui funcţionar. — **Sub^{1}-** + **comisar** (după fr. *sous-comissaire*).

SUBCOMITÉT, *subcomitete,* s.n. Parte a unui comitet însărcinată cu examinarea unor lucrări preliminare. — **Sub^{1}-** + **comitet** (după fr. *sous-comitet).*

SUBCONŞTIÉNT s.n. Sferă a fenomenelor psihice care se desfăşoară în afara conştiinţei şi care au putut fi anterior conştiente sau ar putea deveni conştiente ulterior. [Pr.: *-şti-ent*] — **Sub^{1}-** + **conştient** (după fr. *subconscient).*

SUBCONTRÁCT, *subcontracte,* s.n. Contract secundar. — Din engl. **subcontract.**

SUBCONTRARIETÁTE, *subcontrarietăți,* s.f. (Log.) Raport între judecata particular-afirmativă și cea particular-negativă, caracterizat prin faptul că nu pot fi ambele false, dar pot fi ambele adevărate în același timp și sub același raport. [Pr.: *-ri-e-*] — **Sub^{1}- + contrarietate.**

SUBCORTICÁL, -Ă, *subcorticali, -e,* adj. Care este situat dedesubtul cortexului cerebral, renal sau suprarenal; privitor la aceste regiuni. — **Sub^{1}- + cortical** (după fr. *sous-cortical).*

SUBCULTÚRĂ, *subculturi,* s.f. **1.** Tendință de manifestare subiacentă a unei culturi elementare. **2.** Cultură a grupurilor și subgrupurilor sociale dintr-o comunitate etnică. — Din engl. **subculture.** Cf. fr. sous-culture.

SUBCUTANÁT, -Ă, *subcutanați, -te,* adj. Care se află sub piele; care pătrunde sub piele; care se face sub piele; subcutaneu. *Injecție subcutanată.* — **Sub^{1}- + cutanat.**

SUBCUTANÉU, -ÉE, *subcutanei, -ee,* adj. (Livr.) Subcutanat. — **Sub^{1}- + cutaneu** (după fr. *sous-cutané).*

SUBDEZVOLTÁRE, *subdezvoltări,* s.f. Fenomen social-economic specific unui mare grup de țări ale lumii contemporane, cu un potențial economic scăzut. — **Sub^{1}- + dezvoltare.**

SUBDEZVOLTÁT, -Ă, *subdezvoltați, -te,* adj. (Despre persoane) Insuficient dezvoltat psihic sau fizic; (despre țări) caracterizat prin subdezvoltare. — **Sub^{1}- + dezvoltat** (după fr. *sous-développé).*

SUBDIALÉCT, *subdialecte,* s.n. Ramificație teritorială a unei limbi, subordonată dialectului și superioară graiului. [Pr.: *-di-a-*] — **Sub^{1}- + dialect.**

SUBDIMENSIONÁ, *subdimensionez,* vb. I. Tranz. A construi, a realiza mașini, instalații etc. sub dimensiuni normale. — **Sub^{1}- + dimensiona.**

SUBDIMENSIONÁT, -Ă, *subdimensionați, -te,* adj. Dimensionat (greșit) sub normele obișnuite. — V. **subdimensiona.**

SUBDIRÉCTOR, -OÁRE, *subdirectori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care îndeplinește funcția de ajutor al unui director; director adjunct; titlu, grad purtat de această persoană. — **Sub^{1}- + director** (după fr. *sous-directeur).*

SUBDIVÍDE, *subdivid,* vb. III. Tranz. (Rar) A subîmpărți. — **Sub^{1}- + divide** (după fr. *subdiviser).*

SUBDIVIZÁ, *subdivizez,* vb. I. Tranz. A subdivide, a subîmpărți. — Din fr. **subdiviser.**

SUBDIVIZÁRE, *subdivizări,* s.f. Acțiunea de *a subdiviza* și rezultatul ei; subîmpărțire. — V. **subdiviza.**

SUBDIVIZÁT, -Ă, *subdivizați, -te,* adj. Care a fost subîmpărțit. — V. **subdiviza.**

SUBDIVIZIONÁR, -Ă, *subdivizionari, -e,* adj. Obținut printr-o subîmpărțire, care aparține unei subdiviziuni. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **subdivisionnaire.**

SUBDIVIZIÚNE, *subdiviziuni,* s.f. Parte obținută prin împărțirea unei părți dintr-un tot care a mai fost împărțit; subîmpărțire. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **subdivision.**

SUBDOMINÁNTĂ, *subdominante,* s.f. (Muz.) Treapta a patra a modurilor major sau minor. F Acord construit pe treapta a patra a modurilor major sau minor. — **Sub^{1}- + dominantă** (după fr. *sous-dominante).*

SUBECUATORIÁL, -Ă, *subecuatoriali, -e,* adj. Care se află între ecuator și tropice; specific acestei regiuni. [Pr.: *-cu-a-to-ri-al*] — Din fr. **subéquatorial.**

SÚBER s.n. (Bot.) Țesut de apărare care se formează la suprafața organelor plantelor (de obicei în scoarța tulpinilor, a rădăcinilor și a tuberculilor), unde epiderma e înlocuită cu celule a căror membrană se află impregnată cu suberină. — Din lat., fr. **suber.**

SUBERÍNĂ s.f. Substanță organică formată din acizi grași, care se găsește în membrana celulară a suberului. — Din fr. **subérine.**

SUBESTIMÁ, *subestimez,* vb. I. Tranz. A atribui unei ființe, unui lucru, unei împrejurări o importanță sau o valoare mai mică decât cea reală; a subaprecia, a subevalua. G Refl. *X se subestimează.* — **Sub^{1}- + estima** (după fr. *sous-estimer).*

SUBESTIMÁRE s.f. Faptul de *a (se) subestima;* subapreciere, subevaluare. — V. **subestima.**

SUBETÁJ, *subetaje,* s.n. Strat sau succesiune de strate care se caracterizează prin individualitate petrografică și paleontologică, alcătuind o subdiviziune a unui etaj geologic. — **Sub^{1}- + etaj** (după fr. *sous-étage).*

SUBEVALUÁ, *subevaluez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) subestima. [Pr.: *-lu-a*] — **Sub^{1}- + evalua** (după fr. *sous-évaluer).*

SUBEVALUÁRE, *subevaluări,* s.f. Faptul de *a (se) subevalua*; subapreciere, subestimare. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **subevalua.**

SUBEXPÚNE, *subexpun,* vb. III. Tranz. A expune la lumină materiale fotosensibile un timp mai scurt decât cel necesar pentru obținerea unei imagini clare. — **Sub^{1}- + expune** (după fr. *sous-exposer*).

SUBEXPÚNERE s.f. Acțiune de *a subexpune* și rezultatul ei. — V. **subexpune.**

SUBFEBRÍL, -Ă, *subfebrili, -e,* adj. Care se referă la subfebrilitate, care are o stare de subfebrilitate. — Din fr. **subfébrile.**

SUBFEBRILITÁTE s.f. Stare a organismului care se caracterizează prin ridicarea moderată a temperaturii normale. — **Sub^{1}- + febrilitate.**

SUBFILIÁLĂ, *subfiliale,* s.f. Secție a unei întreprinderi sau instituții mai mică decât filiala. [Pr.: *-li-a-*] — **Sub^{1}- + filială.**

SUBGRÍNDĂ, *subgrinzi,* s.f. Grindă de lemn, de lungime relativ mică, așezată sub o grindă principală a unei construcții, în dreptul unui reazem, pentru a asigura construcției o rezistență mai mare. — **Sub^{1}- + grindă.**

SUBGRÚPĂ, *subgrupe,* s.f. Subdiviziune a grupei. — **Sub^{1}- + grupă** (după fr. *sous-groupe).*

SUBIACÉNT, -Ă, *subiacenți, -te,* adj. Care este plasat dedesubt. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **subjacent,** lat. **subjacens, -entis.**

SUBÍCTER, *subictere,* s.n. Simptom constând din culoarea ușor gălbuie a pielii și a mucoaselor apărut din cauza creșterii concentrației bilirubinei în sânge, care constituie unul dintre semnele de început ale hepatitei. — Din fr. **subictère.**

SUBIÉCT, *subiecte,* s.n., (**4**) *subiecți,* s.m. **1.** S.n. Totalitatea acțiunilor, evenimentelor (prezentate într-o anumită succesiune) care alcătuiesc conținutul unei opere literare, cinematografice etc. F Chestiune, temă despre care vorbește sau scrie cineva. F Cauză, pricină, motiv. **2.** S.n. (Lingv.) Partea principală a propoziției care arată cine săvârșește acțiunea exprimată de predicatul verbal la diateza activă sau reflexivă, cine suferă acțiunea când predicatul verbal este la diateza pasivă sau cui i se atribuie o însușire ori o caracteristică exprimată de numele predicativ în cazul predicatului nominal. **3.** S.n. (Log.) Termen al unor judecăți, reprezentând noțiunea ce desemnează obiectul gândirii despre care se afirmă sau se neagă însușirea exprimată de predicatul logic. **4.** S.m. Ființă aflată sub observație, supusă anchetei, experimentului etc.; individ care prezintă anumite caracteristici. **5.** S.m. (În sintagmele) *Subiect de drepturi și obligații* = persoană care, în cadrul raporturilor juridice, are drepturi și obligații. *Subiect impozabil* = persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească un anumit impozit către stat. — Din lat. **subjectum** (cu unele sensuri după fr. *sujet*).

SUBIECTÍV, -Ă, *subiectivi, -e,* adj. **1.** (Fil.) Care are loc în conștiință (individuală sau colectivă). **2.** Care ține de subiectivism (**1**). **3.** Care ține doar de părerea personală, necorepunzătoare realității, a cuiva; lipsit de obiectivitate; părtinitor. — Din fr. **subiectif.**

SUBIECTIVÁ, *subiectivez,* vb. I. Tranz. A prezenta, a înfățișa ceva în felul său personal; a imprima un caracter personal unei acțiuni. — Din fr. **subjectiver.**

SUBIECTIVÍSM s.n. **1.** Orientare filosofică idealistă care neagă existența lumii obiective, reducând realitatea la conștiința pe care subiectul o are despre aceasta. **2.** (Rar) Subiectivitate. — **Subiectiv** + suf. *-ism* (după fr. *subjectivisme).*

SUBIECTIVÍST, -Ă, *subiectiviști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține subiectivismului (**1**), privitor la subiectivism. **2.** S.m. și f. Adept al subiectivismului (**1**). **3.** Adj. Care are un caracter personal (neconform cu realitatea); bazat pe impresii personale. **4.** S.m. și f. Persoană care manifestă subiectivitate. — **Subiectiv** + suf. *-ist* (după fr. *subjectiviste).*

SUBIECTIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi subiectiv (**2**); atitudne subiectivă, părtinitoare față de cineva sau de ceva; subiectivism (**2**). — **Subiectiv** + suf. *-itate* (după fr. *subjectivité).*

SUBINGINÉR, -Ă, *subingineri, -e,* s.m. și f. Absolvent al unui colegiu sau secții tehnice (care lucrează în subordinea unui inginer). — **Sub^{1}- + inginer** (după fr. *sous-ingénieur*).

SUBINTITULÁ, *subintitulez,* vb. I. Tranz. A da unei scrieri și un titlu secundar (în afară de cel principal). — **Sub^{1}- + intitula.**

SUBINVOLÚȚIE, *subinvoluții,* s.f. (Med.) Regresiune. G *Subinvoluție uterină* = regresiune a uterului în lăuzie, care se produce mai încet decât normal. — Din fr., engl. **subinvolution.**

SUBÍT, -Ă, *subiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care se produce într-un timp foarte scurt și pe neașteptate; brusc, neprevăzut, neașteptat. — Din fr. **subit.**

SUBÎMPĂRȚÍ, *subîmpărt,* vb. IV. Tranz. A împărți o parte dintr-un tot în părți mai mici; a subdivide. — **Sub^{1}- + împărți.**

SUBÎMPĂRȚÍRE, *subîmpărțiri,* s.f. Acțiunea de *a subîmpărți* și rezultatul ei; (concr.) parte care intră în componența unei părți mai mari care a fost împărțită; subdiviziune; grupă; subunitate. — V. **subîmpărți.**

SUBÎNCHIRIÁ, *subînchiriez,* vb. I. Tranz. A da cu chirie un imobil sau o parte dintr-un imobil închiriat pe seama sa. F A lua cu chirie de la chiriașul principal o parte dintr-un imobil sau întregul imobil. [Pr.: *-ri-a*] — **Sub^{1}- + închiria** (după fr. *sous-louer).*

SUBÎNCHIRIÉRE, *subînchirieri,* s.f. Acțiunea de *a subînchiria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **subînchiria.**

SUBÎNCRENGĂTÚRĂ, *subîncrengături,* s.f. Subdiviziune a unei încrengături. — **Sub[1]-** + **încrengătură.**

SUBÎNTÍNDE, pers. 3 *subîntinde,* vb. III. Tranz. (Despre coarde și unghiuri) A delimita un arc de cerc. — **Sub[1]-** + **întinde.**

SUBÎNTÍNDERE, *subîntinderi,* s.f. Acțiunea de *a subîntinde* și rezultatul ei. — V. **subîntinde.**

SUBÎNTÍNS, -Ă, *subîntinși, -se,* adj. (Despre coarde și unghiuri) Care delimitează un arc de cerc. — V. **subîntinde.**

SUBÎNȚELÉGE, *subînțeleg,* vb. III. Refl. și tranz. A (se) înțelege (dintr-un context, dintr-o convorbire, dintr-o aluzie) ceva ce nu este exprimat direct. F Refl. A fi de la sine înțeles, a rezulta, a reieși. — **Sub[1]-** + **înțelege** (după fr. *sous-entendre).*

SUBÎNȚELÉS[1], *subînțelesuri,* s.n. Ceea ce se înțelege în mod indirect dintr-o afirmație, dintr-un context etc.; aluzie. G Expr. *A vorbi cu subînțeles* (sau *subînțelesuri)* = a face anumite aluzii, a nu-și exprima direct gândul. — V. **subînțelege.**

SUBÎNȚELÉS[2], -EÁSĂ, *subînțeleși, -se,* adj. Care reiese sau se înțelege de la sine, fără să fie exprimat. — V. **subînțelege.**

SUBJONCTÍV, *subjonctive,* s.n. (Gram.) Conjunctiv. — Din fr. **subjonctif.**

SUBJUGÁ, *subjúg,* vb. I. Tranz. **1.** A supune o țară, un popor (prin forța armelor); a robi, a cuceri. **2.** A pune în dependență (economică, politică etc.) față de cineva; a domina, a înrobi, a exploata. **3.** Fig. A exercita asupra cuiva o influență, o atracție covârșitoare; *p. ext.* a fermeca, a cuceri. — Din fr. **subjuguer.**

SUBJUGÁRE, *subjugări,* s.f. Acțiunea de *a subjuga* și rezultatul ei. — V. **subjuga.**

SUBJUGÁT, -Ă, *subjugați, -te,* adj. **1.** Care a fost cucerit de o putere străină. **2.** Care este în dependență (economică sau politică) față de cineva. **3.** Fig. Plin de încântare, de admirație; fermecat. — V. **subjuga.**

SUBJUGĂTÓR, -OÁRE, *subjugători, -oare,* adj. (Rar) Care subjugă; *fig.* care cucerește prin însușiri deosebite, care farmecă. — **Subjuga** + suf. *-ător.*

SUBLÍM, -Ă, *sublimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se ridică sau se află la o mare înălțime în ierarhia valorilor (morale, estetice, intelectuale), la cel mai înalt grad de desăvârșire, de frumusețe; măreț, superb, înălțător, minunat. G *Sublima Poartă* = guvernul sultanului în vechiul Imperiu Otoman; Poarta Otomană. **2.** S.n. Forma cea mai înaltă a perfecțiunii (în estetică, artă); desăvârșire. — Din fr. **sublime.**

SUBLIMÁ, *sublimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre corpuri chimice) A trece (prin încălzire) din starea solidă direct în stare gazoasă, fără a mai trece prin starea lichidă. F A trece dintr-o stare cristalină în stare de vapori și apoi din nou în stare de cristale, prin condensarea vaporilor. **2.** Refl., tranz. și intranz. A (se) transpune pe un plan superior, în sentimente superioare. F Fig. A (se) purifica, a (se) rafina. — Din fr. **sublimer.**

SUBLIMÁRE, *sublimări,* s.f. Faptul de *a sublima.* — V. **sublima.**

SUBLIMÁT, *sublimați,* s.m. Corp solid obținut prin sublimarea unei substanțe și prin readucerea vaporilor ei în stare solidă. G *Sublimat coroziv* = clorură de mercur care se prezintă sub formă de pulbere albă, solubilă în apă, utilizată ca dezinfectant extern. — Din fr. **sublimé.**

SUBLIMINÁL, -Ă, *subliminali, -e*, adj. (Psih.) Care este inferior pragului conștiinței, care nu devine conștient. — Din fr. **subliminal.**

SUBLIMITÁTE s.f. (Rar) Însușire a ceea ce este sublim; perfecțiune, desăvârșire. — Din fr. **sublimité.**

SUBLINGUÁL, -Ă, *sublinguali, -e*, adj. (Anat.) Care se află sub limbă. [Pr.: *-gu-al*] — Din fr. **sublingual.**

SUBLINIÁ, *subliniez,* vb. I. Tranz. **1.** A trage una sau mai multe linii sub un cuvânt sau un text scris, spre a-l scoate în evidență. **2.** Fig. A pune în evidență, a accentua. F A remarca ceva cu o insistență deosebită. [Pr.: *-ni-a*] — **Sub[1]-** + **linia** (după fr. *souligner).*

SUBLINIÁT[1], s.n. Faptul de *a sublinia.* [Pr.: *-ni-at*] — V. **sublinia.**

SUBLINIÁT[2], -Ă, *subliniați, -te,* adj. **1.** (Despre texte sau cuvinte scrise) Scos în evidență printr-una sau mai multe linii trase dedesubt. **2.** Fig. (Despre fraze, cuvinte rostite) Pus în evidență printr-o accentuare specială, printr-un gest expresiv. [Pr.: *-ni-at*] — V. **sublinia.**

SUBLINIÉRE, *sublinieri,* s.f. Acțiunea de *a sublinia* și rezultatul ei; (concr.) linie trasă sub un text sau un cuvânt scris. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **sublinia.**

SUBLITERÁR, -Ă, *subliterari, -e*, adj. Care se situează, valoric, sub nivelul unei literaturi adevărate. — După engl. **subliterary.**

SUBLITERATÚRĂ s.f. Literatură de calitate proastă. — **Sub[1]-** + **literatură** (după engl. *subliterature*)

SUBLOCATÁR, -Ă, *sublocatari, -e,* s.m. și f. (Rar) Subchiriaș. — **Sub[1]-** + **locatar** (după fr. *sous-locataire*).

SUBLOCOTENÉNT, *sublocotenenți,* s.m. Cel mai mic grad de ofițer în armată; persoană care are acest grad. — **Sub[1]-** + **locotenent** (după fr. *sous-lieutenant).*

SUBLUNÁR, -Ă, *sublunari, -e,* adj. Care este situat între Pământ și orbita Lunii. — Din fr. **sublunaire.**

SUBLUXÁȚIE, *subluxații,* s.f. (Med.) Luxație parțială, ușoară. — Din fr. **subluxation.**

SUBMANDIBULÁR, -Ă, *submandibulari, -e,* adj. (Anat.; despre glande salivare și ganglioni) Care se află sub mandibulă. — **Sub[1]-** + **mandibular.**

SUBMARÍN, -Ă, *submarini, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se găsește sau se produce sub suprafața mării sau oceanului, ori pe fundul lor; referitor la regiunea de sub suprafața mării sau oceanului. **2.** S.n. Navă de luptă sau de cercetare care poate naviga atât la suprafață cât și sub suprafața unei ape; submersibil (**2**). — **Sub[1]-** + **marin** (după fr. *sous-marin).*

SUBMEDIÁNTĂ, *submediante,* s.f. Treapta a doua a unei game minore sau majore. [Pr.: *-di-an-*] — **Sub[1]-** + **mediantă.**

SUBMÉDIE, *submedii,* s.f. Proporție de cifre mai mică decât media. — **Sub[1]-** + **medie.**

SUBMEDIÓCRU, -Ă, *submediocri, -e,* adj. (Despre lucruri) De calitate inferioară, îndoielnică. F (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de calități. — **Sub[1]-** + **mediocru.**

SUBMERSÍBIL, -Ă, *submersibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este adaptat pentru a se cufunda și a pluti sub apă. **2.** S.n. Submarin (**2**). — Din fr. **submersible.**

SUBMERSIÚNE, *submersiuni,* s.f. **1.** Cufundare totală a unui corp sub suprafața unui lichid. F Spec. (Geol.) Coborâre a unei regiuni sub nivelul mării. **2.** Adâncime la care se află cufundat un corp într-un lichid, măsurată de la nivelul suprafeței libere a acestuia. **3.** Metodă de irigație (folosită mai ales în cultivarea orezului) care constă în acoperirea solului cu un strat de apă care stagnează un timp limitat. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **submersion.**

SUBMILIMÉTRIC, -Ă, *submilimetrici, -ce,* adj. (Despre unde) Cu lungimi sub un milimetru. — **Sub[1]-** + **milimetric.**

SUBMINÁ, *subminez,* vb. I. Tranz. A ataca, a lovi (indirect, pe ascuns) pentru a slăbi, a compromite, a zădărnici sau a nimici o acțiune, o realizare (a unui adversar). — **Sub[1]-** + **mina.**

SUBMINÁRE, *subminări,* s.f. Acțiunea de *a submina* și rezultatul ei. G (Jur.) *Subminarea puterii de stat* = infracțiune care constă în acțiuni armate sau orice alte acțiuni violente săvârșite de un grup de persoane, de natură a slăbi puterea de stat. *Subminarea economiei naționale* = infracțiune care constă în fapta unei persoane (sau a unui grup de persoane) care împiedică, prin diferite mijloace, desfășurarea activității normale a economiei naționale, aducând grave prejudicii acesteia. — V. **submina.**

SUBMULTÍPLU, *submultipli,* s.m. (Mat.) Mărime care se cuprinde de un număr întreg de ori într-o mărime de aceeași natură. F Unitate de măsură derivată care reprezintă o asemenea mărime. — **Sub[1]-** + **multiplu** (după fr. *sous-multiple).*

SUBMULȚÍME, *submulțimi,* s.f. (Mat.) Mulțime de elemente care aparțin unei mulțimi date. — **Sub[1]-** + **mulțime.**

SUBNORMÁL, -Ă, *subnormali, -e,* adj. Insuficient dezvoltat din punct de vedere psihic sau fizic. — **Sub[1]-** + **normal.**

SUBNUCLEÁR, -Ă, *subnucleari, -e,* adj. (Fiz.) Mai mic decât nucleul atomului; care intră în componența nucleului atomic. [Pr.: *-cle-ar*] — Din engl. **subnuclear.**

SUBNUTRÍT, -Ă, *subnutriți, -te,* adj. Subalimentat. — **Sub[1]-** + **nutrit.**

SUBNUTRÍȚIE s.f. **1.** Subalimentare. **2.** Stare patologică cronică cauzată de reducerea rației alimentare, de tulburări ale absorbției intestinale sau de creșterea consumului energetic al organismului. — **Sub[1]-** + **nutriție.**

SUBOFIȚÉR, *subofițeri,* s.n. Grad militar superior sergentului și inferior sublocotenentului; persoană care deține acest grad. — **Sub[1]-** + **ofițer** (după fr. *sous-officier).*

SUBORBITÁL, -Ă, *suborbitali, -e,* adj. Care se află sau are loc sub orbita cerească. — **Sub[1]-** + **orbital.**

SUBÓRDIN, *subordine,* s.n. **1.** Subdiviziune a unui ordin în sistematica științelor naturii. **2.** (În loc. adj. și adv.) *În subordine* sau *în subordinele cuiva* = (aflat) într-un raport de subordonare față de cineva sau de ceva. — **Sub[1]-** + **ordin** (după fr. *sous-ordre).*

SUBORDONÁ, *subordonez,* vb. I. Tranz. A face ca cineva sau ceva să depindă de altcineva sau de altceva, a stabili o ordine de dependență de la inferior la superior. — Din fr. **subordonner.**

SUBORDONÁRE s.f. Acțiunea de *a subordona* și rezultatul ei; dependență. F (Log.) Raport de concordanță între două noțiuni, de la noțiunea subordonată *(specia)* la noțiunea supraordonată *(genul).* F Raport sintactic între două elemente lingvistice (cuvinte, construcții, propoziții), dintre care unul depinde din punct de vedere gramatical de celălalt. F Raport de ierarhie între organele puterii de stat sau între cele ale

administrației de stat, ori între acestea și organele puterii care le-au ales, în temeiul căruia organul superior îndrumă și controlează activitatea organului inferior, putând să le anuleze actele ilegale. — V. **subordona.**

SUBORDONÁT, -Ă, *subordonați, -te,* adj. Dependent de cineva sau de ceva, aflat într-o relație de subordonare. G *Propoziție subordonată* (și substantivat, f.) = propoziție care depinde din punct de vedere gramatical de altă propoziție, îndeplinind funcția unei părți de propoziție a regentei; propoziție secundară. F (Substantivat) Subaltern. — Din fr. **subordonné.**

SUBORDONATÓR, -OÁRE, *subordonatori, -oare,* adj. Care subordonează, care are ceva sau pe cineva în subordine. G *Conjuncție subordonatoare* = conjuncție care leagă propozițiile subordonate de propoziția regentă — **Subordona** + suf. *-tor.*

SUBPÁT, s.n. v. **supat.**

SUBPĂMÂNTEÁN, -Ă, *subpământeni, -e,* adj. Care se află în pământ, sub nivelul solului; subteran. F (Rar; despre vehicule) Care circulă pe sub pământ. — **Sub^{1}-** + **pământean.**

SUBPOLÁR, -Ă, *subpolari, -e,* adj. (Despre regiuni geografice sau despre fauna, flora, clima lor) Care se găsește în zona unuia dintre cele două cercuri polare, în imediata apropiere a acestora; care este specific acestei zone. — **Sub^{1}-** + **polar.**

SUBPONDERÁL, -Ă, *subponderali, -e,* adj. Care are o greutate mai mică decât greutatea normală. — **Sub^{1}-** + **ponderal.**

SUBPOPULÁT, -Ă, *subpopulați, -te,* adj. Care are puțină populație față de întinderea și de condițiile de viață ale teritoriului respectiv. — **Sub^{1}-** + **populat.**

SUBPREFÉCT, *subprefecți,* s.m. (În vechea organizare administrativă) Ajutor al prefectului însărcinat cu administrarea unei plase sau a unui județ. — **Sub^{1}-** + **prefect** (după fr. *sous-préfect).*

SUBPREFECTÚRĂ, *subprefecturi,* s.f. (În vechea organizare administrativă) **1.** Funcția de subprefect. F Local unde era sediul subprefectului. **2.** Plasă (**II 2**) administrată de un subprefect. F Comună servind subprefectului ca reședință; sediu de plasă (**II 2**). — **Sub^{1}-** + **prefectură** (după fr. *sous-préfecture).*

SUBPRESIÚNE s.f. Presiune mai joasă decât o presiune de referință. [Pr.: *-si-u-*] — **Sub^{1}-** + **presiune** (după germ. *Unterdruck).*

SUBPRODÚCȚIE, *subproducții,* s.f. Producție care nu satisface nevoile consumatorilor. — **Sub^{1}-** + **producție** (după fr. *sous-production).*

SUBPRODÚS, *subproduse,* s.n. Produs (de obicei deșeuri sau substanțe recuperabile) obținut din același proces de fabricație ca și produsul de bază; produs secundar. — **Sub^{1}-** + **produs** (după fr. *sous-produit).*

SUBRÁMURĂ, *subramuri,* s.f. Sector de activitate subordonat unei ramuri (**2**). — **Sub^{1}-** + **ramură.**

SUBRÁȚ, *subrațe,* s.n. **1.** Subsuoară (**1**). **2.** Linie care marchează punctele de adâncime a răscroiturii mânecilor la subsuoara obiectelor de îmbrăcăminte. — **Sub^{1}-** + **braț.**

SUBRÁ, *subrauri,* s.n. Obiect de lenjerie confecționat din pânză (impermeabilă cauciucată sau din material plastic), care se coase la subsuoara hainelor, pentru a le feri de transpirație. [Var.: **subráu, subráur** s.n.] — Din fr. **sous-bras.**

SUBRÁU s.n. v. **subra.**

SUBRÁUR s.n. v. **subrau.**

SUBRĂCÍRE s.f. (Fiz.) Stare a unui corp care, în condiții determinate, își păstrează în continuare starea de agregare la o temperatură care ar fi trebuit să determine schimbarea acesti stări. — **Sub^{1}-** + **răcire.** Cf. fr. s o u s - r e f r o i d i s s e m e n t.

SUBRĂCIT, -Ă, *subrăciți, -te,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Care se află în stare de subrăcire. — **Sub^{1}-** + **răcire.** Cf. fr. s o u s - r e f r o i d i.

SUBREDÁCȚIE, *subredacții,* s.f. Redacție locală a unui ziar, a unei reviste etc. subordonată unei redacții principale. — **Sub^{1}-** + **redacție.**

SUBRÉGN, *subregnuri,* s.n. Subdiviziune principală a unui regn în sistematica științelor naturii. — **Sub^{1}-** + **regn.**

SUBRÉTĂ, *subrete,* s.f. Fată angajată într-o casă pentru diverse treburi de gospodărie, mai ales cu atribuții de cameristă. — Din fr. **soubrette.**

SUBROGÁ, *subróg,* vb. I. Tranz. (Jur.) A înlocui pe cineva în exercitarea anumitor drepturi sau obligații; a înlocui un bun cu altul în cadrul unui patrimoniu, al unor raporturi juridice; a substitui. — Din fr. **subroger,** lat. **subrogare.**

SUBROGÁRE, *subrogări,* s.f. (Jur.) Faptul de *a subroga;* subrogație. — V. **subroga.**

SUBROGATÓRIU, -IE, *subrogatorii,* adj. Care substituie. — Din fr. **subrogatoire.**

SUBROGÁȚIE, *subrogații,* s.f. (Jur.) Subrogare. [Var.: **subrogațiúne** s.f.] — Din fr. **subrogation.**

SUBROGAȚIÚNE s.f. v. **subrogație.**

SUBRUTÍNĂ, *subrutine,* s.f. (Inform.) Secvență constituită ca o entitate de sine stătătoare care se repetă în diferite locuri ale unui program. — Din engl. **subroutine.**

SUBSCRÍE, *subscríu,* vb. III. **1.** Tranz. A-și pune semnătura sub un text scris sau pe un act, ca autor al lui sau ca unul care își însușește cele scrise; a subsemna. **2.** Intranz. și tranz. A se angaja, printr-o semnătură, la o contribuție bănească pentru o operă de interes particular sau public. **3.** Intranz. Fig. A aproba verbal părerea cuiva. — **Sub^{1}-** + **scrie** (după fr. *souscrire,* lat. *subscribere).*

SUBSCRÍERE, *subscrieri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a subscrie* și rezultatul ei; semnare; semnătură. **2.** (Rar) Subscripție. — V. **subscriere.**

SUBSCRÍPȚIE, *subscripții,* s.f. Faptul de a se angaja sau de a cere cuiva să se angajeze printr-o semnătură la o contribuție bănească pentru o operă de interes public sau particular; subscriere. G *Listă de subscripție* = act, document pe care semnează cei care contribuie la adunarea unor fonduri pentru o operă de interes public sau particular. — Din lat. **subscriptio,** fr. **souscription.**

SUBSCRÍS, -Ă, *subscriși -se,* s.m. și f. (Înv.) Subsemnat. — V. **subscriere.**

SUBSECRETÁR, *subsecretari,* s.m. (În sintagma) *Subsecretar de stat* = membru al guvernului în unele țări, având funcția de adjunct al ministrului. — **Sub^{1}-** + **secretar** (după fr. *sous-secrétaire).*

SUBSÉCȚIE, *subsecții,* s.f. Subdiviziune a unei secții, într-o întreprindere. — **Sub^{1}-** + **secție.**

SUBSECVÉNT, -Ă, *subsecvenți, -te,* adj. Care urmează după ceva; *p. ext.* care rezultă din ceva. — Din fr. **subséquent,** lat. **subsequens, -ntis.**

SUBSEMNÁ, *subsemnez,* vb. I. Tranz. (Rar) A subscrie. — **Sub^{1}-** + **semna** (după fr. *soussigner).*

SUBSEMNÁT, -Ă, *subsemnați, -te,* s.m. și f. (De obicei articulat) Semnatarul unei cereri care își indică numele în introducerea cererii sale; subscris. F (Fam.; art.; cu valoare de pron. pers. în exprimări orale) Eu. — **Sub^{1}-** + **semnat** (după fr. *soussigner).*

SUBSIDÉNȚĂ, *subsidențe,* s.f. **1.** Mișcare de coborâre a unei mase de aer în atmosferă, însoțită de încălzirea aerului. **2.** (Geol.) Proces de coborâre treptată a scoarței terestre, care are loc în bazinele de sedimentare. — Din fr. **subsidence.**

SUBSIDIÁR, -Ă, *subsidiari, -e,* adj. Care se adaugă, ca element secundar, la argumentele pentru susținerea unui raționament, a unei teorii etc.; complementar, auxiliar, secundar. G Loc. adv. *În subsidiar* = în al doilea rând, pe lângă aceasta, pe deasupra. [Pr.: *-di-ar*] — Din fr. **subsidiare,** lat. **subsidiarius.**

SUBSIDIARITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este subsidiar. — Din fr. **subsidiarité.**

SUBSÍDIU, *subsidii,* s.n. Ajutor bănesc acordat (de stat) în unele țări unei persoane, unei instituții etc. — Din fr. **subside,** lat. **subsidium.**

SUBSIOÁRĂ s.f. v. **subsuoară.**

SUBSISTÉM, *subsisteme,* s.n. Component structural principal, subordonat unui sistem. — **Sub^{1}-** + **sistem** (după fr. *sous-système).*

SUBSÓL, *subsoluri,* s.n. **1.** Partea de pământ aflată sub suprafața solului; totalitatea formațiunilor geologice mai vechi decât pătura actuală de sol. **2.** Totalitatea încăperilor dintr-o clădire, situate, total sau parțial, sub nivelul solului. **3.** Loc în partea de jos a paginilor unei cărți, a unui periodic, rezervat notelor explicative; *p. ext.* notă explicativă dată în acest spațiu. F Partea de jos a unei pagini de ziar, de periodic, de obicei despărțită de restul paginii printr-o linie orizontală, unde se publică, adesea pe toată lungimea foii, recenzii, articole cu subiect literar, științific etc. — **Sub^{1}-** + **sol** (după fr. *sous-sol).*

SUBSOLÁJ, *subsolaje,* s.n. Lucrare agricolă executată în același timp cu aratul, prin care se afânează zona inferioară adâncimii la care pătrunde plugul. — După fr. **sous-solage.**

SUBSÓNIC, -Ă, *subsonici, -ce,* adj. (Despre vehicule) Care se deplasează cu o viteză mare, dar inferioară vitezei sunetului; (despre viteza de deplasare a unor corpuri) care este inferioară vitezei sunetului. — Din fr. **subsonique.**

SUBSPÉCIE, *subspecii,* s.f. Grup de populații care prezintă unele caracteristici morfologice (minore) diferite de cele tipice pentru specia din care fac parte, dar nu justifică încadrarea lor ca specie de sine stătătoare. — **Sub^{1}-** + **specie** (după fr. *sous-espèce).*

SUBSTANTÍV, (**1**) *substantive,* s.n., (**2**) *substantivi,* adj. **1.** S.n. Parte de vorbire care denumește lucruri, ființe sau noțiuni abstracte și care se modifică, în cele mai multe limbi, după număr și caz. **2.** Adj. (În sintagma) *Colorant substantiv* = colorant care vopsește fibrele fără ajutorul mordanților; colorant direct. — Din fr. **substantif,** lat. **substantivus.**

SUBSTANTIVÁ, *substantivez,* vb. I. Tranz. A întrebuința cu valoare de substantiv o parte de vorbire care aparține altei clase gramaticale decât substantivul; a substantiviza. — Din fr. **substantiver**.

SUBSTANTIVÁL, -Ă, *substantivali, -e,* adj. Care ține de substantiv, care este de natura substantivului. F (Adverbial) Cu valoare de substantiv, ca substantiv. — Din fr. **substantival.**

SUBSTANTIVÁRE, *substantivări,* s.f. Faptul de *a substantiva;* substantivizare. — V. **substantiva.**

SUBSTANTIVÁT, -Ă, *substantivați, -te,* adj. (Despre părți de vorbire care aparțin altei clase gramaticale decât substantivul) Care este întrebuințat cu valoare de substantiv, care a devenit substantiv; substantivizat. — V. **substantiva.**

SUBSTANTIVIZÁ, *substantivizez,* vb. I. Tranz. A substantiva. — **Substantiv** + suf. *-iza.*

SUBSTANTIVIZÁRE, *substantivizări,* s.f. Substantivare. — V. **substantiviza.**

SUBSTANTIVIZÁT, -Ă, *substantivizați, -te,* adj. Substantivat. — V. **substantiviza.**

SUBSTÁNȚĂ, *substanțe,* s.f. **1.** Corp (solid, lichid, gazos) omogen alcătuit din atomi și din molecule (formate din aceleași elemente) și care posedă o anumită formă, culoare, miros, gust etc.; materie. G *Substanță de contrast* = substanță chimică utilizată în examenele radiologice, opacă la razele Roentgen. **2.** (Anat.; în sintagmele) *Substanță albă* = parte a sistemului nervos central formată din fibrele celulelor nervoase. *Substanță cenușie* = parte a sistemului nervos central formată din corpurile celulelor nervoase. **3.** (Fil.) Baza existenței, substratul care persistă de-a lungul tuturor transformărilor; existență sau realitate de sine stătătoare, care este suportul atributelor, al însușirilor. **4.** Parte esențială, principală, constitutivă a unui lucru. F Fig. Conținutul, miezul unui discurs, al unei scrieri etc. G Loc. adv. (Rar) *În substanță* = pe scurt, în rezumat; în fond. — Din fr. **substance.**

SUBSTANȚIÁL, -Ă, *substanțiali, -e,* adj. **1.** Care ține de substanța (**4**) unui lucru; principal, esențial; *p. ext.* important, însemnat, mare. **2.** (Despre alimente; adesea adverbial) Bogat în substanțe hrănitoare; consistent. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **substantiel,** lat. **substantialis.**

SUBSTANȚIALÍSM s.n. Denumire dată teoriilor filosofice care susțin existența substanței (**3**) ca factor permanent al fenomenelor. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **substantialité,** lat. **substantialitas, -atis.**

SUBSTÁȚIE, *substații,* s.f. Stație auxiliară, intermediară (de pompare, de distribuție a electricității, de tracțiune etc.). — **Sub^{1}-** + **stație** (după fr. *sous-station*).

SUBSTITUÁ vb. I v. **substitui.**

SUBSTITUÉNT, *substituenți,* s.m. Element sau substanță care poate înlocui un alt element sau o substanță, cu care are proprietăți asemănătoare. [Pr.: *-tu-ent*] — **Substitui** + suf. *-ent.* Cf. it. sostituente.

SUBSTITUÍ, *substítui,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) situa, a (se) pune în locul altuia. F (Jur.) A comite infracțiunea de substituire de persoană. [Prez. ind. și: *substituiesc.* — Var.: (înv.) **substituá** vb. I] — Din fr. **substituer,** lat. **substituere.**

SUBSTITUÍBIL, -Ă, *substituibili, -e,* adj. Care poate fi substituit. — **Substitui** + suf. *-bil.*

SUBSTITUÍRE, *substituiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) substitui* și rezultatul ei; înlocuire, substituție. G (Jur.) *Substituire de persoană* = infracțiune care constă în fapta unei persoane de a se prezenta sub o identitate falsă sau de a atribui o astfel de identitate unei alte persoane, spre a induce în eroare o autoritate publică sau un particular. — V. **substitui.**

SUBSTITÚT, (**1**) *substituți,* s.m., (**2**) *substitute,* s.n. **1.** S.m. Persoană care înlocuiește temporar pe titularul unei funcții. G *Substitut de procuror* = primul grad în ierarhia judecătorească a parchetului; magistrat care avea acest grad. **2.** S.n. Produs, obiect etc. care înlocuiește alt produs, alt obiect etc., având (aproximativ) același rol. F Semn, imagine, notație etc. folosite pentru a desemna o noțiune cu aceeași semnificație. — Din fr. **substitut,** lat. **substitutus.**

SUBSTITÚȚIE, *substituții,* s.f. Substituire, înlocuire. F (Chim.) Fenomen prin care un atom sau un grup de atomi din molecula unui corp chimic compus este înlocuit prin alt atom sau grup de atomi, provenind de la un alt corp chimic. F (Mat.) Înlocuire, într-o expresie matematică, a unui element sau a mai multor elemente prin alte elemente. G *Metoda substituției* = metodă de rezolvare a unui sistem de ecuații, care constă în a înlocui într-una din ele o necunoscută cu valoarea ei, dedusă din cealaltă ecuație a sistemului, și în a repeta aceeași operație până rămâne o singură ecuație cu o singură necunoscută. F (Jur.) Dispoziție prin care un moștenitor este obligat să transmită, la moartea sa, bunurile moștenite unei persoane desemnate ca succesorul său obligatoriu; dispoziție prin care este numit un al doilea moștenitor pentru cazul când primul, dintr-un motiv oarecare, nu va intra sau nu va accepta să intre în drepturile sale. [Var.: (înv.) **substituțiúne** s.f.] — Din fr. **substitution,** lat. **substitutio, -onis.**

SUBSTITUȚIÚNE s.f. v. **substituție.**

SUBSTRÁT, *substraturi,* s.n. **1.** (Fil.) Bază materială a diferitelor proprietăți ale unui obiect; bază materială a unității, a omogenității diferitelor obiecte; *p. ext.* conținut. **2.** Strat peste care s-a așezat alt strat. F (Lingv.; cu sens colectiv) Elemente pătrunse într-o limbă din limba populației autohtone care a adoptat-o, părăsindu-și limba proprie în urma unei cuceriri, a unei migrațiuni sau a unei colonizări. **3.** Substanță chimică asupra căreia acționează un ferment. **4.** Fig. Motiv, cauză adevărată (dar ascunsă) a unei acțiuni, a unei întâmplări, a unei porniri etc. — Din fr. **substrat,** lat. **substratum.**

SUBSTRUCTÚRĂ, *substructuri,* s.f. Subîmpărțire a unei structuri. — Din fr., engl. **substructure.**

SUBSUMÁ, *subsumez,* vb. I. Tranz. A introduce o noțiune mai restrânsă în sfera alteia mai largi; a include, a încadra, a subordona. — Din fr. **subsumer.**

SUBSUMÁRE, *subsumări,* s.f. Acțiunea de *a subsuma* și rezultatul ei; includere, încadrare, subordonare. — V. **subsuma.**

SUBSUMÁT, -Ă, *subsumați, -te,* adj. Inclus, subordonat, încadrat. — V. **subsuma.**

SUBSUOÁRĂ, *subsuori,* s.f. **1.** Partea de dedesubt a încheieturii brațului cu umărul; axilă, subraț. G Loc adv. *La* (sau *sub,* rar, *pe) subsuoară* = sub braț. *Din tălpi până-n subsuori* = în tot trupul. G Expr. *A (se) ține* sau *a (se) prinde de subsuoară* (sau *de subsuori)* = a (se) ține de braț; a (se) îmbrățișa. F (Adverbial) Sub braț. G Expr. *A sta* (sau *a ședea) cu mâinile subsuoară* (sau *subsuori)* = a sta degeaba, a trândăvi; a sta cu mâinile în sân. **2.** Unghi pe care îl formează o frunză cu lujerul sau o ramură cu axul purtător. [Var.: (pop.) **subsioáră, subțioáră** s.f.] — **Sub^{1}-** + ***suoară** („subsuoară" < lat.).

SUBȘÉF, *subșefi,* s.m. Persoană care, într-un serviciu, urmează, în linie ierarhică, după șef. — **Sub^{1}-** + **șef** (după fr. *sous-chef).*

SUBT prep. v. **sub^{2}.**

SUBTANGÉNTĂ, *subtangente,* s.f. (Mat.) Segment determinat de proiecția ortogonală pe axa absciselor a unui punct de pe o curbă plană și intersecția tangentei la curbă în acest punct cu axa absciselor. — **Sub^{1}-** + **tangentă** (după fr. *sous-tangente).*

SUBTÉMĂ, *subteme,* s.f. Temă subordonată unei teme principale; diviziune a unei teme. — **Sub^{1}-** + **temă.**

SUBTENSIÚNE, *subtensiuni,* s.f. **1.** Tensiune electrică dintr-un circuit mai joasă decât o anumită tensiune considerată normală. **2.** (Med.) Hipostensiune. [Pr.: *-si-u-*] — **Sub^{1}-** + **tensiune** (după fr. *sous-tension,* germ. *Unterspannung).*

SUBTENSÍV, *subtensivi, -e,* adj. (Med.) Hipotensiv. — Din **subtensiune** (după *hipotensiv*).

SUBTERÁN, -Ă, *subterani, -e,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care se află la o adâncime oarecare sub suprafața pământului; de sub pământ, din pământ, din subsol. F Care se execută sau are loc sub pământ. F Fig. (Despre organizații politice) Ilegal. **2.** S.f. Încăpere, galerie, construcție aflată în întregime (la adâncime mare) sub pământ. **3.** S.n. Mină. — După fr. **souterrain,** (**1**) și lat. **subterraneus.**

SUBTERFÚGIU, *subterfugii,* s.n. Mijloc șiret, abil de a ieși dintr-o situație dificilă; viclenie. — Din fr. **subterfuge,** lat. **subterfugium.**

SUBTÉXT, *subtexte,* s.n. Substrat psihologic și de idei sugerat de un text. — **Sub^{1}-** + **text.**

SUBTÍL, -Ă, *subtili, -e,* adj. **1.** (Despre oameni și despre însușirile, manifestările lor; adesea adverbial) Care sesizează, pătrunde cele mai mici amănunte, care poate face distincțiile cele mai fine; ager, pătrunzător, perspicace, fin. **2.** Care se descoperă numai printr-o cercetare atentă, amănunțită; greu de distins, de recunoscut, de sesizat. F Care tratează cu multă finețe, cu mult spirit analitic, cu ingeniozitate probleme grele, abstracte; care, pentru a fi înțeles, cere o mare ascuțime a minții. **3.** (Rar) Foarte subțire; transparent, ușor. — Din fr. **subtil,** lat. **subtilis.**

SUBTILITÁTE, (**2**) *subtilități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi subtil. **2.** Raționament, judecată, enunț subtil, greu de înțeles, care face distincții foarte fine și adesea excesive, inutile. — Din fr. **subtilité,** lat. **subtilitas, -atis.**

SUBTILIZÁ, *subtilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da subtilitate, rafinament, finețe gândirii, gustului etc.; a face să devină (prea) subtil (**1**). **2.** (Fam.) A lua ceva pe furiș, cu dibăcie, pe nesimțite; a sustrage, a fura, a șterpeli. — Din fr. **subtiliser.**

SUBTILIZÁRE, *subtilizări,* s.f. Acțiunea de *a subtiliza* și rezultatul ei. — V. **subtiliza.**

SUBTÍTLU, *subtitluri,* s.n. **1.** Al doilea titlu al unei lucrări, de obicei scris cu caractere mai mici și pus sub titlul principal, pe care îl completează. **2.** Text imprimat pe o peliculă cinematografică, la baza imaginii, care cuprinde

traducerea dialogurilor din filmele sonore. — **Sub[1]- + titlu** (după fr. *sous-titre).*

SUBTITRÁ, *subtitrez*, vb. I. Tranz. A realiza subtitlurile (**2**) unui film sonor. — După fr. **sous-titrer.**

SUBTITRÁRE, *subtitrări,* s.f. Acțiunea de *a subtitra* și rezultatul ei. — V. **subtitra.**

SUBTÓN, *subtonuri,* s.n. (Muz.) Treapta a șaptea a unui mod, aflată la distanță de un ton întreg față de fundamentala modului. — **Sub[1]- + ton.**

SUBTRAVERSÁ, *subtraversez,* vb.I. Tranz. A traversa pe dedesubt. — **Sub[1]- + traversa.**

SUBTROPICÁL, -Ă, *subtropicali, -e,* adj. (Despre zone geografice) Care este învecinat cu unul dintre cele două tropice, caracterizându-se prin ierni blânde și o vegetație neîntreruptă în tot cursul anului; (despre climă, vegetație etc.) specific acestor zone. — Din fr. **subtropical.**

SUBȚIÁ, *subțiez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai subțire (**I 1**). G Expr. (Tranz.) *A-și subția buzele* (sau *gura*) = a-și strânge buzele, făcându-le să pară mai subțiri, mai mici; a vorbi din vârful buzelor. F Tranz. (Despre îmbrăcăminte) A face ca silueta celui care o poartă să pară mai zveltă, mai subțire. **2.** Tranz. A face ca un corp lichid sau gazos să fie mai puțin concentrat, mai puțin dens; a dilua. **3.** Tranz. A face ca glasul să aibă un timbru mai subțire, mai înalt. **4.** Refl. Fig. (Despre oameni și despre însușirile sau manifestările lor; adesea ir.) A deveni mai rafinat, mai civilizat, mai fin; a se rafina, a se cultiva, a se stila. [Pe.: *-ți-a*] — Lat. **subtilare.**

SUBȚIAT, -Ă, *subțiați, -te,* adj. **1.** Redus, micșorat în grosime, în lățime, în volum. **2.** (Despre corpuri lichide și gazoase) Cu densitatea sau concentrația micșorată; diluat, subțire. **3.** Fig. Rafinat, stilat; civilizat. [Pr.: *-ți-at*] — V. **subția.**

SUBȚIÉRE, *subțieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) subția* și rezultatul ei. F Fig. Rafinare, cultivare a minții, a gustului. [Pr.: *-ți-e-*. — Var.: (reg.) **supțiáre** s.f.] — V. **subția.**

SUBȚIOÁRĂ s.f. v. **subsuoară.**

SUBȚIRÁTIC, -Ă, *subțiratici, -ce,* adj. **1.** (Cam) subțire (**I 1**). F (Despre oameni) Zvelt; slab. **2.** (Despre glas, voce) (Cam) subțire (**I 5**). — **Subțire** + suf. *-atic.*

SUBȚÍRE, *subțiri,* adj. **I. 1.** Care are grosime mică în raport cu celelalte dimensiuni. G Expr. *Subțire la* (sau *în*) *pungă* = sărac; zgârcit. F (Despre oameni) Slab, uscat; zvelt. F (Despre părți ale corpului omenesc) De dimensiuni reduse în lățime ori grosime; îngust; *p. ext.* slab, fin, delicat. F (Adverbial, în expr.) *A zâmbi subțire* = a zâmbi silit, șiret (cu buzele abia întredeschise). F (Despre fire, corzi, tuburi etc.) Cu diametru mic; îngust. F (Despre litere și despre scriere; adesea adverbial) Cu liniile înguste, fine. F (Adverbial) Fin, delicat. **2.** (Despre corpuri cu suprafața întinsă, despre straturi sau despre materii care se așază ca un strat peste ceva) Cu grosime mică; foarte puțin adânc. F (Despre materii textile, hârtie, piele etc.) De grosime redusă; ușor. F (Despre îmbrăcăminte). Făcut dintr-un material ușor, care nu ține cald. **3.** (Despre corpuri lichide și gazoase) Cu concentrație sau densitate mică, puțin consistent; diluat, rar. (Despre ploaie) Cu stropi mărunți și deși. **4.** Fig. (Despre vânt) Viu, tăios, pătrunzător. **5.** (Despre glas, voce; adesea adverbial) Cu ton înalt; ascuțit. **II.** Fig. **1.** (Despre oameni) Cu purtări și gusturi alese; distins, rafinat. F Cu gusturi delicate; pretențios, dificil. **2.** Ales, delicat, fin. **3.** Subtil, rafinat; iscusit, șiret, viclean. G Expr. *Cu un plan subțire* = pe ocolite, cu isteține, cu viclenie. — Lat. **subtilis.**

SUBȚIRÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *subțirei, -ele*, adj. Diminutiv al lui *subțire.* — **Subțire** + suf. *-el.*

SUBȚIRÍME s.f. Însușirea de a fi subțire. — **Subțire** + suf. *-ime.*

SUBUMÁN, -Ă, *subumani, -e,* adj. Care se află în stadiu animalic; *fig.* pe treaptă evolutivă inferioară. — **Sub[1]- + uman** (după engl. *subhuman).*

SUBUNITÁR, -Ă, *subunitari, -e,* adj. (Despre numere reale sau despre fracții ordinare) Care are o valoare mai mică decât unitatea. — **Sub[1]- + unitar.**

SUBUNITÁTE, *subunități,* s.f. Subîmpărțire a unei unități militare, economice, administrative etc. — **Sub[1]- + unitate.**

SUBURBÁN, -Ă, *suburbani, -e,* adj. Care ține de o suburbie, situat într-o suburbie, privitor la o suburbie. G *Comună suburbană* = comună situată în imediata apropiere a unui oraș sau la marginea acestuia și depinzând administrativ de acesta. F (Despre mijloace de transport) Care circulă în împrejurimile orașului, care face legătura între oraș și suburbii. F Fig. (Despre comportarea, limbajul etc. cuiva) Lipsit de politețe; vulgar. — Din fr. **suburbain,** lat. **suburbanus.**

SUBURBÍE, *suburbii,* s.f. Cartier mărginaș al unui oraș (mare). F Comună suburbană. [Acc. și: *subúrbie*] — Din lat. **suburbium.**

SUBÚRS, *suburși,* s.m. (Constr.) Grindă scurtă de lemn așezată pe babă, sub urșii unui pod de lemn. — **Sub[1]- + urs.**

SUBVÉNȚIE, *subvenții,* s.f. Transfer nerambursabil de resurse din bugetul de stat către un anumit domeniu sau anumite întreprinderi, în schimbul respectării anumitor condiții. [Var.: **subvențiúne** s.f.] — Din fr. **subvention,** lat. **subventio.**

SUBVENȚIONÁ, *subvenționez,* vb. I. Tranz. A ajuta, a susține cu subvenții; a da cuiva o subvenție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **subventionner.**

SUBVENȚIONÁRE, *subvenționări,* s.f. Acțiunea de *a subvenționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **subvenționa.**

SUBVENȚIÚNE s.f. v. **subvenție.**

SUBVERSIÚNE, *subversiuni,* s.f. Subminare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **subversion,** lat. **subversio, -onis.**

SUBVERSÍV, -Ă, *subversivi, -e,* adj. Care periclitează, subminează ordinea internă a unui stat; *p. ext.* care este împotriva ideilor, a valorilor acceptate în general. F Care se desfășoară în ascuns, ilegal. — Din fr. **subversif.**

SUB VOCE loc. adv. Indicație prin care se face trimitere la un anumit cuvânt dintr-o lucrare. [Abr.: *s.v.*] — Loc. lat.

SUBVULCÁNIC, -Ă, *subvulcanici, -ce,* adj. Care se află în zonele superficiale ale scoarței terestre. — **Sub[1]- + vulcanic.**

SUBZIDÍ, *subzidesc,* vb. IV. Tranz. A executa un element de construcție nou sub o zidărie veche, pentru a o consolida. — **Sub[1]- + zidi.**

SUBZIDÍRE, *subziditi,* s.f. Acțiunea de *a subzidi* și rezultatul ei. — V. **subzidi.**

SUBZISTÁ, *subzíst,* vb. I. Intranz. **1.** A rămâne în vigoare; a se menține, a dăinui, a dura. **2.** A avea mijloace de existență; a se întreține, a trăi. — Din fr. **subsister.**

SUBZISTÉNT, -Ă, *subzistenți, -te,* adj. Care subzistă, care se menține, care rămâne. — După fr. **subsistant.**

SUBZISTÉNȚĂ s.f. Faptul de a subzista; (concr.) ceea ce servește la asigurarea existenței materiale; hrană. G (Înv.) *Serviciu de subzistență* = serviciu care se îngrijea de aprovizionarea cu alimente și cu mijloace de întreținere a unei unități militare. — După fr. **subsistance.**

SUC, *sucuri,* s.n. **1.** Lichid conținut în substanțele vegetale, în special în fructe, de unde poate fi extras prin presare sau stoarcere; zeamă. F Lichid care circulă prin tuburile capilare ale plantelor. F Băutură răcoritoare special preparată din sucul (**1**) unor fructe sau din substanțe sintetice. **2.** Lichid secretat sau conținut în corpurile animalelor și îndeplinind diverse funcții. G *Sucuri digestive* = lichide de compoziție chimică diferită, secretate de tubul digestiv și anexele sale, sub influența cărora se face digestia alimentelor. **3.** (Reg.) Usuc. — Din fr. **suc,** lat. **sucus.**

SUCÁLĂ, *sucale,* s.f. Unealtă cu ajutorul căreia se deapănă pe țevi firul pentru războiul de țesut manual. G Loc. adv. (Reg.) *În sucală* = în cercuri, în spirală. G Expr. (Reg.) *A merge cum e sucala* = a merge ușor, repede. — Din bg., sb. **sukalo.**

SUCĂLÍ, *sucălesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Pop. și fam.) A cicăli. **2.** (Fam.) A-și bate joc de o treabă, a lucra de mântuială. — Din **sucală.**

SUCĂLÍRE, *sucăliri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a sucăli* și rezultatul ei. — V. **sucăli.**

SUCCEDÁ, *succéd,* vb. I. **1.** Intranz. A urma imediat după altcineva sau după altceva (în spațiu, în timp). F Refl. A urma unul după altul. **2.** Intranz. și tranz. A prelua funcția sau bunurile cuiva prin succesiune; a moșteni. [Var.: (rar) **succéde** vb. III] — Din fr. **succéder,** lat. **succedere.**

SUCCEDANÉU, *succedanee,* s.n. Substanță, produs etc. care poate înlocui la nevoie o altă substanță, un alt produs etc. cu proprietăți asemănătoare. — Din fr. **succédané,** lat. **succedaneus.**

SUCCEDÁRE, *succedări,* s.f. Faptul de *a (se) succeda.* [Var.: (rar) **succédere** s.f.] — V. **succeda.**

SUCCÉDE vb. III v. **succeda.**

SUCCÉDERE s.f. v. **succedare.**

SUCCÉS, *succese,* s.n. Rezultat favorabil, pozitiv (al unei acțiuni); reușită, izbândă. G Expr. *A dori* sau *a ura* (cuiva) *succes* = a-i dori (cuiva) noroc într-o întreprindere. F Primire bună, favorabilă, cu răsunet, pe care o face publicul unei opere literare, unui spectacol etc. — Din fr. **succès,** lat. **successus.**

SUCCESÍBIL, -Ă, *succesibili, -e,* adj. (În sintagma) *Grad succesibil* = grad de rudenie care dă drept la moștenire. — Din fr. **successible.**

SUCCESIBILITÁTE s.f. Drept de a moșteni; ordine de succesiune. — Din fr. **successibilité.**

SUCCESIÚNE, *succesiuni,* s.f. **1.** Mod în care se succedă (**1**) ființe, obiecte etc.; (concr.) șir de persoane, de lucruri, de fapte care se succedă într-o anumită ordine; serie, rând, înșiruire. **2.** Faptul de a prelua funcția sau bunurile cuiva prin moștenire; (concr.) funcție sau bun moștenit de cineva; moștenire. G Expr. *A (se) deschide o succesiune* = a (se) începe formalitățile pentru atribuirea unei moșteniri. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **succesion.**

SUCCESÍV, -Ă, *succesivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care urmează unul după altul (fără întrerupere sau la intervale scurte şi regulate). F Care are loc, se petrece progresiv, treptat. — Din fr. **succesif,** lat. **successivus.**

SUCCESÓR, -OÁRE, *succesori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care urmează în locul alteia (într-o funcţie, într-o demnitate). **2.** (Jur.) Persoană care dobândeşte drepturi şi obligaţii de la o altă persoană; moştenitor. — Din fr. **succeseur,** lat. **successor.**

SUCCESORÁL, -Ă, *succesorali, -e,* adj. Care ţine de succesiune (**2**) privitor la succesiune. — Din fr. **successoral.**

SUCCÍN s.n. (Rar) Chihlimbar. — Din fr. **succin,** lat. **succinum.**

SUCCÍNIC adj. (În sintagma) *Acid succinic* = acid extras din răşina de chihlimbar şi folosit la prepararea unor medicamente, datorită proprietăţilor antidiuretice, antispasmodice şi stimulatoare. — Din fr. **succinique.**

SUCCÍNT, -Ă, *succinţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Exprimat sau care se exprimă pe scurt, în puţine cuvinte; sumar, concis, laconic. — Din fr. **succint,** lat. **succintus.**

SUCEÁLĂ, *suceli,* s.f. Faptul de *a (se) suci.* F Fig. Faptul de a fi ciudat, lipsit de raţiune; fire, apucătură de om sucit[2] (**4**); sminteală, aiureală, scrânteală. — **Suci** + suf. *-eală.*

SUCEVEÁN, -Ă, *suceveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau din judeţul Suceava. **2.** Adj. Care aparţine municipiului sau judeţului Suceava sau sucevenilor (**1**), referitor la Suceava ori la suceveni. — **Suceava** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SUCEVEÁNCĂ, *sucevence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau judeţul Suceava. — **Sucevean** + suf. *-că.*

SUCÍ, *sucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A răsuci un fir, o fibră textilă etc., pentru a-i da o rezistenţă mai mare sau pentru a confecţiona anumite obiecte. F Tranz. şi refl. A (se) înfăşura, a (se) încolăci. **2.** Tranz. A da unui obiect o mişcare de rotaţie; a întoarce, a învârti. *Sucește butonul aparatului.* F A întoarce pe o parte şi pe alta, pe toate părţile. F Fig. A hărţui pe cineva cu întrebările, cu insistenţele. F Refl. Fig. A se agita, a se zbuciuma, a-şi frământa mintea pentru a ieşi dintr-o încurcătură, pentru a găsi o soluţie. **3.** Tranz. şi refl. A face să-şi schimbe sau a-şi schimba (brusc) poziţia corpului sau a unei părţi a corpului; a (se) întoarce în altă direcţie. F Tranz. A-şi scrânti, a-şi luxa o parte a corpului. F Tranz. A răsuci cu o mişcare violentă gâtul unei fiinţe, pentru a o ucide. **4.** Refl. şi tranz. A lua sau a da o poziţie nefirească; a (se) strâmba. G Expr. (Tranz.) *A suci vorba* sau *a o suci* = a da alt curs sau alt înţeles convorbirii, pentru a-şi ascunde gândurile, a ocoli adevărul. — Din sl. **sucon, sukati.**

SUCÍLĂ, *sucilă,* s.m. (Fam.) Om sucit[2] (**4**). — **Suci** + suf. *-ilă.*

SUCÍRE, *suciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) suci* şi rezultatul ei; răsucire, învârtire, sucit[1]. — V. **suci.**

SUCÍT[1] s.n. Sucire. — V. **suci.**

SUCÍT[2], -Ă, *suciţi, -te,* adj. **1.** Răsucit în jurul lui însuşi sau în jurul a ceva printr-o mişcare continuă şi în acelaşi sens. G Expr. *Că-i sucită, că-nvârită,* se spune când cineva caută să se eschiveze de la ceva. **2.** Care are corpul sau o parte a corpului întoarsă într-o parte. F Scrântit, luxat. **3.** Strâmb, încovoiat. F (Despre drumuri) Cu multe cotituri. F (Rar) În formă de spirală. **4.** Fig. (Despre oameni) Care nu este sau nu se poartă ca toată lumea; ciudat, aiurit; (despre manifestările oamenilor) care exprimă, trădează ciudăţenie. F Care se opune bunului-simţ; nepotrivit, nefiresc. — V. **suci.**

SUCITÓR, *sucitoare,* s.n. **1.** Sul neted de lemn, cu care se întinde şi se subţiază foaia de aluat pentru plăcintă, tăiţei etc.; vergea. **2.** Dispozitiv de lemn sau de metal la fierăstrău, la războiul de ţesut etc., care, prin învârtire, slăbeşte sau strânge o legătură. — **Suci** + suf. *-tor.*

SUCITÚRĂ, *sucituri,* s.f. Faptul de *a (se) suci.* F Cotitură (a unui drum). — **Suci** + suf. *-tură.*

SUCMÁN s.n. v. **suman.**

SUCOMBÁ, *sucómb,* vb. I. Intranz. A muri, a deceda. — Din fr. **succomber.**

SUCOMBÁRE, *sucombări,* s.f. Faptul de *a sucomba;* moarte, deces. — V. **sucomba.**

SUCRÁZĂ, *sucraze,* s.f. (Chim.) Zaharoză. — Din fr. **sucrase.**

SUCULÉNT, -Ă, *suculenţi, -te,* adj. Cu mult suc, zemos, hrănitor; *p. gener.* bun, gustos, savuros. F (Substantivat, f. pl.) Nutreţuri provenite din plante cu tuberculi şi din rădăcinoase. F Fig. Plin de conţinut, de savoare, bogat în idei. — Din fr. **succulent,** lat. **suculentus.**

SUCULÉNŢĂ s.f. (Adesea fig.) Însuşirea de a fi suculent; savoare. — Din fr. **succulence.**

SUCURSÁLĂ, *sucursale,* s.f. Întreprindere comercială sau bancară dependentă de alta de acelaşi fel, fără personalitate juridică. — Din fr. **succursale.**

SUCUSIÚNE s.f. (Med.) Metodă de punere în evidenţă a unei cantităţi de lichid liber amestecat cu un gaz dintr-un organ cavitar prin clătinarea bolnavului. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **succusion.**

SUD s.n. **1.** Punct cardinal opus nordului, aflat în direcţia în care se îndreaptă Soarele la amiază în emisfera nordică; miazăzi, amiază. G Loc adj. *De sud* = sudic. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei ţări etc., aşezată spre sud (**1**). F Popoare, populaţii care locuiesc în sud (**2**). — Din fr. **sud.**

SUDÁ, *sudez,* vb. I. Tranz. A îmbina două piese metalice realizând între ele, prin încălzire sau prin presare, în anumite condiţii de temperatură şi de presiune, o legătură metalică sau chimică. F Refl. Fig. A se uni, a se închega, a se lega.F Refl. (Despre oase, ligamente etc.) A se uni, a se lipi (după ce au fost rupte sau tăiate etc.). F Refl. (Despre elemente ale vorbirii) A se uni formând un singur cuvânt; a se aglutina. — Din fr. **souder.**

SUDÁBIL, -Ă, *sudabili, -e,* adj. Care poate fi sudat. — Din fr. **soudable.**

SUDABILITÁTE s.f. Însuşirea unui metal de a se îmbina prin sudare cu un alt metal de aceeaşi compoziţie. — Din fr. **soudabilité.**

SUD-AFRICÁN, -Ă, *sud-africani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din una dintre populaţiile indigene ale Africii de Sud sau este originară de acolo; *spec.* persoană care face parte din populaţia Republicii Africa de Sud sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Africii de Sud, Republicii Africa de Sud sau sud-africanilor (**1**), privitor la Africa de Sud, la Republica Africa de Sud ori la sud-africani. — Din fr. **sud-africain.**

SUD-AFRICÁNCĂ, *sud-africance,* s.f. Femeie care face parte din una dintre populaţiile indigene ale Africii de Sud sau este originară de acolo. — **Sud-african** + suf. *-că.*

SUDÁJ, *sudaje,* s.n. (Înv.) Sudare. — Din fr. **soudage.**

SUDÁLMĂ, *sudălmi,* s.f. (Pop.) Înjurătură, ocară. — Din magh. **szidalom** (influenţat, probabil, de *sudui).*

SUD-AMERICÁN, -Ă, *sud-americani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din una dintre populaţiile ţărilor din America de Sud sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Americii de Sud sau sud-americanilor (**1**), referitor la America de Sud ori la sud-americani. — Din fr. **sud-américan.**

SUD-AMERICÁNCĂ, *sud-americance,* s.f. Femeie care face parte din una dintre populaţiile ţărilor din America de Sud sau este originară de acolo. — **Sud-american** + suf. *-că.*

SUDAMÍNĂ s.f. Erupţie cutanată de vezicule mici pline cu lichid clar, care apare după transpiraţii abundente sau în cursul unor boli febrile. — Din fr. **sudamina.**

SUDANÉZ, -Ă, *sudanezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Sudanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Sudanului sau sudanezilor (**1**), privitor la Sudan ori la sudanezi. — Din fr. **soudanais.**

SUDÁRE, *sudări,* s.f. Acţiunea de *a (se) suda* şi rezultatul ei; sudaj, sudat[1], sudură. — V. **suda.**

SUDÁT[1] s.n. Sudare. — V. **suda.**

SUDÁT[2], -Ă, *sudaţi, -te,* adj. Care a fost lipit, îmbinat prin sudare. — V. **suda.**

SUDÁŢIE, *sudaţii,* s.f. **1.** Provocare a unei transpiraţii excesive, prin mijloace terapeutice, în scopuri curative; *p. gener.* transpiraţie (abundentă). **2.** Procedeu de separare a două sau a mai multor substanţe dintr-un amestec, bazat pe diferenţa punctelor de topire. — Din fr. **sudation,** lat. **sudatio.**

SUD-COREEÁN, -Ă, *sud-coreeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Coreea de Sud sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Coreea de Sud sau sud-coreenilor (**1**), referitor la Coreea de Sud ori la sud-coreeni. [Pr.: *-re-ean*] — Din fr. **sud-coréan.**

SUD-COREEÁNCĂ, *sud-coreence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Coreii de Sud sau este originară de acolo. — **Sud-coreean** + suf. *-că.*

SUD-DUNĂREÁN, -Ă, *sud-dunăreni, -e,* adj. Din sudul Dunării. — **Sud** + **dunărean.**

SUD-ÉST s.n. **1.** Punct cardinal secundar, situat în direcţia bisectoarei unghiului format de direcţiile sud şi est. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei ţări etc. aşezată între sud şi est. — Din fr. **sud-est.**

SUD-ÉSTIC, -Ă, *sud-estici, -ce,* adj. De la sud-est, dinspre sau spre sud-est. — **Sud-est** + suf. *-ic.*

SÚDIC, -Ă, *sudici, -ce,* adj. Care este situat la sud, de la sud, spre sud; meridional. — **Sud** + suf. *-ic.*

SUDÍST, -Ă, *sudişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al politicii statelor din Sudul Statelor Unite ale Americii, în cursul Războiului de secesiune. **2.** Adj. Care aparţine sudiştilor (**1**), privitor la sudişti. — Din fr. **sudiste.**

SUDÍT, *sudiţi,* s.m. Locuitor din Ţările Române aflat sub protecţia unei puteri străine, având prin aceasta dreptul la o jurisdicţie specială, la anumite privilegii fiscale etc. — Din it. **suddito.**

SUDOÁRE, *sudori,* s.f. Secreție a glandelor sudoripare prin care se elimină o parte a substanțelor rezultate din metabolismul organismului; transpirație, năduşeală. G Expr. *Sudorile morții* sau *sudori de moarte* = sudoare care acoperă corpul omului înaintea morții; *p. ext.* transpirație provocată de o emoție, de o spaimă sau de o oboseală foarte mare. F Fig. Muncă, osteneală, trudă; chin. — Lat. **sudor, -oris.**

SUDÓR, *sudori,* s.m. Muncitor specializat în operații de sudură. — Din fr. **soudeur.**

SUDORÁL, -Ă, *sudorali, -e,* adj. Sudorific. — Din fr. **sudoral.**

SUDORÍFIC, -Ă, *sudorifici, -ce,* adj. Care secretează sudoare sau care stimulează secreția glandelor sudoripare; sudoral. — Din fr. **sudorifique.**

SUDORIPÁRĂ, *sudoripare,* adj. (În sintagma) *Glandă sudoripară* = glandă care secretează sudoarea. — Din fr. **sudoripare.**

SUDORÍȚĂ, *sudorițe,* s.f. Muncitoare specializată în operații de sudură. — **Sudor** + suf. *-iță.*

SUDUÍ, *súdui,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A adresa insulte cuiva; a înjura. F Tranz. (Înv. şi reg.) A certa, a mustra, a dojeni. — Din magh. **szidni.**

SUDUITÚRĂ, *suduituri,* s.f. (Pop.) Înjurătură, ocară. [Pr.: *-du-i-*] — **Sudui** + suf. *-tură.*

SUDÚRĂ, *suduri,* s.f. **1.** Operație de sudare; *p. ext.* locul îmbinării prin sudare a două sau a mai multor piese. **2.** Fig. Închegare, îmbinare, legătură, unire (strânsă). — Din fr. **soudure.**

SUD-VÉST s.n. **1.** Punct cardinal secundar, situat în direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile sud şi vest. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. aşezată între sud şi vest. — Din fr. **sud-ouest,** germ. **Südwest.**

SUD-VÉSTIC, -Ă, *sud-vestici, -ce,* adj. De la sud-vest, dinspre sau spre sud-vest. — **Sud-vest** + suf. *-ic.*

SUEDÉZ, -Ă, *suedezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populația Suediei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Suediei sau suedezilor (**1**), privitor la Suedia ori la suedezi. F (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de suedezi. F *Gimnastică suedeză* = sistem de exerciții fizice care constă din diferite mişcări ale corpului, pentru dezvoltarea musculaturii şi agilității. [Pr.: *su-e-*] — **Suedia** (n. pr.) + suf. *-ez.*

SUFERÍ, *súfăr,* vb. IV. **1.** Intranz. A încerca, a simți, a îndura o durere fizică sau morală. F A avea neplăceri, a suporta consecințele neplăcute ale unui fapt. **2.** Tranz. şi intranz. A îndura, a răbda, a suporta. F Tranz. A fi supus unei pedepse, a fi condamnat. **3.** Tranz. A tolera, a suporta prezența cuiva sau a ceva, a trece cu vederea. **4.** Tranz. A îngădui, a admite, a permite, a consimți. — Lat. pop. **sufferire** *(= sufferre).*

SUFERÍND, -Ă, *suferinzi, -de,* adj. (Adesea substantivat). Care suferă de o boală; bolnav. — Din **suferi** (după fr. *souffrant).*

SUFERÍNȚĂ, *suferințe,* s.f. Durere fizică sau morală; suferire; starea celui care suferă. G Expr. *A fi în suferință* = a duce lipsă de ceva. — **Suferi** + suf. *-ință* (după fr. *souffrance*).

SUFERÍRE, *suferiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a suferi;* suferință. — V. **suferi.**

SUFERITÓR, -OÁRE, *suferitori, -oare,* adj. (Rar) Care suferă o durere fizică sau morală; care exprimă suferință; suferind. — **Suferi** + suf. *-tor.*

SUFERTÁŞ, *sufertaşe,* s.n. Ansamblu alcătuit din câteva vase aşezate unul peste altul şi fixate pe un dispozitiv cu mâner, în care se transportă mâncarea (caldă). — Din tc. **sefertas.**

SUFICIÉNT, -Ă, *suficienți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este în cantitate satisfăcătoare, atât cât trebuie; destul, de ajuns, satisfăcător. F (Substantivat, m.) Calificativ între „insuficient" şi „bine", cu care se notează uneori probele la examene. **2.** (Despre oameni) Care are o părere foarte bună şi nejustificată despre sine; plin de sine, înfumurat, îngâmfat, vanitos. [Pr.: *-ci-ent*] — Din lat. **sufficiens, -ntis.** Cf. it. s u f f i c i e n t e.

SUFICIÉNȚĂ s.f. **1.** (Rar) Faptul de a fi suficient; îndestulare. **2.** Încredere, mulțumire de sine exagerată; vanitate. [Pr.: *-ci-en-*] — Din it. **sufficienza.**

SUFÍSM s.n. Curent în mistica musulmană, apărut în sec. VIII şi răspândit mai ales în Persia, cu caracter anticlerical şi ascetic. — Din fr. **soufisme.**

SUFÍT, *sufituri,* s.n. Ornament de var şi nisip, executat în special pe tavan; tavan ornamentat în acest mod. — După it. **soffitto,** fr. **soffite.**

SUFÍTĂ[1], *sufite*, s.f. Parte superioară a scenei, amenajată special pentru manevrarea dispozitivelor de iluminare, aerisire etc.; *p. ext.* element scenografic care acoperă sau decorează partea superioară a scenei. — Din it. **soffitta,** fr. **soffite.**

SUFÍTĂ[2] s.f. v. **sofită.**

SUFIX, *sufixe,* s.n. Afix care se adaugă după rădăcina sau după tema unui cuvânt pentru a crea cuvinte sau forme gramaticale noi. G *Sufix lexical* = sufix care ajută la formarea cuvintelor noi, schimbând sensul sau categoria gramaticală a cuvântului de bază. *Sufix gramatical* (sau *flexionar)* = sufix cu ajutorul căruia se creează forme gramaticale. — Din fr. **suffixe.**

SUFIXÁ, *sufixez,* vb. I. Tranz. A adăuga un sufix la o rădăcină sau la o temă. — Din **sufix.** Cf. fr. s u f f i x e r.

SUFIXÁRE, *sufixări,* s.f. Acțiunea de *a sufixa* şi rezultatul ei; sufixație. — V. **sufixa.**

SUFIXÁȚIE, *sufixații,* s.f. Faptul de a sufixa; sufixare. — Din fr. **sufixation.**

SUFIXOÍD, *sufixoide,* s.n. (Lingv.) Element de compunere sau cuvânt folosit ca sufix la formarea unor termeni științifici şi tehnici. — Din fr. **suffixoïde.**

SUFLÁ, *súflu,* vb. I. **1.** Intranz. A elimina aer din gură sau din plămâni cu o anumită forță; a expira forțat aerul. G Expr. *A sufla în lumânare* (sau *în lampă)* = a stinge lumânarea sau lampa expirând cu putere aerul asupra flăcării. *A sufla în foc* = a expira producând un curent de aer, pentru a înteți flacăra. *Cine s-a fript cu ciorbă suflă şi în iaurt* = o experiență neplăcută te face mai prudent decât este necesar. *A sufla cuiva ceva* (sau pe *cineva) de sub nas* = a-şi însuşi cu îndrăzneală ceea ce se cuvine altuia; a fura, a şterpeli. F Tranz. A face ca ceva să se împrăştie sub acțiunea aerului expirat cu putere. F Tranz. A elimina mucozitățile nazale expirând puternic. F A introduce cu gura aer în deschizătura unor instrumente pentru a produce sunete; (despre unele instrumente) a suna, a cânta. *Suflă în fluier. Suflă trâmbițele.* F A produce (mecanic) un curent de aer sub presiune. **2.** Intranz. A respira greu, cu efort; a gâfâi. G Expr. *A nu (mai) sufla* = **a)** a fi mort; **b)** a sta liniştit, nemişcat; *fig.* a nu mai protesta, a nu crâcni. **3.** Tranz. A fabrica obiecte de sticlă folosind procedeul introducerii de aer într-o mică masă de sticlă topită. **4.** Tranz. A acoperi (un obiect de metal) cu un strat subțire de metal prețios; a arginta, a auri. **5.** Intranz. (Despre vânt) A bate. **6.** Tranz. A vorbi încet (şi în secret); a informa pe ascuns. G Expr. *A nu sufla un cuvânt* = a nu spune nimic, a ține secret. F A şopti actorilor rolul în timpul reprezentației. F A şopti cuiva răspunsul pe care trebuie să-l dea la o întrebare. — Lat. **sufflare.**

SUFLÁI, *suflaiuri,* s.n. **1.** Tub metalic subțire şi îndoit, cu un orificiu strâmt de ieşire, prin care se suflă aer într-o flacără de gaz sau de alcool, pentru a se obține activarea arderii; suflător (**4**). **2.** Instalație folosită la aerisirea puțurilor adânci de exploatare, formată din burlane prevăzute cu o pâlnie care se poate roti în direcția vântului. — **Sufla** + suf. *-ai.*

SUFLÁJ, *suflaje,* s.n. **1.** Dispozitiv montat la bordul unei nave, în scopul îmbunătățirii stablității. **2.** Metodă de lucru folosită pentru corectarea deformațiilor unei linii de cale ferată. — Din fr. **soufflage.**

SUFLÁNTĂ, *suflante,* s.f. Compresor de aer sau de alte gaze debitate în cantități mari, folosit în siderurgie la alimentarea furnalelor înalte şi a convertizoarelor. — Din fr. **soufflante.**

SUFLÁRE, *suflări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a sufla* şi rezultatul ei. F Aerul respirat; *fig.* faptul de a trăi, de a exista. G Loc. adv. *Într-o suflare* = într-o clipă, foarte repede. G Expr. *Fără (de) suflare* = **a)** cu respirația oprită (ca urmare a unei stări psihice sau fizice neobişnuite), foarte uimit, speriat etc.; **b)** fără viață, mort. *A-şi da suflarea (de pe urmă)* = a muri. **2.** Ființă, vietuitoare; *p. ext.* oameni, lume, popor. **3.** Adiere de vânt. — V. **sufla.**

SUFLĂTÓR, (**1, 2**) *suflători,* s.m., (**3, 4**) *suflătoare,* s.n. **1.** S.m. (La pl.) Instrumente muzicale de suflat. **2.** S.m. Persoană care cântă la un instrument de suflat. **3.** S.n. Țeavă prin care muncitorul sticlar suflă aer într-o masă de sticlă topită, pentru a-i da diverse forme. **4.** S.n. Dispozitiv pentru suflarea unui curent de abur sau de aer în cutia de fum a unei locomotive. F Suflai. — **Sufla** + suf. *-ător.*

SUFLECÁ, *súflec,* vb. I. Tranz. A îndoi, a răsuci în sus marginile unui obiect de îmbrăcăminte, de obicei mânecile sau poalele (pentru a le feri de apă sau pentru a fi mai liber în mişcări); a sumete. G Refl. *Se suflecă la mâneci.* — Lat. ***subfollicare.**

SUFLECÁRE, *suflecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sufleca* şi rezultatul ei. — V. **sufleca.**

SUFLECÁT, -Ă, *suflecați, -te,* adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Îndoit, răsfrânt în sus; sumes. — V. **sufleca.**

SUFLEÓR, *sufleori,* s.m. Persoană care suflă actorilor, în timpul repetițiilor şi al reprezentațiilor, replicile pe care urmează să le spună. — Din fr. **souffleur.**

SUFLERÍE, *suflerii,* s.f. (Rar; în sintagma) *Suflerie aerodinamică* = instalație experimentală, în formă de tunel, pentru determinarea forțelor aerodinamice exercitate de un curent de aer asupra unor machete de avioane, în vederea stabilirii forțelor care se exercită asupra construcțiilor reale în condiții de exploatare. — Din fr. **soufflerie.**

SUFLET, *suflete,* s.n. **1.** Totalitatea proceselor afective, intelectuale şi voliționale ale omului; psihic. G Loc. adv. *Din suflet* sau *din tot sufletul, din adâncul sufletului* = cu pasiune, cu convingere; foarte mult. *Cu* (sau *fără) suflet* = cu (sau fără) însuflețire, cu (sau fără) elan. F Trăsătură de caracter (bună sau rea); *p. ext.* caracter. F Persoană considerată din punct de vedere al trăsăturilor de caracter. *Era un suflet mare, care înțelegea lumea.* F Omenie, bunătate, milă. *Om fără suflet.* F Curaj, temeritate, îndrăzneală.

A prinde suflet. **2.** Factor, element esențial al unui lucru, al unei acțiuni etc. **3.** (Fil.; Bis.) Substanță spirituală de sine stătătoare, independentă de corp, care dă omului viață, individualitate și personalitate și care este de origine divină și cu esență veșnică. G Expr. *A-și încărca sufletul cu…* = a comite o faptă rea. *A avea* (ceva) *pe suflet* = a fi preocupat, chinuit de ceva. (Fam.) *A nu avea* (pe cineva) *la suflet* = a nu iubi (pe cineva), a nu-l simpatiza. *A(-i) scoate* (cuiva) *sufletul* = a nu lăsa (pe cineva) în pace, a sâcâi, a enerva. *A-i ieși* (cuiva) *sufletul* = **a)** a muri; **b)** a munci din greu, a se chinui. *Cu sufletul la gură* = **a)** în agonie; **b)** respirând foarte greu de oboseală sau de emoție. *A-și stupi sufletul* = a munci din greu, a se chinui cu ceva. *A-și căuta* (sau *vedea, griji) de suflet* (sau *de ale sufletului)* = a se comporta în conformitate cu normele bisericești. *A căuta de sufletul cuiva* = a da ceva de pomană în amintirea unui mort. *(Să) fie de sufletul cuiva!* = fie ca Dumnezeu să-i ierte păcatele! *A fi* (sau *a se face*) *trup și suflet cu cineva* = a fi extrem de devotat cuiva. *A-și vinde sufletul* = a păcătui foarte tare. **4.** Viață. *A avea șapte suflete.* G Expr. *A (mai) prinde* (sau *a căpăta) suflet* = a se întrema (după o boală). *A lua* (cuiva) *sufletul* = a omorî (pe cineva). *A avea ceva pe* (sau *la) sufletul său* = a avea ceva în posesiune. F Inimă. G Expr. *A i se rupe sufletul (de mila cuiva)* = a suferi foarte mult pentru nenorocirea cuiva. *A(-i) merge* (cuiva ceva) *la suflet* = a(-i) plăcea mult, a(-i) produce o mare satisfacție. **5.** Persoană, ins, om; *p. gener.* orice ființă. F Locuitor. *Oraș de un milion de suflete.* **6.** (Pop.) Suflare, suflu, respirație. *Pe nări el scoate suflet puternic.* G Loc. adv. *Într-un suflet* = foarte repede. G Loc. vb. *A-și trage sufletul* = a respira. G Expr. *A-și lua suflet* = a respira adânc; a-și potoli respirația. *A-i veni sufletul la loc* = a-și potoli respirația; a se liniști. **7.** (În sintagma) *Copil* (rar *fiu*) *de suflet* = copil adoptiv. F Expr. *A lua de suflet* = a adopta un copil. *A da de suflet* = a-și ceda copilul unei persoane care îl adoptă. — Lat. *__suflitus__ (< *suflare).*

SUFLETÉSC, -EÁSCĂ, *sufletești,* adj. Al sufletului; care ține de suflet, privitor la suflet; *p. ext.* moral, spiritual. — **Suflet** + suf. *-esc.*

SUFLETÉȘTE adv. Din punct de vedere sufletesc; moralmente. — **Suflet** + suf. *-ește.*

SUFLETÍSM s.n. (Fam.) Atitudine plină de generozitate și de solicitudine. — **Suflet** + suf. *-ism.*

SUFLETIST, -Ă, *sufletiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Persoană) plină de generozitate și de solicitudine. — **Suflet** + suf. *-ist.*

SUFLEȚÉL, *sufletele,* s.n. Diminutiv al lui *suflet.* — **Suflet** + suf. *-el.*

SUFLÉU, *sufleuri,* s.n. Preparat culinar asemănător cu o budincă, foarte pufos, făcut din legume, brânză sau fructe cu albuș bătut spumă. — Din fr. **soufflé.**

SUFLÓI, *sufloaie,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** Țeavă de trestie sau de soc prin care se suflă în foc, pentru a-l aprinde. **2.** Jucărie din scoarță de mesteacăn sau de salcie, cu care fluieră copiii. — **Sufla** + suf. *-oi.*

SÚFLU, *sufluri,* s.n. **1.** Respirație. F Zgomot anormal, având caracterul unui șuierat, perceput prin auscultație la nivelul anumitor organe (pleură, plămâni, inimă, vase) în diferite boli. F Capacitate respiratorie mare; *p. ext.* rezistență fizică (mare). **2.** Adiere, boare. **3.** Masă de aer deplasată cu violență (de explozia unei bombe), care poate provoca avarii și distrugeri. **4.** Fig. Avânt, elan, însuflețire. — Din fr. **souffle.**

SUFLÚRĂ, *sufluri,* s.f. Defect de turnare a lingourilor sau al pieselor metalice turnate, constând din mici goluri produse de gazele degajate din metal în urma unor reacții chimice. — Din fr. **soufflure.**

SUFOCÁ, *sufóc,* vb. I. Refl. și tranz. (Adesea fig.) A nu mai putea sau a face pe cineva să nu mai poată respira; a (se) înăbuși (din lipsă de aer), a (se) asfixia. — Din fr. **suffoquer,** lat. **suffocare.**

SUFOCÁNT, -Ă, *sufocanți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care provoacă sufocarea, care sufocă; înăbușitor, asfixiant. — Din fr. **suffocant.**

SUFOCÁRE, *sufocări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sufoca* și rezultatul ei; înăbușire, sufocație, asfixiere. — V. **sufoca.**

SUFOCÁȚIE, *sufocații,* s.f. (Rar) Sufocare. — Din fr. **suffocation,** lat. **suffocatio.**

SUFOZIÚNE s.f. v. **sufuziune.**

SUFRAGERÍE, *sufragerii,* s.f. Cameră special amenajată și mobilată în care se servește masa. F Mobilierul pentru această cameră. [Var.: **sofrageríe** s.f.] — **Sufragiu**[1] + suf. *-ărie.*

SUFRAGÉTĂ, *sufragete,* s.f. Partizană a mișcării femeilor din Anglia din a doua jumătate a sec. XIX și de la începutul sec. XX, al cărei scop a fost obținerea drepturilor politice pentru femei. — Din fr. **suffragette.**

SUFRAGÍU[1]**,** *sufragii,* s.m. (Înv.) Om de serviciu care servea la masă. [Var.: **sovragíu** s.m.] — Din tc. **sofraci.**

SUFRÁGIU[2]**,** *sufragii,* s.n. **1.** Drept de vot. G *Sufragiu universal* = drept de vot acordat tuturor cetățenilor majori ai unei țări. **2.** Sistem de votare (după modalitatea exercitării dreptului de vot și extinderea lui). **3.** Aprobare, asentiment. [Var.: **sufráj** s.n.] — Din fr. **suffrage,** lat. **suffragium.**

SUFRÁJ s.n. v. **sufragiu**[2]**.**

SUFUZIÚNE, *sufuziuni,* s.f. **1.** Răspândire sub piele a unei umori. G *Sufuziune sangvină* = hemoragie de proporții reduse care are loc între straturile componente ale unui organ sau ale unui țesut. **2.** (Geol.) Proces de spălare și de transportare a particulelor fine din rocile afânate sub acțiunea circulației apelor subterane. [Var.: **sufoziúne** s.f.] — Din fr. **suffusion.**

SUGACI, -CE, *sugaci, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Sugar.— **Suge** + suf. *-aci.*

SUGÁR, -Ă, *sugari, -e,* adj., s.m. (Copil) care se hrănește sugând, care nu a depășit vârsta alimentării cu laptele mamei; sugaci, sugător. — **Suge** + suf. *-ar.*

SUGATÍVĂ, *sugative,* adj. (În sintagma) *Hârtie sugativă* (și substantivat, f.) = hârtie poroasă și groasă, special făcută pentru a suge cerneală; sugătoare. — **Suge** + suf. *-ativă.*

SUGĂRÉL, -EÁ, *sugărei, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *sugar.* — **Sugar** + suf. *-el.*

SUGĂTÓR, -OÁRE, *sugători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv.) Sugar. F (Substantivat; fam.) Beție. **2.** S.f. Hârtie sugativă. **3.** S.f. Mică plantă din regiunea subalpină, lipsită de clorofilă, palid-gălbuie, brună sau roșie, cu frunze în formă de solzi și cu flori albe-gălbui *(Monotropa hypopytis).* — **Suge** + suf. *-ător.*

SÚGE, *sug,* vb. III. Tranz. **1.** A trage cu gura sau cu botul laptele din sân, din țâță. G Expr. *A suge* (ceva) *odată* (sau *împreună*) *cu laptele mamei* = a dobândi o deprindere din cea mai fragedă copilărie. *A-și suge de sub unghii* = a fi foarte zgârcit. F A sorbi un lichid, un suc etc. *Albina suge nectarul florilor. F* A dizolva ceva încet în gură și a mânca; a topi ceva puțin câte puțin. *Suge o bomboană.* F A trage în piept, a aspira. G Intranz. *A suge din țigară.* **2.** (Depr.) A goli conținutul unui vas; a bea. F (Fam.) A fi beție. **3.** (Despre un corp poros) A absorbi lichide. **4.** Fig. A stoarce de avere, de putere, de vlagă; a secătui, a slei. G Expr. *A suge* (pe cineva) *până la măduvă* = a-i lua (cuiva) tot ce are, a-l sărăci. *A suge sângele cuiva* (sau *din cineva*) = a exploata, a asupri, a chinui pe cineva. F Refl. (Despre obraji) A se trage mult înăuntru (din cauza lipsei dinților, a slăbiciunii). [Perf. s. *supsei,* part. *supt*] — Lat. **sugere.**

SUGÉL, *sugei,* s.m. **1.** Mică plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori purpurii, trandafirii sau albe *(Lamium purpureum).* G *Sugel alb* = plantă erbacee cu frunze pețiolate și flori albe *(Lamium album).* G Compus: *sugel-galben* = plantă erbacee cu frunzele pețiolate și flori galbene-aurii *(Galeobdolon luteum).* **2.** (Pop.) Panarițiu. — Lat. **sigillum** (după *suge*).

SUGERÁ, *sugerez,* vb. I. Tranz. A face să se nască în mintea cuiva (printr-o aluzie, o asociație de idei etc.) sau a inspira cuiva un gând, o idee, un sentiment. — Din fr. **suggérer.**

SUGERÁRE, *sugerări,* s.f. Acțiunea de *a sugera* și rezultatul ei. — V. **sugera.**

SÚGERE, *sugeri,* s.f. **1.** (Rar) Acțiunea de *a suge* și rezultatul ei; supt. **2.** Atracție a unei nave spre mal sau spre o navă mai mare care trece prin apropiere, datorită variațiilor de presiune create la viteze mari în vecinătatea bordurilor. — V. **suge.**

SUGESTÍBIL, -Ă, *sugestibili, -e,* adj. (Despre o persoană) Receptiv, sensibil la sugestie. — Din fr. **suggestible.**

SUGESTIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi sugestibil; grad de reactivitate la sugestie. — Din fr. **suggestibilité.**

SUGÉSTIE, *sugestii,* s.f. **1.** Influență exercitată asupra voinței cuiva; înrâurire și dirijare a voinței cuiva. F Spec. Influență exercitată asupra conștiinței și voinței cuiva (în stare de veghe sau în stare hipnotică), folosită în tratarea unor tulburări neuropsihice. **2.** Ceea ce se sugerează cuiva; sugerare, propunere, idee. [Var.: **sugestiúne** s.f.] — Din fr. **suggestion,** lat. **suggestio, -onis.**

SUGESTIONÁ, *sugestionez,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să gândească sau să acționeze (sau a gândi și a acționa singur) prin intermediul sugestiei; a (se) influența. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **suggestionner.**

SUGESTIÚNE s.f. v. **sugestie.**

SUGESTÍV, -Ă, *sugestivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care are puterea sau calitatea de a deștepta sugestii, care inspiră sau stârnește anumite reprezentări sau idei; care sugerează. — Din fr. **suggestif.**

SUGESTIVITÁTE s.f. Calitatea de a fi sugestiv. — Din fr. **suggestivité.**

SUGHIȚ, *sughițuri,* s.n. Contracție bruscă și convulsivă a diafragmei, însoțită de un sunet nearticulat, cauzată de trecerea aerului prin glotă. F Hohot de râs, de plâns. — Din **sughița** (derivat regresiv).

SUGHIȚÁ, *sughít,* vb. I. Intranz. A scoate sughițuri. [Prez. ind. și: *sughiț*] — Lat. pop. **subgluttiare** (= *singultare*).

SUGHIȚÁRE, *sughițări,* s.f. Acțiunea de *a sughița* și rezultatul ei; sughițat. — V. **sughița.**

SUGHIȚÁT s.n. Sughițare. — V. **sughița.**

SUGIÚC s.n. **1.** Produs de cofetărie făcut din nuci muiate în must fiert cu făină. F Bigi-bigi. **2.** (Înv.) Un fel de cârnat afumat preparat din carne de oaie, de capră sau de vită; ghiuden. — Din tc. **sucuk.**

SUGRUMÁ, *sugrúm,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge pe cineva de gât (pentru a-l omorî prin sufocare); a gâtui, a strangula. F Fig. (Despre haine) A strânge prea tare corpul, împiedicând mişcările, respiraţia. **2.** Tranz. Fig. A înăbuşi, a sufoca. **3.** Tranz. Fig. A înăbuşi cu violenţă o acţiune, o manifestare; a reprima, a lichida. **4.** Refl. (Despre ape, drumuri etc.) A se îngusta (brusc), a se gâtui. — **Su**(b) + **gruma**(z). Cf. s u g u ş a.

SUGRUMÁRE, *sugrumări,* s.f. Acţiunea de *a (se) sugruma* şi rezultatul ei. — V. **sugruma.**

SUGRUMÁT, -Ă, *sugrumaţi, -te,* adj. **1.** Strâns de gât, gâtuit; ucis prin sufocare. F Fig. Incomodat de o îmbrăcăminte prea strâmtă. **2.** Fig. Copleşit, chinuit, frământat de o stare sufletească. **3.** Fig. (Despre voce, rostire) Care nu poate fi articulat (bine); înecat, înăbuşit, alterat. — V. **sugruma.**

SUGRUMĂTÓR, -OÁRE, *sugrumători, -oare,* adj. Care sugrumă; care suprimă, care nimiceşte; *fig.* care apasă, care copleşeşte; sufocant — **Sugruma** + suf. *-ător.*

SUGRUMĂTÚRĂ, *sugrumături,* s.f. (Rar) Parte îngustă sau subţiată a unui lucru; loc în care se produce o îngustare sau o subţiere; gâtuitură, gâtuire. — **Sugruma** + suf. *-ătură.*

SUGUŞÁ, *sugúş,* vb. I. Tranz. (Înv. şi reg.) A gâtui, a sugruma. — **Su**(b) + **guşă.**

SUHÁT, *suhaturi,* s.n. **1.** (Înv. şi reg.) Păşune (pe lângă ape sau pe lângă locuri mocirloase); izlaz, imaş, suhăţie. **2.** (Reg.) Apă puţin adâncă (unde se adapă vitele). — Cf. sb. s u v a t.

SUHĂŢÍE, *suhăţii,* s.f. (Reg.) Suhat (**1**). — **Suhat** + suf. *-ie.*

SUÍ, *sui,* vb. IV. **1.** Refl. şi intranz. A se îndrepta spre un loc mai ridicat, a merge în sus, la deal; a (se) urca. G Tranz. *Suim coasta muntelui.* F Fig. A înainta, a avansa, a ajunge până la … **2.** Refl., tranz. şi intranz. A (se) aşeza pe ceva ridicat; a (se) urca, a (se) căţăra. G Expr. *A (se) sui călare (pe cal* sau *în şa)* = a încăleca. *A (se) sui* sau *a (se) urca pe tron* (sau *pe scaun)* = (despre împăraţi, regi, domnitori) a ajunge sau a face pe cineva să ajungă la domnie, a prelua sau a da cuiva domnia. (Refl.) *A (i) se sui* (cuiva) *în cap* = a abuza de bunătatea cuiva, a pune stăpânire pe cineva. **3.** Refl. A se înălţa, a se ridica (în văzduh). G Expr. *A i se sui* (cuiva) *sângele în obraz* = a se înroşi la faţă (de mânie, de ruşine), a se congestiona. *A i se sui la cap* = a fi plin de sine, a se îngâmfa. *A i se sui* (cuiva) *vinul la* (sau *în cap)* = a se ameţi de băutură, a se îmbăta. *A i se sui părul în vârful capului* = a se speria, a se îngrozi, a se înspăimânta. **4.** Refl. (Despre numere, preţuri, sume) A creşte, a se urca, a se mări, a se ridica. G Expr. *A se sui (până) la…* = a ajunge (până) la… F Tranz. A face să crească, să sporească. **5.** Intranz. Fig. (Despre glas; *p. ext.* despre cântăreţi) A intona note din ce în ce mai înalte; a ridica. — Lat. **subire.**

SUICÍD s.n. (Livr.) Sinucidere. [Pr.: *su-i-*] — Din fr. **suicide.**

SUICIDÁR, -Ă, *suicidari, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care este predispus la sinucidere. **2.** Fig. Care poate duce la eşec, la faliment. [Pr.: *su-i-*] — Din fr. *suicidaire.*

SÚI-GÉNERIS adj. invar. Special, original, particular; unic în felul său. — Loc. lat.

SUÍNĂ, *suine,* s.f. (La pl.) Subfamilie de paricopitate care cuprinde mai multe genuri şi specii de porci sălbatici, precum şi porcii domestici proveniţi din aceştia; (şi la sg.) animal care face parte din această subfamilie. — Din lat. **suinus.**

SUÍRE, *suiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) sui* şi rezultatul ei; suit (**1**). G *Suire pe tron* = preluare a domniei (de către un monarh). — V. **sui.**

SUÍŞ, *suişuri,* s.n. **1.** Suire, urcare, suit (**1**). **2.** Loc pieziş care urcă; urcuş; povârniş, pantă, coastă. F Porţiune dintr-un drum care urcă. — **Sui** + suf. *-iş.*

SUÍT s.n. **1.** Faptul de *a (se) sui*; urcare, suire, suiş (**1**). **2.** Acţiunea de a transporta un obiect într-un loc ridicat; urcat. — V. **sui.**

SUITÁR s.m. v. **soitar.**

SUÍTĂ, *suite,* s.f. **1.** Grup de oameni care însoţeşte un demnitar, un suvean; alai, escortă. **2.** Ciclu de piese cu caracter dansant scrise în aceeaşi tonalitate, dar contrastante prin caracter şi prin mişcare. F Fragmente selective extrase dintr-o lucrare mai amplă (operă, balet etc.). **3.** Serie, şir de episoade, de idei etc. F Continuitate, înlănţuire. — Din fr. **suite.**

SUITÓR, -OÁRE, *suitori, -oare,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj. (Despre ritmul versurilor) Cu intonaţie crescândă; ascendent. **2.** S.f. Trecere verticală sau înclinată prin care se realizează legătura între două lucrări miniere situate la nivele diferite sau între un orizont subteran şi suprafaţă şi care nu este echipată cu mijloace de transport. **3.** S.m. (Înv.) Rudă în linie ascendentă. [Pr.: *su-i-*] — **Sui** + suf. *-tor.*

SUJÉT, *sujeturi,* s.n. (Înv.) Temă (literară), subiect. F Prilej, motiv. — Din fr. **sujet.**

SUL, *suluri,* s.n. **1.** Cilindru de lemn, de metal sau din alt material solid, care se poate roti în jurul axei sale, servind la conducerea, presarea sau fasonarea unui material. F Spec. Cilindru metalic sau de lemn pe care se înfăşoară urzeala sau ţesătura. G Expr. *Cu* (rar *prin) un sul subţire* = printr-un calcul fin, cu isteţime, cu şiretenie. F Bară folosită la gimnastică. **2.** Pernă lungă, de formă cilindrică, care se pune ca ornament sau ca rezemătoare la capătul canapelei sau al patului. F Pernă cilindrică ce se pune între geamurile ferestrelor, pentru a împiedica pătrunderea frigului în interiorul încăperii. **3.** Bucată dintr-un material flexibil înfăşurată în formă de cilindru. *Sul de hârie.* G Expr. *A face* (sau *a strânge) sul* = a înfăşura în formă de cilindru. **4.** Fig. Coloană de fum, de foc sau de praf; trombă. F Val de frunze uscate, rostogolite de vânt. F Mănunchi de lumină, de raze sau de văpăi. — Lat. pop. **sub(u)lum** (= *insubulum).*

SULÁTIC, -Ă adj. v. **suletic.**

SÚLĂ, *sule*, s.f. **1.** Unealtă (folosită de cizmari şi de cojocari) formată dintr-un ac lung şi gros de oţel, drept sau curb, fixat într-un mâner, cu care se găureşte pielea, talpa etc. spre a putea petrece acul sau aţa prin ele. **2.** (Reg.) Peşte mic cu corpul foarte subţire şi alungit *(Syngnatus nigrolineatus).* — Lat. **subula.**

SULCÍNĂ s.f. **sulfină.**

SULÉGET, -Ă, *sulegeţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.; despre oameni sau despre părţi ale corpului) Subţire, zvelt; delicat, gingaş, fin. — Lat. ***sublicidus** (< *sublica).*

SULEMENEÁLĂ s.f. v. **sulimeneală.**

SULEMENÍ vb. IV v. **sulimeni.**

SULEMENÍRE s.f. v. **sulimenire.**

SULEMENÍT, -Ă adj. v. **sulimenit.**

SULÉTIC, -Ă, *suletici, -ce,* adj. (Reg.; despre fiinţe) Lung şi subţire; zvelt, subţiratic. [Var.: **sulátic, -ă** adj.] — **Sulă** + suf. *-etic.*

SULF s.n. Metaloid de culoare gălbuie, cu miros neplăcut, care se găseşte în natură în stare nativă sau în combinaţii, folosit mai ales în tehnică şi în medicină; pucioasă. G *Floare de sulf* = sulf sub formă de pulbere fină. — Din lat. **sulphur.**

SULFAMÍDĂ, *sulfamide,* s.f. Medicament sub formă de pastile, injecţii sau praf, folosit pentru combaterea anumitor infecţii. — Din fr. **sulfamide,** germ. **Sulfamid.**

SULFANILAMÍDĂ, *sulfanilamide,* s.f. (Farm.) Substanţă organică, de culoare albă, folosită local în tratamentul plăgilor infectate. — Din fr. **sulfanilamide.**

SULFÁT, *sulfaţi,* s.m. Sare a acidului sulfuric cu un metal sau cu un radical. G *Sulfat de cupru* = sare de cupru a acidului sulfuric, de culoare albastră, cristalizată, solubilă în apă, folosită în industrie şi în agricultură pentru combaterea paraziţilor; piatră-vânătă. *Sulfat de magneziu* = sare de magneziu a acidului sulfuric, sub formă de praf alb, cristalizat, solubil în apă, care se foloseşte în industrie şi în medicină (ca purgativ); sare-amară. *Sulfat feros* = sare de fier a acidului sulfuric, de culoare verde-deschis, cristalizată, solubilă în apă, care se foloseşte în industrie la fabricarea cernelii de scris, la vopsitul ţesăturilor etc.; calaican. *Sulfat de sodiu* = sare de sodiu a acidului sulfuric, folosită în medicină ca purgativ. *Sulfat de aluminiu şi de potasiu* = sare dublă de aluminiu şi de potasiu a acidului sulfuric, de culoare albă, cristalizată, solubilă în apă, cu gust astringent, care se foloseşte în industrie, în medicină etc.; alaun, piatră-acră. — Din fr. **sulfate.**

SULFATÁ, *sulfatez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre suprafaţa sau porii materialului activ al plăcilor unui acumulator electric) A se acoperi cu sulfat de plumb ca urmare a neglijenţei în exploatare. **2.** Tranz. A muia un material într-o baie de sulfat metalic pentru a-l conserva mai bine. **3.** Tranz. A trata plantele sau semînţele cu o soluţie de sulfat de cupru pentru a combate paraziţii. — Din fr. **sulfater.**

SULFATÁJ, *sulfataje,* s.n. Sulfatare. — Din fr. **sulfatage.**

SULFATÁRE, *sulfatări*, s.f. Acţiunea de *a (se) sulfata* şi rezultatul ei. — V. **sulfata.**

SULFATÁT, -Ă, *sulfataţi, -te,* adj. (Chim.; despre baze) Transformat în sulfat prin combinarea cu acidul sulfuric. — Din fr. **sulfaté.**

SULFATÁZĂ, *sulfataze,* s.f. Enzimă care se găseşte în toate organele corpului animalelor, în special în rinichi. — Din fr. **sulfatase.**

SULFATIAZÓL s.n. Sulfamidă (lichidă) folosită în combaterea unor boli microbiene. [Pr.: *-ti-a*] — Din germ. **Sulphatiazol.**

SULFHÍDRIC, *sulfhidrici,* adj. (În sintagma) *Acid sulfhidric* = hidrogen sulfurat. — Din fr. **sulfhydrique.**

SULFÍNĂ, *sulfine,* s.f. Numele a două plante erbacee, melifere şi medicinale, cu flori plăcut mirositoare, galbene *(Melilotus officinalis)* sau albe *(Melilotus albus).* [Var.: **sulcínă** s.f.] — Lat. ***sulfina** (< *sulphur).*

SULFÍT, *sulfiţi,* s.m. Sare a acidului sulfuros. — Din fr. **sulfite.**

SULFITÁ, *sulfitez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata cu dioxid de sulf unele produse alimentare sau anumite vase în scopul dezinfectării, al conservării, al decolorării etc. **2.** A trata cu sulfit și bisulfit de sodiu unele extracte tanante pentru a solubiliza produsele insolubile. — Din **sulfit.** Cf. fr. sulfiter.

SULFITÁRE, *sulfitări,* s.f. Acțiunea de *a sulfita* și rezultatul ei. — V. **sulfita.**

SULFITÁT, -Ă, *sulfitați, -te,* adj. Care a fost supus operației de sulfitare. — V. **sulfita.**

SULFÍTIC, -Ă, *sulfitici, -ce,* adj. (Chim.; în sintagma) *Leșie sulfitică* = reziduu lichid cu conținut de lignină, zaharide, acid sulfuros etc., folosit la fabricarea unor produse. — Din fr. **sulfitique.**

SULFIZÁ, *sulfizez,* vb. I. Tranz. A trata termochimic piesele de oțel sau de fontă pentru a îmbogăți cu sulf straturile lor superficiale și a le mări astfel rezistența la uzură. — **Sulf** + suf. *-iza.*

SULFIZÁRE, *sulfizări,* s.f. Acțiunea de *a sulfiza* și rezultatul ei. — V. **sulfiza.**

SULFIZÁT, -Ă, *sulfizați, -te,* adj. Care a suferit operația de sulfizare. — V. **sulfiza.**

SULFURÁ, *sulfurez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata recoltele depozitate (mazăre, fasole etc.) cu sulfură de carbon pentru a distruge gărgărițele și moliile. F A stropi plantele cu pulbere de sulf împotriva făinării. **2.** A injecta în sol sulfură de carbon în scopul distrugerii larvelor și a insectelor vătămătoare pentru plante. — Din fr. **sulfurer.**

SULFURÁJ, *sulfuraje,* s.n. (Rar) Sulfurare. — Din fr. **sulfurage.**

SULFURÁRE, *sulfurări,* s.f. Acțiunea de *a sulfura* și rezultatul ei. — V. **sulfura.**

SULFURÁT, -Ă, *sulfurați, -te,* adj. Combinat cu sulf. G *Hidrogen sulfurat* = gaz incolor, toxic, cu miros de ouă stricate, care se găsește în apele minerale sulfuroase sau se obține prin putrezirea substanțelor albuminoide și care se folosește în chimie; acid sulfhidric. — V. **sulfura.**

SULFÚRĂ, *sulfuri,* s.f. Compus al sulfului cu un metal, cu un metaloid sau cu un radical organic; sare sau ester al acidului sulfuric. G *Sulfură de fier* = combinație de carbon cu sulf, în formă de lichid incolor și toxic, cu miros neplăcut, folosită în industrie și în agricultură. — Din fr. **sulfure.**

SULFÚRIC, -Ă, *sulfurici, -ce,* adj. **1.** Combinat sau compus cu sulf. G *Acid sulfuric* = acid anorganic obținut prin combinarea trioxidului de sulf cu apa, în formă de lichid incolor, uleios, cu gust acrișor, fără miros și foarte coroziv, care se folosește în industria chimică; vitriol. **2.** Privitor la sulf. — Din **sulfurique.**

SULFURIZÁ, *sulfurizez,* vb. I. Tranz. A supune unei sulfurizări. — Din fr. **sulfuriser.**

SULFURIZÁRE, *sulfurizări,* s.f. Operație de dezinfectare, de dezinsecție sau de deratizare cu ajutorul dioxidului de sulf gazos. — V. **sulfuriza.**

SULFURÓS, -OÁSĂ, *sulfuroși, -oase,* adj. **1.** Care aparține grupului compușilor oxigenați ai sulfului. G *Acid sulfuros* = acid oxigenat al sulfului folosit ca decolorant, conservant pentru fructe etc. **2.** Care conține sulf dizolvat. — Din fr. **sulfureaux.**

SÚLGER s.m. v. **sluger.**

SÚLGIU, *sulgiuri,* s.n. Dare percepută în Evul Mediu, în Țările Române, pentru vitele sau oile tăiate ori pentru vacile cu lapte. — Et. nec.

SULICIOÁRĂ, *sulicioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *suliță.* — **Suliță** + suf. *-ioară.*

SULIMÁN, *sulimanuri,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Fard; sulimeneală (**2**). **2.** Plantă erbacee păroasă, cu frunze ovale, cu flori albastre, roz sau albe *(Ajuga genevensis).* — Din tc. **sülümen.**

SULIMENEÁLĂ, *sulimeneli,* s.f. (Pop.) Sulimenire. **2.** Suliman (**1**) [Var.: **sulemeneálă** s.f.] — **Sulimeni** + suf. *-eală.*

SULIMENÍ, *sulimenesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A(-și) da cu suliman pe față; a (se) farda. [Var.: **sulemení** vb. IV] — Din **suliman.**

SULIMENÍRE, *sulimeniri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) sulimeni*; sulimeneală. [Var.: **sulemeníre** s.f.] — V. **sulimeni.**

SULIMENÍT, -Ă, *sulimeniți, -te,* adj. (Înv.) Fardat. [Var.: **sulemenít, -ă** adj.] — V. **sulimeni.**

SULIȚÁR, *sulițari,* s.m. Sulițaș. — **Suliță** + suf. *-ar.*

SULIȚÁȘ, *sulițași,* s.m. Ostaș, în vechea organizare a armatei, care purta suliță; sulițar, lăncier. — **Suliță** + suf. *-aș.*

SÚLIȚĂ, *sulițe,* s.f. **1.** Armă de atac formată dintr-o prăjină de lemn terminată cu un vârf de fier ascuțit, folosită mai ales în Antichitate și în Evul Mediu; lance. F Fig. Înțepătură, ironie îndreptată împotriva cuiva. F (Sport) Instrument folosit în probele de aruncări la atletism, de forma unei prăjini lungi din lemn sau din metal, cu un vârf metalic ascuțit și cu un manșon situat în jurul centrului de greutate; *p. ext.* probă sportivă practicată cu acest instrument. **2.** Fig. (Pop.) Unitate de măsură a timpului, egală cu circa o oră și jumătate, calculată după spațiul străbătut de un astru pe cer, începând de la răsăritul lui. — Din sl. **sulica.**

SULIȚÍCĂ, *sulițele,* s.f. (Rar) Plantă erbacee lemnoasă la bază, din familia leguminoaselor, cu tulpina ramificată, cu frunzele păroase pe partea inferioară și cu flori dispuse în capitule bogate *(Dorycnium herbaceum).* — **Suliță** + suf. *-ică.*

SULKY s.n. Trăsură ușoară, pe două roți, utilizată în cursele de trap. [Pr.: *sálchi*]. — Cuv. engl.

SULTÁN, *sultani,* s.m. Titlu dat monarhului din Imperiul Otoman și din alte țări musulmane; persoană care poartă (sau purta) acest titlu. F (Înv.) *Sultan-mezat* = licitație specială care avea loc în divanul țării. — Din tc. **sultan.**

SULTANÁT, *sultanate,* s.n. Demnitate de sultan; stat monarhic condus de un sultan. — Din fr. **sultanat.**

SULTÁNĂ, *sultane,* s.f. Soție sau fiică de sultan. — De la **sultan.** Cf. fr. sultane.

SULTANÍN, -Ă, *sultanini, -e,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj. (Despre fructe, legume) De cea mai bună calitate, de soi. **2.** S.f. Soi de viță-de-vie cultivat pentru producerea stafidelor. **3.** S.m. Veche monedă turcească de aur. — Din tc. **sültani,** fr. **sultanine.**

SÚLTĂ, *sulte,* s.f. Sumă de bani reprezentând diferența de valoare dintre două lucruri care se schimbă între ele ori între valoarea părții ce i se cuvine unei persoane dintr-o moștenire și valoarea lucrurilor ce i se atribuie cu ocazia împărțelii. — Din fr. **soulte.**

SULTĂNÉSC, -EÁSCĂ, *sultănești,* adj. Care aparține sultanului, privitor la sultan. — **Sultan** + suf. *-esc.*

SULTĂNÍCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Sultana** (n. pr.) + suf. *-ică.*

SULUMÍNĂ, *sulumine,* s.f. (Bot.; pop.) Filimică. — Et. nec.

SUMÁ, *sumez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A efectua o operație de adunare sau a calcula serii convergente. — Din fr. **sommer** (după *sumă*).

SUMÁBILĂ, *sumabile,* adj. (Mat.; despre o funcție) Integrabilă; (despre o serie) convergentă. — Din fr. **sommable** (după *sumă*).

SUMÁC s.m. Arbust din regiunea mediteraneană și din Vestul Asiei, cu ramuri păroase, cu frunze compuse, bogate în substanțe tanante și cu flori albe în panicule *(Rhus cariaria).* — Din fr. **sumac.**

SUMÁN, *sumane,* s.n. **1.** Haină țărănească lungă (până la genunchi), făcută din pănură, dimie, postav gros etc. (bogat ornamentată cu găitane); țundră, zeghe, dulamă (**1**). **2.** Țesătură groasă de lână lucrată în casă, din care se fac sumane (**1**); pănură, aba, dimie. [Pl. și: (**2**, m.) *sumani.* — Var.: **sucmán** s.n.] — Din bg. **sukmanŭ**.

SUMÁR, -Ă, *sumari, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. (Despre manifestări intelectuale, orale sau scrise; adesea adverbial) (Spus sau expus) în câteva cuvinte; pe scurt, succint. F Făcut în pripă, foarte simplu; superficial, expeditiv. F (Despre îmbrăcăminte) Care constă din (prea) puține articole; strict necesar. **II.** S.n. **1.** Conținutul pe scurt al unei scrieri, al unor studii, al unor dezbateri etc.; rezumat. **2.** Tablă de materii a unei cărți, a unei reviste etc.; cuprins. — Din lat. **summarius,** fr. **summaire.**

SUMÁRE, *sumări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a suma* și rezultatul ei. — V. **suma.**

SUMAȚIE, *sumații,* s.f. (Biol.) Adiție latentă. — Din fr. **sommation** (după *sumă).*

SUMATÓR, *sumatoare,* s.n. Dispozitiv al calculatoarelor care poate efectua operațiile de adunare și de scădere. — Din fr. **sommateur** (după *sumă).*

SÚMĂ, *sume,* s.f. **1.** Rezultatul operației de adunare a unor numere, a unor cantități sau a unor lucruri de același fel; total. G *Sumă aritmetică* = rezultatul adunării unui șir de numere luate în valoare absolută. *Sumă algebrică* = rezultatul adunării unor cantități de același fel, ținând seama de semnul lor. F Cantitate totală, totalitate. **2.** Cantitate de bani. G Expr. *A-și face suma* = a agonisi atât cât crede că îi trebuie. **3.** Număr (mare); mulțime, sumedenie. — Din lat. **summa,** pol. **suma.**

SUMĂIÁȘ s.n. v. **sumăieș.**

SUMĂIÉȘ, *sumăieșe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *suman*; suman mai scurt și mai ușor; sumănel. [Pr.: *-mă-ieș.* — Var.: **sumăiáș** s.n.] — **Suman** + suf. *-aș.*

SUMĂNÁR, *sumănari,* s.m. Persoană care face sau vinde sumane. — **Suman** + suf. *-ar.*

SUMĂNĂRÍE, (**2**) *sumănării,* s.f. **1.** Meseria sumănarului. **2.** Atelier sau prăvălie de sumane. — **Sumănar** + suf. *-ie.*

SUMĂNÉL, *sumănele,* s.n. (Reg.) Sumăieș. — **Suman** + suf. *-el.*

SÚMBRU, -Ă, *sumbri, -e,* adj. **1.** Întunecat, posomorât, întunecos. **2.** Fig. Lipsit de veselie, închis în sine; posomorât, trist, mâhnit. F Chinuit de gânduri, îngândurat. — După fr. **sombre.**

SUMECÁ, *súmec,* vb. I. Tranz. (Pop.) A sufleca, a sumete. — Contaminare între **sumete** și **sufleca.**

SUMECÁT, -Ă, *sumecați, -te,* adj. (Pop.) Suflecat, sumes. — V. **sumeca.**

SUMEDÉNIE, *sumedenii,* s.f. Mulţime, cantitate mare; sumă; puzderie, grămadă. — Din **sumă.**

SUMERIÁN, -Ă, *sumerieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia vechiului ţinut Sumer din sudul Mesopotamiei. **2.** Adj. Care aparţine Sumerului sau sumerienilor (**1**), privitor la Sumer ori la sumerieni. F (Substantivat, f.) Limba sumeriană. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **sumérien.**

SUMÉS, -EÁSĂ, *sumeşi, -se,* adj. (Despre mâneci sau poalele îmbrăcămintei) Îndoit, răsfrânt în sus; suflecat. — V. **sumete.**

SUMÉTE, *sumét,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) îndoi în sus, a(-şi) ridica mânecile sau poalele îmbrăcămintei; a (se) sufleca. **2.** Tranz. A ridica, a trage în sus un obiect sau o parte a lui care atârnă sau care s-a lăsat în jos; a prinde; a fixa mai sus. — Lat. **summittere.**

SUMÉŢ, -EÁŢĂ adj. v. **semeţ.**

SUMEŢÍ vb. IV v. **semeţi.**

SUMEŢÍE s.f. v. **semeţie.**

SUMISIÚNE s.f. (Livr.) Supunere; ascultare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **soumission.**

SÚMMA CUM LÁUDE loc. adj. şi adv. Cea mai înaltă distincţie academică conferită la absolvirea unor cursuri, a unor examene etc. — Loc. lat.

SUMMIT, *summituri,* s.n. Întâlnire (politică) la cel mai înalt nivel a unor şefi de stat. [Pr.: *sámit*] — Din engl. **summit.**

SÚMMUM s.n. Gradul cel mai înalt, punct maxim, extremitate. — Cuv. lat.

SUMULÍŢĂ, *sumuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *sumă;* sumuşoară. — **Sumă** + suf. *-uliţă.*

SUMUŞOÁRĂ, *sumuşoare,* s.f. Sumuliţă. — **Sumă** + suf. *-uşoară.*

SUMUŢÁ, *sumúţ,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A aţâţa, a îndemna pe cineva să pornească împotriva cuiva; a asmuţi. F Refl. (Reg.) A înfrunta pe cineva cu vorba; a se răţoi. **2.** Intranz. (Reg.) A scoate sunete specifice ţuguind buzele, pentru a îndemna caii să pornească sau să meargă mai repede etc. — Lat. ***submotiare** (< *submotum).*

SUMUŢÁRE, *sumuţări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) sumuţa* şi rezultatul ei. — V. **sumuţa.**

SUMUŢÁT, -Ă, *sumuţaţi, -te,* adj. (Pop.) Aţâţat, asmuţit. — V. **sumuţa.**

SUNÁ, *sun,* vb. I. **1.** Intranz. A scoate, a produce, a emite anumite sunete. G Expr. *A suna a gol* = a scoate sunete caracteristice unui vas care nu conţine nimic. F (Despre ceas) A marca timpul (prin bătăi mecanice); (despre unele ceasuri) a emite, la o oră dinainte stabilită, un semnal sonor (pentru a trezi din somn, pentru a marca ceva). G Expr. *A-i suna* (cuiva) *ceasul (morţii* sau *de veşnicie)* = a-i sosi cuiva clipa morţii. F (Despre ape) A murmura, a susura. F (Despre anumite obiecte, materiale etc.) A foşni; a trosni, a pocni. F (Despre vânt) A şuiera, a vâjâi. F Tranz. (Pop.) A scutura

cu zgomot frâul (pentru a chema calul). **2.** Intranz. (Despre cuvinte, cântece, glasuri) A se face auzit, a se auzi, a răsuna. G Expr. *A-i suna* (cuiva) *la* (sau *în) urechi* (sau *în auz)* = a-și aminti obsesiv un fapt. *A nu-i suna* (cuiva) *bine la ureche* = a nu-i plăcea (cuiva) ceea ce aude. F (Rar; despre urechi) A țiui. F Fig. A-i stărui în minte. **3.** Intranz. (Despre locurile unde se produc zgomote) A răsuna. **4.** Intranz. (Despre oameni) A cânta dintr-un instrument muzical. **5.** Intranz. A anunța, a vesti ceva prin sunete de clopot sau suflând într-un instrument. F Tranz. A chema (pe cineva) prin sonerie, telefon etc. **6.** Intranz. A fi formulat, exprimat; a glăsui. **7.** Refl. impers. (Rar) A se zvoni, a se auzi vorbindu-se despre ceva. — Lat. **sonare.**

SUNÁRE, *sunări,* s.f. Acțiunea de *a suna* și rezultatul ei; sunat. — V. **suna.**

SUNÁT s.n. Sunare. — V. **suna.**

SUNĂTOÁRE s.f. Nume dat mai multor plante erbacee din familii diferite: **a)** plantă cu miros neplăcut din familia compozeelor, cu tulpina și frunzele acoperite cu peri moi, cu flori galbene și cu miros neplăcut *(Crepis foetida)*; **b)** pojarniță; **c)** măselariță; **d)** sulițică. — Lat. [herba] ***sanatoria** (după *sunător).*

SUNĂTÓR, -OÁRE, *sunători, -oare,* adj. **1.** (Despre obiecte de metal) Care produce sunete. G *Bani sunători* = **a)** monede, bani de metal; **b)** bani numerar, bani gheață. *Șarpe sunător* = șarpe-cu-clopoței, crotal. F Care foșnește, foșnitor. F (Despre vânt) Care vâjâie; șuierător. **2.** Fig. (Despre cuvinte, fraze etc.) Plin de emfază; bombastic, pretențios. **3.** Care sună puternic și prelung, care are rezonanță puternică; răsunător. — **Suna** + suf. *-ător.*

SUNDÚC, *sunduce,* s.n. (Reg.) Ladă, cufăr; casetă. — Din tc. **sandık.**

SUNDUCÉL, *sunducele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *sunduc.* — **Sunduc** + suf. *-el.*

SÚNET, *sunete,* s.n. **1.** Vibrație a particulelor unui mediu elastic care poate fi înregistrată de ureche. G *Sunet asociat* = semnal de frecvență audio care însoțește imaginea de televiziune. *Sunet complex* = sunet compus din mai multe sunete pure. *Sunet reverberat* = sunet care persistă după ce o sursă sonoră încetează să emită, prelungind sunetul inițial un timp finit. *Sunet vobulat* = sunet a cărui frecvență variază periodic în jurul unei valori medii, folosit în măsurători electroacustice. **2.** Vibrație muzicală. F Anunțare, vestire (a unui eveniment); semnal. **3.** Răsunet; ecou. F Vâlvă, gălăgie. **4.** (Lingv.) Element al vorbirii rezultat din modificarea curentului de aer expirat prin articulare. — Lat. **sonitus.**

SUNETÍST, *sunetiști,* s.m. Inginer de sunet. — **Sunet** + suf. *-ist.*

SÚNNA s.f. Tradiție sacră a islamului ortodox, care consemnează faptele și cuvintele atribuite profetului Mahomed. — Din fr. **sunna.**

SUNNÍSM s.n. Curent ortodox al islamismului care se bazează pe recunoașterea obligatorie a sunnei ca întregire a Coranului. — Din fr. **sunnisme.**

SUNNÍT, -Ă, *suniți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al sunnismului. **2.** Adj. Care aparține sunnismului sau sunniților (**1**), care se referă la sunnism sau la sunniți. — Din fr. **sunnite.**

SUPÁ, *supez,* vb. I. Intranz. A lua masa seara târziu (după un spectacol). — Din fr. **souper.**

SUPÁPĂ, *supape,* s.f. **1.** Organ de mașină montat în dreptul unui orificiu și folosit pentru întreruperea sau restabilirea circuitului unui fluid care trece prin acest orificiu. G *Supapă electrică* = redresor. **2.** Valvă care se folosește ca organ de închidere a unei supape (**1**); ventil. **3.** Dispozitiv pentru evacuarea parțială a gazului din interiorul aerostatelor sau al dirijabilelor. — Din fr. **soupape.**

SUPÁT, *supaturi,* s.n. (Pop.) **1.** Locul de sub pat, spațiul dintre pat și dușumea. **2.** Gaură săpată într-un mal de pământ. [Var.: **subpát** s.n.] — **Sub**^{2} + **pat.**

SÚPĂ, (**2**) *supe,* s.f. **1.** Fiertură de carne, de legume sau de carne cu legume, uneori cu adaos de tăiței, fidea etc. **2.** Fel, porție de supă (**1**). — Din fr. **soupe.**

SUPĂRÁ, *súpăr,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A avea sau a provoca cuiva o neplăcere; a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) amărî, a (se) întrista. **2.** Tranz. A stingheri, a incomoda, a deranja, a stânjeni. F A chinui, a provoca o durere (fizică ușoară); a jena. **3.** Refl. și tranz. A (se) întârâta, a (se) mânia, a (se) irita. — Lat. **superare** „a întrece”, „a învinge”.

SUPĂRÁRE, *supărări,* s.f. Faptul de a (se) supăra. **1.** Neplăcere, necaz, suferință; nevoie, neajuns, lipsă. G Expr. *Să nu-ți* (sau *să nu vă) fie cu supărare* sau *dacă* (sau *de) nu ți-ar* (sau *v-ar) fi cu supărare*, formulă de politețe prin care se exprimă teama de a nu deranja sau ofensa pe cineva prin ceea ce faci. *Fără supărare!* formulă de politețe prin care cineva arată că nu se consideră jignit sau deranjat ori prin care se cere cuiva să nu se supere când i se spune un adevăr (neplăcut). F Greutate, povară, piedică. F (Pop.) Pagubă, stricăciune, deranj. **2.** Întristare, amărăciune, tristețe. **3.** Furie, iritare, mânie. — V. **supăra.**

SUPĂRÁT, -Ă, *supărați, -te,* adj. **1.** Necăjit, amărât, mâhnit, trist. **2.** Mânios, iritat, înfuriat. G Expr. *A fi supărat (foc) pe cineva* = a fi foarte nemulțumit de cineva, a simți aversiune față de cineva. *A fi supărat cu cineva* = a nu mai avea relații (de prietenie) cu cineva, a nu mai sta de vorbă cu cineva. — V. **supăra.**

SUPĂRĂCIÓS, -OÁSĂ, *supărăcioși, -oase,* adj. **1.** Care se supără ușor, care nu știe de glumă; susceptibil; iritabil, irascibil. **2.** (Rar) Care pricinuiește supărare; neplăcut. **3.** (Rar) Întristat, amărât, necăjit. — **Supăra** + suf. *-ăcios.*

SUPĂRĂTÓR, -OÁRE, *supărători, -oare,* adj. (Și adverbial) Care supără, contrariază, deranjează; jenant, neplăcut. F Plicticos, plictisitor. — **Supăra** + suf. *-ător.*

SUPER^{1}**-** Element de compunere însemnând „peste”, „deasupra”, „foarte”, care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din fr. **super-,** lat. **super.**

SUPER^{2} adj. invar., adv. (Fam.) Extraordinar, formidabil, excelent. — Din fr. **super.**

SUPERANGULÁR, *superangulare,* adj. (În sintagma) *Obiectiv superangular* = obiectiv fotografic care se utilizează pentru peisaje vaste, pentru interioare etc. — **Super**^{1}**-** + **angular.**

SUPERARBÍTRU, *superarbitri,* s.m. Persoană delegată de un for superior pentru a rezolva litigiile ivite în timpul desfășurării unei competiții, fără a se substitui atribuțiilor arbitrului principal; supraarbitru. — **Super**^{1}**-** + **arbitru** (după fr. *surarbitre).*

SUPÉRB, -Ă, *superbi, -e,* adj. **1.** Plin de grandoare, măreț, impunător; impresionant. **2.** Foarte frumos, excepțional de frumos. F (Rar) Foarte bun, foarte reușit. **3.** (Rar) Mândru, semeț; orgolios, îngâmfat, trufaș. — Din fr. **superbe,** lat. **superbus.**

SUPERBÍE s.f. (Livr.) Mândrie, trufie, orgoliu. — Din lat. **superbia.** Cf. it. superbia.

SUPERCALCULATÓR, *supercalculatoare,* s.n. Calculator de capacitate foarte mare și cu posibilitatea efectuării simultane a zeci de programe. — **Super**^{1}**-** + **calculator.**

SUPERCAMPIÓN, -OÁNĂ, *supercampioni, -oane,* s.m. și f. Campion care atinge performanțe ieșite din comun. — **Super**^{1}**-** + **campion** (după fr. *super-champion*).

SUPERCARBURÁNT, *supercarburanți,* s.m. Carburant de calitate deosebită. — Din fr. **supercarburant.**

SUPERCIMÉNT, (**2**) *supercimenturi,* s.n. **1.** Ciment care se întărește foarte repede după ce a fost amestecat cu apă. **2.** (La pl.) Diferite feluri de superciment (**1**). — Din fr. **superciment.**

SUPERCÚPĂ, *supercupe,* s.f. (Sport) Competiție sportivă între două echipe câștigătoare ale unor cupe. — **Super**^{1}**-** + **cupă.**

SUPEREXPRÉS, -Ă, *superexpreși, -e,* s.n., adj. (Tren) extrem de rapid. — **Super**^{1}**-** + **expres.**

SUPERFICIÁL, -Ă, *superficiali, -e,* adj. Care apare, se produce, rămâne la suprafața unui obiect, a unei ființe; *fig.* care apare, se produce, rămâne la suprafață, fără să atingă miezul, esența lucrurilor. F Fig. (Despre oameni) Care tratează problemele fără să le adâncească, care trece ușor peste lucruri; lipsit de adâncime. F Fig. (Adverbial) Fără a aprofunda; pe deasupra. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **superficiel.**

SUPERFICIALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este superficial; *fig.* lipsă de adâncime, de profunzime; ușurătate. F (Concr.) Lucru superficial. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **superficialité.**

SUPERFÍCIE s.f. (În sintagma) *Drept de superficie* = drept de proprietate asupra clădirii construite sau plantației aflate pe terenul altei persoane și drept de folosință asupra acelui teren. — Din fr. **superficie.**

SUPERFÍN, -Ă, *superfini, -e,* adj. De cea mai bună calitate, foarte fin; superior. — **Super**^{1}**-** + **fin.** Cf. fr. superfin.

SUPERFINISÁ, *superfinisez,* vb. I. Tranz. A netezi foarte fin asperitățile unor suprafețe. — **Super**^{1}**-** + **finisa** (după fr. *superfinir*).

SUPERFINISÁRE, *superfinisări,* s.f. Acțiunea de *a superfinisa* și rezultatul ei. — V. **superfinisa.**

SUPERFINISÁT, -Ă, *superfinisați, -te,* adj. Foarte neted, fără asperități. — V. **superfinisa.**

SUPERFINIȚIE, *superfinității,* s.f. Operație de netezire foarte fină a suprafețelor unor obiecte metalice, efectuată prin mișcări încete, în linie dreaptă. — Din fr. **superfinition.**

SUPERFLUITÁTE, (**2**) *superfluități,* s.f. **1.** (Rar) Însușire a ceea ce este superfluu. **2.** (Concr. la pl.) Lucruri superflue. [Pr.: *-flu-i-*] — Din fr. **superfluité.**

SUPERFLÚU, -ÚĂ, *superflui, -ue,* adj. (Livr.) Care este de prisos, inutil. [Acc. și: *supérfluu.* — Pr.: *-flu-u*] — Din lat. **superfluus,** fr. **superflu.**

SUPERFOSFÁT, *superfosfați,* s.m. Îngrășământ chimic pe bază de fosfor, conținând mai ales fosfat și sulfat de calciu, folosit mult în agricultură. — Din fr. **superphosphate.**

SUPERFÚLGER, *superfulgere*, s.n. (Fiz.) Fulger cu o putere de o mie de ori mai mare decât în mod obișnuit. — **Super[1]-** + **fulger.**

SUPERGALAXÍE, *supergalaxii,* s.f. Formație cosmică în care sunt grupate roiurile de galaxii. — **Super[1]-** + **galaxie.**

SUPERGRÉU, -GRÉA, *supergrei, -ele,* adj. (Fiz.) Neobișnuit de greu. — **Super[1]-** + **greu.**

SUPERHETERODÍNĂ, *superheterodine,* s.f. Procedeu de radiorecepție în care frecvența undei recepționate este schimbată cu ajutorul unui oscilator local, obținându-se, în scopul detectării, amplificării și difuzării, un semnal de frecvență intermediară fixă. — Din fr. **superhétérodyne.**

SUPERHORMÓN, *superhormoni,* s.m. (Biol.) Substanță hormonală deosebit de activă biologic. — **Super[1]-** + **hormon.**

SUPERICONOSCÓP, *supericonoscoape,* s.n. Tub electronic pentru televiziune de tipul iconoscopului, dar la care imaginea este captată mai întâi de un fotocatod. — Din fr. **supericonoscope.**

SUPERINFÉCȚIE, *superinfecții,* s.f. (Med.) Infecție contractată de cineva sau ceva deja infectat. — **Super[1]-** + **infecție** (după fr. *surinfection*).

SUPERINTENDÉNT, *superintendenți,* s.m. (În Biserica evanghelică) **1.** Preot care supraveghează o eforie. **2.** Episcop. — Din germ. **Superintendent.**

SUPERIÓR, -OÁRĂ, *superiori, -oare,* adj. **1.** Care ocupă un loc în spațiu deasupra altuia; de sus. F (Muz.) *Registru superior* = registru care cuprinde sunetele cele mai înalte ale vocii sau ale unui instrument. F (Despre cursul apelor curgătoare) Care se află mai aproape de izvor decât de vărsare. **2.** Care are sau ocupă un rang sau o demnitate mai mare în raport cu altcineva. G *Ofițer superior* = ofițer cu un grad înalt (de la maior în sus). *Animal superior* = animal care ocupă locul cel mai evoluat pe scara zoologică. *Învățământ superior* = treaptă a învățământului care urmează după învățământul liceal, cuprinzând universități și institute, în care se predau cunoștințe speciale, aprofundate, menite să formeze specialiști cu o înaltă calificare. (În vechea organizare a învățământului) *Curs superior* = ciclu de învățământ cuprinzând ultimele trei (sau patru) clase din cursul de șapte (sau de opt) ani ai liceului. F (Substantivat) Calificativ atribuit unei persoane încadrate într-o ierarhie, în raport cu cei pe care îi are în subordine. **3.** Care este de calitate mai bună; care se distinge de ceilalți prin merite deosebite. [Pr.: *-ri-or*] — Din lat. **superior,** fr. **supérieur.**

SUPERIORITÁTE s.f. Stare a ceea ce este superior; faptul de a fi superior; atitudine (trufașă) a celui ce se crede sau este superior altora. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **supériorité.**

SUPERÎNGÚST, -Ă, *superîngușți, -ste,* adj. Exagerat de îngust. — **Super[1]-** + **îngust.**

SUPERLATÍV, -Ă, *superlativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre calificative) Care exprimă o calitate în gradul cel mai înalt. G *Gradul superlativ* = grad de comparație al adjectivelor și al adverbelor, care arată că însușirea exprimată este la un grad foarte înalt sau la gradul cel mai înalt ori cel mai scăzut în comparație cu altele de aceeași natură. **2.** S.n. Cuvânt, formulare scrisă sau orală care exprimă gradul cel mai înalt al unei calități. — Din fr. **superlatif,** lat. **superlativus.**

SUPERMAGAZÍN, *supermagazine,* s.n. Magazin (universal) de mari proporții, de obicei cu autoservire. — **Super[1]-** + **magazin.**

SUPERMAN, *supermeni,* s.m. Persoană cu calități (fizice) ieșite din comun; supraom. [Pr.: *supermén*] — Cuv. engl.

SUPERMARATÓN, *supermaratoane,* s.n. (Sport) Maraton cu foarte mari dificultăți. — **Super[1]-** + **maraton.**

SUPERMÁRKET, *supermarketuri,* s.n. Supermagazin. — Din engl. **supermarket.**

SUPERMICROSCÓP, *supermicroscoape,* s.n. (Rar) Ultramicroscop. — **Super[1]-** + **microscop** (după fr. *supermicroscope*).

SUPERNÁVĂ, *supernave,* s.f. Navă de tonaj foarte mare. — **Super[1]-** + **navă.**

SUPERNÓVĂ, *supernove,* s.f. Stea variabilă care ajunge egală în strălucire cu un întreg sistem stelar. — Din fr. **supernova.**

SUPEROFÉRTĂ, *superoferte,* s.f. Ofertă deosebit de avantajoasă care este propusă în anumite condiții comerciale. — **Super[1]-** + **ofertă.**

SUPERORTICÓN, *superorticoane,* s.n. Tub analizor de imagine bazat pe efectul fotoelectric extern, utilizând explorarea cu electroni lenți. — Din germ. **Superorthikon.**

SUPERPETROLIÉR, *superpetroliere,* s.n. Petrolier gigant. [Pr.: *-li-er*] — **Super[1]-** + **petrolier.**

SUPERPOZÁBIL, -Ă, *superpozabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate suprapune. — Din fr. **superposable.**

SUPERPRODÚCȚIE, *superproducții,* s.f. Film realizat cu mijloace și efecte de mare spectaculozitate. — Din fr. **superproduction.**

SUPERPROTÉIC, -Ă, *superproteici, -ce,* adj. (Despre alimente) Foarte bogat în proteine. [Pr.: *-te-ic*] — **Super[1]-** + **proteic.**

SUPERPÚNE, *superpún,* vb. III. Tranz. (Înv.) A suprapune. — **Super[1]-** + **pune** (după fr. *superposer).*

SUPERPUS, -Ă, *superpuși, -se,* adj. (Înv.) Suprapus. — V. **superpune.**

SUPERPUTÉRE, *superputeri,* s.f. Stat care dispune de o mare forță economică, militară, politică etc. și care are preponderență în politica internațională; mare putere mondială; supraputere. — **Super[1]-** + **putere** (după fr. *superpuissance*).

SUPERREFRACTÁR, -Ă, *superrefractari, -e,* adj. (Despre materiale) Care rezistă la temperaturi foarte mari; suprarefractar. — **Super[1]-** + **refractar.**

SUPERREZISTÉNT, -Ă, *superrezistenți, -te,* adj. (Despre materiale) Cu rezistență foarte mare. — **Super[1]-** + **rezistent.**

SUPERSISTEM, *supersisteme,* s.n. (Lingv.) Diasistem. — Din fr. **supersystème.**

SUPERSÓNIC, -Ă, *supersonici, -ce,* adj. Care are o viteză mai mare decât viteza sunetului. G *Avion supersonic* = avion cu reacție construit pentru a efectua zboruri cu viteze mai mari decât viteza sunetului. — Din fr. **supersonique.**

SUPERSTÁR, *superstaruri,* s.n. Vedetă (de cinema) de primă mărime. — Din engl. **superstar.**

SUPERSTÍȚIE, *superstiții,* s.f. Credință primitivă (bazată pe rămășițe ale animismului și magiei) în spirite bune și rele, în farmece și vrăji, în semne prevestitoare, în numere fatidice etc.; *p. ext.* practică superstițioasă. — Din fr. **superstition,** lat. **superstitio.**

SUPERSTIȚIÓS, -OÁSĂ, *superstițioși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care crede în superstiții, care este stăpânit de superstiții; (despre manifestările oamenilor) izvorât din superstiții, bazat pe superstiții, plin de superstiții. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **superstitieux.**

SUPERSTRÁT, *superstraturi,* s.n. (Lingv.) Suprastrat. — Din fr. **superstrat.**

SUPERTÁNC, *supertancuri,* s.n. Petrolier de mare capacitate. — Din engl. **supertanker.**

SUPERTRÁULER, *supertraulere,* s.n. Trauler de mare capacitate. — **Super[1]-** + **trauler.**

SUPERTRĂSNET, *supertrăsnete,* s.n. Trăsnet deosebit de violent, foarte rar întâlnit. — **Super-** + **trăsnet.**

SUPERTRÉN, *supertrenuri,* s.n. (Rar) Tren de mare viteză. — **Super[1]-** + **tren.**

SUPERTRÚST, *supertrusturi,* s.n. Trust care cuprinde întreprinderi ale unei ramuri de producție din mai multe țări. — **Super[1]-** + **trust.**

SUPERVEDÉTĂ, *supervedete,* s.f. Superstar. — Din fr. **supervedette.**

SUPERVIZÁ, *supervizez,* vb. I. Tranz. A vedea un film, un spectacol, a citi un text etc. pentru a constata calitățile sau defectele lor și pentru a dispune, a recomanda sau a infirma viza dată pentru achiziționarea, reprezentarea, publicarea lor etc. — Din fr. **superviser.**

SUPERVIZÁRE, *supervizări,* s.f. Acțiunea de *a supraviza* și rezultatul ei. — V. **superviza.**

SUPERVIZÓR, (**1**) *supervizoare,* s.n., (**2**) *supervizori,* s.m. **1.** (Tel.) Ansamblul de programe ale unui monitor[2] (**2**). **2.** Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva. — Din engl. **supervisor,** fr. **superviseur.**

SUPÉU, *supeuri,* s.n. Masă care se ia seara târziu (după spectacol). — Din fr. **souper.**

SUPIÉ s.n. v. **supieu.**

SUPIÉRĂ, *supiere,* s.f. Castron (mare) din care se servește supa la masă. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **soupière.**

SUPIÉU, *supieuri,* s.n. (Rar) Baretă (de elastic) prinsă de partea de jos a pantalonilor și trecută pe sub talpă, pentru a ține pantalonii întinși. [Pr.: *-pi-eu.* — Var.: **supié** s.n.] — Din fr. **sous-pied.**

SUPÍN, *supine,* s.n. Mod nepersonal al unui verb, precedat în mod obligatoriu de una dintre prepozițiile „de", „la" etc., având aceeași formă ca participiul trecut, de care se deosebește prin acea că nu este variabil. — Din lat. **supinum,** fr. **supin.**

SUPINÁȚIE, *supinații,* s.f. Mișcare de rotație a antebrațului care apropie mâna de axul median al corpului. F Poziție a antebrațului și a mâinii rezultând din mișcarea descrisă mai sus. — Din fr. **supination.**

SUPLEÁ, *supleez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A suplini. [Pr.: *-ple-a*] — Din fr. **suppléer.**

SUPLEÁNT, -Ă, *supleanți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Suplinitor. F (În vechea organizare judecătorească) Judecător care ocupa prima treaptă în magistratură și care avea anumite atribuții secundare sau intra în compunerea completelor de judecată în cauze de importanță mai mică. **2.**

Adj. (În sintagma) *Membru supleant* = membru ales sau numit într-un comitet, într-o comisie, într-un organ (de partid sau de stat) etc., care putea înlocui pe titular și care avea drept de vot consultativ. [Pr.: *-ple-ant*] — Din fr. **suppléant.**

SUPLETÍV, -Ă, *supletivi, -e,* adj. **1.** (Despre forme gramaticale) Care completează, care întregește ansamblul formelor flexionare ale unui cuvânt. **2.** (Despre o normă legală) Care se aplică în măsura în care părțile nu stabilesc altfel prin actele juridice pe care le încheie; facultativ. — Din fr. **supplétif.**

SUPLETIVÍSM s.n. (Gram.) Calitatea de a fi supletiv (**1**). — Din fr. **supplétivisme.**

SUPLEȚE s.f. Însușirea de a fi suplu; mlădiere, flexibilitate, maleabilitate. F Spec. Proprietate a unui corp solid de a putea suferi mari deformații nepermanente, prin încovoiere ori torsiune, sub acțiunea unor solicitări relativ mici; elasticitate. — Din fr. **souplesse.**

SUPLICÁ, *suplíc,* vb. I. Intranz. (Înv.) A se ruga de cineva cu stăruință și umilință. — Din lat., it. **supplicare.**

SUPLICÁNT, -Ă, *suplicanți, -te,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care suplică; persoană care adresează o suplică. — Din germ. **Supplikant.**

SUPLICÁȚIE, *suplicații,* s.f. (Livr.) Rugăminte umilă. — Din fr. **supplication,** lat. **suplicatio.**

SUPLÍCĂ, *suplici,* s.f. (Înv. și reg.) Cerere, jalbă, plângere. — Din fr. **supplique,** germ. **Supplik,** it. **supplica.**

SUPLÍCIU, *suplicii,* s.n. (Livr.) Tortură, caznă, chin fizic. F Fig. Suferință morală, durere sufletească mare. — Din lat. **supplicium,** fr. **supplice.**

SUPLIMÉNT, *suplimente,* s.n. **1.** Ceea ce se adaugă la ceva pentru a-l completa sau pentru a suplini o lipsă. **2.** Bilet de călătorie sau de spectacol, eliberat ca anexă la alt bilet, prin care se acordă drepturi sau avantaje în plus. **3.** Ceea ce se adaugă la un unghi pentru a forma două unghiuri drepte (180°). — Din fr. **supplément,** lat. **supplementum.**

SUPLIMENTÁ, *suplimentez,* vb. I. Tranz. A adăuga la cantitatea inițială o cantitate suplimentară. — Din **supliment.**

SUPLIMENTÁR, -Ă, *suplimentari, -e,* adj. Care se adaugă pe deasupra, care completează ceva; care este în plus (peste ceea ce este normal); folosit ca supliment. G *Unghiuri* sau *arce suplimentare* = unghiuri sau arce a căror sumă este egală cu două unghiuri drepte (180°). — Din fr. **supplémentaire.**

SUPLIMENTÁRE, *suplimentări,* s.f. Acțiunea de *a suplimenta.* — V. **suplimenta.**

SUPLINÍ, *suplinesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A înlocui pe cineva (temporar) în funcții sau în obligații, a ține locul. F A ține loc de ceva. **2.** A adăuga ceva ce lipsește; a împlini, a completa o lipsă. — Din it. **supplire** (după *plin).*

SUPLINÍRE, *supliniri,* s.f. Acțiunea de *a suplini* și rezultatul ei; înlocuire, completare; *p. ext.* loc, funcție de suplinitor (la o catedră). — V. **suplini.**

SUPLINITÓR, -OÁRE, *suplinitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care suplinește (**1**) într-o funcție, într-o muncă. **2.** S.m. și f. Cadru didactic care nu e titularizat. — **Suplini** + suf. *-tor.*

SÚPLU, -Ă, *supli, -e,* adj. **1.** (Despre ființe) Cu mișcări grațioase; mlădios. F (Despre lucruri) Flexibil, elastic. F (Despre țesături) Moale, fin F (Despre mers, mișcări) Ușor, vioi, elegant, grațios. **2.** Fig. (Despre oameni) Care nu are o atitudine fermă, ușor adaptabil; acomodabil; servil. — Din fr. **souple.**

SUPÓRT, *suporturi,* s.n. Ceea ce susține sau sprijină un obiect; piesă sau dispozitiv care servește la susținerea unei piese, a unui sistem tehnic etc. F Fig. Ajutor, sprijin, reazem. — Din fr. **support.**

SUPORTÁ, *supórt,* vb. I. Tranz. **1.** A îndura, a răbda, a suferi. F A admite, a tolera, a îngădui. **2.** A susține o greutate, o povară; a rezista la… F A avea sau a lua în sarcina sa o obligație bănească. — Din fr. **supporter.**

SUPORTÁBIL, -Ă, *suportabili, -e,* adj. Care poate fi suportat. — Din fr. **supportable.**

SUPÓRTER, -Ă, *suporteri, -e,* s.m. și f. Susținător, simpatizant al unui sportiv sau al unei echipe sportive. — Din engl., fr. **supporter.**

SUPOZITÓR, *supozitoare,* s.n. Preparat farmaceutic solid de formă conică, administrat pe cale anală. — Din fr. **suppositoire.**

SUPOZÍȚIE, *supoziții,* s.f. Presupunere, ipoteză. F (Log.) Enunț luat ca premisă (ipoteză) pentru întemeierea altor enunțuri. F (Log.) Capacitatea unui termen de a reprezenta ceva într-o propoziție. — Din fr. **supposition.**

SUPRA[1]- Element de compunere însemnând „deasupra", „peste" sau indicând un sens superlativ, care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din lat. **supra,** fr. **supra-.**

SUPRA[2] adv. (În notația bibliografică) Deasupra, mai sus, înainte. [Pr.: *sú-*] — Cuv. lat.

SUPRAABUNDÉNT, -Ă, *supraabundenți, -te,* adj. Foarte abundent, deosebit de abundent. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **abundent** (după fr. *suprabondant).*

SUPRAABUNDÉNȚĂ s.f. Abundență foarte mare, neobișnuită; belșug mare. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **abundență** (după fr. *suprabondance).*

SUPRAADĂUGÁ, *spraadáug,* vb. I. Tranz. A adăuga peste altceva. — **Supra[1]-** + **adăuga** (după fr. *surajouter).*

SUPRAADĂUGÁRE, *supraadăugări,* s.f. Acțiune de *a supraadăuga* și rezultatul ei. — V. **supraadăuga.**

SUPRAADĂUGÁT, -Ă, *supraadăugați, -te,* adj. Adăugat peste altceva. — V. **supraadăuga.**

SUPRAAGLOMERÁ, *supraaglomerez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) încărca peste măsură. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **aglomera.**

SUPRAAGLOMERÁRE, *supraaglomerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) supraaglomera* și rezultatul ei; aglomerare (prea) mare, supraaglomerație. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraaglomera.**

SUPRAAGLOMERÁT, -Ă, *supraaglomerați, -te,* adj. Aglomerat peste măsură, foarte aglomerat. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraaglomera.**

SUPRAAGLOMERÁȚIE, *supraaglomerații,* s.f. Supraaglomerare. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **aglomerație.**

SUPRAALBÍ, *supraalbesc,* vb. IV. Tranz. fact. A face să devină de un alb strălucitor. — **Supra[1]-** + **albi.**

SUPRAALIMENTÁ, *supraalimentez,* vb. I. Refl. și tranz. A consuma sau a face pe cineva să consume o cantitate de hrană mai mare și mai consistentă decât cea normală, a (se) supune unui regim de supraalimentație, a (se) hrăni mai substanțial. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **alimenta** (după fr. *suralimenter).*

SUPRAALIMENTÁRE, *supraalimentări,* s.f. Faptul de *a (se) supraalimenta;* supraalimentație. F (Tehn.) Alimentare cu o încărcătură suplimentară a unui motor cu ardere internă pentru asigurarea puterii necesare la funcționarea în aer rarefiat (la altitudine) sau când turațiile sunt foarte mari. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraalimenta.**

SUPRAALIMENTÁT, -Ă, *supraalimetați, -te,* adj. Căruia i s-a dat sau care a consumat o cantitate de hrană mai mare și mai consistentă decât cea normală; supranutrit. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraalimenta.**

SUPRAALIMENTÁȚIE, *supraalimentații,* s.f. Alimentație mai bogată și mai consistentă decât cea normală, utilizată în tratamentul unor boli și contraindicată în alte boli; supraalimentare. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **alimentație** (după fr. *suralimentation).*

SUPRAAPRECIÁ, *supraapreciez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) aprecia mai mult decât prețuiește în realitate, a (se) considera peste valoarea reală; a (se) supraestima. [Pr.: *-pra-a-pre-ci-a*] — **Supra[1]-** + **aprecia.**

SUPRAAPRECIÉRE, *supraaprecieri,* s.f. Faptul de *a (se) supraaprecia;* supraestimare. [Pr.: *-pra-a-pre-ci-e-*] — V. **supraaprecia.**

SUPRAARBÍTRU, *supraarbitri,* s.m. Superarbitru. [Pr.: *-pra-ar-*] — **Supra[1]-** + **arbitru** (după fr. *surarbitre).*

SUPRABUGETÁR, -Ă, *suprabugetari, -e,* adj. Care nu este prevăzut în (sau plătit din) buget; extrabugetar. — **Supra[1]-** + **bugetar.**

SUPRACONDUCTIBILITÁTE s.f. (Fiz.) Stare a unor substanțe la temperaturi în apropiere de zero absolut și la intensități de câmp magnetic foarte mici, în care rezistivitatea lor electrică devine practic nulă; supraconducție. — Din fr. **supraconductibilite.**

SUPRACONDUCTÍV, -Ă, *supraconductivi, -e,* adj. Care ține de supraconductibilitate, privitor la supraconductibilitate. — **Supra[1]-** + **conductiv.**

SUPRACONDUCTÓR, -OÁRE, *supraconductori, -oare,* adj., s.m. (Material) care prezintă supraconductibilitate, care a fost adus în această stare. — Din fr. **supraconducteur.**

SUPRACONDÚCȚIE, *supraconducții,* s.f. (Fiz.) Supraconductibilitate. — Din fr. **supraconduction.**

SUPRACONSÚM, *supraconsumuri,* s.n. Consum exagerat (de medicamente). — **Supra[1]-** + **consum** (după fr. *surconsumation).*

SUPRACOPÉRTĂ, *supracoperți,* s.f. Copertă suplimentară tipărită din hârtie mai groasă, din material plastic etc., care îmbracă coperta unei cărți, a unui album etc., în scopul protejării lor și al prezentării grafice mai atrăgătoare. [Pl. și: *supracoperte*] — **Supra[1]-** + **copertă.**

SUPRACÓTĂ, *supracote,* s.f. Cotă suplimentară (de bani, de produse etc.) care îi revine cuiva sau care este datorată de cineva. — **Supra[1]-** + **cotă.**

SUPRACURÉNT, *supracurenți,* s.m. Curent electric de intensitate mai mare decât cea normal prevăzută pentru un anumit circuit, a cărui apariție este dăunătoare pentru siguranța în funcționare a circuitului respectiv. — **Supra[1]-** + **curent.**

SUPRADEVELOPÁ, *supradevelopez,* vb. I. Tranz. A ține prea mult timp în developator un material fotografic. — **Supra[1]-** + **developa** (după fr. *surdévelopper).*

SUPRADEVELOPÁRE, *supradevelopări,* s.f. Acțiunea de *a supradevelopa.* — V. **supradevelopa.**

SUPRADEVELOPÁT, -Ă, *supradevelopați, -te,* adj. (Despre materiale fotografice) Care a fost ținut prea mult timp în developator. — V. **supradevelopa.**

SUPRADIMENSIONÁ, *supradimensionez,* vb. I. Tranz. A dimensiona peste cotele obișnuite. F Fig. A prezenta în mod exagerat mărimea, importanța reală a lucrurilor. [Pr.: *-si-o-*] — **Supra^{1}- + dimensiona.**

SUPRADIMENSIONÁRE, *supradimensionări,* s.f. Acțiunea de a *supradimensiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **supradimensiona.**

SUPRADIMENSIONÁT, -Ă, *supradimensionați, -te,* adj. Care are dimensiuni mai mari decât este normal. F Fig. Care a fost prezentat mai important, mai valoros decât este. [Pr.: *-si-o-*] — V. **supradimensiona.**

SURPADOMINÁNTĂ, *supradominante,* s.f. (Muz.) **1.** Treapta a șasea a modului major și minor, situată la o sextă superioară față de tonică și la o secundă superioară față de dominantă. **2.** Acord construit pe această treaptă. — **Supra^{1}- + dominantă.**

SUPRADOTÁT, -Ă, *supradotați, -te,* adj. (Despre copii) Cu calități intelectuale ieșite din comun. — **Supra^{1}- + dotat** (după fr. *surdoué).*

SUPRADOZÁJ, *supradozaje,* s.n. Supradoză. — **Supra^{1}- + dozaj** (după fr. *surdosage*).

SUPRADÓZĂ, *supradoze,* s.f. Doză exagerată (de droguri); supradozaj. — **Supra^{1}- + doză** (după fr. *surdose).*

SUPRAESTIMÁ, *supraestimez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) supraaprecia. [Pr.: *-pra-es-*] — **Supra^{1}- + estima** (după fr. *surestimer).*

SUPRAESTIMÁRE, *supraestimări,* s.f. Faptul de *a (se) supraestima;* supraapreciere. [Pr.: *-pra-es-*] — V. **supraestima.**

SUPRAETAJÁ, *supraetajez,* vb. I. Tranz. A adăuga unul sau mai multe etaje la o construcție mai veche. [Pr.: *-pra-e-*] — **Supra^{1}- + etaja.**

SUPRAETAJÁRE, *supraetajări*, s.f. Acțiunea de *a supraetaja* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-e-*] — V. **supraetaja.**

SUPRAETAJÁT, -Ă, *supraetajați, -te,* adj. (Despre construcții) Peste care s-a adăugat un etaj ulterior construirii inițiale. [Pr.: *-pra-e-*] — V. **supraetaja.**

SUPRAÉU, *supraeuri,* s.n. Parte a personalității considerată ca cenzor al întregului comportament social al individului. — **Supra^{1}- + eu** (după fr. *surmoi).*

SUPRAEVALUÁ, *supraevaluez,* vb. I. Tranz. A evalua ceva peste valoarea reală; *p. ext.* a supraaprecia, a supraestima. [Pr.: *-pra-e-va-lu-a*] — **Supra^{1}- + evalua** (după fr. *surévaluer).*

SUPRAEVALUÁRE, *supraevaluări,* s.f. Acțiunea de *a supraevalua* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-e-va-lu-a-*] — V. **supraevalua.**

SUPRAEXCITÁ, *supraexcít,* vb. I. Tranz. A excita (un organ, un țesut etc.) foarte tare. — **Supra^{1}- + excita** (după fr. *surexciter).*

SUPRAEXCITÁRE, *supraexcitări,* s.f. Acțiunea de *a supraexcita* și rezultatul ei. — V. **supraexcita.**

SUPRAEXCITÁT, -Ă, *supraexcitați, -te,* adj. Care a fost excitat foarte tare. — V. **supraexcita.**

SUPRAEXCITÁȚIE s.f. (Fiziol.) Creștere a procesului de excitație dintr-un țesut sau dintr-un organ care depășește ritmul funcțional normal, datorită acțiunii unui stimul puternic sau a reactivității mărite a țesutului sau organului respectiv; supraexcitare. [Pr.: *-pra-ex-*] — **Supra^{1}- + excitație** (după fr. *surexcitation).*

SUPRAEXPLOATÁRE, *supraexploatări,* s.f. Exploatare exagerat de mare. — **Supra^{1}- + exploatare** (după fr. *surexploitation).*

SUPRAEXPÚNE, *supraexpún,* vb. III. Tranz. A expune (**4**) prea mult un material fotografic. — **Supra^{1}- + expune** (după fr. *surexposer).*

SUPRAEXPÚNERE, *supraexpuneri,* s.f. Expunere îndelungată la lumină a materialelor fotografice cu reducerea corespunzătoare a intensității iluminării, în scopul obținerii anumitor efecte artistice sau tehnice. [Pr.: *-pra-ex-*] — V. **supraexpune.**

SUPRAEXPÚS, -Ă, *supraexpuși, -se,* adj. (Despre materiale fotografice) Care a fost supus unei supraexpuneri. [Pr.: *-pra-ex-*] — V. **supraexpune.**

SUPRAFAȚÁ, *suprafațez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) **1.** A acoperi suprafața unei piese, a unei construcții etc. cu un strat superficial în scop util sau decorativ. **2.** A netezi și finisa o îmbrăcăminte rutieră. — Din **suprafață** (după fr. *surfacer).*

SUPRAFAȚÁRE, *suprafațări,* s.f. Acțiunea de *a suprafața.* — V. **suprafața.**

SUPRAFAȚÁT, -Ă, *suprafațați, -te,* adj. **1.** (Tehn.; despre piese, construcții) Care a fost acoperit cu un strat superficial. **2.** (Despre îmbrăcămintea rutieră) Care a fost netezit și finisat. — V. **suprafața.**

SUPRAFAȚĂ, *suprafețe,* s.f. **1.** Partea exterioară sau de deasupra a unui corp; față. F Fig. Exterior, aparență. G Loc. adj. *De suprafață* = care nu are profunzime; superficial. G Loc. adv. *La suprafață* = fără a pătrunde în esența lucrurilor, în mod superficial. **2.** Întindere delimitată considerată sub raportul lungimii și lățimii. F (Geom.) Arie limitată de o linie închisă (frântă sau curbă) măsurată în unități la pătrat. — **Supra^{1}- + față** (după fr. *surface).*

SUPRAFÍN, -Ă, *suprafini, -e,* adj. Superfin. — **Supra^{1}- + fin** (după fr. *superfin).*

SUPRAFIRÉSC, -EÁSCĂ, *suprafirești,* adj. (Rar) Supranatural. — **Supra^{1}- + firesc.**

SUPRAFLUÍD, -Ă, *suprafluizi, -de,* adj. (Fiz.; despre heliu) În stare de superfluiditate. [Pr.: *-flu-id*] — **Supra^{1}- + fluid** (după fr. *surfluide).*

SUPRAFLUIDITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a heliului caracterizată prin viscozitate redusă la temperaturi foarte joase și la presiuni foarte mari. [Pr.: *-flu-i-*] — **Supra^{1}- + fluiditate** (după fr. *surfluidité).*

SUPRAFORTĂREÁȚĂ, *suprafortărețe,* s.f. (În sintagma) *Suprafortăreață zburătoare* = avion de bombardament blindat, de mare tonaj, cu mai multe motoare și cu mijloace de autoapărare. — **Supra^{1}- + fortăreață** (după fr. *superforteresse).*

SUPRAFUZIÚNE s.f. Situație de răcire foarte joasă a unei substanțe lichide care a rămas în această stare de agregare, deși a fost adusă la o temperatură inferioară celei de solidificare. [Pr.: *-zi-u-*] — **Supra^{1}- + fuziune** (după fr. *surfusion).*

SUPRAGENERATÓR, *suprageneratoare,* s.n. Generator cu randament superior. — **Supra^{1}- + generator** (după fr. *surgénérateur).*

SUPRAIMPRESIONÁT, -Ă, *supraimpresionați, -te,* adj. Care este supus procedeului de supraimpresiune. [Pr.: *-pra-im-pre-si-o-*] — **Supra^{1}- + impresionat.**

SUPRAIMPRESIÚNE, *supraimpresiuni,* s.f. Procedeu cinematografic care constă din înregistrarea, pe aceeași peliculă, a două imagini suprapuse care au fost filmate separat, în vederea obținerii unor efecte cinematografice speciale. [Pr.: *-pra-im-pre-si-u-*] — **Supra^{1}- + impresiune** (după fr. *surimpression).*

SUPRAIMPRIMÁ, *supraimprím,* vb. I. Tranz. A imprima peste ceva deja imprimat. [Pr.: *-pra-im-*] — **Supra^{1}- + imprima.**

SUPRAIMPRIMÁRE, *supraimprimări,* s.f. Acțiunea de *a supraimprima.* — V. **supraimprima.**

SUPRAIMPÚNERE, *supraimpuneri,* s.f. Fenomen prin care un râu, după ce s-a adâncit încet în roci friabile, continuă să se adâncească în roci mai dure, păstrându-și direcția inițială. [Pr.: *-pra-im-*] — **Supra^{1}- + impunere.**

SUPRAINFÉCȚIE, *suprainfecții,* s.f. Infecție secundară de natură bacteriană apărută în cursul unei afecțiuni virotice, ori infecție microbiană ivită după sau peste o infecție bacteriană; superinfecție. [Pr.: *-pra-in-*] — **Supra^{1}- + infecție.**

SUPRAÎNĂLȚÁRE, *supraînălțări,* s.f. Amenajare a unei șosele sau a unei căi ferate astfel încât să se asigure în curbe stabilitatea vehiculelor prin compensarea forței centrifuge care se exercită asupra acestora. [Pr.: *-pra-î-*] — **Supra^{1}- + înălțare.**

SUPRAÎNCĂLZÍ, *supraîncălzesc,* vb. IV. Tranz. A încălzi ceva peste măsură. F (Fiz.) A încălzi un lichid sau vapori la o temperatură mai înaltă decât temperatura de fierbere a lichidului respectiv sau corespunzător; a încălzi un metal sau un aliaj la o temperatură la care se formează o structură cristalină nouă. [Pr.: *-pra-în-*] — **Supra^{1}- + încălzi** (după fr. *surchauffer).*

SUPRAÎNCĂLZÍRE, *suprîncălziri,* s.f. Acțiunea de *a supraîncălzi* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncălzi.**

SUPRAÎNCĂLZÍT, -Ă, *supraîncălziți, -te,* adj. Încălzit peste măsură. F (Fiz.; despre lichide sau vapori) Încălzit la o temperatură mai înaltă decât temperatura de fierbere a lichidului respectiv sau corespunzător; (despre metale sau aliaje) încălzit la temperatura la care structura cristalină se modifică. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncălzi.**

SUPRAÎNCĂLZITÓR, *supraîncălzitoare,* s.n. Dispozitiv al unui cazan de abur, în care vaporii produși sunt încălziți la o temperatură mai înaltă decât cea de saturație. [Pr.: *-pra-în-*] — **Supraîncălzi** + suf. *-tor.*

SUPRAÎNCĂRCÁ, *supraîncárc,* vb. I. Tranz. A încărca peste măsură; a împovăra pe cineva cu o muncă exagerată. [Pr.: *-pra-în-*] — **Supra^{1}- + încărca** (după fr. *surcharger).*

SUPRAÎNCĂRCÁRE, *supraîncărcări,* s.f. Acțiunea de *a supraîncărca* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncărca.**

SUPRAÎNCĂRCÁT, -Ă, *supraîncărcați, -te,* adj. Încărcat peste măsură; împovărat. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncărca.**

SUPRAÎNSĂMÂNȚÁRE, *supraînsămânțări,* s.f. Însămânțare suplimentară. — **Supra^{1}- + însămânțare** (după fr. *sursemer).*

SUPRALĂRGÍRE, *supralărgiri,* s.f. Lărgire a părții carosabile a unui drum (în porțiunea curbelor). — **Supra^{1}- + lărgire.**

SUPRALICITÁ, *supralicitez,* vb. I. Intranz. A oferi la o licitație un preț mai mare decât prețul oferit anterior de cineva. F Fig. A exagera în aprecierea unui fapt, în folosirea unui procedeu etc. — **Supra^{1}- + licita** (după fr. *surenchérir).*

SUPRALICITÁRE, *supralicitări,* s.f. Acțiunea de *a supralicita.* — V. **supralicita.**

SUPRALICITATÓR, -OÁRE, *supralicitatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care supralicitează. — **Supralicita** + suf. *-tor.*

SUPRALICITÁŢIE, *supralicitaţii,* s.f. Licitaţie publică suplimentară, prevăzută de lege în cazul urmăririi silite imobiliare, în vederea obţinerii unui preţ mai mare decât cel la care s-a adjudecat bunul cu ocazia licitaţiei iniţiale. — **Supra[1]-** + **licitaţie** (după fr. *surenchère).*

SUPRALUMÍNĂ, *supralumini,* s.f. (Rar) Oberliht. — **Supra[1]-** + **lumină.**

SUPRAMATURÁŢIE, *supramaturaţii,* s.f. Stadiu al semninţelor şi fructelor după ce au atins faza maturităţii fiziologice. — **Supra[1]-** + **maturaţie** (după fr. *surmaturation).*

SUPRAMODULÁŢIE, *supramodulaţii,* s.f. Modulaţie a unui semnal purtător cu un semnal modulator de amplitudine mai mare. — **Supra[1]-** + **modulaţie** (după fr. *surmodulation).*

SUPRAMÚNCĂ s.f. (Ec. pol.) Munca prestată de muncitori peste munca necesară, prin care, după teoria marxistă, se creează plusprodusul — **Supra[1]-** + **muncă** (după fr. *surtravail).*

SUPRANATURÁL, -Ă, *supranaturali, -e,* adj. Care pare mai presus de forţele şi legile naturii sau în contradicţie cu acestea; care pare în afara naturii, a lumii percepute prin simţuri; care este atribuit unor forţe miraculoase; miraculos, fantastic. F (Substantivat, n.) Ceea ce se pretinde a fi mai presus de legile naturii. F Fără seamăn, extraordinar, excepţional. — **Supra[1]-** + **natural** (după fr. *surnaturel).*

SUPRANATURALÍSM s.n. Credinţă în supranatural; concepţie potrivit căreia ar exista fapte, forţe etc. supranaturale. — **Supra[1]-** + **naturalism** (după fr. *surnaturalisme).*

SUPRANORMATÍV, -Ă, *supranormativi, -e,* adj. Care depăşeşte din punct de vedere calitativ un normativ. — **Supra[1]-** + **normativ.**

SUPRANÚME, *supranume,* s.n. Nume adăugat la numele propriu al unei persoane în semn de cinste sau pentru a o distinge printr-o caracteristică sau printr-o circumstanţă de altă persoană cu acelaşi nume. F Poreclă. — **Supra[1]-** + **nume** (după fr. *surnom).*

SUPRANUMERÁR, -Ă, *supranumerari, -e,* adj. Care este peste numărul prevăzut, fixat sau necesar. — **Supra[1]-** + **numerar** (după fr. *surnuméraire).*

SUPRANUMÍ, *supranumesc,* vb. IV. Tranz. A da, a atribui cuiva un supranume. — **Supra[1]-** + **numi** (după fr. *surnommer).*

SUPRANUMÍT, -Ă, *supranumiţi, -te,* adj. Care a primit un supranume. — V. **supranumi.**

SUPRANUTRÍT, -Ă, *supranutriţi, -te,* adj. (Rar) Supraalimentat. — **Supra[1]-** + **nutrit** (după fr. *surnourri).*

SUPRAOFÉRTĂ, *supraoferte,* s.f. Ofertă mai avantajoasă, făcută după încheierea unei licitaţii. [Pr.: *-pra-o-*] — **Supra[1]-** + **ofertă** (după fr. *suroffre).*

SUPRAÓM, *supraoameni,* s.m. Om înzestrat cu calităţi excepţionale, care realizează lucruri ce par mai presus de puterile omeneşti. F Tip superior de om, care, în concepţia lui Fr. Nietzsche, ar urma să apară şi să se elibereze de morala de sclav a creştinismului, dându-şi singur legi şi situându-se dincolo de bine şi de rău. — **Supra[1]-** + **om** (după germ. *Übermensch,* fr. *surhomme).*

SUPRAOMENÉSC, -EÁSCĂ, *supraomeneşti,* adj. Care întrece puterile omeneşti, care pare mai presus de firea omenească; suprauman. [Pr.: *-pra-o-*] — **Supra[1]-** + **omenesc** (după fr. *surhumain).*

SUPRAORDINÁRE s.f. (Log.) Cuprinderea în sfera unei noţiuni a altor noţiuni cu sfera mai mică. [Pr.: *-pra-or-*] — **Supra[1]-** + **ordinare** (rar).

SUPRAORDINÁT, -Ă adj. v. **supraordonat.**

SUPRAORDONÁT, -Ă, *supraordonaţi, -te,* adj. Care ocupă un loc superior într-o clasificare sau într-o ierarhie. G *Fracţie supraordonată* = fracţie ordinară mai mare decât un întreg. *Propoziţie supraordonată* = propoziţie regentă. *Noţiune supraordonată* = noţiune care cuprinde în sfera ei alte noţiuni cu sferă mai mică. [Pr.: *-pra-or-.* — Var.: (înv.) **suprordinát, -ă** adj.] — **Supra[1]-** + **ordonat** (după *subordonat*).

SUPRAPĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *suprapământeşti,* adj. Care pare că depăşeşte limitele a ceea ce este pământesc; (ca) din altă lume. — **Supra[1]-** + **pământesc.**

SUPRAPOLUÁT, -Ă, *suprapoluaţi, -te,* adj. (Despre oraşe, regiuni etc.) Foarte poluat. [Pr.: *-lu-aţ*] — **Supra[1]-** + **poluat.**

SUPRAPONDERABILITÁTE s.f. (Fiz.) Stare a unui corp de a avea o greutate mai mare ca urmare a unei forţe gravitaţionale sporite. — **Supra[1]-** + **ponderabilitate.**

SUPRAPONDERÁL, -Ă, *supraponderali, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) cu greutate peste media normală. — **Supra[1]-** + **ponderal.**

SURAPOPULÁ, *suprapopulez,* vb. I. Refl. (Despre oraşe, ţări etc.) A-şi spori populaţia peste limitele normale. — **Supra[1]-** + **popula** (după fr. *surpeupler).*

SUPRAPOPULÁRE, *suprapopulări,* s.f. Faptul de *a se suprapopula.* — V. **suprapopula.**

SUPRAPOPULÁT, -Ă, *suprapopulaţi, -te,* adj. (Despre oraşe, ţări etc.) Cu o populaţie excedentară. — V. **suprapopula.**

SUPRAPOPULÁŢIE, *suprapopulaţii,* s.f. Mare concentrare de populaţie într-un oraş, într-o ţară etc. F (Biol.) Stare a unui mediu unde populaţiile de microorganisme, de plante şi de animale depăşesc posibilităţile de viеţuire. — **Supra[1]-** + **populaţie** (după fr. *surpopulation).*

SUPRAPREFIXÁRE, *supraprefixări,* s.f. (Lingv.) Derivare cu prefixe multiple sau de la teme anterior prefixate. — **Supra[1]-** + **prefixare.**

SUPRAPRESIÚNE, *suprapresiuni,* s.f. (Tehn.) Diferenţa pozitivă dintre presiunea absolută a unui fluid şi o presiune absolută de referinţă; presiune a cărei valoare depăşeşte presiunea normală admisă sau o presiune de referinţă. [Pr.: *-si-u-*] — **Supra[1]-** + **presiune** (după fr. *surpression).*

SUPRAPRÉŢ, *supraprеţuri,* s.n. Preţ mai mare decât cel obişnuit; preţ de speculă (mai mare decât preţul legal). — **Supra[1]-** + **preţ.**

SUPRAPROBLÉMĂ, *supraprobleme,* s.f. Acţiune principală care însoţeşte mesajul textului dramatic, către care converg ideile şi acţiunile secundare; supratemă. — **Supra[1]-** + **problemă.**

SUPRAPRODÚCŢIE, *supraproducţii,* s.f. Producţie de mărfuri care depăşeşte necesităţile pieţei. — **Supra[1]-** + **producţie** (după fr. *surproduction).*

SUPRAPROFÍT, *supraprofituri,* s.n. (În doctrina politică marxistă) Profit suplimentar obţinut peste profitul mijlociu. — **Supra[1]-** + **profit.**

SUPRAPÚNE, *suprapún,* vb. III. Tranz. A aşeza, a pune un lucru deasupra altuia; a plasa, a aşeza ceva peste altceva. F (Geom.) A pune o figură deasupra alteia pentru a le verifica egalitatea. F Refl. (Despre două suprafeţe) A se afla aşezat deasupra altuia; *p. ext.* a avea loc în acelaşi timp; a coincide. — **Supra[1]-** + **pune** (după fr. *supeposer).*

SUPRAPÚNERE, *suprapuneri,* s.f. Acţiunea de *a (se) suprapune* şi rezultatul ei. — V. **suprapune.**

SUPRAPÚS, -Ă, *suprapuşi, -se,* adj. Pus deasupra altuia. F (Despre formaţiuni geologice, epoci de civilizaţie etc.) Care urmează după altul, care este aşezat deasupra altuia. — V. **suprapune.**

SUPRAPUTÉRE, *supraputeri,* s.f. Superputere. — **Supra[1]-** + **putere.**

SUPRARAFINÁRE, *suprarafinări,* s.f. Rafinare defectuoasă a unui produs petrolier prin depăşirea cantităţii de reactiv, a temperaturii etc. — **Supra[1]-** + **rafinare.**

SUPRARĂCÍRE, *suprarăciri,* s.f. (Fiz.) Subrăcire. — **Supra[1]-** + **răcire.**

SUPRARĂSUCIT, -Ă, *suprarăsuciţi, -te,* adj. Foarte răsucit. — **Supra[1]-** + **răsucit.**

SUPRAREÁL, -Ă, *suprareali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ceea ce depăşeşte realul, ceea ce este dincolo de real. **2.** Adj. Care este situat în afara realităţii. [Pr.: *-re-al*] — **Supra[1]-** + **real** (după fr. *surréel).*

SUPRAREALÍSM s.n. Curent literar şi artistic apărut în prima jumătate a sec. XX în Franţa şi răspândit ulterior în toate ţările lumii, care pune accentul pe activitatea spontană a imaginaţiei şi pe exploatarea zonelor iraţionalului în creaţia artistică. [Pr.: *-re-a-*] — **Supra[1]-** + **realism** (după fr. *surréalisme).*

SUPRAREALÍST, -Ă, *suprarealişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de suprarealism, privitor la suprarealism. **2.** S.m. şi f. Adept al suprarealismului. [Pr.: *-re-a-*] — **Supra[1]-** + **realist** (după fr. *surréaliste).*

SUPRAREFRACTÁR, -Ă, *suprarefractari, -e,* adj. Superrefractar. — **Supra[1]-** + **refractar.**

SUPRARENÁL, -Ă, *suprarenali, -e,* adj. Care se află deasupra rinichilor. G *Glandă suprarenală* (şi substantivat, f.) = fiecare dintre cele două glande endocrine care produc adrenalina, unii hormoni etc., situate deasupra rinichilor. F Relativ la glandele suprarenale sau la secreţia acestora. — **Supra[1]-** + **renal** (după fr. *surrénal).*

SUPRARENÍNĂ s.f. (Biol.) Adrenalină. — **Supra[1]-** + **renină.**

SUPRAREZISTÉNT, -Ă, *suprarezistenţi, -te,* adj. Care depăşeşte o rezistenţă normală. — **Supra[1]-** + **rezistent.**

SUPRASÁRCINĂ, *suprasarcini,* s.f. Sarcină suplimentară faţă de sarcina nominală pe care o are de suportat un sistem tehnic şi care ar putea să pericliteze siguranţa în funcţionare a acestuia. — **Supra[1]-** + **sarcină** (după fr. *surcharge).*

SUPRASATURÁT, -Ă, *suprasaturaţi, -te,* adj. **1.** (Despre soluţii) Care conţine mai multă substanţă dizolvată decât cantitatea corespunzătoare coeficientului de solubilitate la temperatura ordinară; care se află în stare de suprasaturaţie. F (Despre vapori) Care se află într-o concentraţie superioară aceleia corespunzătoare tensiunii maxime a vaporilor pentru temperatura respectivă. **2.** Fig. (Fam.) Sătul peste măsură de ceva. — **Supra[1]-** + **saturat** (după fr. *sursaturé).*

SUPRASATURÁŢIE s.f. **1.** Stare instabilă a unei soluţii în care concentrarea substanţei dizolvate la o anumită temperatură este mai mare decât cea corespunzătoare saturaţiei. **2.** Fig. (Fam.) Starea celui prea sătul (de ceva). — **Supra[1]-** + **saturaţie** (după fr. *sursaturation).*

SUPRASENSÍBIL, -Ă, *suprasensibili, -e,* adj. **1.** (Despre sunete, unde etc.) Care depășește posibilitatea de percepere a simțurilor, care nu poate fi perceput prin simțuri. **2.** (Despre ființe) Excesiv de sensibil, foarte sensibil. — Din fr. **suprasensibile.**

SUPRASENZORIÁL, -Ă, *surpasenzoriali, -e,* adj. Care poate fi cunoscut numai prin rațiune. [Pr.: *-ri-al*] — **Supra[1]-** + **senzorial.**

SUPRASOLICITÁ, *suprasolícit,* vb. I. Tranz. A solicita peste măsură. — **Supra[1]-** + **solicita.**

SUPRASOLICITÁRE, *suprasolicitări,* s.f. Acțiunea de *a suprasolicita* și rezultatul ei. — V. **suprasolicita.**

SUPRASTATÁL, -Ă, *suprastatali, -e,* adj. (Despre un organism internațional) Care este învestit cu puteri plasate deasupra guvernului fiecărui stat, independent de acesta. — **Supra[1]-** + **statal.**

SUPRASTRÁT, *suprastraturi,* s.n. (Lingv.) Influență exercitată de un idiom asupra altuia, în condițiile unui contact îndelungat, înainte ca acesta din urmă să se constituie ca idiom nou; superstrat. — **Supra[1]-** + **strat.**

SUPRASTRUCTURÁL, -Ă, *suprastructurali, -e,* adj. Care ține de suprastructură, privitor la suprastructură. — **Supra[1]-** + **structural.**

SUPRASTRUCTÚRĂ, *suprastructuri,* s.f. **1.** (În concepția marxistă) Totalitatea concepțiilor și instituțiilor politice, juridice, religioase, artistice, filosofice etc. dintr-o anumită formațiune social-economică, generate de baza economică a acestei formațiuni. **2.** Totalitatea elementelor care formează partea utilă a unei construcții. **3.** Construcție metalică sau de lemn situată deasupra punții principale a unei nave, care cuprinde încăperile de locuit și de deservire. F Ansamblu format din șasiul și caroseria sau platforma unui autovehicul. — **Supra[1]-** + **structură** (după fr. *superstructure).*

SUPRATÁRĂ, *supratare,* s.f. Tara[1] (**1**) celui de-al doilea ambalaj al unei mărfi. — **Supra[1]-** + **tară.**

SUPRATAXÁ, *suprataxez,* vb. I. Tranz. A adăuga sau a impune o suprataxă. — Din **suprataxă** (după fr. *surtaxer).*

SUPRATÁXĂ, *suprataxe,* s.f. Taxă suplimentară adăugată altei taxe fixate anterior. — **Supra[1]-** + **taxă** (după fr. *surtaxe).*

SUPRATÉMĂ, *suprateme,* s.f. Supraproblemă. — **Supra[1]-** + **temă.**

SUPRATENSIÚNE, *supratensiuni,* s.f. Tensiune electrică mai mare decât valoarea maximă a tensiunii de serviciu, care constituie un pericol pentru circuitele electrice, provocând deranjamente și avarii. [Pr.: *-si-u-*] — **Supra[1]-** + **tensiune** (după fr. *surtension).*

SUPRATIPÁR, *supratipare,* s.n. Desen sau text tipărit pe o marcă poștală ulterior emisiunii sale, în scopul de a-i schimba valoarea inițial tipărită sau de a marca un eveniment. — **Supra[1]-** + **tipar.**

SUPRATÓNICĂ s.f. (Muz.) Treapta a doua a modului major și minor; acordul acestei trepte. — **Supra[1]-** + **tonică** (după fr. *sur-tonique).*

SUPRATOPÍRE, *supratopiri,* s.f. (Fiz.) Subrăcire. — **Supra[1]-** + **topire.**

SUPRAUMÁN, -Ă, *supraumani, -e,* adj. Supraomenesc. [Pr.: *-pra-u-*] — **Supra[1]-** + **uman** (după fr. *surhumain).*

SUPRAUNITÁR, -Ă, *supraunitari, -e,* adj. (Mat.; despre numere reale) Care are valoarea absolută mai mare decât unitatea. [Pr.: *-pra-u-*] — **Supra[1]-** + **unitar.**

SUPRAVEGHEÁ, *supraveghez,* vb. I. Tranz. A observa, a păzi cu grijă, cu atenție, cu autoritate; a avea sub control. — **Supra[1]-** + **veghea** (după fr. *surveiller).*

SUPRAVEGHEÁT, -Ă, *surpavegheați, -te,* adj. Care se află sub supraveghere, sub control. — V. **supraveghea.**

SUPRAVEGHÉRE, *supravegheri,* s.f. Acțiunea de *a supraveghea* și rezultatul ei; control; *p. ext.* pază. — V. **supraveghea.**

SUPRAVEGHETÓR, -OÁRE, *supraveghetori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva. **2.** S.n. (În sintagma) *Supraveghetor de flacără* = aparat electronic destinat supravegherii prezenței flăcării în timpul funcționării arzătoarelor, în scopul prevenirii unor incendii. — **Supraveghea** + suf. *-tor.*

SUPRAVIEȚUÍ, *supraviețuiesc,* vb. IV. Intranz. A rămâne în viață după moartea cuiva sau după o catastrofă, un cataclism etc.; *p. ext.* a continua să existe, a dăinui. — **Supra[1]-** + **viețui** (după fr. *survivre).*

SUPRAVIEȚUÍRE s.f. Faptul de *a supraviețui.* — V. **supraviețui.**

SUPRAVIEȚUITÓR, -OÁRE, *supraviețuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a scăpat cu viață dintr-un cataclism, dintr-o nenorocire; persoană care supraviețuiește alteia. [Pr.: *-țu-i-*] — **Supraviețui** + suf. *-tor* (după fr. *survivant).*

SUPRAVÍZITĂ, *supravizite,* s.f. (Med.) Contravizită. — **Supra[1]-** + **vizită.**

SUPRAVOLTÁJ, *supravoltaje,* s.n. Mărire a potențialului voltajului unui curent electric. — **Supra[1]-** + **voltaj** (după fr. *survoltage).*

SUPRAVOLTÓR, *supravoltoare,* s.n. Sursă de energie electrică legată în serie cu altă sursă de energie electrică, astfel încât tensiunile lor electrice să se adune. — Cf. fr. s u r v o l t e u r.

SUPRÉM, -Ă, *supremi, -e,* adj. Care există în cel mai înalt grad, care este cel mai bun, cel mai mare; mai presus de toate; *p. ext.* extrem, ultim. G *Moment suprem* = moment decisiv pentru reușita unei acțiuni. *Onoruri supreme* = funeralii. F Care are gradul, rangul cel mai înalt. — După fr. **suprême,** lat. **supremus.**

SUPREMATÍSM s.n. Grupare artistică rusă care se încadrează în curentul abstracționismului afirmând supremația simțirii pure, promovând o pictură bazată pe folosirea formelor abstracte geometrice (cerc, unghi, pătrat etc.). — Din rus. **suprematizm.**

SUPREMAȚÍE, *supremații,* s.f. Superioritate absolută unită cu autoritate și putere; poziție dominantă; preponderență. — Din fr. **suprématie.**

SUPRESIÚNE, *supresiuni,* s.f. (Înv.) Suprimare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **suppression,** lat. **suppressio, -onis.**

SUPRESÓR, -OÁRE, *supresori, -oare,* adj. (Despre un element al unui aparat, despre un dispozitiv etc.) Care împiedică producerea unui fenomen, a unui efect etc. dăunător sau care reduce considerabil efectele acestora. — Din fr. **suppresseur.**

SUPRIMÁ, *suprím,* vb. I. Tranz. **1.** A face să dispară; a înlătura, a elimina, a anula. F A omorî, a extermina pe cineva. **2.** A desființa un post, un loc etc. F A scoate ceva din funcție; a opri, a întrerupe activitatea a ceva. **3.** A înlătura ceva, a elimina din consumație, a renunța la ceva. — Din fr. **supprimer.**

SUPRIMÁRE, *suprimări,* s.f. Acțiunea de *a suprima* și rezultatul ei. — V. **suprima.**

SUPRIMÁT, -Ă, *suprimați, -te,* adj. Care a încetat să mai fie, să mai existe; înlăturat, eliminat, șters, anulat. — V. **suprima.**

SUPT[1], *supturi,* s.n. Faptul de *a suge;* mod de hrănire la sân sau artificială a copilului nou-născut; suptură. F (Concr.) Laptele care se suge la o masă de către sugar. — V. **suge.**

SUPT[2] prep. v. **sub.**

SUPT[3], -Ă, *supți, -te,* adj. Slab, uscat; (despre față, obraji) scofâlcit. — V. **suge.**

SUPTÚRĂ, *supturi,* s.f. (Pop.) Supt[1]. — **Supt[1]** + suf. *-ură.*

SUPȚIÁRE s.f. v. **subțiere.**

SUPÚNE, *supún,* vb. III. Tranz. **1.** A lua, a aduce sub stăpânire sau în puterea sa (prin forță armată); a cuceri, a subjuga. F Refl. A accepta stăpânirea cuiva; a da ascultare cuiva sau la ceva; a se închina cuiva. F A aduce sub ascultarea, sub autoritatea sa, a subordona influenței sale. F (Înv.) A îmblânzi animale. **2.** A constrânge pe cineva să suporte un lucru, să accepte o situație. F A face ca o substanță, un material etc. să fie expuse unei anumite acțiuni, unui anumit tratament (fizic, chimic etc.). F Refl. A se expune de bunăvoie la ceva, a suporta de bunăvoie ceva. **3.** A prezenta cuiva un lucru spre cunoștință, apreciere sau hotărâre. **4.** (Înv. și reg.) A așeza, a pune dedesubt. F A forța pe cineva să se aplece, să se încovoaie, să îngenuncheze. — Lat. **supponere.**

SUPÚNERE s.f. Acțiunea de *a (se) supune* și rezultatul ei. F Respect. G Loc. adv. *Cu supunere* = umil, smerit, cu respect. — V. **supune.**

SUPURÁ, pers. 3 *supurează,* vb. I. Intranz. (Despre răni, țesuturi etc.) A produce și a elimina puroi. — Din fr. **suppurer,** lat. **suppurare.**

SUPURÁNT, -Ă, *supuranți, -te,* adj. (Despre răni, țesuturi etc.) Care elimină puroi, care supurează. — Din fr. **suppurant.**

SUPURÁȚIE, *supurații,* s.f. Formare și eliminare de puroi în urma unui proces infecțios microbian. — Din fr. **suppuration.**

SUPÚS, -Ă, *supuși, -se,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Ascultător, plecat, smerit. F Umilit, servil. **2.** (Înv. și reg.) Așezat sub…; ascuns, pitit. **II.** S.m. și f. (Urmat de determinări care indică statul în discuție) Persoana care aparține, prin cetățenie, unui anumit stat; persoană aflată sub o protecție specială de ordin juridic a unui stat, fără a fi cetățean cu drepturi depline. F (Înv.; la pl.) Locuitorii unei țări care depind de o autoritate centrală. — V. **supune.**

SUPUȘÉNIE s.f. (Înv.) **1.** Supunere, ascultare. **2.** Faptul de a se bucura de cetățenia unei țări sau de protecția juridică specială a unei țări. — **Supus** + suf. *-enie.*

SUPUȘÍME s.f. (Pop.) Totalitatea supușilor (**II**). — **Supus** + suf. *-ime.*

SUR, -Ă, *suri, -e,* adj. **1.** De o culoare intermediară între alb și negru sau care rezultă dintr-un amestec de alb și negru; cenușiu; (despre animale și păsări) care are părul, lâna, penele de culoare cenușie. F (Substantivat, m.) Nume dat unui cal cu părul sur (**1**). F (Substantivat, f.; în sintagma) *Sură de stepă* = rasă de taurine indigenă, de culoare cenușie sau vânătă, care prezintă o mare rezistență și pretenții reduse de hrană. **2.** (Despre cer, nori, văzduh) Lipsit de lumină, de strălucire; încețoșat, tulbure; *fig.* posomorât, mohorât. **3.** (Despre părul oamenilor; *p. ext.* despre oameni) Cărunt. F Fig. (Rar) Bătrân, străvechi; îndepărtat. — Din bg., sb. **sur.**

SURÁTĂ, *surate,* s.f. (Pop.) Prietenă bună, apropiată. G Expr. *A se prinde surate* = (despre femei) a lega între ele o prietenie trainică. F

Ş

Ş[1], *ş,* s.m. **1.** A douăzeci şi doua literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană constrictivă prepalatală surdă). [Pr.: *şe, şi.* — Pl. şi: (**1,** n.) *ş-uri*]

Ş[2] interj. (De obicei prelungit) Cuvânt folosit pentru a-i cere cuiva să tacă, să păstreze tăcere. — Onomatopee.

ŞA, *şei,* s.f. **1.** Piesă de harnaşament confecţionată din piele sau din lemn, care se pune pe spinarea calului şi pe care şade călăreţul. G Expr. *A pune şaua* (pe cineva) = a supune, a stăpâni (pe cineva), a constrânge pe cineva să facă ceva. *A vorbi din şa* = a vorbi de sus, cu siguranţă de sine. **2.** Suport triunghiular din piele, din cauciuc sau din material plastic, care se montează pe biciclete, motociclete etc. **3.** Os din spinarea găinii. G *Şaua turcească* = scobitură în grosimea osului sfenoid, în care se află situată glanda hipofiză. **4.** Formă de relief reprezentând o depresiune cuprinsă între două părţi de teren mai ridicate; curmătură. *Şaua dealului.* [Var.: **şea** s.f.] — Lat. **sella.**

ŞABÁC, s.n. v. **şabacă.**

ŞABÁCĂ, *şabac*e, s.f. (Reg.) Broderie în ajur făcută (cu aţă albă) la cămăşi, la feţe de masă, milieuri etc. [Var.: **şabác** s.n.] — Cf. tc. ş e b e k e.

ŞABANÁ, *şabanale,* s.f. Haină lungă asemănătoare cu un anteriu, pe care o purtau aprozii, vornicii şi pajii la curţile domneşti. [Var.: **şavaná** s.f.] — Din tc. **şebane.**

ŞÁBĂR, *şabăre,* s.n. Răzuitor folosit pentru curăţarea de parafină a interiorului ţevilor de extracţie ale sondelor. F Creion de răzuit. — Din germ. **Schaber.**

ŞABLÓN, *şabloane,* s.n. **1.** Model în mărime naturală după care se poate executa o piesă sau care serveşte la ghidarea unei unelte pentru prelucrarea prin aşchiere ori prin deformare, pentru limitarea unor porţiuni de suprafaţă pe care se aplică o vopsea etc. F Instrument cu care se controlează sau se măsoară dimensiunile sau unghiurile unei piese în curs de fabricaţie. **2.** Fig. Formulă stereotipă; repetare mecanică, lipsită de interes şi de originalitate a unui model oarecare; clişeu verbal. — Din germ. **Schablone.**

ŞABLONÁ, *şablonez,* vb. I. Tranz. (Rar) A trasa cu şablonul (**1**) contururile unei piese; a fasona ceva controlând cu şablonul (**1**). — Din **şablon.** Cf. germ. s c h a b l o n i e r e n.

ŞABLONÁR, *şablonari,* s.m. (Rar) Lucrător care foloseşte şablonul (**1**). — **Şablon** + suf. *-ar.*

ŞABLONÁRD, -Ă, *şablonarzi, -de,* adj. Lipsit de originalitate, de spirit inventiv, cu şabloane (**2**); stereotip. — **Şablon** + suf. *-ard.*

ŞABLONÁRE, *şablonări,* s.f. Acţiunea de *a şablona* şi rezultatul ei. — V. **şablona.**

ŞABLONÍSM, s.n. (Rar) Atitudine manifestată prin conformarea la anumite şabloane (**2**), prin folosirea unor formule stereotipe. — **Şablon** + suf. *-ism.*

ŞABLONIZÁ, *şablonizez,* vb. I. Tranz. A aplica ceva în mod mecanic. — **Şablon** + suf. *-iza.*

ŞABLONIZÁRE, *şablonizări,* s.f. Faptul de *a şabloniza.* — V. **şabloniza.**

ŞABLONIZÁT, -Ă, *şablonizaţi, -te,* adj. Care a fost făcut, aplicat în mod mecanic. — V. **şabloniza**.

ŞABÓTĂ, *şabote,* s.f. Piesă grea de metal care susţine nicovala la unele ciocane mecanizate, fiind aşezată elastic pe fundaţia ciocanului. — Din germ. **Shabotte.**

ŞACÁL, *şacali,* s.m. **1.** Mamifer carnivor sălbatic asemănător cu lupul, dar mai mic decât acesta, cu coada mai scurtă şi cu botul ascuţit, care trăieşte în nordul Africii, în sudul Asiei şi în sudul Europei şi se hrăneşte cu animale mici şi cu hoituri (*Canis aureus).* **2.** Epitet pentru o persoană rapace, hrăpăreaţă, josnică. — Din fr. **chacal.**

ŞÁFAR, *şafari,* s.m. (Reg.) Mijlocitor, intermediar, samsar (necinstit). — Din ucr. **šafer,** pol. **szafar,** germ. **Schaffer.**

ŞÁGĂ, *şăgi,* s.f. (Pop.) Glumă G Loc. adv. *În şagă* = fără seriozitate, într-o doară. *Fără şagă* = în mod serios. G Loc. vb. *A face şagă* = a şugui; a glumi. G Expr. *Nu-i vreme de şagă* = nu-i momentul potrivit pentru glumit. *A se întrece cu şaga* = a întrece măsura, a exagera. *A se trece de şagă* = a începe să devină lucru serios. *A lăsa şaga (la o parte)* sau *a-i ajunge* (cuiva) *şaga* (sau *de şagă)* = a termina cu gluma, a deveni serios. (În construcţii negative sau interogative) *A fi* (sau *a-i părea* cuiva) *(de) şagă* (sau *lucru de şagă)* = a fi (sau a i se părea cuiva că este) lucru neînsemnat, fără importanţă. — Din bg. **šega.**

ŞAGRÍN, *şagrinuri,* s.n. Instrument cu un model în relief care se imprimă pe o piele şi care imită altă piele sau reprezintă un desen special. F Piele imprimată care imită modelul natural al altei piei. — Din fr. **chagrin.**

ŞAGRINÁ, *şagrinez*, vb. I. Tranz. A prelucra şi a finisa unele piei tăbăcite prin imprimarea, cu ajutorul şagrinului, a unui desen special în scop decorativ sau pentru a masca unele defecte de suprafaţă. — Din fr. **chagriner.**

ŞAGRINÁRE, *şagrinări,* s.f. Acţiunea de *a şagrina* şi rezultatul ei. — V. **şagrina.**

ŞAH, (**1**) *şahi,* s.m., (**2**) *şahuri,* s.n. **1.** S.m. Titlu purtat de suveranul Iranului, corespunzător titlului de împărat; persoană care are acest titlu; şahinşah. **2.** S.n. Joc de origine orientală care se dispută între doi parteneri, pe o tablă împărţită în 64 de pătrăţele albe şi negre, aşezate alternativ cu 32 de piese, mişcate după anumite reguli, scopul final fiind câştigarea regelui adversarului; *p. ext.* tabla şi piesele care servesc la joc; şatrange. F Situaţie în cursul jocului mai sus definit, în care regele uneia dintre părţi este atacat de o piesă a adversarului; (cu valoare de interjecţie) cuvânt însoţind mişcarea care creează această situaţie. G Expr. *A da şah* = a pune în pericol regele adversarului. *A ţine* (pe cineva) *în şah* = a limita jocul adversarului la apărarea regelui; *fig.* a ţine pe cineva în tensiune, a-l imobiliza. — Din tc. **şah.** Cf. germ. S c h a c h.

ŞÁHĂR-MÁHĂR, *şahăr-mahăruri,* s.n. (Arg.; în expr.) *A face* (sau *a umbla cu) şahăr-mahăr* (sau *-mahăruri)* = a înşela, a escroca pe cineva. — Din pol. **szacher-macher,** germ. **Schacher Macher.**

ŞAHINŞÁH, *şahinşahi,* s.m. Şah (**1**). — Din pers. **šāhinšāh.**

ŞAHÍST, -Ă, *şahişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care cunoaşte bine jocul de şah; jucător de şah. **2.** Adj. Referitor la jocul de şah sau la cei care îl joacă; care aparţine şahului (**2**) sau celor care îl joacă. — **Şah** + suf. *-ist.*

ŞAHÍSTIC, -Ă, *şahistici, -ce,* adj. Şahist (**2**). — **Şahist** + suf. *-ic.*

ŞAHZADEÁ, *şahzadele,* s.m. (Înv.) Fiu de sultan sau de împărat. — Din tc. **şahzāde**.

ŞAI s.n. (Înv. şi reg.) Postav alb, fin, din care se făceau veşminte boiereşti şi din care se mai fac pantaloni în unele regiuni ale ţării. — Din tc. **şayi.**

ŞÁIBĂ, *şaibe,* s.f. **1.** Disc de metal, de lemn etc. găurit, care se montează între un şurub şi obiectul respectiv sau între şurub şi piuliţă, pentru a menţine şurubul fix şi pentru a îmbunătăţi îmbinarea şi a preveni deşurubarea. **2.** Roată de metal sau de lemn, fixată pe un ax, peste care se petrece cureaua de transmisie. — Din germ. **Scheibe.**

ŞÁICĂ, *şeici,* s.f. (Înv. şi pop.) Ambarcaţiune fluvială mică, cu pânze, cu fundul plat, servind la transportul mărfurilor şi al persoanelor. F Luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit, cu o singură vâslă, servind la pescuit. — Din bg., sb. **šajka,** tc. **sayka.**

ŞAIDÁJ, *şaidaje,* s.n. Operaţie de alegere manuală a minereurilor, însoţită de spargerea acestora cu ciocanul de mână. [Pr.: *şa-i-*] — Din fr. **scheidage.**

ŞÁISPREZECE num. card. Număr care, în numărătoare, are locul între cincisprezece şi şaptesprezece şi care se indică prin cifra 16 sau XVI. G (Adjectival) *Are şaisprezece ani.* G (Substantivat) *Scrie un şaisprezece pe tablă.* G (Cu valoare de num. ord.) *Capitolul şaisprezece.* G (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) *Scrie de şaisprezece ori.* G (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) *De şaisprezece ori pe atâta* G (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) *Câte şaisprezece lei.* [Var.: (rar) **şásesprezece** num. card.] — **Şase** + **spre** + **zece.**

ŞÁISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al cincisprezecelea şi al şaptesprezecelea. — **Şaisprezece** + **le** + **a.**

ŞAISPREZECÍME, *şaisprezecimi,* s.f. **1.** A şaispezecea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. **2.** (Muz.) A şaispezecea parte dintr-o notă întreagă. — **Şaispezece** + suf. *-ime.*

ŞAIZÉCI, num. card. Număr având în numărătoare locul între cifra cincizeci şi nouă şi şaizeci şi unu şi care se indică prin cifra 60 sau LX. G (Adjectival) *Are şaizeci de ani.* G (Substantivat) *Şaizeci este o cifră.* G (Cu valoare de num. ord.) *Pagina şaizeci.* G (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) *Repetă de şaizeci de ori.* G (În componenţa numeralului multiplicativ corspunzător) *De şaizeci de ori pe atâta.* G (În componenţa numeralului distribuitiv corespunzător) *Câte şaizeci de lei.* — **Şase** + **zeci** (refăcut după *treizeci*).

ŞAIZÉCILEA, - ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al cincizeci şi nouălea şi al şaizeci şi unulea. — **Şaizeci** + **le** + **a**.

ŞAL, *şaluri,* s.n. **1.** Ţesătură din lână, mătase etc., de diverse forme şi dimensiuni, împodobită cu desene, broderii sau franjuri, pe care femeile o poartă pe cap sau pe umeri. F Fular. **2.** (Înv.) Stofă fină de lână, fabricată în Orient. F Fâşie lungă de şal (**2**) purtată de bărbaţi, după moda orientală, în jurul capului sau al mijlocului; cearşaf (**2**). — Din tc. **şal.**

ŞALÁND, *şalande,* s.n. Navă de construcţie specială, remorcată sau autopropulsată, folosită în lucrările hidrotehnice, fluviale sau maritime, pentru transportul unor materiale etc. [Var.: **şalándă** s.f.] — Din fr. **chaland.**

ŞALÁNDĂ s.f. v. **şaland.**

ŞALÁNDER, *şalandere,* s.n. Remorcher sau şalupă cu motor de putere mică, folosite la remorcarea şalandelor. — Din fr. **chlandeur.**

ŞALÁNGER s.m. v. **challenger.**

ŞALÁNJ s.n. v. **challenge.**

ŞALĂU[1], *şalăi,* s.m. Peşte răpitor de apă dulce, lung de 30–70 cm, cu greutatea de 1–3 kg, corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunţi de culoare cenuşie şi cu gura mare cu dinţi ascuţiţi *(Stizostedion lucioperca).* — Din magh. **süllö.**

ŞALĂU[2], *şalăi,* s.m. Veche monedă de aramă care a circulat şi în Moldova, având o valoare egală cu (aproximativ) a patra parte dintr-un ban vechi. — Cf. pol. s z a l a w a.

ŞÁLE s.f. pl. **1.** Parte a spinării situată în jurul regiunii lombare a coloanei vertebrale, la om. **2.** Partea din mijlocul spinării, la unele animale; locul unde stă şaua pe cal. — Lat. **sella.**

ŞALGĂU, *şalgăi,* s.m. **1.** (Înv.) Lucrător în ocnele de sare. **2.** (Reg.) Condamnat la muncă în ocne; ocnaş. — Din magh. **sóvágó.**

ŞÁLTĂR, *şaltăre,* s.n. Întrerupător electric; comutator. — Din germ. **Schalter.**

ŞALUPÁR, *şalupari,* s.m. (Rar) Persoană care conduce o şalupă; şalupist. —**Şalupă** + suf. *-ar.*

ŞALÚPĂ, *şalupe,* s.f. Mică ambarcaţiune cu motor, care serveşte la transportul persoanelor şi al mărfurilor sau la diverse operaţii (de remorcare) în rada unui port. — Din fr. **chaloupe.**

ŞALUPÍST, *şalupişti,* s.m. (Rar) Şalupar. — **Şalupă** + suf. *-ist.*

ŞALUTIÉR, *şalutiere,* s.n. Ambarcaţiune uşoară folosită pentru pescuitul în largul mării. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **chalutier.**

ŞALVARAGÍU, *şalvaragii,* s.m. (Înv.) Persoană care făcea sau vindea şalvari. — **Şalvari** + suf. *-agiu.*

ŞALVÁRI s.m. pl. Pantaloni lungi, foarte largi, cu răscroiala mică, strânşi la gleznă, purtaţi, mai ales în Orientul Mijlociu atât de bărbaţi, cât şi de femei; *p. gener.* (depr.) pantaloni largi. — Din tc. **şalvar.**

ŞALVÍR, *şalviri,* s.m. (Reg.) Pungaş, şarlatan, escroc. — Din ucr. **šal'vir.**

ŞAM, (**2**) *şamuri,* s.n.**1.** Damasc. **2.** Sortiment de damasc (**1**).— Din tc. **Şam.**

ŞAMÁN, *şamani,* s.m. Oficiant de cult în şamanism. F Vrăjitor. — Din fr. **chaman.**

ŞAMANÉSC, -Ă, *şamaneşti,* adj. De şaman, al şamanului. — **Şaman** + suf. *-esc.*

ŞAMANÍSM s.m. Credinţă în exorcizare, tămăduire miraculoasă, contactul cu lumea de dincolo, întâlnită la unele populaţii din nordul şi centrul Asiei şi la unele triburi din Indonezia, Oceania, America şi Africa. — Din fr. **chamanisme.**

ŞAMBELÁN, *şambelani,* s.m. Demnitar de rang superior în statele monarhice din apusul Europei, care are în grija sa camera suveranului. — Din fr. **chambellan.**

ŞAMBRÁNĂ, *şambrane,* s.f. Cadru (sculptat) care mărgineşte şi decorează o uşă sau o fereastră. — Din fr. **chambranle.**

ŞAMBRÁT, -Ă, *şambraţi, -te,* adj. (Livr.; despre vinuri) Care se serveşte la temperatura camerei. — Din fr. **chambré.**

ŞAMIZÁ, *şamizez,* vb. I. Tranz. A tăbăci o piele cu untură de peşte. — După fr. **chamoiser.**

ŞAMÓT s.n. v. **şamotă.**

ŞAMOTÁ, *şamotez,* vb. I Tranz. A căptuşi un cuptor cu şamotă. — Din germ. **schamottieren.** Cf. ş a m o t ă.

ŞAMOTÁR, *şamotari,* s.m. Muncitor care se ocupă cu arderea cărămizilor refractare; lucrător care prepară şamota sau care căptuşeşte cuptoarele cu şamotă; şamotier. — **Şamotă** + suf. *-ar.*

ŞAMOTÁRE, *şamotări,* s.f. Acţiunea de *a şamota* şi rezultatul ei. — V. **şamota.**

ŞAMÓTĂ, *şamote,* s.f. Material refractar obţinut din argilă arsă şi măcinată, care se întrebuinţează la prepararea cărămizilor şi a altor materiale refractare; *p. ext.* cărămidă sau placă refractară preparată din astfel de argilă. [Var.: **şamót** s.n.] — Din germ. **Schamotte,** fr. **chamotte.**

ŞAMOTIÉR, *şamotieri,* s.m. Şamotar. [Pr.: *-ti-er*] — **Şamotă** + suf. *-ier.*

ŞAMPÁNĂ, *şampane,* s.f. Corabie cu pânze, cu o capacitate de cinci până la zece vagoane, folosită în Extremul Orient. — Din fr. **sampan.**

ŞAMPÁNIE, (**2**) *şampanii,* s.f. **1.** Vin spumos, obţinut prin refermentarea vinurilor de masă albe şi roz în sticle închise ermetic. **2.** Sort de şampanie (**1**). — Din fr. **champagne.**

ŞAMPANIZÁ, *şampanizez,* vb. I. Intranz. (Despre vinuri) A prezenta procesul de fermentaţie caracteristic şampaniei. F Tranz. A prelucra vinul ca să devină şampanie, a supune vinul şampanizării. — Din fr. **champagniser.**

ŞAMPANIZÁRE, *şampanizări,* s.f. Acţiunea de *a şampaniza* şi rezultatul ei; fază în procesul de fabricaţie al şampaniei, în cursul căreia au loc fementarea vinului cu adaos de zahăr şi de drojdie, extragerea drojdiei, dozarea zahărului, astuparea ermetică a sticlelor şi ambalarea. — V. **şampaniza.**

ŞAMPÓN, *şampoane,* s.n. Produs cosmetic care se prezintă sub formă lichidă, de praf ori de cremă, care conţine săpun sau detergenţi, uleiuri, parfumuri, uneori şi substanţe colorante, şi care este folosit la spălatul (sau la coloratul) părului. [Pl. şi: *şamponuri*] — Din fr. **shampooing.** Cf. germ. S h a m p o o, S c h a m p o o n.

ŞAN, *şanuri,* s.n. Calapod folosit pentru păstrarea încălţămintei în procesul de finisare sau după ce aceasta este gata. — Din magh. **sám.**

ŞANÁL s.n. v. **şenal.**

ŞANCROÍD, *şancroide,* s.n. (Med.) Şancru de altă natură decât cea sifilitică. — Din fr. **chancroïde.**

ŞÁNCRU, *şancre,* s.n. Ulceraţie a mucoasei sau a pielii, apărută la locul de pătrundere în organism a unor germeni infecţioşi. — Din fr. **chancre.**

ŞANDRAMÁ, *şandramale,* s.f. **1.** Construcţie rudimentară de scânduri; *p. ext.* clădire veche, deteriorată, gata să se dărâme. **2.** (Reg.) Încăpere de scânduri, făcută de obicei în spatele casei şi care serveşte pentru păstrarea uneltelor, pentru adăpostirea vitelor etc.; şopron. F Acoperiş (de şindrilă). — Cf. tc. s u n d u r m a „prispă".

ŞANFRÉN, *şanfrenuri,* s.n. (Tehn.) Tăietură oblică a muchiilor unei piese metalice. — Din fr. **chanfrein.**

ŞANFRENÁ, *şanfrenez,* vb. I. Tranz. A executa, manual sau cu ajutorul unei maşini, o faţetă oblică la extremitatea unei găuri cilindrice sau la marginea unei suprafeţe plane, a unei piese, pentru a înlătura muchiile ascuţite. F A tăia oblic muchiile pieselor de metal pentru a fi sudate. — Din fr. **chanfreiner.**

ŞANFRENÁRE, *şanfrenări,* s.f. Acţiunea de *a şanfrena.* — V. **şanfrena.**

ŞANJÁBIL, -Ă, *şanjabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate schimba. — Din fr. **changeable.**

ŞANJÁNT, -Ă, *şanjanţi, -te,* adj. (Despre culori) A cărui nuanţă se schimbă în funcţie de lumină; *p. ext.* (despre ţesături) care face ape. — Din fr. **changeant.**

ŞÁNSĂ, *şanse,* s.f. Împrejurare favorabilă, posibilitate de reuşită, de succes; noroc. F (La pl.) Sorţi. — Din fr. **chance.**

ŞANSONÉTĂ, *şansonete,* s.f. Scurtă compoziţie muzicală pentru voce, proprie muzicii franceze, de origine populară, cu conţinut sentimental sau glumeţ (uneori frivol). — Din fr. **chansonnette.**

ŞANSONETÍST, -Ă, *şansonetişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care compune sau interpretează şansonete. — **Şansonetă** + suf. *-ist.*

ŞANSONIÉR, *şansonieri, -e,* s.m. şi f. (Rar) Şansonetist. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **chansonnier.**

ŞANTAGÍST, -Ă v. **şantajist.**

ŞANTÁJ, *şantaje,* s.n. (Jur.) Infracţiune care constă în fapta de a constrânge o persoană, prin violenţă sau prin ameninţare, să dea, să facă, să nu facă ori să sufere ceva, cu scopul de a dobândi un folos pentru sine ori pentru altul. F Mijloc întrebuinţat în acest scop. [Pl. şi: *şantajuri*] — Din fr. **chantage.**

ŞANTAJÁ, *şantajez,* vb. I. Tranz. A face uz de şantaj pentru a obţine ceva; a supune unui şantaj. — Din **şantaj.**

ŞANTAJÁRE, *şantajări,* s.f. Acţiunea de *a şantaja* şi rezultatul ei. — V. **şantaja.**

ŞANTAJÍST, -Ă, *şantajişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care şantajează, care practică şantajul. [Var.: **şantagíst, -ă** s.m. şi f.] — **Şantaj** + suf. *-ist.*

ŞANTÁN, *şantane,* s.n. (Înv.) Local de petrecere în care cântăreţi şi dansatori dau spectacole de varietăţi pentru a distra publicul. [Pl. şi: *şantanuri*] — Din fr. [café] **chantant.**

ŞANTÉZĂ, *şanteze,* s. f. (Înv.) Cântăreaţă într-un local de petrecere. — Din fr. **chanteuse.**

ŞANTIÉR, *şantiere,* s.n. Loc pe care se construieşte (sau se repară) o clădire, un obiectiv industrial, un pod, un baraj, o şosea etc., împreună cu materialele şi instalaţiile necesare desfăşurării acestei activităţi. G *Şantier naval* = întreprindere industrială specializată în construirea şi repararea navelor, situată pe malul unei ape navigabile. F P. anal. Proces în plină desfăşurare de creare a unei opere literare, artistice sau ştiinţifice (vaste). [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **chantier.**

ŞANTIERÍST, -Ă, *şantierişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează pe un şantier. [Pr.: *-ti-e-*] — **Şantier** + suf. *-ist.*

ŞÁNTUNG, (**2**) *şantunguri,* s.n. **1.** Ţesătură de in sau de mătase (naturală), din fire mai groase şi neuniforme, care ies în relief pe suprafaţa ţesăturii. **2.** Sortiment dintr-o astfel de ţesătură. — Din fr. **chantoung.**

ŞANŢ, *şanţuri,* s.n. **1.** Săpătură lungă şi îngustă făcută pe ambele părţi ale unui drum, pentru scurgerea apei; *p. gener.* orice săpătură în forma de mai sus, făcută pentru scurgerea apei, pentru îngroparea unei conducte, pentru marcarea hotarului între două suprafeţe de pământ etc. G Expr. (Rar) *A se duce la şanţ* = a se risipi, a se prăpădi. **2.** Tranşee. F (În Evul Mediu) Fortificaţie de forma unui canal adânc şi lat (uneori plin cu apă), care împrejmuia un castel sau o cetate. **3.** Crestătură sau scobitură în formă de şanţ (**1**), la diferite organe sau piese de maşini, în scoarţa unor arbori, în pielea unor animale etc. — Din pol. **szaniec,** germ. **Schanze.**

ŞÁPĂ, *şape,* s.f. Strat (de bitum, de asfalt etc.) care se aşterne pe suprafaţa unui element de construcţie pentru a-l impermeabiliza. — Din fr. **chape.**

ŞAPCALÍU, *şapcalii,* s.m., adj. (Fam.) **1.** S.m. Persoană care poartă şapcă. **2.** Adj., s.m. (Om) prost. — Din tc. **şapkalı.**

ŞÁPCĂ, *şepci,* s.f. Acoperământ de cap (pentru bărbaţi) confecţionat din pânză, piele sau postav, cu o calotă rotundă sau plată şi prevăzut cu cozoroc, purtat, în general, de militari, elevi, muncitori etc. şi având uneori semne distinctive corespunzătoare. — Din bg., rus. **šapka** „căciulă”.

ŞAPIROGRÁF, *şapirografe,* s.n. Aparat de multiplicat texte sau desene, format dintr-un cilindru acoperit cu o pastă specială, pe care se imprimă prin apăsare textul sau figura care trebuie să fie reproduse; hectograf. — Din germ. **Schapirograph.**

ŞAPIROGRAFIÁ, *şapirografiez,* vb. I. Tranz. A multiplica un text sau un desen la şapirograf. [Pr.: *-fi-a*] — Din **şapirograf.**

ŞAPIROGRAFIÉRE, *şapirografieri,* s.f. Acţiunea de a *şapirografia* şi rezultatul ei; operaţie de multiplicare a unui text sau a unor figuri cu ajutorul şapirografului. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **şapirografia.**

ŞÁPTE num. card., s.m. **1.** Num. card. Număr având în numărătoare locul între şase şi opt şi care se indică prin cifra 7 sau VII. G (Adjectival) *Au trecut şapte ani de atunci.* (Expr.) *A lua şapte piei de pe om* (sau *de pe o viţă)* = a sili pe cineva să muncească peste puterile sale. *A umbla pe şapte cărări* = a fi beat. *A (nu) avea cei şapte ani de acasă* = a (nu) fi fost (bine) educat în copilărie. G (Substantivat) *Scrie un şapte.* (Expr.) *Bea* (sau *mănâncă) cât şapte* = bea (sau mănâncă) foarte mult. *A nu (se) da pe şapte* = a (se) considera mai bun, mai capabil etc., decât mulţi alţii. G (Cu valoare de num. ord.) *Tomul şapte.* G (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) *De şapte ori pe atâta.* G (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) *Le dă câte şapte pâini.* **2.** S.m. Compus: (Bot.) *şapte-degete* = plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu frunze dinţate şi cu flori purpurii *(Comarum palustre).* [Var.: (reg.) **şépte** num. card.] — Lat. **septem.**

ŞÁPTELEA, ŞÁPTEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al şaselea şi al optulea. — **Şapte** + **le** + **a.**

ŞÁPTESPREZECE num. card. Număr având în numărătoare locul între şaisprezece şi optsprezece şi care se indică prin cifra 17 sau XVII. G (Adjectival) *Şaptesprezece cărţi.* G (Substantivat) *Şaptesprezece este o cifră.* G (Cu valoare de num. ord.) *Paragraful şaptesprezece. G* (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) *De şaptesprezece ori pe atâta.* G (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) *Le împarte câte şaptesprezece lei.* [Var.: (fam.) **şápteşpe** num. card.] — **Şapte** + **spre** + **zece.**

ŞÁPTESPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al şaisprezecelea şi al optsprezecelea. [Var.: **şápteşpelea, -pea** num. ord.] — **Şaptesprezece** + **le** + **a.**

ŞÁPTEŞPE num. card. v. **şaptesprezece.**

ŞÁPTEŞPELEA, -PEA num. ord. v. **şaptesprezecelea.**

ŞAPTEZÉCI num. card. Număr având în numărătoare locul între şaizeci şi nouă şi şaptezeci şi unu şi care se indică prin cifra 70 sau LXX. G (Adjectival) *Cartea are şaptezeci de pagini.* G (Substantivat) *Pe caiet era scris un şaptezeci.* G (Cu valoare de num. ord.) *Rândul şaptezeci.* G (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) *Merge de şaptezeci de ori.* G (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) *De şaptezeci de ori pe atâta.* G (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) *Le dă câte şaptezeci de lei.* — **Şapte** + **zeci.**

ŞAPTEZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al şaizeci şi nouălea şi al şaptezeci şi unulea. — **Şaptezeci** + **le** + **a.**

ŞARABÁNĂ, *şarabane,* s.f. (Reg.) Căruţă mare. — Din ucr., rus **šaraban.**

ŞARÁDĂ, *şarade,* s.f. Ghicitoare în versuri sau formată din cifre simbolice, desene, care propune aflarea unui cuvânt sau a unui context cu ajutorul părţilor sau silabelor lui componente, fiecare dintre acestea având o semnificaţie proprie. G Expr. *A vorbi în şarade* = a vorbi cu aluzii, enigmatic, puţin inteligibil. F Lucru greu de înţeles, neclar. — Din fr. **charade.**

ŞARAMPÓI, *şarampoi,* s.m. (Reg.) Par lung şi gros, folosit pentru a face garduri, picioare de pod etc. — Din magh. **sorompó.**

ŞARÁN, *şarani,* s.m. (Reg.) Crap mic. — Din sb., ucr. **šaran.** Cf. bg., rus. š a r a n.

ŞARÉTĂ, *şarete,* s.f. Trăsurică uşoară (cu două roţi) trasă de un singur cal; cabrioletă. — Din fr. **charrette.**

ŞARG, -Ă, *şargi, -ge,* adj. (Despre cai, rar despre alte animale) Cu părul de pe corp galben-deschis, iar cel din coamă, coadă şi extremităţile picioarelor de culoare neagră. F (Substantivat) Cal cu părul galben-deschis. — Din magh. **sárga.**

ŞARIÁJ, *şariaje,* s.n. Deplasare la mari distanţe a unor mase importante de roci şi suprapunerea lor peste altele mai noi, ca rezultat al mişcărilor tectonice din zonele de orogeneză. [Pr.: *-ri-aj*] — Din fr. **charriage.**

ŞARJÁ, *şarjez,* vb. I. **1.** Intranz. A înfăţişa ceva într-o formă caricaturală; a exagera. **2.** Tranz. (Despre trupe de cavalerie) A ataca cu violenţă (călare, cu sabia sau cu lancea). — Din fr. **charger.**

ŞARJÁBIL, -Ă, *şarjabili, -e,* adj. (Despre metale) Care se poate folosi la încărcarea unui furnal. — Din **şarjă.**

ŞARJÁRE, *şarjări,* s.f. Acţiunea de *a şarja* şi rezultatul ei. — V. **şarja.**

ŞÁRJĂ, *şarje,* s. f. **I.** Încărcătură normală a unui cuptor metalurgic, constituită din straturi alternative de minereu, fondant şi combustibil. F Cantitate de metal lichid obţinută într-un cuptor metalurgic la o singură operaţie de elaborare. F Proces de încărcare, prelucrare şi scoatere a materialului din cuptorul metalurgic. **II. 1.** Atac violent, în goana cailor, al cavaleriei asupra inamicului, cu sabia sau cu lancea. **2.** (Sport) Atac impetuos asupra adversarului. **III. 1.** Creaţie literară, în general de dimensiuni reduse, care prezintă trăsăturile negative, ridicole ale unei situaţii sau ale unui personaj într-o formă exagerată, caricaturală. **2.** (Teatru) Interpretare voit exagerată, prin sublinieri îngroşate ale trăsăturilor unui personaj, folosită de obicei în comedia bufă. — Din fr. **charge.**

ŞARLATÁN, *şarlatani,* s.m. Persoană necinstită care înşală buna-credinţă a cuiva; farsor; escroc. — Din fr. **charlatan.**

ŞARLATANÉSC, -EÁSCĂ, *şarlataneşti,* adj. (Rar) De şarlatan, făcut cu scopul de a înşela. — **Şarlatan** + suf. *-esc.*

ŞARLATANÍE, *şarlatanii,* s.f. Faptă de şarlatan; înşelătorie, escrocherie, şarlatanism. — **Şarlatan** + suf. *-ie.*

ŞARLATANÍSM, *şarlatanisme,* s.n. (Rar) Şarlatanie. — Din fr. **charlatanisme.**

ŞÁRLĂ, *şarle,* s.f. (Reg.) Javră, potaie. — Din engl. [King] **Charles** (numele unei rase de câini).

ŞARLÓTĂ, *şarlote,* s.f. Cremă preparată din lapte, ouă, zahăr, frişcă şi gelatină (cărora li se adaugă şi fructe). — Din fr. **charlotte.**

ŞARM, *şarmuri,* s.n. (Livr.) Farmec, graţie. — Din fr. **charme.**

ŞARMÁNT, -Ă, *şarmanţi, -te,* adj. (Livr.) Fermecător, încântător. — Din fr. **charmant.**

ŞARNIÉRĂ, *şarniere,* s.f. **1.** Balama, ţâţână. **2.** Dispozitiv format din două piese care, aşezate de o parte şi de alta a unui corp cilindric şi fixate cu buloane, permit suspendarea întregului ansamblu pe un reazem. **3.** (Geol.) Locul de îmbinare între cele două flancuri ale unei cute anticlinale sau sinclinale. **4.** Locul de îmbinare între cele două valve care formează cochilia unui lamelibranhiat. **5.** Fâşie de hârtie gumată pe care o folosesc filateliştii pentru a lipi mărcile poştale în albume. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **charnière.**

ŞARPÁNTĂ, *şarpante,* s.f. Schelet format din piese de lemn, de metal sau de beton armat, care susţine învelitoarea unui acoperiş (sau un alt element al unei construcţii) şi permite realizarea formei acestuia. — Din fr. **charpente.**

ŞÁRPE, *şerpi,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile (veninoase şi neveninoase) lipsite de membre, cu corpul cilindric, adaptate la târâre prin mişcări ondulatorii; (şi la sg.) reptilă din acest ordin. G *Şarpe de casă* = specie de şarpe neveninos, lung de circa 1,60 m, cu două pete galbene pe ceafă, care trăieşte mai ales în regiunile inundabile, pe lângă casă *(Natrix natrix). Şarpe de alun* = şarpe neveninos, lung de circa 1 m, cu o bandă neagră pe laturile capului, care trăieşte la noi prin pădurile de alun şi prin locuri stâncoase *(Cornella austriaca). Şarpe cu clopoţei* = specie de şarpe veninos din America de Nord, lung până la 2 metri, a cărui coadă este prevăzută cu solzi cornoşi care produc un zgomot caracteristic *(Crotalus horridus). Şarpe cu ochelari* = cobră. G Expr. *(A ţipa sau a striga, a urla) ca din* (sau *în) gură de şarpe* = (a ţipa, a striga, a urla) foarte tare. *În gaură de şarpe* = într-un loc ascuns, care poate fi aflat cu mare greutate. *A sări ca muşcat de şarpe* = a se înfuria, a-şi ieşi din fire. *A încălzi* (sau *a creşte) şarpele la* (sau *în) sân* = a arăta dragoste şi bunăvoinţă unui om nerecunoscător. *A-l muşca pe cineva şarpele de inimă*, se spune când cineva se simte ispitit să facă (sau să spună) ceea ce n-ar trebui. *A-l muşca* (pe cineva) *şarpele invidiei* (ori *al vanităţii)* = a fi cuprins de invidie, de vanitate. *A călca şarpele pe coadă* = a insulta, a supăra pe un om rău, iute la mânie. G Compus: *şarpe-orb* = nume dat unor specii de şopârle. F Fig. Persoană rea, vicleană, perfidă. [Var.: **şérpe** s.m.] — Lat. pop. **serpes, -is** *(= serpens, -ntis).*

ŞÁRPIE s.f. (Înv.) Material întrebuinţat odinioară la pansamente (în loc de vată), constând din scame destrămate din bucăţi de pânză (uzată). — Din fr. **charpie.**

ŞART[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu palma. —Onomatopee.

ŞART[2]**,** *şarturi,* s.n. **1.** Rânduială, uzanţă, tradiţie, datină. **2.** Rost, socoteală, tâlc. G Loc. adv. *Pe şart* = în ordine, pe rând. — Din tc. **şart.**

ŞÁSE num. card. Număr având în numărătoare locul între cinci şi şapte şi care se indică prin cifra 6 sau VI. G (Adjectival) *Şase vagoane.* G (Substantivat) *Scrie un şase.* G (Cu valoare de num. ord.) *Etajul şase.* G (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) *Repetă de şase ori.* G (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) *De şase ori pe atâta.* G (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) *Le oferă câte şase cărţi.* [Var.: **sése** num. card.] — Lat. ***sess** (= *sex).*

ŞÁSELEA, ŞÁSEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al cincilea şi al şaptelea. — **Şase** + **le** + **a.**

ŞÁSESPREZECE num. card. v. **şaisprezece.**

ŞASLÁ s.f. **1.** Nume dat mai multor soiuri de viţă-de-vie care produc struguri pentru masă. *Şasla napoleon. Şasla muscat.* **2.** Portaltoi hibrid pentru viţa-de-vie, folosit pe solurile bogate în calciu. [Var.: **ceaslá** s.f.] — Din fr. **chasselas**.

ŞASÍU, *şasiuri,* s.n. **1.** Cadru rigid de rezistenţă care se montează pe osiile unui vehicul cu tracţiune mecanică şi care susţine caroseria. **2.** Nume purtat de diferite tipuri de rame sau de cadre, folosite în industrie, în legătoria de cărţi, în tipografie etc. — Din fr. **châssis.**

ŞAŞÍU, -ÍE adj. v. **saşiu.**

ŞASLÁC, *şaşlâcuri,* s.n. (Rar) Friptură (din carne de berbec). — Din rus. **şaşlîk.**

ŞATÉN, -Ă, *şateni, -e,* adj. (Despre păr) Castaniu; (despre oameni) cu părul castaniu. — Din fr. **châtain.**

ŞATRÁNGE s.f. pl. (Înv.) Şah (**2**). G Loc. adj. *În şatrange* = în carouri, cadrilat. — Din tc. **şatranç.**

ŞÁTRĂ, *şatre,* s.f. **1.** Comunitate de ţigani nomazi; *p. ext.* grup de corturi care alcătuiesc locuinţele unei comunităţi ţigăneşti nomade. G Loc adj. *De şatră* = ţigănesc; nomad. G Expr. (Fam.) *A umbla* (sau *a se muta) cu şatra* = a se muta deseori, pe neaşteptate, cu toate lucrurile, din loc în loc. **2.** (Înv.) Cort de tabără. **3.** (Pop.) Construcţie rudimentară care serveşte ca adăpost pentru vite, pentru uneltele gospodăriei etc. F Baracă de scânduri, acoperită cu pânză, în care negustorii îşi vând mărfurile la târg. [Pl. şi: *şetre*] — Din bg., sb. **šatra,** magh. **sátor.**

ŞAVANÁ s.f. v. **şabana.**

ŞĂGÁLNIC, -Ă, *şăgalnici, -ce,* adj. Care face glume; care provoacă râsul; glumeţ, hazliu; poznaş, şugubăţ. — **Şagă** + suf. *-alnic.*

ŞĂGUÍ vb. IV v. **şugui.**

ŞĂLÚŢ, *şăluţuri,* s.n. Diminutiv al lui *şal.* — **Şal** + suf. *-uţ.*

ŞĂLVIRÍE, *şălvirii,* s.f. (Înv.) Înşelătorie, pungăşie, escrocherie. — **Şalvir** + suf. *-ie.*

ŞĂNŢIŞÓR, *şănţişoare,* s.n. Şănţuleţ. — **Şanţ** + suf. *-işor.*

ŞĂNŢUÍ, *şănţuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A săpa un şanţ; a înconjura (un loc) cu un şanţ. **2.** Refl. A lua forma unui şanţ. F Tranz. şi refl. P. anal. (Rar; despre piele, obraz etc.) A (se) zbârci, a (se) încreţi. — **Şanţ** + suf. *-ui.*

ŞĂNŢUÍT, -Ă, *şănţuiţi, -te,* adj. Cu şanţuri. F P. anal. (Despre obraz) Brăzdat, încreţit. — V. **şănţui.**

ŞĂNŢULÉŢ, *şănţuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *şanţ*; şănţişor, şănţurel. — **Şanţ** + suf. *-uleţ.*

ŞĂNŢURÉL, *şănţurele,* s.n. Şănţuleţ. — **Şanţ** + suf. *-urel.*

ŞĂTRÁR, *şătrari,* s.m. **1.** Ţigan nomad. **2.** (Reg.) Negustor ambulant care vinde în bâlciuri, la şatră (**3**). **3.** Titlu dat boierului care avea în pază corturile unei tabere în timp de război; persoană care avea acest titlu. —**Şatră** + suf. *-ar.*

ŞĂTRĂREÁSĂ, *şătrărese,* s.f. Soţia şătrarului (**3**). — **Şătrar** + suf. *-easă.*

ŞĂTRÚŢĂ, *şătruţe,* s.f. Diminutiv al lui *şatră.* [Var.: **şetrúţă** s.f.] — **Şatră** + suf. *-uţă.*

ŞĂŞĂÍ, *şăşâi,* vb. IV. Tranz.**1.** (Pop.) A repeta în mod prelungit şi monoton sunetul „ş" pentru a linişti sau a adormi un copil mic. **2.** Intranz. A foşni uşor; a fâşâi. [Var.: (pop.) **şişăí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică.

ŞĂŞĂÍRE, *şâşâiri,* s.f. Acţiunea de *a şâşâi* şi rezultatul ei. [Var.: (pop.) **şişăíre** s.f.] — V. **şâşâi.**

ŞĂŞĂÍT, *şâşâituri,* s.n. Faptul de *a şâşâi.* [Var.: (pop.) **şişăít** s.n.] — V. **şâşâi.**

ŞCHIOP, -OÁPĂ, *şchiopi, -oape,* adj., s.f. **1.** (Adesea substantivat) Care are un picior mai scurt decât celălalt (sau celelalte), căruia îi lipseşte un picior; care şchiopătează când merge, infirm sau bolnav de un picior. F P. anal. (Despre obiecte) Care nu se sprijină în egală măsură pe toate picioarele; care nu are stabilitate. F Fig. (Despre versuri) Cu unităţile metrice incomplete; cu imperfecţiuni de ritm sau rimă; nereuşit, slab. **2.** S.f. Măsură populară de lungime, egală cu distanţa de la vârful degetului mare până la vârful degetului arătător, când cele două degete sunt îndepărtate la maximum unul de altul. G Expr. *De-o* (sau *cât o) şchioapă* = mult mai mic (sau mult mai mare) decât normal. — Lat. ***excloppus.**

ŞCHIOPÁ, *şchiopez,* vb. I. Intranz. (Pop.) **1.** A deveni şchiop. **2.** A şchiopăta (**1**). — Lat. ***excloppare** sau din **şchiop.**

ŞCHIOPĂTÁ, *schioápăt,* vb. I. Intranz. **1.** A umbla sprijinindu-se mai mult pe un picior decât pe celălalt (sau pe celelalte); a umbla ca un şchiop; a şchiopa. **2.** Fig. (Fam.) A nu se desfăşura în mod normal, a nu funcţiona bine, a se poticni. [Prez. ind. şi: *şchiopătez*] — Lat. ***excloppitare.**

ŞCHIOPĂTÁT, -Ă, *şchiopătaţi, -te,* adj. (Rar) Care şchioapătă. **2.** (Despre mers) De şchiop. — V. **şchiopăta.**

ŞCHIOPĂTÚRĂ, *şchiopături,* s.f. Faptul de *a şchiopăta.* — **Şchiopăta** + suf. *-ură.*

ŞCHIOPÉNIE s.f. (Rar) Starea celui şchiop (**1**); mers carateristic celui şchiop. — **Şchiop** + suf. *-enie.*

ŞCOÁLĂ, *şcoli,* s.f. **1.** Instituţie de învăţământ public unde se predau elementele de bază ale principalelor discipline; *p. ext.* activitate legată de această instituţie; învăţătură, învăţământ. F Localul, clădirea în care este instalată şi funcţionează instituţia de mai sus. F Totalitatea elevilor şi a cadrelor didactice dintr-o asemenea instituţie de învăţământ. **2.** Fig. Izvor, sursă de cunoştinţe, de învăţături; mijloc, sistem de instruire într-un anumit domeniu; *p. ext.* învăţătură, experienţă dobândită pe această cale. **3.** Fig. Curent, mişcare ştiinţifică, literară, artistică etc. care grupează în jurul ei numeroşi adepţi; baza teoretică a acestei mişcări. G Expr. *A face şcoală* = a avea un număr de adepţi. — Din bg., sb., rus. **škola,** pol. **skola.**

ŞCOLÁR, -Ă, *şcolari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Elev al unei şcoli (**1**). **2.** Adj. Care ţine de şcoală (**1**), privitor la şcoală sau la şcolari (**1**). — **Şcoală** + suf. *-ar.*

ŞCOLARITÁTE s.f. **1.** Timpul cât cineva este şcolar sau are calitatea de şcolar. **2.** (Rar) Disciplină de şcolar. — Din fr. **scolarité** (după *şcoală* şi *şcolar).*

ŞCOLARIZÁ, *şcolarizez,* vb. I. Tranz. A încadra, a atrage în activitatea de şcolar, a înscrie la o şcoală (**1**). — Din fr. **scolariser** (după *şcoală* şi *şcolar).*

ŞCOLARIZÁRE s.f. Acţiunea de *a şcolariza* şi rezultatul ei. — V. **şcolariza.**

ŞCOLĂRÉSC, -EÁSCĂ, *şcolăreşti,* adj. De şcoală (**1**) sau de şcolar (**1**), caracteristic şcolii sau şcolarilor. F Fig. (Cam) naiv, lipsit de maturitate, copilăresc. — **Şcolar** + suf. *-esc.*

ŞCOLĂRÉŞTE adv. Ca un şcolar (**1**), în felul şcolarilor. F Fig. Naiv, lipsit de maturitate, copilăreşte. — **Şcolar** + suf. *-eşte.*

ŞCOLĂRÍ, *şcolăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A învăţa, a studia într-o şcoală; a fi şcolar (**1**) împreună sau în acelaşi timp cu altcineva. — Din **şcolar.**

ŞCOLĂRÍME s.f. Mulţime de şcolari (**1**), totalitatea şcolarilor. — **Şcolar** + suf. *-ime.*

ŞCOLĂRÍŢĂ, *şcolăriţe,* s.f. Elevă a unei şcoli (**1**). — **Şcolar** + suf. *-iţă.*

ŞCOLÍ, *şcolesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) instrui (temeinic) în şcoală. — V. **şcoală.**

ŞCOLÍRE, *şcoliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) şcoli*, instruire. — V. **şcoli.**

ŞCRÁBĂ s.f. v. **scroambă.**

ŞEA s.f. v. **şa.**

ŞEDEÁ, *şed*, vb. II. Intranz. **1.** A se afla aşezat pe ceva; a sta jos. G Expr. *A şedea (ca) pe ghimpi* (sau *pe foc, pe ace)* = a fi nerăbdător şi îngrijorat; a fi grăbit să plece. *A şedea pe comoară* = a fi foarte bogat şi zgârcit. **2.** A lua loc, a se aşza. F A se opri din mers aşezându-se; a poposi. F (De obicei la imperativ sau în construcţii negative) A avea astâmpăr, a fi liniştit. *Şezi locului!* **3.** A sta, a se găsi, a rămâne câtva timp într-un anumit loc, într-o anumită situaţie sau poziţie; a nu se mişca din locul sau din poziţia ocupată. G Expr. *A şedea la masă* = a lua masa, a mânca. *A(-i) şedea cuiva ceva la inimă* = a fi preocupat, stăpânit de ceva, a dori ceva foarte mult. *A şedea pe capul cuiva* = a plictisi (pe cineva) cu prezenţa sa sau cu prea multe insistenţe. *A şedea cu mâinile în sân* (sau *încrucişate, la brâu, cu braţele încrucişate* etc.) = a nu face, a nu întreprinde nimic. *A şedea strâmb şi a judeca* (sau *a vorbi, a grăi) drept* = a discuta cu francheţe; a recunoaşte adevărul. **4.** A petrece câtva timp undeva, a nu se deplasa (dintr-un anumit loc); a se afla, a rămâne, a zăbovi (într-un anumit loc). F (Rar; despre obiecte) A se afla aşezat sau depozitat într-un loc). **5.** A avea locuinţa, domiciliul undeva; a locui, a domicilia. **6.** (În expr.) *A(-i) şedea* (cuiva) *bine* (sau *rău, frumos, mândru)* = a (nu) i se potrivi; a (nu) fi aşa cum se cuvine, cum trebuie, cum este indicat. **7.** A se afla într-o anumită situaţie (în raport cu ceva sau cu cineva). **8.** A nu face nimic, a nu avea nicio ocupaţie. *Şade toată ziua.* – Lat. **sedere.**

ŞEDÉRE, *şederi,* s.f. **1.** Faptul de *a şedea.* F Lipsă de activitate; lenevie, inactivitate. **2.** Popas făcut într-un loc pentru a petrece un anumit timp; timp petrecut într-un loc. **3.** (Înv.) Domiciliu, locuinţă. — V. **şedea.**

ŞEDÍNŢĂ, *şedinţe,* s.f. **1.** Adunare organizată a membrilor unui corp constituit, a unui colectiv, a personalului unei întreprinderi, al unei instituţii, pentru a discuta, pentru a dezbate şi a hotărî ceva. F Dezbatere a unei cauze în faţa instanţei judecătoreşti. **2.** Interval de timp în care se face o expunere, se execută o acţiune, se aplică un tratament medical etc. — **Şedea** + suf. *-inţă* (după fr. *séance).*

ŞEDINŢOMÁN, -Ă, *şedinţomani, -e,* s.m. şi f. (Ir.) Persoană care are mania de a convoca multe şedinţe (**1**), de a discuta mult în cadrul acestora. — **Şedinţă** + suf. *-oman.*

ŞEDINŢOMANÍE, s.f. (Ir.). Practică, obicei de a convoca multe şedinţe (**1**), de a prelungi în mod excesiv discuţiile din cadrul acestora. — **Şedinţă** + **manie**.

ŞEF, -Ă, *şefi, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană care conduce o organizaţie, o instituţie etc.; conducător. F Persoană superioară în grad sau în funcţie altei persoane, considerată în raport cu aceasta; superior. G *Şef de orchestră* = dirijor. F (Fam.; la vocativ) Termen cu care cineva se adresează unei persoane (socotită egală sau inferioară). **2.** (În sintagma) *Şef de lucrări* = grad didactic în învăţământul superior ştiinţific şi tehnic, intermediar între cel de asistent şi cel de conferenţiar; lector; persoană care are acest grad. — Din fr. **chef.**

ŞEFÍE, *şefii,* s.f. Demnitate, rang, funcţie de şef (**1**); conducere, direcţie; timpul cât cineva deţine această funcţie. — **Şef** + suf. *-ie.*

ŞEIÁC s.n. v. **şiac.**

ŞEÍC[1], *şeici,* s.m. **1.** (În ţările arabe) Căpetenie a unui trib, a unei formaţiuni statale. **2.** Şef al unei comunităţi religioase la musulmani. [Var.: **şeíh** s.m.] — Din tc. **şeyh.**

ŞEIC[2], *şeicuri,* s.n. Dans modern cu mişcări vioaie, săltate. — Din engl. **shake.**

ŞEÍH s.m. v. **şeic[1].**

ŞEITÁN, *şeitani,* s.m. (Reg.) Unul dintre numele dracului. — Din tc. **şeytăn.**

ŞÉLAC s.n. **1.** Răşină naturală (de origine animală) sau produsă sintetic, folosită la prepararea unor lacuri, a cerii roşii etc. **2.** Lac peparat din şelac (**1**), folosit la lustruire, grunduire etc. [Var.: **şérlac** s.n.] — Din germ. **Schellack.**

ŞELÁR, *şelari,* s.m. Persoană care confecţionează (şi vinde) şei sau alte obiecte de harnaşament. — **Şa** + suf. *-ar.*

ŞELĂRÍE[1] s.f. Meseria şelarului. — **Şelar** + suf. *-ie.*

ŞELĂRÍE[2], *şelării,* s.f. Locul unde se confecţionează sau se vând şei ori alte obiecte de harnaşament. — **Şa** + suf. *-ărie.*

ŞELF, *şelfuri,* s.n. Regiune a fundului bazinelor oceanice, cuprinsă între linia de ţărm şi povârnişul continental, reprezentând zona marginală submersă a continentelor. — Din germ. **Schelf.**

ŞELÚŢĂ, *şeluţe,* s.f. Diminutiv al lui *şa.* — **Şa** + suf. *-uţă.*

ŞEMINÉU, *şemineuri,* s.n. Cămin (pentru foc). — Din fr. **cheminée.**

ŞEMIZÁ, *şemizez,* vb. I (Tehn.) A îmbrăca într-un înveliş protector, a acoperi cu un înveliş protector. — Din fr. **chemiser.**

ŞEMIZÁRE, *şemizări,* s.f. (Tehn.) Acţiunea de *a şemiza.* — V. **şemiza.**

ŞEMIZÉTĂ, *şemizete,* s.f. (Astăzi rar) Bluză femeiască simplă, cu croială asemănătoare cu cea a cămăşilor bărbăteşti. — Din fr. **chemisette.**

ŞENÁL, *şenale,* s.n. Porţiune navigabilă în lungul unui râu, al unui canal sau al unui lac, destul de largă şi de adâncă pentru a asigura navigaţia la intrarea într-un port. [Var.: **şanál** s.n.] — Din fr. **chenal.**

ŞENILÁT, -Ă, *şenilaţi, -te,* adj. (Despre autovehicule) Cu şenile. — Din fr. **chenillé.**

ŞENÍLĂ, *şenile,* s.f. Bandă metalică continuă de rulare a unor vehicule, constituită din plăci metalice articulate între ele, înfăşurată peste roţile vehiculului situate pe aceeaşi parte, pentru a se obţine o suprafaţă mai largă de contact cu terenul şi o tracţiune mai mare decât a roţilor obişnuite în timpul deplasării. — Din fr. **chenille.**

ŞENILÉTĂ, *şenilete,* s.f. Mic vehicul (militar-blindat) pe şenile. — Din fr. **chenillette.**

ŞEPCÁR, *şepcari,* s.m. Persoană care confecţionează (şi vinde) şepci. — **Şapcă** + suf. *-ar.*

ŞEPCÚŢĂ, *şepcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *şapcă*; şapcă mică. — **Şapcă** +suf. *-uţă.*

ŞÉPING, *şepinguri,* s.n. Maşină de rabotat la care mişcarea principală (cea a sculei aşchietoare) este efectuată pe o direcţie perpendiculară pe dimensiunea mai mare a piesei. — Din engl. **shaping**.

ŞEPTÁR, *şeptari,* s.m. Carte de joc marcată cu numărul şapte, care are şapte puncte. — **Şapte** + suf. *-ar.*

ŞÉPTE num. card. v. **şapte.**

ŞEPTÉL, *septeluri,* s.n. Totalitatea animalelor domestice sau numai a celor de o anumită specie dintr-o ţară, regiune sau gospodărie. — Din fr. **cheptel.**

ŞEPTÍC, *şeptici,* s.m. (Fam.) **1.** Diminutiv al lui *şapte.* **2.** Joc de cărţi, în care cartea marcată cu numărul şapte are cea mai mare importanţă. — **Şapte** + suf. *-ic.*

ŞEPTÍME, *şeptimi,* s.f. A şaptea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. — **Şapte** + suf. *-ime.*

ŞERARDIZÁRE, *şerardizări,* s.f. Tratament aplicat pieselor de oţel, prin care acestea sunt acoperite cu un strat protector de zinc, rezistent la coroziune. — Cf. fr. shérardisage, germ. Sherardisierung, rus. şerardizaţiia.

ŞERB, *şerbi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Ţăran dependent de stăpânul feudal; iobag. **2.** (Înv.) Sclav, rob. — Lat. **servus.**

ŞERBÉT, (**2**) *şerbeturi,* s.n. **1.** Preparat alimentar făcut din sirop de zahăr bine legat şi frecat, colorat şi aromat cu diferite esenţe sau sucuri de fructe. **2.** Sortiment de şerbet (**1**). — Din tc. **şerbet.**

ŞERBETÉLNIŢĂ, *şerbetelniţe,* s.f. Vas în care se fierbe şerbetul. — **Şerbet** + suf. *-elniţă.*

ŞERBETIÉRĂ, *şerbetiere*, s.f. **1.** Chisea pentru şerbet. **2.** Vasul de tablă al maşinii în care se prepară îngheţata. [Pr.: *-ti-e-*] — **Şerbet** + suf. *-ieră.*

ŞERBÍ, *şerbesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A servi ca şerb, a fi şerb. — Din **şerb**.

ŞERBÍE s.f. (În Evul Mediu) Condiţie de dependenţă personală a ţăranilor faţă de stăpânul lor; starea de şerb; iobăgie. — **Şerb** + suf. *-ie.*

ŞERBÍRE, *şerbiri,* s.f. (Înv.) **1.** Faptul de *a şerbi.* **2.** Servitute. F Fig. Obligaţie, îndatorire, angajament. — V. **şerbi.**

ŞERFUÍ, *şerfuiesc,* vb. IV. Tranz. A subţia marginea pieilor în timpul confecţionării, pentru ca acestea să poată fi îndoite, suprapuse sau cusute. — Din germ. **schärfen** „a ascuţi”.

ŞERFUÍRE, *şerfuiri,* s.f. Acţiunea de *a şerfui* şi rezultatul ei. — V. **şerfui.**

ŞERÍF[1], *şerifi,* s.m. Prinţ arab socotit descendent al lui Mohamed. — Din tc. **şerif,** fr. **chérif.**

ŞERÍF[2], *şerifi,* s.m. (În Anglia) Magistrat însărcinat cu aplicarea legii într-un comitat. **2.** (În SUA) Ofiţer de administraţie ales, însărcinat cu menţinerea ordinii într-un district, într-o localitate. — Din engl. **sheriff,** fr. **shériff.**

ŞÉRLAC s.n. v. **şelac.**

ŞERLÁI, *şerlai,* s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina şi cu frunzele lânos-păroase şi cu flori albe *(Salvia aethiopis).* [Pl. şi: (n.) *şerlaie*] — Din germ. **Scharlei.**

ŞERPÁR, (**1**) *şerpare,* s.n., (**2**) *şerpari,* s.m. **1.** S.n. Brâu lat de piele (prevăzut cu buzunare) pe care îl poartă ţăranii; chimir. **2.** S.m. Pasăre răpitoare, asemănătoare cu acvila, cu spatele de culoare brună-cenuşie şi

cu pântecele alburiu, care se hrănește mai ales cu șerpi, șopârle și broaște *(Circaëtus gallicus).* — **Şarpe** + suf. *-ar.*

ŞERPÁŞ, *șerpași*, s.m. Membru al unei populații himalaiene, care servește drept ghid sau cărător în expedițiile alpiniștilor din Himalaia. — Din fr., engl. **sherpa.**

ŞERPĂRÁŞ, *șerpărașe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al unui *șerpar* (**1**). — **Şerpar** + suf. *-aș.*

ŞERPĂRÍE, *șerpării,* s.f. Mulțime de șerpi; loc unde se găsesc șerpi în număr mare. — **Şarpe** + suf. *-ărie.*

ŞÉRPE s.m. v. **şarpe.**

ŞERPÉSC, -EÁSCĂ, *șerpești,* adj. Care aparține șarpelui, referitor la șarpe, ca de șarpe, în formă de șarpe. F Fig. (Despre ochi sau priviri) Ager, pătrunzător; *p. ext.* lipsit de sinceritate. F Fig. Rău, perfid, viclean, înveninat. — **Şarpe** + suf. *-esc.*

ŞERPÉŞTE adv. Ca șarpele, în felul șarpelui. — **Şarpe** + suf. *-ește.*

ŞERPIŞÓR, *șerpișori,* s.m. Diminutiv al lui *șarpe*; șerpurel; *fig.* om zglobiu, neastâmpărat. — **Şarpe** + suf. *-işor.*

ŞERPÍU, -ÍE, *șerpii,* adj. (Rar) Șerpesc. — **Şarpe** + suf. *-iu.*

ŞERPOÁICĂ, *șerpoaice,* s.f. Femela șarpelui; șerpoaie. F Epitet pentru o femeie vioaie, seducătoare sau perfidă, vicleană. — **Şarpe** + suf. *-oaică.*

ŞERPOÁIE, *șerpoaie,* s.f. (Rar) Șerpoaică. — **Şarpe** + suf. *-oaie.*

ŞERPÓI, *șerpoi,* s.m. Augmentativ al lui *șarpe.* — **Şarpe** + suf. *-oi.*

ŞERPUÍ, *șerpuiesc,* vb. IV. Intranz. A avea sau a forma (în mișcare) o linie unduitoare, ca mersul șarpelui. — **Şarpe** + suf. *-ui.*

ŞERPUIÁLĂ, *șerpuieli,* s.f. Șerpuire. [Pr.: *-pu-ia-*] — **Şerpui** + suf. *-eală.*

ŞERPUÍND, -Ă, *șerpuinzi, -de,* adj. (Rar) Șerpuitor. — V. **şerpui.**

ŞERPUÍRE, *șerpuiri,* s.f. Faptul de *a șerpui;* șerpuială; sinuozitate. — V. **şerpui.**

ŞERPUÍT, -Ă, *șerpuiți, -te,* adj. Care face cotituri, care șerpuiește; șerpuitor, cotit. — V. **şerpui.**

ŞERPUITÓR, -OÁRE, *șerpuitori, -oare,* adj. Care șerpuiește; care descrie o linie ondulată; șerpuind, șerpuit; sinuos. [Pr.: *pu-i-*] — **Şerpui** + suf. *-tor.*

ŞERPUITÚRĂ, *șerpuituri,* s.f. Fiecare dintre cotiturile unui drum, ale unui curs de apă etc.; sinuozitate, cotitură. [Pr.: *-pu-i-*] — **Şerpui** + suf. *-tură.*

ŞERPURÉL, *șerpurei,* s.m. (Pop.) Șerpișor. — **Şarpe** + suf. *-urel.*

ŞERPUŞÓR, *șerpușori*, s.m. Plantă erbacee cu ramuri drepte, cu tulpina târâtoare, cu frunze mici, înguste, păroase și ascuțite, dispuse în formă de evantai *(Lycopodium complanatum).* — **Şarpe** + suf. *-uşor.*

ŞERUÍ, *șeruiesc,* vb. IV. Tranz. A curăța resturile de carne de pe o piele jupuită, înainte de a o pune la argăseală; a descărna. — Din germ. **scharren.**

ŞERUÍRE, *șeruiri,* s.f. Acțiunea de *a șerui* și rezultatul ei. — V. **şerui.**

ŞERUITÓR, *șeruitoare,* s.n. Cuțit folosit în tăbăcărie la răzuirea resturilor de carne de pe pieile jupuite. [Pr.: *-ru-i-*] — **Şerui** + suf. *-tor.*

ŞERVÉT, *șervete,* s.n. **1.** Bucată pătrată sau dreptunghiulară de pânză de in, de bumbac etc. folosită la masă pentru ștersul gurii. F *P. ext.* Bucată dreptunghiulară de pânză de in, de bumbac etc., folosită în bucătărie pentru ștersul veselei, tacâmurilor etc. **2.** (Pop.) Prosop, ștergar. — Cf. fr. serviette.

ŞERVEŢÉL, *șervețele,* s.n. Diminutiv al lui *șervet.* F Bucată de pânză sau de hârtie subțire (ușor creponată), care servește la ștersul gurii. — **Şervet** + suf. *-el.*

ŞES, ŞEÁSĂ, (**1**) *șese*, adj., (**2, 3**) *șesuri,* s.n. **1.** Adj. (Despre pământuri, regiuni) Neted, întins; plan. **2.** S.n. Întindere vastă de pământ, fără diferențe (mari) de nivel, situată la mică altitudine; câmpie; suprafață plană de pământ situată într-o depresiune. **3.** S.n. Parte a corpului animalelor, cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului. — Lat. **sessus.**

ŞÉSE num. card. v. **şase.**

ŞESENÁL, *șesenale,* adj. s.n. (Plan) de șase ani. — De la **şase** (după *cincinal).*

ŞESÍME, *șesimi*, s.f. A șasea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. — **Şase** + suf. *-ime.*

ŞEST interj. (În loc. adv.) *Pe șest* = pe furiș; în mod fraudulos. — Din rus. **şest'.**

ŞÉSTINĂ, *șestine,* s.f. (Reg.) Loc neted pe vârful unui munte. — **Şest** (reg. „șes" < lat.) + suf. *-ină.*

ŞETRÚŢĂ s.f. v. **şătruţă.**

ŞEULÍŢĂ, *șeulițe,* s.f. (Pop.) Șeluță. [Pr.: *șe-u-*] — **Şa** + suf. *-uliță.*

ŞEVALÉT, *șevalete,* s.n. Suport de lemn pe care pictorul fixează cartonul sau pânza când pictează. G *Pictură de șevalet* = pictură pe panou mobil cu suport din pânză, lemn sau carton. [Pl. și: *șevaleturi*] — Din fr. **chevalet.**

ŞEVALIÉRĂ, *șevaliere,* s.f. Inel gros pe care sunt gravate embleme, inițiale etc. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **chevalière.**

ŞÉVER, *șevere,* s.n. Unealtă în formă de disc, cremalieră sau melc, confecționată din oțel aliat, folosită pentru șeveruire. — Din rus. **şever,** engl. **shaver.**

ŞEVERUÍ, *șeveruiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi flancurile dinților de la roțile dințate necălite. — **Şever** + suf. *-ui.*

ŞEVERUÍRE, *șeveruiri,* s.f. Acțiunea de *a șeveru* și rezultatul ei. — V. **şeveru.**

ŞEVERUÍT, -Ă, *șeveruiți, -te,* adj. (Despre dinții de la roțile dințate necălite) Cu flancurile netezite. — V. **şeveru.**

ŞEVIÓT s.n. **1.** Rasă de oi originară din Anglia, cu lână albă fină și cu firul lung. F Stofă țesută din lâna pură a acestor oi sau din amestec de lână cu fibre sintetice. [Pr.: *-vi-ot*] — Din fr. **cheviot.**

ŞEVRÉTĂ, *șevrete,* s.f. Piele de ovine tăbăcită cu săruri minerale, caraterizată prin finețe, moliciune, elasticitate, netezime și prin rezistență relativ redusă, servind la confecționarea fețelor de încălțăminte pentru femei și copii. — Din fr. **chevrette,** germ. **Chevrette.**

ŞEVRÓ, *șevrouri,* s.n. Piele moale și subțire (prelucrată din piele de capră, de oaie etc.) din care se confecționează încălțăminte, mănuși, genți etc. [Var.: **şevróu** s.n.] — Din fr. **chevreau.**

ŞEVRÓU s.n. v. **şevro.**

ŞEZĂTÓR, -OARE, *șezători,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv.) Care are domiciliul într-un loc, care locuiește în… **2.** S.f. Adunare restrânsă la sate în serile de iarnă, la care participanții lucrează și totodată petrec, spunând povești, glume, ghicitori. F Reuniune literară. — **Şedea** + suf. *-ător.*

ŞEZLÓNG, *șezlonguri,* s.n. Scaun pliabil pe al cărui schelet de lemn sau de metal este montată o pânză și al cărui spătar mobil se poate înclina după preferință. — Din fr. **chaise-longue.**

ŞEZÚT, (**II**) *șezuturi,* s.n. **I.** Faptul de *a ședea.* **II. 1.** Partea inferioară, dorsală a trunchiului omenesc, pe care se sprijină corpul în tipul șederii; dos, fund. F P. restr. Anus. **2.** (Înv.) Locuință, domiciliu. — V. **şedea.**

ŞFÁRĂ[1] s.f. v. **sfară.**

ŞFÁRĂ[2] s.f. v. **sfoară.**

ŞFANŢ s.n. v. **sfanţ.**

ŞFĂIŢUÍRE, *șfăițuiri,* s.f. Procedeu de sudare în care piesele de sudat sunt încălzite în forjă sau în cuptor și apoi ciocănite sau presate. — După germ. **Schweisserei.**

ŞFĂRUÍ, *șfăruiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A lega cu sfoară. — **Şfară**[2] + suf. *-ui.*

ŞFEI, *șfei,* s.m. (Iht.) Boarță. — Et. nec.

ŞFERT s.n. v. **sfert.**

ŞFÉŞNIC s.n. v. **sfeşnic.**

ŞFICHI, (**I**) interj., (**II**) *șfichiuri,* s.n. **I.** Interj. Cuvânt care imită șuieratul biciului. **II.** S.n. **1.** Capătul subțire și neîmpletit al biciului; pleasnă. F Lovitură dată cu vârful biciului. F Fig. Vorbă răutăcioasă, răutate, împunsătură. G Expr. *A lua* (pe cineva) *în șfichi* = a înțepa cu vorba; a ironiza. **2.** Mănunchi, grup de fire de păr. — Onomatopee.

ŞFICHIUÍ, *șfichiuiesc,* vb. IV. Tranz. A atinge cu șfichiul (**II 1**), a lovi scurt; *p. ext.* a biciui, a plesni. F Fig. A înțepa cu vorba, a ironiza, a persifla. — **Şfichi** + suf. *-ui.*

ŞFICHIUÍRE, *șfichiuiri,* s.f. Acțiunea de *a șfichiui* și rezultatul ei. — V. **şfichiui.**

ŞFICHIUITÓR, -OÁRE, *șfichiuitori,-oare,* adj. Care lovește cu șfichiul; *fig.* înțepător, mușcător, ironic; zeflemitor, caustic, sarcastic. [Pr.: *-chiu-i-*] — **Şfichiui** + suf. *-tor.*

ŞFICHIUITÚRĂ, *șfichiuituri,* s.f. Lovitură dată cu șfichiul (**II 1**); *fig.* înțepătură, zeflemea, ironie. [Pr.: *-chiu-i*] — **Şfichiui** + suf. *-tură.*

ŞFOÁRĂ s.f. v. **sfoară.**

ŞI adv., conj. **A.** Adv. (Stă înaintea părții de vorbire la care se referă; fiind vorba de verbe reflexive sau de forme verbale compuse, stă între auxiliar, pron. refl. etc. și verb) **I.** (Cu sens modal) **1.** Chiar, în adevăr, cu adevărat. F Întocmai, exact. *Precum a zis, așa a și făcut.* **2.** Pe deasupra, în plus, încă. *După ce că e urâtă o mai cheamă și Neacșa.* **3.** Chiar, încă, pe lângă acestea, de asemenea. *Vezi să nu pățești și tu ca mine.* F (Pe lângă un adjectiv sau un adverb la gradul comparativ, intensifică gradația) *O cameră și mai mare.* G Loc. adj. (Cu valoare de superlativ) *Și mai și* = mai grozav, mai strașnic. **4.** (În propoziții negative) Nici. *Însă și de voi nu mă îndur ca să vă părăsesc.* **II.** (Cu sens temporal) **1.** Imediat, îndată, pe loc. *Cum îl zări, îi și spuse.* **2.** Deja. *Masa se și pune în grădină.* **B.** Conj. **I.** (Marcă a coordonării copulative) **1.** (Leagă două părți de același fel ale unei propoziții) *Este voinic și tânăr.* **2.** (Împreună cu prep. „cu" exprimă relația operației matematice a adunării) Plus. *Doi și cu trei fac cinci.* F (Ajută la formarea prin adiție a numeralelor de la douăzeci și unu până la nouăzeci și nouă) *Șaizeci și opt.* F (Ajută la formarea numeralelor care exprimă numere zecimale, legând partea zecimală de întreg) *Trei și paisprezece.* F (Indică adăugarea unei cantități) Plus. *Unu și jumătate.* **3.** (Leagă două substantive între care există o corespondență sau o echivalență) *Binele și*

răul. **4.** (Aşezat înaintea fiecărui termen al unei enumerări, ajută la scoaterea lor în evidenţă) *A adus şi vin, şi mâncare, şi cărţi.* F (În repetiţii, ca procedeu stilistic) *la cuvântul şi vorbeşte şi vorbeşte.* **5.** (Leagă două propoziţii de acelaşi fel, indicând o completare, un adaos, o precizare nouă) *Deschide uşa şi intră.* **6.** (Accentuat, în corelaţie cu sine însuşi) Atât…, cât…; nu numai…, ci şi… *Are în mână şi pâinea, şi cuţitul.* **7.** (În stilul epic şi popular, mai ales în povestire, se aşază la începutul frazei, indicând continuitatea desfăşurării faptelor) *Şi a plecat fiul de împărat mai departe.* F (Întrebuinţat înaintea unei propoziţii interogative sau exclamative, subliniază legătura cu cele povestite anterior) *Şi ce vrei să faci acum?* G Expr. *Ei şi? =* ce-mi pasă? ce importanţă are? F (Întrebuinţat singur, în dialog, ca îndemn pentru continuarea unei povestiri) *Se aude cineva bătând în uşă… — Şi? — Mă duc să deschid.* **8.** (Precedat de adv. „ca" are funcţie comparativă) **a)** La fel ca, întocmai ca. *Se pricepe la pescuit ca şi la multe altele;* **b)** aproape, aproximativ. *Treaba este ca şi sfârşită.* **II.** (Marchează coordonarea adversativă) Ci, iar, dar. *Aude vorbindu-se şi nu pricepe nimic.* **III.** (Marcă a coordonării concluzive) Deci, prin urmare. *E o glumă şi nu o lua în serios.* — Lat. **sic.**

ŞIÁC, (**2**) *şiace,* s.n. **1.** Postav aspru din lână de culoare închisă, ţesut de obicei în casă, din care se fac haine ţărăneşti şi rase călugăreşti. **2.** Sortiment de şiac (**1**). [Pl. şi: *şiacuri* — Var.: (reg.) **şeiác** s.n.] — Din tc. **şayak.**

ŞIBÓI s.m. (Bot.) Micşunea. — Din tc. **şebboy.**

ŞIC[1] s.n. Eleganţă, distincţie, bun-gust (în îmbrăcăminte, în atitudini). G (Adjectival) *O femeie şic.* G (Adverbial) *Se îmbracă şic.* F Lucru care amuză, care are haz. — Din fr. **chic.**

ŞIC[2], *şicuri,* s.n. (Reg.) Fiecare dintre micile foiţe de metal lucios care se aplică drept podoabă pe unele haine femeieşti; fluture, paietă. — Din sb. **šik,** magh. **sik.**

ŞICANÁ, *şicanez,* vb. I. Tranz. A sâcâi pe cineva pentru lucruri fără importanţă, a căuta cuiva pricină, a face şicane; a agasa. — Din fr. **chicaner.**

ŞICANÁRE, *şicanări,* s.f. Acţiunea de *a şicana* şi rezultatul ei. — V. **şicana.**

ŞICANÁT, -Ă, *şicanaţi, -te,* adj. (Rar) Căruia i se fac şicane; sâcâit, necăjit de cineva pentru lucruri fără importanţă. — V. **şicana.**

ŞICANATÓR, -OÁRE, *şicanatori, -oare,* adj. Care şicanează, căruia îi place să sâcâie pe cineva pentru lucruri de nimic; sâcâitor. — **Şicana** + suf. *-tor.*

ŞICÁNĂ, *şicane,* s.f. **1.** Acţiune prin care cineva sâcâie, agasează pe altcineva cu cereri şi cu pretenţii neîndreptăţite; sâcâială fără motiv. F Pricină neîntemeiată, subtilitate falsă; tertip, alibi. **2.** Obstacol (de forme diferite) montat pe circuitul unui fluid pentru a-i micşora viteza, pentru a-i imprima un drum ocolit sau pentru a-i uniformiza debitul, dându-i astfel posibilitatea să se răcească, să depună suspensiile pe care le poartă etc. — Din fr. **chicane.**

ŞICUÍ, *şicuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A (se) împodobi cu şic[2]. — **Şic[2]** + suf. *-ui.*

ŞICUÍRE, *şicuiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) şicui* şi rezultatul ei. — V. **şicui.**

ŞICUÍT, -Ă, *şicuiţi,-te,* adj. (Înv. şi reg.) Împodobit cu şic[2]. — V. **şicui.**

ŞÍE pron. refl. v. **sie.**

ŞIF, *şifuri,* s.n. (Tipogr.) Galion. — Din germ. **Schiff.**

ŞIFÓN, (**2**) *şifoane,* s.n. **1.** Pânză pentru lenjerie. **2.** Sortiment de şifon (**1**). — Din fr. **chiffon.**

ŞIFONÁ, *şifonez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde netezimea; a (se) mototoli, a (se) boţi. F Fig. (Fam.) A (se) supăra, a (se) bosumfla. — Din fr. **chiffonner.**

ŞIFONÁBIL, -Ă, *şifonabili, -e,* adj. (Despre ţesături, hârtie, materiale plastice etc.). Care se şifonează uşor. F Fig. (Fam.) Care se supără uşor, care nu ştie de glumă; irascibil, ţâfnos, susceptibil. — Din fr. **chiffonnable.**

ŞIFONABILITÁTE s.f. (Rar) Proprietate a produselor textile, a hârtiei, a unor materiale plastice etc. de a se şifona. — **Şifonabil** + suf. *-itate.*

ŞIFONÁRE, *şifonări,* s.f. Acţiunea de *a (se) şifona* şi rezultatul ei. — V. **şifona.**

ŞIFONÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) şifona.* — V. **şifona.**

ŞIFONÁT[2], -Ă, *şifonaţi, -te,* adj. (Despre ţesături, hârtie, materiale plastice etc.) Cu netezimea deformată, cu încreţituri neregulate; mototolit, boţit. F Fig. (Fam.) Supărat, bosumflat. — V. **şifona.**

ŞIFONIÉR, *şifoniere,* s.n. Dulap în care se păstrează hainele şi lenjeria. [Pr.: *-ni-er.* — Var.: **şifoniéră** s.f.] — Din fr. **chiffonnier.**

ŞIFONIÉRĂ s.f. v. **şifonier.**

ŞIÍSM, s.n. Curent apărut în islam în a doua jumătate a sec. VIII, care nu recunoaşte sunna, principalul motiv al separării de sunniţi fiind acceptarea lui Ali, ginerele lui Mahomed, ca urmaş legitim al acestuia. — Din fr. **chiisme.**

ŞIÍT, -Ă, *şiiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Adept) al şiismului. — Din fr. **chiit,** engl. **Shiite.**

ŞILD, *şilduri,* s.n. Mică placă de metal sau de material plastic care se fixează în dreptul mânerelor şi broaştelor la uşi, ferestre, sertare etc. pentru a proteja gaura cheii. — Din germ. **Schild.**

ŞÍLING, *şilingi,* s.m. **1.** (Şi în sintagma *şiling englez*) Monedă divizionară englezească, valorând a 20-a parte dintr-o liră sterlină, utilizată până la adoptarea monedei euro. **2.** (Şi în sintagma *şiling austriac*) Denumire a unităţii băneşti în Austria, până la adoptarea monedei euro. **3.** Denumire a unităţilor băneşti în Kenya, Somalia, Tanzania şi Uganda. — Din engl. **shilling,** germ. **Schilling.**

ŞÍMI s.n. v. **shimmy.**

ŞINÁR, *şinare,* s.n. (Pop.) Cui de fier cu care se fixează şina pe roţile unui vehicul. — **Şină** + suf. *-ar.*

ŞÍNĂ, *şine,* s.f. **1.** Fiecare dintre barele de oţel laminate după un anumit profil şi folosite drept cale de rulare pentru un vehicul cu roţi (tren, tramvai) sau de ghidare pentru anumite piese mobile dintr-o instalaţie tehnică. F P. ext. Cale ferată. **2.** Cerc de oţel care se montează pe roţile de lemn ale unui vehicul pentru a le feri de uzură. F Bandă de metal care se fixează pe unele obiecte de lemn (uşi, lăzi, butoaie etc.) pentru a le mări rezistenţa la uzură. — Din pol. **szyna,** germ. **Schiene.**

ŞINDILÁR s.m. v. **şindrilar.**

ŞINDÍLĂ s.f. v. **şindrilă.**

ŞINDILÍ vb. IV v. **şindrili.**

ŞINDILÍT[1] s.n. v. **şindrilit[1].**

ŞINDILÍT[2], -Ă adj. v. **şindrilit[2].**

ŞÍNDRĂ, *şindre,* s.f. (Reg.) Şindrilă. — Din sb. **šindra.**

ŞINDRILÁR, *şindrilari,* s.m. Persoană care fabrică sau vinde şindrilă; meseriaş care bate şindrila pe acoperiş; şiţar. [Var.: (reg.) **şindilár** s.m.] — **Şindrilă** + suf. *-ar.*

ŞINDRÍLĂ, *şindrile,* s.f. (Adesea cu sens colectiv) Scândurică de brad, îngustă şi subţire, care serveşte la acoperitul caselor; şiţă, şindră. [Pl. şi: *şindrili.* — Var.: (reg.) **şindílă** s.f.] — Din magh. **zsindely,** germ. **Schindel.**

ŞINDRILÍ, *şindrilesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o clădire cu şindrilă; a şindrui. [Var.: (reg.) **şindilí** vb. IV] — Din **şindrilă.**

ŞINDRILÍRE, *şindriliri,* s.f. Acţiunea de *a şindrili* şi rezultatul ei. — V. **şindrili.**

ŞINDRILÍT[1] s. n. Faptul de *a şindrili.* [Var.: (reg.) **şindilít** s.n.] — V. **şindrili.**

ŞINDRILÍT[2], -Ă, *şindriliţi, -te,* adj. Cu acoperiş de şindrilă; şindruit. [Var.: (reg.) **şindilít, -ă** adj.] — V. **şindrili.**

ŞINDRUÍ, *şindruiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A şindrili. — **Şindră** + suf. *-ui.*

ŞINDRUÍRE, *şindruiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a şindrui* şi rezultatul ei. — V. **şindrui.**

ŞINDRUÍT, -Ă, *şindruiţi, -te,* adj. (Reg.) Şindrilit[2]. — V. **şindrui.**

ŞINÓR, *şinoare,* s.n. (Reg.) Şnur, şiret; găitan. — Din magh. **zsinór.**

ŞINŞÍLĂ, *şinşile,* s.f. Mamifer rozător din America de Sud, asemănător cu veverița, vânat pentru blana lui cenuşie foarte preţioasă *(Chinchila lanigera).* [Var.: **cincíla** s.f.] — Din fr. **chinchilla.**

ŞINTOÍSM s.n. Religie apărută în Japonia în sec. VI, ca reacţie la introducerea budismului, caracterizată prin animism, venerarea unor divinităţi ale naturii, cultul eroilor, al strămoşilor şi al împăratului, ca divinitate vizibilă. — Din fr. **shintoïsme.**

ŞINTOÍST, -Ă, *şintoişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al şintoismului. — Din fr. **shintoïste.**

ŞINUÍ, *şinuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune şine (la o roată de lemn, *p. ext.* la un vehicul), a fereca. — **Şină** + suf. *-ui.*

ŞINUÍRE, *şinuiri,* s.f. Acţiunea de *a şinui* şi rezultatul ei; şinuit[1]. — V. **şinui.**

ŞINUÍT[1] s.n. (Rar) Şinuire. — V. **şinui.**

ŞINUÍT[2], -Ă, *şinuiţi, -te,* adj. Legat, ferecat cu şine. — V. **şinui.**

ŞIP[1], *şipi,* s.m. Specie de peşte din Marea Neagră, asemănător cu nisetrul, care îşi depune icrele în regiunea Gurilor Dunării *(Acipenser sturio).* — Din rus. **šip.**

ŞIP[2], *şipuri,* s.n. (Reg.) Sticlă (pentru păstrat lichide); flacon. F Conţinutul unei sticle. — Din magh. **síp** „lulea".

ŞÍPCĂ, *şipci,* s.f. Fiecare dintre bucăţile de lemn subţiri şi lungi (de formă paralelipipedică) folosite în lucrări de tâmplărie sau de dulgherie. — Din bg., sb. **šipka.**

ŞIPCULIŢĂ, *şipculiţe,* s.f. Diminutiv al lui *şipcă.* — **Şipcă** + suf. *-uliţă.*

ŞÍPOT, *şipote,* s.n. **1.** Izvor a cărui apă ţâşneşte cu putere (şi care este captată printr-un jgheab sau printr-o ţeavă). F Jgheab, ţeavă prin care se captează apa unui izvor. F Ţeavă de scurgere; burlan. **2.** (Reg.) Loc unde o apă curge repede; vârtej. — Cf. bg. **šepot** „murmur".

ŞIPOŢÉL, *şipoţele,* s.n. Diminutiv al lui *şipot.* — **Şipot** + suf. *-el.*

ŞIPURÉL, *şipurele,* s.n. (Reg.) Şipuşor. — **Şip[2]** + suf. *-urel.*

ŞIPUŞÓR, *şipuşoare,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *şip*[2]*;* şipurel — **Şip**[2] + suf. *-uşor.*

ŞIR, *şiruri,* s.n. **1.** Grup, mulţime de fiinţe sau de lucruri dispuse în succesiune, desfăşurate în linie (dreaptă); rând, şirag (**1**). G Loc. adv. şi adj. *În şir* = în rând, unul după altul. F Şirag (**2**). F (Înv.) Rând scris sau tipărit. F Lanţ de munţi; masiv muntos. F Dâră formată de un lichid care se prelinge pe ceva. **2.** Succesiune de fapte, evenimente, unităţi de timp etc. *Şir de întâmplări.* G Loc. adj. şi adv. *În şir* = pe rând, succesiv, neîntrerupt, necontenit. **3.** Desfăşurare continuă şi regulată, înlănţuire logică a ideilor, a faptelor într-o expunere, într-o relatare; fir. G Loc. adj. *Fără şir* = fără logică, incoerent. **4.** (Mat.) Mulţime infinită, ordonată, ale cărei elemente pot fi puse în corespondenţă cu mulţimea numerelor naturale. — Refăcut după **şire** (pl. lui *şiră).*

ŞIRÁG, *şiraguri,* s.n. **1.** Şir (**1**). G Loc. adv. *În şirag* = unul după altul. F Grup de soldaţi aşezaţi în linie de bătaie. **2.** Mulţime de mărgele înşirate pe un fir pentru a fi purtate ca podoabă la gât. F Mulţime de obiecte de acelaşi fel, înşirate ca mărgelele pe un fir (de sfoară sau pe o sârmă). [Var.: **şireág** s.n.] — Din magh. **sereg** „mulţime, trupă” (cu unele sensuri după *şir).* Cf. pol. s z e r e g.

ŞÍRĂ, *şire,* s.f. **1.** Grămadă mare de paie, de snopi etc. clădită în formă de prismă şi terminată la partea superioară cu o coamă (ascuţită); claie, stog. **2.** (În sintagma) *Şira spinării* = coloana vertebrală. [Var.: **şúră** s.f.] — Lat. ***sira.**

ŞIREÁG s.n. v. **şirag.**

ŞIRÉGLĂ, *şiregle,* s.f. (Reg.) Codârlă (la car sau căruţă). — Din magh. **saraglya.**

ŞIRÉT[1]**,** *şireturi,* s.n. **1.** Bentiţă îngustă de bumbac, mătase etc., ţesută tubular sau în fâşie, care, petrecută prin butoniere speciale, serveşte pentru a lega sau a strânge încălţămintea sau diferite obiecte de îmbrăcăminte. F Fâşie îngustă şi groasă de ţesătură sau de împletitură, folosită pentru întărirea unor cusături în croitorie sau pentru ornamentarea îmbrăcămintei. **2.** Sfoară de bumbac (îmbrăcată în mătase colorată sau în fir) răsucită în două sau în trei şi folosită mai ales ca ornament la îmbrăcăminte; găitan, ceapraz, brandenburg; şnur. — Din tc. **şerit.**

ŞIRÉT[2]**, -EÁTĂ,** *şireţi, -te,* adj. Care ştie să profite de naivitatea sau de buna-credinţă a celor din jur pentru a-şi atinge scopurile pe căi ocolite; care dovedeşte un caracter viclean, perfid. F Plin de subtilitate, de fineţe; rafinat; descurcăreţ, abil. F Care denotă, trădează vicleniе, prefăcătorie, perfidie; care denotă abilitate, subtilitate, umor. *Privire şireată.* — Din tc. **şirret.**

ŞIRETÉNIE[1]**,** *şiretenii,* s.f. Însuşirea de a fi şiret[2]; faptă sau vorbă şireată; viclenie, perfidie, şireţie. — **Şiret**[2] + suf. *-enie.*

ŞIRETÉNIE[2]**,** *şiretenii,* s.f. (Pop.) Desfăşurare, curs (al unei întâmplări, al unei situaţii), istorisire cu multe peripeţii; *p. ext.* relatare a unei întâmplări, a unei situaţii etc.; tărăşenie. [Var.: **şiriténie** s.f.] — Cf. ş i r.

ŞIRETLÍC, *şiretlicuri,* s.n. Procedeu, faptă de om şiret[2]; truc folosit pentru a înşela buna-credinţă a cuiva; şmecherie, vicleşug. — Din tc. **şirretlik.**

ŞIREŢÉL, *şireţele,* s.n. Diminutiv al lui *şiret*[1]. — **Şiret**[1] + suf. *-el.*

ŞIREŢÍE, *şireţii,* s.f. (Rar) Şiretenie[1]. — **Şiret**[2] + suf. *-ie.*

ŞIRÍNCĂ, *şirinci,* s.f. (Reg.) Fâşie îngustă de pământ (arabil); hat, răzor. — Din ucr. **šyrynka,** rus. **širinka.**

ŞIRITÉNIE s.f. v. **şiretenie**[2]**.**

ŞIRÓI[1]**,** *şiroaie,* s.n. **1.** Şuviţă (abundentă) de lichid care curge sau se prelinge de undeva. G Expr. *A curge şiroaie* (sau *şiroi*) = a curge din abundenţă. **2.** Torent de apă care se scurge cu repeziciune şi din abundenţă pe locurile înclinate (în urma ploilor mari sau a topirii zăpezilor); şuvoi. — Et. nec.

ŞIROÍ[2]**,** pers. 3 *şiroieşte,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ape; *p. ext.* despre alte lichide) A curge sau a se prelinge în şiroaie. F (Despre lucruri îmbibate sau care secretă un lichid). A lăsa să se scurgă sau să se prelingă un lichid în şiroaie. **2.** (Despre ape curgătoare) A curge repede (şi abundent). — Din **şiroi**[1]**.**

ŞIROÍRE, *şiroiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a şiroi*[2] şi rezultatul ei. **2.** (Geol.) Fenomen de eroziune superficială, provocat de firişoarele de apă care provin din precipitaţii atmosferice şi care se scurg pe un teren în pantă; spălare. — V. **şiroi**[2]**.**

ŞIRULÉŢ, *şiruleţe,* s.n. Diminutiv al lui *şir.* — **Şir** + suf. *-uleţ.*

ŞIST, *şisturi,* s.n. Rocă metamorfică sau sedimentară care are proprietatea de a se desface uşor în foi sau în plăci subţiri cu suprafeţe paralele. G *Şist cristalin* = rocă formată prin procesul de metamorfism al altor roci sub acţiunea presiunii. *Şisturi bituminoase* = minerale utile constituite din substanţă organică şi minerală. — Din fr. **schiste.**

ŞISTÁR s.n. v. **şiştar.**

ŞISTIFICÁRE, *şistificări,* s.f. Răspândire prin pulverizare a unui material sub formă de pulbere în interiorul unei mine grizutoase cu scopul de a face ca amestecul de grizu şi praf de cărbune să devină mai puţin sensibil la aprindere şi la explozie. — Cf. fr. s c h i s t i f i c a t i o n.

ŞISTÓS, -OÁSĂ, *şistoşi, -oase,* adj. (Despre roci sedimentare şi metamorfice sau despre structura lor) Cu caracter de şist, alcătuit din şist. — Din fr. **schisteux.**

ŞISTOZITÁTE s.f. Proprietate a anumitor sedimente (argiloase) şi a unor roci metamorfice de a se desface în plăci subţiri sau în foi cu suprafeţe paralele. [Var.: **şistuozitáte** s.f.] — Din fr. **schistosité.**

ŞISTUOZITÁTE s.f. v. **şistozitate.**

ŞIŞ, *şişuri,* s.n. Pumnal cu lamă lungă şi îngustă, ascunsă într-un baston care îi serveşte drept teacă; *p. gener.* orice fel de pumnal. F (Rar) Hanger. — Din tc. **şiş.**

ŞIŞĂÍ vb. IV. v. **şâşâi.**

ŞIŞĂÍRE s.f. v. **şâşâire.**

ŞIŞĂÍT s.n. v. **şâşâit.**

ŞÍŞCĂ s.f. (Reg.) Tocătură de paie sau de coceni folosită pentru hrana vitelor. — Din ucr. **sička.**

ŞIŞCÓRNIŢĂ, *şişcorniţe,* s.f. (Reg.) Maşină de tocat paie sau coceni. — **Şişcă** + suf. *-orniţă.*

ŞIŞTÁR, *şiştare,* s.n. Vas de lemn sau de metal cu toartă, cu gura mai largă decât baza, folosit mai ales pentru muls laptele. [Var.: (reg.) **şistár** s.n.] — Din sl. **šestarŭ.**

ŞIŞTÁV, -Ă, *şiştavi, -e,* adj. (Pop.; despre boabele cerealelor) Nedezvoltat, sec, mărunt. F (Despre oameni şi animale) Plăpând. — Din bg. **šiškav.**

ŞIŞTĂRÉL, *şistărele,* s.n. Diminutiv al lui *şiştar.* — **Şiştar** + suf. *-el.*

ŞIŞTĂVÍ, *şiştăvesc,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre boabele de cereale) A se zbârci, a se pipernici. F (Despre oameni) A se gălbeji, a deveni slăbănog. — V. **şiştav.**

ŞIŞTĂVÍRE, *şiştăviri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a se şiştăvi.* — V. **şiştăvi.**

ŞIŞTĂVÍT, -Ă, *şiştăviţi, -te,* adj. (Pop.; despre boabele de cereale) Zbârcit, pipernicit. F (Despre oameni) Slăbănog, plăpând, gălbejit. — V. **şiştăvi.**

ŞIŞTÓR, *şiştori,* s.m. (Pop.) **1.** Par ascuţit care se pune în vârful caselor ţărăneşti. **2.** Fiecare dintre drugii de lemn prinşi la capete în târcoalele prâsnelului morii. — Et. nec.

ŞIŢÁR, *şiţari,* s.m. (Reg.) Şindrilar. — **Şiţă** + suf. *-ar.*

ŞÍŢĂ, *şiţe,* s.f. (Reg.) Bucată subţire de lemn asemănătoare cu şindrila, dar mai scurtă decât aceasta, folosită pentru căptuşirea şi acoperirea caselor ţărăneşti, a cabanelor etc.; *p. ext.* şindrilă. — Din sb. **štica.**

ŞIŢUÍ, *şiţuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A acoperi cu şiţă o casă. — **Şiţă** + suf. *-ui.*

ŞIŢUÍT, -Ă, *şiţuiţi, -te,* adj. (Reg.) Cu acoperiş de şiţă. — V. **şiţui.**

ŞIVÓI s.n. v. **şuvoi.**

ŞLÁGĂR, *şlagăre,* s.n. Melodie (de muzică uşoară) care la un moment dat are o mare popularitate; cântec la modă. — Din germ. **Schlager.**

ŞLAM s.n. Amestec de apă cu particule fine de substanţe minerale în suspensie, provenind din instalaţiile de preparare mecanică pe cale umedă a minereurilor sau a cărbunilor. — Din germ. **Schlamm.**

ŞLÁMPĂT, -Ă adj. v. **şleampăt.**

ŞLAP, *şlapi,* s.m. Papuc (**1**) pentru plajă, baie etc. fără toc şi cu feţe din una sau mai multe bentiţe. — Din germ. **Schlappe.**

ŞLEAH s.n. v. **şleau**[1]**.**

ŞLEÁHTĂ, (**1**) *şlehte,* s.f. **1.** (Peior.) Clică, bandă; gloată, ceată. **2.** Nume dat, în trecut, nobilimii poloneze; corp de armată alcătuit din nobili polonezi. — Din pol. **szlachta.**

ŞLEÁHTIC, *şleahtici,* s.m. Persoană care făcea parte dintr-o şleahtă (**2**). — Cf. pol. s z l a c h c i c.

ŞLEÁMPĂT, -Ă, *şleampeţi, -te,* adj. (Fam.; despre oameni, mai ales despre femei). Neglijent, dezordonat la îmbrăcăminte. [Var.: **şlámpăt, -ă** adj.] — Cf. germ. S c h l a m p e „femeie neîngrijită”.

ŞLEÁPCĂ, *şlepci,* s.f. (Înv. şi reg.) Pălărie în trei colţuri; tricorn; *p. ext.* şapcă. — Din rus. **šleapka.**

ŞLEAU[1]**,** *şleauri,* s.n. Drum de ţară natural, neamenajat, bătătorit de căruţe. G Expr. *A vorbi* (sau *a spune) pe şleau* = a vorbi deschis, fără înconjur. F (Rar) Firul unei ape curgătoare. [Var.: **şleah** s.n.] — Din pol. **szlak,** ucr. **šljah.**

ŞLEAU[2]**,** *şleauri,* s.n. Fiecare dintre cele două curele groase, funii sau lanţuri care se prind de pieptarul hamului şi se leagă de crucea căruţei ori a trăsurii trase de un animal; trăgătoare, ştreang. — Din ucr. **šleja.**

ŞLEAU[3]**,** *şlei,* s.n. Pădure cu arbori de specii diferite. [Pl. şi: *şleauri*] — Cf. germ. S c h l e h e.

ŞLEFUÍ, *şlefuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A prelucra o suprafaţă dură prin frecare, pilire, tăiere sau rindeluire, pentru a o netezi sau pentru a-i da o anumită formă; a lustrui. F Fig. A finisa cu minuţiozitate, a cizela, a retuşa, un text, o operă de artă etc. F Refl. Fig. (Despre oameni) A deveni rafinat,

a se civiliza. **2.** A tăia suprafaţa unei pietre (preţioase) în faţete fine (pentru a-i mări valoarea şi strălucirea). — Din germ. **schleifen.**

ŞLEFUÍRE, *şlefuiri,* s.f. Acţiunea de *a şlefui* şi rezultatul ei; şlefuit[1]. — V. **şlefui.**

ŞLEFUÍT[1] s.n. Şlefuire. — V. **şlefui.**

ŞLEFUÍT[2], -Ă, *şlefuiţi, -te,* adj. **1.** Cizelat, lustruit. F Fig. Manierat, rafinat. **2.** (Despre pietre preţioase, cristale) Cu suprafaţa tăiată în faţete fine care se întretaie între ele. — V. **şlefui.**

ŞLEFUITÓR, -OÁRE, *şlefuitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană specializată în şlefuire. [Pr.: *-fu-i-*] — **Şlefui** + suf. *-tor.*

ŞLEM s.n. **1.** (La bridge, taroc) Situaţie în care unul dintre cuplurile participante la joc câştigă toate cele treisprezece levate posibile. **2.** (În sintagma) *Marele şlem* = (la jocul de tenis) situaţie în care un tenisman câştigă, în cursul aceluiaşi an, cele patru mari concursuri internaţionale de tenis. — Din fr. **chelem,** germ. **Schlemm.**

ŞLEP, *şlepuri,* s.n. Navă (fără propulsie proprie) folosită pentru transportul mărfurilor pe fluvii, pe canale sau pe lacuri. — Din germ. **Schlepp**[kahn].

ŞLEPÁR, *şlepari,* s.m. Persoană care conduce un şlep. — **Şlep** + suf. *-ar.*

ŞLÍBOVIŢĂ, (**2**) *şlibovíţe,* s.f. **1.** Rachiu tare de prune. **2.** Porţie de şliboviţă (**1**). — Din pol. **šliwowica,** sb. **šljivovica.**

ŞLIC s.n. v. **işlic.**

ŞLIF, *şlifuri,* s.n. (Tehn.) Porţiunea şlefuită a unei piese, a unui aparat etc. F Fig. Fineţe, rafinament, subtilitate. — Din fr. **schliff.**

ŞLÍRE, *şliri,* s.f. Îngrămădire de minerale, de dimensiuni variabile, în masivele eruptive, care apare în procesul de cristalizare magmatică. — Et. nec.

ŞLIŢ, *şlituri,* s.n. **1.** Scobitură în formă de şanţ, făcută într-o piesă sau într-un element de construcţie. **2.** Deschizătură făcută la marginea inferioară sau la mânecile unor obiecte de îmbrăcăminte, având un rol practic sau decorativ. F Deschizătura din faţă a pantalonilor; prohab. — Din germ. **Schlitz.**

ŞLUC, *şlucuri,* s.n. (Reg.) Înghiţitură. — Din germ. **Schluck.**

ŞLUS interj. (Reg.) Gata! s-a terminat! — Din germ. **Schluss.**

ŞMAG s.n. (Reg.) Gust (rău) pe care îl capătă uneori mâncărurile sau băuturile; iz. — Din germ. [Ge]**schmack.**

ŞMAL, *şmale,* s.n. Literă tipografică subţire şi îngustă. — Din germ. **schmall** „îngust".

ŞMÉCHER, -Ă, *şmecheri, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care ştie să iasă cu dibăcie din încurcături, pe care nu-l poţi păcăli; abil; isteţ, dezgheţat; şiret, şarlatan. — Din germ. **Schmecker** „persoană cu gust rafinat".

ŞMECHERÉSC, -EÁSCĂ, *şmechereşti,* adj. De şmecher, care aparţine şmecherilor, privitor la şmecheri, ca şmecherii. — **Şmecher** + suf. *-esc.*

ŞMECHERÉŞTE adv. Ca şmecherii, în felul şmecherilor. — **Şmecher** + suf. *-eşte.*

ŞMECHERÍ, *şmecheresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A păcăli, a înşela (printr-o şmecherie). **2.** Tranz. şi refl. (Fam.) A face să devină sau a deveni şmecher, isteţ. — Din **şmecher.**

ŞMECHERÍE, (**2**) *şmecherii,* s.f. **1.** Faptul de a fi şmecher. **2.** Abilitate de şmecher; vorbă sau faptă de şmecher; şiretlic, vicleşug; escrocherie, fraudă; şmecherlâc. — **Şmecher** + suf. *-ie.*

ŞMECHERÍRE, *şmecheriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) şmecheri* şi rezultatul ei. — V. **şmecheri.**

ŞMECHERLÁC, *şmecherlâcuri,* s.n. (Rar) Şmecherie. — **Şmecher** + suf. *-lâc.*

ŞMECHERÓS, -OÁSĂ, *şmecheroşi, -oase,* adj. (Fam.) Şmecher. — **Şmecher** + suf. *-os.*

ŞMÍRGHEL s.n. **1.** Rocă metamorfică formată în cea mai mare parte dintr-o masă de granule (fine) de corindon, alternând cu magnetit; emeri. **2.** Material abraziv în stare de pulbere, obţinut din şmirghel (**1**) sau fabricat pe cale sintetică. F Hârtie acoperită cu un astfel de material, folosită pentru a freca, a curăţa sau a lustrui unele obiecte în industria lemnului, în lăcătuşărie etc. — Din germ. **Schmirgel.**

ŞMOTRÍ, *şmotresc,* vb. IV. Tranz. (Reg. şi fam.) A mustra, a dojeni; a bate. — Din **şmotru.**

ŞMOTRÍRE, *şmotriri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a şmotri* şi rezultatul ei. — V. **şmotri.**

ŞMÓTRU, *şmotruri,* s.n. (Înv.) Instrucţie militară. F P. ext. (Fam.) Instruire (severă); mustrare, dojană; bătaie. — Din rus. **smotr.**

ŞNAPÁN, *şnapani,* s.m. (Fam.) Şarlatan, pungaş, escroc, potlogar. — Din fr. **chenapan.**

ŞNAPS s.n. (Fam.) Rachiu (tare). — Din germ. **Schnaps.**

ŞNEC, *şnecuri,* s.n. Transportor pentru materiale pulverulente sau în formă de pastă, format dintr-un arbore prevăzut cu o paletă elicoidală. — Din germ. **Schnecke.**

ŞNIT, *şnituri,* s.n. **1.** Suprafaţă formată din marginile tăiate ale unei cărţi. **2.** Marginea liberă a tălpii la încălţăminte. — Din germ. **Schnitt.**

ŞNÍŢEL, *şnítele,* s.n. Preparat culinar făcut dintr-o felie subţire de carne bătută cu ciocanul de lemn, trecută succesiv prin făină, ou şi pesmet şi prăjită în grăsime. — Din germ. **Schnitzel.**

ŞNUR, *şnururi,* s.n. **1.** Sfoară (îmbrăcată în mătase colorată, în fir etc.), de obicei răsucită în două sau în trei, folosită mai ales ca ornament la îmbrăcăminte; şiret[1] (**2**). **2.** Ansamblu de fire electrice (foarte) flexibile, izolate între ele şi strânse într-un înveliş protector, folosit pentru racordarea la reţea a lămpilor portative, a fiarelor de călcat, a aparatelor de radio etc. — Din germ. **Schnur.**

ŞNURCERÁMICĂ s.f. Procedeu de ornamentare a vaselor de lut, realizat prin imprimarea unui şnur de fibre vegetale în pasta încă moale. — **Şnur** + **ceramică.**

ŞNURUÍ, *şnuruiesc,* vb. IV. Tranz. A lega foile unui registru cu ajutorul unui şnur (**1**) petrecut prin fiecare foaie şi sigilat la capete, pentru ca foile să nu poată fi sustrase sau înlocuite. — **Şnur** + suf. *-ui.*

ŞNURUÍRE, *şnuruiri,* s.f. Acţiunea de *a şnurui* şi rezultatul ei; şnuruit[1]. — V. **şnurui.**

ŞNURUÍT[1] s.n. Şnuruire. — V. **şnurui.**

ŞNURUÍT[2], -Ă, *şnuruiţi, -te,* adj. **1.** (Despre registre, dosare etc.) Cu foile prinse (la o margine) cu şnur (**1**) pentru a nu putea fi sustrase sau înlocuite. **2.** (Despre haine) Împodobit cu şnur (**1**). — V. **şnurui.**

ŞNURULÉŢ, *şnurulеţe,* s.n. Diminutiv al lui *şnur.* — **Şnur** + suf. *-uleţ.*

ŞO interj. Strigăt cu care se asmut câinii. — Onomatopee.

ŞOÁCĂŢ, *şoacăţi,* s.m. (Reg. şi fam.) Calificativ injurios dat străinilor, în special nemţilor. — Din sb. **šokac.**

ŞOÁLDĂ, *şoalde,* s.f. **1.** (Fam.; în expr.) *(A umbla) cu şoalda* = (a umbla) cu şmecherii, cu vicleşug, cu minciuni. **2.** Momeală artificială pentru peşti folosită în apele repezi. — Cf. săs. **šölt** „datorie bănească; vină".

ŞOÁLDINĂ, *şoaldine,* s.f. Mică plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale şi cu flori galbene-aurii, dispuse în inflorescenţe *(Sedum acre).* — **Şold** + suf. *-ină.*

ŞOÁPTĂ, *şoapte,* s.f. **1.** Vorbire cu voce înceată, şoptire; *p. ext.* vorbă sau comunicare rostită pe şoptite. G Loc. adj. şi adv. *În şoaptă* = încet, în taină, abia auzit. F Murmur de glasuri care şoptesc; *fig.* susur, freamăt, şopot. **2.** (La pl.) Calomnii, bârfeli, clevetiri. — Din **şopti** (derivat regresiv).

ŞOÁREC s.m. v. **şoarece.**

ŞOÁRECE, *şoareci,* s.m. Animal mic din ordinul rozătoarelor, de culoare cenuşiu-închis, cu botul ascuţit şi cu coada lungă şi subţire *(Mus musculus).* G *Şoarece de bibliotecă*, se spune despre o persoană care îşi petrece cea mai mare parte a timpului prin biblioteci, citind şi studiind. *Şoarece de birou* = birocrat. G Expr. *A trăi* (sau *a se iubi, a se avea*) *ca mâţa* (sau *ca pisica*) *cu şoarecele,* se spune despre două persoane care nu se pot suferi, care se ceartă întruna. *I-au mas şoarecii în pântece* (sau *burtă*), se spune despre un om foarte flămând. A *se juca* (cu cineva) *ca mâţa* (sau *ca pisica*) *cu şoarecele* = a-şi bate joc de cineva, ţinându-l într-o situaţie incertă. *În gaură* (sau *bortă*) *de şoarece* = în cea mai ferită, mai dosnică ascunzătoare, în gaură de şarpe. G Compus: *Şoarece-de-câmp* = mic rozător de câmp care face mari stricăciuni în culturi *(Apodemus agrarius); şoarece-de-pădure* = animal rozător care trăieşte în pădure *(Apodemus sylvaticus).* [Var.: **şoárec** s.m.] — Lat. **sorex, -icis.**

ŞOBOLÁN, *şobolani,* s.m. Mamifer rozător omnivor din familia muridelor, mai mare decât şoarecele, cu coada lungă acoperită cu solzi în formă de inele, care trăieşte în jurul locuinţelor, hambarelor, depozitelor etc., povocând mari stricăciuni; guzgan *(Rattus norvegicus).* G *Şobolan negru* (sau *de casă)* = şobolan care trăieşte în cămări, în poduri etc., produce mari pagube şi transmite diferite boli infecţioase *(Rattus rattus). Şobolan de apă* = şobolan de culoare roşcată, care trăieşte pe malul apelor *(Arvicola terrestris). Şobolan moscat* = desman. — **Sobol** + suf. *-an.*

ŞOC, *şocuri,* s.n. **1.** Ciocnire, izbire bruscă şi violentă între două corpuri. G Loc. adj. *De şoc* = (despre unităţi militare) care are de îndeplinit o misiune grea în lupta ofensivă. F *Şoc termic* = procedeu tehnologic în procesul de fabricaţie a unor vase de laborator, a unor produse etc., care constă în răcirea bruscă a pieselor. **2.** Tulburare generală, bruscă şi violentă, a funcţiilor organismului (provocată de o cauză exterioară variată), care se manifestă printr-un dezechilibru fizic şi psihic; ictus. F Spec. Formă particulară de dezechilibru acut al unor funcţii psihice, provocată de o emoţie violentă. — Din fr. **choc.**

ŞOCÁ, *şochez,* vb. I. Tranz. A contraria pe cineva, a produce cuiva o impresie neplăcută prin vorbe, gesturi, atitudini. — Din fr. **choquer.**

ŞOCÁNT, -Ă, *şocanţi, -te,* adj. Care impresionează în mod neplăcut, care contrariază. — Din fr. **choquant.**

ŞOCÁT, -Ă, *şocaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care a suferit un şoc (**2.**). **2.** Adj. Impresionat în mod neplăcut, contrariat. — V. **şoca.**

ŞOCOLÁTĂ s.f. v. **ciocolată.**

ŞOD, ŞOÁDĂ, *şozi, şoade,* adj. (Reg.) Curios, ciudat; bizar; F Nostim, hazliu. — Din magh. **sod.**

ŞODÓ s.n. v. **şodou.**

ŞODÓU, *şodouri,* s.n. Băutură preparată din gălbenuş de ou crud, frecat cu zahăr, peste care se toarnă lapte fierbinte. [Var.: **şodó** s.n.] — Din fr. **chaudeau.**

ŞODRÓN s.n. v. **şotron.**

ŞOFÁ, *şofez,* vb. I. Intranz. A conduce un automobil. — Din **şofer** (derivat regresiv).

ŞOFÁJ s.n. Acţiunea şi tehnica de *a şofa.* — Din fr. **chauffage.**

ŞOFÁT s.n. Faptul de *a şofa.* — V. **şofa.**

ŞOFÉR, *şoferi,* s.m. Persoană calificată pentru a conduce un autovehicul. — Din fr. **chauffer.**

ŞOFERÍŢĂ, *şoferiţe,* s.f. Femeie care conduce un autovehicul. — **Şofer** + suf. *-iţă.*

ŞOFRÁN, *şofrani,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu frunze lungi şi înguste şi cu florile violete cu linii purpurii, din care se extrage o substanţă aromatică de culoare galbenă, folosită în medicină, în bucătărie şi în industrie *(Crocus sativus).* F P. ext. Substanţă colorantă extrasă din această plantă. **2.** (Bot.) Şofrănel (**1**). — Din rus. **şafran,** pol. **szafran.**

ŞOFRĂNÁŞ, *sofrănaşi,* s.m. Plantă oleaginoasă din familia compozeelor, cu flori galbene-portocalii, din care se extrage o substanţă colorantă; şofrănel (**2**) *(Carthamus tinctorius).* — **Şofran** + suf. *-aş.*

ŞOFRĂNÉL, *şofrănei,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu bulbi, cu flori albastre-liliachii care înfloresc toamna; şofran (**2**) *(Crocus banaticus).* **2.** (Bot.) Şofrănaş. — **Şofran** + suf. *-el.*

ŞOFRĂNÍU, -ÍE, *şofrănii,* adj. (Rar) De culoare galbenă. — **Şofran** +suf. *-iu.*

ŞÓGOR, *şogori*, s.m. (Reg.) Cumnat; *p. gener.* rudă prin alianţă. — Din magh. **sógor.**

ŞOIM, *şoimi,* s.m. **1.** Nume dat mai multor păsări răpitoare de zi, de mărime variată, agere şi puternice, cu ciocul scurt şi curbat şi având câte o crestătură în formă de dinte, care se hrănesc cu pradă vie, mai ales cu păsări *(Falco).* **2.** Epitet pentru un bărbat curajos, viteaz, mândru, semeţ; şoiman (**2**). **3.** (Pop.) Cal sprinten, aprig; şoiman (**3**). **4.** Copil preşcolar sau în primele clase de şcoală care făcea parte din organizaţia Şoimilor Patriei până în decembrie 1989. — Din magh. **sólyom.**

ŞOIMÁN, -Ă, *şoimani, -e,* s.m., s.f. pl., adj. **1.** S.m. (Ornit.) Şoim (**1**). **2.** S.m. Persoană curajoasă, vitează, mândră, semeaţă; şoim (**2**). **3.** S.m. (Pop.) Cal sprinten, aprig; şoim (**3**). **4.** S.f. pl. art. (În mitol. pop.) Iele. **5.** Adj. (Pop.) Strașnic, minunat, extraordinar. — **Şoim** + suf. *-an.*

ŞOIMÁR, *şoimari,* s.m. Crescător sau dresor de şoimi (**1**) pentru vânătoare; persoană care vânează cu ajutorul şoimilor. — **Şoim** + suf. *-ar.*

ŞOIMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *şoimăneşti,* adj. De şoim; *fig.* viteaz. — **Şoiman** + suf. *-esc.*

ŞOIMĂRÍ, *şoimăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A desfigura, a poci. — Cf. ş o i m a n.

ŞOIMĂRÍT s.n. Vânătoare cu ajutorul şoimilor (**1**). — **Şoim** + suf. *-ărit.*

ŞOIMÉŞTE adv. Ca şoimul; ager, sprinten, iute. — **Şoim** + suf. *-eşte.*

ŞOIMIŞÓR, *şoimişori,* s.m. Şoimuleţ. — **Şoim** + suf. *-işor.*

ŞOIMULEÁN, *şoimuleni,* s.m. (Pop.) Şoimuleţ. — **Şoim** + suf. *-ulean.*

ŞOIMULÉŢ, *şoimuleţi,* s.m. Diminutiv al lui *şoim;* şoimişor, şoimulean, şoimuşor. — **Şoim** + suf. *-uleţ.*

ŞOIMUŞÓR, *şoimuşori,* s.m. (Pop.) Şoimuleţ. — **Şoim** + suf. *-uşor.*

ŞOLD, *şolduri,* s.n. Parte a corpului omenesc situată între mijloc şi coapsă; regiune anatomică corespunzătoare articulaţiei membrelor inferioare cu trunchiul. G Loc. adj. şi adv. *Într-un şold* = (aplecat) într-o parte, strâmb. G Expr. *Cu mâna* (sau *cu mâinile) în şold* (sau *în şolduri)* = fără a întâmpina nicio greutate, fără nicio grijă, în voie. *A sta cu mâinile în şolduri* = a nu face nimic, a pierde vremea. (Fam.) *A-şi pune mâinile în şold* (sau *în şolduri)* = a se certa, a face scandal. F P. anal. Parte a corpului animalelor care corespunde articulaţiei picioarelor cu trunchiul. F Fig. Coastă, povârniş. — Cf. pol. s z o l d r a.

ŞOLDÁN, *şoldani,* s.m. Pui de iepure, până la un an. F Fig. (Ir.) Epitet pentru un copil sau un tânăr; tinerel. — Cf. magh. s ü l d ö.

ŞOLDÁR, *şoldare,* s.n. Curea de ham care trece peste şoldul calului. — **Şold** + suf. *-ar.*

ŞOLDEÁLĂ, *şoldeli,* s.f. (Pop.) Luxaţie sau fractură a şoldului. — **Şold** + suf. *-eală.*

ŞOLDÍ, *şoldesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A vătăma un animal la şolduri, lovindu-l sau supunându-l unor eforturi prea mari. F Refl. Fig. (Despre lucruri) A se lăsa într-o parte; a se strâmba. — Din **şold.**

ŞOLDÍRE, *şoldiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) şoldi* şi rezultatul ei. — V. **şoldi.**

ŞOLDÍŞ adv. (Pop.) Cu un şold ieşit în afară, cu umblet greoi, şchiop. F Fig. Oblic, pieziş, strâmb. — **Şold** + suf. *-iş.*

ŞOLDÍT, -Ă, *şoldiţi, -te,* adj. (Pop. ; despre animale) Cu şoldul vătămat, ieşit în afară, fracturat. F Fig. (Despre lucruri) Lăsat într-o parte, strâmb. — V. **şoldi.**

ŞOLDÍU, -ÍE, *şoldii,* adj. (Pop.) Şoldit. — **Şold** + suf. *-iu.*

ŞOLDURÓS, -OÁSĂ, *şolduroşi, -oase,* adj. Cu şolduri mari. — **Şold** + suf. *-uros.*

ŞOLOMĂNÁR s.m. v. **solomonar.**

ŞOLOMONÁR s.m. v. **solomonar.**

ŞOLTÍC, -Ă, *şoltici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Care recurge la escrocherii, la viclenii, la tertipuri. F Ştrengar, şmecher, ghiduş, poznaş. — Din săs. **scholtig.**

ŞOLTICĂRÍE, *şolticării,* s.f. (Reg.) Escrocherie, vicleşug, tertip. F Ştrengărie, şmecherie, ghidușie, poznă. — **Şoltic** + suf. *-ărie.*

ŞOLTÚZ, *şoltuzi,* s.m. Titlu dat în Evul Mediu în Moldova cârmuitorului unui oraş, care era ajutat în activitatea sa de un sfat format din 6–12 pârgari; persoană care avea acest titlu. — Din pol. **szoltys.**

ŞOMÁ, *şomez,* vb. I. Intranz. A nu avea, a nu găsi de lucru; a fi şomer. — Din fr. **chômer.**

ŞOMÁJ s.n. Existenţa unui număr de persoane fizice aflate în situaţia de şomer. — Din fr. **chômage.**

ŞOMÉR, -Ă, *şomeri, -e,* s.m. şi f. Persoană fără contract individual de muncă a cărei activitate nu se desfăşoară în scopul obţinerii de venit şi care este în căutarea unui loc de muncă. — Din fr. **chômeur.**

ŞOMOIÓG, *şomoioage,* s.n. Mănunchi răsucit de fân, de paie, de câlţi cu care se spală, se freacă sau se şterge un obiect, cu care se aprinde focul etc.; şomoltoc, fumuiag. F Smoc (de păr sau de lână). — Cf. magh. c s o m ó.

ŞOMOIOGÉL, *şomoiogele,* s.n. Diminutiv al lui *şomoiog.* — **Şomoiog** + suf. *-el.*

ŞOMOLTÓC, *şomoltoace,* s.n. Şomoiog. — Contaminare între **şomoiog** şi **ghemotoc.**

ŞONT, ŞOÁNTĂ, *şonţi, şoante,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Şchiop, schilod. — Cf. c i o n t, magh. s á n t a.

ŞONTÁC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă mersul şovăitor, greoi, şchiopătat al cuiva. — Din magh. **sántika.**

ŞONTÂCĂÍ, *şontâcăiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A umbla greu, şchiopătând; a şchiopăta. — **Şontâc** + suf. *-ăi.*

ŞONTÂCĂÍRE, *şontâcăiri*, s.f. (Rar) Acţiunea de *a şontâcăi* şi rezultatul ei. — V. **şontâcăi.**

ŞONTORÓG, -OÁGĂ, *şontorogi, -oage,* adj. (Fam.) Şchiop. F (Substantivat) Epitet depreciativ dat unui om lipsit de putere, slăbănog. — Din **şont.** Cf. magh. dial. c z o m t o r a g.

ŞONTOROGEÁLĂ, *şontorogeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) şontorogi;* ologeală. — **Şontorogi** + suf. *-eală.*

ŞONTOROGÍ, *şontorogesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A deveni sau a face pe cineva şchiop, schilod. — Din **şontorog.**

ŞONTOROGÍRE, *şontorogiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) şontorogi* şi rezultatul ei. — V. **şontorogi.**

ŞONTOROGÍT, -Ă, *şontorogiţi, -te,* adj. Ologit, olog. — V. **şontorogi.**

ŞÓPA interj. (Repetat) Cuvânt care redă zgomotul făcut când se vorbeşte în şoaptă. — Onomatopee.

ŞOPĂÍ, *şopăiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A vorbi cu cineva în şoaptă; a şopti, a şuşoti. G Loc. adv. *Pe şopăite* = în şoaptă. — **Şopa** + suf. *-ăi.*

ŞOPĂIÁLĂ, *şopăieli,* s.f. (Fam.) Faptul *de a şopăi*; *şoaptă* [Pr.: *-pă-ia-*] — **Şopăi** + suf. *-eală.*

ŞOPĂÍRE, *şopăiri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a şopăi* şi rezultatul ei. — V. **şopăi.**

ŞOPÂRLÁIŢĂ, *şopârlaiţe,* s.f. **1.** (Pop.) Anghină diftерică. **2.** Numele a două plante erbacee: **a)** plantă meliferă cu tulpina dreaptă, cu frunzele ovale sau ascuţite şi cu florile albastre, rar roz, folosită în medicina populară *(Veronica orchidea);* **b)** mică plantă cu flori mari, albe, rar roşietice, şi cu fructul o capsulă *(Parnassia palustris).* [Pr.: *-la-i-*] — **Şopârlă** + suf. *-aiţă.*

ŞOPÁRLĂ, *şopârle,* s.f. Nume dat mai multor specii de reptile din ordinul saurienilor, cu pielea verde-cenuşie sau pestriţă, cu capul şi abdomenul acoperite cu plăci cornoase, cu corpul aproape cilindric, sprijinit pe patru picioare scurte, îndreptate în afară, cu coada lungă, subţiată spre vârf, regenerabilă *(Lacerta).* — Cf. alb. s h a p i.

ŞOPÂRLÍŢĂ, *şopârliţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *şopârlă.* **2.** Numele mai multor plante erbacee cu flori azurii sau albastre dispuse în ciorchine, folosite în medicină *(Veronica).* **3.** (Bot.) Amăreală (**2**). — **Şopârlă** + suf. *-iţă.*

ŞÓPOT, *şopote,* s.n. **1.** Zgomot uşor produs de curgerea apei, de bătaia vântului, de frunze etc. **2.** Zgomot de glasuri care şoptesc; *p. ext.* vorbire în şoaptă. G Loc. adj. şi adv. *În şopot* = în şoaptă, pe şoptite. — Din sl. **šĭpŭtŭ**.

ŞOPOTÍ, *şopotesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre apă, vânt, frunze; la pers. 3) A murmura, a susura. **2.** Intranz. şi tranz. A vorbi în şoaptă, a schimba vorbe în şoaptă; a şopti. — Din **şopot.**

ŞOPOTÍRE, *şopotiri,* s.f. Acţiunea de *a şopoti* şi rezultatul ei. — V. **şopoti.**

ŞOPOTITÓR, -OÁRE, *şopotitori, -oare,* adj. Care şopoteşte. — **Şopoti** + suf. *-tor.*

ŞOPRÓN, *şoproane,* s.n. Construcţie (din scânduri) care serveşte drept adăpost pentru uneltele agricole, nutreţ şi vite; şoproneaţă. [Var.: **şópru** s.n.] — Din germ. **Schoppen.**

ŞOPRONEÁŢĂ, *şopronețe,* s.f. (Reg.) Şopron. — **Şopron** + suf. *-eaţă.*

ŞÓPRU s.n. v. **şopron.**

ŞOPRÚŢ, *şopruţuri,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *şopru.* [Pl. şi: *şopruţe*] — **Şopru** + suf. *-uţ.*

ŞOPTEÁLĂ, *şopteli,* s.f. Faptul de *a şopti;* şuşoteală. — **Şopti** + suf. *-eală.*

ŞOPTÍ, *şoptesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A vorbi încet, în taină, a spune ceva în şoaptă. G Loc. adv. *Pe şoptite* = cu glas scăzut, foarte încet; în taină. F Tranz. A comunica ceva vorbind încet (să nu audă alţii); a sufla. F Fig. A murmura, a susura, a fremăta. — Din sl. **šĭpŭtati,** bg. **şeptja.**

ŞOPTÍRE, *şoptiri,* s.f. Acţiunea de *a şopti* şi rezultatul ei; şoptit[1]. — V. **şopti.**

ŞOPTÍT[1] s.n. Şoptire. — V. **şopti.**

ŞOPTÍT[2], -Ă, *şoptiţi, -te,* adj. (Despre cuvinte; adesea adverbial) (Rostit) în şoaptă, încet. — V. **şopti.**

ŞOPTITÓR, -OÁRE, *şoptitori, -oare,* adj. (Despre oameni, adesea fig.) Care vorbeşte în şoaptă, care şopteşte; (despre glasul, vorba cuiva) încet, şoptit[2]. — **Şopti** + suf. *-tor.*

ŞORECÁR s.m. v. **şoricar.**

ŞORECÍE, (**2**) *şorecii,* s.f. **1.** (Reg.) Şoricioaică (**2**). **2.** (Bot.) Coada-şoricelului. — **Şoarece** + suf. *-ie.*

ŞORECÍU, -ÍE, *şorecii,* adj. (Pop.; despre părul cailor; *p. ext.* despre cai). (Cu părul) de culoarea şoarecelui; cenuşiu. — **Şoarece** + suf. *-iu.*

ŞORECÚŢ s.m. v. **şoricuţ.**

ŞORÍC s.n. v. **şorici.**

ŞORICÁR, *şoricari,* s.m. **1.** Rasă de câini care prind şoareci. **2.** (În forma *şorecar*) Numele mai multor păsări răpitoare din familia acvilidelor care se hrănesc mai ales cu şoareci *(Buteo).* [Var.: **şorecár** s.m.] — **Şoarec** + suf. *-ar.*

ŞORICĂRÍ, *şoricăresc,* vb. IV. Intranz. (Despre unele animale) A vâna şoareci. — Din **şoricar.**

ŞORICĂRÍE s.f. Mulţime de şoareci, totalitatea şoarecilor; şoricime, şoricărime. — **Şoarec** + suf. *-ărie.*

ŞORICĂRÍME s.f. Şoricărie. — **Şoarec** + suf. *-ărime.*

ŞORICEÁSĂ s.f. (Pop.) Şoricioaică (**2**). — **Şorece** + suf. *-easă.*

ŞORICÉL, *şoricei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *şoarece;* şoricuţ. **2.** (Pop.) Boală a vitelor care se manifestă prin umflături mari sub piele. — **Şoarece** + suf. *-el.*

ŞORICÉSC, -EÁSCĂ, *şoricești,* adj. (Rar) Care ţine de şoareci, privitor la şoareci. — **Şoarece** + suf. *-esc.*

ŞORICÉŞTE adv. Ca şoarecii, în felul şoarecilor; *p. ext.* pe furiş, tiptil. — **Şoarece** + suf. *-eşte.*

ŞORÍCI s.n. Piele de porc pârlită sau opărită şi curăţată de păr pentru a deveni comestibilă. [Var.: **şoríc** s.n.] — Et. nec.

ŞORICÍME s.f. Şoricărie. — **Şoarece** + suf. *-ime.*

ŞORICIOÁICĂ, (**1**) *şoricioaice,* s.f. **1.** Femela şoarecelui. **2.** (Pop.) Substanţă otrăvitoare, reprezentând un compus al arsenului, folosită mai ales contra şobolanilor; şorecie, şoricească. — **Şoarece** + suf. *-oaică.*

ŞORICÚŢ, *şoricuți,* s.m. Şoricel. [Var.: **şorecúţ** s.m.] — **Şoarec** + suf. *-uţ.*

ŞORT, *şorturi,* s.n. Pantalon scurt din ţesături uşoare, purtat ca îmbrăcăminte sportivă sau de plajă. — Din fr., engl. **short.**

ŞORŢ, *şorţuri,* s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte purtat dinainte, peste haine, pentru a le proteja în timpul lucrului. **2.** Obiect de îmbrăcăminte (cu mâneci) purtat de elevi peste haine, ca uniformă. **3.** (În portul popular femeiesc) Ţesătură dreptunghiulară din lână sau din bumbac, simplă sau ornamentată, care se poartă peste fustă. — Din germ. **Schurz.**

ŞORŢULÉŢ, *şorţulețe,* s.n. Diminutiv al lui *şorţ.* — **Şorţ** + suf. *-uleţ.*

ŞOSEÁ, *şosele,* s.f. Cale de comunicaţie interurbană, pietruită sau asfaltată; *p. restr.* stradă largă, de acces într-un oraş, care continuă căile de comunicaţie interurbane. G *Şosea naţională* = şosea care leagă între ele centrele importante ale ţării şi a cărei îngrijire se află în seama administraţiei centrale. *Şosea comunală* = şosea care leagă mai multe comune între ele, fiind îngrijită de comunele respective. F (Înv.) Partea carosabilă a unei străzi, cuprinsă între trotuare. — Din fr. **chaussée.**

ŞOSELÁ, *şoselez,* vb. I. Tranz. (Rar) A şoseli. — Din **şosea.**

ŞOSELÁRE, *şoselări,* s.f. Şoseluire. — V. **şosela.**

ŞOSELÁT, -Ă, *şoselați, -te,* adj. Şoseluit. — V. **şosela.**

ŞOSELUÍ, *şoseluiesc,* vb. IV. Tranz. A transforma un drum în şosea prin pietruire, pavare; a şosela. F A înzestra o regiune cu o reţea de şosele. — **Şosea** + suf. *-ui.*

ŞOSELUÍRE, *şoseluiri,* s.f. Acţiunea de *a şoseluí* şi rezultatul ei; şoselare. — V. **şoselui.**

ŞOSELUÍT, -Ă, *şoseluiți, -te,* adj. (Despre drumuri) Amenajat prin pietruire, pavare; pavat; şoselat. — V. **şoselui.**

ŞOSELÚŢĂ, *şoseluțe,* s.f. Diminutiv al lui *şosea.* — **Şosea** + suf. *-eluţă.*

ŞOSÉTĂ, *şosete,* s.f. Ciorap scurt, care acoperă piciorul până deasupra gleznei. — Din fr. **chaussette.**

ŞOŞ, *şoși,* s.m. (Reg.) Stâlp, bârnă, grindă. — Din magh. **sas**[fa].

ŞOŞÉLE s.f. pl. (Fam.; în expr.) *(A umbla) cu şoşele şi* (sau *cu*) *momele* = (a umbla) cu făgăduieli mincinoase, cu înşelătorii; a amăgi. — Din **şoşo** (**şo**) (după *momele).*

ŞOŞOÍ, *şóşoi,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A vorbi în şoaptă; a şopti. **2.** Tranz. A spune, a comunica ceva încet. — Formaţie onomatopeică.

ŞOŞOÍRE, *şoşoiri,* s.f. Acţiunea de *a şoşoi* şi rezultatul ei. — V. **şoşoi.**

ŞOŞOÍT, *şoşoituri,* s.n. Faptul de *a şoşoi.* — V. **şoşoi.**

ŞOŞÓN, *şoşoni,* s.m. Încălţăminte de iarnă (din pâslă, cauciuc etc.) care se poartă peste pantofi. — Din fr. **chausson.**

ŞOŞOŞÓ interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut când se vorbeşte mult şi în şoaptă. — Onomatopee.

ŞOŞOTEÁLĂ s.f. v. **şuşoteală.**

ŞOŞOTÍ vb. IV v. **şuşoti.**

ŞOŞOTÍRE s.f. v. **şuşotire.**

ŞOŞOTÍT s.n. v. **şuşotit.**

ŞOT, *şoturi,* s.n. Lac sărat frecvent în semideşerturi, care seacă în perioadele de secetă, lăsând depozite de săruri. — Din fr. **chott.**

ŞÓTIE, *şotii,* s.f. **1.** Poznă, năzbâtie, farsă, ghiduşie; boroboaţă, bazaconie. **2.** Şiretlic, vicleşug. — Cf. ucr. **šutka**.

ŞOTRÓN, *şotroane,* s.n. Joc de copii în care aceştia sar într-un picior lovind o pietricică pentru a o deplasa printr-o serie de pătrate desenate pe asfalt. [Var.: **şodrón** s.n.] — Cf. fr. **chaudron** „căldare”.

ŞOVÁR s.m. **1.** Nume dat mai multor plante: **a)** plantă acvatică cu frunze plutitoare şi cu fructe în formă de măciucă *(Sparganium ramosum);* **b)** plantă erbacee din familia gramineelor, cu paiul subţire şi aspru, cu flori mici, verzi *(Poa trivialis);* **c)** papură; **d)** rogoz. **2.** Fân cu mult rogoz. [Var.: **şuvár** s.m.] — Din ucr. **šuvar,** sb. **ševar.**

ŞOVĂÍ, *şóvăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A merge cu pas nesigur, a se împletici, a se clătina. **2.** Fig. A fi nehotărât, a sta la îndoială, a ezita, a se codi. F A se eschiva, a căuta pretexte. **3.** Fig. A oscila, a fluctua. [Prez. ind. şi: *şovăiesc*] — Et. nec.

ŞOVĂIÁLĂ, *şovăieli,* s.f. Nesiguranţă în mers, în mişcări; *fig.* lipsă de hotărâre, ezitare în acţiuni, în atitudini. G Loc. adv. *Fără (nici)o şovăială* = hotărât, ferm, dârz, neclintit. — **Şovăi** + suf. *-eală.*

ŞOVĂIÉLNIC, -Ă, *şovăielnici, -ce,* adj. **1.** (Despre mişcări, mers etc.) Lipsit de fermitate; nesigur, şovăitor. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de convingere, de hotărâre; nestatornic, schimbător. — **Şovăi** + suf. *-elnic.*

ŞOVĂÍND, -Ă, *şovăinzi, -de,* adj. (Rar) Şovăitor. — V. **şovăi.**

ŞOVĂÍRE, *şovăiri,* s.f. Faptul de *a şovăi.* G Loc. adv. *Fără şovăire* = cu fermitate, cu hotărâre; dârz, neclintit. — V. **şovăi.**

ŞOVĂÍT, -Ă, *şovăiți, -te,* adj. (Rar) **1.** Plin de ezitări, nehotărât. **2.** Cotit, sinuos, întortocheat. — V. **şovăi.**

ŞOVĂITÓR, -OÁRE, *şovăitori, -oare,* adj. **1.** (Despre mişcări, mers etc.) Împleticit, nesigur, şovăielnic (**1**). **2.** Fig. (Despre oameni) Care şovăie, care ezită; şovăielnic (**2**). [Pr.: *-vă-i-*] — **Şovăi** + suf. *-tor.*

ŞOVÁLC interj. Cuvânt care imită mersul şovăitor, şchiopătat al cuiva; şontăc. — Onomatopee.

ŞOVÂLCĂÍ, *şovâlcăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A şchiopăta. — **Şovâlc** + suf. *-ăi.*

ŞOVÂLCĂÍRE, *şovâlcăiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a şovâlcăi* şi rezultatul ei. — V. **şovâlcăi.**

ŞOVÁRF s.m. v. **sovârf.**

ŞOVÍN, -Ă, *şovini, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la şovinism; propriu şovinismului; şovinist. **2.** S.m. şi f. Partizan al şovinismului; şovinist. — Din fr. **chauvin.**

ŞOVINÍSM s.n. Ideologie şi politică de aţâţare a urii şi dușmăniei între naţiuni şi popoare, de propagare a ideii superiorităţii unei naţiuni asupra altora, de promovare a exclusivismului şi intoleranţei naţionale; naţionalism extremist. — Din fr. **chauvinisme.**

ŞOVINÍST, -Ă, *şoviniști, -ste,* adj., s.m. şi f. Şovin. — Din fr. **chauvinisme.**

ŞPÁCLU, *şpacluri,* s.n. Unealtă formată dintr-o lamă triunghiulară de oţel cu mâner de lemn, folosită la lucrări de tencuire. — Din germ. **Spachtel.**

ŞPAGÁT, *şpagate,* s.n. **1.** Sfoară groasă, cu o împletitură specială. **2.** Poziţie acrobatică în gimnastică, în care picioarele se deplasează până la 180°, în prelungire, pe pământ sau în aer, în poziţie verticală sau orizontală; sfoară (**2**). [Var.: **spagát** s.n.] — Din germ. **Spagat.**

ŞPÁGĂ[1], *şpăgi,* s.f. (Fam.) Bacşiş, mită, şperţ. — Cf. rus. s p a g.

ŞPÁGĂ[2] s.f. v. **spangă.**

ŞPAIS, *şpaisuri,* s.n. Produs rezultat din topirea unor minereuri neferoase, care conţine combinaţii ale arsenului şi ale antimoniului cu alte substanţe. — Din germ. **Speise.**

ŞPALT[1], *şpalturi,* s.n. (Tipogr.) **1.** Zaţ aşezat în formă de coloană lungă, pe copia căruia se fac corecturile tipografice înainte de punerea în pagină. F Probă de tipăritură luată de pe acest zaţ. **2.** P. ext. Planşetă folosită pentru strângerea, păstrarea şi transportul materialului cules, înainte de a fi paginat. — Din germ. **Spalte.**

ŞPALT[2], *şpalturi,* s.n. Piele subţire, de calitate inferioară, obţinută prin şpăltuire şi folosită pentru căptuşeli şi feţe de încălţăminte. — Din germ. **Spalt.**

ŞPAN[1], *şpani,* s.m. **1.** (În Evul Mediu în Transilvania) Titlu dat nobilului care avea funcţia corespunzătoare vicontelui sau contelui din Apus; nobil care deţinea acest titlu; stăpânitor sau (mai târziu) şef administrativ al unui ţinut. **2.** (Înv. şi reg.) Intendent, administrator. — Din magh. **span.**

ŞPAN[2], *şpanuri,* s.n. **1.** Aşchie de metal provenită din prelucrarea la strung, la frezăr. **2.** Despicătură tăiată din butuci de brad, din care se fac şindrile sau doage. — Din germ **Span.**

ŞPANCHÍU, -ÍE adj. v. **zbanghiu.**

ŞPÁNGĂ s.f. v. **spangă.**

ŞPARLÍ, *şparlesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A şterpeli, a fura. G Expr. *A o şparli* = a pleca pe neobservate, a o şterge. — Et. nec.

ŞPARLÍRE, *şparliri,* s.f. (Arg.) Acţiunea de *a şparli* şi rezultatul ei. — V. **şparli.**

ŞPARLÍT, -Ă, *şparliţi, -te,* adj. (Arg.) Şterpelit, furat. — V. **şparli.**

ŞPĂCLUÍ, *şpăcluiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica, a răzui, a netezi cu şpaclul un strat subţire de ipsos, de chit etc. — **Şpaclu** + suf. *-ui.*

ŞPĂCLUIÁLĂ, *şpăclueli,* s.f. **1.** Faptul de *a şpăclui.* **2.** Strat subţire de ipsos sau de chit care se aplică pe tencuială sau pe lemnărie cu ajutorul şpaclului. [Pr.: *-clu-ia-*] — V. **şpăclui.**

ŞPĂCLUÍRE, *şpăcluiri,* s.f. Acţiunea de a *şpăclui* şi rezultatul ei. — V. **şpăclui.**

ŞPĂCLUÍT, -Ă, *şpăcluiţi, -te,* adj. Răzuit, netezit cu şpaclul. — V. **şpăclui.**

ŞPĂLTUÍ, *şpăltuiesc,* vb. IV. Tranz. A despica în grosime pieile de tăbăcărie, în cursul procesului de prelucrare. — Din germ. **spalten.**

ŞPĂLTUÍRE, *şpăltuiri,* s.f. Acţiunea de *a şpăltui* şi rezultatul ei; şpăltuit. — V. **şpăltui.**

ŞPĂLTUÍT s.n. Şpăltuire. — V. **şpăltui.**

ŞPĂLTUÍTĂ, *şpăltuite,* adj. (Despre piei) Care a fost supusă şpăltuirii. — V. **şpăltui.**

ŞPERÁCLU, *şperacle,* s.n. Instrument de metal în formă de cui îndoit la vârf, care serveşte la descuierea încuietorilor. — Din germ. **Sperrhaken.**

ŞPÉRLĂ s.f. (Reg.) Cenuşă încă fierbinte care acoperă jarul; spuză. G Expr. *A da pe cineva prin şperlă* = a se purta rău cu cineva, a-l maltrata; a pune pe cineva într-o situaţie penibilă. *A o da prin şperlă* = a o păţi. — Et. nec.

ŞPERŢ, *şperţuri,* s.n. **1.** (De obicei construit cu verbe ca „a da", „a lua", „a primi") Mită, mituială. **2.** Şperţuială. — Din germ. **Sperrzeug** „mănunchi de şperacle".

ŞPERŢÁR, -Ă, *şperţari, -e,* s.m. şi f. Persoană care obişnuieşte să primească sau să pretindă şperţ. — **Şperţ** + suf. *-ar.*

ŞPERŢUÍ, *şperţuiesc,* vb. IV. Tranz. A da şperţ; a mitui. — **Şperţ** + suf. *-ui.*

ŞPERŢUIÁLĂ, *şperţuieli,* s.f. Faptul de a da sau de a primi şperţ; mituială. — **Şperţui** + suf. *-eală.*

ŞPÍCHER s.m. v. **spicher.**

ŞPÍCHERIŢĂ s.f. v. **spicheriţă.**

ŞPÍGHEL s.n. Fontă cu adaos de siliciu şi mangan, folosită la fabricarea oţelurilor dure. — Din germ. **Spiegel**[eisen].

ŞPIL, *şpiluri,* s.n. (Arg.) Aranjament (incorect), plan necinstit; şmecherie. — Din germ. **Spiel.**

ŞPÍLHOZEN, *şpilhozeni,* s.m. Pantalonaşi cu bretele pentru copii. [Pl. şi: (n.) *spilhozene*] — Din germ. **Spielhose.**

ŞPIS, *şpisuri,* s.n. Pată neagră care apare uneori la tipar între cuvinte. — Din germ. **Spiess.**

ŞPIŢ[1], *şpiţi,* s.m. Numele unei rase de câini de talie mică, cu păr alb şi pufos, cu urechi drepte şi bot ascuţit; câine din această rasă. — Din germ. **Spitz.**

ŞPIŢ[2], *şpituri,* s.n. **1.** (Tehn.) Unealtă formată dintr-o bară de oţel cu vârful ascuţit, folosită la găurirea pietrelor naturale şi artificiale sau la prelucrarea suprafeţei lor. **2.** (Tipogr.) Linie simplă sau înflorată, care se pune ca ornament la sfârşitul articolelor sau al capitolelor. **3.** Nume dat extremităţii ascuţite sau muchiei unor obiecte, construcţii etc. **4.** (Reg.) Ţigaret scurt. — Din germ. **Spitze.**

ŞPLINT, *şplinturi,* s.n. Element de fixare, format din sârmă îndoită în formă de cui despicat, folosit pentru asigurarea piuliţelor împotriva deşurubării. — Din germ. **Splint.**

ŞPLIT s.n. Piatră dură spartă, folosită la confecţionarea betoanelor de ciment şi la pietruiri. — Din germ. **Splitt.**

ŞPOR, *şpori,* s.m. (Reg.) Pinten (la cizmă). — Din germ. **Sporn.** Cf. rus. s p o r a.

ŞPRÁIŢ, *şpraiţuri,* s.n. Grindă de lemn cu care se execută o şpraiţuire; proptea. — Din germ. **Spreize.**

ŞPRAIŢUÍ, *şpraiţuiesc,* vb. IV. Tranz. A sprijini temporar cu şpraiţuri malurile unei săpături sau porţiuni dintr-o construcţie. — Din germ. **spreizen.**

ŞPRAIŢUÍRE, *şpraiţuiri,* s.f. Acţiunea de *a şpraiţui* şi rezultatul ei. — V. **şpraiţui.**

ŞPRING, *şpringuri,* s.n. (Mar.) Parâmă folosită pentru a ancora o navă (**1**). — Din engl. **spring.**

ŞPRINGUÍRE, *şpringuiri,* s.f. Operaţie de curbare prin deformare la cald a foilor de arc pentru suspensii. — Cf. germ. s p r i n g e n.

ŞPRIŢ[1], *şprituri,* s.n. Băutură obţinută din vin cu sifon sau cu apă minerală; o anumită cantitate din această băutură. — Din germ. **Spritzer.**

ŞPRIŢ[2], *şprituri,* s.n. Aparat folosit la ornarea prăjiturilor. — Din germ. **Spritze.**

ŞPRIŢUÍ[1], *şprituiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A consuma şpriţ[1] sau alte băuturi alcoolice; *p. ext.* a se ameţi, a se îmbăta. [Pr.: *-ţu-i*] — **Şpriţ[1]** + suf. *-ui.*

ŞPRIŢUÍ[2], *şprituiesc,* vb. IV. Tranz. A stropi cu un lichid. [Pr.: *-ţu-i*] — Din germ. **spritzen.**

ŞPRIŢUÍRE[1], *şprituiri,* s.f. Acţiunea de *a se şprituí*[1] şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţu-i-*] — V. **şprituí[1].**

ŞPRIŢUIRE[2], *şprituiri,* s.f. Acţiunea de *a şprituí*[2] şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţu-i-*] — V. **şprituí[2].**

ŞPRIŢUITÓR, *şprituitoare,* s.n. Aparat sau dispozitiv pentru aplicarea prin stropire pe suprafaţa unor piese a vopselei sau a altor materiale adezive. [Pr.: *-ţu-i-*] — **Şprituí[2]** + suf. *-tor.*

ŞPUL, *şpuluri,* s.n. **1.** Mosorel de metal din suveica maşinii de cusut, pe care este înfăşurată aţa; *p. ext.* piesa împreună cu firele înfăşurate pe ea. **2.** P. gener. Mosor, bobină (pe care sunt înfăşurate fire). — Din germ. **Spule.**

ŞRAPNÉL, *şrapnele,* s.n. Proiectil de artilerie încărcat cu gloanţe care sunt împrăştiate prin explozie într-un anumit punct de pe traiectorie. — Din fr. **shrapnell.**

ŞROT, *şroturi,* s.n. Primul produs obţinut în cursul măcinării grâului. F Material furajer provenit din resturile de seminţe rămase după extragerea uleiului, cu conţinut bogat în proteine şi săruri minerale. — Din germ. **Schrot.**

ŞROTUÍRE, *şrotuiri,* s.f. Operaţie care constă în zdrobirea şi cernerea cerealelor prin site din ce în ce mai dese. — Din **şrot.**

ŞT interj. Cuvânt folosit pentru a cere cuiva să facă linişte. — Onomatopee.

ŞTAB, (**1**) *ştaburi,* s.n., (**2, 3**) *ştabi,* s.m. **1.** S.n. (Înv.) Stat-major. **2.** S.m. (Înv.) Ofiţer care făcea parte dintr-un ştab (**1**); *p. ext.* ofiţer superior. G *Ştab-ofiţer* = ofiţer de stat-major. **3.** S.m. (Fam.) Persoană de vază pe plan social; şef, conducător. — Din germ. **Stab,** rus. **štab.**

ŞTACHÉTĂ, *ştachete,* s.f. **1.** (Reg.) Ulucă, leaţ. **2.** Bară subţire, aşezată transversal între doi stâlpi, confecţionată din lemn, metal sau material plastic, peste care se execută sărituri în înălţime (libere sau cu prăjina) în atletism. [Var.: **stachétă** s.f., **ştachéte** s.m.] — Din germ. **Staket.**

ŞTACHÉTE s.m. v. **ştachetă.**

ŞTAFETÁR, *ştafetari,* s.m. (Înv.) Ştafetă (**1**). — **Ştafetă** + suf. *-ar.*

ŞTAFÉTĂ, *ştafete,* s.f. **1.** (Înv.) Curier special care ducea scrisori sau mesaje urgente; ştafetar. **2.** Scrisoare, mesaj urgent dus de un curier special; *p. ext.* veste, ştire. G Expr. Fam. *A umbla cu ştafeta* sau *a duce ştafeta* = a purta vorba, a bârfi, a cleveti. **3.** Concurs sportiv la alergări, schi, înot etc., care constă în parcurgerea unei distanţe regulamentare, fracţionată în patru părţi egale, de către o echipă compusă din patru persoane, care străbat succesiv distanţa repartizată, cu obligaţia marcării schimbului de ştafetă (obiect portabil, semnal vizual sau auditiv). F Obiect convenţional care se transmite succesiv într-o astfel de competiţie. F Sportiv care participă la o ştafetă (**3**). — Din it. **staffetta,** germ. **Stafette.**

ŞTÁIER, *ştaiere,* s.n. Numele unui dans la modă în secolul XIX; melodie după care se executa acest dans. [Pr.: *şta-ier.* — Var.: **ştáir** s.n.] — Din germ. **Steier**[walzer].

ȘTAIF, *ștaifuri,* s.n. Întăritură de piele, de carton etc. inserată între fețe și căptușeala încălțămintei, în partea dinapoi, pentru păstrarea formei. F Pânză specială care se pune în interiorul gulerelor, pentru a le menține forma. — Din germ. **Steif**[leder].

ȘTÁIR s.n. v. **ștaier.**

ȘTAMPILÁ, *ștampilez,* vb. I. Tranz. A pune, a aplica o ștampilă (**2**). [Var.: **stampilá** vb. I] — Din **ștampilă.**

ȘTAMPILÁRE, *ștampilări,* s.f. Acțiunea de *a ștampila* și rezultatul ei. [Var.: **stampiláre** s.f.] — V. **ștampila.**

ȘTAMPILÁT, -Ă, *ștampilați, -te,* adj. Care poartă o ștampilă (**2**). — V. **ștampila.**

ȘTAMPÍLĂ, *ștampile,* s.f. **1.** Instrument format dintr-o placă de cauciuc, de lemn sau de metal fixată pe un mâner, pe care sunt gravate un semn, o inscripție sau o emblemă, cu care se ștampilează acte, mărfuri, obiecte etc. **2.** Semn, inscripție sau emblemă care se aplică pe un document pentru a-i da valabilitate, pe mărfuri sau pe corpul animalelor, pentru a le arăta proveniența sau apartenența etc.; sigiliu. [Var.: **stampílă** s.f.] — Din fr. **estampille.** Cf. it. s t a m p i g l i a.

ȘTAND s.n. v. **stand.**

ȘTÁNGĂ, *ștângi,* s.f. (Pop.) Bară de fier; drug, rangă. — Din germ. **Stange.**

ȘTANȚÁ, *ștanțez,* vb. I. Tranz. **1.** A fasona sau a tăia obiecte de metal sau de mase plastice, în curs de prelucrare, cu ajutorul unei ștanțe (**1**); a ștanțui. **2.** A grava prin presiune un model, o cifră etc. cu ajutorul unei ștanțe (**2**). [Var.: **stanțá** vb. I] — Din germ. **stanzen.**

ȘTANȚÁRE, *ștanțări,* s.f. Acțiunea de *a ștanța* și rezultatul ei; ștanțuire. [Var.: **stanțáre** s.f.] — V. **ștanța.**

ȘTANȚÁT, -Ă, *ștanțați, -te,* adj. **1.** Tăiat sau fasonat cu ștanța (**1**). **2.** Gravat cu ștanța (**2**). [Var.: **stanțát, -ă** adj.] — V. **ștanța.**

ȘTANȚÁTOR, -OÁRE, *ștanțatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la ștanțe. — **Ștanța** + suf. *-tor.*

ȘTÁNȚĂ, *ștanțe,* s.f. **1.** Unealtă-dispozitiv formată dintr-un poanson și o placă tăietoare, folosită pentru prelucrarea, prin deformare plastică și prin tăiere, a pieselor din tablă, mase plastice etc. **2.** Unealtă folosită la gravarea prin presiune a unui model, a unei mărci, a unei cifre etc. pe suprafața unei piese. [Var.: **stánță** s.f.] — Din germ. **Stanze.**

ȘTAT s.n. **stat[2].**

ȘTÁUFER, *ștaufere,* s.n. Gresor cu presiune. — Din germ. **Stauffer**[büchse].

ȘTĂNȚÁR, *ștanțari,* s.m. Muncitor care croiește talpa încălțămintei tăind-o cu ștanța (**1**). — **Ștanță** + suf. *-ar.*

ȘTĂNȚUÍ, *ștănțuiesc,* vb. IV. (Rar) Tranz. A ștanța. — **Ștanță** + suf. *-ui.*

ȘTĂNȚUÍRE, *ștănțuiri,* s.f. (Rar) Ștanțare. — V. **ștănțui.**

ȘTEAMP, *șteampuri,* s.n. (Înv. și reg.) Mașină folosită în trecut pentru sfărâmarea minereurilor (aurifere). — Din germ. **Stampf**[mühle].

ȘTEAND, *șteanduri,* s.n. (Reg.) Putină mică cu capac, în care se păstrează produse lactate. — Din săs. **Stand.**

ȘTEAP, *ștepi,* s.m. (Reg.) **1.** Cotor de plantă rămas după secerat sau cosit. F Mărăcine ascuțit; țepușă, ghimpe. **2.** Bucată de lemn, scurtătură. — Din sb. **štap,** germ. **Stab.**

ȘTEÁZĂ, *șteze,* s.f. (Reg.) **1.** Piuă de bătut postav; *p. ext.* clădire în care se află instalată această piuă. **2.** Instalație rudimentară formată dintr-o împletitură de nuiele, amenajată sub o cădere de apă, în care se dau la piuă scoarțele, pănura și alte țesături. — Et. nec.

ȘTÉCĂR, *ștecăre,* s.n. Piesă la capătul unui șnur, care face contactul între un aparat electric și priza de curent; fișă de curent. [Var.: **ștécher** s.n.] — Din germ. **Stecker.**

ȘTÉCHER s.n. v. **ștecăr.**

ȘTEMPÁR, *ștempari,* s.m. (Reg.) Muncitor care lucrează la șteamp. — **Șteamp** + suf. *-ar.*

ȘTEMPĂRÍ, *ștempăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A sfărâma cu șteampul minereul scos din mină. — Din **ștempar.**

ȘTEMPĂRÍȚĂ, *ștempărițe,* s.f. (Reg.) Soția ștemparului. — **Ștempar** + suf. *-iță.*

ȘTÉMPEL, *ștempele,* s.n. **1.** (Tipogr.) Vârf de oțel gravat cu care turnătorul de litere bate matrița în aramă. **2.** (Reg.) Pecete, ștampilă. — Din germ. **Stempel.**

ȘTEMPLUÍ, *ștempluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A pecetlui, a ștampila. — Din germ. **stempeln.**

ȘTEMPLUÍRE, *ștempluiri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a ștemplui* și rezultatul ei; ștampilare. — V. **ștemplui.**

ȘTEMPLUÍT, -Ă, *ștempluiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Pecetluit, ștampilat. — V. **ștemplui.**

ȘTEMUÍ, *ștemuiesc,* vb. IV. Tranz. A lovi sau a presa marginea unei table nituite sau marginea capetelor de nit, pentru a asigura etanșeitatea îmbinării. — Din germ. **stemmen.**

ȘTEMUÍRE, *ștemuiri,* s.f. Acțiunea de *a ștemui* și rezultatul ei. — V. **ștemui.**

ȘTEMUITÓR, -OÁRE, *ștemuitori, -oare,* subst. **1.** S.n. Instrument în formă de daltă cu care se efectuează ștemuirea. **2.** S.m. și f. Muncitor care ștemuiește. [Pr.: *-mu-i-*] — **Ștemui** + suf. *-tor.*

ȘTERGÁR, *ștergare,* s.n. **1.** Bucată dreptunghiulară de pânză, uneori cu broderii sau cu franjuri, care servește ca prosop sau ca podoabă în casele țărănești; ștergătoare (**2**), ștergură. **2.** Maramă. — **Șterge** + suf. *-ar.*

ȘTERGĂRÉL, *ștergărele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *ștergar.* — **Ștergar** + suf. *-el.*

ȘTERGĂTÓR, -OÁRE, *ștergători, -oare,* s.f., s.n., s.m. **1.** S.f. Covoraș sau împletitură de papură, de sfoară, de material plastic etc., pe care se șterg picioarele la intrarea în casă. **2.** S.f. (Reg.) Prosop. **3.** S.n. Cârpă de șters. **4.** S.n. Perie cilindrică cu care se curăță țeava tunului. **5.** S.n. Dispozitiv format dintr-una sau din două palete cu muchie de cauciuc care, acționate de un motor, șterg geamul de la parbrizul unui vehicul. **6.** S.m. și f. (Rar) Persoană care se ocupă cu curățatul hainelor. [Pl. și: (**3,** f.) *ștergătoare*] — **Șterge** + suf. *-ător.*

ȘTÉRGE, *șterg,* vb. III. **1.** Tranz. A freca suprafața unui obiect pentru a face să dispară un lichid sau o substanță străină care îl acoperă. G Expr. (Fam.) *A șterge putina* sau *a o șterge* = a pleca repede și pe neobservate. (Refl.; fam.) *A se șterge pe* (sau *la*) *bot* (de ceva) = a fi nevoit să renunțe (la ceva), a-și lua gândul (de la ceva). **2.** Tranz. A face să nu se mai cunoască, să nu se mai vadă un text scris, un desen, răzând cu o gumă, trăgând linii deasupra etc. G Expr. *A șterge cu buretele* = a da uitării o greșeală a cuiva, a ierta. F A înlătura o înregistrare anterioară de pe banda magnetică, în vederea unei noi înregistrări. F A scoate din evidență; a anula. **3.** Refl. A-și pierde strălucirea, relieful, culoarea sub acțiunea unor cauze exterioare. F A-și pierde conturul; a se estompa, a se întuneca. **4.** Tranz. și refl. A face să nu mai existe sau a înceta să mai existe, a (se) pierde fără urmă, a face să dispară sau a dipărea din amintire, din minte. G Expr. (Tranz.) *A șterge de pe fața pământului* = a omorî; a distruge. **5.** Refl. și tranz. A trece foarte aproape de ceva sau de cineva, atingându-l ușor. F Tranz. (Rar) A lovi, a izbi. G Expr. (Fam.) *A șterge* (cuiva) *o palmă* = a da (cuiva) o palmă. **6.** Tranz. Fig. (Fam.) A fura, a șterpeli. [Perf. s. *șterse*i, part. *șters*] — Lat. **extergere.**

ȘTÉRGERE, *ștergeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) șterge* și rezultatul ei. — V. **șterge.**

ȘTÉRGURĂ, *șterguri,* s.f. (Reg.) Ștergar (**1**). — **Șterge** + suf. *-ură.*

ȘTERPELEÁLĂ, *șterpeleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a șterpeli*; furt. — **Șterpeli** + suf. *-eală.*

ȘTERPELÍ, *șterpelesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A sustrage ceva (cu abilitate); a fura. **2.** (În expr.) *A o șerpeli* = a pleca repede (și pe furiș). **3.** (Rar) A atinge ceva ușor și în treacăt. — Et. nec.

ȘTERPELÍRE, *șterpeliri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a șterpeli* și rezultatul ei. — V. **șterpeli.**

ȘTÉRS[1] s.n. Faptul de *a șterge.* — V. **șterge.**

ȘTÉRS[2], ȘTEÁRSĂ, *șterși, -se,* adj. **1.** (Despre cuvinte, fragmente dintr-un text etc.) Care nu se vede bine; care a fost ras, tăiat cu o linie, suprimat. **2.** Lipsit de culoare, de strălucire; neclar, spălăcit, palid. F Fig. (Despre oameni) Lipsit de expresivitate; neremarcabil; fără calități, mediocru. **3.** Care și-a pierdut forma, aspectul; tocit. F Estompat, vag. **4.** Fig. (Despre sunete, glas) Lipsit de rezonanță; stins. — V. **șterge.**

ȘTERSĂTÚRĂ, *ștersături,* s.f. Faptul de a șterge; loc într-un text scris din care s-a șters ceva; pasajul astfel suprimat; ștersură. — **Șters[1]** + suf. *-ătură.*

ȘTERSÚRĂ, *ștersuri,* s.f. (Înv.) Ștersătură. — **Șters[1]** + suf. *-ură.*

ȘTERȚ, *șterțuri,* s.n. (Reg.) **1.** Băț mai gros la un capăt cu care se amestecă zerul, laptele în care s-a pus cheag etc. **2.** Fitil pentru opaiț făcut din cârpă; *p. ext.* opaiț. F Lampă de mână portativă, asemănătoare cu un opaiț folosită în trecut. — Din germ. **Sterz.**

ȘTÉVIE, *ștevii,* s.f. Plantă erbacee perenă, cu tulpină puternică, cu frunze ovale, comestibile, a cărei rădăcină este folosită în medicină pentru proprietățile ei astringente și depurative *(Rumex patientia).* G Compus: *ștevie-de-munte* = plantă erbacee perenă, cu tulpina înaltă de 50–100 cm, cu frunze palmate, cu flori mici albe-roz în inflorescențe *(Astrantia major).* — Din sl. **štavije,** bg. **štavel,** sb. **štavlije.**

ȘTEZÁR, *ștezari,* s.m. (Reg.) Persoană care supraveghează funcționarea unei șteze. F Meșteșugar care construiește șteze. — **Ștează** + suf. *-ar.*

ȘTI, *știu,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. și intranz. (Folosit și absol.) A avea cunoștință (de…), a fi informat (în legătură cu…), a cunoaște. G Loc. adv. *Pe știute* = în cunoștință de cauză. *Pe neștiute* = **a)** fără să-și dea seama; **b)** în ascuns, pe furiș, tiptil. G Expr. (Tranz., absol.) *Nu știu, n-am văzut* = sunt cu totul străin de ceva, nu am idee de nimic. *Știu eu* (sau *știi tu* etc.) *ce știu* (sau *știi* etc.) sau *las' că știu eu,* se spune pentru a arăta că cineva cunoaște bine

o situaţie şi că nu poate fi indus în eroare. *Ştii ce?* sau *ştii ceva?, ştii una?* = fii atent la ce-ţi spun, ascultă ceea ce am să-ţi spun. *(Numai) Dumnezeu ştie* sau *ştie Dumnezeu,* se spune pentru a sprijini o afirmaţie sau o negaţie. *Dumnezeu (mai) ştie* sau *dracul (mai) ştie,* se spune pentru a exprima o nedumerire, neputinţa de a preciza sau de a explica ceva, o nesiguranţă. (Intranz.) *A-i şti* (cuiva) *de urmă* = a şti unde se află cineva. *Pe cât* (sau *după cât) ştiu* = după informaţiile pe care le am. **2.** Tranz. A lua cunoştinţă de…; a afla, a auzi. **3.** Tranz. A cunoaşte pe cineva (din toate punctele de vedere). F Refl. A se cunoaşte pe sine, a avea cunoştinţă că este într-un anumit fel; a se vedea într-un anumit fel. F Refl. recipr. A se cunoaşte unul pe altul; a avea legături de prietenie. **4.** Intranz. A ţine seamă de ceva, a lua în consideraţie; a avea teamă sau respect de cineva. F Tranz. A recunoaşte pe cineva sau ceva drept… F A avea parte de ceva, a se bucura de ceva. **5.** Intranz. A se interesa de…, a se îngriji de… **II.** Tranz. **1.** A poseda cunoştinţe sistematice într-un domeniu, a stăpâni o ştiinţă, o artă etc. G Expr. *A şti carte* = a şti să scrie şi să citească; *p. ext.* a avea cunoştinţe temeinice într-un domeniu, a fi învăţat. *A şti pe de rost* (sau *pe dinafară, ca pe apă, ca apa, ca pe Tatăl nostru)* = a putea reproduce întocmai, din memorie, fără greşeală. F A vorbi şi a înţelege o anumită limbă. F A se pricepe să facă ceea ce trebuie, a avea îndemânarea, abilitatea necesară într-o anumită împrejurare. G Expr. *A nu (mai) şti ce să (se) mai facă* = a nu mai găsi nicio soluţie pentru a ieşi dintr-o încurcătură. *A nu mai şti ce să facă de…* = a fi copleşit de… *A nu şti de unde s-o apuce* = a nu se pricepe de unde să înceapă un lucru. (Absol.) *Ştiu eu?* exprimă îndoială, nesiguranţă, şovăire. **2.** A putea, a fi în stare să facă ceva; a fi apt pentru ceva. F A fi hotărât să facă ceva. G Expr. *A nu şti ce vrea* = a nu putea lua o hotărâre, a fi nedecis; a şovăi. **3.** A ţine minte, a-şi aminti. **4.** A-şi da seama, a înţelege, a pricepe. G Expr. *A nu (prea) şti multe* = a riposta îndată (la provocarea cuiva). *Mai ştii* sau *mai ştiu (şi) eu, mai ştii păcatul, de unde ştii!?* = se prea poate, nu poţi fi sigur că nu e aşa. *Nu ştiu cum* = în mod inexplicabil. *A fi nu ştiu cum* = a fi ciudat, bizar. *A-i fi* (cuiva) *nu ştiu cum să…* = a-i fi (cuiva) greu sau penibil să… (Substantivat) *Un nu ştiu cum* sau *un nu ştiu ce* = ceva nelămurit; farmec deosebit, nedefinit. (Intranz.) *A nu şti de glumă* = a fi supărăcios. **5.** A prevedea. F A presupune, a bănui. **6.** A avea certitudinea, a fi sigur de ceva. G Expr. *Să ştiu (bine) că…* sau *de-aş şti că…* = chiar dacă… F Refl. impers. A fi lucru bine cunoscut. — Lat. **scire.**

ŞTIFT, *ştifturi,* s.n. Cui mic (de lemn), fără cap, folosit în cizmărie pentru a fixa talpa încălţămintei. F Tijă metalică cilindrică sau conică, folosită la îmbinarea a două piese de metal; spin[1]. — Din germ. **Stift.**

ŞTIFTUÍ, *ştiftuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune ştifturi. — **Ştift** + suf. *-ui.*

ŞTIFTUÍRE, *ştiftuiri,* s.f. Acţiunea de *a ştiftui* şi rezultatul ei. — V. **ştiftui.**

ŞTIFTUÍT, -Ă, *ştiftuiţi, -te,* adj. Fixat cu ştifturi. — V. **ştiftui.**

ŞTIÍNŢĂ, *ştiinţe,* s.f. **I. 1.** Faptul de a avea cunoştinţă (de ceva), de a fi informat; cunoaştere. G Loc. adv. *Cu* (sau *fără) ştiinţă* = (ne)ştiind; (in)conştient; cu (sau fără) voie. *Cu bună ştiinţă* = conştient, având cunoştinţa deplină a faptelor. *Cu* (sau *fără) ştiinţa cuiva* = cu (sau fără) consimţământul ori aprobarea cuiva. *Spre ştiinţă* = ca să se ştie. F Veste, ştire. **2.** Conştiinţă. **II. 1.** Tip de cunoaştere sigură şi raţională în legătură cu natura lucrurilor şi a condiţiilor lor de existenţă în forma unui corp de adevăruri despre un obiect propriu. **2.** Ansamblu de cunoştinţe despre un obiect dat sau distinct (natură, societate, gândire etc.) dobândite prin descoperirea legilor obiective ale fenomenelor şi explicarea lor. **3.** Pregătire intelectuală, instrucţie; învăţătură, erudiţie. G *Ştiinţă de carte* = cunoştinţe de scriere şi de citire. G *Om de ştiinţă* = savant, învăţat. [Pr.: *şti-in-*] — **Şti** + suf. *-inţă* (cu unele sensuri după fr. *science).*

ŞTIINŢÍFIC, -Ă, *ştiinţifici, -ce,* adj. Care aparţine ştiinţei, privitor la ştiinţă; bazat pe principiile ştiinţei. [Pr.: *şti-in-*] — Din fr. **scientifique** (după *ştiinţă).*

ŞTIINŢIFICÉŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere ştiinţific, în mod ştiinţific, potrivit principiilor şi cerinţelor ştiinţei. [Pr.: *şti-in-*] — **Ştiinţific** + suf. *-eşte.*

ŞTIINŢÍFICO-FANTÁSTIC, -Ă, *ştiinţifico-fantastici, -ce,* adj. (Despre literatură, film etc.) În care fantasticul este tratat verosimil prin amănunte ştiinţifice, ficţiunea fiind dezvoltată de la un nucleu ştiinţific; science-fiction. — **Ştiinţific** + **fantastic.**

ŞTIM, *ştimi,* s.m. (Pop.) Fir de lână (scurt şi de proastă calitate) care rămâne, după dărăcit, în colţii daracului. — Din sb. **štim.**

ŞTÍMĂ[1], *ştime,* s.f. Personaj din mitologia populară, imaginat ca o femeie care protejează apele, pădurile, comorile etc. — Din ngr. **shíma.**

ŞTÍMĂ[2], *ştime,* s.f. Partea dintr-o partitură, care priveşte fiecare instrument sau voce. — Din germ. **Stimme.**

ŞTIOÁLFĂ, *ştioalfe,* s.f. (Arg.) Calificativ injurios dat unei femei de moravuri uşoare. [Var.: *ştoárfă* s.f.] — Et. nec.

ŞTIOÁLNĂ, *ştioalne,* s.f. (Reg.) Bulboană. F Baltă mocirloasă. — Din germ. **Stollen,** ucr. **štol'na.**

ŞTIOB, *ştioburi,* s.n. (Reg.) Vas de lemn (de diferite forme şi dimensiuni) în care se varsă lăturile. — Din ucr. **štovd, štub.**

ŞTIOBÂLC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp (greu) în apă; bâldâbâc! — Onomatopee.

ŞTIOBÂLCĂÍ, *ştiobâlcăiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) cufunda cu zgomot în apă; a (se) bălăci. — **Ştiobâlc** + suf. *-ăi.*

ŞTIR s.m. Numele a trei plante erbacee, dintre care una cu tulpina ramificată, cu flori verzi dispuse în ghemuleţe rotunde şi cu frunze comestibile *(Amaranthus angustifolius),* alta cu tupina dreaptă, solidă şi păroasă, cu flori verzi, mărunte, reunite într-un spic ca un fel de pămătuf la vârful ramurilor, şi care serveşte ca hrană pentru porci *(Amaranthus retroflexus),* iar a treia cu frunzele roşii şi florile purpurii, dispuse în ghemuleţe rotunde la subsuoara frunzelor superioare sau în spice lungi şi subţiri, folosită ca plantă ornamentală *(Amaranthus paniculatus).* — Din bg., sb. **štir.**

ŞTIRB, -Ă, *ştirbi, -e,* adj. **1.** Căruia i-au căzut unul sau mai mulţi dinţi. G Compus: *ştirba-baba-cloanţa* s.f. = **a)** vrăjitoare bătrână din mitologia populară; poreclă dată unei femei bătrâne şi rele; **b)** (pop.; uneori cu determinarea *roade tărăboanţa)* se spune în glumă copiilor când le cad dinţii de lapte. **2.** (Despre vase) Care are marginea spartă, ciocnită; căruia îi lipseşte o bucăţică din margine; ciobit. F (Despre instrumente de tăiat) Cu tăişul tocit; căruia îi lipseşte o bucăţică; *p. ext.* ciuntit, trunchiat. — Din sl. **štrŭbŭ.**

ŞTIRBÉNIE, *ştirbenii,* s.f. (Rar) Ştirbitură (**1**). — **Ştirb** + suf. *-enie.*

ŞTIRBÍ, *ştirbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A pierde unul sau mai mulţi dinţi; a deveni ştirb. **2.** Refl. (Despre vase de gospodărie şi alte obiecte) A pierde o bucăţică din margine; a se ciobi; (despre instrumente de tăiat) a avea lipsă o părticică (sau mai multe) din muchia tăişului; a se toci; *p. ext.* a se ciunti. G Tranz. *Am ştirbit o farfurie.* **3.** Tranz. Fig. A diminua valoarea, prestigiul cuiva; a nesocoti, a încălca (o lege, un drept etc.); a aduce prejudicii cuiva. — Din **ştirb.**

ŞTIRBÍRE, *ştirbiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) ştirbi* şi rezultatul ei. — V. **ştirbi.**

ŞTIRBÍT, -Ă, *ştirbiţi, -te,* adj. **1.** Cu marginea ştirbită; tocit; ciobit. F P. ext. Ciuntit, trunchiat. **2.** Fig. Micşorat, diminuat ca însemnătate, ca valoare; (despre o lege, un drept etc.) încălcat, nesocotit. — V. **ştirbi.**

ŞTIRBITÚRĂ, *ştirbituri,* s.f. **1.** Loc gol lăsat de căderea unuia sau a mai multor dinţi; ştirbenie. **2.** Loc unde marginea unui obiect este ruptă, ciocnită; *p. ext.* ruptură, gaură. **3.** Fig. Diminuare a valorii, a însemnătăţii etc. (cuiva sau a ceva); încălcare, nesocotire (a unei legi, a unui drept etc.). — **Ştirbi** + suf. *-tură.*

ŞTÍRE, (**1**) *ştiri,* s.f. **1.** Veste (în presă, la radio etc.), informaţie scurtă despre un eveniment; noutate. G Expr. *A şti de ştirea* (cuiva) sau *a-i şti* (cuiva *de) ştire* = a avea veşti despre cineva, a şti unde se află, ce face cineva. F (Concr.) Document; sursă de informaţie. **2.** Cunoaştere, cunoştinţă. G Loc. adv. *Cu* (sau *fără) ştirea cuiva* = cu (sau fără) ştiinţa cuiva; *p. ext.* cu (sau fără) învoirea, încuviinţarea cuiva. *În ştirea cuiva* = în grija sau în paza cuiva. Loc. vb. *A da* (cuiva) *de ştire* = a vesti, a anunţa. — V. **şti.**

ŞTIRICÍ, *ştiricesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A căuta să afle ceva (cu şiretenie), a cerceta, a se informa, a iscodi. **2.** A comunica, a da de ştire. — **Ştire** + suf. *-ici.*

ŞTIRIGOÁIE s.f. v. **stirigoaie.**

ŞTIUBÉI, *ştiubeie* s.n. (Reg.) **1.** Stup primitiv. **2.** Vas făcut dintr-un trunchi scobit, folosit pentru păstrarea cerealelor. **3.** Trunchi scorburos care serveşte ca ghizd la o fântână mică; *p. ext.* fântână (mică). — **Ştiob** + sub. *-ei.*

ŞTIUBEIÁŞ, *ştiubeiaşe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *ştiubei.* — **Ştiubei** + suf. *-aş.*

ŞTIÚCĂ, *ştiuci,* s.f. Peşte răpitor de apă dulce, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare cu mulţi dinţi şi cu botul turtit ca ciocul de raţă *(Esox lucius).* G Compus: *ştiucă-de-mare* = peşte de 50–80 cm, cu corpul asemănător cu al şarpelui, cu spinarea verzuie şi pântecele alb, cu gura în forma unui cioc lung *(Belone belone).* — Din bg., sb. **štuka.**

ŞTIUCULÍŢĂ, *ştiuculiţe,* s.f. Diminutiv al lui *ştiucă.* — **Ştiucă** + suf. *-uliţă.*

ŞTIULÉTE, *ştiuleţi,* s.m. Fructul matur al porumbului, cu (sau fără) pănuşele care îl învelesc. — Et. nec.

ŞTIÚT, -Ă, *ştiuţi, -te,* adj. **1.** Care este bine cunoscut; *p. ext.* vestit, renumit. **2.** Care ştie multe; învăţat. — V. **şti.**

ŞTIUTÓR, -OÁRE, *ştiutori, -oare,* adj. Care ştie, care cunoaşte, care este informat; care posedă cunoştinţe (într-un domeniu oarecare). G (Substantivat) *Ştiutor de carte* = persoană care ştie să citească şi să scrie. [Pr.: *şti-u-*] — **Şti** + suf. *-tor.*

ŞTOÁRFĂ s.f. v. **ştioalfă.**

ŞTÓFĂ s.f. v. **stofă.**

ŞTOLUÍ, *şoluiesc,* vb. IV. Tranz. A supune o piele operaţiei de şoluire. — Din germ. dial. **stollen.**

ŞTOLUÍRE, *ştoluiri,* s.f. Operaţie aplicată pieilor fine, care constă în efectuarea mai multor întinderi în diferite direcţii şi care dă pieilor moliciune şi supleţe. — V. **ştolui.**

ŞTRAF, *ştrafuri,* s.n. (Înv.) Amendă. — Din germ. **Strafe,** rus. **štraf.**

ŞTRAIF, *ştraifuri,* s.n. Bandă de carton sau material textil, folosită în legătorie. F Linie, dungă. — Din germ. **Streif.**

ŞTRAND, *ştranduri,* s.n. Teren (cu nisip) situat în apropierea unei ape sau prevăzut cu bazin cu apă, amenajat special pentru a putea fi folosit, în timpul verii, pentru plajă, baie sau pentru sporturi nautice. — Din germ. **Strand.**

ŞTRANGULÁ vb. I v. **strangula.**

ŞTRANGULÁRE s.f. v. **strangulare.**

ŞTRANGULÁT, -Ă adj. v. **strangulat.**

ŞTRAS s.n. v. **stras.**

ŞTREÁNG, *ştreanguri,* s.n. **1.** Frânghie (de cânepă); funie scurtă cu care se priponesc vitele. F Spec. Funie cu care sunt spânzuraţi cei osândiţi la moarte; *p. restr.* laţul acestei frânghii. G Expr. *A-şi pune ştreangul de gât* = a se spânzura. *A pune cuiva ştreangul de gât* = a constrânge pe cineva să facă un lucru. **2.** Şleau[2]. — Din germ. **Strang.**

ŞTRECUÍ, *ştrecuiesc,* vb. IV. Tranz. (În industria tăbăcăriei) A scoate carnea, grăsimile şi o parte din ţesutul conjunctiv de pe pielea crudă, în vederea operaţiilor de prelucrare a pielii. — Din germ. **strecken.**

ŞTRECUÍRE, *ştrecuiri,* s.f. Acţiunea de *a ştrecui* şi rezultatul ei; ştrecuit. — V. **ştrecui.**

ŞTRECUÍT s.n. Faptul de *a ştrecui*; ştrecuire. — V. **ştrecui.**

ŞTRENGÁR, *ştrengari,* s.m. (Adesea adjectival) Tânăr, copil zburdalnic, care se ţine de pozne sau umblă hoinar. F Bărbat uşuratic, afemeiat. — **Ştreang** + suf. *-ar.*

ŞTRENGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *ştrengăreşti,* adj. De ştrengar, caracteristic ştrengarilor. — **Ştrengar** + suf. *-esc.*

ŞTRENGĂRÉŞTE adv. Ca un ştrengar, în felul ştrengarilor. — **Ştrengar** + suf. *-eşte.*

ŞTRENGĂRÍ, *ştrengăresc,* vb. IV. Intranz. A se ţine de pozne, de ştrengării; a umbla haimana; a hoinări. — Din **ştrengar.**

ŞTRENGĂRÍE, *ştrengării,* s.f. Faptă de ştrengar; poznă, şotie, năzbâtie. — **Ştrengar** + suf. *-ie.*

ŞTRENGĂRÍŢĂ, *ştrengăriţe,* s.f. Fată sau femeie tânără vioaie, zglobie, care se poartă ca un ştrengar. — **Ştrengar** + suf. *-iţă.*

ŞTRÚDEL, *ştrudele,* s.n. Plăcintă făcută din foi subţiri umplute cu mere, brânză, nuci etc. şi rulate în formă de sul. — Din germ. **Strudel.**

ŞTUC s.n. v. **stuc.**

ŞTUCÁT, -Ă adj. v. **stucat.**

ŞTUCATÓR s.m. v. **stucator.**

ŞTUPUÍ, *stupuiesc,* vb. IV. Tranz. A ornamenta cu zimţi partea superioară a ramei încălţămintei. — Et. nec.

ŞTURLUBÁTIC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

ŞTURŢ, *şturţuri,* s.n. (Reg.) **1.** Loc unde se depozitează minereul care urmează să fie prelucrat sau deşeurile; *p. ext.* materialul depozitat în acest loc. **2.** Semifabricat plat care reprezintă un stadiu intermediar între placa-semifabricat şi tabla subţire. — Din germ. **Sturz.**

ŞTUŢ, *ştuţuri,* s.n. Ţeavă scurtă, sudată sau prinsă cu şuruburi la un recipient, care face legătura între acesta şi o conductă. — Din germ. **Stutzen.**

ŞTUŢUÍ, *ştuţuiesc,* vb. IV. Tranz. A îndepărta partea de deşeu a pielii cu ajutorul foarfecelor sau al cuţitelor. — Din germ. **stutzen.**

ŞTUŢUÍRE, *ştuţuiri,* s.f. Acţiunea de *a ştuţui* şi rezultatul ei. — V. **ştuţui.**

ŞU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită murmurul vorbelor şoptite sau foşnetul frunzelor. — Onomatopee.

ŞÚBĂ, *şube,* s.f. Haină largă şi lungă, cu guler mare, căptuşită cu blană şi purtată mai ales de bărbaţi. F P. gener. Haină groasă căptuşită cu blană. — Din sb. **šuba,** magh. **suba.**

ŞUBÉICĂ, *şubeici,* s.f. (Reg.) Şubă scurtă pe care o poartă femeile. — **Şubă** + suf. *-eică.*

ŞÚBER, *şubere,* s.n. **1.** (Tehn.) Dispozitiv cu care se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide sau gaze. **2.** (Min.) Dispozitiv în formă de pâlnie, prevăzut cu un organ de reglare, montat la capătul inferior al unui rostogol, prin care alunecă materialul care se încarcă în vagonete. — Din germ. **Schieber.**

ŞÚBEREC, *şuberece,* s.n. (Reg.) Specialitate dobrogeană de plăcintă, asemănătoare cu scovarda, făcută din aluat nedospit umplut cu brânză sau cu carne, bine condimentată şi prăjită în grăsime. — Din tc. **şebörek.**

ŞUBÍŢĂ, *şubiţe,* s.f. (Reg.) Şubuliţă. — **Şubă** + suf. *-iţă.*

ŞÚBLER, *şublere,* s.n. (Tehn.) Instrument de măsurat lungimi sau grosimi mici, alcătuit dintr-o riglă gradată cu două braţe, între care se prinde piesa care trebuie măsurată. — Din germ. **Schublehre.**

ŞUBRED, -Ă, *şubrezi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Lipsit de vigoare, nerezistent la eforturi; firav, plăpând. F (Despre lucruri) Lipsit de rezistenţă, de trăinicie, care este gata să se prăbuşească; şubrezit. F Fig. (Despre teorii, concepţii, argumente etc.) Care nu rezistă unei analize mai serioase, unei critici mai severe; discutabil, neîntemeiat. **2.** P. ext. Precar, nesigur. — Et. nec.

ŞUBREZÉNIE, *şubrezenii,* s.f. Stare a ceea ce este şubred; slăbiciune, debilitate. F Lipsă de soliditate, de trăinicie (a unui obiect). F (Concr.) Construcţie sau element de construcţie şubred, putred. — **Şubred** + suf. *-enie.*

ŞUBREZÍ, *şubrezesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Despre fiinţe) A face să devină sau a deveni şubred, a face să-şi piardă sau a-şi pierde forţa fizică, rezistenţa, sănătatea; a slăbi. F (Despre construcţii sau obiecte) A face să-şi piardă sau a-şi pierde soliditatea, trăinicia; a face sau a fi gata să se prăbuşească. — Din **şubred.**

ŞUBREZÍRE, *şubreziri,* s.f. Faptul de *a (se) şubrezi.* — V. **şubrezi.**

ŞUBREZÍT, -Ă, *şubreziţi, -te,* adj. Care a devenit şubred (**1**). — V. **şubrezi.**

ŞUBULÍŢĂ, *şubuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *şubă;* şubiţă. — **Şubă** + suf. *-uliţă.*

ŞUC, *şucuri,* s.n. (Reg.) Unitate de măsură a lungimii egală cu a şasea parte dintr-un stânjen. — Din germ. **Schuh.**

ŞUCÁR, -Ă, *şucari, -e,* adj., s.n., s.m. (Arg.) **1.** Adj. (Despre oameni) Frumos, bine. **2.** S.n. (În forma *şucăr*) Gălăgie, scandal; supărare. **3.** S.m. (În forma *şucăr)* Hoţ. [Var.: **şúcăr** s.n., s.m.] — Din ţig. **şukar** (pentru sensul **3,** cf. şi germ. S c h a c h e r).

ŞÚCĂR s.n., s.m. v. **şucar.**

ŞUCĂREÁLĂ, *şucăreli,* s.f. (Arg.) Supărare. (**3**). — **Şucări** + suf. *-eală.*

ŞUCĂRÍ, *şucăresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Arg.) A (se) supăra (**3**). — Din **şucar.**

ŞUCĂRÍT, -Ă, *şucăriţi, -te,* adj. (Arg.) Supărat. — V. **şucări.**

ŞUCHEÁT, -Ă, *şuchiaţi, -te,* adj. (Reg.) Deşucheat. — Din magh. **süket.**

ŞÚCO adj. invar. (În sintagma) *Priză şuco* = priză (**1**) cu contact la pământ pentru realizarea electro-securităţii. — Din germ. **Schuko.**

ŞUÉTĂ, *şuete,* s.f. Conversaţie uşoară, spirituală şi distractivă între prieteni. [Pr.: *şu-e-*] — Cf. fr. c h o u e t t e.

ŞUFÁN, *şufane,* s.n. (Reg.) Fiecare dintre cei doi pari groşi şi lungi, ascuţiţi la un capăt, cu care se fixează năvodul la fundul apei ca să nu scape peştele pe sub el. — Et. nec.

ŞUGÁR, -Ă, *şugari, -e,* adj. (Reg.) Zvelt, suplu, subţire. — Din mag. **sugár.**

ŞUGĂRÉL, *şugărei,* s.m. (Reg.) Numele mai multor plante erbacee din familia labiatelor, folosite în medicină *(Teucrium).* — **Şugar** + suf. *-el.*

ŞUGUBÁŢ, -EÁŢĂ, *şugubeţi, -e,* adj. **1.** Glumeţ, hazliu; poznaş. **2.** (Înv.) Primejdios; înşelător, amăgitor. [Var.: **şugubéţ, -eáţă** adj.] — Din sl. **dušegubïcï.**

ŞUGUBÉŢ, -EÁŢĂ adj. v. **şugubăţ.**

ŞUGUBINÁR, *şugubinari,* s.m. (În vechea organizare administrativă a Ţărilor Române) Persoană care cerceta şi judeca faptele de omucidere, tâlhărie sau adulter şi încasa de la vinovaţi amenzile stabilite pentru răscumpărare. — **Şugubină** + suf. *-ar.*

ŞUGUBÍNĂ, *şugubine,* s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Păcat grav; nelegiuire, crimă. **2.** Amendă percepută în Evul Mediu, în Ţările Române, pentru omucidere, tâlhărie sau adulter. **3.** (Reg.) Necaz, nenorocire. G Expr. *A da* (sau *a fi) de şugubină* = a da (sau a se face) de ruşine, a (se) face de râs, de ocară. — Din sl. **dušegubina.**

ŞUGUÍ, *şuguiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A glumi. F Tranz. A duce cu vorba; a minţi. [Var.: **şăguí** vb. IV] — **Şagă** + suf. *-ui.*

ŞUGUIÁLĂ, *şuguieli,* s.f. (Reg.) Şuguire. [Pr.: *-gu-ia-*] — **Şugui** + suf. *-ealã.*

ŞUGUÍRE, *şuguiri,* s.f. (Reg.) Faptul de *a şugui;* şuguială. — V. **şugui**.

ŞUGUITÓR, -OÁRE, *şuguitori, -oare,* adj. (Reg.) Care şuguieşte. [Pr.: *-gu-i-*] — **Şugui** + suf. *-tor.*

ŞUI[1], ŞÚIE, *şui, şuie,* adj. (Reg. şi fam.) Subţire; zvelt; mlădios. — Et. nec.

ŞUI[2], ŞÚIE, *şui, şuie,* adj. (Fam.) **1.** Strâmb; diform. **2.** Zănatic, ţicnit; nătâng. — Din sl. **šuj.**

ŞUIER, *şuiere,* s.n. **1.** Zgomot caracteristic, ascuţit şi puternic, pe care îl fac vântul, furtuna, vijelia; şuierătură. **2.** Zgomot ascuţit produs de anumite corpuri care se deplasează, se mişcă, se învârtesc sau spintecă aerul cu iuţeală; şuierătură. **3.** Sunet ascuţit, strident şi prelung produs cu ajutorul unui instrument special (signal, sirenă etc.) sau prin suflarea cu putere a aerului printre buze ori printre degete; şuierătură. **4.** Sunet sau ţipăt (ascuţit) scos de unele animale şi păsări; şuierătură. — Din **şuiera** (derivat regresiv).

ŞUIERÁ, *şúier,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre vânt, furtună, vijelie etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ascuţit şi puternic; a fluiera. **2.** (Despre unele obiecte; la pers. 3) A produce un zgomot strident, scurt şi intens, atunci când se deplasează, se mişcă, se învârteşte sau spintecă aerul cu viteză. **3.** (Despre oameni) A scoate un sunet ascuţit, strident şi prelung, suflând cu putere aerul printre buzele întredeschise, printre degete sau cu ajutorul unui instrument special. F Tranz. (Rar) A-şi exprima nemulţumirea, dezaprobarea faţă de cineva sau de ceva prin fluierături stridente; a fluiera pe cineva; a huidui. F Intranz. şi tranz. A emite o succesiune melodică de sunete suflând printre buze, cu ajutorul unui fluier etc.; a intona o melodie fluierând. **4.** (Despre unele animale, păsări, insecte; la pers. 3) A scoate un sunet sau un ţipăt (ascuţit) specific. — Lat. **sibilare.**

ŞUIERÁRE, *şuierări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a şuiera* şi rezultatul ei. — V. **şuiera.**

ŞUIERÁT[1], *şuieraturi,* s.n. Faptul de *a şuiera;* zgomot specific făcut de cineva sau de ceva care şuieră. — V. **şuiera.**

ŞUIERÁT[2], -Ă, *şuieraţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Cu un timbru strident, ascuţit. — V. **şuiera.**

ŞUIERĂTÓR, -OÁRE, *şuierători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Cu un sunet strident, ascuţit; şuierat[2]. G *Consoană şuierătoare* (şi substantivat f.) = consoană sibilantă. **2.** Adj. (Despre unele animale, păsări) Care scoate un ţipăt, un sunet (ascuţit) specific. **3.** Adj. (Despre vânt) Care produce un zgomot puternic şi vibrant. **4.** S.f. (Reg.) Fluier. — **Şuiera** + suf. *-ător.*

ŞUIERĂTÚRĂ, *şuierături,* s.f. Şuierat[1], şuier. — **Şuiera** + suf. *-ătură.*

ŞUIÉT, *şuiete,* s.n. (Pop). Zgomot (slab, monoton) produs de foşnetul frunzelor, de curgerea apei, de bătaia vântului etc.; vuiet, freamăt. — Probabil contaminare între **şuier** şi **vuiet.**

ŞUIÉŢ, -IÁŢĂ, *şuieţi, -e,* adj. (Reg.) Subţire; zvelt. — **Şui[1]** + suf. *-eţ.*

ŞUIŢĂ, *şuiţe,* s.f. (Reg.) Mamifer rozător înrudit cu marmota *(Spermophilus citellus).* [Pr.: *şu-i-*] — Et. nec.

ŞULÁR, *şulare,* s.n. (Reg.) Cusătură provizorie cu împunsături rare; însăilătură; aţă cu care se face această cusătură. [Pl. şi: *şularuri*] — Cf. sl. šilo „sulă”.

ŞÚLER, *şuleri,* s.m. (Înv. şi reg.) Trişor; şarlatan. — Din rus. **šuler.**

ŞULERÍE, *şulerii,* s.f. (Înv. şi reg.) Înşelătorie la jocul de cărţi; trişare. — **Şuler** + suf. *-ie.*

ŞUMÁR, *şumari,* s.m. (Reg.) Pădurar. — Din sb. **šumar.**

ŞÚMEN, -Ă, *şumeni, -e,* adj. (Reg.) Ameţit de băutură; cherchelit. — Din sl. **šumĭnŭ.**

ŞUMENEÁLĂ, *şumeneli,* s.f. (Reg.) Stare de ameţeală din cauza băuturii; beţie. — **Şumeni** + suf. *-eală.*

ŞUMENÍ, *şumenesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ameţi de băutură; a se cherchelí. — Din **şumen.**

ŞUMENÍT, -Ă, *şumeniţi, -te,* adj. (Reg.) Ameţit de băutură; cherchelit. — V. **şumeni.**

ŞÚNCĂ, *şunci,* s.f. Pulpă de porc preparată special (la sare şi la fum) pentru a se putea conserva multă vreme; jambon. — Din magh. **sonka,** germ. dial. **Schunke.**

ŞUNT, *şunturi,* s.n. **1.** Rezistor electric conectat între două puncte ale unui circuit electric pentru protejarea porţiunii de circuit cuprinse între aceste puncte. **2.** Derivare a circuitului sangvin pe alte căi circulatorii decât cele normale. — Din engl. **shunt.**

ŞUPURÍ, *şupuresc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se furişa, a se strecura. — Et. nec.

ŞUPURÍRE, *şupuriri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a se şupuri* şi rezultatul ei. — V. **şupuri.**

ŞÚRĂ[1], *şuri,* s.f. Construcţie anexă pe lângă o gospodărie rurală, în care se adăpostesc vitele şi se păstrează diferite vehicule, unelte agricole etc. [Pl. şi: *şure*] — Din germ. dial. **Schur.**

ŞÚRĂ[2] s.f. v. **şiră.**

ŞURÚB, *şuruburi,* s.n. **1.** Tijă cilindrică de lemn sau de oţel, filetată, care serveşte la asamblarea a două ori a mai multor piese sau care transmite, transformă sau utilizează în diverse feluri mişcarea de rotaţie într-un mecanism. G Loc. adv. *În şurub* = în formă de cerc sau de spirală. G Expr. *A-i face* (cuiva) *un şurub prin cap* = a-i apuca (cuiva) şuviţe de păr din cap, răsucindu-le şi trăgând de ele. *A strânge şurubul* = a întrebuinţa mijloace de constrângere faţă de cineva. **2.** Nume dat unor unelte, dispozitive etc. care au ca parte componentă un şurub (**1**) sau care se manevrează prin răsucire. F Fig. Vârtej de apă. [Var.: **şurúp** s.n.] — Din germ. dial. **Schrube.**

ŞURUBÁR, *şurubari,* s.m. **1.** (Reg.) Meseriaş care face canele. F Persoană care supraveghează funcţionarea alambicului. **2.** Epitet pentru o persoană care foloseşte şiretlicuri, şmecherii; sforar. — **Şurub** + suf. *-ar.*

ŞURUBĂRÍE[1] s.f. Totalitatea şuruburilor unui mecanism; *p. ext.* totalitatea pieselor unui mecanism. — **Şurub** + suf. *-ărie.*

ŞURUBĂRÍE[2], *şurubării,* s.f. (Fam.) Şmecherie, şiretlic, chiţibuşărie, tertip. — **Şurubar** + suf. *-ie.*

ŞURUBÉL, *şurubele,* s.n. Diminutiv al lui *şurub.* — **Şurub** + suf. *-el.*

ŞURUBÉLNIŢĂ, *şurubelniţe,* s.f. Unealtă metalică alcătuită dintr-o tijă cu mâner, având vârful lăţit ca un tăiş şi servind la înşurubarea şi deşurubarea şuruburilor. [Var.: **şurupélniţă** s.f.] — **Şurub** + suf. *-elniţă.*

ŞURUBUÍ, *şurubuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A înşuruba. G Expr. *A o şurubui* = a o suci, a o învârti; a umbla cu şiretlicuri. — **Şurub** +suf. *-ui.*

ŞURUBUÍRE, *şurubuiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a şurubui* şi rezultatul ei. — V. **şurubui.**

ŞURÚP s.n. v. **şurub.**

ŞURUPÉLNIŢĂ s.f. v. **şurubelniţă.**

ŞÚSTĂ, *şuste,* s.f. (Fam.) Aranjament, învoială (necinstită) între două sau mai multe persoane. — Et. nec.

ŞÚSTĂR, *şustări,* s.m. (Reg.) cizmar. [Var.: **şúştăr, şuşter** s.m.] — Din germ. **Schuster.**

ŞUŞANEÁ[1], *şuşanele,* s.f. (Fam.) Puşcă lungă arnăuţească. — Din tc. **şişane, şeş-hane.**

ŞUŞANEÁ[2], *şuşanele,* s.f. Spectacol (de varietăţi) cu numere improvizate, de calitate discutabilă, atât în privinţa programului cât şi a interpretării. F Aranjament în vederea obţinerii unor profituri. — Cf. tc. şişane.

ŞÚŞĂNIŢĂ, *şuşăniţe,* s.f. (Reg.) Fâşie, bucată lungă şi îngustă de pământ, de piele, de hârtie etc. — Cf. bg. sušenica „pastramă”.

ŞUŞLÉTE, *şuşleţi,* s.m. (Reg.) Codârlă (la căruţă). — Et. nec.

ŞUŞOTEÁLĂ, *şuşoteli,* s.f. Faptul de *a şuşoti;* zgomot foarte slab produs de cineva sau de ceva care şuşoteşte; şuşotit. [Var.: **şoşoteálă** s.f.] — **Şuşoti** + suf. *-ealã.*

ŞUŞOTÍ, *şuşotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A vorbi încet, în şoaptă; a şopti (cuiva) la ureche; *p. ext.* a vorbi în taină. **2.** (Despre ape, frunze etc.; la pers. 3) A produce un zgomot uşor şi uniform; a şopti. [Var.: **şoşotí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică. Cf. fr. chuchoter.

ŞUŞOTÍRE, *şuşotiri,* s.f. Acţiunea de *a şuşoti* şi rezultatul ei. [Var.: **şoşotíre** s.f.] — V. **şuşoti.**

ŞUŞOTÍT s.n. (Rar) Şuşoteală. [Var.: **şoşotít** s.n.] — V. **şuşoti.**

ŞUŞTÁC, *şuştaci,* s.m. Monedă poloneză (de argint) care a circulat în trecut şi în Ţările Române. — Din pol. **szóstak.**

ŞÚŞTĂR s.m. v. **şustăr.**

ŞÚŞTER s.m. v. **şustăr.**

ŞUŞUÍ, *şúşui,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot asemănător cu foşnetul frunzelor; a foşni. **2.** Intranz. A linişti sau a adormi un copil prin repetarea prelungită şi monotonă a sunetului „ş”. **3.** Tranz. A spune ceva în şoaptă; a şopti. — Formaţie onomatopeică.

ŞUŞUIÁLĂ, *şuşuieli,* s.f. Şuşuit. — **Şuşui** + suf. *-ealã.*

ŞUŞUÍRE, *şuşuiri,* s.f. Acţiunea de *a şuşui* şi rezultatul ei. — V. **şuşui.**

ŞUŞUÍT s.n. Faptul de *a şuşui;* zgomot produs de cineva sau de ceva care şuşuie; şuşuială, şuşuitură. — V. **şuşui.**

ŞUŞUITÓR, -OÁRE, *şuşuitori, -oare,* adj. Care şuşuie; foşnitor. [Pr.: *-şu-i-*] — **Şuşui** + suf. *-tor.*

ŞUŞUITÚRĂ, *şuşuituri,* s.f. Şuşuit. [Pr.: *-şu-i-*] — **Şuşui** + suf. *-tură.*

ŞUT[1], *şuturi,* s.n. Durata zilei de lucru a unei echipe de muncitori într-o mină; schimb; normă a unui miner în timpul unui schimb. — Din germ. **Schicht.**

ŞUT[2], *şuturi,* s.n. Lovitură (puternică) dată cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument special în minge, la anumite jocuri sportive. — Din fr., engl. **shoot.**

ŞUT[3], -Ă adj. v. **ciut.**

ŞUTÁ, *şutez,* vb. I. Tranz. A lovi (puternic) mingea cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument (la unele jocuri sportive); a da, a trage un şut[2]. — Din fr. **shooter.**

ŞUTÁRE, *şutări,* s.f. Acţiunea de *a şuta* şi rezultatul ei; şutat. — V. **şuta.**

ŞUTÁT s.n. Faptul de *a şuta.* —V. **şuta.**

ŞUTÉR s.m. v. **şutor.**

ŞUTÍ, *şutesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A fura (**1**). — Din ţig. **şuto.**

ŞUTITÓR, -OÁRE, *şutitori, -oare,* s.m. şi f. (Arg.) Hoţ (**1**). — **Şuti** + suf. *-tor.*

ŞUTÓR, *şutori,* s.m. Sportiv care şutează. [Var.: **şutér** s.m.] — Din fr. **shooteur.**

ŞUVÁR s.m. v. **şovar.**

ŞUVÍŢĂ, *şuviţe,* s.f. **1.** Smoc de fire de păr, de lână etc. **2.** Fâşie lungă şi îngustă dintr-un material, dintr-un aliment, dintr-o suprafaţă. **3.** Pârâiaş, fir de apă, de lichid. — Cf. bg. ш е в и ц а.

ŞUVÓI, *şuvoaie,* s.n. Curent de apă care se scurge cu repeziciune pe locuri înclinate (în urma ploilor mari sau a topirii zăpezilor); *p. ext.* curs de apă (cu debit rapid). F Ploaie abundentă şi repede. F Fig. Val, mulţime de oameni (în mişcare). F Fig. Debit, flux verbal. [Var.: **şivói** s.n.] — Din magh. **sió** (după *puvoi*).

ŞVAB[1], *şvabi,* s.m. Numele a două insecte din ordinul ortopterelor, care trăiesc în locuri întunecoase şi se hrănesc cu resturi alimentare: **a)** insectă lată, moale, de culoare neagră-cafenie, care miroase urât; libarcă, gândac-de-bucătărie, gândac-negru *(Blatta orientalis);* **b)** insectă mică, de culoare galbenă-roşcată *(Phyllodromia germanica).* — Din ucr. **švab,** germ. **Schwabe.**

ŞVAB[2], -Ă, *şvabi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Nume generic dat coloniştilor germani, francezi, italieni, spanioli şi bulgari aşezaţi succesiv în unele regiuni din Banat şi Transilvania, în sec. XVIII; persoană care face parte dintre urmaşii acestor colonişti. **2.** Adj. Care aparţine şvabilor[2] (**1**), privitor la şvabi[2].— Din germ. **Schwabe.**

ŞVAÍŢER, s.n. Varietate de brânză fină, asemănătoare cu caşcavalul, prezentând goluri mari în masa ei. — Din germ. **Schweizer**[käse].

ŞVARŢ, (**2**) *şvarţuri,* s.n. (Înv.) **1.** Băutură fierbinte făcută din boabe de cafea prăjite şi râşnite, trecută prin filtru şi îndulcită; filtru. **2.** (La pl.) Porţii de şvarţ (**1**). [Var.: **şfarţ** s.n.] — Cf. germ. s c h w a r z „negru”.

ŞVĂBÉSC, -EÁSCĂ, *şvăbeşti,* adj. Care aparţine şvabilor[2]; în dialectul şvăbesc. — **Şvab[2]** + suf. *-esc.*

ŞVĂBÉŞTE adv. Ca şvabii[2] (**1**), în felul şvabilor[2] (**2**); în dialectul şvăbesc. — **Şvab[2]** + suf. *-esc.*

ŞVĂBOÁICĂ, *şvăboaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia compusă mai ales din germani, colonizaţi în mod succesiv în Banat şi în Transilvania prin sec. XVIII. — **Şvab[2]** + suf. *-oaică.*

ŞVED, -Ă, *şvezi, -de,* s.m. şi f., adj. (Înv.) **1.** S.m. şi f. Suedez (**1**). **2.** Adj. Suedez (**2**). — Din pol. **szwed.** Cf. germ. S c h w e d e.

ŞVÉMER, *şvemere,* s.n. Bucată cilindrică de lemn, ancorată în poziţie orizontală în apa unui fluviu, care serveşte ca indicator pentru zonele cu navigaţia interzisă. — Din germ. **Schwemmer.**

ŞVEZÉSC, -EÁSCĂ, *şvezeşti,* adj. (Înv.) Suedez (**2**). — **Şved** + suf. *-esc.*

T

T, *t,* s.m. **1.** A douăzeci şi patra literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană ocluzivă dentală surdă). [Pr.: *te, tî.* — Pl. şi (**1,** n.) *t-uri*].

TA interj. (Repetat) Exclamaţie care imită vorbăria multă şi inutilă a cuiva, exprimând în acelaşi timp nerăbdarea interlocutorului. — Onomatopee.

TABÁC[1], (**2**) *tabacuri,* s.n. **1.** Tutun măcinat, care se aspiră pe nas. F (Reg.) Tutun de fumat. F (Bot.) Tutun (**1**). **2.** (La pl.) Sorturi de tabac (**1**). — Din germ. **Tabak,** rus., ucr. **tabak.**

TABÁC[2], *tabaci,* s.m. (Înv.) Tăbăcar. — Din tc. **tabāk.**

TABACHÉRĂ, *tabachere,* s.f. **1.** Cutiuţă în care se păstrează tutunul sau ţigările. **2.** Fereastră mică, înclinată, executată în panta acoperişului unei construcţii. [Var.: **tabachére** s.f.] — Din ngr. **tabakéra,** it. **tabacchiera.**

TABACHÉRE s.f. v. **tabacheră.**

TABACIÓC s.n. (Reg.) Tutun. — Din ucr., rus. **tabaciok.**

TABÁGIC, -Ă, *tabagici, -ce,* adj. Care aparţine tabagismului, privitor la tabagism; caracteristic fumătorului inveterat. F (Şi substantivat) Intoxicat cu nicotina din tutun. — Din fr. **tabagique.**

TABAGÍSM s.n. Intoxicaţie cronică cu nicotina din tutun, specifică fumătorilor; nicotinism. — Din fr. **tabagisme.**

TABÁN[1] s.n. (Înv.) Oţel de calitate superioară, folosit la fabricarea săbiilor. — Din tc. **taban.**

TABÁN[2], *tabanuri,* s.n. **1.** Căptuşeală a tălpii la încălţăminte; branţ. **2.** (Reg.) Scândură subţire şi lungă, folosită la scheletul acoperişului. **3.** Talpă a plugului; plaz. — Din tc. **taban.**

TABÁR, *tabare,* s.n. Haină largă care se purta în Evul Mediu, peste armură. — Din fr. **tabar.**

TÁBĂRĂ, *tabere,* s.f. **1.** Loc de dispunere temporară a trupelor, amenajat în afara localităţilor în scopul instruirii soldaţilor în condiţii de campanie; tabie (**2**). F Popas; etapă. **2.** Aşezare vremelnică în corturi, în barăci etc. F Aşezare (în aer liber) pentru copii, elevi etc. aflaţi la odihnă sau pentru sportivi în timpul antrenamentelor. F (Sport) Cantonament. **3.** Grup de care în mers sau în popas; convoi. **4.** (Înv.) Oaste; *p. ext.* mulţime, gloată. **5.** Grup opus altui grup; grupare, asociaţie politică care luptă pentru o anumită cauză. — Din sl. **taborŭ.**

TABÉL, *tabele,* s.n. **1.** Foaie cuprinzând nume, cifre şi date, introduse în rubrici cu specificaţii amănunţite, pentru a servi unui anumit scop; tablă[1] (**4**), tablou (**I 5**). F (Mat.; Tehn.) Serie de valori numerice obţinute prin calcul, prin observaţii sau experienţe, aranjate într-o anumită ordine, în şiruri şi coloane, pentru uşurarea unor calcule ori pentru obţinerea unei clasificări. **2.** (Înv.) Tablou (**I 1**); planşă; *fig.* privelişte. — Din lat. **tabella,** germ. **Tabelle.**

TABELÁ, *tabelez,* vb. I. Tranz. A realiza o tabelă. — Din **tabelă.**

TABELÁR, -Ă, *tabelari, -e,* adj. În formă de tabel (**1**). G *Tipărire tabelară* = sistem de tipărire (folosit înainte de descoperirea literelor mobile) cu ajutorul unor tăbliţe de lemn pe care era gravat textul. — Din fr. **tabellaire.**

TABÉLĂ, *tabele,* s.f. **1.** Ansamblu de termeni, numere şi simboluri aşezate în linii şi coloane, executat în cadrul unei tipărituri; *p. ext.* tabel (**1**). G *Tabelă de logaritmi* = tabelă matematică în care sunt cuprinse valorile funcţiilor exponenţiale elementare. **2.** (Reg.) Tablă[1] (**3**). — Din lat. **tabella,** germ. **Tabelle.**

TABERNÁCUL, *tabernacule,* s.n. **1.** Cort portabil, susţinut de coloane din lemn aurit, care servea ca sanctuar la vechii evrei. **2.** Dulăpior sau cutie de argint (în formă de biserică), în care se păstrează cuminecătura, mirul ori alte obiecte de cult. — Din lat. **tabernaculum,** it. **tabernacolo,** fr. **tabernacle.**

TÁBES s.n. Boală cronică a sistemului nervos, de origine sifilitică, care se manifestă prin lipsa de coordonare a mişcărilor (în timpul mersului), dureri viscerale vii, tulburări de sensibilitate etc. — Din fr. **tabès,** lat. **tabes.**

TABÉTIC, -Ă, *tabetici, -ce,* adj. Care se referă la tabes, care aparţine tabesului. F (Adesea substantivat) Care suferă de tabes. — Din fr. **tabétique.**

TÁBIE, *tăbii,* s.f. (Înv.) **1.** Ridicătură de pământ construită în jurul unui loc întărit, pentru a-l apăra. **2.** Tabără (**1**); redută. [Pl. şi: *tabii*] — Din tc. **tabya.**

TABIÉT, (**2**) *tabieturi,* s.n. Plăcere, gust pe care cineva şi-l satisface cu regularitate, cu meticulozitate; obişnuinţă; *p. ext.* manie. G Loc. adj. *Cu tabieturi* = cu deprinderi precise şi fixe. G Expr. *A-şi face tabietul* = a-şi satisface un gust care a devenit obicei zilnic. *A strica* (cuiva) *tabietul* = a strica cuiva cheful, dispoziţia, pofta. F Viaţă confortabilă, comoditate. G Loc. adv. *Cu tabiet* = comod, confortabil. [Pr.: *-bi-et*] — Din tc. **tabīat.**

TABIETLÍU, -ÍE, *tabietlii,* adj. (Rar) Care are tabieturi; *p. ext.* maniac, pedant. [Pr.: *-bi-e-*] — Din tc. **tabīatli.**

TABINÉT, (**2**) *tabinete,* s.n. **1.** Numele unui joc de cărţi. **2.** Partidă dintr-un astfel de joc. — După fr. **table nette.**

TABLÁ, *tablale,* s.f. (Înv.) Tavă sau măsuţă pe care îşi poartă marfa plăcintarii, rahagiii etc. F (Reg.) Tavă de servit. — Din tc. **tabla.**

TABLÁ-BAŞÁ s.m. invar. (Înv.) Cal de paradă pe care sultanul îl dădea în dar unui domn român, la numirea acestuia. F Fig. (Adverbial) Comod, confortabil. — Din tc. **tabla başı.**

TABLAGÍU, *tablagii,* s.m. Jucător pasionat de table[2]. — **Tablă[2]** + suf. *-giu.*

TABLATÚRĂ s.f. Vechi sistem de notaţie muzicală, cu ajutorul literelor alfabetului, al cifrelor şi al altor semne aşezate pe linii paralele. — Din fr. **tablature.**

TÁBLĂ[1], *table,* s.f. **1.** Placă metalică, de grosimi diferite, folosită la învelitul caselor, la fabricarea unor ambalaje, rezervoare etc. **2.** Placă de lemn, de piatră sau de metal pe care se scriu, se gravează sau se zugrăvesc anumite indicaţii, firme, date; tăblie (**1**). G *Tablă cerată* = placă de lemn acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria în Antichitate cu stilul (prin zgâriere). F (Bis.) *Tablele legii* sau *tablele lui Moise* = cele două lespezi de piatră pe care erau săpate cele zece porunci ale lui Dumnezeu, revelate, conform Bibliei, lui Moise pe muntele Sinai. **3.** Placă de lemn dreptunghiulară, vopsită în negru, pe care se scrie cu cretă, mai ales la şcoală şi la universitate; tabelă (**2**). G Expr. *A scoate* (sau *a chema* etc.) *la tablă* = a chema un elev la lecţie (în faţa tablei). **4.** Tabel (**1**). G *Tabla lui Pitagora* = tabla înmulţirii. *Table trigonometrice* = tabele care cuprind funcţii trigonometrice. **5.** (Reg.) Bucată de pământ semănată. F Strat de legume. — Din sl. **tabla** (cu sensuri după fr. *table).*

TÁBLĂ[2], *table,* s.f. (Mai ales la pl.) Joc de noroc între două persoane, cu două zaruri şi cu treizeci de puluri, care se mută în spaţiile marcate pe feţele interioare ale unei cutii speciale; partidă dintr-un astfel de foc. G Expr. (Fam.) *A face pe cineva o tablă* = a juca cu cineva o partidă de table[2]. — Din ngr. **távli.**

TABLETÁ, *tabletez,* vb. I. Tranz. A face tablete, drajeuri dintr-o substanţă. — Din **tabletă.**

TABLETÁRE, *tabletări,* s.f. Acţiunea de *a tableta.* — V. **tableta.**

TABLÉTĂ, *tablete,* s.f. **1.** Preparat farmaceutic de formă plată, rotundă sau pătrată; pastilă, pilulă, bulin. F Preparat alimentar dulce, solid, prezentat în mici plăcuţe de formă dreptunghiulară. **2.** (Rar) Caiet de note, de însemnări. **3.** Specie publicistică de mici dimensiuni, de obicei pe o temă de actualitate şi cu accente pamfletare. — Din fr. **tablette.**

TABLIÉR, *tabliere,* s.n. Totalitatea grinzilor care formează sistemul de rezistență al unui pod metalic și care susține calea de circulație a acestuia. [Pr.: *-bli-er*] — Din fr. **tablier.**

TABLOÍD, -Ă, *tabloizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre publicații) Cu formatul de dimensiuni reduse față de cel obișnuit. **2.** S.n. Publicație cotidiană, de format redus, de mare tiraj, punând accent pe știri de senzație. — Din engl. **tabloid,** fr. **tabloïde.**

TABLÓU, *tablouri,* s.n. **I. 1.** Pictură, desen, gravură etc. executate pe suport de lemn, pânză, carton; *p. ext.* pictură, desen, gravură, fotografie etc. înrămate și așezate (în scop decorativ) pe pereții unei încăperi. G *Tablou viu* (sau *vivant)* = grup de persoane care stau nemișcate într-o anumită poziție, pentru a înfățișa sau a evoca o scenă simbolică. G Expr. (Fam.; adverbial) *A rămâne tablou* = a rămâne surprins, înlemnit. **2.** Priveliște din natură, care impresionează prin frumusețe și pitoresc. **3.** Fig. Descriere sau evocare făcută prin cuvinte. **4.** Diviziune a unei piese de teatru sau subdiviziune a unui act, care marchează schimbarea decorului, trecerea timpului etc. **5.** Tabel (**1**). **6.** Grafic compus dintr-o grupare de termeni, de simboluri, de numere (dispuse în șiruri și coloane) **II. 1.** Placă de marmură, de metal, de lemn pe care sunt montate diferite aparate folosite la acționarea unui sistem tehnic sau la controlul funcționării lui; placa împreună cu aparatura respectivă. G *Tablou de bord* = tablou pe care sunt fixate aparatele și instrumentele necesare controlului și manevrării unui vehicul. **2.** Placă prevăzută cu cârlige de care se agață fișele muncitorilor dintr-o întreprindere, cheile camerelor dintr-un hotel sau dintr-un sanatoriu etc. — Din fr. **tableau.**

TABORÍT, *-riți,* s.m. Membru al aripii separatiste din mișcarea husită, de orientare radicală. — Din fr. **taborites.**

TABS, *tabsuri,* s.n. Imagine sau inscripție care însoțește unele mărci poștale. — Din engl. **tabs** (pl. lui *tab* „contramarcă").

TABÚ, *tabuuri,* s.n. (În societățile totemice) Interdicție cu caracter sacru, a cărei încălcare atrage automat sancțiuni severe; interdicție rituală; *fig.* persoană, lucru despre care nu se discută. F (Lingv.) Interdicție de limbaj care determină înlocuirea unui cuvânt sau cu o perifrază de obicei metaforice. — Din fr. **tabou.**

TABUÍSM s.n. Sistem de interdicții bazat pe tabuuri. — **Tabu** + suf. *-ism.*

TABUÍSTIC, -Ă, *tabuistici, -ce,* adj. (Livr.) Care ține de tabu; care provine din tabu.— **Tabu** + suf. *istic.*

TABUIZÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de a transforma în tabu. [Pr.: *-bu-i-*] — După fr. **tabouisation.**

TABULÁR, -Ă, *tabulari, -e,* adj. **1.** Care este înscris pe o listă, pe o tablă[1] sau în coloanele unui registru. G (Mat.) *Diferență tabulară* = adaosul pe care îl primește logaritmul unui număr de patru cifre, când acest număr crește cu o unitate. **2.** (Tehn.; despre un material) Care se prezintă sub formă de plăci. — Din fr. **tabulaire.**

TABULÁRIU, *tabularii,* s.n. Arhivă publică sau particulară în Roma antică. — Din lat. **tabularium.**

TABULATÓR, *tabulatoare,* s.n. Dispozitiv al unei mașini de scris care permite menținerea automată a lungimii rândurilor. — Din fr. **tabulateur.**

TABULATÚRĂ, *tabulaturi,* s.f. Sistem de notație muzicală cu ajutorul cifrelor sau literelor, folosit în sec. XV–XVII pentru instrumentele polifonice (orgă, clavecin etc.). — Din germ. **Tabulatur.**

TABULHANÁ, *tabulhanale,* s.f. (Înv.) Fanfară militară turcească în care predominau tobele. — Din tc. **tabılhane.**

TABÚN, *tabunuri,* s.n. Sistem de creștere a cailor în libertate (pe pășune, în stepă); herghelie de cai crescută în libertate, pe pășunile din stepă. F Cireadă de vite; turmă de oi. F (Reg.) Pășune, izlaz. —Din ucr. **tabun.**

TABURÉT, *taburete,* s.n. Scăunel rotund sau pătrat, fără spătar. F Spec. Scăunel fără spătar, prevăzut cu un dispozitiv de înălțare și de coborâre, pe care stă cineva când cântă la pian. F Spec. Scăunel foarte scund, pe care își poate ține picioarele o persoană care stă pe scaun. — Din fr. **tabouret.**

TAC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs prin lovirea unui obiect (de lemn).— Onomatopee.

TAC[2], *tacuri,* s.n. Baston special de lemn, cu care jucătorii izbesc bilele la biliard; achiu[2]. — Din ngr. **tákos.**

TACÁM, *tacâmuri,* s.n. **I. 1.** Serviciu de masă complet, care se așază în dreptul fiecărui mesean; *p. restr.* totalitatea obiectelor de metal de care se servește o persoană când mănâncă. **2.** Ansamblu de obiecte sau de unelte necesare unei anumite operații sau specifice unei anumite îndeletniciri. F Harnașament. **3.** Acaret. **4.** (La pl.) Aripi, gheare, gâturi de pasăre (**2**). **II. 1.** (Înv.) Cortegiu, alai. **2.** Taraf (**1**). **3.** Fig. Fel de om, soi; poamă. — Din tc. **takım.**

TACHELÁJ, *tachelaje,* s.n. Ansamblul parâmelor folosite la fixarea arborilor sau la manevrarea pânzelor și a vergilor pe o navă. — Din germ. **Takelage,** rus. **takelaj.**

TACHÉT, *tacheți,* s.m. Piesă metalică scurtă care se montează într-un motor cu ardere internă, pentru a împiedica uzura supapei de distribuție. F Piesă de formă prismatică, folosită la îmbinările a două piese, pentru a mări suprafața de transmitere a forțelor de la o piesă la alta. — Din fr. **taquet.**

TACHINÁ, *tachinez,* vb. I. Tranz. A necăji în glumă și fără răutate, a contraria în lucruri mărunte. F Fig. (Rar) A obseda, a neliniști. — Din fr. **taquiner.**

TACHINÁRE, *tachinări,* s.f. Acțiunea de *a tachina* și rezultatul ei. — V. **tachina.**

TACHINĂRÍE, *tachinării,* s.f. Faptul de a tachina; vorbă cu care cineva tachinează. — Din fr. **taquinerie.**

TACÍT, -Ă, *taciți, -te,* adj. (Despre un acord, o convenție, o înțelegere etc.) Care nu este exprimat formal, dar care este subînțeles și admis ca atare. — Din fr. **tacite,** lat. **tacitus.**

TACITÚRN, -Ă, *taciturni, -e,* adj. Care vorbește puțin, tăcut din fire, închis în sine; posac. — Din fr. **taciturne,** lat. **taciturnus.**

TACITURNITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi taciturn. — Din fr. **taciturnité.**

TACLÁ, *taclale,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Conversație (despre lucruri mărunte), taifas; palavră. — Cf. tc. t a k l a „tumbă".

TACLÍT, *tacliturí,* s.n. (Înv.) Bucată de stofă sau de mătase vărgată, cu care se legau boierii la cap sau peste mijloc, după moda turcească. — Din tc. **taklit.**

TACRÍR, *tacriruri,* s.n. (Înv.) **1.** Interogatoriu. **2.** Proces-verbal. — Din tc. **takrir.**

TACT[1], (**2**) *tacturi,* s.n. **1.** Simț care se referă la senzațiile provocate de agenții exteriori asupra receptorilor pielii sau mucoaselor; pipăit. **2.** Măsură, cadență, ritm în muzică. F Ritm de mișcare în mers, în dans etc. **3.** Simț al măsurii și al fineței în comportare, determinând adoptarea unei atitudini corecte și convenabile în orice situație. — Din germ. **Takt,** fr. **tact.**

TACT[2] s.n. v. **taht.**

TACTÁ, *tactez,* vb. I. Tranz. (Muz.) A indica diversii timpi ai măsurii, în procesul de executare, prin gesturi ale mâinii, conform unei scheme speciale. — Din **tact[1]**. Cf. germ. t a k t i e r e n.

TACTÁRE, *tactări,* s.f. (Muz.) Acțiunea de *a tacta.* — V. **tacta.**

TÁCTIC, -Ă, *tactici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Parte componentă a artei militare care se ocupă cu studiul, organizarea, pregătirea și ducerea luptei pentru a îndeplini cu maximum de eficacitate scopurile fixate. **2.** Știința de a determina, pentru o perioadă relativ scurtă, linia de conduită a unei mișcări sociale sau a unui partid politic, în funcție de împrejurările social-politice din acea perioadă și pentru realizarea unui obiectiv fundamental. F P. gener. Totalitatea mijloacelor întrebuințate pentru a izbuti într-o acțiune. **II.** Adj. Care ține de tactică (**I**), privitor la tactică; conform cu o anumită tactică. — Din fr. **tactique.**

TACTICIÁN, -Ă, *tacticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în probleme de tactică (**I**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **tacticien.**

TACTICÓS, -OÁSĂ, *tacticoși, -oase,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Cu măsură și socoteală, cumpănit, echilibrat; cu mișcări domoale. — Din ngr. **taktikós.**

TACTÍL, -Ă, *tactili, -e,* adj. Care ține de simțul pipăitului, privitor la simțul pipăitului; care se poate percepe prin pipăit. — Din fr. **tactile,** lat. **tactilis.**

TACTÍSM s.n. Deplasare a unui organism liber înspre o sursă de excitație sau în sens contrar acestei surse. — Din fr. **tactisme.**

TADJÍC, -Ă, *tadjici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Tadjikistanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Tadjikistanului sau tadjicilor (**1**), referitor la Tadjikistan sau la tadjici. [Scris și: *tadjik*] — Din rus. **tadjik.**

TAEFÉT s.n. v. **taifet.**

TAFT s.n. v. **taht.**

TAFTÁ, (**2**) *taftale,* s.f. **1.** Țesătură de mătase lucioasă și netedă, care produce, în mișcare un foșnet caracteristic. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. [Var.: (înv.) **táftă** s.f.] — Din tc. **tafta.** Cf. fr. t a f f e t a s.

TÁFTĂ s.f. v. **tafta.**

TAFTÚR, *tafturi,* s.m. Chingă cu care se strânge șaua sau pătura pe cal, cu care se leagă scările la șa etc. — Din tc. **tapkur** [kolam].

TÁGĂ s.f. (Înv.) Tăgăduială, tăgadă, negare; contestare. G Loc. adv. *Fără (de) tagă* = fără îndoială, incontestabil. — Cf. t ă g a d ă.

TÁGMĂ, *tagme,* s.f. Totalitatea persoanelor care aparțin aceleiași categorii profesionale sau sociale; breaslă; ceată. F (Peior.) Clică, gașcă. — Din ngr. **tághma.**

TAHÁN, (**2**) *tahânuri,* s.n. **1.** Făină din semințe de susan, de floarea-soarelui, nuci, arahide, migdale dulci prăjite, din care se prepară halvaua. F Făină din semințe de susan din care se prepară mâncăruri de post. **2.** (La pl.) Sorturi sau mâncăruri preparate din făină (**1**). — Din tc. **tahın.**

TAHEOMETRÍE s.f. Tahimetrie. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **tachéométrie.**

TAHEOMÉTRU, *taheometre,* s.n. Tahimetru. [Pr.: *-he-o-.* — Var.: (înv.) **tahiométru** s.n.] — Din fr. **tachéomètre.**

TAHIARITMÍE, *tahiaritmii,* s.f. (Med.) Aritmie cu frecvență cardiacă mare. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **tachyarythmie.**

TAHICARDÍE, *tahicardii,* s.f. Accelerare fiziologică (în timpul unui efort fizic, emoţii etc.) sau patologică (în unele afecţiuni cardiace) a bătăilor inimii. — Din fr. **tachycardie.**

TAHIFAGÍE s.f. Faptul de a mânca repede. — Din fr. **tachyphagie.**

TAHIFEMÍE, *tahifemii,* s.f. (Med.) Manifestare patologică constând în accelerarea exagerată a ritmului vorbirii. — Din fr. **tachyphémie.**

TAHIGRÁF[1], *tahigrafe,* s.n. Aparat folosit în topografie, cu care se întocmesc planuri cu ajutorul unui creion-trasor acţionat de aparat în timpul observaţiilor. — Din germ. **Tachygraphe.**

TAHIGRÁF[2], *tahigrafi,* s.m. (Înv.) Stenograf. — Din fr. **tachygraphe.**

TAHIGRAFÍE, *tahigrafii,* s.f. (Înv.) Stenografie. — Din fr. **tachygraphie.**

TAHILÁLIC, -Ă, *tahilalici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care manifestă tahilalie. — Din fr. **tachylalique.**

TAHILALÍE, *tahilalii,* s.f. (Med.) Vorbire precipitată, cu debit mare de cuvinte, care conduce la articulare defectuoasă şi incompletă. — Din fr. **tachylalie.**

TAHIMÉTRIC, -Ă, *tahimetrici, -ce,* adj. Privitor la tahimetrie, care aparţine tahimetriei. — Din fr. **tachymétrique.**

TAHIMETRÍE, *tahimetrii,* s.f. Metodă de măsurare a distanţelor şi a diferenţelor de nivel dintre anumite puncte de pe teren, cu ajutorul tahimetrului; taheometrie. — Din fr. **tachymétrie.**

TAHIMÉTRU, *tahimetre,* s.n. **1.** Instrument topografic alcătuit dintr-un dispozitiv special, care permite determinarea pe cale optică a distanţei până la un punct vizat, prin citire cu ajutorul unei mire aşezate în acest punct. **2.** Aparat folosit pentru măsurarea vitezei curentului cursurilor de apă. — Din fr. **tachymètre.**

TAHIOMÉTRU s.n. v. **taheometru.**

TAHIÓN, *tahioni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară ipotetică, a cărei viteză ar fi superioară celei a luminii. [Pr.: *-hi-on*] — Din engl., fr. **tachyon.**

TAHIPNÉE, *tahipnee,* s.f. Accelerare a ritmului de respiraţie datorată unor boli ale aparatului respirator, cardiac, în nevroze etc. — Din fr. **tachypnée.**

TAHISCÓP, *tahiscoape,* s.n. Aparat folosit pentru studierea pieselor în mişcare ale unui dispozitiv mecanic, cu ajutorul unor fotografii parţiale. — Din fr. **tachyscope.**

TAHISTOSCÓP, *tahistoscoape,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se prezintă unei persoane, pentru un timp foarte scurt, diferite desene, cuvinte, litere etc., în vederea studierii atenţiei, percepţiei, a unor procese senzoriale etc. — Din fr. **tachistoscope.**

TAHISTOSCÓPIC, -Ă, *tahistoscopici, -ce,* adj. Referitor la tahistoscop sau la folosirea lui, de tahistoscop. — Din fr. **tachistoscopique.**

TAHMÍN, *tahminuri,* s.n. (Înv.) Socoteală, deviz aproximativ; *p. ext.* aproximaţie. — Din tc. **tahmin.**

TAHOGENERATÓR, *tahogeneratoare,* s.n. Tahometru electric. — Din fr. **tachogénérateur.**

TAHOGRÁF, *tahografe,* s.n. **1.** Tahometru înregistrator. **2.** (Med.) Aparat pentru înregistrarea frecvenţei pulsului, respiraţiei etc. — După fr. **tachéographe.**

TAHOMÉTRU, *tahometre,* s.n. Instrument de măsurat viteza unghiulară şi turaţia unui corp solid în mişcare de rotaţie. G *Tahometru electric* = tahometru alcătuit dintr-un mic generator electric şi dintr-un voltmetru electric, a cărui scală e gradată în unităţi de viteză unghiulară sau de turaţie; tahogenerator. — Din germ. **Tachometer.**

TAHT, *tahturi,* s.n. (Înv.) **1.** Reşedinţă a unei subprefecturi sau a altei administraţii locale. **2.** Staţie de poştă; poştă. **3.** Tron împărătesc; scaun domnesc. [Var.: **tact, taft** s.n.] — Din tc. **taht.**

TÁICĂ s.m. (Pop.) **1.** Tată. F (La vocativ) Termen afectiv cu care se adresează cineva unui om mai în vârstă; termen afectiv cu care se adresează un părinte copilului său, un om mai în vârstă unuia mai tânăr etc. **2.** (Determinat prin „părinte" sau „popă") Nume (de adresare) dat preotului. — Din **tată** (după *maică).* Cf. sb. t a j k o.

TÁIER, *taiere,* s.n. (Reg.) Taler, farfurie, întinsă, blid. [Var.: **tăiér** s.n.] — Din magh. **tányér.**

TAIFÁS, *taifasuri,* s.n. Conversaţie familiară, intimă, pe teme minore; flecăreală, pălăvrăgeală plăcută; taifet. — Din ngr. **taïfás.**

TAIFÉT, *taifeturi,* s.n. (Înv.) Taifas. [Var.: **taefét** s.n.] — Et. nec.

TAIFÚN, *taifunuri,* s.n. Vânt foarte puternic, cu furtună şi cu vârtejuri, care ia naştere în partea de apus a Oceanului Pacific şi se manifestă mai ales în estul Asiei şi în estul Americii de Nord; ciclon tropical. — Din germ. **Taifun.** Cf. rus. t a i f u n.

TAIGÁ, *taigale,* s.f. Pădure formată în special din conifere, care acoperă o regiune mlăştinoasă întinsă din Siberia şi din partea europeană a Rusiei; *p. ext.* nume dat subzonei pădurilor de conifere din nordul zonei temperate a emisferei boreale. — Din rus. **taiga.** Cf. fr. t a ï g a.

TAIM-ÁUT s.n. v. **time-out.**

TAÍN, *tainuri,* s.n. **1.** Porţie de alimente sau de băutură care se dădea zilnic ienicerilor, ostaşilor pământeni, subalternilor, de către domn sau boieri; *p. gener.* raţie de alimente. F Sumă de bani care se dădea zilnic servitorilor, echivalentă cu raţia lor alimentară. F Provizie. **2.** Porţie de nutreţ care se dă animalelor într-o anumită perioadă de timp. **3.** Parte care îi revine cuiva în urma unei repartizări, a unei împărţeli etc. — Din tc. **tayin.**

TÁINĂ, *taine,* s.f. **1.** Ceea ce este necunoscut, neînţeles, nedescoperit, nepătruns de mintea omenească; mister. F Minune, miracol; poveste minunată. **2.** Secret. G Loc. adj. şi adv. (Înv.) *De tainã* = intim, particular. (În religia creştină) *Cina cea de tainã* = v. c i n ă. (Expr.) *A sta de tainã* = a întreţine o conversaţie cu caracter intim. G Loc. adv. *În tainã* = pe ascuns, secret; discret. **3.** Fig. Loc ascuns, tăinuit; ascunzătoare, tainiţă. **4.** (Bis.; în sintagma) *Sfintele taine* sau *cele şapte taine* = cele şapte acte ritualice de comunicare cu realitatea divină care pecetluiesc legătura dintre divinitate şi om din religia creştină (botezul, nunta, spovedania, mirul, împărtăşania, hirotonia şi maslul). — Din sl. **tajna.**

TÁINIC, -Ă, *tainici, -ce,* adj. **1.** Plin de mister; misterios. **2.** Neştiut, necunoscut, neînţeles de alţii, secret. F (Adverbial) Pe ascuns, pe furiş. F Intim. **3.** (Despre locuri) Ascuns, ferit. F (Despre oameni) Retras, singuratic, izolat. **4.** Discret, tăcut, închis. — Din sl. **tajniku.**

TÁINIŢĂ, *tainiţe,* s.f. Groapă săpată în pământ; încăpere subterană; hrubă; *p. ext.* loc ascuns; ascunzătoare. — **Taină** + suf. *-iţă.*

TAIÓR, *taioare,* s.n. Costum femeiesc compus dintr-o fustă şi o jachetă (confecţionate din acelaşi material). F Jachetă de stofă. — Din fr. **tailleur.**

TAL, *taluri,* s.n. Organ vegetativ lipsit de vase conducătoare, monocelular la bacterii şi la unele alge, pluricelular la ciuperci etc. — Din fr. **thalle.**

TALÁBĂ, *talabe,* s.f. Grapă cu dinţii dispuşi înainte; tăvălug cu colţi de oţel, cu care se sfărâmă bulgării după grăpat. — Et. nec.

TALÁJ s.n. v. **talaş.**

TALÁMIC, -Ă, *talamici, -ce,* adj. (Anat.) Care ţine de talamus, al talamusului. — Din fr. **thalamique.**

TALÁMUS s.n. Formaţiune anatomică nervoasă cenuşie aparţinând diencefalului şi care are rol principal în integrarea excitaţiilor senzitive şi senzoriale şi proiectarea lor pe scoarţa cerebrală. — Din fr. **thalamus.**

TALÁN, (**1**) s.n., (**2**) *talani,* s.m. (Pop.) **1.** S.n. (Med.) Dalac. **2.** S.m. Termen depreciativ pentru un cal bătrân şi slab; gloabă. — Din tc. **talan.**

TALÁNCĂ s.f. v. **talangă.**

TALÁNGĂ, *tălăngi,* s.f. Clopot care se atârnă la gâtul vitelor şi al oilor; balangă; sunetul produs de un astfel de clopot. [Var.: **taláncă** s.f.] — Cf. b a l a n g ă.

TALÁNT, *talanţi,* s.m. **1.** Unitate de măsură pentru greutăţi, de mărime variabilă, folosită în Grecia antică. **2.** Monedă de aur sau de argint, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică. — Din sl. **talanütü.**

TALÁR, *talare,* s.n. (Înv.) Haină lungă, purtată în trecut ca uniformă de unele unităţi miltare şi de membrii unor asociaţii sau corpuri profesionale. — Din germ. **Talar,** lat. **talaria.**

TALASEMÍE, *talasemii,* s.f. (Med.) Anemie ereditară (gravă) datorită persistenţei hemoglobinei fetale în sânge. — Din fr. **thalassémie.**

TALASOCRAŢÍE s.f. (Rar) Putere întemeiată pe supremaţie maritimă; stăpânire asupra mărilor. — Din fr. **thalassocratie.**

TALASOFOBÍE s.f. Stare patologică manifestată prin teamă de mare; fobie a mării. — Din fr. **thalassophobie.**

TALASOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a mărilor şi oceanelor. —Din fr. **thalassogenèse.**

TALASOGRAFÍE s.f. Studiu care se ocupă cu cercetarea mărilor. — Din fr. **thalassographie.**

TALASOTERAPÍE s.f. Tratament terapeutic care constă în băi de mare asociate cu aer marin, folosit în boli ca reumatismul cronic, sinuzita etc. [Var.: **talazoterapíe** s.f.] — Din fr. **thalassotherapie.**

TALÁŞ s.n. (Cu sens colectiv) **1.** Aşchii lungi, subţiri şi răsucite care se desprind la prelucrarea cu rindeaua sau cu unelte cu tăiş lat. **2.** Totalitatea sculelor de care au nevoie unii meseriaşi (cizmari, dulgheri). [Var.: **talái** s.n.] — Din tc. **talaş.**

TALÁŞCĂ, *tălăşti,* s.f. (Reg.) Curea de încins mijlocul; cingătoare. — Et. nec.

TALÁZ, *talazuri,* s.n. Val mare stârnit de furtuni pe mări sau pe oceane; *p. gener.* val. — Din tc. **talaz.**

TALAZOTERAPÍE s.f. v. **talasoterapie.**

TÁLĂ, *tale,* s.f. (Reg.) Adunătură gălăgioasă de oameni; ceată, mulţime. F Gălăgie, larmă. G Expr. *A sta de talã* = a sta la taifas. F (Adverbial; adesea repetat, în forma *tala)* Încet-încet, haide-hai. — Et. nec.

TALÁM s.n. v. **talim.**

TALC s.n. Silicat natural hidratat de magneziu, de culoare albă-verzuie, unsuros şi moale la pipăit, folosit în industria farmaceutică, textilă etc. — Din fr. **talc.** Cf. it. t a l c o, germ. T a l k.

TALCIÓC, *talciocuri,* s.n. Piaţă de vechituri. — Din rus. **tolciok.**

TALCÓZĂ, *talcoze,* s.f. (Med.) Silicoză datorită inhalării prelungite a pulberii de talc. — Din fr. **talcose.**

TALCȘÍST, *talcșisturi,* s.n. Talc în stare naturală, dispus sub formă de straturi lamelare. — Din fr. **talcschiste.**

TALÉNT, *talente,* s.n. Aptitudine, înclinare înnăscută într-un anumit domeniu; capacitate deosebită, înnăscută sau dobândită, într-o ramură de activitate, care favorizează o activitate creatoare. G Loc. adj. *De talent* = talentat. F Persoană înzestrată cu aptitudini remarcabile. — Din fr. **talent,** lat. **talentum.**

TALENTÁT, -Ă, *talentați, -te,* adj. Care are talent; înzestrat. — **Talent** + suf. *-at.*

TÁLE QUÁLE loc. adv. Așa cum este. [Pr.: *cvale*] — Loc. lat.

TÁLER[1], *talere,* s.n. **1.** Vas plat de lemn, de pământ ars, de metal, din care se mănâncă; talger, farfurie. F Tavă, tabla. **2.** Fiecare dintre cele două discuri sau vase ale unei balanțe, în care se pun fie obiectele de cântărit, fie greutățile; tas. **3.** Fiecare dintre cele două discuri de alamă ușor concave, folosite în fanfară sau în orchestre, care, prin lovirea unuia de celălalt, produc un sunet puternic și metalic marcând ritmul sau cadența; talger. **4.** Piesă subțire de metal, de lemn etc., de formă plată și aproximativ rotundă, cu gura foarte largă și cu marginile drepte sau răsfrânte. **5.** Disc de pământ ars sau de asfalt, care servește ca țintă mobilă în tirul sportiv. F (La pl.) Probă sportivă din cadrul tirului care constă în trageri cu arme de vânătoare cu alice în talere[1] (**5**). — Cf. bg. t a l e r.

TÁLER[2], *taleri,* s.m. Monedă de argint (austriacă) care a circulat în trecut și în Țările Române. G Expr. *Taler cu două fețe* = om prefăcut, ipocrit, fals. [Pl. și: (n.) *talere*] — Din germ. **Taller.**

TALERÍST, -Ă, *taleriști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică sportul cu talere[1]. — **Taler[1]** + suf. *-ist.*

TÁLGER, *talgere,* s.n. Taler[1]. — Et. nec.

TALGERÁȘ, *talgerașe,* s.n. Diminutiv al lui *talger.* — **Talger** + suf. *-aș.*

TALHÁȘ, *talhâșuri,* s.n. (Înv.) Raport prezentat de marele vizir sultanului, pentru numirea sau destituirea unui domn din țările vasale. F Firman. — Din tc. **telhis.**

TALHÂȘCÍU, *talhâșcii,* s.m. (Înv.) Demnitar la Curtea otomană, care prezenta sultanului raportul marelui vizir și transmitea firmanul împărătesc de numire a domnilor din țările vasale. — Din tc. **telhisçi.**

TALIÁN, *taliane,* s.n. (Reg.) Năvod mare fixat cu ancore și cu piloți, folosit la prinderea în cantități mari a peștilor migratori. [Pr.: *-li-an*] — Din rus. dial. **talian,** ngr. **taliáni.**

TALIBÁN, *talibani,* s.m. (Și adjectival) Membru al unei grupări fundamentaliste din Afganistan, care promovează principiile fundamentalismului islamic în viața politică, socială etc. — Din fr., engl. **Taliban.**

TÁLIE, *talii,* s.f. **1.** Partea de la mijloc, mai subțire, a corpului omenesc, situată deasupra șoldurilor; mijloc, brâu. F Parte a unei rochii sau a unei haine care îmbracă mijocul; *p. ext.* corsaj. G Loc. adj. și adv. *În talie* = îmbrăcat numai în haină sau în rochie (fără palton sau fără pardesiu). F Parte a corpului omenesc cuprinsă între umeri și șolduri; trunchi. **2.** Statură, înălțime, mărime. F Mărime după care se confecționează obiectele de îmbrăcăminte. **3.** Fig. Nivel, grad (de pricepere, de cunoștințe etc.) G Loc. adj. *De talie* = de talent, de valoare. G Expr. *A fi de talia cuiva* = a avea aceeași valoare, pricepere, iscusință, talent etc. ca și altcineva sau ca cineva anume. **4.** Timpul cât durează împărțirea cărților de joc la o partidă de bacara. — Din rus. **talia.** Cf. fr. t a i l l e.

TALÍM, *talimuri,* s.n. (Înv.) **1.** Plecăciune, reverență. **2.** Apucătură, deprindere; gest. [Var.: **talám** s.n.] — Din tc. **talim.**

TALION[1], *talioni,* s.m. (Reg.) Ban vechi. — Et. nec.

TALIÓN[2] s.n. Formă primitivă de pedeapsă prin care se aplică celui vinovat un rău identic sau similar cu acela pe care acesta l-a provocat victimei. G *Legea talionului* = lege penală la unele popoare din vechime, prin care se aplica vinovatului o pedeapsă identică cu fapta de care se făcea culpabil. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **talion.**

TALIÓNIC, -Ă, *talionici, -ce,* adj. (Rar) Potrivit legii talionului. [Pr.: *-li-o-*] — **Talion** + suf. *-ic.*

TALISMÁN, *talismane,* s.n. Amuletă. — Din fr. **talisman.**

TÁLIU s.n. Element chimic, metal rar, alb-albăstrui, asemănător cu plumbul. — Din fr. **thallium.**

TALKIE-WALKIE s.n. (Tehn.) Walkie-talkie. [Pr: *tóki-uóki*] — Din fr. **talkie-walkie,** după engl. **walkie-talkie.**

TALK-SHOW, *talk-show-uri,* s.n. Emisiune de televiziune constând într-o conversație dintre un animator sau moderator și mai mulți invitați pe o anumită temă. [Pr.: *tókșou*] — Cuv. engl.

TÁLMEȘ-BÁLMEȘ s.n. (Fam.) Amestec confuz, îngrămădire dezordonată din care nu se mai poate înțelege sau alege nimic. — Et. nec.

TALMÚD s.n. Carte religioasă iudaică, consemnând întreaga tradiție cultă, scrisă între sec. III î.H și V d.H. — Din fr. **Talmud.**

TALMÚDIC, -Ă, *talmudici, -ce,* adj. Care ține de Talmud, privitor la Talmud, conform prescripțiilor acestuia. — Din fr. **talmudique.**

TALMUDÍSM s.n. **1.** Studiul Talmudului. **2.** Fig. Tendință de a privi lucrurile și fenomenele rigid, scolastic, dogmatic; exces de subtilități și distincții formale în interpretarea unei probleme, a unui text etc. — Din fr. **talmudisme.**

TALMUDÍST, -Ă, *talmudiști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care cunoaște, studiază și interpretează învățăturile Talmudului; adept al acestor învățături. **2.** Fig. Persoană care privește lucrurile dogmatic, scolastic sau care face exces de subtilități și de distincții formale. — Din fr. **talmudiste.**

TALOFÍTĂ, *talofite,* s.f. (La pl.) Încrengătură a regnului vegetal care cuprinde plante inferioare cu corpul vegetativ format dintr-un tal și care se înmulțesc prin spori, prin diviziune sau prin gameți *(Thallophyta);* (și la sg.) plantă care face parte din această încrengătură. — Din fr. **thallophyte.**

TALÓN, *taloane,* s.n. **1.** Parte a unei foi dintr-un registru, dintr-un chitanțier, dintr-un bonier etc. care rămâne la cotor după ce s-a rupt partea detașabilă. **2.** Parte a ciorapului care acoperă călcâiul, marcată printr-o țesătură mai deasă. **3.** Partidă la unele jocuri de cărți. **4.** Fiecare dintre cele două margini îngroșate și întărite ale anvelopei unei roți. — Din fr. **talon.**

TALONÁ, *talonez,* vb. I. Tranz. **1.** (La jocul de rugbi) A trage mingea cu piciorul din grămadă; (în diverse sporturi) a urmări pe adversar îndeaproape pentru a-l împiedica să-și continue acțiunea. **2.** Fig. A hărțui, a sâcâi, a enerva. — Din fr. **talonner.**

TALONÁJ s.n. (La jocul de rugbi) Talonare. — Din fr. **talonnage.**

TALONÁRE, *talonări,* s.f. (Mai ales la jocul de rugbi) Acțiunea de *a talona*; talonaj. — V. **talona.**

TALONÉR, *taloneri,* s.m. Jucător de rugbi care se găsește în grămadă între cei doi pilieri, având sarcina de a talona mingea. —Din fr. **talonneur.**

TALONÉT s.n. v. **talonetă.**

TALONÉTĂ, *talonete,* s.f. Bucată de carton fixată în dreptul călcâiului la un obiect de încălțăminte, pentru a asigura rezistența îmbinării. F Branț. F Bucată de stofă, cusută la manșetă sau la marginea de jos a pantalonilor pentru a evita uzura în acel loc. [Var.: **talonét** s.n.] — Din fr. **talonnette.**

TÁLPĂ, *tălpi,* s.f. **I. 1.** Partea inferioară a labei piciorului, la om și la unele animale, de la degete până la călcâi, care vine în atingere cu pământul și pe care se sprijină corpul. G Expr. *A o apuca la talpă* sau *a-și lua tălpile la spinare* = a pleca, a o șterge. *Arde focul la tălpile picioarelor,* se spune când cineva este amenințat de o primejdie. (Reg.) *A fi* sau *a (se) scula, a (se) pune în tălpi* = a (se) scula din pat; *p. ext.* a (se) pune în mișcare, în acțiune. G Compuse; *talpa-gâștei* = **a)** încrețiturile de la coada ochiului (la persoanele în vârstă); **b)** scris neîngrijit; **c)** plantă erbacee meliferă și medicinală, cu tulpina puternică, cu frunze lungi, cu flori mici, roz *(Leonurus cardiaca); talpa-ursului* = plantă erbacee cu frunze mari, spinoase și cu flori albe sau trandafirii, grupate în formă de spic *(Acanthus longifolius); talpa-stâncii* = mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, ramificată, cu flori mici, albe *(Coronopus procumbens); talpa-lupului* = plantă erbacee cu flori mici roșietice, cu frunzele acoperite în partea inferioară de numeroase glandule, albe, având proprietăți antiscorbutice și diuretice *(Chaiturus marrubiastrum).* **2.** Partea de dedesubt a încălțămintei sau a ciorapului, care protejază talpa (**I 1**). **3.** Piele groasă tăbăcită special, din care se confecționează pingelele încălțămintei, flecurile etc. G *Talpă artificială* = material fabricat, prin aglomerare cu lianți, din fibre de piele (provenite din deșeuri), fibre de celuloză și fibre textile, folosit ca înlocuitor pentru talpă (**I 3**), la branțuri, ștaifuri, bombeuri. **II. 1.** Lemn gros, grindă care se așază la temelia unei construcții pentru a o sprijini; *p. ext.* temelie. G *Talpa casei* = capul familiei, bărbatul. *Talpa țării* (sau *a casei*) = țărănimea (considerată în trecut ca temelie a țării, obligată să suporte tot greul îndatoririlor). *Talpa iadului* = **a)** (în basme) temelia iadului; mama căpeteniei dracilor; **b)** om foarte rău, păcătos; babă rea, vrăjitoare. F Fig. Sprijin, bază, susținere. **2.** Fiecare dintre cele două lemne groase, orizontale, care alcătuiesc scheletul războiului de țesut manual. **3.** Fiecare dintre cele două suporturi laterale, de lemn sau de oțel, curbate în sus la capătul din față, pe care alunecă sania. F Lemnul din spatele cormanei, pe care se sprijină plugul și care îl face să alunece mai ușor pe brazdă. F Partea de dedesubt a corabiei. F Parte care formează fundul unui scoc de moară, de joagăr etc. **4.** Partea inferioară, lățită, a unei piese, a unui organ de mașină sau a unui element de construcție, prin care acesta se reazămă pe altă piesă, pe teren sau pe un suport. F Spec. Partea de jos, lățită, a unei șine, prin care aceasta se reazămă pe traverse. F Spec. Parte a rindelei care alunecă pe lemnul supus prelucrării. F Spec. Extremitate a unui pat de pușcă pe care se sprijină arma când stă vertical. F Spec. Partea de dedesubt, pe care se clădește o claie sau un stog. F Spec. Bază a unei excavații miniere sau a unei găuri de sondă. F Spec. Parte mai lățită (inferioară) a unei litere tipografice. — Cf. magh. t a l p.

TALPÍNĂ, *talpine,* s.f. Material obținut pe cale sintetică, folosit ca înlocuitor de talpă pentru încălțăminte. — **Talpă** + suf. *-ină.*

TÁLUS, *talusuri,* s.n. (Anat.) Călcâi, astragal. — Din lat. **talus.**

TALÚZ, *taluzuri,* s.n. Suprafață înclinată care mărginește lateral un rambleu sau un debleu; teren în pantă. — Din fr. **talus.**

TALUZÁ, *taluzez,* vb. I. Tranz. A da formă de taluz, de pantă, a ridica în taluz. — Din fr. **taluser.**

TALUZÁRE, *taluzări,* s.f. Acțiunea de *a taluza.* — V. **taluza.**

TALUZÁT, -Ă, *taluzați, -te,* adj. (Despre rambleuri și debleuri) Care are taluzuri, cu taluzuri. — V. **taluza.**

TALVÉG, *talveguri,* s.n. Linia care unește între ele punctele cele mai adânci ale albiei unei ape curgătoare sau ale unei văi uscate. — Din germ. **Talweg,** fr. **thalweg.**

TAMÁN adv. (Pop.) **1.** Tocmai, întocmai, chiar, exact. **2.** În special, mai ales. **3.** De-abia, într-un târziu, numai. — Din tc. **tamam.**

TAMÁR, *tamare,* s.n. Unealtă de care se servesc zidarii la căratul cărămizilor, formată dintr-o scândură cu un suport în partea de jos și care se poartă în spate, legată cu niște frânghii; targă (**1**). — Et. nec.

TAMARÍN, *tamarini,* s.m. Arbore exotic din familia leguminoaselor, cu frunze compuse, alungite, cu flori galbene-roșietice, din ale cărui fructe se prepară o băutură răcoritoare, iar scoarța este utilizată în medicină *(Tamarindus indica).* — Din fr. **tamarin.**

TAMARÍSCĂ s.f. Nume dat mai multor specii de arbuști ornamentali cu frunze mărunte și dese și cu flori albe sau roz *(Tamariscus).* F Cătină. [Var.: **tamaríx** s.m.] — Din fr. **tamaris,** lat. **tamarix, -icis.**

TAMARÍX s.m. v. **tamariscă.**

TAMAZLÁC, *tamazlâcuri,* s.n. (Înv.) Totalitatea vitelor care aparțineau unui proprietar, unei gospodării; cireadă de vite. — Din tc. **damızlık,** bg. **tamazlăk.**

TAMÁȘ, *tamâșuri,* s.n. Proptea care se așază sub un butoi pentru a-l fixa și a-l împiedica să se rostogolească. — Din magh. **támasz.**

TAMBÚCHI, *tambuchiuri,* s.n. Deschizătură în puntea unei nave, prevăzută cu un capac sau cu o construcție asemănătoare cu o gheretă, care o protejează de intemperii și care permite accesul în încăperile de sub punte. — Din sp. **tambucho.**

TAMBÚR, (**2**) *tambure,* s.n., (**1, 3**) *tamburi,* s.m. **1.** S.n. Piesă în formă de cilindru gol, fixă sau mobilă în jurul unui ax, făcută din metal, din lemn etc., cu diverse utilizări în tehnică; tobă. **2.** S.n. Porțiune de prismă poligonală goală sau de cilindru gol, interpusă între o cupolă și arcurile sau zidurile care limitează un spațiu boltit. F Spațiu amenajat la intrarea într-o clădire, cu o ușă pivotantă, pentru a proteja interiorul de aerul din exterior și a împiedica formarea curenților de aer în timpul deschiderii ușilor. **3.** S.m. (Ieșit din uz) Toboșar. G Compus: *tambur-major* = subofițer care conducea o fanfară militară; *p. ext.* plutonier (într-o fanfară militară). [Pl. și: (**1,** n.) *tambure*] — Din fr. **tambour.**

TAMBÚRĂ, *tambure,* s.f. Vechi instrument muzical cu coarde de metal, asemănător cu mandolina, dar cu gâtul mai lung decât al acesteia. — Din tc. **tambur.**

TAMBURÍN s.n. v. **tamburină.**

TAMBURINÁ, *tamburinez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A bate (cu degetele) ușor și ritmic ceva. — Din fr. **tambouriner.**

TAMBURINÁRE, *tamburinări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a tamburina.* — V. **tamburina.**

TAMBURÍNĂ, *tamburine,* s.f. Instrument muzical popular, folosit pentru acompanierea ritmică a dansului în Spania, Italia și în Orient, de forma unei tobe mici, portative, cu pielea întinsă pe o singură parte și cu plăci de metal sau cu zurgălăi de jur-împrejur. [Var.: **tamburín** s.n.] — Din fr. **tambourin,** it. **tamburino.**

TAMIZÁTĂ, *tamizate,* adj. (Rar; despre lumină) Care este filtrată în mod difuz. — Din fr. **tamisé.**

TAM-NESÁM adv. v. **tam-nisam.**

TAM-NISÁM adv. Nitam-nisam. [Var.: **tam-nesám** adv.] — Cf. n i t a m - n i s a m.

TAMPÓN, *tampoane,* s.n. **1.** Piesă la vehiculele de cale ferată, constând dintr-un disc masiv de oțel și un resort puternic, care primește șocurile dintre vehicule în timpul mersului și care menține o anumită distanță între vagoanele cuplate. **2.** Bucată de vată sau de tifon sterilizat, care se aplică pe o rană pentru a opri o hemoragie sau care se introduce într-o cavitate naturală a organismului în scopuri terapeutice. **3.** Substanță utilizată pentru a împiedica un anumit proces chimic. **4.** Accesoriu de birou, alcătuit dintr-o placă curbată acoperită cu hârtie sugativă, care servește la uscarea cernelii după scriere. — Din fr. **tampon.**

TAMPONÁ, *tamponez,* vb. I. **1.** Refl. recipr. (Despre vehicule) A se ciocni, a se lovi. **2.** Tranz. A atinge ușor și în repetate rânduri o parte a suprafeței corpului cu un tampon (**2**) sau cu alt obiect pentru a absorbi transpirația sau secrețiile unei răni. —Din fr. **tamponner.**

TAMPONAMÉNT, *tamponamente,* s.n. (Rar) Oprire a unei sângerări cu ajutorul unor tampoane de vată, de tifon etc. — Din fr. **tamponnement.**

TAMPONÁRE, *tamponări,* s.f. Acțiunea de *a (se) tampona* și rezultatul ei. — V. **tampona.**

TAMPONÁT, -Ă, *tamponați, -te,* adj. **1.** (Despre vehicule) Ciocnit, lovit (prin izbire). **2.** (Despre piele, răni) Atins repetat cu un tampon (**2**). — V. **tampona.**

TAM-TÁM, *tam-tamuri,* s.n. **1.** Instrument muzical de percuție alcătuit dintr-un disc concav de metal forjat, care, lovit cu un ciocănel de lemn căptușit cu postav, vibrează, producând sunete puternice; gong. **2.** Instrument muzical african asemănător cu toba; muzică executată cu un astfel de instrument. F Fig. Zgomot, mare, zarvă. — Din fr. **tam-tam.**

TANÁGRA, *tanagre,* s.f. Nume dat statuetelor de pământ ars care s-au găsit în necropolele de la Tanagra, în Grecia (iar mai târziu în toată lumea greco-romană). — Din fr. **tanagra.**

TANÁJ, *tanaje,* s.n. (Rar) Tăbăcire. — Din fr. **tannage.**

TANANÁ s.f. (Reg.) Numele unui dans țigănesc; melodie după care se execută acest dans; tananica. — Din țig. **tanana.**

TANANÍCA s.f. art. Tanana. — **Tanana** + suf. *-ică.*

TANÁNT, *tananți,* s.m. Substanță chimică, anorganică sau organică, naturală sau sintetică, care are proprietatea de a tăbăci pieile crude; *p. ext.* materie primă naturală care conține o astfel de substanță. G (Adjectival) *Material tanant.* — Din fr. **tannant.**

TANÁT, *tanați,* s.m. Sare sau ester al acidului tanic. — Din fr. **tanate.**

TANÁTIC, -Ă, *tanatici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la moarte, de moarte. — Din fr. **thanatique.**

TANATOFOBÍE, *tanatofobii,* s.f. Teamă morbidă de moarte. — Din fr. **thanatophobie.**

TANATOGENÉZĂ s.f. (Biol.) Studiu al cauzelor și mecanismelor care provoacă moartea. — Din fr. **thanatogenèse.**

TANATOLÓGIC, -Ă, *tanatologici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la tanatologie, de tanatologie. — Din fr. **thanatologique.**

TANATOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu cercetarea semnelor, condițiilor, cauzelor și naturii morții. — Din fr. **thanatologie.**

TÁNĂT s.m. (Reg.) Grizu. — Et. nec.

TANC, *tancuri,* s.n. **1.** Mașină de luptă blindată, înzestrată cu tunuri, mitraliere etc. instalate în turelă și în partea din față a vehiculului, cu roțile montate pe șenile, care poate străbate terenuri accidentate. G *Tanc amfibiu* = tanc care se poate deplasa și pe apă. **2.** Rezervor din tablă sau din oțel folosit pentru depozitarea sau transportarea lichidelor; vehicul înzestrat cu un astfel de rezervor. G *Tanc petrolier* = navă folosită la transportul petrolului sau al derivatelor lui. F Vagonet metalic folosit în mine, cu capacitatea de o tonă. **3.** (Fot.) Cutie de plastic de construcție specială, în care se developează filme fotografice. — Din fr. **tank,** germ. **Tank.**

TANCHÉTĂ, *tanchete,* s.f. Tanc mic, ușor, cu blindaj subțire. — Din **tanc.**

TANCHÍST, -Ă, *tanchiști, -ste,* s.m. și f. Militar care face parte dintr-o unitate de tancuri. — Din fr. **tankiste,** germ. **Tankist.**

TANCODRÓM, *tancodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru pregătirea și perfecționarea militarilor în conducerea tancurilor. — Din **tanc** (după *aerodrom, cosmodrom).*

TANDALÍC, -Ă, *tandalici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Care umblă fără rost; zăpăcit. — Et. nec.

TANDALÚȚĂ, *tandaluțe,* s.f. (Reg.) Scândurică prevăzută la ambele capete cu câte un vârf de cui, cu care se fixează pânza la războiul de țesut ca să nu se strângă. — Et. nec.

TANDÉM, *tandemuri,* s.n. **1.** Bicicletă pentru două persoane, cu două șei așezate una în spatele celeilalte, acționată de două perechi de pedale. **2.** Cilindru compresor mecanic cu doi tăvălugi, egali ca mărime, ca formă și ca greutate. **3.** Sistem tehnic acționat din două sau mai multe puncte situate pe direcția mișcării întregului sistem pe direcția mișcării elementului conducător al mecanismului motor. F Mașină-unealtă cu mai multe posturi de lucru pentru operații succesive de prelucrare a aceleiași piese. **4.** Fig. Grup de două persoane (nedespărțite). — Din fr. **tandem.**

TANDRÉȚĂ s.f. v. **tandrețe.**

TANDRÉȚE s.f. Afecțiune plină de duioșie, de delicatețe, de gingășie. [Var.: **tandréță** s.f.] — Din fr. **tandresse.**

TÁNDRU, -Ă, *tandri, -e,* adj. Care manifestă sau denotă tandrețe, plin de duioșie, de gingășie, de delicatețe, de sensibilitate; drăgăstos. — Din fr. **tendre.**

TANDÚR, (**1**) *tandure,* s.n. (Înv.) **1.** Scaun sau masă pătrată, acoperite cu covoare, sub care se punea un vas cu mangal pentru a încălzi picioarele celor care ședeau. **2.** Fig. Lene. — Din tc. **tandur** (lit. *tandır).*

TANDURÍU, -ÍE, *tandurii,* adj. (Înv.) Leneș. — **Tandur** + suf. *-iu.*

TANEÁ, *tanele,* s.f. (Înv.) Bucată de blană sau de piele de animal. — Din tc. **tane.**

TANGÁ, pers. 3 *tanghează,* vb. I. Intranz. (Despre nave, aeronave) A fi în tangaj. — Din fr. **tanguer.**

TANGÁJ, *tangaje,* s.n. Mișcare oscilatorie de înclinare a unei nave, a unei aeronave sau a unui vehicul feroviar, efectuată în jurul unei axe transversale. — Din fr. **tangage.**

TANGARÁ, *tangarale,* s.f. (Înv.) Instrument muzical turcesc cu coarde, asemănător cu țambalul. — Et. nec.

TANGÉNT, -Ă, *tangenți, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte) Care atinge o curbă într-un singur punct. F (Despre planuri) Care conține tangente (**2**) la toate curbele care trec printr-un punct al unei suprafețe, care atinge suprafața într-un singur punct. **2.** S.f. Linie dreaptă care atinge o curbă într-un singur punct. G Loc. adv. *În* (sau *prin) tangentă* = tangențial. G Expr. *A scăpa prin tangentă* = a se eschiva de la un lucru prinzând momentul potrivit; a scăpa cu greu dintr-o situație dificilă. **3.** S.f. Funcție trigonometrică egală cu câtul dintre funcția sinus și funcția cosinus. — Din fr. **tangent.**

TANGÉNȚĂ, *tangențe,* s.f. Poziție, stare a două figuri geometrice tangente. F Atingere, legătură, contact. F Fig. Relație, legătură trecătoare, indirectă. — Din fr. **tangence.**

TANGENȚIÁL, -Ă, *tangențiali, -e,* adj. Privitor la tangentă; care este asemănător cu o tangentă. F Fig. (Adesea adverbial) Atins în treacăt; *p. ext.* indirect, printre altele. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **tangentiel.**

TANGHÍR, *tanghire,* s.n. Placă transparentă de gelatină sau de masă plastică, având pe o față, în relief, puncte sau linii de diferite forme, folosită la obținerea umbrelor sau semitonurilor la tipărirea manuală. — Din germ. **Tangier**[manier].

TANGÍBIL, -Ă, *tangibili, -e,* adj. Care se poate percepe prin atingere, care are un aspect concret; *fig.* real, evident. — Din fr. **tangible.**

TANGÓN, *tangoane,* s.n. (Mar.) **1.** Catarg orizontal mobil, cu funii și scară, folosit pe timp de furtună pentru coborârea și urcarea oamenilor în și din barcă. **2.** Drug de lemn fixat la un capăt pe bordaj, folosit la legarea bărcilor lansate pe apă. — Din fr. **tangon.**

TANGÓU, *tangouri,* s.n. Dans de salon, la origine vechi dans popular argentinian, cu ritmul lent în doi timpi, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **tango.**

TÁNIC, -Ă, *tanici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid tanic* = tanin. — Din fr. **tannique.**

TANÍN, (**2**) *taninuri,* s.n. **1.** Produs vegetal cu gust astringent, solubil în apă, care are proprietatea de a tăbăci piele, cu utilizări în industrie; acid tanic. **2.** Sortiment de tanin (**1**). — Din fr. **tanin.**

TANINÓS, -OÁSĂ, *taninoși, -oase,* adj. Care conține tanin, caracteristic taninului; de tanin. — **Tanin** + suf. *-os.*

TANIZÁ, *tanizez,* vb. I. Tranz. A adăuga tanin din sâmburii de struguri în vin, în scopul limpezirii sau ameliorării. — Din fr. **taniser.**

TANIZÁRE, *tanizări,* s.f. Acțiunea de *a taniza* și rezultatul ei. — V. **taniza.**

TANTÁL s.n. Element chimic metalic rar, cenușiu, lucios, ductil și maleabil (folosit la confecționarea pieselor de laborator). — Din fr. **tantale.**

TANTALÍT, *tantalituri,* s.n. Mineral compus din fier și mangan, care cristalizează în sistemul rombic de culoare neagră sau roșu-închis, cu luciu semimetalic. — Din fr. **tantalite.**

TÁNTI s.f. Mătușă. F (Fam.) Termen de adresare, în mediul urban, față de o femeie mai în vârstă. — Din fr. **tante.**

TANTIÉMĂ, *tantieme,* s.f. **1.** Sumă de bani încasată de membrii unui consiliu de administrație al unei societăți, din beneficiul acesteia, pentru participarea la conducerea ei. F Comision procentual acordat mijlocitorilor de afaceri. **2.** Onorariu procentual cuvenit unui autor dramatic, calculat în raport cu încasările realizate la reprezentațiile piesei sale. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **tantième.**

TANTRÍSM s.n. Denumire dată mai multor curente religioase din India din sec. IX până în sec. XIII, opuse brahmanismului. — Din fr. **tantrisme.**

TANZANIÁN, -Ă, *tanzanieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Tanzaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Tanzaniei sau tanzanienilor (**1**), privitor la Tanzania ori la tanzanieni. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **Tanzanien.**

TAO s.n. Principiu fundamental al filosofiei chineze, indicând procesul de devenire a tuturor lucrurilor și ființelor într-o alternanță opozițională, de forțe complementare și inseparabile. — Din fr., engl. **tao**.

TAOÍSM s.n. Sistem filosofic și religios fondat în sec. VI î.H., reprezentând unul dintre cele două mari curente ale gândirii chineze, alături de confucianism, de care se deosebește prin idealul de viață autonom, în armonie cu natura. [Var.: **daoísm** s.n.] — Din fr. **taoïsme.**

TAÓLĂ, *taole,* s.f. (Reg.) Cot al unui râu. — Et. nec.

TAPÁ, *tapez,* vb. I. **1.** Tranz. (Fam.) A obține de la cineva bani cu titlu de împrumut, dar fără intenția de a-i restitui. **2.** Tranz. și refl. A (se) pieptăna în așa fel, încât să poată da părului o formă înaltă, înfoiată. — Din fr. **taper.**

TAPÁJ s.n. Zgomot violent și confuz produs de lovituri sau de glasuri care răsună în același timp; protest zgomotos; larmă, gălăgie, scandal. — Din fr. **tapage.**

TAPANGEÁ, *tapangele,* s.f. (Înv.) Lovitură dată cu palma; palmă, calcavură. — Din tc. **tabanca** „pistol”.

TAPÁRE, *tapări,* s.f. Acțiunea de *a (se) tapa* și rezultatul ei. — V. **tapa.**

TAPÁT, -Ă, *tapate,* adj. (Despre păr) Înfoiat prin pieptănare; (despre femei) cu părul înfoiat prin pieptănare. — V. **tapa.**

TÁPĂ, *tape,* s.f. Scobitură, tăietură care se face la capătul lemnelor de construcție pentru a le putea îmbina unele cu altele. F Tăietură care rămâne în trunchiul unui copac când tăietorul lovește cu toporul o dată pieziș și altă dată orizontal. — Et. nec.

TAPÉT, *tapete,* s.n. **1.** Hârtie, pânză, mătase etc. cu desene colorate, care se aplică pe pereții unor camere în loc de zugrăveală; *p. ext.* zugrăveală. **2.** (Înv.) Covor mic. **3.** (În expr.) *A pune* (sau *a aduce,* rar *a veni) pe tapet* = a aduce în discuție, a fi la ordinea zilei. [Pl. și: *tapeturi*] — Din it. **tappeto,** germ. **Tapete.**

TAPETÁ, *tapetez,* vb. I. Tranz. **1.** A acoperi cu tapete (**1**) pereții unei încăperi; a tapisa (**2**). **2.** A pudra cu făină, pesmet etc. o tavă unsă cu grăsime, în care urmează să fie copt aluatul, budinca etc. — Din **tapet.**

TAPETÁR, *tapetari,* s.m. Muncitor specializat în tapetare. — **Tapeta** + suf. *-ar.*

TAPETÁRE, *tapetări,* s.f. Acțiunea de *a tapeta* și rezultatul ei. — V. **tapeta.**

TAPEUR, *tapeuri,* s.m. Persoană care cere adesea bani cu împrumut (fără intenția de a-i restitui). [Pr.: *tapőr*] — Din fr. **tapeur.**

TAPINÓS adv. (Înv.) Cu umilință. — Din ngr. **tapinós.**

TAPIÓCĂ s.f. Substanță alimentară făinoasă, extrasă din tuberculele maniocului, folosită în alimentația copiilor. [Pr.: *-pi-o-*] — Din fr. **tapioca.**

TAPÍR, *tapiri,* s.m. Animal mamifer imparicopitat din zona tropicală, cu corpul masiv, pielea netedă, buzele și nasul prelungite într-un fel de trompetă scurtă *(Tapirus americanus* și *indicus).* — Din fr. **tapir.**

TAPISÁ[1], *tapisez,* vb. I. Tranz. A tapeta. — Din fr. **tapisser.**

TAPISÁ[2] vb. I v. **tapița.**

TAPISÁRE[1], *tapisări,* s.f. Acțiunea de *a tapisa* și rezultatul ei. — V. **tapisa.**

TAPISÁRE[2] s.f. v. **tapițare.**

TAPISÁT[1], -Ă, *tapisați, -te,* adj. (Despre pereți) Acoperit cu tapete (**1**). — V. **tapisa.**

TAPISÁT[2], -Ă adj. v. **tapițat.**

TAPISÉR[1], *tapiseri,* s.m. Specialist în tapiserie. — Din fr. **tapissier.**

TAPISÉR[2] s.m. v. **tapițer.**

TAPISERÍE[1], (**1, 2**) *tapiserii,* s.f. **1.** Țesătură decorativă din lână sau din mătase înfățișând subiecte diverse sau teme alegorice, lucrată manual sau la război și folosită mai ales la împodobirea pereților sau a unor mobile. **2.** Lucru de mână cusut pe o canava cu lână, cu mătase, cu fir. F Tehnica și arta executării unor asemenea țesături. **3.** Meseria tapiserului. — Din fr. **tapisserie.**

TAPISÉRIE[2] s.f. v. **tapițerie.**

TAPISIER s.m. v. **tapițer.**

TAPIȚÁ vb. I. Tranz. A îmbrăca o mobilă cu stofă, cu pânză, mătase, vinilin, piele etc. peste materialul de umplutură, elementele elastice, pânza de rezistență; a capitona. [Var.: **tapisá** vb. I] — Din germ. **tapezieren,** it. **tappezare.**

TAPIȚÁRE s.f. Acțiunea de *a tapița* și rezultatul ei. [Var.: **tapisáre** s.f.] — V. **tapița.**

TAPIȚÁT, -Ă, *tapițați, -te,* adj. (Despre mobile) Îmbrăcat în stofă, pânză, mătase, vinilin, piele etc.; capitonat. [Var.: **tapisát, -ă** adj.] — V. **tapița.**

TAPIȚÉR, *tapițeri,* s.m. Meseriaș specialist în tapițarea mobilelor. [Var.: **tapisér, tapisiér** s.m.] — Din germ. **Tapezier,** it. **tappeziere.** Cf. fr. t a p i s s i e r.

TAPIȚERÍE[1], *tapițerii,* s.f. Partea tapițată a unei mobile. [Var.: **tapisérie** s.f.] — **Tapița** + suf. *-ărie.*

TAPIȚERÍE[2], (**2**) *tapițerii,* s.f. **1.** Meseria tapițerului. **2.** Atelier, prăvălie în care se lucrează sau se vând obiecte făcute de tapițer.— **Tapițer** + suf. *-ie.*

TAPÓȘNIC, *tapoșnici,* s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu frunze înguste, ovale și cu tulpina ramificată și acoperită cu peri moi, îndreptați în jos *(Galeopsis ladanum).* — Et. nec.

TAPOTÁ, *tapotez,* vb. I. Tranz. A bate ușor țesuturile cu palma, pentru masaj. — Din fr. **tapoter.**

TAPOTÁRE, *tapotări,* s.f. Acțiunea de *a tapota* și rezultatul ei. — V. **tapota.**

TAPÚRĂ, *tapuri,* s.f. Fisură, crăpătură în interiorul unei piese metalice, produsă în cursul fabricării acesteia. — Din fr. **tapure.**

TAR, *taruri,* s.m. Veche unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 125 de ocale. F Sarcină, povară. — Din magh. **tar.**

TARÁ s.f. v. **tară[1].**

TARABAGÍU, *tarabagii,* s.m. Negustor ambulant (care vinde la o tarabă). — **Tarabă** + suf. *-agiu.*

TARÁBĂ, *tarabe,* s.f. **1.** Un fel de masă pe care negustorii (ambulanți) își expun și își vând marfa la târguri, în piețe sau pe străzi. G Loc. adj. *De tarabă* = de calitate inferioară; *p. ext.* mahalagesc, trivial. **2.** Tejghea (de cârciumă) la care stă negustorul. — Din tc. **tarab.**

TARABÓSTES s.m. pl. Denumire dată (de latini) aristocraților geto-daci; pileați. — Cuv. lat.

TARABULÚS, *tarabuluse,* s.n. (Înv.) Șal oriental care se înfășura în jurul capului sau se purta ca cingătoare. — Din tc. **Tarabulus** „Tripoli".

TARÁC, *taraci,* s.m. (Reg.) Stâlp bătut în pământ, care servește ca element de susținere pentru un pod, un zăgaz, un gard etc. [Var.: **taráș** s.m.] — Din ucr. **taraš.**

TARACÁN, *taracani,* s.m. (Reg.) Gândac. — Din rus. **tarakan.**

TARÁF, *tarafuri,* s.m. **1.** Mică formație muzicală (de lăutari), care cântă muzică populară; tacâm (**II 2**). **2.** (Înv.) Gașcă, clică. — Din tc. **taraf.**

TARAGÓT, *taragoturi,* s.n. Instrument muzical popular românesc de suflat, format dintr-un tub conic de metal cu ancie simplă. — Et. nec.

TARAGOTÍST, *taragotiști,* s.m. Persoană care cântă la taragot. — **Taragot** + suf. *-ist.*

TARAMÁ s.f. Icre (de calitate inferioară) sărate și tescuite. — Din tc. **tarama.**

TARÁNCĂ, *tărănci,* s.f. (Iht.; reg.) Ocheană. — Et. nec.

TARANTÉLĂ[1], *tarantele,* s.f. Dans popular napolitan, executat într-un ritm viu; melodie după care se execută acest dans. — Din it. **tarantella.**

TARANTÉLĂ[2] s.f. v. **tarantulă.**

TARANTÚLĂ, *tarantule,* s.f. Specie de păianjen mare (din țările meridionale), cu patru ochi mari și numeroși ochi mai mici, care își sapă galerii în pământ și a cărui înțepătură este veninoasă *(Lycosa tarentula).* [Var.: **tarantélă** s.f.] — Din fr. **tarentule.**

TARAPANÁ, *tarapanale,* s.f. (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Monetărie. — Din tc. **tarabhāne.**

TARAPANGÉLE s.f. pl. (Reg.) Legume, zarzavaturi. — Et. nec.

TARAPANGÍU, *tarapangii,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Meșter care lucra într-o tarapana. — **Tarapana** + suf. *-giu.*

TARÁR, *tarare,* s.n. Mașină folosită în industria morăritului pentru a curăța semințele de cereale de impurități prin cernere și prin antrenarea lor într-un curent de aer. — Din fr. **tarare.**

TARARÁ s.f. Melodie monotonă care pare că nu se mai sfârșește. — Formație onomatopeică.

TARÁȘ s.m. v. **tarac.**

TARÁT, -Ă, *tarați, -te,* adj. Plin de vicii, cu tare[2]. — Din fr. **taré.**

TÁRĂ[1], *tare,* s.f. **1.** Dara. **2.** Nume dat unor greutăți nemarcate formate din diferite bucăți de metal sau de sticlă, care se folosesc la diferite cântăriri de laborator. **3.** (Mil.) Denumire pentru caracteristicile fizico-chimice de bază ale pulberii (**3**). [Var.: **tará** s.f.] — Din ngr. **tára.**

TÁRĂ[2], *tare,* s.f. Defect fizic sau moral (ereditar); meteahnă. — Din fr. **tare.**

TARDIGRÁD, -Ă, *tardigrazi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care merge încet. **2.** S.n. (La pl.) Grup de animale nevertebrate, de talie foarte mică, care se deplasează greoi pe picioare *(Tardigrada);* (și la sg.) animal care face parte din acest grup. — Din fr. **tardigrade.**

TARDÍV, -Ă, *tardivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care apare, se întâmplă, se dezvoltă cu întârziere. — Din fr. **tardif.**

TARDIVITÁTE s.f. (Rar) Faptul de a fi tardiv, caracterul a ceea ce este tardiv; dezvoltare tardivă, întârziată. — **Tardiv** + suf. *-itate.* Cf. fr. t a r d i v e t é.

TÁRE, *tari,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care are o consistență solidă, care opune rezistență la apăsare și nu poate fi ușor pătruns, străbătut, desfăcut, despicat; lipsit de moliciune, solid; *p. ext.* trainic, durabil. F Care este mai consistent decât în mod obișnuit; vârtos, des; (despre pâine) uscat; (despre ouă) răscopt. F Fortificat, întărit. **2.** Lipsit de elasticitate, care nu se îndoaie (decât cu greu), fără suplețe; (despre pânză sau obiecte de pânză) scrobit, apretat. G *Pânză tare* = pânză (cu țesătură rară) foarte apretată, folosită în croitorie. **3.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Voinic, viguros, puternic. G Expr. *(A fi) tare de(-o) ureche* (sau *de urechi)* = (a fi) surd. **4.** (Despre oameni și despre manifestările lor) Care este în stare să reziste, să facă față încercărilor, cu voință fermă, energic, dârz, neclintit. G Expr. *(A fi) tare de fire* (sau *de inimă)* = (a fi) curajos, rezistent. F (Despre colectivități) Plin de forță, puternic. F Neînduplecat. **5.** Care dispune de putere, de autoritate, care este stăpân pe o situație; atotputernic. F Care posedă cunoștințe temeinice într-un domeniu; doct, priceput. **6.** (Despre argumente) Convingător, concludent; clar, categoric. **7.** (Despre fenomene ale naturii) Care se manifestă cu violență. F (Despre vorbe, expresii) Aspru, greu; jignitor, insultător. **8.** (Despre sunete, zgomote) Care este emis cu putere, care răsună până departe, se aude bine. **9.** (Despre aer) Răcoros, rece, tăios; *p. ext.* curat, ozonat. F Care produce o impresie puternică asupra organelor de simț; pătrunzător, intens, ascuțit. **10.** (Despre băuturi alcoolice) Care are o concentrație mare de alcool. F (Despre unele substanțe alimentare, chimice sau medicamentoase) Care are o concentrație mare (și produce un efect puternic); *p. restr.* picant. **11.** (Despre culori) Bătător la ochi; viu, puternic, intens, aprins. **II.** Adv. **1.** Foarte, mult, extrem, teribil, grozav. G (Pe lângă adjective sau adverbe, ajută la formarea superlativului) *Îți voi rămâne tare recunoscător.* **2.** Cu forță, cu intensitate, cu putere. **3.** (Pe lângă verbe ca „a vorbi", „a spune", „a cânta" etc.) Cu glas articulat, pentru a fi auzit de cei din jur; cu glas ridicat, pentru a se auzi bine sau departe. **4.** Iute, repede. — Lat. **talem.**

TÁRGĂ, *tărgi,* s.f. **1.** Pat portativ cu care se transportă răniții și bolnavii; mică platformă portativă de scânduri, de nuiele etc., care servește la căratul diferitelor materiale. F Spec. (Rar) Tamar. **2.** (În expr.) *A trage targa pe uscat* = a fi strâmtorat băneș te, a o scoate greu la capăt; a trage mâța de coadă. — Cf. bg. t a r g a.

TARHÁN, *tarhani,* s.m. (Entom.; reg.) Șvab[1]. — Din ucr. **tarhan.**

TARHÓN s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă și ramificată, cu flori alburii, cu frunze lanceolate aromate folosite drept condiment *(Artemisia dracunculus).* — Din tc. **tarhun.**

TARÍF, *tarife,* s.n. **1.** Preț (stabilit oficial) pentru prestările de servicii, transport, telefon, radio, consum de energie electrică etc. F Retribuție oficială stabilită pentru o anumită muncă. **2.** Tabel, listă cuprinzând prețurile unitare sau specifice pentru diferite servicii (publice) și condițiile stabilite pentru aplicarea lor. **3.** (În sintagma) *Tarif vamal* = tabel în care sunt înscrise taxele vamale la care sunt supuse mărfurile trecute peste granița unui stat. [Pl. și: *tarifuri*] — Din fr. **tarif.**

TARIFÁ, *tarifez,* vb. I. Tranz. (Rar) A supune unui tarif, a taxa. — Din fr. **tarifer.**

TARIFÁR, -Ă, *tarifari, -e,* adj. Privitor la tarif; (despre preț, taxă, salariu) fixat prin tarif, în conformitate cu un tarif. — Din fr. **tarifaire.**

TARIFÁRE, *tarifări,* s.f. Acțiunea de *a tarifa* și rezultatul ei. — V. **tarifa.**

TARISFÁT, *tarisfați,* s.m. (Reg.) Bărbat (mai în vârstă) care are un rol conducător în ceremonialul nunții țărănești; staroste. — Din sb. **stari svat.**

TARLÁ, *tarlale,* s.f. **1.** Suprafață de teren agricol mărginită de patru drumuri care se întretaie (făcând parte din teritoriul unei comune; solă; cultura de pe o astfel de suprafață. **2.** (Rar) Drum sau teren îngust care desparte semănăturile; hotar. — Din tc. **tarla.**

TARLALIZÁ, *tarlalizez,* vb. I. Tranz. A împărți o întindere de pământ sau o pășune în tarlale (**1**). — **Tarla** + suf. *-iza.*

TARLALIZÁRE, *tarlalizări,* s.f. Acțiunea de *a tarlaliza* și rezultatul ei. — V. **tarlaliza.**

TARLATÁN s.n. (Înv.) Muselină de bumbac foarte subțire, de culoare deschisă. — Din fr. **tarlatane.**

TÁRNIȚĂ, *tarnițe,* s.f. **1.** Șa (țărănească) de lemn sau (rar) de piele, folosită la călărit sau la transportul unei poveri. **2.** Culme, coamă de munte sau de deal în formă de șa. **3.** (Reg.) Drum de munte, bătut de oi sau de vite. — Din ucr. **tarnyc'a.**

TARÓC s.n. Tarot. — Din germ. **Tarock.**

TARÓD, *tarozi,* s.n. Burghiu de filetat. — Din fr. **taraud.**

TARODÁ, *tarodez,* vb. I. Tranz. A găuri în spirală o piesă în care urmează să intre un șurub. — Din fr. **tarauder.**

TARODÁRE, *tarodări,* s.f. Acțiunea de *a taroda* și rezultatul ei. — V. **taroda.**

TARÓT s.n. Pachet de 78 de cărți de joc, mai mari și cu alte figuri decât cele obișnuite, folosit la jocul de cărți sau în cartomanție; joc cu aceste cărți; taroc. — Din fr. **tarot.**

TARPÁN, *tarpani,* s.m. Cal sălbatic din stepele sau podișurile Asiei, de culoare brună, cu capul scurt și gros, cu coama scurtă *(Equus gmelini).* — Din fr. **tarpan.**

TARS, *tarsuri,* s.n. **1.** Parte posterioară a scheletului labei piciorului, formată din șapte oase, articulate la un capăt cu oasele gambei, iar la celălalt cu oasele metatarsului. **2.** Parte terminală a piciorului insectelor, formată din 1–5 segmente și terminată de obicei cu una sau două gheare. **3.** Scheletul fibro-cartilaginos al pleoapelor. — Din fr. **tarse.**

TARSALGÍE, *tarsalgii,* s.f. (Med.) Durere a articulației tarsului. — Din fr. **tarsalgie.**

TARSECTOMÍE, *tarsectomii,* s.f. (Med.) Rezecție a oaselor tarsului. — Din fr. **tarsectomie.**

TARSIÁN, -Ă, *tarsieni, -e,* adj. Care aparține tarsului, al tarsului, privitor la tars. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **tarsien.**

TARSIOIDÉE, *tarsioidee,* s.f. (La pl.) Subordin de mamifere arboricole, nocturne, insectivore, de mărimea unor șobolani, cu ochii foarte mari, cu picioarele din spate foarte lungi din cauza alungirii tarsului și cu degetele terminate cu ventuze *(Tarsioidea);* (și la sg.) mamifer care face parte din acest subordin. [Pr.: *-si-o-i-*] — Din lat. **Tarsioidea** denumirea științifică a subordinului. Cf. fr. t a r s i e r.

TARTÁJ, *tartaje,* s.n. **1.** (Reg.) Fiecare dintre cele două coperţi ale unei cărţi; scoarţă. **2.** (Înv.) Carte scrisă de mână care se folosea ca abecedar. [Var.: **trătáj** s.n.] — Cf. ngr. t e t r á d h i o n.

TARTÁN, *tartane,* s.n. **1.** Ţesătură specială din lână sau din bumbac, cu carouri mari, divers colorate, folosită în Scoţia. **2.** Şal sau pled făcut din tartan (**1**). **3.** Material special din mastic sintetic elastic, folosit pentru amenajarea pistelor atletice şi a terenurilor sportive în vederea impermeabilizării şi a măririi rezistenţei lor la intemperii. — Din fr. **tartan.**

TARTÁNĂ, *tartane,* s.f. Mică navă de transport şi de pescuit, cu o singură pânză, triunghiulară, folosită mai ales în Marea Mediterană. — Din fr. **tartane,** it. **tartana.**

TARTÁR[1] adj. invar. (În sintagma) *Sos tartar* = maioneză picantă preparată cu mult muştar (cu capere şi castraveţi acri). — Din fr. [sauce] **tartare.**

TÁRTAR[2] s.n. (În mitologia antică) Loc situat în fundul infernului, în care se presupune că erau chinuiţi cei care păcătuiau faţă de zei; (în credinţa creştină) iad, infern. [Acc. şi: *tartár*] — Din sl. **tarŭtarŭ.**

TÁRTĂ, *tarte,* s.f. Prăjitură făcută dintr-un strat subţire de aluat fraged, acoperit cu fructe şi cu cremă. — Din fr. **tarte.**

TARTÍNĂ, *tartine,* s.f. Felie de pâine unsă cu unt pe care se pune brânză, şuncă, salam etc.; *p. ext.* şandviş. — Din fr. **tartine.**

TÁRTOR, *tartori,* s.m. Căpetenia dracilor; *p. gener.* drac. F Fig. Conducătorul unei tagme, al unui grup, care conduce cu severitate, despotic. F Fig. Om fără scrupule, care îşi impune voinţa, care terorizează, care comite fapte reprobabile. — Cf. t a r t a r[2].

TÁRTORIŢĂ, *tartoriţe,* s.f. Drăcoaică, diavoliţă; *fig.* femeie rea, afurisită. — **Tartor** + suf. *-iţă.*

TARTRÁJ s.n. Operaţie de adăugare de acid tartric în mustul de struguri pentru a-i mări aciditatea. — Din fr. **tartrage.**

TARTRÁT, *tartraţi,* s.m. Sare sau ester al acidului tartric. — Din fr. **tartrate.**

TÁRTRIC adj. (În sintagma) *Acid tartric* = acid organic cristalizat, cu gust acru, solubil în apă, care se găseşte în fructe, mai ales în mustul de struguri, şi care se foloseşte în industria alimentară, în vopsitoria textilă, în medicină etc.; sare de lămâie. — Din fr. **tartrique.**

TÁRTRU, *tartruri,* s.n. **1.** Amestec sedimentar depus pe fundul vaselor în care se păstrează vinul şi care conţine tartrat de potasiu şi alte substanţe; tirighie. **2.** (Şi în sintagma *tartru dentar)* Substanţă calcaroasă de culoare gălbuie sau negricioasă, care se depune uneori pe coroana dinţilor; detritus. — Din fr. **tartre.**

TARTUFÍSM s.n. (Rar) Ipocrizie, fariseism, făţărnicie. [Scris şi: *tartuffism*] — **Tartuffe** (n. pr.) + suf. *-ism.* Cf. fr. t a r t u f e r i e.

TAS, *tasuri,* s.n. **1.** Taler de balanţă. F (Înv. şi reg.) Vas plat (rotund); tipsie, taler[1]. G Expr. *A umbla cu tasul* = a face chetă; a cerşi. **2.** (Înv.) Castronaş în care bărbierul îşi pregăteşte spuma de săpun. F Cupă; ceaşcă (de lut). **3.** (Înv.) Fiecare dintre cele două talere[1] ale chimvalului. F (Rar) Fiecare dintre cele două capace ale unui medalion. [Var.: **teas** s.n.] — Din tc. **tas.**

TASÁ, *tasez,* vb. I. Tranz. A reduce volumul unui obiect, al unui material, a comprima prin lovire, apăsare, strângere. F Refl. (Despre terenuri, materiale pulverulente sau granulare) A se aşeza în straturi mai compacte, a se îndesa (prin scufundare), a deveni mai puţin afânat. — Din fr. **tasser.**

TASÁRE, *tasări,* s.f. Faptul de *a (se) tasa;* îndesare, cufundare. — V. **tasa.**

TASÉU, *taseuri,* s.n. Nicovală mică, folosită de tinichigii pentru a îndrepta tabla. — Cf. fr. t a s s e a u.

TASICHINEZÍE, *tasichinezii,* s.f. (Med.) Tendinţă irezistibilă de a merge, de a alerga, observată la psihopaţi. [Scris şi: *tasikinezie*] — Din fr. **tasikinésie.**

TASMÁ, *tasmale,* s.f. (Reg.) Fir sau panglică de mătase, de aţă, de piele etc. — Din tc. **tasma.**

TASÓN, *tasoane,* s.n. Punct de concentrare a materialului lemnos în exploatările forestiere, apropiat de căile de transport. — Et. nec.

TASTATÚRĂ, *tastaturi,* s.f. (Tehn.) Claviatură. — Din germ. **Tastatur.**

TÁSTĂ, *taste,* s.f. (Tehn.) Clapă (**1**). — Din germ. **Taste.**

TÁSTER, *tastere,* s.n. Dispozitiv mecanic al maşinii de cules monotip, prevăzut cu o claviatură, utilizat la înregistrarea textului pe o bandă de hârtie prin perforaţii diferit combinate. — Din germ. **Taster.**

TASTERÍST, -Ă, *tasteriști, -ste,* s.m. şi f. (Tipogr.) Linotipist. — **Taster** + suf. *-ist.*

TASTIÉRĂ, *tastiere,* s.f. **1.** Mecanism care declanşează sunetele unui tub de orgă sau coardele unor instrumente cu claviatură. **2.** Plăcuţă specială de lemn tare, fixată la instrumentele cu coarde, deasupra părţii superioare a cutiei de rezonanţă. [Pr.: *-ti-e-*] — Din it. **tastiera.**

TÁŞCĂ, *tăşti,* s.f. Geantă de piele sau de pânză, în care se ţin diferite obiecte. F Pungă de piele în care se ţin tutunul, banii etc.; tecşilă, tăşulă. — Din ucr. **taška,** magh. **táska.**

TAŞÍST, -Ă, *taşişti, -ste,* adj. (Despre picturi) Care este realizat în pete de culoare. — Din fr. **tachiste.**

TATÁIE s.m. (Reg.) Apelativ familiar cu care copiii numesc pe tatăl lor; tată. F Bunic. [Pr.: *-ta-ie*] — **Tată** + suf. *-aie.*

TÁTĂ, *taţi,* s.m. **1.** Bărbat care are copii; nume pe care i-l dau acestui bărbat copiii săi când i se adresează sau când vorbesc despre el ori pe care şi-l dă el însuşi când vorbeşte cu copiii săi; taică, părinte, tătân, babacă. G *Tată de familie* = bărbat care are copii pe care îi creşte; cap de familie. *Tată mare* sau *tata-moşu* = bunic. *Tată vitreg* = al doilea soţ al unei femei în raport cu copiii ei dintr-o căsătorie anterioară. *Tată bun* = tată adevărat. G Loc. adj. *Din tată în fiu* = transmis de-a lungul generaţiilor, prin descendenţă directă, din generaţie în generaţie. G Expr. *Calcă pe urmele lui tată-său,* se spune despre cel care seamănă cu tatăl său în apucături şi obiceiuri (rele). *Bucăţică ruptă tată-său* sau *tată-său în picioare,* se spune despre un copil care seamănă perfect tatălui său. *Se leapădă şi de tată-său* sau *vinde şi pe tată-său,* se zice despre un om rău, lipsit de scrupule. *Unde dă tata, creşte carnea,* se spune când părintele îşi pedepseşte copiii pentru binele lor. *Măi tată!* exclamaţie de uimire sau de satisfacţie. **2.** (La vocativ) Termen cu care se adresează cineva unui copil (sau unei persoane tinere străine) pentru a marca un raport de familiaritate şi de simpatie. **3.** (Uneori determinat prin „socru") Nume dat de ginere sau de noră socrului. **4.** (Fam.) Nume dat unui bărbat (mai în vârstă) în semn de respect sau de afecţiune. F (Pe lângă un nume de persoană) Nume dat unui bărbat considerat ca strămoş, ca fondator al unei dinastii, al unui neam etc. **5.** (În credinţa creştină) Dumnezeu, creatorul lumii. G *Tatăl nostru* = numele unei rugăciuni creştine. G Expr. *(A şti) ca (pe) Tatăl nostru* = (a şti) foarte bine, pe de rost, fără greşeală. **6.** Fig. (Fam.) Creator, făuritor, fondator. **7.** Fig. (Glumeţ) Cel care întrupează cele mai înalte calităţi, care este deasupra altora, îi covârşeşte pe toţi. [Nom. sg. art.: *tata* şi *tatăl,* gen.-dat. sg.; *tatii* şi *tatei*] — Lat. **tata.**

TATONÁ, *tatonez,* vb. I. Tranz. A face încercări prudente în mai multe direcţii pentru a cunoaşte o situaţie, a găsi o soluţie; a proceda cu nesiguranţă, cu ezitare; a sonda. G Expr. *A tatona terenul* = a cerceta posibilităţile de reuşită înainte de începerea unei acţiuni. — Din fr. **tâtonner.**

TATONÁNT, -Ă, *tatonanţi, -te,* adj. (Livr.) Care tatonează. — Din fr. **tâtonnant.**

TATONÁRE, *tatonări,* s.f. Acţiunea de *a tatona* şi rezultatul ei. — V. **tatona.**

TATÚ, *tatu,* s.m. Nume dat mai multor genuri de mamifere nocturne fără dinţi, cu corpul acoperit de plăci osoase şi cornoase mobile, care trăiesc în America Centrală, de Sud şi în Mexic; animal aparţinând unuia dintre aceste genuri. — Din fr. **tatou.**

TATUÁ, *tatuez,* vb. I. Refl. şi tranz. A(-şi) imprima pe (ori sub) pielea corpului, pe mâini sau pe faţă diverse inscripţii sau desene, cu ajutorul unor împunsături cu materii colorante care nu se pot şterge. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **tatouer.**

TATUÁJ, *tatuaje,* s.n. **1.** Tatuare; (concr.) desen care rămâne pe piele după tatuare. **2.** Marcare a animalelor cu semne imprimate în piele pentru recunoaştere şi identificare. [Pr.: *-tu-aj*] — Din fr. **tatouage.**

TATUÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) tatua.* [Pr.: *-tu-a-*] — V. **tatua.**

TATUÁT, -Ă, *tatuaţi, -te,* adj. Care poartă urmele unui tatuaj. [Pr.: *-tu-at*] — V. **tatua.**

TÁULĂ s.f. Numele mai multor arbuşti din familia rozaceelor, cultivaţi ca plante decorative *(Spiraea).* [Pr.: *ta-u-*] — Din pol. **tawula.**

TAUMATÚRG, *taumaturgi,* s.m. (În concepţiile religioase) Persoană având capacitatea de a face miracole (învierea morţilor, vindecarea prin atingere cu mâinile); făcător de minuni. — Din fr. **thaumaturge.**

TAUMATURGÍE s.f. Putere de a face minuni; magie. — Din fr. **thaumaturgie.**

TÁUR, *tauri,* s.m. **1.** Mascul necastrat din specia taurinelor, cu capul mare, pielea groasă, părul de pe frunte lung şi adesea creţ; buhai *(Bos taurus).* G Expr. *A lua* (sau *a prinde) taurul de coarne* = a înfrunta cu îndrăzneală o dificultate, a lua lucrurile pieptiş. **2.** (Entom.) Rădaşcă. **3.** N.pr. art. Constelaţie boreală în dreptul căreia trece Soarele între 21 aprilie şi 21 mai. F Al doilea dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului. — Lat. **taurus.**

TAURÍN, -Ă, *taurini, -e,* adj. Care aparţine taurului (**1**), privitor la taur, din specia taurului. F (Substantivat, f. pl.) Specie de bovine care au ca reprezentant tipic boul; (şi la sg.) animal din această specie. [Pr.: *ta-u-*] — Din it. **taurino.**

TAURÍSCI s.m. pl. Nume dat unor triburi celtice care în sec. V–III î.H. au migrat spre estul şi sud-estul Europei, ajungând şi în nord-vestul Daciei, fiind înfrânţi în sec. I î.H. de Burebista. — Din lat. **taurisci,** gr. **tauríscos.**

TAUROCEFÁL, *taurocefali,* s.m. Monstru mitic care avea cap de taur (**1**). [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **taurocéphale.**

TAUROMAHÍE s.f. Arta de a lupta cu taurii (**1**) în arenă. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tauromachie.**

TAUTOFONÍE, *tautofonii,* s.f. Repetiție supărătoare a acelorași sunete sau articulații. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautophonie.**

TAUTOLÓGIC, -Ă, *tautologici, -ce,* adj. Care are caracter de tautologie, privitor la tautologie. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautologique.**

TAUTOLOGÍE, *tautologii,* s.f. **1.** Greșeală de limbă care constă în repetarea inutilă a aceleiași idei, formulată cu alte cuvinte; cerc vicios, pleonasm. **2.** Fenomen sintactic care constă din repetarea unor cuvinte cu același sens, dar cu funcțiuni diferite, marcate de obicei prin deosebire de intonație sau de formă și care, exprimând identitatea celor doi termeni, are rolul de a sublinia o calitate sau o acțiune. **3.** (Log.) Judecată în care subiectul și predicatul sunt exact aceeași noțiune. **4.** Expresie din logica simbolică, care, în limitele unui sistem formal, este adevărată în orice interpretare. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautologie,** lat. **tautologia.**

TAUTOMÉR, -Ă, *tautomeri, -e,* adj. (Chim.; despre substanțe) Care prezintă tautomerie. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautomère.**

TAUTOMERÍE s.f. Formă de izomerie care se caracterizează prin ușurința cu care izomerii trec unul în celălalt, datorită deplasării unei duble legături și a unui atom de hidrogen. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautomérie.**

TAVÁ s.f. v. **tavă.**

TAVÁN, *tavane,* s.n. **1.** Suprafața interioară a planșeului superior dintr-o încăpere; plafon. G Expr. *A sta cu ochii în tavan* = a sta degeaba; a lenevi. F Partea superioară a unei excavații miniere. **2.** (Reg.) Scândură de brad, lungă și subțire, folosită la construirea podului casei. **3.** (Reg.) Fiecare dintre cele două extremități ale unei corăbii, unde dorm corăbierii. [Pl. și: *tavanuri*] — Din tc. **tavan.**

TÁVĂ, *tăvi,* s.f. **1.** Obiect plat de metal, de material plastic, de lemn, având forme și dimensiuni diferite și marginile puțin ridicate, pe care se aduc la masă cele necesare pentru servit; tabla, tablă[1] (**5**). F Vas de tablă sau de fier smălțuit, cu marginile ridicate, în care se coc la cuptor anumite mâncăruri și prăjituri. **2.** (Reg.; în expr.) *A da pe cineva tavă* (sau *tava)* = a tăbărî asupra cuiva. **3.** (Reg.) Șervețel brodat care se așterne pe o tavă (**1**) sau ca ornament pe o mobilă. [Var.: (reg.) **tavá** s.f.] — Din tc. **tava.** Cf. bg. t a v a.

TAVÉRNĂ, *taverne,* s.f. Cârciumă sărăcăcioasă, murdară și întunecoasă (instalată de obicei la subsol). — Din fr. **taverne.**

TAXÁ, *taxez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune unei taxe, unei impuneri; a fixa o sumă determinată (ca taxă, impozit, preț). **2.** A califica pe cineva drept..., a acuza de... —Din fr. **taxer,** lat. **taxare.**

TAXACÉE, *taxacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme lemnoase, cu frunze persistente în formă de ac, cu flori solitare la subsoara frunzelor sau în spice și cu sămânța acoperită cu un înveliș cărnos *(Taxaceae);* (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **taxacée.**

TAXÁRE, *taxări,* s.f. Acțiunea de *a taxa* și rezultatul ei. — V. **taxa.**

TAXATÓR, -OÁRE, *taxatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care vinde bilete într-un vehicul de transport în comun; *p. gener.* încasator. — **Taxa** + suf. *-tor.*

TAXÁȚIE, *taxații,* s.f. (În sintagma) *Taxație forestieră* = dendrometrie. — Din fr. **taxation.**

TÁXĂ, *taxe,* s.f. **1.** Sumă de bani care se percepe la anumite mărfuri sub formă de impozit. G *Taxă pe valoarea adăugată* = impozit general care se aplică pe fiecare stadiu al circuitului de producție al produsului final. **2.** Plată efectuată în favoarea bugetului de stat de către diferite persoane fizice sau juridice în cazul când acestea se bucură de anumite servicii sau drepturi. F Sumă de bani care se plătește unei instituții în schimbul unor servicii prestate sau al anumitor drepturi. — Din fr. **taxe.**

TAXÍ, *taxiuri,* s.n. Taximetru. — Din fr. **taxi.**

TAXICAMIÓN, *taxicamioane,* s.n. Autocamion care funcționează după sistemul taximetrelor. [Pr.: *-mi-on*] — **Taxi** + **camion.**

TAXÍD, *taxiduri,* s.n. (Înv.) Călătorie pe care o făceau negustorii (în străinătate) pentru a vinde sau a cumpăra marfă. F (Concr.) Marfă adusă (din țări străine). — Din ngr. **taxídhi.**

TAXIDÁR, *taxidari,* s.m. (Înv.) Persoană care strângea dările. — Din tc. **tahsildar.**

TAXIDĂRÍE s.f. (Înv.) Încasare a dărilor. — **Taxidar** + suf. *-ie.*

TAXIDERMÍE s.f. Arta împăierii animalelor în vederea expunerii lor în muzeele de științe ale naturii. — Din fr. **taxidermie.**

TAXIDERMÍST, *taxidermiști,* s.m. Specialist în taxidermie. — Din fr. **taxidermiste.**

TAXIFURGONÉT s.n. v. **taxifurgonetă.**

TAXIFURGONÉTĂ, *taxifurgonete,* s.f. Autofurgonetă care funcționează după sistemul taximetrelor. [Var.: **taxifurgonét** s.n.] — **Taxi** + **furgonetă.**

TAXÍM, *taximuri,* s.n. (Înv. și reg.) Cântec popular care se execută din cobză sau din scripcă. — Din tc. **taksim.**

TAXIMETRÍST, -Ă, *taximetriști, -ste,* s.m. și f. Șofer de taximetru. — **Taximetru** + suf. *-ist.*

TAXIMÉTRU, *taximetre,* s.n. Automobil care efectuează, contra plată, transporturi de persoane sau de mărfuri, în general în interiorul orașelor, fiind prevăzut cu un aparat pentru înregistrarea costului transportului în funcție de distanța parcursă; taxi. — Din fr. **taximètre.**

TAXINOMÍE s.f. v. **taxonomie.**

TAXIOLÓGIC, -Ă, *taxiologici, -ce,* adj. Referitor la taxiologie, de taxiologie. [Pr.: *-xi-o-*] — Din **taxiologie.**

TAXIOLOGÍE s.f. Disciplină orientată spre optimizarea acțiunilor umane prin aplicarea ciberneticii și a criteriilor rezultate din studiul stereotipului dinamic la om. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **taxiologie.**

TAXODIACÉE, *taxodiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme, lemnoase, rășinoase, cu frunze solzoase sau aciculare persistente, cu fructe sub formă de conuri cu solzi *(Taxodiaceae);* (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-di-a-ce-e*] — Din fr. **taxodiacée.**

TAXONÓMIC, -Ă, *taxonomici, -ce,* adj. Cu caracter de clasificare, de taxonomie; categorial. — Din fr. **taxonomique.**

TAXONOMÍE s.f. **1.** Știința legilor de clasificare. **2.** Studiul unei grupe de animale sau de plante din punctul de vedere al clasificării și descrierii specilor. [Var.: **taxinomíe** s.f.] — Din fr. **taxonomie, taxinomie.**

TAYLORÍSM s.n. Teorie care fundamentează un sistem de organizare a muncii bazat pe descompunerea ei în cele mai simple operații, cronometrarea și filmarea acestora în vederea înlăturării mișcărilor inutile și adaptării unui sistem stimulativ de remunerare. [Scris și: *tailorism.* — Pr.: *tei-*] — Din fr. **taylorisme.**

TĂBĂCÁR, *tăbăcari,* s.m. Muncitor specialist în tăbăcitul pieilor; tabac[2], timar, argăsitor. — **Tabac[2]** + suf. *-ar.*

TĂBĂCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tăbăcărești,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține tăbăcarilor, privitor la tăbăcari. G *Lână tăbăcărească* = lână care se smulge de pe pielea de oaie dată la tăbăcit. **2.** S.f. Numele unui joc de cărți. — **Tăbăcar** + suf. *-esc.*

TĂBĂCĂRÍE, (**2**) *tăbăcării,* s.f. **1.** Meseria tăbăcarului. **2.** Atelierul tăbăcarului sau secție industrială în care se argăsesc pieile. — **Tăbăcar** + suf. *-ie.*

TĂBĂCEÁLĂ, *tăbăceli,* s.f. Tăbăcire. — **Tăbăci** + suf. *-eală.*

TĂBĂCÍ, *tăbăcesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra pielea brută cu ajutorul tananților, transformând-o într-un produs care nu putrezește, moale, suplu, impermeabil, elastic și rezistent; a argăsi. F Fig. A bate foarte tare pe cineva. — Din **tabac[2].**

TĂBĂCÍRE, *tăbăciri,* s.f. Acțiunea de *a tăbăci* și rezultatul ei; tăbăceală, tăbăcit[1], argăsire, argăseală, argăsit, tanaj. — V. **tăbăci.**

TĂBĂCÍT[1] s.n. Tăbăcire. — V. **tăbăci.**

TĂBĂCÍT[2], -Ă, *tăbăciți, -te,* adj. (Despre piele) Care a fost supus procesului de tăbăcire; argăsit. F Fig. (Despre pielea sau trupul omului) Ars de soare și de vânt; bătătorit de muncă; bătucit, înăsprit. — V. **tăbăci.**

TĂBĂCITÓR, -OÁRE, *tăbăcitori, -oare,* adj. Care are proprietatea de a tăbăci; argăsitor. F (Substantivat, n.) Butoi în care se ține argăseala. — **Tăbăci** + suf. *-tor.*

TĂBĂNÁȘ, *tăbănașe,* s.n. (Reg.) Cireadă mică, cârd. — Cf. t a b u n.

TĂBĂRÁȘ, *tăbărași,* s.m. (Rar) Ostaș care face parte dintr-o tabără. — **Tabără** + suf. *-aș.*

TĂBĂRÎ, *tábăr,* vb. IV. Intranz. **1.** A se repezi la cineva (cu violență, dușmănos), a da năvală asupra cuiva; a se năpusti. F Fig. A se adresa cuiva în mod insistent; a apostrofa pe cineva brusc și nepoliticos; a sări cu gura la cineva. F (Rar) A se repezi, a veni în grabă. **2.** (Înv.) A-și așeza tabăra; a poposi. — Din **tabără.**

TĂBÂLTÓC, (**1**) *tăbâltoace,* s.n., (**2**) *tăbâltoci,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. Săculeț. **2.** S.m. Om scund și îndesat. [Var.: **tăbultóc** s.m.] — Cf. ucr. t a b o l e ć.

TĂBÁRCĂ, *tăbârce,* s.f. (Reg.) **1.** Par cu care se ridică greutăți; drug. **2.** Sarcină, greutate. [Pl. și: *tăbârci*] — Et. nec.

TĂBÂRCÍ, *tăbârcesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A purta (sau a ridica) o greutate în brațe, în mâini sau în spinare; a târî după sine ceva greu. **2.** Refl. A se cățăra cu greutate, a se opinti (spre a se urca). F A umbla greu (din cauza unei sarcini pe care o poartă); a se târî. — Din **tăbârcă.**

TĂBLĂCÍ, *tăblăcesc,* vb. IV. Tranz. A da flexibilitate și lustru pieii argăsite, întinzând-o în toate direcțiile. — Et. nec.

TĂBLĂLÚȚĂ, *tăblăluțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *tabla.* — **Tabla** + suf. *-ăluță.*

TĂBLÍE, *tăblii,* s.f. **1.** Tablă[1] (**2**). **2.** Parte a unei lucrări de tâmplărie, fierărie sau arhitectură, formată dintr-un panou de lemn, de metal, de faianță, de material plastic etc. fixat pe scheletul unei mobile, al unei uși. — Din ngr. **távli.**

TĂBLÍȚĂ, *tăbliță,* s.f. Diminutiv al lui *tablă*[1]. **1.** Placă dreptunghiulară de ardezie, înrămată în lemn, pe care scriau cu condei de piatră școlarii începători. **2.** (La romani) Placă mică acoperită cu un strat de ceară, pe care

se scria cu un stilet. **3.** (Înv.) Carnețel în care se notau diverse fapte, maxime etc. — **Tablă**[1] + suf. *-iță.*

TĂBLUÍ, *tăbluiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o casă cu tablă[1]. — **Tablă**[1] + suf. *-ui.*

TĂBLUÍT, -Ă, *tăbluiți, -te,* adj. Acoperit cu tablă[1]. — V. **tăblui.**

TĂBULTÓC s.m. v. **tăbâltoc.**

TĂCĂÍ, *tăcăiesc,* vb. IV. Intranz. A scoate la intervale regulate sunetul exprimat prin interjecția „tac". F A ciocăni, a țăcăni. F (Despre inimă) A zvâcni, a bate (ritmic). [Var.: **tâcâí** vb. IV] — **Tac**[1] + suf. *-ăi.*

TĂCĂITOÁRE, *tăcăitori,* s.f. (Ornit.; reg.) Lupul-vrăbiilor. [Pr.: *-că-i-*] — **Tăcăi** + suf. *-toare.*

TĂCEÁ, *tac,* vb. II. Intranz. **1.** A nu vorbi nimic, a se abține să vorbească. G Loc. adv. *Pe tăcute* = în tăcere, în ascuns. G Expr. *A tăcea chitic* (sau *molcom, mâlc, ca peștele, ca pământul, ca melcul)* = a nu spune nimic. *A tăcea ca porcul în păpușoi* (sau *în cucuruz)* = a tăcea spre a nu se da de gol. *Tac mă cheamă* = nu spun o vorbă. *Tace și face,* se spune despre cineva care acționează fără vorbă multă sau despre cineva care uneltește în ascuns ceva rău. *Tace și coace,* se zice despre cineva care plănuiește în ascuns o răzbunare. F Fig. (Despre elementele naturii și despre lucruri personificate) A sta în nemișcare, a nu se face auzit. **2.** A înceta să vorbească, să plângă, a se întrerupe din vorbă; a amuți. G Expr. *Ia* (sau *ian) taci!* arată bucuria sau neîncrederea în cuvintele cuiva. *Tacă-ți gura* sau *taci din gură!* = nu mai vorbi! isprăvește! **3.** A nu răspunde, a nu riposta. **4.** A tăinui, a ascunde; a fi discret. F A nu-și exprima fățiș părerea. — Lat. **tacere.**

TĂCÉRE, *tăceri,* s.f. Faptul de *a tăcea; p. ext.* liniște, calm, acalmie. G Loc. adv. *În* (sau, înv., *întru) tăcere* = fără a vorbi; fără a se destăinui. G Expr. *A trece* (ceva) *sub tăcere* = a trece (ceva) cu vederea, a ascunde (ceva), a omite (în mod intenționat). F Pauză, întrerupere mai lungă într-o discuție. F Fig. Indiferență. F Fig. Lipsă de afirmare, de manifestare; apatie, amorțire. — V. **tăcea.**

TĂCIUNÁ, *tăciunez,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A arde ceva până când se transformă în tăciune (**1**). **2.** Refl. (Despre unele cereale) A fi atacat de tăciune (**2**). — Din **tăciune.**

TĂCIUNÁȘ, *tăciunași,* s.m. Diminutiv al lui *tăciune.* — **Tăciune** + suf. *-aș.*

TĂCIUNÁT, -Ă, *tăciunați, -te,* adj. (Pop.) **1.** (Despre oameni sau despre părul, ochii, tenul lor) Negru ca tăciunele (**1**). **2.** (Despre unele cereale) Tăciunos. — V. **tăciuna.**

TĂCIÚNE, *tăciuni,* s.m. **1.** Rămășiță dintr-o bucată de lemn care a ars incomplet; cărbune sau lemn în faza de ardere fără flacără. G Expr. *A nu avea nici tăciune în vatră* = a fi foarte sărac. *Nu-i ard (nici) tăciunii în vatră,* se spune despre un om (sărac) căruia îi merge prost în toate, căruia nu-i reușește nimic. **2.** Boală a plantelor (cerealiere) provocată de o ciupercă parazită care se manifestă prin distrugerea totală sau parțială a părților atacate și prin apariția în locul acestora a unei pulberi de culoare neagră; cărbune. — Lat. ***titio, -onis.**

TĂCIUNÓS, -OÁSĂ, *tăciunoși, -oase,* adj. (Despre unele cereale) Atacat de tăciune (**2**), plin de tăciune (**2**); tăciunat. — **Tăciune** + suf. *-os.*

TĂCÚT, -Ă, *tăcuți, -te,* adj. **1.** Care tace, care nu vorbește; *p. ext.* care nu face zgomot; calm, liniștit. **2.** Puțin comunicativ, taciturn; *p. ext.* discret, rezervat, timid. — V. **tăcea.**

TĂFĂLÓG, -OÁGĂ, *tăfălogi, -oage,* adj. (Despre oameni; reg.) Cu mișcări încete, molâu. — Et. nec.

TĂFÁLCĂ, *tăfâlci,* s.f. (Reg.) Traistă, săculeț. — Et. nec.

TĂGĂDĂ, *tăgade,* s.f. Tăgăduială. G Loc. adv. *Fără (putință de) tăgadă* = neîndoios, nedezmințit, sigur. — Din **tăgădui** (derivat regresiv).

TĂGÁDNIC, -Ă, *tăgadnici, -ce,* adj. (Înv.) Care tăgăduiește; mincinos. — **Tăgadă** + suf. *-nic.*

TĂGĂDUÍ, *tăgăduiesc,* vb. IV. Tranz. A contesta o afirmație, a nu recunoaște ceva; a nega; a dezminți. F (Rar) A refuza. — Din magh. **tagadni.**

TĂGĂDUIÁLĂ, *tăgăduieli,* s.f. Faptul de *a tăgădui;* negare, contestare; tăgadă, tăgăduire, tăgăduință. — **Tăgădui** + suf. *-eală.*

TĂGĂDUÍNȚĂ, *tăgăduințe,* s.f. (Înv.) Tăgăduială. — **Tăgădui** + suf. *-ință.*

TĂGĂDUÍRE, *tăgăduiri,* s.f. Acțiunea de *a tăgădui* și rezultatul ei; tăgăduială. —V. **tăgădui.**

TĂGĂDUÍT, -Ă, *tăgăduiți, -te,* adj. Care poate fi pus la îndoială, contestat. — V. **tăgădui.**

TĂGÂRȚÁ, *tăgârțez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se agăța de cineva. — Din **tăgârță.**

TĂGÁRȚĂ, *tăgârțe,* s.f. (Reg.) Traistă, sac. — Cf. ngr. t a g a r t z í k a.

TĂIÁ, *tai,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A despărți, a separa ceva în bucăți cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice și chimice; a diviza, a scinda, a despica, a fragmenta, a îmbucătăți. G Expr. *A-și tăia (singur) craca* (sau *creanga) de sub picioare* = a-și primejdui situația printr-o acțiune negândită. *A tăia nodul gordian* = a găsi soluția unei probleme grele, a rezolva, a clarifica o situație încurcată. *Poți să tai lemne pe dânsul,* se spune despre cineva care doarme adânc. F Spec. A desprinde, a desface filele unei cărți necitite unite la margini. **2.** Tranz. A despica, a spinteca, a trece prin... G Expr. *A(-și) tăia drum* (sau *cale, cărare)* = a-și face loc îndepărtând obstacolele ce îi stau în cale. **3.** Tranz. A suprima (un text sau o parte din el). G Expr. *A tăia răul de la rădăcină* = a lua măsuri energice pentru a stârpi radical un rău. **4.** Tranz. A lăsa urme în profunzime, a brăzda; a executa (prin așchiere) adâncituri sau proeminențe pe suprafața unui obiect. F A săpa, a sculpta. **5.** Tranz. (Rar) A croi un obiect de îmbrăcăminte. **6.** Tranz. (Înv.) A fabrica bani, a bate monedă. **7.** Tranz. (Despre drumuri, râuri etc.) A străbate; a traversa. F (Despre oameni, vehicule etc.) A merge pe drumul cel mai scurt; a scurta drumul. **8.** Refl. recipr. A se întretăia. **9.** Refl. (Despre țesături) A se destrăma, a se rupe în direcția firului țesut sau la îndoituri. **10.** Refl. (Despre lapte) A se coagula, a se brânzi (fiind alterat); (despre anumite preparate culinare) a căpăta aspect de lapte brânzit din cauza alterării sau a unei greșeli de preparare. F Tranz. A opri fermentarea mustului. **II.** Tranz. și refl. (recipr.) A (se) spinteca, a (se) omorî, a (se) ucide (cu un obiect tăios). G Expr. (Absol.) *A tăia și a spânzura* = a se purta samavolnic, a proceda arbitrar și abuziv. F A (se) răni cu un instrument tăios. F Tranz. A provoca o durere fizică. F Tranz. A înjunghia, a sacrifica un animal (în scopul valorificării). **III. 1.** Tranz. și refl. A (se) curma, a (se) opri, a (se) întrerupe. G Expr. (Tranz.) *A tăia drumul* (sau *calea) cuiva* = a ieși înaintea cuiva spre a-l împiedica să înainteze, a-l opri din drum. (Refl.) *A i se tăia cuiva drumurile* (sau *cărările)* = a fi în încurcătură, a i se reduce posibilitatea de a-și aranja treburile. **2.** Tranz. A face să slăbească sau să înceteze; a micșora, a slăbi, a modera, a atenua, a opri. G Expr. *A-i tăia* (sau, refl., *a i se tăia) cuiva (toată) pofta* = a face să-și piardă sau a-și pierde cheful, curajul de a (mai) face ceva. *A-i tăia (cuiva) cuvântul* = a descuraja (pe cineva). (Refl.) *A i se tăia cuiva (mâinile și) picioarele* = a-i slăbi, a i se muia cuiva (mâinile și) picioarele. F A distruge, a șterge efectul. **3.** Tranz. A consfinți încheierea unei tranzacții (prin desfacerea cu palma deschisă a mâinilor unite ale negociatorilor); a pecetlui. F (La jocurile de cărți) A despărți în două pachetul de cărți, punând jumătatea de dedesubt deasupra; a juca ținând banca împotriva tuturor celorlalți jucători. **4.** Tranz. și intranz. (Fam.; în expr.) *A tăia (la) piroane* = a spune minciuni. **5.** Tranz. (În expr.) *A-l tăia pe cineva capul* = a înțelege, a (se) pricepe să facă un lucru. (Fam.) *A spune ce-l taie capul* = a spune vrute și nevrute, a vorbi fără rost. **6.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A tăia pe cineva* = a întrece pe cineva, a i-o lua înainte. — Lat. ***taliare.**

TĂIÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) tăia.* — V. **tăia.**

TĂIÁT[2]**, -Ă,** *tăiați, -te,* adj. **I. 1.** Care este despărțit, separat în bucăți cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice și chimice; despicat. **2.** (Despre filele unei cărți necitite) Desprins, desfăcut la margini. **3.** (Despre texte, filme etc.) Din care s-a suprimat o parte. **4.** (Despre țesături) Destrămat în direcția firului țesut sau la îndoituri. **5.** (Despre anumite preparate culinare) Cu aspect de lapte brânzit, din cauza alterării sau a unei greșeli de preparare. **II.** Rănit cu un obiect tăios. F (Despre păsări, animale) Care a fost sacrificat (în scopul valorificării). **III. 1.** (Despre răsuflare, respirație) Cu ritmul slăbit, oprit. **2.** (Despre un pachet de cărți de joc) Despărțit în două punând jumătatea de dedesubt deasupra. — V. **tăia.**

TĂICULEÁN s.m. (Pop.) Tăiculiță. — **Taică** + suf. *-ulean.*

TĂICULÍȚĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *taică;* tăicușor, tăicuță, tăiculean. — **Taică** + suf. *-uliță.*

TĂICUȘÓR s.m. (Pop.) Tăiculiță. — **Taică** + suf. *-ușor.*

TĂICÚȚ s.m. v. **tăicuță.**

TĂICÚȚĂ, *tăicuți,* s.m. Tăiculiță. [Var.: **tăicúț** s.m.] — **Taică** + suf. *-uță.*

TĂIÉR s.n. v. **taier.**

TĂIÉRE, *tăieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tăia* și rezultatul ei. — V. **tăia.**

TĂIETÓR, -OÁRE, *tăietori, -oare,* adj., s.f., s.n., s.m. **1.** Adj. Care taie; tăios; ascuțit. **2.** S.f. Plantă erbacee cu frunze păroase de culoare verde închis și cu flori galbene, folosită în medicina populară pentru tratarea tăieturilor *(Inula hirta).* **3.** S.n. Buștean pe care se taie sau se despică lemnele de foc; tăiș (**2**); (în trecut) trunchi care servea călăului pentru decapitarea condamnaților la moarte. **4.** S.m. Muncitor care se ocupă cu tăierea diferitelor materiale în industrie sau cu sacrificarea animalelor la abator. — **Tăia** + suf. *-ător.*

TĂIETÚRĂ, *tăieturi,* s.f. **1.** Acțiunea de a tăia; (concr.) locul unde s-a tăiat ceva; *spec.* rană provocată de un instrument tăios. F Suprafața rezultată dintr-un corp după ce a fost tăiat. F Fel, mod de a tăia. **2.** Drum (adâncit) săpat de o apă în curgerea ei. F Povârniș drept, prăpăstios; perete stâncos. **3.** Croiala unei haine. F Fig. Linie, trăsătură, contur. **4.** Teren despădurit pe care se mai văd încă butucii. **5.** Fig. (La pl.) Senzație de durere asemănătoare cu aceea provocată de o tăiere; junghiuri. **6.** Ștersătură; fragment, text șters sau anulat. **7.** Porțiune, articol decupat dintr-o tipăritură. — **Tăia** + suf. *-ătură.*

TĂIEȚÉI s.m. pl. Aluat nedospit făcut din făină, apă, sare (și ouă) tăiat în șuvițe lungi și subțiri, care se fierb în supă sau se gătesc cu brânză, cu nuci etc. [Var.: **tăițéi** s.m. pl.] — **Tăiați** (pl. lui *tăiat,* part. lui *tăia)* + suf. *-ei* (după it. *tagliatelli).*

TĂIFĂSUÍ, *tăifăsuiesc,* vb. IV. Intranz. A vorbi cu cineva mult și cu familiaritate despre lucruri minore; a sta la taifas, a pălăvrăgi, a sporovăi. — **Taifas** + suf. *-ui.*

TĂIFĂSUIÁLĂ, *tăifăsuieli,* s.f. Faptul de *a tăifăsui.* — **Tăifăsui** + suf. *-ială.*

TĂINICÍE, *tăinicii,* s.f. (Pop.) Taină, secret. — **Tainic** + suf. *-ie.*

TĂINUÍ, *tăinuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A păstra o taină, a ține secret, a nu lăsa să se știe, să se afle ceva; a ascunde, a acoperi. F Refl. (Rar) A se ascunde. **2.** Intranz. (Pop.) A sta de vorbă, a sta la taifas, a discuta (în intimitate). — **Taină** + suf. *-ui.*

TĂINUÍRE, *tăinuiri,* s.f. Acțiunea de *a tăinui* și rezultatul ei; înțelegere ascunsă; sfat ținut în taină. F Infracțiune care constă în primirea sau transferarea unui bun sau în înlesnirea valorificării acestuia, cunoscând faptul că bunul respectiv provine dintr-o acțiune sancționată de legea penală și urmărind obținerea unui folos material. — V. **tăinui.**

TĂINUÍT, -Ă, *tăinuiți, -te,* adj. **1.** Ascuns, ferit, tainic. F Discret. **2.** Neștiut de alții, secret. — V. **tăinui.**

TĂINUITÓR, -OÁRE, *tăinuitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care tăinuiește, care ascunde ceva. **2.** S.m. și f. Persoană care tăinuiește fapta unui răufăcător, care adăpostește o persoană urmărită de justiție sau ascunde lucruri furate, mărfuri de contrabandă etc. [Pr.: *-nu-i-*] — **Tăinui** + suf. *-tor.*

TĂIÓS, -OÁSĂ, *tăioși, -oase,* adj. **I.** (Despre obiecte) Care este ascuțit, dur și poate tăia; ascuțit. **II.** Fig. **1.** (Despre vânt, ger etc.) Care biciuiește trupul sau fața, care îți dă senzația că te taie. **2.** (Despre privire, glas etc.) Pătrunzător, aspru, ascuțit. **3.** (Despre vorbe, stil etc.) Mușcător, caustic. — **Tăia** + suf. *-os.*

TĂÍȘ, *tăișuri,* s.n. **1.** Parte mai subțire, ascuțită, destinată să taie, a unui instrument, a unei unelte (de obicei a unui cuțit); ascuțiș; muchie tăietoare a unei unelte sau a unei ustensile. G Expr. *Cuțit cu două tăișuri* = situație a cărei rezolvare într-un anumit sens poate avea efecte opuse celor dorite; procedeu care implică avantaje și dezavantaje la fel de importante. *A trece sub tăișul sabiei* = a ucide, a distruge complet. **2.** (Rar) Tăietor (**3**). — **Tăia** + suf. *-iș.*

TĂIȚÉI s.m. pl. v. **tăieței.**

TĂLÁNIȚĂ, *tălanițe,* s.f. (Înv.) Femeie de moravuri ușoare. — Et. nec.

TĂLĂLĂI, *tălălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A vorbi mult și fără rost; a pălăvrăgi, a flecări. **2.** A merge încoace și încolo, pășind fără siguranță; a hoinări, a vagabonda. — Formație onomatopeică.

TĂLĂLẮU s.n. (Reg.) Zgomot, larmă, tărăboi. — Et. nec.

TĂLĂNCĂNÍ, pers. 3 *tălăncănește,* vb. IV. Intranz. (Reg., despre clopote, tălăngi) A suna, a bălăngăni. — **Talancă** + suf. *-ăni.*

TĂLĂNCÚȚĂ, *tălăncuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *talancă.* — **Talancă** + suf. *-uță.*

TĂLĂZUÍ, pers. 3 *tălăzuiește,* vb. IV. Refl. și intranz. A se ridica în talazuri, a face valuri mari, tumultuoase. F Fig. A undui. — **Talaz** + suf. *-ui.*

TĂLĂZUÍRE, *tălăzuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tălăzui* și rezultatul ei. — V. **tălăzui.**

TĂLĂZUÍT, -Ă, *tălăzuiți, -te,* adj. (Despre apa mării și a râurilor) Ridicat în talazuri. — V. **tălăzui.**

TĂLÁMB, -Ă, *tălâmbi, -e,* adj. (Reg.; despre oameni) Neîndemânatic; tembel. — Et. nec.

TĂLGERÉL, *tălgerele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *talger;* tălgior. — **Talger** + suf. *-el.*

TĂLGIÓR, *tălgioare,* s.n. (Pop.) Tălgerel. [Pl. și: (m.) *tălgiori*] — **Talger** + suf. *-ior.*

TĂLHÁR s.m. v. **tâlhar.**

TĂLHĂRĂȘÚG, *tălhărășuguri,* s.n. (Înv.) Tâlhărie. — **Tălhar** + suf. *-ășug.*

TĂLÍCĂ pron. pers. v. **mătălică.**

TĂLMÁCI, -CE, *tălmaci, -ce,* s.m. și f. (Înv.; rar la f.) Traducător, interpret. F Tâlcuitor, comentator. [Var.: **tâlmáci, -ce** s.m. și f.] — Din sl. **tlumaci.**

TĂLMĂCÍ, *tălmăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A traduce un text dintr-o limbă în alta. **2.** A interpreta, a tâlcui. **3.** A explica, a lămuri; a dezlega, a desluși, a ghici o problemă, o întrebare etc. F Refl. recipr. (Pop.) A-și da explicații, a se lămuri; a se sfătui, a se înțelege cu cineva. **4.** A exprima, a exterioriza. — Din sl. **tlŭmačĭ.**

TĂLMĂCÍRE, *tălmăciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tălmăci* și rezultatul ei; operă tradusă. — V. **tălmăci.**

TĂLMĂCITÓR, -OÁRE, *tălmăcitori, -oare,* s.m. și f. Traducător, interpret. F Tâlcuitor, comentator. — **Tălmăci** + suf. *-tor.*

TĂLMĂȘÁG, *tălmășaguri,* s.n. (Reg.) Glumă, vorbă hazlie. [Var.: **tămășág** s.n.] — Cf. sb. t a m a z a.

TĂLPÁȘ, *tălpași,* s.m. (Înv.) Pedestraș, infanterist. — Din magh. **talpas.**

TĂLPĂLUÍ, *tălpăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A tălpui. — Din magh. **talpalni.**

TĂLPĂȘÍȚĂ s.f. **1.** (Reg.) Talpă la sanie. **2.** (Art., în expr.) *A(-și) lua tălpășița* = a pleca repede dintr-un loc (din cauza fricii, a rușinii etc.); a o șterge. — **Tălpaș** + suf. *-iță.*

TĂLPÍC s.m., s.n. v. **tălpig.**

TĂLPÍCĂ s.f. v. **tălpig.**

TĂLPÍG, (**1, 2**) *tălpige,* s.n., (**3, 4**) *tălpigi,* s.m. **1.** S.n. Fiecare dintre pedalele de la războiul de țesut cu ajutorul cărora se schimbă ițele. **2.** S.n. Fiecare dintre cele două suporturi laterale curbate cu care sunt prevăzute unele scaune fără picioare. F Fiecare dintre tălpile unei sănii. F Bucată de lemn sau de piatră care se fixează sub stâlpii unei galerii de mină pentru a împiedica pătrunderea stâlpilor în talpa galeriei. **3.** S.m. Încălțăminte rudimentară alcătuită dintr-o talpă de lemn și o baretă de piele petrecută pe deasupra labei piciorului. **4.** S.m. Șosetă foarte scurtă de damă care acoperă numai laba piciorului. [Var.: **tălpíc** s.m., s.n., **tălpícă** s.f.] — **Talpă** + suf. *-ig.*

TĂLPÍȚĂ, *tălpițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *talpă;* tălpuță. —**Talpă** + suf. *-iță.*

TĂLPÓI, *tălpoaie,* s.n. Augmentativ al lui *talpă* (**II**). **1.** Grindă groasă care se pune ca temelie la unele construcții. **2.** Fiecare dintre tălpile unei sănii de transport. — **Talpă** + suf. *-oi.*

TĂLPÓS, -OÁSĂ, *tălpoși, -oase,* adj. (Despre pământ) Argilos, clisos. — **Talpă** + suf. *-os.*

TĂLPUÍ, *tălpuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune talpă la încălțăminte; a pingeli. F A înlocui tălpile rupte de la ciorapi. **2.** A pune o șină de fier la talpa plugului, la tălpile unei sănii etc. — **Talpă** + suf. *-ui.*

TĂLPUÍRE, *tălpuiri,* s.f. Acțiunea de *a tălpui* și rezultatul ei. — V. **tălpui.**

TĂLPUÍT s.n. Faptul de *a tălpui.* — V. **tălpui.**

TĂLPUITÓR, *tălpuitori,* s.m. Muncitor care lucrează la tălpuirea încălțămintei. [Pr.: *-pu-i-*] — **Tălpui** + suf. *-tor.*

TĂLPÚȚĂ, *tălpuțe,* s.f. Tălpiță. — **Talpă** + suf. *-uță.*

TĂMĂDUÍ, *tămăduiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) însănătoși, a (se) vindeca, a (se) lecui. [Prez. ind. și: *tămădúi*] — Din magh. **támadni** „a sprijini”, „a ajuta”.

TĂMĂDUIÁLĂ, *tămăduieli,* s.f. (Pop.) Tămăduire. [Pr.: *-du-ia-*] — **Tămădui** + suf. *-eală.*

TĂMĂDUÍRE, *tămăduiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) tămădui* și rezultatul ei; tămăduială. F *Izvorul tămăduirii* = **a)** sărbătoare bisericească creștină ținută în prima vineri după Paști; **b)** loc cu ape de băut sau de scăldat, care au proprietatea de a vindeca anumite boli. — V. **tămădui.**

TĂMĂDUITÓR, -OÁRE, *tămăduitori, -oare,* adj. (Pop.) Care tămăduiește; vindecător, lecuitor. [Pr.: *-du-i-*] — **Tămădui** + suf. *-tor.*

TĂMĂȘÁG s.n. v. **tălmășag.**

TĂMÂIÁ, *tămâiez,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. (Bis.) A răspândi fum de tămâie, a afuma cu tămâie. **2.** Tranz. Fig. A copleși cu laude excesive, a linguși. **3.** Refl. (Fam.) A se îmbăta, a se cherchelí. — Din **tămâie.**

TĂMÂIÁT, -Ă, *tămâiați, -te,* adj. **1.** Îmbălsămat, înmiresmat. **2.** (Fam.) Beat, amețit de băutură, cherchelit. — V. **tămâia.**

TĂMÁIE s.f. Substanță rășinoasă obținută prin crestare din scoarța livanului, solidificată sub forma unor boabe neregulate, de culoare roșiatică sau gălbuie, care, prin ardere, produce un fum cu miros aromat pătrunzător, folosită în ceremoniile religioase. G Expr. *A fugi (de ceva* sau *de cineva) ca dracul de tămâie* = a se feri cu cea mai mare grijă de ceva, a ocoli de departe pe cineva pentru a evita situații neplăcute, penibile. — Probabil lat. ***thymanea.**

TĂMÂIÉR, *tămâiere,* s.n. Tămâierniță. — **Tămâie** + suf. *-ar.*

TĂMÂIÉRE, *tămâieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tămâia* și rezultatul ei. — V. **tămâia.**

TĂMÂIÉRNIȚĂ, *tămâiernițe,* s.f. Vas pentru tămâiere; tămâier, tămâietoare.—**Tămâie** + suf. *-erniță.*

TĂMÂIETOÁRE, *tămâietori,* s.f. Tămâierniță. — **Tămâia** + suf. *-ătoare.*

TĂMÂIOÁRĂ, *tămâioare,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia violaceelor: **a)** plantă mică cu flori mari ale căror petale sunt împestrițate cu pete purpurii *(Viola jooi);* **b)** toporaș. — **Tămâie** + suf. *-ioară.*

TĂMÂIÓS, -OÁSĂ, *tămâioși, -oase,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. (Despre unele varietăți de fructe, în special de struguri) Care are un gust aromat, asemănător cu aroma de tămâie; muscat. **2.** Adj., s.f. (Varietate de viță-de-vie) care produce struguri cu boabele sferice, cărnoase, dese și verzi sau violet-roșcate, puternic aromate. **3.** S.f., s.n. Vin făcut din tămâioasă (**2**). — **Tămâie** + suf. *-os.*

TĂMÂÍȚĂ, *tămâițe,* s.f. Nume dat mai multor plante: **a)** plantă erbacee cu miros aromatic puternic și cu flori verzui dispuse într-un ciorchine la vârful tulpinii *(Chenopodium ambrosioides);* **b)** plantă cu flori verzi-gălbui, cu miros pătrunzător *(Chenopodium botrys).* G Compus: *tămâiță-de-câmp* =

plantă erbacee păroasă, cu flori galbene *(Ajuga chamaepytis).* — **Tămâie** + suf. *-iță.*

TĂMÂNJÉR, *tămânjere,* s.n. (Reg.) Unealtă ciobănească în formă de lopățică sau de băț ramificat la un capăt, cu care se amestecă zerul în căldare când se fierbe pentru a se face urdă. — Et. nec.

TĂMÂNJÍ, *tămânjesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânji, a murdări. F (Ir.) A picta; a mâzgăli. — Et. nec. Cf. m â n j i.

TĂMBĂLẮU s.n. (Fam.) Zgomot, gălăgie; *p. ext.* petrecere zgomotoasă (cu muzică și dans). — Din magh. **tomboló.**

TĂPĂLÁGĂ, *tăpălăgi,* s.f. (Reg.) **1.** Încălțăminte mare și grosolană. F Picior, mare, deformat. **2.** Legătură înfășurată de hoți la picioarele vitelor furate, pentru ca pașii să nu lase urme. — Cf. magh. t a l p a l l ó.

TĂPĂLĂGÓS, -OÁSĂ, *tăpălăgoși, -oase,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oameni și animale) Care are picioarele mari și un mers greoi; tăpălog, tăpănos. **2.** (Despre plante) Cu frunze mari, late. — **Tăpălagă** + suf. *-os.*

TĂPĂLĂÍ, *tăpălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A merge lovind greoi pământul cu talpa. — Cf. t a l p ă.

TĂPĂLÓG, -OÁGĂ, *tăpălogi, -oage,* adj. (Reg.) Tăpălăgos (**1**). — Cf. t ă p ă l a g ă.

TĂPĂNÓS, -OÁSĂ, *tăpănoși, -oase,* adj. (Reg.) Tăpălăgos (**1**). — Et. nec. Cf. t ă p ă l ă g o s.

TĂPȘÁN, *tăpșane,* s.n. **1.** Loc neted și ușor înclinat care apare la baza versantelor și povârnișurilor în regiunile de deal și de munte. F Coastă a unui deal sau a unui munte; pantă, povârniș. **2.** Loc viran mai ridicat, aflat de obicei în mijlocul unui sat sau în mijlocul unei curți. F Loc mai ridicat, neted, necultivat. — **Tăpși** + suf. *-an.*

TĂPȘÍ, *tăpșesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A bătători. **2.** Fig. A lovi ușor pe cineva pe obraz în semn de dragoste; a mângâia. — Cf. sb. t a p š a t i.

TĂRĂBOÁNȚĂ, *tărăboanțe,* s.f. (Pop.) Roabă. — Din magh. **torbonca.**

TĂRĂBÓI s.n. Gălăgie mare, larmă; zarvă, hărmălaie, tămbălău. — Cf. alb. t ë r b o z, gr. t h ó r y b o s.

TĂRĂBÚȚĂ, *tărăbuțe,* s.f. (Reg.) Bagaj, catrafuse, calabalâc. — **Tarabă** + suf. *-uță.*

TĂRĂGĂIÁ vb. I v. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂIÁLĂ s.f. v. **tărăgăneală.**

TĂRĂGĂNÁ, *tărăgănez,* vb. I. **1.** Tranz. A amâna de pe o zi pe alta rezolvarea unei probleme, începerea sau terminarea unei acțiuni etc.; a face să se prelungească, să se întârzie o acțiune, o soluționare. F A merge încet, anevoie, târându-și picioarele. F A vorbi rar, lungind silabele. **2.** Refl. impers. (Despre vreme, timp) A dura, a se prelungi. **3.** Intranz. (Reg.) A cânta alene, cu jale, a doini. F (Despre vânt) A adia. [Var.: **tărăgăiá, trăgăná** vb. I, **tărăgănî** vb. IV] — Din **trăgăna** („a trage” < lat. pop.).

TĂRĂGĂNÁRE, *tărăgănări,* s.f. Acțiunea de *a (se) tărăgăna* și rezultatul ei. [Var.: **tărăgănîre** s.f.] — V. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNÁT, -Ă, *tărăgănați, -te,* adj. **1.** (Despre acțiuni) Executat încet, cu multe amânări. F (Despre voce, vorbire) Rar și prelungit; domol. F (Despre o melodie) Cu note sau modulații prelungite. **2.** (Reg.; despre un teren) În pantă lină. [Var.: **trăgănát, -ă** adj.] — V. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNEÁLĂ, *tărăgăneli,* s.f. Faptul de *a (se) tărăgăna;* amânare continuă, tărăgănare. [Var.: **tărăgăiálă** s.f.] — **Tărăgăna** + suf. *-ală.*

TĂRĂGĂNÍ vb. IV v. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNÍRE s.f. v. **tărăgănare.**

TĂRĂȘÉNIE, *tărășenii,* s.f. (Fam.) Șir de întâmplări (neplăcute, complicate); pățanie, încurcătură. — Et. nec.

TĂRÂCIOÁRĂ, *tărâcioare,* s.f. Diminutiv al lui *tărâțe.* — **Tărâțe** + suf. *-ioare.*

TĂRÁM, *tărâmuri,* s.n. **1.** (Pop. și fam.) Ținut, regiune, meleag. G (În basme) *Celălalt* (sau *alt) tărâm* = regiune îndepărtată (subpământeană), dincolo de lumea reală, populată de ființe mitice. F (Rar) Întindere de teren. **2.** Domeniu, sferă de activitate. — Cf. tc. t a r ı m „locuință”, magh. t e r e m „sală mare”.

TĂRÁNC, *tărânci,* s.m. (Reg.) Fiecare dintre cele două lanțuri sau frânghii cu care se leagă chilna de coșul căruței. — Et. nec.

TĂRÁȚĂ, pers. 3 *tărâțează,* vb. I. Refl. (Pop.) A se coji, a se jupui. — Din **tărâțe.**

TĂRÂȚĂRE, *tărâțări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a se tărâța* și rezultatul ei; cojire, jupuire. — V. **tărâța.**

TĂRÂȚĂ, *tărâțe,* s.f. (Mai ales la pl.) **1.** Învelișul grăunțelor de grâu, de porumb etc. zdrobit prin măcinare și separat de făină la cernut. G Expr. *Scump la tărâțe și ieftin la făină,* se spune despre cel care este zgârcit la cheltuieli mărunte, dar risipitor când nu trebuie. (Reg.) *A face* (pe cineva) *tărâțe* = a nimici, a omorî (pe cineva). (Reg.) *A se dedulci ca calul la tărâțe* = a se deprinde cu binele. **2.** Rumeguș (de lemn). **3.** (Reg.) Mătreață (a pielii). — Din bg. **trici,** sb. **trice.**

TĂRÂȚÓS, -OÁSĂ, *tărâțoși, -oase,* adj. Care conține tărâțe (**1**) sau care are aspectul tărâței. — **Tărâță** + suf. *-os.*

TĂRBÁCĂ s.f. (Fam.; în expr.) *A da* (sau *a lua) în* (sau *la, prin) tărbacă* = **a)** a bate zdravăn; **b)** *fig.* a batjocori, a ocărî; a-și bate joc de cineva, a da în tărbăceală. — Din **tărbăci** (derivat regresiv).

TĂRBĂCEÁLĂ, *tărbăceli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a tărbăci.* G Expr. *A da* (sau *a lua) în* (sau *la, prin) tărbăceală* = a da în tărbacă. — **Tărbăci** + suf. *-eală.*

TĂRBĂCÍ, *tărbăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A bate tare pe cineva, a snopi în bătaie. F Fig. A ocărî; a-și bate joc de cineva. **2.** A frământa noroiul în timpul mersului. F Refl. A se murdări (cu noroi). — Cf. t ă b ă c i.

TĂRBĂCÍRE, *tărbăciri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) tărbăci.* — V. **tărbăci.**

TĂRBĂCÍT, -Ă, *tărbăciți, -te,* adj. (Reg.) Snopit în bătaie. F Fig. Ocărât, batjocorit. — V. **tărbăci.**

TĂRCÁ, *tărchez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A vopsi în culori variate (și nearmonizate), a trage dungi colorate; a dunga; a vărga, a bălța. — Din **tărcat** (derivat regresiv).

TĂRCÁT, -Ă, *tărcați, -te,* adj. (Reg.) Cu pete de diferite culori (nearmonizate), pestriț, bălțat; dungat, vărgat. — Cf. magh. t a r k a.

TĂRCĂTÚRĂ, *tărcături,* s.f. (Reg.) Combinație nereușită de culori; împestrițătură; (concr.) obiect tărcat. — **Tărca** + suf. *-ătură.*

TĂRHÁT, *tărhaturi,* s.n. (Pop.) Sarcină, povară; bagaj, calabalâc. — Din magh. **terhet** (acuz. lui *teher).*

TĂRICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *tăricei, -ele,* adj. Tărișor. — **Tare** + suf. *-icel.*

TĂRÍE, *tării,* s.f. **1.** Forță fizică; putere, vigoare. **2.** Capacitate de luptă, putere de afirmare, forță morală; fermitate. **3.** Autoritate; stăpânire. **4.** Soliditate, trăinicie; duritate. F Fig. Valoare, valabilitate. **5.** (Înv.; concr.) Fortificație. **6.** Moment culminant. **7.** Fig. Boltă cerească, firmament; văzduh. F Altitudine, înălțime; (concr.) vârf, pisc. **8.** Grad (mare) de concentrație de alcool, de aromă etc. **9.** Intensitate auditivă a unui sunet. — **Tare** + suf. *-ie.*

TĂRIȘÓR, -OÁRĂ, *tărișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *tare;* tăricel. F (Adverbial) Repejor. — **Tare** + suf. *-ișor.*

TĂRTĂCÚȚĂ, *tărtăcuțe,* s.f. **1.** Plantă târâtoare sau agățătoare din familia cucurbitaceelor, cu flori albe, cu frunze lunguiețe, roșii și cu fructe comestibile *(Coccinia indica).* F P. restr. Fructul acestei plante. **2.** Fig. (Glumeț) Cap. F Ființă mică, bondoacă. — **Tătarcă** + suf. *-uță.*

TĂRTĂNÁȘ, *tărtănașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *tartan;* șal mic de lână. — **Tartan** + suf. *-aș.*

TĂRTĂNÉȚ, -EÁȚĂ, *tărtăneți, -e,* adj. (Pop.; despre trup) Scurt și îndesat, gros; (despre cap) rotund. — Et. nec.

TĂSMĂLÚȚĂ, *tăsmăluțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *tasma.* — **Tasma** + suf. *-ăluță.*

TĂȘCULÍȚĂ, *tășculițe,* s.f. Tășcuță. — **Tașcă** + suf. *-uliță.*

TĂȘCÚȚĂ, *tășcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *tașcă;* tășculiță. — **Tașcă** + suf. *-uță.*

TĂȘÚLĂ, *tășule,* s.f. (Reg.) Tașcă. — Et. nec.

TĂTÁR, -Ă, *tătari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Tatarstan sau din grupurile etnice (înrudite ca limbă cu această populație) stabilite în cursul istoriei în diferite regiuni ale Rusiei, Ucrainei etc. F Persoană care făcea parte din triburile de origine mongolă din statul și mai târziu din hanatele formate în urma cuceririlor lui Genghis-han și ale urmașilor săi, invadând în sec. XIII centrul și sud-estul Europei și întemeind statul Hoarda de Aur (de unde au făcut dese incursiuni în țările vecine). G Expr. *Doar nu vin* (sau *dau) tătarii,* se spune când cineva se grăbește foarte tare. **2.** Adj. Care aparține tătarilor (**1**), privitor la tătari; tătăresc. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de tătari. — Din tc. **tatar.**

TĂTÁRCĂ, *tătarce,* s.f. **1.** Tătăroaică. **2.** Iapă de soi tătăresc. **3.** Haină lungă, îmblănită, purtată de tătari. **4.** Specie de dovleac uscat, golit de miez, folosit ca ploscă sau ca felinar. [Pl. și: *tătărci*] — **Tătar** + suf. *-că.*

TĂTÁRNICĂ, *tătarnice,* s.f. Plantă erbacee, spinoasă, din familia compozitelor *(Echinops commutatus).* — Probabil de la **tătar.**

TĂTĂÍȘ s.m. v. **tătăișă.**

TĂTĂÍȘĂ[1]**,** *tătăișe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze păroase și cu flori galbene-aurii *(Pulicaria dysenterica).* [Var.: **tătăíș** s.m.] — Et. nec.

TĂTĂÍȘĂ[2]**,** *tătăișe,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Cumnată. **2.** Lele, leliță. — Et. nec.

TĂTĂÍT, -Ă, *tătăiți, -te,* adj. (Reg.) Care vorbește peltic. — Formație onomatopeică.

TĂTĂNEÁSĂ, *tătănese,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, acoperită cu peri aspri, cu flori roșii-violacee, mai rar albe, dispuse în raceme *(Symphytum officinale).* — Et. nec.

TĂTĂRÁȘ, *tătărași,* s.m. Diminutiv al lui *tătar* (**1**). — **Tătar** + suf. *-aș.*

TĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tătărești,* adj. **1.** Tătar (**2**). **2.** Fig. Strașnic, grozav (de rău). — **Tătar** + suf. *-esc.*

TĂTĂRÉȘTE adv. Ca tătarii (**1**), în felul tătarilor; în limba tătară. — **Tătar** + suf. *-ește.*

TĂTĂRÍME s.f. Neamul tătarilor (**1**); mulţime de tătari. — **Tătar** + suf. *-ime.*

TĂTĂRÍŢĂ, *tătăriţe,* s.f. (Rar) Tătăroaică. — **Tătar** + suf. *-iţă.*

TĂTĂRÎ, *tătărăsc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa, a mustra; a blestema. — Din **tătar.**

TĂTĂROÁICĂ, *tătăroaice,* s.f. Femeie din neamul tătarilor (**1**); tătarcă (**1**), tătăriţă. — **Tătar** + suf. *-oaică.*

TĂTĂRÓI, *tătăroi,* s.m. Augmentativ al lui *tătar* (**1**). — **Tătar** + suf. *-oi.*

TĂTÁNE, *tătâni,* s.m. (Pop.) Tată (**1**). [Forme gramaticale: gen.-dat. (urmat de adjectivul posesiv la sg.) *tătâne-, tătâni-, tătână-*] — Lat. **tata, -anis.**

TĂTÍC, *tătici,* s.m. Diminutiv al lui *tată* (**1**); tăticuţ, tătişor, tătucă, tătuţă. — **Tată** + suf. *-ic.*

TĂTICÚŢ, *tăticuţi,* s.m. (Fam.) Tătic. — **Tătic** + suf. *-uţ.*

TĂTIŞÓR, *tătişori,* s.m. (Reg.) Tătic. — **Tată** + suf. *-işor.*

TĂTÍŢĂ s.m. (Reg.) Tătic. — **Tată** + suf. *-iţă.*

TĂTÚC s.m. v. **tătucă.**

TĂTÚCĂ s.m. (Pop.) Tătic. [Var.: **tătúc** s.m.] — **Tată** + suf. *-ucă.*

TĂTUCÚŢĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *tătucă.* — **Tătucă** + suf. *-uţă.*

TĂTÚŢ s.m. v. **tătuţă.**

TĂTÚŢĂ s.m. (Pop.) Tătic. [Var.: **tătúţ** s.m.] — **Tată** + suf. *-uţă.*

TĂU[1], s.n. **1.** (Reg.) Apă stătătoare puţin adâncă; baltă. F Lac (glaciar); iezer. **2.** (Înv.) Prăpastie, abis. — Din magh. **tó.**

TĂU[2], TA, *tăi, tale,* pron. pos., adj. pos. **I.** Pron. pos. (Precedat de art. „al”, „a”, „ale”) Înlocuieşte numele obiectului posedat şi numele celui căruia i se adresează vorbitorul. *A ta e cartea.* F (La pl.) Preocupările, depririderile, opiniile etc. persoanei căreia i se adresează vorbitorul. G (În legătură cu verbe ca „a rămâne”, „a fi” etc.) *Pe-a ta* = aşa cum vrei tu, cum doreşti tu. F (Pop.; la m. sau f.) Soţul sau soţia persoanei căreia i se adresează vorbitorul. F (La m. pl.) Familia de care ţine persoana căreia i se adresează vorbitorul; rudele, prietenii, partizanii ei. *Nu-ţi dau voie ai tăi să vii.* F (La m. sau f. sg.) Lucrurile personale, proprietatea, avutul persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **II.** Adj. pos. (Precedat de art. „al”, „a”, „ai”, „ale” când stă înaintea substantivului nearticulat sau când este separat de substantiv prin alt cuvânt) **1.** Care este al celui căruia i se adresează vorbitorul, indicând posesiunea *(casa ta),* apartenenţa *(ţara ta),* dependenţa în legătură cu termeni care denumesc persoane considerate în raportul lor faţă de persoana căreia i se adresează vorbitorul *(fraţii tăi).* **2.** (Cu valoare subiectivă) *Călătoria ta va fi grea.* **3.** (Cu valoare obiectivă) *Grija ta n-o poartă nimeni.* F (Precedat de cuvinte cu valoare prepoziţională) *Împotriva ta.* — Lat. **tuus, tua.**

TĂUÍ, *tăuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre ape curgătoare) A se opri din curs, a deveni apă stătătoare. — Din **tău[1].**

TĂÚN, *tăuni,* s.m. Nume generic dat unor insecte diptere asemănătoare cu muştele, de culoare brună, cu pete gălbui pe pântece, ale căror femele înţeapă vitele şi omul pentru a se hrăni cu sângele lor, transmiţând totodată boli virotice şi bacteriene. G Expr. *A fugi ca tăunul cu paiul* = a fugi foarte repede. [Var.: **tăúne** s.m.] — Lat. ***tabo, -onis** (= *tabanus).*

TĂÚNE s.m. v. **tăun.**

TĂURÁŞ, *tăuraşi,* s.m. Diminutiv al lui *taur;* tăureanc. [Pr.: *tă-u-*] — **Taur** + suf. *-aş.*

TĂUREÁN, *tăureni,* s.m. Taur tânăr; bou voinic ca un taur. [Pr.: *tă-u-*] — **Taur** + suf. *-ean.*

TĂUREÁNC, *tăurenci,* s.m. (Reg.) Tăuraş. [Pr.: *tă-u-*] — **Taur** + suf. *-eanc.*

TĂUŞÍ, *tăuşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A ascunde, a tăinui. F A mărturisi strâmb. [Pr.: *tă-u-*] — Et. nec.

TĂVÁLĂ, *tăvale,* s.f. (Reg.) Tăvălug. — Din **tăvăli** (derivat regresiv).

TĂVĂLEÁLĂ, *tăvăleli,* s.f. **1.** Bătaie, trânteală; rostogolire. **2.** Fig. (În expr.) *A (o) duce* (sau *ţine) la tăvăleală* = **a)** (despre oameni) a fi rezistent la eforturi fizice; **b)** (despre lucruri) a nu se strica uşor. — **Tăvăli** + suf. *-eală.*

TĂVĂLÍ, *tăvălesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) rostogoli, a (se) suci pe o parte şi pe alta pe pământ, în iarbă etc. G Expr. (Refl.) *A se tăvăli de râs* = a râde cu mare poftă; a se prăpădi de râs. **2.** Tranz. A bate pe cineva trântindu-l şi târându-l pe jos. **3.** Tranz. şi refl. A (se) murdări, a (se) mânji. **4.** Tranz. A culca la pământ iarba, cerealele, florile etc. — Cf. sl. v a l i t i.

TĂVĂLÍRE, *tăvăliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) tăvăli* şi rezultatul ei. — V. **tăvăli.**

TĂVĂLITÚRĂ, *tăvălituri,* s.f. Loc cu iarba, florile sau cerealele culcate la pământ (unde s-a tăvălit un om sau un animal). — **Tăvăli** + suf. *-tură.*

TĂVĂLÚC s.m. v. **tăvălug.**

TĂVĂLÚG, *tăvăluguri,* s.n. **1.** Unealtă agricolă compusă din unul sau din mai mulţi cilindri, folosită la fărâmarea bulgărilor de pământ şi la netezirea şi tasarea solului înainte şi după însămânţare; cilindru greu, folosit la anumite maşini pentru fărâmare, îndesare, nivelare etc. G Expr. *A se da* sau *a se duce* (ori *a da pe cineva) de-a tăvălugul* (sau, adverbial, *tăvălug)* = a se duce (sau a face pe cineva să se ducă) de-a rostogolul. **2.** Instrument rudimentar de treierat. [Pl. şi: (m.) *tăvălugi.* — Var. **tăvălúc** s.m.] — **Tăvăli** + suf. *-ug.*

TĂVĂLUGÍ, *tăvălugesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A trece cu tăvălugul peste arătură sau peste pietrişul unui drum, a strivi bulgării unui drum sau a netezi şi a îndesa pământul cu tăvălugul. — Din **tăvălug.**

TĂVĂLUGÍRE, *tăvălugiri,* s.f. Acţiunea de *a tăvălugi* şi rezultatul ei. — V. **tăvălugi.**

TĂVÍŢĂ, *tăviţe,* s.f. Diminutiv al lui *tavă.* — **Tavă** + suf. *-iţă.*

TÂCÁÍ vb. IV v. **tăcăi.**

TÂLC, *tâlcuri,* s.n. (Pop.) **1.** Înţeles[2], sens, rost, semnificaţie. G Loc. adv. *Cu tâlc* = cu subînţeles; cu rost, cu socoteală. F Interpretare, explicaţie. **2.** Glumă alegorică, fabulă, pildă. G Expr. *A vorbi în tâlcuri* = a vorbi figurat, alegoric. — Din sl. **tlŭkŭ.**

TÂLCUÍ, *tâlcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A explica, a interpreta tâlcul unor fapte, al unor vorbe etc.; a tălmăci. **2.** A traduce. [Prez. ind. şi: *tâlcui*] — Din sl. **tlŭkovati.**

TÂLCUÍRE, *tâlcuiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a tâlcui* şi rezultatul ei.— V. **tâlcui.**

TÂLCUITÓR, -OÁRE, *tâlcuitori, -oare,* s.m. şi f. (Pop.) Persoană care explică, comentează sau interpretează tâlcul unor fapte, al unor vorbe, al unor scrieri etc.; tălmaci. F Traducător. [Pr.: *-cu-i-*] — **Tâlcui** + suf. *-tor.*

TÂLHÁR, *tâlhari,* s.m. **1.** Persoană care comite o tâlhărie; bandit. F Epitet dat unui om ticălos, nemernic. **2.** (Fam.) Ştrengar, hoţoman, şmecher. [Var.: (reg.) **tâlhár** s.m.] — Et. nec.

TÂLHĂREÁ, *tâlhărele,* s.f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene, adesea roşietice în exterior, dispuse în capitule *(Lactuca sagittata).* **2.** Susai. **3.** Salata-iepurelui. — **Tâlhar** + suf. *-ea.*

TÂLHĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tâlhăreşti,* adj. Care ţine de tâlhari, privitor la tâlhari, comis de tâlhari; banditesc. — **Tâlhar** + suf. *-esc.*

TÂLHĂRÉŞTE adv. În felul tâlharilor, ca tâlharii; banditeşte. — **Tâlhar** + suf. *-eşte.*

TÂLHĂRÍ, *tâlhăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duce o viaţă de tâlhar, a comite fapte de tâlhar; a jefui, a prăda. — Din **tâlhar.**

TÂLHĂRÍE, *tâlhării,* s.f. Furt însoţit de ameninţări sau violenţă; *p. gener.* furt, hoţie. — **Tâlhar** + suf. *-ie.*

TÂLHĂROÁICĂ, *tâlhăroaice,* s.f. **1.** Femeie care comite o tâlhărie. **2.** (Fam.) Femeie şmecheră; ştrengăriţă, hoţomancă. — **Tâlhar** + suf. *-oaică.*

TÂLHĂRÓI, *tâlhăroi,* s.m. Augmentativ al lui *tâlhar.* — **Tâlhar** + suf. *-oi.*

TÂLMÁCI, -CE s.m. şi f. v. **tălmaci.**

TÂLV, (**1**) *tâlvi,* s.m., (**2**) *tâlvuri,* s.n. **1.** S.m. (Bot.) Tigvă (**2**). **2.** S.n. Fructul tigvei (**2**), folosit de obicei la scoaterea, prin aspirare, a vinului dintr-un butoi; *p. ext.* unealtă de forma unei pâlnii, cu o ţeavă lungă şi subţire, care se foloseşte în acelaşi scop. — Et. nec.

TÂMP, -Ă, *tâmpi, -e,* adj. **1.** (Înv. şi pop.; adesea substantivat) Prost; tâmpit (**1**). **2.** (Înv. şi reg.; despre obiecte ascuţite) Cu vârful sau cu tăişul tocit, ştirbit; tâmpit (**2**). — Din sl. **tonpŭ.** Cf. magh. t o m p a.

TÁMPÂNĂ, *tâmpâne,* s.f. (Înv.) Dairea; (impr.) tobă, darabană. [Var.: **támpină** s.f.] — Din sl. **tompanŭ.**

TÂMPEÁLĂ, *tâmpeli,* s.f. Tâmpenie. — **Tâmpi** + suf. *-eală.*

TÂMPÉNIE, *tâmpenii,* s.f. Starea omului cu inteligenţă mărginită sau lipsit de inteligenţă, tâmpeală; faptă sau vorbă prostească; idioţenie, prostie, neghiobie. — **Tâmp** + suf. *-enie.*

TÂMPÍ, *tâmpesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. **1.** A-şi pierde sau a face să-şi piardă inteligenţa, a deveni sau a face să devină tâmpit; a (se) prosti. **2.** (Înv. şi reg.) A (se) toci, a (se) ştirbi. — Din **tâmp.**

TÁMPINĂ, s.f. v. **tâmpână.**

TÂMPÍRE, *tâmpiri,* s.f. Faptul de *a (se) tâmpi; p. ext.* tâmpenie; faptă prostească, prostie. — V. **tâmpi.**

TÂMPÍT, -Ă, *tâmpiţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Prost, idiot; nerod, stupid, tâmp (**1**). F Buimăcit, năucit, ameţit, zăpăcit. **2.** (Înv. şi reg.) Tâmp (**2**). — V. **tâmpi.**

TÂMPLÁR, *tâmplari,* s.m. Meseriaş, muncitor care face mobile şi alte obiecte din lemn; stoler. — **Tâmplă[2]** + suf. *-ar.*

TÁMPLĂ[1], *tâmple,* s.f. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale capului, cuprinse între ochi, urechi, frunte şi obraz. F Părul care acoperă aceste părţi. *Tâmple cărunte.* — Lat. ***templa** (= *tempora,* pl. lui *tempus).*

TÁMPLĂ[2], *tâmple,* s.f. Catapeteasmă. — Lat. **templa** (= *templum).*

TÂMPLĂREÁSĂ, *tâmplărese,* s.f. Soţia tâmplarului. — **Tâmplar** + suf. *-easă.*

TÂMPLĂRÍE, *tâmplării,* s.f. **1.** Meseria tâmplarului. **2.** Atelierul tâmplarului. **3.** Obiect lucrat de tâmplar. — **Tâmplar** + suf. *-ie.*

TÁNĂR, -Ă, *tineri, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană, *p. gener.* fiinţă) care este, ca vârstă, între copilărie şi maturitate, care nu este încă matură. G Loc. adv. *De tânăr* = din fragedă vârstă, de timpuriu. **2.** Adj. Care

aparţine sau este caracteristic unui om (sau unui animal) neajuns încă la maturitate. **3.** Adj. Care a fost plantat sau a răsărit de puţină vreme, care n-a ajuns încă la maturitate; care este format din asemenea plante. *Pădure tânără.* — Lat. ***tenerus** (= *tener).*

TÂNDÁLĂ, *tândală,* s.m. şi f. Om care nu este bun de nicio treabă, care lucrează fără rost sau care îşi pierde vremea umblând de colo până colo. — Din **tândăli** (derivat regresiv).

TÂNDĂLÍ, *tândălesc,* vb. IV. Intranz. A-şi pierde vremea umblând de colo până colo fără rost; a lucra încet, fără spor, alene. — Din germ. **tăndelen** „a glumi".

TÂNDĂLITÚRĂ, *tândăliturí,* s.f. Faptul de a tândăli; pierdere de vreme. — **Tândăli** + suf. *-tură.*

TÂNGUÍ, *tânguiesc,* vb. IV. **1.** Refl. A vorbi plângându-se, jeluindu-se, văicărindu-se. F Fig. A scoate sunete jalnice, plângătoare. **2.** Tranz. A jeli, a deplânge, a compătimi pe cineva. **3.** Refl. (Înv.) A se plânge de cineva; a reclama. [Prez. ind. şi: *tángui*] — Din sl. **tongovati.**

TÂNGUIÁLĂ, *tânguieli,* s.f. Faptul de *a (se) tângui;* sunete tânguitoare, glas tânguitor. — **Tângui** + suf. *-eală.*

TÂNGUIÓS, -OÁSĂ, *tânguioşi, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Tânguitor. F (Rar) Trist. — **Tângui** + suf. *-os.*

TÂNGUÍRE, *tânguiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) tângui* şi rezultatul ei; tânguit. F (Înv.) Necaz, jale, supărare, mâhnire. **2.** Sunete tânguitoare, glas tânguitor. **3.** (Înv.) Plângere împotriva cuiva; reclamaţie. — V. **tângui.**

TÂNGUÍT s.n. Tânguire (**1**). — V. **tângui.**

TÂNGUITÓR, -OÁRE, *tânguitori, -oare,* adj. (Despre sunete, glasuri etc.) Care se tânguieşte; plin de durere; plângător, jalnic, tânguios. F Trist. [Pr.: *-gu-i-*] — **Tângui** + suf. *-tor.*

TÂNJÁLĂ, *tânjeli,* s.f. Un fel de proţap care se foloseşte pentru a prinde a doua pereche de vite în jug, pentru a lega de jug uneltele agricole cu tracţiune animală sau pentru a transporta greutăţi mari. G Expr. *A se lăsa pe tânjală* = **a)** (despre animale de tracţiune) a trage foarte încet (sprijinindu-se pe tânjală); **b)** (despre oameni) a lucra încet, cu lene; a neglija sau a amâna lucrul. — Et. nec.

TÂNJÍ, *tânjesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se afla într-o stare de slăbiciune fizică, a fi bolnăvicios; a lâncezi. F (Despre plante; *p. ext.* despre locul unde cresc plante) A se veşteji, a se ofili. F Fig. A stagna. **2.** A suferi mult din punct de vedere moral, a se consuma, a se topi. F A dori mult ceva. — Din sl. **tonziti.**

TÂNJÍRE, *tânjiri,* s.f. Faptul de *a tânji;* lâncezire. — V. **tânji.**

TÂNJITÓR, -OÁRE, *tânjitori, -oare,* adj. **1.** Care tânjeşte (**1**); slab, bolnav. **2.** Plin de dor, duios, galeş. F Plin de jale, de tristeţe; tânguitor. — **Tânji** + suf. *-tor.*

TÂNT, -Ă adj. v. **tont.**

TÂRÂÍ, *tárâi,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) târî. G Compus: (fam.) *târâ-ie-brâu* s.m. = om care îşi pierde vremea degeaba, care nu face nimic; pierde-vară. — Cf. t â r î.

TÂRÂIÁLĂ, *târâieli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) târî.* — **Târâi** + suf. *-eală.*

TÂRÂÍRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) târâi.* — V. **târâi.**

TÂRÂITOÁRE, *târâitori,* s.f. (Reg.) Târşitoare. [Pr.: *-râ-i-*] — **Târâi** + suf. *-toare.*

TÂRÁRE, *târâri,* s.f. Acţiunea de *a (se) târî;* târâş, târâş. — V. **târî.**

TÂRÁŞ adv., *târâşuri,* s.n. **1.** Adv. Târând pe jos, trăgând după sine. **2.** Adv. Târându-se pe jos (ca să nu fie văzut); abia mişcând picioarele de oboseală, de slăbiciune etc. F Fig. Cu greutate, cu dificultate. G Expr. *Târâş-grăpiş* = cu mare greutate, anevoie. **3.** S.n. Târâre. — **Târî** + suf. *-iş.*

TÂRÁT s.n. Târâre. — V. **târî.**

TÂRÂTÓR, -OÁRE, *târâtori, -oare,* adj. Care se târăşte. G *Plantă târâtoare* = plantă a cărei tulpină se întinde pe pământ. F (Substantivat) Animal care se târăşte. — **Târî** + suf. *-tor.*

TÂRÂTÚRĂ, *târâturi,* s.f. Om de nimic, fără caracter; femeie de moravuri uşoare, târfă. — **Târî** + suf. *-tură.*

TÂRBÓC, *târbocuri,* s.n. (Reg.) Plasă de pescuit în formă de sac. F Sac de pescuit scoici. [Pl. şi: *târboace*] — Din sb. **trbok, trbuk.**

TÂRCÓL, *târcoale,* s.n. (În expr.) *A da târcoale* (sau, rar, *un târcol*) = a se învârti în preajma cuiva sau a ceva, a umbla de jur împrejur. — Din bg. **tărkalo** „cerc, roată".

TÂRCOLÍ, *târcolesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A da târcoale. — Din bg. **tărkolĭa.**

TÁRFĂ, *târfe,* s.f. Femeie de moravuri uşoare; prostituată. — Et. nec.

TÁRG, *târguri,* s.n. **1.** Spaţiu mai întins şi special amenajat într-un oraş sau la marginea unui oraş, unde se vând şi se cumpără (zilnic sau la anumite date) vite, cereale, alimente, zarzavaturi etc. G *Târgul de fete* = serbare populară anuală, tradiţională, care are loc pe Muntele Găina, în Ţara Moţilor, şi cu care prilej tinerii îşi aleg adesea miresele. **2.** Operaţie de vânzare şi cumpărare care are loc într-un târg (**1**); *p. gener.* operaţie de vânzare şi cumpărare; tocmeală, târguială. G Loc. adv. *La spartul târgului* = la sfârşit de tot, târziu. G Expr. *A face* (sau *a încheia) târg(ul) cu cineva* = a încheia cu cineva o tranzacţie comercială. *A se ajunge* (sau, rar, *a ajunge pe cineva) cu târgul* = a cădea de acord asupra preţului unei vânzări sau cumpărări, a cădea la învoială, a se învoi din preţ. F (Pop.) Învoială, acord, înţelegere. **3.** Aşezare orăşenească (mai mică). F (Pop.) Centrul unui oraş; partea oraşului unde se află centru comercial. — Din sl. **trŭgŭ.**

TÂRGMUREŞEÁN, -Ă, s.m., adj. v. **târgumureşean.**

TÂRGMUREŞEÁNCĂ s.f. v. **târgumureşeancă.**

TÂRGOVÉŢ, -EÁŢĂ, *târgoveţi, -e,* s.m. şi f. (Astăzi fam.) Persoană care locuieşte într-un târg (**3**); orăşean, citadin. — Din bg. **tărgovec.**

TÂRGOVEŢÍME s.f. (Rar) Mulţime de târgoveţi; totalitatea târgoveţilor; orăşenime. — **Târgoveţ** + suf. *-ime.*

TÂRGOVIŞTEÁN, -Ă, *târgovişteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Târgovişte. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Târgovişte sau târgovişt enilor (**1**), referitor la Târgovişte ori la târgovişteni. — **Târgovişte** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TÂRGOVIŞTEÁNCĂ, *târgovištence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Târgovişte. F Locuitoare din municipiul Târgovişte. — **Târgovištean** + suf. *-că.*

TÂRGUÍ, *târguiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face cumpărături; a cumpăra. **2.** Refl. recipr. A se tocmi (**1**); *p. ext.* a discuta în contradictoriu, a nu ajunge la o înţelegere. [Prez. ind. şi: *târgui*] — Din sl. **trŭgovati.**

TÂRGUIÁLĂ, *târguieli,* s.f. **1.** Târguire; tocmeală; *p. ext.* dispută, ciorovăială. **2.** (Concr.) Cumpărătură. — **Târgui** + suf. *-eală.*

TÂRGUÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) târgui.* — V. **târgui.**

TÂRGULÉŢ, *târguleţe,* s.n. Târguşor. — **Târg** + suf. *-uleţ.*

TÂRGUMUREŞEÁN, -Ă, *târgmureşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Târgu-Mureş. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Târgu-Mureş sau târgmureşenilor (**1**), referitor la Târgu-Mureş ori la târgmureşeni. [Var.: **târgmureşean, -ă** s.m., adj.] — **Târgu-Mureş** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TÂRGUMUREŞEÁNCĂ, *târgmureşence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Târgu-Mureş. [Var.: **târgmureşeancă** s.f.] — **Târgmureşean** + suf. *-că.*

TÂRGUŞÓR, *târguşoare,* s.n. Diminutiv al lui *târg* (**3**); târguleţ. — **Târg** + suf. *-uşor.*

TÂRÎ, *târâsc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mişca un lucru (greu) dintr-un loc în altul, trăgându-l pe jos; a trage după sine cu sila un om, un animal. G Expr. *A târî barca pe uscat* = a trăi greu. F A lua, a purta, a duce cu sine. F Fig. A îndemna, a împinge spre ceva (reprobabil); a antrena. **2.** Refl. A merge, a înainta cu greu atingând pământul cu genunchii, cu coatele, cu burta; (despre animale) a înainta prin mişcări specifice, cu trupul lipit de pământ. F A merge încet, a înainta cu greu, abia mişcându-şi picioarele. **3.** Refl. (Despre obiecte care atârnă) A atinge pământul cu partea de jos, a se freca de pământ. — Din sl. **trěti.**

TÂRLÁŞ, *târlaşi,* s.m. Stăpânul sau îngrijitorul unei târle. — **Târlă** + suf. *-aş.*

TÁRLĂ, *târle,* s.f. **1.** Loc neîmprejmuit şi neacoperit unde se odihnesc vitele sau oile în timpul păşunatului; *p. ext.* stâna cu toate dependinţele ei. **2.** Turmă de oi. — Cf. sb. t r l o.

TÂRLÍ, *târlesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îngrăşa pământul prin aşezarea târlei (**2**) pe o porţiune de teren. — Din **târlă.**

TÂRLÍCI s.m. pl. Papuci moi de casă, fără tocuri, confecţionaţi din postav sau din lână. F (Înv.) Pantofi căptuşiţi cu postav. [Var.: (pop.) **târlígi** s.m. pl.] — Din tc. **terlik.**

TÂRLÍE, *târlii,* s.f. (Reg.) Sanie (mică) ţărănească. — Din **târî.**

TÂRLÍGI s.m. pl. v. **târlici.**

TÂRN[1]**,** *târnuri,* s.n. (Reg.) **1.** Mătură mare, făcută din mărăcini sau din nuiele, cu care se mătură curţile sau străzile. **2.** (Bot.) Porumbar[1]. — Din sl. **trŭnŭ.**

TÂRN[2] s.n. v. **târnă.**

TÂRNÁŢ, *târnaţuri,* s.n. (Pop.) Prispă (închisă cu scânduri, ca un cerdac). [Pl. şi: *târnaţe*] — Din magh. **tornác.**

TÁRNĂ, *târne,* s.f. (Reg.) **I. 1.** Coş de nuiele, mai larg la gură decât la fund (prevăzut cu două toarte); coşarcă, târnog. F Stup de albine făcut din nuiele împletite. **2.** Unealtă de pescuit peşti mici, făcută din nuiele împletite. **3.** Vas mare cu care se transportă mâncarea lucrătorilor la câmp. **II.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **târn** s.n.] — Cf. bg. t r ă v n a.

TÂRNĂCÓP, *târnăcoape,* s.n. Unealtă formată dintr-o bară masivă de oţel, ascuţită la un capăt şi lată la celălalt, prinsă într-o coadă de lemn, folosită la săpat în pământuri tari, la spart pietre etc. [Pl. şi: *târnăcopuri*] — Din bg. **tărnokop,** sb. **trnokop.**

TÂRNĂVEÁN, -Ă, *târnăveni, -e,* s.m., adj. **1.** s.m. Persoană originară sau locuitor din oraşul Târnăveni. **2.** Adj. Care aparţine oraşului Târnăveni sau

târnovenilor (**1**), privitor la Târnăveni ori la târnăveni. — **Târnăveni** (n.pr.) + suf. *-ean.*

TÂRNĂVEÁNCĂ, *târnăvence,* s.f., Femeie originară sau locuitor din orașul Târnăveni. — **Târnăvean** + suf. *-că.*

TÂRNÓG, *târnoage,* s.n. (Reg.) Târnă (**I 1**). — **Târnă** + suf. *-og.*

TÂRNOMÁTĂ s.f. (Reg.) Bucăți de paie, spice etc. rămase de la treierat și folosite ca așternut sau ca nutreț pentru vite; resturi de paie amestecate cu băligar care se scot din ocolul sau din grajdul vitelor. — Cf. sb. t r n o m e t „târn[1] de măturat aria".

TÂRNOSEÁLĂ, *târnoseli,* s.f. **1.** Târnosire. **2.** Tămâie sau altă substanță aromată folosită în ritualul bisericesc. — **Târnosi** + suf. *-ealã.*

TÂRNOSÍ, *târnosesc,* vb. IV. Tranz. A îndeplini, cu ritualul prevăzut, slujba de inaugurare a unei biserici; a sfinți. — Din sb. **tronosati.**

TÂRNOSÍRE, *târnosiri,* s.f. Acțiunea de *a târnosi* și rezultatul ei; ritual de inaugurare, de sfințire a unei biserici; târnoseală (**1**). — V. **târnosi.**

TÂRNOSÍT, -Ă, *târnosiți, -te,* adj. (Despre biserici) Sfințit[2]. — V. **târnosi.**

TÂRNUÍ, *târnuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A mătura cu târnul[1]. **2.** Fig. A târî pe jos pe cineva, trăgându-l de păr; a părui, a bate (zdravăn). [Prez. ind. și: *tárnui*] — **Târn[1]** + suf. *-ui.*

TÂRNUIÁLĂ, *târnuieli,* s.f. Târnuire. — **Târnui** + suf. *-ealã.*

TÂRNUÍRE, *târnuiri,* s.f. Acțiunea de *a târnui* și rezultatul ei; târnuială, târnuit. — V. **târnui.**

TÂRNUÍT s.n. Târnuire. — V. **târnui.**

TÂRPÁN, *târpane,* s.n. Unealtă asemănătoare cu coasa, folosită la tăiatul stufului și al cânepii. — Din tc. **turpan.**

TÁRSĂ, *târse,* s.f. (Bot.; reg.) Papură mică *(Typha minima).* — Din ucr. **tirsa.**

TÂRSÁNĂ, *târsâne,* s.f. (Pop.) **1.** Împletitură din păr negru de cal sau de capră, din care se fac băieri, frânghii, nojițe pentru opinci etc. **2.** (Înv.) Țesătură aspră de păr de capră, purtată de asceți sau de călugări direct de piele. — Din bg. **tărsina.**

TÂRSOÁGĂ, *târsoage,* s.f. (Reg.) Barbă mare și neîngrijită. — Et. nec.

TÂRȘ, *târși,* s.m. (Pop.) **1.** Copac pipernicit, nedezvoltat, uscat; *p. ext.* pădure cu astfel de copaci, crescuți printre rădăcini și cioturi. **2.** Cracă pe care se clădesc căpițele de fân, din care se fac îngrădituri primitive etc. [Pl. și: (n.) *târșuri*] — Et. nec.

TÂRȘÁÍT, -Ă adj. v. **târșâit[2]**.

TÂRȘÁÍ, *tárșâi,* vb. IV. Tranz. A târî picioarele sau încălțămintea în mers, frecându-le de pământ și producând un zgomot specific. F Refl. A se târî (**2**). F A trage după sine, frecând de pământ, târând. [Var.: (reg.) **târșí, târșíi** vb. IV] — Cf. t ă r î.

TÂRȘÂIÁLĂ, *târșâieli,* s.f. Târșâit[1]. [Var.: (reg.) **târșiálă** s.f.] — **Târșâi** + suf. *-ealã.*

TÂRȘÁÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) târșâi;* zgomot produs de ceva care se târșâie sau este târșâit; târșâială, târșâitură. [Var.: (reg.) **târșíít** s.n.] — V. **târșâi.**

TÂRȘÂÍT[2], -Ă, *târșâiți, -te,* adj. (Despre picioare sau încălțăminte) Care se târșâie, care se freacă de pământ în mers, producând un zgomot specific; (despre mers) care produce un zgomot specific prin frecarea de pământ a tălpii. [Var.: (reg.) **târșăít, -ă, târșít, -ă** adj.] — V. **târșâi.**

TÂRȘÂITÚRĂ, *târșâituri,* s.f. Târșâit[1]. [Pr.: *-șâ-i-*. — Var.: (reg.) **târșiitúră** s.f.] — **Târșâi** + suf. *-tură.*

TÂRȘÍ vb. IV v. **târșâi.**

TÂRȘIÁLĂ s.f. v. **târșâială.**

TÂRȘIÍ vb. IV v. **târșâi.**

TÂRȘIÍT s.n. v. **târșâit[1].**

TÂRȘIITÚRĂ s.f. v. **târșâitură.**

TÂRȘÍT, -Ă adj. v. **târșâit[2].**

TÂRȘITOÁRE, *târșitori,* s.f. (Reg.) Grapă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri; târâitoare. — **Târși** + suf. *-toare.*

TÂRȘÚȚ, *târșuți,* s.m. Diminutiv al lui *târș* (**1**); *spec.* brad mic. — **Târș** + suf. *-uț.*

TÂRTÁN[1], *târtani,* s.m. (Înv.) Termen peiorativ pentru evrei. — Din germ. **Untertan** „supus [austriac]".

TÂRTÁN[2], *târtani,* s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina mare, foarte ramificată și cu flori albe *(Crambe tartarica).* — Et. nec.

TÁRTIȚĂ, *târtițe,* s.f. Partea posterioară a coloanei vertebrale la păsări (de unde cresc penele cozii). — Din bg. **tărtica,** sb. **trtica.**

TÂRZIÉLNIC, -Ă, *târzielnici, -ce,* adj. (Rar; și substantivat) Care întârzie; *fig.* greoi, încet, leneș. [Pr.: *-zi-el-*] — **Târziu** + suf. *-elnic.*

TÂRZIÓR, -OÁRĂ, *târziori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *târziu.* [Pr.: *-zi-or*] — **Târziu** + suf. *-ior.*

TÂRZÍU, -ÍE, *târzii,* adj., adv. **1.** Adj. Care este, se face, se întâmplă după trecerea unui (anumit) timp, după ce a trecut momentul potrivit sau timpul dinainte stabilit. G Expr. (Înv. și pop.) *Nu (după) târzie vreme* = curând. *Într-o târzie vreme* sau (substantivat) *într-un târziu* = după mult timp, după multă așteptare. **2.** Adj. (Despre anotimpuri sau alte unități de timp) Care s-a prelungit mai mult decât este normal, care se apropie de sfârșit. **3.** Adj. (Despre plante) Care se seamănă sau ajunge la maturitate după termenul obișnuit. F (Despre animale cu viață efemeră) Care și-a prelungit viața peste termenul obișnuit. *Fluturi târzii.* **4.** Adj. Fig. (Despre oameni și mintea lor) Care pricepe greu, încet (la minte). **5.** Adv. După ce a trecut ora sau timpul așteptat, hotărât sau prevăzut. G *Mai târziu* = după câtva timp. G Expr. *Mai curând* (ori *mai devreme) sau mai târziu* = la o dată neprecisă (dar neîndoielnică), odată și odată. *Cel (mai) târziu* = având ultimul termen. F În momentul când un interval de timp este pe sfârșite. — Lat. **tardivus.**

TĂȚOÁIE, *tățoi,* s.f. (Bot.; reg.) Smântânică (**2**) *(Orobanche cumana).* — Et. nec.

TEA interj. (Fam.) Cuvânt care exprimă uimire, surprindere, supărare, necaz. — Et. nec.

TEÁCĂ, *teci,* s.f. **1.** Înveliș, toc, apărătoare confecționată din metal, din lemn sau din piele, în care se păstrează obiecte tăioase lungi sau anumite instrumente; toc, apărătoare. G Expr. (Reg.) *A se face teacă de pământ* = a se face nevăzut, a se ascunde, a dispărea. *A asculta teacă de pământ* = a asculta într-o tăcere desăvârșită. *A rămâne teacă* = a rămâne gol. *(Ba) că(-i) teacă, (ba) că(-i) pungă,* se spune când cineva se codește să facă un lucru, invocând pretexte neserioase. **2.** Parte a unei unelte manuale în care intră și se fixează coada sau mânerul. F (Rar) Pulpar. **3.** Păstaie. — Lat. **theca.**

TEÁFĂR, -Ă, *teferi, -e,* adj. Sănătos, întreg, nevătămat; zdravăn. F Cu mintea întreagă, sănătos la minte. — Et. nec.

TEAM s.n. Echipă sportivă. [Pr.: *tim*] — Cuv. engl.

TEÁMĂ s.f. Stare de neliniște și de tulburare provocată de un pericol care te amenință, de un rău care ți se poate întâmpla; frică, teamăt. — Din **teme** (derivat regresiv).

TEÁMĂT s.n. (Înv. și pop.) Teamă. — **Teme** + suf. *-ăt.*

TEÁNC, *teancuri,* s.n. Grămadă de obiecte (de același fel) așezate unele peste altele. — Din tc. **denk.**

TEÁPĂ s.f. **1.** Soi, fel, fire, caracter. **2.** Stare, treaptă, rang social, condiție socială. — Et. nec.

TEÁRĂ, *teri,* s.f. (Reg.) **1.** Natră. **2.** Război de țesut. — Lat. **tela.**

TEÁRFĂ, *terfe,* s.f. (Reg.) **1.** Zdreanță, otreapă. **2.** Zestrea miresei, compusă din obiecte casnice și de îmbrăcăminte. — Et. nec.

TEAS s.n. v. **tas.**

TEASC, *teascuri,* s.n. **1.** Presă manuală cu ajutorul căreia se storc strugurii, semințele plantelor oleaginoase etc. pentru a se obține mustul, uleiul. **2.** (Înv.) Mașină de imprimat; *p. ext.* tipar, tipărire. **3.** (Reg.) Capcană pentru anumite animale. — Din sl. **těskŭ.**

TEATRÁL, -Ă, *teatrali, -e,* adj. **1.** Care aparține teatrului, privitor la teatru. **2.** Căutat, afectat, artificial, nesincer, emfatic. [Pr.: *tea-tral*] — Din fr. **théâtral.**

TEATRALÍSM s.n. **1.** Interpretare emfatică a unui rol (**I 1**). **2.** Atitudine teatrală (**2**); teatralitate. F Caracter teatral (**2**); teatralitate. **3.** (Med.) Tendință către manifestări emotive spectaculare. [Pr.: *tea-tra-*] — Din fr. **théâtralisme.**

TEATRALÍST, -Ă, *teatraliști, -ste,* adj. **1.** Care aparține teatrului, de teatru; teatral (**1**). **2.** Căutat, afectat, artificial, nesincer, emfatic, teatral (**2**). [Pr.: *tea-tra-*] — **Teatral** + suf. *-ist.*

TEATRALITÁTE s.f. Atitudine teatrală (**2**); teatralism (**2**). F Caracter teatral (**2**); teatralism (**2**). [Pr.: *tea-tra-*] — Din fr. **théâtralité.**

TEATRALIZÁ, *teatralizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face ceva în mod teatral (**2**); a da caracter teatral (**2**), emfatic. [Pr.: *tea-tra-*] — Din fr. **théâtraliser.**

TEATRALIZÁRE, *teatralizări,* s.f. Acțiunea de *a teatraliza* și rezultatul ei. — V. **teatraliza.**

TEATROLÓG, -Ă, *teatrologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în problemele teoretice ale teatrului. — Din **teatrologie** (derivat regresiv).

TEATROLÓGIC, -Ă, *teatrologici, -ce,* adj. Referitor la teatru; de teatrologie. — Din fr. **théâtrologique.**

TEATROLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu istoria, teoria, estetica și critica spectacolului, cu literatura dramatică, precum și cu organizarea și conducerea teatrelor. — Din **teatru.**

TEÁTRU, *teatre,* s.n. **I. 1.** Clădire sau loc special amenajat în vederea reprezentării de spectacole; *p. ext.* instituție de cultură care organizează spectacole. **2.** Spectacol, reprezentație dramatică. G Loc. adj. *De teatru* = care se reprezintă la teatru (**I 1**), destinat a fi reprezentat pe scenă. G Expr. *A face* (sau *a juca) teatru* = a se preface. F (Fam.) Discuție aprinsă între mai mulți, ceartă care atrage pe curioși. **3.** Arta de a prezenta în fața unui public un spectacol, o piesă. F Profesia de actor, de regizor. **4.** Literatură dramatică; culegere de piese. F Ansamblul operelor dramatice care prezintă caractere comune sau au o origine comună. **II.** Loc unde se petrece un eveniment, unde are loc o acțiune. G *Teatru de operații* (sau *de război)* = teritoriu, spațiu maritim sau aerian unde în timp de război au loc

acțiuni militare de o mare importanță strategică. —Din fr. **théâtre,** lat. **theatrum.**

TEBAÍNĂ s.f. Alcaloid foarte toxic, extras din opiu. — Din fr. **thébaïne.**

TEBAÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu opiu. — Din fr. **thébaïsme.**

TEBECÍST, -Ă, *tebeciști, -ste,* adj., s.m. și f. (Fam.) Tuberculos. — **T**[uberculoză cu] **B**[acilul] **K**[och] + suf. *-ist.*

TEC, *teci,* s.m. Arbore exotic originar din sudul Asiei, înalt, cu frunze opuse, întregi și cu flori albe, al cărui lemn dens și rezistent este folosit mai ales în construcții navale *(Tectona grandis).* — Din fr. **teck.**

TECALEMÍT, *tecalemite,* s.n. Pompă de mână specială, cu piston, folosită la ungerea motoarelor cu unsori consistente. [Pl. și: *tecalemituri*] — Din fr. **técalémite.**

TECHÉR-MECHÉR adv. (Înv.) În mare grabă, imediat; pe sus, cu sila. [Acc. și: *técher-mécher*] — Din tc. **teker meker.**

TECHNÉȚIU s.n. Element chimic radioactiv, obținut prin reacții nucleare. [Pr.: *teh-*] — Din fr. **technétium.**

TECNETRÓN, *tecnetroane,* s.n. Tranzistor de construcție specială folosit ca amplificator de tensiune la frecvență foarte înaltă. — Probabil din fr.

TECS, *tecsuri,* s.n. Cui mic de metal cu formă specială, folosit în cizmărie. — Din germ. **Täcks.**

TECSUÍ vb. IV v. **ticsi.**

TECȘÍLĂ, *tecșile,* s.f. (Reg.) Tașcă. — Cf. t a ș c ă.

TECTÍTĂ s.f. Meteorit sticlos, format în cea mai mare parte din dioxid de siliciu. — Din fr. **tectite.**

TECTÓNIC, -Ă, *tectonici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la tectonică (**2**), care aparține tectonicii, care este legat de mișcările scoarței Pământului. **2.** S.f. Ramură a geologiei care studiază structura scoarței terestre și cauzele mișcărilor și deformărilor ei. F Structură geologică. — Din fr. **tectonique.**

TECTRÍCE, *tectrice* s.f. Pană care acoperă baza aripii. — Din fr. **tectrice.**

TECUCEÁN, -Ă, *tecuceni, -e,* s.m. adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Tecuci. **2.** Adj. Care aparține municipiului Tecuci sau tecucenilor (**1**), referitor la municipiul Tecuci ori la tecuceni. — **Tecuci** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TECUCEÁNCĂ, *tecucence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Tecuci. — **Tecucean** + suf. *-că.*

TEDÉUM, *tedeumuri,* s.n. **1.** (În forma *Te Deum*) Imn în limba latină, în formă de psalm, de preamărire a lui Dumnezeu. **2.** Scurt serviciu religios (oficiat într-o împrejurare solemnă). [Scris și: *Te Deum*] — Din lat. **Te Deum** [laudamus].

TEFÁL® s.n. **1.** Material plastic rezistent la căldură și coroziune. **2.** Vas de bucătărie confecționat din tefal (**1**). — Denumire comercială.

TEFELÚG, *tefeluge,* s.n. Tăvălug. — Cf. t ă v ă l u g.

TEFLÓN® s.n. **1.** Material plastic, rezistent la acțiunea agenților corozivi, la foc etc. **2.** Vas de bucătărie confecționat din teflon (**1**). — Din fr. **téflon,** engl. **teflon.**

TEFLONÁT, -Ă, *teflonați, -te,* adj. (Despre vase metalice) Care este acoperit cu teflon (**1**). — De la **teflon.**

TEGLÍCI, *teglice,* s.n. Unealtă folosită de cojocari și de cizmari pentru a întinde pielea în vederea prelucrării ei. — Din bg. **teglič.**

TEGUMÉNT, *tegumente,* s.n. **1.** Țesut care constituie învelișul corpului la om și la animale. **2.** (Bot.) Membrană care înconjoară și protejează un organ. F Înveliș al semințelor plantelor, care dă culoarea și aspectul exterior al seminței. — Din fr. **tégument,** lat. **tegumentum.**

TEGUMENTÁR, -Ă, *tegumentari, -e,* adj. Care ține de tegument, privitor la tegument. — Din fr. **tégumentaire.**

TÉHNIC, -Ă, *tehnici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. Care aparține tehnicii (**II**), privitor la tehnică. G *Desen tehnic* = desen care reprezintă la scară un obiect, cu înscrierea dimensiunilor lui, și care este folosit la construirea obiectului în spațiu. *Termen tehnic* = termen de specialitate, caracteristic unui domeniu de activitate. F Care se ocupă de latura de strictă specialitate într-o meserie, într-o știință etc. **II.** S.f. **1.** Ansamblul metodelor, procedeelor și regulilor aplicate în executarea unor lucrări sau, în general, în practicarea unei profesii. **2.** (Mil.; în sintagma) *Tehnică de luptă* = totalitatea mijloacelor de luptă și auxiliare cu care sunt înzestrate forțele armate. — Din fr. **technique.**

TEHNICÉȘTE adv. (Rar) Conform tehnicii (**II**), după metoda tehnică. — **Tehnic** + suf. *-este.*

TEHNICIÁN, -Ă, *tehnicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în domeniul tehnicii (**II**), având o pregătire medie. F Persoană care dispune de o tehnică (**II 2**) înaltă într-o știință, într-o meserie etc. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **technicien.**

TEHNICÍSM s.n. Tendința de a folosi în mod exagerat procedeele tehnice caracteristice unui domeniu de activitate, lăsând pe planul al doilea tezele teoretice care trebuie să conducă munca practică. — **Tehnic** + suf. *-ism.* Cf. rus. t e h n i ț i z m.

TEHNICÍST, -Ă, *tehniciști, -ste,* adj. Care se caracterizează prin tehnicism; de tehnicism. — **Tehnic** + suf. *-ist.*

TEHNICITÁTE s.f. (Rar) Caracter, calitate a ceea ce este tehnic. G *Spor de tehnicitate* = sumă adăugată la retribuția anumitor angajați care au o pregătire profesională specială sau care execută (temporar) o lucrare cu caracter tehnic.— Din fr. **technicité.**

TEHNICIZÁ, *tehnicizez,* vb. I. Tranz. A da caracter (exclusiv) tehnic. — **Tehnic** + suf. *-iza.*

TEHNICIZÁRE, *tehnicizări,* s.f. Acțiunea de *a tehniciza* și rezultatul ei. — V. **tehniciza.**

TEHNICOLÓR, -Ă, *tehnicolori, -e,* adj. (Despre filme; adesea substantivat, n.) Realizat printr-un procedeu tehnic special, care permite transpunerea pe peliculă a culorilor din natură. — Din fr. **technicolor.**

TEHNO[1] adj. invar. (Despre muzica de dans) Care se caracterizează prin ritm susținut și sunete puternice de percuție. — Din engl. **techno.**

TEHNO[2]**-** Element de compunere însemnând „tehnic", „în legătură cu tehnica", care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din fr. **techno-.**

TEHNOCRÁT, -Ă, *tehnocrați, -te,* s.m. și f. Adept al tehnocrației. — Din fr. **technocrate.**

TEHNOCRÁTIC, -Ă, *tehnocratici, -ce,* adj. Care ține de tehnocrație, privitor la tehnocrație. — Din fr. **technocratique.**

TEHNOCRATÍSM s.n. Orientare sociologică potrivit căreia, în societatea contemporană, rolul de conducere ar trebui să revină exclusiv specialiștilor din diverse domenii ale științei, tehnicii etc.; tehnocrație. F Tendință tehnocratică. — Din fr. **technocratisme.**

TEHNOCRAȚÍE s.f. **1.** Orientare în sociologia și politologia contemporană potrivit căreia rolul în conducerea societății trebuie să revină specialiștilor din diverse domenii. **2.** Sistem de guvernare controlat de tehnicieni, îndeosebi experți tehnici, ca alternativă la cel în care conducerea o au factorii politici. F Intelectualitate tehnică (cu rol conducător). — Din fr. **technocratie.**

TEHNOFOBÍE s.f. Fobie față de tehnică. — **Tehno**[logie] + **fobie.**

TEHNOGRÁFIC, -Ă, *tehnografici, -ce,* adj. Referitor la tehnografie, de tehnografie. — Din fr. **tehnographique.**

TEHNOGRAFÍE s.f. Descriere a diferitelor meserii și a metodelor de lucru. — Din fr. **technographie.**

TEHNOLÓG, *tehnologi,* s.m. Specialist în tehnologie. — Din fr. **technologue.**

TEHNOLÓGIC, -Ă, *tehnologici, -ce,* adj. Care se referă la tehnologie, care ține de tehnologie; de tehnologie. — Din fr. **technologique.**

TEHNOLOGÍE, *tehnologii,* s.f. **1.** Știință a metodelor și a mijloacelor de prelucrare a materialelor. **2.** Ansamblul proceselor, metodelor, operațiilor etc. utilizate în scopul obținerii unui anumit produs. — Din fr. **technologie.**

TEHNOLOGÍSM s.n. Orientare sociologică contemporană care subapreciază personalitatea umană, cunoașterea și creația de valori în domeniul umanistic, al artei etc., datorită excesului tehnologic. — Din fr. **technologisme.**

TEHNOLOGIZÁ, *tehnologizez,* vb. I. Tranz. A da (artei) caracter tehnologic. — **Tehnologie** + suf. *-iza.*

TEHNOPSIHOLÓGIC, -Ă, *tehnopsihologici, -ce,* adj. Referitor la tehnopsihologie, de tehnopsihologie. — Din **tehnopsihologie.**

TEHNOPSIHOLOGÍE, s.f. Ramură a psihologiei care se ocupă de mijloacele aplicării practice a psihologiei teoretice. — **Tehno**[logie] + **psihologie.**

TEHNOREDACTÁ, *tehnoredactez,* vb. I. Tranz. A pregăti din punct de vedere tehnic și grafic un manuscris înainte de trimiterea lui la tipar. — **Tehno-** + **redacta.**

TEHNOREDACTÁRE, *tehnoredactări,* s.f. Pregătirea tehnică și grafică a unui manuscris înainte de a începe operația de tipărire; tehnoredacție. — V. **tehnoredacta.**

TEHNOREDÁCTOR, *tehnoredactori,* s.m. Specialist în lucrări de tehnoredactare. — **Tehno-** + **redactor.**

TEHNOREDÁCȚIE, *tehnoredacții,* s.f. Tehnoredactare. F Serviciu într-o editură care se ocupă cu tehnoredactarea manuscriselor. — Din germ. **Tehnoredaktion.**

TEHNOREDACȚIONÁL, -Ă, *tehnoredacționali, -e,* adj. Care ține de tehnoredactare, privitor la tehnoredactare. [Pr.: *-ți-o-*] — **Tehno-** + **redacțional.**

TEHNOSFÉRĂ s.f. Domeniu al vieții umane care cuprinde cultura și civilizația. — **Tehno**[logie] + **sferă.**

TEHNOSTRUCTÚRĂ s.f. Categorie socială alcătuită din tehnicieni specialiști în domeniul organizării și conducerii. — Din fr. **technostructure.**

TEHUÍ[1]**,** *tehuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) zăpăci, a (se) buimăci. — Din **tehui**[2]**.**

TEHÚI[2], -IE, *tehui,* adj. (Reg.) Zăpăcit, năuc, buimăcit. — Cf. magh. t a h o n y a „trândav".

TEI, (**1**) *tei,* s.m., (**2**) *teie,* s.n. **1.** S.m. Arbore cu frunze mari în formă de inimă, cu flori albe sau albe-gălbui, puternic parfumate, melifere, utilizate în farmacie, şi cu fructe achene *(Tilia platyphyllos).* G *Tei alb* = arbore cu lemnul alb-roşiatic, uşor *(Tilia tomentosa). Tei pucios* = arbore înalt până la 20 m, ale cărui flori se folosesc în farmacie *(Tilia cordata).* **2.** S.n. Fibră din scoarţa de tei (**1**), folosită la legat şi la fabricat sfori, frânghii, rogojini. G Expr. *A lega două-n tei* = a reuşi să adune ceva avere. *A găsi tei de curmei* = a găsi pretexte. — Lat. ***tilium** (= *tilia).*

TÉICĂ, *teici,* s.f. **1.** Cutie mobilă (de lemn) în care cad grăunţele din coşul morii înainte de a trece între pietre. **2.** Jgheab din care beau sau mănâncă vitele şi păsările. **3.** (Reg.) Mic vas de lemn legat de o prăjină, cu care se scoate apă dintr-un puţ. [Var.: **téucă** s.f.] — Et. nec.

TEICÚŢĂ, *teicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *teică.* — **Teică** + suf. *-uţă.*

TEIÉR, *teiere,* s.n. Prăjină lungă de care sunt legate curmeie de tei, folosită pentru a speria peştii de pe fundul apei şi a-i goni spre plasele de pescuit. — **Tei** + suf. *-ar.*

TEÍNĂ s.f. Alcaloid cristalizat, strălucitor, cu gust amărui, asemănător cu cafeina, extras din frunzele de ceai, folosit în medicină ca excitant al nervilor şi al inimii sau pentru efectele sale diuretice. — Din fr. **théine.**

TEIÓS, -OÁSĂ, *teioşi, -oase,* adj. (Despre unele plante sau fructe comestibile) Tare şi fibros; aţos. — **Tei** + suf. *-os.*

TEÍSM[1] s.n. Credinţă în Dumnezeu înţeles ca unic, de altă esenţă decât lumea pe care a creat-o, ca fiinţă vie, dotată cu voinţă, ca persoană absolută, exterioară naturii, dar şi imanentă ei prin prezenţa şi acţiunea sa creatoare. — Din fr. **théisme.**

TEÍSM[2] s.n. (Med.) Ansamblul tulburărilor produse de consumul abuziv al ceaiului. — Din fr. **théisme.**

TEÍST, -Ă, *teişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al teismului[1]. — Din fr. **théiste.**

TEIŞÓR, *teişori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *tei;* teiuleţ. **2.** Arbust din familia rozaceelor, cu flori mari, galbene-aurii, cultivat ca plantă ornamentală; trandafir galben *(Kerria japonica).* **3.** (Bot.) Pristolnic. [Pr.: *te-i-*] — **Tei** + suf. *-işor.*

TEIULÉŢ, *teiuleţi,* s.m. Teişor (**1**). — **Tei** + suf. *-uleţ.*

TEJGHEÁ, *tejghele,* s.f. **1.** Masă sau suport lung şi îngust pe care vânzătorul îşi expune marfa şi serveşte pe cumpărători. **2.** Masă de lucru a unui meseriaş. — Din tc. **tezgah.**

TEJGHELÚŢĂ, *tejgheluţe,* s.f. Diminutiv al lui *tejghea.* — **Tejghea** + suf. *-eluţă.*

TEJGHETÁR, *tejghetari,* s.m. Persoană care stă la tejghea ca vânzător sau casier. — Din tc. **tezgâhtar.**

TEL, *teluri,* s.n. **1.** Instrument de sârmă cu mâner folosit în bucătărie pentru a bate albuşul de ou, frişca, crema etc. **2.** Resort, arc de sârmă (de oţel) folosit la canapele, somiere, fotolii etc.; drot. F (Rar) Sârmă care susţine şi întăreşte forma unui corset. **3.** Coardă mică de metal la un instrument muzical. — Din tc. **tel.**

TELÁL, *telali,* s.m. **1.** Negustor ambulant (de haine vechi). **2.** (Înv.) Persoană care făcea strigările la un mezat. — Din tc. **tellal.**

TELALGÍE s.f. (Med.) Durere care apare în altă parte, la distanţă de locul leziunii. — Din fr. **télalgie.**

TELANGIECTAZÍE, *telangiectazii,* s.f. (Med.) Dilataţie a vaselor mici sau terminale, care apare de obicei pe nas şi pe pomeţii obrajilor. [Pr.: *-gi-ec-*] — Din fr. **télangiectasie.**

TELĂLÍŢĂ, *telăliţe,* s.f. (Înv. şi reg.) Femeie care face comerţ ambulant (cu haine vechi). — **Telal** + suf. *-iţă.*

TELE- 1. Element de compunere însemnând „departe", „la distanţă", „de departe" care serveşte la formarea unor substantive, adjective sau verbe. **2.** Formă abreviată pentru *televiziune,* care, izolându-se, a devenit element de compunere cu sensul „televiziune", „televizor" şi serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. — Din fr. **télé-.**

TELEÁGĂ, *telegi,* s.f. **1.** Căruţă mică (cu două roţi) care serveşte la transportul persoanelor sau al unor poveri uşoare. **2.** Cotigă (la plug). — Din sl. **telĕga.**

TELEANCHÉTĂ, *teleanchete,* s.f. Anchetă realizată de televiziune. [Pr.: *-le-an-*] — **Tele-** + **anchetă.**

TELEÁP interj. (Repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de târşâitul picioarelor. — Onomatopee.

TELEÁST, *teleaşti,* s.m. **1.** Telecineast. **2.** Amator de programe de televiziune (de calitate). [Pr.: *-le-ast*] — Din fr. **téléaste.**

TELEAUTOGRÁF, *teleautografe,* s.n. Instalaţie cu ajutorul căreia mişcările unui creion condus cu mâna în punctul de emisie se transmit fidel, prin mijloace de telecomunicaţie, unei unelte de scris aflate în punctul de recepţie. [Pr.: *-le-a-u-*] — Din fr. **téléautographe,** germ. **Teleautograph.**

TELEBIOMÉTRIC, -Ă, *telebiometrici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la telebiometrie, de telebiometrie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **telebiometrie.**

TELEBIOMETRÍE s.f. (Biol.) Studiu de la distanţă al fenomenelor biologice. [Pr.: *-bi-o-*] — **Tele-** + **biometrie.**

TELEBUSÓLĂ, *telebusole,* s.f. Busolă ale cărei indicaţii sunt transmise de la distanţă unor instrumente indicatoare de pe bordul unui avion. — **Tele-** + **busolă.**

TELECABÍNĂ, *telecabine,* s.f. **1.** Teleferic amenajat cu cabine pentru transportul persoanelor. **2.** Cabină suspendată prin bare fixate pe cablu la intervale fixe. — Din fr. **télécabine,** it. **telecabina.**

TELECÁMERĂ, *telecamere,* s.f. Cameră de luat vederi pentru televiziune. — Din fr. **télécaméra.**

TELECHINEZÍE s.f. (Psih.) Deplasare a unor obiecte (mici şi uşoare) la distanţă, fără a le atinge, realizată de o persoană cu capacităţi paranormale. [Scris şi: *telekinezie*] — Din fr. **télékinésie.**

TELECINEÁST, -Ă, *telecineaşti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în realizarea filmelor pentru televiziune. F Autor de scenarii pentru televiziune. [Pr.: *-ne-ast*] — Din fr. **télécinéaste.**

TELECINEMÁ s.n. Telecinematograf. — Din fr. **télécinéma.**

TELECINEMATÉCĂ s.f. **1.** Arhivă de filme a televiziunii. **2.** Emisiune de televiziune în care se prezintă filme artistice din telecinematecă (**1**). — Din fr. **télécinémathèque.**

TELECINEMATOGRÁF, *telecinematografe,* s.n. Aparat care transmite un film cinematografic cu ajutorul televiziunii; telecinema. — Din fr. **télécinématographe.**

TELECINEMATOGRÁFIC, -Ă, *telecinematografici, -ce,* adj. (Rar) De telecinematografie, din telecinematografie. — Din **telecinematografie.**

TELECINEMATOGRAFÍE, *telecinematografii,* s.f. (Rar) Producţie de filme pentru televiziune. — **Tele-** + **cinematografie.**

TELECOMANDÁ, *telecománd,* vb. I. Tranz. A transmite o comandă la distanţă. — Din fr. **télécommander.**

TELECOMANDÁBIL, -Ă, *telecomandabili, -e,* adj. (Despre mecanisme, instalaţii) Care poate fi telecomandat. — **Telecomanda** + suf. *-bil.*

TELECOMANDÁRE s.f. Acţiunea de *a telecomanda.* — V. **telecomanda.**

TELECOMANDÁT, -Ă, *telecomandaţi, -te,* adj. (Despre elemente de execuţie) Care are calitatea de a transmite mesajele prin mijloace de telecomunicaţie. — V. **telecomanda.**

TELECOMÁNDĂ, *telecomenzi,* s.f. **1.** Transmiterea unei comenzi la distanţă prin mijloace de telecomunicaţie; totalitatea mijloacelor tehnice care permit o astfel de transmitere. **2.** Dispozitiv prin care se transmit comenzi unor aparate. — Din fr. **télécommande.**

TELECOMUNICÁŢIE, *telecomunicaţii,* s.f. **1.** Transmitere şi recepţie la distanţă a unor sunete, semne sau imagini prin telefon, telegraf, televiziune, semnalizare optică etc. **2.** Legătură între două puncte între care se realizează telecomunicaţia (**1**). G *Sistem de telecomunicaţii* = totalitatea mijloacelor tehnice dintr-un serviciu de telecomunicaţii, care formează o unitate. — Din fr. **télécommunication.**

TELECONCÚRS, *teleconcursuri,* s.n. Concurs transmis prin televiziune. — **Tele-** + **concurs.**

TELECONFERÍNŢĂ, *teleconferinţe,* s.f. Conferinţă organizată şi transmisă prin diverse sisteme de telecomunicaţie. — **Tele-** + **conferinţă.**

TELECONTRÓL, *telecontroale,* s.n. Control de la distanţă. — Din engl. **telecontrol.**

TELECOPTÉR, *telecoptere,* s.n. Helicopter mic telecomandat. —**Tele-** + [heli]**copter.**

TELECRONICÁR, -Ă, *telecronicari, -e,* s.m. şi f. Cronicar al emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + **cronicar.**

TELECRÓNICĂ, *telecronici,* s.f. Cronică de televiziune (**3**). — **Tele-** + **cronică.**

TELEDETÉCŢIE, *teledetecţii,* s.f. Complex de tehnici utilizate pentru prelucrarea de la distanţă a unor date cu privire la obiecte sau fenomene. — Din fr. **télédétection.**

TELEDIALÓG, *teledialoguri,* s.n. Dialog realizat şi transmis prin diverse sisteme de telecomunicaţie. [Pr.: *-di-a-*] — **Tele-** + **dialog.**

TELEDIFUZÁ, *teledifuzez,* vb. I. Tranz. A difuza prin intermediul televiziunii. — **Tele-** + **difuza.**

TELEDIFUZÁRE s.f. Acţiunea de *a teledifuza.* — V. **teledifuza.**

TELEDIFUZÁT, -Ă, *teledifuzaţi, -te,* adj. Care a fost difuzat prin intermediul televiziunii. — V. **teledifuza.**

TELEDINÁMIC, -Ă, *teledinamici, -ce,* adj. Referitor la teledinamică, de teledinamică. — Din fr. **télédynamique.**

TELEDINÁMICĂ s.f. Ştiinţă care se ocupă cu transmiterea prin pământ, cu ajutorul ultrasunetelor, a unor şocuri puternice, în scopul de a provoca acţiuni distrugătoare la mare distanţă. — Din fr. **télédynamique.**

TELEDIRIJÁ, *teledirijez,* vb. I. Tranz. A telecomanda. — **Tele-** + **dirija.**

TELEDIRIJÁRE, *teledirijări,* s.f. Acţiunea de *a teledirija.* — V. **teledirija.**

TELEDIVERTISMÉNT, *teledivertismente,* s.n. Emisiune de divertisment la televiziune. — **Tele-** + **divertisment.**

TELEECRANIZÁ, *teleecranizez,* vb. I. Tranz. A ecraniza o operă literară pentru televiziune. — **Tele-** + **ecraniza.**

TELEECRANIZÁRE, *teleecranizări,* s.f. Acțiunea de *a teleecraniza* și rezultatul ei. — V. **teleecraniza.**

TELEECRANIZÁT, -Ă, *teleecranizați, -te,* adj. (Despre opere literare) Ecranizat pentru televiziune. — V. **teleecraniza.**

TELEEDUCÁȚIE s.f. Educație prin televizune. — **Tele-** + **educație.**

TELEEMISIÚNE, *teleemisiuni,* s.f. Emisiune de televiziune. — **Tele-** + **emisiune.**

TELEENCICLOPEDÍE s.f. Emisiune cu caracter enciclopedic prezentată de televiziune. — **Tele-** + **enciclopedie.**

TELEFAGÍE s.f. Mania de a consacra prea mult timp emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + [antropo]**fagie.**

TELEFÉRIC, *teleferice,* s.n. Funicular amenajat pentru transportul oamenilor. — Din fr. **téléphérique.**

TELEFICÁ, vb. I. Tranz. (Rar; folosit numai la timpurile compuse sau trecute) A introduce televiziunea în diverse domenii de activitate. — **Tele-** + [electri]**fica.**

TELEFICÁRE, *telefícări,* s.f. Acțiunea de *a telefica* și rezultatul ei. — V. **telefica.**

TELEFICÁT, -Ă, *telefícați, -te,* adj. (Despre domenii de activitate, procese tehnologice etc.) În care s-a introdus televiziunea. — V. **telefica.**

TELEFÍLM, *telefilme,* s.n. Film documentar, de desen animat sau artistic realizat pentru televiziune. — Din fr. **téléfilm.**

TELEFILMOTÉCĂ, *telefilmoteci,* s.f. Filmotecă a televiziunii. — **Tele-** + **filmotecă.**

TELEFOILETÓN, *telefoiletoane,* s.n. Foileton de televiziune. [Pr.: *-fo-i-*] — **Tele-** + **foileton.**

TELEFÓN, *telefoane,* s.n. **1.** Telecomunicație în care se realizează convorbiri la distanță prin mijlocirea undelor electromagnetice propagate de-a lungul unor fire; ansamblul instalațiilor necesare pentru acest scop. **2.** Aparat prevăzut cu un transmițător și un receptor și care, legat de o instalație telefonică centrală, permite convorbiri la distanță. G *Telefon mobil* = telefon portabil, mobil. F Chemare telefonică. F Numărul pe care îl poartă telefonul (**2**) unui abonat. — Din fr. **téléphone.**

TELEFONÁ, *telefonez,* vb. I. Intranz. și tranz. A comunica cu cineva prin intermediul telefonului. F A da un telefon, a chema la telefon. — Din fr. **téléphoner.**

TELEFONÁRE s.f. Acțiunea de *a telefona.* — V. **telefona.**

TELEFONÁT s.n. Faptul de *a telefona.* — V. **telefona.**

TELEFÓNIC, -Ă, *telefonici, -ce,* adj. Care aparține telefonului sau telefoniei, privitor la telefon sau la telefonie; (despre o convorbire) care se face prin telefon. G *Aviz telefonic* = aviz prin care cineva este înștiințat că la o anumită oră va fi chemat la telefon (de obicei la o centrală telefonică) pentru o convorbire interurbană. — Din fr. **téléphonique.**

TELEFONÍE s.f. Transmitere, de obicei bilaterală, la distanță a sunetelor (transformate în unde electromagnetice) cu ajutorul aparatelor de telefon, legate între ele prin cabluri conducătoare. — Din fr. **téléphonie.**

TELEFONÍST, -Ă, *telefoniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face serviciu la o centrală telefonică neautomată, stabilind legăturile telefonice. — Din fr. **téléphoniste.**

TELEFONOMETRÍE s.f. Operație de determinare a calităților aparatelor telefonice și a legăturilor telefonice, la emisie și la recepție, prin comparare cu calitățile anumitor instalații de referință. — Din fr. **téléphonométrie.**

TELEFONOMÉTRU, *telefonometre,* s.n. Contor pentru înregistrarea numărului și duratei convorbirilor telefonice. — Din fr. **téléphonomètre.**

TELEFÓTO s.n. Aparat care transmite electric la distanță o imagine luminoasă; imagine astfel obținută. — Din fr. **téléphoto.**

TELEFOTOGRAFIÁ, *telefotografiez,* vb. I. Tranz. A efectua o telefotografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din **telefotografie.**

TELEFOTOGRÁFIC, -Ă, *telefotografici, -ce,* adj. Referitor la telefotografie, de telefotografie, din telefotografie. — Din fr. **téléphotographique.**

TELEFOTOGRAFÍE, *telefotografii,* s.f. Tehnica de a transmite pe cale electrică, la mare distanță, fotografii, desene, texte, etc.; fotografie, text, desen etc. transmise în asemenea condiții. — Din fr. **téléphotographie.**

TELEFOTOGRAFIÉRE, *telefotografieri,* s.f. Faptul de *a telefotografia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **telefotografia.**

TELEGÁR, *telegari,* s.m. Cal tânăr, voinic (folosit la trăsură). — **Teleagă** + suf. *-ar.*

TELEGEÁ, *telegele,* s.f. (Rar) Teleguță. — **Teleagă** + suf. *-ea.*

TELEGÉNIC, -Ă, *telegenici, -ce,* adj. Care are expresivitate pe ecranul televizorului. — Din fr. **télégénique.**

TELEGENÍE s.f. Calitatea de a fi telegenic. — Din fr. **télégénie.**

TELEGHIDÁ, *teleghidez,* vb. I. Tranz. A dirija de la distanță mișcarea unui avion, a unui vas, a unui proiectil. — Din fr. **téléguider.**

TELEGHIDÁJ, *teleghidaje,* s.n. Acțiunea de a teleghida; teleghidare. — Din fr. **téléguidage.**

TELEGHIDÁRE, *teleghidări,* s.f. Teleghidaj. — V. **teleghida.**

TELEGHIDÁT, -Ă, *teleghidați, -te,* adj. (Despre avioane, proiectile etc.) Care este sau poate fi dirijat de la distanță. — V. **teleghida.**

TELEGNÓZIS s.n. (Psih.) Cunoaștere prezumtivă a evenimentelor îndepărtate (ca loc sau timp) pe alte căi decât cele perceptive și intelectuale. — Din engl. **telegnosis.**

TELEGONDÓLĂ, *telegondole,* s.f. Bancă cu două locuri, amenajate pentru transportul pe cablu al persoanelor. — **Tele-** + **gondolă.**

TELEGRÁF, (**1, 2**) *telegrafe,* s.n., s.m. **1.** (**3**) S.n. Telecomunicație care transmite la distanță semnale (corespunzătoare literelor și cifrelor) cu ajutorul unor aparate electromagnetice; ansamblul instalațiilor necesare în acest scop. F Aparat folosit pentru producerea, recepția și transformarea semnalelor telegrafice în scopul transmiterii telegramelor. **2.** S.n. (Înv.) Aparat situat pe înălțimi sau în turnuri de semnalizare, pentru transmiterea la distanță a unor semnale optice. **3.** S.m. Nume dat unor plante erbacee ornamentale cu flori albe, mirositoare și cu tulpina agățătoare ajungând până la 5–6 metri *(Boussingaultia baselloides),* sau cu florile mici, roz-purpurii și cu tulpina fragilă *(Tradescantia virginica).* — Din fr. **télégraphe.**

TELEGRAFIÁ, *telegrafiez,* vb. I. Intranz. și tranz. A transmite ceva prin telegraf; a trimite o telegramă. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **télégraphier.**

TELEGRÁFIC, -Ă, *telegrafici, -ce,* adj. **1.** Care aparține telegrafului sau telegrafiei, privitor la telegraf. F Transmis prin telegraf. **2.** Fig. Prescurtat, concis, laconic, scurt. — Din fr. **télégraphique.**

TELEGRAFÍE, *telegrafii,* s.f. Telecomunicație care constă în transmiterea mijlocită, prin semnale electromagnetice, optice etc., a unui text scris; telecomunicație realizată cu ajutorul telegrafului. G *Telegrafie fără fir* = radiotelegrafie. — Din fr. **télégraphie.**

TELEGRAFIÉRE, *telegrafieri,* s.f. Acțiunea de *a telegrafia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **telegrafia.**

TELEGRAFÍST, -Ă, *telegrafiști, -ste,* s.m. și f. Persoană specializată în transmiterea și recepționarea mesajelor telegrafice; funcționar la un oficiu telegrafic care transmite și recepționează telegrame, manipulând un telegraf. — Din fr. **télégraphiste.**

TELEGRÁM s.n. v. **telegramă.**

TELEGRÁMĂ, *telegrame,* s.f. Comunicare (scurtă) la distanță transmisă prin mijloacele cele mai rapide (telefon, telegraf); formularul pe care este scrisă această comunicare. [Var.: (înv.) **telegrám** s.n.] — Din fr. **télégramme.**

TELEGÚȚĂ, *teleguțe,* s.f. Diminutiv al lui *teleagă;* telegea. — **Teleagă** + suf. *-uță.*

TELEIMPRIMÁ, *teleimprím,* vb. I. Tranz. A efectua o teleimprimare. [Pr.: *-le-im-*] — **Tele-** + **imprima.**

TELEIMPRIMÁRE, *teleimprimări,* s.f. Transmitere la distanță a unui text, prin intermediul teleimprimatorului. [Pr.: *-le-im-*] — **Tele-** + **imprimare.**

TELEIMPRIMATÓR, *teleimprimatoare,* s.n. Aparat telegrafic cu ajutorul căruia se transmit și se recepționează pe o bandă sau pe o coală de hârtie texte cu literele alfabetului; telescriptor. [Pr.: *-le-im-*] — **Tele-** + **imprimator** (după fr. *télé-imprimeur).*

TELEINDICATÓR, *teleindicatoare,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se măsoară și se transmite la distanță valoarea unei mărimi. [Pr.: *-le-in-*] — Din fr. **téléindicateur.**

TELEINFORMÁTIC, -Ă, *teleinformatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a informaticii care prelucrează informația transmisă la distanță, în scopul asigurării accesului multiplu al beneficiarilor la un sistem de calcul cu performanțe ridicate. **2.** Adj. De teleinformatică (**1**). — Din fr. **téléinformatique.**

TELEINTERVÍU, *teleinterviuri,* s.n. Interviu transmis la televiziune. — Din fr. **télé-interview,** engl. **tele-interview.**

TELEÎNREGISTRÁRE, *teleînregistrări,* s.f. Înregistrare de la distanță. — **Tele-** + **înregistrare.**

TELEJURNÁL, *telejurnale,* s.n. Emisiune de televiziune în care se transmit știri curente, comentarii etc. — **Tele-** + **jurnal.**

TELELÉCȚIE, *telelecții,* s.f. Emisiune școlară de televiziune concepută ca o lecție. — **Tele-** + **lecție.**

TELELÉICĂ, *teleleici,* s.f. (Pop.) Femeie care umblă de colo până colo, flecărind și bârfind; femeie ușuratică, stricată, haimana. — **Teleleu** + suf. *-eică.*

TELELÉU, -EÁ, *telelei, -ele,* s.m. și f. Om fără căpătâi, care își pierde vremea (umblând de colo până colo) fără nicio treabă. G Expr. (Adverbial) *A umbla teleleu (Tănase)* = a umbla de colo până colo, fără rost. *A fi teleleu Tănase* = a fi zăpăcit, aiurit, năuc. — Din magh. **telelő.**

TELELOÁICĂ, *teleloaice,* s.f. (Înv.) Soția telalului; vânzătoare ambulantă (de haine vechi). — **Telal** + suf. *-oaică.*

TELEMAGAZÍN, *telemagazine,* s.n. Emisiune de televiziune concepută după modelul magazinului (**2**). — **Tele-** + **magazin.**

TELEMÁTIC, -Ă, *telematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Tehnică de trasmitere și prelucrare automată a informației la mare distanță prin intermediul sateliților și al altor procedee moderne de comunicație. **2.** Adj. Care folosește rețelele de telematică (**1**). — Din fr. **télématique.**

TELEMĂSÚRĂ, *telemăsuri,* s.f. Transmitere la distanță a valorii unei mărimi măsurate, după traducerea ei într-o mărime intermediară, la recepție urmând să se facă traducerea inversă. — Din fr. **télémesure.**

TELEMEÁ s.f. Brânză preparată din caș bine stors, tăiat în bucăți cu fețe de obicei dreptunghiulare și conservată în saramură. — Din tc. **teleme.**

TELEMECÁNIC, -Ă, s.f., adj. **1.** S.f. Tehnica dirijării mecanismelor de la distanță prin dispozitive electrice, cu sau fără fir. **2.** Adj. Care controlează și comandă de la distanță, prin dispozitive electrice, funcționarea mecanismelor. — Din fr. **télémécanique.**

TELEMÉTRIC, -Ă, *telemetrici, -ce,* adj. Care aparține telemetrului sau telemetriei, privitor la telemetru sau la telemetrie; făcut cu ajutorul telemetrului, bazat pe utilizarea telemetrului. — Din fr. **télémétrique.**

TELEMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanțelor cu ajutorul telemetrului. — Din fr. **télémétrie.**

TELEMÉTRU, *telemetre,* s.n. **1.** Instrument optic folosit pentru măsurarea distanței dintre locul unde este instalat instrumentul și un punct depărtat sau inaccesibil. **2.** Dispozitiv auxiliar al unui aparat fotografic, care permite reglarea distanței focale a obiectivului în funcție de depărtarea până la obiectul vizat. — Din fr. **télémètre.**

TELEMOBÍL, *telemobile,* s.n. Walkie-talkie. — **Tele-** + **mobil.**

TELENCEFÁL, *telencefale,* s.n. Partea anterioară, terminală, a encefalului embrionar. — Din fr. **télencéphale.**

TELENOVÉLĂ, *telenovele,* s.f. Serial de televiziune, de obicei latino-american, având ca subiect povestea unor iubiri aparent imposibile, dar întotdeauna triumfătoare. — Din sp. **telenovela.**

TELEOBIECTÍV, *teleobiective,* s.n. Obiectiv fotografic asemănător cu o lunetă, care se atașează camerelor de luat vederi sau aparatelor de fotografiat, folosit la fotografierea obiectivelor situate la depărtări mari. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléobjectif,** germ. **Teleobjektiv.**

TELEOBSERVÁ, *teleobsérv,* vb. I. Tranz. A observa de la distanță cu mijloace speciale. [Pr.: *-le-ob-*] — **Tele-** + **observa.**

TELEOBSERVÁRE, *teleobservări,* s.f. Acțiunea de *a teleobserva.* [Pr.: *-le-ob-*] — V. **teleobserva.**

TELEOBSERVATÓR, *teleobservatori,* s.m. Persoană care teleobservă. [Pr.: *-le-ob-*] — **Teleobserva** + suf. *-tor.*

TELEOLÓGIC, -Ă, *teleologici, -ce,* adj. Care aparține teleologiei, privitor la teleologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléologique.**

TELEOLOGÍE s.f. Doctrină potrivit căreia totul în lume a fost creat de Dumnezeu pentru a servi omului. F Studiul scopurilor lucrurilor; teoria finalității. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléologie.**

TELEONOMÍE s.f. **1.** (Fil.) Teleologie. **2.** (Biol.) Determinare obiectivă a mecanismelor de reglare celulară. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléonomie.**

TELEOPERATÓR, *teleoperatori,* s.m. Robot[1] controlat printr-un sistem de telecomunicații de către un operator uman. [Pr.: *-le-o-*] — Din engl. **teleoperator,** fr. **téléoperateur.**

TELEORMĂNEÁN, -Ă, *teleormăneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Teleorman. **2.** Adj. Care aparține județului Teleorman sau teleormănenilor (**1**), referitor la județul Teleorman ori la teleormăneni. [Pr.: *-le-or-*] — **Teleorman** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TELEORMĂNEÁNCĂ, *teleormănence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Teleorman. [Pr.: *-le-or-*] — **Teleormănean** + suf. *-că.*

TELEOSTEÉAN, *teleosteeni,* s.m. (La pl.) Grup de pești caracterizați prin coloana vertebrală și craniul complet ososae, corpul acoperit cu solzi ososi și coada împărțită în două părți egale; (și la sg.) pește care face parte din acest grup. G (Adjectival) *Pește teleosteean.* [Pr.: *-le-os-te-ean.* — Scris și: *teleostean*] — Din fr. **téléostéen.**

TELEPÁTIC, -Ă, *telepatici, -ce,* adj. Care aparține telepatiei, privitor la telepatie. — Din fr. **télépathique.**

TELEPATÍE s.f. Fenomen psihologic constând în comunicarea între persoane fără mijlocirea organelor de simț obișnuite, în transmiterea gândurilor la distanță. — Din fr. **télépathie.**

TELEPUBLICITÁTE s.f. Publicitate prin televiziune (**2**). — **Tele-** + **publicitate.**

TELERADIOGRAFÍE s.f. Radiografie executată prin plasarea sursei de raze X la mare distanță de persoana supusă acestei operații. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **téléradiographie.**

TELERECEPTÓR, *telereceptori,* s.m. (Biol.) Sistem exteroceptiv vizual, auditiv sau olfactiv care permite percepția stimulilor de la distanță. — Din fr. **télérécepteur.**

TELERECITÁL, *telerecitaluri,* s.n. Recital susținut în cadrul unei emisiuni de televiziune. — **Tele-** + **recital.**

TELERECÓRDING s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea și redarea imaginilor, utilizând înregistrarea pe film a imaginilor de pe ecranul unui monitor[2] (**2**) de televizor. F Peliculă pe care s-a făcut această înregistrare. — Din engl. **telerecording.**

TELEREDÁCTOR, -OÁRE, *teleredactori, -oare,* s.m. și f. Redactor al emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + **redactor.**

TELEREDÁCȚIE, *teleredacții,* s.f. Redacție a emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + **redacție.**

TELEREGLÁJ, *telereglaje,* s.n. Totalitatea mijloacelor tehnice pentru transmiterea la distanță, cu ajutorul unui semnal electromagnetic intermediar, a unor comenzi care să efectueze reglajul într-o anumită instalație; telereglare. — Din fr. **téléréglage.**

TELEREGLÁRE, *telereglări,* s.f. Telereglaj. — **Tele-** + **reglare.**

TELEREPORTÁJ, *telereportaje,* s.n. Reportaj transmis la televiziune. — Din fr. **téléreportage.**

TELEREPÓRTER, *telereporteri,* s.m. Reporter de televiziune. — Din fr. **téléreporter.**

TELESCÁUN, *telescaune,* s.n. **1.** Teleferic amenajat cu scaune pentru transportul persoanelor. **2.** Scaun suspendat prin bare fixate pe cablu la intervale egale. — **Tele-** + **scaun.**

TELESCHÍ, *teleschiuri,* s.n. Instalație de teleferic pentru schiori. — Din fr. **téléski.**

TELESCÓP, *telescoape,* s.n. Instrument optic care utilizează fenomenul reflexiei luminii pe o oglindă concavă, folosit în astronomie pentru observarea aștrilor. — Din fr. **téléscope.**

TELESCÓPIC, -Ă, *telescopici, -ce,* adj. **1.** Care aparține telescopului, privitor la telescop; care se face sau se vede cu ajutorul telescopului, bazat pe utilizarea telescopului. **2.** (Despre tuburi) Care pătrunde în golul altui tub, fără joc prea mare; (despre mecanisme) alcătuit din tuburi glisante care permit alungirea ori scurtarea. —Din fr. **télescopique.**

TELESCRIPTÓR, *telescriptoare,* s.n. Teleimprimator. — Din fr. **téléscripteur.**

TELESEMNALIZÁ, pers. 3 *telesemnalizează,* vb. I. Tranz. (Despre instalații, agregate etc.) A transmite la distanță informații de control referitoare la starea lor. — **Tele-** + **semnaliza.**

TELESEMNALIZÁRE, *telesemnalizări,* s.f. Acțiunea de *a telesemnaliza.* — V. **telesemnaliza.**

TELESHÓPPING s.n. Sistem de vânzare în care produsele sunt prezentate într-o emisiune de televiziune și sunt comandate telefonic de către cumpărători. [Pr.: *-șoping*] — Cuv. engl.

TELESPECTATÓR, -OÁRE, *telespectatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care urmărește o emisiune la televizor. — Din fr. **téléspectateur.**

TELESPÍCHER, (**1**) *telespicheri,* s.m., (**2**) *telespichere,* s.n. **1.** S.m. Crainic de televiziune. **2.** S.n. Aparat pentru comunicații bilaterale la distanțe relativ mici. [Var.: **teleșpícher** s.m., s.n.] — **Tele-** + **spicher.**

TELESPÓRT s.n. Emisiune de televiziune cu caracter sportiv. — **Tele-** + **sport.**

TELESTEREOGRÁF, *telestereograf,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se pot transmite la distanță fotografii, desene, texte etc., imprimate în prealabil pe un film special. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **téléstéréographe.**

TELEȘCOÁLĂ s.f. Emisiune de televiziune pentru elevi prezentată sub forma unei lecții. — **Tele-** + **școală.**

TELEȘPÍCHER s.m., s.n. v. **telespicher.**

TELETÁX s.n. Contor care stabilește costul unei convorbiri telefonice în funcție de durata acesteia. — **Tele-** + **tax**[are].

TELETERMOMÉTRU, *teletermometre,* s.n. Termometru a cărui citire se face de la distanță, partea instrumentului care măsoară temperatura fiind în contact cu corpul respectiv. — Din fr. **télétermomètre.**

TELETÉX, *teletexuri,* s.n. Sistem de transmitere rapidă a documentelor în forma originală, cu ajutorul unui telex perfecționat. — Din fr. **télétex.**

TELETÉXT s.n. Sistem de transmitere prin telecomandă și afișare pe ecranul televizorului a unor pagini cu informații diverse sub formă de text și grafică simplă. — **Tele** + **text.**

TELETÍN, *teletinuri,* s.n. (Reg.) Piele (de bou sau de cal) tăbăcită cu materii vegetale. — Din sb. **teletin.**

TELETÍP, *teletipuri,* s.n. Aparat telegrafic la care receptarea semnalelor transmise se face sub formă de caractere tipografice, fără a mai fi necesară prezența unui operator. — Din fr. **télétype,** germ. **Teletyp.**

TELETIPSÉTER, *teletipsetere,* s.n. Instalație pentru culegerea simultană a aceluiași text la mai multe mașini și în tipografii diferite. [Acc. și: *teletípseter*] — Din germ. **Teletipsetter,** fr. **télétypsetter.**

TELETÓP, *teletopuri,* s.n. Instrument topografic compus dintr-o busolă și un telemetru cu bază variabilă, folosită la ridicări geologice, geografice sau forestiere. — Din fr. **télétope.**

TELETRANSPÓRT s.n. Transport cu telefericul. — **Tele**[feric] + **transport.**

TELEVIZÁ, *televizez,* vb. I. Tranz. A transmite imagini prin televiziune. — Din fr. **téléviser.**

TELEVIZÁRE, *televizări,* s.f. Acțiunea de *a televiza.* — V. **televiza.**

TELEVIZIÚNE s.f. **1.** Tehnică a transmiterii la distanță a imaginilor unor obiecte (în mișcare) pe calea undelor vizuale. **2.** Instituție care asigură elaborarea și difuzarea emisiunilor prin televiziune (**1**). [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **télévision.**

TELEVIZÓR, *televizoare,* s.n. Aparat care recepționează imagini transmise prin televiziune. — Din fr. **téléviseur.**

TELEVIZORÍST, *televizoriști,* s.m. Depanator de televizoare. — **Televizor** + suf. *-ist.*

TELEVIZUÁL, -Ă, *televizuali, -e,* adj. Referitor la emisiuni de televiziune; de televiziune. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **télévisuel.**

TELEVORBITÓR, *televorbitoare,* s.n. Instalație de telefonie care permite ca vocea care vorbește să fie auzită simultan de mai multe posturi. — **Tele-** + **vorbitor.**

TÉLEX, *telexuri,* s.n. Sistem mixt de telefonie și telegrafie în teleimprimator, care folosește prin comutare același circuit de transmisie. F Serviciu de dactilografiere la distanță cu ajutorul teleimprimatorului. — Din fr. **télex.**

TELMATOLÓGIC, -Ă, *telmatologici, -ce,* adj. Referitor la telmatologie, de telmatologie. — Din **telmatologie.**

TELMATOLOGÍE s.f. Ramură a hidrologiei care studiază mlaștinile. — Din engl. **telmatology.**

TELOFÁZĂ s.f. (Biol.) A patra fază în diviziunea celulei prin mitoză, când fosta celulă unică se împarte în două celule distincte. — Din fr. **télophase.**

TELPÍZ, -Ă, *telpizi, -e,* adj. (Înv.) Viclean, prefăcut, șiret. — Din tc. **telbis.**

TELSÓN, *telsoane,* s.n. **1.** Ultimul segment abdominal la raci, care formează împreună cu apendicele segmentului anterior, înotătoarea codală. **2.** Segmentul terminal al cozii scorpionilor, care poartă acul veninos. — Din fr. **telson.**

TELÚR s.n. Element chimic cu caracter nemetalic, de culoare albă-albăstruie, având proprietăți asemănătoare cu cele ale sulfului. — Din fr. **tellure.**

TELÚRIC, -Ă, *telurici, -ce,* adj. (Livr.) Care aparține pământului, privitor la pământ; pământesc. G *Curent teluric* = curent electric care circulă prin sol. — Din fr. **tellurique.**

TELUROMÉTRU, *telurometre,* s.n. Instrument electronic pentru măsurarea distanțelor cu ajutorul undelor electromagnetice din spectrul invizibil. — Din fr. **telluromètre.**

TELURÚRĂ, *telururi,* s.f. (Chim.) Sare a hidrogenului telurat. — Din fr. **tellurure.**

TEMÁTIC, -Ă, *tematici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de o temă, privitor la o temă, făcut pe anumite teme. **2.** Adj. (În sintagma) *Vocală tematică* = vocală care nu poate fi considerată nici sufix, nici desinență, și care, adăugată la rădăcina unui cuvânt, formează împreună cu aceasta o temă. **3.** S.f. Totalitatea temelor sau tema esențială a unei lucrări literare, artistice, științifice, a unui curent literar, a unei epoci etc. — Din (**1, 2**) fr. **thématique,** (**3**) germ. **Thematik.**

TEMATOLÓGIC, -Ă, *tematologici, -ce,* adj. Referitor la tematologie, de tematologie. — Din fr. **thématologique.**

TEMATOLOGÍE s.f. (Rar) Ramură a literaturii comparate care studiază circulația temelor (**1**). — Din fr. **thématologie.**

TÉMĂ, *teme,* s.f. **1.** Idee principală care este dezvoltată într-o operă, într-o expunere; subiect; aspect al realității care se reflectă într-o operă artistică. G Loc. prep. *Pe tema...* = în jurul problemei..., despre problema... **2.** Motiv melodic dintr-o piesă muzicală. G *Temă cu variațiuni* = compoziție muzicală care constă în enunțarea unei teme și în valorificarea ei prin diferite transformări ulterioare. **3.** Exercițiu scris dat școlarilor, studenților etc. pentru aplicarea cunoștințelor dobândite. **4.** (Lingv.) Grupare de elemente din structura unui cuvânt, constituită din rădăcină, urmată de o vocală tematică și adesea de unul sau mai multe sufixe (gramaticale sau lexicale) ori precedată de prefixe și caracterizată prin faptul că este comună formelor unuia și aceluiași cuvânt. — Din lat. **thema.** Cf. fr. t h è m e, it. t e m a.

TEMĂTÓR, -OÁRE, *temători, -oare,* adj. Care se teme sau care inspiră teamă. — **Teme** + suf. *-ător.*

TEMBÉL, -Ă, *tembeli, -e,* adj. Nepăsător, indiferent; indolent, lăsător; tâmpit, idiot. — Din tc. **tembel.**

TEMBELÍSM, *tembelisme,* s.n. Nepăsare, indiferență; indolență, delăsare. — **Tembel** + suf. *-ism.*

TEMBELIZÁ, *tembelizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Fam.) A (se) face nepăsător, indolent. — **Tembel** + suf. *-iza.*

TEMBELIZÁNT, -Ă, *tembelizanți, -te,* adj. (Fam.) Care tembelizează. — De la **tembeliza.**

TÉME, *tem,* vb. III. **1**. Refl. A simți teamă, a fi cuprins de frică. G Expr. *Cine e mușcat de șarpe se teme și de șopârlă* = cel pățit e fricos, prevăzător. *Mă tem că...* = mi se pare că..., socotesc că..., am sentimentul (neplăcut) că... F A fi îngrijorat, a-și face griji. **2.** Tranz. (Pop.) A bănui, a suspecta pe cineva de infidelitate; a fi gelos. — Lat. **timere.**

TEMÉI, *temeiuri,* s.n. **1.** Lucrul sau partea cea mai importantă din ceva; temelie, fundament, bază. G Loc. adj. *De temei* = de bază, solid, serios; însemnat, important. *Fără* (sau *lipsit de) temei* = fără bază reală, neîntemeiat, fictiv. G Loc. adj. și adv. *Cu temei* = **a**) întemeiat; solid; **b)** (care este) de-a binelea, temeinic. **2.** Motiv, pricină, cauză; prilej. **3.** (Pop.) Toi, miez, mijloc (al unei acțiuni, al unui interval de timp). *Temeiul nopții.* **4.** (Înv.) Grosul unei armate. — Din sl. **temeli.**

TEMÉINIC, -Ă, *temeinici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Solid, serios; cu temeinicie. F Adânc, profund, intens. [Var.: (înv.) **temélnic, -ă** adj.] — **Temei** + suf. *-nic.*

TEMEINICÍ, *temeinicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să devină temeinic. — Din **temeinic.**

TEMEINICÍE s.f. **1.** Însușire a ceea ce este temeinic; soliditate, tărie, trăinicie; statornicie. G Loc. adv. *Cu temeinicie* = temeinic, serios. **2.** Însușire a hotărârii unui organ de jurisdicție de a reflecta realitatea obiectivă a faptelor care concură pentru soluționarea unui litigiu. — **Temeinic** + suf. *-ie.*

TEMELÍE, *temelii,* s.f. Partea inferioară a unei construcții, coloane, statui etc., prin care acestea se sprijină pe pământ; fundație, fundament, bază. G Loc. adv. *Din* (sau *până în*) *temelii* (sau *temelie*) = de la (sau până la) bază; cu totul, cu desăvârșire, radical. G Expr. *A pune temelie* = a pune bazele, a funda, a întemeia. — Din sl. **temelije.**

TEMÉLNIC, -Ă adj. v. **temeinic.**

TEMENEÁ, *temenele,* s.f. Salut făcut după obiceiul musulman, printr-o plecăciune; ploconeală, închinăciune. G Expr. *A face temenele* = a fi exagerat de politicos, a fi slugarnic, a se ploconi. — Din tc. **temenna(h).**

TEMENÍ, *temenesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se pleca în fața cuiva în semn de salut; a se închina. — Din **temenea.**

TEMERÁR, -Ă, *temerari, -e,* adj. Îndrăzneț (peste măsură), cutezător. — Din fr. **téméraire,** lat. **temerarius.**

TÉMERE, *temeri,* s.f. Faptul de *a (se) teme;* frică, teamă, temut[1] (**1**). F (Înv.) Gelozie. — V. **teme.**

TEMERITÁTE, *temerități,* s.f. Îndrăzneală mare, cutezanță. — Din fr. **témérité,** lat. **temeritas, -atis.**

TEMETÉU, *temeteie,* s.n. (Reg.) Cimitir. — Din magh. **temető.**

TÉMNIC, *temnicuri,* s.n. (Reg.) **1.** Adăpost în pământ, în care se țin stupii iarna. **2.** Adăpost săpat în pământ pentru ocrotirea ostașilor (în timp de război). **3.** (Înv.) Închisoare. [Pl. și: *temnice*] — Din ucr. **temnyk.**

TEMNICÉR, *temniceri,* s.m. Paznic, supraveghetor, gardian la o închisoare. — **Temniță** + suf. *-ar.*

TEMNICIOÁRĂ, *temnicioare,* s.f. Diminutiv al lui *temniță.* — **Temniță** + suf. *-ioară.*

TÉMNIȚĂ, *temnițe,* s.f. Închisoare, pușcărie. G (Jur.) *Temniță grea* = (în Codul penal anterior) pedeapsă privativă de libertate, care urma să se execute într-un regim de severitate și se aplica pentru unele fapte penale considerate drept crime. [Pl. și: *temnițî*] — Din sl. **tĭmĭnica.**

TÉMPERA[1] s.f. **1.** Vopsea obținută prin amestecarea ei cu lianți pe bază de substanțe albuminoide sau gelatinoase. **2.** Procedeu în tehnica picturii în care se folosesc culori tempera[1] (**1**). F Pictură realizată prin acest procedeu. — Din it. **tempera.**

TEMPERÁ[2], *temperez,* vb. I. Tranz. A potoli, a modera, a domoli (un sentiment, o acțiune, o dorință etc.) G Refl. *Vântul s-a mai temperat.* — Din fr. **tempérer,** lat. **temperare.**

TEMPERAMÉNT, *temperamente,* s.n. Ansamblul trăsăturilor fiziologice și nervoase care condiționează capacitatea de lucru, echilibrul și stăpânirea de sine a unei persoane; fire. F Energie vitală, avânt, elan, impetuozitate; vioiciune. — Din fr. **tempérament,** lat. **temperamentum.**

TEMPERAMENTÁL, -Ă, *temperamentali, -e,* adj. Care aparține temperamentului, privitor la temperament, de temperament. F Plin de energie, de elan, de pasiune. — **Temperament** + suf. *-al.*

TEMPERAMENTÓS, -OÁSĂ, *temperamentoși, -oase,* adj. (Rar) Cu temperament energic, impetuos; plin de temperament. — **Temperament** + suf. *-os.*

TEMPERÁNȚĂ s.f. (Rar) Cumpătare, moderație, sobrietate (în special în privința consumului de băuturi alcoolice). — Din fr. **tempérance,** lat. **temperantia.**

TEMPERÁRE s.f. Acțiunea de *a tempera[2].* — V. **tempera[2].**

TEMPERÁT, -Ă, *temperați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și despre manifestările lor) Moderat, cumpătat, potolit. F *Climă temperată* = climă caracterizată prin existența a patru anotimpuri, cu veri potrivit de călduroase și cu ierni nu prea reci. *Zonă temperată* = fiecare dintre cele două zone de pe suprafața Pământului cuprinse între tropice și cercurile polare. **2.** (Muz.; în sintagma) *Sistem temperat* = sistemul împărțirii intervalelor de tonuri în câte două semitonuri egale. — V. **tempera.** Cf. fr. t e m p é r é.

TEMPERATÚRĂ, *temperaturi,* s.f. Mărime fizică utilizată pentru a caracteriza starea de încălzire a unui mediu, a unui corp etc. G *Temperatură absolută* = temperatură care se măsoară pornind de la zero absolut. F Stare fiziologică constantă a corpului animal, reprezentând echilibrul dintre căldura produsă și cea pierdută. F Gradul de căldură ridicată a corpului omenesc, reprezentând un simptom patologic; fierbințeală, febră. — Din fr. **température,** lat. **temperatura.**

TEMPÉSTĂ, *tempeste,* s.f. (Înv.) Furtună, uragan. — Din it. **tempesta.**

TEMPESTUÓS, -OÁSĂ, *tempestuoși, -oase,* adj. (Livr.) Furtunos, vijelios. [Pr.: *-tu-os*] — Din lat. **tempestuosus.**

TEMPLIÉR, *templieri,* s.m. (La pl.) Ordin monaho-cavaleresc, creat în 1119 în Palestina și desființat în 1312 de papa Clement V, care a avut un rol important în relațiile lumii europene cu Orientul; (și la sg.) persoană care făcea parte din acest ordin. [Pr.: *-pli-er*] — Din fr. **templier.**

TÉMPLU, *temple,* s.n. **1.** Edificiu special amenajat pentru practicarea unui cult religios (mozaic, budist, creștin etc.). **2.** Spec. Sanctuar al cultului mozaic din Ierusalimul antic. — Din lat. **templum,** fr. **temple.**

TÉMPO, *tempouri,* s.n. **1.** Viteză, iuțeală cu care se execută o piesă muzicală, conform conținutului și caracterului ei. F Ritm, cadență. **2.** (Lingv.) Viteză de succesiune a silabelor cuvintelor în cursul vorbirii; ritm al vorbirii. — Din it., fr. **tempo.**

TEMPOFÓN, *tempofoane,* s.n. Aparat folosit pentru modificarea duratei unei înregistrări cu sau fără schimbarea frecvenței. — Din fr. **tempophone.**

TEMPORÁL[1], *temporale,* s.n. Os pereche așezat de o parte și de alta a cutiei craniene, în regiunea tâmplelor, fiind cuprins între occipital, parietal și sfenoid, de forma unei scoici rotunjite, cu trei prelungiri pe care sunt inserați mușchii gâtului. G (Adjectival) *Os temporal.* F (Adjectival) Care aparține regiunii tâmplelor, privitor la această regiune. — Din fr. **temporal.**

TEMPORÁL[2], -Ă, *temporali, -e,* adj. Care indică timpul, privitor la timp; care depinde de timp. G *Propoziție (circumstanțială) temporală* (și substantivat, f.) = propoziție care arată timpul în care se petrece acțiunea din propoziția regentă, având funcția unui complement circumstanțial de timp. *Conjuncție temporală* = conjuncție care introduce o propoziție temporală. — Din fr. **temporel.**

TEMPORÁR, -Ă, *temporari, -e,* adj. Care e de scurtă durată, care nu durează decât un anumit timp; vremelnic, trecător, provizoriu. G Care exercită o activitate un timp limitat. — Din fr. **temporaire,** lat. **temporarius.**

TEMPORIZÁ, *temporizez,* vb. I. Tranz. **1.** A amâna, a tărăgăna, a tergiversa. **2.** A face să se producă cu intermitență. — Din fr. **temporiser.**

TEMPORIZÁRE, *temporizări,* s.f. Acțiunea de *a temporiza* și rezultatul ei; amânare, tărăgănare, tergiversare. — V. **temporiza.**

TEMPORIZATÓR, -OÁRE, *temporizatori, -oare,* adj. Care tărăgănează. — Din fr. **temporisateur.**

TEMÚT[1] s.n. **1.** (Rar) Temere. **2.** (Înv.) Gelozie. — V. **teme.**

TEMÚT[2], -Ă, *temuți, -te,* adj. Care inspiră teamă, de care te temi. — V. **teme.**

TEN, *tenuri,* s.n. Culoarea și însușirile pielii obrazului; *p. ext.* pielea obrazului. G *Fond de ten* = produs de cosmetică de consistență păstoasă sau lichidă, gras, de culoarea pudrei, folosit ca fard. — Din fr. **teint.**

TENÁCE, *tenaci, -ce,* adj. **1.** Stăruitor, perseverent; persistent, dârz. **2.** (Despre corpuri dure) Care prezintă tenacitate (**2**), care este dur; rezistent, tare. — Din fr. **tenace,** lat. **tenax, -acis.**

TENACITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi tenace (**1**); stăruință, perseverență, dârzenie. **2.** Proprietate a unui material de a se deforma relativ mult, sub acțiunea unor solicitări exterioare, înainte de a se rupe. F Mărime caracteristică unui material solid, egală cu deformația lui specifică la rupere. — Din fr. **ténacité,** lat. **tenacitas, -atis.**

TENALGÍE, *tenalgii,* s.f. Durere în tendoanele mușchilor. — Din fr. **ténalgie.**

TENCUÍ, *tencuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un zid sau un tavan cu tencuială. — Din ucr. **tyn'kuvaty.**

TENCUIÁLĂ, *tencuieli,* s.f. Strat de mortar care se așterne pe ziduri și pe tavane pentru a le proteja și pentru a obține suprafețe netede, cu aspect plăcut. F Tencuire, tencuit[1]. [Pr.: *-cu-ia-*] — **Tencui** + suf. *-eală.*

TENCUÍRE, *tencuiri,* s.f. Tencuit[1]. — V. **tencui.**

TENCUÍT[1] s.n. Acțiunea de *a tencui* și rezultatul ei; tencuire. — V. **tencui.**

TENCUÍT[2], -Ă, *tencuiți, -te,* adj. Acoperit cu tencuială. — V. **tencui.**

TENCUITÓR, *tencuitori,* s.m. Meseriaș care tencuiește. [Pr.: *-cu-i-*] — **Tencui** + suf. *-tor.*

TENCULÉȚ, *tenculețe,* s.n. Diminutiv al lui *teanc.* — **Teanc** + suf. *-uleț.*

TENDALÉT, *tendalete,* s.n. (Mar.) Tendă mică. [Var.: **tendalétă** s.f.] — Din fr. **tendelet.**

TENDALÉTĂ s.f. v. **tendalet.**

TENDÁR, *tendare,* s.n. **1.** Bară folosită la susținerea tendei. **2.** Grindă folosită la susținerea capetelor bărcilor de serviciu sau de salvare de pe o navă. — **Tendă** + suf. *-ar.*

TÉNDĂ, *tende,* s.f. Apărătoare de soare sau de ploaie, în formă de acoperiș, făcută din pânză (la o luntre, la o corabie, pe o terasă etc.). — Din ngr. **ténta,** it. **tenda.**

TENDENȚIONÍSM s.n. Tendențiozitate. F Denumire generică a orientărilor literare și artistice care declară drept principal criteriu valoric al operei de artă abordarea unei tematici cu caracter pronunțat politic, social, etic, ignorând criteriile estetice. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **tendențios.**

TENDENȚIÓS, -OÁSĂ, *tendențioși, -oase,* adj. **1.** Care urmărește un anumit scop, care trădează o tendință ascunsă; care vrea să insinueze ceva; lipsit de obiectivitate, părtinitor. **2.** (Despre o operă literară sau de artă) Caracterizată prin tendință, căreia îi este proprie o anumită tendință. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **tendancieux.**

TENDENȚIOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi tendențios; tendenționism. [Pr.: *-ți-o-*] — **Tendențios** + suf. *-itate.*

TÉNDER, *tendere,* s.n. Vehicul de cale ferată, cuplat direct cu o locomotivă cu abur sau făcând corp comun cu aceasta, care servește la depozitarea și la transportul combustibilului și apei necesare funcționării locomotivei. — Din fr. **tender.**

TENDINÍTĂ, *tendinite,* s.f. (Med.) Inflamație a tendoanelor. — Din fr. **tendinite.**

TENDINÓS, -OÁSĂ, *tendinoși, -oase,* adj. Care ține de tendon, privitor la tendon; care conține multe tendoane. — Din fr. **tendineux.**

TENDÍNȚĂ, *tendințe,* s.f. **1.** Dispoziție firească pentru ceva, înclinare, năzuință; pornire, acțiune conștientă spre un scop determinat. F Orientare comună a unei categorii de persoane; direcție. F Evoluție a cuiva într-un anumit sens. **2.** Forță care face ca un corp să se miște într-o anumită direcție; direcția pe care o are un corp în mișcare. **3.** Trăsătură atribuită de unii teoreticieni artei, constând în finalitatea și eficiența practică a acesteia (politică, socială, morală etc.), opusă caracterului ideal (gratuității) artei (artă pentru artă). — Din fr. **tendance.**

TENDÓN, *tendoane,* s.n. (Anat.) Fascicul subțire, fibros, de culoare albă, format din țesut conjunctiv foarte rezistent, cu ajutorul căruia mușchii se fixează pe oase. — Din fr. **tendon.**

TENDÓR, *tendoare,* s.n. Dispozitiv pentru întinderea unor cabluri de ancorare, alcătuit din două tije filetate în sens invers și un manșon. — Din fr. **tendeur.**

TENÉBRĂ, *tenebre,* s.f. (Livr.; rar la sg.) Întuneric deplin; întunecime, obscuritate, beznă. — Din fr. **ténèbres,** lat. **tenebrae.**

TENEBRÓS, -OÁSĂ, *tenebroși, -oase,* adj. (Livr.) Întunecos, sumbru, obscur. F (Substantivat, m.; la pl.) Grup de pictori italieni din sec. XVII, a căror pictură este caracterizată prin atmosferă întunecată și prin treceri bruște de la lumină la umbră, cu puternice efecte de clarobscur. F Fig. (Despre oameni) Posomorât, închis. F Fig. Ascuns și perfid. — Din fr. **ténébreux,** lat. **tenebrosus.**

TENÉSME s.f. pl. Simptom care apare în unele boli, caracterizat prin necesitatea ineficientă și uneori dureroasă de a urina sau de a defeca. — Din fr. **ténesme.**

TENIÁZĂ, *teniaze.* s.f. Boală parazitară determinată de prezența în intestinul omului a viermilor paraziți din genul *Taenia.* [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **téniasis.**

TENICÍD, -Ă, *tenicizi, -de,* adj., s.n. (Substanță) care distruge viermii plați; tenifug. — Din engl. **t(a)eniacide.**

TÉNIE, *tenii,* s.f. Vierme parazit din genul *Taenia,* care trăiește mai ales în intestinul subțire al omului și al animalelor carnivore; panglică. — Din fr. **ténia,** lat. **taenia.**

TENIFÚG, -Ă, *tenifuge,* adj., s.n. (Substanță) care distruge viermii plați; tenicid. — Din fr. **ténifuge.**

TÉNIS (**1**) s.n., (**2**) *tenișI,* s.m. **1.** S.n. (Și în sintagma *tenis de câmp)* Joc sportiv care se practică cu mingi mici, lovite cu rachete de către doi sportivi sau două perechi, pe un teren special amenajat, despărțit în două printr-o plasă joasă; sportul alb. G *Tenis de masă* = joc sportiv practicat cu mingi mici de celuloid și cu palete, pe o masă specială de formă dreptunghiulară, despărțită în două părți egale de un fileu, care se desfășoară între doi jucători sau între două perechi; ping-pong. **2.** S.m. (Mai ales la pl.) Încălțăminte pentru tenis. *Pereche de tenișI.* — Din engl., fr. **tennis.**

TENISÍSTIC, -Ă, *tenisistici, -ce,* adj. Care ține de tenis, referitor la tenis. — **Tenis** + suf. *-istic.*

TÉNISMAN, -Ă s.m. și f. v. **tenismen.**

TÉNISMEN, -Ă, *tenismeni, -e,* s.m. și f. Jucător de tenis. [Var.: **ténisman, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **tenisman.**

TENÓR, *tenori,* s.m. **1.** Cea mai înaltă voce bărbătească; cântăreț care are o astfel de voce. G *Tenor dramatic* = voce de tenor cu un timbru asemănător baritonului; cântăreț cu o astfel de voce. **2.** Categorie de instrumente de suflat cu registrul cel mai înalt. — Din fr. **ténor,** it. **tenore.**

TENORÍNO s.m. Tenor care cântă în falset. — Din it. **tenorino.**

TENOSINOVÍTĂ, *tenosinovite,* s.f. Inflamație a tecilor conjunctive care învelesc tendoanele. — Din fr. **ténosynovite.**

TENOTOMÍE, *tenotomii,* s.f. Operație care constă în tăierea unui tendon. — Din fr. **ténotomie.**

TENSIOACTÍV, -Ă, *tensioactivi, -e,* adj. (Chim.; despre unele substanțe) Care poate modifica tensiunea superficială a unui lichid. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **ténsioactif,** engl. **tensioactive.**

TENSIOACTIVITÁTE s.f. (Chim.) Proprietate a unei substanțe dintr-o soluție de a modifica tensiunea superficială a solventului. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensioactivité.**

TENSIOMÉTRU, *tensiometre,* s.n. **1.** Aparat de măsurat tensiunea superficială a unui lichid. **2.** Aparat cu ajutorul căruia se înregistrează tensiunea arterială. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensiomètre.**

TENSIONÁ, *tensionez,* vb. I. Tranz. A întinde fibre, coarde elastice. F Fig. A produce încordare psihică. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensionner.**

TENSIONÁL, -Ă, *tensionali, -e,* adj. **1.** (Med.) Referitor la presiunea lichidelor organice. F Care ține de tensiune (**4**). **2.** De încordare psihică. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensionnel.**

TENSIONÁRE, *tensionări,* s.f. Acțiunea de *a tensiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **tensiona.**

TENSIONÁT, -Ă, *tensionați, -te,* adj. (Despre fibre, coarde elastice) Care a fost bine întins. F (Fig.) Care este încordat psihic. [Pr.: *-si-o-*] — V. **tensiona.**

TENSIÚNE, *tensiuni,* s.f. **1.** Stare a ceea ce este întins; încordare. F Fig. Situație încordată; zbucium sufletesc, nervozitate. F Forță interioară care ia naștere într-un corp supus unor forțe exterioare. **2.** Diferență de potențial dintre două puncte ale unui câmp electric. **3.** Presiunea vaporilor produși de un lichid într-un spațiu închis. **4.** (Fiziol.; în sintagmele) *Tensiune arterială* = presiune cu care circulă sângele în artere, echivalentă cu presiunea pe care sângele o exercită asupra pereților arteriali; presiune mai mare decât cea normală, constituind o stare patologică. *Tensiune oculară* = tensiune a arterelor oculare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **tension,** lat. **tensio, -onis.**

TENSOMETRÍE s.f. Ansamblul metodelor experimentale utilizate pentru determinarea tensiunilor din piesele finite supuse la solicitări, prin măsurarea deformațiilor în câteva puncte de pe suprafața piesei. — Din fr. **tensométrie.**

TENSOMÉTRU, *tensometre,* s.n. Dispozitiv mecanic, pneumatic sau electric, care se fixează pe piesa a cărei deformație se studiază prin metodele tensometriei. — Din germ. **Tensometer.**

TENSÓR, *tensori,* s.m. Obiect matematic definit în cadrul algebrei și geometriei, frecvent utilizat în fizică, reprezentând o generalizare a noțiunii de vector. — Din fr. **tenseur,** germ. **Tensor.**

TENSORIÁL, -Ă, *tensoriali, -e,* adj. Care se referă la tensori, care aparține tensorilor. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **tensoriel.**

TENTÁ, *tentez,* vb. I. Tranz. A ispiti, a ademeni, a momi. — Din fr. **tenter.**

TENTÁCUL, *tentacule,* s.n. Fiecare dintre apendicele mobile, nearticulate, musculoase și sensibile ale unor animale (acvatice), care servește la pipăit, la apucat prada și uneori la deplasare. — Din fr. **tentacule,** lat. **tentaculum.**

TENTACULÁR, -Ă, *tentaculari, -e,* adj. Cu tentacule, de natura tentaculelor; ca un tentacul. — Din fr. **tentaculaire.**

TENTACULÁT, *tentaculate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale acvatice nevertebrate care se caracterizează printr-un aparat tentacular dispus în jurul gurii; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din **tentacul.**

TENTÁNT, -Ă, *tentanți, -te,* adj. Care tentează, atrage; ispititor, ademenitor. — Din fr. **tentant.**

TENTATÍVĂ, *tentative,* s.f. Acțiune întreprinsă în scopul de a realiza ceva, fără siguranța izbânzii; încercare (neizbutită). F (Jur.) Încercare de a săvârși o infracțiune. — Din fr. **tentative.**

TENTÁȚIE, *tentații,* s.f. Ispită, ademenire, dorință. [Var.: **tentațiúne** s.f.] — Din fr. **tentation.**

TENTAȚIÚNE s.f. v. **tentație.**

TÉNTĂ, *tente,* s.f. Amestec de tuș (sau de culoare) cu apă, terebentină etc., folosit pentru a reda nuanța de culoare dorită; nuanță a unei culori. — Din fr. **teinte.**

TENÚTO adv. (Muz.; indică modul de executare) Respectând valoarea exactă a notelor. — Cuv. it.

TEOBROMÍNĂ, *teobromine,* s.f. Alcaloid extras din semințele arborelui de cacao, care se prezintă sub formă de pulbere cristalină, albă, fără miros, puțin solubilă în apă, având o acțiune puternic diuretică și fiind un stimulent cardiac. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théobromine.**

TEOCRÁT, *teocrați,* s.m. Persoană care exercită o putere teocratică. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théocrate.**

TEOCRÁTIC, -Ă, *teocratici, -ce,* adj. Care aparține teocrației, privitor la teocrație; de natură teocratică. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théocratique.**

TEOCRAȚÍE, *teocrații,* s.f. Formă de guvernământ caracteristică lumii antice și Americii precolumbiene, în care șeful statului, fiind și șeful Bisericii, avea întreaga putere, considerată de origine divină, iar preoțimea deținea și puterea laică; stat cu o astfel de formă de guvernământ. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théocratie.**

TEODICÉE s.f. Parte a apologeticii având ca obiect demonstrarea faptului că existența răului, a nedreptății în lume nu infirmă bunătatea divină. [Pr.: *te-o-di-ce-e*] — Din fr. **théodicée.**

TEODOLÍT, *teodolite,* s.n. Instrument optic pentru măsurarea unghiurilor orizontale și verticale, alcătuit dintr-o lunetă mobilă, care se poate roti în fața unui cadran împărțit în grade, și folosit în lucrările geodezice și topografice. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théodolite.**

TEOFANÍE, *teofanii* s.f. (Livr.) Formă de apariție (revelație, întrupare etc.) a unei divinități în fața oamenilor. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théophanie.**

TEOFILÍNĂ s.f. Substanță alcaloidă extrasă din frunzele de ceai, cu acțiune diuretică, vasodilatatoare, care stimulează mușchiul cardiac și acționează asupra centrilor respiratori. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théophylline.**

TEOGÓNIC, -Ă, *teogonici, -ce,* adj. Care aparține teogoniei, privitor la teogonie. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théogonique.**

TEOGONÍE, *teogonii,* s.f. (În religiile politeiste) Nașterea zeilor, ca act care precede cosmogonia. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théogonie.**

TEOLÓG, *teologi,* s.m. Persoană care se ocupă cu probleme de teologie; specialist în teologie. [Pr.: *te-o-*] — Din germ. **Theolog,** it. **teologa.**

TEOLOGÁL, -Ă, *teologali, -e,* adj. (Rar) Teologic. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologal.**

TEOLÓGIC, -Ă, *teologici, -ce,* adj. Care ține de teologie, privitor la teologie; de teolog; teologal. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologique.**

TEOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu expunerea și fundamentarea teoretică a izvoarelor și a dogmelor unei religii; *p. restr.* parte a dogmaticii având ca obiect exclusiv pe Dumnezeu. G *Teologie pastorală* = domeniu al teologiei având drept scop pregătirea viitorilor preoți în practica bisericească pe baza studierii Noului Testament. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologie.**

TEOLOGIZÁ, *teologizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da caracter teologic. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologiser.**

TEOMAHÍE s.f. (Mitol.) Luptă între zei. [Pr.: *te-o-*] — Din ngr. **theomahía.**

TEOMANȚÍE s.f. Artă de prevestire în care ghicitorul este inspirat de divinitate. [Pr.: *te-o-*] — Din ngr. **theomantía.**

TEÓRBĂ, *teorbe,* s.f. Instrument muzical mai mare decât lăuta, care are coarde speciale pentru sunetele grave. [Pr.: *te-or-*] — Din fr. **théorbe.**

TEORÉMĂ, *teoreme,* s.f. (Mat.) Propoziție al cărei adevăr se stabilește prin demonstrație. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théorème.**

TEORÉTIC, -Ă, *teoretici, -ce,* adj. Privitor la teorie; bazat pe teorie (nu pe experiment); referitor la conținutul de idei. F Care este de natura teoriei, care nu afectează activitatea practică. F Abstract, noțional, conceptual; speculativ. [Pr.: *te-o-*] — Din germ. **theoretisch,** lat. **theoreticus.**

TEORETICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere teoretic. [Pr.: *te-o-*] — **Teoretic** + suf. *-ește.*

TEORETICIÁN, -Ă, *teoreticieni, -e,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu problemele teoretice dintr-un domeniu al științei sau al artei. [Pr.: *te-o-re-ti-ci-an*] — Din fr. **théoricien** (după *teoretic).*

TEORETIZÁ, *teoretizez,* vb. I. Tranz. A extrage și a sistematiza ideile generale din datele unei cercetări; a formula principii. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théoriser** (după *teoretic).*

TEORETIZÁRE, *teoretizări,* s.f. Acțiunea de *a teoretiza* și rezultatul ei. [Pr.: *te-o-*] — V. **teoretiza.**

TEORÍE, *teorii,* s.f. **1.** Răspuns sau soluție la o chestiune filosofică sau științifică, bazată pe dovezi și coordonată sistematic cu alte răspunsuri într-un întreg doctrinar; interpretare bine întemeiată a dovezilor. **2.** Oricare dintre încercările de a explica același set de fapte sau aceeași problemă. G Loc. adv. *În teorie* = în mod abstract, speculativ. **3.** (În sintagme) *Teoria informației* = teorie matematică a proprietăților generale ale surselor de informație, ale posibilităților de păstrare și de transmitere a informațiilor etc. *Teoria literaturii* = ramură a științei literaturii care studiază trăsăturile generale ale creației literare, curentele și metodele artistice etc. *Teoria relativității* = teorie a relațiilor dintre spațiu, timp și mișcarea materiei, în care legile fundamentale ale fenomenelor fizice sunt enunțate într-o formă valabilă atât pentru viteze relative mici ale corpurilor, cât și pentru viteze

relative foarte mari, apropiate de viteza luminii. **4.** Partea teoretică a instrucției militare. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théorie,** lat. **theoria.**

TEOZÓF, *teozofi,* s.m. Adept al teozofiei. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théosophe.**

TEZÓFIC, -Ă, *teozofici, -ce,* adj. Care aparține teozofiei, privitor la teozofie. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théosophique.**

TEOZOFÍE s.f. Termen desemnând diferite doctrine care susțin ideea unei cunoașteri superioare a esenței lui Dumnezeu, cu ajutorul unei intuiții mistice sui-generis. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théosophie.**

TEPTÍL adv. v. **tiptil.**

TER adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Repetat de trei ori. — Cuv. lat.

TERACÓT adj. invar., s.n. (Livr.) **1.** Adj. invar. Care este de culoarea argilei arse; roșiatic. **2.** S.n. Culoare teracot (**1**). — Din **teracotă** (derivat regresiv).

TERACÓTĂ, (**2, 3**) *teracote,* s.f. **1.** Produs ceramic (obținut din argilă prin ardere în cuptoare la o temperatură joasă și prin smălțuire), din care se fac plăci pentru sobe, obiecte ornamentale etc. **2.** Sobă de teracotă. **3.** Sculptură realizată în tehnica obținerii teracotei (**1**). — Din it. **terracotta.**

TERACOTÍST, *teracotiști,* s.m. Lucrător specializat în aplicarea teracotelor pe suprafața sobelor. — **Teracotă** + suf. *-ist.*

TERAPEÚT, -Ă, *terapeuți, -te,* s.m. și f. Medic specialist în terapeutică. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **thérapeute.**

TERAPEÚTIC, -Ă, *terapeutici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a medicinei care studiază mijloacele și metodele de tratament, precum și modul de utilizare a medicamentelor; știința vindecării bolilor; terapie. **2.** Adj. Care ține de terapeutică (**1**), privitor la terapeutică. [Pr.: *-pe-u-*] — Din fr. **thérapeutique.**

TERAPÍE, *terapii,* s.f. Terapeutică (**1**). G *Terapie tisulară* = histoterapie. *Terapie intensivă* = terapie prin care bolnavii imediat operați sau în stare foarte gravă sunt permanent asistați de personal medical în saloane speciale; reanimare. — Din fr. **thérapie.**

TERÁRIU, *terarii,* s.n. **1.** (Rar) Stâncărie. **2.** Spațiu amenajat pentru creșterea și observarea șerpilor, a broaștelor țestoase etc. — Din lat., fr., engl. **terrarium,** germ. **Terrarium.**

TERÁS s.m. v. **teraz.**

TERASÁ, *terasez,* vb. I. Tranz. A amenaja terasamente pe un teren. — Din fr. **terrasser.**

TERASAMÉNT, *terasamente,* s.n. **1.** Lucrare constând din săpături în pământ, umpluturi etc., care se execută în vederea realizării unei căi ferate, a unui dig, a unui canal etc. F Lucrare executată în scopul realizării unei construcții sau al extragerii unor materiale necesare șantierelor de construcții. **2.** Totalitatea construcțiilor, în general din pământ și roci (platforme, săpături, umpluturi etc.), constituind infrastructura drumurilor, căilor ferate, canalelor etc. — Din fr. **terrassament.**

TERÁSĂ[1]**,** *terase,* s.f. **1.** Construcție deschisă, anexă a unei clădiri, așezată la nivelul parterului, al unui etaj sau pe acoperiș (servind ca loc de odihnă sau de agrement). F Suprafață plană amenajată pe o ridicătură de teren, în parcuri sau în grădini. F Porțiuni de trotuar în fața unei cafenele sau a unui restaurant, unde sunt așezate mese pentru consumatori. **2.** Formă de relief cu aspect de treaptă, provenită din ridicarea scoarței pământului sau ca rezultat al eroziunii apelor în lungul unei ape curgătoare. — Din fr. **terrasse.**

TERÁSĂ[2] s.f. v. **teraz.**

TERASIÉR, -Ă, *terasieri, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Care ține) de terasament. **2.** S.m. Lucrător la terasament. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **terrassier.**

TERATOGÉN, -Ă, *teratogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce malformații, anomalii etc. — Din fr. **tératogène.**

TERATOLÓGIC, -Ă, *teratologici, -ce,* adj. Care ține de teratologie, privitor la teratologie. — Din fr. **tératologique.**

TERATOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază malformațiile, viciile de conformație și anomaliile de structură ale viețuitoarelor și cauzele lor. — Din fr. **tératologie.**

TERATÓM, *teratoame,* s.n. Tumoare benignă congenitală complexă, de natură embrionară, formată din diferite țesuturi, care nu are nicio legătură cu organele sau cu regiunea unde s-a format. [Pl. și: *teratomuri*] — Din fr. **tératome.**

TERATRÓN s.n. Emițător de unde a căror lungime depășește lungimile de undă ale luminii, dar este mai mică decât a celor folosite în radiolocație. — Din fr. **tératron.**

TERÁZ s.n. Varietate de struguri de calitate inferioară, cu boabe mici și negre; vin făcut din astfel de struguri. [Var.: **terás** s.n., **terásă** s.f.] — Et. nec.

TERBENTÍNĂ s.f. v. **terebentină.**

TÉRBIU s.n. Element chimic din grupa lantanidelor.— Din fr. **terbium.**

TÉRCHEA-BÉRCHEA, *terchea-berchea,* s.m. și f. Epitet dat unui om neserios, care nu e bun de nimic. — Cf. magh. t a r k a b a r k a.

TERCI, *terciuri,* s.n. Mâncare gătită din mălai fiert în apă; mămăligă foarte moale. G Expr. *A face pe cineva* (sau *ceva) terci* = a nimici pe cineva (sau ceva); a distruge. — Et. nec.

TERCIUÍ, *terciuiesc,* vb. IV. Tranz. A transforma într-o pastă moale; a face terci; a strivi, a zdrobi; *fig.* a nimici. — **Terci** + suf. *-ui.*

TERCIUIÁLĂ, *terciuieli,* s.f. Terciuire. [Pr.: *-ciu-ia-*] — **Terciui** + suf. *-ală.*

TERCIUÍRE, *terciuiri,* s.f. Acțiunea de *a terciui* și rezultatul ei; terciuială. — V. **terciui.**

TERCIUÍT, -Ă, *terciuiți, -te,* adj. Care este făcut terci; *p. ext.* strivit, zdrobit. — V. **terciui.**

TERCÓT, (**2**) *tercoturi,* s.n. **1.** Material textil din amestec de fibre sintetice și naturale. **2.** Sortiment de tercot (**1**). — **Ter**[gal] + **cot**[on].

TEREBENTÍNĂ, *terebentine,* s.f. Lichid incolor, cu miros pătrunzător, obținut prin distilarea rășinilor de conifere și folosit în industrie și în medicină. [Var.: (pop.) **terbentínă, terpentínă** s.f.] — Din fr. **térébenthine.**

TEREBÍNT, *terebinți,* s.m. Arbore rășinos, răspândit pe coastele Mediteranei, din care se extrag terebentina și alți tananți *(Pistacia terebinthus).* — Din fr. **térébinthe,** it. **terebinto,** lat. **terebinthus.**

TERÉN, *terenuri,* s.n. **1.** Întindere de pământ delimitată (considerată după relieful sau după situarea sa în spațiu). G Expr. *A sonda* (sau *a pipăi, a tatona) terenul* = a observa cu atenție situația, împrejurările, înainte de a întreprinde ceva; a se informa. *A câștiga teren* = a progresa puțin într-o acțiune; a-și consolida poziția. *A părăsi terenul* = a se da bătut, a ceda. *A pierde teren* = a pierde șansele de succes. F Solul privit din punct de vedere geologic, geografic etc. *Terenuri paleozoice.* F Loc, regiune. **2.** Fig. Domeniu de activitate, de preocupări. G Loc. adv. *Pe teren* = la fața locului; la locul de producție. **3.** (Urmat de determinări care arată destinația) Spațiu special amenajat într-un anumit scop. *Teren de sport.* — Din fr. **terrain.**

TERÉSTRU, -Ă, *tereștri, -stre,* adj. Care aparține Pământului, privitor la Pământ, de (pe) Pământ; pământesc. — Din fr. **terrestre.**

TEREZÍE, *terezii,* s.f. Instrument de cântărit format dintr-o pârghie mobilă cu două brațe egale, la capetele cărora atârnă câte un taler (pentru obiecte și greutăți); *p. restr.* taler de balanță. — Din tc. **terazi.**

TERFELÍ, *terfelesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A murdări, a mânji, a păta. **2.** Fig. A înjosi, a insulta, a dezonora, a batjocori; a compromite. — Din **tearfă.**

TERFELÍRE, *terfeliri,* s.f. Acțiunea de *a terfeli* și rezultatul ei. — V. **terfeli.**

TERFELÍT, -Ă, *terfeliți, -te,* adj. **1.** Murdărit, mânjit. **2.** Fig. Batjocorit, insultat; compromis. — V. **terfeli.**

TERFELOÁGĂ s.f. v. **terfelog.**

TERFELÓG, *terfeloage,* s.n. Registru, catastif, carte (veche, ruptă, zdrențuită și murdară). [Var.: **terfelóagă** s.f.] — **Terfeli** + suf. *-og.*

TERFELOGÍT, -Ă, *terfelogiți, -te,* adj. (Despre dosare, registre, hârtii) Vechi, zdrențuit, murdar. — **Terfelog** + suf. *-it.*

TERGÁL, (**2**) *tergaluri,* s.n. **1.** Fibră textilă obținută prin procedee chimice din rășini sintetice poliesterice. **2.** (Sortiment de) țesătură făcută din astfel de fibre. — Din fr. **tergal.**

TERGIMÁN, *tergimani,* s.m. (Înv.) Interpret, traducător, translator. [Var.: **terzimán** s.m.] — Din tc. **tercüman.**

TERGIVERSÁ, *tergiversez,* vb. I. Tranz. A amâna rezolvarea unei chestiuni, luarea unei decizii; a tărăgăna. — Din fr. **tergiverser,** lat. **tergiversari.**

TERGIVERSÁRE, *tergiversări,* s.f. Acțiunea de *a tergiversa* și rezultatul ei; amânare, tărăgăneală, trenare; tergiversațiune. — V. **tergiversa.**

TERGIVERSAȚIÚNE, *tergiversațiuni,* s.f. (Înv.) Tergiversare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **tergiversation,** lat. **tergiversatio, -onis.**

TERIÁC, *teriacuri,* s.n. (Rar) Remediu împotriva otrăvurilor. [Pr.: *-ri-ac*] — Din fr. **thériaque.**

TERÍBIL, -Ă, *teribili, -e,* adj. **1.** Care inspiră groază; îngrozitor. **2.** (Fam.) Extraordinar, formidabil, grozav. G (Adverbial, legat de un adjectiv prin prep. „de", cu valoare de superlativ) Foarte, extrem de... — Din fr. **terrible,** lat. **terribilis.**

TERIBILÍSM, *teribilisme,* s.n. **1.** Vorbă sau faptă care vrea să pară teribilă, grozavă, formidabilă. **2.** Atitudine, comportare, manifestare bizară, neobișnuită; extravaganță, excentricitate; țicneală. — **Teribil** + suf. *-ism.*

TERIBILÍST, -Ă, *teribiliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care vrea să pară extraordinară, teribilă, grozavă; (om) excentric, extravagant. — **Teribil** + suf. *-ist.*

TERIBILITÁTE, *teribilități,* s.f. (Rar) Însușirea de a fi teribil; (la pl.) vorbe sau fapte teribile, teribilisme. — **Teribil** + suf. *-itate.* Cf. it. t e r r i b i l i t à.

TERÍCOL, -Ă, *tericoli, -e,* adj. (Rar; despre animale) Care trăiește pe pământ. — Din fr. **terricole.**

TERIÉR, *terieri,* s.m. Numele unor rase de câini de statură mică, foarte curajoși, folosiți la vânarea animalelor care trăiesc în vizuini; câine din această rasă. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **terrier.**

TERIFIÁNT, -Ă, *terifianți, -te,* adj. (Livr.) Înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **terrifiant.**

TERIGÉN, -Ă, *terigeni, -e,* adj. (Despre unele depozite marine) Care s-a format din materiale aduse de fluvii de pe uscat. — Din fr. **terrigène.**

TERILÉN s.n. v. **terilenă.**

TERILÉNĂ s.f. Fibră textilă poliesterică obținută din polimer sintetic. [Var.: **terilén** s.n.] — Din fr. **térylène.**

TERÍNĂ, *terine,* s.f. (Livr.) Vas de pământ smălțuit folosit în bucătărie pentru fierberea, coptul sau păstrarea alimentelor. — Din fr. **terrine.**

TERÍST, *terişti,* s.m. Soldat care beneficiază de reducerea termenului de serviciu militar. — Din pronunțarea inițialelor **t**[ermen] **r**[edus] + suf. *-ist.*

TERITORIÁL, -Ă, *teritoriali, -e,* adj. Care aparține unui teritoriu, privitor la un teritoriu. G *Ape teritoriale* = porțiune de mare sau de ocean, de-a lungul coastelor, care face parte din teritoriul unei țări. (În vechea organizare militară) *Armată teritorială* = armată formată din soldați rezerviști vârstnici, destinată apărării interne a teritoriului. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **territorial.**

TERITORIALITÁTE s.f. **1.** (În sintagma) *Teritorialitatea legilor* = principiu potrivit căruia legile unui stat se aplică, cu unele excepții, tuturor persoanelor aflate pe teritoriul său. **2.** Instinct de delimitare, recunoaștere și apărare a teritoriului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **territorialité.**

TERITÓRIU, *teritorii,* s.n. **1.** Întindere de pământ (delimitată) în care se exercită o anumită autoritate. F (Jur.) Parte din suprafața Pământului, alcătuită din uscat, apele interioare, marea teritorială și spațiul aerian, cuprinsă între granițele unui stat și supusă suveranității acestuia. **2.** Suprafață de teren suficientă pentru a asigura necesitățile de supraviețuire, alimentare și apărare ale unui animal sau grup de animale, apărată împotriva intruşilor din aceeași specie. — Din lat. **territorium,** fr. **territoire.**

TERMÁL, -Ă, *termali, -e,* adj. (Despre izvoare minerale) Care izvorăște cald din pământ, având, de obicei, proprietăți terapeutice; (despre o stațiune) care are izvoare calde de ape minerale. G *Apă termală* = apă subterană cu temperatura mai ridicată decât cea medie din luna cea mai călduroasă a unei regiuni. — Din fr. **thermal.**

TÉRME s.f. pl. Băi publice la romani. — Din lat. **thermae.**

TÉRMEN, (**1, 2, 3**) *termene,* s.n., (**5, 6, 7, 8**) *termeni,* s.m. **1.** S.n. Dată fixă la care, potrivit unei învoieli, unei decizii sau unei dispoziții prealabile, se execută o obligație (bănească) sau se realizează ceva; soroc. G Loc. adv. *În (sau la) termen* = la data fixată, prevăzută. F Condiție, clauză într-un tratat, într-un acord. **2.** S.n. Interval de timp, stabilit dinainte, în limita căruia trebuie să se înfăptuiască sau să se întâmple ceva. G Loc. adv. *În termen de...* = în timp de... **3.** S.n. (Înv.) Limită, hotar, sfârșit. **4.** S.m. (În loc. și expr.) *În termen* = care își face serviciul militar în condițiile prevăzute de lege. *A fi în termen* = a-și face stagiul militar. **5.** S.m. Cuvânt; expresie. **6.** S.m. Fig. (În expr.) *A fi în termeni buni* (sau *răi) cu cineva* = a fi în relații bune (sau rele) cu cineva. **7.** S.m. (Mat.) Fiecare dintre monoamele unui polinom; fiecare dintre numerele care alcătuiesc o progresie sau un raport. **8.** S.m. Fiecare dintre cuvintele sau grupurile de cuvinte care au o accepție specifică unui anumit domeniu de activitate. — Din lat. **termen, -inis** (cu unele sensuri după fr. *terme).*

TERMENVÓX, *termenvoxuri,* s.n. Aparat muzical electronic la care execuția se face prin mișcarea mâinii în apropierea unei antene. — Din engl. **termenvox.**

TÉRMIC, -Ă, *termici, -ce,* adj. De căldură, privitor la căldură, care produce (sau se produce prin) căldură. G *Centrală termică* = totalitatea clădirilor, instalațiilor și aparatelor în care se produce căldură, centralizat, pentru clădirile situate la o distanță relativ mică. *Agent termic* = substanță (apă caldă, abur etc.) care produce sau transferă căldură într-o instalație termică. — Din fr. **thermique.**

TERMICIÁN, *termicieni,* s.m. Specialist în folosirea energiei termice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **thermicien.**

TERMIDÓR s.m. A unsprezecea lună a calendarului republican francez (20 iulie – 18 august). — Din fr. **thermidor.**

TERMIDORIÁN, -Ă, *termidorieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Nume dat participanților la lovitura de stat din Franța de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794). **2.** Adj. Din 9 termidor, anul II. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **thermidorien.**

TERMÍE, *termii,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a cantității de căldură, egală cu căldura produsă prin transformarea în energie termică a unei unități de lucru mecanic. — Din fr. **thermie,** germ. **Thermie.**

TERMIFICÁ vb. I v. **termofica.**

TERMIFICÁRE s.f. v. **termoficare.**

TERMINÁ, *término,* vb. I. **1.** Tranz. A duce o acțiune până la capăt; a isprăvi, a sfârși. G Loc. adv. *Pe terminate* = aproape de a se termina, pe sfârșite. **2.** Refl. A lua sfârșit, a se încheia. F A avea o terminație, a se sfârși în... *Cuvântul „masă" se termină cu o vocală.* G Expr. (Fam.) *A se termina cu cineva,* se spune când cineva nu mai are nicio șansă de scăpare. [Prez. ind. acc. și: *termín*] — Din fr. **terminer,** lat. **terminare.**

TERMINÁL, -Ă, *terminali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se află la extremitate, la capăt, la vârf. **2.** S.n. Stație de radioreleu, componentă a unei rețele de radiorelee. **3.** S.n. Dispozitiv de intrare sau ieșire cuplat cu calculatorul (**2**); display video, imprimator. **4.** S.n. Element de conectare al componentelor electronice. **5.** Loc într-o gară sau aeroport pentru plecarea sau sosirea pasagerilor. — Din fr. **terminal,** lat. **terminalis.**

TERMINÁRE, *terminări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) termina;* sfârșire, isprăvire. **2.** (Înv.) Terminație (**2**). — V. **termina.**

TERMINÁT[1] s.n. Terminare (**1**). — V. **termina.**

TERMINÁT[2]**, -Ă,** *terminați, -te,* adj. **1.** (Despre acțiuni) Care a fost dus până la capăt; sfârșit. **2.** (Fam.; despre oameni) Pentru care nu mai există șanse de revenire la situația mai bună de dinainte; sfârșit din punct de vedere material, fizic sau moral. — V. **termina.**

TERMINÁȚIE, *terminații,* s.f. **1.** Parte terminală a unui lucru. **2.** Sunet sau grup de sunete care se află la sfârșitul unui cuvânt; terminare (**2**). F (Rar) Desinență. — Din lat. **terminatio.**

TERMINOLÓG, *terminologi,* s.m. Specialist în terminologie. — Din fr. **terminologue.**

TERMINOLÓGIC, -Ă, *terminologici, -ce,* adj. De terminologie, privitor la terminologie. — Din fr. **terminologique.**

TERMINOLOGÍE, *terminologii,* s.f. Totalitatea termenilor de specialitate folosiți într-o disciplină sau într-o ramură de activitate. — Din fr. **terminologie.**

TÉRMINUS s.n. Ultimul punct, capătul unei linii ferate, al unei linii de tramvai, de autobuz etc. — Cuv. lat.

TERMIÓN, *termioni,* s.m. (Fiz.) Ion emis de un corp aflat la temperatură (foarte) înaltă. [Pr.: *-mi-on*] — Din engl. **thermion.**

TERMIÓNICĂ s.f. Capitol al fizicii care studiază emisia electronilor sau a ionilor de către substanțe încălzite la temperaturi (foarte) înalte. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **thermionique,** engl. **thermionics.**

TERMÍST, *termiști,* s.m. Specialist în repararea și întreținerea centralelor termice. — Din fr. **thermiste.**

TERMISTÓR, *termistoare,* s.n. Semiconductor a cărui rezistență variază puternic cu temperatura. [Pl. și: (m.) *termistori*] — Din engl. **thermistor.**

TERMÍT, *termituri,* s.n. Amestec de pulbere de aluminiu cu un oxid al unui metal, utilizat în sudură, în metalurgie etc. — Din fr. **thermite.**

TERMÍTĂ, *termite,* s.f. (La pl.) Gen de insecte tropicale care seamănă cu furnica, trăiesc în colonii *(Reticulitermes)* și sunt foarte dăunătoare, atacând mai ales lemnul; (și la sg.) insectă care face parte din acest gen. — Din fr. **termite.**

TERMO- Element de compunere însemnând „căldură", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **thermo-.**

TERMOACÚSTIC, -Ă, *termoacustici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Parte a acusticii care se ocupă cu transformarea căldurii în energie sonoră. **2.** Adj. Referitor la termoacustică, de termoacustică. [Pr.: *-mo-a-*] — Din fr. **thermo-acoustique.**

TERMOANALGEZÍE s.f. (Med.) Insensibilitate la excitanți termici care în mod normal produc durere. [Pr.: *-mo-a-*] — Din fr. **thermo-analgésie.**

TERMOANEMOMÉTRU, *termoanemometre,* s.n. Aparat pentru determinarea vitezei vântului prin măsurarea rezistenței electrice a unui filament încălzit. [Pr.: *-mo-a-*] — Din fr. **thermo-anémomètre.**

TERMOAPRÍNDERE s.f. Aprindere a combustibilului datorită unei zone calde a cilindrului motor cu cap de aprindere. [Pr.: *-mo-a-*] — **Termo-** + **aprindere.**

TERMOBAROGRÁF, *termobarografe,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea temperaturii și presiunii. — Din germ. **Thermobarograph.**

TERMOBAROMÉTRU, *termobarometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea temperaturii și presiunii atmosferice. — Din fr. **thermo-baromètre.**

TERMOCÁRST, *termocarsturi,* s.n. Fenomen care dă naștere la forme de relief negative prin topirea zăpezii în zonele înghețului veșnic. — **Termo-** + **carst.**

TERMOCAUTÉR, *termocautere,* s.n. Cauter care acționează cu ajutorul căldurii. [Pr.: *-ca-u-*] — Din fr. **thermocautère.**

TERMOCEÁS, *termoceasuri,* s.n. Ceas a cărui funcționare este asigurată prin conversia căldurii corpului uman în energie electrică. — **Termo-** + **ceas.**

TERMOCENTRÁLĂ, *termocentrale,* s.f. Centrală electrică în care se folosește energia termică a cărbunilor, a păcurii sau a altor carburanți și combustibili. — **Termo-** + **centrală.**

TERMOCHÍMIC, -Ă, *termochimici, -ce,* adj. Care aparține termochimiei, de termochimie, privitor la termochimie. — Din fr. **thermochimique.**

TERMOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei fizice care se ocupă cu studiul efectelor termice ce însoțesc reacțiile chimice și unele procese fizico-chimice. — Din fr. **thermochimie.**

TERMOCINÉTICĂ s.f. Ramură a fizicii moleculare care studiază transferul de căldură. — **Termo-** + **cinetică.**

TERMOCOAGULÁRE, *termocoagulări,* s.f. Metodă de tratament chirurgical prin care, cu ajutorul termocauterului, este oprită o hemoragie. [Pr.: *-co-a-*] — **Termo-** + **coagulare.**

TERMOCOLÁRE, *termocolări,* s.f. Lipire (a stofei) cu ajutorul căldurii. — După fr. **thermocollage.**

TERMOCOMPRESÓR, *termocompresoare,* s.f. Instalație compusă dintr-un schimbător de căldură și un compresor, folosită pentru valorificarea căldurii de condensare a vaporilor în procesele de distilare, concentrare etc. — Din fr. **thermocompresseur.**

TERMOCONDUCTIBILITÁTE s.f. Proprietate a unor corpuri de a fi bune conducătoare de căldură. — Din fr. **thermoconductibilité.**

TERMOCONDÚCȚIE, *termoconducții,* s.f. (Fiz.) Conducție termică. — **Termo-** + **conducție.**

TERMOCONTRACTÁBIL, -Ă, *termocontractabili, -e,* adj. (Despre materiale plastice) Care se contractă la căldură. — **Termo-** + **contractabil.**

TERMOCONVÉCȚIE, *termoconvecții,* s.f. Mișcare de ansamblu a particulelor unui fluid datorită unei diferențe de temperatură din regiunile acestuia. — Din fr. **thermoconvection.**

TERMOCOPIÉRE, *termocopieri,* s.f. Reproducere a unor acte și documente, folosind o hârtie acoperită cu un strat subțire de substanță sensibilă la acțiunea căldurii. [Pr.: *-pi-e-*] — **Termo-** + **copiere.**

TERMOCÚPLU, *termocupluri,* s.n. Dispozitiv alcătuit din două conductoare diferite având capetele sudate și dintr-un instrument electric de măsură intercalat în circuit, folosit pentru măsurarea căldurii. — Din fr. **thermocouple.**

TERMODIFÚZIE, *termodifuzii,* s.f. Răspândire a moleculelor unei substanțe între două regiuni cu temperaturi diferite, trecerea făcându-se dinspre regiunea mai caldă către cea mai rece. [Var.: **termodifuziúne** s.f.] — Din fr. **thermodiffusion.**

TERMODIFUZIÚNE s.f. v. **termodifuzie.**

TERMODINÁMIC, -Ă, *termodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Parte a fizicii al cărei obiect de studiu îl constituie stările de echilibru ale sistemelor fizice și proprietățile generale ale proceselor care conduc spre astfel de stări, procese în care pot interveni și fenomene termice; studiul relațiilor dintre fenomenele mecanice și cele calorice. **2.** Adj. Care aparține termodinamicii (**1**), privitor la termodinamică, de termodinamică. — Din fr. **thermodynamique.**

TERMODISPÉRSIE s.f. (Biol.) Termoliză. — **Termo-** + **dispersie.**

TERMOELASTICITÁTE s.f. Capitol al mecanicii corpurilor solide, care se ocupă cu studierea stărilor de tensiune și a deformațiilor produse sub acțiunea unui câmp termic. — **Termo-** + **elasticitate.**

TERMOELÉCTRIC, -Ă, *termoelectrici, -ce,* adj. De termoelectricitate, privitor la termoelectricitate. G *Centrală termoelectrică* = centrală electrică în care se folosesc generatoare electrice antrenate de turbine cu aburi sau cu gaz. — Din fr. **thermoélec-trique.**

TERMOELECTRICITÁTE s.f. Parte a fizicii care studiază efectele apărute în conductoare sau în semiconductoare și care constau în interacțiuni între efectele termice și cele electrice. — Din fr. **thermoélectricité.**

TERMOELEMÉNT, *termoelemente,* s.n. (Tehn.) Termocuplu. — Din engl. **thermoelement.**

TERMOENERGÉTIC, -Ă, *termoenergetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a energeticii care se ocupă cu producerea și folosirea energiei termice. **2.** Adj. Referitor la termoenergetică (**1**). — Din fr. **thermo-énergétique.**

TERMOENERGETICIÁN, -Ă, *termoenergeticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în termoenergetică (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **thermo-énergéticien.**

TERMOESTEZÍE s.f. Sensibilitate la variațiile de temperatură, importantă în unele boli nervoase. [Pr.: *-mo-es-*] — Din fr. **thermo-esthésie.**

TERMOFICÁ vb. I. (Folosit numai la timpurile compuse, ger., part. și supin) Tranz. A alimenta o clădire sau o localitate cu căldură produsă într-o instalație specială și distribuită printr-o rețea de conducte. [Var.: **termificá** vb. I] — Din **term(o)-** (după modelul unor cuvinte ca *electrifica, radiofica).*

TERMOFICÁRE, *termoficări,* s.f. Sistem de alimentare centralizată cu căldură a unor instalații, clădiri industriale sau locuințe printr-o rețea de distribuție specială de la un centru în care se produc concomitent energia electrică și căldură. [Var.: **termificáre** s.f.] — V. **termofica.**

TERMOFÍL, -Ă, *termofili, -e,* adj. **1.** (Despre microbi) Care este prezent în apele termale. **2.** (Despre plante) Iubitor de căldură. — Din fr. **thermophile.**

TERMOFIXÁRE, *termofixări,* s.f. Procedeu de stabilizare a dimensiunilor, formei și culorilor unor produse textile prin încălzire în mediu uscat. — **Termo-** + **fixare.**

TERMOFÓR, *termofoare,* s.n. Recipient plat de cauciuc sau de metal în care se pune apă caldă, ori o perniță încălzită electric, care se aplică pe o parte bolnavă a corpului, ca mijloc terapeutic. — Din germ. **Termophor,** fr. **thermophore.**

TERMOFOSFÁT, *termofosfați,* s.m. Îngrășământ chimic obținut prin încălzirea puternică a fosfaților naturali. — Din fr. **thermophosphate,** rus. **termofosfat.**

TERMOGÉN, -Ă, *termogeni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care produce căldură. **2.** S.n. Substanță care se aplică pe piele pentru a produce o reacție terapeutică locală de natură termică. — Din fr. **thermogène.**

TERMOGENÉZĂ s.f. Funcție a organismului animal de a produce căldură. — Din fr. **thermogenèse.**

TERMOGRÁF, *termografe,* s.n. Termometru prevăzut cu un mecanism care înregistrează grafic variațiile de temperatură. — Din fr. **thermographe.**

TERMOGRÁFIC, -Ă, *termografici, -ce,* adj. Referitor la termografie, de termografie. — Din fr. **thermographique.**

TERMOGRAFÍE s.f. (Med.) Metodă de diagnosticare (a cancerului) bazată pe identificarea unor zone ale corpului uman în care temperatura diferă de cea normală, semnalând prezența tumorilor. — Din fr. **thermographie.**

TERMOGRÁMĂ, *termograme,* s.f. Diagramă a temperaturii obținută pe termograf. — Din fr. **thermogramme,** engl. **thermogram,** germ. **Thermogramm.**

TERMOIZOLÁ, *termoizolez,* vb. I. Tranz. A izola (**2**) termic. [Pr.: *-mo-i-*] — Din fr. **thermoisoler.**

TERMOIZOLÁNT, -Ă, *termoizolanți, -te,* adj. (Despre materiale) Care împiedică transmiterea căldurii, care izolează căldura; izolant termic, termoizolator. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolant.**

TERMOIZOLÁRE, *termoizolări,* s.f. Izolare termică. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolare.**

TERMOIZOLÁT, -Ă, *termoizolați, -te,* adj. Care a fost izolat termic. [Pr.: *-mo-i-*] — V. **termoizola.**

TERMOIZOLATÓR, -OÁRE, *termoizolatori, -oare,* adj. Termoizolant. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolator.**

TERMOIZOLÁȚIE, *termoizolații,* s.f. Termoizolare. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolație.**

TERMOLABÍL, -Ă, *termolabili, -e,* adj. (Despre substanțe, materiale etc.) Care este sensibil la acțiunea căldurii, care își modifică însușirile în urma variației de temperatură. — Din fr. **thermolabile.**

TERMOLÍZĂ s.f. (Biol.) Proces fiziologic complex prin care organismul pierde surplusul de căldură; termodispersie. — Din fr. **thermolyse.**

TERMOLOGÍE s.f. Parte a fizicii care studiază căldura. — Din fr. **thermologie.**

TERMOLUMINESCÉNT, -Ă, *termoluminescenți, -te,* adj. Cu termoluminescență. [Var.: **termoluminiscént, -ă** adj.] — Din fr. **thermoluminescent.**

TERMOLUMINESCÉNȚĂ s.f. Emisie de radiații luminoase datorită încălzirii moderate a unui corp la o temperatură inferioară celei de incandescență. [Var.: **termoluminiscénță** s.f.] — Din fr. **thermoluminescence.**

TERMOLUMINISCÉNT, -Ă adj. v. **termoluminescent.**

TERMOLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **termoluminescență.**

TERMOMÉTRIC, -Ă, *termometrici, -ce,* adj. De termometru, privitor la termometru. — Din fr. **thermométrique.**

TERMOMETRÍE s.f. Parte a fizicii care se ocupă cu măsurarea temperaturilor. — Din fr. **thermométrie,** germ. **Thermometrie,** engl. **thermometry.**

TERMOMÉTRU, *termometre,* s.n. Instrument folosit la măsurarea temperaturilor, format dintr-un tub de sticlă gradat terminat cu un rezervor care conține un lichid dilatabil (mercur, alcool etc.). — Din fr. **thermomètre.**

TERMOMINERÁL, -Ă, *termominerali, -e,* adj. (Despre izvoare, apă) Termal și cu săruri minerale. — **Termo-** + **mineral.**

TERMONASTÍE, *termonastii,* s.f. Mișcare provocată de variații de temperatură la unele flori, care se închid la frig și se deschid la căldură. — Din fr. **thermonastie.**

TERMONUCLEÁR, -Ă, *termonucleari, -e,* adj. (Despre energia nucleară) Obținut prin fuziunea nucleelor de atomi ușori. G *Reacție termonucleară* = reacție de fuziune a nucleelor elementelor ușoare, produsă sau amorsată pe cale termică prin realizarea unor temperaturi extraordinar de mari, fapt care face să se obțină cantități uriașe de energie greu de stăpânit și de dirijat. F Care se bazează sau se referă la reacția termonucleară. G *Armă termonucleară* = bombă cu hidrogen. [Pr.: *-cle-ar*] — Din fr. **thermonucléaire.**

TERMOPÁN® s.n. Suprafață vitrată, rezistentă la vânt, foc și substanțe chimice, care asigură izolarea termică și fonică și care se montează la ferestre sau la uși. F (Adjectival) *Geam termopan.* — Denumire comercială.

TERMOPÁUZĂ s.f. Strat al atmosferei înalte care separă termosfera de exosferă și în care temperatura rămâne constantă. [Pr.: *-pa-u-*] — **Termo-** + **pauză.**

TERMOPÍLĂ, *termopile,* s.f. Pilă termoelectrică. — Din engl. **thermopile.**

TERMOPLÁST, *termoplaste,* s.n. Masă plastică ce se înmoaie prin încălzire. — Din fr. **thermoplaste.**

TERMOPLÁSTIC, -Ă, *termoplastici, -ce,* adj. (Despre materiale solide) Care nu-şi modifică structura când este încălzit până la înmuiere şi apoi răcit. — Din fr. **thermoplastique.**

TERMOPROPULSÁRE, *termopropulsări,* s.f. Propulsare prin energie termică. — După fr. **thermopropulsion.**

TERMOPROTECTÓR, -OÁRE, *termoprotectori, -oare,* adj. Care asigură termoprotecţia. — **Termo-** + **protector.**

TERMOPROTÉCŢIE, *termoprotecţii,* s.f. Ansamblu de operaţii şi mijloace tehnice care protejează de efectele încălzirii excesive. — **Termo-** + **protecţie.**

TERMORADIÁNT, -Ă, *termoradianţi, -te,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Care radiază căldură. [Pr.: *-di-ant*] — **Termo-** + **radiant.**

TERMORECEPTÓR, *termoreceptori,* s.m. Organ de simţ situat în dermă, care recepţionează variaţiile de temperatură din mediul înconjurător. — **Termo-** + **receptor.**

TERMOREGLÁ, *termoreglez,* vb. I. Tranz. A produce fenomenul de termoreglare. — Din fr. **thermorégler.**

TERMOREGLÁRE s.f. Mecanism fiziologic prin care temperatura animalelor cu sânge cald este menţinută constantă, indiferent de variaţiile temperaturii mediului ambiant. — **Termo-** + **reglare.**

TERMOREGULATÓR, *termoregulatoare,* s.n. Termostat (**1**). — Din fr. **thermorégulateur.**

TERMORELÉU, *termorelee,* s.n. Releu a cărui funcţionare este comandată fie de modificarea temperaturii mediului înconjurător, fie de căldura produsă în urma trecerii curentului electric prin elementul sensibil. — Din fr. **thermorelais.**

TERMOREZISTÉNT, -Ă, *termorezistenţi, -te,* adj. (Despre unele materiale) Rezistent la căldură. — Din fr. **thermorésistant.**

TERMOREZISTÉNŢĂ, (**2**) *termorezistenţe,* s.f. **1.** Proprietate a unor materiale de a păstra o anumită rezistenţă mecanică la creşterea temperaturii. **2.** Piesă care are proprietatea de a păstra o anumită rezistenţă mecanică la creşterea temperaturii. — **Termo-** + **rezistenţă** (după fr. *thermorésistivité).*

TERMORIGÍD, -Ă, *termorigizi, -de,* adj. (Despre materiale solide) Care îşi modifică proprietăţile când este încălzit până la înmuiere şi apoi răcit, suferind modificări structurale ireversibile în urma acestui proces. — **Termo-** + **rigid.**

TÉRMOS, *termosuri,* s.n. Vas de sticlă cu pereţi dubli, argintaţi, între care s-a făcut vid, pus într-o cutie metalică, folosit, datorită însuşirilor de izolator termic, pentru păstrarea unui lichid la temperatură constantă. — Din germ. **Thermos**[flasche].

TERMOSCÓP, *termoscoape,* s.n. Instrument folosit pentru punerea în evidenţă a unor diferenţe de temperatură. — Din fr. **thermoscope.**

TERMOSCOPÍE s.f. Măsurare a temperaturii. — **Termoscop** + suf. *-ie.*

TERMOSENSÍBIL, -Ă, *termosensibili, -e,* adj. Sensibil la căldură. — Din fr. **thermosensible.**

TERMOSENSIBILITÁTE, *termosensibilităţi,* s.f. Sensibilitate la căldură. — Din fr. **thermosensibilité.**

TERMOSFÉRĂ s.f. Ionosferă. — **Termo-** + **sferă.**

TERMOSIFÓN, *termosifoane,* s.n. Aparat folosit în instalaţiile de încălzire centrală, în care circulaţia fluidului se face în circuit închis, datorită diferenţei dintre greutatea specifică a fluidului cald care se ridică prin conducta de plecare şi greutatea specifică a fluidului care vine pe conducta de întoarcere la sursa de căldură. — Din fr. **thermosiphon.**

TERMOSOLÚBIL, -Ă, *termosolubili, -e,* adj. Solubil la cald. — **Termo-** + **solu-bil.**

TERMOSTABÍL, -Ă, *termostabili, -e,* adj. (Despre substanţe, materiale etc.) Care nu este influenţat sensibil de acţiunea căldurii. — Din fr. **thermostable.**

TERMOSTABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi termostabil. — Din fr. **thermo-stabilité.**

TERMOSTÁT, *termostate,* s.n. **1.** Aparat automat sau instalaţie care serveşte pentru reglarea şi menţinerea unei temperaturi constante într-o incintă sau într-un circuit; termoregulator. F Regulator automat al temperaturii unui motor cu ardere internă, instalat în circuitul apei de răcire. **2.** Incintă în care se menţine o temperatură constantă în vederea efectuării unor operaţii tehnologice, a desfăşurării în anumite condiţii de temperatură a unor procese chimice sau biologice etc. — Din fr. **thermostat.**

TERMOSTATÁRE s.f. Operaţie de menţinere a temperaturii constante într-o incintă, într-un recipient. — Din **termostat.**

TERMOSTÁTIC, -Ă, *termostatici, -ce,* adj. Referitor la termostat, de termostat. F Care menţine o anumită temperatură (stabilă şi echilibrată). — Din fr. **thermostatique.**

TERMOSTERILIZÁRE, *termosterilizări,* s.f. Sterilizare efectuată prin încălzire. — **Termo-** + **sterilizare.**

TERMOSUDÁBIL, -Ă, *termosudabili, -e,* adj. Care poate fi sudat prin căldură. — **Termo-** + **sudabil.**

TERMOTACTÍSM s.n. (Biol.) Reacţie a microorganismelor la variaţiile de temperatură. — Din fr. **thermotactisme.**

TERMOTÉHNICĂ s.f. **1.** Ramură a tehnicii care studiază utilizarea căldurii în scopuri industriale sau casnice. **2.** Ramură a fizicii care cuprinde problemele de căldură şi termodinamică. — Din fr. **thermotechnique,** germ. **Thermotechnik.**

TERMOTERAPÍE s.f. Tratament al unei boli făcut cu ajutorul căldurii. — Din fr. **thermothérapie.**

TERMOTROPÍSM s.n. Calitate a unor organe vegetale de a realiza o mişcare de curbare spre o sursă de căldură. — Din fr. **thermotropisme.**

TERMOVIZÓR, *termovizoare,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru diagnosticarea bolilor vaselor sangvine. — Din rus. **termovizor.**

TERN, -Ă, *terni, -e,* adj. (Livr.) Fără luciu, şters, spălăcit; *fig.* fără relief, fără culoare; mohorât, monoton. — Din fr. **terne.**

TERNÁR, -Ă, *ternari, -e,* adj. **1.** Care este compus din trei unităţi sau din trei elemente. F De ordinul al treilea. **2.** (Despre versuri) Alcătuit din trei picioare metrice, având fiecare câte o silabă accentuată. **3.** (Muz.; despre o succesiune ritmică, o măsură sau formă muzicală) Care se divizează în trei. — Din fr. **ternaire,** lat. **ternarius.**

TERNÁT, -Ă, *ternaţi, -te,* adj. (Despre frunze) Care sunt reunite câte trei, pornind de pe tulpină, din acelaşi loc. — După fr. **terné.**

TERNIÓN, *ternioane,* s.n. Dulap metalic de construcţie specială, cu despărţituri mici, în care sunt aşezate biletele de tren. [Pr.: *-ni-on*] — Din germ. **Ternion.**

TEROÁRE s.f. Groază, spaimă, frică provocată intenţionat prin ameninţări sau prin alte mijloace de intimidare sau de timorare. F Asuprire bazată pe intimidare, timorare, ameninţare. — Din fr. **terreur,** lat. **terror, -oris.**

TEROFÍTĂ, *terofite,* s.f. Plantă erbacee anuală lipsită de capacitatea de a-şi forma organe de iernare (muguri, rizomi) şi care se înmulţeşte numai prin seminţe. G (Adjectival) *Plantă terofită.* — Din fr. **thérophytés.**

TERORÍSM s.n. **1.** Totalitatea actelor intenţionate de violenţă comise de un grup sau de o organizaţie pentru a provoca o teamă generalizată şi pentru atingerea unor scopuri politice. **2.** Atitudine, manifestare teroristă. — Din fr. **terrorisme.**

TERORÍST, -Ă, *terorişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la terorism, de teroare. **2.** S.m. şi f. Persoană care comite acţiuni bazate pe teroare; partizan, adept al terorismului. — Din fr. **terroriste.**

TERORIZÁ, *terorizez,* vb. I. Tranz. A inspira cuiva groază prin ameninţări sau prin alte mijloace de intimidare; a face să trăiască într-o continuă stare de frică, de groază; a îngrozi, a înfricoşa, a înspăimânta. — Din fr. **terroriser.**

TERORIZÁRE, *terorizări,* s.f. Acţiunea de *a teroriza* şi rezultatul ei. — V. **teroriza.**

TEROSONÁ, *terosonez,* vb. I. Tranz. A supune un autoturism unei operaţii de întreţinere preventivă constând în aplicarea unui strat protector anticoroziv pe suprafaţa inferioară a caroseriei. — Din germ. **Terosson** [Werke].

TEROSONÁRE, *terosonări,* s.f. Acţiunea de *a terosona.* — V. **terosona.**

TEROSONÁT, -Ă, *terosonaţi, -te,* adj. (Despre autoturisme) Care a fost supus terosonării. — V. **terosona.**

TEROTÉHNIC, -Ă, *terotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar cu implicaţii în proiectarea, construirea, exploatarea, întreţinerea şi repararea pieselor şi organelor de maşini în scopul rentabilizării lor optime. **2.** Adj. Referitor la terotehnică (**1**), de terotehnică (**1**). — Din engl. **terotechnics.**

TERPÉNĂ, *terpene,* s.f. (La pl.) Clasă de hidrocarburi naturale lichide, cu miros plăcut, care se găsesc în diverse uleiuri eterice; (şi la sg.) hidrocarbură care face parte din această clasă. — Din fr. **terpène.**

TERPENTÍNĂ s.f. v. **terebentină.**

TERPÍN s.n. Substanţă chimică obţinută prin hidratarea esenţei de terebentină. G *Hidrat de terpin* = substanţă chimică utilizată ca medicament expectorant. [Var.: **terpínă** s.f.] — Din fr. **terpine.**

TERPÍNĂ s.f. v. **terpin.**

TERPINÓL s.n. Substanţă chimică folosită în parfumerie. — Din fr. **terpinol.**

TERRAFORMING s.n. Preocupare care vizează remodelarea condiţiilor existente pe o planetă, făcându-le asemănătoare celor de pe Pământ. [Pr.: *-fór-*] — Cuv. engl.

TERTÉL, *terteluri,* s.n. (Înv.) Şnur sau ciucure din fire de mătase sau de aur. —Din tc. **tırtıl.**

TERTÍP, *tertipuri,* s.n. Şiretlic, stratagemă, truc, viclenie. — Din tc. **tertib.**

TERŢ, -Ă, *terți, -e,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care vine în rândul al treilea; al treilea. **2.** S.m. (Jur.) Persoană care nu figurează ca parte în acte, în litigii sau în convenții nici direct, nici prin reprezentare și față de care actul juridic ori hotărârea pronunțată în cauză nu produce efecte. **3.** S.n. (Log.; în sintagma) *Terțul exclus* = principiu fundamental al gândirii, conform căruia un enunț nu poate fi decât adevărat sau fals în același timp și sub același raport, o a treia posibilitate fiind exclusă. — Din lat. **tertius,** it. **terzo.**

TERŢAROLÁRE, *terțarolări,* s.f. Reducere a suprafeței unei vele când vântul depășește o anumită forță. — Din **terțarolă.**

TERŢARÓLĂ, *terțarole,* s.f. Porțiune dintr-o pânză de navă care se strânge prin înfășurare, pentru a reduce suprafața pânzei expusă vântului când acesta depășește o anumită forță. — Din it. **terzaruola.**

TÉRŢĂ, *terțe,* s.f. (Muz.) Intervalul dintre două sunete ale gamei, la distanța de trei trepte. — Din it. **terza.**

TERŢÉT, *terțete,* s.n. **1.** Ansamblu compus din trei voci sau din trei instrumente care execută împreună o bucată muzicală scrisă pentru un astfel de ansamblu; trio. **2.** Terțină. — Din it. **terzetto.**

TÉRŢIA s.f. Literă de tipar cu un corp de 16 puncte tipografice. [Pr.: *-ți-a*] — Din germ. **Tertia.**

TERŢIÁR, -Ă, *terțiari, -e,* adj. **1.** Care reprezintă stadiul al treilea sau faza a treia în dezvoltarea unui lucru. **2.** (În sintagma) *Eră terțiară* (și substantivat, n.) = prima parte a mezozoicului (până la începutul erei cuaternare) caracterizată prin mari schimbări ale scoarței terestre, prin apariția munților și a lanțurilor de munți. [Pr.: *-ți-ar*] — Din fr. **tertiaire,** lat. **tertiarius.**

TERŢÍNĂ, *terține,* s.f. Poezie în formă fixă, alcătuită din strofe de trei versuri, dintre care al doilea rimează cu primul și cu al treilea din strofa următoare; terțet (**2**). F Strofă dintr-o astfel de poezie. — Din it. **terzina.**

TÉRŢIO adv. În al treilea rând, într-o enumerare. [Pr.: *-ți-o*] — Din fr. **tertio.**

TERZIMÁN s.m. v. **tergiman.**

TESÁC, *tesace,* s.n. Sabie scurtă și lată purtată în trecut de infanteriști și de sergenții de stradă; *p. restr.* teacă de sabie. — Din rus. **tesak.**

TESÁLIC, -Ă, *tesalici, -ce,* adj. Care aparține Tesaliei, privitor la Tesalia. — **Tesalia** (n. pr.) + suf. *-ic.*

TESCOVÍNĂ, (**2**) *tescovine,* s.f. **1.** Ceea ce rămâne după stoarcerea fructelor, mai ales a strugurilor sau a sfeclei de zahăr; boștină. **2.** Băutură alcoolică obținută prin fermentarea și distilarea resturilor rămase după stoarcerea mustului din struguri. — Cf. sl. тѣскъ.

TESCUÍ, *tescuiesc,* vb. IV. Tranz. A presa struguri, fructe, pentru a stoarce mustul; a pune la teasc. F Fig. A strânge, a apăsa, a îndesa; a ticsi. — Din sl. **tĕskovati.**

TESCUÍRE, *tescuiri,* s.f. Acțiunea de *a tescui* și rezultatul ei. — V. **tescui.**

TESCUÍT, -Ă, *tescuiți, -te,* adj. Presat, stors în teasc. F Fig. Îndesat, ticsit. — V. **tescui.**

TÉSLA s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a inducției magnetice. — Din fr. **tesla.**

TESLÁR, *teslari,* s.m. **1.** (Reg.) Dulgher. **2.** (La pl.) Subalterni ai căpitanului de poduri care, în Evul Mediu, în Țările Române, aveau obligația de a le repara. — **Teslă** + suf. *-ar.*

TÉSLĂ, *tesle,* s.f. Unealtă cu coada scurtă, cu tăiș metalic lat și curbat, folosită de dulgheri, rotari și dogari la fasonarea lemnului. — Din sl. **tesla.**

TESLĂRÍE, (**2**) *teslării,* s.f. (Reg.) **1.** Meseria de teslar; dulgherie. **2.** Atelierul teslarului — **Teslar** + suf. *-ie.*

TEST[1], *teste,* s.n. **1.** (Psih.) Probă prin care se examinează funcții senzoriale-motorii sau mintale, nivelul dezvoltării intelectuale, aptitudinile etc. **2.** Probă (scrisă sau orală) de verificare a cunoștințelor. G *Text-grilă* = probă scrisă sub formă de grilă. — Din fr., engl. **test.**

TEST[2], *teste,* s.n. Înveliș calcaros sau chitinos care protejează corpul unor moluște, crustacee etc. — Din fr. **test.**

TESTÁ[1], *testez,* vb. I. Tranz. A da dispoziții prin testament cu privire la transmiterea unor bunuri materiale; a lăsa ceva prin testament. — Din fr. **tester,** lat. **testari.**

TESTÁ[2], *testez,* vb. I. Tranz. A supune pe cineva unui test[1]; a face un test[1]. — Din fr. **tester.**

TESTACÉU, *testacee,* s.n. (La pl.) Subordin de moluște al căror corp are un înveliș calcaros; (și la sg.) moluscă aparținând acestui subordin. — Din fr. **testacé,** lat. **testaceus.**

TESTAMÉNT, *testamente,* s.n. **1.** Act juridic unilateral, revocabil cât timp testatorul este în viață, prin care cineva își exprimă dorințele ce urmează a-i fi împlinite după moarte, mai cu seamă în legătură cu transmiterea averii sale. G *Testament olograf* = testament scris în întregime, datat și semnat de testator. *Testament autentic* = testament întocmit de către un funcționar de stat, cu formalitățile cerute de lege. **2.** (În sintagmele) *Vechiul Testament* = prima parte a Bibliei recunoscută și de mozaici și de creștini, cuprinzând textele referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu (până la nașterea lui Hristos). *Noul Testament* = a doua parte a Bibliei cuprinzând Evangheliile și alte scrieri religioase (de după nașterea lui Hristos), recunoscute numai de creștini. — Din lat. **testamentum,** fr. **testament.**

TESTAMENTÁR, -Ă, *testamentari, -e,* adj. Privitor la un testament, care este prevăzut într-un testament sau rezultă dintr-un testament. — Din fr. **testamentaire,** lat. **testamentarius.**

TESTÁRE, *testări,* s.f. Acțiunea de *a testa[2]* și rezultatul ei. — V. **testa[2].**

TESTATÓR, -OÁRE, *testatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a făcut un testament, care a testat[1]. — Din fr. **testateur,** lat. **testator, -oris.**

TESTEÁ, *testele,* s.f. Pachet cuprinzând un număr fix (de obicei 10, 12 sau 24) de obiecte de același fel (azi, mai ales ace) legate sau ambalate împreună pentru a forma un tot. F Ambalaj al acestor obiecte. — Din tc. **teste, deste.**

TESTEMÉL, *testemele,* s.n. (Pop.) Basma, tulpan, năframă. — Din tc. **testmal, destmal,** bg. **testemel.**

TÉSTER, *testere,* s.n. **1.** Aparat care, introdus în gaura de sondă, permite recoltarea unor probe de fluid în vederea unor analize. **2.** (P. gener.) Orice aparat, dispozitiv care servește testărilor. [Acc. și: *testér.* — Pr.: *téstăr*] — Din fr., engl. **tester.**

TESTÍCUL, *testicule,* s.n. Glandă genitală masculină pereche, care produce spermatozoizii și hormonii masculini. — Din fr. **testicule,** lat. **testiculus.**

TESTICULÁR, -Ă, *testiculari, -e,* adj. Care aparține testiculului, care se referă la testicule. — Din fr. **testiculaire.**

TESTIMONIÁL, -Ă, *testimoniali, -e,* adj. Care se face prin martori, care se bazează pe o mărturie. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **testimonial,** lat. **testimonialis.**

TESTIMÓNIU, *testimonii,* s.n. (Înv.) Mărturie, dovadă; (concr.) act, document doveditor; certificat, adeverință. — Din lat. **testimonium.**

TESTOSTERÓN, *testosteroni,* s.m. Hormon sexual masculin care menține caracterele sexuale secundare masculine, folosit și în terapeutică. [Var.: **testosterónă** s.f.] — Din fr. **testostérone.**

TESTOSTERÓNĂ s.f. v. **testosteron.**

TEŞCHEREÁ, *teșcherele,* s.f. **1.** (Înv. și fam.) Pungă cu bani; bani. **2.** (Înv.) Adeverință, certificat, chitanță. **3.** (Înv.) Permis de călătorie; pașaport. — Din tc. **tezkere.**

TEŞÍ, *teșesc,* vb. IV. Tranz. A tăia sau a reteza oblic un lemn, un trunchi. F A netezi, a rotunji, a nivela muchia sau vârful unui obiect ascuțit. F A turti (cu o lovitură) strâmbând sau aplecând pe o parte. — Din sl. **tešon, tesati.**

TEŞÍRE, *teșiri,* s.f. Acțiunea de *a teși* și rezultatul ei. F (Tehn.) Operație de formare a unei fețe oblice la muchia unui obiect, având de obicei lățimea mică față de lungime. F (Tehn.) Operație de formare a unei porțiuni tronconice la extremitatea unei găuri cilindrice. — V. **teși.**

TEŞÍT, -Ă, *teșiți, -te,* adj. Cu colțurile sau muchiile retezate sau rotunjite. F Turtit. — V. **teși.**

TEŞITÓR, *teșitoare,* s.n. Unealtă construită dintr-o tijă de oțel cu una sau cu ambele extremități tronconice, folosită la teșirea găurilor cilindrice. — **Teși** + suf. *-tor.*

TEŞITÚRĂ, *teșituri,* s.f. **1.** Tăietură piezișă făcută într-un copac (pentru a-l doborî). F Suprafață teșită a unui obiect (neted). F (Tehn.) Suprafață conică obținută prin operația de teșire. **2.** Ciot, buturugă. — **Teși** + suf. *-tură.*

TEŞMENÍ, *teșmenesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) buimăci, a (se) încurca, a (se) zăpăci. — Et. nec.

TEŞMENÍRE, *teșmeniri,* s.f. (Reg.) Faptul de *a (se) teșmeni.* —V. **teșmeni.**

TEŞMENÍT, -Ă, *teșmeniți, -te,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Buimăcit, încurcat, zăpăcit. F Dezmățat; netrebnic. — V. **teșmeni.**

TÉTA, *teta,* s.m. A opta literă a alfabetului grecesc. — Din ngr. **théta.**

TETÁNIC, -Ă, *tetanici, -ce,* adj. **1.** Care se referă la tetanos, care provoacă tetanosul sau care este provocat de tetanos. **2.** Care se referă la tetanie. — Din fr. **tétanique.**

TETANÍE s.f. Sindrom caracterizat prin contracția mușchilor și înțepenirea membrelor, ca urmare a anumitor boli sau a unor stări fizice excepționale. — Din fr. **tétanie.**

TETANÍSM s.n. (Med.; impr.) Tetanie. — Din fr. **tétanisme.**

TETANIZÁ, *tetanizez,* vb. I. Tranz. A provoca contracții musculare asemănătoare cu cele cauzate de tetanos; a îmbolnăvi de tetanos. — Din fr. **tétaniser.**

TETÁNOS s.n. Boală infecțioasă gravă, caracterizată printr-o contracție permanentă și foarte dureroasă a mușchilor; fălcărită. — Din fr. **tétanos.**

TÉTĂ, *tete,* s.f. (Înv. și reg.) Femeie angajată într-o familie special pentru a se ocupa de copiii mici; guvernantă. — Formație onomatopeică.

TÉTEA s.m. (Pop.) Termen pentru tată, bunic sau străbunic; nume pe care și-l dau aceștia vorbind cu copiii, nepoții etc. lor, uneori și cu persoane străine. — Cf. rus. **тятя.**

TÊTE-À-TÊTE, *tête-à-tête-uri,* s.n. Convorbire între patru ochi. F Întâlnire a două persoane. [Pr.: *tetatét*] — Din fr. **tête-à-tête.**

TETERÍST, *teteriști,* s.m. (Rar) Soldat în termen care, în baza absolvirii unei școli civile prevăzute de lege, beneficiază de reducerea serviciului militar. — **T.T.R.** (tânăr cu termen redus) + suf. *-ist.*

TETIÉRĂ, *tetiere,* s.f. Piesă accesorie a unui fotoliu sau scaun pe care se sprijină capul. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **têtière.**

TETÍNĂ, *tetine,* s.f. Biberon. — Din fr. **tétine.**

TETRA[1]- Element de compunere însemnând „format din patru", „patru", „de patru ori" care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **tétra-.**

TÉTRA[2] s.f. Țesătură textilă cu aspect de tricot în care două ochiuri pe față alternează cu două ochiuri pe dos; *p. ext.* produs confecționat din acest material. G (Adjectival) *Maiou tetra.* — Denumire comercială.

TETRACHÉNĂ, *tetrachene,* s.f. Fruct format din patru achene, care se desfac numai la maturitate. — Din fr. **tetrakène.**

TETRACICLÍNĂ s.f. Antibiotic utilizat în tratamentul infecțiilor cu colibacili, virusuri etc. — Din fr. **tétracycline.**

TETRACLORMETÁN s.n. (Chim.) Tetraclorură de carbon. — Din fr. **tétrachlorméthane,** engl. **tetrachlormethane.**

TETRACLORÚRĂ, *tetracloruri,* s.f. Combinație a clorului cu un corp simplu tetravalent. G *Tetraclorură de carbon* = lichid greu, incolor, cu miros plăcut care se folosește ca solvent pentru grăsimi, lacuri etc., la fabricarea insecticidelor și la umplerea unor stingătoare de incendii. — Din fr. **tétrachlorure.**

TETRACÓRD, *tetracorduri,* s.n. **1.** (În Antichitate) Liră cu patru coarde. **2.** Șir de patru sunete dintr-o scară muzicală. — Din fr. **tétracorde.**

TETRACROMÁTIC, -Ă, *tetracromatici, -ce,* adj. În patru culori. — Din engl. **tetrachromatic.**

TETRADACTÍL, -Ă, *tetradactili, -e,* adj. (Zool.) Care are câte patru degete la fiecare membru. — Din fr. **tétradactyle.**

TETRADRÁHMĂ, *tetradrahme,* s.f. Monedă de argint în Grecia antică, care valora patru drahme. — Din fr. **tétradrachme.**

TETRAÉDRIC, -Ă, *tetraedrici, -ce,* adj. Privitor la tetraedru, ca tetraedrul; în formă de tetraedru. — Din fr. **tétraédrique.**

TETRAEDRÍT s.n. Minereu de cupru și argint. — Din fr. **tétraédrite.**

TETRAÉDRU, *tetraedre,* s.n. Poliedru cu patru fețe triunghiulare, patru vârfuri și șase muchii. — Din fr. **tétraèdre.**

TETRAEVÁNGHEL, *tetraevanghele,* s.n. Carte care cuprinde cele patru Evanghelii; evangheliar. [Var.: **tetravánghel** s.n.] — Din ngr. **tetraevanghélion.**

TETRAFÓNIC, -Ă, *tetrafonici, -ce,* adj. (Rar) Cuadrofonic. — Din fr. **tétraphonique.**

TETRAFONÍE s.f. (Rar) Tehnică de înregistrare și redare, bazată pe folosirea a patru surse acustice; cvadrifonie. — Din fr. **tétraphonie.**

TETRAGÓN, *tetragoane,* s.n. (Rar) Patrulater. — Din fr. **tétragone.**

TETRAGONÁL, -Ă, *tetragonali, -e,* adj. Care are formă de tetragon. — Din fr. **tétragonale.**

TETRAGRÁMĂ, *tetragrame,* s.f. (Livr.) Nume format din patru litere; *p. ext.* grup de patru litere. — Din fr. **tétragramme.**

TETRAHIDROBENZÉN s.m. (Chim.) Cicloalchenă cu șase atomi de carbon în moleculă. — Din fr. **tétrahydrobenzène,** engl. **tetrahydrobenzene.**

TETRAHIDRONAFTALÍNĂ s.f. (Chim.) Tetralină. — Din fr. **tétrahydronaph-talène** (după *naftalină).*

TETRALÍNĂ s.f. Lichid incolor, insolubil în apă, solubil în alcool, eter etc., obținut din naftalină și servind ca dizolvant în industria casnică; tetrahidronaftalină. — Din fr. **tétraline.**

TETRALOGÍE, *tetralogii,* s.f. Serie de patru piese de teatru (trei tragedii și o dramă satirică) pe care poeții greci o prezentau la concursuri. F P. ext. Serie de patru opere literare sau muzicale unite printr-o idee comună. — Din fr. **tétralogie.**

TETRAMÉTRU, *tetrametri,* s.m. Vers grec compus din patru grupe a câte două picioare (patru metri). — Din fr. **tétramètre.**

TETRAONÍDĂ, *tetraonide,* s.f. (La pl.) Familie de păsări galinacee reprezentată prin ieruncă; (și la sg.) pasăre din această familie. — Din fr. **tétraonidé.**

TETRAPÓD[1], *tetrapoduri,* s.n. Piedestal cu patru picioare, pe care se așază Evanghelia sau diferite obiecte de cult. — Din ngr. **tetrápodos.**

TETRAPÓD[2], -Ă, *tetrapozi, -de,* adj., s.n. Vertebrat care are patru picioare; patruped. — Din fr. **tétrapode.**

TETRAPODÍE, *tetrapodii,* s.f. Metru (**3**) antic compus din patru picioare (**9**). — Din fr. **tétrapodie,** engl. **tetrapody.**

TETRÁRH, *tetrarhi,* s.m. (În Imperiul Roman) Suveran sau guvernator al unui sfert de regat ori al unei provincii. F Fiecare dintre cei patru membri ai unei tetrarhii. — Din lat. **tetrarches,** ngr. **tetrárchis,** fr. **tétrarque.**

TETRARHÁT, *tetrarhate,* s.n. (Ist.) Demnitate de tetrarh. F Tetrarhie. — Din fr. **tétrar(c)hat.**

TETRARHÍE, *tetrarhii,* s.f. Sistem politic (instituit de Dioclețian) potrivit căruia administrarea Imperiului Roman era împărțită în patru părți, cu patru conducători. F Timpul cât guverna un tetrarh. — Din fr. **tétrarchie.**

TETRASILÁB, *tetrasilabe,* s.n. Cuvânt sau (mai rar) vers format din patru silabe. — Din fr. **tétrasyllabe.**

TETRASILÁBIC, -Ă, *tetrasilabici, -ce,* adj. (Despre cuvinte sau versuri) Care este format din patru silabe. — Din fr. **tétrasyllabique.**

TETRATLÓN, *tetratloane,* s.n. Probă sportivă combinată la care se face însumarea punctelor realizate de concurent în patru probe reunite, alese de organizatorii concursurilor. — Din fr. **tétrathlon.**

TETRATLONÍST, -Ă, *tetratloniști, -ste,* s.m. și f. Sportiv specializat în tetratlon. — **Tetratlon** + suf. *-ist.*

TETRAVALÉNT, -Ă, *tetravalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care are valența patru. — Din fr. **tétravalent.**

TETRAVÁNGHEL s.n. v. **tetraevanghel.**

TETREÁ, *tetrele,* s.f. (Înv.) Dulceață (de chitră). — Din tc. **tetre.**

TETRÓDĂ, *tetrode,* s.f. Tub electronic cu patru electrozi situați într-un balon cu vid. — Din fr. **tétrode.**

TEU, *teuri,* s.n. **1.** Riglă de desen prevăzută la un capăt cu o riglă mai mică, perpendiculară pe prima. **2.** Dispozitiv indicator în formă de T, folosit pe un aeroport pentru a arăta direcția și sensul vântului. **3.** Nume dat unor obiecte care au forma literei T. — Din fr. **té.**

TÉUCĂ s.f. v. **teică.**

TÉUGĂ, *teuge,* s.f. Construcție situată deasupra punții superioare la prora unei nave, în interiorul căreia sunt amenajate magazii și, mai rar, locuințe pentru echipaj. [Acc. și: *teúgă*] — Din fr. **teugue.**

TEURGÍE s.f. (Livr.) Magie albă. [Pr.: *te-ur-*] — Din fr. **théurgie,** lat. **theurgia.**

TEUTÓN, -Ă, *teutoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-un ordin monaho-cavaleresc german. **2.** Adj. Care aparține teutonilor (**1**), privitor la teutoni; *p. gener.* german, nemțesc; teutonic. [Pr.: *te-u-*] — Din fr. **teuton.**

TEUTÓNIC, -Ă, *teutonici, -ce,* adj. Teuton (**2**). [Pr.: *te-u-*] — Din fr. **teutonique.**

TEVATÚRĂ s.f. Zarvă, gălăgie, scandal. F Bucluc, neplăcere. F Tulburare, încăierare, răscoală, răzmeriță. — Din tc. **tevatür.**

TEX, *texuri,* s.n. Sistem de măsurare a finețiii firelor textile. — Din fr. **tex.**

TEXOPRÍNT s.n. Procedeu de obținere a unui dispozitiv fotografic după o formă de tipar înaltă. — Din germ. **Texoprint.**

TEXT, *texte,* s.n. **1.** Ceea ce este exprimat în scris; cuprinsul unei opere literare sau științifice, al unui discurs, al unei legi etc. F Fragment, parte dintr-o scriere. **2.** Cuvintele unei compoziții muzicale. **3.** Literă de tipar cu un corp de 20 de puncte tipografice. — Din fr. **texte,** lat. **textus.**

TEXTIÉR, *textieri,* s.m. Autor de texte pentru muzică ușoară. [Pr.: *-ti-er*] — **Text** + suf. *-ier.*

TEXTÍL, -Ă, *textili, -e,* adj. **1.** (Despre fibre, mașini etc.) Care servește la țesut sau la tricotat; care poate fi folosit în țesătorie. F (Despre plante) Din care se extrag fibre textile (**1**). F Țesut, lucrat din fibre sau din fire. **2.** Care se referă la țesătorie sau la țesături. *Industrie textilă.* F (Substantivat, f. pl.) Stofe, pânzeturi; *p. ext.* obiecte confecționate din stofe sau din pânzeturi. — Din fr. **textile,** lat. **textilis.**

TEXTILÍST, -Ă, *textiliști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care se ocupă cu țesătoria, specializat în industria textilă. — **Textil** + suf. *-ist.*

TEXTOLÍT, *textolite,* s.n. Material în formă de plăci, constituit din straturi de țesături impregnate cu rășini sintetice de tipul bachelitei, prelucrabil prin așchiere, utilizat ca material electroizolant în electrotehnică și radiotehnică, în construcția de mașini (la fabricarea unor roți dințate). — Din fr. **textolite.**

TEXTOLÓG, -Ă, *textologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în textologie. — Din **textologie** (derivat regresiv).

TEXTOLÓGIC, -Ă, *textologici, -ce,* adj. Referitor la textologie, de textologie. — Din **textologie.**

TEXTOLOGÍE s.f. Disciplină filologică aplicată la studiul comparat al textelor unor opere literare sau de altă natură, pentru stabilirea versiunii definitive corecte, autentice, în vederea republicării operelor în ediții postume. — Din rus. **tekstologhia.**

TEXTUÁL, -Ă, *textuali, -e,* adj. Care este reprodus cuvânt cu cuvânt, fără nicio modificare a textului original. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **textuel.**

TEXTURÁ, *texturez,* vb. I. Tranz. A face să crească volumul fibrelor sintetice textile în vederea îmbunătățirii calității termoizolante, extensibile etc. — Din engl. **texture.**

TEXTÚRĂ, *texturi,* s.f. **1.** Constituția unei roci sau a unui aliaj din punctul de vedere al orientării în spațiu a părților componente. **2.** Țesătură, urzeală. **3.** Imprimat de dimensiuni mici, sub formă de fâșie, care se lipește într-o lucrare tipărită, acoperind pasajele care trebuie rectificate. — Din fr. **texture,** lat. **textura.**

TEZÁUR, *tezaure,* s.n. **1.** Cantitate mare de monede, bijuterii, pietre scumpe sau alte obiecte de preț, strânse și păstrate în loc sigur; *p. ext.* avere, bogăție. F Loc unde se păstrează obiectele de preț. F Bani sau obiecte prețioase ascunse de multă vreme în pământ și care au fost descoperite întâmplător; comoară. **2.** Totalitatea aurului și a altor metale prețioase, efecte etc. care se găsesc în depozitul unei bănci de emisie, constituind acoperirea biletelor de bancă sau a bancnotelor emise. F Totalitatea bunurilor de care dispune statul la un moment dat. F Locul unde se păstrează depozitele de metale prețioase, bani sau efecte ale statului sau ale unei bănci; visterie. **3.** Fig. Ceea ce este foarte iubit și prețuit; odor. F Patrimoniu cultural (material și spiritual) al unei societăți, al unei epoci. [Pr.: *-za-ur*] — Din lat. **thesaurus.**

TEZAURÁR, *tezaurari,* s.m. (Înv.) Custodele unui tezaur; funcționar care primea și distribuia banii statului; casier, vistiernic. [Pr.: *-za-u-*] — **Tezaur** + suf. *-ar.*

TEZAURIZÁ, *tezaurizez,* vb. I. Tranz. A sustrage din circuitul economic normal mijloacele bănești aflate sub formă de bani sau de valută; *p. gener.* a strânge, a acumula bani sau obiecte de valoare. [Pr.: *-za-u-*] — Din fr. **thésauriser,** lat. **thesaurizare.**

TEZAURIZÁRE, *tezaurizări,* s.f. Acțiunea de *a tezauriza* și rezultatul ei. [Pr.: *-za-u-*] — V. **tezauriza.**

TEZAURIZATÓR, *tezaurizatori,* s.m. (Rar) Persoană care tezaurizează. [Pr.: *-za-u-*] — **Tezauriza** + suf. *-tor.*

TÉZĂ, *teze,* s.f. **1.** Afirmație expusă și susținută într-o discuție; idee principală dezvoltată și demonstrată într-o operă, într-o cuvântare etc. G Loc. adv. (Înv.) *În teză generală* = în general. **2.** Idee formulată concis, susținută ca temei al unei concepții filosofice, juridice, politice etc. **3.** Lucrare scrisă, făcută de elevi în clasă sub supravegherea profesorului, la sfârșitul unei perioade de studiu sau la un examen. G *Teză de licență* (sau *doctorat)* = lucrare științifică prezentată de un candidat pentru obținerea titlului de licențiat (sau de doctor în științe). — Din fr. **thèse,** lat. **thesis.**

TEZÍSM s.n. Susținere, propagare a anumitor teze. F Caracter al unei scrieri care se limitează la ilustrarea sau demonstrarea unor teze prestabilite; *p. ext.* didacticism. — **Tezã** + suf. *-ism.*

TEZÍST, -Ă, *teziști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care enunță, susține, ilustrează o anumită teză în artă, în literatură etc. **2.** S.m. și f. Persoană care practică tezismul. — **Tezã** + suf. *-ist.*

THAILANDÉZ, -Ă, *thailandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Thailanda sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Thailandei sau thailandezilor (**1**), privitor la Thailanda ori la thailandezi. [Pr.: *tailandéz*] — Din fr. **thailandais.**

THALIDOMÍDĂ s.f. (Farm.) Tranchilizant și antivomitiv cu acțiune nocivă asupra fătului când este administrat femeilor gravide. — Din engl., fr. **thalidomide.**

THRÍLLER, *thrillere,* s.n. (Englezism) Roman, piesă de teatru sau film de groază. [Pr.: *srílăr*] — Cuv. engl.

TI interj. (Cu «i» prelungit) Exclamație care exprimă diverse stări sufletești (mirare, admirație, mânie, ciudă, necaz). — Onomatopee.

TIAMÍNĂ s.f. (Farm.) Vitamina B_1. [Pr: *ti-a-*] — Din fr. **thiamine.**

TIÁRĂ, *tiare,* s.f. **1.** Coroană purtată de către regii vechilor perși și de către conducătorii altor popoare orientale. **2.** Mitră papală formată din trei coroane suprapuse, decorate cu flori de crin stilizate. [Pr.: *ti-a-*] — Din fr. **tiare,** lat. **tiara.**

TIBÉT s.n. (Înv.) Numele unei țesături de lână. — Din germ. **Tibet,** fr. **tibet.**

TIBETÁN, -Ă, *tibetani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Tibet. **2.** Adj. Care aparține Tibetului sau tibetanilor (**1**), privitor la Tibet ori la tibetani. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită în Tibet. — Din fr. **tibétain.**

TÍBIA, *tibii,* s.f. Os lung și gros al piciorului, situat între genunchi și gleznă, lângă peroneu, cu care formează scheletul gambei. [Pr.: *-bi-a*] — Din fr., lat. **tibia.**

TIBIÁL, -Ă, *tibiali, -e,* adj. Care se referă la tibia, care aparține tibiei. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **tibial.**

TIBIȘÍR, *tibișire,* s.n. (Înv. și reg.) Cretă (pentru scris pe tablă). — Din tc. **tebeşir**.

TIC[1] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii etc.; tic-tac. — Onomatopee.

TIC[2]**,** *ticuri,* s.n. Mișcare convulsivă, bruscă, spasmodică și repetată, rezultată din contractarea involuntară a unuia sau a mai multor mușchi. F Deprindere (neplăcută, ridiculă etc.) pe care o capătă cineva în mod inconștient. — Din fr. **tic.**

TICĂÍ[1]**,** pers. 3 *ticăie,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ceasornice) A emite un sunet ritmic caracteristic în timpul funcționării; a face tic-tac. **2.** (Despre inimă) A bate tare (sub efectul unei emoții puternice); a zvâcni, a palpita. — **Tic**[1] + suf. *-ăi.*

TICĂÍ[2]**,** *ticăiesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Pop.) A lucra încet, fără spor; a se mocăi. — Et. nec.

TICĂIÁLĂ, *ticăieli,* s.f. Muncă fără spor; mocăială. — **Ticăi**[2] + suf. *-ală.*

TICĂÍT[1]**,** *ticăituri,* s.n. Faptul de *a ticăi*[1]; bătaie, sunet ritmic al ceasornicului; zvâcnire, palpitare a inimii. — V. **ticăi**[1]**.**

TICĂÍT[2]**, -Ă,** *ticăiți, -te,* adj. (Despre oameni) **1.** Care lucrează încet, fără spor; mocăit. **2.** (Pop.) Nenorocit, necăjit; sărman, năpăstuit. — V. **ticăi**[2].

TICĂLÓS, -OÁSĂ, *ticăloși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care comite fapte reprobabile; nemernic. **2.** (Înv.) (Persoană) care se găsește într-o stare jalnică; (om) vrednic de milă, sărman, nenorocit. — **Ticală** (înv. „mizerie", et. nec.) + suf. *-os.*

TICĂLOȘÉNIE, *ticăloșenii,* s.f. (Rar) Ticăloșie (**1**). — **Ticălos** + suf. *-enie.*

TICĂLOȘÉȘTE adv. (Înv.) În mod josnic, mârșav. — **Ticălos** + suf. *-ește.*

TICĂLOȘÍ, *ticăloșesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A decădea sau a face să decadă din punct de vedere moral sau material. — Din **ticălos.**

TICĂLOȘÍE, *ticăloșii,* s.f. **1.** Stare de decădere morală; *p. ext.* faptă comisă de un om ticălos (**1**), faptă josnică; nemernicie, mârșăvie, ticăloșenie, josnicie. **2.** (Înv.) Mizerie, sărăcie; nefericire, nenorocire. — **Ticălos** + suf. *-ie.*

TICHÉT, *tichete,* s.n. Imprimat care asigură posesorului anumite drepturi (la spectacole, călătorii etc.). — Din fr., engl. **ticket.**

TICHÍE, *tichii,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte din stofă sau din pânză, de forma unei calote sferice, care acoperă numai creștetul capului. G Expr. *Ce-i lipsește chelului? Tichie de mărgăritar,* se spune, ironic, despre cel care, lipsit de lucruri de primă necesitate, dorește să aibă altele, mai puțin utile sau inutile. F Bonetă, scufiță. F (Pop.) Membrană care învelește capul unor copii nou-născuți; căiță. G Expr. (În superstiții) *A se naște cu tichia în* (sau *pe) cap* = a fi norocos. [Var.: (reg.) **chitíe** s.f.] — Din tc. **takke.**

TICHIÚȚĂ, *tichiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *tichie.* G (În basme) *Tichiuța dracului* = pălărioară înzestrată cu puterea de a-l face nevăzut pe cel care o poartă. [Pr.: *-chi-u-*] — **Tichie** + suf. *-uță.*

TICLUÍ, *ticluiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A aranja, a așeza; a înjgheba, a întocmi. F Fig. A pune la cale (potrivind, inventând, născocind). G Expr. *A o ticlui (bine)* = a da unei afirmații mincinoase aparența de adevăr. **2.** A compune, a redacta (repede, ușor). — Et. nec.

TICLUÍRE, *ticluiri,* s.f. Acțiunea de *a ticlui* și rezultatul ei. — V. **ticlui.**

TÍCNĂ s.f. v. **tihnă.**

TICNEÁLĂ s.f. v. **tihneală.**

TICNÍ vb. IV v. **tihni.**

TICNÍRE s.f. v. **tihnire.**

TICNÍT, -Ă adj. v. **tihnit.**

TICSÍ, *ticsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A umple până la refuz un spațiu (îngrămădind, înghesuind ceva); a înțesa; *p. ext.* a îmbâcsi. **2.** Tranz. și refl. (Înv.) A (se) înghesui. [Var.: (reg.) **tecsuí** vb. IV] — Et. nec.

TICSÍRE, *ticsiri,* s.f. Acțiunea de *a ticsi* și rezultatul ei; îngrămădire, înghesuire. — V. **ticsi.**

TICSÍT, -Ă, *ticsiți, -te,* adj. (Despre spații, recipiente) Plin până la refuz. F (Despre obiecte sau ființe) Înghesuit peste măsură (într-un spațiu). F (Despre locuri, terenuri) Acoperit în întregime, înțesat. — V. **ticsi.**

TIC-TÁC, (**2**) *tic-tacuri,* s.n., interj. **1.** Interj. Cuvânt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii, loviturile ritmice într-un corp tare etc.; tic[1]. **2.** S.n. Zgomot regulat și monoton. *Tic-tacul ceasornicului.* — Din fr. **tic-tac,** germ. **Ticktack.**

TIE-BREAK, *tie-breakuri,* s.n. (La tenis) Situație de egalitate în care se joacă un ghem pentru a se decide câștigătorul setului[2]. [Pr.: *táibrec*]. — Din engl. **tie-break.**

TIFÁN, *tifane,* s.n. Năvod mic folosit pentru pescuit în bălți, iazuri, canale. — Et. nec.

TÍFDRUC, *tifdrucuri,* s.n. **1.** Metodă de tipărire cu forme de tipar la care imaginea este realizată prin scobituri gravate. **2.** Mașină de tipar cu care se imprimă după tifdruc (**1**). — Din germ. **Tiefdruck.**

TÍFIC, -Ă, *tifici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de tifos, privitor la tifos; care provoacă tifosul. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care este bolnavă de tifos. — Din fr. **typhique.**

TÍFLĂ, *tifle,* s.f. Gest batjocoritor făcut cu palma întinsă, cu degetul mare apropiat de vârful nasului și cu celelalte degete desfăcute și agitate; bleandă[2]. G Expr. *A da* (cuiva) *cu tifla* ori *a da* (sau *a arunca* cuiva) *o tiflă* = **a)** a face gestul descris mai sus; **b)** a disprețui, a desconsidera, a sfida; a renunța cu dispreț la ceva. — Din ngr. **tífla.**

TIFLÍTĂ, *tiflite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a cecului[2], care se manifestă prin dureri abdominale. — Din fr. **typhlite.**

TIFLOCOLÍTĂ, *tiflocolite,* s.f. (Med.) Colită localizată în cec[2]. — Din fr. **typhlocolite.**

TIFLOGRÁF, *tiflografe,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia scriu nevăzătorii. — Din fr. **typhlographe.**

TIFLOGRÁFIC, -Ă, *tiflografici, -ce,* adj. Referitor la tiflografie, care ţine de tiflografie. — Din fr. **typhlographique.**

TIFLOGRAFÍE s.f. Sistem de scriere în relief pentru nevăzători. — Din fr. **typhlographie.**

TIFLOLOGÍE s.f. Ramură a defectologiei care se ocupă cu studiul deficienţelor senzoriale şi vizuale. — Din fr. **typhlologie.**

TIFLOMEGALÍE s.f. (Med.) Hipertrofie a cecului[2] ca urmare a unei alimentaţii vegetale abundente. — Din fr. **typhlomégalie.**

TIFOBACILÓZĂ s.f. (Med.) Granulie. — Din fr. **typhobacillose.**

TIFOÍDĂ, *tifoide,* adj. (În sintagma) *Febră tifoidă* = boală infecţioasă, contagioasă şi epidemică, provocată de un bacil specific, manifestată prin febră mare, tulburări intestinale, stare de toropeală şi care se transmite prin apa de băut, prin fructe şi prin legume nespălate etc.; tifos, lingoare, boală lungă. — Din fr. **typhoïde.**

TIFOÍDIC, -Ă, *tifoidici, -ce,* adj. (Med.) Care ţine de febra tifoidă, referitor la febra tifoidă. — Din fr. **typhoïdique.**

TIFÓN, *tifoane,* s.n. Pânză subţire de bumbac, cu ţesătură foarte rară; *spec.* fâşie din această pânză, folosită la pansamente. — Cf. engl. tiffany.

TÍFOS, *tifosuri,* s.n. Nume dat mai multor boli febrile, infecţioase şi epidemice: **a)** febră tifoidă; **b)** tifos exantematic, v. *exantematic;* **c)** pestă bovină. — Din ngr. **tífos,** fr. **typhus.**

TIFÓZĂ s.f. (Med. vet.; în sintagma) *Tifoză aviară* = boală a puilor de găină produsă de un virus din grupul bacteriilor paratifice. — Din fr. **typhose.**

TIGÁIE, *tigăi,* s.f. **1.** Vas de bucătărie de formă rotundă, cu marginea joasă şi cu o coadă lungă, folosit la prăjit. F (Reg.) Cratiţă cu două toarte în care se fierbe mâncarea. **2.** Mic recipient la vechile arme de foc, în care se punea praful de puşcă. — Din bg. **tigan,** sb. **tiganja.**

TIGĂÍŢĂ, *tigăiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *tigaie* (**1**). **2.** (Reg.) Vas special, în formă de farfurie cu fundul lat şi cu mâner, în care se fixează lumânarea aprinsă. — **Tigaie** + suf. *-iţă.*

TIGHÉL, *tighele,* s.n. Cusătură vizibilă, foarte măruntă şi regulată, făcută cu maşina sau cu mâna, în care fiecare împunsătură începe de la locul ultimei împunsături precedente. G Expr. (Pop. şi fam.) *A trage* (cuiva) *un tighel* = a mustra, a dojeni (pe cineva). [Pl. şi: *tigheluri*] — Din tc. **teğel.**

TIGHELÍ, *tighelesc,* vb. IV. Tranz. A coase un material cu tighel, a face un tighel. F A tivi o fâşie dintr-un alt material (colorat). — Din **tighel.**

TIGHELÍRE, *tigheliri,* s.f. Acţiunea de *a tigheli* şi rezultatul ei; tighelit[1]. — V. **tigheli.**

TIGHELÍT[1] s.n. Tighelire. — V. **tigheli.**

TIGHELÍT[2], -Ă, *tigheliţi, -te,* adj. Cusut, prevăzut cu tighel. — V. **tigheli.**

TIGNAFÉS, *tiganfesuri,* s.n. (Pop.) Emfizem pulmonar la animale, mai ales la păsări. — Din tc. **tıknefes.**

TIGOÁRE, *tigori,* s.f. (Pop.) Om de nimic, ticălos; fiinţă leneşă, puturoasă sau slabă, prăpădită. — Et. nec.

TIGRÁT, -Ă, *tigraţi, -te,* adj. Cu dungi mai închise (ca ale tigrului). — Din fr. **tigré.**

TIGRÉSĂ, *tigrese,* s.f. (Rar) Tigroaică. — Din fr. **tigresse.**

TIGROÁICĂ, *tigroaice,* s.f. Femela tigrului; tigresă. F Epitet dat unei femei energice, impulsive, crude. — **Tigru** + suf. *-oaică.*

TÍGRU, *tigri,* s.m. Mamifer carnivor din familia felidelor, de talie mare, cu blana de culoare galbenă-roşcată cu dungi negre, transversale, care trăieşte în sud-estul Asiei şi în insulele Australiei *(Felis tigris).* F Epitet dat unui om energic, impulsiv, crud. — Din fr. **tigre,** lat. **tigris.**

TÍGVĂ, *tigve,* s.f. **1.** (Pop.) Craniu, ţeastă; (depr.) cap; *p. ext.* ins, individ. **2.** Plantă erbacee agăţătoare sau târâtoare din familia cucurbitaceelor, cu flori mari, albe, cu fructe mari de forme variate, de obicei bombate, care la maturitate devin lemnoase şi gălbui; tâlv *(Lagenaria vulgaris); p. restr.* fructul acestei plante. F Vas făcut din fructul uscat de tigvă (**2**). G Expr. *Cap de tigvă* = om prost. [Var.: (reg.) **tívgă** s.f.] — Din bg., sb. **tikva.**

TIHĂRÁIE, *tihărăi,* s.f. (Reg.) Povârniş pe coasta unui munte; râpă abruptă; loc râpos, sălbatic, acoperit cu vegetaţie deasă; tihărie. — Et. nec.

TIHĂRÍE, *tihării,* s.f. (Reg.) Tihăraie. — Et. nec. Cf. tihăraie.

TÍHNĂ, *tihne,* s.f. Linişte deplină, pace, tihnire; viaţă liniştită, lipsită de griji; odihnă, repaus. F (Înv.) Mulţumire, satisfacţie. [Var.: (pop.) **tícnă** s.f.] — Din **tihni** (derivat regresiv).

TIHNEÁLĂ, *tihneli,* s.f. (Înv.) Faptul de a-i tihni, de a avea tihnă. [Var.: **ticneálă** s.f.] — **Tihni** + suf. *-eală.*

TIHNÍ, pers. 3 *tihneşte,* vb. IV. Intranz. A se bucura (în linişte) de ceva; a-i cădea bine, a-i prii ceva. [Var.: (pop.) **ticní** vb. IV] — Din sl. **tihnonti.**

TIHNÍRE s.f. (Înv. şi reg.) Tihnă. [Var.: **ticníre** s.f.] — V. **tihni.**

TIHNÍT, -Ă, *tihniţi, -te,* adj. (Despre viaţa cuiva; adesea adverbial) Liniştit, lipsit de griji. F Paşnic, odihnitor. [Var.: (pop.) **ticnít, -ă** adj.] — V. **tihni.**

TIJ adv. (Înv.) De asemenea. — Cf. ucr. теж, pol. też.

TÍJĂ, *tije,* s.f. **1.** Tulpină aeriană a plantelor erbacee. **2.** Bară de metal (cilindrică) făcând parte dintr-un sistem tehnic, ca element de legătură sau de ghidare. — Din fr. **tige.**

TÍLDĂ, *tilde,* s.f. **1.** Semn grafic de forma unui „*s*" de tipar culcat, folosit în unele opere pentru înlocuirea unui cuvânt care se repetă. **2.** Semn diacritic de forma unui „*s*" de tipar culcat, care se pune deasupra unei litere pentru a conferi pronunţării sunetului pe care îl reprezintă un caracter palatal, nazal etc. — Din fr. **tilde,** germ. **Tilde.**

TILIACÉE, *tiliacee,* s.n. (La pl.) Familie de plante lemnoase sau (rar) erbacee, al căror tip este teiul *(Tilia);* (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. G (Adjectival) *Plantă tiliacee.* [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **tiliacée.**

TILÍNC interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopoţel. — Onomatopee.

TILÍNCĂ, *tilinci,* s.f. Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu fluierul, dar fără găuri laterale, făcut din scoarţă de paltin, răchită, tei etc. [Var.: **tilínguă** s.f.] — Cf. tilinc.

TILINCÚŢĂ, *tilincuţe,* s.f. Diminutiv al lui *tilincă.* — **Tilincă** + suf. *-uţă.*

TILÍNGĂ s.f. v. **tilincă.**

TILÍŞCĂ, *tilişti,* s.f. Plantă erbacee cu rizomul târâtor, cu tulpina acoperită de peri moi, cu flori trandafirii dispuse în ciorchine *(Circaea lutetiana).* — Et. nec.

TIMÁR[1], *timari,* s.m. (Reg.) Tăbăcar. — Din magh. **timár.**

TIMÁR[2], *timaruri,* s.n. (Mai ales la pl.; înv.) Denumire dată, în Evul Mediu, în Imperiul Otoman, loturilor de pământ conferite, temporar, oştenilor, în schimbul obligaţiei de a presta serviciul militar. — Din fr. **timares.**

TIMARIÓT, *timarioţi,* s.m. (Înv.) Militar turc împroprietărit, dator să se întoarcă sub arme la prima chemare, împreună cu mai mulţi mercenari întreţinuţi de el. [Pr.: *-ri-ot*] — Din fr. **timariot.**

TIMBRÁ, *timbrez,* vb I. Tranz. **1.** A aplica timbrul legal pe o scrisoare, pe un act oficial etc.; *p. ext.* a plăti o taxă de timbru. **2.** (Despre cântăreţi) A-şi exersa vocea în vederea obţinerii unui timbru plăcut şi bine marcat. — Din fr. **timbrer.**

TIMBRÁL, -Ă, *timbrali, -e,* adj. (Muz.) Caracteristic timbrului (**2**). — **Timbru** + suf. *-al.*

TIMBRÁRE, *timbrări,* s.f. Acţiunea de *a timbra* şi rezultatul ei. — V. **timbra.**

TIMBRÁT, -Ă, *timbraţi, -te,* adj. **1.** (Despre scrisori, acte etc.) Pe care s-a aplicat timbrul legal. **2.** (Despre voce) Cu timbru (**2**) plăcut şi bine marcat. — V. **timbra.**

TIMBROLOGÍE s.f. (Rar) Filatelie. — Din fr. **timbrologie.**

TÍMBRU, (**1**) *timbre,* (**2, 3**) *timbruri,* s.n. **1.** Imprimat de dimensiuni mici, emis de stat sau de o instituţie special autorizată, care se lipeşte pe acte oficiale sau pe scrisori şi care reprezintă un impozit sau o taxă; taxă reprezentând valoarea unui timbru (**1**) şi care este plătită direct unei administraţii publice. G *Timbru sec* = imagine imprimată în relief pe hârtie, cu ajutorul unui dispozitiv special de metal, care întăreşte valoarea unui act. *Timbru comemorativ* = timbru tipărit ocazional şi folosit în locul timbrelor obişnuite, pentru comemorarea unui eveniment. *Timbru fiscal* = timbru folosit pentru încasarea unor taxe fiscale. F Ştampilă aplicată de oficiile poştale, care indică locul şi data plecării sau a sosirii unei scrisori. **2.** Însuşire a sunetului muzical datorită căreia se deosebesc între ele sunetele de aceeaşi înălţime şi intensitate provenite de la surse diferite. F Calitate specifică a unui sunet care permite ca el să fie distins de alt sunet, independent de înălţimea, intensitatea şi durata lui. **3.** (Înv.) Clopot, clopoţel. — Din fr. **timbre.**

TIME-OUT, *time-outuri,* s.n. (Sport) Scurtă întrerupere a jocului (la baschet, volei etc.), acordată de arbitru, la cererea antrenorului sau a căpitanului de echipă. [Scris şi: *táim-aut*] — Din engl. **time-out.**

TIMF, *timfi,* s.m. (Înv.) Monedă poloneză sau rusească care a circulat şi în Moldova. — Din pol. **tynf.**

TIMÍD, -Ă, *timizi, -de,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Lipsit de îndrăzneală, de încredere în sine; sfios, ruşions; (despre însuşirile sau acţiunile oamenilor) care dovedeşte, trădează o astfel de fire. — Din fr. **timide,** lat. **timidus.**

TIMIDITÁTE, *timidităţi,* s.f. Însuşirea de a fi timid; lipsă de îndrăzneală; sfială, sfiiciune. — Din fr. **timidité,** lat. **timiditas, -atis.**

TIMÍE s.f. (Psih.) Stare afectivă obişnuită a unui individ. — Din lat., engl. **thymia.**

TIMING, *timinguri,* s.n. (Sport) Stabilire a folosirii timpului de joc. [Pr.: *taĭming*] — Din engl. **timing.**

TIMIŞEÁN, -Ă, *timişeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din judeţul Timiş. **2.** Adj. Care aparţine judeţului Timiş sau timişenilor (**1**), privitor la judeţul Timiş ori la timişeni. — **Timiş** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TIMIŞEÁNCĂ, *timişence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din judeţul Timiş. — **Timişean** + suf. *-că.*

TIMIŞOREÁN, -Ă, *timişoreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Timişoara. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Timişoara sau timişorenilor (**1**), privitor la municipiul Timişoara ori la timişoreni. — **Timişoara** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TIMIŞOREÁNCĂ, *timişorence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Timişoara. — **Timişorean** + suf. *-că.*

TIMLEÁC, *timleacuri,* s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o vargă groasă de fier prevăzută la unul din capete cu un cârlig ascuţit, care serveşte la prinderea peştilor mari. — Din rus. **temleak.**

TIMOFTÍCĂ, *timoftici,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cultivată ca plantă furajeră *(Phleum pratense).* — **Timofte** (n. pr.) + suf. *-ică.*

TIMÓL, (**2**) *timoluri,* s.n. **1.** Substanţă care se găseşte în unele uleiuri eterice sau se prepară pe cale sintetică, fiind folosită în special ca emolient al căilor respiratorii. **2.** (Med.) Probă de laborator pentru verificarea funcţiilor ficatului efectuată cu timol (**1**). — Din fr. **thymol.**

TIMÓNĂ, *timone,* s.f. Roată de lemn sau de metal cu ajutorul căreia se manevrează cârma unei nave. — Din ngr. **timóni.**

TIMONERÍE, *timonerii,* s.f. **1.** Loc cu vizibilitate bună de pe bordul unei nave, unde se găseşte timona şi unde îşi face serviciul timonierul. **2.** (În sintagma) *Timonerie de frână* = ansamblu de piese (pârghii, bare şi tije) care acţionează frâna unui automobil, a unei locomotive etc. — Din fr. **timonerie,** it. **timoneria.**

TIMONIÉR, *timonieri,* s.m. Marinar însărcinat cu manevrarea timonei şi care transmite semnalele de legătură cu interiorul navei, cu alte nave sau cu coasta. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **timonier.**

TIMORÁ, *timorez,* vb. I. Tranz. A speria; a intimida. — Din **timorat** (derivat regresiv).

TIMORÁRE, *timorări,* s.f. Acţiunea de *a timora* şi rezultatul ei; intimidare. — V. **timora.**

TIMORÁT, -Ă, *timoraţi, -te,* adj. Stăpânit de frică sau de emoţie; temător, intimidat, speriat. — Din fr. **timoré,** lat. **timoratus.**

TIMP, (**II, V**) *timpuri,* s.n., (**III**) s.n., (**IV**) *timpi,* s.m. **I.** S.n. Mediu omogen şi nedefinit, analog spaţiului, în care ne apare succesiunea ireversibilă a fenomenelor. **II.** S.n. şi (înv.) m. **1.** Durată, perioadă, măsurată în ore, zile etc., care corespunde desfăşurării unei acţiuni, unui fenomen, unui eveniment; scurgere succesivă de momente; interval, răstimp, răgaz. G Loc. conj. *Cât timp...* = în toată perioada în care... G Loc. adv. *De la un timp* sau (rar) *dintr-un timp* = începând de la un moment dat. *Cu timpul* = cu încetul, treptat, pe măsură ce trece vremea. *La* (sau *din*) *timp* = la momentul potrivit; până nu este prea târziu. *Din timp în timp* = la intervale (mai mari sau mai mici) de timp; din când în când, uneori, câteodată. *(În) tot timpul* = mereu, întruna. *În acelaşi timp* = simultan; de asemenea. G Expr. *E timpul (să...)* = a venit momentul (să...). *(Toate) la timpul lor* = (toate) la momentul potrivit. *A fi* (sau *a sosi) timpul cuiva* = a sosi pentru cineva momentul potrivit (şi aşteptat). F (Înv.) Anotimp. **2.** Perioadă determinată istoric; epocă. G Expr. *Pe timpuri* = demult, odinioară. F (La pl.) Împrejurări. **III.** S.n. Stare a atmosferei într-o regiune, pe o perioadă dată, determinată de ansamblul factorilor meteorologici. **IV.** S.m. şi (rar) n. Fiecare dintre fazele sau momentele unei mişcări, ale unei operaţii, ale unui fenomen, ale unei acţiuni etc. F Fiecare dintre fazele ciclului termodinamic al unei maşini termice cu piston, care corespunde unei curse complete a acestuia. *Motor în patru timpi.* F (Muz.) Fiecare dintre fazele egale care alcătuiesc o măsură; bătaie. **V.** S.n. Categorie gramaticală specifică verbului, cu ajutorul căreia se exprimă raportul dintre momentul vorbirii, un moment de referinţă şi momentul în care se petrece acţiunea sau în care este adevărată o anumită stare de lucruri. F Fiecare dintre formele flexionare ale verbului, prin care se exprimă categoria gramaticală a timpului (**V**). [Pl. şi: (rar, **IV**) *timpuri,* s.n. (înv., **II**) *timpi,* s.m.] — Lat. **tempus, -oris.**

TIMPÁN, *timpane,* s.n. **1.** (Anat.) Membrană elastică care desparte partea externă a urechii de cea mijlocie, transmiţând prin vibraţii undele sonore la urechea internă. **2.** Instrument muzical de percuţie, asemănător cu toba, dar care poate fi acordat; paucă. **3.** (Arhit.) Suprafaţă de zidărie netedă sau ornamentată cu sculpturi, situată între o grindă orizontală şi un arc de deasupra golului unei uşi sau al unei ferestre. — Din (**1, 3**) fr. **tympan,** (**2**) it. **timpano.**

TIMPANÍSM s.n. (Rar) Boală care se manifestă prin balonarea abdomenului, din cauza gazelor aflate în intestine; timpanită. — Din fr. **tympanisme.**

TIMPANÍST, -Ă, *timpanişti, -ste,* s.m. şi f. Membru al unei orchestre care bate timpanul (**2**). — Din it. **timpanista.**

TIMPANÍTĂ, *timpanite,* s.f. (Med.) Timpanism. — Din fr. **tympanite.**

TIMPANÓN, *timpanoane,* s.n. Instrument muzical folosit în sec. XVI–XVIII, alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă în formă de trapez, deasupra căreia erau întinse coarde de metal puse în vibraţie cu două ciocănele. — Din fr. **tympanon.**

TIMPANOPLASTÍE, *timpanoplastii,* s.f. (Med.) Operaţie prin care se încearcă refacerea timpanului perforat. — Din fr. **tympanoplastie.**

TIMPANOTOMÍE, *timpanotomii,* s.f. (Med.) Paracenteză a timpanului. — Din fr. **tympanotomie.**

TIMPURÍU, -ÍE, *timpurii,* adj. **1.** Care se întâmplă, apare sau se face înainte de data sau de timpul obişnuit sau prevăzut. G Loc. adv. *De timpuriu* = înainte de data sau de momentul obişnuit sau prevăzut, din vreme; devreme. **2.** (Despre varietăţi de fructe sau de legume) Care se coace sau devine bun de mâncat înainte de vremea obişnuită; (despre flori) care se dezvoltă mai devreme; (despre copaci) care înfloreşte sau înverzeşte mai devreme decât timpul obişnuit. — Lat. ***temporivus.**

TÍMUS s.n. Glandă endocrină, aşezată în partea superioară a toracelui, care influenţează creşterea organismului în primii ani ai copilăriei şi imunitatea, atrofiindu-se la pubertate. — Din fr. **thymus.**

TÍNĂ s.f. (Reg.) Noroi. F Pământ, lut. — Din sl. **tina.**

TINCTORIÁL, -Ă, *tinctoriali, -e,* adj. (Despre plante sau produse chimice) Care conţine substanţe colorante; (despre substanţe) care este obţinut din plante şi folosit la colorarea produselor textile sau a pieilor. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **tinctorial.**

TINCTÚRĂ, *tincturi,* s.f. Medicament obţinut prin dizolvarea în alcool sau în eter a elementelor active dintr-o plantă, dintr-un produs chimic etc. — Din lat. **tinctura.** Cf. fr. teinture.

TINDALIZÁRE, *tindalizări,* s.f. Procedeu de sterilizare prin încălziri la temperaturi între 60°–80°C şi răciri succesive. — După fr. **tyndallisation.**

TÍNDĂ, *tinde,* s.f. Încăpere mică situată la intrarea caselor ţărăneşti. G Expr. *A face o treabă până în tindă* = a începe un lucru fără a-l termina. F (Înv.) Coridor, galerie. F Pronaos. F Prispă, pridvor, cerdac. [Pl. şi: *tinzi*] — Lat. ***tenda** (< *tendere).*

TÍNDE, *tind,* vb. III. Intranz. **1.** A-şi îndrepta năzuinţele sau activitatea spre atingerea unui obiectiv, spre câştigarea unui lucru dorit; a aspira, a năzui. **2.** (Despre obiecte) A avea tendinţă să..., a evolua într-o anumită direcţie şi de o anumită manieră. — Din fr. **tendre,** lat. **tendere** (după *întinde).*

TINDÉCHE, *tindechi,* s.f. Bucată îngustă de lemn sau de oţel, cu dinţi la ambele capete, cu ajutorul căreia se ţine întinsă pânza la războiul când se ţese manual. F Mecanism bazat pe o serie de rotiţe, cu care se întinde pânza în lăţime la războaiele mecanice. — Lat. **tendicula.**

TINDÚŢĂ, *tinduţe,* s.f. Diminutiv al lui *tindă.* — **Tindă** + suf. *-uţă.*

TINERÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *tinerei, -ele,* adj., s.m. şi f. Diminutiv al lui *tânăr.* — **Tânăr** + suf. *-el.*

TINERÉSC, -EÁSCĂ, *tinereşti,* adj. Care aparţine tinereţii sau persoanelor tinere, privitor la tinereţe sau la persoanele tinere; caracteristic tinereţii sau persoanelor tinere. — **Tânăr** + suf. *-esc.*

TINERÉŞTE adv. În felul tinerilor, ca tinerii. — **Tânăr** + suf. *-eşte.*

TINERÉT s.n. Mulţime de tineri, totalitatea tinerilor; tinerime, tinereţe (**3**). F Totalitatea animalelor tinere de aceeaşi specie dintr-o gospodărie. — **Tânăr** + suf. *-et.*

TINERÉŢE, *tinereţi,* s.f. **1.** Perioadă din viaţa omului între copilărie şi maturitate. F Perioada de început a existenţei unui animal sau a unui copac. **2.** Stare a omului tânăr (caracterizată prin vigoare, prospeţime, avânt). **3.** Oameni tineri; tineret. — **Tânăr** + suf. *-eţe.*

TINERÍME s.f. Tineret. — **Tânăr** + suf. *-ime.*

TINÉTĂ, *tinete,* s.f. Putină mică, hârdău care serveşte, în anumite locuri, la colectarea şi transportul materiilor fecale. — Din fr. **tinette.**

TING interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetul clopoţeilor sau al tălăngii. — Onomatopee.

TINGÍRE, *tingiri,* s.f. Vas adânc (de aramă sau de fontă) în care se găteşte mâncarea. — Din tc. **tencere.**

TINICHEÁ, *tinichele,* s.f. **1.** Placă sau foaie subţire de tablă de oţel având diverse utilizări. F (Depr.) Metal de calitate inferioară. G Expr. *A fi* (sau *a rămâne, a ajunge* ori *a lăsa pe cineva) tinichea* = a fi (sau a rămâne, a ajunge ori a lăsa pe cineva) lipsit de orice bun material. **2.** Cutie, vas, recipient făcut din tablă. **3.** (Depr.) Decoraţie, medalie. **4.** (Reg.) Scândură subţire (de brad). — Din tc. **teneke.**

TINICHELÚŢĂ, *tinicheluţe,* s.f. Diminutiv al lui *tinichea.* — **Tinichea** + suf. *-eluţă.*

TINICHIGERÍE, (**2**) *tinichigerii,* s.f. **1.** Meseria tinichigiului. **2.** Atelierul sau prăvălia tinichigiului. — **Tinichigiu** + suf. *-erie.*

TINICHIGÍU, *tinichigii,* s.m. Meseriaş, muncitor care lucrează sau repară obiecte de tinichea, sârmă, bare metalice etc. — Din tc. **tenekeci.**

TINÓS, -OÁSĂ, *tinoşi, -oase,* adj. (Înv. şi reg.) Plin de tină, murdărit cu tină; noroios. — **Tină** + suf. *-os.*

TINTOMÉTRU, *tintometre,* s.n. Tip de colorimetru în care culoarea (concentraţia) unei soluţii se determină prin compararea ei cu sticle-etalon colorate. — Din germ. **Tintometer.**

TIO interj. (Reg.) Strigăt cu care se goneşte un animal. — Onomatopee.

TIOCÓL, *tiocoli,* s.m. (Chim.) Produs sintetic asemănător prin unele proprietăți cu cauciucul. [Pr.: *ti-o-*] — Din fr. **thiokol,** germ. **Tiokol.**

TIÓL, *tioli,* s.m. Mercaptan. [Pr.: *ti-ol*] — Din fr. **thiol.**

TIOURÉE s.f. Substanță organică, incoloră, solubilă în apă, folosită la fabricarea unor medicamente sau a unor materiale plastice. [Pr.: *ti-o-u-*] — Din fr. **thio-urée.**

TIP, (**1, 2, 3**) *tipuri,* s.n., (**4**) *tipi, -e,* s.m. și f. **1.** S.n. Obiect care reprezintă modelul pe baza căruia se produc alte obiecte de același fel; prototip. **2.** S.n. Individ, exemplar, obiect, fenomen care întrunește anumite trăsături reprezentative, esențiale pentru un grup întreg de indivizi, de exemplare, de obiecte etc. de același fel. F Spec. Personaj din literatură sau din artă care întrunește, în modul cel mai expresiv, trăsăturile, caracterele esențiale ale indivizilor din categoria (socială sau psihologică) pe care o reprezintă. F Totalitatea caracterelor distinctive fundamentale ale unui grup, ale unei familii, ale unei rase etc. F Caracter distinctiv; particularitate. **3.** S.n. Soi[3], fel, gen, categorie. **4.** S.m. și f. (Fam.) Individ, ins. — Din fr. **type,** lat. **typus.**

TÍPA interj. (Repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de cineva care umblă descult sau pășește foarte ușor. — Onomatopee.

TIPÁR, *tipare,* s.n. **1.** Ansamblul operațiilor de tipărire a unui text; tehnica, meșteșugul de a tipări; ansamblul mijloacelor tehnice prin care se imprimă un text. G *Tipar adânc* = calcografie (**1**). *Tipar înalt* = metodă de tipărire cu forme de tipar în relief. G Expr. *A da* (ceva) *la tipar* = a preda (o lucrare) spre publicare. *(A fi* sau *a se afla) sub tipar* = (a fi sau a se afla) în pregătire la tipografie pentru a apărea, (a fi sau a se afla) în curs de tipărire. **2.** Model, prototip după care se confecționează sau se toarnă diferite obiecte. F Fig. Clișeu, șablon. F Ștanță pentru baterea monedelor. F Cofraj. **3.** (Înv.) Urmă, întipărire. — Din sl. **tiparŭ.**

TIPÁRNIȚĂ, *tiparnițe,* s.f. (Înv.) Tipografie (rudimentară). — **Tiparnă** (înv. „tipografie" < sl.) + suf. *-iță.*

TIPAROÁSĂ s.f. v. **chiparoasă.**

TIPĂRÍ, *tipăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A reproduce pe un material texte, imagini, desene etc. cu ajutorul unei mașini speciale; *p. ext.* a publica, a edita. **2.** (Înv.) A lăsa o urmă; a întipări. **3.** (Pop.) A apăsa, a îndesa, a frământa ceva cu mâna sau cu un obiect pentru a da o anumită formă. — Din **tipar.**

TIPĂRÍRE, *tipăriri,* s.f. Acțiunea de *a tipări* și rezultatul ei; imprimare; *p. ext.* editare, publicare; tipărit. — V. **tipări.**

TIPĂRÍT s.n. Tipărire. — V. **tipări.**

TIPĂRITÓR, *tipăritori,* s.m. (Înv.) Muncitor care lucrează tipare (**2**). — **Tipări** + suf. *-tor.*

TIPĂRITÚRĂ, *tipărituri,* s.f. Lucrare, carte tipărită. — **Tipări** + suf. *-tură.*

TIPÉSĂ, *tipese,* s.f. (Fam.) Persoană de sex feminin (cu relații și comportări dubioase). — Din fr. **typesse.**

TIPÍC[1], *tipicuri,* s.n. **1.** Formulă obișnuită, stereotipă; obicei, tradiție, normă, regulă. **2.** Carte care cuprinde ansamblul regulilor după care se oficiază slujbele religioase; normă, regulă pentru oficierea serviciului divin. — Din sl. **tipikŭ.**

TÍPIC[2], -Ă, *tipici, -ce,* adj. Care distinge, caracterizează o persoană, un obiect, un fenomen etc.; caracteristic, specific. F (Substantivat, n.) Caracterul a ceea ce este specific; *p. restr.* totalitatea caracterelor unui fenomen artistic, ale unui personaj literar etc., care exprimă în artă esența realității. — Din fr. **typique,** lat. **typicus.**

TIPICÁR, -Ă, *tipicari, -e,* adj., s.m.și f. (Persoană) care dă prea mare importanță lucrurilor mărunte, oprindu-se la forme și aspecte exterioare, fără a pătrunde în miezul lucrurilor; (persoană) care manifestă o scrupulozitate exagerată, inutilă; (om) formalist, pedant. F Spec. (Persoană) care se ține strict de tipicul[1] bisericesc. — **Tipic[1]** + suf. *-ar.*

TIPICITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este tipic[2]. — **Tipic[2]** + suf. *-itate.*

TIPÍE, *tipii,* s.f. (Reg.) Colină cu vârful teșit, de forma unui trunchi de con. — Et. nec.

TIPIZÁ, *tipizez,* vb. I. Tranz. A realiza o tipizare. — **Tip** + suf. *-iza.*

TIPIZÁRE, *tipizări,* s.f. **1.** Reducere a unor tipuri de produse din aceeași categorie și destinate aceluiași scop, la cele recunoscute ca fiind mai folositoare și mai corespunzătoare scopului, care sunt reproduse pe scară largă; standardizare. **2.** Proces complex de generalizare artistică a realității, în urma căruia esența relațiilor sociale, psihologice, a evenimentelor istorice se dezvăluie în forma unor imagini concrete semnificative, în caractere vii, veridice. — V. **tipiza.**

TIPIZÁT, -Ă, *tipizați, -te,* adj. Cu particularități proprii unui tip (**2**). G *Formular tipizat* (și substantivat, n.) = imprimat care se completează în vederea întocmirii unui act. — V. **tipiza.**

TÍPO adj. invar. (Fam.) Tipografic. — Din fr. **typo.**

TIPODIMENSIÚNE, *tipodimensiuni,* s.f. Dimensiune standardizată. [Pr.: *-si-u-*] — **Tip** + **dimensiune.**

TIPOGRÁF, -Ă, *tipografi, -e,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în lucrările de tipar. **2.** S.n. Mașină de cules și de turnat litere sub formă de rânduri întregi. — Din ngr. **tipoghráfos.**

TIPOGRÁFIC, -Ă, *tipografici, -ce,* adj. Care ține de tipografie, privitor la tipografie. — Din ngr. **tipoghrafikós.**

TIPOGRAFÍE, (**1**) *tipografii,* s.f. **1.** Întreprindere sau atelier în care se execută tipărirea de cărți, de ziare etc.; imprimerie, tiparniță, tipo. **2.** Artă, meșteșug, procedeu de a tipări un text, o lucrare etc. — Din ngr. **tipoghrafía.**

TIPOLITOGRAFÍE, *tipolitografii,* s.f. Procedeu de imprimare a unor texte culese cu litere mobile, mai întâi pe hârtie de transport și apoi pe forme de tipar plan (placă litografică sau metal). — Din fr. **typolithographie.**

TIPOLÓGIC, -Ă, *tipologici, -ce,* adj. Care ține de tipologie, privitor la tipologie. — Din fr. **typologique.**

TIPOLOGÍE, (**1**) *tipologii,* s.f. **1.** Studiere sau determinare a tipurilor în care se pot clasifica obiectele, fenomenele etc. dintr-un domeniu oarecare. F Studiere a caracteristicilor structurale sincronice ale uneia sau mai multor limbi. **2.** Ramură a psihologiei care se ocupă cu studiul trăsăturilor psihice caracteristice ale oamenilor. — Din fr. **typologie.**

TIPOMETRÍE s.f. Procedeu mai vechi de reproducere a hărților și figurilor geometrice, folosind forme compuse din elemente tipografice și clișee. — Din fr. **typométrie.**

TIPOMÉTRU, *tipometre,* s.n. **1.** Instrument pentru măsurarea corpului literelor tipografice. **2.** Riglă de metal cu una sau mai multe scări gradate în puncte sau alte unități tipografice și cu care se controlează dimensiunile machetei, textelor etc. — Din fr. **typomètre.**

TIPOTÉCĂ, *tipoteci,* s.f. Colecție a seturilor complete de caractere tipografice și litere (din toate scrierile lumii). — **Tip**[ografie] + suf. *-tecă.*

TIPSÍE, *tipsii,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Tavă mare, rotundă, de metal, uneori artistic ornamentată. **2.** (Muz.; la pl.) Chimval. — Din tc. **tepsi.**

TIPSIOÁRĂ, *tipsioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *tipsie.* [Pr.: *-si-oa-*] — **Tipsie** + suf. *-ioară.*

TIPTÍL adv. **1.** Fără zgomot, ușor, cu grijă (pentru a nu fi auzit). *Merge tiptil.* F Pe furiș, pe nesimțite; pe ascuns (pentru a nu fi văzut, pentru a nu se da de gol). **2.** (Înv.; în expr.) *A se îmbrăca tiptil* = a se deghiza, a se travesti. [Var.: (înv.) **teptíl** adv.] — Din tc. **tebdil.**

TIR[1] s.n. **1.** Ramură sportivă practicată cu arcul, arbaleta sau cu diferite tipuri și calibre de arme de foc sau cu aer comprimat, care cuprinde mai multe probe de tragere la țintă. **2.** Felul în care o armă (de foc) trimite proiectilul spre țintă. *Armă cu tir lung.* **3.** Tragere la țintă în procesul de instruire militară. — Din fr. **tir.**

TIR[2], *tiruri,* s.n. Autocamion de mare tonaj pentru transportul internațional de mărfuri. — Din inițialele **t**[ransport] **i**[nternațional] **r**[utier].

TÍRA interj. (În expr.) *A ține tira* = a ține hangul. — Onomatopee.

TIRÁDĂ, *tirade,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Parte dintr-un discurs în care oratorul dezvoltă pe larg (și cu emfază) o singură idee, o tează. **2.** Fragment dintr-o operă literară (dramatică), de întindere mai mare, caracterizat printr-o deosebită intensitate afectivă, spus fără întrerupere de unul dintre eroi. — Din fr. **tirade.**

TIRÁJ, *tiraje,* s.n. **1.** Numărul de exemplare în care se tipărește o carte sau o publicație periodică. G Loc. adj. *Cu* (sau *de) (mare) tiraj* = care apare într-un număr mare de exemplare. **2.** Multiplicare, prin copiere, a unui film, pentru a asigura numărul de copii necesar rețelei cinematografice. **3.** Operație de turnare în sticle a vinului pregătit pentru fabricarea șampaniei. **4.** Circulația aerului (și a gazelor de ardere) într-o instalație de încălzire cu focar (care se datorește diferenței de presiune dintre două sectoare ale coșului). — Din fr. **tirage.**

TIRALIÓR, *tiraliori,* s.m. (Înv.) Infanterist însărcinat cu misiuni de cercetare. [Pr.: *-li-or*] — Din fr. **tirailleur.**

TIRAMISÙ, *tiramisu,* s.n. Prăjitură de origine italiană, pe bază de brânză, ouă, biscuiți, cu aromă de cafea și lichior de cacao. — Din it. **tiramisù**.

TIRÁN, -Ă, *tirani, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Stăpânitor absolut al unui stat sau al unei cetăți grecești din Antichitate (care guverna cu cruzime); *p. gener.* șef de stat care conduce în mod absolut; despot. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care încearcă să-și impună voința în orice împrejurare, care asuprește pe cei din jur; (om) crud, nemilos. — Din ngr. **tirannos,** fr. **tyran.**

TIRÁNIC, -Ă, *tiranici, -ce,* adj. Care tiranizează, de tiran; despotic, samavolnic, crud, arbitrar, tiranicesc, tirănesc. F Fig. Care obsedează, urmărește, chinuiește; chinuitor, obsedant. — Din ngr. **tirannikós,** fr. **tyrannique.**

TIRANICÉSC, -EÁSCĂ, *tiranicești,* adj. (Înv.) Tiranic. — **Tiran** + suf. *-icesc.*

TIRANICÍD (**1**) *tiramicide,* s.n., (**2**) *tiramicizi,* s.m. **1.** S.n. Ucidere a unui tiran. **2.** S.m. Ucigaș al unui tiran. — Din fr. **tyrannicide.**

TIRANÍE, *tiranii,* s.f. **1.** Formă de conducere politică în Grecia antică; *p. gener.* conducere politică, guvernare despotică sau obținută prin uzurpare.

2. Caracterul a ceea ce este tiranic. F Comportare, atitudine de tiran (**2**); faptă de tiran. — Din fr. **tyrannie.**

TIRANIZÁ, *tiranizez,* vb. I. Tranz. A trata pe cineva în mod tiranic, a se purta ca un tiran (**2**); a asupri, a teroriza. F Fig. A chinui, a obseda. — Din fr. **tyranniser.**

TIRANIZÁRE s.f. Acțiunea de *a tiraniza* și rezultatul ei. — V. **tiraniza.**

TIRÁNT, *tiranți,* s.m. Element de construcție executat din cabluri, lanțuri, bare de oțel sau din beton armat, care are rolul de a prelua forțe de întindere. — Din fr. **tirant.**

TIRATRÓN, *tiratroane,* s.n. (Fiz.) Triodă cu descărcare în gaz. — Din fr. **Thyratron.**

TIRĂNÉSC, -EÁSCĂ, *tirănești,* adj. (Înv.) Tiranic. — **Tiran** + suf. *-esc.*

TIRBUȘÓN, *tirbușoane,* s.n. Ustensilă casnică formată dintr-o spirală metalică cu un mâner, folosită pentru a scoate dopurile de plută de la sticle; rac[2]. — Din fr. **tire-bouchon.**

TIREGHÍE s.f. v. **tirighie.**

TIREOGLOBULÍNĂ s.f. (Biol.) Substanță bogată în iod, prezentă în glanda tiroidă. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **thyréoglobuline.**

TIREOTOXICÓZĂ s.f. (Med.) Boală provocată de intoxicarea organismului cu hormoni tiroidieni în exces. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **thyréotoxicose.**

TIREOTRÓP, -Ă, *tireotropi, -e,* adj., s.n. (Substanță, hormon) care stimulează secreția glandei tiroide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **thyréotrope.**

TIRFÓN, *tirfoane,* s.n. Șurub mare de oțel folosit în fixarea șinelor de cale ferată pe traverse. — Din fr. **tire-fond.**

TIRIÁC s.n. (Înv. și pop.) Preparat medicinal care conține opiu, folosit în trecut ca anestezic. [Pr.: *-ri-ac*] — Din tc. **tiryak.**

TIRIACHÍU, -ÍE, *tiriachii,* adj. (Înv. și reg.) Amețit (de băutură sau de substanțe narcotice). [Pr.: *-ri-a-*] — Din tc. **tiryaki.**

TIRIGHÍE s.f. (Pop.) Substanță sedimentară cu aspect sticlos, cu gust acru, rămasă pe pereții butoaielor după ce s-a scos vinul și folosită în vopsitorie sau pentru acrit mâncărurile; tartru. [Var.: (pop.) **tireghíe, tirigíe** s.f.] — Din ngr. **trighía.**

TIRIGÍE s.f. v. **tirighie.**

TIRISTÓR, *tiristoare,* s.n. (Electron.) Dispozitiv semiconductor cu trei electrozi (anod, catod și electrod), funcționând ca o diodă semiconductoare cu electrod de comandă. — Din engl., fr. **thyristor.**

TIROÍD, -Ă, *tiroide,* adj. Tiroidian. G *Glandă tiroidă* (și substantivat, f.) = glandă endocrină, situată în partea anterioară a gâtului, în fața traheii, ai cărei hormoni influențează creșterea, metabolismul etc. — Din fr. **tyroïde.**

TIROIDIÁN, -Ă, *tiroidieni, -e,* adj. Care ține de tiroidă, privitor la tiroidă; de natura tiroidei. *Insuficiență tiroidiană.* [Pr.: *-ro-i-di-an*] — Din fr. **thyroïdien.**

TIROIDÍSM s.m. (Med.) Denumire generică pentru bolile glandei tiroide. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **thyroïdisme.**

TIROIDÍTĂ, *tiroidite,* s.f. (Med.) Boală constând în inflamația tiroidei. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **thyroïdite.**

TIROLÉZ, -Ă, *tirolezi, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Tirol. **2.** Adj. Care aparține Tirolului sau tirolezilor (**1**), privitor la Tirol ori la tirolezi. **3.** S.f. Model de rochie alcătuită din trei piese; o bluză albă, un fel de sarafan imprimat și un șorțuleț (alb). — Din it. **tirolese.**

TIROXÍNĂ, *tiroxine,* s.f. Hormon bogat în iod secretat de glanda tiroidă a vertebratelor. — Din fr. **thyroxine.**

TIROZÍNĂ, *tirozine,* s.f. Acid aflat în mai multe protide, a cărui oxidare duce la formarea pigmenților negri. — Din fr. **tyrosine.**

TIRS, *tirsuri,* s.n. **1.** Toiag simbolic, împodobit cu viță-de-vie și având în vârf un con de pin, cu care era înfățișat zeul Dionysos și cei care îl însoțeau. **2.** Inflorescență în formă de con de brad. — Din fr. **thyrse.**

TIS s.m. v. **tisă.**

TÍSĂ, *tise,* s.f. Arbore sau arbust rășinos, care poate atinge peste 1 000 de ani, cu frunze lungi, aciculare, lucitoare, cu lemnul tare și foarte prețios *(Taxus baccata); p. restr.* lemnul acestui arbore. [Var.: (rar) **tis** s.m.] — Din sl. **tisa.**

TIST, (**1**) *tiști,* s.m., (**2**) *tisturi,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** S.m. Înalt funcționar de stat. **2.** S.n. Ofițer; comandant, căpetenie. — Din magh. **tiszt.**

TISULÁR, -Ă, *tisulari, -e,* adj. (Anat.) Care aparține țesuturilor, privitor la țesuturi. — Din fr. **tissulaire.**

TIȘLÁIFĂR, *tișlaifăre,* s.n. (Reg.) Milieu. — Din germ. **Tischläufer.**

TITÁN[1] s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, cu duritate mare, care se găsește răspândit în natură sub formă de compuși și care se folosește la fabricarea unor oțeluri speciale. — Din fr. **titane.**

TITÁN[2], *titani,* s.m. Om cu puteri extraordinare; uriaș, gigant. F Om cu calități extraordinare, cu o putere de muncă ieșită din comun. — Din fr. **titan,** lat. **Titan, -anis.**

TITANÉSC, -Ă, *titanești, -ste,* adj. (Rar) Titanic. — Din fr. **titanesque.**

TITÁNIC, -Ă, *titanici, -ce,* adj. Care aparține titanilor[2], privitor la titani[2]; care are puteri sau proporții extraordinare, uriaș, extraordinar, gigantic. — Din fr. **titanique.**

TITANÍSM s.n. **1.** Spirit de revoltă. F Atitudine de revoltă specifică geniului romantic. **2.** Ceea ce caracterizează opera unui creator de geniu. — Din fr. **titanisme.**

TITANÍT, *titanituri,* s.n. Silicat natural de calciu și de titan[1], de culoare galbenă, verzuie sau brună, folosit ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **titanite.**

TITIRÉZ, *titirezi,* s.m. **1.** Partea inferioară, de formă conică, a fusului de tors, care, prin greutatea sa, face ca fusul să se învârtească mai ușor și uniform. **2.** Jucărie mică făcută din lemn, din os, din metal etc., în formă de con și cu un vârf ascuțit, care se poate roti pe o suprafață plană; sfârlează. **3.** Bățul de sub coșul morii, care lovește teica pentru a face să treacă grăunțele între pietrele morii; hădărag. [Pl. și: (n.) *titirezuri*] — Et. nec.

TITIRÍ, *titiresc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) dichisi, a (se) aranja, a (se) găti cu (prea) multă grijă. — Et. nec.

TITIRÍRE, *titiriri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) titiri* și rezultatul ei. — V. **titiri.**

TITIRISÍ, *titirisesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) dichisi. — Et. nec.

TITIRÍT, -Ă, *titiriți, -te,* adj. (Fam.) Aranjat, dichisit, gătit cu (prea) multă grijă. — V. **titiri.**

TÍTLU, *titluri,* s.n. **1.** Calificare dobândită de cineva în urma unor studii speciale într-un anumit domeniu de activitate. G *Titlu de glorie* = merit, renume, fală. F Demnitate, funcție, titulatură deținute de cineva sau acordate cuiva; nume, denumire care corespunde acestor demnități, funcții sau titulaturi. F Calificativ care exprimă o relație socială. *Titlul de tată.* **2.** Cuvânt sau text pus în fruntea unei lucrări sau a unei părți distincte a ei, indicând rezumativ sau sugestiv cuprinsul acesteia; *p. gener.* orice lucrare editată. F Partea scrisă de la începutul unui film, care indică numele filmului, realizatorii și studioul care l-a produs. F (La pl.) Traducerea dialogului imprimată pe filmele vorbite în limbi străine. G Loc. adv. *Cu titlu de...* = cu caracter de, ca... **3.** Capitol sau subdiviziune în textele de legi, de regulamente etc. (purtând un număr de ordine). **4.** (În sintagmele) *Titlu de proprietate* = document care stabilește dreptul de proprietate al cuiva asupra unui bun. *Titlu de valoare* = document de valoare care face obiectul unor tranzacții financiare. **5.** Fig. Bază legală, drept. **6.** Procent de metal nobil dintr-un aliaj; titru (**3**). — Din ngr. **títlos,** lat. **titulus.** Cf. (pentru sens) fr. titre.

TITRÁ, *titrez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina proporția de aur, de argint etc. dintr-un aliaj. **2.** A determina prin analiză volumetrică concentrația unei soluții. **3.** A da un titlu (într-un ziar, într-o revistă etc.). — Din fr. **titrer.**

TITRÁJ s.n. Titrare. — Din fr. **titrage.**

TITRÁRE, *titrări,* s.f. Acțiunea de *a titra* și rezultatul ei. — V. **titra.**

TITRÁT, -Ă, *titrați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a obținut un titlu în urma absolvirii unei instituții de învățământ superior. **2.** Adj. (Despre soluții) A cărei concentrație a fost determinată prin analiză. — Din fr. **titré.**

TITRATÓR, -OÁRE, *titratori, -oare,* s.m. și f. Specialist care titrează soluțiile. — **Titra** + suf. *-tor.*

TITRIMETRÍE s.f. (Chim.) Volumetrie. — Din fr. **titrimétrie.**

TÍTRU, *titre,* s.n. **1.** Cantitate de substanță activă, exprimată în grame, care se află dizolvată într-un mililitru de soluție. **2.** Numărul de grame dintr-o substanță cu care aceasta reacționează într-un anumit sens sau care sunt puse în libertate de un centimetru cub de soluție. **3.** Titlu (**6**). F Număr care indică finețea firului de mătase și a fibrelor sintetice. — Din fr. **titre.**

TITUBÁNT, -Ă, *titubanți,* adj. (Livr.) Bălăbănit[2], nesigur, tremurător. — Din fr. **titubant.**

TITUBÁȚIE, *titubații,* s.f. (Livr.) Nesiguranță în mers și în mișcări. — Din fr. **titubation.**

TITULÁR, -Ă, *titulari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care ocupă un post, îndeplinește o funcție etc. în mod permanent, pe baza unei numiri legale. F (Persoană) care se bucură de un drept juridic. **2.** (Persoană) care apare ca erou principal, care dă titlul unei opere artistice, care interpretează rolul principal. — Din fr. **titulaire.**

TITULARIZÁ, *titularizez,* vb. I. Tranz. A numi pe cineva ca titular al unui post (în care funcționa până atunci în mod provizoriu). — Din fr. **titulariser.**

TITULARIZÁRE, *titularizări,* s.f. Acțiunea de *a titulariza* și rezultatul ei. — V. **titulariza.**

TITULARIZÁT, -Ă, *titularizați, -te,* adj. (Despre persoane) Care a devenit titular al postului în care funcționa până atunci în mod provizoriu. — V. **titulariza.**

TITULATÚRĂ, *titulaturi,* s.f. **1.** Mod de a se intitula al cuiva sau a ceva. **2.** Totalitatea titlurilor pe care are dreptul să le poarte o persoană, o instituție etc. — Din fr. **titulature.**

TIU interj. (Reg.) Exclamație care exprimă regretul, mirarea etc. — Onomatopee.

TIUÍ, *tiuiesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Reg.) A izgoni un animal (cu strigătul „tio"). [Pr.: *-ti-u-*] — **Tio** + suf. *-ui.*

TIV, *tivuri,* s.n. Margine a unui obiect de stofă, de pânză etc., îndoită și fixată printr-o cusătură pentru a împiedica destrămarea țesăturii. — Et. nec.

TÍVA interj. (Reg.) Hai! fuga! fugi! șterge-o! G Expr. *Tiva, băiete!* = pe-aici ți-e drumul! pleacă în grabă! — Cf. bg. o t i v a m „mă duc".

TIVEÁLĂ, *tiveli,* s.f. Faptul de *a tivi;* (concr.) ceea ce s-a tivit. — **Tivi** + suf. *-eală.*

TÍVGĂ s.f. v. **tigvă.**

TIVÍ, *tivesc,* vb. IV. Tranz. A face, a coase un tiv. F Fig. A mărgini, a împrejmui (cu un chenar, cu o dungă de altă culoare). — Din **tiv.**

TIVILCHÍE s.f. v. **tivilichie.**

TIVILICHÍE, *tivilichii,* s.f. Pieptar confecționat din piele cu blana în interior, împodobit cu cusături, purtat de femeile de la țară. [Var.: **tivilchíe** s.f.] — Et. nec.

TIVÍRE, *tiviri,* s.f. Acțiunea de *a tivi* și rezultatul ei; tivitură. — V. **tivi.**

TIVÍT[1] s.n. Faptul de *a tivi;* tivire. — V. **tivi.**

TIVÍT[2], -Ă, *tiviți, -te,* adj. (Despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte) Cu tiv cusut. — V. **tivi.**

TIVITÚRĂ, *tivituri,* s.f. Tivire; (concr.) locul unde a fost tivit ceva; tiv. F Fâșie îngustă de pânză, cusută pe marginea unei țesături (de altă culoare); chenar. — **Tivi** + suf. *-tură.*

TIXOTROPÍE s.f. (Fiz.) Transformare reversibilă a unui gel în sol[1], în urma unei agitări, a acțiunii ultrasunetelor etc. — Din fr. **tixotropie.**

TIZ, -Ă, *tizi, -e,* s.m. și f. Persoană care poartă același nume cu alta, considerată în raport cu aceasta; omonim (**2**). — Din sl. **tizŭ.**

TIZÁNĂ, *tizane,* s.f. **1.** (Rar) Băutură obținută dintr-o infuzie de plante medicinale sau de cereale. **2.** (Înv.) Șampanie cu tărie alcoolică slabă. — Din fr. **tisane,** lat. **tisana.**

TIZÍC, *tizicuri,* s.n. Turtă prismatică făcută din baligă amestecată cu paie, folosită de țărani drept combustibil sau ca material de construcție. — Din tc. **tezek.**

TMÉZĂ, *tmeze,* s.f. Intercalare a unui cuvânt între două elemente ale unui cuvânt compus sau ale unei unități frazeologice. — Din fr. **tmèse.**

TOÁCĂ, *toace,* s.f. **1.** Placă de lemn sau de metal pe care se bate ritmic cu unul sau cu două ciocănele, pentru a anunța începerea serviciului religios sau anumite momente ale lui la biserică sau la mănăstire; *p. ext.* sunetul produs de această bătaie. G Expr. *Uscat (ca o) toacă* (sau *ca toaca)* = foarte slab. *A ști și toaca în* (sau *din) cer* = a ști multe lucruri; a face pe atotștiutorul, pe înțeleptul. (Pop.) *Ucigă-l toaca* = **a)** (în imprecații) lua-l-ar dracul!; **b)** diavolul, dracul. F Placă de metal în care se bate pentru a da anumite semnale pe șantiere, în ateliere etc. **2.** (Pop.) Timp al zilei, după răsăritul Soarelui sau înainte de apus, când se oficiază liturghia sau vecernia la biserică. **3.** (Art.) Numele popular al constelației Pegas.— Din **toca** (derivat regresiv).

TOÁIPĂ, *toaipe,* s.f. (Reg.) Unealtă de dulgherie în formă de bardă sau de topor, cu care se cioplesc grinzile. — Et. nec.

TOALÉTĂ, *toalete,* s.f. **1.** Faptul de a se găti, de a se dichisi (spălându-se, pieptănându-se, îmbrăcându-se); dichisire, îngrijire, găteală. G Loc. adj. *De toaletă* = care servește la îngrijirea și la curățarea corpului. F Closet (prevăzut cu chiuvetă). **2.** (Concr.) Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte (femeiască); *p. restr.* rochie. **3.** (Concr.) Mobilă compusă dintr-o oglindă și mai multe dulăpioare, rafturi etc., unde se țin obiectele necesare îngrijirii tenului, părului etc. [Pr.: *toa-*] — Din fr. **toilette.**

TOÁMNĂ, *toamne,* s.f. Anotimp care urmează după vară și precedă iarna, cuprinzând (în emisfera boreală) intervalul dintre 23 septembrie și 22 decembrie, caracterizat prin scăderea treptată a duratei zilei, însemnate precipitații și veștejirea vegetației. G Loc. adj. *De toamnă* = care se face sau se întâmplă toamna, care este necesar sau caracteristic acestui anotimp. G Loc. adv. *Astă-toamnă* = în toamna trecută. *La toamnă* = când va veni toamna; în timpul toamnei viitoare. *De (cu) toamnă* = fiind încă toamnă. *Pe* (sau *în) toamnă* = când a sosit (sau când va sosi) toamna, pe timpul toamnei. *Până la toamnă* = până la începutul toamnei. F (Adverbial; în forma *toamna)* În timpul toamnei. — Lat. **autumnus.**

TOÁNĂ[1], *toane,* s.f. **1.** Capriciu. G Loc. adj. *Cu toane* = capricios, răsfățat. F Criză, atac. G Expr. *A-i veni* (cuiva) *o toană* (sau *toanele)* = a-l apuca (pe cineva) năbădăile, furiile; a-i veni (pe neașteptate) cheful să facă ceva (neobișnuit). *Toană de plâns* = ropot, val, izbucnire de plâns. F Stare de spirit, dispoziție. F Fig. Mișcare repede, violentă. **2.** (Precedat de „o") Interval de timp, răstimp (scurt). F Cantitate mică din ceva. — Cf. t u n a.

TOÁNĂ[2], *toane,* s.f. **1.** Ocol făcut prin desfășurarea largă și completă a unui năvod, care prinde peștele înconjurându-l; loc (bogat în pește) unde se aruncă în acest fel năvodul. F Spărtură, gaură făcută în gheața unei ape, pentru a pescui sau pentru a scoate apă; copcă. **2.** Timpul când peștele umblă după mâncare. — Din ucr., rus. **tonea.**

TOÁRCE, *torc,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. A trage fire dintr-un caier și a le răsuci cu mâna și cu ajutorul fusului, pentru a obține fire care pot fi țesute; a forma fibre textile cu ajutorul unor mașini speciale. **2.** Intranz. (Despre pisici) A produce un sunet continuu, asemănător cu sfârâitul fusului (când cineva toarce **1**). — Lat. **torquere** „a întoarce".

TOÁRCERE, *toarceri,* s.f. Acțiunea de *a toarce* și rezultatul ei. — V. **toarce.**

TOÁRTĂ, *toarte,* s.f. **1.** Parte ieșită în afară la unele obiecte, încovoiată în formă de arc, care servește pentru apucat cu mâna. G (În basme și în credințele populare) *Toarta* (sau *torțile) cerului* (sau *pământului)* = toartă sau toarte pe care le-ar avea cerul (sau pământul). G Loc. adj. și adv. (Fam.) *La toartă* = zdravăn, strașnic; extrem de strâns. **2.** Verigă sau belciug cu ajutorul căruia se atârnă un obiect. F Urechea curbată a unui lacăt (petrecută prin belciuge). **3.** Dispozitiv curbat cu care se prinde cercelul de ureche; cercel în formă de inel. [Pl. și: *torți*] — Lat. **torta** (< *torquere).*

TOÁST, *toasturi,* s.n. Urare făcută la o masă în cinstea unei persoane sau a unui eveniment, însoțită de ridicarea paharului; scurt discurs ținut cu acest prilej. — Din fr. **toast.**

TOASTÁ, *toastez,* vb. I. Intranz. A închina un pahar în sănătatea cuiva sau în cinstea unui eveniment; a ține un toast. — Din fr. **toaster.**

TOBAGOÁN, -Ă, *tobagoani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Republica Trinidad-Tobago. **2.** Adj. Care aparține Republicii Trinidad-Tobago sau tobagoanilor (**1**); privitor la Republica Trinidad-Tobago sau la tobagoani. — [Trinidad-] **Tobago** (n.pr.) + suf. *-an.*

TOBÁȘ, *tobași,* s.m. (Reg.) Toboșar. [Var.: **dobáș** s.m.] — **Tobă** + suf. *-aș.*

TÓBĂ, *tobe,* s.f. **1.** Instrument muzical de percuție, format dintr-un cilindru scurt, larg și gol, de lemn sau de metal, pe fundurile căruia este întinsă câte o membrană de piele, care, lovită (cu două baghete), produce sunete. G Expr. *A bate toba:* **a)** a bate ritmic cu degetele într-un obiect (de nervozitate sau de nerăbdare); **b)** (fam.) a avea accese de tuse, a tuși; **c)** (fam.) a divulga un secret, a lansa tot felul de știri. *A bate toba (la urechea) surdului* = a vorbi cuiva degeaba, a sfătui pe cineva zadarnic, a nu fi ascultat. *A face* (pe cineva) *tobă de bătaie* sau *a face* (cuiva) *pântecele* (sau *spinarea) tobă* = a bate zdravăn (pe cineva). *A fi* (sau *a ieși) tobă de carte* (sau *de învățătură)* = a fi foarte învățat. *A umbla cu toba* sau *a-i bate* (cuiva) *toba* sau *a vinde averea* (cuiva) *cu toba* = a vinde lucrurile sau averea cuiva la licitație publică. **2.** Nume dat mai multor obiecte de lemn sau de metal, fixe sau mobile, în formă de cilindru gol. G *Tobă de eșapament* = cutie cilindrică la motoarele cu ardere internă, care amortizează zgomotul produs la evacuarea gazelor de ardere. F Organ de mașină folosit pentru transmiterea unei forțe de tracțiune prin intermediul unui cablu sau al unui lanț. F Cutie metalică de formă rotundă sau dreptunghiulară, în care se bobinează filmul pentru unele aparate de proiecție. **3.** Mezel preparat din bucățele de carne, de slănină, de măruntaie etc. introduse în membrana care formează stomacul porcului. **4.** (La jocul de cărți) Caro. [Var.: (înv. și pop.) **dóbă** s.f.] — Din magh. **dob.**

TOBÍȚĂ, *tobițe,* s.f. Diminutiv la lui *tobă* (**1**). — **Tobă** + suf. *-iță.*

TOBOGÁN, *tobogane,* s.n. **1.** Construcție în formă de jgheab înclinat, cu marginile ridicate, pe care se poate aluneca ușor și care servește ca mijloc de distracție (sportivă). **2.** Jgheab înclinat folosit drept mijloc de transport prin alunecare al unor materiale, piese etc. [Var.: **topogán** s.n.] — Din fr. **toboggan.**

TOBOȘÁR, *toboșari,* s.m. Persoană care bate toba într-o orchestră sau într-o fanfară; tobaș. F (Adesea fig.) Persoană care adună lumea bătând din tobă, pentru a comunica vești și ordine de interes obștesc. [Var.: (înv. și pop.) **doboșár** s.m.] — Cf. magh. d o b o s.

TOBRÁLCO s.n. Pânză de bumbac cu dungi sau cu carouri realizate prin introducerea unor fire mai groase în urzeală sau în bătătură. — Et. nec.

TOC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură sau de o ciocănitură într-un obiect sau într-un material tare. — Onomatopee.

TOC[2], *tocuri,* s.n. **1.** Cutie ori suport de lemn, de metal, de piele sau de material plastic, cu forme și mărimi diferite, în care se păstrează arme, aparate sau instrumente; teacă de piele, de carton etc. în care se țin diferite obiecte mici (ochelari, piepteni etc.). F Spec. (Rar) Teacă de sabie. **2.** Ustensilă pentru scris sau desenat cu cerneală ori cu tuș făcută din lemn, os, metal, în formă de bețișor, la care se adaptează o peniță; condei. G *Toc rezervor* = stilou. **3.** Cadru de lemn sau de metal în care se fixează, la o construcție, ferestrele și ușile. — Din magh., sb. **tok.**

TOC[3], *tocuri,* s.n. Porțiune mai ridicată de pe partea posterioară a tălpii încălțămintei, care corespunde călcâiului. — Din bg. **tok.**

TOCÁ, *toc,* vb. I. **1.** Tranz. A tăia în bucăți foarte mărunte. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A cheltui fără chibzuială, a risipi bani, averi. F A duce pe cineva la ruină, obligându-l la cheltuieli nechibzuite; a face pe cineva să sărăcească. **3.** Intranz. și tranz. A bate, a ciocăni, a lovi. F Fig. A flecări, a sporovăi. G Expr. *A-i toca cuiva la ureche* (sau *la cap)* sau *a toca pe cineva la cap* = a spune mereu același lucru, a bate pe cineva la cap cu același lucru, a plictisi. *A toca la verzi și uscate* sau *a toca câte-n lună și-n soare* = a vorbi mult și fără rost. **4.** Intranz. A bate toaca. G Expr. *Unde popa nu toacă* = foarte departe. F (Despre o armă) A bubui la intervale dese; a păcăni. F (Despre păsări) A produce un zgomot caracteristic prin lovirea repetată a celor două părți ale ciocului. — Lat. ***toccare.**

TOCÁNĂ, *tocane,* s.f. Mâncare cu sos făcută din bucățele de carne prăjite cu ceapă (și cu adaos de cartofi); mâncare făcută din anumite legume prăjite cu ceapă. — Din magh. **tokány.**

TOCÁRE s.f. Acțiunea de *a toca.* — V. **toca.**

TOCÁT[1] s.n. Faptul de *a toca.* — V. **toca.**

TOCÁT[2], -Ă, *tocați, -te,* adj. Tăiat foarte mărunt. — V. **toca.**

TOCÁTĂ, *tocate,* s.f. **1.** Compoziție muzicală scrisă pentru instrumente cu claviatură. **2.** Piesă muzicală de virtuozitate pentru un instrument sau pentru orchestră, având un ritm sacadat. — Din it. **toccata.**

TÓCĂ, *toci,* s.f. **1.** Pălărioară fără boruri, purtată de femei. **2.** Pălărie de formă cilindrică, fără boruri, purtată de magistrați și de avocați în exercițiul funcțiunii. — Din fr. **toque.**

TOCĂLÍE, *tocălii,* s.f. (Reg.) **1.** Morișcă de lemn care produce un zgomot ritmic (scârțâit) și sperie păsările din lanuri și din vii. **2.** Unealtă cu care se răsucește sfoara groasă pentru plase și năvoade. — Din **toca.**

TOCĂNÍ, *tocănesc,* vb. IV. Intranz. A bate, a bocăni, a ciocăni; a toca. — Contaminare între **toca** și **ciocăni, bocăni.**

TOCĂNÍRE, *tocăniri,* s.f. Acțiunea de *a tocăni* și rezultatul ei; bocănit, ciocănitură. — V. **tocăni.**

TOCĂNÍT, *tocănituri,* s.n. Faptul de *a tocăni.* — V. **tocăni.**

TOCĂNÍȚĂ, *tocănițe,* s.f. Diminutiv al lui *tocană.* — **Tocană** + suf. *-iță.*

TOCĂTOÁRE s.f. v. **tocător.**

TOCĂTÓR, -OÁRE, *tocători, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care toacă, care mărunțește, care zdrobește ceva. **II.** S.n. **1.** Cuțit mare sau mașină de tocat carne, nutreț etc. **2.** Placă de lemn, de material plastic etc. pe care se toacă zarzavaturi, carne etc. F Butuc pe care se taie lemne. [Var.: (**II**) **tocătoáre** s.f.] — **Toca** + suf. *-ător.*

TOCĂTÚRĂ, *tocături,* s.f. **1.** Carne tocată (și amestecată cu pâine, condimente etc.), din care se prepară anumite mâncăruri. **2.** P. gener. Ceea ce a fost tocat, *Tocătură de paie.* — **Toca** + suf. *-ătură.*

TOCEÁLĂ, *toceli,* s.f. Faptul de a-și însuși mecanic lecțiile, învățându-le pe dinafară; bucherească. F Faptul de a insista îndelung în învățarea unei lecții, unei materii etc. — **Toci** + suf. *eală.*

TOCÍ[1], *tocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face sau a deveni mai puțin ascuțit, mai puțin tăios; a (se) roade, a (se) uza prin folosire, prin frecare, prin lovire etc. F Tranz. Fig. A uza, a slei răbdarea, puterea etc. cuiva. **2.** Tranz. A ascuți un obiect la tocilă. **3.** Tranz. Fig. A-și însuși mecanic lecțiile, învățându-le pe dinafară; (cu sens atenuat) a insista îndelung în învățarea unei lecții, unei materii etc. — Din sl. **točiti.**

TOCÍ[2] s.n. Numele unui joc de cărți. F Cuvânt care marchează o greșeală în acest joc. — Et. nec.

TOCILÁR, -Ă, *tocilari, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care se ocupă cu ascuțitul instrumentelor de tăiat (la tocilă). **2.** Fig. Elev sau student care își învață lecțiile pe dinafară, în mod mecanic; bucher. — **Tocilă** + suf. *-ar.*

TOCÍLĂ, *tocile,* s.f. Mașină compusă dintr-un disc abraziv acționat cu un mâner sau o pedală, cu care se ascut instrumentele de tăiat. — Din bg., sb. **točilo.**

TOCILĂRÍE, *tocilării,* s.f. **1.** Atelierul tocilarului (**1**). **2.** Ocupația tocilarului (**1**). — **Tocilar** + suf. *-ie.*

TOCÍRE, *tociri,* s.f. Acțiunea de *a (se) toci* și rezultatul ei. — V. **toci.**

TOCÍT, -Ă, *tociți, -te,* adj. (Despre obiecte tăioase sau ascuțite) Care nu mai taie, cu tăișul uzat, ros, îngroșat. F P. gener. Ros, uzat. — V. **toci.**

TOCITÓR, -OÁRE, *tocitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. Muncitor care lucrează la carierele de piatră. **2.** S.f. Vas mare de lemn în care se pun fructe la fermentat în vederea fabricării vinului, rachiului etc. — **Toci** + suf. *-tor.*

TÓCMA adv. v. **tocmai.**

TOCMÁGI s.m. pl. (Reg.) Tăietei. — Din tc. **tokmak.**

TÓCMAI adv. **1.** În mod exact, precis. G Expr. (Fam.) *Tocmai pe tocmai* = exact așa, în totul. **2.** Abia, chiar atunci. **3.** Nu mai aproape decât... **4.** Chiar așa de..., prea (mult). [Var.: (pop.) **tócma** adv.] — Din sl. **tŭkŭma.**

TOCMĂGÉL, *tocmăgei,* s.m. **1.** (Reg.; la pl.) Diminutiv al lui *tocmagi.* **2.** Numele mai multor specii de ciuperci cu corpul subțire și foarte ramificat, care cresc de obicei la baza trunchiurilor unor copaci *(Clavaria).* — **Tocmagi** + suf. *-ei.*

TOCMEÁLĂ, *tocmeli,* s.f. **1.** Discuție, tratative purtate pentru stabilirea prețului unei mărfi; târguială. **2.** Învoială, acord, convenție. G *Tocmeală agricolă* = (în România între anii 1866 și 1945) contract încheiat între moșieri (sau mari arendași) și țărani la luarea în arendă de către aceștia din urmă a unor parcele de pământ; învoială agricolă. F Condiție. **3.** (Înv.) Organizare, rânduială, orânduire. [Pl. și: (înv.) *tocmele*] — **Tocmi** + suf. *-eală.*

TOCMÍ, *tocmesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A discuta asupra prețului unei mărfi, pentru a cădea la învoială; a se târgui. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) angaja ca slugă, lucrător etc. **3.** Tranz. A închiria un obiect, un mijloc de transport etc. **4.** Tranz. (Înv.) A pune ordine; a orândui, a aranja. **5.** Tranz. (Reg.) A repara; a reface. **6.** Tranz. (Înv.) A pune la cale; a organiza, a constitui. — Din sl. **tŭkŭmiti.**

TOCMÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) tocmi* și rezultatul ei. — V. **tocmi.**

TOCOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al actului nașterii. — Din fr. **tocologie.**

TOCSÍN, *tocsine,* s.n. (Rar) Clopot de alarmă. — Din fr. **tocsin.**

TOCULÉȚ, *toculețe,* s.n. Diminutiv al lui *toc[3].* — **Toc[3]** + suf. *-uleț.*

TÓFUS, *tofusuri,* s.n. Depozit de urați de sodiu și de calciu format în articulațiile și cartilajele urechii, degetelor, cotului etc., la bolnavii de gută. — Din fr. **tophus.**

TÓGĂ, *togi,* s.f. Mantie largă și lungă, fără mâneci, pe care o purtau romanii peste tunică, înfășurată pe corp, pornind de la umărul stâng și lăsând descoperit brațul și umărul drept. — Din lat. **toga.**

TOHÁRIC, -Ă, *toharici, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Limba toharică* (și substantivat, f.) = limbă indo-europeană vorbită în Antichitate în Asia Centrală și cunoscută din texte aparținând sec. V–VII, scrise cu alfabet hindus. **2.** Care aparține limbii toharice, referitor la limba toharică. — Cf. fr. t o k h a r i e n.

TOHOÁRCĂ, *tohoarce,* s.f. (Reg.) Cojoc mare ciobănesc, făcut din piei neprelucrate (cu lâna în afară). — Et. nec.

TOI, (**3**) *toiuri,* s.n. **1.** (La sg.) Punctul culminant al unei acțiuni sau al unui fenomen în desfășurare. F (Pop.) Partea principală, miezul unui lucru. **2.** (Înv. și pop.) Învălmășeală, încăierare; tărăboi, zarvă. **3.** (Înv. și pop.) Ceată, stol, cârd, grup. — Din tc. **toy** „banchet".

TOIÁG, *toiege,* s.n. **1.** Baston pe care se sprijină cineva la mers sau de care se servește pentru a se apăra. F Fig. Sprijin, ajutor, reazem. F Lovitură dată cu toiagul (**1**). **2.** Baston purtat ca semn distinctiv sau ca simbol al unei demnități sau autorități. **3.** (Pop.) Lumânare care se așază în mâna, pe pieptul sau la capul mortului. **4.** (La pl. art.) Numele popular al celor trei stele luminoase așezate la rând în mijlocul constelației Orion. [Pr.: *to-iag*] — Din sl. **tojagŭ, tojaga.**

TOIEGÉL, *toiegele,* s.n. Diminutiv al lui *toiag.* [Pr.: *to-ie-*] — **Toiag** + suf. *-el.*

TOKIÓT, -Ă, *tokioți,* -te, s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Tokio. **2.** Adj. Care aparține capitalei Tokio sau tokioților (**1**); privitor la Tokio sau la tokioți. [Pr.: *-ki-ot*] — **Tokio** (n.pr.) + suf. *-ot.*

TÓLĂ, *tole,* s.f. Foaie de tablă (groasă) tăiată la dimensiunile necesare pentru o anumită lucrare. — Din fr. **tôle.**

TOLĂNÍ, *tolănesc,* vb. IV. Refl. (Despre ființe) A se lungi într-o poziție comodă (pentru a se odihni). F Intranz. A sta culcat, a lenevi. — Cf. t o l o g i.

TOLĂNÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) tolăni.* — V. **tolăni.**

TOLBÁȘ, *tolbași,* s.m. (Înv.) Negustor ambulant de mărunțișuri; marchitan. —**Tolbă** + suf. *-aș.*

TÓLBĂ, *tolbe,* s.f. **1.** Geantă atârnată la șold, în care se păstrează merindele, vânatul etc. **2.** Toc în care se păstrau săgețile. [Var.: (pop.) **tórbă** s.f.] — Din bg., sb. **torba.**

TOLERÁ, *tolerez,* vb. I. Tranz. A îngădui, a permite o situație, un fapt (nepermis); a trece cu vederea. F A admite, a suporta. — Din fr. **tolérer.**

TOLERÁBIL, -Ă, *tolerabili, -e,* adj. Care poate fi tolerat; admisibil; suportabil. — Din fr. **tolérable.**

TOLERÁNT, -Ă, *toleranți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care tolerează; îngăduitor, indulgent. — Din fr. **tolérant.**

TOLERANTÍSM s.n. (Rar) Atitudine de indulgență, de toleranță (religioasă) . — Din fr. **tolérantisme.**

TOLERÁNȚĂ, *toleranțe,* s.f. **1.** Faptul de a tolera; îngăduință, indulgență. F *Casă de toleranță* = stabiliment în care se practică prostituția; bordel. **2.** Obișnuință sau dispoziție pe care o are organismul de a suporta anumite medicamente, substanțe, condiții de mediu etc. **3.** Abatere admisă de la dimensiunea, greutatea, calitatea etc. prevăzută pentru un anumit produs. F (Tehn.) Diferență dintre dimensiunea maximă și minimă admisă în prelucrarea unui anumit material și valoarea nominală a acestei dimensiuni. — Din fr. **tolérance.**

TOLERÁRE s.f. Acțiunea de *a tolera.* — V. **tolera.**

TOLOÁCĂ, *toloace,* s.f. (Reg.) **1.** Pământ lăsat necultivat pentru ca să se odihnească. F Pășune, izlaz comunal pentru vite. **2.** Teren liber neîngrădit, între case sau la marginea satului. — Din ucr. **toloka.**

TOLOCĂNÍ, *tolocănesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A cicăli, a dojeni pe cineva. **2.** Intranz. A trăncăni, a flecări. — Et. nec.

TOLOGÍ, *tologesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A lăsa un teren necultivat pentru a fi călcat și îngrășat de vite. F Refl. pas. (Despre terenuri) A fi călcat (și îngrășat) de vite. F A călca în picioare iarba, semănăturile etc., a culca la pământ. **2.** Refl. (Despre oameni și animale) A se tolăni (pe iarbă). — Din ucr. **toločyty.**

TOLOMÁC, -Ă, *tolomaci, -ce,* s.m. și f., adj. (Fam.) (Om) molâu, bleg, tont. — Et. nec.

TOLOMÉTRU, *tolometre,* s.n. (Fiz.) Turbidimetru. — Din fr. **tholomètre.**

TOLOȘCÁN, -Ă, *toloșcani, -e,* s.m. și f. (Reg.) Copil gras, dolofan. F Boboc de rață sau de gâscă. — Et. nec.

TOLSTOIÁN, -Ă, *tolstoieni, -e,* adj. De Tolstoi, al lui Tolstoi; în maniera lui Tolstoi. — **Tolstoi** (n. pr.) + suf. *-ian.*

TOLTÉC, -Ă, *tolteci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație amerindiană din Mexic. **2.** Adj. Care aparține toltecilor (**1**), privitor la tolteci. — Din fr. **Toltèques.**

TOLUÉN s.n. Hidrocarbură aromatică lichidă, incoloră, inflamabilă, din seria benzenului, extrasă din gazele de cocserie și din gudroanele cărbunilor de pământ și folosită la prepararea unor coloranți, a unor medicamente etc. [Pr.: *-lu-en*] — Din fr. **toluène.**

TOLUIDÍNĂ, *toluidine,* s.f. Amină derivată din toluen, folosită la fabricarea unor coloranți, a unor medicamente etc. [Pr.: *-lu-i-*] — Din fr. **toluidine.**

TOM, *tomuri,* s.n. Fiecare dintre părțile unei lucrări, ale unei opere de proporții mai întinse, formând adesea o unitate independentă și purtând, de cele mai multe ori, un număr de ordine; volum. *Tomul doi.* F P. gener. Carte, operă, lucrare. — Din fr. **tome,** lat. **tomus.**

TÓMAHAWK, *tomahawkuri,* s.n. Armă de luptă (în formă de măciucă, apoi de topor) folosită de amerindieni. [Pr.: *tómăhoc*] — Cuv. engl.

TOMÁTĂ, *tomate,* s.f. Pătlăgea roșie. — Din fr. **tomate.**

TOMBÁC s.n. Aliaj de cupru cu zinc, de culoare roșiatică, folosit la fabricarea unor sârme, table etc. [Var.: (rar) **tumbác** s.n.] — Din fr. **tombac.**

TOMBÁL, -Ă, *tombali, -e,* adj. (Livr.) De mormânt; funerar. — Din fr. **tombal.**

TOMBATÉRĂ, *tombatere,* s.f. Acoperământ al capului sau îmbrăcăminte de modă orientală, care se purta în trecut. F Fig. Persoană cu idei învechite, retrograde. [Var.: (înv.) **tompatéră** s.f.] — Din ngr. **ton patéra** „[care imită] pe tata".

TOMBERÓN, *tomberoane,* s.n. Recipient (de tablă) în formă de semicilindru montat pe o osie cu două roți, care se folosește la transportarea pe distanțe mici a materialelor de construcție, a gunoaielor etc. (și care se descarcă prin răsturnare în jurul osiei sale). [Var.: (pop.) **tumbărău** s.n.] — După fr. **tombereau.**

TÓMBOLĂ, *tombole,* s.f. Loterie organizată la serbări, baluri etc. la care se câștigă diferite obiecte. [Acc. și: *tombólă*] — Din fr., it. **tombola.**

TOMÍSM s.n. Doctrină filosofică și teologică a lui Toma d'Aquino și a continuatorilor săi. — Din fr. **thomisme.**

TOMNÁ, *tomnez,* vb. I. Intranz. (Despre oi, vite) A-și petrece toamna într-un loc cu pășuni. F Tranz. A ține oile, vitele toamna într-un loc cu pășune. — Din **toamnă.**

TOMNÁT s.n. **1.** Faptul de *a tomna.* **2.** Plată pentru ținerea animalelor la pășune, toamna. — V. **tomna.**

TOMNÁTEC, -Ă adj. v. **tomnatic.**

TOMNÁTIC, -Ă, *tomnatici, -ce,* adj. **1.** Care apare toamna, care se face toamna; de toamnă. F (Despre pomi) Care rodește toamna; (despre fructe) care se coace toamna. F (Adverbial) Ca toamna, a toamnă; *fig.* trist, melancolic. **2.** Fig. (Despre oameni) Trecut de maturitate, ajuns la vârsta care precedă bătrânețea. G *Flăcău* (sau *holtei, fecior*) *tomnatic* = bărbat trecut de tinerețe și rămas neînsurat. [Var.: **tomnátec, -ă** adj.] — **Toamnă** + suf. *-atic.*

TOMOGRÁF, *tomografe,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru tomografii. — Din **tomografie** (derivat regresiv).

TOMOGRAFÍE, *tomografii,* s.f. Metodă de radiografie care permite obținerea imaginii structurilor anatomice dintr-un singur plan de profunzime, eliminând imaginile celorlalte planuri. F (Concr.) Clișeu, film care conține o asemenea imagine. — Din fr. **tomographie.**

TOMPATÉRĂ s.f. v. **tombateră.**

TOM-TOM, *tom-tomuri,* s.n. Tobă de dimensiuni mici folosită în muzica modernă și de jazz. — Din engl. **tom-tom.**

TON[1], *toni,* s.m. Pește teleostean răpitor marin care seamănă cu pălămida, ajungând până la lungimea de patru metri *(Thunnus thynnus).* — Din fr. **thon.**

TON[2], *tonuri,* s.n. **I. 1.** Sunet simplu, produs de o sursă care vibrează sinusoidal în timp; interval între două sunete (muzicale) situate la distanță de o secundă mare; *p. ext.* sunet reprezentând cea mai mare distanță dintre treptele alăturate ale gamei. **2.** Tonalitatea unei bucăți muzicale. G Expr. *A da tonul* = **a)** a intona treptele principale, din punct de vedere funcțional, ale gamei în care este scrisă o bucată muzicală; a stabili tonalitatea unei cântări vocale, orientându-se după diapazon; **b)** a iniția, a începe ceva. F (Impr.) Sunet. **3.** Înălțimea cu care se pronunță o silabă. F Felul în care urcă sau coboară glasul în timpul vorbirii; inflexiune, intonație; fel de a spune ceva. G Expr. *Tonul face muzica,* se spune pentru a sublinia importanța felului în care se spune ceva. *A schimba tonul* = a-și schimba atitudinea. **4.** (Înv.) Accent. **II. 1.** Atmosferă specifică rezultată din cuprinsul unei opere literare; notă dominantă a stilului sau a vorbirii cuiva. **2.** Grad de luminozitate a unei culori; nuanță a unei culori. **3.** (Înv.; în expr.) *A-și da ton* = a-și da importanță, aere. — Din fr. **ton,** lat. **tonus.**

TONÁJ, *tonaje,* s.n. Masă sau greutate a unui corp exprimată în tone. F Spec. Capacitate a unei nave exprimată în tone-registru. F Spec. Greutate a unui tren sau a unui autocamion exprimată în tone. F Spec. Greutate maximă de încărcătură pe care o poate suporta un vagon sau un autocamion. — Din fr. **tonnage.**

TONÁL, -Ă, *tonali, -e,* adj. Referitor la ton[2] sau la tonalitate. — Din fr. **tonal.**

TONALITÁTE, *tonalități,* s.f. **I. 1.** Ansamblul legilor care stau la baza gamelor. F Raportul dintre sunetele unei scări muzicale față de acordul ei principal. **2.** (Lingv.) Înălțime caracteristică a unei vocale în scara normală a tonurilor. F Intonație deosebită în unele limbi a unor cuvinte cu sens diferit care se scriu la fel. **II. 1.** Ton[2] (**II 1**). **2.** Ton[2] (**II 2**). F Ambianță cromatică specifică unui tablou. — Din fr. **tonalité.**

TONÁRE s.f. **1.** Acoperire a părților albe ale unei tipărituri executate în tipar plan cu un strat de cerneală. **2.** (Fot.) Virare. — Din **ton[2].**

TÓNĂ, *tone,* s.f. Unitate de măsură a masei, egală cu 1 000 de kg. G *Tonă-ki-lometru* = unitate de măsură pentru exprimarea volumului transporturilor pe o linie de cale ferată, egală cu deplasarea unei greutăți de o tonă pe distanța de 1 km. *Tonă-registru* = unitate de măsură pentru volumul interior al unei nave comerciale, egală cu 2,8316 m^3. *Tonă-deadweight* = unitate de măsură pentru capacitatea totală de încărcare a unei nave comerciale, egală cu o tonă. — Din fr. **tonne.**

TONDÓ, *tondouri,* s.n. Tablou, de obicei de mici dimensiuni, de formă rotundă sau ovală. — Cuv. it.

TÓNER, *tonere,* s.n. Pulbere de grafit folosită la copiatoare și imprimante laser pentru reproducerea documentelor. [Pr.: *tónăr*] — Din engl. **toner.**

TONÉTĂ, *tonete,* s.f. Gheretă, stand mic pentru comerțul stradal. — După fr. **tonnelet** „butoiaș".

TÓNIC, -Ă, *tonici, -ce,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. (Despre vocale sau silabe) Care poartă accentul, pe care cade accentul. G *Accent tonic* = accentul muzical al vocalelor și al silabelor; *p. ext.* accentul expirator sau de intensitate. **2.** S.f. (Muz.) Treapta întâi a modurilor major sau minor. F Acord construit pe treapta întâi a modului major sau minor. **3.** Adj., s.n. (Substanță, medicament) care are proprietatea de a fortifica un organism; întăritor, fortifiant. — Din fr. **tonique,** it. **tonico.**

TONICARDIÁC, *tonicardiace,* s.n. (Med.) Tonic administrat în insuficiența cardiacă. — Din fr. **tonicardiaque.**

TONICITÁTE s.f. Proprietate a mușchilor netezi sau striați de a-și menține un tonus permanent. — Din fr. **tonicité.**

TONIFIÁNT, -Ă, *tonifianți, -te,* adj., s.n. Tonic (**3**). [Pr.: *-fi-anț*] — Din fr. **tonifiant.**

TONIFICÁ, *tonific,* vb. I. Tranz. A întări, a fortifica un țesut, un organ, un organism. — După fr. **tonifier.**

TONIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a tonifica* și rezultatul ei. — V. **tonifica.**

TONIFIÉRE, *tonifieri,* s.f. Tonificare. [Pr.: *-fi-e-*] — După fr. **tonification.**

TONOMÁT, *tonomate,* s.n. Pick-up semiautomat care se declanșează cu ajutorul unei monede sau al unui jeton și care are un sistem selector de discuri. — Din germ. **Tonomat.**

TONOMÉTRIC, -Ă, *tonometrici, -ce,* adj. Referitor la tonometrie. — Din fr. **tonométrique.**

TONOMETRÍE s.f. **1.** Capitol al chimiei fizice care studiază presiunea de vapori a soluțiilor nevolatile, în scopul determinării greutății moleculare a substanțelor dizolvate. F Măsurarea presiunii de vapori a unei soluții. **2.** (Med.) Măsurare a tensiunii (intraoculare). — Din fr. **tonométrie,** germ. **Tonometrie.**

TONOMÉTRU, *tonometre,* s.n. (Fon.) Aparat electronic pentru extragerea și măsurarea frecvenței fundamentale a semnalelor vorbirii. — Din fr. **tonomètre.**

TONOSCÓP, *tonoscoape,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru tonoscopie. — Din **tonoscopie** (derivat regresiv).

TONOSCOPÍE, *tonoscopii,* s.f. (Med.) Măsurarea tensiunii din artera centrală a retinei. — Din fr. **tonoscopie.**

TONÓU, *tonouri,* s.n. Evoluție a unui avion aflat în zbor orizontal, în care acesta execută o mișcare de rotație în jurul axei sale longitudinale fără a-și schimba direcția sau înălțimea de zbor. — Din fr. **tonneau.**

TONSÚRĂ, *tonsuri,* s.f. Ceremonia tunderii părului din creștetul capului la consacrarea unui călugăr catolic; (concr.) locul, de formă rotundă, rămas fără păr în urma acestei ceremonii. — Din fr. **tonsure,** lat. **tonsura.**

TONT, TOÁNTĂ, *tonți, toante,* adj., s.m. și f. (Om) prost, neghiob, nătâng. [Var.: (pop.) **tânt, -ă** adj.] — Cf. it., sp., port. t o n t o.

TONTĂLĂU, *tontălăi,* adj., s.m. (Fam.) Tont. — **Tont** + suf. *-ălău.*

TONTOLÉTE, *tontoleți,* adj., s.m. (Pop.) Tont. — **Tont** + suf. *-olete.*

TONTORÓIUL s.n. art (În expr.) *A juca* (sau *a sări) tontoroiul* = a juca sau a dansa cu mișcări bruște și cu sărituri, fără ritm; a țopăi. (Fam.; în expr.) *A juca* (pe cineva) *tontoroiul* = a obliga (pe cineva) să se supună dorințelor, capriciilor cuiva. [Var.: **ţonţoróiul** s.n.] — Din magh. **tántorogni.**

TÓNUS, *tonusuri,* s.n. **1.** Stare permanentă de ușoară tensiune a mușchilor unui organism sănătos (aflat în repaus). **2.** Stare permanentă de excitație (în condiții de repaus) a centrilor nervoși. F Fig. Energie, vigoare. — Din fr. **tonus.**

TOP[1], *topuri,* s.n. **1.** Pachet de hârtie sau de carton (cuprinzând un anumit număr de coli). **2.** (Pop.) Pachet de bumbac (cu un anumit număr de legături). **3.** (Înv.) Val de postav. — Din tc. **top.**

TOP[2], *topuri,* s.n. Termen folosit pentru clasamentul vârfurilor profesionale din domeniul muzicii, filmului etc., care la un moment dat au dobândit maximum de popularitate. — Din engl. **top.**

TOPÁZ, *topaze,* s.n. Silicat natural de aluminiu cu fluor, cristalizat în sistemul rombic, de obicei de culoare galbenă, folosit ca piatră prețioasă. [Pl. și: *topazuri*] — Din fr. **topaze.**

TOPCÍU, *topcii,* s.m. (Înv.) Tunar, artilerist. — Din tc. **topçu.**

TOPÉNIE, *topenii,* s.f. (Fam.) Prăpăd, dezastru. G Expr. *Topenia pământului* = **a)** din cale-afară, peste măsură; **b)** căldură foarte mare, caniculă, arșiță. — **Topi** + suf. *-enie.*

TOPÍ, *topesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A trece sau a face ca un corp să treacă, prin încălzire, din stare solidă în stare lichidă; a (se) lichefia. F Refl. A-și pierde consistența, a se muia (sub efectul căldurii). F Tranz. și refl. Fig. (Despre oameni) A (se) înduioșa, a (se) îmblânzi. **2.** Tranz. și refl. (Fam.) A (se) dizolva (în apă sau în alt lichid). F Refl. Fig. A se contopi, a fuziona. **3.** Refl. (Despre lumânări; *p. ext.* despre obiecte supuse acțiunii focului) A se consuma prin ardere; a se mistui. F Fig. (Despre oameni) A slăbi, a se usca, a se vlăgui. F Fig. (Fam.; despre oameni) A se face nevăzut, a dispărea, a pleca. F Fig. A se sfârși, a se prăpădi, a muri (de fericire sau de dragul cuiva). G Expr. *A se topi după cineva* = a ține foarte mult la cineva, a iubi cu patimă pe cineva. *A se topi de râs* = a râde grozav, cu mare poftă. **4.** Tranz. A supune unele plante textile unui proces metodic de descompunere a tulpinilor lor, prin menținerea în apă, sub zăpadă sau la rouă, pentru a separa astfel fibrele textile. **5.** Refl. Fig. A se șterge, a se estompa; a se risipi. **6.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici, a desființa. F A consuma, a irosi bani, avere, sănătate etc. — Din sl. **topiti.**

TÓPIC, -Ă, *topici, -ce,* s.f., s.n., adj. **I.** S.f. **1.** (Lingv.) Ordinea cuvintelor în propoziție sau a propozițiilor în frază. F Parte a sintaxei sau a stilisticii care se ocupă cu studiul ordinii cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază. **2.** (La pl.; în retorica antică) Argumente de natură generală, aplicabile în toate cazurile analoage; locuri comune. **II.** Adj. **1.** Care aparține topicii (**I**), privitor la topică. **2.** (Despre nume) Care denumește locuri, localități. **III.** S.n., adj. (Medicament) aplicat local, extern. — Din fr. **topique,** it. **topica.**

TOPÍLĂ, *topile,* s.f. **1.** Loc îngrădit în albia unui râu sau într-o apă stătătoare unde se pun la topit cânepa sau alte plante textile; bazin de topire a plantelor textile, săpat în câmp și legat printr-un canal de o apă curgătoare sau de un lac. **2.** Topitoare, v. *topitor* (**2**). — Din bg., sb. **topilo.**

TOPINAMBÚR, *topinamburi,* s.m. (Bot.) Nap (**2**) *(Helianthus tuberosus).* — Din fr. **topinambour.**

TOPÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) topi* și rezultatul ei. — V. **topi.**

TOPÍST, *topiști,* s.m. Persoană care stabilește topuri[2]. — **Top[2]** + suf. *-ist.*

TOPÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) topi.* — V. **topi**

TOPÍT[2], -Ă, *topiți, -te,* adj. **1.** (Despre corpuri solide) Devenit lichid sau moale sub efectul căldurii. **2.** (Despre plante textile) Care s-a descompus prin menținerea în apă în scopul separării fibrelor textile. **3.** Fig. Slăbit, tras, consumat; istovit, vlăguit, obosit. **4.** Fig. Măcinat, descompus, dezagregat. F (Fam.) Distrus, pierdut. — V. **topi.**

TOPITÓR, -OÁRE, *topitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Muncitor care lucrează la un cuptor de topit sau, în general, la topirea unor materiale în cadrul procesului de producție al unei întreprinderi. **2.** S.f. Cuptor special pentru topirea metalelor; topilă (**2**). — **Topi** + suf. *-tor.*

TOPITORÍE, *topitorii,* s.f. Instalație pentru topirea unor materiale. F Unitate industrială în care, din tulpinile de in, de cânepă etc., se separă, prin topire, fibrele textile liberiene și se prelucrează pentru obținerea fuiorului. — **Topitor** + suf. *-ie.*

TOPITÚRĂ, *topituri,* s.f. **1.** Substanță lichidă obținută prin topirea unei substanțe solide. F Spec. Metal lichid dintr-un cuptor de topit în timpul unui ciclu de topire sau de elaborare. **2.** (Reg.) Slănină subțire (de pe burta porcului) care se topește pentru a se obține din ea untură; mâncare preparată din bucățele de carne desprinse de pe slănină și prăjite cu ceapă tocată. — **Topi** + suf. *-tură.*

TÓPLESS adj. invar. Care are sânii goi; dezbrăcată până la brâu. F (Despre costume de baie) care are numai slip. — Din engl. **topless.**

TÓPLIȚĂ, *toplițe,* s.f. (Reg.) **1.** Izvor, pârâiaș cu apă caldă; ochi de apă caldă care nu îngheață iarna. **2.** Braț izolat, mort al unui râu; apă stătătoare, băltoacă. **3.** Loc special amenajat într-o topliță (**1, 2**) pentru puieții de salmonide din incubatoare, în vederea acomodării înainte de trecerea lor în apele curgătoare. — Din sl. **toplica.**

TOPLIȚEÁN, -Ă, *toplițeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Toplița. **2.** Adj. Care aparține orașului Toplița sau toplițenilor (**1**), privitor la Toplița ori la toplițeni. — **Topliţa** (n.pr.) + suf. *-ean.*

TOPLIȚEÁNCĂ, *topliţence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Toplița. — **Topliţean** + suf. *-că.*

TOP-MODÉL, *top-modele,* s.n. Manechin. — Din engl. **top-model.**

TOPO- Element de compunere însemnând „loc", „regiune", care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **topo-.**

TOPOCÉNTRU, *topocentre,* s.n. (Astron.) Locul de observație considerat ca punct de origine. — **Topo-** + **centru.**

TOPOCLIMATOLÓGIC, -Ă, *topoclimatologici, -ce,* adj. Referitor la topoclimatologie, care ține de topoclimatologie. — Din fr. **topoclimatologie.**

TOPOCLIMATOLOGÍE s.f. Ramură a climatologiei care studiază datele meteorologice din imediata apropiere a solului. — **Topo-** + **climatologie.**

TOPOCLÍMĂ s.f. Climă influențată de condițiile geografice (de relief) locale sau de suprafețele ocupate de construcții. — **Topo-** + **climă.**

TOPOFOBÍE s.f. (Med.) Stare de frică bolnăvicioasă, obsedantă și nemotivată față de un anumit loc. — Din fr. **topophobie.**

TOPOGÁN s.n. v. **tobogan.**

TOPOGRÁF, -Ă, *topografi, -e,* s.m. și f. Specialist în topografie. — Din fr. **topographe.**

TOPOGRÁFIC, -Ă, *topografici, -ce,* adj. Care ține de topografie, privitor la topografie, de topografie. — Din fr. **topographique.**

TOPOGRAFÍE, (**2**) *topografii,* s.f. **1.** Ramură a geodeziei care se ocupă cu tehnica măsurătorilor și a calculelor pentru porțiuni restrânse din suprafața Pământului și cu tehnica reprezentării grafice sau numerice a acestora în plan orizontal, în scopul întocmirii de hărți și planuri. **2.** Descriere amănunțită a unui loc sub raportul așezării, configurației etc.; mod în care sunt dispuse în spațiu elementele unui ansamblu. — Din fr. **topographie.**

TOPOLÓGIC, -Ă, *topologici, -ce,* adj. Referitor la topologie, care ține de topologie. — Din fr. **topologique.**

TOPOLOGÍE s.f. Ramură a matematicii care studiază proprietățile mulțimilor de puncte neschimbătoare față de unele transformări. F Structură matematică definită pe un spațiu cu ajutorul unor părți ale acestui spațiu. — Din fr. **topologie.**

TOPOMETRÍE s.f. Ramură a topografiei care se ocupă cu tehnica măsurătorilor și a calculelor necesare pentru întocmirea hărților și a planurilor. — Din fr. **topométrie.**

TOPOMETRÍST, -Ă, *topometriști, -ste,* s.m. și f. Topometru. — **Topometru** + suf. *-ist.*

TOPOMÉTRU, *topometri,* s.m. Specialist în lucrări de topometrie. — Din **topometrie** (derivat regresiv).

TOPONÍM, *toponime,* s.n. Toponimic. — Din fr. **toponyme.**

TOPONÍMIC, -Ă, *toponimici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține toponimiei, privitor la toponimie, de toponimie. **2.** S.n. Nume propriu de oraș, de stat, de apă, de munte etc.; toponim. — Din fr. **toponymique.**

TOPONIMÍE s.f. **1.** Totalitate a numelor proprii de locuri, de ape, de munți etc. dintr-o țară sau dintr-o regiune. **2.** Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul numelor proprii de locuri; toponomastică. — Din fr. **toponymie.**

TOPONOMÁSTICĂ s.f. Toponimie (**2**). — Din fr. **toponomastique,** germ. **Toponomastik.**

TOPÓR, *topoare,* s.n. Unealtă pentru tăiat copaci, pentru despicat lemne etc., formată dintr-un corp de oțel cu tăiș la un capăt și cu un orificiu la partea opusă, în care se fixează o coadă de lemn tare. G Loc. adj. și adv. *Din topor* = fără finețe; grosolan, necioplit. G Expr. *A fi topor de oase* = a avea de îndurat greutăți mari, a suferi mult. *A sta cu toporul la brâu* = a fi totdeauna gata de ceartă, de bătaie. — Din sl. **toporŭ.**

TOPORÁȘ, (**1**) *toporașe,* s.n., (**2**) *toporași,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *topor;* toporel. **2.** S.m. Numele mai multor plante erbacee cu flori albastre-violete, rar roșietice sau albe; viorea *(Viola).* — **Topor** + suf. *-aș.*

TOPORÂȘTE, *toporâști,* s.f. Coadă de coasă, de topor, de secure. [Var.: **toporíște** s.f.] — Din sl. **toporište.**

TOPORÉL, *toporele,* s.n. (Rar) Toporaș (**1**). — **Topor** + suf. *-el.*

TOPORÍȘCĂ, *toporiști,* s.f. Topor cu coadă scurtă (folosit altădată și ca armă de luptă). — Din bg. **toporiška.**

TOPORÍȘTE s.f. v. **toporâște.**

TÓPOS, *toposuri,* s.n. Model al tradiției culturale (idee, temă, motiv etc.) pe care scriitorul îl preia, dându-i semnificații noi; clișeu cultural. — Din gr. **tópos.**

TOPSÍN s.n. v. **topspin.**

TOPSPÍN s.n. Lovitură de atac la tenis (de masă), în urma căreia mingea urmează o traiectorie neprevăzută. [Var.: **topsín** s.n.] — Din engl. **topspin.**

TOPTÁN adv. (Înv.) Cu grămada. G (Substantivat; fam.; în loc. adv.) *Cu toptanul* = în cantitate mare, cu ridicata, cu grămada, angro; *p. ext.* foarte mult, din belșug. — Din tc. **toptan.**

TOPTANGÍU, *toptangii,* s.m. (Înv.) Negustor angrosist. — Din tc. **toptancı.**

TOPÚZ, *topuzuri,* s.n. (În Evul Mediu în Țara Românească și în Moldova) Sceptru, de forma unui buzdugan bătut cu nestemate și care constituia unul dintre însemnele puterii domnești. G Loc. adv. (Pop.) *Cu topuzul* = cu sila, cu forța; cu brutalitate. F Măciucă scurtă conferită de domn marilor demnitari; *p. gener.* buzdugan. [Pl. și: *topuze*] — Din tc. **topuz.**

TOR, *toruri,* s.n. **1.** Mulură rotundă cu profil convex de la baza sau de la capitelul unei coloane. **2.** Corp geometric care rezultă din rotirea unui cerc în jurul unei axe situate în planul cercului, dar care nu trece prin centrul cercului. — Din fr. **tore.**

TORÁCE, *torace,* s.n. Cavitate în corpul vertebratelor cuprinsă între gât și abdomen, care conține principalele organe ale sistemelor circulator și respirator; coșul pieptului. F Parte a corpului insectelor de care sunt legate picioarele. — Din it. **torace.**

TORACENTÉZĂ, *toracenteze,* s.f. (Med.) Puncție a peretelui toracic. — Din fr. **thoracentèse.**

TORÁCIC, -Ă, *toracici, -ce,* adj. Care se referă la torace, care ține de torace, privitor la torace, de torace. — Din fr. **thoracique.**

TORACOPLASTÍE, *toracoplastii,* s.f. Intervenție chirurgicală care constă în rezecția unor porțiuni din coastele unei regiuni toracice pentru a putea pune în stare de repaus plămânul bolnav, până la vindecare, în caz de tuberculoză. — Din fr. **thoracoplastie.**

TORACOSCOPÍE, *toracoscopii,* s.f. (Med.) Pleuroscopie. — Din fr. **thoracoscopie.**

TORACOTOMÍE, *toracotomii,* s.f. Deschidere pe cale chirurgicală a cavității toracice pentru a examina organele aflate înăuntru. — Din fr. **thoracotomie.**

TÓRBĂ s.f. v. **tolbă.**

TORCĂTÓR, -OÁRE, *torcători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care toarce (manual sau mecanic). **2.** S.f. Mașină sau unealtă pentru torsul materiilor textile. — **Toarce** + suf. *-ător.*

TORCĂTORÍE, *torcătorii,* s.f. Filatură. — **Torcător** + suf. *-ie.*

TORCRETÁ, *torcretez,* vb. I. Tranz. (Constr.) A aplica sub presiune un strat de mortar, de ciment sau de beton, pe o suprafață. — Din germ. **torkretieren.**

TOREADÓR, *toreadori,* s.m. Luptător cu taurii (în Spania și în sudul Franței). [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **toréador.**

TOREFIÉRE, *torefieri,* s.f. Operație de încălzire la foc a unor produse, ca tutunul, cafeaua etc., în scopul uscării acestora sau pentru a fi înlăturate anumite elemente dăunătoare și a se obține o aromă specifică. [Pr.: *-fi-e-*] — Cf. fr. torréfaction, torréfier.

TORÉNT, *torenți,* s.m. Apă curgătoare (de munte) cu debit nestatornic, care apare în urma ploilor mari sau după topirea bruscă a zăpezii și care curge vijelios pe povârnișurile munților sau ale dealurilor, având o mare forță de eroziune; puhoi, șuvoi. [Pl. și: (n.) *torente*] — Din fr. **torrent.**

TORENȚIÁL, -Ă, *torențiali, -e,* adj. (Despre ploaie) Cu debit mare și cu durată scurtă; vijelios. F (Despre ape curgătoare) Care are un curs vijelios, prezentând creșteri bruște de debit și o mare putere distructivă. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **torrentiel.**

TOREÚTICĂ s.f. Arta de a sculpta, cizela și asambla lemnul, aurul și fildeșul în Antichitatea greacă; *p. ext.* artă a sculpturii în bronz. — Din fr. **toreutique.**

TORÍD, -Ă, *torizi, -de,* adj. Excesiv de cald, arzător, dogoritor. G *Zonă toridă* = porțiune de pe suprafața Pământului situată între cele două tropice și caracterizată printr-o temperatură permanent foarte ridicată. — Din fr. **torride,** lat. **torridus.**

TORÍT s.n. Silicat natural de toriu, puternic radioactiv, folosit, ca minereu, pentru extragerea unor elemente radioactive. — Din fr. **thorite.**

TÓRIU s.n. Element chimic radioactiv, cu aspect asemănător cu cel al platinei, folosit la fabricarea sitelor pentru lămpile de iluminat cu gaz aerian, pentru activarea filamentelor tuburilor electronice, drept combustibil nuclear etc. — Din fr. **thorium.**

TORNÁDĂ[1], *tornade,* s.f. Furtună violentă (în formă de vârtej), care afectează regiuni întinse; vârtej de vânt devastator cu o arie restrânsă, adesea însoțit de ploi torențiale. — Din fr. **tornade.**

TORNÁDĂ[2], *tornade,* s.f. Dedicație care încheia poezia trubadurilor și în care se reluau o idee și unele versuri deja exprimate. — Din fr. **tornade.**

TOROÍD, *toroide,* s.n. (Mat.) **1.** Suprafață generată de o curbă închisă care se rotește în jurul unei axe din planul curbei și care nu taie curba. **2.** Corp solid mărginit de un toroid (**1**). — Din fr. **toroïde,** germ. **Toroid.**

TOROIPÁN, *toroipane,* s.n. (Reg. și fam.) Ciomag, măciucă, bâtă. G Loc. adv. *Cu toroipanul* = cu forța. — Et. nec.

TORÓN[1], *toroane,* s.n. **1.** Mănunchi de fire subțiri, răsucite împreună în același sens, din care se fabrică funii, cabluri etc. **2.** (Arhit.) Ciubuc mare, rotund, așezat la extremitatea unei suprafețe drepte. — Din fr. **toron.**

TORÓN[2] s.n. Gaz produs prin dezintegrarea radioactivă a toriului. — Din fr., engl. **thoron,** germ. **Thoron,** rus. **toron.**

TOROPEÁLĂ, *toropeli,* s.f. **1.** Stare de amorțeală, de buimăceală (premergătoare somnului); somnolență. F Lâncezeală, apatie. F Visare, reverie. **2.** Căldură mare; arșiță, dogoare, zăpușeală. **3.** (Reg.) Bătaie zdravănă. — **Toropi** + suf. *-eală.*

TOROPÍ, *toropesc,* vb. IV. Tranz. A aduce în stare de toropeală (**1**); a ameți, a buimăci, a moleși. F A cuprinde, a copleși; a năpădi. F A bate zdravăn; a ucide în bătaie. — Din ucr. **toropyty.**

TOROPÍRE, *toropiri,* s.f. Acțiunea de *a toropi* și rezultatul ei. — V. **toropi.**

TOROPÍT, -Ă, *toropiți, -te,* adj. Moleșit, amețit, amorțit (de somn, de căldură etc.). — V. **toropi.**

TOROPITÓR, -OÁRE, *toropitori, -oare,* adj. Care toropește; moleșitor, amețitor. — **Toropi** + suf. *-tor.*

TORPÉDO[1], *torpedouri,* s.n. **1.** (În forma *torpedou*) Perete care separă într-un autovehicul locul motorului de cel rezervat conducătorului. **2.** Sistem de frână pentru biciclete, la care frânarea se obține prin inversarea sensului de rotație a pedalelor. [Acc. și: *torpedó.* — Var.: **torpedóu**] — Din fr. **torpédo.**

TORPÉDO[2] s.n. Salam gros preparat din carne tocată de porc și de vită, amestecată cu bucăți de slănină. — Din sp. **torpdeo.**

TORPEDÓU s.n. v. **torpedo[1].**

TORPÍD, -Ă, *torpizi, -de,* adj. (Livr.) Leneș, molatic, încet, greoi. — Din fr. **torpide,** it. **torpido,** lat. **torpidus.**

TORPILÁ, *torpilez,* vb. I. Tranz. A ataca o navă cu torpile, a scufunda o navă cu ajutorul torpilelor. F Fig. (Fam.) A face să eșueze, a submina un plan, o acțiune etc. — Din fr. **torpiller.**

TORPILÁRE, *torpilări,* s.f. Acțiunea de *a torpila.* — V. **torpila.**

TORPÍLĂ, *torpile,* s.f. **1.** Proiectil submarin prevăzut cu motor propriu și cu încărcătură explozivă, care se lansează împotriva unei nave inamice de pe o navă de luptă, din avion sau de pe coastă. **2.** Pește marin cu schelet cartilaginos, cu corpul turtit dorsal și ventral, capabil să producă la atingere, descărcări electrice cu care își ucide prada *(Torpedo marmorata).* **3.** (Ieșit din uz; în compusul) *Om-torpilă* = torpilă (**1**) condusă la țintă de unul sau doi oameni, care se îndepărtau după ce o prindeau de fundul navei. — Din fr. **torpille.**

TORPILÓR, *torpiloare,* s.n. Navă de război ușoară și rapidă, înzestrată pentru lansarea torpilelor. — Din fr. **torpilleur.**

TORR, *torri,* s.m. Unitate de măsură a presiunii, egală cu presiunea exercitată de o coloană de mercur înaltă de 1 mm la temperatura de 0°C. — Din fr. **torr.**

TORS[1] s.n. **1.** Faptul de *a toarce.* **2.** Sunet produs de pisici când torc. — V. **toarce.**

TORS[2], *torsuri,* s.n. Sculptură reprezentând partea superioară a corpului omenesc, fără membre (și fără cap). F Trunchiul (gol al) corpului omenesc. — Din fr. **torse,** it. **torso.**

TORS[3], TOÁRSĂ, *torși, toarse,* adj. (Despre materii textile) Care a fost transformat în fire; răsucit. — V. **toarce.**

TORSÁDĂ, *torsade,* s.f. Motiv arhitectonic ornamental care imită o frânghie răsucită. F Motiv de împletitură de forma unei frânghii răsucite, a unei spirale etc. — Din fr. **torsade.**

TORSĂTÚRĂ, *torsături,* s.f. Ceea ce s-a tors (**1**); tort[1] (**1**). — **Tors[1]** + suf. *-ătură.*

TORSIOGRÁF, *torsiografe,* s.n. Aparat folosit pentru măsurarea și înregistrarea grafică a deformațiilor barelor supuse la torsiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **torsiographe.**

TORSIOMÉTRU, *torsiometre,* s.n. Aparat folosit în industria textilă pentru a determina numărul posibil de răsuciri pe o anumită lungime a firului. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **torsiomètre.**

TORSIONÁ, *torsionez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) răsuci. [Pr.: *-si-o-*] — V. **torsiune.**

TORSIONÁRE, *torsionări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a (se) torsiona* și rezultatul ei; răsucire. [Pr.: *-si-o-*] — V. **torsiona.**

TORSIONÁT, -Ă, *torsionați, -te,* adj. (Livr.) Răsucit. [Pr.: *-si-o-*] — V. **torsiona.**

TORSIÚNE, *torsiuni,* s.f. **1.** Deplasare relativă a două secțiuni paralele și transversale ale unui obiect solid; răsucire. F Indice care arată gradul de torsiune (**1**) al unui material textil. **2.** Scrântitură, luxație. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **torsion.**

TORȘÓN, *torșoane,* s.n. (Rar) Bucată de cârpă, de vată etc. — Din fr. **torchon.**

TORT[1], *torturi,* s.n. **1.** Fir tors de cânepă, de in sau de alte materii textile; torsătură. F Cantitate, scul etc. de fire toarse. **2.** Țesătură, pânză lucrată (în casă) din fire de cânepă sau de in. — Lat. **tortus** (< *torquere).*

TORT[2], *torturi,* s.n. Prăjitură (de obicei de formă cilindrică) făcută din mai multe straturi de aluat, având între ele straturi de cremă, de dulceață etc., acoperită cu o glazură sau cremă, ornamentată etc. [Var.: **tórtă** s.f.] — Din germ. **Torte.**

TORTÁR, -Ă, *tortari, -e,* adj. (Rar; despre vase de ceramică) Cu toarte. G (Substantivat) *Tortare de lut.* — **Toartă** + suf. *-ar.*

TÓRTĂ s.f. v. **tort[2].**

TORTÍCOLIS s.n. (Med.) Simptom caracterizat prin înclinarea laterală a capului și a coloanei cervicale în urma unei afecțiuni musculare, vertebrale sau nervoase; *p. ext.* durere provocată de un astfel de simptom. — Din fr. **torticolis.**

TORTÍȚĂ, *tortițe,* s.f. Diminutiv al lui *toartă.* — **Toartă** + suf. *-iță.*

TORTURÁ, *torturez,* vb. I. Tranz. A supune (pe cineva) la chinuri fizice violente; a schingiui; *p. ext.* a supune (pe cineva) la chinuri morale; a chinui. F (Despre stări sufletești) A roade, a frământa, a obseda în mod dureros. F Fig. A forța, a stâlci, a poci cuvintele, stilul, limba, versul etc. — Din fr. **torturer.**

TORTURÁRE, *torturări,* s.f. Acțiunea de *a tortura* și rezultatul ei; tortură. — V. **tortura.**

TORTÚRĂ, *torturi,* s.f. Suferință fizică (sau morală) violentă. — Din fr. **torture,** lat. **tortura.**

TÓRȚĂ, *torțe,* s.f. **1.** Faclă. **2.** (Fiz.) Tip de descărcare electrică de înaltă frecvență, având aspectul unei flăcări de lumânare. [Var.: (înv.) **tórție** s.f.] — Din it. **torcia.** Cf. fr. t o r c h e.

TORȚÉL, *torței,* s.m. Numele a două plante parazite fără frunze, a căror tulpină se răsucește în jurul plantelor pe care trăiesc, una cu flori roșietice *(Cuscuta epithymum),* alta cu flori albe sau roz *(Cuscuta europaea).* — **Tort[1]** + suf. *-el.*

TÓRȚIE s.f. v. **torță.**

TORȚIONÁR, -Ă, *torționari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. De tortură. **2.** S.m. Persoană care torturează; călău. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **tortionnaire.**

TÓRY s.m. Nume dat în trecut membrilor Partidului conservator englez. — Cuv. engl.

TOS adj. (În sintagma) *Zahăr tos* = zahăr care se prezintă sub formă de cristale mărunte. — Din tc. **toz** „praf".

TOSCÁN, -Ă, *toscani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din regiunea Toscana **2.** Adj. Care aparține Toscanei sau toscanilor (**1**), referitor la regiunea Toscana ori la toscani. — Din fr. **toscan.**

TOT, TOÁTĂ, *toți, toate,* adj. nehot., pron. nehot., adv., s.n. **I.** Adj. nehot. **1.** (La sg.) Întreg; integral, complet; din care nu lipsește nimeni sau nimic; cât există, cât este, cât are; cât e de mare, cât se întinde, cât cuprinde; cât durează, cât ține. *Tot orașul. Tot timpul.* G Loc. prep. *Cu tot...* = în ciuda... **2.** (La sg.) Perfect. F (Dă ideea de superlativ) Cum nu există (altul) mai mare, mai mult. G Loc. adj. *De tot...* = cum nu se poate mai mult. **3.** (La sg.) Fiecare (dintre...), oricare; care se repetă. G Loc. adj. *De toată ziua* sau *de toate zilele* = care se face, se întâmplă, se poartă în fiecare zi. G Loc. adv. *Peste tot* = pretutindeni. **4.** (La pl.) Care este în număr complet, fără să lipsească nici unul; care este în serie completă, fără să lipsească ceva. G Loc. adv. *În toate părțile* = pretutindeni. F (Alcătuiește, împreună cu un num. card., numerale colective) *Toți cinci.* G Expr. *A vârî* (sau *a băga) pe cineva în toți sperieții* = a înfricoșa. **II.** Pron. nehot. **1.** (La pl.; cu nuanță de num. nehot.) Lucrurile sau ființele câte intră în discuție sau care sunt de același fel (fără să lipsească nici unul). G Loc. adv. *Înainte de toate* = în primul rând, mai presus de orice altceva. F (Precedat de conj. „și", rezumă o enumerație) Restul care n-a fost amintit; celelalte. F (Predomină ideea de varietate, de diversitate) Orice lucru, fără alegere. G Expr. *Toate ca toate* (sau *toatele), dar...* (sau *însă...)* = celelalte ar mai merge, dar...; treacă-meargă, dar... **2.** Lucrurile care, considerate împreună, formează un ansamblu. F Loc. adv. *Cu totul (și cu totul)* = pe de-a-ntregul, în întregime. *Cu totul* = **a)** în total; **b)** cu desăvârșire, în întregime. *În tot* sau *(în) totului tot* = **a)** la un loc, una cu alta; în total; **b)** într-un cuvânt, la urma urmelor. *Tot în tot* = pe de-a-ntregul. *De tot* = **a)** (cu sens modal) cu desăvârșire, în întregime; **b)** (cu sens temporal) pentru totdeauna, definitiv; **c)** foarte, extrem de... G Loc. prep. *Cu tot cu...* sau *cu (cineva* sau *ceva) cu tot* = împreună, la un loc. G Expr. *Asta-i tot* sau *atâta* (ori *atâta-i) tot* = doar atât (și nimic mai mult). **3.** (Intră în compunerea unor adjective) *Atotcuprinzător.* **III.** Adv. (Exprimă continuitatea, persistența) **1.** Și acuma, în continuare, încă; (în construcții negative) nici acuma, până acuma nu... F Și mai departe, ca și altă dată. **2.** Mereu, tot timpul, toată vremea, totdeauna, pururea; necontenit, neîncetat, întruna. G Expr. *Să tot aibă...* = ar putea să aibă (cel mult)... *Să tot fie...* = ar putea să fie (cel mult)... F Statornic, permanent. **3.** De repetate ori, adeseori, de multe ori. **4.** (Exprimă o gradație a intensității) Din ce în ce. **IV.** Adv. (Stabilește identitatea, similitudinea, simultaneitatea) **1.** (De) asemenea, la fel; în același chip. G Expr. *Tot așa* (sau *astfel, atâta, același)* = întocmai, exact așa (sau atâta, același). G (În corelație cu „așa" sau „atât de..."), formează gradul de egalitate al comparativului) *Tot atât de bun.* G Expr. *Mi-e tot atâta* = mi-e perfect egal. **2.** (Urmat de substantive și pronume, arată că ființa sau lucrul respectiv revine, apare într-o situație similară) Iarăși, din nou (sau ca totdeauna). F (Urmat de un substantiv precedat de art. nehot.) Același. F (Urmat de numeralul „unu") Unu singur. **3.** Numai, în mod exclusiv. G Expr. *Tot unul și unul* = de seamă, de frunte, ales. F (Urmat de un adjectiv sau de un substantiv la pl.) Fără excepție, unul și unul. F De tot, cu totul, în întregime, pe de-a-ntregul, complet. **4.** De fiecare dată, întotdeauna, regulat. **V.** Adv. **1.** Și astfel, și așa, oricum. **2.** Totuși, și încă. **VI.** S.n. **1.** Întreg, unitate (rezultată din totalitatea părților), totalitate. F Fig. Lume, univers. **2.** Fig. (Art.) Lucru esențial (la care se reduc toate celelalte). G Expr. *Aici e totul* = în asta constă tot, asta explică tot. [Gen.-dat. pl. *(a) tuturor, (a) tuturora*] — Lat. **totus, -a, -um.**

TOTÁL, -Ă, (**1**) *totali, -e,* adj., (**2**) *totaluri,* s.n. **1.** Adj. Care cuprinde totul; întreg, complet; general. F Fig. Cât se poate de mare; deplin, desăvârșit. **2.** S.n. Sumă rezultată dintr-o adunare. G Loc. adv. *În total* = una peste alta, peste tot, cu totul. F Întreg rezultat din reunirea părților. — Din fr. **total.**

TOTALITÁR, -Ă, *totalitari, -e,* adj. (Despre state, despre regimuri și concepții politice) Care aplică sau preconizează dictatura unei minorități, majoritatea populației fiind lipsită de drepturi și de libertăți. — Din fr. **totalitaire.**

TOTALITARÍSM s.n. Formă de regim dictatorial bazat nu doar pe teroare, ci și pe sprijinul maselor mobilizate printr-o ideologie preconizând schimbări sociale radicale și care presupune un control complet al statului și scoaterea în afara legii a opoziției. — Din fr. **totalitarisme.**

TOTALITÁTE, *totalități,* s.f. Numărul complet al lucrurilor sau al ființelor în discuție; ansamblul lucrurilor sau al ființelor legate între ele. F Tot (**VI 1**). — Din fr. **totalité.**

TOTALIZÁ, *totalizez,* vb. I. Tranz. A socoti suma, totalul; a aduna. F A întruni un număr de..., a însuma. — Din fr. **totaliser.**

TOTALIZÁNT, -Ă, *totalizanți, -te,* adj. Care totalizează. — Din fr. **totalisant.**

TOTALIZÁRE, *totalizări,* s.f. Acțiunea de *a totaliza* și rezultatul ei; adunare, însumare. — V. **totaliza.**

TOTALIZATÓR, -OÁRE, *totalizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care totalizează. **2.** S.n. Aparat care totalizează mecanic. — Din fr. **totalisateur.**

TOTALMÉNTE adv. În mod complet, cu totul, în întregime, cu desăvârșire. — Din it. **totalmente.**

TOTDEAÚNA adv. **1.** În tot timpul (de până acum); mereu, pururea, necontenit, oricând. G *Pentru totdeauna* = definitiv; pe vecie. **2.** De fiecare dată, în orice ocazie. F De obicei, de regulă. [Var.: (reg.) **totdeúna** adv.] — **Tot** + **de** + **a** + **una.**

TOTDEODÁTĂ adv. Totodată. — **Tot** + **de** + **o** + **dată.**

TOTDEÚNA adv. v. **totdeauna.**

TOTÉM, *totemuri,* s.n. **1.** Simbol mitic (animal, plantă sau, rar, obiect) considerat de unele triburi primitive ca strămoș și protector al populației respective și venerat ca atare. **2.** Imagine, reprezentată de obicei sculptural, a unui totem (**1**). [Pl. și: (m.) *totemi*] — Din fr. **totem.**

TOTÉMIC, -Ă, *totemici, -ce,* adj. Care aparține unui totem, privitor la totem sau la totemism. — Din fr. **totémique.**

TOTEMÍSM s.n. Ansamblu de credințe și obiceiuri religioase primitive legate de totem; cult al totemului. — Din fr. **totémisme.**

TOTODÁTĂ adv. În același timp, în mod concomitent, simultan; totdeodată. — **Tot** + **o** + **dată.**

TOT-TERÉN adj. invar. (Despre autovehicule) Care este echipat în așa fel, încât să poată rula pe orice teren, păstrându-și performanțele. — **Tot** + **teren** (după fr. *tout-terrain).*

TÓTUNA adv. **1.** La fel, același lucru. G Expr. *A-i fi* (cuiva) *totuna,* se spune când, din mai multe alternative, cineva nu dă preferință nici uneia, socotindu-le pe toate pe același plan. **2.** (Rar) Întruna, fără a se opri. — **Tot** + **una.**

TÓTUȘI adv. Cu toate acestea, în ciuda celor spuse, fără a ține seamă de cele anterioare. — **Tot** + **și.**

TOVÁL, *tovaluri,* s.n. **1.** Piele, de obicei de taurine, de culoare naturală, tăbăcită cu substanțe vegetale ori sintetice, din care se confecționează încălțăminte rezistentă. **2.** Fig. (Fam.) Obraz (gros) al unei persoane (fără caracter). — Din ucr. **tovar.**

TOVĂRĂȘ, -Ă, *tovarăși, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu alta, de care este legată prin viața sau prin activitatea dusă în comun sau prin lupta pentru aceeași cauză. G *Tovarăș* (sau *tovarășă) de viață* = soț (sau soție). **2.** Termen (oficial) de adresare între comuniști. **3.** Epitet dat unei ființe, de obicei animal, care însoțește pe cineva (în mod constant); ființă credincioasă cuiva. **4.** Asociat, părtaș (într-o afacere). **5.** S.f. art. (Fam.; ieșit din uz) Educatoare, învățătoare sau dirigintă în școala generală. — Din ucr. **tovaryš,** rus. **tovarišci.**

TOVĂLĂȘ, *tovălașuri,* s.n. Toval (**1**) mai subțire (folosit la căptușitul obiectelor de piele). — **Toval** + suf. *-aș.*

TOVĂRĂȘÉL, -ÍCĂ, *tovărășei, -ele,* s.m. și f. (Fam.) Diminutiv al lui *tovarăș.* — **Tovarăș** + suf. *-el, -ică.*

TOVĂRĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *tovărășești,* adj. Care este specific relațiilor dintre tovarăși, care se petrece între tovarăși. — **Tovarăș** + suf. *-esc.*

TOVĂRĂȘÉȘTE adv. Ca între tovarăși. — **Tovarăș** + suf. *-ește.*

TOVĂRĂȘÍE, *tovărășii,* s.f. **1.** Relația dintre tovarăși, legătură bazată pe raporturi tovărășești. F Companie, societate. G Expr. *A ține* (cuiva) *tovărășie* = a sta pe lângă cineva pentru a nu-l lăsa singur, pentru a-l distra; a ține cuiva de urât. **2.** Asociere, participare la o întreprindere (comercială); întovărășire, asociație. — **Tovarăș** + suf. *-ie.*

TOVĂRĂȘÍȚĂ, *tovărășițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *tovarășă.* — **Tovarășă** + suf. *-iță.*

TOXEMÍE, *toxemii,* s.f. Intoxicație generală datorită acumulării în sânge a unei cantități excesive de toxine, ca o consecință a insuficienței funcționale a organelor excretoare. — Din fr. **toxémie.**

TOXÍC, -Ă, *toxici, -ce*, adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a intoxica, de a otrăvi; otrăvitor. **2.** S.n. Otravă. — Din fr. **toxique.**

TOXICITÁTE s.f. Proprietate a unei substanțe, a unui mediu etc. de a fi toxic. — Din fr. **toxicité.**

TOXICODERMÍE, *toxicodermii,* s.f. (Med.) Toxidermie. — Din fr. **toxicodermie.**

TOXICOFOBÍE, *toxicofobii,* s.f. Teamă patologică de otrăvire; toxofobie. — Din fr. **toxicophobie.**

TOXICOFÓR, -OÁRE, *toxicofori, -oare,* adj. (Despre vietuitoare) Care conține substanțe toxice (pentru om). — Din fr. **toxicophore.**

TOXICOGÉN, -Ă, *toxicogeni, -e,* adj. Care produce o substanță toxică. — Din fr. **toxicogène.**

TOXICOLÓG, -Ă, *toxicologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în toxicologie. — Din fr. **toxicologue.**

TOXICOLÓGIC, -Ă, *toxicologici, -ce,* adj. Care aparține toxicologiei, privitor la toxicologie. — Din fr. **toxicologique.**

TOXICOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază substanțele toxice și acțiunea lor asupra organismului. — Din fr. **toxicologie.**

TOXICOMÁN, -Ă, *toxicomani, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de toxicomanie. — Din fr. **toxicomane.**

TOXICOMANÍE, *toxicomanii,* s.f. Obișnuință morbidă de a consuma substanțe toxice (cocaină, heroină, morfină, opiu, eter etc.). — Din fr. **toxicomanie.**

TOXICÓZĂ, *toxicoze,* s.f. Infecție gravă a copiilor mici, manifestată prin diaree, vomă, denutriție etc. — Din fr. **toxicose.**

TOXIDERMÍE, *toxidermii,* s.f. (Med.) Erupție cutanată datorată unei substanțe toxice; toxicodermie. — Din fr. **toxidermie.**

TOXIINFÉCȚIE, *toxiinfecții,* s.f. Infecție acută provocată de consumarea unor alimente contaminate cu microorganisme și cu toxinele lor și manifestată prin diaree severă, vomă, dureri abdominale, amețeală, deshidratare etc. [Pr.: *-xi-in-*] — Din fr. **toxi-infection.**

TOXIINFECȚIÓS, -OÁSĂ, *toxiinfecțioși, -oase,* adj. Care aparține unei toxiinfecții, privitor la o toxiinfecție. [Pr.: *-xi-in-fec-ți-os*] — **Toxiinfecție** + suf. *-os.*

TOXÍNĂ, *toxine,* s.f. **1.** Substanță organică (mai frecvent proteică) cu acțiune toxică, produsă de organisme vegetale sau animale. **2.** Substanță care îngreuiază sau împiedică flotația minereurilor. — Din fr. **toxine.**

TOXOFOBÍE, *toxofobii,* s.f. (Med.) Toxicofobie. — Din fr. **toxophobie.**

TOXOPLÁSMĂ s.f. (Biol.) Protozoar parazit care se întâlnește la unele mamifere, la păsări și uneori la om. — Din fr. **toxoplasme.**

TOXOPLASMÓZĂ s.f. (Med.) Boală parazitară provocată de toxoplasmă. — Din fr. **toxoplasmose**, engl. **toxoplasmosis.**

TRABÚC, *trabucuri,* s.n. Țigară de foi. — Din germ. **Trabuko.**

TRAC[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovitura bruscă și scurtă care însoțește descărcarea unei arme, tragerea unei săgeți etc. — Onomatopee.

TRAC[2] s.n. Stare emotivă de care sunt cuprinse unele persoane (mai ales artiștii) în momentul apariției lor în fața publicului. — Din fr. **trac.**

TRAC[3]**, -Ă,** *traci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populație indo-europeană din Tracia. **2.** Adj. Tracic. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de traci[3] (**1**). — Din lat. **Thracus.**

TRACASÁ, *tracasez,* vb. I. Tranz. A plictisi, a necăji, a sâcâi pe cineva. — Din fr. **tracasser.**

TRACASÁNT, -Ă, *tracasanți, -te,* adj. Care tracasează. — Din fr. **tracassant.**

TRACASÁRE, *tracasări,* s.f. Faptul de *a tracasa.* — V. **tracasa.**

TRÁCIC, -Ă, *tracici, -ce,* adj. Care aparține Traciei sau tracilor[3], privitor la Tracia sau la traci; trac[3] (**2**). — Din lat. **thracicus.**

TRÁCO-DAC, -Ă, *traco-daci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din triburile trace care au locuit în Dacia. **2.** Adj. Care aparține traco-dacilor (**1**); privitor la traco-daci (**1**); traco-dacic. — **Trac** + **dac.**

TRACO-DÁCIC, -Ă, *traco-dacici, -ce,* adj. Traco-dac (**2**). — **Traco-dac** + suf. *-ic.*

TRACOLÓG, *tracologi*, s.m. Specialist în tracologie. — Din **tracologie** (derivat regresiv).

TRACOLÓGIC, -Ă, *tracologici, -ce,* adj. Referitor la tracologie, de tracologie. — Din **tracologie.**

TRACOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază civilizația tracilor. — Din fr. **thracologie.**

TRACOMÁN, -Ă, *tracomani, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă tracomanie. — **Trac** + **man**[ie].

TRACOMANÍE s.f. Exagerare a importanței tracilor în elucidarea unor probleme de istorie, cultură etc. — **Trac** + **manie.**

TRACT, *tracturi,* s.n. (Anat.) Ansamblu de fibre sau de organe care urmează unul după celălalt, alcătuind un sistem. [Var.: **tráctus** s.n.] — Din fr., lat. **tractus.**

TRACTÁ[1] vb. I v. **trata.**

TRACTÁ[2]**,** pers. 3 *tractează*, vb. I. Tranz. A remorca un vehicul. — Din fr. **tracter.**

TRACTÁRE, *tractări,* s.f. Acțiunea de *a tracta*[2] și rezultatul ei. — V. **tracta**[2]**.**

TRACTÁT[1] s.n. v. **tratat.**

TRACTÁT[2]**, -Ă,** *tractați, -te,* adj. Care se deplasează prin tractare. — V. **tracta**[2].

TRACTÁȚIE s.f. v. **tratație.**

TRACTÍR, *tractire,* s.n. (Înv.) Han; birt, ospătărie. — Din rus. **traktir.**

TRACTÓR, *tractoare,* s.n. Autovehicul cu mare putere de tracțiune folosit, în agricultură și în industrie, pentru tractarea și acționarea unor utilaje; *p. ext.* vehiculul împreună cu utilajul pe care îl remorchează. — Din fr. **tracteur.**

TRACTORÍST, -Ă, *tractoriști, -ste,* s.m. și f. Persoană care conduce un tractor; mecanic de tractor. — **Tractor** + suf. *-ist.*

TRÁCTUS s.n. v. **tract.**

TRACȚIÚNE, *tracțiuni,* s.f. Acțiunea de exercitare a unei forțe asupra unui vehicul pentru a-l aduce și a-l menține în stare de mișcare; forță care pune în mișcare un vehicul, un sistem tehnic etc. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **traction.**

TRADESCÁNȚIA s.f. Plantă erbacee perenă de apartament cu frunze colorate *(Tradescantia zebrina).* — Din lat. **Tradescantia** [zebrina], denumirea științifică a plantei.

TRADE-UNION, *trade-unionuri,* s.n. Sindicat (în Marea Britanie) care grupează muncitorii din aceeași ramură de activitate. [Pr.: *tredĭúnion*] — Cuv. engl.

TRADE-UNÍONIST, -Ă, *trade-unioniști,* -ste, adj., s.m. și f. (Membru) al trade-unionului. [Pr.: *treĭdĭunioníst*] — Din fr. **trade-unioniste.**

TRADÍȚIE, *tradiții,* s.f. Ansamblu de concepții, de obiceiuri, de datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică. F Obicei, uzanță; datină. F Informație (reală sau legendară) privitoare la fapte ori evenimente din trecut, transmisă oral de-a lungul timpului. [Var.: (înv.) **tradițiúne** s.f.] — Din fr. **tradition.**

TRADIȚIONÁL, -Ă, *tradiționali, -e,* adj. Care s-a păstrat prin tradiție, care ține de tradiție, întemeiat pe tradiție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **traditionnel.**

TRADIȚIONALÍSM s.n. Atașament față de tradiție; atitudine dictată de acest atașament. F (În mișcarea culturală și literară) Tendință de supralicitare a elementelor tradiției ca valori în sine, fără confruntarea lor cu noile valori produse de evoluția social-culturală; supraevaluare a tradiției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **traditionalisme.**

TRADIȚIONALÍST, -Ă, *tradiționaliști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care respectă tradiția; partizan al tradiționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **traditionaliste.**

TRADIȚIÚNE s.f. v. **tradiție.**

TRADUCĂTÓR, -OÁRE, *traducători, -oare,* s.m. și f. Persoană care traduce (un text) dintr-o limbă în alta. — **Traduce** + suf. *-ător* (după fr. *traducteur).*

TRADÚCE, *tradúc,* vb. III. Tranz. **1.** A da corespondentul unui cuvânt într-o altă limbă, a transpune un text, o frază, un cuvânt dintr-o limbă în alta; a tălmăci. F Spec. A transpune un text telegrafic pe baza semnalelor recepționate. **2.** Fig. A reprezenta, a exprima (cu mijloace artistice). **3.** Fig. A înfăptui, a pune în practică. F Refl. A avea ca efect, a se manifesta. **4.** (Tehn.) A transforma o mărime de o anumită natură într-o mărime de altă natură. **5.** (În expr.) *A traduce* (pe cineva) *în fața justiției* = a aduce (pe cineva) înaintea unei instanțe judecătorești. G (În expr.) *A traduce în viață* = a pune în aplicare (un principiu, un plan); a înfăptui, a realiza. [Perf. s. *tradusei,* part. *tradus*] — Din lat. **traducere,** fr. **traduire.**

TRADÚCERE, *traduceri*, s.f. Acțiunea de *a traduce* și rezultatul ei; (concr.) scriere cuprinzând o transpunere a unui text dintr-o limbă în alta; traducție. F Interpretare. — V. **traduce.**

TRADUCTÍBIL, -Ă, *traductibili, -e*, adj. Care poate fi tradus dintr-o limbă în alta. F Care poate fi redat, explicat, interpretat. — Din **traduce** (după fr. *traduisible).*

TRADUCTÓR, *traductoare*, s.n. Dispozitiv, sistem tehnic care stabilește o corespondență între valorile unei mărimi specifice acestui sistem și valorile unei mărimi de altă natură, specifice altui sistem, utilizat în tehnică, electricitate și telecomunicații; *spec.* aparat folosit în telegrafie pentru a traduce combinațiile de semnale electrice primite în caracterele tipografice corespunzătoare. — Din fr. **traducteur.**

TRADÚCȚIE, *traducții*, s.f. (Înv.) Traducere. — Din fr. **traduction,** lat. **traductio.**

TRÁFIC, *traficuri*, s.n. **1.** Frecvența operațiilor de transport efectuat, cu anumite mijloace de transport (feroviare, maritime, rutiere, aeriene), într-un interval de timp și în condiții precizate. F Totalitatea legăturilor de telecomunicație stabilite într-un anumit interval de timp și în anumite condiții tehnice. **2.** Activitate economică având drept scop schimbul de mărfuri și de alte valori. F Comerț ilicit. G Expr. *A face trafic de influență* = a trage foloase ilicite din influența pe care cineva o are asupra cuiva, din trecerea de care se bucură pe lângă cineva. [Acc. și: *trafíc*] — Din fr. **trafic.**

TRAFICÁ, *traficez*, vb. I. Intranz. A face negoț (cu o marfă ilicită). — Din fr. **trafiquer.**

TRAFICÁNT, -Ă, *traficanți, -te*, s.m. și f. Persoană care face comerț ilicit, în special cu produse cu un grad ridicat de periculozitate (droguri, arme), prin intermediul unor rețele organizate. — Din fr. **trafiquant.**

TRAFÓR, *trafoare*, s.n. Ornament arhitectural perforat. — Din it. **traforo.**

TRAFORÁ, *traforez*, vb. I. Tranz. (Rar) A face lucrări de traforaj. — Din it. **traforare.**

TRAFORÁJ, *traforaje,* s.n. **1.** Procedeu de ornamentare, constând în decuparea unei figuri sau a unui motiv decorativ dintr-o placă subțire de lemn, de metal etc. **2.** Unelte folosite în acest scop. — **Trafora** + suf. *-aj.*

TRAFORÁRE, *traforări,* s.f. Acțiunea de *a trafora.* — V. **trafora.**

TRAFORÁT, -Ă, *traforați, -te,* adj. Care este prelucrat, executat prin traforare. **2.** (Arhit.) Ornament cu trafoare. — V. **trafora.**

TRAFORATÓR, *traforatori,* s.m. Muncitor care execută traforaje. — **Trafora** + suf. *-tor.*

TRAFORÉTĂ, *traforete,* s.f. Șablon de trasare folosit în industria confecțiilor, la croit. — Din it. **traforetto.**

TRÁGE, *trag,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A face efortul de a mișca, de a deplasa ceva, apucându-l pentru a-l da la o parte sau pentru a-l îndrepta spre un anumit punct. G Expr. *A trage* (pe cineva) *de mânecă* = **a)** a-i face (cuiva) un semn, a-i atrage atenția spre un anumit lucru; **b)** a îmbia, a îndemna. *A fi tras de păr* = a fi relatat în mod exagerat, forțat, tendențios. *A trage* (pe cineva) *la* (sau *în) judecată* = a cita pe cineva în fața justiției. *A trage pe sfoară* = a păcăli. *A trage pe roată* = a supune torturii cu ajutorul roții de tortură. *A trage la răspundere* = a cere cuiva să dea socoteală de faptele sale, a face răspunzător. *A trage la fund* (pe cineva) = a pune (pe cineva) într-o situație grea; a antrena (pe cineva) cu sine într-o afacere, într-o întreprindere dezavantajoasă, sortită eșecului. F (Cu complementul „clopotul") A face să sune (prin deplasare într-o parte și în alta). F A întinde, a încorda (smucind) un fir, o sfoară. G Expr. *A trage sforile* = a conduce în ascuns, din culise (o acțiune reprobabilă); a unelti. F Fig. (Înv.) A îndemna; a atrage (asupra sa). **2.** Tranz. A duce, a târî după sine. G Expr. *A trage targa pe uscat* = a trăi în lipsuri, în sărăcie; a o scoate greu la capăt. *A trage un picior* sau *a trage piciorul* = a șchiopăta. F (Despre animale de tracțiune) A face ca un vehicul să se deplaseze (ducându-l după sine); a pune în mișcare. **3.** Tranz. A pune (sau a scoate) un obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte; a potrivi, a aranja o piesă de îmbrăcăminte pe o anumită parte a corpului. **4.** Intranz. (Pop.) A avea greutatea de..., a cântări, a atârna. **5.** Tranz. A înfige (într-un corp ascuțit). **6.** Tranz. A dirija și a opri un vehicul ori o ambarcațiune la locul de îmbarcare sau de coborâre. **7.** Intranz. A poposi undeva spre a fi găzduit; a se instala temporar undeva sau la cineva. **8.** Refl. și intranz. (Reg. și fam.; urmat de determinări locale introduse prin prep. „la") A se duce (împins de o dorință), a fi mânat, atras spre o țintă. F Intranz. Fig. A tinde spre…, a se simți atras către... F Intranz. A prevesti o anumită stare. *Trage a rău.* **9.** Refl. (Pop.) A se da la o parte, a se feri din cale; a se retrage. G Expr. (Tranz.) *A-și trage mâna de deasupra cuiva* = a înceta să mai ocrotească pe cineva. **10.** Tranz. Fig. A îndura, a suporta, a pătimi. G Expr. *A trage o spaimă* = a se speria foarte tare. F A suporta consecințele unui fapt reprobabil; a ispăși. **II. 1.** Tranz. A lua, a scoate; a smulge; a extrage; *p. ext.* a obține. G Loc. vb. *A trage un profit* = a profita. *A trage învățăminte din* (sau *de pe urma)...* = a învăța (dintr-o experiență). G Expr. *A trage foloase din* (sau *de pe urma)...* = a avea, a obține un avantaj de pe urma... **2.** Intranz. Fig (În expr.) *A trage cu urechea* = a-și încorda auzul pentru a prinde zgomote ușoare, vorbe șoptite; a asculta pe furiș. *A trage cu ochiul* (sau *cu coada ochiului)* = a se uita pe furiș, pentru a nu fi observat. **3.** Tranz. A inspira; a respira; a inhala. G Expr. *A-și trage sufletul* (sau *răsuflarea)* = a respira greu din cauza oboselii, bătrâneții etc.; a se odihni după un efort. (Intranz.) *A trage să moară* = a fi în agonie, a-și trăi ultimele clipe. F A fuma, a priza. **4.** Intranz. (Despre sobe) A avea tiraj bun. **5.** Tranz. A sorbi, a înghiți; a bea. G Expr. (Absol.) *A trage la măsea* (sau *la mustață)* = a fi bețiv. **III.** Tranz. A trasa, a marca, a desena o linie, un contur. G Expr. *(A fi) tras cu sfoara* = (a fi) drept, aliniat. (Intranz.) *A trage* (peste ceva) *cu condeiul* (sau *cu buretele)* = a șterge; a anula; a face uitat, a uita. **IV. 1.** Tranz. (În diverse procese de muncă sau în acțiuni care presupun un efort fizic; cu sensul reieșind din determinări) *A trage la rindea* = a rindelui. *A trage* (o țesătură) *la piuă* = a supune o țesătură unei operații mecanice la piuă, pentru a o face mai deasă. *A trage la tipar* = a tipări. *A trage la șapirograf* = a șapirografia. *A trage pe piatră* (sau *pe amnar, pe curea)* = a ascuți. *A trage pe calapod* = a întinde pe calapod. (Intranz.) *A trage cu acul* = a coase, a broda. *A trage cu coasa* = a cosi. *A trage la rame* (sau *la, din lopată)* = a vâsli. F A trece prin... *Trage firele prin spată.* G Expr. *A trage banul* (sau *gologanul) prin barbă* = a freca de barbă un ban câștigat (în credința superstițioasă că acest gest atrage un câștig ulterior bun). *Tras (ca) prin inel*, se spune despre o persoană cu trupul subțire, mlădios. F A întinde și a subția un material ductil, trecându-l printr-o filieră. F Refl. (În expr.) *A se trage la față* (sau *la obraji, la chip)* = a slăbi, a avea figura obosită, palidă. **2.** Tranz. (Fam.) A face ceva cu plăcere, cu multă energie, cu pasiune. G Expr. *A trage un (pui de) somn* sau *a trage la soamne* (ori *la aghioase)* = a dormi adânc. **3.** Tranz. A da una sau mai multe lovituri; a bate, a plesni. **4.** Intranz. A descârca o armă spre țintă, a face ca proiectilul, săgeata etc. să pornească spre țintă. **5.** Tranz. A freca o anumită regiune a corpului în scopuri terapeutice; a masa. F A fricționa. **V. 1.** Intranz. (Despre vânt) A bate, a sufla. **2.** Tranz. (Adesea impers., subînțelegându-se ca subiect aerul rece, curentul etc.) A învălui pe cineva, provocându-i o senzație neplăcută de răcoare (urmată adesea de îmbolnăvire). **VI.** Refl. **1.** A descinde din..., a fi din neamul... F A fi originar din... **2.** A proveni; a fi provocat (de...) [Perf. s. *trăsei,* part. *tras*] — Lat. ***tragere** (= *trahere).*

TRAGEDIÁN, -Ă, *tragedieni, -e*, s.m. și f. Actor specializat în roluri de tragedie. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **tragédien.**

TRAGEDÍE, *tragedii*, s.f. **1.** Specie a genului dramatic cu subiect patetic, cu personaje puternice aflate în conflict violent, cu deznodământ nefericit. **2.** Fig. Întâmplare nenorocită, eveniment funest; catastrofă. — Din fr. **tragédie**, lat. **tragoedia.**

TRÁGERE, *trageri*, s.f. Acțiunea de *a (se) trage* și rezultatul ei. **1.** (Pop.) Atracție, îndemn, înclinare. G Expr. *Tragere de inimă* = zel, râvnă, ardoare. **2.** Scoatere, extragere. G *Tragere la sorți* = hotărâre prin sorți a unei împărțeli, a unui câștig; participare ca parte interesată la o alegere prin sorți. **3.** Prelucrare a unui material ductil prin întindere și subțiere, pentru a se obține bare, țevi, sârmă etc. **4.** Descărcare a unei arme (în procesul de instruire militară); împușcare; tir. G *Tragere la țintă* = atingere a unei ținte cu un proiectil. *Unghi de tragere* = unghi pe care îl formează axa țevii unei arme de foc cu proiecția ei pe suprafața orizontală a terenului, când obiectivul asupra căruia se trage este în același plan orizontal cu gura țevii. — V. **trage.**

TRÁGIC, -Ă, *tragici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține tragediei, care se referă la tragedie, cu caracter de tragedie. F (Substantivat, n.) Categorie estetică desemnând pieirea unor valori umane, a unor eroi individuali sau a unor categorii sociale, care nu s-au afirmat încă pe deplin ori care nu și-au epuizat încă potențialitățile. F Fig. Zguduitor, funest. G Expr. (Substantivat) *A o lua în tragic* = a acorda unei întâmplări (neplăcute) o

gravitate exagerată. **2.** S.m. (Rar) Autor de tragedii. — Din fr. **tragique,** lat. **tragicus.**

TRAGICOMEDÍE, *tragicomedii*, s.f. **1.** Specie a genului dramatic în care desfășurarea conflictului tragic este contrapunctată cu elemente comice, iar deznodământul este fericit. **2.** Amestec de întâmplări serioase și amuzante. — Din fr. **tragi-comédie,** lat. **tragicomoedia.**

TRAGICÓMIC, -Ă, *tragicomici, -ce*, adj. Care aparține tragicomediei (**1**), care se referă la tragicomedie. F Fig. Care reprezintă un amestec de elemente tragice și comice. — Din fr. **tragi-comique.**

TRAGÍSM s.n. Caracter grav, tragic; situație tragică. — **Trag**[ic] + suf. *-ism.*

TRAHEÁL, -Ă, *traheali, -e*, adj. Care aparține traheii, privitor la trahee, propriu, caracteristic traheii; trahean. [Pr.: *-he-al*] — Din fr. **trachéal.**

TRAHÉE, *trahei*, s.f. **1.** Tub elastic fibros și cartilaginos, la oameni și la animale, care leagă laringele de bronhii și prin care circulă aerul necesar respirației din cavitatea bucală sau nazală în bronhii. **2.** Fiecare dintre tubulețele subțiri, chitinoase, deschise la exterior și ramificate în corpul insectelor, păianjenilor și miriapodelor, care servesc drept organ de respirație. **3.** Fiecare dintre vasele lemnoase în formă de tuburi capilare prin care circulă seva brută în interiorul plantelor superioare. [Pr.: *-he-e*] — Din fr. **trachée.**

TRAHEEÁN, -Ă, *traheeni, -e*, adj. (Rar) Traheal. [Pr.: *-he-an.* — Var. și: **traheán, -ă** adj.] — Din fr. **trachéen.**

TRAHEÍDĂ, *traheide*, s.f. (Bot.) Vas lemnos (unicelular) îngust și ușor alungit, prin care circulă seva brută. [Pr.: *-he-i-*] — Din fr. **trachéide.**

TRAHEÍTĂ, *traheite*, s.f. Boală care constă în inflamația mucoasei traheale. [Pr.: *-he-i-*] — Din fr. **trachéite.**

TRAHEOMICÓZĂ, *traheomicoze*, s.f. (Bot.) Boală infecțioasă și contagioasă a plantelor, provocată de unele ciuperci. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **trachéomycose.**

TRAHEOSCOPÍE, *traheoscopii*, s.f. Examen radiologic al traheii (**1**). [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **trachéoscopie.**

TRAHEOTOMÍE, *traheotomii,* s.f. Intervenție chirurgicală prin care se secționează peretele anterior al traheii și se introduce o canulă traheală, cu scopul de a restabili respirația în cazurile grave de sufocație. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **trachéotomie.**

TRAHÍT, *trahite*, s.n. Rocă vulcanică de formație recentă, cu compoziție asemănătoare cu a sienitului, folosită ca piatră de construcție. — Din fr. **trachyte.**

TRAHÓM, *trahoame*, s.n. (Med.) Conjunctivită granuloasă provocată de un virus. [Var.: **trahómă** s.f.] — Din fr. **trachome.**

TRAHÓMĂ s.f. v. **trahom.**

TRAI s.n. **1.** Viață, existență. G *Mod de trai* = ansamblul condițiilor materiale și spirituale specifice vieții unei persoane, unui grup social, unei societăți. G Expr. *A nu mai fi de trai* sau *a nu mai avea trai* = a nu mai putea trăi din cauza cuiva sau a ceva, a nu mai putea îndura ceva. **2.** Viață bună, fericită și îmbelșugată; desfătare, petrecere. **3.** Convietuire. — Din **trăi** (derivat regresiv).

TRAIÉCT, *traiecte*, s.n. Distanță între două puncte determinate; drum de la un loc la altul; traseu; traiectorie. — Din lat. **trajectus**, fr. **trajet.**

TRAIECTÓRIE, *traiectorii*, s.f. Drum parcurs în spațiu de un corp în mișcare; linie curbă descrisă de un punct material. F Reprezentare grafică a acestui drum, a acestei linii. — Din fr. **trajectoire.**

TRÁILĂ, *traile*, s.f. Pod umblător care alunecă de-a lungul unui cablu sau al unei frânghii, fiind tras de o navă sau de forța curentului de pe un mal pe celălalt al unei ape curgătoare. — Din fr. **traille.**

TRÁILER, *trailere*, s.n. Remorcă folosită pentru transportul elementelor de construcție prefabricate sau al utilajelor foarte mari. — Din engl. **trailer.**

TRÁINĂ, *traine*, s.f. Parâmă ale cărei capete sunt fixate pe două corpuri plutitoare și care este târâtă pe fundul apei pentru a agăța un corp scufundat sau pentru a-i determina poziția. — Cf. fr. t r a i n a g e.

TRÁINIC, -Ă, *trainici, -ce*, adj. Care durează, care rezistă, care se păstrează bine; solid, rezistent, durabil. — Din sl. **trajanŭ** sau **trai** + suf. *-nic.*

TRAINING s.n. Antrenament, pregătire. [Pr.: *tréining*] — Cuv. engl.

TRÁISTĂ, *traiste*, s.f. **1.** Obiect în formă de sac, confecționat dintr-o țesătură, din piele etc., adesea ornamentat, prevăzut cu o baieră pentru a fi agățat, care servește la transportul sau la păstrarea unor obiecte, mai ales a mâncării; straiță. G Expr. *Cu traista în băț*, se spune despre cineva care nu are locuință stabilă sau care este foarte sărac. *A-i bate* (cuiva) *vântul în traistă* = a fi extrem de sărac. *Traistă goală* (sau *ușoară)* = sărăcie. *A-i mânca* (cuiva) *câinii din traistă* = a fi prostănac. *A prinde* (pe cineva) *cu rața în traistă* = a prinde (pe vinovat) asupra faptului. F Spec. Sac mic de pânză deasă din care se dă hrană cailor. **2.** Conținutul unei traiste (**1**). **3.** Compus: *traista-ciobanului* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze lungi, crestate, dispuse în rozetă, cu flori mici albe și cu fructe triunghiulare, folosită ca plantă medicinală *(Capsella bursa-patoris).* — Cf. alb. t r a s t ë, t r a j s t ë.

TRALALÁ interj. Cuvânt care imită o melodie vocală sau înlocuiește cuvintele necunoscute ale unei melodii. G Expr. (Adjectival) *A fi cam tralala* = a fi (cam) zăpăcit, (cam) nebun. — Onomatopee.

TRÁMĂ, *trame*, s.f. Fir de mătase, relativ gros și afânat, folosit în urzeala sau în bătătura unor țesături. F Fig. Intrigă a unei opere literare. F Fig. (Livr.) Plan ascuns, intrigă, complot. — Din fr. **trame,** lat. **trama.**

TRAMBALÁ, *trambalez*, vb. I. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) duce, a (se) muta, a (se) deplasa de colo până colo (fără rost). — După fr. **trimbaler.**

TRAMBALÁRE, *trambalări*, s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) trambala.* — V. **trambala.**

TRAMBULÍNĂ, *trambuline*, s.f. **1.** (La natație) Instalație prevăzută cu un postament și un dispozitiv de care se fixează o scândură elastică, servind pentru sărituri artistice în apă. **2.** (La schi) Instalație în forma unei pante, servind la executarea săriturii în lungime. — După germ. **Trampoline.**

TRAMCÁR, *tramcare*, s.n. Vehicul tras de cai, folosit odinioară în orașe pentru transportul în comun. — Din engl. **tram-car.**

TRAMÍNER s.n. Soi german de viță-de-vie originară din Germania, cu ciorchini cilindrici și cu boabe mici, roz; vin de calitate superioară obținut din strugurii acestei vițe. [Pr.: *traminăr*] — Din germ. **Traminer.**

TRÁMPĂ, *trampe*, s.f. (Reg.) Schimb în natură; troc. F (Fam.) Aranjament, afacere (prin intermediari). G Expr. *A face* (cuiva) *trampa* = a mijloci cuiva o afacere, o întâlnire etc. [Var.: **treámpă** s.f.] — Din tc. **trampa.**

TRAMVÁI, *tramvaie*, s.n. Mijloc de transport urban în comun, constând din unul până la trei vagoane (cu tracțiune electrică) care rulează pe șine. — Din fr., engl. **tramway.**

TRAMVAÍST, *tramvaiști*, s.m. (Rar) Lucrător la tramvaie; *spec.* manipulant. — **Tramvai** + suf. *-ist.*

TRANC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere sau de o lovitură puternică și bruscă. [Var.: **tránca** interj.] — Onomatopee.

TRÁNCA interj. v. **tranc.**

TRÁNCA-FLEÁNCA s.f. (Fam.) Vorbărie goală, inutilă. F Epitet dat unei persoane care flecărește. [Var.: **treánca-fleánca** s.f.] — Din **trăncăni** (derivat regresiv) + **fleancă.**

TRANCHÉT, *tranchete*, s.n. Bucată de lemn care împiedică lovirea unei nave acostate de o altă navă ori de chei sau care amortizează o asemenea lovire. — Din fr. **tranchet.**

TRANCHILIZÁNT, -Ă, *tranchilizanți, -te*, adj., s.n. (Substanță, medicament) care liniștește, care relaxează. — Din fr. **tranquillisant.**

TRANDADÁ, *trandadale*, s.f. (Reg.) Prostovol. [Var.: **trandadáie** s.f., **trandavái** s.n.] — Et. nec.

TRANDADÁIE s.f. v. **trandada.**

TRANDAFÍR, *trandafiri*, s.m. **1.** Nume dat unor specii diverse de plante perene sau de arbuști ornamentali cultivați din familia rozaceelor, cu lăstari spinoși și cu flori mari, parfumate, de culori variate, folosite mai ales în industria parfumurilor *(Rosa).* G *Trandafir sălbatic* = măceș. G Compuse: (Bot.) *trandafir-de-munte* = smirdar; *Trandafir-galben* = teișor (**2**); (Zool.) *trandafir-de-mare* = actinie. **2.** (În sintagma) *Lemn de trandafir* = lemnul unor arbori din America de Sud, din care se fac mobile de lux. **3.** Cârnat din carne de porc tocată mare, cu satârul, și condimentată cu mult piper și usturoi. — Din ngr. **triandáfillo** „treizeci de foi” (apropiat, prin etimologie populară, de *fir).*

TRANDAFIRÁȘ, *trandafiraș*, s.m. Diminutiv al lui *trandafir* (**1**); trandafirel, trandafiruț. — **Trandafir** + suf. *-aș.*

TRANDAFIRÉL, *trandafirei*, s.m. (Pop.) Trandafiraș. — **Trandafir** + suf. *-el.*

TRANDAFIRÍU, -ÍE, *trandafirii,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are culoarea trandafirului; roz. **2.** Fig. Adj. Luminos, senin, plin de optimism; cu perspective favorabile. **3.** S.n. Culoare trandafirie (**1**). — **Trandafir** + suf. *-iu.*

TRANDAFIRÚȚ, *trandafiruți*, s.m. (Pop.) Trandafiraș. — **Trandafir** + suf. *-uț.*

TRANDAVÁI s.n. v. **trandada.**

TRANS- Element de compunere însemnând „dincolo”, „peste”, care servește la formarea unor adjective, a unor substantive și a unor verbe. — Din lat. **trans,** fr. **trans-.**

TRANSAFRICÁN, -Ă, *transafricani, -e*, adj., s.n. (Șosea) care traversează Africa. — **Trans-** + **african** (după fr. *transafricain).*

TRANSALPÍN, -Ă, *transalpini, -e*, adj. Care este situat dincolo de munții Alpi. — Din fr. **transalpin.**

TRANSAMAZONIÁN, -Ă, *transamazonieni, -e*, adj., s.n. (Șosea) care traversează Amazonia. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **transamazonien.**

TRANSARÁBIC, -Ă, *transarabici, -ce*, adj., s.n. (Șosea) care traversează Peninsula Arabică. — Din fr. **transarabique.**

TRANSASIÁTIC, -Ă, *transasiatici, -ce*, adj. Care traversează Asia. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **transasiatique.**

TRANSATLÁNTIC, -Ă, *transatlantici, -ce*, adj., s.n. **1.** Adj. Care străbate, care traversează Oceanul Atlantic. **2.** S.n. Navă mare de pasageri, care traversează în cursă regulată Oceanul Atlantic (făcând legătura între Europa și America). — Din fr. **transatlantique.**

TRÁNSĂ, *transe*, s.f. Stare de conștiență modificată, caracterizată prin reducerea sensibilității la stimuli și chiar o pierdere temporară a contactului cu mediul ambiant, indusă prin hipnoză, substanțe psihotrope sau practici religioase. — Din fr. **transe.**

TRANSBORDÁ, *transbordez*, vb. I. **1.** Tranz. A transporta mărfuri sau persoane dintr-un vehicul în altul. F A trece, cu ajutorul unui transbordor (**1**) vagoanele sau locomotiva unui tren de pe o linie pe alta, când cele două linii nu au legătură directă. F Intranz. A schimba trenul sau alt vehicul când circulația pe un drum s-a întrerupt într-un anumit loc. — Din fr. **transborder.**

TRANSBORDÁRE, *transbordări*, s.f. Acțiunea de *a transborda* și rezultatul ei. — V. **transborda.**

TRANSBORDÓR, *transbordoare*, s.n. **1.** Platformă mobilă, echipată cu linii de cale ferată, care servește la mutarea vehiculelor de cale ferată de pe o linie pe alta. **2.** Navă care servește la transbordarea călătorilor sau a mărfurilor. — Din fr. **transbordeur.**

TRANSCALCULÁRE s.f. Complex de operații necesare pentru calculul coordonatelor unui punct geodezic sau topografic într-un sistem de proiecție cartografică sau de axe de coordonate dat, luând ca bază aceste date dintr-un alt sistem și folosind relațiile matematice de legătură. — **Trans-** + **calculare.**

TRANSCARPÁTIC, -Ă, *transcarpatici, -ce*, adj. Care se află dincolo de munții Carpați (în raport cu Muntenia și cu Moldova); de peste Carpați; transcarpatin. — **Trans-** + **carpatic.**

TRANSCARPATÍN, -Ă, *transcarpatini, -e*, adj. (Rar) Transcarpatic. — **Trans-** + **carpatin.**

TRANSCAUCAZIÁN, -Ă, *transcaucazieni, -e*, adj. Care se află (sau locuiește) la sud de munții Caucaz. [Pr.: *-ca-u-ca-zi-an*] — Din fr. **transcaucasien.**

TRANSCEIVER s.n. Aparat de emisie-recepție folosit, în special, în practica radioamatorilor. [Pr.: *transívăr*] — Cuv. engl.

TRANSCÉNDE, *transcend*, vb. III. Tranz. **1.** (Livr.) A trece dincolo de..., a păși peste..., a se ridica deasupra a ceva. **2.** (Fil.) A depăși limita cunoașterii experimentale, perceptibile. — Din lat. **transcendere,** fr. **transcender.**

TRANSCENDÉNT, -Ă, *transcendenți, -te*, adj. **1.** (Fil.) Care depășește, care trece dincolo de orizontul experienței sau al întrebuințării teoriei într-un domeniu dat; care presupune un principiu exterior și superior oricărei clase de obiecte. F (În filosofia lui Kant) Care se află dincolo de orice experiență posibilă, fie că este vorba de realități (lucruri în sine), fie de principii ale cunoașterii. G Care se află mai presus de inteligența obișnuită, de lucrurile individuale, de umanitate. **2.** (Mat.) Care folosește calculul diferențial și integral. F (Despre unele numere) Care nu poate fi rădăcina unui polinom cu coeficienți raționali. — Din fr. **transcendant,** lat. **transcendens, -ntis.**

TRANSCENDENTÁL, -Ă, *transcendentali, -e*, adj. (În filosofia lui Kant) Care se referă la formele apriorice ale cunoașterii, care premerge experienței și o condiționează. F Care este deasupra lumii reale. — Din fr. **transcendantal,** lat. **transcendentalis.**

TRANSCENDENTALÍSM s.n. **1.** Concepție filosofică elaborată de Kant și bazată pe ideea că formele apriorice ale conștiinței precedă experiența și constituie condițiile existenței ei. **2.** Curent filosofic caracterizat prin religiozitate panteistă și prin spirit umanitar. — Din fr. **transcendantalisme** (după *transcendent).*

TRANSCENDENTALÍST, -Ă, *transcendentaliști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al transcendentalismului. — Din fr. **transcendantaliste.**

TRANSCENDENTALITÁTE s.f. (Rar) Caracter transcendental. — Din engl. **transcendentality.**

TRANSCENDENTALIZÁ, *transcendentalizez*, vb. I. Tranz. (Rar) A atribui caracter transcendental. — Din engl. **transcendentalize.**

TRANSCENDÉNȚĂ s.f. Calitatea de a fi transcendent (**1**); calitatea gândirii de a elabora concepte transcendentale. — Din fr. **transcendance** (după *transcendent).*

TRANSCÉNDERE, *transcenderi*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a transcende.* — V. **transcende.**

TRANSCONTÁINER, *transcontainere*, s.n. Container de mare capacitate utilizat în transportul mărfurilor. — Din fr. **transconteiner.**

TRANSCONTAINERIZÁ, *transcontainerizez*, vb. I. Tranz. A transporta cu transcontainerul. — Din **transcontainer.**

TRANSCONTAINERIZÁRE, *transcontainerizări*, s.f. Acțiunea de *a transcontaineriza.* — V. **transcontaineriza.**

TRANSCRÍE, *transcriu*, vb. III. Tranz. **1.** A copia exact un text scris, a face o copie scrisă fără modificări. F A trece un act, o convenție etc. într-un registru public special. **2.** A transpune în scris un text dintr-un alfabet în altul, de pe o bandă de magnetofon etc. F A nota în scris (cu semne speciale) elementele unui idiom. **3.** A prelucra o bucată muzicală scrisă pentru un anumit instrument sau pentru o anumită voce, spre a fi cântată la alt instrument sau de altă voce. — Din fr. **transcrire** (după *scrie).*

TRANSCRIÉRE, *transcrieri*, s.f. Acțiunea de *a transcrie* și rezultatul ei. — V. **transcrie.**

TRANSCRIITÓR, -OÁRE, *transcriitori, -oare*, s.m. și f. (Rar) Persoană care transcrie un text literar, o bucată muzicală etc. — **Transcrie** + suf *-tor.*

TRANSCRÍPȚIE, *transcripții*, s.f. **1.** Faptul de a transcrie. F (Concr.) Copie. **2.** (În forma *transcripțiune*) Formalitate, prescrisă de lege, care constă în copierea unui act juridic într-un registru public special. [Var.: (înv.) **transcripțiúne** s.f.] — Din fr. **transcription.**

TRANSCRIPȚIÚNE s.f. v. **transcripție.**

TRANSDANUBIÁN, -Ă, *transdanubieni, -e*, adj. Care se află sau locuiește dincolo de Dunăre. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **transdanubien.**

TRANSDUCTÓR, *transductoare*, s.n. (Tehn.) Dispozitiv care primește energie de o anumită formă și o convertește într-o altă formă de energie. — Din fr. **transducteur.**

TRANSDÚCȚIE, *transducții*, s.f. (Biol.) Transfer de material genetic între bacterii prin intermediul bacteriofagelor. — Din fr. **transduction.**

TRANSÉPT, *transepturi*, s.n. Naos transversal care taie în unghi drept naosul principal al unei biserici, alcătuind cu acesta un plan în formă de cruce. — Din fr. **transept.**

TRANSEUROPEÁN, -Ă, *transeuropeni, -e*, adj. Care traversează Europa. — Din fr. **transeuropéen.**

TRANSFĂGĂRĂȘEÁN s.n. Șosea de altitudine care traversează crestele munților Făgăraș în zona lacului Bâlea. — **Trans-** + **făgărășean**.

TRANSFÉR, *transferuri*, s.n. Faptul de a (se) transfera. — Din fr. **transfert.**

TRANSFERÁ, *transfér*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) muta (cu serviciul) de la o instituție la alta, fără desfacerea contractului de muncă (cu consimțământul sau la cererea salariatului). F A (se) muta la alt club sportiv, la altă echipă. F Tranz. A transmite un drept. **2.** Tranz. A face un schimb, o trecere, o transmitere de energie, de căldură etc. de la un sistem fizic sau tehnic la altul. — Din fr. **transférer.**

TRANSFERÁBIL, -Ă, *transferabili, -e*, adj. Care poate fi transferat. — Din fr. **transférable.**

TRANSFERÁRE, *transferări*, s.f. Acțiunea de *a (se) transfera* și rezultatul ei. — V. **transfera.**

TRANSFIGURÁ, *transfigurez*, vb. I. Tranz. și refl. A(-și) schimba (în mod esențial) expresia feței, înfățișarea, starea de spirit; *p. ext.* a (se) transforma. — Din fr. **transfigurer,** lat. **transfigurare.**

TRANSFIGURÁRE, *transfigurări*, s.f. Faptul de *a (se) transfigura*; modul cum arată ceea ce s-a transfigurat; transfigurație. — V. **transfigura.**

TRANSFIGURÁT, -Ă, *transfigurați, -te*, adj. Schimbat (în mod esențial) la înfățișare, la față (sub influența unei emoții) — V. **transfigura.**

TRANSFIGURÁȚIE, *transfigurații*, s.f. Transfigurare. — Din fr. **transfiguration,** lat. **transfiguratio.**

TRANSFILÁJ, *transfilaje*, s.n. (Mar.) Legătură cu care se prind unele vele pe vergea. — Din fr. **transfilage.**

TRANSFOCATÓR, *transfocatoare*, s.n. Obiectiv cu distanța focală variabilă continuu, folosit în cinematografie sau la televiziune pentru a obține efectul de apropiere sau de depărtare rapidă de subiect. — Din rus. **transfokator.**

TRANSFORMÁ, *transfórm*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) schimba înfățișarea, a da sau a căpăta alt aspect, altă formă; a (se) schimba, a (se) preface. F Spec. (A-și) schimba caracterul, comportarea, felul de a fi. **2.** Tranz. (Mat.) A construi un corespondent, un echivalent al unei figuri date sau al unei valori, schimbând unele elemente și păstrând altele, potrivit anumitor formule. F A schimba în cantități echivalente o formă de energie în altă formă de energie. **3.** Intranz. (La unele jocuri sportive) A obține, prin executarea reușită a unei lovituri (de pedeapsă), unul sau mai multe puncte în avantajul echipei sale. — Din fr. **transformer,** lat. **transformare.**

TRANSFORMÁBIL, -Ă, *transformabili, -e*, adj. Care poate fi transformat. — Din fr. **transformable.**

TRANSFORMABILITÁTE s.f. (Rar) Calitate a unui lucru de a putea fi transformat. — **Transformabil** + suf. *-itate.*

TRANSFORMÁRE, *transformări*, s.f. Acțiunea de *a (se) transforma* și rezultatul ei; transformație. — V. **transforma.**

TRANSFORMATÓR, -OÁRE, *transformatori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care transformă, preface, preschimbă. **2.** S.n. Aparat, mașină, instalație care servește la modificarea fie a formei, fie a anumitor caracteristici ale energiei primite. — Din fr. **transformateur.**

TRANSFORMÁȚIE, *transformații*, s.f. (Înv.) Transformare. [Var.: (înv.) **transformațiúne** s.f.] — Din fr. **transformation,** lat. **transformatio, -onis.**

TRANSFORMAŢIONÁL, -Ă, *transformaționali, -e*, adj. (Lingv.; în sintagma) *Gramatică transformațională* = gramatică ce își propune găsirea unor structuri de adâncime care, prin transformări succesive, să permită obținerea tuturor construcțiilor corecte posibile într-o limbă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **transformational,** fr. **transformationnel.**

TRANSFORMAŢIONALÍSM s.n. (Lingv.) Curent care preconizează și susține gramatica transformațională. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **transformationalism,** fr. **transformationnalisme.**

TRANSFORMAŢIÚNE s.f. v. **transformație.**

TRANSFORMÍSM s.n. Concepție biologică după care speciile de vegetale și animale se află într-un continuu proces de transformare; evoluționism. — Din fr. **transformisme.**

TRANSFORMÍST, -Ă, *transformiști, -ste*, s.m., adj. **1.** S.m. Adept al transformismului. **2.** Adj. Care aparține transformismului, privitor la transformism. — Din fr. **transformiste.**

TRANSFRONTALIÉR, -Ă, *transfrontalieri, -e,* adj. Care se află dincolo de graniță. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **transfrontalier.**

TRANSFÚG, -Ă, *transfugi, -ge*, s.m. și f. Militar care săvârșește un act de trădare, trecând în tabăra inamică; *p. ext.* persoană care își părăsește (în mod ilegal țara) în special din motive politice. — Din fr. **transfuge,** lat. **transfuga.**

TRANSFUZÁ, *transfuzez*, vb. I. Tranz. (Rar) A efectua o transfuzie. — Din fr. **transfuser.**

TRANSFÚZIE, *transfuzii*, s.f. Administrare pe cale intravenoasă a unei cantități de sânge, proaspăt sau conservat, recoltat de la un donator. — Din fr. **transfusion.**

TRANSGRESÁ, *transgresez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face să treacă dincolo de o limită; a încălca o lege, un regulament etc. — Din fr. **transgresser.**

TRANSGRESÁRE, *transgresări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a transgresa* — V. **transgresa.**

TRANSGRESÁT, -Ă, *transgresați, -te*, adj. (Livr.; despre limite, legi, regulamente etc.) Care a fost depășit; care a fost încălcat. — V. **transgresa.**

TRANSGRÉSIE s.f. v. **transgresiune.**

TRANSGRESIÚNE, *transgresiuni*, s.f. (Geol.) Proces de înaintare a apelor marine peste o porțiune de uscat, fie datorită creșterii nivelului mării, fie unor mișcări de ridicare a scoarței terestre. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **transgrésie** s.f.] — Din fr. **transgression,** lat. **transgressio, -onis.**

TRANSHUMÁNT, -Ă, *transhumanți, -te*, adj. Care practică transhumanța. F (Despre animale) Care este mutat dintr-un loc în altul, după anotimpuri, în vederea asigurării hranei necesare. — Din fr. **transhumant.**

TRANSHUMÁNŢĂ, *transhumanțe*, s.f. Deplasare sezonieră a păstorilor cu turmele de animale (îndeosebi de oi) vara la pășunile de la munte și toamna spre cele de la șes. — Din fr. **transhumance.**

TRANSIGÉNT, -Ă, *transigenți, -te*, adj. (Livr.) Care cedează ușor, care face concesii și compromisuri; conciliant. — Din lat. **transigens, -ntis,** fr. **transigeant.**

TRANSIGÉNŢĂ s.f. (Livr.) Atitudine transigentă. — După fr. **transigéance.**

TRANSILUMINÁRE s.f. (Med.) Metodă de examinare a anumitor părți ale corpului (sinusuri, buze, degete), constând în luminarea lor cu o lampă electrică într-o cameră obscură. — După fr. **transillumination.**

TRANSILVÁN, -Ă, *transilvani, -e*, adj. Transilvănean. — Din lat. **transylvanus.**

TRANSILVĂNEÁN, -Ă, *transilvăneni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Transilvania; ardelean. **2.** Adj. Care aparține Transilvaniei sau transilvănenilor (**1**), privitor la Transilvania ori la transilvăneni; ardelean, ardelenesc, transilvan. — **Transilvania** (n. pr.) + suf. *-ean*.

TRANSILVĂNEÁNCĂ, *transilvănence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din Transilvania; ardeleancă. — **Transilvănean** + suf. *-că*.

TRANSISTÓR s.n. v. **tranzistor.**

TRANSLÁ, *translez*, vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A traduce (**1**). **2.** A deplasa prin translație. — Din **translație** (derivat regresiv).

TRANSLÁRE, *translări*, s.f. Acțiunea de *a transla*; translație. — V. **transla.**

TRANSLATÁ, *translatez,* vb. I. Tranz. A converti un fișier de date al unui calculator dintr-un format de fișier în altul; a converti un program dintr-un limbaj de programe sau sistem de operare în altul. — Din fr. **translater,** engl. **translate.**

TRANSLATÍV, -Ă, *translativi, -e*, adj. (Despre un act juridic) Prin care se transferă un drept. — Din fr. **translatif.**

TRANSLÁTOR, -OÁRE, *translatori, -oare*, s.m. și f., s. n. **1.** S.m. și f. Traducător oficial atașat unui for diplomatic, administrativ sau judecătoresc; interpret. **2.** S.n. Transformator electric utilizat pe liniile de telecomunicații (interurbane). [Acc. și: (**2**) *translatór*] — Din fr. **translateur,** lat. **translator, -oris.**

TRANSLÁȚIE, *translații*, s.f. Deplasare a unei figuri plane sau a unui corp astfel încât toate punctele acestora să aibă în orice moment viteze egale și paralele și să descrie traiectorii identice. F P. gener. (Rar) Deplasare. [Var.: (înv.) **translaţiúne** s.f.] — Din fr. **translation,** lat. **translatio, -onis.**

TRANSLAŢIÚNE s.f. v. **translație.**

TRANSLITERÁ, *transliterez*, vb. I. Tranz. A face transliterația unui text. — Din fr. **translittérer.**

TRANSLITERÁRE, *transliterări*, s.f. Acțiunea de *a translitera* și rezultatul ei. — V. **translitera.**

TRANSLITERÁT, -Ă, *transliterați, -te*, adj. (Despre texte) Care a fost redat prin transliterație. — V. **translitera.**

TRANSLITERÁȚIE, *transliterații*, s.f. Transcriere folosită în lucrările filologice, care urmărește să redea în alt alfabet echivalentele semnelor textului copiat, fără a se ține seama de eventualele deosebiri de ordin fonetic dintre semnele celor două alfabete. — Din fr. **translittération,** lat. **translitteratio.**

TRANSLOCÁ, *translóc*, vb. I. Tranz. (Livr.) A muta (**1**). — Din **translocație** (derivat regresiv).

TRANSLOCÁRE, *translocări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a transloca*; translocație, mutare. — V. **transloca.**

TRANSLOCÁT, -Ă, *translocați, -te*, adj. Care a fost mutat. — V. **transloca.**

TRANSLOCÁȚIE, *translocații*, s.f. Mutare dintr-un loc în altul. F (Biol.) Mutație cromozomică constând în atașarea unui fragment de cromozom la alt cromozom. — Din lat. **translocatio, -onis,** fr. **translocation.**

TRANSLUCÍD, -Ă, *translucizi, -de*, adj. Care este parțial transparent, lăsând lumina să treacă fără a permite să se distingă contururile sau detaliile obiectelor. — Din fr. **translucide,** lat. **translucidus.**

TRANSLUCIDITÁTE s.f. Proprietate a unor corpuri sau medii de a fi translucide. — Din fr. **translucidité.**

TRANSMARÍN, -Ă, *transmarini, -e*, adj. (Rar) Care se află dincolo de mare; de peste mare. — Din fr. **transmarin.**

TRANSMEDITERANEÁN, -Ă, *transmediteraneeni, -e*, adj. Care traversează Mediterana. [Pr.: *-ne-an*] — Din fr. **transmediterranéen.**

TRANSMIGRÁȚIE, *transmigrații*, s.f. Concepție religioasă potrivit căreia sufletul dintr-un corp trece, după moarte, în alt corp. — Din fr. **transmigration,** lat. **transmigratio.**

TRANSMISÍBIL, -Ă, *transmisibili, -e*, adj. Care poate fi transmis. — Din fr. **transmissible.**

TRANSMISIBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi transmisibil. — Din fr. **transmissibilité.**

TRANSMÍSIE s.f. v. **transmisiune.**

TRANSMISIONÍST, -Ă, *transmisioniști*, s.m. Militar din trupele de transmisiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din **transmisiune.**

TRANSMISIÚNE, *transmisiuni*, s.f. **I.** Faptul de a transmite. **1.** Trecere a energiei, a radiațiilor, a undelor dintr-un loc în altul, fără deplasarea surselor acestora. F Emisiune radiofonică. F *Trupe* (sau *unități* etc.) *de transmisiuni* = trupe specializate în executarea și asigurarea legăturilor prin radio, telefon etc. **2.** (Jur.) Trecere a unui bun, a unui drept de la o persoană la alta. **II.** (În forma *transmisie)* Ansamblu de organe de mașini, de mecanisme, dispozitive etc. cu ajutorul cărora se transmite mișcarea de la un organ de mașină la altul sau de la o mașină la alta. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **transmísie** s.f.] — Din fr. **transmission,** lat. **transmissio, -onis.**

TRANSMÍTE, *transmít*, vb. III. Tranz. **1.** A trimite sau a comunica ceva prin intermediul unei persoane, al unei scrisori etc. F A aduce la cunoștința cuiva un lucru, un fapt; a comunica cuiva ceva. F A comunica ceva cu ajutorul unui post emițător de radio, de televiziune, de telegraf; a emite. **2.** A face să ajungă la altul, a trece din om în om. **3.** (Jur.) A trece un bun, un drept etc. de la o persoană la alta. **4.** A realiza o deplasare de energie, de radiații, de unde etc. F Refl. (Despre energie, radiații, unde etc.) A trece dintr-un loc în altul; a se propaga. **5.** A comunica o mișcare de la o mașină la alta sau de la un organ al unei mașini la altul. [Perf. s. *transmisei*, part. *transmis*] — Din fr. **transmettre,** lat. **transmittere.**

TRANSMÍTERE, *transmiteri*, s.f. Acțiunea de *a (se) transmite* și rezultatul ei. — V. **transmite.**

TRANSMIŢĂTÓR, -OÁRE, *transmițători, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care transmite. **2.** S.n. Aparat ori dispozitiv (automat) pentru transmiterea semnalelor telegrafice sau radiofonice. — **Transmisie** + suf. *-ător*.

TRANSMODULÁȚIE, *transmodulații*, s.f. (Fiz.) Deformare a unei modulații prin suprapunerea alteia. — Din fr. **transmodulation.**

TRANSMUTÁ, *transmút*, vb. I. Tranz. A supune unei transmutații chimice. F P. gener. A transforma, a schimba. — Din fr. **transmuter.**

TRANSMUTÁBIL, -Ă, *transmutabili, -e*, adj. (Livr.). Care poate fi transmutat. — Din fr. **transmutable.**

TRANSMUTÁRE, *transmutări*, s.f. Acțiunea de *a transmuta*. — V. **transmuta.**

TRANSMUTÁȚIE, *transmutații*, s.f. Transformare a unui element chimic în altul prin dezintegrare radioactivă naturală sau prin reacții nucleare. F P. gener. Schimbare, transformare. — Din fr. **transmutation,** lat. **transmutatio.**

TRANSNAȚIONÁL, -Ă, *transnaționali, -e*, adj. Care depășește granițele naționale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl., fr. **transnational.**

TRANSOCEÁNIC, -Ă, *transoceanici, -ce*, adj. s.n. **1.** Adj. Care este situat dincolo de ocean, de peste ocean; care se face între mai multe oceane. **2.** S.n. Navă (comercială) de mare tonaj folosită pentru transportul între porturi situate de o parte și de alta a unui ocean. — Din fr. **transocéanique.**

TRANSPARÉNT, -Ă, *transparenți, -te*, adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care poate fi străbătut de radiații electromagnetice (mai ales de lumină), fără ca acestea să fie absorbite sau difuzate; prin care se poate vedea clar, care lasă să se distingă conturul și detaliile obiectelor; străveziu. F Fig. Diafan, subțire, delicat; firav. **2.** Fig. Care poate fi ușor înțeles sau ghicit; limpede, clar. **II.** S.n. Foaie de hârtie cu linii groase, paralele, care se așază sub hârtia de scris, pentru a înlesni scrierea în rânduri drepte. — Din fr. **transparent,** lat. **transparens, -ntis.**

TRANSPARÉNȚĂ, *transparențe*, s.f. (Adesea fig.) Proprietate a unor corpuri sau a unor medii de a fi transparente. — Din fr. **transparence.**

TRANSPĂREÁ, *transpár*, vb. II. Intranz. (Rar) A se zări, a se întrezări, a se ghici. — **Trans-** + **părea** (după fr. **transparaître).**

TRANSPERÁNT, *transperante*, s.n. Stor. — Cf. fr. transparent.

TRANSPIRÁ, *transpír*, vb. I. Intranz. **1.** A secreta și a elimina sudoarea prin porii pielii; a asuda, a năduși. **2.** (Despre plante) A elimina apă sub formă de vapori. **3.** Fig. (Fam.) A ieși la suprafață, a reieși, a se afla, a se auzi (o știre secretă, un zvon etc.). — Din fr. **transpirer.**

TRANSPIRÁRE s.f. Acțiunea de *a transpira*; transpirație. — V. **transpira.**

TRANSPIRÁT[1] s.n. Faptul de *a transpira*. — V. **transpira.**

TRANSPIRÁT[2]**, -Ă,** *transpirați, -te*, adj. Care este acoperit cu transpirație; asudat, nădușit (**1**). — V. **transpira.**

TRANSPIRÁȚIE, *transpirații*, s.f. Faptul de a transpira; transpirare. F (Concr.) Secreție eliminată prin porii pielii; sudoare, nădușeală. F (Concr.) Vapori de apă eliminați de către plante. — Din fr. **transpiration.**

TRANSPLÁNT, *transplanturi*, s.n. (Med.) **1.** Organ, parte dintr-un organ, țesut etc. care este transplantat printr-o intervenție chirurgicală. **2.** Intervenție chirurgicală de înlocuire a unui țesut sau organ bolnav cu un alt țesut ori organ sănătos preluat de la un donator. — Din fr. **transplant.**

TRANSPLANTÁ, *transplantez*, vb. I. Tranz. **1.** A muta o plantă de la un loc provizoriu la locul de cultură; a răsădi. F A aduce și a face să se aclimatizeze o plantă sau un animal în altă regiune decât aceea unde trăiește de obicei. F Fig. A adapta, a împământeni o instituție, un obicei etc. **2.** A face un transplant (2). — Din fr. **transplanter,** lat. **transplantare.**

TRANSPLANTÁBIL, -Ă, *transplantabili, -e*, adj. (Med.; despre organe, țesuturi etc.) Care poate fi transplantat. — Din fr. **transplantable.**

TRANSPLANTÁRE, *transplantări*, s.f. Acțiunea de *a transplanta* și rezultatul ei; transplantație. — V. **transplanta.**

TRANSPLANTÁȚIE, *transplantații*, s.f. (Rar) Transplantare. — Din fr. **transplantation.**

TRANSPLANTOLOGÍE s.f. (Med.) Disciplină care studiază și pregătește organele, țesuturile pentru transplant. — De la **transplant** (după *biologie).*

TRANSPÓRT, *transporturi*, s.n. **1.** Faptul de a transporta. F (La pl.) Ramură a economiei naționale cuprinzând totalitatea mijloacelor rutiere, aeriene și navale care asigură circulația bunurilor și a persoanelor. **2.** Totalitatea bunurilor sau a persoanelor care sunt transportate la un moment dat și în condiții determinate. **3.** Fig. (Livr.) Uitare de sine cauzată de emoție, de entuziasm, de plăcere; stare de contemplație. — Din fr. **transport.**

TRANSPORTÁ, *transpórt*, vb. I. **1.** Tranz. A deplasa (cu un vehicul) bunuri sau persoane dintr-un loc în altul; a căra, a duce, a purta. **2.** Refl. A se duce la fața locului (pentru o constatare judiciară, pentru o anchetă, o inspecție etc.); a se deplasa. **3.** Tranz. Fig. (Livr.) A aduce pe cineva într-o stare de uitare de sine, în urma unei emoții profunde, a entuziasmului, a plăcerii. — Din fr. **transporter,** lat. **transportare.**

TRANSPORTÁBIL, -Ă, *transportabili, -e*, adj. Care poate fi transportat. — Din fr. **transportable.**

TRANSPORTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) transporta.* — V. **transporta.**

TRANSPORTÁT, -Ă, *transportați, -te*, adj. Stăpânit de un entuziasm, de o plăcere fără margini. F Dus pe gânduri, absent. — V. **transporta.**

TRANSPORTÓR, -OÁRE, *transportori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care transportă, care duce, care cară. **2.** S.n. Utilaj sau instalație (automată) pentru transportul continuu al unor materiale, piese, produse etc. pe distanțe relativ scurte, pe bandă rulantă. **3.** S.n. Autovehicul blindat, echipat cu armament ușor, care servește la transportul militarilor. — Din fr. **transporteur.**

TRANSPOZITÍV, -Ă, *transpozitivi, -e*, adj. (Despre limbi) Care nu are o topică fixă, raporturile sintactice fiind exprimate prin terminațiile cuvintelor. — Din fr. [langues] **transpositives.**

TRANSPOZIȚÍE, *transpoziții*, s.f. (Rar) Transpunere. F Spec. (Mat.) Permutare a două litere într-o formulă. F Spec. Schimbare a poziției unor atomi sau a unor radicali dintr-o moleculă a unei substanțe cu formarea unui nou compus. F Spec. Transcriere sau executare a unei compoziții muzicale în altă tonalitate. — Din fr. **transposition.**

TRANSPÚNE, *transpún*, vb. III. **1.** Tranz. A muta, a schimba ceva dintr-un loc în altul, dintr-o stare sau dintr-o situație în alta. F Fig. A da expresie în scris, pe scenă, pe ecran etc.; a reda, a pune pe hârtie, în versuri, pe scenă etc. F A transcrie sau a executa o compoziție muzicală în altă tonalitate decât aceea în care a fost scrisă. F A muta un termen dintr-o parte a unei ecuații în alta (schimbându-i semnul). **2.** Refl. Fig. A se situa cu mintea, cu imaginația etc. în altă situație sau în alt timp. —**Trans-** + **pune** (după fr. *transposer*, lat. *transponere).*

TRANSPÚNERE, *transpuneri*, s.f. Acțiunea de *a (se) transpune* și rezultatul ei; transpoziție. — V. **transpune.**

TRANSSAHARIÁN, -Ă, *transsaharieni, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care traversează Sahara. **2.** Cale ferată și tren care unește Nigerul cu Marea Mediterană (străbătând Sahara). [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **transsaharian.**

TRANSSEXUÁL, -Ă, *transsexuali, -e*, adj. s.m. și f. **1.** Adj. (Biol.) Referitor la trecerea de la un sex la altul. **2.** S.m. și f. Persoană caracterizată prin transsexualism. — Din fr. **transsexuel,** engl. **transsexual.**

TRANSSEXUALÍSM s.n. Constituție psihologică particulară, caracterizată prin convingerea fermă a unei persoane că ar aparține sexului opus și uneori dorința obsedantă de a-și schimba sexul. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **transsexualisme.**

TRANSSIBERIÁN, *transsiberiene*, s.n. Cale ferată și tren care străbate Siberia de la un capăt la altul. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **transsibérien.**

TRANSSUBSTANȚIAȚIÚNE s.f. (Bis.) Transsubstanțiere. [Pr.: *-ți-a-ți-u-*] — Din fr. **transsubstantiation.**

TRANSSUBSTANȚIÉRE s.f. (În religia creștină) Prefacerea miraculoasă a pâinii și a vinului din cuminecătură în trupul și sângele lui Isus Hristos. [Pr.: *-ți-e-*] — După fr. **transsubstantiation.**

TRANSTRÁV s.n. (Cin.) Procedeu de filmare constând din folosirea simultană și în sens contrar a unui transfocator și a travellingului. — **Trans**[focator] + **trav**[elling].

TRANSSUDÁT, *transsudate*, s.n. Plasmă care trece din sânge în țesuturi sau în cavități naturale ale organismului, în unele stări patologice. — Din fr. **transsudat.**

TRANSSUDÁȚIE, *transsudații,* s.f. Trecere a plasmei din sânge în țesutul interstițial sau într-o cavitate naturală a organismului. — Din fr. **transsudation.**

TRANSURANIÁN, -Ă, *transuranieni, -e*, adj. (Chim.) Transuranic. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **transuranien.**

TRANSURÁNIC, -Ă, *transuranici, -ce*, adj. (Despre elemente chimice) Care are numărul atomic mai mare decât acela al uraniului și este obținut prin bombardarea altor elemente; transuranian. — Din germ. **transuranisch.**

TRANSVAZÁ, *transvazez*, vb. I. Tranz. A muta un lichid sau un material pulverulent dintr-un vas în altul. — Din fr. **transvaser.**

TRANSVAZÁRE, *transvazări*, s.f. Acțiunea de *a transvaza* și rezultatul ei. — V. **transvaza**.

TRANSVERSÁL, -Ă, *transversali, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Care are direcția perpendiculară pe lungimea unui corp, a unei suprafețe; care taie ceva de-a curmezișul, care trece cruciș peste ceva. F *Secțiune transversală* = suprafață obținută prin secționarea unui obiect cu un plan perpendicular pe lungimea lui. **2.** S.f. (Mat.) Dreaptă care taie o figură dată. **3.** S.f. Galerie orizontală în interiorul unei mine, care trece de-a curmezișul direcției stratului. — Din fr. **transversal.**

TRANSVÉRTER, *transvertere*, s.n. Aparat auxiliar folosit pentru translația radiocomunicației bilaterale dintr-o gamă în alta. — Din engl. **transverter.**

TRANSVERTÓR, *transvertoare*, s.n. Mașină electrică care transformă curentul electric din continuu în alternativ și invers sau care schimbă frecvența unui curent alternativ. — Din fr. **transverteur.**

TRANȘÁ, *tranșez*, vb. I. Tranz. **1**. A rezolva repede și definitiv o dificultate, un conflict etc. **2.** A separa, în porțiuni anatomice, după sortimente, calitate etc., carnea unui animal tăiat pentru consum. — Din fr. **trancher.**

TRANȘÁNT, -Ă, *tranșanți, -te*, adj. Care nu admite contrazicere; categoric, hotărât. F (Despre culori) Care se opune puternic una alteia. — Din fr. **tranchant.**

TRANȘÁRE s.f. Acțiunea de *a tranșa* și rezultatul ei. — V. **tranșa.**

TRÁNȘĂ, *tranșe*, s.f. **1.** Fiecare dintre părțile în care sunt divizate lucrurile ce urmează să fie produse sau distribuite în etape succesive; parte, porție. F Fiecare dintre porțiunile anatomice în care este separată

carnea tăiată, în vederea sortării pe calități și a formării de pachete preambalate. **2.** Suprafața formată de marginile tăiate ale foilor unei cărți, ale unui registru etc., uneori vopsită sau aurită. — Din fr. **tranche.**

TRANŞÉE, *tranșee*, s.f. Șanț îngust cu parapete și locașuri de tragere, care oferă protecție împotriva focului inamic. F Șanț sau săpătură de lungime mare, executate în anumite scopuri tehnice. [Pr. : *-șe-e*] — Din fr. **tranchée.**

TRANZÁCŢIE, *tranzacții*, s.f. Convenție între două sau mai multe părți, prin care se transmit anumite drepturi, se face un schimb comercial etc.; *p. gener.* înțelegere, învoială, acord. [Var.: (înv.) **tranzacţiúne** s.f.] — Din fr. **transaction,** lat. **transactio, -onis.**

TRANZACŢIONÁ, *tranzacționez*, vb. I. Tranz. A efectua o tranzacție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **tranzacţiune.**

TRANZACŢIONÁL, -Ă, *tranzacționali, -e*, adj. Care se referă la o tranzacție, care are la bază o tranzacție sau rezultă dintr-o tranzacție. [Pr. : *-ți-o-*] — Din fr. **transactionnel.**

TRANZACŢIONÁRE, *tranzacționări*, s.f. Acțiunea de *a tranzacționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **tranzacţiona.**

TRANZACŢIONÁT, -Ă, *tranzacționați, -te*, adj. Care a fost obiectul unei tranzacții. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **tranzacţiona.**

TRANZACŢIÚNE s.f. v. **tranzacţie.**

TRANZIÉNT, -Ă, *tranzienți, -te*, adj. (Livr.) **1.** Tranzitoriu. **2.** Care trece (repede); trecător, efemer. [Pr.: *-zi-ent*] — Din lat. **transiens, -tis,** engl. **transiens.**

TRANZIÉNŢĂ s.f. **1.** (Livr.) Caracterul a ceea ce este trecător, tranzient (**2**); efemeritate. **2.** (Fil.) Devenire continuă a realității ce impune o permanentă adaptare a omului la mutațiile intervenite. [Pr.: *-zi-en-*. — Scris și: *transiență*] — După engl. **transience.**

TRANZISTÓR, *tranzistoare*, s.n. **1.** Semiconductor al unui circuit electric servind ca amplificator de putere. **2.** Aparat de radio portativ prevăzut cu mai multe tranzistoare **(1)**. [Pl. și: (m.) *tranzistori*. — Var.: **transistór** s.n.] — Din fr. **transistor,** germ. **Transistor.**

TRANZISTORIZÁ, *tranzistorizez*, vb. I. Tranz. A supune un aparat de tip vechi operației de înlocuire a tuburilor electronice cu tranzistoare; a echipa cu tranzistoare. — Din engl. **transistorize,** fr. **transistoriser.**

TRANZISTORIZÁRE, *tranzistorizări*, s.f. Acțiunea de *a tranzistoriza*. — V. **tranzistoriza.**

TRANZISTORIZÁT, -Ă, *tranzistorizați, -te*, adj. Care a fost echipat cu tranzistoare. — V. **tranzistoriza.**

TRANZISTORMÉTRU, *tranzistormetre*, s.n. Aparat pentru controlul și măsurarea parametrilor tranzistoarelor. — Din fr. **transistormètre.**

TRÁNZIT, *tranzituri*, s.n. **1.** Trecere a unor mărfuri sau a unor persoane dintr-o țară în alta prin teritoriul altei țări; regim vamal special, prevăzând scutirea de taxe pentru mărfurile aflate în această situație. G *Bilet de tranzit* = autorizație scrisă privind scutirea de vamă a unor mărfuri care sunt în trecere printr-o țară străină. **2.** Trecere a unui tren sau a unui călător printr-o stație sau printr-o țară cu efectuarea opririlor numai pentru schimbări de direcție și încrucișări. **3.** (În sintagma) *Tranzit digestiv* = drum parcurs de alimente prin tubul digestiv din momentul introducerii lor în gură până la absorbția elementelor asimilabile și eliminarea resturilor. — Din fr. **transit.**

TRANZITÁ, *tranzitez*, vb. I. Tranz. (Rar) A transporta printr-o țară străină mărfuri în tranzit. — Din fr. **transiter.**

TRANZITÁRE, *tranzitări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a tranzita*. — V. **tranzita.**

TRANZITÍV, -Ă, *tranzitivi, -e*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Gram.) (Verb) a cărui acțiune se răsfrânge asupra unui obiect, fiind construit cu complementul direct. **2.** Adj. Care are însușirea de tranzitivitate (**2**). — Din fr. **transitif,** lat. **transitivus.**

TRANZITIVITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor verbe de a fi tranzitive (**1**). **2.** Proprietate a unor relații logice sau matematice de a se transmite ca atare, prin termenii intermediari, între primul și ultimul termen al șirului de termeni ordonați pe baza acestei relații. — Din fr. **transitivité.**

TRANZITÓRIU, -ÍE, *tranzitorii*, adj. Care face trecerea de la o stare la alta; de tranziție; intermediar. F (Despre funcționarea unui sistem) Caracterizat prin variația în timp a cel puțin unei mărimi. — Din lat. **transitorius,** fr. **transitoire.**

TRANZÍŢIE, *tranziții*, s.f. Trecere (lentă sau bruscă) de la o stare, de la o situație, de la o idee la alta. G Loc. adj. *De tranziție* = de trecere; intermediar, tranzitoriu; *p. ext.* provizoiru. — Din fr. **transition,** lat. **transitio.**

TRANZIŢIONÁL, -Ă, *tranziționali, -e*, adj. (Livr.) Cu caracter de tranziție, de tranziție. [Pr.:*-ți-o-*] — Din fr. **transitionnel.**

TRAP (**1**) *trapuri*, s.n., interj. **1.** S.n. Alergare a calului cu viteză medie, în care animalul pășește concomitent cu un picior dinainte și cu piciorul opus dinapoi. F Zgomot făcut de un cal care merge în acest fel. **2.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de mersul în fugă al cailor sau, *p. ext.*, de mersul grăbit al unui om. — Din germ. **Trab.**

TRÁPĂ, *trape*, s.f. **1.** Deschidere într-o podea sau într-un tavan pentru accesul într-o pivniță, sub podiumul unei scene, într-un pod etc.; ușă orizontală a acestei deschideri; chepeng. F *Spec.* Deschidere de control sub podeaua unui teatru, a unui vapor etc. **2.** Acoperământ al unei capcane pentru prinderea în stare vie a animalelor. — Din fr. **trappe.**

TRAPÉZ, (1, 2) *trapeze*, s.n., (**3**) *trapezi*, s.m. **1.** S.n. Patrulater care are drept baze două laturi paralele și neegale. **2.** S.n. Aparat de gimnastică format dintr-o bară mobilă, legată la extremități cu două frânghii sau cabluri egale în lungime, fixate de plafon sau de o grindă. F Leagăn improvizat pentru păsări și animale ținute în colivii sau cuști. **3.** S.m. Mușchi plat în formă de patrulater situat în regiunea spatelui, începând de la ceafă. — Din fr. **trapèze.**

TRAPEZÁN, *trapezani*, s.m. Nume dat șalăului mic, sub 30 de cm lungime. — Et. nec.

TRAPEZÁRE, *trapezări*, s.f. (Înv.) Trapeză. — Din ngr. **trapezárion.**

TRAPÉZĂ, *trapeze*, s.f. Sală de mese într-o mănăstire; refectoriu, trapezare, trapezărie. — Din sl. **trapeza.**

TRAPEZĂRÍE, *trapezării*, s.f. (Înv.) Trapeză. — **Trapezare** + suf. *-ie*.

TRAPEZÍSM s.n. Acrobație la trapez. — **Trapez** + suf. *-ism*.

TRAPEZÍST, -Ă, *trapezişti, -ste*, s.m. și f. Gimnast (acrobat) specializat în exercițiile la trapez. — Din fr. **trapéziste.**

TRAPEZOÉDRU, *trapezoedre*, s.n. Corp ale cărui fețe sunt trapezoidale. — Din fr. **trapézoèdre.**

TRAPEZOÍD, *trapezoide*, s.n. Suprafață generată prin rotirea unui trapez în jurul unei axe din planul său, pe care nu-l intersectează. — Din fr. **trapézoïde.**

TRAPEZOIDÁL, -Ă, *trapezoidali, -e*, adj. Care are forma unui trapez (**1**) sau a unui trapezoid. [Pr.: *-zo-i-*] — Din fr. **trapézoïdal.**

TRAPIÓN, *trapioane*, s.n. Deschizătură practicată în planșeul unei scene pentru a permite trecerea decorurilor care se ridică de dedesubt. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **trappillon.**

TRAPÍST, (**1**) *trapiști*, s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Membru al unui ordin călugăresc catolic. **2.** S.n. Brânză fabricată (odinioară numai de trapiști **1**) după un procedeu special de fermentare. [Var.: (**2**) **trapístă** s.f.] — Din fr. **trappiste.**

TRAPÍSTĂ s.f. v. **trapist.**

TRAS[1] s.n. Faptul de *a trage*. — V. **trage.**

TRAS[2]**, -Ă,** *trași, -se*, adj., s.m. **1.** Adj. (Despre față sau părți ale ei) Slab, obosit, sleit (de boală, de supărare etc.); (despre oameni) care are fața slabă, obosită, suptă. **2.** S.m. Persoană asupra căreia s-a emis o trată pe care este obligată să o plătească la scadență. — V. **trage.**

TRASÁ, *trasez*, vb. I. Tranz. **1.** A însemna pe o suprafață linia sau desenul unui drum, al unui plan, al unei figuri geometrice etc.; *spec.* a însemna pe o piesă brută conturul suprafețelor de prelucrat. **2.** A indica, a da directive în vederea unei acțiuni sau a unei activități; a arăta prin câteva idei generale ceea ce este esențial într-o problemă, într-o situație etc.; a schița. — Din fr. **tracer.**

TRASÁJ s.n. (Rar) Trasare. — Din fr. **traçage.**

TRASÁRE, *trasări*, s.f. Acțiunea de *a trasa* și rezultatul ei; trasaj. — V. **trasa.**

TRASÁT s.n. Faptul de *a trasa* (**1**). — V. **trasa.**

TRASATÓR, (**1**) *trasatori,* s.m., **(2)** *trasatoare*, s.n. **1.** S.m. Lucrător care execută trasarea unor piese brute. **2.** S.n. Trasor (**1**). — **Trasa** + suf. *-tor*.

TRÁSĂ, *trase*, s.f. **1.** Diagrama deplasării unui tren înscrisă în graficul de circulație a trenurilor. **2.** (Fiz.) Linie descrisă de fluxul de electroni pe ecranul unui tub catodic; spot. — Din fr., engl. **trace.**

TRASÉU, *trasee*, s.n. Drum pe care îl parcurge (în mod permanent) un vehicul sau o persoană; rută. F Linie, direcție pe care o are un drum, o cale ferată etc. F Distanță marcată care trebuie străbătută de concurenții la o probă sportivă. F Drum parcurs în spațiu de un corp în mișcare; traiectorie. — Din fr. **tracé.**

TRASÓR, (**1, 2, 3**) *trasoare*, s.n., (**4**) *trasori*, s.m. **1.** S.n. Unealtă formată dintr-un ac de oțel cu mâner de lemn, folosită pentru a indica pe o piesă metalică brută contururile suprafețelor de prelucrat; trasator (**2**). **2.** S.n. Unealtă de oțel cu mâner de lemn, folosită în legătoriile de carte pentru trasarea liniilor și la călcarea falțului. **3.** S.n. Glonț, proiectil învelit într-un material fosforic, care se aprinde în clipa descărcării, descriind în aer o traiectorie luminoasă. **4.** S.m. (Fiz.) Izotop radioactiv al unui element stabil, pe care îl însoțește peste tot, permițând recunoașterea și urmărirea acestuia într-un sistem. — Din fr. **traceur.**

TRATÁ, *tratez*, vb. I. **1.** Tranz. A avea față de cineva sau de ceva o anumită comportare, a se purta cu cineva într-un anumit fel. **2.** Tranz. A oferi unui musafir mâncare, băutură; a ospăta. **3.** Tranz. și refl. A (se) supune unui tratament medical. **4.** Tranz. A discuta o chestiune economică, socială, politică etc., cu scopul de a ajunge la o înțelegere, la încheierea unei convenții etc.; a duce tratative. **5.** Tranz. A dezvolta, a expune (în scris

sau oral) o temă științifică, literară etc. **6.** Tranz. A supune unui tratament (**3**). F Spec. A supune semințele și plantele acțiunii unor agenți chimici sau fizici care distrug germenii bolilor. [Var.: (înv.) **tractá** vb. I] — Din it. **trattare,** lat. **tractare.**

TRATÁBIL, -Ă, *tratabili, -e*, adj. Care poate fi tratat. —**Trata** + suf. *-bil.* Cf. it. t r a t t a b i l e.

TRATAMÉNT, *tratamente*, s.n. **1.** Fel de a se purta cu cineva, atitudine, comportare față de cineva. **2.** Totalitatea mijloacelor dietetice, medicamentoase, balneoclimaterice și igienice de combatere a unei boli. **3.** Ansamblu de operații executate asupra unui material sau a unui organism etc. pentru a obține modificări de calitate, de formă, de structură etc. în scop industrial, economic sau științific. **4.** (Fon.) Evoluție, modificare, schimbare. — Din it. **trattamento,** fr. **traitement.**

TRATAMENTÍST, *tratamentiști*, s.m. Muncitor specialist în tratarea la cald a plăcilor de fibre lemnoase. — **Tratament** + suf. *-ist.*

TRATÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) trata.* — V. **trata.**

TRATARISÍ, *tratarisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A trata. — Din ngr. **trataríso** (viit. lui *tratáro).*

TRATÁT, *tratate*, s.n. **1.** Înțelegere scrisă încheiată între două sau mai multe state, în vederea determinării, într-un anumit domeniu, a drepturilor și a obligațiilor părților contractante sau în scopul stabilirii unor norme juridice ce trebuie respectate în relațiile dintre ele; acord internațional, convenție internațională. **2.** Lucrare de specialitate în care sunt expuse metodic principiile fundamentale ale unei discipline. [Var.: (înv.) **tractát** s.n.] — Din it. **trattato.**

TRATATÍVE s.f. pl. Schimb de păreri, discuții, negocieri purtate între două sau mai multe părți interesate, cu scopul de a se ajunge la o înțelegere, la un acord; tratație (**2**). — Din it. **trattative.**

TRATÁȚIE, *tratații*, s.f. **1.** Faptul de a servi oaspeților mâncare și băutură (fără un protocol deosebit); (concr.) mâncarea sau băutura servită. **2.** (Înv.) Tratative. [Var.: (înv.) **tractáție, tratațiúne** s.f.] — Din it. **trattazione.**

TRATAȚIÚNE s.f. v. **tratație.**

TRÁTĂ, *trate*, s.f. Cambie prin care creditorul dispune unui debitor al său să plătească o sumă de bani unei alte persoane la o dată precizată; poliță. — Din it. **tratta.**

TRAUL, *traule*, s.n. Năvod marin de mari dimensiuni, în formă de sac, destinat pescuirii în larg, în locuri cu mult pește. — Din engl. **trawl.**

TRAULÁ, *traulez*, vb. I. Intranz. A pescui cu traulul. [Pr.: *tra-u-*] — Din **traul** (după engl. *trawl).*

TRAULÁRE s.f. Acțiunea de *a traula* și rezultatul ei. — V. **traula.**

TRÁULER, *traulere*, s.n. Navă maritimă de pescuit, echipată cu traule, folosită și pentru dragarea epavelor. — Din rus. **trauler,** engl. **trawler**, germ. **Trawler.**

TRAULERÍST, *traulerișt*i, s.m. Muncitor care lucrează pe trauler. — **Trauler** + suf. *-ist.*

TRAUMÁTIC, -Ă, *traumatici, -ce*, adj. Care are caracter de traumatism; de natura traumatismului. — Din fr. **traumatique,** lat. **traumaticus.**

TRAUMATÍSM, *traumatisme*, s.n. **1.** Leziune suferită de un organism viu prin loviri violente, tăieturi, înțepături etc.; traumă (**1**); *p. ext.* ansamblul tulburărilor de ordin local și general care apar în urma acțiunii unui agent extern violent; *p. restr.* șoc traumatic. **2.** Stare psihică patologică a unui organism care, nemaiputând să suporte o excitație excesivă, din cauza unei traume (**2**) suferite, nu mai reacționează în niciun fel, devenind insensibil la orice alt excitant. — Din fr. **traumatisme.**

TRAUMATIZÁ, *traumatizez*, vb. I. Tranz. **1.** A provoca un traumatism (**1**). **2.** A zgudui profund din punct de vedere moral; a provoca o traumă (**2**), un șoc. — Din fr. **traumatiser.**

TRAUMATIZÁNT, -Ă, *traumatizanți, -te*, adj. Care traumatizează. — Din fr. **traumatisant.**

TRAUMATIZÁRE, *traumatizări*, s.f. Acțiunea de *a traumatiza* și rezultatul ei.— V. **traumatiza.**

TRAUMATIZÁT, -Ă, *traumatizați, -te*, adj. **1.** Care a suferit un traumatism fizic sau psihic. **2.** Care nu mai reacționează, insensibil la orice excitant în urma unei traume psihice suferite. — V. **traumatiza.**

TRAUMATOLÓG, -Ă, *traumatologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în traumatologie. — Din **traumatologie** (derivat regresiv).

TRAUMATOLOGÍE, *traumatologii*, s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul și tratamentul traumatismelor; *spec.* ramură a chirurgiei care se ocupă cu înlăturarea pe cale chirurgicală a traumatismelor. — Din fr. **traumatologie.**

TRÁUMĂ, *traume*, s.f. **1.** Traumatism (**1**). **2.** Emoție violentă care modifică personalitatea unui individ, sensibilizându-l la alte emoții de același fel, astfel încât acesta nu mai reacționează normal. — Din fr. **trauma,** germ. **Trauma.**

TRAVÁLIU, *travalii*, s.n. **1.** (Tehn.; ieșit din uz) Lucru mecanic. F (Livr.) Lucru, muncă. **2.** Perioadă cuprinsă între apariția durerilor de naștere și expulzarea fătului. — Din it. **travaglio.** Cf. fr. t r a v a i l.

TRAVÉE, *travee*, s.f. Porțiune dintr-o construcție (edificiu, pod, viaduct etc.) care cuprinde două puncte de reazem (stâlpi, coloane, grinzi, pile etc.) și deschiderea dintre ele. — Din fr. **travée.**

TRÁVELLING, *travellinguri,* s.n. **1.** Procedeu de filmare sau în cinematografie ori în televiziune cu ajutorul unui aparat mobil de luat vederi cu focar variabil, folosit mai ales pentru scenele cu personaje în mișcare. **2.** Dispozitiv care servește la deplasarea aparatului de luat vederi prin travelling (**1**). [Pr.: *trávling*] — Din fr., engl. **travelling.**

TRAVERSÁ, *traversez*, vb. I. Tranz. A trece de pe o parte (a unui loc, a unui drum, a unei ape) pe cealaltă parte; a trece peste... F A străbate, a tăia de-a curmezișul (munți, țări, mări, oceane etc.). F Fig. A trăi, a simți, a suporta (o anumită vreme). *Traversează o criză morală.* — Din fr. **traverser.**

TRAVERSÁBIL, -Ă, *traversabili, -e*, adj. Care poate fi traversat. — Din fr. **traversable.**

TRAVERSÁDĂ, *traversade*, s.f. (Mar.) Traversare de către o navă a spațiului dintre două porturi situate pe maluri opuse. — De la **traversa.**

TRAVÉRSĂ, *traverse*, s.f. Grindă de fier, de lemn, de beton armat etc., așezată transversal pe axa longitudinală a unei construcții sau a unui sistem tehnic și folosită ca piesă de rezistență la construirea scheletului unei clădiri, al unui pod, al unei mașini etc. F Bară de lemn, de metal sau de beton armat care se așază transversal sub șinele de cale ferată și de care acestea se fixează prin crampoane sau șuruburi. F Parâmă sau grindă transversală față de direcția unei nave, pe care se sprijină puntea. F Fâșie de pânză care se pune deasupra covorului pentru a-l proteja. — Din fr. **traverse.**

TRAVERSIÉRĂ, *traversiere*, s.f. Lanț folosit pentru a ridica ancorele la vapoarele care nu intră în port. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **traversière.**

TRAVERSÍNĂ, *traversine*, s.f. Traversă din scheletul de rezistență al unei nave, cu dimensiuni mai mici decât ale traverselor principale. — Din fr. **traversin.**

TRAVERTÍN s.n. Tuf calcaros compact, folosit ca material de construcție și de ornament. — Din fr. **travertin,** it. **travertino.**

TRAVESTÍ[1], *travestiuri*, s.n. Interpretare a unui rol masculin de către o femeie sau a unui rol feminim de către un bărbat. G Loc. adj. și adv. *În travesti* = deghizat sau deghizându-se pentru a juca un rol opus sexului său. [Var.: (rar) **travestíu** s.n.] — Din fr. **travesti.**

TRAVESTÍ[2], *travestesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) deghiza. — Din fr. **travestir.**

TRAVESTÍRE, *travestiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) travesti*[2] și rezultatul ei. — V. **travesti**[2].

TRAVESTÍT, -Ă, *travestiți, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. Deghizat. **2.** S.m. Homosexual care se îmbracă, se machiază ca o femeie sau care prezintă caractere feminine evidente, în special în urma unui tratament hormonal. — V. **travesti**[2].

TRAVESTÍU s.n. v. **travesti**[1].

TRĂDÁ, *trădez*, vb. I. **1.** Tranz. A înșela în mod voit și perfid încrederea cuiva, săvârșind acte care îi sunt potrivnice, pactizând cu dușmanul etc. F A fi neloial față de cineva sau de ceva. F A se abate de la o linie de conduită, a dovedi inconsecvență față de o acțiune, de o idee etc. F A comite o infidelitate în dragoste sau în căsnicie; a înșela. **2.** Tranz. (Despre facultăți fizice sau psihice) A nu mai funcționa (bine), cauzând dificultăți. *Memoria îl trădează.* **3.** Tranz. și refl. A (se) da pe față; a (se) da de gol. — Din lat. **tradere** (după *da).*

TRĂDÁRE, *trădări*, s.f. Acțiunea de *a (se) trăda* și rezultatul ei; infracțiune, faptă reprobabilă comisă de cel care trădează. — V. **trăda.**

TRĂDĂTÓR, -OÁRE, *trădători, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care trădează. — **Trăda** + suf. *-ător.*

TRĂGÁCI, -CE, *trăgaci, -ce*, s.n., s.m., adj. **1.** S.n. Piesă mobilă din mecanismul unei arme de foc, de care se apasă cu degetul arătător pentru a declanșa percutorul. **2.** S.m. Trăgător (**II 2**). **3.** Adj. (Pop.; despre animale) Care trage (bine) la ham sau la jug; de tracțiune. — **Trage** + suf. *-aci.*

TRĂGĂNÁ vb. I v. **tărăgăna.**

TRĂGĂNÁT, -Ă adj. v. **tărăgănat.**

TRĂGĂTÓR, -OÁRE, *trăgători, -oare*, adj., s.m., s.f., s.n. **I.** Adj. (Despre vite) Care efectuează o tracțiune; de muncă, de povară. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană care trage ceva. G *Trăgători de sfori* = persoană care trage sforile păpușilor la teatrul de marionete; *fig.* persoană care uneltește. **2.** Persoană (în special ostaș) care trage cu o armă de foc; trăgaci (**2**). G Loc. adj. și adv. (Mil.; ieșit din uz) *În trăgători* = în lanț, unul după celălalt. **3.** Persoană care emite o trată. **III.** S.f. **1.** Fiecare dintre cele două curele care leagă scările de șa. F Curea groasă cu care se aplicau în trecut pedepse corporale; *p. ext.* bătaie cu o astfel de curea. **2.** Scăunel cu o deschizătură

în care se bagă călcâiul cizmei, spre a o descălța. **IV.** S.n. Instrument de desen folosit la trasarea cu tuș a liniilor. — **Trage** + suf. *-ător.*

TRĂGĂTORÍE, *trăgătorii*, s.f. Secție (**1**) în care are loc trefilarea. — **Trage** + suf. *-ătorie.*

TRĂÍ, *trăiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A se afla în viață; a exista, a viețui. G (În formule de mulțumire, de salut, de urare etc.) *Să trăiești!* G Expr. (Formulă de jurământ) *Așa să trăiesc* (sau *să trăiești* etc.) = pe cuvânt de onoare, zău (așa). **2.** Intranz. A dura, a se menține, a dăinui; a se perpetua. **3.** Intranz. și tranz. A-și duce, a-și petrece viața. G Expr. (Intranz.) *A trăi cu capul în nori* = a nu-și da seama de realitate, a rămâne străin de ceea ce se petrece în jurul său. (Tranz.) *A-și trăi traiul* = a se bucura de viață, a duce un trai bun, fără griji. *A-și trăi traiul (și a-și mânca mălaiul)* = a îmbătrâni, a ajunge la capătul vieții. F Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „pentru") A-și închina, a-și consacra viața unui scop. F Intranz. A se bucura, a profita din plin de viață. **4.** Intranz. (Cu determinări locale) A fi stabilit undeva; a locui. **5.** Intranz. A-și petrece viața împreună cu cineva; a conviețui. F A avea relații de dragoste cu cineva (fără a fi căsătorit cu el, în afara căsătoriei legale). **6.** Intranz. A-și procura cele necesare traiului, a-și câștiga existența, a se întreține. G Expr. *A trăi pe spinarea cuiva* = a se întreține din munca sau din câștigul altcuiva. F (Rar; cu determinări introduse prin prep. „cu") A se hrăni cu... **7.** Tranz. Fig. A simți cu intensitate, a participa emotiv, sufletește (la...). — Din sl. **trajati.**

TRĂINICÍE s.f. Însușirea de a fi trainic, de a dura; soliditate, rezistență, durabilitate. — **Trainic** + suf. *-ie.*

TRĂÍRE s.f. **1.** Faptul de *a trăi;* viețuire. **2.** Proces sufletesc, experiență sufletească (trăite cu intensitate). **F** Metodă potrivit căruia se poate ajunge la cunoașterea realității pe baza experienței psihice subiective. — V. **trăi.**

TRĂIRÍSM s.n. Curent în gândirea filosofică și literară românească dintre cele Două Războaie Mondiale, care propune căutarea autenticului prin experiența trăirii nemijlocite a vieții. [Pr.: *trăi-i-*] — **Trăire** + suf. *-ism.*

TRĂIRÍST, -Ă, *trăiriști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al trăirismului. **2.** Adj. Care aparține trăirismului, privitor la trăirism. [Pr.: *tră-i-*] — **Trăir**[ism] + suf. *-ist.*

TRĂISTIOÁRĂ, *trăistioare*, s.f. (Pop.) Trăistuță. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Traistă** + suf. *-ioară.*

TRĂISTÚȚĂ, *trăistuțe*, s.f. Diminutiv al lui *traistă;* trăistioară. — **Traistă** + suf. *-uță.*

TRĂÍT s.n. (Rar) Faptul de *a trăi.* — V. **trăi.**

TRĂITÓR, -OÁRE, *trăitori, -oare*, adj. (Rar) **1.** Care trăiește, care este în viață, care există; viu, viețuitor. **2.** Care își duce viața, care locuiește undeva. [Pr.: *tră-i-*] — **Trăi** + suf. *-tor.*

TRĂNCĂNEÁLĂ, *trăncăneli*, s.f. Acțiunea de *a trăncăni* și rezultatul ei; vorbărie, sporovăială, flecăreală. F Zgomot de glasuri produs de cei care trăncănesc. — **Trăncăni** + suf. *-ală.*

TRĂNCĂNÍ, *trăncănesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. A vorbi mult și fără rost, a îndruga vrute și nevrute; a flecări, a sporovăi. — **Tranc** + suf. *-ăni.*

TRĂNCĂNÍRE, *trăncăniri*, s.f. Acțiunea de *a trăncăni* și rezultatul ei. — V. **trăncăni.**

TRĂNCĂNÍT s.n. Faptul de *a trăncăni.* — V. **trăncăni.**

TRĂPÁȘ, *trăpași*, s.m. (La pl.) Nume generic dat raselor de cai specializați pentru o mare viteză la trap (**1**); (și la sg.) cal care face parte dintr-o astfel de rasă. — **Trap** + suf. *-aș.*

TRĂSĂTÚRĂ, *trăsături*, s.f. **1.** Linie caracteristică a feței unei persoane. F Aspect esențial al caracterului sau al personalității cuiva. F Aspect caracteristic general al unei opere, al unei doctrine, al unui fenomen, al unei activități, al unei epoci etc. **2.** Linie trasă (cu o singură mișcare) pe hârtie cu creionul, cu tocul etc. G *Trăsătură de unire* = liniuță de unire. G Expr. *Dintr-o trăsătură de condei* = dintr-o dată, fără a sta mult pe gânduri. — **Tras** + suf. *-ătură.*

TRĂSCÁU s.n. (Reg.) Rachiu tare. — Et. nec.

TRĂSNÁIE, *trăsnăi*, s.f. Faptă ieșită din comun, năstrușnică, extravagantă; năzbâtie, poznă. F Idee năstrușnică; născocire ciudată. — **Trăsni** + suf. *-aie.*

TRĂSNEÁLĂ, *trăsneli*, s.f. (Fam.) **1**. Trăsnaie. **2.** Nebunie (**1**). — **Trăsni** + suf. *-eală.*

TRÁSNET, *trăsnete*, s.f. **1.** Descărcare electrică în atmosferă, de același tip cu fulgerul, care se produce însă între un nor și pământ sau obiecte de pe pământ și care este însoțită de un zgomot puternic. G Expr. *A rămâne ca lovit de trăsnet* = a încremeni, a înlemni (de spaimă, de uimire etc.). *Lovitură de trăsnet* = întâmplare (nefericită) venită pe neașteptate. **2.** P. ext. Zgomot puternic; detunătură. — **Trăsni**[1] + suf. *-et.*

TRĂSNÍ[1]**,** *trăsnesc*, vb. IV. **1.** Intranz. impers și unipers. A se produce trăsnete, a cădea trăsnete. G Expr. *A trăsni* (pe cineva) *(ca) din senin* = a lovi (pe cineva) în mod neașteptat. (Intranz.) *A-i trăsni cuiva ceva (prin cap)* sau (rar, tranz.) *a-l trăsni* (pe cineva) *prin minte* = a-i veni (cuiva) o idee neașteptată, ciudată, nesăbuită. F Tranz. A lovi pe cineva trăsnetul; a cădea trăsnetul într-un anumit loc. **2.** Tranz. și intranz. A izbi, a lovi cu putere. F Intranz. Fig. A-și manifesta mânia zgomotos și cu furie, strigând, vociferând; a tuna și a fulgera. **3.** Refl. Fig. A înnebuni, a se țicni. F Tranz. și refl. A (se) ameți de băutură, a (se) îmbăta. **4.** Intranz. (Despre arme de foc) A se declanșa cu zgomot puternic; a pocni, a detuna, a bubui. — Din sl. **trěsnonti.**

TRĂSNÍ[2] vb. IV v. **trosni.**

TRĂSNÍT, -Ă, *trăsniți, -te*, adj. (Adesea substantivat) **1.** Lovit, atins de trăsnet. **2.** Zănatic, nebun. F Amețit de băutură; beat. F Năstrușnic, ciudat, extravagant. **3.** Fig. Afurisit, blestemat, netrebnic. — V. **trăsni**[1].

TRĂSNITÓR, -OÁRE, *trăsnitori, -oare*, adj. (Rar) Care trăsnește[1]. — **Trăsni**[1] + suf. *-tor.*

TRĂSNITÚRĂ, *trăsnituri*, s.f. Zgomot produs de trăsnet; bubuitură. — **Trăsni**[1] + suf. *-tură.*

TRĂSÚRĂ, *trăsuri*, s.f. **1.** Vehicul cu patru roți, pe arcuri, tras de cai și folosit la transportul persoanelor. G (Înv.) *Trăsură cu aburi* = tren. **2.** (Astron.; pop.; art.) Constelația Vizitiul. **3.** (Înv.) Linie a feței; trăsătură (**1**). **4.** (Înv.) Linie de hotar între două proprietăți. F Suprafață de teren cu o lungime de șase prăjini. **5.** (Rar; în sintagma) *Trăsură de unire* = liniuță de unire. — **Tras** + suf. *-ură.*

TRĂSURÍCĂ, *trăsurici,* s.f. Diminutiv al lui *trăsură* (**1**); trăsură mică și ușoară (cu două roți). F Cărucior de copii. [Pl. și: *trăsurele*] — **Trăsură** + suf. *-ică.*

TRĂTÁJ s.n. v. **tartaj.**

TRÁMBĂ, *trâmbe*, s.f. **1.** Bucată mare de pânză sau de stofă (făcută sul); val. **2.** Dungă, fâșie. **3.** Val, vârtej de apă, de praf etc. **4.** Rând, șir, lanț. **5.** Ceată, grămadă (de oameni), pâlc. — Din sl. **tronba.**

TRÂMBICIOÁRĂ, *trâmbicioare*, s.f. Diminutiv al lui *trâmbiță.* — **Trâmbiță** + suf. *-icioară.*

TRÂMBIȚÁ, *trâmbițez*, vb. I. **1.** Intranz. A cânta, a suna din trâmbiță. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A face ca un lucru să fie cunoscut de toată lumea; a răspândi, a divulga; a bate toba. — Din **trâmbiță.**

TRÂMBIȚÁRE, *trâmbițări*, s.f. Acțiunea de *a trâmbița* și rezultatul ei; sunet produs de trâmbiță. — V. **trâmbița.**

TRÂMBIȚÁȘ, *trâmbițași*, s.m. Persoană care cântă din trâmbiță; gornist, trompet, trompetist. F Persoană care chema, în trecut, locuitorii de la sate, prin sunete de trâmbiță, pentru a le comunica știri de interes general. — **Trâmbiță** + suf. *-aș.*

TRÁMBIȚĂ, *trâmbițe*, s.f. (Pop.) Trompetă, goarnă. [Pl. și: *trâmbiți*] — Din sl. **tronbica.**

TRÁNDAV, -Ă, *trândavi, -e*, adj. (Pop.; despre oameni sau despre firea lor; și substantivat) Care se mișcă și lucrează încet și în silă; căruia îi place să lenevească; leneș, molatic, inactiv. [Acc. și: *trândáv*] — Cf. sb. t r u n t a v.

TRÂNDĂVEÁLĂ, *trândăveli*, s.f. Trândăvie. — **Trândăvi** + suf. *-eală.*

TRÂNDĂVÍ, *trândăvesc*, vb. IV. Intranz. A trăi în trândăvie, a-și petrece vremea lenevind; a lenevi. — Din **trândav.**

TRÂNDĂVÍE s.f. Stare de inactivitate, stare a omului trândav; lene, lenevie, trândăveală, trândăvit. — **Trândav** + suf. *-ie.*

TRÂNDĂVÍT s.n. Trândăvie. — V. **trândăvi.**

TRÁND, *trânji,* s.m.. **1.** (Pop.) Hemoroizi. **2.** Plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina fistuloasă și cu flori de culoare galbenă sau brună-deschis, plăcut mirositoare *(Neottia nidus avis).* — Cf. sl. t r o n d ŭ.

TRÂNJOÁICĂ, *trânjoaice*, s.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina albă și păroasă și cu flori mari, galbene, folosită în medicina populară la tratarea hemoroizilor *(Ranunculus illyricus).* — **Trânji** + suf *-oaică.*

TRÁNTĂ, *trânte*, s.f. Luptă sportivă corp la corp între doi adversari care caută să se doboare unul pe altul numai cu ajutorul brațelor. — Din **trânti** (derivat regresiv).

TRÂNTEÁLĂ, *trânteli*, s.f. Acțiunea de *a (se) trânti.* F (Fam.) Bătaie dată cuiva; scărmăneală, chelfăneală. — **Trânti** + suf. *-eală.*

TRÂNTÍ, *trântesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A arunca (cu putere) izbind de ceva, a azvârli un obiect, o povară etc. F A culca la pământ, a doborî. F (Despre animale de călărie) A arunca pe călărețul din șa, a da jos. F Fig. (Fam.) A respinge un candidat la examen, a nu-l promova, a face să cadă. F A face să se izbească cu putere o ușă, o poartă etc. **2.** Refl. A se așeza brusc pe ceva, lăsându-se cu toată greutatea corpului. **3.** Tranz. A-și pune la repezeală pe sine un obiect de podoabă sau de îmbrăcăminte; a se îmbrăca în grabă, sumar, neglijent. **4.** Refl. recipr. A se lua la trântă, a se lupta corp la corp. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A face, a produce (cu energie, repede, în grabă). F A spune ceva nepotrivit, nelalocul lui. — Cf. bg. t ъ r t j a.

TRÂNTÍRE, *trântiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) trânti* și rezultatul ei. — V. **trânti.**

TRÂNTÍT, -Ă, *trântiți, -te*, adj. Așezat pe ceva într-o poziție comodă; care s-a tolănit; lungit. — V. **trânti.**

TRÂNTITÚRĂ, *trântituri*, s.f. Trântă, trânteală, izbitură. — **Trânti** + suf. *-itură*.

TRÁNTOR, *trântori*, s.m. **1.** Masculul albinei. **2.** Epitet dat unui bărbat care nu vrea să lucreze şi trăieşte din munca altora. — Cf. sl. trontŭ.

TRÂNTORÍ, *trântoresc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A sta ca un trântor (**2**); a lenevi. — Din **trântor.**

TRÂNTORÍRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a trântori* şi rezultatul ei. — V. **trântori.**

TRÁNTORIŢĂ, *trântoriţe*, s.f. Femeie care nu vrea să muncească şi trăieşte de pe urma muncii altora. — **Trântor** + suf. *-iţă*.

TREÁBĂ, *treburi*, s.f. **1.** Activitate, ocupaţie, îndeletnicire. G Expr. *A avea treabă* = a fi ocupat. *A-şi căuta* (sau *a-şi vedea) de treabă* = **a)** a lucra conştiincios, cu sârguinţă; **b)** a-şi vedea de lucrul său, a nu se amesteca în lucrul sau în problemele altora. *A se afla în treabă* = a-şi face de lucru fără a fi nevoie, pentru a-şi da importanţă. **2.** Muncă, lucru. G Expr. *A se lua cu treaba* = a uita de ceva muncind. *A se pune pe treabă* = a se apuca serios de lucru. *E treabă* = e mult de lucru. **3.** Isprăvă, faptă. G Loc. adj. *De treabă* = bun, cinstit, cumsecade; de omenie; de ispravă. (Pop.) *Cu treabă* = cu rost, cu socoteală, cu rânduială, cu măsură. G Expr. *Mare treabă!* = (de obicei ir.) mare, important lucru! **4.** Chestiune, problemă; interes, afacere. G Expr. *A avea treabă* cu *cineva* (sau *undeva)* = a avea anumite interese cu cineva (sau undeva). *A nu fi de nicio treabă* = a nu folosi la nimic, a fi inutil. *Ce treabă am* (sau *ai* etc.) *cu...?* = ce mă (sau te etc.) interesează?, ce mă (sau te etc.) priveşte? *Nu e treaba mea* (sau *ta, sa* etc.)! = nu mă (sau te, îl etc.) priveşte! *A-şi face treaba* = a-şi face interesele sau munca cuvenită. **5.** (Reg.) Năravi, obicei, deprindere. **6.** (Reg.) Împrejurare, situaţie. G Expr. *A fi* (sau *a sta) treaba aşa* (sau *astfel)* = a fi lucrurile aşa cum sunt, a se prezenta în felul cum se văd. *Se vede treaba că...* = se vede că..., se pare că..., probabil. [Pl. şi: *trebi*] — Din sl. **trĕba.**

TREÁCĂT s.n. **1.** Faptul de a trece. G Loc. adv. *Din treacăt* = din fugă, fugitiv. *În treacăt* = **a)** în trecere; **b)** în fugă, la repezeală; **c)** în câteva cuvinte, pe scurt; pe deasupra, superficial. **2.** (Reg.) Drum de trecere. — **Trece** + suf. *-ăt*.

TREÁMPĂ s.f. v. **trampă.**

TREÁNCA-FLEÁNCA s.f. v. **tranca-fleanca.**

TREÁNŢĂ s.f. v. **zdreanţă.**

TREÁPĂD s.n. **1.** (Pop.) Trap (**1**). **1.** Alergătură multă încoace şi încolo. **2.** Zgomot produs de mersul unui cal în trap sau de o persoană care calcă apăsat; tropăit, tropăitură. **3.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Taxă sau amendă percepută de la cei care nu-şi plăteau datoriile sau de la cei care nu se înfăţişau la procesele în care erau implicaţi. [Var.: (reg.) **treápăt** s.n.] — Din **trepăda** (derivat regresiv).

TREÁPĂT s.n. v. **treapăd.**

TREÁPTĂ, *trepte*, s.f. **1.** Fiecare dintre suprafeţele orizontale, cu lăţime relativ mică, situate la diverse înălţimi, la distanţe egale, care alcătuiesc o scară. F Fiecare dintre barele (de lemn sau de fier) aşezate transversal, la distanţe egale, între două bare verticale, alcătuind o scară; fuscel. **2.** Fig. Grad, nivel; etapă, fază. F Rang, poziţie, situaţie. **3.** Fig. Categorie socială; pătură. — Lat. **trajecta.**

TREASC, *treascuri*, s.n. Tun mic, primitiv, folosit în trecut pentru a produce focuri de artificii sau pocnituri la petreceri, la serbări etc.; piuă. — Din sl. **trĕskŭ.**

TREAZ, -Ă, *treji, -ze*, adj. **1.** Care se află în stare de veghe, care nu doarme; deştept. **2.** Care nu este beat. **3.** Fig. Care veghează cu atenţie; vigilent. — Din sl. **trĕzvŭ.**

TREBĂLUÍ, *trebăluiesc*, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Fam.) A face tot felul de treburi mărunte (pe lângă casă); a roboti. — **Treabă** + suf. *-ălui*.

TREBĂLUIÁLĂ, *trebăluieli*, s.f. (Fam.) Muncă măruntă, de alergătură pe lângă gospodărie. — **Trebălui** + suf. *-eală*.

TRÉBNIC, *trebnice*, s.n. (Rar) Molitvelnic. — Din sl. **trĕbĕnikŭ.**

TREBUÍ, pers. 3 *trébuie*, vb. IV. **1.** Intranz. A avea nevoie (de ceva); a fi nevoie (de ceva). G Loc. adv. *Cum trebuie* = aşa cum se cuvine, cum se cade; bine. G Expr. *Aşa-ţi trebuie!* = aşa ţi se cuvine, aşa meriţi. *Atâta i-a trebuit (ca să...)* = asta a aşteptat (ca să...) **2.** Tranz. unipers. şi impers. Este necesar să..., este obligatoriu să..., se cere (neapărat) să... **3.** Tranz. unipers. şi impers. A fi probabil sau posibil, a se putea presupune. [Prez. ind. pers. 1 sg.: (rar) *trébui* şi *trebuiesc*] — Din sl. **trĕbovati.**

TREBUINCIÓS, -OÁSĂ, *trebuincioşi, -oase*, adj. (Adesea adverbial) Necesar, folositor, util, de trebuinţă, trebuitor. [Pr.: *-bu-in-*] — **Trebuinţă** + suf. *-ios*.

TREBUÍNŢĂ, *trebuinţe*, s.f. **1.** Nevoie, necesitate. G Loc. adj. şi adv. *De trebuinţă* = folositor, necesar, util; trebuincios. G Expr. *Îmi face trebuinţă* (sau *am trebuinţă de...*) = îmi este necesar, îmi trebuie... F Interes. **2.** (Rar) Treabă, afacere, chestiune. — **Trebui** + suf. *-inţă*.

TREBUITÓR, -OÁRE, *trebuitori, -oare*, adj. (Rar) Trebuincios. [Pr.: *-bu-i-*] — **Trebui** + suf. *-tor*.

TREBUŞOÁRĂ, *trebuşoare*, s.f. (Pop. şi fam.) Diminutiv al lui *treabă*. — **Treabă** + suf. *-uşoară*.

TRECĂTÓR, -OÁRE, *trecători, -oare*, adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Care trece repede, care nu durează mult; temporar. **2.** Care trece printr-un loc fără a se opri multă vreme, care este în trecere pe undeva. **II.** S.m. şi f. Pieton. F Drumeţ, călător. **III.** S.f. **1.** Drum îngust de trecere printre doi munţi sau printre două înălţimi; pas. **2.** P. gener. Loc de trecere. — **Trece** + suf. *-ător*.

TRÉCE, *trec*, vb. III. **I. 1.** Intranz. A merge fără a se opri, printr-un anumit loc sau prin dreptul cuiva sau a ceva, a străbate un loc fără a se opri, a-şi urma drumul, a fi în trecere pe undeva. G Expr. *A trecut baba cu colacii* = e prea târziu, n-ai prins momentul, ai scăpat ocazia. F A merge rânduri-rânduri, formând un convoi, o coloană; a se succeda, a se perinda. G Expr. (Tranz.) *A trece în revistă* = **a)** a inspecta trupele adunate în acest scop (într-o anumită formaţie); **b)** a lua în consideraţie fapte, evenimente în succesiunea şi desfăşurarea lor. **2.** Intranz. A merge într-o anumită direcţie, spre o anumită ţintă, cu un anumit scop. F (Despre ape curgătoare, despre drumuri, şosele etc.) A avea cursul sau traseul prin... **3.** Intranz. A se abate din drum pe undeva sau pe la cineva, a face o (scurtă) vizită cuiva. **4.** Tranz. (Pop.) A ocoli. G Expr. *A trece cu vederea* = **a)** a nu lua în seamă (pe cineva sau ceva), a nu da importanţa cuvenită, a neglija, a omite; **b)** a nu lua ceva în nume de rău, a nu ţine seamă de...; a ierta, a uita. **5.** Intranz. (Adesea fig.) A depăşi, a merge mai departe de..., a lăsa în urmă. **6.** Tranz. A sări, a păşi peste un obstacol, peste o barieră, pentru a ajunge dincolo sau de cealaltă parte. G Expr. *A trece hopul* = a scăpa de o greutate, de o primejdie. *Nu zi hop până nu treci şanţul* = nu te lăuda prea devreme cu o izbândă încă nesigură. F A străbate un drum de-a curmezişul; a traversa. F Intranz. A păşi peste cineva sau ceva, călcând în picioare, zdrobind. G Expr. *A trece peste cineva* = a desconsidera, a disprețui pe cineva. **7.** Tranz. A transporta (dincolo de... sau peste...). **8**. Tranz. A atinge un corp, un obiect cu o mişcare uşoară de alunecare pe suprafaţa lui. G Expr. (Intranz.) *A trece cu buretele peste ceva* = a da uitării ceva, a ierta greşelile cuiva. **9.** Tranz. A petrece prin..., peste..., pe după... **10.** Intranz. A se duce într-alt loc, a merge dintr-un loc în altul; a schimba un loc cu altul. G Expr. *A trece la cineva* sau *în rândurile cuiva* (sau *a ceva)* ori *de partea cuiva* = a se ralia la ceva (sau cu cineva). F Fig. (Determinat prin „în cealaltă lume”, „din lume”, „din viaţă” etc.) A muri. F A schimba o stare cu alta, o lucrare sau o acţiune cu alta. **11.** Intranz. A ajunge la..., a fi transmis (din mână în mână, de la unul la altul, din om în om) până la... F Tranz. A da, a transmite ceva. **12.** Intranz. A-şi îndrepta atenţia spre o nouă îndeletnicire, spre un nou câmp de activitate; a începe să se ocupe cu altceva, a se apuca de altceva. G Expr. *A trece la fapte* = a acţiona. **13.** Tranz. A introduce, a înregistra, a înscrie (într-un registru, într-o rubrică, într-o clasificare); a repartiza pe cineva undeva. F A înscrie un bun pe numele cuiva. **14.** Tranz. A susţine cu succes un examen; a declara reuşit, admis; a fi promovat într-o clasă superioară. **II. 1.** Intranz. şi tranz. A parcurge un drum sau un spaţiu limitat, îngust. G Expr. *A-i trece cuiva printre degete*, se spune când cineva lasă să-i scape ceva, când pierde ceva. *Îi trec mulţi bani prin mâini*, se spune când cineva cheltuieşte fără socoteală, când risipeşte bani mulţi. F Tranz. A supune unei operaţii de filtrare, de cernere, de strecurare. F Intranz. A străbate greu un spaţiu îngust, a-şi face drum (cu greu) printr-un spaţiu îngust; a răzbate. G Expr. *A trece ca un câine prin apă* = a nu se alege (din viaţă, din şcoală etc.) cu nicio experienţă, cu nicio învăţătură. *A trece prin foc şi prin apă* = a îndura multe nevoi şi necazuri, a răzbate prin multe greutăţi. (Tranz.) *A trece pe cineva prin toate apele* = a ponegri, a calomnia pe cineva. **2.** Intranz. Fig. A avea de suferit, de îndurat; a fi supus la... **3.** Intranz. A ieşi de partea cealaltă (făcând o spărtură, o tăietură, o deschizătură); a străpunge. G Expr. *A trece* (pe cineva) *pe sub ascuţişul sabiei* (sau *sub sabie, sub paloş)* = a omorî. F (Rar; despre agenţi fizici sau chimici; cu determinări introduse prin prep. „prin”) A pătrunde în întregime prin... **4.** Tranz. (Despre anumite stări fiziologice) A cuprinde, a copleşi pe cineva (fără a putea fi oprit). **III. 1.** Intranz. (Despre unităţi de timp) A se scurge, a se desfăşura (apropiindu-se de sfârşit). G Expr. *Mai trece ce mai trece...* = după o bucată de vreme..., după un timp (nu prea lung). *Nu e timpul trecut* (sau *vremea trecută)* = nu e prea târziu, mai e timp. F Refl. A lua sfârşit; a nu mai fi actual. **2.** Intranz. A dispărea, a pieri (după o bucată de vreme). F (Despre suferinţe, necazuri, boli etc.) A înceta să mai existe, să se mai facă simţit, să mai acţioneze. **3.** Tranz. A petrece un timp, o epocă din viaţă. G Expr. *A-şi trece vremea* = a-şi folosi vremea fără rost. *A-şi trece din vreme* = a-şi petrece timpul mai uşor, mai repede. F Refl. (Înv.) A se întâmpla, a se petrece. **4.** Intranz. A depăşi o anumită vârstă, o anumită limită de timp. **5.** Refl. A-şi pierde vigoarea, frăgezimea tinereţii; a îmbătrâni. F (Despre fructe) A fi prea copt. F (Despre plante) A se veşteji, a se stinge. **6.** Refl. (Despre anumite materiale) A se consuma. **IV.** Intranz. A fi mai mare sau mai mult decât o anumită mărime, valoare, cantitate; a depăşi. G Expr. *Treacă de la mine* (sau *de la tine* etc.), se spune când se face o concesie. F A ajunge până dincolo de... F Tranz. (Înv. şi reg.) A

depăşi limita obişnuită, normală. G Expr. (Refl.; pop.) *A se trece din pahare* (sau *din băut)* = a bea prea mult; a se ameţi de băutură. (Refl.) *A se trece cu firea* = a lua lucrurile prea în serios; a se emoţiona. *A trece măsura* = a exagera. **V. 1.** Refl. (Pop.; în forma negativă) A nu putea fi luat în seamă; a nu avea crezare, a nu avea trecere. F Tranz. A nu ierta, a nu îngădui. **2.** Intranz. A fi considerat..., a fi luat drept... **3.** Intranz. (Rar) A se transforma, a se preface în... — Lat. **traicere.**

TRECENTÍST, -Ă, *trecentişti, -ste*, adj. Din trecento, referitor la trecento. — Din it. **trecentista.**

TRECÉNTO s.n. Denumire dată culturii şi artei italiene a Renaşterii dintre anii 1301–1400. — Cuv. it.

TRÉCERE, *treceri*, s.f. **1.** Faptul de *a (se) trece*. G Loc. adv. *În trecere* = în treacăt, în fugă; fugitiv. F (Concr.) Loc pe unde se poate trece. F (Concr.) Construcţie amenajată într-un anumit loc pentru a permite trecerea (**1**) unui vehicul peste un obstacol. G *Trecere de nivel* = loc de intersecţie la acelaşi nivel între o cale ferată şi o şosea. **2.** Fig. Consideraţie sau autoritate de care se bucură (şi de care se foloseşte) cineva; influenţă. G Expr. *A avea trecere* = **a)** a fi luat în seamă, a fi preţuit; **b)** (despre mărfuri) a avea căutare, a fi cerut, a se vinde uşor. — V. **trece.**

TRECÚT[1] s.n. **1.** Timpul care s-a scurs (până în prezent); întâmplările, faptele, starea de lucruri din acest timp. G Loc. adj. şi adv. *Din trecut* = de altădată, de odinioară, de demult. G Loc. adv. *În trecut* = altădată, odinioară. G Expr. *A o rupe cu trecutul* = a pune capăt unei situaţii sau unei stări de lucruri de care cineva se mai simte încă legat, a nu mai vrea să ştie de ceea ce a fost. **2.** Denumire dată grupului de timpuri (sau fiecăruia dintre timpurile) verbale care exprimă o acţiune săvârşită înainte de momentul vorbirii sau înainte de un moment de referinţă. — V. **trece.**

TRECÚT[2], -Ă, *trecuţi, -te*, adj. **1.** Care nu mai este actual; *p. ext.* de demult, vechi, dispărut. F Care nu mai este actual; demodat. **2.** (Despre unităţi de timp) Anterior celui prezent; precedent. *Zilele trecute*. **3.** (Despre oamenii) Îmbătrânit. F (Despre plante) Ofilit, veştejit. F (Despre fructe) Care s-a degradat, nefiind recoltat la timp; răscopt. F (Despre materiale, obiecte etc.) Consumat (în parte). — V. **trece.**

TREFILÁ, *trefilez*, vb. I. Tranz. A trece forţat un material metalic printr-o filieră, pentru a obţine o sârmă. — Din fr. **tréfiler.**

TREFILÁRE, *trefilări*, s.f. Acţiunea de *a trefila* şi rezultatul ei; trefilat. — V. **trefila.**

TREFILÁT s.n. Tefilare. — V. **trefila.**

TREFILATÓR, *trefilatori*, s.m. Muncitor specializat în trefilarea metalelor. — **Trefila** + suf. *-tor*.

TREFLÁT, -Ă, *treflaţi, -te*, adj. (Despre construcţia unei biserici) Care are absida centrală şi cele două abside laterale racordate între ele. — Din fr. **tréflé.**

TRÉFLĂ, *trefle*, s.f. **1.** Una dintre cele patru culori ale cărţilor de joc, reprezentată printr-un semn de culoare neagră, în forma frunzei de trifoi; spatie. **2.** Găitan de bumbac, de mătase etc. cusut ca podoabă în formă de frunză de trifoi la unele haine (de uniformă); *p. ext.* cusătură făcută astfel. **3.** (Tehn.) Rozetă cu trei sau patru aripi, cu ajutorul căreia se acţionează cilindrul unui laminator. — Din fr. **trèfle.**

TRÉGHER, *tregheri*, s.m. (Înv. şi reg.) Hamal. — Din germ. **Träger.**

TREI num. card. **1.** Număr care are în numărătoare locul între doi şi patru şi care se indică prin cifra 3 sau III. G (Adjectival) *Trei cărţi*. G (Substantivat) *Scrie un trei pe tablă*. G (Cu valoare de num. ord.) *Volumul trei*. G (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De trei ori*. G (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De trei ori pe atâta*. G (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte trei părţi*. G (Pop.; în forma de feminin *trele*, precedat de „toate" sau „câte") *Toate trele*. **2.** Compuse: *trei fraţi* s.m. = plantă erbacee cu flori galbene, plăcut mirositoare, cu cinci petale *(Viola saxatilis); trei-fraţi-pătaţi* s.m. = **a)** gen de toporaşi (din care s-a obţinut, prin încrucişare cu alte specii, panseaua) *(Viola declinata);* **b)** pansea; (reg.) *trei-răi* s.m. = **a)** popilnic-iepuresc *(Hepatica nobilis);* **b)** *crucea-voinicului (Hepatica transilvanica).* **3.** (Bis.; în sintagma) *Trei ierarhi* = trisfetite. **4.** Compuse: *trei-leşeţile* s.m. = dans popular bătrânesc din nordul Moldovei, având un ritm binar, executat prin paşi simpli spre dreapta şi sărituri cu bătaia călcâielor pe loc; melodie după care se execută acest dans; *trei-păzeşte* s.m. = dans popular oltenesc, în ritm binar, vioi, executat de bărbaţi în formaţie liniară, stând cu mâinile încrucişate la spate; melodie după care se execută acest dans. G Expr. *A lua* (pe cineva) *la trei-păzeşte* = a cere (cuiva) explicaţii pentru faptele sale, folosind un ton sever; a certa aspru (pe cineva). — Lat. **tres.**

TRÉIER s.n. Treierat. [Pr.: *tre-ier*] — Din **treiera** (derivat regresiv).

TREIERÁ, *tréier*, vb. I. Tranz. **1.** A separa (prin batere, cu maşini speciale etc.) boabele, seminţele de restul unei plante. G *Maşină de treierat* = batoză. **2.** Fig. (Rar) A cutreiera. [Pr.: *tre-ie-*. — Var.: (reg.) **trierá** vb. I] — Lat. **tribulare.**

TREIERÁRE s.f. Acţiunea de *a treiera* şi rezultatul ei. [Pr.: *tre-ie-*] — V. **treiera.**

TREIERÁT s.n. **1.** Acţiunea de *a treiera;* treier, treieriş. **2.** Perioadă de timp în care se treieră; treier, treieriş. [Pr.: *tre-ie-*] — V. **treiera.**

TREIERĂTÓR, -OÁRE, *treierători, -oare*, s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Muncitor care lucrează la batoză. **2.** S.f. Batoză. [Pr.: *tre-ie-*] — **Treiera** + suf. *-ător*.

TREIERÍŞ, *treierişuri*, s.n. Treierat. [Pr.: *tre-ie-*] — **Treiera** + suf. *-iş*.

TRÉILEA, TRÉIA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al doilea şi al patrulea. — **Trei** + **le** + **a.**

TRÉILER, *treilere*, s.n. Remorcă joasă de mare capacitate, folosită pentru transportul elementelor prefabricate grele, de beton armat. — Din engl. **trailer.**

TREÍME, *treimi*, s.f. **1.** Fiecare dintre cele trei părţi egale în care se împarte un întreg; a treia parte dintr-un întreg. **2.** Grup de trei fiinţe sau de trei obiecte care alcătuiesc o unitate. F (În creştinism, mai ales în sintagma *Sfânta Treime)* Unitate spirituală a celor trei ipostaze divine: Dumnezeu-Tatăl, Fiul lui Dumnezeu şi Duhul Sfânt, reprezentând un singur Dumnezeu. — **Trei** + suf. *-ime*.

TRÉISPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între doisprezece şi paisprezece şi care se indică prin cifra 13 sau XIII. G (Adjectival) *Treisprezece ani*. G (Substantivat) *Scrie un treisprezece*. G (Cu valoare de num. ord.) *Rândul treisprezece*. G (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De treisprezece ori*. G (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De treisprezece ori pe atâta*. G (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte treisprezece părţi*. — **Trei** + **spre** + **zece.**

TRÉISPREZECELEA, TRÉISPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al doisprezecelea şi al paisprezecelea. — **Treisprezece** + **le** + **a.**

TREIZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între douăzeci şi nouă şi treizeci şi unu şi care se indică prin cifra 30 sau XXX. G (Adjectival) *Are treizeci de ani*. G (Substantivat) *Scrie un treizeci pe tablă*. G (Cu valoare de num. ord.) *Tomul treizeci*. G (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De treizeci de ori*. G (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De treizeci de ori pe atâta*. G (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte treizeci de părţi*. — **Trei** + **zece.**

TREIZÉCILEA, TREIZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al douăzeci şi nouălea şi al treizeci şi unulea. — **Treizeci** + **le** + **a.**

TREMATÓD, *trematode*, s.n. (La pl.) Clasă de viermi laţi, paraziţi, având ventuze şi cârlige cu care se fixează pe alte animale sau pe plante; (şi la sg.) vierme care face parte din această clasă. [Pl. şi: *trematozi*] — Din fr. **trématode.**

TRÉMĂ, *treme*, s.f. Semn diacritic format din două puncte care se pun orizontal deasupra unei vocale, în unele limbi, pentru a indica o anumită pronunţare a sunetului respectiv. — Din fr. **tréma.**

TREMÍE, *tremii*, s.f. (Tehn.) Pâlnie mare cu secţiune pătrată folosită pentru conducerea materialelor în bucăţi sau în granule. — Din fr. **trémie.**

TRÉMOL s.n. v. **tremolo.**

TREMOLÍT s.n. Silicat natural de calciu şi de magneziu care se prezintă sub formă de cristale de culoare albă. — Din fr. **tremolite.**

TRÉMOLO, *tremolouri*, s.n. Uşoară tremurătură produsă la executarea unei bucăţi muzicale cu un instrument sau cu vocea, prin repetarea rapidă a unuia sau a mai multor sunete. [Acc. şi: *tremoló, tremólo*. — Var.: **trémol** s.n.] — Din it. **tremolo,** fr. **trémolo.**

TRÉMUR, *tremure*, s.n. **1.** Mişcare involuntară, rapidă a corpului sau a unei părţi a corpului, provocată de frig, de frică, de o boală etc.; tremurătură, tremurat[1], tremurici. **2.** Mişcare, clătinare, zguduitură uşoară şi repetată a unei plante, a unui lucru. **3.** Vibraţie a glasului, provocată de o emoţie (puternică); vibraţie a sunetelor executate cu un instrument muzical. — Din **tremura** (derivat regresiv).

TREMURÁ, *trémur*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre fiinţe şi despre părţi ale corpului lor) A face mişcări involuntare, rapide şi repetate din cauza frigului, a fricii, a bolii etc. **2.** (Despre plante şi despre părţi ale lor; rar; despre lucruri) A face o mişcare (oscilatorie) uşoară şi repetată; a oscila, a se clătina. F (Despre lumini şi umbre) A se produce rapid şi intermitent (prin alternare). F (Despre ape) A se mişca în unduiri uşoare; a se încreţi. F (Despre pământ) A se zgudui, a se cutremura. **3.** (Despre sunete, melodii) A vibra; (despre glas) a avea un tremur, a fi nesigur (din cauza emoţiei). **4.** Fig. (Despre oameni) A fi cuprins de o emoţie puternică. F A se înfiora de spaimă; a se cutremura. G Expr. *A tremura după bani* = a fi lacom de bani; a fi zgârcit. — Lat. **tremulare.**

TREMURÁRE s.f. Acţiunea de *a tremura* şi rezultatul ei. — V. **tremura.**

TREMURÁT[1] s.n. Faptul de *a tremura;* tremur. — V. **tremura.**

TREMURÁT[2], -Ă, *tremurați, -te*, adj. **1.** Care se mișcă ușor și repetat, care tremură, care vibrează; tremurător. **2.** (Despre glas) Care are un tremur; care este nesigur, șovăielnic. **3.** (Despre linii, despre scris etc.) Care nu are contururi ferme, precise; cu sinuozități. — V. **tremura.**

TREMURĂTÓR, -OÁRE, *tremurători, -oare*, adj., s.f. **1.** Adj. Care tremură, care vibrează; tremurat[2], tremurând. F (Despre ape) Care unduiește ușor, care se încrețește la suprafață. **2.** S.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu flori hermafrodite, verzui sau purpurii, dispuse în mici spiculețe care se leagănă când adie vântul *(Briza media)*. — **Tremura** + suf. *-ător.*

TREMURĂTÚRĂ, *tremurături*, s.f. Tremur; scuturătură ușoară. — **Tremura** + suf. *-ătură.*

TREMURÂND, -Ă, *tremurânzi, -de*, adj. Care tremură; tremurător. — V. **tremura.**

TREMURÍCI, *tremuriciuri*, s.n. **1.** Tremur. **2.** Ciupercă necomestibilă, gelatinoasă, tremurătoare, cu spini moi pe fața inferioară, care crește în pădurile de brad, pe trunchiurile putrede *(Tremellodon gelatinosum)*. — **Tremura** + suf. *-ici.*

TREN, *trenuri*, s.n. **1.** Convoi de vagoane de cale ferată legate între ele și puse în mișcare de o locomotivă. G *Tren subteran* = metrou. G Expr. *A scăpa* (sau *a pierde) trenul* = a scăpa o ocazie favorabilă. **2.** Convoi de vehicule formând o unitate de transport antrenat de unul sau de mai multe vehicule motoare sau prin cablu, prin tracțiune animală etc. G (Înv.) *Tren de luptă* = convoi de vehicule care aprovizionează cu muniții trupele aflate în linia de luptă. **3.** Ansamblu de dispozitive sau de mașini-unelte care îndeplinesc împreună un anumit rol funcțional, o anumită operație tehnică etc. G *Tren fix* = ansamblu de piese din interiorul cutiei schimbătorului de viteze, format din axul intermediar și pinioanele fixe. *Tren de laminare* = dispozitiv al mașinilor din filatura de bumbac, care servește la descrețirea și paralelizarea fibrelor și la subțierea produselor intermediare de fabricație. *Tren de roți* = sistem de roți dințate montate pe același arbore. *Tren de aterizare* (sau *de amerizare)* = ansamblul organelor cu ajutorul cărora un avion (sau un hidroavion) alunecă pe pământ (sau pe apă) înainte de a-și lua zborul sau după ce a aterizat (sau amerizat). **4**. (În sintagma) *Tren anterior* (sau *posterior)* = partea de dinainte (sau de dinapoi) a corpului unui animal. — Din fr. **train.**

TRENÁ, pers. 3 *trenează*, vb. I. Intranz. (Livr.) **1.** (Despre acțiuni) A se desfășura cu încetineală; a se târăgăna, a se prelungi. **2.** (Rar; despre lucruri) A zăcea undeva, uitat sau lăsat din neglijență. — Din fr. **traîner.**

TRENÁJ s.n. **1.** (Min.) Transport minier în care vagonetele sunt trase de un cablu care se înfășoară pe un troliu. **2.** (Tel.) Perturbație în funcționarea unor tuburi analizoare care se manifestă sub forma unei cozi în urma părților în mișcare pe imaginea de televiziune. — Din fr. **traînage.**

TRENÁNT, -Ă, *trenanți, -te*, adj. Care trenează; monoton. — Din fr. **traînant.**

TRÉNĂ, *trene.* **1.** Partea din spate, prelungită, a unor rochii, care se târăște pe jos; coadă lungă la o rochie. G Expr. *A duce trena* = a urmări (pe cineva) pretutindeni, a se ține scai de cineva. **2.** Viteză cu care aleargă concurenții într-o cursă atletică, ciclistă etc. G Expr. *A duce trena* = a conduce plutonul concurenților într-o cursă atletică, ciclistă etc. — Din fr. **traîne.**

TRENCI, *trenciuri*, s.n. Pardesiu cu croială reglan, făcut dintr-o țesătură specială, impermeabilă; trencicot. — Din engl. **trench**[coat].

TRÉNCICOT, *trencicoturi*, s.n. (Rar) Trenci. [Scris și: *trenchcoaf*] — Din engl. **trenchcoat,** fr. **trench-coat.**

TREND, *trenduri,* s.n. Tendință. — Cuv. engl.

TRÉNING, *treninguri*, s.n. Costum de sport alcătuit dintr-o bluză și pantalon din tricot. [Scris și: *training*] — Din engl. **training.**

TRENȚĂRÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

TRENȚUÍ vb. IV. v. **zdrențui.**

TRENULÉȚ, *trenulețe*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *tren;* trenuț. — **Tren** + suf. *-uleț.*

TRENÚȚ, *trenuțuri*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *tren.* — **Tren** + suf *-uț.*

TREPÁN, *trepane*, s.n. **1.** Instrument de chirurgie în formă de sfredel, folosit la trepanații; *p. ext.* operație făcută cu acest instrument. **2.** Instrument de sculptură, folosit pentru a face perforații adânci în piatră și în marmură. **3.** Un fel de sapă mare, întrebuințată la forarea găurilor de sondă. — Din fr. **trépan.**

TREPANÁ, *trepanez*, vb. I. Intranz. și tranz. A face o trepanație. — Din fr. **trépaner.**

TREPANÁRE, *trepanări*, s.f. Acțiunea de *a trepana* și rezultatul ei. — V. **trepana.**

TREPANÁȚIE, *trepanații*, s.f. Operație care constă în executarea cu ajutorul trepanului a unei deschideri în oasele cutiei craniene, practicată în cazul extirpării anumitor tumori cerebrale, a scoaterii unor cheaguri de sânge etc. — Din fr. **trépanation.**

TREPĂDÁ, *trépăd*, vb. I. Intranz. (Pop.) **1.** A alerga sau a merge fără astâmpăr de colo până colo; a se agita. **2.** (Despre cai) A merge la trap. [Prez. ind. și: *treápăd*] — Lat. **trepidare.**

TREPĂDÁRE, *trepădări*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a trepăda* și rezultatul ei; trepădat. — V. **trepăda.**

TREPĂDÁT, *trepădaturi*, s.n. (Pop.) Trepădare. — V. **trepăda.**

TREPĂDĂTÓR, -OÁRE, *trepădători, -oare*, adj., s.m., s.f. **1.** Adj. (Pop.) Care treapădă, care aleargă. **2.** S.m. și f. (Pop.) Persoană care îndeplinește anumite sarcini la nunți. **3.** s.f. Plantă erbacee cu rădăcina fibroasă, cu tulpina ramificată, cu flori verzui și cu fructul o capsulă, folosită pentru proprietățile laxative *(Mercurialis annua)*. — **Trepăda** + suf. *-ător.*

TREPĂDÚȘ, *trepăduși*, s.m. Persoană fără astâmpăr, care aleargă încoace și încolo (agitându-se pentru treburile altora). F Om fără demnitate, lipsit de personalitate, care se pune în serviciul altuia, pentru treburi mărunte, adesea înjositoare. — **Trepăda** + suf. *-uș.*

TREPÉTNIC, *trepetnice*, s.n. Carte populară care cuprinde preziceri făcute pe baza interpretării unor mișcări musculare involuntare. — Din sl. **trepetĭnikŭ.**

TREPIDÁ, *trepidez*, vb. I. Intranz. A vibra puternic, cu oscilații rapide și de mică amploare. F Fig. A se agita sufletește, a fremăta. — Din fr. **trépider.**

TREPIDÁNT, -Ă, *trepidanți, -te*, adj. Care trepidează; *fig.* plin de mișcare, de emoție, de tensiune; agitat. — Din fr. **trépidant.**

TREPIDÁȚIE, *trepidații*, s.f. Mișcare vibratorie continuă, în general în direcție verticală, cu amplitudine mică și cu frecvență mare, a unui sistem tehnic (mașină, vehicul etc.) în cursul funcționării lui. F Fig. Agitație, neastâmpăr. — Din fr. **trépidation.**

TREPIÉD, *trepiede*, s.n. Scaun, suport sau stativ cu trei picioare. [Pr.: *-pi-ed.* — Pl. și: *trepiedur*i] — Din fr. **trépied.**

TREPONÉMĂ, *treponeme*, s.f. Specie de spirochet care reprezintă agentul patogen al sifilisului *(Treponema pallidum)* — Din fr. **tréponème.**

TREPONEMÓZĂ, *treponemoze*, s.f. Boală a găinilor care se manifestă prin paralizia picioarelor și a aripilor. — Din fr. **tréponémose.**

TREPTÁT, -Ă, *treptați, -te*, adj. Care evoluează, progresează, se realizează încetul cu încetul, în etape, succesiv; *p. ext.* care se manifestă din ce în ce mai pronunțat, mai evident. — **Treaptă** + suf. *-at* (după it. *graduato).*

TRÉSĂ, *trese*, s.f. **1.** Șiret din fire de lână, de mătase sau de metal ori bandă de metal care se fixează la uniformele militare, pentru a indica gradul. **2.** Parâmă pentru legarea navei, acționând perpendicular pe axa acesteia. F Cordon plat obținut prin împletirea mai multor parâme, utilizat pentru confecționarea chingilor de barcă, a sacheților etc. — Din fr. **tresse.**

TRESĂLTÁ, *tresált*, vb. I. Intranz. A tresări, a vibra de emoție, a se bucura foarte tare. — Din fr. **tressauter** (după *sălta).*

TRESĂLTÁRE, *tresăltări*, s.f. Acțiunea de *a tresălta* și rezultatul ei; tresărire. — V. **tresălta.**

TRESĂRÍ, *tresár*, vb. IV. Intranz. **1.** A face o mișcare bruscă, involuntară și spontană, în urma unei emoții puternice. F (Despre inimă) A-și accelera și intensifica bătăile, din pricina unei emoții; a zvâcni. F A se trezi brusc din somn sau dintr-o stare de apatie, de neatenție etc. **2.** Fig. (Despre sunete, țipete) A răsuna brusc, pe neașteptate. — Din fr. **tressaillir** (după *sări).*

TRESĂRÍRE, *tresăriri*, s.f. Acțiunea de *a tresări* și rezultatul ei; tresăritură. — V. **tresări.**

TRESĂRITÚRĂ, *tresărituri*, s.f. (Rar) Tresărire. — **Tresări** + suf. *-tură.*

TRÉSTIE, *trestii*, s.f. Numele a două plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpina rigidă: **a)** plantă erbacee care crește până la 4 sau 5 m înălțime, cu tulpina având numeroase noduri, cu frunze verzi-albăstrui și cu flori verzi-gălbui, pătate cu violet, dispuse în spice, a cărei tulpină se folosește la împletituri, îngrădituri etc. *(Arundo donax)*; **b)** stuf. G Compuse: *Trestie de câmp(uri)* (sau *mică, noduroasă*) = plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze late, cu flori verzi-deschis, violacee sau purpurii *(Calamagrostis epigeios); trestie de zahăr* = plantă erbacee din familia gramineelor originară din sud-estul Asiei cu tulpina înaltă și puternică, cu frunze lungi și înguste, cu inflorescența un panicul, cultivată în țările calde ca plantă industrială, pentru fabricarea zahărului *(Saccharum officinale); trestie-de-mare* sau *trestie-spaniolă* = plantă din familia palmierilor, cu tulpina foarte lungă, subțire și flexibilă, din care se fac bastoane și împletituri *(Calamus rotang).* — Din sl. **trĭstĭ.**

TRESTIÍȘ, *trestiișuri*, s.n. Desiș de trestie. — **Trestie** + suf. *-iș.*

TRESTIOÁRĂ, *trestioare*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *trestie.* **2.** Numele mai multor plante graminee cu tulpina înaltă, asemănătoare cu trestia *(Calamagrostis).* [Pr.: *-ti-oa-*] — **Trestie** + suf. *-ioară.*

TRÉTI adj. invar. (Înv.; precedă un titlu boieresc) Al treilea (în rang). — Din sl. **tretiĭ.**

TRETÍN, -Ă, *tretini, -e*, s.m. şi f. (Înv. şi pop.) Animal (mai ales cal) de trei ani. [Acc. şi: *trétin*] — **Treti** + [noa]**tin.**

TRETÍNĂ, *tretine*, s.f. Amendă pe care o plătea în Evul Mediu, în Moldova, hoţul prins asupra faptului, egală cu a treia parte din valoarea lucrurilor furate. [Acc. şi: *trétină*] — Cf. sl. tretiĭ.

TREZÍ, *trezesc*, vb. IV., **1**. Tranz. şi refl. A (se) deştepta din somn. **2.** Refl. şi tranz. A-şi veni sau a face să-şi vină în fire (dintr-o stare de reverie, de leşin etc.). **3.** Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină conştient, a ajunge sau a face să ajungă, să înţeleagă, să-şi dea seama de realitate, de adevăr; a (se) dumeri, a (se) lămuri. **4.** Refl. A se pomeni pe neaşteptate cu cineva, a ajunge deodată undeva, la cineva sau într-o situaţie neprevăzută. G Expr. *Unde te trezeşti?* se spune unui om prea îndrăzneţ sau care se comportă în mod nepotrivit. F A se afla într-un anumit loc sau într-o anumită stare de când ştie, de când îşi poate aduce aminte. **5.** Refl. (Despre mâncăruri, băuturi, mirosuri) A-şi pierde tăria, gustul, aroma; a se răsufla. — Din sl. **trĕzviti.**

TREZÍE, *trezii*, s.f. **1.** Stare a celui care nu doarme, care este treaz; veghe. **2.** Stare a celui care este cu mintea limpede, care nu este beat. — **Treaz** + suf. *-ie*.

TREZÍRE, *treziri*, s.f. Acţiunea de *a (se) trezi* şi rezultatul ei. — V. **trezi.**

TREZÍT, -Ă, *treziţi, -te*, adj. (Despre mâncăruri, băuturi etc.) Care şi-a pierdut tăria, gustul, aroma etc.; răsuflat. F Cu miros greu, descompus. — V. **trezi.**

TREZORERÍE, *trezorerii*, s.f. **1.** Oficiu al unui stat unde se păstrează şi se administrează tezaurul public. **2.** Administrarea tezaurului public. — Din fr. **trésorerie.**

TREZORIÉR, *trezorieri*, s.m. Persoană însărcinată cu administrarea tezaurului unui stat sau a fondurilor unei organizaţii, unei asociaţii etc.; titlu, grad purtat de această persoană. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **trésorier.**

TRI- Element de compunere care înseamnă „trei" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr., lat. **tri-.**

TRIÁ, *triez*, vb. I. Tranz. A împărţi un grup de obiecte sau de fiinţe pe categorii, după anumite criterii, separând, alegând; a selecţiona, a clasa. [Pr.: *tri-a*] — Din fr. **trier.**

TRIÁC, *triace*, s.n. (Electron.) Dispozitiv semiconductor care permite circulaţia curentului electric în ambele sensuri. — Din engl. **triac.**

TRIÁDĂ, *traide*, s.f. Reunire de trei elemente care formează împreună o unitate. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triade,** lat. **trias, -adis.**

TRIÁJ, *triaje*, s.n. **1.** Faptul de a tria. **2.** Staţie tehnică de cale ferată în care se garează materialul rulant, se descompun şi se recompun trenurile de marfă sau de călători etc. [Pr.: *tri-aj*] — Din fr. **triage.**

TRIÁL[1], *triale*, s.n. Număr gramatical care arată că este vorba de trei exemplare din aceeaşi speţă. [Pr.: *tri-al*] — Din **trei** (după *dual).*

TRIÁL[2], *trialuri*, s.n. Meci de selecţie, de triere. [Pr.: *tri-al*] — Din engl. **trial** [match].

TRIALÍSM s.n. (Livr.) Sistem compus din trei elemente. F Uniune alcătuită din trei state care sunt conduse de un singur suveran. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **trialisme.**

TRIÁNGLU, *triangluri*, s.n. Instrument muzical de percuţie alcătuit dintr-o bară cilindrică de oţel îndoită în formă de triunghi, care se loveşte cu o baghetă din acelaşi material; triunghi (**3**). [Pr.: *tri-an-*] — Din fr. **triangle.**

TRIANGULÁ, *triangulez*, vb. I. Tranz. A măsura prin triangulaţie; a împărţi un teren în triunghiuri pentru a-i stabili suprafaţa. [Pr.: *tri-an-*] — Din fr. **trianguler.**

TRIANGULÁRE s.f. Acţiunea de *a triangula* şi rezultatul ei; triangulaţie. [Pr.: *tri-an-*] — V. **triangula.**

TRIANGULÁŢIE, *triangulaţii*, s.f. Metodă de lucru geodezică prin care se determină coordonatele punctelor de pe teren. F Ansamblu de triunghiuri de pe teren, care constituie infrastructura oricărei ridicări topografice. [Pr.: *tri-an-*] — Din fr. **triangulation.**

TRIÁSIC, -Ă, *triasici, -ce*, s.n., adj. **1.** S.n. Prima perioadă a erei mezozoice, caracterizată printr-o floră în care predomină gimnospermele şi printr-o faună în care apar belemniţii, unii coralieri şi primii dinozauri. **2.** Adj. Care aparţine triasicului (**1**), privitor la triasic. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triasique.**

TRIATLÓN, *triatlonuri*, s.n. Concurs sportiv constând din trei probe diferite la care participă aceiaşi concurenţi, clasamentul făcându-se prin totalizarea rezultatelor obţinute la fiecare probă. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triathlon.**

TRIATLONÍST, -Ă, *triatlonişti, -ste*, s.m. şi f. Sportiv specializat în probele de triatlon. [Pr.: *tri-a-*] — **Triatlon** + suf. *-ist.*

TRIATÓMIC, -Ă, *triatomici, -ce*, adj. Care cuprinde trei atomi într-o moleculă. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triatomique.**

TRIB, *triburi*, s.n. Formă de organizare economică şi social-politică primitivă, constând dintr-o grupare de mai multe ginţi sau de familii înrudite, care au limbă şi credinţe comune, locuiesc acelaşi teritoriu şi se supun autorităţii unui şef ales. — Din lat. **tribus.**

TRIBADÍSM s.n. (Med.) Lesbianism, safism. — Din fr. **tribadisme.**

TRIBÁL, -Ă, *tribali, -e*, adj. Referitor la trib; (despre o populaţie) care trăieşte în triburi. F (Substantivat, m.; la pl.) Triburi trace din sudul Dunării Mijlocii, care s-au stabilit la începutul sec. IV î.H., sub presiunea ilirilor, între munţii Balcani şi Dunăre; (şi la sg.) persoană din aceste triburi. — Din fr. **tribal.**

TRIBÁZIC, *tribazici,* adj. (În sintagma) *Acid tribazic* = acid care, prin disociere, pune în libertate trei ioni de hidrogen. — Din fr. **tribasique.**

TRIBOELECTRICITÁTE s.f. Electricitate produsă prin frecarea a două corpuri dintre care cel puţin unul este dielectric. [Pr.: *-bo-e-*] — Din fr. **tribo-électricité.**

TRIBOLÓGIC, -Ă, *tribologici, -ce*, adj. Referitor la tribologie, de tribologie. — Din **tribologie.**

TRIBOLOGÍE s.f. Studiul problemelor de frecare şi uzare a mecanismelor. — Din fr. **tribologie,** engl. **tribology.**

TRIBOLUMINESCÉNT, -Ă, *triboluminescenţi, -te*, adj. Care prezintă triboluminescenţă. — Din **triboluminescenţă** (derivat regresiv).

TRIBOLUMINESCÉNŢĂ s.f. Emisie slabă de lumină pe care o prezintă unele substanţe cristaline atunci când sunt sfărâmate sau sparte. — Din fr. **triboluminescence.**

TRIBOMÉTRU, *tribometre*, s.n. (Fiz.) Aparat de măsurat forţa de frecare. — Din fr. **tribomètre.**

TRIBÓRD, *triborduri*, s.n. Bordul drept al unei nave, partea din dreapta a axei ei de simetrie, privind de la pupă spre proră. — Din fr. **tribord.**

TRIBRÁH, *tribrahi*, s.m. Picior metric în poezia greco-latină alcătuit din trei silabe scurte. — Din fr. **tribraque** (după *amfibrah).*

TRIBULÁŢIE, *tribulaţii*, s.f. (Livr.) Zbucium sufletesc, frământare, necaz; agitaţie. — Din fr. **tribulation.**

TRIBÚN, *tribuni*, s.m. Magistrat roman însărcinat cu funcţii militare şi civile. G *Tribun militar* = comandant al detaşamentului de cavalerie şi infanterie din armata romană. F Orator popular; *spec.* comandant de legiune în Revoluţia românilor ardeleni de la 1848. — Din lat. **tribunus.**

TRIBUNÁL, *tribunale*, s.n. **1.** Organ de jurisdicţie care rezolvă litigiile dintre persoanele fizice sau dintre acestea şi persoanele juridice, precum şi unele recursuri (extraordinare). F (În vechea organizare judecătorească) Instanţă intermediară între judecătorie şi Curtea de apel, care îşi întindea jurisdicţia asupra unui judeţ. **2.** Clădirea în care funcţionează tribunalul (**1**). **3.** Complet de judecată la un tribunal (**1**). — Din fr., lat. **tribunal.**

TRIBUNÁT, *tribunate*, s.n. Funcţia de tribun; perioada în care îşi desfăşura activitatea un tribun. — Din fr. **tribunat**, lat. **tribunatus.**

TRIBÚNĂ, *tribune*, s.f. **1.** Construcţie din lemn, din beton, din piatră etc. în formă de platformă sau cu gradene, uneori acoperită, de unde spectatorii pot asista la desfăşurarea unei festivităţi, a unei parade, a unei competiţii etc.; *p. restr.* fiecare dintre cele două laturi lungi ale acestei construcţii (având cea mai bună vizibilitate). **2.** Platformă pe care stă cel ce vorbeşte în faţa publicului. — Din fr. **tribune.**

TRIBUNICIÁR, -Ă, *tribuniciari, -e*, adj. Privitor la funcţia de tribun. [Pr.: *-ci-ar*] — Cf. fr. tribunitien, lat. tribunicius.

TRIBÚT, *tributuri*, s.n. Obligaţie (în bani sau în bunuri) pe care o impunea o putere cuceritoare unui popor învins şi care se plătea la date fixe; bir (**2**). G Expr. *A-şi da* (sau *a-şi aduce) tributul* = a contribui la ceva. — Din fr. **tribut,** lat. **tributum.**

TRIBUTÁR, -Ă, *tributari, -e*, adj. Care plăteşte tribut; *p. ext.* dependent, supus (economiceşte). F Fig. Care datorează cuiva ceva; care este dependent, supus unei cauze, unei idei etc. — Din fr. **tributaire,** lat. **tributarius.**

TRICAPÉL adj. invar. (Înv.; în sintagma) *Hârtie tricapel* = hârtie de calitate superioară, care avea ca filigran trei pălării. — Din it. **tre cappelli** (după *tri-*).

TRICEFÁL, -Ă, *tricefali, -e*, adj. Care are trei capete. — Din fr. **tricéphale.**

TRÍCEPS, *tricepşi*, s.m. Muşchi care are trei capete de inserţie la una dintre extremităţi. — Din fr., lat. **triceps.**

TRICERÁTOPS, *triceratopşi*, s.m. (La pl.) Gen de reptile fosile din ordinul dinozaurienilor, lungi de 6–8 m, cu craniul înconjurat, în regiunea posterioară inferioară, de un guler din plăci cornoase, cu două coarne deasupra orbitelor şi cu o protuberanţă nazală; (şi la sg.) animal care făcea parte din acest gen. — Din fr. **tricératops.**

TRICHÉR, *trichere*, s.n. Sfeşnic cu trei lumânări (folosit de arhierei la serviciul religios). — Din ngr. **trikéri.**

TRICHIÁZĂ, *trichiaze*, s.f. Inflamaţie permanentă a conjunctivei, cauzată de o deviaţie a genelor spre interior. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **trichiasis.**

TRICHÍNĂ, *trichine*, s.f. Vierme parazit care trăieşte în intestinul şobolanilor, porcilor, urşilor etc. sau închistat în muşchii acestor animale, putând trece şi la om, prin consumarea cărnii de porc infestate *(Trichinella spiralis).* — Din fr. **trichine.**

TRICHINÓZĂ, *trichinoze*, s.f. Boală parazitară provocată de trichină, comună omului sau unor animale, manifestată prin dureri musculare, febră și tulburări digestive. — Din fr. **trichinose.**

TRICICLÉTĂ, *triciclete*, s.f. Vehicul (pentru copii) cu trei roți dispuse pe două osii paralele, pus în mișcare prin învârtirea unor pedale asemănătoare cu ale bicicletei; triciclu. — Din fr. **tricycle** (modificat după *bicicletă).*

TRICÍCLU, *tricicluri*, s.n. Tricicletă. — Din fr. **tricycle.**

TRICLÍNIC, *triclinice*, adj. (Min.; în sintagma) *Sistem triclinic* = sistem cristalin caracterizat prin trei axe cristalografice înclinate între ele, asimetrice și de lungimi diferite. — Din fr. **triclinique.**

TRICLÍNIU, *triclinii*, s.n. (La romani) Încăpere a casei în care se mânca (și care cuprindea trei paturi așezate pe trei laturi ale mesei). F (În bazilicile creștine) Sală anexă clădirii principale în care se primeau pelerinii sau se desfășurau diverse ceremonii. [Var.: **triclínium** s.n.] — Din lat. **triclinium.**

TRICLÍNIUM s.n. v. **tricliniu.**

TRICLORETILÉNĂ s.f. Lichid incolor, cu miros de cloroform, solubil în apă, neinflamabil, toxic în stare de vapori, utilizat ca solvent, ca agent frigorific, în diverse sinteze etc. — Din fr. **trichloréthylène.**

TRICLORURÁT, -Ă, *triclorurați, -te*, adj. (Chim.; despre substanțe chimice, compuși, molecule etc.) În structura căruia s-au introdus, prin clorurare, trei atomi de clor. — Din fr. **trichloruré.**

TRICLORÚRĂ, *tricloruri*, s.f. Clorură cu trei valențe. — Din fr. **trichlorure.**

TRICÓ s.n. v. **tricou.**

TRICOCEFÁL, *tricocefali*, s.m. Vierme parazit lung de 3–5 cm, care trăiește în intestinul gros al omului infestat și al calului, hrănindu-se cu sângele lor *(Trichuris trichiura).* — Din fr. **trichocéphale.**

TRICOCEFALÓZĂ, *tricocefaloze*, s.f. Boală provocată de tricocefali și caracterizată prin anemie, enterită și unele tulburări nervoase. — Din fr. **trichocéphalose.**

TRICOFIȚÍE s.f. Boală parazitară contagioasă produsă de unele ciuperci microscopice care atacă pielea capului, provocând căderea părului și formarea pe piele de cruste și plăgi; chelbe. — Din fr. **trichophytie.**

TRICOLÓR, -Ă, *tricolori, -e*, adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care are trei culori, în trei culori; tricromatic. **2.** S.n. Drapel cu trei culori; *spec.* drapelul românesc. **3.** S.m. (La pl.) Echipă reprezentativă românească din diverse ramuri de sport. [Pl. și: (n.) *tricolouri*]. — Din fr. **tricolore,** lat. **tricolor, -oris.**

TRICÓM, *tricomi*, s.m. (Bot.) Perișor sau solz crescut pe epiderma unei plante. — Din fr. **trichome.**

TRICOMÓNAS s.m. Gen de protozoare flagelate, cu corpul piriform, parazite la oameni și la unele animale *(Trichomonas).* — Din fr. **trichomonas.**

TRICOMONÁZĂ, *tricomonaze*, s.f. Boală parazitară provocată de tricomonas, care determină avorturi, sterilitate, infecții etc. [Var.: **tricomonóză** s.f.] — Din fr. **trichomonase, trichomonose.**

TRICOMONÓZĂ s.f. v. **tricomonază.**

TRICOPTÉR, *tricoptere*, s.n. (La pl.) Ordin de insecte caracterizate prin aripile mari acoperite cu peri sau cu mici solzișori, ale căror larve trăiesc în apă și își construiesc un fel de căsuțe, cilindrice sau conice, din resturi vegetale, nisip și pietricele; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. — Din fr. **trichoptère.**

TRICÓRD, *tricorduri*, s.n. (Muz.) Scară diatonică din trei trepte, limitată într-un interval de terță sau de cvartă. — Din fr. **tricorde.**

TRICÓRN, *tricornuri*, s.n. Pălărie bărbătească cu borurile îndoite în trei colțuri, care se purta în trecut. — Din fr. **tricorne.**

TRICÓT, (**2**) *tricoturi*, s.n. **1.** Țesătură făcută din fibre textile împletite în ochiuri. **2.** Obiect de îmbrăcăminte făcut din această țesătură. — Din fr. **tricot.**

TRICOTÁ, *tricotez*, vb. I. Tranz. A transforma (manual sau mecanic) firele de lână, de bumbac etc. în tricot; *p. ext.* a confecționa obiecte de îmbrăcăminte prin împletirea în ochiuri a unor fire textile. G *Mașină de tricotat* = mașină pentru efectuarea tricotajelor sau a tricoturilor; tricoteză. — Din fr. **tricoter.**

TRICOTÁJ, *tricotaje*, s.n. Obiect de îmbrăcăminte obținut din tricot, prin tricotare. — Din fr. **tricotage.**

TRICOTÁRE, *tricotări*, s.f. Acțiunea de *a tricota* și rezultatul ei; tricotat. — V. **tricota.**

TRICOTÁT s.n. Tricotare. — V. **tricota.**

TRICOTÉR *tricoteri* s.m. Muncitor calificat care lucrează la mașinile de tricotat. — Din fr. **tricoteur.**

TRICOTÉZĂ, *tricoteze*, s.f. **1.** Mașină de tricotat. **2.** Femeie care tricotează (manual sau mecanic). — Din fr. **tricoteuse.**

TRICOTÍN s.n. (Rar) Țesătură specială folosită pentru taioare și mantouri. [Var.: **tricotínă** s.f.] — Din fr. **tricotine.**

TRICOTÍNĂ s.f. v. **tricotin.**

TRICOTÓMIC, -Ă, *tricotomici, -ce,* adj. Împărțit în trei. [Var.: **trihotómic, -ă** adj.] — Din fr. **tricho-tomique.**

TRICOTOMÍE, *tricotomii*, s.f. Diviziune în trei părți, grupe sau specii. [Var.: **trihotomíe** s.f.]— Din fr. **trichotomie.**

TRICÓU, *tricouri*, s.n. Obiect de îmbrăcăminte din tricot de bumbac sau de lână, care acoperă jumătatea de sus a corpului și care se poartă ca o cămașă sau ca un maiou (mai ales la sportivi). [Var.: **tricó** s.n.] — Din fr. **tricot.**

TRICRÓM, -Ă, *tricromi, -e*, adj. Tricromatic. — Din fr. **trichrome.**

TRICROMÁTIC, -Ă, *tricromatici, -ce*, adj. Care se referă la cele trei culori fundamentale sau la sistemul tricromatic; tricolor (**1**). G (Fiz.) *Sistemul tricromatic* = sistem de reprezentare a culorilor, bazat pe faptul experimental că orice culoare poate fi reprodusă prin amestecul a trei culori fundamentale, mereu aceleași, și care trebuie astfel alese încât niciuna să nu poată fi reprodusă prin amestecul celorlalte două. — **Tri-** + **cromatic.**

TRICROMÍE s.f. Procedeu de imprimare sau de fotografiere policromă prin suprapunerea a trei culori fundamentale. — Din fr. **trichromie.**

TRICTRÁC, *trictracuri*, s.n. (Înv.) Jocul de table. — Din fr. **trictrac.**

TRICUSPÍD, -Ă, *tricuspizi, -de*, adj. Care are trei vârfuri. G *Valvulă tricuspidă* = valvulă a inimii care închide orificiul dintre atriul și ventriculul drept. — Din fr. **tricuspide.**

TRIDÉNT, *tridente*, s.n. (În mitologia greco-latină) Furcă cu trei dinți, simbol al puterii zeului Neptun. — Din fr. **trident,** lat. **tridens, -ntis.**

TRIDIMENSIONÁL, -Ă, *tridimensionali, -e*, adj. Care are trei dimensiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tridimensionnel.**

TRIDIMENSIONALITÁTE s.f. Însușirea de a fi tridimensional. [Pr.: *-si-o-*] — Din engl. **tridimensionality.**

TRIÉDRU, *triedre*, s.n. Figură geometrică formată din trei semidrepte concurente aflate în planuri diferite. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **trièdre.**

TRIENÁL, -Ă, *trienali, -e*, adj. Care durează trei ani; care are loc din trei în trei ani; care are nevoie de trei ani pentru a se termina sau a se dezvolta complet. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **triennal.**

TRIERÁ vb. I v. **treiera.**

TRIÉNIU, *trienii,* s.n. (Rar) Interval de trei ani. [Pr.: *tri-e-*] — Din lat. **triennium.**

TRIERÁRH, *trierarhi*, s.m. Comandant al unei triere. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **triérarque.**

TRIÉRĂ, *triere*, s.f. (În Grecia antică) Triremă. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **trière.**

TRIÉRE, *trieri*, s.f. Acțiunea de *a tria* și rezultatul ei. [Pr.: *tri-e-*] — V. **tria.**

TRIETAJÁT, -Ă, *trietajați, -te*, adj. Cu trei etaje. [Pr.: *tri-e-*] — **Tri-** + **etajat.**

TRIFAZÁT, -Ă, *trifazați, -te*, adj. **1.** (Despre unele circuite electrice) Format din trei circuite monofazate de curent alternativ, care nu sunt în legătură de fază unele cu altele; trifazic. **2.** (Despre mașini electrice) Care funcționează cu un circuit electric trifazat (**1**). **3.** (Despre sisteme fizico-chimice) Format din trei faze. — Din fr. **triphasé.**

TRIFÁZIC, -Ă, *trifazici, -ce*, adj. Trifazat (**1**). — Cf. t r i f a z a t .

TRIFÍDĂ, *trifide*, adj. (Despre frunze) Care este împărțită sau despicată în trei părți până la mijlocul lungimii sau lățimii sale. — Din fr. **trifide.**

TRIFÓI, (**1**) s.m., (**2**) *trifoiuri*, s.n. **1.** S.m. Nume dat mai multor plante din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole și cu florile strânse în inflorescențe globuloase, divers colorate, unele specii fiind cultivate ca plante furajere *(Trifolium).* **2.** S.m. Varietate de trifoi (**1**). — Lat. **trifolium.**

TRIFOIÁȘ, *trifoiași*, s.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele despicate în trei lobi și cu flori galbene *(Trifolium campestre).* — **Trifoi** + suf. *-aș.*

TRIFOIȘTE, *trifoiști*, s.f. **1.** Loc semănat cu trifoi. **2.** Plantă erbacee cu frunzele compuse din trei foliole, cu flori roz, folosită în medicină ca tonic, febrifug și antiscorbutic *(Menyanthes trifoliata).* [Acc. și: *trifóiște*] — **Trifoi** + suf. *-iște.*

TRIFOLIÁT, -Ă, *trifoliați, -te*, adj. (Despre frunze) Compus din trei foliole. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **trifolié.**

TRIFOLIÉNE s.f. pl. Numele unor specii de plante din familia leguminoaselor *(Trifolium).* [Pr.: *-li-e-*] — Din lat. **Trifolium**, denumirea științifică a trifolienelor.

TRIFOLIÓZĂ, *trifolioze*, s.f. Boală toxică la oi, provocată de consumarea în mare cantitate a unor specii de trifoi sau de alte leguminoase. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **trifoliose.**

TRIFÓRIU, *triforii*, s.n. Tribună îngustă, susținută de colonete, care înconjura nava centrală în bazilicile romanice și gotice, deasupra nivelului navelor laterale. — Din fr. **triforium.**

TRIFTÓNG, *triftongi,* s.m. Emisie în limitele unei singure silabe a trei elemente vocalice cu timbre diferite. — Din fr. **triphtongue.**

TRIFURCÁT, -Ă, *trifurcați, -te*, adj. Cu trei ramuri, cu trei ramificații. — Din fr. **trifurqué.**

TRIGÁM, -Ă, *trigami, -e*, adj. (Adesea substantivat) Care se căsătorește pentru a treia oară, fără ca în prealabil să fi desfăcut în mod legal celelalte două căsătorii. — Din fr. **trigame.**

TRIGAMÍE s.f. Situație în care se găsește o persoană trigamă; infracțiune comisă de o persoană trigamă. — Din fr. **trigamie.**

TRIGÉMEN, *trigemeni,* adj. (În sintagma) *Nerv trigemen* = a cincea pereche de nervi cranieni, care asigură sensibilitatea feței și inervarea mușchilor maxilari inferiori. — Din it. **trigemino** (după *gemen).*

TRÍGGER, *triggere,* s.n. Triodă cu catod rece, folosită ca releu sau ca tub de amorsare. [Pr.: *trígăr*] — Cuv. engl.

TRIGLÍF, *triglife*, s.n. Element decorativ al frizei templelor dorice, de forma unei plăci dreptunghiulare din piatră, ornată cu trei creste în relief (care se repetă la intervale egale). [Var.: **triglífă** s.f.] — Din fr. **triglyphe.**

TRIGLÍFĂ s.f. v. **triglif.**

TRIGÓN, *trigoane*, s.n. **1.** Prăjitură în formă de triunghi, preparată din foi de plăcintă umplute cu nuci și muiate în sirop; prăjitură în formă de triunghi preparată din aluat franțuzesc umplut cu cremă de vanilie. **2.** (În sintagma) *Trigon cerebral* = lamă de materie nervoasă care (împreună cu corpul calos) face legătura între emisferele cerebrale. — Din fr. **trigone.**

TRIGONÁL, -Ă, *trigonali, -e*, adj. (Livr.) Triunghiular (**1**). — Din fr. **trigonal.**

TRIGONOCEFÁL, *trigonocefali*, s.m. Nume dat mai multor specii de șerpi veninoși din familia viperelor, care trăiesc în Asia și în America. — Din fr. **trigonocéphale.**

TRIGONOMÉTRIC, -Ă, *trigonometrici, -ce*, adj. Care aparține trigonometriei, referitor la trigonometrie; de care se ocupă trigonometria. G *Cerc trigonometric* = cerc cu raza egală cu unitatea și cu sensul de măsurare al arcelor invers aceluia al acelor ceasornicului. *Funcție trigonometrică* = fiecare dintre funcțiile sinus, cosinus, tangentă, cotangentă, secantă și cosecantă. — Din fr. **trigonométrique.**

TRIGONOMETRÍE s.f. Ramură a matematicii care se ocupă cu studierea proprietăților funcțiilor trigonometrice, a relațiilor dintre aceste funcții și a relațiilor dintre laturile și unghiurile unui triunghi. — Din fr. **trigonométrie.**

TRIHOTÓMIC, -Ă adj. v. **tricotomic.**

TRIHOTOMÍE s.f. v. **tricotomie.**

TRIL, *triluri*, s.n. Ornament muzical constând din executarea rapidă (și prelungită), cu vocea sau cu un instrument, a unui sunet de bază cu unul alăturat lui; *p. ext.* cântecul unor păsări care produce un efect sonor similar cu cel definit mai sus. — Din it. **trillo.**

TRILATERÁL, -Ă, *trilaterali, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Cu trei laturi. **2.** S.f. Convenție care angajează reciproc trei părți contractante. — Din fr. **trilatéral.**

TRILÉMĂ, *trileme*, s.f. (Rar) Situație care pune trei alternative, dintre care trebuie aleasă numai una. — Din germ. **Trilemma.**

TRILÍNGV, -Ă, *trilingvi, -e*, adj. Care vorbește în mod curent trei limbi. F Scris în trei limbi. — Din fr. **trilingue.**

TRILIÓN, *trilioane*, s.n. Unitate formată dintr-un miliard de miliarde. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **trillion.**

TRILOBÁT, -Ă, *trilobați, -te*, adj. **1.** (Despre organele unor plante) Cu trei lobi. **2.** (Despre arcuri, arcade, planuri) În formă de trifoi sau de crin. — Din fr. **trilobé.**

TRILOBÍT, *trilobiți*, s.m. (La pl.) Clasă de animale artropode marine fosile, caracteristice erei primare, având corpul împărțit în trei părți atât longitudinal, cât și transversal; (și la sg.) animal din această clasă. — Din fr. **trilobite.**

TRILOGÍE, *trilogii,* s.f. Suită de trei opere literare (dramatice ori epice) sau muzicale, aparținând aceluiași autor, care formează o unitate, având personaje comune și reprezentând de obicei trei momente succesive din viața acestora (sau a urmașilor lor). — Din fr. **trilogie.**

TRILUÍ, *triluiesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A scoate triluri, a cânta în triluri. — **Tril** + suf. *-ui.*

TRIMARÁN, *trimarane*, s.n. Ambarcațiune cu trei corpuri legate între ele printr-o punte. — Din engl. **trimaran.**

TRIMESTRIÁL, -Ă, *trimestriali, -e*, adj. Care ține trei luni, care trebuie executat în timp de trei luni; care are loc o dată la trei luni. [Pr.: *-tri-al*] — Din fr. **trimestriel.**

TRIMÉSTRU, *trimestre*, s.n. Fiecare dintre perioadele de trei luni consecutive în care este împărțit anul calendaristic. — Din fr. **trimestre,** lat. **trimestris.**

TRIMÉTE vb. III v. **trimite.**

TRIMÉTERE s.f. v. **trimitere.**

TRIMÉTRU, *trimetre*, s.n. Vers antic compus din trei perechi de picioare iambice. — Din fr. **trimètre,** lat. **trimetrus.**

TRIMÍS[1] s.n. (Rar) Trimitere. — V. **trimite.**

TRIMÍS[2]**,** *trimiși,* s.m. Persoană însărcinată cu o misiune specială; delegat, mesager. F Reprezentant diplomatic al unei țări, inferior în rang ambasadorului, care conduce o legație. F Fig. Apostol, misionar. — V. **trimite.**

TRIMÍTE, *trimít*, vb. III. Tranz. **1.** A dispune sau a ruga ca cineva să se ducă undeva. G Expr. (Fam.) *A trimite* (pe cineva) *pe cealaltă lume* (sau *la moarte, în rai)* = a ucide, a omorî. *A trimite* (pe cineva) *la plimbare* = **a)** a refuza să mai stea de vorbă (cu cineva), a nu da curs discuției, a da pe ușă afară; **b)** a concedia (pe cineva) din serviciu. *A trimite* (pe cineva) *în judecată* = a intenta (cuiva) un proces. *A trimite* (pe cineva) *la ocnă* (sau *la temniță, la închisoare)* = a pedepsi (pe cineva) cu închisoarea. **2.** A delega, a alege într-un organ de conducere sau într-un organ reprezentativ. **3.** A îndruma pe cineva, a da indicații cuiva să consulte un text în legătură cu o anumită problemă. **4.** (Despre divinitate) A face să vină, să se arate, să se producă, să se manifeste. **5.** A dispune ca un obiect să fie dus, transportat, predat la o anumită destinație; a expedia. **6.** A transmite prin cineva vești, porunci, salutări etc. [Var.: **triméte** vb. III] — Lat. **tramittere.**

TRIMÍTERE, *trimiteri*, s.f. **1.** Acțiunea de *a trimite* și rezultatul ei; trimis[1]. G *Trimitere în judecată* = intentare a unui proces. *Casare* (a unei hotărâri judecătorești) *cu* (sau *fără) trimitere* = casare cu (sau fără) înaintarea cauzei la altă instanță de judecată. **2.** Scrisoare (la purtător) prin care un doctor, o secție sau un spital recomandă un pacient pentru consult sau tratament unui alt doctor, altei secții sau altui spital (de obicei specializate). **3.** Notă în josul paginii unui text sau la sfârșitul lui, care indică o carte, o revistă etc. pentru confruntare sau consultare. [Var.: **trimétere** s.f.] — V. **trimite.**

TRIMIȚĂTÓR, -OÁRE, *trimițători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care trimite ceva; *spec.* care expediază ceva prin poștă; expeditor. — **Trimite** + suf. *-ător.*

TRIMÓRF, -Ă, *trimorfi, -e*, adj. Care prezintă trimorfism. — Din fr. **trimorphe.**

TRIMORFÍSM s.n. Proprietatea pe care o au unele substanțe de a cristaliza în trei sisteme diferite. — Din fr. **trimorphisme.**

TRIMOTÓR, *trimotoare*, adj. (În sintagma) *Avion trimotor* (și substantivat, n.) = avion cu trei motoare. — Din fr. **trimoteur.**

TRÍNCĂ, *trinci*, s.f. Pânză pătrată așezată la baza arborelui trinchet al unei nave cu pânze. — Din it. **trinca.**

TRINCHÉT, *trincheți*, s.m. Catargul de la prora unei nave cu pânze; arbore mic. — Din it. **trinchetto.**

TRINCHETÍN, *trinchetini*, s.m. (Mar.) Velă triunghiulară prinsă de arborele trinchet. — Din it. **trinchettina.**

TRINIDADIÁN, -Ă, *trinidadieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din statul Trinidad și Tobago. **2.** Adj. Care aparține statului Trinidad și Tobago sau trinidadienilor (**1**); privitor la statul Trinidad – Tobago sau la trinidadieni. [Pr.: *-di-an*] — **Trinidad** (n.pr.) + suf. *-ian.*

TRINITÁR, -Ă, *trinitari, -e*, adj. (Livr.) Referitor la Trinitate. — Din fr. **trinitaire.**

TRINITARIÁN, -Ă, *trinitarieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Credincios creștin care acceptă ca dogmă de bază existența trinității. **2.** Adj. Care aparține trinitarienilor (**1**), privitor la trinitarieni. [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **trinitarian.**

TRINITÁTE s.f. (În religia creștină) Treimea divină; Sfânta Treime. F Grup de trei persoane, de trei lucruri etc. care formează o unitate. — Din fr. **trinité,** lat. **trinitas, -atis.**

TRINITRÁT s.m. (Chim.; în sintagma) *Trinitrat de glicerină* = nitroglicerină. — **Tri-** + **nitrat**. Cf. fr. trinitré.

TRINITROCELULÓZĂ s.f. (Chim.) Fulmicoton. — Din fr. **trinitrocellulose.**

TRINITROGLICERÍNĂ s.f. (Chim.) Nitroglicerină. — Din fr. **trinitroglycérine.**

TRINITROTOLUÉN s.n. Substanță solidă, galbenă, cristalină, obținută din toluen și folosită ca exploziv cu care se încarcă proiectilele de artilerie; trotil. [Pr.: *-lu-en*] — Din fr. **trinitrotoluène.**

TRINÓM, *trinoame*, s.n. Polinom format din trei termeni (monoame). — Din fr. **trinôme.**

TRÍO, *triouri*, s.n. **1.** Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală scrisă pentru trei voci sau pentru trei instrumente; grupul celor trei executanți sau al celor trei instrumente care execută o asemenea compoziție. F Partea de la mijloc, mai melodioasă și mai liniștită, a unor compoziții muzicale. **2.** (Fam.) Grup de trei persoane (care se află mereu împreună). — Din it., fr. **trio.**

TRIÓD, *trioduri*, s.n. Carte rituală ortodoxă cuprinzând cântările și rugăciunile din cele zece săptămâni dinainte de Paște. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triodĭ.**

TRIÓDĂ, *triode,* s.f. Tub electronic cu trei electrozi. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triode.**

TRIOLEÍNĂ s.f. Substanță lichidă uleioasă, incoloră, aflată în special în grăsimile vegetale. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triolèine.**

TRIOLÉT, *triolete*, s.n. **1.** Poezie de opt (sau șapte) versuri (de câte opt silabe fiecare), în care primul vers este identic cu al patrulea și cu al

şaptelea, iar al doilea cu al optulea. **2.** (Muz.) Grup de trei note acoperind o unitate metrică de două sau de patru note. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triolet.**

TRIONÍX, *trionicşi*, s.m. Broască ţestoasă uriaşă din ţările calde, deosebit de periculoasă prin muşcătura ei. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **trionix.**

TRIÓR, *trioare*, s.n. **1.** Maşină agricolă prevăzută cu un cilindru (având pe faţa interioară mici alveole) care, prin rotire, separă seminţele de anumite impurităţi; vânturătoare. **2.** (Tehn.) Dispozitiv folosit pentru separarea după dimensiuni a materialelor provenite din concasare. — Din fr. **trieur.**

TRIORÁ, *triorez*, vb. I. Tranz. A separa sau a selecţiona seminţele cu ajutorul triorului (**1**). [Pr.: *tri-o-*] — Din **trior.**

TRIOXÍD, *trioxizi*, s.m. (Chim.) Oxid care conţine trei atomi de oxigen în moleculă. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **trioxyde.**

TRIPAFLAVÍNĂ s.f. Substanţă chimică cu acţiune antiseptică, folosită împotriva bacteriilor şi protozoarelor. — Din fr. **trypaphlavine.**

TRIPANOZÓMĂ, *tripanozome*, s.f. Gen de protozoare flagelate, cu corpul fusiform, parazite în sângele şi în ţesuturile vertebratelor, cărora le provoacă unele boli. — Din fr. **trypanosome.**

TRIPARTÍT, -Ă, *tripartiţi, -te*, adj. Care are trei părţi; din trei părţi. F La care participă trei state sau trei partide. — Din fr. **tripartite.**

TRIPETÁL, -Ă, *tripetali, -e*, adj. (Despre flori) Cu corola formată din trei petale. — Din fr. **tripétale.**

TRIPLÁ, *triplez*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face de trei ori mai mare; a (se) întrei. — Din fr. **tripler.**

TRIPLÁRE, *triplări*, s.f. Acţiunea de *a (se) tripla* şi rezultatul ei. — V. **tripla.**

TRIPLÉT, (**1**) *triplete*, s.n., (**2**) *tripleţi,* s.m. **1.** S.n. Al treilea exemplar din trei de acelaşi fel. F A treia formă a unor cuvinte de aceeaşi provenienţă, intrate în limbă în epoci diferite. **2.** S.m. Fiecare dintre cele trei fiinţe care provin din aceeaşi sarcină. — Din fr. **triplet.**

TRIPLÉTĂ, *triplete*, s.f. **1.** Bicicletă cu trei locuri. **2.** Grup de trei jucători care fac parte din înaintarea (sau apărarea) unei echipe sportive. — Din fr. **triplette.**

TRÍPLEX s.n. **1.** Geam de siguranţă format dintr-o foaie de acetat de celuloză fixată între două foi de sticlă. **2.** Hârtie groasă alcătuită din trei straturi diferite. — Din fr. **triplex.**

TRIPLICÁT, *triplicate*, s.n. Copie făcută după un act sau după un document. — Din lat. **triplicatus,** fr. **triplicate.**

TRIPLICITÁTE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi triplu. — Din fr. **triplicité.**

TRIPLOÍD, -Ă, *triploizi, -de*, adj. (Bot.; despre plante) Care prezintă trei seturi de bază de cromozomi. — Din fr. **triploïde,** engl. **triploid.**

TRÍPLU[1]**, -Ă,** *tripli, -e*, adj. Care este, se face de trei ori mai mare sau mai mult; întreit. *În triplu exemplar* = în trei exemplare. F Care este alcătuit, compus din trei părţi. G *Triplă legătură* = legătură chimică covalentă, compusă din trei legături de valenţă simple. — Din fr. **triple,** lat. **triplus.**

TRÍPLU[2] s.n. (Sport) Triplusalt. — Din **triplu**[salt].

TRÍPLUM s.n. (Muz.) Voce superioară a unei piese polifonice la trei voci în sec. XII–XIII. — Din lat. **triplum.**

TRIPLUSÁLT, *triplusalturi*, s.n. (Sport) Probă atletică de săritură în lungime, în care atletul face trei sărituri legate între ele; triplu. — Din fr. **triple-saut** (după *salt).*

TRIPÓD, (**1**) *tripoduri*, (**2**) *tripode,* s.n. **1**. (Înv.) Trepied. **2.** (Mar.) Macara de forţă alcătuită din trei picioare reunite sus. — Din ngr. **tripódi.**

TRIPODÍE, *tripodii*, s.f. Vers compus din trei picioare. — Din fr. **tripodie**, ngr. **tripódia.**

TRIPÓL, *tripoli*, s.m. Reţea electrică tripolară. — Din fr. **tripôle,** engl. **tripole.**

TRIPOLÁR, -Ă, *tripolari, -e*, adj. Care are trei borne de acces spre exterior. — Din fr. **tripolaire.**

TRÍPOLI s.n. Sediment de dioxid de siliciu alcătuit din scoici şi infuzori, folosit în industrie. — Din fr. **tripoli.**

TRIPOTÁJ, *tripotaje*, s.n. Afacere necinstită; potlogărie, matrapazlâc. [Pl. şi: *tripotajuri*] — Din fr. **tripotage.**

TRIPÓU, *tripouri*, s.n. Local, stabiliment cu jocuri de noroc. — Din fr. **tripot.**

TRIPSÍNĂ s.f. Enzimă secretată de pancreas, care descompune proteinele în substanţe mai uşor solubile. — Din fr. **trypsine.**

TRIPTÍC, *triptice*, s.n. Ansamblu compus din trei panouri pictate, gravate sau sculptate (prinse în balamale în aşa fel încât părţile laterale să se închidă peste cea din mijloc), care conţine scene sacre şi chipuri de sfinţi, de zei etc. sau nume de ctitori, de domni etc. F P. gener. Ansamblu alcătuit din trei părţi, trei idei etc. distincte. — Din fr. **triptyque.**

TRIPTOFÁN s.m. (Chim.) Aminoacid de bază din proteinele naturale. — Din fr. **tryptophane.**

TRIREACTÓR, *trireactoare*, s.n. Avion cu trei reactoare. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **triréacteur.**

TRIRÉMĂ, *trireme*, s.f. (În Antichitate) Ambarcaţiune cu trei pânze şi trei rânduri de rame dispuse pe trei nivele suprapuse; trieră. — Din fr. **trirème,** lat. **triremis.**

TRISÉCŢIE s.f. v. **trisecţiune.**

TRISECŢIÚNE, *trisecţiuni*, s.f. Diviziune în trei părţi egale. [Pr.: *-ţi-u-*. — Var.: **trisécţie** s.f.] — Din fr. **trisection.**

TRISEPÁL, -Ă, *trisepali, -e*, adj. (Despre flori) Cu trei sepale. — Din fr. **trisépale.**

TRISFETÍTELE n. pr. f. art. (Pop.) Numele unei sărbători ortodoxe care se celebrează la 30 ianuarie; trei ierarhi. — Din sl. **tri sventiteli.**

TRISILÁB, *trisilabe*, s.n. Cuvânt sau (mai rar) vers compus din trei silabe. — Din fr. **trissyllabe.**

TRISILÁBIC, -Ă, *trisilabici, -ce*, adj. (Despre cuvinte) Compus din trei silabe. — Din fr. **trissyllabique.**

TRÍSMUS, *trismusuri*, s.n. Contracţie spastică involuntară a muşchilor mandibulei, care împiedică deschiderea gurii. — Din fr. **trismus.**

TRISOMÍE, *trisomii*, s.f. (Biol.) Anomalie datorată prezenţei unui cromozom suplimentar. — Din fr. **trisomie.**

TRÍST, -Ă, *trişti, -ste*, adj. **1.** (Despre oameni) Supărat, mâhnit, amărât, abătut; melancolic. F (Despre ochi, manifestări ale oamenilor, sunete etc.) Care exprimă tristeţe, melancolie. F (Despre lucruri, stări sau fapte care ţin de natura sau de viaţa omului) Plin de tristeţe. **2.** Care provoacă tristeţe, supărare, care întristează; dureros. F Care sugerează, evocă tristeţe; deprimant, dezolant. — Lat. **tristis.**

TRISTEARÍNĂ s.f. (Chim.) Substanţă solidă aflată în grăsimile naturale. [Pr.: *-ste-a-*] — Din fr. **tristéarine.**

TRISTÉŢE, *tristeţi*, s.f. Starea sufletească apăsătoare; mâhnire, amărăciune; *p. ext.* regret. — **Trist** + suf. *-eţe* (după fr. *tristesse*, it. *tristezza).*

TRISTÍH, *tristihuri*, s.n. Strofă de trei versuri. — Cf. gr. trístihos, it. tristico.

TRIŞÁ, *trişez*, vb. I. Intranz. şi tranz. A înşela la jocul de cărţi; *p. gener.* a induce în eroare; a păcăli, a înşela. — Din fr. **tricher.**

TRIŞÁRE, *trişări*, s.f. Acţiunea de *a trişa* şi rezultatul ei. — V. **trişa.**

TRIŞCÁR, *trişcari*, s.m. **1.** Cântăreţ din trişcă. **2.** Persoană care face tristeţe. — **Trişcă** + suf. *-ar.*

TRIŞCÁŞ, *trişcaşi*, s.m. (Rar) **1.** Trişcar (**1**). **2.** Trişcar (**2**). — **Trişcă** + suf. *-aş.*

TRÍŞCĂ, *triştе*, s.f. Vechi instrument muzical popular de suflat, făcut din trestie, soc etc., asemănător cu un fluier fără găuri. F Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului; ţurloi. — Et. nec.

TRIŞCÚŢĂ, *trişcuţe*, s.f. Diminutiv al lui *trişcă.* — **Trişcă** + suf. *-uţă.*

TRIŞERÍE, *trişerii*, s.f. (Livr.) Trişare. — Din fr. **tricherie.**

TRIŞÓR, *trişori*, s.m. Persoană care trişează (la jocul de cărţi). — Din fr. **tricheur.**

TRÍŞTE, s.f. v. **triştе.**

TRITICÁLĂ s.f. Numele unei cereale rezultate din încrucişarea grâului cu secara. [Var.: **triticále** s.f.] — Din lat. **Triti**[cum] + [se]**cale.**

TRITICÁLE s.f. v. **triticală.**

TRÍTIU s.n. Izotop greu, radioactiv, al hidrogenului, cu număr de masă 3, instabil, folosit în fizica nucleară. — Din fr. **tritium.**

TRITÓN[1]**,** *tritoni*, s.m. **1.** Zeitate marină greacă, închipuită cu bust de om şi cu coadă de peşte. **2.** Numele mai multor specii de animale amfibii cu înfăţişarea unor mormoloci de broască, având de obicei în lungul spatelui o creastă viu colorată *(Triturus).* [Acc. şi: *tríton*] — Din fr. **triton,** lat. **Triton, -onis.**

TRITÓN[2]**,** *tritonuri*, s.n. (Muz.) Interval melodic sau armonic de trei tonuri. — Din it. **tritono,** fr. **triton.**

TRITÓN[3]**,** *tritoni*, s.m. (Fiz.) Nucleu al atomului de tritiu, alcătuit dintr-un proton şi doi neutroni. — Din fr. **triton.**

TRITONÍDĂ, *tritonide*, s.f. Zeiţă marină. — Din fr. **tritonide.**

TRITURÁ, *triturez*, vb. I. Tranz. A fărâmiţa o substanţă solidă în particule fine. — Din fr. **triturer,** lat. **triturare.**

TRITURÁRE, *triturări*, s.f. Acţiunea de *a tritura* şi rezultatul ei. — V. **tritura.**

TRIÚMF, *triumfuri*, s.n. **1.** (În Roma antică) Celebrare a unei victorii prin intrarea solemnă în oraş a comandantului biruitor, pe un car tras de patru cai albi şi însoţit de un cortegiu din care făceau parte senatori, căpeteniile armatei şi prizonierii făcuţi în război, reprezentând cea mai înaltă onoare acordată învingătorului. G Expr. *A duce* (sau *a purta* pe cineva) *în triumf* = a ridica (pe cineva) pe sus (purtându-l pe braţe sau pe un tron) în cadrul unui cortegiu solemn sau vesel. **2.** Victorie, biruinţă de mare prestigiu; *fig.* succes moral, reuşită, izbândă deosebită. [Pr.: *tri-umf*] — Din lat. **triumphus,** fr. **triomphe.**

TRIUMFÁ, *triúmf*, vb. I. Intranz. **1.** A repurta o victorie strălucită, a biruit în luptă. **2.** Fig. A reuşi, a avea un mare succes; a se impune. **3.** A se

mândri, a jubila în urma unei victorii, a unui succes. [Pr.: *tri-um-*. — Prez. ind. şi: *triumfez*] — Din lat. **triumphare,** fr. **triompher.**

TRIUMFÁL, -Ă, *triumfali, -e*, adj. **1.** Care constituie un triumf, care duce la triumf, care vesteşte o mare biruinţă; *fig.* măreţ, impunător, solemn, pompos. G *Marş triumfal* = înaintare rapidă şi victorioasă a unei armate într-un teritoriu străin, fără a întâmpina rezistenţă. *Poartă triumfală* = poartă a Romei antice (şi a altor cetăţi din Antichitate) prin care intra carul de triumf al comandantului victorios întors din război. **2.** (Astăzi rar) Triumfător. [Pr.: *tri-um-*] — Din lat. **triumphalis,** fr. **triomphal.**

TRIUMFÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a triumfa;* biruinţă strălucită. [Pr.: *tri-um-*] — V. **triumfa.**

TRIUMFĂTÓR, -OÁRE, *triumfători, -oare*, adj. Care triumfă; biruitor, învingător, victorios. F Fig. Care exprimă mândrie în succesul obţinut, care arată mulţumirea de a fi biruitor. [Pr.: *tri-um-*] — Din fr. **triomphateur,** lat. **triumphator, -oris.**

TRIUMVÍR, *triumviri*, s.m. (În Roma antică) Fiecare dintre cei trei membri ai unui triumvirat. [Pr.: *tri-um-*] — Din lat., fr. **triumvir.**

TRIUMVIRÁT, *triumvirate*, s.n. (În Roma antică) Înţelegere privată, fără fundament legal, între trei persoane, în scopul cuceririi şi exercitării puterii politice în stat. [Pr.: *tri-um-*] — Din lat. **triumviratus,** fr. **triumvirat.**

TRIÚNGHI, *triunghiuri*, s.n. **1.** Poligon format din trei laturi care se întâlnesc două câte două şi formează trei unghiuri interne. **2.** Grup de trei (sau de mai multe) fiinţe sau lucruri ale căror puncte de aşezare, dacă ar fi unite prin linii, ar reprezenta vârfurile unui poligon cu trei laturi. **3.** (Muz.) Trianglu. — **Tri-** + **unghi** (după fr. *triangle).*

TRIUNGHIULÁR, -Ă, *triunghiulari, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care este în formă de triunghi. **2.** Adj., s.n. (Competiţie sportivă) la care participă reprezentanţi a trei ţări sau a trei echipe. [Pr.: *tri-un-*] — Din **triunghi** (după lat. *triangularis).*

TRIVACCÍN, *trivaccinuri*, s.n. (Med.) Vaccin complex, conţinând trei componente profilactice diferite. — **Tri-** + **vaccin.**

TRIVALÉNT, -Ă, *trivalenţi, -te*, adj. (Despre elemente chimice) Care are valenţa 3. — Din fr. **trivalent.**

TRIVALÉNŢĂ, *trivalenţe*, s.f. Proprietate a unui element chimic de a avea valenţa 3. — Din fr. **trivalence.**

TRIVÉRB, *triverbe*, s.n. Joc distractiv constând în a reprezenta trei cuvinte prin litere sau figuri combinate între ele. — **Tri-** + **verb.**

TRIVIÁL, -Ă, *triviali, -e*, adj. Vulgar, ordinar; obscen, necuviincios, indecent, scabros. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **trivial,** lat. **trivialis.**

TRIVIALITÁTE, *trivialităţi*, s.f. Însuşirea a ceea ce este trivial; lipsă de pudoare, necuviinţă, neruşinare. F Faptă, atitudine, vorbă etc. trivială. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **trivialité.**

TRIVIALIZÁ, *trivializez*, vb. I. Tranz. (Rar) A face ca un fapt, o idee etc. să devină sau să pară triviale; a vulgariza, a degrada. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **trivialiser.**

TRIVIALIZÁRE, *trivializări*, s.f. Faptul de *a trivializa.* [Pr.: *-vi-a-*] — V. **trivializa.**

TRÍVIUM s.n. Parte a învăţământului elementar medieval care cuprindea gramatica, retorica şi dialectica. [Pr.: *-vi-um*] — Din lat., fr. **trivium.**

TRIZAHARÍDĂ, *trizaharide*, s.f. Substanţă organică din clasa hidraţilor de carbon, care are molecula formată din trei resturi de monozaharid. — Din fr. **trisaccharide.**

TROACÁR, *troacare*, s.n. (Rar) Palton sau pardesiu femeiesc mai scurt. — Din fr. **trois-quarts.**

TROÁCĂ, *troace*, s.f. **1.** Albie, copaie, covată (scurtă şi lată). **2.** Ladă mare în care cade făina măcinată la moară. **3.** Vas de lemn (în formă de jgheab, de ladă lungă etc.) în care se pune apa sau mâncarea pentru animale. **4.** (Fam.; la pl.) Catrafuse, calabalâc. [Var.: (reg.) **troc** s.n.] — Din germ. dial. **Trok.**

TROÁHNĂ, *troahne*, s.f. (Pop.) Guturai, răceală, gripă. — Et. nec.

TROC[1], *trocuri*, s.n. Schimb în natură, fără mijlocirea banilor, constituind forma cea mai simplă a comerţului. — Din fr. **troc.**

TROC[2] s.n. v. **troacă.**

TROCANTÉR, *trocantere*, s.n. **1.** Parte a femurului de care se leagă muşchii coapsei. **2.** Al doilea segment de la picioarele insectelor. [Var.: **trohantér** s.n.] — Din fr. **trochanter.**

TROCÁR, *trocare*, s.n. Instrument chirurgical în formă de tub ascuţit (cu mâner), folosit la efectuarea punctiilor sau la introducerea în unele cavităţi ale organismului a unor instrumente chirurgicale sau a unor dispozitive optice. — Din fr. **trocart,** germ. **Trokar,** engl. **trocar.**

TROCOFÓRĂ, *trocofore*, s.f. (Biol.) Larvă caracteristică pentru unii viermi sau moluşte, în general planctonică, cu cili vibratili. — Din fr. **trocophore,** germ. **Trichophora.**

TROCÚŢĂ, *trocuţe*, s.f. Diminutiv al lui *troacă.* — V. **troacă.**

TROFÉU, *trofee*, s.n. **1.** (În Antichitate) Armura unui duşman învins, aşezată de obicei pe un trunchi de copac, în semn de victorie; *p. ext.* monument ridicat în amintirea unei victorii sau în cinstea unui erou, pe care se aşezau de obicei armele învinsului. **2.** Pradă de război luată de la un inamic. **3.** Parte a unui animal vânat păstrată pentru valoarea sau frumuseţea ei. **4.** Cupă, obiect ornamental oferit învingătorului într-o întrecere sportivă. — Din fr. **trophée.**

TRÓFIC, -Ă, *trofici, -ce*, adj. Privitor la nutriţie, care întreţine nutriţia. — Din fr. **trophique.**

TROFICITÁTE s.f. Proprietate a materiei vii de a-şi păstra structura normală prin asigurarea nutriţiei necesare. — **Trofic** + suf. *-itate.*

TROFÍE, *trofii*, s.f. Trofism. — Din fr. **trophie.**

TROFÍSM, *trofisme*, s.n. Stare dinamică a nutriţiei; trofie. — Din fr. **trophisme.**

TROFOPATÍE, *trofopatii*, s.f. Maladie care afectează nutriţia generală. — Din fr. **trophopathie.**

TROG, *troguri*, s.n. Vale glaciară. — Din germ. **Trog.**

TROGLOBÍE, *troglobii*, s.f. Vieţuitoare care trăieşte în peşteri, fiind adaptată la condiţiile acestui mediu. G (Adjectival) *Animale troglobii.* — Din fr. **troglobie.**

TROGLODÍT, -Ă, *troglodiţi, -te*, s.m. şi f. **1.** Om care trăieşte în caverne. G (Adjectival) *Populaţie troglodită.* **2.** Fig. Om cu un nivel de trai extrem de scăzut, care duce o viaţă primitivă. F Epitet dat unui om grosolan, necivilizat, retrograd. — Din fr. **troglodyte.**

TROHÁIC, -Ă, *trohaici, -ce*, adj. Compus, format din trohei. G *Metru trohaic* = sistem de versificaţie a cărui structură are la bază troheul. [Pr.: *-ha-ic*] — Din fr. **trochaïque.**

TROHANTÉR s.n. v. **trocanter.**

TROHÉU, *trohei*, s.m. Picior de vers alcătuit dintr-o silabă lungă şi una scurtă (în metrica poeziei antice) sau dintr-o silabă accentuată şi una neaccentuată (în poezia modernă). — Din fr. **trochée.**

TROHOÍDĂ, *trohoide*, s.f. Curbă descrisă de un punct al unui cerc care se deplasează pe o suprafaţă plană. — Din fr. **trochoïde.**

TROIÁN[1], *troiene*, s.n. **1.** Îngrămădire mare de zăpadă adusă de vânt şi aşezată în formă de valuri sau de dune; nămete. F P. gener. Morman, grămadă. **2.** Întăritură primitivă făcută de popoarele antice, constând dintr-un dig lung de pământ, cu şanţ de apărare. [Pr.: *tro-ian*] — Probabil din sl. **trojanŭ.**

TROIÁN[2], -Ă, *troieni, -e*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine Troiei, privitor la Troia, originar din Troia. G *Calul troian* = **a)** uriaş cal de lemn construit, potrivit legendelor antice, după îndemnul lui Ulise, de locuitorii din Ahaia în timpul războiului troian şi în care aceştia s-au ascuns, contribuind la căderea Troiei; **b)** *fig.* mijloc perfid folosit pentru subminarea cuiva. **2.** S.m. şi f. Locuitor al Troiei. [Pr.: *tro-ian*] — **Troia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

TRÓICĂ, *troici*, s.f. Sanie rusească la care sunt înhămaţi trei cai unul lângă altul. F Fig. Grup format din trei personalităţi. — Din rus. **trojka.**

TROIENÍ, *troienesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi cu troiene (de zăpadă); a înzăpezi, a nămeţi. F Refl. A rămâne în mijlocul zăpezii; a se înzăpezi. **2.** A acoperi un obiect îngrămădind ceva peste el; a forma grămezi, mormane; a îngrămădi, a aduna ceva la un loc. [Pr.: *tro-ie-*] — Din **troian[1].**

TROIENÍRE, *troieniri*, s.f. Acţiunea de *a (se) troieni*; înzăpezire. [Pr.: *tro-ie-*] — V. **troieni.**

TROIENÍT, -Ă, *troieniţi, -te*, adj. Acoperit cu troiene (de zăpadă); înzăpezit. [Pr.: *tro-ie-*] — V. **troieni.**

TRÓIŢĂ, *troiţe*, s.f. Cruce mare de lemn sau de piatră (împodobită cu picturi, sculpturi, inscripţii şi uneori încadrată de o mică construcţie), aşezată la răspântii, pe lângă fântâni sau în locuri legate de un eveniment. F Icoană, formată din trei părţi, dintre care cele laterale sunt prinse cu balamale, ca nişte obloane, de cea din mijloc; triptic. [Acc. şi: *troíţă*. — Pr.: *tro-i-*] — Din sl. **troica.**

TROLEIBÚZ, *troleibuze*, s.n. Vehicul rutier de transport în comun, cu tracţiune electrică, asemănător cu autobuzul, prevăzut cu troleu; troleu (**2**). — Din fr. **trolleybus.**

TROLÉU, *trolee*, s.n. **1.** Dispozitiv instalat pe vehicule cu tracţiune electrică şi care permite alimentarea cu energie electrică direct de la un cablu aerian. **2.** (Impr.) Troleibuz. — Din fr. **trolley.**

TROLÍU, *troliuri*, s.n. Dispozitiv folosit pentru deplasarea (în sens vertical) a unei sarcini, alcătuit din una sau din două tobe care se pot roti în jurul axelor lor şi pe care se înfăşoară un cablu fixat cu un capăt de tobă şi cu celălalt de sarcina pe care trebuie să o deplaseze. — După fr. **treuil.**

TRÓMBĂ, *trombe*, s.f. **1.** Coloană înaltă de apă de formă conică, ridicată de vârtejurile de vânt, care o fac să se învârtească cu mare iuţeală în jurul ei însăşi. F Vânt în formă de vârtej cu axă verticală sau puţin înclinată şi cu o mare viteză; *p. ext.* coloană de fum, de praf etc. ridicată de un vânt puternic; vârtej. **2.** Tub prin care se face ventilaţia în încăperile de jos ale unui vapor. — Din fr. **trombe.**

TROMBECTOMÍE, *trombectomii*, s.f. (Med.) Extragere a cheagului de sânge fixat într-un segment vascular. — Din fr. **thrombectomie.**

TROMBÍNĂ, *trombine*, s.f. Enzimă care participă la procesul de coagulare a sângelui. — Din fr. **thrombine.**

TROMBLÓN, *trombloane*, s.n. Pușcă foarte scurtă a cărei țeavă avea gura răsfrântă ca la trompetă. — Din fr. **tromblon.**

TROMBOCHINÁZĂ, *trombochinaze*, s.f. Enzimă prezentă în țesuturi, care, în contact cu ionii de calciu, provoacă coagularea sângelui; tromboplastină. — Din fr. **thrombokinase.**

TROMBOCÍT, *trombocite*, s.n. Celulă sangvină de forma unei plăcuțe, care are un rol important în coagularea sângelui; plachetă sangvină. [Var.: **trombocítă** s.f.] — Din fr. **thrombocyte,** germ. **Thrombozyt.**

TROMBOCÍTĂ s.f. v. **trombocit.**

TROMBOCITOPENÍE s.f. Scădere anormală a numărului de trombocite din sânge, manifestată prin hemoragii, purpură, ameţeli etc. — Din fr. **thrombocytopénie.**

TROMBOCITÓZĂ s.f. Înmulțire excesivă a trombocitelor. — Din germ. **Thrombozytose.**

TROMBOFLEBÍTĂ, *tromboflebite*, s.f. Inflamație a peretelui unei vene și formare de cheaguri de sânge care pot duce la obturarea totală sau parțială a venei și la provocarea emboliilor. — Din fr. **thrombophlébite.**

TROMBÓN, *tromboane*, s.n. **1.** Instrument muzical de suflat făcut din alamă, mai mare decât trompeta, cu timbrul mai aspru și mai puternic decât aceasta. **2.** (Fam. şi peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). **3.** (Fam.; la pl.) Minciuni; păcăleli, exagerări. — Din fr. **trombone.**

TROMBONÍ, *trombonesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A minți; a păcăli; a exagera. — V. **trombon.**

TROMBONÍST, *trombonişti*, s.m. **1.** Instrumentist care cântă din trombon. **2.** (Fam.) Epitet dat unei persoane căreia îi place să exagereze, să mintă. — Din fr. **tromboniste.**

TROMBOPATÍE, *trombopatii*, s.f. (Med.) Predispoziție de a face tromboză. — Din fr. **thrombopathie.**

TROMBOPLASTÍNĂ, *tromboplastine*, s.f. Trombochinază. — Din fr. **thromboplastine.**

TROMBOPOIÉZĂ, *trombopoieze*, s.f. (Biol.) Proces de formare a trombocitelor. — Din fr. **thrombopoïèse.**

TROMBÓZĂ, *tromboze,* s.f. Boală provocată de astuparea unui vas sangvin cu un cheag de sânge. — Din fr. **thrombose.**

TRÓMBUS, *trombusuri*, s.n. Cheag de sânge care se formează într-un vas sangvin. — Din fr., lat. **thrombus.**

TRÓMPĂ, *trompe*, s.f. **1.** Excrescență cărnoasă în formă de tub, care prelungește nasul la elefant, la tapir etc. și care servește la pipăit și la apucat. F Prelungire a capului sau a gurii la unele animale nevertebrate (care servește la supt). **2.** Canal prin care se elimină ovulele formate în ovar. **3.** (În sintagma) *Trompa lui Eustache* = canal interior al urechii, care face legătura între timpan și faringe. **4.** Aparat folosit pentru ventilarea sau evacuarea gazelor dintr-un recipient, dintr-o încăpere etc., pentru a realiza un vid. **5.** Element de construcție în formă de boltă trunchiată, înlesnind de obicei trecerea de la un plan pătrat la un plan poligonal sau circular. — Din fr. **trompe.**

TROMPÉT, *trompeți,* s.m. (Înv.) Trompetist. — Din fr. **trompette.**

TROMPETÁȘ, *trompetași*, s.m. (Înv.) Trompetist. — **Trompetă** + suf. *-aș*.

TROMPÉTĂ, *trompete*, s.f. Instrument muzical de suflat, alcătuit dintr-un tub de alamă îndoit de două ori și terminat la un capăt cu o deschizătură în formă de pâlnie; goarnă. — Din fr. **trompette.**

TROMPETÍST, *trompetişti,* s.m. Persoană care cântă la trompetă; trompet, trompetaș, trâmbițaș, gornist. — Din fr. **trompettiste.**

TRON[1], *tronuri*, s.n. Scaun, jeț (sculptat și împodobit) pe care stau monarhii la ceremonii; *p. ext.* simbol al domniei. G Expr. *A se urca* (sau *a se sui) pe tron* = a ocupa domnia, a fi încoronat ca monarh. F Fig. Puterea suverană a monarhilor; domnie. F Scaun, jeț special pe care stau prelații (sau suveranii) în timpul unor ceremonii religioase. — Din fr. **trône.**

TRON[2], *tronuri*, s.n. **1.** (Pop.) Ladă în care țăranii își păstrează diverse obiecte, mai ales de îmbrăcăminte. **2.** (Reg.) Sicriu. — Din germ. dial. **Truh(e)n.**

TRONÁ, *tronez*, vb. I. Intranz. A se afla pe tron[1]; a domni, a guverna. F Fig. A domina, a adopta o poziție de superioritate; a-și da aere, importanță. — Din fr. **trôner.**

TRONÁRE, *tronări*, s.f. Acțiunea de *a trona* și rezultatul ei. — V. **trona.**

TRONC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o ciocnire, de o cădere, de trântirea unui lucru etc. G Expr. *A-i cădea cuiva (cu) tronc (la inimă)* = a-i deveni cuiva drag dintr-odată; a îndrăgi (pe neașteptate). F Exclamație care exprimă surpriza în fața unui lucru neașteptat sau a unei situații neprevăzute. G Expr. (Fam.) *Tronc, Marghioalo*, se spune când cineva face sau spune ceva nepotrivit cu situația în care se găsește. — Onomatopee.

TRÓNCA-TRÁNCA interj. v. **tronca-tronca.**

TRÓNCA-TRÓNCA interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de două obiecte care se lovesc unul de altul în cadență regulată, monotonă. [Var.: **trónca-tránca** interj.] — Onomatopee.

TRONCĂNÍ, *troncănesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A face zgomot izbindu-se de ceva sau izbind un obiect de altul. **2.** Tranz. Fig. A flecări, a trăncăni. — **Tronc** + suf. *-ăni.*

TRONCĂNÍRE, *troncăniri*, s.f. Acțiunea de *a troncăni* și rezultatul ei; zgomot produs de obiecte care se izbesc unele de altele; troncănit. — V. **troncăni.**

TRONCĂNÍT, *troncănituri,* s.n. Troncănire. — V. **troncăni.**

TRÓNCĂT, *troncăte*, s.n. Zgomot produs de rostogolirea unui lucru, de izbirea unui obiect de altul etc. [Var.: **tróncot** s.n.] — **Tronc** + suf. *-ăt.*

TRONCÓN, *tronconuri*, s.n. (Rar) Trunchi de con. — Din **tronconic** (derivat regresiv).

TRONCÓNIC, -Ă, *tronconici, -ce*, adj. Care are forma unui trunchi de con. — Din fr. **tronconique.**

TRÓNCOT s.n. v. **troncăt.**

TRONIȘÓR, *tronișoare*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *tron[2]*. — **Tron[2]** + suf. *-işor.*

TRONSÓN, *tronsoane*, s.n. Parte dintr-un obiect, dintr-un organ de mașină sau dintr-o construcție având o particularitate distinctă și delimitată de rest prin anumite elemente de legătură sau prin repere. — Din fr. **tronçon.**

TROP[1] interj. (De obicei repetat) cuvânt care imită zgomotul pe care îl fac picioarele când lovesc pământul în mers. [Var.: **trópa,** (pop.) **trópai** interj.] — Onomatopee.

TROP[2], *tropi*, s.m. Figură de stil. — Din fr. **trope,** lat. **tropus,** ngr. **trópos.**

TRÓPA interj. v. **trop[1].**

TRÓPAI interj. v. **trop[1].**

TROPÁR, *tropare*, s.n. Scurtă cântare bisericească de laudă în cinstea unui sfânt sau a unui eveniment religios. — Din sl. **troparĭ.**

TROPĂÍ, *trópăi*, vb. IV. Intranz. A face zgomot lovind pământul, podeaua cu picioarele sau cu copitele; a tropoti. F (Fam.) A juca, a dansa (cu zgomot). — **Trop[1]** + suf. *-ăi.*

TROPĂIÁLĂ, *tropăieli*, s.f. Faptul de *a tropăi;* zgomot produs de cel care tropăie; tropăit, tropăitură. [Pr.: *-pă-ia-*] — **Tropăi** + suf. *-eală.*

TROPĂÍT, *tropăituri*, s.n. Tropăială. — V. **tropăi.**

TROPĂÍTA s.f. art. Numele unui dans popular românesc. — V. **tropăi.**

TROPĂITÚRĂ, *tropăituri*, s.f. Tropăială. [Pr.: *-pă-i-*] — **Tropăi** + suf. *-tură.*

TRÓPIC[1], *tropice*, s.n. **1.** Fiecare dintre cele două paralele situate la latitudinea de 23°27' nord sau sud de ecuatorul terestru, unde, în timpul celor două solstiții, Soarele trece la zenitul locului. **2.** (La pl.) Zonă, regiune aflată în jurul celor două tropice (**1**). G Loc adj. *De tropice* = din regiunea tropicală. — Din fr. **tropique,** lat. **tropicus.**

TRÓPIC[2], -Ă, *tropici, -ce*, adj. Referitor la tropi[2]; figurat, metaforic. — Din fr. **tropique.**

TROPICÁL, -Ă, *tropicali, -e*, adj. Care ține de tropice, care se află în regiunea tropicelor, specific tropicelor. G *Căldură tropicală* = căldură dogoritoare, caniculară. — Din fr. **tropical.**

TROPICALIZÁ, *tropicalizez*, vb. I. Tranz. A executa operațiile de tropicalizare. — Din **tropicalizare** (derivat regresiv).

TROPICALIZÁRE, *tropicalizări*, s.f. Ansamblu de operații executate pentru ca o piesă, un aparat, o instalație etc. să poată rezista la oscilațiile de temperatură din zonele tropicale. — După fr. **tropicalisation.**

TROPICALIZÁT, -Ă, *tropicalizați, -te*, adj. (Despre piese, aparate, instalații etc.) Căruia i s-au aplicat tratamente de tropicalizare. — V. **tropicaliza.**

TROPÍSM, *tropisme*, s.n. Tendință de acomodare și de orientare a unui organism vegetal fixat de pământ, într-o anumită direcție, sub influența unei excitații exterioare ca lumina, căldura, gravitația, umiditatea etc. — Din fr. **tropisme.**

TROPOLOGÍE s.f. **1.** Limbaj figurat. **2.** Disciplină care se ocupă cu studierea tropilor[2]. — Din fr. **tropologie.**

TROPOPÁUZĂ s.f. Strat al atmosferei intermediar între troposferă și stratosferă. — Din fr. **tropopause.**

TROPOSFÉRĂ s.f. Stratul inferior al atmosferei, care atinge suprafața solului și în care se produc fenomenele meteorologice obișnuite. — Din fr. **troposphère.**

TRÓPOT, *tropote*, s.n. Zgomot de copite sau de picioare (încălțate) care izbesc pământul; tropotit. — Din bg., sb. **tropot.**

TROPOTÁ vb. I v. **tropoti.**

TROPOTÍ, *tropotesc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A tropăi. [Var.: **tropotá** vb. I] — Din **tropot.**

TROPOTÍRE, *tropotiri*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a tropoti* și rezultatul ei. — V. **tropoti.**

TROPOTÍT, *tropotituri,* s.n. (Pop.) Tropot. — V. **tropoti.**

TROPOTÍTA s.f. art. Numele unui dans popular românesc. — V. **tropoti.**

TROSC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere, de o trosnitură, de o lovitură, de o rupere. — Onomatopee.

TRÓSCOT s.m. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, întinsă pe pământ, cu numeroase frunze mici, cu flori hermafrodite verzi, pe margine roșii sau albe *(Polygonum aviculare)*. — Din sl. **troskotŭ.**

TRÓSNET, *trosnete*, s.n. Trosnitură; pocnet. — **Trosni** + suf. *-et.*

TROSNÍ, *trosnesc*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lemne și despre obiecte de lemn; la pers. 3) A produce un zgomot specific prin rupere, izbitură, crăpare, ardere etc.; a crăpa, a pocni, a plesni cu zgomot. **2.** (Pop.) A pocni, a plesni din bici. **3.** A-i pârâi cuiva încheieturile. G Expr. *A-i trosni* (cuiva) *fălcile*, se spune când cineva primește o lovitură puternică, când mănâncă cu lăcomie și cu zgomot sau când cască cu poftă. F (Despre pepeni verzi copți) A pârâi când sunt strânși în palme. [Var.: (pop.) **trăsní** vb. IV] — Cf. t r ă s n i[1].

TROSNÍRE, *trosniri*, s.f. Faptul de *a trosni*. — V. **trosni.**

TROSNITÓR, -OÁRE, *trosnitori, -oare*, adj. Care trosnește. — **Trosni** + suf. *-tor*.

TROSNITÚRĂ, *trosnituri*, s.f. Faptul de a trosni; zgomot specific produs de un obiect când plesnește, când crapă etc.; pocnitură, pârâitură, trosnet — **Trosni** + suf. *-tură*.

TROTÁ, pers. 3 *trotează*, vb. I. Intranz. (Despre caii de curse) A merge la trap; a avea un trap frumos și elegant. — Din fr. **trotter.**

TROTÍL, *trotiluri*, s.n. (Chim.) Trinitrotoluen. — Din germ. **Trotyl.**

TROTINÁ, pers. 3 *trotinează*, vb. I. Intranz. (Despre cai) A nu păstra pasul regulat, a bate pasul aproape pe loc. — Din fr. **trottiner.**

TROTINÉTĂ, *trotinete*, s.f. Mic vehicul pentru copii, compus dintr-o scândură dreptunghiulară montată pe două roți și articulată cu o bară perpendiculară pe ea, servind ca bară de direcție, și care se pune în mișcare prin împingerea cu un picior. — Din fr. **trottinette.**

TROTTEUR, *trotteuri*, s.m., adj. **1.** S.m. Cal cu trapul întins și ridicat; trăpaș. **2.** Adj. (Despre încălțămintea de damă) Cu toc gros, înalt de trei-patru cm, și cu model sport, comod și rezistent. [Pr.: *-tör*] — Din fr. **trotteur.**

TROTUÁR, *trotuare*, s.n. Porțiune special amenajată de-a lungul unei străzi, mai ridicată decât partea carosabilă, rezervată circulației pietonilor. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **trottoir.**

TRUBÁCI, *trubaci*, s.m. (Înv.) Trâmbițaș (la vânătoare). — Din rus. **trubaci.**

TRUBADÚR, *trubaduri*, s.m. Nume dat poeților medievali (sec. XI–XIII) ale căror versuri, compuse în vechea franceză de sud și recitate cu un acompaniament muzical specific, aveau de obicei un caracter erotic sau pastoral; *p. gener.* poet-cântăreț care călătorea din loc în loc. — Din fr. **troubadour.**

TRUC[1], *trucuri*, s.n. Manevră abilă prin care cineva încearcă să mascheze realitatea; șiretlic, stratagemă, viclenie. — Din fr. **truc.**

TRUC[2], *trucuri*, s.n. Cadrul suspendat pe una sau pe două osii și pe care se montează suprastructura unui vagon de tramvai. — Din fr. **truc, truck.**

TRUCÁ, *truchez*, vb. I. Tranz. A folosi trucuri[1] sau trucaje. — Din fr. **truquer.**

TRUCÁJ, *trucaje*, s.n. Procedeu tehnic folosit în teatru și în cinematografie pentru a crea o iluzie optică sau acustică spectaculoasă. — Din fr. **truquage, trucage.**

TRUCÁRE, *trucări,* s.f. Acțiunea de *a truca* și rezultatul ei. — V. **truca.**

TRUCÁT, -Ă, *trucați, -te*, adj. (Despre scene din filme, din piese de teatru etc.) În care s-au folosit trucaje. — V. **truca.**

TRÚCĂ s.f. (Cin.) Utilaj complex folosit pentru filmări combinate. — Din fr. **truc.** Cf. engl. t r i c k.

TRUCULÉNT, -Ă, *truculenți, -te*, adj. Aspru, violent, brutal. — Din fr. **truculent,** lat. **truculentus.**

TRUCULÉNȚĂ, *truculențe*, s.f. Asprime, violență, brutalitate; lipsă de bun-simț, obrăznicie. — Din fr. **truculence.**

TRÚDĂ, *trude*, s.f. (Pop.) **1.** Efort fizic sau intelectual deosebit; muncă grea, istovitoare; oboseală, osteneală. G Loc. adv. *Cu trudă* = din greu, cu mare efort. F Rodul, rezultatul concret al ostenelii cuiva; agoniseală, folos, câștig. **2.** Chin, suferință; durere, necaz. — Din **trudi** (derivat regresiv). Cf. sl. t r u d ŭ.

TRUDÍ, *trudesc*, vb. IV. Intranz. și refl. (Pop.) **1.** A munci din greu, a depune mari eforturi (fizice sau intelectuale); a se sili, a se osteni. **2.** A se căzni, a se chinui. F Tranz. (Înv. și pop.) A supune la chinuri, la torturi; a tortura, a chinui. — Din sl. **truditi.**

TRUDÍT, -Ă, *trudiți, -te*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Foarte obosit; ostenit peste măsură; extenuat. F Care exprimă, trădează o mare oboseală. — V. **trudi.**

TRUDITÓR, -OÁRE, *truditori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care muncește din greu, care desfășoară o activitate obositoare, extenuantă. — **Trudi** + suf. *-tor*.

TRÚDNIC, -Ă, *trudnici, -ce*, adj. Care cere multă trudă; foarte obositor, extenuant, epuizant. F Care exprimă, trădează o mare oboseală. — Din sl. **trudinu.**

TRUDNICÍE, *trudnicii*, s.f. (Rar) Trudă. — **Trudnic** + suf. *-ie*.

TRUFANDÁ, *trufandale*, s.f. Cel dintâi fruct sau rod al pământului dintr-o producție anuală; *p. ext.* produs alimentar (mai ales fruct sau legumă) care apare pe piață mai înainte de timpul normal în care trebuie să apară. — Din tc. **turfanda.**

TRUFÁȘ, -Ă, *trufași, -e*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Plin de trufie, peste măsură de mândru, de orgolios; înfumurat, arogant, îngâmfat. F Care arată, care manifestă trufie, mândrie, îngâmfare. *Privire trufașă*. **2.** Măreț, grandios, superb. — **Trufă[2]** + suf. *-aș*.

TRÚFĂ[1], *trufe*, s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile de culoare violetă-negricioasă, în formă de cartofi, care cresc în pământ *(Tuber)*. **2.** Produs de cofetărie făcut dintr-o cremă de ciocolată. — Din fr. **truffe.**

TRÚFĂ[2], *trufe*, s.f. (Înv.) Trufie. — Lat. ***trufa.**

TRUFÍE, *trufii*, s.f. Atitudine disprețuitoare și arogantă, plină de mândrie și de înfumurare; semeție, îngâmfare, aroganță, trufă[2]. G Loc. adv. *Cu trufie* = în mod arogant, îngâmfat. — **Trufă[2]** + suf. *-ie*.

TRUÍSM, *truisme*, s.n. Adevăr evident, banal; loc comun. — Din fr. **truisme.**

TRUNCÁT, -Ă, *truncați, -te*, adj. (Bot.; despre părți ale plantelor) Terminat brusc printr-o suprafață orizontală. — Din lat. **truncatus.**

TRÚNCHI, *trunchiuri*, s.n. **1.** Partea cea mai groasă a unui copac, cuprinsă între rădăcină și locul de unde pornesc ramurile principale; tulpină. F Tulpina unui copac tăiat (de la nivelul solului, uneori curățată de crengi și de coajă); buștean. F Bucată groasă de lemn (din tulpina unui copac) pe care se crapă lemnele de foc, se taie carnea etc. **2.** Trupul unui om, fără cap și fără membre. **3.** F (Anat.; în sintagma) *Trunchi cerebral* = porțiunea nevraxului alcătuită din măduva prelungită, punte și mezencefal. **4.** (În sintagma) *Trunchi de piramidă* (sau *de con, de prismă)* = corp geometric obținut prin secționarea unei piramide (sau a unui con etc.) printr-un plan paralel cu baza și aflat între acest plan și bază. — Lat. **trunculus.**

TRUNCHIÁ, *trunchiez*, vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A ciunti, a reteza, a mutila; a fragmenta, a tăia. [Pr.: *-chi-a*] — Din **trunchi.**

TRUNCHIÁT, -Ă, *trunchiați, -te*, adj. (Adesea fig.) Tăiat, fragmentat, mutilat, retezat. [Pr.: *-chi-at*] — V. **trunchia.**

TRUNCHIÉRE, *trunchieri*, s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a trunchia* și rezultatul ei. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **trunchia.**

TRUNCHIULÉȚ, *trunchiulețe*, s.n. Diminutiv al lui *trunchi*. — **Trunchi** + suf. *-uleț*.

TRUP, *trupuri*, s.n. **1.** Corp (al unei ființe). G Loc. adv. *(Cu) trup și suflet* = cu totul, în întregime, fără rezervă. G Expr. *(A fi) trup din trupul cuiva* = **a)** (a fi) născut din...; **b)** (a face) parte integrantă din ceva. *A fi trup și suflet cu cineva* = a se identifica cu aspirațiile cuiva; a fi foarte strâns legat de cineva. F Corpul fără cap (și fără membre) al unei ființe; trunchi (**2**). F Cadavru. **2.** Parte principală a unui obiect, a unei construcții etc.; *p. gener.* obiectul însuși. **3.** (Înv.) Întindere mare de pământ care alcătuiește un singur lot. *Trup de moșie*. **4.** (Înv.) Mare unitate militară. — Din sl. **trupŭ.**

TRÚPĂ, *trupe*, s.f. **1.** Totalitatea militarilor care își fac serviciul militar. F (La pl.) Forțele armate ale unei țări, ale unei regiuni, ale unei specialități etc.; oaste. **2.** Colectiv permanent de actori ai unui teatru sau ai unui circ; ansamblu. — Din fr. **troupe.**

TRUPÉSC, -EÁSCĂ, *trupești*, adj. Privitor la trup, care ține de trup; fizic. F Senzual; sexual. — **Trup** + suf. *-esc*.

TRÚPEȘ, -Ă, *trupeși, -e*, adj. (Pop.) Bine conformat din punct de vedere fizic; robust, voinic. F (Peior.) Gras. — **Trup** + suf. *-eș*.

TRUPEȘÍE s.f. (Pop.) Constituție fizică robustă. — **Trupeș** + -suf. *-ie*.

TRUPÉȘTE adv. (Pop.) Din punctul de vedere al trupului, relativ la trup; fizicește. — **Trup** + suf. *-ește*.

TRUPÉT s.m. v. **trupete.**

TRUPÉTE, *trupeți*, s.m. (Fam.) Soldat (fără grad). [Var.: **trupét** s.m.] — **Trupă** + suf. *-ete*.

TRÚPIȚĂ, *trupițe*, s.f. Parte a plugului alcătuită din cormană, brăzdar și plaz și fixată de cadrul plugului prin intermediul bârsei. — Cf. sb. t r u p i c a.

TRUPȘÓR s.n. v. **trupușor.**

TRUPUȘÓR, *trupușoare*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *trup*. [Var.: **trupșór** s.n.] — **Trup** + suf. *-ușor*.

TRÚSĂ, *truse*, s.f. Geantă sau cutie specială în care se țin instrumente sau obiecte de primă necesitate, folosite în exercitarea unei profesii sau pentru toaletă; totalitatea instrumentelor sau obiectelor din această geantă sau cutie. — Din fr. **trousse.**

TRUSÓU, *trusouri*, s.n. Lenjerie de corp, de pat etc. confecționată pentru o fată (în vederea căsătoriei); rufăria unui nou-născut. — Din fr. **trousseau.**

TRÚST, *trusturi*, s.n. Formă de fuziune a intereselor unei companii prin integrarea orizontală sau verticală a producției, prin împărțirea pieței, prin practicarea unor discriminări comerciale față de parteneri etc. — Din fr. **trust,** (2) după rus. **trest.**

TRUSTIÉR, -Ă, *trustieri, -e*, adj. Al unui trust, referitor la un trust, de trust. [Pr.: *-ti-er*] — Din engl. **trustier.**

TRÚSTMAN s.m. v. **trustmen.**

TRÚSTMEN, *trustmeni*, s.m. (Rar) Fiecare dintre acționarii unui trust (**1**). [Var.: **trústman** s.m.] — Din engl. **trust-man.**

TRUVÁBIL, -Ă, *truvabili, -e*, adj. (Livr.) De găsit, care poate fi găsit. — Din fr. **trouvable.**

TRUVÉR, *truveri*, s.m. Poet-cântăreț francez din Evul Mediu, în nordul Franței. — Din fr. **trouvère.**

T-SHIRT, *T-shirturi,* s.n. Tricou. [Pr.: *tișărt*] — din engl. **T-shirt.**

TȚ interj. Exclamație care exprimă dezaprobarea, nemulțumirea sau mirarea. — Onomatopee.

TU pron. pers. 2 sg. **1.** (Ține locul numelui persoanei căreia i se adresează vorbitorul; cu funcție de subiect) *Tu râzi.* G (Impersonal) *Tu școală, tu studii, și el un golan.* G Expr. *Nici tu..., nici tu...* = nimic din ceea ce ar trebui sau te-ai aștepta să fie. **2.** (La dativ, în formele *ție, îți, ți, -ți, ți-*) *Nu ți-l dau.* G (Cu funcție de complement indirect, indicând posesiunea) *Tacă-ți gura!* G (Cu funcție atributivă, indicând posesiunea) *Ai să-ți vezi mama.* G (Impersonal) *Ți-ai găsit!* G (Cu valoare de dativ etic) *Ți le spunea toate pe de rost.* **3.** (La acuzativ, în formele *te, -te, te-) Am de gând să te mărit.* G (Intră în compunerea unor verbe la diateza reflexivă) *Unde te trezești?* G (Impersonal) *Ia te uită la el!* G (Precedat de prepoziții, în forma *tine) Am în tine toată nădejdea.* **4.** (La vocativ) *Tu, cel care privești încoace!* **5.** (Urmat de „unul", „una", la diferite cazuri, exprimă ideea de izolare) *Tu unul nu știi.* [Dat. *ție, îți, ți, -ți, ți-*; acuz. *tine, te, -te, te-*] — Lat. **tu.**

TUARÉG, -Ă, *tuaregi, -ge,* s.m. și f. (La pl.) Numele unei populații cu puternice tradiții războinice, parțial nomadă, care locuiește în partea centrală a Saharei, în munții Ahaggar și în deșerturile de la nordul Nigerului; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. [Pr.: *tu-a-*] — Din fr. **Touaregs.**

TUB, *tuburi*, s.n. **1.** Piesă de formă cilindrică, din metal, sticlă, cauciuc etc., goală în interior, cu diametre și lungimi diferite, folosită de obicei pentru scurgeri, transporturi sau păstrare de lichide sau gaze. F Sistem tehnic având o carcasă în formă de tub (**1**); *spec.* corp tubular în care se introduc unele conducte electrice în clădiri. G *Tub electronic* = dispozitiv sau aparat constituit dintr-un recipient etanș (de sticlă sau de metal), vidat sau cu gaz rarefiat, și echipat cu doi sau mai mulți electrozi, între care se stabilesc curenți electrici. F (La unele instrumente muzicale) Țeavă care produce sunete de diferite tonalități (în funcție de lungimea și diametrul piesei respective) când trece un curent de aer prin ea. F Înveliș cilindric din metal sau din carton, în care se află explozibilul și proiectilul unei arme de foc. F Recipient subțire din metal, în care se țin diferite paste alimentare sau preparate cosmetice și medicale. **2.** Canal natural care intră în componența unor aparate sau organe animale și vegetale și prin care circulă hrană, aer etc. G *Tub fonator* = organ (în formă de canal) cu care se realizează sunetele în vorbire, mărginit în partea posterioară de laringe și în partea anterioară de buze și de nări. — Din fr. **tube,** lat. **tubus.**

TUBÁ, *tubez*, vb. I. Tranz. A consolida pereții unei guri de sondă prin introducerea unei coloane de tuburi în interiorul ei. — Din fr. **tuber.**

TUBÁJ, *tubaje*, s.n. (Med.) Metodă de examen clinic care constă în introducerea unui tub de cauciuc sau metalic în stomac sau în duoden pentru extragerea și analiza sucurilor respective. G *Tubaj laringian* = introducerea unui tub metalic în laringe în caz de asfixie. — Din fr. **tubage.**

TUBÁRE, *tubări*, s.f. Operație de introducere a unei coloane de tuburi de oțel în gaura unei sonde, pentru consolidarea pereților acesteia. — Din **tub.**

TUBĂ, *tube*, s.f. Instrument muzical de suflat din alamă, cu registru grav, format dintr-un pavilion larg, un tub răsucit și un mecanism de pistoane. — Din fr., lat. **tuba.**

TUBÉRCUL, *tuberculi*, s.m. **1.** Tulpină subterană, scurtă și îngroșată, care înmagazinează substanțele de rezervă ale unor plante. **2.** (Anat.) Denumire pentru diferite proeminențe aflate pe vase, cartilaje, piele, organe etc. **3**. (Med.) Mică tumoare apărută în grosimea pielii sau în orice alt țesut. [Pl. și: (n.) *tubercule.* — Var.: **tubérculă** s.f.] — Din fr. **tubercule,** lat. **tuberculum.**

TUBERCULÁT, -Ă, *tuberculați, -te*, adj. (Despre plante) Cu tuberculi. F (Despre unele organe) Acoperit cu mici tuberculi sau proeminențe. — Din fr. **tuberculé.**

TUBÉRCULĂ s.f. v. **tubercul.**

TUBERCULÍNĂ, *tuberculine*, s.f. Produs biologic obținut din culturile pe medii lichide ale bacilului tuberculozei, folosit pentru a diagnostica (și a trata) tuberculoza. — Din fr. **tuberculine.**

TUBERCULIZÁ, *tuberculizez*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) îmbolnăvi de tuberculoză. — Din fr. **tuberculiser.**

TUBERCULÓS, -OÁSĂ, *tuberculoși, -oase*, adj., s.m. și f. Bolnav de tuberculoză. — Din fr. **tuberculeux.**

TUBERCULOSTÁTIC, -Ă, *tuberculostatici, -ce*, adj., s.n. (Substanță) care împiedică înmulțirea bacilului tuberculozei. — Din fr. **tuberculostatique.**

TUBERCULÓZĂ, *tuberculoze*, s.f. Boală infecțioasă și contagioasă produsă de localizarea bacilului Koch la plămâni, la intestine, la oase etc. care poate provoca distrugerea țesutului, supurații etc.; boală seacă. — Din fr. **tuberculose.**

TUBERÓZĂ, *tuberoze*, s.f. (Bot.) Chiparoasă. — Din fr. **tubéreuse.**

TUBEROZITÁTE, *tuberozități*, s.f. Proeminență osoasă pe care sunt fixați mușchii și ligamentele. — Din fr. **tubérosité.**

TUBIFÓRM, -Ă, *tubiformi, -e*, adj. Care are forma unui tub. — Din fr. **tubiforme.**

TÚBING, *tubinguri*, s.n. Țeavă din coloana de extracție de la sondele petroliere. — Din germ. **Tubbing.**

TUBULÁR, -Ă, *tubulari, -e*, adj. Care este în formă de tub. F Care este prevăzut cu tuburi. — Din fr. **tubulaire.**

TUBULATÚRĂ, *tubulaturi*, s.f. Ansamblu de țevi care comunică între ele sau care fac parte dintr-un sistem tehnic. — Din it. **tubulatura.**

TUBULÉȚ, *tubulețe*, s.n. Tubușor. — **Tub** + suf *-uleț.*

TUBULÚRĂ, *tubuluri*, s.f. Bucată scurtă de țeavă îmbinată etanș cu peretele unui recipient sau al unei conducte pentru a realiza un racord sau pentru a permite scurgerea fluidului din recipient sau din conductă. — Din fr. **tubulure.**

TUBUȘÓR, *tubușoare*, s.n. Diminutiv al lui *tub*; tubúleț. — **Tub** + suf. *-ușor.*

TUCÁN, *tucani*, s.m. Gen de păsări cățărătoare din regiunile tropicale ale Americii de Sud, cu ciocul mare și puternic și cu penajul viu colorat *(Rhamphastos);* pasăre din acest gen. — Din it. **tucano.**

TUCERÍE, *tucerii*, s.f. Turnătorie de fontă. — **Tuci** + suf. *-ărie.*

TUCI, (**2**), *tuciuri*, s.n. **1.** Fontă. **2.** Ceaun, vas (de fontă). — Din tc. **tuç** (lit. *tunç).*

TUCIURÍU, -ÍE, *tuciurii*, adj. (Care are pielea) de culoare închisă (ca tuciul); negricios, brunet, oacheș. — **Tuci** + suf. *-uriu.*

TUDÉSC, -Ă, *tudești*, adj. (Înv.) German. — Din fr. **tudesque.**

TUF, *tufuri*, s.n. Rocă sedimentară poroasă. G *Tuf vulcanic* = rocă formată prin acumularea și consolidarea cenușii, nisipului etc. provenite din erupțiile vulcanice. *Tuf calcaros* = rocă sedimentară formată prin depunerea bicarbonatului de calciu din apele calcaroase. — Din fr. **tuf.**

TUFÁN, *tufani*, s.m. **1.** Specie de stejar *(Quercus pubescens).* **2.** Tufar. **3.** (Pop.) Ciomag, bâtă. — **Tufă** + suf. *-an.*

TUFÁR, *tufari*, s.m. Arbore cu ramuri dese crescute de la rădăcină, ca o tufă; tufan (**2**). — **Tufă** + suf. *-ar.*

TÚFĂ, *tufe*, s.f. **1.** Nume generic dat plantelor lemnoase (arbuști), cu ramuri dese care pornesc direct de la rădăcină; grup de flori, de lăstari sau de plante erbacee cu rădăcină comună. G Expr. (Fam.) *Tufă (de Veneția)* = nimic, deloc. *Tufă-n pungă* sau *tufă-n buzunar* = **a)** nimic; **b)** om fără bani. F Fig. Păr mult și des; claie. **2.** (Rar) Ramură, creangă înverzită. F (Reg.) Bâtă, ciomag. — Lat. **tufa.**

TUFĂNÍCĂ, *tufănele*, s.f. Specie de crizantemă cu flori mici; dumitriță. [Pl. și: *tufănici*] — **Tufan** + suf. *-ică.*

TUFĂRÍE, *tufării*, s.f. Tufiș; hățiș. — **Tufă** + suf. *-ărie.*

TUFĂRÍȘ, *tufărișuri*, s.n. Tufiș — **Tufar** + suf. *-iș.*

TUFECCÍ s.m. v. **tufecciu.**

TUFECCÍU, *tufeccii*, s.m. Soldat mercenar din garda domnească, în timpul domniilor fanariote. [Var.: **tufeccí** s.m.] — Din tc. **tüfekçi.**

TUFÍȘ, *tufișuri*, s.n. Desiș de tufe sau de arbuști; mulțime de copaci tineri, stufoși; tufăriș, tufărie. — **Tufă** + suf. *-iș.*

TUFIȘOÁRĂ, *tufișoare*, s.f. Diminutiv al lui *tufă.* — **Tufă** + suf. *-işoară.*

TUFÍT, *tufite,* s.n. Rocă sedimentară alcătuită din material detritic mărunt și cenușă vulcanică. — Din fr. **tuffite,** germ. **Tuffit.**

TUFLÍ, *tuflesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A pune pe cap o căciulă, o pălărie etc. cu o mișcare rapidă și la întâmplare. — Et. nec.

TUFÓS, -OÁSĂ, *tufoși, -oase*, adj. Stufos. — **Tufă** + suf. *-os.* Cf. fr. t o u f f u.

TUI, *tuiuri*, s.n. (În Evul Mediu) Steag turcesc alcătuit dintr-o lance cu Semiluna (sau cu o măciulie de metal) în vârf, cu două sau cu trei cozi albe de cal împletite prinse de ea, care constituia un semn distinctiv al puterii și rangului unor înalți demnitari din Imperiu Otoman și din țările vasale lui. — Din tc. **tuğ.**

TÚIA, *tuia*, s.f. (Bot.) Arborele-vieții. — Din fr. **thuya.**

TÚIEȘ, -Ă, *tuieși, -e*, adj. (Reg.) Țicnit, smintit; zăpăcit. — Cf. t e h u i.

TUIÓR, *tuioare*, s.n. Remorcher care se deplasează de-a lungul unui lanț sau al unui cablu întins pe fundul apei. — Din fr. **toueur.**

TUL, *tuluri*, s.n. Țesătură de mătase, de bumbac sau din fire sintetice foarte fină și străvezie, alcătuită din ochiuri rotunde sau poligonale. [Pr.: *tül*] — Din fr. **tulle.**

TÚLAI interj. (Reg.) Exclamație care exprimă spaimă, mânie etc.; valeu! vai! ajutor! — Cf. magh. t o l v a j „tâlhar".

TULAREMÍE s.f. Boală infecțioasă și contagioasă a animalelor rozătoare, produsă de o bacterie și transmisibilă animalelor domestice și oamenilor, manifestată prin febră, frisoane, vărsături etc. — Din fr. **tularémie.**

TULBURÁ, *túlbur***,** vb. I. **1.** Tranz. A face ca un lichid să devină tulbure, să se umple de impurități. G Refl. *Vinul s-a tulburat.* F Refl. (Despre cer) A se acoperi de nori, a se întuneca; (despre vreme) a se posomorî, a se strica. **2.** Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde limpezimea, transparența, claritatea. **3**. Refl. și tranz. Fig. A-și pierde sau a face să-și piardă liniștea; a (se) emoționa, a (se) îngrijora, a (se) neliniști. F A (se) supăra foarte tare; a (se) mânia. F A-și pierde sau a face să-și piardă judecata limpede, normală; a (se) întuneca. **4.** Tranz. Fig. A incomoda, a stingheri, a deranja, a stânjeni. [Var.: **turburá** vb. I] — Lat ***turbulare** (< *turbare).*

TULBURÁRE, *tulburări*, s.f. Acțiunea de *a (se) tulbura* și rezultatul ei. **1.** Pierdere a limpezimii, a transparenței unui lichid (din cauza impurităților). **2.** Învolburare a unei ape, a atmosferei etc.; *fig.* neastâmpăr. **3.** Fig. Neliniște sufletească, îngrijorare, frământare, emoție. F Mânie, furie. **4.** Fig. Tumult, dezordine, răzvrătire, răscoală. **5.** Fig. Dereglare a funcției unui organ anatomic, a unei facultăți fizice sau psihice. [Var.: **turburáre** s.f.] — V. **tulbura.**

TULBURÁT, -Ă, *tulburați, -te*, adj. **1.** (Despre lichide) Lipsit de transparență, de limpezime, amestecat cu impurități. F (Despre ape) Zbuciumat, agitat, învolburat. F (Despre cer) Înnorat, cețos, posomorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre manifestările lor) Neliniștit, zăpăcit, zbuciumat, agitat. F Mânios, furios. F (Despre funcția unor organe sau facultăți fizice ori psihice) Care și-a pierdut echilibrul normal, care s-a dereglat. [Var.: **turburát, -ă** adj.] — V. **tulbura.**

TULBURĂTÓR, -OÁRE, *tulburători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care tulbură; *spec.* care neliniștește, emoționează, dă prilej de meditație. [Var.: **turburătór, -oáre** adj.] — **Tulbura** + suf. *-ător.*

TÚLBURE, *tulburi*, adj. **1.** (Despre lichide) Lipsit de transparență, de limpezime; amestecat cu impurități. F (Despre ape) Agitat, învolburat. F (Despre cer, vreme) Acoperit cu nori, întunecat, posomorât. F Fig. Difuz, neclar. *Lumină tulbure.* F Fig. Greu de înțeles, confuz, încurcat. **2.** (Despre ochi, privire) Lipsit de claritate; împăienjenit. **3.** Fig. (Despre situații sociale, politice) Neliniștit, nesigur, agitat, frământat. F (Despre stări psihice) Neliniștit, frământat, zbuciumat. [Var.: **túrbure** adj.] — Lat. ***turbulus** (=*turbidus).*

TULBUREÁLĂ, *tulbureli*, s.f. (Rar) Faptul de a fi tulbure; starea, însușirea a ceea ce este tulbure; (concr.) lichid tulbure sau parte tulbure, impură a unui lichid. [Var.: **turbureálă** s.f.] — **Tulbure** + suf. *-eală.*

TULBURÉL, -EÁ, *tulburei, -ele*, adj., s.n. **1.** Adj. Diminutiv al lui *tulbure.* **2.** S.n., adj. (Vin nou) care nu s-a limpezit încă. [Var.: **turburél, -eá**, adj., s.n.] — **Tulbure** + suf. *-el.*

TULBURÍU, -ÍE, *tulburii,* adj. (Rar) Cam tulbure. [Var.: **turburíu, -íe** adj.] — **Tulbure** + suf. *-iu.*

TULBURÓS, -OÁSĂ, *tulburoși, -oase*, adj. (Rar; despre apă) Tulbure. F (Despre vreme) Cețos, posomorât, mohorât. [Var.: **turburós, -oásă** adj.] — **Tulbure** + suf. *-os.*

TULCEÁN, -Ă, *tulceni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Tulcea. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Tulcea ori tulcenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Tulcea ori la tulceni. — **Tulcea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TULCEÁNCĂ, *tulcence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Tulcea. — **Tulcean** + suf. *-că.*

Ţ

TULÉI, *tuleie*, s.n. **1.** Cotor al penelor nedezvoltate de pasăre; puf care acoperă corpul puilor de pasăre. **2.** Fir de mustaţă sau de barbă care abia a crescut (la tineri). — Cf. sb. t u l a j, ucr. t u l i j.

TULÉU, *tulei*, s.m. **1.** Tulpina unor plante (mai ales a porumbului); partea rămasă din tulpină a unor plante după recoltare. **2.** Soi de prun cu coroana piramidală, cu fructul mare, de formă ovoidă alungită, de culoare vânătă. [Pl. şi: (n.) *tuleie*] — Cf. ş t i u l e t e.

TULÍ, *tulesc*, vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.; în expr.) *A o tuli (la* sau *de fugă* sau *la sănătoasa)* = a fugi (repede şi pe furiş), a o şterge. *Tule-o!* sau *tulea!* = pleacă imediat (şi repede)! fugi! şterge-o! întinde-o! [Imper. şi: *tule, tulea*] — Din bg. **tulja,** sb. **tuliti.**

TULICHÍNĂ, *tulichine*, s.f. Mic arbust veninos cu frunze lanceolate, cu flori trandafirii, rar albe, cu fructe roşii de forma boabelor de mazăre *(Daphne mezereum)*. — Et. nec.

TULÍPĂ, *tulipe*, s.f. (Bot.; rar) Lalea. — Din fr. **tulipe.**

TÚLIU s.n. Element chimic din grupul pământurilor rare. — Din fr. **thulium.**

TÚLNIC, *tulnice*, s.n. Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu buciumul, folosit în Munţii Apuseni; *p. gener.* bucium. — Et. nec.

TULNICÁŞ, -Ă, *tulnicaşi, -e*, s.m. şi f. Persoană care cântă din tulnic; *p. gener.* buciumaş. — **Tulnic** + suf. *-aş*.

TULNICĂREÁSĂ, *tulnicărese*, s.f. (Reg.) Femeie care cântă din tulnic. — De la **tulnic.**

TULPÁN, *tulpane*, s.n. **1.** Pânză (de bumbac, de lână, de mătase) cu ţesătura foarte subţire şi străvezie; muselină. **2.** Basma în trei colţuri cu care femeile (de la ţară) îşi acoperă capul. — Din ngr. **tulpáni.**

TULPÍNĂ, *tulpini*, s.f. **1.** Parte a unui arbore cuprinsă între rădăcină şi coroană, care susţine ramurile, frunzele, florile şi fructele şi prin care trece seva la diverse părţi ale plantei; trunchi; parte a unor plante erbacee din care pornesc ramurile şi frunzele. **2.** Temă a unui cuvânt. **3.** Fig. Origine a unui popor, a unei familii, a unei persoane etc. — Cf. bg., sb. t u r p i n a.

TULT, *tulţi*, s.m. Veche monedă turcească şi austriacă de argint care a circulat şi în Ţările Române. — Din tc. **tult.**

TULUMBAGÍU, *tulumbagii*, s.m. (Înv.) Pompier. — Din tc. **tulumbaci.**

TULÚMBĂ, *tulumbe*, s.f. (Înv. şi pop.) Furtun; pompă (de incendiu) care funcţionează cu un furtun. — Din tc. **tulumba.**

TUMBÁC s.n. v. **tombac.**

TÚMBĂ, *tumbe*, s.f. (Adesea fig.) Mişcare de rotire totală a corpului, cu capul înainte; rostogolire peste cap. G Loc. adv. *De-a tumba* = peste cap, de-a rostogolul, de-a dura. F (La pl.) Giumbuşlucuri, ghiduşii. — Din ngr. **túmba.**

TUMBĂRĂU s.n. v. **tomberon.**

TUMBELÉCHI, *tumbelechiuri*, s.n. (Înv.) Tobă mică de aramă, de formă semisferică, care făcea parte din instrumentele fanfarei turceşti. — Din tc. **dümbelek.**

TUMEFÁCŢIE, *tumefacţii*, s.f. Umflătură patologică apărută într-o regiune a corpului, datorită unei infecţii, unei tulburări circulatorii etc.; umflătură. — Din fr. **tuméfaction.**

TUMEFIÁ, pers. 3 *tumefiază*, vb. I. Refl. (Despre ţesuturi) A-şi mări volumul datorită unei tumefacţii; a se umfla. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **tuméfier.**

TUMEFIÁT, -Ă, *tumefiaţi, -te*, adj. (Despre ţesuturi) Care are o tumefacţie; umflat. [Pr.: *-fi-at*] — V. **tumefia.**

TUMEFIÉRE, *tumefieri*, s.f. Faptul de *a se tumefia*. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **tumefia.**

TUMESCÉNT, -Ă, *tumescenţi, -te*, adj. (Med.; despre ţesuturi) Care se umflă. — Din fr. **tumescent.**

TUMESCÉNŢĂ, *tumescenţe*, s.f. (Med.) Tumefacţie. — Din fr. **tumescence.**

TUMOÁRE, *tumori*, s.f. Masă de ţesut nou format care se dezvoltă într-un organism prin înmulţirea exagerată, patologică a unor celule. [Var.: **tumóră** s.f.] — Din fr. **tumeur,** lat. **tumor, -oris.**

TUMORÁL, -Ă, *tumorali, -e*, adj. Referitor la tumoare, de tumoare. — Din fr. **tumoral.**

TUMÓRĂ s.f. v. **tumoare.**

TÚMUL, *tumuli*, s.m. Movilă artificială, conică sau piramidală, din pământ sau din piatră, pe care unele popoare din Antichitate o înălţau deasupra mormintelor. [Var.: **túmulus** s.m.] — Din fr., lat. **tumulus.**

TUMULÁR, -Ă, *tumulari, -e*, adj. Care aparţine unui tumul, privitor la un tumul; *p. ext.* de mormânt, funerar. — Din fr. **tumulaire.**

TUMÚLT, *tumulturi*, s.n. **1.** Zgomot mare, larmă, zarvă, vacarm. F Învolburare, curs repede, tălăzuire a unor ape. **2.** Fig. Agitaţie, tulburare, zbucium sufletesc. — Din fr. **tumulte,** lat. **tumultus.**

TUMULTÓS, -OÁSĂ adj. v. **tumultuos.**

TUMULTUÓS, -OÁSĂ, *tumultuoşi, -oase*, adj. **1.** Plin de tumult, de agitaţie; gălăgios, zgomotos. F (Despre ape) Învolburat, clocotitor. F Fig. Însufleţit, înflăcărat; intens. **2.** Care este în cantitate mare; abundent, bogat. [Pr.: *-tu-os.* — Var.: **tumultós, -oásă** adj.] — Din fr. **tumultueux,** lat. **tumultuosus.**

TÚMULUS s.m. v. **tumul.**

TUMURÚG, *tumurugi*, s.m. (Reg.) Bucată de lemn lungă, groasă, cilindrică (întrebuinţată în construcţii). — Din tc. **tomruk.**

TUN, *tunuri*, s.n. **1.** Armă de artilerie care aruncă proiectile la distanţă mare; *p. gener.* nume dat tuturor armelor de artilerie. G Expr. *A scăpa ca din (gură de) tun*, se spune când cineva reuşeşte să fugă (scăpând de o situaţie neplăcută). *(Poţi) să dai cu tunul*, se spune despre cineva care doarme adânc şi nu se trezeşte uşor sau despre un loc unde nu se află nicio fiinţă vie. G (Pus pe lângă un verb, îi intensifică acţiunea; pe lângă un adjectiv, îi dă valoare de superlativ; adverbial) *A îngheţat tun. Sănătos tun.* **2.** (În sintagma) *Tun electronic* = parte a unor tuburi electronice care produce un fascicul filiform de electroni cu aceeaşi viteză. **3.** (Înv. şi pop.) Tunet. — Lat. **tonus.**

TUNÁ, *tun*, vb. I. **1.** Intranz. impers. A se produce un tunet; a se auzi tunetul. **2.** Tranz. impers. (Reg.; în imprecaţii) A lovi pe cineva trăsnetul; a trăsni. **3.** Intranz. (La pers. 3) A vui, a bubui. F (Despre glas, cuvinte) A răsuna puternic; (despre oameni) a vorbi cu glasul ridicat; a striga. G Expr. *A tuna şi a fulgera* = a fi foarte furios, a face scandal. **4.** Intranz. (Înv.) A trage cu tunul sau cu alte arme de foc. — Lat. **tonare.**

TUNÁR, *tunari*, s.m. Militar care serveşte într-o unitate de artilerie; servant al unui tun; artilerist. F Fig. Epitet dat unui sportiv care are un şut foarte puternic (şi marchează multe goluri). — **Tun** + suf. *-ar*.

TUNĂTÓR, -OÁRE, *tunători, -oare*, adj. Care tună, care bubuie (tare); puternic, răsunător. — **Tuna** + suf. *-ător*.

TÚNDE, *tund*, vb. III **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) scurta, a(-şi) reteza, a(-şi) tăia părul, barba sau mustaţa. F Tranz. A tăia lâna sau părul de pe corpul unui animal. F Tranz. P. anal. A tăia în mod egal fibrele unei ţesături, iarba, frunzele, crengile copacilor etc. **2.** Tranz. (În ritualul Bisericii ortodoxe) A tăia părul de pe capul unui bărbat înainte de a-l călugări; *p. ext.* a călugări. **3.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o tunde* = a fugi (pe furiş), a dispărea, a o şterge. — Lat. **tondere.**

TÚNDERE, *tunderi*, s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) tunde* şi rezultatul ei. **2.** Operaţie de finisare a ţesăturilor cu ajutorul unor maşini speciale, pentru a le uniformiza şi netezi. — V. **tunde.**

TÚNDRĂ, *tundre*, s.f. Zonă de vegetaţie situată la nord de zona pădurilor, în apropierea zonei polare arctice, formată din muşchi, licheni, unele graminee, arbuşti pitici, tufişuri scunde etc. — Din fr. **toundra,** rus. **tundra.**

TUNÉL, *tuneluri*, s.n. Galerie subterană care traversează un masiv muntos sau deluros sau trece pe sub nivelul solului, pe sub o apă etc., servind drept cale de comunicaţie. [Pl. şi: *tunele*] — Din fr. **tunnel.**

TUNELÍST, *tunelişti*, s.m. Muncitor specializat în construirea de tuneluri. — **Tunel** + suf. *-ist*.

TUNER, *tunere*, s.n. Radioreceptor de calitate, fără amplificator de putere, proiectat pentru a fi înglobat într-un sistem audio de înaltă fidelitate. [Pr.: *tiúnăr*] — Din engl. **tuner.**

TÚNET, *tunete*, s.n. **1.** Zgomot puternic care însoţeşte o descărcare electrică atmosferică (fulger sau trăsnet). F (Rar) Trăsnet. **2.** Fig. Zgomot puternic, răsunător. — Lat. **tonitrum** (după *sunet)*.

TÚNGSTEN s.n. (Chim.) Wolfram. — Din fr. **tungstène.**

TUNICÁT, *tunicaţi*, adj. (Bot.; despre bulbi) Ale cărui frunze protectoare se acoperă complet unele pe altele. — Din fr. **tuniqué,** lat. **tunicatus.**

TUNÍCĂ, *tunici*, s.f. **1.** Haină bărbătească (de uniformă), de obicei încheiată până la gât şi care se poartă peste cămaşă. F Haină asemănătoare cu tunica (**1**), purtată de femei. **2**. Îmbrăcăminte (largă) purtată de unele popoare din Antichitate, lungă până la genunchi sau până la glezne. **3.** Membrană fibroasă care înveleşte unele organe ale corpului. F Membrană care acoperă corpul unor animale marine. F (Bot.) Înveliş cărnos al unui bulb. — Din fr. **tunique,** lat. **tunica.**

TUNICIÉR, *tunicieri*, s.m. (La pl.) Încrengătură de animale marine cu corpul în formă de sac sau de butoi, acoperit cu o teacă formată dintr-o substanţă celulozică *(Urochordata)*; (şi la sg.) animal din această încrengătură; urocordat. [Pr.: *-ci-er*] — Din fr. **tunicier.**

TUNISIÁN, -Ă, *tunisieni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Tunisiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Tunisiei sau tunisienilor (**1**), privitor la Tunisia ori la tunisieni. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de tunisieni. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **tunisien.**

TUNOSCÓP, *tunoscoape*, s.n. (Tehn.) Indicator de acord la tuner. — Din engl. **tunoscop.**

TUNS[1], *tunsuri,* s.n. Faptul de *a (se) tunde*; tunsoare. — V. **tunde.**

TUNS[2], -Ă, *tunşi, -se*, adj. (Despre păr, barbă, mustaţă, lână, iarbă etc.) Tăiat, scurtat, retezat; (despre oameni sau unele animale) cu părul, barba, mustaţa, lâna tăiate, scurtate, retezate. F (Despre arbuşti şi arbori) Cu crengile retezate (simetric). — V. **tunde.**

TUNSOÁRE, *tunsori*, s.f. Tuns[1]; fel de a (se) tunde; tunsură. — **Tuns[2]** + suf. *-oare*.

TUNSÚRĂ, *tunsuri*, s.f. (Rar) Tunsoare. — Din lat. **tonsura** (după *tuns[2])*.

TUPÉU s.n. Îndrăzneală, cutezanţă care întrece limita cuvenită; obrăznicie, impertinenţă. — Din fr. **toupet.**

TUPILÁ vb. I v. **pitula.**

TUPILÁRE s.f. v. **pitulare.**

TUR[1], *tururi*, s.n. **1.** Mişcare circulară a unui corp în jurul unui ax sau al unui punct fix, efectuată până la revenirea în punctul de plecare; înconjur; (sport) distanţă egală cu lungimea pistei, considerată de la punctul de plecare al sportivului; mişcare liniară pe un traseu, cu revenirea la punctul de plecare; tură[1] (**2**). G *Tur-retur* sau *tur şi retur* = dus şi întors, plecare şi sosire. *Tur de orizont* = observare succesivă, cu un instrument optic sau cu ochiul liber, a unei regiuni, a unei porţiuni de teren etc., de obicei cu scopul de a întocmi un plan, o schiţă etc.; *fig.* privire de ansamblu asupra unei probleme. G Expr. *A trage primul tur de manivelă* = a începe turnarea unui film. **2.** Plimbare scurtă pe un anumit traseu; raită. F Acţiune, iniţiativă, întreprindere care cere efort, perseverenţă, îndemânare. *Un tur de forţă.* **3.** Parte dintr-o competiţie sportivă organizată după anumite norme, constând dintr-un şir de etape, care reprezintă prima jumătate din totalul etapelor. F Întrecere sportivă, mai ales de ciclism, în cursul căreia se parcurge un circuit pe distanţă lungă, cu scurte opriri. **4.** (La jocul de cărţi) Ciclu de jocuri în care fiecare partener distribuie, pe rând, cărţile. [Pl. şi: *ture*] — Din fr. **tour.**

TUR[2], *tururi*, s.n. (Fam.) Parte a pantalonilor care acoperă regiunea dorsală a corpului; *p. ext.* partea dorsală a corpului omenesc. — Din sb. **tur.**

TURÁ, *turale*, s.f. (Înv.) Monogramă a sultanului otoman, care se aplica pe acte şi pe monede, pentru a le autentifica; *p. gener.* emblemă sau efigie. F Faţa monedei pe care se află o emblemă. — Din tc. **tura.**

TURÁN, -Ă, *turani, -e*, adj., s.m. şi f. (Persoană) de origine turcă sau uralo-altaică. — De la n. pr. **Turan.**

TURÁNIC, -Ă, *turanici, -ce*, adj. Care aparţine popoarelor turce şi uralo-altaice, privitor la aceste popoare. — **Turan** (n. pr.) + suf. *-ic*. Cf. fr. touranien.

TURÁŢIE, *turaţii*, s.f. Mişcare circulară a unei piese în jurul unui ax; rotaţie. F Număr de rotaţii efectuate de un corp rotitor într-o unitate de timp. — **Tur[1]** + suf. *-aţie* (după *rotaţie)*.

TÚRA-VÚRA interj. Cuvânt care indică o vorbărie lungă şi fără rost, o discuţie inutilă. G Expr. (Substantivat) *Ce mai tura-vura?* = ce mai atâta vorbă degeaba? — Onomatopee.

TÚRĂ[1], *ture*, s.f. **1.** Totalitatea salariaţilor care lucrează în acelaşi timp şi după acelaşi program într-o întreprindere sau instituţie în care se lucrează cu mai multe schimburi; schimb. F Intervalul de timp cât lucrează o tură[1] (**1**). **2.** (Rar) Tur[1] (**1**). **3.** (Înv. şi reg.) Rişcă. — Din fr. **tour.**

TÚRĂ[2], *ture*, s.f. Piesă, în formă de turn, la jocul de şah, care se deplasează numai în linie dreaptă; turn (**2**). — Din fr. **tour.**

TURBÁ, *turbez*, vb. I. Intranz. **1.** A se îmbolnăvi de turbare. **2.** Fig. A se mânia, a se înfuria peste măsură. [Prez. ind. şi: (pop.) *turb*] — Lat. **turbare.**

TURBÁN, *turbane*, s.n. Acoperământ pentru cap format dintr-o bandă lungă de stofă, de mătase sau de pânză, de obicei albă, pe care o poartă bărbaţii din unele ţări orientale înfăşurată de mai multe ori în jurul capului. F Acoperământ pentru cap format dintr-o bandă din diverse materiale textile, pe care femeile şi-o înfăşoară în jurul capului, în loc de pălărie. [Pl. şi: *turbanuri*] — Din fr. **turban,** germ. **Turban.**

TURBÁRE, *turbări,* s.f. **1.** Boală infectocontagioasă comună omului şi animalelor, provocată de un virus, caracterizată prin accese nervoase violente, stări de agitaţie, urmate de paralizie şi apoi de moarte; rabie, turbăciune, turbă[2]. **2.** Fig. Mânie, furie nestăpânită; înverşunare, turbăciune. G (Pop.) *Turbare de cap* = zăpăceală, confuzie. F Intensitate; violenţă. *Vântul bate cu turbare.* — V. **turba.**

TURBÁT, -Ă, *turbaţi, -te*, adj. **1.** Bolnav de turbare. **2.** Fig. Furios, violent, sălbatic; nebun (de durere, de spaimă etc.). F Care are o mare intensitate, violenţă; foarte mult; extraordinar, grozav. — V. **turba.**

TÚRBĂ[1], *turbe*, s.f.Varietate de cărbune inferior, format prin carbonizarea parţială a unor resturi de plante de mlaştină şi folosit mai ales drept combustibil. — Din fr. **tourbe.**

TÚRBĂ[2], *turbe*, s.f. (Pop.) Turbare (**1**). F (Rar) Epitet injurios dat unei persoane. — Din **turba** (derivat regresiv).

TURBĂCIÚNE, *turbăciuni*, s.f. (Înv.) Turbare. — **Turba** + suf. *-ăciune*.

TURBĂRÍE, *turbării*, s.f. Regiune (mlăştinoasă) bogată în turbă[1]. — **Turbă[1]** + suf. *-ărie*.

TURBIDIMÉTRU, *turbidimetre*, s.n. (Fiz.) Aparat folosit pentru măsurarea turbidităţii suspensiilor prin compararea subiectivă a transparenţei mediului analizat cu aceea a unei probe etalonate; tolometru. — Din fr. **turbidimètre.**

TURBIDITÁTE s.f. **1.** Concentraţie de particule solide în suspensie în apa râurilor şi lacurilor. **2.** Proprietate a unui mediu dispers de a împrăştia lumina incidentă. — Din fr. **turbidité.**

TURBÍNĂ, *turbine*, s.f. Motor alcătuit dintr-un rotor (solidarizat cu un arbore) şi dintr-un stator, care transformă energia potenţială a unui fluid în energie mecanică de corp solid. — Din fr. **turbine.**

TURBÍNCĂ, *turbinci*, s.f. (Înv.) Sac soldăţesc pentru merinde. — Din ucr. **torbynka.**

TURBIÓN, *turbioane*, s.n. (Rar) Vârtej (de apă sau de aer). [Pr.: *-bi-on*] — Din fr. **tourbillon.**

TURBIONÁR, -Ă, *turbionari, -e*, adj. (Fiz.; despre mişcarea unui fluid) Turbulent (**2**). [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **tourbillonnaire.**

TURBOAGREGÁT, *turboagregate*, s.n. Agregat acţionat de o turbină. [Pr.: *-bo-a-*] — **Turb**[ină] + **agregat.**

TURBOALTERNATÓR, *turboalternatoare*, s.n. Turbogenerator de curent alternativ. [Pr.: *-bo-al-*] — Din fr. **turbo-alternateur.**

TURBOBÚR, *turboburi*, s.n. (Min.) Turbofor. — Din rus. **turbobur.**

TURBOCAROTIÉRĂ, *turbocarotiere*, s.f. Carotieră de construcţie specială, care poate lucra la turaţii înalte caracteristice forajului cu turbina. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **turbocarottière.**

TURBOCOMPRESÓR, *turbocompresoare*, s.n. Compresor format dintr-un stator şi dintr-un rotor cu palete, folosit la comprimarea gazelor. — Din fr. **turbocompresseur.**

TURBODETENTÓR, *turbodetentoare*, s.n. Turbină de mare turaţie utilizată pentru lichefierea gazelor prin reducerea temperaturii sau presiunii. — Din rus. **turbodetentor.**

TURBOFÓR, *turbofoare*, s.n. Turbină folosită la forarea unei sonde; turbobur. — Din fr. **turbophore.**

TURBOFORÁJ, *turboforaje*, s.n. (Min.) Forare cu ajutorul turboforului. — Din fr. **turboforage.**

TURBOGENERATÓR, *turbogeneratoare*, s.n. Generator electric de mare putere, acţionat de o turbină cu aburi. — Din germ. **Turbogenerator.**

TURBOPÓMPĂ, *turbopompe*, s.f. Agregat alcătuit dintr-o pompă (în general cu rotor) şi o turbină care o antrenează, folosit la pompare. — Din fr. **turbopompe.**

TURBOPROPULSÓR, *turbopropulsoare*, s.n. Motor termic de avion asemănător cu turboreactorul, dar la care forţa de propulsie se realizează şi prin intermediul elicei. — Din fr. **turbopropulseur.**

TURBOREACTÓR, *turboreactoare*, s.n. Reactor echipat cu un compresor care comprimă (cu ajutorul unei turbine) aerul atmosferic şi îl trimite sub presiune în camera de ardere, folosit la propulsia unui avion de mare viteză. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **turboréacteur.**

TURBÓS, -OÁSĂ, *turboşi, -oase*, adj. (Despre terenuri, locuri) Cu turbă[1]. — **Turbă**[1] + suf. *-os.*

TURBOSÉTER, *turbosetere*, s.n. (Text.) Dispozitiv al maşinii de filat pentru amestecarea fibrelor scurte de proveniență diferită, în scopul vopsirii uniforme. — Din engl. **turboseter.**

TURBOSTÁPLER, *turbostaplere*, s.n. Dispozitiv de întindere şi rupere în fire scurte, de lungimea celor de lână şi bumbac, a firului continuu debitat de maşina de filat fibre sintetice. — Din engl. **turbostapler.**

TURBOSTATOREACTÓR, *turbostatoreactoare*, s.n. Motor cu reacţie rezultat din combinaţia unui statoreactor şi a unui turboreactor în vederea atingerii unor viteze de zbor de ordinul machilor. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **turbostatoréacteur.**

TURBOSUFLÁNTĂ, *turbosuflante*, s.f. Suflantă cu rotor. — Din fr. **turbo-soufflante.**

TURBOTRÉN, *turbotrenuri*, s.n. Tren foarte rapid acţionat de motoare cu turbină. — Din engl., fr. **turbotrain.**

TURBOVENTILATÓR, *turboventilatoare*, s.n. Agregat alcătuit dintr-un ventilator şi o turbină care îl antrenează, folosit pentru realizarea tirajului forţat la locomotiva cu aburi. — Din fr. **turboventilateur.**

TURBULÉNT, -Ă, *turbulenţi, -te*, adj. **1.** Care face gălăgie; care produce dezordine. **2.** (Fiz.; despre fluide) Care prezintă în masa lui vârtejuri, agitaţie. — Din fr. **turbulent,** lat. **turbulentus.**

TURBULÉNŢĂ, *turbulenţe,* s.f. **1.** Gălăgie, zgomot; dezordine; nesupunere, revoltă. **2.** (Fiz.) Stare a unui fluid în masa căruia există vârtejuri. — Din fr. **turbulence,** lat. **turbulentia.**

TURBURÁ vb. I v. **tulbura.**

TURBURÁRE s.f. v. **tulburare.**

TURBURÁT, -Ă adj. v. **tulburat.**

TURBURĂTÓR, -OÁRE adj. v. **tulburător.**

TÚRBURE adj. v. **tulbure.**

TURBUREÁLĂ s.f. v. **tulbureală.**

TURBURÉL, -EÁ adj., s.n. v. **tulburel.**

TURBURÍU, -ÍE adj. v. **tulburiu.**

TURBURÓS, -OÁSĂ adj. v. **tulburos.**

TURC, -Ă, *turci, -ce*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populaţia Turciei sau este originară de acolo. G Expr. *Cum e turcul şi pistolul* = cum e omul, aşa sunt şi faptele lui, prietenii lui. *Doar nu dau* (sau *vin) turcii*, se spune spre a modera graba neîntemeiată a cuiva. *A fi turc* (sau *ca turcul)* = a fi foarte încăpăţânat, a nu vrea să înţeleagă, a nu ţine seama de nimic. *Turcul plăteşte*, se spune despre cineva care este silit să plătească, vrând-nevrând, paguba sau cheltuiala făcută de alţii. F P. ext. Persoană de religie mahomedană. **2.** Adj. Care aparţine Turciei sau turcilor (**1**), privitor la Turcia sau la turci; turcesc. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de turci (**1**). — Din tc. **türk.**

TÚRCA s.f. art. (Pop.) Capră (**3**), brezaie (**1**). — Et. nec.

TURCÉSC, -EÁSCĂ, *turceşti,* adj. Care aparţine Turciei sau populaţiei ei, privitor la Turcia sau la populaţia ei; turc (**2**). G *Cafea turcească* = băutură preparată dintr-o pulbere fină obţinută din boabe de cafea prăjite şi măcinate, fiartă în apă cu adaos de zahăr. G Expr. *(A fi) ca o* (sau *cu obraz de) babă turcească*, se spune despre bărbaţii spâni şi cu zbârcituri pe faţă. — **Turc** + suf. *-esc.*

TURCÉŞTE adv. Ca turcii, în felul turcilor; în limba turcă. G Expr. *A sta* (sau *a şedea) turceşte* = a sta jos cu picioarele încrucişate sub corp, ca orientalii. *A vorbi* (sau *a grăi, a bolborosi) turceşte* = a vorbi o limbă neînţeleasă; a rosti cuvintele neclar, încât nu este înţeles. — **Turc** + suf *-eşte.*

TURCHESTÁN, *turchestani,* s.m. Varietate de pepene galben mic, rotund, cu miezul foarte dulce şi parfumat. G (Adjectival) *Pepene turchestan.* — De la n.pr. **Turkestan.**

TURCHÍN, -Ă, *turchini, -e*, adj., s.f. (Rar) **1.** Adj. De culoare albastru închis. **2.** S.f. Varietate de turcoază. — Din fr. **turquin.**

TURCÍ, *turcesc*, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) asimila cu populaţia turcă (şi cu religia mahomedană). F Refl. (Fam.) A se îmbăta. — Din **turc.**

TÚRCIC, -Ă, *turcici, -ce*, adj. (În sintagma) *Limbă turcică* = (la pl.) grupă de limbi din ramura de vest a familiei altaice, probabil înrudite cu limbile mongolice şi tunguse, vorbite pe un teritoriu aflat între sud-estul Europei, Siberia şi China; (şi la sg.) fiecare dintre limbile care aparţin acestei familii. F (Despre populaţii, popoare) Care aparţine familiei de limbi mai sus definite. — **Turc** + suf. *-ic.*

TURCÍME s.f. Mulţime de turci; totalitatea turcilor. — **Turc** + suf. *-ime.*

TURCÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) turci.* — V. **turci.**

TURCÍSM, *turcisme*, s.n. Element lexical (sau de limbă) împrumutat (fără necesitate şi fără a se fi asimilat) din limba turcă. — **Turc** + suf. *-ism.*

TURCÍT, -Ă, *turciţi, -te*, adj. Care a adoptat limba, obiceiurile şi, în special, religia turcilor. — V. **turci.**

TURCOÁICĂ, *turcoaice*, s.f. Femeie care face parte din populaţia Turciei sau este originară de acolo. — **Turc** + suf. *-oaică.*

TURCOÁZ adj. invar., s.n. **1.** Adj. De culoare albastră-verzuie (ca peruzeaua). **2.** S.n. Culoare albastră-verzuie (ca peruzeaua). — Din fr. **turquoise.**

TURCOÁZĂ, *turcoaze*, s.f. Peruzea. — Din fr. **turquoise.**

TURCOFÍL, -Ă, *turcofili, -e*, s.m. şi f. Persoană care manifestă simpatie pentru poporul turc, pentru cultura şi civilizaţia turcă. — Din fr. **turcophile.**

TURCOLÓG, *turcologi*, s.m. Specialist în turcologie. — Din germ. **Turkologe.**

TURCOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază limba, cultura şi civilizaţia turcă. — Din germ. **Turkologie.**

TURCULÉŢ, *turculeţi*, s.m. Diminutiv al lui *turc.* — **Turc** + suf. *-uleţ.*

TURDEÁN, -Ă, *turdeni, -e,* s.m., adj. **1** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Turda. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Turda sau turdenilor (**1**), referitor la Turda ori la turdeni. — **Turda** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TURDEÁNCĂ, *turdence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Turda. — **Turdean** + suf. *-că.*

TUREÁC s.n. v. **tureatcă.**

TUREÁTCĂ, *turetci*, s.f. **1.** Carâmb (la cizmă). **2.** (Înv. şi reg.) Un fel de ciorap fără talpă, făcut din dimie sau din postav, care îmbracă piciorul de la gleznă până la genunchi. [Var.: **tureác** s.n.] — Et. nec.

TURÉLĂ, *turele*, s.f. Locaş blindat (în formă de cupolă) care se poate roti în jurul unui ax şi care adăposteşte tunurile la tancuri, vapoare, avioane, cazemate etc. — Din fr. **tourelle.**

TURF, *turfuri*, s.n. (Livr.) Hipodrom; *p. ext.* cursă de cai. — Din fr. **turf.**

TURFÍST, *turfişti*, s.m. (Livr.) Persoană care frecventează cursele de cai (şi care face pariuri). — Din fr. **turfiste.**

TURGESCÉNT, -Ă, *turgescenţi, -te*, adj. (Med.) Umflat. — Din fr. **turgescent.**

TURGESCÉNŢĂ s.f. **1.** (Med.) Umflare locală a unui ţesut, datorită acumulării de lichide. **2.** (Bot.) Umflare a celulei vegetale, datorită apei care a pătruns în interiorul ei. — Din fr. **turgescence.**

TURICÉL, *turicei*, s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă şi acoperite cu peri, cu flori mici, albe sau gălbui *(Turritis glabra).* — Et. nec.

TURÍSM, (**2**) *turisme*, s.n. **1.** Totalitatea relaţiilor şi fenomenelor care rezultă din deplasarea şi sejurul persoanelor în afara locului lor de reşedinţă (ca petrecerea vacanţei sau concediului de odihnă, participarea la diferite manifestări etc.). **2.** Autoturism. — Din fr. **tourisme,** it. **turismo.**

TURÍST, -Ă, *turişti, -ste*, s.m. şi f. Persoană care practică turismul (**1**). — Din fr. **touriste**, it. **turista.**

TURÍSTIC, -Ă, *turistici, -ce*, adj. Care aparţine turismului (**1**), privitor la turism. — Din fr. **touristique,** it. **turistico.**

TÚRIŢĂ, *turiţe*, s.f. Plantă erbacee cu tulpina în patru muchii, cu flori albe sau verzi şi cu fructe acoperite cu peri curbaţi la vârf, care se agaţă de hainele oamenilor, de lâna oilor etc. *(Galium aparine).* G Compus: *turiţă-mare* = plantă erbacee cu frunze păroase pe faţa inferioară şi cu foliole dinţate, cu flori galbene-aurii grupate în formă de ciorchine şi cu fructe cu ghimpi mici la bază; scai-mărunt *(Agrimonia eupatoria).* — Din sb. **turica.**

TURKMÉN, -Ă, *turkmeni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Turkmeniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Turkmeniei sau turkmenilor (**1**), privitor la Turkmenia ori la turkmeni. F (Substantivat, f.) Limba vorbită de turkmeni (**1**). — Din rus. **turkmen,** fr. **turkmène.**

TURLÁC, -Ă, *turlaci, -ce*, adj. (Pop. şi fam.) Ameţit de băutură, cherchelit; *p. ext.* zăpăcit, năuc. — Cf. tc. t o r l a k „tânăr, neexperimentat”; sb. t o r l a k „fanfaron”.

TÚRLĂ, *turle*, s.f. **1.** Construcţie de forma unui cilindru sau a unei prisme poligonale, de înălţime relativ mare, care face parte din complexul arhitectural al bisericilor, înălţându-se deasupra acoperişului. **2.** Construcţie de lemn, de metal etc. aşezată deasupra gurii unei sonde, care serveşte ca element de sprijin pentru manevrarea unor piese grele, de dimensiuni mari, în cursul forajului sau exploatării sondei; turn de sondă. — Din ngr. **túrla.**

TURLĂCÍ, *turlăcesc*, vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A se ameţi de băutură; a se cherchelі; *p. ext.* a se zăpăci. — Din **turlac.**

TURLÍST, *turlişti*, s.m. Muncitor specializat în montarea turlelor (**2**). — **Turlă** + suf. *-ist.*

TURMÁC, -Ă, *turmaci, -ce*, s.m. şi f. (Reg.) **1.** Bivol tânăr. **2.** Epitet dat unui om scund şi îndesat sau înalt şi gras. — Din bg. **turmak.**

TURMALÍNĂ, *turmaline*, s.f. Nume dat mai multor silicaţi naturali de sodiu, calciu, magneziu şi aluminiu, cu bor[1], cristalizaţi şi divers coloraţi,

folosiţi ca pietre semipreţioase sau în optică, radiotehnică etc. — Din fr. **tourmaline.**

TÚRMĂ, *turme*, s.f. **1.** Grup (mai mare) de oi sau, *p. ext.*, de alte animale domestice sau sălbatice, care trăiesc împreună. **2.** (Depr.) Mulţime, grup (mare) de oameni (în dezordine). **3.** (În limbajul bisericesc) Mulţimea credincioşilor. — Lat. **turma.**

TURMENTÁ, *turmentez*, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) îmbăta. — Din fr. **tourmenter.**

TURMENTÁRE, *turmentări*, s.f. Acţiunea de *a (se) turmenta* şi rezultatul ei. — V. **turmenta.**

TURMENTÁT, -Ă, *turmentaţi, -te*, adj. (Livr.) Beat. — V. **turmenta.**

TURN, *turnuri*, s.n. **1.** Construcţie prismatică sau cilindrică, clădită separat sau făcând parte dintr-un complex arhitectural, fiind de obicei mai înaltă decât celelalte construcţii. G *Turn de răcire* = construcţie de lemn, de piatră, de beton armat etc. în care apa dintr-o instalaţie termică complexă cedează o anumită cantitate de căldură, transmiţând-o aerului înconjurător. *Turn de sondă* = turlă (**2**). *Turn de extracţie* = construcţie de suprafaţă situată deasupra gurii unui puţ de mină şi prevăzută cu diverse utilaje. *Turn de apă* = castel de apă. G Expr. *Turn de fildeş*, denumeşte izolarea de viaţă, de realităţile înconjurătoare a unui scriitor, artist etc. F (Rar) Coş de fabrică. **2.** Tură[2] — Din germ. **Turn.**

TURNÁ[1], *torn*, vb. I. Tranz. **I. 1.** A vărsa un lichid sau, *p. ext.*, un fluid în, pe sau peste ceva. G Expr. *A turna ulei pe rană* = a alina necazurile cuiva, vorbindu-i cu înţelegere şi compasiune. F Intranz. impers. (Fam.) A ploua torenţial. **2.** A vărsa un material lichid într-un tipar (pentru ca, prin răcire sau în urma unei reacţii chimice, să se obţină un obiect solid de forma tiparului). **II** Fig. **1.** (Fam.) A compune, a redacta ceva (la repezeală). F A formula ceva (în scris sau verbal) pentru a înşela pe cineva. **2.** (Fam.) A duce pe cineva la închisoare; a închide. **3.** A trage pumni, a bate pe cineva. **III.** Fig. (Fam.) A pârî, a denunţa pe cineva. — Lat. **tornare** „a învârti, a răsuci”.

TURNÁ[2], *turnez*, vb. I. Tranz. A înregistra succesiv pe peliculă, cu un aparat de luat vederi, secvenţele care alcătuiesc un film cinematografic; *p. gener.* a realiza sau a participa la realizarea unui film cinematografic. — Din fr. **tourner.**

TURNÁNT, -Ă, *turnanţi, -te*, adj., s.f. **1.** Adj. Care se învârteşte în jurul unui ax central; rotitor. G *Uşă* (sau *poartă) turnantă* = uşă (sau poartă) formată din mai multe aripi, care se rotesc în jurul unui ax vertical central. *Placă turnantă* = placă mobilă de oţel sau de fontă, prevăzută cu şine, folosită în depouri şi ateliere pentru a permite locomotivelor şi vagoanelor trecerea de pe o linie pe alta, sau întoarcerea lor. **2.** S.f. Bibliotecă de mici dimensiuni care se poate învârti în jurul unui ax central. **3.** S.f. Loc unde coteşte (în forma unui arc de cerc) un drum, o pistă sportivă. — Din fr. **tournant.**

TURNÁRE[1], *turnări*, s.f. Acţiunea de *a turna*[1]*;* turnat[1]. — V. **turna[1].**

TURNÁRE[2], *turnări*, s.f. Acţiunea de *a turna*[2]*;* turnat[2]. — V. **turna[2].**

TURNÁT[1] s.n. Turnare[1]. — V. **turna[1]**

TURNÁT[2] s.n. Turnare[2]. — V. **turna[2].**

TURNÁT[3], -Ă, *turnaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost supus operaţiei de turnare[1]. *Oţel turnat.* **2.** (Fig.) (Despre îmbrăcăminte sau încălţăminte) Care se potriveşte foarte bine pe corpul cuiva, exact pe măsură. — V. **turna[1].**

TURNĂTÓR, -OÁRE, *turnători, -oare*, s.m. şi f. **1.** Muncitor din industria metalurgică specializat în lucrări de turnare[1] a metalelor. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unei persoane care pârăşte, denunţă pe cineva; denunţător. — **Turna[1]** + suf. *-ător.*

TURNĂTORÍE, (**1, 3**) *turnătorii*, s.f. **1.** Atelier, secţie, întreprindere în care se execută operaţiile de turnare[1] a metalelor. **2.** Meseria turnătorului (**1**); tehnica turnării metalelor. **3.** Fig. Pârâ, denunţ, calomnie la adresa cuiva. — **Turnător** + suf. *-ie.*

TURNEÁN, -Ă, *turneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.n. Persoană originară sau locuitor din oraşul Turnu Măgurele. **2.** Adj. Care aparţine oraşului Turnu Măgurele sau turnenilor (**1**), referitor la Turnu Măgurele sau la turneni. — **Turnu** [Măgurele] (n.pr.) + suf. *-ean.*

TURNEÁNCĂ, *turnence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din oraşul Turnu Măgurele. — **Turnean** + suf. *-că.*

TURNESÓL s.n. Materie colorantă extrasă din unele specii de licheni, folosită ca reactiv chimic pentru determinarea caracterului acid sau bazic al unei soluţii sau al unei substanţe. — Din fr. **tournesol.**

TURNÉU, *turnee*, s.n. Deplasare pe care o face un artist sau un ansamblu artistic în mai multe localităţi (sau ţări), spre a da o serie de reprezentanţii; deplasare pe care o face un sportiv sau o echipă sportivă în diverse localităţi (sau ţări), pentru a susţine o serie de meciuri, de întâlniri. F Călătorie oficială pe care o face o personalitate (politică) în diverse localităţi (sau ţări), după un program dinainte stabilit. — Din fr. **tournée.**

TURNICHÉT, *turnichete*, s.n. **1.** (Mar.) Rolă montată pe un ax vertical servind la schimbarea direcţiei unei parâme sau a unui lanţ de ancoră. **2.** Masă rotativă pe care se aşază sticlele spre a fi umplute. **3.** Bare în cruce instalate la intrarea în parcuri, stadioane etc., care se rotesc, permiţând trecerea câte unei singure persoane. — Din fr. **tourniquet.**

TURNÍR, *turniruri*, s.n. Competiţie din Evul Mediu occidental, în cadrul unei serbări, în cursul căreia cavalerii se întreceau în lupte cu armele. [Pl. şi: *turnire*] — Din germ. **Turnier.**

TURNIŞÓR, *turnişoare*, s.n. Turnuleţ. — **Turn** + suf. *-işor.*

TURNULÉŢ, *turnuleţe*, s.n. Diminutiv al lui *turn;* turnişor. — **Turn** + suf. *-uleţ.*

TURNÚRĂ, *turnuri*, s.f. **I. 1.** Schimbare (neaşteptată) survenită în desfăşurarea unor împrejurări, unor evenimente etc.; cotitură, întorsătură. **2.** Fel în care se prezintă lucrurile, fenomenele etc. F Spec. Fel în care sunt aşezate cuvintele într-o frază. **II.** Perniţă sau bucată de stofă pe care femeile o purtau odinioară sub rochie, la spate, mai jos de talie. — Din fr. **tournure.**

TÚRNUS, *turnusuri*, s.n. Interval de timp în care se efectuează complet un anumit proces, o anumită operaţie de deplasare; grafic de serviciu. — Din germ. **Turnus.**

TURPITÚDINE, *turpitudini*, s.f. (Livr.) Faptă ruşinoasă, josnică, mârşavă. — Din lat. **turpitudo, -inis,** fr. **turpitude.**

TÚRTĂ, *turte*, s.f. **1.** Pâine rotundă şi turtită, făcută din mălai sau din aluat nedospit. G Expr. *A face* (pe cineva) *turtă* = a bate foarte tare (pe cineva). (Adverbial) *A fi* (sau *a se îmbăta) turtă* = a se îmbăta foarte tare. *A rupe* (sau *a frânge* cuiva) *turta* = a sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la naşterea unui copil. **2.** Nume generic pentru diferite prăjituri. G *Turtă dulce* = produs de patiserie (crocant) făcut din făină de grâu, miere şi ouă, la care adesea se adaugă migdale, nuci etc. şi o glazură cu sirop de zahăr. **3.** Produs care rămâne după ce s-a stors mierea din fagure, uleiul din seminţele de floarea-soarelui etc. şi care se presează într-o formă de obicei turtită şi rotundă. **4.** Plantă erbacee cu tulpina foarte scurtă, cu frunzele adânc crestate şi spinoase şi cu flori mari, alburii *(Carlina acaulis).* G Compuse: *turta-lupului* = numele popular al seminţelor foarte toxice ale unui arbore din India *(Strychnos nux vomica),* din care se extrage stricnina; *turta-vacii* = ciupercă comestibilă, de culoare galbenă-roşcată sau cafenie, acoperită cu o substanţă vâscoasă *(Boletus luteus).* — Lat. ***turta** (= *torta* [panis] „pâine rotundă”). Cf. fr. tourte.

TURTÍ, *turtesc*, vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A (se) deforma prin lovire, apăsare, comprimare etc., căpătând o formă lăţită, întinsă. F Tranz. A strivi pe cineva (accidentând, omorând). **2.** Fig. (Fam.) A face să-şi piardă sau a-şi pierde forţele, energia; a face să-şi piardă sau a-şi pierde elanul, încrederea, curajul să întreprindă ceva; a (se) descuraja. **3.** Fig. (Fam.) A (se) îmbăta (tare). — Din **turtă.**

TURTÍRE, *turtiri*, s.f. Acţiunea de *a (se) turti* — V. **turti.**

TURTIŞOÁRĂ, *turtişoare*, s.f. Diminutiv al lui *turtă*; turtiţă. — **Turtă** + suf. *-işoară.*

TURTÍT, -Ă, *turtiţi, -te*, adj. **1.** Întins[2], lăţit (prin lovire, apăsare, comprimare). **2.** Fig. Obosit, decepţionat, descurajat, blazat. **3.** Fig. (Fam.) Foarte beat. — V. **turti.**

TURTÍŢĂ, *turtiţe*, s.f. Turtişoară. — **Turtă** + suf. *-iţă.*

TURTUREÁ, *turturele*, s.f. Pasăre călătoare asemănătoare cu porumbelul, brună-roşcată pe spate şi cu pete negre mărginite cu alb pe laturile gâtului *(Streptopelia turtur).* — Lat. **turturella.**

TURTURÉL, *turturei*, s.m. Bărbăţuşul turturelei. — **Turturea** + suf. *-el.*

TURTURÍCĂ, *turturele,* s.f. Turturea. — **Turturea** + suf. *-ică.*

TURUÍ, *túrui*, vb. IV. Intranz. (Fam. şi depr.) A vorbi întruna şi repede (fără a spune lucruri importante); a-i merge gura ca o moară. — Formaţie onomatopeică.

TURUIÁLĂ, *turuieli*, s.f. (Fam. şi depr.) Faptul de *a turui*; debit verbal continuu şi rapid; turuitură. — **Turui** + suf. *-eală.*

TURUITÚRĂ, *turuituri*, s.f. (Fam. şi depr.) Turuială. [Pr.: *-ru-i-*] — **Turui** + suf. *-tură.*

TUS- Element de compunere cu sensul „toţi”, „laolaltă”, „împreună”, care, ataşat pe lângă numerale cardinale (în special pe lângă „trei” şi „patru”), formează numerale colective. *Mergeau tuspatru.* — Din **toţi** (pl. lui *tot).*

TÚSE s.f. Act reflex format dintr-o inspiraţie scurtă urmată de o expiraţie bruscă şi zgomotoasă, de intensitate şi frecvenţă variabile (însoţită de expectoraţii), cauzat de îmbolnăvirea aparatului respirator, de alunecarea în trahee a unor corpuri străine etc. — Lat. **tussis.**

TÚSET, *tusete*, s.n. (Rar) Tuse repetată, prelungită. — **Tuse** + suf. *-et.*

TUSIGÉN, -Ă, *tusigeni, -e*, adj. (Med.) Care produce tuse. — Din fr. **tussigène.**

TUSLAMÁ, *tuslamale*, s.f. Mâncare preparată din burtă şi din picioare de vacă. — Din tc. **tuzlama.**

TUSÓR s.n. Mătase naturală produsă de larvele unor specii de fluturi de noapte şi folosită pentru umbrele, paraşute etc. — Din fr. **tussor.**

TUŞ, *tuşuri*, s.n. **1.** Cerneală specială (mai ales neagră), rezistentă la apă, folosită la anumite desene, la aplicarea ştampilelor, în poligrafie etc. **2.**

Substanţă solidă sau lichidă, de culoare neagră, obţinută din negru de fum şi folosită la desen. F Desen executat în tuş (**2**). — Din germ. **Tusche**, rus. **tuş.**

TUŞÁ, *tuşez*, vb. I. Tranz. **1.** (Livr.) A emoţiona. **2.** A verifica netezimea suprafeţelor metalice de contact sau de sprijin ale unui element de maşină. — Din fr. **toucher.**

TUŞÁRE, *tuşări*, s.f. (Livr.) Acţiunea de *a tuşa*. — V. **tuşa.**

TUŞÁT, -Ă, *tuşaţi, -te*, adj. (Livr.) Emoţionat. — V. **tuşa.**

TUŞAVERÁJ s.n. (La jocul de scrimă) Raport dintre punctele obţinute într-un meci de cei doi adversari. — De la **tuşă**[1] (după *golaveraj)*.

TÚŞĂ[1]**,** *tuşe*, s.f. **I. 1.** Mică piesă de metal pe care este imprimată o literă, o cifră sau un semn convenţional, fixată la capătul unei pârghii articulate a maşinii de scris, de calculat, de cules. **2.** Clapă la orgă sau la pian. **II.** Limită regulamentară a unor terenuri sportive (trasată cu o linie vizibilă). F Scoatere a mingii dincolo de tuşă[1] (**II 1**) şi repunerea ei în joc. **III.** Lovitură care atinge pe adversar, la jocul de scrimă. **IV.** Felul de a aplica culoarea cu pensula pe pânza unui tablou, care defineşte stilul unui pictor. — Din fr. **touche.**

TÚŞĂ[2]**,** s.f. (Pop. şi fam.) Mătuşă. — Din [mă]**tuşă.**

TUŞÉU, *tuşeuri*, s.n. **1.** Palpare a unui organ anatomic, intern sau a unei cavităţi anatomice naturale, spre a constata starea lor; metodă de investigare a unei cavităţi naturale. **2.** Felul în care un pianist atinge clapele pianului în timpul execuţiei unei piese muzicale. **3.** (Impr.) Tuşă[1] (**IV**). — Din fr. **toucher.**

TUŞÍ, *tuşesc*, vb. IV. Intranz. A inspira scurt şi a expira brusc şi cu zgomot aerul din plămâni (de obicei ca simptom al unei boli); a avea un acces de tuse. — Lat. **tussire.**

TUŞÍCĂ, *tuşici*, s.f. (Pop. şi fam.) Mătuşică. — Din [mă]**tuşică.**

TUŞIÉR, *tuşieri*, s.m. Arbitru secundar la un joc sportiv, care supraveghează desfăşurarea jocului de pe marginea terenului. [Pr.: *-şi-er*] — **Tuşă**[1] + suf. *-ier*.

TUŞIÉRĂ, *tuşiere*, s.f. Cutie de metal care conţine o perniţă îmbibată cu tuş, folosită la umezirea ştampilei, înainte de aplicarea ei. [Pr.: *-şi-e-*] — **Tuş** + suf. *-ieră*.

TUŞINÁ, *tuşinez*, vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A tunde oile pe sub pântece şi între picioarele dinapoi, pentru a uşura mulsul şi suptul mieilor. **2.** A tunde scurt părul, barba sau mustaţa cuiva. **3.** A tăia aţele, destrămăturile de la capetele sau de pe laturile unei ţesături, ale unei împletituri. **4.** A tunde iarba; a aranja (la acelaşi nivel) frunzişul unor arbori sau arbuşti. — Lat. ***tonsionare** (< *tonsio).*

TUŞINÁRE s.f. (Pop.) Acţiunea de *a tuşina* şi rezultatul ei. — V. **tuşina.**

TUŞINÁT[1]**,** *tuşinaturi*, s.n. (Pop.) Faptul de *a tuşina*. — V. **tuşina.**

TUŞINÁT[2]**, -Ă,** *tuşinaţi, -te*, adj. (Pop.) **1.** (Despre oi) Tuns pe sub pântece şi între picioarele dinapoi. **2.** (Despre păr, barbă, mustăţi) Tuns scurt. **3.** (Despre iarbă, copaci) Tuns scurt sau la acelaşi nivel. — V. **tuşina.**

TUŞINĂTÚRĂ, *tuşinături*, s.f. (Reg.) Lână scurtă (de calitate inferioară) obţinută prin tuşinarea oilor. — **Tuşina** + suf. *-ătură*.

TUŞÍT s.n. Faptul de *a tuşi;* acces de tuse; tuşitură. — V. **tuşi.**

TUŞITÚRĂ, *tuşituri*, s.f. (Rar) Tuşit. — **Tuşi** + suf. *-tură*.

TÚTĂ[1]**,** *tute*, s.f. (Pop.) Persoană care vorbeşte vrute şi nevrute; *p. ext.* prostănac, tont. — Et. nec.

TÚTĂ[2]**,** *tute*, s.f. Instrument în formă de cilindru, folosit pentru a prinde şi scoate ţevile rămase accidental în gaura unei sonde. — Din fr. **tute.**

TUTEÁ s.f. sg. (Înv.) Oxid de zinc. — Din tc. **tutya.**

TUTELÁ, *tutelez*, vb. I. Tranz. A avea ceva sau pe cineva în grijă; a proteja, a ocroti; a patrona. — Din **tutelă.**

TUTELÁJ, *tutelaje*, s.n. (Rar) Tutelă. — **Tutelă** + suf. *-aj.*

TUTELÁR, -Ă, *tutelari, -e*, adj. Privitor la tutelă, care aparţine unei tutele, care constituie o tutelă; care ocroteşte, protejează. F Care are în subordine o instituţie, o organizaţie (exercitând atribuţii de coordonare, de control etc.). — Din fr. **tutélaire,** lat. **tutelaris.**

TUTELÁRE s.f. Acţiunea de *a tutela* şi rezultatul ei. — V. **tutela.**

TUTÉLĂ, *tutele*, s.f. **1.** Acţiunea de a tutela; instituţie legală având drept scop ocrotirea şi administrarea intereselor unui minor sau ale unui alienat sau debil mintal; tutelaj, epitropie. **2.** Administrare, control etc. exercitate asupra unei instituţii, organizaţii etc. aflate în subordine, asupra unui teritoriu dependent etc. **3.** Sprijin, ocrotire, protecţie. — Din fr. **tutelle,** lat. **tutela.**

TUTÓRE, -OÁRE, *tutori, -oare*, s.m. şi f. Persoană autorizată să exercite dreptul de tutelă (**1**); epitrop. — Din it. **tutore.** Cf. fr. t u t e u r.

TUTU, *tutuuri*, s.n. Costum de dans pentru balerine (în dansul clasic), făcut din mai multe fuste suprapuse scurte şi transparente. [Pr.: *tütü*] — Din fr. **tutu.**

TUTUÍ, *tutuiesc*, vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A(-şi) spune „tu” când stă (ori stau) de vorbă (ca semn al relaţiilor familiare); a fi în relaţii familiare cu cineva. — Din **tu** (după fr. *tutoyer).*

TUTUIÁLĂ, *tutuieli*, s.f. Tutuire. — **Tutui** + suf. *-eală*.

TUTUÍRE, *tutuiri*, s.f. Faptul de *a (se) tutui;* tutuială, tutuit. — V. **tutui.**

TUTUÍT, *tutuituri*, s.n. Tutuire. — V. **tutui.**

TUTÚN, (**1**) s.m., (**2, 3**) *tutunuri*, s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele mari şi moi, ovale, rotunde sau lanceolate, de un verde-închis, cu flori albe, roz sau roşii, reunite în buchete *(Nicotiana tabacum).* G *Tutun turcesc* = varietate de tutun cu tulpina ramificată şi cu flori galbene-verzui *(Nicotiana rustica).* **2.** S.n. (Colectiv) Frunze de tutun (**1**), care, supuse unui tratament special, se fumează, se prizează sau se mestecă; sorturi din astfel de frunze. **3.** S.n. (Înv.) Pachet de tutun (**2**). — Din tc. **tütün.**

TUTUNĂRÍE, *tutunării*, s.f. **1.** Plantaţie de tutun (**1**). **2.** (Înv.) Tutungerie. — **Tutun** + suf. *-ărie*.

TUTUNĂRÍT s.n. **1.** (Rar) Faptul de a cultiva tutun (**1**); îndeletnicire a cultivatorului de tutun. **2.** Dare plătită în trecut domniei de către cei care cultivau tutun. — **Tutun** + suf. *-ărit.*

TUTUNGEREÁSĂ, *tutungerese*, s.f. (Fam.) Tutungioaică. — **Tutungiu** + suf. *-ăreasă*.

TUTUNGERÍE, *tutungerii*, s.f. Mic magazin în care se vând ţigări, chibrituri, ziare etc.; debit, tutunărie (**2**). — **Tutungiu** + suf. *-ărie*.

TUTUNGIOÁICĂ, *tutungioaice*, s.f. (Rar) Femeie care vinde într-o tutungerie; tutungereasă. — **Tutungiu** + suf. *-oaică*.

TUTUNGÍU, *tutungii*, s.m. Bărbat care vinde într-o tutungerie. — Din tc. **tütüncü.**

TUTUNÍU, -ÍE, *tutunii*, adj. De culoarea frunzelor uscate de tutun; cafeniu-ver-zui. — **Tutun** + suf. *-iu.*

TUVALUÁN, -Ă, *tuvaluani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia statului Tuvalu sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine statului Tuvalu sau tuvaluanilor (**1**), referitor la statul Tuvalu ori la tuvaluani. — **Tuvalu** (n.pr.) + suf. *-an.*

TVA, *TVA-uri,* s.n. Taxă pe valoarea adăugată. [Pr.: *te-ve-a*] — Din fr. T.V.A. (abr. din **T**[axe] à la **V**[aleur] **A**[jontée]).

TWEED, (**2**) *tweeduri,* s.n. **1.** Stofă confecţionată din fire de lână fină cu fibre lungi, de culori diferite. **2.** (La pl.) Diferite sorturi de tweed (**1**). [Pr.: *tuíd*] — Din engl. **tweed.**

TWEETER, *tweetere*, s.n. Difuzor special pentru redarea frecvenţelor înalte. [Pr.: *tuítăr*] — Din engl. **tweeter.**

TWIST, *twisturi*, s.n. Dans modern (de origine americană) caracterizat prin mişcări de sucire ritmică a corpului; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *tuíst*] — Din engl., fr. **twist.**

Ţ, *ţ,* s.m. **1.** A douăzeci şi cincea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană semiocluzivă dentală sonoră. [Pr.: *ţe, ţî.* — Pl. şi: (**1,** n.) *ţ-uri*].

ŢA interj. (Repetat) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă caprele şi oile. — Onomatopee.

ŢAC interj. Cuvânt care imită un ţăcănit sau zgomotul produs la tăierea unui material (cu foarfecele). G Loc. adv. *Ţac-pac* = repede, cât ai clipi din ochi. — Onomatopee.

ŢAFANDÁCHE, *ţafandache,* s.m. (Fam.) Tânăr sclifosit şi ridicol; fante. — Et. nec.

ŢÁGLĂ, *ţagle,* s.f. **1.** Semifabricat de oţel cu secţiunea dreptunghiulară sau circulară, din care se laminează bare, sârme etc. şi din care se forjează sau se ştanţează diferite piese; biletă. **2.** Partea ascuţită a unui par, care intră în pământ. G Expr. *A rămâne cu ochii ţaglă* = a rămâne cu ochii ţintă, pironiţi. — Din germ. **Zaggel.**

ŢAH interj. (Rar; repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui; ham[1]. — Onomatopee.

ŢÁICĂ s.f. (Reg.) Ţaţă. — Probabil contaminare între **ţaţă** şi [da]**ică.**

ŢAL, *ţali,* s.m. (Înv.) Chelner care încasa costul consumaţiei într-un local public. — Din germ. **Zahl** [kellner].

ŢAMBÁL, *ţambale,* s.n. Instrument muzical popular de percuţie, alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă de formă trapezoidală, aşezată orizontal (pe picioare), prevăzută cu coarde de metal care sunt lovite cu două ciocănele speciale. [Pl. şi: *ţambaluri.* — Var.: **ţimbál** s.n., **ţimbálă** s.f.] — Din germ. **Zimbel,** lat. **cymbalum.**

ŢAMBALAGÍU, *ţambalagii,* s.m. Muzicant care cântă la ţambal. — **Ţambal** + suf. *-agiu.*

ŢAMBALÍST, *ţambalişti,* s.m. Ţambalagiu. — **Ţambal** + suf. *-ist.*

ŢÁMBRĂ, *ţambre,* s.f. Construcţie de lemn care căptuşeşte pereţii unei galerii de mină sau ai unei fântâni. — Din pol. **cembra.**

ŢANC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă un zgomot ascuţit, metalic. — Onomatopee.

ŢANC[2], (**2**) *ţancuri,* s.n. **1.** (În loc. adv.) *La ţanc* = la timp, la momentul potrivit. **2.** (Reg.) Beţişor cu mai multe crestături, cu care se măsoară laptele la stână sau ţuica în cazan. — Et. nec.

ŢANC[3], *ţancuri,* s.n. (Reg.) Vârf ascuţit şi înalt de stâncă. — Din germ. **Zinken** (dial. **Zanken**).

ŢÁNDĂRĂ, *ţăndări,* s.f. Bucăţică (subţire şi lunguiaţă) care se desprinde sau care sare dintr-un lemn, dintr-o piatră etc. prin cioplire sau spargere; aşchie. G Expr. *A-i sări (*cuiva) *ţandăra* = a se înfuria, a se supăra. [Var.: (reg.) **ţándură, ţắndără** s.f.] — Din săs. **zänder** (<germ. *Zunder),* magh. **candra.**

ŢÁNDURĂ s.f. v. **ţandără.**

ŢÁNŢOŞ, -Ă, *ţanţoşi, -e,* adj. Semeţ, mândru, îngâmfat, fudul; arogant. — Et. nec.

ŢANŢOŞÍE s.f. (Rar) Mândrie, semeţie, îngâmfare, fudulie. — **Ţanţos** + suf. *-ie.*

ŢAP, *ţapi,* s.m. **1.** Masculul caprei domestice, al caprei negre şi al căprioarei. G *Ţap ispăşitor* = **a)** (în Vechiul Testament) ţap (**1**) pe care marele preot îl încărca la sărbătoarea ispăşirii cu toate păcatele neamului lui Israel şi care era apoi alungat în deşert; **b)** *fig.* persoană asupra căreia se aruncă vina pentru greşelile altora. G Expr. *A sta ca un ţap logodit* = a sta ţeapăn, prostit, aiurit. **2.** Pahar special de bere, cu toartă, având capacitatea de 300 ml; conţinutul unui astfel de pahar. **3.** (Art.) Numele unei constelaţii în care intră Soarele la solstiţiul de iarnă. — Cf. alb. c a p, c j a p, sb. c a p.

ŢAPÁP, *ţapape,* s.n. Parâmă înfăşurată pe arborada unei nave, pentru a susţine pe marinarii care lucrează la pânze. — Et. nec.

ŢAPÍN s.n. v. **ţapină.**

ŢAPINÁR, *ţapinari,* s.m. Muncitor care manevrează buştenii cu ţapina. — **Ţapină** + suf. *-ar.*

ŢAPÍNĂ, *ţapine,* s.f. Unealtă formată dintr-o cange de oţel fixată într-o coadă de lemn, folosită la manevrarea buştenilor. [Var.: (reg.) **ţapín** s.n.] — Et. nec.

ŢÁPOŞ, -Ă, *ţapoşi, -e,* adj. (Reg., despre coarnele vitelor) Drept şi ridicat în sus; (despre vite) cu coarnele drepte şi ridicate în sus. — Cf. ţ a p.

ŢAR, *ţari,* s.m. (În Evul Mediu şi în epoca modernă, la bulgari, sârbi şi ruşi) Titlu dat monarhului; persoană care purta acest titlu. — Din rus. **ţar.**

ŢARÁT, *ţarate,* s.n. Stat cârmuit de un ţar. — **Ţar** + suf. *-at.*

ŢÁRĂ, *ţări,* s.f. **I. 1.** Teritoriu locuit de un popor organizat din punct de vedere administrativ şi politic într-un stat; *p. ext.* stat. G Expr. *Ţara lui Cremene* (sau *a lui Papură-Vodă)* = loc fără stăpân, unde fiecare face ce-i place, fără să dea seamă cuiva. (Fam.) *Te joci cu ţara în bumbi?* formulă prin care se atrage atenţia cuiva că greşeşte atunci când subestimează o persoană sau o problemă. *A plăti (cât) un colţ de ţară* = a valora foarte mult. *A pune ţara la cale* = **a)** a conduce, a administra o ţară; **b)** (ir.) a discuta o chestiune importantă (de ordin politic) fără a avea competenţa necesară; *p. ext.* a discuta multe şi de toate. (Pop.) *A se duce la ţară* (sau *în ţări)* = a se duce în lume. *Ţara e largă* = eşti liber să faci ce vrei, să pleci unde vrei. *La colţ de ţară şi la mijloc de masă* sau *la mijloc de masă şi la colţ de ţară* = într-un loc ferit de primejdii. *Peste nouă* (sau *şapte) mări (şi) peste nouă* (sau *şapte) ţări* = foarte departe. *A ajunge* (sau *a se face, a rămâne) de poveste în ţară* = a i se duce cuiva vestea, a ajunge de pomină. (Fam.) *A sta prost* (sau *rău) cu ţara* = a nu avea bani. *Ţara nimănui* = **a)** (în basme) ţară fără stăpân; **b)** spaţiu neocupat de armate între două fronturi de luptă; zonă neutră. **2.** (În sintagma) *Ţara Românească* = stat feudal românesc, creat la începutul sec. XIV, cuprinzând Muntenia şi Oltenia, până la unirea Principatelor. *Ţările de Jos* = denumire dată în Evul Mediu şi în epoca modernă teritoriul cuprinzând Belgia, Olannda, Luxemburgul şi nord-estul Franţei. F (În vechea organizare politică şi administrativă a României) Provincie. **3.** Regiune, ţinut, teritoriu. F Şes. **4.** Locul în care s-a născut sau trăieşte cineva; patrie. **5.** (În opoziţie cu *oraş)* Mediu rural, sat. G Loc. adj. *De* (sau *de la) ţară* = de la sat; rural. **II. 1.** Locuitorii unei ţări (**I 1**); popor; naţiune; *p. ext.* oameni, lume. G Expr. *A afla târgul şi ţara* = a afla toată lumea. *A se pune cu ţara* = a intra în conflict cu toată lumea. **2.** (Înv.) Populaţie de la sate; ţărănime. [Var.: (înv.) **ţeáră** s.f.] — Lat. **terra.**

ŢARC, *ţarcuri,* s.n. **1.** Loc îngrădit (uneori acoperit), unde se adăpostesc sau se închid oile, vitele etc.; ocol. **2.** Îngrădiţură, gard de nuiele, de spini etc. făcute în jurul unei clăi de fân pentru a o feri de vite; *p. ext.* suprafaţa împrejmuită cu acest gard. **3.** Mică îngrădiţură făcută din stinghii, în care sunt ţinuţi copiii mici când încep să umble, pentru a li se limita spaţiul de deplasare. **4.** Numele unui joc de copii. — Cf. alb. cark, gr. t s á r k o s.

ŢÁRCĂ, *ţărci,* s.f. **1.** (Ornit.; pop. şi reg.) Coţofană. G Expr. *A-i umbla* (cuiva) *gura ca la (o) ţarcă* = a fi limbut, a vorbi mult şi fără rost. *A sta ca ţarca în par* = a fi gata de plecare. **2.** Fig. (Depr.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). **3.** Epitet depreciativ dat unei femei care vorbeşte mult. — Din magh. **szarka.**

ŢARÉVICI, *ţarevici,* s.m. Titlu purtat de fiul ţarului desemnat a fi moştenitor la tron; persoană care purta acest titlu. [Acc. şi: *ţárevici*] — Din rus. **ţarevici,** fr. **tsarévitch.**

ŢARIGRĂDEÁN, -Ă, *ţarigrădeni, -e,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Care aparţine Ţarigradului, privitor la Ţarigrad, originar din Ţarigrad. **2.** S.m. Locuitor al Ţarigradului. [Var.: **ţărigrădeán, -ă** adj., s.m.] — **Ţarigrad** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ŢARIGRĂDEÁNCĂ, *ţarigrădence,* s.f. (Înv.) Locuitoare a Ţarigradului. — **Ţarigrădean** + suf. *-că.*

ŢÁRINĂ[1], *ţarini,* s.f. **1.** Câmp cultivat; ogor, arătură. **2.** (Pop.) Teritoriul unei comune (cu pământ arabil, păşuni, păduri etc.). G *Poarta ţarinii* = poartă făcută la începutul drumurilor prin care se intră într-un sat. *Gardul ţarinii* = gard care împrejmuieşte un sat. **3.** (Mai ales art.) Dans popular în perechi, răspândit în zona Munţilor Apuseni, cu mişcări moderate, care se dansează însoţit de strigături cântate sau recitate; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (reg.) **ţárnă,** (înv.) **ţeárină** s.f.] — Cf. sb. c a r i n a.

ŢARÍNĂ[2], *ţarine,* s.f. **1.** Soţia ţarului. **2.** Titlu dat împărăteselor Rusiei; persoană care purta acest titlu. — Din fr. **tsarine.**

ŢARÍSM s.n. Formă de guvernământ monarhică în care puterea supremă aparţinea ţarului; regimul ţarist. — Din fr. **tsarisme.**

ŢARÍST, -Ă, *ţarişti, -ste,* adj. Care aparţine ţarului, privitor la ţar; partizan al ţarului sau al ţarismului. — Din fr. **tsariste.**

ŢÁRNĂ s.f. v. **ţarină[1].**

ŢARŢÁM, *ţarţamuri,* s.n. (Reg.) Ciucure, franj; dantelă; (la pl.) podoabe, zorzoane. [Var.: **sarsám, sărsám, zarzám** s.n.] — Din magh. **szerszám.**

ŢĂŢĂ, *ţaţe,* s.f. **1.** (Pop.) Mătuşă. F Termen de respect cu care cineva se adresează (la ţară) unei surori mai mari sau unei femei mai în vârstă; lele. **2.** (Pop.) Termen alintător dat de un bărbat femeii iubite; mândră. **3.** (Peior.) Epitet pentru o femeie vulgară, lipsită de gust şi de fineţe; mahalagioaică. — Din ngr. **tsátsa.**

ŢĂCĂLÁŞ s.n. v. **săcălaş.**

ŢĂCĂLÍE, *ţăcălii,* s.f. (Reg. şi fam.) Barbă mică şi ascuţită; cioc, barbişon. — Et. nec.

ŢĂCĂNEÁLĂ, *ţăcăneli,* s.f. Faptul de *a (se) ţăcăni.* **1.** Ţăcănit[1]. G Loc. adv. *Pe* (sau *în) ţăcăneală* = cu pas sau cu mers ritmic. **2.** Fig. Ţicneală, sminteală. — **Ţăcăni** + suf. *-eală.*

ŢĂCĂNÍ, *ţắcăn,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot ritmic, repetat, prin ciocăniturі, pocnituri, declanşarea unui mecanism etc. F Tranz. (Fam.) A scrie ceva la maşina de scris. **2.** Refl. Fig. A se sminti, a se ţicni. [Prez. ind. şi: *ţăcănesc*] — **Ţac** + suf. *-ăni.*

ŢĂCĂNÍT[1], *ţắcăn,* s.n. Faptul de *a ţăcăni;* zgomot, repetat produs de un lucru care ţăcăneşte; ţăcănitură. — V. **ţăcăni.**

ŢĂCĂNÍT[2], -Ă, *ţăcăniţi, -te,* adj. **1.** (Despre mersul cailor) Cu paşi mărunţi şi regulaţi. **2.** Fig. Smintit, ţicnit. — V. **ţăcăni.**

ŢĂCĂNITÚRĂ, *ţăcănituri,* s.f. Ţăcănit[1]. — **Ţăcăni** + suf. *-tură.*

ŢĂHNÍ, pers. 3 *ţăhneşte,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre câini) A lătra cu întreruperi (mai ales urmărind sălbăticiunile sau vânatul); a chefni. — **Ţah** + suf. *-(ă)ni.*

ŢĂHNÍT, *ţăhnituri,* s.n. (Reg.) Lătrat de câine (când urmăreşte vânatul); chefnit. — V. **ţăhni.**

ŢĂNDĂRÍ, *ţăndăresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face ţăndări; a sfărâma în bucăţi. — Din **ţandără.**

ŢĂNDĂRÍCĂ, (**1**) *ţăndărele,* s.f., (**2**) *ţăndărică*, s.m. şi f. **1.** S.f. Diminutiv al lui *ţandără;* aşchiuţă, surcică. **2.** S.m. şi f. Fig. Om mic de statură; copil. [Var.: (reg.) **ţăndurícă** s.f.] — **Ţandără** + suf. *-ică.*

ŢĂNDĂRÓS, -OÁSĂ, *ţăndăroşi, -oase,* adj. (Reg.) Care se desface în aşchii, care se sfărâmă; aşchios. — **Ţandără** + suf. *-os.*

ŢĂNDURÍCĂ s.f. v. **ţăndărică.**

ŢĂPÓI, *ţăpoaie,* s.n. (Reg.) **1.** Furcă (mare) cu coada lungă şi cu dinţi drepţi de fier, cu care se ridică snopii de grâu, maldărele de fân sau de coceni etc. F Furcă în vârful căreia este fixat sacul de pescuit. **2.** Căpriorul de la mijloc la casele ţărăneşti. — **Ţeapă** + suf. *-oi.*

ŢĂPÚC, *ţăpuci,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *ţap* (**1**). — **Ţap** + suf. *-uc.*

ŢĂPULEÁN, *ţăpuleni,* s.m. (Reg.) Ţap tânăr. — **Ţap** + suf. *-ulean.*

ŢĂRÁN, *ţărani,* s.m. Persoană care locuieşte în mediul rural, având ca ocupaţie principală agricultura şi creşterea animalelor; persoană care face parte din ţărănime; sătean. — **Ţară** + suf. *-an.*

ŢĂRÁNCĂ, *ţărănci,* s.f. **1.** Femeie care locuieşte în mediul rural; săteancă. **2.** (Iht.; reg.) Ocheană, babuşcă. [Pl. şi: *ţărance*] — **Ţăran** + suf. *-că.*

ŢĂRĂNCÚŢĂ, *ţărăncuţe,* s.f. Diminutiv al lui *ţărancă;* ţărancă tânără, fată de ţăran. — **Ţărancă** + suf. *-uţă.*

ŢĂRĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ţărăneşti,* adj. Care aparţine ţăranilor, care provine de la ţărani, de ţăran. F (Substantivat, f. art.) Dans popular răspândit în nordul Moldovei, cu mişcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. — **Ţăran** + suf. *-esc.*

ŢĂRĂNÉŞTE adv. În felul ţăranilor, ca ţăranii. — **Ţăran** + suf. *-eşte.*

ŢĂRĂNÍE, (**2**) *ţărănii,* s.f. **1.** Condiţia, starea, viaţa de ţăran. **2.** Vorbă, expresie ţărănească. F (Peior.) Bădărănie, mojicie, grosolănie. — **Ţăran** + suf. *-ie.*

ŢĂRĂNÍME s.f. Populaţia mediului sătesc ocupată nemijlocit cu cultivarea pământului şi creşterea animalelor; totalitatea ţăranilor, mulţime de ţărani. — **Ţăran** + suf. *-ime.*

ŢĂRĂNÍSM s.n. (Rar) **1.** Curent de idei şi doctrină politică de partid dezvoltate în perioada dintre cele două războaie mondiale. **2.** Tendinţa unor scriitori de a-şi alege motive de inspiraţie din viaţa ţărănească. **3.** Vorbă, faptă, comportare grosolană, jignitoare. — **Ţăran** + suf. *-ism.*

ŢĂRĂNÍST, -Ă, *ţărănişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Rar) Care se face pentru ţărani, în interesul ţăranilor. **2.** S.m. şi f. Membru al unui partid ţărănesc. — **Ţăran** + suf. *-ist.*

ŢĂRĂNÓI, *ţărănoi,* s.m. **1.** (Fam.) Augmentativ al lui *ţăran.* **2.** (Peior.) Om bădăran, mitocan, mojic. — **Ţăran** + suf. *-oi.*

ŢĂRĂNÓS, -OÁSĂ, *ţărănoşi, -oase,* adj. Cu apucături de ţăran. — **Ţăran** + suf. *-os.*

ŢĂRÂNĂ, (**2**) *ţărâne,* s.f. **1.** Pământ sfărâmat mărunt. F Pământul cu care se acoperă sicriul, cu care se umple groapa, mormântul. G Expr. *Fie-i ţărâna uşoară!* = (formulă folosită când se vorbeşte despre un mort) odihnească-se în pace! *Praf şi ţărână* = nimic. F Stratul de la suprafaţă (sau de la mică adâncime) al pământului. G Expr. *A se aşterne ţărânii* = a se întinde la pământ. **2.** Fig. Trup neînsufleţit, oseminte; rămăşiţe pământeşti. [Var.: (reg.) **ţărnă** s.f.] — **Ţară** + suf. *-ână.*

ŢĂRÂNÓS, -OÁSĂ, *ţărânoşi, -oase,* adj. (Despre pământ) Fărâmicios; afânat. — **Ţărână** + suf. *-os.*

ŢĂRCALÁN s.n. v. **ţărcălam.**

ŢĂRCĂLÁM, *ţărcălamuri,* s.n. (Reg.) **1.** Unealtă asemănătoare cu compasul, folosită mai ales în dulgherie. **2.** Cerc luminos care se observă în jurul unui astru sau al unei alte surse de lumină. [Pl. şi: *ţărcălame.* — Var.: **ţărcalán, ţircălán** s.n.] — Din magh. **circalom.**

ŢĂRCUÍ, *ţărcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A adăposti, a închide vitele, oile într-un ţarc (**1**). **2.** P. gener. A împrejmui, a îngrădi. — **Ţarc** + suf. *-ui.*

ŢĂRCUŞÓR, *ţărcuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *ţarc.* — **Ţarc** + suf. *-uşor.*

ŢĂRIGRĂDEÁN, -Ă adj., s.m. v. **ţarigrădean.**

ŢĂRIŞOÁRĂ, *ţărişoare,* s.f. Diminutiv al lui *ţară.* — **Ţară** + suf. *-işoară.*

ŢĂRM, *ţărmuri,* s.n. Fâşie de pământ de-a lungul unei ape mari; *p. ext.* regiune de lângă o apă mare. F Fig. Tărâm, ţinut, meleag. [Var.: (înv.) **ţármur, ţărmure** s.n.] — Din **ţărmur** (înv., probabil < lat.).

ŢĂRMUÍ, *ţărmuiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A trage, a se opri la ţărm. — **Ţărm** + suf. *-ui.*

ŢĂRMUITÓR, -OÁRE, *ţărmuitori, -oare,* adj. (Rar) Care mărgineşte ceva; înconjurător. [Pr.: *-mu-i-*] — **Ţărmui** + suf. *-tor.*

ŢÁRMUR s.n. v. **ţărm.**

ŢÁRMURE s.n. v. **ţărm.**

ŢĂRMUREÁN, -Ă, *ţărmureni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** S.m. şi f. (Rar) Persoană care locuieşte pe ţărmul unei ape. **2.** Adj. (Înv.; despre ţări, aşezări etc.) Riveran. — **Ţărmure** + suf. *-an.*

ŢĂRMURÍ, *ţărmuresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mărgini, a limita, a pune hotar; *p. ext.* a îngrădi, a stăvili. F Refl. (Înv.; despre ţări, regiuni) A se învecina, a se mărgini cu... **2.** Refl. (Înv.) A trage la ţărm, a aborda; a ţărmui. — Din **ţărm** (sau **ţărmur**).

ŢĂRMURÍT, -Ă, *ţărmuriţi, -te,* adj. (Rar) Limitat; restrâns. — V. **ţărmuri.**

ŢÁRNĂ s.f. v. **ţărână.**

ŢĂRÚŞ, *ţăruşi,* s.m. Par scurt, ascuţit la un capăt, care se înfige în pământ şi care serveşte pentru a fixa sau a lega ceva de el sau pentru a stabili un hotar, o linie de demarcaţie etc. — Et. nec.

ŢĂŢÍCĂ, *ţăţici,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *ţaţă.* — **Ţaţă** + suf. *-ică.*

ŢÂFNĂ, *ţâfne,* s.f. (Pop. şi fam.) **1.** Ifos, aroganţă; trufie F Arţag. G Expr. *A-i sări (cuiva) ţâfna* = a se mânia. *A umbla cu ţâfna în nas* = a fi mereu gata de ceartă. **2.** Cobe (**1**). — Din ngr. **tsífna.**

ŢÂFNÍ, *ţâfnesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A pufni pe nas de mânie, a vorbi cu ciudă. F (Despre animale) A sufla cu putere pe nări, a sforăi. — Din **ţâfnă.**

ŢÂFNÓS, -OÁSĂ, *ţâfnoşi, -oase,* adj. (Pop.) Îngâmfat, arogant. F Supărăcios, capricios, arţăgos. — **Ţâfnă** + suf. *-os.*

ŢÂHLĂ s.f. v. **sihlă.**

ŢÂHLÍŞ, *ţâhlişuri,* s.n. (Reg.) Tufiş des. — **Ţâhlă** + suf. *-iş.*

ŢÂMBURÚC, *ţâmburuce,* s.n. Ţumburuş. — Cf. ţ u m b u r u ş.

ŢÂMBURÚŞ s.n. v. **ţumburuş.**

ŢÂNC, *ţânci,* s.m. **1.** (Fam.; uneori depr.) Copilaş, băieţaş. [Var.: (reg.) **ţinc** s.m.] — Din magh. **cenk.**

ŢÁNCĂ, *ţânce,* s.f. (Rar) Fetiţă, copiliţă. — Din **ţânc.**

ŢÁNDĂRĂ s.f. v. **ţandără.**

ŢÂNGẮU s.m. v. **ţingău.**

ŢÂNŢÁR[1], *ţânţari,* s.m. Numele mai multor insecte din ordinul dipterelor, cu corpul şi cu picioarele lungi şi subţiri, cu aripi înguste, ale căror larve se dezvoltă la cele mai multe specii în ape stătătoare, iar adulţii se hrănesc cu sânge, unele specii transmiţând prin înţepături frigurile palustre, altele, în stare larvară, atacând culturile de ciuperci, varză, grâu etc. *(Culex).* G Expr. *A face din ţânţar armăsar* = a exagera. — Lat. **zinzalus.**

ŢÂNŢÁR[2], *ţânţari,* s.m. (La pl.) Nume dat populaţiei aromâne din Macedonia de populaţia slavă localnică; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. — Et. nec.

ŢÂNŢĂRÁŞ, *ţânţăraşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *ţânţar[1].* — **Ţânţar[1]** + suf. *-aş.*

ŢÂNŢĂRÍME s.f. Mulţime de ţânţari[1]. — **Ţânţar[1]** + suf. *-ime.*

ŢÂPURÍ, *ţâpuresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scoate un strigăt ascuţit, puternic şi prelung de bucurie, de îndemn, de chemare în timpul cântecului. — Din **ţipa.**

ŢÂPURITOÁRE, *ţâpuritoare,* s.f. (Reg.) Femeie care ţâpureşte. — **Ţâpuri** + suf. *-toare.*

ŢÂPURITÚRĂ, *ţâpurituri,* s.f. (Reg.) Strigătură (**1**) specifică în cântecele maramureşene. — **Ţâpuri** + suf. *-ătură.*

ŢÂR[1] interj. **1.** (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul intermitent produs de greier şi de alte insecte sau de un lichid care se scurge picurând de undeva. **2.** (Cu „r" prelungit) Cuvânt care redă sunetul produs de o sonerie, de un clopoţel, de un telefon. [Var.: **ţârc** interj.] — Onomatopee.

ŢÂR[2], *ţâri,* s.m. **1.** Scrumbie mică de mare, care se pescuieşte primăvara şi se consumă mai ales sărată şi uscată. **2.** Fig. Om foarte slab. — Din ngr. **tsíros.**

ŢÁRĂ, *ţâre,* s.f. (Pop.) Ruptură, zdreanţă. G Loc. adj. şi adv. *O ţâră* = puţin, niţel. G Expr. *A se face ţâră* = **a)** a se rupe, a se face bucăţi; **b)** a se ghemui de frică. — Et. nec.

ŢÂRÂÍ[1], *ţârâiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A cârpi, a ţese (ciorapi). — Et. nec.

ŢÂRÂÍ[2], *ţârâi,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A cădea sau a face să cadă picătură cu picătură, a curge sau a face să curgă câte puţin, cu intermitenţă (producând un zgomot caracteristic). F Intranz. unipers. A bura[1]. **2.** Intranz. (Despre insecte şi despre unele păsări) A scoate sunete caracteristice, ascuţite, scurte şi repetate; a ţârâi (**1**). **3.** Intranz. (Despre sonerie) A suna, a zbârnâi. **4.** Intranz. (Rar; despre instrumente cu coarde) A răsuna în vibraţii scurte şi tremurătoare, lipsite de adâncime; (despre muzicanţi) a cânta în acest mod. [Var.: **ţârcâí** vb. IV] — **Ţâr[1]** + suf. *-âi.*

ŢÂRÂIÁLĂ, *ţârâieli,* s.f. Faptul de *a ţârâi[2];* (concr.) ploaie uşoară şi de scurtă durată. [Pr.: *-râ-ia-*. — Var.: **ţârcâiálă** s.f.] — **Ţârâi[2]** + suf. *-eală.*

ŢÂRÂÍT[1] adv. (În legătură cu modul de a cânta la un instrument cu coarde) Din vârful arcuşului, fără rezonanţă; tremurat. — Din **ţârâi[2].**

ŢÂRÂÍT[2], *ţârâituri,* s.n. Faptul de *a ţârâi[2];* (concr.) sunetul, zgomotul produs astfel; ţârâitură. — V. **ţârâi[2].**

ŢÂRÂÍTA s.f. art. (În loc. adv.) *Cu ţârâita* = puţin câte puţin. — Din **ţârâi[2].**

ŢÂRÂITÚRĂ, *ţârâituri,* s.f. Ţârâit[2]. [Pr.: *-râ-i-*. — Var.: **ţârcâitúră** s.f.] — **Ţârâi**[2] + suf. *-tură.*

ŢÂRC interj. v. **ţâr**[1].

ŢÂRCÂÍ vb. IV v. **ţârâi**[2].

ŢÂRCÂIÁLĂ s.f. v. **ţârâială.**

ŢÂRCÂITÚRĂ s.f. v. **ţârâitură.**

ŢÂRCÓVNIC, *ţârcovnici,* s.m. (Pop.) Persoană care are în grijă curăţenia şi buna rânduială a unei biserici; *p. ext.* cântăreţ, dascăl de biserică. — Din sl. **ţŭrkovĭnikŭ.**

ŢÂRCOVNICÉSC, -EÁSCĂ, *ţârcovniceşti,* adj. (Pop.) Care ţine de ţârcovnic, privitor la ţârcovnic. — **Ţârcovnic** + suf. *-esc.*

ŢÂRÍCĂ s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ţâră;* ţârucă, ţârişoară. — **Ţâră** + suf. *-ică.*

ŢÂRIŞOÁRĂ s.f. (Reg.) Ţârică. — **Ţâră** + suf. *-işoară.*

ŢÂRLĂÍ vb. IV v. **ţârlâi.**

ŢÂRLÂÍ, *ţârlâi,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre instrumente muzicale) A scoate sunete monotone şi puţin armonioase; (despre instrumentişti) a cânta în acest fel. [Var.: **ţârlăí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică.

ŢÂRLÂÍT, *ţârlâituri,* s.n. Acţiunea de *a ţârlâi* şi rezultatul ei. [Var.: **ţurluít** s.n.] — V. **ţârlâi.**

ŢÂRLÂITÓR, -OÁRE, *ţârlâitori, -oare,* adj. (Rar) Care ţârlâie. F (Substantivat, f.) Instrument muzical stricat, dezacordat. [Pr.: *-lâ-i-*] — **Ţârlâi** + suf. *-tor.*

ŢÂRLÂITÚRĂ, *ţârlâituri,* s.f. (Rar) Cântare monotonă şi puţin armonioasă dintr-un instrument muzical. [Pr.: *-lâ-i-*] — **Ţârlâi** + suf. *-tură.*

ŢĂRÚCĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *ţără;* ţărică, ţărişoară. G Expr. *Nici ţărucă* = lipsit cu totul de … — **Ţără** + suf. *-ucă.*

ŢĂŞNÍ, *ţăşnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lichide, aburi; la pers. 3) A ieşi cu presiune printr-o crăpătură sau printr-o deschizătură. F A sări, a împroşca. **2.** (Despre fiinţe) A apărea, a sări, a ieşi de undeva pe neaşteptate; a intra brusc undeva, a da buzna. F A porni brusc, a se repezi, a se năpusti. **3.** A se ivi deodată, a izbucni cu putere, a irupe. — Din **ţâşt.**

ŢĂŞNÍRE, *ţăşniri,* s.f. Acţiunea de *a ţâşni* şi rezultatul ei; apariţie, săritură bruscă. — V. **ţâşni.**

ŢĂŞNITÓR, -OÁRE, *ţâşnitori, -oare,* adj. Care ţâşneşte. G *Fântână ţâşnitoare* = fântână arteziană, v. *artezian.* — **Ţâşni** + suf. *-tor.*

ŢĂŞNITÚRĂ, *ţâşnituri,* s.f. Faptul de a ţâşni; (concr.) ceea ce a ţâşnit de undeva. — **Ţâşni** + suf. *-tură.*

ŢÂŞT interj. v. **ţuşti.**

ŢÂŞTI interj. v. **ţuşti.**

ŢÂŞTI-BÂŞTI, *ţâşti-bâşti,* s.m. şi f. Om de statură mică, slab şi care nu are astâmpăr. F Om (tânăr) neînsemnat. — Formaţie onomatopeică de la **ţâşti.**

ŢĂŢÁCĂ, *ţăţace,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *ţaţă.* — **Ţaţă** + suf. *-acă.*

ŢĂŢĂ, *ţăţe,* s.f. **1.** (Pop.) Sân, mamelă. G Loc. adj. *De ţâţă* = (despre copii) sugar. G Loc. adv. *La ţâţă* = la sân, la piept. G Expr. *A da ţâţă* = a da să sugă, a alăpta. *A avea ţâţă* = a avea lapte suficient pentru a-şi alăpta copilul. **2.** Gurguiul urciorului, prin care se bea apă. **3.** (Pop.) Celulă în care se dezvoltă matca albinelor. **4.** Compuse: (Bot.) *ţâţa-caprei* = **a)** barba-caprei; **b)** plantă erbacee cu frunzele alungite, cu florile galbene-aurii *(Tragopogon pratensis); ţâţa-oii* = **a)** degetar; **b)** ciuboţica-cucului; *ţâţa-vacii* = **a)** varietate de viţă-de-vie care produce struguri cu boabe lunguieţe, cărnoase; razachie *(Vitis);* **b)** ciuboţica-cucului; **c)** plantă erbacee cu frunzele dispuse în rozetă şi cu florile galbene, aşezate în umbele la vârful tulpinii *(Primula elatior); ţâţa-fiului* = plantă de munte cu rizom scurt şi gros, tulpină înaltă, frunze ovale şi flori roşii *(Polygonum bistorca); ţâţa-mielului* = urechelniţă; *ţâţa-oilor* = arnică. — Lat. ***titia.**

ŢĂŢÁI, *ţăţâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre animale şi insecte) A târâi[2] (**2**). **2.** (Despre oameni) A scoate un sunet asemănător cu un „ţ" prelungit care exprimă nemulţumire, dezaprobare etc. **3.** A tremura. G Expr. *A-i ţâţâi (*cuiva) *inima* (sau, fam., *fundul)* = a-i fi foarte frică, a tremura de frică. — Onomatopee.

ŢĂŢĂÍT, *ţâţâituri,* s.n. Faptul de *a ţâţâi;* (concr.) sunet ascuţit, strident. — V. **ţâţâi.**

ŢĂŢÂNĂ, *ţâţâni,* s.f. **1.** Balama. G Expr. *A scoate (*pe cineva) *din ţâţâni* = a supăra rău, a înfuria pe cineva, a scoate din sărite. *A-şi ieşi din ţâţâni* = a-şi pierde răbdarea, a se înfuria. **2.** Porţiune unde cele două valve ale unei scoici sunt unite printr-un ligament elastic. **3.** (Pop.) Rădăcina unui furuncul. — Lat. ***titina.**

ŢĂŢIŞOÁRĂ, *ţâţişoare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ţâţă* (**1**); ţâţucă. — **Ţâţă** + suf. *-işoară.*

ŢĂŢÓS, -OÁSĂ, *ţâţoşi, -oase,* adj. (Pop.; rar la m.) Cu sânii mari. — **Ţâţă** + suf. *-oasă.*

ŢĂŢÚCĂ, *ţâţuci,* s.f. (Reg.) Ţâţişoară. — **Ţâţă** + suf. *-ucă.*

ŢEÁPĂ, (**1, 2, 3, 4, 5**) *ţepi,* s.f., (**6**) *ţepe,* s.f. **1.** Par lung şi ascuţit la un capăt (folosit în trecut ca instrument de tortură); *p. restr.* vârful unui astfel de par. **2.** Prelungire ascuţită şi ţepoasă la spicele cerealelor; (la pl.) resturile tulpinilor unor păioase, rămase în pământ după cosire. **3.** (În forma *ţep*; mai ales la pl.) Ghimpe, aşchiuţă, spin. **4.** (În forma *ţep*; mai ales la pl.) Păr aspru, ghimpos care acoperă corpul unor animale. **5.** Aşchie. **6.** (Fam.) Înşelăciune. [Var.: **ţep** s.m.] — Cf. sl. *čepati.*

ŢEÁPĂN, -Ă, *ţepeni, -e,* adj. **1.** Care este lipsit de elasticitate, care nu se mlădiază; tare, rigid, neclintit, fix. F Înţepenit, anchilozat. F Încremenit, înlemnit, inert; *p. ext.* lipsit de viaţă, mort. **2.** (Despre construcţii, obiecte) Solid[2], trainic. **3.** (Despre fiinţe) Voinic, robust, puternic, viguros. **4.** (Pop.) Strașnic, grozav (de tare, de mare, de mult). — Din sl. **čepĕnŭ.**

ŢEÁRĂ s.f. v. **ţară.**

ŢEÁRINĂ s.f. v. **ţarină[1].**

ŢEÁSTĂ, *ţeste,* s.f. (Pop.) **1.** Cutie craniană, craniu, scâfârlie, hârcă; *p. ext.* cap[1]. **2.** Carapace. — Lat. **testa.**

ŢEÁVĂ, *ţevi,* s.f. Piesă de metal, de material plastic, de cauciuc etc., de formă cilindrică şi goală în interior, cu lungime mare în raport cu diametrul ei exterior, realizată prin deformare plastică, prin turnare sau prin sudură şi având numeroase utilizări. G *Ţeavă de extracţie* = ţeavă de oţel cu diametrul relativ mic, utilizată la sondele de extracţie a petrolului în vederea formării unei conducte. F (La armele de foc) Cilindru de oţel prin care trece proiectilul. F Tub cilindric sau conic, folosit în întreprinderile textile ca suport pentru înfăşurarea firelor. — Din sl. **cĕvi.**

ŢECHÍN, *ţechini,* s.m. Veche monedă de aur, arabă şi italiană. — Din it. **zecchino.**

ŢEL, *ţeluri,* s.n. **1.** Punct, loc la care cineva vrea să ajungă; *p. ext.* obiectiv către care tinde cineva, punct final; scop. **2.** (Înv.) Punct, semn care se ochește, care trebuie nimerit când se trage cu o armă; ţintă. F Cătarea puştii. G Loc. adv. *În ţel* sau *în ţelul puştii* = în bătaia puştii. F Dispozitiv de ochire aşezat în interiorul lunetei unei arme. — Cf. germ. Ziel, rus. ţel, magh. cel.

ŢÉLINĂ[1], *ţeline,* s.f. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu frunze mari, penate, cu flori albe, cu un rizom gros, globulos şi cărnos, cultivată ca plantă culinară *(Apium graveolens).* — Din ngr. **sélinon.**

ŢÉLINĂ[2], *ţelini,* s.f. **1.** Pământ care nu s-a lucrat niciodată sau care a fost lăsat mulţi ani nelucrat; pârloagă. **2.** Păşune, făneaţă (naturală sau semănată). — Din bg., sb. **celina.**

ŢELINÓS, -OÁSĂ, *ţelinoşi, -oase,* adj. (Despre pământ) Nelucrat, necultivat; înţelenit. — **Ţelină[2]** + suf. *-os.*

ŢENCÚŞĂ, *ţencuşe,* s.f. (Reg.) **1.** Bucăţică lunguiaţă şi ascuţită care se taie şi se scoate dintr-un pepene, dintr-o pâine etc. pentru a fi gustată. F Aşchie. **2.** Numele unui joc asemănător cu ţintarul. — Et. nec. Cf. germ. Zinke.

ŢEP s.m. v. **ţeapă.**

ŢEPÓS, -OÁSĂ, *ţepoşi, -oase,* adj. Care are ţepi; ghimpos. — **Ţeapă** + suf. *-os.*

ŢEPOŞÍCĂ, *ţepoşici,* s.f. **1.** Plantă din familia gramineelor, cu tulpina rigidă şi aspră în partea superioară, cu frunze subţiri, rigide, aspre şi cu spice lungi *(Nardus stricta).* **2.** Plantă păroasă din familia umbeliferelor, cu frunze penate, cu flori albe sau trandafirii dispuse în umbele compacte şi cu fructul acoperit de peri aspri *(Tordylium maximum).* — **Ţepos** + suf. *-ică.*

ŢEPÚŞĂ, *ţepuşe,* s.f. **1.** Par ascuţit, ţeapă; *p. restr.* vârf ascuţit al unui par. **2.** Aşchiuţă. F Ghimpe, spin. — **Ţeapă** + suf. *-uşă.*

ŢEREMÓNIE s.f. v. **ceremonie.**

ŢESÁLĂ, *ţesale,* s.f. **1.** Perie din metal cu care se curăţă pielea şi părul vitelor, îndeosebi al cailor. **2.** Fig. (Fam.) Bătaie zdravănă. — Din bg., sb. **česalo.**

ŢESĂLÁ, *ţesál,* vb. I. Tranz. **1.** A curăţa, a peria un animal cu ţesala (**1**). **2.** Fig. (Fam.) A bate zdravăn. [Prez. ind. şi: *ţesắl*] — Din **ţesală.**

ŢESĂLÁRE, *ţesălări,* s.f. Acţiunea de *a ţesăla* şi rezultatul ei. — V. **ţesăla.**

ŢESĂLÁT[1] s.n. Faptul de *a ţesăla.* — V. **ţesăla.**

ŢESĂLÁT[2], -Ă, *ţesălaţi, -te,* adj. Curăţat, periat cu ţesala. — V. **ţesăla.**

ŢESĂTÓR, -OÁRE, *ţesători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care ţese, care se ocupă cu meşteşugul ţesutului; muncitor care lucrează la un război de ţesut. — **Ţese** + suf. *-ător.*

ŢESĂTORÍE, (**2**) *ţesătorii,* s.f. **1.** Arta, meşteşugul ţesutului. **2.** Atelier, fabrică unde se fac diferite ţesături. — **Ţesător** + suf. *-ie.*

ŢESĂTÚRĂ, *ţesături,* s.f. **1.** Produs textil obţinut la războaiele de ţesut prin încrucişarea în unghi drept a unor fire de urzeală şi de bătătură; pânză, stofă sau alt obiect ţesut din fire textile. F Reparaţie făcută la un obiect de îmbrăcăminte printr-o cusătură specială. **2.** Felul în care este ţesută o pânză, o stofă etc. **3.** Fig. Structură, fel de compoziţie al unei opere, al unui lucru etc.; urzeală. F Împletire, întretăiere de lucruri de acelaşi fel. F Intrigă, uneltire. — **Ţese** + suf. *-ătură.*

ŢÉSE, *ţes,* vb. III. **1.** Tranz. A încrucişa în unghi drept două sisteme de fire la războiul de ţesut, trecând cu suveica bătătura prin urzeală, pentru a face o ţesătură. G Refl. pas. *Se ţese pânză multă.* **2.** Tranz. A cârpi un ciorap, o haină etc., făcând cu acul o cusătură specială. F A broda, a împodobi. **3.** Tranz. (Despre păianjeni) A-şi face pânza. **4.** Refl. recipr. Fig. A se încrucişa, a se întretăia (ca firele unei urzeli). F A se îmbina. **5.** Tranz. Fig. A pune la cale, a urzi o intrigă, un complot etc.; a unelti. — Lat. **texere.**

ŢÉSERE, *ţeseri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) ţese.* — V. **ţese.**

ŢEST, *ţesturi,* s.n. **1.** Obiect de lut ars sau de fontă de forma unui clopot, cu care se acoperă pâinea, mălaiul etc. puse la copt pe vatra încinsă. **2.** (Pop.) Carapace de broască ţestoasă. — Lat. ***testum.**

ŢESTÓS, -OÁSĂ, *ţestoşi, -oase,* adj. (Şi substantivat, f.) Acoperit de carapace. *Broască ţestoasă.* — **Ţest** + suf. *-os.*

ŢESÚT[1], *ţesuturi,* s.n. **1.** Faptul de *a ţese;* meşteşugul ţesătoriei. **2.** Ţesătură (**1**). **3.** Ansamblu de celule animale sau vegetale având aceeaşi structură şi aceleaşi funcţii într-un organism. *Ţesut nervos.* — V. **ţese.**

ŢESÚT[2], -Ă, *ţesuţi, -te,* adj. **1.** Care a fost confecţionat la războiul[2] mecanic sau manual. **2.** Care a fost cârpit[2]. — V. **ţese.**

ŢESUTOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament cu ţesuturi conservate în scopul refacerii organului bolnav. — **Ţesut** + **terapie** (după fr. *tissuthérapie).*

ŢEVÁR, *ţevare,* s.n. Aparat care serveşte la răcire, la îngheţare; cadă de răcire prin care trec ţevile la cazanul de fabricat ţuică. — **Ţeavă** + suf.*-ar.*

ŢEVĂRÍE, (**2**) *ţevării,* s.f. **1.** Totalitatea ţevilor unei instalaţii, ale unui aparat etc. **2.** Atelier, secţie dintr-o întreprindere în care se fabrică şi se prelucrează ţevi. — **Ţeavă** + suf. *-ărie.*

ŢEVIŞOÁRĂ, *ţevişoare,* s.f. Diminutiv al lui *ţeavă.* — **Ţeavă** + suf. *-işoară.*

ŢEVÓS, -OÁSĂ, *ţevoşi, -oase,* adj. (Rar) Gol în interior, găurit ca ţeava. — **Ţeavă** + suf. *-os.*

ŢEVUÍ, *ţevuiesc,* vb. IV. Tranz. A trece pe ţevi firele de bătătură de pe bobine, mosoare, sculuri, cu ajutorul sucalei, înainte de a se introduce în suveică. — **Ţeavă** + suf. *-ui.*

ŢEVUÍRE, *ţevuiri,* s.f. Acţiunea de *a ţevui* şi rezultatul ei. — V. **ţevui.**

ŢÍBĂ interj. (Reg.) Cuvânt cu care se alungă câinii. — Cf. ucr. ciba.

ŢÍCĂ, *ţică* s.m. (Fam.) Termen de adresare pentru un copil. — Din [băie]**ţică.**

ŢÍCLĂ, *ţicle,* s.f. (Reg.) Instrument pentru pescuit raci. — Et. nec.

ŢICLÁU, *ţicläuri,* s.n. (Reg.) Stâncă foarte ascuţită şi înaltă; vârf de munte sau de deal; pisc. — Din magh. **szikla.**

ŢICLEÁN, *ţicleni,* s.m. (Ornit.) Ţiclete. — Et. nec.

ŢICLÉTE, *ţicleţi,* s.m. (Reg.) Pasăre insectivoră cătărătoare, cu ciocul conic, drept şi cu penajul cenuşiu pe spate şi alb pe pântece; ţoi[1], ţiclean *(Sitta europaea).* — Et. nec.

ŢICLÍNC s.n. v. **ţiglină.**

ŢICLÍNG s.n. v. **ţiglină.**

ŢICNEÁLĂ, *ţicneli,* s.f. (Fam.) **1.** Sminteală, nebunie. **2.** Manie. — **Ţicni** + suf. *-eală.*

ŢICNÍ, *ţicnesc,* vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A-şi pierde puterea de judecată; a înnebuni, a se sminti, a se zăpăci, a se ţăcăni. — Cf. sb. ciknuti.

ŢICNÍT, -Ă, *ţicniţi, -te,* adj. **1.** (Fam.) Smintit, zăpăcit, ţăcănit, nebun. **2.** (Rar; despre obiecte) Plesnit[2], crăpat. — V. **ţicni.**

ŢICUÍ, pers. 3 *ţicuieşte,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre undiţă) A face o mişcare bruscă atunci când peştele muşcă din momeală; a zvâcni. — Et. nec.

ŢIDÚLĂ, *ţidule,* s.f. (Pop. şi fam.) Bucată (mică) de hârtie cuprinzând o însemnare scurtă (şi servind ca permis, ca dovadă, ca chitanţă etc.); bilet. — Din ucr. **cidula,** pol. **cedula.**

ŢIF s.m. (Rar) Iarbă cu firul cilindric, fără foi. — Et. nec.

ŢIGÁIE, *ţigăi,* adj. f. (Despre lână) Scurtă şi creaţă, moale, mătăsoasă; (despre oi) cu lână scurtă, creaţă şi mătăsoasă. F (Substantivat) Rasă de oi autohtonă, crescută pentru producţia de lână semifină, de carne şi lapte; oaie din această rasă. — Et. nec.

ŢIGÁN, -Ă, *ţigani, -e,* s.m. **1.** (Adesea peior.) Persoană aparţinând unui ansamblu de popoare originare din nord-vestul Indiei, care au migrat şi în nordul Africii şi, ulterior, şi în cele două Americi, diferenţiindu-se în mai multe grupuri şi ducând o viaţă seminomadă şi care vorbesc o limbă indo-europeană. G Expr. *A arunca moartea în ţigani* = a arunca vina pe altul. *A se muta ca ţiganul cu cortul* = a se muta foarte des; a fi nestatornic. *A se îneca ca ţiganul la mal* = a nu reuşi, a eşua într-o acţiune tocmai când era pe punctul de a o duce la bun sfârşit. *Tot ţiganul îşi laudă ciocanul,* se spune despre cei care se laudă cu ceea ce le aparţine. *E învăţat ca ţiganul cu ciocanul* (sau *cu scânteia),* se spune despre cei deprinşi cu nevoile. **2.** (Adesea peior.) Epitet dat unei persoane brunete. **3.** Epitet injurios dat unei persoane cu un comportament necivilizat — Din sl. **ciganinŭ.** Cf. rus. ţâgan.

ŢIGÁNCĂ, *ţigănci,* s.f. (Adesea peior.) Femeie care face parte din neamul romilor**;** soţie de rom; romă. **2.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Ţigan** + suf. *-că.*

ŢIGÁRĂ, *ţigări,* s.f. Sul mic făcut dintr-o hârtie foarte fină umplută cu tutun tăiat mărunt, care se aprinde la un capăt, iar din celălalt capăt (vârât între buze) se trage fumul în piept; ţigaretă (**1**). G *Ţigară de foi* = ţigară făcută din foi de tutun înfăşurate una peste alta; trabuc. — Din germ. **Zigarre.**

ŢIGARÉT, *ţigarete,* s.n. Ţigaretă (**2**). — Din [port]**ţigaret.**

ŢIGARÉTĂ, *ţigarete,* s.f. **1.** Ţigară. **2.** Tub mic de chihlimbar, de os, de lemn etc. (îngustat la unul dintre capete), în care se introduce ţigara pentru a o fuma; ţigaret. — Din germ. **Zigarette.**

ŢIGĂNÁŞ, *ţigănaşi,* s.m. **1.** (Adesea peior.) Ţigănuş (**1**). **2.** (Entom.; reg.) Scripcar. — **Ţigan** + suf. *-aş.*

ŢIGĂNÁTIC, -Ă, *ţigănatici, -ce,* adj. (Adesea peior.) Ca un ţigan, brun, negricios, oacheş. — **Ţigan** + suf. *-atic.*

ŢIGĂNĂRÍT s.n. (Înv.) Impozit care se plătea de către cei care aveau în posesie ţigani robi. — **Ţigan** + suf. *-ărit.*

ŢIGĂNCÚŞĂ, *ţigăncuşe,* s.f. (Adesea peior.) Diminutiv al lui *ţigancă;* ţigăncuţă. — **Ţigancă** + suf. *-uşă.*

ŢIGĂNCÚŢĂ, *ţigăncuţe,* s.f. (Adesea peior.)Ţigăncuşă. — **Ţigancă** + suf. *-uţă.*

ŢIGĂNEÁLĂ, (**2**) *ţigăneli,* s.f. (Peior.) **1.** Faptul de *a se ţigăni.* **2.** (La pl.) Vorbe urâte, insulte. — **Ţigăni** + suf. *-eală.*

ŢIGĂNÉL, *ţigănei,* s.m. (Reg.; adesea peior.) Ţigănuş. — **Ţigan** + suf. *-el.*

ŢIGĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ţigăneşti,* adj. (Adesea peior.) Care aparţine romilor, privitor la romi, de romi. — **Ţigan** + suf. *-esc.*

ŢIGĂNÉŞTE adv. Adesea peior.) Ca romii; în limba ţigănească. — **Ţigan** + suf. *-eşte.*

ŢIGĂNÍ, *ţigănesc,* vb. IV. Refl. (Peior.) A insista mult pentru a obţine ceva; a cere ceva cu încăpăţânare; *p. ext.* a se târgui, a se tocmi îndelung. — Din **ţigan.**

ŢIGĂNÍE, (**2, 3**) *ţigănii,* s.f. **1.** (Peior.) **1.** Totalitatea romilor care trăiesc în aceeaşi colectivitate; mulţime de romi; ţigănime. **2.** *P. ext.* Aşezare, parte a unei localităţi locuită de romi. **3.** Faptă, comportare urâtă; târguială excesivă. F Gălăgie, hărmălaie, scandal. — **Ţigan** + suf. *-ie.*

ŢIGĂNÍME s.f. (Adesea peior.) Ţigănie (**1**). — **Ţigan** + suf. *-ime.*

ŢIGĂNÓS, -OÁSĂ, *ţigănoşi, -oase,* adj. (Adesea peior.) **1.** Negricios, oacheş. **2.** Fig. Care are maniere urâte; care se tocmeşte mult; calic, zgârcit. — **Ţigan** + suf. *-os.*

ŢIGĂNÚŞ, *ţigănuşi,* s.m. (Adesea peior.) **1.** Diminutiv al lui *ţigan* **(1);** ţigănaş, ţigănel. **2.** Pasăre de baltă cu picioarele înalte, cu ciocul lung şi încovoiat în jos, cu spatele şi aripile negre cu reflexe verzui şi ruginii *(Plegadis falcinellus).* **3.** Peşte răpitor cu corpul scurt şi îndesat, de culoare închisă, stropit cu puncte negre *(Umbra krameri).* — **Ţigan** + suf. *-uş.*

ŢIGĂRÁR, *ţigărari,* s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare albastră-verzuie cu reflexe aurii, care îşi depune ouăle pe frunzele anumitor plante pe care le răsuceşte în formă de ţigară de foi *(Byctiscus betulae).* — **Ţigară** + suf. *-ar.*

ŢIGÁI, *ţigâi,* s.m. (Reg.) Specie de gândac mare, negru cu pete galbene, care trăieşte prin pădurile de conifere (*Hylobius abietis).* — Et. nec.

ŢIGHÉR, (**2**) *ţigheruri,* s.n. (Reg.) **1.** Zeamă care se stoarce din tescovină. **2.** Sortiment, porţie de ţigher (**1**). — Din magh. **csiger.**

ŢIGLÁR, *ţiglari,* s.m. Persoană care face ţigle[1] sau care acoperă clădirile cu ţiglă[1]. — **Ţiglă[1]** + suf. *-ar.*

ŢÍGLĂ[1], *ţigle,* s.f. Piesă de argilă arsă, de sticlă, de mortar, de ciment, în formă de placă, folosită la învelit casele. — Din sb. **cigla.**

ŢÍGLĂ[2], *ţigle,* s.f. (Reg.) Vergea de lemn sau de metal ascuţită la un capăt, în care se înfige carnea pentru a o frige; frigare. — Cf. germ. Zacke.

ŢIGLĂRÍE, *ţiglării,* s.f. Loc unde se fac sau se vând ţigle[1]. — **Ţiglă[1]** + suf. *-ărie.*

ŢIGLÍNĂ, *ţigline,* s.f. Lamă de oţel (cu mâner), folosită la răzuirea parchetului. [Var.: **ţiclínc, ţiclíng** s.n.] — Din germ. **Ziehklinge.**

ŢIGNÁL s.n. v. **semnal.**

ŢIITÓR, -OÁRE, *ţiitori, -oare,* s.f., adj. **1.** S.f. (Pop.) Concubină. **2.** S.f. pl. Loc unde stă vânătorul la pândă; loc pe unde trece vânatul. **3.** Adj. (Înv.) Care ţine mult timp; durabil. [Pr.: *ţi-i-*] — **Ţine** + suf. *-itor.*

ŢIITÚRĂ, *ţiituri,* s.f. (Pop.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *ţi-i-*] — **Ţine** + suf. *-itură.*

ŢILÍNDRU[1], *ţilindri,* s.m. (Pop.) Sticlă de lampă. — Din germ. **Zilinder.**

ŢILÍNDRU[2] s.n. v. **cilindru.**

ŢIMÁRĂ s.f. v. **ţimir.**

ŢIMBÁL s.n. v. **ţambal.**

ŢIMBÁLĂ s.f. v. **ţambal.**

ŢIMÍR, (**1**) *ţimire,* s.n., (**2**) *ţimiri,* s.m. **1.** S.n. (Înv.) Emblemă care serveşte drept semn distinctiv al unei familii nobile, al unui oraş, al unei corporaţii sau membrilor ei, al unei ţări etc. **2.** S.m. Denumire dată în Evul Mediu, în Ţările Române, călăuzei şi însoţitorului oficial al unui străin, mai cu seamă de la hotare până la Curtea domnească. [Pl. şi: (**1**) *ţimiruri.* — Var.: **ţimără** s.f.] — Din magh. **cimer.**

ŢINC[1], *ţincuri,* s.n. Fiecare dintre proeminenţele tăiate la capetele a două scânduri (alternând cu câte o scobitură) pentru a permite o îmbucare solidă în unghi a celor două scânduri. — Din germ. **Zinke.**

ŢINC[2] s.m. v. **ţânc.**

ŢINCÁR, *ţincari,* s.m. (Reg.) Copil, ţânc. — **Ţinc[2]** + suf. *-ar.*

ŢÍNCVAIS s.n. Oxid de zinc, de culoare albă, folosit în vopsitorie şi în industria cauciucului; alb de zinc. — Din germ. **Zinkweiss.**

ŢÍNE, *ţin,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A avea ceva în mână (sau în braţe etc.) şi a nu lăsa să scape. G Expr. *A-i ţine* (cuiva) *lumânarea* (sau *lumina)* = **a)** a fi naş cuiva la cununie; **b)** a sta lângă cineva în ultimele clipe ale vieţii cu o lumânare aprinsă în mână (după un vechi obicei creştin). *A-i ţine* (cuiva) *cununa* = a fi naş (cuiva) la cununie. *A ţine frânele ţării* (sau *împărăţiei* etc.) = a conduce, a stăpâni, a guverna o ţară etc. *A ţine pe cineva* (sau *ceva) în mână* = a avea pe cineva (sau ceva) în puterea sa, a dispune de cineva (sau de ceva) după bunul-plac; a avea pe cineva (sau ceva) la mână. *A ţine ursita* (sau *soarta) cuiva (în mână)* = a fi stăpân pe viaţa cuiva şi a dispune de ea după bunul său plac. G (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", „de după" sau „pe după", arată partea de care se apucă) *Ţinem pe bunic de mână.* (Refl. recipr.) *Mergeau ţinându-se de mână.* G Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", arată partea sau capătul de care e apucat un obiect sau chiar obiectul însuşi) *Ţine de nuia.* F (La

imper.) Ia! primește! F (Determinat prin „în brațe” sau „îmbrățișat”) A cuprinde pe cineva cu brațele în semn de dragoste, de prietenie; a îmbrățișa. F (Determinat prin „în mână”) A mânui o armă, o unealtă, un instrument etc. F (La volei, polo pe apă etc.; în expr.) *A ține mingea* = a opri mingea în mâini mai mult timp decât este regulamentar, înainte de a o pasa sau de a o trimite adversarului. **2.** A susține un obiect greu (ridicat de la pământ) și a nu-l lăsa să cadă. **3.** A sprijini pe cineva să nu cadă. F Intranz. A nu lăsa ca ceva care atârnă sau plutește să cadă sau să se scufunde. **4.** A cuprinde, a purta, *p. ext.* a suporta. G Expr. *A nu-l (mai) ține pe cineva pământul* = a nu mai putea fi suportat din cauza răutății, fărădelegilor etc. *A nu-l (mai) ține pe cineva locul* = a nu mai putea de bucurie, de nerăbdare etc. *A nu-l mai ține* (pe cineva) *pielea* = a fi foarte fericit, foarte mândru. **II. 1.** Refl. A se prinde cu mâinile de ceva sau de cineva. F A apăsa, a comprima o parte a corpului (pentru a-i încetini funcția, a potoli o senzație dureroasă etc.). F A se menține într-un loc, a nu se prăbuși, a nu cădea de undeva. *Se ține tare în șa.* **2.** Refl. A fi prins sau fixat ușor de ceva, a fi legat prea slab de ceva. *Se ținea numai într-un cui.* F Intranz. și refl. A fi bine fixat sau înțepenit undeva (și a nu se desface, a nu se desprinde, a nu ceda). *Cuiul (se) ține bine.* **3.** Refl. (Cu determinări introduse prin prep. „de” sau „după”) A merge în urma cuiva, păsind cât mai aproape de el și a nu-l părăsi nicio clipă; *p. ext.* a fi mereu împreună cu cineva, a fi nelipsit de lângă cineva. F A sta mereu în drumul, în preajma sau în urma cuiva, stăruind cu o rugăminte; a urmări pe cineva cu stăruințele sale, cu insistențele sale pentru a-i câștiga simpatia, dragostea. F A se lua după cineva, a imita pe cineva, a lua ca exemplu, ca model pe cineva. **4.** Refl. (Cu determinări modale) A urma unul după altul, a se înșirui. *Automobilele se țineau lanț.* **5.** Refl. A se îndeletnici mult (sau numai) cu..., a se preocupa neîntrerupt (sau numai) de..., a nu se lăsa de... G Expr. *A se ține de ale sale* = a-și vedea de treabă. **6.** Intranz. și refl. A face parte integrantă dintr-un tot; (despre unelte) a face parte dintr-un sortiment, dintr-o garnitură etc. F A face parte din bunurile cuiva, a aparține cuiva. **7.** Intranz. A se referi la..., a fi în legătură cu..., a face parte din... F A fi de datoria, de competența cuiva; a privi, a interesa pe cineva. **8.** Intranz. A fi legat sufletește de ceva; *p. ext.* a avea pentru cineva o afecțiune puternică, a iubi pe cineva. F (Cu determinări introduse prin prep. „cu”) A lua apărarea sau partea cuiva, a susține pe cineva, a fi de partea cuiva. **9.** Intranz. (Urmat de un verb la conjunctiv) A dori mult ca ceva să se întâmple, să se facă sau să fie; a simți imboldul de a face ceva. **III. 1.** Tranz. A face ca trupul (sau o anumită parte a lui) să stea mai mult timp într-o anumită poziție sau atitudine. G Expr. *A ține nasul sus* sau (refl.) *a se ține cu nasul pe sus* = a fi obraznic, încrezut, pretențios. *A ține capul sus* sau (refl.) *a se ține cu capul pe sus* = a fi mândru, orgolios. F (Pop.) A se uita fix la cineva sau ceva. **2.** Tranz. A face pe cineva sau ceva să stea un timp oarecare într-un anumit loc. F Expr. *A ține* (pe cineva sau ceva) *în evidență* = a avea (pe cineva sau ceva) în vedere; a da o atenție deosebită. *A ține* (ceva) *în suspensie* = a nu se pronunța sau a nu se hotărî (asupra unui lucru). F A da cuiva locuință, sălaș, cazare; a nu lăsa (pe cineva) să plece în altă parte. F (Cu determinări introduse prin prep. „la” sau „în”) A sili, a forța pe cineva să stea într-un anumit loc. G Expr. *A ține* (pe cineva) *la pastramă* = a lăsa pe cineva să rabde de foame. F A lipsi pe cineva de libertate, a-l face să stea închis, legat. **3.** Tranz. A face ca cineva sau ceva să nu se poată mișca din loc (prinzându-l cu mâinile sau legându-l); a imobiliza. G Expr. *A ține pe cineva sub papuc* (sau *sub picior)* = a stăpâni, a domina pe cineva. **4.** Tranz. A face ca cineva sau ceva să stea sau să rămână un timp oarecare într-o anumită stare; a menține. **5.** Tranz. (Cu determinările „pe loc” sau „în loc”) A opri pe cineva sau ceva din mersul său, făcându-l să rămână pe loc, a-l împiedica să-și urmeze drumul. G Expr. *A-i ține cuiva drumul* (sau *calea)* = **a)** a opri pe cineva din drumul său, împiedicându-l să treacă înainte; a sta în calea cuiva; **b)** a păndi trecerea cuiva, a aștepta pe cineva în drum și a-l opri pentru a-i adresa o rugăminte; **c)** (pop.) a urmări pe cineva în mod insistent (pentru a-i câștiga bunăvoința, dragostea); a fi mereu în calea cuiva. *A ține drumul* (sau *calea, drumurile)* = **a)** a practica tâlhăria la drumul mare; **b)** a umbla fără rost, haimana. (Pop.) *A-i ține cuiva drumul legat* = a împiedica acțiunile cuiva, libertatea cuiva. *A ține* (pe cineva) *de vorbă* = a sta de vorbă cu cineva (nelăsându-l să-și vadă de lucru). **6.** Tranz. A face pe cineva să aștepte. **7.** Refl. (Rar) A sta mai mult timp într-un anumit loc. G Expr. *A se ține în rezervă* (sau *la o parte, la distanță)* = a nu lua parte la ceva, a se abține de la ceva. *A se ține sufletul în cineva* = a fi viu, a trăi. F (Pop.) A-și duce traiul, a viețui, a trăi (undeva). **8.** Refl. A sta într-o anumită poziție, a lua sau a avea o anumită atitudine sau ținută. *Se ținea drept.* G Expr. *A nu se mai (putea) ține pe (*sau *în) picioare* = a cădea (de osteneală, de somn, de boală etc.). **9.** Refl. (Pop., determinat prin „mândru”, „mare”, „tare” sau un echivalent al acestora) A fi mândru, încrezut; a se mândri, a-și lua aere de superioritate, a face pe grozavul. **10.** Tranz. A înfrâna, a stăpâni, a domina un sentiment, o pornire etc. *Abia își ține lacrimile.* (Refl.) (Urmat de un verb la conjunctiv în forma negativă) *De-abia se ține să nu râdă.* G Expr. *A-și ține firea* = a-și păstra liniștea, calmul, cumpătul; a se stăpâni. F (Urmat de un verb la conjunctiv sau de determinări introduse prin prep. „de”, „de la”) A opri pe cineva de la ceva, a împiedica pe cineva să facă ceva; a reține. **IV. 1.** Tranz. A păstra un lucru într-un anumit loc (pentru a-l pune la adăpost sau a-l avea la îndemână în caz de trebuință). F A păstra mult timp un lucru pentru a se folosi de el în viitor. F (Construit cu un complement în dativ sau introdus prin prep. „pentru”) A opri, a rezerva un lucru pentru cineva. F A păstra un anumit timp un obiect primit de la cineva în acest scop. F A opri ceva (ce nu-i aparține) la sine sau pentru sine; a reține pe nedrept. **2.** Tranz. A nu lăsa ca ceva să dispară, să se distrugă, să se altereze etc.; a păstra neatins și neschimbat, a conserva. G Expr. *A ține legătura cu cineva* = a rămâne în (strânsă) legătură cu cineva, a păstra legătura cu cineva. *A ține cuiva* (sau, reg., *a ține pe cineva) mânie* (sau *pizmă, supărare, alean)* = a purta cuiva ură, supărare etc., a rămâne mânios pe cineva mai mult timp, a nu ierta pe cineva. *A ține taina* (sau *secretul)* sau *a ține* (ceva) *secret* = a ascunde, a nu dezvălui, a nu da pe față, a nu destăinui un secret. *A ține minte* = a nu uita (ceva), a-și aminti de... F A cruța, a nu distruge. F (Pop.) A păstra cuiva dragoste, a nu părăsi pe cineva. **3.** Tranz. A păstra o stare sau o calitate vreme mai îndelungată. G Expr. *A-i ține cuiva cald (*sau, intranz., *de cald)* = a-i fi cuiva de folos, a-i prinde bine. (Intranz.) *A-i ține* (cuiva) *de frig* = a apăra de frig. *A-i ține* (cuiva) *de foame* (sau *de sete)* = a sătura (înlocuind altă hrană mai potrivită). *A ține* (cuiva) *de urât* = a sta împreună cu cineva vorbindu-i, distrându-l pentru a-i alunga singurătatea sau plictiseala. **4.** Tranz. A urma mereu același drum (sau aceeași cale, aceeași direcție), a nu se abate din drum; a umbla într-un anumit loc; *p. ext.* a merge (sau a o lua) pe un anumit drum; (despre drumuri) a merge, a străbate, a trece printr-un loc. (Refl.) (Determinat prin „de drum”) *Ține-te de drumul acesta până acasă.* G Expr. (Înv.) *A ține marea* sau (intranz.) *a ține spre plina mare* = a naviga în larg. **5.** Tranz. A respecta cu strictețe, a împlini întocmai; a păzi (o normă, o învoială, un angajament, o lege). F A sărbători, a prăznui, a cinsti (o zi de sărbătoare). G Expr. *A ține zile pentru cineva* = a posti ca să-i meargă cuiva bine, să i se împlinească o dorință. F Refl. A persevera în..., a nu se îndepărta de..., a nu se abate de la..., a rămâne consecvent cu... G Expr. (Intranz.) *A ține la vorba sa* = a rămâne nestrămutat într-o hotărâre, a nu reveni asupra celor spuse, a nu-și schimba hotărârea. **6.** Refl. și intranz. (De obicei cu determinările „bine”, „tare”, „dârz”) A se menține în condiții bune, a nu se da bătut, a nu se lăsa înduplecat; a rezista. G Expr. (Refl.) *A se ține* (sau, tranz., *a ține pe cineva) treaz* = a rămâne (sau a determina pe cineva să rămână) treaz, a nu (se) lăsa să fie prins de somn. (Refl.) *A se ține gata* = a sta pregătit (pentru a face ceva). (Refl.) *Ține-te* (sau *te ține) bine* sau (intranz.) *ține bine!* formulă de îndemn și de încurajare. (Refl.) *Să se țină bine!* formulă de amenințare. F Intranz. A rezista la o încercare sau la o probă, a suporta ceva. *Calul ține la galop.* **7.** Refl. și tranz. A se afla sau a face să se afle în deplină sănătate și putere. G Expr. *A (se) ține viu* (sau *în viață, cu zile* etc.) = a (se) menține în viață; a trăi sau a face să trăiască. F Refl. A se păstra, a se conserva. **V.** Tranz. **1.** A ocupa, a avea (un loc). G Expr. *A ține loc de...* = a face serviciul de..., a îndeplini funcția de..., a servi drept..., a fi întrebuințat ca... **2.** A stăpâni (un loc). F A apăra un loc de invazia dușmanului, a opri (cu armele) intrarea într-un loc. **3.** A avea (pe cineva) în serviciul său. **4.** A avea sub conducerea, direcția sau administrația sa; a fi însărcinat cu o funcție (și a o exercita). G Expr. *A ține casa* (sau *contabilitatea)* = a fi casier (sau contabil). *A ține socotelile* = a fi însărcinat cu socoteala intrării și ieșirii banilor într-o întreprindere. **5.** A poseda animale și a le crește (pentru folosul pe care-l dau). **6.** A avea în posesiune o întreprindere; a avea în folosință pe timp limitat o proprietate; a deține (în calitate de chiriaș, de arendaș). **7.** (Pop.) A avea de vânzare (o marfă în prăvălie). **VI.** Tranz. **1.** A suporta toată cheltuiala necesară întreținerii unei case, unei gospodării etc. G Expr. *A ține casă (cu cineva)* = a convietui cu cineva (în calitate de soț și soție). *A ține casă mare* = a duce trai bogat, luxos. *A ține casă* (sau *masă) deschisă* = a primi bucuros și des mulți oaspeți. *A-și ține rangul* = a avea un fel de viață potrivit cu rangul pe care îl ocupă. F A da cuiva cele necesare pentru a trăi (mai ales hrană); a întreține. G Expr. *A ține* (pe cineva) *la școală* (sau *la studii)* = a trimite (pe cineva) la școală, suportând cheltuielile necesare. F Tranz. și refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu”) A (se) hrăni. G Expr. (Tranz.) *A-și ține capul* (sau *viața, zilele, sufletul) cu...* = a se hrăni, a trăi cu... F Refl. A face față cheltuielilor necesare vieții; a se întreține, a trăi. **2.** A purta cuiva de grijă, a avea grijă de cineva, a îngriji pe cineva. G Expr. *A ține pe cineva ca pe* (sau *în) palmă* = a îngriji pe cineva cu cea mai mare dragoste, împlinindu-i-se toate dorințele. *A ține bine* = a păstra în stare bună, în ordine deplină, a întreține bine. **3.** (Pop.) A fi căsătorit cu cineva. F (Construit cu dat. pron.) A avea un amant. F Refl. recipr. A avea cu cineva relații de dragoste (în afara căsătoriei), a trăi cu cineva (în concubinaj). **VII. 1.** Intranz. A dura, a dăinui. F (Despre provizii) A ajunge (pentru un timp oarecare), a nu se termina

(mai mult timp). **2.** Tranz. (Despre boli sau dureri trupești) A nu mai slăbi pe cineva, a nu-l lăsa, a nu-i da pace. F (Despre organe sau părți ale corpului) A produce dureri. **3.** Intranz. A se întinde, a se prelungi (într-o direcție). **VIII.** Tranz. **1.** (Exprimă, împreună cu determinarea sa, o acțiune sau o stare indicată de determinare, cu valoarea stilistică a unui prezent de durată) A face să dureze, să se manifeste. *De bucurie ținu masa trei zile.* G Expr. *A o ține numai* (sau *tot) o* (sau *într-o) fugă* (ori *o gură, un plâns* etc.) sau *a ține fuga* (ori *plânsul, gura* etc.) *întruna* (sau *totuna)* = a o duce înainte fără întrerupere, fără a slăbi o clipă, fără a se opri (din fugă, din plâns etc.). *A (o) ține înainte* (sau *întruna) că...* = a susține cu tărie, cu insistență că... *A (o) ține (tot)una (cu...)* = a nu se opri (din...), a continua (să...) *A ține pas cu vremea* (sau *pasul vremii)* = a fi la modă, a fi în spiritul vremii, a nu rămâne în urmă. F (Cu determinări introduse prin locuțiunile „tot în..." sau „numai în...") A nu mai slăbi pe cineva cu... **2.** (În loc. vb.; cu sensul dat de determinări) *A ține o vorbire* (sau *un discurs, un cuvânt)* = a vorbi, a cuvânta unui auditoriu. *A ține judecată* = a judeca. *A ține sfat* = a se sfătui, a delibera. *A ține luptă* (sau *război, bătălie, foc)* = a se lupta, a se război cu cineva. *A ține strajă* = a străjui, a sta de strajă. *A ține locul cuiva* = a înlocui pe cineva. **IX.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) considera, a (se) socoti, a (se) crede. *Te țineam mai tânăr!* G Expr. (Tranz.) *A ține* (pe cineva) *de rău* = a mustra, a dojeni, a certa, a ocărî (pe cineva). **X.** Tranz. (Pop.) A obliga la o cheltuială, a necesita o cheltuială, a costa. [Prez. ind. și: (reg.) *țiu.* — Var.: **ținéa** vb. II] — Lat. **tenere.**

ȚINEÁ vb. II v. **ține.**

ȚÍNERE, *țineri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ține* și rezultatul ei. G *Ținere de minte* = memorie. — V. **ține.**

ȚINGĂU, *țingăi,* s.m. (Reg.) Flăcăiaș, băietan. [Var.: **țângău** s.m.] — **Țânc** + suf. *-ău.*

ȚINGHILÍNGHI interj. (Pop.) Zgomot care imită sunetul clopoțeilor și al zurgălăilor. [Var.: **țing-líng** interj.] — Onomatopee.

ȚING-LÍNG interj. v. **ținghilinghi.**

ȚINTÁR, (**1**) *țintare,* s.n., (**2**) *țintari,* s.m. **1.** S.n. Joc de societate la care se folosește un carton cu un desen special pe care jucătorii mișcă piese după anumite reguli; moară. **2.** S.m. (Ornit.) Inărită. — **Țintă** + suf. *-ar.*

ȚINTÁȘ, *țintași,* s.m. Persoană care ține/este și trage (bine) cu arcul sau cu pușca; ochitor, trăgător, trăgaci. — **Țintă** + suf. *-aș.*

ȚINTÁT, -Ă, *țintați, -te,* adj. **1.** Împodobit cu ținte (**I 1**); țintuit, țintelat. **2.** Fig. (Reg.; despre animale) Care are o pată albă în frunte. — **Țintă** + suf. *-at.*

ȚINTÁURĂ, *țintaure,* s.f. (Reg.) Plantă erbacee medicinală cu flori roșii sau albe, cu fructul o capsulă *(Centarium umbellatum).* [Pr.: *-ta-u-.* — Var.: **centáură** s.f.] — Din lat. **centaurea,** fr. **centaurée.**

ȚÍNTĂ, *ținte,* s.f. **I. 1.** Cui scurt de metal cu floarea de forme și mărimi diferite, folosit de cizmari, curelari, tapițeri etc. **2.** (Despre porumb; în loc. adj.) *În ținte* = cu boabele destul de dezvoltate pentru a fi bun de mâncat; aproape copt. **3.** Fig. Mică pată albă pe fruntea cailor și a vitelor; stea, steluță. **II. 1.** Semnul sau locul în care se ochește cu o armă de foc sau cu o săgeată; *p. ext.* ochire, țintire. F Ceea ce este sau devine obiectul atenției sau privirii cuiva. *E ținta tuturor privirilor.* G Expr. *A privi* (sau *a se uita) fără (de) țintă* = a privi în gol. (Adverbial) *A privi* (sau *a se uita, a căuta) țintă* sau *a ține* (ori *a sta cu) ochii țintă* = a privi fix, ațintit, a fi cu ochii pironiți (la ceva). **2.** Locul către care tinde să ajungă cineva. G Loc. adv. *Fără țintă* = în neștire, razna. F (Rar) Țelul unei întreceri sportive. **3.** Scop final, țel, obiectiv. F Spațiul de deasupra porții la jocul de rugbi; but[3]. G *Teren de țintă* = spațiu care cuprinde limitele laterale ale terenului din spatele stâlpelor porții la jocul de rugbi, din care se marchează încercările. — Din sl. **centa** „ban, monedă".

ȚINTĂȚÉL, *țintăței,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *țintat* (**2**). — **Țintat** + suf. *-el.*

ȚINTELÁT, -Ă, *țintelați, -te,* adj. (Reg.) Țintat (**1**). — Din **țintă.**

ȚINTERÍM s.n. v. **țintirim.**

ȚÍNTEȘ, -Ă, *ținteși, -e,* adj. (Reg., despre oameni) Care ține/este bine, care nimerește ținta, care este bun țintaș; *p. ext.* (despre ochi) ager, scrutător. — **Țintă** + suf. *-eș.*

ȚINTÍ, *țintesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A îndrepta arma, luând drept țintă pe cineva sau ceva; a ochi. F Fig. A face aluzie la ceva sau la cineva, a viza pe cineva sau ceva. **2.** Tranz. Fig. A-și aținti, a-și fixa, a-și pironi ochii sau privirea asupra cuiva. **3.** Tranz. și intranz. Fig. A năzui; a aspira, a râvni la ceva; a urmări ceva. — Din **țintă.**

ȚINTÍRE, *țintiri,* s.f. Acțiunea de *a ținti* și rezultatul ei. — V. **ținti.**

ȚINTIRÍM, *țintirimuri,* s.n. (Reg.) Cimitir. [Pl. și: *țintirime.* — Var.: **ținterím, cintirím** s.n.] — Din magh. **cinterem.**

ȚINTIȘOÁRĂ, *țintișoare,* s.f. Diminutiv al lui *țintă* (**I 1**). — **Țintă** + suf. *-işoară.*

ȚINTÍT, -Ă, *țintiți, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Care este îndreptat fix spre ceva; pironit. — V. **ținti.**

ȚINTITÓR, -OÁRE, *țintitori, -oare,* adj. (Înv.) **1.** Care ține/este (cu o armă). **2.** Fig. Care năzuiește, care are ca țel să..., care aspiră la... — **Ținti** + suf. *-tor.*

ȚINTUÍ, *țintuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A prinde, a înțepeni, a fixa, a bate ceva cu cuie, cu ținte; a pironi. G Expr. *A țintui* (pe cineva) *la stâlp* (sau *la stâlpul infamiei)* = a supune (pe cineva) oprobriului public, a înfiera. F A înfige, a bate cuie sau ținte. F Fig. A obliga pe cineva să stea nemișcat, imobilizat. G Expr. *A țintui* (pe cineva) *locului* = a face (pe cineva) să se oprească, să rămână nemișcat, neclintit. *A rămâne țintuit locului* (sau *pe loc, în loc)* = a se opri, a rămâne nemișcat, neclintit într-un loc. **2.** A împodobi cu ținte. — **Țintă** + suf. *-ui.*

ȚINTUÍRE, *țintuiri,* s.f. Acțiunea de *a țintui* și rezultatul ei. — V. **țintui.**

ȚINTUÍT, -Ă, *țintuiți, -te,* adj. **1.** Bătut, prins în cuie sau în ținte; (despre încălțăminte) cu ținte pe talpă. F Fig. Nemișcat, înțepenit, pironit (din cauza unei stări sufletești sau a unei emoții puternice). **2.** Împodobit cu ținte, țintat; *p. ext.* împodobit cu pietre scumpe. — V. **țintui.**

ȚINÚT, *ținuturi,* s.n. **I.** Faptul de *a ține.* **II. 1.** Loc, regiune. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova) Unitate administrativ-teritorială corespunzătoare județului din Țara Românească. **3.** (Înv.) Țară. — V. **ține.**

ȚINUTÁL, -Ă, *ținutali, -e,* adj. (Înv.) Privitor la ținut (**II**), care aparține unui ținut. — **Ținut** + suf. *-al.*

ȚINUTÁȘ, -Ă, *ținutași, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care locuia într-un anumit ținut (**II 1**). — **Ținut** + suf. *-aș.*

ȚINÚTĂ, *ținute,* s.f. **1.** Atitudine, poziție pe care o dă cineva corpului său. F Fel de a fi sau de a se comporta față de cineva sau de ceva; comportare, atitudine. **2.** Mod de a se îmbrăca, de a se prezenta în societate; *p. ext.* îmbrăcăminte, costum, uniformă. G *Mare ținută* sau *ținută de ceremonie* = îmbrăcăminte sau uniformă de sărbătoare sau de paradă, destinată pentru anumite solemnități sau ceremonii. *Ținută de seară* = îmbrăcăminte elegantă, cu o croială specială, pentru petrecerile sau reuniunile care au loc seara. *Ținută de campanie* = echipamentul complet al unui ostaș în timpul campaniei. **3.** (Fon.) Poziția pe care o are organul vocal în timpul articulării sunetelor. — V. **ține** (după fr. *tenue).*

ȚIPÁ[1], *țip,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni) A striga cu glas tare și ascuțit (de durere, de spaimă); a zbiera. F A vorbi cu glas ridicat; a-și manifesta față de cineva nemulțumirea, enervarea, mânia prin vorbe răstite; a se răsti la cineva. F A scoate sunete stridente, asurzitoare dintr-un instrument muzical. **2.** (Despre animale) A scoate strigăte specifice puternice, ascuțite. **3.** Fig. (Despre culori sau obiecte colorate) A face o impresie neplăcută (din cauza intensității sau a stridenței nuanțelor); a bate la ochi. — Et. nec.

ȚIPÁ[2], *țip,* vb. I. Tranz. (Reg.) **1.** A arunca, a azvârli. F Spec. A arunca de pe sine o haină, un obiect de îmbrăcăminte etc. **2.** A scoate, a da afară. **3.** A alunga, a goni. — Et. nec.

ȚIPÁR, *țipari,* s.m. Pește de apă dulce stătătoare, cu corpul lung și subțire, aproape cilindric, acoperit cu solzi mărunți și cu un strat de mucus, cu mustăți la gură, folosit mai mult ca nadă; chișcar *(Misgurnus fossilis).* — Et. nec. Cf. ț i p a[2].

ȚIPÁT, -Ă, *țipați, -te,* adj. (Rar) Rostit cu glas tare și ascuțit; strident. — V. **țipa[1].**

ȚÍPĂT, *țipete,* s.n. Strigăt ascuțit (de durere sau de spaimă), zbieret, urlet, strigăt. [Var.: **țípet** s.n.] — **Țipa[1]** + suf. *-ăt.*

ȚIPĂTÓR, -OÁRE, *țipători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre glas) Strident. F Fig. (Despre culori, lumină) Prea bătător la ochi, prea viu, prea intens. **2.** S.f. (Reg.) Un fel de fluier cu care vânătorii imită glasul diferitelor animale pentru a le atrage. — **Țipa[1]** + suf. *-ător.*

ȚIPÉNIE s.f. (În construcții negative) Ființă omenească, om; ființă, vietate. — **Țipa[1]** + suf. *-enie.*

ȚÍPET s.n. v. **țipăt.**

ȚIPIRÍG[1] s.m. (Bot.; reg.) Pipirig. — Cf. p i p i r i g.

ȚIPIRÍG[2] s.n. (Pop.) Clorură de amoniu (folosită la cositorirea aramei, în soluția unor pile electrice și în diferite reacții chimice). — Cf. sb. c a p a r i k a.

ȚÍPLĂ, *țiple,* s.f. Membrană subțire făcută din intestinele sau din băsica animalelor și folosită pentru a acoperi ermetic borcanele cu conserve sau (astăzi rar) în locul sticlei la ferestrele caselor țărănești; *p. ext.* celofan. — Cf. ngr. t s í p a, bg. c i p a.

ȚIPOTÍ, *țipotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A scoate țipete, a țipa[1], a striga. — Din **țipăt.**

ȚIRCĂLÁN s.n. v. **țârcălam.**

ȚIST interj. Exclamație cu ajutorul căreia se impune cuiva tăcere; st! — Onomatopee.

ȚISTUÍ, *țistuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A recomanda sau a impune cuiva tăcere (prin folosirea interjecției „țist"). F Tranz. A domoli, a potoli (pe cineva). **2.** Intranz. (Despre gloanțe) A șuiera. — **Țist** + suf. *-ui.*

ȚISTUIÁLĂ, *țistuieli,* s.f. (Rar) Acțiunea de a țistui și rezultatul ei; sunet produs prin repetarea interjecției „țist"; țistuitură. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Țistui** + suf.

U

U[1], *u,* s.m. **1.** A douăzeci și șasea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală închisă, rotunjită, din seria posterioară). [Pl. și: (**1,** n.) *u-uri*].

U[2] interj. (Adesea prelungit sau repetat) **1.** Exclamație care exprimă surpriza, indignarea, regretul sau care constituie o avertizare (asupra unui pericol). **2.** (Însoțit de „iu") Strigăt (de voie bună) care însoțește chiuiturile. **3.** Cuvânt care imită urletul unor animale (mai ales al lupului). — Onomatopee.

UAU interj. Exclamație care exprimă admirație, plăcere, satisfacție. — Din engl. **wow**.

UBICUITÁTE s.f. (Livr.) (În religiile superioare) Atribut al divinității de a fi prezent peste tot în același timp. [Pr.: *-cui-i-*] — Din fr. **ubiquité.**

UBÍCUU, -UĂ, *ubicui, -ue,* adj., adv. (Livr.) (Care se află) în același timp în două sau mai multe locuri. F (Care este) în orice loc, peste tot. — Din lat. **ubique.**

UBICVÍST, -Ă, *ubicviști, -ste,* adj. (Rar) **1.** (Despre plante) Care trăiește și se dezvoltă la fel de bine în condiții de mediu diferite. **2.** (Fam.; despre oameni) Care pare a se afla în mai multe locuri deodată. — Din fr. **ubiquiste.**

UCÁZ, *ucazuri,* s.n. (Înv. și pop.) Ordin, ordonanță, decret. F Fig. Hotărâre care nu admite discuție. — Din rus. **ukaz.**

UCENÍC, -Ă, *ucenici, -ce,* s.m. și f. **1.** Persoană (tânără) care învață o meserie urmând o școală profesională ori care se obligă să urmeze cursurile de formare profesională și să muncească în subordinea unui angajator, cu care a încheiat un contract de ucenicie la locul de muncă. **2.** Adept și continuator al unui savant, al unui filosof, al unui artist; *p. ext.* începător într-o activitate; discipol, elev. — Din sl. **učenikŭ.**

UCENICÍ, *ucenicesc,* vb. IV. Intranz. A învăța o meserie lucrând ca ucenic pe lângă un meșter sau, *p. gener.,* pe lângă o persoană priceputǎ; a lucra, a învăța ca ucenic. — Din **ucenic.**

UCENICÍE, *ucenicii,* s.f. Faptul de a lucra ca ucenic; starea, calitatea, ocupația de ucenic; timpul petrecut de cineva ca ucenic. F P. gener. Formare, instruire a cuiva într-un anumit domeniu. — **Ucenic** + suf. *-ie.*

UCÍDE, *ucíd,* vb. III. **1.** Tranz. A pricinui moartea unei ființe; a omorî, a asasina, a răpune. F Refl. (Rar) A se sinucide. F Fig. A distruge, a nimici; a desființa. **2.** Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) bate, a (se) lovi rău. F (Reg.) A (se) zdrobi, a (se) sfărâma. [Prez. ind. și: (pop.) *ucíg*] — Lat. **occidere.**

UCÍDERE, *ucideri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ucide* și rezultatul ei; omor, ucis; asasinat. — V. **ucide.**

UCIGÁȘ, -Ă, *ucigași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care a ucis sau a încercat să ucidă pe cineva; asasin, homicid[1]. **2.** Adj. Care provoacă (sau poate provoca) moartea cuiva. *Armă ucigașă.* — **Ucig** (prez. ind. pop. al lui *ucide*) + suf. *-aș.*

UCIGĂTÓR, -OÁRE, *ucigători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care ucide, care provoacă moartea; nimicitor. [Var.: (rar) **ucizătór, -oáre** adj.] — **Ucig** (prez. ind. pop. al lui *ucide)* + suf. *-ător.*

UCÍS, *ucisuri,* s.n. (Rar) Ucidere. — V. **ucide.**

UCIZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **ucigător.**

UCRAINEÁN, -Ă, *ucraineni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ucrainei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ucrainei sau ucrainenilor (**2**), referitor la Ucraina ori la ucraineni. F (Substantivat, f.) Limbă (de origine slavă) vorbită de ucraineni (**1**). [Pr.: *-cra-i-*] — **Ucraina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

UCRAINEÁNCĂ, *ucrainence,* s.f. Femeie din Ucraina; ucraineană. [Pr.: *-cra-i-*] — **Ucrainean** + suf. *-că.*

ÚCU, *ucu,* s.m. Numele celor două litere chirilice corespunzătoare sunetului *u.* — Din sl. **uku.**

UD, -Ă, (**1**) *uzi, -de,* adj., (**2**) *uduri,* s.n. **1.** Adj. Plin, îmbibat de apă sau de alt lichid; îmbibat de umezeală, foarte umed; murat (**3**). F (Despre ochi) Plin de lacrimi; înlăcrimat. F Plin de nădușeală; transpirat, asudat. F (Despre copiii mici) Care a urinat pe el. **2.** S.n. Urină. *Bășica udului.* — Lat. **udus.**

UDÁ, *ud,* vb. I. **1.** Tranz. A umple, a acoperi, a îmbiba sau a stropi cu apă ori cu alt lichid; a băga, a muia ceva în apă sau în alt lichid; a înmuia (**1**), a umezi (**2**). G Expr. *A-și uda gura* = a bea puțin, pentru a-și potoli setea. *A uda prânzul* (sau *bucatele)* = a bea în timpul mesei vin sau alte băuturi alcoolice. (Refl.) *A i se uda ochii* = a i se umple ochii de lacrimi. **2.** Tranz. (Despre ape) A străbate un ținut (pe care îl alimentează cu apă). **3.** Refl. (Mai ales despre sugari) A urina pe el (în scutece, în pantaloni). — Lat. **udare.**

UDÁRE, *udări,* s.f. Acțiunea de *a (se) uda;* udat. — V. **uda.**

UDÁT s.n. Udare. — V. **uda.**

UDĂTÚRĂ, *udături,* s.f. **1.** Udare, stropire. F Faptul de a fi ud, umed; umezeală. **2.** (Pop. și fam.) Băutură (alcoolică). **3.** (Reg.) Mâncare (frugală). — **Uda** + suf. *-ătură.*

UDĂTURÍCĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui *udătură.* — **Udătură** + suf. *-ică.*

UDEÁLĂ, *udeli,* s.f. (Pop.) **1.** Loc ud, umed, plin de apă; umezeală. **2.** Băutură (alcoolică). — **Ud** + suf. *-eală.*

ÚDMĂ s.f. v. **uimă.**

UDOMÉTRU, *udometre,* s.n. (Met.) Pluviometru. — Din fr. **udomètre.**

UÉD, *ueduri,* s.n. Vale largă caracteristică unor deșerturi (din Africa de Nord și Arabia), cu fundul acoperit cu nisip și pietriș, prin care se scurg apele ploilor torențiale sau unele ape curgătoare nepermanente. [Pr.: *u-ed*] — Din fr. **oued.**

UF interj. Exclamație care exprimă ciudă, regret, necaz, plictiseală, dezgust etc.; pfu! — Onomatopee.

UFOLÓG, *ufologi,* s.m. Cercetător al obiectelor zburătoare neidentificate. — Din fr. **ufologue.**

UFOLOGÍE s.f. Studiu al obiectelor zburătoare neidentificate. — Din engl. **ufology.**

UGANDÉZ, -Ă, *ugandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ugandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ugandei sau ugandezilor (**1**), referitor la Uganda ori la ugandezi. — Din fr. **ougandais.**

ÚGER, *ugere,* s.n. Formațiune anatomică rezultată prin fuziunea mameloanelor la femelele animalelor mamifere. — Lat. **uber, -eris.**

UGHI, *ughi,* s.m. Veche monedă maghiară de aur; galben unguresc. — Din pol. **ug** (= *zlatu ugrusku).*

UGILÍT, -Ă, *ugiliți, -te,* adj. (Reg.) Fără chef, trist; umilit, supus. — Cf. o f i l i t.

UGUÍ, pers. 3 *úguie,* vb. IV. Intranz. (Despre porumbei și turturele) A scoate sunete caracteristice speciei; a gânguri (**2**). — Onomatopee.

UGUÍRE, *uguiri,* s.f. Faptul de *a ugui;* gângurire, uguit. — V. **ugui.**

UGUÍT s.n. Faptul de *a ugui;* sunete caracteristice scoase de porumbei și de turturele; gângurit, uguire. — V. **ugui.**

UHÚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bufniței. [Acc. și: *úhu*] — Onomatopee.

UI interj. (Pop.) **1.** Vai! ah! of! **2.** (Adesea repetat) Strigăt (de voie bună) care însoțește chiuiturile. — Onomatopee.

UIDEÓ interj. v. **huideo.**

UIEMÁȘ, *uiemași,* s.m. Persoană însărcinată cu strângerea uiumului (la moară, la mașina de treierat etc.). [Pr.: *u-ie-*] — **Uium** + suf. *-aș.*

ÚIET s.n. v. **huiet.**

ÚIMĂ, *uime,* s.f. (Pop.) Inflamaţie a ganglionilor limfatici (de la gât şi de la subsuori); scurtă. [Var.: **údmă** s.f.] — Cf. ngr. ídhma „umflătură dureroasă".

UIMÍ, *uimesc,* vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie, emoţie; a impresiona puternic, a surprinde, a lui. F (Înv.) A tulbura, a zăpăci, a buimăci. — Et. nec.

UIMÍRE, *uimiri,* s.f. Faptul de *a uimi;* mirare, admiraţie, emoţie profundă (şi neaşteptată); surprindere. — V. **uimi.**

UIMÍT, -Ă, *uimiţi, -te,* adj. Cuprins de o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie; surprins, uluit. — V. **uimi.**

UIMITÓR, -OÁRE, *uimitori, -oare,* adj. Care uimeşte; surprinzător, uluitor, tulburător. F Excepţional, extraordinar. — **Uimi** + suf. *-tor.*

UITÁ, *uit,* vb. I. **I. 1.** Tranz. şi intranz. A pierde din memorie (momentan sau pentru totdeauna), a nu-şi (mai) aduce aminte, a nu (mai) ţine minte. G Expr. (Fam.) *A şti cât au uitat alţii* = a nu şti (mai) nimic. **2.** Tranz. şi intranz. A înceta să se mai preocupe, să se mai gândească la cineva sau la ceva, a deveni indiferent faţă de o persoană sau de un obiect (drag); a se dezinteresa. F A scăpa din vedere, a omite; a nu ţine seamă de... **3.** Tranz. A se comporta ca şi cum a încetat să se gândească la ceva, a trece sub tăcere, a nu da urmare. **4.** Tranz. A lăsa undeva (din nebăgare de seamă) ceva sau pe cineva care trebuia luat; a nu lua cu sine. **II.** Refl. A-şi îndrepta privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea, a cerceta, a observa; a privi. G Expr. *A se uita în gura cuiva* = a fi atent la ce spune cineva, a da ascultare (în mod mecanic) sfaturilor cuiva. *A nu se uita la cineva* = a nu iubi pe cineva, a nu ţine la cineva; a refuza orice relaţii cu cineva. F (La imperativ, cu valoare de interjecţie, în forma *uite)* iată! iacă! vezi! F A băga de seamă, a avea în vedere, a da atenţie; a lua în considerare. [Imper. şi: (**II**) *uite!*] — Lat. ***oblitare** (<*oblitus*).

UITÁRE, *uitări,* s.f. **1.** Faptul de *a uita*, de a nu-şi (mai) aduce aminte (de cineva sau de ceva); lipsa oricărei amintiri. G *Uitare de sine* = **a)** visare, reverie; **b)** nepăsare (altruistă) faţă de interesele proprii. G Expr. *A da* (sau *a lăsa) uitării* (pe cineva sau ceva) = a nu se mai interesa, a înceta să mai iubească sau să-şi amintească (de cineva sau de ceva), a se sili să uite. F Rătăcire morală. **2.** Fig. Nefiinţă, neant. — V. **uita.**

UITĂTÓR, -OÁRE, *uitători, -oare,* adj. (Rar) uituc. F Care face să uite, aducător de uitare. — **Uita** + suf. *-ător.*

UITĂTÚRĂ, *uitături,* s.f. Faptul de a se uita; privire, aruncătură de ochi. F Fel de a se uita[2], de a privi; căutătură. — **Uita** + suf. *-ătură.*

UITÍT, -Ă, *uitiţi, -te,* adj. (Reg.) Distrat, visător. — Cf. uita.

UITÚC, -Ă, *uituci, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care uită uşor, care are memoria slabă, (rar) uitător; *p. ext.* distrat, zăpăcit. — **Uita** + suf. *-uc.*

UITUCEÁLĂ, *uituceli,* s.f. Faptul de a uita; lipsă de memorie sau de atenţie, nebăgare de seamă; *p. ext.* distracţie, zăpăceală. — **Uituc** + suf. *-eală.*

UITUCENIE, *uitucenii,* s.f. (Rar) Uituceală. — **Uituc** + suf. *-enie.*

UIÚ interj. v. **uiuiu.**

UIUIÚ interj. (În dansurile populare) Chiot de bucurie. [Var.: **uiú** interj.] — Onomatopee.

UIÚM, *uiumuri,* s.n. Cantitate procentuală de făină sau de grăunţe reţinută la batoză, la moară etc. drept plată în natură pentru măcinat, treierat etc.; vamă (**1**). — Din bg. **ujem,** sb. **ujam.**

ÚJBĂ, *ujbe,* s.f. Cui de lemn de care se leagă vâsla unei ambarcaţiuni; strapazan. — Et. nec.

UJUJÍT, -Ă, *ujujiţi, -te,* adj. (Reg.) Uscat[2] (**I 1**). *Vreascuri ujujite.* — Cf. sl. usušiti.

ULÁN, *ulani,* s.m. Militar (mercenar) din cavaleria uşoară a armatei române şi a unor armate străine din trecut. — Din germ. **Ulan.**

ULCEÁ, -ÍCĂ, *ulcele,* s.f. Oală mică (de lut); oluţ. G Expr. *A-i pune* (cuiva) *ulcica* sau *a-i face* (cuiva) *cu ulcica* = a face farmece (cuiva). — Lat. ***ollicella** *(<olla).*

ULCELÚŞĂ, *ulceluşe,* s.f. Diminutiv al lui *ulcea;* ulceluţă, ulcicuţă. — **Ulcea** + suf. *-uşă.*

ULCELÚŢĂ, *ulceluţe,* s.f. Ulceluşă. — **Ulcea** + suf. *-uţă.*

ÚLCER, *ulcere,* s.n. **1.** Leziune (fără tendinţă de cicatrizare) care apare pe suprafaţa pielii sau a mucoaselor (stomacului, duodenului); boală caracterizată prin prezenţa unor astfel de leziuni; ulcus (**1**). **2.** Boală a arborilor, pricinuită de distrugerea treptată a straturilor lemnoase. — Din fr. **ulcère,** lat. **ulcus, -eris.**

ULCERÁ, *ulcerez,* vb. I. Refl. şi tranz. A căpăta sau a produce o ulceraţie. — Din fr. **ulcérer.**

ULCERÁT, -Ă, *ulceraţi, -te,* adj. Care prezintă un ulcer (**1**) sau o ulceraţie. — V. **ulcera.**

ULCERÁŢIE, *ulceraţii,* s.f. Leziune a pielii sau a unor mucoase; helcoză; *spec.* ulcer (**1**). — Din fr. **ulcération.**

ULCEROGÉN, -Ă, *ulcerogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce ulcer. — Din fr. **ulcérogène.**

ULCERÓS, -OÁSĂ, *ulceroşi, -oase,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care prezintă un ulcer (**1**), referitor la ulcer, provenit dintr-un ulcer. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care are ulcer (**1**). — Din fr. **ulcéreux.**

ULCICÚŢĂ, *ulcicuţe,* s.f. Ulceluşă. — **Ulcică** + suf. *-uţă.*

ULCIÓR[1] s.n. v. **urcior[1].**

ULCIÓR[2] s.n. v. **urcior[2].**

ULCIORÚŞ s.n. v. **urcioruş[1].**

ÚLCUS, *ulcuse,* s.n. **1.** Ulcer (**1**). **2.** Rană, umflătură. — Din lat., fr. **ulcus.**

ULÉI[1], *uleie,* s.n. (Reg.) **1.** Trunchi de copac scorburos, folosit pentru a păstra anumite lucruri. F Vas făcut dintr-un lemn scobit. **2.** Stup, ştiubei de albine (făcut dintr-un trunchi de copac scorburos). — Din bg. **ulej.**

ULÉI[2], *uleiuri,* s.n. **1.** Lichid gras de proveniență vegetală, animală, minerală sau sintetică, insolubil în apă şi mai uşor decât ea, folosit în alimentaţie, în industrie etc.; oloi[2], zăitin. G *Tablou* (sau *pictură, portret) în ulei* = tablou (sau pictură, portret) executat în culori preparate cu ulei[2]. **2.** (La pl.) Sorturi de ulei (**1**). — Din sl. **olej.**

ULEIÁ, *uleiez,* vb. I. Tranz. (Rar) A unge, a îmbiba, a impregna cu ulei[2]; a oloi[3]. [Pr.: *-le-ia.* — Var.: (reg.) **oleiá** vb. I] — Din **ulei[2].**

ULEIÁT, -Ă, *uleiaţi, -te,* adj. Uns, impregnat de ulei[2]. [Pr.: *-le-iat.* — Var.: **oleiát, -ă** adj.] — V. **uleia.**

ULEIÉR, *uleieri,* s.m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu stoarcerea uleiului[2] din seminţe; proprietar al unei prese de ulei[2]. [Pr.: *-le-ier*] — **Ulei[2]** + suf. *-ar.*

ULEIÉRE, *uleieri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a uleia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-le-ie-*] — V. **uleia.**

ULEIÓS, -OÁSĂ, *uleioşi, -oase,* adj. Care conţine ulei[2]; uns, îmbibat, impregnat cu ulei[2]; unsuros, gras; oloios.F Care are un aspect gras, unsuros (ca uleiul[2]). [Pr.: *-le-ios.* — Var.: (reg.) **oleiós, -oásă** adj.] — **Ulei[2]** + suf. *-os.*

ULEMÁ, *ulemale,* s.f. Membru al clerului musulman (care avea şi atribuţii de legiuitor). — Din tc. **ulema.**

ULICIOÁRĂ, *ulicioare,* s.f. Diminutiv al lui *uliţă;* hudiţă. — **Uliţă** + suf. *-ioară.*

ULIŞÓR, *ulişori,* s.m. Diminutiv al lui *uliu.* — **Uliu** + suf. *-şor.*

ULIŢÁRNIC, -Ă, *uliţarnici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Persoană) care bate ulițele, căreia îi place să-şi piardă vremea umblând fără rost (pe uliţă). — **Uliţă** + suf. *-arnic.*

ULIŢĂ, *uliţe,* s.f. **1.** Drum îngust care străbate un sat (rar un oraş), mărginit de o parte şi de alta de case; *p. ext.* stradă. G Expr. *A bate ulițele* = a umbla fără rost, haimana; a hoinări. **2.** (Colectiv) Oameni care locuiesc în casele de pe o uliţă (**1**). [Pl. şi: *uliţi*] — Din sl. **ulica.**

ÚLIU, *ulii,* s.m. Gen de păsări răpitoare de zi, mari şi puternice, din familia acvilidelor, care atacă păsări şi mamifere mici *(Accipiter);* pasăre din acest gen. G Compus: *Uliu-păsăresc* = păsărar (**2**) *(Accipiter nisus).* — Din magh. **ölyű.**

ULIULIÚ interj. (Pop.) Strigăt care exprimă mirare, admiraţie etc. — Onomatopee.

ULM, *ulmi,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori şi de arbuşti cu scoarţa în general netedă, cu coroana stufoasă, cu frunze alterne şi asimetrice zimţate pe margini, albicioase şi cu peri moi pe dos, al căror lemn tare este folosit în rotărie *(Ulmus).* G *Ulm de câmp* = arbore înalt, cu scoarţă groasă, negricioasă, cu lemn rezistent, greu şi elastic, folosit în industria casnică *(Ulmus carpinifolia). Ulm de munte* = arbore înalt, cu scoarţă subţire, cultivat ca arbore ornamental *(Ulmus scabra).* — Lat. **ulmus.**

ULMACÉE, *ulmacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori şi de arbuşti având ca tip ulmul; (şi la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **ulmacée.**

ÚLSTER, *ulstere,* s.n. (Rar) Pardesiu bărbătesc de forma unui halat lung şi cu mâneci largi. — Din engl., fr. **ulster.**

ULTERIÓR, -OÁRĂ, *ulteriori, -oare,* adj. Care se face sau se întâmplă mai târziu (în raport cu un moment, un eveniment etc. dat); care urmează după ceva sau după cineva; posterior (**1**). [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **ultérieur,** lat. **ulterior.**

ÚLTIM, -Ă, *ultimi, -e,* adj. Cel din urmă (dintr-o serie de elemente spaţiale, temporale, valorice); care se află la sfârşit, în urma unei serii. *A sosit ultimul. Ultima carte.* G *Ultima oră* = rubrică dintr-o gazetă având cele mai noi ştiri. — Din lat. **ultimus,** it. **ultimo.**

ULTIMÁT s.n. v. **ultimatum.**

ULTIMATÍV, -Ă, *ultimativi, -e,* adj. Cu caracter de ultimatum, care conţine un ultimatum. — Din fr. **ultimatif.**

ULTIMÁTUM, *ultimatumuri,* s.n. Hotărâre irevocabilă, ultim cuvânt. F (Jur.) Comunicare cuprinzând condiţiile irevocabile pe care o putere, un stat, un împuternicit le pune altuia, în vederea rezolvării unei situaţii

litigioase de care depind relațiile lor. [Var.: (înv.) **ultimát** s.n.] — Din fr. **ultimatum,** germ. **Ultimatum.**

ÚLTIMO adv. (Livr. și fam.) În ultimul rând; în ultimă instanță. — Cuv. lat.

ULTRA[1]- Element de compunere cu sensul de „peste măsură de", „foarte", „extrem de", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din lat., fr, **ultra-.**

ULTRA[2] adj. invar. (Fam.) Grozav. — Din fr. **ultra.**

ULTRAACÚSTIC, -Ă, *ultraacustici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Parte a acusticii care se ocupă cu studierea ultrasunetelor. **2.** Adj. Referitor la ultraacustică, de ultraacustică. [Pr.: *-tra-a-*] — Din fr. **ultraacoustique**.

ULTRABÁZIC, -Ă, *ultrabazici, -ce,* adj. (Min.; despre roci eruptive) Care este sărac în silice și alcătuit în special din olivină sau din piroxeni. — Din fr. **ultra-basique.**

ULTRACENTRÁL, -Ă, *ultracentrali, -e,* adj. În plin centru. — **Ultra-** + **central.**

ULTRACENTRIFÚGĂ, *ultracentrifuge,* s.f. Centrifugă cu turație foarte mare, cu ajutorul căreia se poate realiza separarea prin sedimentare a particulelor coloidale, a unor virusuri etc. — **Ultra-** + **centrifugă** (după fr. *ultracentrifugeuse*).

ULTRACONDENSÓR, *ultracondensoare,* s.n. Condensor folosit la ultramicroscoape. — **Ultra-** + **condensor.**

ULTRACONFORTÁBIL, -Ă, *ultraconfortabili, -e,* adj. Foarte confortabil. — **Ultra-** + **confortabil.**

ULTRACONSERVATÓR, -OÁRE, *ultraconservatori, -oare,* adj. Cu idei conservatoare exagerate. — **Ultra-** + **conservator.**

ULTRADEMAGÓG, -Ă, *ultrademagogi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Demagog cu idei duse la extrem. — **Ultra-** + **demagog.**

ULTRADEMOCRÁT, -Ă, *ultrademocrați, -te,* adj. Cu idei exagerat democrate. — **Ultra-** + **democrat.**

ULTRAEFICIÉNT, -Ă, *ultraeficienți, -te,* adj. Foarte eficient. — **Ultra-** + **eficient.**

ULTRAELABORÁT, -Ă, *ultraelaborați, -te,* adj. Foarte elaborat. — **Ultra-** + **elaborat.**

ULTRAFÍLTRU, *ultrafiltre,* s.n. Aparat de filtrare prevăzut cu o membrană care reține particulele de dimensiuni infime aflate în suspensie sau în soluție coloidală. — Din fr. **ultrafiltre.**

ULTRAGIÁ, *ultragiez,* vb. I. Tranz. A insulta pe un reprezentant al autorității în exercițiul funcțiunii, a comite un ultraj; *p. gener.* a jigni, a insulta, a ofensa etc. (grav) pe cineva. [Pr.: *-gi-a*] — Din **ultragiu** (după fr. *outrager*).

ULTRAGIÁT, -Ă, *ultragiați, -te,* adj. Insultat, jignit, ofensat. [Pr.: *-gi-at*] — V. **ultragia.**

ULTRAGIÉRE, *ultragieri,* s.f. Acțiunea de *a ultragia* și rezultatul ei; ofensare, jignire, insultare. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **ultragia.**

ULTRÁGIU s.n. v. **ultraj.**

ULTRÁJ, *ultraje,* s.n. Ofensă, insultă, amenințare. F (Jur.) Infracțiune care constă în insultă, calomnie, amenințare ori alte acte de violență ori de vătămare corporală împotriva unui funcționar aflat în exercițiul funcțiunii; *p. gener.* jignire, ofensă (gravă), amenințare, act de violență împotriva cuiva. [Var.: **ultrágiu** s.n.] — După fr. **outrage,** it. **oltraggio.**

ULTRALIBERÁL, -Ă, *ultraliberali, -e,* adj. Cu idei liberale exagerate. — **Ultra-** + **liberal.**

ULTRALIBERALÍSM s.n. Liberalism exagerat. — **Ultraliberal** + suf. *-ism.*

ULTRAMARÍN s.n. Colorant mineral sau sintetic obținut prin topirea unui amestec de caolin, carbonat de sodiu, cărbune de lemn și sulf, care are diverse culori după condițiile de preparare, cel mai cunoscut fiind de culoare albastră. — Din germ. **Ultramarin,** fr. **ultramarine.**

ULTRAMICROANALÍZĂ, *ultramicroanalize,* s.f. Parte a microanalizei care se ocupă cu identificarea și dozarea substanțelor în cantități de ordinul microgramelor. F Microanaliză în care se lucrează cu cantități de substanță de ordinul microgramelor. [Pr.: *-cro-a-*] — Din germ. **Ultramikroanalyse.**

ULTRAMICROCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu relațiile chimice și cu procedeele de analiză în care intervin substanțe în cantități foarte mici. — Din fr. **ultramicrochimie.**

ULTRAMICRÓN, *ultramicroni,* s.m. Particulă coloidală mai mică decât o zecime de micron, care poate fi observată numai cu ultramicroscopul. — **Ultra-** + **micron.**

ULTRAMICROSCÓP, *ultramicroscoape,* s.n. Microscop puternic în care iluminarea obiectelor se face perpendicular pe direcția axei optice a instrumentului, astfel încât prin difracția luminii pot fi examinate corpurile care nu sunt vizibile cu microscopul obișnuit. — Din fr. **ultramicroscope,** germ. **Ultramikroscop.**

ULTRAMICROSCÓPIC, -Ă, *ultramicroscopici, -ce,* adj. Care se poate vedea numai cu ultramicroscopul; care se face cu ultramicroscopul. — Din fr. **ultramicroscopique.**

ULTRAMICROSCOPÍE s.f. Metodă de cercetare a corpusculilor extrem de mici cu ajutorul ultramicroscopului. — Din fr. **ultramicroscopie.**

ULTRAMODÉRN, -Ă, *ultramoderni, -e,* adj. Foarte modern. — Din fr. **ultramoderne.**

ULTRAMODERNÍST, -Ă, *ultramoderniști, -ste,* adj. De un modernism exagerat. — **Ultra-** + **modernist** (după fr. *ultramoderniste).*

ULTRAMONTANÍSM s.n. Ansamblul manifestărilor obediente ale capilor Bisericii catolice din țările occidentale față de Roma în sec. XIX; *p.ext.* atitudine centralistă din partea bisericii catolice. — Din fr. **ultramontanisme.**

ULTRAOCCIDENTÁL, -Ă, *ultraoccidentali, -e,* adj. Cu foarte pronunțat caracter, aspect etc. occidental. — **Ultra-** + **occidental.**

ULTRAPÁS s.n. Masă plastică preparată din melamină. — Din germ. **Ultrapas,** fr. **ultrapas.**

ULTRAPORȚELÁN s.n. Porțelan cu caracteristici izolante superioare, folosit ca izolator în tehnica curenților de înaltă frecvență. — **Ultra-** + **porțelan.**

ULTRAPROGRESÍST, -Ă, *ultraprogresiști, -ste,* adj. Cu idei progresiste exagerate. — **Ultra-** + **progresist.**

ULTRARAFINÁT, -Ă, *ultrarafinați, -te,* adj. Foarte rafinat (**2**). — **Ultra-** + **rafinat.**

ULTRARAPÍD, -Ă, *ultrarapizi, -de,* adj. Foarte rapid, extraordinar de repede. — **Ultra** + **rapid.**

ULTRAREACȚIONÁR, -Ă, *ultrareacționari, -e,* adj., s.m. și f. Reacționar înrăit. [Pr.: *-re-ac-ți-o-*] — **Ultra-** + **reacționar.**

ULTRASCÚRT, -Ă, *ultrascurți, -te,* adj. **1.** Care este foarte scurt. **2.** (În sintagma *Raze ultrascurte* (și substantivat, f. pl.) = radiații electromagnetice cu lungimi de undă foarte scurte, utilizate în radiofonie, în medicină etc. — **Ultra-** + **scurt (2** după fr. *ultra-court).*

ULTRASECRÉT, -Ă, *ultrasecreți, -te,* adj. Foarte secret. — **Ultra-** + **secret** (după fr. *ultra-sécret*).

ULTRASENSÍBIL, -Ă, *ultrasensibili, -e,* adj. Foarte sensibil. — **Ultra-** + **sensibil.** Cf. fr. ultra-sensible.

ULTRASÓNIC, -Ă, *ultrasonici, -ce,* adj. Referitor la ultrasunete; ultrasonor. — Din fr. **ultrasonique.**

ULTRASONOGRAFÍE, *ultrasonografii,* s.f. (Med.) Ecografie. — Din fr. **ultra-sonographie.**

ULTRASONÓR, -Ă, *ultrasonori, -e,* adj. Ultrasonic. — **Ultra-** + **sonor.**

ULTRASONOTERAPÍE s.f. Terapie bazată pe ultrasunete. — Din fr. **ultrasonothérapie.**

ULTRASPECIÁL, -Ă, *ultraspeciali, -e,* adj. Care se deosebește foarte mult de alte lucruri asemănătoare. F De strictă specialitate. — **Ultra-** + **special.**

ULTRASTRUCTÚRĂ, *ultrastructuri,* s.f. (Biol.) Structură intimă a unui țesut. — Din fr. **ultrastructure.**

ULTRASÚNET, *ultrasunete,* s.n. Vibrație a unui mediu elastic, de aceeași natură cu sunetul, având frecvențe superioare acestuia, fapt pentru care nu poate fi percepută cu urechea. — **Ultra-** + **sunet** (după fr. *ultrason).*

ULTRAVIOLÉT, -Ă, *ultravioleți, -te,* adj. (Despre radiațiile electromagnetice; și substantivat, f. pl.) Care este situat dincolo de marginea violetă a spectrului luminii. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **ultraviolet.**

ULTRAVÍRUS, *ultravirusuri,* s.n. Virus extrem de mic, care nu poate fi văzut cu microscopul obișnuit. — Din fr. **ultravirus.**

ULÚBĂ s.f. v. **hulubă.**

ULÚC, *uluce,* s.n. **1.** Jgheab făcut din scânduri ori scobit într-un trunchi de copac sau în piatră, din care se adapă vitele sau în care li se pune nutrețul. **2.** Canal de lemn sau de tablă pus de-a lungul streșinii caselor, pentru a aduna și a conduce spre burlane apa de pe acoperișuri. F Canal, țeavă pentru captarea și scurgerea apei dintr-un izvor. **3.** Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mișcare o moară; lăptoc, scoc (**1**). F Jgheab prin care curge făina măcinată (la moară). **4.** Scobitură, șanț făcut de-a lungul unei piese de lemn, pentru a se putea îmbina cu altă piesă. — Din tc. **oluk.**

ULÚCĂ, *uluci,* s.f. **1.** Scândură groasă întrebuințată în construcții, mai ales la construirea gardurilor și a împrejmuirilor. **2.** Gard din scânduri; zăplaz. — Probabil refăcut din **uluce** (pl. lui *uluc).*

ULUÍ, *uluiesc,* vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (și neașteptată) mirare, admirație, emoție; a uimi, a surprinde. F Tranz. și refl. (Înv.) A (se) tulbura, a (se) buimăci, a (se) năuci. — Cf. rus. ulovit´ „a prinde, a surprinde".

ULUIÁLĂ, *uluieli,* s.f. Uluire. — **Ului** + suf. *-eală.*

ULUÍRE, *uluiri,* s.f. Faptul de *a ului;* uimire, surprindere, uluială. F Buimăceală, năuceală. — V. **ului.**

ULUÍT, -Ă, *uluiți, -te,* adj. Cuprins de o mare (și neașteptată) mirare, admirație, emoție; uimit, surprins. F Năucit, buimăcit. — V. **ului.**

ULUITÓR, -OÁRE, *uluitori, -oare,* adj. Care uluiește; uimitor, surprinzător. F Excepțional, extraordinar. [Pr.: *-lu-i-*] — **Ului** + suf. *-tor.*

UMÁN, -Ă, *umani, -e,* adj. **1.** Care ține de om sau de omenire, privitor la om sau la omenire, caracteristic omului sau omenirii; omenesc (**1**). G *Geografie umană* (sau *antropologică)* = antropogeografie. **2.** (Adesea adverbial) Care are dragoste față de oameni; omenos, blând, bun. — Din lat. **humanus.**

UMANÍSM s.n. **1.** Doctrină care are în centru omul, bunăstarea și demnitatea lui, încrederea în rațiunea umană. **2.** Mișcare intelectuală europeană din epoca Renașterii care promova studiul literaturii clasice din Grecia și din Roma, entuziasmul față de om și natură, compatibilă însă cu credința religioasă. — Din fr. **humanisme,** germ. **Humanismus.**

UMANÍST, -Ă, *umaniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** Adj. Care aparține umanismului (**1**), care se bazează pe umanism sau promovează umanismul. F Care este de domeniul culturii clasice, care se consacră studiului operelor clasice greco-latine; umanistic. **2.** S.m. și f. Adept, partizan al umanismului (**1**). **3.** S.m. Artist, gânditor care aparține umanismului Renașterii; cărturar din epoca Renașterii, care studia operele Antichității. **4.** S.m. și f. Student sau elev de liceu care urmează învățământul umanistic. — Din fr. **humaniste.**

UMANÍSTIC, -Ă, *umanistici, -ce,* adj. Umanist (**2**). G *Științe umanistice* = grup de științe care pun accentul pe studiul limbilor, istorie, pe cultura clasică etc. *Învățământ umanistic* sau *secție umanistică* = formă (sau secție) de învățământ bazat pe studierea științelor umanistice. — Din germ. **humanistisch.**

UMANITÁR, -Ă, *umanitari, -e,* adj. Care urmărește, care se preocupă de binele omenirii, plin de umanitate, devotat umanității. — Din fr. **humanitaire.**

UMANITARÍSM s.n. Concepție, atitudine de înțelegere, de dragoste față de oameni; umanitate (**2**). — Din fr. **humanitarisme.**

UMANITARÍST, -Ă, *umanitariști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al umanitarismului. **2.** Adj. Care aparține umanitarismului, privitor la umanitarism. — Din fr. **humanitariste.**

UMANITÁTE s.f. **1.** Sentiment de bunăvoință, compasiune pentru nenorocirile altuia, bunătate, omenie, umanitarism. **2.** Totalitatea oamenilor; omenire (**1**). F Colectivitate de oameni. — Din lat. **humanitas, -atis,** fr. **humanité.**

UMANIZÁ, *umanizez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face mai omenos, mai apropiat de oameni. **2.** Tranz. A căpăta trăsături, caracteristici apropiate de cele ale omului. — Din fr. **humaniser.**

UMANIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) umaniza* și rezultatul ei. — V. **umaniza.**

UMANOÍD, -Ă, *umanoizi, -de,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Ființă) cu aspect și caracter omenesc. — Din fr. **humanoïde.**

ÚMĂR, (**1, 2, 3, 4**) *umeri,* s.m., (**5**) *umere,* s.n. **1.** S.m. Parte a corpului omenesc corespunzătoare articulației dintre mână și trunchi. G Expr. *Umăr la umăr* = alături, unul lângă altul; împreună, uniți. *A pune umărul* = a ajuta efectiv la îndeplinirea unei acțiuni; a sprijini. *A da* (sau *a ridica* etc.) *din umeri* = a-și exprima nedumerirea, neștiința, indiferența etc. printr-un gest de ridicare a umerilor (**1**). *A se uita la cineva* (sau *a privi pe cineva) peste umăr* = a se uita la cineva disprețuitor, batjocoritor. (Pop.) *A-și lua călcâiele* (sau *picioarele) de-a umeri* = a fugi. *A pune (cuiva ceva) pe umeri* = a încărca, a împovăra (pe cineva) cu o vină. F Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă umărul (**1**). F Fig. Culme a unui deal, a unui munte. **2.** S.m. (În sintagma) *Umărul obrazului* (sau *al feței)* = partea proeminentă, osoasă din mijlocul obrazului; pomeți. **3.** S.m. Partea bombată de lângă gâtul unui vas. F Proeminență pe suprafața unui obiect, care servește ca reazem altui obiect. **4.** S.m. Parte a jugului care se așază pe gâtul vitelor. **5.** S.n. Umeraș. — Lat. **humerus.**

UMĂRÁR s.n. v. **umerar.**

UMBÉLĂ, *umbele,* s.f. Inflorescență în care pedunculii fiecărei floricele pornesc din același punct și se ridică la aceeași înălțime, ca pânza unei umbrele. — Din lat. **umbella,** fr. **ombelle.**

UMBELIFÉRĂ, *umbelifere,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, ale căror flori sunt dispuse în umbele; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. G (Adjectival) *Plantă umbeliferă.* — Din fr. **ombellifère.**

UMBELIFÓRM, -Ă, *umbeliformi, -e,* adj. Care are forma unei umbele. — După fr. **ombelliforme.**

UMBLÁ, *úmblu,* vb. I. Intranz. **I. 1.** A se deplasa dintr-un loc în altul; a merge (**I 1**), a circula (**1**). G Expr. *A-i umbla cuiva ceva prin gură* = a nu-și putea aminti pentru un moment de ceva care îi este extrem de familiar, de cunoscut. (Pop.) *A-i umbla cuiva ceva prin* (sau *în) cap* = a fi preocupat de ceva, a avea ceva de gând. (Pop.) *Umblă sănătos!* (sau *cu bine!),* urare adresată cuiva care pleacă. (Pop.) *A umbla după cineva* = a căuta cu insistență să obțină simpatia cuiva; a face curte unei femei. **2.** A străbate (ca drumeț) un loc; a merge din loc în loc, a colinda, a cutreiera; a hoinări, a vagabonda. F (Rar) A se plimba. F (Pop.; despre nori) A se mișca, a se deplasa. **3.** (Pop.) A merge, a se duce undeva regulat; a frecventa. *Umblă la școală.* F A se ocupa, a se îndeletnici cu..., a lucra la... *Umblă în cărăușie.* **4.** A se purta (îmbrăcat sau încălțat) într-un anumit fel. F A se comporta, a se manifesta într-un anumit fel. *Umblă întunecat și încruntat.* **II. 1.** (Pop.; despre unelte, aparate, mecanisme etc.) A se afla în funcțiune; a funcționa. **2.** (Despre gură, ochi etc.) A se mișca continuu. G Expr. *A-i umbla cuiva limba (prin gură)* = a vorbi (mult). **III.** (Pop.) A trece (din mână în mână), a ajunge (de la unul la altul). F (Despre bani) A fi în circulație, a avea valoare, curs. **IV. 1.** A căuta, a scotoci (pentru a găsi ceva). **2.** A lua în mână; a pune mâna pe ceva, a atinge. F (Pop.) A lucra cu..., a se servi de...; a mânui. F Fig. A se folosi de..., a face uz de... *Nu umbla cu minciuni!* **V.** Fig. A căuta, a se strădui să obțină ceva; a se sili, a încerca să... G Expr. *A umbla după cai verzi (pe pereți)* = a căuta să obțină lucruri nerealizabile. *A umbla după doi iepuri deodată* = a urmări în același timp două scopuri, două avantaje diferite. F A intenționa, a fi gata să... [Var.: (înv. și pop.) **îmblá** vb. I] — Lat. **ambulare.**

UMBLÁRE, *umblări,* s.f. Acțiunea de *a umbla* și rezultatul ei; deplasare, mers; cutreierare, colindare, umblat[1]. — V. **umbla.**

UMBLÁT[1] s.n. Umblare. — V. **umbla.**

UMBLÁT[2], -Ă, *umblați, -te,* adj. **1.** (Despre drumuri) Pe care se circulă mult; care este frecventat, circulat. **2.** (Despre oameni) Care a mers, a fost prin multe locuri, a trăit și a văzut multe lucruri (acumulând o mare experiență de viață); călătorit, purtat[2] (**2**). — V. **umbla.**

UMBLĂCÍT s.n. v. **îmblătit.**

UMBLĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *umblăreți, -e,* adj. (Fam., depr. sau ir.) Căruia îi place să umble mult, să se plimbe (fără rost), să hoinărească. — **Umbla** + suf. *-ăreț.*

UMBLĂTÓR, -OÁRE, *umblători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. (Rar) Care umblă. G *Pod umblător* = bac. **2.** S.m. Ostaș dintr-un corp de curieri pentru Polonia și Ucraina al domnilor moldoveni. **3.** S.f. Compartiment dintr-o lucrare minieră subterană amenajat pentru circulația personalului. **4.** S.f. (Pop.) Closet (rudimentar). — **Umbla** + suf. *-ător.*

UMBLĂTÚRĂ, *umblături,* s.f. (Pop.) Umblat, mers; umblare. F Fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. — **Umbla** + suf. *-ătură.*

ÚMBLET, *umblete,* s.n. Faptul de a umbla; umblare. F Cutreierare, colindare; alergătură. F Mod, fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. [Var.: (înv. și pop.) **îmblet** s.n.] — **Umbla** + suf. *-et.*

UMBRÁL s.n. (Opt.) Colorație a lentilelor ochelarilor de vedere. — **Umbră** + suf. *-al.*

UMBRÁR, *umbrare,* s.n. Adăpost împotriva arșiței soarelui oferit într-un loc deschis de crengile și de frunzele unui arbore sau ale mai multor arbori; *p. gener.* orice adăpost (special amenajat) împotriva arșiței. — **Umbră** + suf. *-ar.*

ÚMBRĂ, *umbre,* s.f. **I. 1.** Lipsă de lumină, întunecime provocată de un corp opac care oprește razele de lumină; porțiune din spațiu întunecoasă (și răcoroasă) unde nu ajung direct razele de lumină. G Loc. adj. *Fără umbră* = corect, desăvârșit, pur. G Loc. adv. *Din umbră* = fără a se arăta pe față; pe ascuns, pe furiș. G Expr. *A sta* (sau *a fi, a rămâne* etc.) *în* (sau *la) umbră* = a sta (sau a fi, a rămâne etc.) ascuns, retras, deoparte. *A lăsa* (pe cineva) *în umbră* = a lăsa (pe cineva) mai prejos, a eclipsa (pe cineva). **2.** Întuneric, întunecime, obscuritate. **3.** Nuanță închisă, pată întunecată. F Spec. Parte mai întunecată dintr-o imagine plastică. F Fig. Stare de tristețe, de îngândurare etc. întipărită pe fața cuiva. **II. 1.** (De obicei urmat de o determinare în genitiv) Conturul întunecat al unei ființe sau al unui lucru, proiectat pe o suprafață (mai) luminată. G Expr. *Se teme și de umbra lui,* se spune despre un om foarte fricos. *Face umbră pământului (degeaba),* se spune despre un om incapabil să producă, să realizeze ceva. G Compus: *umbra-iepurelui* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele în formă de solzi, cu florile galbene-verzui și cu fructele de forma unor boabe roșii *(Asparagus collinus).* F Imagine neclară, nedeslușită; obiect care nu se vede bine (din cauza întunericului, a ceții etc. sau pentru că este privit printr-un corp puțin transparent). **2.** (În concepțiile mistice și în basme) Duhul unui om mort sau ființă supranaturală, fantomatică; stafie, fantomă, nălucă. F Fig. Ființă foarte slabă (și bolnavă). **3.** Fig. Urmă, semn abia perceptibil; cantitate foarte mică din ceva. F Fig. Părere, aparență, iluzie. — Lat. **umbra.**

UMBRÉLĂ, *umbrele,* s.f. Obiect alcătuit dintr-o pânză care se poate strânge sau întinde (în forma unei calote sferice) prin intermediul unor spițe metalice fixate radial pe un baston, destinat să apere de ploaie sau de soare. — Din fr. **ombrelle** (după *umbră).*

UMBRELÚȚĂ, *umbreluțe,* s.f. Diminutiv al lui *umbrelă.* — **Umbrelă** + suf. *-uță.*

UMBRÍ, *umbresc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A face, a ține umbră (**I 1**); a adumbri. **2.** Refl. (Pop.) A sta la umbră (**I 1**), a se adumbri. **3.** Tranz. și refl. A da sau a căpăta o nuanță mai închisă; a (se) întuneca, a (se) închide. **4.** Intranz. și refl. (Rar) A se contura. **5.** Tranz. Fig. A dezonora, a păta, a compromite. — Din **umbră.**

UMBRÍRE, *umbriri,* s.f. Faptul de *a (se) umbri.* F Culoare, nuanță închisă, întunecată. — V. **umbri.**

UMBRÍȘ, *umbrișuri,* s.n. (Rar) Loc cu umbră; umbră (**I 1**). — **Umbră** + suf. *-iș.*

UMBRIȘOÁRĂ, *umbrișoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *umbră;* umbriță. — **Umbră** + suf. *-işoară.*

UMBRÍT, -Ă, *umbriți, -te,* adj. **1.** (Despre locuri) Care se află la umbră (**I 1**), acoperit de umbră, plin de umbră; umbros. **2.** Întunecos. F Fig. (Despre voce, sunete etc.) Stins, voalat. — V. **umbri.**

UMBRÍȚĂ, *umbriță,* s.f. (Pop.) Umbrișoară. — **Umbră** + suf. *-iță.*

UMBRÓS, -OÁSĂ, *umbroși, -oase,* adj. **1.** (Despre copaci, vegetație) Care face umbră (**I 1**), care ține umbră; (despre locuri) care se află la umbră, acoperit de umbră, plin de umbră; umbrit. **2.** Întunecos. — Lat. **umbrosus** sau **umbră** + suf. *-os.*

UMECTÁ, *umectez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A umezi ușor (și numai la suprafață). — Din fr. **humecter,** lat. **humectare.**

UMECTÁRE, *umectări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a umecta* și rezultatul ei. — V. **umecta.**

UMECTÁT, -Ă, *umectați, -te,* adj. Umezit. — V. **umecta.**

ÚMED, -Ă, *umezi, -de,* adj. **1.** Care a stat într-un lichid sau a fost acoperit sau stropit cu un lichid și nu s-a uscat încă; jilav; umezit. F Igrasios. F (Despre atmosferă, aer, mediu) Încărcat cu vapori de apă. **2.** (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat; *p. ext.* lucitor, strălucitor; galeș, duios. — Lat. **humidus.**

UMERÁL, -Ă, *umerali, -e,* adj. Care ține de umăr, privitor la umăr. — Din fr. **huméral.**

UMERÁR, *umerare,* s.n. (Rar) **1.** Umeraș. **2.** Îmbrăcăminte de protecție fixată pe umerii celor care cară greutăți. **3.** Împletitură de lână, de melană etc. cu care își îmbracă umerii suferinzii de reumatism. [Var.: **umărár** s.n.] — **Umăr** + suf. *-ar.*

UMERÁȘ, *umeraș,* s.n. Obiect format dintr-o bară de lemn, de plastic etc. (puțin curbată, prevăzută la mijloc cu un cârlig, pe care se păstrează hainele ca să-și mențină forma; umăr (**5**). — **Umăr** + suf. *-aș.*

UMEZEÁLĂ, *umezeli,* s.f. **1.** Umiditate. F Vaporii de apă care se află în atmosferă, în aer sau într-un anumit mediu. F Loc umed. F Igrasie. **2.** Aspect umed al ochilor. — **Umezi** + suf. *-eală.*

UMEZÍ, *umezesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină umed. F Refl. (Despre atmosferă) A se încărca sau a fi încărcat de vapori de apă. **2.** Refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi. G Tranz. *Lacrimile îi umezeau ochii.* — Din **umed.**

UMEZÍRE, *umeziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) umezi* și rezultatul ei. — V. **umezi.**

UMEZÍT, -Ă, *umeziți, -te,* adj. **1.** Umed. **2.** (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat. — V. **umezi.**

UMEZITÓR, *umezitoare,* s.n. **1.** Aparat de umezit hârtia prin stropire cu apă (pentru a o satina), în timpul procesului de fabricație. **2.** (În sintagma) *Umezitor de aer* = aparat care pulverizează apă și umezește aerul adus prin conducte din exterior la o instalație industrială, unde este nevoie de aer condiționat cu un anumit grad de umiditate. — **Umezi** + suf. *-tor.*

UMFLÁ, *úmflu,* vb. I. **1.** Tranz. A mări volumul unui obiect cu pereți elastici sau plianți, umplându-l cu aer sau cu alt fluid. F Refl. (Despre cavități anatomice, mai ales despre stomac) A-și mări volumul (în urma mâncării excesive), producând o senzație de balonare. G Expr. (Tranz.) *A-l umfla pe cineva râsul* (sau *plânsul)* sau (refl.) *a se umfla de râs* (sau *plâns)* = a nu-și putea stăpâni râsul (sau plânsul), a izbucni în râs (sau în plâns). *A se umfla de somn* (sau *de dormit) =* a se sătura de somn, a dormi foarte mult. F Tranz. și refl. A (se) răsfira, a (se) înfoia. *Vântul umflă pânzele.* G Expr. (Refl.) *A se umfla în pene* = a se îngâmfa, a se fuduli. **2.** Refl. (Despre ape) A-și mări volumul, a crește depășind nivelul normal. F (Despre lichide) A-și ridica nivelul prin fierbere. **3.** Refl. (Despre obiecte de lemn) A-și mări volumul prin umezire. G Tranz. *Apa a umflat doagele.* **4.** Refl. (Despre piele, țesuturi, organe etc.) A se inflama, a se congestiona. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A ridica în mod exagerat prețul, suma, proporțiile etc. **6.** Tranz. (Fam.) A înșfăca, a înhăța; a prinde, a lua. — Lat. **inflare.**

UMFLÁRE, *umflări,* s.f. Acțiunea de *a (se) umfla* și rezultatul ei. — V. **umfla.**

UMFLÁT, -Ă, *umflați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte cu pereți elastici sau plianți) Care și-a mărit (la maximum) volumul prin umplerea cu aer sau cu alt fluid. F (Despre organe anatomice, mai ales despre stomac) Care și-a mărit volumul producând o senzație de balonare (în urma mâncării excesive). F Înfoiat, răsfirat (de vânt). **2.** (Despre ape) Care a crescut, și-a mărit nivelul normal. **3.** (Despre piele, țesuturi, organe etc.) Inflamat. **4.** Fig. (Fam.; despre cifre, prețuri etc.) Care este exagerat de mare. **5.** Fig. (Despre felul de a se exprima al cuiva) Afectat, bombastic, emfatic. — V. **umfla.**

UMFLĂTÚRĂ, *umflături,* s.f. Loc umflat pe suprafața unui obiect. F (Med.) Inflamație. — **Umfla** + suf. *-ătură.*

UMIDIFICÁRE, *umidificări,* s.f. Producere și întreținere, prin mijloace artificiale, a umidității aerului într-o instalație (industrială). — După fr. **humidification.**

UMIDIFÚG, -Ă, *umidifugi, -ge,* adj. (Despre materiale) Care nu poate fi umezit, care nu se umezește. — Din fr. **humidifuge.**

UMIDITÁTE s.f. Însușirea, starea a ceea ce e umed; umezeală (**1**). F Cantitatea de lichid (în special de apă) conținută într-un mediu solid sau gazos. G *Umiditatea atmosferei* = cantitatea vaporilor de apă din atmosferă, exprimată de obicei prin raportul, în procente, dintre tensiunea de vapori reală și tensiunea vaporilor saturanți corespunzătoare temperaturii respective. — Din fr. **humidité,** lat. **humiditas, -atis.**

UMIDOMÉTRU, *umidometre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea umidității unui corp solid sau a aerului atmosferic. — Din fr. **humidomètre.**

UMÍL, -Ă, *umili, -e,* adj. **1.** Care are o atitudine modestă, de om simplu, sărac, fără pretenții; care are o atitudine supusă, ascultătoare, smerită. **2.** (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează, denotă pe omul umil (**1**), caracteristic unui om umil. F (Despre obiecte, locuri etc.) Sărăcăcios. — Din lat. **humilis.**

UMILÍ, *umilesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) pune într-o situație de inferioritate (neîndreptățită); a (se) înjosi. **2.** Refl. A adopta o atitudine de supunere, de smerenie față de cineva sau de ceva. — Din sl. **umiliti.** Cf. u m i l.

UMILÍNȚĂ, *umilințe,* s.f. **1.** Sentiment de inferioritate; atitudine provocată de acest sentiment; supunere. F Smerenie față de divinitate. F Slugărnicie. **2.** Situație umilitoare impusă cuiva; ofensă adusă cuiva. — **Umili** + suf. *-ință.*

UMILÍRE, *umiliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) umili* și rezultatul ei. — V. **umili.**

UMILÍT, -Ă, *umiliți, -te,* adj. **1.** Cu atitudine supusă, smerită, plecată; care exprimă umilință; umil. F Rușinat. **2.** Care este plin de umilințe, de jigniri, de lipsuri. F (Substantivat) Om care duce o viață mizeră, care suportă jigniri, lipsuri. **3.** (Rar) Simplu, modest, neînsemnat; sărac (**2**). — V. **umili.**

UMILITÓR, -OÁRE, *umilitori, -oare,* adj. Care umilește, înjosește, ofensează; înjositor, jignitor. — **Umili** + suf. *-tor.*

ÚMLAUT s.n. **1.** Fenomen fonetic constând în modificarea timbrului unei vocale accentuate sub influența vocalei următoare. **2.** Tremă care se pune deasupra vocalelor care au suferit un umlaut (**1**). — Din germ. **Umlaut.**

UMOÁRE, *umori,* s.f. **1.** Lichid intercelular constituind mediul în care trăiesc celulele organismelor. G *Umoare apoasă* = lichid transparent care se află în camera anterioară a ochiului. *Umoare vitroasă* = masă gelatinoasă care se află în camera posterioară a ochiului. **2.** (Livr.) Dispoziție sufletească; fire, temperament. [Var.: **humoáre** s.f.] — Din fr. **humeur,** lat. **humor, -oris.**

UMÓR s.n. Înclinare spre glume și ironii, ascunse sub o aparență de seriozitate; manifestare prin vorbe sau prin scris a acestei înclinații; *p. ext.* veselie, haz. F Categorie estetică apartinând sferei comicului a cărei esență constă în sublinierea incompatibilității și absurdității laturilor unor situații considerate firești. [Var.: **humór** s.n.] — Din fr. **humeur, humour.** Cf. engl. h u m o u r.

UMORÁL, -Ă, *umorali, -e,* adj. Care aparține umorilor, care se referă la umori. G *Teorie umorală* = teorie potrivit căreia funcțiile organismului sunt reglate de umori. — Din fr. **humoral.**

UMORÍST, -Ă, *umoriști, -ste,* s.m. și f. Autor de scrieri sau de desene umoristice. [Var.: **humoríst, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **humoriste.**

UMORÍSTIC, -Ă, *umoristici, -ce,* adj. Care conține sau exprimă umor; care provoacă umorul; vesel, hazliu. — Din fr. **humoristique.**

ÚMPLE, *úmplu,* vb. III. **1.** Tranz. A face ca un recipient, o cavitate etc. să fie pline; a băga înăuntru (până la refuz); *p. ext.* a face să conțină o cantitate oarecare din ceva. G Expr. *A-și umple burta* (sau *pântecele)* = a mânca mult. *A-și umple buzunarele* = a câștiga bani mulți. (Refl. pas.) *S-a umplut paharul* = s-au adunat prea multe necazuri; nu se mai poate suporta situația de acum. **2.** Tranz. Fig. A copleși pe cineva, a face să se simtă apăsat (de un sentiment, de o senzație). G Refl. *I se umple inima de bucurie.* **3.** Tranz. A introduce într-un înveliș de aluat, de carne, de legume etc. un preparat culinar, pentru a pregăti anumite mâncăruri. F (Rar) A îmbiba un preparat culinar cu un lichid (dulce, aromat). **4.** Tranz. A răspândi un miros într-un anumit spațiu. F A răspândi sunete, zgomote. G Expr. *A umple satul* (ori *lumea, urechile lumii)* = a face să știe, să afle toată lumea. **5.** Tranz. A ocupa, a acoperi o suprafață, o întindere, o încăpere etc. G Refl. *S-a umplut grădina de flori.* **6.** Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) mânji; *fig.* a (se) contamina, a (se) molipsi. [Var.: (înv. și pop.) **umpleá** vb. II, **împle** vb. III] — Lat. **implere.**

UMPLEÁ vb. II v. **umple.**

ÚMPLERE, *umpleri,* s.f. Acțiunea de *a (se) umple* și rezultatul ei; umplut. — V. **umple.**

UMPLÚT s.n. Umplere. — V. **umple.**

UMPLUTÚRĂ, *umpluturi,* s.f. Ceea ce servește pentru a umple un spațiu, un gol etc. F Spec. Preparat culinar care se introduce într-un înveliș comestibil, alcătuind împreună cu acesta o mâncare sau o prăjitură. F Spec. Material granular sau pulverulent pus pe un teren pentru a-l înălța sau a-l nivela. F Spec. Cantitate de praf de pușcă cu care se încarcă un cartuș (sau cu care se încărca altădată o armă de foc pe la gura țevii). F Fig. Element de valoare minoră sau lipsit de valoare, introdus într-o operă literară, științifică, în sumarul unui periodic, într-un spectacol etc. (spre a le completa). — **Umple** + suf. *-tură.*

UN, O, *unii, unele,* art. nehot. (Substantivul pe care îl determină denumește obiectul neindividualizat în discuție) *Un prieten.* G (Accentuează noțiunea exprimată de substantiv) *O bucurie se vestea în ochii ei.* G (Dă sens general substantivului) *Un artist, fie și mai genial decât Paganini.* F (Înaintea unui nume propriu sugerează o comparație) Unul ca..., unul asemenea cu... *Mi se părea că văd un Platon.* F (Dă valoare substantivală unor cuvinte pe care le precedă) *Un murdar.* [Gen.-dat. sg. *unui, unei;* gen.-dat. pl. *unor*] — Lat. **unus, una.**

UNANÍM, -Ă, *unanimi, -e,* adj. Acceptat, împărtășit de toți, care exprimă un acord total; care cuprinde pe toți sau aparține tuturor; fără excepție, general. F (La pl.) Care au aceeași părere, a căror părere coincide. — Din fr. **unanime.**

UNANIMITÁTE s.f. Unitate de opinii, de sentimente etc.; acord, înțelegere deplină cu privire la o idee, la un vot etc.. G Loc. adv. *În* (sau *cu) unanimitate* = cu aprobarea tuturor, fără ca nimeni să aibă altă părere, altă atitudine. F (Jur.) Regulă potrivit căreia hotărârile unui organ colegial sau ale unei organizații internaționale nu se pot lua decât cu votul sau cu aprobarea tuturor membrilor. — Din fr. **unanimité,** lat. **unanimitas, -atis.**

UNCHÉȘ s.m. v. **unchiaș.**

UNCHI, *unchi,* s.m **1.** Bărbat considerat în raport cu copiii fraților și surorilor sale, în raport cu copiii fraților și surorilor soției sale sau în raport cu copiii verilor și verișoarelor sale; termen cu care se adresează acestui bărbat nepoții; grad de rudenie astfel stabilit; unchiaș. **2.** Termen de respect cu care o persoană mai tânără se adresează unui bărbat mai în vârstă. — Lat. **avunculus.**

UNCHIÁȘ, *unchiași,* s.m. **1.** (Pop.) Om bătrân; moș, moșneag. **2.** (Reg.) Unchi (**1**). [Var.: (reg.) **unchéș** s.m.] — **Unchi** + suf. *-aș.*

UNCHIȘÓR, *unchișori,* s.m. Diminutiv al lui *unchi.* — **Unchi** + suf. *-ișor.*

UNCIÁL, -Ă, *unciale,* adj. (În sintagmele) *Scriere uncială* = scriere cu litere majuscule derivate din literele romane capitale (și deosebindu-se de acestea prin rotunjimea formelor). *Caracter uncial* = caracterul literelor din scrierea uncială. [Pr.: *-ci-al*] — Din lat. **uncialis,** fr. **oncial.**

ÚNCIE, *uncii,* s.f. Veche unitate de măsură pentru greutăți (folosită și astăzi în țările anglo-saxone), a cărei valoare a variat între circa 28 și 35 de grame. — Din lat. **uncia.**

UNCRÓP, *uncropuri,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** Apă clocotită. **2.** Băutură alcoolică fierbinte care se servește la ospățul de la casa mirelui a doua zi după cununie; ospățul și datinile obișnuite în această zi. — Din sl. **unkropŭ.**

UNCROPEÁLĂ s.f. (Rar) Senzație de căldură, de moleșeală, de toropeală. — **Uncrop** + suf. *-eală.*

UNCROPÉL, *uncropele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *uncrop;* apă călduță. — **Uncrop** + suf. *-el.*

UNDÁ, *undez,* vb. I. **1.** (Rar) Tranz. A face să se miște ca niște valuri. **2.** Intranz. (Pop.) A fierbe, a clocoti. [Var.: **undí** vb. IV] — Lat. **undare.**

UNDAMÉTRU, *undametre,* s.n. Aparat pentru măsurarea frecvențelor oscilațiilor electromagnetice. — Din fr. **ondemètre** (după *undă).*

ÚNDĂ, *unde,* s.f. **I. 1.** Cantitate dintr-o masă de apă care face o mișcare ritmică ușoară de ridicare și coborâre formând ondulații la suprafața apei; *p. ext.* apă (curgătoare sau stătătoare). F Șuvoi, torent. F Ploaie, ninsoare etc. care cade în rafale. **2.** Masă de aer care se mișcă ușor; *p. ext.* aer, văzduh. **3.** Mișcare de vibrație (ușoară); zgomot (ușor). **II.** (Fiz.) Propagare din aproape în aproape a unei oscilații, cu viteză finită și printr-o variație spațială. G *Lungime de undă* = distanța dintre două puncte succesive ale unei unde, în care oscilația are aceeași fază. *Undă seismică* = undă pornită din epicentrul unui cutremur de pământ, de-a lungul căreia cutremurul se propagă în interiorul și la suprafața pământului. *Undă de șoc* = undă seismică de mare intensitate. *Undă electromagnetică* = câmp electromagnetic variabil care se propagă în urma interacțiunilor dintre variațiile câmpului electric și ale celui magnetic. (În radiofonie) *Undă scurtă* = undă electromagnetică cu o lungime medie de 0,50 m. *Undă mijlocie* = undă electromagnetică cu o lungime de 200–600 m. *Undă lungă* = undă electromagnetică cu o lungime de 700–2 000 m. *Undă verde* = procedeu folosit pentru asigurarea fluenței maxime a traficului auto pe arterele de circulație din orașe, realizat printr-un sistem de comandă coordonată a semafoarelor. — Lat. **unda** (pentru sensul **II,** după fr. *onde).*

ÚNDE adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Interogativ) În ce loc? în care parte? *Unde este?* F (Precedat de prep. „de") De la cine? din ce loc? *De unde știți voi?* F La ce? la cine? *Unde te gândești?* F (În loc. adv.) *Unde și unde* = din loc în loc, ici și colo. F (În expr.) *A (nu) avea de unde* = a (nu) fi în stare, a (nu) avea posibilitatea să... *Ia, dacă ai de unde,* se spune pentru a arăta că ceva lipsește, nu se găsește. **2.** Deodată, numai ce. **3.** (Exprimă o negație) *Unde se mai gândeau ele la copilărie?* G Expr. *De unde (și) până unde?* = cum și în ce fel? în ce împrejurări? în ce chip? *(Da) de unde!* = imposibil! cu neputință! **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziție circumstanțială de loc) În locul în care, încotro. *Să se ducă unde știe.* G (Cu nuanță temporală) *Să-ți dau două mere, unde te oprești să le mănânci?* **2.** (Introduce o propoziție atributivă) În care. *E un punct însă unde drumul nostru se bifurcă.* **3.** (Introduce o propoziție completivă) *Știe unde este parcul.* **4.** (Pop.; introduce o propoziție circumstanțială de timp) Când, în momentul în care. **5.** (Pop.; introduce o propoziție circumstanțială de cauză) Pentru că, din cauză că, deoarece. **6.** (Precedat de prep. „de", introduce o propoziție concesivă) Cu toate că, deși. *A adus 10 cărți, de unde făgăduise 12.* **7.** (Condițional; în expr.) *De unde nu* = dacă nu, în cazul când. — Lat. **unde.**

UNDELÉMN s.n. v. **untdelemn.**

UNDELEMNÍU, -ÍE adj. v. **untdelemniu.**

UNDERGROUND adj. invar. Realizat în afara circuitului obișnuit al difuzării și comercializării. F (Substantivat) Mișcare artistică de avangardă, realizată în acest fel. [Pr.: *ándărgraund*] — Cuv. engl.

UNDEVÁ adv. Într-un loc oarecare, într-o direcție oarecare, la o persoană oarecare. F (Precedat de prep. „de") De la cineva, de la o persoană oarecare, dintr-un anumit loc. F (Precedat de prep. „pe") Printr-un loc oarecare, într-un anumit loc. — **Unde** + **va.**

UNDÍ[1], *undesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Rar) A pescui cu undița. F Fig. A sonda, a iscodi. — Din sl. **onditi.**

UNDÍ[2] vb. IV v. **unda.**

UNDÍRE, *undiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a undi*[1]*;* undit. — V. **undi**[1].

UNDÍT s.n. (Rar) Undire. — V. **undi**[1].

UNDIȚÁR, *undițari,* s.m. (Rar) Pescar cu undița. — **Undiță** + suf. *-ar.*

ÚNDIȚĂ, *undițe,* s.f. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o vargă flexibilă de care este legată o sfoară, un fir de material plastic etc., având la capăt un cârlig ascuțit și îndoit, în care se pune momeala pentru a prinde peștele; *p. restr.* cârligul acestei unelte. — Din sl. **ondica.**

UNDOÍ vb. IV v. **undui.**

UNDOIÁ vb. I v. **undui.**

UNDOIÓS, -OÁSĂ adj. v. **unduios.**

UNDREÁ s.f. v. **andrea.**

UNDUÍ, *unduiesc,* vb. IV. Intranz. (Despre suprafața apelor; la pers. 3) A face unde, a se propaga în formă de unde. F P. gener. A se mișca asemenea undelor unei ape. [Var.: **undoiá** vb. I, **undoí** vb. IV] — **Undă** + suf. *-ui* (după fr. *ondoyer).*

UNDUIÓS, -OÁSĂ, *unduioși, -oase,* adj. Care formează unde, valuri; care se mișcă în unde. F P. gener. Care se mișcă asemenea undelor unei ape. F Fig. (Despre sunete) Modulat, melodios. F Fig. (Despre oameni) Care cedează, se schimbă ușor; schimbător. [Var.: **undoiós, -oásă** adj.] — **Undui** + suf. *-os* (după fr. *onduleux).*

UNDUÍRE, *unduiri,* s.f. Acțiunea de *a undui* și rezultatul ei; mișcare în unde, în valuri sau, *p. gener.,* asemenea undelor unei ape. F Fig. Modulare, vibrare, mlădiere a unui sunet, a vocii. — V. **undui.**

UNDUÍT, -Ă, *unduiți, -te,* adj. (Rar) Unduios. — V. **undui.**

UNDULÁ vb. I v. **ondula.**

UNDULÁRE s.f. v. **ondulare.**

UNDULÓS, -OÁSĂ adj. v. **ondulos.**

UNEÁLTĂ, *unelte,* s.f. **1.** Piesă, ansamblu de piese, dispozitiv acționat manual sau de un mecanism, care servește pentru a efectua o operație tehnică de prelucrare mecanică, de montare, manevrare etc.; *p. ext.* piesă auxiliară care servește la efectuarea unei lucrări. **2.** Fig. Mijloc folosit pentru atingerea unui anumit scop (reprobabil); persoană, grup sau organizație de care se servește cineva pentru atingerea unui anumit scop (reprobabil). **3.** (În sintagma) *Unealtă gramaticală* = instrument gramatical, v. *instrument.* — **Une**[le] + **alte**[le].

UNELTÍ, *uneltesc,* vb. IV. Tranz. A pregăti în ascuns, a pune la cale, a urzi o acțiune reprobabilă împotriva cuiva sau pentru a obține ceva; a complota. — Din **unealtă.**

UNELTÍRE, *uneltiri,* s.f. Acțiunea de *a unelti* și rezultatul ei; intrigă, complot. F (Jur.) Aranjament fraudulos prin care se creează condiții favorabile săvârșirii unei infracțiuni.— V. **unelti.**

UNELTITÓR, -OÁRE, *uneltitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care unelțește; conspirator, complotist; intrigant. — **Unelti** + suf. *-tor.*

UNEÓRI adv. Din când în când; câteodată. [Pr.: *-ne-ori*] — **Une** + **ori.**

UNGÁR, -Ă, *ungari, -e,* adj. Maghiar. — Din germ. **Ungar.**

UNGĂTÓR, -OÁRE, *ungători, -oare,* s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. Muncitor specializat în ungerea pieselor unui mecanism. **2.** S.n. Gresor. — **Unge** + suf. *-ător.*

ÚNGE, *ung,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu un strat de material gras, unsuros sau lipicios; a (se) gresa. G Expr. (Tranz.) *A unge pe cineva la inimă* = a da, a crea cuiva o satisfacţie deosebită. (Fam.) *A unge (bine) pe cineva* = **a)** a bate zdravăn pe cineva; **b)** a mitui. (Fam.) *A unge osia* (sau *ochii)* sau *a unge pe cineva cu miere* = a mitui, a da mită. (Fam.) *A fi uns cu toate unsorile* = a fi trecut prin multe, a fi experimentat, versat, a nu putea fi dus de nas. (Refl.; fam.) *A se unge pe gât* = a bea. **2.** Tranz. A învesti în funcţie un monarh sau un arhiereu. F A mirui. **3.** Tranz. A tencui un perete, a făţui, a vărui, a spoi. F A murdări, a mânji. — Lat. **ungere.**

ÚNGERE, *ungeri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) unge* şi rezultatul ei. **2.** Operaţie de introducere a unui lubrifiant (ulei, vaselină etc.) între două suprafeţe aflate în contact şi în mişcare relativă, pentru a asigura o peliculă continuă de lubrifiant între ele şi a reduce frecarea. **3.** (Bis.) Act cultic care indică taina miruirii şi care se săvârşeşte imediat după botez. — V. **unge.**

UNGHÉR, *unghere,* s.n. **1.** Porţiune dintr-o încăpere cuprinsă între extremităţile reunite a doi pereţi alăturaţi; colţ. F Loc retras, ascuns; cotlon. **2.** (Pop.) Dulap triunghiular care se aşază pe colţ. — Lat. ***anglarius** *(= angularius).*

UNGHI, *unghiuri,* s.n. **1.** Figură formată din două semidrepte care pleacă din acelaşi punct. *Unghi drept.* F Parte a unui obiect care formează un unghi (**1**). **2.** Colţ, ungher (**1**). G Expr. *În (*sau *prin, din) toate unghiurile* = (de) pretutindeni, în (sau prin, din) toate părţile. **3.** Fig. Punct de vedere. — Lat. ***anglus** (*= angulus).*

ÚNGHIE, *unghii,* s.f. **1.** Lamă cornoasă care creşte pe partea de deasupra a ultimei falange a degetelor de la mâini şi de la picioare, la om. G Expr. *A reteza* (sau *a tăia) cuiva din unghii* = a înfrâna obrăznicia cuiva; a pune la punct pe cineva. *A pune* (cuiva) *unghia în gât* = a constrânge pe cineva să răspundă urgent unei obligaţii. *A-şi pune unghia în gât* = a face orice pentru atingerea unui scop. *A-şi arăta unghiile* = a deveni agresiv. F Substanţă cornoasă formată la vârfurile degetelor de la picioarele animalelor şi păsărilor; *p. ext.* gheară. **2.** Compuse: *unghia-găii* sau *unghia-găinii* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori galbene-verzui, dispuse în ciorchini *(Astragalus glycyphyllos); unghia-păsării* = plantă erbacee cu flori albastre şi cu petala inferioară prelungită în formă de pinten, pătată cu galben *(Viola declinata).* **3.** Fiecare dintre cele două instrumente, în formă de pârghie, pentru ridicat şi lăsat coşul lesei la pescuit. — Lat. **ungla** (*= ungula).*

UNGHINÁL, -Ă, *unghinali, -e,* adj. (Zool.) Care aparţine unghiei, privitor la unghie. — Din fr. **unguinal.**

UNGHIOÁRĂ, *unghioare,* s.f. Unghiuţă. [Pr.: *-ghi-oa-*] — **Unghie** + suf. *-ioară.*

UNGHIŞOÁRĂ, *unghişoare,* s.f. Unghiuţă. — **Unghie** + suf. *-işoară.*

UNGHIULÁR, -Ă, *unghiulari, -e,* adj. Care formează un unghi, în formă de unghi; angular; în colţuri; colţuros. G *Piatră unghiulară* = piatra de la unghiul fundaţiei unei clădiri; *fig.* fundament, bază, temelie. [Pr.: *un-ghiu-*] — Din **unghi** (după fr. *angulaire).*

UNGHIULÁŢIE, *unghiulaţii,* s.f. **1.** (Fot.) Unghi de cuprindere al unui obiectiv fotografic; apertură (**2**). **2.** (Cin.) Operaţie prin care se stabilesc locul şi obiectivele aparatului pentru filmarea unei secvenţe. [Pr.: *un-ghiu-*] — După fr. **angulation,** it. **angolazione.**

UNGHIÚŢĂ, *unghiuţe,* s.f. Diminutiv al lui *unghie;* unghioară, unghişoară. [Pr.: *-ghi-u-*] — **Unghie** + suf. *-uţă.*

UNGUÉNT, *unguente,* s.n. (Farm.) Alifie, pomadă, cremă (de uns). [Pr.: *un-gu-ent*] — Din lat. **unguentum.**

UNGULÁT, *ungulate,* s.n. (Zool.) Copitat. — Din lat. **ungulata,** fr. **ongulés.**

UNGULIGRÁD, -Ă, *unguligrazi, -de,* adj., s.m. şi f. (Mamifer) care are vârful degetelor protejat de copită. — Din fr. **onguligrade,** engl. **unguligrade.**

ÚNGUR, *unguri,* s.m. Maghiar. — Din sl. **ongrinŭ.**

UNGURÁŞ, *unguraşi,* s.m. (Fam.) **1.** Diminutiv al lui *ungur.* **2.** Plantă erbacee medicinală şi meliferă cu tulpina păroasă, cu frunze aproape rotunde şi cu flori albe *(Marrubium vulgare).* — **Ungur** + suf. *-aş.*

UNGUREÁN, -Ă, *ungureni, -ne,* adj., s.m. **1.** S.m. Denumire dată locuitorilor români originari din Transilvania (în special din Mărginimea Sibiului), care, practicând păstoritul transhumant, s-au stabilit în Muntenia şi Oltenia, întemeind sate noi; (şi la sg.) persoană aparţinând acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine ungurenilor (**1**), referitor la ungureni. **3.** S.m. Numele unui dans popular; melodie după care se execută. — **Ungur** + suf. *-ean.*

UNGUREÁNCĂ, *ungurence,* s.f. Femeie aparţinând neamului ungurenilor (**1**). — **Ungurean** + suf. *-că.*

UNGURÉSC, -EÁSCĂ, *ungureşti,* adj., s.f. **1.** Adj. Maghiar. **2.** S.f. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Ungur** + suf. *-esc.*

UNGURÉŞTE adv. În felul maghiarilor, ca maghiarii; în limba maghiară. — **Ungur** + suf. *-eşte.*

UNGURÍME s.f. Mulţime de maghiari; totalitatea maghiarilor; ţinut locuit de maghiari (în Transilvania). — **Ungur** + suf. *-ime.*

UNGURÍSM, *ungurisme,* s.n. (Rar) Maghiarism. — **Ungur** + suf. *-ism.*

UNGUROÁICĂ, *unguroaice,* s.f. Femeie maghiară. — **Ungur** + suf. *-oaică.*

UNI[1]- Element de compunere care înseamnă „unul singur” şi care serveşte la formarea unor adjective şi a unor substantive. — Din fr. **uní-.**

UNÍ[2] adj. invar. (Despre materiale textile, confecţii) Care are o singură culoare; unicolor. [Pr.: *üni*] — Din fr. **uni.**

UNÍ[3], *unesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (recipr.) A (se) aduna unul lângă altul pentru a forma un tot; a (se) împreuna, a (se) alătura, a (se) îmbina spre a forma un tot. **2.** Refl. recipr. A încheia o înţelegere, o alianţă etc. în vederea unui scop comun. **3.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) lega prin căsătorie, a (se) căsători. — Lat. **unire** (*= unescere).*

UNIARTICULÁT, -Ă, *uniarticulaţi, -te,* adj. Care are numai o singură articulaţie. [Pr.: *-ni-ar-*] — Din fr. **uniarticulé.**

UNIÁT, -Ă, *uniaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Rar) Greco-catolic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **uniate.**

UNIÁX, *uniaxe,* adj. (Min.; despre cristale) Cu o singură axă optică. [Pr.: *-ni-acs*] — Din fr. **uniaxe.**

ÚNIC, -Ă, *unici, -ce,* adj. **1.** Care este unul singur, numai unul în genul, de felul său. **2.** Care nu poate fi asemănat cu nimic (datorită însuşirilor sale excepţionale); excepţional, incomparabil. [Acc. şi: *uníc*] — Din lat. **unicus,** fr. **unique.**

UNICAMERÁL, -Ă, *unicamerali, -e,* adj. (În sintagma) *Sistem unicameral* = sistem parlamentar în care parlamentul (organul legislativ al statului) este constituit dintr-o singură adunare reprezentativă (cameră). — **Uni[1]-** + **cameră.**

UNICAPSULÁR, -Ă, *unicapsulari, -e,* adj. (Despre fructe) Care constă dintr-o singură capsulă; (despre plante) al cărui fruct e format dintr-o singură capsulă. — Din fr. **unicapsulaire.**

UNICARPELÁR, -Ă, *unicarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre fructe sau ovare) Care are o singură carpelă. — **Uni[1]-** + **carpelă** + suf. *-ar.*

UNICÁT, *unicate,* s.n. **1.** Exemplar unic dintr-un document, dintr-o publicaţie, dintr-un obiect. **2.** Înscris constatator care se întocmeşte într-un singur exemplar. — Din germ. **Unikat.**

UNICELULÁR, -Ă, *unicelulari, -e,* adj. Care este format dintr-o singură celulă; monocelular. — Din fr. **unicellulaire.**

UNICITÁTE s.f. Însuşirea de a fi unic. — Din fr. **unicité,** it. **unicità.**

UNICOLÓR, -Ă, *unicolori, -e,* adj. Care are o singură culoare; uni[2]. — Din fr. **unicolore.**

UNICÓRD, -Ă, *unicorzi, -de,* adj. Care are câte o coardă pentru fiecare notă. *Instrument muzical unicord.* — Din fr. **unicorde.**

UNICÓRN, -Ă, *unicorni, -e,* adj. (Zool.) Care are numai un corn. F (Substantivat, m.; în basme) Inorog. — Din fr. **unicorne.**

UNICUSPÍD, *unicuspizi, -de,* adj. (Despre organe vegetale sau formaţii anatomice) Cu un singur vârf. — Din fr. **unicuspidé,** engl. **unicuspid.**

UNIDIMENSIONÁ, *unidimensionez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să devină unidimensional. [Pr.: *-si-o-*] — **Uni[1]-** + **dimensiona.**

UNIDIMENSIONÁL, -Ă, *unidimensionali, -e,* adj. Cu o singură dimensiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **unidimensionnel,** engl. **unidimensional.**

UNIDIMENSIONALITÁTE s.f. Însuşirea de a fi unidimensional. [Pr.: *-si-o-*] — Din engl. **unidimensionality.**

UNIDIMENSIONÁRE, *unidimensionări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a unidimensiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **unidimensiona.**

UNIDIMENSIONÁT, -Ă, *unidimensionaţi, -te,* adj. (Rar) Care are o singură dimensiune; unidimensional. [Pr.: *-si-o-*] — V. **unidimensiona.**

UNIDIRECŢIONÁL, -Ă, *unidirecţionali, -e,* adj. Care are loc, se face, se propagă într-o singură direcţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **unidirectionnel.**

UNIEMBRIONÁR, -Ă, *uniembrionari, -e,* adj. Care are un singur embrion. [Pr.: *-ni-em-bri-o-*] — După fr. **uniembryonné.**

UNIFAMILIÁL, -Ă, *unifamiliali, -e,* adj. Făcut pentru o singură familie. [Pr.: *-li-al*] — **Uni[1]-** + **familial.**

UNIFICÁ, *unífic,* vb. I. Tranz. **1.** A face un întreg din mai multe părţi; a realiza o unitate; a uni[3]. **2.** A cuprinde într-un sistem unic; a face să fie unitar. *A unifica ortografia.* — Din fr. **unifier,** it., lat. **unificare.**

UNIFICÁRE, *unificări,* s.f. Acţiunea de *a unifica* şi rezultatul ei. — V. **unifica.**

UNIFICATÓR, -OÁRE, *unificatori, -oare,* adj. Care unifică sau contribuie la unificare. — **Unifica** + suf. *-tor.* Cf. it. unificatore, fr. unificateur.

UNIFLÓR, -Ă, *uniflori, -e,* adj. (Despre plante) Care are, care face o singură floare. — Din fr. **uniflore.**

UNIFOLIÁT, -Ă, *unifoliaţi, -te,* adj. (Despre plante) Care are o singură frunză. [Pr.: *-li-at*] — După fr. **unifolié.**

UNIFÓRM, -Ă, *uniformi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care are permanent şi pe toată întinderea sau durata aceeaşi formă, aceeaşi înfăţişare, aceeaşi intensitate, aceeaşi viteză, aceeaşi desfăşurare etc.; care este la fel, constant, lipsit de variaţii. **2.** S.f. Îmbrăcăminte croită după un anumit model şi purtată în mod obligatoriu de membrii unor instituţii (armată, şcoală etc.). — Din fr. **uniforme,** lat. **uniformis, -e.**

UNIFORMITÁTE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este uniform. — Din fr. **uniformité,** lat. **uniformitas, -atis.**

UNIFORMIZÁ, *uniformizez,* vb. I. Tranz. A da un caracter uniform, a face să fie uniform. — Din fr. **uniformiser.**

UNIFORMIZÁRE, *uniformizări,* s.f. Acţiunea de *a uniformiza* şi rezultatul ei. — V. **uniformiza.**

UNIFORMIZÁT, -Ă, *uniformizaţi, -te,* adj. Cu caracter uniform. — V. **uniformiza.**

UNIFORMIZATÓR, -OÁRE, *uniformizatori, -oare,* adj. Care uniformizează. — **Uniformiza** + suf. *-tor.*

UNIGLÁND, -Ă, *uniglande,* adj. Care are o singură glandă. — Cf. fr. u n i g l a n d é.

UNILABIÁT, -Ă, *unilabiaţi, -te,* adj. Care are o singură buză. [Pr.: *-bi-at*] — Din fr. **unilabié.**

UNILATERÁL, -Ă, *unilaterali, -e,* adj. Care este îndreptat, situat într-o singură direcţie. F (Jur.; despre contracte) Care dă naştere la obligaţii numai pentru una dintre părţi. F (Despre acte juridice) Emanat de la o singură persoană. F Care este hotărât (în mod arbitrar) de una singură dintre părţi. F Care ţine seamă de o singură latură a lucrurilor; care cunoaşte numai un aspect al unei probleme şi judecă dintr-un singur punct de vedere sau se mărgineşte la un singur domeniu de cunoştinţe; mărginit; arbitrar. — Din fr. **unilatéral.**

UNILATERALITÁTE s.f. Însuşirea, starea a ceea ce este unilateral. — **Unilateral** + suf. *-itate.*

UNILÍNGV, -Ă, *unilingvi, -e,* adj. Scris într-o singură limbă. F Care vorbeşte o singură limbă. — Din fr. **unilingue.**

UNILOBÁT, -Ă, *unilobaţi, -te,* adj. Care are un singur lob. — Din fr. **unilobé.**

UNILOCULÁR, -Ă, *uniloculari, -e,* adj. (Bot.; despre ovare şi fructe) Cu o singură lojă. — Din fr. **uniloculaire.**

UNÍME, *unimi,* s.f. (Înv.) **1.** Cantitate abstractă considerată ca cifră elementară şi care serveşte la formarea unui număr compus din mai multe cifre; (în sistemul zecimal) fiecare dintre cifrele de la 1 la 9; unitate. **2.** Notă muzicală întreagă. — **Un** + suf. *-ime.*

UNINAŢIONÁL, -Ă, *uninaţionali, -e,* adj. (Despre state) A cărui populaţie aparţine în întregime aceleiaşi naţionalităţi. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Uni[1]-** + **naţional.**

UNINOMINÁL, -Ă, *uninominali, -e,* adj. Care conţine sau indică un singur nume. *Vot uninominal.* — Din fr. **uninominal.**

UNIOCULÁR, -Ă, *unioculari, -e,* adj. **1.** (Despre sisteme optice) Cu un singur ocular. **2.** (Despre vedere) Care se face cu un singur ochi. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **unioculaire.**

UNIONÁL, -Ă, *unionali, -e,* adj. Care aparţine unei uniuni, privitor la o uniune, care alcătuieşte o uniune. [Pr.: *-ni-o-*] — **Uniune** + suf. *-al.*

UNIONÍSM s.n. Tendinţa de a se uni, de a se grupa într-o uniune; curent, concepţie având la bază această tendinţă. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **unionisme.**

UNIONÍST, -Ă, *unionişti, -ste,* adj. Care susţine şi propagă ideea de unire (a unor provincii într-un singur stat). F (Substantivat) Susţinător al Unirii Principatelor Române (înainte de 1859). [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **unioniste.**

UNIOVULÁT, -Ă, *uniovulaţi, -te,* adj. (Biol.) Care are un singur ovul. [Pr.: *-ni-o-*] — După fr. **uni-ovulé.**

UNIPÁR, -Ă, *unipari, -e,* adj. (Despre animale mamifere) Care naşte în mod obişnuit un singur pui. — Din fr. **unipare.**

UNIPARIPENÁT, -Ă, *uniparipenaţi, -te,* adj. (Despre frunze compuse) Care are foliolele dispuse de-a lungul unui peţiol comun. — Din fr. **uniparipenné.**

UNIPERSONÁL, -Ă, *unipersonali, -e,* adj. (Despre verbe, forme şi construcţii verbale) Care se foloseşte sau se conjugă numai la persoana a 3-a singular. — Din fr. **unipersonnel.**

UNIPETÁL, -Ă, *unipetali, -e,* adj. (Despre flori) Care are o singură petală. — Din fr. **unipétale.**

UNIPOLÁR, -Ă, *unipolari, -e,* adj. Care are un singur pol. F (Despre celulele nervoase) Al cărei corp celular are o singură prelungire. — Din fr. **unipolaire.**

UNÍRE, *uniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) uni*[3] şi rezultatul ei. F Căsătorie. — V. **uni[3].**

UNISÉX adj. invar. (Despre vestimentaţie, pieptănătură etc.) Destinat deopotrivă femeii şi bărbatului. — Din fr. **unisexe.**

UNISEXUALITÁTE s.f. Starea, calitatea unei flori sau plante care are un singur sex. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **unisexualité.**

UNISEXUÁT, -Ă, *unisexuaţi, -te,* adj. (Despre flori; *p. ext.* despre plante) Care are organe de reproducere de un singur sex. [Pr.: *-xu-at*] — Din fr. **unisexué.**

UNISILÁB, -Ă, *unisilabi, -e,* adj. (Rar) Monosilabic. — Din lat. **unisyllabus.**

UNISILÁBIC, -Ă, *unisilabici, -ce,* adj. (Rar) Monosilabic. — **Uni[1]-** + **silabic.**

UNISÓN s.n. Executare de către un grup vocal sau instrumental a unei melodii la aceeaşi înălţime. F Fig. Acord deplin, comuniune de idei, de sentimente, de interese. — Din fr. **unisson,** lat. **unisonus.**

UNISONÁNŢĂ, *unisonanţe,* s.f. Îmbinare armonioasă a mai multor sunete, care impresionează plăcut urechea; acord, armonie. — Din fr. **unissonance.**

UNÍT, -Ă, *uniţi, -te,* adj. **1.** Care formează împreună un tot. **2.** Care se află în raporturi strânse cu cineva, care este de acord, gândeşte, acţionează, simte la fel cu cineva; solidar cu cineva. **3.** Care aparţine confesiunii catolice de rit oriental; greco-catolic, uniat. F (Substantivat) Adept al confesiunii greco-catolice. — V. **uni[3].**

UNITÁR, -Ă, *unitari, -e,* adj. Care formează un singur tot, un întreg; omogen. — Din fr. **unitaire.**

UNITARIÁN, -Ă, *unitarieni, -e,* adj. (În sintagma) *Confesiune unitariană* = confesiune creştină bazată pe unitarianism. F (Substantivat) Adept al acestei confesiuni [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **unitarien.**

UNITARIANÍSM s.n. Doctrină care susţine unitatea lui Dumnezeu şi respinge învăţătura despre Treime. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **unitarianisme,** engl. **unitarianism.**

UNITÁTE, *unităţi,* s.f. **1.** Numărul unu. F Mărime care serveşte ca măsură de bază pentru toate mărimile de acelaşi fel. *Unitate de măsură.* G (În sintagma) *Unitate astronomică* = unitate folosită pentru exprimarea distanţelor în sistemul solar, egală cu distanţa medie de la Soare la Pământ. **2.** Însuşirea a tot ce constituie un întreg indivizibil. **3.** Coeziune, omogenitate, solidaritate, unire; tot unitar, indivizibil. G *Regula celor trei unităţi* (de loc, de timp şi de acţiune) = regulă caracteristică teatrului clasic (antic şi modern), după care opera dramatică trebuie să fie dezvoltarea unei acţiuni unice, care se desfăşoară în acelaşi loc şi într-un interval de 24 de ore. **4.** (Ec.; în sintagma) *Unitate economică* = entitate care, conform legii, este obligată să conducă contabilitate proprie. **5.** (Mil.) Subdiviziune organizatorică permanentă, administrativă, de instrucţie şi de educaţie din forţele armate. — Din fr. **unité,** lat. **unitas, -atis.**

UNIÚNE, *uniuni,* s.f. **1.** Organizaţie constituită prin asocierea mai multor unităţi economice, fundaţii, sindicate, partide politice etc. **2.** Nume generic pentru diverse organizaţii politice, economice, obşteşti etc. G *Uniunea Europeană* = organizaţie internaţională care integrează economic un număr de 27 de ţări din Europa. **3.** Unire a unor provincii sau state într-un singur stat; *p. ext.* stat astfel rezultat. [Pr.: *-ni-u-*] — Din lat. **unio, -onis,** fr. **union.**

UNIVALÉNT, -Ă, *univalenţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Chim.) Monovalent. **2.** S.m. (Biol.) Cromozom neîmperecheat. — Din fr. **univalent.**

UNIVÁLV, -Ă, *univalvi, -e,* adj. Care are o singură valvă. — Din fr. **univalve.**

UNIVÉRS, *universuri,* s.n. **1.** Lumea în totalitatea ei, ansamblul a tot ce există, exceptând, pentru cei credincioşi, pe Dumnezeu creatorul. **2.** Spaţiul, cu patru dimensiuni (cele trei coordonate spaţiale şi timpul), ale cărui elemente sunt evenimentele. **3.** Globul pământesc; partea populată a globului pământesc (împreună cu tot ce se află pe el); locuitorii globului pământesc. F Mediul, cercul, lumea imediată în care trăieşte cineva sau ceva; domeniu material, intelectual sau moral. — Din fr. **univers,** lat. **universum.**

UNIVERSÁL, -Ă, *universali, -e,* adj. **1.** Care aparţine Universului, privitor la Univers; care se extinde asupra întregii lumi, care cuprinde tot ce există şi este comun tuturor; care se referă la toate fiinţele sau lucrurile luate în consideraţie într-un caz dat; general, obştesc. G (Adverbial) *Universal valabil.* G (Substantivat, n.) *Există o unitate dialectică între universal şi particular.* G (Log.) *Judecată universală* = judecată care afirmă (sau neagă) un predicat în legătură cu totalitatea sferei subiectului. (Jur.) *Legatar universal* = moştenitor unic al unei averi disponibile. F Mondial. **2.** Care se bucură de o mare faimă; vestit, ilustru, celebru. **3.** Care posedă cunoştinţe din toate domeniile, care are o cultură generală vastă. **4.** (Despre unelte, instrumente, aparate) Care poate fi folosit la mai multe operaţii, bun pentru mai multe situaţii. F (Substantivat, n.) Mandrină de strung. — Din fr. **universel,** lat. **universalis.**

UNIVERSÁLII s.f. pl. Denumire dată noţiunilor generale în filosofia scolastică. G *Disputa* (sau *cearta) universaliilor* = dispută în jurul naturii noţiunilor generale care a determinat divizarea scolasticii în trei curente: realismul, nominalismul şi conceptualismul. — Din lat. **universalia.**

UNIVERSALÍSM s.n. (Rar) Universalitate. — Din fr. **universalisme.**

UNIVERSALÍST, -Ă, *universalişti, -ste,* adj. Referitor la universalism. — Din fr. **universaliste.**

UNIVERSALITÁTE s.f. **1.** Caracterul, însuşirea a ceea ce este universal; universalism. **2.** Totalitate, generalitate. — Din fr. **universalité,** lat. **universalitas, -atis.**

UNIVERSALIZÁ, *universalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să fie universal, a răspândi pretutindeni; a generaliza. — Din fr. **universaliser.**

UNIVERSIÁDĂ, *universiade,* s.f. (Ieşit din uz) Competiţie sportivă internaţională cu caracter complex la care participa tineretul din universităţi. [Pr.: *-si-a-*] — **Univers**[itate] + suf. *-iadă* (după *olimpiadă).*

UNIVERSITÁR, -Ă, *universitari, -e,* adj. Care aparţine universităţii, privitor la universitate. G *Oraş* (sau *centru) universitar* = oraş în care se află o universitate. F (Substantivat) Persoană care face parte din corpul didactic al unei universităţi. — Din fr. **universitaire.**

UNIVERSITÁTE, *universităţi,* s.f. Instituţie de învăţământ superior cu mai multe facultăţi şi secţii, organizată pe facultăţi şi secţii, care pregăteşte specialişti în ştiinţele tehnice economice, umanistice şi ale naturii. G (Ieşit din uz) *Universitate de partid* = şcoală superioară în care se preda ca disciplină de bază marxism-leninismul. *Universitate populară* = instituţie pentru educaţia adulţilor, având ca formă principală de activitate cicluri de prelegeri din domenii variate. F Localul acestor instituţii. — Din fr. **université,** lat. **universitas, -atis.**

UNIVITELÍN, -Ă, *univitelini, -e,* adj. (Biol.; despre gemeni) Care provine dintr-un singur ou. — Din fr. **univitellin.**

UNIVÓC, -Ă, *univoci, -ce,* adj. **1.** Care are un singur sens sau păstrează acelaşi sens în orice context. **2.** (Mat.) Care se caracterizează prin faptul că unui element dintr-o primă mulţime îi corespunde un singur element din a doua mulţime. — Din fr. **univoque,** lat. **univocus.**

UNIVOCITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este univoc. — Din fr. **univocité.**

UNS, -Ă, *unşi, -se,* adj., s.m. **1.** Adj. Acoperit cu un strat gras. F (Rar) Pătat de grăsime; unsuros. **2.** S.m. (Înv.) Monarh sau cleric învestit printr-o ceremonie religioasă specială, ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ. — V. **unge.**

UNSOÁRE, *unsori,* s.f. **1.** Substanţă grasă, uleioasă (de origine animală sau vegetală) cu care se unge ceva sau cineva sau care serveşte la gătit. **2.** Faptul de a unge. — **Uns** + suf. *-oare.*

ÚNSPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între 10 şi 12 şi care se indică prin cifrele 11 sau XI. G (Adjectival) *Are unsprezece ani.* (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) *Azi suntem în unsprezece.* G (Substantivat, m.) *Scrie un unsprezece.* G (Cu valoare de num. ord.) *Capitolul unsprezece.* G (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De unsprezece ori.* G (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte unsprezece părţi.* — **Un** + **spre** + **zece.**

ÚNSPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află între al zecelea şi al doisprezecelea. G Expr. *În ceasul al unsprezecelea* = aproape de clipa în care nu mai e nimic de făcut; târziu. — **Unsprezece** + **le** + **a.**

UNSURÓS, -OÁSĂ, *unsuroşi, -oase,* adj. Acoperit, îmbibat, pătat de grăsime. F (Rar) Cleios, lipicios. — **Unsoare** + suf. *-os.*

UNT s.n. **1.** Grăsime naturală, solidă, extrasă din lapte şi folosită ca aliment. G *Unt vegetal* = grăsime solidă extrasă din seminţe sau din miezul fructelor unor plante tropicale. G Loc. adv. *Ca untul* = fără efort, uşor. G Expr. *A scoate untul din cineva* = a stoarce de puteri pe cineva, a vlăgui. *A-l bate* (pe cineva) *de-i iese (*sau *să-i iasă) untul* = a-l bate tare, rău (pe cineva). F (Urmat de determinări care indică proveniența) Grăsime solidă extrasă din seminţele, miezul etc. unor fructe (tropicale). *Unt de cacao.* **2.** Compus: *untul-vacii* = plantă erbacee cu doi tuberculi, cu frunze lanceolate şi cu flori liliachii, purpurii, roz sau albe, dispuse în ciorchine la vârful tulpinii; untişor *(Orchis morio).* — Lat. **unctum.**

UNTÁR, (**1**) *untari,* s.m., (**2**) *untare,* s.n. **1.** S.m. (Rar) Persoană care se ocupă cu prepararea untului. **2.** S.n. (Reg.) Vas de lemn în care se bate untul. — **Unt** + suf. *-ar.*

UNTDELÉMN s.n. Ulei comestibil extras din măsline; *p. gener.* orice ulei vegetal comestibil. G Expr. *A ieşi deasupra ca untdelemnul* = a birui, a învinge; a se confirma, a se adeveri. [Var.: **undelémn** s.n.] — **Unt** + **de** + **lemn** (după sl. *drěvěno maslo).*

UNTDELEMNÍU, -ÍE, *untdelemnii,* adj. Care e de culoarea (galbenă a) untde-lemnului; gălbui. [Var.: **undelemníu, -íe** adj.] — **Untdelemn** + suf. *-iu.*

UNTIÉRĂ, *untiere,* s.f. Vas în care se ţine şi serveşte untul. [Pr.: *-ti-e-*] — **Unt** + suf. *-ieră.*

UNTIŞÓR, *untişori,* s.m. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu flori galben-aurii, cu frunzele în formă de inimă, groase şi lucioase, care se consumă ca salată; grâuşor, sălăţea *(Ranunculus ficaria).* **2.** (Reg.) Untul-vacii. — **Unt** + suf. *-işor.*

UNTÓS, -OÁSĂ, *untoşi, -oase,* adj. Care conţine mult unt; care are aspect de unt, ca untul; gras. — **Unt** + suf. *-os.*

UNTÚRĂ, *unturi,* s.f. Substanţă grasă, insolubilă în apă, obţinută prin topirea grăsimii animale şi folosită în alimentaţie, în medicină, în industrie etc. G *Untură de peşte* = ulei extras din ficatul proaspăt al unor specii de peşti (*Gadus),* bogat în vitaminele A şi D, utilizat în tratamentul debilităţii fizice, al rahitismului etc. F (Reg.) Osânză (de porc). — Lat. **unctura.**

UNTURÓS, -OÁSĂ, *unturoşi, -oase,* adj. (Înv. şi reg.) Care conţine multă unţură sau multe grăsimi; ca untura; gras. — **Untură** + suf. *-os.*

ÚNU, ÚNA num. card. (Când precedă un substantiv are forma *un, o;* când ţine locul unui substantiv are forma *unul, una)* **1.** (Adesea substantivat) Primul număr din seria numerelor naturale, care reprezintă unitatea şi se indică prin cifrele 1 şi I. G (În corelaţie cu „doi", dă ideea de aproximaţie) *Vei petrece o zi sau două.* G Loc. adj. *Tot unul şi unul* = numai oameni sau lucruri de valoare, deosebite. G Loc. adv. (Fam.) *De unul singur* = izolat; individual; fără însoţitor. *Până la unul* = toţi, în unanimitate. (Sudat; cu formă feminină şi valoare neutră) *Întruna* sau *tot întruna* = mereu. G Expr. (Pop.) *A merge una* = a merge alături, nedespărţiţi. *A fi* (sau *a face* pe cineva) *una cu cineva* ori *cu ceva* = a fi (sau a face să fie) la fel cu altul; a egaliza, a uniformiza. *A o ţine una (şi bună)* = a nu ceda, a fi perseverent, a se încăpăţâna în susţinerea unei păreri. G (Adjectival) *Are un an.* (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) *Acum e unu.* G (Substantivat, m.) *Scrie un unu.* F (Cu valoare de num. ord.) Prim, întâi. *Tomul unu.* F (Precedat de „câte", formează num. distributiv corespunzător) *Venea numai câte unul să mă vadă.* G Loc. adv. *Câte unul-unul* sau *unul câte unul* = succesiv, pe rând. G (În corelaţie cu „doi", dă ideea de aproximaţie) *Mai trăsese câte-o duşcă-două de rachiu.* **2.** (Adjectival) Singur, unic. G (Folosit pentru întărirea pronumelui personal) *Eu unul mă duc să deschid uşa.* **3.** (Adjectival) Acelaşi, identic. *Suntem la un gând amândoi.* **4.** (Precedat de o negaţie sau în propoziţii negative) Nimeni. [Gen.-dat. *unuia, uneia* sau *(*când are forma *un, o) unui, unei*] — Lat. **unus, -a.**

ÚNUL, ÚNA, *unii, unele,* pron. nehot. **1.** (Ţine locul unui substantiv, fără a da o indicaţie precisă asupra obiectului) *Să cântăm una de jale.* G Expr. *Asta-i încă una!* sau *asta încă-i una!* exclamaţie de mirare (faţă de comunicarea unui fapt surprinzător sau neobişnuit) sau de nemulţumire (în legătură cu o întâmplare neplăcută). G (În alternanţă cu „altul" sau cu sine însuşi) *Unul are ureche muzicală, unul are glas frumos.* G (În corelaţie cu „altul", exprimă un raport de reciprocitate) *Îşi luară ziua bună unul de la altul.* F Cineva; oarecare. G (Cu determinări care indică mai precis sensul substantivelor înlocuite) *Deveni una din cele mai frumoase provincii.* G (Cu nuanţă peiorativă, folosit de obicei pe lângă nume de persoană) *Unu', Iorgu Badea.* F (În alternanţă cu „altul") Primul, întâiul. **2.** (La pl.) O parte din... F (Adjectival) Nişte, anumiţi. **3.** (Cu formă feminină şi valoare neutră) Ceva. *A-şi pune una în gând.* G Expr. *(Cu) una cu alta* = compensându-se (împreună). [Gen.-dat. sg. *unuia, uneia,* pl. *unora*] — Din **unu, una.**

ÚNULEA, ÚNA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; în numerale ordinale compuse, indicând unitatea care urmează după zeci, sute, mii etc.; de obicei adjectival) *A treizeci şi una pagină.* — **Unu** + **le** + **a.**

ÚPERCUT, *upercuturi,* s.n. Lovitură la box, aplicată adversarului de jos în sus, în general sub bărbie. — Din engl., fr. **uppercut.**

UPERCUTÁ, *upercutez,* vb. I. Intranz. A aplica adversarului (la box) un upercut. — Din **upercut.**

UPERIZÁRE, *uperizări,* s.f. Metodă de conservare a laptelui cu ajutorul unui tratament termic de scurtă durată şi la temperatură ridicată, prin care se distrug microorganismele şi se păstrează integral proprietăţile laptelui crud. — După fr. **upérisation.**

UPS interj. Exclamaţie care exprimă surprindere, mirare. — Din engl. **oops.**

ÚRA[1] interj. Exclamaţie care exprimă însufleţire, entuziasm, aprobare, îndemn etc. — Din rus. **ura,** fr. **hourra.**

URÁ[2], *urez,* vb. I. **1.** Tranz. (Construit cu dativul) A adresa cuiva o dorinţă de bine, de obicei cu ocazia unui eveniment deosebit, a felicita; a închina în sănătatea cuiva. **2.** Intranz. A recita versuri populare care conţin urări, când se umblă cu colindul, cu sorcova etc. — Lat. **orare.**

URACÍL s.n. (Biol.) Substanţă organică de natură bazică prezentă în acidul ribonucleic. — Din fr. **uracile.**

URAGÁN, *uragane,* s.n. Ciclon tropical sau, *p. gener.,* vânt foarte puternic cu acţiune distrugătoare, însoţit adesea de ploi torenţiale. — Din fr. **ouragan.**

URÁLE s.n. pl. Strigăte de entuziasm, de adeziune, de aprobare etc.; aclamaţie. — De la **ura**[1].

URALÍT s.n. (Min.) Varietate de hornblendă cu aspect fibros. — Din germ. **Uralit,** fr. **uralite.**

URALO-ALTÁIC, -Ă, *uralo-altaici, -ce,* adj. (Despre populaţii) Care se află, trăieşte în regiunea munţilor Ural şi Altai. F (Substantivat, f. pl.) Limbi vorbite de aceste populaţii. — Din fr. **ouralo-altaïque.**

URANGUTÁN, *urangutani,* s.m. Maimuţă antropoidă arboricolă, de talie mare, cu membrele anterioare foarte lungi, inteligentă şi cu spiritul de imitaţie foarte dezvoltat, care trăieşte în pădurile tropicale din Sumatra şi Borneo *(Simia satyrus).* [Var.: **orangután** s.m.] — Din fr. **orang-outan.**

URANIÁN, -Ă, *uranieni, -e,* adj. Care se referă la univers; cosmic. [Pr.: *-ni-an*] — **Uranus** (n. pr.) + suf. *-ean.*

URÁNIC, -Ă, *uranici, -ce,* adj. (Livr.) Uranian. — Din fr. **uranique.**

URANIFÉR, -Ă, *uraniferi, -e,* adj. (Despre minereuri şi roci) Care conţine uraniu. — Din fr. **uranifère.**

URANÍNĂ, *uranine,* s.f. Substanţă colorantă întrebuinţată ca sensibilizator în tehnica fotografică. — Din fr. **uranine.**

URANINÍT s.n. (Min.) Pehblendă. — Din fr. **uraninite.**

URANÍSC s.n. (Rar) Baldachin. [Var.: **oraníst** s.n.] — Din ngr. **uranískos.**

URANÍSM s.n. (Med.) Pederastie. — Din fr. **uranisme.**

URANÍT s.n. (Chim.) Amestec natural al oxizilor de uraniu. — Din fr. **uranite.**

URÁNIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, cu proprietăţi radioactive, folosit în pilele atomice. — Din fr. **uranium.**

URANOFÁN, *uranofani,* s.m. (Chim.) Silicat hidratat de calciu şi de uraniu; uranotil. — Din fr. **uranophane,** germ. **Uranophan.**

URANOGRAFÍE s.f. Descriere a cerului. — Din fr. **uranographie.**

URANOMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanţelor interastrale. — Din fr. **uranométrie.**

URANOTÍL, *uranotili,* s.m. (Chim.) Uranofan. — Din fr. **uranotile.**

URÁRE, *urări,* s.f. Acţiunea de *a ura*[2] şi rezultatul ei; conţinutul unei urări; urat[1]. — V. **ura**[2].

URÁT[1]**,** *uraturi,* s.n. Urare. — V. **ura**[2].

URÁT[2]**,** *uraţi,* s.m. (Chim.) Sare a acidului uric. — Din fr. **urate.**

URĂ[1]**,** (rar) *uri,* s.f. Sentiment puternic de ostilitate, atitudine duşmănoasă faţă de cineva sau de ceva. — Din **urî** (derivat regresiv).

URĂ[2]**,** *uri,* s.f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate, cu flori roşii-purpurii, mai rar albe, dispuse într-un spic la vârful tulpinii *(Gymnadenia conopea).* — Et. nec. Cf. u r ă[1].

URĂTÓR, -OÁRE, *urători, -oare,* s.m. şi f. Colindător (care urează). — **Ura**[2] + suf. *-ător.*

URĂTÚRĂ, *urături,* s.f. Cuvânt sau formulă de urare la adresa cuiva. F Text recitat de colindători când umblă cu uratul[1]. — **Ura**[2] + suf. *-ătură.*

URÂCIÓS, -OÁSĂ, *urâcioşi, -oase,* adj. Care inspiră dezgust; scârbos, neplăcut; (despre oameni) ursuz, nesuferit, antipatic. [Var.: **uriciós, -oásă** adj.] — **Urî** + suf. *-icios.*

URÂCIÚNE, *urâciuni,* s.f. **1.** Fiinţă cu înfăţişare respingătoare; monstru, pocitanie, pocitură. **2.** (Înv. şi reg.) Urâţenie (**1**). [Var.: **uriciúne** s.f.] — **Urî** + suf. *-ciune.*

URÁT, -Ă, (**I**) *urâţi, -te,* adj., (**II**) adv., (**III**) s.n. **I.** Adj. **1.** Care are o înfăţişare neplăcută, care este lipsit de frumuseţe, de armonie; *p. ext.* pocit, hâd, hidos. **2.** Care displace, care provoacă repulsie din punct de vedere moral. F (Despre comportare, fapte) Contrar moralei, dreptăţii, bunei-cuviinţe; necuviincios; imoral; reprobabil. F Neplăcut; grav. **3.** (Despre vreme) Posomorât, ploios, friguros. **II.** Adv. Într-un mod neplăcut, nepotrivit; imoral. G Expr. *A se uita urât la cineva* = a privi cu duşmănie pe cineva. **III.** S.n. **1.** Stare sufletească apăsătoare provocată de teamă, de singurătate, de lipsă de ocupaţie, de viaţă banală etc.; plictiseală; indispoziţie. G Loc. prep. *De urâtul cuiva* (sau *a ceva)* = din cauza plictiselii sau aversiunii (provocate de cineva sau de ceva). G Expr. *A-i fi* (cuiva) *urât* = **a)** a se teme (în singurătate); **b)** a se plictisi. *A-şi face de urât* = a se distra, a-şi alunga plictiseala. *A ţine cuiva de urât* = a sta în compania cuiva (pentru a nu se plictisi). **2.** Dezgust, aversiune faţă de cineva sau de ceva. — V. **urî.**

URÂŢÉL, -ÍCĂ, *urâţei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *urât* (**I**); cam urât. — **Urât** + suf. *-el.*

URÂŢÉNIE, (**2**) *urâţenii,* s.f. **1.** Faptul de a fi urât, starea a ceea ce este urât; urâciune (**2**). **2.** (Concr.) Fiinţă urâtă sau obiect urât; ceea ce este urât. — **Urât** + suf. *-enie.*

URÂŢÍ, *urâţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni urât; a (se) sluţi, a (se) poci. — Din **urât.**

URÂŢÍRE, *urâţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) urâţi* şi rezultatul ei. — V. **urâţi.**

URBÁN, -Ă, *urbani, -e,* adj. Care ţine de oraş, privitor la oraş; orăşenesc. F Fig. (Despre atitudine sau comportare) Care dă dovadă de urbanitate; politicos, amabil, civilizat. — Din fr. **urbain,** lat. **urbanus.**

URBANÍSM s.n. Urbanistică. F Fig. Urbanitate. — Din fr. **urbanisme.**

URBANÍST, -Ă, *urbanişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în domeniul urbanisticii. — Din fr. **urbaniste.**

URBANÍSTIC, -Ă, *urbanistici, -ce,* s.f., adj., s.f. **1.** S.f. Ştiinţa proiectării şi planificării lucrărilor de construire, de sistematizare, de reconstruire sau de restructurare a unei aşezări omeneşti; urbanism. **2.** Adj. Care ţine de urbanistică (**1**), privitor la urbanistică; edilitar. — **Urban** + suf. *-istic* sau **urbanist** + suf. *-ic.*

URBANITÁTE s.f. (Rar) Comportare civilizată; politeţe, bună-cuviinţă; urbanism. — Din fr. **urbanité,** lat. **urbanitas, -atis.**

URBANIZÁ, *urbanizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a căpăta un caracter urban, citadin. — Din fr. **urbaniser.**

URBANIZÁRE, *urbanizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) urbaniza* şi rezultatul ei. — V. **urbaniza.**

URBANIZÁT, -Ă, *urbanizaţi, -te,* adj. Care a căpătat caracter urban, citadinizat. — V. **urbaniza.**

URBÁRIU, *urbarii,* s.n. (În Evul Mediu, în Transilvania) Registru oficial în care erau trecute proprietăţile funciare; carte funciară. — Din germ. **Urbarium.**

ÚRBE s.f. (Fam.) Oraş. — Din lat. **urbs, -is.**

URCÁ, *urc,* vb. I. **1.** Refl., intranz. şi tranz. A (se) deplasa dintr-un loc situat mai jos către unul situat mai sus; a (se) sui. F Intranz. (Despre drumuri) A fi înclinat în pantă suitoare. F Intranz. şi refl. (Despre plante) A se prinde (cu ajutorul unor organe speciale) de un suport, de ziduri etc., ridicându-se vertical; a se căţăra. **2.** Refl., intranz. şi tranz. A (se) sui şi a (se) aşeza pe ceva mai ridicat.G Expr. (Refl. şi tranz.) *A (se) urca pe tron* sau *pe* (ori *în) scaunul împărăţiei* = a începe să domnească sau a învesti în funcţia de suveran. **3.** Refl., intranz. şi tranz. A (se) ridica (până la o înălţime oarecare); a (se) înălţa (în văzduh). G Expr. (Refl.) *A i se urca cuiva băutura la cap* = a se îmbăta. *A i se urca la cap* = a deveni încrezut, înfumurat. **4.** Refl. şi intranz. (Despre temperatură, presiune atmosferică; *p. ext.* despre termometre sau barometre) A avea ori a indica valori mai mari în comparaţie cu cele obişnuite sau anterioare. F Intranz. (Fiz.; despre mărimi scalare) A suferi o variaţie de creştere a valorii pozitive. **5.** Refl. (Despre numere, preţuri, sume) A se ridica la..., a se mări. G Tranz. *A urca preţurile.* **6.** Refl. (Despre voce, glas sau ton; *p. ext.* despre cântece) A se ridica de la un registru mai profund la unul mai înalt. G Tranz. *A urca tonul.* **7.** Refl. şi intranz. A merge îndărăt în timp până la..., a exista, a data din... — Probabil lat. ***oricare** *(= oriri).*

URCÁRE, *urcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) urca* şi rezultatul ei; urcat[1]. — V. **urca.**

URCÁT[1] s.n. Urcare. — V. **urca.**

URCÁT[2]**, -Ă,** *urcaţi, -te,* adj. (Despre venituri, sume, preţuri) Care a devenit (mai) mare. — V. **urca.**

URCĂTÓR, -OÁRE, *urcători, -oare,* adj. (Despre plante) Care se agaţă, se urcă; agăţător, suitor. — **Urca** + suf. *-ător.*

URCEÓL, *urceole,* s.n. (Bot.) Organ în formă de sac. [Pr.: *-ce-ol*] — Din fr. **urcéole.**

URCEOLÁT, -Ă, *urceolaţi, -te,* adj. (Bot.; despre unele organe) În formă de sac sau de urcior[1]. [Pr.: *-ce-o-*] — Din fr. **urcéolé.**

URCIÓR[1]**,** *urcioare,* s.n. **1.** Vas de lut (smălţuit) cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte, folosit pentru păstrarea lichidelor. **2.** (Rar) Loc mai adânc în albia unei ape curgătoare, unde se formează vârtejuri; bulboacă, bulboană. [Var.: **ulciór** s.n.] — Lat. **urceolus.**

URCIÓR[2]**,** *urcioare,* s.n. Mic furuncul care apare la rădăcina genelor. [Var.: **ulciór** s.n.] — Lat. **hordeolus** (după *urcior*[1]*).*

URCIORÁŞ, *urcioraşe,* s.n. Diminutiv al lui *urcior*[1]; urcioruş[1]. — **Urcior**[1] + suf. *-aş.*

URCIORÚŞ[1]**,** *urcioruşe,* s.n. Urcioraş. [Var.: **ulciorúş** s.n.] — **Urcior**[1] + suf. *-uş.*

URCIORÚŞ[2]**,** *urcioruşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *urcior*[2]. — **Urcior**[2] + suf. *-uş.*

URCÚŞ, *urcuşuri,* s.n. **1.** Faptul de a (se) urca. **2.** Loc, drum care este în pantă, care urcă. G Loc. adv. *În urcuş* = în sus, în pantă. — **Urca** + suf. *-uş.*

URDÁR, (**1**) *urdari,* s.m., (**2, 3**) *urdare,* s.n. **1.** S.m. Cioban care face urda la stână; vânzător de urdă. **2.** S.n. Vas, ceaun, căldare în care se fierbe sau în care se păstrează urda. **3.** S.n. Unealtă cu care se amestecă zerul pus la fiert pentru a se obţine urda (**1**). — **Urdă** + suf. *-ar.*

ÚRDĂ s.f. **1.** Derivat al laptelui (de oaie) care se obţine prin fierberea şi închegarea zerului gras rămas de la prepararea caşului sau de la alegerea untului. **2.** Compus: *urda-vacii* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina acoperită cu peri cenuşii şi cu flori albe *(Cardaria draba).* — Et. nec.

URDINÁ, *urdín,* vb. I. Intranz. (Înv. şi reg.) **1.** A merge des la cineva sau undeva; a face acelaşi drum de repetate ori. **2.** A avea diaree. [Prez. ind. şi: *urdinez*] — Lat. **ordinare.**

URDINÁRE, *urdinări,* s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a urdina* şi rezultatul ei. — V. **urdina.**

URDINÍŞ, *urdinişuri,* s.n. Deschizătură îngustă într-un stup, pe unde ies şi intră albinele. — **Urdina** + suf. *-iş.*

URDOÁRE, *urdori,* s.f. (Pop.) Secreţie gălbuie care se depune pe marginea pleoapelor (mai ales în timpul somnului); puchină. — Lat. ***horridor, -oris** *(= horridus).*

ÚRDU s.n. Limbă indo-europeană, din ramura indo-iraniană, oficială în Pakistan, răspândită şi în nord-vestul Indiei. [Acc. şi: *urdú*] — Din engl., fr. **urdu.**

URDUCÁ vb. I v. **hurduca.**

URDURÓS, -OÁSĂ, *urduroși, -oase,* adj. (Pop.) Care are urdori la ochi; *p. ext.* neîngrijit, nespălat, murdar. — **Urdoare** + suf. *-os.*

URÉCHE, *urechi,* s.f. **I. 1.** Fiecare dintre cele două organe ale auzului și echilibrului, așezate simetric de o parte și de cealaltă a capului omului și mamiferelor, alcătuite dintr-o parte externă, una mijlocie și una internă. G Expr. *A fi numai urechi* sau *a-și deschide urechile (în patru)* = a asculta foarte atent. *A-i ajunge cuiva la ureche* sau *a ajunge la urechea cuiva* = (despre afirmații, zvonuri, știri) a deveni cunoscut, știut de cineva. *A-i trece cuiva (ceva) pe la ureche* = a auzi un lucru numai în treacăt, neprecis. *A-i intra cuiva (ceva) pe-o ureche și a-i ieși pe alta* (sau *pe cealaltă)* = a nu reține ceea ce i se spune, a trece ușor peste cele auzite, a nu asculta sfaturile primite. *Tare* (sau *fudul) de urechi* (sau *de-o ureche)* = surd. F Partea externă, cartilaginoasă, vizibilă a urechii (**I 1**); pavilionul urechii, auriculă. G Loc. adv. *Până peste urechi* = extrem de..., foarte. G Expr. *(A fi) într-o ureche* = (a fi) smintit, scrântit, țicnit. *A i se lungi* (cuiva) *urechile (de foame* etc.) = a-și pierde răbdarea așteptând (să mănânce); a dori foarte mult (ceva). G Compuse: (Bot.) *urechea-babei* = ciupercă comestibilă de culoare gălbuie sau trandafirie pe partea exterioară și roșie-portocalie pe partea interioară; urechiușă *(Peziza aurantia); urechea iepurelui* = **a)** numele mai multor specii de plante erbacee din familia umbeliferelor, cu flori galbene sau galbene-aurii *(Bupleurum);* **b)** plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu florile roz *(Stachys lanata); urechea-porcului* = plantă erbacee meliferă din familia labiatelor, cu tulpina păroasă și ramificată în partea superioară, cu frunzele ovale și dințate și cu flori mici, albăstrui-violete *(Salvia verticillata); urechea-șoarecelui* = nu-mă-uita; *urechea-ursului* = plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale, ușor dințate, dispuse în formă de rozetă și cu flori galbene *(Primula auricula).* **2.** Fig. Facultatea de a auzi; simțul auzului; auz. G Expr. *A avea ureche (muzicală)* = a avea un simț dezvoltat și fin al auzului, putând percepe (și reproduce în mod exact) sunetele muzicale. *A cânta după ureche* = a reproduce o melodie după auz, fără a folosi partitura. **II.** (Pop.) Organul respirator al peștilor; branhie. **III.** P. anal. **1.** Gaura acului (prin care se petrece ața sau sfoara). G Expr. *A scăpa ca prin urechile acului* = a scăpa cu mare greutate, în mod miraculos dintr-o situație dificilă. **2.** Cheotoarea de piele sau de pânză de la marginea, din spate, a ghetelor sau a cizmelor, cu ajutorul căreia se trage încălțămintea în picior. **3.** Toartă; inel, belciug. F Proeminență în formă de cârlig la capătul de sus al leucii carului, de care se sprijină lanțul sau veriga care leagă loitrele de leucă. F Ochi, laț, juvăț la capătul știreangului; valul știreangului. **4.** (La pl.) Porțiune ieșită în afară dintr-o lucrare de zidărie, amenajată pentru a ușura fixarea unui toc de fereastră sau de ușă, pentru a susține un ornament etc. — Lat. **oricla** *(= auricula).*

URECHEÁ, *urechez,* vb. I. Tranz. A trage pe cineva de urechi (pentru a-l pedepsi); *p. gener.* a bate (un copil). — Din **ureche.**

URECHEÁLĂ, *urecheli,* s.f. Faptul de *a urechea;* pedeapsă aplicată cuiva prin tragere de urechi; *p. gener.* bătaie (dată unui copil). — **Urechea** + suf. *-eală.*

URECHEÁT, -Ă, *urecheați, -te,* adj. Care are urechi mari. F (Substantivat, m.) Denumire glumeață dată iepurelui și măgarului. — Din **ureche.**

URECHÉLNIȚĂ, *urechelnițe,* s.f. **I.** (Zool.) **1.** Insectă omnivoră de culoare castanie, cu corpul alungit, cu elitrele scurte, cu un clește mare la capătul abdomenului *(Forficula auricularia).* **2.** Animal miriapod cu capul mare, cu antenele lungi, cu prima pereche de picioare mai lungă, transformată într-un fel de clești cu glande veninoase *(Lithobius forficatus).* **3.** Cârcâiac. **II.** Plantă erbacee meliferă, cu frunze ovale cărnoase, terminate printr-un vârf ascuțit și așezate în formă de rozetă, cu flori roșii sau roz așezate în partea superioară a tulpinii *(Sempervivum tectorum).* — **Ureche** + suf. *-elniță.*

URECHIÚȘĂ, *urechiușe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *ureche.* **2.** Ciupercă comestibilă cu pălăria în formă de pâlnie de culoare galbenă-portocalie sau roșcată *(Cantharellus cibarius).* F (Bot.) Urechea-babei. **3.** (Pop.; la pl.) Colțunași umpluți cu carne, care se fierb în supă. — **Ureche** + suf. *-ușă.*

UREDINÁLĂ, *uredinale,* s.f. (La pl.) Ordin de ciuperci microscopice parazite care trăiesc pe plantele fanerogame, producând boala numită rugină; (și la sg.) ciupercă din acest ordin. — Din fr. **urédinale.**

URÉE s.f. Substanță organică incoloră, cristalizată, care se găsește în urină și în sânge (produsă de dezagregarea substanțelor azotoase în organismul animal) sau se obține pe cale sintetică, fiind folosită ca îngrășământ agricol sau la fabricarea unor mase plastice, a unor medicamente etc. [Pr.: *-re-e*] — Din fr. **urée.**

URÉMIC, -Ă, *uremici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la uremie, de uremie. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de uremie. — Din fr. **urémique.**

UREMÍE, *uremii,* s.f. Stare toxică datorată acumulării în sânge a ureei și a altor produse toxice pe care rinichiul bolnav nu le mai poate elimina. — Din fr. **urémie.**

URETÁN, *uretani,* s.m. (Chim.) Ester carbamic; carbamat. — Din fr. **uréthane,** germ. **Urethane.**

URETÉR, *uretere,* s.n. Fiecare dintre cele două canale cilindrice subțiri, membranoase, care unesc bazinetul cu vezica urinară. — Din fr. **uretère.**

URETERÁL, -Ă, *ureterali, -e,* adj. Care aparține ureterului, privitor la ureter. — Din fr. **urétéral.**

URETEROGRAFÍE, *ureterografii,* s.f. (Med.) Explorare radiologică a ureterelor. — Din fr. **urétérographie.**

URETRÁL, -Ă, *uretrali, -e,* adj. Care aparține uretrei, privitor la uretră. — Din fr. **urétral.**

URÉTRĂ, *uretre,* s.f. Canal membranos prin care circulă urina de la vezica urinară la exterior. [Var.: **urétru** s.n.] — Din fr. **urètre.**

URETRÍTĂ, *uretrite,* s.f. Boală care constă în inflamarea mucoasei uretrei. — Din fr. **urétrite.**

URETROSCÓP, *uretroscoape,* s.n. Instrument care servește la examinarea mucoasei uretrale. — Din fr. **urétroscope.**

URETROSCOPÍE, *uretroscopii,* s.f. (Med.) Explorare endoscopică a uretrei. — Din fr. **urétroscopie.**

URÉTRU s.n. v. **uretră.**

URGÉNT, -Ă, *urgenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care necesită o rezolvare imediată, care nu poate fi amânat; grabnic. F Spec. (Despre telegrame) Care este expediat cu precădere pentru a ajunge mai repede. — Din fr. **urgent,** lat. **urgens, -ntis.**

URGENTÁ, *urgentez,* vb. I. Tranz. A face ca o acțiune să se săvârșească mai repede; a accelera, a grăbi. — Din **urgent.**

URGENTÁRE, *urgentări,* s.f. Acțiunea de *a urgenta* și rezultatul ei. — V. **urgenta.**

URGÉNȚĂ, *urgențe,* s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este urgent; situație care necesită o rezolvare urgentă; necesitate de a rezolva imediat o problemă. G Loc. adv. *De urgență* = imediat, numaidecât, repede, fără întârziere. — Din fr. **urgence.**

URGÍE, *urgii,* s.f. (Pop.) **1.** Nenorocire mare; năpastă. G Loc. adj. *De urgie* = aducător de nenorocire. F Dezlănțuire violentă de forțe ale naturii; prăpăd. **2.** Comportare, faptă, manifestare de om dușmănos, furios etc.; ură, furie. — Lat. **orgia.**

URGISÍ, *urgisesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A provoca cuiva mari neplăceri, nedreptăți, persecuții. **2.** Refl. (Înv.) A se mânia, a se înfuria. — Din ngr. **orghízome** (după *urgie).*

URGISÍRE, *urgisiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) urgisi* și rezultatul ei. — V. **urgisi.**

URGISÍT, -Ă, *urgisiți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Care are de îndurat mari neplăceri, necazuri, persecuții. F (Despre obiecte) Aruncat, părăsit, desconsiderat. **2.** (Înv.; adesea substantivat) Nesuferit, rău, afurisit. F Blestemat; necurat. — V. **urgisi.**

URIÁȘ, -Ă, *uriași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Personaj fabulos din basme cu înfățișare omenească, de dimensiuni gigantice. **2.** S.m. și f. Persoană foarte înaltă și robustă. F Fig. Personalitate cu merite excepționale într-un anumit domeniu; titan, gigant; colos. **3.** Adj. De proporții enorme, cu mult peste medie; enorm, colosal, gigantic. [Pr.: *-ri-aș*] — Din magh. **óriás.**

ÚRIC[1] adj. (În sintagma) *Acid uric* = acid organic natural prezent în cantități foarte reduse în sânge și eliminat de organism prin urină. — Din fr. **urique.**

URÍC[2]**,** *urice,* s.n. **1.** (În Evul Mediu, în Moldova și în Maramureș) Moșie boierească sau mănăstirească care se bucura de privilegiul ereditar de imunitate. **2.** Act de privilegiu acordat unui uric[2] (**1**); act de proprietate veșnică sau de donație acordat cuiva în trecut; *p. gener.* document, act; hrisov, zapis. [Acc. și: *úric*] — Din magh. **örök.**

URICÁR, *uricari,* s.m., *uricare,* s.n. **1.** S.m. Persoană însărcinată să redacteze urice[2] (**2**) în cancelariile domnești; logofăt, pisar. **2.** S.n. Colecție de documente vechi. — **Uric**[2] + suf. *-ar.*

URICEMÍE, *uricemii,* s.f. Creștere patologică a cantității de acid uric din sânge. — Din fr. **uricémie.**

URICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **urâcios.**

URICIÚNE s.f. v. **urâciune.**

URINÁ, *urinez,* vb. I. Intranz. A elimina urina din vezica urinară. — Din fr. **uriner.**

URINÁL, *urinale,* s.n. Vas plat de sticlă sau de material plastic prevăzut cu un gât, folosit de bărbații imobilizați la pat pentru urinare. — Din fr. **urinal.**

URINÁR, -Ă, *urinari, -e,* adj. Care aparține organelor de secretare a urinei, privitor la aceste organe; care are funcția de a forma, de a filtra, de a transporta și de a evacua din organism urina. — Din fr. **urinaire.**

URINÁRE, *urinări,* s.f. Acțiunea de *a urina* și rezultatul ei. — V. **urina.**

URÍNĂ, *urine,* s.f. Lichid secretat de rinichi, produs al metabolismului, depozitat în vezica urinară și eliminat din organism prin uretră. — Din fr. **urine,** lat. **urina.**

URINIFÉR, -Ă, *uriniferi, -e,* adj. Privitor la urină sau la organele urinare, care aparţine urinei sau organelor urinare; de urină. — Din fr. **urinifère.**

URINÓS, -OÁSĂ, *urinoşi, -oase,* adj. De urină, referitor la urină. — Din fr. **urineux.**

URÎ, *urăsc,* vb. IV. **1.** Tranz. A purta cuiva un sentiment de duşmănie, a manifesta aversiune faţă de cineva sau de ceva. **2.** Refl. impers. (Construit cu dativul) A se plictisi, a se sătura de ceva sau de cineva. G Expr. *A i se urî cu viaţa* = a nu mai dori să trăiască. — Lat. ***horrire** *(= horrere, horrescere).*

URLÁ, *úrlu,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni şi animale) A scoate urlete (**1**) specifice. F Intranz. şi tranz. P. anal. (Despre oameni) A vorbi cu tonul foarte ridicat; a striga, a ţipa; a plânge cu hohote; a cânta foarte tare (şi nearmonios). F Fig. (Despre o colectivitate umană) A clocoti, a fremăta, a se agita. **2.** (Despre vânt, viscol, ape etc.; la pers. 3) A produce zgomote puternice; a vâjâi, a vui. — Lat. **ululare.**

URLÁT s.n. Faptul de *a urla.* — V. **urla.**

URLÁŢI s.m. pl. (Reg.; în expr.) *A se duce pe urlaţi* = a fugi repede de undeva (urlând). — Din **urla.**

URLĂTÓR, -OÁRE, *urlători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care urlă sau care vuieşte. **2.** S.f. Pârâu care curge cu zgomot din înălţimea unui munte; *p. ext.* cascadă. — **Urla** + suf. *-ător.*

ÚRLET, *urlete,* s.n. **1.** Strigăt puternic şi prelung scos de oameni sau de animale. F Vorbă cu tonul foarte ridicat; strigăt. F Plâns cu hohote, violent şi zgomotos. F Executare a unui cântec cu tonul foarte ridicat (şi în mod nearmonios). F Fig. Clocot, freamăt. **2.** Zgomot puternic produs de elemente ale naturii, de arme de foc etc.; vuiet. — **Urla** + suf. *-et.*

URLÓI, *urloaie,* s.n. (Pop.) Burlan. — Et. nec. Cf. u r l a.

URLUÍ, *urluiesc,* vb. IV. Tranz. A măcina mare unele boabe de cereale pentru a face urluială. [Var.: **uruí** vb. IV] — Din magh. **örölni.**

URLUIÁLĂ, *urluieli,* s.f. Boabe de cereale măcinate mare şi întrebuinţate ca hrană pentru animale. [Var.: **uruiálă** s.f.] — **Urlui** + suf. *-eală.*

URLUÍT, -Ă, *urluiţi, -te,* adj. (Despre unele boabe de cereale) Măcinat mare, transformat în urluială. [Var.: **uruít, -ă** adj.] — V. **urlui.**

URLUITOÁRE, *urluitori,* s.f. Maşină cu care se urluiesc boabele sau turtele furajere de seminţe oleaginoase. [Pr.: *-lu-i-.* — Var.: **uruitoáre** s.f.] — **Urlui** + suf. *-toare.*

URLÚP interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de porumbei sau de alte păsări. — Onomatopee.

URM, *urmi,* s.m. (Bot.) Mojdrean. — Lat. **ornus** (după *ulm).*

URMÁ, *urmez,* vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. A merge în urma cuiva; *p. ext.* a pleca împreună cu cineva, a însoţi. F Tranz. A fi alături de cineva (într-o acţiune). **2.** Tranz. A merge înainte pe un anumit traseu, pe un anumit drum. F Tranz. şi intranz. A respecta o anumită indicaţie primită, a se conduce după o idee, un principiu etc.; a urmări; a se conforma. **3.** Tranz. şi intranz. A frecventa o formă de învăţământ. **4.** Tranz. şi intranz. A veni, în timp, după cineva sau ceva (luându-i locul); a succeda. F Intranz. A succeda cuiva într-un post, într-o demnitate; a înlocui pe cineva. F Intranz. A-şi avea locul după cineva sau ceva într-o ierarhie. **5.** Tranz. şi intranz. A duce mai departe un lucru început; a continua. F Spec. A continua vorba începută, textul început; a spune sau a scrie mai departe. **6.** Intranz. A avea loc, a se produce, a se îndeplini (după...). F A rezulta, a însemna. **7.** Tranz. (Cu valoare de semiauxiliar) A trebui, a fi nevoie. — Din **urmă.**

URMÁRE, *urmări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a urma* şi rezultatul ei. G Loc. conj. *Prin* (sau, înv., *în) urmare* = aşadar, deci. F Consecinţă, efect. **2.** (Înv.) Procedeu, faptă, purtare. — V. **urma.**

URMÁŞ, -Ă, *urmaşi, -e,* s.m. şi f. **1.** Continuator al unei familii (considerat în raport cu cei din generaţiile anterioare lui); descendent, odraslă. F Moştenitor (de bunuri materiale). **2.** Succesor într-o demnitate, într-o funcţie. **3.** Continuator al unei opere, al unei tradiţii. — **Urmă** + suf. *-aş.*

ÚRMĂ, *urme,* s.f. **1.** Semn concret lăsat de cineva sau de ceva pe locul unde a trecut, a stat etc. G Loc. prep. *Pe urma* sau *pe urmele cuiva* (sau *a ceva)* = pe unde a fost, a existat, a trecut cineva (sau ceva). *(De) pe urma...* = din cauza, ca urmare a..., drept consecinţă a... G Loc. vb. *A fi pe urma* (sau *pe urmele) cuiva* = a urmări. G Expr. *A merge* (sau *a călca) pe urmele cuiva* = a avea calităţile, defectele, apucăturile, comportarea (bună sau rea a) cuiva, a semăna cu cineva (în comportare); a imita pe cineva. *A pierde* (sau *a nu mai şti, a nu mai da de) urma* (sau *urmele) cuiva* = a nu mai şti nimic despre cineva. *Nici urmă* sau *fără urmă (de)...* = deloc, niciun pic. *A da de* (sau *a găsi) urma* (sau *urmele) cuiva* = a obţine unele date cu privire la o persoană pe care o caută. **2.** Punct sau stadiu final; sfârşit. G Loc. adj. *Din* (sau *de pe) urmă* = **a)** de la sfârşit, ultim; **b)** precedent. *Din urmă* = **a)** din spate, dindărăt; **b)** de la locul unde a rămas. G Loc. adv. *În urmă* = **a)** în spate, îndărăt; **b)** mai târziu, apoi; **c)** mai de mult. *Pe urmă* = mai târziu, ulterior. *(Până) la urmă* = la sfârşit de tot. *În cele din* (sau *de pe) urmă* = la sfârşitul unui şir, unei succesiuni; în sfârşit. G Loc. prep. *În urma...* = **a)** în spatele, după..., la sfârşitul...; **b)** drept urmare, datorită... *De pe urma...* = după moartea cuiva, drept moştenire de la cineva. G Expr. *A rămâne în urmă* = a se lăsa întrecut de alţii pe drum sau în activitate, în muncă. *A fi* (sau *a merge, a rămâne) în urmă* = (despre ceas) a merge mai încet, arătând o oră mai mică decât cea oficială. *La urma urmei* (sau *urmelor)* = în cele din urmă; în definitiv; în concluzie. F (Înv.) Urmare, consecinţă, rezultat. **3.** (Mat.) Punct în care o dreaptă intersectează o anumită suprafaţă. F Dreaptă de-a lungul căreia o suprafaţă intersectează altă suprafaţă. **4.** (Mai ales la pl.) Rămăşiţe, vestigii. **5.** Cantitate foarte mică, abia perceptibilă, din ceva. — Lat. ***orma.**

URMĂRÍ, *urmăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A merge, a se deplasa, a fugi după cineva, pe urmele cuiva (pentru a supraveghea, pentru a ajunge, a prinde). F A ţine pe cineva sub observaţie; a supraveghea. F A face demersuri judiciare împotriva cuiva. **2.** A se conduce după un anumit principiu, după o anumită concepţie călăuzitoare. **3.** A însoţi pe cineva sau ceva cu privirile, cu gândul. F A privi ceva în mişcare, în desfăşurare. **4.** Fig. A obseda, a chinui, a tortura. **5.** A studia o problemă, o temă, activitatea cuiva etc. cu un anumit scop (practic). F A asculta cu atenţie o expunere orală, executarea unei compoziţii muzicale etc. **6.** A avea drept scop, a tinde la... — **Urmă** + suf. *-ări.*

URMĂRÍRE, *urmăriri,* s.f. Acţiunea de *a urmări* şi rezultatul ei. F Acţiune ofensivă de luptă, executată de trupe în scopul nimicirii inamicului care se retrage. — V. **urmări.**

URMĂRÍT, -Ă, *urmăriţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care este căutată de organele judiciare, poliţieneşti etc. (pentru o infracţiune comisă). — V. **urmări.**

URMĂRITÓR, -OÁRE, *urmăritori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care urmăreşte pe cineva (pentru a supraveghea, a prinde, a aresta). — **Urmări** + suf. *-tor.*

URMĂTÓR, -OÁRE, *următori, -oare,* adj. **1.** Care urmează după cineva sau ceva (în spaţiu sau în timp). F (Substantivat) Persoană chemată (după alta) să fie servită, întrebată etc. F (Substantivat, înv.) Urmaş, succesor. F Care este arătat în cele ce urmează. **2.** (Înv.) Care urmează întocmai un sfat, o poruncă. — **Urma** + suf. *-ător.*

URMULÍŢĂ, *urmuliţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *urmă;* urmuşoară, urmuţă. — **Urmă** + suf. *-uliţă.*

URMUŞOÁRĂ, *urmuşoare,* s.f. (Pop.) Urmuliţă. — **Urmă** + suf. *-uşoară.*

URMÚŢĂ, *urmuţe,* s.f. (Pop.) Urmuliţă. — **Urmă** + suf. *-uţă.*

ÚRNĂ, *urne,* s.f. **1.** Vas de pământ sau de bronz, de capacităţi şi de forme diferite, în care se păstrau în Antichitate unele lichide. **2.** Vas în care se păstrează cenuşa morţilor incineraţi; cenuşar (**I 3**). **3.** Cutie prevăzută cu o deschizătură îngustă, pe unde se introduc buletine de vot, numerele unei loterii etc. — Din fr. **urne,** lat. **urna.**

URNÍ, *urnesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) mişca, a (se) deplasa (cu greu) din locul unde se află. F Tranz. A pune în funcţiune, a porni o maşină, un sistem tehnic. — Din sl. **urinonti.**

URNÍRE, *urniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) urni* şi rezultatul ei. — V. **urni.**

UROBACTÉRIE, *urobacterii,* s.f. Microb existent în depozitele care conţin substanţe azotate în descompunere. — Din fr. **urobactérie.**

UROBILÍNĂ s.f. Pigment biliar de culoare galbenă-brună a cărui prezenţă în cantităţi mari în urină indică un proces patologic hepatic. — Din fr. **urobiline.**

UROBILINOGÉN s.n. Compus organic format în intestin prin reducerea bilirubinei, reabsorbit apoi numai în parte prin peretele intestinal şi redat ficatului. — Din fr. **urobilinogène.**

UROCORDÁT, *urocordate,* s.n. (Zool.) Tunicier. — Din fr. **urocordés.**

UROCULTÚRĂ, *uroculturi,* s.f. Probă de laborator prin care se cercetează cultura microbiană din urină. — Din fr. **uroculture.**

URODÉL, *urodele,* s.n. (Zool.) Caudat. — Din fr. **urodèles.**

UROGENITÁL, -Ă, *urogenitali, -e,* adj. Care se referă la aparatul urinar şi la cel genital, care cuprinde aceste două aparate. — Din fr. **urogénital.**

UROGRAFÍE, *urografii,* s.f. Radiografie a aparatului urinar. — Din fr. **urographie.**

UROLÓG, -Ă, *urologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Medic specialist în urologie. — Din fr. **urologue.**

UROLÓGIC, -Ă, *urologici, -ce,* adj. (Med.) De urologie. — Din fr. **urologique.**

UROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia şi patologia aparatului urinar. — Din fr. **urologie.**

UROMÉTRU, *urometre,* s.n. Aparat care serveşte la determinarea densităţii urinei. — Din fr. **uromètre.**

UROSCOPÍE, *uroscopii,* s.f. Examinare a aparatului urinar cu ajutorul endoscopului. — Din fr. **uroscopie.**

UROTROPÍNĂ s.f. Medicament pe bază de formaldehidă şi amoniac, folosit ca antiseptic al căilor urinare. — Din fr. **urotropine.**

URS, *urşi,* s.m. **1.** Mamifer omnivor cu trupul masiv, acoperit de o blană brună-negricioasă sau roşcată, cu botul ascuţit şi cu coada scurtă *(Ursus*

arctos). G Expr. *A vinde pielea ursului din pădure* = a conta pe un lucru înainte de a fi sigur că-l poți obține. *A trage nădejde ca ursul de coadă* = a nădăjdui lucruri imposibil de realizat. *A se aduna ca la urs* = a se aduna în număr foarte mare. F Epitet dat unui om greoi, ursuz, nesociabil. G Compus: *Urs-alb* (sau *-polar)* = specie de urs cu blana albă, care trăiește în regiunile arctice *(Ursus maritimus).* **2.** (Reg.) Boț de mămăligă cu brânză la mijloc. **3.** (Reg.) Fiecare dintre grinzile longitudinale ale unui pod de lemn. F Fiecare dintre stâlpii care susțin talpa prispei la casele țărănești. — Lat. **ursus.**

URSÁR, *ursari,* s.m. (Înv.) Bărbat (de obicei rom) care avea urși dresați pe care îi punea să joace. — **Urs** + suf. *-ar.*

ÚRSĂ, *urse,* s.f. (Astron.; livr.; în sintagma) *Ursa-Mare* (sau *-Mică)* = Carul-Mare (sau -Mic), v. *car.* — Din lat. **ursa,** fr. **ourse.**

URSĂRÉSC, -EÁSCĂ, *ursărești,* adj. **1.** (Rar) Care aparține ursului, privitor la urs. **2.** (Înv.) Care aparține ursarului, (făcut) de ursar, privitor la ursar. — **Ursar** + suf. *-esc.*

URSĂRÍME s.f. (Rar) Mulțime de ursari, totalitatea ursarilor. — **Ursar** + suf. *-ime.*

URSĂRÍȚĂ, *ursărițe,* s.f. (Rar) Nevastă de ursar; *p. ext.* țigancă. — **Ursar** + suf. *-iță.*

URSÍ, *ursesc,* vb. IV. Tranz. (În superstiții) A hotărî dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru; a meni, a predestina. F A face cuiva farmece, vrăji. — Din ngr. **oríso** (viit. lui *orízo).*

URSÍDĂ, *urside,* s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore, având ca tip ursul; (și la sg.) animal din această familie. — Din fr. **ursidé.**

URSÍN, -Ă, *ursini, -e,* adj. (Rar; despre oameni) Lat în spate. — Din fr. **oursin.**

URSÍRE, *ursiri,* s.f. Faptul de *a ursi.* — V. **ursi.**

URSÍT, -Ă, *ursiți, -te,* adj., s.f. (În superstiții) **1.** Adj. Hotărât de soartă; menit, predestinat. F (Substantivat) Persoană considerată ca fiind menită să devină soț (sau soție) cuiva; ursitor (**1**). **2.** S.f. Destin, soartă; fatalitate. **3.** S.f. Ursitoare, v. *ursitor* (**2**). — V. **ursi.**

URSITÓR, -OÁRE, *ursitori, -oare,* adj., s.f. (În superstiții) **1.** Adj. Care ursește. F (Substantivat) Persoană considerată ca fiind menită să devină soț (sau soție) cuiva; ursit (**1**). **2.** S.f. (În mitologia populară românească) Zână căreia i se atribuie rolul de a hotărî sau a prezice soarta noului-născut. **3.** S.f. (Înv.) Soartă, destin; fatalitate. — **Ursi** + suf. *-tor.*

URSOÁICĂ, *ursoaice,* s.f. **1.** Femela ursului; ursoaie (**1**). **2.** (Reg.) Coș de sobă care trage fumul de la o sobă lăturalnică și îl transportă într-un coș mai mare; coș de nuiele lipite cu pământ, construit deasupra cuptorului, prin care iese fumul până la acoperiș; ursoaie (**2**). **3.** (Reg.) Stâlp sau bârnă de susținere la o construcție; ursoaie (**3**). — **Urs** + suf. *-oaică.*

URSOÁIE, *ursoi,* s.f. **1.** (Rar) Ursoaică (**1**). **2.** (Înv. și reg.) Ursoaică (**2**). **3.** (Înv. și reg.) Ursoaică (**3**). F Fiecare dintre bârnele în ale căror scobituri se fixează jugul joagărului. [Pr.: *-soa-ie.* — Pl. și: *ursoaie*] — **Urs** + suf. *-oaie.*

URSÓN, (**2**) *ursoane,* s.n. **1.** Țesătură care imită blana de urs. **2.** Palton, haină confecționată din urson (**1**). — Din fr. **ourson.**

URSULÉȚ, *ursuleți,* s.m. Diminutiv al lui *urs;* pui de urs. — **Urs** + suf. *-uleț.*

URSULÍNĂ, *ursuline,* s.f. Călugăriță dintr-un ordin catolic care se ocupă de educația fetelor și cu îngrijirea bolnavilor. — Din fr. **ursuline.**

URSÚZ, -Ă, *ursuzi, -e,* adj. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Morocănos, posac, neprietenos, necomunicativ, nesociabil. F Fig. Lipsit de atracție, de căldură; respingător. [Var.: (pop.) **hursúz, -ă** adj.] — Din tc. **uğursuz.**

URSUZÉNIE s.f. (Rar) Atitudine morocănoasă, posacă, neprietenoasă; comportare de om ursuz; ursuzlâc. — **Ursuz** + suf. *-enie.*

URSUZLÁC s.n. (Înv.) **1.** Nenoroc, ghinion; pacoste. **2.** Ursuzenie. [Var.: **hursuzlâc** s.n.] — Din tc. **uğursuzluk.**

URȘINÍC, *urșinice,* s.n. (Înv.) Catifea. — Et. nec.

URTICACÉE, *urticacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, prevăzute adesea cu peri aspri urzicători; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **urticacée.**

URTICÁNT, -Ă, *urticanți, -te,* adj. Care urzică, pișcă; usturător. — Din fr. **urticant.**

URTICÁRE s.f. v. **urticarie.**

URTICÁRIE, *urticarii,* s.f. Erupție cutanată, constituită din papule izolate ori confluente, însoțită de prurit. F P. gener. (Pop.) Eczemă. [Var.: **urticáre** s.f.] — Din fr. **urticaire.**

URUÍ[1] vb. IV v. **hurui.**

URUÍ[2] vb. IV v. **urlui.**

URUIÁLĂ s.f. v. **urluială.**

URUIÓC, *uruioace,* s.n. (Pop.) Parte a urzelii de la capătul pânzei, care nu se mai poate țese și care se taie și se aruncă atunci când se scoate pânza din război. [Pr.: *-ru-ioc*] — Cf. ucr. uryvok, sb. urivak.

URUÍT, -Ă adj. v. **urluit.**

URUITOÁRE s.f. v. **urluitoare.**

URUITÚRĂ s.f. v. **huruitură.**

URZEÁLĂ, *urzeli,* s.f. **1.** Ansamblul firelor textile paralele montate în războiul de țesut, printre care se trece firul de bătătură pentru a se obține țesătura. **2.** Fig. (Rar) Alcătuire, conformație, structură. **3.** Fig. Intrigă, uneltire, complot. — **Urzi** + suf. *-eală.*

URZÍ, *urzesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pregăti, a întinde, a așeza urzeala (**1**) în războiul de țesut pentru a începe țesutul. **2.** Fig. A fonda, a întemeia; a clădi; a concepe, a alcătui. F Intranz. (Reg.) A lua ființă, a se forma, a se înfiripa. F A născoci, a scorni, a inventa. **3.** Fig. A pune la cale o acțiune (reprobabilă); a unelti, a complota. — Lat. **ordire** (= *ordiri).*

URZICÁ, *urzíc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) produce o usturime dureroasă (și o iritație) a pielii prin atingere de sau cu urzici ori de sau cu alte plante (ori animale) urticante. **2.** Tranz. Fig. A ironiza, a persifla. — Din **urzică.**

URZICÁRE, *urzicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) urzica* și rezultatul ei. — V. **urzica.**

URZICÁT, -Ă, *urzicați, -te,* adj. Care are pielea iritată, bășicată de urzici (sau de alte plante ori de animale). — V. **urzica.**

URZÍCĂ, *urzici,* s.f. **1.** Gen de plante erbacee din familia urticaceelor, cu tulpina și frunzele acoperite cu peri urticanți, folosite în industria textilă, în medicină și în alimentație *(Urtica);* plantă din acest gen. G Compus: *urzică-moartă* = plantă erbacee medicinală cu flori roșii-purpurii *(Lamium maculatum).* **2.** Țesătură fabricată din fibrele urzicii (**1**), din care se confecționează saci. **3.** Compus: (Zool.) *urzică-de-mare* = nume dat unor specii de actinii ale căror tentacule sunt urticante. — Lat. **urdica** *(= urtica).*

URZICĂTÓR, -OÁRE, *urzicători, -oare,* adj. Care urzică, care produce usturime. F Fig. Caustic, sarcastic, ironic. — **Urzica** + suf. *-ător.*

URZICĂTÚRĂ, *urzicături,* s.f. Iritație a pielii în urma atingerii cu urzici, cu alte plante sau cu animale urticante. — **Urzica** + suf. *-ătură.*

URZICÚȚĂ, *urzicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *urzică.* — **Urzică** + suf. *-uță.*

URZÍRE, *urziri,* s.f. Acțiunea de *a urzi* și rezultatul ei; urzit. — V. **urzi.**

URZÍT s.n. Urzire. — V. **urzi.**

URZITÓR, -OÁRE, *urzitori, -oare,* s.m. și f., *urzitori,* s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care urzește pânza. F Fig. Uneltitor, conspirator, complotist. **2.** S.f., s.n. Mașină de urzit pânza. [Pl.: (**2,** n.) **urzitoare**] — **Urzi** + suf. *-tor.*

USCÁ, *usúc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A scoate sau a-și pierde umiditatea printr-un procedeu mecanic, prin expunere la soare, la vânt, la foc etc.; a (se) zbici, a (se) zvânta. G Expr. (Refl.) *A i se usca gura* (sau *gâtul)* ori *a se usca de sete* = a avea o senzație puternică de sete. (Absol.) *Bea de usucă* = bea foarte mult. F Refl. (Despre ochi) A înceta să mai plângă; (despre lacrimi) a înceta să mai curgă. **2.** Tranz. A deshidrata legume, fructe, pește pentru a le putea conserva. **3.** Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă vlaga, a slăbi sau a face să devină slab, palid; *p. ext.* a (se) chinui, a (se) consuma. F Refl. (Despre organe sau părți ale corpului) A se atrofia. **4.** Refl. (Despre plante, frunze, flori) A-și pierde seva; a se veșteji, a se ofili. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A face pe cineva să cheltuiască mult; a ruina, a sărăci. **6.** Refl. Fig. (Fam.) A suferi lipsuri, privațiuni, a duce o viață grea. — Lat. **exsucare.**

USCÁRE, *uscări,* s.f. Acțiunea de *a (se) usca* și rezultatul ei; uscat[1]. — V. **usca.**

USCÁT[1] s.n. Uscare. — V. **usca.**

USCÁT[2]**, -Ă,** *uscați, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Lipsit de umezeală; zbicit, zvântat. F (Despre timp) Secetos. F (Despre pământ) Neroditor, neproductiv, sterp (din cauza lipsei de apă). F (Despre gură sau gât) Care dă o senzație puternică de sete; lipsit de salivă. F (Despre ochi) Lipsit de lacrimi, de strălucire. F (Despre ten, piele, păr) Lipsit de grăsime. F (Despre tuse) Fără flegmă, fără expectorație; sec. F Fig. (Despre voce, timbru, sunete; adesea adverbial) Rigid, spart, aspru. **2.** (Despre unele alimente) Conservat prin deshidratare. **3.** (Despre ființe) Slab, uscățiv; (despre organe sau părți ale corpului) atrofiat. **4.** (Despre plante, frunze, flori) Fără sevă; mort; veștejit, ofilit. **II. 1.** S.n. Suprafața globului neacoperită de apele oceanului planetar; pământ. G Expr. *A se zbate ca peștele pe uscat* = a lupta cu mari greutăți. *A fi dracul pe uscat* = a fi șiret, abil, rău. **2.** S.n. art. (Mar.) Vânt dinspre uscat. — V. **usca.**

USCĂCIÓS, -OÁSĂ, *uscăcioși, -oase,* adj. **1.** Care are un aspect uscat, care este lipsit de umezeală. **2.** Slab, uscățiv. — **Usca** + suf. *-ăcios.*

USCĂCIÚNE s.f. **1.** Însușirea de a fi uscat. F Senzație puternică de sete, de căldură, de înecăciune (pe care o simte cineva în gură, în gât etc.). **2.** Secetă. — **Usca** + suf. *-ăciune.*

USCĂTÓR, -OÁRE, *uscători, -oare,* adj., s.n., s.f. **1.** Adj. Care usucă, care zvântă. **2.** S.n. Aparat, mașină sau instalație folosită la uscarea artificială a unor materiale. **3.** S.f. (Rar) Uscătorie. — **Usca** + suf. *-ător.*

USCĂTORÍE, *uscătorii,* s.f. Instalație folosită la uscarea termică a unor produse agricole, industriale, casnice etc.; local, încăpere în care se află o

asemenea instalaţie. F Spec. Cameră sau grup de camere servind la uscarea rufelor. — **Uscător** + suf. *-ie.*

USCĂTÚRĂ, *uscături,* s.f. **1.** Creangă subţire şi uscată. F Aşchie, surcea. **2.** (Mai ales la pl.) Mâncare uscată, care se poate mânca rece (şi fără o pregătire specială). F Uscăţea, v. *uscăţel* (**3**). — **Usca** + suf. *-ătură.*

USCĂTUREÁ, -ÍCĂ, *uscăturele,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *uscătură.* — **Uscătură** + suf. *-ea.* — **Uscăturică**: cu schimbarea de sufix.

USCĂŢÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *uscăţei, -ele,* adj., s.f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *uscat*[2] (**I**). **2.** S.f. pl. Crengi subţiri şi uscate; uscături (**1**). **3.** S.f. (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută din bucăţele de aluat prăjite în grăsime sau coapte la cuptor; uscătură (**2**). — **Uscat**[2] + suf. *-el.* — **Uscăţică**: cu schimbare de sufix.

USCĂŢÍV, -Ă, *uscăţivi, -e,* adj. (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Slab, uscat, costeliv. — **Uscat**[2] + suf. *-iv.*

USCIOÁRĂ s.f. v. **uşcioară.**

USCIÓR s.m. v. **uşor**[1].

USLÁŞ, *uslaşi,* s.m. Membru al unităţilor de luptă antiteroriste. — *U*[nitate] *S*[pecială] de *L*[uptă] *A*[ntiteroristă] + suf. *-aş.*

ÚSNĂ, *usne,* s.f. (Pop.) **1.** Marginea de sus (de obicei răsfrântă) a unei oale sau a altui vas adânc; gură, buză. F Marginea (răsfrântă) de jos a unui clopot. F Marginea de sus a unei luntre. **2.** Ghizd al fântânii (de la nivelul solului în sus). F Parte mai largă la baza puţurilor ocnelor vechi de sare, formând un prag pe care se aşază o armătură de lemn. — Din sl. **ustĭna.**

USTÁŞ, *ustaşi,* s.m. Membru al unei organizaţii naţionaliste croate create în 1929. — Din sb. **ustaš.**

USTENSÍLĂ, *ustensile,* s.f. Obiect care se foloseşte la executarea unor operaţii în gospodărie, în laborator, în diferite meserii; unealtă, instrument. — Din fr. **ustensile.**

USTILAGINÁLE s.f. pl. Ordin de ciuperci parazite care provoacă diferite boli plantelor cultivate. — Din fr. **ustilaginales.**

USTURÁ, pers. 3 *ústură,* vb. I. Tranz. A produce cuiva o senzaţie dureroasă de înţepătură, de urzicare sau de arsură. F Fig. A provoca cuiva o durere fizică sau morală; a lovi, a îndurera. — Lat. **ustulare.**

USTURÁRE, *usturări,* s.f. Acţiunea de *a ustura* şi rezultatul ei. — V. **ustura.**

USTURĂTÓR, -OÁRE, *usturători, -oare,* adj. Care ustură, care produce usturime. F Fig. Care provoacă o durere sufletească, o jignire; tăios, caustic, incisiv. — **Ustura** + suf. *-ător.*

USTURĂTÚRĂ, *usturături,* s.f. Usturime. — **Ustura** + suf. *-ătură.*

USTURÍME, *usturimi,* s.f. Senzaţie dureroasă caracteristică, provocată de o înţepătură, de o arsură, de urzicare, de un miros înţepător etc.; usturătură. — **Ustura** + suf. *-ime.*

USTURÓI s.m. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu gust şi miros caracteristic, cu frunze lanceolate, al cărei bulb, format din mai mulţi bulbi mici de formă lunguiaţă, are gust usturător, este bogat în substanţe nutritive şi comestibil; ai[4] *(Allium sativum).* G Compus: *usturoi-sălbatic* = samuraslă. F P. restr. Bulbul acestei plante; căţel din bulbul acestei plante. — **Ustura** + suf. *-oi.*

USTUROIÁ, *usturoiez,* vb. I. Tranz. A pune (mult) usturoi într-o mâncare, a condimenta, a iuţi cu usturoi. — Din **usturoi.**

USTUROIÁT, -Ă, *usturoiaţi, -te,* adj. Cu gust iute de usturoi sau cu miros de usturoi; preparat cu mult usturoi. — V. **usturoia.**

USTUROÍŢĂ, *usturoiţe,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros puternic de usturoi, cu flori mici, albe, întrebuinţată în medicină; aişor *(Alliaria officinalis).* [Acc. şi: *usturóiţă*] — **Usturoi** + suf. *-iţă.*

USÚC, *usucuri,* s.n. Substanţă unsuroasă, albă-gălbuie, secretată de glandele sebacee şi sudoripare ale ovinelor, care protejează fibrele de lână, menţinându-le rezistenţa şi elasticitatea. F Apă unsuroasă rezultată din prima spălare a lânii (şi folosită în medicina populară la tratamentul scabiei). — Lat. **suc(c)us** + **usuc** (prez. ind. al lui *usca).*

UŞ interj. Cuvânt cu care se alungă păsările. — Onomatopee.

UŞÁR, *uşari,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Dregător însărcinat cu paza porţii domneşti, cu primirea solilor şi introducerea lor la domn. [Var.: **uşer** s.m.].

UŞÁRNIC, -Ă, *uşarnici, -ce,* s.m. şi f., adj. (Pop. şi depr.) (Persoană) care umblă pe la uşile altora, căreia nu-i place să stea acasă. — **Uşă** + suf. *-arnic.*

ÚŞĂ, *uşi,* s.f. **1.** Deschizătură de formă regulată lăsată în peretele unei clădiri, la un vehicul, la o mobilă, pentru a permite intrarea (şi ieşirea); ansamblu format dintr-un cadru fix de care se prinde o tăblie mobilă de lemn sau de metal care închide sau deschide această deschizătură; *p. restr.* tăblia din acest ansamblu. G *Uşă domnească* (sau *împărătească)* sau *uşa raiului* = intrarea principală a altarului. G Loc. adv. *La uşă* = foarte aproape. G Loc. prep. *La uşa...* = în imediata apropiere (a...). G Expr. *A(-şi) deschide (larg* sau *amândouă) uşile* = a lăsa intrarea liberă; a primi cu bucurie pe cineva în casă. *A lăsa* (pe cineva) *după uşă* = a nesocoti (pe cineva), a nu da (cuiva) nici o atenţie. *A sta după uşă* = a fi nebăgat în seamă; a sta deoparte, izolat. *A bate la uşă* = (despre termene, evenimente etc.) a fi foarte aproape, a fi iminent. **2.** Fig. Casă, locuinţă. G Expr. *(A bate, a cere, a creşte* etc.) *pe la uşile oamenilor* = (a munci) pe la alţii, (a trăi) din mila altora. *A umbla din uşă-n uşă* = a cerşi. — Lat. ***ustia** (pl., devenit sg., al lui **ustium = ostium).*

UŞCHEÁLĂ s.f. (Arg.) **1.** Hoinăreală. **2.** Plecare precipitată, pe neaşteptate dintr-un loc. — **Uşchi** + suf. *-eală.*

UŞCHÍ, *uşchesc,* vb. IV. Refl. (Arg.) A pleca repede şi pe neobservate dintr-un loc. — Et. nec.

UŞCHÍRE, *uşchiri,* s.f. Acţiunea de *a se uşchi.* — V. **uşchi.**

UŞCHÍT, -Ă, *uşchiţi, -te,* adj. (Arg.) **1.** Care a plecat, a dispărut repede şi pe neobservate dintr-un loc. **2.** Care are comportări ieşite din comun, original. F Zăpăcit. — V. **uşchi.**

UŞCIOÁRĂ, *uşcioare,* s.f. (Rar) Uşiţă. [Var.: **uscioáră** s.f.] — **Uşiţă** + suf. *-ioară.*

UŞCIÓR s.m. v. **uşor**[1].

UŞÉR s.m. v. **uşar.** — **Uşă** + suf. *-ar.*

UŞIÉR, *uşieri,* s.m. Om de serviciu la unele instituţii publice (care stătea la uşă). [Pr.: *-şi-er*] — **Uşă** + suf. *-ier* (după fr. *huissier).*

UŞÍŢĂ, *uşiţe,* s.f. Diminutiv al lui *uşă;* uşuliţă, uşuţă, uşcioară. — **Uşă** + suf. *-iţă.*

UŞÓR[1], *uşori,* s.m. Fiecare dintre cei doi stâlpi verticali de care se prind canaturile porţii sau ale uşii; părţile laterale ale tocului uşii sau ferestrei. [Var.: **usciór, uşciór** s.m.] — Lat. **osteolum.**

UŞÓR[2]**, -OÁRĂ,** (**I, II**) *uşori, -oare,* adj., (**III**) adv. **I.** Adj. **1.** Care are greutate mică, care cântăreşte puţin, care exercită o presiune redusă asupra suprafeţei pe care stă. G *Industrie uşoară* = grup de ramuri industriale care produc bunuri de consum şi articole tehnice necesare industriei, agriculturii, transporturilor etc. *Categorie uşoară* = categorie la box, lupte şi haltere, care cuprinde sportivi cu greutatea corpului între 57 şi 61 kg. G Expr. *Fie-i ţărâna uşoară!* = (formulă rostită la înmormântarea sau la pomenirea unui mort) să se odihnească în pace! F (Despre materiale) Cu greutate specifică redusă. F Care nu poartă sau nu conţine greutăţi. G Expr. *(A fi) cu inima uşoară* = (a fi) vesel, voios. (Adverbial) *(A fi) îmbrăcat uşor* = (a fi) îmbrăcat cu haine subţiri. F (Despre trupe) Care poartă armament puţin, putându-se deplasa cu repeziciune. **2.** (Despre alimente) Care se digeră cu uşurinţă, care nu cade greu la stomac. **3.** Iute, sprinten, vioi. F Suplu, gingaş, fin. F (Despre pas; *p. ext.* despre mers) Care abia atinge pământul; *p. ext.* fără zgomot. **4.** (Despre urme, linii etc.) Care este (sau pare a fi) făcut printr-o apăsare slabă sau de un corp cu greutate redusă. **5.** Mic, puţin, redus (ca volum, amploare, consistenţă, intensitate). F (Despre somn) Din care te trezeşti cu uşurinţă la cea mai mică gălăgie; *p. ext.* liniştit, odihnitor. F (Despre forme de relief) Domol, lin[3], dulce. F (Despre ţesături; *p. anal.* despre aburi, ceaţă) Rar, subţire, fin. **II.** Adj. **1.** Care este lesne de suportat, de îndurat; (despre boli) lipsit de gravitate; (despre obligaţii materiale) care nu împovărează; mic. F (Despre legi, pedepse) Lipsit de asprime; indulgent. F (Despre viaţă, trai) Fără griji; comod, bun. G (Reg.; substantivat; în expr.) *Mai cu uşorul* = mai bine, mai fără griji. **2.** Care nu prezintă dificultăţi, care este lesne de înţeles sau de realizat; simplu. G *Muzică uşoară* = gen muzical cult (vocal sau instrumental) larg accesibil publicului prin caracterul melodios, distractiv, prin tematica direct legată de preocupările, sentimentele, aspiraţiile oamenilor. G Loc. adv. (Pop.; substantivat) *Cu uşorul* = lesne, comod, fără pericol. F (Despre drumuri) Bun, practicabil. **3.** Lipsit de seriozitate, superficial; frivol. G *Moravuri uşoare* = purtări, practici imorale. F Fără importanţă; neînsemnat. **III.** Adv. **1.** Încet, domol, lin[3]; fără zgomot. **2.** Cu uşurinţă, fără efort; lesne, comod. **3.** Fără seriozitate; în mod superficial, uşuratic. G Expr. *A lua uşor* sau *a trece uşor peste un lucru* = a nu acorda importanţa cuvenită unui lucru. **4.** Puţin. [Var.: (înv. şi reg.) **uşúre** adj., adv.] — Din [mai] **iuşor** (înv. „uşor[2]" < lat. *levis* + suf. *-uşor).*

UŞUÍ, *uşuiesc,* vb. IV. Tranz. A alunga păsările (strigând „uş!"). — **Uş** + suf. *-ui.*

UŞULÍŢĂ, *uşuliţe,* s.f. (Pop.) Uşiţă. — **Uşă** + suf. *-uliţă.*

UŞURÁ, *uşurez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A reduce sau a scădea din greutate. **2.** Fig. A(-şi) alina, a(-şi) potoli o suferinţă fizică sau morală. F A (se) destăinui pentru a-şi alina o durere sufletească. F Refl. (Despre boli) A ceda, a slăbi, a se ameliora. F Tranz. A înlesni, a facilita. **3.** A (se) elibera, a scoate sau a ieşi de sub apăsarea unui lucru greu; a (se) despovăra. G Expr. (Fam.) *A (se) uşura de bani* = a face să cheltuiască sau a cheltui o mare sumă de bani sau toţi banii. F Tranz. Fig. A scuti; a salva. — Din **uşor**[2].

V

UŞURÁRE, *uşurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) uşura* şi rezultatul ei. G Loc. adv. *Cu uşurare* = împăcat sufleteşte, mulţumit. — V. **uşura.**

UŞURÁT, -Ă, *uşuraţi, -te,* adj. **1.** Care a scăzut în greutate. **2.** Fig. Împăcat, liniştit sufleteşte, scăpat de o grijă. — V. **uşura.**

UŞURÁTIC, -Ă, *uşuratici, -ce,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de seriozitate (mai ales din punct de vedere moral); nesocotit; fluşturatic, frivol. — **Uşor**^{2} + suf. *-atic.*

UŞURĂTÁTE s.f. (Rar) Însuşirea, caracterul a ceea ce este uşuratic; neseriozitate. F Faptă, acţiune, atitudine uşuratică; frivolitate. — **Uşor**^{2} + suf. *-ătate.*

UŞURĂTÓR, -OÁRE, *uşurători, -oare,* adj. (Rar) Care uşurează, alină, linişteşte, calmează. — **Uşura** + suf. *-ător.*

UŞÚRE adj., adv. v. **uşor**^{2}.

UŞURÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *uşurei, -ele,* adj., adv. Diminutiv al lui *uşor*^{2}. — **Uşor**^{2} + suf. *-el, -ea, -ică.*

UŞURÍME s.f. (Rar) Uşurinţă. — **Uşor**^{2} + suf. *-ime.*

UŞURÍNŢĂ, (**2**) *uşurinţe,* s.f. **1.** Faptul de a fi uşor (de făcut); facilitate. G Loc. adv. *Cu (multă* sau *mare) uşurinţă* = **a)** fără greutate, fără efort; **b)** cu indiferenţă, cu nepăsare; în mod superficial. F (Rar) Înlesnire, avantaj, favoare. **2.** Nesocotinţă, neseriozitate; superficialitate. **3.** (Înv.) Înviorare, întremare (a unui bolnav). **4.** (Înv.) Însuşire a unui lucru lipsit de greutate. — **Uşor**^{2} + suf. *-inţă.*

UŞÚŢĂ, *uşuţe,* s.f. (Reg.) Uşiţă. — **Uşă** + suf. *-uţă.*

UT s.m. (Înv.) Denumire a notei do. — Din germ. **Ut,** fr. **ut.**

ÚTER, *utere,* s.n. Organ cavitar musculos care face parte din aparatul genital feminin, în care se dezvoltă embrionul şi fătul la animalele superioare; mitră. — Din lat. **uterus,** fr. **utérus.**

UTERÍN, -Ă, *uterini, -e,* adj. Care ţine de uter, privitor la uter. G *Fraţi uterini* = fraţi născuţi din aceeaşi mamă, dar din taţi diferiţi. — Din fr. **utérin.**

UTÍL, -Ă, *utili, -e,* adj. Care poate servi la ceva, care este folositor, necesar. G Loc. adv. *În timp util* = la timp, la momentul oportun. F (Substantivat, n.) Ceea ce serveşte, foloseşte la ceva. — Din fr. **utile,** lat. **utilis.**

UTILÁ, *utilez,* vb. I. Tranz. A înzestra un atelier, o fabrică etc. cu utilajul necesar desfăşurării în bune condiţii a procesului de producţie. — Din fr. **outiller.**

UTILÁJ, *utilaje,* s.n. Totalitatea uneltelor, aparatelor, maşinilor etc. necesare pentru efectuarea unei anumite lucrări sau pentru asigurarea procesului de lucru într-o întreprindere, într-un laborator etc. — Din fr. **outillage.**

UTILÁRE, *utilări,* s.f. Acţiunea de *a utila.* — V. **utila.**

UTILÁT, -Ă, *utilaţi, -te,* adj. Înzestrat cu utilajul necesar. — V. **utila.**

UTILITÁR, -Ă, *utilitari, -e,* adj. Care are scopuri utile (imediate), care pune pe primul plan utilitatea (imediată); preocupat de interese materiale. — Din fr. **utilitaire.**

UTILITARÍSM s.n. **1.** Spirit utilitar. **2.** Doctrină care plasează valoarea supremă în utilitate, aceasta putând fi de diferite feluri. F Concepţie care explică morala prin utilitate. — Din fr. **utilitarisme.**

UTILITARÍST, -Ă, *utilitarişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine utilitarismului, privitor la utilitarism; *p. ext.* care se preocupă (exclusiv) de folosul imediat (şi personal) al lucrurilor; care se bazează pe considerente practice. **2.** S.m. şi f. Adept al utilitarismului; *p. ext.* persoană care apreciază totul din punctul de vedere al avantajului sau profitului personal. — Din fr. **utilitariste.**

UTILITÁTE, *utilităţi,* s.f. **1.** Însuşirea a ceea ce este util sau utilizabil. F (Ec. pol.) Capacitatea unui bun material sau serviciu de a satisface o necesitate prin folosirea în procesul de producţie sau în consumul personal. F Folos, serviciu pe care îl (poate) aduce cineva sau ceva. **2.** (La pl.) Servicii (energie electrică şi termică, canalizare, apă şi gaze, telefon) de care beneficiază o unitate economică, de obicei productivă. — Din fr. **utilité,** lat. **utilitas, -atis.**

UTILIZÁ, *utilizez,* vb. I. Tranz. A întrebuinţa (cu folos), a folosi. — Din fr. **utiliser.**

UTILIZÁBIL, -Ă, *utilizabili, -e,* adj. Care poate fi utilizat; de care te poţi folosi. — Din fr. **utilisable.**

UTILIZÁRE, *utilizări,* s.f. Faptul de *a utiliza.* — V. **utiliza.**

UTÓPIC, -Ă, *utopici, -ce,* adj. Care are caracter de utopie, care constituie o utopie; utopist, iluzoriu, himeric. — Din fr. **utopique.**

UTOPÍE, *utopii,* s.f. **1.** Loc sau stare de viaţă proiectate în viitor, întruchipând modelul unei ordini social-politice şi religioase ideale. **2.** Proiect imaginar, fantezist, irealizabil. — Din fr. **utopie.**

UTOPÍSM s.n. (Rar) Credinţă în realizarea unei societăţi perfecte şi criticare a societăţii actuale în lumina unor utopii; credinţă în idealuri utopice, irealizabile. — **Utop**[ie] + suf. *-ism.*

UTOPÍST, -Ă, *utopişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Creator sau adept al unei utopii; *p. ext.* persoană care crede în proiecte, planuri, idei fanteziste, irealizabile. **2.** Adj. Utopic. — Din fr. **utopiste.**

UTRÉNIE, *utrenii,* s.f. Slujbă religioasă care se oficiază în Biserica ortodoxă dimineaţa (foarte devreme), înaintea liturghiei. G Loc. adv. *Pe la utrenie* = dis-de-dimineaţă. [Var.: (reg.) **utrínă** s.f.] — Din sl. **utrĭnja.**

UTRÍNĂ s.f. v. **utrenie.**

ÚŢA interj. v. **huţa.**

UVERTÚRĂ, *uverturi,* s.f. Compoziţie muzicală pentru orchestră, concepută ca introducere la o operă, la un oratoriu, la o suită instrumentală etc. sau ca o lucrare independentă (alcătuită din trei părţi). — Din fr. **ouverture.**

UVIÓL s.n. Varietate de sticlă transparentă pentru radiaţiile ultraviolete. [Pr.: *-vi-ol*] — Din germ. **Uviol,** fr. **uviol.**

UVOGRAFÍE s.f. Descriere ştiinţifică a soiurilor de struguri. — Din fr. **uvographie.**

UVOLOGÍE s.f. Cercetare ştiinţifică sistematică a strugurilor. — Din fr. **uvologie.**

UVRÁGIU s.n. v. **uvraj.**

UVRÁJ, *uvraje,* s.n. (Înv.) **1.** Operă (literară sau ştiinţifică), lucrare, scriere. **2.** (Lucrare de) construcţie. [Var.: **uvrágiu** s.n.] — Din fr. **ouvrage.**

UVRIÉR, -Ă, *uvrieri, -e,* s.m. şi f. (Înv.) Muncitor, lucrător. [Pr.: *-vri-er*] — Din fr. **ouvrier.**

UVULÁR, -Ă, *uvulari, -e,* adj. Care aparţine uvulei, privitor la uvulă. F (Despre sunete) Care se articulează în partea posterioară a cavităţii bucale, prin vibrarea omuşorului. — Din fr. **uvulaire.**

UVÚLĂ, *uvule,* s.f. (Anat.) Omuşor. — Din fr. **uvule,** lat. **uvula.**

UZ, *uzuri,* s.n. **1.** Faptul sau posibilitatea de a folosi ceva; întrebuinţare, folosire; folosinţă. G Loc. vb. *A face uz de...* = a (se) folosi de... G Expr. *Scos* (sau *ieşit) din uz* = care nu (se) mai foloseşte. **2.** Spec. (Jur.) Dreptul de a se folosi de un lucru care este proprietatea altuia. **3.** Uzanţă, obicei. **4.** (Înv.) Comportare, manieră. — Din lat. **usus,** it. **uso.**

UZÁ, *uzez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) degrada, a (se) deteriora, a (se) strica, a (se) toci (prin întrebuinţare îndelungată). F Refl. Fig. (Despre oameni) A se consuma, a se epuiza. F Refl. Fig. (Despre cuvinte, construcţii, figuri de stil) A-şi pierde valoarea expresivă (prin deasa întrebuinţare). **2.** Intranz. A face uz de...; a se folosi de..., a întrebuinţa. — Din fr. **user.**

UZÁJ, *uzajuri,* s.n. **1.** Uzură[1]. **2.** Uz (**1**), folosire, întrebuințare. F Uzanță, obicei. — Din fr. **usage.**

UZÁNȚĂ, *uzanțe,* s.f. Practică uzuală; regulă, obicei statornicit. — Din fr. **usance,** it. **usanza.**

UZÁRE, *uzări,* s.f. Faptul de *a (se) uza.* — V. **uza.**

UZÁT, -Ă, *uzați, -te,* adj. Degradat, deteriorat, stricat, tocit (prin folosire îndelungată). F Fig. (Despre oameni) Slăbit, consumat, epuizat. — V. **uza.**

UZBÉC, -Ă, *uzbeci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Uzbekistanului sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Uzbekistanului sau uzbecilor (**1**), privitor la Uzbekistan ori la uzbeci (**1**). F (Substantivat, f.) Limba (turcică) vorbită de uzbeci (**1**). — Din rus. **uzbek.**

UZI s.m. pl. Popor migrator de neam turcic. — Cf. engl. u d i.

UZINÁ, *uzinez,* vb. I. Tranz. (Rar) A prelucra un material în uzină cu ajutorul unei mașini-unelte. — Din fr. **usiner.**

UZINÁJ s.n. Uzinare. — Din fr. **usinage.**

UZINÁL, -Ă, *uzinali, -e,* adj. De uzină, al uzinei. — Din fr. **usinal.**

UZINÁRE s.f. Prelucrare a unui material cu ajutorul mașinilor-unelte; uzinaj. — După fr. **usinage.**

UZÍNĂ, *uzine,* s.f. **1.** Întreprindere industrială de mari proporții dotată cu mașini, agregate, instalații etc. în care se produc utilaje, semifabricate sau materii prime pentru alte industrii. **2.** Instalație producătoare de energie electrică, termică sau de alimentare cu apă a unei așezări, a unei zone, a unei locuințe. **3.** (În sintagma) *Uzina verde* = natura, vegetația privite ca sursă de energie și hrană. — Din fr. **usine.**

UZITÁ, *uzitez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) întrebuința, a (se) folosi în mod obișnuit. — Din **uzitat** (derivat regresiv).

UZITÁBIL, -Ă, *uzitabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi folosit, întrebuințat în mod curent. — **Uzita** + suf. *-bil.*

UZITÁT, -Ă, *uzitați, -te,* adj. Folosit în mod curent, obișnuit. — Din fr. **usité,** lat. **usitatus,** it. **usitato.**

UZUÁL, -Ă, *uzuali, -e,* adj. Întrebuințat, folosit în mod obișnuit. F Frecvent, de mare uz. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **usuel,** lat. **usualis.**

UZUCAPIÚNE s.f. (Jur.) Dobândirea dreptului de proprietate asupra unui bun prin posedarea lui o anumită vreme. [Pr.: *-pi-u-*] — Din fr. **usucapion.**

UZUFRÚCT s.n. Drept acordat unei persoane de a se folosi pe deplin de un bun care aparține altei persoane și pe care trebuie să-l restituie la încetarea acestui drept. — Din lat. **usufructus.** Cf. fr. u s u f r u i t.

UZUFRUCTUÁR, -Ă, *uzufructuari, -e,* s.m. și f. Persoană care deține dreptul de uzufruct asupra unui bun. [Pr.: *-tu-ar*] — Din lat. **usufructuarius.** Cf. fr. u s u f r u i t i e r.

UZURÁR, -Ă, *uzurari, -e,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Cămătăresc. **2.** S.m. Cămătar. — Din fr. **usuraire,** lat. **usurarius.**

UZÚRĂ[1] s.f. **1.** Deteriorare, degradare a unui obiect (prin întrebuințare îndelungată); uzaj. F Modificare progresivă a (dimensiunilor) unei piese tehnice, în cursul funcționării sistemului din care face parte. F Fig. Slăbire, oboseală, epuizare. **2.** Fig. (Rar) Corupție, desfrâu. — Din fr. **usure.**

UZÚRĂ[2], *uzuri,* s.f. (Înv.) Camătă, dobândă; cămătărie. — Din lat. **usura,** fr. **usure.**

UZURPÁ, *uzúrp,* vb. I. Tranz. A-și însuși în mod fraudulos un bun, un drept, o calitate etc. — Din fr. **usurper,** lat. **usurpare.**

UZURPÁRE, *uzurpări,* s.f. Acțiunea de *a uzurpa* și rezultatul ei; uzurpațiune. — V. **uzurpa.**

UZURPATÓR, -OÁRE, *uzurpatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care uzurpă, care își însușește în mod fraudulos un bun, un drept, o calitate etc. — Din fr. **usurpateur,** lat. **usurpator.**

UZURPAȚIÚNE, *uzurpațiuni,* s.f. (Înv.) Uzurpare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **usurpation,** lat. **usurpatio, -onis.**

V, *v,* s.m. **1.** A douăzeci și șaptea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat prin această literă (consoană fricativă labiodentală sonoră). [Pr.: *ve, vî* — Pl. și: (**1**, n.) *v-uri*]

VA[1] Element de compunere care a servit (într-un stadiu vechi al limbii) la formarea unor adverbe *(undeva, cândva)* sau a unor pronume *(cineva, careva),* cărora le imprimă o nuanță nehotărâtă. — Din prez. ind. (pers. 3 sg., forma populară) al lui **vrea.**

VA[2] vb. intranz. defectiv (La prez. ind. pers. 3 sg.; pop. și fam.; în expr.) *Mai va* = mai așteaptă; mai este (mult) până acolo; mai trece vreme până atunci. — Lat. **vadit.**

VACÁNT, -Ă, *vacanți, -te,* adj. **1.** (Despre posturi, funcții etc.) Care nu este ocupat de nimeni, fără titular; liber. **2.** (Jur.; despre succesiuni) Care nu este reclamat de moștenitori. — Din fr. **vacant,** lat. **vacans, -ntis.**

VACÁNȚĂ, *vacanțe,* s.f. **1.** Perioadă de odihnă acordată elevilor și studenților pe o anumită perioadă. F Concediu de odihnă (acordat unui salariat). **2.** Interval de timp în care o instituție, un organ reprezentativ etc. își încetează activitatea. F Interval de timp în care un post, o funcție, o demnitate etc. rămân vacante. [Var.: (înv.) **vacánție** s.f.] — Din fr. **vacance,** it. **vacanza.**

VACÁNȚIE s.f. v. **vacanță.**

VACÁRM, *vacarmuri,* s.n. Zgomot asurzitor, hărmălaie. — Din fr. **vacarme.**

VACÁT, *vacaturi,* s.n. Pagină albă, intenționat netipărită, din interiorul unei lucrări. — Din germ. **Vakat.**

VÁCĂ, *vaci,* s.f. **1.** Animal domestic din specia bovinelor, femela taurului; *p. restr.* carnea acestui animal, folosită ca aliment; *p. gener.* carne de bovine. G Expr. *S-a dus bou și a venit* (sau *s-a întors) vacă,* se spune, ironic, despre un om care a plecat să se instruiască sau să se lămurească într-o problemă și care s-a întors mai puțin instruit sau lămurit decât plecase. *Vacă (bună) de muls* = persoană sau situație de care cineva abuzează, pentru a trage foloase materiale. F Epitet injurios dat unei femei (grase și leneșe sau proaste). **2.** Compuse: *vacă-de-mare* = morsă; *vaca-Domnului* = insectă lată și lunguiață, cu aripile superioare de culoare roșie cu două puncte negre *(Pyrrhocoris apterus).* — Lat. **vacca.**

VACCÍN, *vaccinuri,* s.n. **1.** Produs biologic preparat din germeni patogeni sau din secreții microbiene, care se administrează prin injecții sau pe cale bucală unui om ori unui animal în scop preventiv (pentru a căpăta imunitate împotriva bolilor infecțioase) sau curativ. **2.** Administrare a unui vaccin (**1**); vaccinare. **3.** (Concr.) Urmă, semn, cicatrice rămasă pe corp în urma administrării unui vaccin (**1**). — Din fr. **vaccin,** lat. **vaccinus.** Cf. it. v a c c i n o.

VACCINÁ, *vaccinez,* vb. I. Tranz. A administra cuiva un vaccin. — Din fr. **vacciner.**

VACCINÁBIL, -Ă, *vaccinabili, -e,* adj. Care poate fi vaccinat. — Din fr. **vaccinable.**

VACCINÁL, -Ă, *vaccinali, -e,* adj. (Rar) Care aparține vaccinului, privitor la vaccin; care servește la prepararea vaccinului. — Din fr. **vaccinal.**

VACCINÁRE, *vaccinări,* s.f. Acțiunea de *a vaccina;* vaccinație. — V. **vaccina.**

VACCINÁȚIE, *vaccinații,* s.f. (Rar) Vaccinare. — Din fr. **vaccination.**

VACCÍNĂ, *vaccine,* s.f. Boală virotică a bovinelor, caracterizată prin prezența unor pustule a căror serozitate se inoculează la om pentru a-i crea imunitate față de variolă. — Din fr. **vaccine.**

VACCINOTERAPÍE s.f. Metodă de imunizare activă a organismului uman și animal sau de tratare a unor boli prin administrare de vaccinuri. — Din fr. **vaccinothérapie.**

VACS, *vacsuri,* s.n. **1.** Preparat, de obicei de culoare neagră, folosit (în trecut) la unsul sau la lustruitul încălțămintei de piele și al hamurilor; *p. ext.* cremă de ghete. **2.** Fig. (Pop. și fam.) Lucru fără nicio valoare, fără nicio însemnătate. — Din germ. **Wachs.**

VACUITÁTE s.f. (Livr.) Starea, însușirea a ceea ce este gol, vid. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **vacuité,** lat. **vacuitas, -atis.**

VACUOLÁR, -Ă, *vacuolari, -e,* adj. Al vacuolelor, privitor la vacuole; cu vacuole. [Pr.: *-cu-o-*] — Din fr. **vacuolaire.**

VACUÓLĂ, *vacuole,* s.f. Cavitate situată în citoplasma celulelor, plină cu o soluție apoasă. [Pr.: *-cu-o-*] — Din fr. **vacuole.**

VÁCUUM, *vacuumuri,* s.n. **1.** (Fiz.) Vid. **2.** Aparat în care se concentrează o soluție, prin fierbere în vid, la temperaturi joase. [Pr.: *-cu-um*] — Din lat., fr. **vacuum.**

VACUUMÁRE, *vacuumări,* s.f. **1.** (Fiz.) Vidare. **2.** (Constr.) Procedeu de extragere a apei în exces dintr-un beton proaspăt turnat. [Pr.: *-cu-u-*] — Din **vacuum.**

VACUUMMÉTRU, *vacuummetre,* s.n. Manometru folosit pentru determinarea calității vidului prin măsurarea presiunii (foarte scăzute) a gazului rezidual dintr-un recipient vidat. [Pr.: *-cu-um-*] — Din germ. **Vakuummeter.**

VAD, *vaduri,* s.n. **1.** Loc în albia unui râu, unde apa e puțin adâncă, permițând trecerea prin apă de pe un mal pe altul. F P. gener. Albie, matcă (a unei ape curgătoare). F Canal de irigație, jgheab. F Fig. Loc de trecere; drum, cale; *p. ext.* loc de scăpare, de salvare. **2.** Țărm, mal, liman. **3.** Fig. Loc situat în apropierea unei mari căi de comunicație, care asigură o clientelă numeroasă; *p. ext.* sursă bună de câștig. — Lat. **vadum.**

VADEÁ, *vadele,* s.f. (Înv. și reg.) Termen de plată; scadență, soroc. — Din tc. **vāde.**

VADEMÉCUM, *vademecuri,* s.n. Carte (manual, îndreptar, repertoriu etc.) care servește drept ghid într-o călătorie, într-o disciplină științifică etc. — Din lat. **vade mecum,** fr. **vade-mecum.**

VADOÁSĂ, *vadoase,* adj. (În sintagma) *Apă vadoasă* = apă provenită din infiltrația în scoarța pământului a apelor rezultate din precipitațiile atmosferice. — **Vad** + suf. *-os.*

VÁDRĂ, *vedre,* s.f. **1.** Veche unitate de măsură a capacității, folosită pentru lichide, echivalentă cu circa zece ocale (astăzi cu circa 10 litri). **2.** Vas de lemn sau de metal cu care se scoate apa din fântână, în care se păstrează sau cu care se transportă diferite lichide. — Din sl. **vědro.**

VÁFĂ, *vafe,* s.f. Foaie crocantă din aluat nedospit, care servește ca foaie de tort, la fabricarea napolitanelor, a cornetelor de înghețată etc.; vafelă — Din germ. **Waffel.**

VÁFELĂ, *vafele* s.f. Vafă. — Abr. din **vafelă.**

VAG, -Ă, *vagi,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Lipsit de limpezime, de claritate, de precizie; neclar, nelămurit, nesigur, confuz (pentru vedere, auz sau minte). F (Substantivat, n.) Ceea ce este vag (**1**). **2.** (Anat.; în sintagma) *Nerv vag* (și substantivat, m.) = unul dintre cei doisprezece nervi cranieni, important pentru funcționarea aparatului respirator, circulator și digestiv. — Din fr. **vague,** lat. **vagus.**

VAGABÓND, -OÁNDĂ, *vagabonzi, -de,* adj., s.m. și f. (Om sau animal) care rătăcește fără rost pe drumuri, care hoinărește fără țintă; (om) fără ocupație stabilă, fără domiciliu fix. F (Om) de nimic, fără căpătâi. [Adj., s.f. și: *vagabóndă*] — Din fr. **vagabond,** lat. **vagabundus.** Cf. it. v a g a b o n d o.

VAGABONDÁ, *vagabondez,* vb. I. Intranz. A trăi ca un vagabond, a umbla fără țintă, fără rost, dintr-un loc în altul. — Din fr. **vagabonder.**

VAGABONDÁJ, (**2**) *vagabondaje,* s.n. **1.** Vagabondare; starea celui care vagabondează. **2.** Infracțiune comisă de o persoană fără domiciliu, fără ocupație stabilă, fără mijloace de subzistență, care trăiește din expediente. — Din fr. **vagabondage.**

VAGABONDÁRE, *vagabondări,* s.f. Acțiunea de *a vagabonda;* vagabondaj. — V. **vagabonda.**

VAGÁNT, *vaganți,* s.m. Poet medieval de limbă latină, rătăcitor, care cânta bucuria de a trăi. — Din fr. **vagant.**

VAGÍN, *vagine,* s.n. Parte a aparatului genital feminin, în formă de canal cilindric, musculos și membranos, care face legătura între vulvă și uter. [Pl. și: *vaginuri*] — Din fr. **vagin,** lat. **vagina.**

VAGINÁL, -Ă, *vaginali, -e,* adj. Care aparține vaginului, privitor la vagin. — Din fr. **vaginal.**

VAGINÍSM s.n. Contracție spasmodică dureroasă a mușchiului constrictor vaginal. — Din fr. **vaginisme.**

VAGINÍTĂ, *vaginite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a vaginului. — Din fr. **vaginite.**

VAGINOSCOPÍE, *vaginoscopii,* s.f. (Med.) Examinare endoscopică a cavității vaginale. — Din fr. **vaginoscopie.**

VAGMÍSTRU, *vagmiștri,* s.m. (Înv.) Grad de sergent-major de cavalerie sau de artilerie care se ocupa cu administrarea unui escadron sau a unei baterii; persoană care avea acest grad. — Din rus. **vahmistr,** germ. **Wachtmeister.**

VAGÓN, *vagoane,* s.n. **1.** Vehicul de mari dimensiuni (propulsat sau autopropulsat), care circulă pe șine servind la transportul persoanelor, al mărfurilor etc. G *Vagon de dormit* = vagon cu cabine în care sunt instalate paturi pentru dormit; wagon-lit. *Casă (sistem) vagon* = casă ale cărei încăperi se înșiră una după alta, ca vagoanele unei garnituri de tren. G Compuse: *vagon-restaurant* = vagon amenajat pentru a servi ca restaurant; *vagon-cisternă* = recipient de formă cilindrică montat pe șasiu, folosit pentru transportul lichidelor pe calea ferată. **2.** Cantitate de mărfuri, de materiale care intră într-un vagon (**1**) și care servește ca unitate de măsură. — Din fr. **wagon.**

VAGONÉT, *vagonete,* s.n. Vagon (**1**) de dimensiuni mici, care circulă pe șine cu ecartament îngust, folosit pentru transportul de materiale la lucrări forestiere și de terasament, în fabrici, în mine, pe șantiere etc. F Vehicul de funicular care circulă suspendat pe un cablu. — Din fr. **wagonnet.**

VAGONETÁJ s.n. (Rar) Transport cu ajutorul vagonetelor. — **Vagonet** + suf. *-aj* (după fr. *wagonnage).*

VAGONETÁR, *vagonetari,* s.m. Muncitor care lucrează la încărcarea și la transportul materialelor cu vagonete în minele de cărbuni, de sare, pe șantiere etc. — **Vagonet** + suf. *-ar.*

VAGOTOMÍE, *vagotomii,* s.f. Secționare chirurgicală a nervului vag, practicată în tratamentul unor ulcere. — Din fr. **vagotomie.**

VAGOTONÍE, *vagotonii,* s.f. (Med.) Dezechilibru al funcționării sistemului nervos vegetativ parasimpatic. — Din fr. **vagotonie.**

VAH interj. (Înv.) Ah! vai! — Cf. tc. v a h, ngr. v á h.

VAI interj. Cuvânt care exteriorizează sentimente (intense) de: **a)** durere, suferință, deprimare, deznădejde; **b)** compătimire, milă, regret, necaz, ciudă; **c)** bucurie, plăcere, admirație, entuziasm; **d)** nerăbdare; **e)** surpriză. G Loc. adj. și adv. (Substantivat) *Ca vai de lume* = (care se află) într-o stare foarte rea, în ultimul grad; (care este) foarte rău, foarte prost. F (Substantivat, n.) Tânguire, plânset, strigăt jalnic; *p. ext.* suferință, durere. G Expr. *A fi vai (și amar) de...* = a fi rău de cineva, a se afla într-o situație grea, jalnică. *Cu chiu, cu vai* sau *cu chiu și vai* = cu mare greutate, după multă osteneală; abia-abia. — Cf. lat. v a e.

VÁICĂR, *vaicăre,* s.n. (Reg.) Faptul de a se văicări; strigăt intens de durere; tânguire. — Din **văicări** (derivat regresiv).

VÁIER, *vaiere,* s.n. Tânguire (prelungă), vaiet. F Suferință, durere. — Din **văiera** (derivat regresiv).

VÁIET, *vaiete,* s.n. Strigăt, geamăt de durere, de jale, de suferință; plânset, vaier. — Din **văita** (derivat regresiv).

VÁJNIC, -Ă, *vajnici, -ce,* adj. **1.** Energic, viguros, puternic; aprig, dârz; grozav, cumplit. **2.** Important, grav, serios; (rar, despre oameni) de seamă; marcant, ilustru. — Din rus. **vajnîi,** ucr. **vajnyi.**

VAL[1], *valuri,* s.n. **I. 1.** Undă formată la suprafața oceanelor, a mărilor și a lacurilor prin mișcarea oscilatorie a maselor de apă datorită vântului, mai rar , unui cutremur; talaz. G Loc. adv. *Val-vârtej* = în mare grabă, foarte repede; vijelios. *În valuri* sau *valuri-valuri* = **a)** unul după altul, succesiv; **b)** din plin, cu grămada. G Expr. *Valurile vieții* (sau *lumii, lumești)* = greutățile, încercările prin care trece omul în viață; vicisitudinile vieții. *Valurile tinereții* = inconsecvența, dibuirile inerente vârstei tinere. *Valul* (sau *valurile) vremii* = curgere, trecere a vremii (cu toate evenimentele ei). **2.** P. anal. Ceea ce se mișcă, vine în cantitate mare sau se năpustește ca niște valuri (**I 1**); ceea ce poate fi comparat (ca formă și mișcare) cu un val. **3.** Fig. (Înv. și pop.) Încercare grea; neplăcere, necaz. **II. 1.** Cantitate de țesătură înfășurată pe un cilindru special de lemn sau de carton; vălătuc, trâmbă. G *Val de tei* = sul făcut din șuvițe lungi de scoarță de tei care se folosesc ca sfoară de legat. **2.** (Tipogr.) Piesă cilindrică de metal la presele de imprimat și de fălțuit. **3.** (Reg.) Tăvălug. **4.** (Pop.) Sul mobil de lemn sau de metal, pe care se înfășoară lanțul care ține găleata la o fântână. **5.** (În sintagma) *Valul știreangului* = lațul cu care se prinde știreangul sau șleaul[2] de crucea căruței. — Din sl. **valŭ.**

VAL[2], *valuri,* s.n. Meterez de pământ care servea în Antichitate ca fortificație militară. — Din lat. **vallum.** Cf. germ. W a l l, it. v a l l o.

VALÁBIL, -Ă, *valabili, -e,* adj. Care este recunoscut, admis, acceptat ca fiind bun, adevărat, autentic. F Spec. Care întrunește condițiile cerute de lege, de o autoritate; pe baza căruia se conferă cuiva un anumit drept. — Din fr. **valable.**

VALABILITÁTE s.f. Calitatea sau starea a ceea ce este valabil. — **Valabil** + suf. *-itate.*

VALÁDĂ, *valade,* s.f. (Mar.) Concavitate a malului unui fluviu. — Din it. **vallata.**

VALÁH, -Ă, *valahi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Nume dat în Evul Mediu de către alte popoare, românilor din stânga și din dreapta Dunării. **2.** Adj. Care aparține Valahiei sau valahilor (**1**), privitor la Valahia ori la valahi. [Var.: **vlah, -ă** s.m. și f., adj.] — Cf. sl. v l a h ŭ.

VALDRÁP s.n. v. **valtrap.**

VÁLE, *văi,* s.f. **1.** Formă negativă de relief, formată prin acțiunea unei ape curgătoare sau a unui ghețar. G (Bis.) *Valea plângerii* (sau *a lacrimilor)* = Pământul considerat ca loc al suferințelor și al durerii, în raport cu cerul. G Loc. adj. și adv. *(De) mai la vale* = (de) mai departe, care urmează, în continuare. G Loc. adv. *La vale* = la coborâș; în jos; în josul apei. *De vale* = la capătul coborâșului, acolo unde începe valea; mai departe (în sensul coborârii). G Expr. (Fam.) *A-și lua valea* = a pleca, a fugi (de undeva). F (Fam.; cu valoare de interj.; art.) Pleacă! plecați (imediat)! **2.** (Reg.) Apă curgătoare; albia unei ape curgătoare. — Lat. **vallis.**

VALÉNȚĂ, *valențe,* s.f. **1.** (Chim.) Număr egal cu numărul de atomi de hidrogen (sau echivalenți ai acestuia) cu care se poate combina un atom al unui anumit element sau al unui radical. G *Linițuă de valență* (și eliptic) = semn grafic care marchează în formulele chimice legătura dintre atomii moleculelor. F Forță de legătură între doi atomi ai unei molecule. **2.** Fig. Însușire, posibilitate (de dezvoltare). — Din fr. **valence.**

VALERIANACÉE, *valerianacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, având ca tip valeriana; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valérianacée.**

VALERIÁNĂ, *valeriane,* s.f. **1.** (Bot.) Odolean. **2.** Medicament preparat din rizomul odoleanului, cu acțiune antispasmodică și sedativă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valériane.**

VALERIÁNIC adj. (În sintagma) *Acid valerianic* = lichid incolor, uleios, cu miros neplăcut, solubil în apă, eter și alcool, extras din valeriană și întrebuințat ca medicament antispasmodic și sedativ. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valérianique.**

VALÉT, *valeți,* s.m. **1.** Persoană care se află în serviciul personal al cuiva; fecior, lacheu. **2.** Fiecare dintre cele patru cărți de joc, reprezentând figura unui cavaler; fante. — Din fr. **valet.**

VALÉU interj. v. **văleu**.

VÁLEX s.n. (Chim.) Extract de valonee. — Din lat., fr. **valex.**

VÁLGUS s.n. (Med.) Deviație a piciorului în afară. — Din fr. **valgus.**

VALÍD, -Ă, *valizi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Apt pentru muncă (sau pentru o anumită activitate); *p. gener.* sănătos. **2.** (Despre o acțiune, un act, un contract) Care îndeplinește condițiile cerute de lege; valabil. — Din fr. **valide.**

VALIDÁ, *validez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A confirma, a recunoaște valabilitatea, puterea juridică a unui act de procedură, a unui mandat electiv etc. — Din fr. **valider.**

VALIDÁRE, *validări,* s.f. Acțiunea de *a valida.* — V. **valida.**

VALIDITÁTE s.f. Calitatea de a fi valid; situația, starea celui valid. — Din fr. **validité,** lat. **validitas, -atis.**

VALÍNĂ s.f. Aminoacid prezent în proteinele naturale, având un rol esențial în coordonarea sistemului nervos central. — Din fr. **valine.**

VALÍU, *valii,* s.m. (În Imperiul Otoman) Guvernator al unui vilaiet. — Din tc. **vali.**

VALÍZĂ, *valize,* s.f. Geamantan; geantă (mare, de bagaje). G *Valiză diplomatică* = geamantan, geantă etc. cu care se transportă acte diplomatice în altă țară (și al căror conținut este scutit de controlul vamal). — Din fr. **valise.**

VÁLMĂ, *vălmi,* s.f. (Pop.) Mulțime, învălmășeală; *p. ext.* hărmălaie, tumult. G Loc. adj. și adv. *De-a valma* = (care este) laolaltă; amestecat (în dezordine); claie peste grămadă. G Expr. *A da valma* = a da buzna, a se repezi, a da năvală. — Cf. rus., ucr. v a l o m [=*valit*'] „a veni buluc, a se îmbulzi".

VÁLMEȘ adv. (Înv.) De-a valma. — **Valmă** + suf. *-eș.*

VALOÁRE, *valori,* s.f. **I. 1.** Proprietate a ceea ce este bun, dezirabil și important; *p. restr.* lucrul bun, dezirabil, important ca atare (adevărul, binele, frumosul); importanță, însemnătate, preț, merit. G *Scară de valori* = ierarhie a valorilor. *Judecată de valoare* = judecată normativă care enunță o apreciere. G Loc. adj. *De valoare* = **a)** (despre lucruri) prețios, scump, de preț; valoros; **b)** (despre oameni) important, merituos; cu autoritate; valoros. G Expr. *A scoate* (sau *a pune) în valoare* = a arăta, a demonstra importanța, calitățile esențiale ale unei ființe, ale unui lucru, ale unui fenomen etc.; a scoate în relief, a sublinia. F (Concr.) Ceea ce este important, valoros, vrednic de apreciere, de stimă (din punct de vedere material, social, moral etc.). F (Concr.) Persoană vrednică de stimă, cu însușiri deosebite. **2.** Eficacitate, putere. *Valoare nutritivă.* **II. 1.** (Ec. pol.) Consumul de factori de producție necesar pentru obținerea de bunuri economice și servicii. G *Valoare de întrebuințare* = capacitatea unui bun economic (materiale, servicii, informații) de a satisface o anumită necesitate a omului sau a societății. *Valoare de schimb* = raport cantitativ în care se schimbă două bunuri economice. **2.** (Concr.) Marfă. **3.** (Comerț, Fin.) Exprimare în bani a prețului unei mărfi sau al unei acțiuni, al unui cec etc. G *Valoare comercială* (sau *de piață)* = prețul fixat pe piață la o anumită dată; curs. F Înscris (cec[1], cambie, obligațiune etc.) reprezentând un drept în bani sau în bunuri de altă natură. G *Valoare mobiliară* = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri mobiliare (marfă, bani etc.). *Valoare imobiliară* = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri imobiliare (clădiri, pământ etc.). F Rentabilitate, productivitate. **4.** (Mat., Fiz.) Număr asociat unei mărimi fizice (după un anumit procedeu de măsurare), permițând compararea mărimii acesteia cu altele de aceeași natură. G *Valoare absolută* = valoarea unei expresii matematice când nu se ține seamă de semnul (+ sau –) pe care îl are. F Rezultat al unui calcul, al unei operații matematice etc. **5.** (Muz.) Durata absolută sau relativă a unei note sau a unei pauze. **6.** Efect obținut în pictură prin alăturarea a două nuanțe diferite ale unui ton. **7.** Sens, nuanță de sens a unui cuvânt. — Din fr. **valeur,** lat. **valor, -oris.**

VALÓN, -Ă, *valoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația (de limbă romanică) din sudul Belgiei, nordul Franței, Olanda și Luxembourg sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține acestor regiuni sau valonilor (**1**), privitor la aceste regiuni sau la valoni. F (Substantivat, f.) Idiom vorbit de valoni (**1**). — Din fr. **wallon,** germ. **Wallone.**

VALONÉE, *valonee,* s.f. Cupa ghindei unor specii de stejar. — Din fr. **vallonée.**

VALORÁ, *valorez,* vb. I. Intranz. A avea sau a reprezenta o anumită valoare; a prețui. — Din **valoare.**

VALORÁȚIE, *valorații,* s.f. Procedeu artistic datorită căruia se poate reda în pictură iluzia volumului obiectelor prin efecte de valoare (**II 6**). — **Valora** + suf. *-ție* (după fr. *valorisation).*

VALÓRIC, -Ă, *valorici, -ce,* adj. Referitor la valoare, de valoare, considerat din punctul de vedere al valorii. — **Valoare** + suf. *-ic.*

VALORIFICÁ, *valorífic,* vb. I. Tranz. A pune în valoare, a face să primească o anumită valoare; a scoate în evidență valoarea unui lucru; *spec.* a folosi în procesul de producție anumite materii prime care duc la realizarea unor produse de valoare mai mare. F A schimba o hârtie de valoare sau un obiect cu contravaloarea lui în bani. — **Valoare** + suf. *-ifica.*

VALORIFICÁRE, *valorificări,* s.f. Acțiunea de *a valorifica.* — V. **valorifica.**

VALORIFICÁT, -Ă, *valorificați, -te,* adj. Care este pus în valoare, pentru care s-au depus eforturi spre a primi valoarea maximă; a cărui valoare este pusă în evidență. F (În special despre surse de energie, materii prime) Care este folosit (în procesul de producție) cât mai rațional, cât mai rentabil etc. — V. **valorifica.**

VALORIZÁ, *valorizez,* vb. I. Tranz. **1.** A valorifica. **2.** (Fil.) A conferi sau a recunoaște o valoare; a formula judecăți de valoare. — Din fr. **valoriser.**

VALORIZÁRE, *valorizări,* s.f. Acțiunea de *a valoriza.* — V. **valoriza.**

VALORIZÁT, -Ă, *valorizați, -te,* adj. Valorificat. — V. **valoriza.**

VALORÓS, -OÁSĂ, *valoroși, -oase,* adj. Care are valoare, calități, merite (deosebite). — Din fr. **valeureux.**

VALS, *valsuri,* s.n. Dans în măsura de trei timpi, cu mișcări relativ vioaie, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (Înv. și pop.) **valț** s.n.] — Din fr. **valse,** germ. **Walzer.**

VALSÁ, *valsez,* vb. I. Intranz. A dansa un vals. — Din fr. **valser.**

VALSATÓR, -OÁRE, *valsatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care valsează. — **Valsa** + suf. *-tor.*

VALTRÁP, *valtrapuri,* s.n. **1.** Pătură, împodobită cu diferite cusături, care se pune pe spinarea calului, sub șa; cioltar. **2.** Ghetră (**1**). [Var.: **valdráp** s.n.] — Din rus. **valitrap.**

VALȚ[1], *valțuri,* s.n. Mașină sau instalație al cărei organ principal este constituit dintr-o pereche de cilindri care se rotesc în sensuri contrare, folosită la prelucrarea prin deformare plastică a materialelor metalice, la sfărâmarea boabelor de cereale, la prelucrarea cauciucului etc. F Cilindru care intră în componența unei mașini. — Din germ. **Walze.**

VALȚ[2] s.n. v. **vals.**

VALUTÁR, -Ă, *valutari, -e,* adj. Referitor la valută, de valută. — **Valută** + suf. *-ar.*

VALÚTĂ, *valute,* s.f. Monedă, alta decât moneda națională. G *Valută forte* = valută care are acoperire în aur și care este acceptată ca mijloc de plată de mai multe țări. — Din it. **valuta.**

VALVÁR, -Ă, *valvari, -e,* adj. În formă de valvă; care aparține valvei, privitor la valvă. — Din fr. **valvaire.**

VÁLVĂ, *valve,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părți (simetrice) ale cochiliei unei scoici. **2.** Fiecare dintre pereții exteriori ai unor fructe, care se desfac la maturitate, permițând căderea semințelor din interior. **3.** Ansamblu de piese sau armătură care servește la stabilirea, întreruperea sau reglarea circulației unui fluid printr-o conductă, printr-un tub etc. — Din fr. **valve,** lat. **valva.**

VALVÂRTÉJ, (**1**) *valvârtejuri,* s.n., (**2**) adv. **1.** S.n. Volbură, vâltoare, bulboană. G Loc. adv. *În valvârtej* = în spirală, rotocol. F Fig. Învălmășeală, dezordine. **2.** Adv. Vijelios, repede, în iureș. F Fig. Cu înfrigurare, în mare agitație. F Fig. În dezordine; claie peste grămadă; buluc. — **Val[1]** + **vârtej.**

VALVOLÍNĂ, *valvoline,* s.f. Ulei mineral vâscos obținut prin distilarea unor țițeiuri și folosit ca lubrifiant la unele angrenaje închise. — Din germ. **Valvolin**[öl].

VALVULÁR, -Ă, *valvulari, -e,* adj. Cu valvule; referitor la valvule, de valvule. — Din fr. **valvulaire.**

VÁLVULĂ, *valvule,* s.f. **1.** Valvă mică. **2.** (Anat.) Cută membranoasă subțire, elastică, cu o margine liberă, situată pe pereții interni ai inimii sau ai vaselor și care are rol în dinamica circulației sangvine. [Acc. și: *valvúlă*] — Din fr. **valvule,** lat. **valvula.**

VALVULÍTĂ, *valvulite,* s.f. (Med.) Inflamație a valvulelor inimii. — Din fr. **valvulite.**

VALVULOPATÍE, *valvulopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile valvulare. — Din fr. **valvulopathie.**

VALVULOTOMÍE, *valvulotomii,* s.f. (Med.) Secționare chirurgicală a unei valvule cardiace. — Din fr. **valvulotomie.**

VAMÁL, -Ă, *vamali, -e,* adj. Care aparține vămii, privitor la vamă; de vamă; care are loc sau se aplică la vamă. G *Uniune vamală* = acord încheiat între două sau mai multe state privind suprimarea frontierelor vamale dintre ele, stabilirea unui singur teritoriu vamal și unificarea tarifelor și legislației vamale. — **Vamă** + suf. *-al.*

VÁMĂ, *vămi,* s.f. **1.** Autoritate de stat învestită cu aplicarea reglementărilor vamale, respectiv cu exercitarea controlului asupra intrării şi ieşirii din ţară a mărfurilor, a mijloacelor de transport şi a altor bunuri, în vederea identificării şi stabilirii drepturilor vamale cuvenite statului; loc, punct în care funcţionează această unitate. F Taxă care se plăteşte ca un bun să treacă dintr-o ţară în alta sau (în trecut) dintr-o regiune în alta a ţării. G Loc. vb. *A pune vamă* = a vămui. F Cantitate de grăunţe care se percepe la moară ca taxă în natură pentru măcinat; uium. **2.** (În credinţele populare) Fiecare dintre cele şapte (sau nouă) popasuri (în văzduh) pe care trebuie să le străbată sufletul după moarte, pentru a ajunge purificat în împărăţia cerului. F Taxă pe care trebuie să o plătească sufletul după moarte, la trecerea sa prin fiecare dintre aceste popasuri. — Din magh. **vám.**

VÁMEŞ, *vameşi,* s.m. **1.** Funcţionar însărcinat cu controlul şi cu taxarea mărfurilor care trec prin vamă. F (În organizarea administrativă din Principatele Române) Dregător care avea funcţia de a încasa veniturile vămii. **2.** Persoană care lua în arendă dările pe care trebuia să le plătească cetăţenii Romei şi locuitorii Imperiului Roman. **3.** (În credinţele populare) Fiinţă imaginară care păzeşte vămile văzduhului şi căreia sufletul mortului îi plăteşte vamă ca să poată trece spre cer. — Din magh. **vámos.**

VÁMPĂ, *vampe,* s.f. Actriţă de cinema care interpretează roluri de femeie fatală. F Tip de femeie fatală şi irezistibilă. — Din fr. **vamp.**

VAMPÍR, *vampiri,* s.m. **1.** Specie de lilieci mari care trăiesc în America de Sud şi în America Centrală şi care se hrănesc cu sângele păsărilor şi mamiferelor (surprinse în somn) *(Phyllostoma spectrum).* **2.** (În folclor şi superstiţii) Omul mort care, în virtutea unui blestem, părăseşte noaptea mormântul şi suge sângele oamenilor adormiţi. F Fig. Persoană care asupreşte crunt pe cineva. **3.** Criminal care ucide pentru plăcerea de a vedea curgând sânge. — Din fr. **vampire,** germ. **Vampir.**

VAMPÍRIC, -Ă, *vampirici, -ce,* adj. De vampir; *p. ext.* oribil, îngrozitor. — Din fr. **vampirique.**

VAMPÍRISM s.n. Credinţă în existenţa vampirilor. — Din fr. **vampirisme,** engl. **vampirism.**

VAN, -Ă, *vani, -e,* adj. (Rar) Zadarnic, inutil, fără rost. G Loc. adv. *În van* = în zadar, degeaba. F Neîntemeiat; iluzoriu. — Din lat. **vanus,** it. **vano.**

VANADINÍT s.n. Minereu de vanadiu combinat cu plumb şi cu clor. — Din fr. **vanadinite.**

VANÁDIU s.n. Element chimic, metal dur, casant, de culoare albă-cenuşie, care se găseşte în natură sub formă de compuşi şi care este folosit în fabricarea oţelurilor speciale. — Din fr. **vanadium.**

VÁNĂ, *vane,* s.f. **1.** Vas mare (de tablă, de lemn, de faianţă etc.) pentru îmbăiat sau (rar) pentru spălat rufe; cadă. **2.** Dispozitiv montat pe traseul ori la capătul unei conducte, care serveşte la deschiderea, la întreruperea sau la reglarea circulaţiei unui fluid. — Din germ. **Wanne.**

VANDÁBIL, -Ă, *vandabili, -e,* adj. (Despre mărfuri) Care poate fi vândut. — Din fr. **vendable.**

VANDABILITÁTE s.f. Însuşirea de a se vinde (uşor). — **Vandabil** + suf. *-itate.* Cf. engl. v a n d a b i l i t y.

VANDÁL, -Ă, *vandali, -e,* s.m., adj. **1.** (Persoană) care făcea parte din grupul de triburi de origine germanică care au emigrat în sec. V de pe ţărmurile Mării Baltice ajungând până în nordul Africii unde au întemeiat un regat, desfiinţat de armatele bizantine. **2.** Fig. (Om) necivilizat, barbar, care distruge valori culturale şi artistice. — Din fr. **vandale.**

VANDÁLIC, -Ă, *vandalici, -ce,* adj. **1.** De vandal. **2.** Fig. Necivilizat, barbar; crud. — Din fr. **vandalique.**

VANDALÍSM, (**2**) *vandalisme,* s.n. **1.** Distrugere a unor opere de artă, a unor edificii publice etc. **2.** Faptă de vandalism (**1**). — Din fr. **vandalisme.**

VANDRÚG, *vandrugi,* s.m. Lemn rotund, lung de 3–4 m şi despicat în două, folosit la susţinerea pereţilor unei mine. [Accentuat şi *vándrug*] — Din germ. **Wanddruck.** Cf. d r u g.

VANG, *vanguri,* s.n. (Constr.) Grindă aşezată de-a lungul marginilor unei scări fixe, pe care se reazemă capetele treptelor. — Din germ. **Wange.**

VANGHÉLIE s.f. v. **evanghelie.**

VANGHELÍST s.m. v. **evanghelist.**

VANILÁT, -Ă, *vanilaţi, -te,* adj. Aromat, parfumat cu vanilie. — Din fr. **vanillé.**

VANÍLIE, *vanilii,* s.f. **1.** Plantă exotică erbacee agăţătoare din familia orhideelor, cu frunze cărnoase şi fructe aromatice, în formă de păstaie, folosite drept condiment *(Vanilla planifolia); p. restr.* fructul acestei plante, supus unui proces special de fermentare şi folosit drept condiment plăcut aromat, datorită conţinutului de vanilină. **2.** Plantă cu tulpina ramificată şi flori albastre sau liliachii cu miros foarte plăcut *(Heliotropium peruvianum).* G *Vanilie sălbatică* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze eliptice, păroase şi cu flori albe sau violacee *(Heliotropium europaeum).* — Din ngr. **vanílli.** Cf. it. v a n i g l i a, v a i n i g l i a, fr. v a n i l l e.

VANILÍNĂ s.f. Substanţă organică foarte aromată care se extrage din fructul de vanilie (**1**) sau care se obţine pe cale sintetică, folosită în alimentaţie şi în parfumerie. — Din fr. **vanilline.**

VANISÁRE, *vanisări,* s.f. (Text.) Procedeu de tricotare a două fire de naturi sau de culori diferite. — După fr. **vanisage.**

VANITÁTE, (**2**) *vanităţi,* s.f. **1.** Ambiţie neîntemeiată; dorinţă de a face impresie; orgoliu, trufie, îngâmfare, înfumurare. **2.** (La pl.) deşertăciune, zădărnicie. — Din fr. **vanité,** lat. **vanitas, -atis.**

VANITÓS, -OÁSĂ, *vanitoşi, -oase,* adj. Plin de vanitate; orgolios, îngâmfat, înfumurat, trufaş. — Din fr. **vaniteux.**

VANTÚRĂ, *vanturi,* s.f. (Constr.) Grindă la acoperişul unei case. — Cf. germ. W a n t e n.

VAPÓR, *vapoare,* s.n. Navă pusă în mişcare de un motor propriu. F Navă propulsată de o maşină cu aburi. — Din ngr. **vapóri.**

VAPORÁŞ, *vaporaşe,* s.n. Diminutiv al lui *vapor.* — **Vapor** + suf. *-aş.*

VAPOREÁN, *vaporeni,* s.m. Navigator care staţionează puţin timp într-un port, fără a avea domiciliul stabil în acesta. F (Fam.) Marinar. — **Vapor** + suf. *-ean.*

VAPÓRI s.m. pl. Substanţă aflată în stare gazoasă, la o temperatură mai joasă decât temperatura ei critică. — Din fr. **vapeur,** lat. **vapor.**

VAPORIZÁ, pers. 3 *vaporizează,* vb. I. Refl. (Despre lichide) A se transforma în stare de vapori; a se evapora. — Din fr. **vaporiser.**

VAPORIZÁRE, *vaporizări,* s.f. Faptul de *a se vaporiza;* evaporare. — V. **vaporiza.**

VAPORIZATÓR, *vaporizatoare,* s.n. **1.** Aparat care produce vaporizarea unui lichid. **2.** Spec. (Rar) Pulverizator. — Din fr. **vaporisateur.**

VAPORIZÁŢIE, *vaporizaţii,* s.f. (Fiz.; rar) Vaporizare. — Din fr. **vaporisation.**

VAPORÓS, -OÁSĂ, *vaporoşi, -oase,* adj. Asemănător (prin fineţe) cu vaporii; subţire, diafan, străveziu. F Fără contururi precise; difuz, neclar. — Din fr. **vaporeux,** lat. **vaporosus.**

VAPOROZITÁTE s.f. Însuşirea a ceea ce este vaporos. — **Vaporos** + suf. *-itate.*

VAPOTRÓN, *vapotroane,* s.n. Tub electronic de mare putere pentru staţii de radioemisie, a cărui răcire se face cu apă. — Din fr. **vapotron.**

VAR[1], (**2**) *varuri,* s.n. **1.** Oxid de calciu obţinut prin calcinarea rocilor calcaroase (şi prin hidratarea lor), folosit ca liant în construcţii, ca materie primă în industria chimică etc. F Lapte de var (v. *lapte)* folosit pentru spoitul pereţilor caselor. **2.** Sortiment de var (**1**). — Din sl. **varŭ.**

VAR[2], *vari,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru puterea reactivă. — Din fr., engl. **var.**

VARACTÓR, *varactoare,* s.n. (Electron.) Diodă semiconductoare utilizată drept condensator, a cărui capacitate poate fi modificată printr-o tensiune de control; varicap. — Din engl., fr. **varactor.**

VÁRĂ, *veri,* s.f. Anotimpul cel mai călduros al anului, cuprins între primăvară şi toamnă şi reprezentând (în emisfera boreală) intervalul de timp de la 22 (21) iunie până la 23 septembrie. G Loc. adj. *De vară* = **a)** necesar în timpul verii; care se poartă în timpul verii; care se practică vara; **b)** (despre fructe, plante etc.) care se coace, rodeşte vara; văratic. G Loc. adv. *La vară* = în vara viitoare, în vara care urmează. *Astă-vară* = în vara care a trecut. *(În) vara asta* = în vara în care ne aflăm. (Pop.) *An-vară* = în vara anului precedent. *De cu vară* = fiind încă vară. *Peste vară* = în timpul verii. F (Adverbial; în forma *vara)* În cursul anotimpului mai sus definit; în fiecare an, în cursul acestui anotimp. — Lat. **vera** (=*ver* „primăvară").

VARDÍST s.m. v. **gardist.**

VARÉC s.n. Numele unor alge brune marine azvârlite de valuri pe ţărm, care servesc ca îngrăşământ pentru pământurile nisipoase, ca materie primă pentru fabricarea sodei, iodului etc. — Din fr. **varech.**

VARÉG, *varegi,* s.m. Nume sub care erau cunoscuţi normanzii de către slavii de răsărit, de bizantini şi de arabi. — Din fr. **Varègues.**

VÁRGĂ, (**I**) *vergi,* (**II**) *vărgi,* s.f. **I. 1.** Nuia lungă, subţire şi flexibilă, tăiată de obicei dintr-o ramură dreaptă de arbore. G Expr. (Adesea adverbial) *A tremura vargă* (sau *ca varga)* = a tremura foarte tare, din tot corpul (de frică sau de frig). *(A fi) varga lui Dumnezeu* = (a fi) foarte rău, aspru, crunt. F (La pl.) Mănunchi de beţe tăiate egal, cu care se aplicau în trecut pedepse corporale. F Lovitură aplicată cuiva cu varga (**I 1**); urma lăsată pe corp de o astfel de lovitură. F Băţ de undiţă. F Vergea cu care se încărcau în trecut puştile şi cu care se curăţa ţeava puştii. F Baghetă. F Vergea subţire de metal. **2.** Compus: (Bot.) *varga-ciobanului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina şi ramurile ţepoase, cu flori liliachi, dispuse în capitule *(Dipsacus silvester);* **b)** scăiuş; *vargă-de-aur* = splinuţă *(Solidago virgaurea).* **II.** (Pop.) Dungă (în special la o ţesătură). — Lat. **virga.**

VÁRIA[1] s.n. pl. **1.** Culegere bibliografică de scrieri diferite. **2.** Rubrică într-o publicaţie periodică, care cuprinde articole, note şi informaţii mărunte şi cu conţinut variat. [Pr.: *-ri-a*] — Cuv. lat.

VARIÁ[2], *variez,* vb. I. **1.** Intranz. A fi felurit, diferit, deosebit (după locuri, împrejurări, situaţii); a nu semăna, a nu avea aceeaşi înfăţişare, structură, compoziţie etc. cu altceva. **2.** Tranz. A da o formă diferită, a schimba. **3.** Intranz. şi tranz. (Mat.) A(-şi) schimba valoarea. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **varier,** lat. **variare.**

VARIÁBIL, -Ă, *variabili, -e,* adj. Care variază; susceptibil de a se schimba; schimbător. G (Mat.) *Cantităţi* (sau *mărimi) variabile* = cantităţi (sau mărimi) susceptibile de a-şi schimba valoarea faţă de altele, care rămân constante. F (Mat.; substantivat, f.) Cantitate care ia succesiv diferite valori (în cursul unui calcul); *p. gener.* cantitate, element etc. care variază. F (Despre cuvinte) Care are forme diferite, care îşi schimbă terminaţia. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **variable,** lat. **variabilis.**

VARIABILITÁTE, *variabilităţi,* s.f. Însuşirea unui lucru, a unui fenomen etc. de a varia, de a lua forme şi aspecte diferite. F Spec. (Biol.) Proprietate a fiinţelor vii de a-şi schimba, sub influenţa mediului şi a eredităţii, însuşirile morfologice, fiziologice, biochimice etc. F Spec. (Mat.) Proprietate pe care o are o cantitate, o mărime sau o funcţie algebrică de a lua succesiv o infinitate de valori diferite. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **variabilité.**

VARIÁC, *variace,* s.n. Transformator electric folosit pentru reglarea tensiunii de ieşire. [Pr.: *-ri-ac*] — Din engl. **variac.**

VARIÁNTĂ, *variante,* s.f. **1.** Aspect diferit faţă de forma considerată ca bază sau ca formă tipică a unui lucru, a unei acţiuni etc. F Spec. (Lingv.) Formă a unui element lingvistic care diferă de aspectul tipic, obişnuit al acestui element. **2**. Drum care ocoleşte (pe o anumită porţiune) traseul principal, ajungând în acelaşi punct final. [Pr.: *-ri-an-*] — Din fr. **variante.**

VARIÁNŢĂ s.f. **1.** Numărul factorilor unui sistem fizico-chimic care pot varia independent fără ca numărul de faze ale sistemului să se modifice. **2.** Media aritmetică a pătratelor abaterilor valorilor individuale ale unui şir statistic de experienţe, de la media aritmetică a şirului respectiv. [Pr.: *-ri-an-*] — Din fr. **variance.**

VARIÁT, -Ă, *variaţi, -te,* adj. Care variază, care este divers sau conţine elemente diverse; variu. [Pr.: *-ri-at*] — V. **varia.**

VARIATÓR, *variatoare,* s.n. Mecanism sau dispozitiv schimbător de viteză cu variaţie continuă, care permite transmiterea mişcării de la un arbore motor la arborele principal al unei maşini. [Pr.: *-ri-a-*] — Din rus. **variator** [skorosti], fr. **variateur** [de vitesse].

VARIÁŢIE, *variaţii,* s.f. **1.** Schimbare, transformare; stare a unui lucru care se prezintă sub diferite forme, în mod variat; trecere de la o formă la alta; aspect variabil, schimbător. G (Mat.) *Variaţia unei funcţii* = diferenţa dintre valorile unei funcţii în două puncte ale ei. F Diversitate, felurime. G (Mat.) *Calculul variaţiilor* = calcul întrebuinţat în analiza infinitezimală (prin care se rezolvă anumite probleme a căror soluţie nu se poate obţine prin calcul diferenţial). F Spec. (Biol.) Schimbare a unei însuşiri morfologice, fiziologice, biochimice etc. a organismului animal şi vegetal. **2.** (În forma *variaţiune)* Modificare a unei teme muzicale sub raportul melodiei, al ritmului, al măsurii, al armoniei, al tonalităţii etc. F Dans solistic clasic, variat şi de virtuozitate. [Pr.: *-ri-a-*. — Var.: **variaţiúne** s.f.] — Din fr. **variation,** lat. **variatio, -onis.**

VARIAŢIONÁL, -Ă, *variaţionali, -e,* adj. Referitor la variaţie. [Pr.: *-ri-a-ţi-o-*] — Din fr. **variationnel,** engl. **variational.**

VARIAŢIÚNE s.f. v. **variaţie.**

VARICÁP, *varicape,* s.n. (Electron.) Varactor. — Din fr. **varicap.**

VARÍCE s.f. pl. Dilataţie venoasă permanentă şi neregulată, mai frecventă la membrele inferioare, produsă de pierderea elasticităţii pereţilor venelor. — Din fr. **varice,** lat. **varix, -ricis.**

VARICÉLĂ, (**2**) *varicele,* s.f. **1.** Boală virotică proprie copilăriei, foarte contagioasă, caracterizată prin apariţia pe piele a unor băşicuţe care, spre deosebire de variolă, nu evoluează spre stadiul de pustule; vărsat de vânt. **2.** (La pl.) Cazuri de varicelă (**1**). — Din fr. **varicelle.**

VARICOCÉL, (**2**) *varicocele,* s.n. **1.** Tumoare formată prin dilatarea venelor cordonului spermatic, ale scrotului sau a venelor tuboovariene. **2.** (La pl.) Cazuri de varicocelă (**1**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **varicocèle.**

VARICÓS, -OÁSĂ, *varicoşi, -oase,* adj. Cu varice; provocat de varice. — Din fr. **variqueux,** lat. **varicosus.**

VARIETÁTE, *varietăţi,* s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este divers, variat; felurime, diversitate. F (La pl.) Spectacol distractiv, uşor, alcătuit din cântece, dansuri, numere de circ, recitări, cuplete etc. **2.** Formă (diferită), soi (deosebit). F (Biol.) Individ (sau grup de indivizi) care se diferenţiază în cadrul unei specii prin unele particularităţi morfologice; categorie sistematică inferioară speciei. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **variété,** lat. **varietas, -atis.**

VARIETÉ s.f. v. **varieteu.**

VARIETÉU, *varieteuri,* s.n. Spectacol teatral de gen uşor, în repertoriul căruia intră piese simple, recreative, scheciuri, cuplete, dansuri, cântece, acrobaţii, jonglerii etc. [Pr.: *-ri-e-*. — Var.: **varieté** s.n.] — Din fr. **variété.**

VARIÓLĂ, *variole,* s.f. Infecţie virotică umană foarte gravă, caracterizată printr-o erupţie cutanată generalizată, care apare şi pe mucoase şi care lasă cicatrice desfigurante; vărsat[1]. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **variole.**

VARIÓLIC, -Ă, *variolici, -ce,* adj. Al variolei, privitor la variolă. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **variolique.**

VARIOMÉTRU, *variometre,* s.n. **1.** (Elt.) Dispozitiv cu inductanţă variabilă care serveşte la reglarea fină a inductanţei unui circuit. **2.** Instrument care măsoară viteza de urcare şi de coborâre a unui aparat de zbor. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **variomètre.**

VARISTÓR, *varistoare,* s.n. Dispozitiv (rezistor) a cărui rezistenţă depinde de valoarea tensiunii aplicate la bornele lui. — Din fr. **varistor.**

VÁRIU, -IE, *varii,* adj. (Livr.) Variat. — Din lat. **varius.**

VARMÉTRU, *varmetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea puterii electrice reactive în reţelele de curent alternativ. — Din fr. **varmètre,** engl. **varmeter.**

VÁRNIŢĂ, *varniţe,* s.f. Ladă de scânduri deschisă în partea de sus şi îngropată pe jumătate în pământ, folosită la stingerea varului sau la prepararea manuală a mortarului pe un şantier. F Groapă amenajată în pământ pentru construirea cuptoarelor de var; cuptor în care se arde piatra de var. — Din bg., sb. **varnica.**

VAROMÉTRU, *varometre,* s.n. Contor electric pentru măsurarea în varore a energiei electrice reactive. — Din fr. **varheuremètre.**

VAR-ÓRĂ, *vari-ore,* s.f. (Fiz.) Multiplu al secundei egal cu 3600 de varsecunde. [Abr.: *varh.* — Scris şi: *varóră*] — Din fr. **varheure.**

VARSECÚNDĂ, *varsecunde,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură pentru energia reactivă. [Abr.: *vars*] — Din fr. **varseconde.**

VÁRUS s.n. (Med.) Deviaţie a piciorului către înăuntru. — Din fr. **varus.**

VÁRVĂ, *varve,* s.f. (Geol.) Depozit stratificat de argile din lacurile glaciare din cuatenar, care se prezintă ca nişte benzi albicioase sau cenuşii-închise. — Din fr. **varve.**

VÁRZĂ, *verze,* s.f. Plantă legumicolă bienală din familia cruciferelor, cu frunze mari, groase şi ondulate, care se învelesc unele pe altele formând o căpăţână compactă, folosită în alimentaţie *(Brassica oleracea); p. ext.* mâncare preparată din frunzele acestei plante. G *Varză de Bruxelles* = varietate de varză cu tulpina înaltă, cu căpăţâna mică, de la care se consumă mugurii formaţi la subsuoara frunzelor *(Brassica oleracea gemmifera). Varză creaţă* = varietate de varză cu frunzele încreţite şi cu căpăţâna afânată *(Brassica oleracea sabanda). Varză roşie* = varietate de varză cu frunzele roşii-violete, care se consumă ca salată *(Brassica oleracea rubara).* G Expr. (Fam.) *A face o varză* = a încurca lucrurile, a nu face nicio isprăvă. *A (se) face* (sau *a ajunge, a fi* etc.) *varză* = (mai ales despre cărţi şi caiete) a (se) distruge, a (se) degrada, a (se) zdrenţui. — Lat. **vir(i)dia** *„verdeţuri”.*

VAS, *vase,* s.n. **1.** Recipient de sticlă, de metal, de lemn, de pământ etc., de diferite forme şi mărimi, care serveşte la păstrarea (şi transportul) lichidelor, al unor materii solide sau ca obiect de ornament. G *Vase comunicante* v. *comunicant*. F Nume generic dat farfuriilor, oalelor, castroanelor etc. folosite la masă şi la pregătirea mâncării. **2.** Vehicul pentru transportul pe apă al călătorilor şi al mărfurilor; navă. **3.** Fiecare dintre formaţiile tubulare închise prin care circulă sângele, limfa etc. în interiorul organismului. F Celulă vegetală alungită sau tub capilar gol prin care circulă seva în plante. — Lat. **vasum.**

VASÁL, -Ă, *vasali, -e,* s.m. şi f. (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Persoană care, în schimbul unui beneficiu sau feude, datora suzeranului său omagiu, fidelitate şi avea obligaţii civile şi militare faţă de acesta; *p. gener.* supus. G (Adjectival) *Persoană vasală. Stat vasal.* — Din fr. **vassal.**

VASALITÁTE s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Ansamblul raporturilor sociale stabilite între membrii clasei dominante, pe baza acordării de către seniori vasalilor a unor feude, din care decurgeau obligaţii reciproce; calitatea de vasal. **2.** Situaţie de dependenţă politică a unei ţări faţă de alta, cu păstrarea autonomiei. — Din fr. **vassalité.**

VÁSCĂ, *vasce,* s.f. (Arhit.) Recipient în formă de cupă, folosit ca element decorativ (în parcuri, în pieţe publice etc.). — Din it. **vasca,** fr. **vasque.**

VASCULÁR, -Ă, *vasculari, -e,* adj. **1.** Care aparţine vaselor sangvine sau limfatice din organismele vii, privitor la aceste vase. G *Sistem vascular* = totalitatea venelor, arterelor şi vaselor capilare ale unui organism. *Ţesut vascular* = ţesutul vaselor sangvine. **2.** (În sintagma) *Plantă vasculară* = nume generic pentru plantele superioare caracterizate prin prezenţa în structura lor a unor vase prin care circulă seva. — Din fr. **vasculaire.**

VASCULARIZÁ, pers. 3 *vascularizează*, vb. I. Tranz. (Med.; despre vase de sânge) A străbate un ţesut, un organ etc. — Din fr. **vasculariser,** engl. **vascularize.**

VASCULARIZÁRE s.f. Acţiunea de *a vasculariza* şi rezultatul ei. — V. **vasculariza.**

VASCULARIZÁT, -Ă, *vascularizaţi, -te,* adj. (Despre ţesuturi, organe) Care conţine vase sangvine, care este bogat în vase sangvine — Din fr. **vascularisé.**

VASCULARIZÁȚIE s.f. Proces de formare a unor vase noi de sânge în țesuturile sau organele unui organism. F Totalitatea vaselor sangvine și limfatice ale unui organ sau ale unei structuri biologice. F Mod de așezare a vaselor într-un țesut, într-un organ, într-un organism. — Din fr. **vascularisation.**

VASECTOMÍE, *vasectomii,* s.f. (Med.) Rezecție a canalelor deferente (prin care spermatozoizii ajung din testicule în uretră). — Din it. **vasectomie.**

VASÉL, *vasele,* s.n. (Înv.) Vas de război; bastiment. — Din it. **vascello.**

VASELÍNĂ, *vaseline,* s.f. Substanță vâscoasă obținută prin rafinarea fracțiunilor grele de la distilarea țițeiului ori prin amestecarea cu parafină a unor uleiuri minerale, folosită ca unsoare pentru pielărie, ca lubrifiant etc. sau (în stare pură) ca unguent în farmacie și în cosmetică. — Din fr. **vaseline.**

VASÍLCĂ, *vasilci,* s.f. Cap de porc împodobit cu flori și cu panglici, purtat pe o tavă de către flăcăii care colindă în ajunul Anului Nou; *p. ext.* numele colindului care se cântă cu acest prilej. — Cf. n. pr. V a s i l e.

VASILICÁLE s.f. pl. Culegere de texte juridice, în 60 de cărți, alcătuită în sec. IX–X din ordinul împăraților bizantini Vasile I și Leon VI Înțeleptul, care a înlocuit legislația lui Justinian și a fost folosită și în Țările Române până în 1865. [Var.: **bazilicále** s.f. pl.] — Din ngr. **vasilikále.**

VASILÍSC, *vasiliști,* s.m. Animal din basme, asemănător cu un șarpe, despre care se credea că ucide cu privirea. — Din ngr. **vasilískos.**

VASLUIÁN, -Ă, *vasluieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Vaslui. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Vaslui ori vasluienilor (**1**), referitor la municipiul sau la județul Vaslui ori la vasluieni. — **Vaslui** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VASLUIÁNCĂ, *vasluience,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Vaslui. — **Vasluian** + suf. *-că.*

VASOCONSTRICTÓR, -OÁRE, *vasoconstrictori, -oare,* adj. Care provoacă vasoconstricție. — Din fr. **vaso-constricteur.**

VASOCONSTRÍCȚIE, *vasoconstricții,* s.f. Micșorare a diametrului vaselor sangvine prin contracția fibrelor musculare netede din pereții lor (ceea ce are drept rezultat reducerea afluxului de sânge). — Din fr. **vaso-constriction.**

VASODILATÁRE, *vasodilatări,* s.f. Vasodilatație. — Din **vasodilatație.**

VASODILATATÓR, -OÁRE, *vasodilatatori, -oare,* adj., s.n. (Medicament, substanță, proces etc.) care provoacă vasodilatație. — Din fr. **vaso-dilatateur.**

VASODILATÁȚIE, *vasodilatații,* s.f. Mărire a diametrului vaselor sangvine prin relaxarea fibrelor musculare netede din pereții lor (ceea ce are drept rezultat sporirea afluxului de sânge); vasodilatare. — Din fr. **vaso-dilatation.**

VASOMOTÓR, -OÁRE, *vasomotori, -oare,* adj. Care se referă la contracția sau la relaxarea vaselor sangvine, care aparține acestor mișcări; care produce, reglează contracția sau relaxarea vaselor sangvine. — Din fr. **vaso-moteur.**

VASOPRESÍNĂ s.f. (Fiziol.) Hormon cu acțiune vasoconstrictoare și antidiuretică secretat de hipofiza posterioară. — Din fr. **vasopressine.**

VAST, -Ă, *vești, -ste,* adj. (Despre spații, terenuri, construcții etc.) Care este foarte întins, care se întinde până departe; de mari dimensiuni, de mari proporții. F (Despre abstracte) De mare anvergură, de amploare; bogat; complex. — Din fr. **vaste,** lat. **vastus.**

VASTITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este vast; întindere mare, imensitate; complexitate. — Din fr. **vastité,** lat. **vastitas, -atis.**

VAȘÉTĂ, *vașete,* s.f. Piele de taurine tăbăcită vegetal. — Din fr. **vachette.**

VATÁLĂ s.f. v. **vătală**.

VÁTĂ s.f. Material format din fibre elastice de bumbac scurte și subțiri care se întrepătrund și formează o masă compactă albă, folosit pentru pansamente, în diferite procese tehnice etc. G *Vată de hârtie* = produs similar vatei obținut din celuloza de lemn, care se folosește în medicină, în locul vatei de bumbac, sau la ambalaj. *Vată de zahăr* = produs alimentar dulce, pufos, asemănător cu vata, care se obține, prin centrifugare, dintr-o soluție de zahăr; se vinde în comerț înfășurat pe bețișoare de lemn. *Vată de zgură* = material obținut din zgura topită, lăsată să curgă încet în apă, utilizat ca izolant termic și acustic. *Vată de sticlă* = masă de fibre scurte de sticlă împâslite, folosită ca izolant termic și acustic. — Din germ. **Watte.**

VATELÍNĂ, *vateline,* s.f. Material textil din bumbac scămoșat, care se introduce între stofa și căptușeala unei haine, pentru a face haina mai călduroasă. — Din germ. **Wattelin.**

VATICINÁR, -Ă, *vaticinari, -e,* adj. (Livr.) Care are caracter de profeție; profetic, vizionar. — Din fr. **vaticinaire.**

VATÍR, (**2**) *vatiruri,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac, de in sau de cânepă, foarte apretată, folosită pentru întăriri la haine (bărbătești). **2.** Sortiment de vatir (**1**). — Din germ. **Wattier**[leinen].

VATMÁN, *vatmani,* s.m. Persoană care conduce un tramvai. [Acc. și: *vátman*] — Din fr. **wattman.**

VĂTOS, *vatoși,* s.m. Pește de mare, asemănător cu calcanul, cu corpul rombic acoperit cu plăci osoase prevăzute cu câte un spin; vulpe-de-mare *(Raja clavata).* — Et. nec.

VÁTRĂ, *vetre,* s.f. **1.** Partea cuptorului unde se face focul; (în vechile case țărănești) suprafață plană care prelungește cuptorul în afară și pe care se poate sta sau dormi. G Expr. *A îmbătrâni în vatră* = a rămâne fată bătrână, nemăritată. *A rămâne cu sluta în vatră* = a nu-și putea mărita fata. *A cloci pe vatră* = a lenevi (la căldură), a trândăvi. *A cădea cuiva în vatră* = a fi oaspete nepoftit și supărător al cuiva. F Parte a forjei în care se depozitează și unde arde combustibilul; partea inferioară din interiorul unui cuptor metalurgic, pe care se așază materialele care trebuie încălzite sau topite. **2.** Locuință, cămin, casă (părintească). G Loc. adj. *De vatră* = care și-a făcut gospodărie și s-a statornicit într-un loc. F Loc de baștină, de origine. G Expr. (Ieșit din uz) *A lăsa* (un ostaș) *la vatră* = a elibera (un ostaș) după terminarea stagiului militar. F Cuib al unui animal sălbatic, cu puii în el. **3.** Locul principal, central al unei așezări, al unei instalații etc.; locul pe care s-a clădit ceva, pe care se construiește sau unde se așază ceva. G *Vatra satului* = suprafața de teren pe care se găsesc casele și construcțiile anexe gospodărești. **4.** (Pop.) Porțiune de pământ, pe un câmp, care se deosebește de restul locului printr-o vegetație diferită sau prin absența vegetației. — Cf. alb. v a t r ë.

VAVILONÍE s.f. v. **babilonie.**

VÁZĂ[1] s.f. **1.** Considerație, stimă, prestigiu, reputație. G Loc. adj. *De vază* = de frunte, marcant, cunoscut, vestit. *Cu vază* = cu trecere, cu prestigiu, important. **2.** (Rar) Vedere, văz. — Din **vedea** (derivat regresiv).

VÁZĂ[2]**,** *vaze,* s.f. Vas de flori. — Din fr. **vase.**

VĂCÁR, *văcari,* s.m. **1.** Persoană care duce la păscut și păzește vacile. **2.** (Art.) Constelație din emisfera boreală, situată în apropierea Carului Mare. — Lat. **vaccarius.**

VĂCĂLÍE, *văcălii,* s.f. **1.** Marginea de lemn sau de tinichea a sitei, a ciurului și a baniței. **2.** Numele mai multor specii de ciuperci necomestibile, cu consistență lemnoasă, care cresc pe trunchiul arborilor: **a)** *văcălie-de-brad* = ciupercă a cărei pălărie este acoperită cu o crustă de culoare galbenă-roșcată *(Fomes pinicola);* **b)** *văcălie-de-fag* = ciupercă de forma unei etajere, de culoare brună-negricioasă *(Ganoderma applanatum);* **c)** *văcălie-de-mesteacăn* = ciupercă în formă de copită, cenușie-roșcată, acoperită cu o pieliță subțire și netedă *(Placodes betulinus);* **d)** *văcălie-de-salcie* = ciupercă cu pălăria bombată, albă, apoi brună, cu miros plăcut de anason *(Trametes suaveolens).* — **Veacă** (reg. „văcălie" < sl.) + suf. *-ălie.*

VĂCĂREÁSĂ, *văcărese,* s.f. Văcăriță. — **Văcar** + suf. *-easă.*

VĂCĂRÍ, *văcăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A duce la păscut și a păzi vacile. — Din **văcar.**

VĂCĂRÍE[1]**,** *văcării,* s.f. **1.** Cireadă de vaci. **2.** Loc îngrădit și amenajat pentru adăpostirea vacilor. — **Vacă** + suf. *-ărie.*

VĂCĂRÍE[2]**,** *văcării,* s.f. Meseria de văcar. — **Văcar** + suf. *-ie.*

VĂCĂRÍT s.n. Dare care se plătea în Evul Mediu în Țara Românească pentru fiecare cap de vită. — **Vacă** + suf. *-ărit.*

VĂCĂRÍȚĂ, *văcărițe,* s.f. Femeie care duce la păscut și păzește vacile; văcăreasă. — **Văcar** + suf. *-iță.*

VĂCSUÍ, *văcsuiesc,* vb. IV. Tranz. A unge încălțămintea cu vacs (sau cu cremă de ghete) și a o lustrui. — **Vacs** + suf. *-ui.*

VĂCSUÍRE, *văcsuiri,* s.f. Acțiunea de *a văcsui.* — V. **văcsui.**

VĂCSUÍT, -Ă, *văcsuiți, -te,* adj. (Despre încălțăminte) Uns cu vacs (sau cu cremă de ghete) și lustruit. — V. **văcsui.**

VĂCSUITÓR, -OÁRE, *văcsuitori, -oare,* s.m. și f. Lustragiu. [Pr.: *-su-i-*] — **Văcsui** + suf. *-tor.*

VĂCUȘOÁRĂ, *văcușoare,* s.f. (Pop.) Văcuță. — **Vacă** + suf. *-ușoară.*

VĂCÚȚĂ, *văcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *vacă;* văcușoară. — **Vacă** + suf. *-uță.*

VĂDÁN, -Ă, *vădani, -e,* adj., s.m. și f. (Pop.) Văduv (**1**). — **Văduu** (înv. „văduv"<lat.) + suf. *-an.*

VĂDÁNCĂ, *vădance,* s.f. (Pop.) Văduvă. — **Vădan** + suf. *-că.*

VĂDĂÓI, *vădăoi,* s.m. (Reg.) Văduvoi. — **Vădan** + suf. *-oi.*

VĂDÍ, *vădesc,* vb. IV. Tranz. A face să fie evident, a dovedi, a demonstra, a arăta. F A da pe față, a denunța, a demasca. — Din sl. **vaditi.**

VĂDÍT, -Ă, *vădiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este limpede, clar, evident. — V. **vădi.**

VĂDRÁR, *vădrari,* s.m. (În trecut) Persoană însărcinată cu încasarea vădrăritului. — **Vadră** + suf. *-ar.*

VĂDRĂRÍT s.n. (În sec. XVIII, în Moldova) Dare care se plătea pentru fiecare vadră de vin. — **Vadră** + suf. *-ărit.*

VĂDUV, -Ă, *văduvi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care și-a pierdut soțul sau soția prin deces și nu s-a recăsătorit; vădan. **2.** Adj. Fig. Lipsit de ceva; liber, gol. — Lat. **viduus, -ua.**

VĂDUVÍ, *văduvesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A rămâne sau a face, a lăsa pe cineva văduv. F Tranz. Fig. A lăsa pe cineva singur, a lipsi pe cineva de ceva. **2.** Intranz. A duce viaţă de văduv. — Din **văduv.**

VĂDUVÍE s.f. Stare de văduv; timp petrecut de cineva ca văduv; văduvire. — **Văduv** + suf. *-ie.*

VĂDUVIOÁRĂ, *văduvioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *văduvă;* văduviţă (**1**). **2.** Peşte teleostean comprimat lateral, acoperit cu solzi mici, albi pe burtă şi verzui sau albăstrui pe spate; văduviţă (**2**) *(Leuciscus idus).* — **Văduvă** + suf. *-ioară.*

VĂDUVÍRE s.f. (Rar) Văduvie. — V. **văduvi.**

VĂDUVÍŢĂ, *văduviţe,* s.f. (Rar) **1.** Văduvioară (**1**). **2.** (Iht.) Văduvioară (**2**). — **Văduvă** + suf. *-iţă.*

VĂDUVÓI, -OÁIE, *văduvoi, -oaie,* s.m. şi f. (Pop.) Augmentativ al lui *văduv.* — **Văduv** + suf. *-oi.*

VĂGĂŞ s.n. v. **făgaş.**

VĂGĂÚNĂ, *văgăuni,* s.f. **1.** Loc înfundat între dealuri sau între munţi; scobitură adâncă într-un munte. F Fig. Încăpere strâmtă şi întunecoasă. **2.** Scorbură. **3.** (Rar) Orbita ochiului. [Pl. şi: *văgăune*] — Et. nec.

VĂICĂRÁ vb. I v. **văicări.**

VĂICĂREÁLĂ, *văicăreli,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de *a se văicări;* zgomot făcut de cel care se văicăreşte; tânguire, lamentare, plânset. — **Văicări** + suf. *-eală.*

VĂICĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *văicăreţi, -e,* adj. (Pop. şi fam.) Care se văicăreşte. — **Văicări** + suf. *-eţ.*

VĂICĂRÍ, *văicăresc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se tângui, a se văita, a se căina. F (Peior.) A manifesta o falsă desperare. [Var.: (reg.) **văicărá** vb. I] — Din **vai.**

VĂIERÁ, *váier,* vb. I. Refl. (Înv. şi reg.) A se văita. [Pr.: *vă-ie-*] — Din **vai** (după *şuiera, fluiera* etc.).

VĂIERÁRE, *văierări,* s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de *a se văiera;* vaiet. [Pr.: *vă-ie-*] — V. **văiera.**

VĂIETÁ vb. I v. **văita.**

VĂIETÁRE s.f. v. **văitare.**

VĂIETĂTÓR, -OÁRE adj. v. **văitățor.**

VĂIETĂTÚRĂ s.f. v. **văităturǎ.**

VĂIŞOÁRĂ s.f. v. **vălişoară.**

VĂITÁ, *vait,* vb. I. Refl. A scoate vaiete, a geme de durere, de jale; a se tângui, a se lamenta, a se văiera. F (Despre unele păsări şi animale) A scoate sunete, ţipete tânguitoare şi prelungi. F Tranz. A plânge, a compătimi pe cineva. F Refl. A-şi exprima (în cuvinte) necazul, nemulţumirea, durerea. [Var.: **văietá** vb. I] — Din **vai.**

VĂITÁRE, *văitări,* s.f. Faptul de *a (se) văita;* strigăt de suferinţă; lamentare; vaiet, văitătură. [Var.: **văietáre** s.f.] — V. **văita.**

VĂITĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *văităreţi, -e,* adj. (Rar) Văitător. — **Văita** + suf. *-ăreţ.*

VĂITĂTÓR, -OÁRE, *văitători, -oare,* adj. (Rar) Care se vaită, care se tânguieşte; căruia îi place să se vaite cu orice prilej; văităreţ. [Var.: **văietătór, -oare** adj.] — **Văita** + suf. *-ător.*

VĂITĂTÚRĂ, *văitături,* s.f. Văitare. [Var.: **văietătúră** s.f.] — **Văita** + suf. *-ătură.*

VĂIUGĂ, *văiugi,* s.f. (Reg.) Vale mică, îngustă şi puţin adâncă. [Pr.: *vă-iu-*] — **Vale** + suf. *-ugă.*

VĂL, *văluri,* s.n. **1.** (Adesea fig.) Bucată de ţesătură fină, de obicei transparentă, pe care şi-o pun femeile pe cap sau cu care îşi învăluie corpul ori o parte a lui. G Expr. *A i se pune* (sau *a i se lua cuiva) un văl (de) pe ochi* = a înceta (sau a începe) să vadă, să judece limpede, să înţeleagă ceva. **2.** (Anat.; în sintagma) *Vălul palatului* = porţiunea musculară care continuă, în partea posterioară a cavităţii bucale, palatul tare (dur) şi care se termină cu omuşorul. **3.** (Bot.; în compusul) *Vălul-miresei* = plantă erbacee anuală, mică, cu flori lineare *(Gypsophila muralis).* — Din lat. **velum.** Cf. fr. v o i l e.

VĂLĂTÚC, *vălătuci,* s.m. **1.** Sul făcut dintr-un material (flexibil), înfăşurat în sensul uneia dintre laturile sale; *spec.* val[1] (**II 1**). G Loc. adv. *De-a vălătucul* = de-a rostogolul, de-a dura, peste cap. **2.** Material de construcţie făcut din lut amestecat cu paie sau cu rogoz, în formă de colaci sau de cărămizi, din care se clădesc pereţii caselor ţărăneşti (astupându-se o îngrăditură de pari). **3.** Tăvălug. — Din **val.** Cf. t ă v ă l u g.

VĂLĂTUCÍ, *vălătucesc,* vb. IV. Tranz. A clădi pereţi din vălătuci (**2**). — Din **vălătuc.**

VĂLEÁN, *văleni,* s.m. (Rar) Persoană care locuieşte într-o vale, la câmpie. — **Vale** + suf. *-ean.*

VĂLEÁT s.m. v. **veleat.**

VĂLELÉU interj. v. **văleu.**

VĂLÉU interj. (Pop.) Vai! aoleu! [Var.: **văleléu, valéu**, interj.] — Cf. v a i, a o l e u.

VĂLICÍCĂ, *vălicele,* s.f. Diminutiv al lui *vale;* vălişoară. — **Vale** + suf. *-icică.*

VĂLIŞOÁRĂ, *vălişoare,* s.f. Vălicică. [Var.: **văişoáră** s.f.] — **Vale** + suf. *-işoară.*

VĂLMĂŞÁG, *vălmăşaguri,* s.n. Învălmăşeală, neorânduială, dezordine; obiecte sau fiinţe aflate în neorânduială, învălmăşite. — [De-a] **valma** + suf. *-şag.*

VĂLMĂŞEÁLĂ, *vălmăşeli,* s.f. (Pop.) Învălmăşeală. — **Vălmăşi** + suf. *-eală.*

VĂLMĂŞÍ, *vălmăşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) învălmăşi. — Din **vălmăşag** (derivat regresiv).

VĂLMĂŞÍRE, *vălmăşiri,* s.f. (Pop.) Învălmăşire. — V. **vălmăşi.**

VĂLŢUÍ, *vălţuiesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra cu ajutorul valţurilor[1]. — **Valţ**[1] + suf. *-ui.*

VĂLŢUÍRE, *vălţuiri,* s.f. Acţiunea de *a vălţui* şi rezultatul ei. — V. **vălţui.**

VĂLŢUITÓR, -OÁRE, *vălţuitori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează la valţ[1]. [Pr.: *-ţu-i-*] — **Vălţui** + suf. *-tor.*

VĂLURÁT, -Ă, *văluraţi, -te,* adj. Care este cu valuri[1] sau ca nişte valuri[1]; cu neregularităţi, cu ridicături şi scobituri. [Var.: **vălurít, -ă** adj.] — Din **valuri** (pl. lui *val*[1]*).*

VĂLURÉL, *vălurele,* s.n. Diminutiv al lui *val*[1]. — **Val**[1] + suf. *-urel.*

VĂLURÍRE, *văluriri,* s.f. Formare de ondulaţii pe suprafaţa părţii carosabile a unei şosele. — Din **valuri** (pl. lui *val*[1]*).*

VĂLURÍT, -Ă adj. v. **vălurat.**

VĂLURÓS, -OÁSĂ, *văluroşi, -oase,* adj. Cu valuri[1]; cu aspect de valuri[1]; unduios. — **Val**[1] + suf. *-os.*

VĂLVĂTÁIE s.f. v. **vâlvătaie.**

VĂMEŞÉSC, -EÁSCĂ, *vămeşeşti,* adj. Care aparţine vameşului sau vămii, privitor la vameş sau la vamă. — **Vameş** + suf. *-esc.*

VĂMEŞÍE, *vămeşii,* s.f. (Înv.) **1.** Funcţie, slujbă de vameş. **2.** Taxă plătită ca vamă. — **Vameş** + suf. *-ie.*

VĂMUÍ, *vămuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua, a percepe, a încasa vamă. **2.** (La moară) A lua uium ca plată pentru măcinat. F Fig. A fura o parte din ceva. — **Vamă** + suf. *-ui.*

VĂMUIÁLĂ, *vămuieli,* s.f. Faptul de *a vămui.* [Pr.: *-mu-ia-*] — **Vămui** + suf. *-eală.*

VĂMUÍRE, *vămuiri,* s.f. Acţiunea de *a vămui.* — V. **vămui.**

VĂPÁIE, *văpăi,* s.f. **1.** Flacără mare; pară. F Arşiţă, dogoare. F Fig. Lumină strălucitoare. **2.** Văpaiţă (**2**). — Cf. alb. v a p ë.

VĂPÁIŢĂ, *văpaiţe,* s.f. **1.** (Pop.) Opaiţ. **2.** Făclie de lemn sau de răşină cu care se sperie noaptea peştii, pentru a-i face să fugă spre uneltele de pescuit; văpaie (**2**). [Pr.: *-pa-i-.* — Var.: **vopáiţă** s.f.] — Contaminare între **văpaie** şi **opaiţă**(**ă**).

VĂPĂÍ, pers. 3 *văpăieşte,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A arde cu văpăi. [Var.: **văpăiá** vb. I] — Din **văpaie.**

VĂPĂIÁ vb. I v. **văpăi.**

VĂPĂIÉRE, *văpăieri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a văpăi; p. ext.* pâlpâire. [Pr.: *-pă-ie-*] — V. **văpăi.**

VĂPSEÁ s.f. v. **vopsea.**

VĂPSEÁLĂ s.f. v. **vopsea.**

VĂPSÍ vb. IV v. **vopsi.**

VĂR, VÁRĂ, *veri, vere,* s.m. şi f. **1.** Persoană considerată în raport cu copiii fraţilor şi surorilor părinţilor săi; gradul de rudenie respectiv. **2.** (La voc. m.) Termen familiar de adresare către un prieten, un cunoscut. — Lat. [consobrinus] **verus,** [consobrina] **vera.**

VĂRÁ, *várez,* vb. I. Intranz. (Despre animale; *p. ext.* despre oameni) A petrece vara undeva sau într-un anumit fel. F Tranz. A ţine vitele sau oile la păşune (la munte) în timpul verii. — Din **vară.**

VĂRÁR, *vărari,* s.m. Muncitor care lucrează la construirea cuptoarelor de var şi la arderea pietrei de var; persoană care vinde var. — **Var** + suf. *-ar.*

VĂRÁT s.n. **1.** Faptul de *a văra.* **2.** Taxă care se plătea în trecut pentru păşunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; văratic (**II 2**). — V. **văra.**

VĂRÁTEC, -Ă adj., s.n. v. **văratic.**

VĂRÁTIC, -Ă, *văratici, -ce,* adj., s.n. **I.** Adj. De vară, specific verii. F (Despre plante, fructe etc.) Care se dezvoltă, se coace vara; timpuriu. **II.** S.n. **1.** Locul unde sunt duse oile vara la păşunat. **2.** (Reg.) Taxă pentru păşunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; vărat (**2**). [Var.: **vărátec, -ă** adj., s.n.] — **Vară** + suf. *-atic.*

VĂRĂRÍE, *vărării,* s.f. Loc unde se extrage piatra de var; locul şi instalaţiile pentru fabricarea varului; loc unde se depozitează sau se vinde varul. — **Var** + suf. *-ărie.*

VĂRGÁ, *vârghez,* vb. I. Tranz. A face dungi. — Din **vărgat** (derivat regresiv).

VĂRGÁT, -Ă, *vărgaţi, -te,* adj. Cu dungi, cu vărgi; dungat. — **Vargă** + suf. *-at.*

VĂRGĂŢÉL, -EÁ, *vărgăţei, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *vărgat.* — **Vărgat** + suf. *-el.*

VĂRGULÍŢĂ, *vărguliţe,* s.f. Vărguţă. — **Vargă** + suf. *-uliţă.*

VĂRGÚȚĂ, *vărguțe,* s.f. Diminutiv al lui *vargă;* vărguliță. — **Vargă** + suf. *-uță.*

VĂRÓS, -OÁSĂ, *văroși, -oase,* adj. Care conține var, calcaros; cu aspect de var. — **Var** + suf. *-os.*

VĂRSÁ, *vărs,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A face să curgă (un lichid sau o substanță curgătoare) dintr-un recipient. G Expr. *A vărsa lacrimi* = a plânge. *A vărsa sânge* = a ucide, a omorî. *A-și vărsa sângele (pentru cineva* sau *ceva)* = a-și sacrifica viața (pentru cineva sau ceva). (Pop.) *A vărsa mațele* (cuiva) = a spinteca (pe cineva); *p. ext.* a ucide. *A vărsa (multe) sudori* (sau *nădușeli)* sau *a vărsa sudori de moarte* = **a)** a face un lucru greu, a munci din greu; **b)** a fi în agonie, a trage să moară. F A lansa, a arunca asupra cuiva săgeți, bombe, explozibile (în cantitate mare). **2.** Refl. (Despre ape curgătoare) A-și uni cursul cu altă apă. (Rar) A se revărsa (peste maluri). F (Despre ploaie) A cădea din abundență; a turna cu găleata. **3.** (Pop.) Tranz. A vomita. G Expr. *A-și vărsa (și) mațele* (sau *măruntaiele),* se spune când cineva vomită foarte tare. *A vărsa venin* sau *a-și vărsa veninul* = a vorbi despre cineva cu dușmănie, cu ură. *A-și vărsa focul* (sau *sufletul, amarul)* = a-și destăinui durerea, mâhnirea, supărarea. *A vărsa foc,* se spune despre caii iuți și puternici (din basme). **4.** Tranz. A revărsa, a răspândi lumină, căldură. G Refl. *Căldura se revarsă pretutindeni.* **5.** Tranz. și refl. A (se) împrăștia, a (se) risipi. **II.** Tranz. **1.** A repartiza un ostaș la o anumită unitate sau a-l trece dintr-o unitate în alta. **2.** A preda cuiva o sumă de bani; a efectua un vărsământ. — Lat. **versare.**

VĂRSÁRE, *vărsări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) vărsa* și rezultatul ei. G Expr. *Vărsare de sânge* = ucidere în masă, masacru. **2.** (Concr.) Loc unde o apă curgătoare se varsă în alta. **3.** Fig. (Rar) Ivire, apariție (a zorilor, a serii etc.). — V. **vărsa.**

VĂRSÁT[1] s.n. **1.** Faptul de *a (se) vărsa.* **2.** (Med.; pop.; și în sintagma *vărsat mare*) Variolă. G *Vărsat negru* = formă gravă de variolă, în care pustulele de pe corp sunt foarte numeroase și pline cu sânge, apărând ca niște pete negre. *Vărsat de vânt* = (Pop.) varicelă. — V. **vărsa.**

VĂRSÁT[2]**, -Ă,** *vărsați, -te,* adj. (Despre mărfuri) Care se vinde cu amănuntul dintr-o cantitate mai mare; care nu este preambalat. — V. **vărsa.**

VĂRSĂMÁNT, *vărsăminte,* s.n. Modalitate de stingere a obligației legale prin virarea unei sume de bani, efectuată de un agent economic sau de o instituție publică ori financiară; (concr.) sumă de bani astfel predată sau trecută la dispoziția cuiva. — **Vărsa** + suf. *-ământ* (după fr. *versement).*

VĂRSĂTÓR, -OÁRE, *vărsători, -oare,* adj., s.m. **I.** Adj. Care varsă. **II.** N.pr. art. Una dintre cele 12 constelații ale zodiacului, care se găsește între constelația Capricornului și cea a Peștilor. F Unul dintre semnele zodiacului. — **Vărsa** + suf. *-ător.*

VĂRSĂTÚRĂ, *vărsături,* s.f. Faptul de *a (se) vărsa.* F Ceea ce a fost vărsat, vomitat. — **Vărsa** + suf. *-ătură.*

VĂRUÍ, *văruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o suprafață tencuită, lipită etc. a unui element de construcție cu un strat subțire de lapte de var (cu unele adaosuri); a spoi. — **Var** + suf. *-ui.*

VĂRUIÁLĂ, *văruieli,* s.f. **1.** Văruire. **2.** (Concr.) Strat de lapte de var (cu unele adaosuri) aplicat pe o suprafață tencuită, lipită etc. a unui element de construcție; spoială. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Vărui** + suf. *-eală.*

VĂRUÍRE, *văruiri,* s.f. Acțiunea de *a vărui;* văruială, văruit[1]. — V. **vărui.**

VĂRUÍT[1] s.n. Văruire. — V. **vărui.**

VĂRUÍT[2]**, -Ă,** *văruiți, -te,* adj. Pe care s-a aplicat un strat de lapte de var (cu unele adaosuri); spoit. — V. **vărui.**

VĂRZÁR, *vărzari,* s.m. (Rar) Cultivator (și vânzător) de varză. — **Varză** + suf. *-ar.*

VĂRZÁRE, *vărzări,* s.f. Plăcintă umplută cu varză, cu ceapă, mărar, știr etc. — **Varză** + suf. *-are.*

VĂRZĂRÍE, *vărzării,* s.f. Grădină în care se cultivă (cu precădere) varză. — **Varză** + suf. *-ărie.*

VĂRZUÍ, *vărzuiesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A rupe, a zdrențui, a degrada o carte, un caiet etc. — **Varză** + suf. *-ui.*

VĂRZUÍT, -Ă, *vărzuiți, -te,* adj. (Fam.; despre cărți, caiete etc.) Rupt, zdrențuit, degradat. — V. **vărzui.**

VĂSÁR, *văsari,* s.m. (Reg.) Meseriaș care face (și vinde) vase, recipiente de lemn. — **Vas** + suf. *-ar.*

VĂSĂRÍ, *văsăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A face vase, recipiente de lemn. — Din **văsar.**

VĂSĂRÍE s.f. Totalitatea vaselor dintr-o gospodărie, dintr-un restaurant etc. în care se gătește sau din care se mănâncă; veselă. — **Vas** + suf. *-ărie.*

VĂSĂRÍȘ, *văsărișe,* s.n. Canal de scurgere a apelor din mină. — De la **vas.**

VĂSCIÓR, *văscioare,* s.n. Văsuleț. — **Văsuț** + suf. *-ior.*

VĂSULÉȚ, *văsulețe,* s.n. Diminutiv al lui *vas;* văscior, văsușor, văsuț. — **Vas** + suf. *-uleț.*

VĂSUȘÓR, *văsușoare,* s.n. (Rar) Văsuleț. — **Vas** + suf. *-ușor.*

VĂSÚȚ, *văsuțe,* s.n. (Rar) Văsuleț. — **Vas** + suf. *-uț.*

VĂTÁF, *vătafi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mănăstire; logofăt. **2.** Conducător al unui anumit grup de curteni, de slujbași sau de oșteni ai domniei. G *Vătaful divanului* = boier însărcinat cu convocarea divanului. *Vătaf de agie* = șeful poliției. *Vătaf de plai* = șef al plăieșilor care păzeau un plai sau o trecătoare. *Vătaf de hotar* = șef de străjeri, de grăniceri. *Vătaf de plasă* = funcționar administrativ care conducea o plasă. **3.** P. gener. Persoană care avea sub ordinele sale un anumit număr de oameni; conducător, șef. F Spec. Conducător al unei bresle, al unui grup de meșteșugari. F Spec. Căpetenie a călușarilor, a colindătorilor etc.; persoană care conduce alaiul unei nunți. [Var.: (reg.) **vătáș, vătáv** s.m.] — Cf. ucr. v a t a h a, pol. w a t a h a, bg. v a t a h.

VĂTÁLĂ, *vătale,* s.f. Organ mobil al războiului de țesut, care susține spata și permite dirijarea suveicii prin rost, menținerea paralelă a firelor de urzeală și îndesarea firului de bătătură. [Var.: **vatálă** s.f.] — Din bg. **vatala.**

VĂTÁȘ s.m. v. **vătaf.**

VĂTÁV s.m. v. **vătaf.**

VĂTĂJÉL s.m. v. **vătășel.**

VĂTĂJÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **vătășesc.**

VĂTĂJÍ vb. IV v. **vătăși.**

VĂTĂJÍȚĂ s.f. v. **vătășiță.**

VĂTĂMÁ, *vătăm,* vb. I. Tranz. **1.** A dăuna sănătății, integrității corporale (producând boli, răniri). F Refl. Spec. A se îmbolnăvi de hernie. **2.** A cauza pagube, stricăciuni, prejudicii, neajunsuri; a atinge, a leza (moralmente). — Lat. **victimare.**

VĂTĂMÁN, *vătămani,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) **1.** Conducător al obștii dintr-un sat liber. **2.** Reprezentant al stăpânului de pământ dintr-un sat aservit, însărcinat cu îndeplinirea obligațiilor locuitorilor satului față de stăpân. — Din rus., ucr. **ataman.**

VĂTĂMÁRE, *vătămări,* s.f. Acțiunea de *a (se) vătăma* și rezultatul ei. — V. **vătăma.**

VĂTĂMÁT, -Ă, *vătămați, -te,* adj. **1.** Bolnav; rănit; lovit. F Spec. Bolnav de hernie. **2.** Stricat[2], deteriorat; atins. — V. **vătăma.**

VĂTĂMĂTÓR, -OÁRE, *vătămători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care vatămă sau poate vătăma; dăunător, păgubitor, stricător. F (Substantivat, m.) Nume dat insectelor (sau altor animale) care produc stricăciuni plantelor de cultură. **2.** S.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori galbene-aurii, cu fructul o păstaie, folosită ca plantă medicinală sau ca nutreț *(Anthyllis vulneraria).* **3.** S.f. Plantă graminee cu frunze păroase, cu floarea grupată în spiculețe *(Bromus commutatus).* — **Vătăma** + suf. *-ător.*

VĂTĂMĂTÚRĂ, *vătămături,* s.f. Nume dat mai multor boli interne care provoacă crize viscerale acute (hernie, colici, pelagră etc.). — **Vătăma** + suf. *-ătură.*

VĂTĂȘÉL, *vătășei,* s.m. Diminutiv al lui *vătaf.* F Vornicel (la nuntă). F (În trecut) Funcționar inferior la primărie. [Var.: (reg.) **vătăjél** s.m.] — **Vătaș** + suf. *-el.*

VĂTĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *vătășești,* adj. Care aparține vătafului, privitor la vătaf, de vătaf. [Var.: (reg.) **vătăjésc, -eáscă** adj.] — **Vătaș** + suf. *-esc.*

VĂTĂȘÍ, *vătășesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A conduce, a administra (în calitate de vătaf). [Var.: (reg.) **vătăjí** vb. IV] — Din **vătaș.**

VĂTĂȘÍE, *vătășii,* s.f. **1.** Funcția, slujba de vătaf. G *Vătășie de plai* = subprefectură. **2.** Taxă care se plătea în trecut la bariera unui oraș pentru intrarea unui vehicul cu marfă. — **Vătaș** + suf. *-ie.*

VĂTĂȘÍȚĂ, *vătășițe,* s.f. **1.** Soția vătafului. **2.** Femeie care conducea gospodăria unei case boierești, având în supraveghere slugile (de sex feminin). **3.** Vornicească la nuntă. [Var.: (reg.) **vătăjíță** s.f.] — **Vătaș** + suf. *-iță.*

VĂTMĂNÍȚĂ, *vătmănițe,* s.f. Femeie care conduce un tramvai. — **Vatman** + suf. *-iță.*

VĂTRÁI, *vătraie,* s.n. **1.** Unealtă metalică în formă de cârlig lung sau de lopățică, cu coadă, cu care se scoate sau se scormonește jarul din sobe, din cuptoare etc.; vătrar. G Expr. (Pop. și fam.) *Trai pe vătrai* = viață ușoară, lipsită de griji. (Înv. și reg.) *Trai cu vătrai* = viață grea, plină de certuri, de neînțelegeri. **2.** Lambă (la căruță sau la car). — Cf. sb. v ă t r a l j, bg. v a t r a l.

VĂTRÁR, *vătrare,* s.n. (Reg.) Vătrai (**1**). — **Vatră** + suf. *-ar.*

VĂTUÍ[1]**,** *vătuiesc,* vb. IV. Tranz. A căptuși cu vată sau cu vatelină un obiect de îmbrăcăminte; a bumbăci; *p. ext.* a capitona. — **Vată** + suf. *-ui.*

VĂTÚI[2]**, -IE,** *vătui, -ie,* s.m. și f. Ied sau pui de iepure (până la un an). F Piele (prelucrată) a puiului de căprioară. — Lat. ***vituleus** (<*vitulus).*

VĂTUÍRE, *vătuiri,* s.f. Acțiunea de *a vătui*[1] și rezultatul ei; bumbăcit, bumbăceală. — V. **vătui**[1]**.**

VĂTUÍT, -Ă, *vătuiți, -te,* adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Căptușit cu vată sau cu vatelină; *p. ext.* capitonat. — V. **vătui**[1]**.**

VĂZ s.n. Unul dintre cele cinci simțuri, cu ajutorul căruia se percep imaginile, se înregistrează direct forma, culoarea, dimensiunea,

luminozitatea obiectelor, precum și distanța și mișcarea acestora; capacitatea de a percepe imaginile; vedere; văzut[1]. G Loc. prep. *În* (sau, înv., *la) văzul...* = în ochii..., în fața..., față de... — Din **vedea** (derivat regresiv).

VĂZĂTÓR, -OÁRE, *văzători, -oare,* adj. (Rar) Care vede; *p. ext.* care este sau a fost martor la ceva. — **Vedea** + suf. *-ător.*

VĂZDÚH, *văzduhuri,* s.n. Înveliș gazos care înconjoară Pământul; aer; straturile (mai) înalte ale atmosferei. — Din sl. **vŭzduhŭ.**

VĂZÚT[1] s.n. (Înv. și reg.) Faptul de *a vedea;* capacitatea de a vedea; văz. — V. **vedea.**

VĂZÚT[2], -Ă, *văzuți, -te,* adj. Care se vede; vizibil, clar. F (Substantivat, f. pl.) Tot ceea ce se vede sau se poate vedea. — V. **vedea.**

VÂJ interj. Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de vânt, de curgerea năvalnică a unei ape, de mișcarea unui corp care străbate cu viteză un spațiu etc. — Onomatopee.

VÂJÂÍ, pers. 3 *vâjâie,* vb. IV. Intranz. (Despre vânt, ape curgătoare, corpuri care străbat spațiul etc.) A produce un zgomot (șuierător) caracteristic. F (Despre sânge) A pulsa cu violență. G Expr. *A-i vâjâi cuiva capul* (sau *urechile, tâmplele, p. ext., creierul, auzul)* = **a)** a avea falsa senzație de zgomot continuu și obsedant, provocată de afluxul mărit al sângelui la cap; **b)** a fi zăpăcit, năucit. F (Despre foc) A dudui. F (Despre albine) A bâzâi, a zumzăi. [Var.: (reg.) **vâjíi** vb. IV] — **Vâj** + suf. *-âi.*

VÂJÂIÁLĂ, *vâjâieli,* s.f. Vâjâit[1]. [Pr.: *-jâ-ia-.* — Var.: (reg.) **vâjiálă** s.f.] — **Vâjâi** + suf. *-ealã.*

VÂJÂÍRE, *vâjâiri,* s.f. Vâjâit[1]. — V. **vâjâi.**

VÂJÂÍT[1], *vâjâituri,* s.n. Faptul de *a vâjâi;* zgomot caracteristic produs de ceva care vâjâie; vâjâială, vâjâitură, vâjâire. [Var.: (reg.) **vâjíit** s.n.] — V. **vâjâi.**

VÂJÂÍT[2], -Ă, *vâjâiți, -te,* adj. (Rar; despre oameni) Amețit (de băutură), cherchelit. — V. **vâjâi.**

VÂJÂITÓR, -OÁRE, *vâjâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care vâjâie. **2.** S.f. Zbârnâitoare (la zmeul cu care se joacă copiii). [Pr.: *-jâ-i-.* — Var.: (reg.) **vâjiitór, -oáre** adj.] — **Vâjâi** + suf. *-tor.*

VÂJÂITÚRĂ, *vâjâituri,* s.f. Vâjâit[1]. [Pr.: *-jâ-i-.* — Var.: (reg.) **vâjeitúră, vâjietúră, vâjiitúră** s.f.] — **Vâjâi** + suf. *-tură.*

VÂJEITÚRĂ s.f. v. **vâjâitură.**

VÂJIÁLĂ s.f. v. **vâjâială.**

VÂJIETÚRĂ s.f. v. **vâjâitură.**

VÂJIÍ vb. IV v. **vâjâi.**

VÂJIÍT s.n. v. **vâjâit[1].**

VÂJIITÓR, -OÁRE adj. v. **vâjâitor.**

VÂJIITÚRĂ s.f. v. **vâjâitură.**

VÂLCEÁ, -ÍCĂ, *vâlcele,* s.f. **1.** Vale îngustă și puțin adâncă, cu fundul aproape plat și cu versantele în pantă ușoară; vâlcică. **2.** Pârâu mic de-a lungul unei vâlcele (**1**). — Lat. ***vallicella** (= *vallicula).* — **Vâlcícă:** cu schimbare de suf.

VÂLCEÁN, -Ă, *vâlceni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din județul Vâlcea. **2.** Adj. Care aparține municipiului Râmnicu Vâlcea sau județului Vâlcea ori vâlcenilor (**1**), privitor la municipiul Râmnicu Vâlcea sau județul Vâlcea ori la vâlceni. — **Vâlcea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VÂLCEÁNCĂ, *vâlcence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din județul Vâlcea. — **Vâlcean** + suf. *-că.*

VÁLCED, -Ă, *vâlcezi, -de,* adj. (Reg.) Vânăt, învinețit; livid, palid. — Et. nec.

VÂLCELÚȘĂ, *vâlceluțe,* s.f. Diminutiv al lui *vâlcea.* — **Vâlcea** + suf. *-eluță.*

VÂLCEZÍ, *vâlcezesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) învineți. — Din **vâlced.**

VÂLCICÚȚĂ, *vâlcicuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *vâlcică.* — **Vâlcică** + suf. *-uță.*

VÁLFĂ s.f. v. **vâlvă.**

VÁLNIC, *vâlnice,* s.n. **1.** Fotă încreștită în talie și despicată în față, care aparține portului popular oltenesc. **2.** Pânză țărănească subțire; învelitoare de cap făcută din astfel de pânză; văl. — Din bg. **vălnenik.**

VÂLTOÁRE, *vâltori,* s.f. **1.** Loc adâncit în albia unui râu, unde apa formează vârtejuri; vârtej format de apă în acest loc; bulboană, bulboacă. **2.** (Reg.) Vijelie. **3.** Fig. Zarvă; învălmășeală. [Var.: (pop.) **vultoáre** s.f.] — Lat. ***voltoria** (< *volutus).*

VÁLVĂ, (**4**) *vâlve,* s.f. **1.** Agitație deosebită provocată de un fapt ieșit din comun; frământare, zarvă. **2.** Renume, faimă. **3.** (Înv.) Alai, pompă; *p. ext.* măreție, grandoare. F Fală, orgoliu, mândrie. **4.** (În mitologia populară) Duh, zână, știmă. G *Vâlva băii* = zână despre care se crede că stăpânește, supraveghează și distribuie comorile dintr-o mină de aur. **5.** (Rar) Vâlvătaie. [Var.: (pop.) **válfă** s.f.] — Din sl. **vluhvu,** bg. **vlahva.**

VÂLVĂTÁIE, *vâlvătăi,* s.f. Flacără mare; pălălaie, vâltoare, vâlvă, bobotaie. [Pr.: *-ta-ie.* — Var.: **vălvătáie, vâlvotáie** s.f.] — Din **vâlvă** (după *pălălaie, bobotaie).*

VÂLVOÁRE, *vâlvori,* s.f. (Rar) Vâlvătaie. F Lumină roșiatică, incandescentă. [Var.: (pop.) **vulvoáre** s.f.] — Cf. v â l v ă.

VÂLVÓI adj. invar. (Despre păr) Ridicat în sus (în neorânduială); zbârlit, ciufulit. [Var.: **vulvói** adj. invar.] — Et. nec. Cf. v â l v o a r e.

VÂLVORÁ, pers. 3 *vâlvorează,* vb. I. Intranz. (Rar; despre foc) A arde cu flăcări mari, a scoate vâlvătăi. — Din **vâlvoare.**

VÂLVOTÁIE s.f. v. **vâlvătaie.**

VÂNÁ, *vânez,* vb. I. Tranz. **1.** A pândi, a urmări și a prinde sau ucide animale sau păsări sălbatice. F A pescui (mai ales pești mari). F Fig. A urmări un om pentru a-l prinde; a hăitui. **2.** Fig. (Adesea peior.) A urmări cu aviditate, cu stăruință. F (Fam.) A pune mâna pe...; a face rost. — Lat. ***venare** (= *venari).*

VÂNÁRE, *vânări,* s.f. (Rar) Faptul de *a vâna;* vânătoare. — V. **vâna.**

VÂNÁT, *vânaturi,* s.n. **1.** Vânătoare. **2.** Ceea ce vânează cineva; *p. restr.* carnea unui animal vânat. — V. **vâna.**

VÁNĂ, *vine,* s.f. **I. 1.** Vas sangvin de diferite mărimi, care duce sângele de la organe și țesuturi la inimă; *p. gener.* (fam.) orice vas sangvin; venă (**1**). G Expr. *A-i înghețа* (sau *a i se slei) cuiva sângele în vine* = a-l cuprinde pe cineva groaza, a încremeni de frică. **2.** (Pop.) Fibră musculară; tendon, zgârci; mușchi. G *Vână de bou* = cravașă făcută din ligamentul cervical posterior al boului; *p. ext.* baston de cauciuc folosit de cei care mențin ordinea publică. G Loc. adj. *Tare* (sau *bun) de vână* = puternic, viguros. *Slab de vână* = neputincios, slăbănog. G Expr. *A fi numai vână* = a fi sprinten, agil, puternic. **3.** (Pop.) Parte a piciorului cuprinsă între genunchi și gleznă; gambă. G Loc. adj. și adv. *Pe* (sau *în) vine* = (despre pantaloni) lăsați sau căzuți mai jos de talie; spre genunchi; (despre oameni) cu pantalonii lăsați sau căzuți. G Loc. adv. *Pe vine* = ghemuit, cu genunchii îndoiți, sprijinind greutatea corpului pe gambe. G Expr. (Reg.; în legătură cu verbe de mișcare) *Cu coada între vine* = umilit, rușinat. **II. 1.** Pătură minerală continuă infiltrată între celelalte straturi ale solului; filon. F Pânză subterană de apă. **2.** Șuviță, coloană de lichid; *p. ext.* dâră. G *Vâna apei* = curentul, șuvoiul apei. **3.** (Bot.) Nervură. F Fiecare dintre ramificațiile rădăcinii unui copac. — Lat. **vena.**

VÁNĂT, -Ă, *vineți, -te,* adj., s.n., s.f. **I.** Adj. **1.** De culoare albastru-închis (cu reflexe violete). F Întunecat, plumburiu (din cauza cefii, a depărtării etc.). **2.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Învinețit; palid, livid. **3.** (Despre penele unor păsări sau despre părul unor animale) Cenușiu bătând în albastru; sur. **II.** S.n. Culoare vânătă (**I 1**). **III.** S.f. (Bot.) Pătlăgea vânătă, v. *pătlăgea.* — Lat. **venetus.**

VÂNĂTÁIE, *vânătăi,* s.f. Pată vânătă care apare pe corp în urma unei lovituri; echimoză, vinețeală. — **Vânăt** + suf. *-aie.*

VÂNĂTOÁRE, *vânători,* s.f. Acțiunea de a vâna și rezultatul ei; vânat (**1**). F Fig. Urmărire (polițienească) a unui om, pentru prinderea lui. — Lat. **venatoria.**

VÂNĂTÓR, *vânători,* s.m. **1.** Persoană care vânează, care practică vânătoarea. F Fig. (Peior.) Persoană care caută să obțină prin orice mijloace o situație, un post (pe care nu-l merită), să parvină. **2.** Soldat dintr-o veche unitate militară (formată din pedestrași și călărime). **3.** (În sintagma) *Vânător de munte* = ostaș infanterist special instruit, echipat și înzestrat pentru a lupta în regiuni muntoase. — Lat. **venatorem.**

VÂNĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *vânătorești,* adj. Care aparține vânătorii sau vânătorului, privitor la vânătoare sau la vânător. — **Vânător** + suf. *-esc.*

VÂNĂTORÉȘTE adv. În felul vânătorilor, ca vânătorii. — **Vânător** + suf. *-ește.*

VÂNĂTORÍE s.f. (Rar) Vânătoare; *p. ext.* îndeletnicirea de vânător. — **Vânător** + suf. *-ie.*

VÂNĂTORÍME s.f. Mulțime de vânători; totalitatea vânătorilor. — **Vânător** + suf. *-ime.*

VÂNJ s.n., (**2**) *vânji,* s.m. **1.** S.n. (Înv. și pop.) Putere, vigoare. **2.** S.m. (Bot.) Velniș. — Cf. sl. v o n z u.

VÂNJÓS, -OÁSĂ, *vânjoși, -oase,* adj. Puternic, viguros; musculos. F Fig. Înzestrat cu forță morală, cu tărie de caracter. — **Vânj** + suf. *-os.*

VÂNJOȘÁ, *vânjoșez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A face vânjos, a întări, a fortifica corpul. — Din **vânjos.**

VÂNJOȘÉNIE, *vânjoșenii,* s.f. (Pop.) Putere fizică; forță, tărie, vânjoșie. — **Vânjos** + suf. *-enie.*

VÂNJOȘÍE, *vânjoșii,* s.f. (Pop.) Vânjoșenie. — **Vânjos** + suf. *-ie.*

VÂNÓS, -OÁSĂ, *vânoși, -oase,* adj. Care are vine groase; *p. ext.* puternic, viguros, vânjos. — Lat. **venosus.**

VÂNT, *vânturi,* s.n. **1.** Deplasare pe orizontală a unei mase de aer provocată de diferența de presiune existentă între două regiuni ale atmosferei. G *Vânt rău* = întâmplare nenorocită care lovește pe cineva. G Loc. adv. *Ca vântul* = foarte repede. G Expr. *Ce vânt te aduce?* se spune

cuiva care a venit pe neașteptate. *A se așterne vântului* = a alerga foarte repede. *A se duce pe aripi de vânt* = a se duce foarte repede. *Bate vântul,* se spune când un loc, de obicei populat, este (temporar) pustiu. *A-i bate* (sau *a-i sufla cuiva) vântul în buzunare* = a nu avea niciun ban, a fi foarte sărac. *A arunca banii în vânt* = a cheltui fără socoteală. *Din* (sau *de la) cele patru vânturi* = din toate părțile, de pretutindeni. *A vedea dincotro bate vântul* = a-și da seama de o situație, înainte ca lucrurile să se precizeze cu claritate. *A-l bate vântul* (pe cineva) = a fi extrem de slab sau de slăbit. (Rar) *A se duce pe vânturi* = a se risipi, a se prăpădi. **2.** Aer, văzduh. G Loc. adv. *În vânt* = **a)** în gol; **b)** în sus; **c)** *fig.* fără folos, zadarnic. **3.** Curent de aer creat pe cale artificială (cu un dispozitiv, cu evantaiul etc.). **4.** (În expr.) *A face vânt* = **a)** a împinge, a arunca, a azvârli; *p. ext.* a da afară (dintr-o slujbă); **b)** (fam.) a scăpa de cineva. *A-și face* (sau, rar, *a-și da) vânt* = a-și lua avânt, a porni cu viteză, cu avânt. *A lua vânt* = (despre cai) a porni, cu viteză mare (scăpând de sub controlul conducătorului). **5.** (Astron.; în sintagma) *Vânt solar* = flux de protoni și neutroni emiși continuu de Soare. — Lat. **ventus.**

VÂNTICÉL, *vânticele,* s.n. Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-icel.*

VÂNTIȘÓR s.n. Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-işor.*

VÂNTOÁICĂ s.f. (În superstiții) Duh rău, care dezlănțuie furtuni. — **Vânt** + suf. *-oaică.*

VÂNTOÁIE, *vântoaie,* s.f. (Pop.) Vântoasă (**2**). — **Vânt** + suf. *-oaie.*

VÂNTÓS, -OÁSĂ, *vântoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu vânt, bătut de vânt. **2.** S.f. Vânt mare (cu vârtejuri); vântoaie, furtună, vijelie. **3.** S.f. pl. Iele. — **Vânt** + suf. *-os.*

VÂNTREÁ, *vântrele,* s.f. Pânză de corabie; vetrelă. [Var.: **vintreá** s.f.] — Cf. sl. v e t r i l o, rom. v â n t.

VÂNTUÍ, pers. 3 *vântuiește,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre vânt) A sufla cu putere, vijelios. **2.** Tranz. (În superstiții, subiectul este „vântul rău") A face pe cineva să înnebunească sau să ologească. — **Vânt** + suf. *-ui.*

VÂNTUÍT, -Ă, *vântuiți, -te,* adj. (Reg.) Nebun. — Cf. v â n t u i.

VÂNTULÉȚ, *vântulețe,* s.n. Diminutiv al lui *vânt;* vânticel, vântișor, vânturel, vântușor. — **Vânt** + suf. *-uleț.*

VÂNTURÁ, *vắntur,* vb. I. Tranz. **1.** A trece boabele de cereale prin vânturătoare sau a le face să cadă de la o mică înălțime pentru ca vântul să împrăștie impuritățile ușoare. F Fig. A împrăștia, a risipi; a spulbera. **2.** A vărsa de mai multe ori un lichid dintr-un vas în altul, pentru a-l răci, pentru a-l amesteca etc. **3.** A mișca încoace și încolo, a agita. F Fig. A frământa, a tulbura. **4.** Fig. A da în vileag, a povesti, a comenta vorbe, fapte etc. **5.** Fig. A cutreiera, a colinda. G Compus: *vântură-lume* sau *vântură-țară* s.m. și f. = om hoinar, aventurier. **6.** (Rar; despre vânt) A sufla, a bate peste... — Lat. **ventulare** (= *ventilare).*

VÂNTURÁR, *vânturare,* s.n. (Rar) Evantai. — **Vânturi** (pl. lui *vânt)* + suf. *-ar.*

VÂNTURÁRE, *vânturări,* s.f. Acțiunea de *a vântura* și rezultatul ei; vânturat; *fig.* frământare, agitație, tulburare. — V. **vântura.**

VÂNTURÁT s.n. Vânturare. *Vânturatul grâului.* — V. **vântura.**

VÂNTURÁTIC, -Ă, *vânturatici, -ce,* adj. (Rar; și substantivat) Neserios, ușuratic. — **Vânturi** (pl. lui *vânt)* + suf. *-atic.*

VÂNTURĂTOÁRE, *vânturători,* s.f. **1.** Mașină agricolă de sortat, care curăță semințele de impurități printr-un curent de aer produs de un ventilator și prin cernerea restului prin site. **2.** Mașină folosită în turnătorie pentru vânturarea amestecurilor. — **Vânturа** + suf. *-ătoare.*

VÂNTURĂTÚRĂ, *vânturături,* s.f. Vânturare; (concr.) ceea ce rămâne (ca impuritate) după vânturarea semințelor; pleavă. — **Vânturа** + suf. *-ătură.*

VÂNTURÉL, (**1**) *vânturele,* s.n., (**2**) *vânturei,* s.m. **1.** S.n. Vântuleț. **2.** S.m. (Ornit.) Vindereu. — **Vânt** + suf. *-el.*

VÂNTURÓS, -OÁSĂ, *vânturoși, -oase,* adj. (Înv.; despre climă, vreme, anotimpuri) Cu vânt, vântos. F Fig. Neserios, ușuratic. — **Vânt** + suf. *-os.*

VÂNTUȘÓR s.n. (Rar) Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-uşor.*

VÂNZÁRE, *vânzări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a vinde* și rezultatul ei; vindere. G (Pop.) *Vânzare bună!* = urare făcută negustorului (sau vânzătorului) de către cumpărător, la plecarea acestuia dintr-o prăvălie. *Vânzare silită* = vânzare ordonată de autoritatea judiciară pentru datorii neachitate. G Loc. adj. *De vânzare* = oferit spre vânzare, destinat vânzării, menit să fie vândut. **2.** (Concr.) Ceea ce se vinde, obiectul care se vinde; marfă. **3.** (Ec.) Procesul de schimb al unor mărfuri, corporale și necorporale, contra unei sume de bani, numită preț. **4.** Fig. Trădare. — **Vinde** + suf. *-are.*

VÂNZĂTÓR, -OÁRE, *vânzători, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană fizică sau juridică care vinde bunuri (ocazional sau permanent). F Spec. Persoană care este angajată într-un magazin pentru a efectua vânzarea mărfurilor și pentru a servi clientela. G Expr. (Ir.) *Vânzător de piei de cloșcă* = negustor fără marfă și fără capital. F (Adjectival) Care este de vânzare, destinat vânzării, de vândut. G Loc. vb. *A face (un bun imobil) vânzător* = a pune în vânzare, a vinde. **2.** Fig. (Adesea adjectival) Trădător, înșelător. — **Vinde** + suf. *-ător.*

VÂNZOLEÁLĂ, *vânzoleli,* s.f. Faptul de *a (se) vânzoli;* frământare, agitație, mișcare, vânzolit. — **Vânzoli** + suf. *-eală.*

VÂNZOLÍ, *vânzolesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) frământa, a (se) zbate, a (se) agita (de colo până colo). **2.** Refl. (Înv.) A se război, a se lupta. — Din magh. **vonszolni.**

VÂNZOLÍRE, *vânzoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) vânzoli* și rezultatul ei. — V. **vânzoli.**

VÂNZOLÍT s.n. (Rar) Vânzoleală. — V. **vânzoli.**

VÂRÁRE, *vârâri,* s.f. Acțiunea de *a (se) vârî* și rezultatul ei. — V. **vârî.**

VÂRCOLÁC, *vârcolaci,* s.m. **I. 1.** (În mitologia populară românească) Ființă fabuloasă fără reprezentare concretă, care mănâncă Luna și Soarele (provocând fazele Lunii, eclipse etc.) **2.** Strigoi. **II.** Peștișor artificial de metal, folosit ca nadă la pescuitul cu undița. [Var.: **vârcoláci, vârcolág, vârgolág, vârcolíc** s.m.] — Din bg. **vârkolak.**

VÂRCOLÁCI s.m. v. **vârcolac.**

VÂRCOLÁG s.m. v. **vârcolac.**

VÂRCOLÍC s.m. v. **vârcolac.**

VÂRF, *vârfuri,* s.n. **1.** Partea cea mai de sus (ascuțită) a unor obiecte înalte (case, copaci etc.) sau a anumitor forme de relief (deal, munte). G Expr. *Asta pune* (sau, rar, *face) vârf (la toate)* = asta întrece orice închipuire sau așteptare, este din cale-afară. *(Plin) cu vârf* sau *încărcat cu vârf* = plin de tot, până sus. F Fig. (La pl.) Persoanele care se află în fruntea unei organizații, a unor grupuri sau clase sociale etc. F (Rar) Partea de deasupra, suprafața unei ape. *Vârful Oltului.* **2.** Capăt, extremitate (ascuțită) a unui lucru. *Vârful coloanei.* F Spec. Extremitate a unei părți a trupului omului sau animalelor. G Loc. adv. *Din vârful buzelor* = de mântuială, superficial; batjocoritor, sfidător, ironic. (În legătură cu verbe de mișcare) *În vârful* (sau *pe vârfurile) degetelor* (sau *picioarelor)* = tiptil, încet, cu grijă, fără zgomot, ca să nu simtă nimeni. G Expr. *A i se sui* (cuiva) *părul în vârful capului* = a i se ridica (cuiva) părul pe cap (de frică, de spaimă) *A i se sui* (cuiva) *tot sângele în vârful capului,* se spune când cineva se aprinde la față din cauza furiei, a rușinii etc. *A vorbi în* (sau *din) vârful limbii* (sau *buzelor)* = a vorbi peltic; *p. ext.* a vorbi afectat. **3.** Punctul de intersecție a laturilor unui unghi sau ale unui triunghi, a muchiilor unei piramide etc. **4.** Fig. Moment de intensitate maximă a unei activități. G *Ore de vârf* = **a)** (în legătură cu mijloace de transport, magazine sau alte unități de servire a populației) ore de afluență maximă, de mare aglomerație și de solicitare intensă; **b)** (în legătură cu sursele de apă, de energie electrică, de gaze) ore în care consumul este foarte intens. *Vârf de consum* = cantitate maximă de energie electrică necesară abonaților unei rețele electrice la anumite ore din zi sau în anumite perioade ale anului. — Din sl. **vrŭhŭ.**

VÂRFÁR, *vârfare,* s.n. **1.** Țăpoi cu coada lungă, cu care se poate așeza fânul în vârful stogului. **2.** Vârf de munte. — **Vârf** + suf. *-ar.*

VÂRFȘÓR s.f. v. **vârfuşor.**

VÂRFUÍ, *vârfuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face vârf unei grămezi. **2.** A umple până sus un vas, un recipient etc.; a face să fie plin ochi. **3.** Fig. (Despre munți, culmi etc.) A-și înălța, a-și profila vârful. — **Vârf** + suf. *-ui.*

VÂRFUÍT, -Ă, *vârfuiți, -te,* adj. **1.** Prelungit în formă de vârf, cu vârf; țuguiat, ascuțit. **2.** (Despre recipiente) Plin până sus, umplut cu vârf. — V. **vârfui.**

VÂRFULÉȚ, *vârfulețe,* s.n. Diminutiv al lui *vârf;* vârfuț, vârfușor; capăt, extremitate (mică). — **Vârf** + suf. *-uleț.*

VÂRFUȘÓR, *vârfușoare,* s.n. Vârfuleț. [Var.: **vârfşór** s.n.] — **Vârf** + suf. *-uşor.*

VÂRFÚȚ s.n. (Rar) Vârfuleț. [Var.: **vârvúț** s.n.] — **Vârf** + suf. *-uț.*

VÂRZOLÁG s.m. v. **vârcolac.**

VÂRÎ, *vâr,* vb. IV. **1.** Tranz. A băga, a introduce. G Expr. *A-i vârî cuiva* (ceva) *pe gât* = a sili pe cineva să accepte un lucru împotriva voinței, interesului sau plăcerii sale. *A-i vârî cuiva* (ceva) *în cap* = **a)** a face pe cineva să priceapă bine un lucru; **b)** a face pe cineva să creadă ceea ce nu este adevărat; **c)** a sugera cuiva ceva. *A-și vârî nasul în ceva* (sau *undeva, în toate)* sau *a-și vârî nasul unde nu-i fierbe oala* = a se amesteca, a interveni (inoportun) în ceva (sau undeva, în toate) sau în lucruri care nu-l privesc. *A-și vârî* (sau *a-i vârî cuiva) mințile în cap* = a-și da bine seama (sau a face să-și dea seama) de urmările faptelor sale; a se cumințui sau a face să se cumințească. *A vârî vrajbă* (sau *zăzanie, intrigă* etc.) = a provoca (cu intenție) neînțelegeri, ură, intrigi; a învrăjbi. F A înfige, a împlânta. F A investi bani, capital. **2.** Tranz. A face (pe cineva) să intre undeva (de bunăvoie sau forțat). G Expr. *A vârî pe cineva (de viu) în groapă* (sau *în mormânt, în pământ)* = **a)** a pricinui moartea cuiva, a omorî pe cineva cu zile; **b)** a cauza cuiva supărări foarte mari. *A vârî* (pe cineva) *în boală* (sau *în toate bolile, în sperieți, în toți sperieții, în groază, în răcori)* = a speria tare (pe cineva); a îngrozi, a înspăimânta, a înfricoșa. *A vârî* (pe cineva) *la închisoare* (sau *la pușcărie)* = a face să fie închis, întemnițat. **3.** Refl. A intra, a se băga în... G Expr. *A se vârî sub pielea cuiva* = a câștiga (prin mijloace nepermise) încrederea, protecția sau dragostea cuiva. F Tranz. A

face ca cineva să fie angajat sau a angaja într-un serviciu. F A se înghesui. G Expr. *A se vârî în sufletul cuiva* = a plictisi pe cineva, manifestând un interes sau o simpatie prea stăruitoare, prea insistentă, agasantă. F A se amesteca între alții (intervenind într-un sens oarecare). — Din sl. **vreti.**

VÂRLÁV, -Ă, *vârlavi, -e,* adj. (Reg.) lute în mișcări; vrednic, îndemânatic. — Din sb. **vrljav.**

VÂRLÚGĂ s.f. v. **zvârlugă.**

VÁRSTĂ[1], *vârste,* s.f. **1.** Timpul scurs de la nașterea unei ființe până la un anumit moment din viața ei; numărul de ani (și de luni, de zile) prin care se exprimă acest timp; etate. G *Președinte de vârstă* = președinte al unei adunări ales în persoana celui mai în etate dintre membri. G Loc. adj. *În vârstă* = bătrân. *De-o vârstă cu...* = care are același număr de ani cu... *Fără vârstă* = a cărui vârstă nu se poate preciza, de vârstă incertă. *Între două vârste* = care nu este nici prea bătrân, nici prea tânăr. **2.** Etapă din viața unei ființe caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare. G *Vârsta a treia* = perioada de după pensionare. **3.** Număr de ani împliniți care se cer pentru ca cineva să se bucure de anumite drepturi (civile, politice etc.) **4.** (Înv.; în sintagma) *Vârsta de mijloc* = Evul Mediu. **5.** Cea mai mică subdiviziune a timpului geologic în decursul căreia s-a format un complex de strate grupate într-un etaj geologic. [Var.: (reg.) **vrástă** s.f.] — Din sl. **vrusta.**

VÁRSTĂ[2], *vârste,* s.f. (Reg.) **1.** Dungă sau bandă de altă culoare (într-o țesătură, în penajul unei păsări etc.); ornament care constă în dungi de altă culoare. **2.** Mănunchi de flori, buchet. [Var.: **vrástă** s.f.] — Din sb. **vrsta.**

VÁRSTEÁN, *vârsteni,* s.m. (Rar) Persoană considerată în raport cu altă persoană de aceeași vârstă[1] cu ea. — **Vârstă[1]** + suf. *-ean.*

VÁRSTNIC, -Ă, *vârstnici, -ce,* adj. **1.** Trecut de epoca tinereții, înaintat în vârstă[1]. G *Mai vârstnic decât...* = mai în vârstă[1] decât... **2.** (Înv.; adesea substantivat) De aceeași vârstă[1] (cu altcineva). [Var.: **vrástnic, -ă** adj.] — **Vârstă[1]** + suf. *-nic.*

VÂRSTNICÍE s.f. (Rar) Vârstă[1] de adult. — **Vârstnic** + suf. *-ie.*

VÂRȘÁR, *vârșari,* s.m. Pescar care pescuiește cu vârșa. — **Vârșă** + suf. *-ar.*

VÁRȘĂ, *vârșe,* s.f. Unealtă de pescuit în formă lunguiață, alcătuită dintr-un coș făcut din plasă sau din nuiele de răchită împletite, cu gura îngustă și întoarsă înăuntru în formă de pâlnie; vintir. [Pl. și: *vârși*] — Din sb. **vrša.**

VÂRȘTI interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de un animal când țâșnește dintr-un loc. — Onomatopee.

VÂRTECÚȘ s.n. v. **vârticuș.**

VÂRTÉJ, *vârtejuri,* s.n. **I. 1.** Porțiune din masa unui fluid în care acesta, datorită unui obstacol ivit în cale, are o mișcare de rotație; turbion, bulboană, vâltoare, vârticuș. F Rotire a apei (sau a spumei) sub formă de cercuri repetate, în locul unde se cufundă cineva sau ceva. F (Fiz.) Mișcare a unui fluid, în cursul căreia particulele componente au o deplasare complexă de translație și de rotație. **2.** Vânt puternic, vijelios, care se învârte cu viteză pe loc, ridicând în aer obiecte ușoare (praf, hârtii, frunze uscate etc.) F Sul, coloană, trâmbă (de praf, de fum, de zăpadă etc.). F Compus: *vârtejul-pământului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina târâtoare și cu flori galbene *(Medicago orbicularis);* **b)** mică plantă erbacee, cu câte trei frunze la un nod, cu flori roșii dispuse în vârful tulpinii, care crește prin locuri stâncoase din regiunea alpină *(Pedicularis verticillata).* **3.** Mișcare (amețitoare) în cerc. F Fig. Vălmășag care târăște pe cineva ca o vâltoare; amețeală, buimăceală, zăpăceală. **4.** Loc în creștetul capului omului sau pe pielea animalelor de unde părul pornește în toate direcțiile. **II.** Nume dat unor unelte care, atunci când funcționează, descriu o mișcare circulară: **a)** fus pe care se desfășoară o funie sau un lanț la capătul cărora se află o găleată, și care se învârte cu ajutorul unei manivele, folosit pentru a scoate apă din puț, pământ din gropi etc.; **b)** (reg.) unealtă cu care se poate ridica osia carului pentru a se repara roata; **c)** încuietoare la ușă sau la poartă, compusă dintr-o bucată de lemn care se învârte în jurul unui cui; **d)** unealtă din lemn folosită pentru presat (la teascul de stors struguri) sau pentru strâns (la masa dulgherului); **e)** unealtă de dogărie care servește la strângerea doagelor la butoaie, ciubere etc. — Din bg. **vârtež.**

VÂRTEJÍ, *vârtejesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Rar) A (se) învârteji, a (se) învolbura. — Din **vârtej.**

VÂRTEJITÓR, -OÁRE, *vârtejitori, -oare,* adj. (Rar) Care învolburează, răscolește. — **Vârteji** + suf. *-tor.*

VÂRTEJUÍ, *vârtejuiesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se învârteji. — **Vârtej** + suf. *-ui.*

VÂRTEJUÍRE, *vârtejuiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a se vârtejui;* învolburare. — V. **vârtejui.**

VÂRTÉLNIC, -Ă, *vârtelnici, -ce,* adj. (Rar) Care se învârte ca o vârtelniță. F (Neobișnuit) Cu vârtejuri, plin de vârtejuri. — Cf. v â r t e l n i ț ă.

VÂRTÉLNIȚĂ, *vârtelnițe,* s.f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se deapănă firele de cânepă, de lână, de bumbac; depănătoare. F Mașină care servește la înfășurarea sau la desfășurarea sulurilor ori a sârmelor de metal laminat. — Cf. bg. v ă r t e l k a.

VÂRTICÚȘ, *vârticușuri,* s.n. (Rar) Vârtej (**I 1**). [Var.: **vârtecúș** s.n.] — Din [în]**vârtecuș.**

VÂRTOJÍT, -Ă, *vârtojiți, -te,* adj. (Reg.) Învârtoșat. — Din **vârtos.**

VÂRTÓP s.n. v. **hârtop.**

VÂRTÓS, -OÁSĂ, *vârtoși, -oase,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Puternic, voinic, viguros, robust. **2.** Tare, des, îndesat, solid, dur, dens, compact. F (În expr.) *Vârtos la cap* = dârz, încăpățânat, îndărătnic. F (Despre vinuri) Care are o concentrație mare de alcool; tare. **II.** Adv. **1.** Cu putere, cu forță, cu tărie, zdravăn. **2.** (La comparativ) Mai ales, mai cu seamă, mai mult, cu atât mai mult. — Lat. ***virtuosus** (< *virtus, -utis).*

VÂRTOȘÍE s.f. Putere, vigoare, forță. — **Vârtos** + suf. *-ie.*

VÂRTÚTE, *vârtuți,* s.f. (Înv.) **1.** Putere, tărie, vigoare. G Expr. *Om în vârtute* = om în putere. *A fi tare de vârtute, dar slab de minte* = a fi puternic, dar prost. **2.** Bărbăție, curaj, vrednicie (războinică). **3.** Proprietate, însușire, calitate. — Lat. **virtus, -utis.**

VÂRVÚȚ s.n. v. **vârfuț.**

VÂSC s.m. Plantă semiparazită care crește pe ramurile unor copaci, cu frunzele pieloase, totdeauna verzi, cu tulpina ramificată și cu fructul în forma unor bobițe albe sau gălbui, folosită ca plantă medicinală *(Viscum album).* G Compus: *vâsc-de-stejar* = mărgăritar. — Lat. **viscum.**

VÂSCÓS, -OÁSĂ, *vâscoși, -oase,* adj. Care prezintă vâscozitate; cleios, lipicios. — Lat. **viscosus.**

VÂSCOZITÁTE s.f. v. **viscozitate.**

VÂSLÁȘ, *vâslași,* s.m. Persoană care mânuiește vâslele[1], care conduce o ambarcație cu vâsle[1]; vâslitor. — **Vâslă[1]** + suf. *-aș.*

VÁSLĂ[1], *vâsle,* s.f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se conduce o ambarcație, formată dintr-o parte mai lată, care lovește apa, și dintr-o coadă lungă, de care ține vâslașul; ramă, lopată. — Din sl. **veslo.**

VÁSLĂ[2], *vâsle,* s.f. (Reg.) **1.** Coardă de viță-de-vie cu câțiva ciorchini, care se păstrează pentru iarnă. **2.** Mănunchi de spice câte poate cuprinde secerătorul cu mâna. — Din bg. **sveslo.**

VÂSLÍ, *vâslesc,* vb. IV. Intranz. A mânui vâslele[1] în apă, făcând să înainteze o ambarcațiune. — Din **vâslă[1].** Cf. bg. v e s l j a, sb. v e s l i t i.

VÂSLÍRE, *vâsliri,* s.f. Acțiunea de *a vâsli* și rezultatul ei; lopătare, vâslit. — V. **vâsli.**

VÂSLIȘOÁRĂ, *vâslișoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *vâslă*[1]. — **Vâslă[1]** + suf. *-işoară.*

VÂSLÍT, *vâsluri,* s.n. Vâslire. — V. **vâsli.**

VÂSLITÓR, *vâslitori,* s.m. (Rar) Vâslaș. — **Vâsli** + suf. *-tor.*

VÂȘCÁ, *vâșc,* vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** A se mișca din loc; a se urni, a se clinti. F A se foi, a forfoti. **2.** Fig. A cârti, a murmura. — Et. nec.

VÂZDOÁGĂ, *vâzdoage,* s.f. (Bot.; reg.) Crăiță. — Cf. rus. g v o z d i k a, ucr. h v o z d y k.

VÂZDOGEÁ, *vâzdogele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *vâzdoagă.* — **Vâzdoagă** + suf. *-ea.*

VEÁC, *veacuri,* s.n. **1.** Interval de timp de o sută de ani (socotit de obicei de la unitate până la completarea unei sute); secol. **2.** Interval lung de timp; interval de timp socotit, în mod subiectiv, drept mare. G *Veacul de mijloc* = Evul Mediu. *Veac de aur* = perioadă istorică de înflorire a vieții materiale și culturale. G Loc. adj. și adv. *Din veac* sau *de veacuri* = (care există, s-a întâmplat etc.) de foarte multă vreme, din moși-strămoși. F (Reg.) Mers al vremii, stare meteorologică. **3.** (La pl.; în forma *veci)* Veșnicie, eternitate. G Loc. adj. *De veci* = etern, veșnic. G Loc. adv. *În veci* sau *(în) veac de veac, în veac* etc. = pururea, întotdeauna, mereu; (în construcții negative) niciodată, nicicând. *Pe veci* = pentru totdeauna. **4.** (Pop. și fam.) Viață, existență, trai. G Expr. *A-și face* (sau *a-și duce, a-și trece, a-și petrece) veacul* = a trăi (într-un anumit fel). [Pl. și: (**3**, m.) *veci*] — Din sl. **vĕkŭ.**

VÉCE, *veci,* s.f. **1.** Organ suprem al puterii în unele orașe rusești în sec. X–XV. **2.** Nume dat mai multor organe reprezentative ale puterii de stat din fosta lugoslavie. — Din sb. **veće.**

VECÉRNIE, *vecernii,* s.f. **1.** Slujbă religioasă care se face spre seară, în ajunul sau în ziua unei sărbători bisericești. **2.** Timp al zilei pe la apusul Soarelui; chindie. — Din sl. **večerĭnja.**

VECHI, VÉCHE, *vechi,* adj. **1.** Care există de mult timp, din alte vremuri; care ține, durează, se face de multă vreme; făcut de mult. G *Lumea veche* = **a**) societate dispărută sau pe cale de dispariție; **b**) Antichitate; țările, locuitorii din Antichitate; **c**) nume generic care se dă celor trei continente (Europa, Asia și Africa) cunoscute până la descoperirea Americii. *Vorbă veche* = vorbă moștenită din timpuri îndepărtate; maximă, zicătoare, proverb. F (Despre limbi) Care s-a vorbit într-o epocă îndepărtată; care este cunoscut (și studiat) sub aspectul ei din trecut (deosebit de cel actual). F (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anilor trecuți. F (Despre alimente și produse alimentare, farmaceutice etc.) Obținut, recoltat, preparat de prea multă vreme; care și-a pierdut calitățile inițiale; lipsit de

gust; alterat, stricat. **2.** Care a fost folosit mult şi este stricat, uzat. **3.** (Rar) Bătrân. F Fig. Îmbătrânit (înainte de vreme). F Care exercită de multă vreme o profesie. **4.** (Marcând raportul dintre oameni) Cu care cineva are relaţii, se cunoaşte de multă vreme. **5.** Care a îndeplinit în trecut o anumită funcţie, a avut o anumită ocupaţie etc. pe care n-o mai are în prezent; fost. **6.** (Despre fiinţe) Care a trăit într-un trecut îndepărtat; (despre obiecte, fenomene etc.) care a existat într-o epocă anterioară; perimat. G Loc. adj. şi adv. (Înv.) *Din vechi* = din vechime, de demult. F Care nu se mai foloseşte, nu mai prezintă interes, ieşit din uz. F (Despre oameni) Cu concepţii învechite. F (Substantivat, n.) Ceea ce nu mai corespunde timpului sau stadiului dintr-un moment dat, ceea ce este depăşit, perimat, pe cale de dispariţie. — Lat. pop. **veclus** (= *vetulus).*

VECHÍE, s.f. (Înv.) Vechime; Antichitate. — **Vechi** + suf. *-ie.*

VECHÍL, *vechili,* s.m. **1.** (În trecut) Persoană care supraveghea şi administra munca de pe o moşie, om de încredere al unui moşier; administrator de moşie. **2.** (Înv.) Avocat. — Din tc. **vekil.**

VECHÍME s.f. **1.** Faptul de a fi vechi, de a exista de multă vreme; însuşirea, caracterul, starea a ceea ce este vechi. F Numărul de ani pe care cineva i-a prestat într-o slujbă, într-o funcţie. **2.** Vreme de demult, timpuri îndepărtate; Antichitate, vechie. — **Vechi** + suf. *-ime.*

VECHITÚRĂ, *vechituri,* s.f. **1.** Lucru vechi sau învechit, uzat; *spec.* haină uzată, zdreanţă. **2.** (Rar) Vechime (**1**); uzură. — **Vechi** + suf. *-tură.*

VECÍE s.f. Eternitate, veşnicie. G Loc. adj. şi adv. *Pe vecie* = veşnic, etern. — **Veac** + suf. *-ie.*

VECÍN, -Ă, *vecini, -e,* adj., s.m., s.f. **I. 1.** Adj. Care este, se află, stă alături, în apropiere de cineva sau de ceva. **2.** S.m. şi f. Persoană care trăieşte, locuieşte, se află alături sau în apropiere de cineva ori de ceva; popor, stat etc. care este vecin (**I 1**) cu alt popor, cu alt stat etc. G Loc. adv. *Prin* (sau *în) vecini* = prin (sau în) apropiere, (pe undeva pe) alături. **II.** S.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Ţăran dependent de stăpânul feudal; rumân, iobag. — Lat. **vicinus.**

VECINĂTÁTE, *vecinătăţi,* s.f. **I. 1.** Starea, situaţia cuiva sau a ceva care este, se află, locuieşte, trăieşte alături, în apropiere de altcineva sau de altceva; raportul dintre doi sau mai mulţi vecini. **2.** Loc situat alături de cineva sau de ceva; împrejurime. **3.** Cei care sunt sau locuiesc alături sau în apropiere (faţă de alţii sau faţă de un loc dat). **II.** Stare de vecin (**II**); vecinie, rumânie, iobăgie. — Lat. **vicinitas, -atis.**

VÉCINIC, -Ă adj. v. **veşnic.**

VECINICÍE s.f. v. **veşnicie.**

VECINÍE s.f. Vecinătate (**II**). — **Vecin** + suf. *-ie.*

VÉCSEL, *vecsele,* s.n. (Înv.) Poliţă. — Din germ. **Wechsel.**

VÉCTOR, *vectori,* s.m. **1.** Mărime matematică sau fizică definită printr-o valoare numerică, o unitate de măsură, o direcţie şi un punct de aplicaţie (reprezentată grafic printr-un segment de dreaptă orientat). G (Adjectival) *Rază vectoare.* **2.** (Med.) Organism care transmite germeni patogeni de la un animal la altul, de la om la om sau de la animale la om. [Accentuat şi: *vectór*] — Din fr. **vecteur.**

VECTORIÁL, -Ă, *vectoriali, -e,* adj. Care aparţine vectorului, privitor la vector, care foloseşte vectorii. G *Calculul vectorial* = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul operaţiilor făcute cu vectori. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **vectoriel.**

VECTORMÉTRU, *vectormetre,* s.n. (Elt.) Aparat electric pentru măsurarea caracteristicilor curenţilor alternativi. — Din fr. **vecteurmètre.**

VECUÍ, *vecuiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A locui, a trăi, a petrece vreme îndelungată undeva sau cu cineva. — **Veac** + suf. *-ui.*

VÉDA, *vede,* s.f. Cea mai veche scriere sacră indiană, considerată operă necreată, existând dintotdeauna şi dobândită prin revelaţie de câţiva înţelepţi primordiali, care au transmis-o posterităţii. — Din fr. **Védas.**

VEDEÁ, *văd,* vb. II. **I. 1.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) percepe cu ajutorul văzului. G Loc. adv. *Pe văzute* = **a)** în faţa tuturor, în mod deschis; **b)** cu condiţia de a vedea cu propriii săi ochi. G Expr. (Tranz.) *A vedea lumina zilei* = a se naşte. (Fam.) *Cum te văd şi cum mă vezi* = evident, clar, sigur, categoric. **2.** Tranz. A fi de faţă, a asista, a fi martor la o întâmplare, la un eveniment. **3.** Tranz. A cerceta (cu privirea sau cu mintea) pentru a se convinge de ceva. F Intranz. A pătrunde, a descifra (cu privirea). F P. gener. A cerceta, a căuta. **4.** Refl. A fi, a ajunge, a se pomeni, a se găsi într-o anumită situaţie. **5.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) întâlni undeva. G Expr. (Refl. recipr.) *Să ne vedem sănătoşi* (sau *cu bine)!* formulă de salut la despărţire. F Tranz. A vizita. **6.** Intranz. A avea grijă, a îngriji, a se ocupa (de cineva sau de ceva). F Tranz. (Pop.) A ajuta. **7.** Tranz. A căpăta, a primi, a se alege cu ceva. **II. 1.** Tranz. A-şi da seama, a remarca, a constata, a observa. G Expr. *Ce să vezi?* sau *ce să vadă?* formulă prin care se exprimă mirarea faţă de ceva neaşteptat. F A lua în consideraţie; a considera, a socoti. G Expr. *A fi bine văzut* = a fi apreciat pentru calităţile sale (profesionale). **2.** Tranz. A înţelege, a pricepe. F A-şi imagina, a-şi închipui; a interpreta. **3.** Refl. impers. A părea, a se arăta. G Expr. *Se vede că...* sau *se vede treaba* (ori *lucrul) că...* = e probabil, pesemne. **4.** Intranz. (La imperativ) A lua seama, a avea grijă să... *Vezi de te sileşte..., că, uite, avem oaspeţi.* F (Cu valoare de interjecţie) Cuvânt cu care se atrage atenţia cuiva asupra celor ce urmează. — Lat. **videre.**

VEDÉNIE, *vedenii,* s.f. **1.** Halucinaţie; nălucă, fantomă. F (Rar) Miraj. F Fiinţă care apare în mod nedesluşit sau neaşteptat, care sperie prin aspectul ei ciudat; arătare. **2.** (Înv.) Imagine, reprezentare. **3.** (Pop.) Vedere (**I 1**). — Din sl. **vidĕnije** (după *vedere).*

VEDÉRE, (**I 4, II**) *vederi,* s.f. **I. 1.** Faptul de *a (se) vedea;* percepere a imaginilor cu ajutorul văzului; vedenie. G Loc. adv. *La vedere* = în văzul tuturor, în public, deschis. *Din vedere* = **a)** (numai) privind; (numai) după înfăţişare, fără a-l fi cunoscut personal; **b)** la repezeală. G Loc. prep. *În vederea...* = în scopul..., pentru... G Expr. *A avea pe cineva în vedere* = a se interesa de aproape de cineva, a avea grijă (de cineva), a ţine în evidenţă pentru un anumit scop. *A avea ceva în vedere* = a avea o intenţie, a-şi face un plan, a urmări realizarea unui scop. *A pune* (cuiva ceva) *în vedere* = a face cunoscut, a comunica cuiva o hotărâre; a avertiza. *A trece cu vederea* = a nu ţine seamă, a nu lua în seamă; a scuza cuiva o greşeală; a omite. (Reg.) *La bună vedere!* formulă de salut la despărţire. F (Pop.) Întâlnire (pusă la cale de părinţi sau de peţitori) între două persoane de sex opus, pentru mijlocirea unei căsătorii. **2.** Simţul văzului; ochii. G Expr. *A avea vederea scurtă* sau *a fi scurt de vedere* = a fi miop. **3.** Înfăţişare, chip, aspect. **4.** Privelişte, peisaj. F Fotografie înfăţişând un peisaj; carte poştală ilustrată. **II.** (Mai ales la pl.) Părere, idee, concepţie, convingere. — V. **vedea.**

VEDÉTĂ, *vedete,* s.f. **I. 1.** Actor sau actriţă care deţine un rol principal într-un spectacol, mai ales într-un film (şi se bucură de renume, de mare popularitate); sportiv de mare talent şi popularitate; *p. ext.* persoană care vrea să iasă în evidenţă, să epateze. **II.** Navă mică (de război) care navighează pe fluvii sau în apropierea litoralului, pe o rază redusă de acţiune. **III.** Rând dintr-un text, tipărit cu caractere mai groase, spre a fi scos în evidenţă faţă de rest. — Din fr. **vedette.**

VEDETÍSM s.n. Preocupare, tendinţă de a se pune în evidenţă cu orice preţ, de a epata; atitudine de afirmare exagerată a calităţilor proprii (specifică mai ales unui actor sau unui sportiv). — **Vedetă** + suf. *-ism.*

VÉDIC, -Ă, *vedici, -ce,* adj. Referitor la Vede, al Vedelor. — Din fr. **védique.**

VEDRIŞOÁRĂ, *vedrişoare,* s.f. (Rar) Vedriţă. — **Vadră** + suf. *-işoară.*

VEDRÍŢĂ, *vedriţe,* s.f. Diminutiv al lui *vadră;* vedrişoară. — **Vadră** + suf. *-iţă.*

VEGETÁ, *vegetez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre plante) A trăi, a creşte, a se dezvolta. **2.** Fig. (Despre oameni) A trăi fără a realiza nimic, a duce o viaţă obscură, lipsită de activitate. — Din fr. **végéter,** lat. **vegetare.**

VEGETÁL, -Ă, *vegetali, -e,* adj. **1.** Care ţine de plante, privitor la plante, de plante. F (Substantivat, f.) Plantă. **2.** Extras din plante. G *Cărbune vegetal* = pulbere neagră foarte fină care se obţine prin pulverizarea cărbunelui de lemn şi care are utilizări în medicină. — Din fr. **végétal.**

VEGETÁRE, *vegetări,* s.f. Faptul de *a vegeta.* — V. **vegeta.**

VEGETARIÁN, -Ă, *vegetarieni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre alimentaţie, dietă etc.) Care se bazează (numai) pe produse vegetale (şi pe lactate). **2.** S.m. şi f. Adept al vegetarianismului. G (Adjectival) *Persoană vegetariană.* [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **végétarien.**

VEGETARIANÍSM s.n. Regim alimentar sau sistem de alimentaţie bazat pe produse vegetale, care exclude carnea, permiţând unele alimente de origine animală (ouă, lactate, miere). [Pr.: *-ri-a-*] — **Vegetarian** + suf. *-ism.* Cf. fr. végétarisme.

VEGETATÍV, -Ă, *vegetativi, -e,* adj. **1.** Care indică natura proceselor fiziologice ce se petrec în afara controlului voluntar şi se realizează într-un sector special al sistemului nervos central (supus controlului şi conducerii scoarţei). G *Sistem nervos vegetativ* = sistem nervos care inervează organele interne. **2.** Care se referă la organe sau părţi ale plantelor (altele decât cele de reproducere sexuată). G *Înmulţire vegetativă* = înmulţire asexuată prin bulbi, rizomi, butaşi etc. (şi nu prin seminţe, spori). — Din fr. **végétatif,** it. **vegetativo.**

VEGETÁŢIE, *vegetaţii,* s.f. **1.** Totalitatea plantelor dintr-o regiune, zonă, ţară etc., distribuite şi asociate după anumite condiţii naturale; mulţime de plante. F Creştere, dezvoltare şi întreţinere a vieţii unei plante. **3.** Excrescenţă care se formează, se dezvoltă pe corpul omului sau al animalelor; polip. [Var.: **vegetaţiúne** s.f.] — Din fr. **végétation,** lat. **vegetatio, -onis.**

VEGETAŢIÚNE s.f. v. **vegetaţie.**

VÉGHE, *veghi,* s.f. **1.** Stare a celui care nu doarme; trezie. F Priveghi (la un mort). **2.** Ocrotire, pază, strajă. **3.** (Mar.) Explorare a orizontului pentru a descoperi nave, avioane sau uscatul; *p. ext.* totalitatea persoanelor care execută această misiune. — Din **veghea** (derivat regresiv).

VEGHEÁ, *veghez,* vb. I. **1.** Intranz. A sta treaz noaptea, a nu dormi în timpul nopții. **2.** Tranz. A îngriji un bolnav (stând noaptea la căpătâiul lui). **3.** Tranz. A păzi, a sta de strajă. F A supraveghea o activitate; a fi atent la ceva. — Lat. **vigilare.**

VEGHEÁT, -Ă, *vegheați, -te,* adj. (Înv.) Care veghează; treaz; vigilent, precaut. — V. **veghea.**

VEGHÉRE, *vegheri,* s.f. Acțiunea de *a veghea;* veghe, pază, strajă. — V. **veghea.**

VEGHETÓR, -OÁRE, *veghetori, -oare,* adj. (Rar) Care veghează, care păzește. — **Veghea** + suf. *-tor.*

VEHEMÉNT, -Ă, *vehemenți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Violent, impetuos, furtunos. — Din fr. **véhément,** lat. **vehemens, -ntis.**

VEHEMÉNȚĂ s.f. Violență, înfocare, impetuozitate (în manifestări, ton). — Din fr. **véhémence,** lat. **vehementia.**

VEHÍCUL, *vehicule,* s.n. Mijloc de transport pe o cale de comunicație terestră, subterană, aeriană, cosmică, pe (sau sub) apă. — Din fr. **véhicule,** lat. **vehiculum.**

VEHICULÁ, *vehiculez,* vb. I. Tranz. A face să circule, a difuza, a transmite, a răspândi. — Din fr. **véhiculer.**

VEIÓZĂ, *veioze,* s.f. Lampă (mică) de noapte cu abajur. — Din fr. **veilleuse.**

VEL adj. invar. (Preceda un titlu sau un rang boieresc în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Mare. *Vel-logofăt.* — Din sl. **velĭ.**

VELÁR[1], -Ă, *velare,* adj., s.f. (Sunet) care se articulează în partea posterioară a cavității bucale, prin atingerea sau prin apropierea rădăcinii limbii de vălul palatului. — Din fr. **vélaire.**

VELÁR[2], *velari,* s.m. Muncitor sau marinar specializat în confecționarea și repararea velelor. F Marinar care execută manevra navelor sau a ambarcațiunilor cu vele. — Cf. it. v e l a i o , fr. v o i l i e r .

VELÁRIUM s.n. Pânză mare care acoperea teatrele sau arena circului la romani. [Pr.: *-ri-um*] — Din lat. **velarium,** fr. **vélarium.**

VELATÚRĂ, *velaturi,* s.f. Totalitatea velelor unei nave cu pânze. — Din it. **velatura.**

VÉLĂ, *vele,* s.f. Pânză de corabie, care asigură deplasarea navei sub acțiunea vântului; *p. ext.* corabie, ambarcațiune cu pânze. F (La pl.) Sport care se practică cu ajutorul ambarcațiunilor cu pânze. — Din it. **vela.**

VELĂRÍE[1], *velării,* s.f. **1.** Meseria velarului[2]. **2.** Atelier în care se confecționează vele și obiecte din pânză de vele. — **Velar[2]** + suf. *-ie.*

VELĂRÍE[2], *velării,* s.f. Obiecte din pânză de vele de la bordul navelor. — **Velă** + suf. *-ărie.*

VELEÁT, *veleaturi,* s.n. (Înv.) **1.** Timp fixat, hotărât pentru realizarea a ceva; dată, termen; *p. ext.* an. G Expr. *A-i trece* (cuiva) *veleatul* = a-i trece (cuiva) vremea, epoca, timpul. **2.** Durată a vieții, trai. F (În construcție cu verbele „a veni", „a sosi") Sfârșitul vieții; moartea. [Var.: **văleát** s.n.] — Din sl. **vŭlĕto** „în anul...".

VELEITÁR, -Ă, *veleitari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care manifestă, exprimă, trădează o veleitate. **2.** S.m. și f. Persoană care are anumite dorințe, pretenții, ambiții (nejustificate). [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **velléitaire.**

VELEITÁTE, *veleități,* s.f. Dorință, pretenție, ambiție (nejustificată). [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **velléité.**

VELICORÚS, -Ă, *velicoruși, -se,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din ramura cea mai numeroasă a poporului rus. **2.** Adj. Care aparține velicorușilor (**1**), referitor la velicoruși. — Din rus. **velikorus.**

VELIÉR, *veliere,* s.n. Corabie. — Din it. **veliero.**

VELÍN, -Ă, *veline,* adj. (În sintagmele) *Hârtie velină* sau *carton velin* = hârtie sau carton de calitate foarte bună, de culoare foarte albă, preparate dintr-o pastă fină. — Din fr. **vélin.**

VELÍNȚĂ, *velințe,* s.f. Țesătură țărănească groasă de lână albă sau vărgată în diferite culori, de obicei împâslită la piuă, folosită ca pătură, cuvertură, covor etc. [Pl. și: *velinți*] — Cf. ngr. v e l é n t z a , sb. v e l e n a c .

VELÍST, -Ă, *velișt, -ste,* s.m. și f. Sportiv care participă la concursuri de vele. — **Velă** + suf. *-ist.*

VELÍT, *veliți,* adj. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Care ocupa primul loc în ierarhia boierilor; de rangul întâi; mare. — **Vel** + suf. *-it.*

VELNICÉR, *velniceri,* s.m. (Înv. și reg.) Proprietar al unei velnițe; persoană care lucrează la o velniță; povarnagiu. — **Velniță** + suf. *-ar.*

VÉLNIȘ, *velnișe,* s.m. Arbore înalt cu scoarța cenușie-brună, cu frunze asimetrice, cu flori verzui sau roșietice dispuse în umbele; vânj *(Ulmus levis).* — Et. nec.

VÉLNIȚĂ, *velnițe,* s.f. (Reg.) Instalație rudimentară (la țară) pentru fabricarea rachiului, țuicii, spirtului; povarnă. — Din ucr. **vynnyc'a.**

VELOCIPÉD, *velocipede,* s.n. (Rar) Vehicul cu două roți inegale, precursor al bicicletei. — Din fr. **vélocipède.**

VELOCIPEDÍST, -Ă, *velocipediști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană care circulă cu velocipedul. — Din fr. **vélocipédiste.**

VELOCITÁTE s.f. (Livr.) Iuțeală, repeziciune, viteză. — Din fr. **vélocité,** it. **velocità.**

VELODRÓM, *velodromuri,* s.n. Pistă special amenajată, de formă circulară și înclinată, pentru cursele de biciclete (sau de motociclete). — Din fr. **vélodrome.**

VELOGRAFÍE, *velografii,* s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar înalt pentru obținerea de tipare artistice asemănătoare fotografiei. — Din fr. **vélographie.**

VELÚR s.n. **1.** Catifea. F Țesătură din lână de calitate superioară, supusă unor procese tehnologice, datorită cărora capătă aspect de catifea. **2.** Piele tăbăcită de taurine, scămoșată pe una dintre părți și folosită mai ales pentru fețe de încălțăminte. [Var.: (înv.) **velúră** s.f.] — Din fr. **velours.**

VELURÁT, -Ă, *velurați, -te,* adj. Scămoșat pe o parte; cu aspect de velur. — **Velur** + suf. *-at.*

VELÚRĂ s.f. v. **velur.**

VENÁL, -Ă, *venali, -e,* adj. (Livr.) Care este lipsit de scrupule, care face orice lucru (reprobabil) pentru bani. — Din fr. **vénal,** lat. **venalis.**

VENALITÁTE, (**2**) *venalități,* s.f. **1.** (Livr.) Însușirea, caracterul a ceea ce este venal. **2.** Faptă venală. — Din fr. **vénalité.**

VÉNĂ, *vene,* s.f. **1.** Vână (**I 1**). **2.** Fig. (Livr.) Conjunctură favorabilă; șansă, noroc (la un joc de noroc). — Din fr. **veine,** lat. **vena.**

VENDÉTĂ, *vendete,* s.f. Cutumă justițiară frecventă în trecut în Corsica și în sudul Italiei, potrivit căreia o stare de inimiciție provocată de o ofensă sau de un omor se extindea și asupra rudelor victimei, care își aumau obligația de a o răzbuna; *p. gener.* ură puternică, sete de răzbunare nestăpânită. — Din it. **vendetta.**

VENECTAZÍE s.f. (Med.) Dilatație a unei vene. — Din germ. **Venektasie.**

VENERÁ, *venerez,* vb. I. Tranz. A respecta în mod deosebit, a cinsti în cel mai înalt grad, a manifesta o prețuire profund respectuoasă pentru cineva sau ceva. — Din fr. **vénérer,** lat. **venerari.**

VENERÁBIL, -Ă, *venerabili, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care inspiră cel mai profund respect, care este vrednic de o stimă, de o considerație deosebită. G *Vârstă venerabilă,* se spune despre vârsta unui om foarte bătrân. **2.** S.m. (La catolici) Titlu dat unui candidat la beatificare și canonizare, înainte de a deveni fericit și apoi sfânt. — Din fr. **vénération.**

VENERÁRE, *venerări,* s.f. Faptul de *a venera.* — V. **venera.**

VENERÁȚIE s.f. Respect profund, stimă deosebită, prețuire adânc respectuoasă pentru cineva sau ceva. [Var.: (înv.) **veneraţiúne** s.f.] — Din fr. **vénération,** lat. **veneratio, -onis.**

VENERAȚIÚNE s.f. v. **veneraţie.**

VENERIÁN, -Ă, *venerieni, -e,* adj. (Rar) Veneric. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **vénérien.**

VENÉRIC, -Ă, *venerici, -ce,* adj. (Despre boli) Care se răspândește prin contact sexual; care afectează organele genitale; venerian. — Din germ. **venerisch.**

VENERolÓG, -Ă, *venerologi, -ge,* s.m. și (Rar la f.) Specialist în venerologie. — Din **venerologie** (derivat regresiv). Cf. rus. v e n e r o l o g .

VENEROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studierea și tratarea bolilor venerice. — Din fr. **vénérologie.**

VENESÉCȚIE, *venesecții,* s.f. Deschidere pe cale operatorie a peretelui unei vene pentru a face să se elimine, în scop terapeutic, o cantitate de sânge. — Din engl. **venesection.**

VENÉȚ, *veneți,* s.m. (La pl.) Populație indo-europeană stabilită în Antichitate în nord-estul Peninsulei Italice și supusă de romani; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. — Din fr. **Vénètes.**

VENETÍC, -Ă, *venetici, -ce,* s.m., s.f. **I.** S.m. și f. (Adesea peior.) Persoană venită undeva din alte locuri și considerată străină în locul unde s-a stabilit. **II.** S.m. Veche monedă venețiană de aur, care a circulat în trecut și în Țările Române. G (Adjectival) *Galben venetic.* — Din ngr. **venétikos,** (**II**) și tc. **venedik.**

VENEȚIÁN, -Ă, *venețieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Veneția. **2.** Adj. Care aparține Veneției sau venețienilor (**1**), referitor la Veneția ori la venețieni. [Pr.: *-ți-an*] — **Veneția** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VENEZUELÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **venezuelean.**

VENEZUELEÁN, -Ă, *venezueleni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Venezuelei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Venezuelei sau venezuelenilor (**1**), privitor la Venezuela ori la venezueleni. [Pr.: *-zu-e-.* — Var.: **venezuelan, -ă, venezuelián, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **vénézuélien.**

VENEZUELIÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **venezuelean.**

VENEZUELÍT, -Ă, *venezueliți, -te,* adj. (Rar) Venezuelean. [Pr.: *-zu-e-*] — **Venezuela** (n. pr.) + suf. *-it.*

VENGHÉRCĂ, *vengherci,* s.f. (Înv. și reg.) Haină scurtă de postav îmblănită (împodobită cu șireturi sau cu brandenburguri). [Var.: **vinghércă** s.f.] — Din rus. **vengherka.**

VENÍ, *vin,* vb. IV. Intranz. **1.** A se deplasa înspre persoana care vorbește sau despre care se vorbește; a se apropia de un loc, de o așezare; *p. ext.* a merge, a trece pe lângă sau printr-un anumit loc. G Expr. *Du-te-vino* subst. = mișcare, circulație intensă, neîntreruptă și în ambele sensuri. *Vino-ncoace* subst. = **a)** farmec, drăgălășenie, atracție irezistibilă; **b)** (rar) ademenire, ispită, păcat. F A merge împreună cu cineva sau în urma cuiva. G Expr. (Pop.) *A veni după cineva* = a se căsători cu cineva. F A intra (în locul, în spațiul unde se află vorbitorul). G Expr. (Pop.) *A veni în slujbă* = a se angaja, a intra în slujba cuiva. F (Despre ape) A curge (la vale); a inunda, a se revărsa. G Expr. (Pop.) *A veni mare* = a-și ridica mult nivelul, a se umfla, a crește, a se revărsa. F A se deplasa la suprafața apei dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat. F A merge, a se deplasa, a zbura prin aer dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat. F A năvăli asupra sau împotriva cuiva. **2.** A sosi, a ajunge undeva sau la cineva (pornind dintr-un punct anumit). G Expr. *A veni pe lume* = a se naște. F (Despre obiecte) A fi adus, trimis, expediat de cineva, de undeva. F (Despre publicații) A sosi periodic undeva, a fi difuzat. F (Despre zgomote, cuvinte, mirosuri etc.) A ajunge (până) la persoana care vorbește sau la ființa despre care se vorbește ori într-un loc determinat. **3.** A se duce în vizită (sau în treacăt) la cineva sau undeva, a trece pe la cineva; a se prezenta; *p. ext.* a apărea, a se ivi. G Expr. *A-i veni* (cuiva) *lacrimile* = a plânge sau a fi gata să plângă. *A-i veni* (cuiva) *în* (sau *prin) minte* (sau *cap)* = a se gândi dintr-odată la ceva, a-și aminti de ceva. *Ce-i vine cuiva pe limbă* = ce exprimă cineva spontan și fără discernământ într-un moment de surescitare. *Cum* (sau *ce) îi vine cuiva la gură* = cu termeni ireverențioși, cu insulte. **4.** A urma după altcineva sau după altceva; a succeda. G Expr. *Anul* (sau *luna, săptămâna* etc.) *ce vine* = anul (sau luna, săptămâna etc.) care urmează imediat după cea în curs. F A urma în grad sau în rang după...; a fi situat pe o anumită treaptă într-o ierarhie, după... **5.** A-și avea originea; a proveni, a purcede; a izvorî; a se trage (din...); a deriva. F A decurge (ca o consecință). **6.** A sosi în locul unde trebuie să se afle, unde se cuvine să fie, unde este așteptat. G Expr. *(Așa* sau *acum) mai vii de-acasă* = începi să înțelegi, să fii mai conciliant, mai îngăduitor. *A-i veni mintea la cap* (sau *la loc)* = a se potoli, a se cumînți. *A-i veni inima la loc* sau *a-și veni în fire* = a se calma, a se liniști. *A-i veni* (cuiva) *numele* = a muri (undeva, departe). (În imprecații) *Veni-ți-ar numele!* **7.** (Despre așezări, locuri, construcții) A fi situat într-un anumit loc sau într-o anumită poziție. F A ajunge până la...; a atinge. **8.** A se vedea, a se pomeni, a ajunge într-o anumită poziție, situație, stare. G Expr. *A veni în nas* = a cădea (cu fața în jos). *A-i veni* (cuiva) *nu știu cum,* se spune când cineva se află într-o situație neplăcută, jenantă, penibilă. *A veni la putere* = a prelua puterea politică într-o țară. *A veni vorba de* (sau *despre) cineva* sau *ceva* = a ajunge cu discuția la un anumit subiect. *A veni la vorba* (sau *la cuvântul, la spusele) cuiva* = a recunoaște (prin desfășurarea ulterioară a lucrurilor) că prevederile cuiva (cu care nu a fost de acord) s-au adeverit, că sfaturile pe care le-a dat (fără a fi urmate) au fost bune. *Vorba vine,* se spune despre o afirmație care nu corespunde realității. *Cum vine asta?* se spune pentru a-și arăta nedumerirea sau nemulțumirea în legătură cu ceva. **9.** (Despre întâmplări, evenimente, fenomene) A se produce, a se întâmpla, a avea loc. F (Despre unități de timp) A sosi (în succesiune normală). G Expr. (Pop.) *Vine un an (de când...)* = se împlinește un an (de când...). *A-i veni cuiva ceasul* = a sosi pentru cineva momentul decisiv sau moartea. **10.** (Despre gânduri, sentimente, senzații etc.) A cuprinde, a pune stăpânire, a preocupa pe cineva. G Expr. *A-i veni* (cuiva) *toți dracii* = a se înfuria, a se mânia. *Ce ți-a venit (să...* sau *de...)?* se spune când cineva face un lucru ciudat, nepotrivit, nesăbuit. *Cum îi vine* (cuiva) = cum îi place, cum vrea, cum îi convine. *A-i veni* (cuiva) *la îndemână* (sau *la socoteală)* = a-i conveni, a-i fi pe plac. **11.** (Despre încălțăminte, îmbrăcăminte) A fi pe măsura cuiva, a se potrivi; *p. ext.* a-i ședea cuiva bine (sau rău). F (Înv., în construcții negative) A se potrivi, a cadra. **12.** A-i reveni sau a i se cuveni ceva (de drept, printr-o împărțeală etc.) F (Pop.) A reprezenta rezultatul unei măsurători, al unui calcul. **13.** (Pop.) A se afla într-o anumită legătură de dependență, de rudenie etc. (cu cineva). [Prez. ind. și: (pop.) *viu*] — Lat. **venire.**

VENÍN, (**1**) *veninuri,* s.n. **1.** Substanță toxică secretată de glandele unor animale (șerpi, insecte sau arahnide) și de unele plante ca mijloc de atac sau de apărare, ori preparată de om (din plante otrăvitoare). F Fig. Răutate; dușmănie. **2.** (Anat.; pop.) Fiere; *fig.* supărare, mâhnire, necaz; furie. G Expr. *A face venin* = a se supăra foarte tare, a-și face sânge rău. *A pune* (cuiva) *venin la inimă* = a face ca cineva să se supere foarte tare. *A-și vărsa veninul* = a-și manifesta supărarea, mânia, furia față de cineva. — Lat. **venenum.**

VENINÁ, *veninez,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) învenina. — Din **venin.**

VENINÁRIȚĂ, *veninariță,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe sau trandafirii, care se folosește în medicină pentru proprietățile ei iritante și purgative; avrămească *(Gratiola officinalis).* — **Venin** + suf. *-ariță.*

VENINÁT, -Ă, *veninați, -te,* adj. (Pop.) Înveninat. — V. **venina.**

VENINÓS, -OÁSĂ, *veninoși, -oase,* adj. Care conține sau secretă venin (**1**); care este otrăvit, care poate otrăvi. F Fig. Răutăcios, dușmănos; plin de răutate. — Lat. **venenosus** sau **venin** + suf. *-os.*

VENÍRE, *veniri,* s.f. Acțiunea de *a veni* și rezultatul ei; sosire, apariție; prezentare; venită. F Năvălire. — V. **veni.**

VENÍT, -Ă, (**1**) *venituri,* s.n., (**2**) *veniți, -te,* s.m. și f. **1.** S.n. Ceea ce se obține din desfășurarea unei activități, din plasarea unei sume de bani etc.; câștig, beneficiu. G *Venit național* = indicator macroeconomic al rezultatelor activității (anuale) reprezentând suma veniturilor încasate de factorii de producție care participă direct sau indirect la producție. **2.** S.m. și f. Persoană care vine, se prezintă undeva, la cineva. G *Nou-venit* = persoană sosită de curând undeva, la cineva. — V. **veni.**

VENÍTĂ s.f. (Pop.) Venire. — V. **veni.**

VENÓS, -OÁSĂ, *venoși, -oase,* adj. Care aparține venei (**1**), privitor la venă, care se face prin venă, circulă prin venă sau se află în regiunea venelor. — Din fr. **veineux,** lat. **venosus.**

VENOZITÁTE s.f. Modul de distribuire a venelor în corp sau într-un organ al corpului. — Din fr. **vénosité.**

VENTÍL, *ventile,* s.n. Piesă care servește ca organ de închidere a unei supape. [Pl. și: *ventiluri*] — Din germ. **Ventil.**

VENTILÁ, *ventilez,* vb. I. Tranz. A împrospăta aerul (viciat) dintr-un spațiu închis prin deplasarea și înlocuirea lui. F Refl. pas. Fig. (Despre idei, știri, proiecte) A fi pus în circulație, a ajunge obiect de discuție. — Din fr. **ventiler,** lat. **ventilare.**

VENTILÁRE, *ventilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ventila* și rezultatul ei; ventilație. — V. **ventila.**

VENTILATÓR, *ventilatoare,* s.n. Aparat sau organ al unei mașini cu care se împrospătează aerul (viciat) într-un spațiu închis (prin deplasarea și înlocuirea lui), cu care se produc curenți de aer în uscătorii etc. — Din fr. **ventilateur.**

VENTILÁȚIE, *ventilații,* s.f. **1.** Împrospătare a aerului (viciat) dintr-un spațiu închis; ventilare, aerație. G *Ventilație pulmonară* = proces fiziologic de circulație a aerului prin căile respiratorii și plămâni, prin alternarea ritmică a inspirației și expirației. **2.** Sistem, aparat, instalație pentru realizarea ventilației (**1**). — Din fr. **ventilation,** lat. **ventilatio.**

VENTRÁL, -Ă, *ventrali, -e,* adj. Care ține de pântec, privitor la pântec, din regiunea pântecului; *p. gener.* care aparține părții anterioare a corpului uman sau a unui organ al omului; care aparține părții inferioare a corpului unui animal; privitor la aceste părți. — Din fr. **ventral,** lat. **ventralis.**

VENTRICEÁ, *ventricele,* s.f. (Bot.) Ventrilică (**1**). — Et. nec.

VENTRÍCUL, *ventricule,* s.n. (Anat.) Cavitate naturală, de dimensiuni reduse, în interiorul unor organe. — Din fr. **ventricule,** lat. **ventriculus.**

VENTRICULÁR, -Ă, *ventriculari, -e,* adj. Care ține de ventricule, privitor la ventricule, din regiunea ventriculelor. — Din fr. **ventriculaire.**

VENTRICULOGRAFÍE, *ventriculografii,* s.f. (Med.) Radiografie a ventriculilor cerebrali sau ai inimii. — Din fr. **ventriculographie.**

VENTRILÍCĂ, *ventrilici,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina culcată sau agățătoare și cu flori albastre, care cresc la subsuoara frunzelor; ventricea *(Veronica tournefortii).* **2.** Plantă erbacee păroasă, cu tulpina târâtoare la bază și ridicată la vârf, cu flori albastre, albe sau albe-trandafirii, cu dungi închise *(Veronica officinalis).* — Et. nec.

VENTRILÓC, -Ă, *ventriloci, -ce,* s.m. și f. Persoană care poate rosti cuvintele fără a mișca buzele și fără a deschide gura, dând impresia că vorbește din abdomen. [Var.: **ventrilóg, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **ventriloque.**

VENTRILÓG, -Ă s.m. și f. v. **ventriloc.**

VÉNTRU, *ventre,* s.n. (Fiz.) Punct, linie, suprafață a unui sistem de unde staționare, în care amplitudinea vibrației are valoare maximă. — Din fr. **ventre.**

VENTURIMÉTRU, *venturimetre,* s.f. Instrument care măsoară debitul unui curent de fluid într-o conductă de apă. — Din it. **venturimetro.**

VENTÚZĂ, *ventuze,* s.f. **1.** Organ în formă de disc al unor animale (acvatice), care le permite să se fixeze pe diferite corpuri. **2.** Pahar special de sticlă, cu marginea superioară puțin răsfrântă, care se aplică (prin crearea de vid în interior) pe pielea unui bolnav, pentru a provoca o mică congestie locală a sângelui (în scop curativ). **3.** Aparat în formă de clopot, cu ajutorul căruia se scoate aerul care împiedică circulația unui lichid într-o conductă. — Din fr. **ventouse.**

VENUSIÁN, -Ă, *venusieni, -e,* adj., s.m. și f. (Presupus locuitor) de pe planeta Venus. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **venusien.**

VENÚST, -Ă, *venuști, -ste,* adj. (Livr.) Care are o frumusețe feminină voluptuoasă. — Din fr. **vénuste.**

VERACITÁTE s.f. (Livr.) Veridicitate. — Din fr. **véracité,** lat. **veracitas, -atis.**

VERÁNDĂ, *verande,* s.f. Galerie exterioară (balcon sau terasă acoperită), închisă adesea cu pereți având numeroase ferestre, care alcătuiește anexa unei locuințe. — Din fr. **véranda.**

VERB, *verbe,* s.n. **1.** Parte de vorbire care exprimă o acțiune sau o stare și care se caracterizează prin flexiune proprie. **2.** (Livr.; la sg.) Mijloc, fel de exprimare; limbaj; cuvânt. — Din fr. **verbe,** lat. **verbum.**

VERBÁL, -Ă, *verbali, -e,* adj. **1.** Care se face, se transmite, se comunică prin viu grai, din gură în gură; care caracterizează graiul viu, vorbirea; oral. **2.** Care aparține verbului (**1**), privitor la verb, de verb. G *Flexiune verbală* = conjugare (**2**). — Din fr. **verbal,** lat. **verbalis.**

VERBALÍSM s.n. Tendință de a da mai multă importanță cuvintelor decât ideilor exprimate prin ele; abuz de cuvinte în exprimarea unor idei. — Din fr. **verbalisme.**

VERBALIZÁ, *verbalizez,* vb. I. Tranz. A exprima în cuvinte o idee, o experiență etc. — Din fr. **verbaliser.**

VERBALIZÁRE, *verbalizări,* s.f. Acțiunea de *a verbaliza* și rezultatul ei. — V. **verbaliza.**

VERBALIZÁT, -Ă, *verbalizați, -te,* adj. Care a fost expus, exprimat în cuvinte. — V. **verbaliza.**

VERBIÁJ s.n. (Livr.) Abundență de cuvinte inutile; vorbărie, flecăreală. [Pr.: *-bi-aj*] — Din fr. **verbiage.**

VERBÍNĂ, *verbine,* s.f. Numele mai multor specii și varietăți de plante erbacee decorative cu frunze dințate, ascuțite la vârf și acoperite cu peri, cu flori roșii, albe, purpurii sau liliachii; vervenă *(Verbena);* plantă aparținând uneia dintre aceste specii sau varietăți. — Din lat. **verbena.**

VERBOZITÁTE s.f. (Rar) Vorbărie. — Din fr. **verbosité.**

VERDÁRE s.f. v. **virdare.**

VÉRDE, (**I, II**) *verzi,* adj., (**III**) s.n. **I.** Adj. **1.** Care are culoarea frunzelor, a ierbii sau, în general, a vegetației proaspete de vară. G *Zonă verde* = porțiune de teren cultivată cu iarbă, pomi, flori etc. F Fig. (Despre oameni; adesea cu determinarea „la față") Palid. **2.** (Despre plante sau părți ale lor) Plin de sevă, care nu s-a uscat; viu. G Expr. (Substantivat) *A îndruga (la) verzi și uscate* = a spune lucruri inutile, nimicuri, minciuni. **3.** (Despre legume și fructe) Care nu a ajuns la deplină maturitate; crud, necopt. **4.** (Despre piei) Care nu a fost prelucrat, tăbăcit; brut. **II.** Adj. Fig. (Despre oameni) Voinic, viguros; curajos, îndrăzneț. F (Adesea adverbial) Sincer, deschis, fățiș. G Expr. (Adverbial) *A spune verde* = a spune adevărul de-a dreptul, fără menajamente. **III.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului solar, situată între galben și albastru, care este aceea a frunzelor, a ierbii fragede etc. G *Verde-de-Paris* = cristale mixte de arsenit de cupru cu acetat de cupru, foarte toxice, folosite ca insecticid; soluție preparată cu aceste cristale. G Loc. adj. *De verde* = **a)** (despre cărți de joc) de culoarea numită „pică"; **b)** (în limbajul ghicitorilor în cărți; despre oameni) cu ochii verzi și cu părul negru. G Expr. *A i se face* (cuiva) *verde înaintea ochilor* = a i se face (cuiva) rău, a-i veni ameteală. — Lat. **vir(i)dis.**

VERDEÁȚĂ, (**2**) *verdețuri,* s.f. **1.** Culoarea verde a vegetației. F (Concr.) Mulțime de frunze, de ramuri, de ierburi verzi. **2.** (La sg.) Frunze de pătrunjel, de mărar, de leuștean etc., folosite în alimentație; (la pl.) zarzavaturi, legume (proaspete). **3.** Compus: (Bot.) *verdeața-zidurilor* = nume dat unor specii de alge verzi care cresc pe stânci, pe ziduri umede, pe scoarța arborilor. — **Verde** + suf. *-eață.*

VERDÍCT, *verdicte,* s.n. **1.** (Jur.; în statele în care jurații intră în organizarea instanțelor penale) Părere a juraților asupra vinovăției sau nevinovăției acuzatului, pe baza căreia se pronunță hotărârea de către instanța penală; *p. ext.* hotărâre dată pe baza acestei păreri. F P. gener. sentință judecătorească. **2.** Fig. Hotărâre, opinie definitivă, care nu admite contrazicere. — Din fr. **verdict.**

VERESÍE s.f. (Pop. și fam.) Credit. G Loc. adv. *Pe veresie* = fără a primi banii imediat; *p. ext.* degeaba, gratis. — Din tc. **veresiye.**

VERFAFÓR, *verfafoare,* s.n. (Mar.) Scondru scos în afara vergii cu ajutorul unor brățări. — Et. nec.

VÉRGĂ, *vergi,* s.f. Bară (de lemn sau de metal) așezată perpendicular pe catargul unei corăbii, folosită la susținerea unor vele. — Din fr. **vergue,** it. **verga.**

VERGEÁ, *vergele,* s.f. Băț, vargă, nuia; bară (îngustă și flexibilă) de metal sau de lemn, cu folosiri diverse. F (Spec.) Sucitor (**1**). F Spec. Fiecare dintre bețișoarele care se pun între firele urzelii pe măsură ce acestea se înfășoară pe sulul războiului de țesut. F Spec. Fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc gratiile unei ferestre. — Lat. ***virgella** (= *virgula).*

VERGÉL, *vergeluri,* s.n. **1.** Bețișor de care se leagă în mănunchiuri firele urzelii pe sulul războiului de țesut. **2.** Obicei calendaristic de Anul Nou, care cuprinde o serie de rituri pentru prevestirea norocului, a viitorului în anul care urma, dar având profund caracter social, fiind organizat pentru cunoașterea tineretului din sat în vederea căsătoriei. — **Vergea** + suf. *-el.*

VERGELÁ, *vergelez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A bate vergele pe scheletul de lemn al unor case, construcții (pentru a putea lipi apoi cu lut pereții). — Din **vergea.**

VERGELÁT, -Ă, *vergelați, -te,* adj. (Reg.; despre scheletul de lemn al unor construcții) Cu vergele bătute pe suprafața pereților. — V. **vergela.**

VERGELÚȘĂ, *vergeluse,* s.f. Diminutiv al lui *vergea;* vergeluță. — **Vergea** + suf. *-ușă.*

VERGELÚȚĂ, *vergeluțe,* s.f. Vergeluță. — **Vergea** + suf. *-eluță.*

VERGÉNȚĂ, *vergențe,* s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică unui sistem optic centrat, egală cu inversul distanței focale. — Din fr. **vergence.**

VERGETÚRĂ, *vergeturi,* s.f. (Med.; mai ales la pl.) Dungă (sau șir de dungi) de culoare violacee (apoi sidefie), localizate în regiunea abdominală sau la fese și care apar în sarcină, obezitate, în boli endocrine etc. — Din fr. **vergeture.**

VERGÍN, -Ă adj. v. **virgin.**

VERGINÁL, -Ă adj. v. **virginal.**

VERÍC, *verici,* s.m. (Pop. și fam.; ca termen de adresare) Diminutiv al lui *văr.* — **Văr** + suf. *-ic.*

VERÍDIC, -Ă, *veridici, -ce,* adj. Care este (sau pare că este) conform cu adevărul; adevărat, real. F Care spune adevărul. — Din fr. **véridique,** lat. **veridicus.**

VERIDICITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este veridic; veracitate. — Din fr. **véridicité.**

VERÍF s.n. (În loc. adj. și adv.; în legătură cu felul de a așeza, a îndoi sau a croi o stofă) *În verif* = (așezat) în diagonală, pieziș. — Din bg. **verev.**

VERIFICÁ, *verífic,* vb. I. Tranz. **1.** A controla ceva pentru a constata dacă corespunde adevărului, cerințelor, calității sau anumitor date. **2.** A examina pe cineva pentru a vedea în ce măsură corespunde funcției sau calității pe care o deține sau care i se încredințează. — Din fr. **vérifier,** lat. **verificare.**

VERIFICÁBIL, -Ă, *verificabili, -e,* adj. Care poate fi verificat. — Din fr. **vérifiable** (după *verifica).*

VERIFICÁRE, *verificări,* s.f. Acțiunea de *a verifica* și rezultatul ei. — V. **verifica.**

VERIFICÁT, -Ă, *verificați, -te,* adj. Supus unei cercetări, unui control, unei examinări, unei probe. F (Despre oameni) Cu experiență, încercat; *p. ext.* capabil. — V. **verifica.**

VERIFICATÓR, -OÁRE, *verificatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care verifică ceva (din punct de vedere contabil, tehnic etc.). — Din fr. **vérificateur.**

VERIGÁR, *verigari,* s.m. Arbust cu ramurile terminate prin câte un spin, cu frunze alterne și opuse, cu flori galbene-verzui și cu fructe globuloase, cărnoase, negre, folosite în medicină pentru proprietățile lor purgative; pațachină (**1**) *(Rhamnus cathartica).* [Var.: **verigáriu** s.m.] — **Verigă** + suf. *-ar.*

VERIGÁRIU s.m. v. **verigar.**

VERÍGĂ, *verigi,* s.f. **1.** Fiecare dintre inelele care alcătuiesc un lanț. F Fig. Element de legătură; *p. ext.* parte componentă. **2.** Inel de metal, de material plastic etc., de diferite mărimi, cu numeroase utilizări tehnice (ca element de fixare). **3.** (Pop.) Verighetă. **4.** (Reg.) Fiecare dintre segmentele inelare care formează toracele albinei. **5.** (Reg.) Braț de apă care împrejmuiește un ostrov. **6.** (În sintagma) *Verigă de rod* = cuplu format dintr-o coardă de rod și un cap, care se lasă la tăierea viței-de-vie. — Din sl. **veriga.**

VERIGEÁ, *verigele,* s.f. (Pop.) Veriguță. — **Verigă** + suf. *-ea.*

VERIGÉL, *verigei,* s.m. Plantă parazită lipsită de clorofilă, cu frunzele reduse la solzi mici și cu flori galbene-roșietice dispuse în ciorchini *(Orobanche caryophyllacea).* — **Verigă** + suf. *-el.*

VERIGHÉTĂ, *verighete,* s.f. Inel de metal (prețios, fără pietre) purtat ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soți. — **Verigă** + suf. *-etă.* Cf. ngr. v e r g h é t a.

VERIGÚȚĂ, *veriguțe,* s.f. Diminutiv al lui *verigă;* verigea. — **Verigă** + suf. *-uță.*

VERÍNĂ, *verine,* s.f. (Mar.) Parâmă cu ochi cu rodanță și cârlig la un capăt. — Din fr. **vérine.**

VERÍSM s.n. Curent literar și muzical (de operă) apărut în Italia la sfârșitul sec. XIX sub influența realismului și a naturalismului francez. — Din it. **verismo,** fr. **vérisme.**

VERÍST, -Ă, *verişti, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aderă la verism, care susține verismul. **2.** Adj. Care aparține versimului, privitor la verism. — Din fr. **vériste.**

VERIȘCÁN, -Ă, *verișcani, -e,* s.m. și f. (Pop. și fam.; mai ales ca termen de adresare) Văr. — **Văr** + suf. *-işcan.*

VERIȘÓR, -OÁRĂ, *verișori, -oare,* s.m. și f. Diminutiv al lui *văr.* — **Văr** + suf. *-işor.*

VERIȘORÍCĂ s.f. (Fam., rar) Diminutiv al lui *verișoară.* — **Verișoară** + suf. *-ică.*

VERITÁBIL, -Ă, *veritabili, -e,* adj. Conform cu adevărul; adevărat, real, autentic. F Care este pur, care nu este amestecat cu nimic. — Din fr. **véritable.**

VERITÁTE, *verități,* s.f. (Rar) Realitate, adevăr. — Din fr. **vérité,** lat. **veritas, -atis.**

VERMIÁL, -Ă, *vermiali, -e,* adj. Referitor la viermii de mătase. [Pr.: *-mi-al*] — Cf. lat. v e r m i s.

VERMICÍD, -Ă, *vermicide,* adj., s.n. (Substanță, preparat) care servește la combaterea viermilor. — Din fr. **vermicide.**

VERMICULÁR, -Ă, *vermiculari, -e,* adj. Vermiform. — Din fr. **vermiculaire.**

VERMIFÓRM, -Ă, *vermiformi, -e,* adj. Care are forma sau mișcarea caracteristică unui vierme; vermicular. — Din fr. **vermiforme.** Cf. it. v e r m i f o r m e.

VERMIFÚG, -Ă, *vermifuge,* adj., s.n. (Substanță, medicament) care distruge viermii intestinali. — Din fr. **vermifuge.**

VERMILLON s.n. Sulfură roșie de mercur sau de antimoniu, folosită pentru fabricarea culorii roșu-viu; culoare fabricată pe baza acestei sulfuri și folosită în pictura de ulei. [Pr.: *-mi-ión*] — Cuv. fr.

VERMINÁȚIE s.f. **1.** (Med.) Reproducere a viermilor în intestin. **2.** Mulțime de viermi intestinali. — Din fr. **vermination.**

VERMÍNĂ s.f. (Livr.; cu sens colectiv) Insecte parazite (purici, păduchi etc.) F Fig. Indivizi de la periferia societății. — Din fr. **vermine.**

VERMINÓZĂ, *verminoze,* s.f. Boală la copii, cauzată de intoxicația organismului cu produsele de dezagregare ale paraziților intestinali. — Cf. fr. v e r m i n e u s e.

VÉRMIS s.n. Parte mediană a cerebelului, cuprinsă între cele două emisfere ale acestuia. — Din fr. **vermis.**

VERMORÉL, *vermorele,* s.n. Aparat portabil pentru stropitul grădinilor, viilor, pomilor etc. cu substanțe care distrug paraziții. — Denumirea comercială.

VÉRMUT, (**2**) *vermuturi,* s.n. **1.** Băutură alcoolică făcută din vin în care s-au macerat plante amare sau aromatice. **2.** (La pl.) Sorturi sau porții de vermut (**1**). [Acc. și: *vermút*] — Din fr. **vermouth,** germ. **Wermut,** it. **vermut.**

VERMUTIZÁ, *vermutizez,* vb. I. Tranz. A prepara vinul ca să devină vermut. — Din fr. **vermouthiser.**

VERMUTIZÁRE s.f. Acțiunea de *a vermutiza.* — V. **vermutiza.**

VERMUTIZÁT, -Ă, *vermutizați, -te,* adj. (Despre vin) Care a fost preparat ca să devină vermut. — V. **vermutiza.**

VERNÁL, -Ă, *vernali, -e,* adj. (Livr.) Care ține de primăvară, privitor la primăvară. G (Astron.) *Punct vernal* = punct de intersecție a eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care Soarele se află la echinocțiul de primăvară. — Din fr. **vernal,** lat. **vernalis.**

VERNIÉR, *verniere,* s.n. Scară gradată suplimentară trasată pe rigleta sau pe cursorul unor instrumente și aparate de măsură, pentru a mări precizia de măsurare a acestora. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **vernier.**

VERNÍL adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoare verde-deschis. **2.** S.n. Culoare vernil (**1**). — Din fr. **vert Nil.**

VERNÍS s.n. **1.** Soluție formată din rășini (naturale sau artificiale) și dintr-un solvent, care, aplicată pe anumite obiecte, formează la uscare un strat neted și lucios, cu rol ornamental sau protector; *p. ext.* lac. G *Vernis moale* = tehnică a gravurii prin care se realizează aspectul desenului în creion. **2.** Fig. Ceea ce dă un aspect sau o culoare favorabilă cuiva sau la ceva. [Pr.: *verní*] — Din fr. **vernis.**

VERNISÁ[1], *vernisez,* vb. I. Tranz. A acoperi un tablou în ulei cu un strat de vernis (pentru a proteja culorile și a le da strălucire). — Din fr. **vernisser.**

VERNISÁ[2], *vernisez,* vb. I. Tranz. A deschide, a inaugura o expoziție (de sculptură, pictură, grafică etc.) — Din **vernisaj** (derivat regresiv).

VERNISÁGIU s.n. v. **vernisaj.**

VERNISÁJ, *vernisaje,* s.n. **1.** Faptul de a vernisa[1]. **2.** Deschidere oficială, inaugurare a unei expoziții de artă (în special de pictură). [Var.: **verniságiu** s.n.] — Din fr. **vernissage.**

VERONÁL s.n. Pulbere cristalină albă, inodoră, cu gust amărui, puțin solubilă în apă, folosită în farmacie ca hipnotic, sedativ etc. — Din germ. **Veronal,** fr. **véronal.**

VERÓS, -OÁSĂ, *veroși, -oase,* adj. (Livr.) Necinstit, suspect. — Din fr. **véreux.**

VEROSÍMIL, -Ă, *verosimili, -e,* adj. Care pare real, care are o aparență de adevăr; posibil, plauzibil. — Din it. **verosimile.**

VEROSIMILITÁTE s.f. (Rar) Faptul, însușirea de a fi verosimil; verosimilitudine. — **Verosimil** + suf. *-itate.*

VEROSIMILITÚDINE s.f. (Rar) Verosimilitate. — Din lat. **verosimilitudo, -inis.**

VERS, *versuri,* s.n. Unitate prozodică elementară, alcătuită dintr-unul sau mai multe cuvinte, potrivit unei scheme și determinată fie de cantitatea silabelor, fie de accent, fie de numărul silabelor; fiecare dintre rândurile care alcătuiesc strofele unei poezii; *p. ext.* (la pl.) poezie. — Din fr. **vers,** lat. **versus.**

VERSÁNT, *versanți,* s.m. Coastă a unui munte sau a unui deal; pantă. F Fiecare dintre suprafețele înclinate ale unui acoperiș. [Pl. și: (n.) *versante*] — Din fr. **versant.**

VERSÁT, -Ă, *versați, -te,* adj. (Despre oameni) Cu experiență, priceput, competent (într-un anumit domeniu). — Din fr. **versé.**

VERSATÍL, -Ă, *versatili, -e,* adj. (Despre oameni) Care își schimbă cu ușurință părerile; nehotărât, nestatornic, schimbător, instabil. — Din fr. **versatile,** lat. **versatilis.**

VERSATILITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi versatil. — Din fr. **versatilité.**

VERSÉT, *versete,* s.n. Paragraf, de obicei numerotat și cu înțeles de sine stătător, dintr-un text religios sau literar. — Din fr. **verset.**

VERSIFICÁ, *versífic,* vb. I. **1.** Tranz. A transpune un text (de proză), o temă etc. în versuri. **2.** Intranz. (Rar) A face, a scrie versuri; a versui. — Din fr. **versifier,** lat. **versificare.**

VERSIFICÁRE, *versificări,* s.f. Acțiunea de *a versifica* și rezultatul ei. — V. **versifica.**

VERSIFICÁT, -Ă, *versificați, -te,* adj. Scris sau transpus în versuri. — V. **versifica.**

VERSIFICATÓR, -OÁRE, *versificatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face versuri sau transpune ceva în versuri. F Poet minor (la care meșteșugul de a face versuri este mai evident decât inspirația poetică). — Din fr. **versificateur,** lat. **versificator, -oris.**

VERSIFICÁȚIE, *versificații,* s.f. (Mod de) dispunere a versurilor potrivit anumitor reguli prozodice, dintre care cele mai importante sunt cele ale rimei, ritmului și ale grupării strofice; arta de a face versuri; *p. ext.* poezie. — Din fr. **versification.**

VERSIÚNE, *versiuni,* s.f. **1.** Traducere a unei opere literare sau științifice dintr-o limbă în alta. G Loc. adj. și adv. *În versiune originală* = care nu a fost sau fără a fi tradus în altă limbă. **2.** Fiecare dintre formele unui text care a suferit modificări (în raport cu o formă considerată de bază). **3.** Manieră (personală) de a prezenta, de a interpreta o întâmplare, un fapt, o afirmație. **4.** Manoperă care constă în schimbarea poziției fătului în uter pentru a facilita nașterea. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **version.**

VERSLIBRÍSM s.n. (Livr.) Folosire a versului liber modern. — Din fr. **vers-librisme.**

VERSLIBRÍST, -Ă, *verslibriști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Poet modern care scrie versuri libere. **2.** Adj. Compus din versuri libere. — Din fr. **vers-libriste.**

VÉRSO, *versouri,* s.n. Fața a doua a unei pagini de hârtie sau a unei pagini scrise sau tipărite; dosul paginii; contrapagină. — Din fr. **verso,** lat. [folio] **verso.**

VERSÓR, *versori,* s.m. (Mat., Fiz.) Vector care are modulul egal cu unitatea. — Din fr. **verseur.**

VÉRSTĂ, *verste,* s.f. Unitate de măsură pentru distanțe folosită în trecut (mai ales în Rusia), egală cu 1,067 km. — Din rus. **versta.**

VERSUÍ, *versuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A versifica (**2**). — **Vers** + suf. *-ui.*

VERSUÍT, -Ă, *versuiți, -te,* adj. (Înv.) Scris în versuri. — V. **versui.**

VERSUITÓR, *versuitori,* s.m. (Înv.) Poet. [Pr.: *-su-i-*] — **Versui** + suf. *-tor.*

VERSURÉL, *versurele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *vers.* — **Vers** + suf. *-urel.*

VERTEBRÁL, -Ă, *vertebrali, -e,* adj. Care ține de vertebre, privitor la vertebre, alcătuit din vertebre; de sau din vertebre. — Din fr. **vertébral.**

VERTEBRÁT, -Ă, *vertebrați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are vertebre și schelet osos (sau cartilaginos) intern. **2.** S.n. (La pl.) Încrengătură de animale cu corpul diferențiat în cap, trunchi și coadă, cu schelet osos sau cartilaginos intern, al cărui ax principal este coloana vertebrală; (și la sg.) animal din această încrengătură. — Din fr. **vertébré,** lat. **vertebratus,** it. **vertebrato.**

VERTÉBRĂ, *vertebre,* s.f. Fiecare dintre oasele scurte, în formă de inel, care formează împreună coloana vertebrală la om și la animalele vertebrate și în care se află măduva spinării și anexele ei. — Din fr. **vertèbre,** lat. **vertebra.**

VÉRTEX s.n. **1.** (Anat.) Sinciput. **2.** (Mar.) Punctul ortodromei cu latitudinea cea mai ridicată. **3.** (Met.) Punctul cel mai vestic atins de traiectoria unui ciclon. — Din fr., lat. **vertex.**

VERTICÁL, -Ă, *verticali, -e,* adj. Care este orientat perpendicular pe un plan orizontal; care are direcția căderii corpurilor; (sens curent) care este orientat drept (în sus). G *Dreaptă verticală* = dreaptă care unește un punct de pe pământ cu zenitul respectiv. *Plan vertical* = **a)** (Geom.) plan care trece printr-o dreaptă verticală; **b)** (Astron.) plan care trece prin verticala locului. F (Substantivat, f.) Linie dreaptă care cade perpendicular pe un plan orizontal; direcția urmată de această linie. G *Verticala locului* = direcție determinată de poziția firului cu plumb aflat în stare de echilibru într-un

punct dat. F (Substantivat, n.) Semicerc al sferei cereşti care intersectează un plan determinat de verticala locului şi de un astru. F (Adesea adverbial) Care vine sau cade drept în jos (de la înălţime). — Din fr. **vertical.**

VERTICALITÁTE s.f. Poziţie verticală a ceva; însuşirea de a fi vertical. — Din fr. **verticalité.**

VERTICÍL, *verticile,* s.n. Mod de aşezare a florilor, a frunzelor sau a ramurilor în formă de cerc, la acelaşi nivel, în jurul unei axe. — Din fr. **verticille,** lat. **verticillus.**

VERTICILÁT, -Ă, *verticilaţi, -te,* adj. Aşezat în formă de verticil. — Din fr. **verticillé.**

VERTIGINÓS, -OÁSĂ, *vertiginoşi, -oase,* adj. Care se produce, se mişcă, se succedă cu mare viteză, cu rapiditate. — Din fr. **vertigineux,** lat. **vertiginosus.**

VERTÍJ, *vertijuri,* s.n. (Med.) Ameţeală. [Pl. şi: *vertije*] — Din fr. **vertige.**

VERÚCĂ, *veruce,* s.f. (Med.) Excrescenţă papilară provocată de un virus; neg, aluniţă. — Din lat. **verruca.**

VERUCÓS, -OÁSĂ, *verucoşi, -oase,* adj. (Med.; despre oameni şi părţi ale corpului lor) Plin de negi. F (Bot.; despre plante şi părţi ale lor) Acoperit cu protuberanţe mici, sferice, de forma unor negi. — Din lat. **verrucosus,** fr. **verruqueux.**

VÉRVĂ s.f. Însufleţire, avânt, imaginaţie, fantezie care animă pe cineva (fiind exprimată prin cuvinte); bogăţie verbală rezultată din această stare de spirit; volubilitate. G Expr. *A fi în* (sau *în) vervă* = **a**) a fi însufleţit, volubil, avântat; **b**) (despre sportivi, artişti etc.) a manifesta o formă deosebit de bună. — Din fr. **verve.**

VERVÉNĂ, *vervene,* s.f. (Bot.; franţuzism) Verbină. — Din fr. **verveine.**

VERZÁL, -Ă, *verzale,* adj. (Despre caractere tipografice, litere; adesea substantivat, f.) Majuscul; capital. — Din germ. **Versal.**

VERZĂTÚRĂ s.f. v. **verzitură.**

VERZÍŞ s.n. (Rar) Vegetaţie, verdeaţă, frunziş. — **Verde** + suf. *-iş* sau **verde** + **frunziş.**

VERZIŞOÁRĂ, *verzişoare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *varză.* **2.** (Iht.) Boiştean. — **Varză** + suf. *-işoară.*

VERZIŞÓR, -OÁRĂ, *verzişori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *verde.* **2.** S.m. Ostaş (cu uniformă de culoare verde) din vechea cavalerie românească. — **Verde** + suf. *-işor.*

VERZITÚRĂ, *verzituri,* s.f. Fruct necopt, verde. [Var.: **verzătúră** s.f.] — **Verde** + suf. *-itură.*

VERZÍU, -ÍE, *verzii,* adj. (Pop.) Verzui. — **Verde** + suf. *-iu.*

VERZÚI, -IE, *verzui,* adj. Care bate în verde; verziu. — **Verde** + suf. *-ui.*

VÉSEL, -Ă, *veseli, -e,* adj. **1.** (Despre fiinţe) Cu voie bună, bine dispus; voios. F (Despre manifestările oamenilor) Care exprimă voie bună, bună dispoziţie, voioşie. **2.** Care produce veselie, înveseleşte; desfătător, plăcut. **3.** Care se face cu voioşie, cu veselie. — Din sl. **veselŭ.**

VESÉLĂ s.f. Totalitatea vaselor folosite la masă. — Din fr. **vaisselle.**

VESELÍ, *veselesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) înveseli. — Din **vesel.**

VESELÍE, (**2**) *veselii,* s.f. **1.** Stare de bună dispoziţie, de voioşie. **2.** Manifestare, comportare care reflectă această stare. F Petrecere veselă cu mâncare şi cu băutură. — Din sl. **veselije.**

VESELÍRE, *veseliri,* s.f. (Pop.) Înveselire. — V. **veseli.**

VESELÍT, -Ă, *veseliţi, -te,* adj. (Pop.) Înveselit. — V. **veseli.**

VESELITÓR, -OÁRE, *veselitori, -oare,* adj. (Pop.) Înveselitor. — **Veseli** + suf. *-tor.*

VESMÁNT s.n. v. **veşmânt.**

VESPASIÁNĂ, *vespasiane,* s.f. (Livr.) Toaletă publică (pentru bărbaţi). [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **vespasienne.**

VESPERÁL, -Ă, *vesperali, -e,* adj. (Livr.) De seară, al serii. — Din fr. **vespéral.**

VEST s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus estului; *p. ext.* loc pe orizont, regiune unde apune Soarele; apus. F Nume generic dat unui loc, unei regiuni, unui stat aşezat spre apus (în special nume dat statelor din Apusul Europei şi din America de Nord); Apus, Occident. G (Adjectival) *Statele vest-europene.* — Din germ. **West.**

VESTÁLĂ, *vestale,* s.f. (La romani) Preoteasă care întreţinea focul sacru în templul zeiţei Vesta; *p. ext.* (azi livr.) femeie virtuoasă. — Din fr. **vestale,** lat. **vestalis.**

VÉSTĂ, *veste,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte scurt, fără mâneci şi fără guler, purtat de bărbaţi sub haină şi de femei peste bluză. — Din fr. **veste.**

VÉSTE, *veşti,* s.f. **1.** Fapt, întâmplare, noutate care se aduce sau ajunge la cunoştinţa cuiva; ştire, informaţie. G Loc. adv. *Fără (de) veste* = deodată, subit, pe neaşteptate. G Expr. *A da de veste* = a aduce la cunoştinţă, a înştiinţa, a vesti. *A prinde de veste* = a afla ceva (la timp). *Ce (mai) veste?* = ce (mai) e nou? ce noutăţi ştii? **2.** Zvon; *p. ext.* faimă, renume. G Expr. *A (i) se duce cuiva vestea* sau *a se duce vestea de ceva* = a ajunge foarte cunoscut, vestit, renumit. — Din sl. **vestĭ.**

VESTEJÍ vb. IV v. **veşteji.**

VESTEJÍRE s.f. v. **veştejire.**

VESTEJÍT, -Ă adj. v. **veştejit.**

VESTÍ, *vestesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A aduce la cunoştinţă, a face cunoscut; a înştiinţa, a anunţa, a informa. F A face să se prevadă; a prevesti. **2.** Refl. A-şi face cunoscută, simţită existenţa sau prezenţa. **3.** Refl. (Înv.) A deveni vestit, faimos. F Tranz. A socoti pe cineva drept..., a considera ca...; a aprecia. — Din **veste.**

VESTIÁR, *vestiare,* s.n. Garderobă (într-o clădire publică). F Mică încăpere la intrarea într-o locuinţă, unde se lasă paltoanele, pălăriile etc. F Încăpere într-un spital sau într-o întreprindere unde se lasă hainele în păstrare sau se îmbracă echipamentele de protecţie. [Pr.: *-ti-ar*] — Din fr. **vestiaire.**

VESTIBÚL, (**1**) *vestibuluri,* (**2**) *vestibule,* s.n. **1.** Antreu. **2.** Prima cavitate a urechii interne. [Acc. şi: *vestíbul*] — Din fr. **vestibule,** lat. **vestibulum.**

VESTIBULÁR, -Ă, *vestibulari, -e,* adj. (Anat.) Care se referă la vestibul (**2**). — Din fr. **vestibulaire.**

VÉSTIC, -Ă, *vestici, -ce,* adj. Care aparţine vestului, privitor la vest, care se află la vest; apusean; occidental. — **Vest** + suf. *-ic.* Cf. germ. w e s t i s c h .

VESTÍGIU, *vestigii,* s.n. Urmă din trecut; rămăşiţă a ceva vechi, dispărut de mult (şi care prezintă o importanţă documentară, culturală etc.). — Din fr. **vestige,** lat. **vestigium.**

VESTIMENTÁR, -Ă, *vestimentari, -e,* adj. Care ţine de veşminte, privitor la veşminte, al veşmintelor. — Din fr. **vestimentaire.**

VESTIMENTÁŢIE s.f. Îmbrăcăminte. — **Vestmânt** + suf. *-aţie* (după it. *vestimenta).*

VESTÍRE, *vestiri,* s.f. Acţiunea de *a vesti* şi rezultatul ei; înştiinţare, comunicare; ştire, veste. F Indicaţie, semn, indiciu. — V. **vesti.**

VESTÍT, -Ă, *vestiţi, -te,* adj. Care se bucură de renume; celebru, renumit, faimos. — V. **vesti.**

VESTITÓR, -OÁRE, *vestitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care vesteşte; care prevesteşte. **2.** S.m. şi f. Persoană care duce şi aduce veşti, care anunţă sau care prezice; (pop.) persoană care însoţeşte pe nuntaşi (făcând anunţurile). — **Vesti** + suf. *-tor.*

VESTMÁNT s.n. v. **veşmânt.**

VESTÓN, *vestoane,* s.n. Haină (de uniformă). — Din fr. **veston.**

VÉŞCĂ, *veşti,* s.f. Coajă de copac din care se face marginea circulară a sitelor, cercul din jurul pietrelor de moară şi al râşniţelor etc.; *p. ext.* obiect făcut din această coajă (mai ales sită). — Din ucr. **večka.**

VEŞMÁNT, *veşminte,* s.n. Nume generic pentru un obiect de îmbrăcăminte; (la pl.) totalitatea obiectelor care formează îmbrăcămintea cuiva. F (La pl.) Odăjdii. [Var.: **veştmánt, vestmánt, vesmánt** s.n.] — Lat. **vestimentum.**

VÉŞNIC, -Ă, *veşnici, -ce,* adj. Care există de totdeauna şi va exista întotdeauna; etern. G *Somnul cel veşnic* = moartea. F (Prin exagerare) Care are durată lungă; continuu, permanent. F (Adverbial) Întruna, mereu, necontenit. [Var.: (înv. şi pop.) **vécinic, -ă** adj.] — Din sl. **věčinŭ.**

VEŞNICÍE, *veşnicii,* s.f. Durată care nu are nici început, nici sfârşit, care nu se supune niciunei determinări temporale; eternitate, vecie. G Loc. adv. *Pe* (sau *pentru) veşnicie* = pentru totdeauna. F Durată nelimitată în viitor. F (Prin exagerare) Perioadă foarte lungă. [Var.: (înv. şi pop.) **vecinicíe** s.f.] — **Veşnic** + suf. *-ie.*

VÉŞTED, -Ă, *veştezi, -de,* adj. **1.** (Despre plante sau părţi ale lor) Care şi-a pierdut prospeţimea, seva; ofilit. F (Despre locuri, suprafeţe etc.) Pe care vegetaţia şi-a pierdut prospeţimea, s-a ofilit. F Fig. Lipsit de culoare, mohorât. **2.** Fig. (Despre oameni şi despre părţi ale corpului lor) Lipsit de vlagă, de vioiciune; ofilit. **3.** (Despre culori) Lipsit de strălucire; palid, şters, mort. — Lat. ***vescidus** (<*vescus).*

VEŞTEJÍ, *veştejesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină veşted (**1**); a (se) ofili. **2.** Refl. şi intranz. Fig. (despre oameni) A-şi pierde forţa, vigoarea, vioiciunea; *p. ext.* a îmbătrâni, a (se) trece. **3.** Tranz. Fig. A stigmatiza, a dezaproba, a înfiera. F A păta, a dezonora. [Var.: **vestejí,** (pop.) **veştezí** vb. IV] — Din **veşted.**

VEŞTEJÍRE, *veştejiri,* s.f. Faptul de *a (se) veşteji.* [Var.: **vestejíre** s.f.] — V. **veşteji.**

VEŞTEJÍT, -Ă, *veştejiţi, -te,* adj. Veşted. [Var.: **vestejít, -ă,** (pop.) **veştezít, -ă** adj.] — V. **veşteji.**

VEŞTEZÍ vb. IV v. **veşteji.**

VEŞTEZÍT, -Ă adj. v. **veştejit.**

VEŞTMÁNT s.n. v. **veşmânt.**

VETERÁN, -Ă, *veterani, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. Ostaş roman liberat după terminarea serviciului militar şi care obţinea la liberare o serie de privilegii. **2.** S.m. Soldat (în vârstă) care a participat la unul sau mai multe războaie. **3.** S.m. şi f. Persoană (în vârstă) care a activat şi s-a remarcat vreme

îndelungată într-o acțiune (de mare răspundere), într-o instituție etc. — Din fr. **vétéran,** lat. **veteranus.**

VETERINÁR, -Ă, *veterinari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care se referă la prevenirea, combaterea și vindecarea bolilor de care suferă animalele (domestice). **2.** Adj., s.m. (Medic, tehnician, agent) care practică medicina veterinară (**1**). — Din fr. **vétérinaire,** lat. **veterinarius.**

VÉTO, *vetouri,* s.n. (Și în sintagma *drept de veto*) Drept al unei persoane, al unui stat etc. de a se opune adoptării unei propuneri sau unei hotărâri discutate în organizația din care face parte; formulă prin care se exercită acest drept. — Din lat., fr. **veto.**

VÉTRELĂ, *vetrele,* s.f. (Înv. și pop.) Pânză (de corabie); *p. ext.* corabie. [Var.: **vétrilă** s.f.] — Din sl. **vętrilo.**

VETRÍCE, *vetrice,* s.f. **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina înaltă, cu flori galbene-aurii dispuse în corimb *(Chrysanthemum vulgare).* **2.** (Entom.; reg.) Efemeră. — Cf. sb. v r a t i č.

VÉTRILĂ s.f. v. **vetrelă.**

VETRIȘOÁRĂ, *vetrișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vatră;* vetriță. — **Vatră** + suf. *-işoară.*

VETRÍȚĂ, *vetrițe,* s.f. Vetrișoară. — **Vatră** + suf. *-iță.*

VETÚST, -Ă, *vetuști, -ste,* adj. Care are un aspect învechit, arhaic sau demodat; uzat. — Din fr. **vétuste,** lat. **vetustus.**

VETUSTÁTE s.f. (Livr.) Vechime, bătrânețe. F Stare de deteriorare provocată de trecerea timpului. — Din fr. **vétuste,** lat. **vetustas, -atis.**

VETUSTÉȚE s.f. (Livr.) Vetustate. — **Vetust** + suf. *-ețe* (după fr. *vétusté).*

VÉVERIȚĂ, *veverițe,* s.f. Mamifer rozător arboricol, de talie mică, cu blană roșcată sau neagră pe spate și albă pe piept, cu coada lungă și stufoasă *(Sciurus vulgaris).* F Epitet dat unei fete vioaie, zglobii. — Din sl. **věverica.**

VEXÁ, *vexez,* vb. I. Tranz. A răni pe cineva în amorul său propriu; a jigni, a ofensa; *p. ext.* a contraria. — Din fr. **vexer,** lat. **vexare.**

VEXÁT, -Ă, *vexați, -te,* adj. (Livr.) Rănit în amorul său propriu, jignit, ofensat; *p. ext.* contrariat. — V. **vexa.**

VEXATÓRIU, -IE, *vexatorii,* adj. (Livr.) Care vexează, contrariază; jignitor, ofensator. — Din fr. **vexatoire.**

VEXÁȚIE s.f. v. **vexațiune.**

VEXAȚIÚNE, *vexațiuni,* s.f. (Livr.) Faptul de a vexa; vorbă, faptă, atitudine care supără, jignește, contrariază. [Pr.: *-ți-u-.* — Var.: **vexáție**] — Din fr. **vexation,** lat. **vexatio, -onis.**

VEXÍL, *vexile,* s.n. (Bot.) Petală superioară a florilor leguminoaselor. [Pl. și: *vexiluri*] — Din fr. **vexille.**

VEZETÉU s.m. v. **vizitiu.**

VEZICÁL, -Ă, *vezicali, -e,* adj. Care ține de vezică, privitor la vezică; al vezicii, de vezică. — Din fr. **vésical,** lat. **vesicalis.**

VEZICÁNT, -Ă, *vezicanți, -te,* adj. (Despre substanțe și medicamente) Care produce vezicule pe piele. — Din fr. **vésicant.**

VEZICÁT, -Ă, *vezicați, -te,* adj. Cu băsici. — De la **vezică.**

VEZICATÓR, -OÁRE, *vezicatori, -oare,* adj., s.n. (Substanță, medicament) care produce vezicule pe piele; vezicant. — Din fr. **vésicatoire.**

VEZICÁȚIE, *vezicații,* s.f. Acțiunea unui vezicant. — Din fr. **vésication.**

VEZÍCĂ, *vezici,* s.f. **1.** Organ cavitar care colectează temporar unele produse de excreție sau de secreție, pe care apoi le evacuează prin contracția fibrelor musculare din structura sa. **2.** (În sintagma) *Vezică înotătoare* = organ al peștilor în formă de pungă, dezvoltat din intestin și umplut cu gaze, care servește la echilibru, la ridicarea și la coborârea în apă etc. — Din lat. **vesica.**

VEZICULÁR, -Ă, *veziculari, -e,* adj. În formă de veziculă. — Din fr. **vésiculaire.**

VEZÍCULĂ, *vezicule,* s.f. Formațiune anatomică în formă de pungă membranoasă, care îndeplinește diferite funcții organice. G *Veziculă biliară* = rezervor temporar al bilei[1] situat în fosa colecistului de pe fața inferioară a ficatului; colecist. — Din fr. **vésicule,** lat. **vesicula.**

VEZICULÓS, -OÁSĂ, *veziculoși, -oase,* adj. Cu vezicule. — Din fr. **vésiculeux,** lat. **vesiculosus.**

VEZUVIÁN s.n. Silicat natural hidratat de calciu și de aluminiu. [Pr.: *-vi-an*] — Din germ. **Vesuvian.**

VÍA[1] prep. (Indică o rută, un itinerar) Pe drumul, pe direcția; (trecând) prin... — Din fr., lat. **via.**

VIÁ[2], *viez,* vb. I. Intranz. (Înv.) A avea viață; a trăi, a vieți, a exista. F (Despre sentimente, gesturi, atitudini etc.) A dura, a dăinui. — Lat. **vivere.**

VIÁBIL, -Ă, *viabili, -e,* adj. Care prezintă condițiile, calitățile necesare pentru a dura, a se menține, a se dezvolta. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viable.**

VIABILITÁTE s.f. Faptul, calitatea de a fi viabil. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viabilité.**

VIADÚCT, *viaducte,* s.n. Construcție de piatră, de beton sau de metal care susține o cale de comunicație terestră, traversând o vale la mare înălțime. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viaduc,** germ. **Viadukt.**

VIAGÉR, -Ă, *viageri, -e,* adj. (Despre drepturi, rente, pensii) De care se bucură cineva toată viața, dar care nu este transmisibil urmașilor. [Pr.: *vi-a-* . — Var.: **viajér, -ă** adj.] — Din fr. **viager.**

VIAJÉR, -Ă adj. v. **viager.**

VIÁȚĂ, *vieți,* s.f. **1.** Sinteză a proceselor biologice, fizice, chimice, mecanice care caracterizează organismele; faptul de a fi viu; stare a ceea ce este viu. G Loc. adj. *Plin de viață* sau *cu viață* = energic, viguros, vioi; vesel. *Fără (pic de) viață* = fără vlagă, fără vigoare. *De viață* = vesel, sociabil; căruia îi place să petreacă. G Loc. adj. și adv. *Pe viață și pe moarte* = în chip deznădăjduit; cu înverșunare, din toate puterile, cu riscul vieții. G Loc. adv. *Cu viață* = **a)** în mod vioi, avântat, viu; **b)** viu, teafăr. *Cu prețul vieții* = cu orice risc. G Expr. *A fi în viață* = a trăi. *A trece* (sau *a se trece) din viață* = a muri. *A aduce* (pe cineva) *la viață* = a face (pe cineva) să-și recapete cunoștința, sănătatea; a însănătoși. *A fi între viață și moarte* = a fi în pericol să moară. *A mântui* (cuiva) *viața* = a scăpa (pe cineva) dintr-o mare primejdie, a salva de la moarte. *A-și pune viața în primejdie* (sau *la mijloc)* = a face ceva cu riscul vieții, a risca foarte mult. *A lua* (sau *a căpăta) viață* = a lua ființă, a se naște; a se produce. F Epitet dat unei ființe iubite, care reprezintă totul în existența cuiva. F Existență umană, petrecere a omului pe Pământ. G Expr. *Când ți-e viața mai dragă* = când nici nu te aștepți, când nici nu te gândești. F Ansamblul fenomenelor biologice (creștere, metabolism, reproducere etc.) pe care le prezintă organismele animale sau vegetale de la naștere până la moarte. F Fig. Vietate, ființă; *spec.* om. **2.** (În concepțiile religioase; determinat prin „de apoi", „de veci" etc.) Existență de dincolo de moarte. **3.** Mod, fel, ansamblu de condiții materiale și morale ori mediu în care se desfășoară existența unei ființe sau a unei colectivități; totalitatea actelor săvârșite de cineva în timpul existenței sale. F Ceea ce este necesar pentru existența zilnică a cuiva; trai (zilnic). **4.** Timp cuprins între nașterea și moartea cuiva; șirul evenimentelor întâmplate în acest timp. G Loc. adj. și adv. *Pe viață* = (care este) pentru tot timpul cât trăiește cineva. *Din viață* = (care este) din timpul când trăiește (cineva), când este încă viu. G Loc. adv. *În viața mea* (sau *ta, lui* etc.) = (în construcții negative) niciodată. G Expr. *O viață de om* = vreme foarte îndelungată. F Biografie (relatată oral sau în scris). — Lat. ***vivitia** (<*vivus).*

VIBRÁ, *vibrez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre corpuri sau medii) A se mișca oscilatoriu și periodic în jurul poziției sale de echilibru; a avea vibrații; a tremura, a trepida; *p. ext.* a produce sunete. F (Despre sunete) A răsuna. F (Despre voce) A avea o sonoritate tremurătoare, a exprima o emoție puternică prin tremuratul sunetelor pe care le articulează. **2.** Fig. A pâlpâi. **3.** Fig. (Despre oameni) A fi emoționat puternic, a fremăta, a palpita (sub impresia unei emoții). — Din fr. **vibrer,** lat. **vibrare.**

VIBRAFÓN, *vibrafoane,* s.n. Instrument muzical de percuție asemănător cu xilofonul, în care sunetele produse de niște lame metalice sunt prelugite cu ajutorul unor tuburi de rezonanță. — Din fr. **vibraphone.**

VIBRÁNT, -Ă, *vibranți, -te,* adj. **1.** Care vibrează, vibrator; *p. ext.* care produce sunete. G *Consoană vibrantă* (și substantivat, f.) = consoană lichidă care se realizează printr-o succesiune rapidă de închideri și deschideri ale canalului fonator, determinată de vibrarea părții superioare a glotei, a uvulei, a vălului palatin sau a vârfului limbii. **2.** Fig. Care exprimă, trădează sau produce o emoție puternică; emoționant, impresionant, patetic. — Din fr. **vibrant.**

VIBRÁRE, *vibrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a vibra* și rezultatul ei. **2.** Operație de îndesare a materialelor granulare sau păstoase de construcție cu ajutorul vibratorului; vibrație. — V. **vibra.**

VIBRATÍL, -Ă, *vibratili, -e,* adj. Care vibrează; care poate avea vibrații. — Din fr. **vibratile.**

VIBRÁTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu vibrații. F (Substantivat, n.) Bucată (sau parte dintr-o bucată) muzicală astfel executată. G *Vibrato vocal* = modulație a vocii umane (de frecvență, de amplitudine, de spectru) de foarte joasă frecvență. — Cuv. it.

VIBRATÓR, -OÁRE, *vibratori, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care vibrează, care produce vibrații, vibrant. **II.** S.n. **1.** Aparat care produce oscilații (electromagnetice, mecanice etc.) F Întrerupător electromagnetic automat care produce oscilații slabe de înaltă frecvență; dispozitiv cu întrerupere mecanică, folosit pentru transformarea curentului continuu în curent alternativ monofazat; lamă metalică vibrantă care întrerupe un curent electric la comanda unui electromagnet, folosită la soneriile electrice. F Dispozitiv de apel pentru telefonul unui abonat. **2.** Aparat care servește la îndesarea prin vibrare (**2**) a unui material. — **Vibra** + suf. *-tor.*

VIBRÁȚIE, *vibrații,* s.f. **1.** Mișcare oscilatorie periodică a unui corp sau a particulelor unui mediu, efectuată în jurul unei poziții de echilibru, cu frecvență relativ înaltă; oscilație. **2.** Vibrare (**2**). **3.** Fig. Emoție puternică,

înfiorare, freamăt. [Var.: **vibraţiúne** s.f.] — Din fr. **vibration,** lat. **vibratio, -onis.**

VIBRAŢIÚNE s.f. v. **vibraţie.**

VIBRIÓN, *vibrioni,* s.m. Tip de bacterie în formă de virgulă şi cu cili, cuprinzând specii saprofite şi patogene. [Pr.: *-bri-on*] — Din fr. **vibrion.**

VIBRIÓZĂ s.f. (Med.) Boală infecţioasă a taurinelor şi a ovinelor, provocată de vibrioni. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **vibriose.**

VIBRÍSĂ s.f. (Anat.) Părul din nările omului. F Mustăţi (la unele mamifere). — Din fr. **vibrisse,** lat. **vibrissae.**

VIBROFORÉZĂ, *vibroforeze,* s.f. Instalaţie de foraj care acţionează prin vibraţie. — **Vibr**[aţie] + **foreză.**

VIBROGRÁF, *vibrografe,* s.n. Aparat, dispozitiv pentru măsurarea şi înregistrarea valorilor unor vibraţii. — Din fr. **vibrographe.**

VIBROLAMINÁRE, *vibrolaminări,* s.f. (Constr.) Confecţionare a panourilor mari de beton armat cu ajutorul unei instalaţii care laminează şi vibrează concomitent betonul. — **Vibra** + **laminare.**

VIBROMASÁJ, *vibromasaje,* s.n. Masaj pe bază de vibraţii (electrice). — Din fr. **vibromassage.**

VIBROMÉTRU, *vibrometre,* s.n. (Fiz.) Instrument de măsurare a vitezei sau acceleraţiei vibratorii a unui corp. — Din fr. **vibromètre.**

VIBROSCÓP, *vibroscoape,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea simultană a amplitudinii, frecvenţei şi fazei vibraţiilor. — Din fr. **vibroscope.**

VIBROTERAPÍE s.f. (Med.) Seismoterapie. — Din fr. **vibrothérapie.**

VICÁR, *vicari,* s.m. Preot sau episcop care ţine locul unui demnitar bisericesc de rang mai înalt. — Din fr. **vicaire,** lat. **vicarius.**

VICARIÁNT, -Ă, *vicarianţi, -te,* adj. (Anat.; despre organe) Care exercită o funcţie compensatorie, putând chiar să se substituie altui organ. [Pr.: *-ri-ant*] — Din fr. **vicariant.**

VICARIÁT, (**2**) *vicariate,* s.n. **1.** Funcţia sau demnitatea de vicar; timpul cât un vicar exercită această funcţie. **2.** Reşedinţa vicarului. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **vicariat.**

VICE- Element de compunere însemnând „adjunct", „subordonat imediat", care serveşte la formarea unor substantive-nume de grade, de funcţii, de titluri sau de persoane care le poartă. — Din fr. **vice-,** lat. **vice.**

VICEAMIRÁL, *viceamirali,* s.m. Grad în marina militară, inferior amiralului şi superior contraamiralului, corespunzător generalului-locotenent din armata terestră; persoană care are acest grad. [Pr.: *-ce-a-*] — Din fr. **vice-amiral.**

VICECAMPIÓN, -OÁNĂ, *vicecampioni, -oane,* s.m. şi f. Persoană care se clasează pe locul al doilea într-un campionat. [Pr.: *-pi-on*] — **Vice-** + **campion** (după fr. *vice-champion).*

VICECANCELÁR, *vicecancelari,* s.m. Persoană care ţine locul unui cancelar în absenţa acestuia; titlu, funcţie, deţinută de această persoană. — **Vice-** + **cancelar** (după fr. *vice-chancelier).*

VICECÓMITE, *vicecomiţi,* s.m. (În Evul Mediu, în Transilvania) Dregător subordonat comitelui şi numit de către acesta; persoană care purta acest titlu. — **Vice-** + **comite.**

VICECÓNSUL, *viceconsuli,* s.m. Persoană care înlocuieşte pe consul când acesta lipseşte sau care îndeplineşte funcţia de consul într-un oraş unde nu există consulat; titlu, funcţie deţinută de această persoană. — Din fr. **vice-consul.**

VICECONSULÁT, (**2**) *viceconsulate,* s.n. **1.** Funcţie de viceconsul. **2.** Reşedinţa viceconsulului. — Din fr. **vice-consulat.**

VICEGUVERNATÓR, *viceguvernatori,* s.m. Locţiitor al unui guvernator în absenţa acestuia; titlu, funcţie deţinută de această persoană. — **Vice-** + **guvernator** (după fr. *vice-gouverneur).*

VICEPREŞEDÍNTE, -Ă, *vicepreşedinţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care ţine locul unui preşedinte când acesta lipseşte; locţiitor de preşedinte; titlu, funcţie deţinută de această persoană. — **Vice-** + **preşedinte** (după fr. *vice-président).*

VICERÉGE, *viceregi,* s.m. Persoană care guvernează o colonie sau o provincie (care depinde de alt stat) în numele unui rege; titlu, funcţie deţinută de această persoană. — **Vice-** + **rege** (după fr. *vice-roi).*

VICEVÉRSA adv. Inversând rolurile, situaţiile; invers; reciproc. — Din fr., lat. **vice versa.**

VICIÁ, *viciez,* vb. I. Tranz. **1.** A strica, a altera puritatea aerului. F Tranz. şi refl. Fig. A (se) corupe, a (se) deprava. **2.** (Jur.) A face ca un act, o clauză etc. să fie nule, defectuoase. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **vicier.**

VICIÁBIL, -Ă, *viciabili, -e,* adj. Care se poate vicia. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **viciable.**

VICIÁT, -Ă, *viciaţi, -te,* adj. **1.** (Despre aer) Devenit impropriu pentru respiraţie; stricat, infectat, alterat. F Fig. Depravat, desfrânat, corupt. **2.** (Jur.; despre acte, dispoziţii etc.) Care a devenit nul (din cauza unor vicii). [Pr.: *-ci-at.* — Var.: (înv.) **viţiát, -ă** adj.] — V. **vicia.**

VICIÉRE, *vicieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) vicia* şi rezultatul ei; stricare, alterare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **vicia.**

VICINÁL, -Ă, *vicinali, -e,* adj. (Despre drumuri şi căi ferate) Care leagă localităţi (rurale) vecine. — Din fr. **vicinal.**

VICIÓS, -OÁSĂ, *vicioşi, -oase,* adj. **1.** Care are defecte (de construcţie, de funcţionare etc.); defectuos. F Fig. (Adesea substantivat) Plin de vicii morale, de comportare, de caracter; depravat, destrăbălat, corupt. **2.** (Jur.; despre acte, dispoziţii etc.) Cu vicii de formă sau de fond. [Pr.: *-ci-os.* — Var.: (înv.) **viţiós, -oásă** adj.] — Din fr. **vicieux**, it. **vizioso.**

VICISITÚDINE, *vicisitudini,* s.f. Concurs de împrejurări grele, nefavorabile pentru cineva; *p. ext.* necaz, suferinţă. — Din fr. **vicissitude,** lat. **vicissitudo, -inis.**

VÍCIU, *vicii,* s.n. **1.** Defect, cusur, neajuns (de construcţie, de funcţionare etc.) G *Viciu de conformaţie* = dispoziţie anormală a unor părţi sau organe ale corpului; diformitate fizică. F Fig. Pornire nestăpânită şi statornică spre rău, apucătură rea, patimă; desfrâu, dezmăţ, destrăbălare. **2.** Neîndeplinire a unor condiţii legale de formă sau de conţinut în întocmirea actelor, clauzelor etc. juridice, care duce la anularea valorii acestora. [Var.: (înv.) **viţiu** s.n.] — Din fr. **vice,** lat. **vitium.**

VICLEÁN, -Ă, *vicleni, -e,* adj. (Adesea substantivat). **1.** Care se poartă, vorbeşte fără sinceritate, ascunzându-şi adevăratele intenţii (reprobabile); făţarnic, ipocrit, perfid; (cu sens atenuat) şiret, şmecher, isteţ. **2.** (Pop.) Rău, crud, neîndurător, hain. **3.** (Înv.) Care îşi calcă credinţa sau cuvântul; necredincios; trădător. F (Rar) Care nu crede în învăţăturile religiei creştine; păgân. F (Substantivat, m.) Duh necurat, drac. [Var.: (înv.) **hicléan, -ă** adj.] — Din magh. **hitlen.**

VICLEÍM, *vicleimuri,* s.n. Veche dramă populară de origine creştină reprezentând naşterea lui Isus Hristos, jucată la ţară, în perioada Crăciunului, de către flăcăi costumaţi. — Din sl. **Vitleemŭ.**

VICLENÍ, *viclenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A se purta ca un viclean; a unelti (pe ascuns) contra cuiva. **2.** Tranz. (Înv.) A trăda, a înşela. F A ispiti, a iscodi. — Din **viclean.**

VICLENÍE, *viclenii,* s.f. Însuşirea de a fi viclean; faptă, comportare de om viclean; perfidie, ipocrizie, falsitate, vicleşug. F (Jur.) Dol. F (Cu sens atenuat) Şiretenie, şmecherie, şiretlic; stratagemă. — **Viclean** + suf. *-ie.*

VICLEŞÚG, *vicleşuguri,* s.n. Viclenie, şiretlic. — Din magh. **hitlenség.**

VICÓNTE, *viconţi,* s.m. Titlu de noblеţe ereditar, inferior contelui şi superior baronului; persoană care poartă acest titlu. — Din fr. **vicomte.**

VICONTÉSĂ, *vicontese*, s.f. Soţie sau fiică a unui viconte. — Din fr. **vicomtesse.**

VÍCTIMĂ, *victime*, s.f. **1.** Persoană care suferă chinuri fizice sau morale ca urmare a greşelilor sale sau ale altora ori a unor catastrofe naturale. **2.** Persoană care suferă un prejudiciu ori o atingere a vieţii, sănătăţii sau integrităţii sale fizice ca urmare a unei fapte ilicite săvârşite de altcineva. **3.** (În Antichitate) Animal sau om care era sacrificat unui zeu. — Din fr. **victime,** lat. **victima.**

VICTIMIZÁ, *victimizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină victimă. — **victimă** + suf. *iza.*

VICTORIÁN, -Ă, *victorieni, -e,* adj. Care se referă la epoca istoriei engleze corespunzătoare domniei reginei Victoria. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **victorien,** engl. **victorian.**

VICTÓRIE, *victorii,* s.f. **1.** Succes repurtat asupra inamicului într-un război, într-o bătălie, într-o revoluţie (armată); biruinţă, izbândă. **2.** Succes obţinut într-o competiţie sportivă, într-un concurs, la un examen etc. **3.** Triumf al unei idei, al unei teorii, al unei politici asupra altora opuse. **4.** Rezultat deosebit de bun obţinut într-un domeniu de activitate. — Din lat. **victoria.**

VICTORIÓS, -OÁSĂ, *victorioşi, -oase,* adj. Care a obţinut o victorie; învingător, biruitor, triumfător; câştigător. F Care exprimă mândria succesului obţinut. *Aer victorios.* [Pr.: *-ri-os*] — Din lat. **victoriosus,** fr. **victorieux.**

VID, -Ă, (**1**) *vizi, vide,* adj., (**2**) *viduri,* s.n. **1.** Adj. (Despre un spaţiu) Care nu conţine nimic; care nu conţine aer sau alt gaz; care nu este ocupat, locuit; pustiu. F Fig. Lipsit de orice gânduri, de orice idei. **2.** S.n. Spaţiu lipsit de orice corp material sau în care particulele materiale existente sunt extrem de rarefiate. G Loc. adv. *În vid* = **a)** în gol; **b)** cu privirea fixă, fără ţintă; **c)** zadarnic, fără rezultat, în van. F Fig. Pierdere ireparabilă. — Din fr. **vide.**

VIDÁ, *videz,* vb. I. Tranz. (Fiz.) A realiza vid într-un spaţiu închis. — Din fr. **vider.**

VIDANJÁ, *vidanjez,* vb. I. Tranz. A goli, a curăţa haznalele, gurile de scurgere etc. — Din fr. **vidanger.**

VIDANJÁRE, *vidanjări,* s.f. Acţiunea de *a vidanja* şi rezultatul ei. — V. **vidanja.**

VIDANJÓR, *vidanjori,* s.m. Lucrător care evacuează, curăţă haznalele, gurile de scurgere etc. — Din fr. **vidangeur.**

VIDÁRE, *vidări,* s.f. Acţiunea de *a vida* şi rezultatul ei. — V. **vida.**

VÍDEO-[1], Element de compunere care înseamnă „imagine”. [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **video-.**

VÍDEO[2] adj. invar., (**2**) *videouri,* s.n. **1.** Adj. invar. Care se referă la sistemele de transmitere și de înregistrare a imaginii. **2.** S.n. Aparatură pentru înregistrarea, transmisia și reproducerea imaginii. [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **vidéo,** engl. **video.**

VIDEOCÁMERĂ, *videocamere,* s.f. Cameră pentru înregistrări video. [Pr.: *-de-o-*] — **Video[1]- + cameră.**

VIDEOCAPTÓR, *videocaptoare,* s.n. (În sintagma) *Tub videocaptor* = tub analizor de imagine, esențial în sistemul de televiziune pentru transformarea imaginii în semnale electrice. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéocapteur.**

VIDEOCASÉTĂ, *videocasete,* s.f. Casetă care conține bandă magnetică pe care se pot înregistra imagini și sunete însoțitoare. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videocassette,** fr. **vidéocassette.**

VIDEOCASETOFÓN, *videocasetofoane,* s.n. Aparat pentru înregistrarea și redarea videocasetelor. [Pr.: *-de-o-*] — **Video[1]- + casetofon.**

VIDEOCLÍP, *videoclipuri,* s.n. Scurt film video, cu caracter artistic sau publicitar, turnat în sistemul video[2]. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéo- + clip.**

VIDEODÍSC, *videodiscuri,* s.n. Disc care permite vizionarea unui program (de imagine și sunet) preînregistrat, pe ecranul unui televizor obișnuit. [Pr.: *-de-o*] — Din engl. **videodisc,** fr. **vidéodisque.**

VIDEOFÓN, *videofoane,* s.n. Videotelefon. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videophone,** fr. **vidéophone.**

VIDEOFÓNIC, -Ă, *videofonici, -ce,* adj. Referitor la videofon, prin videofon. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videophonic,** fr. **vidéophonique.**

VIDEOFONÍE s.f. Termen folosit pentru transmisia simultană a imaginii și a sunetului. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videophony,** fr. **vidéophonie.**

VIDEOFRECVÉNȚĂ, *videofrecvențe,* s.f. Fiecare dintre frecvențele cuprinse în spectrul semnalului de imagine al unui canal de televiziune. [Pr.: *-de-o-*] — Din germ. **Videofrequenz,** fr. **vidéofrequence.**

VIDEOMAGNÉTIC, -Ă, *videomagnetici, -ce,* adj. Referitor la înregistrarea imaginii pe bandă magnetică. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéomagnetique.**

VIDEOMAGNETOFÓN, *videomagnetofoane,* s.n. Aparat pentru înregistrarea și redarea imaginii și sunetului însoțitor înregistrate pe bandă magnetică. [Pr.: *-de-o-*] — **Video[1]- + magnetofon.**

VIDEOTÉCĂ, *videoteci,* s.f. **1.** Mobilă specială cu rafturi pentru păstrat videocasete. **2.** Încăpere, sală în care se păstrează și se vizionează videocasete. **3.** Colecție de videocasete. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéotheque.**

VIDEOTELEFÓN, *videotelefoane,* s.n. Sistem de comunicații telefonice care permite interlocutorilor să se vadă reciproc în timpul convorbirii; videofon. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videotelephone,** fr. **vidéo-téléphone.**

VIDICÓN, *vidicoane,* s.n. Tub analizor de imagine folosit în captarea imaginii pentru televiziune acolo unde se dispune de iluminări puternice. — Din fr., engl. **vidicon.**

VÍDMĂ, *vidme,* s.f. (Reg.) **1.** Arătare, fantomă, nălucă, stafie. **2.** Vrăjitoare. G *Vidma pădurii* = mama-pădurii. — Din ucr. **vid'ma.**

VÍDRĂ, *vidre,* s.f. Mamifer carnivor cu corpul acoperit cu blană deasă, casta-nie-roșcată, cu degetele picioarelor unite printr-o pieliță; lutră *(Lutra vulgaris).* F Blana prelucrată a acestui animal; lutru. — Din sl. **vydra,** bg., sb. **vidra.**

VIDUITÁTE s.f. (În sintagma) *Termen de viduitate* = timpul cât o femeie văduvă nu poate contracta o nouă căsătorie. [Pr.: *-du-i-*] — Din fr. **viduité,** lat. **viduitas, -atis.**

VÍE, *vii,* s.f. **1.** Teren plantat cu viță (**I**); plantație de viță. **2.** Viță (**I**). — Lat. **vinea.**

VIÉLĂ, *viele,* s.f. Vechi instrument muzical cu coarde, folosit de trubaduri, la care vibrarea coardelor se realiza printr-o manivelă. [Pr.: *vi-e-*] — Din fr., it. **vielle.**

VIÉR[1], *vieri,* s.m. (Rar) Podgorean, viticultor. F Îngrijitor, păzitor de vie. — **Vie** + suf. *-ar.*

VIER[2], *vieri,* s.m. **1.** Porc necastrat. **2.** Porc mistreț mascul. — Lat. **verres.**

VIEREÁSĂ, *vierese,* s.f. Soția vierului[1]; îngrijitoare, paznică de vie [Pr.: *vi-e-*] — **Vier[1]** + suf. *-easă.*

VIERÍT s.n. (Rar) Ocupația vierului[1]; viticultură. [Pr.: *vi-e-*] — **Vier[1]** + suf. *-it.*

VIERMÁR, *viermare,* s.n. (Rar) Viermărie. — **Vierme** + suf. *-ar.*

VIERMĂNÁR, *viermănari,* s.m. Insectă de forma unei muște, cu capul de culoare galbenă, care se hrănește cu resturi de carne sau de materii vegetale intrate în putrefacție *(Sarcophaga carnaria).* — Din **vierme.**

VIERMĂNÓS, -OÁSĂ, *viermănoși, -oase,* adj. (Mai ales despre fructe) Cu viermi, mâncat de viermi. — Lat. **verminosus.**

VIERMĂNOȘÁ, pers. 3 *viermănoșează*, vb. I. Refl. (Mai ales despre fructe) A se umple sau a fi plin de viermi. — Din **viermănos.**

VIERMĂRÁIE s.f. Viermărie. — **Vierme** + suf. *-ăraie.*

VIERMĂRÍE, *viermării,* s.f. Mulțime de viermi; forfoteală de viermi; viermăraie, viermăt, viermar. — **Vierme** + suf. *-ărie.*

VIÉRMĂT s.n. (Reg.) Viermărie. F Fig. Mulțime de oameni care merg de colo până colo. — **Vierme** + suf. *-et.*

VIÉRME, *viermi,* s.m. Nume dat unor animale nevertebrate, lipsite de picioare, cu corpul moale, lunguieț, de obicei cu o piele lucioasă, care trăiesc în sol, în apă sau ca parazite pe plante și pe animale; (pop.) nume dat larvelor unor insecte. G *Vierme de mătase* = larvă a unor fluturi care produc gogoșile de mătase și care se hrănesc cu frunze de dud sau de stejar. G Expr. *A avea* (sau *a-l roade pe cineva) un vierme la inimă* = a fi chinuit de griji. *A trăi ca viermele în hrean* (sau *în rădăcina hreanului)* = a duce (și a se deprinde cu) o viață grea. *A avea viermi (neadormiți)* = a fi neastâmpărat, a nu-și găsi locul. *A-l mânca* (pe cineva) *viermii (de viu)* = a fi foarte leneș și murdar. — Lat. **vermis.**

VIERMIȘÓR, *viermișori,* s.m. Viermușor. — **Vierme** + suf. *-ișor.*

VIERMUÍ, pers. 3 *viermuiește,* vb. IV. Intranz. A se mișca neîncetat și în număr mare de colo până colo; a mișuna, a forfoti. — **Vierme** + suf. *-ui.*

VIERMUIÁLĂ, *viermuieli,* s.f. Viermuire. [Pr.: *-mu-ia-*] — **Viermui** + suf. *-eală.*

VIERMUÍRE, *viermuiri,* s.f. Faptul de *a viermui*; viermuială. — V. **viermui.**

VIERMULÉȚ, *viermuleți,* s.m. Viermușor. — **Vierme** + suf. *-uleț.*

VIERMÚȘ, *viermuși,* s.m. (Rar) Viermușor. — **Vierme** + suf. *-uș.*

VIERMUȘÓR, *viermușori,* s.m. Diminutiv al lui *vierme*; viermișor, viermuleț, viermuș. — **Vierme** + suf. *-ușor.*

VIERS, *viersuri,* s.n. (Pop.) **1.** Melodie, cântec, arie. **2.** Glas, voce; timbru al vocii. [Var.: (pop.) **ghiers** s.n.] — Lat. **versus.**

VIERSUÍ, *viersuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A cânta, a îngâna un cântec. — **Viers** + suf. *-ui.*

VIERSUÍRE, *viersuiri,* s.f. Acțiunea de *a viersui* și rezultatul ei. — V. **viersui.**

VIESPÁR, (**1**) *viespare*, s.n., (**2, 3**) *viespari*, s.m. **1.** S.n. Cuib de viespi. F Fig. Mulțime de ființe care mișună. F Fig. Loc periculos, primejdios. **2.** S.m. (Entom.) Gărgăun. **3.** S.m. (Ornit.) Albinărel. — **Viespe** + suf. *-ar.*

VIESPĂRÍE, *viespării,* s.f. Mulțime de viespi; cuib de viespi. — **Viespe** + suf. *-ărie.*

VIÉSPE, *viespi,* s.f. **1.** Nume dat mai multor insecte himenoptere, asemănătoare cu albina, prevăzute de obicei în partea posterioară a abdomenului cu un ac și cu o pungă cu venin. **2.** Fig. Femeie rea. — Lat. *vespis (= *vespa).*

VIESPÓI, *viespoi,* s.m. Augmentativ al lui *viespe.* F Specie de viespe mare, cu pântecele roșu, lungă de 2–4 cm. *(Sirex gigas).* — **Viespe** + suf. *-oi.*

VIETÁTE, *vietăți,* s.f. Ființă, viețuitoare. [Pr.: *vi-e-*] — **Viu** + suf *-ătate.*

VIETNAMÉZ, -Ă, *vietnamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Vietnam. **2.** Adj. Care aparține Vietnamului sau vietnamezilor (**1**), privitor la Vietnam ori la vietnamezi. F (Substantivat, f.) Limbă vorbită de vietnamezi (**1**). [Pr.: *vi-et-*] — **Vietnam** (n. pr.) + suf. *-ez.*

VIEȚUÍ, *viețuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) A se afla în viață, a fi viu; a trăi, a exista. F A-și procura mijloacele necesare traiului. F A trăi la un loc cu cineva; a conviețui. F A locui într-un anumit loc. — **Viață** + suf. *-ui.*

VIEȚUÍRE, *viețuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a viețui*; viață, existență, trai; conviețuire. — V. **viețui.**

VIEȚUITÓR, -OÁRE, *viețuitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care viețuiește; (care este) în viață, viu. F (Substantivat, f.) Vietate, ființă. [Pr.: *-țu-i-*] — **Viețui** + suf. *-tor.*

VIÉZURE, *viezuri,* s.m. Mamifer omnivor cu trupul greoi, acoperit cu peri lungi și aspri de culoare cenușie, cu două dungi negre, cu picioarele scurte, cu capul lunguieț, având un fel de rât asemănător cu al porcului; bursuc *(Meles meles).* — Cf. alb. v j e d h u l l ë .

VIEZURÍNĂ, *viezurine,* s.f. (Reg.) Vizuină. — **Viezure** + suf. *-ină.*

VÍFOR, *vifore,* s.n. (Pop.) Vânt puternic, furtună mare (cu ninsoare); viforniță, viforeală. — Din sl. **vihrŭ,** bg., sb. **vihor.**

VIFORÁTEC, -Ă adj. v. **viforatic.**

VIFORÁTIC, -Ă, *viforatici, -ce,* adj. (Pop.) Viforos. [Var.: **viforátec, -ă**, adj.] — **Vifor** + suf. *-atic.*

VIFORÁRE, *viforâri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a viforî* și rezultatul ei. — V. **viforî.**

VIFOREÁLĂ, *viforeli,* s.f. (Pop.) Vifor. — **Viforî** + suf. *-eală.*

VIFORÎ, pers. 3 *viforăște*, vb. IV. Intranz. impers. (Pop.) A fi vifor, furtună, viscol. — Din **vifor.**

VIFÓRNIȚĂ, *viforniță,* s.f. (Pop.) Vifor, furtună, vijelie, viscol. — **Vifor** + suf. *-niță.*

VIFORÓS, -OÁSĂ, *viforoși, -oase,* adj. (Pop.) Furtunos, vijelios; (despre vânt) care bate cu putere; (despre vânt, nori) care aduce vifor; *fig.* aprig, năvalnic; agitat, tulbure; viforatic. — **Vifor** + suf. *-os.*

VIG, *viguri,* s.n. (Pop.) Val, sul, trâmbă (de pânză, de stofă etc.) — Din magh. **vég.**

VIGILÉNT, -Ă, *vigilenți, -te,* adj. Care manifestă, demonstrează vigilență. — După fr. **vigilant,** lat. **vigilans, -ntis.**

VIGILÉNȚĂ s.f. Atitudine de observare atentă și susținută, de supraveghere continuă a ceea ce se întâmplă în jurul său (pentru a preveni, a descoperi sau a combate acțiuni reprobabile, ostile, dușmănoase). — După fr. **vigilance,** lat. **vigilantia.**

VIGNÉTĂ s.f. v. **vinietă.**

VIGOÁRE s.f. **1.** Forță fizică, putere (de lucru, de acțiune); energie; vitalitate. **2.** (În loc. adj.) *În vigoare* = (despre legi, dispoziții etc.) valabil într-o anumită perioadă de timp. — Din fr. **vigueur,** lat. **vigor, -oris.**

VIGÓNIE, *vigonii,* s.f. **1.** Specie sălbatică de lamă cu lâna mătăsoasă *(Lama vicugna).* **2.** Fir textil mătăsos obținut din lâna de vigonie (**1**). **3.** Fir textil obținut dintr-un amestec de lână cu bumbac de bună calitate sau din bumbac pur. — Din fr. **vigogne.**

VIGURÓS, -OÁSĂ, *viguroși, -oase,* adj. Plin de vigoare; puternic, robust. — Din fr. **vigoureux.**

VIGUROZITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi viguros; vigoare. — **Viguros** + suf. *-itate.*

VIIȘOÁRĂ, *viișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vie.* [Pr.: *vi-i-*] — **Vie** + suf. *-işoară.*

VIITÓR, -OÁRE, (**I**) *viitori, -oare,* (**II, 1**) adj., s.n. (**II, 2**) *viitoruri,* s.n. **I.** Adj. Care va veni, care va fi, va exista, va apărea după momentul de față; proiectat într-o perioadă care va veni. G *Viața viitoare* = (în concepțiile religioase) viața care ar continua și după moarte, într-o lume de apoi. (Gram.) *Timpul viitor* (și substantivat, n.) = timp verbal care exprimă o acțiune ulterioară momentului vorbirii. **II.** S.n. **1.** Timpul care urmează prezentului; viitorime. G Loc. adv. *Pe* (sau *în) viitor* = de acum înainte. **2.** Situație, stare care urmează să existe; perspectivă. G Loc. adj. *(Plin) de viitor* sau *cu viitor* = cu perspective frumoase de dezvoltare. G Expr. *A avea viitor* = a avea șanse de succes într-o acțiune; a-l aștepta o carieră plină de succes. [Pr.: *vi-i-*] — **Veni** + suf. *-tor.*

VIITORÍME s.f. **1.** (Înv.) Viitor (**II 1**). **2.** Oamenii din viitor, generațiile viitoare; posteritate. [Pr.: *vi-i-*] — **Viitor** + suf. *-ime.*

VIITORÍST, -Ă, *viitoriști, -ste,* s.m. și f. Viitorolog. [Pr.: *vi-i-*] — **Viitor** + suf. *-ist.*

VIITOROLÓG, -Ă, *viitorologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în viitorologie; viitorist, futurolog. [Pr.: *vi-i-*] — Din **viitor** (după *meteorolog).*

VIITOROLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu teoriile și metodele de previziune și de cercetare a viitorului; știința viitorului, futurologie. [Pr.: *vi-i-*] — Din **viitor** (după *meteorologie).*

VIITÚRĂ, *viituri,* s.f. **1.** Creștere bruscă a nivelului apei dintr-un râu (care poate duce la revărsarea lui). **2.** Mâl, bolovani, pietriș, crengi etc. aduse de apele curgătoare când se revarsă. [Pr.: *vi-i-*] — **Veni** + suf. *-tură.*

VIJELÍE, *vijelii,* s.f. Vânt foarte puternic, adesea însoțit de descărcări electrice și de precipitații atmosferice; furtună. G Loc. adv. *Cu vijelie* = cu putere, furtunos. F Fig. Furie. — Et. nec.

VIJELIÓS, -OÁSĂ, *vijelioși, -oase,* adj. **1.** Cu vijelie; ca vijelia; năvalnic. F Bătut de furtună, bântuit de vijelie. **2.** Fig. Violent, impetuos, aprig. [Pr.: *-li-os*] — **Vijelie** + suf. *-os.*

VÍKING, *vikingi,* s.m. Nume dat populațiilor germanice de războinici, navigatori și negustori din țările scandinave care au întreprins, între sec. VII și X, numeroase expediții maritime în Europa și în America de Nord. — Din fr. **viking.**

VIL, -Ă, *vili, -e,* adj. (Înv.) De proastă calitate, demn de disprețuit; ordinar; josnic; abject. — Din fr. **vil.**

VILAIÉT, *vilaiete,* s.n. Diviziune administrativ-teritorială din Imperiul Otoman, condusă de un valiu. [Pr.: *-la-iet*] — Din fr. **vilayet.**

VILANÉLĂ, *vilanele,* s.f. Cântec vocal cu caracter dansant, specific unor popoare din vestul Europei. — Din fr. **villanelle,** it. **villanella.**

VÍLĂ, *vile,* s.f. **1.** Denumire dată, în Imperiul Roman, unor reședințe rurale de pe domeniul agricol și pastoral exploatat de marii proprietari de sclavi. **2.** Locuință cu înfățișare voit rustică, elegantă și spațioasă, situată într-o grădină. **3.** (În Evul Mediu) Denumire care desemna diferite forme de așezări (obștea țărănească, satul liber, satul dependent de domeniul stăpânului feudal și, uneori, centrul urban). — Din lat., fr., it. **villa.**

VILBROCHÉN, *vilbrochene,* s.n. (Tehn.) Arbore al unui motor, cu unul sau mai multe coturi, antrenat prin una sau mai multe biele într-o mișcare de rotație pe care o transmite unui mecanism (cu pistoane); arbore cotit. [Pl. și: *vilbrochenuri*] — După fr. **vilebrequin.**

VILEÁG s.n. (Înv. și pop.; în loc adv. și expr.) *(A da* sau *a scoate, a ieși* etc.) *în vileag* = (a face sau a deveni cunoscut) în fața lumii, a tuturor, în public. — Din magh. **világ.**

VILEGIATÚRĂ, *vilegiaturi,* s.f. Concediu, vacanță etc. petrecută de cineva în afara locului său de domiciliu. [Pr.: *-gi-a-.* — Var.: (pop.) **viligiatúră** s.f.] — Din fr. **villégiature.**

VILEGIATURÍST, -Ă, *vilegiaturiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se află în vilegiatură. [Pr.: *-gi-a-.* — Var.: (pop.) **viligiaturíst, -ă**, s.m. și f.] — **Vilegiatură** + suf. *-ist.*

VILIGIATÚRĂ s.f. v. **vilegiatură.**

VILIGIATURÍST, -Ă s.m. și f. v. **vilegiaturist.**

VILÓS, -OÁSĂ, *viloși, -oase,* adj. **1.** (Bot.) Acoperit cu peri mai lungi sau mai scurți, asemănători cu lâna. **2.** (Anat.; în sintagma) *Membrană viloasă* = membrană acoperită cu vilozități. — Din fr. **villeux,** lat. **villosus.**

VILOZITÁTE, *vilozități,* s.f. **1.** Totalitatea perilor care acoperă o suprafață; parte poroasă. **2.** (Anat.) Ridicătură, prelungire, încrețitură, cută mică situată pe suprafața anumitor organe ale corpului, mai ales a intestinului subțire. — Din fr. **villosité.**

VIN, (**2**) *vinuri,* s.n. Băutură alcoolică (de 7–16%) obținută prin fermentarea mustului de struguri sau, *p. gener.*, prin fermentarea mustului, altor fructe. **2.** Sortiment din această băutură. — Lat. **vinum.**

VINÁR, *vinari,* s.m. (Pop.) Podgorean; negustor, vânzător de vinuri. — **Vin** + suf. *-ar.*

VINÁRIȚĂ, *vinarițe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze verticilate, cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, folosită la parfumarea rufelor sau la aromatizarea unor băuturi *(Asperula odorata).* — **Vin** + suf. *-arița.*

VINÁRS, *vinarsuri,* s.n. (Reg.) Rachiu (tare). — **Vin** + **ars** (după germ. *Branntwein).*

VINÁȚ, *vinați,* s.n. (Pop.) (Varietate) de vin. [Pl. și: *vinațe*] — Probabil lat. **vinaceus.**

VÍNĂ, *vini,* s.f. Faptă care constituie o abatere de la ceea ce este (considerat) drept sau bun; greșeală, vinovăție; păcat; culpă. G Loc. adj. *De vină* = vinovat, responsabil. *Fără vină* = nevinovat; (rar, despre lucruri, manifestări) ireproșabil, perfect. G Loc. conj. *Din vina...*= în urma greșelii făptuite de...; din cauza, din pricina... G Expr. (Pop.) *Bată-l vina!* exprimă o mustrare cu o nuanță de simpatie. *A da* (sau *a arunca, a pune) vina pe cineva* (sau *pe ceva)* sau *asupra cuiva* ori (reg.) *a băga* (cuiva) *vină* = a învinovăți, a învinui (pe cineva sau ceva). *A face cuiva o vină din* (sau *pentru) ceva* = a considera drept greșeală o faptă a cuiva. *A cădea în vină* = a se face vinovat de ceva. F Spec. Faptă pedepsită de lege; infracțiune; delict; crimă. — Din sl. **vina.**

VINĂRÍCI, *vinăriciuri,* s.n. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dijmă în vin, reprezentând a zecea parte din recoltă, care se plătea în trecut domniei; vinărit. — **Vin** + suf. *-ărici.*

VINĂRÍE, *vinării,* s.f. (Rar) Pivniță în care se păstrează (și se vinde) vinul; depozit de vin. — **Vin** + suf. *-ărie.*

VINĂRÍT, *vinărituri,* s.n. (Înv.) Vinărici. — **Vin** + suf. *-ărit.*

VINCI, *vinciuri,* s.n. (Tehn.) **1.** Troliu folosit pentru manevrarea greutăților pe bordul navelor. **2.** Cric. — Cf. it. v i n c i g l i o .

VINCIÉR, *vincieri*, s.m. Muncitor portuar care mânuiește vinciul. [Pr.: *-ci-er*] — **Vinci** + suf. *-ier.*

VÍNCLU, *vincluri,* s.n. **1.** Piesă de lemn sau de metal formată din două laturi, cu ajutorul căreia se pot trasa sau măsura unghiuri. **2.** Bară profilată din oțel sau din metale ușoare, care are în secțiune două aripi. — Din germ. **Winkel.**

VÍNDE, *vând,* vb. III. Tranz. **1.** A ceda unui cumpărător dreptul de proprietate asupra unui bun, în schimbul unei sume de bani. G Expr. *A vinde pielea ursului din pădure* (sau *peștele din baltă)* = a promite un lucru pe care nu-l ai; a face planuri în legătură cu un lucru pe care nu-l posezi încă, care este nesigur. *A-și vinde (și) pielea* sau *cămașa (de pe sine)* = a vinde sau a ceda, din cauza unei nevoi mari, tot ce posedă. *A-și vinde scump viața* (sau *pielea)* = a se apăra cu îndârjire, cauzând pierderi mari dușmanului (înainte de a muri sau de a fi prins). *Cum* (sau *așa) am cumpărat-o, așa o vând* = o spun așa cum am auzit-o (fără să-mi iau răspunderea autenticității). (Refl. pas.) *Cum* (sau *cu cât) se vinde?* = ce preț are? cu cât se plătește? F A scoate un bun la licitație (pentru neplata datoriilor). F A oferi spre vânzare; a face comerț. F Refl. pas. (Despre mărfuri) A găsi cumpărători, a avea căutare. F Fig. A face compromisuri morale în schimbul unor avantaje materiale. F Tranz. și refl. Fig. A (se) prostitua. **2.** A trăda sau a denunța, a pârî (pentru bani sau pentru un interes material). [Prez. ind. și: (reg.) *vânz*] — Lat. **vendere.**

VÍNDEC, *vindecuri*, s.n. (Pop.) Vindecare, tămăduire, lecuire; *p. ext.* (concr.) leac. — Din **vindeca** (derivat regresiv).

VINDECÁ, *víndec,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A scăpa sau a face pe cineva să scape de o boală, a (se) face sănătos; a (se) însănătoși, a (se) tămădui, a (se) lecui. F Refl. Spec. (Despre răni, tăieturi etc.) A se închide, a se cicatriza. **2.** Tranz. Fig. A face să dispară, să înceteze o suferință morală, o supărare, un dor etc. — Lat. **vindicare.**

VINDECÁBIL, -Ă, *vindecabili, -e,* adj. (Despre boli, răni, leziuni etc.; *fig.* despre suferințe morale) Care poate fi vindecat, care are leac; curabil. — **Vindeca** + suf. *-bil.*

VINDECÁRE, *vindecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) vindeca* și rezultatul ei; însănătoșire. G Loc. adj. *Fără vindecare* = incurabil. — V. **vindeca.**

VINDECÁT, -Ă, *vindecați, -te,* adj. Însănătoșit, lecuit (de o boală, de o suferință). — V. **vindeca.**

VINDECĂTÓR, -OÁRE, *vindecători, -oare,* adj. Care vindecă; lecuitor, tămă-duitor. — **Vindeca** + suf. *-ător.*

VINDECEÁ, *vindecele,* s.f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu proprietăți medicinale *(Stachys officinalis).* — **Vindeca** + suf. *-ea.*

VÍNDERE, *vinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) vinde* și rezultatul ei; vânzare. — V. **vinde.**

VINDERÉL, *vinderei,* s.m. (Ornit.; reg.) Vindereu. — **Vinder**[eu] + suf. *-el.*

VINDERÉU, *vinderei,* s.m. Numele a două specii de șoimi mici; vinderel *(Falco tinnunculus* și *vesperinus).* [Var.: **vindiréu** s.m.] — Cf. magh. v á n d o r s ó l y o m.

VÍNDIAC, *vindiacuri,* s.n. Haină scurtă special confecționată pentru a apăra de vânt; canadiană. [Acc. și: *vindiác*] — Din germ. **Windjacke.**

VINDICATÍV, -Ă, *vindicativi, -e,* adj. (Livr.) Răzbunător. — Din fr. **vindicatif.**

VINDÍCTĂ, *vindicte,* s.f. (Livr.) Urmărire, pedepsire, răzbunare a unei crime. — Din fr. **vindicte,** lat. **vindicta.**

VINDIRÉU s.m. v. **vindereu.**

VINECIÓR, -OÁRĂ, *vineciori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *vânăt.* F (Despre păsări) Cu penele cenușii-albăstrii, bătând în vânăt; (despre animale) cu blana sură. — **Vânăt** + suf. *-ior.*

VINEGRÉTĂ, *vinegrete,* s.f. Sos rece preparat din oțet, untdelemn, sare și piper. — Din fr. **vinaigrette.**

VÍNERI, *vineri,* s.f. Ziua a cincea a săptămânii, care urmează după joi. G (În religia creștină) *Vinerea Mare* (sau a *Patimilor,* a *Paștilor)* = vinerea din ajunul Paștelui, în care creștinii țin post sever, celebrând răstignirea lui Isus Hristos. *Vinerea Mare* = sărbătoare ortodoxă în care se prăznuiește Sfânta Paraschiva (la 14 octombrie). F (Adverbial) În cursul zilei de vineri; (în forma *vinerea)* în fiecare vineri. — Lat. **Veneris** [dies].

VINERÍȚĂ, *vinerițe,* s.f. Plantă erbacee cu frunzele de la bază așezate în formă de rozetă, cu flori albastre, roșii sau albe, dispuse în spic în vârful tulpinii, care se folosește ca plantă medicinală; vineț*i*că *(Ajuga reptans).* — **Vineri** + suf. *-iță.*

VINEȚEÁ, -ÍCĂ, *vinețéle,* s.f. (Bot.) **1.** (În forma *vinețea)* Albăstrea. **2.** (În forma *vinețică)* Vineriță. **3.** (În forma *vinețică)* Numele mai multor ciuperci (comestibile) cu pălăria tare, cărnoasă, de culoare albă, purpurie sau portocalie *(Russula).* G *Vinețică cu lapte* = ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, aurie sau portocalie, care conține un suc lăptos și dulce *(Lactarius volenus).* — **Vânăt** + suf. *-ea, -ică.*

VINEȚEÁLĂ, *vinețeli,* s.f. **1.** Vânătaie. **2.** (Pop.) Scrobeală albastră, albăstreală (pentru rufe). **3.** Boală a viței-de-vie produsă de o ciupercă parazită, care se manifestă prin apariția unor pete roșietice pe frunze. — **Vânăt** + suf. *-eală.*

VINEȚÍU, -ÍE, *vinești,* adj. Care bate în vânăt, cu nuanțe albăstrui. F (Substantivat, n.) Culoarea vânătă; vânăt. F (Substantivat, f.; reg.) Albastrul cerului; *p. ext.* văzduh. — **Vânăt** + suf. *-iu.*

VINGALÁC, *vingalace,* s.n. (Tipogr.) Culegar. [Var.: **vingălác** s.n.] — Din germ. **Winkelhaken.**

VINGĂLÁC s.n. v. **vingalac.**

VINGHÉRCĂ s.f. v. **vengherсă.**

VINICÉR s.m. (Pop.) Luna septembrie. — Cf. sl. v i n i c i j e „vie”.

VINÍCOL, -Ă, *vinicoli, -e,* adj. Privitor la vii și la producția vinului, care aparține viilor și producției de vinuri. — Din fr. **vinicole,** it. **vinicolo.**

VINIÉTĂ, *viniete,* s.f. Ilustrație de mici dimensiuni folosită ca ornament, care precede sau încheie o pagină de text (tipărit sau manuscris); ornament pe coperta unei cărți; clișeu folosit în tipografie pentru ornamentație. [Var.: **vignétă** s.f.] — Din fr. **vignette.**

VINIETÍST, -Ă, *vinietiști, -ste,* s.m. și f. Autor de viniete. — Din fr. **vignettiste.**

VINIFÉR, -Ă, *viniferi, -e,* adj. Care produce vin. F (Despre terenuri) Pe care se cultivă vița-de-vie. — Din fr. **vinifère.**

VINIFICÁ, *vinífic,* vb. I. Tranz. A supune mustul de struguri procesului de prelucrare care îl preface în vin, a face operațiile necesare obținerii vinului din struguri. — După fr. **vinifier.**

VINIFICÁRE, *vinificări,* s.f. Acțiunea de *a vinifica* și rezultatul ei; vinificație. — V. **vinifica.**

VINIFICATÓR, -OÁRE, *vinificatori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în operațiile de vinificare. — Din fr. **vinificateur.**

VINIFICÁȚIE, *vinificații,* s.f. Vinificare. — Din fr. **vinification.**

VINÍL s.n. Radical organic obținut din etilenă. — Din fr. **vinyle.**

VINÍLIC, -Ă, *vinilici, -ce,* adj. (Despre substanțe chimice) Care se obține din vinil, pe bază de vinil. — Din fr. **vinylique.**

VINILÍN s.n. Masă plastică pe bază de vinil, cu mare rezistență mecanică, având multiple utilizări în industrie și la fabricarea obiectelor de larg consum. — Din **vinil.**

VINIPLÁST, *viniplaste,* s.n. Policlorură de vinil amestecată cu plastifianți și stabilizatori de temperatură. — Din fr. **vinyplaste,** germ. **Viniplast.**

VINIȘOÁRĂ, *vinișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vână*; vână subțire. — **Vână** + suf. *-işoară.*

VINIȘÓR s.n. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *vin*; vin bun; vinuleț, vinuț. — **Vin** + suf. *-işor.*

VINOGRÁD, *vinograduri,* s.n. Sos rece, preparat cu oțet, untdelemn, sare, piper și pătrunjel verde tocat. — Din rus. **vinograd.**

VINOTÉCĂ, *vinoteci,* s.f. Colecție de vinuri din diferite soiuri, cupaje și din ani de recoltă diferiți. — Din **vin** (după cuvinte ca *bibliotecă, fonotecă, cartotecă).*

VINOVÁT, -Ă, *vinovați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are o vină, care a comis o greșeală sau o faptă reprobabilă; culpabil; pasibil de o pedeapsă. **2.** (Despre faptele, comportările etc. oamenilor) Care se abate de la lege sau de la bunele moravuri; nepermis, condamnabil. — Din sl. **vinovatŭ.**

VINOVĂȚIE, *vinovății,* s.f. Faptul de a fi vinovat; faptă comisă de cel vinovat; starea celui vinovat; culpabilitate, vină. — **Vinovat** + suf. *-ie.*

VINTÍL s.n. v. **vintir.**

VINTÍR, *vintire,* s.n. Unealtă de pescuit în formă de sac alungit, cu gura răsfrântă înăuntru sacului ca o pâlnie. [Var.: **vintíl** s.n.] — Din rus. **venter.**

VÍNTRE, *vintre,* s.f. (Pop.) **1.** Pântece, abdomen, burtă. **2.** (La pl.) Măruntaie. **3.** Dizenterie; diaree. — Lat. **venter, -ris.**

VINTREÁ s.f. v. **vântrea.**

VINULÉȚ, *vinulețe,* s.n. (Pop.) Vinișor. — **Vin** + suf. *-uleț.*

VINÚȚ, *vinuțe,* s.n. (Pop.) Vinișor. [Pl. și: *vinuțuri*] — **Vin** + suf. *-uț.*

VIOÁRĂ[1], *vioare,* adj. (Pop.; despre ape curgătoare) Limpede, cristalin, clar. G (Substantivat) *Limpede* (sau *curat) vioară* sau *ca* (sau *cum e) vioara* = foarte limpede, ca lacrima. [Pr.: *vi-oa-*] — Probabil lat. ***vivula** (< *vivus).*

VIOÁRĂ[2], *vioare,* s.f. (Bot.; reg.) **1.** Toporaș. **2.** Compus: *vioară-roșie* = micsandră. [Pr.: *vi-oa-*] — Lat. **viola.**

VIOÁRĂ[3], *viori,* s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță cu patru coarde întinse peste ea, care vibrează prin frecare cu arcușul sau prin ciupire; violină, scripcă. [Pr.: *vi-oa-* — Pl. și: *vioare*] — Cf. it. v i o l a.

VIÓI, VIOÁIE, *vioi, vioaie,* adj. **1.** Care este plin de viață, de vigoare; iute în mișcări, sprinten; zglobiu, zburdalnic. F (Despre ochi; *p. ext.* despre privire, înfățișare) Radios, luminos, viu. F Ager, isteț. **2.** Aprins, înflăcărat, intens. F (Despre sunete, melodii etc.) Cu ritm accelerat; săltăreț; vesel. [Pr.: *vi-oi*] — **Viu** + suf. *-oi.*

VIOICIÚNE s.f. **1.** Calitatea de a fi vioi; sprinteneală, zburdălnicie, agerime în mișcări; însuflețire, animație. F Neastâmpăr, strălucire, expresie vie; elan, avânt. **2.** Capacitatea de a înțelege cu ușurință ceva, de a reacționa spontan la ceva; istețime; spontaneitate. [Pr.: *vi-o-i-*] — **Vioi** + suf. *-iciune.*

VIÓL, *violuri*, s.n. Infracțiune care constă în fapta unei persoane de a avea raport sexual cu altă persoană prin constrângerea acesteia sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra sau a-și exprima voința. [Pr.: *vi-ol*] — Din fr. **viol.**

VIOLÁ, *violez,* vb. I. Tranz. **1.** A nesocoti, a nu respecta, a încălca un angajament, o lege, o convenție, o dispoziție. **2.** A intra undeva prin violență, a pătrunde cu forța; a deschide prin abuz. F A pângări, a profana. **3.** A săvârși un viol. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violer,** lat. **violare.**

VIOLÁBIL, -Ă, *violabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi violat. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violable.**

VIOLABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi violabil. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violabilité.**

VIOLACÉU, -CÉE, *violacei, -cee,* adj., s.f. **1.** Adj. Care bate în violet, care are nuanțe de violet. F (Substantivat, n.) Culoare care are aceste nuanțe. **2.** S.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, al cărei tip principal este vioreaua; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violacé,** lat. **violaceus.**

VIOLÁRE, *violări*, s.f. Acțiunea de *a viola* și rezultatul ei. [Pr.: *vi-o-*] — V. **viola.**

VIOLATÓR, -OÁRE, *violatori, -oare,* s.m. și f. (Adesea adjectival) **1.** Persoană care violează (**1, 2**), care determină sau pricinuiește o încălcare a unei legi, dispoziții, convenții etc.; infractor; profanator, pângăritor. **2.** Persoană care comite un viol. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violateur,** lat. **violator, -oris.**

VIÓLĂ[1], *viole,* s.f. Instrument muzical cu coarde și arcuș mai mare decât vioara și având sunete mai grave decât aceasta; alto. [Pr.: *vi-o-*] — Din it. **viola,** fr. **viole.**

VIÓLĂ[2], *viole,* s.f. (Bot.) **1.** Toporaș. **2.** Compus: *violă-de-noapte* (sau *-de-primăvară)* = nopticosă. [Pr.: *vi-o-*] — Din lat. **viola.**

VIOLÉNT, -Ă, *violenți, -te,* adj. **1.** Care se produce sau acționează cu putere, cu intensitate, cu violență; intens, puternic, tare. F (Despre culori, lumină etc.) Izbitor, țipător; tare, viu, puternic. **2.** (Despre ființe) Care are o fire nestăpânită, care se înfurie ușor, impulsiv, brutal, irascibil. F (Despre manifestări ale ființelor) Care arată violență, impulsivitate, nestăpânire, agresiune. **3.** Care se face cu forța; brutal, silnic. G *Moarte violentă* = moarte provocată de un factor extern (traumatic, fizic, chimic, mecanic sau psihic). [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violent,** lat. **violentus,** it. **violento.**

VIOLENTÁ, *violentez,* vb. I. Tranz. A comite un act de violență; a constrânge, a sili, a forța. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violenter.**

VIOLENTÁRE, *violentări,* s.f. Acțiunea de *a violenta* și rezultatul ei. [Pr.: *vi-o-*] — V. **violenta.**

VIOLÉNȚĂ, *violențe,* s.f. **1.** Însușirea, caracterul a ceea ce este violent (**1**); putere mare, intensitate, tărie. **2.** Lipsă de stăpânire în vorbe sau în fapte; impulsivitate, brutalitate, vehemență. **3.** Faptul de a întrebuința forța brutală; constrângere, violentare; siluire; încălcare a ordinii legale. F Faptă violentă, impulsivă. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violence,** lat. **violentia,** it. **violenza.**

VIOLÉT, -Ă, *violeți, -te,* adj., s.n., s.f. **1.** Adj. De culoarea viorelei. **2.** S.n. Culoare fundamentală a spectrului luminii, situată la capăt, după indigo; culoarea violet (**1**). **3.** S.f. (Bot.) Toporaș. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violet.**

VIOLÍNĂ, *violine,* s.f. Vioară[3]. [Pr.: *vi-o-*] — Din it. **violino.**

VIOLONCÉL, *violoncele,* s.n. Instrument muzical cu coarde și arcuș asemănător cu vioara[3], dar de dimensiuni mult mai mari, cu un timbru mai grav și care se ține în poziție verticală; cello. [Pr.: *vi-o-.* — Pl. și: *violonceluri*] — Din fr. **violoncelle,** it. **violoncello.**

VIOLONCELÍST, -Ă, *violonceliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la violoncel. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violoncelliste,** it. **violoncellista.**

VIOLONÍST, -Ă, *violoniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la vioară[3]. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violoniste.**

VIOLONÍSTIC, -Ă, *violonistici, -ce,* adj. Care se referă la vioară[3] sau la cântatul din vioară; pentru vioară. [Pr.: *vi-o-*] — Din it. **violonistico.**

VIORÉA, -ÍCĂ, *viorele,* s.f. (Bot.) **1.** Toporaș. **2.** Plantă erbacee din familia liliaceelor, din al cărei bulb cresc două-trei frunze lunguiețe și o tulpină cu flori albastre, roz sau albe *(Scilla bifolia).* [Pr.: *vi-o-*] — **Vioară[2]** + suf. *-ea, -ică.*

VIORÍST, -Ă, *violiști, -ste,* s.m. și f. Violonist (într-o orchestră populară). [Pr.: *vi-o-*] — **Vioară[3]** + suf. *-ist.*

VIORÍU, -ÍE, *viorii,* adj. Violet-deschis, liliachiu. F (Substantivat, n.) Culoare violet-deschis, liliachie. [Pr.: *vi-o-*] — **Vioară[2]** + suf. *-iu.*

VIP, *VIP-uri,* s.n. Persoană foarte importantă; vedetă. — Abr. din engl. **V**[ery] **I**[mportant] **P**[erson].

VÍPERĂ, *vipere,* s.f. **1.** Șarpe mic, foarte veninos, având pe cap o pată de culoare închisă în formă de V și pe spate o dungă neagră în zigzag; năpârcă *(Vipera berus).* G Expr. *Pui de viperă* = om rău, femeie rea. G Compus: *Viperă-cu-corn* = specie de viperă mai mare și mai veninoasă decât vipera comună, care are deasupra gurii un fel de corn format din solzi *(Vipera ammodytes).* **2.** Fig. Persoană rea, perfidă. — Lat. **vipera.**

VIPERÍN, -Ă, *viperini, -e,* adj. (Livr.) De viperă, privitor la viperă. — Din fr. **vipérin,** lat. **viperinus.**

VÍPIE, *vipii,* s.f. (Reg.) **1.** Căldură mare, arșiță, fierbințeală, zăduf. F Febră. **2.** Toi, putere. — Et. nec.

VIPÍSCĂ s.f. v. **vipușcă.**

VÍPLĂ s.f. Aliaj de oțel cu crom și nichel, inoxidabil și rezistent la acizi, folosit în tehnica dentară. — Din germ. **Wiepla.**

VIPT, *vipturi,* s.n. (Înv.) Rod, produs al pământului; bucate, recoltă. F (Reg.) Ceea ce servește ca hrană oamenilor; mâncare. G Expr. *A lua* (sau *a ține) pe cineva în vipt* = a primi pe cineva în gazdă (cu locuința și cu mâncarea). — Lat. **victus.**

VIPUȘCĂ, *vipuști,* s.f. Fâșie îngustă de postav, cusută ca garnitură de altă culoare la unele uniforme (pentru a masca mai ales cusătura exterioară a pantalonilor). F P. gener. (Rar) Fâșie, bandă îngustă (dintr-un material). [Var.: (înv.) **vipíscă** s.f.] — Din rus. **vypuška.**

VIRÁ, *virez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre vehicule) A-și schimba orientarea în mers până la aproximativ 90º; a coti. F (Despre oameni) A face ca un vehicul în mers să-și schimbe direcția; a coti, a cârmi. **2.** Tranz. A face un virament. **3.** Tranz. A trata o copie fotografică cu o soluție specială pentru a-i schimba nuanțele de negru în alte nuanțe. — Din fr. **virer.**

VIRÁGIU s.n. v. **viraj.**

VIRÁJ, *viraje,* s.n. **1.** Faptul de a vira, de a(-și) schimba orientarea de mers; cotire. F Porțiune curbă de șosea cu rază de curbură mică. **2.** (Chim.) Schimbare a culorii unei substanțe cu ajutorul unui reactiv; schimbare a culorii unui pozitiv fotografic. [Pl. și: *virajuri.* — Var.: (rar) **virágiu** s.n.] — Din fr. **virage.**

VIRÁL, -Ă, *virali, -e,* adj. (Biol.) Virotic. — Din fr. **viral.**

VIRAMÉNT, *viramente,* s.n. Operație contabilă prin care o sumă de bani se trece dintr-un cont în altul, în procesul înregistrărilor contabile. F Plată fără numerar, prin trecerea la bancă a unei sume de bani din contul plătitorului în contul beneficiarului. F (Concr.) Document prin care se dispune efectuarea unei astfel de operații sau plăți. — Din it. **viramento.** Cf. fr. v i r e m e n t .

VIRÁN, -Ă, *virani, -e,* adj. (Despre terenuri din cuprinsul unei localități) Care, deși se află într-un cartier construit și locuit, este fără clădiri și, de obicei, neîngrădit. — Din tc. **viran.**

VIRÁRE, *virări,* s.f. Acțiunea de *a vira* și rezultatul ei; viraj. F (Rar) Virament. — V. **vira.**

VIRDÁRE, *virdări,* s.f. Specie de ciocănitoare, cu penele verzi împestrițate cu roșu, galben, negru și alb *(Picus viridis).* [Var.: **verdáre** s.f.] — Et. nec.

VÍRGA subst. (Met.) Fenomen constând în evaporarea ploii înainte de a atinge solul, întâlnit mai ales în zonele montane. — Din lat., fr. **virga.**

VIRGÍN, -Ă, *virgini, -e,* adj. **1.** Care nu a avut niciodată relații sexuale; cast, neprihănit, feciorelnic. F (Substantivat, f.) Fecioară, fată. **2.** Fig. Candid, inocent, nevinovat. **3.** Fig. (Despre locuri) Necunoscut de oameni; nelucrat, necultivat; neexplorat; neexploatat. **4.** Fig. (Despre obiecte) Neatins, intact, neutilizat; curat. F Spec. (Despre metale) Pur, curat. [Var.: (înv. și pop.) **vergín, -ă** adj.] — Din lat. **virgo, -inis.**

VIRGINÁL[1], *virginale,* s.n. Instrument muzical cu coarde și claviatură, asemănător clavecinului. — Din it., fr. **virginale.**

VIRGINÁL[2], -Ă, *virginali, -e,* adj. **1.** De virgină (**1**), de fecioară; feciorelnic, virgin. **2.** Fig. Candid, pur. [Var.: (înv. și pop.) **verginál, -ă** adj.] — Din fr. **virginal,** lat. **virginalus.**

VIRGINITÁTE, *virginități,* s.f. **1.** Însușirea unei persoane virgine (**1**); feciorie, castitate. **2**. Fig. Curățenie morală; candoare, puritate, nevinovăție. — Din fr. **virginité,** lat. **virginitas, -atis.**

VÍRGULĂ, *virgule,* s.f. **1.** Semn de punctuație care delimitează grafic unele propoziții în cadrul frazei și unele părți de propoziție în cadrul propoziției. **2.** Semn întrebuințat pentru a arăta când trebuie făcută respirația în timpul unei interpretări muzicale vocale. **3.** Semn întrebuințat pentru a separa, într-un număr zecimal, partea întreagă de partea fracționară. — Din fr. **virgule.**

VIRIDÍN s.n. **1.** (Min.) Andaluzit de culoare verde. **2.** (Tipogr.) Colorant ver-de-gălbui. — Din fr. **viridine,** engl. **viridin,** germ. **Viridin.**

VÍRIL, -Ă, *virili, -e,* adj. Care aparține sexului masculin; specific bărbatului sau masculului, bărbătesc. F Care exprimă bărbăție, forță, energie; care este energic, viguros. — Din fr. **viril,** lat. **virilis.**

VIRILÍSM s.n. Dezvoltare a caracterelor sexuale secundare masculine la o femeie, ca urmare a unor tulburări endocrine. — Din fr. **virilisme.**

VIRILITÁTE s.f. Ceea ce aparține sexului masculin, ceea ce este specific sexului masculin; *p. ext.* vigoare bărbătească. — Din fr. **virilité,** lat. **virilitas, -atis.**

VIRILIZÁ, *virilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta caracter viril. — Din fr. **viriliser.**

VIRNÁNȚ, *virnanți,* s.m. Plantă erbacee aromatică cu frunze alterne și penate, cu flori galbene, dispuse în corimb, cu miros pătrunzător, neplăcut, utilizată în medicină; rută *(Ruta graveolens).* — Din magh. **virmanc.**

VIROÁGĂ, *viroage,* s.f. Vale mică, râpoasă, mocirloasă, formată de ploi și de inundații sau prin părăsirea albiei de către un râu; albia unui torent, cu malurile adânci și abrupte. — Et. nec.

VIRÓLĂ, *virole,* s.f. **1.** Inel mic de metal care strânge mânerul de lemn al unui cuțit, al unei unelte etc. pentru a-l împiedica să crape. **2.** Cilindru format din foi de tablă nituite sau sudate, care intră în construcția unei clădiri, a unui rezervor etc. — Din fr. **virole.**

VIROLOGÍE s.f. (Med.) Virusologie. — Din fr. **virologie.**

VIRÓTIC, -Ă, *virotici, -ce,* adj. Care se referă la virusuri; care se datorează unui virus. — Din **virozã.**

VIRÓZĂ, *viroze,* s.f. Nume generic dat pentru bolile oamenilor, animalelor și plantelor provocate de virusuri. — Din fr. **virose.**

VIRTUÁL, -Ă, *virtuali, -e,* adj. Care nu există efectiv, ci ca o posibilitate; potențial. G *Imagine virtuală* = imagine obținută într-un sistem optic la intersecția prelungirilor razelor de lumină, neputând fi prinsă pe un ecran. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **virtuel.**

VIRTUALITÁTE, *virtualități,* s.f. Însușirea a ceea ce este virtual; posibilitate. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **virtualité.**

VIRTUÓS, -OÁSĂ, *virtuoși, -oase,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care respectă și realizează în mod consecvent dezideratele etice, principiile și normele morale; înzestrat cu multe virtuți; (despre manifestările oamenilor) care denotă virtute. F Corect, cast. [Pr.: *-tu-os*] — Din lat. **virtuosus,** fr. **vertueux.**

VIRTUÓZ, *virtuozi,* s.m. Persoană care stăpânește în mod desăvârșit tehnica unui instrument muzical sau, *p. gener.*, tehnica unei arte. [Pr.: *-tu-oz*] — Din it. **virtuoso,** fr. **virtuose.**

VIRTUOZITÁTE, *virtuozități,* s.f. Însușirea de a fi virtuoz în executarea unei bucăți muzicale; *p. gener.* măiestrie, dexteritate, iscusință deosebită într-un anumit domeniu de activitate (artistică). [Pr.: *-tu-o-*] — Din it. **virtuosità,** fr. **virtuosité.**

VIRTÚTE, *virtuți,* s.f. **1.** Însușire dominantă a caracterului, care îl face mai bun pe individul uman, din punct de vedere moral, intelectual sau al unui tip specific de activitate; integritate morală. F Înclinație spre un anumit fel de fapte morale; calitate morală. **2.** (În loc. prep.) *În virtutea...* = pe baza, în puterea, ca urmare a... — Din lat. **virtus, -utis** (cu unele sensuri după fr. *vertu).*

VIRULÉNT, -Ă, *virulenți, -te,* adj. (Despre virusuri, bacterii) Care prezintă o mare capacitate patogenă; (despre boli) care este cauzat de un virus. F Fig. Distrugător, nimicitor; de o mare violență. — Din fr. **virulent,** lat. **virulentus.**

VIRULÉNȚĂ, *virulențe,* s.f. Însușirea de a fi virulent; însușire a microbilor patogeni de a se înmulți în țesuturile vii ale organismului, rezistând la reacțiile de apărare ale acestuia; grad de intensitate infecțioasă a unei boli. — Din fr. **virulence,** lat. **virulentia.**

VÍRUS, (**1**) *virusuri,* (**2**) *viruși,* s.n. **1.** Agent patogen, invizibil cu microscopul obișnuit, care se reproduce numai în interiorul celulelor vii și provoacă diverse boli infecțioase; *p. ext.* toxina acestui agent. F Fig. Sursă a unui rău moral. **2.** (Inform.) Program având capacitatea de autoreplicare, conceput pentru a perturba funcționarea calculatoarelor [Pl. și: (**1,** m.) *viruși*]. — Din fr., lat. **virus.**

VIRUSOLÓG, -Ă, *virusologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în virusologie. — Din fr. **virusologue.**

VIRUSOLOGÍE s.f. Inframicrobiologie. — Din fr. **virusologie.**

VÍS, (**1**) *vise,* (**2, 3**) *visuri,* s.n. **1.** Faptul de a visa; imagini și procese psihice care survin în fazele mai puțin profunde ale somnului. G *Carte de vise* = carte care cuprinde semnificația profetică a visurilor. G Loc. adj. *De vis* = propriu visului; *fig.* extrem de frumos, de necrezut, ireal. G Loc. adv. *Ca prin vis* = vag, confuz. F Fig. Atmosferă, imagine, frumusețe ireală. **2.** Reverie, meditație, visare. **3.** Fig. Iluzie deșartă; aspirație irealizabilă. F Dorință arzătoare. G Expr. *A-și vedea visul cu ochii* = a-și (sau a i se) îndeplini cea mai arzătoare dorință, a-și (sau a i se) realiza tot ce și-a propus. — Lat. **visum.**

VISÁ, *visez,* vb. I. **1.** Tranz. A avea un vis (**1**) în timpul somnului, a vedea în vis pe cineva sau ceva. F Refl. A se vedea în vis. G Expr. *Unde te visezi?* = unde crezi că te afli? unde te trezești? **2.** Intranz. A se lăsa în voia gândurilor, a imaginației; a-și imagina; a medita. **3.** Tranz. și intranz. Fig. A-i trece cuiva prin gând. G Expr. (Intranz.) *Când nici nu visezi* sau *când cu gândul nu visezi* = pe neașteptate. F Tranz., intranz. și refl. A dori ceva (cu ardoare), a râvni la ceva. — Din **vis.**

VISÁRE, *visări,* s.f. Faptul de *a visa*; reverie, meditație. F Fantezie. — V. **visa.**

VISĂTÓR, -OÁRE, *visători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care visează, care este înclinată spre reverie, spre meditație; *p. ext.* (persoană) care este lipsită de simț practic; (persoană) care se dedică unui ideal irealizabil. — **Visa** + suf. *-ător.*

VISĂTORÍE s.f. (Rar) Predispoziție către visare; stare de visare, de reverie, de meditație. — **Visător** + suf. *-ie.*

VISCERÁL, -Ă, *viscerali, -e,* adj. Care aparține viscerelor, privitor la viscere. — Din fr. **viscéral.**

VISCÉRE s.n. pl. Totalitatea organelor care se află în marile cavități ale corpurilor (mai ales în cavitatea abdominală), la oameni și la animale; măruntaie. — Din fr. **viscère.**

VISCEROPTÓZĂ, *visceroptoze,* s.f. (Med.) Deplasare, cădere a organelor abdominale. — Din fr. **viscéroptôse.**

VÍSCOL, *viscole,* s.n. Vânt puternic însoțit de ninsoare sau de lapoviță; vânt violent, în rafale care spulberă și troienește zăpada. — Et. nec.

VISCOLEÁLĂ, *viscoleli,* s.f. Faptul de *a viscoli*; viscolire. — **Viscoli** + suf. *-eală.*

VISCOLÍ, pers. 3 *viscolește*, vb. IV. Intranz. A bate un vânt puternic cu ninsoare sau cu lapoviță. F Tranz. (Despre vânt) A spulbera și a troieni zăpada. — Din **viscol.**

VISCOLÍRE, *viscoliri,* s.f. Faptul de *a viscoli;* viscoleală, viscolitură. — V. **viscoli.**

VISCOLÍT, -Ă, *viscoliți, -te*, adj. (Despre zăpadă) Bătut, spulberat, troienit de viscol. — V. **viscoli.**

VISCOLITÓR, -OÁRE, *viscolitori, -oare,* adj. (Rar; despre vânt) Care viscolește, care spulberă și troienește zăpada. — **Viscoli** + suf. *-tor.*

VISCOLITÚRĂ, *viscolituri,* s.f. (Pop.) Viscolire. F (Concr.) Zăpadă viscolită, troian de zăpadă îngrămădită de viscol. — **Viscoli** + suf. *-tură.*

VISCOLÓS, -OÁSĂ, *viscoloși, -oase,* adj. (Despre iarnă, vreme) Cu viscol, viforos. — **Viscol** + suf. *-os.*

VISCÓZĂ, (**3**) *viscoze*, s.f. **1.** Fibră textilă obținută din celuloză de lemn de conifere, de stuf etc., elastică, rezistentă și cu luciu mătăsos. **2.** Substanță vâscoasă obținută din celuloză prin tratarea cu o soluție de sulfură de carbon și de sodă caustică. **3.** Sort de viscoză (**1**). — Din fr. **viscose.**

VISCOZIMÉTRU, *viscozimetre,* s.n. Aparat cu care se măsoară viscozitatea fluidelor. — Din fr. **viscosimètre.**

VISCOZITÁTE, *viscozități,* s.f. Însușirea unui fluid de a fi vâscos, de a opune rezistență la curgere; (concr.) substanță vâscoasă. [Var.: **vâscozitáte** s.f.] — Din fr. **viscosité.**

VIST s.n. Joc de cărți care se joacă între trei sau patru persoane și care se află la originea jocului de bridge. — Din engl., fr. **whist.**

VISTAVÓI, *vistavoi,* s.m (Mil.; înv.) Ordonanță. — Din rus. **vestovoi.**

VISTERÍE s.f. v. **vistierie.**

VISTERNICÉL s.m. v. **vistiernicel.**

VISTERNICÍE s.f. v. **vistiernicie.**

VISTIÉR, *vistieri,* s.m. (În Evul Mediu, în Țările Române) Titlu dat marelui dregător care avea în grijă tezaurul țării, repartizarea și încasarea dărilor; persoană care purta acest titlu; vistiernic. [Pr.: *-ti-er*] — Din lat. **vestiarius.**

VISTIERÍE, *vistierii,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Instituție care administra tezaurul țării; localul sau încăperea în care se păstra acesta. F Fig. Sursă de venituri, de bogăție. **2.** (Înv.) Vistiernicie. [Pr.: *-ti-e-*. — Var.: **visteríe** s.f.] — **Vistier** + suf *-ie.*

VISTIÉRNIC, *vistiernici*, s.m. (Înv.) Vistier (**1**). F Fig. Depozitar. [Pr.: *-ti-er-*] — **Vistier** + suf. *-nic.*

VISTIERNICÉL, *vistiernicei*, s.m. Slujbaș subaltern al vistiericului. [Pr.: *-ti-er-*. — Var.: **visternicél** s.m.] — **Vistiernic** + suf. *-el.*

VISTIERNICÍE, *vistiernicii*, s.f. Demnitate, titlu de vistier; vistierie (**2**). [Pr.: *-ti-er-*. — Var.: **visternicíe** s.f.] — **Vistiernic** + suf. *-ie.*

VÍȘIN, *vișini,* s.m. Pom roditor din familia rozaceelor, cu frunze lucioase, dințate pe margine, cu flori albe, cultivat pentru fructele sale *(Prunus cerasus).* G *Vișin sălbatic* = vișinel (**2**). *Vișin turcesc* = arbust din familia rozaceelor, cu lemnul tare (utilizat la confecționarea lulelelor), cu frunzele plăcut mirositoare, folosite drept condiment, cu flori albe și cu fructe mici, negre, amărui *(Prunus mahaleb).* — Din **vișină** (derivat regresiv).

VIȘINÁTĂ, (**2**) *vișinate,* s.f. **1.** Băutură preparată din vișine fermentate cu zahăr și alcool. **2.** Sortiment, porție de vișinată (**1**). — **Vișină** + suf. *-ată.* Cf. tc. v i ş n e.

VÍȘINĂ, *vișine,* s.f. Fructul vișinului, sferic, cărnos, de culoare roșu-închis și cu gust acrișor. G *Vișină sălbatică* = fructul vișinelului (**2**). [Pl. și: *vișini*] — Din sl. **višnja.**

VIȘINEÁ, *vișinele,* s.f. Diminutiv al lui *vișină.* — **Vișină** + suf. *-ea.*

VIȘINÉL, *vișinei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *vișin.* **2.** Arbust din familia rozaceelor, cu flori albe și cu fructe mici, sferice, roșii-purpurii, foarte acre; vișin sălbatic *(Prunus fructicosa).* — **Vișin** + suf. *-el.*

VIȘINÉT, *vișineturi,* s.n. (Rar) Livadă de vișini. — **Vișin** + suf. *-et.*

VIȘINÍU, -ÍE, *vișinii,* adj. De culoarea roșu-închis a vișinei coapte. — **Vișină** + suf. *-iu.*

VITACÉE, *vitacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase, agățătoare, având ca prototip vița-de-vie; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **vitacée.**

VITÁL, -Ă, *vitali, -e,* adj. **1.** Care aparține vieții, care este caracteristic sau esențial pentru viață, în care rezidă viața; de viață, al vieții. **2.** Foarte important, fundamental, esențial, de bază; indispensabil. — Din fr. **vital**, lat. **vitalis.**

VITALÍSM s.n. Doctrină inspirată de Aristotel, potrivit căreia fenomenul vieții nu poate fi explicat exclusiv în termeni materiali, acesta putând fi datorat prezenței în organismele vii a ceva imaterial. — Din fr. **vitalisme.**

VITALÍST, -Ă, *vitaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține vitalismului, privitor la vitalism. **2.** S.m. și f. Adept al vitalismului. — Din fr. **vitaliste.**

VITALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este viu; intensitate a proceselor de viață; putere de viață, vigoare vitală; energie, forță, dinamism. — Din fr. **vitalité,** lat. **vitalitas, -atis.**

VITALIZÁ, *vitalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da viață, putere, vigoare. — Din fr. **vitaliser.**

VITÁLLIUM s.n. (Chim.) Aliaj pe bază de crom, cobalt și molibden. [Pr.: *-li-um*] — Din engl., fr. **vitallium.**

VITAMÍNĂ, *vitamine,* s.f. Nume dat unor compuși organici indispensabili vieții, care se găsesc în alimente sau se prepară sintetic, cu rol esențial în menținerea proceselor celulare vitale. — Din fr. **vitamine,** germ. **Vitamin.**

VITAMINIZÁ, *vitaminizez*, vb. I. Tranz. A îmbogăți alimentele în vitamine. F Refl. A urma un tratament cu vitamine — Din germ. **vitaminisieren.**

VITAMINÓS, -OÁSĂ, *vitaminoşi, -oase,* adj. Care conţine vitamine, bogat în vitamine. — **Vitamină** + suf. *-os.*

VITAMINOTERAPÍE, s.f. Tratament medical cu ajutorul vitaminelor. — Din fr. **vitaminothérapie.**

VÍTĂ, *vite*, s.f. Nume generic dat animalelor domestice mari, mai ales cornutelor; *p. gener.* animal. G *Vite mari* (sau *albe)* = denumire generică pentru boi şi vaci. *Vite mici* (sau *mărunte)* = denumire generică pentru oi şi capre. F Epitet dat unui om grosolan, nesimţit sau prost. — Lat. **vita** „viaţă".

VITEÁZ, -Ă, *viteji, -ze,* adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care dă dovadă de curaj în luptă; *p. gener.* îndrăzneţ, dârz, curajos. **2.** S.m. (La pl.; în Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Stăpân de pământ care primea din partea domnului sarcini militare speciale. — Din sl. **vitenzĭ.**

VITEJÉSC, -EÁSCĂ, *vitejeşti,* adj. Care aparţine vitejilor, privitor la viteji sau la vitejie, de viteaz; plin de vitejie. — **Viteaz** + suf. *-esc.*

VITEJÉŞTE adv. În felul vitejilor, ca vitejii; cu mare curaj, cu bărbăţie. — **Viteaz** + suf. *-eşte.*

VITEJÍE, *vitejii,* s.f. **1.** (La sg.) Însuşirea de a fi viteaz, calitatea celui viteaz; voinicie. G Loc. adv. *Cu vitejie* = vitejeşte. **2.** Faptă vitejească. **3.** (Pop.) Haiducie. — **Viteaz** + suf. *-ie.*

VITELÍN, -Ă, *vitelini, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Proteină care conţine şi fosfor, prezentă în gălbenuşul de ou. **2.** Adj. Care aparţine vitellusului, privitor la vitellus, care conţine vitellus. — Din fr. **vitellin.**

VITÉLLUS s.n. Substanţă prezentă în ouăle animalelor, din care se formează embrionul, servind ca substanţă nutritivă pentru acesta. — Din fr., lat. **vitellus.**

VITÉZĂ, *viteze,* s.f. **1.** Rapiditate în deplasare; iuţeală, repeziciune. G Loc. adv. *În (plină) viteză* = cu viteză (foarte) mare. G Expr. *Dă-i viteză* = porneşte în grabă! mergi repede! (Fam.) *A băga pe cineva în viteză* = a sili pe cineva să-şi părăsească obişnuita comoditate şi să acţioneze, să lucreze cu promptitudine, repede. **2.** Raportul dintre spaţiul parcurs de un mobil şi timpul folosit pentru parcurgerea acestui spaţiu; raportul dintre variaţia unei mărimi şi timpul în care se produce această variaţie. G *Viteză cosmică* = viteză cuprinsă între 7,912 şi 16,6 km/secundă imprimată navelor cosmice de la înscrierea pe o orbită circulară a Pământului până la părăsirea sistemului solar. F Spec. Ritmul în care se produce sau se repetă un proces chimic, fiziologic, electric etc., raportat la o unitate de timp. G *Viteză de sedimentare* = interval de timp în care se depun hematiile în sângele rămas necoagulat, servind la diagnosticarea sau urmărirea evoluţiei unor boli. F Fiecare dintre raporturile de demultiplicare dintre turaţia motorului unui vehicul şi turaţia arborelui care transmite mişcarea la roţile propulsoare ale vehiculului. — Din fr. **vitesse.**

VITEZOMÁN, *vitezomani,* s.m. Şofer cu mania vitezei. — Din **viteză** (după *recordman, sportsman* etc.).

VITEZOMÉTRU, *vitezometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei de deplasare a unui vehicul rutier. — **Viteză** + **metru** (după *barometru, manometru* etc.).

VITÍCOL, -Ă, *viticoli, -e*, adj. Care aparţine viticulturii, privitor la viticultură. F Care posedă culturi întinse de vii, bogat în vii. *Regiuni viticole.* — Din fr. **viticole,** it. **viticolo.**

VITICULTÓR, -OÁRE, *viticultori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă de cultura viţei-de-vie; podgorean. F Specialist în viticultură. — Din fr. **viticulteur.**

VITICULTÚRĂ, *viticulturi,* s.f. Cultura viţei-de-vie. F Ştiinţă care se ocupă de cultura viţei-de-vie. — Din fr. **viticulture.**

VITILÍGO s.n. Boală de piele caracterizată prin apariţia unor zone albe, lipsite de pigmenţi. — Din fr. **vitiligo.**

VITIŞOÁRĂ, *vitişoare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *vită.* — **Vită** + suf. *-işoară.*

VITRÁI s.n. v. **vitraliu.**

VITRÁJ, *vitraje,* s.n. (Rar) Perete de geam; geamlâc. F Marchiză (închisă cu geamuri). F Totalitatea geamurilor unui edificiu, ale unei uşi etc. [Pl. şi: *vitrajuri*] — Din fr. **vitrage.**

VITRÁLIU, *vitralii,* s.n. Panou decorativ din plăci de sticlă colorată sau pictată în culori de smalţ, montate în armătură de plumb, folosită la ferestre. [Var.: **vitrái** s.n.] — Din fr. **vitrail.**

VITRÁT, -Ă, *vitraţi, -te,* adj. (Rar) Cu geamuri. — După fr. **vitré.**

VÍTREG, -Ă, *vitregi, -ge,* adj. **1.** (Despre copii sau părinţi, determinând natura rudeniei lor reciproce) Care nu este rudă de sânge, care a devenit rudă printr-o nouă căsătorie a unuia dintre părinţi. **2.** Fig. Duşman, ostil, vrăjmaş; defavorabil, potrivnic. F Presărat cu obstacole. — Lat. **vitricus.**

VITREGÍ, *vitregesc,* vb. IV. Tranz. A trata pe cineva cu răutate, cu duşmănie; a persecuta; a lipsi (pe nedrept) de ceva. — Din **vitreg.**

VITREGÍE, *vitregii,* s.f. Ostilitate, duşmănie, vrăjmăşie; răutate. F Potrivnicie. — **Vitreg** + suf. *-ie.*

VITRIFIÁNT, *vitrifianţi,* s.m. (Constr.) Material de bază folosit pentru a obţine mase sticloase, amorfe. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **vitrifiant.**

VITRIFICÁ, *vitrífic,* vb. I. Tranz. A transforma un silicat sau un amestec de silicaţi într-o masă amorfă, sticloasă, printr-o operaţie de topire urmată de solidificare. — Din fr. **vitrifier,** it. **vitrificare.**

VITRIFICÁRE, *vitrificări,* s.f. Acţiunea de *a vitrifica* şi rezultatul ei. [Var.: **vitrifiére** s.f.] — V. **vitrifica.**

VITRIFIÉRE s.f. v. **vitrificare.**

VITRIGÓN s.m. Plantă erbacee cu flori albastre folosită ca plantă medicinală *(Eryngium maritinium).* — Et. nec.

VITRÍNĂ, *vitrine,* s.f. **1.** Spaţiu special amenajat pentru expunerea mărfurilor în spatele ferestrei dinspre stradă a unui magazin; fereastră care închide spre stradă acest spaţiu. F Mobilă sau dispozitiv cu pereţi din sticlă, pentru expunerea mărfurilor în interiorul unui magazin, a pieselor într-un muzeu etc. **2.** Mobilă de apartament în care se păstrează bibelouri, cristale etc., având forma unui dulap cu rafturi şi pereţi de sticlă. — Din fr. **vitrine.**

VITRINIÉR, -Ă, *vitrinieri, -e,* s.m. şi f. Persoană specializată în aranjarea vitrinelor unui magazin. [Pr.: *-ni-er*] — **Vitrină** + suf. *-ier.*

VITRIÓL, *vitrioluri,* s.n. (Pop.) Acid sulfuric (în soluţie concentrată). F (Înv.) Nume dat unor sulfaţi. [Pr.: *-tri-ol*] — Din fr. **vitriol.**

VITRIOLÁ, *vitriolez,* vb. I. Tranz. (Rar) A arde, a răni (cu vitriol). [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **vitrioler.**

VITRIOLÁJ, *vitriolaje,* s.n. Tratare a ţesuturilor cu acid sulfuric pentru înlăturarea impurităţilor. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **vitriolage.**

VITRIOLÁNT, -Ă, *vitriolanţi, -te,* adj. Care arde, care provoacă arsuri. F Fig. Caustic, incisiv. [Pr.: *-tri-o-*] — **Vitriola** + suf. *-ant.*

VITRÍT s.n. **1.** Component principal al cărbunilor, negru, lucios şi compact. **2.** Material sticlos folosit ca izolant între soclul becurilor electrice şi capsă. — Din germ. **Vitrit.**

VITRÓS, -OÁSĂ, *vitroşi, -oase,* adj. Care are aspect sticlos; asemănător sticlei, ca sticla. G (Anat.) *Corp vitros* sau *umoare vitroasă* = lichid transparent care umple fundul globului ocular. — Din fr. **vitreux.**

VITROZITÁTE, *vitrozităţi,* s.f. Structură geologică asemănătoare sticlei. — Din fr. **vitrosité.**

VITULÁRĂ, *vitulare*, adj. (În sintagma) *Febră vitulară* = febră puerperală la vaci. — Din fr. **vitulaire.**

VITUPERÁ, *vituperez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A blama, a defăima, a denigra. — Din fr. **vitupérer,** lat. **vituperare.**

VITUPERÁŢIE, *vituperaţii,* s.f. (Livr.) Blamare, defăimare, denigrare. — Din fr. **vitupération.**

VIŢĂ, *viţe,* s.f. **I.** (Adesea determinat prin „de vie") Nume dat mai multor plante perene cu rădăcina puternică, cu tulpina lipsită de susţinere proprie, cu lăstari subţiri şi frunze mari, lobate şi cu fructele în formă de ciorchine, care se cultivă într-un număr mare de soiuri şi de varietăţi pentru producţia de struguri şi de vin; vie *(Vitis).* G *Viţă de Canada* sau *viţă sălbatică* = arbust agăţător din familia vitaceelor, cu frunze verzi care se colorează toamna în roşu, cultivat ca plantă decorativă *(Vitis hederacea).* F Fiecare dintre lăstarele lungi şi flexibile ale viţei (**I**); *p. gener.* curpen, vrej. F Compus: *viţă-albă* = plantă agăţătoare din familia ranunculaceelor, cu flori albe mirositoare *(Clematis vitalba).* **II. 1.** (Pop.) Şuviţă de păr. F Fiecare dintre firele, şuviţele etc. din care se confecţionează, prin împletire sau răsucire, un obiect. F (Mar.) Parâmă de sârmă. **2.** Fig. Descendent, urmaş, vlăstar; *p. ext.* neam; soi, fel. G Loc. adj. *De viţă* = **a)** de calitate superioară; **b)** de origine aleasă, nobil. — Lat. ***vitea** (= *vitis).*

VIŢEÁ, *viţele,* s.f. Puiul-femelă al vacii, până la un an; viţică. — Lat. **vitella.**

VIŢÉL, *viţei,* s.m. **1.** Puiul vacii, până la circa un an. G *Viţelul de aur* = simbol al bogăţiei, al opulenţei. F Carne de viţel (**1**). F Piele de viţel (**1**). **2.** (Reg.) Pui de cerb. **3.** (Reg.) Raniţă militară (acoperită cu piele de viţel). — Lat. **vitellus.**

VIŢELÁR, *viţelari,* s.m. **1.** Persoană care supraveghează şi îngrijeşte viţeii. **2.** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu miros plăcut, cu frunze lungi, cu florile grupate în spic; părangină *(Anthoxanthum odoratum).* — **Viţel** + suf. *-ar.*

VIŢELÚŞ, *viţeluşi,* s.m. Diminutiv al lui *viţel.* — **Viţel** + suf. *-uş.*

VIŢELÚŞĂ, *viţeluşe,* s.f. Diminutiv al lui *viţea.* — **Viţea** + suf. *-eluşă.*

VIŢIÁT, -Ă adj. v. **viciat.**

VIŢÍCĂ, *viţele*, s.f. Viţea. — **Vită** + suf. *-ică* sau **viţel** + suf. *-ică.*

VIŢIÓS, -OÁSĂ adj. v. **vicios.**

VÍŢIU s.n. v. **viciu.**

VIŢÓS, -OÁSĂ, *viţoşi, -oase,* adj. (Pop.) **1.** (Despre rădăcinile plantelor) Cu ramificaţii numeroase şi lungi. **2.** Mitoş, lăţos. — **Vită** + suf. *-os.*

VÍU, VÍE, *vii,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat) Care se află în viaţă, care trăieşte; înzestrat cu viaţă. G Loc. adj. şi adv. *De viu* = fiind încă în viaţă. G Loc. adv. *Pe viu* = în mod direct, nemijlocit. G Expr. *Prin* (sau *cu) viu grai* = oral. *A jupui pe cineva* (sau *a lua cuiva pielea) de viu* = a fi fără milă faţă de cineva, a cere cuiva mai mult decât poate da; a jecmăni, a jefui (pe cineva). *Viu sau mort* = în orice stare s-ar afla, în viaţă sau nu; cu orice

preț. G (Substantivat, în expr.) *A fi mort între vii* = a fi ca și mort. *Nici cu viii, nici cu morții*, se spune despre un bolnav care nici nu moare, nici nu se înzdrăvenește. *Morții cu morții și viii cu viii*, se spune ca îmbărbătare celor care se consolează greu de moartea unei persoane dragi. F Care este dotat cu simțire. G *Rană* (sau *carne) vie* = rană (sau carne) a unui organism în viață care sângerează, de pe care s-a luat pielea. F Care persistă, care dăinuie încă. *Tradiție vie.* G *Limbă vie* = limbă care se vorbește și evoluează, care este în circulație. F (În concepția creștină) Etern, nemuritor, veșnic. **2.** Plin de viață, de neastâmpăr; cu mișcări iuți, vioaie. F Animat, însuflețit. *Discuție vie.* F (Despre ochi) Care denotă vioiciune, inteligență; ager, vioi. **3.** (Despre plante) Viguros, plin de sevă, sănătos, verde. F (Despre ape) Care curge repede. F (Despre foc) Care arde bine, cu flăcări mari. **4.** (Despre sunete) Răsunător, puternic. F (Despre lumină; *p. ext.* despre surse de lumină) Tare, puternic, orbitor. F (Despre culori) Aprins; strălucitor. **5.** (Despre abstracte) Intens, puternic. *Durere vie*. **II.** S.n. (Rar) Viață. — Lat. **vivus.**

VIVÁCE adj. invar. **1.** (Livr.) Vioi, ager, plin de vitalitate, de viață. F (Adverbial, în legătură cu modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu vioiciune, într-un ritm viu, energic. **2.** (Despre plante) A cărei viață și vegetație durează mai mulți ani, fără a fi nevoie de o nouă însămânțare; peren. — Din it., fr. **vivace.**

VIVACITÁTE s.f. Vioiciune, sprinteneală (în mișcări, în comportări, în reacții). — Din fr. **vivacité,** lat. **vivacitas, -atis.**

VIVANDIÉRĂ, *vivandiere,* s.f. Femeie autorizată în trecut să însoțească armatele unor țări, pentru a vinde soldaților alimente și alte articole de consum. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **vivandière.**

VIVÁNT, -Ă, *vivanți, -te,* adj. (Rar) Viu, animat. — Din fr. **vivant.**

VIVÁRIU, *vivarii,* s.n. Loc amenajat pentru creșterea în mediul lor natural a unor animale mici. — Din fr., lat. **vivarium.**

VÍVAT interj. (Mai ales ca urare, când se ciocnesc paharele cu băutură) Trăiască! La mulți ani! F (Substantivat, n.) Aclamație, ovație; toast. — Din lat., fr. **vivat.**

VIVIÉRĂ, *viviere,* s.f. (Mar.) Bazin sau barcaz pentru păstrat sau transportat pește viu. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **vivier.**

VIVIFIÁNT, -Ă, *vivifianți, -te,* adj. (Livr.) Însuflețitor, dătător de putere. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **vivifiant.**

VIVIPÁR, -Ă, *vivipari, -e,* adj. (Despre animale; adesea substantivat) Care dă naștere la pui vii (complet dezvoltați în organismul matern). F (Despre plante) Care se înmulțește prin muguri desprinși de pe planta-mamă. — Din fr. **vivipare,** lat. **viviparus.**

VIVIPARITÁTE s.f. Însușire a animalelor vivipare. — Din fr. **viviparité.**

VIVISÉCȚIE, *vivisecții*, s.f. Disecare a unui animal viu (pentru a studia un fenomen fiziologic). [Var.: **vivisecțiúne** s.f.] — Din fr. **vivisection.**

VIVISECȚIONÁ, *vivisecționez,* vb. I. Tranz. A face disecția unui animal viu pentru studiu. [Pr.: *-ți-o-*] — După germ. **vivisektieren.**

VIVISECȚIONÁRE, *vivisecționări,* s.f. Acțiunea de *a vivisecționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **vivisecționa.**

VIVISECȚIONÁT, -Ă, *vivisecționați, -te,* adj. (Despre animale) Disecat, operat pe viu, pentru studiu. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **vivisecționa.**

VIVISECȚIÚNE s.f. v. **vivisecție.**

VIZÁ[1], *vizez,* vb. I. Tranz. A aplica o viză pe un act oficial, pentru a-i da valabilitate. — Din fr. **viser.**

VIZÁ[2], *vizez,* vb. I. Tranz.**1.** A dirija, a îndrepta o armă, un aparat de măsură etc. (sau o parte a lor) spre un anumit obiectiv. **2.** Fig. A se referi, a face aluzie la ceva; a ținti, a avea ca obiectiv, a avea ca scop. — Din fr. **viser.**

VIZÁRE[1], *vizări,* s.f. Acțiunea de *a viza*[1] și rezultatul ei. — V. **viza[1].**

VIZÁRE[2], *vizări,* s.f. Acțiunea de *a viza*[2] și rezultatul ei. — V. **viza[2].**

VIZAVÍ adv. Peste drum (față) în față, în punctul exact opus. F (Substantivat) Persoană care se găsește în fața cuiva la o masă, la un bal etc. F Față de..., în raport cu..., în comparație cu.... [Scris și: *vis-a-vis*] — Din fr. **vis-à-vis.**

VÍZĂ[1], *vize,* s.f. Însemnare, parafă etc. trecută de o autoritate pe un act, pentru a-i da valabilitate, pentru a-i confirma primirea etc. — Din fr. **visa.**

VÍZĂ[2], *vize,* s.f. Pește de apă dulce, asemănător cu cega, cu botul scurt, conic și rotunjit *(Acipenser nudiventris).* — Cf. rus. v i z.

VÍZĂ[3], *vize,* s.f. Linie formată din prelungirea razei vizuale, printr-un aparat topografic, până la un anumit punct de pe teren; *p. ext.* linie trasată pe o planșetă unind locul unde se află aparatul de observare cu punctul vizat. — După fr. **visée.**

VIZÉTĂ, *vizete,* s.f. Deschidere mică (circulară) făcută într-o ușă pentru a permite cuiva să vadă în exterior (sau în interior); vizieră (**2**); vizor. — Cf. v i z o r.

VIZÍBIL, -Ă, *vizibili, -e,* adj. Care poate fi văzut (cu ochiul sau cu un instrument optic). F Fig. Evident, vădit; neîndoielnic, incontestabil. — Din fr. **visible,** lat. **visibilis.**

VIZIBILMÉTRU, *vizibilmetre,* s.n. (Met.) Aparat folosit pentru măsurarea vizibilității pe orizontală. — Din fr. **visibilimètre.**

VIZIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi vizibil. F Distanța până la care poate fi văzut cu ochiul liber un obiect în condiții atmosferice date; stare de claritate a atmosferei, care determină această distanță. — Din fr. **visibilité,** lat. **visibilitas, -atis.**

VIZIÉRĂ, *viziere,* s.f. **1.** Partea mobilă a coifului, care apără fața cavalerului în timpul luptei. F Cozoroc. **2.** Vizetă, vizor. [Pr.: *-zi-e-*] — Din fr. **visière.**

VIZIGÓT, -Ă, *vizigoți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparținea unei ramuri a goților. **2.** Adj. Care aparține vizigoților (**1**), privitor la vizigoți. — Din lat. **Visigothi**, fr. **Visigoths.**

VIZIOMÁT, *viziomate,* s.n. **1.** Aparat automat folosit în instalații de fotoreproducere. **2.** (Poligr.) Colorimetru fotoelectric pentru măsurarea transparenței materialelor, a înnegririi sau a intensității de culoare. — Din germ. **Visiomat.**

VIZIONÁ, *vizionez*, vb. I. Tranz. A privi, a urmări proiecția unui film, desfășurarea unui spectacol. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **visionner.**

VIZIONÁR, -Ă, *vizionari, -e,* adj. **1.** (Despre oameni sau despre firea, ideile lor; adesea substantivat) Care se lasă antrenat de vise, de idealuri (irealizabile); care prevede, prevestește evenimentele viitoare. **2.** Cu caracter de viziune; fantastic; fantezist, nerealist. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **visionnaire.**

VIZIONÁRE, *vizionări*, s.f. Acțiunea de *a viziona* și rezultatul ei. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **viziona.**

VIZIONARÍSM s.n. (Livr.) Atitudine de vizionar (**1**); caracter vizionar (**1**). [Pr.: *-zi-o-*] — **Vizionar** + suf. *-ism*.

VIZÍR, *viziri,* s.m. Nume dat miniștrilor (sau înalților dregători) din țările musulmane. G *Mare-vizir* = nume dat în Imperiul Otoman primului sfetnic al sultanului. — Din tc. **vezir.**

VIZIRÁT, *vizirate,* s.n. Funcția de vizir; perioadă în care cineva exercita această funcție. — Din fr. **vizirat.**

VIZIRÉSC, -EÁSCĂ, *vizirești,* adj. (Înv.) Care aparține vizirului, privitor la vizir. — **Vizir** + suf. *-esc.*

VIZITÁ, *vizitez*, vb. I. Tranz. **1.** A merge la cineva pentru a-l vedea (din prietenie, din datorie profesională etc.); a face cuiva o vizită. **2.** A se duce să vadă, să cunoască la fața locului o localitate, un muzeu, un obiectiv etc. **3.** A inspecta, a controla; a cerceta, a examina cu atenție și la fața locului. — Din fr. **visiter,** lat. **visitare.**

VIZITÁRE, *vizitări*, s.f. Acțiunea de *a vizita* și rezultatul ei. — V. **vizita.**

VIZITATÓR, -OÁRE, *vizitatori, -oare*, s.m. și f. **1.** Persoană care vizitează o localitate, un muzeu, o expoziție etc. **2.** (Rar) Persoană care face cuiva o vizită. — **Vizita** + suf. *-tor.*

VÍZITĂ, *vizite*, s.f. **1.** Întrevedere cu caracter prietenesc sau de curtoazie la domiciliul unei persoane. G *Carte de vizită* = bucată mică de carton, dreptunghiulară, pe care este scris numele unei persoane, profesia și titlurile sale, adresa etc., și pe care titularul o înmânează sau o trimite unor cunoscuți, cu diverse prilejuri. G Expr. *A fi în vizită cu cineva* = a avea relații de prietenie cu cineva, a-și face vizite reciproc. **2.** Oficiu prestat de medicul care se deplasează la domiciliul unui bolnav sau care primește un pacient pentru consultație. F Consultație medicală la patul bolnavului internat sau la domiciliul acestuia. G *Vizită medicală* = control medical (periodic) făcut salariaților, elevilor etc. **3.** Deplasare la fața locului într-o localitate, într-o regiune, la un obiectiv, cu scopul de a le cunoaște, de a le controla etc. — Din fr. **visite.**

VIZITÍU, *vizitii,* s.m. **1.** Persoană care conduce caii la o trăsură, la o căruță etc. **2.** (Art.) Numele popular al unei constelații din emisfera boreală, situată în apropiere de constelația Gemenilor. [Var.: (reg.) **vezetéu** s.m.] — Din magh. **vezető.**

VIZIÚNE, *viziuni,* s.f. **1.** Percepție vizuală; imagine, reprezentare; *p. ext.* previziune. F Vedenie, nălucire. **2.** Mod de a vedea, de a concepe sau de a considera lucrurile; părere, opinie. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **vision**. Cf. lat. v i s i o, - o n i s.

VIZÓN, (**1**) *vizoni*, s.m., (**2**) *vizoane*, s.n. **1.** S.m. Mamifer sălbatic carnivor asemănător cu nurca, dar de talie mai mare, cu blana prețioasă, care trăiește în America de Nord *(Lutreola vison).* **2.** S.n. Blana acestui animal. F Haină confecționată din blană de vizon (**1**). — Din fr. **vison.**

VIZÓR, *vizoare,* s.n. Dispozitiv la un aparat sau la un instrument optic care permite delimitarea după necesitate a câmpului vizual și a liniei de vizare sau citirea indicațiilor de pe o scară gradată. F Vizetă. F (La pl.) Ochelarii măștilor de gaze. — Din fr. **viseur.**

VIZUÁL, -Ă, *vizuali, -e,* adj. Care se referă la simțul văzului, care aparține vederii; de vedere. G *Tip vizual* = persoană cu o deosebită acuitate a percepțiilor obținute prin văz. *Memorie vizuală* = memorie care reține cu precădere imaginile văzute. *Rază* (sau *linie) vizuală* = linie dreaptă imaginară care unește ochiul observatorului cu obiectul observat. *Câmp*

vizual = spațiul cuprins de vedere când privirea este fixată asupra unui punct. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **visuel,** lat. **visualis.**

VIZUALIZÁ, *vizualizez,* vb. I. Tranz. (Tehn.; despre aparate) A face posibilă observarea vizuală a fenomenului cercetat. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **visualiser.**

VIZUALIZÁRE, *vizualizări,* s.f. Acțiunea de *a vizualiza.* [Pr.: *-zu-a-*] — V. **vizualiza.**

VIZUÍNĂ, *vizuini,* s.f. **1.** Adăpost al unor animale sălbatice; vizunie. F Fig. Ascunzătoare. **2.** Fig. Cocioabă, bordei. [Pl. și: *vizuine*] — Cf. v i z u r e.

VIZUNÍE, *vizunii,* s.f. (Pop.) Vizuină. — Din **vizuină.**

VLĂDNIC, -Ă, *vladnici, -ce,* adj. (Înv.) Puternic, solid, rezistent. — Et. nec.

VLÁGĂ s.f. Putere, forță, vigoare; vlavie. — Din sl. **vlaga**.

VLÁH, -Ă s.m. și f., adj. v. **valah.**

VLĂȘIȚĂ, *vlașițe,* s.f. (Bot.; reg.) Hașmă. — Din sb. **vlašac.**

VLÁVIE s.f. (Înv.) Vlagă. — Et. nec.

VLĂDÍCĂ, *vlădici,* s.m. **1.** Episcop. **2.** (Înv.) Stăpânitor, domn, principe. — Din sl. **vladika.**

VLĂGUÍ, *vlăguiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A epuiza sau a fi epuizat de puteri, a (se) slei, a (se) istovi. **2.** Tranz. A prelucra pielea într-o tăbăcărie. — **Vlagă** + suf. *-ui.*

VLĂGUÍT, -Ă, *vlăguiți, -te,* adj. Ostenit, istovit, sleit de puteri. — V. **vlăgui.**

VLĂGUITÓR, -OÁRE, *vlăguitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Istovitor. **2.** S.m. și f. Muncitor care lucrează la prelucrarea pieilor într-o tăbăcărie. [Pr.: *-gu-i-*] — **Vlăgui** + suf. *-tor.*

VLĂJGÁN, *vlăjgani,* s.m. Tânăr înalt și robust. — Cf. sb. v l a ž a n .

VLĂSTÁR, *vlăstare,* s.n. **1**. Lăstar. **2**. Fig. Urmaș, descendent (al unei familii). [Pl. și: (m.) *vlăstari*] — Din ngr. **vlastári.**

VOAL, *voaluri,* s.n. **1**. Țesătură fină (transparentă) de mătase, bumbac sau fibre sintetice, folosită pentru perdele, rochii, bluze etc.; bucată de țesătură fină, rară, cu care femeile își acoperă capul sau fața; văl. **2.** Înnegrire a unui material fotografic fotosensibil care apare după developare și fixare, în urma unor iluminări difuze accidentale etc. — Din fr. **voile.**

VOALÁ, *voalez,* vb. I. **1.** Tranz. A acoperi cu un voal (**1**); a ascunde, a masca; *fig.* a înșela aparențele. G Refl. *Se voalează înainte de a pleca.* F Refl. (Despre voce sau sunete) A-și pierde sonoritatea și limpezimea; a se estompa. **2.** Refl. (Despre unele materiale fotografice) A se strica, a se deprecia, a-și pierde însușirile din cauza voalului (**2**); a se înnegri. — Din fr. **voiler.**

VOALÁRE, *voalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) voala* și rezultatul ei. — V. **voala.**

VOALÁT, -Ă, *voalați, -te,* adj. Acoperit cu un voal (**1**); ascuns, umbrit. F (Despre glas, sunete) Lipsit de sonoritate și limpezime; stins, estompat. F (Despre negative fotografice) Degradat prin producerea unui voal (**2**). — V. **voala.**

VOALÉTĂ, *voalete,* s.f. Țesătură în formă de rețea foarte fină, fixată la pălăriile de damă ca garnitură sau pentru a acoperi fața. — Din fr. **voilette.**

VOALÚRĂ, *voaluri,* s.f. **1**. Ansamblul velelor unei nave. **2**. Curbura suprafeței unei paraşute deschise; *p. ext.* pânza paraşutei. — Din fr. **voilure.**

VOBULATÓR, *vobulatoare,* s.n. Generator electronic care produce oscilații de amplitudine constantă, dar cu frecvență liniar variabilă în timp, în scopul măsurării caracteristicilor de amplitudine și frecvență. — Din engl. **wobbulator,** fr. **vobulateur.**

VOCABULÁR, *vocabulare,* s.n. **1**. Totalitatea cuvintelor unei limbi; lexic. G *Vocabular activ* = totalitatea cuvintelor folosite în mod efectiv de cineva în exprimare și care variază de la o categorie de vorbitori la alta. *Vocabular pasiv* = totalitatea cuvintelor specifice unei limbi pe care vorbitorii le înțeleg, dar nu le utilizează (decât accidental). *Vocabular de bază* sau *fundamental* = fondul principal de cuvinte. *Vocabular secundar* = masa vocabularului (**1**). F Totalitatea cuvintelor specifice unei anumite categorii sociale, unui anumit domeniu de activitate, unui anumit stil al limbii, unui scriitor sau vorbitor etc. **2**. (Înv.) Dicționar, de obicei de proporții mici; lexic, glosar. [Var.: (înv.) **vocabulárîu** s.n.] — Din fr. **vocabulaire,** lat. **vocabularium.**

VOCABULÁRIU s.n. v. **vocabular.**

VOCÁBULĂ, *vocabule,* s.f. Cuvânt, vorbă. — Din fr. **vocable,** lat. **vocabulum.**

VOCÁL, -Ă, *vocali, -e,* adj. Care aparține vocii, privitor la voce, care servește la formarea vocii. F (Muz.) Executat cu vocea, cântat din gură. — Din fr. **vocal,** lat. **vocalis.**

VOCÁLĂ, *vocale,* s.f. (Fon.) Sunet al vorbirii la a cărui emitere curentul de aer sonor iese liber prin canalul fonator, fără să întâlnească niciun obstacol; semn grafic, literă care reprezintă un asemenea sunet. G *Vocală neutră* = structură vocalică ce se caracterizează prin formanți situați la 500 Hz, 1500 Hz, 2500 Hz. — Din lat. **vocalis,** germ. **Vokal.**

VOCÁLIC, -Ă, *vocalici, -ce,* adj. Care aparține vocalelor, privitor la vocale. — Din fr. **vocalique.**

VOCALÍSM s.n. **1**. Sistem al vocalelor unei limbi, din punct de vedere fonetic și fonologic, într-un anumit moment al evoluției sale. **2**. Parte, capitol al foneticii istorice a unei limbi, care se ocupă cu studiul vocalelor. — Din fr. **vocalisme.**

VOCALIZÁ, *vocalizez,* vb. I. **1**. Tranz. și intranz. (Muz.) A executa vocalize. **2**. Refl. (Fon.; despre consoane) A trece de la valoarea de consoană la cea de vocală, a căpăta valoare de vocală. — Din fr. **vocaliser.**

VOCALIZÁRE, *vocalizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) vocaliza* și rezultatul ei. — V. **vocaliza.**

VOCALÍZĂ, *vocalize*, s.f. **1.** Formulă melodică de virtuozitate în partiturile pentru voci. **2.** Exercițiu tehnic de canto care se execută pe o vocală (de preferință *a*). — Din fr. **vocalise.**

VOCATÍV, *vocative*, s.n. (Gram.) Caz al declinării care exprimă adresarea, chemarea, invocația. — Din fr. **vocatif,** lat. **vocativus.**

VOCÁȚIE, *vocații,* s.f. **1.** Aptitudine, chemare, predispoziție pentru un anumit domeniu de activitate sau pentru o anumită profesie. **2.** (Jur.; în sintagma) *Vocație succesorală* = calitatea de a avea chemare la moștenire, fără a fi înlăturată de la aceasta de o altă persoană cu rang preferabil. [Var.: (înv.) **vocațiúne** s.f.] — Din fr. **vocation**, lat. **vocatio, -onis.**

VOCAȚIÚNE s.f. v. **vocație.**

VÓCE, *voci,* s.f. **1.** Facultate specifică omului de a emite sunete articulate; ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; glas. G Expr. *A ridica vocea* = a vorbi răstit. **2.** Însușire a cuiva de a cânta frumos din gură. F Registru de sunete muzicale, mai înalte sau mai profunde, în care cineva poate cânta. G *Voce caldă* = voce în care predomină componentele de frecvență joasă, accentuate natural sau artificial. *Voce metalică* = voce dură, aspră, în care predomină componentele de frecvență înaltă. *Voce profesională* = voce care corespunde unor exigențe înalte, specifică cântăreților, actorilor, crainicilor. *Voce robot* = denumire dată vocilor lipsite de inflexiunile specifice vocii umane. *Voce sintetică* = voce produsă prin intermediul unui sintetizor de vorbire. **3.** Linie melodică încredințată fiecărui instrument dintr-o compoziție. — Din lat. **vox, vocis.**

VOCIFERÁ, *vociferez,* vb. I. Intranz. A vorbi cu voce ridicată. F (Fam.) A face scandal, a țipa. — Din fr. **vocifér er,** lat. **vociferare.**

VOCIFERÁNT, -Ă, *vociferanți, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care vociferează; scandalagiu. — Din fr. **vociférant.**

VOCIFERÁRE, *vociferări,* s.f. Acțiunea de *a vocifera* și rezultatul ei. — V. **vocifera.**

VOCODÉR[1], *vocodere,* s.n. Sistem electronic de telefonie, în care vorbirea este codificată și apoi reconstituită artificial, pentru a obține o inteligibilitate mărită. — Din fr. **vocoder.**

VOCÓDER[2] s.n. (Muz.) Instrument electronic de analiză-sinteză în timp real, folosit pentru generarea unor efecte sonore deosebite cum ar fi imitarea vorbirii de către instrumente muzicale clasice. — Din engl. **vocoder.**

VÓDĂ s.m. Titlu pe care îl purtau domnii Țărilor Române, adăugat de obicei după numele lor; domnitor; *p. ext.* principe, rege; persoană care avea acest titlu. F Expr. *A nu-i păsa nici de vodă* = a nu se teme, a nu-i păsa de nimeni. *A mânca (din) pita lui vodă* = a fi slujbaș la stat. — Din sl. [voje]**voda.**

VÓDCĂ s.f. v. **votcă.**

VODEÁSĂ s.f. (Pop.) Soția voievodului; doamnă, crăiasă, voduleasă. — **Vodă** + suf. *-easă.*

VODÉR, *vodere,* s.n. Aparat electronic de producere a vocii artificiale, care utilizează chei similare acelora ale instrumentelor muzicale. — Din fr. **voder.**

VODEVÍL, *vodeviluri,* s.n. Specie de comedie ușoară sau de farsă (într-un act), în textul căreia sunt intercalate cuplete care se cântă pe melodii cunoscute și cu acompaniament orchestral. — Din fr. **vaudeville.**

VODEVILÉSC, -Ă, *vodevilești,* adj. În maniera vodevilului. — Din fr. **vaudevillesque.**

VODEVILÍST, *vodevilişti*, s.m. (Rar) Autor de vodeviluri. — Din fr. **vaudevilliste.**

VODULEÁSĂ s.f. (Pop.) Vodeasă. — **Vodă** + suf. *-uleasă.*

VÓGĂ s.f. Interes viu, dar trecător, provocat de o întâmplare, de o persoană etc.; modă. F Faimă (trecătoare), renume. — Din fr. **vogue.**

VOI[1] pron. pers. 2 pl. **1.** (Înlocuiește numele persoanelor cărora li se adresează vorbitorul; la nominativ, are funcție de subiect, adesea marcând insistența asupra subiectului) *Voi să mergeți, nu ei.* **2.** (La dativ, în formele *vouă, vă, v-, vi,* are valoare posesivă) *Vouă vă place să călătoriți.* G (Cu valoare de pronume de politețe, ținând locul pers. 2 sg.) *Domnule, vi se va comunica în scris.* G Loc. adv. (La acuzativ) *La voi* = la casa voastră; în țara voastră de baștină. G (În dativ sau în acuzativ, în forma *vi,* cu valoare de pronume reflexiv) *Mâncarea vi se va servi la 12.* **3.** (Cu valoare de dativ etic) *Acuși vi-l trimit.* **4.** (La acuzativ, în formele *vă, v-*) *Unde v-ați întâlnit?*

G (Cu valoare de pronume de politeţe, ţinând locul pers. 2 sg.) *Domnule preşedinte, vă rog, cerusem şi eu cuvântul.* G (Precedat de prepoziţii, în forma *voi*) *Eu vă am numai pe voi.* **5.** (La vocativ, de obicei însoţind alt vocativ) *Voi, meşteri zidari.* [Forme gramaticale: dat. *vouă, vă, v-, vi*; acuz. *(pe) voi, vă*] — Lat. **vos.**

VOI[2], *voiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să..., a intenţiona, a vrea. F Intranz. (La imperativ) A avea voinţă neclintită, a stărui într-o acţiune. **2.** A fi de acord, a consimţi, a primi. [Prez. ind. şi: *voi*] — Probabil din **voie** (derivat regresiv). — Cf. sl. voliti.

VOI[3], *voiuri*, s.n. (Reg.) **1.** Rând de împletitură de papură sau de nuiele, într-o leasă sau în pereţii unui pătul de păstrat porumb. **2.** Fâşie de pământ (arabil). — Et. nec.

VOIÁJ, *voiajuri,* s.n. Călătorie. [Pl. şi: *voiaje*] — Din fr. **voyage.**

VOIAJÁ, *voiajez,* vb. I. Intranz. A călători. [Pr.: *vo-ia-*] — Din fr. **voyager.**

VOIAJÁT, -Ă, *voiajaţi, -te,* adj. Care a călătorit mult; umblat. [Pr.: *vo-ia-*] — V. **voiaja.**

VOIAJÓR, *voiajori,* s.m. **1.** (Şi adjectival) Călător. **2.** Reprezentant al unei firme particulare, care vizitează diferite localităţi în căutare de beneficiari sau de furnizori; comis-voiajor. [Pr.: *vo-ia-*] — Din fr. **voyageur.**

VÓIE, *voi*, s.f. **1.** Voinţă, vrere, intenţie. G Loc. adv. *Cu voie* sau *cu voia* (cuiva) = intenţionat, din proprie iniţiativă, dinadins. *Fără (de) voie* sau *fără voia mea* (ori *ta, sa* etc.) = involuntar, neintenţionat. *Peste voia...* = împotriva voinţei cuiva. *De voie, de nevoie* sau *cu voie, fără voie* = vrând-nevrând. F (Înv.; în sintagma) *Voie vegheată* = bunăvoinţă; *p. ext.* protecţie, favoare. **2.** Dorinţă, plăcere, înclinaţie spre...; libertate (de a alege, de a opta), alegere. G Loc. adv. *În* (sau, rar *la) voie* sau *în toată voia* = în largul lui, nestingherit. (Pop.) *În voia cea bună* = fără nicio grijă, fără teama de a greşi. G Expr. *Voia la dumneata ca la banul Ghica* = eşti liber să faci ce vrei. *A-i fi* (cuiva) *voia (să...)* = a dori, a-i plăcea (să...). *A face pe voia cuiva* sau *a-i face cuiva pe voie* = a satisface dorinţa, plăcerea cuiva. *A-i fi cuiva pe voie* sau *a fi pe voia cuiva* = a-i fi cuiva pe plac. *A împlini voia cuiva (sau voile) cuiva* = a îndeplini dorinţele sau poruncile cuiva. *A se lăsa* (sau *a umbla, a merge, a fi purtat) în voia cuiva* sau *a ceva* = a umbla, a se lăsa după dorinţa, după placul cuiva. *A fi la voia cuiva* = a fi la discreţia cuiva. **3.** Poftă, dorinţă, chef. G Expr. *A-i strica cuiva voia* = a indispune pe cineva. F *Voie bună* (sau *rea)* = stare sufletească bună (sau rea). **4**. Permisiune, încuviinţare, învoire; dispoziţie. G Loc. adv. *Cu voia (cuiva)* = cu aprobarea (cuiva). *Fără voie* sau *fără voia cuiva* = fără permisiune, fără încuviinţarea cuiva. — Din sl. **volja.**

VOIEVÓD, *voievozi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Titlu purtat de domnii Moldovei şi Ţării Româneşti, precum şi de conducătorul Transilvaniei (sec. XII–1541); domn, vodă; *p. ext.* principe; persoană care avea acest titlu. **2.** (Înv.) Comandant de oaste; căpitan. F (În credinţa ortodoxă creştină) Căpetenie a cetelor de îngeri. **3.** Mai-marele unei cetăţi, al unui ţinut; guvernator; *p. ext.* boier de rang mare. **4.** Căpetenie a unei cete sau a unui sălaş de ţigani. [Var.: **voivód** s.m.] — Din sl. **vojevoda.**

VOIEVODÁL, -Ă, *voievodali, -e,* adj. Care aparţine voievozilor, privitor la voievozi, din vremea voievozilor, făcut, creat de un voievod. [Var.: **voivodál, -ă** adj.] — **Voievod** + suf. *-al.*

VOIEVODÁT, *voievodate,* s.n. (În Evul Mediu în Ţările Române) Teritoriu aflat sub autoritatea unui voievod. [Var.: **voivodát** s.n.] — **Voievod** + suf. *-at.*

VOIEVODEÁSĂ, *voievodese,* s.f. Soţie de voievod. [Var.: **voivodeásă** s.f.] — **Voievod** + suf. *-easă.*

VOINÍC, -Ă, *voinici, -ce,* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Tânăr bine făcut, curajos, viteaz, îndrăzneţ. G *Voinic de codru* sau *voinicul codrului* = haiduc. **2.** Flăcău, fecior. **3.** (Înv.) Soldat, ostaş. **II.** Adj. Robust, viguros, vânjos. — Din bg., sb. **vojnik.**

VOINICÁŞ, *voinicaşi,* s.m. (Pop.) Voinicel. — **Voinic** + suf. *-aş.*

VOINICÉL, *voinicei,* s.m. **I.** (Adesea adjectival) Diminutiv al lui *voinic*; voinicaş. **II.** (Bot.) **1.** Crucea-voinicului. **2.** Varga-ciobanului. — **Voinic** + suf. *-el.*

VOINICÉSC, -EÁSCĂ, *voinicesti,* adj., s.f. art. **I.** Adj. **1.** De voinic, vitejesc; *p. ext.* eroic, legendar. G *Luptă voinicească* (şi substantivat, f.) = luptă corp la corp; trântă. F Viguros, zdravăn, puternic. **2.** De flăcău, de bărbat; bărbătesc. **3.** (Înv.) Ostăşesc. **II.** S.f. art. **1.** Fel de a înota, care constă în întinderea alternativă a braţelor în lături, fără a da din picioare. **2.** Numele unui dans popular cu mişcare vioaie, însoţit de strigături la comandă şi jucat de patru sau opt flăcăi; melodie după care se execută acest dans. — **Voinic** + suf. *-esc.*

VOINICÉŞTE adv. Cu curaj, cu bărbăţie, vitejeşte; cu vigoare. G Expr. *A înota voinicește* = a înota voinicească. — **Voinic** + suf. *-eşte.*

VOINICÍ, *voinicesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A face fapte vitejeşti. F Refl. (Ir.) A face pe voinicul, a face pe grozavul; a se grozăvi. F A haiduci. **2.** (Înv.) A fi ostaş; a se războ. — Din **voinic.**

VOINICÍCĂ, *voinicele,* s.f. **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpină şi frunze păroase şi cu flori galbene aşezate în ciorchini la vârful tulpinii *(Sisymbrium loeselii).* **2.** Usturoiţă. — **Voinic** + suf. *-ică.*

VOINICÍE, (**2**) *voinicii,* s.f. (Pop.) **1.** Vitejie, bărbăţie. F Haiducie. **2.** Faptă vitejească. **3.** Faptul de a fi voinic, robust, viguros; putere, forţă, vigoare. — **Voinic** + suf. *-ie.*

VOINICÍME, *voinicimi,* s.f. (Pop.) Mulţime de voinici. — **Voinic** + suf. *-ime.*

VOINICÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a (se) voinici*; haiducie. — V. **voinici.**

VOINICÓS, -OÁSĂ, *voinicoşi, -oase,* adj. (Rar) Bine făcut, voinic, puternic; chipeş, arătos; mândru. — **Voinic** + suf. *-os.*

VOINICÚŢ, -Ă, *voinicuţi, -e*, s.m. şi f. Diminutiv al lui *voinic.* — **Voinic** + suf. *-uţ.*

VOÍNŢĂ, *voinţe,* s.f. **1.** Funcţie psihică caracterizată prin orientarea conştientă a omului spre realizarea unor scopuri şi prin efortul depus pentru atingerea lor. F Trăsătură de caracter definită prin decizie fermă şi perseverenţă în învingerea obstacolelor. **2.** Ceea ce hotărăşte cineva; hotărâre, decizie, voie. F Învoire, consimţământ. **3.** Intenţie, scop. **4.** Dorinţă, poftă, chef. — **Voi[2]** + suf. *-inţă.*

VOIÓS, -OÁSĂ, *voioşi, -oase,* adj. Plin de voie bună; bucuros, vesel, binedispus. — **Voie** + suf. *-os.*

VOIOŞÍE, *voioşii,* s.f. Voie bună, veselie, bună dispoziţie. — **Voios** + suf. *-ie.*

VOÍRE, *voiri,* s.f. (Înv.) Voinţă — V. **voi[2].**

VOÍT, -Ă, *voiţi, -te,* adj. Realizat în mod deliberat; făcut intenţionat. — V. **voi[2].**

VOITÓR, -OÁRE, *voitori, -oare,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Care voieşte, care doreşte ceva. G *Voitor de bine* (sau *de rău)* = care doreşte binele (sau răul) cuiva. [Pr.: *vo-i*] — **Voi[2]** + suf. *-tor.*

VOIVÓD s.m. v. **voievod.**

VOIVODÁL, -Ă adj. v. **voievodal.**

VOIVODÁT s.n. v. **voievodat.**

VOIVODEÁSĂ s.f. v. **voievodeasă.**

VOLÁN, *volane,* s.n. **I.** Piesă de formă circulară care serveşte la efectuarea manuală a unor comenzi pe maşini-unelte, autovehicule etc. **II.** Fâşie de ţesătură sau de dantelă încreţită sau plisată, care se aplică ca garnitură pe diferite obiecte de îmbrăcăminte, pe perdele, pe huse etc. — Din fr. **volant.**

VOLÁNT[1], *volanţi,* s.m. **1.** Roată, de obicei foarte grea, montată pe arborele motor al unor maşini cu piston, care serveşte ca element de reglare a mişcării şi de uniformizare a turaţiei. **2.** Piesă complexă din mecanismul maşinilor bătătoare în industria textilă, care, printr-o învârtire rapidă în interiorul unui înveliş, scarmănă bumbacul presat de valţul de alimentare. — Din fr. **volant.**

VOLÁNT[2], -Ă, *volanţi, -te,* adj. Desprins dintr-o unitate, detaşabil; mobil. G *Foaie volantă* = tipăritură pe o singură foaie care se difuzează în public ca manifest, ca afiş etc.; filă detaşată dintr-un caiet, dintr-o carte etc. *Echipă volantă* = echipă mobilă care se deplasează cu uşurinţă, dintr-un loc de muncă în altul, după nevoie. *Bibliotecă volantă* = fond de cărţi aparţinând unei biblioteci şi împrumutat unei instituţii pentru folosinţă temporară. F (Rar) Care poate zbura; care se poate menţine în aer. — Din fr. **volant.**

VOLAPŰK s.n. Limbă artificială cu caracter internaţional, creată mai ales pe baza elementelor germanice. — Din germ. **Volapük,** fr. **volapük.**

VOLATÍL, -Ă, *volatili, -e,* adj. (Despre lichide) Care se evaporă uşor la temperaturi obişnuite; volatilizabil. — Din fr. **volatil,** lat. **volatilis.**

VOLATILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi volatil. — Din fr. **volatilité.**

VOLATILIZÁ, *volatilizez,* vb. I. Refl. (Despre lichide volatile) A se evapora repede. F Fig. A dispărea complet, fără urmă. — Din fr. **volatiliser.**

VOLATILIZÁBIL, -Ă, *volatilizabili, -e,* adj. Volatil. — Din fr. **volatilisable.**

VOLATILIZÁRE, *volatilizări*, s.f. Acţiunea de *a se volatiliza* şi rezultatul ei; evaporare. — V. **volatiliza.**

VOLATILIZÁT, -Ă, *volatilizaţi, -te,* adj. Prefăcut în vapori; evaporat. — V. **volatiliza.**

VOLĂNÁŞ, *volănaşe,* s.n. Diminutiv al lui *volan* (**II**). — **Volan** + suf. *-aş.*

VÓLBURĂ, *volburi,* s.f. **I. 1.** Vânt puternic cu vârtejuri; vârtej; *p. ext.* furtună. F Trâmbă (de zăpadă, de nisip, de praf etc.), sul; învolburare. F Fig. Tulburare, învălmăşeală; gălăgie. **2.** Vârtej de apă; vâltoare, bulboană. **II.** Plantă erbacee cu tulpina subţire, târâtoare sau agăţătoare, cu flori albe sau roz, având corola în formă de pâlnie; rochiţa-rândunicii, poala-rândunicii, poala-Maicii-Domnului, adormiţele *(Convolvulus arvensis).* [Var.: **hólbură, bólbură** s.f.] — Lat. ***volvula** (<*volvere*).

VOLBURÓS, -OÁSĂ, *voluburoşi, -oase,* adj. Răsucit ca volbura (**II**); învârtejit, învolburat. — **Volbură** + suf. *-os.*

VÓLEI s.n. Joc sportiv practicat pe un teren dreptunghiular de două echipe adverse compuse din câte şase jucători, care aruncă o minge

specială peste o plasă întinsă sus, în mijlocul terenului. [Var.: **vólei-bal** s.n.] — Din engl. **volley**[-ball].

VÓLEI-BAL s.n. v. **volei.**

VOLEIBALÍST, -Ă, *voleibaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică voleiul, jucător de volei. — **Volei-bal** + suf. *-ist.*

VOLEIBALÍSTIC, -Ă, *voleibalistici, -ce*, adj. Referitor la volei, de volei. — **Volei-bal** + suf. *-istic.*

VOLENS NÓLENS adv. Vrând, nevrând. — Loc. lat.

VOLÉT[1], *voleți,* s.m. **1.** Element mecanic mobil dispus la bordul de atac sau de scurgere al fiecărei aripi de avion și care servește la mărirea sustentației. **2.** Fiecare dintre elementele mecanice ale radiatorului unui motor de avion, care servește pentru reglarea circuitului aerodinamic de răcire al acestuia. [Pl. și: (n.) *voleturi*] — Din fr. **volet.**

VOLÉT[2], *volete,* s.n. (Rar) Jaluzea, oblon. [Var.: **voléu** s.n.] — Din fr. **volet.**

VOLÉU[1], *voleuri*, s.n. (Sport) Lovitură prin care mingea este expediată înainte ca ea să atingă pământul. — Din fr. **volée.**

VOLÉU[2] s.n. v. **volet[2].**

VOLIÉRĂ, *voliere*, s.f. Cușcă sau ansamblu de cuști de dimensiuni mari, confecționate din plasă de sârmă, în care se țin păsările în grădinile zoologice. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **volière.**

VOLINTÍR s.m. v. **voluntar.**

VOLINTIRÁȘ, *volintirași*, s.m. (Înv.) Diminutiv al lui *volintir.* — **Volintir** + suf. *-aș.*

VOLINTIRÉSC, -EÁSCĂ, *volintirești*, adj. (Înv.) De volintir. — **Volintir** + suf. *-esc.*

VOLINTIRÉȘTE adv. (Înv.) Ca volintirii. — **Volintir** + suf. *-ește.*

VOLINTIRÓI, *volintiroi,* s.m. (Înv.) Augmentativ al lui *volintir.* — **Volintir** + suf. *-oi.*

VOLITÍV, -Ă, *volitivi, -e,* adj. Volițional. — Din fr. **volitif.**

VOLIȚIONÁL, -Ă, *voliționali, -e,* adj. Care se referă la voință, care este determinat de voință; volitiv. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **volitionnel.**

VOLIȚIÚNE, *volițiuni*, s.f. (Psih.) Act de voință. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **volition.**

VÓLNIC, -Ă, *volnici, -ce,* adj. (Înv.) **1.** Liber; independent, autonom. **2.** Care se impune cu sila, care se face cu forța; arbitrar. — Din sl. **volĭnŭ.**

VOLNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod liber, de bunăvoie. — **Volnic** + suf. *-ește.*

VOLNICÍ, *volnicesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A lăsa liber, în voia lui; a elibera. **2.** Tranz. A îndreptăți; a împuternici, a îngădui. **3.** Refl. A se strădui, a-și da silința. — Din **volnic.**

VOLNICÍE, *volnicii,* s.f. (Înv.) **1.** Libertate, neatârnare, independență, autonomie. **2.** Autorizație; încuviințare; (concr.) act scris prin care se acordă un drept, o autorizație. — **Volnic** + suf. *-ie.*

VOLNICÍT, -Ă, *volniciți, -te,* adj. (Înv.) Lăsat liber; eliberat. — V. **volnici.**

VOLÓC, *voloace,* s.n. Plasă lungă de pescuit în apele mari, prevăzută la cele două capete cu câte un băț gros, ceea ce permite pescarului să o tragă prin apă și mai ales pe fundul apei. [Var.: **vológ** s.n.] — Din rus., ucr. **volok.**

VOLOCÉL, *volocele*, s.n. Diminutiv al lui *voloc.* — **Voloc** + suf. *-el.*

VOLÓG s.n. v. **voloc.**

VOLONTÍR s.m. v. **voluntar.**

VOLT, *volți,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a tensiunii electrice, a tensiunii electromotoare și a diferenței de potențial, egală cu tensiunea de la capetele unui conductor care, străbătut de un curent de un amper, dezvoltă o putere de un watt. — Din fr. **volt.**

VOLTÁIC, -Ă, *voltaici, -ce,* adj. Care se referă la pila sau la bateria electrică inventată de Volta. G *Arc voltaic* = arc electric. [Pr.: *-ta-ic*] — Din fr. **voltaïque.**

VOLTÁJ, *voltaje,* s.n. Tensiune electrică măsurată în volți. — Din fr. **voltage.**

VOLTAMÉTRU, *voltametre,* s.n. Aparat pentru studiul electrolizei, care permite determinarea intensității unui curent electric sau a cantității de electricitate prin măsurarea cantității de substanță depusă pe cale electrolitică. — Din fr. **voltamètre.**

VOLT-AMPÉR, *volt-amperi,* s.m. Unitate de măsură a puterii electromagnetice aparente a unui circuit electric de curent alternativ la capetele căruia tensiunea este de un volt și prin care trece un curent de un amper. [Scris și: *voltamper*] — Din fr. **voltampère.**

VOLTAMPERMÉTRU, *voltampermetre,* s.n. Instrument electric de măsură indicator, care cuprinde un voltmetru și un ampermetru într-o cutie comună, putând fi folosit succesiv ca voltmetru și ca ampermetru. — Din fr. **voltampèremètre.**

VÓLTĂ, *volte,* s.f. **1.** Mișcare în formă de cerc sau de arc de cerc. F Fig. Schimbare (bruscă) de atitudine. F (Scrimă) Mișcare (de rotație) făcută pentru a evita loviturile adversarului. **2.** Manevră de rotație executată de o ambarcațiune sau de o navă cu pânze pentru a face ca vântul să fie primit din celălalt bord. G *Voltă în vânt* = schimbare a direcției împotriva vântului. *Voltă sub vânt* = schimbare a direcției în sensul vântului. **3.** Semn care indică repetarea unui fragment muzical, de fiecare dată cu un alt sfârșit. — Din fr. **volte.**

VOLTÍJĂ, *voltije,* s.f. Încălecare și descălecare din fuga calului fără ajutorul scărilor. F Călărie în picioare pe șa. — Din fr. **voltige.**

VOLTIJÓR, *voltijori,* s.m. Persoană care face voltije. F Cal dresat pentru exerciții de voltijă. — Din fr. **voltigeur.**

VOLTMÉTRU, *voltmetre,* s.n. Instrument electric folosit pentru măsurarea tensiunii electrice și a tensiunii electromotoare, cu indicațiile scalei exprimate direct în volți sau în multiplii sau submultiplii voltului. G *Voltmetru electronic* = aparat electronic pentru măsurarea tensiunii electrice. — Din fr. **voltmètre.**

VOLTÓL s.n. (Tehn.) Ulei voltolizat. — Din germ. **Voltöl.**

VOLTOLIZÁ, *voltolizez*, vb. I. Tranz. A îmbunătăți calitatea uleiurilor lubrifiante prin supunerea la acțiunea unor descărcări electrice de frecvențe și tensiuni înalte. — Din engl. **voltolize.**

VOLTOLIZÁRE s.f. Acțiunea de *a voltoliza*. — V. **voltoliza.**

VOLTOLIZÁT, -Ă, *voltolizați, -te,* adj. Care a fost supus operației de voltolizare. — V. **voltoliza.**

VOLÚBIL, -Ă, *volubili, -e,* adj. **1.** Care are ușurință și rapiditate în vorbire, care dispune de un debit verbal bogat, curgător și rapid; fluent, locvace; (despre manifestări ale oamenilor) mobil; prompt; spontan. **2.** (Despre unele plante) Care își răsucește tulpina în spirală în jurul unui arac, al unei sfori etc. — Din fr. **volubile,** lat. **volubilis.**

VOLUBILITÁTE s.f. **1.** Ușurință de a vorbi mult și repede; locvacitate. F Spontaneitate; promptitudine. **2.** Proprietate a unor plante de a-și înfășura tulpina în jurul unui arac, al unei sfori etc. — Din fr. **volubilité,** lat. **volubilitas, -atis.**

VOLÚM, *volume,* s.n. **I. 1.** Spațiu pe care îl ocupă un corp. F Număr care exprimă măsura unei mărimi tridimensionale. **2.** Masă de apă debitată de o fântână, de un izvor, un râu, un fluviu. **3.** Cantitate de bunuri economice; proporțiile unei activități. **4.** Forță, intensitate, amploare a sunetelor emise de o voce sau produse de un instrument muzical. F Nivel de intensitate sonoră a semnalelor auditive în transmisiile de electrocomunicații. **II. 1.** Carte (legată sau broșată) având în genere mai mult de zece coli de tipar. **2.** Diviziune a unei lucrări editate în mai multe volume; tom. [Pl. și: (înv.) *volumuri*] — Din fr. **volume,** lat. **volumen, -inis.**

VOLUMÁȘ, *volumașe,* s.n. Diminutiv al lui *volum* (**II**). — **Volum** + suf *-aș.*

VOLUMÉTRIC, -Ă, *volumetrici, -ce,* adj. Referitor la volumul sau la determinarea volumului (**I**) unui corp. G *Analiză volumetrică* = analiză pentru determinarea cantitativă a unei substanțe prin măsurarea volumului soluției etalonate folosite pentru titrare. — Din fr. **volumétrique.**

VOLUMETRÍE s.f. Capitol al chimiei analitice care se ocupă cu analizele volumetrice; titrimetrie. — Din fr. **volumétrie.**

VOLUMÉTRU, *volumetre,* s.n. Instrument electric pentru controlul nivelului semnalului audio într-o cale de transmisie. — Din fr. **volumètre.**

VOLUMINÓS, -OÁSĂ, *voluminoși, -oase*, adj. **1.** (Despre obiecte) Care ocupă mult loc în spațiu, cu volum mare; gros, cuprinzător, mare, întins. F (Despre persoane) Corpolent, gras. **2.** (Despre cărți, caiete, dosare etc.) Care are file multe; gros. — Din fr. **volumineux.**

VOLUNTÁR, -Ă, *voluntari, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor). **1.** Care acționează de bunăvoie, din proprie inițiativă, nesilit de nimeni, în mod conștient; (despre acțiuni) care se face de bunăvoie, fără constrângere. G *Act voluntar* = acțiune săvârșită de cineva în mod conștient, voit. **2.** Care exprimă voință. **3.** Care își impune voința; autoritar. **II.** S.m. Persoană care cere să fie chemată sub arme fără a avea această obligație; *p. ext.* persoană care ia parte la o campanie militară din proprie inițiativă sau care se oferă să execute o misiune de luptă. F Persoană care se oferă să facă un serviciu de bunăvoie și dezinteresat. [Var.: (**II**) (înv.) **volintír, volontír** s.m.] — Din fr. **volontaire,** lat. **voluntarius,** rus. **volentir.**

VOLUNTARIÁT s.n. **1.** Angajare în armată ca voluntar (**II**); durată a serviciului militar pe care îl face cineva ca voluntar. **2.** Activitate desfășurată în folosul altor persoane sau al societății fără a urmări un câștig material. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **volontariat** (după *voluntar).*

VOLUNTARÍSM s.n. **1.** Doctrină potrivit căreia acțiunile noastre sunt legate de voință sau de liberul arbitru și nu de intelect sau de înclinațiile naturale. **2.** Concepție psihologică care atribuie proceselor voliționale rolul hotărâtor în viața psihică. — Din fr. **volontarisme** (după *voluntar).*

VOLUNTARÍST, -Ă, *voluntariști, -ste,* adj. Care aparține voluntarismului, privitor la voluntarism. — Din fr. **volontariste** (după *voluntar*).

VOLUPTÁTE, *voluptăți,* s.f. **1.** Plăcere mare a simțurilor, a trupului. **2.** Desfătare sufletească; încântare, satisfacție. — Din fr. **volupté,** lat. **voluptas, -atis.**

VOLUPTÓS, -OÁSĂ adj. v. **voluptuos.**

VOLUPTUÓS, -OÁSĂ, *voluptuoși, -oase,* adj. Care inspiră sau produce voluptate, plin de voluptate; care exprimă voluptate. [Var.: **voluptós, -oásă** adj.] — Din fr. **voluptueux,** lat. **voluptuosus.**

VOLÚTĂ, *volute,* s.f. (Arhit.) Ornament în formă de spirală, folosit la capitelurile coloanelor ionice, corintice și compozite; *p. gener.* ornament în spirală. — Din fr. **volute,** it. **voluta.**

VÓLVULUS s.n. Ocluzie intestinală provocată de o răsucire a intestinului subțire sau a colonului pelvian, care provoacă tulburări grave ale circulației, necroza peretelui intestinal etc. — Din fr. **volvulus.**

VOMÁ, *vomez,* vb. I. Tranz. A vomita, a vărsa, a borî. — Din fr. **vomir**. Cf. lat. v o m e r e .

VOMÁRE, *vomări,* s.f. Faptul de *a voma.* — V. **voma.**

VOMÁT, -Ă, *vomați, -te,* adj. Dat afară pe gură, debordat. — V. **voma.**

VÓMĂ, *vome,* s.f. Expulzare prin esofag și pe gură a conținutului stomacului, uneori și al intestinului subțire, provocată de contracțiile spastice ale diafragmei și ale mușchilor abdominali; vomare, vomitare, vomisment. — Din **voma** (derivat regresiv).

VOMÉR, *vomere,* s.n. Os lat, nepereche care alcătuiește scheletul osos al nasului și care desparte fosele nazale. — Din fr. **vomer.**

VÓMICĂ, *vomice,* adj. (În sintagma) *Nucă vomică* = semințele unui arbore *(Strychnos nux-vomica)* răspândit în zona tropicală, din care se extrag substanțe utilizate în industria farmaceutică (stricnina) și chimică. — Din fr. **vomique.**

VOMISMÉNT, *vomismente,* s.n. Vomitare, vomă. — Din fr. **vomissement.**

VOMITÁ, *vomít,* vb. I. Tranz. A da afară prin esofag și pe gură mâncarea ajunsă în stomac (și în intestinul subțire); a vărsa, a voma, a borî. — Din it., lat. **vomitare.**

VOMITÁRE, *vomitări,* s.f. Faptul de *a vomita*; vomă, vomisment. — V. **vomita.**

VOMITÍV, -Ă, *vomitivi, -e,* adj. Care provoacă vomitări. F (Substantivat, n.) Medicament care are proprietatea de a provoca voma. — Din fr. **vomitif.**

VOMITÓRIU, *vomitorii,* s.n. (În Antichitatea romană) Loc pe unde ieșea lumea din circ după terminarea spectacolului. — Din lat. **vomitorium.**

VONICÉR, *voniceri,* s.m. Arbust cu ramurile în patru muchii și cu flori albe-ver-zui; salbă-moale *(Evonymus europaeus).* — Et. nec.

VOPÁIȚĂ s.f. v. **văpaiță.**

VOPSEÁ, *vopsele,* s.f. **1.** Materie colorantă obținută prin suspensia unui pigment într-un lichid, folosită la colorarea diferitelor obiecte; boia, farbă. F Spec. Culoare folosită în pictură. **2.** (Înv.) Culoare (a unui obiect); nuanță. [Pl. și: *vopseluri.* — Var.: (pop.) **văpseá, văpseálă** s.f.] — **Vopsi** + suf. *-eală.*

VOPSÍ, *vopsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A colora un obiect, acoperindu-i suprafața cu pensula sau prin stropire cu un strat de vopsea ori muindu-l într-o soluție colorantă și lăsându-l să se îmbibe; a colora un lichid punând

W

în el o substanță colorantă; a boi. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) stropi; a (se) păta; a (se) mânji; **3.** Refl. A se farda; a se machia, a se sulimeni. [Var.: (pop.) **văpsí** vb. IV] — Din bg. **vapsam.**

VOPSÍRE, *vopsiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) vopsi* și rezultatul ei; vopsit[1], boire, boit, boială. — V. **vopsi.**

VOPSÍT[1] s.n. Vopsire. — V. **vopsi.**

VOPSÍT[2], -Ă, *vopsiți, -te,* adj. Dat cu vopsea, colorat prin vopsire; boit. — V. **vopsi.**

VOPSITÓR, -OÁRE, *vopsitori, -oare*, s.m. și f. **1.** Persoană care se ocupă cu vopsitul[1]; boiangiu. **2.** (Reg.) Zugrav. — **Vopsi** + suf. *-tor*.

VOPSITORÍE, (**2**), *vopsitorii*, s.f. **1.** Meseria vopsitorului. **2.** Atelier sau secție industrială în care se execută vopsirea produselor sau a materialelor; boiangerie. — **Vopsitor** + suf. *-ie*.

VORÁCE, -CE, *voraci, -ce*, adj. Care mănâncă cu poftă exagerată, cu mare lăcomie, mâncăcios; lacom, gurmand. — Din fr. **vorace,** lat. **vorax, -acis.**

VORACITÁTE s.f. Poftă de mâncare exagerată; lăcomie. F Fig. Cupiditate; aviditate. — Din fr. **voracité**, lat. **voracitas, -atis.**

VORBÁR, -Ă, *vorbari, -e,* adj. **1.** (Reg.) Vorbăreț. **2.** (Înv.) Dicționar. — **Vorbă** + suf. *-ar*.

VORBÁREȚ, -Ă, *vorbareți, -e,* adj. (Înv.) **1.** Vorbăreț. **2.** Fig. Expresiv, elocvent, grăitor. — **Vorbi** + suf. *-areț*.

VÓRBĂ, *vorbe,* s.f. **1.** Cuvânt. **2.** Șir de cuvinte care exprimă o cugetare; gând, idee exprimată prin cuvinte; spusă, zisă. G Expr. *Auzi vorbă!* = ce spui! se poate? e posibil? *Ce vorbă!* = fără îndoială. *A avea o vorbă cu cineva* = a avea ceva de discutat cu cineva; a vrea să comunici un secret cuiva. *Cu vorba că...* = zicând că..., sub pretext că... *Vorbe de clacă* = flecăreală fără rost, fără miez. **3.** Expunere, istorisire, relatare. G Expr. *Lasă vorba!* sau (eliptic) *vorba!* = tăcere! niciun cuvânt! *Ce mai (atâta) vorbă?* = ce să mai lungim discuția, să curmăm discuția. *A (nu) da* (cuiva) *pas la vorbă* = a (nu) lăsa cuiva posibilitatea să vorbească. **4.** Convorbire, conversație; discuție, taifas. G Loc. adv. *Fără multă vorbă* = fără a crâcni, fără să protesteze. *Din două vorbe* = fără multă discuție; operativ, repede. *Din vorbă în vorbă* = din una în alta, din discuție în discuție. G Expr. *A fi vorba de...* (sau *despre..., să...*) = a fi în discuție, a fi obiectul discuției..., a se vorbi de... *A-și face de vorbă cu cineva* = a găsi prilej de discuție cu cineva. *A avea de vorbă (cu cineva)* = a avea de discutat, de aranjat ceva (cu cineva). *Fie vorba între noi!* = ceea ce știm să rămână între noi, să nu afle nimeni. *Nici vorbă!* = **a)** negreșit, desigur; fără doar și poate; **b)** nici pomeneală. *Nu-i vorbă* (sau *mai e vorbă?)* = fără îndoială, firește, e de la sine înțeles. *Vorbă să fie!* = nu cred așa ceva, nici pomeneală. *A schimba vorba* = a schimba obiectul discuției. G Compus: *vorbă-lungă* s.m. și f. = om flecar, palavragiu. F Schimb de cuvinte în contradictoriu; neînțelegere, ceartă. **5.** Mod, fel de a vorbi, de a se exprima. *Vorba dulce mult aduce*. G Expr. *Dacă ți-i vorba de-așa* sau *dacă așa ți-i vorba* = dacă așa stau lucrurile. **6.** Zicătoare, zicală, proverb, expresie. G Expr. *Vorba ceea*, expresie stereotipă folosită în povestire pentru a introduce o zicală, un proverb, cuvintele spuse de cineva etc. *Vorba cântecului* = așa cum se știe din bătrâni. **7.** Îndemn, sfat, învățătură. F Părere, convingere; hotărâre. **8.** Promisiune, făgăduială; angajament. G Expr. *Vorba-i vorbă* = cuvântul dat trebuie respectat, promisiunea dată e datorie curată. *A se ține de vorbă* = a-și respecta promisiunile, angajamentele. *A zice vorbă mare* = (mai ales în construcții negative) a se angaja solemn, a face o promisiune deosebită. **9.** Înțelegere, învoială; tocmeală; târguială. G Loc. adv. *Din două vorbe* sau (rar) *dintr-o vorbă* = fără multă discuție, repede. G Expr. (Pop.) *A face vorba* (sau *vorbele)* = a peți. *A-i face* (cuiva) *vorbă cu cineva* = a mijloci o întâlnire între un băiat și o fată (în vederea căsătoriei). *A fi în vorbă* = a fi în tratative pentru încheierea unei căsătorii, a unei afaceri etc. **10.** Zvon; veste, știre, informație. G Expr. *A se face vorbă* = a se răspândi o știre, un zvon. *A spune* (cuiva) *două vorbe* = a comunica ceva cuiva. *A lăsa vorbă* = a lăsa o dispoziție, a anunța ceva înainte de a pleca undeva. *(Așa) umblă vorba* = (așa) se vorbește, (așa) se spune. *A trimite* (sau *a da) vorbă* = a transmite un mesaj. F Bârfă, clevetire; calomnie. **11**. Grai, limbă. *Străin la vorbă*. — Cf. sl. d v o r ĭ b a .

VORBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *vorbărești, -e,* adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place să vorbească mult; guraliv, limbut, vorbareț, vorbar. F Fig. Expresiv. — **Vorbi** + suf. *-areț*.

VORBĂRÍE s.f. Vorbă multă, fără rost; pălăvrăgeală, trăncăneală, sporovăială, flecăreală, taifas. — **Vorbă** + suf. *-ărie*.

VORBÍ, *vorbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A avea facultatea de a articula cuvinte; a exprima prin cuvinte gânduri, sentimente, intenții; a spune, a zice, a grăi. G Expr. *A vorbi în barbă* = a vorbi încet, a mormăi numai pentru sine. *A vorbi cu gura altuia* = a vorbi fără convingere, șovăielnic, evaziv. F Tranz. A rosti cuvinte. G Expr. *A vorbi vrute și nevrute* (sau *verzi și uscate, câte-n lună și-n stele)* = a vorbi multe și de toate; a flecări, a pălăvrăgi, a sporovăi. F A se adresa cuiva. *Îi vorbesc și nu-mi răspunde*. F A se exprima într-o anumită limbă. F A-și spune cuvântul, a-și exprima voința. F Fig. A face dovadă, a adeveri, a atesta, a confirma. *O imensă cantitate de fapte, care toate vorbesc în același sens*. F Fig. A pleda în favoarea cuiva. **2.** Intranz. A sta de vorbă; a discuta; a comenta. **3.** Refl. recipr. și intranz. A se sfătui, a se învoi, a se înțelege. **4.** Intranz. A face o expunere; a ține un discurs. — Din **vorbă.**

VORBÍRE, *vorbiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a vorbi* și rezultatul ei; folosire a limbii în procesul de comunicare între membrii unei anumite colectivități; vorbit[1]. F Limbaj. G *Vorbire sintetică* = vorbire generată de un sintetizor de vorbire. F Fel de a vorbi, mod de a se exprima. **2.** Limbă, grai. **3.** (Înv.) Cuvânt; mențiune. — V. **vorbi.**

VORBIȘOÁRĂ, *vorbișoare*, s.f. (Pop.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-işoară*.

VORBÍT[1] s.n. Vorbire. — V. **vorbi.**

VORBÍT[2]**, -Ă,** *vorbiți, -te*, adj. Care este exprimat prin cuvinte, rostit, exprimat, spus; *p. ext.* expus oral. G *Limba vorbită* = limba folosită în mod curent, limba uzuală. — V. **vorbi.**

VORBITÓR, -OÁRE, *vorbitori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **I.** Adj. **1.** Care vorbește; care folosește limbajul articulat. F Care vorbește plăcut (și mult); vorbăreț, comunicativ. **2.** Evident, edificator, elocvent. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană care vorbește, care folosește limbajul articulat. F Persoană care povestește, care discută cu alții. **2.** Orator, conferențiar. **III.** S.n. Cameră specială destinată întrevederilor dintre o persoană aflată într-un internat, într-un cămin etc. și cineva venit din afară. — **Vorbi** + suf. *-tor* (**III** după fr. *parloir*).

VORBULÍȚĂ, *vorbulițe,* s.f. Diminutiv al lui *vorbă*; vorbușoară, vorbișoară, vorbuță. — **Vorbă** + suf. *-uliță.*

VORBUȘOÁRĂ, *vorbușoare,* s.f. (Pop.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-ușoară.*

VORBÚȚĂ, *vorbuțe,* s.f. (Reg.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-uță.*

VÓRNIC, *vornici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Mare dregător din Sfatul domnesc, însărcinat cu supravegherea Curții, conducerea treburilor interne ale țării, având și atribuții judecătorești. G *Mare vornic* (sau *vornic mare)* = cel dintâi boier din Divan, având sarcina de cârmuitor și de înalt judecător al Curții domnești și al întregii țări. *Vornic de Țara de Jos* (sau *de Sus)* = dregător cu rang de vornic (**1**) a cărui autoritate se exercita asupra unei jumătăți din țara Moldovei. F Reprezentant al domniei în orașe, cu atribuții judecătorești. **2.** (Înv.) Primar al unui sat sau al unui târg. F Funcționar în administrația comunelor rurale, însărcinat cu distribuirea corespondenței, convocarea sătenilor la adunări, anunțarea știrilor etc.; crainic, pristav, vornicel (**2**). **3.** Vornicel (**3**). — Din sl. **dvorĭnikŭ.**

VORNICEÁSĂ, *vornicese,* s.f. **1.** (Înv.) Soția vornicului (**1**); vorniciță (**1**). **2.** Prietena cea mai apropiată a miresei, având diverse atribuții cu ocazia ceremonialului nunții; drușcă, vorniciță (**2**). — **Vornic** + suf. *-easă.*

VORNICÉL, *vornicei,* s.m. **1.** Slujbaș subaltern al vornicului (**1**), însărcinat cu judecarea pricinilor mai mici de prin județe și sate. **2.** (Înv.) Vornic (**2**). **3.** Flăcău însărcinat cu poftirea și cinstirea oaspeților la nunțile țărănești, cu conducerea alaiului nunții, cu anunțarea darurilor și cu rostirea orației de nuntă; vornic (**3**). — **Vornic** + suf. *-el.*

VORNICÍ, *vornicesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Înv.) A îndeplini funcția de vornic (**1**). **2.** Tranz. (Pop.) A anunța la nuntă darurile primite de miri. — Din **vornic.**

VORNICÍE s.f. (Înv.) **1.** Demnitate, rang, funcție de vornic (**1**). F Localul în care vornicul își exercita funcția. **2.** Funcția de primar la sat. F Localul primăriei. — **Vornic** + suf. *-ie.*

VORNICIȚĂ, *vornicițe,* s.f. **1.** (Înv.) Vornicească (**1**). **2.** Vornicească (**2**). — **Vornic** + suf. *-iță.*

VOROÁVĂ, *voroave,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Cuvânt, vorbă. **2.** Discuție, convorbire, conversație. **3.** Discurs. — Din **vorovi** (derivat regresiv).

VOROVÍ, *vorovesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Înv. și reg.) A vorbi. — Cf. ucr. hovoryty.

VOROVÍRE, *voroviri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a vorovi* și rezultatul ei. — V. **vorovi.**

VORTICÉLĂ, *vorticele,* s.f. (La pl.) Gen de infuzori ciliați vibratili care trăiesc în ape dulci sau sărate; (și la sg.) infuzor din acest gen. — Din fr. **vorticelle.**

VOSCREÁSNĂ, *voscresne,* s.f. Cântare bisericească la utrenie, având ca temă Învierea lui Isus Hristos. — Cf. rus. voskresenie.

VOST, VOÁSTĂ pron. pos., adj. pron. pos. v. **vostru.**

VÓSTRU, VOÁSTRĂ, *voștri, voastre,* pron. pos, adj. pron. pos. (De obicei precedat de art. „al", „a", „ai", „ale"). **I.** Pron. pos. **1.** (Înlocuiește numele obiectului posedat de persoana căreia i se adresează cineva și de un grup din care persoana respectivă face parte, precum și numele acestora) *Are o mașină ca a voastră.* **2.** (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soțul, soția, familia, rudele persoanei căreia i se adresează cineva și ale persoanelor din același grup cu ea, înlocuind și numele acestora) *Când vin ai voștri acasă?* **3.** (Indică lucrurile personale, proprietatea, preocupările etc. persoanei căreia i se adresează cineva și ale persoanelor din același grup cu ea, înlocuind și numele acestora) *Mă întorc la ale voastre.* **II.** Adj. pron. pos. **1.** Care se află în posesiunea persoanei căreia i se adresează cineva și a unui grup din care persoana respectivă face parte, care este legat printr-o relație de proprietate cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Casa voastră.* **2.** Care este legat printr-o relație cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Picioarele voastre.* **3.** Care este legat printr-o relație de dependență cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Gazda voastră. Strămoșii voștri.* **4.** Care este spus, săvârșit de persoana căreia i se adresează cineva și de grupul din care aceasta face parte. *Acțiunea voastră.* F (Ca plural al modestiei) *Cartea voastră.* **5.** (Cu valoare obiectivă) *Vine în ajutorul vostru.* **6.** (Însoțește un termen reverențios de adresare) *Domnia Voastră.* [Var.: (reg.) **vost, voástă** pron. pos, adj. pron. pos.] — Lat. pop. **voster** (= *vester),* **vostra.**

VOT, *voturi,* s.n. **1.** Exprimare a opiniei cetățenilor unui stat în legătură cu alegerea reprezentanților lor în organele de conducere; opinie exprimată de membrii unei adunări constituite în legătură cu o candidatură, cu o propunere sau cu o hotărâre; adeziune dată în acest scop. G *Vot de încredere* (sau *de neîncredere)* = vot prin care parlamentul aprobă (sau respinge) politica guvernului ori un act al acestuia. *Drept de vot* = drept al alegătorilor de a-și exprima voința pentru alegerea reprezentanților în organele reprezentative ale statului; sufragiu. **2.** Mod de adoptare a hotărârilor de către organele de stat, obștești etc. **3.** (În sintagma) *Vot de blam* = sancțiune prin care o colectivitate organizată își manifestă prin vot dezaprobarea față de o acțiune, de o atitudine etc. a unui membru al ei. — Din fr. **vote.**

VOTÁ, *votez,* vb. I. Intranz. A-și exprima prin vot (**1**) părerea asupra unei candidaturi, a unei hotărâri, a unei propuneri etc. F Tranz. A alege pe cineva prin vot, a da cuiva votul. — Din fr. **voter.**

VOTÁNT, -Ă, *votanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care votează. — Din fr. **votant.**

VOTÁRE, *votări,* s.f. Acțiunea de *a vota* și rezultatul ei; votație. — V. **vota.**

VOTÁȚIE, *votații,* s.f. (Înv.) Votare. — Din fr. **votation.**

VÓTCĂ, (**2**) *votci,* s.f. **1.** Băutură foarte tare, făcută din alcool de cereale și din apă cu duritate scăzută. **2.** (La pl.) Feluri, porții de votcă (**1**). [Var.: **vódcă, vútcă** s.f.] — Din rus. **vodka.**

VOTÍV, -Ă, *votivi, -e,* adj. (Despre inscripții) Care exprimă o făgăduință solemnă (față de divinitate); hărăzit, închinat divinității. G *Tablou votiv* = fragment dintr-o pictură murală (bisericească) înfățișând pe ctitori, de obicei cu miniatura bisericii în mâini. — Din fr. **votif,** lat. **votivus.**

VOTRÍ, *votresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A peți. — Din **votru.**

VOTRÍE, *votrii,* s.f. (Reg.) Îndeletnicire de votru (**2**), faptă a votrului. — **Votru** + suf. *-ie.*

VÓTRU, *votri,* s.m. **1.** (Reg.) Persoană care mijlocește o căsătorie. **2.** (Înv.) Codoș, proxenet. — Cf. sl. vŭtrĭ, votrĭ.

VÓTUM s.n. **1.** Promisiune făcută zeilor. F Rugăciune; ofrandă; cult, ceremonie (religioasă). **2.** Dorință, voie. — Din lat. **votum.**

VOZGLÁS, *vozglasuri,* s.n. Pasaj final al unei ectenii, cântat de preot cu glas tare; vozglașenie. — Din sl. **vŭzglasŭ.**

VOZGLAȘÉNIE, *vozglașenii,* s.f. (Bis.; înv.) Vozglas. — Din sl. **vŭzglašenije.**

VRÁBIE, *vrăbii,* s.f. Pasăre mică cu penele de culoare brună împestrițate cu negru, cu pântecele cenușiu, cu ciocul scurt, conic și cu coada trunchiată; vrăbete *(Passer domesticus).* G Expr. *A avea minte de vrabie,* se spune despre o persoană lipsită de judecată. *Vrabia-i tot pui (și ea moare de bătrână),* se spune despre o persoană care pare mai tânără decât este. — Din sl. **vrabĭi.**

VRAC, *vracuri,* s.n. Mod de depozitare și de transport în grămezi neordonate și fără ambalaj al unor materiale sub formă de pulbere, granule sau bucăți. — Et. nec.

VRACI, *vraci,* s.n. (Pop.) **1.** Doctor; tămăduitor. **2.** Vrăjitor. — Din sl. **vračĭ.**

VRAF, *vrafuri,* s.n. Teanc. F Grămadă, maldăr, morman (de obicei de același fel așezate în dezordine). [Var.: **vrav** s.n.] — Din sl. **vrahŭ.**

VRÁIȘTE s.f. Dezordine, neorânduială, harabaură. F (Adjectival) Care se află în dezordine, în neorânduială; fără stăpân, în voia sorții; (despre uși, ferestre) larg deschis; în lături. G (Adverbial) *Lucruri aruncate vraiște.* [Pr.: *vraiș-*] — Cf. vrae.

VRÁJĂ, *vrăji,* s.f. **1.** Acțiunea de *a vrăji* și rezultatul ei; transformare miraculoasă a lucrurilor; mijloace magice folosite pentru aceasta; farmec, vrăjitorie. F Descântec. **2.** Atmosferă de încântare, de farmec, de atracție. G Loc. adj. (Rar) *În vrajă* = care este vrăjit, care încântă. — Din sl. **vraža.**

VRÁJBĂ, *vrajbe,* s.f. Dușmănie, ură, vrăjmășie, dezbinare, zâzanie; ceartă. — Din sl. **vražida.**

VRÁMIȚĂ s.f. v. **vraniță.**

VRÁNĂ, *vrane,* s.f. **1.** Orificiu făcut într-un butoi pentru umplerea și golirea acestuia. **2.** Parte a morii prin care curge făina. — Din bg. **vrana.**

VRÁNIȚĂ, *vranițe,* s.f. (Reg.) Poartă de scânduri sau de nuiele împletite. [Var.: **vrámiță** s.f.] — Din sb. **vratnica.**

VRÁV s.n. v. **vraf.**

VRĂBÉTE, *vrăbeți,* s.m. (Pop.) Vrabie; bărbătușul vrabiei. [Var.: **vrăbéț** s.m.] — Din bg. **vrabec**, sb. **vrabac.**

VRĂBÉȚ s.m. v. **vrăbete.**

VRĂBIÉR, *vrăbieri,* s.m. Persoană care prinde vrăbii; (ir.) vânător prost (care vânează numai vrăbii). [Pr.: *-bi-er*] — **Vrabie** + suf. *-er.*

VRĂBIOÁRĂ, *vrăbioare*, s.f. **1.** Vrăbiuță. **2.** Bucată de carne de vită din regiunea șalelor; friptură preparată din această carne. [Pr.: *-bi-oa-*] — **Vrabie** + suf. *-ioară.*

VRĂBIÓI, *vrăbioi,* s.m. Bărbătușul vrabiei; vrabie mai mare. [Pr.: *-bi-oi*] — **Vrabie** + suf. *-oi.*

VRĂBIÚȚĂ, *vrăbiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *vrabie*; vrăbioară (**1**). [Pr.: *-bi-u-*] — **Vrabie** + suf. *-uță.*

VRĂCÍȚĂ, *vrăcițe,* s.f. (Înv.) Doftoroaie, vrăjitoare. — **Vraci** + suf. *-iță.*

VRĂFUÍ, *vrăfuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A așeza, a pune în vrafuri, în teancuri, în grămezi. F A răvăși. [Var.: **vrăvuí** vb. IV] — **Vraf** + suf. *-ui.*

VRĂJÁR, *vrăjari,* s.m. (Reg.) Prăjină, arac. — **Vrej** + suf. *-ar.*

VRĂJÍ, *vrăjesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A face vrăji. G Expr. (Impers.) *A fi vrăjit* = a fi scris, ursit, predestinat. **2.** Tranz. A transforma în mod miraculos lucrurile înconjurătoare. **3.** Tranz. Fig. A încânta, a fermeca. F Tranz. A descânta (**1**); a meni (**2**). — Din sl. **vražiti.**

VRĂJÍRE, *vrăjiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a vrăji* și rezultatul ei. — V. **vrăji.**

VRĂJÍT, -Ă, *vrăjiți, -te,* adj. **1.** Aflat sub puterea unei vrăji; fermecat. **2.** Fig. Plin de farmec; încântător, fermecător, atrăgător. — V. **vrăji.**

VRĂJITÓR, -OÁRE, *vrăjitori, -oare,* s.m. și f. (Adesea fig.) Persoană care face vrăji (**1**), care se ocupă cu vrăjitoria. — **Vrăji** + suf. *-tor.*

VRĂJITOREÁSĂ, *vrăjitorese,* s.f. (Rar) Vrăjitoare. — **Vrăjitor** + suf. *-easă.*

VRĂJITORÉSC, -EÁSCĂ, *vrăjitorești,* adj. De vrăjitor; al vrăjitorului; care vrăjește. — **Vrăjitor** + suf. *-esc.*

VRĂJITORÍE, *vrăjitorii,* s.f. Faptul de a face vrăji; îndeletnicirea vrăjitorului. — **Vrăjitor** + suf. *-ie.*

VRĂJITÚRĂ, *vrăjituri,* s.f. (Pop.) Vrăjitorie, vrajă (**1**). — **Vrăji** + suf. *-tură.*

VRĂJMÁȘ, -Ă, *vrăjmași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Dușman; inamic. **2.** Adj. (Despre oameni) Dușmănos, înverșbit. F Rău, crud, câinos, hain. F (Despre locuri, vreme etc.) Primejdios, potrivnic; cumplit, grozav. [Var.: **vrășmáș, -ă** s.m. și f., adj.] — Cf. v r a j b ă .

VRĂJMĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *vrăjmășești,* adj. (Rar) Vrăjmaș; al vrăjmașului. — **Vrăjmaș** + suf. *-esc.*

VRĂJMĂȘÉȘTE adv. (Înv.) Cu vrăjmășie; dușmănos. — **Vrăjmaș** + suf. *-ește.*

VRĂJMĂȘÍ, *vrăjmășesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Înv.) A (se) dușmăni. — Din **vrăjmaș.**

VRĂJMĂȘÍE, *vrăjmășii,* s.f. (Înv.) Dușmănie, ură. — **Vrăjmaș** + suf. *-ie.*

VRĂJMĂȘÓS, -OÁSĂ, *vrăjmășoși, -oase*, adj. (Înv.) Dușmănos; plin de ură, pizmaș. — **Vrăjmaș** + suf. *-os.*

VRĂȘMÁȘ, -Ă s.m. și f., adj. v. **vrăjmaș.**

VRĂVUÍ vb. IV v. **vrăfui.**

VRÂNCEÁN, -Ă, *vrânceni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Vrancea. **2.** Adj. Care aparține județului Vrancea sau vrâncenilor (**1**), referitor la județul Vrancea ori la vrânceni. — **Vrancea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VRÂNCEÁNCĂ, *vrâncence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Vrancea. — **Vrâncean** + suf. *-că.*

VRÁSTĂ[1] s.f. v. **vârstă[1].**

VRÁSTĂ[2] s.f. v. **vârstă[2].**

VRÁSTNIC, -Ă, adj. v. **vârstnic.**

VREA, *vreau,* vb. II. Tranz. **I.** (Urmat de o completivă directă cu verbul la conjunctiv sau, rar, de un infinitiv). **1.** A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să..., a voi, a intenționa. G Expr. *Vrea* (sau *va) să zică* = **a)** înseamnă, are semnificația de...; **b)** (cu valoare de conjuncție) așadar, deci. *Ce vrea* (sau *va) să zică asta?* = ce înseamnă, ce rost are? *Cum* (sau *ce) va vrea* = orice. **2.** A pretinde, a cere; a aștepta ceva de la cineva. **3**. A dori, a pofti; a-i plăcea ceva sau cineva. G Loc. adv. *Pe vrute, pe nevrute* = indiferent dacă dorește sau nu, vrând-nevrând. G Expr. *Vrei, nu vrei* = de voie, de nevoie, fie că dorești, fie că nu dorești. *Vrei, nu vrei, bea Grigore agheazmă,* se spune despre cel care trebuie să îndeplinească ceva împotriva dorinței sale. *Vrând-nevrând* = mai mult de silă decât de bunăvoie; constrâns de împrejurări. *A face tot ce vrea din* (sau *cu) cineva* = a avea mare influență asupra cuiva. F Refl. A dori să fie, să devină ceva ori cineva. *Fiecare s-a vrut mai bun.* **4.** A consimți, a primi, a se învoi, a fi de acord. **5.** (Mai ales în forma negativă) A putea, a fi în stare. *Focul nu vrea să ardă.* F (Pop.) A fi gata, pe cale sau pe punctul de a... *Când vru să moară își chemă feciorii.* **II.** (Ca verb auxiliar, servește la formarea viitorului) *Mâine vei merge la teatru.* G (Forma de pers. 3 sg. *va* se substituie tuturor persoanelor sg. și pl. pentru formarea viitorului cu conjunctivul prez. al verbelor de conjugat) *Vestitor al unei vremi ce va să vie.* G Expr. *Va să fiu* (sau *să fii* etc.) = trebuie să fiu (sau să fii etc.) [Prez. ind. și: (**II**) *voi* (pop. *oi*), *vei* (pop. *ăi, ei, îi, i, oi*), *va* (pop. *o, a), vom* (pop. *om), veți* (pop. *ăți, eți, oți), vor* (pop. *or).* — Var.: **vroí** vb. IV] — Lat. ***volere.**

VREASC, *vreascuri,* s.n. Creangă, ramură uscată și desprinsă de pe copac. [Var.: **vréscur** s.n.] — Din sl. **chvrastŭ.**

VRÉDNIC, -Ă, *vrednici, -ce,* adj. **1.** Harnic, iute, cu rost la treabă. F Capabil, destoinic. **2.** Demn de.., care merită să..., căruia i se cuvine pe drept ceva. G Expr. (Reg.) *A fi vrednic* = a valora, a prețui. F (Urmat de un conjunctiv sau de un infinitiv) Care este în stare, care posedă însușirile necesare pentru a săvârși ceva. — Din sl. **vrědinŭ.**

VREDNICÍ, *vrednicesc,* vb. IV. (Pop.) A se învrednici. F Tranz. (Înv.) A merita. — Din **vrednic.**

VREDNICÍE, *vrednicii,* s.f. **1.** Calitatea de a fi vrednic; hărnicie, îndemânare; capacitate, pricepere. **2.** Faptă de merit, acțiune demnă de răsplată. F Vitejie. **3.** Cinste. F (Înv.) Demnitate. — **Vrednic** + suf. *-ie.*

VREJ, *vrejuri*, s.n. Tulpină a unor plante agățătoare sau târâtoare; *p. ext.* lăstar. [Pl. și: (m.) *vreji*] — Din bg. **vrež.**

VRÉME, (**4, 5**) *vremuri*, s.f. **I. 1.** Timp (**I**). **2**. Durată limitată de două întâmplări, evenimente etc. sau măsurată în ore, zile etc.; interval, perioadă, răstimp. *Am stat multă vreme în ploaie.* G Loc. adv. *Cu vremea* = după un timp oarecare, cândva, odată și odată, cu timpul. *Din vreme* = mai înainte, înainte de a fi prea târziu. *Din vreme în vreme* = din când în când, uneori; din timp în timp. *Toată vremea* = continuu, mereu, fără întrerupere. G Loc. conj. *În vreme ce* (sau înv. *în vreme când)* = în timpul în care, pe când. G Expr. *O vreme* = o perioadă de timp. *A-și pierde* (sau *a-și trece, a-și omorî) vremea* = a-și irosi timpul în zadar; a lenevi. *(În* sau *la) vremea mea* (ori *ta, lui* etc.) = (în) tinerețe, (în) floarea vârstei. *Acum mi-i* (sau *ți-i* etc.) *vremea* = aceasta este vârsta când trebuie să mă bucur (ori să te bucuri etc.). F Timp disponibil, răgaz. **3.** Timp (considerat) prielnic pentru desfășurarea unei acțiuni; prilej, ocazie; moment. *Era vremea mesei.* G Loc. adv. *Într-o vreme* = la un moment dat, cândva. *La vreme* = la timpul oportun, la momentul potrivit. *La vremea asta* = într-un moment (nepotrivit) al zilei sau al anului. *La vreme de...* = **a)** când se întâmplă, când e nevoie; **b)** în timpul... pe timp de... *Până* (sau *de) la o vreme* = până (sau de) la un moment dat. *La o vreme* = la un moment dat; într-un târziu. *Dintr-o vreme* sau *de la o vreme (încoace)* = începând de la un moment dat. G Loc. adj. și adv. *Fără (de) vreme* (sau *înainte de vreme)* = înainte de termen; prematur. G Loc. conj. *De vreme ce* = din moment ce, deoarece, fiindcă. F (În credințele religioase) *Vremea de apoi* = viața viitoare; judecata din urmă. **4.** Perioadă determinată istoricește; epocă, veac, secol. G Loc. adv. *Pe* (sau *în) vremea aceea* (sau *acea vreme)* = pe atunci. *Pe vremuri* = odinioară, cândva, în trecut. *Din vremuri* = din timpurile vechi, din străbuni. *După vremuri* = în cursul veacurilor. G Expr. *În negura vremii* = în trecutul îndepărtat. **5.** (La pl.) Stare de lucruri; împrejurări, circumstanțe, ocazii. **II.** Stare a atmosferei la un moment dat și într-un loc anumit, determinată prin totalitatea elementelor meteorologice. [Pl. și: *vremi*] — Din sl. **vrěmen.**

VREMÉLNIC, -Ă, *vremelnici, -ce,* adj. De scurtă durată; temporar, trecător; instabil; efemer; vremelnicesc. F Spec. Care are o viață efemeră. — **Vreme** + suf. *-elnic.*

VREMELNICÉSC, -EÁSCĂ, *vremelnicești,* adj. (Înv.) Vremelnic. — **Vremelnic** + suf. *-esc.*

VREMELNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod vremelnic. — **Vremelnic** + suf. *-ește.*

VREMELNICÍE s.f. Însușire a ceea ce este vremelnic, faptul de a fi trecător; existență efemeră. — **Vremelnic** + suf. *-ie.*

VREMUÍ, pers. 3 *vremuiește*, vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A fi, a se face vreme urâtă (cu ploaie, ninsoare, viscol). **2.** Intranz. și refl. (Despre vreme) A trece, a se scurge. — **Vreme** + suf. *-ui.*

VREMUIÁLĂ, *vremuieli,* s.f. (Pop.) Vreme rea. — **Vremui** + suf *-eală.*

VREMUÍRE, *vremuiri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) vremui.* — V. **vremui.**

VREMÚȚĂ, *vremuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *vreme* (**II**). — **Vreme** + suf. *-uță.*

VREODÁTĂ adv. Mai de mult, cândva, odată; la un moment dat, în viitor. — **Vre**[o] + **odată**.

VREODINIOÁRĂ adv. (Înv.) Vreodată, cândva, odată. [Pr.: *-ni-oa-*] — **Vre**[o] + **odinioară.**

VRÉRE, *vreri,* s.f. Faptul de *a vrea.* **1.** Voință (**1**). **2.** Hotărâre, decizie. **3.** Dorință; poftă, plăcere. **4.** Intenție, scop. G Loc. adv. *Fără (de) vrere* = involuntar. — V. **vrea.**

VRÉSCUR s.n. v. **vreasc.**

VRESCURÉL, *vrescurele,* s.n. Diminutiv al lui *vreasc.* — **Vreasc** + suf. *-urel.*

VREÚN, VREO adj. pron. nehot., pron. nehot. **I.** Adj. pron. nehot. **1.** Care este un (sau o) oarecare; careva. **2.** Aproximativ. F (Cu valoare adverbială) Cam, circa. *Vreo doi.* G Expr. *Vreo doi* (sau *două)* = câțiva (sau câteva). **II.** Pron. nehot. (În forma *vreunul, vreuna)* Cineva, oarecine, oarecare; careva. [Pr.: *vre-un.* — Var.: **vrun, vro** adj. pron. nehot., pron. nehot.] — Lat. ***vere-unus.**

VRÍE, *vrii,* s.f. Mișcare de răsucire a unui avion în jurul unei axe longitudinale în timpul coborârii și în condițiile pierderii de viteză. [Var.: **vrílă** s.f.] — Din fr. **vrille.**

VRÍLĂ s.f. v. **vrie.**

VROÍ vb. IV v. **vrea.**

VRUN, VRO adj. pron. nehot., pron. nehot. v. **vreun.**

VRÚTĂ, *vrute,* s.f. (Rar) Voință, vrere. G Expr. *Vrute și nevrute* = vorbe goale, nimicuri, fleacuri, palavre, minciuni. — V. **vrea.**

VTÓRI num. ord. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, precedând un titlu sau un rang boieresc) Al doilea. *Vtori logofăt.* [Var.: **ftóri** num. ord.] — Din bg. **vtori.**

VUÍ, pers. 3 *vuiește*, vb. IV. Intranz. **1.** A produce un zgomot prelungit, puternic sau înăbușit; a vâjâi, a mugi, a fremăta, a hui, a țiui, a bubui. F Spec. (Despre tunet) A bubui. F Spec. (Despre foc sau despre obiecte care ard) A dudui; a țiui. F Spec. (Despre sunete, instrumente muzicale etc.) A vibra puternic, a suna, a răsuna. *Buciumul vuiește.* F Spec. (Despre obiecte lovite care virbează) A trosni, a pârâi, a hurui. F (Despre oameni) A face gălăgie, zarvă, a vocifera; a fremăta. **2.** A se umple de sunete prelungi, puternice (și a le transmite prin ecou); a răsuna. — Onomatopee.

VUIÁLĂ, *vuieli,* s.f. (Rar) Vuiet. [Pr.: *vu-ia-*] — **Vui** + suf. *-eală.*

VÚIET, *vuiete,* s.n. **1.** Zgomot prelungit produs de diferite lucruri în mișcare sau în vibrație; vâjâit, muget, freamăt, foșnet, huiet. F Spec. Zgomot înfundat, produs prin detunături repetate; bubuit, duduit, trosnet, pârâit. F Spec. Zgomot produs de un vehicul în mers sau de o mașină în acțiune; huruit. F Spec. Zgomot scurt, puternic, produs de lovirea unor obiecte de metal; zăngănit, zuruit. F Spec. Sunet produs de unele instrumente muzicale sau de clopote. **2.** Zgomot mare, gălăgie, vacarm, larmă, vociferare. **3.** (Înv.) Zvon, știre; veste. **4.** (Rar) Ecou. — **Vui** + suf. *-et.*

VUIETÁ, pers. 3 *vúietă,* vb. I. Intranz. (Reg.) A vui; a vâjâi. F A răsuna. [Pr.: *vu-ie-*] — Din **vuiet.**

VUIETOÁRE, *vuietori,* s.f. Arbust de munte, totdeauna verde, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze având o dungă albă pe fața inferioară, cu flori mici trandafirii și cu fructe comestibile în formă de bobițe negre *(Empetrum nigrum).* [Pr.: *vu-ie-*] — **Vuiet** + suf. *-oare.*

VUÍRE, *vuiri,* s.f. Faptul de *a vui*; vuit. — V. **vui.**

VUÍT s.n. Vuire; *spec.* suflare a vântului, vânt. — V. **vui.**

VUITÓR, -OÁRE, *vuitori, -oare,* adj. (Rar) Care vuiește. [Pr.: *vu-i-*] — **Vui** + suf. *-tor.*

VULCÁN, *vulcani,* s.m. **1.** Ridicătură muntoasă de formă conică, formată prin erupția la suprafața solului a lavei și a unor produse magmatice, având în centru o deschizătură largă. G Expr. *A sta (ca) pe un vulcan* = a fi amenințat de o primejdie, de un pericol gata oricând să se dezlănțuie. F Fig. Locul de unde poate porni o acțiune primejdioasă; stare de lucruri periculoasă sau amenințătoare; pericol iminent. **2.** (În sintagma) *Vulcan noroios* = ridicătură conică formată prin erupția la suprafața solului a unor gaze care antrenează apă și nămol. — Din it. **vulcano,** germ. **Vulkan.**

VULCÁNIC, -Ă, *vulcanici, -ce*, adj. **1.** Format prin acțiunea vulcanilor, de vulcan. **2.** Fig. Impetuos, nestăpânit, năvalnic; aprins. — Din it. **vulcanico,** fr. **volcanique.**

VULCANÍSM s.n. **1.** Totalitatea proceselor geologice legate de erupțiile vulcanice (**1**). **2.** Fig. Însușirea de a fi vulcanic (**2**); impetuozitate. — Din fr. **volcanisme** (după *vulcan).*

VULCANÍT, *vulcanite*, s.n. Rocă eruptivă de origine vulcanică. — Din fr. **vulcanite.**

VULCANIZÁ, *vulcanizez,* vb. I. Tranz. A modifica structura cauciucului brut prin încălzire cu sulf (obținându-se astfel un produs de o mare elasticitate, insolubil în solvenții obișnuiți); a repara, a lipi un obiect de cauciuc cu ajutorul procedeului descris mai sus. — Din fr. **vulcaniser.**

VULCANIZÁRE, *vulcanizări,* s.f. Acțiunea de *a vulcaniza* și rezultatul ei. — V. **vulcaniza.**

VULCANIZÁT, -Ă, *vulcanizați, -te,* adj. Care a fost supus vulcanizării. — V. **vulcaniza.**

VULCANIZATÓR, -OÁRE, *vulcanizatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la vulcanizarea cauciucului. — **Vulcaniza** + suf. *-tor.*

VULCANOLÓG, -Ă, *vulcanologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în vulcanologie. — Din fr. **vulcanologue.**

VULCANOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul fenomenelor vulcanice, cu explicarea cauzelor, a modului de evoluție și a posibilităților de previziune a erupțiilor. — Din fr. **vulcanologie.**

VULG s.n. Popor, norod, plebe. — Din lat. **vulgus.**

VULGÁR, -Ă, *vulgari, -e,* adj. **1.** Ordinar, grosolan; josnic, mitocănesc. **2.** Lipsit de originalitate; comun, obișnuit, banal. G (Mat.) *Logaritm vulgar* = logaritm zecimal. **3.** (Înv.; despre limbă) Vorbit de popor, popular. G *Limba latină vulgară* = limba latină târzie, vorbită în provinciile Imperiului Roman; latina populară. **4.** Lipsit de suport științific; neștiințific. — Din fr. **vulgaire,** lat. **vulgaris.**

VULGARÍSM, *vulgarisme,* s.n. Expresie vulgară (**1**); cugetare vulgară. — Din fr. **vulgarisme.**

VULGARITÁTE, (**2**) *vulgarități,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este vulgar (**1**), lipsit de distincție; trivialitate, grosolănie. **2.** (Concr.; la pl.) Expresie vulgară (**1**), lucru, faptă vulgară. — Din fr. **vulgarité,** lat. **vulgaritas, -atis.**

VULGARIZÁ, *vulgarizez,* vb. I. **1.** Tranz. A face cunoscut mulțimii, a populariza, a răspândi (cunoștințe științifice, literare etc.). F Refl. (Despre descoperiri, invenții) A deveni cunoscut, acceptat, utilizat pe scară largă. **2.** Tranz. A trata în mod simplist, a banaliza. **3.** Refl. A deveni vulgar (**1**). — Din fr. **vulgariser.**

VULGARIZÁRE, *vulgarizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) vulgariza* și rezultatul ei. — V. **vulgariza.**

VULGARIZATÓR, -OÁRE, *vulgarizatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care vulgarizează, care popularizează o știință, o artă etc. F Persoană care dă o interpretare simplistă cunoștințelor pe care vrea să le popularizeze. — Din fr. **vulgarisateur.**

VULGÁTA s.f. Traducerea latină a Bibliei (Vechiul Testament din ebraică, iar Noul Testament din greacă), realizată de Sfântul Ieronim, declarată normativă și autentică la Conciliul din Trent, singura ce poate fi utilizată în lecturile publice, dispute, predici și interpretări; carte care conține această versiune. — Din lat. [versio] **Vulgata,** fr. **Vulgate.**

VULNERÁ, *vulnerez,* vb. I. Tranz. (Rar) A răni, a vătăma. — Din lat. **vulnerare.**

VULNERÁBIL, -Ă, *vulnerabili, -e*, adj. Care poate fi rănit. F Fig. Care poate fi atacat ușor; care are părți slabe, defectuoase, criticabile. G *Punct vulnerabil* = parte slabă a cuiva; punct sensibil, punct nevralgic. — Din fr. **vulnérable,** lat. **vulnerabilis.**

VULNERABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi vulnerabil. — Din fr. **vulnérabilité.**

VULPÁN, *vulpani,* s.m. (Pop.) Vulpoi (**1**). — **Vulpe** + suf. *-an.*

VULPĂRÉSC, -EÁSCĂ, *vulpărești,* adj. (Rar) Vulpesc (**1**). — **Vulpe** + suf. *-ăresc.*

VULPĂRÍE, *vulpării,* s.f. Mulțime de vulpi (**I 1**). F Loc cu multe vizuini de vulpi. — **Vulpe** + suf. *-ărie.*

VÚLPE, *vulpi,* s.f. **I. 1.** Mamifer carnivor sălbatic, de mărimea unui câine, cu blana roșcată, cu coada lungă și stufoasă, cu urechile ascuțite și cu botul îngust; vulpoaică *(Vulpes vulpes).* G *Vulpe argintie* = specie de vulpe cu blana neagră cu luciu argintiu. G Expr. *A avea ochi de vulpe* = a avea căutătura vicleană. *A tocmi vulpea din pădure* = a negocia un lucru pe care nu-l ai (la îndemână). F Blana acestui animal. **2.** Fig. Persoană vicleană, șireată. **II. 1.** (Reg.) Dar în bani sau în vin pe care, după datina de la nunți, mirele, dacă este din alt sat, este obligat să-l dea flăcăilor din satul miresei. **2.** Soi de strugure cu ciorchinele lung, cu boabele rare, dulci, de culoare roșiatică. **3.** Ferestruică în acoperișul caselor țărănești, prin care iese fumul din pod. **4.** Compuse; (Iht.) *vulpe-de-mare* = vatos; (Zool.) *vulpea-deșertului* = fenec. [Var.: **húlpe** s.f.] — Lat. **vulpes.**

VULPÉNIE, *vulpenii,* s.f. Șiretlic, șiretenie, viclenie. — **Vulpe** + suf. *-enie.*

VULPÉSC, -EÁSCĂ, *vulpești,* adj. **1.** De vulpe (**1**); vulpăresc. **2.** Fig. Șiret, viclean, înșelător. — **Vulpe** + suf. *-esc.*

VULPÉȘTE adv. Ca vulpea (**I 1**); *fig.* șiret, perfid. — **Vulpe** + suf. *-ește.*

VULPIȘOÁRĂ, *vulpișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vulpe* (**I 1**); vulpiță. — **Vulpe** + suf. *-işoară.*

VULPÍȚĂ, *vulpițe,* s.f. Vulpișoară. — **Vulpe** + suf. *-iță.*

VULPOÁICĂ, *vulpoaice,* s.f. **1.** Vulpe (**I 1**). **2.** Fig. Femeie vicleană. — **Vulpe** + suf. *-oaică.*

VULPÓI, *vulpoi,* s.m. **1.** Masculul vulpii; vulpan. **2.** Fig. Om viclean, șiret. — **Vulpe** + suf. *-oi.*

VULTÁN, *vultani,* s.m. (Pop.) Vultur (**1**). F Fig. Om viteaz, voinic. [Var.: **hultán** s.m.] — Cf. v u l t u r.

VULTOÁRE s.f. v. **vâltoare.**

VÚLTUR, *vulturi,* s.m. **1.** Numele mai multor păsări răpitoare de zi, mari, cu ciocul lung, ascuțit și coroiat, cu aripi lungi și cu picioare puternice, cu gheare tari, care se hrănesc cu animale vii și cu stârvuri; vultan. G *Ochi* (sau *privire) de vultur* = privire foarte ageră, pătrunzătoare. G Compuse: *vultur-bărbos* sau *vultur-cu-barbă, vultur-negru* = vultur impunător, cu spatele brun-cenușiu, aripile negre, pântecele și pieptul galben-ruginiu; zăgan *(Gypaëtus barbatus); vultur-pleșuv* = vultur cu gâtul gros, cu penele de culoare brun-închis, cea mai mare pasăre răpitoare din Europa *(Aegypius monachus); vultur-pescar* = specie de vultur, de culoare brun-închis pe partea dorsală și albă pe partea ventrală, care se hrănește cu pește *(Pandion heliaëtus).* F Fig. Bărbat viteaz, curajos, măreț, falnic. **2.** Stindard al legiunilor romane, înfățișând de obicei un vultur (**1**); figură simbolică reprezentând un vultur, pe stemele, monedele, pecețile sau steagurile unor țări. **3.** (Art.) Constelație boreală, situată la sud de constelația Lebedei și vizibilă vara. [Acc. și: *vultúr*] — Lat. **vultur, -uris.**

VULTURÁȘ, *vulturași,* s.m. Diminutiv al lui *vultur* (**1**); vulturel. — **Vultur** + suf. *-aș.*

VULTURÉL, *vulturei,* s.m. (Rar) Vulturaș. — **Vultur** + suf. *-el.*

VULTURÉSC, -EÁSCĂ, *vulturești*, adj. De vultur (**1**); ca de vultur; *p. ext.* ager, sprinten; puternic; îndrăzneț, cutezător. — **Vultur** + suf. *-esc.*

X

X, *x,* s.m. **1.** A douăzeci și noua literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă, care redă pe *cs* (la începutul cuvintelor sau în cuvinte ca „explozie”, „expoziție” etc.) sau pe *gz* (în cuvinte ca „exemplu”, „examen” etc.). F Simbol matematic pentru numărul 10 în sistemul roman de scriere a numerelor. F (Fiz.; în sintagma) *Radiație* (sau *raze) X* = radiație de natură electromagnetică de mică lungime de undă, care impresionează placa fotografică. [Pr.: *ics.* — Pl. și (**1,** n.) *x-uri*].

XANTÍNĂ s.f. Produs organic care se găsește în urină, în sânge, în ceai, cafea etc. — Din fr. **xanthine.**

XANTINURÍE, *xantinurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență de xantină în urină; cantitate de xantină prezentă în urină. — Din fr. **xanthinurie.**

XANTOCÍT, *xantocite,* s.n. (Biol.) Celulă (**1**) care conține pigment galben. — Din fr. **xanthocyte.**

XANTOCROMÁTIC, -Ă, *xantocromatici, -ce,* adj. (Med.) Colorat în galben. — Din fr. **xanthochromatique.**

XANTOCROMÍE s.f. Colorație în galben până la maro a serului sângelui. — Din germ. **Xanthochromie,** fr. **xanthochromie.**

XANTODERMÍE, s.f. (Med.) Colorație galbenă a pielii. — Din fr. **xanthodermie.**

XANTOFÍLĂ, *xantofile,* s.f. Pigment care se găsește în plante, alături de clorofilă și de caroten, colorând toamna frunzele în galben-roșcat. — Din fr. **xanthophylle.**

XANTÓM, *xantoame,* s.n. Tumoare galbenă (sau roșcată) benignă pe piele. — Din germ. **Xanthom,** fr. **xanthome.**

XANTOMATÓZĂ, *xantomatoze,* s.f. Boală caracterizată prin creșterea colesterolului în sânge și prin acumularea acestuia în piele sau în diverse organe sub forma unor noduli galbeni-portocalii. — Din fr. **xanthomatose.**

XANTOPSÍE s.f. Senzație anormală de colorație în galben a imaginilor vizuale. — Din fr. **xanthopsie.**

XENÍE, *xenii,* s.f. (Biol.) Fenomen de dublă fecundare specific plantelor angiosperme, realizat cu polen de la o mulțime de varietăți ale speciei. — Din fr. **xénie,** engl. **xenia.**

XENOFÍL, -Ă, *xenofili, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care nutrește simpatie față de străini sau față de ceea ce este străin. — Din fr. **xénophile.**

XENOFILÍE s.f. Simpatie față de tot ceea ce este străin. — Din fr. **xénophilie.**

XENOFÓB, -Ă, *xenofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă aversiune față de persoane de altă naționalitate sau față de alte popoare. — Din fr. **xénophobe.**

XENOFOBÍE s.f. Atitudine de teamă, respingere și ură față de persoanele străine de grupul etnic din care face parte subiectul. — Din fr. **xénophobie.**

XENOLÍT, *xenolite,* s.n. (Min.) Fragment de rocă străin de roca eruptivă în care se află. — Din fr. **xénolithe,** germ. **Xenolith,** engl. **xenolithe.**

XENOMÁN, -Ă, *xenomani, -e,* s.m. și f. Persoană care are o preferință deosebită pentru străini și pentru tot ceea ce provine de la ei. — Din fr. **xénomane.**

XENOMANÍE, *xenomanii,* s.f. Pasiune exagerată pentru tot ce este străin. — Din fr. **xénomanie.**

XENOMORFÍE s.f. Proprietate a unui mineral de a se prezenta și sub altă formă decât cea obișnuită. — Din fr. **xénomorphie.**

XENÓN s.n. Element chimic din grupul gazelor nobile, incolor și inodor, care se găsește în atmosferă în cantități foarte mici. — Din fr. **xénon,** germ. **Xenon.**

XENOPATÍE, *xenopatii,* s.f. (Med.) Delir în care bolnavul e convins că o persoană acționează asupra sa (de la distanță) prin sugestie, hipnoză etc. — Din fr. **xénopathie.**

XÉRES s.n. Vin de calitate superioară, cu aromă și buchet specific, originar din Spania. [Pr.: *he-*] — Din sp. **xerex,** fr. **xérès**.

XEROCÓPIE, *xerocopii,* s.f. Copie făcută la xerox. — Din fr. **xérocopie,** it. **xerocopia.**

XERODERMÍE, *xerodermii,* s.f. Boală de piele caracterizată prin uscăciunea pielii din cauza creșterii stratului cornos al epidermei și a scăderii secrețiilor cutanate. — Din fr. **xérodermie.**

XEROFÁG, -Ă, *xerofagi, -ge,* adj. Care se hrănește cu alimente uscate. — Din fr. **xérophage.**

XEROFAGÍE s.f. Regim de alimentație vegetariană care are la bază alimente uscate, seci. — Din fr. **xérophagie.**

XEROFÍLĂ, *xerofile,* adj., s.f. (Bot.) Xerofită. — Din fr. **xérophile.**

XEROFÍTĂ, *xerofite,* s.f., adj. (Plantă) care este adaptată pentru a trăi într-un mediu cu umiditate scăzută; xerofilă. — Din fr. **xérophyte.**

XEROFÓRM s.n. Substanță medicamentoasă care se prezintă sub formă de pulbere galbenă, întrebuințată ca antibiotic (intestinal). — Din fr. **xéroforme.**

XEROFTALMÍE, *xeroftalmii,* s.f. (Med.) Xeroză. — Din fr. **xérophtalmie.**

XEROGÉL, *xerogeluri,* s.n. Material obținut prin uscarea gelurilor. — Din fr. **xérogel,** germ. **Xerogel,** engl. **xerogel.**

XEROGRAFÍE, *xerografii,* s.f. Procedeu de fotografiere folosit pentru reproducerea unor imagini și documente, bazat pe impresionarea unei plăci electrizate acoperite cu un strat de material sensibil la lumină. — Din germ. **Xerographie,** fr. **xérographie.**

XEROMÓRF, -Ă, *xeromorfi, -e,* adj. (Bot.; despre unele plante) Adaptat la secetă. — Din germ. **xeromorph.**

XEROMORFÍSM s.n. Totalitatea particularităților morfoanatomice legate de rezistența la secetă a xerofitelor. — Din fr. **xéromorphisme.**

XÉROX®, *xeroxuri,* s.n. Aparat de reprodus și de multiplicat, bazat pe xerografie. F P. restr. Copie obținută cu un astfel de aparat. — Denumire comercială.

XEROXÁ, *xeroxez,* vb. I. Tranz. A multiplica cu ajutorul xeroxului. — Din **xerox.**

XEROXÁRE, *xeroxări,* s.f. Acțiunea de *a xeroxa* și rezultatul ei. — V. **xeroxa.**

XEROXÁT, -Ă, *xeroxați, -te,* adj. Care a fost multiplicat cu ajutorul xeroxului. — V. **xeroxa.**

XERÓZĂ, *xeroze,* s.f. Boală de ochi caracterizată prin uscarea și contractarea conjunctivei, prin dispariția secreției lacrimale și opacifierea corneei, care, în unele cazuri, devine albă; xeroftalmie. — Din fr. **xérose.**

XIFOÍD, *xifoide,* s.n. Cartilaj de forma unui vârf de sabie, care formează extremitatea inferioară a osului stern. G (Adjectival) *Cartilaj xifoid.* — Din fr. **xiphoïde.**

XILÁN, *xilani,* s.m. Polizaharidă care se găsește în celulele lignificate ale lemnului, în paie etc. — Din fr. **xylane,** germ. **Xylan,** engl. **xylan.**

XILÉM s.n. (Bot.) Țesut lemnos alcătuit din vase lemnoase. — Din fr. **xylème,** germ. **Xylem.**

XILÉN, *xileni,* s.m. Hidrocarbură lichidă care se găsește în gudronul de huilă sau în unele fracțiuni de țiței și care se folosește ca solvent în industria lacurilor, a coloranților, a cauciucului etc. — Din fr. **xylène.**

XILIDÍNĂ, *xilidine,* s.f. (Chim.) Amină obținută din xilen folosită la fabricarea unor coloranți. — Din fr. **xylidine.**

XILOFÁG, -Ă, *xilofagi, -ge,* adj. (Despre unele insecte) Care se hrănește cu lemn, care roade lemnul. — Din fr. **xylophage.**

XILOFÓN, *xilofoane,* s.n. Instrument muzical de percuție, alcătuit dintr-un sistem de plăci de lemn acordate diferit, care vibrează și emit sunete când

sunt lovite cu niște ciocănele de lemn, de sticlă sau de metal. — Din fr. **xylophone.**

XILOFONÍST, -Ă, *xilofoniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la xilofon. — **Xilofon** + suf. *-ist.*

XILOGRÁF, -Ă, *xilografi, -e,* s.m. și f. Lucrător care execută clișee de tipar gravate în lemn; gravor în lemn. — Din fr. **xylographe.**

XILOGRÁFIC, -Ă, *xilografici, -ce,* adj. Care aparține xilografiei, privitor la xilografie, obținut prin xilografie. — Din fr. **xylographique.**

XILOGRAFÍE, (**2**) *xilografii,* s.f. **1.** Procedeu tipografic la care se folosesc forme de tipar gravate în lemn; arta de a grava în lemn. **2.** Clișeu tipografic gravat în lemn. — Din fr. **xylographie.**

XILOGRAVÚRĂ, (**4**) *xilogravuri,* s.f. **1.** Totalitatea procedeelor necesare producerii formei de tipar pentru xilografie; formă de tipar obținută printr-un astfel de procedeu. **2.** Procedeu de gravură care constă din săparea unui desen pe o placă de lemn și imprimarea lui pe hârtie. **3.** Arta de a grava în lemn. **4.** Clișeu gravat în lemn; stampă executată cu un astfel de clișeu. — Din fr. **xylogravure.**

Y

XILOÍD, -Ă, *xiloizi, -de,* adj. (Despre materiale) Care este de natură lemnoasă sau prezintă o structură asemănătoare cu aceea a lemnului. — Din fr. **xyloïde.**

XILOLÍT, (**2**) *xilolite,* s.n. **1.** Amestec de rumeguș de lemn și clorură de magneziu, colorat cu pigmenți minerali, folosit mai ales la fabricarea cabinelor de nave. **2.** (La pl.) Sorturi de xilolit (**1**). [Pl. și: *xilolituri*] — Din germ. **Xylolith.**

XILOLITOGRAFÍE s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar litografic la care forma de tipar se execută pe o placă de lemn. — Din fr. **xylolithographie,** germ. **Xylolithographie.**

XILOTIPÍE s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar folosit la reproducerea structurii lemnului din care se prepară forma de tipar. — Din germ. **Xylotypie.**

XILÓZĂ s.f. (Chim.) Monozaharidă care se găsește în lemn, în paie etc. — Din fr. **xylose.**

Y, *y,* s.m. **1.** A treizecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă, având în general diverse valori ale lui *i,* care apare în neologisme internaționale și în nume proprii străine. [Pr.: *igrec.* — Pl. și (**1,** n.) *y-uri*].

YÁLĂ, *yale,* s.f. Broască (**III**) de siguranță. — Denumire comercială.

YANKÉU, *yankei,* s.m. Nume dat, începând cu sec. XVII, locuitorilor din nord-estul SUA; *p. gener.* cetățean al SUA — Din engl. **yankee.**

YARD, *yarzi,* s.m. Unitate de măsură engleză pentru lungime, egală cu 0,914399 m. — Din engl. **yard.**

YEMENÍT, -Ă, *yemeniți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Yemenului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Yemenului sau yemeniților (**1**), privitor la Yemen ori la yemeniți. — Din fr. **yéménite.**

YEN, *yeni,* s.m. Unitate monetară în Japonia. — Din engl., fr. **yen.**

YÉSMAN, *yesmeni,* s.m. Persoană care aprobă fără discernământ părerea celor din jur; oportunist. [Pr.: *-men*]. — Cuv. engl.

Z

YÓGA s.f. Școală filosofică indiană fondată la începutul milen. I, care urmărește adâncirea autocunoașterii eului în scopul eliberării lui de viața materială și al contopirii cu spiritul universal; *p. ext.* ansamblu de exerciții care duc la stăpânirea deplină a organismului uman prin încetinirea la maximum a respirației, a bătăilor inimii și prin realizarea stării de insensibilizate totală. — Din engl., fr. **yoga.**

YOGHÍN, *yoghini,* s.m. Adept al filosofiei yoga; *p. ext.* persoană care practică exerciții yoga. [Var.: **yogín** s.m.] — Din fr. **yogin,** engl. **yogi.**

YOGHÍST, -Ă, *yoghiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Rar) Yoghin. — **Yoga** + suf. *-ist.*

YOGÍN s.m. v. **yoghin.**

YORK n.pr. n. Denumire dată mai multor rase de porci de culoare albă, originare din Anglia. — Cuv. engl.

YTÉRBIU s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. — Din fr. **ytterbium.**

ÝTRIU s.n. Element chimic asemănător cu elementele din familia pământurilor rare. — Din fr. **yttrium.**

YUAN, *yuani,* s.m. Unitate monetară în China. — Din germ. **Yuan**.

YÚCCA s.f. (Bot.) Plantă din fam. liliacee aclimatizată în zonele temperate unde se cultivă ca plantă ornamentală. F P. restr. Fibră textilă obținută din această plantă. — Din engl., fr. **yucca.**

Z, *z,* s.m. **1.** A treizeci și una literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană fricativă dentală sonoră). [Pr.: *ze, zî.* — Pl. și: (**1,** n) *z-uri*]

ZA[1] prep. (Înv.) De, de la; la. — Din sl. **za.**

ZA[2]**,** *zale,* s.f. **1.** Fiecare dintre ochiurile unui lanț; *p. gener.* (la pl.) lanț. F Lănțișor de metal folosit uneori ca podoabă. F Cusătură în formă de lănțișor, executată de obicei la broderii. **2.** (La pl.) Împletitură din inele mici de fier legate unul de altul; *p. ext.* armură făcută din această împletitură, pe care o purtau războinicii în Antichitate și în Evul Mediu, spre a se apăra de loviturile dușmanilor. [Var.: (reg.) **zálă, zea** s.f.] — Cf. ngr. z á v a.

ZABÉT s.m. (Înv.) Guvernator; *p. ext.* autoritate, stăpânire. — Din tc. **zabıt.**

ZABRÁC s.n. (Înv.) **1.** Mustrare aspră; ocară. **2.** Încercare grea; primejdie. — Cf. rus. z a b r a k.

ZÁBRĂ, *zabre,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina pubescentă și cu flori purpurii *(Galeopsis pubescens).* — Cf. z e b r ă.

ZACHERLÍNĂ s.f. Numele unui insecticid folosit în trecut. — Et. nec.

ZACÚSCĂ, (**2**) *zacuște,* s.f. **1.** Gustare, aperitiv; *spec.* preparat culinar făcut din vinete, gogoșari, ceapă etc. ori din pește cu garnitură de legume. **2.** (La pl.) Sorturi de zacuscă (**1**). — Din rus. **zakuska.**

ZADÁR s.n. (Înv.) Inutilitate, zădărnicie. G Loc. adv. *În zadar* = degeaba, fără folos, zadarnic, în deșert, în van. [Var.: **zădár** s.n.] — Din sl. **za darŭ.**

ZADÁRNIC, -Ă, *zadarnici, -ce,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este fără folos, fără rost, nefolositor, inutil. **2.** (Înv.) Vanitos, trufaș, îngâmfat. [Var.: **zădárnic, -ă** adj.] — **Zadar** + suf. *-nic.*

ZÁDĂ, *zade,* s.f. Arbore din familia pinaceelor, rășinos, cu frunze lungi în formă de ace, care cad toamna, cu lemn tare și rezistent, folosit în construcții, industria mobilei etc. *(Larix decidua).* — Lat. pop. **daeda** (= *taeda).*

ZÁDIE, *zadii,* s.f. Țesătură de lână în costumul popular țărănesc feminin din unele regiuni, decorată cu dungi late negre, alternând cu altele roșii sau portocalii și purtată peste poale, o parte în față și cealaltă în spate. — Cf. ucr. z a d y „înapoi, în spate”.

ZAGARÁ, *zagarele,* s.f. Blană de animal prelucrată; margine de blană (de altă culoare) aplicată la unele obiecte de îmbrăcăminte. — Din bg., sb. **zagarija.**

ZAHANÁ s.f. v. **zalhana.**

ZAHÁR s.n. v. **zahăr.**

ZAHARÁT[1]**,** *zaharați,* s.m. Sare a acidului zaharic. — Din fr. **saccharate.**

ZAHARÁT[2]**, -Ă,** *zaharați, -te,* adj. Care conține zahăr, cu zahăr; provocat de (excesul de) zahăr. — **Zahăr** + suf. *-at.*

ZAHARÁZĂ, *zaharaze,* s.f. (Biol.) Invertază. — Din fr. **saccharase.**

ZAHAREÁ s.f. v. **zaherea.**

ZAHÁRIC, *zaharici,* adj. m. (În sintagma) *Acid zaharic* = acid obținut prin oxidarea unor sorturi de zahăr și de amidon. — Din fr. **saccharique.**

ZAHARICÁLE s.f. pl. Bomboane, cofeturi, acadele; *p. gener.* dulciuri. — Din ngr. **zahariká.**

ZAHARIFICÁ, *zaharífic,* vb. I. Tranz. A scinda polizaharidele în produși cu un grad de polimerizare mai mic sau în monozaharide. — După fr. **saccharifier.**

ZAHARIFICÁRE, *zaharificări,* s.f. Acțiunea de *a zaharifica* și rezultatul ei. — V. **zaharifica.**

ZAHARIFICATÓR, *zaharificatoare,* s.n. Instalație folosită pentru zaharificare. — **Zaharifica** + suf. *-tor.*

ZAHARIGÉN, -Ă, *zaharigeni, -e,* adj. Care se poate transforma în zahăr prin hidratare. — Din fr. **saccharigène.**

ZAHARIMETRÍE s.f. Metodă de determinare a concentrației soluțiilor de zaharoză cu ajutorul zaharimetrului. — Din fr. **saccharimétrie.**

ZAHARIMÉTRU, *zaharimetre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentrației unei soluții de zaharoză, utilizat în special în industria zahărului. — Din fr. **saccharimètre.**

ZAHARÍNĂ s.f. Substanță organică solidă, cristalizată, greu solubilă în apă, cu o putere de îndulcire de 500 de ori mai mare decât a zahărului, netoxică și neasimilabilă, folosită ca înlocuitor al zahărului în alimentația bolnavilor de diabet. — Din fr. **saccharine.**

ZAHARISÍ, *zaharisesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre dulcețuri, miere etc.; la pers. 3) A căpăta un aspect specific din cauza cristalizării zaharurilor conținute. **2.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A-și pierde vigoarea, energia, deplinătatea facultăților mintale; a se ramoli. **3.** Tranz. Fig. (Rar) A îndulci tonul sau timbrul vocii; a face mieros. — Din ngr. **zahariázo**.

ZAHARISÍRE, *zaharisiri,* s.f. Faptul de *a se zaharisi.* — V. **zaharisi.**

ZAHARISÍT, -Ă, *zaharisiți, -te,* adj. **1.** (Despre dulcețuri, miere etc.) Care s-a cristalizat. G *Fructe zaharisite* = fructe conservate prin fierbere în sirop de zahăr. **2.** Fig. (Fam.; despre oameni) Care și-a pierdut vigoarea, energia, deplinătatea facultăților mintale; ramolit. F (Despre cuvinte, expresii, ton etc.) Mieros, dulceag, siropos. — V. **zaharisi.**

ZAHARÍT, -Ă adj. v. **zăhărit.**

ZAHÁRNIȚĂ, *zaharnițe,* s.f. Vas mic în care se ține zahărul. — **Zahăr** + suf. *-niță.*

ZAHAROÍD, -Ă, *zaharoizi, -de,* adj. Care are aspectul zahărului. — Din fr. **saccharoïde.**

ZAHAROMÉTRU, *zaharometre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentrației soluțiilor de zahăr prin măsurarea densității lor. — Din fr. **saccharomètre.**

ZAHARÓS, -OÁSĂ, *zaharoși, -oase,* adj. **1.** (În sintagma) *Produs zaharos* = produs alimentar dulce preparat din (sau cu) zahăr. **2.** Care are aspectul zahărului (**1**); alb, compact, cristalin ca zahărul. — Din fr. **sacchareux.** Cf. z a h ă r.

ZAHARÓZĂ s.f. Substanță din clasa zaharurilor, formată din combinarea unei molecule de glucoză cu o moleculă de fructoză, cu gust dulce, solubilă în apă și cu mare valoare nutritivă. — Din fr. **saccharose.**

ZAHÁRURI s.n. pl. Nume generic dat substanțelor organice care formează (alături de albuminoide și de grăsimi) una dintre cele trei grupe de combinații specifice celulelor organismelor vii (din care fac parte glucoza, fructoza, zaharoza, lactoza, maltoza etc.); glucide. — Din **zahăr.**

ZÁHĂR s.n. **1.** Specie de zaharoză de culoare albă cristalizată, ușor solubilă în apă, cu gust dulce și plăcut, obținută mai ales din sfecla de zahăr sau din trestia de zahăr și constituind unul dintre produsele alimentare de bază. G *Zahăr de struguri* = glucoză. *Zahăr de lapte* = lactoză. *Zahăr de malț* = maltoză. G Loc. adj. *De zahăr* = (despre oameni) foarte bun, gentil, serviabil; foarte simpatic. **2.** Nume dat excesului de glucoză din sânge; (și în sintagma *boală de zahăr)* boală cauzată de acest exces; diabet zaharat. [Var.: (reg.) **zahár** s.n.] — Din ngr. **záhari.** Cf. bg. z a h a r.

ZAHEREÁ, *zaherele,* s.f. (Înv.) Denumire dată proviziilor (făină, unt, miere etc.) pe care Țările Române erau obligate să le dea oștilor otomane. F (Reg.) Tain pentru vite, preparat din tărâțe, sfeclă de zahăr, sare etc.; *p. ext.* nutreț, furaj. [Var.: **zahareá** s.f.] — Din tc. **zahire.**

ZAIAFÉT, *zaiafeturi,* s.n. (Pop. și fam.) Chef mare (cu lăutari); ospăț, chiolhan. [Pr.: *za-ia-*. — Var.: **ziafét, zaifét** s.n.] — Din tc. **ziyāfet.**

ZÁIBĂR s.n. (Reg.) **1.** Soi de viță-de-vie nealtoită. **2.** Vin obținut din aceste soiuri de struguri. — Cf. germ. S e i b e r.

ZÁICĂ, *zaici,* s.f. (Ornit.; reg.) Gaiță. — Et. nec.

ZAICÓI, *zaicoi,* s.m. (Reg.) Bărbătușul zaicii. — **Zaică** + suf. *-oi.*

ZAÍF, -Ă, *zaifi, -e,* adj. (Înv.) Indispus, bolnav; debil, convalescent. — Din tc. **zayıf.**

ZAIFÉT s.n. v. **zaiafet.**

ZAIFLÁC, *zaiflâcuri,* s.n. (Înv.) Indispoziție, slăbiciune, suferință. [Pr.: *za-i-*] — Din tc. **zayıflık.**

ZAÍMF, *zaimfuri,* s.n. (Rar) Văl. — Din fr. **zaïmph.**

ZAIRÉZ, -Ă, *zairezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Zair sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Zairului sau zairezilor (**1**), referitor la Zair ori la zairezi. [Pr.: *za-i-*] — **Zair** (n. pr.) + suf. *-ez.*

ZÁLĂ s.f. v. **za²**.

ZALHANÁ, *zalhanale,* s.f. **1.** (Înv.) Abator rudimentar pentru ovine, amenajat în vederea preparării pastramei și a desfacerii produselor derivate. **2.** Restaurant în care se prepară și se servesc anumite mâncăruri din carne friptă (de ovine). [Var.: **zahaná** s.f.] — Din tc. **salhāne.**

ZÁMĂ s.f. v. **zeamă.**

ZAMBIÁN, -Ă, *zambieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Zambia sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Zambiei sau zambienilor (**1**), referitor la Zambia ori la zambieni. — Din fr. **zambien.**

ZAMBÍLĂ, *zambile,* s.f. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu frunzele crescute dintr-un bulb, cu flori albe, roz, violete sau albastre, grupate în raceme terminale la vârf și plăcut mirositoare *(Hyacinthus orientalis).* — Din tc. **sümbül.**

ZAMBILÍCĂ, *zambilici,* s.f. Diminutiv al lui *zambilă.* — **Zambilă** + suf. *-ică.*

ZAMBÓL, *zamboale,* s.n. (Înv. și reg.) Coș împletit din papură sau din rogoz; zimbil. — Cf. z i m b i l.

ZÁMCĂ, *zămci,* s.f. (În Evul Mediu, în Moldova) Întăritură, construcție întărită, fortăreață, cetate. — Din rus. **zamka.**

ZAMFÍR, *zamfire,* s.n. (Înv. și pop.) Safir. [Pl. și: *zamfiruri*] — Din sl. **samfirŭ.**

ZAMFÍRĂ, *zamfire,* s.f. (Ornit.; reg.) Grangur. — Et. nec.

ZAMPARAGÍU, *zamparagii,* s.m. (Pop.) Derbedeu. — Cf. tc. z a m p a r a.

ZAMPARALÁC, *zamparalâcuri,* s.n. (Înv.) Petrecere, chef, destrăbălare. — Din tc. **zamparalık.**

ZANANÁ s.f. v. **zenana.**

ZAP interj. v. **zapa.**

ZAPÁ[1], *zapez,* vb. I Tranz. (Fam.) A schimba frecvent canalele de televiziune apăsând pe butoanele telecomenzii. — Din fr. **zapper.**

ZÁPA[2] interj. (Rar; repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui. [Var.: **zap** interj.] — Onomatopee.

ZAPÁT s.n. (Reg.) Vânt care bate din nord-vest. — Cf. rus. z a p a d.

ZAPATEADO, *zapateado,* s.n. Dans solistic de origine spaniolă, în măsură ternară, deseori sincopat, cu mișcare rapidă, ale cărui accente ritmice se marchează prin lovituri de călcâi; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *sa-pa-te-á-*] — Cuv. sp.

ZAPCIÁLĂ, *zapcieli,* s.f. (Înv.) Încasare cu forța a dărilor sau a datoriilor; executare. [Pr.: *-ci-a-*] — **Zapcii** + suf. *-eală.*

ZAPCIERÍE, *zapcierii,* s.f. (Înv.) Funcția de zapciu; zapcilâc (**1**). [Pr.: *-ci-e-*] — **Zapciu** + suf. *-ărie.*

ZAPCÍI, *zapciesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A încasa cu forța dările sau datoriile de la cineva; a executa. — Din **zapciu.**

ZAPCILÁC, *zapcilâcuri,* s.n. (Înv.) **1.** Zapcierie. **2.** Zapcială. — **Zapciu** + suf. *-lâc.*

ZAPCÍU, *zapcii,* s.m. (Înv.) **1.** Cârmuitor al unei plăși, subordonat ispravnicului (și însărcinat cu strângerea dărilor). **2.** Grad în armată, echivalent cu cel de căpitan; persoană care avea acest grad. **3.** Agent de poliție; sergent de stradă. — Din tc. **zaptiye.**

ZÁPIS, *zapise,* s.n. (Înv.) Document, dovadă scrisă, act. — Din sl. **zapisŭ.**

ZAPÍSCĂ, *zapișți,* s.f. (Înv.) Adeverință, certificat. — Din rus. **zapiska.**

ZAPOROJEÁN, *zaporojeni,* s.m. Denumire a cazacilor stabiliți în aval de pragurile Niprului în sec. XVI–XVIII. — **Zaporojie** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ZAPOROJEÁNCĂ, *zaporojence,* s.f. Femeie cazacă stabilită în aval de pragurile Niprului în sec. XVI–XVIII.

ZAPT s.n. (Înv.; în expr.) *A face* (un lucru) *zapt* = a-și însuși (un lucru) cu forța; a confisca. — Din tc. **zabit.**

ZAR[1], *zaruri,* s.n. Cub mic de os, de lemn, de material plastic etc., care are pe fiecare dintre fețe imprimate puncte de la unu la șase folosit la unele jocuri de noroc; *p. ext.* (la pl.) joc de noroc la care se folosesc asemenea cuburi. — Din tc. **zar.**

ZAR[2], *zaruri,* s.n. (Reg.) Broască de la ușă. — Din magh. **zár.**

ZARÁF, *zarafi,* s.m. (Înv.) **1.** Persoană care se ocupa cu schimbul banilor; *p. ext.* cămătar. **2.** Casier al vistieriei. — Din tc. **sarraf.**

ZARAFÍR, *zarafiruri,* s.n. (Pop.) Fir de aur; *p. ext.* stofă țesută cu astfel de fir; brocart. — Cf. tc. z e r „aur”, rom. f i r.

ZARAFÍȚĂ, *zarafițe,* s.f. (Pop.) Soția zarafului. — **Zaraf** + suf. *-iță.*

ZARATÍT s.n. Carbonat bazic de nichel natural, de culoare verde. — Din fr. **zaratite.**

ZÁRĂ s.f. (Pop.) Lichid albicios și acrișor care rămâne după ce s-a ales untul. — Cf. alb. d h a l l ë.

ZÁRE, *zări,* s.f. **1.** Partea cerului sau a pământului pe care o mărginește linia orizontului; orizont. G Loc. adv. *În zare* sau (rar) *în zări* = la orizont; *p. ext.* departe. *Din zări* = din depărtări. F (La pl.) Văzduh. **2.** Lumină care se împrăștie în jurul unei surse luminoase; rază. G Expr. *A se uita* (sau *a privi) în zare la ceva* = a privi un obiect (transparent) așezându-l în dreptul unei surse de lumină pentru a-l vedea mai bine. *(O) zare de...* = o cantitate mică de... F Zori de ziuă, zorii zilei. **3.** Culme, creastă, coamă, vârf. — Din sl. **zarja.**

ZARF, *zarfuri,* s.n. (Înv.) Suport metalic lucrat în filigran, pe care se punea felegeanul sau paharul cu ceai. — Din tc. **zarf.**

ZARÍF, -Ă, *zarifi, -e,* adj. (Înv.) Frumos, strașnic. — Din tc. **zarīf.**

ZÁRIȘTE, *zarișți,* s.f. **1.** Zare, orizont. **2.** Luminiș în pădure. — **Zare** + suf. *-iște.*

ZARNACADEÁ, *zarnacadele,* s.f. (Bot.; reg.) Narcisă. — Din tc. **zerenkadá.**

ZARPÁ, *zarpale,* s.f. (Înv.) Stofă scumpă de mătase, țesută cu fir de aur și de argint; brocart; *p. ext.* îmbrăcăminte de brocart. — Din tc. **zerbaf.**

ZÁRVĂ s.f. **1.** Gălăgie, zgomot mare, hărmălaie, tărăboi; *p. ext.* mișcare, agitație, tulburare, frământare. **2.** Ceartă, scandal, gâlceavă. — Cf. ucr. z a r v a.

ZARZÁM s.n. v. **țarțam.**

ZARZAVAGIOÁICĂ, *zarzavagioaice,* s.f. Negustorească de zarzavat. — **Zarzavagiu** + suf. *-oaică.*

ZARZAVAGÍU, *zarzavagii,* s.m. Negustor de zarzavat; grădinar care cultivă zarzavaturi. — Din tc. **zerzevatcı.**

ZARZAVÁT, *zarzavaturi,* s.n. (Cu sens colectiv) Plante comestibile, cultivate în grădini, de la care se consumă mai ales frunzele și rădăcinile; verdețuri. — Din tc., bg. **zerzevat.**

ZÁRZĂR, *zarzări,* s.m. **1.** Pom fructifer asemănător cu caisul, cu flori albe și cu fructe sferice mici, cu gust acrișor și cu sâmburi amari *(Armeniaca vulgaris).* **2.** (Reg.) Corcoduș. — Din **zarzără** (derivat regresiv).

ZÁRZĂRĂ, *zarzăre,* s.f. **1.** Fructul zarzărului (**1**). **2.** (Reg.) Fructul corcodușului. — Din bg. **zarzala, zarzalija.**

ZASTÚP, *zastupuri,* s.n. (Reg.) Hârleț mare folosit la săpat pe fundul bălților. — Din rus., ucr. **zastup.**

ZAȚ, *zațuri,* s.n. **1.** Substanță depusă pe fundul unui vas cu cafea; drojdie (**1**). **2.** Text cules cu litere de plumb și așezat în forme de dimensiunile paginilor, gata pentru tipărit. — Din germ. **Satz.**

ZAVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZAVÉRĂ, *zavere,* s.f. Nume dat Revoluției de la 1821 împotriva stăpânirii turcești (cu ramificație și în Țările Române); *p. gener.* revoltă, răscoală, răzvrătire. — Din sb., bg. **zavera.**

ZAVERGISÍ, *zavergisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se răzvrăti. — **Zavergiu** + suf. *-isi.*

ZAVERGÍU, *zavergii,* s.m. Revoluționar grec din 1821; *p. gener.* răsculat, răzvrătit. — **Zaveră** + suf. *-giu.*

ZAVÉSCĂ s.f. (Înv.) Taxă specială plătită vistieriei în Evul Mediu, în Moldova, pentru redeschiderea unui proces. — Et. nec.

ZAVÍSTIC, -Ă adj. v. **zavistnic.**

ZAVÍSTIE, *zavistii,* s.f. (Înv. și pop.) Invidie, pizmă, gelozie; ură, dușmănie, zavistnicie. F Intrigă, pâră. F Discordie, gâlceavă, ceartă. — Din sl. **zavistĭ.**

ZAVISTÍ vb. IV v. **zavistui.**

ZAVISTIÓS, -OÁSĂ, *zavistioși, -oase,* adj. (Înv.) Invidios, pizmaș, intrigant. [Pr.: *-ti-os*] — **Zavistie** + suf. *-os.*

ZAVÍSTNIC, -Ă, *zavistnici, -ce,* adj. (Înv. și reg.) Invidios, pizmaș, intrigant, zavistuitor. [Var.: **zavístic, -ă** adj.] — Din sl. **zavistĭnikŭ.**

ZAVISTNICÍE, *zavistnicii,* s.f. (Înv.) Zavistie. — **Zavistnic** + suf. *-ie.*

ZAVISTUÍ, *zavistuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A invidia, a pizmui. F Intranz. A face sau a băga intrigi. [Var.: **zavistíi** vb. IV] — Din sl. **zavistvovati.**

ZAVISTUITÓR, -OÁRE, *zavistuitori, -oare,* adj. (Înv.) Invidios, pizmaș; intrigant. [Pr.: *-tu-i-*] — **Zavistui** + suf. *-tor.*

ZAVRAGIOÁICĂ, *zavragioaice,* s.f. **1.** (Pop.) Țigancă din grupul țiganilor nomazi (ursari sau căldărari); soție de zavragiu (**1**). **2.** Femeie gâlcevitoare, scandalagioaică, certăreață. — **Zavragiu** + suf. *-oaică.*

ZAVRAGÍU, *zavragii,* s.m. **1.** (Pop.) Țigan nomad (ursar sau căldărar). **2.** Scandalagiu. — Cf. z a v e r g i u.

ZĂBÁLĂ, *zăbale,* s.f. **1.** Parte a căpăstrului constând dintr-o bară subțire de metal cu două brațe, prevăzute cu câte un inel mare, care se introduce în gura calului înapoia ultimilor incisivi pentru a-l struni și a-l conduce. **2.** Bubuliță albicioasă molipsitoare, care apare la oameni în colțurile gurii și la vite pe buze; zăbăluță. **3.** (La pl.) Bale. **4.** (La pl.) Colțurile cărnoase ale cioculuи unor pui de păsări. — Din magh. **zabola.**

ZĂBÁVĂ, *zăbave,* s.f. **1.** Întârziere, încetineală, tărăgăneală, zăbovire. G Expr. (Fam.) *Un bob (de) zăbavă* = un pic de răbdare; imediat, numaidecât, îndată. *A-și face zăbavă* = a-și pierde vremea, a întârzia. *Fără (de) zăbavă* = fără întârziere, imediat, îndată. **2.** Răgaz, odihnă. **3.** Trecere de vreme; amuzament, petrecere, distracție. [Pl. și: *zăbăvi*] — Din sl. **zabava.**

ZĂBÁVNIC, -Ă, *zăbavnici, -ce,* adj. (Înv.) Care zăbovește, care întârzie; zăbovitor. F Încet, greoi. — Din sl. **zabavĭnŭ.**

ZĂBĂLÓS, -OÁSĂ, *zăbăloși, -oase,* adj. Cu zăbale (**2**); bălos; murdar, nespălat. — **Zăbală** + suf. *-os.*

ZĂBĂLÚȚĂ, *zăbăluțe,* s.f. **1.** Zăbală (**1**) mai simplă, compusă din două bare îmbinate între ele. **2.** Zăbală (**2**). — **Zăbală** + suf. *-uță.*

ZĂBĂÚC, -Ă, *zăbăuci, -ce,* adj. (Pop.; despre oameni) Care este zăpăcit, aiurit, năuc. [Var.: **zăpăúc, -ă** adj.] — Contaminare între **zăpăcit** și **hăbăuc.**

ZĂBĂVÍ vb. IV v. **zăbovi.**

ZĂBLĂU[1], *zăblaie,* s.n. Pânză de cânepă sau de păr de capră, din care se fac cergi, lăicere etc.; *p. gener.* țol, pătură. — Din bg. **zeblo.**

ZĂBLĂU[2], *zăbläi,* s.m. (Reg.) **1.** Flăcău zdravăn; vlăjgan. **2.** Câine mare (ciobănesc); zăvod[2]. — Din magh. **zábaló.**

ZĂBOVÍ, *zăbovesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A lucra prea încet, a nu se grăbi; a întârzia. **2.** Intranz. A sta prea mult timp într-un loc; a întârzia. F Tranz. A face pe cineva să întârzie, reținându-l, oprindu-l, silindu-l să aștepte. **3.** Refl. (Înv.) A se ocupa, a-și pierde vremea (cu cineva). [Var.: **zăbăví** vb. IV] — Din sl. **zabaviti.**

ZĂBOVÍRE s.f. (Pop.) Faptul de *a zăbovi.* — V. **zăbovi.**

ZĂBOVÍT, -Ă, *zăboviți, -te,* adj. (Înv.) Întârziat; amânat. — V. **zăbovi.**

ZĂBOVITÓR, -OÁRE, *zăbovitori, -oare,* adj. (Înv.) Zăbavnic. — **Zăbovi** + suf. *-tor.*

ZĂBRÁNIC, *zăbranice,* s.n. Țesătură fină de mătase, de borangic sau de lână (de culoare neagră); văl făcut dintr-o asemenea țesătură. F Spec. Văl de doliu; pânză neagră care se pune la casa unui mort sau la ușa bisericii când mortul este depus acolo. — Din bg. **zabradnik.**

ZĂBREÁ, *zăbrele,* s.f. **1.** Gratie. **2.** Fiecare dintre barele de fier sau de lemn ale unui gard sau ale unui grilaj. **3.** Fiecare dintre barele unei grinzi formate dintr-o rețea de bare îmbinate la capete. [Var.: **zebreá** s.f.] — Din sl. **zabralo.**

ZĂBRELÍ, *zăbrelesc,* vb. IV. Tranz. A pune zăbrele (la o fereastră, la o ușă etc.). — Din **zăbrea.**

ZĂBRELÍT, -Ă, *zăbreliți, -te,* adj. (Despre ferestre, uși etc.) Cu zăbrele, care are zăbrele. — V. **zăbreli.**

ZĂBÚN, *zăbune,* s.n. (Înv. și pop.) **1.** Haină bărbătească purtată de țărani, făcută din lână sau din bumbac, de obicei lungă, cu sau fără mâneci, împodobită cu cusături. **2.** Anteriu lung și larg purtat de preoți și de călugări. **3.** (Înv.) Haină lungă, fără mâneci, confecționată din stofă scumpă, pe care o purtau boierii. [Var.: **zobón** s.n.] — Din bg. **zabun.**

ZĂBUNÁR, *zăbunari,* s.m. (Înv. și pop.) Persoană care face sau vinde zăbune. — **Zăbun** + suf. *-ar.*

ZĂBUNÁȘ, *zăbunașe,* s.n. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *zăbun;* zăbunel. [Var.: **zobonáș** s.n.] — **Zăbun** + suf. *-aș.*

ZĂBUNÉL, *zăbunele,* s.n. (Înv. și pop.) Zăbunaș. — **Zăbun** + suf. *-el.*

ZĂCÁRE s.f. (Înv. și pop.) Boală grea și îndelungată; zăcere. G Expr. *A cădea în* (sau *la) zăcare* = a se îmbolnăvi greu. — **Zăcea** + suf. *-are.*

ZĂCÁȘ, -Ă, *zăcași, -e,* adj. (Pop.) **1.** Care zace bolnav în pat; fără putere; *p. ext.* leneș, trândav. **2.** Fig. Rău, răutăcios, invidios; răzbunător. — **Zăcea** + suf. *-aș.*

ZĂCĂMÁNT, *zăcăminte,* s.n. Acumulare naturală de substanțe minerale utile, cu forme și dimensiuni variate. — Din **zăcea** (după fr. *gisement).*

ZĂCĂRÍ, *zăcăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A lâncezi, a lenevi. — Din **zăcare.**

ZĂCĂȘEÁLĂ, *zăcășeli,* s.f. (Reg.) **1.** Răutate, ură, invidie, dorință de răzbunare, zăcășie. **2.** Lâncezeală, boală; inerție, nepăsare. — **Zăcaș** + suf. *-eală.*

ZĂCĂȘÍE s.f. (Pop.) Zăcășeală (**1**). — **Zăcaș** + suf. *-ie.*

ZĂCĂTÓR, -OÁRE, *zăcători, -oare,* adj., s.f. **I.** Adj. (Înv.) Care zace, care stă culcat, întins (la pământ). **II.** S.f. **1.** Vas mare în care se păstrează vinul sau rachiul și care se umple mereu din alte butoaie; cadă. F Vas mare cu gura largă îngropat în pământ, în care se adună și se strivesc strugurii pentru a fi lăsați să fermenteze. **2.** Vas mare de lemn căptușit cu tablă subțire, în care se pun la dospit pieile pentru tăbăcit. F Vas în care se depozitează provizoriu peștele la cherhana. **3.** Piatra de jos a morii care stă pe loc și deasupra căreia se rotește alergătoarea. **4.** Loc unde stau vitele ziua la odihnă; stanițe, zăcătură (**1**). — **Zăcea** + suf. *-ător.*

ZĂCĂTÚRĂ, *zăcături,* s.f. (Reg.) **1.** Loc de odihnă pentru vite; zăcătoare (**4**), stanițe. **2.** Rachiu sau vin depozitat într-o zăcătoare (**II 1**). — **Zăcea** + suf. *-ătură.*

ZĂCEÁ, *zac,* vb. II. Intranz. **1.** A sta întins, culcat sau tolănit pe pat, pe pământ etc. din lipsă de ocupație, din cauza oboselii etc. F A fi doborât. *Copacii zac la pământ.* **2.** A sta culcat în pat din cauza unei boli grele; a boli. **3.** A fi mort, culcat, îngropat (în mormânt). **4.** (Despre sentimente, calități, defecte, deprinderi etc.) A sta ascuns, a fi în stare latentă. **5.** A sta, a fi, a se afla (într-o stare oarecare) de multă vreme, a fi lăsat în părăsire. *Plicurile nedesfăcute zăceau teanc.* G Expr. *A zăcea la închisoare* (sau *în temniță* etc.) = a fi întemnițat. F A fi așezat, situat undeva; a se afla. — Lat. **jacere.**

ZĂCÉRE, *zăceri,* s.f. Faptul de *a zăcea;* zăcut[1]. G Expr. *A cădea la zăcere* = a cădea la pat, a se îmbolnăvi greu. — V. **zăcea.**

ZĂCÚT[1] s.n. Zăcere. — V. **zăcea.**

ZĂCÚT[2], -Ă, *zăcuți, -te,* adj. **1.** Care a stat mult timp într-un loc; (despre apă) stătut, clocit. F Putred. **2.** (Rar) Care a fost bolnav (greu); care are cicatrice, urme de vărsat. *Zăcută de vărsat.* — V. **zăcea.**

ZĂDÁR s.n. v. **zadar.**

ZĂDÁRNIC, -Ă adj. v. **zadarnic.**

ZĂDĂRÁRE, *zădărâri,* s.f. Acțiunea de *a zădărî* și rezultatul ei. [Var.: **zădăríre** s.f.] — V. **zădărî.**

ZĂDĂRÁT[1] s.n. (Pop.) Faptul de *a zădărî.* — V. **zădărî.**

ZĂDĂRÁT[2], -Ă, *zădărâți, -te,* adj. (Pop.; despre oameni și animale) Întărâtat, provocat; mâniat. [Var.: **zădărít, -ă** adj.] — V. **zădărî.**

ZĂDĂRÍ vb. IV v. **zădărî.**

ZĂDĂRÍRE s.f. v. **zădărâre.**

ZĂDĂRÎT, -Ă adj. v. **zădărât.**

ZĂDĂRÎ, *zădărăsc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A întărâta, a provoca pe cineva; a sâcâi, a necăji, a hărțui. F A răscoli, a tulbura. **2.** A aținta focul. [Var.: **zădărí** vb. IV] — Din bg. **zadarjam,** sb. **zadirati.**

ZĂDĂRNICÍ, *zădărnicesc,* vb. IV. Tranz. A face să nu se realizeze ceva; a pune piedici la ceva; a dejuca un plan, o uneltire etc. — Din **zadarnic.**

ZĂDĂRNICÍE, *zădărnicii,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este zadarnic; lucru inutil, fără rost; deșertăciune, inutilitate. **2.** (Înv.) Ambiție nemăsurată, vanitate, trufie, îngâmfare. — **Zadarnic** + suf. *-ie.*

ZĂDĂRNICÍRE, *zădărniciri,* s.f. Acțiunea de *a zădărnici* și rezultatul ei. — V. **zădărnici.**

ZĂDÚF, (**2**) *zădufuri,* s.n. **1.** Căldură mare, înăbușitoare; arșiță, canicula. **2.** Fig. Supărare, necaz; (la pl.) greutăți, dificultăți. [Var.: **zădúh** s.n.] — Din bg., sb. **zaduh.**

ZĂDUFÓS, -OÁSĂ, *zădufoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de zăduf, foarte călduros, înăbușitor. — **Zăduf** + suf. *-os.*

ZĂDÚH s.n. v. **zăduf.**

ZĂGÁN, *zăgani,* s.m. (Ornit.) Vultur-bărbos. — Din tc. **zagan,** ngr. **zagánis.**

ZĂGÁȘ, *zăgașe,* s.n. (Înv.) Canal, șanț. — Contaminare între **zăgaz** și **făgaș.**

ZĂGĂȘTINĂ, *zăgaștine,* s.f. (Reg.) Plasă de pescuit. — Et. nec.

ZĂGÁZ, *zăgazuri,* s.n. **1.** Stăvilar, baraj. G Expr. *A se rupe* (sau *a se deschide, a se descuia) zăgazurile cerului,* se spune când sunt ploi mari, torențiale. **2.** Fig. Oprelițe, îngrădire, piedică, obstacol. **3.** Lac sau iaz format de apa pe care barajul o împiedică să curgă; braț derivat dintr-o apă curgătoare; scoc. **4.** Întăritură de protecție făcută în țărmul unui râu pentru ca apa să nu facă stricăciuni; dig. — Cf. sb. z a g a t a, z a g a t i t i.

ZĂGĂZUÍ, *zăgăzuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A stăvili; a îndigui, a bara. **2.** Fig. A opri, a împiedica (o acțiune). — **Zăgaz** + suf. *-ui.*

ZĂGĂZUÍRE, *zăgăzuiri,* s.f. Acțiunea de *a zăgăzui* și rezultatul ei. — V. **zăgăzui.**

ZĂGĂZUÍT, -Ă, *zăgăzuiți, -te,* adj. Barat, îndiguit, oprit pe loc, îngrădit. — V. **zăgăzui.**

ZĂGÁRNĂ, *zăgârne,* s.f. (Reg.) Săculeț de pânză folosit la stână pentru a strecura brânza; sedilă. — Et. nec.

ZĂGNEÁTĂ, *zăgnete,* s.f. (Înv. și reg.) Foc de nuiele sau de surcele uscate, care arde cu flacără vie. G Expr. *A da zăgneată focului* = a înteți focul. — Din rus. **zagneta,** ucr. **zahnit.**

ZĂGRĂÍ, *zăgrăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A vorbi mult, a trăncăni, a pălăvrăgi. — **Ză- + grăi.**

ZĂHĂÍ, *zăhăiesc,* vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A supăra, a sâcâi, a necăji; a stingheri. **2.** Refl. A se împrăștia; a se pierde, a se risipi. [Var.: **zăhătuí** vb. IV] — Din ucr. **zahaity.**

ZĂHĂIÁLĂ, *zăhăieli,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a (se) zăhăi;* neliniște, tulburare, zbucium. [Pr.: *-hă-ia-*] — **Zăhăi** + suf. *-ală.*

ZĂHĂRÉL, (**2**) *zăhărele,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *zahăr* (**1**). G Expr. *A duce* (pe cineva sau *a se lăsa dus) cu zăhărelul* = a înșela (sau a se lăsa înșelat), a ademeni (pe cineva sau a se lăsa ademenit) cu promisiuni, cu vorbe amăgitoare. **2.** (Reg.; la pl.) Dulciuri, bomboane, zaharicale. — **Zahăr** + suf. *-el.*

ZĂHĂRÍ, *zăhăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A presăra, a îndulci cu zahăr. — Din **zahăr.**

ZĂHĂRÎT, -Ă, *zăhăriți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Îndulcit cu zahăr. **2.** Zaharisit. **3.** Glasat. [Var.: **zaharít, -ă** adj.] — V. **zăhări.**

ZĂHĂTUÍ vb. IV v. **zăhăi.**

ZĂITÍN, (**2**) *zăitinuri,* s.n. (Reg.) **1.** Untdelemn; ulei. G Expr. *A fi zăitin pe apă* = a fi nevinovat; a învinge, a birui. **2.** (La pl.) Sorturi de ulei. — Din sb. **zejtin.**

ZĂLÁR, (**1**) *zălari,* s.m., (**2**) *zălare,* s.n. **1.** S.m. Meseriaș care face zale. **2.** S.n. (Reg.) Cârlig de lemn de care se atârnă lanțul la vatră. — **Za[2]** + suf. *-ar.*

ZĂLĂÚAN, -Ă, *zălăuani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Zalău. **2.** Adj. Care aparține municipiului Zalău sau zălăuanilor (**1**), referitor la Zalău ori la zălăuani. — **Zalău** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ZĂLĂÚANCĂ, *zălăuance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Zalău. — **Zălăuan** + suf. *-că.*

ZĂLETÍ, *zăletesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre lichide) A țâșni, a stropi; a curge din abundență. — Cf. bg. z a l e t j a, sb. z a l e t i.

ZĂLEZEÁLĂ, *zălezeli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a zălezi.* — **Zălezi** + suf. *-eală.*

ZĂLEZÍ, *zălezesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A zăcea; a slăbi. — Cf. ucr. z a l e z a t y, rus. z a l e z a ť.

ZĂLEZÍT, -Ă, *zăleziți, -te,* adj. (Reg.) Slab, fără vlagă; amărât. — V. **zălezi.**

ZĂLEZITÚRĂ, *zăleziturí,* s.f. (Reg.) Slăbiciune, moleșeală. — **Zălezi** + suf. *-tură.*

ZĂLÍȘTE, *zăliști,* s.f. (Reg.) Direcția, bătaia vântului. — Et. nec.

ZĂLOÁGĂ, *zăloage,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Fâșie de hârtie, de pânză, de piele etc. care se introduce între paginile unei cărți pentru a însemna locurile care prezintă interes; semn de carte. **2.** Capitol dintr-o carte. — Din rus. **zaloga.**

ZĂLÓG[1], *zălogi,* s.m. Arbust înalt până la cinci metri, cu lujeri cenușii-verzui și frunze lanceolate (*Salix cinerea).* — Et. nec.

ZĂLÓG[2], *zăloage,* s.n. (Pop.) **1.** Amanet, garanție, gaj, chezășie. G Expr. *A-și lăsa pieile* (sau *pielea) zălog* = a cădea în mâinile dușmanului, a-și pierde viața, a se lăsa omorât. F Sechestru, ipotecă. **2.** Obiect (rar persoană) lăsat ca garanție [Pl. și: *zăloguri*]. — Din sl. **zalogŭ.**

ZĂLOGÍ, *zălogesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) **1.** A lăsa, a da (sau a opri) ca amanet, gaj sau garanție un obiect; a amaneta. **2.** A reține, a opri pe cineva ca gaj, ca ostatic. — Din **zălog[2].**

ZĂLOGÍRE, *zălogiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a zălogi* și rezultatul ei. — V. **zălogi.**

ZĂLOGÍT, -Ă, *zălogiți, -te,* adj. (Înv.) **1.** (Despre bunuri, obiecte etc.) Care este amanetat; *p. ext.* sechestrat, ipotecat. **2.** (Despre oameni) Care este luat ostatic. — V. **zălogi.**

ZĂLÚD, -Ă, *zăluzi, -de,* adj. (Pop.) **1.** Smintit, țicnit, nebun; zăpăcit. F Scos din minți, înnebunit, tulburat, năucit. **2.** Naiv, nepriceput; ușuratic; tembel. **3.** Prost. — Din bg. **zaluden.**

ZĂLÚG, *zălugi,* s.m. (Reg.) Lanț împletit din sârmă. — Et. nec.

ZĂLÚȚĂ, *zăluțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *za[2].* **2.** Cusătură de flori în formă de lănțișor, care se face pe ie sau pe catrință. — **Za[2]** + suf. *-uță.*

ZĂLUZEÁLĂ, *zăluzeli,* s.f. (Reg.) Nebunie, nebuneală. — **Zăluzi** + suf. *-eală.*

ZĂLUZÍ, *zăluzesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Reg.) A deveni zălud, a se sminti, a se țicni; a-și pierde mințile, a înnebuni. — Din **zălud.**

ZĂLUZÍE, *zăluzii,* s.f. (Reg.) Rătăcire a minții, nebunie. — **Zălud** + suf. *-ie.*

ZĂLUZÍT, -Ă, *zăluziți, -te,* adj. (Reg.) Înnebunit, năucit, sărit (din minți). — V. **zăluzi.**

ZĂMĂRÍE, *zămării,* s.f. (Reg.) Mâncare cu zeamă multă; cantitate mare de zeamă. — **Zamă** + suf. *-ărie.*

ZĂMÁRCĂ s.f. v. **zămurcă.**

ZĂMISLÍ, *zămislesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A concepe fătul; a procrea, a face pui, a naște. **2.** Refl. A lua ființă, a se naște, a se întrupa. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) crea, a (se) produce; a (se) forma, a (se) înfiripa. — Din sl. **zamysliti.**

ZĂMISLÍRE, *zămisliri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) zămisli*; concepere; naștere, reproducere, înmulțire. — V. **zămisli.**

ZĂMISLITÓR, -OÁRE, *zămislitori, -oare,* adj. (Pop.) Care zămislește, care generează; creator. — **Zămisli** + suf. *-tor.*

ZĂMORÎ, *zămorăsc,* vb. IV. **1.** Refl. (Reg.) A-și astâmpăra în oarecare măsură foamea sau setea, a mânca sau a bea numai atât cât să-și țină zilele. **2.** Tranz. (Înv.) A slei de puteri, a istovi pe cineva. — Din sl. **zamoriti,** ucr. **zamorytyc'a.**

ZĂMOȘÍȚĂ, *zămoșițe,* s.f. Plantă cu tulpina ramificată de la bază, acoperită cu peri aspri, cu flori mari de culoare galben-deschis și purpurie, catifelate la mijloc *(Hibiscus trionum).* — **Zămos** (= *zemos) +* suf. *-iță.*

ZĂMÚRCĂ s.f. (Reg.) Mâncare cu prea multă zeamă. [Var.: **zămárcă**] — Cf. z (e) a m ă.

ZĂNÁT, *zănaturi,* s.n. (Reg.) Meserie, meșteșug. — Din sb. **zanat.**

ZĂNÁTEC, -Ă adj. v. **zănatic.**

ZĂNÁTIC, -Ă, *zănatici, -ce,* adj. Zăpăcit, smintit, bezmetic. [Var.: **zănátec, -ă** adj.] — Cf. lat. d i a n a t i c u s.

ZĂNGĂITÚRĂ s.f. v. **zângănitură.**

ZĂNGĂNEÁLĂ, *zăngăneli,* s.f. Sunet metalic; zăngănit. — **Zăngăni** + suf. *-eală.*

ZĂNGĂNÍ, *zăngănesc,* vb. IV. Intranz. (Despre metale, clopote, sticlă; la pers. 3) A produce prin izbire sau prin lovire un sunet metalic specific; a zornăi, a zdrăngăni. G Tranz. *Își zăngănesc armele.* [Var.: **zingănî, zinghenî, zângănî** vb. IV] — **Zâng** + suf. *-ăni.*

ZĂNGĂNÍRE, *zăngăniri,* s.f. Acțiunea de *a zăngăni* și rezultatul ei; zăngănit. [Var.: **zingănire, zinghenire, zângănire** s.f.] — V. **zăngăni.**

ZĂNGĂNÍT, *zăngănituri,* s.n. Zgomot metalic specific, produs de unele obiecte prin lovire sau prin izbire; zăngănire, zăngăt. [Var.: **zingănít, zângănít** s.n.] — V. **zăngăni.**

ZĂNGĂNITÓR, -OÁRE, *zăngănitori, -oare,* adj. Care zăngănește; zornăitor. [Var.: **zinghenitór, -oáre, zângănitór, -oáre** adj.] — **Zăngăni** + suf. *-tor.*

ZĂNGĂNITÚRĂ, *zăngănituri,* s.f. Zăngănire. [Var.: **zăngăitúră, zângănitúră** s.f.] — **Zăngăni** + suf. *-tură.*

ZẮNGĂT, *zăngăte,* s.n. Zăngănit. [Var.: **zắngăt, zíngăt, zínghet, zánghet** s.n.] — **Zăng** + suf. *-ăt.*

ZĂNOÁGĂ, *zănoage,* s.f. **1.** Depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munților înalți; căldare. **2.** Poiană înverzită; platou sau coastă de deal bune pentru agricultură. **3.** Ochi larg și adânc de apă format pe cursul unui râu, mai jos de un stăvilar. — Cf. rus. z a n o g a, ucr. z a n o h a.

ZĂPÁDĂ, (**1**) *zăpezi,* s.f. **1.** Precipitație atmosferică solidă, sub formă de fulgi albi, alcătuiți din cristale de apă înghețată; strat provenit din aglomerarea acestor fulgi, când temperatura solului este sub 0°C; omăt, nea, ninsoare. **2.** (Chim.; în sintagma) *Zăpadă carbonică* = bioxid de carbon în stare solidă. — Cf. sl. z a p a d a t i „a cădea”.

ZĂPĂCEÁLĂ, *zăpăceli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) zăpăci;* stare în care se află cel zăpăcit; tulburare, buimăceală, fâstâceală, năuceală; dezordine. **2.** (Fam.) Gălăgie mare, tărăboi, larmă, balamuc. — **Zăpăci** + suf. *-eală.*

ZĂPĂCÍ, *zăpăcesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A-și pierde sau a face să-și piardă facultatea de a judeca clar; a (se) tulbura la minte, a (se) năuci, a (se) buimăci. **2.** (Fam.) A-și pierde sau a face să-și piardă cumpătul, a (se) fâstâci, a (se) încurca. F Tranz. A strica ordinea, a răvăși, a deranja. — Et. nec.

ZĂPĂCÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) zăpăci* și rezultatul ei. — V. **zăpăci.**

ZĂPĂCÍT, -Ă, *zăpăciți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Tulburat la minte; buimăcit, năucit, fâstâcit. F Zvăpăiat, neastâmpărat, zvânturat. — V. **zăpăci.**

ZĂPĂCITÓR, -OÁRE, *zăpăcitori, -oare,* adj. Care zăpăcește; amețitor, uluitor. — **Zăpăci** + suf. *-tor.*

ZĂPĂDÓS, -OÁSĂ, *zăpădoși, -oase,* adj. (Rar) Cu multă zăpadă, plin de zăpadă. — **Zăpadă** + suf. *-os.*

ZĂPĂÍ, pers. 3 *zắpăie,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre câini) A lătra, a hămăi. — **Zapa** + suf. *-ăi.*

ZĂPĂÍT, *zăpăituri,* s.n. (Reg.) Faptul de *a zăpăi;* zăpăitură, lătrat, hămăit. — V. **zăpăi.**

ZĂPĂITÚRĂ, *zăpăituri,* s.f. (Reg.) Zăpăit. [Pr.: *-pă-i-*] — **Zăpăi** + suf. *-tură.*

ZĂPẮUC adj. v. **zăbăuc.**

ZĂPÁRSTEA, *zăpârstea,* s.m. și f. (Reg.) Ultimul născut (într-o familie); prâslea, mezin. — Et. nec.

ZĂPLÁN, *zăplani,* s.m. Om înalt și voinic; vlăjgan, lungan. — Et. nec.

ZĂPLÁZ, *zăplazuri,* s.n. (Pop.) Gard (de scânduri, de ulucă); ulucă. — Et. nec.

ZĂPÓDIE, *zăpodii,* s.f. (Reg.) **1.** Platou. **2.** Vale largă adăpostită de înălțimi; șes puțin scufundat față de regiunea înconjurătoare. — Din sl. **zapodŭ.**

ZĂPÓR, *zăpoare,* s.n. (Pop.) **1.** Îngrămădire de sloiuri de gheață care se formează primăvara într-un punct al unui râu, îndeosebi la coturi sau pe secțiuni de scurgere mai înguste, datorită căreia se produc creșteri de nivel și inundații; *p. ext.* revărsare, inundație. **2.** Baraj făcut de oameni pentru a permite pornirea plutelor sau funcționarea morilor de apă; apa oprită la baraj. G Expr. *A pune zăpor* = (despre cai) a nu voi să tragă; a se împotrivi. — Din bg. **zapor.**

ZĂPORÎ, pers. 3 *zăporăște,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre ape) A se revărsa în timpul dezghețului; a inunda prin dezgheț. — Din **zăpor.**

ZĂPSÍ, *zăpsesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A prinde (pe cineva) asupra unui fapt săvârșit în ascuns; a surprinde. **2.** A simți, a observa, a prinde de veste. — Et. nec.

ZĂPÚC, *zăpucuri,* s.n. (Pop.) Zăpușeală, năduf. — Cf. sb. z a p u h a t i „a sufla”.

ZĂPUȘEÁLĂ, *zăpușeli,* s.f. Căldură mare și înăbușitoare; arșiță, zăduf, zăpuc. — **Zăpuși** + suf. *-eală.*

ZĂPUȘÍ, pers. 3 *zăpușește,* vb. IV. Tranz. (Pop.; despre soare) A încălzi foarte tare, a înfierbânta. — Din bg. **zapuša,** sb. **zapušiti** „a umple de fum”.

ZĂPUȘÍT, -Ă, *zăpușiți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Înăbușit, sufocat de căldură. **2.** Înăbușitor (din cauza căldurii), sufocant, zăpușitor. — V. **zăpuși.**

ZĂPUȘITÓR, -OÁRE, *zăpușitori, -oare,* adj. (Pop.) Care produce zăpușeală, înăbușitor; sufocant. — **Zăpuși** + suf. *-tor.*

ZĂRÁR, *zărari,* s.m. (Reg.) Cioban care mulge oile; mulgător. — **Zer** + suf. *-ar.*

ZĂRĂFÍE, (**2**) *zărăfii,* s.f. (Înv.) **1.** Ocupația zarafului; cămătărie. **2.** Localul zarafului. — **Zaraf** + suf. *-ie.*

ZĂRĂSTÍ, *zărăstesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se rătăci. — Et. nec.

ZĂRGÁN, *zărgani,* s.m. Specie de pește marin cu corpul alungit și cilindric, acoperit cu solzi mici, cu fălcile prelungite și cu oasele de culoare verde *(Belone belone euxini).* — Et. nec.

ZĂRGHEÁLĂ, *zărgheli,* s.f. (Reg.) Nebunie, țicneală, sminteală. — **Zărghi** + suf. *-eală.*

ZĂRGHÉNIE, *zărghenii,* s.f. (Reg.) Zărgheală. — **Zărghi** + suf. *-enie.*

ZĂRGHÍ, *zărghesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se țicni, a se sminti; a se zăpăci. — Derivat regresiv de la **zărghit.**

ZĂRGHÍT, -Ă, *zărghiți, -te,* adj. (Reg.) Smintit, țicnit, zăpăcit. — Et. nec.

ZĂRÍ, *zăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A vedea (ceva) slab, vag, nedeslușit (din cauza depărtării sau a întunecimii); a întrezări. G Expr. *A zări ca prin sită* (sau *ca printr-o pânză)* = a vedea numai conturul obiectelor, fără a distinge bine forma și culoarea, a vedea neclar, confuz. F A vedea (ceva) numai în treacăt, în fugă. F Intranz. și refl. impers. (Rar) A vedea. **2.** Tranz. A observa, a băga de seamă, a descoperi pe cineva sau ceva; a remarca. **3.** Refl. A se arăta, a se ivi; a apărea, a se vedea. G Expr. *A se zări de ziuă* = a se face ziuă, a se revărsa zorile, a se lumina de ziuă. (Rar) *A se zări de lună* = a apărea, a ieși luna. **4.** Intranz. (Pop.) A străluci, a lumina. — Din sl. **zirěti.**

ZĂRPĂLÁTIC, -Ă, *zărpălatici, -ce,* adj. (Reg.) Ușuratic, flușturatic. — Et. nec.

ZĂRVĂÍ, *zărvăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A face zarvă. — **Zarvă** + suf. *-ăi.*

ZĂRZĂRÁȘ, *zărzărași,* s.m. (Pop.) Zărzărel. — **Zarzăr** + suf. *-aș.*

ZĂRZĂRÉL, *zărzărei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *zarzăr;* zărzăraș. — **Zarzăr** + suf. *-el.*

ZĂRZĂRÍCĂ, *zărzărele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zarzără.* — **Zarzără** + suf. *-ică.*

ZĂSTÍ, *zăstesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îngrămădi. — Et. nec.

ZĂTICNEÁLĂ, *zăticneli,* s.f. (Pop.) Zăticnire, împiedicare, stânjenire. — **Zăticni** + suf. *-eală.*

ZĂTICNÍ, *zăticnesc,* vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A împiedica, a stânjeni, a stingheri, a tulbura, a încurca. **2.** Refl. A se opri, a se întrerupe. [Var.: **zătigní** vb. IV] — Din sl. **zatŭknonti.**

ZĂTICNÍRE, *zăticniri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) zăticni* și rezultatul ei. — V. **zăticni.**

ZĂTIGNÍ vb. IV v. **zăticni.**

ZĂTOÁCĂ, *zătoace,* s.f. (Reg.) Braț de fluviu între malul apei și un ostrov mai mare. — Din bg. **zatok.**

ZĂTÓN, *zătoane,* s.n. (Reg.) **1.** Lac lung și îngust pe țărmul mării, despărțit de mare numai printr-o limbă îngustă de pământ. F Loc din cursul unui râu cu apă domoală și adâncă, unde se pot adăposti iarna vasele plutitoare. F Scobitură în malul unui râu, unde se adună peștele. **2.** Zăgaz făcut spre a abate sau a opri apa din cursul ei. F Spec. Îngrăditură din stuf sau din nuiele, care se așază în râu pentru prinderea peștelui; *p. ext.* locul astfel îngrădit. *Zătoane circulare.* — Din rus., ucr. **zaton.**

ZĂTONÁR, *zătonari,* s.m. (Reg.) Pescar specializat în pescuitul la zătoane. — **Zăton** + suf. *-ar.*

ZĂTONÍ, *zătonesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. (Despre pești) A se aduna, a se strânge într-un zăton. **2.** Tranz. A stăvili cursul unei ape (cu zătoane). — Din **zăton.**

ZĂU interj. **1.** (Întărește o afirmație sau o negație, uneori însoțit de „așa”) Pe legea mea, jur că... G Expr. (Pop.) *A zice zău* = a jura. *Ba (nu) zău* = dimpotrivă, te asigur că..., vorbesc serios. **2.** Într-adevăr, desigur, fără îndoială, bineînțeles. G Expr. *Nu știu, zău!* = mă îndoiesc, mă întreb dacă... **3.** Te rog! [Var.: **zeu** interj.] — Lat. **deus.**

ZĂUITÁ, *zăuít,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A uita. — **Zău- + uita.**

ZĂVĂCÚSTĂ, *zăvăcuste,* s.f. Plantă erbacee cu flori galbene dispuse în spice *(Astragalus dasyanthus).* — Et. nec.

ZĂVEÁZĂ, *zăveze,* s.f. (Înv.) **1.** Perdea. **2.** Covor care se pune pe perete; scoarță [Pl. și: *zăvezi*]. — Din sl. **zavěsa.**

ZĂVÉLCĂ, *zăvelci,* s.f. Fiecare dintre cele două fote dreptunghiulare, cu dungi sau brodate cu flori, care se poartă una în față și alta în spate, ca fustă. [Var.: **zavélcă, zovélcă, zivélcă, zuvélcă, zevélcă** s.f.] — Cf. bg. z a v i v k a.

ZĂVELCÚȚĂ, *zăvelcuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zăvelcă.* — **Zăvelcă** + suf. *-uță.*

ZĂVÓD[1], *zăvoduri,* s.n. (Reg.) Așezare temporară de pescari, organizată în vederea pescuitului; totalitatea instalațiilor și a uneltelor acestei așezări. — Din rus. **zavod.**

ZĂVÓD[2], *zăvozi,* s.m. Câine mare (ciobănesc); dulău. — Et. nec.

ZĂVÓI, *zăvoaie,* s.n. Pădurice pe malul unei ape; luncă. — Din sl. **zavoj.**

ZĂVÓLNIȚĂ, *zăvolniți,* s.f. (Reg.) Curelușă care ține suflecate mânecile cămășii. — Et. nec.

ZĂVÓR, *zăvoare,* s.n. **1.** Încuietoare la uşi, uneori şi la ferestre, constând dintr-o mică bară mobilă care intră într-o ureche fixată în toc; ivăr. **2.** Dispozitiv folosit pentru blocarea mecanică, comandată sau automată, a unuia dintre organele mobile principale ale unui aparat, ale unei maşini etc. **3.** (Pop.; la pl.) Cătuşe. **4.** (Reg.) Despicătură lungă din trunchiul unui copac; leaţ întrebuinţat la facerea gardurilor; răzlog. — Din sl. **zavorŭ.**

ZĂVORÁŞ, *zăvoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *zăvor* (**1**). — **Zăvor** + suf. *-aş.*

ZĂVORÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) zăvorî* şi rezultatul ei; închidere (cu zăvorul). — V. **zăvorî.**

ZĂVORÍ vb. IV v. **zăvorî.**

ZĂVORÎ, *zăvorăsc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) încuia cu zăvorul. F Tranz. A bloca intenţionat, cu ajutorul unui zăvor, deplasarea unui obiect sau a unei piese dintr-un ansamblu faţă de un alt obiect sau faţă de o altă piesă. F Tranz. A închide, a întemniţa pe cineva. **2.** Tranz. (Pop.) A lega pe cineva în cătuşe. [Var.: **zăvorí** vb. IV] — Din **zăvor.**

ZÂMBĂRÉŢ, -EĂŢĂ, *zâmbăreţi, -e,* adj. (Fam.) Care zâmbeşte mereu, care zâmbeşte prea mult; zâmbitor, vesel, jovial. — **Zâmbi** + suf. *-ăreţ.*

ZÁMBET, *zâmbete,* s.n. Surâs. — **Zâmbi** + suf. *-et.*

ZÂMBÍ, *zâmbesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A schiţa o uşoară mişcare a buzelor, însoţită de înseninarea feţei, pentru a exprima de obicei bucurie sau satisfacţie (de mică intensitate); a surâde. **2.** Fig. A fi (cuiva) favorabil. F A conveni cuiva, a găsi aprobare la cineva. — Din sl. **zonbŭ** „dinte”, bg. **zăbja se.**

ZÂMBÍRE, *zâmbiri,* s.f. Faptul de *a zâmbi;* zâmbet, surâs. — V. **zâmbi.**

ZÂMBITÓR, -OÁRE, *zâmbitori, -oare,* adj. Care zâmbeşte, surâzător; vesel, zâmbăreţ, radios. — **Zâmbi** + suf. *-tor.*

ZÂMBITÚRĂ, *zâmbituri,* s.f. (Înv.) Zâmbet, zâmbire. — **Zâmbi** + suf. *-tură.*

ZÁMBRE s.f. pl. Boală a cailor, care se manifestă prin inflamarea gingiilor şi prin ulceraţii dureroase în cerul gurii. G Expr. (Pop. şi fam.) *A face zâmbre* = a dori ceva foarte mult, a râvni, a jindui. [Var.: **zímbre** s.f. pl.] — Cf. pol. z a b r z e (< sl. *zonbŭ* „dinte”).

ZÁMBRU, *zâmbri,* s.m. Arbore conifer cu frunze în formă de ace, grupate câte cinci, cu seminţe lungi, comestibile, cu lemnul foarte rezistent *(Pinus cembra).* F P. restr. Lemnul acestui arbore, rezistent, de calitate superioară, folosit în sculptură [Var.: **zímbru** s.m.]. — Et. nec.

ZÁNĂ, *zâne,* s.f. **1.** Personaj feminin din mitologia populară românească, întruchipare mai ales a bunătăţii şi frumuseţii, căreia i se atribuie puteri supranaturale şi darul nemuririi; fee. **2.** (Rar) Zeiţă. — Probabil lat. **Diana.**

ZÂNG interj. Cuvânt care imită sunetul clopotului sau al unui metal lovit. — Onomatopee.

ZÂNGĂNÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZÂNGĂNÍRE s.f. v. **zăngănire.**

ZÂNGĂNÍT s.n. v. **zăngănit.**

ZÂNGĂNITÓR, -OÁRE adj. v. **zăngănitor.**

ZÂNGĂNITÚRĂ s.f. v. **zăngănitură.**

ZÁNGĂT s.n. v. **zăngăt.**

ZÁNGHET s.n. v. **zăngăt.**

ZÂNIŞOÁRĂ, *zânişoare,* s.f. Diminutiv al lui *zână.* — **Zână** + suf. *-işoară.*

ZÁRNĂ, *zârne,* s.f. Plantă erbacee veninoasă cu frunze dinţate, cu flori albe dispuse în raceme şi cu fructe în formă de bobiţe negre sau verzi *(Solanum nigrum).* — Din sl. **zrŭno** „boabă”, „grăunte”.

ZÂZÁNIE[1], *zâzanii,* s.f. Intrigă, discordie, vrajbă, gâlceavă. — Din ngr. **zizánia** (pl. lui *zizánion).*

ZÂZÁNIE[2] s.f. v. **zizanie.**

ZÂZÂÍ, pers. 3 *zâzâie,* vb. IV. Intranz. (Despre insecte) A produce sunete caracteristice când zboară; a bâzâi, a zumzăi. — Formaţie onomatopeică.

ZÂZÂÍT, *zâzâituri,* s.n. Faptul de *a zâzâi;* bâzâit, zumzet. — V. **zâzâi.**

ZBANGHÍU, -ÍE, *zbanghii,* adj. (Pop. şi fam.) **1.** (Despre ochi; *p. ext.* despre oameni) Saşiu. **2.** (Despre oameni şi despre manifestările lor) Neastâmpărat, fluşturatic, zvăpăiat; aiurit. [Var.: **spanchíu, -íe, şpanchíu, -íe** adj.] — Cf. ţig. b a n g o „răsucit, strâmbat, schilodit”.

ZBANŢ[1], *zbanţuri,* s.n. (Înv. şi reg.) **1.** Verigă, legătură de fier cu care se strâng laolaltă unele piese de la trăsură, de la car etc. **2.** Petic la ghete. — Et. nec.

ZBANŢ[2], *zbanţuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Ventuză (**2**). — Cf. ucr. z b a n, z b a n j a.

ZBAT, *zbaturi,* s.n. Pală metalică sau din lemn, montată la periferia unei roţi, care constituie propulsorul unei nave cu aburi destinate navigaţiei pe ape interioare cu adâncime mică. — Din **zbate** (derivat regresiv).

ZBÁTE, *zbat,* vb. III. Refl. **1.** (Despre fiinţe) A face mişcări bruşte, violente sau convulsive (din cauza durerii sau pentru a scăpa de o strânsoare); a se zvârcoli; a se smuci. G Expr. *A se zbate ca peştele pe uscat* (sau *ca musca în pânza păianjenului),* se zice despre cineva care încearcă din toate puterile să scape dintr-un mare impas. *A se zbate de moarte* = a se zvârcoli foarte tare; a se lupta cu moartea, a trage să moară. F Fig. A se chinui, a se zbuciuma, a suferi cumplit. F (Despre părţi ale corpului) A se mişca, a zvâcni, a palpita. F A face tot ce-i stă în putinţă, a se strădui din răsputeri pentru a realiza ceva, pentru atingerea unui scop. **2.** A se mişca cu putere încoace şi încolo; a se învolbura, a se învârteji. **3.** (Reg.) A se târgui, a se tocmi. F Tranz. (Înv.) A reduce, a scădea din preţul unei mărfi prin târguială. — Lat. pop. **exbattere** (= *battuere).*

ZBÁTERE, *zbateri,* s.f. Acţiunea de *a se zbate* şi rezultatul ei; zvâcnire; zbucium; frământare, învolburare. — V. **zbate.**

ZBÂNŢUÍ vb. IV v. **zbânţui.**

ZBÂNŢ, *zbânţuri,* s.n. (Reg.) Joacă, zbenguire, hârjoană. — Din **zbânţui** (derivat regresiv).

ZBÂNŢUÍ, *zbânţui,* vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A se zbengui, a zburda, a fi neastâmpărat. [Var.: **zbănţuí** vb. IV] — Et. nec.

ZBÂNŢUIÁLĂ, *zbânţuieli,* s.f. (Pop.) Zbânţuire. [Pr.: *-ţu-ia-*] — **Zbânţui** + suf. *-ală.*

ZBÂNŢUÍRE, *zbânţuiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a se zbânţui* şi rezultatul ei; zbenguială, zbânţuit[1], zbânţuitură. — V. **zbânţui.**

ZBÂNŢUÍT[1] s.n. (Pop.) Zbânţuire; zbenguială. — V. **zbânţui.**

ZBÂNŢUÍT[2], -Ă, *zbânţuiţi, -te,* adj. (Pop.) Care se zbânţuie; neastâmpărat. — V. **zbânţui.**

ZBÂNŢUITÚRĂ, *zbânţuituri,* s.f. (Reg.) Zbânţuire. [Pr.: *-ţu-i-*] — **Zbânţui** + suf. *-tură.*

ZBÂR interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul păsărilor sau al insectelor, de vibraţia unei coarde, a unui motor etc. — Onomatopee.

ZBÂRÂÍ, *zbârâi,* vb. IV. Tranz. (Rar) A zbârnâi; a bâzâi, a zumzăi. — **Zbâr** + suf. *-âi.*

ZBÂRÂITÚRĂ, *zbârâituri,* s.f. Zbârnâit; zumzet, bâzâit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Zbârâi** + suf. *-tură.*

ZBÂRCEÁLĂ, *zbârceli,* s.f. (Pop.) Zbârcitură. — **Zbârci[1]** + suf. *-eală.*

ZBÂRCÍ[1], *zbârcesc,* vb. IV. Refl. (Despre piele) A face zbârcituri; a se strânge în cute, a face riduri; a se încreţi, a se rida. G Expr. (Intranz.) *A zbârci din nas* = a strâmba din nas, v. *strâmba. A zbârci sprâncenele* = a se încrunta. F (Rar) A se închirci, a se crispa. — Cf. bg. b ъ r č a.

ZBÁRCI[2], *zbârciuri,* s.n. (Rar) Zbârcitură. — Din **zbârci[1]** (derivat regresiv).

ZBÂRCIÓG, *zbârciogi,* s.m. Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile, cu pălăria zbârcită, brună-negricioasă sau cenuşie-roşcată *(Morchella).* G Expr. *Cu nasul zbârciog* = manifestând neplăcere, dispreţ etc. G Compus: *zbârciog-gras* = nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile din pădurile de conifere, cu pălăria zbârcită, cărnoasă şi umflată, brună-roşcată, negricioasă sau albă-gălbuie *(Gyromitra).* — Cf. sb. s m r c a k (după *zbârci[1]*).

ZBÂRCÍRE, *zbârciri,* s.f. Faptul de *a (se) zbârci[1];* încreţire, ridare, cutare. — V. **zbârci[1].**

ZBÂRCÍT, -Ă, *zbârciţi, -te,* adj. Care prezintă zbârcituri, cute, riduri; încreţit. — V. **zbârci[1].**

ZBÂRCITÚRĂ, *zbârcituri,* s.f. Încreţitură (a pielii); zbârceală, rid, cută, creţ. — **Zbârci[1]** + suf. *-tură.*

ZBÂRLÍ, *zbârlesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre păr, blană, pene etc.; la pers. 3) A se ridica (sau a da impresia că se ridică) în sus (de spaimă, de mânie etc.); a se amesteca dezordonat, a se încâlci. G Tranz. *Vântul îi zbârleşte părul.* **2.** Tranz. A răscoli; a agita (suprafaţa unei ape). **3.** Refl. Fig. (Despre fiinţe) A se supăra, a se mânia, a se zborşi. **4.** Refl. Fig. (Despre vreme; la pers. 3) A se strica, a se înrăutăţi. [Var.: **zburlí** vb. IV] — Et. nec.

ZBÂRLÍRE, *zbârliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) zbârli* şi rezultatul ei. [Var.: **zburlíre** s.f.] — V. **zbârli.**

ZBÂRLÍT, -Ă, *zbârliţi, -te,* adj. **1.** (Despre păr, pene, blană etc.) Aflat în neorânduială, ridicat în sus; ciufulit, încâlcit; (despre fiinţe) cu părul sau cu penele în dezordine, ciufulite. **2.** Fig. (Despre oameni) Înfuriat, supărat; zborşit. [Var.: **zburlít, -ă** adj.] — V. **zbârli.**

ZBÂRLÓG adj. invar. (Rar) Zbârlit, ţepos. — Et. nec. Cf. z b â r l i.

ZBÂRN interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul insectelor, de vibraţia unei coarde etc. F (Substantivat, n.) Zbârnâit. — Onomatopee.

ZBÂRNĂÍ vb. IV v. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂÍ, *zbârnâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A produce un sunet asemănător cu bâzâitul insectelor, cu vibrarea unei coarde, a unui motor etc.; a bâzâi, a zumzăi. **2.** (Despre vânt; la pers. 3) A şuiera, a vâjâi. **3.** (Rar; despre oameni) A-şi arăta nemulţumirea murmurând; a bombăni, a cârti. [Var.: **zbârnăí** vb. IV] — **Zbârn** + suf. *-âi.*

ZBÂRNÂIÁLĂ, *zbârnâieli,* s.f. Zbârnâire, zbârnâitură. — **Zbârnâi** + suf. *-ală.*

ZBÂRNÂÍRE s.f. Faptul de *a zbârnâi;* zbârnâitură, zbârnâială, zbârnâit; zgomotul produs de cineva sau de ceva care zbârnâie. — V. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂÍT, *zbârnâituri,* s.n. Zbârnâire. — V. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂITÓR, -OÁRE, (**1**) *zbârnâitori, -oare,* adj., (**2, 3**) *zbârnâitori,* s.f. **1.** Adj. Care zbârnâie. F Fig. Sensibil, delicat, vibrant. **2.** S.f. Fâşie de hârtie fixată în partea de sus a zmeului, care zbârnâie în bătaia vântului. **3.** S.f.

Jucărie făcută dintr-o scândurică legată cu o sfoară și care, învârtită, produce un sunet specific. [Pr.: *-nâ-i-*] — **Zbârnâi** + suf. *-tor.*

ZBÂRNÂITÚRĂ, *zbârnâituri,* s.f. Zbârnâire, zbârnâială. [Pr.: *-nâ-i-*] — **Zbârnâi** + suf. *-tură.*

ZBEG s.n. v. **zbeng.**

ZBENG, *zbenguri,* s.n. (Înv. și reg.) Zburdălnicie, zbenguială, neastâmpăr. F Fig. Cântec vesel, săltăreț. F (Înv.) Gloată, mulțime în mișcare; învălmășeală. [Var.: **zbeg** s.n.] — Din sb. **zbeg.**

ZBENGHI, *zbenghiuri,* s.n. (Fam.) Mic semn negru (natural sau artificial) pe obraz sau pe trup. F (În superstiții) Semn făcut pe fruntea cuiva ca să fie ferit de deochi. [Var.: **benchi, benghi** s.n.] — Cf. tc. b e n e k .

ZBENGUÍ, *zbéngui,* vb. IV. Refl. A se juca sărind și alergând; a zburda. F A se lua la harță; a se hârjoni. — **Zbeng** + suf. *-ui.*

ZBENGUIÁLĂ, *zbenguieli,* s.f. Faptul de *a se zbengui;* zbenguire, zburdălnicie; zbânțuială, hârjoneală; zbenguit[1]. — **Zbengui** + suf. *-ală.*

ZBENGUÍRE, *zbenguiri,* s.f. Acțiunea de *a se zbengui* și rezultatul ei; zbenguială. — V. **zbengui.**

ZBENGUÍT[1] s.n. Zbenguială; zburdălnicie, hărțuială, hârjoneală. — V. **zbengui.**

ZBENGUÍT[2], -Ă, *zbenguiți, -te,* adj. Zburdalnic; neastâmpărat. — V. **zbengui.**

ZBENGUITÓR, -OÁRE, *zbenguitori, -oare,* adj. (Rar) Care se zbenguie; zburdalnic, neastâmpărat. [Pr.: *-gu-i-*] — **Zbengui** + suf. *-tor.*

ZBICÉR, *zbiceri,* s.m. (Pop.) Nume dat călușarului care pocnește din bici în timpul jocului. — **Zbici[3]** + suf. *-ar.*

ZBICÍ[1], *zbicesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) usca (la suprafață); a (se) zvânta. — Et. nec.

ZBICÍ[2], *zbicesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) smuci pentru a (se) elibera dintr-o strânsoare. — Et. nec.

ZBICI[3] s.n. (Înv. și reg.) Bici. — Pref. *s-* + **bici.**

ZBICÍRE, *zbiciri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) zbici*[1]. — V. **zbici[1].**

ZBICÍT, -Ă, *zbiciți, -te,* adj. (Pop.) Uscat, zvântat. — V. **zbici[1].**

ZBICIUÍ vb. IV. Tranz. (Reg.) A biciui. — Pref. *s-* + **biciui.**

ZBIERÁ, *zbier,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre animale) A scoate zbierete. **2.** (Despre oameni) A striga tare și strident; a țipa, a răcni. F A plânge, a se tângui cu glas tare. — Probabil lat. ***exbelare.**

ZBIERÁT s.n. (Pop.) Faptul de *a zbiera.* — V. **zbiera.**

ZBIÉRĂT s.n. v. **zbieret.**

ZBIERĂTÚRĂ, *zbierături,* s.f. (Pop.) Zbieret, strigăt. — **Zbiera** + suf. *-ătură.*

ZBIÉRET, *zbierete,* s.n. **1.** Urlet specific pe care îl scoate un animal. **2.** Strigăt puternic pe care îl scoate un om din cauza mâniei, a spaimei sau a unei dureri; țipăt. [Var.: **zbiérăt** s.n.] — **Zbiera** + suf. *-et.*

ZBIHUÍ, *zbihuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scutura, a zgâlțâi (pe cineva). — Et. nec.

ZBIHUIÁLĂ, *zbihuieli,* s.f. (Reg.) Scuturătură, zgâlțâitură. — **Zbihui** + suf. *-ală.*

ZBIHUÍT, -Ă, *zbihuiți, -te,* adj. (Reg.) Scuturat, zgâlțâit. — V. **zbihui.**

ZBILȚ, *zbilțuri,* s.n. **1.** Lanț de sârmă cu care hingherii prind câinii vagabonzi. **2.** Unealtă formată dintr-un cârlig fixat de o coadă de lemn, cu care se trag afară din apă peștii mari. — Et. nec.

ZBIR, *zbiri,* s.m. Om aspru, crud, brutal. F (Rar) Agent fiscal; zapciu. F Reprezentant tiran și brutal al unei autorități de stat; *p. ext.* om sever, rigid. — Din fr. **sbire,** it. **sbirro.**

ZBLENDUÍ, *zblenduiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A zgudui, a clătina. — **Bleandă[2]** + suf. *-ui* (după *zgudui).*

ZBOR[1], *zboruri,* s.n. **1.** Mod de planare și de mișcare în aer a unei păsări, a unei insecte, a unui obiect etc. cu ajutorul aripilor și a căror sustentație poate fi realizată fie cu consum de energie din interior (la păsări, avioane, elicoptere etc.) sau din exterior (la planoare, zmeie etc.), fie fără consum de energie sau prin mișcare balistică; *p. ext.* deplasarea în spațiu a unei rachete sau a unei astronave. G *Platformă de zbor* = platformă pe un aerodrom sau pe puntea unui vapor portavion, de pe care decolează avioanele. G Loc. adv. *Din* (sau *în, într-un) zbor* = **a)** în timpul zborului; **b)** în fugă, repede, iute; **c)** dintr-o dată; **d)** în treacăt. G Expr. *A-și lua zborul* = **a)** a se înălța în aer; **b)** a începe să alerge repede; **c)** a pleca; a evada, a fugi; **d)** a se pierde, a dispărea; **e)** *fig.* (rar) a se dezvolta, a-și lua avânt. *A trece în zbor* = a trece foarte repede. F Trecere rapidă prin aer a unui obiect aruncat sau purtat de vânt. **2.** Fig. Mers iute, vijelios; viteză, goană, fugă. F Avânt, elan. — Din **zbura** (derivat regresiv).

ZBOR[2], *zboruri,* s.n. (Înv. și reg.) Bâlci, târg anual, iarmaroc; *p. ext.* piață publică. — Din sl. **sŭborŭ,** bg. **sbor.**

ZBÓRNIC, *zbornice,* s.n. (Înv.) **1.** Culegere care cuprinde legende hagiografice, comentarii religioase, tâlcuri ale scripturii etc. **2.** Codice manuscris obținut prin copierea unor texte variate; culegere de relatări istorice, scrieri religioase și apocrife, lucrări literare etc. — Din bg. **sbornik.**

ZBORȘÍ, *zborșesc,* vb. IV. **1.** (Reg. și fam.) Refl. (Despre oameni) A lua o atitudine amenințătoare, a deveni furios; a se mânia, a se înfuria; a țipa, a se răsti la cineva. **2.** Tranz. (Despre păsări, animale) A-și înfoia, a-și zbârli penele, părul. F A ciufuli părul unei persoane. **3.** Refl. (Despre unele alimente) A începe să fermenteze, să se altereze, căpătând un aspect și un gust neplăcut, specific; a se acri, a se strica. *Smântâna s-a zborșit.* F Fig. (Fam.) A se da peste cap, a se strica. *Planul de excursie s-a zborșit.* — Et. nec. Cf. b o r ș i.

ZBORȘÍRE, *zborșiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) zborși* și rezultatul ei. — V. **zborși.**

ZBORȘÍT, -Ă, *zborșiți, -te,* adj. **1.** (Reg. și fam.; despre oameni) Înfuriat, înverșunat; furios, mânios. **2.** (Despre păr, pene) Zbârlit, ciufulit. **3.** (Despre unele alimente) Alterat, acrit. — V. **zborși.**

ZBRÁNCA s.f. art. (Reg.; în expr.) *A face zbranca* = a da iureș, distrugând, nimicind. *A da zbranca* = a izgoni pe cineva, a-l lăsa pe drumuri. — Et. nec.

ZBREHÚD, -Ă adj. v. **zbrehui.**

ZBREHÚI, -IE, *zbrehui,* adj. (Reg. și fam.) Nebunatic, zvăpăiat; ușuratic. [Var.: **zbrehúd, -ă** adj.] — Et. nec.

ZBÚCIUM, *zbuciumuri,* s.n. **1.** Stare de neliniște sufletească; frământare, zbuciumare, neastâmpăr. **2.** Mișcare grăbită, agitată și zgomotoasă; agitație, tumult, învălmășeală. [Pl. și: (rar) *zbuciume*] — Din **zbuciuma** (derivat regresiv).

ZBUCIUMÁ, *zbúcium,* vb. I. **1.** Refl. A se frământa sufletește; a se chinui. **2.** Refl. și tranz. A (se) mișca cu neastâmpăr; a (se) agita cu violență. — Probabil din **buciuma.**

ZBUCIUMÁRE, *zbuciumări,* s.f. Faptul de *a (se) zbuciuma;* frământare, chin, necaz; agitație, alergătură; zvârcolire, zbatere. — V. **zbuciuma.**

ZBUCIUMÁT, -Ă, *zbuciumați, -te,* adj. **1.** Frământat, tulburat; neliniștit, îngrijorat. **2.** Agitat; tumultuos. — V. **zbuciuma.**

ZBUCIUMĂTÓR, -OÁRE, *zbuciumători, -oare,* adj. (Rar) Care (se) zbuciumă; zguduitor, chinuitor. — **Zbuciuma** + suf. *-ător.*

ZBUCNÍ vb. IV v. **izbucni.**

ZBUGHI[1] interj. Cuvânt care indică o săritură peste un obstacol sau fuga bruscă și neașteptată dintr-un loc. [Var.: **zbúghia** interj.] — Et. nec.

ZBUGHÍ[2], *zbughesc,* vb. IV. Tranz. (În expr.) *A o zbughi* = a o lua deodată la fugă; a o șterge. (La imper.; cu valoare de interj.) *Zbughi-o, băiete* = hai repede, șterge-o. — Din **zbughi[1].**

ZBÚGHIA interj. v. **zbughi[1].**

ZBUGHÍRE, *zbughiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a zbughi* și rezultatul ei. — V. **zbughi.**

ZBURÁ, *zbor,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre păsări și insecte) A plana și a se mișca în aer cu ajutorul aripilor. F A pleca în zbor, a-și lua zborul. F (Despre lucruri) A pluti în aer (purtat de vânt); a trece prin aer cu viteză (fiind aruncat sau lansat cu putere). **2.** Intranz. (Despre aparate de zbor) A se ridica și a se menține în văzduh, a se deplasa pe calea aerului; (despre oameni) a călători cu un astfel de aparat. **3.** Intranz. Fig. A merge foarte repede, a alerga, a goni. F (Despre oameni) A străbate spații mari cu repeziciune; a se repezi până undeva. F (Despre timp) A trece, a se scurge repede. F (Despre gânduri, idei) A se succeda cu repeziciune. **4.** Tranz. Fig. A smulge de la locul său, a prăvăli, a răsturna. G Expr. *A zbura cuiva capul* = a decapita pe cineva; a-l omorî. *A-și zbura creierii* = a se sinucide prin împușcare. (Fam.) *A zbura* (sau *a face să zboare) pe cineva de undeva* = a da pe cineva afară de undeva, dintr-un post; a-l concedia. (Intranz.) *A zbura de undeva* = a fi forțat să părăsească un loc (în special un post, o slujbă). F Intranz. (Rar) A cădea, a se prăbuși, a se prăvăli. **5.** Tranz. (Pop.; în expr.) *A zbura laptele* = a pune puțin lapte acru în lapte dulce fierbinte ca să se aleagă brânza. — Lat. ***exvolare.**

ZBURÁRE, *zburări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a zbura* și rezultatul ei; zbor[1]. — V. **zbura.**

ZBURÁT, -Ă, *zburați, -te,* adj. **1.** Împrăștiat, risipit, spulberat (de vânt). **2.** Fig. (Rar; despre timp) Care s-a dus, a trecut. **3.** (Pop.; în sintagma) *Brânză zburată* = brânză făcută din lapte fiert, la care se adaugă zer, cheag sau cuib de lapte acru. — V. **zbura.**

ZBURÁTIC, -Ă, *zburatici, -ce,* adj. (Pop.) **1.** Iute la fugă; sprinten, ager. **2.** Fig. Ușuratic, nestatornic. — **Zbura** + suf. *-atic.*

ZBURĂTĂCÍ, *zburătăcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A arunca cu ceva (într-o pasăre, într-un pom etc.); a zburătui (**1**). **2.** Intranz. și refl. (Despre stoluri de păsări) A se risipi bătând din aripi și înălțându-se de la pământ; a face zboruri scurte, aproape de pământ. F Tranz. A face să se împrăștie; a spulbera. *Vântul zburătăcește frunzele.* **3.** Intranz. și refl. (Despre pui; *p. ext.* despre copii) A se dezvolta, a crește; a căpăta independență; a se răzleți. F Tranz. Fig. A ajuta pe cineva să-și facă un rost în viață. — Din **zbura.**

ZBURĂTĂCÍRE, *zburătăciri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) zburătăci* și rezultatul ei. — V. **zburătăci.**

ZBURĂTĂCÍT, -Ă, *zburătăciți, -te,* adj. (Rar; despre pui; *p. ext.* despre copii) Crescut mare; mărișor. — V. **zburătăci.**
ZBURĂTĂÍRE s.f. v. **zburătuire.**
ZBURĂTÓR, -OÁRE, *zburători, -oare,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Care zboară; care poate să zboare. F Pentru zbor, de zburat. *Aripi zburătoare.* **2.** Care plutește în aer (purtat de vânt). **II.** S.m. **1.** Aviator. **2.** (În mitologia populară românească) Ființă fabuloasă, imaginată ca un duh care chinuie somnul fetelor; (în literatura romantică) personificarea dorului de bărbatul iubit; întruchiparea idealizată a iubitului. **3.** Numele uneia dintre pânzele catargului; verga care susține această pânză. **III.** S.f. **1.** Pasăre; animal (care zboară). **2.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu florile roșii-purpurii, cu fructele în formă de capsule cu numeroase semințe prevăzute cu peri mătăsoși, folosită în medicina populară *(Epitobium angustifolium).* — **Zbura** + suf. *-ător.*
ZBURĂTORÍ vb. IV v. **zburături.**
ZBURĂTUÍ, *zburătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A zburătăci (**1**). **2.** A reteza dintr-o lovitură, făcând să cadă, să se prăbușească. — Din **zbura.**
ZBURĂTUÍRE, *zburătuiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a zburătui* și rezultatul ei. [Var.: **zburătăíre** s.f.] — V. **zburătui.**
ZBURĂTÚRĂ, *zburături,* s.f. (Pop.) **1.** Bucată scurtă de lemn cu care se aruncă într-un pom sau după o pasăre; scurtătură. F Aşchie, țandără. F (Înv.) Sfărâmătură de plumb sau de fier cu care se încărcau armele de foc. **2.** Mișcare de aruncare; distanță până la care ajunge un lucru aruncat. *Departe ca la o zburătură de praștie.* — **Zbura** + suf. *-ătură.*
ZBURĂTURÍ, *zburăturesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Pop.) A străbate aerul; a zbura. **2.** Tranz. și intranz. (Pop.) A zburătăci (**1**). [Var.: **zburătorí** vb. IV] — Din **zburătură.**
ZBURDÁ, *zburd,* vb. I. Intranz. A sălta, a alerga sprinten încoace și încolo; a se zbengui, a se juca cu voioșie; a se ține de nebunii, a se arăta lipsit de seriozitate. G Expr. *A-i zburda* (cuiva) *inima* = a fi foarte vesel; a avea chef de petreceri. — Et. nec.
ZBURDÁLNIC, -Ă, *zburdalnici, -ce,* adj. (Despre animale) Care zburdă; (despre oameni) zglobiu, neastâmpărat, vioi, nebunatic; *p. ext.* ușuratic. F Fig. (Despre stări sufletești sau manifestări ale omului) Plin de avânt, de voioșie, de vioiciune; avântat. — **Zburda** + suf. *-alnic.*
ZBURDÁRE, *zburdări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a zburda* și rezultatul ei; *fig.* avânt. — V. **zburda.**
ZBURDÁTIC, -Ă, *zburdatici, -ce,* adj. (Rar) Zburdalnic. — **Zburda** + suf. *-atic.*
ZBÚRDĂ s.f. (Reg.) Zburdare; joacă voioasă; zbenguială, neastâmpăr. — Din **zburda** (derivat regresiv).
ZBURDĂCIÚNE, *zburdăciuni,* s.f. (Înv. și reg.) Zburdălnicie. — **Zburda** + suf. *-ăciune.*
ZBURDĂLNICÍE, (**2**) *zburdălnicii,* s.f. **1.** Însușirea de a fi zburdalnic; vioiciune, neastâmpăr, voioșie. **2.** Manifestare, faptă a celui zburdalnic; joc, petrecere; nebunie. — **Zburdalnic** + suf. *-ie.*
ZBURDĂTÓR, -OÁRE, *zburdători, -oare,* adj. (Înv.) Zburdalnic, zglobiu, neastâmpărat. — **Zburda** + suf. *-ător.*
ZBURDĂTÚRĂ, *zburdături,* s.f. (Reg.) Salt, săritură. — **Zburda** + suf. *-ătură.*
ZBURÍȘ adv. (Rar) Ca în zbor; repede. — **Zbura** + suf. *-iș.*
ZBURLÍ vb. IV. v. **zbârli.**
ZBURLÍRE s.f. v. **zbârlire.**
ZBURLÍT, -Ă, adj. v. **zbârlit.**
ZDÉLCĂ, *zdelci,* s.f. (Înv.) Contract, act (de vânzare); *p. gener.* orice chitanță sau act oficial. — Din rus. **sdelka.**
ZDRAGÓN s.m. v. **zdrahon.**
ZDRAHÓN, *zdrahoni,* s.m. (Pop. și fam.) Om zdravăn, bine legat, voinic. [Var.: **zdragón** s.m.] — Et. nec.
ZDRANC interj. v. **zdrang.**
ZDRÁNCA interj. v. **zdrang.**
ZDRANG interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de ciocnirea sau de căderea obiectelor de metal, de spargerea obiectelor de sticlă etc.; foflenchi. [Var.: **zdranc, zdránca** interj.] — Onomatopee.
ZDRÁVĂN, -Ă, *zdraveni, -e,* adj. **1.** Voinic, puternic, vânjos, viguros. F (Adverbial) Cu putere, tare; voinicește. **2.** Sănătos, teafăr, întreg, neatins, nevătămat (la trup sau la minte). **3.** Mare, tare, solid. *Un par zdravăn.* F (Adverbial) Din plin, mult. *Mănâncă zdravăn.* — Din sl. **sŭdravĭnŭ.**
ZDRĂNCĂNÍ vb. IV v. **zdrăngăni.**
ZDRĂNCĂNÍT s.n. v. **zdrăngănit.**
ZDRĂNGĂNÉL, *zdrăngănei,* s.m. (Pop.) Clopoțel mic și rotund; zurgălău. [Var.: **zdrângănél** s.m.] — Contaminare între **zdrăngăni** și **clopoțel.**
ZDRĂNGĂNÍ, *zdrăngănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre sticlă și metale sau despre obiecte făcute din aceste materiale) A produce un sunet caracteristic când se ciocnește de ceva sau este lovit cu ceva. G Tranz. *Zdrăngănește cheile.* **2.** Tranz. A face să vibreze coardele unui instrument muzical; (depr.) a cânta fără pricepere la un instrument muzical cu coarde. [Prez. ind. și: *zdrắngăn.* — Var.: **zdrăncăní** vb. IV] — **Zdrang** + suf. *-ăni.*
ZDRĂNGĂNÍRE, *zdrăngăniri,* s.f. Acțiunea de *a zdrăngăni* și rezultatul ei. — V. **zdrăngăni.**
ZDRĂNGĂNÍT s.n. Faptul de *a zdrăngăni;* cântec executat fără talent la un instrument muzical cu coarde; zdrăngănitură. [Var.: **zdrăncănít** s.n.] — V. **zdrăngăni.**
ZDRĂNGĂNITÚRĂ, *zdrăngănituri,* s.f. Zdrăngănit. — **Zdrăngăni** + suf. *-tură.*
ZDRÂNGĂNÉL s.m. v. **zdrăngănel.**
ZDREÁNȚĂ, *zdrențe,* s.f. **1.** Bucată ruptă, sfâșiată dintr-o pânză sau dintr-un obiect de pânză; haină, rufă sau pânză veche, ruptă. F Fig. (Fam.) Om de nimic; lepădătură, secătură. **2.** (La pl.) Un fel de aluat subțire făcut din făină și ouă, care se fierbe în supă în bucățele mici. [Var.: **tréanță** s.f.] — Cf. sl. s ŭ d r a n ŭ.
ZDRELÍ, *zdrelesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) răni ușor prin jupuirea pielii; a (se) juli. — Et. nec.
ZDRELÍRE, *zdreliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zdreli* și rezultatul ei. — V. **zdreli.**
ZDRELÍT, -Ă, *zdreliți, -te,* adj. Cu pielea jupuită; rănit prin julire. F Zdrobit, sfărâmat. — V. **zdreli.**
ZDRELITÚRĂ, *zdrelituri,* s.f. (Pop.) Rană produsă prin zdrelire; zgârietură, julitură. — **Zdreli** + suf. *-tură.*
ZDRENȚĂRÓS, -OÁSĂ, *zdrențăroși, -oase,* adj. (Despre îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrențe; rupt, zdrențuit; zdrențos. F (Despre oameni, adesea substantivat) Îmbrăcat în zdrențe, cu haine foarte uzate; flenduros. [Var.: **zdrențurós, -oásă, stremțurós, -oásă, strențurós, -oásă, trențărós, -oásă** adj.] — **Zdreanță** + suf. *-ăros.*
ZDRENȚÓS, -OÁSĂ, *zdrențoși, -oase,* adj. Zdrențăros. [Var.: **stremțós, -oásă** adj.] — **Zdreanță** + suf. *-os.*
ZDRENȚUÍ, *zdrențuiesc,* vb. IV. Refl. (Despre obiecte de pânză, stofă etc.) A se rupe, a se sfâșia; a se preface în zdrențe. G Tranz. *I-a zdrențuit haina.* [Var.: **trențuí** vb. IV] — **Zdreanță** + suf. *-ui.*
ZDRENȚUÍT, -Ă, *zdrențuiți, -te,* adj. **1.** (Despre îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrențe; rupt, sfâșiat. **2.** (Despre oameni) Îmbrăcat în zdrențe; zdrențăros. — V. **zdrențui.**
ZDRENȚURÓS, -OÁSĂ adj. v **zdrențăros.**
ZDROÁBĂ, *zdroabe,* s.f. (Reg.) Oboseală; trudă; agitație, zbucium. — Din **zdrobi** (derivat regresiv).
ZDROBEÁLĂ, *zdrobeli,* s.f. (Pop.) Zdrobire. — **Zdrobi** + suf. *-eală.*
ZDROBÍ, *zdrobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A strivi, a sfărâma. F A nimici, a distruge. F Fig. A mâhni, a supăra, a distruge sufletește. F Refl. A se destrăma, a pieri. **2.** Refl. Fig. (Reg.; despre oameni) A se strădui din toate puterile, a se frământa, a se agita; a se zbuciuma. — Din sl. **sŭdrobiti.**
ZDROBÍRE, *zdrobiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zdrobi* și rezultatul ei; sfărâmare, strivire; nimicire, distrugere. F Fig. Mâhnire, supărare cumplită. — V. **zdrobi.**
ZDROBÍT, -Ă, *zdrobiți, -te,* adj. Strivit, sfărâmat; distrus, nimicit, învins. F Fig. Copleșit de durere, demoralizat. F Fig. Foarte obosit, sleit de puteri, extenuat. — V. **zdrobi.**
ZDROBITÓR, -OÁRE, *zdrobitori, -oare,* adj., s.f., s.n. **I.** Adj. **1.** Care zdrobește. F Fig. Copleșitor, istovitor. **2.** Fig. Care înlătură orice îndoială; hotărâtor. *Argument zdrobitor.* **II. 1.** S.f. Mașină folosită pentru mărunțirea sau separarea prin strivire, rupere, smulgere etc. a unor materiale textile, a unor fructe, legume, semințe etc. **2.** S.n. Spec. (Reg.) Meliță. — **Zdrobi** + suf. *-tor.*
ZDROBITÚRĂ, *zdrobituri,* s.f. (Rar) Sfărâmătură, strivitură; rană produsă prin zdrobire. — **Zdrobi** + suf. *-tură.*
ZDRONC interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de izbirea, ciocnirea sau căderea unor obiecte de metal. [Var.: **zdrónca** interj.] — Onomatopee.
ZDRÓNCA interj. v. **zdronc.**
ZDRONCĂNÍ, *zdroncănesc,* vb. IV. Intranz. (Despre vehicule) A face un zgomot caracteristic (din cauza zdruncinăturilor). — **Zdronc** + suf. *-ăni.*
ZDROȘÍ, *zdroșesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A sfărâma, a strivi, a zdrobi. [Var.: **zdruși** vb. IV] — Et. nec.
ZDRUMICÁ, *zdrúmic,* vb. I. Tranz. (Pop.) A face bucățele, a sfărâma, a zdrobi. F Fig. A nimici, a distruge. — Contaminare între **dumica** și **zdrobi.**
ZDRUMICÁRE, *zdrumicări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a zdrumica* și rezultatul ei; sfărâmare, zdrobire; nimicire. — V. **zdrumica.**
ZDRUMICÁT, -Ă, *zdrumicați, -te,* adj. (Pop.) Făcut bucățele, sfărâmat, zdrobit. — V. **zdrumica.**
ZDRUMICĂTÚRĂ, *zdrumicături,* s.f. (Reg.) Sfărâmătură. — **Zdrumica** + suf. *-ătură.*
ZDRÚNCEN s.n. v. **zdruncin.**

ZDRÚNCIN s.n. (Pop.) **1.** Zdruncinătură. F Fig. Efort, strădanie. **2.** Fig. Tulburare, zbucium, frământare. [Var.: **zdrúncen** s.n.] — Din **zdruncina** (derivat regresiv).

ZDRUNCINÁ, *zdrúncin,* vb. I. Tranz. **1.** A scutura puternic, a zgâlțâi, a zgudui; a clătina; a hurduca. **2.** Fig. A clătina din temelii o concepție, o convingere etc.; a slăbi, a submina, a șubrezi. — Et. nec.

ZDRUNCINÁRE, *zdruncinări,* s.f. Acțiunea de *a zdruncina* și rezultatul ei. — V. **zdruncina.**

ZDRUNCINÁT, -Ă, *zdruncinați, -te,* adj. **1.** Zguduit, clătinat, hurducat. F Zdrobit, strivit. F Șubrezit, slăbit. **2.** Fig. Tulburat sufletește. — V. **zdruncina.**

ZDRUNCINĂTÓR, -OÁRE, *zdruncinători, -oare,* adj. Care zdruncină, care hurducă. — **Zdruncina** + suf. *-ător.*

ZDRUNCINĂTÚRĂ, *zdruncinături,* s.f. **1.** Scuturătură, zguduire; zguduitură, hurducătură. **2.** Fig. Dezechilibru, tulburare. — **Zdruncina** + suf. *-ătură.*

ZDRUȘÍ vb. IV v. **zdroși.**

ZDUP interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul unei căderi precipitate sau al unor pași grei, apăsați. **2** S.n. (Fam.) Închisoare. — Onomatopee.

ZDUPĂÍ, *zdúpăi,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A călca greu, cu zgomot; a tropăi. — **Zdup** + suf. *-ăi.*

ZDUPĂIÁLĂ, *zdupăieli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a zdupăi.* — **Zdupăi** + suf. *-eală.*

ZEA s.f. v. **za**[2].

ZEÁMĂ, (**2**) *zemuri,* s.f. **1.** Fiertură de carne sau de legume, constituind un fel de mâncare; partea lichidă a bucatelor, apa în care fierb. G Expr. *A mânca singur bucatele și a lăsa altora zeama* = a trage singur tot folosul, lăsând altora foarte puțin sau nimic. *A nu fi de nicio zeamă,* se spune despre cineva pe care nu se poate pune nici un temei. *Zeamă lungă* = **a)** mâncare neconsistentă, făcută cu prea multă apă, pentru a ajunge la multe persoane; **b)** vorbărie lungă, lipsită de interes; *p. ext.* persoană care vorbește mult și fără nicio noimă. *Tot de-o zeamă* = deopotrivă. *Zeamă de clopot* (sau *de hârleț)* = moartea. *Zeamă de vorbe* = vorbărie deșartă; vorbe goale. F *Zeamă de varză* = lichid acrișor în care s-a murat varza; moare. **2.** Fel de zeamă (**1**). **3.** Lichid pe care îl conțin celulele și țesuturile organismelor vegetale; suc de fructe sau de plante. G *Zeamă de prune* = țuică. **4.** Nume generic pentru diverse lichide. G *Ou cu zeamă* = ou fiert puțin, cu albușul necoagulat. F (Rar) Sânge. **5.** (Chim.; în sintagma) *Zeamă bordeleză* = suspensie de culoare albastră de sulfat bazic de cupru în apă, folosită ca fungicid. [Pl. și: *zemi.* — Var.: **zámă** s.f.] — Lat. **zema.**

ZEAMÍL s.n. Produs alimentar dietetic, ușor asimilabil de organism, obținut prin tratarea amidonului din porumb cu hidroxid de sodiu. [Pr.: *ze-a-*] — Denumire comercială.

ZEBEREÁLĂ, *zebereli,* s.f. (Înv.) Sechestrare, sechestru. — **Zeberi** + suf. *-eală.*

ZEBERÍ, *zeberesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A sechestra, a lua cu forța; a confisca. — Et. nec.

ZEBRÁT, -Ă, *zebrați, -te,* adj. (Rar) Vărgat, cu dungi, ca blana zebrei. — Din fr. **zébré.**

ZÉBRĂ, *zebre,* s.f. Nume generic dat speciilor de cai sălbatici africani cu blana vărgată cu benzi alternative, deschise și închise; animal care face parte din aceste specii. F Marcaj de traversare a străzii pentru pietoni, constând din dungi paralele albe sau galbene. — Din fr. **zèbre.**

ZEBREÁ s.f. v. **zăbrea.**

ZÉBU s.m. Animal mamifer domesticit din țările tropicale asemănător cu boul, caracterizat printr-o cocoașă de grăsime pe greabăn *(Bos indicus).* [Acc. și: *zebú*] — Din fr. **zébu.**

ZÉCE, *zeci,* num. card. **1.** Număr care are în numărătoare locul între nouă și unsprezece și care se indică prin cifra 10 sau X. G (Adjectival) *Are zece elevi.* (La pl., arată o cantitate mare nedeterminată) *Zeci de oameni.* G Expr. *A avea zece vieți,* se spune când cineva scapă cu viață din situații primejdioase. *A asculta cu zece urechi* = a asculta foarte atent. G (Substantivat) *Scrie un zece pe tablă.* G (Cu valoare de num. ord.) *Etajul zece.* G (Intră în componența num. adverbial) *De zece ori.* G (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Plecau câte zece.* **2.** (Intră în compunerea numeralelor cardinale compuse de la unsprezece până la nouăsprezece) *Cincisprezece.* F (Intră în compunerea numeralelor cardinale compuse de la douăzeci până la nouăzeci și nouă) *Patruzeci și trei.* — Lat. **decem.**

ZÉCELEA, ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află între al nouălea și al unsprezecelea. — **Zece** + **le** + **a.**

ZECÉR, *zeceri,* s.m. (Reg.) Zece; cifră, carte de joc, ban etc. având această valoare. — **Zece** + suf. *-ar.*

ZÉCHE s.f. v. **zeghe.**

ZECÍCĂ s.f. (Fam.) Carte de joc având pe ea zece puncte. — **Zece** + suf. *-ică.*

ZECIMÁL, -Ă, *zecimali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Mat.) Care se bazează pe rapoarte ale numărului zece și ale puterilor lui; decimal. G *Număr zecimal* = număr a cărui parte fracționară este exprimată printr-o fracție zecimală. *Fracție zecimală* = fracție al cărei numitor este egal cu o putere întreagă și pozitivă a numărului zece. *Logaritm zecimal* = logaritmul unui număr în sistemul cu baza zece. *Sistem zecimal* = sistem de unități de măsură în care multiplii și submultiplii unităților principale au valori egale cu puteri întregi, pozitive sau negative, ale numărului zece. *Balanță zecimală* sau *cântar zecimal* = balanță cu brațe inegale, care permite echilibrarea greutăților de măsură cu greutăți etalonate de zece ori mai mici. *Clasificare zecimală* = criteriu de clasificare a științelor, cărților, articolelor etc. în zece grupe, fiecare grupă având numeroase subdiviziuni cifrate din zece în zece. **2.** S.f. Fiecare dintre cifrele scrise la dreapta virgulei unui număr zecimal. — Din **decimal** (după *zece*).

ZECÍME, *zecimi,* s.f. **1.** A zecea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. F Prima cifră din dreapta virgulei la numerele zecimale. **2.** (În sistemul fiscal din trecut) A zecea parte, care revenea județului sau comunei, din impozitul plătit de cetățeni statului. — **Zece** + suf. *-ime.*

ZECIUÍ, *zeciuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** A lua a zecea parte din produsele cuiva; a dijmui. F (Fam.) A-și însuși o parte din bunurile cuiva; a fura. **2.** (Despre boli, calamități naturale etc.) A face multe victime; a decima. — **Zece** + suf. *-ui.*

ZECIUIÁLĂ, *zeciuieli,* s.f. (Înv.) Dare anuală reprezentând a zecea parte din recolta de cereale, din vite etc.; dijmă. F (Reg.) Uium la moară. [Pr.: *-ciu-ia-*] — **Zeciui** + suf. *-eală.*

ZECIUÍRE, *zeciuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a zeciui* și rezultatul ei; zeciuit[1]; dijmuire. — V. **zeciui.**

ZECIUÍT[1]**,** *zeciuituri,* s.n. (Înv.) Zeciuire. — V. **zeciui.**

ZECIUÍT[2]**, -Ă,** *zeciuiți, -te,* adj. (Înv.) Din care s-a plătit zeciuială; dijmuit. — V. **zeciui.**

ZÉCIURI s.n. pl. (Rar) Figuri desenate; motive (geometrice) decorative. — Et. nec.

ZÉE, *zee,* s.f. (Înv., rar) Zeiță. [Scris și: *zeie*] — Din **zeu.**

ZEFÍR, (**1**) *zefiri,* s.m., (**2**) *zefiruri,* s.n. **1.** S.m. Vânt slab, călduț, care suflă primăvara dinspre apus; *p. gener.* vânt cald, plăcut; adiere. **2.** S.n. Țesătură ușoară de bumbac mercerizat, de o singură culoare sau cu dungi colorate, din care se confecționează obiecte de lenjerie; (la pl.) diverse sorturi din această țesătură. — Din fr. **zéphyr,** lat. **zephyrus.**

ZEFLEMEÁ, *zeflemele,* s.f. Ironie ușoară, luare în râs, glumă batjocoritoare. G Expr. *A lua în zeflemea* = a-și bate joc de cineva, a lua în râs. — Din tc. **zevklenmek.**

ZEFLEMISÍ, *zeflemisesc,* vb. IV. Tranz. A lua în râs, a ironiza (pe cineva sau ceva); a lua peste picior (pe cineva); a batjocori. — **Zeflemea** + suf. *-isi.*

ZEFLEMISÍRE, *zeflemisiri,* s.f. Acțiunea de *a zeflemisi* și rezultatul ei; ironizare. — V. **zeflemisi.**

ZEFLEMÍSM s.n. (Rar) Înclinare, atitudine, dispoziție de a lua totul în zeflemea. — **Zeflemea** + suf. *-ism.*

ZEFLEMÍST, -Ă, *zeflemiști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Ironic, batjocoritor, zeflemitor. — **Zeflemea** + suf. *-ist.*

ZEFLEMITÓR, -OÁRE, *zeflemitori, -oare,* adj. (Rar) Care ironizează; zeflemist. — **Zeflemea** + suf. *-itor.*

ZEFLÍU, -ÍE, *zeflii,* adj. (Înv.) Vesel, glumeț. — Din tc. **zevkli.**

ZÉGHE, *zeghi,* s.f. **1.** Haină țărănească lungă, împodobită uneori cu găitane negre, care se poartă în ținuturile muntoase. F Haină făcută din piele de oaie cu care se îmbracă ciobanii; șubă. **2.** Postav gros din care se fac unele haine țărănești; dimie. [Var.: **zéche** s.f.] — Et. nec.

ZÉGRAS s.n. Iarbă-de-mare. — Din germ. **Seegras.**

ZEIÉSC, -IÁSCĂ, *zeiești,* adj. (Rar) De zeu. [Pr.: *ze-iesc*] — **Zeu** + suf. *-esc.*

ZEIFICÁ, *zeífic,* vb. I. Tranz. A deifica. [Pr.: *ze-i-*] — Din **zeu** (după *deifica*).

ZEIFICÁRE, *zeificări,* s.f. Acțiunea de *a zeifica*; deificare. [Pr.: *ze-i-*] — V. **zeifica.**

ZEIFICÁT, -Ă, *zeificați, -te,* adj. (Despre obiecte, ființe) Căruia i s-a atribuit putere divină. [Pr.: *ze-i-*] — V. **zeifica.**

ZEÍNĂ s.f. Proteină care se extrage din boabele de porumb. — Din fr. **zéine.**

ZEITÁTE, *zeități,* s.f. Divinitate păgână; zeu, zeiță. [Pr.: *ze-i-*] — Din **zeu** (după *divinitate*).

ZEÍȚĂ, *zeițe,* s.f. Divinitate păgână feminină. F Epitet dat femeii adorate. — **Zeu** + suf. *-iță.*

ZEL s.n. Râvnă, sârguință; ardoare. G Expr. *Exces de zel* = exagerare inutilă în îndeplinirea unei acțiuni, sârguință exagerată. — Din fr. **zèle,** lat. **zelus.**

ZELÁR, *zelare,* s.n. (Rar) Zale, platoșă. — **Za**^{2} + suf. *-ar.*

ZELATÓR, -OÁRE, *zelatori, -oare,* s.m. și f. (Livr.) Persoană zeloasă. — Din fr. **zélateur.**

ZELÓS, -OÁSĂ, *zeloși, -oase,* adj. Plin de zel, de râvnă, de ardoare. — **Zel** + suf. *-os.*

ZÉMNIC, *zemnice,* s.n. (Reg.) Pivniță, beci; bordei săpat în pământ, servind la conservarea bucatelor. — Din bg. **zemnik.**

ZEMÓS, -OÁSĂ, *zemoși, -oase,* adj. (Despre fructe, plante) Care are suc mult; suculent; (despre mâncăruri gătite) care are zeamă multă, sos mult. F (Substantivat, m.; înv. și reg.) Pepene galben. — **Zeamă** + suf. *-os.*

ZEMOȘÍ, pers. 3 *zemoșește,* vb. IV. Refl. (Reg.) A deveni zemos. — Din **zemos.**

ZEMOȘÍRE s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se zemoși* și rezultatul ei. — V. **zemoși.**

ZEMUÍ, pers. 3 *zemuiește,* vb. IV. Intranz. A lăsa zeamă, a musti; a face să iasă la suprafață, să se scurgă lichidul din interior. F Refl. A se zemoși. — **Zeamă** + suf. *-ui.*

ZENANÁ, (**2**) *zenanale,* s.f. **1.** Țesătură cu urzeală de mătase și bătaie de bumbac sau de vigonie, pe o parte lucioasă și pe cealaltă scămoșată, utilizată la confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte pentru femei. **2.** (La pl.) Sortimente de zenana (**1**). [Var.: **zananá** s.f.] — Din fr. **zenana.**

ZENCUÍRE, *zencuiri,* s.f. Operație din procesul de tăbăcire vegetală care constă în menținerea pieilor așezate în straturi orizontale în bazine de beton umplute cu zemuri tratate cu tananți, mai concentrate decât cele folosite la pretăbăcire. — Et. nec.

ZÉNDĂ s.f. Limba vechilor perși în care sunt scrise textele din „Avesta” — Din fr. **zend.**

ZENÍT s.n. Punct de intersecție al verticalei locului cu emisfera cerească superioară situat deasupra capului observatorului și opus nadirului; amiază. F Fig. Culme, apogeu, înălțime. — Din fr. **zénith.**

ZENITÁL, -Ă, *zenitali, -e,* adj. Care aparține zenitului, privitor la zenit. G *Distanță zenitală* = coordonată orizontală egală cu unghiul complementar înălțimii unui astru deasupra orizontului. — Din fr. **zénithal.**

ZEOLÍT, *zeoliți,* s.m. Grup de minerale care reprezintă alumosilicați naturali, hidratați de calciu, sodiu, potasiu, bariu și stronțiu, uneori magneziu, mangan etc., având proprietatea de a-și pierde treptat apa prin încălzire, fapt pentru care este utilizat la dedurizarea apei. [Pr.: *ze-o-*] — Din fr. **zéolit(h)e.**

ZEONIFÉR, *zeonifere,* s.n. Funicular cu cablu folosit pentru transportul persoanelor și al mărfurilor. [Pr.: *ze-o-*] — Et. nec.

ZEPELÍN, *zepeline,* s.n. Navă aeriană dirijabilă de mari dimensiuni, construită din metal, cu numeroase compartimente umplute cu hidrogen sau cu alt gaz mai ușor decât aerul; dirijabil. [Scris și: *zeppelin*] — Din germ. **Zeppelin.**

ZER, *zeruri,* s.n. Lichid galben-verzui care se separă din lapte, după coagulare, la prepararea brânzeturilor și care este folosit pentru fabricarea lactozei, urdei etc. G Expr. *A se alege brânza* (sau *urda) din zer* = a se alege binele de rău. *A scoate zer din piatră* = a face ceva de necrezut. F Lichid verzui care se scurge din iaurt sau din laptele de vacă prins. F Lichid alb și gras care rămâne după prepararea untului; zară. — Et. nec.

ZERDICEÁF s.m. Plantă din a cărei rădăcină se scoate o vopsea galbenă *(Curcuma longa).* F Substanță colorantă galbenă extrasă din planta de mai sus. — Din tc. **zerdeçav.**

ZERÍ, pers. 3 *zerește,* vb. IV. Refl. (Reg.; mai ales despre lapte) A se face ca zerul, a se înăcri. — Din **zer.**

ZERMACÚP, *zermacupi,* s.m. Monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII–XIX. — Din tc. **zermahbup.**

ZÉRO, *zerouri,* s.n. **1.** Număr care, în numărătoare, reprezintă o cantitate vidă și care se indică prin cifra 0; nulă. G Expr. *A reduce ceva la zero* = a reduce cu totul importanța unui lucru, a face să fie neglijabil. F Cifră reprezentând numărul de mai sus pusă la dreapta altei cifre pentru a mări de zece ori valoarea unui număr; nulă. **2.** Epitet dat unui om de nimic; nulitate. **3.** (Fiz.) Punct care servește ca origine a unei scări cu ajutorul căreia se indică valorile unei mărimi. F Spec. Grad de temperatură fixat în unele sisteme de măsură a temperaturii (Réaumur, Celsius) la punctul de înghețare a apei distilate la presiunea normală. G *Zero absolut* = temperatură de minus 273 de grade Celsius, socotită ca cea mai joasă temperatură posibilă. **4.** (Lingv.) *Desinență* (sau *sufix) zero* = absența unui afix gramatical la o formă flexionară, care este marcată, față de alte forme cu afixe exprimate, prin lipsa unei mărci formale propriu-zise. — Din fr. **zéro.**

ZERÓS, -OÁSĂ, *zeroși, -oase,* adj. (Despre lapte, unt, brânză) Cu mult zer; de culoarea sau de consistența zerului; apos. — **Zer** + suf. *-os.*

ZEROVALÉNT, -Ă, *zerovalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care nu se poate combina cu niciun element, care are valența zero. — Din fr. **zérovalent.**

ZESTRÁȘ, *zestrași,* s.m. (Înv. și reg.) Bărbat care se mută, după căsătorie, în gospodăria soției. — **Zeste** + suf. *-aș.*

ZÉSTRE s.f. **1.** Avere (mobilă sau imobilă) care se dă unei fete când se mărită. F Bunuri pe care le aduce o călugăriță la intrarea ei în mănăstire. F (Fam.) Totalitatea bunurilor care constituie averea cuiva. **2.** Totalitatea bunurilor care constituie averea unei comunități, a unei instituții etc.; inventar. — Lat. **dextrae** „făgăduință solemnă”.

ZESTRIȘOÁRĂ, *zestrișoare,* s.f. Diminutiv al lui *zestre.* — **Zestre** + suf. *-işoară.*

ZÉTA, *zeta,* s.m. A șasea literă a alfabetului grec corespunzând sunetului *z.* — Din fr. **zèta.**

ZEȚÁJ, *zețaje,* s.n. Metodă de separare sau de concentrare a minereurilor sau a cărbunilor sfărâmați cu ajutorul unui curent de apă, pentru a obține depunerea componenților în ordinea greutății lor specifice. — Din fr. **setzage.**

ZEȚÁR, *zețari,* s.m. Muncitor tipograf care culege manual literele în culegar după manuscris; culegător. — Din germ. **Setzer.**

ZEȚĂRÍE, (**2**) *zețării,* s.f. **1.** Meseria de zețar. **2.** Sală în care lucrează zețarii într-o tipografie; culegătorie. — **Zețar** + suf. *-ie.*

ZEȚĂRÍȚĂ, *zețărițe,* s.f. (Rar) Culegătoare într-o tipografie. — **Zețar** + suf. *-iță.*

ZEȚUÍ, *zețuiesc,* vb. IV. Tranz. A așeza literele unui text în culegar după manuscris pentru a tipări; a culege. — Din germ. **setzen.**

ZEȚUÍRE, *zețuiri,* s.f. Acțiunea de *a zețui* și rezultatul ei; zețuit, culegere. — V. **zețui.**

ZEȚUÍT, *zețuituri,* s.n. Faptul de *a zețui;* zețuire. — V. **zețui.**

ZEU^{1} interj. v. **zău.**

ZEU^{2}**,** *zei,* s.m. Divinitate păgână; idol. F Fig. Om cu însușiri fizice și morale excepționale. F (Fam.; ir.) Om cu putere, cu influență (politică); șef, conducător. G Expr. *A fi în secretele zeilor* = a fi la curent cu lucruri cunoscute numai de cei mari, de conducători. — Lat. **deus.**

ZÉUGMĂ, *zeugme,* s.f. Figură de stil prin care se unesc gramatical două sau mai multe substantive cu un verb sau cu un adjectiv care, logic, nu se referă decât la unul dintre cele două substantive. — Din fr. **zeugma.**

ZEVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZEVZÉC, -EÁCĂ, *zevzeci, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Prost, nătărău, găgăuță, neghiob; smintit. — Din tc. **zevzek.**

ZEVZECÍE, *zevzecii,* s.f. (Rar) Purtare de zevzec; nerozie, neghiobie. — **Zevzec** + suf. *-ie.*

ZÉXE interj. (Arg.) **1.** Cuvânt prin care se atrage atenția cuiva asupra unei primejdii iminente; atenție! **2.** Termen prin care cineva își exprimă disprețul față de o afirmație pe care o socotește lipsită de temei; fleacuri! prostii! — Et. nec.

ZGÁIBĂ, *zgaibe,* s.f. **1.** Bubă mică, rană, zgârietură care a început să prindă coajă. F Coajă care se formează pe o rană prin închegarea sângelui; zgancă. **2.** (Pop.) Boală de ochi. **3.** (Pop.) Boală a vitelor, constând în apariția unor bubulițe pe diferite părți ale corpului. — Lat. **scabia** *(= scabies).*

ZGÁNCĂ, *zgănci,* s.f. (Înv. și reg.) Crustă care se formează pe o rană, pe o bubă etc.; zgaibă (**1**). — Et. nec.

ZGÁRDĂ, *zgărzi,* s.f. **1.** Curea sau cerc de metal care se pune în jurul gâtului la câini (și de care se prinde o curea, un lanț etc.). **2.** (Înv.) Salbă; colan, șirag de pietre scumpe. — Cf. alb. **shkardhë.**

ZGĂIBÁT, -Ă, *zgăibați, -te,* adj. (Rar) Cu zgârieturi; cu cicatrice. — **Zgaibă** + suf. *-at.*

ZGĂIBULÍȚĂ, *zgăibulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zgaibă.* — **Zgaibă** + suf. *-uliță.*

ZGĂRDÍȚĂ, *zgărdițe,* s.f. Diminutiv al lui *zgardă.* — **Zgardă** + suf. *-iță.*

ZGĂRDUȚĂ, *zgărduțe,* s.f. (Reg.) Panglică (cu mărgele) care împodobește masca flăcăilor când joacă turca de Anul Nou. — **Zgardă** + suf. *-uță.*

ZGĂU, *zgăuri,* s.n. (Înv.) **1.** Pântecele animalelor, în special pântecele femeii; uter, matrice, mitră. **2.** Scobitură într-un organ al corpului omenesc. **3.** Gaură. — Et. nec.

ZGÂÍ, *zgâiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A deschide tare, a căsca, a holba ochii; a se uita cu insistență, a privi lung, a se uita cu ochii mari. **2.** Refl. A se strâmba, a se schimonosi, a se uita batjocoritor. — Din **zgău.**

ZGÂÍRE, *zgâiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) zgâi* și rezultatul ei. — V. **zgâi.**

ZGÂÍT, -Ă, *zgâiți, -te,* adj. (Despre ochi) Holbat, căscat; (despre oameni) cu ochii holbați. F (Substantivat) Persoană urâtă, cu ochii holbați, ieșiți din orbite. — V. **zgâi.**

ZGÂLȚÂI, *zgâlțâi,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) scutura, a (se) clătina cu putere; a (se) zgudui; a (se) zgâlțâna; a (se) cutremura. — Formație onomatopeică.

ZGÂLȚÂIÁLĂ, *zgâlțâieli,* s.f. Faptul de *a (se) zgâlțâi;* zgâlțâitură, zgâlțâit. — **Zgâlțâi** + suf. *-eală.*

ZGÂLȚÂÍT, *zgâlțâituri,* s.n. Zgâlțâială. — V. **zgâlțâi.**

ZGÂLȚÂITÚRĂ, *zgâlțâituri,* s.f. Zgâlțâială. [Pr.: *-ți-i-*] — **Zgâlțâi** + suf. *-tură.*

ZGÂLȚÂNÁ, *zgâlțân,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) zgâlțâi. — Cf. z g â l ț â i, h â ț â n a.

ZGÂMBÓI[1]**,** *zgâmboi,* s.m. (Fam.) Copil (mic), pușți, pici. — Et. nec.

ZGÂMBOÍ[2]**,** *zgâmbói,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se strâmba, a se schimonosi, a face grimase. [Prez. ind. și: *zgâmboiesc*] — Et. nec.

ZGÂMBOÍT, -Ă, *zgâmboiți, -te,* adj. (Reg.) Schimonosit, cu grimase. — V. **zgâmboi**[2]**.**

ZGÂNDĂRÍ, *zgândăresc,* vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) irita o rană, o bubă etc. rupând-o, scărpinând-o, râcâind-o. F Tranz. Fig. A ațâța, a întărâta, a sâcâi; a răscoli, a readuce în memorie lucruri triste. — Et. nec.

ZGÂNDĂRÍRE, *zgândăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zgândări* și rezultatul ei. — V. **zgândări.**

ZGÂRCÉNIE s.f. Însușirea de a fi zgârcit; caracterul omului zgârcit; avariție, calicenie. — **Zgârci**[2] + suf. *-enie.*

ZGÂRCI[1]**,** *zgârciuri,* s.n. **1.** Cartilaj. **2.** Unealtă alcătuită dintr-o lamă metalică curbată fixată pe un mâner și folosită pentru curățarea muchiilor vaselor mici de lemn. — Din **zgârci**[2] (derivat regresiv).

ZGÂRCÍ[2]**,** *zgârcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) strânge, a (se) contracta din cauza frigului, a durerii etc. F Refl. (Despre plante) A se chirci, a se micșora, a degenera. **2.** Refl. A da dovadă de zgârcenie, a se arăta zgârcit; a se scumpi. — Din sl. **sŭgrŭčiti.**

ZGÂRCIÓB, -OÁBĂ, *zgârciobi, -oabe,* s.m. și f. (Fam.) Persoană foarte zgârcită. — Cf. z g â r c i[2].

ZGÂRCÍRE, *zgârciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zgârci*[2] (**1**). — V. **zgârci**[2]**.**

ZGÂRCÍT, -Ă, *zgârciți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care face economii exagerate, evitând și cheltuielile de strictă necesitate, care strânge cu lăcomie bunuri materiale; avar. F Lipsit de generozitate. G Expr. *Zgârcit la vorbă* = care vorbește puțin și cu chibzuială. **2.** (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Strâns, ghemuit; contractat, chircit. — V. **zgârci**[2]**.**

ZGÂRCITÚRĂ, *zgârcituri,* s.f. (Rar) Contracție; parte contractată a corpului. — **Zgârci**[2] + suf. *-tură.*

ZGÂRCIURÓS, -OÁSĂ, *zgârciuroși, -oase,* adj. (Reg.) Care are zgârciuri[1], cu zgârciuri[1]. — **Zgârci**[1] + suf. *-uros.*

ZGÂRIÁ, *zgârii,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) face o rană ușoară pe piele cu unghiile, cu ghearele sau cu un obiect ascuțit. F Tranz. A face pe un obiect o urmă superficială cu ajutorul unui corp ascuțit și dur; a râcâi. G Expr. *A zgâria pământul* = a ara superficial. *A zgâria hârtia* = a scrie literatură proastă. **2.** Tranz. Fig. A produce o senzație auditivă neplăcută. F A impresiona în mod neplăcut gustul, mirosul; a ustura. **3.** Compuse: *zgârie-brânză* s.m. și f. = epitet dat unui om zgârcit, avar, cărpănos; *zgârie-nori* s.m. = clădire foarte înaltă, cu un număr mare de etaje. [Pr.: *ri-a*] — Lat. ***scaberare** (< *scaber).*

ZGÂRIÁT, -Ă, *zgâriați, -te,* adj. Cu zgârieturi. [Pr.: *-ri-at*] — V. **zgâria.**

ZGÂRIÉCI, *zgârieci,* s.m. (Pop.) Instrument format dintr-o bucată prismatică de lemn, în care se fixează două tije metalice cu vârf ascuțit și cu ajutorul căruia se trasează linii paralele pe fața unei piese de lemn. [Pr.: *-ri-eci*] — **Zgâria** + suf. *-eci.*

ZGÂRIÉRE, *zgârieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zgâria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **zgâria.**

ZGÂRIETÓR, -OÁRE, *zgârietori, -oare,* adj. (Rar; despre sunete, glas etc.) Strident, supărător. [Pr.: *-ri-e-*] — **Zgâria** + suf. *-ător.*

ZGÂRIETÚRĂ, *zgârieturi,* s.f. Tăietură superficială sau urmă pe suprafața unui obiect făcută de un corp ascuțit și dur; rană ușoară, urmă lăsată pe piele de unghii, de gheare sau de un corp ascuțit. [Pr.: *-ri-e-*] — **Zgâria** + suf. *-ătură.*

ZGÁTIE, *zgâtii,* s.f. (Reg.) Fată sau femeie tânără, vioaie, zglobie. — Et. nec.

ZGLĂVÓC, -OÁCĂ, *zglăvoci, -oace,* s.f., s.m. **1.** S.f. (și m.) Pește mic de culoare cenușie-cafenie, cu capul mare și turtit, cu corpul îngust, fără solzi, răspândit în apele repezi de munte; babă, moacă *(Cottus gobio).* **2.** S.m. Floare de cânepă (mai ales a cânepii de toamnă). **3.** S.m. (Bot.) Albăstrea. [Var.: **glăvoácă** s.f.] — Din bg. **glavoč.**

ZGLOBIÓR, -OÁRĂ, *zglobiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *zglobiu.* [Pr.: *-bi-or*] — **Zglobiu** + suf. *-ior.*

ZGLOBÍU, -ÍE, *zglobii,* adj. Vioi, sprinten, zburdalnic. F (Despre dansuri) Cu un ritm vioi, săltăreț, vesel. — Din sl. **zlobivŭ.**

ZGÓMOT, *zgomote,* s.n. **1**. Sunet supărător sau amestec de sunete discordante, puternice, nocive. F Gălăgie, vacarm; vuiet, tumult. G Expr. *A face zgomot* = a produce senzație, a face vâlvă. **2.** (În sintagmele) *Zgomot de fond* = perturbație sonoră (de mică intensitate) care apare în orice mediu de transmisie a semnalelor. *Zgomot alb* = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat prin energie egală pe lățime de bandă constantă. *Zgomot colorat* = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat printr-un spectru continuu și uniform într-un domeniu de frecvențe specificat. *Zgomot roz* = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat prin energie constantă pe octavă. — Din sb. **glomot.**

ZGOMOTÓS, -OÁSĂ, *zgomotoși, -oase,* adj. Care face (mult) zgomot; gălăgios. F Plin de zgomot, de gălăgie. — **Zgomot** + suf. *-os.*

ZGORNÍ vb. IV v. **scorni.**

ZGORNÍRE s.f. v. **scornire.**

ZGRĂBÚNȚĂ, *zgrăbunțe,* s.f. (Pop.) **1.** Bubuliță, coș. **2.** Grăuncior de unt, de brânză, de gheață etc. (care plutește într-un lichid). — Et. nec.

ZGRĂBUNȚÍCĂ, *zgrăbunțele,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina ramificată, cu frunze ovale sau eliptice și cu flori galbene *(Lapsana communis).* — **Zgrăbunță** + suf. *-ică.*

ZGRĂBUNȚÓS, -OÁSĂ, *zgrăbunțoși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Plin de zgrăbunțe (**1**), cu zgrăbunțe; buburos. **2.** Grăunțos, granulos. — **Zgrăbunță** + suf. *-os.*

ZGREPȚĂNÁ, *zgreápțăn,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. A zgâria, a râcâi (cu ghearele). F Refl. (Reg.) A se scărpina. F Tranz. A ara la suprafață, a zgâria pământul. **2.** Refl. A se cățăra, agățându-se cu ghearele. F A se agăța, a se prinde de ceva. — Et. nec.

ZGREPȚĂNÁRE, *zgrepțănări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) zgrepțăna* și rezultatul ei — V. **zgrepțăna.**

ZGRIBULÍ, *zgribulesc,* vb. IV. Refl. A tremura și a se strânge, a se ghemui de frig; a dârdâi. — Et. nec.

ZGRIBULÍT, -Ă, *zgribuliți, -te,* adj. Care stă strâns, ghemuit, tremurând de frig. F (Despre blana animalelor) Zbârlit de frig. — V. **zgribuli.**

ZGRÍPSOR s.m. v. **zgripțor.**

ZGRIPSORÁȘ s.m. v. **zgripțoraș.**

ZGRIPSOROÁICĂ s.f. v. **zgripțuroaică.**

ZGRÍPȚOR, *zgripțori,* s.m. **1.** Specie de acvilă mare *(Aquila heliaca).* F (Înv.) Stemă care reprezintă un vultur cu două capete. **2.** Veche monedă austriacă de argint (care a circulat și în Țările Române în sec. XVII–XVIII), având imprimată pe o parte stema cu acvila bicefală. **3.** Animal fantastic, uriaș, înaripat, cu gheare de pasăre. F Motiv ornamental, reprezentând acest animal, folosit în ceramica medievală românească. **4.** Fig. Om rău, avar, hrăpăreț; zgripțuroi. [Var.: **zgrípsor** s.m.] — Cf. ngr. g h r í p s.

ZGRIPȚORÁȘ, *zgripțorași,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *zgripțor.* F Veche monedă austriacă valorând 10 creițari, care avea imprimată pe o parte stema cu acvila bicefală. [Var.: **zgripsoráș** s.m.] — **Zgripțor** + suf. *-aș.*

ZGRIPȚOROÁICĂ s.f. v. **zgripțuroaică.**

ZGRIPȚORÓI s.m. v. **zgripțuroi.**

ZGRIPȚUROÁICĂ, *zgripțuroaice,* s.f. **1.** Femela zgripțorului (**1**). **2.** Personaj din basme închipuit ca o femeie rea, cu puteri supranaturale. F Fig. Femeie bătrână, zgârcită și rea; cotoroanță. [Var.: **zgripsoroáică, zgripțoroáică** s.f.] — **Zgripțor** + suf. *-oaică.*

ZGRIPȚURÓI, *zgripțuroi,* s.m. Zgripțor (**4**). [Var.: **zgripțorói** s.m.] — **Zgripțor** + suf. *-oi.*

ZGRÚNȚ, *zgrunțuri,* s.m. Bucățică dintr-o materie tare și fărâmicioasă; grunz. [Var.: **zgrúnțur** s.m.] — Pref. *z-* **+ grunț.**

ZGRUNȚURÓS, -OÁSĂ, *zgrunțuroși, -oase,* adj. Cu zgrunțuri, cu asperități; grunzuros. — **Zgrunțuri** (pl. lui *zgrunț*) + suf. *-os.*

ZGRUNȚUROZITÁTE, *zgrunțurozități* s.f. Calitatea de a fi zgrunțuros. — **Zgrunțuros** + suf. *-itate.*

ZGUDUÍ, *zgúdui,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A se cutremura sau a face să se cutremure, să se clatine din temelie; a (se) scutura cu putere, a (se) zdruncina (**1**). **2.** Tranz. Fig. A tulbura, a zdruncina convingerile, conștiința cuiva. **3.** Tranz. Fig. A emționa puternic, a înfiora. — Et. nec.

ZGUDUIÁLĂ, *zguduieli,* s.f. Zguduitură. [Pr.: *-du-ia-*] — **Zgudui** + suf. *-eală.*

ZGUDUÍRE, *zguduiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zgudui.* — V. **zgudui.**

ZGUDUÍT, -Ă, *zguduiți, -te,* adj. Agitat, frământat. F Emoționat puternic, înfiorat. — V. **zgudui.**

ZGUDUITÓR, -OÁRE, *zguduitori, -oare,* adj. **1.** Care zguduie (**1**). **2.** Fig. Care emoționează, impresionează puternic. [Pr.: *-du-i-*] — **Zgudui** + suf. *-tor.*

ZGUDUITÚRĂ, *zguduituri,* s.f. **1.** Scuturătură puternică; zdruncinătură, zguduială. **2.** Fig. Înfiorare, cutremurare. [Pr.: *-du-i-*] — **Zgudui** + suf. *-tură.*

ZGÚRĂ, *zguri,* s.f. **1.** Partea minerală fuzibilă din cenușa cărbunilor, care se aglomerează în procesul de solidificare. F Funingine. **2.** Reziduu rezultat în procesul de obținere a metalelor din minereuri sau la topirea metalelor, constituit din oxizi formați în procesul tehnologic, din silicați, pământ etc. F Strat de oxizi metalici format deasupra unei suduri executate cu arc electric. **3.** Cenușă (întărită). — Cf. alb. z g j y r ë, bg. z g u r i j a.

ZGURIFICÁ, pers. 3 *zgurifică,* vb. I. Refl. (Despre obiecte) A se acoperi cu zgură. F A se transforma în zgură. — **Zgură** + suf. *-ifica.*

ZGURIFICÁRE, *zgurificări,* s.f. Acțiunea de *a se zgurifica* și rezultatul ei. — V. **zgurifica.**

ZGURÍT, -Ă, *zguriți, -te,* adj. (Rar) **1.** Acoperit cu zgură, plin de zgură. **2.** Făcut scrum, transformat în zgură, ars; negru. — Din **zgură.**

ZGURÓS, -OÁSĂ, *zguroși, -oase,* adj. Ca zgura; cu zgură; ars, uscat. — **Zgură** + suf. *-os.*

ZI, *zile,* s.f. **1.** Interval de timp cuprins între răsăritul și apusul Soarelui; timpul cât Soarele rămâne deasupra orizontului; *p. ext.* lumină solară; interval de timp de 24 de ore, corespunzător unei rotații a Pământului în jurul axei sale; (Astron.) interval de timp între două culminații succesive ale unui astru. G (Determinând noțiunile „an", „lună", pentru a le sublinia durata, lungimea) *Trei luni de zile.* G Loc. adj. *De toate zilele* sau (rar) *de toată ziua* = de fiecare zi; *p. ext.* obișnuit, comun. *De zi cu zi* = zilnic. G Loc. adv. *La zi* = **a)** în fiecare zi, zilnic; **b)** la ziua, la data cerută; fără întârziere. *Zi de* (sau *cu) zi* sau (rar) *cu zi de zi* = **a)** zilnic; *p. ext.* necontenit, perpetuu; **b)** din ce în ce; progresiv, treptat. *Din zi în zi* = **a)** de azi pe mâine; fără termen precis, la infinit. *Amâna plecarea din zi în zi;* **b)** pe fiecare zi; *p. ext.* din ce în ce. *De la o zi la alta* = zilnic; *p. ext.* repede, văzând cu ochii. *În toate zilele* = în fiecare zi, oricând. (Reg.) *Pe toată ziua* = în fiecare zi; zilnic. *De* (sau *despre, către*) *ziuă* = puțin înainte de a se lumina; spre dimineață. *Până în* (sau *la*) *ziuă* sau *de cu ziuă* = până a nu se lumina; foarte devreme; dis-de-dimineață. *Cu ziua-n cap* = foarte devreme. *La ziuă* = în zori. *Peste zi* = în cursul zilei, ziua. *Zi și noaptea* sau (adverbial) *ziua și noaptea* = tot timpul, fără încetare; fără odihnă. *Nici zi, nici noapte* sau (adverbial) *nici ziua, nici noaptea* = niciodată. *Toată ziua* sau *ziua toată* = de dimineață până seara; *p. ext.* mereu, continuu. G Expr. *A se face ziuă albă* = a se lumina complet, a fi plină zi. *A face noaptea zi și ziua noapte* sau *a face din noapte zi* = a lucra sau a petrece noaptea și a dormi ziua; *p. ext.* a duce o viață dezordonată. *Bună ziua,* formulă de salut, la întâlnire sau la despărțire, în timpul zilei. *A da* (sau *a dori, a pofti cuiva) bună ziua* (sau *ziua bună)* = a saluta pe cineva. (Pop.) *A-și lua ziua bună* = a-și lua rămas bun. *Ca lumina zilei* sau *ca ziua* = (pe lângă adjective ca „limpede", „clar") foarte clar, foarte limpede. *Într-o (bună) zi* sau *într-una din zile* = odată, cândva. *Cât toate zilele (de mare)* = foarte mare. *A avea* (sau *a duce) zi bună* (sau, rar, *albă*) *cu cineva* = a trăi în bune relații cu cineva. *A da zi după zi* = a lăsa de azi pe mâine; a amâna. *La zile mari* = la ocazii deosebite; *p. ext.* rar de tot, în mod excepțional. G (Compus) *Zi-lumină* = perioadă a zilei (**1**) cuprinsă între răsăritul și apusul Soarelui. *Zi-muncă* = unitate de măsură convențională care servește drept etalon pentru stabilirea salariului. F (Adverbial, în formele *ziua, zilele, zile)* În timpul zilei, în fiecare zi. *Ziua umbla, noaptea se odihnea.* G (În sintagme și loc., ca unitate de măsură sau de calcul) *Zi de muncă* = numărul de ore în care salariații își desfășoară activitatea în cursul unei zile la locul de muncă. *Cu ziua* = cu plata socotită după zilele muncite; fără angajament permanent. *Zi de cale* (sau *de drum)* = distanță care se poate străbate într-o zi cu piciorul. F (Articulat; urmat de o determinare în genitiv sau introdusă prin prep. „de") Dată la care s-a petrecut sau urmează să se petreacă ceva; termen, soroc. G *Ziua de astăzi* = perioada de timp, epoca în care trăim, prezentul. *Ziua de mâine* = viitorul. *Ziua de ieri* = trecutul. (În religia creștină) *Ziua de apoi* = momentul în care viii și morții vor fi chemați la judecata lui Dumnezeu. G (Ca termen calendaristic) *Ziua de 1 Mai.* (Pop.) *Zi-ntâi* = prima zi a fiecărei luni. G (În titulatura sărbătorilor sau a anumitor date fixe) *Ziua femeii.*G *Zi aniversară* sau *ziua nașterii* (sau *de naștere)* = aniversare (a zilei de naștere a cuiva). *Ziua (numelui) cuiva* = onomastica cuiva. **2.** (La pl.) Viață, existență, trai. G Expr. *A avea zile* = a mai avea de trăit, a-i fi dat să (mai) trăiască. *Câte zile voi* (sau *vei, va* etc.) *avea* = cât voi (sau vei, va etc.) trăi, tot timpul vieții. *Abia își ține zilele,* se spune despre cineva care trăiește prost, greu, foarte modest. (Pop.) *Cu zilele în mână* = **a)** într-o primejdie de moarte, la un pas de moarte; **b)** înfricoșat, înspăimântat. *A ridica* (sau *a răpune, a curma, a lua) cuiva zilele* = a omorî pe cineva. *A i se isprăvi cuiva zilele* = a muri. *A-și urî zilele* sau *a i se urî cuiva cu zilele* = a se sătura de viață, a nu mai voi să trăiască. *Vai de zilele mele* (sau *tale* etc.) = vai de capul meu (sau al tău etc.), vai de mine (sau de tine etc.). *De* (sau *în) zilele mele* (sau *ale tale* etc.) = în timpul vieții mele (sau tale etc.). **3.** (La pl.; cu determinări care precizează o perioadă de timp) Vreme, epocă. *Zilele tinereții.* G Expr. *Mic de zile* = tânăr. *Vechi* (sau *înaintat) în* (sau *de) zile* = înaintat în vârstă, bătrân. (Rar) *Veșnic de zile* = nemuritor. *(A fi) învechit în zile rele* = (a fi) înrăit. [Var.: **zîuă** s.f.] — Lat. **dies.**

ZIAFÉT s.n. v. **zaiafet.**

ZIÁR, *ziare,* s.n. Publicație periodică, de obicei cotidiană, în care se tipăresc știri, informații politice, sociale, culturale etc. de actualitate; gazetă, jurnal. [Pr.: *zi-ar*] — Din **zi** (după it. *diario).*

ZIARÍST, -Ă, *ziariști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care lucrează în redacția unui ziar, a unei reviste sau care colaborează (permanent) la ele; gazetar, jurnalist. **2.** (Fam.) Persoană care vinde sau distribuie ziarele. [Pr.: *zi-a-*] — **Ziar** + suf. *-ist* (după it. *diarista).*

ZIARÍSTIC, -Ă, *ziaristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De ziarist (**1**); privitor la ziaristică; gazetăresc, jurnalistic. **2.** S.f. Profesiunea de ziarist (**1**); domeniu în care ziaristul își desfășoară activitatea; gazetărie, jurnalistică. [Pr.: *zi-a-*] — **Ziarist** + suf. *-ic.*

ZIBELÍNĂ, *zibeline,* s.f. **1.** (Zool.) Samur (**1**). **2.** Țesătură făcută din fire de lână de calitate bună, foarte puțin răsucite, dezlânate și scămoșate pentru a căpăta aspectul de zibelină (**1**). — Din fr. **zibeline.**

ZIBÉTĂ, *zibete,* s.f. Mamifer carnivor cu părul cenușiu pătat cu negru, care trăiește în Africa (*Viverra zibetha*). — Din fr. **zibeth.**

ZICÁLĂ, *zicale,* s.f. Zicătoare (**1**), proverb. — **Zice** + suf. *-ală.*

ZICÁȘ, *zicași,* s.m. (Reg.) Lăutar. — **Zice** + suf. *-aș.*

ZICĂLÁȘ, *zicălași,* s.m. (Reg.) Lăutar. — **Zice** + suf. *-ălaș.*

ZICĂTOÁRE, *zicători,* s.f. **1.** Frază scurtă, uneori rimată, asemănătoare maximei, prin care creatorul popular exprimă o constatare de ordin general, filozofic, un principiu etic, o normă de conduită etc.; zicătură, zicală, proverb. **2.** (Reg.) Bucată muzicală; *p. ext.* instrument muzical. — **Zice** + suf. *-ătoare.*

ZICĂTÚRĂ, *zicături,* s.f. **1.** Zicătoare (**1**). **2.** (Reg.) Cântec, cântare. — **Zice** + suf. *-ătură.*

ZÍCE, *zic,* vb. III. Tranz. **1.** A exprima ceva în cuvinte, a spune, a rosti cu voce tare; *p. ext.* a vorbi. G Expr. *Cât ai zice pește* = într-o clipă, imediat, îndată. *A zice nu* (sau *ba*) = a refuza; a tăgădui, a se opune, a rezista. *A zice da* = a afirma, a accepta, a consimți. *Vrea* (sau *va, vra) să zică* = **a)** înseamnă, are sensul, semnificația, valoarea...; **b)** așadar, deci, prin urmare. *Mai bine zis* = mai exact, mai precis exprimat. F A se adresa cuiva cu cuvintele..., a-i spune. F (Despre texte) A cuprinde, a menționa, a relata. G (Reg.) A comunica, a transmite, a face cunoscut. **2.** A afirma, a declara; a susține, a pretinde. F A promite, a făgădui. F A răspunde, a riposta; a invoca. *Mai zi dacă ai ce.* F A reproșa, a obiecta. *Frumos, n-am ce zice.* G Expr. *Să nu zici că...* = să nu-mi reproșezi că... F A contesta. F A sfătui, a îndemna; a porunci, a ordona. **3.** (Pop.) A cânta (din gură sau dintr-un instrument); a doini, a hori. **4.** A-și da o părere, a se pronunța într-o chestiune; *p. ext.* a gândi, a socoti, a crede. *Toți vor zice cum vrei tu.* G Expr. *(Că) bine zici!* = bună idee! așa este. *Ce-am zis eu?* = nu ți-am spus? vezi că am avut dreptate? *Zi...* = **a)** judecă, socotește, dă-ți părerea; **b)** așadar, prin urmare. *Ce-ai zice...?* = ce părere ai avea? cum ți-ar părea? *Să zicem* = **a)** să presupunem, să admitem; **b)** de exemplu. *Vino, să zicem, la ora zece.* F (La optativ sau la conjunctiv) A avea sau a lăsa impresia că... *Așa, numai ca să zică și el că face o treabă.* **5.** A se adresa cuiva rostindu-i numele; a numi un obiect cu numele lui; *p. ext.* a porecli. G Impers. *O fată ce-i zice Maria.* G Expr. (Refl.) *Cum* (sau *precum) s-ar (mai) zice* = cum s-ar exprima, cum s-ar traduce (cu alte cuvinte). — Lat. **dicere.**

ZÍCERE, *ziceri,* s.f. Acțiunea de *a zice* și rezultatul ei; ceea ce se exprimă prin cuvinte; comunicare de orice fel; cuvânt, vorbă, vorbire. F Expresie, zicătoare, zicală. — V. **zice.**

ZID, *ziduri,* s.n. Element de construcție vertical, cu grosime (relativ) mică în raport cu celelalte dimensiuni, executat din cărămizi, din blocuri de piatră etc., așezate ordonat unele peste altele (și unite printr-un liant), sau din beton, destinat să limiteze, să separe sau să izoleze un spațiu ori să susțină alte elemente de construcție, alcătuind un perete, o îngrădire, o fortificație etc. G Loc. adv. *Între (cele patru) ziduri* = în interiorul unei clădiri. G Expr. *A face zid împrejurul cuiva* = a înconjura pe cineva din toate părțile pentru a-l apăra; a se solidariza cu cineva, a se uni în jurul cuiva în susținerea unei cauze. G *Zid sonic* = barieră imaginară referitoare la depășirea vitezei sunetului. — Din sl. **zidŭ.**

ZIDÁR, *zidari,* s.m. Muncitor specializat în executarea lucrărilor de construcție din zidărie[1], precum și de finisare a betonului după turnare. — **Zid** + suf. *-ar.*

ZIDĂREÁSĂ, *zidărese,* s.f. Femeie-zidar. F Soția zidarului. — **Zidar** + suf. *-easă.*

ZIDĂRÍE[1], (**2**) *zidării,* s.f. **1.** Lucrare de construcție făcută din zid; parte a unei construcții făcută din zid. **2.** P. gener. Construcție. — **Zid** + suf. *-ărie.*

ZIDĂRÍE[2], *zidării,* s.f. Meseria zidarului; zidărit. — **Zidar** + suf. *-ie.*

ZIDĂRÍT s.n. Meseria zidarului; zidărie[2]. — **Zidar** + suf. *-it.*

ZIDĂRÍȚĂ, *zidărițe,* s.f. Zidăreasă. — **Zidar** + suf. *-iță.*

ZIDÍ, *zidesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ridica un zid; *p. gener.* a ridica o clădire; a clădi, a construi. F Refl. Fig. A se forma; a se înălța. **2.** A închide într-un zid sau între ziduri. **3.** (În concepția creștină, despre Dumnezeu) A crea (lumea). — Din sl. **zĭdati.**

ZIDÍRE, *zidiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a zidi* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Construcție, clădire, edificiu. **3.** (În concepția creștină) Creație săvârșită de Dumnezeu. **4.** (Înv.) Creatură, făptură, ființă. — V. **zidi.**

ZIDÍT, -Ă, *zidiți, -te,* adj. **1.** Clădit, construit, executat din zidărie[1]. **2.** (Despre uși, ferestre) Închis, astupat cu un zid. **3.** (Despre oameni, în expr.) *Bine zidit* = bine făcut; zdravăn, voinic, solid. — V. **zidi.**

ZIDITÓR, *ziditori,* s.m. **1.** Persoană care zidește; construiește; *p. ext.* întemeietor. **2.** (Bis.; art.) Dumnezeu. — **Zidi** + suf. *-tor.*

ZIDUÍ, *ziduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A zidi, a închide sau a înconjura cu ziduri. — **Zid** + suf. *-ui.*

ZIDURÉL, *zidurele,* s.n. Diminutiv al lui *ziduri.* — **Ziduri** (pl. lui *zid)* + suf. *-el.*

ZIGOMÁTIC, -Ă, *zigomatici, -ce,* adj. Care se referă la zigomă, care aparține zigomei. G *Apofiză zigomatică* = apofiză inferioară a osului temporal. *Arcadă zigomatică* = arcadă osoasă formată prin unirea apofizei zigomatice cu osul molar. *Os zigomatic* = zigomă. — Din fr. **zygomatique.**

ZIGÓMĂ, *zigome,* s.f. Prelungire a osului temporal, care leagă acest os cu osul molar; os zigomatic. — Din fr. **zygoma.**

ZIGOMÓRF, -Ă, *zigomorfi, -e,* adj. (Despre flori) Care are un singur plan de simetrie (median, transversal sau oblic). — Din fr. **zygomorphe.**

ZIGOSPÓR, *zigospori,* s.m. Zigot. — Din fr. **zygospore.**

ZIGÓT, *zigoți,* s.m. Celulă rezultată din unirea a doi gameți; ovul fecundat; zigospor. — Din fr. **zygote.**

ZIGURÁT, *zigurate,* s.n. Edificiu specific Mesopotamiei, în formă de piramidă în trepte, având pe ultima platformă un templu. — Din fr. **ziggourat.**

ZIGZÁC s.n. v. **zigzag.**

ZIGZÁG, *zigzaguri,* s.n. Linie frântă care pare formată din mai multe litere *Z* puse cap la cap. G Loc. adv. *În zigzag* = în formă de linie frântă, șerpuit. [Var.: **zigzác** s.n.] — Din fr. **zigzag,** germ. **Zickzack.**

ZIGZAGÁT, -Ă, *zigzagați, -te,* adj. În formă de zigzag. — **Zigzag** + suf. *-at.*

ZILÁȘ, *zilași,* s.m. (Reg.) Ziler. — **Zi** + suf. *-aș.*

ZILÉR, -Ă s.m. și f. v. **zilier.**

ZILIÉR, -Ă, *zilieri, -e,* s.m. și f. Muncitor angajat și plătit cu ziua; zilaș. [Var.: **zilér** s.m.] — **Zile** (pl. lui *zi*) + suf. *-ar.*

ZILIȘOÁRĂ, *zilișoare,* s.f. Ziulică. — **Zi** + suf. *-işoară.*

ZÍLNIC, -Ă, *zilnici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) De fiecare zi, cotidian; *p. ext.* obișnuit, banal. G *Pâine zilnică* = hrană, existență de toate zilele. — **Zi** + suf. *-nic.*

ZIMÁZĂ, *zimaze,* s.f. Enzimă care se găsește în drojdia de bere și care transformă zahărul în alcool și în bioxid de carbon. — Din fr. **zymase.**

ZIMBERÉC, *zimberecuri,* s.n. (Înv.) Arc de ceasornic; *p. ext.* mașinărie. [Var.: **zimberéchi** s.n.] — Din tc. **zemberek.**

ZIMBERÉCHI s.n. v. **zimberec.**

ZIMBÍL, *zimbiluri,* s.n. (Înv. și reg.) Coș împletit din papură sau din rogoz. [Pl. și: *zimbile*] — Din tc. **zembili.**

ZÍMBRE s.f. pl. v. **zâmbre.**

ZÍMBRU[1], *zimbri,* s.m. Animal sălbatic masiv din familia bovinelor, cu corpul acoperit cu o blană deasă, pâsloasă, cu capul mare și lat, cu coarnele scurte, întoarse în afară, în față și în sus, cu greabănul înalt, cu gâtul și cu bărbia acoperite cu păr lung, răspândit în Carpați, iar astăzi ocrotit în rezervații naturale *(Bison bonasus).* — Din sl. **zonbrŭ.**

ZÍMBRU[2] s.m. v. **zâmbru.**

ZIMNICEÁN, -Ă, *zimniceni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Zimnicea. **2.** Adj. Care aparține orașului Zimnicea sau zimnicenilor (**1**), referitor la Zimnicea ori la zimniceni. — **Zimnicea** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ZIMNICEÁNCĂ, *zimnicence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Zimnicea. — **Zimnicean** + suf. *-că.*

ZIMOGÉN, -Ă, *zimogeni, -e,* s.n., adj. (Biol.) **1.** S.n. Formă inactivă a unei enzime. **2.** Adj. (Despre celule, glande) Care produce enzime; (despre bacterii) care produce fermentație.— Din fr. **zymogène.**

ZIMȚ, *zimți,* s.m. **1.** Fiecare dintre crestăturile de pe muchia unor monede. F (Înv. și fam.; la pl.) Bani, monede; galbeni. F Fiecare dintre dinții unei rotițe (dintr-un mecanism) sau ai secerii, ai pânzei de fierăstrău etc. **2.** (Înv.) Fiecare dintre crestăturile situate în partea de sus a unui zid, a unui turn de cetate. — Cf. bg. z ă b e c, sb. z u b a c.

ZIMȚÁ, *zimțez,* vb. I. Tranz. A zimți. — Din **zimț.**

ZIMȚÁRE, *zimțări,* s.f. Acțiunea de *a zimța* și rezultatul ei; zimțuire. — V. **zimța.**

ZIMȚÁT, -Ă, *zimțați, -te,* adj. Cu zimți; dințat, crestat, zimțuit. — V. **zimța.**

ZIMȚIȘÓR, *zimțișori,* s.m. Diminutiv al lui *zimț.* — **Zimț** + suf. *-işor.*

ZIMȚÓS, -OÁSĂ, *zimțoși, -oase,* adj. Cu zimți, cu dinți, cu crestături. — **Zimț** + suf. *-os.*

ZIMȚUÍ, *zimțuiesc,* vb. IV. Tranz. A face zimți la o piesă, la o pânză de fierăstrău, la o seceră etc.; a zimța, a cresta, a randalina, a stria, a moleta. — **Zimț** + suf. *-ui.*

ZIMȚUÍRE, *zimțuiri,* s.f. Acțiunea de *a zimțui;* zimțare. — V. **zimțui.**

ZIMȚUÍT, -Ă, *zimțuiți, -te,* adj. Cu zimți; crestat, zimțat. — V. **zimțui.**

ZINC s.n. Element chimic, metal de culoare albă-albăstruie, folosit în industrie atât singur, cât și sub formă de aliaje. — Din fr. **zinc.**

ZINCÁ, *zinchez,* vb. I. Tranz. A zincui. — Din **zinc.**

ZINCÁRE, *zincări,* s.f. Acțiunea de *a zinca* și rezultatul ei; operație de acoperire cu un strat subțire de zinc a pieselor de oțel sau de fontă, precum și a unor piese nemetalice, pentru a le proteja împotriva coroziunii sau pentru a le da un aspect decorativ. — V. **zinca.**

ZINCÁT, -Ă, *zincați, -te,* adj. Acoperit cu zinc. — V. **zinca.**

ZINCOGRÁF, -Ă, *zincografi, -e,* s.m. și f. Lucrător tipograf calificat care execută clișee în zinc. — Din fr. **zincographe,** germ. **Zinkograph.**

ZINCOGRAFIÁ, *zincografiez,* vb. I. Tranz. A reproduce imagini, desene etc. prin procedee zincografice. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **zincographier.**

ZINCOGRÁFIC, -Ă, *zincografici, -ce,* adj. Care se folosește în zincografie, care se referă la zincografie. — Din fr. **zincographique.**

ZINCOGRAFÍE, (**2, 3**) *zincografii,* s.f. **1.** Procedeu de tipar pentru ilustrații în care se folosesc clișee obținute prin fotografiere și gravare pe plăci de zinc (uneori și de cupru, alamă, oțel etc.). **2.** Atelier în care se execută clișee prin zincografie (**1**). **3.** Reproducere, ilustrație executată prin zincografie (**1**). — Din fr. **zincographie.**

ZINCOGRAVÚRĂ, (**2**) *zincogravuri,* s.f. **1.** Tehnică a realizării clișeelor de zinc impermeabile prin gravare manuală sau mecanizată. **2.** Clișeu executat prin zincogravură (**1**). — Din fr. **zincogravure.**

ZINCUÍ, *zincuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect de oțel, de fontă sau nemetalic cu un strat subțire de zinc pentru a-l feri de coroziune sau pentru a-i da un aspect decorativ; a zinca. — **Zinc** + suf. *-ui.*

ZINCUÍRE, *zincuiri,* s.f. Acțiunea de *a zincui* și rezultatul ei; zincare. — V. **zincui.**

ZINGĂNÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZINGĂNÍRE s.f. v. **zăngănire.**

ZINGĂNÍT s.n. v. **zăngănit.**

ZÍNGĂT s.n. v. **zăngăt.**

ZINGHENÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZINGHENÍRE s.f. v. **zăngănire.**

ZINGHENITÓR, -OÁRE, adj. v. **zăngănitor.**

ZÍNGHET s.n. v. **zăngăt.**

ZINNWALDÍT s.n. (Min.) Silicat natural de litiu, potasiu și fier. [Pr.: *ținvaldit*] — Din fr. **zinnwaldite,** germ. **Zinnwaldit.**

ZIRCÓN s.n. Silicat natural de zirconiu tetragonal, de obicei galben-portocaliu, roșu sau verde, foarte dur, folosit pentru obținerea dioxidului de zirconiu, iar cristalele limpezi, ca pietre semiprețioase. — Din fr. **zircon.**

ZIRCÓNIU s.n. Element chimic, metal de culoare cenușie, intermediar între siliciu și aluminiu, care se folosește la fabricarea recipientelor rezistente la temperaturi înalte, a unor oțeluri speciale etc. — Din fr. **zirconium.**

ZIS[1] s.n. Faptul de *a zice.* — V. **zice.**

ZIS[2], ZÍSĂ, *zișI, zise,* adj., s.f. **1.** Adj. Numit, denumit, poreclit. G Loc. adj. *Așa-zis* (sau *-zisă, -zișI, -zise*) = pe nedrept sau în mod convențional numit astfel; aparent, fals. **2.** S.f. Vorbă, spusă; afirmație. F Proverb, zicătoare. F (Înv.) Sfat, îndemn; ordin, poruncă. — V. **zice.**

ZIUÁTIC, -Ă, *ziuatici, -ce,* adj. (Pop.; despre fraţi, surori) Născut în aceeaşi zi a anului, dar în ani diferiţi. [Pr.: *zi-ua-*] — **Ziuă** + suf. *-atic.*

ZÍUĂ s.f. v. **zi.**

ZIULÍCĂ s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zi;* zilişoară, ziuliţă, ziuşoară. G Loc. adv. *Toată ziulica* sau *ziulica toată, ziulica întreagă* = de dimineaţă până seara. G Expr. *Cât e ziulica de mare* = cât ţine ziua. *Până în ziulica de astăzi* = până acum. [Pr.: *zi-u-*] — **Zi** + suf. *-ulică.*

ZIULÍŢĂ, *ziulíţe,* s.f. (Pop.) Ziulică. [Pr.: *zi-u-*] — **Zi** + suf. *-uliţă.*

ZIUŞOÁRĂ s.f. (Rar) Ziulică. G Loc. adv. *La ziuşoară* = în zori de zi, dis-de-dimineaţă. [Pr.: *zi-u-*] — **Zi** + suf. *-uşoară.*

ZIVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZIZÁNIE, *zizanii,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare alungite, cu spicul asemănător cu cel al pirului, cultivată ca plantă furajeră şi ornamentală *(Lolium perenne).* [Var.: **zâzánie** s.f.] — Din ngr. **zizánia.**

ZLĂTÁR, *zlătari,* s.m. **1.** (Înv.) Meşter (ţigan) care se ocupa cu prelucrarea aurului. **2.** Ţigan (nomad). — Din bg., sb. **zlatar.**

ZLĂTĂREÁSĂ, *zlătărese,* s.f. (Înv.) Soţia zlătarului. — **Zlătar** + suf. *-easă.*

ZLOÁTĂ, *zloate,* s.f. (Pop.) Ploaie amestecată cu zăpadă; lapoviţă. — Din sl. **slota.**

ZLOT, *zloţi,* s.m. Unitate monetară a Poloniei. F Monedă de aur care a circulat în Europa Centrală şi Răsăriteană. F Monedă de argint care, la începutul sec. XIX, valora 30 de parale. G Expr. *A nu plăti niciun zlot (rău) în ochii cuiva* = a nu valora nimic pentru cineva, a nu da nicio consideraţie cuiva sau la ceva. F Nume dat în trecut în Transilvania unei monede austriece; monedă de argint de două coroane. — Din pol. **zloty.**

ZLOTÁŞ, *zlotaşi,* s.m. (Înv.) Slujbaş însărcinat cu strângerea impozitelor. — **Zlot** + suf. *-aş.*

ZLOTÓS, -OÁSĂ, *zlotoşi, -oase,* adj. (Rar) Cu zloată; ploios, umed, noroios.— **Zloată** + suf. *-os.*

ZMĂCINÁ, *zmácin,* vb. I. Refl. (Rar) A se agita, a se frământa, a se zbate. — Cf. măcina.

ZMĂCINÁRE, *zmăcinări,* s.f. (Rar) Faptul de *a se zmăcina;* zbucium, frământare; zguduire. — V. **zmăcina.**

ZMĂCINÁT, -Ă, *zmăcinaţi, -te,* adj. (Rar) Agitat, frământat, zbuciumat. — V. **zmăcina.**

ZMÂNGĂLEÁLĂ s.f. v. **mâzgăleală.**

ZMÂNGĂLÍ vb. IV v. **mâzgăli.**

ZMÂNGĂLÍRE s.f. v. **mâzgălire.**

ZMÂNGĂLÍT, -Ă adj. v. **mâzgălit.**

ZMÂNGĂLITÚRĂ s.f. v. **mâzgălitură.**

ZMEIÓS, -OÁSĂ, *zmeioşi, -oase,* adj. (Rar) Ca un zmeu (**I 1**); aprig, focos. — **Zmeu** + suf. *-os.*

ZMEOÁICĂ, *zmeoaice,* s.f. **1.** (În mitologia populară românească) Personaj feminin reprezentând întruchiparea fabuloasă a forţelor răului; zmeoaie (**1**). **2.** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina cilindrică, cu flori albe sau purpurii dispuse în umbele *(Laserpitium latifolium).* — **Zmeu** + suf. *-oaică.*

ZMEOÁIE, *zmeoaie,* s.f. **1.** Zmeoaică (**1**). **2.** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpină şi cu fructe păroase, care creşte prin văile umbroase de munte *(Libanotis montana).* **3.** Plantă erbacee cu flori galben-aurii *(Laserpilium archangelica).* — **Zmeu** + suf. *-oaie.*

ZMEÓI, *zmeoi,* s.m. (În basme) Augmentativ al lui *zmeu* (**I**). — **Zmeu** + suf. *-oi.*

ZMEU, (**I**) *zmei,* s.m., (**II**) *zmeie,* s.n. **I.** S.m. **1.** (În mitologia populară românească) Personaj reprezentând întruchiparea fabuloasă a forţelor răului. F Fig. Erou, viteaz. G Expr. *A se lupta ca un zmeu* = a se lupta vitejeşte. F Fig. Cal focos şi aprig. **2.** Balaur. **3.** (În credinţele populare) Boală pricinuită de dragoste. **II.** S.n. Jucărie făcută dintr-un dreptunghi de hârtie, pânză etc. fixat pe un schelet uşor de lemn, care se ridică în aer la bătaia vântului şi care este mânuită de pe pământ cu ajutorul unei sfori lungi. — Din sl. **zmij.**

ZMEULÉŢ, *zmeuleţi,* s.m. Diminutiv al lui *zmeu* (**I**). [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeu** + suf. *-uleţ.*

ZMÉUR, *zmeuri,* s.m. Arbust din familia rozaceelor, cu ramuri ghimpoase, flexibile, cu frunze albe pe partea inferioară, cu flori albe, cu fructe roşii, aromate, comestibile; zmeurar *(Rubus idaeus).* — Din **zmeură** (derivat regresiv).

ZMEURÁR, *zmeurari,* s.m. (Bot.; reg.) Zmeur. [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeur** + suf. *-ar.*

ZMEURÁTĂ, *zmeurate,* s.f. **1.** Băutură preparată din zmeură fermentată cu zahăr şi cu alcool. **2.** Băutură răcoritoare preparată din sirop de zmeură şi apă (gazoasă). [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeură** + suf. *-ată.*

ZMÉURĂ s.f. Fructul zmeurului. — Et. nec.

ZMEURÉT s.n. Zmeuriş. [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeură** + suf. *-et.*

ZMEURÍŞ, *zmeurişuri,* s.n. Teren pe care creşte spontan sau se cultivă zmeura; zmeuret. [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeur** + suf. *-iş.*

ZMEURÍU, -ÍE, *zmeurii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea zmeurii; roşiatic. **2.** S.n. Culoare zmeurie (**1**). [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeură** + suf. *-iu.*

ZNAMÉNIE s.f. v. **snamenie.**

ZNÁMIE, *znamii,* s.f. (Reg.) Om slab şi pocit; pocitanie. — Et. nec.

ZOÁIE, *zoaie,* s.f. (Pop.) Apă (cu săpun şi cu leşie) rămasă de la spălatul rufelor, al vaselor etc.; apă murdară, lături. [Pl. şi: *zoi*] — Cf. bg., ucr. zola.

ZOÁNĂ, *zoane,* s.f. (Înv. şi reg.) Pleavă. — Cf. sb. zona.

ZOANTRÓP, -Ă, *zoantropi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de zoantropie. [Pr.: *zo-an-*] — Din fr. **zoanthrope.**

ZOANTROPÍE s.f. Formă de delir în care bolnavul se crede animal. [Pr.: *zo-an-*] — Din fr. **zoanthropie.**

ZOB s.n. (Pop.) **1.** Aşchii rezultate în urma tăierii arborilor cu toporul, cioburi mărunte rezultate în urma spargerii unui vas de sticlă, de ceramică etc. G Expr. *A (se) face zob* = a (se) sparge în bucăţi mici, în fărâme; a (se) face praf. **2.** Grăunţe de ovăz (amestecate şi cu alte grăunţe) date ca hrană cailor. — Din bg., sb. **zob.**

ZOBÍ, *zobesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) sfărâma, a (se) zdrobi, a (se) strivi. — Din **zob.**

ZOBÍRE, *zobiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) zobi* şi rezultatul ei. — V. **zobi.**

ZOBÍT, -Ă, *zobiţi, -te,* adj. (Reg.) Sfărâmat, zdrobit. — V. **zobi.**

ZOBÓN s.n. v. **zăbun.**

ZOBONÁŞ s.n. v. **zăbunaş.**

ZODIÁC, (**2**) *zodiace,* s.n. **1.** Zonă circulară a sferei cereşti în care se află cele douăsprezece constelaţii corespunzătoare lunilor anului şi prin faţa cărora trece drumul aparent al Soarelui în cursul unui an. G *Semnele zodiacului* = figurile simbolice ale zodiilor reprezentând cele douăsprezece constelaţii. **2.** Carte de astrologie cuprinzând preziceri asupra destinului oamenilor, potrivit zodiei în care s-au născut; carte de zodii. [Pr.: *-di-ac*] — Din ngr. [kíklos] **zodhiakós.**

ZODIACÁL, -Ă, *zodiacali, -e,* adj. **1.** Care ţine de zodiac (**1**), privitor la zodiac. **2.** (În sintagma) *Lumină zodiacală* = fâşie de lumină difuză, slabă, orientată după direcţia zodiacului, de forma unui triunghi cu baza la orizont, vizibilă înaintea aurorei sau după sfârşitul crepusculului. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **zodiacal.**

ZODIÁR, *zodiare,* s.n. (Înv.) Zodiac (**2**). [Pr.: *-di-ar*] — **Zodie** + suf. *-ar.*

ZÓDIE, *zodii,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele douăsprezece constelaţii ale zodiacului (**1**); *p. gener.* constelaţie, planetă. F Interval de timp determinat când Soarele se află într-un astfel de sector. **2.** Constelaţie corespunzând unei anumite luni a anului în care se naşte cineva şi care, potrivit unor credinţe mistice, are o mare influenţă asupra destinului acestuia; interval de timp corespunzător; *p. ext.* destin, ursită. G Expr. (Glumeţ) *A se naşte în zodia porcului* = a fi foarte norocos, a avea noroc porcesc. *A se naşte în zodia raţelor* = a fi mereu însetat. *A-i da* (cuiva) *în zodii* = a-i prezice cuiva soarta, viitorul după poziţia stelelor. **3.** (Rar) Ursitoare. — Din ngr. **zódhion.**

ZODIÉR, *zodieri,* s.m. (Pop.) Cititor în stele care prezice soarta cuiva interpretând zodia în care acesta s-a născut; astrolog. [Pr.: *-di-er*] — **Zodie** + suf. *-ar.*

ZOIÓS, -OÁSĂ, *zoioşi, -oase,* adj. (Pop.) Soios. [Pr.: *zo-ios*] — Din **soios** (după *zoaie).*

ZOLÍ, *zolesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A spăla (prost) rufele. — Din ucr. **zolyty**. Cf. bg. zolja.

ZÓLNIŢĂ, *zolníţe,* s.f. (Reg.) Ciubăr. — Din ucr. **zol'nyc'a,** pol. **zolnica.**

ZÓNA s.f. art. (În sintagma) *Zona Zoster* = boală infecţioasă virotică localizată în ganglionii spinali şi caracterizată prin dureri şi prin erupţii veziculare pe traiectul nervilor senzoriali. — Din fr. **zona.**

ZONÁL, -Ă, *zonali, -e,* adj. Care este situat într-o anumită zonă, corespunzător unei zone, de zonă. — Din fr. **zonal.**

ZONÁRE, *zonări,* s.f. **1.** Împărţire în zone; zonificare. **2.** Lucrare cu caracter tehnico-economic prin care se delimitează zonele favorabile de cultură a plantelor agricole în funcţie de cerinţele acestora faţă de factorii de climă şi de fertilitate a solurilor. — Din **zonă.**

ZÓNĂ, *zone,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele cinci mari diviziuni ale globului terestru, delimitate în funcţie de poli, de cercurile polare şi de tropice şi caracterizate printr-o climă specifică. *Zonă temperată. Zonă ecuatorială.* F

(Astron.) Fiecare dintre părțile cerului corespunzătoare celor cinci zone (**1**) ale Pământului. **2.** Porțiune dintr-o întindere, dintr-un ansamblu, dintr-un tot, delimitată pe baza unor caracteristici distinctive, a unor împrejurări speciale, a unei destinații determinate etc. **3.** (Geom.) Parte din suprafața unei sfere cuprinsă între două paralele. **4.** (Fiz.) Bandă de frecvență în care oscilațiile au anumite caractere comune. — Din fr. **zone.**

ZONIFICÁRE, *zonificări,* s.f. Zonare. — Din **zonă.**

ZÓO s.n. Grădină zoologică. — Din fr. **zoo.**

ZOOBIOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă de biologia animală. — Din fr. **zoobiologie.**

ZOOCHIMÍE s.f. Disciplină care studiază compoziția chimică a corpului animalelor și procesele chimice care se petrec în el. — Din fr. **zoochimie.**

ZOOCÓR, -Ă, *zoocori, -e,* adj., s.f. (Plantă) care are fructe sau semințe adaptate pentru răspândirea prin intermediul animalelor, prezentând formațiuni corespunzătoare (cârlige, țepi, clei etc.) care, prinzându-se de corpul acestora, sunt duse pe distanțe mari. — Din fr. **zoochore.**

ZOOFÁG, -Ă, *zoofagi, -ge,* adj. Care se hrănește cu carne de animale. — Din fr. **zoophage.**

ZOOFAGÍE s.f. Faptul de a se hrăni cu carne de animale. — Din fr. **zoophagie.**

ZOOFILÍE s.f. (Med.) Dragoste morbidă pentru animale. — Din fr. **zoophilie.**

ZOOFÍT, *zoofite,* s.n. (La pl.) Încrengătură care cuprinde animale inferioare a căror formă amintește pe aceea a plantelor; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din fr. **zoophyte.**

ZOOFÍTIC, -Ă, *zoofitici, -ce,* adj. Care aparține zoofitelor, privitor la zoofite. — Din fr. **zoophytique.**

ZOOFOBÍE, *zoofobii,* s.f. Stare patologică manifestată printr-o frică de animale. — Din fr. **zoophobie.**

ZOOGENÍE s.f. Studiul dezvoltării animalelor. — Din fr. **zoogénie.**

ZOOGEOGRÁF, -Ă, *zoogeografi, -e,* s.m. și f. Specialist în zoogeografie. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **zoogéographe.**

ZOOGEOGRAFÍE s.f. Ramură a geografiei care studiază repartiția geografică a animalelor. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **zoogéographie.**

ZOOGRAFÍE s.f. **1.** Parte a zoologiei care se ocupă cu descrierea diverselor specii de animale. **2.** (În Antichitate) Arta picturii animaliere. — Din fr. **zoographie.**

ZOOLATRÍE s.f. Religie primitivă bazată pe divinizarea animalelor; cult al animalelor în diverse religii antice. — Din fr. **zoolâtrie.**

ZOOLÁTRU, -Ă, *zoolatri, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se închină la animale. — Din fr. **zoolâtre.**

ZOOLÍT, *zooliți,* s.m. Animal sau parte a unui animal fosil pietrificat. — Din fr. **zoolit(h)e.**

ZOOLÓG, -Ă, *zoologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în zoologie. — Din fr. **zoologue.**

ZOOLÓGIC, -Ă, *zoologici, -ce,* adj. Care aparține zoologiei, privitor la zoologie. G *Muzeu zoologic* = muzeu unde sunt expuse animale reconstituite sau împăiate, organe, părți ale corpului animal reproduse în planșe etc. *Parc zoologic* sau *grădină zoologică* = parc în care animale rare sau exotice sunt ținute în condiții asemănătoare cu cele ale vieții lor în libertate. — Din fr. **zoologique.**

ZOOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul animalelor, cercetând structura, dezvoltarea, modul de viață și relațiile lor cu mediul, precum și cu răspândirea, filogenia și clasificarea lor teoretică și practică. — Din fr. **zoologie.**

ZOOMANÍE, *zoomanii,* s.f. Afecțiune exagerată și morbidă pentru animale. — Din fr. **zoomanie.**

ZOOMÉTRU, *zoometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea dimensiunilor corporale animale. — Din fr. **zoomètre.**

ZOOMÓRF, -Ă, *zoomorfi, -e,* adj. (În artele plastice) Care reprezintă animale; zoomorfic. — Din fr. **zoomorphe.**

ZOOMÓRFIC, -Ă, *zoomorfici, -ce,* adj. **1.** Referitor la zoomorfie. **2.** (În artele plastice) Care reprezintă animale; zoomorf. — Din fr. **zoomorphique.**

ZOOMORFÍE s.f. Parte a zoologiei care studiază conformația animalelor. — Din fr. **zoomorphie.**

ZOOMORFÍSM s.n. Credință care admite posibilitatea metamorfozării oamenilor în animale. F Cult primitiv care constă în adorarea unor animale ca divinități; reprezentare a zeităților prin animale sau prin atribute ale acestora. — Din fr. **zoomorphisme.**

ZOONOMÍE s.f. Ansamblul legilor după care se desfășoară viața animală. — Din fr. **zoonomie.**

ZOONÓZĂ, *zoonoze,* s.f. Infecție contagioasă provocată de bacterii, virusuri, ciuperci, protozoare, viermi etc., comună omului și animalelor, transmisibilă direct sau prin intermediul unor insecte. — Din fr. **zoonose.**

ZOOPALEONTOLOGÍE s.f. Știință care studiază animalele fosile. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **zoopaléontologie.**

ZOOPÁRC, *zooparcuri,* s.n. Grădină zoologică. — Din germ. **Zoopark.**

ZOOPATÍE, *zoopatii,* s.f. (Med.) Delir în care bolnavul crede că are animale în sau pe corp. — Din fr. **zoopathie.**

ZOOPATOLOGÍE s.f. Știință despre bolile animalelor — Din fr. **zoopathologie.**

ZOOPLANCTÓN s.n. Totalitatea organismelor animale din plancton. — Din fr. **zooplancton.**

ZOOPSÍE s.f. Halucinație vizuală în care se percep diverse animale (hidoase sau periculoase), manifestată în intoxicații cu alcool, stupefiante etc. — Din fr. **zoopsie.**

ZOOPSIHOLOGÍE s.f. Ramură a psihologiei care studiază fenomenele psihice la animale (instinctele, deprinderile, senzațiile, emoțiile, memoria etc.); psihologie animală. — Din fr. **zoopsychologie.**

ZOOSPÓR, *zoospori,* s.m. (Bot.) Spor al unor alge și ciuperci prevăzut cu cili vibratili sau cu flageli, cu ajutorul cărora se mișcă în mediul fluid. — Din fr. **zoospore.**

ZOOSPORÁNGE, *zoosporangi,* s.m. Sporange cu zoospori. — Din fr. **zoosporange.**

ZOOTÉHNIC, -Ă, *zootehnici, -ce,* adj. Care aparține zootehniei, privitor la zootehnie, de zootehnie. — Din fr. **zootechnique.**

ZOOTEHNICIÁN, -Ă, *zootehnicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în zootehnie; zootehnist. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **zootechnicien.**

ZOOTEHNÍE s.f. Știință care are drept obiect cunoașterea, reproducerea, creșterea, alimentația, ameliorarea și exploatarea animalelor domestice. — Din fr. **zootechnie.**

ZOOTEHNÍST, -Ă, *zootehniști, -ste,* s.m. și f. Zootehnician. — **Zootehn**[ie] + suf. *-ist.*

ZOOTERAPEÚTIC, -Ă, *zooterapeutici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la zooterapie. **2.** S.f. Zooterapie. [Pr.: *-pe-u-*] — Din fr. **zoothérapeutique.**

ZOOTERAPÍE s.f. Terapeutică aplicată animalelor. — Din fr. **zoothérapie.**

ZOOTOMÍE s.f. Știință care studiază structura corpului animalelor. F Disecție asupra animalelor. — Din fr. **zootomie.**

ZOOTOXÍNĂ, *zootoxine,* s.f. Venin secretat de unele animale, cu efect nociv asupra organismului uman. — Din germ. **Zootoxine.**

ZOPĂÍ vb. IV v. **zupăi.**

ZOPĂITÚRĂ s.f. v. **zupăitură.**

ZOPOTÍ, *zopotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A alerga de colo până colo, fără odihnă. — Et. nec.

ZOR[1] s.n. **1.** Activitate însuflețită, febrilă; grabă mare, urgență, sârguință, febrilitate, însuflețire. G Loc. adv. *Cu zor* sau *cu tot zorul* = în grabă, repede. *De zor* = din plin, din toate puterile; cu înfrigurare, cu însuflețire, cu elan. *Cu zorul* = cu forța, forțat. G Loc. vb. *A avea zor* = a se zori. G Expr. *Zor-zor* = în mare grabă. *A da zor* = a lucra, a acționa cu mare grabă. *A-i da zor cu* (sau *că...)* = a nu mai conteni cu ceva, a insista. *A da cuiva zor* = a grăbi, a îmboldi pe cineva să facă ceva. *A lua* (pe cineva) *la zor* = a cere (cuiva) socoteală, a mustra. *A lua* (pe cineva) *cu zorul* = a constrânge, a forța (pe cineva). **2.** Necesitate, nevoie; strâmtorare, necaz. G Expr. *A nu avea zor de ceva* (sau *de cineva)* = **a)** a nu-i trebui, a nu-i fi necesar numaidecât; **b)** a nu-i păsa, a nu avea habar de ceva (sau de cineva). *Ce zor ai?* = ce-ți pasă? ce te interesează? ce-ți trebuie? *A nu avea zor să...* (sau *de a...)* = a nu avea interes să... — Din tc. **zor** „silă, forță”.

ZOR[2] interj. v. **zur.**

ZORALÍA s.f. art. (Înv. și reg.) Numele unui dans popular (caracterizat prin sărituri neregulate); ca-la-ușa-cortului; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **zuralíe** s.f.] — Et. nec.

ZORCÁN, *zorcani,* s.m. (Iht.; reg.) Plătică. — Et. nec.

ZOREÁ, *zorele,* s.f. (La pl.) Nume dat mai multor specii de plante agățătoare ornamentale, cu flori mov-roșcate sau albastre, având corola în formă de pâlnie; bună-dimineața, adormițele *(Ipomoea purpurea);* (și la sg.) plantă care face parte dintr-una din aceste specii. — **Zori**[1] + suf. *-ea.*

ZORI[1] s.m. pl. **1.** Lumină care se arată pe cer înainte de a răsări Soarele; timp al zilei când răsare Soarele; faptul zilei, aurora. G Loc. adv. *În zori de zi* (sau *de ziuă)* sau *până-n zori, din zori, în zorii zilei, în zorii zorilor, în (*sau *la) revărsatul zorilor* sau *o dată cu zorile* = dis-de-dimineață. *Din zori și până-n seară* (sau *noapte)* = toată ziua. *Din zori în zori* = ziua și noaptea, tot timpul; totdeauna, mereu. G Expr. *A se (re)vărsa* sau *a (se) crăpa, a se ivi, a se zări, a miji zorile* (sau *zorii, zori de zi, zori de ziuă)* sau *a da în fapt*

(sau *a se crăpa, a se anunța) de zori* = a apărea zorile, a începe să se facă ziuă, să se lumineze. **2.** (Art.) Numele unui dans popular care se joacă la nuntă; melodie după care se execută acest dans; melodie care se cântă miresei la uncrop. [Art.: *zorii* și (f.) *zorile*] — Din sl. **zorĭ** (gen. pl. al lui *zorja).*

ZORÍ[2]**,** *zoresc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. A lucra cu grabă, febril; a da zor, a se grăbi. F A merge iute, a iuți pasul, a se grăbi (să ajungă undeva). **2.** Intranz. A insista pentru grăbirea unei acțiuni. **3.** Tranz. A îmboldi, a îndemna, a constrânge (pe cineva) să facă (ceva). F (Rar) A susține ceva în mod stăruitor, a-i da zor cu ceva. — Din **zor**[1]**.**

ZORÍ[3]**,** pers. 3 *zorește,* vb. IV. Intranz. și refl. (Pop.) A se ivi zorile[1]. — Din **zori**[1]**.**

ZORÍLĂ s.m. **1.** Personificare a zorilor[1] în basmele populare. F Animal fantastic din basme care se arată în zori[1]. **2.** Numele popular al stelei Sirius. — **Zori**[1] + suf. *-ilă.*

ZORÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) zori*[2] și rezultatul ei. — V. **zori**[2]**.**

ZORÎT[1]**,** *zorituri,* s.n. (Rar) Ivirea zorilor[1]; *p. ext.* momentul când se luminează de ziuă; locul de unde se ivesc zorile[1]. — V. **zori**[3]**.**

ZORÎT[2]**, -Ă,** *zoriți, -te,* adj. Care se grăbește foarte mult; foarte repede, rapid. — V. **zori**[2]**.**

ZORNĂÍ, *zórnăi,* vb. IV. Intranz. A produce un zgomot caracteristic prin lovirea, ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte de metal, de sticlă etc.; a zăngăni, a zurui, a zorzoi. G Tranz. *Își zornăie pintenii.* — **Zor**[2] + suf. *-năi.*

ZORNĂIÁLĂ, *zornăieli,* s.f. Zornăit, zornătură, zornet. — **Zornăi** + suf. *-eală.*

ZORNĂÍT, *zornăituri,* s.n. Faptul de *a zornăi;* zgomotul caracteristic pe care îl fac unele obiecte când se lovesc sau se ciocnesc între ele; zornăială, zornătură, zornet. — V. **zornăi.**

ZORNĂITÓR, -OÁRE, *zornăitori, -oare,* adj. Care zornăie, care răsună. [Pr.: *-nă-i-*] — **Zornăi** + suf. *-tor.*

ZORNĂITÚRĂ, *zornăituri,* s.f. Zornăit. [Pr.: *-nă-i-*] — **Zornăi** + suf. *-tură.*

ZÓRNET, *zornete,* s.n. (Rar) Zornăit. — **Zornăi** + suf. *-et.*

ZOROASTRÍSM s.n. Religie veche a popoarelor din Asia Centrală, Iran şi Azerbaidjan, caracterizată prin dualismul binelui şi răului. [Pr.: *-ro-as-*] — Din fr. **zoroastrisme.**

ZORZOÍ, *zorzoiesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A zornăi. — **Zor**^{2} + **z**[or^{2}] + suf. *-oi.*

ZORZÓN, *zorzoane* s.n. (Mai ales la pl.) Podoabă lipsită de valoare şi fără gust. — Et. nec.

ZORZONÁT, -Ă, *zorzonaţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.) Înzorzonat. — **Zorzoane** + suf. *-at.*

ZOVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZÓVON s.n. v. **sovon.**

ZUÁV, *zuavi,* s.m. Soldat francez dintr-un corp special de infanterie (cu uniformă asemănătoare portului arab) care a existat în Algeria. F Soldat algerian dintr-un corp indigen de infanterie uşoară. [Pr.: *-zu-av*] — Din fr. **zouave.**

ZUF s.n. (Reg.) Sortiment de stofă de lână fină şi uşoară. — Din tc. **sof.**

ZUGRÁV, *zugravi,* s.m. **1.** Lucrător specializat în zugrăvit^{1}. **2.** (Înv.) Pictor (de biserici). [Acc. şi: *zúgrav*] — Din ngr. **zoghráphos.**

ZUGRĂVEÁLĂ, *zugrăveli,* s.f. **1.** Zugrăvire; (concr.) strat de protecţie şi ornamental aplicat pe zidurile unor elemente de construcţie, format de obicei dintr-o soluţie apoasă cu pigmenţi minerali şi cu var. **2.** Pictură (mai ales bisericească); *p. ext.* tablou, desen, gravură. **3.** (Rar) Sulimeneală, fard. **4.** Fig. (Rar) Descriere, prezentare. — **Zugrăvi** + suf. *-eală.*

ZUGRĂVÍ, *zugrăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi pereţii unei clădiri sau ai unei încăperi cu o soluţie apoasă de var amestecată cu humă (şi cu diverşi coloranţi), uneori şi cu desene care imită tapetul. **2.** Tranz. (Rar) A picta. F A desena. F A scrie (caligrafic). **3.** Refl. şi tranz. Fig. A (se) profila, a (se) contura; a (se) proiecta, a (se) reflecta. F Refl. (Despre stări psihice) A se imprima, a se reflecta, a se exterioriza pe figura cuiva. **4.** Tranz. Fig. A înfăţişa prin cuvinte, a reda, a descrie, a prezenta. **—** Din **zugrav.**

ZUGRĂVÍRE, *zugrăviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) zugrăvi* şi rezultatul ei; zugrăveală, zugrăvit^{1}. — V. **zugrăvi.**

ZUGRĂVÍT^{1} s.n. Faptul de *a (se) zugrăvi.* F (Înv.) Arta de a picta. — V. **zugrăvi.**

ZUGRĂVÍT^{2}, -Ă, *zugrăviţi, -te,* adj. **1.** (Despre pereţi) Dat cu un strat de var şi de humă amestecat cu o culoare. **2.** Pictat, desenat. F (Pop.) Vopsit. **3.** Fig. (Înv.) Prefăcut, fals. — V. **zugrăvi.**

ZULIÁR, -Ă, *zuliari, -e,* adj. (Înv.) Gelos. F Invidios, pizmaş. [Pr.: *-li-ar*] — **Zulie** + suf. *-ar.*

ZULÍE s.f. (Înv.) Gelozie. — Din ngr. **zília.**

ZÚLU s.f. Limbă din familia nigero-congoleză vorbită de zuluşi în Africa de Sud. — Din engl. **zulu.**

ZULÚF, *zulufi,* s.m. Şuviţă de păr răsucită în spirală; buclă, cârlionţ. — Din tc. **zülüf,** ngr. **zulúfi.**

ZULUFÁT, -Ă, *zulufaţi, -te,* adj. (Rar) Cu părul făcut zulufi. — **Zuluf** + suf. *-at.*

ZULUFÉL, *zulufei,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *zuluf.* — **Zuluf** + suf. *-el.*

ZULÚM, *zulumuri,* s.n. (Înv.) Nedreptate. — Din tc. **zulüm.**

ZULÚS, -Ă, *zuluşi, -e,* s.m. şi f. (La pl.) Populaţie negroidă din Africa de Sud aparţinând grupului bantu; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. — Din fr. **Zoulou.**

ZUM interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice produse de unele insecte în zbor. — Onomatopee.

ZUMARICÁLE s.f. pl. (Înv.) **1.** Prăjituri, bomboane, zaharicale. **2.** Fig. Istericale. — Din ngr. **zimarikά** (pl. lui *zimarikón).*

ZUMBĂÍ, pers. 3 *zúmbăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre insecte) A zumzăi. — Formaţie onomatopeică.

ZUMBĂÍRE, *zumbăiri,* s.f. (Rar) Zumzet. — V. **zumbăi.**

ZUMZĂÍ, pers. 3 *zúmzăie,* vb. IV. Intranz. (Despre insecte, mai ales despre albine) A produce un sunet caracteristic când zboară; a bâzâi, a zâzâi. — **Zum** + **z**[um] + suf. *-ăi.*

ZUMZĂITÓR, -OÁRE, *zumzăitori, -oare,* adj. Care zumzăie. [Pr.: *-ză-i-*] — **Zumzăi** + suf. *-tor.*

ZÚMZET, *zumzete,* s.n. **1.** Sunet caracteristic pe care îl produc insectele, mai ales albinele, când zboară; bâzâit, zumbăire. F Zgomot produs de o vibraţie puternică şi continuă a anumitor obiecte sau maşini. **2.** Murmur, freamăt. — **Zumzăi** + suf. *-et.*

ZUP interj. Cuvânt care redă zgomotul unei mişcări precipitate, al unei sărituri sau al unei căderi subite. — Onomatopee.

ZUPĂÍ, *zupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A tropăi. **2.** A lovi, a bate, a izbi. [Var.: **zopăí, zupuí** vb. IV] — **Zup** + suf. *-ăi.*

ZUPĂÍT s.n. (Reg.) Acţiunea de *a zupăi* şi rezultatul ei; zupăitură. — V. **zupăi.**

ZUPĂITÚRĂ, *zupăituri,* s.f. (Reg.) Zupăit. [Pr.: *-pă-i-.* — Var.: **zopăitúră** s.f.] — **Zupăi** + suf. *-tură.*

ZUPUÍ vb. IV v. **zupăi.**

ZUR interj. (Adesea cu „r" prelungit) Cuvânt care redă zornăitul metalelor sau zgomotul produs de ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte mici. [Var.: **zor** interj.] — Onomatopee.

ZURALÍE s.f. v. **zoralie.**

ZURÁÍ vb. IV v. **zurui.**

ZURBÁ, *zurbale,* s.f. (Înv.) Revoltă, răscoală. F Gălăgie, zarvă; ceartă, bătaie. [Var.: **zúrbă, zurbálă** s.f.] — Din tc. **zorba.**

ZURBAGÍU, -ÍE, *zurbagii,* adj., s.m. şi f. (Fam.) (Persoană) care caută ceartă, zâzanie; scandalagiu. F (Înv.) Răsculat, răzvrătit, rebel. — **Zurbă** + suf. *-giu.*

ZURBÁLĂ s.f. v. **zurba.**

ZURBALÁC, *zurbalâcuri,* s.n. (Înv. şi pop.) Luptă, harţă. F Revoltă, răscoală. — Din tc. **zorbalık.**

ZURBÁVĂ, *zurbave,* s.f. (Înv.) Ceartă, gâlceavă, scandal. — Contaminare între **zurba** şi **gâlceavă.**

ZÚRBĂ s.f. v. **zurba.**

ZURGĂLÁU, *zurgălăi,* s.m. (Mai ales la pl.) Glob metalic cu una sau mai multe găurele şi cu o bilă în interior, care sună la cea mai uşoară mişcare sau atingere; clopoţel. — Cf. magh. z ö r o g e n i.

ZURLÍU, -ÍE, *zurlii,* adj. (Fam.) Zvăpăiat, nebunatic; smintit. — Cf. tc. z o r l u.

ZURUÍ, *zúruiesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A zornăi. [Prez. ind. şi: *zuruiesc.* — Var.: **zurăí** vb. IV] — **Zur** + suf. *-ui.*

ZURUÍRE, *zuruiri,* s.f. Acţiunea de *a zurui* şi rezultatul ei; zornăit. — V. **zurui.**

ZURUÍT, *zuruituri,* s.n. Zornăit. — V. **zurui.**

ZURUITÓR, -OÁRE, *zuruitori, -oare,* adj. Care zuruie; zornăitor. [Pr.: *-ru-i-*] — **Zurui** + suf. *-tor.*

ZÚRZUR, *zurzuri,* s.m. (Pop.) Podoabă. — Et. nec.

ZUVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZUZĂÍ vb. IV v. **zuzui.**

ZÚZET, *zuzete,* s.n. (Pop.) **1.** Zumzet. **2.** Susur, murmur, şopot. — **Zuzui** + suf. *-et.*

ZUZUÍ, pers. 3 *zúzuie,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A produce un zuzet; a susura, a murmura, a şopoti. [Var.: **zuzăí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică.

ZVÁSTICĂ s.f. v. **svastică.**

ZVĂPĂIÁ, *zvăpăi,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni zvăpăiat, zburdalnic; a se agita, a se zvârcoli. — Din **zvăpăiat** (derivat regresiv).

ZVĂPĂIÁT, -Ă, *zvăpăiaţi, -te,* adj. Nebunatic, zburdalnic, zglobiu; uşuratic. — Cf. v ă p a i e.

ZVÂC interj. (Şi substantivat) Cuvânt care sugerează o mişcare bruscă, precipitată, o săritură; ţâşti. — Onomatopee.

ZVÂCÂÍ, *zvâcâi,* vb. IV. Intranz. (Rar) A zvârli. — **Zvâc** + suf. *-âi.*

ZVÂCNEÁLĂ, *zvâcneli,* s.f. Palpitaţie puternică a inimii, a tâmplelor; zvâcnire, zvâcnitură. — **Zvâcni** + suf. *-eală.*

ZVÁCNET, *zvâcnete,* s.n. Zvâcnire; tremur, tresărire. — **Zvâcni** + suf. *-et.*

ZVÂCNÍ, *zvâcnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre inimă, tâmple etc.; la pers. 3) A bate repede şi cu putere (de oboseală, de emoţie, de durere etc.); a palpita. **2.** (Despre fiinţe) A sări, a ţâşni, a se repezi pe neaşteptate. F Spec. A sări brusc în picioare. — **Zvâc** + suf. *-ni.*

ZVÂCNÍRE, *zvâcniri,* s.f. Faptul de *a zvâcni;* palpitare. F Mişcare bruscă şi involuntară a corpului sau a unei părţi a corpului. — V. **zvâcni.**

ZVÂCNÍT^{1} s.n. Zvâcnire, zvâcnet. — V. **zvâcni.**

ZVÂCNÍT^{2}, -Ă, *zvâcniţi, -te,* adj. Care zvâcneşte, cu zvâcniri; repezit, mişcat repede, brusc. — V. **zvâcni.**

ZVÂCNITÓR, -OÁRE, *zvâcnitori, -oare,* adj. Care zvâcneşte, care palpită. — **Zvâcni** + suf. *-tor.*

ZVÂCNITÚRĂ, *zvâcnituri,* s.f. Zvâcnet, palpitaţie, pulsaţie. — **Zvâcni** + suf. *-tură.*

ZVÂNTÁ, *zvânt,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să piardă sau a pierde din umezeală; a (se) zbici, a (se) usca puţin. F Tranz. A-şi şterge, a-şi usca lacrimile, ochii, obrajii. **2.** Tranz. Fig. A distruge, a prăpădi, a nimici. G Expr. *A zvânta* (pe cineva) *în bătaie* (sau *în bătăi)* = a bate zdravăn. F A slei, a

epuiza, a secătui. F (În propoziții consecutive, legat de diverse verbe, exprimă intensitatea acțiunilor respective) *Fură de zvântă. Mânâncă de zvântă.* [Prez. ind. și: *zvântez*] — Lat. *exventare.

ZVÂNTÁRE, *zvântări,* s.f. Acțiunea de *a (se) zvânta.* — V. **zvânta.**

ZVÂNTÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) zvânta.* — V. **zvânta.**

ZVÂNTÁT[2]**, -Ă,** *zvântați, -te,* adj. Uscat numai în parte, de obicei la vânt sau la soare; zbicit. — V. **zvânta.**

ZVÂNTURÁ, *zvấntur,* vb. I. Refl. (Fam.) A umbla (fără rost) dintr-un loc în altul, a cutreiera. — Et. nec. Cf. v â n t u r a.

ZVÂNTURÁT, -Ă, *zvânturați, -te,* adj. Ușuratic, flușturatic, nesocotit, aiurit; *p. ext.* zburdalnic; zvăpăiat, zvânturatic. F (Substantivat; înv.) Aventurier; pribeag. — V. **zvântura.**

ZVÂNTURÁTEC, -Ă adj. v. **zvânturatic.**

ZVÂNTURÁTIC, -Ă, *zvânturatici, -ce,* adj. (Fam.) Zvânturat. [Var.: **zvânturátec, -ă** adj.] — **Zvântura** + suf. *-atic.*

ZVÂR interj. (Adesea cu „r" prelungit) Cuvânt care redă zgomotul produs de un lucru aruncat cu putere sau care zboară repede prin aer. [Var.: **zvr** interj.] — Onomatopee.

ZVÁRCOL s.n. (Rar) Zbatere, zvâcnet, clocot, frământare continuă. — Din **zvârcoli** (derivat regresiv).

ZVÂRCOLEÁLĂ, *zvârcoleli,* s.f. (Fam.) Zvârcolire. — **Zvârcoli** + suf. *-eală.*

ZVÂRCOLÍ, *zvârcolesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se zbate, a face mișcări spasmodice (de durere). F A se întoarce (în așternut) de pe o parte pe alta (de neliniște); *p. ext.* a se învârti încoace și încolo de neastâmpăr; a nu-și găsi locul. **2.** Fig. A se agita, a se zbuciuma, a se frământa sufletește. — Cf. bg. v ă r g a l j a m.

ZVÂRCOLÍRE, *zvârcoliri,* s.f. Faptul de *a se zvârcoli;* mișcare spasmodică; agitare, frământare, zvârcolitură. — V. **zvârcoli.**

ZVÂRCOLITÚRĂ, *zvârcolituri,* s.f. (Reg.) Zvârcolire. — **Zvârcoli** + suf. *-tură.*

ZVÁRLET s.n. (Rar) Zvârlitură. — **Zvârli** + suf. *-et.*

ZVÂRLÍ, *zvârl,* vb. IV. (Pop., în concurență cu *azvârli)* **I.** Tranz. **1.** A arunca ceva (printr-o mișcare bruscă). F A da la o parte, a lepăda un lucru (nefolositor sau vătămător). F A proiecta în afară (de la sine). *Vulcanul zvârle lavă.* **2.** A risipi, a împrăștia. F Fig. A cheltui bani fără socoteală. **II.** Intranz. **1.** A arunca cu ceva asupra cuiva (pentru a-l lovi, a-l alunga etc.). **2.** (Despre animale) A izbi cu picioarele, a fi nărăvaș; a lovi. **III.** Refl. A se repezi, a se precipita, a porni cu mare avânt. F A se arunca, a sări. *Se zvârle pe cal.* — Cf. sb. v r l j i t i, bg. h v ă r l j a m.

ZVÂRLÍRE, *zvârliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zvârli* și rezultatul ei. — V. **zvârli.**

ZVÂRLITÚRĂ, *zvârlituri,* s.f. Faptul de a zvârli; zvârlet. G Expr. *(O) zvârlitură de băț* = distanță până la care se poate arunca un băț sau o piatră; distanță mică. — **Zvârli** + suf. *-tură.*

ZVÂRLÚGĂ, *zvârlugi,* s.f. **1.** Pește mic din apele stătătoare sau lin curgătoare, comestibil, cu mișcări foarte iuți, de culoare gălbuie, cu gura prevăzută cu șase mustăți și cu o țeapă sub ochi *(Cobitis taenia).* **2.** Fig. Persoană vioaie, iute în mișcări, sprintenă. [Var.: **vârlúgă** s.f.] — Et. nec.

ZVECUÍ, *zvecuiesc,* vb. IV. Tranz. A întinde fețele de încălțăminte pe calapod. — Et. nec.

ZVECUÍRE, *zvecuiri,* s.f. Acțiunea de *a zvecui* și rezultatul ei. — V. **zvecui.**

ZVELT, -Ă, *zvelți, -te,* adj. **1.** (Despre corpul oamenilor sau al animalelor) Cu talie subțire; grațios, suplu. F Fig. (Despre zborul păsărilor) Vioi, sprinten, elegant. **2.** (Despre obiecte sau părți ale lor) Care se înalță grațios; cu forme armonioase, cu linii suple. — Din fr. **svelte,** it. **svelto.**

ZVELTÉȚE s.f. Faptul de a fi zvelt; însușire a ceea ce este zvelt; suplețe. — **Zvelt** + suf. *-ețe.* — Cf. it. s v e l t e z z a.

ZVIDUÍ, *zviduiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se vindeca. — Din sb. **vidati, izvidati.**

ZVOÁNĂ s.f. v. **zvon.**

ZVON, *zvonuri,* s.n. **1.** Știre, veste (care circulă din om în om); *p. ext.* informație neîntemeiată, care nu a fost verificată (și uneori tendențioasă). **2.** Rumoare produsă de glasuri, de activitatea sau de mișcarea unei mulțimi; gălăgie. **3.** Zgomot confuz, ușor, nedefinit din natură (produs de ape, frunze, vânt, păsări etc.); foșnet, murmur, zumzet. **4.** Sunet depărtat produs de clopote sau de instrumente muzicale. [Var.: **zvoánă** s.f.] — Din sl. **zvonŭ.**

ZVONÁR, *zvonari,* s.m. (Rar) Zvonist. — **Zvon** + suf. *-ar.*

ZVONÍ, *zvonesc,* vb. IV. **1.** Refl. impers. A se răspândi un zvon, a circula vestea; a se scorni. **2.** Tranz. A face să sune, să răsune (ceva). F Intranz. (Despre ape, vânt) A susura, a murmura. — Din **zvon.**

ZVONÍRE, *zvoniri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) zvoni.* — V. **zvoni.**

ZVONÍST, -Ă, *zvoniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care lansează, colportează zvonuri, care scornește ceva; zvonar. — **Zvon** + suf. *-ist.*

ZVR interj. v. **zvâr.**

Tipar: „Monitorul Oficial” R.A.